Digitized by Google

BIB. COLL.
PICTAV. S. J.

1G 288/12

POLONICAE HI-
STORIÆ CORPVS:

HOC EST,

POLONICA-
RVM RERVM LATINI

recentiores & ueteres ſcriptores, quot-
quot extant, uno volumine com-
præhenſi omnes, & in aliquot diſtri-
buti Tomos.

EX BIBLIOTHECA IOAN. PISTORII NIDANI D.

OPVS OMNIBVS PERNECESSARIVM, AD PERFECTE'
COGNOSCENDAM REGIONIS POLONICAE, VICINARVMQVE DITIO-
num deſcriptionem: & ad rerum à Polonis per omnes ætates geſtarum intelligendam hiſtoriam: & ſum-
matim ad eorum omnium compræhendendam notitiam, quæ uel ad [illegible]m, uel ad gentem,
uel ad res cæteras Poloniæ, & ſubiectarum cumq; Polon[illegible]nen-
tium prouinciarum, pertinent.

BIBLIOTHECA S.J. MAISON NOVE
JERSEIENSIS S.J. DOMUS

Cum Gratia & Priuileg. Cæſ. Maieſt.

BASILEÆ,
PER SEBASTIANVM HEN-
RICPETRI.

1582

Digitized by Google

LIBERA ET PERVETVSTA NOBILITATE, VIRTVTIS'QVE STVDIO PRAESTANTISSIMIS VIRIS, D. MICHAELI LVDVVICO A' FREIBERG IN IVSTINGEN, ET HVIVS FRATRI, FERDINANDO A' FREIBERG IN OPFINGEN, DOMINIS SVIS omni obſeruantia,ſtudioq́ Colendiſs.

CV'M omnes laudare ſoleã,qui in conſeruandis ueterũ authorũ, ſcriptis de memoria ſuperiorũ temporũ libris operã,diligentiamq́ ponunt ſuã: tùm præſertim eorũ mihi laudabile uiſum inſtitutũ ſemper fuit,qui multos unius gentis aut prouinciæ, aut alterius rei ſcriptores, in unũ comportatos librũ, una cõprehenſione cõplectunt: & geſtarũ per multas ætates uno aliquo in loco rerum, traditas à doctis quãplurimis uiris, & cõſignatas in libris animaduerſiones ſub unũ ſubijciunt aſpectũ. Nam quia nulla in uniuerſum pars eſt hiſtoriæ: quæ quidẽ rectè & diligẽter ſit mandata literis:quę magnis ingenijs & doctrina prę ſtãtes uiros nõ afficiat delectatione, & fructum de ſe in cõmunẽ uitam nõ diſſeminet: profectò ſi quæ erit de tota aliqua re plenè,cumulateq́ ſcripta hiſtoria, quę perfectã ac neceſſariã omniũ,quæ cõſiderari & inquiri eiuſmodi de re poſſunt,tractationẽ contineat: illa ut in tribuẽda uoluptate & in impartiẽdo fructu plurimũ antecellat,neceſſe eſt. Quãdo uerò tales,aut paucę adhuc in omni propemodũ genere reperiũtur,aut omninò nullę exiſtũt,quæ rem, de qua agunt,per omnia ductã tempora ſuiſq́ partib. completã & perfectã omnibus numeris proponunt: ſequitur ut proximã illi libri,&,ut in hac inopia noſtra,ampliſsimã laudẽ habeant,qui omniũ ſeculorũ ſcriptores, quorũ ad ûnius prouinciæ hiſtoriã conuerſa induſtria & applicata occupatio fuit,in ſeſe includũt,& copioſam materiã,ac ueluti ſyluam ſubminiſtrãt,ex qua cædi arbores ad exædificandã perfectã hiſtoriã à conſideratis & doctis,& exercitatis uiris poſſunt. Et quanquã hiſtorię eſſent planè abſolutę & perfectè ad ſummã dignitatẽ elaboratæ multę:quales paucæ eſſe uidẽtur:re,ſicut ego ſentio,ſunt nullæ: tamen quia illa ueritatis prę cipua laus florere in hiſtorijs debet, ne quid falſi dicatur:& quæ de priſcis tẽporibus cõmemorantur,ut cõteſtata à grauibus uiris,& corroborata uetuſtate,tutari ſe contra hominũ ſuſpiciones & calumnias poſſint,operępretiũ nihilominus eſſet,apponi ad recẽtiores ſcriptores,ueterũ hominum libros ad gignendã in lectoris animo fidem,& ad authoritatẽ rebus cõciliandã, quas narrant.Cùm enim à duobus uel tribus factũ unum eodẽ modo percenſetur:præſertim, ſi illi,à quibus primũ explicatũ fuit,aut uixerunt, aut propinqui fuerunt iſtis temporibus,quib.geſta res eſt:aut alioquin ſpectati ſunt & probati uiri: & habuiſſe ueteres homines,aſcriptores ſentẽtiæ ſuæ uidentur:fit tùm ut multò firmior ad credendũ in animis infigatur opinio:& quæ partim dubia erãt,partim inuoluta obſcuritate, illa nunc confirmata teſtimonijs & tanquã illuminata uetuſtatis luminibus, fiant credibilia & perſpicua. Sed,ut dixi,nos perfectè cõcinnatas hiſtorias nullas habemus : tantoq́ rectius & laudabilius faciunt illi,qui de bibliothecis ſuis,quæ multi de una gente diuerſis libris cõplexi,uarijs temporibus ſcripſerunt, uno in cumulo,& uno in libro cõponunt:nobiſq́ uel ſpeciẽ adumbrant, uel materiã prębent excellentis & perfectæ hiſtoriæ: Qua in re tamẽ qui uerſari laborẽ uolunt ſuum, non id ſolùm præſtãt,ut abſolutæ hiſtoriæ locũ expleant:ſed etiã ornatum afferunt libris:& cõmodant non parũ lectori: magnamq́ à bonis,bonarumq́ literarũ ſtudioſis ineunt gratiã. Nã quemad-

modum mercès,cũ exponunt̃,ſi conſimiles uno in ordine & prôpe ſe collocẽtur,ma=
gnã dignitatẽ & delectationẽ pariunt: Diſiectæ aũt & ſparſim cõfuſæ non paſcũt,ſed
offendũt oculos,& deformẽ habẽt,planeq́ turpẽ aſpectũ: Sic cũ ſimiles libri una con
tinuatione, ſerieq́ diſpoſiti, ſimul offeruntur, neceſſe eſt, accreſcere omnib. dignitatẽ,
multoq́ uideri iucũdiores,q̃ ſi in quadraginta angulos diſiũcti,uageq́ diſperſi eſſent.
Poſteà in hac cõiunctione librorũ,magna fit incredibilis laboris leuatio: cùm,quæ
multo ſtudio diuerſis locis colligere & in unũ cõferre oporteret, hîc ſtatim prompta
omnia,primo cõſpectu occurrũt,offeruntq́ ſeſe prius oculis,q̃ penè quærantur: nec
ſuſpenſum diu ſinunt eſſe animũ:cũ conſtat,quę de iſta re,explicata ab hiſtoricis ſunt,
uniuerſa in hoc libro cõprẹhendi: & quæ deſunt,uix iudicari ex alijs libris,aut conſti
tui poſſe.Nã quanti ſit negotij,quamq́ plenũ faſtidij & moleſtiæ:cũ ad rem ſæpe unã
cognoſcendã comportare quadraginta diuerſos ponderoſos codices, & totã tabulã
habere libris cõpletam,inq́ illos omnes nõ ſolùm oculos circũferre: Sed etiã inijcere
manus oportet: Contrà,quàm cõmodum ſit,cùm in uno connexa & cõcluſa,quæ ad
rem pertinẽt,ſunt omnia: credo nullũ eſſe in bonis literis diligẽter uerſatũ hominem,
qui neſciat.Quò etiã illa accedit,nõ leuis certè nec parua difficultas,in eo poſita: ꝙ li=
bri uarijs locis in longè diſiunctis ꝓuincijs excuſi, non paſsim neq́ ſemper palàm ex=
tẽt,nec in omnes terras importẽtur,nec in omniũ ueniant oculos:qui hîc uno in loco
& uno in libro publicati, ꝓpter magnitudinẽ & ubertatẽ, quæ illos uendibiles facit,
per uniuerſam Europã perferunt̃,ſola etiam cõmendati hominib. externa ſpecie,cùm
interior uſus nondũ perſpectus eſt.Multi igitur remoti à fori noſtri luce & à cõſpectu
publico, laterẽt libri, noſtramq́ notitiã effugerent ſi cõiuncti ſimul & ad iuſtã molem
eiuſmodi incremẽtis adaucti non eſſent.Deinde minuti libelli,qui ſæpè res maximas,
geſtas in ꝓuincijs, intermiſſas ab alijs,quanquã breuiter & preſsè, tamen ſtudioſè &
iucundè,bono quodã hiſtoriarũ fato,pertractãt,niſi in his magnis uoluminibus, con
ſociati cũ grandiorib.libris retinerẽtur, iacerent non multò pòſt oppreſsi in tenebris
planeq́ perditi:qui tali adminiculo uitã conſeruant, & ad poſteritatẽ, alteriusq́ ſeculi
homines perueniunt:quibus profuiſſe,qui libros coaceruarũt, poſt multos inſequen
tes annos apparebit.Et cùm nemo ſolus in hoc genere ſic elaborauerit,ut cõplectere=
tur omnia:præteriret nihil:plurimi uerò partẽ aliquã unam ſuſceperint ueteris,aut no
uæ memoriæ,q̃ literis mandatã,cultu,ſtudioq́ ſuo illuſtrarẽt: cæteros qui ad uniuer
ſam hiſtoriã uno libro tradendã animũ adiecerũt, abeſſe longè,dictũ iam ſit omnes à
laude perfectionis,quæ in hiſtoria requirit̃: Cùm oẽs mutuã operã conferũt, & quaſi
de manu in manũ tradunt, naſcitur tandẽ perpetuata temporibus & explicata omni=
bus partib. hiſtorica, tametſi interrupta & diſiecta,tamẽ integra & optabilis narratio.
His de cauſis ſemper eorũ probaui conſilium, qui de bibliothecis ſuis, quotquot
de uno toto capite haberẽt,cognatos & ſpectantes ad id,ꝙ in tractationẽ uenit, pro=
bos & laudatos libros,cõiunctim ederẽt: omninoq́ putaui,ſuum ſtudiũ illos non ad
uulgarẽ, abiectamq́ rem, ut iudicare inexercitato homines ingenio poſſent, primoq́
aſpectu eſſe uidetur,ſed ad neceſſariã aliquã,liberalemq́ curã contuliſſe:Et optaui,ut,
ꝙ illi de Sicula,Hiſpanica,Hungarica, & reliquis hiſtorijs tentaſſent,hoc alij in ſimi=
libus,quales relictæ eſſent dignisſimæ ad imitandũ quamplurimæ, eodẽ exemplo ſe=
querẽtur: ſed quia multis in locis ſuperiorũ hominũ diligentiã nonnullã deſidero,ut
qui imitari uellent,plus ſtudij adhiberẽt,tum in quærendis,tum in collocandis libris.
De Germanica quidẽ & Italica,& Gallica hiſtoria,quarũ gentiũ res geſtę & ipſæ infi=
nitæ & à plurimis ſcriptorib.infinitis libris traditæ ſunt: Excitati enim ad huius ſcien
tiæ ſtudiũ,pauci quidẽ ante nos,ſed noſtris temporib.multi,immenſis ſuis totum or=
bem cõpleuerunt libris: Non uideo quemadmodũ ſine eorum,qui emẽt,offenſione,
in unũ colligi,aut ſimul cõiungi queant: Niſi uel ueteres:quæ adeò copioſæ nõ ſunt,

conficiunt

Digitized by Google

conficiunt tamen Tomos aliquot: à recẽtioribus, uel uniuerſales hiſtoriæ à particularibus diſcludantur, uel facta unius prouinciæ in multos tractus partitione, quæ propriæ cuiuſq; tractus ſunt, ſeparatim deſcriptæ in publico appareant. Sed uellem tamẽ ut multæ ſemper quæ magnã molem nõ habent, & ad unius, aut nõ multum diſsimilis negotij explicationem inſtitutæ ſunt, uno faſciculo colligatæ peruulgarentur, quæ quidẽ dignæ, in apertũ ut referrentur, exiſtimari poſſent. Conquirendi uerò aliorũ populorũ hiſtorias, quia neq; tam abundanter, neq; tãto numero ſcriptę, & interdum etiã nimis conciſe & tenuiter mãdatæ literis eſſent, fui iam ſæpè ſuaſor Typographis, ut uiro docto, qui otio abundaret, negotiũ imponerẽt, & illo eodem itinere, in quod iam ante illos ingreſsi fuiſſent alij, ipſi etiã ad benè merendum de poſteris, ſed maiori paululũ aſsiduitate progrederẽtur. Quod cùm ſeſe facturos eſſe quidã pollicerentur: uiderẽ autem uel retardatos, uel auocatos eſſe à cõſilio, quod à me acceptũ, uoluntate ſua cõprobauerant, & uiam à paucis tritã & nonnullis publicis ueſtigijs ſignatã, deſertam iterũ relinqui: quanquã occupationib. diſtinebar, neq; magnũ otium, & uix tantum habebã, quantum colligendis libris impartiendũ eſſet: tamen Polonicarum rerum ſcriptores, hoc eſt, qui uel terrã eorum, uel mores, uel adminiſtrata pace, belloq; negotia, literis Latinis excoluiſſent, & in ſumma, qui aliquid iſtius gentis integro publico ſcripto attigiſſent, de meis libris colligendos, & cõmuni aliquo, nõ illo quidem admodũ ingenioſo & accurato, ſed tamẽ apto ad rem noſtrã, & non incõmodo ordine collocandos eſſe putaui: ut ad amicũ meum SEBASTIANVM HENRICPETRI, qui de ſuis typis ad eorũ, qui ante nos idem fecerũt, exemplũ excuderet, perferrẽtur. Id quod ſic accidit: puto enim rationẽ mihi reddendã eſſe ſtudij, inſtitutiq; mei.

Cùm principũ meorum, Marchionũ Badenſium, atauiã, quæ in Maſſouiæ ducum illuſtri Polonica & regia, & peruetuſta familia nata fuit, apud Poloniæ ſcriptores quęrerem, & in Michouiũ non indiligentẽ inciderẽ, nec ineptum authorẽ, niſi q; elegantia in dicendo excultus nõ eſt: ſic mirifica illius mihi placuit in notãdis temporibus, & in percenſendis familijs accuratio, ut peregrinatũ iam aliquãdiu ab oculis hominum planè mecum cogitarẽ luci publicæ reſtituendũ eſſe. Neq; id tantũ, ſed quia Cromeri libri ad uendendum pauci reliqui eſſent, uel rarò reperiebantur, & Polonicæ hiſtorię nondum conformatæ in uno libro comparuiſſent, congregandum illum eſſe cũ Cromero & cum cæteris omnibus, quorũ induſtria in eodem argumento ſeſe publicè oſtendiſſet, putaui. Neq; me abſterrere potuit, q; Cromerus penè eadem, quæ ille horridiùs ſcripſit, paulò cõcinniori oratione ueſtiens, & multa etiã de aliorum ſcriptis accumulãs, pleniùs & ornatiùs edidiſſet. Nam, ut dixi, quibuſdã in rebus uiſus mihi accuratior Michouius multò fuit, & temporũ atq; perſonarũ obſeruantior: & cum eadem ambo dicunt, ex illis, de quibus eadẽ dicunt, magna fit ad ueritatẽ hiſtoriæ & ad fidẽ acceſsio: neq; fraudari tamẽ debita laude uetus ſcriptor propterea debuit, quòd qui eum ſecutus fuit, Cromerus ſermonẽ melius expoliuiſſet: quędã etiam ab alijs mutuatus, ſcripſiſſet cumulatius. Εἰ μὲν γὰρ Τιμόθεος μὴ ἐγένετο, πολλὴν ἂν μελοποιίαν οὐκ εἴχομεν· εἰ δὲ μὴ Φρύνις, Τιμόθεος οὐκ ἂν ἐγένετο. Sic igitur nõ tantũ cõiungere Michouiũ cũ Cromero, ſed cõſociare in uniuerſum omnes uolui, quotquot in mea bibliotheca eſſent, ſcripti de rebus Polonicis cõmentarij, & de illis, qui non erãt, quotquot ex omnibus locis conquiri poſſent. Quod cùm facerẽ, extitit inde hic liber, cui conſtituere uiſum eſt, CORPORIS POLONICAE HISTORIAE, nomẽ: ad earũ imitationẽ, qui coagmentatas unius gentis hiſtorias ante nos publicarunt, & quorũ inſtitutũ laude ſemper putauimus afficiendum eſſe: Vt, ſicut illi Siculos, Hiſpanicos, Belgicos & alios, ſic nos Polonicos ſcriptores in uno libro cõpræhenderemus, & iam in illo inſtituti genere, quod aliquandiu apud Typographos conquieuit, noua iterum facta à nobis eſſet inhoneſtè decurſa à multis uia progreſsio. Fragmẽta de Iouio, Sleidano & alijs detracta

Digitized by Google

ad induendum librum noſtrum,quod tamen ab alijs factitatum eſſe uidemus,ſpoliare non uoluimus:Pauca tantum ex Herberſtenio, Syluio & alijs in primo Tomo aſcripſimus,neceſſaria,ut putauimus,& magna cauſa. Cęterorum ut nihil extaret in hoc libro placuit,quod non totum ab authore ad illuſtrandam rem Polonicam confectum & propriũ iſtius prouinciæ eſſet. Vapouius uerò, Gallus, Dlugoſſus & alij:etſi opus fuiſſe non uidetur, translatis eorum & incluſis in Michouij & Cromeri librum commentationibus,tamen ſi uel in publica luce fuiſſent,uel ſe nobis obtuliſſent diligenter multumq́ perquirentibus,inſerti in libro noſtro, locum etiam tenerent ſuum: quanquam eadem,quanquam eodem modo,quãquam non plura ſcripſiſſent: quanquam eorum omnia à ſexcẽtis ſcriptoribus,& ſcripta,& melius ornata,& cõmemorata prolixius eſſent. Nam quod anteà monui,habet in hiſtorijs antiquitas authoritatem, & ſtimulos ad faciendam fidem multò acriores, quàm recentium hominum ſermones: quibus ſi lumen ueritatis ſuæ uetuſtas non præfert, iacent illi ſine authoritate, & ſine fide neglecti, primáque ſtatim condemnati omnium hominum opinione. Itaque & illos ſi aliquando peruulgati, in conſpectum prodibunt: & Gorecij decadas, de quibus edendis ſe cogitare iamdiu pollicetur, cùm forâs dabuntur, ad hoc noſtrum Polonicum uolumen tanquam corollarium quarto loco poſteà apponemus: ne quid de neceſſarijs deeſſe ad cognoſcendam Poloniam libris uideri poſsit.

De ordine, quem tenui, dicere multùm, nihil attinet: in quo ſolùm ſpectaui, ne omnia permiſta atq; confuſa turpiter eſſent: & ſimplex nec nimium ſubtilis diſtributio ut ſeruaretur: quæ ad legentium memoriam conduceret, & quid quoque in Tomo interpoſitum eſſet,apertè ſignificaret. Itaq; in prima parte collocauimus Chorographica & ſimilia,quæ pertinent ad Poloniæ,uicinæq́;,aut ſubiectæ terræ naturã, & ſitum,eiusq́; in omnes tractus dimẽſam & deſcriptam partitionem: Ad hominum, qui eam incoluerunt,ueteres & nouas in religioſa, ciuiliq́; uita conſuetudines ac mores:Ad urbium & itinerum,& animalium,& ſimilium,quę in prouincia ſunt,explicationem:Et ſummatim, ad omnia, quæ ſeiuncta à commemoratione rerum geſtarum, tamen prouinciæ uel eorum,quę in prouincia continentur,aperiunt nobis notitiam. Ad ſecundum Tomum uniuerſales contulimus hiſtoricos libros, qui in uniuerſo regno & uicinis dominationibus,uel regis,aut Ducis unius familia, uel Regũ aut Ducum ſucceſsionibus curſum atq; uim omnem operę,diligentiæq́; ſuæ conſumunt:Etſi Decij etiam de Sigiſmundo Rege unus libellus continuitate ſermonis, & cognatione,quam cum uniuerſali hiſtoria habet,nobis libentibus irrepſit. Tertius res particulariter diſsimili tempore geſtas,& orationes in ſe complectitur, quę in comitijs,uel de uno aliquo Rege poſt illius è uita diſceſſum habitæ, in manus noſtras peruenerunt: Atq; diſpoſita iſthæc omnia pro annis,quibus acciderũt: Tùm demum omnium Poloniæ,Maſſouiæ,Sileſiæ,& partim etiam Lithuaniæ Principum diligenter à me confectam,& ex Germanicis, ac Polonicis authoribus magno ſtudio perueſtigatam genealogiam,in tabulis nonnullis propoſitam & continua ſucceſsione perpetuatã continet. Acceſsit de bellis Moſchouuiticis Leuuenklaij tractatio: titulo quidem aliena planè ab inſtituto,conſilioq́; noſtro, ſed propter res, quas explanat, ita accommodata,ut manca futura Polonica Hiſtoria multis penè locis eſſet,ſi non huius ſubſidio ſubleuaretur. Atq; hæc conſilij noſtri,& ordinis,& librorum qui triginta, & aliquot ſunt diſtincti inuicem,& diſcriminati titulis,explicata ſit ratio.

AD VOS VERO', TOTVM VOLVMEN MITTERE VISVM EST, ampliſsimis inſcriptũ nominibus ueſtris: Nobiliſsimi uiri:ut patricinio ueſtro defenſum conſiſtere cõtra hominum calumnias poſſet: & ut publica extaret uoluntatis erga uos meæ ſignificatio. Vetuſtiſsima eſt familia, in qua nati eſtis & ab heroicis ducta primis illis temporibus,cùm clarorum hominum,& benè de Repub. meritorum,no-

bilitata

Digitized by Google

bilitata multitudine geſtarum rerum uirtus, prȩmijs dignitatis, & ſplendoris afficeretur: **ubi** tùm ante annos infinitos in gente ueſtra uirtutis laus, & factorum gloria flo**rebant.** Earum rerum poſſeſsionem, ueſtri maiores, illuſtres animæ, acceptam à proge**nitoribus** ſuis, & amplificatam ſtudio & cumulatam exemplis, & adauctam dignitate **ad uos propagarunt**: cùm omnes ueſtræ familiæ, qui hactenus uixerunt, non ſolùm **maiorum** gloria ſibi nitendum, ſed nouũ etiam à ſe poſteris ſuis accendendũ eſſe uir**tutis lumen** putarent, & ut conſequi poſſent, honeſtè, fortiterq́ contenderent. Ex hac **igitur** pleniſsima dignitatis ſtirpe uos procreati, cùm maiorum ueſtrorum, talium ac **tantorum** hominum parta dignitate ſplendere, & omnibus fortunæ ornamentis an**tecellere** poſſetis in ueſtro ordine quamplurimis: tamen illa minima ducẽtes, niſi ue**ſtra etiam** uos propria, ueſtro ſtudio excitata, & ad ſummum perducta uirtus cõmen**daret**: Vt primùm adoleſcentes facti eſtis, & poſteà, cùm ætas ſe ueſtra iudicio, & an**nis corroboraſſet**, multò magis, operam dediſtis, ut eſſetis progenitorum ueſtrorum **quàm** ſimilimi, & ueſtris ipſi luceretis glorioſè factis: neq; magis hauſiſſe uideremini **à maiorib.** ueſtris omni decore affluentibus, q̃ peperiſſe & dediſſe poſteris nobilita**tis, & uirtutis exemplũ.** Quod ſtudium ueſtrũ, oculis expoſitum & multis factis illu**ſtratum, magnam uobis hominũ** admirationẽ, & ampliſsimã, planeq́ maximã autho**ritatẽ** confecit: in qua quia cognoui poſitum mihi eſſe cõtra turpiter litigioſos obtre**ctatores magnũ** præſidiũ, uolui ut POLONICAE HISTORIAE liber, ſicut col**lectus** à me fuit, in publicum prodiret, ornatus uirtute, & munitus authoritate ueſtra. Neque dubitabam, quæ ueſtra incredibilis eſt humanitas, non tantùm quòd uobis li**brum** inſcripſerim, non grauatè laturos, uerùm etiam authoritatis ueſtræ fructum in **traditum** librum libenter deriuaturos eſſe. Nota mihi iamdudum eſt morum ueſtro**rum** ſuauitas: de Te quidem, MICHAEL LVDVVICE ex colloquijs & literis tuis **multis**, ab eo tempore, quo neceſsitudo inter nos conſtituta fuit: Tua uerò, FERDINANDE, celebrata per Germaniã humanitas fugere me non poteſt, quæ ex eorum, qui ipſi ſenſerunt, ſermonib. infuſa in aures & in animos noſtros, ab omnibus cognoſcitur & laudatur. Quid enim laudabilius eſſe, quid magis glorioſum poſſet, quàm uiros excellentes, qui in clariſsima ſunt dignitate, nullo faſtu extolli, nulla efferri ſuperbia: & inferioribus etiam benignè facere, horumq́ tenuitati, cùm honeſtè & innocẽter uitam agunt, ſuam non anteponere præſtantiam. Vos quidem, in hac uia cùm eſtis, in quam uolũtas uos ueſtra deduxit: ut non ſolùm maiorum luce, ſed ueſtra uirtute, ueſtro ſuſcepta conſilio, magnoq́ ueſtro educata ſtudio, enitere cupiatis: neceſſe eſt moderatos eſſe ad omnem rationẽ humanitatis: quæ magna ipſa uirtus & aliarum in hominum ſocietate princeps eſt. Sed tamen, quod uos laudatè facitis, præteriri laudatione noſtra non debet, neq; inornata illa relinqui tãta ueſtra, tamq́ præſtans uirtus, quam omnibus tribuitis, & ego iamdudum in meipſo ſenſi, tantumq́ apud me ualere paſſus ſum, ut ad teſtificandã uiciſsim uoluntatem meam librum uobis offerrem: minimè dubitans, quin iucundiſsimum uobis futurum eſſet officium: non ſolùm quòd à me proficiſceretur, ueſtri amantiſsimo, ſed etiam quòd literas contineret, & traderet hiſtorias. Illis enim duobus, præclaris nominibus, ſi à me non mitteretur, tamẽ in amicitiam ſe ueſtram inſinuare libet, & ueſtram colligere gratiam poſſet. Literas quidem & doctrinam liberalem omnem, quantum ametis: & incredibilis ueſtra in literatos homines beneficentia declarat, neq; occultatum in tenebris, aut ignotum eſſe poteſt: cùm & res ipſi progreſſus in literis & artibus adoleſcentes feciſtis, uiriq́ iam facti, indies legẽdis libris proceditis longius: Et cùm tu, MICHAEL LVDVVICE: Nam tibi, FERDINANDE, felicitatem illam ut liberos ex uxore procreares, Deus non dedit: ſumma diligentia informari filios ad literas & inſtitui ad honeſtarũ artium doctrinam iubes: illaq́ de cauſa domi tuæ NICOLAVM HEYDENVM habes, ma

gna eruditione & uirtute uirum, qui uirtutis & literarum illis tradit à maioribus, & te patre magna gloria tritam uiam. Hiſtoriæ uerò quantum uos delectent, tu idem, MICHAEL LVDVVICE, nuper, cum Turlaci eſſes, luculentum teſtimonium dediſti: cùm ipſe multas hiſtorias ſingulari cum uoluptate commemorares, & incẽſum te eſſe planeq; inflammatum oſtenderes deſiderio cognoſcendæ patriæ Germanicæ & priuatæ tuæ hiſtoriæ: qualem ueteri manu ab antiquo authore ſcriptam, acceptam à tuo FERDINANDE, affine Marſchalco Bappenheymio, uos habere dicebas, quã in explicandis Germanicis occupatam, & Sueuicis, & in maiorum tuorum prǽclarè factis, uos duo fratres frequenter, aſsidueq; legeretis. Quam cupiditatẽ cùm ardere in uobis intelligerem, putaui etiam meo ſtudio, ne reſtingueretur, nutriendã atq; ſuſtentandam eſſe: ut non ſolùm in patrijs uerſari illam, ſed etiam longius prolatam, in peregrinis hiſtorijs infixam eſſe ſineretis. Vt enim profectio ſæpè in peregrinam & longinquam prouinciam: ſic externæ hiſtoriæ lectio magnum non ſolùm uſum, ſed oblectamentum etiam prǽſtat: & neſcio, quomodo maiorẽ alienǽ interdum in animos, quàm domeſticæ hiſtoriǽ uoluptatem infundant. Sed iſta uobis declarari non attinet, qui & literas, & hiſtorias, & peregrinationes amatis: & ſine dubio, factã ſub nominibus ueſtris publicationem libri mei non ægrè feretis. Librum meum cùm dico, uideor non multùm errare: plurima enim in eo mea ſunt, labor in colligendis, ſumptus in comparandis, liberalitas in cõmunicandis libris, diſpoſitio, publicatio, & tota confectio genealogiarum, quæ in tertia parte inſunt, & regum atq; principum Poloniæ, ducum Lithuaniæ, Maſſouiæ, & uniuerſæ Sileſiæ à prima origine, quãtum in maxima hiſtoriarum obſcuritate, ſuperiorumq; ſcriptorum incuria, pro meo ſtudio facere ſanè potui, continuatas ad noſtram ætatem familias, ante oculos ponunt, & in Polonicas hiſtorias perſpicuitatem importãt admodum magnam apprimeq; neceſſariam. Iſta igitur omnia tum per ſe uobis, qui eruditionem & notationem rerum ueterum in delitijs habetis, tum mea cauſa, quem amari à uobis ſpero, grata, iucundaq; futura eſſe non dubito & hilariter, beneuoleq; ſuſceptũ iri planè confido. Quod cũ ab æquitate ueſtra impetratum erit, non ſolum propter libros gaudebo, ad quos ornamentnm & patrocinium ueſtrum accõmodandum eſſe putaui: ſed mihi etiam gratulabor: quòd libri tantos patronos adepti, benè firmum contra hominum habeant maleuolentiam præſidium, poſitum in dignitate, authoritateq; ueſtra: Ego uerò cõſecutus hoc eſſe uidear, quod ut conſequerer, ſolum in uniuerſa conſilij mei ratione ſpectaui: ut uoluntatem & obſeruantiam erga uos meam teſtificatus, beneuolentiam conſeruarem, humanitatemq; ueſtram. Spero futurũ eſſe poſteà cùm in alio argumẽto, & fortaſsis in eruenda, explicandaq; familiæ ueſtræ antiquitate publicum iterum ſtudij, officijq; mei teſtimonium apparere ſinam: quod cùm erit, faciã diligentius, quàm in hac iam inſcriptione, quæ mihi contra penè exſpectationem meam à Typographo expreſſa fuit, facere in magna feſtinatione, plurimisq; negotijs potui. Quod ſupereſt, Nobiliſsimi, præſtantiſsimiq; uiri, cupio uos affluentes dignitate, florere illis omnibus ornamẽtis, quǽ expetẽda ipſi uobis eſſe iudicatis: & rogo, quod facturos eſſe iamdudum perſuaſum habeo, ut libris patrocinium, mihi beneuolentiam ueſtram præſtetis & cõmemorata, hoc loco fuiſſe nomina ueſtra, humaniter æquiſsimeq; feratis. Ex Caroli caſtro Marchionum Badenſium, VI Calendas Auguſti, Anno CIƆ. IƆ. XVIIIC.

Veſtræ nobiliſsimæ Dignitatis

perſtudioſus

IOAN. PISTORIVS
NIDANVS D.

POLONICAE HISTO-
RIÆ CORPORIS,

TOMVS PRIMVS.

IN QVO OMNIA SVNT, QVAE AD CHOROGRA-
phicam Poloniæ & ſubiectarum ſub illius imperio prouincia-
rum conſiderationem pertinent, ut uerſa pagina, in
ſcriptorum Elencho uidere potes.

BASILEÆ,

ANNO CIↃ. IↃ. XXCII.

ELENCHVS AVTHORVM, QVI IN PRIMO TOMO POLONICARVM RERVM CONTINENTVR:

VNA CVM SVCCINCTA DESCRIPTIONE LOCO INDICIS ADIECTA, rerum memorabilium & notatu digniſsimarum, quæ in quolibet Tractatu habentur.

	fol.
I. ÆNEAS SYLVIVS, Pontifex Rom. Max. Pius II. poſt adeptũ pontificatum dictus, de Polonia, Lithuania, & Pruſsia, ſiue Boruſsia.	1
De Polonia regione uaſta, & quòd in ea domus luto & maceriæ cõponantur: equi ſylueſtres & uiri inueniãtur. De Vladislao cum regno Baptiſmum ſuſcipiente, deq́ Friderico Brandeburgenſi, & Alberto Bauaro regnum quodlibet pro ſe recuſante.	1
De Lithuania regione, Vuoldo uiro facilè ſanguinario in ea regnante: de Solis ad tranſitum æſtiuo tempore difficultate: gẽtis in moribus qualitate, & quæ ſuper ſacrorum diuerſitatibus Hieronymus Pragenſis eremita denarrauit.	2
De Ruthenis, & quomodo principatus apud eos ſoleat aſſequi.	4
De Liuonia ſemiferos homines in una ſui parte continente.	4
De Pruthenis, & quomodo fidem Chriſtianam à Teuthonicis fratribus Sanctæ Mariæ ſumpſerint.	4 & 5
II. ERASMI STELLÆ Libanothani de Boruſsiæ Antiquitatibus. Libri II.	9
Primus liber agit de ueteribus incolis Boruſsiæ, eorumq́ propagatione, incremento, appellationibus, conſuetudine ac moribus.	9
Secundus liber continet priſcos reges ac eorum ſucceſsionem in Boruſsia.	13
Diſtichon ad inuictiſs. principem Federicum. Item elegiacum carmen ad eundem principem.	16
III. ALEXANDRI GVAGNINI Veronenſis, equitis aurati exactiſsima & diligẽtiſsima Chorographia totius Poloniæ, Lithuaniæ, Liuoniæ & Pruſsiæ.	20
De Situ Sarmatiæ Europeæ.	20
Deductio & Origo antiquæ, bellicoſæq́ gentis Sauromaticæ, ex qua Poloni ortum, genusq́ ſuum ducunt.	22
Polonici regni cum ſuis palatinatibus, diſtrictibusq́, ſiue prouincijs, ciuitatibusq́ & arcibus principalibus compendioſa deſcriptio.	26
De Cracouienſi terra, eiusq́ ciuitatibus diſtrictualibus & ſenatu principali.	27
De Sandomirienſi terra	27
De Lublinenſi terra.	28
De terris, diſtrictibusq́ maioris Poloniæ.	28
De Poſnanienſis terræ ciuitatibus diſtrictualibus, & Senatoribus.	28
De Caliſienſi terra.	29
De Siradienſi terra.	29
De Lencicienſi terra	30
De Cuiauiæ ſiue Vladislauiæ terra.	30
De Breſtienſi terra.	30
De Rauenſi terra.	31
De Plocenſi terra.	31
De Dobrienſi terra.	31
De Ducatu Maſouiæ.	31
De Varſchouiæ diſtrictu.	31
Maſouiæ ducatus Senatores primarij.	32
De Liuenſi terra.	32
De Podlaſiiæ terra.	32
De Drohicinenſi diſtrictu.	33
De Terris & diſtrictibus Ruſsiæ regno Poloniæ incorporatis.	33
De Leopolienſi & Halicienſi terra.	33
De Belzenſi terra.	34
De Chelmenſi terra.	34
De Premislienſi terra.	35
De Podoliæ regione.	35
De Lituaniæ prouincijs ſeu Palatinatibus, præcipuisq́ ciuitatibus.	40
De Vilnenſi Palatinatu.	40
De Trocenſi Palatinatu.	40
De Minſcenſi Palatinatu.	41
De Nouogrodenſi Palatinatu.	42
De Breſtienſi Palatinatu.	42
De Volinia regione.	42
De Kiouienſi Palatinatu.	34
De Mſczislauienſi Palatinatu.	34
De Vitebſcienſi ſiue Viteblienſi Palatinatu.	44
De Polocenſi Palatinatu.	44
De Samogitiæ ducatu.	45
De Arandi, ſeminandiq́ modo in Ruſsia alba Moſchouiæ confini, & in magno ducatu.	47
De Articulis cõſtitutionum Bellicarũ Magni ducatus Lithuaniæ.	49
Pruſsiæ cum ſuis Prouincijs, ciuitatibus, omniumq́ magiſtrorum Crucigerorũ Teuthonici ordinis iuxta ſeriem compendioſa deſcriptio.	51
De Pruſsiæ deductione doctorum opiniones.	51
De Priſca antiquorum Ruthenorum religione.	51
De Diuiſione Pruſsiæ.	52
De Sudauiæ ducatu.	52
De Sambiæ ducatu.	52
De Natangiæ ducatu.	53
De Nadrouiæ prouincia.	53
De Sclauoniæ ducatu.	53
De Bartoniæ ducatu.	54
De Galindiæ regione.	54
De Varmiæ ducatu.	54
De Hogerkerlandia prouincia.	55
De Culmenſi ducatu.	55
De Pomeſanienſi prouincia.	55
De Michlouienſi prouincia.	56
De Teuthonici ordinis origine, omniumq́ magiſtrorum in in eo ſucceſsione & rebus geſtis	57
De Pomeraniæ ducatu.	63
Liuoniæ totius, cum ſuis prouincijs, ciuitatibus, caſtris & cõmendaturis ſiue palatinatibus ſuccincta deſcriptio.	64
De Leulandienſi ſiue Rigenſi prouincia.	65
De Rigenſi archiepiſcopatu.	66
De Derptenſi epiſcopatu.	66
De Habſelenſi & Ozelenſi epiſcopatu.	67
De Curlandia.	67
De Semigalliæ ducatu.	67
De Eſtlandiæ ducatu.	67
De Vitlandia.	68
De Haria.	68
De Geruenlandiæ ducatu.	68
De Inteſtino & ciuili Liuonienſium bello, & cauſa expeditionis contra magiſtrum Liuonienſem.	71
Tabula & ſumma arciũ, caſtrorũq́ Liuoniæ, cuius dominio ſint	

fol.

nio ſingulæ ſubſint, exceptis curijs, prædijs & præfecturis. 73

IIII. MARTINI CROMERI epiſcopi Varmienſis Polonia, ſiue de Situ, populis, moribus, magiſtratibus & Republica regni Polonici, libri duo. 74

LIB. I.

De Situ Poloniæ & gentis Polonæ origine, incremento, progatione, moribus & ritibus. 77

LIB. II.

De Republica, magiſtratibus, ſtatutis, palatinatibus, prouincijs & ciuitatibus Polonorum. 96

Senatorũ regni Poloniæ cum coniunctis ei ditionibus dignitates, & ordo, ſecundùm conſtitutionem comitialem Lublinenſem, anno M. D LXIX. editam. 120

V. MATTHIÆ à Michouia Medicinæ Doctoris, & Canonici Cracouienſis, de Sarmatia Aſiana & Europæa, libri duo. 121

LIB. I.

De Sarmatijs duabus in genere. 122

De Tartarorum ortu & aduentu. 122

De Poloniæ & Vngariæ crudeli uaſtatione per Tartaros. 123

De Vngariæ cruenta uaſtatione per Bathi Imperatorem Tartarorum. 125

Quomodo Innocentius Papa quartus miſit ad Cham Tartarorum ne Chriſtianos perſequeretur: & quomodo fidem Mahometi ſuſceperit. 126

De Tartarorum moribus, & de contentis in terra eorum. 127

De Finibus & metis Tartarorum Zauolhenſium. 127

De Genealogia Imperatorum trans Volham incolentium. 128

Quòd Scythiæ gentes inquietæ ſunt & ſemper rapaces. 130

Scythiam quæ gens, & quæ natio inhabitet. 130

De Gothis & illorum moribus. 131

De Alanis, Vandalis & Sueuis. 132

De Vandalis, Alanis, & Sueuis continua narratio. 133

De Ihuris. 135

De Turcis. 137

De Tartarorum Vlanorum ſiue Precopenſium familia. 139

fol.

De Tartaris Koſanenſibus, & Tartaris Nahaienſibus. 140

LIB. II.

De Ruſsia, de tractib. eius, & abundantia, & cõtentis in ea. 140

De Lithuania & Samagitia. 142

De Lithuaniæ magni ducatus amplitudine & contentis. 145

De Moſchouia. 148

De Regionibus Scythiæ Perm, Baſuird, Iuhra & Corela, per ducem Moſchouiæ ſubiugatis. 150

VI. Deſcriptio Lithuaniæ ex Moſchouia SIGISMVNDI LIBERI BARONIS in Herberſtein, &c. 151

De Lithuania, eiusq; incolis. 151

De Feris, quæ in Lithuania reperiuntur. 155

VII. Pomponius Mela de Sarmatia cum commentarijs Ioachimi Vadiani. 158

VIII. De Sarmatia Cõmentariolus HARTMANNI SCHEDELII, artis Medicæ Doctoris. 163

De Sancto Stanislao epiſc. Cracouiẽſi, Patrono Sarmatiæ. 165

De Cracouia urbe Regia Sarmatiæ. 165

IX. LAVRENTII CORVINI Nouoforenſis ode Saphica Endecaſyllaba: dicolos tetraſtrophos Peonicè de POLONIA & eius metropoli CRACOVIA. 167

X. CVNRADI CELTIS P.L. ad Viſtulam fluuium, ubi ortum & exitum eius deſcribit, & de Veſontibus, & eorũ uenationibus agit. 168

XI. ADAMI SCHROTERI Sileſij iter Salinarium Sarmaticum. 168

XII. CVNRADI CELTIS Protutij Salinaria ὁδοιπορικὰ ad Terinum. 170

XIII. IACOBI PRILVSII de prouincijs Polonicis, & quibuſdam regum diplomatis Tractatus: ex Statutorum libris, ab illo publicatis, exſcriptus. 171

FINIS ELENCHI AVTHORVM PRIMI TOMI POLONICARVM RERVM.

POLONICARVM RERVM LATINI SCRIPTORES OMNES in corpus unum collecti: & in aliquot tomos diſtributi.

TOM. I. CONTINENS DESCRIPTIONES VETERVM ET NOVOrum limitum regni Polonici.

ÆNEAS SYLVIVS, SVMMVS PONTIFEX ROMANVS, PIVS II. HVIVS NOMINIS POST adeptum pontificatum dictus, de Polonia, Lithuania, & Pruſsia ſiue Boruſsia.

De Polonia regione uaſta, quod in ea domus luto & macerie componantur, equi ſylueſtres, & uiri inueniantur. De Vladislao cum regno baptiſmum ſuſcipiente, deq́; Frederico Brandeburgenſi, & Alberto Bauaro regnum quodlibet pro ſe recuſante.

POLONIA uaſta regio eſt, quæ Scleſiæ ad occidentem proximat, Hungaris, Lithuanis, ac Prutenis contermina: hic Cracouia eſt pręcipua regni ciuitas, in qua liberaliũ artium ſchola floret. Subigneus huic urbi præfuit epiſcopus, literarum doctrina, & morum ſuauitate inſignis, à quo plurimas accepimus epiſtolas, multò ſale & Romana elegantia condîtas, cui ob ſingulares uirtutes Romana eccleſia inſignia cardinalatus honoris rubentem pileum miſit. Ciuitates Poloniæ præter Crocauiam parum nitidæ. Ex maceria domos fermè omnes componunt, pleraſq́; luto linunt: plaga regionis nemoroſa eſt, potus genti ceruiſia, ex tritico atque humulo factus. Vini rariſsimus uſus, nec uinea cultura cognita, ager Cereris ferax, multa gẽti armenta, multa ferarum uenatio, equum ſylueſtrem præter cornua ceruo ſimilem edunt, feros boues uenantur, quos priſci Vros uocauêre. Piſce ac uolucribus abundant, argenti, auri inops terra. Vectigalia regi parua. Regnum in quatuor partes diuiſêre maiores: has cum per circulum anni rex ambiuit, quælibet pars tribus menſibus regẽ ac curiam paſcit: quibus exactis, ad alteram partem fit tranſitus. Statuta ſunt, quæ præſtare prouinciales oportet. Si manſerit ultra præfinitum tempus rex, ſuo uiuere ſumptu cogitur. Cum rex gentis patruum noſtrorum tempeſtate obijſſet, relictam filiam Gulielmus dux Auſtriæ in matrimonium accepit, illicq́; regno præfectus eſt. Non placuit Polonis rex Teutonicus, Vladislaum ex Lithuania uocauêre, eiectoq́; Gulielmo, cõiugem eius & regnum nouo regi tradidêre. Gentilis fuerat Vladislaus, & idola coluerat, ſed baptiſmum cũ regno ſuſcipere nõ recuſauit. Conuerſus ad Chriſtum, religioſum principem geſsit. Multos ex Lithuanis ad Euangelium traxit, Pontificales eccleſias nonnullas erexit. Epiſcopos magno honore proſecutus eſt. Inter equitandum quotieſcunq́; turres templorum inſpexit, detracto pileo caput inclinauit, Deũ qui coleretur in eccleſia ueneratus. Cum Tartaris regni limites infeſtantibus feliciter dimicauit, Prutenos maximo bello uicit, de quo inter res Prutenicas memorabimus. Ex priori coniuge prolem non ſuſtulit, cum qua matrimonium haud legitimum fuit. Ex ſecundo iam fermè nonagenario duo nati ſunt filij, Vladislaus & Caſimirus, is Lithuaniæ ducatum cõſecutus eſt, prior patri regno Poloniæ ſuccedens, ad Hungariæ quoq́; regnum accerſitus, in bello Turcarum (ut alibi narratum eſt) cecidit. Qua re cognita, ſolliciti Poloniæ proceres de ſucceſſore Frederici, cum marchionẽ Brandenburgenſem, qui pueritiã in regno tranſegerat, linguamq́; gentis & mores tenebat, ut regnum acciperet rogauerũt. Reſponſum datum eſt Caſimirum Lithuanię ducem, qui frater eſſet, defuncti hæredem extare. Sciſcitari eius animum oportere, cui fraternum, paternumq́; regnum cupienti, impedimentum afferre à dignitate ſuâ Fredericus non duceret: pari moderatione & Albertus Bauariæ dux erga Ladislaum Alberti filium uſus eſt: qui Bohe-

miæ regnum ſibi oblatum recuſauit. Fredericus quoque Imperator, & ab Hungaris, & à Bohemis ad hæreditatem Ladiſlai uocatus, nunquam audire ſuſtinuit, quod patrueli præiudicium faceret. Ingens laus noſtræ ætatis, & magnum decus Germanici nominis, quamuis non ambigo eſſe aliquos, qui non tam iuſtitiæ, quàm ignauię tradunt, alienis regnis quempiam abſtinere. Ego quod boni ſpeciem habet non laudare non poſſum. Caſimirus autem, & ſi difficile, à Lituanis dimitteretur, qui ſuum ad ſe principem retinere cupiebant, in Poloniam ueniens, pacificam regni gubernationem accepit: nec diu poſtea ſororem Ladiſlai regis duxit uxorem. Multa ei aduerſus fratres Teutonicos, qui ſanctæ Mariæ appellantur bella fuère, de quibus in rebus Prutenis referemus.

De Lithuania regione, Vitoldo uiro facilè ſanguinario in ea regnante, de Solis ad tranſitum æſtiuo tempore difficultate, gentis in moribus qualitate, & quæ ſuper ſacrorum diuerſitatibus Hieronymus Pragenſis eremita denarrauit.

Lithuania & ipſa latè patens regio Polonis ad orientem cōnexa eſt, paluſtris fermè omnis ac nemoroſa. Vitoldus huic præfuit Vladiſlai frater, qui relicto deorum cultu, cum regno Poloniæ Chriſti ſacramentum accepit. Magnum Vitoldi nomen ſua tempeſtate fuit, quem ſubditi adeò timuerunt, ut iuſsi laqueo ſe ſuſpendere, parere potius, quàm in principis indignationem incidere uoluerint: detrectantes imperium inſutos urſina pelle inuentibus urſis (quos eam ob cauſam nutriebat) dilaniandos obiectauit, crudelibusq; alijs affecit ſupplicijs. Equitans arcum ſemper tenſum geſtauit. Si quem conſpicatus eſt aliter incedere quàm uoluit, confeſtim ſagitta confodit, multos quoq; per ludum interemit. Sanguinarius carnifex, ut eſſet inter populares & ipſum principem certum faciei diſcrimen, radere barbam omnibus imperauit. Id ubi non ſucceſsit (facilius enim ceruicis quàm barbæ iacturam Lituani ferebant) tonſus ipſe mentum & caput prodijt, capitale interminatus, ſi quis prouincialium pilos faciei capiti ſuo deponeret. Rex à Sigiſmundo Cæſare Lituanorum appellatus, prius obijt quàm legati diadema ferentes ſe conuenirent. Succeſſor Suidrigal urſam nutriuit, quæ ſucta ex manibus eius panem accipere, ſæpè in ſyluas uagabatur. Redeunti uſq; ad thalamum principis, oſtia quæque patebant. Ibi confricare ac pulſare pedibus oſtium, cum fames affuit conſueuit, cui princeps aperiens cibum præbuit. Conſpirauère nobiles aliquot adoleſcentes aduerſus principem, atque urſæ modum ſecuti, ſumptis armis cubiculi principalis ianuam confricauère. Credit Suidrigal urſam adeſſe, oſtiumq; aperuit, ibiq́ue mox ab inſidiantibus confoſſus interijt. Prouinciæ deinde gubernatio ad Caſimirum peruenit. Ad Lithuanos æſtiuo tempore difficilis tranſitus eſt, paluſtribus aquis cuncta fermè obſidentibus, hyems præbet aditum aſtrictis gelu lacunis. Mercatores ſuper glaciem ac niuem iter faciunt, plurium dierum cibaria in uehiculo ferentes, nulla certa uia: meatus (ſicut in mari) ſyderum curſus oſtendit. Rara inter Lituanos oppida, neque frequentes uillæ. Opes apud eos, pręcipuæ animalis pelles, quibus noſtra ætas Zibellinis, armellinisq; nomina indidit. Vſus pecuniæ ignotus, locum eius pelles obtinent: uiliores cupri atque argenti uices implent, pro auro lignato pretioſiores. Matronæ nobiles publicæ concubinos habent, permittentibus uiris, quos matrimonij adiutores uocant. Viris turpe eſt ad legitimam coniugem pellicem adijcere. Soluuntur tamen facilè matrimonia mutuo conſenſu, & iterum atque iterum nubunt. Multum his ceræ ac mellis eſt, quod ſyluestres in ſyluis apes conficiunt. Vini rariſsimus uſus, & panis nigerrimus. Armenta uictum præbent multo lacte utentibus. Sermo gentis Sclauonicus eſt: latiſsima eſt enim hæc lingua, & in uarias diuiſa ſectas. Ex Sclauis enim alij Romanam Eccleſiam ſequuntur, ut Dalmatæ, Croatini, Carni ac Poloni. Alij Græcorum ſequuntur errores, ut Bulgari, Rutheni, & multi ex Lithuanis. Alij proprias hæreſes inuenère, ut Bohemi, Morau, & Boſnenſes, quorum magna pars Manichæorum imitatur inſaniam. Alij gentili adhuc cæcitate tenentur, quemadmodum multi ex Lithuanis idola colentes. Horum magna pars æuo noſtro ad Chriſtum conuerſa eſt, poſtquàm Vladiſlaus ex ea gente Poloniæ regnum accepit. Noui ego Hieronymum Pragenſem ſacris literis apprimè eruditum, uitæ munditia & facundia ſingulari clarum, qui annos ſupra uiginti in eremo Camalduenſi, in Apennino Hetruſco pœnitentiam egit, hic (oriente apud Bohemos Huſsitarum hæreſi) fugiens peſtiferum uirus, in Poloniam tranſiuit. Vbi acceptis literis ab Vladiſlao rege commendatitijs, prædicaturus Euangelium Chriſti, ad Vitoldum principem in Lithuaniam penetrauit, multosq; populos Vitoldi fauore fretus, ad ſalutiferam Dei Chriſti fidem conuertit. Venitq; tandem ad ſynodum Baſilienſem, uocatus à Iuliano ſancti Angeli Cardinali, cum de rebus Bohemicis ageretur, narrauit hic multa de Lithuanis quæ penè incredibilia ui-

lia uidebantur. Audiebam ego ex aliꝭs eius dicta, nec mouebat ut crederem, libuit adire hominem, atque ab eius ore lata cognoſcere, comites mei fuerunt Nicolaus Caſtellanus, qui tum Cardinalis Iuliani domum regebat. Bartholomeus Lutimanus Archiepiſcopi Mediolanenſis ſcriba, & Petrus Noxetanus Cardinalis Firmiani ſecretarius, uiri graues & docti, hominem in cella ſua trans Rhenum apud Carthuſienſes conuenimus, cuius hæc narratio fuit. Primi quos adiꝭ ex Lithuanis ſerpentes colebant, paterfamiliâs ſuum quiſque in angulo domus ſerpentem habuit, cui cibum dedit, ac ſacrificium fecit in fœno iacenti: hos Hieronymus iuſsit omnes interfici, & in foro adductos publicè cremari. Inter quos unus inuentus eſt maior cæteris, quem ſæpe admotus ignis conſumere nullo pacto ualuit. Poſt hos gentem reperit: quæ ſacrum colebat ignem, eumq́ perpetuum appellabat. Sacerdotes templi materiam ne deficeret, miniſtrabant, hos ſuper uita ægrotantium amici conſulebant: illi noctu ad ignem accedebant, manè uerò conſulentibus reſponſa dantes, umbram ægroti apud ignem ſacrum ſe uidiſſe aiebant. Quæ cum ſe calefaceret, ſigna uel mortis, uel uitæ oſtentaſſet, uicturum ægrotum facies oſtenſa igni, contra ſi dorſum oſtentaſſet, moriturum portendit. Teſtari igitur & rebus ſuis conſulere ſuadebant delusionem hanc eſſe Hieronymus oſtendit: perſuaſo populo, deleto templo, ignem diſsipauit, Chriſtianos mores induxit. Profectus introrſus aliam gentem reperit, quæ Solem colebat, & malleum ferreum raræ magnitudinis ſingulari cultu uenerabatur. Interrogati ſacerdotes, quid ea ſibi ueneratio uellet? Reſponderunt olim pluribus menſibus non fuiſſe uiſum Solem, quem rex potentiſsimus captum recluſiſſet in carcere munitiſsimæ turris. Signa zodiaci deinde opem tuliſſe Soli, ingentiq́ malleo perfregiſſe turrim, Solemq́ liberatum hominibus reſtituiſſe. Dignum itaq́ ueneratu inſtrumentum eſſe, quo mortales lucem recepiſſent. Riſit eorum ſimplicitatem Hieronymus, inanemq́ fabulam eſſe monſtrauit. Solem uerò, & Lunam, & ſtellas creatas eſſe oſtendit, quibus maximè Deus ornauit cœlos, & ad utilitatem hominum perpetuo iuſsit igne lucere. Poſtremò alios populos adiꝭt, qui ſyluas dæmonibus conſecratas uenerabantur, & inter alias unam cultu digniorem putauere. Prædicauit huic genti pluribus diebus, fidei noſtræ aperiens ſacramenta, denique ut ſyluam ſucciderет imperauit, ubi populus cum ſecuribus aſtuit, nemo erat qui ſacrum lignum ferro contingere auderet. Prior itaque Hieronymus aſſumpta bipenni excellentem quandam arborem detruncauit. Tum ſecuta multitudo alacri certamine, aliꝭ ſerris, aliꝭ dolabris, aliꝭ ſecuribus ſyluam deiꝭciebant. Ventum erat ad medium nemoris, ubi quercum uetuſtiſsimam, & ante omnes arbores religione ſacram, & quam potiſsimè ſedem eſſe putabant, percutere aliquandiu nullus præſumpſit. Poſtremò ut eſt alter altero audacior, increpans quidam ſocios, qui lignum rem inſenſatam percutere formidarent, eleuata bipenni magno ictu cum arborem cedere arbitraretur, tibiam ſuam percuſsit, atque in terram ſemianimis cecidit. Attonita circum turba flere, conqueri, Hieronymum accuſare, qui ſacram Dei domum uiolari ſuaſiſſet, neque iam quiſquam erat, qui ferrum exercere auderet. Tum Hieronymus illuſiones dæmonum eſſe affirmans, quæ deceptæ plebis oculos faſcinarent, ſurgere quem cecidiſſe uulneratum diximus imperauit, & nulla in parte læſum oſtendit, & mox ad arborem adacto ferro adiuuante multitudine ingens onus cum magno fragore proſtrauit, totumq́ nemus ſuccidit. Erant in ea regione plures ſyluæ pari religione ſacræ, ad quas dum Hieronymus amputandas pergit, mulierum ingens numerus plorans atque eiulans, Vitoldum adit, ſacrum lucum ſucciſum quæritur, & domum Dei ademptam, in qua diuinam opem petere conſueſſent, inde pluuias, inde Soles obtinuiſſe, neſcire iam quo in loco Deum quærant, cui domicilium abſtulerint: eſſe aliquos minores lucos, in queis diꝭ coli ſoleant, eos quoq́ delere Hieronymum uelle, qui noua quædam ſacra introducens, patrium morem extirpet: rogare igitur atque obteſtari, ne maiorum religionum loca & cæremonias auferri ſinat. Sequuntur & uiri mulieres, nec ſe ferre poſſe nouum cultum aſſerunt. Relinquere potius terram & patrios lares, quam religionem à maioribus acceptam dicunt. Motus ea re Vitoldus, ueritusq́ populorum tumultum, Chriſto potius, quam ſibi deeſſe plebem uoluit. Reuocatisq́ literis, quas præſidibus prouinciarum declarat, iubens parere Hieronymo, hominem ex prouincia decedere iuſsit. Hæc nobis Hieronymus conſtanti uultu nihil hæſitans, ac per iuramentum affirmauit: dignum fidei & grauitas ſermonis, & doctrinam oſtendit, & uiri religio. Nos quæ accepimus immutata retulimus, ueri periculum non aſſumimus, perſuaſi tamen & nos, & comites ab eo receſsimus.

De Ruthenis, & quomodo principatus apud eos ſoleat aſſequi.

RVtheni quos appellare Roſanos Strabo uidetur, Lithuanis contermini ſunt, gens barbara, incompta, apud quam opulentam Eccleſiam obtinuit Iſidorus Cardinalis Sabinenſis, cuius ſupra mentionem fecimus. In hac gente ciuitatem permaximam eſſe tradunt Nogardiam appellatam, ad quam Teutonici mercatores magno labore perueniunt. Magnas ibi eſſe opes fama eſt & multum argenti, pelleſq; prætioſas, uendenteſq; atq; ementes ponderato argento, non ſignato utuntur. Lapis in medio fori quadratus eſt, quem qui aſcendere potuerit, neq; deiectus fuerit, principatum urbis aſſequitur. Pro ea re in armis dimicant, ſæpeq; una die plures conſcendiſſe ferunt, unde ſæpe ſeditiones in populo emerſere.

De Liuonia ſemiferos homines in una ſui parte continente.

LIuonia deinde Chriſtianarum ultima prouinciarum ad ſeptentrionem Ruthenis iungitur, Tartari eam ſæpe incurrunt. In qua noſtra ætate magnas acceperunt ſtrages fratres Teutonici, qui Beatæ Mariæ uocantur, hanc armis quæſiuere, & Chriſti ſacra ſuſcipere coegerunt, cum eſſet antea gentilis & idola coleret. Eam alluit ab occidenti mare Baltheum, quod plerique ueterum oceanum eſſe putauerunt nondum ſeptentrio (ut hodie) cognitus Græcis atque Italis fuit. Chriſtiana religio hanc orbis partem noſtro generi aperuit, quæ fortiſsimis gentibus deterſa Barbaris mitioris uitæ cultum oſtendit. Baltheus ſinus adeò latè patet, ut incompertæ magnitudinis apud aliquos eſſe uideatur. Origo eius ex Britannico mari ducitur, quod Germanicum appellari poteſt. Nam & Germaniæ magnam partem alluit. Oſtium eius in occidenti eſt, non longè à Cherroneſo Cimbrica, quam Daciam hodie uocant. Excurrens autem in orientem, in ſeptentrionem panditur, inſulaſque magnas ambit: occidentale littus, Noruegi occupant. Ad ſeptentrionem ſemiferos homines eſſe tradunt, cum quibus nullum linguæ commercium nauigantes habent, ſignis tantum & nutibus commutare merces feruntur. Meridionale littus Saxonibus ac Prutenis traditur: orientale (ut diximus) Liuones tenent. Inter Liuoniam & Pruſsiam paruam terram eſſe ferunt unius ferme diei latam itinere, quam Maſſagetæ colunt, gens neque gentilis, neque uerè Chriſtiana, Polonorum imperio parens, atque hinc regnum Poloniæ ad mare protenditur, & Baltheum quem diximus ſinum.

De Prutenis, & quomodo fidem Chriſtianam à Teutonicis fratribus Sanctæ Mariæ ſumpſerint.

REdeunti Liuonia Germaniam, per littus Balthei maris poſt Maſſagetas Pruteni ſeſe obijciunt, qui ripas utraſque Viſtelæ amnis accolunt: is eſt Sarmatiæ ac Germaniæ terminus, qui exoriens in montibus, qui Poloniam, Hungariamque dirimunt, partem Poloniæ irrigat. Pruſsiam uerò quàm longa eſt percurrit, ab oppido Torni uſque Gedanum, quo in loco Baltheum influit. Hunc fluuium alij Viſtelam, ut diximus, quibus ætatis noſtræ ſermo congruit, alij Iuſtulam, quidam Iſtulam uocauere. Quod ultra fluuium eſt, Sarmatici iuris fuit: quod citra, Germanici ad orientem ac meridiem Maſonitæ, Poloníque rura colunt: occidentem Saxones occupant, aquilonem Balthei maris excipit littus. Frumenti ferax regio eſt, aquis irrigua & plena colonis, multa ambitioſa oppida, multi maris ſinuoſi reflexus amœnam efficiunt. Pecorum ingens uis, multa uenatio, piſcatio diues. Vlmerigos olim hanc terram incoluiſſe Iordanus tradidit, quo tempore Gothi ab inſula Scandauia in continentem deſcendere. Qui (ut ille ait) Vlmerigorum terras inuaſere. Ptolemæus autem Amaxobios, & Alanuos, Venedes, ac Githones penes Iſtulam fluuium habitare affirmat. Barbara hæc gens & idolorum cultrix, uſque ad Fredericum Imperatorem eius nominis ſecundum fuit. Sub eius uerò imperio, cum amiſiſſent Chriſtiani Ptolemaidem Syriæ ciuitatem, fratres Teutones, quos Sanctæ Mariæ diximus appellari, inde fugati in Germaniam rediere, uiri nobiles & rei militaris periti, qui ne per ocium mercarent, Fredericum accedentes, Pruſsiam Germaniæ conterminam Chriſti cultum ſpernere dixerunt: ſæpe illius gentis homines in Saxones, cæteróſque uicinos excurrere, ingentem uim pecorum atque hominum abigere, eſſet in animo ſibi compeſcere Barbaram gentem: annuat tantum Imperator, prouinciamque fratribus perpetuo iure poſsidendam tradat, ſi eam armis acquirant. Iam enim Maſouiæ duces,

tes, qui eius ſe terræ dominos affirmabant, ius ſuum fratribus conceſſerant: grata oblatio Frederico fuit, qui collaudato propoſito, quas uoluère fratres, ſub aurea bulla literas conceſsit. Illi ſumptis armis breui tempore quicquid Prutenici uiri citra Viſtelam fuit occupauère. Exin tranato fluuio, uetuſtam & latè patulam quercum in caſtelli modum erectis propugnaculis iuxta ripam munierunt, ibi collocato præſidio ulteriores Prutenos uexare cœperunt. Pugnatum eſt ſæpè pro quercu, & ingentes Paganorum copiæ fugatæ ac deletæ ſunt: bellum pluribus annis productum eſt. Ad extremum fortuna fratrum imperio arridens, omnem eis Pruſsiam ſubiecit. Victę Barbaræ nationes, iugum ſubière. Ex illo tempore lingua Teutonica introducta eſt, & cultus Chriſti gentibus imperatus. Eccleſiæ quoque pontificales erectæ, trans Viſelam Pomeſauienſis, Culmenſis, Sambienſis, & Varimienſis, ad quam defuncto Franciſco epiſcopo, paruitatem noſtram poſtulauere canonici. Calixtus Pont. Max. eam nobis annuente, ſenatu Apoſtolico commendauit. Quæ una eſt illis in partibus iure ſuo utens, nec ſubiecta fratribus, reliquos epiſcopos religionis habitum geſtare oportet. Quo in loco munitam quercum diximus fuiſſe. Nobile oppidum ædificatum eſt, quod Mariæburgum uocant, & arx nobilis atque ampliſſima: hic ſedes magni magiſtri, qui cunctis fratribus præeſt Pruſsiam incolentibus. Sunt & alij duo in eadem religione magiſtri, alter Liuoniam regit, alter conuentus Alemanniæ gubernat. Teutones huius religionis inuentores fuère, ac propterea nemo recipitur ad eam, niſi Teutonicis nobilibus ortus parentibus, & cui propoſitum ſit pro tuendo Chriſti Euangelio, aduerſus ſalutiferæ crucis inimicos armis depugnare: ob eam rem ueſtimentis albis utuntur, nigra cruce inſuta. Barbam omnes nutriunt, exceptis qui ſacris altaribus ſeruiunt. Pro Canonicis horis dominicam orationem uſurpant, neque literas diſcunt. Magnæ his opes, nec minor potentia quàm regibus: ſæpè cum Polonis de regni limitibus acceptis, atque illatis cladibus contendere, nec totis uiribus belli fortunam experiri recuſarunt. Cum Vladislao Caſimiri qui modo regnat patre, contraxerant ambæ partes ualidiſsimas atque ingentes copias. Polonis Lithuani & Tartari adiuncti erant, quos duxerat Vitoldus. Teutonici fratres ex tota Germania uires conciuerant: poſtquam prope ad uiginti fermè ſtadia uterque conſedit exercitus, ſpe plenus & impatiens moræ. Prutenorum magiſter caduceatorem, qui bellum regi denunciaret, & duos enſes, in quis ſtaret uictoria miſit: facta poteſtate, ut quem uellet hoſtis eligere, alterum ſibi remitti iuſsit. Accepit Vladislaus alacer nuncium, donatoq; caduceatore, uno retento gladio, remiſit alterum. Mox iuſsi milites arma induere, belliq; ſignum datum, quadraginta millia equitum in ambobus caſtris fuiſſe proditum inuenio. Vladislaus Tartaros ac Lithuanos primum inire certamen iuſsit. Ex Polonis ſubſidiarias acies elegit. Contra Prutenos auxilia in poſtremis habuit: florentem ordinis ſui militiam in exercitus fronte collocauit. Commiſſo prælio inermes quodammodo Tartari ac Lithuani magna ſtrage cæſi ſunt. Vrgebat tamen multitudo, nec terga dare Polonus metuens audebat, atrox pugna ſuper cadauera occiſorum edebatur. Nec tam uulnerare Prutenus alacer, quam uulnera recipere Tartarus uidebatur: protractum eſt diu certamen, peracta ingens occiſio, Lithuani, Tartariq; ueluti pecudes mactabantur. At cum nouus ſemper hoſtis emergeret, defeſsi tanta cæde peracta Teutones, uerſare ferrum uix poterant & iam remiſsius pugnabant. Quod ubi Vladislaus animaduertit, tum primum Polonorum aciem ualidam ac ferro rigentem immittit: fit ſubita irruptio, inſtauraturq; prælium: non tulère Teutones recentis agminis impetum, impar pugna recentis ac fatigati militis fuit: oritur mox fuga ex parte fratrum, ferit terga Polonus. Magiſter ordinis ubi ſuos cedere uidet, nec iam ullam in auxilijs ſpem eſſe animaduertit, cum lecta militum manu hoſti ſeſe obiectans occiditur: fit fœdior fuga, nec prius Teutonicus fugere quam Polonus perſequi deſtitit. Perierunt in eo bello ex parte fratrum multa hominum millia, inter quos uiri primarij, quos uocant Commendatores, equeſtre dignitate inſignes, cum ipſo Magiſtro circiter DC. Nec Polonis incruenta uictoria ceſsit, Tartaris ac Lithuanis magna ex parte cæſis. Bellum hoc, anno trecenteſimo decimo ſupra milleſimum eſt poſt Chriſti ſaluatoris ortum. Pruſsia fortunam regis ſecuta, omnis excepto Burgomariæ ad uictorem defecit. Sed interueniente Sigiſmundo Cæſare, pax inter fratres & Polonum conſtituta eſt: percuſſum fœdus, pecunia Polono data. Pruſsia reddita fratribus, nec deinde uſque ad Frederici tempora, qui modo imperat, in poſſeſsione agri ſui turbata religio eſt. Sub eius uerò imperio cum populares graue ſibi iugum fratrum exiſtimarent, fœdus inter ſe iniere in hunc fermè modum: ut quindecim uiri ſingulis certis in locis conuenirent, qui prouincialium querelas aduerſus fratres audirent, nec ſinerent quempiam indignè uexari. Ex his quatuor ex religione uiros aſſumi uoluere, quatuor ex prælatis eccleſiarum, pariquè numero ex nobilibus ac ciuitatibus, hiſq; parère omnes uoluère. Per idem tempus di-

uiſa inter ſe religio fuit: alij magnum Magiſtrum ſequebantur, alij quoſdam Commendatores, qui Magiſtri regimen improbabant. Magiſter, ut populares ſibi alliceret, fœdus ipſum inconſulto fratrum conuentu approbauit. Fredericus quoque Imperator eidem fœderi robur adiecit, cautione tamen inſerta, ne per ſuas literas ius religionis læderetur. Mortuo deinde Magiſtro, qui fœdus acceperat, & altero in eius locum ſuffecto, Nicolaus Pont. Max. legatum miſit, qui prouinciam Pruſsiæ inſpiceret. Cognitoq́ rerum ſtatu, quantum legatus retulit, popularium fœdus damnauit: utq́ ab eo diſcederent, anathema interminatus, acriter imperauit: quibus pertinacius in eorum ſententia perſeuerantibus, ex conſenſu partium, lis ad Fredericum Imperatorem deducta eſt. Ad quem rurſus cauſa cognita, damnato eorum fœdere, iuſsi Pruteni ſunt ad obedientiam fratrum redire: qui eam prouinciam è manibus infidelium ſuis armis uindicaſſent, multóque ſanguine coëmiſſent. Quare ciuitatibus nunciata, mox arma in fratres populariter recepta ſunt. Ex quibus plures capti atque occiſi, caſtella eorum euerſa, arces à fundamentis eiectæ, quinquaginta & quinque oppida in eam rebellionem conſpirauêre. Sed cum non ſatis rem ſuam contra religionem ſine externa ope tutam putarent, Caſimirum Poloniæ regem ſibi dominum aſciuere, deuotum fratribus ſanguinem, qui fortunam patriæ eius experti fuiſſent. Ille cum exercitu prouinciam ingreſſus, dedentes ſeſe ciuitates in poteſtatem accepit, cum quo fratres diu uaria uictoria dimicarunt. Plures fuere congreſſus, inter quos memorabilior, qui apud Coninitium oppidum habitus eſt. Duodeuiginti millia Polonorum obſidionem in eo loco tenebant, in queis & rex ipſe Caſimirus fuit. Oppugnabãt oppidum dies, nocteſq́ machinis admotis. Rudolphus princeps Sagoriæ, ex Sleſiæ ducibus, tum religionis ductabat exercitum, qui laturus obſeſsis opem, cum ſeptem millibus militum aggredi regem non dubitauit. Commiſſum eſt prælium in conſpectu oppidanorum ſumma utrinque contentione atque ardore, cæſis hinc atque inde compluribus. Cum ſuos referre pedem Rudolphus animaduertit, increpans ignauiam fugientium, interminatuſq́ necem, aciem ſiſtit. Et progreſſus in medium cum recenti pugnatorum manu, acre certamen inſtaurat: hos ſternit, illos confodit: fit ſubita rerum mutatio. Vrgente Rudolpho, cedit Polonus. Rurſumq́ Caſimirus ſuos retinet, pugnæq́ ſeipſum miſcet, & tanquam ex integro pertinaci contentione certatur. Occiditur in pugna Rudolphus, rex uerò equo deijcitur, meliores ex utraque parte occumbunt. Poſtremò cæſum credentes Poloni ſuum regem, deſperata uictoria, fugam arripiunt. Rex ab amicis adiutus, uix ex clade ereptus eſt. Rudolphus morte ſua, uictoriam religioni peperit. Ex Polonis ſupra ſex millia cecidiſſe feruntur, ex Teutonibus quoque non pauci periêre. Poſt eam cladem, res Polonica nutare apud Prutenos cœpit, eo inclinantibus populis, quo belli fortuna quæritur. Stat tamen adhuc anceps exitus, & alterius Martis iudicium moratur. Ferunt inter hos fratres olim mortuo Magiſtro, cum de ſucceſsione ageretur, unum fuiſſe, qui rogatus eligere quem putaret religioni utiliorem, ſeipſum elegiſſe dicentem nolle deierare. Scire ſe cogitationes ſuas, aliorum corda ignorare. Si magiſtratus ſibi committatur, non dubitare quin reipublicæ bene conſultum eat. Motos eius uerbis reliquos adminiſtrationem illi credidiſſe, quæ ſaluberrima deinde fuerit.

ERASMI

ERASMI STELLAE LIBANOTHANI LIBRI II. DE ANTIQVITATIBVS Boruſsiæ.

AD ILLVSTRISSIMVM PRINCIPEM FEDERICVM SACROSANCTAE MILITIAE ORDINIS DIVAE VIRGINIS Teutonicorum protomagiſtrum, Saxoniæ ducem, Thuringiæ Lantgrauium, ac Marchionem Miſniæ, Eraſmi Stellæ Libanothani in antiquitates Boruſsiæ præfatio.

Etſi uereor Federice princeps, res Boruſsicas altiùs & à prima origine repetiturus, antiquitatem in his quæ uſque eò latuit, uelut ex cauea in ſcenam theatrumque producturus, multorum riſus, ronchos & cachinnos, demumque exploſionem magis quàm applauſum legentis turbæ me incurſurum, tum quod id ſecum ferat antiquitas, ceu Ariſtoteles in Problematis perhibet, ut res anilibus fabulis ſimillimas narrare uideatur, tum quod res Boruſsiæ diuturna barbarie, ſine ullis literarum monumentis quaſi perpetuis tenebris mancipatæ, & in ipſo lethæo demerſæ penè obriguiſſe extimantur, adeoque concretæ, ut etiam phœbeo calore agitatæ uix incaleſcere poſsint, quo iterum lucem, ſolemque admittant. Verum dum hi blaterones tuam celſitudinem iſtius ludi agonothetam in orcheſtra conſpexerint, ſub cuius umbraculis me in hanc ſcenam prodijſſe pernoſcant, forte ne lingulaces, infrǽnique ore à te ſapientiſsimo principe iudicentur, maledictis temperabunt, ſimul & naſum continebunt. Quod ſi nec reueriti tuam maieſtatem, effrenataque lingua uerbis non æquis defluant, malignitatis quoque aculeos haud recondere uelint, imò blaterare malint, nihil eſt quo perhorreſcere oppidò poſsim, ut ſceptam ſcenam interturbem. Ronchiſent hi naſuculi, obſtrepent, clament, arguant, criminentur, exibilent denique, dummodo tibi plauſibilis, lepida ac iucunda noſtra actitatio uiſa fuerit. Antigonidas olim Muſicæ artis peritiſsimus, cum diſcipulo in arte probè inſtituto, populo tamen non admodum grato, in ſcenam progreſſus cunctis audientibus dixiſſe fertur: Mihi cane & Muſis, quia uidelicet ars bene cœpta, quanquam populi lenocinio deſtituatur, iuſta tamen comprobatione non exuitur. Sed ut tandem his reſpondeam, qui longè petitas hiſtorias calumniantur, ceu minus fidei illis inſit, cæcutientibus id forſan euenit & nocturnis oculis, ſed penes clarè cernentes plus dignitatis antiquitati ineſſe, nemo ſanæ mentis ambigit. Ne quoque res Boruſsicas ceu ſempiternis tenebris obnoxias, & minimè ad ſolem lucemque ex caliginoſo uetuſtatis receſſu redituras, poſsint argumentari, meminerint ſaltem quæ de Hercule feruntur, qui cerberum tricipitem ab inferis, ſolemque hunc noſtrum ac calorem ferre coëgiſſe dicitur, Threicium & uatem raptam ſibi Eurydicem ex Tartareis ſedibus diuina ſua ſuauiloquentia eduxiſſe. Ob id nec inficias eant loculei, res Boruſsicas quantumcunque umbra uetuſtatis contectas ac rubigine obductas, imò in abditiſsimos receſſus actas, curioſa indagatione non poſſe non reſtitui, ex noctiſque caliganti nebula eximi, ac claritate diei illuſtrari, ornarique: quum hæc ipſa indagatio, puta induſtria, unica ab omnibus eſſe aſſeritur, cui nihil inacceſſum, nihil occluſum relictum ſit. Induſtriæ uis Hæc res quomodolibet obſtruſas, & in penetrabilibus reconditas elici, exprimit & promit. Hæc cœlum petit, & ſubterranea regna ſubintrat, maria ſcrutatur, oculis ſubijcit quicquid uſquam latet, ſepultumque eſt. Illa ipſa Homerum cæcum plus Argo mille oculos habente uidere dedit. Hæc Zeuſim Helenam nunquam à ſe uiſam tanta uenuſtate depingere, docuit ut eius forma digna iudicaretur, propter quam tantum laboris ſubijſſet Græcia, & alta Pergama ruerent. Hæc Phidiam ſtatuarium dignisſimum, ſimulachrum Iouis exprimentem eò uſque euexit, ut diuinitatis effigiem è cœlo mutuatus diceretur. Hæc eadem fores antiquitatum Boruſsiæ uectibus è cardine ſemotis, ut paterent effecit, extraque latebras quicquid de his obuallatum fuerat produxit. Hac adminiculatrice ex imo lethæi fluminis cœno hæ ipſæ conquiſitæ, erutæque ſunt, & utcunque à ſordibus deterſæ, ſeſe ceu poſtliminio reuerſæ, tuis luminibus, conſpectuique illuſtriſsime princeps, primum oſtentantes, te ut felicem moderatorem ſuum ſalutant, ut patrem patriæ uenerantur: & quicquid uſquam in ſecundiorem ſortem, faciemque ſplendidiorem commutatum, ceu fermè ſingula aſpexerint, id totum tibi, ſacræque ſanctæ militiæ, cuius tu magiſter, imò Dictator perpetuus extas, tribuunt. Quod ſi ſunt qui te circumſtant, & has ineffigiatas, rudeſque Boruſsiæ imagines toruis luminibus reſpexerint, abigendaſque duxerint, quod ſine cultu ornatiori, & penè inueſtes in hunc auguſtiſsimum conſeſſum productæ ſunt, his reſponſum ſit: Fœminam probam pigmenta, fucumque non decere, nec orationem fidem habituram unguenta uſqueadeò redolere. Logographis id tribuimus, ut quodcunque ſuauius quàm uerius narrent. Nos in his commentariolis ſine fraude, omni apparatu orationis ſepoſito, Boruſsiæ antiquitates expoſuimus: ut ſi qui futuri ſint, cultiori ſermone res Boruſsicas deſcribere uolentes, hinc ſumere poſsint, quod ornatum iri tantopere uelint.

Nuda namque hæc oratio facilè quem quis, imponet cultum perferet. Vt autem, fidem ſine ſcoria habituri ſint hi noſtri commentarioli uetuſtate & carie oppleti, ipſos ex præclariſsimis rerum ſcriptoribus elucubratos eſſe fidem facio, Plinio ſcilicet, Solino, Pomponio Mela, Cornelio Tacito, Strabone, Ptolemæo: ex neotericis Gordano, qui primus res Gothorum literis mandauit, noſtro Alberto Magno, qui has inuiſit & peragrauit, Othone Freiſingenſi epiſcopo, qui quinq; Imperatorum Rom. res geſtas luculenter ſcripſit, Helmodo Lubecenſi presbytero, qui res Slauorum haud ineleganter proſequutus eſt, Boruſsicaſque ſimul attigit, Blondo Foroliuienſi, Æneа Syluio, & præter hos quicquid annales Boruſsiæ uſquam uetuſtatis habuêre, pleraque etiam per acceptionem. Nam apud Valerium Maximum locus eſt, quo res ſuo ſeculo cognitas, & abſque literarum monumentis conſeruatas manare ad poſteros indicantur, ſola ſcilicet traditione patrum. Id genus diſciplinæ Hebræis etiam uſitatiſsimum eſt. Huiuſcemodi innixis fulcimentis, commentariolos noſtros non temerè edi poſſe arbitratus. Ne autem manus noſtras excedentes abſque patrocinio uagabundi errent, ipſos nomini tuo illuſtriſsimo dedicandos duxi, tum quod neminem magis rerum Boruſsiæ cognitio deceat, quàm Boruſsiæ principem, tum quod pari tutela hac noſtra ætate ac priſca Boruſsia fruatur. Quum igitur princeps illuſtriſsime ſimul & inuictiſsime à curis publicis feriatus fueris, frequenti quoque ueterum, quibus inhias, lectitatione ſatiatus magis quàm laſſatus, etiam domeſtica peculiariaque inuiſas legaſque: ſubinde agnoſces in his Boruſsiæ præter ueteres eius limites, uarios ipſius cultores: crebro enim illinc migratum eſt, aliquorum maiore numero cogente: moreſque uetuſtiores: quos ſi ad præſentes accommodabis, non obſcurè lucebit quanta ſunt quæ ſacroſancta militia Teutonicorum in Boruſsia egerit. Optimo enim iure gloriari poteris, eam quam patres regionem barbaram, incultam, aſperam, idololatram, fœdam ac rerum omnium inopem acceperant, illam ipſam ſplendidam, cultam, ciuilem, opulentam, humanam, & quod maximum eſt, Chriſtianam reddiderunt & reliquerunt. O' felix nimium Boruſsia, ſi ſua norit bona illo principatu. Facilè demum, illuſtriſsime princeps, deprehendes, quàm iuſto Dei iudicio Boruſsia ad Germanorum redierit incolatum: quum Germaniæ & pars ſit, & Germanis à rerum exordio debita, inhabitata, luculentiſsimorum ſcriptorum teſtimonio. Cur, me iudice, indigne iterum à quibuſcunque alijs gentibus inhabitatur, adminiſtraturúe? Ego autem hanc ſcribendi prouinciam non tam mea ſponte quàm iuſſu uenerandi antiſtitis Iobi Pomeſamienſis, à nullo antea tentatam accepi, ut meo Marte aduerſus quoſcunque aliter de Boruſsiæ finibus & populo ſentientibus, ceu pro aris & focis dimicaturus ſim, ultima potius perpeti certus, quàm ignauiter ceſſurus. Te igitur principem inuictiſsimum, & ad arma progenitum, pro tua uirtute rogo, ne deſiſtas auxilia ferre tam pio ac iuſto bello, ut iunctis uiribus omnem colluuiem barbarorum ex his tuis finibus eliminemus. Nullum enim apud me dubium uertitur, ſi tuo Marte agendum erit, facilè hanc oram ex manibus iniuſtè occupantium uindicabimus. Quod breui futurum, modo fata ſinant, tuæ auitæque uirtutes, ac genitoris tui præclara facinora admonent. Nunc ad inſtitutum pergamus.

ERASMI STELLÆ LIBANOTHANI DE BORVSSIAE ANTIQVITATIBVS

LIBER PRIMVS.

BORVSSIA ultima Germaniæ ora, à Viſtula amne, quem ad oc
cidentem terminum habet, incipiens, ſinuſq; Baltici maris, qui
ſeptentrionale latus eius ambiunt, percurrens, orientalē ſolem
ab Alanis excipiens, mōtibus Hamaxobijs auſtrale latus eius
obtegentibus, à quibus continuis ſyluarum iugis diſtermina-
tur. Fuit hæc terra diuerſis habitata cultoribus. Nam ut Gor-
dianus Gothus ſcribit, nuper Hulmigerij Germani eā tenuêre, Hulmigerij.
à quibus aliquandiu Hulmigeria dicta: hodieq; ea pars quę Vi
ſtulæ accolit Culmigeria pro Hulmigeria uocitatur. Sed hi per
Gothos quamprimum ex Scandauia in continentem deſcen-
diſſent, inde pulſi eam, ut is ait, occupauêre. Ptolemæus autem uetuſtiores incolas recen-
ſens, Gothones, Venedos, Stagnanos, & Sargatios, Sudinoſq; his locis inſediſſe ſcribit,
quibus Gelidanos, ſimul q; Gillones. Vacinos & Charinos, quos ipſe Charionas nomi-
nat, addit, fineſq; ad Hamaxobios uſq; protendiſſe indicat. Ad Viſtulam uerò pauciores
ſediſſe cōmonſtrat: nam Finnos cum Venedis & Sulones duntaxat hanc oram habitaſſe
ait. Hos autē populos nullo alio quodam cōmuni nomine dignatur: forte quia non unus
populus, nec in unum conceſsit nomen. Verum Cornelius Tacitus diligentiùs hæc loca
conquirens, ipſa Germanię prorſus adſcribit: quāquam promiſcuè Sarmatis, Germaniſq;
populis habitata aſſeuêret. Venedos enim Germanis connumerandos cenſet, quod & do
mos fingunt & ſcuta geſtāt, peditum uſu ac pernicitate gaudent. Quæ omnia diuerſa Sar
matis extitêre, in plauſtris ſolummodo ac equis uiuentibus: quanquam & ipſi ex Sarma-
tarum moribus traxerant, quod uicinos latrocinio infeſtarent. Quicquid enim inter Peu-
cinos, quos quidam Baſternas dixêre, ſyluarum àc montium erigitur, latrocinio pererra-
uêre. Erant autem Peucini & Baſternæ, ut Plinius teſtatur, contermini Dacis, ſermone, cul
tu, ſede ac domicilio Germanos referentes, multa tamen fœditate Sarmatarum contacti:
nam & connubijs promiſcuis utebantur, & proceres eorum pari ſorde ac plebs torpebat.
In dubium Tacitus uertit, Sarmatiſne an Germanis aſcribantur: uerū hæc loca hodie Po-
loniæ aſcribuntur. Plinius tamen ipſos Germanis cōnumerat: cui & Varini, & Gothones
Germani ſunt, ex Vindelicorum genere. Vltimò autem regionem Boruſsij intrauerūt, po
puli qui Ptolemæo teſte ad Riphæos montes, ubi in ſeptentrionem fuſiùs excurrunt, nec
longe quà Tanais ex eis erumpit, ſedes habuêre, qui infelicitate ſua conciti (perpetuis
namq; niuibus, algoribuſq; illic terra riget, ad omneq; naturæ miniſterium damnata eſt)
ad nouas ſedes capeſſendas patriam egreſsi in hæc loca delapſi ſunt: quæ tum ſoli fertili-
tate, tum paſcuorum, lacuumq; amœnitate ipſis quum primum placuêre, nec non ultra
progreſsi ſunt, hic ſedes unanimi conſenſu ſibi deſumentes, utq; ſibi ac poſteris perpetuò
eſſent duraturę, terram uocabulo gentilitio Boruſsiam appellauêre, quę uſq; hodie unius Boruſsia.
literæ ſuppreſsione Bruſsia uulgò dicitur. Hæc eſt uera huius gentis origo. Et cæterùm
quicquid dicitur, perinde ac anilem fabulam habendum eſſe cenſeo. Facit iſtius rei fidem
permaximam, quod uſque hodie populi ad Riphæos habitantes, eodem pariq; ſermone
quo hi utuntur. Boruſsij uerò ſedibus formatis, terram cultoribus uacuam (Gothi enim
populariter eam exceſsère) nullo repugnante facilè occupauerunt, circa eam portionem
quæ ad Viſtulam eſt. Hęc adhuc à paucißimis Germanis tenebatur. Propagantes igitur
ſeſe à Chrono flumine uſq; in contingentiam Hulmigerorum: quæ nuncupatio poſt pul
ſos per Gothos ueteres colonos è medio oræ huic regioni accōmodari cœperat, nomine
ſuo breui cęterorū hic habitantium nomina obfuſcauere: quod forte euenit, quia Boruſsij
conterminis gentibus, puta Germanis, notiores extitere, uel quod multitudine ſuorū, am
plaq; ac ſpatioſa oræ occupatione, ipſos etiam indigenas ſuperarunt. Terrarū namq; limi-
tes pro nutu potentiorum ſępenumero nomina ſortiuntur, durat q; hodie ea nuncupatio,
quod qui ex Germanis uel Viſtulam, uel illic maris tractum accolunt, Boruſsij uocentur,
qui tamē cum illis ipſis præter cœlū commune habeant nihil, iuſtiuſq; Boruſsienſes nun-
cupādi forent. Terram hanc Boruſsij undiquaq; fœcundā longè lateq; incolentes, ipſam
tamen minimè excoluêre, uel ob ignorationem rei ruſticæ, uel ne bonitate ſoli depręhen-
ſa, & ipſi finitimorum metui obnoxij fierent, indeq; eliminarentur, uel quod uictum è ter-
rę naſcentibus nōdum nouere: carnibus namq; ferinis, & quidem crudis pro cibo, lacteq;
pro potu ueſcebantur: quandoq; etiam ſanguine equino mixto, & eo uſq; ad ebrietatem.

Domos

Domos non fingebant, ſed ſpecubus & arborum ſubere (unde etiam Subaria dicta [illegible] peritur) ab imbribus & algoribus ſeſe ac infantes protexêre. Nulla eis ſacra aliquandiu fuere: tandem in eam deducti inſaniam, ut ſerpentes, feraſq;, & arbores religioſè colerent, ceu de his in ſubſequentibus dicemus. Non leges, non magiſtratus nouêre: tantum cuiq;

Anarchia. licuit, quantum audebat: nihil à feris uita illorum diſtabat. Erga tamen naufragos, & maris tempeſtate iactatos, humaniores & illis ipſis undiquaq; auxilio fuêre: in reliquis mira fœditas ac fœda paupertas: nam eis nec arma, nec ferrum fuerant. Si quando ad prælia inter ſe concurrerent, ſudibus præuſtis & perticis utebantur. Non autẽ multi effluxêre anni, quum Germani Hulmigeriam incolentes reſumptis uiribus (nam per Gothos multum attriti fuerant) accitiſq; trans Viſtulam ſocijs, qui amne lintribus tranſmiſſo eis conſedentes, & iunctis uiribus contra Boruſsios bella parant: penitiora quoq; regionis ingreſsi, quotquot Boruſsiorum offenderant, aut in ſeruitutem acceperant, aut retrocedere coëgerant, breuiq; ſeſe, ſuoſq; à metu barbarorum aſſeruêre. Boruſsij uerò quo à Germanis finitimis tutiores forent, ſe cum Sudinis, qui ultra Chroni fluenta ſedes habent, eiuſq; regionis aborigines creduntur, ſocietatem iniere, qui tum uirtute, & potentia plurimum polle-

Chronus flu. bant. Eſt autem Chronus fluuius, qui hodie Pergulus dicitur, quem in finibus Boruſsiæ ortum brumalem uerſus, multi lacus eodem fermè loco ſe mutuo influentes efficiunt: qui Boruſsios à Samijs primum, ut Strabonis nomine utar, deinde à Sudinis diſterminat, populis etiam Rom. armis tentatis magis quàm uictis: à Druſo enim Germani, teſtante Plinio, claſsibus oppugnati ſunt: qui primus Rom. ducum ſeptentrionalem oceanum ingreſſus eſt, & poſt eum, Domitianum Cæſarem in expeditione quam contra Sarmatas, quod legionem cum legato necarent, inſtituit, ob ſuccinum quod abundantius barbari illic inter maris eiectitia, ſoli omnium gentium excepere, bello petiti ſunt, ſed ſe magna eius rei propter quam peti ſe ſenſerant copia, ſuccini ſcilicet, redimentes, illaceſsiti remanſêre. Sed hic de ſuccino obiter dicamus: abundat enim eo hæc ora, quæ quaſi peninſula eſt ob ſinuoſos flexus maris, terrámque ſpatioſè in freta excurrentem, in quam ui tempeſtatum idipſum aduehitur: id olim à Germanis Gleſſum dictum eſt, ut eruditi ſcriptum reliquere. Inde Gleſſaria regio ipſa à Rom. militia nuncupata, & ab alijs Subaria à ſubere, quum patrio nomine Sudinia uocetur: ab eruditis uerò Auſtraſia. Succinum etiam Sualternicum Scythico uocabulo barbari appellant. Vbiuis autem loci ſuccinum gignatur, ſcriptores non conueniunt. Præter enim ea quæ fabuloſè de ipſo in Phaëthontis fabula prodita ſunt, Pitheas Gothonibus Germaniæ gentis accolis æſtuarium Mentonomon nomine eſſe ait, ab oceano ſtadiorum ſex millium, ab hoc diei nauigatione inſulam abeſſe Abalum, ex illa uernis fluctibus ſuccinum aduehi, & eſſe concreti maris purgamentum: incoláſque pro lignis eo uti dicit, proximiſq; Teuthonis uendere: huic & Timæus aſſentit: ſed inſulam Baſiliam uocauit. Nicias autem ſolis radiorum ſuccum eſſe uoluit, hoſq; circa occaſum, ut ipſe credit, uehementiores in terram actos, ſudorem pinguem in eam partem oceani relinquere: deinde æſtuante mari in Germaniæ littora eijci. Mithridates in Germaniæ littoribus inſulam eſſe aſſerit, uocariq; eam Cedron, cedri genere ſyluoſam, inde & in petras defluere, Cornelius Tacitus Eſtuorum gentem, qui dextro Suionici maris alluuntur, nuncq; Liſſom uulgò nominantur, ipſum legere inter uada, ac cætera maris eiectitia ipſo littore, aſſerit: quod & hodie fieri cernimus. Quidam noſtri temporis experti, ipſum è limo quorundam montium ſole excaleſcente fluitare exiſtimant, in herbidoq; ſolo atque algido, quod his montibus ſubeſt, indurari: oceano illic efferueſcente inde rapi, in proximaq; littora expelli. Indicium iſtius eſſe, quod ipſum aliquando ex ſolido eruitur, quod & ipſi uidimus: quanquam cerea mollitie, & penè lentum ſit, ob idipſum mari denuo immergunt, cuius rigore lapideſcit. Hanc uerò opinionem neque omninò adſtruere, neque refellere in animo eſt. Quod autem hos montes nominatim non ædunt, mihi ſuſpitionem incertitudinis facit. Plinius uerò naturæ fidiſsimus interpres, Germanici Cæſaris claſsibus bellum, ut dictum eſt, in ſeptentrionali oceano, gerentis experientia innixus, tradit ſuccinum gigni in inſulis ſeptentrionalis oceani, ipſúmque naſci defluente medulla ex pinei generis arboribus (ceu enim reſina in ceraſis, ita & in pinis humoris abundantia erumpit) denſarique rigore maris, eo intumeſcente ex inſulis rapi, certóque littore expelli: ita inuolutum herbis, ut ex his pendere uideatur, ſalo expui: ſuccum uerò arboris eſſe, ipſumq; primum liquidum diſtillare, argumento ſunt quædam intus lucentia, ut formicæ, aut apes, etiam lacertæ, cæteráque id genus, quæ adhæſiſſe muſteo non eſt dubium, indureſcente uero humore incluſas remanere. Pineæ autem arboris indicium eſt pineus in attritu odor, & quod accenſum tædæ modò fragrat. Rude eſt, informeq; ac glebæ ſimillimum, dum ex aquis excipitur, corticibus ac alijs rebus ſibi inhærentibus: ob id diu [illegible]

g[illegible]

gnitum barbaris,inter maris quiſquilias iacebat. Germani idipſum primum noviſſe traduntur,in Pannoniamq́ ad Carnuntum oppidum aduexiſſe,inde Veneti ipſum accipientes,primum rei fœminam fecere,mox proximi Pannoniæ circa Adriaticum mare, Transpadaniq́,quorum agreſtes fœminæ monilium uice,& decoris gratia ſuccinum geſtauere. Hinc natam fabulam de Pado omnibus notam credimus. Eius eſſe genera quamplurima conſtat:candida,ſed odoris præſtantiſsimi ſunt,quibus diu minus pretium erat: hac uero tempeſtate & fulua,& cerea mercede præſtant: ex fuluis etiam tranſlucentibus amplior erat autoritas, præterquam ſi nimio ardore flagrent: imaginem enim igneam,non ignem ineſſe placet. Summa laus Phalernis tum fuit, à uini colore dictis, molli fulgore conſpicuis:id ab aliquibus Chryſolectrum dici comperimus,quaſi coloris aurei: rapaciſſimum id eſt igneum,& ſi iuxta fuerit celerrimè ardeſcens. Sunt in quibus decocti mellis lenitas placet. Domitius Nero Romanus Imperator, capillos coniugis ſuæ Poppeæ in hoc nomen adoptauerat,ipſos quodam carmine ſuccinos appellando. Ex eo tertius hic colos à matronis expeti cœpit in capillis. Dum quoq; is gladiatorum munus Pop. Rom. exhibiturus eſſet,Iuliano quodam equite Rom. id curante,ad ipſum comparandum miſſo,qui hæc littora peragrauit,uidit,ac commercia tentauit,tantam copiam Romam inuexit, ut retia in uenatione publicè ædita eo nodarentur, armaq́ & librilla, totusq́ ſimul diei unius apparatus è ſuccino eſſet: uiſa tunc fuit gleba tredecim librarum. Solinus tamen refert id ſuccinum à rege Germaniæ Neroni dono datum:cui ſententiæ magis accedo. Tanta fuit eius,ut eruditi ſcriptum reliquere, in delitijs taxatio, ut hominis quamuis parua effigies uiuorum hominum,uigentiumq́ pretia ſuperaret. Quumq́ in alijs ad luxuriã quæſitis oſtentatio & uſus placeret,ceu in Corinthijs,æs, auro, argentoq́ mixtum, in cælatis ars & ingenium:uniones quod capite,gemmæ quod digitis circumferuntur. In ſuccino,ut Plinius inquit,tantum delitiarum conſcientia,luxuriaq́ expetita eſt. Eſt uſus eius multiplex in medicina:nam ab infantibus pro amuleto geſtatur: contra lymphationes & noctis metus,cuicunque ætati prodeſt: urinæ difficultatibus potum,alligatumq́, quod chryſolectrum uocant,collo alligatum mederi febribus Calliſtratus prodidit. Tritum eum melle ac roſaceo aurium uitijs,& ſi cum Attico teratur,oculorum caliginem remouet. Stomachi etiam uitijs uel per ſe farina eius ſumpta,uel cum maſtice ex aqua pota, quod de candidis maximè crediderim. Tonſillis quoque reſiſtere creditur, & faucium uitijs: ob id mulieres Padanæ ipſum circa colla longo ſeculo geſtauere, uario genere aquarum iuxta illos infeſtante guttura ac carnes uicinas:quod hodie Turcarum equeſtres copiæ in equis ſuis obſeruant. Neotericorum pariter experientia ad citandos partus candida operari depromit:notiſsimum id Germaniæ mulieribus. Calculos quoq; ueſicæ & renum eo poto elidi,euocariq́,quamplurimi teſtantur. Venena,peſtilentemq́ aërem eius nidore fugari compertum eſt. Diſtillationes quoq; ſiſti,uulneratis,ſi in potũ ſumpſerint, prodeſt:malagmatis ob id etiam aſſumuntur. Verum & hoc notum fieri oportet. Succinum quocũq; libeat colore tingi hœdorum ſeuo & anchuſæ radice: quippe etiam ipſum conchylio inficí tradunt. Quæ uerò tranſlucida ſunt,ad gemmas adulterandas magnam habent uicinitatem,& maximè ad amethyſtos. Politur ſuccinum adipe ſuis lactantis incoctum. Ramenta eius oleo addito dilucidius ac diutius flagrant quàm lini medulla. Notiſsimum cuiq; eſt quod attritu digitorum caloris ui accepta, attrahunt ad ſe paleas & folia arida,ut magnes ferrum. Viſum eſſe quidam retulere,quod æris etiam ferri laminas attraxerit. Ego glebam uidi cui ferrum,quaſi adnatum inhæſerat, quod ui ſua forte attraxerat. Multi tentauerunt ſuccinum flexile ac ductile reddere,ſed nequicquam ceſsit,mirum, quum nimia humida & ſucculenta prodeant,uti indicauimus. Hæc tumultuariè de ſuccino,Sudinorum opibus dicta ſint,propter quas ſæpenumero ab exteris gentibus bello petiti. Senſere namq; præter Rom. arma & Saxonum Angliam occupantium oppugnationem, à quibus ſe terra & mari impigrè defenſarunt. Habuère enimuero hi populi, ut de moribus eorum aliquid tranſeunter dicam, regulos ſuos, quorum legibus obtemperabant:agrosq́ coluère & cõmercia nouère. Veſtium cultus apud eos fuit,ut mares lanea, fœminæ linea tunica uterentur,circulosq́ ex ære uel orichalco colla circundabant. Auribus etiã crotalia ſuſpenderunt,rem friuolam,quod tamen neq; hodie deſitum. Domos in uillarum modum extructas inhabitauère,uicosq́,ac ſine muro & uallo omnia, quod forte ab externis,ipſos commercij gratia adeuntibus didicere: alioquin alienum à Sarmatis. Sed ut ad Boruſsios rependemus,ſocietatẽ cũ Sudinis eos iniiſſe diximus ob Germanorum finitimorum metum. Nec à Sudinis aſpernati ſunt:uerum eorum potentia adiuti,& contra quoſuis conterminos populos tutiores facti,aliquandiu in ſua fœditate degerunt: de qua poſthac. Nunc de cæteris Boruſsiæ rebus editis proſequamur. Generat & terra hæc feras multijugas,eas etiam nec alibi cognitas. Præter enim urſos,apros,ceruos,quibus

Succini pharmaca.

Sudinorum mores.

bus abundat, Vros excellenti ui & uelocitate profert, qui uaſtitate corporis parum infra elephantum ſunt, eaq; ferocitate, ut neq; homini, neq; feræ ſi quam conſpicati fuerint, parcant. Cornutumq; id animal eſt: eius cornuum magnitudo tanta uiſa eſt, ut urnas binas unius capitis cornua, ut Plinius teſtatur, impleuerint. Barbari ex his potant, argenteo circulo parte qua labris admouetur circumducto. Sunt enim caua & in mucronem demum concreta. Alij pila his præfixa cuſpidant. Romani in laminas ea ſecabant: ut lumen quod his includebant latiùs funderent, ipſisq; pro lichnucis ac laternis uſi ſunt. Qui ſeſe uenatione eorum exercent, ſi plurimos interfecere, relatis in publicum cornibus, quæ teſtimonio ſunt, magnam laudem adipiſcuntur. Soliti erant antiquitus caueis ad hoc ex opera factis eos capere, captosq; iugulare, forte quod ea tempeſtate ferro caruêre: ſed eo mortis genere, feram tam inſignem poſteriores ætatis iuuenes præcipuæ uirtutis & audaciæ, interire indignum cenſentes, ob id canibus ipſos inſequi placuit, uenabulisq; cominus ac eminus petere, arboribus ſeſe robuſtioribus ſemper condentes, ne & ipſi à fera rurſus impeterentur, quę cornibus arbori inſertis, uindictæ auida, inhæret, donec inſequentium telis ſaucia concidat: tali morte feram dignantur atrociſsimam. Fera hæc ſub mento uillos longiuſculos habet in arunci ſpeciem, cæteris tauro perſimilis exiſtit. C. Caligula Romanus Imperator primus Romæ Vros in arena oſtendit, quos tum imperitum uulgus bubalos falſò credidit. Gignit hæc terra & bizontes iubatos, qui è boum ſylueſtrium genere ſunt, ſed noſtra ætate admodum infrequentes. Aiunt hos ſolipedes, maribusq; ac fœminis iuxta iubas cornua, eadem utriq; forma & magnitudo, colore quoque & ſpecie haud diſsimiles tauro ſunt. Aliqui ex horum genere unicornes perhibẽtur: quod uerum ſit, necne, incompertum habeo. Plinius tamen Indicos boues ſylueſtres unicornes, tricornesq; eſſe ſcripſit, ob id non incongruens uidetur eos & alio loco naſci, uerum eſſe alterius generis à bizonte ſuſpicandum eſt. Tale forte eſt cornu quod hodie in Archiuo protomagiſtri integrum cuſtoditur, ac Monocerotis aſſeritur, quũ nigrum illud ſit, hoc uero luteum conſpicitur. Sunt & in ea regione greges ferorum equorum, quos Græcia non uidit, nec Romanus, quapropter alio uocabulo nominari non poſſunt. Hi cicuribus equis omninò ſimiles extant, præterquàm quod dorſo molliori ſunt, ob id nec uſui apti. Dicuntq; ipſos nequaquam manſueſcere poſſe. Carnibus eius incolæ etiam hodie ueſcuntur, quas non inſuaues aſſerunt. Gignit & alces (quos falſò ſylueſtres aſinos quidam autumant, quum hos Aſia tantum ac Africa procreet) ſpecie media inter ceruinam & iumenti, niſi quantum aurium proceritas, ipſaq; ceruix diſtinguit, magnitudine inter camelum & ceruum: maribus in ſupercilijs cornua naſcuntur, quæ quotannis amittunt, latiora quàm ceruis, ramoſa tamen & per totum concreta ac ſolida: ungulæ bifidæ, coloreq; ceruum imitatur: uenatorem è longinquo ſentit: animal certè ſimplex, & quod plus latebris, quàm fugæ fidat. Si ui canum urgetur, magis in canes ſe calce quàm cornibus tueatur: in locis paluſtribus ſeſe plurimùm condit, illic & partus ædit ſuos: formidinis eius argumentum eſſe aiunt, quod rarenter ſolitarius, in armẽto multum appareat. Vngulis eius comitialem morbum, & iam ſpumantem abigi creditum eſt, ſi cute attingitur. Hallucinati ſunt qui alcem nullo ſuffraginum flexu dixerunt, neque quietis cauſa procumbentem: uerum accliuem arbori ſomnum capere, quæ ad inſidias à uenatore inciſa feram unà affligit ac concidit. Quod & paſcendo retrograditur ob ſuperius labrũ prægrande, quaſi progrediendo paſci nequeat: quæ ſingula non de alce, ſed de *machlin* fera, illi haud diſsimili, quam Scandaniam mittere aliqui prodidêre, dicta ſunt. Habet & ſyluas incæduas, unde uis ingens lignorum, & ad naualem uſum & domeſticum conuehitur: teretumq; arborum ad malos nauium accommodam, quæ inde in remotiſsimas oras deferũtur: habent & ſyluæ præter id ſuas diuitias, unde quaſi ſponte compendium nõ modicum incolis prouenit: apum, ſcilicet, ingentem multitudinem, quarum alueos ceu natiuos intra arbores ad hoc cauas cernere eſt: ex quibus tanta mellis, & ceræ copia prouenit, ut Germaniæ, Britannięq;, ac cæteris adiacẽtibus inſulis, commodè harum rerum uſum ſuppeditet. Nec apiarij arte, uel induſtria examina illic curant: nullis enim ſatorum floribus, aut herbis ipſa inuitãt, nec ſi longius euolent reuocant: è frondibus & ſylueſtribus floribus ſuccum contrahunt, quo opera cõficiunt ſua, quæ compendij ingentis argumento ſunt. Præter illa & pelles quaſdam non ignobiles mittunt hæ ſyluæ, quæ ueſtium ambitu principum hominum ſubduntur. Lectorũ etiam ſtragula ex his conſuunt, pretioq; ingenti uendunt: has olim pelles ouini uelleris commutatione mercatores ab incolis receperunt. Gaynos barbari uocãt ea animalia, Germani martes, è muſtelarum ſylueſtrium genere, ab aliquibus hiſtoriam naturalem commentantibus, eſſe ſcribuntur. Piſcationes quoq; diuerſis in locis non incommodas exhibet: nam piſces omnis generis tum ex lacubus, tum ex æſtuante mari illic prendunt, ceu pſittas, ſoleas, lingulas, rumbos, troſſullas, mullos, aſellos, ſalmones, marinos, canes, & id genus alios,

ris alios, anguſtias præter cæteros numeroſiores: nec de his incolæ ueſcuntur, niſi quod ſole, aëreq; ſiccatum, toſtumq; ſit. Sed ad alia pergamus. Hæc ad loci ſitum, ac terrarum prouentum, uti antiquitas poſsedit, tradita ſint.

ERASMI STELLÆ LIBANOTHANI, DE VETVSTATIBVS BORVSSIAE, LIBER II.

TEmpore quo Valentinianus Romanis imperauit, Alani populi ſeptentrionales Boruſsijs contermini, contra Rom. imperium arma ſumentes, poſt diutinas in imperij fines excurſiones à Sicambris cõpreſsi ſunt, quo bello Sicambri ſibi, & poſteris libertatem pepererunt. Alani, qui cædi ſupererant, pars per imperij terminos delapſa Hiſpanias uſq; peruenit, ubi ſe Gothis illic belligerantibus iunxerant, qui tandem ſedibus ibidem ſumptis, ſe confuſaneo duarũ gentium uocabulo Gothialanias appellauêre, quaſi Gothorum, & Alanorum ſedes. Pars uerò imbecillior, quæ domi remanſerat, ac cæde patrata patriam repedauerat, exuta præcipuè iuuentutis manu, ſibi non ſatis in ſedibus proprijs fidens, cum uxoribus & filijs, omniq; ſeruitiorum multitudine, ad Boruſsios conterminos ſeceſsit: ſupellectilem tum omnem ſecum in carris ac plauſtris trahens, tum etiam pecora, quorum prouẽtu hęc gens plurimùm uictitat, uniuerſa ac ſeſe Boruſsiorum fidei, & tutelæ commiſerant. Nec ipſi à Boruſsijs repulſi, quod eorum multitudine adaucti, facilius quibuſuis populis reſiſtere poſſe crederent, etiã tum magis Germanos formidabant, qui penitiorem Viſtulæ ripam accolebant, ipſosq; ſæpiuſculè à ſuis, quæ poſſederant locis, diſturbârunt. Conceſſerunt itaq; Alanis cohabitandi ius, qui rurſus Boruſsijs mulierum ſuarum coitus permiſcuêre: connubia enim nulla habuêre, ſed ut quiſq; in mulierem incidit, ea ad Venerem uti licebat: quare breui in eam multitudinẽ coaluêre, ut quoſcunque contingentes populos ſuperarent. Ex ea tandẽ multitudine cœperunt inter ſeſe anguſtia finium premi: utcunq; enim placuerat, ac commodum quiſq; ratus, tantùm terræ ſibi, equiſq; deſumpſerat: unde rixis uarijs inter ſeſe diſsidere cœperant, quæ plerunq; cædibus tranſigebantur: id populum hunc agreſtem intra ſe diſcordem, in eo concordem fecit, ut de rege ſibi conſtituendo conuentus agere cœperint: ubi pro ruditate populi uaria undiquaq; ea de re dicta, agitataq; ſunt. Viduutus Alanus, qui cæteris & dignitate, & uigore animi præſtabat (magna enim ſeruitiorum claſſe abundabat, unde etiam ſibi in alienis terris autoritatem non modicam acquiſiuit) inquit: Ni ô Boruſsij apibus ueſtris hebetiores eſſetis, de hoc quod inter uos agitatis, diſsidium nullum eſſet: has enim regem habere uidetis, cuius imperatis obtemperant, qui opera eorũ dirigit, ſingulas ad labores idoneos deputando, qui & inobedientes caſtigat, inerteſq; foris aluearia propelli iubet, cuius hortatu omnes in labore perdurant, operaq; ſua perficiunt: uos qui hæc indies uidetis, illas ſequamini duces, & regem uobis conſtituite, eiuſq; uoluntati obſequimini. Ille rixas inter uos dirimat, cædes ulciſcatur, furta puniat, innocentiam tueatur: is ſolus in omnes ſine ulla exceptione ius dicendi, poteſtatemq; habeat. Eius dictis cuncti ingenti ſublato clamore aſſenſere. An ergo nobis eris Biotterus? quod ipſorum lingua apum regem ſignificat. Is nec uocem aſpernatus, omnium ore rex ſalutatus eſt. Miranda mortalibus gloriæ cupiditas, qua humilis quiſque ſe dignum faſtigio regio exiſtimat. Is uſq; in cum diem pari fœditate, qua cæteri humi uitã trahens, unica populi exclamatione tam rudis, & inculti, regem agere cœpit. Nec ei regius animus defuit. Nam quamprimùm à plebe maieſtate regia ſecretus fuerat, non alio animum applicuit, quàm ut apum ducem imitaretur. Quare in primis palantem populum certis finibus inſtar examinum incluſit, quæ peculiaribus aluearijs labores ſuos perficiunt. Operaq; agreſtia exercenda monuit, & prout loci ſitus admittebat peragenda, puta ut hi terram colerent, ſementaq; ſpargerent, ac arbores conſererent, illi uero apum compendio inſiſterent: alios pecori, alios piſcationi deputans: legeſq; condidit, quibus futuris finium anguſtijs prouidere ſe credidit. In primis, ne quiſpiam paterfamilias plures partus aleret, nec etiam ſeruitia, quàm pro laboribus ſuis explendis ſibi ſufficerent, cæteros aut uenundaret, aut necaret: ne quis paterfamiliâs partus inutiles, mancoſq;, ceu ad labores inefficaces educaret: utq; filio parentem ſenecta oppreſſum, uel imbecillitate uitium labores non ferentem, impunè ſtran- *Primus Boruſſiorum rex.*

gulare fas eſſet, utq; pueri non adeò incerto patre naſcerentur, coitum promiſcuum prohibuit, & ſub connubij ſpecie inſtituit, ut quotquot & quæcunq; paterfamiliâs puellam ſuſcipiendam prolis gratia iniret, ſiue ex ſeruitijs peculiaribus, uel alienis foret, ſiue ex liberis, eam ſecum ſuo detineret tugurio, aleretq;. Alieni tamen iuris puellam non niſi pretio, quaſi ære emptam, à quocunq; deduci pro prole procreanda inhibuit. Adulteria tamen non uſqueadeò prohibuit, ſed abigendos mœchos poteſtate caſtigauit. Quò autem populum hunc ferocem ad uitam produceret manſuetiorem, comeſſationes frequentes, & publicas inſtituit, quibus feros hominum animos demulctos iri credidit: nec in eo hallucinatus eſt. Nam breui ad eam deuenêre mollitiem, ut eos quocunq; uellet, perduceret: hinc hoſpitalitatē maximè colendam eſſe ſtatuit, quia ipſa amicitiæ firmiſsime glutinarentur. Potum ex aqua & melle concinnare docuit, qui Latinè mulſum dici poteſt, quò in comeſſationibus, & publicis, & priuatis uti conceſsit: cuius dulcore mirum in modum barbari delectati facilè ad eneruationem peruenêre. Ad religionem autem ſe uertens, ſacerdotes à Sudinis ſocijs populis accerſiuit, qui inſana ſuperſtitione cōtaminati, eos immunda quæq; animalia, ut ſerpētes colubros perinde ac deorum famulos, nuntiosq; religioſè colere docuerunt, quos intra domos nutriebant, eisq; ut dijs penatibus litabant. Deos in ſyluis ac lucis habitare dixerunt, illis uictimis ibidem ut placarentur, immolandum eſſe: ab his ſolem, pluuiasq; expetendas fore. Sacra eorum aditu aduenarum pollui, nec aliter, quàm humana uictima expiari conſtanter crediderunt. Feras omnes, alcem præcipuè, has ſyluas incolentes, ut deorum ſeruos uenerandas eſſe monuerunt, ideoq; ab eis abſtinendum. Solem & Lunam deos omnium primos crediderūt, Tonitrua, fulgetrasq; ex conſenſu gentium adorabant, tempeſtates aduertendas, citandas precationibusq; dixerunt. Hirco in ſacrificijs uſi ſunt, ob fœcundam animalis iſtius naturam: nam ad coniunctionem ſexuum maximè defertur, ſine qua generatio eſt nulla in animantibus. Præcellentes arbores, ut robora, quercus, deos inhabitare dixerunt, ex quibus ſciſcitantibus reſponſa reddi audiebantur: ob id nec huiuſcemodi arbores cędebant: ſed religioſè, ut numinum domos colebant. In eo nu nero & Sambucum, & pleraſq; alias habuêre. Statuit & dies natalitios, & funera pari modo celebranda, mutuis, ſcilicet, commeſſationibus, & cōpotationibus, tum luſu, & cantu, abſq; mœrore cum ſumma hilaritate & gaudio, utq; alterius uitæ ſpem præ ſe ferrent: illo ſaltem oſtenderunt, quod exutos ſpiritu, armatos, ueſtitosq; ac magna ſupellectilis parte circumpoſita humarunt. Quo more uſq; nunc ſepeliuntur, addito etiam potu melleo, aut ex frumentis facto in teſtaceis uaſis. In funebri epulo partem obſonij, potusq; uita defuncti manibus libarunt, hodieq; libant, pudendo illic Chriſtianorum præſulum dedecore. His & cæteris populo illo inſtituto, religioneq; firmata: Viduutus hanc oram prudenter, & quietiſsimè rexit, nullis excurſionibus in uicinos populos permiſsis, nec aliqua rurſus ab eis perpeſſus incommoda. Eo uita defuncto filios quatuor ſibi ſuperſtites reliquit, qui inter ſe de imperio diſsidentes, gentem iam paci diutinæ aſſuetam, ad prælia mutua ſuſcitabant. Concurrebant ergo inter ſe multis prælijs: ſed ſenior natu, quia ex matre Ala progenitus, ſolus Alanorum ſuffultus auxilijs, Boruſſijsq; exoſus, fratribus, qui multitudine abundabant, cedere cogitur. Poſt multas igitur cædes ex utraq; parte commiſſas, eum ſtatuêre diſſenſionis finem, ut ſenior natu Viduuti filius, ex matre Alana prognatus, cum ſuis Alanis retrogrederetur, auitaq; loca repeteret, his ut poſſet, dominaretur. Serram uerò Boruſsiæ fratribus tribus ex matre Boruſsica, ac in ſolo Boruſsico natis relinqueret. Accepit conditionē hanc Litalalanus, ita enim ſenior natu iuuenis nuncupabatur, Boruſsiam egreſſus magno ſuorum numero. Et quum ſupra modum aucti eſſent, priſtinas ſedes, quas uacuas inuenerunt, facilè impleuerunt. Ab hoc quoq; eorum duce in poſterum, qui priùs Alani dicebantur, Litalalani dicti ſunt, nūc hodie uulgò Litfani nuncupātur. Qui in Boruſſia remanſêre, terram ſecundū capita diuiſerunt, Pomeſamus, qui ex his ætate præcellebat, ſorte eam occupauit oræ portionem, quæ Hulmigeriæ propinquior eſt, tum à Germanis habitata, à quibus Boruſſij magis formidabant. Sed quoniam Pomeſamus ſtrenuus manu uideretur ac animo feroci, multitudinisq; admodum ſtudioſus, hanc magis tutari eum poſſe confidebāt, & ex ipſo hæc portio poſthac Pomeſamia dicta. Alter Viduuti filius Galingus nominatus: huic terra, quæ nunc Galingilia nuncupatur obuenit, à quo & terra nomen ſortita eſt. Tertius uerò Natangius, Natangiā terram à ſe nominauit, & obtinuit. Hæ ſunt tres primæuæ terræ Boruſsiæ portiones. Nati uerò eorum, & nati natorum, iterū paternas diuidentes poſſeſsiones aliā atq; aliam uarietatē nominum induxêre, ut hi Barti, alij Naoderitæ dicerentur: & qui hodie uetuſtatis ueſtigium retinentes Varnienſes à Varnitis dicuntur. Eo pacto Viduuti filij inter ſe imperio diuiſo, pro ſua quiſq; libidine depoſito regio nomine, quam tenuit portionem, adminiſtrauit, ſubindè inter ſe diſsidētes: in hoc tamen concordes fuē-

des fuē-

des fuere, ut aduerſus quoſq; ſuos uicinos, præcipuè Polonos, & Germanos excurſiones facerent, ac eos latrocinijs infeſtarent. Sæpè prædam ingentem hominū, pecudumq; ab eis agentes: & dum ipſi rurſus inſequerentur, ſeſe & prædam in intimis ſyluarum latibulis occuluerunt, quod inſequentes, ne inſidijs circumuenirentur, retinuit. Ex huiuſcemodi deprædatione, quia ducibus non tenuis quæſtus, plebi etiam uictus obtigit, agriculturam, & alia agreſtia opera, quæ ſub Viduuto exercenda ſumpſerant, breui intermiſère, aut eatenùs exercebāt, quatenus neceſſum uiſum eſt. Ducti lucri cupiditate ad priſtinos mores, latrociniaq; quàm breui reuertentes, Germani tandem conſulentes in medium, uocatis in auxilium Suetiæ regulis: ij in Oceano Germanico ſiti ſunt, à Latinis Sitiones dicti, qui Ganipoti cognominabātur, quod & ipſi Germani eſſent, & re bellica, tum terra, tum mari plurimùm pollerent: qui eis auxiliares copias claſsibus traduxère, pluribus annis cū Boruſſijs belligerantes: quò multis trucidatis atq; cæſis, eos ad deditionem compulère. Eſt uſq; hodie oppidulum ad Viſtulam cum arce ſitum, quod Suetza uocatur, ubi hi, qui ex Suetza uenerant, caſtra ſua poſuerunt, quod poſtea in eam munitionem, quam uidemus, per Teutonicos fratres extructum eſt, ex quo Boruſsios rebellantes identidē impugnarunt. Nouem regulos id cōfeciſſe bellū annales habent: ſed qua tempeſtate, aut quādiu durauerit, nec an ſimul, an ſibi inuicem ſuccedentes id bellum geſsère, an etiam Boruſſios ad tributum pendendū coëgère, nihil reliqui eſt, donec ad tempora Henrici primi patris magni Othonis uentū eſt. Ea tempeſtate barbara gens iterū latrocinio finitimos impetens per Hugonē cognomine Botyrum, aliàs Bructerum, ex Saxonia natum: tū principem Germanorum, Viſtulā ex utraq; ripa accolētium, quos aliqui Bructeros fuiſſe autumant, ſeditionibus ex natali ſolo pulſos, in hæc loca deueniſſe: ab eius gētis principe, qui illic (ut dictū eſt) imperitabat, Boruſſij compreſsi ſunt, adeòq; uiribus exuti, ut pacem longiſsimā ſeruārint: permanſère namq; quieti ad tempus Othonis tertij imperatoris Rom. Sub id tempus Boruſsiorum ferocia recuſa eſt, uiribuſq; adeò contrita, ut omninò ab incurſionibus ceſſarent. S. Adelbertus natione Bohemus, ſed in Saxonia enutritus, ac epiſcopus Pragenſis, in Boruſsiam comigrauit, ac gentem hanc à ſuis erroribus reuocare conatus eſt: ſed à Sudinis dum ſacra perageret, interficitur, corpuſq; diſſectum ante uolatilia proijcitur: quod eius hoſpes colligens, mox redintegrauit, & ipſum cophino trans amnem ad Polonos detulit, ac pro auro tanti ponderis (ſed quoniā exiguum diuina ordinatione pendebat) uendidit. Boleslaus Poloniæ princeps ipſum in inſigni loco ac tumulo conſeruauit. Qui multis clarēs miraculis, à Datho pontifice maximo conſecratur. Dies eius Martyrij octauo Calendas Maias ab Eccleſia celebratur. Tempore quo Conradus ſecundus Romano præfuit imperio, Boruſsij cum Polonis conſpirarunt, qui tunc ab imperio Romano, cui iam diu ſubiecti erant, deſciuerant, ducemq; eorum Boleslaum cum coniuge ſua Gertrude Leopoldi Auſtriæ Marchionis filia pepulère. Tributū quoq; quingentarum librarum argenti ærario publico quotannis debito inferre recuſantes, rati Boruſſij Polonorum auxilio faciliùs Germanos finitimos ad internecionē cæſuros. Durante autē hac Polonorū rebellione, uſq; ad Federici, cognomento Barbaroſsi tempora, qui copijs per Oderum fluuium traiectis, Poloniam ingreſſus, urbes, quas repugnantes inuenit, expugnat, & diripit: arcem Glogam cum ſubuertiſſe annales habent: ſingula igne, ferroq; deuaſtās: copias, quas obuiam habuit ex Boruſsijs, Boſſallanis, Tartaris ac Polonis ingentis multitudinis, minimo negotio fudit, Poloni in ſola deditione præſidiū eſſe arbitrati, Boruſsij in fuga ſalutem quæſierunt, quos imperator inſequutus, multis cæſis, multis captis, ultra Viſtulam cōpulit. Coacti tum fuiſſent Cæſaris ferre iugum, ni aliòtenus imperij negotijs auocatus fuiſſet. Huic expeditioni Ludouicus Thuringorum princeps, Ferrei cognomentum ſortitus non ſolùm interfuit, ſed & præfuit: quippè qui duob. millibus equitum, & magno peditū numero ſeſe Cæſari iunxerat. Polonis ſiquidem ad deditionem coactis, Boleslaoq; reſtituto, ac tributo duorū millium librarum argenti fiſco imperiali, & quatuor ab ærario publicè pendendū impoſito, Germanos qui ultra, citraq; Viſtulam habitabant, ut tuti ab incurſionibus Barbarorum permanerent, Maſſobiorum ducem, qui Cæſari conſanguinitate iunctus fuerat, in tutelam contulit, quod fidelis Romano imperio ſemper fuiſſet, & ex antiquiſsima Germanorum Saxonum domo duceret originem. Non multum temporis effluxit, ubi Boruſſij infeſto agmine finitimos petière. Primū Maſſobios, ſic quoq; hac ætate uocitantur, qui ſeſe pecunia, ueſtibuſq; multoties redemerant, ſubindè Germanos uicinos, qui ſe diu armis, quāuis ægrè defenderant. Tandem inuocantes fidem Conradi ducis, qui à Cæſare commiſsi erant, Conradus quoties Boruſſijs acie occurrit, fugatur, cæditur, ac caſtris exuitur. Ob id de domeſtica potentia deſperans, auxilium Celeſtini Pont. Rom. (quod imperator Henricus, qui Federico ſucceſſerat, cum magnis copijs in Aſiam profectus fuerat) implorat. Celeſtinus ergo Pont.

ut rebus afflictis ſuccurreret, Christianum ordinis Ciſtercienſis monachum in Epiſcopum Boruſsiæ deſignat. Qui ad Conradum primum ueniens, communicato cũ eo conſilio, quo gentem tam ferocem ab incurſionibus in Chriſtianos prohibere, ſimulq; ad fidei ueritatem inducere poſſet. Acciti tum fuere ex Liuonia fratres, milites Chriſti cognominati, qui unà cum Chriſtiano præſule Boruſsios aggreſsi ſunt: is in uirtute uerbi Domini: hi bello & armis, ſed omnia nequicquam: nam ſemen ſacratiſsimum, quod præſul ſpargeret, cecidit in terram ſterilem, & abſq; fructu exaruit. Fratres, ſi quos ad deditionẽ receperant, cùm primùm opportunitate habita rebellarunt, quos in præſidijs collocarant obtruncantes, & quàm breui ſpatio ſeſe à ſeruitute, quam impoſuerant, & præſul, & fratres uindicarunt. Tandem Chriſtiano præſule nihil proficiente, fratribus partim occiſis, partim fugatis, quum & Barbari longo tempore inquietiſsimi fuiſſent, è re fore arbitrati ſunt, pacem quàm perpetuum bellum amplecti. Fit itaq; pax ex utraq; parte, neceſſaria magis, quàm honeſta. Interea catholici ſuaſu præſulis, per Poloniam ac Hulmigeriam ædes ſacras uicatim reſtituunt, cœnobia utriuſq; ſexus extruunt, quæ pro ſua pietate calicibus, libris, & alijs apparatib. Eccleſiaſticis ornant atq; ditant: antiſtites undequaq;, ut poſſunt, Eccleſijs præficiunt. Fuit ſummum Chriſtianis à barbarorum populationib. otium. Id populum fidelẽ in meliorem ſpem erexit: quare magis atq; magis rem diuinam ampliandam duxit. Sed cuncta barbari rupto fœdere turbarunt: fœda enim populatione in fines Chriſtianorum effunduntur, longè, lateq; per Poloniam, & Maſſobiam graſſantes, omnia prædari cœperant. Deinde incenſis uillis, agriſq; uaſtatis, ſacrarijs omnib. ſpoliatis atq; dirutis: ampliùs enim ducentis ędib. ſacris perijſſe ignibus legimus: oppida inſuper, & cœnobia: quib. ſingulis euerſis & direptis, ingentem uim prædæ, tum hominum, tum pecudum, ac tantam omnis generis ſupellectilem, quantam nunquam antè abegerunt. Conradus quum ſe imparem contra hoſtem tam ferocem, ac multitudine ſuperiorem uidiſſet, ſe ultra amnem in terram Coianorum, qui olim Onomani, hodie Cumani dicti, recepit: dum interim in Aſiana expeditione Ptolemaida, uel ut alij dicunt, Acona oppugnatur, ordo militaris Teutonicorum fratrum domus hoſpitalis, beatæ Mariæ in Hieruſalem humilib. initijs ortum ſumpſit. Per cuius fortiſſima pectora demùm omnis hæc peſtis ex Chriſtianorum finibus exploſa eſt, Boruſſiaq; ad fidei præcepta colla rigida ſubmittere Chriſtiano iugo coacta eſt.

AD INVICTISSIMVM PRINCIPEM
Federicum Eraſmi Stellæ Libanothani diſtichon.

Da Federice tuo genio foueatur, & aura
  Hic liber, & rabido qui dolet ore latret.

Ad eundem Federicum Principem inuictißimum Eraſmi Stellæ Elegiacum.

Diuitias Federice tuas hic collige Princeps,
  Quas habet arctoi Bruſsica terra poli:
Scilicet Heliadum lachrymas Phaëtonta querentum,
  Audax quod patrios flectere tentat equos,
Par nec erat loris, placuit tamen ire ſub axe
  Aetherea atq; genus teſtificare deum,
Neſcius ipſe uiæ perdit conamine uires,
  Mox ruit è curru lapſus in alta freti.
Hunc iuuat æternis lachrymis fleuiſſe ſorores,
  Sed pius in lenta ſuccina fletus abit.
Has fert undiſonis Tethys tibi fluctibus, illum
  Teſtantes caſum, ruptaq; lora ducis.
Munera clara deûm uarijs quæ uultibus ornat,
  Mille gerens formas Proteus ille ſenex.
Hinc quædam radiant, auroq; ſimillima fuluo.
  Et Lunæ niueam ſunt imitata bigam.
Lacteus eſt alijs candor, croceo igne Coruſcus,
  Hyblæi retinent mellis & illa decus.
Indiæ opes ſuperant hæc, & Gangetica dona,
  Et quod mollis Arabs, Scythis habétue rapax.
Terra nutrit ſyluas, ſunt hæc ſtabula alta ferarum,
  Siue uelis uros, ſiue biſonta magis.

Hic nuſquam notus, benè tornus naſcitur alces,
 Atq; feri armenta conſpiciuntur, equi.
Quicq; ſua pelle eſt gratus ueſtire gainus
 Membra uirûm, rigidum pellit & inde gelu.
Hæc ubi legiſti, Stellæ Federice memento,
 Bruſsica qui cunctis geſta legenda dedit.

ALEXANDRI GAGVINI VERONENSIS PRAEFATIO IN DESCRIPTIONEM SARMATIAE EVropeæ, & totius Poloniæ, Lithuaniæ, Liuoniæ, &c.

AD SERENISSIMVM AC POTENTISSIMVM PRINCIPEM STEPHANVM DEI GRATIA POLONIAE REGEM, MAGNVM DVcem Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ, Maſouiæ, Samogitiæ, Kiouiæ, Volhiniæ, Pomeraniæ, Liuoniæ, ac uniuerſæ Sarmatiæ Europeæ Monarcham, Dominumq́; &c. nec non Tranſsyluaniæ Dominum.

CVM iam annos complures in iſtis regionibus uerſarer, operamq́; meam qualemcunq; in re militari huic Reipub. præſtarem, STEPHANE REX SERENISSIME, cùm ſæpè alias, tum maximè Lithuania armis, belloq́; à magno Moſchorũ Duce infeſta & oppreſſa, ubi ego arci Vitebsko pręfectus erã, quod munus iniunctum, qua potui induſtria, peregi, ſicut & data mea fides, & Reipub. dignitas, & loci ipſius neceſsitas (eſt enim arx Moſchis contermina) poſtulare uidebatur, longa tandem conſuetudine linguam, mores, leges Polonorum edoctus ſum, ſitumq́; regionũ totius Sarmatiæ Europeæ, cùm magna ex parte propria experientia exploratum habui, & ſępiſsimè ſubieci oculis meis. Quare nactus ego occaſionẽ temporis, dum à duro Marte reſpirarem, quædam ſcitu non indigna de moribus, legibus, initio, incremento, rebus geſtis imperij Polonici, populorumq́; Sarmatiam incolentium, deniq; de ſitu, diſpoſitioneq́; regionum earum omnium, quas in ſe Sarmatiæ orbis complexus eſt, militari ſtylo conſcribere non dubitaui. Hoc enim pacto, maiorem animi mei affectum Reipub. huic nobiliſsimæ teſtari non poſſem: quàm ſi pro eius gloria, ne dicam ſalute, non modò ſi res & uſus poſtulauerit, uitam, qua nihil eſt, nec eſſe poteſt poſt animæ ſalutem, homini charius, profunderẽ, ſed etiam eandem, ſi modò per ingenij uires liceat, etſi hinc quidpiam ad eius dignitatẽ accedere queat, ornarem, laudesq́; eius celebrarem. Nam ſi patrio ſolo, quod me genuit, & conſpectu huius ſplendidiſsimæ lucis ornauit, plurimũ natura debeo, profectò & huic Reipub. quæ ſupra naturæ dona, plurimũ mihi adiecit, utilitatis, dignitatis, & ornamenti, quę me aduenã in ſuum receſsit gremium, receptũ complexa eſt, cõplexumq́; ciuẽ ſuum agnoſcit, tantũ ut debeam neceſſe eſt, quantũ nemo alius ſuæ patriæ ſe debere profiteri poteſt, & profectò licet multi ſint ſingularis, & immenſæ in eam pietatis ac fidei, cõcedam tamen nemini, in adeundis pro eius gloria, forti & conſtanti animo, omnibus periculis, ſi nõ tanta cum gloria, & utilitate, quantã cæteros poſſe ei ſuis periculis præſtare facilè patior, tamen animi affectu, & propenſiſsima uoluntate, uinci me à quoquam nunquã concedam. Idq́; cũ ſemper præſtare uolo, tum & nunc his meis commentatijs, quibus Sarmatiæ Europeæ nomen indidi, huiuſce animi erga eam mei minimè obſcuram ſignificationem declarare uolui. Verùm quo patrono lucẽ cognoſcere deberet, cùm non ſatis mihi conſtaret, præſertim cũ in ea nuncupanda id ſpectandum eſſe exiſtimarem, quod ſpectari à ſapientiſsimis quibuſq; ſolet, labores non ſine ſummo iudicio ita nuncupantibus, ut & his, quibus offerantur, conuenientiſsimi ſint, eosq́; delectent, & ipſi apud eos amorem mereantur, gratiamq́; referant: malè enim collati labores, & munera tam pereunt, quàm quod maximè: ecce tandem ſeſe offert SERENISSIMA Maieſtas tua, cui iure hic meus qualiſcunq; debetur labor: nam & ab homine militari profectus, tibi potiſsimũ, qui ab ineunte ætate, arti militari operam dediſti: & gradatim ob tuam uirtutem bellicam in magnum honorum faſtigium conſcendiſti, iure optimo conſecrari debuit, & de rebus Sarmatiæ conſcriptus, tibi non inutilis, & non iniucundus fore uiſus eſt, tũ quod diuina prouidentia Sarmatiæ conſtitutus es Monarcha, tum quod hoc gubernaculum tibi oblatum non leuẽ difficultatem cum moleſtia coniunctam faceſſere uidetur, maximè cũ in eo ſit tanta perturbatio, tanta uarietas nationum, linguarum, legum, morum, & aliarum rerum, ut ad ea omnia rectè componenda, ſapientia, uirtuteq́; ſumma, qua es à Deo Opt. Max. abundè ornatus & inſtructus, opus ſit.

At noſtra hęc Sarmatia, quam meis ſumptibus ſub pręlum mittere curaui, tuoq́; nomini Auguſtiſsimo conſecratam eſſe uolui, magna ex parte te ea difficultate leuare, & ab hac moleſtia uindicare poteſt. Cognoſces enim ex ea ſubditorum tuorũ mores, ac ſtudia diuerſa, quæ nõniſi longo tempore, diurnaq́; conuerſatione cognoſci poſſent. Inferes tandem oculos in Regiones tuas ampliſsimas, atq; quibus hæ abundent, quibus egeant, animaduertes, municipiorum, arciumq́; ſitum, diſpoſitionẽ, & ſi aliqua munitione, & propugnaculis, ad propulſandos hoſtium

ueloces ac feroces incurſus deſiderent, conſiderabis. Inſuper exploratas habebis uicinas regiones, ac uicinarum tam Chriſtiani, quàm barbari nominis gentium, mores, religionem, & in rebus gerendis denique conſuetudines, cognoſces. Ex quibus aliarum tu ſtudia in ſe tuo candore, & beneuolentia conuertere debes, aliarum uerò ſuperbas, ferocientesque uires, ad effrenatam inſolentiam, ſi modò ſaluam & integram tuam gloriam, ſimul ac imperium hoc conſeruare uis, ut armis retundas neceſſe eſt, talemq; te eis præbeas, qualem te eſſe eorum animi, & mores expoſcent, Ne autem parum emolumenti, adferre tibi poſſe, hanc tuarum regionum cognitionem putes, ô Rex, ſcies ſanè optimè, minùs aptè illum Monarcham dici, cui mores, conſuetudo ac facies tota ſuæ Monarchiæ cognita non fuerit, & qui eam mente non intueatur, nec in oculis circumferat ſuis. Neq; fœliciter illum poſſe bellum in illis locis exercere unquam, quorum ſitum cognitum nõ habeat. Hinc illud eſt, quod à ſapientibus quibuſq; præcipitur, principibus uiris longinquam neceſſariam eſſe peregrinationem, illosq; demum fœlices, rerumq; gerendarum nõ ignaros eſſe, qui mores multorum hominum ac urbes cõſiderârunt, ſin minùs uerò tutè longiùs euagari, & è patria diutiùs aberrare propter uaria pericula poſſunt, tamẽ ne tanto bono fraudẽtur, tabulis Geographicis, & Coſmographicis à prudẽtiſsimis hominibus prouiſum eſt, ut ea quę oculis ſubijcere nequeunt, ſaltẽ animo, & cogitatione complectantur, & cũ hoſte in ignotis regionibus decertaturi, ex tabulis ea cognoſcant, quæ nulla alia ratione tam facilè cognoſci poſſent. Quare & Alexander Macedo, qui uirtute, & rebus geſtis Magni nomen meruit, conſerturus manum cum hoſte in loco ignoto, priùs eum ſibi in tabula depingi uoluit, ut ita ex eius cõſideratione cognoſceret, quid ſibi cauendum, quid adoriendum eſſet. Et Romani Imperatores totius domitores orbis, pugnaturi in aliqua regione, antequã bellum decerneretur, priùs pictam intuiti ſunt, quod & ingruente Gallico tumultu feciſſe eos, Italiamq; pictam præbuiſſe teſtis eſt Varro. Idem alij multi clariſsimi Imperatores non ſine ſummo nominis ſui ſplendore, & in rebus gerẽdis fœlici ac proſpero ſucceſſu fecère, quos ego miles apud te Imperatorem ſtrenuum recenſendos minimè puto. Id unum dico, te poſſe hic regionum ſitum, legesq;, & mores gentium, animo perluſtrare, tam tuo Imperio ſubiectarũ, quàm externarum, illarum pręcipuè cum quibus tibi res aliquãdo futura ſit, utpotè Moſchouitarũ mores, expeditionesq; domeſticas ac bellicas, ac ditiones ampliſsimas, tum Tartarorum hordas ſiue nationes campeſtrium potẽtiſsimas. In primis uerò originem, incremẽtum Imperij Polonorũ, uitas Principum, pręlia, diſciplinas, ſtudiosè, & explicatè deſcripta conſiderabis, & quomodo illi Herculei Sarmatę, quorũ tu ſucceſſor es, has ſedes nõ ſine ſudore, & ſanguine occupauerint, quid ille, quid item alij ab alijs prognati, alius poſt alium, tam in toga, quàm in armis geſſerint. Videbis illos nõ ut barbaros, ſed clariſsimos, & regia dignitate ornatos Imperatores, ſuis rebus pręclarè geſtis Heroum, qui admirationi toti orbi fuère, nomẽ, & gloriam adæquaſſe. Nam ſæpiùs nõ modò pro ſalute patriæ, ſed etiam totius Europæ, alijs regnis interim (proh dolor) domeſticis, & ciuilibus armis ſeſe mutuò infeſtantibus, immani ferocitati hoſtis communis ſeſe oppoſuerunt, eiusq; impetum effrenatiſsimũ armis retuderunt, nõ dico quoties illi Tartarorum influentes in Europam copias repreſſerunt, ſemper enim & aſsiduè in excubijs aduerſus eos fuère: nõ commemoro ſæpius uictas, & profligatas ab eis Turcicas legiones, nõ Moſchorum exercitus cæſos, non alios tam patriæ, quàm toti Europæ infeſtos hoſtes, uictos, ſub iugum miſſos, & aut ad colendam perpetuam pacem, & amicitiam, aut ad tributa perſoluẽda compulſos, quæ illorum fama, cũ per totum orbem increſceret, uicinas gentes permouit, ut pleræq; earũ à tyrannis oppreſſæ, hos ſolos putarent digniſsimos, quorum fidei ac patrocinio fortunas, libertatem, ac deniq; ſalutem tutò committere poſſent. Teſtatur id Bohemia, quæ periculoſiſsimis temporibus regibus Polonis toties ſeſe ultrò ſubmiſit: fatetur & Vngariæ nobiliſsimũ, & uerè olim aureum regnum, quod ſua ſceptra, & faſces ad reges Polonos detulit, & à ſua ceruice ſæpiùs eorũ armis reiectã fuiſſe ferocem Turcicã ſecurim agnoſcit. Prædicat id ipſum Sileſia, Morauia, Vualachia cum ſua Moldauia, & aliæ Chriſtianæ gentes, quibus iura indixerunt fœliciſsimè Poloni, nõ commemoro, quàm multoties rem Chriſtianã, contra Turcas acie, & milite iuuerit Polonus. Silentio prætereo, ſæpiùs à uicinis cõtra ſeditioſorum ciuium conſpirationem, à Polono impetratum patrocinium: ne plura dicã, tanta illis Heroibus inerat moderatio, uirtus, & tãtus, tamq; excellens animus, ut & parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos optimè noſſent, & ſępiùs ad ſe delata imperia repudianda, ſępiùs eadẽ ſibi infeſta, armis moderanda, & comprimẽda eſſe putarent, ut ita non imperandi libidine, ſed gloriæ, & immortalitatis ſtudio, quicquid agerent, agere uiderentur. Cognoſces hic Lechos, & Lituanos fortiſsimos, qui ſanguine ſuo Sarmatiam hanc poſteris ampliſsimam reddiderunt patriam: ſuperiorum enim eius gentis principum famæ fortuna inuidit, ita ut nullæ res eorum ad noſtrã memoriam deuenerint. Videbis demũ Cracos induſtrios armis, & pace, Piaſtos ſtrenuos, Leſchones bellicoſos ac ſobrios, Baleslaos fortes, & in rebus gerendis promptiſsimos, è quorum longo ordine Boleslaum retorti oris alterum Herculem: cuius uirtus in latiſsima Sarmatia contineri, nec altiſsimis montibus, ac peruaſto mari concludi potuit, ille enim ſtrenuè geſtis in Sarmatia rebus, & domita Morauia, Bohemia, Roxolania, Pomerania, Henrico Romanorum Imperatore, fines Poloniæ infeſtante, pulſo ac

ſo ac

ſo ac profligato, & pluſquam quadragies fœliciſsimè cum hoſte collatis ſignis, eadem ſigna in Daniam uſque forti, & prompta manu intulit, ibique impreſsis Polonæ uirtutis ueſtigijs, regibus illius regni tributo impoſito, domum fœlix redijt. Cognoſces Caſimiros Reges pios, & iuſtos, religionisq; amantiſsimos, tandé Vladislaos Turcarum horrendas peſtes, & acerbiſsima fata. Iagielones magnanimos, Sceptra regnorũ ultrò ſeſe offerentium Bohemię, Vngariæ, Sueciæ, Daniæ, Noruegiæ, Gothlandiæ repudiantes, infeſta autem reprimentes, uim ui, arma armis, à capite, à fortunis, ſaluteque ſuorum propulſantes. Hi legibus, religione, pulcherrimarum artium cognitione, domeſticam diſciplinam cum militari cumulârunt, Lituaniam Ducatum nobiliſsimum cum regno coniunxerunt, Samogitiam, & alias gentes immaniſsimas, ab illa barbara feritate, & impietate gentili, ad humanitatem, & ueram cognitionem Dei reuocârũt. His colla ſua dedit uincienda Moldauus, præbuit ex ſe triumphos Germanus, miſeras Prutenus porrexit manus, procubuit ad pedes Liuo, Moſchus ſe uictum ſæpè profeſſus eſt, ſæpiuſque ſuccubuerunt in acie Scythæ. Et hic eſt ordo ac ſeries præcipuorum in hac Republica Principum, quorum nomine, & gloria perpetua in terris recolitur, cum ſumma quadam uenerationis me noria: animę autem eorum exantlatis plurimis pro patria, & Chriſti nomine laboribus, gratiſsima in illis ſupremis domibus fruuntur mercede, & gaudent. Hos tu unus omnes, & uictoriarum multitudine, & gloriæ ſplendore, iuſtitia, fortitudine, omnibusque uirtutibus, quæ olim in eis erant conſpicuæ, facilè ſuperabis, ſi eos tibi ad tuendum, & imitandum propoſueris, maximè cùm etiam tibi non deſint magnarum uirtutum domeſticarum, tuæq; gentis Hungariæ regum clariſsima exempla, quæ tuum indies animum exagitant, ad cōſequendum illum orbem uirtutum, quem illi omnes ſuſtinuerunt, & ad comparandam gloriam cum immortalitate coniunctam, qua illi uniuerſum orbem impleuerunt, & uerè impleuerũt. Atq; ne ex multis regibus Pannonię aliquot commemorẽ, & proferam, uno cōtentus ero: Matthia ſcilicet Huniade, cuius ſemper memoria apud Hungaros eſt iucundiſsima, gratiſsima, & celeberrima: ſic ut illi talem Regem hodie à Deo Opt. Max. ſibi dari, & excitari cuperent, cum quo ſi te conferã, uelim ut æquo animo accipias, & ab eo proficiſci putes, qui dotes illius celeberrimi Matthię in te elucere uidet: ac optet nomen tuum ſic longè, lateque patere. Quis mediocriter uerſatus in hiſtorijs ignorat, Matthiam mirabili fato ad gubernacula regni Hungarici euectum? cuius tam præclara indoles fuit, ut à teneris adhibitus ad optima ſtudia literarum, artiumq; multarum didicerit ſemina, mirabili celeritate atque auiditate. Ideoq; acerrimi iudicij uiri palàm dicebant, ſe in hoc puero regiam fortunam, & uirtutem depræhendere. Meritò ſanè idem prædicari poteſt, REX STEPHANE, de te. Nam ut miro quodam modo, & incredibili, primùm poſt obitum Iohannis Sigiſmundi electi Regis Hungariæ, & Principis Tranſyluaniæ, electus es in Principem: ſic non minori cum admiratione propter tuas uirtutes, ab ordinibus regni Polonię, maximè pacis amantibus, creatus es in Regem. In adoleſcentia tua ſtudia doctrinæ ita amaſti, ut inter Reges Europæ, liceat mihi hoc liberè dicere, fremant quicunque uoluerint, unus ſis, qui de rebus grauiſsimis diſſerere poſsis doctè ac benè Latinè: ac etiam in primis illis tuis annis ita in duris militiæ laboribus tyrocinium feciſti, ut optimi militis famam inter tuos ſis conſequutus: & gradatim ad maximos honores perueneris, dignusque ſis iudicatus nō modò Tranſyluaniæ Principatu, ſed etiam hoc Sarmatiæ ampliſsimo, & potentiſsimo regno. Ex quo uidere licet, non tam pulchrum eſſe naſci ex Regibus Regem, niſi is Regijs uirtutibus ornatus, quàm uirtute ſua iudicari dignum faſtigio regio. Denique ineptam eſſe hanc uocem iudicandum eſt: Literas principem effœminatum reddere: Quò fit, ut hodie multos principes inuenias, literis, & doctrina nulla excultos: at doctrina non ſolùm optimum principem: ſed & ad res gerendas ac bellicas aptiſsimum efficit. Eſt enim utroque tempore, tam pacis, quàm belli doctrina principi perneceſſaria. Quid ampliùs? Matthias deteſtatus eſt auaritiam, luxũ, & alia ſcelera ſuorum, ueluti, iniuſtitiam, & libidines uagas, omnisque religionis, & ſummi Magiſtratus contemptum, quæ mala Pannoniæ fatale attraxerunt excidium. At tu, REX prudentiſsime, ánnon ſæpiùs tam priuatim, quàm publicè, faſtum gentis Sarmaticæ repræhendiſti, laxamque diſciplinam, & auream planè ſuam libertatem, in licentiam pernicioſam transformantem iurè dictitas eſſe materiam certiſsimam ruinæ Reipublicæ, ni maturè pareant benè conſulentibus? Apud Claudianum ſingularis laus eſt Theodoſij, quòd non fuerit ſuſpicax. Matthias Rex ille Hungariæ immortalitate dignus, non facilè admittebat calumnias eorum, qui familiares ſuos in odium ipſi adducere conabantur. Sic etiam audimus calumniatores, & falſos delatores apud te nullum locum habere, penitùs arceri: adituque tuo excludi. Denique ut Matthiam literati amârunt, & poſt funera multis laudibus extulerunt: ita non dubitamus, quin docti tuas uirtutes admirabuntur, & literarum monumentis mandabunt. Nam reuera ea, quæ habere ſolet grauiſsimus Princeps, ab omni leuitate abhorrens, in te etiam Deus contulit. Verùm hic me continebo, ne in os te laudare uidear, & adulatoris crimen mihi impingatur à multis, quibus hoc reſponſum uolo: Regem dotibus regalibus condecoratum, & inſignem, ſatis laudari non poſſe, nec clàm, nec palàm: cùm huiuſmodi Princeps ſit imago Dei graphicè ſuis coloribus depicta.

Itaque hanc noſtram Sarmatiam tuo Nomini dicatam, & conſecratam offero, ſupplexq; cum ſumma reuerentia oro, ut hunc in ea cudenda meum laborem, & animi promptitudinem Maieſtas tua non aſpernetur: ſed eam clementer ac placidè ſuſcipiat, meq; ſimul ac meos conatus in iuuanda & ornanda hac Republica, ſua excellenti authoritate iuuare, prouehere, atq; tueri uelit. Seruet te tandem REX potentiſsime, Deus Regum author, & conſeruator, diutiſsimè incolumem, quò augeas rem Chriſtianam, confirmes tuum regnum, hoſtesq; iſtius regni immaniſsimos compeſcas ac coërceas: imò uerò de illis triumphes: & ſic fato tuo fungens omnes optimi ciues te prædicent, ac ipſa poſteritas, tuam ſapientiam, atq; fidem, quæ eſt dictorum, factorumq; conſtantia, & ueritas, & deniq; magnanimitatem tuam cum iuſticia coniunctam, admiretur. colat atq; amet. Cracouiæ 20 die Iunij. 1578.

Tuæ Sacræ Regiæ Maieſtatis obſeruantiſsimus

Alexander Gwagninus Eques auratus, Militumq; Præfectus.

SARMATIÆ EVROPEÆ DESCRIPTIO, IN QVA EST TOTIVS POLONIAE, LITVANIAE, LIVONIAE, PRVSSIAE, &c. COROGRAPHIA, DILIGENTISSIME SCRIPTA ET EXPLICATA

ab

ALEXANDRO GAGVINO VERONENSI, EQVITE AVRATO.

SAVROMATIAE EVROPEAE SITVS.

Europæ denominatio ab Europa Aggenoris Regis filia.

SAVROMATIAE Europeæ gentes, Regionumq; quas complectitur ſitum, deſcripturus: operepretium me facturũ, & rem non iniucundã Lectori exiſtimaui: Si imprimis Europę, ipſius fines, quibus ab Aſia, & Africa diſterminatur, præponerem. Europa itaq; pars mundi tertia, ab Europa Aggenoris Regis Lybiæ, & Syrię filia denominationem traxit, cuius inſigni pulchritudine Iupiter (ut Poëtæ fabulantur) captus, nullam aliam occaſionem ad effectum inſani amoris habẽs, in bouem niueum ſeſe transfigurauit, in littoreq; maris uiridifero, ubi uirgines cæteræ cum Europa Reginula ludebant, armentis boum ſeſe interiunxit. Europa uitulum præ omnibus pulcherrimũ uidens tergo eius inſedit, qui confeſtim in mare cum ea inſiliens, in Cretam inſulam, ſiue Candiam, dicitur eam tranſtuliſſe. Porrò Europam ab Oriente Tanais fluuius celeberrimus diſterminat, à Meridie mare Mediterraneum, à Septentrione Anglicus ſiue Britannicus Oceanus, ab Occidente uerò Oceano Atlantico finitur. Hęc pars mundi cæteris duabus, utpotè Aſię, & Africæ minima eſt, ſed ad habitandum habilior, conuenientiorq;, & moderatior, nam neq; calida, torridâue, nec etiam frigida nimis: ideò habitatoribus copioſior, frequentior, pleniorq; eſt, exceptis regionibus Septentrionalibus, Oceano glaciali cõtiguis: quæ aliqua ex parte ob intenſa frigora inhabitabiles ſunt. Religione quoq; Chriſtiana, moribus, & uiuendi conſuetudine incolarum, urbiumq; frequentia, & rerum commeſtibilium fertilitate, cœliq; & aëris temperie, Aſię & Africæ, quamuis longè amplioribus, facilè anteponitur.

Europæ termini.

Quot milliaribus pateat Europa.

Ducentis quadragintaquinq; milliaribus Germanicis in latitudinẽ patet, à mari Aegeo, ſiue Ionio ad Oceanum uſq; Hybernicum. In longitudinem uerò ſeptingentis ſexaginta milliaribus extenditur, à Portugallia uidelicet regno Hiſpaniæ, ad Tanaim uſq; fluuium, qui Sarmatiam ab Aſia diſterminat. Inchoatur autem Europa ab Oriente à fluuio Tanai, à Meridie uerò ab Aegeo mari Græciæ.

Intellige hic miliaria Polonica, ſiue Germanica, quæ Italica 5. et Moſcouica totidẽ complectũtur.

Sauromatia duplex.

In hac parte orbis tertia, Sauromatia regio ampliſsima, multas nationes, regnaq;, eiuſdem generis complectens (de qua nobis res agitur) ſita eſt. Eſt autem duplex Sauromatia, una Scythica, ſiue Aſiatica in ulteriori, oriẽtaliúe ripa Tanais, & Vuolgæ fluuiorũ, quã incolunt Tartari, ſiue Scythę Zauuolhenſes, & plures alij in Hordas, id eſt, tribus cœtas diuiſi. Altera Europea Sauromatia dicitur: cuius coloni ſunt Poloni, Ruſsi, ſiue Ruteni, Lituani, Maſouitæ, Prutenni, Pomerani, Liuones, Moſchouitæ, Gothi, Alani, Valachi, & Tar-

& Tartari, qui in hac ripa Tanais fluuij occidentali, iuxta Pontum Euxinũ degunt. Hanc ab Oriente Tanais fluuius, paluſq; Meotis ab Aſia diſlimitat, ab Occidente uerò Viſtula, uel ſecundûm quoſdam Odera fluuius, à Meridie montibus Hungaricis Beskid gentiliter dictis terminatur, ab Aequinoctio mari Germanico, ſiue Sarmatico fines ſuos à Germania dirimit.

Ptolomęus uerò Lib. 3. cap. 5. Sarmatiã Europæam, à Septentrione Oceano Sarmatico terminari ſcribit, iuxta ſinum Venedicum, ad fines uſq; Engroneland terræ incognitæ ultra Nortuegię regnum longè patẽtis, ab Occaſu Viſtula fluuio, & parte Germanię, quæ eſt inter caput ipſius, & montes Sarmatarum. A' Meridie Iazigis Metanaſtis, quę eſt gens Hungarica ab Oriente Iſtmo eam ambiri refert, à Carcinito fluuio per Bicen paludem, & latere paludis Meotidis uſq; ad Tanais fluuium in prouincia Reſanẽſi Moſchouiæ fontes habenti, hic autẽ fluuius Aſiam Scythicam ab Europa diſlimitat. Ab Auſtrali deinde plaga Sarmaticorũ montium iugis ad Carpatum uſq; montem Tatri, ſiue Beskid uulgò appellatum, Sarmatia Europæa finitur, deniq; per Valachiam, Moldauiamq; ad Boriſtenis uſq; oſtia, ubi in pontũ ingẽti aquarum colluuie influit, & per littora ponti ad Carnicitum uſq; fluuium ex montibus Circaſſorum Quinquemontarũ defluentem extenditur Sarmatia Europæa, ſecundûm Ptolomæi Coſmographorũ principis opinionem. Qui etiam hos fluuios ætate ſua celebriores Sarmatiam præterfluere aſſerit. Viſtulam qui & Vandalus, Iſtula ſiue Iuſtula uarijs nominibus apud ueteres enunciatur, hic ex montib. Sarmaticis emergit, Sileſiaq; & Polonia, Maſouia, Pruſsia pręterlapſis multis fluuijs exhauſtis apud Gedanum Pruſsiæ emporium celeberrimum in mare Sarmaticum, ſiue Balticum exoneratur. Cronon quoq; fluuius inſignis in Ruſsia nõ longè à Turouu oppido ortus, Ruſsiæ regiones, & Lituaniæ ac Pruſsiæ percurrens poſt Viſtulæ oſtia ad Septentrionem reflectendo, in Germanicum quoq; mare (quod Cronium inde fortè dicitur) influit, uulgò Niemen appellatur. Rubon quoq; fluuius, qui nunc *Dzwina* uulgò Latinis, & Germanis Duna dicitur, in Ruſsia Moſchouiæ fontes ſuos habet, & magna parte Ruſsiæ, Lituaniæ, & Liuoniæ præterlapſis in prędictum mare, à Riga Liuonię Metropoli duobus milliaribus ampliſsimis oſtijs poſtquam centum triginta milliaria Polonica à fontibus ſuis emenſus fuerit, ingreditur. Ternutis quoq; & Cherſinus fluuij ſecundûm Ptolemæum ex Riphæis montibus naſcentes, in prædictum mare exonerari dicuntur, qui mihi *Narew* & *Bug* uulgò dici uidentur. Præterea Sarmatia Europæa multos alios fluuios celeberrimos habet, utpotè Boryſthenẽ *Dnepr* uulgo dictum, in Pontum Euxinum influentem, Hypanin, qui hodie Bog (non Bug, qui Viſtulæ commiſcetur) dicitur, Tyran, qui Dneſter propriè à tirando Italico uerbo, quaſi ſagittando dictus. Horrida enim uiolentia aquas impellit. Inſuper Viliam, Diſnam, Seripetum, Sluczam, Naruam in Liuonia, & alios complures nauigabiles fluuios, quos recenſere longum eſſet. Hoc itaq; in imperio Sarmatico, cuius modo limites ex Ptolemæo, & noſtra propria experientia deſcripſimus, Rex Poloniæ à maiorib. ſuis belli uel pacis iure acquiſito rerũ potitur, & modernis temporibus Sarmatia Poloniæ Regis potentiſsimi, & inuictiſſimi Monarchæ his finibus includitur.

Sauromatia Europaeæ ſitus, finesq;.

Celebriores fluuij Sarmatiæ Europææ.

A' montib. Sarmaticis, & Tranſſyluaniæ palatinatu, ad Viſtulæ fontes, ubi incipit Ducatus Teſsinenſis, inde per Sileſiam ad Oderam fluuium, & uſq; ad Marchiam Brandenburgenſem, ac Francfordiam, per Pomeraniam quoq; longo tractu ad littus Oceani Germanici, ſinumq; Codanum, ſiue Balticum, per latus demûm Septentrionale per Samogitiam, Curlandiam, Liuonięq; ampliſsimum Dominium, ad Phinlandiam uſq; ultimam ferè orbis regionem Suecorum Regi ſubiectam, Orientem uerſus per multas regiones Ruſſiæ ad Moſchorum Principis imperium uſq; extenditur. A' Germanico uerò Oceano ad Alexandri Macedonis aras per Campeſtria deſerta ad paludes Mæotidis longiſſimo tractu ultra Boryſthenem procedendo, deinde à Ponto Euxino per campos Podolienſes, & per Moldauos ac Valachos redeundo Iazigis Metanaſtis, uel Tranſyluanis, & Hungaris, montibuſq;, qui hodie Scepuſienſes dicuntur, à Meridie imperium Monarchæ Poloniæ diſiungitur.

Dicta eſt autem Sauromatia Græcis, ſimilitudine ſumpta ab hominib. uiperinos oculos habentibus, terribilibus ſcilicet & crudelibus: nam σαῦρος Græcis uiperam, ὄμμα uerò oculum ſonat. Atque nunc in primis de Polonis præcipua gente Sauromatica dicendum nobis occurrit.

Sauromatia utriuſq; denominatio.

DEDV-

DEDVCTIO ET ORIGO ANTIQVAE, BELLICOSAE'QVE gentis Sauromaticæ, ex qua Poloni ortum, genusq; ſuum ducunt.

DEductionem, originemq; Polonorum ac regum, eorundem geſta ſecundùm ordinem deſcripturus: paucis obiter Lectorem admonendum uolo, ne quid me in principio rei de Polonis dicturum ſigillatim exiſtimet. Conſequens enim eſt, ut antiquiſsimæ gentis Sauromaticæ, ſiue Slauonicæ originem, & mores priſcos, altius imprimis inueſtigaremus, quod pro rei ipſius faciliori intellectu fortaſſe utilius erit. Liquet apertè ex ſcripturis ſacris ueteris legis, ad quod etiam omnium hiſtoricorum conſentiens opinio eſt: Iaphet filium natu maximum Nohæ, poſt illud totius mundi diluuium, Orientem, & Septentrionem uerſus in Europa, & in Aſia minori primùm conſediſſe, illicq; cooperante Diuina uoluntate in maximam gentem excreuiſſe, quod ei cùm Etymon nominis dilationem ſignificantis, tum fauſta Nohæ parentis imprecatio portendebant. Sic etiam Nohæ ille Patriarcha præfigurans neceſſitatè futuram eſſe trinam conditionem uitæ humanæ, filijs ſuis dixiſſe, ſingulisq; ſingula officia adminiſtranda iniunxiſſe, & demandaſſe fertur, ut unuſquiſque ſuæ uocationi prædefinitæ correſponderet in hæc uerba: Tu Sem ora uelut ſacerdos, munus diuinum obiens: tu Cham labora, agros colens, & artes mechanicas exercens: tu Iaphet rege, & protege uelut Rex, & miles arma exerce, cæterosq; certis propoſitis legib. in officio retine. Quod mandatum, & teſtamentum Nohæ hæc uſq; in tempora durare uidemus: unaquæq; etenim natio ex illius filijs eius propagata, ſuam uocationem ex quadam prædeſtinatione, & paterna imprecatione exercet. Poſteritas igitur Iapheti, cùm maiorem orbis terrarum partem in Europa, Aſiaq; minore occupauerat, teſtamento patris ſui, & fauſtæ imprecationi Nohæ Patriarchę correſpondentes, ſtatim ad arma exercenda animum adiecerunt, & innumeroſam gentem temporis ſucceſſu ſub Duce Gomero Iapheti filio in orientali, ubi Armenia, & Septentrionali plaga excreuerunt, ad Boſphorũq; Mæotidi paludi proximum, qui nunc Cimmerius dicitur, & ad fontes, oſtiaq; Tanais longo tractu ſedes ſuas habuerunt. Poſtea poteſtatem, & prælaturam, ſub qua cæteri regantur, neceſſarium eſſe conſiderãtes ad Tuiskonem ſiue Aſcenam Gomeri filium imperium detulerunt, qui Beroſo teſte latiſsimè à fontibus Tanais ad Rhenum uſque fluuium Germaniæ imperauit. Hunc Tuſconem prædictus Beroſus Hiſtoriographus, Germanorum omnium, Sauromatarumq; pariter conditorem eſſe aſſerit, quo teſtimonio ſatis rectè probaretur Sarmatas, ſiue Slauos cum Germanis unum eſſe, cùm ab eodem autore, & propagatore proceſſerint. Crantius quoq; rationatur Polonos, Bohemosq; Germanis congeneros eſſe, eò quòd frequens Germanicæ linguæ apud hos populos uſus fuerit, & ueſtibus Germanicis multi eorũ utantur. Qua ratione quoq; probaretur eos Latinos, uel Italos, Hũgarosq; eſſe: nam hæ quoq; linguæ, idemq; habitus apud Polonos nunc ex magna parte in uſu eſſe cœperunt, & Latina lingua omnes ferè nationes uincunt. Non rectè igitur Crantius hìc ratiocinari uidetur, ſi enim Slaui uel Sauromatæ ex Germanis oriundi eſſent, eadéq; cum eis antiquitùs lingua uterentur, unde igitur Sarmaticæ, ſiue Slauonicę linguæ apud Sarmatas uſus ortus eſſet? qua hæ gentes paſsim, & uulgariter utpotè innata utuntur, habitu quoq; moribus, & uitę cõſuetudine Sarmatę à Germanis penitùs diuerſi ſunt, quod etiam Plinius approbat, dicens: Sarmatæ quidẽ certè Germani non ſunt, ſed ab ijs Vandalo ſiue Viſtula fluuio ad ortum Solis uergentes dirimuntur, cui ſententię probati antiquitatis indagatores Cornelius Tacitus, Strabo, & Ptolemæus aſtipulantur. Sed ad rem unde digreſſus ſum, redeo. Illa poſteritas Iapheti impigra, ſtrenua, manuq; prõpta, & bellicoſa extitit, quòd res ipſæ ab illis ſtrenuè, audaciſsimeq; geſtæ abundè teſtantur, toto enim orbi terrarum tunc temporis terrori dicuntur eſſe, unde à Græcis Sauromatæ imprimis appellati ſunt, deducto nomine à σαῦρος, quod eſt uipera, & ὄμμα oculus, quaſi dicas gens terribilis cum uiperinis oculis. Ab hoc itaq; tempore hæc gens, regionesq; eorum, quas incolunt, Sauromatiæ nomen retinent. Hi poſtea tempore ſuccedente, & in dies magis ac magis numero populi accreſcente, uidentes illas ſedes patrias propter ſe, progeniemq; paulò arctiores eſſe, à Tanais fluuij oſtijs, & paludibus Mæotidis meridiem uerſus ulteriùs proceſſerunt, per regionesq; propinquas, Datiam, Ruſsiam, Lituaniam, Boruſſiam, quæ nunc Pruſsia dicitur, Liuoniamq; longè & latè diffuſi ſunt. Quorũ maior pars in has Prouincias campeſtres, quæ hodie à Polonis coluntur, cõmigrauit, fluuijq; Viſtulæ (quæ antiquis Vandalus dicebatur) utraq; ripas occupauerunt, & ſtatim cum antiqua gente Teutonum, quæ etiã ad Viſtulam fluuium in tuguriolis antiquitùs degebat, ſocietatem atq; amicitiam uelut aduenæ contraxerunt, propter communem prædam, & rapinas, cũ adhuc minimè aſſueti eſſent ſudore proprio, uel agricultura, artificijsq; uictũ acquire-

Iaphet Nohæ Patriarchæ filius ubi conſederit poſt diluuium.

Etymon Iapheti.

Nohæ filiis ſingulis ſingula munia obeunda demandat.

Ora, labora, rege, protege.

Iapheti poſteritas.

Gomer Iapheti filius.

Tuiſcones Gomeri filius.

Beroſi teſtimonium.

Crãtij opinio.

Plinij de Sarmatis aſſertio.

Sauromatæ unde dicti.

Sarmatarum prima commigratio.

quirere. Manu itaq; coniuncta frequentes irruptiones in Pruſsiam, Saxoniam, & Pomeraniã exercebant, prouinciaſq; maritimas aſsiduis excurſionib. diuexabant, & mare Balticum, ſiue Germanicum propter res ſibi neceſſarias acquirendas Pyratarum more remigijs tentabant. Quando uerò, & qua occaſione hæc migratio Sauromatarum à fontibus, oſtijsq; Tanais fluuij, & paludibus Mœotidis in has regiones contigerit, quoniam nulla gentis ab eo tempore monumenta extant, ex quibus id conſtare poſsit, ignotũ eſt. Si enim literarũ cultura æquè ac res militaris apud Sauromatas tunc temporis floruiſſet, certiora de ſuo in hæc loca aduentu, alijſq; rebus præclarè geſtis monumẽta reliquiſſent, ſed ipſi animosè, uiriliterq; agere, & bella exercere, quàm eleganter & ornatè ſcribere maluerunt. Sabellicus tamen & Herodotus ſcribunt Sauromatas & Cymbros à Lydorum rege Aliate ex Aſia eiectos eſſe. Quidam etiam opinãtur eos ui à Gothis expulſos ſedib. patrijs emigraſſe, quòd uerisimile nõ uidetur, ſed potiùs ſuapte ſpõte ac uoluntate, ſiue fato quodam impulſos, ſiue opum alienarum cupiditate accenſos, cultiora loca appetiiſſe eos exiſtimauerim. Neq; uerò ſoli Sauromatæ, ſed & aliæ quædam gentes ipſis conterminæ ſedib. patrijs relictis, in alias terras cultiores migrantes tranſierũt, inter hos Cimmerij, ſiue Cymbri, Gothæ, Daci, Sueui, ſiue Tuiſcones, & Sacæ, qui nunc Saxones dicuntur. Hi etiã in hæc uſq; tempora Sarmatas ſunt cõtermini. Neq; uerò uniuerſam gentem illinc ſe ſe ſimul effudiſſe conſtat, ſed remanſiſſe nonnullos, qui relicta ab alijs loca colerẽt, quòd moderni incolæ iſtius oræ, iuxta Tanaim fluuium degentes apertè teſtantur, utpotè Tartari Campeſtres, qui longo tractu iuxta Tanaim fluuiũ & paludes Mœotidis, Pontumq; Euxinũ uiuunt. Hi enim à ueteribus Sarmatis moribus & inſtitutis haud diſsimiles ſunt: ſed ad rem redeo. Illi Sauromatæ, qui ad Viſtulam fluuium cõſederant, cum Teutonibus commilitonibus ſuis omnes prouincias circumiacentes, & colonias ſuas frequentib. diuexationibus depopulatas ad nihilũ redegerunt, & uictum ampliùs acquirere nõ potuerunt, agros enim nõ colebant, ſed paratis & raptis uiuebant. Ideò ſterilitate ſoli per ignauiam ſuam cauſata, adiunctis ſibi in ſocietatẽ uicinis Teutonib. ulteriùs (inquirentes fertiliores prouincias) proceſſerunt, quorum multitudo trecenta millia uirorum exceſsiſſe fertur, & à fluuio Vandalo, nunc Viſtula dicto, quem accolebãt Vandalitæ (Sarmatorum nomine abolito) appellati ſunt. Primò itaq; hi Vandalitæ populabundi in Pannoniã excurrerunt Conſtantini magni temporibus, eamq; 40 annis (expulſis primis eius incolis) occupatam tenuerunt. Deinde Hungaricis Hiſtoriographis teſtantib. à Gothis illinc eiecti, expulſiq; ſunt. Polonorum uerò annales teſtantur Vandalitas ex Pannoniæ finib. eductos per Stilicum Ducem ſuum in Italiam, quã armis undequaq; crudeliter peruaſtarunt. Poſtea in Hiſpaniam cum eodem Duce ſuo Stilico cõmigrarunt, ex Hiſpanijs uerò per mare Herculeum nauigantes in Africam deuenerunt, ubi annos ducentos in pace, & abundantia omnium rerum peregerunt, Romanumq; imperium nauali, & terreſtri bello uarijs excurſionibus debilitarunt, ac ipſam Romam ſub Sixto Papa, ut quidam uolunt, Anno Chriſti 429. crudeliter uaſtauerunt. Tandem Anno Domini 538. Iuſtinianus Imperator per Ducem celeberrimum exercitus ſui Beliſarium, uirum inſignem, & rebus geſtis clarũ, eos cruento prçlio profligauit, ex Africaq; funditùs exterminauit, Rexq; eorum Gilimerus captiuus Conſtantinopolim abductus eſt. Aiuntq; nonnulli hoc prçlio Beliſarij, Vandalitas ad internecionem uſq; gentis cæſos, deletoſq; fuiſſe, ſed id à uero eſſe alienũ non uno argumento liquet. Etſi enim uires eorum adeò fractæ, attritæq; eſſent, ut robur uetus, & potentiam priſtinam recuperare pòſt nunquã potuerint, reliquiæ tamen eorum ita fuga diſperſæ ſunt, ut quidam in Poloniam ad Viſtulam fluuium natale uidelicet ſolum unde ortum duxerant, regreſsi, nonnulli in Græciam, & Pannoniam, Germaniamq; nouis quærendis ſedibus dilapſi ſint. Horum reliquię ultra Albim fluuium in Septentrionem ſparſim habitantes Slauonico Idiomate maiori ex parte utuntur, & Ducatus, quem incolunt confinis Pruſsiæ, Vandalia nuncupatur, cuius Dux, Pruſsię Polonorum feudalis titulum ſibi uſurpat. Porrò omnes Germani denominatione à Vandalis ſumpta omnes Sarmatas Slauonica lingua utẽtes, Vuenden, ſiue Vuinden, & uindis promiſcuè appellant, mareq; quod Sarmatiam alluit Venedicum uocant. Cætera horum Vandalitorum geſta breuitati conſulens omitto, nihil etenim de eis ſcribitur, ſolummodò barbara atrocitas, & immanitas, qua crudeliter in omnes ſæuiebant, adhucq; hodie in Litanijs Catholicæ Eccleſiæ Romanæ canitur, à Vandalis libera nos Domine, &c. Poſt hos Vandalitas ex iiſdẽ Sauromatiæ ſedibus, alia à fluuio Tanai, & paludib. Mœotidis gens crudelis priori non diſsimilis ortum duxit, qui Roxolani, ſiue Roſſani, & Ruthe ni, Ruſsiq; cognominati, Procopio Hiſtoriographo id atteſtante. Volgari quoq;, ſiue Volhinij populi ex iiſdem ſedib. à Volga fluuio ampliſsimo cognominati, moribus & idiomate Slauonico cum Roxolanis concordantes ortum duxerunt. Volga autẽ fluuius celeber-

Sarmatæ ad Viſtulam fluuium uenerũt, et cum Teutonibus amicitiam contraxerunt.

Sauromatæ olim literarũ ignari, bellis, armiſq; aſsiduò ſtudentes.

Sabellici, & Herodoti de Sarmatis opinio.

Cauſa aduentus in hæc loca Sarmatarũ.

Sarmatarũ cũ Teutonibus à Viſtula fluuio, à qua Vandalitæ dicti ſunt in Pannoniam commigratio.

Vandalitarum in Italiã, Hiſpaniãq; eruptio.

Vandalitæ in Africa.

Vandalitæ Romam cœperũt.

Vandalitæ ex Africa pulſi.

Vandaliæ Ducatus.

Mare Venedicum.

Roxolani, ſiue Ruteni gẽs Sarmatica ſecũda.

Vuolgari.

celeberrimus (quem plurimi Tanaim eſſe falſa opinione ducti exiſtimabant) Ptolemæo
Vuolga fluuius.
Rha, Tartaris Edel dicitur, Moſchouitasq; certis limitibus cum Tartaris Campeſtribus
diſterminat. Illi itaque Roxolani ſiue Ruſsi cum Volgaris ob ſimilitudinem, & unitatem
Roxolani in Taurica.
conſuetudinis uitæ amicitiam, & ſocietatem contraxerunt, coniunctisq; uiribus in Tau-
ricę Regionem (quæ nunc à tartaris Præcopenſibus occupata eſt) penetrarunt, in . . .
locum domicilio ſibi delegerunt: quamdiu illic degerint, uel quo tempore aduenerint,
incertum eſt, nullus enim inter eos inuentus erat, qui temporum, rerumq; à ſe geſtarum
Vuolgari Sauromatæ cũ Roxolanis tres Conſtantinopolitanos Imperatores occiderunt.
uices literis mandando poſterorum memoriæ, factorumq; æternitati conſuleret. Au-
dientes tandem diſcordiam pullulare inter principes Chriſtianorum in Græcia, quidam
eorum cum Duce ſuo Chrunno Danubio traiecto, rectà in Thraciam populabundi per-
rexerunt, ubi Imperatorem Conſtantinopolitanum cum exercitu cruento prælio fude-
runt, Nicephorum quoq;, & Michaëlem Curoplatum Imperatores ad Adrianopolim
occiderunt. Tandem Miſsia utraq; occupata eam Vuolgariam à ſui denominatione, quę
Bulgaris.
nunc Bulguria dicitur, uocauerunt. Alij eorum Ruſsiæ Regionem occupauerunt, quam
Vuolinia.
Vuoliniam (quæ hucuſq; hoc cognomen retinet) appellauerunt. Cæteri quoque Podo-
Cæteri Ruſsiæ.
liam, Lithuuaniam, Podlaſiam, Maſouiamq; regiones occupauerunt. Hij omnes loca
ſemel occupata hæc uſque in tempora non mutârunt, exceptis illis, qui in Miſſia conſe-
Sarmatarum Roxolanorumq; uariæ appellationes.
derant. Varijs autẽ nominibus ab Hiſtoriographis appellabantur. Græci enim eos Spo-
rios, id eſt, diſperſos, Sauromatasq;, id eſt, crudeles, ſumpta à uiperis ſimilitudine appella
bant, cæteri eos Roxolanos, Beſos, Guados, Bodinos, à fluuio Boryſthene, Bolgaros à
Volga, Morauos à Moraua flumine, uel à Morato Rege, Antos, Baſnos, Carnios, Serbos,
Raſcios, à Ruſsia, Dalmatas, Slauos, Illyricos, Iſtrios ab Iſtro ſiue Danubio, Bohemos à
Poloni unde dicti.
regione Boëmia, Polonos, à Campeſtri, planaq; regione, uel à uenatione. Pole enim ue-
nationem, & planitiem Slauis ſignificat, hæcq; gens planam ferè, apertamq; regionem
incolit, & apprimè uenandi ſtudio tenetur. Hæ gentes Sarmatiæ, ut in plures, diuerſasq;
Varietas ſermonis Slauorum.
prouincias diuiduntur, uarijsq; nominibus appellantur, ſic etiam diuerſa, uariaq; idio-
mata præ ſe ferunt, ſecundùm terrarum & regionum diſtantias, quamuis omnes unius
gentis, & idiomatis Slauonicæ fuerint: nam Moſchouitæ à Ruthenis aliquantulùm, Ru-
theni quoque à Polonis, & Maſſouitis, ſic etiam Bohemi, Croatæ, ab inuicem idiomatis
expreſsione, accentibus & prolatione, uerborumq; immutatione differunt, ita ut ſeſe in-
telligere difficilè poſsint, niſi mutuò familiaritatis uſu alter alterius linguæ aſſuetus fue-
Cauſa immutationis Slauorũ idiomatis.
rit. Nam quia Sarmatæ ſiue Slauones, bellicoſi, pugnacesq; extiterunt, pacem odio pro-
ſequentes, uarias mundi partes peragrabant, & pro ſuo arbitrio occupabant, peregrino-
rum quoque uocabulorum uſu idioma Slauonicum immutârunt. Apparet autem ex
Antiquitas Slauorum.
antiquorum Hiſtoriographorum ſcriptis, gentem Slauinorum, uel Slauorum in Paphla-
gonia regione Aſiæ minoris, tempore belli Troianorũ floruiſſe. Procopius etiam Cæſa-
Hiſtoriographorum opiniones de Slauis.
rienſis ante mille & quinquaginta annos de bello Gothico, Iuſtiniani Imperatoris tempo
ribus ſcribens, mentionem quoq; Slauinorum facit. Blondus uerò, qui ante centum, de-
cemq; annos Hiſtoriam ab inclinatione Romani Imperij conſcripſit antiquiora Arcadij,
& Honorij tempora perſequens, Slauorum meminit. Iornandes autem Alanus in ſuis
Diui Gregorij de Slauis aſſertio.
Chronicis dicit, id nomen Slauorum ſuo tempore nouum extitiſſe, idioma autem hoc,
quo nunc Slauones utuntur, antiquum fuiſſe. Scribitq; hic Iornandes, & Diuus Grego-
rius primus huius nominis Romanus Pontifex, Slauos ad Iſtrum ſeu Danubium ſeptem
trionem uerſus habitaſſe, traiectoq; Danubio Myſsiam utramque, Pannoniam, Macedo
niam, Thraciam, Iſtriam, diuexaſſe, interq; Drauum & Sauum flumina, in Illyrico, & Dal
matia conſediſſe, eis Regionibus Slauoniæ nomen indidiſſe, Romanumq; Imperium pe
nitùs debilitaſſe.

Iidem Slaui ne Germaniæ quidem pepercerunt, ac ad eam amplitudinem peruene-
runt, ut propè dimidiam Europæ, & Aſiæ partem teneant, etenim in ea natione connu-
merantur non ſolùm ij, qui Dalmatiam, Illyricum, Carpatum, & Hungariæ montana te-
nent, ſed aliæ omnes orientales, & ſeptentrionales maximæ & fortiſsimæ gentes, quæ-
Gentes Slauonicæ quitæ, et quot.
cunque Slauonico idiomate utuntur, utpote Bulgari, Boſnæ, Serbij, Croatæ, Carnij, Ra-
ſcianij, Dalmatæ, Iſtrij, (Burgundi iam Slauorum linguam amiſerunt) Stirij, Poloni, Ma-
ſouitæ, Pomerani, Luſatij, Podolij, Volinij, Rutheni, Moldaui, Moſchouitæ latiſsimè im-
perantes, Caſſubij, Vandalij, Sileſij, Moraui, Bohæmi, &c. In omnibusq; his Prouincijs
Slauorum termini.
ab Oceano glaciali, qui ultra Moſchorum Principis ditiones longiſsimo tractu Septen-
trionem uerſus extenditur, ad mare uſque Mediterraneum, & Adriaticum populi Idio-
matis Slauonici reperiuntur. Sic quoque à Ponto Euxino Moldaui, Valachijq;, & cæte-
ræ Ruthenorum gentes ad mare uſque Germanicum colonias ſuas habent. Quamuis
plurimi eorum patrium uiuendi modum in peregrinos mores commutârint. Bulgari e-
nim, Boſ

Slauorum commutatio, metamorphoſisq;.

him, Boſnæ, Raſcij, Dalmatæ, cum Turcis & Hungaris: Burgundij, Myſsij, Pomerani, & Sileſij cum Germanis: Lithuani, Ruteni, Maſouitæ cum Polonis: Iſtrij, Carniolani, Carinthij cum Italis ſentiunt. Attamen omnes hi quamuis inter peregrinas gentes diffuſi, diſperſiq; ſunt, patrio idiomate Slauonico (diuerſo modo licet) utuntur. Plurima & præclara geſta hi Sauromatæ exercebant, præcipuè uerò cum Roxolani (quorum poſteri nunc Rutheni ſiue Ruſsi dicuntur) ſtrenuè cum Mithridate, Rege Parthorum & Ponti belligerarent, qui has regiones, quas hodie Turca poſsidebat. Cum Romanis quoq; & cæteris finitimis Regibus longas acies uario Marte tenuerunt, ſed quia gentiliter uiuebant, literasq; ignorabant, ideò etiam præterita recordare, & antiqua geſta ad poſteritatem tranſmittere flocci pendebant. Porrò qui diligentius rem ipſam conſiderare uelit, nullam gentem olim Sarmatis bellicoſiorem extitiſſe uidebit: hi enim omnes miſerias bellicas, frigora, intempeſtates, & id genus alios caſus facilè ſuſtinebant, & propter nomen æternum nulla uetuſtate aboliturum uitam flocci pendentes mortis impauidi uarijs periculis opponebant, de quorum inſigni fortitudine, audaciq; animo Ouidius ille Naſo, è Roma ad Pontum in Regnum Tauricæ relegatus, pro ſingulari miraculo, Romanis proceribus ſcripſit in hęc uerba: Lib. 1. de Ponto Elegia 2. ad Maximum.

Roxolani cum Mithridate Ponti rege bellabant.

Sarmatis nulla olim gens bellicoſior.

Hoſtibus in medijs interq; pericula uerſor,
Tanquam cum patria pax ſit adempta mihi,
Qui mortis ſæuo geminent, ut uulnere cauſas,
Omnia uipereo ſpicula felle linunt.
Hic eques inſtructus perterrita mœnia luſtrat,
More lupi clauſas circumeuntis oues.
Tecta rigent fixis ueluti uallata ſagittis,
Portaq; uix firma ſummouet arma ſera.
Dant illis animos arcus, plenæq; pharetræ,
Quamq; libet longis curſibus aptus equus:
Quodq; ſitim didic re diu tolerare, famemq;
Quod q; ſequens nullas hoſtis habebit aquas.

Ad eundem Elegia tertia.

Aut quid Sauromatæ faciant, quid Iaſiges acres,
Cultaq; Oreſteæ Taurica terra Deæ.
Quæq; aliæ gentes ubi frigore conſtitit Iſter,
Dura meant celeri terga per amnis equo.
Maxima pars hominum nec te pulcherrima curat,
Roma, nec Auſonij militis arma timet.

Idem ad Veſtalem Eleg. 7. lib. 4.

Ipſe uides onerata ferox ut ducat Iaſis
Per medias Iſtri plauſtra bubulcus aquas.
Aſpicis & mitti ſub adunco toxica ferro,
Ac telum cauſas mortis habere duas.

Ad Seuerum Eleg. 19.

Nulla Getis toto gens eſt truculentior orbe
Tinctaq; mortifera tella ſagitta madet.

Ex hoc igitur teſtimonio Ouidij Sarmatas bellicoſos, imperioq; Romanò minimè ſubactos eſſe apparet, cùm dicit: *Nec te pulcherrima curat Roma. &c.*

Antiquorum Slauorum ſiue Sauromatarū mores.

Rex in Polonia non naſcitur.

Expeditio in bellū antiquorum Sarmatarum.

Fuga in bello Sauromatis turpiſsima.

Equitum, militūq; apud Sarmatas antiquos dignitas.

Idola Sarmatarum.

Sepulturæ Sarmatarum.

Victus.

Commercia.

Poſſeßiones Sarmatarum arma.

Veſtitus.

Iudicia.

Porrò quæ de antiquiſsimis eius gentis moribus, & inſtitutis proferri poſsint, hæc ferè ſunt. Vtebantur primis temporibus uetuſtiſsimi illi Sarmatæ ſiue Slauones, & qui in Polonia, Ruſsiaq; regionibus poſtea ſedes habuerunt, eorum poſteri, priſca illa Slauonica lingua, quæ Sarmatis, Ruthenisq; gemina eſt. Regem aut principem ſecundum genus agnoſcebant neminem, ſed exortis ſubinde bellis ex ſuis fortiſsimum quemq; & factis illuſtribus ſpectatum, Ducem ſibi eligebāt, nec diuturnius cuiuſquā erat Imperium, quàm ipſum bellum, cuius gerendi Dux eſſet declaratus. Vnde & nunc Polonis Rex non naſcitur, ſed conſenſu Senatorum, qui dignus uideretur, per ſortem eligitur. Ad bella ſinguli uiritim proficiſcebantur, arcubusq;, frameis, & lanceis oblongioribus utebantur. Vxores ſecum ducebant, quæ incantationum, magicarumq; artium gnaræ, augurijs & uaticinijs operam nauabant, de præliorumq; euentibus ſcienter præſagiebant. Fugere in bello res inſolens illis erat, quiq; id feciſſet, ei nullus ad ſuos reditus patebat, neq; grauiorem ullam turpitudinem aut ignominiam nouerant. Summa apud eos dignitas erat poſt electos belli Duces equitum, quos ab ornamentis auratos uocamus, ad quam nemini aditus patebat, niſi qui uirtute bellica, factisq; in hoſtem patratis id aſſequeretur. Martem, Lunam, Solem, aliosq; uanæ religionis Deos adorabant, eosq; diuerſis & certis locis colere, & ſacra ipſis facere ſolebant: de animarum tamen immortalitate rectè ſentiebant. Sepulturæ eorum erant in ſyluis & agris, tumulosq; aggeſtis lapidibus ueſtientes eminenter muniebant, quod genus in Ruſsiæ regionibus paſsim adhûc uiſuntur. Nonnulli quoque more Romano cadauera cremare, cineresq; collectos in urnas recondere ſolebant, in uictu paucis contenti erant. Permutatione rerum neceſſaria utrinq; comparabant. Nihil proprium abſq; arcu, framea, & lancea poſsidebant. Veſtibus uilibus, ex corijs ferarū, pellibusq; utebantur, ad talos demiſsis. Theſauros, poſſeſsiones, prædia, ueſtesq; pretioſas nō comparabant. Cauſas omnes & controuerſias publico in loco Marte iudice armis dirimebāt. Hæc planè ſunt, quæ de antiquiſsimis Sarmaticę, Slauonicæq; linguæ, inſtitutis & moribus extant, quorū potiſsima pars in hunc uſq; diem apud poſteros eorū quibuſdā in locis uiget.

REGNI POLONICI CVM SVIS PALATINATIBVS DISTRICTIBVSQVE ſiue Prouincijs, Ciuitatibusꝗ, & Arcibus principalibus compendioſa deſcriptio.

AVTORE ALEXANDRO GVAGNINO.

Fines Regni Poloniæ.

REGNVM Poloniæ in Sarmatia Europea ampliſsimum & nobiliſsimum, ab oriente nonnihil in Septentrionem reflectendo, Maſouiæ, Lithuaniæꝗ contiguum eſt. A' Septentrione Pruſſiæ, mariꝗ Germanico ſiue Venedico adhæret. A' meridie & oriente ſimul Ruſsia, Podolia, Valachiaꝗ, & montibus Hungariæ, Beskid dictis terminatur: ab occidente Sileſia, Saxoniaꝗ & Albi fluuio fines ſuos terminat.

Polonia duplex.

Porrò Polonia bipartita eſt, maior & minor. Maior ideo dicitur, quod in ea Lechus autor Polonorum imprimis conſederit, ibidemꝗ Gneſnam ciuitatem Regni ſedem, fundauerit. Sed poſtea ſedes Regia Cracouiam minoris Poloniæ metropolim translata eſt, ubi in hunc uſꝗ diem perſeuerat, atꝗ hanc ob cauſam minor Polonia maiori anteponitur, quam imprimis deſcribendam aggrediemur.

CRACOVIENSIS TERRA.

CRacouia urbs celeberrima minoris Poloniæ metropolis, in planicie inſigniter ad Viſtulam fluuium nauigabilem; quo merces omnis generis Gedanum emporium Pruſsiæ, deportantur, condita, muro duplici, ualloꝗ inexcuſſo, & foſſa muro præcincta cingitur. Arx uerò in ſcopulo eminenti Vauel dicto, ad eundem fluuium ſita, ſede Regum Poloniæ, ubi coronantur & ſepeliuntur celebris, Gymnaſioꝗ & uniuerſitate clara. Eidem aliæ tres ciuitates Clepardia, Stradomia, Calimiria contiguè adhærent, hanc Rudawka amnis, illas uerò Viſtula fluuius interfluit. Porrò Cracouienſes Aduocato ſupremo carent, ea de cauſa, quod anno Domini 1312. Regnante Vvladislao cubitali, quidam aduocatus Cracouienſis Germanus autorem ſe perfidiæ in deditione urbis Boleslao Duci Opolienſi præbuerit, qui poſtea perfidiæ dignas pœnas, cum ſuis complicibus dedit. Ab hoc tempore Rex ipſe Prætura Cracouienſi potitur. Caſtellanus quoꝗ Cracouienſis Palatinum in Senatus conſenſu accubitu, locoꝗ ſuperat: nam cum Boleslaus Krziuouſti, Rex Poloniæ (de quo ſuprà) bellicoſiſsimus à Rutenis dolo circumuentus eſſet: Palatinus honore poſtpoſito, cum maiori parte exercitus aufugit, Rege in medio hoſtium relicto. Ab hocꝗ tempore Caſtellanus primas obtinet, in cæteris uerò illius Regni Prouincijs, Palatinus Caſtellanum dignitate antecellit.

Aduocatus Cracouiæ.

Palatinus & Caſtellanus.

CIVITATES DISTRICTVALES IN terra Cracouienſi.

HAs ciuitates diſtrictuales præcipuas ubi iudicia, cauſæꝗ nobilium diſceptantur, continet Palatinatus Cracouienſis, quibus Capitanei iudices & alij Regia munia obeuntes præſunt.

BIECZ ciuitas muro circundata, in planicie ſita, eam Rapa fluuius præterfluit, in quo ſpumæ, ex quibus ſulphur cōficitur, colliguntur, à Cracouia quindecim miliarib. abeſt.

VVOYNICZ ciuitas lignea ad Dunaiecz fluuium ſita, à Cracouia 9. mil. diſtat.

SANDECZ ciuitas murata in planicie condita: quam Dunaiecz fluuius præterlabitur, à Cracouia 11. mil diſtat.

LELOVIA ciuitas murata, in colle ſita, arcem inferius conditam habet, quam Biala fluuius aluit, à Cracouia 11. mil. abeſt.

KZYAZ ciuitas lignea, à Cracouia mil. 7. diſtat.

PROSZOVICE ciuitas lignea in planicie ſita, in qua curia Regia ad Sozeniauā fluuium condita eſt, à Cracouia 4. mil. diſtat, in qua conuentiones terreſtres nobilium celebrari ſolent.

Sunt etiam aliæ multæ ciuitates & oppida nobilium & magnatum in terra Cracouienſi, ſed hic niſi eorum in quibus terreſtria officia celebrantur, mentionem facimus.

In eadem terra Cracouienſi tres ſunt fodinæ inſignes, quæ magnis prouentibus theſaurum

ſaurum Regium adaugent. Prima in Olkuſsia 5. mil. à Cracouia, ubi plumbi copia, argentumq́; effoditur. Secunda in Bochnia ciuitate, quæ 5. mil. à Cracouia diſtat, ubi ſal glaciei ſimile perſpicuum grandibus maſsis effoditur. Tertia in VVieliczka 2. mil. à Cracouia, ubi etiam ſal glaciale, ſed uilius Bochnenſi, copioſè effoditur.

SENATVS PRINCIPALIS TERRAE Cracouienſis.

Epiſcopus, Caſtellanus, Palatinus	Cracouienſis.	Caſtellanus	Sandecenſis. Vvoynicenſis. Byecenſis. Oſwiecimenſis.

VEXILLVM TERRESTRE BELLICVM AQVILA alba coronata in campo rubeo, per alas linea aurea protenſa, inſignitur.

Diſtrictus Sandecenſis uexillum peculiare habet, clipeo diuiſo bicolori inſignitum.

In eadem terra Cracouienſi duo Ducatus continentur, qui iure naturali in ditionem Regni ceſſerunt, Zatorienſis & Oſwiecimenſis.

OSVVIECIM Ciuitas principalis prædicti Ducatus lignea, in planicie ſita, arcem quoq́; ligneam argila circumlinitam habet, quam fluuius quidam præterlabitur, 7. mil. à Cracouia. Vexillum aquila nigra, O, in pectore habente, inſignitur.

ZATOR Ciuitas lignea cum arce, à Cracouia 5. mil. in planicie ad Viſtulam fluuium ſita, quæ Ducatus caput erat: cuius uexillum aquila laſurini coloris, Z, in pectore geſtante inſignitur.

Huius Ducatus Zatorienſis Princeps à Spitkowe Myskowski equite Polono, doloſè occiſus eſt, ab hoc tempore in Regis Poloniæ ditionem ceſsit.

SANDOMIRIENSIS TERRA.

SANDOMIRIA Ciuitas principalis, muro circumdata, in colle ad Viſtulã fluuium cõdita, à Cracouia 22. mil. diſtat. Arcem muratam, à meridie Viſtulã præterfluam, habet. Hæ ciuitates diſtrictuales præcipuè ad eam pertinent.

CHECINY Ciuitas in loco plano ſita, arx uerò murata in eminenti ſcopulo condita eſt, à Cracouia 13. mil. abeſt. Fodinis laſuli clara, ubi & argentum reperitur.

KORCZIN Ciuitas noua lignea, arcem muratam ad Vislok fluuium ſitam habet, quam undiq́; paludes circundederunt.

VVISLICIA Ciuitas lignea, quam Nida fluuius circumfluit, muroq́; circumdata inter lutoſas paludes in ſcopulo ſita, in quibus ingens colluuies reptilium omni genere graſſatur.

PILZNO Ciuitas lignea ad Vuislok fluuium ſita.

OPOZNO Ciuitas murata in planicie, quam Pilcza fluuius præterlabitur.

RADOMIA Ciuitas muro, ualloq́; circumſepta, in planicie ſita.

POLOVIEC Ciuitas lignea inter colles conſtructa.

ZAVVICHOST Ciuitas lignea ad Viſtulam fluuium ſita, arcem muratam in ulteriori Viſtulæ ripa habet.

ZARNOVV Oppidum ligneum.

MALOGOST Ciuitas lignea.

SENATORES TERRAE SANDOMIRIENSIS.

Palatinus & Caſtellanus Sandomirienſis.

Caſtellanus	Viſlicenſis. Radomienſis. Zawichoſtenſis. Zarnouienſis. Malogoſtenſis. Polanecenſis.

Vexillum terreſtre geſtat pro ſtemmate, clipeum diuiſum, in una medietate lineas tres rubeas, & tres albas: in altera campum laſurini coloris, tribus ordinibus ſtellarum inſignitur.

LVBLINENSIS TERRA.

LVBLIN ciuitas murata foſſa,ſtagniſq; ingentibus circumdata. Arx in colle eminentiori ad ſtagnum amplum condita,muro ualidiſsimo, foſſaq; profunda cingitur. In hac ciuitate triplices per annum nundinæ,quatuor hebdomadas durantes, celebrantur. Primò pro feſto Pentecoſtes. Secundò pro ferijs Apoſtolorum Simonis & Iudæ. Tertiò pro feſto purificationis Mariæ. Ad eas ex remotiſsimis regionibus negotiatores,Turcæ, Armeni,Græci,Germani,Moſchouitę,Lithuani,& cæteri ex circũiacentibus regionibus, conuenire ſolent. Iudæi maximam ſuburbiorum partem occupant,ibiq; Synagogam habent præcipuam. Arcem Byſtrzica fluuius alluit. Diſtat autem Lublina à Sandomiria 14. mil. à Cracouia 36. à Vuilna 70. à Vuarſouia 24. Has ciuitates diſtrictuales terra Lublinenſis complectitur.

VRZENDOVV ciuitas lignea ampla ad ſtagnum ſita,à Lublina 7. mil. diſtat.

LVLOVV ciuitas lignea in planicie ſita,ex una parte palude lutuoſa,ex alia uallo munitur,à Lublinia 14. mil. abeſt,diſtrictum ſatis amplum complectitur.

PARČOVV ciuitas lignea,in planicie ad ſtagnum ingens ſita,à Lublina 9. mil. abeſt.

CASIMIRIA ciuitas lignea,inter ſcopulos ad Viſtulam condita,quæ tempore exundationis Viſtulæ media ferè aquis obruitur,à Lublin 7. mil. diſtat.

Senatores duos præcipuos terra Lublinenſis habet,Palatinũ uidelicet & Caſtellanũ.

Vexillum terreſtre Ceruo albo,in collo coronã geſtante, in campo rubeo inſignitur.

DE TERRIS DISTRICTIBVSQVE maioris Poloniæ.

POSNANIA ciuitas inſignis maioris Poloniæ metropolis,,ad Vartham fluuium nauigabilem,& Proſna amnem,inter colles condita,muro duplici,foſſaque profunda cingitur,ædes in ea pulcherrimæ,inſigniterq; ex lapidibus ſectis conſtructæ. Arx murata in eminentiori colle,inter Vartham & Proſnam fluuios ſita. In ulteriori ripa Varthæ ſuburbia ſunt ampliſsima,ſtagno ingenti,paludibuſq; circumdata, quæ frequẽter cum circumadiacentibus pagis exundatione Varthæ,obruuntur, adeò ut aliquando ſolummodo ſummitates ædificiorum ex aquis appareant:ipſaq; ciuitas in muro aliquando inundatur,ut in foro,plateiſq; paſsim nauigetur, ſed tamen hæ exundationes duobus,tribúſue interdum diebus graſſantur. Nundinæ in Poſnania celeberrimæ ter in anno exercentur. Primæ in principio Quadrageſimæ,quæ quatuor hebdomadis durant. Secundæ pro feſto D. Ioannis Baptiſtæ,quinq; hebdomadis durantes. Tertiæ pro feſto S. Michaëlis,quæ quinq; integris hebdomadis celebrantur.

CIVITATES DISTRICTVALES IN terra Poſnanienſi.

KOSCIEN ciuitas in planicie inter paludes lutuoſas ſita,duplici muro,valloq; & foſſa munitur,à Poſnania 7. mil. diſtat.

MIEDZYRZECZE ciuitas lignea in planicie inter flumina,paludeſq; lutuoſas (unde & nomen habet)ſita,finitima Sileſiæ, Pomeraniæ, arcem muratam natura & opportunitate loci munitiſsimam,muro,ualloque in excuſſo & foſsis profundis circumſepta, nullo modo expugnari ſeſe,niſi fame patitur. Eam Duces Germaniæ aliquot annis graui obſidione præmebant:attamen re infecta cum dedecore diſcedere coacti ſunt, à Poſnania 15. mil. diſtat.

OSTRESOVV ciuitas lignea finitima Sileſiæ,in planicie latiſsima ſita,quam ſyluæ undiq; circumdederunt.

VVSCHOVV ciuitas murata,in planicie ſita,à Pôſnonia 11. mil. abeſt.

SREMSK Præmecz,Rogozno,ciuitates ligneæ,ad officium Poſnanienſe pertinentes,in quibus iudicia terreſtria celebrantur.

SENATORES TERRAE POSNANIENSIS.

Epiſcopus Palatinus Caſtellanus	Poſnanienſis.	Sremcenſis Miedzirzecenſis Præmecenſis Rogoſienſis	Caſtellanus.

Vexillum

Vexillum terræ Poſnanienſis aquila alba cum expanſis ad uolandum alis inſignitur.

CALISIENSIS TERRA.

CALIS ciuitas muro circumdata inter paludes ſita, quam Proſna fluuius præterlabitur. Arcis muratæ ruinæ reſtant, per Crucigeros Pruſsienſes deſolatæ.

Has ciuitates diſtrictuales hæc terra complectitur.

GNESNA ciuitas muro circumdata in planicie inter lacus, colleſq; ſita, Archiepiſcopali ſede clara. Hæc prima omnium ciuitas in Polonia à Lecho autore Polonorum condita, ubi in primis ſedes Regia habebatur. Ibiq; Princeps Poloniæ Boleslaus Chabri ab Othone Rom. Imp. Regium Diadema accepit, quo hucuſq; Reges Poloniæ utuntur. In hac ciuitate eſt Eccleſia Cathedralis Metropolitana, in qua corpus Diui Adalberti Epiſcopi Pragenſis depoſitum eſt. Diſtat autem à Calis 14. mil. à Poſnania 7. In ea nundinæ inſignes, præcipuè uerò pro feſto S. Adalberti celebrantur.

PYZDRY ciuitas murata in planicie ad fluuium Varta inter ſyluas ſita, à Calis 9. miliaribus diſtat.

VUARTHA ciuitas ampla ad eiuſdem nominis fluuium ſita.

NAKLO ciuitas lignea ad fluuium Noteſiam ex Goplo lacu emergentem, Arx murata inter lutoſas paludes ſita.

LAND ciuitas ad Vuartham fluuium, à Gneſna 4. mil. abeſt.

KONIN ciuitas murata, Vuarthaq; fluuio una cũ arce in gyrum circumducta, & niſi pontibus ad eam peruenitur, 8. mil. à Caliſia abeſt.

SLUPCZA ciuitas muro fortiſsimo, propugnaculiſq; munita, ad Vuarthã fluuium.

KOLO ciuitas lignea circumſepta, Vuarthaq; fluuio in gyrum una cum arce aliquoties circumluitur, 8. mil. à Caliſia diſtat.

LAND & camenecia ciuitates in Pomeraniæ finibus.

SENATORES PRAECIPVI TERRAE
Caliſienſis.

Archiepiſcopus Gneſnenſis.	Gneſnenſis	Caſtellanus.
Palatinus Caliſienſis.	Nakyelcenſis	
Caſtellanus Caliſienſis.	Camenenſis	
	Landenſis	

Vexillum terreſtre capite Biſontis, inter cornua coronam auream geſtante, per naresq; circulum aureum habente, in campo in modum latruncularíorum ſiue ſcachorum albo & rubro inſignitur.

SIRADIENSIS TERRA.

SIRADIA ciuitas lignea, muro circumducta in planicie ſita. Arx murata ad Vuartham fluuium condita. Hæc Prouincia olim pro Ducatu amplíſsimo computabatur, ſecundóque genitis Regum Poloniæ attributa erat. Has ciuitates diſtrictuales complectitur.

VIELUNIA ciuitas muro forti, propugnaculiſq; & foſſa profunda circumſepta, eam una cum arce Proſna fluuius præterlabitur.

SADEK ciuitas lignea in planicie ad ſtagnum ſita, à Siradia 5. miliaribus abeſt.

PETRICOVIA ciuitas murata inter loca paluſtroſa condita, ubi Comitia generalia communi approbatione omnium Regum, Senatorumq; Poloniæ celebrari conſtitutum eſt. In ſuburbio curia Regia & turris, in qua cauſæ iudiciales celebrantur ſita eſt, quam foſſa profunda ambit. Curiæ quoque Epiſcoporum, Magnatumq; Poloniæ frequentes ibidem extructæ ſunt. Deinde extra ciuitatem curia ingenti ſumptu ex lignis leuigatis inſigniter ſub nemore amœniſsimo extructa eſt, quã Rex cum omni comitatu ſuo tempore Comitiorum propter ſalubriorem auram incolit, Bugey appellata.

ROSPRZA ciuitas lignea in planicie paludibus circumflua.

SPICIMIRIA ciuitas lignea.

In hac Siradienſi terra, Nobiles id regum priuilegijs conceſſum habent, cæra rubea in obſignandis literis uti, cùm id in illis prouincijs nemini nobilium ſolummodo magnatibus, & in officio Regio, ſiue terreſtri præfectis concedatur. Id uerò inde promouerunt, cùm Prutheni, cum Polonis in acie acriter confligerent, Lancicienſes à Pruthenis, Crucigeribus ſuperati, uexillum ſui Palatinatus amiſerunt, quibus Siradienſes in auxilium uenientes, uexillum ab hoſtibus recuperauerunt.

SENATORES SIRADIENSIS TERRAE.

Palatinus Caſtellanus	Siradienſis	Roſpirienſis Spicimirienſis Vielunenſis	Caſtellanus.

Vexillum terreſtre medietate Leonis rubei,& medietate Aquilæ nigræ in campo lazurino inſignitur.

Vuielunenſis quoq; diſtrictus ſuum uexillum proprium habet, Agnum Dei cum uexillo cruce inſignito, in campo rubeo.

LANCICIENSIS TERRA.

LANCICIA ciuitas muro, foſſaq; obducta in planicie undiq; paludibus lutoſis circumdata. Arx murata in ſcopulo, foſſaq; profunda obſtructa, eam Bſura fluuius prælabitur. Ibidem in uilla Koſciol dicta, Eccleſia Cathedralis ex lapidibus ſectis conſtructa eſt, ſatisq; ſumptuoſe prouiſa.

ORLOVIA ciuitas lignea, ex una partium fluuio lutuoſo,& peramplo, ex altera lacunis paluſtroſis munitur, . . mil. à Lancicia diſtat. In eodẽ diſtrictu ciuitas Piatek inter lutoſas paludes Bſuram fluuium ſita, ceruiſia boni ſaporis, quæ in ea coquitur, per totam Poloniam celebris habetur.

BRESINIA ciuitas lignea ſatis ampla inter ſtagna ſita, à Lancicia 7. mil. abeſt.

KONARZEVV, Inowlodz, Biechow,& aliæ multæ, plurimæq; ciuitates & oppida lingea ad Lancicienſem iuriſdictionem pertinent.

SENATORES TERRAE LANCICIENSIS.

Palatinus Caſtellanus	Lancicienſis	Breſinienſis Konarienſis Inowlodienſis Biechouienſis	Caſtellanus.

Vexillum terreſtre medietate Aquilæ albæ & Leonis nigri aurea corona inſigniti exornatur, in campo rubeo.

CVIAVIAE SIVE VLADISlauiæ terra.

VLADISLAVIA ciuitas ampla, ſede Epiſcopali clara, inter ſtagna ad Viſtulam fluuium condita. Regio hæc magna ex parte paluſtroſa eſt, ſyluæq; in ea rariſsimæ, ideò incolæ inopiam lignorum patiuntur.

BIDGOSTIA ciuitas murata in planicie ſita, eam Barda fluuius nauigabilis quo merces ex maiori Polonia in Viſtulam fluuium deportantur, alluit, à Vladislauiâ 6 mil. diſtat.

Senatores tres præcipuos terra Vladislauienſis habet, Palatinum & Caſtellanum, Bydgoſtiæq; Caſtellanum.

BRESTIENSIS TERRA.

BRESTIA ciuitas murata, propugnaculis uallo, foſſaq; munita in planicie inter lutoſas paludes condita.

Hos diſtrictus complectitur.

RADZIEIOVV ciuitas lignea, in campo aprico ad lacum ingentem ſita.

CRVSPHICIA ciuitas lignea antiquitus condita,& prima poſt Gneznam, arx murata ad Lacum ingentem, Gopla dictum, ſita, ex quo lacu mures olim prodierant, qui Popelum Principem Poloniæ ibidẽ in arce deuorauerant, prout latiùs in geſtis Regũ Poloniæ dicemus. In hac ciuitate ſedes Regia olim habebatur, ſed poſtea Cracouiã trãslata eſt.

KOVVALOVV oppidum ligneum in locis paluſtroſis conditum.

SENATORES TERRAE BRESTIENSIS.

Palatinus Caſtellanus	Breſtienſis.	Cruſphicienſis Coualouienſis	Caſtellanus.

Cuiauienſis terræ uexillum, quo Vladislauienſis & Breſtenſis Palatinus inſimul utitur, Aquilæ rubeę, Leoniſq; nigri medietate, in campo aureo, excepto quod non habet coronã auream.

RAVEN-

RAVENSIS TERRA.

RAVA ciuitas lignea in planicie ſita, arcem muratam in ſcopulo ad Rauam flu. habet.

SOCHAZOVIA ciuitas lignea, ſeptis ex una partium circumdata, arx uerò in ſcopulo eminenti murata, quam fluuius Bſura præterlabitur.

GOSTININ ciuitas lignea in planicie inter paludes lutuoſas, arx in ſcopulo murata, foſſaq; paludibus obducta.

GAMBIN ciuitas lignea ampla, in planicie ſita. Senatores tres principales habet terra Rauenſis, Palatinum, & Caſtellanum Rauenſem, Sochazouienſem, & Goſtinenſem.

Vexillum terreſtre Aquila nigra in campo rubeo, litera, R, in pectore inſignitur.

PLOCENSIS TERRA.

PLOCZKO ciuitas murata, ad Viſtulam fluuium condita, ſede Epiſcopali clara, arcem quoq; muratam in colle eminenti ſitam habet.

BIELSKO ciuitas lignea in planicie ſita, à Ploczko 2. mil. abeſt.

RACZYAYAS ciuitas lignea, inter lutuoſas paludes, à Ploczko 8. mil. diſtat.

SIEPRCZ ciuitas lignea, in collo eminenti, inter paludes, à Ploczko mil. 5. diſtat.

SRENSKO ciuitas lignea in planicie ſita, arx murata inter ſtagna, paludesq; ingentes, à Ploczko mil. 10.

MLAVVA ciuitas lignea, Pruſsiæ finitima, eam eiuſdem nominis fluuius præterlabitur, à Ploczko 11. mil. diſtat.

PLONSKO oppidum ligneum, à Ploczko 7. mil.

RADZANOVV ciuitas lignea ad Vkra fluuium ſita, arx murata in ſcopulo inter lacunas paluſtroſas, à Ploczko 8. mil diſtat.

SENATORES TERRAE PLOCENSIS.

Epiſcopus Palatinus Caſtellanus	Plocenſis.	Raczyaſenſis Syepreenſis	Caſtellanus.

Vexillum terræ Plocenſis, Rauenſi ſimile, niſi quod Aquila, P, litera in pectore inſignitur.

DOBRINENSIS TERRA.

DOBRINIA ciuitas lignea ſeptis circumdata, in ſcopulo ad Viſtulam ſita, arx à Crucigeris demolita.

SLONSK ciuitas lignea, in planicie ad Viſtulam, à Dobrinia 2. mil. abeſt.

RIPIN oppidum ligneum, in planicie ad Odlekam fluuium conditum, à Dobrinia 5. mil. abeſt.

GORZNO ciuitas lignea, inter ſyluas in colle, uallo, foſſaq; aquis repleta obducta, à Dobrinia 6. mil.

Pro hac prouincia Poloni cum Crucigeris, Pruſsienſibus frequenter digladiebantur.

Tres Senatores præcipuos terra Dobrinenſis habet: Caſtellanum Dobrinenſem, Ripinenſem, & Slonſcenſem.

Vexillum terræ Dobrinenſis caput humanum cornutum duabus coronis redimitum fronte & collo in campo rubeo geſtat.

DVCATVS MASOVIAE.

MASOVIA Regio, ampliſsima Poloniæ coniuncta, Pruſsiam à ſeptentrione, Lithuaniam ab oriente, & Ruſsiam nonnihil in meridiem reflectendo in uicinia habet. Quondam ſui iuris Principes habebat, ſecundoq; genitis Regum Poloniæ attributa erat, ſed anno Domini 1526. decedentibus immatura ætate, Ioanne & Stanislao Ducibus, unicis Regionibus hæredibus, Ducatus Maſouiæ in ius Regis Poloniæ ceſsit. Incolæ eodem idiomate, niſi ſibilis quibuſdam differenti, habituq;, moribus & religione cum Polonis utuntur. Viri ſunt ſtrenui & bellicoſi, in Martemq; cruentum proni.

Has præcipuas ciuitates Maſouia complectitur.

VARSCHOVIAE DISTRICTVS.

VARSCHOVIA ciuitas inſignis murata, totius Maſouiæ metropolis, duplici muro, foſſaq; obducta, in planicie ad Viſtulam condita, arx quoq; murata ciuitati contigua Viſtulæ impendet. Pons ibi ampliſsimus ligneus ingenti ſumptu in Viſtula fabricatur. Has ciuitates diſtrictuales præcipuas habet.

CZERSKO ciuitas lignea in planicie, ad Viſtulam fluuium ſita, arcem muratā in ſcopulo eminentibus altis conſpicuam habet, à Varſchouia 5. mil. abeſt.

VYSSEGROD ciuitas lignea, in planicie ad Viſtulam, arx in colle murata, Varſchouia 12. mil. diſtat.

AKROCZIM ciuitas lignea ad Viſtulam fluuium, arx in colle murata, 8. mil. à Varſchouia abeſt.

CZIECHANOVV ciuitas in planicie ſita, uallo q; circumſepta, arx inter lutoſas paludes, foſſa profunda munitur, à Varſchouia 12. mil.

CZERNIENSK ciuitas lignea ampla, arcem & monaſterium Auguſtinorum adiunctum habet.

PVLTOVVSKO ciuitas murata, ad Narew fluuium unà cum arce ſita.

ROSAN ciuitas in planicie, arx uerò in ſcopulo ad fluuium Narew condita.

VARKA ciuitas ampla lignea, in planicie ad Pilczam fluuium ſita, à Varſch. 8. mil.

BLONYE ciuitas lignea ampla, à Varſchouia 4 mil.

TARCIN ciuitas lignea, à Varſchouia 5. mil. abeſt.

GRODZYEC ciuitas lignea, à Varſchouia mil. 7. à Tarcin 2. diſtat.

PRASNIS ciuitas ampla, lapideis ædificijs ornata.

LOMZA ciuitas ampla ad Narew fluuium nauigabilem ſita, in ea ædificia pulcherrimæ murata, à Varſchouia 20. mil. diſtat.

SENATORES PRIMARII DVCATVS Maſouiæ.

Palatinus Maſouiæ Generalis.

Varſchouienſis
Cerſcenſis
Vyſegrodienſis
Zakrocimenſis
Cziechanouienſis
} Caſtellanus.

Vexillum Maſouiæ Aquila alba cum expanſis ad uolandum alis in campo rubeo inſignitur.

LIVENSIS TERRA.

LIVVO ciuitas lignea, arx murata ad Liwijecz fluuium condita.

VVEGROVV oppidum ligneum, à Liwo medio miliari diſtans.

VVIZNA ciuitas in planicie ad Narew fluuium ſita, arx in colle foſſa circumducta.

NVR ciuitas lignea ampla, ad fluuium eiuſdem nominis ſita.

CAMENYEC ciuitas lignea in planicie ad Bug fluuium, à Liwo 8. mil. ſita.

Senatores hos duos præcipuos terra Liuenſis habet, Liwenſem & Vuiznenſem Caſtellanos.

Vexillum terreſtre Aquilæ medietate rubeæ, & Vrſi albi coronati inſignitur.

PODLASSIAE TERRA.

PODLASSIA regio ampla, Maſouiæ ab occidente, Lithuaniæ ab oriente contigua, olim ſub poteſtate & imperio Lithuanorum erat, ſed nunc anno Domini 1569. per Sigiſmundum Auguſtum Regem Poloniæ, ad Magnum Ducem Lithuaniæ, Regno Poloniæ adiuncta & appropriata eſt. Incolæ eius Maſouitæ, Rutheni, atq; Poloni: has ciuitates diſtrictuales præcipuas complectitur.

BYELSKO ciuitas lignea ampliſsima Podlaſsiæ principalis, ad Byala fluuium ſita, Lithuaniæ contermina. Arx lignea fulminis ictu in præſentia Regis incenſa, penitusq; exuſta eſt, à Narew 4. mil.

BRANSKO ciuitas lignea ad Nur fluuium, à Byesko 3. mil. ſita, in ea Curia Regia iudicialis, in qua cauſæ nobilium diſceptantur.

SVRAS ciuitas lignea inter colles ad Narew fluuium ſita, arx in colle foſſa circumducta, à Byelsko 3. mil.

TYKOCZIN ciuitas lignea in planicie ad Narew fluuium ſita. Arx natura & opportunitate loci munitiſsima, propugnaculis, uallo q; forti proportionaliter circumſepta Narewq; fluuio & paludibus circumdata, ut ad eam nuſquam aditus pateat. machinis, tormentisq; bellicis bene prouiſa. Theſaurus enim Regius in ea aſſeruatur. Rex Sigiſmundus Auguſtus eam magnis impenſis reſtaurari fecit, monetaq; ibidem cuditur, à Byelsko 10. mil. diſtat, à Vuilna 42.

KNYSSYN ciuitas lignea à Tikoczin 2. mil. in planicie inter ſtagna, ſyluas, paludesq; lutuoſas ſita, ibidē Curia Regia extructa eſt. Hortus quoq; Regius ampliſsimus, uario genere

rio genere animaliũ, piſcinisq́; diuerſis refertus. Venationes enim illic omnium ferarum copioſè exercentur. 12. mil. à Byelsko diſtat.

NAREVV ciuitas lignea inter ſyluas ad fluuium eiuſdem nominis à Bielsko 4. mil. condita.

VVASILKOVV oppidum ligneum ad Narew fluuium, in quo Capitaneus regius reſidet.

AVGVSTOVV ciuitas noua ampliſsima à Rege Sigiſmundo Auguſto, à quo & nomen habet fundata, 20. mil. à Byelsko diſtat.

DROHICINENSIS DISTRICTVS.

DROHICIN ciuitas lignea ad Bug fluuium condita in colle curiam Regiam, in qua cauſæ nobiliũ diſceptătur habet, à Byelsko ciuitate 10. mil. à Vuarſchouia 30. diſtat.

MYELNIK oppidum ligneum ad Bug fluuium conditum, arx uerò in colle eminenti, à Drohicin 5. mil.

LOSICZE ciuitas lignea ad ſtagnum ampliſsimum ſita, à Drohicin 3. mil.

MORDI oppidum ligneum in planicie ad ſtagnum ſitum, à Drohicin 5. mil.

Ex his duobus diſtrictibus Podlaſsiæ Bielſcenſi & Drohicinenſi, pro expeditione bellica 20000. nobilium ſtatuuntur.

Huius terræ duo ſunt præcipui Senatores, Palatinus & Caſtellanus.

Vexillum terreſtre Podlaſsiæ bicorne crocei coloris Stemmate, Magni Ducatus Lithuaniæ, in campo albo inſignitur, uiro uidelicet armato, gladium tenente equo inſidente, ex alia uerò parte, aquilam albam in campo rubeo geſtat, poſtquam Regno Poloniæ eſt incorporata. Similiter Bielſcenſis & Drohicinenſis diſtrictuum uexilla unicornia inſigniuntur.

DE TERRIS ET DISTRICTIBVS RVSSIAE Regno Poloniæ incorporatis.

DE gentis Roxolanorum ſiue Ruthenorum, uel Ruſſorum origine uarij uaria ſentiunt, quos Sauromatas, Slauonesq́ue ex poſteritate Iapheti (prout latiùs in deductione Sarmatarum, Polonorumq́; diximus) conſtat eſſe. Quidam eos à fuſco gentis colore Ruſſos dici autumant, alij à diſſeminatione, ſiue diſperſione: Rozſieia enim Slauis diſſeminationem ſignificat, quod melius ad ueritatem quadrat, cum totam Sarmatiam Europeam, & Aſiaticæ partem occuparent, ab Oceanóque glaciali ad Mediterraneum uſque mare & ſinum Adriaticum, à Pontóque Euxino ad Balticum Oceanum uſque eorum coloniæ extenduntur, unde & Græcis Sporij, id eſt, diſperſi dicuntur.

Qui in primis Ruthenis imperauerint incertum eſt, cum literarum prorſus ignari eſſent, donec anno Domini 796. Michaël Curopalatus Imperator Conſtantinopolitanus characteres ad ſcribendum Bulgaris miſiſſet, quos etiam Rutheni omnes ſuſceperunt, & ab hoc tempore illa quæ poterant ante & poſt geſta recordari literis mandabant. Regionibus Ruſsiæ duo præcipui Principes præſunt, utpotè Magnus Dux Moſchouiæ, qui ſe Imperatorem totius Ruſsiæ appellat, plures enim in ea Ducatus poſsidet. Secundus Rex Poloniæ, qui etiam Magno Ducatui Lithuaniæ præeſt, Ruſsiæ Ducatus Lithuaniæ incorporatos, utpote Vitebſcenſem, Kiouienſem, Mſczislauienſem, &c. poſsidet, quos una cum Lithuania deſcripſimus.

Nunc cæteras Regiones Ruſsiæ, Poloniæ adhærentes, cum præcipuis ciuitatibus deſcribemus, in quibus magna ex parte Poloni colonias ſuas habent, Proceresq́; & Equites ferè omnes Poloni ſunt, ac maior pars religionem Romani ritus amplectitur, utpote ciues & nobiles, exceptis colonis & agreſtibus, qui Græcorum dogmata in religione ſequuntur, de quorum religione & ritibus latiùs in Moſchouiæ deſcriptione patet.

LEOPOLIENSIS ET HALICIENſis terra.

LEOPOLIS ciuitas inſignis Ruſsiæ Polono Regi ſubiectæ, metropolis, à Leone Ruſſorum Principe condita, duplici muro, propugnaculisq́; fortiſsimis uallo & foſſa profunda, tormentisq́; & ſuppellectili bellica expeditiſsimè prouiſa. Arx una in ciuitate, alia uerò in eminentiſsimo ſcopulo ciuitati impendente muniſsimè condita eſt, cuius aſpectus decem miliaria patet. Emporio, ſedéque Archiepiſcopali clara, Metropolitanus quoque Ruſsiæ ibidem ſedem ſuam retinet. Eccleſiæ in ea

Romanæ

Romanæ & Græcorum obedientiæ plurimæ. Armeni quoq; ibidem Baſilicam ſuæ religionis, antiſtitemq; & ſacerdotes habent.

HALICIA ciuitas lignea ampliſsima antiquitus condita, una ex Ducatibus Ruſsiæ: Eam à Moldauia Prud fluuius, ex alia parte Tyras, Neſter uulgò dictus præterlabitur. Arcem ligneam in colle eminenti adiunctam habet.

Has ciuitates præcipuas diſtrictuales, Leopolienſis & Halicienſis terra complectitur.

ZIDACOVV in Pokutia, ciuitas lignea, in planicie ad Striy fluuium ſita, Arx in colle eminenti uallo circumſepta.

GRODEK ciuitas circumſepta, una cum arce in planicie ſtagnis circumuallata, à Leopoli 4. miliar.

BVSKO ciuitas inter lutoſas paludes, ex quibus Bug fluuius oritur, ſita, quo merces uariæ ex Volhynia in Viſtulam deportantur, à Leopoli 5. mil. diſtat.

STRIY ciuitas lignea, ad fluuium eiuſdem nominis condita.

VVIZNA ciuitas in planicie inter paludes ad fluuium ſui nominis extructa.

SNIATIN ciuitas lignea ſeptis circumdata, confinis Moldauiæ, cum Prud fluuius præterlabitur, à Leopoli 12. mil. diſtat.

COLOMIA ciuitas lignea ſub monte ad Prud fluuium ſita, ibidem ſal decoquitur.

ROHATIN ciuitas lignea ſeptis circumdata in planicie, eam Rohatinka fluuius præterlabitur. Arcem inter ſtagna & paludes in colle ſitam habet, à Leopoli 10. mil. diſtat.

DOLINIA oppidum ligneum inter colles ſitum.

LVBAZOVV ciuitas lignea in planicie ſita, caſtrum inter paludes ſtagnantes conditum.

SENATORES PRAECIPVI HARVM terrarum.

Archiepiſcopus Leopolienſis	Leopolienſis, Halicienſis, Lubaczouienſis } Caſtellanus.
Palatinus Ruſsiæ Generalis	

Vexillum Leopolienſis terræ, Leonem fuluum coronatum, petram aſcendentem, in campo laſurino geſtat.

Halicienſe uerò uexillum Monedulam coronatam cum expanſis alis, in campo rubeo pro Stemmate geſtat.

BELZENSIS TERRA.

BELZ ciuitas lignea, ampla in planicie ſita. Arcem ligneam lutoſis paludibus latè ſtagnantibus circumductam habet, quam nequaquam Tartarica ſagitta attingit.

SOKAL ciuitas circumſepta in planicie ad Bug fluuium ſita. Arx in colle eminenti lignea.

HRVBYESOVV oppidum cum caſtro in colle ſitum.

HRODLO ciuitas ſtipitibus præacutis circumſepta, arcem in colle Bugo præterfluam habet.

GRABOVVYEC ciuitas lignea in planicie ſita, arx in colle eminentiſsimo natura & opportunitate loci munitiſsima, acceſſuq; ardua.

THYSSOVVICE ciuitas lignea, arcem in colle habet.

Senatores præcipuos duos terra Belzenſis habet, Palatinū uidelicet & Caſtellanum.

Vexillum terreſtre Griphonem album coronatum, in campo rubeo pro Stemmate geſtat.

CHELMENSIS TERRA.

CHELM ciuitas ſeptis circumdata, ſede Epiſcopali clara, arx in eminentiori colle ſita, lignea, argila oblinita 4. mil. aſpectus illius patet.

CRASNISTAVV ciuitas murata ad ſtagnum ampliſsimum ſita, arx in planicie murata, quam Viepr fluuius nauigabilis præterlabitur, à Lublina 7. mil. In ea Capitaneus generalis regius reſidet.

RATNO ciuitas lignea ampla inter paludes latiſsimè ſtagnantes ſita, à Chelmiaq; ue 24. ferè mil. pontibus ſtratis ad eam peruenitur. Arx in colle eminenti ad Perepetum fluuium nauigabilem condita, quam Tur fluuius alia ex parte, paludesq; lutoſæ muniunt, acceſſusq; omni ex parte difficilis.

LYVBOVVLYA ciuitas ad Bug fluuium ſita, arcem in colle eminenti habet.

Senatores duos principales, Epiſcopū uidelicet & Caſtellanū, terra Chelmenſis habet.

Vexillum terreſtre Vrſo albo inter tres arbores in campo aureo gradiante inſignitur.

PREMIS-

PREMISLIENSIS TERRA.

PREMISLIA ciuitas murata ad San fluuium nauigabilem ſita, ſede epiſcopali clara. Arx in colle in ulteriori ripa eiuſdem fluuij condita, propugnaculiſq; apprimè munitiſsima. Ibidem hortus ingens regius omni genere ferarum refertus.

SAMBOR ciuitas ſeptis circumdata ad Tyram fluuium, unà cum arce ſita Hungariæ finitima.

DROHOBYCZ ciuitas ſtipitibus præ acutis in planicie munita, ſalis fodinis clara.

SANOK ciuitas lignea inter colles ad San fluuium extructa, arx in colle murata.

PRZEVVORSK ciuitas in colle muro circumdata, ad Mleczka fluuium ſita.

KROSNO ciuitas murata Iaſiolda fluuio circumdata. Viſlok uerò fluuius eam mediam interfluit. Ibidem medio miliari Camyenieez arx in eminenti ſcopulo murata, natura & opportunitate loci & propugnaculis munita.

SENATORES TRES PRAECIPVOS terra Præmislienſis habet.

Epiſcopus } Præmislienſis. Caſtellanus Sanocenſis.
Caſtellanus }

Vexillum terreſtre aquilam auream bicipitem coronatam in campo laſurino pro Stemmate geſtat.

PODOLIAE REGIO.

PODOLIA Regio ampliſsima Moldauiæ & Valachiæ à meridie finitima eſt, ab oriente uerò uaſtiſsima campeſtria deſolata, ad Tanaim fluuium paludesq; Meotidis, & Pontum Euxinum uſq;, Tartarosq; Præcopenſes habet. Omnium rerum ex terra naſcentium fertiliſsima, adeò ut colonus, quamuis quomodocunque in agrum ſemen iniecerit, centuplum fructum referat. Prata quoque mirum in modum luxuriantia, adeò ut bouis cornua uix è gramine appareant: terra tamen dura & petroſa nimis, adeò ut biſſenos boues coloni araturi, aratro iungere cogantur. Attamen intollerabile pondus boues anhelantes teſtantur. Mellis ſyluæ paſsim abundantiſsimæ, ſtipitibus enim cauatis ubiq; mella roſcida depromuntur. Armentis, gregibusq;, & feris omnigeneris redundans. Eam antiquitùs Allani, Goti, Getæ, Cumani, Polowcij, & Roxolani incolebant. Circaſſorum reliquiæ adhûc extant, ad Boriſthenem fluuium. *Podolia omnium ferraciſsima.*

Has præcipuas ciuitates, arcesq; hæc Regio complectitur.

CAMYENIEC ciuitas Moldauiæ finitima, diuinaqúe ferè manu inter arduas, cliuoſasq; rupes condita, portas ſolummodo duas habet. Arx quoq; natura & opportunitate loci rupe petroſa, undiq; cincta, quam unà cum ciuitate Smotricz fluuius præterlabitur, foſſaq; profundiſsima naturali cingitur. Arx ipſa muro, propugnaculiſq; munita. Ciuitatem uerò rupes altiſsima, ſaxoſa, acceſſuq; ardua inexpugnabilem facit, quam ita ſuo ambitu includit, ut minimè ædium, quamuis eminentiorũ tecta appareant. Sæpius ab ea Tartari, Valachijq; & Turcę cum ingenti ſtrage & dedecore repulſi & fugati ſunt. Achocimia Moldauiæ arce duobus mil. diſtat.

BAR ciuitas ſeptis circumdata in planicie à Bona Ioannis Sfortiæ Ducis Mediolani filia, Sigiſmundi Regis Poloniæ condita, quam à Baro patria appellauit. Arx in colle murata, paludibus latè ſtagnantibus circumdata.

MYEDZIBOSZ ciuitas & arx ampla lignea, inter paludes latiſsimè ſtagnantes ſita, ad quam niſi pontibus peruenitur, à Tartaris ſæpiſsimè infeſtatur.

BREZANIA oppidum ligneum, arcem in colle muratam habet.

TREBOVVLA ciuitas ſub monte altiſsimo ſita, arcem in colle eminenti habet.

CHMIELNIK ciuitas lignea ſtipitibus circummunita, arx lignea in planicie ad Bog fluuium (Herodoto Hypanis dictum) ſita, à Camyeniec 20. mil.

BRASLAVV ciuitas & arx lignea, uallo, foſſaq; circummunita, eam Bog fluuius præterlabitur.

VINNICZA ciuitas lignea unà cum arce uallo circumſepta, ad Bog fluuium ſita. Hæ duæ arces præter cæteras à Tartaris Pręcopenſibus ſæpiſsimè infeſtantur, diſtrictusq; amplisſimos qui pro Palatinatibus computãtur, & uexillum peculiare bellicum cinericei coloris, ſtemmate Magni Ducatus Lithuaniæ inſignitum habent.

SVINIGROD

Svinigrod arx cum ciuitate lignea in campeſtribus ſita, ibidem munitiones ſunt plurimæ in campeſtribus deſolatis ſitæ, contra Tartaros latrocinantes arcendos. Tandem ultra Bog fluuium (qui Herodoto Hypanis dicitur) Circaſſorum & Canowciorum reliquiæ, longo tracto ad Boriſtenem extant in campeſtribus deſolatis, quæ 200. miliaribus Polonicis nullis ſyluis, collibúſue & munitionibus cõſpicua, ad Tanaim, paludesq; Meotidis, & Pontum Euxinum Tartarosq; Præcopenſes, & Crimſcenſes uſq; extenduntur.

Circaſſi. Conowcij.

Senatores Podolia præcipuos tres duntaxat habet, Epiſcopum Camenecenſem, Palatinum Podoliæ generalem, & Caſtellanum Camenecenſem:

Vexillum terreſtre Solem ſtellis duodecenis, in campo albo circumdatum pro Stemmate geſtat.

LECTORI.

Ne te tua opinio fallat Lector candide, me hic uniuerſum Regnum Poloniæ abſolutè deſcripſiſſe. Ego enim hic Prouincias principales, quæ olim pro Ducatibus habebantur, nunc uerò in Palatinatus redactæ ſunt, deſcripſi, ciuitatesq; & arces præcipuas Regias, in quibus cauſæ iudiciales nobilium celebrantur enumeraui. Hæ uerò prouinciæ plurimas, frequentiſsimasq; ciuitates, arces, & oppida, tàm Regis quàm Nobilium, Magnatum, Epiſcoporumque complectuntur. In ſingulis autem terris & ciuitatibus diſtrictualibus ſuperiùs enumeratis adminiſtratores cauſarum iudicialium, à Rege ſubſtituuntur: utpote Capitanei Generales, qui uices Regias ſupplent, Iudex & Subiudex, Notarius, Subcamerarius, Camerarius terreſtris. Hij omnes cauſas nobilium abſoluunt, exceptis capitibus criminalibúſue cauſis, quæ ad Regis edictum in Comitia Generalia relegantur. Sunt quoque plures alij terreſtria, Regiaq; munia obeuntes, quos hic recenſere longum eſſet. Sunt quoque in Poloniæ Regno Comitatus plurimi, utpote Comitatus in Tarnovv, in Gorka, in Tenczin, in Melſtin, in Sidlovviecz, & id genus alij.

REGNI POLONIAE, MAGNIQVE DVCATVS LITHVANIAE, REGIS CVM SENAtoribus ſuis, in Senatu, ordo.

Poloniae Regnum in Sarmatia Europæa (ut diximus) ampliſsimum, potentiſsimumq;, cùm alijs multis preclaris rebus, tùm modo gubernationis à cæteris omnibus Regnis differt, in quibus Reges ſine Senatus conſilio & equitum conſenſu, ex uoto priuato legem omnibus ferunt, & niſi uirtute innata regantur, in tyrannidem facilè prolabuntur. In Polonia autem ut Reges non naſcũtur, ſed communibus Senatus & equitum ſuffragijs eliguntur, ita etiam ſine auctoritate eorundem nihil decernere poſſunt, quamuis ſint potentiſsimi, & militibus uoluntarijs ſuperbiſsimos quosq; Reges ſuperantes. Soli enim Poloniæ Principes inuictiſsimi reperiuntur, ex ſolis uoluntarijs Nobilibus ducentorum millium quotieſcunq; opus fuerit, exercitum fortiſsimum & omni genere armorum promptiſsimum ſine ullis ſtipendijs cõtra hoſtem educere poſſunt. Nobilitas namq; uniuerſa omnibus ſoluta uectigalibus, bellica tantummodò munera obire pro aris & focis tenentur, quod ſi uoluntarij milites non ſufficerent, de ſuis proprijs gentibus trecenta millia mercenariorum conſcribere poſſunt. Ita cum ſit potentiſsimus Rex Poloniæ, tamen ſecundum legum, & Senatus præſcripta uiuere tenetur, ſicquè Regnum ampliſsimum, Regio imperio, Regia uerò Maieſtas & Poteſtas uiciſsim Senatus, & Nobilium libertate temperatur, intra æquitatisq; terminos omnes ordines Regni cum ipſo Rege continentur, quod ſi Rex quandoq; ab officio ſuo deflecteret, & publicas libertates ſuorum opprimere aſpiraret, autoritate Senatoria, qui ad hoc attentandum iuramento ſunt obligati, prohibetur, & ita Rex Poloniæ grauiſsimis Senatorum conſilijs nititur. Senatores uerò ipſi, & uniuerſi Equites uiciſsim Regiam Maieſtatem reuerentur, amant, honorant, & uitam ac poſſeſsiones priuatas uniuerſas funditus pro ſanitate & bono illius effundere parati ſunt. Senatores autem uoto Regis (penes quem eſt ſumma & maxima iuris dicendi autoritas) ex præcipua & illuſtri totius Regni Nobilitate, generis & uirtutum commendatione delecti, exacto fidei ſacramẽto, in Senatum eliguntur. Principes autem & præcipui Regni Senatores, ſunt Archiepiſcopi, & Epiſcopi, propter uenerandam Eccleſiaſtici ordinis Maieſtatem, autoritatemq;, & opes quibus affluunt, præſtantiſsimas: Hij in Senatu in utrumque Regis latus circumſident. Archiepiſcopi autem duo ſunt in uniuerſo Regis Poloniæ imperio, Gneſnenſis Regni Primas, & Legatus natus

Romani

Romani Pontificis in Sarmatia uicem tenẽs, qui ad uetuſta ſuperiorum temporum me-
moria, coronandi Regis ius habet. In Ruſsia uerò nigra, ſecundus Archiepiſcopus eſt
Leopolienſis, ubi ſedes metropolitana Cracouia translata eſt anno Domini 1075. in cu
ria Lamperti Zulæ Sancti Stanislai prædeceſſoris. Epiſcopi tredecim non ſecùs àc Prin-
cipes maximi, omni rerum copia excellentes, in tota Poloniæ Monarchia reperiuntur,
Cracouienſis minoris, Poſnanienſis maioris Poloniarum, Vladislauienſis, qui & Cuia-
uiæ, Pomeraniæq;, Vilnenſis Lituanię, Plocenſis Maſouię, Vuarmienſis, Culmẽſis, Pruſ-
ſiæ, Præmislienſis, Lucæorienſis, Chelmenſis, Kiouienſis Ruſsię, Samagitię, ultimus Ca-
menecenſis. Hij ordine omnes Regi aſsident, niſi quod Poſnanienſis, cum Vladislauien-
ſi, antiquam dignitatis litem teneant, ideò alternatim locum mutant. Epiſcopos ex ueteri
priuilegio Caſtellanus Crocouienſis ſubſequitur, militarium procerum Princeps, dein-
de Palatini, quorum maior Cracouienſis, & Vilnenſis, palatinos uerò quidam Caſtellani
præcipuè intermixti. Tunc demùm alij Caſtellani maiores, & minores, quos recẽſere lon
gum eſſet, ordine loca ſua occupant, qui non caſtris, ut ipſa uocis Etymologia ſonat, ſed
minoribus prouincijs Senatorio iure, & nomine Regio præſunt, extraq; ipſam autorita-
tem, dignitatemq; (quæ eſt prima poſt Palatinos) paruum ſui officij quæſtum reportant,
quãuis illius, cui præſunt prouincię, Domini appellantur, nihil enim præter Reipublicæ
(quod uerè Senatorũ eſt) commoda quęrunt. Caſtellanos, Archimarſchalci, Marſchalciq;
ſupremi totius Regni officiarij ſequũtur, qui ſunt Polonię, & Lituanię de utroq; imperio
bini, terreſtres uidelicet, & Curiales. Marſchalcorum officium eſt, curare totius aulæ, &
& omnium conuentionis tranquillitatem, inter proceres, & aulicos Regios partiri ædes
urbium, Regi quocumq; eunti, baculos erectos ſinguli pręferunt, & ut quiſq; officio ſuo
apud Regem fungatur, prouident. In Senatus conſeſſu omnia animaduertunt: quod ſi
ſupremi Marſchalci abſuerint, Curiales eorum officium adimplent. Cancellarij, & Vice-
cancellarij Marſchalcos ordine ſequuntur, utriuſq; gentis, qui ſunt ſimiliter bini, & bina
ſigilla. Horum officium eſt Priuilegia, immunitates, prærogatiuas à Rege alicui datas, li-
teras ſimiliter Regias cõſcribere, ſcriptas Regi oblatas pronunciant, quibus à Rege ſub-
ſcriptis illi ſigillum affigunt. Omnes autem literæ ac Priuilegia in Magni Lituaniæ Du-
catus Cancelaria, Rutenicis characteribus abſoluuntur, apud Polonos uerò Latinè (cu-
ius linguæ ſunt peritiſsimi) omnes cauſæ deſcribuntur. Præcipua quoq; eſt dignitas in
Senatu ſummorum, generaliumq; militiæ Ducum, quorum in Polonia unus, in Litua-
niæ Magno Ducatu ſecundus, rerum potiuntur, penes hos ſumma omnium exercituum
imperij ſita eſt, in qua authoritate Regia plenipotenter utuntur. Hos demum Campidu-
ctores de utroque imperio ſinguli, qui ſunt campeſtris militiæ Duces. Eſt etiam ſum-
mus maioris Poloniæ præfectus, ſiue Generalis, ſimiliter Samogitiæ, & terrarum Ruſsię
præfecti, quo honorum gradu nonniſi Principes uiri, & de Patria optimi meriti à Rege
donantur. Cooptantur quoque in Senatus claſſem prouinciarum de utroque imperio
Officiarij, utpotè iudices, qui cauſas nobilium munere Regio dijudicant, Pincernę, Suc-
camerarij, Dapiferi, Secretarij, Vexilliferi, Scribæ, Tribuni militum, Exactores, Theſau-
rarij, & cæteri, qui ſinguli ſingula officia in prouincijs aſsignatis exequuntur, & pariter
cum iudicibus prouincialibus particularia, certis temporibus anni, aſsignata iudicia, qui
termini, ſiue Roki uulgò dicuntur, exercent. Enſifer quoque Regni, & Vexillifer Curiæ
Regiæ, qui Curiale uexillum in bello defert, non poſtrema dignitate funguntur. Non e-
tiam authoritatis fruſtrantur honore ipſi Secretarij, Scribęq;, ſiue Protonotarij Regij. In-
ſuper cubiculi, ſtabuli, culinæq; Magiſtri, ſuis dignitatibus in Senatu conſultu gaudent.
Ciuitatum, Oppidorum, Arcium Regiarũ, Prouinciarumq; pręfecti, Referendarij ſup-
plices libellos, & ſubditorum quęrelas ad Regem, & Senatum deferentes, ſummusq; Re-
gis Secretarius, & Referendarius, ſalinarum fodinarum, & metallorum Præfecti non i-
gnobili certè dignitate potiũntur. Legati quoque prouinciarum, & ciuitatum pręcipua-
rum, ab uniuerſis ordinibus de ſingulis prouincijs nomine totius Nobilitatis electi, ſuas
in ſenatu partes occupant. Equites quoque, & Patritij uiri iuuenes uirtutibus, & genere
pręſtantes aulici, qui in aula Regia ſeruientes in præſtandis quotidianis officijs Regi o-
peram nauant, ſtipendiaq; merentur. Inſuper Cubicularij, ſiue Verẽdarij, qui cum Epiſto
lis Regijs per omnes prouincias, amandati uelociſsimè diſcurrunt. Demùm ſtipendia-
rij, & ſatellites, ſiue collaterones Regię uitæ cuſtodes: poſtremum autoritatis locum ob-
tinent. Omnibus autem Senatoribus ſub fidei iuramento, & amore patriæ eadem eſt
perpetua, & conſtans tuendæ publicę libertatis, & propagandi imperij, uoluntas. In Se-
natu cùm de Republica deliberant liberè, & ſæpiùs acerrimè ſententias dicunt, Regem
imprudentiùs regnantem obiurgant, atq; uno conſenſu ſanctiſsima maiorum inſtituta,
& communis Patriæ chariſsimas leges ad extremum uitæ defendunt.

Capitanei Generales in minori Polonia 40. in maiori 30. in Ducatu Maſouiæ 12. quæ officia nulla ſucceſsione, ſed ex Regis gratia in benemeritos de Republ. conferuntur: hij enim prouincijs præſunt, & nobilitatem, Regia authoritate, pro tribunali iudicant, omnesq́ prouentus Regios exigunt, & in theſaurum referunt.

Regno Poloniæ ſaluberrima aura fauet, omniumq́ rerum ex terra naſcentium fertiliſsima eſt, cuius ubertatem cæteræ regiones tranſmarinę affatim perſentiunt, ad quas frumentum grandi copia, de Polonia nauibus aduehitur. Pecoribus quoque omnis generis, uenationibusq́; abundat, ita ut Saxonia, cæteręq́ gentes Germanorum, Polonicis bouibus uictitent. Incolæ habitum uariarum, diuerſarumq́ nationum more geſtant: præcipuè uerò, Italicum, Hiſpanicum, Hungaricum, qui illis peculiaris eſt. Alij Germanico, Turcico, Moſchouitico, Bohemicoq́ more ueſtiuntur, diuerſas enim & repoſitiſsimas prouincias peragrant, unde uarios mores in patriam inferunt. Viri ſunt excellentiſſima induſtria præditi, uariarumq́ gentiũ idiomata callent: imprimis uerò linguæ Latinę peritiſsimi, qua ut uulgari maiori ex parte in ciuitatib. & pagis paſsim utũtur, idq́ omnibus diuitibus, ac pauperib. peculiare eſt, quod imprimis pueros literis imbuendos, apprimeq́ ad conſumptionem, ſedecim plusúe annorum in pulueribus ſcholaſticis committunt, ſumptibus pro Magiſtris minimè indulgendo: unde linguam Latinam omnes ferè congruè callent, idq́ ea de re maximè obſeruatum crediderim, quod uulgaribus literis, uel ſcripturis, in ſacris ac prophanis rebus nunquam utantur, omnesq́ leges tam ciuiles, quàm nobilium, ac uillanorum, & ipſa Cancellaria Regni ac Caſtrenſis, Latinis literis omnia expedit, atq; ideò factum eſt, ut paſsim docti omnes euaderent. Habent præterea Poloni, & Lituani linguæ Latinæ inflectionem propriam, & perfectiſsimam, ut Latinarum dictionum ſonum propriè ad iuſtum accentum, expreſsionemq́ ſecundùm literas ipſas, quadam cum gratia, & dulcedine, inflectere, ac proferre queant. Qua de re Polonia omnium ferè gentium ſtudia uiciſſe uidetur, quod rarus eſſet, qui Latinas literas non calleret, deinde Germanicum, Hungaricum, ac paſsim Italicum, & magna ex parte Gallicum, Hiſpanicumq́ extra uulgare ſuum Sarmaticum idioma neſciret. Equites in ornamentis equorum, armorum, ueſtibusq́ præſumptuoſis plurimùm delectantur. Campeſtri prælio alacriùs hoſtem quemlibet paruis & magnis copijs adoriuntur. Caſtra etiam artificiosè collocant curribus in gyrum arctè diſpoſitis, adeò ut in illis tuti non aliter atq; in arce firmiſsima includuntur. Viri ſunt bellicoſi, ſtrenui, hoſtisq́ quamuis ualidiſsimi impauidi. Armatura maiori ex parte Hungarorum more utuntur, clypeosq́, qui totum hominem equo inſidentem tegunt, & haſtas oblongas geſtant, pluresq́ inter eos tantæ animoſitatis reperiuntur, ut unus alium quamuis toto exercitu ſuorum profligato, ad mortem uſq; non deſeruerit, ſed uterq; ſtrenuè dimicando honeſtè occumbere, quàm turpiter fugere mauult. Prout in Moldauia duobus fratribus germanis, Struſoureznij dictis, Polonis Equitibus euenit, qui ab exercitu ſuorũ aberrantibus cum quinquaginta commilitonibus, inſcij in multitudinem Valachiorum inciderunt, à quibus undique circumuenti, in primo cõgreſſu unus occubuit: alter uerò ſtrenuè dimicando euaſit: ſed cædis fratris germani recordatus, in exercitum Valachiorum conuerſus, acies eorum fortiter diſuerberabat, & quamuis euadendi facultas iterum ei pateret: tamen honeſtius cum fratre occumbere, quàm euadere maluit. Meſſtinius quoque, cùm Vitoldus Dux Lituaniæ multitudine Tartarorum fugaretur, ex fuga audacter conuerſus in confertiſsimas hoſtium acies ſeſe coniecit, multisq́ hoſtium trucidatis, tãdiu ſtrenuè dimicauit, donec prorſus telis confoderetur, equoq́ deiiceretur, 1297. ut latiùs patet in Lituaniæ Ducum deſcriptione. His etiam multi ſimiles in geſtis Polonorum reperiuntur, quos ſigillatim recenſere infiniti laboris eſſet. Id uerò illic maximè non ſolùm inter fratres, ſed inter ſocios fideles reperitur, prout nuper Vilnæ in Lituania me præſente euenit, duobus adoleſcentibus, per plateam ciuitatis pergentibus intempeſta nocte, duo alij armata manu occurrerunt, ubi inter defendendum unus aduerſarium ſuum interemit, aufugitq́. Socius uerò illius captus, cædisq́ damnatus, in locum decollandi poſtridiè ducitur, cumq́ iam carnifex gladio euaginato ſtaret, ille reus cædis, qui proſugerat, accurrens dixit: ſinite hunc innocentem abire, ego enim hanc cædem perpetraui, itaq; ille genua flectens à Spiculatore decollatus eſt, innocens uerò liberatus.

Poloni ſtudiorũ amãtiſſimi.

Nobiles humilioris fortunæ, iniurias à Magnatibus illatas nõ patiuntur, nam quamuis pauperrimus nobilis extiterit, amicis, cognatisq́ ſuis collectis, quàm maximum magnatem debellare poteſt: non ſolùm enim poſſeſsiones pro neceſsitate amici exponunt: ſed etiam uitam ſuam pro eo morti, uarijsq́ periculis obijciunt, qua de re magnates in Polonia, non parui, ſibi pauperem uulgum Nobilium ducunt: in Lituania econtrà, Nobiles humilis fortunæ magnatum ſunt ſerui. Accidit in Polonia, me præſente, quod qui-

dam magnæ authoritatis uir, Dominus Ioannes Luthomirski, Theſaurarius Regius ſupremus, Capitaneus Lancicienſis, & Radomienſis, Caſtellanusq; Siradienſis, quoſdam pauperes Nobiles, Mikolaiewſczi dictos iniuria affecerat, qui collecta manu conſanguineorum, cum magno comitatu proficiſcētem occiderunt, in fruſtaq; diſſecarunt. Cumq; hic Nobilis, aut honore priuandus, aut capite plectendus pro prædicto facinore eſſet, honorem uitæ præferens, citatus ad Comitia Lublini celebrata, alacriter comparuit, ibiq; honore integro ex ſententia Regis, decollatus eſt. Quod ſi huic genti nimiæ commeſſationes, & diuitiarum pluſquam liberales prodigę profuſiones, inebriationes non obfuerint, omnes ferè gentes uirtute innata, & ingenijs Heroicis ſuperarent, ſed unus pro ſanitate alterius (prout illis mos eſt) bibens, poculum magnum funditùs exiccat, quamuis natura interdum repugnante, ſicq; hæc eorum mutua charitas, quam illi maximè in conuiuijs celebrāt, eos multoties ſanitate priuat, multisq; ex nimia inebriatione infirmitatibus corripiuntur. Cùm enim unus alteri pro ſanitate præbibit, non ſolùm poculum uitreum, ſed ligneum, uel figulinum, capiti illidit, tàndem poſtridiè ſurgens infirmitate correptus, uinum incuſat, amphoræ oblitus, quam ad caput colliſerat. Multi quoq; inter eos, præcipuè in Ducatu Maſouiæ reperiuntur, qui ſeſe alterutrum bibere ui complectant, dicentes, aut mihi præbibe, aut mecum armis decertato: interim uerò alius arma, quàm poculum, quem natura recuſat, alacriùs eligit.

Aulicorum miniſtrorum, ſeruitorumq; tantas uniuerſi Sarmatæ præſertim Poloni, Maſouitæ, Lituani, & Ruteni fouent turmas, ut nunquam ſperares, eos educari poſſe, qui nullum aliud officium agunt, niſi Dominum aliquò migrantem, comitari, uel aliquò amandati munus iniunctum obire, à cæteris ſeruitijs prorſus liberi, immunesq;. Mechanicum opus nobilis ſeruitori ingenuo, quamuis pauperrimo obire non patitur, nec demandat, quod ſi aliquis minùs diſcretus ſeruitori negotium minus honeſtum, mechanicúmue iniunxerit, ruſticum ſibi ad id muneris inueniendum oportere, ſe uerò honeſto ſeruitio minimè abdicaturum, reſpondit. Et ideò Nobiles Nobilibus, paresq; genere ac uirtutibus, paribus plerumq; inſeruiunt, cùm honeſta, & nobilia ſeruitia obeunt, contrà occident alium gentium conſuetudines, apud quas nobiles nobilibus turpè inſeruiri putant, quòd mechanica ſeruitia, quicquid Dominus demandauerit, odire cogantur. Apud Sarmatas uerò, qui melius bibit pro ſanitate Domini, ille melior cēſetur miniſter, & poſtquam Dominus menſæ accubuerit, & ſeruitores ſtatim ordine ſeruato accumbunt, aliquandoq; tres, quatuorúe menſas occupabunt, quibus liberaliter fercula opipara apponuntur, ut quilibet aulicorum tres ſeruitores ſua portione educare poſsit, quàm ipſe ſaturatus puero à tergo ſtanti, in quadra lautè porrigit. Aulicus enim quilibet ſeruitores aliquot, & pueros habere ſolet, & illi ſeruitores, alios ſeruatores, pueri, pueros, ad quartum uſque ordinem, ad menſam eiuſdem Domini omnes cibaria ſumentes, & ſalaria recipientes, & plerunque maiori ex parte, niſi ad menſam inſeruiunt, peracto prandio, uel cœna, ſaturati inclinatis de more gentis coram Domino genubus, capitibusq; adapertis, quò uolunt, diſcurrunt, & quandoque triduò, quatriduoúe, uel integra hebdomada Dominus ſeruum in tabernis, uel in comitiua occupatum non uidebit: raro tamen ubi fuerit, interrogatur, & ſi interrogatur, reſpondit, ſe pro ſanitate Domini hilariter bibiſſe, ad quē Dominus ſubridens gratias agit, & plerunque liberaliter huiuſmodi remunerātur. Quodam tempore accidit, dum quidam Epiſcopus per theſaurarium ſuum aulicis, & ſeruitoribus ſalaria, ſiue ſtipendia ſecundùm conſuetudinem ad unamquamque partem anni, perſolueret, aſtantibusq; omnibus ordine ſuo, quidam latrunculus (qui eadem in aula nemini ſeruiens uerſabatur, bibens, & comedens quotidiè ad menſam Epiſcopi) cæteris ſeruitoribus ſalaria expetentibus ſe intermiſcuit, quibus aduerſus eum murmurantibus, quòd nemini ſeruiens ſtipendium expectaret: Epiſcopus illum interrogat, cuinàm inſeruiret, & quid negotij obiret? Qui reſpondit: tibi Reuerendiſsime Domine inſeruio, & id quod alij ſtrenuus adimpleo. Qualenàm ſit ſeruitium Epiſcopo interrogante, dixit: quotidie bis in die lautè ad menſam tuam comedo, & bibo. Cui Epiſcopus ſubridens ſtipendium perſoluit.

Nobiles legibus Caſtrenſibus, & terreſtribus à Regibus ſuis conſtitutis, utuntur, ad ciuitatesq; prouinciales, & diſtrictuales, quas ſuperiùs enumerauimus, citantur, nomine Capitanei illius Regia munia obeuntis, qui arci, prouincięq; præeſt, hosq; terminos Caſtrenſes appellant. Ad terreſtres uerò terminos, qui rariùs celebrantur, in anno ſex inter quatuor uicibus, nomine Regis in eandem arcem citātur, ubi à iudice terreſtri uices Regias adimplente iudicantur. Ciues uerò in ciuitatibus Imperatorijs legibus, quas Magdeburgenſes appellant, utuntur.

Atq; hæc nobis de regno Polonię breuiter dicta ſufficiant: quod multis de cauſis toti Concluſio.

Reipub. Chriſtianæ utiliſsimum eſt, à gentibusq; uarijs crudeliſsimis Tartaris, & Turcis uidelicet, munitiſsimum propugnaculum Germaniæ præſertim regionibus.

PROVINCIARVM, SEV PALATINATVVM LItuaniæ, ciuitatumq; præcipuarum deſcriptio.

Lituania ab Oriente Ruſsiæ, Moſchouiæ Duci ſubiectæ, contermina eſt, ab Occidente Podlaſsiæ, Maſouiæ, Poloniæq;, & Pruſsię, nonnihil in Septentrionem reflectendo adhæret, à Septentrione Liuoniæ, Samogitiæq;, à Meridie Podoliæ, Vuoliniæq; Ruſsiæ regionibus adiacet. *Amplitudo Lituaniæ.* Porrò Lituania regio eſt ampliſsima, plurimos Ducatus, regiones q;, & prouincias diuerſis nominibus appellatas, ſuo nomine complectens, & Vitoldi Magni Ducis temporibus à Ponto Euxino, Tauricaq; Cherloneſo ad ſinum uſq; maris Baltici, pelagumq; Curlandiæ, Liuones, & Prutenos uerſus fines ſuos longo tractu extendebat. Omnis autem Magnus Ducatus Lituaniæ in *Lituania in Palatinatus diuiditur.* Palatinatus, & diſtrictus certos, ſiue prouincias, ubi iudicia particularia, & terreſtria, pro nobilibus exercentur, non ſecùs, ac Polonia diuiſus eſt. Hi uerò diſtrictus, & Palatinatus pro Ducatibus, (ut quondam temporibus plurimorum Ducum erant) computari poſſunt, & unuſquiſq; Palatinatus ſuum uexillum, quo in bello utitur, habet. Eundem quoque colorem, & ſignum omnes diſtrictus, ſiue prouinciæ, qui in eodem Palatinatu continentur, in uexillis ſuis repræſentant, niſi quod Palatinatus uexillum maius eſt, cum duobus cornibus, diſtrictuale uerò minùs ſimpliciter protenſum cum uno cornu.

Vexillum Ducatus Lituaniæ Primò itaque uexillum Magni Ducatus Lituaniæ peculiare, & quadriangulare, ad differentiam cæterorum, ſexaginta ulnas ſericeæ telæ rubeæ continet, in medio inſigne proprium, hominem uidelicet armatum, equo albo uelociter currenti, inſidentem, gladiumq; ſuper caput manu extenſa tenentem geſtat, deſuper ſtemmatis pileus Ducalis, ex altera uerò parte uexilli pro inſigni, imaginem Diuæ uirginis Mariæ in ſole cum puero habet.

Vexillum ſupremi Ducis exercitus eiuſdem amplitudinis, quadriangulare quoque coloris laſurini eodem ſtemmate Magni Ducatus, ex una partium in campo rubeo, (campus hic locus Stemmatis intelligitur) ex altera Diui Stanislai Epiſcopi Cracouienſis imaginem geſtat.

PALATINVS VILNENSIS.

Vilna deſcriptio. Vilna urbs, caput & Metropolis totius Lituanię intra colles ad confluxum Vilnæ (à quo nomen habet) & Viliæ fluuiorum ſita, muroq; circumducta, ipſa quoque murata. Arces duas inſigniter muratas adiunctas ſibi habet, quarum una inferior, (hæcq; ampla, & ſumptuoſiſsimè extructa) altera ſuperior, in colle eminentiſsimo condita: eas enim ex una parte Vilna, ex Oriente fluens, ex *Vilna fluuius. Vilia fl.* altera Vilia fluuij ibidem concurrentes, præterlabuntur. Porrò Vilna, quæ nomen urbi dedit, minor eſt: Vilia uerò eſt amplior, & nauigabilis, quò merces ex Vilna nauibus, Gedanum Pruſsiæ emporium celeberrimum, deportantur. In hac urbe plurima templa Romanæ obedientiæ, & Rutenorum ritus magnis ſumptibus extructa. Epiſcopalis ſedes in Baſilica arcis cathedrali diuo Stanislao dicata. Metropolitanus quoq; Ruſsiæ ibidem ſedem ſuam in Baſilica Rutenici ritus præcipua, titulo diuæ uirginis Mariæ inſignita retinet. *Epiſcopi Lituaniæ Romani.* Porrò in toto Lituaniæ Magno Ducatu, quinq; ſunt Romanæ obedientiæ Epiſcopatus, utpotè Vilnēſis, Samogitienſis, Kiouienſis, Lucenſis, & Ianouienſis. Septem præterea præpoſituræ, ſiue Parochiæ inſigniores, à Vladislao Iagielone, (qui primus Lituanos baptiſauit) fundatæ, & dotatæ, utpotè Vuilkomerienſis, Miſogolienſis, Nemencienſis, Mednicenſis, Kreuenſis, Obolcenſis, & Haynenſis. Archiepiſcopus, qui ſupradictis Epiſcopis Lituaniæ præeſt, Leopoli in urbe Ruſsiæ ſedem ſuam habet. *Epiſcopi Ruthenici.* Ruthenici uerò ritus in Lituania, & Ruſsia, Polono Regi ſubiecta, ſeptem ſunt. Metropolitanus, ſiue Archiepiſcopus Vilnæ, ſedem ſuam habet. Epiſcopi uerò, quos Vuladicas Rutheni appellant, hi ſunt, Polocenſis, Volodimirienſis, Lucenſis, Pinſcenſis, Kiouienſis, Præmislienſiſq;, & Leopolienſis, qui etiam Metropolitæ titulo utitur: horum mores, habitum, Religionem in Moſchouiæ deſcriptione de Religione Ruſsiæ uidebis.

Vilnenſis Palatinatus uexillum rubeum eſt, & bicorne. 55. ulnas telæ ſericeæ continens, ex una parte in campo albo Magni Ducatus inſigne geſtat, ex altera Columnarum antiquæ gentis ſtemmate inſignitur.

In hoc Palatinatu tres ſunt ingentes diſtrictus, ſiue prouincię, Oſmianenſis, Braſlauienſis, & Vilcomerienſis, horum quilibet proprium uexillum, (quo nobilitas diſtrictualis in bello utitur) habet.

OSMIAN-

Osmiana oppidum ligneum à Vſna 7. mil. abeſt, territorium ad ſe pertinens ſatis amplum habet, in quo ſunt complura oppida Regia, & Nobilium. Vexillum rubeum ſimile Vilnenſi, ſed cum uno cornu, Stemmate Magni Ducatus in campo albo inſignitum geſtat.

Vilkomeria oppidum ligneum ad Swienta fluuium ſitum. Curia eſt in ea iudicialis, in qua cauſæ nobilium diſceptantur. Arx per Crucigeros Pruſsienſes exuſta nunc in ſcopulo ueſtigia eius apparent. Prouinciam ampliſsimam, ad 25. mil. patentem habet, in qua ſunt oppida complura Regia, Nobilium, Spiritualiumq́. Vexillũ quoq; rubeum, Stemmate Magni Ducis ex una parte ornatum, ex altera Diui Michaelis imagine inſignitum defert.

Bratislavia ciuitas lignea, arcem ſibi adiunctam in ſcopulo ad lacum ampliſsimum conditam habet. Vexillo rubeo, Nobilitas diſtrictus Bratislauienſis, cum Stemmate Magni Ducatus in bello utitur. À Vilna 20. mil. diſtat. Ikaznia arx murata, & ciuitas lignea ad fluuium eiuſdem nominis, à Bratislauia 2. mil. diſtat. Driſwiat arx ad lacum ampliſsimum eiuſdem nominis ſita, à Bratislauia 5. mil. abeſt.

PALATINATVS TROCENSIS.

Troki ciuitas lignea, muro, cuius adhuc ruinæ apparent, quondam circumdata, ſed à Crucigeris Pruſsienſibus cum munitione deuaſtata. À Vilna ſex milliaribus diſtat, arcem habet in lacu ſatis opportunitate natura loci munitam, ad quã niſi nauibus peruenitur. In ea olim ſedes Ducum Lithuaniȩ erat, poſtea in Vilnam tranſlata. Eſt quoq; aliud oppidum eiuſdem nominis quatuor à Vilna milliaribus, ad Vacam fluuium, quod ad differentiam huius nouȩ Troki dicitur. In hoc Palatinatu quatuor ſunt ingentes diſtrictus, Grodnenſis, Counenſis, Lidenſis, & Vpitienſis. *Diſtrictus Trocenſis.*

Grodno ciuitas lignea, arcem muratam in ſcopulo ſitam habet, quam Nemen, ſiue Cronon fluuius celebris, & nauigabilis præterfluit, unà cum ciuitate. Eò merces Gedanum ex regionibus Lituaniæ, nauibus deferuntur. Territorium Grodnenſe ſatis amplum eſt, quod pro Ducatu olim habebatur. Vexillo laſurini coloris unicorni correſpondens Palatinali, Stemmate Magni Ducatus inſignito utitur.

Covvno ciuitas lignea inſignis, plures tamen in ea domus reperiuntur lapideæ, ad confluxum Nemenis, & Viliæ fluuiorum nauigabilium ſita, arcem muratam antiquitùs in ſcopulo conditam habet. Vexillum quoq; laſurini coloris in bello Nobilitas diſtrictualis geſtat.

Lida oppidum ligneum diſtrictuale, arcem muratam, in qua iudicia nobilium celebrantur, habet, diſtrictus Lidenſis. Vexillum quoq; laſurini coloris in bello geſtat.

Vpita ciuitas lignea prouincialis, diſtrictum ampliſsimũ cum multis oppidis complectitur. Vexillo cæteris ſui Palatinatus diſtrictibus ſimili in bello utitur.

Vexillum Palatinatus Trocenſis bicorne, 35. ulnas telæ ſericeæ laſurini coloris continet, Stemmate Magni Ducatus in campo rubeo inſignitur.

PALATINATVS MINSCENSIS.

Minsko ciuitas lignea ampliſsima, arx ex roboribus, extructa natura, & opportunitate loci munitiſsima, foſſa profunda circũducta, eam fluuius quidã molendinis frequens præterlabitur. Vexillum huius Palatinatus purpurei coloris bicorne, Stemmate Magni Ducatus in campo albo inſignitur. Diſtrictus quoque eius Recicenſis, quem unum complectitur, ſimile uexillum, ſed unicorne geſtat.

Keidanovv arx cum oppido à Vilna 25. milliaribus.

Radoskovvice caſtrum cum ciuitate. Hic Rex Poloniæ Sigiſmundus Auguſtus copias armatas numeroſas centũ millia ſuperantes recenſuit. Anno Domini 1568.

Borissovv ciuitas lignea, arx ex roboribus extructa, munitiſsimeq; propugnaculis, parietibus quaternis intrinſecùs terra, lapidibusq́ impletis firmata, fluuio Bereſina opportunè circumducta. À Vilna 40. milliaribus diſtat. Vexillo prouinciali caret, ſed in ea milites præſidiarij, contra incurſum Moſchorum cõtinuò aſſeruantur, ad eam enim Moſchus fines ſuas pertinere contendit.

Lohoisko ciuitas cum arce lignea, à Boriſſou 8. mil. diſtat.

Svvisloczcaſtrum cum oppido ad fluuium eiuſdem nominis.

Bobroisko arx cum ciuitate, ad Bereſinam fluuium.

Odrvczko arx in colle eminenti lignea, olim pro Ducatu computabatur, nuncq́ plures nobiles Ruſsi titulo huius Ducatus utuntur.

NOVOGRODENSIS PALATINATVS.

NOVOGRODEK ciuitas ampla lignea, quondã ſecundis genitis Principum Lithuaniæ attributa erat, nunc in Palatinatum redacta eſt. Vexillum bicorne rubei coloris Stemmate magni Ducatus, in campo albo inſignitum in bello geſtat. Diſtrictus duos Slonimenſem, & Vuolkouiſcenſem complectitur.

SLONIM ciuitas, & munitio lignea, olim ſecundo genitorum Magnorum Ducum Lithuaniæ erat, & pro Ducatu cum ſuo territorio computabatur, poſteà in prouinciam redacta eſt. Vexillo rubeo unicorni Stemmate Magni Ducatus inſignito prouincialis nobilitas utitur.

VVOLKOVISKO ciuitas ampla, curia in ea iudicialis ubi cauſæ nobilium diſceptantur. Vexillum quoq; rubeum Slonimenſi ſimile habet.

MSCZIBOVV oppidum, & arx lignea in ſtagno natura loci munita, planicie circumdante, à Vuolkowisko 2. mil.

Oppida plurima hic Nouogrodenſis tam Regia, quàm nobilium cum ſuis diſtrictibus prædictis complectitur.

PALATINATVS BRESTIENSIS.

BRESTIA ciuitas ampla lignea, in finibus Lituaniæ ſita, contermina Podlaſsiæ. Arcem ligneam amplam ſibi adiunctam habet, naturâ, opportunitateq; loci munitam, & duobus fluuijs, quorũ unus Muchawiecz: alter uerò Bug uocatur, opportunè circundatam.

Vexillum bicorne laſurini coloris, in campo rubeo, Stemma Magni Ducatus inſignitum geſtat, unum duntaxat ampliſsimum, tamen diſtrictum Pinſcenſem uidelicet complectitur.

PINSCO ciuitas lignea ſatis ampla ad fluuium Perepetum ſita, qui multis oppidis Ruſsiæ præterlapſis, in Boriſtenem fluuium ampliſsimum defertur.

Hæc ciuitas cum ſuo territorio quondam inter principatus Ruſsiæ computabatur, à Gediminoq; Magno Lituaniæ Duce ſubacta, ſecundo genitorum Principum Lituaniæ erat, nunc in prouinciam eſt redacta. Nobilitas prouincialis uexillo laſurini coloris, Stemmate Magni ducatus inſignito utitur.

Præpetus arx, & ciuitas ad fluuium eiuſdem nominis ſita.

VOLINIA REGIO.

VOLINIA inter cæteros Ruſsiæ Principatus, gentem bellicoſiorem habet. Eſt autem Regio ampliſsima, frugum omnigenarum abundans, ſyluis ferigenis, ſtagnisq; piſcoſis referta, ad Magnum Ducatũ Lituaniæ pertinebat, ſed nunc Regno Poloniæ adiuncta eſt. Hij uerò populi à Vualga fluuio ampliſsimo, qui Moſchouitas à Tartaris diſterminat (prout in deductione Polonorum latiùs dictum eſt) in hanc regionem uenerunt, quam à ſuo nomine, (Volgari enim à Volga dicebãtur) Valgariam, poſtea ſucceſſu temporis, Voliniam nuncupauerunt. Viri ſunt ſtrenui, & bellicoſi, Ruthenico Idiomate, moribusq; & Religione utuntur. In tres diſtrictus, ſiue prouincias hæc regio diuiditur, Lucenſem, Volodimirienſem, & Cremenecenſem. Vexillum huius regionis bellicũ principale bicorne eſt, purpurei coloris in campo albo Stemmate Magni Ducatus Lituaniæ inſignitum. Prouincialia quoque uexilla eundem colorem, & Stemma referunt, niſi quod unicornia ſunt ſimpliciter protenſa.

Volniæ denominatio.

LVCZKO ciuitas prouincialis lignea, ſede Epiſcopali Ruthenorum, & Romanæ obedientiæ clara, arces muratas duas in colle eminenti habet.

VVOLODIMIRIA oppidum ligneum, munitionẽ quoq; ligneam, ad paludes ſitam habet, quondam pro Ducatu habebatur.

KRZEMENEC ciuitas ampla lignea, caſtrum quoque ligneum, argila circumlinitum habet.

Hæ autem ciuitates prouinciales complura oppida, & munitiones ad ſe pertinentes complectuntur.

CHABNO arx, & oppidum ad Vſſam fluuium ſitum.

OVVRVCZI caſtrum, & ciuitas ampla in colle.

OLEVVSKO arx, & ciuitas ad Huberczia fluuium.

ZITHOMIR arx lignea in colle condita.

KOREC arx, & ciuitas lignea, pro Ducatu olim cum ſuo territorio computabatur.

KAMIENIEC munitio, in colle ſita.

ZBARASZ arx, & ciuitas olim ſui iuris erat, cum ſuo territorio, & pro Ducatu nunc etiam computatur, pluresq; Nobiles, & Domini huius Regionis Ducum titulo à ſuis ciuitatibus utuntur.

PALATINATVS KIOVIENSIS.

KIOVIA ueteſtiſsima, ampliſsimaq; urbs ligneis ſeptis circumdata, olim totius Ruſsiæ metropolis, ad fluuium celeberrimum Boriſtenem ſita, à Vilna centum uiginti milliaribus Polonicis diſtat. Eam quondam magnificam, & planè Regiam fuiſſe, ipſæ ciuitatis ruinæ, & monumenta, quæ ſex milliaribus patent, indicant. Apparent adhuc hodie in uicinis montibus, & collibus Eccleſiarum, monaſteriorumq;, & ædificiorum deſolatorum ueſtigia. Præterea cauernæ quædam ſubterraneæ uaſtiſsimę, longo tractu ſubtus terras extenſæ, quas quidem octuaginta milliaribus protendi dicunt, in his plurima antiqua ſepulchra, corporaq; illuſtrium quorundam Ruſsiæ uirorum, (quamuis antiquitùs poſita) carie tàntùm conſumpta, integra tamen apparent: præcipuè uerò duorum quorundam Principum cadauera, in ueſtibus gentili more, prout uiui ambulabãt, integra ueluti recens, poſita apparent. Sicq; inſepulta in ſpecu iacent, quæ peregrinis, & aduenis à monachis Ruthenici ritus oſtenduntur. Iuxta hanc urbem arx ſatis munita, ex roboribus, & lapidibus, terraq; ad Boriſtenem conſtructa eſt. Porrò Kiouienſis tractus ampliſsimus eſt, quinquaginta milliaribus Polonicis, pluſúe patens, olim ſui iuris Principem habebat: nunc in Palatinatus formam redacta eſt. A' Kiouia in Meridiem reflectẽdo, Circaſs ciuitas lignea ad Boriſtenem ſita occurrit, eius incolæ Circaſsi dicuntur, longoq; tractu, iuxta Boriſtenem degũt. Rutheni ſunt, (alij tamen ab his, qui ad Pontum Euxinum in montibus habitant) uiri bellicoſi, & ſtrenui, cum Tartaris Præcopenſibus, ſibi in uicinio adhærentibus, frequenter belligerant, in prouinciasq; eorum excurrunt, & prædas, iumenta uidelicet abigunt: diſtat autem ciuitas Circaſs à Kiouia uigintiquinq; milliaribus Polonicis. Supra Circaſſos ſeptem milliaribus per Boriſtenem aſcendendo. Kaniw oppidum uiris bellicoſis circumquaq; habitantibus clarum occurrit, 17. milliaribus à Kiouia abeſt. Infra Circaſſos, & Kaniouienſes nullæ habitationes Chriſtianorum ſunt. Campeſtria enim deſolata colonis uacua, ipſis ſolummodò feris domicilium præbẽtia, quadraginta milliaribus ad Oczakou uſq; caſtrum & ciuitatem in oſtijs Boriſtenis ſitam, patent. In Oczakou autem ciuitate, & circumquaq; in campeſtribus Tartari Præcopenſes degunt: ipſa uerò ciuitas cum arce Turcicis præſidijs (quamuis Tartari eam incolant) tenetur, & hucuſq; Lituanorum colonia, Vitoldi temporibus erat, ſed ad rem, unde digreſſus ſum, redeo.

Circaſsi bellicoſi Ruſsi.

Kaniou.

Kiouienſis Palatinatus Vexillum bellicum uiride bicorne, Stemmate Magni Ducatus in campo rubeo: ex alia uerò parte urſo in campo albo inſignitum geſtat. Diſtrictum unum duntaxat Moſerenſem ampliſsimum tamen habet.

MOſER ciuitas prouincialis, ampla lignea, ad fluuium Perepetum condita, qui duodecim milliaribus ſupra Kiouiam hauſto fluuio piſcoſo, Tur dicto, Boriſtenem influit: à Kiouia triginta milliaribus Polonicis diſtat, à Bobransko totidem, à Mohilou uiginti, ab Orsha uigintiſex. Vexillo Mozerenſis diſtrictus uiridi, prout ſuus Palatinatus utitur.

MSCZISLAVIENSIS PALATINATVS.

MSCZISLAVIA ciuitas lignea, ad fluuium Soſam dictum ſita, arcem quoque ex roboribus apprimè munitam habet. In ipſis finibus Moſchouiæ iacet, ideò præſidiarij milites in ea continuò aſſeruantur. Vexillum huius Palatinatus crocei coloris eſt, Magni Ducatus Stemmate in campo rubeo inſignitum, diſtrictualibus ciuitatibus caret: plurima tamẽ oppida, & arces complectitur, quondam ſui iuris Principem habebat, ſed nunc in prouinciæ formam redacta eſt.

Nunc caſtra ad Boriſtenem ſita breuiter recenſebimus.

DAMBRONVVNA prima arx à Moſchouiæ finibus ad Boriſtenem, cum oppido ſita, à Smolensko decemquatuor milliaribus abeſt, ab Horsha quatuor.

ORSHAM in Vuiteblienſi Palatinatu deſcribemus.

KOPYSZ caſtrum cum oppido ad Boriſtenem, ab Orsha quatuor milliaribus diſtat.

SKLOVV arx cum ciuitate ad Boriſtenem, à Kopiſz duobus milliaribus diſtat, pro Comitatu computatur. Vnde ſe illuſtris ac magnificus Dominus Ioannes Chodkiewic Comitem ſcribit.

MOHILOVV arx cum ciuitate ad Boriſtenem ſita, ſex milliaribus à Sklou.

Bychovv caſtrum cum oppido ad Boriſthenem ſitam, à Mohilouu duodecim milliaribus.

Reczycza arx cum oppido ad Boriſtenem ſita.

Strissin arx cum ciuitate ad Boriſtenem.

Lvbetz arx ad Boriſtenem ſita.

Viszehorod arx ad Boriſtenem, à Kiouía tribus milliaribus abeſt.

VITEBSCIENSIS SIVE VITEBLIENſis Palatinatus.

Vitebsk ciuitas ſatis ampla lignea, ad Dwinam fluuium inſignem, & nauigabilem, quo merces omnigenæ Rigam Liuoniæ Metropolim deportantur, ſita. Arces duas amplíſsimas naturâ, & opportunitate loci munitiſsimas habet, quarum una inferior in planitie ſita, ciuitatis formam amplitudine referens dicitur. Altera ſuperior in colle ementiori condita, utraq; propugnaculis, & parietibus ex roboribus extructis, terraq;, & lapidibus impletis, ſupellectiliq; bellica, tormētis, & bombardis apprimè munita. Eas unà cum ciuitate ab Oriente fluuius Dwina opportunè præterlabitur, in quam ſub ipſa arce ex altera parte Viczba fluuius exoneratur. Hæc arx omnium arcium finitimarum, totiusq; Lituaniæ eſt fortiſsimum propugnaculum contra incurſum Moſchorum: in ipſis enim finibus hoſtium iacet. Sæpiùs ab ea Moſchouitæ cū ſuo ingenti damno fugati, repulſiq; ſunt. Quatuor in ea præfecti, ſiue ductores militum pedeſtrium aſſeruantur, in quorum ego numero cum patre meo Ambroſio Guagnino, quincentenariæ cohortis decem annis præfectus eram. A' Vilna octuaginta milliaribus diſtat, quondam ſui iuris Principem habebat, & pro Ducatu computabatur, nunc in Palatinatū redacta eſt. Vexillum uiridis coloris bicorni, Stemmate Magni Ducatus in campo albo inſignitum geſtat. Diſtrictum ſiue prouinciam unam duntaxat complectitur Orshenſem uidelicet.

Orsha ciuitas lignea ampla, ex una parte ſtipitibus præacutis munita, ex altera Boriſtene fluuio alluitur, arcem munitam & muratā ſibi adiunctam habet, quā ab una parte Boriſthenes, ab altera Orshicza fluuius (qui nomen ciuitati indidit) præterfluit, à Vuitebska 18. milliaribus abeſt. Vexillo uiridi, prout ſuus Palatinatus, in bello utitur.

Svras caſtrum inter Dunam, Caſplam, & Suraſcam ſitum, à Vitebska octo miliaribus ſuperiùs Orientem, ad Moſchouiam uerſus procedendo. Tandem Occidentem uerſus à Vuitebskā 14. milliaribus occurrit.

Vla arx in conflictu Vlæ (à qua nomen habet) & Dunæ fluuiorum, à Moſchouitis olim fundata, poſſeſſaq;, & à noſtris ſępiùs fruſtrà tamen tentata: poſteà à Duce Romano Sanguskowicz inopinata irruptione capta, exuſtaq;, & è noſtris reſtaurata.

Tvrovvla caſtrum Moſchorum ad fluuium eiuſdem nominis, & Dunam munitiſsimè ſita: à Poloczka tribus milliaribus abeſt.

Svsza arx Moſchorum ad lacūm eiuſdem nominis, Moſchouitis Copia dicitur.

Czasniki caſtrum, & oppidum ligneum, ad Vlam fluuium ſitum, à Suſza quatuor milliaribus abeſt.

Sienno arx cum oppido à Czaſniki ſex milliaribus diſtat.

Leplo arx, & ciuitas benè munita, in lacu quaſi peninſula condida, à Czaſniki ſeptem milliaribus abeſt.

Cioicza munitio ad lacum eiuſdem nominis.

Crassne arx Moſchouitica à Ciotecza uno milliari ſita.

Vvoroniec caſtrum cum oppido ad Vſaczam fluuium ſitum, à Poloczka tribus milliaribus.

Strzyzovv munitio ad lacum ingentem ſita.

PALATINATVS POLOCENSIS

Poloczko olim ciuitas lignea amplíſsima, ſtipitibus, ſeptisq; ligneis circundata, ad Dwinam fluuium condita, arcem ligneam naturâ, & oportunitate loci munitiſsimam, turribus & propugnaculis firmatam habet, quam ab una parte Dwina, ab altera Polota, à qua ciuitas nomen ſortitur, præterfluit. Milites in ea præſidiarij à Rege Poloniæ frequenter aſſeruabantur, ciues & mercatores in ea ditiſsimi erāt, ſed Anno Domini 1562. Ioannes Baſiliades Magnus Dux Moſchouiæ, eam ui tormentis bellicis admotis, ſtrenua oppugnatione: obſidium uerò indiligenti, & oſcitanti defenſione, in ditionem ſuam redegit, Poloniſq; præſidiarijs liberè dimiſsis, Lituanos, & Ruthenos ciuitatis incolas, cæterosq; qui illuc, uelut ad aſylum cōfugerant, in Moſchouiam

uinctos

vinctos abduxit, prædamq́; dictu incredibilem auri, & argenti illinc aſportauit, hæc ciuitas cũ arce, & ſuo territorio, in Moſchouiæ Principis ditione permanet, uſq; ad an. 1579. Menſe Aug. quo tempore Step. Bator Rex Pol. ſtrenuè (ut poſteà dicetur) cum toto territorio recuperauit. Habebat olim ſui iuris principem, & pro Ducatu ampliſsimo computabatur, purpurei coloris ſtemmate Magni Ducatus inſignitum in campo albo nobilitas prouincialis, quæ Regi Poloniæ Magno Duci Lithuaniæ ſubeſt, in bello geſtat.

VSACZA munitio ad fluuium eiuſdam nominis, & Dunam ſita, à Poloczka tribus miliaribus diſtat.

DISNA arx ampla, uallo forti, & inexcuſſo circũdata, rebusq́; bellicis apprimè munita, Diſna, & Duna fluuio opportunè circumluitur: ciuitas quoq; inter eoſdem fluuios uallo, ſtipitibusq́; præacutis, & propugnaculis munita, à Poloczka ſex, à Vilna quadraginta milliaribus diſtat.

DRISSA arx cum oppido circumſepto, ad fluuium eiuſdem nominis, & Dunam, ſex milliaribus à Diſna ſita.

DRVHA munitio cum oppido, ad eiuſdem nominis fluuium, & Dunam à Driſſa ſex milliaribus abeſt.

Ab hac arce Liuoniæ fines, & arces ad Dunam ſitæ, incipiunt, quas ſuo loco deſcripſimus, Lituaniæ quoq;, & Samogitiæ ditio in Occidentali ripa Dunæ iacet. Samogitiam itaq; deſcribendam ordiemur, quæ moribus, uitaq́; conſuetudine, & idiomate Lituaniæ ſimilis eſt, eiuſdemq́; Principatus.

DVCATVS SAMOGITIAE.

SAmogitia Regio ſatis ampla, proxima Lithuaniæ, à Septentrione Liuoniæ conterminia eſt, mariq́; Baltęo, ſiue Germanico ab Occidente, nonnihil in Septentrionem reflectendo adiacet: Pruſsiam quoq; in uicinia habet. Nullo caſtro munito inſignis eſt, ciuitates tamen in ea cum pagis tam Regiæ, quàm nobilium complures ſunt. Huic regioni Præfectus, ſiue Capitaneus ſupremus, à Rege Polonię magno Duce Lituaniæ præponitur, neq; temerè is, niſi grauiſsimas ob cauſas officio mouetur, ſed quoad uiuit, perpetuò manet. Epiſcopum habet Romanæ obedientiæ. Agreſtis turba in humilibus caſis, iiſq; oblongioribus uitam ducit, in quibus ignis in medio accenſus ardet: ad ignem uerò paterfamiliâs cum domeſticis, ſeruisq́; ſedit, iumentaq́; & totam ſupellectilem domeſticam cernit. Solent enim ſub eodem, quo ipſi habitant tecto, ſine ullo interſtitio pecora habere. Maiores eorundem cornibus animalium, Vrorum uidelicet, pro poculis utuntur. Audaces ſunt, & ſtrenui homines, & ad bellum prompti, loricis, aliiſq; plurimis armis, præcipuè autem cuſpide uenatorum utuntur, equos adeò paruos habent, ut uix credibile ſit ad tantos labores eos poſſe ſufficere, quibus foris in bello, domiq́; in colendis agris utuntur. Terram non ferro, ſed ligno proſcindunt, quòd eò magis mirandum, cùm terra eorum tenax, & non arenoſa ſit. Araturi ligna complura, quibus uomeris loco utuntur, ſecum portare ſolẽt, ſcilicet ut uno fracto, aliud atq; aliud, ne quid in mora ſit, in promptu habeant. Quidam ex prouinciæ præfectis, quò prouinciales grauiore labore leuaret, multos ferreos uomeres fabricare fecerat: cum autem eo, ſequentibusq́; aliquot annis ſegetes quadam cœli intemperie expectationi agricolarum non reſponderent, uulgus agrorum ſuorum ſterilitatem ferreo uomeri pertinaciter adſcribebat, nec aliud quicquam in cauſa eſſe putabat. Præfectus eorum uulgi ſeditionem timens amoto ferro ſuo, eos more agros colere permiſit.

Habitationes Samogitarum.

Mos arandi agros.

Prouincia hæc nemoribus, ſyluisq́; abundat, in quibus horrendæ quandoque uiſiones fieri dicuntur. Mel nuſquã melius, nobiliusúe, quodq́; minus cæræ habeat, albumq́; ſit, quàm in Samogitia reperitur. Syluæq́; illic ſummas diuitias ferunt: ſtipitibus enim cauatis, mella paſsim promuntur. Sunt etiam nunc illic inter agreſtes, idolatræ complures, qui ſerpentes quoſdam quatuor breuibus lacertarum inſtar pedibus, nigro, obeſoq́; corpore, Giuoitos patria lingua dictos, tanquam penates domi ſuæ nutriunt, eosq́; domo luſtrata certis diebus ad appoſitum cibum prorepentes, cum tota familia quoad ſaturati in locum ſuum reuertantur, timore quodam circumſtantes uenerantur. Quod ſi aduerſi illis quid acciderit, ſerpentem deum domeſticum malè acceptum, ac ſaturatum eſſe credunt.

Samogitia ſylua.

Samogitæ idolatræ.

Accidit hoc nuper in Lithwania ſex à Vilna miliaribus, in pago quodam iuxta ciuitatem Troki, quod quidam Chriſtianus ab eiuſmodi ſerpentis cultore, aliquot aluearia apum emit, quem cùm ad uerum Chriſti cultum multo labore adduxiſſet, utq; ſerpentem, quẽ colebat, occidere perſuaſiſſet, aliquantò pòſt, cũ ad uiſendas apes ſuas eò reuerſus fuiſſet, hominem facie deformatum, ore aures tenus miſerabilem in modum diducto offendit, tam-

Miraculum.

dit, tam-

dit, tanti mali cauſam interrogatus, reſpondit ſe quod ſerpenti deo ſuo domeſtico manus nepharias inieciſſet, ad piaculum expiandum hac calamitate puniri, multoꝙ grauiora, ſi ad priores ritus ſuos non rediret, eum pati oportere. Eſt etiam quatuor à Vilna milliaribus Lauariski uilla Regia, in qua à multis adhuc ſerpentes coluntur. Hæc quamuis non in Samogitia, ſed in Lithwania geſta ſunt, pro exemplo tamen adduxi.

Agreſtis turba in Samogitia Sacrificium quoddam, ſolenneſꝙ epulas gentili more ſub finem Menſis Octobris collectis frugibus, quotannis celebrant hoc modo. Ad locũ conuiuio, epuliſꝙ ſacris delectum, omnes cum uxoribus, liberis, & ſeruis conueniunt, menſam fœno ſuperſternunt, deſuper panes apponunt, & ex utraꝙ panis parte duo cereuiſiæ uaſa ſtatuunt. Poſtea adducunt uitulum, porcum, & porcam, gallum, & gallinam, & cætera domeſtica iumenta, ex ordine mares, & fœmellas. Hæc mactant gentili more ad ſacrificandum hoc modo: In primis augur ſiue incantator quiſpiam, uerba quædam proferens, animal uerberare baculo orditur: deinde omnes, qui adſunt, iumentum per caput, pedeſꝙ baculis uerberant: poſtea tergum, uentrem, & cætera membra concutiunt, dicentes: Hæc tibi, ô Ziemiennik deus, (ſic enim illũ dæmonem agreſtis turba appellat) offerimns, gratiaſꝙ tibi agimus, quod nos hoc anno incolumes, & omnibus abundantes conſeruare dignatus es: nunç uerò te rogamus, ut nos quoꝙ hoc anno præſenti fauere, tueri ab igne, ferro, peſte, & inimicis quibuslibet defendere digneris. Poſtea carnes iumentorum ad ſacrificium mactatorum comedunt, & ab unoquoꝙ ferculo antequam comedant, portiunculam amputant, & in terram, omneſꝙ angulos domus proijciunt, dicentes: Hæc tibi, ô Ziemiennik, noſtra holocauſta ſuſcipe, & comede benignus. Omneſꝙ tunc temporis lautiſsimè ſolenniter, & opiparè epulantur. Hic uerò ritus gentilis, & in Lituania, Ruſsiaꝙ ab agreſtibus, quibuſdam in locis obſeruatur. Mare quod Samogitiam alluit Baltæum, à quibuſdam Germanicum, ab alijs Prutenicum dicitur, ſinus Balticus propriè nuncupatur. Interluit enim Cimbricam Cherſoneſum, quæ Germanis *Iutland*, Latinis *iutia* uocatur. Alluit quoꝙ Germaniam, & omnem Pomeraniæ regionem, atꝙ longo tractu Liuoniam, Curlandiam, regioneſꝙ quaſdam Moſchorum Principis, Swetiam, Philaudiam, Daniamꝙ circumluit. Huius regionis Samogitiæ, Rex Polonus, magnus Dux Lituaniæ titulo utitur, uexillum album bicorne Stemmate Magni Ducatus Lituaniæ, in campo rubeo inſignitum, Samogitia in bello geſtat. Incolæ regionis, omnibus ferè cum Lituanis ueſtiuntur habitu cinericio, moribus, regione, idiomate paucula differentia interiecta, utuntur. Ideò nunc ad deſcribendos mores Lituanorum orationem dirigemus.

Ritus gentilis Samogitarũ.

Mare Samogiticum.

Lituania admodum ſyluoſa eſt, prout & Samogitia, paludes, lacuſꝙ ingentes, & amplíſsimos in quibuſdã locis maris, formam referẽtes, habet. Præterea multos fluuios nauigabiles, quorum alij Orientem uerſus, utpotè Bog (Herodoto Hipanis dictus) Perepetus, Tur, Swisłocz, & Bereſina, in Boriſtenem uulgò Dnepr, dictum exonerãtur. Boriſtenes uerò pluribus fluuijs hauſtis in Oriente, tandẽ in Meridiem decurrẽs, in Pontum Euxinum illabitur. Alij uerò Cronon uulgò Niemen dictus, Vilia, Karcw, Bug, in Occidentem nonnihil in Septentrionem reflectẽdo decurrunt, in mareꝙ Germanicum iuxta Gedanum celeberrimum emporium Pruſsiæ exonerantur. Dzwina autem Ptolomæo Rubon ex Moſchouia ortus, à Riga duobus milliaribus eidem mari commiſcetur.

Fluuij Lituaniæ.

Animalia in Lituania omnis generis parua ſunt, gens miſera maximè in uillis, & pagis graui ſeruitute oppreſſa: nam ut quiſꝙ famulorũ caterua ſtipatus, domũ coloni alicuius ingreſſus, impunè quiduis facere, res ad uitæ uſum neceſſarias capere, abſumere, crudeliter etiam colonum uerberare poteſt. Colonis quauis de cauſa, ad dominos ſuos abſque muneribus aditus non patet, quod ſi etiam admittantur, ad præfectos, & officiales relegãtur, qui niſi munera accipiant, nihil boni decernunt, & unumquodꝙ uerbum iudicis in Lituania, aurum eſt. Coloni quinꝙ dies, aliquando ſex, dominis ſuis laborant, dies uerò Lunæ priuato labori conceditur, atꝙ ut plurimũ diebus dominicis (nulla enim Diuorum feſta agreſtes obſeruant) quoduis opus abſoluunt: agriculturam exercẽt, ſegetes, prataꝙ metunt, triturant, & id genus alia. Hoc uerò & in Ruſsia peculiare eſt, quod ſi interrogaueris, quare Dominico die laboras? reſpondere ſolent: Nónne & die Dominico comedere oportet? Imperatam pecuniam quotannis ter, quaterꝙ pro defendẽdis Regni finibus pendunt, à dominis quoꝙ tributis adinuectiꝗs grauiter onerãtur, pane atro & uiliſsimo ſiligine unà cum ſpicis commolita: utuntur molendina, ſiue piſtrina manualia agreſtes in pagis trina, quinaúe domi habent, eiſꝙ ad commoliendas fruges utuntur, dumꝙ hæc molendina manibus uertunt, patrio more, agreſtem quendam concentum edere ſolent, dicentes: melior, hocꝙ uerbum frequentius ad cantilenæ ſimilitudinem repetunt: id uerò eſt tam uiris, quàm mulieribus peculiare, quod de illa re, quam tunc

Tributis Lituani onerãtur.

Molendina Lituanorum.

in opere habent, cantilenas agreſtes cãpant. Tubas quoq; ligneas oblongas habẽt, quas inflantes, mirum quendam, & diſſonum concentum edunt, aliquandoq; unus duas in ſimul tubas, harmonia quadam correſpondente inflat.

Omnes ferè Lituani, & Samogitę, Liuonesq; ueſtitu uili cinericio, communiter utuntur, ut cùm turmatim uulgum ſtantem in foro conſpexeris, neminem niſi cinericia ueſte indutum uidebis, coturnosq; ex tiliæ libro, uel ex pellibus iumentorum, una cum ſetis detractis conficiunt. Currus leues abſq; ullo ferri miniſterio conficiunt, & omnia compangunt, arboreis gomphis, & ligna coacta uicem ferri complent. Rotasq; ex uno ligno in gyros aptas contorquent. Pinguedine, uel pice unquam linunt currus, & quãdo multi in ſimul uehuntur, mirus quidam concentus quęrulorum axium longè auditur, Verſus.

Neque linunt Rutheni quærulos pinguedine currus,
Haud picis auxilium ſtridulus axis habet.
Auditur ueniens longè crepitare Colaſſa,
Sic fragiles currus, Ruſſe uocare ſoles.
Nam faciunt habiles, uno uectore quadrigas
Inuectas Rutheni, quas equus unus agit.
Nec facilè inuenies ferrato hærentia clauo
Paluſtra, facit ligni cuncta miniſterium,
Et ſine ferri iuſſu pangunt ſua plauſtra terebris,
Et lignum ligno conſolidare ſolent.

Frumenta omnis generis, primò in calidiſsima caſſa, fumo exſiccant, & poſtea in horreo coram extructo excutiunt.

ARANDI, SEMINANDI'QVE MODVS IN RVSſia alba Moſchouiæ confini, & in Magno Ducatu Lituanię.

IMprimis agros hoc modo præparant, circa feſtum Diuorum Petri, & Pauli in æſtate, ad feſtum uſq; aſſumptionis Mariæ: nemora, myricesq; excindere ſolẽt, quàm excisionem arbuſtorum uulgariter *Lada* appellant, eam ſi nemus denſum fuerit, ſtramine ſuperſternunt, per hyememq; ſic durare patiuntur. Vere autem poſtea redeunte, poſt Paſchatis feſtum ſole torrido aliquot diebus ingruente, illam proſtrationem prædictam arbuſtorum, ſtramine ſuppoſito, ſuperſtratoq; ſuccendunt, & in cinerem cõburunt: ubi uerò terra non combureretur, illic nihil ferè naſceretur, ideò ligna incombuſta congerunt, inſtruemq; compoſita, denuò ſuccendunt, ſicq; in illa terra combuſta, & inculta collectis, duntaxat carbonibus, & titionibus ſuperfluis, triticum ſeminãt primò, & ſupra ſementem, uno equo iuncto aratro arant, & occant, in Ruſsia uidelicet. Lituani enim bobus cornibus aratrum trahentibus arare ſolent, tantaq; ibi fœcunditas dictu incredibilis ſubſequitur, ut Cererem in illis regionibus natam affirmares. Eodem modo & hordeum ſeminatur, metitur, & colligitur, niſi quod craſsiora nemora pro hordeo excinduntur, & pinguiorem terram, magisq; triticum exigit. In huiuſmodi autem agris per annos ſex, uel octo fimo, ſtercoreq; non ſuperpoſito ſeminare ſolent.

Quod ſi arbores nimis altæ, & craſſæ in ea ſylua, ubi ſeminaturi ſint, eſſent: utpotè pinus, fraxini, robora, & id genus aliæ, eas non ſuccindunt, niſi frondes, ramosq; circumſecãt, ne Solem agro præriperent. Ruſticus uerò unus omnes arbores una ſemel aſcẽſa circũſecabit non deſcendendo: inſtrumentũ enim ad id factum, quaſi ſedile, ad ſtapedę ſimilitudinem ſecundùm proportionem hominis ſedentis factum, arbori fune longo appendit, ſicq; ſedens à puero, fune alio ab arbore ad arborem, facilè transfertur, habetq; ad latus alligatum lignum curuum, ad id ſtudio præparatum, quo arbori appropinquatus, firmiter eam appręhendit, quã à uertice ad radicem uſq; circumſecat, & frondes illas eodem modo ſupradicto æſtate redeunte, ſuccendit, & ſeminat.

Siliginem poſtea ſeminant Hyemalẽ, ſuper hæc culta noualia, tritico uel hordeo collecto, ſed duobus uicibus ad ſiliginem arare coguntur, quàm ſeminare incipiunt circa feſtum aſſumptionis Mariæ, 15 Auguſti, quod ſi ſegnis agricola non abſoluerit ſeminationem ad aliud feſtum natiuitatis Mariæ, in quatuor hebdomatis ſequente, 8. Septembris, die, tunc fructifero prouentu conſueto fruſtratur. Hanc ſeminationem ſiliginis Hyemalem appellant: Vere enim redeunte, aliam Aeſtiualem uocatam, ſeminant.

Eſt quoq; alius ſeminandi mos nuper adinuentus, in prædicta proſtratione, ſuccisioneq; nemorum ſuperiùs deſcriptorum, hoc modo: Duabus partibus hordei, tertiam ſiliginis intermiſcere ſolent, quàm commixtionem Vere inſtante, tempore conſueto ſeminant, ea-

nant: eadem æſtate hordeum ſolummodò demetunt, ſiliginem uerò ſubter hordeum ad modum graminis paulatim denſiſsime creſcentem per hyemem durare ſinunt, quæ ſequente æſtate adeò fœcundiſsime, denſiſsimeq́ʒ excreſcit, ut equo uix eam denſitatẽ penetrare poſsis, & ex uno grano triginta, pluſúe ſpicæ pullulare in tantam altitudinem ſolent, ut uir equo inſidens, uix ex ea appareat. Omnes uerò agros Ruteni uno equo iuncto aratro, proſcindere ſolent, terra enim per ſe nimis facilis eſt.

Mirus ſeminādi modus.

Hic autem ordo in ſeminandis frumentarijs, in tota ferè Sarmatia obſeruatur: primò poſt feſtum Paſchæ triticum ſeminant, poſtea ſiliginem æſtiualem dictam, ab æſtiuali ſeminatione, uulgariter larzycza appellatur, ad differentiam hyemalis ſiliginis, quæ (ut diximus) pro feſto aſſumptionis Mariæ ſeminatur ad hyemem futuram, unde uulgariter Ozimina dicitur. Ex hac ſi æſtate ſeminaretur, nihil prorſus naſceretur, & econtra ſi æſtiualis ad hyemem pro hyemali ſeminaretur (quamuis ſibi grano ſimiles eſſent, & eiuſdẽ quaſi naturæ uiderentur) nulli uſui eſſet, ſed in gramen inutile uerteretur.

Hanc itaq́ʒ æſtiualem circa feſtum Paſchæ ſeminant, ſecundùm agri poſsibilitatem, præparationemq́ʒ Poloni, Lituani, & Ruteni nigri, cum Maſouitis, & Prutenis propter ſolisq́ʒ beneficium, & regiones temperatiores priori ſeminatione, longè antecedunt, Rutenos albos, & Moſchouitas in Septentrione degentes, qui ob intemperiem aëris poſterius his omnibus ſeminare coguntur, at tamen interdum eodem tempore agros demetunt. Hoc autem mirum eſt, quòd ſiliginem ſeminantes æſtiualem, poſt Paſchatis feſtum interdum, aliquot elapſis hebdomatis, tamen eadem æſtate, ut decet maturam quaſi per octo duntaxat hebdomatas demetunt, colligunt, & recondunt.

Piſa circa ferias diui Adalberti ſeminant, uulgariter Groch dicta, quam ad longum uſum exſiccata reſeruant.

Auenam, & hordeum poſt Pentecoſtes feſtum ſeminant, quæ uulgariter Owies dicitur. Hordeum Ieczmien appellant.

Cicer undecim poſt Paſcha hebdomatis elapſis ante Diui Petri feſtũ ſeminatur. Tatarka Polonis, Grecicha Ruthenis & Lituanis dicitur.

Rāpæ circa Diui Ioannis Baptiſtæ ferias ſeminantur. Et omnia eadem æſtate ſeminata colliguntur, triturantur, triturataq́ʒ in domibus recõduntur, ita ut granum ex penu ad ſeminandum depromptũ, in decem aliquando, in octo hebdomatis ſecundùm Solis clementiam ad penu, unde exiuit, reuertitur, agricolæ ſuo centuplum fructum referens.

Recondendi frumenti Polonorum mos.

Poloni omnes, Rutheni nigri, (quorum Metropolis Leopolis eſt) Maſouitæ, Syleſij, Pruteni, & Lituani quidam in horrea, & aceruos magnos recondunt frumenta, & aliquando apud bonum patremfamiliās quadringentos, ſexcentóſue aceruos, quaſi turres quadrangulares eminentes reperies, ad quindecim, pluſúe interdum annos reconditi frumenti plenos.

Lituani, & Moſchouitæ quomodo recondunt frumenta.

Sed Rutheni albi, Moſchouitæq́ʒ omnes, & Lituani ſtatim de agro in penu frumenta defalcata, & triturata congerunt, & recondunt, quidam in cauernis ſubterraneis, in abditis ſyluarum ſtudio ad id effoſsis, & intùs benè cum corticibus arborum adaptatis, frumenta, inſuper omnia uictuaria, carnes porcinas ſalſas, & id genus leguminum ad uictum pertinentium, ueſtesq́ʒ, & præcipuam ſupellectilem recondere ſolent, præſertim belli tempore, ubi miſeri coloni ſecuri ſint ab incurſu hoſtili frequenti, & rapinis ſuorum militum.

Supplicij ſumendi modus.

Hoc autem apud eos in uilis præcipuè obſeruatur, ſi quis fortè capite damnatus fuerit, de ſeipſo iubente Domino ſupplicium ſumere, ſuisq́ʒ manibus ſe ſuſpendere, etiamſi recuſauerit minis, uerberibusq́ʒ exagitatus cogitur. Atq́ʒ hæc nobis de Lituanis ſufficiant. Hîc tibi, Lector candide, ſciendum reſtat, quod in hoc magno Ducatu, qui Polono Regi cũ uniuerſis ſuis prouincijs ſubeſt, plurima ſunt oppida, & caſtra tam Regia, quàm Nobilium, Eccleſiaſticorumq́ʒ, quæ hîc non ſunt poſita. Hîc enim nos ſolummodò prouinciales, inſigniores q́ʒ ciuitates, & arces, quæ olim pro Ducatibus cum ſuis territorijs habebantur, deſcripſimus. Sunt præterea complures duces particulares in Lituania, Comitatusq́ʒ, ex quibus Sluceſis Ducatus celeberrimus eſt. Princeps enim illius, quãuis Regi Polono Magño Lituaniæ Duci ſubſit, & ad quæuis mandata Regis exequenda paratus fuerit, rerum tamen in ſuo Ducatu, qui 30 milliaribus Polonicis in longitudinem patet, integrè potitur, & theſauro priuato cum Italiæ, Germaniæq́ʒ quibuſuis Principibus magnis, facilè adæquari poteſt. Sunt quoque Duces alij plurimi inſignes, quorum reſpectu Magnus Ducatus Lituaniæ dicitur, ex ijs primas obtinent, Illuſtres, & Magnifici Domini Radiuilones, Dominus Nicolaus Radiuilus, in Bierze, & Dubingij Dux, lumen Patriæ, & alter Cicero, Hectorq́ʒ Lituaniæ, Palatinus Vilnenſis, & Illuſtris Hæros Nicolaus Chriſtopherus Radiuilus, Dux in Olika, & Neſwiez, Comes in Schidlowiec,

Sluczko in Ruſsis ciuitas, & Ducatus.

Mat-

Marſchalcus Curiæ digniſsimus, fraterq́ ſuus idem Dux, Dei gratia Epiſcopus Vilnenſis deſignatus, Georgij nomine gaudens. Ille quoq́ alter Scipio Illuſtris Heros Dominus Ioannes Chodkiewicus, comes in Sklow & Meſs, Caſtellanus Vilnenſis, Archimarſchalcus magni Ducatus Lithuaniæ, exercituumq́ imperator & gubernator Liuoniæ, ac Capitaneus Samogitiæ generalis uirtutum ſpeculum inſigne, Martisq́ & Mineruæ alumnus. Inſuper multos alios Heroum antiquorum, quorumuis dignitatem adęquantes Duces, & uiros Inſignes Lithuaniæ celeberrimus Principatus fouet, quos ſigillatim recenſêre ut difficile ac longum, ita minus neceſſarium nobis uidetur.

ARTICVLI CONSTITVTIONVM BELLICARVM Magni Ducatus Lithuaniæ in Comitijs generalibus conſtituti, à Supremoq́ & Generali copiarum Imperatore fortiſsimo, & Heroe perpetua memoria digniſsimo, Illuſtri Domino Gregorio Chodkiewicio, Caſtellano Vilnenſi confirmatæ, & militibus imperatæ.

BENEVOLO LECTORI S. D. P.

HIC quoq; Lector Candide, leges militares in Comitijs generalibus Magni Ducatus Lithuaniæ ſolenniter conſtitutas, tibi ut potuimus ſumma cum diligentia deſcriptas, breuiter, dedicamus. Tu uerò hos noſtros ſudores boni conſule, maiora accepturus.

OMNIS qui ſe obligauerit ſeruitio Sacrę Regiæ Maieſtatis, debet in eo ad tempus præſcriptum perſeuerare. Si uerò longius ſeruitium militare indictum, protractumq́ fuerit: Miles autem ſeruire amplius nolens in primo quartuali non indicauerit, tunc indictum ſeruitium ſequentis quartualis adimplere tenebitur. *Articulus primus.*

2 In alterius armis nemo audeat ſeruire, ſub pœna amiſsionis honoris.

3 Si quis è Caſtris diſceſſerit, ſeruitio non finito, nobilis ille ſi fuerit, honoris: plebeius uerò capitis pœna puniatur. Ille autem qui eiuſmodi hominem occiderit, præſertim non habentem literas à Campiductore, ſiue Rotmagiſtro ſuo, iuſtè ab eo factum cenſebitur.

4 Lites, diſcordiasq́ milites alterutrum ſeminare non audeant, ſub graui pœna.

5 Quod ſi aliquis ex militibus, pręcipuè uerò pedeſtribus, arma ſua ſtipendiaria, quibus hoſtilis impetus arcetur, luſu alearum amiſerit, uel ſi eques equum militiæ deſtinatū perluſerit, tàm lucrator, quàm amiſſor uterq́ ſuſpenſionis pœna puniatur.

6 Quicunq́ in Campiductorem, ſiue Rotmagiſtrum ſuum, Decurionemúe, uel etiam ſeruus in Dominum ſuum, manu aut uerbis inhoneſtis ſeſe commouerit, capitis pœna plectatur.

7 Si quis in cuſtodes Caſtrorum impetum fecerit, uel cuſtodiam demandatam obire renuerit, aut ad cuſtodiam ſine uoluntate Campiductoris abierit, capite puniatur, excepto ſi excubiæ ordinariæ illum peruenerint.

8 Quicunq́ uulnerauerit aliquem in ductu legionum ſub extenſione uexilli, pœna honoris & capitis puniatur.

9 Quicunque pedeſter in cuſtodia locum ſuum non tenuerit, aut cauſa alicuius ſuæ neceſsitatis inde diſceſſerit, uel ſi in ordinatione aciei, excubijsúe obdormierit, uel officium iniunctum indiligenter, oſcitanterq́ obierit, circumſpectori excubiarum liberum erit talem interficere. Si autem Campiductori oblatus fuerit, capitis pœna puniatur, honoreq́ priuetur.

10 Si quis in cuſtodiam campeſtrem deſtinatus, ſiue ex muro cum hoſte collocatus fuerit, ſine uoluntate Campiductoris, conuictus teſtimonio, pro eiuſmodi facinore capitis pœna punitur.

11 Si aliquis miles ex theſauro Sacræ Regiæ Maieſtatis de tormentis puluerem globóſue, quàm de alijs bonis Sacræ Regiæ Maieſtatis aliquid in uſum ſuum conuertere auſus fuerit, ſine quauis miſericordia turpi, & uituperoſo mortis genere puniatur.

12 Si quis ſpeculatorem ab hoſtibus miſſum, in domo ſua fouerit, uel de illo notitiam habuerit, talis, omni miſericordia ſemota, in quatuor partes dilaniatur.

13 Quicunque tempore neceſsitatis ſiue conflictus à uexillo in fugam ſeſe dederit, aut uerbo aliquo fugiendi cauſam alicui præbuerit, caput & honorem amittit: ſimili-

ter qui tempore periculi, non conſeruerit manus cum hoſte, puniatur.

14 Si aliquis temerarie in terram hoſtilem irruerit, uel occaſionem hoſtibus dederit, ſine uoluntate Campiductoris, caput amittit.

15 Tempore nominis dati (quod Polonice Haſto dicitur) unuſquiſque miles in ordine ſuo pacifice permaneat. Quod ſi poſt hoc extra ordinem comprehenſus fuerit, uel ſi nomen indictum interroganti proferre neſcierit, capitis pœna puniatur.

16 Dato ſigno requiei per uocem tubæ, nullos clamores, & ſtrepitus in caſtris aliquis facere audeat, ſub graui pœna.

17 Si quis litem aliquam tempore diſtributionis nominum excitauerit, uel bombardam in hoſtem exonerauerit, capite plectatur.

18 Tabernæ & nocturnæ comeſſationes prohibitæ & uetitæ tunc temporis ſint, ſub graui pœna.

19 Nemo militum audeat aliquid uiolenter alicui eripere, ſub pœna ſuſpenſionis: quod ſi aliquid acceperit præter uictum, quod unius groſsi pretio conſtaret, ſine quauis miſericordia iuguletur.

20 Nemo militum uictus acquirendi cauſa abſq; ſeruo Campiductoris in uillas audeat diſcurrere, neúe alicui iniuria inferatur, ſub pœna graui.

21 Hominem alienigenam, aduenam & ignotum nemo in ſeruitium militare ſuſcipere audeat ſine licentia Campiductoris, ſub graui pœna.

22 Seruitorem alterius commilitonis, ſiue Decurionis, nullius ad ſe perſuaſionibus & promiſsis allicere audeat, ſub graui pœna.

23 Nemo militum equos ſtipendiarios curris iungat, neque cauſa neceſsitatis priuatæ, quamuis opportunæ illis uti, uel alicui in uſum dare audeat, ſine licentia Campiductoris.

24 Aduehentibus uictum in caſtra, ſi aliquid per uim raperetur, ſuſpēſionis pœna eſto.

25 Si quis in uiam publicam mercandi, præripiendiq; uictus cauſa extra Caſtra abierit, turpe ob lucrum, grauiter puniatur.

26 De emptione & uenditione cibi, & potus, Campiductor æſtimationem faciat.

27 Quicunq; ante æſtimationem aliquid emerit, emptor pecunijs, uenditor mercibus priuetur: ſimiliter & de eo intelligendum eſt, qui cariori pretio quàm Campiductor conſtituerit, aliquid uendere auſus fuerit.

28 Satellites à Campiductore miſſos, ad comprehendendum malefactorem, nemo uerbis inhoneſtis proſcindere audeat, ſub graui pœna. Similiter adminiſtratori iuſticiæ Carnifici, nemo illudere audeat, ſub pœna honoris.

29 Militum præfecti ſub pœna honoris tenetur indicare, quot milites in legione ſua deſiderarentur. Arcis uerò ſiue ciuitatis cuius præſidia agit, incolam aut ciuem ad militiam nemo ſuſcipere audeat, ſine licentia Campiductoris, ſub graui pœna.

30 Vnuſquiſq; militum præfectus diligenter animaduertat, ne arcem fidei ſuæ concreditam ad ultimum uſq; periculum uitæ tradere præſumat, ſub honoris & capitis pœna.

31 Decuriones, Commilitonesq;, ſi Rotmagiſter, (quod abſit) per ſigna aliqua caſtrum hoſtibus tradere entuerit, illum captum Campiductori præſentare tenentur.

32 Rotmagiſter, ſiue militum præfectus, ad reſerationem, & occluſionem portarum caſtri, quotidie præſens tenetur adeſſe, neminiq; caſtrum tempore incongruo apperire audeat. Noctu uerò omnes milites congregatos habere in arce tenetur.

33 Nemo in caſtrum intromittatur, niſi certa noticia de illo haberetur, cuius ſit, uel ob quam cauſam uenerit, & ſi iuſtam cauſam dixerit, ſolus in caſtrum abſq; famulis intromittatur, qui abſq; Campiductoris licentia intromitti non poſſunt.

34 Quicunque militum maximè autem pedeſtrium deprædationis cauſa in terram hoſtilem friuolus abierit, talis pœna capitis puniatur.

35 Si alicui cuſtodia ordinaria uenerit, ille autem præſens cuſtodi non adfuerit, capitis pœna eſto.

36 Si quis cuſtodiæ munus obiens, ſequentis cuſtodiæ adeuntē non expectando abierit, temerariè, caput amittit.

37 Cui ex ordine cuſtodiam obire contigerit, idq; muneris temerariè per ebrietatem, alearumq; luſum neglexerit, caput & honorem amittit.

38 Nemo Rotmagiſtrûm, Commilitonumúe extra arcem diſcedant, militesq; ſuos ad quamuis legationem negotiorum ſuorum deſtinare non audeant, ſine licentia Campiductoris, maximè uerò Campiductore ibidem præſente, ſub graui pœna.

39 Rem fortè inuentam, nemo apud ſe pernoctare ſinat, ſed Rotmagiſtro, ſiue Campiductori eam indicet, ſub pœna patibuli.

40 Quicūq; militū abſq; armis, ad quę ſtipēdia accepit, ambulauerit, uinculis corrigatur.

41 Nemo

41 Nemo rixas, motusq́ aliquos in arce exercere audeat, ſub pœna atroci, quod ſi quis aliquem uulnerauerit caput, & pro friuola gladij extractione manum amittit.

42 Ad quamuis iuſtam emendationem arcis, maximè obſidionis tempore, nemo militum eorum, qui in ea præſidia agentes manent, propter ſeipſos laborare detractent.

43 Rotmagiſtri & Decuriones, ſinguli ſuos milites ſemper inſtruant, doceantq́, quomodo unuſquiſq́ in acie, legitimè, ordinateq́ ſtare, & armis ſuis competentibus commodè uti poſsit, quod ſi ex ordine aliquis foras exceſſerit, caput amittit.

44 Commilitones, ſiue Decuriones honeſtè ſeſe obſeruent erga Rotmagiſtrum ſuum, non ſolummodò manu, uerum etiam uerbis, ſimiliter & Rotmagiſter erga eoſdem, neminem dehoneſtando, uerberandóue, ſed ſi quid aliquis peccauerit, in corona omnium Decurionum, ſociorumq́ eum iudicet & puniat, rebellem uerò Campiductori indicet.

45 Quod ſi aliquis commilitonum, ſociorúmue, ſiue ipſe uices gerens, Articulos ſupra ſcriptos, honoris & capitis pœna præmunitos iuſtè & legitimè non obſeruauerit, eũ Rotmagiſter ſuus, Campiductori ſub fide iuſsione, & nobilitatis honore, ordinatè trãſmittat.

Articulorum militarium magni Ducatus Lithuaniæ finis eſto.

PRVSSIAE CVM SVIS PROVINCIIS, CIVITATIBVS, omniumq́ Magiſtrorum Crucigerorum Teutoniſci ordinis, iuxta ſeriem compendioſa deſcriptio.

DE PRVSSIAE DEDVCTIONE DOctorum opiniones.

PRæclarus ille Germanorum legatus, & orator apud multos extraneos Principes celeberrimus, Aeneas Sylvius, qui in Pruſsia legationem frequenter obibat, ſcribit in ſuis Chronicis, quod Pruſsia rectius & conuenientius, Vlmigauia appellanda ſit, & hoc non ſine cauſa: nam populus qui hanc Regionem primò incolebat, Vlmigauus nuncupabatur. Ioannes autem Boëmus ſcribit, ab Ortu ſolis in hanc Regionem populos Amaxobios, Alanos, & Gotos, Venedosq́, ſiue Vandalitas cõmigraſſe. Mathias uerò Miechouienſis, Polonorum Chronographiæ ſcriptor, lib. 2. cap. 8. refert, Regem Bithiniæ Pruſſam nomine, ab Hannibale Carthaginenſi admonitum, ut Romanis bellum inferret, quod cum ille ſuſcepiſſet, malè ei ceſsit. Longè enim plus Romani totius orbis Domini, quam Pruſſa Rex Bithiniæ copijs ualebant, quocirca ab illis adeò cum uniuerſo exercitu profligatus eſt, ut Bithiniam Regionem propriam relinquere cogeretur, & in Vlmigauiam longa peregrinatione uenire, quàm à ſuo nomine Pruſsiam appellauit. Commemorat, & in alio loco eorundem Chronicorum idem Miechouienſis, multos Romanos in terram iſtam propter atrocia bella, Romæ exorta migraſſe, ſeq́ partim in Pruſsiam, partim in Lithuaniam, Liuoniamq́ & Samogitiam diffudiſſe. Eraſmus uerò Stella aſſerit in hãc Regionem gentiles quoſdam populos Sargatianos, Gelidanos, Alanos, Venedosq́ ueniſſe, qui omnes in Vlmigauia, non diu tamen domicilium habuerunt. Sebaſtianus autem Brand Germanorum Chronographiarum ſcriptor, ſic de Prutenis, eorumq́ ſedibus inquit: Pruteni proximi ſunt Viſtulæ, ſiue Vandalo fluuio, qui Poloniam à Germania diſterminat, hic fluit ex Sileſia, Poloniaq́ minori & Maſouia prælapſa per Pruſsiam Gedanum uſq́ decurrit, ibiq́ in ſalſum mare exoneratur.

Sylvij de Pruſsiæ appellatione opinio. Vlmigaui. Ioannis Boemi opinio de Pruſsis. Miechouitæ opinio de Pruſsis. Pruſsia à Pruſſa Rege Bithiniæ. Romani in Pruſsia. Eraſmi Stellæ opinio. Sebaſtiani Brand opinio.

Ab æquinoctio itaque Pruſsiam Saxonia attingit, ab occidente Pomerania, & mare Balticum, ſiue Germanicum, ab ortu ſolis Lithuaniæ, à meridie Poloniæ regno, & Maſouiæ Ducatui contermina eſt, à ſeptentrione Curlandia, Liuoniaq́ terminatur. Regio eſt fertiliſsima frugum, pecoriſq́ abundans, incoluerunt illam (maximè autem iuxta Viſtulam fluuiũ) Vlmigaui, Alani, Amaxobij, Gotiq́, ut teſtis eſt locupletiſsimus Ptolomæus. Hæ gentes, in primis immundos ſpiritus, & prophanas creaturas adorauerunt, uſque ad tempora Friderici Cæſaris huius nominis 2. cuius conſenſu & approbatione à Teutonici ordinis Crucigeris, qui primo Mariani uel Pauperiani nuncupabantur perdomiti ſunt, & ad fidem Chriſtianam conuerſi, anno Domini 1216. de his fuſiùs Chronica Pontificum de ordine fratrum Teutonicorum, eorumq́ origine legi poſſunt. Poterit inſuper Sebaſtianus Francus in ſecunda parte Chronographiæ ſuæ uideri.

Fines Pruſsiæ. Pruſſæ gentiles.

PRISCA ANTIQVORVM PRVTENOrum religio.

ANno Domini 503. Gentilibus Prutenis, ſiue Vlmigauis, Rex quidam Bruteno dictus, imperauit, qui cùm iuſtos annos ætatis conſecutus eſſet, Regiũ ſceptrum diutiùs tenere reſignauit, quietam uitam ducere inſtituens, quocirca fratrem Veijdenutum ſucceſſorem ſibi in Regno elegit, traditoq́ fratri ſceptro, ipſe Bruteno

Ab eodem Bruteno Pruſsiam appellatã quidam autumãt.

Kirie Kirieijto nomina Græcorum ex Bithinia idiomate perſonant.

Proceſſus religionis Pruſſorum.

Petun idolum.

Patrimpo idolum.

Tertium Idolū Patelo.

Vurſchayto idolum.

Sneyrbato idolum.

Gurcho idolū.

teno ſummus ſacerdos gentili ritu effectus eſt, nomenq́ ei dignitatis inditum fuit, Kirie Kirieijto, quaſi dicas proximus noſter Dominus. Huic Pontifici ſuo Pruteni & idolis, præclaram ſanè & cum maximo ſumptu habitationem, ſub quercu quadam erexerant, locoq́ Roman e à Roma nomen indiderunt. Circa hanc quercum octo ulnarum in latitudinem, & altitudinem tela optima ſericea extenſa fuit, in quam habitationem nemo præter Patriarcham eorum, Kirie Kirieijto dictum, & præcipuos miniſtros idolorum munia obeuntes intrare poterat. Si autem aliquis inuiſendi, honorandi, adorandi uel offerendi gratia ad idola ueniſſet, tunc conſtituti Deorum miniſtri telā, ut idola uiderentur, à quercu ſemouebant. Quercus hęc tripartita fuit inter cæteras ſyluas quercinas delectiſsima in loco, (ubi nunc oppidum Heyligenbeil, id eſt, ſancta ſecuris conſtructum eſt) ſita erat, ex una parte Prutenorum Deum qui Petuno, id eſt, fulmē dicebatur, habebant: in huius laudem & honorem ignis ex quercubus conſtruebatur, qui die, nocteq́ perpetuò ardebat, & nunquam extinguebatur, quòd ſi negligentia miniſtrorum ad hoc officium præſtandum deputatorum ignem extingui contingeret, capitali ſupplicio afficiebantur. Ex altera parte collocatum erat Patrimpo idolum, cuius cultus erat in ſerpente uiuo retinendo, qui lacte, ut eo commodius uiueret, alebatur. Tertia ex parte Dæmoniacum idolum Patelo nomine, ſitum fuit, huius honor in retinendo alicuius mortui hominis capite conſiſtebat. Habuerunt præterea alios multos Deos quos adorabant, cultuq́ Diuino proſequebantur, ſemper tamen inter querceta holocauſta eis offerre ſolebant, & quod ferè res habebant, tot præſides & deos conſtituebant. Fuit igitur Deus ſingularis Vurſchayto gentiliter dictus, quem magno honore uenerabantur, & pro Lare ſiue deo domeſtico ſuper omnia mobilia, iumentaq́ utpotè, equos, boues, oues, capras, ſues, &c. eum præponebant. Alter Deus fuit Sneybrato dictus, hunc ſuper anſeres, gallinas, anates, columbos, pauones, &c. conſtituebant. Tertium Deum domeſticum, Gurcho dictum habebant, is omnibus eſculentis, cibarijsq́ præponebatur.

Præterea tonitruis, lunæ, ſtellis, ſerpentibus, bubonibus, & omnibus penè creaturis, diuinum honorem deferebant. Fuit hic populus quondam barbarus & incultus, nec ullam Scripturam nouerat, propterea nec fidem adhibebant, ſi quiſpiam diceret hominem, homini per literas animum & uoluntatem aperire poſſe. Potus illorum aqua melli commixta, & lac equinum erat, liberales ualdè & hoſpitales aduenis ſe exhibebant.

DIVISIO PRVSSIAE IN XII. DVCATVS.

Nomina filiorum Vedenuti.

Pruſſia in 12. Ducatus diuiſa.

ANno Diuinæ incarnationis 573. Vedenuto Princeps Pruſiæ, (qui Bruteno fratri uoluntariè ſceptra deponenti ſucceſsit) duodecim filios procreauit, quorum hæc nomina fuêre, Saymo, Neydro, Sudo, Slauo, Natango, Barto, Galindo, Varmo, Oggo, Pomedzo, Colmo, & Lituo. Cumq́ iam Vedenuto Princeps, centeſimum decimumſextum annum attigiſſet, regiones Pruſsiæ inter filios diuiſit, Saymonemq́ natu maiorem ſummæ rerum præfecit. Atq́ ita Pruſsia in 12. Ducatus, ſecundum filiorum Principis Vedenuti numerum diuiſa eſt, & unuſquiſq; à ſuo Principe nomē accepit. Quos hic ſecundum ordinem cum ſua diſpoſitione, caſtriſq́ & ciuitatibus, annorumq́ numero, quando uidelicet à Crucigeris potiſsimum erectæ ſint, deſcribemus.

SVDAVIA DVCATVS I.

PRimus & præcipuus Pruſsię Ducatus Sudauia olim erat, qui à Sudauo Vedenuti filio Principe ſuo, nomen ſortitus eſt. Hic Ducatus omnes alios & præſtantia, & fertilitate antecellebat: nam quocunq́ tempore neceſsitatis, ſex millia equitum, & octo millia peditum præſtare ualebat. In hac regione præcipui nobiles & proceres totius Pruſsiæ priſcorum tempore ſedes ſuas habebant, nunc autem paludibus & ſyluis maximis obſitus ſcatet, nec ullam ueſtigium tam inſignis & nobilis regionis remanet, pręter ſeptem pagos, quos coloni poſsident, in Luptauenſi territorio, tota enim eſt deuaſtata à Crucigeris ordinis Teutonici, non aliam ob cauſam, quam propter inobedientiam & infidelitatem. Diſtinguit Sudauiam à Sambia regione palus quidam, à Ducatu uerò Nadrauienſi fluuius Laiwy appellatus.

SAMBIA DVCATVS II.

SAmbia nunc Szamland appellata, Regio Pruſsiæ à Principe Saymo nomen accepit. Hęc priori cum potentia, tum fertilitate non multum cedere uidetur, poterat enim ex illa 4000. equitum & 4000. peditum congregari. A' Natangia regione fluuio Prægel dicto diſterminatur.

Sequuntur Caſtra & Ciuitates ad Sambienſem Ducatum pertinentes.

Lebenicht

Lebenicht	unaquæq; earum condita anno Domini	1256.
Kneypach		1380.
Regiomontum cum caſtro & antiqua, (ut illi appellant) ciuitate.		1260.
Fiſchuſia		1269.
Lechſtet		1289.
Mulmelburgis		1279.

Girmauia,	Bobetia,	Tyremburgia,
Rudauia,	Lubtauia,	Bonundia,
Neuhuſia,	Schaccia,	Roſitta,
Vuargſa,	Chremetia,	Caymen.
Ceilgarbia,	Vualdouia,	

His nominibus arces in Sambia olim appellabantur cum ſuis ciuitatibus, quę omnes à Crucigeris benè muratæ & foſsis cinctæ extiterunt, nunc quædam arces in curias iudiciales redactæ ſunt, quarundam etiam magna pars, humi proſtrata iacet.

NATANGIA DVCATVS III.

NAtangia Regio à Principe Natango nomen ducit, quæ à Bartia Regione flumine, Alla nominato, ſecernitur, à Pomeſania Paſſaria fluuio, diſterminatur. Regio eſt optima, arces & ciuitates plurimas, prout inferius ordine deſcriptæ ſunt, habet.

Valdouia ciuitas	conditæ ſunt anno Domini	1256.
Girdauia ciuitas		1326.
Cintia oppidum		1313.
Creneburga ciuitas cum arce		1253.
Heiligenbeil oppidum		1301.
Fridlandia ciuitas		1312.
Schippenbeilia ciuitas		1319.
Brandenburga oppidum cum arce		1362.
Balga arx		1239.
Damnouia ciuitas		1400.

NADROVIA PROVINCIA IIII.

REgio Nadrouia à Principe Nadro denominata eſt, eam à Natangia fluuius Pregiel diſterminat, à Slauonia Nara amne diſtinguitur. Hæc maiori ex parte à fratribus ordinis Teutonici, propter infidelitatem incolarum deuaſtata eſt, reliquiæ eius & ueſtigia reperiuntur, caſæ & tuguria in quibus piſcatores habitant.

SLAVONIA DVCATVS V.

SLauonia Regio quondam Priſcorum Prutenorum temporibus, pro Ducatu computabatur, à Principe Slauo nomine denominationem accepit, ex maiore parte à Lithuanis, Crucigeriſq; depopulata eſt, eam à Lithuania Memula fluuius diſterminat. Has infra ſcriptas munitiones & arces complectitur cum ciuitatibus & oppidis,

Ragneta	His annis incarnationis Diuinæ, à Crucigeris fratribus conſtructæ ſunt	1253.
Tilſa		1289.
Renium		1276.
Liccouia		1273.
Salauia		1385.
Labia		1258.
Tepia		1255.
Vintburgia		1409.
Chriſtouerder		1253.
Boytia		1338.
Celtia		1185.
Norbeitis		1381.
Vonſdorfa		1391.
Angerburgia		1412.
Dringofortia		1403.

BARTONIA DVCATVS VI.

BArtonia à Barto Principe nominis etimologiam ducit, cum Lithuanis & Moſchouitis terminis diſceptat, à Lithuania 70. ſtagnis & ſolitudine, à Galindia uerò flumine quodam finitur, nunc magna ex parte à Lithuanis & Crucigeris peruaſtata eſt. Arces has cum oppidis, à Crucigeris correctas complectitur.

Nordemburga	His annis hæ munitiones à Crucigeris erectæ ſunt	1505.
Iohansburga		1288.
Gurgburga		1259.
Inſterburga		1342.
Rihteuerder		1396.
Bartonia		1365.
Rhenum		1375.

GALINDIA REGIO VII.

HAec Regio à Galindo Principe Galindia nuncupata eſt, cuius Maſouiæ ſylua ingens à Meridie fines excipit, quondam tam populoſa fuit, ut ſucceſſu temporis, populus in ea progenitus, locum non haberet. Vnde præpoſiti regionis obſtetricibus ſeuerè mandarunt, ut nullam fœminei ſexus, poſt partum prolem, hac luce frui permitterent, quam rem cum minus obſeruatam animaduerterent, mamillas fœminis ne amplius prolem educarent, amputarunt, quod facinus mulieribus ſummæ triſticiæ, & miſeriæ cauſa fuit. Erat autem in illa regione mulier quædam autoritate nomine & potentia clara, quæ pro Prophetiſſa habebatur: oracula enim interrogantibus dabat. Huic cum mulieres calamitates ſuas expoſuerunt, Prophetiſſa illa, miſeræ ſorti fœmineæ condolens, dolos quibus uiros circumueniret, & perpetratum facinus ulciſceretur, expiaretq́, indagare, cogitareq́ cœpit, conuocatiſq́ omnibus proceribus, & nobilioribus uiris Galindiæ, monuit eos, ut Chriſtianis bellum, ſine ullo armorum genere (euentus enim rerum prædicere ſolita erat) quam celerrimè inferrent, hanc enim uoluntatem Deorum eſſe ſeriò affirmabat, quibus Galindæ auditis, ſine ulla mora (certum enim eſſe credebant) iuuenes, ſenesq́ ualida manu inermes in Polonorum & Maſouiorum Chriſtianorum prouincias, cum impetu excurrunt, nactaq́ ingenti hominum, & iumentorum præda, ad ſua proficiſcuntur. Interim uerò captorum Chriſtianorum aliquot aufugiunt, continuoq́ reliquis Chriſtianis nunciant, quomodo Galindi ſine armis in terram erumperint. Chriſtiani re intellecta benè armati Galindos aſſecutos, maxima, cruentaq́ ſtrage profligant, prædamq́ repetunt, bellumq́ continuantes, fugientes hoſtes in regionem uſq́ eorum perſequuntur, quam armis & igne euertunt, reliquias tam matronarum, ancillarum, & iuuenum, in captiuitatem abducunt. Has ciuitates & munitiones Galindia complectitur.

Grande facinus.

Fraus mulieris

Pruteni in Maſouiam excurrunt.

Maſoui Prutenos profligant.

Orteleburgum caſtellum	Anni inſtaurationis eorum	1266.
Raſtemburgum oppidum		1329.
Neyburgum arx & oppidum		1238.
Paſſenhumia oppidum		1388.
Dreſchlouia arx & oppidum		1338.
Lucia caſtellum		1348.
Lucemburgia oppidum		1349.

VARMIA REGIO VIII.

VArmia ſiue Vuermelandia Regio, à Vuarmo Principe nomen ſortita eſt, à Pomeſania Prouincia ſtagno, & flumine paſſaria diſcerhitur, à Natangia paruis quibuſdam fluuijs, has arces cum ciuitatibus complectitur.

Reſſel arx & ciuitas	His annis ſunt extructæ	1337.
Sreburg arx		1348.
Bichoffſtein ciuitas		1325.
Vuartemburga ciuitas		1325.
Allenſtein arx & ciuitas		1367.
Melſatia arx & ciuitas		1326.
Helsberga arx & ciuitas		1320.
Vuermeditum arx & ciuitas		1316.
Gulſtadia ciuitas		1326.

HOGKER.

HOCKERLANDIA PROVINCIA IX.

HOgkerlandia ſiue Pomeſania, à Principis nomine Hogo appellata eſt, eam à Natangia, Paſſaria fluuius ſeparat, à Pomeſania duo fluuij Melſink & Draſen appellati, hasq; arces cum oppidis complectitur.

	His annis extructa ſunt
Brandemburgum caſtrum & oppidum	1 2 5 8.
Frauemburgum oppidum	1 2 7 9.
Tolkiemit oppidum	1 3 6 5.
Munhuſia caſtellum	1 3 6 5.
Scharpouia prædium	1 4 0 0.

Elbingenſe caſtrum conſtructum anno 1 2 3 7.
Ciuitas uerò ipſa Elbinga celebris & populoſa emporio clara inſtaurata eſt anno 1 2 3 9.

CVLMENSIS DVCATVS X.

CVlmia Regio Pruſsiæ, à Culmo Principe denominationem trahit. A' Polonia & Pomerania Viſtula fluuio ſecernitur, à Pomeſania flumine Olla, à Michlouia uerò & Dobrinia territorij Drebnicz fluuio, fines ſuos dirimit, has ciuitates & munitiones habet.

	Erectæ ſunt annis hiſce
Culmina ciuitas ampla	1. 2 2 3.
Vuentslauia arx	1 2 1 5.
Alduſia caſtrum	1 2 3 8.
Grandentz arx & ciuitas	1 2 9 9.
Gugeleburga ciuitas	1 2 3 0.
Schonſe arx cum ciuitate	1 3 0 5.
Strasburga arx & ciuitas	1 2 8 5.
Bartonia arx	1 3 4 6.
Neumarckt ciuitas	1 3 2 5.
Rogoſna arx	1 2 9 3.
Colmenſe ciuitas	1 2 5 1.
Torunia arx cum ciuitate amplisſima, emporio clara, ad Viſtulam condita	1 2 3 5.
Papauia arx	1 3 7 5.
Frideck arx	1 3 3 1.
Lipno arx	1 3 1 9.
Leſna ciuitas	1 3 2 8.
Golba arx & ciuitas	1 3 0 0.

	hiſce annis extructæ
Luben arx cum ciuitate	1 2 3 3.
Reden ciuitas cum arce	1 2 3 3.
Bergelauia arx	1 3 0 5.
Lautergurgia arx	1 3 0 1.

Huius Ducatus Titulo Rex Poloniæ utitur.

POMESANIA PROVINCIA XI.

POmeſania à Pomeſa Principe, finitur ab alijs Regionibus Viſtula, Elbinga, Druſno, Drobnicz, Vueſſera, multæ in ea præclaræ arces & ciuitates, ut ſequitur habentur.

Marienburga ciuitas ampla, anno Domini 1 3 0 2. extructa eſt, arx uerò anno 1 2 8 1. à fratribus Teutonicis erecta ſub Magiſtro ordinis Hartmanno Comite Heldrouienſi, natura loci munitiſsima, uallocp fortiſsimo & foſſa profunda circumducta, muro & propugnaculis, ac comeatu copioſo, apprimè firmata, Regis Poloniæ præſidijs tenetur.

Newtichia oppidum		1329.
Stum arx cum ciuitate		1249.
Chriſtburga arx & ciuitas		1258.
Preuſmarck arx		1329.
Salfeld ciuitas		1328.
Merinek arx cum ciuitate		1290.
Holand arx & ciuitas		1329.
Lubſtadia ciuitas	Hæ ciuitates	1302.
Oſſterrade arx & ciuitas	cum ſuis mu	1270.
Roſenburga arx cum ciuitate	nitionib. his	1289.
Marienuerder arx cum ciuitate	annis extru-	1311.
Garneſia ciuitas	ctæ ſunt	1328.
Germanica Eilouia arx cum ciuitate		1337.
Lebmulia ciuitas		1337.
Hohenſtein ciuitas		1301.
Schonembergia arx		1319.
Roſembergia ciuitas		1315.
Eilemburga ciuitas		1299.
Neumburga ciuitas cum arce		1289.
Salauia ciuitas cum arce		1306.

MICHLOVIA PROVINCIA XII.

MIchlouia admodum anguſta terra eſt, inter Brodnam & Drebnicz fluuios iacet. Huius cauſa Poloni cum fratribus Teutonicis perpetuas rixas fouebant, nullam arcem præter unam ciuitatem Strasburgam, & tres munitiones, Berklij, Dornik, & Michlouiam habet.

Pomeraniæ Regionem ampliſsimam, longo tractu mari adiacentem, unde & nomen habet, in Poloniæ Regionum deſcriptione, latius indicabimus. De qua multa bella Poloni cum Prutenis gentilibus, & Crucigeris habebant, in hac ſita eſt celeberrima urbs Gedanum, ſiue Dantiſcum appellata, à mari Germanico uno miliari abeſt, eam celeberrimus fluuius Viſtula præterlabitur, ibidemq́ ampliſsimis oſtijs in mare exoneratur. Celeberrimum in ea totius Pomeraniæ, & Pruſsiæ emporium eſt, Regij Poloniæ ſubiecta, anno Domini 1285. translata. *Dantiſcum.*

PRuteni Gentiles barbarie indomita rigentes, peruerſi & infideles erant, uanas creaturas quaslibet pro Dijs colebant, nec ſe ad fidem Chriſtianam conuerti patiebantur. Idiomate proprio à Liuonico non diſsimili utebantur, Polonis & Maſouitis tributarij erant, ſed frequenter nacta occaſione iugum excutiebant, ideò multa bella longo tempore Poloni cum eis tenuerunt. Poſtea anno Domini 1211. Conradus Maſouiæ Princeps ex Regibus Polonorum genus ducens, à Prutenis Gentilibus ſæpius uarijs excurſionibus infeſtatus, ad Imperatorem Fridericum huius nominis 2. legatos deſtinauit, implorans auxilia aduerſus infideles Prutenos, qui libenter fratres ordinis Teutonici Crucigeros à Saracenis tunc temporis Hieroſolyma pulſos, in Pruſsiam 20000. miſit, quibus Princeps Maſouiæ Culmenſem terram in primis donauit, cum arce Dobrzinenſi, hac conditione, ut tempore neceſsitatis ſubſidium ſibi contra infideles Prutenos ferrent, Pruſsiamq́ ſubiugatam inſimul partirentur. Hîc quædam de origine Crucigerorum Teutonici ordinis ſubiecimus. *Crucigeri in Pruſsiam ueniunt.*

ORIGO ET PRINCIPIVM TEVtonici ordinis.

ANno Domini 1188. cum Balduinus Rex Chriſtianus Hieroſolymis regnaret, Saraceni & barbari ex arce nomine Ptolomaida, Latinè Acona, Germanicè Aeris dicta, uarijs excurſionibus Sanctam terram infeſtare ſolebãt. Quamobrem Rex contra barbaros Saracenos auxilium petijt à Chriſtianis. Longobardi igitur ſexaginta galeras, & in hijs quinquaginta millia uirorum, in ſubſidium miſerunt, cum quibus multi homines probi piæ peregrinationis cauſa, in terram ſanctam profecti ſunt. Horum numerus erat 500. partim ex Saxonia, partim ex alijs prouincijs Germaniæ, qui omnes in unam nauem cõgregati, Aconã uſq; peruenerunt, ubi per integrũ annum, cum infinita multitudine Chriſtianorum, Aconam antequam caperetur, oppugnauerunt, in oppugnatione multi Chriſtianorum telis barbarorum læſi erant, unde in morbum inciderunt, *Expeditio Chriſtianorum in terram ſanctã.*

derunt,paſsimq; ſparſi cùm neminem in terra aliena, qui ſubleuaret inopiam haberent, multi fame perierunt. Erant autem ex peregrinis præcipui, octo boni & pij uiri Teutones,qui cum uiderent Chriſtianos tam miſerè interire,commiſeratione ducti curam illorum ſuſceperunt,diligentiaq; illorum plurimi infirmi conualuerunt. Poſtea Xenodochium,ſiue hoſpitale ſub titulo Beatæ uirginis Mariæ,Aconæ erexerunt,primusq; Xenodochij præfectus Henricus de Vualpot electus eſt,ex Germania oriundus,hic maximam diligentiam,in fouendis infirmis & egenis adhibuit,ultimum diem Aconæ peregit, ibidemq; ſepultus eſt,anno Domini 1190.Poſtea Balduinus Rex,Hieroſolymis templum, & Xenodochium,pro pauperibus,& pluribus nobilibus infirmis,qui in bello Aconienſi læſi erant,extruxit,ſub titulo Beatæ uirginis Mariæ.

Hoſpitale Beatæ Mariæ uirginis Hieroſolymis.

Tandem anno 1191.Clemens Papa huius nominis 3.hunc ordinem confirmauit,& intitulationem dedit fratribus Teutonicis,Xenodochij Hieroſolymitani Beatæ uirginis Mariæ.Præterea D.Auguſtini,regulam illis ſeruandam impoſuit, Stemmateq; cum cruce nigra eos inſigniuit.

1 POSTEA Patriarcha Hieroſolymitanus, ſingulos fratres Teutonici ordinis à Pontifice Romano confirmatos,alba chlamide ex utraq; parte crucem nigram habente ornauit,ſicq; illi habitum ſuum ſuſceperunt.Fuerunt qui ueſtiti ſunt 24.fratres laici,& 7.ſacerdotes.His lorica indutis,gladio accincto,miſſam celebrare conceſſum erat,nullus barbam tondebat,& ſuper ſaccum ſtramine impletum,regula iubente,dormiebant,ſed ſtatim hæc mira quadam metamorphoſi immutata ſunt.

Habitus Crucigerorũ Teutonicorum.

2 Secundus Henrico de Vualpot,primo Magiſtro Xenodochij Hieroſolymitani,Otto de Karpen nobilis Germanus,in Magiſterio ſucceſsit,anno Domini 1200. ſub Imperatore Romanorum Philippo,huius nominis 2.& Innocentio ſummo Pontifice,hic in humilitate,& cordis ſimplicitate,Deo & fratribus ſeruiuit. Sexto anno officium abſoluit, Aconæq; ſepultus eſt

3 Tertius Ordinis Magiſter Hermannus Bart Olſacenſis, electus eſt ſub Pontifice Innocentio 3.& Philippo 2.in ordine Germanorum Imperatorum 22.anno 1206. præfuit officio 4.annis,pauperibus quantum potuit ſatisfecit,Aconæ ſepultus eſt.

4 Quartus Hermannus à Salzen,nobilis Miſnenſis,Ottonis & Friderici ſecundi,Imperatorum,Innocentij 3.& Honorij, Gregorijq; 9. Pontificum temporibus, anno Domini 1210.electus eſt. Hic omnium præclariſsima Priuilegia Ordini à Pontifice,& Friderico ſecundo,Cæſare conſecutus eſt. Nam cum ſimultates, & odia inter Pontificem Romanum, & Fridericum Cæſarem exortæ eſſent. Ille huiuſmodi cladem prudentia ſua è medio ſuſtulit,ſub eo Conradus Marchio Thuringenſis habitum ſuſcepit, duo millia nobiles,& auratos equites Germanos in ordine habuit, quos 30.continuis annis rexit,eius temporibus fratribus ordinis à Saracenis Hieroſolymis pulſis, Pruſsia conceſſa eſt,Regum Poloniæ, Conradiq; Ducis Maſouiæ,& Imperatoris Friderici 2. conceſſu. Quorum 20000.in Pruſsiam uenerunt.Pruſſosq; Gentiles auxilio Polonorum, ex terra Culnenſi eiecerunt.

Poloni & Maſouitæ Pruſsiã Crucigeris concedunt.

5 Quintus Magiſter Conradus Thuringorum & Cathorum Landgrauius, ſub Celeſtino 4.Pontifice,& Friderico 2.Imp.anno 1240.electus eſt, habitum Mariemburgæ, in Pruſsia ſuſcepit,cum multis nobilibus adoleſcentibus, & uiris eximijs, ac prudentibus, cum Pruſsis Gentibus,multa bella geſsit,magnoq; labore fines Regionum ordinis dilatauit,& ſi quæ ruinam minarentur,illas reſarciens optimè conſeruauit. Poſtea è uiuis exceſsit,Mariemburgæ ſepultus.

6 Sextus Ordinis Magiſter Poppo ab Oſternaw electus eſt,Conradi 4.Imperatoris, & Innocentij 4.Pontificis temporibus,anno 1252.Multa præclara bella cum Prutenis, Liuonienſibus,& Swantopolo Duce Pomeranorum geſsit, poſtea ante Ligniciam ciuitatem cum Conrado Sileſiæ Duce, ſanctæ Heduigis marito,à Tartaris totam ferè Sarmatiam uaſtantibus,interemptus eſt,à Chriſtianis uerò Vratislauiam delatus, ibiq; in Baſilica Diui Alberti,terræ mandatus eſt,huius Magiſtri tempore Regiomontum conſtructum eſt.

7 Septimus Magiſter,Ioannes Sangerhuſenſis,officium ſuſcepit tempore Vilhelmi Comitis Flandriæ, Rom. Imp. & Alexandri 4.Pontificis, anno 1263. Infidelium Prutenorum,uires mirabiliter diminuit,ordoq; eo præſidente,plurimum profecit, Dominicanorum monaſterium Toruniæ fundauit,Brandemburga quoq; ciuitas cum arce, eius temporibus ædificata eſt,annò Domini 1266. Tapia quoq; munitio erecta. Annis 12.præfuit,Treueris ſepultus eſt.

8 Octauus Magiſter, Hartmannus,Comes Heldringenſis conſtituitur,ſub Rodolpho 17.Imp.Habsburgenſi Comite,& Clemente 4. Pontifice, anno Domini 1275. uir pius

& induſtrius

& induſtrius extitit, Nadrauiam, Sudauiamq; Regiones Pruſsiæ debellauit, cum cæteriſq; finitimis longas acies tenuit. Eo præſidente, anno 1279. Mœnia ciuitas ædificata eſt. Anno uerò Domini 1281. Marienburgenſe caſtrum erectum eſt. Venetijs ultimum diem clauſit, ibidemq; ſepultus eſt.

9 Nonus Magiſter Burchardus à Swenden, ſub Rodolpho Cæſare 27. & Pontifice Ioanne 21. electus eſt, anno 1283. eo præſidente fratres ordinis, cum Pruſsis infidelibus bellum acre larga ſanguinis effuſione geſſerunt, eosq; in integrum ad obedientiam compulerũt. Poſtea 7. annis in officio expletis, Magiſtratu ſe abdicauit, mortuus eſt Rhodijs, ibidemq; ad Baſilicam S. Ioannis ſepultus.

10 Decimus Magiſter, Conradus de Feuchtwangen, munus Magiſterij ſuſcepit, ſub Adolpho 28. Imp. & Nicolao 4. Pontifice, anno 1290. eo præſidente ordo multum profecit, 7. annis fratres in officio continuit: Pragæ Bohemiæ metropoli ſpiritum exhalauit, Trebniciæq; ſepultus eſt.

11 Vndecimus Magiſter Gotfridus, Comes de Hohenloh electus eſt, ſub Cæſare Adolpho 28. Germanorum Imperatore, & Pontifice Celeſtino quinto, anno Domini 1297. Hic Venetia cum multis fratribus in Pruſsiam profectus eſt, decem annis officium geſsit. Poſtea Comitijs celebratis, Magiſterium reſignauit, in Germaniamquè profectus, è uiuis exceſsit.

12 Duodecimus Magiſter Sigfridus de Feuchtwangen, anno 1307. creatus eſt, Alberti Imp. Auſtriæ Ducis, & Clementis Pontificis temporibus. Hic ſedem Venetijs, Pruſsiæ caſtrum Mariemburgam tranſtulit: nam in terra ſancta, Venetijs, Neapoli, & in Anglia ſedes ſuas, & præclara ædificia propter quaſdam ſimultates amiſerant. Duobus annis officio præfuit, Mariemburgæ mortuus eſt.

13 Decimus tertius Magiſter, Carolus Beffart ſuſceptus eſt, ſub Henrico 7. Imperatore, & Clemente 5. Põtifice, anno 1309. erat inſignis uir prudens, & induſtrius, anno Domini 1312. eo præſidente, Memula arx, in Curlandia Regione Pruſsiæ fundata eſt, ad propulſandos Lithuanorum incurſus. Tandem prędictus Magiſter à Pontifice Romam citatus, adeò crimẽ obiectum auxilio Dei diluit, ut in aduerſariorum caput redundaret. Romaq; diſcedens, in itinere, Viennæ morbo oppreſſus expirauit, ibiq; tumulatus eſt. Huius tempore peſtis per integrum annum tantoperè graſſauit, ut omnia frumenta penuria hominum in agris manerent.

14 Decimus quartus Magiſter Vernerus Vrſelenſis, temporibus Cæſaris Ludouici 33. & Ioannis Pontificis 22. ſuſcepit officium ſuum, anno 1322. ordini cum ſumma laude præfuit, citò poſt interemptus eſt, à fratre ordinis Ioanne Bunſdorfio, in uigilia S. Eliſabeth, cum ex ueſpertinis precibus egrederetur.

15 Decimus quintus Magiſter Ludolphus Dux Brunſuicenſis, ſub Ludouico 33. Cæſare, & Ioanne Pontifice 22. Magiſterij celſitudinem ſuſcepit, anno 1325. uir pius & ſapiens extitit. Fratres ad cultum Diuinum ſummoperè compulit, largeq; illis omnia miniſtrauit, ideò eos liberalitate obedientes ſibi effecit. Iuſticiam magnoperè adminiſtrauit.

16 Decimus ſextus Magiſter Diſtrichus, Comes Aldemburgenſis, octogenarius iam electus eſt, temporibus Ludouici 33. Imp. & Ioannis 22. Pontificis, anno Domini 1329. eloquentia ualidus, autoritate grauis, iuſticiaq;, rigidus extitit, gentilibus terrori fuit, templum Beatæ Mariæ uirginis Mariemburgæ extruxit, Toruniæ obijt, tranſlatus Mariemburgam, in templo S. Annæ ſepultus eſt.

17 Decimus ſeptimus Magiſter Rodolphus Dux Saxoniæ, Ludouici 33. Imperatoris, ac Benedicti undecimi Pontificis tempore, in officium ſuſceptus eſt, anno Domini 1339. Hic anno Domini 1341. magnas copias conſcripſit, Neumarcouiamq; oppugnauit. Interim uerò Lithuani Pruſsiam inuaſerunt, eamq; ferè totam igne, & cædibus conſumpſerunt, multos captiuos abducentes, quæ cauſa illi tantum mœrorem attuliſſe creditur, ut mente captus, ab officioq; depoſitus, præ mœrore uitam terminâſit, in Marienuerderq; ciuitate ſepultus eſt.

Lithuani Pruſſiam uaſtant.

18 Octodecimus Magiſter Henricus Duſmarienſis, Clementis 6. Pontificis tempore, officij dignitatem conſecutus eſt, 6. annos in regendo ordine conſumpſit, cum Lithuanis & Ruthenis bellum egregium, in die Purificationis Beatæ Mariæ geſsit, auxilioq; Diuino 10000. inimicorum proſtrauit. E' uiuis poſtea deceſsit, Mariemburgæq; humatus eſt. Hic uirginum Cœnobium, Lebenich dictum, Regiomonti erexit.

Lithuani proſternuntur.

19 Decimus nonus Magiſter Henricus Kniprodienſis, Carolo Cæſare 34. & Clemente 6. imperantibus, ad dignitatem Magiſterij acceſsit, anno 1348. Eo præſidente ordo doctis uiris abundauit, fratres in timore & amore Dei inſtruxit, annis 31. officio præfuit: Mariemburgæ uitam terminauit, ibidemq; ſepultus eſt.

Vigeſimus Magiſter Conradus Zolner, temporibus Venceslai 33. Imperatoris Romani, & Vrbani 6. Pontificis, ad officium uocatus eſt, anno Domini 1379. multa egregia bella & facinora contra Gentiles, Lithuanos, & Samogithas temporibus Keyſtudi, Iagielonis, Vitoldi, & Suidrigilonis Ducum Lithuaniæ geſsit. Ordinem in poteſtate octo annis tenuit, Mariemburgæ naturæ debitum perſoluit. 20

Vigeſimus primus Conradus Valenrodenſis, Venceslai 33. Imperatoris, & Bonifacij Pontificis tempore, magnus Magiſterij oblatum ſuſcepit, anno 1388. uehemens, & iracundus extitit, totis uiribus bello incumbebat, Monachos, Sacerdotes, & omnes Eccleſiaſticos furore percitus, odio perſequebatur, nullumq; in hora mortis ad ſe uenire paſſus eſt. Anno 1391. fratres ordinis, armata manu, per fluuium Crononem, Lithuanis Nemen dictum, ad arcem Cawnenſem in Lithuaniam nauibus, terraq; peruenerunt, ibique tres munitiones celerrimè erexerunt, Newerder, Riteuerder, & Metemburg appellatas, ex his Crucigeri Lithuanis, magna damna inferebant, Regionem igne & ferro uaſtando, incolasq; occidendo. 21

Vigeſimus ſecundus Magiſter Conradus de lungingen, ad munus obeundum uocatus eſt, Venceslao 33. Imp. & Bonifacio Pontifice præſidentibus. Hic propter morũ probitatem magnam laudem apud omnes obtinuit, pacisq; obſeruantiſsimus erat, ideò ab ordinis fratribus, eum multa pati oportebat. Annis 12. officio præfuit. Poſtea ex carceribus corporis liberatus, Mariæburgæ in D. Annæ templo humatus eſt. 22

Vigeſimus tertius Magiſter Vlricus de lungingen, Conradi frater, Ruperto 34. Cæſare, & Gregorio 12. Pontifice, munia obeuntibus, officiũ ſuſcepit anno 1404. Strenuus & bellicoſus uir extitit, regulas ordinis non admodum obſeruauit, conſanguineos odio perſequebatur, illorumq; arces partim eripuit, partim deſtruxit. Cum Lithuanis & Polonis plurima bellis geſsit, hunc poſtea Iagielo Rex Poloniæ, & Lithuaniæ magnus Dux Vitoldus, cruento prælio profligauit, ubi & ipſe cum plurimis Commendatoribus quorum 200. recenſentur cecidit. Dux quoq; Stetinenſis & Oleſnicenſis, Kerczdorffq; Dux exercitus Crucigerorũ, à Polonis capti: 5000. Crucigerorũ à Polonis cæſa ſunt. Lithuanorum tamen in caſtris Polonorum militantium 7000. trucidata, fugataq; in primo conflictu. 23 *Crucigeri profligantur.*

Vigeſimus quartus Magiſter Henricus Comes Plauenſis, ſub Sigiſmundo 35. Imp. & Ioanne 23. Pont. electus eſt. Hic uolebat ulciſci iniuriam, quæ à Polonis Crucigeris illata erat, ſed antequam quicquam inciperet ab officio deiectus eſt, & Engelsburgæ in carceres coniectus, deinde ad Lekſteg miſſus, ubi 7. anno in uinculis peracto, fatis conceſsit, ſepultus Marienburgæ. 24

Vigeſimus quintus Michaël Sterbergenſis, Imperatoriæ culinæ Magiſter, Sigiſmundo 35. ſceptrum tenente, & Ioanne 23. Rom. Pont. ordini præpoſitus eſt, anno Domini 1410. Primo anno cum ſuſcepiſſet officium Iagielo Rex Poloniæ, & Vitoldus Dux Lithuaniæ, Oſterrodam, Helsburgenſemq; Epiſcopatum, Reſenburgam, Elbingam, & Chriſtburgam ciuitates, depopulati ſunt. Argentoratum obſederunt, re tamen infecta diſceſſerunt, nouem annis ordinis curam geſsit: poſtea ut deponeretur precibus obtinuit, Gedani uitam finiuit, Marienburgæ uerò ſepultus eſt. 25 *Poloni cum Lithuanis Pruſſiam uaſtant.*

Vigeſimus ſextus Paulus Ruſdorffienſis, Sigiſmũdi 35. Imp. & Martini Pont. tempore, Magiſterij celſitudinem conſecutus eſt, anno Domini 1419. Huius tempore prouinciæ & ciuitates Pruſsiæ ad Regem Poloniæ Caſimirum defecerunt, & iugum Crucigerorum excuſſerunt, officium 9. annis hic Magiſter retinuit, mortuus tandem, Marienburgæq; ſepultus. 26 *Ad Polonos Pruteni deficiunt Crucigeros ſpernentes.*

Vigeſimus ſeptimus Conradus ab Erlingshauſen, Alberti 36. Rom. Imp. tempore officium ſuſcepit, anno 1438. Hic à bello quo aduixit abſtinuit, nimio dolore ob fratrum peruerſitatem conſumptus eſt, Marienburgæ mortuus, ibidemq; ſepultus. 27

Vigeſimus octauus Ludouicus ab Erlingshauſen, ſub Cæſ. Friderico huius nominis 3. fratres regere cepit anno 1450. Huius tẽpore Pruſsia ab ordine deſciuit, ad Regemq; Poloniç Caſimirum maior pars eorum defecit. Milites quoq; ordinis præſidiarij, Marienburgam Regi anno Domini 1457. pro ſumma 476000. florenorum uendiderunt, cum alijs caſtris & ciuitatibus. Poſtea Rex Poloniæ capta arce Choinicze, pacem cum Crucigeris init, atq; ab hoc tempore Pomerania Regno Poloniæ adiuncta eſt, pro qua Poloni 150. annis perpetuò cum Crucigeris belligerabant. 28 *Pruteni Crucigerorum iugũ excutiunt. Marienburga uenditur.*

Vigeſimus nonus Henricus Rhews, Comes Plauenſis, dignitatem Magiſterij aſſecutus eſt, ſub Friderico huius nominis 3. Imp. anno Domini 1467. Vndecim hebdomadis officio præfuit, Regiomonti in Cathedrali Eccleſia terræ mandatus eſt. 29

Trigeſimus Magiſter Henricus Comes Richtenbergẽſis, anno 1470. officium ſuſcepit, præſidentibus Friderico 3. Imperatore, & Sixto Pontifice huius nominis 4. Fuit uir rigidus, 30

gidus,furibundusq́;,Theodorum Epiſcopum Pruſsiæ captum,in uinculis fame peremit. Ordini annis 7.præfuit,Regiomonti ſepultus eſt,huius tempore bellum ſacerdotum in Germania fuit.

Bellum ſacerdotum.

31 Trigeſimus primus Martinus Truchſes Vueczhauſenſis,ſub Friderico 3.Imperatore,& Sixto 4.Pontifice ordini præfectus eſt,12.annis præfuit,Caſimiro Regi Poloniæ obedientiam præſtitit,Regiomonti mortuus,ibidemq́; ſepultus eſt.

32 Trigeſimus ſecundus Magiſter Ioannes de Tieſen ex Heluetia,celebri familia ortundus,Maximiliano ſceptrum tenente,& Iulio Pontifice præſidente,ordinem in tutelam ſuſcepit,anno 1489.Eodem anno Poloniæ Regi,iuramentum præſtitit.Poſtea eidem Regi Ioanni Alberto,auxilium contra Valachos ferens,cum exercitu profligatus,ipſeq́; peremptus eſt.Regiomontum delatus,ibidem terræ mandatus.

33 Trigeſimus tertius Fridericus Dux Saxoniæ,Thuringorum & Hermandurorum Marchio,Maximiliani Imperatoris,& Iulij Pontificis temporibus,anno Domini 1498. In feſto D.Michaëlis Regiomonti Magiſtratum ſuſcepit.Nunquam Regi Poloniæ iuramento ſe obſtringere uoluit,qua de cauſa à Polonis ſæpiùs infeſtatus,in patriam ſuam Hermanduriam profectus,ubi 12.annis extra Ordinis fines exactis,mortuus eſt. Huius tempore Ioannes Albertus Rex Poloniæ è uiuis deceſsit,cui in Regno Alexander frater germanus ſucceſsit.

34 Trigeſimus quartus Albertus Marchio Brandenburgenſis,Caſimiri Regis Poloniæ Nepos,Maximiliani Cæſaris,& Iulij Pontificis temporibus,Ordini ſolenniter cum ingenti pompa Regiomonti præfectus eſt,anno Domini 1512. Sigiſmundo Regi Poloniæ auunculo ſuo,iuramentum præſtare noluit,ſed arces neceſſarijs omnibus muniuit, ut ſe contra Polonorum incurſum defenderet,magnum & diuturnum bellum cum Rege Poloniæ habuit,in quo ex utraque parte multi ceciderunt,eam ob cauſam,quod iuramento ſe obſtringere Regi noluiſſet.

GESTA HVIVS MAGISTRI TEMPORE præcipua.

ANno Domini 1519.in Autumno,inter Sigiſmundum Regem Poloniæ,& Magiſtrum Pruſsiæ Albertum Marchionem,bellū ortum eſt,anno 1520. Albertus Marchio,die feſto Circumciſionis Chriſti,Bransbergam inopinate occupauit. Eodem anno, Mielzak,Milimlijn,Regi traditæ ſunt,cum alijs plurimis ciuitatibus, caſtriſq́;. Quadrageſimali tempore menſe Aprili copiæ Regis Oland,ciuitatem & arcem ſub Magiſtro,cœperunt,eodem anno Brandemburga arx & ciuitas à Polonis capta & depopulata eſt.

Anno Domini 1520.Vuolſangus Dux Schonemburgēſis cum exercitu ordinis decem millibus peditum,& 4000.equitum coniungens,Gedanum oppugnauit,ex epiſcopijq́; monte,(ut uulgò uocant) ciuitate imminenti 4000.globos tormentorum bellicorum,in ciuitatem fruſtra tamen exonerauit,nullum enim hominem læſit,ſibi uerò ingens damnum in tormentis & globulis intulit:nam ex muro ciuitatis tormentum unum præſtantiſsimum,in mille fruſta concuſſum eſt,& ſi aliquis ex exercitu ſe oſtenderet, in hunc quatuor uel quinque tormenta ex turribus ciuitatis exonerabantur,tantaq́; miſeria & penuria omnium,Crucigerorum milites afflicti erant,ut multis ſuorum deſideratis, quibuſdam captis,fuga ſibi ab obſidione conſulere cogerentur. Interea uerò Poloniæ Rex,in ſubſidium Gedanenſibus 12000.equitum electorum miſit,qui milites Crucigerorum à Gedani obſidione diſcedentes,inſecuti ſunt, plurimosq́; ex eis trucidauerunt, quoſdam captiuos abduxerunt,multi etiam à Caſſubijs & Pomeranis iugulati ſunt.Poſtea Regius exercitus Dirſchouiam & Stargerdum arces occupauit, Chojnicz quoq́; arx cum ciuitate capta eſt,poſtea cæteræ ciuitates & arces ultro ſe Regi Poloniæ obtulerunt,& milites ordinis una cum Crucigeris ex Pruſsia ſunt eiecti.

Crucigeri à Gedano fugantur.

Crucigeri ex Pruſsia eijciuntur.

Anno Domini 1525.die 8.Aprilis,Pruſsia quam primùm religioſi Crucigeri uidelicet tenuerunt,in mundanam policiam & principatum ſæcularem ceſsit. Albertus enim Marchio Brandenburgenſis in ordine 34.& ultimus Magiſter Crucigerorum, belli cum Rege Poloniæ pertæſus,difficileq́; contra ſtimulum calcitrare uidens,Regem ſibi per internuncios fratres & affines ſuos reconciliauit,Cracouiamq́; ueniens iuramentum ſolenniter Regi Poloniæ Sigiſmundo,in Maieſtate Regia ad id fabricata, in medio foro Cracouienſi ſedenti,Regalibusq́; induto præſtitit,multis principibus. Ibiq́; prædictum Albertum Marchionem Brandenburgenſem,poſt iuramentum ſolenniter præſitum,Sigiſmundus Rex,Principem ſæcularem,equitemq́;(ut uocant)auratum creauit. Terraſq́; omnes Pruſsiæ certis ſub conditionibus,eidem ut feudali, clientiq́;,& ſubdito ſuo cōceſsit, uexillumq́; illi ſuum ſub inſignijs Polonicis dedit.Atq; hic finem ordo ille ut uocant Teutonicorum

Magiſter Pruſsie iuramētum Regi preſtat.

tònicorum Crucigerorum, in Pruſsia anno Domini 1526. Alberto Pruſsiæ Duci, ſoror Regis Daniæ, in matrimonium data eſt, ex qua ſuſcepit filium, Albertum Fridericum modernum Ducem Pruſsiæ, qui etiam poſt mortem patris, Regi Poloniæ iuramentum, homagiumq; ſolenniter præſtitit, nunc quo ordine, & quibus cęremonijs hoc iuramentum præſtitum ſit, quoniam ipſe præſens rerum ſpectator fui, breuiter dicam.

Anno Domini 1569. menſe Iulio in Comitijs Regni generalibus, Lublini celebratis, Albertus Fridericus Marchio Brandenburgenſis, Alberti Ducis Pruſsiæ prædicti filius, patri in Principatu ſuccedens, iuramentum Regi Poloniæ præſtitit, hoc modo. Decima nona die Iulij, ampliſsimum ſuggeſtum (ſiue Maieſtas ut dicitur Regia) tectum ſericeis, & ſtragulis, tapetisq; pretioſis, in ſuburbio Lublinenſi ſumptuoſè erigitur, ubi Rex ſeſſurus eſſet. Concurſus fit ad forum immenſæ hominum multitudinis, opplentur uiæ, omnesq; plateæ quacunq; inceſſus erat, ſatagit pro ſe quiſq; uel ornatus ſplendido ueſtitu, uel armis inſtructus apparere. Interim Maieſtas Regia ex arce in thronum proficiſcitur, cingitur ingenti, & ſplendida Senatorum, Procerumq; uniuerſi Regni corona, præcedentibus Principibus, uiris, ac omnis ordinis conſiliarijs, & aulicis. Vexillumq; pulcherrimum & ampliſsimum album, nouo Duci, de more, cum inſignijs donandum, Eraſmus Debinski, Cancellarij Regni filius, præferebat, poſteà Rex in domum quandam ſuggeſto oppoſitam diuertitur, ibiq; ornatu Regali induitur, Sandalijs uidelicet aureis, alba Dalmatica, & Chlamide, ſiue Piuiali ex panno aureo confecta, & corona Regia aurea gemmis, lapidibusq; prætioſis concinnè, affabreq; ornata, chirothecas quoque annulis, gemmisq; ornatas manibus impoſuit. Induta Maieſtas Regia ornamentis Regalibus de modo illa in ſuggeſtum procedit media, inter Reuerendiſsimos Dominum Iacobum Vchanski Archiepiſcopum Gneſnenſem, Primatem Regni, ac Dominum Padniewski Epiſcopum Cracouienſem, præcedentibus, & ſubſequentibus contiguè primarijs Dominis, Conſiliarijs, Spiritualibusq;, gladium euaginatum ancipitem Dominus Andreas Zborouuski Gladiator (ut dicitur) Regni, præferebat: Pomum aureum Cruce inſignitum Petrus Zborouuski Palatinus Sendomirienſis portabat, Sceptrū Stanislaus Myſkouski, Palatinus Cracouienſis anteferebat. Cùm itaque Sacra Regia Maieſtas in ſolio ſedit, quatuor Germani Proceres Pruſsiæ, nomine Ducis ſui, ſupplices uenerunt, & genubus flexus unus eorum orationem facundo lepore, ad S. R. M. recitauit: Oratione finita, Regia Maieſtas quatuor Conſiliarios ſuos cum illis quatuor Germanis ad Ducem Pruſsiæ accerſendum miſit. Veniens itaque Illuſtriſsimus Princeps Albertus Fridericus, diſertiſsima facundia, orationem fecit ad S. R. M. ſingularem fidem, ſupplicitatem, & ſubiectionem teſtantem. Reſponſum eſt poſtea ipſi Principi, Conſiliarijsq; eius Latinis uerbis, nomine Regis: Sacram R. M. tam ipſum Principē, quàm omnes ſubditos, & optimates eius, omni fauore, & gratia complecti, defendereq; uelle. His finitis acceſsit Princeps ad ſolium, & pedes Regios genu flexus cū ſumma reuerentia accepit, accepitq; de Sacra Regia Maieſtate manibus, uexillum album inſignitum Aquila nigra, cum literis S. & A. colligatis in pectore, cum inſtitutione ore Regio facta his uerbis: Nos Sigiſmundus Auguſtus Rex, annuentes ueſtris, & ueſtrorum ſubditorum precibus, tradimus, & concedimus Illuſtritati tuæ, prout parenti tuo Illuſtriſsimo tradideramus, in feudum terras, ciuitates, oppida, & arces in Pruſsia, & ad eas Illuſtritatem tuam inueſtimus, per huius uexilli traditionem, ac inſtituimus gratia, & benignitate noſtra, qua Illuſtritatem tuam uti nepotem noſtrum chariſsimum complectimur, ſperamusq;, quod eius beneficentiæ noſtræ, & memor, & grata, fidelisq; Illuſtritas tua ſit futura. Deinde Princeps Pruſsiæ caudam uexilli tenens, ſuper libro Euangeliorum in hæc uerba iuramentum præſtitit.

Mos omagiorum regni Polonici.

Veſtitus ſolennis Regis Poloniæ.

Verba Regis ad Ducē Pruſſiæ.

Ego Albertus Fridericus, Marchio Brandenburgenſis in Pruſsia, Stetinenſis, Pomeraniæ, Slauorum, Caſſubiorum Dux. Princeps Rugiæ, & Burggrauius Norimbergēſis, promitto & iuro, quod Sereniſsimo Principi ac Domino, Domino Sigiſmundo Auguſto Regi Poloniæ Inuictiſsimo, Magno Duci Lituaniæ, Ruſsiæq;, ac omnium terrarum Pruſsiæ Domino, & Hæredi, ſicut meo naturali, hæreditarioq; Domino, & eius Sacræ Maieſtatis hæredibus, & ſucceſſoribus Regibus, & Regno Poloniæ ero fidelis & obſequens, eiusq; Maieſtatis ac hęredum, & totius Regni Poloniæ bonum procurabo, & damnum præcauebo, ac omne id faciam, quod ad fidelem uaſallum, feudalemq; pertinet, ita me Deus adiuuet, & hoc ſanctum Dei Euangelium. Accepto huiuſmodi iuramento Maieſtas Regia, gladium ancipitē, à Gladiatore Regni, Domino Andrea Zborouuski accepit, nouumq; Ducem ter præcinxit, inclinatū de more dicens: Accingere gladio tuo ſuper femur tuum, Potentiſsime. Poſtea ei torquem aureā, Regio munere non indignam impoſuit. Mos omnis Ordinis Nobiles, qui ad Equeſtre munus contendebant (in quo-

rum ego numero, eodem more præcinctus fui) præcincti ſunt. Quibus omnibus ex ordine ſolenniter peractis, ac depoſitis Regalibus indumentis, cum toto illo comitatu, Duceq; Pruſsiæ cum ſuis præcedente in arcem redijt.

Commendatio Pruſsiæ. HAEC autem Pruſsiæ Regio, pleriſq; ſinuoſis flexibus eſt ubiq; amœna, & oportunis Portubus maris Baltici, maximè commoda, urbium illuſtrium oppidorum, arciumq; frequentia, & opimis incolarum diuitijs, opibusq; ac terræ ubertate, ſupra modum claret. Pecoris omnigeni inæſtimabili copia, piſcationibus, uenationibusq;, & ſyluis fructuoſiſſimis, aërisq; temperie, cum amœnitate coniuncta prædita eſt, & poſtquam fidem Chriſtianam Pruſsia ſuſcepit, 72. arces præcipuas, & 62. ciuitates principales habuit, à Crucigeris domus Teutonicæ erectas, quarum numerus nunc temporis ſucceſſu, plurimū creuit: multæ enim & frequentes ciuitates ac oppida, munitionesq;, tam à Polonis, quàm Crucigeris uario Marte utrinq; decertantibus extructæ ſunt. *Ciuitates in Pruſsia.* Longitudo eius ex Aquilone in Auſtrum, à Torunia urbe confini Maſouiæ uſq; ad Memulam caſtrum cum oppido, quinquaginta octo milliaribus extenditur. In latitudinem uerò quinquaginta milliaribus, Lituanos, & Maſouitas contingens patet.

Flumina Pruſsiæ. Flumina præcipua, & principalia, in Pruſsia duodecim reperiuntur, Iſtula ſiue Viſtula, quæ Syleſiam, Poloniam, Maſouiam, & Pruſsiam præterlabitur, ſimiliter Cronon ſiue Nemen ex Lituania decurrens, Nogat, Elbinga, Vueſera, Paſſaria, Alla, Prægel, Oſſa, Drebnicz, Lica, Lauia. Extant quoque alia plura flumina omni genere piſcium abundantia, minùs tamen hominibus præcipuè externis cognita. Lacubus plurimis aliquando ſeptem milliaribus Polonicis patentibus, piſcibusq́ue omnis generis exundantibus undique ſcatet. Gummi quoque genus lucidiſsimum, quod ſuccinum, ſiue Gleſſum uulgariter Burſtin uocatur, in littore maris Baltici copioſè colligitur. Cùm autem Pruſsia, ut copioſè ſuperiùs deſcripſimus, barbarorum colonia antiquitùs fuerit, Polonorum ac Teutonicorum armis ſubactam, ſacrisq́ue initiatam ſe agnoſcit, qui in eam colonias ſuas barbaris, penitùs ferè extirpatis deduxerunt, nuncq́ue tam Polonis, quàm Germanis equitibus, pariter ciuibus, agricolisq́ue frequens eſt. Barbarorum tamen reliquiæ, ad Curlandicum lacum hucuſque ſuperſunt, qui cum Liuonibus, & Lituanis uicinis, idiomate, moribus, habituq́ue concordant. Porrò nulla in uniuerſo Poloniæ Regis Dominio, regio reperitur, quæ tam frequentibus ciuitatibus, arcibus, & oppidis, ut Pruſſia abundat.

Pruſsia duplex. Hæc autem Pruſsiæ Regio ampliſsima, omniumq; fructuum tam ex terra, quàm aqua naſcentium abundantiſsima, duplex eſt, Ducalis, & Regalis: nam Dux gratia Regis Poloniæ, in ſuis ciuitatibus, & arcibus integrè rerum potitur, ut uaſallus, & feudalis, ac beneficiarius Regni. *Regiomontū.* Regiomontiq;, quæ eſt ciuitas maritima, ſedem ſuam habet, in qua eſt collegium communis ſtudij, ab Alberto præfato primo, ex Magiſtro Duce creato fundatum. Eſt autem Regiumons emporio clara, ad eam enim merces ex Septentrionis regionibus copioſè apportantur, in hanc ſedem ſuam Magiſtri tranſtulerunt Marienburga nobiliſsima, eaq; munitiſsima arce, ac totius Pruſsiæ propugnaculo, quæ cùm ſe expugnari non pateretur, Caſimiro Regi Poloniæ (ut diximus) pro certa ſtipendiorum militibus Ordinis perſolutione dedita eſt, in ea aſsiduè milites præſidiarij à Rege Poloniæ aſſeruantur, uictu & omnibus ad bellum neceſſarijs tam apprimè prouiſa, ut ſex annorum obſidionem ſuſtinere poſsit. *Marienburga.* Eſt enim Regalis Pruſsiæ (id eſt, illarum arcium, & ciuitatum, quas Rex electas extra Ducem, armis maiorum ſuorum, acquiſitas poſsidet) caput, & metropolis à Gedano ſeptem milliaribus diſtat. Plurimas nobiles ciuitates, & arces, quas ſuperiùs enumerauimus, Pruſsia complectitur.

Epiſcopatus Pruſsiæ. Epiſcopatus uerò quatuor Catholicos, poſtquam fidem Chriſtianam ſuſcepit, Pruſſia habebat. Vuarmienſem, Culmenſem, Sambienſem, & Pomeſanienſem, nunc Sambienſis Vuarmienſi: Pomeſanienſis autem Culmenſi adiuncti. Vuarmienſem Epiſcopatum, qui eſt præcipuus Reuerendiſsimus Dominus Stanislaus Hoſius Polonus, Sacræ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis digniſsimus, ſingulari pietate, & uitæ ſanctitate, ac doctrina cœleſti, & ſcriptis diuinis corruſcans adminiſtrat, qui Malleus Hæreticorum indefeſſus, & Catholicæ Eccleſiæ propugnator ſtrenuus iure cenſendus eſt. Culmenſem Epiſcopatum, Reuerendiſsimus Dominus N. Coſtca, uirtutum, & doctrinæ ſpeculum inſigne. Nunc de Pomerania regione ampliſsima dicendum nobis occurrit, quæ etiam Polonorum armis antiquitùs perdomita imperio paret. Nam Boleslaus Rex bellicoſiſsimus Anno Domini 1003. Ruſsiæ Principibus debellatis, ſtrenuoq́ue Marte contuſis, *Gades Boleslai.* perpetuum uictoriæ monimentum Herculeum imitatus opus, tres ferreas columnas in Boriſtene fluuio collocauit. Deinde Anno Domini 1008. Saxonibus bellum intulit,

& omnem

& omnem illorum regionem, circa Oderam, ad Albim, & Salam fluuios, Cherſoneſumque, Cimbricam, quæ hodie Dania appellatur, ſumma belli dexteritate ditioni ſuæ ſubiugauit. Vrbes earum regionum maximas, partim ſolo æquauit, partim ſuis Polonis muniuit, gentemque uniuerſam Pomeranorum, barbaram, & incultam, ad fidem Chriſtianam ſuſcipiendam, armis coëgit, & ut ſempiterna memoria uictoriæ fœliciſſimæ apud poſteros extaret, in Albi, & Sala, Oſſaque fluuijs, columnas æreas inclytus triumphator locauit, totam Pruſsiam ac Pomeraniam Chriſtianis infeſtiſſimas, perdomuit.

DVCATVS POMERANIAE.

POMERANIA Regio ampliſsima, ab Holſatia ad Liuoniam uſque, longo tractu iuxta mare Germanicum extēditur, unde & nomen habet. Pomorze enim Slauis mari adiacentem Regionem ſignificat. In hac Regione natio Slauonica, antiquitùs conſederat, ſed nunc Germani magna ex parte eam incolunt. Has præcipuas ciuitates à mari procul ſitas complectitur, Stetiniam, unde Ducatus Stetinenſis dicitur, Neugardiam, Lemburgam, Stargardiam, Bergradum, Cameneciam, Publinam, Griſenborgam, & alias complures. Quæ uerò mari impendunt Colberg, Camin, Coſlin, Gribſwald, Sunt, Puczka, Reuecol, Louemburg, Hechel, &c. Iulinum in hac Regione urbs erat celeberrima, nunc ruinis deformis iacet, pro hac regione Poloni cum Prutenis Gentilibus, & Crucigeris, longo tempore acriter decertabant, nunc titulo eius Rex Poloniæ, qui in ea maiori ex parte rerum potitur, Duxque Pruſsiæ feudalis Regis Poloniæ utuntur. *Iulinum.*

GEDANVM, ſiue Dantiſcum huius Regionis metropolis, urbs ampliſsima, & inſignis à mari Germanico uno milliari abeſt, eam celeberrimus fluuius Viſtula præterlabitur, ibidemque ampliſsimis oſtijs in mare exoneratur, in ea totius Pomeraniæ, & Pruſsiæ celeberrimum emporium eſt: ex ultramarinis enim regionibus longinquis, Anglia, Britannia, Scotia, Gallia, Hiſpania, Swetia, Dania, & Nordwegia, naues ad eam appellunt. Ex Lituania quoque Ruſsia, Volinia, Poloniaque uariæ merces, fluuijs nauigabilibus in eam deferuntur: præcipuè uerò ſiliginis, & frumenti, ingens copia ex ſupranominatis regionibus aduehitur. Regi Poloniæ ſubiecta eſt, Caſtellanumque à Rege præfectum habet. Ex mari in urbem perducta eſt, foſſa qua naues maximę intra mœnia ueniunt. Burggrauius cum proconſulibus, & conſulibus regio nomine, ciuitatem adminiſtrant. Ciues omnes ferè Germani ſunt, mercatoresque ditiſsimi, ita ut Gedanum ædificiorum pulcherrima diſpoſitione, commerciorum uarietate, maris, Viſtulæque opportunitate, incolarum, & externorum incredibili multitudine, ciuium diuitijs, & inſtrumentorum bellicorum, ad hoſtes propulſandos, ac machinarum ænearum numero, cum præcipuis Europæ urbibus, meo iudicio cōferenda ſit. Prætorium maximo ſumptu, eoque regio exædificatum cum ſuperba turri, ædesque ſacræ, cum priuatis ingenti auri pondere, artificioſè erectæ, Geldaque publicum urbis palatium, ac horologium diuinis ferè manibus elaboratum, cuius campanæ mirabilem quendam, & ſuauiſsimum concentum edunt, ſecundùm artificis uoluntatem, & temporis conuenientiam in admirabilem omnium gentium aduenas attrahentes. Propugnaculum munitiſsimum in ipſo maris portu extructum, frequentibus directis machinis armatis militibus cuſtoditur.

Vexillum totius Pomeraniæ aquilam nigram in collo coronatam, gladium euaginatum manu humana tenentem, pro Stemmate in campo aureo geſtat ſimilem Pruſsiæ, quam in eius principio expreſsimus.

ELBINGA ciuitas inſignis ad oſtia Albis fluuij, in littore maris magnificentiſsimè, & ſumptuoſè extructa, ſplendidis ciuium opibus, & mercatorum diuitum frequentia claram, ſpectabilemque ſe reddit. Eius titulo Rex Poloniæ ſcribens, ſe Dominum terræ Elbingenſis maximè in Priuilegijs utitur. Diſtrictum enim ampliſsimum circumiacentem habet. Atque hæc de Pruſsia breuiter dicta ſufficiant.

LIVONIAE TOTIVS CVM SVIS PROVINCIIS, CIVITATIBVS, CASTRIS, ET COMMENDATVRIS, SIue Palatinatibus, &c. ſuccincta deſcriptio.

Addita eſt quoque breuis narratio, quomodo hæc Regio in ius Inuictiſsimi Regis Poloniæ Sigiſmundi Auguſti, Magni Ducis Lituaniæ ceſſerit, & quo pacto à Moſchorum Principe, & Swetiæ Rege diminuta fuerit

LIVONIA ſiue Lieflandia, Regio ampliſsima, ab Oriente Ruſsiæ, Moſchorum Principi ſubiectæ, contigua eſt, Neruaq́ fluuius nauigabilis, (in cuius utraque ripa, duæ arces eiuſdem nominis, uni Liuonienſium, altera Moſchorum ſibi exaduerſo ſitæ ſunt) imperium Moſchouiticum, à Liuonienſi diſlimitabat. Sed modernus Moſchorum Monarcha, Ioannes Baſiliades, Derpt inſigni urbe Epiſcopali, cùm ſibi adiacente Prouincia occupata, ulteriùs fines ſuos (prout inferiùs dicitur) promouit. A' Septentrione cum Swetiæ Regno, & Philandiæ Ducatu fines ſuos, ſinu maris Baltici diſterminat: ab Occidente mari Baltheo (quod Germanicum, & Prutenicum appellatur) contermina eſt: à Meridie Samogitiæ, & Lituaniæ, nonnihilq́ in Occidentem uergens, Pruſsiæ adhæret. Nonaginta miliaribus Germanicis in longitudinem, & quinquaginta in latitudinem, cum ſinu maris Baltici adiacenti extenditur. *Fines Liuoniæ.* Sed nunc bellis ſæuientibus, pluribus in locis uaſtata, & diminuta eſt. Continet autem in ſe plurima territoria, quæ pro Ducatibus computari poſſunt, horum ſingula cum ſuis ciuitatibus, & caſtris ſuccinctè deſcribere curabo. Sed primò quomodo, & quando Regionis incolæ nomina Chriſto dederint, paucis aperiam.

Totum penè Orbem terrarum poſt maximum illud uniuerſæ terræ diluuium, fallacium dæmonum fraude ſeductum, ueram unius Dei religionem, impio multorum, & falſorum Deorum cultu, uanaq́ue ſuperſtitione commutaſſe conſtat. Quidam enim mortuos homines propter merita beneficia, & egregia geſta, cultu diuino uenerabãtur. Alij malignos Dæmones, ementitis miraculis, & prodigijs hominum oculis ſeſe inſinuante, adorabant. Denique beluis atque ſerpentibus, & ſculptis, pictisq́ arte humana ſimulachris, gloriam ueri Dei exhibebant. Donec Ieſu Chriſti, ueri Dei, hominisq́ue benignitas, & Euangelij eius claritas poſt multa ſæcula, quaſi lux clariſsima, mundo cœlitùs affulgens, has terras, terribilesq́ tenebras diſcuſsit. Sed regiones Septentrionales, & omnes gentes ad Aquilonem uergentes, Chriſtianæ religionis ignaræ, uano idolorum cultui, diutiùs ſubiugatæ fuerunt: difficilis enim ad eos externis gentibus erat aditus, propter efferam barbariem, & crudelitatem populi. Romani etiam, & Græci, qui primô fidem Chriſtianam amplexi ſunt, Septentrionalium plagarum minùs exactam notitiam habebant: unde factum eſt, ut Liuonia cum cæteris, ad Aquilonem uergentibus Regionibus, nouiſsimè omnium, Sacro Baptiſmi fonte lauata fuerit. *Fridericus Imperator.* Demùm Friderici primi ex Ducibus Germaniæ, Romanorum imperatoris temporibus, mercatores rem familiarem ex Germania per mare Balticum in Liuoniam appulerunt, & gentis barbaræ, ſimpliciſsimæq́ue animos ob mutua mercimonia commutanda pellexerunt. *Germani in Liuoniã ueniũt.* Erat autem hic populus miræ ſimplicitatis, opumq́ue parandarum, & rei familiaris iuſto negligentior: melle enim expreſſo (quo maximè Regio abundat) cæram uelut alias quiſquilias, & purgamenta domibus euertebant. Poſtea ſuccédente quæſtu, & mercatoribus Occidentalibus, eò loci confluentibus, Sacerdotes paulatim ſe illis immiſcere, adiungereq́ue, piæ peregrinationis cauſa cœperunt, ut mercatoribus, uidelicet Theſauros Liuonum acquirentibus, ipſi animas gentis Chriſto, per uerbum ſalutiferum lucrifacerent. Erat igitur ea tempeſtate uir quidam Meinardus nomine in Lubeca ciuitate celeberrima, pietatę, & ſanctimonia uitæ inſignis, hic unà cum mercatoribus conſcenſa naui, in Liuoniam, Anno partæ per Chriſtum ſalutis, milleſimo, ducenteſimo, traijcit, & conſpiciens in tam inſigni, & præmatura meſſe, nullos operarios extare, continuò ibi uníus famuli conuictu contentus, ætatem tranſigere conſtituit. *Meinardus pius uir, primus in Liuoniam uenit.* Caſamq́ue ſibi ex arbuſtis propter imbres arcendos conſtruxit. Paulatim deinde hominum familiaritatem captare, & tædio ſuperato, abita iam mutui conuictus, & contractæ notitiæ cum incolis Regionis opportunitate, Religionibus, & rerum Diuinarum eos admonere cœpit, ſenſimq́ue à uano Idolorum cultu, ad Chriſtianę fidei obſeruantiam adducere, auſpicanteq́ue Deo, & pium uiri religioſi conatum ſecundante, complures incolarum in agnitam ueritatis doctrinam con-

Meinardus Liuones in fide Chriſti inſtruit.

nam con-

nam conceſſerunt, quorum creſcente numero, multorumq; animis (ut fit) rei nouæ, & inuſitatæ religionis ſtudio, flagrantibus, Baſilica inſtauratur. Nec multò pòſt Meinardus à Bremenſi Archiepiſcopo, in Liuoniæ Epiſcopum conſecratur, qui in meſſe Chriſti ſtrenui operarij munus adimplens, rem Chriſtianam multùm adauxit, & magnam gentis partem ad Chriſtum conuertit, poſtea uitam cum morte fœliciter commutauit. Huic ex uita decedenti Bertoldus Ciſtercienſium abbas ſucceſsit, qui contra irruentes hoſtes fidei Chriſtianæ, unà cum peregrinis militibus, qui pietatis ergo ad militiam Chriſto exercendam, ex Germania confluxerant, pugnare inſtituit. Vbi uerò ad pugnam uentum eſt, equo infræni in mediam barbarorum aciem profectus confoditur. Tandem creſcente multorum pietate, plurimi ſacræ ſe militiæ deuouerunt, ordinisque fratrum Teutonicorum habitu ſuſcepto, enſiferos fratres ſeſe nuncupauerunt. Sed cum rebus gerendis ſupereſſe non poſſent, hoſtiumque barbarorum uis undiquaque inualeſceret, Teutonicorum fratrum ordini, in Pruſsia ſe coniunxerunt. Cùm enim audiuiſſent, quod ordo Teutonicus Cruciferorum in tota Germania proficeret. Volquinus Præpoſitus eorum à quinto in ordine, Magiſtro Pruſsiæ Conrado olim Comite Turingenſi, in ordinem Teutonicum ſuſceptus eſt, Anno Domini 1234. ſuffragijsq; eiuſdem Magiſtri Pruſsiæ Conradi, Gregorius ſummus Pontifex Romanus huius nominis nonus, iuſsit ubique & præcipuè apud infideles Prutenos, Liuonesque proclamari, quod ordo fratrum à gladio in Liuonia (qui nondum confirmatus erat) Teutonico ordini in Pruſsia unitus, incorporatus, aſſcriptusq; eſſet. „Suſceperunt itaque fratres à gladio Liuonienſes, crucem, habitumq; more fratrum Teutonicorum in Pruſsia. Et ſemper ab hoc tempore Magiſtri Pruſſiæ, à Liuonienſibus Magiſtris tributa certa, & obedientiam exigebant, uſque ad tempora Alberti Marchionis Brandenburgenſis, Magiſtri Pruſsiæ, qui anno Domini ſupra milleſimum, quingẽteſimum, decimo tertio, pecuniam, quam obedientiam accipere maluit. Itaq; Liuonienſes data, præſcripta ingenti ſumma pecuniæ, in poſterum ab obedientia Prutenicis Magiſtris exhibenda, liberati ſunt. Hanc tamen libertatem paulò pòſt per inſolentiam ſuam amiſerunt. Rex enim Polonorum Sigiſmundus Auguſtus, eos in poteſtatem ſuam, prout inferiùs dicetur, redegit. Sed ad rem accedo, Liuonienſes cruciferi, habitu fratrum Teutonicorum in Pruſsia aſſumpto, grauiſsimis bellorum laboribus, cùm barbaris fortiter exantlatis, hactenus rerum in Liuonia potiti ſunt, Magiſtrumque ſibi elegerunt, qui cum commendatoribus, ſeu etiam præfectis totam Regionem guberbernabat. Erant præter hunc in Liuonia Epiſcopi quinq;, utpotè Archiepiſcopus Rigenſis, Derptenſis, Habſelenſis, Oſeliæ, Curlandiæ, Reualiæq;, Epiſcopi. Hi ſua munia ſtrenuè, & magnificè ut Principes obibant, ſed anno Domini 1558. Moſchorum Dux, Derpta, ſiue Torpato, inſigni urbe Epiſcopali potitus, Epiſcopatum Derptenſem penitùs aboleuit, Rex quoque Poloniæ Archiepiſcopatum Rigenſem cum omnibus arcibus, & ciuitatibus (rerum enim in Liuonia potitur) tenet. Reualienſem Epiſcopatum, Swetiæ Rex urbe Reualia capta adminiſtrat, Oſelenſem Epiſcopatum, & Abſelenſem frater Regis Daniæ, Magnus nomine, unà cum Inſula Oſilia poſsidet.

Meinardus Epiſcopus creatur Liuoniæ primus.

Bertoldus Epiſcopus occiditur.

Ordo Teutonicorum in Liuonia.

Volquinus primus Liuoniæ Magiſter.

Ordo Liuonicus à Gregor. nono Pōtifice confirmatur.

Cruciferi Liuonien. Pruſsienſium tributarij, & cum illis uniti.

Liuonienſes ſe redemerunt à Pruſsienſibus.

Epiſcopi Liuoniæ.

Epiſcopatus Liuoniæ direpti à multis Principibus.

Ordinis Teutonici Magiſter, unà cum ſuis commendatoribus, plurima oppida, & arces munitas poſsidebat, & primò quidem ordinis Magiſter, & Archiepiſcopus Rigenſis ſimul, & coniunctim Rigam urbem metropolim Regionis occupabant, Monetamq; uterq; propriã, qua adhuc incolę Regionis utuntur, cudebat. Verùm Magiſter pręter dominijs, & poſſeſsionis conſortium, arcem quoque ibi habebat. Hic iam ordine territoria, arces, & ciuitates, tam Magiſtro ordinis, quàm Epiſcopis, & commendatoribus ſubiectas, deſcribere pergam. Hæc uerò ſunt territoria, ſiue Prouinciæ, in Liuonienſi Dominio, quæ pro Ducatibus ualent: utpotè, Leitlandia, Vikeclandia, Curlandia, Semigalia, Eſtlandia, Virlandia, Haria, Geruendiaq;.

Prouinciæ Liuoniæ.

LEITLANDIA SIVE RIGENSIS PROVINCIA.

LEITLANDIA Regio Liuoniæ præcipuas has arces, & ciuitates Regi Poloniæ ſubiectas habet.

RIGA urbs celeberrima, totius Liuoniæ metropolis, muro fortiſsimo, propugnaculisq;, & turribus denſis, tormentis bellicis apprimè munitis, ualloq; inexcuſſo tribus ordinibus tormentorum, undiquaque munita, foſsis duabus ex utraque uallis parte, circumducta, & ſtipitibus acutis circumſepta, rebus bellicis, tormentis, & commeatu copioſo, militibusq; ſtipendiarijs, pacis, & belli tempore benè prouiſa. Arcem quoque benè munitam, & omnibus neceſſarijs prouiſam, ſibi adiunctam habet, in qua olim Magiſtri ſedem ſuam habebant, eam nunc Gothardus Kietler Dux Curlandiæ Re-

Gotharduſ Kietler.

gis Poloniæ feudalis, nomine Regio adminiſtrat, in ciuitatem tamen ipſam, ius nullum habet. Adminiſtratorem enim, ſiue Capitaneum aliquem ciues ſibi dominari (libertatem aſſerentes) nō patiuntur, ſed obedientiā, & tributa Regi Poloniæ, fideliter exhibēt, ipſiq́ꝫ ciuilibus legibus urbem adminiſtrāt. Hanc urbem fluuius Dwina ampliſsimus, (ex ſeuera Regione Ruſsiæ, Moſchouitæ Duci ſubiecta, ortus) unà cum arce alluit, & duobus à Riga in mare ampliſsimis oſtijs exoneratur. Per hunc naues ex mari, de ultramarinis Regionibus, utpote Swetia, Dania, Holſatia, & cæteris repoſitis prouincijs, appellunt. Ex Ruſsia quoque, & Lithuania cineres, aſſeres, ligna cæſa, & leuigata, omnis generis ad naues fabricandas, frumentum quoque grandi copia, & cætera importantur. Magnumq́ue hac in urbe, & celeberrimum eſt emporium: quamuis enim duobus milliaribus à mari diſtat, naues tamen omnigenæ, facillimè de mari, ſub ipſa mœnia urbis ueniunt, & redeunt.

Dwina fluuius.

Emporium Rigenſe.

Hæ uerò arces, ciuitates, & Præfecturæ, Capitaneatusq́ꝫ in hac Leitlandiæ, ſiue Rigenſi Prouincia, continentur, uidelicet:

DVNAMVNT arx inexpugnabilis natura, opportunitateq́ꝫ loci, mari adiacet, in oſtijs Duuene fluuij, duobus à Riga milliaribus ſita, præſidijsq́ꝫ Polonicis munita, in ea omnes naues ex ultramarinis regionibus, ad Rigam uenientes, merces indicare, theloneaq́ue perſoluere coguntur.

BLOKAVS munitio, inter Rigam, & Dunamunt, ad Duuinam condita, in ea quoque omnes naues excutiuntur. Hæ autem duæ arces Rigenſibus maximè inuiſæ ſunt.

KIRCHOLM arx murata, ad Duuinam fluuium, duobus milliaribus à Riga ſita, in Orientem procedendo.

Hæ quoque arces Duuinæ impendunt.

VXVL arx deſolata, curia tamen in ea ubi Præfectus manet, extructa, à Kircholm duobus milliaribus abeſt. Crudelem illic quondam cōflictum, & hominum ſtragem inſignem, cumulus oſsium ingens congeſtus teſtatur.

LENVARD arx ab Vxul quatuor milliaribus ad Duuinam ſita.

ASCHERAD olim Palatinatus: arx ad Duuinam munita, Moſchouitæq́ꝫ ab ea aliquoties repulſi ſunt, quatuor milliaribus à Lenuard abeſt.

NITAVV Seſuegen, Georgenburk, Leuuborg, Roſsiten, Lucen, Luden, Neuenhul, arces muratæ abſq́ꝫ ciuitatibus.

DVNEMBORG arx ad Duuinam munitiſsimè ſita, commendator, ſiue Palatinus, ei olim Magiſtri nomine præſidebat.

SEGEVOLT arx, & ciuitas, olim ordinis Marſchalci primi, à Magiſtro propria erat, cum cæteris ad eam pertinentibus, uidelicet, Leuuburg, Nitauu, Georgenburg, & Choen caſtris.

ARIES arx, Vuolmer ciuitas, & caſtrū. Hermes arx, quatuor milliaribus à Pernauua, & Phelin.

Has ſupradictas omnes arces, & ciuitates, cum ſuis Palatinatibus, & Præfecturis, inuictiſsimus Rex Poloniæ poſsidet, excepto Marienburga caſtro, quod Moſchouiæ Princeps occupauit. Adzel autem, & Rodempeus à Maſchouitis exuſtæ, & deſolatæ ſunt.

ARCHIEPISCOPATVS RIGENSIS.

IN eodem territorio Rigenſi, Rex quoque Poloniæ omnes arces, ciuitates, Capitaneatus, & Præfecturas, Archiepiſcopales poſsidet.

KOKENHAVS arx, & ciuitas, naturā, & oportunitate loci munitiſsima, ad Dwinam fluuium ſita, cæterarum Archiepiſcopi, arcium, principalis.

VXVL, Lenuard, ſuprà nominatæ arces, Kreuuburg, Landon, Seſuegen, Schancborg, Serben, Conemburg, arx cum ciuitate, Salis, Vanſel, Dalen, Iencel, Treyden.

SMILTEN arx à Moſchouitis deſolata, Cremon caſtrum olim Capituli Metropolitanæ Eccleſiæ Rigenſis.

SANCEL arx apprimè munitiſsima, mari adhærens, ad Archidiaconatum Rigenſem quondam pertinebat. Hæ itaque omnes arces, & ciuitates enumeratæ Regi Poloniæ ſubſunt.

Arces nobilium in prædicto Archiepiſcopatu hæ ſunt, Nochroſen, Roſemberg, Mayn, Pierkiel, Roppe, Nabbe, Elner, & Berſen. Earum Domini Polono Regi obtemperant.

EPISCO-

EPISCOPATVS DERPTENSIS.

DERPT, ſiue Torpatum, ſiue Derbet, inſignis urbs Epiſcopalis, & arx in colle munitiſsima, urbi impendens. Hæc anno Domini 1558. ab exerçitu Moſchorum Ducis, uiolenta oppugnatione, cum tota circumiacenti prouincia, capta eſt. Hæ uerò arces ad hunc Epiſcopatum pertinebant. Falcanauu caſtrum, & monaſterium inſigne, Neinhaus, 18. milliaribus à Derpt ſita, Ruthenis cõtermina, Vuerbeke, Oldentorn, Kiriepe, Verpech. Nobilium arces in hoc Epiſcopatu quatuor præcipuæ erant, uidelicet, Olſen, Kanelichth, Raden, Cunctal, ſiue Regental, omnesq́; à Moſchorum Duce cum Epiſcopatu ſubiugatæ ſunt.

EPISCOPATVS HABSELENSIS, ET OZELENSIS.

VIKECHZLANDIA regio ad Habſelenſem Epiſcopatum cum ſuis arcibus, & ciuitatibus pertinebat, quæ quatuordecim milliaribus in longitudinem, duodecimq́; in latitudinem patet, mari Germanico adhæret, & has arces complectitur, quas Suuetiæ Rex unà cum regione poſsidet.

HABSEL arx principalis cum ciuitate, in qua eſt Eccleſia Cathedralis, eam Rex Suetiæ ui ad deditionem coëgit.

LODE arx munita, quam Dux Curlandiæ Gotardus Ketler à Suetenſium impetu nuper defenderat, & aliquot eis grandia tormẽta ademerat, ſed poſtea ab eiſdẽ capta eſt.

LEHAL caſtrum, & ciuitas, in qua eſt inſigne uirginum monaſterium, nunc pręſidijs Suetenſium tenetur.

FICZKEL & Felix arces à Moſchouitis exuſtæ, & deſolatæ ſunt.

VERDER arx munitiſsima ad fluuium Zundam ſita ab ipſis Cruciferis Liuonienſibus deſtructa, & demolita eſt.

OZILIA Inſula in mari Germanico aliquot à littore milliaribus ſita eſt, ad Ozelenſem Epiſcopatum pertinebat, arces, & ciuitates duas munitiſsimas habet, eas Cruciferi, Regi Daniæ prodiderunt, quas nunc Magnus eiuſdem Regis Daniæ frater poſsidet, Epiſcopatusq́; utitur. Harum arcium una Arnczburg, altera Sonemburg appellatur.

CVRLANDIA REGIO.

HAEC regio in Liuonia ſita à Septentrione maris Baltici ſinu, ab Occidente uerò ubi Pruſsiam contigit, Pelago, qui Curlandicus appellatur, alluitur: à Meridie Samogitiæ confinis eſt, Regiq́; Poloniæ ſubeſt, ſed eam Gotardus Ketler, Regis gratia, & benignitate tenet, tituloq́; eius utitur. Has ciuitates, & arces complectitur.

VINDA arx cum ciuitate, & Palatinatu, Polonis Kieſs dicitur, in ea Magiſtri ſedem ſuam habuerunt, & Comitia, Conuentionesq́; celebrare ſoliti erant, nunc Polonicis pręſidijs tenetur, adminiſtrantem illuſtri, & magnifico Domino Ioanne Chodkieuuiez, Generali Samogitiæ, & ſupremo Gubernatori Liuoniæ, ac Magno Marſchalco Magni Lituaniæ Ducatus.

GOLDINGEN arx, & ciuitas cum diſtrictu amplo.

GRVBIN, & Candaph arces cum præfecturis ditiſsimis.

TVCZKOM, Sabel, Durbin, Aſempoth, Shruden, Frauemburg, Alſangẽ, arces. Neuburg caſtrum in finibus Samogitiæ.

Epiſcopatus Curlandiæ ſeptẽ arces continet, quas magnus Regis Daniæ frater poſſidet, Epiſcopatusq́; titulum ſibi uſurpat, hijsq́; nominibus, hæ arces nominantur, Edwalen, Pilthen, Haſempot, Angermunde, Dondangen, Neinhaus, & Ambothen.

SEMIGALLIA DVCATVS.

HIC Ducatus Curlandiæ adhæret, à Meridie Lituaniæ contiguus eſt. Hasq́; arces continet, Soleburg, arx, & Præfectura, Baſemborg, Doblin, Nithauu, arces cum diſtrictibus, ciuitates nullas habent, totumq́; territorium, unà cum arcibus enumeratis, Curlandiæ Dux prædictus Regis Poloniæ gratia, & benignitate commiſſum tenet.

ESTLANDIA DVCATVS.

ESTLANDIAE, ſiue Eſtoniæ Ducatus mari Suetiæ à Septentrione adiacet: has arces præcipuas cum ciuitatibus, & Præfecturis complectitur.

Felin cū Magiſtro capta. FELIN arx, & ciuitas munitiſsima, unà cum ultimo Magiſtro Liuoniæ Vilhelmo Furſtemberg feudali Regis Poloniæ à proprijs militibus ſtipendiarijs Germanis Moſchorum Duci doloſè prodita eſt. Ciuitas ipſa exuſta: arx uerò præſidijs Moſchouiticis munita, unaq; cum diſtrictu, ſiue Palatinatu Moſchorum Duci ſubeſt. Magiſter uerò in ea captus, Moſchouiam abductus, in uinculis ſpiritum exhalauit. Atq; hunc extremum exitum Magiſtri Liuonienſes habuêre. *Exitus Magiſtrorum Liuoniæ.*

LAIS, & Talczkofen arces, à Moſcho quoq; occupatæ ſunt.

Taurus capta. TARNEST, ſiue Taurus, arx munitiſsima, præſidijsq; Moſchouiticis prouiſa, à Lituanis Duce exercitus illuſtri, & magnifico Domino Nicolao Radziuil Palatino Vilnenſi, puluenbus bombardarijs ſuppoſitis eiecta, & cum moſchouitis, à ui & impetu pulueris uolantibus euerſa eſt. Ego etiam huic oppugnationi cum patre meo interfui. Hac autem arce expugnata, & exuſta, Lituani quibuſdam Moſchorum abductis, quibuſdam occiſis, uelut Tartari, arce deſolata relicta, & non occupata, nec munita (quæ facilè inſtaurari potuit) cum ſpolijs, tormentisq;, & cætera ſupellectili bellica ablata, diſceſſerunt, anno Domini 1561. Iulij ultima.

OPERPAL arcem exercitus Regis Poloniæ exuſsit, & deſolauit.

Has autem in hoc Ducatu arces Rex Poloniæ poſsidet.

Parnaua recuperata. KARXHAVS, Helmeth, Rugen, Parnauam arcem inſignem, & munitam cum ciuitate mari adiacentem. Hæc à Suetiæ Rege pri[illegible]ùm occupata erat, ſed poſteà à Polonis inopinatè capta in ditionem Regis Poloniæ ceſsit.

VIRLANDIA.

TERRITORIVM hoc Liuoniæ inter Orientalem, & Septentrionalem plagam ſitum, à Septentrione Baltici maris ſinu terminatur, ab Oriente Nerua fluuio celebri ex lacu Peijbas emergenti, & in mare Balticum ingredienti alluitur. A Meridie Eſtlandiæ, ab Occaſu Hariæ contermina eſt, & octo milliaribus in longitudinem, à Nerua fluuio ad Reuualiam uſq; extenditur, hasq; arces complectitur.

NERVA arx, & ciuitas inſignis, munitiſsimaq;, ad fluuium eiuſdem nominis ſita. Ex aduerſo in altera ripa arcẽ à Moſcho erectam Iuanouu Gorod dictam habet, atq; fluuius prædictus Nerua, has arces interfluens Moſchorum, & Liuonienſium imperium olim diſlimitabat.

TOLCZBVRG arx ad ſinum maris Baltici inter Neruam, & Reualiam ciuitates æquali diſtantia ſita.

VVESENBVRG arx, & Capitaneatus.

BERCHOLM olim arx Epiſcopi Reualienſis erat. Aſs quoq;, & Eſt, duæ arces nobilium Liuoniæ una Roberti à Gilſen, alia Bernardi de Tabe.

Has omnes arces cum ſuo territorio Moſchorum Princeps occupauit.

HARIA PROVINCIA.

HARIA iuxta mare Suetiæ ſita, in longitudinem ſedecim milliaribus, & octo in latitudinem extenditur, cum Virlandiaq; territorio pro Ducatu computatur.

Hæ arces in ea ſitę ſunt.

REVALIA urbs celebris cum arce munitiſsima ad ſinum maris Baltici condita eſt. Sede Epiſcopali clara, ſub Rege Poloniæ à Suetiæ Regis exercitu occupata. Monetam Reualienſes propriam quadriangularem cudunt. Reualienſis Epiſcopus arces aliquot ſibi ſubiectas poſsidebat, in ciuitatem tamen nullum ius, imperiumúe habebat, ſed Magiſter ordinis eam adminiſtrabat.

BADIS caſtrum, & monaſterium inſigne, Suetenſes inopinata irruptione cœperunt.

FEGVEVR arx olim Epiſcopi Reualienſis à Moſchorum Duce expugnata nunc tenetur.

GERVENLANDIA DVCATVS.

Geruerlandia. GERVENLANDIA Regio mari adiacens, ſeptem milliaribus in longitudinem, ſex in latitudinem patet. Frumenti, & cæterarum rerum ex terra naſcentium feraciſsima, unam arcem, Vitenſtein dictam principalem, cum pagis, & curijs compluribus nobilium habebat. Eam ſub Rege Poloniæ, Suetenſium *Bialykamien arx.* Rex occupauit, Bialykamien, id eſt, albis lapis Polonis dicta. In hijs territorijs, ſiue Prouincijs Liuoniæ prædictis, (quæ etiam pro Ducatibus computari poſſunt) uariæ ſunt multarum gentium linguæ: plebs ipſa Liuonica tribus ferè linguis (non multùm tamen

à ſe

à ſe differentibus) utitur, ad Lituanicumq́ue idioma, magna ex parte alludunt, barbarie, & moribus incultis rigent, Lituanis, & Samogitis, ob uicinitatem in omnibus perſimiles ſunt. Veſtitu uili, eoq; ut plurimùm cinericio, ad Germanicum habitum alludenti utuntur, ex tiliæ libro more Lituanorum, & Ruthenorum coturnos, connectere ſolent, uel ex iumentorum pellibus, unà cum ſetis detractis. Fœmineus ſexus in pagis more gentis Cyganorũ, (uel ut quidam uolunt Cyreneorum) uagabunde, ueſtiuntur, ueſtitumq; quibuſdam globulis plumbi, cuperis, & electuarijs exornant, induſia quoq; circa collũ præcipuè annulis, intertexturisq; uarijs ornant. *Liuonũ agreſtium habitus, mores, & idioma. Mulierũ Liuonicarũ habit9.*

Crinibus paſsis, mulieres uetulæ, & uirgines omnes promiſcuè incedunt, capitis ornamenta quędam mirè, ex globulis quibuſdam, confecta ad ſimilitudinem unionũ, Gemmarumúe, uarij coloris geſtant, omnes ferè matronæ ſagæ, & incantatrices peritiſsimæ ſunt, artibus Magicis ſupra modum deditæ. Pane uiliſsimo, teterrimoq;, & cibarijs ſimpliciſsimis utuntur. Frumenta omnis generis trituranda, excutiandaq;, perindè ut Lituani, primò in calidiſsima caſa, ad id præparata fumo exiccant, & poſtea in horreo corã extructo excutiunt. In ollis figulinæ artis nuſquam, niſi in lebetibus æris, cupreisúe, in pagis, & ciuitatibus coquunt, neq; tibi ollam argilleam aliquò, per totam Liuoniam uidere licebit. Paleis quoq; frumentorum, uulgus magna ex parte cum farina ſiliginis mixtis utitur. Et quamuis miſerrima gens fuerit, ſupra modum tamen callida, fallax, tumida, atrox, & ad cædes patrãdas prompta. Polonos, Lituanos, Ruthenos, cæterosq; extraneos Regi Poloniæ militantes (extra Germanos, quorum ſub iugo olim fuerunt) maximè inuident, eosq; deprædatores, & comeſtores bonorum, fundiq; ſui calamitatem appellant, & ubi poſſunt quoſcunq; milites aſtu circumuētos, & incautos opprimunt. Vni, uel duobus uiris tranſitus difficilis eſt, præcipuè ſi apud agreſtes pernoctauerint: nam ſomno oppreſſos, magna ex parte trucidant, ſuffocantq;. Diuerſoria in hac regione rara, uel penitus nulla reperiuntur, ſed ad curias, & prædia uiatores diuertere, ibidemq; pernoctare ſolent: Templa quoq; rariſsmè, niſi in arcibus uiſuntur. *Victus Liuonũ miſerrim9. Peruerſitas Liuonum.*

Ciues, & Nobiles omnes Germani ſunt, Germaniſq; moribus, & idiomate utuntur. Fœmineus ſexus pallia rubea, communiter capiti impoſita, ad talos cum frequentiſsimis plicis gerit. Vittas mulieres in capitibus non gerunt, ſed contricatos crines (quos maximè nutriunt, uel ad id præparatos adaptant) tam matronæ, quàm uirgines capiti circumnectunt. Pileos ſiue biretos quadriangulares, more Cardinalium Romanorum geſtant: quædam uerò pallijs cum uelamine uelut tecto, frontem, & caput tegente utuntur. *Ciues, & Nobiles in Liuonia Germani. Matronarum Rigenſium habitus.*

Sponſa cùm ad matrimonium contrahendum deducitur, corona argentea deaurata rotunda, & in altum prominente ornatur, omniſq; uirginalis, & matronarum chorus, rubeis pallijs ueſtitus, longo ordine præit, & ſequitur. Ceruiſia ex hordeo, & lupulo paſsim in pagis, & ciuitatibus guſtu amariſsima, maximè differenti à cæterarum regionum ceruiſia utuntur: attamẽ gens illa, & omnes Germani regionis incolę, hunc potum ſuauiter præbibunt.

Siliginis, & frumenti Liuonia diues eſt, adeò ut exteræ quoque & tranſmarinæ nationes, Lubeca, Amſterdam, Olandia, Dania, Swetiaq́ue eius ubertatem præſentiant, ad quas grandi copia frumenta è Liuonia deportantur. In Liuoniam quoque ipſam ex Ruſſiæ, Lituaniæq́ue regionibus, fluuio Dwina, & Nerua, ſiligo, & id genus rerum plurimùm aduehitur. Pecoribus, & iumentis domeſticis omnis generis abundat, lacubus, fluuijsq́ue piſcoſis, & ſyluis ad uenationem idoneis referta, in quibus habet, urſos, alces, uulpes, linces, maturos, caſtores, & omnis generis animalia. Lepores in Liuonia mutant æſtate, & hyeme colorem, perindè ut Heluetijs in alpibus, hyeme ſunt albi, & æſtate cinericei. Inferunt & Moſchouitæ pelles urſarum, albas in Liuoniam, quas ex frigidiſsimis Septentrionalibus regionibus, maximè ex Dwina prouincia Oceano glaciali adhærenti acquirunt. Religioſiſsima gens Liuonica poſt ſuſceptam Chriſtianam fidem, Romanæ Eccleſiæ ritum ardenter obſeruans erat: Domini etiam ordinis Teutonici, & ipſe Magiſter, priuſquam ad Lutheraniſmum deſciſcerent, religioſa pietate diligenter ordinis regulas, in moribusq́ue & habitu cultum decentem obſeruabant. Diuorum delubra, pietate, & pulchritudine decorabant, quæ hodie à Lituanis, penè demolita, & deſolata uidentur, ditionemq́ue ſuam ab omni incurſu barbarorum ſtrenuè, ſumma cum laude uindicabant, omnia denique illis ex uoto (benignitate Diuina propter Religionis antiquæ obſeruantiam proſperante) cedebant: & Moſchum barbarum potentem hoſtem, à finibus ſuis ſæpiſsimè ſumma cum uictoria propulſabant, prout ex his duobus præclaris, & uictorioſiſsimis certaminibus (quos mihi explanare lectori haud ingratum uiſum eſt) apparebit. *Liuonia ferax. Religio Liuonum.*

Anno quo lux diuina, humana in ſpecie cœlitùs mundo affulſit, 1 3 8 1. Magnus Moſcho-

Moſchouiæ Dux, Liuonienſium caſtrum Nenhuis, in prouincia Derptenſi acerrimè op
pugnabat, cui oppugnationi, ipſe ſua perſona, cum trecentis millibus armatorum inter-
ctat. Demùm poſt diutinam, & acrem obſidionem, crebrasq; irruptiones, mœnia, & pro-
pugnacula diruta, labefacere incœptabant: obſeſsi etiam defatigati, & uiribus exhauſti ac
deſtituti, Diuinæ propugnationi, & tutelæ, humiliter ſeſe ſubmittunt, ipſe etiam præfe-
ctus arcis, nocte Veneris diem antecedente, inſomnis ante aram quandam poſtratus, fla-
granti, corde orabat, ut Deus in tam deplorato rerum ſtatu, ſibi, ſuisq; auxiliari dignare-
tur, fœlicemq; grauis obſidionis liberationem elargiretur. Sole igitur tenebras noctis
diſcutiente, cùm Moſchouitæ certam iam arcis expugnationem, ſibi promitterent, Præ-
fectus ille è precibus exurgit, arcuq; arrepto, telum cum cuſpide præacuta, è feneſtra pro-
pugnaculi in medium exercitum Moſchouiticum iaculatur, & aſpirante conatibus Deo,
ipſius magni Principis cor, læthaliter transfigit: concurrunt trepidi Moſchouitæ, domi-
numqúe exanimatum leuant, & cum magno ululatu deplorantes funeſtiſsimum caſum
Domini ſui, relictis caſtris, & arrepto cadauere, in Moſchouiam fuga ſibi conſulentes,
pergunt, Liuones ex arce ſeſe proripientes, hoſtes fugientes perſequuntur, per agrosq;,
ſyluas, & pagos, pallantes aſſecutos trucidant, obruunt, telisqúe transfigunt, & uiden-
tes mirabili, memorabiliqúe modo numinis auſpicio, ſe liberatos, arcum ad perpetuam
rei memoriam, Deo dicatum, in Baſilica arcis ad altare appendunt, ſolebatq; in eo tem-
plo cultus Diuinus, magna pietate, & deuotione peragi: Sed poſtea Anno Domini 15
Lutheranis dogmatibus aſſumptis, nullum priſtinæ pietatis ueſtigium conſpiciebatur:
arcus tamen prædictus immotus ad altare pendebat, donec tandē Anno Domini 1558.
Ioannes Baſiliades modernus Dux Moſchouiæ, eandem, arce potitus, religionem, quo-
que Lutheranam immutauit.

Moſchus Nenhuis in Liuonia oppugnat.

Inſignis uictoria Moſchorū Duce occiſo.

Aliud celebre, & perpetua memoria dignum, prælium Liuones contra Moſchouiæ
Ducem geſſerunt, Anno 1500. ſub ordinis Teutonici Magiſtro, Domino Vuoltero à
Pletenburg, qui cum Moſchis enim ſtatuiſſet, publica ieiunia, & ſolennes Lætanias, ſe-
cundùm morem Eccleſiæ Romanæ, inſtituit: nondum enim eos Lutherana doctrina à
Catholiciſmo tranſuerſos egerat, Menſeqúe Septembri paulò poſt natiuitatem Mariæ
uirginis, exercitum ordinat. Rigenſis quoque Archiepiſcopus mille Germanos equi-
tes adducit, Torpatenſis Epiſcopus quingentos, Reualienſis, & Habſelenſis itidem quin
gentos ſimul, ita ut Magiſter Liuonicus ſeptem haberet, Germanorum equitum millia,
& quinque millia Curonum pedeſtrium (qui populi ſunt Liuoniæ, in Regione, quæ
Curlandia dicitur.) Hoc cum exercitu Magiſter, Rufsiam finitimam Moſchouiæ Ducis
inuadit, arcesqúe, & oppida quædam expugnat, inde ipſo exaltationis ſanctę Crucis die,
ad urbem Pſcouiam exercitum ducit, iuxta hanc ſita eſt planicies, duorum milliarium la-
titudine patens, in quam deuenerunt, obuiam cū illis procedit Moſchouiticus exercitus,
centum millia armatorum (in duodecim acies diſtributus) continens. His adiunctæ e-
rant Tartarorum copiæ barbarie feroces, triginta millia conficientes. Itaque Teutonicus
Magiſter, ubi aut turpiter fugiendum, aut ingenti cum animo, aduerſus tantum exerci-
tum, barbarie, & armis formidabilem procedendum uidet, nihil de uictoriæ ſpe remit-
tens, aleam belli tentare conſtituit, & animis ſuorum confirmatis, claſsicum canere iuſ-
ſit. Moſchouitæ quoque ex aduerſo ſigna tollere, patrioqúe more tubas inflare, & timpa-
nulas (quas paruas ſinguli præfectorum habere ſolent) pulſare cœperunt. Magiſter Teu-
tonicus, globos tormentarios, ſcloppetariosqúe, uelut crebra, continuaqúe tonitrua, in
Tartaros contorquet. Tandem maximo clamore, ſtrepitu, armorumq; corruſcatione, u-
trinque concurrunt, Tartari, & Moſchouitæ arcubus, & ſagittis aſſueti, denſiſsimo, cre-
berrimoqúe telorum iactu, æthera obumbrant, quæ tamen emiſſa aërem irrita, uerbera-
bant. Tartari ubi prælio à Teutonicis fuſi, fugatiqúe fuêre, duodecim Moſchorum acies,
centum millia conficientes, uiribus, animisque recentes ſuccedunt. Teutones cæſis Tar-
taris, ubi bellum recrudeſcere ſentiunt, quantò maiorem hoſtium uim prioribus, ſucce-
dere uident, tantò maioribus animis in hoſtes irruêre, & uelut ab integro noua uirtute
reſumpta, ingenti cum fremitu cæſim, punctimqúe uergente iam ad ueſperam die, con-
fligunt. Ex Moſchouitis, qui ſupererant, fuga ſibi conſulentes in Pſcouiam ſe recipiunt:
prælio itaq; dirempto, compertum eſt ex Teutonicis, unum duntaxat deſideratum, com
pluresq;, ſed non lęthaliter uulneratos: Moſchouitarum uerò, & Tartarorum, circiter cen
tena millia trucidata, ita ut duobus milliaribus, cadauera paſsim proſtrata iacerent: trigin
ta uerò millia fuga elapſi ſunt. Memorabilis ſanè Triumphus, & ſempiterna memoria di-
gnum, ſingularis uirtutis, & fortitudinis exemplum. Hac igitur clade ſuorum Moſcho-
rum Dux Baſilius Ioannis audiens cum ſummo ſtupore admiratus, tantum exercitum,
tam exigua, turpiter cæſum, & proſtratum, ad quinquaginta annos cùm Teutonicis in-
ducias

Vuolter Pletē-burg Magiſter Liuoniæ.

Liuones Moſchouiam inuadunt.

Cōflictus Moſchorū cū Teutonicis acerrimus.

Moſchouitarū centū millia Teutonicorū duntaxat, unus occubuit.

Memorabilis uictoris.

Moſchus petit fœdus à Liuonibus.

dúcias, confeſtim firmauit, Ruthenicꝙ, & Moſchouitæ ab eo tempore, Theutonicos ferreos uiros appellabant.

Liuones ferrei uocati à Moſchis.

Ex his igitur fœliciſsimis, & uictorioſiſsimis duobus, Liuonorum cum Moſchouitis prælijs, (quantumuis multa uarij euentus prælia, inter eos utrinque eueniebant) apparet, quòd Liuonienſes, ordoꝙ Teutonicus, priuſquam à Catholiciſmo deſciſcerent, manu Diuina, contra quoſuis incurſus hoſtium propugnabantur, omnibusꝙ rebus ex terra naſcentibus, & cæteris fortunis, copioſè affluebant. Vbi uerò Lutherana dogmata amplecti anno Domini 1527. cœperunt, pietatem, & religionem auitam cum omnibus uirtutibus unà excuſſerunt. Poſtea uarijs & diuerſis plagis, omnes paſsim grauiſsimè afflicti ſunt, adeò ut uniuerſa elementa, in uindictam eorum conſpiraſſe uiderentur. Terra enim Regionis, quæ omnium frugum, & fructuum, leguminumꝙ feraciſsima erat uictum (nihil proferens) illis denegabat. Aqua etiam, lacusꝙ olim piſcoſi nullos piſces dabant: aër quondam ſaluberrimus hominum ſaluti à Deo conceſſus, in uenenum, & contagium conuerſus erat. Igne etiam, & ferro Moſchouitæ uniuerſam Derptenſem Prouinciam crudeliter uaſtabant. Sed Teutonici fratres nobiles, & ciues, huius afflictionis culpam, & numinis offenſam, Catholicis imputabant.

Mutatio religionis in Liuonia.

Plagæ diuinæ in Liuoniã, fames, peſtis, ignis, gladius.

Moſchouitæ Liuoniam uaſtant.

DE INTESTINO, ET CIVILE LIVONIENſium bello, & cauſa expeditionis Regis Poloniæ contra Magiſtrum Liuonenſem.

MAgiſter Liuoniæ cum omnibus Teutonici ordinis fratribus, & equeſtri ordine, poſt Lutheraniſmum ſuſceptum, Archiepiſcopo Rigenſi collegæ ſuo, ob non ſuſceptum dogma Lutheri aduerſabatur. Hic autem Archiepiſcopus ex illuſtri proſapia, Marchionum Brandenburgenſium genus ducebat, frater Alberti Marchionis Brandenburgenſis, olim Magiſtri Teutonici ordinis, & poſtea Ducis in Pruſsia, nepoſꝙ Regis Poloniæ.

Magiſter itaque Comitijs generalibus celebratis, concluſit, & conſtituit Archiepiſcopum bello appetendum eſſe, in quod totus ordo, & nobiles cum omnium ſuffragijs conſenſerunt. Epiſcopus quoꝙ Torpatenſis Hermannus, ut erat inconſtantis animi, facilè ad oppugnandum Archiepiſcopũ indutus eſt. Reualienſis etiam, & Habſelenſis Epiſcopi, Magiſtrum metuentes, facilè in caſtra eius conceſſerunt, & ita uniuerſa Liuonia in Rigenſem Archiepiſcopum, hoſtiliter conſpirauit. Anno itaꝙ 1557. paulò poſt natalem Diui Ioannis Baptiſtæ, ordinis Teutonici Magiſter, Vuilhelmus Furſtemberg, exercitum cum commendatoribus cõſcribit, tres quoꝙ Epiſcopi prædicti, copias ſuas eidem coniungunt. Sicꝙ inſtructiſsimo exercitu, & magno cum apparatu, Rigenſem Prouinciam hoſtiliter inuadunt. Archiepiſcopus Rigenſis tametſi defenſionem meditaretur, & magnam nobilium partem ſibi adiunctam haberet, infirmior tamen erat, & uiribus impar, ut tanti exercitus uim ſuſtinere, & propulſare neutiquam poſſet. In arcem itaꝙ Cokenhuſen naturâ loci munitiſsimam, in edita rupe conſtructam, cum ſuis profugit. Magiſter uerò cum cum uniuerſo exercitu ibidem, graui obſidione oppugnabat, tormentis, machinisꝙ bellicis muros fatigans. Sed neꝙ tormentorum crebra tonitrua, neꝙ ualidos hoſtium impetus muros labefacere poterant, ſola fames, & inædia obſeſſos ad deditionem compulit: octauo itaꝙ obſidionis die portis adapertis Archiepiſcopo iubente, hoſtibus ſeſe dederunt. Ordinis Teutonici Magiſter Archiepiſcopum, non ut unius Prouinciæ, & urbis Rigenſis conſortem, non ut claræ proſapiæ Brandeburgenſium Marchionum Principem, non ut Præſulem, & Primatem, ſed ueluti barbarum hoſtem tractat, contumelijs, & probris ludificatur, omnibusꝙ oppidis, arcibus, & pagis mulctatum, carceri mancipauit, totoꝙ anno uinctum detinuit.

Cõſpiratio aduerſus Archiepiſcopum.

Archiepiſ. cedit.

Kokenhuſen cũ Archiepiſ. capitur.

Rex Poloniæ Sigiſmundus Auguſtus, ubi id ab ordinis Marſchalco (quẽ Magiſter bonis omnibus ſpoliatum, eò quod bellum contra Archiepiſcopum ſuſcipiendum diſſuadebat expulerat) reſciuiſſet. Tanti Principis Nepotis ſuis, ſeruilem captiuitatem ægrè tulit, reiꝙ indignitate commotus, Epiſcopum quendam in Liuoniam ad Magiſtrum ordinis, hac in cauſa deſtinauit. Qui cum multis rationibus, deliberando Archiepiſcopo nomine Regis, coram Magiſtro ageret, Magiſter neque excarcerandi Archiepiſcopi, nec componendorum diſsidiorum ſpem præbuit. Itaque Legatus re infecta ad Regem reuertitur. Rex Poloniæ, ut operam ſuam irritam cognouit, ordinis Magiſtro, omnibusꝙ eius auxiliarijs, bellum denunciat, quo nuncio accepto, confeſtim Magiſter ingentem theſaurum, in Germaniam ad exercitum ibidem conſcribendum mittit, adductaꝙ

Legatus Regis Poloniæ in Liuoniam.

Cauſa belli Liuonici.

ſunt

ſunt aliquot millia equitum, & ſex uexilla peditum Germanorum in Liuoniam. Rex Poloniæ haud diu moram trahens, infeſtis ſignis in Liuoniam contendit, equitum ſimul, & peditum armatorum, uirorumque electiſsimorum centena millia, cum tormentis, ampliſsimaq; bellica ſupellectili procedunt, ordinis Magiſter uniuerſos, quos habebat præfectos, & commẽdatores Regi opponit. Epiſcopi quoque tres, Derptenſis, Reualienſis, & Habſelenſis, copias ſuas eidem coniungunt. Itaq; Ordinis Magiſter tunc temporis habebat Germanorum equitum ſeptem millia, & ſex peditum uexilla benè armata. Præterea etiã agreſtium aliquot millia Liuonorum. Sed Magiſter Polonorũ ualidiſsima, lectiſſimaq; manu conſpecta, uictoriæ ſpem prorſus abiecit, legatumq; ad Regem, qui præſens in armis erat, ocius deſtinauit, prælium deprecando, & pacem humillimè efflagitando. Rex clementer, & benignè reſpondit, niſi uiduas, pupillos, orphanos, & inopes, innocentesq; colonos miſereretur, nullo pacto pacem ſe cum Magiſtro initurum, ſed ut Magiſter ordinis agnoſcat (inquit) me ſanguinis, aut belli ſitientem non eſſe, ipſe ſi pacem expetit, hûc ad nos intra octodecim horarum ſpacium accedat, principemq;, & Archiepiſcopum Rigenſem una adducat: dein pacis, & concordię rationẽ inibimus. Teutonicus Magiſter hoc reſponſo, confeſtim Archiepiſcopum, qui non longè aberat, cuſtodia liberari, & è uinculis educi iubet, ambo itaque trecentis equitibus, inermibus ſtipati, ad Regem ueniunt. Ibi cùm ultrò, citróque de pace ageretur, tandem concluditur, ut Magiſter ordinis Archiepiſcopum in priſtinum ſtatum reſtitueret, omneq́ue damnum, & detrimentum eidem illatum reſarciret. Præterea Regi Poloniæ ſtipendia in milites erogata perſolueret. Graues hæ erant ordini Teutonico pacis conditiones: attamen Magiſter metu grauioris periculi urgente, conſenſit & ſecundùm pacta omnia præſtitit. Poſtea Archiepiſcopo prædicto, è uiuis decedente, Rex omnes arces, ciuitateſq́ue, pagos, & Curias, ad Archiepiſcopatum pertinentes, iure propinquitatis in Liuonia occupauit. Magiſtro quoque prædicto, à Moſchouitis in arce Felin per proditionem militum ſuorum capto, & in Moſchouia in uinculis mortuo, tota Liuonia cum ſuis Prouincijs in ius Regis Poloniæ ceſsit. Atque hic ultimus Magiſter ordinis, Vuilhelmus Furſtemberg, Magiſterium, Teutonicorumq; fratrum Crucigerorum in Liuonia, ordinem terminauit, abſoluit, finemq́ue extremum impoſuit.

Rex Polo. armata manu in Liuoniam contendit.

Magiſter Liuoniæ pacem efflagitat.

Pax ſub conditionibus Magiſtro Liuoniæ conceditur.

Magiſter Liuoniæ capitur.

Finis ordinis Liuon.

TABVLA ET SVMMA ARCIVM, CASTROrumq́ Liuoniæ, cuius dominio ſingulæ ſubſint, exceptis curijs, prædijs, & præfecturis.

Regis Poloniæ arces in Liuonia, & ciuitates

1 Dunamunt	19 Zelborg	35 Konnenburg
2 Blokhaus	20 Kreczborg	36 Smilten
3 Riga	21 Dunenborg	37 Lemzel
4 Karxhaus	22 Rodenpeus	38 Treiden
5 Helmet	23 Nitaw	39 Cremon
6 Rugen	24 Seſuegen	40 Sancel
7 Parnaua	25 Georgenborg	41 Dalen
8 Ermes	26 Lewborg	42 Vuanſel
9 Burtnich	27 Soſsiten	43 Salis
10 Vuolmer	28 Ludſen	44 Nochroſen
11 Aries	29 Luden	45 Roſſenbek
12 Segenuol	30 Landon	46 Maian
13 Neuenhul	31 Schanczborg	47 Pierkiel
14 Kircholm	32 Filac uel Maienhauſen	48 Roppe
15 Vxul	33 Rodenpeus	49 Nabbe
16 Lenuard	34 Serben	50 Erle
17 Aſcherad		51 Berſen.
18 Kokenhaus		

Ducis Curlandiæ feudalis et uaſſalli Regis Poloniæ arces

1 Seleborg	7 Schroden	12 Vuinda
2 Baſſenburg	8 Haſenpot	13 Goldingen
3 Doblin	9 Durbin	14 Sabel
4 Mittaw	10 Hrubrin	15 Candaw
5 Newburg	11 Alſangen	16 Tuczkum.
6 Frauenburg		

Ducis Moſchouiæ caſtra

1 Derp	10 Raden	18 Iwangorod
2 Falkenaw	11 Lais	19 Newburg
3 Vuerpech	12 Operpal	20 Tolsburg
4 Kirempe	13 Felin	21 Vueſſenberg
5 Ollentorn	14 Tarneſt	22 Bericholm
6 Newhaus	15 Talckoſen	23 Aſs
7 Odenpel	16 Fegfeor	24 Eſt
8 Holſen	17 Nerua.	25 Cuncial.
9 Kaneliche.		

Regi Swetiæ arces

1 Reuel
2 Vuitenſtein
3 Badis
4 Hapſel
5 Leal
6 Ficzkel
7 Verder
8 Fœlix

Magni fratris Regis Daniæ arces

1 Arnsborg
2 Sonemburg
3 Lode
4 Pilten
5 Edualen
6 Haſempot
7 Angermunde
8 Dendangen
9 Newhaus
10 Samboten.

g POLONIA

POLONIA SIVE DE SITV, POPVLIS, MORIBVS, MAGISTRATIBVS, ET REpublica regni Polonici libri duo.

AVTHORE MARTINO CROMERO, COADIVTORE, AC *deſignato Epiſcopo Varmienſi.*

ANTE complures annos, poſt editũ opus id, quod de origine & rebus geſtis Polonorum conſcripſi, cum eſſem in aula & miniſterio D. Sigiſmundi Auguſti regis, operæprecium me facturum eſſe exiſtimaui, ſi de ſitu quoq; & natura terræ Poloniæ, & de moribus, magiſtratibus, atq; omni Republ. gentis aliquid cõſcriberem, quod quaſi clauis foret ad annales illos noſtrates faciliùs intelligẽdos. Et orſus quidem ſum opus, multis nominibus perdifficile: Sed abſtractus ab eo eiuſdem regis iuſsis ad obeundas ſubinde peregrè legationes: & in aula optimi Imperatoris Ferdinãdi in ſeptimum annum commoratus, intermiſi, ad finem quidem deductum, ſed rude & impolitũ, nec ſatis fortaſsis exquiſitè conſcriptum: Cum amicis tamen aliquot, quale tunc erat, cõmunicaui. Quamuis autem poſteà plus à publicis functionibus ocij nactus eſſem, non reſumpſi tamen id in manus, ſiue tędio ac deſidia quadã ſenili, ſiue alijs curis ac muneribus eccleſiaſticis impeditus: cogitabamq; id quaſi abortiuum fœtũ intra domeſticos parietes ſepelire. Sed aliter Stanislao Carncouio Epiſcopo VVladislauiẽſi uiro non ſolum iuris prudentia, uerumetiam elegantiore literatura, theologia, pietate, & omni uirtute ornatiſs. meiq; amantiſsimo uiſum eſt. Nam ante annũ tertiũ cùm Henricus Valeſius (quẽ non ſine præfatione honoris nomino) Franciſci Francorum regis F. tunc Andegauenſium dux, nunc autem poſt obitum Caroli fratris Rex Francorum, magno ordinum Regni Polonici & annexarum ei prouinciarum conſenſu, liberisq; ſuffragijs rex creatus eſſet, & ad ſuſcipiendum id regnum adueniret, ſuaſit & perſuaſit mihi Carncouius (cuius ego iudicio plurimum tribuo) ut opus id ipſi offerrem. Fore enim ei gratiſsimum, & uenienti ad oras & gentes ſibi incognitas accommodatiſsimum, ut iam inde à primo quaſi limine eas ſalutans pernoſceret, neq; diutiùs apud eos populos, quibus præfuturus eſſet, in eorumq; republ. peregrinaretur. Obſecundaui: Reſuſcitaui opus abortiuum: Reſumpſi in manus. Recognoui, quoad breuitas tẽporis, quo rex aduentabat, & negocia muneris mei eccleſiaſtici patiebantur. Et cum ipſe Regi obuiam prodire commodè non poſſem, obtulit ei munuſculum meum ipſe Carncouius, qui tunc eum in finibus regni nomine uniuerſæ Poloniæ publicè ſalutabat, & fauſtum aduẽtum ipſi gratulabatur. Ex illo autem exemplari caſtigatiſs. deſcriptum eſt poſtea à neſcio quo (nec ſcio an à pluribus deinceps) opuſculum. Quod nactus Vechelus typographus Francofurtenſis, ut erat deſcriptũ, ita excudit: nempe mendoſiſsimè, non ſolum proprijs & uernaculis hominum, locorum, & magiſtratuum nominibus, ab imperito quopiam Polonicæ linguę, ſed etiam Latinis uerbis ab illiterato prorſus ſcriptore deprauatis atq; corruptis, ita ut à nemine intelligi, à me uerò uix agnoſci poſſet, Præfatio tamen loquebatur quaſi per coniecturam, à me id cõſcriptum eſſe. Cuius ita excuſi exemplũ cum mihi fuiſſet exhibitum, puduit me magnoperè, non tam meo, quàm patrię meæ nomine, cui tam mala opera nauata eſſet: & quo opere illuſtrari ea deberet, non ſine infamia quaſi traduceretur. Miſertum eſt etiam eorum, qui id lecturi eſſent non ſine iactura temporis & moleſtia, & pro theſauro, ut eſt in prouerbio, carbones reperturi. Et cupiebant id Vechelus, & aliquot alij typographi caſtigatiùs recudere. Proinde non exiſtimaui mihi committendũ eſſe, quin exiſtimationi cùm meæ, tum patriæ meæ conſulerem, ac tibi, optime lector, iuxta, gratificarer. Edidi itaq; de nouo exemplar ita, ut tunc Regi oblatum eſt, caſtigatum. Admonendus autem mihi es, candide lector: ne requiras in tali opere puritatem & elegantiam ſermonis Latini. Neque enim in eo ab uſitatis uulgò uerbis, & nominibus uernaculis temerè diſcedendum fuit, ſi non quaſi per ſomnium, ſed ὕπαρ, ut græco uerbo utar, id intelligendum, deque eo conferendum eſt. Nonnulla quidem alia, ſat ſcio, requires, nimirum de principe prouincia Lithuania & Lituanis: De Pruſsis etiã & Pruſsia, ducali pręſertim: Itemq; de Liuonia, Volynia, Poleſsia, & magna parte Podoliæ, cuius metropolis eſt Kiouia: Quæ prouinciæ cũ quodam tẽpore (Liuonia excepta) à Polonia ferè abalienatæ fuiſſent, quemadmodũ ſuo loco à nobis memoratum eſt, nuper adeò poſt cõſcriptũ hoc opus in ditionem Polonorũ reuenére. Requires & ea fortaſsis, quæ proximis aliquot ſuperiorib. annis publicè in comitijs Polonicis acta & conſtituta ſunt. Sed ea partim non huius ſunt operis: partim huius quidẽ modo ſunt, tunc aũt non fuerunt, cũ id nobis elaboraretur, uel certis de cauſis à me omiſſa, & alijs ſcriptoribus, qui exactiùs ea noſſent, & conſcribere poſſent, relicta ſunt. Supplere aũt nunc ea, quæ non iniuſtè deſiderari poſſunt, ętas, & munus mihi impoſitũ prohibent. Non deerunt, ſpero, qui florentes annis & ingenijs, emunctiorib. iudicijs, & ſtylo elegantiori præditi, maiore cura ac diligentia non ſolũ illa reſidua perquirent, perſequentur, & attexent, uerumetiam hæc noſtra ornabunt. Tu lector amice, quæ dantur, & qualia dantur, boni conſules. Vale. Ex arce noſtra Heilsbergenſi, Prid. Non. Ianuarij. M. D. LXXVI.

SACER.

SACERDOTIS CVIVSDAM POLONI, AD LECTOREM ADMONITIO DE SILEſiorum nouis annalibus.

CVM opus hoc non nemine poſtulante in publicũ prodíturum eſſet, obtulerunt ſe mihi Gẽtis Sileſiæ annales cuiuſdam, qui ſe Ligiũ (etymo nimirũ linguæ ſuæ Germanicæ) haberi uult è fabuloſis campis Elyſijs. Qui quàuis ſedulò diſsimulare ſtudeat, quo animo ſcripſerit, & unde pleraq; omnia compilarit, prodit tamen ſeſe petulans eius maleuolentia & maledicentia. Non tam authorem autem huius operis, & eius, quod eſt, De origine & rebus geſtis Polonorũ (quẽ ſuppreſſo nomine immerito nõnunquam perſtringit) quàm gentem Polonam omnem (cui ſe amicũ eſſe ſimulat) & res geſtas eius deprimere & inſectari ſibi propoſuit. Et tamẽ homo modeſtus & integer contra alienas calũnias ſeſe præmunit. Non eſt aũt operæpreciũ, hoc tempore eũ refellere, quandoquidẽ ipſe reprehẽdit modo noſtratia nudis uerbis, aut citandis authoribus nõ grauiſsimis, & in ſua ipſorũ gentisq; ſuæ cauſa nõ minus, quàm noſtrates ipſe iudicat, ſuſpectis, neutiquã cohærẽte ſibi alicubi rerũ ſerie. Cõmonefacere tamẽ te, optime lector, mihi uiſum eſt, ut cogites, quantã fidẽ habere debeas ei homini, qui, quẽ nõ rarò citat Dlugoſſum, ne nominare quidẽ nouit, tantũ abeſt, ut legerit, opusq; illud de origine & rebus geſtis Polonorũ, quod ſibi ad mordendum inprimis ꝓpoſuit, Dlugoſsi epitomẽ eſſe dictat. Nec animaduertit, homo lepidus, alios quoq; authores in eo citari, & Dlugoſſum nonnunquã reprehẽdi, & leniter refelli. Adhęc onerat is ſuſpitionib. uniuerſè Polonicã hiſtoriã eo nomine, ꝙ à Polonis, & ijs quidẽ ſacerdotibus, conſcripta ſit. Cur aũt non ijſdem de cauſis etiã Germanicæ ſuſpectæ ſint, à Germanis & ipſæ conſcriptæ, & ferè à ſacerdotib. & monachis? Quod nomen gregalibus iſtius pſeudeuãgelicis longè abominabilius eſt. Quaſi uerò non apud oẽs populos peculiaris cura ſacerdotũ fuerit antiquitus, cõſeruare publica literarũ monumenta, & prodere in publicũ res geſtas. Et quaſi non maxima fides ſemper eis habita ſit. Idonei ſcilicet ijs rebus & actionib. ſunt magis coci, uel baiuli, uel lenones, aut certè medici, quorũ ars ferè omnis cõiecturalis eſt, hiſtorię ſcilicet inprimis conſentanea. Nec ſanè à profeſsione ſua iſte in eruendis & recenſendis Ligiorũ & Elyſiorũ ſuorũ, & neſcio quorũ non portentorũ, uel, ut ipſius uerbis utar, terribiliũ nominum, quę ipſe maiores ſuos appellat, originibus uel latum, quod aiunt, unguẽ diſcedit, nõ rarò ex una aut altera litera cõiecturas captans. Qualia ſunt, quòd Suiones, Sidinos, & Sitinos, Sueuos uult eſſe: Nimirũ quia in his omnib. nominibus prima litera eadẽ eſt: Nortuedos itẽ, quia duæ mediæ u & e, Miſnios à Myſis, Lignicienſes & Libuſſenſes à Ligijs, Saxones à Sacis deducit: Liuonas Lemouios, propter primã itidẽ literã, Sileſios Elyſios propter duas, quàmuis interpolatas, eſſe autumat: Burios, Byrrias Comicos, Brugos, Bituriges, Phryges ſimili ratiõe coniungit: Et ne linguarũ diuerſitas ei obſtet, Gotos, (quos etiam cum his eiuſdẽ ſtirpis eſſe cenſet) Gallica, hoc eſt, Heneta lingua loqui aſſerit. Quaſi nõ *διὰ πασῶν* hæ tres linguę inter ſe differãt, ſi modo Heneti Poloni & Slaui ſunt, è Paphlagonia profecti, ut ipſi cũ præceptoribus ſuis Melanchthone & Peucero uidetur. Sic nẽpe ille in præbẽdis ægroto pharmacis butyrũ pro bugloſſa, aconitũ ꝓ acoro fortaſsis adminiſtrat. Cur autẽ idem Germanos nõ à Carmanis (Quę duo nomina nõ una aut altera, ſed omnib. fermè literis inter ſe cõgruunt) potiùs, quàm aliunde deducit? Cur aũt mauult ea infirmas & incertas coniecturas, aut uerius ſomnia ſua, nulla Sueuicæ linguæ aut cuiuſquam de tribus illis etymologia adſtipulante ſequi, & exciſa olim cũ ipſis populis nomina ab orco reuocare, quàm oppidorum, locorũ, & populorũ nomina nõ uetuſtiſsima, eorumq; etyma Polonis & Slauis (à quibus ipſe nõ diffitetur loca illa habitata & culta eſſe) relinquere? Eſt hoc cãdoris eius et eximiæ ſcilicet erga gentẽ Polonã beneuolentiæ. Nemo ſanè uel mediocriter peritus linguæ Polonicæ nõ intelligit, Polonica eſſe, & Polonicas habere etymologias Suidniciã, Legniciã, Bregã, Glogouiã, Boleſlauiã, Gorliciã, Odrã, & penè innumera alia locorum uocabula, eo tẽpore indita, quo Poloni extirpatis priſcis illis iſtius maiorib. eas oras tenuère: Sleſiã uerò & Vratiſlauiã Boemica, poſterius uſurpari cœpta. Nec ſcio, an gentilitiũ ipſius nomen eiuſdẽ notę ſit, à gallo gallinaceo ſumptũ. Niſi fortè Polonicæ originis eũ pudet. Nos quidẽ eum inuitũ nobis nõ uindicabimus, ut olim decẽ Græciæ ciuitates de Homero contendiſſe memorãtur. Sit ſanè Sueuus, uel Phryx, uel Elyſius, uel Ligius, uel Stygius deniq;, dũmodò Polonis Venedicã, Sarmaticamq; originem ne inuideat. Sed non eſt nobis propoſitũ ſuauis & unguenta olentis hominis, atq; etiã ma (hoc eſt, ualde) theologi ineptias refutare. Rectè autem is & ordine fecit, ꝙ religionem ſuam non diſſimulauit, & leges hiſtoriæ uidelicet, nõ trãſiliuit, eademq; opera optimum Cæſarẽ Maximilianum, cui opus illud ſuum dedicauit, nõ idem ſecum ſentientem, una cum d. Patre, & maioribus, & liberis eius inclytis, non ſemel impietatis condemnauit. Nimirum hoc ſibi propoſuit hiſtoſtoriæ prætextu uirus hæreticum incautis obtrudere. Sed uellem, apertius is nobis explicaſſet, quem nã in pręclaro iſto euangelio ſuo & uerbo Dei ducẽ, uel interpretẽ cum ſuis Ligijs & Elyſijs

ſijs ſequatur. Non Suuencfeldiũ, opinor, ciuem ſuum, licet permultos is habeat ſectatores in ea gente. Hos nodos ubi ſoluerit, tum demum fortaſsis patiemur nobis perſuaderi, nihil eum ne in hiſtoria quidem fingere, nihil odio uel gratia deprauare, nihil denique calumniari. Quinetiam non indulgentem affectibus, probabiliora ſecutum eſſe. Cæterùm leges hiſtoriæ eum non tranſilijſſe, nullum honeſtum ordinẽ ſauciare uoluiſſe, Polonicæ nationi amicum eſſe, ut credamus, ne ita quidẽ adduci poterimus. De eo uerò, quòd ea, quæ mutili, ut ipſe uult, Polonici hiſtorici omiſerunt, ipſe ſuppleuerit (quæ duntaxat alicuius momenti ſint) amplius deliberandũ cenſebimus. Quod ſi quid eiuſmodi proferetur, admirabimur hominem, è muſcis elephantos facientem. Laudabimus etiam acumen oculorum, qui Carpathum montẽ maiori Poloniȩ proximum eſſe perſpexerit. Sed non uacat ineptijs diutius immorari. Satis eſt, lector candide, nos tibi qualem qualem guſtum fidei, ſynceritatis, & integritatis annalium illorum, ſubdolè aliena ſcripta, factaq; ſugillantium, & uenena incautis inſtillantium, præbuiſſe.

Vale.

POLONIÆ MARTINI CROMERI LIBER PRIOR.

DE SITV POLONIAE, ET GENte Polona.

Polonorum origo.

IN ijs libris, quos triginta de origine & rebus geſtis Polonorum conſcripſimus, oſtendimus, Polonos gentem eſſe Slauicam, & Sarmaticam: Quæ quodam tẽpore è Sarmatia progreſſa, transmiſſo Viſtula flumine, in ijs Germaniæ locis, quæ prius Venedi & Vandali tenuerant, conſederit, finesq; domicilij & imperij ſui uerſus occaſum & Septentrionem longè, lateq; protulerit, ita, ut à Sarmaticis montibus in Septentrionem quidem ſecundum utranq; ferè eius fluminis ripam, in occaſum uerò ſecundũ dorſum Herciniæ ſiluæ, quo Boëmia clauditur, atq; inde porrò ſecundum Albim fluuium, ad eius ipſius, atque adeò uſque ad Viſurgis ſeu Veſeræ oſtia, & ſinum Venedicum ſiue Baltheum, quicquid terrarum eſt, eius gentis ditione teneretur. Ac uniuerſe quidem eos populos Slauos, ſeu Slauinos ſeſe dixiſſe: A' finitimis uerò cum Venedos, ſeu Vinidas, tum Vandalos etiam, eorum, qui prius ea loca incoluerant, populorum nominibus appellatos eſſe: Peculiariter uerò, eos, qui uerſus occaſum Germanis erant uiciniores, partim Sorabos, partim Obotritos, Lutitios, ſiue Lutzitios, Vinulos, Ranos, Vilzos, Rugios, Vetalabos, Retareos, Licicauicos, Heueldos, Vuloinos etiam: quod nomen cum Polonorum nomine cognationem habet, dictos eſſe. Quos omnes Slauicæ nationis atque linguæ fuiſſe, & partim domeſticis ſatraparum ac ducum defectionibus & pactionibus, partim armis in finitimorum Saxonum, & Germanorum ditionem, nomenq; poſtea tranſiſſe memoriȩ proditum eſt. Polonorum autem nomen uernaculum an commune fuerit horum omnium, an peculiare unius cuiuſdam populi: & uetuſtùmne, an recentius, non liquet. Ante ſeptingentos quidem annos, nuſquam in annalibus ullis externis id inuenio. Nec unum eius etymon memoratur, quemadmodum alibi oſtendimus. Nonnulli enim à Lecho, ſeu Lacho, duce Polachos, quaſi poſteritatem Lachi dictos eſſe: Alij uerò à campeſtri planicie, quam incolunt, uel à uenationibus, quibus impenſius delectantur, Polacos & Polanos, mutataq; una litera Polonos, & ab ijs regionem Poloniam appellari uolũt. Eius aũt non ijdem ſemper fines fuêre. Nam Ruſsiæ permagnam partem cum Podolia ſubactam, & Pruſsiæ nonnullam, & Poleſſenſem tractum barbaris Iazigibus ſiue Iazuingis ademptum quodam tempore, Poloni ſuo adiecerunt imperio. Præter illa autem dudum memoratorum à me populorum occidentalium detrimenta, poſteriori tempore Sileſia ferè omnis Polonis ſeſe ſubduxit, & Pomeraniæ, Caſſubiæq; reliquæ magna pars detracta eſt. Deceſſerat & Ruſsia Podoliæq; pars magna, & Volynia, & Poleſſenſis tractus. Culmenſis quoque ac Dobrinum, & Maſouia ferè. Sed hæ prouinciæ his duobus, non amplius, ſeculis recuperatæ ſunt: Recuperata eſt etiam nonnulla pars Sileſiæ & Caſſubiæ, Pomeraniæquè ea, quæ nunc Pruſsiam continetur. Ruſus tamen Lithuani, ſecuris fœdere & ſocietate ipſorum

Poloniæ priſci fines.

Populorum nomina.

Polonorum nomen.

Poloniæ fines accisi & prolati.

Polonis,

Polonis, Poleſſenſem tractum ferè omnem, & Volyniam, & magnam partem finitimæ ei Ruſsiæ & Podoliæ auorum noſtrorum memoria, regibus uel fauentibus, uel conniuentibus, ad ſe reuocarunt, quemadmodum ſuo loco expoſuimus. Sed ij populi nuper adeò extremo regni Sigiſmundi Auguſti tempore, cùm hoc opus nos ad finē perduxiſſemus, relictis Lithuanis, ultro in ius & ditionem Polonorum æquo fœdere prorſus uenerunt. Quin & Lithuani ipſi, exemplum ſecuti, ſeſe cum Polonis, renouato & ampliato antiquo fœdere, coniunxère. Inſtituta tamen ſua, & magiſtratus, & Iuriſdictionem peculiarem retinuere. Cæterum nos quemadmodum illa ſuperius recenſita Poloniæ detrimenta in hac deſcriptione prætериuimus, ita modò commemoratas acceſsiones cuiuſpiam alius operi reſeruamus, aliјs iam diſtenti ſtudijs, & occupationibus. Nec Liuoniā attingimus, cuius à uicinis principibus miſerè diſcerptæ maxima pars ante pauculos annos in ditionē eiuſdem regis uenit. Ne Pruſsiam quidem ducalem exactiùs deſcribemus. Licet enim ea iuſtis armis repreſſa ac domita, ex fœdere maieſtatem regis Poloni à centum amplius annis comiter agnoſcat, neq; linguam tamen, neq; inſtituta & leges Polonorum accepit. Sed deletis penè priſcis Pruſsis, à Germanici ſanguinis hominibus habitatur & regitur, ea parte excepta, quæ finitima eſt Maſouiæ: Quæ à Polonis colitur antiquitùs, & Polonici ferè iuris olim fuit. Nec citerioris autem Pomeranię partem eam, in qua eſt oppidum Lemburgum, & arx Bythouia, complectemur, propterea, quòd ea beneficio regum ſuperiorum in ius ducum ulterioris Pomeraniæ tranſijt. Quo nomine ſunt tamen & ipſi beneficiarij regis Poloni, iurantq; ritu ſolenni in uerba eius, quemadmodum & dux in Pruſsia, & ante cum noſtra memoria creatum, Magiſtri cum primoribus ordinis Crucigerorum, ſeu Teutonicorum S. Mariæ militum, cùm eius prouinciæ dominarentur, iurabant. Valachiam quoq; prætermittemus: quæ fuit & ipſa intra hos ducentos annos in clientela regum Polonorum, ſed ſuis legibus, ſua lingua, ſuisq; ducibus utens, qui Voieuodæ ſeu Palatini dicuntur. Qui duo primùm fuère, Tranſalpinenſis, & Moldauicus, quorum hic à noſtratibus peculiariter Valachiæ Palatinus dicitur: ille uerò Multanicus. Verùm extitit poſtea tertius Beſſarabicus ad Pontum Euxinum, diuiſo inter fratres principatu Moldauico. Ac Beſſarabia quidem iam pridem ſubacta eſt à Turcis: Reliquarum autem duarum Palatini & ipſi iam deditij ſunt eiuſdem gentis, patrum, auorum, & proauorum noſtrorū memoria in uerba regum Polonorum, nonnunquam Vngaricorum quoq;, & ipſi iurare ſoliti. Nunc igitur Polonia, quæ quidem uno regno & iure cōtinetur, quatenus à nobis deſcribitur, ſecundum longitudinem terræ habitabilis, è ſententia Geographorum, & in primis ſecundum delineationem amici mei Venceslai Grodecij, à triceſimo octauo gradu, ad quinquageſimum ſecundum, uel tertium (incerti ſunt enim in illa ſolitudine Scythica fines eius) ab occaſu æſtiuo uerſus ortum hibernum obliqua protenditur, amplius quàm per ducenta milliaria Polonica: quorum unumquodq; quatuor Italica in ſe continet. Tametſi Ruſsica & Podolica ſunt aliquanto longiora. Quin certis literarum monumentis doceri poteſt. Ociacouiam arcem ad oſtium Boriſthenis 54. gradu longitudinis ſitam, aliquando in ditione Polonorum regem fuiſſe. Latitudo autem Poloniæ, quà maximè Orientalis, & quà Occidentalis eſt, triginta plus minus milliariorum eſt. Et Occidentalis quidem habet imam poli eleuationem quinquaginta duorum ſummam 54. grad. & 40. ferè minutorum: Orientalis uerò ſummam quidem 51. fermè, imam autem graduum. Pocucenſis tamen Ruſsiæ tractus à quadrageſimo octauo incipit. Cæterùm in medio, quà latiſsimè centum miliarijs patet Polonia, & cum in meridiem paululum recuruatur, tum in ſeptentrionem magis ad mare Baltheum ſeu Venedicum, & ſecūdum extremam oram Maſouiæ dorſo prominet, imam quidem poli eleuationem habet in ora Scepuſsij quadraginta nouē grad. ſummam uerò in littore maris, & in Puſcenſi ora quinq; fermè, & quinquaginta: ita ut figura eius intenſi arcus ſpeciem præ ſe ferat: cuius neruus paululum reductus, ad meridiem & occaſum hybernum quadantenus ſpectet, exterior uerò curuatura in ſeptentrionem, & ortum æſtiuum obuerſa ſit. Quòd ſi quis nouas acceſsiones Poleſsiæ, & ei confinis Ruſsiæ, Volyniæ, Podoliæ, & Liuoniæ, Pruſsiamq; ducalem, & Lithuaniam cum ſua Samogitia, & Ruſsia alba Moſchis finitima (quæ omnia iam uno regno continentur) annumeret, multò longius & latiùs uerſus orientem ſolem, & ſeptentrionem ea patebit. Ad Nieprum enim ſitæ ſunt arces & oppida, Kiouia, Caniouia, & Circaſsi, ultra 54. grad. longitudinis. Pruſsiæ uerò ducalis & Samogitiæ latus ſeptentrionale quinquageſimum ſextum, finitimæ autem Ruſsiæ albæ 57. grad. latitudinis attingit. Porrò continens his Liuonia, quatenus cū duce nouo Curonienſi, ſiue Curlandico (qui partem eius nōnullam obtinet) regis Poloni Maieſtatem agnoſcit, 61. gradum excedit. Atq; ita longitudo regni Polonici à finibus Marchiæ Brandenburgenſis ad Nieprem ducta recta linea non minus 240. miliaria complectitur, ſi 15. miliaria uni gradui reſpondent:

Lithuani ſe cū Polonis coniunxère.

Quatenus deſcribitur hic Polonia.

Pruſsia ducalis Hiſt. lib. 27.

Lemburgum & Bythouia.

Pomeraniæ duces Vaſalli regis Poloniæ.

Pruſſ. dux & magiſtri Vaſalli Polonorum.

Valachia & partes eius.

Hiſt. lib. 15.

Beſſarabia.

Hiſt. lib. 3.

Valachia in clientela Polonorum.

Poloniæ ſitus geographicus.

Longitudo.

Miliaria Polonica & Ruſsica.

Latitudo Poloniæ.

Figura.

Poloniæ regni amplitudo.

Curonienſis dux.

Finitimi Poloniæ populi.

Latitudo uerò ab ora Pocucenſi ad Pernauiam Liuoniæ ducenta plus minus. Cingitur autem Polonia, ſicut eam nunc circumſcribimus, ab occidẽte ſole incipientibus, Marchia Brandenburgenſi, & Pomerania ulteriore: A Septentrione mari Venedico & Sarmatico: Cuius aduerſa littora tenent Sueones ſiue Sueti. Inde Pruſsia ducali, eique continente Lithuania in ortum æſtiuum ferè uergente. Hinc porrò campeſtribus Scytharum ſiue Tartarorum ſolitudinibus prorſus Orientalibus, & flexa in Euronothum Bialogrodenſi Turcarum ora. Inde uerò planè Auſtrali Valachia ſiue Moldauia: Deinceps Vngaria, & in Africum & occaſum hybernum obuerſa Sileſia Boëmicę deditionis, ad Marchiã pertinente.

Limites.

Et à Sileſia quidem, & Marchia, & Pomerania ulteriore, & Lithuania paluſtres denſæque ſyluæ eam ferè dirimunt: Mare à Suetia: Ab Vngaria uerò ſylueſtrium montium cacumina: itemque ab Occidentali parte Moldauiæ. Nam à reliqua Moldauia, quæ in ortum & ad Pontum uergit, Neſter fluuius eam & finitimam ei Podoliam diuidit: Idemque, niſi fallor, limes eſt eius ipſius Podoliæ cum Bialogrodenſi Turcarum ora, ut Nieper & Pontici Euxini ſinus cum Tartaris Oczacouienſibus: Aut certè cum utriſque incertus is eſt, ut diximus, propter uaſtitatem, & ſolitudinem. In qua ſolitudine penſitant tamen opiliones Turcici regi Polono uectigal paſcuorum nomine. Pruſsia uerò ducalis ſic eſt implicata regiæ (hoc enim nomine à ducali ſeiungenda eſt) difficulter ut queant diſtingui. A Maſouia ſyluæ eam dirimunt.

Poloniæ partes et ſatrapiæ.

Partes maiores Poloniæ ſunt, Maior & minor Polonia, Ruſsia, & Pruſsia regia, Podolia, Maſouia, & Cuiauia. Quæ & ipſæ deinde ſatrapijs, uel, ut uulgò loquuntur, palatinatibus, ac territorijs ferè diſtinctæ ſunt.

Maior Poloniæ, Poſnanien. & Caliſsien. ſatrapiæ.

Maior Polonia duas ſatrapias, nimirum Poſnanienſem, & Caliſsienſem complexa, Occidentalis eſt, Sileſiam, Marchiam, Pomeraniamque ulteriorem meridionali, occiduo, & Arctoo latere attingens. Magis autem ad Occidentem uergit Poſnanienſis ſatrapia, Caliſsienſis contrà ad ortum & ſeptentrionem: qua parte ſunt Paluci, Craina, & Caſſubia, tractus terræ non contemnendi.

Paluci, Craina, Caſſubia.

Minor Polonia.

Cracouien. Sendomirien. & Lublinen. ſatrapiæ.

Minor Polonia orientalis eſt, Cracouienſi, Sendomirienſi, & quæ huius pars quondam fuit, Lublinenſi ſatrapijs definita, hoc ipſo ordine quo nunc ſunt enumeratæ, uerſus Aquilonem & ortum æſtiuum ſitis. Quæ à ſeptentrione Maſouiæ & Poleſſenſi tractui, qui dudum Lithuanicæ ditionis erat, ab ortu Ruſsiæ, à meridie uerò Vngariæ, & Sileſiæ finitima eſt. Sunt autẽ ſatrapiæ Cracouienſis partes, tractus Sciricius, & Submontanus, uterque Scepuſio & Vngariæ finitimus. Ac Sciricius quidem ad occidentem uergens, Cracouiæ uicinior eſt: Submontanus uerò Ruſsiæ & Sendomirienſi ſatrapiæ iungitur. Lublinenſis item ſatrapiæ pars eſt Poleſie reliquum, quòd à Lithuanis detractum non fuit, utrunque à ſyluis ita dictum uerius, quàm Podlaſſe dialecto Ruſsica, quaſi Poloniæ finitimum. Niſi quis fortè Podlaſſe Polonis ſubiectum interpretari malit.

Sciricius & Submontanus.

Poleſſe ſeu Podlaſche.

Sileſia.

Sileſiæ pars ea, quæ adhuc eſt Polonicæ ditionis, ſic implicata eſt Cracouienſi ſatrapiæ, ut ab ea magna ex parte ambiatur. Satrapiam ea nullam habet: Sed in Cracouienſi ferè cenſetur: Habet autem tria territoria, Oſuencimenſe, Zatorienſe, & Seuerienſe, quorum duo priora ſuperiori tempore ſuos habuerunt duces: Nunc præfecturæ Regiæ ſunt. Seuerienſe eſt in ditione Epiſcopi Cracouienſis. Meridionale & Occidentale latus eius ipſius Sileſiæ: cætera tenet Sileſiæ Boëmicæ ditionis, nempe Ceſsinenſis, & huius pars quondam Pelcinenſis, Ratiborienſis, item & Opolienſis principatus, ſiue ducatus, ut uocant.

Scepuſium.

Hiſt. li. 5. et 17

Ab ortu uerò hyberno Scepuſienſem tractum uix & modicè ea attingit. Eſt autem Scepuſium non exiguus terræ tractus, olim cum Polonici iuris eſſet, ad Vngaricum traductus: de quo alibi ſuis locis attigimus. Deinde uerò nonnulla pars eius, cum tredecim oppidis & arce Liblio, ſiue Lubowlia, rurſus Polono regi certo pacto ab Vngaricis regibus addicta eſt, atque etiam nunc ab eius præfecto, & eius nomine adminiſtratur Cracouienſi ſatrapiæ, tractuique Sciricio uerſus meridiem adiacens.

Siradien. Lencicien. & Rauen. ſatrapiæ.

Maioris & minoris Poloniæ appellatione quæ contineantur.

Inter minorem uerò & maiorẽ Poloniam primarias totius Poloniæ partes intermediæ ſunt Satrapiæ, Siradienſis, Lencicienſis, & Rauenſis, nullum commune nomen habentes. Quarum prima ad meridiem & Sileſiam, Lencicienſis & Rauenſis ad ſeptentrionem uergunt, Maſouiamque attingunt. Harum autem occidentalior eſt Lencicienſis. Nonnunquam eæ tres unà cum Cuiauia, imò & Maſouia, maiori Poloniæ, ſicut Ruſsia & Podolia minori, accenſentur.

Cuiauia.

Breſten. & Inowladiſlauien. ſatrapiæ.

Dobrinum.

Maſouia.

Cuiauia uerò ab ortu Maſouiæ & Rauenſi ſatrapiæ, à meridie Lencicienſi & Caliſsienſi iungitur. Continet autem in ſe duas ſatrapias, Breſtenſem, quæ magis ad ortum, & meridiem uergit, atque Inuuladiſlauienſem, ſiue Iuniuuladiſlauienſem, quæ magis eſt occidua & ſeptentrionalis. Cuius non exigua pars eſt Dobrinum, ultra Viſtulam, ab oppido ſic dictum, latere orientali confine Maſouiæ: ſeptentrionali uerò Pruſsiæ. Maſouia quoque eodem latere Pruſsiam, Orientali Lithuaniam & Poleſſenſem tractum, & uerſus ortum hybernum Poloniam minorem, eiusque ſatrapiam Sendomirienſem, Meridionali uerò Rauenſem attingit. Duabus ſatrapijs diſtincta, Plocenſi nimirum, quæ Occidentalis eſt, & ea quæ peculiariter Maſouiæ nomen retinet, pro-

propterea

præterea quòd diutius ducum ſuorum(de Polonorum principum ſtirpe oriundorum) do-
minatu ſegregata, poſtrema omnium noſtra memoria defecta ducibus, ex pactis, & iure
feudi, ut uocant, Poloniæ redintegrata eſt. Quæ quidem Orientalis eſt. Rauenſis quoq;
ſatrapia quondam pars Maſouiæ fuit, ſuosq; duces habuit, ſicut & Plocenſis, & pleræque
omnes. Pruſsia Regia præter meridionale latus, quod iam eſt expoſitum, ab occaſu ulte- *Pruſsia Regia.*
riorem Pomeraniam confinem habet. A' ſeptentrione ſinu Baltheo, ſeu Venedico, ſiue
Codano: ab ortu Pruſsia ducali cingitur. Tribus autem ſatrapijs diſtincta eſt, Culmenſi, *Culmenſi. Ma-*
Marieburgenſi, & Pomeranica. Quarũ hęc Occidentalis eſt. Reliquæ duæ Viſtula flumi- *rieburg. & Po*
ne ab illa diremptæ, orientales. Ex his autem Culmenſis ad meridiem ſpectat, Mariebur- *meran ſatrap.*
genſis uerò ad Septentrionem. Varmia, & ipſa pars eſt Pruſsiæ Regiæ, ad Aquilonem, *Varmia.*
ſeu Euroaquilonem uergens, ducali ferè undiq; cincta, & ab ea quodam tempore maio-
rem in modum acciſa: Marieburgenſem quoq; ſatrapiam contingit: Nec in ulla ſatrapia
cenſetur, ſubiecta epiſcopo ſuo, & ſacro Eccleſiæ eius collegio, Regis Polon: Maieſtatem
agnoſcentibus. Michalouienſe autem territorium eſt in ſatrapia Culmenſi Maſouiæ ac *Michalouien.*
Dobrino finitimum: olim pars Maſouiæ. Ducalis Pruſsiæ(ut eam quoq; quo magis per- *tractus.*
ſpicua ſit hæc Poloniæ deſcriptio, hic obiter attingamus) præter Regiam Pruſsiam, limes *Pruſsia duca-*
eſt à ſeptentrione mare Sarmaticum cum Lacu Curonienſi, & ora Liuoniæ: Ab ortu Sa- *lis.*
mogitia, cæteraq; Lithuania: A' meridie uerò Maſouia. Satrapiam ea nullam habet: præ- *Pruſsiæ uetus*
fecturas permultas. Olim Pruſsia priuſquam ſub iugum Chriſti miſſa eſt, alios fines ha- *diuiſio.*
buit, & aliter diuiſa fuit. Fuit autem ea decem regionibus ſiue tractibus deſcripta: uideli-
cet Pomeſanienſi, in quo eſt Marieburgum, Chriſtiburgum, Quizinum ſiue Marieuerde-
rum: Pogeſanienſi, in quo eſt Elbinga & Hollandia: Erminio ſiue Varmienſi, qui retinet
etiam nunc in lingua Germanica uetus nomen, & Ermeland uocatur: Natangino, ubi eſt
Balga, Brandemburgum, Cruciburgum: Sambienſi, in quo ſunt Mons regius ſiue Kœ-
nigsberga & Lochſtete: Nadrauenſi, quo Tapelauuca, Inſterburgum, & Vonſdorfia con
tinentur: Salauenſi, in quo eſt Ragneta & Labia: Sudino, qui & ipſe nomen ſuum retinet,
& ad aquilonem, ortumq; æſtiuum inter utrunq; Habum & mare longè prominet: Bar-
theno, quo Raſtenburgum, Bartheſteinum, & Keſla ſiue Reſelia continentur: & Salindo,
qui neſcio an is ſit, in quo Galindas populos ponit Ptolemæus. In his Sudiaus tractus
fuit primarius, opibus & uiribus maximè pollens, ita ut ſex millia equitum, peditũ etiam
ingentem numerum conficeret. Cęterorum quilibet minimum ter mille equites, peditum
uerò decem millia conficere potuit, ſi uera ſunt ea, quæ nos in uetuſto quodam libro Ger-
manica lingua ſcripto legimus. Cæterum Culmenſis tractus & Pomerania, Poloniæ non
Pruſsiæ partes fuere. Sed nos cætera proſequamur. Ruſsia, quam rubram nonnulli uo- *Ruſsia Regia,*
cant, latere occidentali minori Poloniæ iungitur. A' ſeptentrione Ruſsiam albam, & Vo- *ſiue rubra.*
lyniam habet: Ab Auſtro Vngariam, eiusq; populum Ceculos, & nonnullam Moldauiæ
partem attingit eo tractu terræ, qui Pocuce appellatur. Nam cætera Moldauia ſiue Vala-
chia, qua Podoliæ quoq; iungitur, magis eſt Orientalis Ruſsiæ. Continet Ruſsia duas ſa-
trapias, nempe Bellenſem, quæ ad Volyniam & Lithuaniam uergit & eam, quæ peculia-
riter Ruſsica & Leopolienſis dicitur, auſtralem magis & orientalem: Niſi quod Chelmen
ſis tractus eius non exiguus ad ſeptentrionem, etiam ultra Belſenſem prominet, & Poleſ-
ſiæ finitimus eſt. Reliquum autem orientale latus eiuſdem Ruſsiæ, ac totius Poloniſci re- *Podolia.*
gni claudit Podolia, ab Aquilone & Euro albæ Ruſsiæ, à cætero ortu uaſtis campis Tar-
taricis atq; Turcicis, ut diximus, à meridie uerò Moldauiæ continens: Totaq; una ſatra-
pia cenſetur, quam Podolicam uocant. Olim Podolia & Ruſsia tam ea, quæ nunc Polo-
niæ pars eſt, quàm ea, quæ eſt in ditione Lithuanorum & Moſchorum, ſuos habuit duces, *Ruſsi duces.*
quemadmodum luculentius oſtendimus in hiſtoria: Quorum ſtirps cum latè propagata *Hiſt. Pol. lib. 3.*
eſſet, partim ipſa ſeſe inteſtinis diſsidijs atq; ciuilibus bellis confecit, partim à Polouucijs, *Polouucij*
qui Gothi fuiſſe uidentur, ac Tartaris extirpata, partim Polonorum & Lithuanorum ad- *Gothi.*
iuncta eſt imperio, partim in nomen & ius de ſe ortorum Moſchorum tranſijt. Extant e-
tiam nunc permulti, ducale nomen, ſed plerique nudum propemodum & inane reti-
nentes: Inter Polonos uerò nulla ducum ſupereſt memoria. Hi nunc ſunt Poloniæ, qua-
tenus hic eam deſcripſimus fines: hæ partes. Eſt autem Regio tota ferè plana & apri- *Solum Polo-*
ca, maximè quà ad occidentem ſolem & ſeptentrionem uergit, & quæ penitus orienta- *nicum quale.*
lis eſt Podolia, ac uel nomine ipſo decliuitatem præ ſe fert, uicinorum Moldauiæ, Ruſsiæ *Polonia unde*
& Vngariæ montanorum intuitu. Minor Polonia itidem atque Ruſsia, quo propiùs *dicta.*
accedit ad fines Vngariæ, hoc magis montana eſt, & ſylueſtris. Quo longius autem in-
de recedit, eò lenius decliuis eſt, magisqúe culta & meliore gleba. Tametſi in meditul-
lio quoque Sendomirienſis ſatrapia aliqua ex parte leniter montoſa ſeu uerius cliuo-
ſa eſt. Pruſsia pleraque omnis excepta Marieburgenſi ſatrapia, qua ad Habum & mare

uergit collibus molliter & ad fertilitatem, amœnitatemq́ commodè diſtincta eſt. Itemq́ pars nonnulla Cuiauiæ. Montes Sarmatici, qui Poloniam & Ruſsiam ab Vngaria dirimunt, ardui & ſyluestres, non ignoti ſunt etiam ueteribus Geographis & Hiſtoricis: & in his celebris eſt in primis Carpathus, quem nos Crempacum, ni fallor, uocamus: Alij Bieſciadi, Modra, Turza, Vapienna, uernacula lingua appellari, externis ignoti ſunt. In meditullio uerò minoris Poloniæ Lyſecius eſt, quaſi tu dicas caluum, ſiue caluaſtrum, in quo monaſteriorum eſt S. Crucis nomine, lignoq́ celebre: & Vauelus, arce Cracouienſi, quàm ſuo ipſius nomine nobilior, & is, in quo ſitum eſt Cienſtochouienſe monaſterium, quem clarum Latinè Monachi, ni fallor, incolę appellauère. Syluestris ſanè fuit ſuperioribus temporibus pleraq́ omnis Polonia: Ex eone autem tempore, ex quo habitari cœpit, an poſtea peſtium, bellorumq́ incommodis eò redacta, non liquet. Sed Sigiſmundi ſenioris, filijq́ eius Sigiſmundi Auguſti optimorum & mitiſsimorum, ſapientiumq́ regum ſtudio diuturnam pacem nacta, nunc ubiq́ diligenter excolitur, frugum leguminumq́ ferax, & pratis abundans. Nec tamen deeſt etiam nũc ſyluarum copia. Neq́ enim eæ penitus exciduntur & extirpantur, partim propter paſcua & mellificia, partim propter ædificiorũ materiam, & ligna mitigando frigori utilia ac neceſſaria, partim etiam propter ſaxoſi, uel arenoſi ſoli ſterilitatem. Sunt autem ſyluæ pleræq́ piceæ, quernæ, faginæ, & abiegnæ: Ac piceæ quidem ferè in planis & arenoſis locis, abiegnæ & faginæ in montanis, quernæ in utriſq́, ſed uberiore gleba præditis. Multæ ſunt etiam in planis iuxta ac montanis locis mixtim omni genere arborum refertæ, & paſcuis opimæ. Ex his abietes, tiliæ, piceæ, quercus, apum aluearijs grauidæ fiunt, materiamq́ ædificijs nauium ac domorum, malis, tabulis, & uaſis aptam, ut & taxi, & terebinthi, ſuppeditant. Quercus & fagi etiam paſtũ uberem porcis, feriſq́ præbent: Omnes autem focorum, & fornacum, furnorumq́ ignibus alimenta ſubminiſtrant. Tanta eſt enim uis frigoris in his regionibus interdum, ut radicitus areſcant arbores, & aqua ex æditiori loco effuſa, priuſquam terram contigerit, in glaciem concreſcat. Lacus quidem & paludes, & flumina duobus, tribùsue menſibus hybernis, nonnunquam autem uel in quintum, ac ſextum uſq́ glacie concreta, non modo peditibus, uerumetiam equitibus & curribus ac plauſtris, quamuis oneratis, multis ſimul longo ſpacio peruia & ſecura præbent itinera. Equidem quodam tempore ultima die menſis Martij Viſtulam in Maſouia per firmam adhuc glaciem cum curru & quadrigis, & aliquot equitum comitatu tranſiui. Hac etiam præterita hyeme in Pruſsia glacialis piſcatio in lacubus poſt initium Nouembris cœpta, durauit per totum Martium: gelu autem per totum Aprilem. In tanta autem cœli intemperie pomaria tamen ſunt non infrequentia, & fructuoſa, ad Viſtulam præſertim, & in ſuburbanis Cracouienſibus, Sendomirienſibus, Varſauienſibus Torunenſibus, Gedanenſibus: Elbingenſibus item Fraumburgenſibus, Veliſcenſibus & Bochnenſibus, licet remotioribus à Viſtula, totoq́ tractu ſubmontano atq́ Sciricienſi. In quibus pirorum, malorum, prunorum, perſicorum, ceraſorũ, & nucum bonitas, & uarietas certat cum Vngaricis & Italicis. Sunt & uites, quarum uuæ in minore Polonia eſui quidem non inſuaues ſunt, præſertim ſi æſtas & autumnus temperiem ſuam ſeruent: ſed uinum inde expreſſum acerbius, ubi defecatum eſt. Aliquanto ſuauius & copioſius exprimitur apud Croſnam Sileſiæ in finibus maioris Poloniæ. Apud Toruniam quoq́ in Pruſsia uineæ coli cœpêre non infœliciter, ut audio. Neq́ negat ſolum Polonicum caſtaneas, mora, cotonea, ficus, amygdalas, pepones, melopepones, herbas & flores omnis generis, & alias hortenſes Italiæ delitias, & palatinariumq́ lænocinia, ſi adhibeatur culturæ diligentior, & à gelu cuſtodia. Nec metalla, foſsiliaq́ deſunt in montanis: plumbi quidem intermixto argento apud Ilcuſſum, Slawcouiam, Chranouiam, & Nouagoram oppida ſatrapiæ Cracouienſis, & in finibus Sileſiæ: Argenti uiui apud Tuſtanum in Ruſsia: Aeris & Lazurij, & plumbi item apud Chencinos: Ferri plurimis in locis ſylueſtribus: Nitri apud Viſliciam & alibi: Salis apud Bochnam & Veliſcam in ſatrapia Cracouienſi, & apud Haliciam, colomeiam, Solum (quod quidem à ſale nomẽ habet) & alijs compluribus in locis Ruſsiæ. Ac in Ruſsia quidem id ex aqua ex profundis puteis hauſta decoquitur, & partim in modum farinæ, uel niuis minutum relinquitur, partim in fruſtula conformatur: In tractu uerò Cracouienſi, partim lapidea duritie ſolidum inſtar ingentium ſaxorum, & rupium in ſubterraneis ſpecubus, altè lateq́ excauatis, & uillas, templa, oppidaq́ ſuperædificata ſuſtinentibus, ferro excinditur, comminutumq́ deinde, & mola tritum, ad uſus hominum accommodatur, partim & ipſum ex aqua iniectis lapidei ſalis fruſtulis & quiſquilijs, quæ ſecantibus id abraduntur, decoquitur. Color lapidei in maſſa liuidus eſt ferè, ac luto reſperſus. Candidum, & in modum chryſtalli pellucidum rarius eſt. Tritum candet aliud alio magis. Coctum uerò deſpumatis ſordibus candidiſsimum redditur, niui non diſsimile. Fertur in ſalinis Bochnenſibus reperiri quiddã pici con

Montes Poloniæ. Vbertas. Syluæ. Frigoris & gelu uis. Pomaria. Vineæ. Metalla. Salinæ.

cretæ ſimile, quod uocant carbunculum: Quod tritum & epotum ſoluat aluum. Ibidem
exaudiuntur nonnunquam canum, gallorum, & aliorum animalium aſsimulatę uóces in
profundiſsimis ſpecubus: idq; mali & incommodi alicuius imminentis portentum uul-
gò habetur. In maiore quoque Polonia apud Pincum ſalinæ ſunt, uerùm tenuiores. Sunt
etiam in confinio Oſuencimenſis territorij & Scepuſij aquæ ſalſæ, unde ſalem coctum ui-
dimus regi exhibitum. Salinæ tamen nullæ ſunt. Porrò in deſertis Podoliæ, & Boriſtheni *Lacus ſalis in*
uicinis locis lacus eſt, cuius aqua ſereno & ardente ſole in ſolidum ſalem concreſcit, ita ut *Podolia.*
homines cum iumentis & curribus in eo, tanquam in glacie, uerſentur, ſectumqúe in fru-
ſta arbitratu ſuo auehant. Quamprimum autem pluit, ſoluitur illa glacies non ſine peri-
culo inſiſtentium. Apud Biezzum uerò ſiue Beciam oppidum in ſubmontana regione,
uitreolum effodi, ac in uiridem, lapideamq; duritiem decoqui nuper cœpit: *Coppervvaſ-* *Vitreolum.*
ſer, hoc eſt, æris aquam Germani, & noſtrates item appellant. Antiquitus autem id confi-
citur ad æris metalla in Scepuſio. Marmor quoque & alabaſter quibuſdam locis effodiun
tur. Eſt in maiore Polonia prope Sremum oppidum collis, ubi (res incredibilis, ſed à mul-
tis confirmatur) ollæ, amphoræ, cacabi, & aliarum figurarum uaſa fictilia ſponte naſcun- *Olle ſponte na*
tur, & ſub terra effodiuntur mollia, in aérem autem prolata dureſcunt. Vidi unum atque *ſcentes.*
alterum, quod inde erutum eſſe dicebatur, rude, nec ſatis bene conformatum. Porrò in
mari Sarmatico Pruſsiam alluente colligitur ſuccinum. (Ambram etiam externi uocant) *Succinum.*
Quod fluctibus appulſum ad littora, homines nudi obuiam euntes paruis retibus exci-
piunt & extrahunt, molle primum, ſed mox in aëre dureſcit, tornóque ac ſcalpro uarie
conformatur. In lacubus quoque nonnullis à mari remotioribus id reperitur: ut in Piſ-
ſia Epiſcopi Varmienſis, modicum tamen. Quin & in editioribus locis foſſa altius humo
fertur inueniri. Spumáne maris concreta id ſit, an ſuccus & gūma arboris, an quippiam a-
liud, non eſt huius loci diſputare. Eſt ſanè leue & pellucidum: Eſtq; fuluum & candidum:
Candido maius precium. Ferunt, ſi incendatur, odore eius uenenata necari. Viſuntur in
nonnullis fruſtulis formicæ, muſcæ, culices & alia inſecta, nō arte, ſed uel opificio naturæ,
uel fortuitis caſibus incluſa. Aquis irrigua eſt pleraq; omnis Polonia, ſed fluuios nauiga- *Fluuij.*
biles non multos habet: Præcipui ſunt Viſtula, Donaiecius, Sanus, Vieper quaſi quis di-
cat Porcum, Varta, Noteſsius, Neſter, Prutus, Bugus, Bohus ſiue Bogus, Pripetius, Nar-
ua, Dreuancia. Nam Odra, in confinio Morauiæ & Sileſiæ exiſtens, & per hanc ſecūdum *Odra.*
Polonię limitem, perq; Marchiam ac Pomeraniam ulteriorem permeans, infra Scecinum
in Venedicum ſinum decurrit. Olim intra fines Poloniæ tum oriebatur, tum decurrebat.
Nieper Ruſsiam albam, eiq; confinem Podoliam alluens, longo tractu in pontum Euxi-
num apud Ociacouiam munitionem Tartaricam ſeſe exonerat, ortus in Moſchouia. Bo-
riſthenes is eſt ueteribus Græcis & Latinis, omnium ſcriptorum conſenſu, præter Bernar-
dum Vapouium. Qui ſimilitudine nominis, ut credibile eſt, adductus, Boriſthenem uult
eſſe Berezinam: qui in Nieprum ab æſtiuo occaſu influit, minor eo & ignobilior. Viſtula *Berezina.*
in Ceſsinenſi ora è Sarmaticis montibus exoriens, uerſus æſtiuum occaſum & ſeptentrio- *Viſtula.*
nem primum, mox uerſus orientem aliquantiſper, deinde à Sendomiria uerſus ſeptentri-
onem rurſus per minorem Poloniam decurrit. A' Varſauia uerò rurſus ad occaſum æqui-
noctialem, & mox æſtiuum flexus, Maſouiam interluit: Dobrinumq; à reliqua Cuiauia
dirimit. Vbi autem Pruſsiæ fines attigit, in ſeptentrionem reflexus, deinceps mediam eam
diuidit. Supra Marieburgum autem in duos alueos prealtis aggeribus obiectis ſectus, in-
ſulam inſignem & fertilem, quam Zulauam maiorem uocant noſtri, efficit, & nomen a-
mittit. Ac ſiniſter quidem alueus, qui maior eſt Leniuuca, dexter uerò Nogatus uocatur:
Quorum hic in Habum lacum tribus oſtijs, ille uerò duobus partim in eundem Habum,
partim in mare infra Gdanum ſeſe exonerat, longitudinis quidem gradu 41. latitudinis
uerò 54. Fontes autem Viſtulæ ſunt longitudinis itidem 41. gradu, latitudinis 49. minu-
to 20. Fluens autem amplius centum milliarium Polonicorum ſpacio Viſtula, Solam, *Flumina Viſtu*
Premſam, Scauam, Donaiecium, Vislocam Ropa auctam, Nidam, Sanum, Vieprum, Pil- *lam influētia.*
ciam receptis Dreuicia & Volboria, Bſuram, Naruam cum Bugo, Dreuanciam, Berdam, *Vrbes oppida*
Oſſam, & Motlauiam minora flumina excipit: & Oſuencimum, Zatoriam, Cracouiam, *& arces ad Vi*
Cazimiriam, Sendomiriam, Varſauiam, Ploſcum, Vladislauiam, Toruniam, Culmam, *ſtulam ſitæ.*
Grudentum, Quizinum, Nouum, Gneuum ſiue Meuam, Marieburgum, Derſauiam, &
Gdanum urbes & oppida non ignobilia præterfluit. Arces item Lipoueciam, Ne-
polomice, Corcinum Zauichoſtum, Ceruenſcum, Monaſterium, Zacrocimum, Viſ-
ſegradum, Sochaciouiam, Dobrinum, Bobrouunicos, Racianzum, Sluzouiam,
Dybouiam, Nieſſouiam, Starigradum, ſiue Althauſum, & Suece, & adhærentes
eis uicos alluit. Donaiecius (quod nomen paruum Danubium ſignificat) ex eiſdem *Donaiecius.*
Sarmaticis iugis non longè à Viſtulæ fontibus paulò orientalior exortus, per Scepuſi-
um &

um & Submontanum tractum decurrit, Sorſtenumq; & Muſsinam, & Melſtinum arces
Poprutus. & Sandeciam oppidum, ubi Popruto augetur, præterlapſus, non longè ab Opatouecio
Sanus. uico Viſtulæ miſcetur. Sanus è Bieſciadis iugis longitudinis gradus 44. latitudinis 48. minuto 30. naſcens, & uerſus ſeptentrionem & occaſum æſtiuum profluens, poſteaquam Lieſcum, Sobenum, Sanocum, Brozouiam, Præmisliam, Radimnum, Iaroslauiam, Lezeiſcum, Ruſsiæ arces & oppida pretergreſſus eſt, Vislocumq; alium à Visloca, & uiarum minores fluuios in ſe recepit, apud Sendomiriam oppidum longitud. grad. 44. ferè, latitud. 50. minuta 30. Viſtulam & ipſe ſubit.
Varta. Varta apud Cromolouiam ſatrapiæ Cracouienſis oppidum ortus, longitudinis gradu 40. minut. 50. latitudinis gradu 50. min. 30: per Siradienſem ſatrapiam, & maiorem Poloniam uerſus occaſum æſtiuum ferè decurrit, Olſtinum, Cenſtochouiam, Meſtouiam, Siradiam, Vartam, Vneouiam, Colum, Coninum, Pyſdros, Sremum, Curnicum, Poſnaniam urbem, Obornicos, Stobniciam, Vuroncos, Siracouiam, Mezichodum oppida & uicos cum adiunctis arcibus, & Landisbergam ueteris Marchiæ præterfluens, Nyrumque, Vureſniam, Velinam, Proſniam, Obram, & Noteſsium minores fluuios excipiens: Et apud Coſtrinum oppidum in Odram è Sileſia occurrentem, influit longitud. grad. 37. latitud. 52. minut. 50.
Noteſsius. Noteſsius uerò apud Cruſuiciam Cuiauiæ oppidum è Goplo lacu exiſtens, & ipſe per maiorem Poloniam uerſus occaſum hibernum means, Pacoſſum ambit, Labiſsinum, Naclum, Pilam, Vſce, Drenumque arces & oppida præterlabitur.
Neſter ſiue Tyras. Neſter, quem Tyram ueteribus uocari uolunt, in Ruſsia è Sarmaticis iugis non longè à Tybiſci & Sani fontibus ortus, initio uerſus Aquilonem profluit, deinde ad ortum conuerſus, Biſtriciam, Lipam, Seretum Ruſsicum, alium à Valachico, Sbrucium, Smotricium, Vſciam, & Moraquam ignobiliora flumina abſorbet, & Zidaciouiam, Haliciam, Ceſsibieſos, Ceruonum, Chocimum Valachiæ, & alia quædam oppida præter lapſus, infra Pocuce Podoliam à Valachia longo ſpacio diuidit: Ad extremum deflexo nonnihil in meridiem alueo, ſuper Bialogrodum urbem Scythicam, ſiue Turcicam, quæ & Moncaſtrum dicitur, in Pontum Euxinum, ſiue continentem ei Obidouum lacum influit longitud. grad. 53. latitud. 47. minut. 30.
Bugus. Bugus in Ruſsia & ipſe non longè ab Oleſco oppido, longitud. grad. 46. latitud. 49. exoriens, & primum in occaſum, mox in Septentrionem ſecundum occidentale latus Volynię tendens, poſtremo ad occaſum reflexus, ubi Poleſſenſem tractum (receptis Rata, & Muchauecio fluuijs) emenſus eſt, & Buſcum, Grodecum, Grodlum, Lubomliam Ruſsica, Breſtecq;, Ianouiam, Drohicinum, Poleſſenſia, & Cameneciam Maſouiticam oppida prætergreſſus
Narua uenenoſis carens. eſt, apud Serocium uicum longitud. grad. 43. latitud. 52. minut. 40. Naruæ à ſeptentrione & ortu æſtiuo è Lithuania profluenti ęgrè miſcetur, nigrorem ſuum retinens aliquamdiu: Nec multo inferius uictor Narua apud Nouiduuorum oppidum Viſtulam ſubit. Eſt autem peculiaris Naruæ natura, ſicut & Dlugoſſus annotauit, quod non fert uenenoſa animalia, uſque adeò, ut ſerpentes, qui nauibus Bugo delatis adhæſerint, edito ſibilo refugiant, cum primum aquam eius fluminis attigerint.
Pripetius. Pripetius in Chelmenſi tractu è palude non longè à Lubomlia exiſtens longitud. gradus 47. latitud. 50. præter occiduum & ſeptentrionale latus Volymiæ diuerſus à Bugo per Ruſsiam albam longo ſpacio uerſus Orientem ſolem progreditur, & cum nonnullis alijs, tum Styro, Turo, Slucio, Suiſlocio grandibus fluuijs auctus, Nieprum ſiue Boriſthenem ſupra Kiouiam ſubit, longitud. grad. 51, latitud. 53. ferè.
Bogus. Bohus autem, ſiue Bogus è palude ortus in finibus Podoliæ long. grad. 49. latitud. 49. minut. 30. itidem per Ruſsiam albam meridionalior longo terrarum actu ad ortum tendit: ad extremum deflexo in Meridiem curſu, & ipſe in Boriſthenem non longè ab oſtijs eius long. grad. 55. lat. 48. ſeſe exonerat.
Prutus Prutus è iugo montiũ Sarmaticorum long. grad. 46. minut. 50. latitud. 47. minut. 30. uerſus aquilonem in Pocuce delapſus, & Colomeiam, Sniatinumq; præterlapſus, inde per Valachiam ſiue Moldauiam primum orientalis, deinde auſtralis uerſus Bulgariam in Danubiũ decurrit, long. grad.
Paſſaria. 52. lat. 45. ferè. In Pruſsia uerò Alla ſiue Alna, & Paſſaria, non longis inter ſe ſpatijs orti, uerſus ſeptẽtrionem fluunt: Et Paſſaria quidem infra Olſtinecium, ſiue Hochſteinum (ut uocant Germani) ducale oppidum exiſtens, Morango, Libſtadia, Brunsberga, & Helge-
Alla. beila oppidis præteritis, Habum lacum ſubit, long. gradu 42. minu. 30. latitud. 54. Alla uerò ſupra Alleſteinum S. Collegij Varmienſis arcem & oppidum, cui etiã nomen dedit, oriens, præteritis Vartemberga, Guteſtadia, Heilsberga, ſiue Allesberga Varmienſibus, & Bartheſteino, Sipelbeino, Fridelandia, Allemburgo ducalibus oppidis, apud Velam
Pregola. Pregolę, ab ortu hiberno per ducalem Pruſsiam decurrenti, miſcetur, & cum eo infra Koenixbergam, hoc eſt, Regium montem, urbem longitud. grad. 43. latitud. 54. Habo lacu
Dreuantia. recipitur. Dreuantia uerò non ita longo ab ijs interuallo oriens, diuerſoque meatu uerſus Auſtrum fluens ſupra Toruniam à Viſtula excipitur. Atque hæc de fluminibus,

nunc

nunc ſufficiant. Lacubus piſcoſis in primis abundat Pruſsia. In his nominatiſsimus eſt Habus, cuius modo mentionem fecimus: quem etiam recens mare uulgò uocant. Ad quindecim miliaria in longitudinem inter Gdanum & Regium montem urbes ſecūdum mare patens, & ab eo anguſta inſula, quæ Neringa appellatur, diſiunctus: In latitudinem uerò duo miliaria plus minus. Ac Elbingam quidem urbem non longo ſpacio adſpicit, eiq́ portum efficit, eiuſdem nominis flumine nauigabili influente. Tolkemitam uerò, Fraumbergam, (cui baſilica Varmienſis in modum arcis munita impendet) Balgam, Brandeburgum, & Fiſshauſum oppida & arces alluit, receptisq́, ut dixi, Viſtula & Prægola, & alijs minoribus fluminibus, apud Lochſtete arcem mari miſcetur. Hoc aliquanto amplior lacus alter eſt eodem nomine, cognomento Curonienſis, in Pruſsia ducali, in quo ſunt oſtia Nemenis fluuij (Memelam uocant Germani) per Lithuaniam defluentis. Inter hos duos Habos & marę peninſula eſt, quæ & ipſa Neringa, ſed Curonienſis appellatur, arces & oppida continens. Secundum hos eſt Druſnus ſiue Draulenus lacus in Mariebur-genſi ſatrapia, unde Elbinga fluuius profluit: Partecinus Lubnus, Reuſina, & Viecininus in Culmenſi: In Pomeranica uerò Stuorzonagaci, quaſi quis ſtratum uel factum aggerem dicat, inter Choiniciam, Slochouiam, ac Tucholiam oppida, ſeptem miliarium ſpacio longus, quinq́ latus: Vnde Berda fluuius profluens, per Crempſcum, Lubonum, & Charſiconum minores lacus in Viſtulam influit intra Bydgoſtiam. Nec ignobiliores his ſunt Viſdice, Lubſcus, & Oſiecinus in eodem tractu: Alij minores. Sunt & in Varmienſi ditione non pauci. Præcipui uerò Dadaius, Zainus, Vadangus, Piſsia, Blanke, quaſi albus, Sinſer, Lingenaus, Lemanglus, Elingus, Plaucicus, Vulpingus, Clebergus, Coſnicus, Obelus, Marangus, & alij complures. Sunt & in ducali Pruſsia multi & grandes, quos omittimus. Habet & maior Polonia & Cuiauia nonnullos, piſcoſosq́, in quibus Goplus princeps eſt, quinq́ miliaria patens in longum, ſemis in latum: Secundum hunc ſunt Blendnus, Pouizus, Sieſinus, Sanus, Piednicia, Niezamyſlus, Vomeſca, Lomunice, Pcieuus, Lubſiouus, Drauuſcus, Noblun, Tulangus, Ielen, & Lednicia, in cuius inſula Gneſnenſis baſilica initio condita fuiſſe, indeq́ propter difficilem aditum, in eum, in quo nunc eſt, locum tranſlata eſſe putatur, quemadmodum Dlugoſſus memorat. In Cuiauia uerò Tur, Lanſcus, Bielſcus, Lubotinus, Orlie, Berdouus, Borimouus, Creuianta: Et in Dobrinenſi tractu Gorznus, Mocouus, & Scampſcus, minores aliquanto ſuperioribus. Pro lacubus minor Polonia, Sileſia, Ruſsia, ac Podolia piſcinas habent arte manuq́ue factas permultas & grandes. Non carent tamen & lacubus, Lublinenſis maximè & Chelmenſis tractus. E quibus Biale, hoc eſt, Albus, per antiphraſim ſic dictus, prætereundus non eſt: Cuius aqua Aprili & Maio menſibus fuſcos reddit lauantes: Piſces autem pinguiſsimos profert, qui braſmi, à noſtratibus autem Cleſcij uocantur. Eſt & in Belſenſi lacus Crinice, non amplus, uerùm profundus. De quo illud memorabile annotauit item Dugloſſus, quod certis temporibus altero uel tertio quoq́ anno cum mugitu fluctus attollens exhauritur propè ad fundum uſque, aquis uicini montis cauernas ſubeuntibus: Atque ibi tunc facilè præhenduntur piſces in aqua uadabili. Poſt dies aliquot ea refluit. In cæteris lacubus, atque etiā in maioribus piſcinis & fluminibus hyberno tempore commodiores ferè ſunt piſcationes, quàm æſtate, pertuſa certis interuallis glacie, retiq́ per maius foramen in aquam immiſſo: quod longis funibus ad perticas alligatis hominum equorúmue opera longo ſpacio in diuerſum tractum, coëuntibus rurſus piſcatoribus alio foramine piſcibus refertum extrahitur. Sunt autem eadem genera piſcium in lacubus & piſcinis. Vtrobique enim ſunt lupi, ſiue lucei, praſmi, percæ, rhombi (ſi modo ſic appellandi ſunt ij, quos nos Caraſsios dicimus) ſumi, ſendacij, cirtæ, ſiue certæ, à delitijs, ni fallor, apud Germanos nomen ſortitæ, tineæ, anguillæ, ruboculi, carpones, quos reginas uocant Itali, Latini Cyprinos, quemadmodum uult Ioannes Dubrauius Olomucenſis Epiſcopus. Tametſi minus frequentes hi ſunt in lacubus, quàm in piſcinis: In quas paruuli tanquam in uiuaria ſtudioſè includuntur. Ferunt etiam lacus nonnulli eos, quos ſuluizas & ſielauas noſtrates, Germani Marenas uocant. Piſcis eſt dulcis & ſapidus, aleci ſimilis: Fluuiatiles uerò ſunt cum iiſdem ferè omnes, tum delicati in primis, truta, barbo ſiue mullus (Paruenam uocant) fundulus, occulata, quæ lampreda quoque dicitur, aloſa, ſiue borbocha, cuius iecur potiſsimum eſt in delicijs, à noſtratibus Mientus uocatur: Itemq́ue Lipien, ſliz, berzana, ûcleia, iaſdez, & quæ bialariba, hoc eſt, albus piſcis à noſtratibus appellatur: quibus Latina nomina dare non habemus. Quanquam quid uetat Alberti Magni, & aliorum ſcriptorum, qui eiuſmodi res perſecuti ſunt, exemplo, eos uernaculis nominibus ad Latinum ſonum conformatis appellare? Quod in ſuperioribus quoque nonnullis factum eſt. Cancris & unguillis abundas in primis Nida fluuius. Anguillis etiam & Stintis Habus, & alij nonnulli lacus Pruſsici. Marinis piſcibus

non

Lacus Habus. *Neringa inſula.* *Habus Curonienſis.* *Elbinga flumen.* *Varmienſis lacus.* *Goplus.* *Piſcinæ.* *Biale lacus.* *Crinice.* *Piſcationes hybernæ.* *Piſcium genera.* *Piſces fluuiatiles.*

non admoddum abundat ea regio.Nobiles autem præcipuè ſunt haleces, quos haringas
Germani uocant,quorum ſale conditorum maximus eſt uulgò uſus in tota Polonia, atq;
adeò in Lithuania quoque,Boëmia,Sileſia,Morauia & Vngaria. Tanta eorum copia eſt.
Sed in Pruſsia pauci præhenduntur: A' Cymbrica autem Cherſoneſo, & Scandia, & ex
Oceano Germanico plurimi & optimi nauibus eò importantur. Pomuchlæ non deſunt,
Salmones & Sturiones. neque paſſeres.Salmonem ſiue eſocem, & ſturionem inter marinóſne,an fluuiatiles nu-
merem, neſcio, utrobiq; quidem præhenduntur:Sed è mari ſurſum fluminum certis tem
poribus enatant,tranſilientes obſtacula.In quibus etiam inſidioſis capſis collocatis capi-
untur.Tantò ſunt autem ſuauiores,quantò longius à mari et Habo receſſerint.Quin uni-
uerſè piſces ij,qui in fluuijs iuxta ac lacubus & mari uictitant, ſapidiores ſunt in fluuijs,
quàm in mari,uel lacubus capti. Non eſt hìc prætereunda quarundam aquarum non uul-
Aquarum mira natura. garis natura.Eſt in Scepuſio riuus ex arduis mõtibus profluens,cuius guttæ in lapideam
duriciem cõcreſcunt,ita ut ex ijs ſponte exiſtant fulcra ſuſtentantia canales, quibus riuus
ille ad moletrinas deducitur. Eſt & fons ſiue lacus peſtilentẽ aquam & uaporẽ emittens,
cuius non modo guſtu,ſed etiam afflatu animalia & aues necãtur.Sunt etiam nõnullis in
Thermæ. locis Poloniæ ſcaturigines tepidarum aquarum,ſulphuris & aluminis odorem redolen-
tium,quibus ſcabies & ulcera hominum & iumentorum curantur. Sed nos ab aquis &
Feræ. aquatilibus ad terreſtres animantes tranſeamus.E` ferarum animantium genere fert hæc
regio copiam leporum,dorcarum,ſciurorum: cuniculorum quoq; alicubi: Ceruorum e-
tiam,& aprorum,& urſorum,& luporum nonnullis in locis.In primis autem Nepolomi-
cenſis & Radomienſis ſaltus nobiles ſunt Ceruorum uenationibus. Et horum autem,&
Biſons ſiue Zubr. Onagrorum atq; Biſontium Pruſsia ducalis,eiq; finitima Maſouia ferax eſt, & in primis
Podolia:ubi agminatim in campis non modo hæ feræ, uerumetiam feri equi paſcuntur.
Eſt autem biſons prægrandis,uerum perniciſsima fera,magnis & introrſus leniter incur-
uis cornibus nigris armata,quibus equum cum ſeſſore correptum in ſublime identidem
iactat,& arbores mediocri craſsitudine euertit. Magnitudinis eius illud quoq; eſt argu-
mentum,quod in capite eius inter cornua,duo imò tres etiam homines poſſunt conſide-
re.Habet uilloſum & hiſpidum corium,& ſub mento palearia. Caro eius ſale condita in
delitijs eſt magnatibus & principibus.Cornu ſonorum,& ob id uenatoribus in uſu eſt:
Zubrum ſeu Zambrum uocant noſtrates: Imo & Græci recentiores: Onager uerò Los
Onager & Alce Los. appellatur.Alcem hanc eſſe uolunt:De qua ſcribunt Plinius, & nõnulli alij ex ueteribus.
Fera eſt longis cruribus,& auribus,aliquanto maior equo, colore ceſio & fuſco, mas ca-
pite cornuto: Cuius ungula poſteriorum crurum, ſi autumni initio ſpiranti adhuc deſe-
centur,experitur,comitiali pręſertim morbo laborantibus ſalutaris. Ferunt etiam capreas
montana loca Vngariæ finitima.Cęterum Vri,hoc eſt,boues ſylueſtres,quos nos Thuros
Vrus ſiue Thur. dicimus,in ſolis Maſouiticis ſyluis apud Vyskitcos extant.Et harum quidem ferarum car
nes aptæ ſunt humano eſui: Cultui uerò pelles ſubminiſtrant panthera, ſiue is eſt lupus
Panthera. ceruarius(Ris appellatur à noſtratibus)maculoſis uentre & pedibus:quæ partes maximè
in precio ſunt.Martes,ſiue Mardures,quas cunas dicimus,uulpes,lupi, Roſomaci, Lutræ
item & caſtores amphibia. Atq; horum caſtorum, inquam, caudæ etiam inter delicatos
Caſtor. cibos,& pro piſcibus habentur,reliqua carne inutili propemodum. Extruit autẽ ſibi hoc
animal cubile ligneum in marginibus fluminum & lacuum,cameris compluribus alijs ſu
per alias diſtinctum,ac ſecundum incrementum aquæ domicilium mutat,ita ut cauda na
tante reliquum corpus in ſicco maneat.Pellem habet in dorſo hiſpidam,ſed mollem : un-
de fimbriæ fiunt exornandis ueſtibus hibernis & pileis. Vrſorum quoq; uolæ cum digi
tis eſitantur:pelles etiam ſtragulæ ueſtis uſum præbent.Quin & amicire his famulos cœ
perunt ij,qui feroculi uideri uolũt.Cuniculi,lepores,& ſciuri cultui iuxta ac eſui apti ſunt.
Sunt etiam in Podolia animalia ſciurorum,uel cuniculorũ magnitudine, in cauernis de-
gentia,uarias & maculoſas pelles habentia,quæ & ipſæ ad ueſtitum,& pallia fœminarum
expetuntur.Crzecicos uulgò uocant. Omni autem genere ferarum magis abundat Li-
Biſontium uenatio. thuania propter uaſtitatem ſylueſtrem.De biſontium uenatione ſcire operæprecium eſt,
quòd in campis Podolicis ſegregati ex agmine ſinguli ab equitibus ſagittarijs ordine in
girum diſpoſitis conficiuntur.Vnus enim poſt alium feræ adequitantes , iaculantur, cita-
tisq; equis refugiunt.Efferata autem illa ictu & uulnere,refugientem inſequitur. Interim
ferit eam alius.Quem illa rurſus priore dimiſſo inſequitur,donec defatigata labore & uul
neribus concidat. In ſyluis uerò ij depręhenſi opportuno aliquo loco deiectu arborum à
ruſticanis hominibus ad id coactis,quaſi intra ſepes includuntur, plures etiam quàm ſin-
guli,ita ut effugere inde non poſsint. Deinde extructa ex tempore principi & magnati-
bus ac fœminis cauea ſiue tabulato editiori,ex quo tuto ſpectare poſsint, uenatores cum
uenabulis ad ſuam quiſq; arborem diſponuntur. Mox ab equitibus ſtrepitu & clamore,
admiſſiſq;

admiſſuq; canum fera excitata è uepretis in medium propellitur. Quæ à uenatore poſt
arborem latente, ut cuique maximè appropinquârit, uenabulo petitur, efferataq; ictu, ar-
borem, cuius obiectu ille ſe tegit, cornibus petit, & cùm arbor ſit gracilior, quàm ut am-
bobus cornibus in eam poſsit impingere, fronte ac toto corporis niſu in eam incumbit,
cornibus utrinq; prominentibus. Vrget interim ſemel adactum in præcordia ferrum ue-
nator, ſenſim cedens appetenti ſe feræ, ac circum arborem giranti: nec deſunt canes gran-
diores morſibus adiuuantes, donec ea exanimata, uel defatigata prorſus cōcidat. Quod
ſi uenator ictum fruſtratus ſit, aut minùs opportunè intulerit, aut à fera etiam correptus,
& proculcatus fuerit, aliquis è uicinioribus rubrum pannum feræ obiectat. Hoc enim
colore maximè efferatur. Ibi ea dimiſſo priori, hunc petit recipientē, ſe ad ſuam arborem,
& ab eo feritur, & conficitur. Linguæ eius contactus uitatur, qua longiùs exerta attra-
hit ad ſe hominem, ſi uel extremā ueſtis eius oram contingat. Eſt enim ea ſcabra. Vrſi ue- *Vrſorum uenatio.*
rò, quamuis prægrandes, & iam uiui capiuntur, reti implicati, uenatoribus compluribus
ſimul accurrentibus, & ligneis furcis caput, pedeſq; ferę ad terram deprimentibus, donec
ea fune cōſtringatur. Conſtricta in arcam ligneam concluditur, ita ut ſe commouere ne-
queat, & auehitur. Vnde poſt, ubi libitum eſt, ad ſpectaculū, & urbanam, uel campeſtrem
uenationem emittitur. Sic autem colligatur, ut uno tractu funis ex arca prominentis ſol-
uatur. Vidimus aliquando in ſpectaculo equulum, & quidem caſtratum, cum urſo præ-
grandi cōmiſſum. Qui ex interuallo accurrens obuerſo tergo calcibus urſum petebat, &
refugiebat, urſo ad ſtipitē, laxiore tamen fune alligato. Sed alia perſequamur De iumen-
torum genere bobus, & equis abundat Polonia: camelis, aſinis, & mulis caret. Aliundè ij
nonnunquā adducuntur, ſed non durant. Ouium item, & caprarū ferax eſt: auium quoq;
magnam habet copiam. Præter altiles autē, nempe gallos gallinaceos domeſticos iuxta *Animalia domeſtica.*
ac Indicos (qui nuper adeò inuecti ſunt) anſeres, anates, & columbas in delitijs hæ ſunt:
Pygargus, quē quidam Biſtardam uocant, eò quod tardior ſit propter molē corporis, & *Aues.*
uix à terra euolet, pauo, grus, cygnus, perdix, bonoſa, coturnix, ſturus, ſiue ſtarnus, & quæ
Cietrzeuu, & Cieciorca, & Gluſſetz, quaſi ſurdaſter, à noſtratibus uocātur. Et ut rapaces
aquilas, falcones, accipitres, miluios, uultures, niſos, ardeas, & multas alias mittamus, mi-
norum quoq; auicularū aptarum eſui ingens eſt copia. In his nobilis inprimis ea, quæ in
ſolis ferè Louicienſibus campis cum niue exiſtit ac diſparet auicula, paſſere nō multò ma
ior: quam à niue Sniegulam uocamus. Turdus rarior eſt, itemq; Pardua, quam ita uoca- *Sniegulam.*
mus nomine uernaculo, quando Latinū non habemus. Auis eſt ſylueſtris, gallina nō mul *Pardua.*
tò minor, in campis Ruſsicis, & Podolicis. In iiſdē reperiuntur coturnices uirentibus pe- *Coturnices*
dibus, quarū eſus ſpaſmum inducit. Ex auibus maiores atq; teneriores ſub hyemis initiū *Ruſsicæ.*
gregatim auolant, uereq; nouo redeunt: nonnullæ minores, uelut hirundines, & Cypſe- *Auiculæ redi-*
li, implicitis inter ſe pedibus, & alis conglobatæ in lacus, paludes, & piſcinas ſeſe immer- *uiuæ.*
gunt, ac uere nouo emergunt, & explicantes ſeſe euolant. Hiberno quidem tempore reti
bus extractæ à piſcantibus ſine ullo ſenſu, & motu, & ad ignē admotę, uel in hypocauſtis
calidis poſitæ reuiuiſcunt, & euolant, ſed ſtatim læſę frigore, uel ignis calore, atq; uapore
inſolito emoriuntur. Cæteræ hyemis tolerantiores in ſyluis, uel circum domos, & uillas
uitam degunt. Nec plura nunc de ſitu, ubertate, & omni deſcriptione Polonię. Genti Po- *Lingua Polonica.*
lonæ ſicut originem, ita & linguā communem eſſe cum Boëmis, Ruſsis, Moſchis, Croa-
tis, Morauis, Sileſijs, Caſſubijs, Bulgaris, Raſcijs, Serbis, Illyris, & uniuerſo nomine Slaui-
co, ſeu Venedico alibi expoſuimus. Tametſi Dialectis ea tam uaria eſt, ut nonnulli ex his *Hiſt. Pol. li. 1.*
populis ægrè, & uix ſe inuicē intelligant. Cęterùm ab alijs omnibus linguis ea prorſus di
uerſa eſt. Niſi quod multa inſtrumentorū, operum, & aliarum rerum ad opificia, & cōmu
nem uitā pertinentium uocabula à finitimis, & priſcis, ni fallor, incolis Germanis mutua *Germanicæ*
ta eſt. Sunt hodieq; nō modò mercatores, & opifices Germani multi ſparſim in urbibus *linguæ uſus.*
habitantes, uerùm oppida penè tota, & pagi pleni utentium lingua Germanicā in Sub-
montana regione, eiq; finitimis Ruſsia, & Scepuſio, itemq; in extrema ora maioris Polo-
niæ, deductis eò, ſicut & in Sileſiam, & in Pruſsiam, quodam tempore Germanorū colo-
nijs, & multis de plebe compendij ſui cauſa ſubindè immigrantibus. Quin & equeſtres
quædam familię antiquitùs è Germania ducunt originē. Cuius rei argumento ſunt ſtem
mata, ſiue inſignia, & eorū nomina. Sed iam ij, atq; etiam oppidani, & pagani diuturnita-
te temporis ac domicilij, & connubijs magna ex parte in Polonos tranſierunt. Libenter
autē & Poloni propter multum uſum, & cōmercia cum Germanis cōdiſcunt linguā Ger *Latinæ linguæ*
manicam. Libentiùs etiā Latinam, propter ſacrorum ritus, & ſacerdotia, ſcribēdiq; uſum, *uſus.*
qui uulgatiſsimus fuit antiquitùs hac lingua cū in priuatis ſcripturis, & epiſtolis, tum in
actis publicis, ac diplomatibus, mandatis, edictis, decretiſq; principū, & omnium iudicū,
& magiſtratuum. Eſtq; etiam nunc, aliquando tamen minùs in uſu. Noſtràs enim lingua

neq; tam copioſa eſt, quàm aliæ, neq; ſcriptu, lectuq; facilis. Sed Pruſsiæ incolæ, cùm maxima ex parte Germani, aut è Germanis oriundi ſint, in conſcribendis actis iudiciorum Germanica lingua magis utuntur uulgò, mixtim Polonica, & Germanica loquẽtes. Priſci Pruſsi, quorum pertenues adhuc extant reliquiæ, peculiarem habuerunt, habentq; ab utraq; penitùs diuerſam. In Ruſsia, meridionali præſertim, iam ferè uſitatior eſt Polonica dialectus, quàm uernacula, ex quo gens ea Polonorum ceſsit imperio, Polonis propter ubertatem ſoli, & militiam aduerſus Tartaros libenter ibi figentibus domicilia. Sunt etiã in Ruſsia, Podoliaq; Armeni, mercaturam exercentes: Hebræi uerò longè frequentiores, etiam in cætera Polonia, præter Pruſsiam, ſparſim oppida, & uicos incolentes. Vtriq; ſua lingua utuntur: ſed & Polonica, uel Ruſsica: Hebræi uerò paſsim & Germanica. Penetrarunt & Itali mercatores atq; opifices in urbes primarias noſtra ferè memoria. Eſtq; nonnullus, eius linguæ uſus etiam apud Polonos elegantiores. Libenter enim ij peregrinantur in Italia. Pagis autem, & uicis potiſsimũ, atq; etiam oppidis gens Polona antiquitùs habitat: quibus ferè caſtella, & arces adiunctæ ſunt, dominorũ, & præfectorum domicilia. Vrbes munitas atq; cultas non multas habet. Princeps eſt Cracouia in minore Polonia, regum, & regni domicilium: quæ cum ædificiorum priuatorum iuxta ac publicorũ ſplendore atq; munitione, tum rerum omnium ad uictum, cultumq; corporis pertinẽtium, & mercium exoticarũ copia, emporio, magnis ad uitã degendam commoditatibus, hominumq; frequẽtia, ciuilitate, & elegantia facilè primũ locum obtinet, & cum claris Germaniæ, Italiæq; urbibus certat. Germanis autem mercatoribus abundat antiquitùs, neq; caret Italis. Habet opportunitatẽ Viſtulæ fluuij, quo piſces, ligna, & omnis ædificiorum materia, & alia quædam è uicina Sileſia importantur. Nonnulla etiam cum alio, tum in Pruſſiam deportantur, & inde merces exoticæ reportantur. Habet itẽ ſuburbana ampla, & frequentia, & cum hortis atq; pomarijs delicatis, tum uiuarijs piſcium, & prædijs culta, ac temperie cœli amœna. Adiuncta ſunt ei duo oppida: à Meridie quidẽ Cazimiria, ponte ligneo iuncta interlabente Viſtula. Eſt tamen intermedius urbi, & ponti cõtinens uiculus, cui nomen eſt Stradomia. Quẽ flexus Viſtulę tria latera ambientis, & influentis in eũ Rudauæ occurſus facit inſulam. A' Septentrione uerò pomerijs urbis cõtinens eſt Cleparia, nõ tamen cincta mœnibus, ut eſt Cazimiria. Habet & arcem peramplam Cracouia, à latere Auſtrali in colle ſeu rupe, Viſtulæ, & Stradomiæ imminentẽ, mœnibus, turribusq; munitam, & magnificis regiæ ac baſilicæ, in qua ſedes eſt Epiſcopi, duorumq; præterea delubrorum, & aliarum priuatarum domuum ædificijs exornatam. Regiam quidem Sigiſmundus rex ſenior noſtra memoria in eam, quæ nunc uiſitur, formam, amplitudinem, & ſplendorem redegit. Habet Academiam quoq; omnium diſciplinarum atq; doctrinæ ſtudijs, & profeſsione florentem. Olim tamen, quàm nunc honeſtis diſciplinis, & frequentia Præceptorũ iuxta ac ſtudioſorum florentiorem, cùm principes uiri ornamentis patriæ magis fauerent, ac ſtuderent, necdum uel Lutheraniſmo infectę, uel ferro Turcico diuexatæ, & fermè ſubactæ eſſent gentes finitimę. Sita eſt autem urbs ea nõ procul à finibus Sileſiæ, Vngariæ, & Ruſsiæ, longitudinis quidem gradu 42. latitudinis uerò 50. Secundũ hanc ſunt haud ignobilia oppida in eadẽ minore Polonia ac diœceſi Cracouienſi, Lublinum, triceſimo ſexto milliario uerſus ortũ æſtiuum, longitudinis 45. ferè, latitud. ampliùs 51. gradu: nõ ſpacioſum quidem, ſed benè exædificatũ, & externarum gentium Chriſtianarum iuxta ac barbararũ, emporium nobile: deinde Sendomiria, Sandecia, Tarnouia, Biezzum, ſiue Becia, Viſlicia, Ilcuſſum, & Oſuencimum in Sileſia. In maiore Polonia Poſnania urbs eſt, æmula Cracouiæ, quinquaginta milliarijs ab ea diſtans, longitudinis quidẽ gradu 39. lat. uerò 52. min. 30. itidem cõmercijs, & emporio Germanorum exculta. Quæ & ipſa Academiam, opera, & ſumptibus Ioannis Lubrantij epiſcopi noſtra ætate fundatam, ſed à ſucceſſoribus eius neglectã habet. Nunc tamen ea cura, & munificẽtia Epiſcopi Adami Conarij inſtauratur. Habet & arcem, & baſilicã, ſedemq; Epiſcopi cũ oppidis Srodca, & Valiſſeuo, interlabẽte Varta flumine diſiunctã. Secundũ hanc ſunt oppida Caliſsia, Gneſna, uetuſtate, & Archiepiſcopi ſede, baſilicaq; nobilis, Vuſchouua, quam Freiſtadiam Germani uocant, Coſtenum, & Slupcia Epiſcopi. In Ruſsia Leopolis longitud. grad. ferè 46. latitud. 49. ſita, quinquageſimo à Cracouia milliario. Vrbs eſt ſatis munita, duas arces adiunctas habens, emporio, ciuiumq; elegantia, & humanitate florens, ac ſede alterius Archiepiſcopi, & duorũ epiſcoporum, nempe Armenici atq; Ruſsici non ignobilis. Sunt etiã oppida Præmiſlia, & Croſna: quorum Pręmiſlia arce munita, & duobus Epiſcopis, Latino, ſiue Catholico, & Ruſsico cohoneſtata eſt. Chelma quoq; itidem duos habet Epiſcopos: ſed propter oppidi, ſeu uici immuniti infrequentiam, Tartaricasq; excurſiones, catholici Epiſcopi cathedra Craſnoſtauiam tranſlata eſt. In Podolia Camenecia eſt, urbs cũ arce, natura loci, manuq; permunita, triginta milliarijs benè lõgis diſtans

Margin notes: Armeni. — Hebræi. — Habitãdi ratio — Vrbs Cracouia — Cazimiria. — Stradomia. — Rudaua. — Cleparia. — Academia Cracouien. — Lublinum. — [illegible]dam Conari-[illegible] Poſ-[illegible] — [illegible]poli s. — Camenicia.

diſtans à Leopoli uerſus ortum hybernum, longitudinis gradu 49. fermè, latitudinis uerò 48. minut. 30. Habetꝗ & ipſa ſuum Epiſcopũ. In Maſouia Varſauia eſt longitud. 33. lat. 52. grad. & minut. 20. pari ferè ſpacio, hoc eſt, quadraginta milliarijs à Cracouia, & Poſnania. Deinde Ploſcum baſilica nobile, & Epiſcopo, eiusꝗ Epiſcopi oppidum Pultouia cum arce, & Lomza. In Cuiauia ſunt, Breſte, & Vladislauia ſedes, & oppidũ Epiſcopi, cũ arce, quam Stanislaus Carncouius Epiſcopus nuper ſplendidiorẽ, & magis habitabilem reddidit. In Pruſsia uerò Gdanũ, ſiue Dantiſcum, octogeſimo fermè à Cracouia milliario, à Poſnania uerò quadrageſimo, à mari uno fermè: longitud. quidẽ gradu 41. minut. 30. lat. uerò 54. minut. 20. urbs eſt è tribus oppidis coagmẽtata, portu, naualibus, & horreis nobilis: copia, & uarietate mercimoniorũ partim maritimorũ ex toto Occidẽte, & Septentrione, partim terreſtriũ ex diuerſis mundi partibus, & fluuiatilium, maximè Viſtulæ prçterlabentis opportunitate abundans: munitione firma, ciuium, & conuenarum induſtria ac diligentia culta. Quæ anno ſuperiori, dum opus hoc primũ editur rebellis facta, uirtute, & dexteritate fortiſsimi, prudentiſsimiꝗ regis Stephani poſt inſignem cladẽ, & diuturnam obſidionem clementer in deditionẽ redacta eſt. Gdano proxima dignitate nunc eſt Torunia, uiginti quatuor milliarijs intorſum uerſus Poſnaniam, & Cracouiam ab eo diſtans, & in ripa Viſtulæ ſita, longit. gr. 41. lat. 32. duobusꝗ oppidis diſtincta. Olim emporio, & omnibus rebus florentior. Sed Gdani incrementa eam non paruis detrimentis affecère, & in frequentem reddidère. Quod ipſa itidem Culmæ priùs uſu uenerat: quæ ciuitas ea dignatione fuit antiquitùs, ut ab ea cætera omnis Pruſsia, atꝗ etiam Maſouia pleraꝗ ius peteret: quod inde etiamnum Culmenſe dicitur. Viguerunt in ea non ita pridem etiam bonarum literarũ ſtudia. Nunc ea pro amplitudine ſua infrequens eſt admodum: cumꝗ ſuperiori tèmpore in ditione Regia fuiſſet, nunc paret Epiſcopo, qui inde nomen habet. Tametſi cathedra eius eſt in oppido Culmenſea, uno milliario inde diſtãte. Elbinga etiam Pruſsiç eſt gemina, permunita, & copioſa: niſi, quod quoꝗ luminibus, ut ita dicam, officiũt, ab altera parte Gdanũ, ab altera Regius mons, ſiue Kœnixberga, uicinç, & maiore commoditate portuum copioſæ urbes. Eſt autem Regius mons, ducalis Pruſsiæ caput, tribus oppidis, & arce magnifica, noſtraꝗ memoria etiam baſilica, & ſede Epiſcopi Sambienſis inſignis: terreſtri quidem itinere decem octo milliarium, per Habum uerò aliquantò minore interuallo à Gdano diſtans, long. gradu 43. latitud. minut. 50. Prægola flumen oppida interſecat, & uno fermè milliario infra ea in Habum influit. Minoribus item oppidis frequens eſt admodum utraꝗ Pruſsia, & quidem nec incultis, nec immunitis. In regia, primarium eſt Marieburgum, cùm ipſum per ſe mœnibus, turribusꝗ permunitum, tum arce ampliſsima, & munitiſsima nobile, ſitum ad Nogatum brachium Viſtulæ, ſexto ab urbe Gdano milliario. Propter adiacentis autem inſulæ, cuius mentionem ſuprà fecimus, ubertatem glebæ, pagorumꝗ frequentiam, & cultum, copioſum, & frequẽs. Ea uerò inſula in paluſtri olim reſtagnantis Viſtulæ ſolo operibus, & præalti ac firmi aggeris obiecta ad utrunꝗ fluminis brachium effecta, magno hominum labore non ſine periculo ab inundatione defenſatur. Maior ea uocatur. Minor autem appellatur, continens ei ad occidentale Leniuucæ latus, & ad Motlauiam, Gdanumꝗ pertinẽs planicies: & ipſa paluſtris olim. Nunc autem foſſarũ ductibus exculta, & facta compaſcua. Marieburgo non multùm ulla re cedit Allesberga, ſiue Heilsberga, Epiſcopi Varmienſis domicilium. Cathedra enim ſupra Fraumbergam eſt, quemadmodũ ſuperiùs attigimus. Initio uerò, Brunsbergç ea fuit collocata. Quod ipſum quoꝗ oppidum geminum, permunitũ, frequens & copioſum eſt, ita ut inter primarias urbes Pruſsiæ numerari queat. Quam nuper uir ampliſs. Stanislaus Hoſius, S.R.E. Cardinalis, & Varmienſis Epiſcopus unà cum ſacro eius ipſius Eccleſiæ collegio ſtudijs literarũ atꝗ doctrinæ nobiliorem reddidit, nobis adiutoribus, & in religione Catholica cõſeruat, collegio religioſo eorum hominum, qui de ſocietate Ieſu uocantur, in ea collocato. His oppidis non multùm cedunt Guteſtadia, Alleſteinum, Resla, Vormata, Melſacum, Vartemberga, Seburgum in eodem tractu ac diœceſi Varmienſi. In Pomerania, Tucholia, Choinicia, Stargarda, ſiue Starigrodum, Nouum, Gneuum, Derſauia. In reliqua Pruſsia, Neimarcũ, Brodnicia, Stuma, Grudentum, Lubauia, Razinum, & inter hæc interiectum ducale, Quizinum, quod Germani Marieuerder uocant, non ita pridẽ ſedes Pomeſanienſis Epiſcopi: cuius diœceſis inſulam quoꝗ maiorem, & Stumenſe territorium complectebatur: nunc ea caret Epiſcopo. Hæc omnia oppida, & ipſa per ſe mœnibus cincta ſunt, & ferè arces ualidas, & benè exçdificatas, ſed uetuſtas adiunctas habent. In cçtera quoꝗ Polonia nõ infrequentia ſunt oppida (aut ſi uicos appellare malumus) pleraꝗ ſine ullis mœnibus, nec niſi ligneis çdificijs præter templa, & caſtella, ſiue arces adiunctas. Sunt itẽ arces in editioribus locis, & rupibus extructæ, nullis adiunctis oppidis: Melſtinũ, Tencinum, Landiſcorona, Ogrodene-

Varſauia. Ploſcum. Vladislauia. Gdanum, ſiue Dantiſcum. Torunia. Culma. Ius Culmenſe. Elbinga. Regius mons, ſiue Kœnixberga. Marieburgũ. Minor. Heilsberga. Fraumberga. Brunsberga. Stanislaus Hoſius Cardinalis. Oppida Pruſ. Siue Reſelia. Pomeſanienſis Epiſcopat. Arces Pol.

cia, Lipouecia, Olſtinum, Pilcia, Soſternũ, Soben, Ocecĩũ, Viſnice. Sunt & monaſteria ad
Monaſteria. munitionem pariter, & commoditatem habitatorũ exædificata, & uicis, pagisúe non lon
gè diſtantibus frequentata: Tinecenſe, Mogilenſe, Miechouienſe, Andreouienſe, Breſcen
ſe, Stananticenſe, Copriuunicenſe, ſiue Pocriuunicenſe, Lyſſecenſe, Cienſtochouienſe,
Vitouienſe, Suleouienſe, Landenſe, Lubinenſe, Ceruenſcenſe, Paradiſenſe, Mogilnenſe,
Tremeſnenſe, Secechouienſe, Vangrouecenſe: & Sarnouicẽſe, Pelplinenſe, Oliuenſe, Zu
Pagi. couienſe in Pruſsia. Pagi plerique omnes ad lacus, riuos, & flumina ſiti ſunt, ſparſim dupli-
ci, ut plurimũ, ordine diiectis agreſtium domicilijs. In his caſę ſunt ligneæ, uel luteæ, hu-
miles, pleræque omnes ſtramentis, nonnullæ aſſerculis intectę, præter prędia, domosque do
minorum, quæ ampliores ſunt, & cultiores. In Pruſsicis tamen pagis egreſtes Germani
minùs incultè habitant: oppidani uerò cultiùs etiam lateritijs ferè domibus interiectu tra
bium firmatis, & ad omnem cõmoditatem inſtructis: quæ tamen plerę que ſtramẽtis tectæ
Vrbes quales. ſunt: nonnullæ lateritijs tegulis. Vrbes longè ſunt cultiores, niſi quòd habęnt domos an-
guſtiores. Cæteræ uerò Poloniæ urbes primariæ laxioribus domibus, nec minùs cultis
habitantur. In quibus cũ Germani mercatores ſuperiori ætate lateribus, & lapidibus ele-
gantiùs ędificare cœpiſſent, nunc Poloni quoque eodẽ ſtudio tenẽtur, illosque ſuperare con
tendunt: nec in urbibus modò, ſed etiã in uillis lautiùs habitare ſtudent, Italorũ ferè opifi-
Hypocauſta. cum opera, & induſtria. Hypocauſtorum permagnus eſt uſus maiore parte anni in tota
Polonia, præter Caſſubiam, & Pruſsiæ partem quandã: ubi agreſtes per hybernum tem-
pus accenſo in medio domicilij foco, cum pecudibus, iumentis, ac cæteris animalibus, &
auibus domeſticis in ſordibus, fœtore, atque fumo (licet non deſint ampla fumaria) uitã de-
gunt, ſicut & in Samogitia, & alijs ad Septentrionẽ uergentibus regionibus. Quanquã
hypocauſta quoque agreſtium duntaxat, pleraque fumoſa ſunt, (ut quæ furnis ad coquẽdos
cibos, & panes intùs extructis calorem excipiant, & fumarijs magna ex parte careant) Et
anſerem, anatum, gallinarumque cum pullis ſuis, ac ouicularum quoque, capellarum, uitel-
Balneæ. lorum, ac ſucularum, propter hybernum gelu, admiſſu, & receptu ſordida. Balnearum i-
tem excalfactarum frequens eſt Polonis uſus æſtate iuxta ac hyeme ad abluenda, & le-
Veſtitus. uanda ſudore corpora. In quibus mares ſeorſum lauant à fœminis. Veſtium genus neque
unum eſt, neque certum, aut ſuum cuique ordini, cõditioni, ætati, & generi hominum. Exo-
ticis delectantur plurimi. Fœminæ paſsim cum alio cultu uario, tum uirorum amiculis u-
tuntur. Quanquam id nouum eſt. Reticulis tamen, aut lineis uelis ſiue flammeis eę capi
ta integunt. Puellæ antiquitùs nuda capita ſertis aureis, gemmatis, uel ſericeis, uel floreis,
uel herbaceis redimitæ progrediuntur in propatulũ. Sed nunc eæ atque etiam matronæ pi
Victus ratio. leis ſericeis, pellibus ſuffultis, itidẽ ac mares ferè tectę incedunt. Victus genti antiquitùs
uulgò, & in plebe, agreſti præſertim & uicana, ſuccidia, lactarijs, piſciculis, oleribusque po-
tiſsimũ conſtat. Nunc multi ueruecina quoque, & uitulina, & bubula carne uictitant: qua-
rum carnium fora in pagis quoque apud templa, & parœcias feſtis diebus inſtituuntur.
Vrbanis, atque nobilitati uictus eſt dapſilior: & iam lautior etiam, menſæque cum altili-
bus, tum feris animalibus, auibusque, & piſcibus lautis inſtructæ: in quibus perma-
gnus eſt aromatum, neque exiguus ſaccari, & aliorũ exoticorum condimentorũ uſus: nec
oleribus exquiſitis eę carent. Nec deſunt bellaria, aliæque lautitiæ cũ domi natæ, tum exoti
cæ. Triticei panis, uinique uſus non ita pridẽ inoleuit apud elegãtiores. Nunc quidẽ utroque
multùm utitur etiam uulgus in conuiuijs: uino quoque præſertim in minore Polonia uici-
Cereuiſia. na Vngariæ, & Morauię. Nec obſtat precium. Cæterũ ſiliginei panis, & cereuiſiæ promi-
ſcuus eſt uſus in tota Polonia. Fit autem cereuiſia in Pruſsia quidẽ ex ordeo, in cætera ue-
rò Polonia etiam è tritico minutatim molito, ſeu confracto, & aqua decocto cũ lupulo.
Medo, ſiue aqua mulſa. Admiſcetur nonnunquã tritico ſiligo, uel ſpelta, uel auena. Mel quoque itidẽ cum lupulo
aqua decoctum in frequenti uſu eſt: Ruſsis præſertim, & Podolijs, apud quos permagna
eſt apum, & mellis optimi ex dictamo, & alijs benè olentibus herbis ac floribus collecti
copia. Nec Pruſsis, & Maſouijs mel deeſt: qui & ipſi itidẽ id decoquunt. Medonem uul-
gò uocant. Solet autem is condiri Varſauiæ peculiariter ſucco è ceraſis, rubiúe malis ex-
preſſo, aut aromatibus: & pro ratione condimentorũ, Kerſtrangi, Malinici, ac Troinici no
men accipit. Color hominũ ferè candidus eſt: capillus flauus, uel magis albicans: ſtatura
Corporum habitudo. mediocris, aut mediocrem paulò excedens, habitudo corporũ ſucculenta. Niſi quòd fœ-
minis, & maximè puellis nobilioribus, urbanisque ſtudium eſt, ut ſe reddant curatura iun-
Terentius. ceas, quemadmodũ inquit ille. Alioqui formæ atque teneritudinis non magna ab ijs adhi-
betur cura. Fucare autẽ faciem, & capillos tingere, indecorũ habetur. Sed eſt in uiris iux-
Ingenia, et mores Pol. ta ac fœminis naturalis quædam formæ bonitas, ingenuo rubore tincta. Ingenia Polono
rum ſunt aperta, & candida, & falli, quàm fallere magis apta: nõ tam irritabilia, quã placa-
bilia: minimè proterua aut pertinacia: imò ualdè tractabilia, ſi cõmodè ac placidè tractentur.

Ex-

tur. Exemplis autem inprimis ij commouentur: & ſunt principibus, & magiſtratibus ſuis
ſatis morigeri. Ad comitatem, ciuilitatem, benignitatem, & hoſpitalitatẽ prompti, ita ut i- *Hoſpitalitas, & ciuilitas.*
gnotos, & externos non modò libenter ſuſcipiant hoſpitio, ſed etiã inuitent, & omni offi
cio proſequantur: & non modò ad conuictum atq; familiaritatẽ quorumlibet faciles, ue-
rumetiam ad mores, & imitationem eorum, cum quibus uiuunt, externorum præſertim,
flexibiles. Iuuentutis laxior eſt pauló, & neglectior educatio. Sed ea naturę bonitate com *Educatio.*
penſatur. Ad Scholas quidem, & Magiſtros mittere mares liberos, & Latinis teneram æ-
tatulam imbuere, omnibus pauperibus iuxtà ac diuitibus, nobilitati ac plebi, oppidanæ
præſertim, ſtudium eſt. Multi pædagogos domi alunt. Itaq; ne in medio quidem Latio
quis reperiat tam multos uulgò, cum quibus Latinè tamen loqui poſsit. Puellę quoq; no
biles, & urbanæ, uel domi, uel in monaſterijs uernacula, imò & Latina lingua legere, &
ſcribere diſcunt: adultiores, puellæ quidẽ reiſam. culinariæ præſertim, & pecuariæ curan-
dæ, lanificioq; ſeu linificio potiùs, atq; textrinæ, & acu pingendi arti manus admouent:
mares uerò agriculturæ, uel opificio cuipiam, uel mercaturæ, uel magiſtratuum, & proce
rum, ſacerdotumúe opulentiorum miniſterijs, & affectationi ſeſe addicunt. Multi domi
cum parentibus uitam degunt, eosq; in reſamiliari curanda ſubleuant, ac decedentibus
eis, patresfamiliâs facti, rem ſuam agunt. Complures libenter peregrinantur, diſpendio-
rum reifamiliâs negligentes, egeſtatiſq;, & omnium, quæ peregrinantes conſequuntur, *Peregrinatio.*
incommodorum tollerantes. Externa enim magis, quàm domeſtica admirantur. Itaq; lin
guas earum gentium, ad quas peruenerint, cupidè, & facilè diſcunt. Quinetiam in uictu,
cultuq; corporis, & moribus noui aliquid peregrè afferre ſtudent, indeq; elegantiæ lau- *Studia.*
dem quærunt. Quod iam ad opiniones quoq; de religione proſerpſit. Sunt autem doci-
lia hominum ingenia, & ualent quocunq; intenduntur: ſed alienis inuentis perdiſcendis
ea magis accõmodant, quàm ut noui aliquid ipſi excogitent, & excellere magnoperè ul-
la re ſtudeant. Id adeò fit, ſiue quod uni alicui arti, & ſtudio non libenter ſeſe addicunt, ſed
multa noſſe cupiunt: ſiue incuria, ſegnitie, laborisq; fugitatione, quæ pleriſq; in rebus pe-
culiaris eſt huic genti: præſertim quod homines, ad quorum uſum ferè liberalia iuxta ac
mechanica ſtudia referuntur, mediocritati contenti, exquiſitam artificum, & operũ præ-
ſtantiam nõ magnoperè requirunt: ſeu deniq; quod ditiores ocio, delitijsq; ſeſe dedunt,
relicta tenuioribus ingenij, & induſtriæ exercercitatione: hos uerò cùm ſit difficilè, ut ait
Philoſophus, egentem benè operari, præſidijs uitæ comparandis diſtineri, & alienis non
nunquam ab ingenio ſuo ſtudijs, & negocijs implicari neceſſe eſt. Atq; ubi, quod ſatis *Ariſtoteles.*
eſt, compararint, & ipſi fermè ſuperiorum ſimiles euadunt, uel reiſam. tuendæ cura, liti-
umq; anfractibus, uel potentiorum conſectatione diſtrahuntur, idq; ſiue ambitionis ſti-
mulis incitati, ſiue quo ſe, ſuosq; certo aliquo præſidio ab aliorum iniurijs, & contume-
lijs uindicent. Neſcio enim quomodo fit, ut ad uitæ commoda, & ornamenta non mo-
dò comparanda, ſed etiam tuenda non ſatis præſidij ſit, hac noſtra præſertim ætate, in ſo-
lis animi, & ingenij bonis, & in legibus ac iure communi. Non tam autem ad artes me-
chanicas tractandas Poloni apti eſſe uidentur, quàm ad ſtudia doctrinæ. Niſi fortè illas *Doctrinæ ſtudia.*
contempſère potiùs, quàm aſſequi nequiuère. Externis quidem pleriſq; opificibus anti-
quitùs uſi ſunt, & utuntur etiamnunc non paucis. Bonarum literarum atq; doctrinæ ſtu-
dia accuratiùs conſectantur, inprimis ij, qui his præſidijs ex humilitate, ſordibusq; do-
meſticis emergere cupiunt, aut qui ſua uel parentum uoluntate ad ſacerdotium animos
adijciunt. Seueriores autem diſciplinas ad noſtra uſq; tempora potiſsimùm conſectati
ſunt Poloni. Nõ defuère nobis ſanè ſuperioribus tẽporibus inſignes mathematici, Aſtro-
logi, Dialectici, & Philoſophi, atq; etiã Theologi, ij præſertim, qui uocãtur Scholaſtici, cũ
inſtituta Cracouię ante centum ſeptuaginta annos Academia, Magiſtri eius generis Lu-
tetia, Pragaq; acciti, admirationi eſſent uulgò, & primoribus, atq; ipſis etiam regibus. Hu *Academia Cracouien.*
manitatis, & linguarum eruditarum ſtudia diu neglecta iacuère: nec ſolùm apud maio-
res noſtros, uerùm & alibi, fatali quadam temporum conditione. Proindè non erat, un-
de noſtrates ea diſcerent poſt acceptas cum religione Chriſtiana literas, & cultum uitæ
mitioris. Quò factum eſt, ut illi quoq;, qui tunc docti habebantur, & erant, nihil prope-
modum literis mandarent, nec in publicum ſibi edendum eſſe ducerent, ſi quid fortè ex-
ercitandi ſui, aliorumúe docendorum cauſa conſcripſiſſent. Neq; ſanè expedita erat e-
dendi ratio, cùm careret Polonia typographis. Ita doctorum uirorum memoria cum ipſis
pariter extincta eſt. Nunc certè poſteaquam animaduerſum eſt, in precio eſſe linguarum, *Eruditio.*
eloquentiæ, humanitatisq; ſtudia, cupidè ea quoq; noſtrates amplexi ſunt, ſed ad uſum ci
uilem, & uulgarem magis, quàm ad gloriam. Non defuère tamen noſtra hac ætate, neq;
nunc deſunt, cùm in ſtudijs humanitatis, & eloquentiæ, tum in omni genere doctrinæ
magni quidam, & excellentes uiri, qui cùm commoda uitæ honeſtiſsimis diſciplinis, &

gloriæ,ſiue utilitati publicæ poſthabuiſſent, eò euaſerunt,ut admirationi ſint,ſi non ſuis, certè externis, incorruptiùs iudicantibus. Sed eos recenſere nunc neceſſe non eſt. Nec medicinam poſthabent,poſteaquã ea uulgatis delicatiore,& laxiore uictus ratione morbis, in precio eſſe cœpit. In alijs minùs elabobant, propterea quòd minùs ea conducere uidentur ad cõmoda,& ornamenta uitæ comparanda. Non eſt enim nouum,plurimos mortales hunc finem ſtudijs, laboribusq; ſuis ſtatuere, patresq; ſimiles illius habere,de quo canit Poëta quidam: Sæpè pater dixit, Studium quid inutile tentas? Rem porrò familiarem diligentiùs curare non ita pridem, & eodẽ propè tempore,quo bellorũ incommodis uacui,luxum,ſplendoremq; conſectari cœpimus. Sed in ea minor eſt uulgò parta tuendi ac d[illegible]ſandi,quàm acquirendi diligentia. Maiores quidem noſtri comparandis diuitijs nõ magnopere incubuère, ſatis habètes,ſine magna cura,& labore,unde in diem propemodũ,ſi non [illegible]utè,non durè quidem certè, nec parcè cum ſuis uiuerent. Itaq; tranquilliores tunc res domi erant. Minùs appetebatur alienum: minùs erat litium: minùs iurgiorum atq; cædium: minùs fraudium, & periuriorum. Maior autem erat fratrũ,& agnatorum,cognatorum,affiniumq; inter ipſos concordia,& beneuolentia. Maior nõ modò parentum,ſed etiam quorumuis natu grandiorum reuerentia. Perrara finium regundorum iudicia. Herciſcundæ uerò familiæ nulla propemodũ. Cæterorum enim cognatorũ, aut uicinorum natu maiorum interuentu,& interceſsione componebatur,ſi quid ulla de re exortum erat controuerſiæ, quod ipſi inter ſe uicini, uel neceſſarij tranſigere familiariter nequiuiſſent. Res militaris quoniam cùm inſtituto gentis,tum temporum quadã conditione in honore fuit ſuperioribus, atq; adeò omnibus ferè ſeculis, extitère multi uirtute bellica præſtantes uiri maximè noſtra memoria. Non ita pridem extincti. Et quamuis in diuturna pace,& ocio,extant etiamnunc nonnulli. Nec emarcuit uulgò in Polonis uigor ille animorum,laudisq; bellicę ſtudium,ſi qua ſe uſquam offerat idonea uirtutis exercendæ occaſio. Meditationem,& exercitationem uiri ſapientes requirunt. Idq; ideò fortaſſe,quia deſunt uirtuti ſua præmia,& quòd ignauo ocio,& conuiuijs pluſculum indulgetur. Ad hæc autem,& feſtas epulas conueniunt plerunq; uicini,& neceſſarij inter ſe ad unum aliquem uiri ſoli,uel pariter cum fœminis. Nec turpe habetur,puellas quoq; intereſſe,& earum colloquia,conuiuia,choreasq; à iuuenibus frequentari,parentibus earum, cognatisúe natu maioribus prę̃ſentibus. Atq; ita plurima conciliantur matrimonia. Nec rarò in eiuſmodi conuiuijs ſimultates, & inimicitiæ abolentur,& uel diſſolutę,uel nutantes amicitiæ redintegrantur. Quanquam intemperantioribus compotationibus interdũ cruentæ quoq; pugnę inter conuiuas amicos,& neceſſarios accendũtur,iurgijs plerunq; inter uiliora ſeruitia coortis. Potantibus enim dominis, nec illa à poculis arcentur. Quin illiberalis conuiuator habetur,cui curæ non eſt,ut ſeruitia conuiuarum benè paſta ac pota ſint. Quò fertiliores enim ſunt hæ regiones,eò magis indulgent homines uulgò crapulæ,prolixioribusq; conuiuijs,& compotationibus,ita ut multi eum ſolum ducant fructũ laborum atq; diuitiarum ſuarum. Vigent autem paſsim inter mares compotationes ad æquales hauſtus non ſolũ in conuiuijs,uerumetiam in cauponis, ad quas uulgus cõpotandi cauſa cõuenire ſolet: eoq; prouecta eſt hæc licentia, ut quod profeſtis diebus partũ eſt, feſto die potando ferè prodigatur. Atq; inde fit,proſerpente potandi etiam profeſtis diebus,& ocij conſuetudine,& inertia, ut anguſtiore re familiari utantur multi: præſertim cũ nemini curę ſit,quid priuatus quiſq; gerat negocij,unde,& quomodo ſeſe ſuſtẽtet: & fructuoſa ſit autem dominis, & magiſtratibus illa potandi licentia. Etenim nõ exigua,& tributorum, & uectigalium publicorũ iuxta, ac priuatorum portio è cauponis corrogatur. Exoleſcit tamẽ ſenſim apud honoratiores illa ad ęquales hauſtus potandi cõſuetudo,eorum ſtudio,qui apud eas gentes,quę humanitatẽ ſtudioſius colunt,peregrinati ſunt. Sed lautitia in uictu, potuq; magis ac magis indies inoleſcit. In cultu quoq; corporis, ueſtiumq; numero,uarietate,ac precio maior luxus exiſtit. Nec ſolùm exoticis pannis,& pellibus, uerumetiam ſerico, & purpura ueſtiri, & argento, auro, margaritis,gemmis exornari mos inoleuit, inferioribus quibusq; præſtantium genere, honore, uel facultatibus exempla cupidè amplectentibus: nullis autem legibus ſumptuarijs modum in uictu,cultuq; corporis cuiquam ordini,aut homini præſcribentibus. Quò planiora autem,& abſolutiora ſint omnia, quæ de gente Polona perſequimur,ordines, & genera hominum deſcribamus: quæ deſcriptio Reipublicæ quoq; fundamenta continebit. Diſtinguitur populus Polonus partim genere,partim ex religione ſumpto uitæ inſtituto. Ac genere quidem in equeſtrem ordinem, ſiue nobilitatem, atq; plebem diſtribuitur: religionis autem inſtituto in ſacrum,& profanum ordinem. Liceat autem nobis eum,qui fanorum atq; ſacrorum adminiſtrationem non habet, profanum appellare,uulgò Eccleſiaſticum,& laicum,uel ſpiritualem,& ſecularem ſtatum,& ordinem uocitant. De his poſterius: nunc de nobi-

Ouidius. — *Rei familiaris cura.* — *Temporum diuerſa ratio.* — *Controuerſiarũ tranſactiones.* — *Rei militaris ſtudium.* — *Compotationũ commoda, & incõmoda.* — *Luxus Polonorum.* — *Aequales hauſtus.* — *Ordines, & ſtatus hominũ.*

nobilitate,& plebe. Nobilitas Polona ad regimen atq; defenſionem cæteræ multitudinis,regionisq; ſegregata eſt.

Nobilitas. Milites, & equites.

Atq; inde qui ſunt huius ordinis,antiquitus milites,nunc equites ferè ab equeſtri militia,cui ſunt obnoxij, à Latinè loquentibus,& ſcribentibus appellantur: uernacula autem lingua Schliachta, à generis nobilitate,mutuato,niſi fallor,à Germanis uocabulo, (quaſi *Geſchlechter*) uocantur,& Ziemianie,quaſi agrarij,uel, ut uulgò interpretantur,terrigenæ,à terra,& agris,quos ferè colunt,& habitant antiquitus,hæreditarios,precioúe,ſeu principis beneficio partos.

Ziemianie.

Nobilitatis prærogatiuæ.

Habet autem nobilitas multas,& magnas prærogatiuas, quæ partim regum, & principum munificentia firmatæ ſunt,partim moribus,& inſtitutis inualuere:quę magna ex parte ſparſim opportunis locis huic,& hiſtorico operi à nobis inſertæ ſunt. Regi quidem ea ſoli ferè ſubiecta eſt. Iudicatur tamen ad præſcriptum legum,& à magiſtratibus regni, & regijs,quemadmodum poſteriore libro oſtendemus. E cæteris,priuatis præſertim,nemo nobilitatem cum agris,& pagis ſubiectam habet,niſi fortè in Ruſsia antiquitùs,& priſco ducũ gentis iure.Habet etiã Cracouienſis Epiſcopus in Seuerienſi ditione:habet & Varmienſis,eiusq; ipſius Eccleſię collegium:quin & Plocenſis Præpoſitus:& alij fortaſsè.Licet tamen homini nobili,ſiue equiti ſcultetiam,ut uulgò uocant,ſiue aduocatiam,in bonis alienis paganis iuxta ac oppidanis uoluntate domini obtinere:(de Scultetijs autem,& Aduocatijs poſteriore libro dicemus) Licet etiam priuati conditione in urbem, uel oppidum cuiuslibet commigrare,ſaluis perſonæ ſuæ prærogatiuis,niſi is decus nobilis amittat. Nobilitas porrò genere cenſetur,& meritis,adiuncto uitæ inſtituto.

Nobiles qui.

Habentur enim nobiles,quorum maiores,aut parentes uirtutis ergò in eum ordinem allecti,militiæq; adſcripti, & gentilicio ſigno donarj ſunt,quiúe ipſi hæc meruère uirtute ſua. Sed præſtabilius habetur,nobilem natũ eſſe,quã factum. Naſci autem nobilem patre ſimul, & matre nobilibus oportet legitimo coniunctis matrimonio. Quanquam nec plebeia mater liberorum nobilitatem minuit,dummodò pater ſit nobilis. Nothi quamuis nobilibus,& illuſtribus orti,nõ cenſentur in familijs, neq; nobilitatis prerogatiuis fruuntur.

Nothi.

Nobilitas à quo, & quomodo conferatur.

Conferendi porrò huius decoris, hoc eſt,nobilitatis,poteſtatẽ ſolus habet princeps: idq; uel ſuo ipſius iudicio, & beneficio facit,uel interueniente teſtimonio,& quaſi adoptione clarorum, & principum alicuius familiæ uirorũ, ſtemma,& gentem ſuam cum eo,qui ita creatur nobilis,communicantium. Eiuſmodi tamen creatis nobilibus obtinere,& poſsidere bona terreſtria ſtatuto quodam nouo non licet.Sed poſteritas eorum pari cum alijs natis equitibus iure eſſe incipit.

Nobilitatis amiſsio.

Amittitur porrò nobilitas decreto principis,ob admiſſum dedecus, & atrox aliquod facinus. Contaminatur etiam,& abdicatur quodammodò,ſi quis deſertis militię,& agriculturæ ſtudijs,ſordidum quęſtum faciat arte mechanica, uel tenuiore,& minutioribus menſuris ac ponderibus utente mercatura, & cauponatione.

Nobilitas æqualis.

Eſt autem pari dignatione Polonica omnis nobilitas:nec eſt ullum in ea patritiorum, comitumúe diſcrimen, exæquata quodam tempore omnium conditione. Nuper adeò paucis quibuſdam, parentum,uel ipſorum met amplitudine atq; meritis,& principum beneficio Comitum decus denuo partum eſt.

Comites. Duces.

Ducũ, qui peculiares haberẽt dominatus, uel territoria, nunquam aliud genus fuit apud Polonos,quàm id,quod à Boleslao Kriuouſto principe propagatum fuit,cùm is principatum inter liberos diuiſiſſet. Verùm id iam defecit.Ruſsi habuerunt antiquitùs ſuos duces,habentq; etiamnum ij, qui dudum Lithuanicæ ditionis fuère, aut ſunt etiamnum,& Volynij.Neq; enim ſubactis,uel in deditionẽ acceptis ea prærogatiua adempta fuit. De Pruſſorũ,& Curonienſium ducibus pòſt attingemus.

Gentes, & familiæ nobiles unde appellatæ ſint.

Multæ ſunt nobilitatis Polonæ gentes, & quaſi tribus,nõ locis,& regionibus,uerũ ſignis quibuſdam gentilitijs,quæ arma,& inſignia uocant, eorumq; appellationibus diſtinctæ, quæ ſingulæ rurſus multas ſtirpes,& familias cognominibus,& agnationibus diſtinctas complectuntur. Verbi gratia,Leliuiorũ gens,cuius ſignum eſt, noua luna ſupernè ſtellã inter cornua cõtinens in cœleſtino ſcuto,Tarnouiam,Pileciam, Melſtiniam, & alias nõnullas honeſtas,& amplas familias comprehendit. Signa uerò gentilitia, ſiue inſignia partim à rebus, quarum ſunt notæ.quemadmodum Topororũ ab aſcia, partim ab euentu,ut Ielitiorum à uiſceribus tranſfixis appellationem habent:plurimorum ratio obſcura eſt.Niſi fortè à primis conditoribus gentium ea ſumpta ſunt.

Cognomina nobilitatis unde, & qualia.

Neq; enim olim, ut nunc,ab arcibus,uillis,& pagis, quibus dominabantur,denominabantur equites:ſed undelibet ſumpta,aut indita nomina,ad longam poſteritatem,amiſſo etiam,uel commutato patrimonio, rectè tranſmittebant.Qualia ſuperſunt etiãnunc multa cùm alibi,tum in Submontano,& Sciricienſi tractu,& in Ruſsia. Vt ſunt Herborth,Dunin,Iordan,Gladis,Pienianſcus,Pirſchala,Omita,Farureius,& alia eiuſdẽ generis.Nunc malũt plerìq; de arciũ,oppidorũ,& pagorũ nominibus deflexa paululũ per dominationẽ in Ski, ſiue ki uoce appellari.Ea uerò deflexio,uel adiectio ſyllabę à Latinè loquentib.& ſcribẽtibus in ius cõmutatur,ita ut à Choina Choinski,& pro eo latinè

Choinius, à Craſne Craſinski, & pro eo Craſinius, à Laſco Laski appelletur. Cæterũ pro eo non Laſcius, ſed Laſcus dicitur. Quod nos in hiſtoria ſecuti ſumus, perſpicuitati orationis, & externorum auribus inſeruientes. Idem ueteres hiſtoricos Græcos, & Latinos in barbaris nominibus factitaſſe animaduertimus. Interdum autem ſine hac deflexione, uel adiectione, arcis, uel oppidi, uel pagi nomen, unde quiſq; ortus, uel cuius dominus eſt, cum præpoſitione de, uel à, uel ab, uel in, cognominis loco uſurpatur, à magnatibus præſertim, & clarioribus: ita ut uerbi gratia, in Tencin, uel à Gorca, uel de Felſtein, quis appelletur. Obſeruaturq; in his uulgò diſcrimen quoddam, non magis à Polonis, quàm à Germanis, & Boëmis: qui itidem utuntur huiuſcemodi appellationibus. In enim præpoſitionem ijs ferè attribuunt, qui domini ſunt locorum: cæteras, etiam ijs, qui inde duntaxat orti uel oriundi ſunt, etiamſi ibi non habeant, ubi pedem figãt. Gentilitiorum autem ſignorum, quæ quidem quærendo inueſtigare potuimus, appellationes hæ ſunt: In quibus enumerandis ordinẽ primarũm literarum, & uernaculæ linguæ ſonum ſeruabimus.

Signa, ſiue inſignia nobilitatis Poloniæ.

Abram, ſiue Valdorff: Amadei: Bialina: Piberſtein: Bodulſa: Bogoria: Boitza: Brog: Bozeſtado: Buincia, ſiue Buincza: Byliny: Cioleke: Copaczina: Coumia: Cielantcoui: Corуitz, ſiue Bies: Choleua: Cothitz: Corab: Corciak, ſiue Corczak: Dambroua: Dambroua altera: Dembno: Doliua: Dolenga: Drzeuicza: Druzina: Drija: Dzialoſſa: Godziemba: Goſdoua: Grabia: Griph, quod & Suieboda: Gryzima: Grzimala: Habdanc: Herburthoua: Helm: Ianina: Iaſtrzembiec: Ielita, ſiue Koslarogi: Iednorezec: Iunoſſa: Korsboc: Kerdei: Labenſz: Lariſſa: Lelиua: Liada: Leuart, ſiue Leopardus: Lodzia: Lzauia: Lis, quod & Murza: Mozela: Morskicot: Mandroſſca: Nalencz: Nieſobia: Nieczuia: Nouina, Oliua: Oſmarog: Odrouuanz: Oſtoia: Orlia: Olobog: Ouada: Oxa: Pilaua: Pirzchala: Poualia, ſiue Ogon: Poboze: Pogonia, Polucoſia: Prauuda: Pomian: Przeginia: Prus: Prus alterum: quod & Nauilki: Proſnia: Raua: Raduan: Roza, Rogala: Ruchaba: Rolia: Schelіga: Slepouuron: Socolia: Seruicaptur: Schilde: Staricon: Starza: quod & Oſſoria: Strzemien: Strzegòmia: Sternberg: Srenaua: Sulima: Suuirczek: Sirocomlia: Schumberg, ſiue Cotſitza: Suuinca: Tarnaua: Topor: Topacz: Trzaski: Tramby: Varnia: Vieniaua: Vuczelie, Vierуſſoua: Venzik: Vaduua: Vierzinkoua: Zabaua: Zadora, ſiue Plomien: Zagrobia. Duorum nomina non tenemus, ea ſunt albæ aquilæ anterior pars dimidia à capite cauda tenus, erecta, cum duabus ſtellis à tergo: & quinq; roſæ albę in quincuncem collocatæ. Vnde ſimul & ex gente Iaſtrzembecia ego maternum genus duco: pater uerò meus è Pirzchalia, & Oſmarogia. Nihil autem uetat his noſtrum quoq; adiungere, quo me unà cum fratribus meis, & omni poſteritate noſtra optimus Rex Sigiſmundus Auguſtus ornauit, dimidiam aquilam pectore tenùs, naturali colore, extenſis alis, laurea corolla circum collum redimitam in rubro ſcuto impartitus. Cui Ferdinandus Rom. Imperator electus, immortali memoria dignißimus, cum legatione apud eum eiuſdem regis nomine in ſeptimum annum fungerer, gentilitium Auſtriacæ familiæ ſuæ ſtemma, rubram in albo ſcuto teniam per tranſuerſum ductam ſubdidit, & duo nigrę Imperialis aquilæ capita galeæ coronatæ ſuperpoſuit. Cur autem minùs liceat cuipiam à ſe parto, quàm ab alijs relicto decore gaudere? Et hactenus quidem de nominibus gentiũ Poloniæ nobilitatis nobis dictum ſit. Signa, origines, familiasq; deſcribere, longũ, & operoſum eſſet, ne dicam infinitũ.

Nobilitatis habitandi, & uiuendi ratio.

Antiquitùs ſparſim nobilitas in agris habitat, in ſua quiſq; uilla, uel caſtello, uel arce, rem familiarẽ operis, & laboribus adſcriptitiorum ſuorum, uel mercenariorum curanſ, & agricultura, gregũ, armentorum, & apiariorũ fructu, itemq; uenatione, & aucupio nõ modò ſuſtentans ſeſe cũ domeſticis ſuis familijs, uerumetiã honeſtas diuitias comparans uendẽdis ijs, qui ſuperſunt uſui domeſtico, quęq; deſunt inde uiciſsim comparandis.

Fœminarum ſtudia.

Matres autem familias, & puellæ nobiles lanificium, & linũ, cannabumq;, & rem pecuariam tractantes non dedecet uendere ea, quæ ex huiuſmodi re familiari, & fructibus eius ſuperſunt uſui domeſtico. Quin & culinæ curã eæ gerunt, exceptis illuſtrioribus, & ſenatorijs, quæ hæc pleraq; dedignãtur, aut pediſſequarũ opera peragũt. Iter facientes, fœminæ quidem carpentis, uehiculis, aut curribus uehuntur: mares uerò uel iſdẽ, uel equis potiùs pedeſtrem incedere per uiam, longiorẽ pręſertim, minùs honorificũ uulgò habetur: niſi paupertas neceſsitatẽ imponat. Iam autem lautiores, & elegantiores de nobilitate in urbibus domicilia figere, uillis, & ruſticis prędijs relictis, incipiunt.

Comitatus.

Prodeuntem in publicũ nobilem uirum iuxta ac fœminam aſſeclis maribus, fœminã uerò etiam puellis pediſſequis ſtipari, honorificũ habetur. Et in eum uſum alit quiſq; domi ſuæ famulitiũ pro modo facultatũ: idq; ſimili figura, & colore ueſtium, nõ ſine ſumptu, & luxu ueſtiri uſitatũ eſt. Aluntur & equi complures. Equitantem enim aut uehentem herum famuli honoratiores, non niſi per urbem, uel ad ſuburbana pedeſtres aſſectantur. Ac Senatores quidẽ primarij pedeſtres iuxta ac equeſtres, medij ferè inter aſſeclas mares

ince-

Famuli & pediſſequæ.

Incedunt, honoratioribus antecedentibus: cętera uerò turba cum pueris ſubſequente. In cętera nobilitate aſſeclæ omnes heros ſequuntur. Matronas autem, & puellas nobiles mares quidem antecedunt, fœminæ ſubſequuntur, præter filias, & quæ in filiarum loco habentur, & ſorores puellas, quæ ſecundùm anteambulones proximè matrem, uel ſororem præcedunt. Spectatur autem in famulis, & pediſſequis, cùm uſus ad miniſteria, tum ſtatura, forma, elegantia, & genus. Nec deeſt copia equeſtrium, ac nobilium iuuenum, qui uel ſtudio ciuilitatis, prudentiæꝗ uſu rerum comparandæ incitati, uel tenuitate fortunarum adacti, uel præſidij contra uim potentiorum ſibi, ſuisꝗ comparandi cauſa, non modò in magnatum, & epiſcoporũ, ſacerdotumꝗ ac doctorum clientelas, uerumetiam in parium, ac tenuiorum, inferiorumꝗ nonnunquam, eorum pręſertim, qui magiſtratus gerunt, aut aliquo ſunt numero in aula principis, aut opibus, induſtria, eruditione, gratiaue populari ualent, affectationem, & miniſterium parua, uel nullo mercede à parentibus, & propinquis traduntur, uel ipſi ſeſe addicunt. Duratꝗ ea ſeruitus, quoad utrique, hero, inquam, & ſeruo, ſiue clienti placet. Multi etiam de ditioribus neceſſariorum, & amicorum liberos pio quodam, & honeſto iuuentutis educandæ ſtudio ultro ſibi in familiaritatem, & miniſterium adſciſcunt. Ad eundem modum, & fœminæ fœminis famulantur. Nec pudendum aut dedecori affine eſt genus hoc ſeruitutis, ſed liberale, & ſociabile: nec rara eſt in eo uiciſsitudo, ita ut eum quis habeat in miniſterio, cuius parentibus ipſe ſeruiuerit: honeſtaꝗ habetur hæc iuuentutis equeſtris educandæ ratio, æquabilitatẽ quandã etiam in ęqualibus fortunis cõtinens: Et multos ex humili loco ac tenui fortuna nõ modò ad mediocres, uerumetiã ad ſummos nonnunquã honores, ampliſsimasꝗ facultates, & opes ipſorum uirtus, herorumꝗ beneficentia prouehit: idꝗ maximè conciliandis luculentis coniugijs, uel ſacerdotijs.

Nobilitatis ſtudia.

Honeſtatis magna ſemper à nobilitate ratio habita eſt. Fraudẽ facere, promiſſum fallere, peierare, mentiri, probroſum, & infame ſemper habitũ eſt, atꝗ etiamnunc habetur, quamuis in maiore, quàm olim, habendi ſtudio, & licentia. Quòd ſi quid eiuſcemodi in probri loco cuiquam obijciatur, præſertim ab eiuſdem ordinis uiro, non tam legibus, & magiſtratuum iudicio, & authoritate, quàm ferro, manuꝗ uindicatur. Diſsimulare quidem probroſum habetur. Loci tamen ratio ducitur.

Plebs.

Plebeis minor eſt cura dignitatis, atꝗ pompoſæ ambitionis, exceptis urbanis fœminis, quę & ipſę benè cultæ, & una aut altera pediſſequa comitatę incedere ſtudẽt: uita autẽ laborioſior, & ſolicitior tam mulierum, quàm uirorũ, nullo ferè ſexus diſcrimine, niſi quod fœminę opificia non exercent, neꝗ uecturam, neꝗ negociandi gratia peregrinantur. Vicina tamen oppida intra fines regni adeunt, domiꝗ negociantur. In iudicio ſtandi ius non habent.

Plebeij qui.

In plebe autem numerantur, quicunꝗ nobiles, ſiue equites nõ ſunt, ſiue ſint agricolæ, olitores, apiarij, & pecuarij, ſiue opifices, & operarij, ſiue caupones, propolæ, uectores, & mercatores, & ſiue in agris, quemadmodum ſuperiùs attigimus, pagis atꝗ uicis uitã degant, ſiue in oppidis, & urbibus. Ac urbes quidem, & oppida à mercatoribus, opificibus, & propolis habitantur. Vici autem, & pagi, & ſuburbana prædia ab aratoribus, olitoribus, pecuarijs, & apiarijs. Caupones uerò, molitores, operarij, uectores, iumentorumꝗ locatores, utrobiꝗ ſunt.

Vrbanorũ, & agreſtium diſcrimen.

Sunt autẽ aliquantò meliore, & liberiore cõditione urbani, & oppidani, quã agreſtes. Ac cenſum quidẽ annuum utriꝗ dominis ſuis penſitant, uerũ agreſtes, & uicani pleriꝗ omnes operas præterea gratuitas ad colendos eorũ agros, & alios uſus domeſticos, non ſolùm manuarias, uerumetiam cum iumentis ipſi, per ſe, uel per mercenarios, & operarios ſuos præſtant. Nec aliò cuiquam commigrare inconſulto domino licet: ita ut uideantur eſſe glebæ adſcriptitij, nec multũ à ſeruis differant, præſertim ut nunc ſunt tempora. Cmiecie, ſeu Cmetones uulgò uocantur. His autem deteriore conditione ſunt hortulani, qui hortos colunt. Vtriꝗ Chlopi appellantur: quam appellationem, uelut probroſam, non fert nobilitas. Habent ſanè in eos domini uitæ, neciſꝗ poteſtatem: præter eos, qui ab ineunte ætate literarũ ſtudijs, ſacrorumꝗ miniſterio ſeſe addixerunt. In plebe urbana nõ deſunt, qui rem lautiorem per famulos, & uicarios adminiſtrantes, ipſi ocio, honeſtioribus ſtudijs, uel delitijs uacant. Multi lautiùs, & ſumptuoſiùs uictitant: atꝗ inde creſcunt rerum precia, & non pauci ex ijs ad egeſtatem rediguntur.

Religio, & pietas Polonorum.

Et hactenus quidem de nobilitate, & plebe. Iam de ſacro, ſiue Eccleſiaſtico ordine. Quod ut planiùs fiat, de religionibus prius pauca attingamus. Chriſtianam religionem Polona gens, abiecto ſemel impio dæmonum cultu, ſexcentis amplius annis conſtanter retinet, religioſeꝗ colit, hęreticarum nouationum inſolens, & impatiens ante noſtram ætatẽ.

Hereſes in Polonia.

Nuper adeò noſtra memoria Lutherana primùm, mox etiam Berengariana, ſeu Caluiniana labes à mercatoribus, & bonarum literarũ ſtudioſis iuuenibus, leuitate animorum, & curioſo ſtudio nouitatis inductis peregrè inuecta, multorum animos infecit. Quod olim etiam de Huſsitica, & Viclefica extremis Vuladiſlai Iagellonis Regis, & primis filiorum eius Vuladiſlai, &

lai,& Cazimiri temporibus (cùm horum iuxta ac illius ætas contemneretur) uſu uenire cœperat. Sed Principum, & Epiſcoporum uirtute, authoritate, ſtudio, ac diligentia, cæterorumq́ procerum pietate, grauitate, & conſtantia malũ altius radices agere permiſſum non eſt. Itaq; retinuerunt ij tunc cum priſca religione etiam dignitatem, authoritatemq́ ſuam, & Rempub. Quæ qui nunc uiuunt, utinam poſteris etiam ſuis relinquant. Iam non ſolùm illæ, quas dudum memoraui, uerumetiam Picardorum, Anabaptiſtarum, Arianorum, Pneumatomachorum, Trideitarum, Photianorum, Ebionitarum, Recutitorum, & neſcio quæ non peſtes: proh nefas, Poloniam, laxatis ſemel licentia habenis, agminatim inuadunt, & prætextu, ſeu uerius abuſu libertatis, præeuntibus nonnullis de nobilitate, ſibi quiſq; religionis magiſter, atq; adeò rex, & lex eſſe incipit. Sed hæc alibi prolixius deplorauimus.

Pruſſorum religio. Pruſsi aliquantò poſterius Chriſto nomina dedêre: citiùs autem, & cupidiùs Lutheranum dogma amplexi ſunt, urbani præſertim, & qui ſunt Germanici ſanguinis, propter mercatorum, & opificum Germanorum frequentiam, & commercia, & lectionem librorum importatorum è Germania. Quum enim ea colluuies hominum quaſi ad pileum uocata, ſemel Eccleſiaſticæ diſciplinæ iugum excuſiſſet, à magiſtratibus, ſiue timore, ſiue peruerſa animi inductione, & ob iuſiurandum præceptoribus ſuis in Germania datum, eodem inclinatis, imò redemptis etiam, non modò non repreſſa eſt, ſed magis etiam confirmatur, & incitatur. Multi tamen adhuc pia maiorum inſtituta retinent, præſertim ubi magiſtratus officium ſuum faciunt, alienum non uſurpant.

Maſouiorum religio. Maſouij tenaciores antiquæ religionis, & pietatis, à profanis nouationibus fermè abhorrent. Abhorrent etiam Ruſsi.

Ruſſorum religio, & ſchiſma. Græcos autem hi ſequuntur, quos ab initio religionis Magiſtros habuêre, & cum ijs à nobis, hoc eſt, à Romanæ, & catholicæ Eccleſiæ conſenſu ſeſe per ſacrilegium ſchiſma præcidunt tanta pertinacia, ut nihil commune habere uelint cum Latinis.

Latini. Sic enim nos appellant, qui in cultu diuino publicè Latina lingua utimur, & cũ ſapientiſs. & ſanctiſs. maioribus ipſorum Græcorum iuxta ac noſtris ſummã Romani Pontificis dignitatẽ, & authoritatẽ in uniuerſo Chriſtianorũ populorum cœtu agnoſcimus. Nec in multis prętereà à nobis ij diſſentiunt: & quidẽ ritibus, & inſtitutis eccleſiaſticis magis, quàm dogmatibus religionis. Vulgant autem diuortia, quãuis leui de cauſa. Plurimi tamen ex ijs, ex quò tempore Polonorum ditione tenentur, ad nos, & Romanæ Eccleſię ſocietatem, & inſtituta tranſierunt, eodemq; cum cæteris Polonis iure ſunt.

Armeni. Armeni oppida quædam Ruſsiæ, Podoliæq; incolentes, ſuis & ipſi ritibus, ſuaq; lingua in ſacris utuntur. Non abhorrẽt ij tamen ſicut accepimus, à Romana Eccleſia, & Rom. Põtifice: Quin principatũ eius in uniuerſa Chriſti Eccleſia agnoſcunt.

Iudæi. Hebręi uerò, quibus aliundè pulſis, Ruſsiæ, & Lithuaniæ, ac totius ferè Poloniæ oppida referta ſunt, ſuã retinent religionẽ: niſi fortè ſuperſtitio, uel impietas ea potiùs dici debet. Feruntur etiã Tartari Ceremiſsi in uno aut altero oppido Podolię ſuis uti ritibus, & impietate Mahometana, quemadmodũ, & Lithuanici. Quorum in delubro apud Trocos nihil præter pileum turbinatũ, qualibus uulgò ea gens utitur, in ſuggeſto editiore poſitum ante multos annos aſpeximus. Sed mittamus barbaros incolas, cum falſis ſuis religionibus, & ad inſtitutum noſtrum reuertamur.

Sacer Eccleſiaſticus ordo. Tam apud Ruſſos igitur, & Armenos, quàm apud Polonos, qui Chriſti Dei, ac magiſtri inſtitutis conuenienter pietatem colunt antiquitùs, certus eſt ordo eorum hominum, qui religioni, ſacriſq; peculiariter moderantur, & inſeruiunt, nõ genere, ſed eorum, penes, quos eius rei poteſtas eſt antiquitùs, & iam inde ab temporibus Apoſtolicis (Epiſcoporũ inquã) authoritate, ſegregatione, & initiatione, ſiue conſecratione à cętera omni multitudine diſtinctus: quẽ ſacrũ, & Eccleſiaſticum, & ſpiritualem dici ſupra memorauimus. In quo non modò Epiſcopi, & ſacerdotes, uerumetiam cæteri ſacrorum adminiſtri, monachi, monachæq; cenſentur, è plebeio iuxta ac equeſtri ordine allecti. Vtriſq; enim antiquitùs iam inde ab initio patuit adytus ad hunc ordinem.

Plebei arcentur à nonnullis honoribus eccleſiaſticis. Patrum demùm, aut auorum noſtrorum memoria ab Epiſcopalibus non tam functionibus, quàm ſedibus, & primarijs quarundam opulentiorum baſilicarum, ſiue Eccleſiarũ, ut uulgò uocant, cathedralium honoribus, quæ prælaturæ, & canonicatus dicuntur, plebei (Theologis, Iureconſultis, & Medicis aliquot exceptis) excludi cœpêre. Quod iam ad Abbatias quoq; & monaſteria (ubi ex profeſſo mundana omnia abdicantur) inducitur. Secernitur etiam ſacer ordo ueſtitu, & cultu corporis à cætera multitudine.

Sacri ordinis diſtinctio. Sed & inter ſe non modò à cæteris ſacerdotibus Epiſcopi, & ab utriſq; monachi, uerumetiã ipſæ inter ſe monachorũ, & monacharũ ſectæ partim figura, partim colore ueſtiũ, partim toto uitæ inſtituto diſtinguuntur. Quæ quoniam cõmunia ſunt Polonis cum cæteris Chriſtianis populis, perſequi hîc prolixiùs neceſſe non eſt.

Res numaria. Proinde diſtinctis ordinibus, reliquam rei fam. Polonicæ rationem paucis concludamus. In magna rerum omnium copia, ut fit, maior aliquantò fuit ſuperioribus temporibus, quàm nunc eſt, argenti, & auri, reiq; numariæ penuria, pręſertim cùm

cùm auri, & argenti metalla nulla extarent, & minùs nota eſſent noſtris maioribus tranſmarina mercimonia. Neq; proprium habebant numum Poloni, ſed externis, & maximè Boëmicis uſi ſunt aliquandiu. Cœpit deinde ante ducentos, ni fallor, annos à Cazimiro magno rege æs, & argentum ſignari ad exemplum Boëmorum. Aureos uerò numos primus omnium Sigiſmundi Auguſti pater noſtra memoria ſignauit, bonitate, & pondere Vngaricorũ. Tametſi Alexandri quoq; fratris eius aureum numum uidimus. Sic autem creuit iam auri preciũ, ut propè duplo carior nunc ſit aureus numus, quàm fuit auorum noſtrorum memoria. Id adeo, partim propter luxum, & crebriorem auri uſum, exportationemq; ad exteros, partim quia deterior nunc eſſe fertur reliqua moneta, cùm ponderis diminutione, tum æris admixtione. Eſt autem ea multiplex. Ac groſſus quidem argenteum numiſma eſt cum admixto ære, olim uiceſima octaua, nunc quinquageſima ſecunda, uel tertia, imò iam quarta, & quinta pars aurei Vngarici, ſexagenę, ſiue copæ ſexageſima, marcæ quadrageſima octaua, floreni triceſima, fertonis duodecima: ſcoti uerò dimidia. Sic uulgò dicuntur pondera, ſiue genera, quibus pecuniam numeramus, & computamus. Sunt & minores groſſo numi. Medians quidem groſsi dimidium, nona ferè parte ſuperans cruciatum Germanicum, ſed iam exæquatus. Solidus tertia pars groſsi, ternarius ſexta, obulus uerò decimaoctaua. Atq; hi quidem nunc ærei ſunt inalbati: ſuperiori tempore habuerunt admixtum argentum, ut etiamnunc habent groſsi, & mediantes. Argentei uerò ſunt trigroſſus, ac ſegroſſus, hic quidem ſex: ille uerò tribus groſsis æſtimatione par. Vtrumq; primus ſignauit Rex Sigiſmundus ſenior: ſed iam pauci extant. Exportantur enim, & conflantur ab auaris Iudæis, mercatoribus, & argentarijs apud gentes finitimas. Permagnus eſt autem etiamnunc apud nos uſus externæ monetæ, quæ pro mercibus undelibet importatur. Magna ſunt enim nunc, ſi unquam aliàs, Polonis uariarum rerum cum cæteris gentibus commercia: quanquam commutatione mercium permulta peraguntur. Exportantur autem in primis, ſiligo, triticum, ordeum, auena, & alia legumina, linum, lupulus, coria boum, ſebum, alutæ, mel, cera, ſuccinum, pix, cinis, mali, aſſeres, cæteraq; materies fabricandis nauibus, & ornandis domibus apta. Cereuiſia quoq; & herba quædam tingendis lanæ, & ſerico idonea. Iam uerò & boum, ueruecum, & equorum permagna uis non modò finitimis, uerumetiam remotioribus populis ſuppeditatur. Ac equi partim propter pernicitatem, & laboris, incommodorumq; tolerantiam, partim propter molliorem inceſſum à remotioribus etiam populis expetuntur. Importantur autẽ uiciſsim aliundè panni non modò ſericei, & aurei, ſed etiam lanei, lineiq; ſubtiliores, aulæa, tapetes, & alia parietum, equorum, & hominum ornamenta, quorum opificia minùs exquiſita ſunt apud Polonos, licet non deſit materia, & alijs gentibus ſuppeditetur. Margaritæ item, & gemmæ, & pelles ſabellinæ, pantherinæ, ſiue lupiceruariæ, hermellinæ, mardurinæ, murium ponticorum, uulpinæ, lupinæ, urſinæ, & aliarum ferarum, quarum maiorem copiam producunt interiores Septentrionis, Orientisq; ſyluæ. Huſiones quoq; ſiue Mariani, & haleces, & alia ſalſamenta, & uento, uel ſole durati piſces marini. Adhæc argentum, æs, orichalcum, & chalybs cùm facta, tum infecta. Boum etiam copiam auget uber paſcuis Valachia, ſiue Moldauia, & Beſſerabia: ſicut equorum Vngaria. Vina plurima ex eadem Vngaria & Morauia. Ex Auſtria, Rhetia, Slauonia, Italia, Creta, & Græcia importantur etiam, ſed pauciora. Gdanum autẽ Renenſe, & Gallicum, & Hiſpanienſe, Canarienſe quoq;, & Creticum nauibus aduehitur. Porrò aromata, & uaria eduliorum condimenta atq; cupediæ, quę unà cum uino, & pannis aureis ac ſericeis gentem hanc atq; regnum uehemẽter exhauriunt, de longè ab Oriente, & Occidente importantur. Harum autem rerum atq; mercium exportandarum, & importandarum commercia ſunt Polonis, maritima quidem cum accolis ſinus Venedici, & Oceani Germanici, Pomeranis, Mechelburgenſibus, Holſacijs, Danis, Friſijs, Hollandis, Brabantis, & alijs Belgis, Gallis, Liuonibus, Moſchis, Sueonibus, ſiue Suetis, Noruegijs, Anglis, Scotis, Hiſpanis etiam & Luſitanis. Itemq; per Pontum Euxinum cum gentibus Turcicæ ditionis: terreſtria uerò cum Germanis, Morauis, Sileſijs, Boëmis, Vngaris, Italis, Moldauis, Moſchis, Armenis, atque Turcis. Sed iam hunc librum claudamus, altero Reipub. Polonæ rationem deſcripturi. Ac primùm quidem de Magiſtratibus, & muneribus publicis perſequemur: deinde uerò iudiciorum, comitiorum, & belli rationem explicabimus, ſic tamen utrobiq;, ut Pruſſos ad calcem operis uitandæ perplexitatis cauſa reſeruemus.

Moneta. Aureus. Groſſus. Copæ. Marca. Floreni. Ferto. Scotus. Medians. Solidus. Ternarius. Obulus. Mercimonia. Quæ exportantur. Quæ aliundè importantur. Populi cũ quibus cõmercia ſunt Polonis.

POLONIÆ MARTINI CROMERI LIBER ALTER.

De Republica & Magiſtratibus Polonorum.

Monarchiam Poloni amplectuntur.

Hiſt.Pol.li.2. Regni Pol. origo.

Hiſt.lib.3.

DE tribus primis, & ſimplicibus Rerumpubl. formis, quæ uel unius, uel paucorum imperio, uel multorū, omniumúe quadam æquabilitate iuris continentur, unius principatum Poloni ſemper, præter duo quædam tempora, de quibus in hiſtoria memorauimus, amplexi ſunt, bonis plerunque, & moderatis, & à tyrannide alienis uſi principibus. Fuitq; contenta Polonia principis, ſiue Ducis nomine, & imperio, donec Otto tertius eius nominis Imperator Rom. Boleſlaum cognomento Chobrū (Chabrum uulgò uocant) paulò poſt ſuſceptam religionem Chriſtianam: hoc eſt, anno poſt Chriſtum natum milleſimo, & primo, regio diademate, & honore dignatus eſt. Nec tamen ultra quartum Regē tunc is honos manſit apud hanc gentem. Nam poſt alterū Boleſlaum, prioris pronepotem, ducētis amplius annis, Principes Polonorum regio nomine abſtinuerūt. Deinde uerò anno Chriſti 1295. reuocatum, & renouatum id in Præmiſlo, manet in hanc diem: Et quidem ad externos plerunq; liberis liberi populi ſuffragijs delatum, cùm antea Poloni externū principem non habuiſſent. Ac neque ex alia familia per quadringentos ampliùs annos, quàm ex, quæ à Piaſto duxit originem. A' centum & ampliùs octoginta annis regnauit perpetua ſucceſsione Iagellonia magnorum ducum Lithuaniæ progenies. Non hæreditario tamen, ſed electionis iure. Fuit autem initio liberior dominatus principis: & nullis propemodum legibus aſtrictus, infinitam non modò omnium rerum, ſed etiam uitæ, necisq; omnium poteſtatem habens. Poſt ſuſceptam uerò publicè religionem, temperare ea cœpit primùm pijs monitis, atq; doctrina Epiſcoporum, & ſacerdotū (quibus nunc præclara ſcilicet refertur gratia, tunc permagna erat eorum dignatio, & authoritas) ac cęterorum Chriſtianorum populorum imitatione, & moribus. Deinde uerò bellatricis nobilitatis meritis, & obſequijs: fortaſsis autem & contentionibus multa de ſuo iure remittentibus, & indulgentibus equeſtri ordini regibus, & principibus. Nunc ſanè anguſtis finibus regia poteſtas in ſacrum, & equeſtrem ordinem, & utrique ſubiectos homines atque bona, circumſcripta eſt: Ac in ſacerdotes quidem iam inde ab initio ſuſceptę religionis Chriſtianæ rex nihil prorſus iuris habet. De equitis uerò capite, & fama, non niſi in comitijs cum Senatu iudicat, certis aliquot cauſis exceptis. Senatu autem inconſulto neq; bellum cuiquam facit, neque fœdus publicè cum quoquam icit, neque tributa, uectigalia, ac telonia noua inſtituit, neque alienat quicquam de bonis regni, neq; rem ullam maiorem ad Rempubl. pertinentem ſtatuit, aut facit. Porrò leges nouas condere, pecuniam extra ordinem publicè imperare, monetam ſignare, ſucceſſorem ſibi deſignare, ne cum Senatu quidem poteſt abſq; conſenſu cæterę nobilitatis, ſiue equeſtris, & militaris ordinis. De quo ferè magiſtratus etiam publici, & Senatores leguntur: ita ut penes eum ordinem nunc ſit propemodum ſumma Reipubl. Itaq; nunc regnū, & Reſpubl. Polonorum à ueteri Lacedemoniorum, uel huius temporis Venetorum Reipubl. ratione non multū differt. Ius creandi Regis penes Senatum eſt, de quo paulò poſt dicemus. Atq; id etiam equeſter ordo ſibi uendicare cœpit, ita ut tum demum in eo ratum ſit Senatus iudicium, ſi aſſentiatur cætera nobilitas. Non temerè tamen diſceditur à ſtirpe regia maſcula, ſi qua extat. A' nouo rege iuſiurandum exigitur in hanc ſententiam: Quod ſecundum leges, & inſtituta maiorum regnaturus ſit, & ſuum cuiq; ordini, & homini ius, priuilegiumq;, & beneficium, à prioribus collatum, ſaluum conſeruaturus, neq; de Regni finibus, & bonis quicquam diminuturus, quin amiſſa etiam ab alijs pro uirili ſua recuperaturus. Viciſſim autem ſenatus omnis in uerba eius iurat. Inauguratur autem (ſi tamen hoc uerbo uti fas eſt) olim quidem in Gneſnenſi, nunc uerò in Cracouienſi Baſilica ritu ſolenni Chriſtianorum ab Archiepiſcopo Gneſnenſi ſacris operante, ac duobus proximis Epiſcopis: unctusq; inter ſcapulas ſacro oleo ante aram maximam, ubi etiam ſacroſanctam Euchariſtiam uenerabundus accipit, & corona aurea redimitus, accepto in dextram ſceptro, & in leuam pomo aureis, in editiore ſolio ex tempore pręparato collocatur, omnibusq; rite peractis coronatus in regiam reducitur. Poſtridie pompa itidem ſolenni coronatus in forum urbis equo uehitur, Senatoribus equeſtribus, epiſcopis quidem ponè ſequentibus: profanis uerò antecedentibus longo ordine. E' quibus tres primores pomum, ſceptrum, & ſtri-

Hiſt.lib. Regni reſumptio.

Hiſt lib 11.

Hiſt.lib.14. & 15.

Principis poteſtas.

Regiæ poteſtatis finis.

Regis electio.

Iuſiurandum Regis.

Coronatio.

& ſtrictum gladium proximè ei præferunt. Ibi erectum ex tempore tabulatum ſublime cum ijs pedeſter conſcendit, & in editiori ſolio collocatur. Sedentem ſenatus paulò inferior ordine circumſidet. Deinde aſſurgens ille, uerſus quatuor mundi partes gladium uibrat, ruſumq; reſidens, eius contactu ſiue leni ictu inter ſe ſcapulas cuiuſq; nobiles & equites auratos creat: quod perinde eſt, ac ſi baltheo militari donet. Vrbani autem & oppidani magiſtratus in uerba noui regis iurant. Inde ritè peractis omnibus, in arcem cum eadem pompa reditur, & feſtis epulis indulgetur. Nec multo diuerſa eſt reginę inauguratio: quæ ſit præſente, deducente, & poſtulante pro ea rege. Deducit autem eam coronatam etiam ad forum rex ipſe quoq; coronatus cum ſimili pompa. Sed non iuratur in uerba reginæ, nec ei defertur ulla poteſtas aut iuriſdictio.

Reginæ coro-natio.

Vectigalia principis aliquanto luculentiora & ampliora olim fuère, quàm nunc ſunt. Penſitabant enim ei omnes agreſtes & adſcriptitij quotannis tributum poradline, quod nos raſtrale dicere poſſumus (Regale etiā uocatur) in iugerum, ſeu laneum & manſum, ut uulgò uocant, duodenos groſſos, & quidem latos ſiue Pragenſes: qui dimidio eos, qui nunc ſunt in uſu, groſſos uernaculos excedunt. Quin ſi bonitatem & pondus argenti ſpectes, quadruplo, quemadmodum earum rerum periti affirmant, melior tunc erat groſſus quàm nunc eſt. Penſitabant & alias quaſdam cū nummarias, tum pecuarias, frumentarias, auenarias, & aliarum rerum penſiones: nec modo agricolæ, ſed & oppidani: Quin & equites ſiue milites non penitus immunes erant. Et iumenta autem hi ei, quacunq; iter faciebat, alij ſecundum alios ſuppeditabant, & canes cū uenatoribus eius alere neceſſe habebant. Ne monaſtica quidem & alia eccleſiaſtica bona initio prorſus erant libera ab huiuſmodi oneribus ac tributis: Quorum appellationes uidere licet in uetuſtis principum diplomatis: Nempe przewod, powos, ſtroza, ſtan, pouuoloue, targoue, Croua, poduuody, Voginia, Narzas, ſep, poduuorouue, Opolæ. Liberę autem principi erant ubiq; piſcationes atq; uenationes: Alijs non erant, ne in ſuo quidem cuiquam fundo, abſq; peculiari principis indulgentia. Mulctæ quoq; maleficiorum principi dependebantur.

Vectigalia principis.

Poradline ſiue raſtrale tributum.

Groſſi Pragenſes ſiue lati.

Penſionum priſcarum nomina.

Quæ cùm ita eſſent, cumq; permagna eſſet rerum omnium ad uictū pertinentium uilitas, & necdum maritima cum externis populis commercia extitiſſent, aut uulgata eſſent, non diſtrahebantur fruges, & alij fructus prædiorum principis, quæq; ex penſionibus in cellam eius comportata erant, neq; ad unum aliquem totius regni locum (quod non ſine graui agreſtium preſſura futurum erat) conuehebantur: ſed in præfecturis aſſeruabantur. Cumq; ad officium principis pertinere exiſtimaretur, non deſidem & uni alicui loco affixum hærere, ſed obire omne regnum, & fines eius tueri, & omnium uſibus ſeſe exponere, querimonias afflictorum audire, ius dicere, tenuiores à potentiorum iniurijs uindicare, quoquo is uenerat cū equitatu & comitatu ſuo aulico, eius præfecturæ fructibus & prouētibus alebatur, quoad ei manere ibi libuiſſet, opusúe eſſet, ſiue quoad horrea, cellæq; ſufficerent, ſeu deniq; deſcriptis cuiq; præfecto pro ratione perfecturæ, & prouentuum certis temporum ſpacijs. Atq; hoc illud eſt, quod ſcriptores quidam externi rerum Polonicarum imperiti ante noſtram memoriam in eam partem acceperunt, & literis mandarunt, quaſi rex Polonus egeſtatis cauſa regnum ſuum obire perpetuò neceſſe habeat, quo à ſuis hominibus quaſi precario ſuſtentetur. Cęterum poſtea cum principes uel certo ſe loco continere, uel bellis diſtenti peregrè diutius abeſſe cœpiſſent, diſtrahi cœpere fructus prædiorum, qui præfectorum cum ſua cuiuſq; familia moderatis uſibus ſupereſſent.

Princeps Poloniam obibat.

Error quorundam ſcriptorum.

Remiſſæ ſunt deinde principum beneficentia ſacro & equeſtri ordini, & utriuſque adſcriptitijs & ſubditis pleræq; omnes penſiones & onera. Nunc ſanè equeſtris & eccleſiaſtici ordinis homines nihil regi penſitare neceſſe habent. Ac ne oppidani quidem eorum, aut agreſtes adſcriptitij, præter binos groſſos uernaculos de manſo, ſiue laneo (quæ idem ſunt) pagano, & eo quidem ſolo, quem adſcriptitius ipſe ſibi colit. Nam qui ſacerdotibus & equitibus coluntur, itemq; ſuburbani & ſcultetorū (de quibus poſt attingemus) agri ab ea quoq; penſione immunes ſunt. Ne ſubſeruiunt quidem principi ſacerdotum & equitum homines agreſtes & oppidani, præterquàm ad arces tempore belli reficiendas, atq; etiam nouas, ſi id è ſenatuſconſulto fiat, condendas. Non ita pridem abbates & Præpoſiti monaſteriorum certas penſiones, quæ Stationes uulgò dicuntur, regi denuo penſitare cœperunt. Adſcriptitij quoq; ipſorum ad colendos principi agros, ſubuectiones, & penſiones quaſdam frumentarias reuocantur, quo præfectorum regiorum præſidio tutiores ſint ab iniurijs improborum. His autem exceptis, ſoli præfecturarum adſcriptitij in ſuis quiq; præfecturis agros colendo, & uectigalia penſitando rem familiarem principis ſuſtinent: Quæ nunc tamen aliquanto exquiſitius curatur, quàm olim.

Vectigalium immunitas.

Ceſtiones.

Raſtrale ſiue regale tributū.

Operæ ſubditorum ſacerdotalium & equeſtrium.

Stationes.

Habet is etiam è metallis mediocre uectigal. In ijs autem conductitiarum operarum uſus eſt: Quarum impenſa deducta, reliquum cedit principi. Omnium uerò metallorum in Polonia fructuoſiſſimæ ſunt ſalinæ. Sed habet in ijs equeſter ordo hanc prærogatiuā, [illegible]n uſum ſuum do-

Metalla.

Nobilitatis prærogatiua in ſalinis.

meſticum ſtatis anni temporibus aliquanto minoris emat ſalem, quàm cęteri homines. Et

Telonia.

telonijs quoq; mercium & uectorum prouenit uectigal principi. Cæterorum hominum nemo ius ullum habet inſtituendi & exigendi telonij, præter peculiarẽ regis indulgentiã: idq; ob neceſſariam extra ordinem refectionẽ uiarum, pontium, & aggerum. Cæterũ naulum à traiectu fluminum in ſuo cuiq; ſolo inſtituere licet.

Telonium uetus & nouum.

Duplex autem eſt telonium: uetus & nouum. Ac uetus quidem exile eſt, quod ab ijs penditur, qui intra fines regni negociantur. Nouum uerò maius aliquanto, quod boum, equorum, coriorum, frumenti, lanæ, ceræ, ſebi, & aliarum mercium, quæ ad exteras oras exportantur, & earũ, quæ aliunde importantur nomine penſitatur. Vtriuſq; immunitatẽ habent eccleſiaſticus & equeſter ordo, modo ne mercaturã quis exerceat, hoc eſt, uenũ ea exportet, quæ ipſe aliunde emerit, ac non de ſuo parârit. Si quis tamen boues emptos ſuo pabulo & frumento per hyemem aluerit, perinde habetur, ac ſi domi eius nati ſint. Publicę quoq; ciuitates nonnullę habent immunitatẽ ueteris telonij. De nouo fuit ſuperiori tẽpore controuerſia inter equeſtrẽ ordinem atq; regem. Hæc igitur nunc ſunt perpetua principis uectigalia:

Alienationes regi interdictæ. Alexandri R. ſtatutum.

Quæ diſtrahere, aut addicere cuipiam iure hæreditario rex, Alexandri regis lege prohibetur. Atq; ea lex neglecta poſt, & ante paucos annos acerbius reuocata, multos conturbauit, & non exiguos motus excitauit: qui nondum prorſus ſopiti ſunt. Extra ordinẽ nihil à quoquam, niſi fortè à Iudæis, regi penſitatur.

Impenſæ Principis.

Ex his aũt uectigalibus is cum domeſtica familia ſua ſeſe ſuſtentat: inde comitatui ſuo aulico ſtipẽdia prębet: inde in legationes, dotes, & elocationes filiarum, arcium præſidia, & ſarta tecta, uiarum publicarum refectiones, machinas & apparatum bellorum, præmia benè merentium de ſe ac de republ. & in alios uſus impendit: Inde & ſenatoribus ferè, ac magiſtratibus publicis, & nõnullis ſacerdotijs certi ac perpetui reditus antiquitus conſtituti ſunt, partim pietate & beneficentia principũ attributi, partim accepto in uſus neceſſarios precio uenditi. Et hactenus quidẽ de principe ſiue rege ac uectigalibus eius.

Leges Polonorum.

Iam de legibus. Legum ſcriptarũ nullus fuit uſus apud Polonos uetuſtioribus temporibus: Nec ullæ extant antiquiores ijs, quas Cazimirus magnus rex condidit: Quæ ſanè pauculæ ſunt. Nec multæ ijs à ſucceſſoribus eius adiectæ ſunt. Extremis demum ferè temporibus Sigiſmundi ſenioris, & regnante filio eius Sigiſmundo Auguſto magis ac magis exarſit, & lõgius progreſſus eſt pruritus & libido nouarum legum condendarum, & antiquiorum mutandarum. Quo fit, ut hæ propemodum exoleſcant: nouæ autem uix, aut ne uix quidem inoleſcant: ſed utræq;, hæ quidem nouitate, illæ uerò uetuſtate ſua in contemptum uulgò ueniant, maxima reipublicę pernicie. Earum autem condendarum poteſtas eſt ſimul penes regem, ſenatum, & nuncios nobilitatis, nec niſi in comitijs. Statuta regni uocantur. Priſcis temporibus uiua lex erat Rex ſiue princeps: Qui cũ unus in tam amplo regno omnia neq; præſtare, neq; prouidere, ac ne iudiciorum quidem difficultates rectè explicare poſſe uideretur, & lubricus autem, procliuisq; ad tyrannidem gradus in ſumma poteſtate eſſe ſoleat,

Conſiliarij ſiue Senatores regni.

adhibiti ſunt ei Senatores ſiue Conſiliarij, qui & conſilia actionesq; eius ad ſalutem reipubl. & iudicia ad iuſtitiæ & æquitatis trutinam dirigerent, & monitis, conſilijsq; ſalubribus, quaſi uiuis quibuſdã legibus pro re nata cùm animum eius informarent, tum poteſtatem modificarentur. Hic eſt Senatus Regius, multò amplior modo, quam olim, certo hominum numero conſtans, quos Senatores & Conſiliarios regni appellamus. Qui non niſi iurati ad hoc collegium, & ad conſiliũ admittuntur.

Senatorum genera & numerus.

Et perpetuum eſt hoc munus, quoad uiuit quiſq;, certis annexum honorib. & magiſtratibus, partim Eccleſiaſticis, partim profanis. Sunt autem in Senatu antiquitus, Archiepiſcopi duo, ſeptem epiſcopi, Palatini quindecim, Caſtellani quinq; & ſexaginta.

Archiepiſcopi.

Archiepiſcopi ſunt, Gneſnenſis in maiore Polonia, Leopolienſis in Ruſsia.

Epiſcopi.

Epiſcopi uerò, Cracouienſis in minore, Poſnanienſis in maiore Polonia. Vuladiſlauiẽſis in Cuiauia & Pomerania, qui tamen iam à certo tempore Poſnanienſem loco anteit: Plocenſis in Maſouia. In Ruſsia Præmiſlienſis & Chelmenſis: Camenecenſis in Podolia.

Senatorum numerus & ordo recentior ad eiusdem operis aſcriptus eſt.

Qui omnes, quo ordine nunc à nobis enumerati ſunt, eum perpetuo ſeruant in ſenatu, dicendaq; ſententia, & in publicis celebritatibus. De Pruſsicis ſuo loco dicemus.

Ruſſorum Epiſcopi.

Sunt quidem præterea tres Ruſsici & Græci ſchiſmatis epiſcopi in Ruſsia, quos ipſi Ruſsi Vuladicas uocant, nimirũ Leopolienſis, Præmiſlienſis, & Chelmenſis: qui una cum ſectatoribus ſuis, & alijs Ruſsicis itidem epiſcopis, qui ſunt in ditione Lithuanica, à Kiouienſi metropolita, & à Patriarcha Conſtantinopolitano, quod ad religionem & initiationes attinet, dependent. Habẽt & Armeni ſuum epiſcopum. Sed neq; hic neq; Ruſsici pertinent ad regium conſilium. Superioribus ſeculis, cum latiùs paterent uerſus occidentem ſolem fines Poloniæ, Vuratiſlauienſis quoq; & Lubuſſenſis epiſcopi, & Camenenſis, in ſenatu ſua loca habebant: Atq; etiã nunc duo priores in prouincia Gneſnenſi cẽſentur. Et noſtra memoria habuit uterq; certa bona in Polonia. Nũc Camenenſis epiſcopatus in ducũ Pomeraniæ, Lubuſſenſis in

Marchio-

Marchionum Brandeburgenſium faucibus, Vuratislauienſis in regum Boemiæ ditione
eſt. Secundum epiſcopos in Senatu ſunt Palatini hoc ordine: Cracouienſis & Poſnanien *Palatini.*
ſis, alternis uicibus inter ſe priora & poſteriora habentes loca & ſuffragia: Deinde Sendo-
mirienſis, Caliſsienſis, Siradienſis, Lencicienſis, Breſtenſis, Vuladislauienſis, ſiue Iuniuu-
ladislauien. Leopolienſis ſiue Ruſsiæ, Podoliæ, Lublinenſis, Belſenſis, Plocenſis, Maſo-
uiæ, & Rauenſis. Caſtellani, Cracouienſis, Voinicienſis, Sandecenſis, & Biecenſis in ſatra-
pia ſiue Palatinatu Cracouienſi: Poſnanienſis, Medirecenſis, Rogoſnenſis, Sremēſis, Præ-
mentenſis, Criuinenſis, & Santocenſis in Poſnanienſi, Sendomirienſis, Viſlicienſis, Rado
mienſis, Zauichoſtenſis, Zarnouienſis, Malogoſtenſis, Polanecenſis, Cechouienſis in Sē
domirienſi: Caliſsienſis, Gneſnenſis, Landenſis, Naclenſis, Biechouienſis, Camenenſis in
Caliſsienſi: Siradienſis, Roſpirenſis, Spicimirienſis, Velunenſis & Conarienſis in Siradien
ſi: Lencicienſis, Brezinenſis, Inouulodenſis, & Conarienſis alius in Lencicienſi: In Breſtē-
ſi, Breſtenſis, Cruſuicienſis & Coualienſis: In Iuniuuladislauienſi, Iuniuuladislauienſis,
Bydgoſtienſis, & Conarienſis item alius, itemq; Dobrinenſis, Ripinenſis, & Slonenſis in
terra Dobrinenſis: In Ruſsia, Leopolienſis, Præmislienſis, Halicienſis, Sanocēſis, & Chel
menſis: In Podolia unicus Camenecenſis: In Lublinenſi item Lublinenſis: In Belſenſi Bel-
ſenſis: In Plocenſi Plocenſis, Racianzenſis & Siepercenſis: In Maſouia Cyrnenſis, Viznē
ſis, Varſauienſis, Viſſegradenſis, Zacrocimenſis, Ciechanonienſis, & Liuenſis: In Rauen-
ſi Rauenſis, Sochaciouienſis, & Goſtinenſis: In Sileſia unus Oſuencimenſis, Palatinum
ea non habet. Ex his Caſtellanis, qui primi in unaquaque ſatrapia modò à nobis enume- *Caſtellanorum*
rati ſunt, eum inter ſe ſeruant ordinem, quo palatinos recenſuimus, excepto Cracouienſi, *ordo.*
qui ex quodam tempore palatinos omnes loco ſuffragioq; anteit. Voinicienſis item et hu *Voinicien. &*
ic proximus Gneſnenſis prærogatiua quadam inter Caliſsienſem & Siradienſem Caſtel- *Gneſnen. ca-*
lanos interiecti ſunt. Cæterorum hic eſſe legitimus ordo exiſtimatur, ut Rauenſi, qui ſupe *ſtellanorum lo-*
riorum extremus eſt, proximus ſit Sandecenſis: deinde Medirecenſis, Viſlicienſis, Biecen *ca.*
ſis, Rogoſnenſis, Radomienſis, Zauichoſtenſis, Landenſis, Sremenſis, Zarnouienſis, Ma-
logoſtenſis, Velunenſis, Præmislienſis, Halicienſis, Sanocenſis, Chelmenſis, Dobrinēſis,
Polanecenſis, Præmentenſis, Criuinenſis, Cechouienſis, Naclenſis, Roſpirenſis, Biechoui
enſis, Oſuencimenſis, Brezinenſis, Cruſuicienſis, Bydgoſtienſis, Camenenſis, Spicimirien
ſis, Inouulodenſis, Coualienſis, Santocenſis, Sochaciouienſis, Goſtinenſis, Viznēſis, Var-
ſauienſis, Racianzenſis, Siepercenſis, Viſſegrodenſis, Ripinenſis, Zacrocimenſis, Ciecha-
nouienſis, Liuenſis, Slonenſis: extremi tres Conarienſes: In quibus primum locum is, qui
eſt in Siradienſi ſatrapia, medium qui in Lencicienſi, ultimum qui in Inouuladislauienſi,
obtinet. Sunt item in Senatu Magiſtratus quidam & adminiſtri principis, quos officiales *Magiſtratus*
regni uocant: Nempe Mareſcallus, ſiue Mareſalcus, qui magnus dicitur, Cancellarius, *pertinentes ad*
Procancellarius ſiue Vicecancellarius, ac theſaurarius. Eſt etiam unus de magiſtratibus *conſilium pu-*
aulicis, ſeu curiæ principis, Mareſalcus curiæ: Putantur etiam duo præfecti ſeu Capitanei, *blicum.*
nempe maioris Poloniæ, & Cracouienſis ad conſilium pertinere. Sed perrarò uſu uenit,
ut ij nō aliquo alio honore Senatorio præditi ſint. Horum autem omnium magiſtratuum
loca & ſuffragia in conſilio ſunt ſecundum Caſtellanos eo, quo hic à nobis cōſcripti ſunt,
ordine. Niſi ſi quo alio eminentiori honore ij cohoneſtentur: Quod fit plerunq;. Hoc igi- *Conſiliariorū*
tur eſt conſilium publicum apud Polonos, & Senatus regius ſiue regni, ſex & nonaginta *numerus.*
conſiliarijs conſtans: Quorum alij uocantur maiores, alij minores conſiliarij. Sunt autem *Diuiſio.*
maiores, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Palatini, primarij aliquot ſatrapiarum Caſtellani uſque
ad Siradienſem fortaſsis: Cæteri omnes minores: qui poſterius in conſilium adhiberi cœ-
perunt: & excluduntur nonnunquam à conſilijs ſecretioribus. In hoc ſenatu cenſentur e-
tiam Pruſsici conſiliarij. Verum de his & omni republ. Pruſsica ſeparatim poſteriùs perſe
quemur. Acceſſere nuper (poſteaquàm hæc nos conſcripſimus) & Lithuanici cū antiqui-
tum quos Sigiſmundus Auguſtus Rex ad numerum eorum adiecit. Eos quoq; alij loco
reſeruabimus. Porrò Secretarij admittuntur quidem & ipſi iurati in Senatum, ſed ut audi- *Secretarij.*
tores modo, & quaſi ſeminarium quoddam ſenatus: Neq; locum habent in conſeſſu con-
ſiliariorum, neq; dictionem ſententiæ. Ex his autem unus primi ſiue maioris Secretarij no
men & honorem obtinet, de quo plura paulò poſt: Duo referendarij ſiue ſupplicum libel *Referendarij.*
lorum magiſtri ſunt. Putantur & ſuccamerarij aditum habere ad locum habendi ſenatus,
claudendi & aperiendi oſtij cauſa, idq; in ſuo tantum quiſq; territorio. Iam & Senatorum,
primariorum præſertim, filios adoleſcentes admitti in Senatum non inuſitatum eſt. Quā-
quam ſolent & ij ſacramento adigi in numero ſecretariorum, quo liberius interſint conſi-
lijs. Conuocantur autem Senatores à principe ad conſilium, præſentes quidem quoties *Conſilij conuo*
opus eſt: qui uerò longius abſunt, non niſi arduis de cauſis, utpote ad comitia, uel celebri- *candi ratio.*
tatis alicuius gratia, nimirum ad nuptias principis, ſeu liberorum eius, aut ſi quis ſocius &

obnoxius regno dux in uerba principis iuraturus ſit. Cum ijs uerò, qui adſunt, princeps pro re nata conſultat. Niſi fortè res grauior ac difficilior incidat, quæ plurium conſilio & conſenſu ſit explicanda, uelut de indicendis comitijs. Tunc enim abſentes ſinguli per epi- *Senatorum cō munia officia.* ſtolas regias conſuluntur, maiores præſertim. Atque hæc de genere, numero, ordine & officio ſenatorum ſiue conſiliariorum regni ſuffecerint, ſi unum illud addiderimus, quòd ſubſeruiunt ij quoque principi & reipubl. quoties opus eſt, domi quidem in iudicijs cum alijs, tum recuperatorijs, quas commiſsiones uulgò uocamus, foris autem in legationibus obeundis, aut ſi quid aliud publicè cum dignitate peragendum eſt. Cum autem ij certis magiſtratibus & honoribus præditi ſint, habent etiam præter commune ſenatorium munus, curamquè totius reipubl. peculiaria officia pro diuerſitate magiſtratuum ſiue honorum attributa. Ac Archiepiſcopi quidem & epiſcopi officia quæ ſint, nemini Chriſtiano incognitum eſt: Nec ullum ij peculiare habent in Polonia, præ cæteris nationibus: *Archiepiſcopus Gneſnenſis legatus natus.* Niſi quod Archiepiſcopus Gneſnenſis perpetua quadam Pontificis Max. legatione fungitur, & legatus natus ſedis apoſtolicæ appellatur. Quo nomine ampliorem habet iuriſdictionem: de qua ſuo loco attingemus. Habet etiam primatis honorem ab eadem ſede *Primas.* apoſtolica, abſque eo, quòd eſt antiquo gentis inſtituto, & prærogatiua primas regni, & princeps ſenatus. Proinde penes eum eſt poteſtas indicendi comitia, conuocandi ſena- *Palatini officium.* tum, ſenatuſquè conſulta definiendi & edicendi, abſente rege, & regno uacante. Palatini munera ſunt, eſſe ductorem copiarum ſuæ ſatrapiæ in expeditionibus bellicis: indequè *Voieuoda.* nomen habet lingua uernacula, ut Voieuoda dicatur, quaſi dux belli, ſiue copiarum. Palatinus autem dicitur Romanorum imitatione, apud quos ſub imperatoribus non obſcurum erat nomen, honoſquè comitum palatinorum. Porrò in pace palatini eſt, in ſua cuiuſque ſatrapia conuentus nobilitatis inſtituere, ijſq́; & iudicijs præſidere: precia rebus uenalibus præter tempus comitiorum & belli imponere: ponderum & menſurarum curam *Caſtellani officium et nomē.* gerere. Iudæorum quoque patrocinium & iudicia ad palatinum pertinent. Caſtellani quaſi legati ſunt Palatinorum, ductoreſquè & præſides nobilitatis ſub ſuo quiſque palatino. Appellantur autem Caſtellani etiam uernacula lingua mutuato à Latinis uocabulo, à caſtellis ſiue oppidis, eorumquè territorijs, quæ ſinguli ſingula habent attributa: non quòd dominatum, iuriſdictionem, aut curationem in eis habeant, ſed legationem tantum bellicam, cuius modo fecimus mentionem: plerią; etiam certos reditus anniuerſarios: Indeq́; ſuam quiſq́; denominationem ſumit, uidelicet, ut Voinicienſis, uel Sremenſis, uel alius cuiuſpiam loci Caſtellanus uocetur. Vocantur etiam perſæpe nomine uernaculo domini, loci appellatione in kiuelski ſyllabam deflexa, uerbi gratia, pan Poſnanski, pan *Caſtellani Cracouienſis prærogatiua.* Ploski. Solus autem Cracouienſis Caſtellanus, præter nomen & reditus, nihil habet cōmune cum alijs: Sed liberum is honorem habet, abſque ullo prorſus munere, præter commune Senatorium. Tam Palatinum autem, quàm Caſtellanum lege eſſe non licet quen- *De Palatinis et Caſtellanis lex.* quam in ea ſatrapia, in qua nullum proprium habet fundum, ſeu bona terreſtria. Vocanturq́; ij utrique uulgò communi uocabulo dignitarij, quaſi dignitate & honore præditi, *Dignitarij.* addito ferè ſatrapiæ, ſeu terræ nomine. Magiſtratus uerò ſiue officiales regni ab officijs & functionibus quibuſdam publicis, quibus funguntur ad uniuerſam rempubl. pertinenti- *Officiales ſiue magiſtratus regni.* bus, hanc ſumunt communem appellationem. Nam peculiaria eorum nomina ſuperius iam indicauimus: Quibus ſingulis REGNI nomen adiungitur, ut, uerbi gratia, Mareſalcus, & Cancellarius regni dicatur, eodemq́; modo cæteri. Officia uerò ſingulorum *Mareſalci regni officia.* hæc ſunt. Mareſalcus quidem magiſter eſt aulæ regiæ, & adminiſter conſilij publici, penes quem ius eſt conuocandi ſenatum iuſſu regis, uel primatis, præſtandi ſilentium & audientiam, faciendi poteſtatem dicendæ ſententiæ, legatos externos introducendi, eijciendi è conſilio eos, qui ad id non pertinent, pronunciandi decreta regia in cauſis infamiæ & capitalibus, promulgandi ad populum ſenatuſconſulta, moderandi pompis publicis, hoſpites illuſtres ſuſcipiendi, compeſcendi motus inquietorum atque turbulentorum non modo circum ſenatum & in publico, ſed etiam in priuatis principis cœnaculis & habitaculis, animaduertendi in delicta, quæ in loco & oppido domicilij ſiue hoſpitij regij, uel comitiorum admittuntur, denique in comitijs & in comitatu regio diuerſoria diſtribuendi, & imponendi rebus uenalibus precia: unde etiam uectigal ſeu tributum forale ipſi prouenit. Mareſalci etiam eſt in aulicum regis comitatum & ad miniſtros menſæ regię, aliorumquè munerum aulicorum (profanos præſertim) iuriſdictio, cenſura, & animaduerſio: eoq́; geſtat is in publicis conuentibus, & regi in propatulum prodeunti præfert erectum ſceptrum ligneum, ſiue baculum. Cancellarius & Vicecancellarius, nominibus & loco di- *Cancellarij & Vicecancellarii officium.* ſtincti, ſed poteſtate & munere exæquati, diplomatibus, edictis, mandatis, epiſtolis, & alijs ſcripturis regijs conſcribendis atque ſignandis, quæq́; ad eum mittuntur accipiendis, & legendis præſunt. Itaque in poteſtate ſua habent ſigna regia, Cancellarius quidem maius,

ſtrs, Vicecancellarius uerò minus. Authoritas eorum eo uſque patet, ut multa inconſul-
to principe ſignare: quæ uerò contra leges eſſe uidentur, iubenti illi negare poſsint. Dant
etiam reſponſa regio nomine, & quibus de rebus conſilium haberi debet in ſenatu propo
nunt: denique ſenatus conſulta, regiaq́; & comitialia placita ac decreta literis mandant, &
in publicum edunt. Sunt etiam ij cognitores priuatarum querimoniarum, & prouocati-
onum ab urbanis & oppidanis, præfectorumq́ue iudicijs, ad regium tribunal deuoluta-
rum: Secretarijs, ſcribis, ſacerdotibus, concionatoribus, & cantoribus aulicis, ceremoni-
isq́; eccleſiaſticis moderantur: is præſertim, qui eſt de ſacro ordine. Lege enim, quamuis
non antiqua, alterutrum ex ijs ſacri, alterum profani ordinis eſſe oportet, cum antiquitus
ſoli ferè ſacerdotes eo munere fungerentur. Sunt autem ij in proxima expectatione ho-
norum ſui uterque ordinis. Sed neque ſacerdoti cum epiſcopo, exceptis Premislienſi,
Culmenſi, Chelmenſi, & Camenecenſi, neque profano ſiue ſeculari cum ullo palatinatu
uel Caſtellania retinere munus hoc licet, præter peculiarem indulgentiam, aut conniuen-
tiam: Eſt autem uſitatum, ut de Vicecancellario fiat Cancellarius propter loci & ſententię
dicendæ prærogatiuam. Theſaurarius ipſo nomine indicat munus ſuum. Eſt enim pro- *Theſaurarij of*
mus & condus theſauri regij, ſymbolorum ſiue inſignium regni, quæ ſunt, corona, po- *ficium.*
mum, ſceptrum, & gladius, ſuppellectilis & redituum regiorum, ſcripturarumq́; & monu *Regni ſymbo-*
mentorum publicorum: author & moderator quorumuis quæſtorum, curatorum, atque *la.*
diſpenſatorum principis, & rationum reddendarum exactor, monetariæ officinæ magi-
ſter, ſtipendiorum tam militarium, quàm aulicorum ſolutor: reddendæ principi rationi
obnoxius. De Mareſalco curiæ, & præfectis, referendarijs, & ſecretarijs dicemus poſtea.
Numerantur etiam inter Magiſtratus & officiales regni, duo duces exercitus: quorum al- *Duces exerci-*
ter generalis & ſupremus exercituum regni capitaneus, alter campi ductor, ſeu campe- *tus ſiue capi-*
ſtris Capitaneus dicitur. Ac ille quidem dux eſt & moderator belli ſecundum principem, *tanei.*
& uicarius principis. Ducit exercitum, capit locum caſtris, acies inſtruit, dat ſignum pu-
gnæ & receptus, commeatus & annonæ curam in bello gerit, precia rebus uenalibus im-
ponit, ponderibusq́; & menſuris earum modum ſtatuit, & in deliquentes animaduertit.
Campeſtris uerò, huius eſt quaſi Vicarius à principe datus, excubiarum potiſsimum ex-
plorationumq́; curam gerit, & mercenarijs militibus, illo præſertim altero abſente, pręeſt.
Neuter tamen in ſenatu locum habet: Quin temporarij eſſe perhibentur, neq́; inter magi-
ſtratus regni habiti ſuperioribus temporibus. Longè minus autem alij quidā, qui & ipſi *Magiſtratus*
noſtra ferè memoria pro magiſtratibus regni haberi & appellari cœpere. Neq́; tamen in *quidam alij.*
Senatu locum habent, neq́; functionem ullam ad uniuerſum regnum pertinentem: Ii ue-
rò ſunt, gladifer, pocillator ſiue pincerna, ſtructor menſæ, quem inciſorem uocant, dapifer,
ſubdapifer, magiſter culinæ, qui dapibus apparandis & cocis regijs præeſt. Et certè aut ij-
dem ſunt terreſtres Cracouienſis ſatrapiæ, aut ea ſola de omnibus nullos habet. Itaq́; nos
quoq́; de ſententia peritiorum inter terreſtres honores & magiſtratus eorum officia expo
nemus. Dicuntur autem terreſtres honores & magiſtratus, qui non uniuerſi regni, ſed ter *Officiales ſeu*
rarum atq́; ſatrapiarū ſunt peculiares. Officia terreſtria uulgò appellantur: & his qui præ- *magiſtratus*
diti ſunt, officiales terreſtres. Sunt autem ij Succamerarius, Capitaneus, gladifer, uexilli- *terreſtres.*
fer, pincerna, ſubpincerna, inciſor, ſubdapifer, dapifer, tribunus, iudex, ſubiudex, notarius,
theſaurarius, uenator, agaſo ſiue equorum curator. Habentq́; certas ſuas functiones ſiue
curationes antiquitus in ſua quiſq́; ſatrapia ſiue tractu, ac terra, ut uulgò loquūtur: quarū
quælibet olim, diſcerpto in multos dominatus regno ſuum ducem habuit. Eius autem hi
fuerunt adminiſtri peculiares. Nunc magna pars ſolum nomen nudumq́; honorem reti- *Gladifer.*
nent. Quales ſunt gladiferi, pincernæ, ſubpincernæ, inciſores, dapiferi, ſubdapiferi, ac the- *Pincerna.*
ſaurarij: niſi quòd in extraordinarijs iudicijs, quas commiſsiones uocant, regijs mandatis *Inciſor ſiue*
ſubſeruiunt, & in colloquijs aſsident. Tametſi etiam nunc ij peculiaribus ſuis muneribus *ſtructor.*
fungi rectè poſſe exiſtimantur in ſuo quiſq́; tractu, à quo denominationem habet, quoti- *Dapifer.*
es eum princeps adit: Nempe ut gladifer Poſnanienſis in Poſnanienſi ſatrapia gladium i- *Subdapifer.*
pſi præferat in ſolenni pompa: pincerna poculum adminiſtret: inciſor ſiue ſtructor men- *Subpincerna.*
ſam apponat: dapifer dapes inferat: ſubdapifer dapiferum cum ſceptro ſeu baculo præce- *Theſaurarius.*
dat, ſubpincerna potus curam gerat, theſaurarius condus ac promus pecunię ſit ac ſuppel *Vexillifer.*
lectilis eius. Cæteri ſanè funguntur etiamnunc ferè ſuis muneribus. Ac uexillifer quidem *Tribunus.*
in bello uexillum præfert exercitui ſuæ ſatrapiæ: Tribunus cuſtos eſt arcis in ſuo quiſque *Venator.*
tractu, durante bello: Itaq́; uacationem habet militiæ: Venator uenationibus & ſyluis prę- *Agaſo.*
eſt: Agaſo equitio ſiue armento equorum: Iudex cauſis & controuerſiis priuatis nobili- *Iudex.*
tatis diſceptandis & iudicandis præſidet unà cum ſubiudice: qui eius eſt ſocius, non uica- *Subiudex.*
rius, loco tantum inferior. Notarius ſcriba eſt & actuarius iudicij: Sed habet ipſe quoque *Notarius ſiue*
in iudicijs ius dicendæ ſententiæ, conſuetudine magis, quàm legum præſcripto. Cæte- *ſcriba.*

Succamerarius. rum Succamerarius (ut eius partes poſtremo loco explicemus, licet honore omnibus his anteeat) olim fortaſsis præfuit cubiculo & cubicularijs principis in ſua quiſque terra: Nunc regendis modo finibus agrorum ac bonorum terreſtrium præeſt: Quem itidem atque iudicem, ſubiudicem, & notarium iuratum eſſe oportet. Habetque is ad id munus obeundum Camerarij. uicarios, & ipſos iuratos in ſingulis territorijs ſingulos, qui camerarij uocantur, ſiue cubicularij, propterea fortaſsis, quod antiquitus miniſtri cubiculi principis ad id munus legabantur à ſuccamerario. Nunc is eos ſibi legit arbitratu ſuo ex equeſtri ordine eiuſdem territorij, & iureiurando adigit, mutatque quoties uult. Succamerarius Cracouienſis. Cracouienſis Succamerarius præ cæteris ea prærogatiua præditus eſt, ut ſalinarũ eius ipſius tractus arbiter ſit & inſpector. Capitaneorũ officia ſtatim exponemus. Cęterum hi, de quibus modo egimus, non omnes in Officiales Cracouien. ſatrapiæ. omnibus ſatrapijs ſunt, neque in ſingulis ſinguli. Et Cracouienſis quidem ſatrapia ſuccamerarium, gladiferum, dapiferum, tribunum, iudicem, ſubiudicem & notarium habet ſingulos: Poſnanien. Poſnanienſis cæteros quidem habet itidẽ ſingulos: Succamerarios uerò, iudices, ſubiudices & notarios binos. Habet enim hoſce terra Vuſchouenſis peculiares, quæ à Polonia quodã tempore ſeiuncta fuit. Sendomirienſis. Sendomirienſis ſatrapia cæteros quidem & ipſa ſingulos habet, præter tribunũ, quem etiã Priſſouienſe territorium non ita pridem ſuum habere Caliſsien. cœpit. Caliſsienſis item eoſdem omnes habet ſingulos. Siradien. Siradienſis ſtructore & ſubdapifero caret: gladiferũ, pincernã, dapiferũ, habet ſingulos: ſuccamerarios, uexilliferos, iudices, & notarios binos. Habet enim hos Velunenſe territorium ſuos, ex quo tempore auulſum fuit à Polonia, ſicut arbitror. Tribuni item duo ſunt in eadem ſatrapia, Maior & minor. Lencicien. Lẽcicienſis gladiferum, ſtructorem, et ſubdapiferum non habet, cęteros habet ſingulos. Itẽque Breſtenſis, Inouuladiſlauien. Breſtenſis. Inouuladiſlauienſis uerò gladiferum unum habet, ſtructorem & ſubdapiferũ nullum: Reliquos omnes binos. Habet enim Dobrinenſis terra peculiarem ſuccamerarium, uexilliferum, pincernam, dapiferum, tribunum, iudicem, ſubiudicem, & notariũ. Ruſsicæ. Ruſſia quinos habet ſuccamerarios, uexilliferos, pincernas, dapiferos, tribunos, iudices, ſubiudices, & notarios: Nempe Leopolienſem, Præmiſlienſem, Sanocenſem, Halicienſem & Podolicæ. Chelmenſem: gladiferum, ſtructorem, & ſubdapiferum nullum. Podolia itidem nullum de his tribus: Reliquos uerò ſingulos, exceptis tribunis, quos duos habet, Camenecẽſem Lublinen. atque Trebouulienſem. Lublinenſis ſatrapia gladiferum, ſtructorem, & ſubdapiferum nec ipſa habet: uexilliferum, pincernam, ac dapiferum ſingulos, cæteros binos. Lucouienſe enim territorium peculiares habet ſuccamerarium, tribunum, iudicem, ſubiudicem, & no- Belſenſis. tarium. Belſenſis ſuccamerarium, uexilliferum, pincernam, dapiferum, iudicem, ſubiudi- Plocenſis. cem, & notarium habet ſingulos, cæteros non habet. Plocenſis ſuccamerarium, pincernã, dapiferum, ac tribunum ſingulos, Iudicem uerò & ſubiudicem notarios binos (Habet enim hos Zauuerenſe territorium ſuos) Structore ac ſubdapifero ea ſatrapia caret: Rauen- Rauenſis. ſis uerò ſtructore item & gladifero: Subdapiferum unum habet: reliquos autem ternos, territorijs diſtinctos, uidelicet Rauenſem, Goſtinenſem, & Sochaciouienſem. Maſouia iudices habet undecim, totidem quot territoria: Nimirum Cyrnenſem, Viznenſem, Varſauienſem, Nurenſem, Vyſſegrodenſem, Zacrocimenſem, Ciechanouienſem, Lomzẽſem, Oſtrolencenſem ſiue Zembrouienſem, Rozanenſem, & Liuenſem: Subiudices & notarios totidem: Succamerarios uno minus: Zembrouienſe enim territorium eo caret: Pincernas atque dapiferos octonos. Rozanenſe enim & Liuenſe, atque idem Zembrouienſe territoria hos non habent: Vexilliferum ne Lomzenſe quidem: Subdapiferum autem neque hæc ipſa, neque Nurenſe, neque Viſſegrodenſe: Porrò ſubpincernas & theſaurarios totidem, quot ſubdapiferos habet Maſouia, nempè quinque: Subpincernam item Rauenſis ſatrapia habet: Breſtenſis: uerò theſaurarium: Cæteræ omnes neutrum: Magiſtrum culinæ nulla præter Cracouienſem, ſi modo non regni is eſt. Agaſonem nulla, pręter Ruſsiã: Venatores ſolę Cracouienſis, Poſnanienſis, Siradienſis atque Lencicienſis ſingulos: Sendomirienſis uerò & Maſouitica binos. Hæc quidem Viznen. & Lomzenſem: illa uerò Sendomirienſem & Radomienſem. Habent & Oſuiencimenſis & Zatorienſis terræ ſuos iu- Capitanei ſiue præfecti. dices ſingulos: Habet etiam Seuerienſis ab epiſcopo. Cæterorum terreſtrium magiſtratuum nullum habet Sileſia, præfectis ſiue capitaneis exceptis: De quibus iam dicẽdum eſt. Capitaneus, quem præfectum rectè dixerimus addito nomine arcis, cui præeſt, cuſtos eſt ac defenſor non ſolum arcis regiæ, uerumetiam pacis atque tranquillitatis publicæ in ſua quiſque præfectura, quam à ui tutam debet præſtare & uindicare, & furibus, latronibusque repurgare. Itaque iuriſdictionem, coercionemque habet latè patentem, non modo in agreſtes & oppidanos, uerumetiam in equeſtris ordinis homines: Qua de re accuratius ſuo loco tractabimus. Adhæc omnium aliorum iudicum, eccleſiaſticorum iuxtà ac profanorum ſententias ad extremum executioni mandat, ſi executores alij nolint, uel non proficiant. Gerit etiam curam commodorum & redituum principis, qui ex re familiari, ac cenſibus & penſio-

penſionibus oppidanorum & agreſtiũ proueniunt. Et omninò arces, & uillæ, ſeu ruſtica prædia cũ ſuis ſartis tectis, & oppida, pagiq; principis in ditione præfectorũ ſunt. Solus omnium Cracouienſis præfectus licet ampliſsimã iuriſdictionẽ habeat, tamen ſartorum tectorũ arcis, & redituum principis curã non habet. Eſt enim magnus procurator eius arcis, qui utrunq; hoc onus ſuſtinet. Nã Poſnanienſis præfectus licet maiores etiã prærogatiuas & iuriſdictionẽ in tota maiore Polonia obtineat, atq; ob id generalis maioris Poloniç capitaneus uocitetur: curat tamẽ ſarta tecta arcis Poſnanienſis duntaxat, & reditus regios eiuſdẽ territorij. Cętera enim territoria iuriſdictioni eius ſubiecta, habẽt ferè ſuos curatores, q̃s etiã minus propriè præfectos appellamus: de quib. poſt agemus. Oportet aũt præfectum eſſe equeſtris ordinis, agros & fundos proprios in ea ipſa præfectura, cui præficitur, habẽtem. Neq; externo aũt, neq; regio, uel ducali genere orto conferri præfecturã fas eſt. Nec duas cuiquã habere licet: Ac ne unã quidẽ, primariã duntaxat & iuriſdictione præditam, cũ primaria Caſtellania uel Palatinatu eiuſdẽ ſatrapiæ, Poſnanienſi & Cracouienſi exceptis: In quib. non idẽ ius eſt. Ne Sileſiç quidẽ cadunt ſub hanc legẽ. Habet pręfectus quilibet ſuũ uicarium, quẽ Vicecapitaneũ uel Burgrabium uulgò uocant. Nos ſubpræfectũ fortaſsis non ineptè dixerimus, penes quẽ eſt uicaria præfecturæ totius poteſtas, & rerum iudicatarum executio. Habet & alterũ adminiſtrum ſtatorum, ac certis tẽporibus peragi ſolitorum iudiciorum, quem iudicem caſtrenſem dicunt. Vtrunque arbitratu ſuo creat & abdicat: Sed utrunque iuratum itidem, atque ipſum præfectum, & ex equeſtri ordine eſſe, certaq; bona terreſtria in ea ipſa præfectura habere oportet. Nec eundem iudicem & ſupræfectum, terreſtremúe & caſtrenſem iudicem eſſe fas eſt. Habet item præfectura quæq; actuarium iuratum, quem notarium caſtrenſem nominat. Non ſunt autem ſatrapijs, uerũ arcibus ac territorijs ferè, quæ diſtrictus uocantur diſtinctæ præfecturæ: Nonnullæ etiam complura territoria in ſe complectuntur. Sunt uerò hæ totius Poloniæ præfecturæ: In maiore quidem Polonia unica generalis, Poſnanienſe, Coſtenſe, Vuſchouen. Caliſsienſe, Gneſnenſe, Pyſdrenſe, Coninenſe, Kcinenſe, & Naclenſe territoria complexa: In minore autem Cracouienſis, quæ præter primarium, alia tria territoria, uidelicet Proſſouienſe, Xianzenſe, & Lelouienſe in ſe continet. Præter eam ſunt, Sandecenſis & Biecenſis præfecturæ cum iuriſdictione. In Sendomirienſi uerò ſatrapia ſunt: Sendomirienſis, Radomienſis (Stenzicenſe quoq; territorium dudum complexa,) quod iam peculiarem præfectum habet. Corcinenſis, quæ & nouæ ciuitatis dicitur, Chencinenſis, Opocinenſis, Pilſnenſis. In Lublinenſi eiuſdem nominis pręfectura eſt, & Lucouienſis. In Siradienſi Siradienſis, quę et Schadcouienſe quoq; & Radomſcenſe & Petricouienſe territoria annexa habet: Velunenſis item & Oſtreſſouienſis. In Lencicienſi unica eſt, tria habens territoria, nimirum Lencicienſe, Brezinenſe, & Orlouienſe. In Cuiauia Breſtenſis, Cruſuicienſe item & Coualienſe, & Prædecenſe territoria adiuncta habens: Iuniuladiſlauienſis cum annexo Bydgoſtienſi territorio: & Bobrouunicenſis, Dobrinenſe, Ripinenſe & Lipnenſe territoria complexa. In Ruſsia Leopolienſis, Præmiſlienſis, Sanocenſis, Halicienſis, Chelmenſis, & Craſnoſtauienſis. In Podolia Camenecenſis atque Treboulienſis. In Belſenſi ſatrapia Belſenſis, Buſcenſis, Grodlenſis, & Grabenecenſis. In Plocenſi unica cum tribus alijs territorijs, Zauucrenſi, Mlauenſi, Srenenſi ſiue & Srenſcenſi. In Maſouia Cyrnenſis, Viznenſis, Varſauienſis, cui Narenſe quoque territorium paret, Vyſſegrodenſis, Zacrocimenſis, Ciechanouienſis, Lomzenſis, Rozanenſis (in qua eſt & Macouienſe territorium) & Liuenſis. In Rauenſi uerò ſatrapia tres præfecturæ ſunt, Rauenſis, Goſtinenſis, & Sochaciouienſis. In Sileſia ſunt Oſuiencimenſis & Zatorienſis. Præter has præfecturas ſunt & aliæ de ſuperioribus ferè detractæ, quæ peculiariter, quamuis minus Latinè, tenutæ, earumque pręfecti tenutarij uulgò uocantur: qui partim non habent ſua territoria, partim habent, uerum ſine ulla iuriſdictione in nobilitatem. Nam ea eſt penes ueros præfectos, quibus eæ tenutæ uoluntate Regia propter utilitatẽ, uel aliqua alia de cauſa detractæ ſunt. Sunt autẽ ij tenutarij curatores modo regiorum prædiorum atq; redituum, & caſtellorum, plebiſq; ſubiectæ, non diſsimili conditione magni procuratoris arcis Cracouienſis. In ijs leges eæ, quæ de præfecturis dudum cõmemoratæ ſunt, locum non habẽt. Omnium aũt præfecturarum reditus partim ex agricultura, & re pecuaria, partim è molis frumentareis & ſyluis, partim è cenſibus, & penſionib. agreſtium & oppidanorum proueniunt, & uel certo pacto præfectis locantur à principe, uel eorũ fidei cõmittuntur, ita ut rationibus reddendis obnoxij ſint. Condonantur etiam interdum ob eximia merita. Oppignorari quoq; præfecturas nõ inuſitatũ eſt, eas pręſertim, quę iuriſdictiõe carẽt, quęq; nõ ſunt primarię cuiuſq; ſatrapiæ. Sed ita demũ id legitimũ eſt, ſi rata redituũ portio quotãnis de capite deducatur. Quod cũ in deſuetudinẽ abijſſet ſuperiori tempore, comitiorum decreto nunc reuocatũ eſt. In ijs uerò præfecturis, quæ iuriſdictionem habẽnt, ſi uſus reipubl. oppignerationem

Cracouienſis præfecti priuilegium.

Magnus procurator arcis Cracouienſis.

Maioris Poloniæ generalis Capitaneus.

De præfecturis leges.

Vicecapitaneus.

Iudex caſtrenſis.

Notarius caſtrenſis.

Præfectura totius Poloniæ.

Præfecturæ ſine iuriſdictione, ſiue tenutæ.

Præfecturarũ reditus & adminiſtratio.

Sendomirienſis præfecturæ priuilegium. Præfecti alij præter regios. Burgrabij Cracouienſes. Zupparij ſiue ſalinatores.

requirat, etiam aſſenſu ſenatus comitiali opus eſt. Sola Sendomirienſis priuilegio quodã neque oppignerari, neque locari perpetua locatione poteſt. Habent & epiſcopi, & proceres, atque equites locupletiores nonnulli arces & præfectos ſuos: Sed hoc nomine principi nequaquam obnoxios. Habet arx Cracouienſis peculiariter decem cuſtodes, qui Burgrabij, ſumpto à Germanis uocabulo, appellantur, ſine ulla poteſtate, præfecti authoritati obnoxios: Qui pacis iuxta ac belli tempore nocturnas, atque etiam diurnas, quãdo opus eſt, excubias per ſe, uel per adminiſtros ſuos ſeruant: Habentq; militiæ uacationem: & eo nomine ambitur id munus à multis, & à rege confertur. Salinæ & alia metalla habent ſuos curatores & adminiſtros iuratos, & rationibus reddendis obnoxios. Præeſt autem ſalinis Bochnenſibus & Velicenſibus, earumq; adminiſtris & operis unus ſalinator, quem Zupparium Cracouienſem uocant. Ruſsicis item unus, quem Ruſsicum appellãt. Eſt & honorata hæc utraq; curatio. Sed neque in regni, neque in curiæ, neq; in terreſtrib. magiſtratibus numeratur:

Telonæ. Exactores tributorum.

Quemadmodum neque telonę, ſiue quęſtores teloniorum, neque tributorum atque exactionum publicarum exactores. Et ij uerò utriq; rationibus reddendis obnoxij ſunt. Telonæ quidem, ſi nòn redemerint telonia: Quod faciunt plerunq;. Hos omnes in hunc locum terreſtrium magiſtratuum conijcere libuit, propterea quòd eorum curationes ad præfectorum officia nonnihil accedunt.

Notarius theſauri. Scriba caſtrenſis. Officia curiæ.

Scribam quoque ſiue notarium theſauri regij nihil uetat his adijcere, quem rex ipſe edit, ac theſaurario uicarium adiungit. Eſt & ſcriba caſtrenſis, quem etiam notarium campeſtrem uocant, mercenariorum militum conſcriptor, & ſolutor ſtipendiorum. Sunt etiam à terreſtribus magiſtratibus nõ multum diuerſa miniſteria quædam in aula principis, quæ officia curiæ dicuntur. Quorum adminiſtri terreſtrium plerorumq; & regni officialium (quorum ſunt cognomines) quotidianis miniſterijs in aula principis funguntur, fidemq; ſuam principi ad ſuum quiſque miniſterium iureiurando obſtringunt. Sunt autem ij: Mareſalcus, Theſaurarius, ſeu Vicetheſaurarius, Succamerarius, Referendarij duo, pincerna, ſtructor menſæ, ſubdapifer, dapifer, magiſter culinæ, & præfectus curruum. Nuper etiam his acceſsère, Vexillifer, ac ductor aulicæ militiæ. Qui omnes addito nomine curiæ, à ſuperioribus magiſtratibus & officialibus cognominibus ſuis diſtinguuntur: Nempe ut Mareſalcus curiæ, theſaurarius curiæ, atque eodem modo alij dicantur.

Secretariorum officia.

Nec ſcio an & Secretarij in hunc ordinem referri debeant, licet nullum peculiare certumq; munus attributum habeant, ſed ad nutum principis præſto ſint in obeundis eius nomine legationibus, in ſcriptionibus & lectionibus publicarum & Regiarum ſcripturarum, in acciendis ac deducendis ad regem, uel in ſenatum illuſtribus hoſpitibus & legatis principum, in exquirendis & referendis ſententijs ægrotorum, & à conſilio abſentium primariorum ſenatorum, in recognoſcendis pro principe locis, factis, & cauſis controuerſis, regiorum præſertim hominum & adminiſtrorum inter ipſos, uel cum magiſtratibus ſuis, & ſi qua ſunt alia honeſta, & cum dignitate coniuncta miniſteria. Numerus eorum certus non eſt. In his eminet unus, qui appellatur

Primi Secretarij officium.

primus ſeu maior Secretarius. Is abſentium Cancellariæ præſidum uicem ſupplet in aula & comitatu principis: Nec tamen, ut illi, geſtat ſignum regium, ſed quoties opus eſt, petito ab ipſo annulo ſignatorio tam diplomata publica, quàm epiſtolas ipſo præſente ſignat. Quòd ſi is quoq; abiit, peragit ea quiſpiam de cæteris Secretarijs, quem princeps iuſſerit. Habet autem primus quoque Secretarius ſecundum Cancellarium & Vicecancellarium prærogatiuam capeſſendi honores publicos & magiſtratus, qui uacauerint: In arbitrio tamen regio poſitam. Habet & locum honoratum ſupra omnes officiales terreſtres & aulicos, excepto Mareſalco.

Mareſalci curiæ. Theſaurarij curiæ. Succamerarij. Referendarij.

Mareſalcus curiæ abſente Mareſalco regni agit omnia, quæ illius muneris ſunt: A' præſente etiam ſocius adhiberi ſolet ac debet ad ea, quæ ſunt maioris momenti peragenda, præſertimq; cum eo pariter principi erectum ſceptrum. Theſaurarius item Theſaurarij regni abſentis uices gerit, adhibeturq; & ipſe à præſente ad pleraque omnia. Succamerarius, eſt magiſter cubiculi atque cubiculariorum puerorum, aliorumq; domeſticorum principis adminiſtrorum: Sub cuius poteſtate eſt ſuppellex ad lectum & cubiculum principis, cultumq; corporis pertinens. Ianitoribus quoque idem præeſt. Referendarij, ſupplicum libellorum magiſtri ſunt, & querimoniis hominum audiendis, Cancellariæq;, ut uerbo legis utamur, referendis præſunt. Quinetiam in litibus urbanis diſceptandis præſto ſunt eidem Cancellariæ, eiuſq; permiſſu exponunt regi cũ conſilio cauſas & controuerſias litigantiũ. Nuper adeò ſentẽtias quoq; rogari cœperunt in regiis iudicijs. Sũt aũt duo pari poteſtate, alter eccleſiaſtici, alter profani ordinis. Ductores copiarũ, magiſtri ſtabuli, magiſtri culinæ, & præfecti curruum quæ ſint officia, ipſa eorum nomina ſatis oſtendunt. Cæterorum munera iam ſunt explicata in terreſtribus officijs & curationibus. Eadem enim ſunt horum, atque illorum: Sed cedunt hi illis præſentibus in ſua cuique ſatrapia ſiue terra. Hæc autem omnia honorata ſunt miniſteria: Minus illa, interioris

terioris cubiculi ſeruatoris, curatoris lecti, atque diſpenſatoris. Cęterum ſtipendiarij & au- *Alia miniſteria*
lici principis equites, Concionatores, & ſacrifici, quamuis honorato ſint loco, tamen inter *aulica.*
officiales non cenſentur: Multò minus ſtipatores ſiue ſatellites, cubicularijque, & pueri: Sed
perpetui ſunt adminiſtri principis, & præſto ſunt ipſi iter facienti, & quouis loco manen-
ti. Ac ſacrifici quidem per uices operantur ſacris quotidie præſente rege. Canuntque etiam
feſtis diebus, benedictionesque & gratiarum actiones ritu Chriſtiano ad menſam eius
peragunt. Concionator ſacris concionibus fungitur. Aulici uerò (ſic enim uocantur) e- *Aulici equites.*
quites equis ſtipendia merent, pręſidij, honoriſque regij cauſa, & equeſtrem eum uel cur-
rulem equeſtres ferè comitantur. Qui equitatus numeroſus eſt atque ſplendidus, nobili
iuuentute conſtans. In qua ſunt complures magiſtratibus & officijs non modò aulicis,
uerumetiam terreſtribus præditi. Ei uerò Marſalci moderantur. Cæteri miniſtri non ha-
bent neceſſe equos alere. Itaque pedeſtres prodeuntem in publicum principem dedu-
cunt. In ſolennibus tamen pompis non inuſitatum eſt, ut equites quoque aulici pede-
ſtres equeſtrem principem antecedant. In longioribus autem itineribus ij, qui equis non
merent, uel regijs, uel oppidatim ſuppeditatis, uel conductitijs equis aut curribus uehun-
tur. Ex his ſtipatores, præſidij cauſa ſunt circum principem: Quod tamen recens eſt in *Stipatores ſiue*
Polonia: ſed auget maieſtatem principis. Cubicularij & pueri præſto ſunt ad quæuis do- *ſatellites.*
meſtica miniſteria. Sed cubiculariorum peculiaris uſus eſt in acciendis in ſenatum & ad *Cubicularij &*
regem conſiliarijs, & perferendis quoquo uerſus, literis, mandatis, edictisque regijs. Quam *pueri.*
ad rem oppidatim & uicatim eis mandato principis equi ſubminiſtrantur: Quæ ſubue- *Curſus publi-*
ctiones, & lingua uernacula poduodæ uocantur: Curſum publicum Latini uocant. Ince- *cus ſeu podu-*
dentem in publico principem, aulici quidem antecedunt, ſtipatores prælongis ſecuribus *dæ.*
more peditum Germanorum armati latera eius cingunt: Cubicularij uerò cum pueris
ſubſequuntur: Sed ita, ut & aulici proceribus atque ſenatoribus profani ordinis, & cubi-
cularij, puerique epiſcopis ac ſecretarijs eccleſiaſtici ordinis proxima principi loca honoris
cauſa concedant: Niſi fortè regem regina ſequatur. Tunc enim epiſcopi quoque & ſecre-
tarij cum proceribus antecedunt: Reginam uerò longus ordo ſequitur nobilium matro-
narum & puellarum. Hæc igitur eſt ratio uniuerſa aulæ & comitatus regij. Mitto enim *Viliora mini-*
cantores, abaci cuſtodem, mapparium, canum uenaticorum curatores, dimenſorum diſtri- *ſteria.*
butores, ianitores, tibicines, tubicines, opifices, & alia uiliora miniſteria: Quæ magna eſt *Reginæ comi-*
turba, & ſumptibus principis alitur. Et quoniam omnia perſequimur: Volumus quidem *tatus.*
certè: habet etiam regina ſuum comitatum, nec modò puellarum & matronarum, quæ in
gynæceo ſunt, ſed etiam puerorum cubiculariorum, & aulicorum, & in his peculiares ad-
miniſtros ſiue officiales. In primis magiſtrum curiæ, qui omnibus præeſt, Reginamque *Magiſter cu-*
prodeuntem cum ſceptro antecedit: & magiſtram curiæ, matronam gynæceo moderan- *riæ.*
tem: Deinde Cancellarium, uel Secretarium: Cuius ſunt munera, literas nomine reginæ *Magiſtri cu-*
conſcribere, & ſignare, & legere, et compellantibus eam reſponſa dare. Quod quidem ne- *riæ.*
ſcio an cum magiſtro curiæ commune habeat. Eſt autem & hîc diſcrimen inter Cancella- *Cancellarius*
rium & ſecretarium, quòd hic non geſtat ſignum reginæ, ſicut ille: ſed ab ea, quoties opus *ſiue ſecretari-*
eſt, utendum accipit. Habet regina etiam theſaurarium ſuum, & pincernam ſiue pocilla- *us.*
torem, & ſtructorem menſę, & ſubdapiferum, & dapiferum, & culinę ac ſtabuli magiſtros *Adminiſtri re-*
ſingulos: Itemque diſpenſatorem, abaci cuſtodem, mapparium, & ianitores eodem, quo re- *ginæ.*
gij ſunt honoris diſcrimine: Quibus omnibus uictus, ueſtitus, & mercedes à rege præben
tur. Indidem ipſius quoque reginæ menſa inſtruitur, res ueſtiaria, mundus muliebris, & iu-
menta comparantur. Quod ſi ea regi ſuperſtes ſit, uidua de ſuo, ac de fructibus & reditib.
eorum bonorum, quæ rex ipſi dotis ac donationis propter nuptias nomine de ampliſsimi
conſilij ſententia attribuerit, ſeſe cum uniuerſo comitatu ſuo deinceps ſuſtentat. Atque
hæc de magiſtratibus regni, terreſtribus, & aulicis nobis decurſa ſunto. De eccleſiaſticis *Eccleſiaſtici*
magiſtratibus, honoribus, miniſterijs & curationibus, quales ſunt ſecundum Archiepiſco *honores &*
pos & epiſcopos, ſuffraganeorum, abbatum, præpoſitorum, Decanorum, Archidiacono- *magiſtratus.*
rum, ſcholaſticorum, cantorum, cuſtodum, cancellariorum, uicariorum in ſpiritualibus.
officialium, commiſſariorum, miniſtrorum, priorum, cuſtodum ſiue guardianorum, pœ-
nitentiariorum, parœcorum, quos etiam plebanos uocant, non eſt operæpretium hic nos
perſequi: Ne de collegijs quidem, canonicorum, monachorum, & monacharum, fratrum
conuentualium, uicariorum, pſaltarum, manſionariorum, & ſi qua ſunt alia. Neque e-
nim peculiare quicquam habent apud Polonos præ cæteris gentibus & nationibus
Chriſtianis, neque ad rempubl. pertinent, exceptis Archiepiſcopis & epiſcopis, & ſi qui-
bus fortè præterea peculiariter quædam reipubl. munera, quorum ſuperius mentionem
fecimus, mandantur. Magnus tamen, ut par eſt, honor eis & omnibus ſacerdotibus habe *Eccleſiaſtici or-*
tur ſolo ſacerdotij nomine: Maior etiam olim habebatur: id quòd è uetuſtioribus lite- *dinis digna-*
rarum *tio.*

rarum monumentis deprehenditur. Omnes autem ij epiſcoporum & Archiepiſcoporum poteſtati & iuriſdictioni ſubiecti ſunt, præter, ſi qui pontificis maximi, cuius eximia poteſtas eſt, authoritate exempti ſunt.

Plebs Polona. Plebes urbanæ, oppidanæ, uicanæ, & agreſtes partim principi parent, partim proceribus & equitibus: partim certis ſacerdotijs attributæ ſunt. Reguntur autem à ſuis quæq; dominis, eorumq; præfectis ac procuratoribus, ex æquo & bono ſiue ex arbitrio magis, quàm certis legibus. Quanquam non carent tamen ſuo quęque iure: Quod non eſt unius modi, quemadmodum poſterius oſtendemus.

Plebei magiſtratus Præter dominos autem, eorũq; præfectos & procuratores, habet plebs quæq; oppidatim, uicatim, & pagatim ſuos magiſtratus. *Scultetus ſiue aduocatus hæreditarius.* Ac in pagis quidem ſcultetum, ſiue aduocatum hæreditarium uocant, qui eſt quaſi deductor ac defenſor coloniæ: qui uel ipſe per ſe, uel per uicarium ſuum, quem & ipſum aduocatum, ſeu iudicialem, uocant, *Aduocatus iudicialis.* cum adiunctis aliquot ex ararorum numero ſcabinis (ſic appellantur iudices, ſiue aſſeſſores iudicij) ius dicit. *Scabinj.* In ciuitatibus autem & oppidis & uicis præter hos, ſunt etiam conſules, ita uocamus eos, *Conſules ſiue decuriones.* qui à ueteribus decuriones appellantur: penes quos eſt ciuitatis cuiuſque gubernatio & cuſtodia: in delinquentes animaduerſio: publicorum commodorum adminiſtratio, curaq; ædificiorum & ſartorum tectorum publicorum. *Magiſter ciuium.* Inter eos autem unus præſidet magiſter ciuium, quem uulgò proconſulem uocitant, qui eos, quoties opus eſt, conuocat, & in conſilium adhibet. Nam leuiora ſine illis ipſe gerit. Conſulum non idem eſt ubiq; numerus. *Magiſtri contuberniorum.* Habent item ſingulæ opificum ſocietates & contubernia in qualibet ciuitate & oppido ſuos magiſtros, & his adiunctos aliquot ſeniores. *Aediles.* In maioribus urbibus ſunt etiam ædiles unus & alter de numero decurionum delecti, pecuniæ publicæ quæſtores, & ſartorum tectorum curatores. In oppidis uerò & uicis communiter hæc à decurionibus curantur. Hos magiſtratus in oppidis præſertim, iuratos eſſe oportet, præter aduocatos hæreditarios. Nullos autem communes magiſtratus pagi inter ſe, neq; ciuitates habent. Hæc de plebeijs magiſtratibus.

Magiſtratuum creandorum ratio. Creandorum magiſtratuum, & honorum mandandorum in Polonia nõ una eſt ratio. *Epiſcoporum electio.* Olim epiſcopi ex præſcripto ſacrorum canonum à collegijs primariorum ſacerdotum, quæ capitula cathedralium eccleſiarũ uulgò nominant, legebantur: Nunc princeps, umbratili quadam electione illis relicta, aut ne relicta quidem, ſolus arbitratu ſuo edit epiſcopum, & pontifici max. cõmendat, (quod fiebat etiam à collegijs) ut eius authoritate approbetur, præficiatur, & ab alijs epiſcopis conſecretur. *Nominatio.* Cœperunt autem ſic editi ſiue nominati indulgentia uel conniuentia quadam admitti ad conſilia publica, priuſquam approbentur à pontifice: Non item ad functiones ſacras, & iuriſdictionem eccleſiaſticam, & adminiſtrationem bonorum. Sed à morte epiſcopi collegium ſacrum diſtributis inter ſe curationibus bona uacantia adminiſtrat: *Oeconomus Gneſnenſis.* Excepta Gneſnenſi diœceſi, quæ peculiarem habet Oeconomum, etiam uiuente Archiepiſcopo. *Adminiſtrator.* Ius autem dicit in ea iuxta ac in alijs diœceſibus uacante ſede unus aliquis, quem collegium adminiſtratorem temporarium renũciauerit. *Sacerdotiorũ collatio.* Abbatum & præpoſitorum eligendorum ius collegia monachorum hactenus retinuere: Sed iam uix retinent, ab epiſcopis primum, deinde à regibus etiam labefactatũ & uiolatum. Ad electionem quidem certè Regius aſſenſus, & epiſcopi authoritas accedat oportet. *Abbatum electio.* Cæterum in ſodalitijs & conuentibus fratrum mendicantium neutrum horũ requiritur. Ne in inferioribus quidem & quaſi uicarijs locupletiorum monaſteriorum curationibus, quas ferè præpoſituras uel prioratus uocant. *Sacerdotiorũ collatio.* Prælati & canonici eccleſiarum cathedralium partim à pontifice max. partim ab ipſarum epiſcopis alternis menſibus creantur. Primariorum tamen ſecundum epiſcopos in unaquaq; eccleſia prælatorum, & nonnullorum canonicorum edendorum, ſiue commendandorũ, &, ut uulgò loquuntur, præſentandorum ius regi conceſſum eſt põtificum ſuperiorum indulgentia. Indultũ eſt idem ius etiam priuatis quibuſdã, pręſertim epiſcoporũ curatoribus, in alijs quibuſdam ſacerdotijs. In parœcijs uerò & alijs minoribus ſacerdotijs uſitatum & legitimum eſt, ut ius edendi ſit penes eos, unde profecta eſt dotatio cuiuſq; ſacerdotij, uel in quorum bonis id, prouentusq; eius ſiti ſunt, ſic tamen, ut penes epiſcopum ſit approbatio editi, & reprobatio, ſi non ſit idoneus: aut ſi plures pariter edantur, dijudicatio. Quod de illis quoq; qui à rege, uel alio quopiam profano commendantur, ſiue præſentantur intelligendum eſt. Vocantur autem patroni uſitato iuri pontificio nomine, collatores etiam uulgò, qui ius hoc edẽdi, ſiue præſentandi habent: Quibus inuitis obtrudi ſacerdotem ſiue beneficiarium per legem non licet, ne pontificis quidem maximi authoritate: niſi ij ſeſe indignos eo iure reddiderint, aut intra tempus legitimum uti eo neglexerint. Obtruſo pœna eſt proſcriptio. Quæ ſic obiter, & præter inſtitutum propemodum hic nobis perſtricta ſunto.

Senatus & magiſtratuum equeſtrium creandorũ ratio. Ad proprios reipubl. Polonę magiſtratus reuertamur. Palatinos & Caſtellanos, & reliquum omnem Senatum regni princeps legit, & iureiurando obſtringit ſibi & regno ſiue reipubl. Idem confert præfecturas, cæterosq; omnes magiſtratus, honores & miniſteria publica.

Sed in

Sed in magiſtratibus regni illud receptum eſt,ut non niſi in comitijs renuncientur. In iudice uerò & ſubiudice,& ſcriba ſiue notario terreſtribus ita eſt adſtricta legibus poteſtas principis,ut nobilitas eius ſatrapiæ ſiue territorij,cuius iudex,uel ſubiudex, uel ſcriba deceſſit,conuentu inſtituto authore & præſide palatino,quatuor patresfamiliâs equites eligat: de quibus princeps unum,quem uult in locum uacantem ſurrogat. Abrogari uerò magiſtratus,aut honor ullus nemini poteſt, niſi per maximam uel mediam capitis diminutionem,hoc eſt,libertatis,ciuitatisue,ſiue nobilitatis & bonæ famæ amiſsionem : aut ſi quis alium magiſtratum,honoremùe adeptus ſit,quem cum priori retinere iure non poſſit. Ipſe ſe quiſq; abdicare arbitratu ſuo poteſt. Præfectura, & metallorum, teloniorumq; curatione princeps amouere quemlibet,quando uult,poteſt,niſi cui ipſe promiſerit,ac diplomate cauerit,ut ad certum tempus,uel quoad uixerit amoueri nequeat. Aulico item magiſtratu & miniſterio amouere quenq; regi licet. Non temerè tamē id facit, nec ferè ſine nota ignominiæ:niſi lex iubeat. Exactores tributorum annui ferè creantur à rege, uel comitiali placito. Plebeios magiſtratus partim domini,uel præfecti creant,partim ipſi ſibi ciues & oppidani legunt,præter Cracouiam,ubi Palatinus ius legendi ſenatus habet, abrogandi non habet: Nec niſi morte, aut maxima mediaùe capitis diminutione honor is amittitur: Ex omni etiam numero uiginti quatuor conſulum,quotannis octo, quos uult, Palatinus rebus gerendis præficit,quos præſidentes uocant: de quibus certo ordine ſinguli fiunt magiſtri ciuium in ſex hebdomadas. Nec multùm diuerſa eſt ratio conſulum in alijs quibuſdam ciuitatibus & oppidis: Niſi quòd præfecti in ſuæ quiſq; ditionis oppido unum aut alterum legendi facultatē habent. Cazimiriæ, Clepariæ, & Proſſouiæ magnus procurator arcis Cracouienſis,cùm in legendis conſulibus,tum in alijs rebus præfecti uicem obtinet. Idem aduocatum & ſcabinos iuris ſupremi Theutonici ſiue Magdeburgenſis legit. Cæteros autem ſcabinos,ipſi conſules ſiue decuriones in ſua quiſq; ciuitate & oppido legunt,& ſacramento adigunt. Cracouiæ aduocatum quoq; iudicialem. Cæterùm Scultetus ſiue aduocatus hæreditarius in quouis oppido,uico atq; pago ſemel à domino conſtitutus magiſtratum hunc,obnoxium ipſi domino ad equeſtre miniſterium, reiq; publicæ ad expeditionē bellicam,etiam adhæredes tranſmittit. Quin & in externum tranſferre aſſentiente domino poteſt. Eſt tamen ius faſq; domino amouere ſcultetum, & aduocatum hæreditarium contumacem aut inutilem,perſoluto ipſi precio, quod habet inſcriptum in diplomate,uel ſecundum æſtimationem emolumentorum atq; ædificiorum. Niſi quid enorme & priuatione dignum is commiſerit. Quo quidem iure multi ſic abuti cœpere ad augēda commoda ſua,ut ſcultetis & aduocatis hæreditarijs ſine ulla culpa eiectis prorſus,uel in ordinem redactis,agros eorum prædijs ſuis adiunxerint,iudicijs uerò iudiciales aduocatos arbitratu ſuo præficiant. Reditus magiſtratuum regni exigui, terreſtriū uerò & aulicorum nulli ferè ſunt. Ne urbanorum quidem & oppidanorum, & agreſtium ulli ferè certi ſunt. Honorem Poloni ſatis amplum & luculentum uirtutis & honeſtorum laborum præmium eſſe duxerunt,etiam ſine compendio:quod minus generoſi animi magis plerunq; conſectantur. Sunt tamen certæ mercedes,& quaſi ſportulæ, quæ iudicibus iudiciorumq; adminiſtris penduntur à litigantibus. Primores aliquot Palatini & Caſtellani,mediocres tamen habent reditus,partim ex agris & prædijs,partim è ſalinis, uel telonijs,ſiue alijs quibuſdam penſionibus à principe antiquitus in omne tempus attributis. Epiſcopi nonnulli per amplos habent,unde non modo ipſi commodè & cum dignitate uiuere,& ſenatoria munera lautè ſuſtinere,uerum etiam inferioris ordinis ſacerdotes, ſocios & adminiſtros ſuos rectè alere ac tueri, & omnem cultum diuinum cum dignitate adminiſtrare,& egenis deniq; liberaliter ſubuenire queant. Habent etiam decimas omnium ſegetum publico principum ac totius Poloniæ conſenſu iam inde ab initio ſuſceptæ religionis Chriſtianæ attributas,& alijs quibuſdam penſionibus poſtea uel cumulatas,uel commutatas:indeqùe cum alijs quibuslibet ſacrorum adminiſtris, tum parœcis, prælatis,& canonicis certas portiones antiquitus ſegregarunt. Habent & luculentos fundos, prædia, pagos, oppida, arces, & territoria, partim priſcorum itidem principum & regum, partim priuatorum munificentia adiecta. Ne abbatum quidem, ac cæterorum ſacerdotum, primariorum præſertim, quos prælatos uocant, & monaſteriorum, atque etiam parœcorum pijs & honeſtis uſibus malè proſpexit ſimilis pietas & beneficentia. Ipſi etiam ſuperiorum temporum epiſcopi, abbates, & ſacerdotes ſucceſſoribus & poſteris ſuis permultum addiderunt, patrimonia ſua, uel empta aliunde bona, cenſusùe ſacerdotijs adiungendo, templorumqùe ſplendorem, ædificiorum atque donariorum omnis generis magnificentia augendo,quo auguſtiorem cultum diuinum redderent. Atq; hæc omnia cum ipſis adeò perſonis eccleſiaſticis maiorum legibus ac principū benignitate immunia ſunt à pleriſq; omnibus muneribus & onerib. publicis

Quo

Iudicis, ſub iudicis, & notarij electio.

Magiſtratus et honores perpetui.

Plebeiorū magiſtratuum creatio.

Cracouienſis conſulum creatio.

Iudicum iuris ſupremi creatio.

Scultetus ſiue aduocatus hæreditarius.

Reditus magiſtratuum.

Epiſcoporum, & aliorum ſacerdotum reditus.

Priſcorū Polonorum diuini cultus augendi ſtudium.

Benignitas dei in pios.

Quo prolixior autem fuit hominum in ordinem ſacrum munificentia ſuperioribus temporibus, hoc erant abundantiores & ipſi, qui de ſuo liberales erant, & eo minus curæ laborisq; rei familiari impenderent. Nunc paſsim in alienas donationes ac decimas inuaditur longè maiore auaritiæ, rapacitatisq; infamia, quam egeſtatis releuatione. Atq; id tentatur etiam (proh nefas) placito & authoritate comitiorum publica, qua refrenari potius talis priuatorum hominum temeritas & iniuſtitia deberet: ut fuit refrenata antiquioribus conſtitutionibus & magiſtratuum ſeueritate laudabiliter iuxta ac utiliter. O tempora! ò mores. Nos ad inſtitutum noſtrum reuertamur. Multi tamen è ſacro ordine nullos habēt certos reditus: ſed partim Epiſcoporum & opulentiorum non modò ſacerdotum, uerumetiam profanorum ſtipendijs, partim ceteræ multitudinis quotidiana beneficentia & quaſi ſtipe uitam ſuſtentant. Quales ferè ſunt etiam ij, qui uocantur mendicantium conuentus, ſiue collegia. Sed nos honorum & magiſtratuum omni fermè ratione explicata, ad iudicia transeamus.

Iudicia.

Eorum autem ratio uaria & perplexa eſt in Polonia.

Eccleſiaſtica iudicia.

Habet ordo eccleſiaſticus, quemadmodum & apud alios Chriſtianos populos, ſua, quibus cæteri quoque homines, nobiles pariter ac plebeij obnoxij ſunt aliquatenus in ijs præſertim cauſis, quæ cum religionis, aut perſonarum, rerumúe ſacrarum ratione aliqua ex parte connexæ ſunt:

Eccleſiaſtici fori cauſæ.

Quales ſunt, de inſtitutis & ritibus religionis, quæq; his aduerſantur de impietate, hæreſi, ſchiſmate, magia, incantationibus, fœnore, ſacerdotiorum cauponatione, quam Simoniam uulgò uocant: Itemq; de decimis, & fundis, & quibuſuis cenſibus ac reditibus eccleſiaſticis, de cæde, ui, & in iniuria ſacris initiato homini, reiúe, aut loco ſacro, ſeu ſacerdotij fundo illata. Ad hæc de iure patrocinij ſiue patronatus, quod uocant, & de ſacerdotiorum iure quæuis controuerſiæ, item quæ de iure matrimonij & natalium, & de miſerabilium, egentiumq; perſonarum iniurijs, quæq; ex obligatione in foro eccleſiaſtico facta, oriuntur. Teſtamentariæ cauſæ profanorum hominum in hoc æquè ac profanis foris diſceptantur, dummodo extra iudicium teſtamenta ſint condita. Aliter enim, in eo foro diſceptantur, in quo ſunt cōdita. Niſi quid fortè legatum ſit pietatis ergò, & ad piam cauſam, ut uulgò loquuntur, hoc eſt, templis, eccleſiarumúe miniſtris, aut egenis: Quæ cauſa propria eſt

Iudices eccleſiaſtici.

eccleſiaſtici iudicij. Eſt autem iudiciorum eccleſiaſticorum ſumma penes epiſcopos: quorum uices gerunt ij, quos uocant uicarios in ſpiritualibus, Cancellarij, & officiales: Inter quos unus, qui eſt primarius, generalis appellatur: Cæteri foranei. Ab epiſcopis, eorumq;

Archiepiſcopi Gneſnenſis iuriſdictio.

uices gerentibus prouocatio eſt ad Archiepiſcopos: Et ad Gneſnenſem quidem ab ipſo etiam Leopolienſi Archiepiſcopo. Idq; eo nomine, quòd ille eſt legatus perpetuus, ſiue, ut uulgò loquuntur, natus ſedis apoſtolicæ. Pertinent autem ad eius prouinciam hi Epiſcopi: Cracouienſis, Vuladislauienſis, Poſnanienſis, & Plocenſis in Polonia, Vratislauienſis in Sileſia Boëmicæ ditionis: Lubuſſenſis in Marchia Brandeburgenſi, Vilnenſis in Lithuania: & Mednicienſis in Samogitia: Olim Culmenſis quoq; in Pruſsia, & Camenēſis in Pomerania ſub eo fuêre. Sed auulſi ſunt poſtea. Ad Leopolienſem uerò, Præmislienſis, Chelmenſis, Camenecenſis, Lucenſis, ſiue Luceorienſis, atq; Kiouienſis. Extrema tandem prouocatio eſt ad pontificem max. antiquiſsimo Chriſtianæ religionis inſtituto.

Executio rerū iudicatarū ab eccleſiaſticis iudicibus.

Omnes autem iudices eccleſiaſtici iudicant, ſiue adeò iudicare debent è præſcripto eccleſiaſticorum & pontificiorum canonum: Et præter diras ſiue cenſuras, & interdicta eccleſiaſtica, habent ius quoddam coërcēdi ſontes, in ſui quidem ordinis homines laxius, in profanos autem reſtrictius, ita ut contra hos ad executionem rerum iudicatarum, urbanorū, ac terreſtrium magiſtratuum opem ad extremum implorare neceſſe habeant. Nec ij iure eis deeſſe poſſunt, aut debent. Habent & profani inter ſe nobiles iuxta ac plebeij ſua iudicia:

Terreſtria iudicia.

quibus ſacris initiatum aut ſacerdotio præditum præeſſe non licet. Ac nobilitas quidem terreſtribus iudicijs peculiariter ſubeſt: quæ à iudice, ſubiudice & notario terreſtrib. exercentur, alibi quidem quater, alibi ſexies quotannis, alibi uerò ſingulis menſibus: Niſi fortè iudex, ſubiudex, aut notarius deſit: aut bellica expeditio, uel comitia, colloquiaúe (de quibus paulò poſt dicemus) interueniant. Tunc enim ſilent iudicia nobilitatis, non terreſtria modò, ſed & alia. Sunt autem in qualibet ſatrapia ſiue palatinatu certa oppida, in quibus ius hoc dicitur nobilitati, in eo ipſo territorio bona, agrosúe habēti. Nec euocari quēquam è ſuo territorio licet, niſi ipſe certa obligatione nominatim ab hac prærogatiua receſſerit. Cæterum qui nulla habet bona terreſtria, conueniri hoc iure non poteſt. Ne ſacerdos quidem, exceptis cauſis finium regundorum, & adſcriptitij alieni profugi, cæſi, uel

Iudiciorū terreſtrium loca.

uulnerati: aut ſi ullo alio, quam ſacerdotij nomine bona terreſtria poſsideat: Oppida uerò ac territoria iudiciaria hæc ſunt: In Cracouienſi quidem ſatrapia Cracouienſis arx, Proſſouia, Xianzum, Lelouia, Biezzum, Cichouia. In quo oppido & Sandecenſe territorium iudicatur: In Poſnanienſi, Poſnania, Coſtenum, & Vuſchoua: In Sendomirienſi, Sendomiria, Radomia, Opocinum, Chencini, Vislicia, Pilsna: In Caliſsienſi, Caliſsia, Gnezna, Pyſdr

dri [illegible], [illegible] Nadlum. In Siradienſi, Siradia, Schadcouia, Petricouia, Radomſci. [illegible], & [illegible]a: in Lencicienſi, Lencicia, Brezini, & Orlouia: in Breſtenſi, [illegible], Couale, & Prædecia: in Inouuladislauienſi, eiuſdem nominis oppidũ, [illegible] Dobrinum, Ripinum, & Lipnum: in Ruſsica Leopolis, Præmislia, [illegible], Haliia, & Chelma: in Podolica, Camenecia, ac Trebouulia: in Lublinenſi, [illegible], Lucouia: in Belſenſi, Bellum, Buſcum, Grodlum: in Plocenſi, Pleſcũ, Plon-[illegible], Razianzum, Zauuerze, Mlauua ac Srenſcum: in Maſouia, Cyrſcum, [illegible], Varſauia, Nur, Viſſegradum, Zacrocinum, Ciechanouia, Lomza, Zembrouia, [illegible], & Liua, in Rauenſi Raua, Goſtinum, & Sochaciouia. In Sileſia uerò Oſui-ciacinenſe, & Zatorienſe territoria ſuos utrunque peculiares habet iudices, qui cum de-lectis de nobilitate ius dicunt, Præfecto præſidente. Ad eundem modum, & Seuerienſis Epiſcopi Cracouienſis ditio ſuum habet. Olim in Sileſia ipſi duces in ſua quiſque ditio-ne iudicijs pręſidebant. His iudicijs diſceptantur pleræq; omnes cauſæ nobilitatis priua-tæ [illegible], quemadmodum loquuntur iureconſulti, ac ciuiliter inſtitutę. Regundorum finium controuerſia hoc ipſo quidem iudicio primùm diſceptatur inter equites, uel in-ter equitem, & ſacerdotem. Sed ad extremum ad Succamerarium terreſtrem remittitur: qui in rem præſentem ueniens, ipſe per ſe, uel per uicarium ſuum camerarium illius terri-torij eam definit, certisq; metis atque ſignis fines controuerſos deſignat. Atque hæc eſt unica Succamerariorum iuriſdictio. Cæterùm ſi cum regijs bonis equiti ſit controuerſia, non apud terreſtre, & Succamerarij iudicium ea diſceptatur. Sed princeps equite poſtu-lante edit recuperatores aliquot de ſenatu ac terreſtribus magiſtratibus, ſiue officialibus eius terræ, in qua eſt controuerſia: quos commiſſarios appellamus. Inter quos etiam Succamerarius eſſe ſolet: qui in rem præſentem uenientes iudicium id peragunt. Idem fit, ſi ſacerdotalis fundus, & ager cùm regio controuerſos fines habeat: niſi quod Epiſco-pus quoque eius diœceſeos editis à principe recuperatoribus unum, aut alterum de ſuis adiungit. Eadẽq; ratio eſt petendi recuperatores à principe in cauſa Herciſcundę familię, ſiue diuidundæ hæreditatis inter fratres, & propinquos. Quanquam hoc iudicium e-tiã præfectus exercere poteſt. Criminales uerò cauſæ de ſtupro, incendio, latrocinio, & ui armata alienis ædibus illata ad præfectorum, ſiue capitaneorum in ſua cuiuſq; præfectu-ra iudicium pertinent. Ciuiles item, quæcunque aduerſus eos equites inſtituuntur, qui certos agros, & bona terreſtria nulla habent, & qui licet habeant, obligatione tamen ſua ei foro obnoxios ſeſe fecerunt, aut merent publica ſtipendia, aut ſacris initiato homini damnum, uel iniuriam intulerunt, aut alienum adſcriptitium detinent, aut obſtaculis de-niq; liberam fluuij nauigationem impediuerunt, aut ſi quis executionem rei iudicatæ prohibeat. Dicit autem ius præfectus in arce, aut alio loco publico ſuæ quiſque præfectu-ræ ſexta quaque ſeptimana per ſe ipſe, uel per uicarium ſuum iudicem caſtrenſem. Atque hæ ſunt iudicij caſtrenſis cauſæ. Officij uerò ſunt, rerum iudicatarum executio: uidua-rum de bonis dotalibus eiectarum, & aliorum ſpoliatorum reſtitutio: itemq; in depræ-henſos in ſcelere, & recenti, ut dicunt, crimine, aut ſi quis rem alienam apud ſe deprę-henſam non reddat domino repetenti. Adhæc in turbatores conuentuum, & iudiciorum, & qui uetitis armis utuntur: in tolerantes cenſuras Eccleſiaſticas ultra annum in iniuſtos te-loniorũ exactores, & in ſacerdotes, qui iuri patronatus profanorũ hominum derogant, aut profanos præter ius ad forum Eccleſiaſticum euocant, animaduerſio. In quibus cau-ſis quouis tempore cuiuis quærẽti præſto eſſe debet præfecti authoritas per ſeipſum, uel ſuppræfectum ſuum: cuius iuriſdictio ad cauſas officij pertinet, ſi præfectus ipſe ius non dicat. Denique furti ſuſpectos præhendendi, reosq; iudicandi, & ſupplicio afficiendi ius habet præfectus, & ſuppræfectus eius. Equeſtres tamen nõ niſi eos, qui ter ab eodẽ crimi-ne damnũ editi, & in album furum relati ſunt. Porrò ſtatus controuerſiæ, hoc eſt, cùm de genere cuiuſquã ambigitur, & eæ cauſæ, quę infamiæ, confiſcationis bonorum, uel capi-tis pœnam (præter eas, quas dudum præfectis attributas eſſe expoſuimus) annexam ha-bent, atque etiam de cæde equitis, ad ſolius principis iudicium pertinent. De quibus is in comitijs demum cum ſenatu cognoſcit. Præter, ſi maleficium in loco domicilij princi-pis ipſius, & ſub aſpectu eius patratum ſit: Tunc enim, ſi author recenti, & calenti, quod aiunt, facinore comprehendatur, abſque citatione princeps eum ipſe per ſe, uel per Ma-reſchalcũ iudicat. De perſonalibus uerò cauſis ciuilibus, aut ciuiliter inſtitutis, quę alio-qui ad forum terreſtre, uel caſtrenſe pertinent, princeps itidem quouis loco ac tempore cum ijs, quos ad manum habet, conſiliarijs citatum iudicat. Quæ citatio curialis, & poſt curiam uocatur. Sed eius uſus ita reſtrictus eſt, ut ea in minore Polonia contra eum, qui in maiore tantùm agros ac domicilium habet, non ualeat: neque contrà. Id autem iudi-cium regiorum terminorum nomen habet. Vbi etiam in præfectos, & adminiſtros ſuo-

Terreſtris iudicij cauſæ.

Succamerarij iudicium.

Commiſſarialia iudicia.

Capitaneorũ, ſeu præfectorũ iuriſdictio.

Caſtrenſe iudiciũ, & officiũ.

Regij iudicij cauſæ.

Citatio poſt curiam.

Regij termini.

k rum bo-

Exactores iniuſti ubi conueniantur. *Iuriſdictio bellica.*

rum bonorum, & redituum, quod ad munera eorum attinet, quicunque, & undecunque ſint, princeps ipſe ſibi, inſtigatore, ut uocant, officij petente, & cuiuis poſtulanti ius dicit: ac de prouocationibus quoque ab officio caſtrenſi ad ſe delatis cognoſcit. Iniuſtus tributi publici exactor etiam apud Epiſcopum, Palatinum, uel Caſtellanum loci rectè conueniatur. Belli autem, & expeditionis publicæ tempore, cum ſilent omnia ſupra memorata fora, penes principem eſt ius omne, & iudicium eorum, quæ in caſtris, & in ipſa expeditione flagitioſè aut ſceleratè admittuntur. De iniurijs quidem, damniſque datis in expeditione bellica palatini, uel caſtellani cuiuis quęrenti contra ſuæ quiſque ſatrapiæ, uel territorij homines ius dicunt. Si quis autem non pareat, principi deferunt. Ab omnibus porrò iudicijs nobilitatis prouocatio eſt ad principem: niſi quòd eę, quæ fiunt à terreſtribus iudicijs, in colloquijs ferè priùs diſceptantur. Appellatur autem colloquium, peculiare palatini cum dignitarijs, ut uocant, ac terreſtribus magiſtratibus iudicium. Quod ſemel quotannis autumni tempore in qualibet ſatrapia, ſiue palatinatu exerceri debet, prouocationem à terreſtribus, & caſtrenſibus eiuſdem ſatrapiæ iudicijs diſceptandarū cauſa. Quod etiam terminos generales uocant. Vbi & alienationes, & obligationes bonorum terreſtrium rectè fiunt. Ab hoc itidem ad regem eſt prouocatio. Sileſij ſoli colloquiorum uſum non habent, neque principem, ſed uicinorum ducum, triumue principatuum iudicia appellant, in eiſque acquieſcunt. Verùm id quoque iam exoleſcit, pleraque omni nobilitate in ius terreſtre Polonicum ſeſe transferente. Fuit aliquando in comitijs facta mentio inſtituendæ in Polonia nouæ iudicū decuriæ, quæ de omnibus prouocationibus abſque prouocatione cognoſceret, quale eſt in Gallia, quod Parlamentum uocant. Sed non placuit, ſummam iudiciorum cuiquam, præter principem concredere. Quò fit, ut principe plurimis, & uarijs iudicijs diſtento, & alijs multis, & grauibus tam ampli regni negotijs diſtracto, lites in multos annos comperendinentur, nō ſine dolore, & querimonia multorum, præſertim augeſcente indies cupiditate hominū, nulla aut exigua certè temerè litiganti, & prouocanti, & iniuito iudici pœna imminente. Vnde capitales exiſtūt inter neceſſarios quoque, & cognatos inimicitię, cędes innumerabiles patrantur, coactiſque hominibus, & iuſtis propè exercitibus nonnunquam confligitur, dum offenſus longa iudicij comperendinatione, armis ius ſuum quiſque perſequi ac tueri contendit. Sed ad prouocationes redeamus, earum duplex eſt ratio. Eſt enim appellatio, qua inter litigantes ſolos diſceptatur, iuſtè'ne, an iniuſtè iudicatum ſit. Motio uerò eſt, in qua iudex à quo prouocatum eſt, neceſſe habet tueri ſententiam ſuam, ut ſi iniqua, & legibus aduerſa fuerit, ipſe pudefiat, mulcteturque. Quod tamen iam fermè exoleuit. Vtrobique autem regio uel colloquiorum iudicio iniuſtum decretū reſcinditur, uel corrigitur, uniuerſaque cauſa diſceptatur ac dijudicatur, etiamſi ab interlocutoria ſententia prouocatum ſit. Tametſi non temerè admittitur eiuſmodi prouocatio. Cognitionum quoque principis de prouocationibus non una eſt ratio. Nam de ijs, quę fiunt à colloquijs, non niſi in comitijs cū frequenti ſenatu cognoſcit. Ad eundem modū de ijs etiam, quæ fiunt à terreſtribus iudicijs. Nam de ijs quoque rectè à rege cognoſcitur in comitijs, ſi priùs ea inſtituantur, quàm colloquia. Itaque indiſcriminatim prouocari ſolet ad colloquia, uel ad comitia. De cæteris uerò prouocationibus, quę fiunt ab alijs iudicijs, etiam extra comitia cognoſcit is cū ijs cōſiliarijs, quos ad manum habet, quouis tempore, & loco: ſed tamē intra fines regni modò. Foris enim nemo equitū ſiſtere ſe principi neceſſe habet ulla ex cauſa, exceptis fiſcalibus. Tam in comitijs autem, quàm extra ea in iudicijs regijs adhibētur in conſiliū etiam ſupplicum libellorū magiſtri, ſiue Referēdarij: itemque iudex, ſubiudex, & notarius eius ſatrapiæ ſiue territorij, in quo iudiciū exercetur, præter, cū de prouocatione ab ipſorū iudicio facta cognoſcitur. Habentque ij poſtremi omnium dictionē ſententiæ. Atque his ferè foris atque rationibus nobilitatis iudicia peraguntur. Nam barbaricus ille mos, & à religionis Chriſtianæ inſtitutis alienus, prouocandi aduerſarium ad ſingulare certamen, & ferro uſque ad necem, uel deditionem de iure, & iniuria, uero'que, & falſo decernendi, nihil habet cōmune cum iudicio. Quod tamen noſtra memoria ſemel tantū à Sigiſmundo rege ſeniore admiſſum eſt. Cùm autem liberrimus ſit nobilitati Polonæ armorū uſus, ad iudicium tamen terreſtre, & caſtrenſe, & ad comitia nemini armato uenire licuit antiquitùs: nunc ea lex propemodū obſoleuit. Ecce autē, dum nos hoc opus, typographo alterā editionem parante, recognoſcimus, prodijt in lucē noua forma ſupremorū iudiciorum, in proximè pręteritis comitijs Varſauienſibus promulgata, & edita. Iudicatur autem nobilitas ſuis legibus, quæ paucę ſunt, & cōſtitutiones, uel ſtatuta regni uocātur (tametſi Maſouij peculiaria habēt) uel moribus, uel ex æquo, & bono, ſiue adeò iudicū opinione. Magnam autē in ijs iudicijs uim habet exemplum, & res in ſimili cauſa à principe iudicata. Permagnam item, ne dicam nimiam, iuſiurandum. Magnus eſt etiam uſus preconū, quos miniſteriales terreſtres appellant, ma-

Appellationes ſeu prouocationes. *Colloquia, & generales termini.* *Sileſiorū prouocationes.* *Iudiciorum cōperēdinatio* *Appellatio.* *Motio.* *De prouocationibus ubi cognoſcatur.* *Referendarij, iudex, ſubiudex, & notarij terreſtres in iudicijs regijs.* *Duellum, ſiue ſingulare certamen.* *Statuta regni, et Maſouiorū.* *Res iudicata.*

Preco ſiue miniſterialis terreſtris.

ſiani, magnaq́ꝫ eis fides habetur, itidem ac tabellionibus in iure ciuili Romano, & Pontificio. Sed ſunt ij ferè illiterati, plebei, & ruſticani homines, palatini, uel delegati cuiuſpiã Regij arbitrio, nec ſemper exquiſito delectu creati. Verùm in omni ferè functione ſua unũ, aut alterum equitem teſtem adhibeant oportet. Actori nulla eſt pœna, ſi cauſa cadat, uel eam non proſequatur: ac ne litis quidem impenſas reus ſoluit. Reus condemnatus, ſi iudicatum non ſoluat, mulctatur, & pigneratur. Condemnatur autẽ actori in ciuili cauſa, quanticunq́ꝫ is litem iureiurando interpoſito exiſtimauerit. Licet tamen iudici ante iuſiurandum eius æſtimationem moderari. Si non paruerit rei iudicatæ, reus condemnatur in duplum: quod per lucrum appellant: prior enim condemnatio lucrum dicitur. Si duplũ ad certam diem non exoluerit, præfectu regij eius territorij, in quo reus bona, uel domicilium habet, opem actor implorat. Ex decreto autẽ pręfecti bona rei poſsidenda ei traduntur, adiecta certa multa, quod uadium uocãt, ſi is prohibuerit. Sin iterum id fecerit, duplicatur multa: ſin tertiũ, triplicatur, quæ uadia duplicata, & triplicata appellãtur. Quæ tamẽ ſublata iam ſunt. Et poſt interpoſitũ unum uadium, reus ſi pergat eſſe contumax, proſcribitur. Proſcriptus uerò, ſi ui ſeſe nihilominùs, ſuaq́ꝫ tueatur, cuncta illius præfecturæ nobilitas contra eum armatur. Ac ipſe quidẽ pręhenditur: bona uerò eius à præfecto poſsidentur, donec de reditibus eorũ non modò iudicatum, ſed multę etiã, & uadia ſoluantur.

Executio rerũ iudicatarum.

Nobiliũ prehenſio.

Indicta uerò cauſa, hoc eſt, non citatum, neq́ꝫ conuictum equitẽ, qui modò agri aliquid habeat, pręhendere nulli magiſtratui ac ne principi quidẽ licet, præter furem à ſeruis pœnæ inter conſcios, & complices ter editũ, aut in maleficio quouis depręhenſum, aut qui ſatis dare nolit, uel non poſsit. Præfecto remiſsiori in executione rei iudicatæ pœna eſt, abrogatio pręfecturæ: niſi fortè eam oppigneratã teneat. Tunc enim centũ marcarum multa ipſi à principe irrogatur, detrahenda de ſumma eius capitali, quoties officiũ ſuum non fecerit. Oppidanis uerò, & plebeis magiſtratibus equitem etiam in ſcelere depræhenſum ſine pręfecti authoritate iudicare omninò fas non eſt. Sed ſufficiant hæc nunc de iudicijs nobilitatis. Neq́ꝫ enim omnẽ iudiciorum rationem, & formã perſequi hîc nobis propoſitum eſt.

Capitanei negligẽtis pœna

Plebis iudicia. Ruſticana. Vrbana.

Habet plebs peculiaria iudicia, in pagis quidẽ ſimpliciſsima, quæ uel ab aduocatis iudiciarijs, & ſcabinis, uel à ſcultetis, uel à præfectis, ſiue dominis, eorumúe procuratoribus, & adminiſtris ſine ſtrepitu, & figura iudicij exercentur. In urbibus uerò, & oppidis exactiora ſunt: quibus equites quoq́ꝫ, qui in ijs domicilia, & ius ciuitatis habẽt, ſunt obnoxij in cauſis ciuilibus duntaxat. Ea uerò partim penes aduocatũ, & ſcabinos, partim penes decuriones, ſiue cõſules, & magiſtratũ ciuium ſunt, partim etiã penes magiſtros contuberniorũ. Conſules ac magiſtri contuberniorum ſine ſtrepitu, & figura iudicij iudicãt, hi quidem ſinguli cum adiunctis ſibi primoribus, ſiue ſenioribus de leuioribus cauſis, ſui quiſq́ꝫ generis opificum. Conſules uerò de quibuſuis proprietatis modo, & poſſeſsionis rerum ſoli, & hæreditatis, itemq́ꝫ capitalibus atq́ꝫ ſanguinarijs exceptis: quę ad ſcabinorũ & aduocati iudicium peculiariter pertinent. Parui momenti cauſas etiã magiſter ciuiũ ſolus cognoſcit. A quo itidẽ, atq́ꝫ à magiſtris contuberniorũ, ad conſeſſum conſulũ eſt prouocatio. Ab his porrò ad Regem. Inoleuit tamen multis in locis mos, ut priùs præfectus, uel qui præfecti loco eſt, appelletur. Atq́ꝫ inde demũ ad Regẽ prouocetur. Idq́ꝫ de regijs modò oppidis intelligendum eſt. Nam quæ alij cuipiam ſubſunt, in ijs prouocationes fiunt ad eorum dominos. Ab ijsq́ꝫ ſine prouocatione iudicãtur. Sed ſi quis aduerſus eum, qui ipſi non ſubeſt, iniuſtè iudicauerit, ſiue per ſe, ſiue per uicarium, & procuratorẽ ſuum, uocari poteſt eo nomine in ius, cui eſt obnoxius. Porrò Epiſcoporum, & aliorũ Eccleſiaſticorũ hominum ſubditis opem ſuperioris (nempe Epiſcopi, uel Archiepiſcopi, uel Pontificis max.) contra uim, & iniuriam dominorum ſuorum implorare licet.

Magiſtrorum contuberniorum iudicia.

Conſulum iuriſdictio.

Scabinorum iudicia.

Nobilitatis, et ſacerdotũ oppida non ſubſunt iuriſdictioni regiæ.

Iuratum iudicium.

In iurato autem iudicio (ſic enim uocatur id, cui ſcabini cum aduocato iurati præſident) accuratior ſeruatur proceſſus iudiciarius. Exerceturq́ꝫ id ferè inter cõciues quintodecimo quoq́ꝫ die niſi is feſtus ſit. Externis uerò, & hoſpitibus poſtulantibus, quoties opus eſt, exponitur. Atq́ꝫ hoc quidem emptũ dicitur, illud expoſitũ. Eſt & tertium genus iudicij huius, quod magnũ uocant, ac ter ſtatis anni temporibus, ob grauiores cauſas magiſtro ciuiũ præſidente exercetur. A iurato autem iudicio legitima eſt prouocatio ad aliud quoddam iudicium primariũ urbium. Quod quidẽ duplex eſt, itidẽ ac leges, quibus oppidani, & agreſtes ferè utuntur. Neq́ꝫ enim ijſdem ij cũ nobilitate legibus tenentur. Ac in Maſouia quidem, ubi ius Culmenſe uiget, ad Varſauienſem, uel Plocenſem, hinc porrò olim quidẽ ad Culmenſem, nunc autẽ ad Torunenſem in Pruſsia ac magiſtratũ, atq́ꝫ inde demũ ad Regem prouocatur. In cęteris uerò partibus Poloniæ, ubi iuris Teuthonici Magdeburgenſis uſus eſt, olim ad Magdeburgẽſem ciuitatẽ prouocabatur. Sed Cazimirus magnus rex aliud quoddam iudicium in arce Cracouienſi inſtituit, quod iuris ſupremi Teuthonici, ſiue Magdeburgenſis appellauit. In quo aduocatus cum ſeptem ſcabinis, magno pro-

Prouocationũ & legũ ratio, quibus oppidani utuntur.

Culmenſe ius.

Magdeburgenſe.

Iudicium iuris ſupremi Teuthonici.

 cura-

curatore eiuſdem arcis præſidente, non tamen iudicante, iudicant de prouocationibus, quæ fiunt à iuratis quarumuis ciuitatum, & oppidorum iudicijs. Inde uerò prouocatio

Sex ciuitatum iudicium.

Hiſt. lib. 12.

de prouocationibus ab urbanis iudicijs ubi princeps cognoſcat.

eſt ad aliud iudicium, quod ſex ciuitatum dicitur. In quo eiuſdem Cazimiri inſtituto bini certorum oppidorum decuriones, ſiue conſules Cracouiam conuenientes in arce ius dicunt ſine prouocatione. De quo in hiſtoria fuſiùs perſecuti ſumus. Cognoſcit autẽ princeps de prouocationibus ijs, quæ ab urbanis, & ruſticis iudicijs ueniunt, & omninò de controuerſijs plebeiorum ſuæ ditionis, atq; etiam de quærimonijs aduerſus præfectos ſuos, ubi libet, etiam extra regnũ, & cum quibus uult conſiliarijs. Sæpè etiam conſiliarijs, & Referendarijs, aut Secretarijs earũ cognitionem delegat, ſed ita, ut ipſe tamen ad extremum ijs referẽtibus ſtatũ controuerſiæ, decernat: præſertim ſi cauſa ad equitẽ pertineat.

Cracouienſis ciuitatis priuilegium.

Soli Cracouienſes ciues hoc præditi ſunt priuilegio, quòd à Senatu urbano nonniſi ad principem eſt prouocatio, & quod eius, itemq; Cazimirienſis, & Cleparienſis ciuitatum cauſæ ab eo nonniſi Cracouię iudicantur. De quo diſceptare non eſt huius loci.

Scultetorum iudicia.

Habent & ſculteti, ſiue aduocati hęreditarij pagorũ, & oppidorum nonnullis in locis inter ſe peculiaria iudicia. A quibus itẽ ad ius ſupremũ Teuthonicum, & inde ad ſex ciuitates, uel ad principem prouocatur.

Homicidij iudiciũ, et pœna

Iure autẽ ſuo quiſq; iudicatur, præter quod cauſæ cædis, & uulnerum Polonico tantũ iure iudicantur: quo reus actoris iureiurando peragitur. Ac in recenti quidem crimine compræhenſus, cædẽ capitis luit ſupplicio. Poſt interpoſitam uerò uigintiquatuor horarũ moram, ad certam, & de lege conſtitutam capitis æſtimationẽ damnatur: quę diuerſa eſt equitis ac plebeij. Pro plebeio capite partim domino eius, partim liberis, & hæredibus cæſi cedit multa: pro equeſtri uero, ſolis liberis, & hæredibus exoluitur. Equiti tamen pro equitis cæde ultra multam pœna eſt, etiam carcer annuus. Sed Maſouiorum legibus carceris pœna ſoluitur is, qui profugus annũ totum exulauerit. Cæterùm plebeio equitem interfeciſſe capitale eſt, niſi tranſigat cum actore. Vulnerum certæ ſunt æſtimationes. Fit aũt contemptu harum pœnarũ, & capiendæ ex mulcta pecunię, ut crebreſcant magis indies iurgia, cædesq;.

Executio urbanorum iudiciorum.

Executio rerum iudicatarum cõtra oppidanos, & urbanos penes magiſtratum eſt in ſua quemq; ciuitate, aut ſi is negligat, domini, uel præfecti auxiliũ imploratur. Et hactenus quidem de iudicijs.

Comitiorum ratio.

Comitiorũ ratio nobis deinceps exponenda eſt. Duabus autẽ de cauſis ea habentur: propter conſultationes de republ. & propter iudicia. Cũ enim Polonis, quemadmodum ſuprà memorauimus, ea potiſsimum forma reipubl. placuiſſet, in qua penes unũ quidem eſſet iudiciorum, & rerũ omniũ in libello, & in pace ſumma, ſed ut is rerum agendarũ, & iudicandarum cõſilia cum compluribus conſiliarijs communicaret: hi porrò cum propter alias functiones publicas tum etiã propter curam rei ſuæ familiaris, ad latus principis aſsidui eſſe non poſſent, placuit, ut ij ad certum locum, & diem conuocarentur à principe, ad exercenda cũ ipſo iudicia, conſiliaq; de republ. capienda.

Comitia uetuſta.

Hæc ſunt comitia publica: quæ etiam generales regni conuentus uocant. Qui olim ſimplicioribus, & melioribus ſeculis bidui, uel tridui ſpacio peragebãtur. Augeſcentibus deinde iudicijs, & rebus agẽdis, extrahi cœpêre in longius tempus comitia: ſic tamen, ut pro re noua, & inſolita annotárit Ioannes Dlugoſſus, in nonum diem ea extracta eſſe. Atq; hæc ſunt uetuſtorum comitiorum ratio. Poſteriori tempore, hoc eſt, auorum ferè noſtrorum memoria cum uniuerſa nobilitate, & una de omnibus ciuitate Cracouienſi cõmunicata ſunt comitia:

Nuncij terreſtres.

cœperuntq; adhiberi legati nobilitatis, ſiue, ut uulgò loquuntur, nuncij terrarum, hoc eſt, ſatrapiarum atq; territoriorũ, & ciuitatis Cracouienſis, principio quidem unam ob rem, quemadmodum in hiſtoria ex Dlugoſſo retulimus. Nempe ſciſcendi in bellum tributi cauſa. Deinde uerò, cùm ſiue incuria principum, ſiue conſiliariorũ conniuentia, multa, quæ ad ſalutẽ, & amplitudinem reipub. pertinebant, negligi, & nobilitatis prærogatiuæ minui uiderẽtur, ad alias etiã conſultationes de repub. accedere cœperunt, nõ ut conſiliarij, ſed ut monitores principis atq; conſiliariorum, & cuſtodes libertatis, & prerogatiuarũ nobilitatis, ac legũ publicarum. Laudabile ſanè, & ſalutare in primis genti Polonæ (ſi eo rectè utatur) inſtitutũ, & ad optimè conſtitutarum olim rerumpub. Romanæ, & Lacedæmoniæ mores accedens. Quarum in altera Ephori, in altera tribuni plebis principũ, & potentium libidini, inertiq;, & inutili adminiſtrationi reipub. obiecti erant. Nunc igitur ſine nuncijs terrarum non habentur legitima comitia. Atq; eam ob rem quoties ea debent inſtitui, indicuntur priùs à rege nobilitati cõuentus, quos uocant particulares, ad certos dies, certaq; oppida.

Cõuentus particulares.

Maioribus quidẽ Polonis, hoc eſt, Poſnanienſis, & Caliſsienſis ſatrapiarũ equitibus Srodam: Cracouienſi uerò ſatrapię Proſſouiam: Sendomirienſi Radomiam: Siradienſi Schadcouiam, excepto Velunenſi tractu, qui ſuum peculiarem conuentum Veluni habet: Lencicienſi Lencíciã: Cuiauijs Radcouiam: Dobrinenſes tamen ſeparatim Ripini cõueniunt: Ruſsis Viſnam, præter Chelmenſes, qui & ipſi Chelmæ ſuum habent: Podolijs Cameneciam: Lublinenſi ſatra-

ſi ſatrapiæ Lublinum: Belſenſi Belſum: Plocenſi Razianzum in eodem tractu: Maſouijs Varſauiam, Rauenſi nobilitati Rauam: Sochacouienſi Sochacouiam: Goſtinenſi Gambinum. His igitur locis (niſi iuſta cauſa obſtet) nobilitas cum conſiliarijs, & magiſtratibus terreſtribus, ſiue ut uulgò loquuntur, cum dignitarijs, & officialibus eiuſdem ſatrapię, uel tractus ad templum conuenit, & implorata ſacro publico ope diuini numinis, legationē regiam audit, ubi, quando, & quibus de cauſis opus ſit haberi comitia: deinde præeuntibus conſiliarijs legatos ſuos, ſiue nuncios deligit, eisq́ uel peculiaria dat mandata ad comitia, uel uniuersè poteſtatem facit curandi ea, quæcunq́ in commune è republ. fore uidebuntur. Lege autem ab hoc munere legationis excluditur, qui priuatum habet negocium, & litem in comitijs. Finitur nunciorum poteſtas unicis comitijs. Nec idem ſanè eſt in omnibus ſatrapijs eorum numerus: uerùm pro numero territoriorum eſſe debere exiſtimatur. Nuncijs ita creatis in particularibus cōuentibus, mox inſtituuntur alij conuentus, quos generales uocant. In maiore quidem Polonia Coli, in minore autem Corcini, quæ etiam Noua ciuitas nuncupatur. Et ad hunc quidem Cracouienſis, Sendomirienſis, Ruſsicæ, Podolicę, Belſenſis, & Lublinenſis ſatrapiarum. Ad illum uerò reliquarum proceres, & nuncij recens creati, ac de nobilitate, qui uolunt, conſtituta itidem à principe die cōueniunt, auditisq́ iterū mandatis regijs, mandata nobilitatis, & quæ poſtulat uſus reipubl. inter ſe conferunt. Atq́ inde itur ad maiora comitia. Quo ubi conuentum eſt, re ſacra ſolenni itidem in templo publicè peracta, itur ad aulam. Ibi principe, & conſiliarijs in corona conſidentibus, aſtantibusq́ ponè ſecretarijs, & nuncijs, Cancellarius, uel Procancellarius principis nomine proponit in medium, quibus de rebus in commune conſuli operæpretium ſit. Deinde conſiliarij ab Archiepiſcopis, & Epiſcopis orſi, ordine dicunt ſententias. Hinc nuncij petita à rege uenia ſecedunt in aliud conclaue, iiſdem de rebus inter ſe conſultaturi. Reuerſiq́ ſiue eadem, ſiue alia die, per unum aliquem exponunt id, quod ipſis in commune uiſum eſt, quid probent, quidúe requirant. Nonnunquam pluribus mandant, ſi plura ſint negocia proponendum, ut ſua quiſq́ ediſſerat. Non modò enim ijs de rebus, quæ principis nomine propoſitæ fuêre, ſed etiam ſi quid aliud ipſis in mentem uenit de republicæ poſtulant, uel admonent. Id uerò ſi eſt eiuſmodi, ut conſultationem requirat, & ab eorum functione non alienum eſſe uideatur, dicuntur etiam de eo ſententiæ à ſenatoribus, excluſis nuncijs: interdum etiam non excluſis. In omnibus autem conſilijs poſtremus omnium dicit princeps. Et quod ei placuit, decreti comitialis, & legis habet uigorem, dummodò prioribus legibus, nobilitatisq́, aut ſacri ordinis prærogatiuis ne aduerſetur. Tunc enim refragari placito principis nō ſolùm ſenatui, ſed etiam nuncijs fas eſt. Itaq́ in eiuſmodi conſultationibus ſuſpendit ferè ſententiam ſuam Rex, donec inter nuncios, & ſenatores, maioremúe eorum partem conueniat. Sed hoc iam aliter modificatum eſt. Cætera autem conſilia de republica, quę legibus diſertè excepta non ſunt, nec prærogatiuis nobilitatis præiudicant, cum ſenatu ſolo princeps communicat. Quemadmodum iudicia quoq́ cum eo ſolo exercet, minimum biduo, uel triduo ſingulis hebdomatis per tempus comitiorum. Sed interdum ea delectis aliquot è ſenatu delegat. Atq́ ij quotidie ferè, feſtis diebus exceptis, iudicant. Verùm ab his quoq́ aſſeſſoribus (ſic enim uocantur ij iudices) ad regem prouocatur. Atq́ ij ſtatum controuerſiæ cuiuſq́ decretumq́ ſuum in conſeſſu reliqui ſenatus exponunt. Sententias tamen denuò non dicunt. Publicarum inter ſacrum, & militarem, ſiue equeſtrem ordinem controuerſiarum arbitrium atq́ tranſactio penes Regem eſt. Comitia quotannis, niſi quid fortè impediat, inſtitui uſitatum eſt. Nihil tamen prohibet, quò minus uel rariùs, uel crebriùs inſtituantur. Crebriùs quidem ut id fiat, requirit iudiciorum, & prouocationum diſceptandarum multitudo. Tametſi extrahuntur ea nonnunquam in quartum, & quintum, ac ſextum ferè menſem. Locus certus comitijs habendis olim nullus erat. Sed ubi principi collibuerat, etiam ſub dio, & in territorijs, ea peragebantur. Poſtea lege in unum concluſa ſunt oppidum, in umbilico ferè, & meditullio totius Poloniæ ſitū Petricouiam. Sed iam ea inde noua lege in gratiam Lithuanorum Varſauiam tranſlata ſunt. Poteſt tamen Rex aſſentiente ſenatu, iuſta aliqua de cauſa alibi quoq́ ea inſtituere. Nec illud prætermittendū eſt: quòd initio comitiorum nuncijs nobilitatis ſingulis certa pecunia in uictum de publico numeratur. Senatoribus non item. Cæterùm non uenienti ad comitia ſenatori ſine iuſta cauſa, lege mulcta irrogatur: ſed ea uix unquā à rege exigitur. Habet Eccleſiaſticus quoq́ ordo in Polonia ſua comitia: quæ ſynodi Gręco, ſed Latinis non inuſitato nomine appellantur. Quarum cauſas & uniuerſam rationem è iure pontificio petat, qui uolet. Hîc illud modò annotandum eſt, quòd licet Archiepiſcopus Leopolienſis ſuā habeat prouinciam à Gneſnenſi diſtinctam, tamen & ipſe, & ſocij, uel (ut uocant) ſuffraganei eius Epiſcopi, Gneſnēſis Archiepiſcopi authoritatem agnoſcunt, cū in prouocationibus, & iudicijs, tū in Sy-

Conuentus generales.

Comitia regni

Iudicia comitialia.

Controuerſiarū inter Eccleſiaſticum, et equeſtrem ordinem arbiter Rex.

Comitiorum locus.

Synodi ſacerdotum.

Gneſnen. archiepiſcopi prerogatiua.

in Synodis. Ad quas ab illo euocantur. Eſt autem ius,mosq́, Petricouiæ,Lenciciæ,aut Louiciæ prouincialem ſynodum tertio quoq; anno, niſi res maiorem celeritatē, aliumúe locum epiſcoporum conſenſu poſtulet,inſtitui: & adhiberi in conſilium abbates,& præpoſitos monaſteriorum,& collegiorum ſacrorum primariorum (quæ capitula cathedralia uocantur)legatos binos,uel ſingulos duntaxat. Sed nos à ſynodis,& comitijs ad bellū *Belli gerendi ratio.* tranſeamus. Id autem in hac gente à nobilitate geri uſitatū, & legitimum eſt antiquitus: quæ cuncta equeſtris militat,quemadmodum anteà diximus,idq́ pro modo bonorū, & redituum facere debet. Sed cū nulla publicè inſtituta ſit bonorum æſtimatio, modus hic fidei cuiuſq; creditus,labente in deterius diſciplina,& fide,arbitrarius factus eſt,non ſine reipub.totius incommodo,& iniuria. Arbitrarium eſt,& genus armorum. Tenuiores,& qui equum alere non poſſunt, pedeſtres militant. Sculteti quoq; ſiue aduocati hæreditarij,& quicunq; fundos terreſtres hæreditarios habent,non ſunt immunes à militia. *Pœna non militantium.* Mulctatur autem agris, & bonis omnibus, ſi quis paterfamiliás à bello abfuerit,aut filium adultum, fratremúe, qui ipſe ſeparata bona, & militandi neceſsitatem non habeat, pro ſe non miſerit. *Militiæ immunitatem qui habeant.* Ceterùm pupillis impuberibus,ægrotis,ſenio confectis,& uiduis per neceſſarios, & famulos militiam obire licet. Habent autem uacationem militiæ tribuni terreſtres,præfecti arcium in finibus regni ſitarum, uicarij cæterorum præfectorū iuriſdictionem habentium,Vicecapitanei,& Burggrauij,& qui republ.cauſa abſunt. Habet item ordo cunctus Eccleſiaſticus,præter eos ſacerdotes, qui bona terreſtria hæreditario,ſeu alio quouis,quàm ſacerdotiorū iure,& nomine obtinent. Euocatur ad bellum nobilitas antiquo more,dimiſsis quoquouerſus per præfecturas literis ſigno regio conſignatis: quę de- *Reſtæ, ſeu reſtium literæ.* inde in pertica reſti alligatæ (unde reſtium nomen acceperunt) à præponibus,ſiue miniſterialibus terreſtribus ad dignitarios,& officiales,ſiue magiſtratus,primoresq́ nobilitatis cuiuſq; præfecturæ ſublimes,& conſpicuæ circumferuntur,& in foris urbium,& oppidorum alta uoce publicantur. Ter autem id fieri oportet interpolatis quaternis ſeptimanis:niſi decreto comitiali tempus id accidatur, binæq́ reſtes coniungantur. Poſt tertias demū reſtes domo ſe quiſq; mouet ad ſuæ ſatrapiæ conuentum ad certū locum,certamq́ diem indictū. Inde porrò authore ac ductore palatino cū ſui quiſq; territorij Caſtellano ad conſtitutum à principe propè fines regni locū pacati proficiſcūtur. Verùm hoc quoq; ut alia nonnulla rectè à maioribus inſtituta, augeſcente indies equitū licentia,conniuentiaq́ magiſtratuum,in deſuetudinem abijt, magno non modò ſacerdotalium,uerumetiā *Bellicæ leges.* regiorum,& ipſius nobilitatis prædiorum,& adſcriptitiorum incōmodo,damnoq́. Neceſſe autem habet princeps equeſtris ordinis homines ab hoſtibus in bello captos redimere,ac damna amiſſorum equorum,quę ij extra fines regni acceperint,exoluere. Captū uerò hoſtem,nobilem præſertim,is qui cœpit,principi tradere debet,acceptis pro eo duobus florenis. Vſu uenit nonnunquā, ut hæ copiæ diuidantur à principe de ſententia ampliſsimi conſilij. Ac cæteris quidem aduerſus hoſtem proficiſcentibus, unius aut alterius ſatrapiæ nobilitas, uel plurium,ſi opus ſit, ad præſidium eius oræ,unde item belli aliqua eſt ſuſpicio,relinquatur. Hæc eſt apud Polonos belli gerendi ratio: Hoc robur militiæ,in equitatu ſitum. Hæ ſunt opes,& uires gentis: hæ copiæ,externis penè incredibiles, & cū quibuſuis maximarum gentium opibus ac diuitijs comparandæ:quibus olim principes Poloni res magnas,& præclaras geſſerunt, non domi modò illata bella propulſando,ſed foris etiam hoſtes ulciſcendo,fines imperij longè, lateq́ proferendo, & amicis atq; ſocijs ſuccurrendo. Sed cùm abuterentur ij nonnunquam obſequio nobilitatis,eamq́ crebrorum ac diuturnorum,minimeq́ neceſſariorum incommodis exercerent,lege cautum eſt, *Bellica expeditio non indicitur ſine comitijs.* intra hos ducentos annos, ut ne liceat regi bellum facere ſine comitijs, & aſſenſu ampliſſimi conſilij: & ut nobilitas fines quidem regni quoties, & ubi opus eſt,abſq; ullo ſtipendio tueri neceſſe habeat,non ſine principe tamen,præterquàm in interregno. Cæterū extra fines ne ad ullam militiam educi poſsit inuita, niſi acceptis à rege in quemlibet haſtatum equitē quinq; marcis,quod perindè eſt hoc tempore, ac quinq; coronati Gallici, uel Italici. Peditatus nullus eſt ferè apud Polonos præter mercenarium,ſi quē princeps conduxerit. Mittunt quidem ei oppidani currus commeatu onuſtos cum peditibus. Verùm is peditatus non multus eſt,ſternendis,muniendisq́ uijs,quàm armis tractandis accommodatior. In extrema tamen neceſsitate,& grauiori bello, euocata ad expeditionem nobilitate,oppidani quoq;,& agreſtes decimum quenq; peditem decreto comitiali armant & expediunt. Cùm autem lentior ſit expeditio hæc uniuerſa, & nonnunquam ciuibus, & amicis magis,quàm hoſtibus incōmodare ſoleat, excogitata eſt ratio conducendi militis mercenarij pedeſtris, & equeſtris ad ſubitarias Tartarorum, & aliorum hoſtium excurſiones reprimendas,expugnandas munitiones, & alios militares labores ſubeundos aptior,& promptior. Quæ copiæ pariter cum decanis,centurionibus,turmarū,& cohortium du-

tum ductoribus, tribuniſq; militaribus ab alterutro duce exercitus longè laxiori po-
teſtate, & ſeueriore diſciplina, quàm in expeditione publica reguntur. Eſt autem ſtipen- *Stipēdia equi-*
dium trimeſtre in equitem quidem ſenum, in peditē uerò quaternorū florenorum anti- *tum, et peditū.*
quitus conſtitutum. Perexiguum id ſanè eſt, niſi in magna alioqui rerum omnium ad ui-
ctum, paſtumq; pertinentium copia, & utilitate, longè leuius etiam precium rebus uenali
bus bellica lex imponeret, & charitas patriæ, ſtudiumq; bellicæ uirtutis, & gloriæ, & ſpes
adipiſcendorum publicorū honorum magis, quàm ulla merces iuuentutē multitudine,
& ocio abundantem ad facienda ſtipendia excitaret. In hoc uerò ſtipendium publicè con *Tributa, ſiue*
fertur pecunia, tributo, quam exactionē uulgò uocant, agreſtibus ac oppidanis, regi iux- *exactiones.*
ta ac nobilitati ſubiectis, imperato. Quò illi non inuiti agrorum, domorumq; ſuarū uexa
tionem redimunt: ſi modò redimunt, mercenariorum etiam militum, non contentorū ſti-
pendijs ſuis, licentia, & rapacitate indies magis ac magis progrediente, & nec ſacerdotū,
nec nobilitatis, atq; adeò neq; regis ipſius bonis abſtinēte. Id autem tributū ex agris qui-
dem in laneum ſeu manſum (certus agri modus is eſt) ex oppidis uerò oſtiatim penditur.
Quinetiam uenalis cuiuslibet potus nomine in oppidis iuxta ac in pagis penſitatur. Pen
dunt & molitores de moletrinis quiddam: & ſculteti ſiue aduocati de ſuis agris, itemq; e-
quites ij, qui nullos habent adſcriptitios, & plebei, qui neq; domos, neq; agros habent, &
aut aliqua, uel opera ſua uictitant. Doctores, magiſtri, & ſcholaſtici, & qui literarū, doctri
nam ſtudijs uacant, immunes ſunt. Eſt & aliud quoddam tributum, in magna neceſsita-
te aliquando plebi uniuerſæ, exceptis ſcholaſticis, imperatum. Quod quia de ſingulis ca- *Capitale.*
pitibus pendebatur, capitale dictum eſt. Imponit nonnunquā & ipſa ſibi nobilitas cum
rege, & proceribus tributum de agris, uel de cenſibus ſuis penſitandum, ſi uſus, & neceſsi
tas poſtulet. Nonniſi in comitijs autē hæc tributa ſciſcuntur ac decernuntur, & quidem
conſentientibus conſiliarijs pariter, & nuncijs terreſtribus. Cæterùm Eccleſiaſticus ordo *Eccleſiaſtici or-*
unà cum bonis, & hominibus ſuis iam inde ab initio ſuſceptæ religionis Chriſtianæ non *dinis immuni-*
modò militiæ perpetuam, ſicuti ſuperiùs attigimus, uacationem, ſed tributorū etiam pu- *tas.*
blicorum immunitatem habet in Polonia. Verùm ipſe ſuperiori tempore oppidanos, &
agreſtes ſuos tributis, quæ cæteris imperātur, ultrò reipubl. gratia ſubiecit. Nunc iam pro
lege habetur, ut quoties regijs & equitū ſubditis tributum imperatur, nec hi exortes ſint.
Penſitant ipſi etiam nonnunquam ſacerdotes cum Epiſcopis rogati, urgente neceſsita-
te, & charitate patriæ ſuadente, de ſuis ſacerdotijs certam redituum ſuorum portionem.
Quam penſionem contributionē appellant. Eius uerò decernendæ ius eſt penes ſynodū
prouincialem. Exigendæ uerò penes eos, quibus epiſcopi cum primario ſuo collegio in
ſua quiſq; diœceſi mandauerit. Superiorum autē illorum tributorum, quæ plebi atq; eti-
am nobilitati imperantur, exactio plerunq; regis arbitratu, nonnunquā de ſenatus atq;
nunciorum ſententia per ſatrapias compluribus imponitur. Nec diutius id munus durat,
quàm ipſum tributum. Diſpenſatio penes regem ferè, & theſaurarium regni manet. Non *Quarta regio-*
nunquam tamen & ipſa alijs comitiorum decreto mandatur. Nuper adeo excogitata eſt *rum reddituū.*
noua ratio comparandæ in defenſionem regni, militemq; mercenarium pecuniæ. Rex e-
nim benigniſs. Sigiſmundus Auguſtus quartā partem reddituum regiorū in eum uſum
perpetuò reipub. conceſsit. Quæ pacis tempore in fiſcum, in arce Rauenſi conſtitutā, de-
ponitur. Atq; hæc habuimus in præſens, quæ de ratione belli, ac de uniuerſa repub. Polo
nica in medium afferemus. Si quid præterea requiritur, è recentioribus comitialibus con
ſtitutionibus petatur. Pruſsia Regia nobis reliqua eſt, quæ quamuis eodem cū Polonis *De Pruſsia.*
regna contineatur, tamen quia peculiare conſilium publicū, peculiares leges, peculiaria
iudicia, & comitia, ærariumq;, & belli gerendi rationē à reliqua Polonia diuerſam habet
antiquitus, de his nūc ſeparatim perſequamur. Nec abs re fortaſsè fuerit, ſi de ducali quo-
que obiter attingamus. Igitur ea pars Pruſsiæ, quæ nunc ducalis dicitur, ex eo tempore, *Ducalis Pruſ-*
ex quo deuictis barbaris populis ſub iugū Chriſti miſſa eſt, ſimul cum epiſcopis ſuis Sam *ſia.*
bienſi, & Pomeſanienſi ad noſtra uſq; tempora ordini Teuthonicorū Crucigerorum, qui
ſe de hoſpitali S. Mariæ militiæ Hieroſolymitanæ dixêre, paruit. Cuius ordinis præſes Ma
giſter generalis, ſocij uerò adminiſtrationis, & præfecti territoriorū præceptores, & com-
mendatores appellati ſunt. Qui cū pro amicis, & ſocijs, Polonorū hoſtes facti eſſent, ar-
mis eorū adacti quodā tempore, unà cum epiſcopis in uerba regis Poloni iurarunt, & a-
liquandiu maieſtatem eius comiter cōſeruarunt. Sed cū id deinde aliquoties, & ad extre-
mum noſtra memoria Alberto Marchione Brandeburgēſi Magiſtro, uiro excelſi animi, *Albertus Mar-*
& rei militaris perito, authore detrectaſſent, Sigiſmūdus rex ſenior, ut ſe & poſteros ſuos *chio Dux in*
illa perpetua defectionum, bellorumq; moleſtia liberaret, & Poloniæ, Lithuaniæq; tran- *Pruſsia.*
quillitatem maiorem præſtaret, fractis ijs bello, & ad neceſsitatem deditionis redactis, &
partim decedentibus è Pruſsia, partim habitu, & religione abiecta manentibus, illum

Pruſsia feudalis facta.

ipſum Albertum ſororis ſuæ filium ſingulari clementia pro Magiſtro Ducem in Pruſsia iuſsit eſſe, hæreditariumq́ principatum ipſi cum fratribus, & poſteris eorum maribus attribuit, ea lege, ut ij in uerba regis Poloni ritu ſolenni iurarent: cum centũ equitibus haſtatis, quoties & ubi uſus poſtularet, ei militarent: & in ſenatu regni locum haberent itidem, ac Magiſter habuiſſet. Extant pacta conuenta. Ex eo igitur tempore pars illa Pruſſiæ ampla, & copioſa, duarumq́ epiſcoparum ſuppreſsione auctior, ſub duce eſſe cœpit, ſummam omnium rerum poteſtatem, regi tamen Polono obnoxiam, habente, & arbitratu ſuo conſiliarios ſibi legente, & præfecturas, magiſtratusq́ mandante. Vtinam quidem

Regiæ Pruſſiæ reſpubl.

is ſacra intacta reliquiſſet. Nec plura nunc de ducali Pruſsia. Regia uerò, ex quo à Crucigerorũ imperio ad Polonum nomen (unde ferè detracta erat) ante centum annos ſeſe recepit, recepta ea quidem eſt à Polonis in ſocietatem iuris, & reipublicæ, ſed leges tamen ſuas, & inſtituta à Teuthonib. ferè hauſta, uel poſt ſubactos, & fermè extirpatos priſcos, & barbaros Pruſſos, deductione coloniarũ è Germania importata retinuit. Conſiliũ quoq; à ſenatu regni ſeiunctum obtinuit. Habuit etiam initiò ſuum gubernatorem, à rege datũ.

Hiſt. lib. 27.

Sed poſtea ſuppreſſus eſt his magiſtratus. Regiam autem appellamus, quæ Regi Polo-

Leges Pruſſorum.

norum immediatè (ut uulgari uerbo utar) ſubiecta eſt. Cuius partes primariæ ſunt, Culmenſis, Marieburgenſis, & Pomerania citerior. His annumeratur etiam Varmienſis epiſcopa. Quæ licet Epiſcopo ſuo, & collegio ſacro, ſiue Capitulo prorſus immediatè ſubiecta ſit, nec omnia cum ſuperioribus eius partibus habeat communia: quemadmodũ paulò poſt explicabimus, non ſegregat tamen ſeſe à Regia, priuilegijs ſuis utens, fruens. Vti-

Culmenſe ius.

tur autẽ omnis fermè Pruſsia, ducalis iuxta ac regia, iure municipali, quod Culmenſe uocatur. Quod tamen non ſatis certum eſt in hanc uſq; diem. Eruitur id quidem è tenebris, & colligitur, ſed nondum in lucem prodit. Solæ Elbingenſis, Brunsbergenſis, & Fraum

Lubecenſe.

burgenſis ciuitates Lubecenſe amplexæ ſunt, uel ſecum fortaſsis attulère. Et quoniam u-

Magdeburgenſe, & Saxonicum.

trũq; id paucis capitibus continetur, in cæteris recurritur ad Saxonicum, & Magdeburgenſe: indeq; etiam ad Romanum, quibus de rebus neq; Culmenſi, aut Lubecenſi, neq; Magdeburgenſi, & Saxonico iure, neq; plebiſcitis ciuitatum, aut conſtitutionibus regijs

Regiæ conſtitutiones.

cautũ eſt. Dedit enim conſtitutiones, & leges quaſdam ſapientiſsimus rex Sigiſmundus ſenior, partim toti Pruſsiæ Regiæ, partim Gdanenſi ciuitati peculiariter. Easq; auxit optimus eius filius Sigiſmundus Auguſtus, cùm in ea urbe eſſet anno poſt Chriſtum natũ 1552. Quibus conſcribendis nos adfuimus. Non ita pridem etiam cùm idem rex comitiali decreto clariſsimos, & prudentiſs. aliquot ſenatores ad Elbingenſem, & Gdanẽſem ciuitates corrigendorum quorundam erratorum, & abuſuum cauſa cum ſumma poteſtate delegaſſet, condiderunt ij leges nonnullas, rebus, locis atq; temporibus accommo-

Stanislaus Carncouius Epiſcopus Vladislauien.

datas. Quas nuper is, qui fuit princeps eius legationis, uir ampliſsimus, Stanislaus Carncouius Vladislauienſis Epiſcopus in lucem edidit. Vectigalia regia non ampla ſunt in Pruſsia: eaq; proueniunt potiſsimũ è ciuitatum penſionibus, agris, & prædijs inſulanis, & præfecturis: quarum tamen pleræq; donationibus, uenditionibus, & hypothecis in im-

Vectigalia Regia Pruſsica.

pendia bellorum ſuperioribus temporibus acciſæ, aut prorſus alienatæ ſunt. Quod itidẽ alijs quoq; uectigalibus in ciuitatum ius translatis factum eſt. Verùm ea detrimenta cre-

Naſcentia in Pruſsia.

bris tributis, populariter in gratiã regis ſcitis, uel decretis ſuperiori tempore cõpenſabantur. Metallorum ea regio ferax non eſt: fruges non malignè profert, & linũ, & lupulum:

Pruſſorũ commercia.

eaſq; merces trans mare mittit. Mittit & materiam fabricandis nauibus, & uaſis, exornandiſq; domibus aptã, & ceram, & cinerem, & bubula coria, imò & carnes. Sed hæc ei ferẽ ſuppeditat Ruſsia, Samogitia, & Lithuania: quin & frugũ, & aliarum rerũ ad uictum pertinentium maiorem copiam eædẽ regiones, & Maſouia: cæteraq; Polonia ratibus, & nauibus fluuiatilibus ſubminiſtrant. Accipit autẽ ea uiciſsim tranſmarinis cõmercijs uina, oleum, aromata, ſaccarum, ſal, & alia condimenta menſarum, telam item & pannos laneos iuxta ac ſericeos, & quas prætereà mittit Luſitania, & India diues cupedias: eaq; omnia

Pruſſorum uiuendi ratio.

Polonis, & Lithuanis Pruſsia tranſmittit. Hinc eſt uulgò ſimul, & nobilitati res lautior, ueſtitusq;, & habitatio cultior. In uictu quidem frugalitas priſca adhuc fermè retinetur. Vtinam compotationes eſſent moderatiores. Sed eſt id commune uitium Septentrionalium populorum. Eæ tamen compotationes Pruſsis ordeacea cereuiſia craſsiore fermè peraguntur. Vini non magnus eſt uſus. Diſtinguuntur Pruſsi, itidem ac Poloni, ſacro, &

Nobilitas, & plebs Pruſsica.

profano ordine: nobilitate ac plebe. Sed paulò meliore eſt conditione plebs in Pruſsia, quàm in reliqua Polonia. Eodem quidẽ cum nobilitate iure, & iiſdem legibus utitur, prærogatiuis modò quibuſdam inferior: per quas tamẽ plebeij neq; à bonis terreſtribus, neque ab honoribus, & magiſtratibus, neq; à ſacerdotijs, neq; à conſilio publico arcentur. Nec nobilitas modeſta, & frugalis eos dedignatur. Quin decedit ea quoque unà cum ſacro ordine nonnihil de immunitate ſua Reipubl. & concordiæ gratia. Sacerdotibus

iuſtus

Ordo Eccleſiaſticus in Pruſſia.

ſtitius honos habetur, à catholicis præſertim. Monachi, & monachæ, cùm noſtra memoria doctore Luthero domicilia ſua reliquiſſent, manent ea etiamnunc propemodum uacua, & ruinoſa, aliquot exceptis: quæ ſanè infrequentia ſunt, & incolentes ea contemptibiles. Regis poteſtas in Pruſsia minùs eſt reſtricta, quàm alibi.

Senatus, ſiue cõſilij Pruſsiæ.

Senatus conſtat duobus Epiſcopis, tribus Palatinis, totidem Caſtellanis, totidem Succamerarijs, & tribus primarijs ciuitatibus: quarū non mediocris eſt potentia. Earū uerò bini conſules legati hi ue nunciȷ pro ſingulis habentur, & alternis dicunt ſententias. Epiſcopi ſunt, princeps, ſenatus, & moderator, Varmienſis. In qua Epiſcopa me Pius eius nominis quintus Pontifex max. ultro petente D. Sigiſmundo Auguſto Rege, ampliſsimo Cardinali Stanislao Hoſio (ipſo libentiſsimè aſſentiente) ante ſex annos Coadiutorem (ut uocāt) dedit, ſucceſſoremq; deſignauit, & collegium ſacrum acceptauit. Sed reuertamur ad inſtitutum.

Varmienſis, et Culmenſis epiſcopi.

Eſt ergo princeps ſenatus Pruſsici Varmienſis Epiſcopus: huic proximus Culmēſis, qui olim eum anteibat. Quorum hic Teuthonū Crucigerorum opera quodā tempore de Gneſnenſi prouincia detractus, Rigenſi addictus fuit, uehementer accisus redditibus, & epiſcopa, eccleſiaq; in ditionem ordinis ipſius redacta: ille uerò, Varmienſis inquā, initio quidem Rigenſis Archiepiſcopi metropoliticam authoritatē agnouit. Nunc uerò multis annis in nulla prouincia cenſetur, & ſoli ſubeſt in rebus Eccleſiaſticis Romano pontifici: Magiſtri, & ordinis dominatum nunquam agnouit, amicitiam, & ſocietatem, cùm & ipſe plerunq; Germanici eſſet ſanguinis, libēter coluit: nec ſine malo ac detrimento ſuo, & Eccleſię ſuæ. Ad regnum uerò Poloniæ poſt reliquā Pruſsiam peculiaribus pactis cum rege Cazimiro initis ſeſe adiunxit.

Vuladislauienſis etiam Pomeraniæ Epiſcopus.

Vuladislauienſis Epiſcopus habet non contemnendas poſſeſsiones in Pomerania. Atq; ea tota fermè in diœceſi ipſius eſt, indeq; Pomeranię quoq; Epiſcopi titulū is uſurpat, ſed ad Pruſsicū conſilium nō pertinet. Palatini ſunt, Culmenſis, Marieburgenſis, qui antehac Elbingenſis dictus fuit, & Pomeranicus: Caſtellani, Culmēſis, Elbingenſis, & Gdanenſis: Succamerarȷ itidem atq; Palatini. Ciuitates, Torunenſis, Elbingenſis, & Gdanenſis, in ſingulis ſatrapijs, ſiue palatinatibus ſingulæ, eundem ordinē ſeruantes inter ſe in conſilio, quem ſui palatini. Hoc eſt concilium Pruſsicū. Conſiliarios terrarum Pruſsiæ uocant: quos & ipſos more aliorū iuratos eſſe oportet.

Varmienſis Epiſcopi iuramentum.

Varmienſis tamen Epiſcopus diuerſam ab alijs iuſiurandi rationē, & formulā pacto præſcriptā habet. Nam is, ſi Rex eſt in Pruſsia, ipſo præſente: ſin minùs, nonnullis magiſtratibus Pruſsicis ad id delegatis in arce Marieburgenſi, præeunte uerba aliquo Epiſcopo, iurat. Ciuitatū delegati iniurati ad conſiliū admittuntur, aliquóne priuilegio, an per abuſum, neſcio.

Cõſiliarij Pruſſiæ ad Senatū Regni pertinent.

Habent autem cōſiliarȷ Pruſsici ſua loca, & ius dicendæ ſententiæ in ampliſsimo totius regni Polonici conſilio. Verùm ea loca aliquot annos poſt auctū Lithuanorum acceſsione ſenatum aliqua ex parte uariata ſunt, ita tamen, ut nihilominùs Epiſcopi inter Epiſcopos, Palatini inter Palatinos, Caſtellani inter Caſtellanos conſideant. Ad calcem operis huius ea ſingula ſecundùm nouam conſtitutionem comitialem inter alios notata ſunt.

Palatinorum poteſtas.

Palatinorum iuriſdictio, & authoritas in Pruſsia maior eſt, quàm in cætera Polonia. Penes eos ſunt multæ, & ſupplicia delinquentium, rerumq; iudicatarum executio. Tranquillitatem quoq; publicam in agris, & extra urbes ij præſtant.

Magiſtratus Pruſsici.

Caſtellani, & Succamerarȷ eodem ſunt iure, quo in Polonia. De Epiſcopis paulò poſt dicemus. Præter hos autem magiſtratus, habēt Pruſsi theſaurarium, præfectos arcium, ſiue capitaneos, gladiferos, iudices, & ſcabinos: uerū ij non pertinent ad conſilium.

Theſaurarius.

Theſaurarius eſt, qui pecuniam omnem, & rationes à præfectis, & adminiſtris regiorum bonorum, & prouentuum, atq; etiam tributorum publicorum exigit, & uel ipſe adminiſtrat, uel theſaurario Regni tradit. Olim is Oeconomus fuit, ſeu procurator Marieburgenſis.

Gladiferi.

Iudices.

Gladiferos ſingulos habent Culmenſis, & Pomeranicæ ſatrapiæ. Iudices nouem ſunt. In Culmenſi quidem, & Marieburgenſi ſatrapijs ſinguli: in Pomeranica uerò ſeptem, nempe totidem, quod territoria.

Pomeraniæ territoria.

Sunt autem ea, Slochouienſe, Tucholienſe, Suecenſe, Derſauienſe, Zucouienſe, Puſcenſe, & Mirachouienſe. Habentq; ſinguli iudices in conſilio ſcabinos iuratos aliquot.

Præfecti.

Prǫfecti arcium, & redituum regiorum in ſua quiſq; præfectura curam, & adminiſtrationem habent. Iuriſdictionem nullam fermè habent, præſertim in nobilitatem, neq; in oppidanos amplam: in agreſtes ampliorem.

Marieburgenſis præfectus.

Solus Marieburgenſis, neq; redituum regiorum curam gerit, neq; in agreſtes iuriſdictionem habet: arci modò præeſt, eiuſq; præſidio: quod perpetuum eſt. Cæterùm conſtitutione quadam, ampliores is cæteris præfectis, & magiſtratibus prærogatiuas habet, uelut generalis locum tenens Regis in Pruſsia. Reddituum uerò, & ſubditorum regiorum, & ſartorum tectorum eius ipſius arcis curationem habet theſaurarius. Igitur primaria totius Pruſsiæ prǫfectura Marieburgenſis eſt: cui Polonus antiquitus prǫficitur. Nunc primus de Pruſsis, è Polonia tamen oriundus, ei præeſt uir uigilantiſsimus, & omni genere uirtutum ornatiſsimus, mihiqúe amiciſsimus, Ioannes Coſtka,

nuper,

Ioannes Coſtca palatinus Sendomirien.

nuper, Palatinus Sendomirienſis à Rege Henrico creatus. Secundùm hanc in eadem ſatrapia ſunt hæ præfecturæ, Stumenſis, Gneuenſis, Nouenſis, & Stargardenſis, ſiue Starigrodenſis. In Culmenſi, Brodnicienſis, Grudētina, Radinenſis, Golubenſis, Regoznenſis, Brathianenſis, Coualienſis, Copriuunēſis: in Pomeranica, Slochouienſis, Suecenſis, Tuchouienſis, Derſauienſis, & Puſcēſis. Torunenſem uerò, Elbingenſem, & Gdanenſem præfecturas ciuitates ipſæ ſibi regia indulgētia, & ex pacto uendicarunt, & per magiſtratus urbanos adminiſtrant. Epiſcopi cum collegijs ſuis ſuos, & ipſi habēt arcium atq; territoriorum Præfectos, & Burggrauios, ſuosq; iudices, & aduocatos, & oppidanos magiſtratus.

Præfecturæ Prußicæ.

Varmienſis diœceſeos ius & prærogatiua.

Habent & Cancellarios, & officiales ſuos in cauſis Eccleſiaſticis uterq; Epiſcopus. Habent enim utrāq; iuriſdictionem, & ampliſsimam poteſtatē in ſuos. Varmienſis quidem epiſcopa in nulla cēſetur ſatrapia: uno autē, & non interpolato ambitu in modū principatus bona certis finibus peculiariter circumſcripta, & arcibus atq; oppidis exculta habet: eaq; ſic diuiſa, ut duas partes Epiſcopus, tertiā collegium ſiue capitulū obtineat. In his utriq; ſubiectam nobilitatē habent, & liberam iuriſdictionem, ab omni Regiorum magiſtratuum iuriſdictione exemptam. Præterea pertinet etiā Elbingenſis ciuitas cū ſuo territorio ad Varmienſem diœceſim: quamuis iam aliquandiu hæretica labe infecta conniuentibus regibus, & ſuffragantibus nonnullis magiſtratibus, ab eccleſiaſtica Epiſcopi iuriſdictione ſeſe ſubtrahere nitatur. Bartena quoq; terra, & Natangia ante 200 annos eiuſdem epiſcopi iuriſdictioni ſubiectę fuiſſe, & ſupra ſex millia manſorum tunc Epiſcopo Varmienſi per fraudem, & iniuriam Cruciferorum detracta eſſe memorantur. Subditi epiſcopi, & collegij Varmienſis eodem, quo cęteri Pruſsi iure municipali utuntur. Sed habent etiam peculiaria, inter ſe autem cōmunia inſtituta: quæ *Landtsordnung*, hoc eſt, terræ conſtitutiones uocant. Conuentus etiam communes habent. Ad eos autem nobilitas, ciuitates, & ſculteti cum liberis (de quibus poſtea dicemus) euocati, pro ſe quiq; binos, uel plures etiā è ſingulis territorijs procuratores, ſiue legatos mittunt, ijs de rebus, quę in conſultationem ueniunt, cum Epiſcopo, & legatis collegij cōſtituturos. Cęterū ea nobilitas omnis, & aduocatus, & ciuitates, præter iuſiurandū, quo partim in Epiſcopi, partim in ſacri collegij uerba iurant, nouo quoq; Regi, ac deinde decimo quoq; anno ei ipſi ex pacto fidem ſuam obſtringunt. Tametſi de 10 anno in deſuetudinē abijt, ſublata cauſa, hoc eſt, pacatis prorſus rebus Pruſsicis, & extirpato ordine Teuthonicæ militię. Iurant etiā ſacerdotes, quando certū aliquod ſacerdotiū adipiſcuntur: Primarij tamen, qui prælati, & Canonici cathedr. appellātur, intra menſem, poſteaquā in id collegiū cooptati ſunt.

Canonicorū & Prælatorū Varmienſis creatio.

Eos autē pontifex quidē max. creat, collegiū uerò unà cū Epiſcopo eligit alternis menſibus: excepto Præpoſito, qui à Rege editur, ſiue præſentatur, ab Epiſcopo præficitur. Sed neq; is, neq; cæteri tres prælati locum, & ſuffragium habent in collegio, ſiue capitulo, niſi ſint etiam canonici. Culmenſis Eccleſiæ collegium ad quatuor canonicos redactum eſt. Qui ſinguli à cæteris unà cum epiſcopo cooptātur. Ipſe autem epiſcopus à ſolo rege deſignatur, à pontifice max. creatur.

Epiſcoporum Pruß. deſignatio.

Cæterùm Varmienſis ex pacto recentiore quatuor canonicis indigenis à rege propoſitis, unus ab eius ipſius Eccleſiæ collegio deligitur: deinde hic quoq; à pontifice renunciatur, & confirmatur. Ac tum demùm ſacris pontificalibus ad præſcriptum Eccleſiaſticorum canonum initiatur.

Magiſtratuū Prußicorū cōferendorū ius.

Magiſtratus terreſtres in Pruſsia quoq; itidem ac in Polonia, à Rege creantur: iudex tamen ex aliquot à Palatino cum dignitarijs, & cætera nobilitate de conſeſſu ſcabinorum delectis, ab eo editur: Scabini ſoli a palatino cum cęteris dignitarijs illius loci creantur. Sunt autem & Pruſsici magiſtratus omnes perpetui, præter præfectos: qui regis arbitratu mutari poſſunt, niſi beneficio ac diplomate regio ſibi proſpexerint.

Ciuitatū Pruſſicarum magiſtratus, & adminiſtratio.

Conſules.

Ciuitates à decurionibus, ſeu conſulibus, & quidē Germanicæ linguę, & ſanguinis (Polonos enim pro externis habent, & neq; ad artes mechanicas perdiſcendas admittunt) reguntur: quorum non idem ubiq;, certus tamen eſt numerus. Et ipſi ius habēt cooptandi, quos uolunt, in ſua collegia, quoties uacat locus, eoq; maiore ſunt dignatione, & authoritate, quādo uolunt, & obſequentiorē habent plebem.

Magiſtri ciuium.

Scabini.

His præſidēnt magiſtri ciuiū à decurionibus, ac de numero ipſorum delecti, & ipſi, itidē atq; decuriones perpetui, in primarijs quidem urbibus quaterni, in cæteris uerò oppidis bini, per uices annuum gerentes magiſtratum. Habent item ſingulæ ciuitates iuratos iudices, ſiue ſcabinos, qui à decurionibus, ſiue conſulibus leguntur: & ipſi autem perpetui ſunt, niſi fortè in numerum conſulum cooptentur. Neq; enim eundem conſulum, & ſcabinum eſſe licet, præter Elbingam, & Brunsbergam: ubi pars conſulum loco ſcabinorum iudicia exercet. Cæterùm unus è conſulibus eis præficitur, quem ſcultetum, uel iudicem uocant.

Scultetus.

Burggrauij ciuitatum.

Primariæ tres ciuitates etiā præfectos habent ſingulos, ut dudū memorauimus, quos uocant Burggrauios, & eos quidem annuos ferè. Qui tranquillitatis urbanæ, ac totius territorij curam gerunt, cauſasq; priuatarū iniuriarū, & ſanguinarias iudicant, & pro

ultas irrogant. Hunc ſolum Magiſtratum rex in ciuitatibus creat, ſed nonniſi unum
u el octo è numero conſulum eiuſdem ciuitatis ab ipſo collegio delectis, ijdem autē
ules ex omni ciuium numero, Gdani quidem centū uiros, alibi uerò pauciores deli- Capita multitudinis.
, qui ſint capita multitudinis, & quaſi tribuni plebis: cum quibus cōmunicant non-
quam conſilia de republica, & ex ijs cognoſcunt poſtulata plebis. Vitantur enim coi
es multitudinis, propter externorū omnis generis hominum frequentiam, ne quan- Iudiciorum ratio.
n ſeditionem erumpāt, ut nonnunquam factum eſt. Iudicia nobilitatis iudices terre-
s cum ſuis ſcabinis, præſidente palatino, bis quotannis exercent in certis oppidis. In-
iæ tamen cauſa, & ſtatus controuerſia, itidem ac in Polonia, ad regis iudicium perti-
A terreſtribus iudicijs prouocatio eſt ad conſiliarios Pruſsiæ: inde uerò ad Regem.
oppidis uerò iudiciaria poteſtas ferè omnis eſt penes conſules, exceptis paucis cauſis, Iudicia urbana
arum mentionem dudum fecimus, & ſi quæ ſunt aliæ ad Burggrauios, uel palatinos
tinentes: ſed eam ipſi conſules, quod ad priuatorum hominum inter ipſos controuer-
attinet, cum iurato iudicio, cuius mentionem dudum fecimus, communicarunt. Ab Prouocationis ratio.
uerò iudicio in primarijs quidem ciuitatibus ad conſules ciuitatis cuiuſq;, in cæteris au
n oppidis ad conſilium totius Pruſsiæ: inde porrò utrinq; ad regem prouocatur. Rex
rò de quibuſuis prouocationibus ubilibet, & cum quibus uult, cognoſcit. Plerunq; e-
am cognitionem delegat Cancellarijs, & iureconſultis. Alioqui priuatum neminem ē
ruſsia regi euocare licet, exceptis ijs cauſis, quæ ſunt fiſci, & iudicij regij propriæ. Magi-
ratus terreſtres iuxta ac urbanos euocat de ijs duntaxat, quæ in magiſtratu perperàm &
ræter officium ſuum egerint: uel, ſi mauult, conſiliarijs Pruſsicis eas delegat, in comitijs
ognoſcendas. Delegat etiam uel iiſdem, uel quibus uult, cauſas fiſci ſui, finium regundo Commiſſaria iudicia.
um cum ſuis bonis, ac diuidundæ inter fratres, & cognatos hæreditatis. Quaſuis item a-
ias ab alijs ordinarijs iudicibus per prouocationem ad ſe deuolutas. Comitia bis quo- Comitia Pruſsica.
annis habentur in Pruſsia ſtatis temporibus, Maio quidem Menſe Marieburgi, Septem
bri autem extremo Grudenti. Ex iuſtis tamen cauſis ea quoq; loca mutari poſſunt. In ijs
comitijs à conſiliarijs de Republ. in commune conſultatur, ſiue ultrò, ſiue ex præſcripto
regio: de prouocationibus terreſtrium, & oppidanorum iudiciorum cognoſcitur: & o-
mninò iudicia uel à rege delegata, uel ſi qua ſunt alia, exercentur. Cum ducalibus quoq;
Pruſsis, ſeu duces ipſius legatis nonnunquam Elbingæ ex fœdere, uel Marieburgi, con-
ſtituta certa die, conuentus habentur, & conſultationes de legibus, & alijs rebus commu
nibus, & controuerſis. Non ita pridem in Pruſsia quoq; nuncij nobilitatis, & minorum Nuncij.
ciuitatum in comitijs adhiberi cœperunt, tributi ſciſcendi cauſa: cuius decernendi pote-
ſtatē neq; rex, neq; conſiliarij ſoli uſurpant. Ad regni quoq; comitia nuncij nuper adeò
mitti cœperunt. Sciſcitur autē cereuiſiarium tributū plerunq; in uſus publicos, uel in gra Tributū apud Pruſſos acciſa.
tiam regis: uocaturq; id uulgò ciſa, uel acciſa. Nonnunquam etiā de cenſibus, agris, do-
mibus, bonis, & facultatibus, æſtimatione facta, certa portio penſitanda decernitur. Var- Varmienſium libertas.
mienſis Epiſcopi ſubditi nihil habent negocij cum comitijs. Solus ijs intereſt, & præeſt
Epiſcopus, ac deinde de ijs, quæ ibi conſtituta ſunt, ad peculiarē conuentum ſuorū refert:
de tributo præſertim. Nec temerè ij diſſentire ſolent ab Epiſcopi ſui, & conuentus Pruſsi-
ci ſententia. Nihil tamen uetat, ipſos quoq; arbitratu ſuo, authoritate Epiſcopi, & Capitu
li præeunte, peculiares leges, &, ut uocant, ordinationes ſibi condere, tributumq; ſciſcere.
Quinetiam magiſtratus primariarum ciuitatum non rarò imperant ciuibus ſuis tributū
peculiare, & operas, aliaq; onera in uſus publicos urbium ſuarum, adhibitis capitibus ple
bis. Portus maris tres habet Pruſsia, Regia quidem Gdanenſem, & Elbingēſem: quorum Portus Pruſsiæ.
hic in Habum lacum, ille rectà in mare procurrit: ducalis uerò Regiomontanū, ſiue Kœ-
nixbergenſem, quà Pregola fluuius in Habum influit. Atq; hic quidem cum portorijs, &
omni iuriſdictione, & impendijs in ducis: duo uerò reliqui in ipſarum ciuitatum, quibus
adiacent, & magiſtratus poteſtate ſunt. Verùm is tamen, magiſtratus inquā, ſine permiſ-
ſu, uel mandato regio claudendi, & aperiendi portus poteſtatem non habet. Quod de tri-
buto quoq; decernendo itidem nuper conſtitutum eſt. Quod ad bellū attinet, ſi qua uis Belli ratio apud Pruſſos.
hoſtilis ingruat Pruſsiæ, domeſticis, communibusq; plebi cum nobilitate uiribus depel-
litur. Ac nobilitas quidem cū proceribus equeſtribus militat, Sculteti item & liberi: (quos Liberi.
ita uocāt, propterea quod & ipſi ab operis, & laboribus, quos ruſticani dominis ſuis præ-
ſtant, gratuitam immunitatem habent, medij quodammodo inter nobiles, & ruſticanos
agricolas: ferunt tamen nonnulla onera extra ordinem) ciuitates equitatum atq; pedita-
tum ſuppeditant: ruſticani peditatum tantùm. Hæc ante inſtitutam coadunationem (quę
necdū maturuiſſe uidetur) de Pruſsia, & in uniuerſum de Polonia nobis σαφέστερον, quod
aiunt, καὶ μᾶλλον [illegible] ſunt expoſita. Quæ cum ciuibus noſtris, tum externis non ingrata fo-
re ſperamus. Sic autem fiet, ut minùs peregrinentur in hiſtoria noſtra.

Operæ-

Operæprecium nobis uiſum eſt, coronidis loco hîc adijcere nomenclaturas, & ordinem ampliſsimi Senatus Regij, quemadmodum in comitijs Lublinenſibus ante quatuor annos conſtitutus eſt, & nonnihil ab antiquo (quem priore libro recenſuimus) mutatus, poſteaquam Lithuani ſeſe cum Polonis penitùs coniunxêre, & in unum Reipublicæ corpus coaluêre. Qui tamen ordo non tam accuratè in conſeſſu, quàm in dicendis ſententijs, & ferendis ſuffragijs ſeruatur.

SENATORVM REGNI POLONIAE CVM CONiunctis ei ditionibus dignitates, & ordo, ſecundùm conſtitutionem Comitialem Lublinenſem, anno M. D. LXIX. editam.

Archiepiſcopi duo.

Gneſnenſis.
Leopolienſis.

Epiſcopi 13.

Cracouienſis.
Vuladislauienſis.
Vilnenſis. } alternatim.
Poſnanienſis. }
Plocenſis. } alternatim.
Varmienſis. }
Luceorienſis.
Præmislienſis.
Samogitiæ, ſiue Mednicenſis.
Culmenſis.
Chelmenſis.
Kiouienſis.
Camenecenſis.

Palatini cum quibuſdam alijs eximijs inter eos merſertis 35.

Caſtellanus Cracouienſis.
Palat. { Cracouienſis. Poſnanienſis. Vilnenſis. Sendomirienſis.
Caſt. Vilnenſis.
Palat. { Caliſsienſis. Trocenſis. Siradienſis.
Caſtel. Trocenſis.
Palat. Lencicienſis.
Capitaneus Samogitiæ.
Palat. { Breſtenſis. Kiouienſis. Iuniuuladislauienſis. Ruſsiæ. Volynenſis. Podoliæ. Smolenſcenſis. Lublinenſis. Polocenſis. Belſenſis. Nouogrodenſis.
Palat. { Plocenſis. Vitepſcenſis. Maſouiæ. Poleſenſis, ſiue Podlaſſenſis. Rauenſis. Breſcienſis. Culmenſis. Mſcislauienſis. Marieburgenſis. Braslauienſis. Pomeraniæ. Minſcenſis.

Caſtellani maiores 30.

Poſnanienſis.
Sendomirienſis.
Caliſsienſis.
Voinicienſis.
Siradienſis.
Lencicienſis.
Samogitiæ.
Breſtenſis
Kiouienſis.
Iuniuuladislauienſis.
Leopolienſis.
Volynenſis.
Camenecenſis.
Smolenſcenſis.
Lublinenſis.
Polocenſis.
Belſenſis.
Nouogrodenſis.
Plocenſis.
Vitepſcenſis.
Czernenſis.
Poleſenſis, ſiue Podlaſſenſis.
Rauenſis.
Breſcienſis.
Culmenſis.
Mſcislauienſis.
Elbingenſis.
Braslauienſis.
Gdanenſis.
Minſcenſis.

Caſtellani minores 49.

Sandecenſis.

Medire

Medirecenſis
Viſlicienſis
Biecenſis.
Rogoznenſis
Radomienſis
Zauichoſtenſis
Landenſis
Sremenſis
Zarnouienſis
Malogoſtenſis
Velunenſis
Præmislienſis
Caliſsienſis
Sanocenſis
Chelmenſis
Dobrinenſis
Polanecenſis
Præmentenſis
Criuinenſis
Czechouienſis
Naclenſis
Roſpirenſis
Biechouienſis
Bydgoſtienſis
Brezinenſis
Cruſuicienſis
Oſuienzi menſis
Camienenſis
Spicimirienſis
Inouulodenſis
Coualienſis
Santocenſis
Sohaciouienſis
Varſauienſis
Goſtinenſis
Viſnenſis
Raciaznenſis
Sieprcenſis
Viſſogrodenſis
Ripinenſis
Sakroczimenſis
Cechanouienſis
Liuenſis
Slonenſis
Lubaciouienſis
Conarienſis in Siradienſis Palatinatu
Conarienſis in Lencicienſi
Conarienſis in Iuniuuladislauienſi.

Officiales Curiæ 10.

Mareſalcus Regni Poloniæ
Mareſalcus Lithuaniæ
Cancellarius Poloniæ
Cancellarius Lithuaniæ
Vicecancellarius Poloniæ.
Vicecancellarius Lithuaniæ
Theſaurarius Poloniæ
Theſaurarius Lithuaniæ
Mareſalcus Curiæ Polonicæ.
Mareſalcus Curiæ Lithuanicæ.

Finis librorum II. Martini Cromeri, de Situ, populis, moribus, magiſtratibus, & Republica regni Polonici.

MATHIAE AMICHOV MEDICINAE DOCTORIS, ET CANONICI CRACOVIENSIS PRAEfatio, in libros II. de Sarmatia Aſiana atque Europea.

LICET multi fuerint qui orbem & partes eius deſcripſerint, tamen utramq; Sarmatiam tranſilientes, nihil ferè de ea ſcripſerunt, niſi quod quidam in genere de hac & illa mentionem fecerunt, ſed adeò obſcurè, ut nihil certi hinc colligere poſsis, quibus figmenta multa & meras nugas immiſcuerunt, dum ultra Sarmatiam ad oceanum Septentrionalem campos ponunt Elyſios, ubi, ſcilicet, aura ſit temperatiſsima, uita placidiſsima & perpetua, omni referta iucunditate: homines uero multorum ſeculorum confecti ætate & tædioſo grauati ſenio, ſponte ſeſe in oceanum præcipitent, quo miſeræ ſenectutis euadant moleſtias. Scripſerunt quoq; illic reperiri terræ naſcentia ambroſia, ſucco prædulci & odore ſuaui, quibus homines quaſi paradiſi fructibus diu in uita conſeruentur: itemque terram producere aurum in magna copia, & nutrire griphones, aues horribiles raptu uiuentes, quæ equum cum ſeſſore in altum leuare queant, atq; aurum effodi & exportari prohibeant. Aiunt præterea illic ſolem & lunam, cæterasq; ſtellas perpetuo gyrantes & lucentes, dies temperatiſsimas & iucundiſsimas conſtituere. Verum hæc omnia conficta ſunt, carentq; ueritate. Ponunt etiá moderni ſcriptores Tartarorum terribilem gentem indigenam eſſe Aſianæ Sarmatiæ, & à ſeculo Scythiam inhabitantem, quum tamen conſtet eam eſſe gentem nouam & aduenticiam, à partibus orientis mutatis ſedibus, paulò plus ab hinc trecentis annis Aſiæ Sarmatiam ingreſſam, antehac uerò incognitam, quemadmodum ab initio huius libri indicabo. Sed & montes, Alanos, Hyperboreos & Riphæos in orbe terrarum uulgatiſsimos in illis Septentrionalibus regionibus affirmauerunt, ex quibus nominatiſsima flumina originem trahere dixerunt, nempè Tanaim, Boriſthenem maiorem & minorem, atq; Volham ingentem fluuium: ſed quum id à uero alienum ſit, hodierna do-

cente experientia, non ſine cauſa reijcimus quidquid ueteres ſomniarunt de his montibus & fluminum originibus. Nam ſcimus & experientia didicimus prædicta tria flumina Volham, Tanaim & Boriſthenem maiorem ex Moſchouia originem ducere: minorem uerò Boriſthenem, quem Ariſtoteles Diaboriſthenidem uocat, ex Ruſsia ſuperiori erumpere, & in maiorem Boriſthenem tranſire. Montes autem Hiperboreos, Riphæos & Alanos ſcimus & uidimus illic nó eſſe, nec dicta flumina ex eis, ſed ex planicie terræ ſcaturire, id quod ſequenti libro clariſsimè indicabimus, nihil niſi quod uerum ſcimus & experti ſumus ſcripturi. Immutata quidem ſunt priſca regionum illarum uocabula, id quod alijs quoq; accidit terris & habitationibus: ſed nos ea intacta non præteribimus, indicaturi quid ueteres ſenſerint, quibusque uſi ſint uocabulis, & in quæ hodie migrârint. Aperuit nobis rex Portugalliæ nauigationibus ſuis regiones Indicas & Aphricanas ad meridiem expoſitas, & rex Poloniæ, qui Tartaris & Moſcuitis confinis eſt, indies patefacit nobis per militiam ſuam plagam Septentrionalem cum gentibus, quę ad oceanum Aquilonis ſunt expoſitæ, & extenduntur in Orientem.

MATHIÆ A' MICHOV DE SARMATIA ASIANA ATQVE EVROPEA LIBER I.

De duabus Sarmatijs in genere. CAP. I.

ANTIQVIORES duas Sarmatias poſuerunt, unam in Europa, alteram in Aſia, ſibijnuicem cohærentes & contiguas. In Europiana ſunt regiones Ruſſorum ſeu Rutenorum, Lithuanorum, Moſcorum & eis adiacentes, ab occidente flumine Viſſæ, & ab oriente Tanai incluſæ: harum regionum gentes olim Getæ nũcupabantur. In Aſiatica uerò Sarmatia, nunc commorantur & degunt plura genera Tartarorum, à flumine Don ſeu Tanai ab occidente uſque ad mare Caſpium ab oriente contenta. Horum imperia, genealogiæ, ritus & mores, latitudoq; terrarum, flumina & circũcirca adiacentia in ſubſcribẽdis explanabũtur.

De ortu & aduentu Tartarorum. CAP. II.

ANno domini M. CCXI. apparuit grandis cometes in diebus mẽſis Maij, octodecim diebus durans, & ſupra Poloucos, Tanaim ac Ruſsiam gyrans, caudamq; in occaſum porrigens, & aduentum Tartarorum ſignificans: unde ſequenti anno gens Tartarorum in illam diem ignota, occiſo ut feſtur proprio rege Dauid, de ſubmontibus Indiæ, confluxiſq; pluribus nationibus Septentrionis ad Poloucos uenit. Polouci ſiquidem fuerunt gentes ſecundum latus Septentrionale Euxini maris commanẽtes, ultra paludes Mæotidis, quos alij Gothos appellant. Polouci autem lingua Rutenorum ſonant & interpretantur uenatici ſeu rapaces, quia ſæpenumerò inuadentes eos ſpoliabant, & bona ipſorum rapiebant atque abducebant, quemadmodum & Tartari hiſce tempotibus faciunt. Itaq; Tartaris ingredientibus, terras Poloucorum, poſtularũt per ambaſiatam, ipſos principes Rutenorum, ut uniuerſis copijs & potentijs ſe adiuuarent, quoniam par exitium & diſcrimen eos, ſicut & Poloucos expectaret. Superuenerunt autem & Tartarorum nuntij denuntiantes ducibus Ruſsiæ, ne immiſcerent ſeſe bello & adiutorio Poloucorum, ſed potius exterminium eorum tanquam aduerſariorum procurarent. Ruſsiæ uero immaturo uſi conſilio, nuntijs Tartarorum comprehẽſis & occiſis, perrexerunt exercitualiter Poloucis in adiutorium, terra mariq; uidelicet Mſcislaus Romanouic cum militia Kiouieñ. Mſcislaus Mſcilauic cum militia Halicieñ. Item cæteri duces Ruſsiæ Vladimir, Rurikouicz: duces Cirneouieñ. & duces Smolnenſes. Iunctiq; exercitui omnium Poloucorum peruenerunt in Protolce, & abinde ſinguli aſcenſis equis, uenerunt duodecim ſtatiuis ad fluuium Kalcza, ubi iam Tartari caſtra metati fuerũt, & illico reſpirandi ſpatio non dato, Tartari in eos irruerunt, & contritis ac diffugientibus Poloucis acies Rutenorum diſiſciuntur, plurimaq; cæde peracta bini duces Mſcislaus Kiouieñ. & Cirneouieñ. captiuantur. Reliqui fugientes (abominabile dictu) à Poloucis ſocijs, per quorum terram fugam maturabant trucidabantur. Equites quoq; propter equos, pedites propter ueſtes occidebantur, & in aquis ſuffocabantur. In illa ergo die Ruteni in peſsimũ, horrendumq; inciderunt periculum, quale in terris Ruſsiæ nunquam auditum eſt. Eaq; prima clades extitit, quam Ruteni à Tartaris pertulerũt. Mſcislaus autem Mſcilauic Halicieñ. dux dum ad naues fugiendo perueniſſet, ſuperatis fluuijs perſequutionem Tartarorum ue-

rum ueritus naues abrumpi præcepit, abindeq; fugax in Halic pauore & trepidatione plenus peruenit. Vladimirus aūt Rurikouicz fuga & ipſe ſaluatus in Kiou perueniens, ſedē accepit Kiouieñ. Alia uerò omnis multitudo Rutenorū dum ad naues fugiendo perueniſſet, & eas abruptas offendiſſet, in mœrorem uerſa, dum undas tranare non poſſet, fame cōtabeſcens illic conſumpta eſt præter paucos duces & aliquos eorum milites, qui in lembis fluuios traiecerunt. Præterea anno domini milleſimo, ducenteſimo, uigeſimo octauo, in maxima multitudine Tartari Ruſsiam ingredientes, uniuerſam terram Reneſanſca uaſtauerunt, ducem occiderunt, ſenes & impuberes necauerunt, reliquam multitudinem in captiuitatem abduxerunt, caſtra incenderunt. Iterum hyeme eiuſdem anni uenerunt Tartari in terram Suſdalorum & ea uniuerſa uaſtata, ducem Georgium & filios eius, pluresq; alios Suſdalorum principes interfecerunt, caſtrum Roſtou incenderunt, captiuos & prædam pro libito abduxerunt. Sequenti quoq; anno in Smolnenſem & Cirnyeouieñ. regiones uenientes, eas crudeliſsima cæde, nulli ætati parcentes peruaſtauerunt, caſtra & fortalitia ex quibus duces & milites præ timore ſuggerant, incenderunt, & onuſti captiuorum multitudine in terras ſuas redierunt.

De crudeli uaſtatione Poloniæ & Hungariæ per Tartaros. CAP. III.

POſt prædicta, Tartarorum horrenda uaſtatio ex ordine narrationis ſubnectenda eſt. Anno domini milleſimo, ducenteſimo, quadrageſimo primo, Tartari in Ruſſiam uenerunt, & Kiou amplisſimam urbem & metropolim Rutenorum magnificè conſtructam funditus deleuerunt. Habuit ſiquidem præfata urbs portas & turres firmiter ædificatas, & aliquarum portarum tecta deaurata & ſplendentia, habuit & uſq; nunc habet Metropolitanum de ritu Rutenorum ſeu Græcorum, plurimis Vladicis & epiſcopis à Danubio per Moldauiam, Valachiam, Ruſsiam, & Moskouiam præſidentem, in Kiouia iam poſt deſtructionem non reſidentem. Habuit inſuper eccleſias ſupra trecentas ornatiſsimas, quarum aliquæ in campis inter uepres & arbuſta in hanc diem permanent, & ſtant deſolatæ pro latibulis ferarum: ex quibus binæ eccleſiæ, uidelicet ſanctæ Mariæ & ſancti Michaëlis aliquas laminas tecti adhuc tenent deauratas, quas Tartari prędatum uenientes, & inſpicientes altim baſsina uocant: altim baſsina, id eſt, aureum caput habentes, quia partem tecti deaurati habent. Hac uerò tempeſtate in monte ubi olim caſtrum Kiouieñ. ſtabat, Lithuani domini illius loci, fortalitium amplum de roboribus & lignis extruxerunt & tenent. Itaque tota Ruſsia cum ſua metropoli & Podolia omniquaq; peſſundata, Bathus Tartarorum Imperator uolens Hungariam ingredi, miſit ducem Petā nomine cum magno exercitu uaſtatum Poloniam. Aiunt Poloni Bathum regem Tartarorum Poloniam, Sleſiam, Morauiam uaſtaſſe: uerior tamen hiſtoria eorum, ſicut & chronica Hungarorum referunt, Bathum non fuiſſe in Polonia, ſed duces ipſius, qui trucidatis tyrannis & principibus Rutenorum, receptaq; præda, in oppidum Lublin & Zauichoſt, uicinijsq; eorum, reduxerunt eam in Ruſsiam, feſtinanterq; redeuntes, expugnauerunt Sandomiriam cum caſtro. Illicq; occiderunt abbatem Pokrziunicen cum fratribus eius, & magnum numerum utriuſque ſexus nobilium & ignobilium uirorum ac matronarum ad conſeruandum uitam Sandomiriæ collectorum. Inde exeuntes per Viſsicam, in Skarbimiriam uenerunt, & reuertebantur prædam deducturi in Ruſsiam. Dumq; ſtatiua tenerent ad fluuium Zarna, apud uillam quæ maior Thursko uocatur, irruit in eos Vlodimirus Cracouieñ. palatinus cum militibus Cracouienſibus. Vbi inter pugnandum omnis captiuorum multitudo diffugiens, in propinquas ſyluas ſe recepit: ſuperati tamen ſunt pauci à multis, Vlodimirus palatinus Cracouieñ. cum ſuis à Tartaris. Verum ſtrage ſuorum perculſi, Tartari, per ſyluam Stremech in Ruſsiam receſſerunt, & in ſupplementum accerſitis plurimis Tartaris cum fremitu & ira in Poloniam redierunt, & quia maximum exercitum habuerunt, ad Sandomiriam peruenientes, bifariam diuiſerunt eum, minoreq; exercitum in Lancitiam, Siradiam & Kuiauiam deſtinarunt cum principe Cadano, quem Poloni Caydanum nuncupant, qui nullo obice apparente uaſtauerunt crudeliſsimè illos tractus cędibus atq; igne. Maior autem exercitus Tartarorum, cuius ductor fuit Peta Tartarorum princeps uerſus Cracouiam iuit, omnem oram tranſitui propinquam, cæde & incendio peruaſtans. Occurrunt ergo ei in uilla Chmelik prope oppidum Sidlou. Vlodimirus palatinus, Clemens Caſtellanus Cracouieñ. Pacoslaus palatinus, Iacobus Racibrouic Caſtellanus, Sandomirien. cum nobilibus & militibus Cracouienſis & Sandomirienſis. Et facto conflictu cum una turma Tartarorum, ipſaq; attrita pedem referente, & ad alteram præſtantiorem turmam ſe diuertente, Poloni certamine priori feſsi, pauci à plurimis aduerſo pectore confoſsi ceciderunt: reliqui uerò in fugam conuerſi, per itinera nota euaſerunt. Ceciderunt in eo conflictu deſiderati Chriſtinus Sulkouic de Nyedued, Nico-

Kiou metropolis Ruſsiæ.

Polonorum clades.

laus Vitouic, Albertus Stanpotic, Zementa, Grampina, Sulislaus, milites ſtrenui, & alij plures ualidi. Ex quorum ſtrage tantus pauor irrepſit, ut alij in alias regiones fugerent: agreſtes uerò cum pignoribus & pecoribus in paludes & ſyluas, & inuia ſe conderent. Sed & Boleslaus Pudicus dux Cracouiæ & Sandomiriæ cum Grzimislaua matre, & Kinga coniuge ſua primum uerſus Hungariam in caſtrum Pieninide propè oppidum Sandecz, poſtea uerò in Morauiam ad monaſterium Ciſtercieñ. effugit. Tartari autem poſt cladem apud Chmelik peractam, Cracouiam in die cinerum peruenerunt, & eam uacuam hominibus inuenientes (omnes ſiquidem in abdita diffugerant) in eccleſias & domus incendio ſæuierunt. Eccleſiam uerò ſancti Andreæ tunc extra muros Cracouieñ. extantem, uallantes oppugnabant, expugnare tamen non ualuerunt, quoniam pluribus Polonis magna ui & fortitudine ſe & ſua illic defendentibus, irrito cœpto receſſerunt, & in Vratislauiam perrexerunt, eam ſimiliter ut Cracouiam deſertam habitatoribus, ſed & conflagratam habitationibus reperientes. Ciues enim Vratislauien. pauore conſternati, ferè omnibus relictis, pretioſioribus duntaxat feſtinè raptis, fugam inierunt: quod gentes ducis Henrici de arce uidentes deſcenderunt, & opes cum uictualibus in arcem inducentes, urbem cum tectis eius flammis exuſſerunt. Et Tartari in urbe nil reperientes, caſtrum uallarunt, & poſt aliquot dies obſidionem ſoluentes (ut aiunt) orationibus & lachrymis Ceſlai prioris ordinis Prædicatorum & fratrum eius in caſtrum admiſſorum depulſi, receſſerunt. Interimq; feria ſecunda paſchæ Tartaris qui Kuiauiam uaſtauerũt, ſuperuenientibus ſimul iuncti in Leguiczam profecti ſunt. Dux etenim Henricus ſecundus ſanctæ Heduuijs filius per illud tempus ibi collegerat gentes & armigeros, tam nobiles quàm agreſtes maioris Poloniæ & Sleſiæ. Aduenerant & principes cum ſuis militibus Myeczlaus Kazimirides dux Opolienſis, Boleslaus filius Depoldi marchionis Morauiæ expulſi, qui Syepiolka cognominatus eſt, & Pompo de Hoſterno magiſter cruciferorum de Pruſsia cum fratribus ſui ordinis, inſuper & cruci ſignati plures. Quumq; ex oppido Legniceñ. duceret agmina, & ea obequitaret, lapis de ſummitate eccleſiæ beatæ Mariæ decidit, parumq; abfuit, quin caput ducis Henrici diripuerit, quod reuera infauſtum omen fuit. Suburbana itaque oppidi Legnicenſis prętergreſſus, quatuor acies inſtruxit & ordinauit. Primam de cruce ſignatis uoluntarijs, & de auri foſſoribus oppidi Goltberck, alijsq; peregrinis militibus: hanc Boleslaus Syepiolka filius marchionis Morauiæ ducebat. Altera acies fuit militum Cracouienſium & maioris Poloniæ, hanc Sulislaus frater Vlodimiri olim palatini Cracouienſis circa Chmyelik occiſi ductitauit. Tertiam aciem gubernauit Myeczlaus dux Opolienſis, in qua erant milites Opolienſes, & Pompo magiſter Pruſsiæ cum fratribus & militia ſua. Quartam aciem ipſemet dux Henricus ex præſtantioribus militibus Sleſię, & maioris Poloniæ, ac pretio conductis militibus rexit. Totidem erant Tartarorum agmina, ſed robore & frequentia pugnatorum præſtantiora, ita ut unum agmen eorum omnia Polonorum agmina excederet. In campo igitur qui Bonus campus dicitur, porrecto, & in omnes partes lato uterque exercitus quinto idus Aprilis, aliàs feria ſecunda poſt octauas paſcæ conuenit. Primumq; crucesignatorum & aurifoſſorum exercitus cum Tartaris magno impetu congreſſus, uelut teneræ ariſtæ à grandine percuſſæ, à ſagittis Tartaricis obtritus eſt. Deinde duo agmina ſub gubernatione Sulislai militis, & Myeczlai ducis Opolienſis conſiſtentia, pugnare cum tribus Tartarorum agminibus ingreſsi, ualidam in Tartaris ſtragē ediderunt, ita ut pedem referrent, & fugam inirent. Quidam autem celerrimo curſu circa utrumq; exercitum diſcurrens, terribili uoce clamauit. Byegayce byegayce, quod ſonat, fugite fugite, Polonis terrorem incutiens. Quam uocem Myeczlaus dux Opolienſis audiens, deſerto prælio fugit, & ſecum magnam partem militum traxit. Quod uidens dux Hēricus, ingemiſcens dixit, Gorze ſe nam ſtalo, id eſt, peius & moleſte nobis accidit: induſcenſq; ſuam quartam aciem fortiſsimorum militum, tres acies Tartarorum à duabus aciebus Polonorum diſiectas proſtrauit, & in fugam conuertit. Quarta autem acies Tartarorum, & maior omnium cum ſuo duce Peta ſuperueniens, horribili impetu bellum intulit, & bellum acerrimum inter utroſque durauit, magnaq; ex parte Tartaris cęſis, & in fugam ſpectantibus, quidam Tartarorum uexillifer ualde magnum ferens uexillum, in quo chi litera Græca depicta erat, talis X, & in ſummitate haſtilis imago teterrimi & nigerrimi coloris cum barba prolixa, cœpit incantando fortiter caput imaginis quatere, ex quo illico fumus & nebula horrendi & intolerabilis fœtoris in Polonos diffuſa eſt, ut penè exanimati, & inualidi ad bellum redderentur. Clamore itaq; horrendo eleuato, in Polonos Tartaricus exercitus conuerſus, acies eorum quæ interim integræ erant, dirupit, & eas magna ſtrage affecit. In qua dux Boleslaus filius marchionis Morauiæ dictus Syepiolka, & Pompo magiſter crucisignatorũ de Pruſsia cum multis inſignibus militibus necati ſunt. Dux uerò Henricus corona à Tartaris circumfuſus eſt, ut à tergo & fronte cęderetur, iamq; ſuis

omnibus

omnibus unà pugnantibus proſtratis, ad extremum circa eum non niſi quatuor milites uerſabantur. Sulislaus frater olim Vlodimiri palatini Cracouienſis, Clemens palatinus Glogouienſis. Conradus Konrathouicz, & Ioannes Iuanouicz, qui quanta potuerunt ui & conatu principem Henricum ex prælio educentes, ad fugiendum diſponebant: ſed ducis equus ſauciatus ſubſiſtebat. Tartari igitur ne Henricus euaderet, ueloci curſu conſequutum cum tribus præfatis militibus, quarto Ioanne Iuanouicz ab eis ſegregato uallauerunt, cum quibus aliquanto tempore decertabat: Ioannes uerò Iuanouicz equum recentem à Rocislao aulico ducali receptum, penetratis hoſtiũ cuneis duci adminiſtrauit. Quo aſcenſo dux ſequebatur Ioannem Iuanouicz, uiam per medios hoſtes ei parantem. Ipſoq; in curſu uulnerato, & euadente, dux Henricus intercipitur, & tertiò circumuallatur: dũq; audaciſsimè contra Tartaros dimicaret, & manu ſiniſtra eleuata, Tartarum ſibi obuium feriret, ab altero Tartaro lancea ſub aſcella trãsfixus, ex equo demiſſo brachio moribundus defluxit: quem Tartari ingenti ſtrepitu inconditarum uocum facto capiunt, & extra locũ certaminis quantum eſſet geminus Baliſtæ iactus pertractum, framea caput abſciderunt, corpusq; inſignibus omnibus deſpoliatum nudum reliquerunt. Occiſa eſt in eo prælio multitudo nobilium Poloniæ, inter quos clari & inſignes fuerunt Sulislaus frater Vlodimiri palatini Cracouienſis, Clemens palatinus Glogouienſis, Conradus Konrathouic, Stephanus de Vrbna, & Andreas filius eius, Clemens filius Andreæ de Peltznica, Thomas Pyortkouic, Petrus Kuſſa & cæteri. Corpus ducis Henrici poſt cladem in ſexto digito ſiniſtri pedis uix cognitum, & repertum per Annam coniugem eius in medio chori eccleſiæ ſancti Iacobi apud fratres minores Vratislauiæ ſepultum eſt. Põponius uerò magiſtri Pruſsiæ, & militum inſigniorum ſupra expreſſorum, in eodem monaſterio ſancti Iacobi Vratislauiæ corpora tumulata ſunt. Boleslai autem filij Marchionis Morauiæ funus in Lubens in choro conuerſorum humatum eſt, ſuper cætera corpora fidelium in loco prælij ſepulta, Eccleſia in hanc diem durans conſtructa eſt. Maxima uictoria de duce Henrico & Polonis Tartari potiti, lectis ſpolijs unicuique interemptorum unam auriculam abſciderunt, & nouem ſaccos grandes ad ſciendum numerum occiſorum repleuerunt. Ducis autem Hẽrici capite in longiori haſta erecto ad caſtrum Legnicz (oppidum enim metu Tartarorum exuſtum fuerat) applicuerunt, mandantes ut duce eorum occiſo, caſtrum eis aperirent. Caſtrenſibus cõuenienter reſpondentibus, quod pro uno duce occiſo plures duces filios occiſi haberent. Illi uerò circa Legnicz uaſtatis & incenſis uillis in Othmuchou ſe receperunt, ubi quindecim diebus ſtatiua continuando, omnem regionem per circuitum uallauerunt. Exinde Ratiborien. oram adeuntes, in Boleſisko octo diebus commorati, in Morauiam ſeceſſerunt, & Venceslao rege Bohemiæ in caſtris ſe continente, eã plus quàm uno menſe incendijs & cædibus uaſtauerunt: ab Olomunc ſeptimis caſtris in Hungariam peruenerunt, & maiori hordæ ipſius Bathi quæ Hungariam intrauerat ſeſe conſociauerunt.

Nobilium Polonorum ſtrages.

De cruenta uaſtatione Hungariæ per Bathi Imperatorem Tartarorum. CAP. IIII.

BAthi uaſtata & ad nihilum redacta Ruſsia, Hungariam cum quinquies centum millibus ingredi contendebat. Reſiſtentem ergo inter montes Sarmaticos, & in clauſa dicta Ruſsiæ introitum prohibentem, comitem palatinum Hungariæ à Bela quarto rege Hungariæ cum gentibus miſſum præfatus Bathi obruit & expugnauit, feſtinanterq; exurendo oppida & uillas ad Titiam fluuium qui uulgariter Ciſa appellatur, ex montibus Sarmaticis uerſus meridiem in Danubium fluẽtem peruenit. Et exinde gentes Tartarorum excurrentes, Vatiam cum ſua cathedrali eccleſia uaſtauerunt & incenderunt. Ad Peſt quoq; ubi rex Bela quartus exercitum contra Tartaros colligebat, ibant & redibant, aliquando appropinquando, nonnunquam uerò fugiendo, prout eſt mos pugnandi Tartaris. Quumq; copioſum exercitum, tam ex nobilibus quàm ſpiritualibus rex Bela coadunauerat, aduerſus Tartaros procedens ad fluuium Titiam applicuit, & caſtra metatus eſt, adhibitaq; cuſtodia mille armatorum ad pontem, putabat Tartaros nõ tranſire fluuium, quoniã altus eſt, limoſus multum, & impermeabilis. Tartari aũt qui multò maiores fluuios tranſierant, inuento uado Titiam noctu tranſnatarunt, & in aurora exercitum Hungarorum cum Bela rege eorum undiq; circundederunt, miſsisq; denſis, & quaſi infinitis ſagittis, uelut quum grando nebuloſus ac denſus cum fragore deſcendit, Hungaros perturbarunt, multos occidẽdo, plurimos uerò uulnerando. Hungari ergo ueluti impræparati, & abſq; ordine contrauenientes cadebant. Quod alij uidentes, meticuloſi clàm diſcedebant & fugiebant. Tartari uerò tanquã aſtuti, ſinebant eos per mediũ ſui tranſire. Vnde Colomannus frater regis ſic, & rex Bela quartus tanquam ignoti euaſerunt.

runt. Reliquos uerò concluſos Tartari crudeliſsimè ad unum necauerunt. Inter quos ſpirituales maiores ceciderunt, Mathias Strigonienſis archiepiſcopus, Vgolinus Colocen. archiepiſcopus, Georgius epiſcopus Iaurien. Reynaldus epiſcopus Tranſſyluanien. & eccleſiæ Nitrienſis epiſcopus, Nicolaus Scibinien. præpoſitus Vicecancellarius regis, Eradius archidiaconus Bachienſis, magiſter Albertus Strigonien. archidiaconus. De alijs autẽ ſecularibus nobilib. & ignobilibus ferè infiniti occiſi ſunt: & qui fugerãt cõſequuti in uijs necati iacuerunt. In Peſt etiã multi plebani collecti in ore gladij ſuperuenientib. Tartaris perierunt. Rex aũt Bela quartus properè fugit ad metas Auſtriæ, ubi captus & detẽtus fuit per ducẽ Auſtriæ: tandem dimiſſus ad reginam coniugẽ ſuam perueniens, ſeceſsit in Sclauoniam, illic uſq; ad perſequutionem Cadan cõmoratus. Vaſtata itaq; Hungaria ex una parte Danubij, in hyeme proxima gelato Danubio in partem alterã penetrauerunt, & ſedes inter Iaurinum & Strigonium fixerunt, ubi in hanc diem foſſæ & tumuli habitationis eorum cernuntur. Ex quo loco præfatam trans Danubium regionem ſpolijs, incendijs & occiſionibus crudeliſsimè afflixerunt. Quumq; in Tartariam ſecedere proponerent, diuiſo exercitu, princeps Cadan aduerſus regem Belam in Sclauoniam diuertit. A cuius facie territus rex, ad mare, tandem ad Polam ciuitatem fugit. Cadan autem quemadmodum cum Bathi conſtituerat, pertranſitis & uaſtatis Boſna, Seruia & Bulgaria ſubſtitit circa Danubium, donec horda Imperatoris Bathi ſuperueniret. At Bathi poſt diſceſſum Cadan uallauit & expugnauit Strigonium urbem, illa tempeſtate nobilem, cuius incolæ erant uarij mercatores, Almani, Gallici & Italici: & quia theſauros quos Tartari expetebant in terra ſuffoderant & occuluerant, idcirco omnes necauerunt, nulli ſexui, nulliq; ætati parcentes: deſtructaq; Strigonio, ſecus Danubium tranſeuntes ad exercitum principis Cadan operientem & expectantem peruenerunt. Tandem iuxta paludes Mæotidis uia priori in Tartariam abierunt. Tempus autem quo Tartari Hungariam afflixerunt, & multimodè uaſtauerunt, erat ferè biennium.

Quomodo Innocentius papa quartus miſit ad Cham Tartarorum, ne Chriſtianos perſequeretur: & quomodo fidem Mahumeti ſuſceperit. CAP. V.

DIſcedentibus Tartaris tota Europa contremuit, & principes Chriſtianorum timore perculſi, ne redirent conſulebant inuicem. Innocentius quoq; papa quartus ex conſilio Lugdunen. fratrem Aſcelinum ordinis prædicatorum cum pluribus fratribus eiuſdẽ & aliorũ ordinũ ad eos miſit, anno domini M.CCXLVI. qui per Almaniam & Bohemiam in Vratislauiam uenit, exceptuſq; & ueneratus eſt à Boleslao Sleſiæ & Vratislauiæ duce. Exinde tranſiens ad Lanciciam peruenit, à Conrado duce Mazouiæ cum ſuis recollectus et hoſpitatus. Dehinc ad Cracouiam deductus, à Boleſlao pudico, genitriceq; eius Grimislaua, & à Prandotha ordinario loci benignè ſuſcepti & habiti ſunt, pluribus pellib. ſubtilibus prouiſi, ſupra id quod proprio ære potuerunt emere, quoniam principes Tartarorum ſine munere adire nephas eſt. Tulit autem fortuna, ut eſſet apud Boleslaum pudicum principem Cracouiæ atq; Sandomiriæ, Vaſilko princeps Ruſsiæ, nepos matris ſuæ: huic itaq; cõmendati, in Ruſsiam per ipſum deducti ſunt: ad Kiouiam uerò uenientes, equos acquiſiuerunt pro conditione terrarum Tartarorum ualentes, qui pedibus aquam & pabulum ſub niuibus ſibi quærerent. Tandem ex Kiouia procedentes, plures duces Tartarorum pertranſierunt donec ad Cham ſeu Imperatorem Tartarorum applicuerunt. Cui legatione domini Papæ Innocentij quarti expoſita, poſtulauerunt ut deum uniuerſorum agnoſceret atq; coleret, & eum quem miſit Ieſum Chriſtũ: utq; gentem Chriſtianam crudeli nece, quemadmodum fecit in Polonia, Hũgaria & Morauia non perderet. Et accepto reſponſo, quod Cham per quinquennium gentem Chriſtianam non inuaderet, per eandem uiam ad dominum apoſtolicum cum literis Imperatoris Tartarorum redierunt. Habes in ſpeculo hiſtoriali Vincentij libro XXXII. hanc hiſtoriam, quam cautè legas neceſſe eſt, quoniã in aliquibus ſuperſtitioſa eſt. Poſt diſceſſum legatorum Chriſtianorum ſuperuenerunt legati Saracenorũ, perſuadentes Tartaris, ut ſectam & fidem Mahumeti acceptarent, tanquã faciliorẽ & tolerabiliorẽ, uoluptatibus plenam, uiriſq; belligeris competentiorem, Chriſtianorum autem religionem confutando dicebant eſſe otioſorum, imbecillium, & idololatrarum imagines colentiũ: Saracenorum uerò legem multis utilitatibus atq; uoluptatibus refertã, & cæterarum religionum ui & armis expugnatricem, ut ſuperbos debellaret, humiliatis uerò tributum conſtitueret. Placuit barbaris & ipſi primum Imperatori Bathi & omnibus Tartaris, tanquam uiris cordatis audacibus & ſenſualibus perſuaſio Saracenorum, ideo illam & non alteram ſuſceperunt. Et quum dicant Eiſſa Rocholla, id eſt, Ieſus eſt ſpiritus domini: Mahumet uerò Roſſolai, id eſt, Mahumet eſt iuſtitia dei, noluerunt ſpiritum dei Ieſum benedictum ſpiritualiter uiuere do-

Vincentij hiſtoria fabuloſa.

ucre do-

uere docentem acceptare:ſed iuſtitiam dei,hoc eſt Mahumet carnaliter & tanquam beſtiam ſenſualem in ſpurcitijs uolutantem,ab omnipotenti deo iuſtè in lacu pœnarum die ac nocte cruciandam amplexati ſunt.Itaq; ex tunc uelut & nunc Mahumetum uenerantes ſequuntur.Pentateucho Moyſi obediunt,circunciduntur,& legalia obſeruant,campanis carent:ſe quotidie lahi illo illoloh,quod in Latino ſonat:Non eſt deus niſi unus deus,clamant.Ingenue ſe profitentur Iſmaelitas,quia de Iſmaël ortos:Chriſtianos uerò dzintis, id eſt,paganos,& gaur,id eſt,infideles,& ſine religione appellant. Celebrant uelut alij Saraceni,tria in anno feſta,primum kuiram,id eſt,oblationis paſca in memoriam oblationis Iſaac,quando Abraam multarum gẽtium pater præcepto dei ipſum necare & offerre propoſuerat.In iſto feſto offerunt arietes,aues,alites &c.Aliud feſtum colunt pro animabus, tunc uiſitant ſepulchra ſuorum maiorum,operibus miſericordiæ inſiſtunt,& alunt pauperes.Tertium feſtum agunt pro ſe ſuaq; ſalute.Pro primo feſto ritè peragendo triginta diebus ieiunant,pro altero uno menſe,pro tertio duodecim diebus.

De moribus Tartarorum, & de contentis in terra eorum. CAP. VI.

TArtari ſunt homines ut frequenter ſtaturæ mediæ,pectore,& ſcapulis ampli,facie lati,naſo ſimi,colore tetri & deformes,robuſti uirib.& fortes,famẽ,frigus & æſtũ facilè patientes:equitatu ab ineunte ætate & arte ſagittãdi gaudentes. Omnia ſua ſecũ ducunt,uagi & inſtabiles loco,cũ uxoribus pueris atq; pecorib. in cãpis degũt.Ciuitates,uillas & domos non habent.Pro hyeme ad releuandũ à frigore, ad mare Caſpiũ diuertũt,quoniã illic ratione maris tẽperiẽ aëris inueniunt.Ad æſtatem in ſuã regionẽ redeũt.Aliqui eorũ unam porcam,duas,tresúe in longũ per iugera tria , quatuor & ultra ſulcant,arãt,& milio ſeminant,inde cibos & bairã,id eſt,paſtas faciunt.Non habẽt frumentum,nec aliquod aliud legumen,pecora & pecudes plurimas tenent,præcipuè caballos & caballas pro equitatu & uictu ualentes.Incidunt & uulnerant equos,cruoremq; & per ſe,& cũ milio uorant:carnes pecudũ,pecorum & equorum comedunt etiã ſemi crudas.Caballos pridie tum ſponte,tum morbo mortuos exciſo loco apoſtemato perlibẽter comedunt.Bibunt aquam,lac,& ceruiſiam ex milio coctam. Aquam Turchi & Tartari uocant Su:interdũ Tartari dicunt Suha,id eſt,aqua. Ceruiſiam aũt miliarẽ ſeu ex milio factã,buzã nominant,eandẽ Ruteni Bracha uocant.Laudant lac,præſertim komiz,id eſt acetoſum,eo quod ſtomachũ eorũ confortet,& medicinam purgatiuã faciat. In conuiuijs & cum hoſpitibus aduenisq; bibunt Araka,quod eſt lac ſublimatũ,quod mirabiliter & cito inebriat.Non furantur,neq; fures inter ſe patiuntur,rapto tamen uiuere uicinos ſpoliando periucundum & deificum eſt apud eos.Nõ ſunt artificia inter eos,nec pecuniæ, ſed res pro rebus commutant.Verum in horda Zauolhenſi,inceperũt aſpros , id eſt, argẽteos obolos Turcorũ accipere & tenere.In horda uerò Prekopeñ.ducatos acceptant. In horda Nohaiska res pro rebus dant,uafri & perfidi ſunt exteris,ſibi inuicem uerò & ſuis omnibus fideliſſimi.Indumenta ſæpenumero ex filtro & lana alba groſſe & planè facta gerũt. Oponce plurimum diligunt,in expreſſione huius nominis præponũt literã,i, ioponce,& nõ oponce nuncupantes,& eſt palliũ album ſpiſſum inconſutile pro imbribus & fluuijs benè utile.Terra eorum terra plana & abſq; montibus,abſq; lignis & arboribus,graminibus duntaxat abundans.Vias non habent,neq; nauigia,ſed per dies iter ſuum computãt, ut terra Zauolhenſium Tartarorum citiſſimæ equitationis,à flumine Volha ad mare Caſpium eſt quaſi triginta dierũ:equitant una die uiginti milliaria magna Germanica,pedib. non gradiuntur nec itinerant. Feræ apud eos reperiuntur,cerui,damæ,dorcæ,& ſnak; quod eſt animal quãtitatis ouis,in terris alijs non uiſum,lana griſeum, duo parua cornua habens,curſu uelociſſimum,& eſus carnium eius ſuauiſſimus. Et dum grex ſnak in aliquo campo inter gramina cõſpicitur,Cham ſeu Imperator Tartarorum cum ſuorum multitudine equeſtres uadunt,& omniquaq; circundant in altiſſimis graminibus deliteſcentes.Dumq; tympanis incipiunt ſonare,tunc ſnak tãquam metu perculſæ,rapidiſſimè hinc atq; illinc ab una parte circumſtantium ad alteram procurrunt,& iterum atq; iterum decurſando uadunt, uſquequo fatigati deficiant,tunc irruentibus Tartaris cum clamore occiduntur.

De finibus & metis Tartarorum Zauolhenſium. CAP. VII.

CLauditur terra Chã & Tartarorũ Zauolhenſiũ ab ortu ſolis mari Caſpio ſeu Hircano.A Septẽtrione cãpis longiſſimè,latiſſimeq; protẽſis. Ab occaſu fluminibus Tanai & Volha.A meridie partim mari Euxino ſeu Põto,partim altiſſimis montibus Iberiæ & Albaniæ.Mare Caſpiũ uocant Ruteni Chualens ke more: & eſt mare non ab Oceano,ſed à fluminibus illic defluentibus congeſtũ.Fluunt multa ac

magna flumina in aluearium illius maris, de ripis altis impetuoſè & quaſi per ſaltum exal-
to in medium decidentibus, & iuxta ripas ſub ipſas tranſeuntibus iter præbentibus. Vnde
fit ut ibi in æſtate à Perſis & Medis refrigerium quæratur: & in hyeme ratione euaparatio-
Tartari criniti. nũ temperies cõflatur. Iuxta illud mare & poſt ad orientẽ, ut Ruteni proferũt, ſunt Tartari
criniti, quos Tartari Calmuchi & paganos nũcupant, quoniam ritũ Mahumeticũ non co-
lunt, nec crinis capitis abradunt, quemadmodũ Tartari oẽs radunt, præter adoleſcentes, q
ralà coma binos radios criniũ ab aure dextra, & alium à ſiniſtra uſq; in brachia prominen-
tes, in ſignum innubilitatis aut uirginitatis relinquunt. Ab occaſu ſunt flumina Tanais &
Don flu. Volha. Tanaim Tartari Don appellãt, qui ſecundũ fontes ſuos ex ducatu Reſenſco à du-
ce Moſcouiæ occupato, uerſus ſeptentrionẽ fluit. Pòſt flectitur in meridiẽ, & tribus oſtijs
paludes Meotidas ingreditur: imò ipſe paludes Meotidas cauſat. Sunt iã circa Tanaim ar-
bores, pomaq́; et alij fructus: ſunt & mellificia quercina nonnulla, & pauciora de pino. In-
de eſt quod Tartari ſanctũ Don dicunt: quia iuxta illũ, uictum ex fructibus, melle & piſci-
Edel flu. bus reperiunt. Volha fluuius Tartarice Edel nuncupatus, ex Moſcouia profluit, ex fonti-
bus ſeptentrionalibus & occidentalioribus quàm Tanais: qui quum ad ſeptentrionẽ flu-
eret, longo Tanaim circũiẽs interuallo, deflectitur in orientẽ & meridiẽ, & uiginti quinq;
oſtijs ſeu fluminibus in mare Euxinum delabitur. Diſtat Tanais à Volha quinq; hebdo-
madarum itinere, ad minus ueloci curſu trium hebdomadarũ equitatione, uel plus. Et eſt
Volha triplo maior quàm Don. Viginti quinq; aũt partitiones, ſeu particularia flumina i-
pſius Volhæ ſunt magna: minora autem ex eis ſunt tanta, quantus Tyberis Romæ, aut
Viſla poſt Cracouiam. Sunt multũ piſcoſi præfati fluuij, ita quod framea Tartari, cæteriq;
tranſeuntes in ripa ſtãdo piſces cũ aqua decurrentes ſecent & tollant. Eſt iuxta hos fluuios
Tanaim & Volna air, id eſt, calamus aromaticus, qui & broſtuorſc dicitur, in maxima co-
pia. Ibidẽ reuponticũ, quod Tartari nominant cinireuent, creſcit: & cinireuent nomen eſt
Perſicũ. Itẽ cucilabuca, uel ut alij exprimũt hilcabucha: & in Latino ſonat oculus cornicis:
& eſt multæ calefactionis. De ortu horũ fluminum Don & Edel, quum de Moſcouia tra-
ctauero clarius dicam. Quoties aũt Tartari Zauolhenſes in terras noſtras ſpoliatũ ireua-
dunt, & per hæc & alia flumina abſq; nauigio, alligatis ſarcinis deſuper, coniugibusq; &
pueris in dorſis equorũ ſedentibus, ipſimet caudas caballorũ tenentes tranſnatant, & rapi-
nas, crudelitatesq; plurimas inferunt. Ad meridiẽ uerſus mare Caſpium ſunt mõtes Iberię
& Albaniæ, quos Rutenia gẽte Piaſihorſci Circaci, quaſi quinquemontani Circaci uocãt.
Inter illos ſiquidẽ montes ſunt Gazarorũ gentes, quas ut Morauica Legenda depromit,
ſanctus Cirullus & Metudius fratres, per Michaëlem imperatorem Conſtantinopolitanũ
miſsi, ad fidẽ Chriſti conuerterunt, & uſq; nunc fidem & ritum Græcorũ profitentur: ſunt
homines bellicoſi, in tota Aſia & Aegypto acceptabiles. Apud hos Tartari Zauolhenſes
tela comparant. Verum hac ætate Græci illas gentes Abgazari & Abgazeli nominant, et
uicinæ iuxta illos ſunt gentes Circaſsi & Mengrelli, oẽs de ritu Græco per beatum Cirul-
lum in fidem Chriſti reductę. Inde ſanctus Cirullus rediens ex mari Euxino ſeu Põtico (in
quo omnipotens deus mirabilis & glorioſus in ſanctis ſuis, dederat habitaculum & eccle-
ſiam marmoream per manus angelorum ſancto Clementi ſtructam, quam ſingulis annis
in feſto ſancti Clementis & ſeptẽ diebus, mari recedente & ſiccato, ſecurè circumſiti inco-
læ aggrediebantur, ſanctum dei uenerando, collendo & extollendo) ſuſtulit corpus ſancti
Clementis, & in Morauiam prædicaturus Chriſtum dominum ſecum tulit & aſportauit.
Deinde Romam euocatus, & per papam Nicolaum citatus, prędictum corpus ſancti Cle-
mentis Romam detulit, & in eccleſia ſancti Clementis honorifice depoſuit. Ipſe Cirullus
cum Metudio fratre in eadem baſilica beati Clementis Romæ ſepulti: ſed non reperta oſſa
illorum, quantum libet ſummè deſiderata in eadem baſilica quæſita. Ex montibus Circaſ-
ſorum piacihorski, ſeu quinque montium fluit magnus fluuius Tirck in Tartarico nuncu-
patus, rapidiſsimo curſu lapides ſecum uoluens, & multos piſces, in mare Caſpium deflu-
it. Poſt hunc ex eiſdem montibus fluuius Cohan, minor quàm Tirck, in prænominatum
mare Caſpium deſcendit.

De genealogia imperatorum trans Volham incolentium. CAP. VIII.

QVatuor ſunt hordæ Tartarorum, totidem imperatores eorũdem, ſcilicet horda
Zauolhenſium, horda Precopenſium, horda Coſanenſium, & quarta horda
Nohacenſium, quintamq; addunt quæ imperatorem non tenet, & nuncupant
Horda. eam Cazacca: de his inferius dicetur. Horda in Tartarico multitudinem ſi-
gnificat. Principalis ergo horda eſt Czahadaiorum ſiue Zauolhenſium,
quæ Tak Xi, id eſt, capitalem hordam, uel homines principales & liberos ſeſe nomi-
nat, tum quia nulli ſubijcitur, tum quia ab ipſa cæteræ hordæ propagatæ ſunt. Ob hoc &
Moſco-

Moſcouitæ magnam hordam Zauolhenſium hordam appellant. Inde etiam imperator eorum Ir Tli Xi lingua ipſorum, hoc eſt, liber homo dicitur. Dicitur & Vlu cham, quod ſonat magnus dominus, ſiue magnus imperator: ulu enim magnus, cham uerò dominus & imperator eſt. Eundem aliqui magnum canem dixerunt, & malè interpretati ſunt: quia Vlu cham non ſignificat magnum canem: cham etenim cum aſpiratione dominum & imperatorem: & cham ſine aſpiratione cruorem & nunquam canem ſermone Tartarorum deſignat. Produnt itaq; & referunt Tartari, quod quædam uidua concepit & peperit filium nomine Cinkis, & quum filij ipſius tanquam adulteram necare uoluerunt, finxit & excuſauit ſe non ab homine, ſed à radijs ſolis concepiſſe. Cui figmento filij credentes matrem liberam dimiſerunt. Natus ergo eius Cingos uel Cinkis, homo ſortis humilis, creuit in uirum magnum & fortem: & is fuit primus propagator & ſator imperatorum Czahadaiorum ſeu Zauolhenſium. Huius filius fuit Iocucham gentilis & paganus. Iocucham genuit Zaincham tertium imperatorem, qui in orbe terrarum, & maximè in Polonia, Hungaria & Ruſsia dicitur Bathi. Iſte deſtruxit Gothiam & Ruſsiam, & uaſtauit Poloniam, Sleſiam, Morauiam & Hungariam, prout à principio dictum eſt. Idem Bathi fuit gentilis primum: tandem ſectam Mahumeti perſuaſus cum Tartaris ſuſcepit, quam in hanc diem tenent & ſequuntur. Quartus imperator ex Bathi genitus fuit Temir Cutlu, & interpretatur ex Tartarico felix ferrum: temir felix, & cutlu ferrum: erat ſiquidem felix & bellicoſus. Iſte eſt ille Tamerlanes in hiſtorijs celebratus, qui totam Aſiam uaſtauit, & uſque ad Aegyptum pertranſiit. Iſte imperatorem Turcorum Peſaitem primum conflixit, & captiuatum catenis aureis alligauit, & poſt in breui dimiſit. Iſte habuit exercitum duodecies centena millia. Fuit & alius princeps Tartarorum eo tempore Acſac Cutlu, quod in Latino ſonat claudus, uel claudum ferrum: quoniam claudus erat, ſed ferox. Is multa bella feliciter geſsit, & ciuitatem magnam in terra Czahaidi, id eſt, Tartarorum Zauolhenſium, nomine Cumumedezar expugnando deſertauit, & in ſolitudinem redegit. Stant domus illius ciuitatis muratæ uacuæ, & eccleſię olim Gothorum trecentę in ritum Mahumeticum & Meſquitas abſque habitatoribus redactæ. In caſtro illius ciuitatis fit ſepultura imperatorum Zauolhenſium. Quintus imperator ex Temir Cutlu progenitus fuit Temir Czar. Iſte dicitur, per Vitoldum ducem Lithuaniæ & Vladiſlaum regem Poloniæ in auxilium contra cruciferos Pruſsiæ euocatus fortiter pugnans ferro occubuiſſe. Sextus imperator ex Temirczar genitus fuit Macmetczar. Ex iſto genitus eſt Achmetczar ſeptimus imperator & achmet ſermone Tartarorum exponitur componibilis. Achmet genuit Sziachmet octauum imperatorem. Sziachmet ſonat quaſi religioſus achmet: & Tartari cognominant ipſum Siachmet, quod eſt martyrizatus Achmet: quia per Lithuanos captus detinetur, in Couno incarceratus, iſte euocatus per Albertum regem Poloniæ, & per Alexandrum magnum ducem Lithuaniæ in ſolatium contra Mendligeri imperatorem Procopenſium Tartarorum anno domini milleſimo, quingenteſimo uenit ſub hyemem cum ſexaginta millibus pugnatorum: mulieres uerò & pueri fuerunt ſupra centum millia: & quia hyems fuit horrida, intenſiq; frigoris, coniunx eius per imperatorem Precopenſem clàm uocata, frigus & inediam non ferens, in Precopa Siachmet marito ſuo cum magna parte exercitus fugit. Itaq; Siachmet militibus diminutus, & intenſiſsimo frigore preſſus, per Mendligeri Precopenſem oppugnatus, diſiecto eius exercitu conflictus eſt, & cum trecentis equis uerſus Baiazetem Turchorum imperatorem fugit. Quumq; in Bialigrod, quod ſonat album caſtrum iuxta mare ponticum perueniſſet, intellexit ſe captiuandum mandato imperatoris Baiazet: idcirco præpeti curſu retro cum quinquaginta equis fugit, & in campos propè Kiou euaſit. Capitaneus uerò Kiouienſis per exploratores de ipſo certior redditus, circundedit eum cum ſuis & captiuauit, in Vilnamq; Lithuanis miſit, unde aliquoties fugerat, & conſequutus, comprehenſus & reductus eſt. Alexandro autem rege Polonię & magno duce Lithuanię conuentionem generalem in Breſce Rutenorum agente, aduenit mandato eius Sziachmet ex Vilna, & magnificè per regem Alexandrum ad unum milliare obuiam ſibi eunti ſuſceptus eſt: deinceps in Radom per Polonos, ut reduceretur in Tartariam trans Volham, conductus aliquot millibus armatorum leuis armaturæ, decretum eſt: & ut competentior reductio, & à ſuis laudabilior ſuſceptio fieret, præmiſerunt Cazac Soltan fratrem germanum Sziachmet: qui trans Volham peruenit, & cum Albugerim czar patruo Sziachmet in Czahadai terra eorum cognata moratur. Siachmet uero pro expeditione armatorum in Lithuaniam tranſiens, ad ſuggeſtionem Mendligeri Precopenſis imperatoris captiuatus eſt denuo per Lithuanos, & in Couno, quod eſt caſtrum iuxta mare Balteum, detruſus ac incarceratus eſt, uerè Siachmet, id eſt martyrizatus, à ſuis nuncupatus.

Vlu cham.

Tartarorum Catalogus imperatorum.

Quod

Quod gentes Scythiæ inquietæ ſunt & ſemper rapaces. CAP. IX.

NOn poſſunt Tartari in quiete uiuere, quin ſemper uicinos impetant ac inundant, prædamq́ ex ſpolijs hominum ac pecorum abigant & reportent, & hoc commune eſt omnibus hordis Tartarorum, ab exordio & ingreſſu eorum in hanc diem: unde pauca pro multis exemplificando. Anno domini milleſimo, ducenteſimo, quinquageſimo quarto ingens Tartarorum exercitus ex multis legionibus conflatus, & per gentes Rutenorum atq; Lithuanorum adauctus, cum ducibus Tartarorum Nogay & Thelebuga poſt feſtum ſancti Andreæ in terram Sandomirieſem aduenit, tranſiensq́ per glacies induratas fluuiæ Viſlæ, tam ciuitatem, quàm eccleſias eius incēdit, caſtrumq́ in quod uniuerſa Sandomirienſium regio cum uxoribus, pignoribus, ac fortunis confugerat cinxit, & illud nocte ac interdiu expugnauit: ſed quum non præualuiſſet, duces Ruſsiæ Vaſilco & Leo filij Danielis regis Ruſsiæ doloſè ſuaſerūt omagium & ſubiectionem præſtituros propter ſecuritatem, quod Sandomirienſi fecerunt. Tartari autem fide uiolata clamore ualido & concurſu inuecti in caſtrum, omnes crudelibus ſupplicijs truculentiſsimè enecauerunt, fluxitq́ ſanguis occiſorum de colle arcis tanquam quidam riuus in Viſlam. Alios uero homines occidere faſtidientes, tanquam gregem cumulatos in Viſlam impulerunt & ſubmerſerunt, effuſiq́ è Sandomiria Tartari ducatum præbentibus Rutenis, in Cracouiam uenientes, & eam uacuam habitatoribus reperientes, in tecta & ualetudinarios ſæuierunt, tribusq́ menſibus graſſati, nullam reſiſtentiam paſsi, onuſti præda in Tartariam reuerſi ſunt. Præterea apud Cracouiam puer natus uix ſemeſtris (mirabile dictu) articulata uoce Tartaros uēturos & Polonorum capita præciſuros prædixit. Cunctis trementibus interrogatus, an ipſe etiam Tartarorum aduentum timeret, reſpondit plurimum ſeſe timere, quum inter alios ſuum caput eſſent præciſuri. Et ecce ſub intenſiſsimis frigoribus & denſiſsimis niuibus ferociſsima gens Tartarorum famem ſedatura, ducibus Nogay & Thelebuga primum in Lublienſes & Mazouiæ, & poſt in Sandomirienſium, Siradienſium & Cracouienſium oras in numero locuſtarum uenit. A caſtro & ciuitate Sandomirienſium, cum ignominia & ſtrage, militibus qui in præſidio erant, ſtrenuè tutantibus repulſi plures eccleſias, monaſteria & munitiones obtinuerunt & incenderūt. Ad Cracouiam autem in uigilia natiuitatis Chriſti applicantes, & eam expugnari adorſi, aliquot inſignes eorum amiſerunt, ululatuq́ edito ab ea diceſſerunt, & depopulationem cum ſpolijs longius extenderunt. Dux Leſco niger de uiribus ſuorum militum diffidens, in Hungariam cum Griffina ſua coniuge ſeceſsit. Et Tartari graſſantes ad alpes Pannonias & ad Sleſiam peruenerunt. Terris itaq; prædictis ſpoliatis, ſacerdotibus, lactantibus, & ſenibus trucidatis, cum ingenti præda hominum ac pecorum abſceſſerunt, quum apud Vladimiriam Ruſsiæ parentes uiginti unum millia de uirginibus duntaxat nondum nuptis computauerunt: ex quo multitudo cæterorum uirorum & fœminarum poterit æſtimari. Eodem ferè tempore Tartari per Cumanos inducti, Hungariam cædibus, & ſpolijs uſq; ad Peſt uaſtauerunt: & in ea ab octaua epiphaniarum uſq; ad feſtum paſchæ commorati ſunt. Item eodem anno Tartari imperium Conſtantinopolitanum inuaſerunt, & pluribus hominibus trucidatis, multa loca deſertauerunt. Vnde ex his liquet, quod Tartari nunquam ſine ſpolijs uiuunt, & quod uicinas gentes turbant & inuadunt, ueluti iſtis annis Tartari Precopenſes ſæpenumero Valachiam, Ruſsiam, Lithuaniam & Moſcouiam affligunt. Tartari uerò Nohaienſes & Coſanenſes Moſcouiam inuadunt, & ſpolijs atque cædibus implent.

Tartarorum perfida ſæuitia.

Prodigium.

Quæ gens, quæ natio habitet in Scythia. CAP. X.

QVum ſint trecēti & ſex anni, quod Tartari ingreſsi occupauerūt Sarmatiā Aſiaticā ſeu Scythiā, pulſaret forſan quēpiā dubitatio, quęnam gentes inhabitarint præfatā Sarmatiā Aſiaticā & nunc, & priſcis tēporibus Scythiā appellatam. Ad hoc ex prępcedētibus facilè eſt ſecundū hiſtorias reſpondere, quōniā Gothi illas terras tēpore aduentus & ingreſsionis Tartarorū incoluerūt, à uicinis Polouci nūcupati, quod ſermone Sclauorū, Rutenorum & Moſcouitarū rapaces & ſpoliatores ſonat: quia tunc Gothi quemadmodum nunc Tartari tanquam canes uenatici uicinas inuadentes nationes moleſtabāt ac ſpoliabant. Sed altius exordiendo dicamus quod ſecundū Ptolomæum Pheludianum in ſecundo Quadripartiti, angulus Aquilonis ſeptētrionalis, ubi nunc reſidēt Tartari, eſt de partitione trianguli ſignorū ſeptentrionalium aureorū: dominaturq́ in eo Saturnus cū ſigno aquarij, qui reddit præfatū angulum ferocem & horrēdum ſecundum incolas eius: ſic enim inquit idem Ptolomæus: Qui in confinib. terrarum Sarmatiæ & terræ Aſcardę conuerſantur, Aquario & Saturno aſsimilantur: unde maioris ſunt crudelitatis, qualitatesq́ animarū ſuarū ferociſsimæ. Hæc ille. Malignę ſiquidē eſt in-

fluentiæ

fluentiæ ille falcifer Saturnus, & humano generi infeſtiſsimus, ſuis contrarijs qualitatibus frigiditatis & ſiccitatis ſemper contrarius. Ex illo ergo angulo conſurrexerunt & uſq; in hanc diē inſurgunt nationes rigidæ & crudeles, humanum genus perturbātes, ſecundum quod Hieremias primo capitulo dixit: Ab Aquilone pādetur omne malum, ſuper omnes habitatores terrę. Quod ſi cui placeret examinare, manifeſtiſsimum et uerum, quia diuinū oraculum, apparebit. Ibi enim hiſtoriæ, & Ptolomæus in loco præallegato tradunt mulieres quę Amazones dicuntur, habitaſſe, illis tēporibus terror mundi: nam fragilitate ſexus abiecta, plures terras uexauerunt, Aſiamq; minorē occupauerunt, & Epheſum famoſam urbem conſtruxerunt. His deletis & exterminatis ſucceſſerunt aliæ nationes Scythæ cōmuniter nuncupatę, orbi terrarū utplurimum moleſti. Tandem ſuperuenerunt Gothi, qui & Gethæ uocantur, quorū captiui à Grecis, & comicis eorum Geta, & à Dacia Dauus & Dacus, tanquam ſclaui & ſerui dicti & nuncupati fuerunt. Hi longo tempore poſſederunt illas terras, ciuitatesq; & caſtra mutauerunt: præda ut ſemper uixerunt, donec ex Iuhra à finibus ſeptentrionalis Scythiæ ſuperuenerunt Iuhri, qui poſtea Hugui, deinde Hungari ſunt dicti. Hi Gothos ſui multitudine prsteſſerunt & expulerunt. Ciuitates tamen & quædam caſtra non obtinuerunt. Gothi pulſi alienas ſedes intrauerunt: primumq; Alanos, Roxolanos, Rutenos & Vandalos eiecerunt: tandem iuxta mare Ponti commorati, Bulgariam, Thraciam, & imperium Conſtantinopolitanum inuaſerunt, quos Zeno imperator perhorreſcens & ſuſpectos habens, ad Italiam liberandam de manibus Odoacri Eruli miſit, prout infrà dicetur. Vandali uerò & Alani uagi, à Conſtantino Magno ſedem petierunt, & pro manſione Pannonias acceperunt. De his ſpecialiter inferiùs tangetur. Iuhri autem multiplicati per flumina magna tranſeuntes, ut fertur, per uenatores ceruam ſequentes ducti & animati, terras Ruſſorum intrauerunt, & Pannoniam properè aggreſsi ſunt: præficientesq; eis Attilam in ducem, ferè toti Europę moleſti fuerunt. Deinceps Gothi q̄ ſup remāſerant, pace oblata multiplicati ſunt, & Tartaros inuaſores, imò & exterminatores, prout in principio huius operis diximus, acceperunt. Hęc ſummariè de habitatoribus Sarmatiæ Aſiaticæ dicta ſunt. In ſequentibus autem ampliùs & particulariùs dicetur.

Amazones. Gethæ. Hungari. Iuhri.

De Gothis. CAP. XI.

GOthi de Scythia pulſi partim in Taurica inſula, & iuxta eam, iuxtaq; mare Ponti cōmorati ſunt: partim uerò cū Ragaſo rege eorū plus quàm ducenta millia Italiā inuaſerunt: & quū Roma tremeret, & tantā potentiam expaueſceret, multitudo eorū in aſpero montis Feſulani iugo inedia cōſumpta eſt: captusq; & in uincula coniectus eſt Ragaſus rex: exercitus uerò eius tanquā pecudes diſiectus, trucidatus, & uenundatus eſt. Hi aūt qui circa Tauricam & Pontū ſederūt, bifariam diuiſi ſunt, & qui cum duce Alarico ad occaſum in Italiam & Galliam profecti ſunt, Viſigothi, id eſt, occidētales Gothi uocati ſunt. Qui uerò cum principe Frigiderno in locis ſuis ad mare Pōti permanſerunt, Oſtrogothi, hoc eſt, orientales Gothi ſunt appellati. Exinde apertum & manifeſtum eſt, unde Oſtrogothi & Viſigothi dicti ſunt. Patet, etiam, quod Gethi ſub rege Daciæ in Gothia degentes, friuolè & ineptè eis nomina Oſtrogothorum & Viſigothorum appropriant, quum non de ipſis, ſed de his quos diximus circa Pontum & Myſiam commorantibus, & illis ad Gallias tranſeuntibus, orientales et occidentales Gothi primum & uerè dictum ſit. Illi autem in Gothia, in ſeptētrione ad oceanum in terra algidiſsima, haud in oriente degunt: maleq; & abſurdè aliena nomina eis uſurpant. De hoc uide Paulum Diaconum libro decimo ſexto, capite ſecundo. Orientales quoq; Gothi Myſiam & Thraciam, ceteraſq; Conſtantinopolitani imperij prouincias ingreſsi ſunt, quos imperator expaueſcens, & ab Imperio Conſtantinopolitano ſemouere cupiens, cum Theoderico rege eorum ad liberandam Italiam contra Odoacrū miſit. Hi per Seremium & Pannoniā gradientes, quum prope Aquileiam circa fluuium Sontium ſe ſuaq; iumenta reficerent & pabularent, Odoacrum cum grandi exercitu uenientē, & eis oppugnationē inferentē fuderunt. Qui fugiens Romam peruenit: & quia clauſas ei portas reperit, retrocedēdo ad Rauennā cucurrit: quā Theodericus obſidione cinxit, & poſt trienniū cum eo compoſitione facta, dolo occidit, totiq; Italiæ dominatus eſt. Qui aūt reges Gothorum in Italia, Gallia, & Hiſpania fuerunt, de facili ex hiſtoricis colliges: quoniā de his non eſt mihi intētio principalis ſcribendi. Iuhris aūt ſiue Hungaris, de Sarmatia Aſiana in Pannoniā abeuntibus, reliquiæ Gothorum auctæ & multiplicatę ſunt, quas Tartari ab oriēte ſuperuenientes in toto deleuerūt: ſed & ciuitates, caſtraq; demoliti ſunt, ut ſolū in Taurica inſula reſidui reperirentur. Verum Ianuenſes ex Italia Theodoſiam ſeu Caffam urbem famoſam in Taurica inſula ſub ipſis obtinuerūt, & coloniam fecerunt. Tandē Tartari de familia Vlanorū, de quibus infra dicetur, per portum ſeptentrionalem inſulam ingreſsi, totam cum oppidis, pagis

& campis occupauerunt, ducibus de Mancup, qui generis & linguę Gothorum fuerunt, duntaxat caſtrum Mancup retinentibus. Poſtremò Mahumet octauus Imperator Turcorum, auus moderni Selambeci imperatoris, Tauricam inſulam comprehēdit, Caffam expugnauit, Tartaros Precopenſes ſeu Vlanos cum toto Cheroneſo homagiales ſibi fecit, & ultra inſulam ad ſeptentrionem, caſtrum Azau in ripa Tanais incaſtellauit, & in hunc diem Turci tenent. Binos quoq; duces & fratres de Mancup unicos Gothici generis linguagij ſuperſtites, ad ſpem gregis Gothorum prolificandorum, gladio percuſsit & caſtrū Mancup poſſedit. Sicq; Gothi penitùs tam circa Sarmatias, quàm in Italia, Hiſpania, & Gallia extincti ſunt, nec eorum genealogia ampliùs comparet.

De Alanis, Vandalis & Sueuis. CAP. XII.

ALani fuēre gentes in Alania regione Sarmatiæ Europianæ, flumini Tanai contiguæ & conterminæ: & eſt regio plana, ſine montibus, paucas ſinuoſitates & colles habens: caret colonis & habitatoribus, quoniam ab inuaſoribus eiecti & diſperſi, in alienis prouincijs conſumpti & extincti ſunt. Stant campi Alaniæ latè profuſi, tam Alanis quàm aduenis poſſeſſorib. orbati ac deſerti: duntaxat interdū Cazaci eam pertranſeunt, quærentes, ut moris eorū eſt, quē deuorent. Cazac Tartaricum nomen eſt, Cozac uerò Rutenicū, ualens in lingua Latina ſeruulē ſtipendiarium, graſſatorem ſeu reyteronē: ſpolijs enim uiuunt, nulli ſubiecti, gregatim latiſsimos & uacuos campos tres, ſex decē, uiginti, ſexaginta, &c. numero percurrentes. Creſcit in illa terra calamus aromaticus uberrimè, tartarskiezele à Polonis nomine à Tartaris mutuato nūcupatus: quoniam non longè à Tartarorū regione creſcit & multiplicatur. Aſt Vandali ſunt & fuerūt populi Germaniæ, ut ſuis traditionibus celebrant Plinius, Suetonius Tranquillus, & Cornelius Tacitus, ſecus flumen Vandalum à regina eorum in libamen & ſacrificiū dijs ſuis pro uictoria ex inimicis adepta, ſpōte in ipſo ſubmerſa appellatū. Hoc flumen Iſtula & Viſla uocatur. Vt autem de Vandalis completior hiſtoria referatur, accipiendum eſt, quod Sclaui ex lauā filio Iaphet per Heliſam procreati ſunt. Noë ſiquidē genuit Sem, Cham, & Iaphet. Iaphet uerò Iauan quartogenitum & fratres eius. Iauan iuxta mare Ionium & Aegeū Grecos edidit & multiplicauit, ſimul & Helladicos & Aeolios, Sclauoſq; per filium ſuum Heliſam propagauit: à Iauan enim Ionium mare dictum eſt: Hebræi quoq; Ionios & Grecos lingua eorum Iauan uocitant. Hæc eſt ſentētia Ioſephi de filijs Noë. Sclaui itaq; mox poſt Græcos ad occidentem terras poſſederunt, Seruiam, Ruſciam, Dalmatiam, Myſiam, Bulgariam, Boſniam, Croaciam, Pannoniam & Sclauoniam. Fuerunt autem principes Lech & Czech bini fratres, Iauan nepotes, de femore Heliſæ deſcendentes, Croaciam ac Slauoniam per Crupam fluuium rapidum & uelocem diſterminatas, forte cum cognatione & familijs eorum inhabitantes, regiam, locumq; principalem ſuæ reſidētiæ in Pſari caſtro ac uillagio eius nominis tenentes: uilla uſq; in hodiernum diem cum ſuo nomine Pſari permanet ad fluenta Crupæ, plures inhabitatores & colonos, noſtro æuo etiā linguagij Sclauonici habens. Caſtrum uerò demolitum ſolas ruinas & fundamenta arcis demonſtrat. Quum aūt ex multiplicatione hominum & genealogiarum Dalmatia, Croacia & Sclauonia eas non comprehēderet, ſępenumero iurgia & cædes inter fratres, principes & cognatos pullabant. Quapropter præfati duces Lech & Czech uitando peſsima facinora, parricidia & mortes hominum animo concordi & conſilio ſalubri, collectis rebus & gentibus eorum, per familias et colonias cum tota ſuppellectile, quantulacunq; tunc habebatur, relictis ſedibus natiuis, ad occidentales diuerterunt regiones exploratum ire & percontari nouas ſedes. Sciebant nanq; orientales meridionaleſq; regiones colonis & habitatorib. occupatas atq; refertas: & idcirco fruſtra eas aggrediēdas & quærēdas. Profecti itaq; peruenere in Morauiam & Bohemiam, & luſtrata uniuerſa illa regione, uaſta quidem & nondum culta perſpecta & aura eius ſalubri, & gleba fertili, fixerant tētoria in mōte qui Rzip dicitur: cœpitqúe Czech frater minor, loci amœnitate delectatus, à maiori natu germano ſuo Lech plurimis inſtantijs petere terras Morauiæ & Bohemiæ in hæreditatem ſuam, poſterorumq; ſuorum perpetuendas & populandas: Lech autem ad obeundam & nutriendam beneuolentiam fraternam, conſenſit uotis, petitionibuſq; Czech, & ualedicens proceſsit cum ſuis uerſus orientem & ſeptentrionem, deuenienſq; in terras incultas, à nemine unquam habitatas, Sleſiæ & maioris Poloniæ, ſuos ſuaq; omnia expoſuit & firmauit: multiplicatiq; Lechitę, qui & Poloni, in his locis maioris Poloniæ & Sleſię, creuerūt Deo uolente in maximo numero, & impleuerunt Vandaliam, id eſt, Poloniam, iuxta flumen Vandalum, qui nunc Viſla nominatur. Impleuerunt Pomeraniam, Caſſubiam, & totam regionem ſecus mare Germanicum, ubi nunc eſt Marchia, Lubec & Roſtoc uſq; ad Veſtualiam, ſortitiq; ſunt uarias nominationes ſecundùm uarietatem locorum, quæ inhabi-

Bohemi & Poloni ex Sclauis.

runt:

runt: & hi, qui penes fluuium Sueuum, nunc in Teuthonico Spre, ſeu Spreua dictū com morati ſunt, Sueui nuncupati: & alij iuxta eos Burgundi, à caſis, & aceruis, quos lingua ſua Polonica Brogi uocant, appellati ſunt: ſicq; de reliquis, Dreuianiæ, & Trauianæ à copia lignorum, & graminum nomina perceperunt. Tempore autem imperatoris Augusti, ut refert Bergomenſis in ſupplemento Burgundorum, octuaginta millia ex Septentrione uenientes, ripas Rheni inſederunt, quos Druſus, & Tiberius nepotes Octauiani, ut refert Paulus Oroſius, expulerunt, & repedare in cognatas ſedes compulerunt. Tandem Druſus Rhenum, & Albim fluuios tranſeundo pugnauit. Albis fluuius eſt per Bohemiam, & Miſniam uſq; in mare Germanicum decurrens, Labya in Bohemico nuncupatus, & in Sueuos, & Burgundos incidit, quibus cū cruentiſsimam pugnam egit cū uictoria. Sed uictor Druſus in eodem prælio per ferociſsimam Sueuorum gentem necatus occubuit, & in Maguntiam relatus ſepultus quieuit. Exinde Cæſar Octauianus, ut miteſcerent ſub mitiori cœlo, Sueuos, ut inquit Suetonius Tranquillus, traduxit in Galliam, atq; in proximis Rheno agris collocauit: ubi urbs Auguſta in honorem imperatoris Auguſti ſtructa eſt: qui tranſlati in hanc diem Sueui à priori patria, & Vindelici à linguagio Vindelicorum atq; Sclauorum, nominātur, ipſaq; urbs Auguſta, Vindelicorum Auguſta dicitur. Hæc referunt præfatus Suetonius Tranquillus, & Martinus in ſua Martiniana parte ſecunda, ſub deſcriptione Cæſaris Auguſti: tametſi Sueui de prouincia eorum cis mare Germanicum ſita educti fuerunt: alij tamen Poloni, Vindelici, & Sclaui ſub intrauerunt, & illam regionem repleuerunt. Vnde tempore Valentiniani imperatoris, ut dicit Oroſius, & Bergomenſis in Supplemento, Burgundi iterum ex Septentrione de terra Vindelicorum ſurgentes, ad Rhodanum fluuium pertranſierunt, & quia pacificè illas terras caluerunt, à uicinis eorum intacti, Burgundiam ex ſuo nomine uocatam conſtituerunt. Sed Vindelicos circa Lubec, Roſtoc, Mekelsburg, & fluuium Sueuū imperatores Henrici, tanquam gentiles Chriſtum colere nolētes expugnauerunt: ſicq; ad extremum Henricus tertius deuictis prædictis gentibus Teuthonicos in eorum loca induxit, & locauit. Refert quoq; hiſtoria Henrici tertij, quod quatuor reges Vindelicorum capti, diebus feſtis, & diebus coronationis ſuæ lebetes, & caldaria in ignominiam eorū ad coquinam eius ferebant. Et uerum quidem eſt, quod uſq; in hodiernam diem perdurant Vindelici, ſeu Sclaui in illis locis circa Lubec, Roſtoc, Miſnam, & Marchiam, non in urbibus, ſed in pagis, & uillagijs, præcipuè hi, qui Sarbi, & Vindæ uocantur, permanent, & nomina Polonorum atq; Vindelicorum priſca in nominatione locorum, caſtrorum, & ciuitatum. Nam Lubec, Roſtoc, Mekelsburg, &c. nomina ſunt Polonica.

Continua narratio, de Vandalis, Alanis, & Sueuis. CAP. XIII.

EXpulſi Alani è ſuis ſedibus ad Vandalos declinauerūt, & ſimul Pannoniam intrauerunt, ipſamq; quaſi ſexaginta annis inhabitarunt: poſtea rempublicam Romanorum inuadentes Gallias afflixerunt: & exindè (ut referunt hiſtorici) ad Vandaliam, ſeu Poloniam redierunt, & uſq; ad tempora Stiliconis commorati ſunt: intuleruntq;, ut ex quibuſdam ſignis conijcio, immenſam multitudinem argenteorum, cum figura, & effigie Adriani Imperatoris, prout titulus, & ſuperſcriptio oſtendit. Quam monetam in hanc diem eſt reperire apud Polonos ſecùs decurſus aquarum, & illuuia pluuiarum, & in campis in cultura agrorum, uocantq; eam ruricolæ denarios Sancti Ioannis Baptiſtæ, propter expreſſam imaginem capitis, & colli ad ſimilitudinem capitis Sancti Ioannis in diſco. Tempore autem Honorij Imperatoris Stilicon comes Romanus cupiens filio ſuo Eucherio apicem, & culmen Imperij conquirere, Vandalos, Sueuos, Alanos, & Quados concitauit ad arma, & ad perturbandum dominium Romanorum. Qui in Gallijs debacchantes, diuina, & humana peſſundarunt, atq; deſtruxerunt. Deinde Gothis cedentes Hiſpanias penetrauerunt, & nunc has, nunc illas terribili mente afflixerunt. Deinceps ad Aphricam occupandam per Bonifacium principem Rom. euocati tranſierunt, & illam ferro, & igni uaſtantes conquiſiuerunt. Primo itaq; anno Gratiani, puta anno Domini tricenteſimo, octuageſimo primo, & deinceps ſuper Vandalos de regno Poloniæ exeuntes regnauit Modigiſilus annis triginta. Poſt hunc filius eius Gundericus in Hiſpanijs annis ſedecim: hic capta Hiſpali, quum manus in Eccleſiam ipſius ciuitatis extendiſſet, à dæmone correptus interijt: cui Genſericus frater ſucceſsit, ut refert Paulus Diaconus, ab Hiſpanijs ad Aphricam tranſiens, cunctam penè Aphricam ferro, flamma, rapinis crudeliſsimè deuaſtauit, fidem catholicā impietate Ariana infectus ſubuertit, epiſcopos profligauit. Sub hoc turbine, teſte eodem Paulo diacono, & Poſsidonio beatus Auguſtinus epiſcopus Hipponenſis, ne ſuæ ciuitatis ruinā cerneret, expletis annis uitæ ſuæ ſeptuaginta ſex, migrauit ad Chriſtum. Deinde Genſericus Carthaginē in

uadit, atq; capit cum ualidiſsimo exercitu: ex Aphrica aduectus Romam ſpoliat, multa millia captiuorum cum regina Eudoxia, & duabus filiabus in Carthaginē duxit, quam Traſamundo filio ſuo in matrimonium copulauit: Campaniã, & Appuliam flammis conſumpſit, Capuam, & Nolam pari ruina ſtrauit. Inter has procellas uir pijſsimus Paulinus Nolanæ urbis epiſcopus, pro cuiuſdam uiduæ filio ſeſe in ſeruitutem tradidit. Regnauit Genſericus annis quadraginta octo. Eo mortuo ſucceſsit Honoricus filius eius, qui effugatis amplius quàm CCCXXXIIII catholicis Epiſcopis, & Eccleſijs eorum clauſis, plebem uarijs ſupplicijs affecit, & quidē innumeris manus, & linguas abſcidit: illis tamen expeditiſsimè loquentibus, ut refert beatus Gregorius in tertio libro Dialogorũ, & Paulus Diaconus in geſtis Romanorum. Tandem iudicio Dei percuſſus, ſcatens uermibus miſerabiliter expirauit. Poſt hunc Guntamundus nouē annis regnauit. Poſt quē Traſamundus, qui ducentos, & uiginti epiſcopos in Sardinia exilio relegauit. Deinde anno Domini quingenteſimo, uigeſimo regnauit Hildericus filius eius ex Eudoxia filia Valentiniani Imperatoris à Genſerico captiuata genitus. Hunc pater Traſamundus ad mortē ueniens, ſacramenti nodis aſtrinxit, ne unquam in regno ſuo catholicis conſuleret. Qui mox patre mortuo antequã regnum ſuſciperet, omnes catholicos ab exilijs iuſsit reuocare, & epiſcopis eccleſias reformare. Regnauit annis octo. Hunc Gilimer perimens, annis quinque poſt eum regnauit, qui tantæ crudelitatis fuit, ut nec parentibus parceret. Tandē Beliſarius patritius à Iuſtiniano Imperatore miſſus eſt ad Aphricã, qui magnas copias Vandalorũ fudit, regemq; eorum Gilimerũ uiuum capiens catena argentea uinctũ Iuſtiniano Conſtantinopolim miſit. Sic Vandalorum regnũ in Aphrica deſtructũ eſt. Habes ex prędictis, quod Vandali, Sueui, & Burgundi fuerunt de regno Poloniæ, à locis Polonię, quę inhabitarunt, appellationē, & nomina ſortiti, linguam, & ſermonē Polonicum profitētes, & loquētes. Habes ſecundò, quod pręfati populi Vandali, Sueui, & Burgundi, Germani, & non Sarmatæ, neq; Scythę fuerunt. Ideò Sigisbertus, Vincētius in ſpeculo hiſtoriali, & cæteri antiquiores, inconcinnē, & inſulſè Scythas fuiſſe ſcripſerunt. Collige tertiò, quod prædictæ gentes non de Scandia inſula, ſed de Polonia oriundi, partem Europę occidentalem, & Aphricam perturbauerunt. Vnde non rectè antiquiores dixerunt eos Scythas ex Scandi natiua inſula, quum Scythia propriè ſit poſt Tanaim in Aſia ad Orientem: Scandia uerò, ſiue Scandinauia fuit, & eſt ad Occaſum ſolis poſt mare Germanicũ in Septentrione, Daciæ cohærens, quã rex Daciæ poſsidet multis millibus paſſuum à Scythia diſtans. Valdè ergo indiſtinctè ac impertinenter iam dictæ gentes, Alaniq;, Gothi, & Huni ab inexpertis de Scandia dicuntur exijſſe, quum in ea nunquã fuerint, nec eam penetrauerunt, aut contigerunt. Collige quartò, quod Poloni, & Bohemi, Sueui, & omnia genera Sclauorũ poſt diluuium in hanc ætatem in ſuis ſedibus, & cognatis regnis permanent, & non aliundè ſuperuenerunt. Nec eſt uerũ quod faſſus eſt Blondus (ſalua uenia tanti hiſtorici, in alijs doctiſsimè ſcribentis, & modernorum, ſequaciumq; eorum) quod Sclaui à Tanai, & Boſphoro aſcenderunt in Illyricum, Dalmatiam, & Croaciam. Lech quoq;, & Czech principes Polonorum, & Bohemorum ad Occidentē diuerterunt, & terras Vandalorum poſt egreſſum ipſorum in Gallias intrauerunt, quum Sclaui in ipſorum prouincijs, & in principes Lech, & Czhech in Polonia, & Bohemia à diluuio in noſtram ætatem permanſerunt, permanent, & Deo fauente permanebunt. Veruntamen Ruteni cum ſuis principibus aſcenderunt eo tempore, & alijs de Ruſsia, & Boſphoro in Illyricum, & Croaciam, & ſpolia referebãt pinguia, nec illic permanſerunt. Etiam exeunt de Vandalia, ſeu Polonia armigeri ſexaginta millia, nonnunquã centum millia ad oppugnandum hoſtes: nec per hoc deſertatur regnũ Polonorum, quum ciues, mercatores, & coloni agrorum in oppidis, & uillagijs intacti permanent abſq; deſolatione, & ſic quod non ſint loca ingrediendi, & occupandi exteris: ſicut fuit, & tempore Honorij Cęſaris, quando Vandali pugnatores duntaxat, exiuerant in Gallias. Et adhuc inquiunt hiſtorici, quod regreſsi Vandali, qui primũ Gallias affligebant, ſedes eorum in Vandalia inhabitauerunt: ergo alij ipſas non occupauerunt. Collige quintò, quod linguagium Schlauorum ampliſsimũ eſt, & diffuſum, plurimas terras, & prouincias poſsidens, ueluti ſunt Seruij, Myſij, Raſci, ſeu Bulgari, Boſnenſes, Turco hac tempeſtate ſubiugati, uelut ſunt Dalmatę, Croatæ, Pannonij, Sclaui, Carni, Bohemi, Morauí, Sleſitę, Poloni maiores, & minores, Mazouitæ, Pomerani, Caſſubitæ, Sarbi, Ruteni, Moſcouitæ: hi omnes Sclaui, & Vindelici ſunt, per ampla regna inhabitantes. Sed & Lithuani iam ſclauonizant: Nugardi quoq; Pleſcouienſes, Smolnenſes, & Ohuli i. Vide chronicas eorum, & coſmographias. Collige ſextò, quod cis mare Germanicum Poloni, Sueui, & Burgundi, conſumpti, & exterminati ſunt per Henricos imperatores, duntaxat Sarbis, & Vindis, ſeu Vindelicis adhuc manentibus, ut expreſſum eſt ſuprà.

Lingua Sclauorum lat. ſ.

De diui-

De Ihuris, CAP. XIIII.

IHuri de Iuhra terra Scythiæ ſeptentrionaliſsima, & frigidiſsima, iuxta Oceanum Septentrionis, à Moſcouia ciuitate Moſcorum ad Orientem, & Septentrionem quingentis milliaribus magnis Germanicis diſtante, aſcenderunt, & uenerunt per terrã planam ad meridiem in regionem Gothorum in Scythia, ubi nũc Tartari Zahadaientes, ſeu Zauolhenſes degunt, preſſeruntꝗ; ſui multitudine, & eiecerunt Gothos de Gothia in Sarmatiam. Quumꝗ; coaluiſſent, & penè in infinitũ multiplicati fuiſſent, audientes à uenatoribus, qui ceruã ſequentes tranſierant flumina Volhæ, & Tanais, quod eſſet terra Sarmatarũ Europæ fertilior, & auræ mitioris, coaceruatim præfata flumina tranſnatantes, Sarmatas, & Rutenos conflixerunt, Gothosꝗ; inſequentes cum eis in Myſia, & Thracia bellarunt, & eos ſuperarunt: intrantesꝗ; Pannoniam ſolo uino, & regionis ubertate delectati, manſionem in ea fixerunt: Maternum, & Tetricum capitaneos Romanorum cũ eorum gentibus aggreſsi conflixerunt, & Materno occiſo Tetricum in fugã uerterunt: præterea regem elegerunt, & ſupra ſe conſtituerunt uirum uafrum, animoſum, & ſtrenuum, Attilã nuncupatum, quẽ Hungari ſuo idiomate Ethele uocãt. Is aduocatis, & recenſitis multis regibus, & gentibus, Gallias ingreſſus, eas tyranniter, & crudeliter uaſtauit. Et quum ad campos Cathalaunicos longè, lateꝗ; patẽtes deueniſſet, Aetius patricius cum Romanorũ cohortibus, cum Theodorico rege Gothorum, multisꝗ; alijs gentibus aduerſus eum accelerabat. Quo comperto Attila aruſpices de uictoria cõſuluit, qui inſpectis extis ſuperatum iri, inferioremꝗ; ipſum in illo bello fore dixerunt, adijcientes, quod maior de inimicis occideretur: putabatꝗ; Attila, quod Aetius ſupremus dux partis aduerſæ caderet, aliquo modo de morte ipſius gaudens (terribilis enim uiſa eſt ei potentia Aetij) acies ordinauit, & inſtruxit, cauteꝗ; ad ueſperum, nõ in meridie tubas canere iuſsit, & congredi. Vbi numeroſiſsimus populus cæſus eſt, & Theodoricus rex Gothorum, nõ Aetius, quod Attila optabat, cecidit, & occubuit. Attila uidens ſe uictum, ſe & ſuos inter currus in medium caſtrorũ recepit: nox enim aderat: pręcepitꝗ; è ſellis equitum in ſtruem congeſtis focum accendere, ut ſi impeteretur, præcipitaret ſeſe in ignẽ, & arderet potiùs, quàm in manus hoſtium deueniret. Altera autem die Thoriſmundus filius Theodorici Regis Gothorum, ultum iri cupiens necem genitoris, contra Attilam acies inſtruebat. Aetius uerò ſuſpectam habens potentiam Gothorum tanquam & Hunorum, perſuaſit Thoriſmundo, ut omiſſa pugna ad poſsidendum ſolium paternum properaret, ne frater eius regnum præoccuparet: quo permotus diſceſsit, Aetiusꝗ; & omnis exercitus ipſius ſolutus receſsit. Tunc Attila exhilaratus, ſpes iniquas ultionis coquebat, & è loco ſecedens, urbem Remenſem obſedit, & expugnauit, ſanctumꝗ; Nicaſium eiuſdem urbis pręſulem cum ſorore eius Eutropia, & omnibus ciuibus trucidauit. Ad Trecas autẽ quum acceſsiſſet, occurrit ei pontifex ſanctus Lupus, & percontando dixit: Tu quis es? Cui ille: Attila ſum (inquit) flagellũ iræ Dei. Et Lupus arrepto freno equi eius intorduxit eum cũ ſuo exercitu in ciuitatem, dicens: Bene ueneris flagellum iræ Dei. Ille autem cum ſuis cæcitate percuſſus, ut aiunt, pertranſijt urbem in partem alteram pacificus. Mulier autẽ pauperrima habens decem filias, timore perculſa de ſuburbio fugiebat, filiam poſtremò editam, & in bimatu natam, in ſindone ad collum ligatam geſtabat, duasꝗ; minorennes puellulas in iumento, quod ante ſe pellebat, portabat: reliquæ filiæ circumcirca matrẽ gradiebantur, & ambulabant. Hanc quum bellatores Attilę conſequuti ſunt, filiæ eius territæ, ad matrem cõcurrerunt. Mater autem ſtupida, & ſui incompos, uiſo fluuio properanter currebat, uolens ſe præcipitare, & in fluuio ſubmergere. Sed milites eam inſequuti in ripa fluuij rapuerunt, & cum filiabus ad Attilam perduxerunt. Quæ ſupplex ad terram precabatur. Cui Attila miſertus, datis pluribus nummis, & ueſtibus, liberam cum prole ſua dimiſit. Sed & alijs, qui cum ea adducti fuerunt propter ipſam pepercit. Deinceps Attila in Germaniam deſcẽdit, caſtraꝗ;, oppida, & uillas eius uaſtabat, donec audiret, quod Aetius, & Gothi denuò nouum militem contra eum pararent: quo permotus ad Pannoniã abſceſsit, & renouato exercitu uir ultiuus in Italiam per Steiram, & Carinthiã properabat. Ab exploratoribus autem certior redditus, quod Aetius, & innumeræ gentes in radicibus alpium opperirentur eum, declinauit, & diuertit ad Dalmatiam, & Hiſtriam, euerſisꝗ; notabilibus urbibus, iuxta mare Adriatticum ad Aquileiam uenit, & eam per triennium obſedit. Et quum uictualia obſeſſoribus etiam in longinquo defeciſſent, militesꝗ; præ inedia contra eum murmurarent, cœpit iterum obequitare urbem, proſpiciens qua parte impeteret eam, & dirumperet: uiditꝗ; auem, quæ ciconia uocatur, pullũ ſuum è ſummitate arcis roſtro in propinquum arundinetum portare, ſic conſequenter & aliũ: & exclamans dixit, auem præſciam futurorum, noſſe urbem perditam iri, ideò fugere: &

m 2 inua-

inualeſcens contra ciuitatem cœpit eam, & more tyrannico omnes, quos in ea reperit, in ore gladij trucidauit. Eo tempore urbs magnifica, & præpotens Venetiarum ob metum Attilæ extructa eſt. Progrediens autem ad Lombardiam Attila, crudeliter afflixit, & uaſtauit eam. Quumq; ad Rauennã ueniſſet, aduolauit Leo Papa, obnixè, & humiliter ſupplicans, ut à uaſtatione urbis Romæ, & totius Italiæ ſuperſederet, & ceſſaret, quod fecit. Et dum pugnatores eius admirantes ad inuicem replicarent, quod Attila neminẽ timeret, niſi bina animalia, lupum, & leonem, de pontificibus propter quos genti eorum pepercit, parabolam ſumẽtes. Reſpondit Attila: Maturum uirum clericali habitu indutum iuxta Leonem cum gladio biſacuto ſtetiſſe, & uibrato gladio mortem ei comminaſſe, niſi pacem redderet, petitorem exaudiendo. Abſceſsit itaq;, & in Pannoniam redijt. Celebransq; nuptias cum una pulcherrima uirgine, multum uini hauſit, & in nocte inter cubandum apoplexia ſuffocatus,

Attilæ mors.

centum & uiginti quatuor annis ætatis expletis interijt, & ſanguis per nares, & os ipſius fluxit. Illa nocte Marcianus Imperator in Conſtantinopoli per ſomnium uidit Attilæ arcum fractum: arcubus enim gens Iuhrorum potiſsimè utebatur. Defuncto autem Attila, inſurrexerunt inter Hungaros diſſenſiones, digladiationes, & ſtrages, ita ut plures eorum occiſi perirent, reliquos cum Chaba filio Attilæ rex Gepedarum, & alij olim Attilæ ſubiecti de Pannonia expulerunt, qui Gothiam per paludes Mæotidas tranſierunt, tria uerò millia ex eis inter eundum de Pannonia ſegregauerunt ſe ab eis, & in Tranſſyluania manſerunt, & ne à uicinis impeterentur, Siculos in uulgari eorum Czakle ſe nominauerunt. Qui autem trans Mæotidas, & mare Euxinum penetrauerunt, ſæpenumerò reminiſcentes fertilitatis, abundantiæq; panis, & uini ipſius Pannoniæ, ſuis poſteris diſſerebant, & narrabant, utq; in Pannoniam redirent, hortabantur. Factumq; eſt, ut poſt mortem Attilæ anno tricenteſimo primo, recenſitis pugnatoribus ducentis, & ſedecim millibus, uiam patrum eorum ingreſsi, iuxta paludes Mæotidis per Sarmatiam, in Pannoniam peruenerint, temporibus Conſtantini Imperatoris quinti, & Zachariæ Papę, uidelicet anno Domini ſeptingenteſimo, quadrageſimo quarto. Primumq; in Iazyges aſcẽderunt, & illic ſeptem capitaneos elegerunt unicuiq; eorum propter inſultum inimicorum triginta millia pugnatorum conſignantes: & ut melius ab hoſtibus tuerentur, ſeptem caſtra cuiq; capitaneo unum aſsignando, rude & groſſe de terra fecerunt, & erexerunt, à quibus ſeptem caſtris in hanc diem Septem caſtrenſis dicitur. Præterea miſerunt exploratum ire Pannoniam quendam e ſuis militibus Cuſid appellatum. Is offenſo, & reperto Rege Pannonię Suyatoplug nomine: Sclauus hic erat: nam & tota Pannonia terra Sclauorum fuit, licet Romani eis capitaneos, & armigeros extraneos præficiebant, ipſum nomine Iuhrorum aduenarum præſalutando, equum album cũ ſella, & freno deauratis obtulit, & parum terræ, aquæ, & herbæ ab eo poſtulauit: quod rex Suyatoplug conceſsit: ęſtimabat enim agricolas fore tanquam hoſpites aliquidpiam terræ pro cultura expoſcere: ideò ſubridens, ait: Habeant, quantum uolunt. Cuſid ergo lagenam terræ, alteram aquæ Danubij, tertiam graminis reportauit, & quæ egit, ſuis expoſuit. Iuhri cognoſcentes Pannoniam terram feracem, & optimam eſſe, nomine primi præfecti Arpad nuncupati, Suyatoplug intimarunt, ut peramplius in terra eorum, pro equo albo, ſella, & freno deauratis empto non maneret. Is uerò intelligens bellum ei imminere, exercitum coadunabat. Iuhri autem feſtinè accelerantes ad regem prope Danubiũ uenerunt, & facta pugna Pannonios cum rege eorum profligauerunt. Rex quoq; Suyatoplug à facie eorũ fugiens in Danubium incidit, & aquis uehemẽtibus abſorptus perijt. At Ihuri Sclauos incolas Pannoniæ trucidarunt, terramq; eorum in hanc horam poſsiderunt, Sclauis undiq; in finibus Pannoniæ remanentibus, & inhabitantibus. Accipe primò, quod Iuhri à Iuhra regione Scythiæ, de qua oriundi exiuerunt: uocati ſunt, & uſq; in

† Huni aliàs.

noſtra tempora à Bohemis, Polonis, & Slauis † Hugari appellantur, ab alijs autẽ Hugui, tandem, & Hungari dicti ſunt. Accipe ſecundò quod idem linguagium, & loquela; pronunciatioq; acuta ſunt Iuhrorum in Hungaria, & illorum, qui in Scythia in Iuhra degunt. Verùm Hungari in Pannonia Chriſticolæ ſunt, & politiores, abundantioresq; in omnibus. Ihuri aũt in Scythia uſq; adhuc idololatrę ſunt, & agreſtes. Accipe tertiò, quod Iuhra Septentrionaliſsima eſt abſq; altiſsimis, & inacceſsibilibus montibus, nec tantis, ut ſunt alpes iuxta Italiam, neq; ſicut montes Sarmatici. Non rectè ergo quidam hiſtorici tradiderunt, dicentes Huguos exiſſe de prouincia eorum de montibus maximis, & inacceſſibilibus. Enimuerò ſunt montes in Iuhra cum denſis ſyluis patentes, & benè permeabiles, quantitatis medię, & altitudinis, petroſi, & ſaxoſi quales ſunt per totum Septentrionẽ in fine terræ iuxta Oceanũ Septentrionis. Et ſcias, quod ex Oceano Septentrionis quidã

Morſ piſcis.

piſces idiomate Moſcouitarum morſs nuncupati, in ſummitatem montis mari adiacentis ſcãdunt, & dentem fricando ſe in aſcendẽdo appendunt, de culmine montis deorſum in partem

partem alteram prolabuntur, & cadunt, quos Iuhri, & cæteri incolæ Septentrionis capiunt, dentes eorum, qui ponderoſiſſimæ ſunt grauitatis, in Moſcouiam mittunt, & poſt ad Turcos, & Tartaros. De quibus manubria, & tenacula enſium, framearum, & cultellorum faciunt, ut impetuſiores ictus grauitate adiuuante impellant. Accipe quartò, quod montes Riphæi, & Hyperborei non ſunt in rerum natura, non in Scythia, non in Moſcouia, nec uſquam locorū: & quum ferè omnes Coſmographi aſſerãt Tanaim, Edel ſeu Volham, Dzuina, & magnos fluuios ex prædictis montibus effluere, conficta confic̃ti, & potiùs fabuloſa inexperti ſcripſère. Fluit Tanais, Volha, & maxima flumina ex Moſcouia, de terra plana, cœnoſa, & nemoroſa, nullis mõtibus obſita, prout de Moſcouia, quũ peruentum fuerit, dicam, ſi deus annuerit. Bone lector hic eſt barathrũ profundiſſimum propter clariſsimos ſcriptores montes Riphæos, & Hyperboreos ponentes. A quorũ contradictione ueritas ipſa me tueatur, & defendat, pro omnibus argutis rationibus, experientiam rerum opponendo, ut qui non credit, uideat, & experiatur, quod ita eſt, quemadmodum dixi. Accipe quintò, quod Iuhri in Iuhra Scythiæ non colunt agros, non ſeminant, non habent panem, uinum aut cereuiſiam, degunt miſerrimè in ſyluis, & foueis ſubterratis, piſcibus ueſcendo, & ferarum, quarum copiam habent, & aquam bibunt, pellibus induuntur ex diuerſis animalibus in unũ conſuendo, pellem lupi, cerui, uulpis, marduris, &c. Miſera ergo regio eſt ſub polo arctico, ut dixit Hippocrates in lib. de Regionibus, aëre, & aqua. Subiecti ſunt duci Moſcouiæ, & pendunt pro tributo pelles ſabellorum, ſchiſmorum, & ſimilium, quoniam alijs donatiuis carent. Accipe ſextò, quod aliqui famoſi Coſmographi, & hiſtorici in illo angulo ad mare Septentrionis temperatiſſimas regiones confinxerunt, in quibus propter temperiem, & auram placidiſsimam beatè, & diutiſſimè uiuant, donec tædio affecti, de montibus ſeſe in Oceanum præcipitent. Hoc totum fabuloſum eſt: qualis etenim beatitudo ſit non habere panem, merũ, & cætera delectabilia? qualis temperies eſt, continuũ frigus, quod illic eſt pati? In ſolſtitio hyemali perpetuam, & continuam noctẽ ſentire? In ſolſtitio uerò æſtiuo permanẽtes, & parùm tepentes ſoles uidere? ſed hæc omitto. Accipe ſeptimò, quod in Iuhra, & locis Septentrionis nõ effoditur aurum, argentum, nec aliæ mineræ. Nec correſpõdent fabulæ, quòd illinc eſſent griffi, & magnæ aues prohibentes fodere, & efferre aurum. Vnde ſecundũ hoc dico, contrarium authoribus antiquis, quod griffi nõ ſunt in rei ueritate in illa parte Septẽtrionis; nec in alijs partibus orbis. Affertur autem ad nos auis quædã rapina uiuens, quantitatis aquilæ, ſed alis, & cauda prolixioribus quàm aquila, in ſimilitudinẽ accipitris, & uocant eam Moſcouitę Kiczoch: noſtri uerò homines uocãt ipſam Byalozor, quaſi albicãs ſplendor, quia ſubalba eſt ſecundũ uentrem. Hanc omnes rapaces aues, accipitres, falcones, & cætera rapto uiuẽtes in tantũ metuunt, quod inſpecta ea tremunt, & cadunt, & extinguuntur. Accipe octauò, quod in Septẽtrione poſt Gothiam, Sueciam, Finlandiam, Iuhram, & poſt mare Caſpium nõ ſunt monſtroſi homines, ſcilicet monoculi, bicipites, canina capita habentes, &c. ſunt nobis ſimiles, rarè ſparſim, & ab inuicem diſtantes, pauci numero habitãtes, colore ut frequenter liuidi, propter frigus liuiditatem corporis eorũ imprimens. Hæc uera ſunt, & qui ſcripſit, uerum ſcripſit, & ſcimus quia uerum eſt teſtimonium eius.

De Turcis. CAP. XV.

HActenus diximus de quibuſdam nationibus ante aduentum Tartarorum, Sarmatiam Aſianam, ſeu Scythiam per tempora, & tempora inhabitantibus, ſi de Amazonibus, de Scythis, de Gothis, & Iuhris, ſeu Huguis. Conſequenter dicemus de ualidis gẽtibus Czahadaieñ. originaliter diſſeminatis, quales ſunt Turci, Vlani, ſeu Tartari Prezecopenſes, & Tartari Coſanenſes: item Tartari Nohaieñ. Et primò de Turcis pauca dicamus. Poſt aduentum Tartarorum ex Oriente, in terram Gothorum, quam ipſi Czahadaieñ. uocant, anno quaſi nonageſimo. Quidam miles magni Chan nomine Otumanna, fortis humilis, & fortuna tunc obſcurus, uiribus tamen corporis robuſtus, & audax; propter certas, ut ei uidebatur iniurias, è Tartaris in quadraginta equis ſecedens, cœpit occultè in Cappadocia montes, & adytus opportunos occupare, & ex opportunitate loci, & temporis prædas agere: ad quem plurimi graſſatores, ut fit in huiuſcemodi genere hominum, confluxerunt, & coaluerunt uehementer, ita ut quod priùs occultis inſidijs egit, palàm & pari Marte tunc cœperit oppida, ciuitates, & gentes inuadere, & occupare. Et quia non reperit reſiſtentes, ipſe celer, manu audax, & dexteritate fortunatus per terrores, comminationes, & per aliquarum ciuitatum direptiones, occupauit, & poſſedit Cappadociam, Pontum, Bithyniam, Aſiam minorem, Pamphiliam, & Ciliciam. Itaq; ex ipſa familia Otumannorum, ſiue Turcorum originem duxit, quia ab Aquilone pandetur omne malum ſuper uniuerſam terram. Quod autem Turci propago ſo-

Error Coſmographorum.

Otomannus à quo Turc. imperat. Otumanni.

go ſoboles ſit Tartarorum, identitas morum, loquelę, & pugnandi demonſtrat. Nam habitum, modumq; equitandi, & curte inſedendi, ſagittis quoq;, & arcubus pugnandi eundem habuerunt, & nunc ut plures habēt cum Tartaris. Sermonem etiam, & linguagium Tartarorum connatum habent: non differt loquela Tartarus, & Turcus, niſi modice, uelut exemplariter diceretur, ſicut Italus, & Hiſpanus, uel Polonus, & Bohemus. Otumano ex humanis rapto, filius eius Archanes ſecundus rex Turcorum ſucceſsit, audacia, & ambitione patri haud abſimilis, ſed diſciplina rei familiaris longè peritior: quo factum eſt, ut dominium, & imperium à patre cœptum, ſuapte induſtria auxerit, & conſeruauerit. Deinde tertiūs rex ſubſecutus eſt filius Archanis nomine Ammurates, hic Græcis diſſentientibus, & Imperatore Trapeſuntino, & Conſtantino de imperio certantibus, in adiutorium per Trapeſuntinum Imperatorem pretio euocatus, & in Thraciam per Helleſpontum traiectus, uafer, & aſtutus euentum belli prorogauit, atq; protraxit, donec Græcis uiribus, & diuitijs fractis, & eneruatis, occaſione habita, in eos arma uertit, & Thraciam occupauit. Eo defuncto Peſaites quartus rex filius ſurrexit, qui rerum maximarum cupidus, Macedoniam, Theſſaliam, Phocidem, Bœotiam, Atticam ſui iuris effecit. Bulgaroſq;, & Illyricos aſsiduis excurſionibus debilitauit, & ſuburbia egregiæ urbis Conſtantinopolitanæ ſpoliauit, & ciuitatem obſidione atq; fame in tantum excruciauit, ut Imperator Conſtantinopolitanus ad Italiam, & Galliam auxilia mendicaturus profectus ſit. Sed Deo diſponente, Temir cultu magnus Cham Tartarorum, quem hiſtorici Tamerlanem dixerunt, affligendo, & tanquam fulgur Aſiam pertranſeundo, incidit in Peſaitem præparatum, & occurrentem ei, quem profligauit, & captiuatum catenis aureis alligauit, & abduxit, breuiq; dimſit, qui paulò pòſt obijt. Poſt hunc quintus rex Alpinus appellatus regnauit. Aduerſus iſtum Sigiſmundus Hungariæ, & Bohemiæ rex ac Romanorum Imperator copioſum duxit exercitum. Collatisq; ſignis, tumultuosè fuſus caſtra reliquit, & paruo nauigio uix per Danubium turpem ſibi inuenit ſalutē. Amplius ſextus in ordine rex Turcorum Mahumetes tributa grauia impoſuit, excurſionibusq; fines ſui imperij ſui dilatauit: præterea ſublato Mahumete morte, filius eius Ammurates ſecundus regnauit, hic Theſſalonicam urbem illuſtrem euertit, Cyprum, & Aetholiam ſubegit, Tribulos, Illyricos, & Hungaros uaſtauit: Vladislaum Poloniæ, & Hungariæ regem in primis feliciter pugnantem, ultimo congreſſu ad lacum Varnenſem, Ioanne Hunyad cum Hungaris è prælio ſecedentibus ſuperauit, & miserè cum ſuis occidit, elatusq; uictoria, Peloponneſum ui cœpit, & muros Iſthmi Corinthiaci funditùs deiecit: uita deniq; functus, Mahumetem filium octauum regem reliquit, qui Conſtantinopolim anno M. CCCC. LIII. die ultimo Maij, poſt obſidionis quartum, & quinquageſimum diem, ſumma ui, & extrema oppugnatione cœpit. Peram ſubindè opulentiſsimum oppidum per deditionem demolitis muris accepit, Bulgariaq;, & Raſcia potitus, Smyderou magnificū caſtrum Raſcię ſupra Danubium ſitum adeptus eſt, & ex eo Dalmatiam, & Croaciam in ſolitudinem redegit, Stiriam quoq;, & Auſtriam penetrauit. Deinde Nigropontum ſub Venetis expugnauit, Theodoſiam, nunc Caffam nuncupatā, in Taurica inſula, Ianuenſium coloniam unà cū præfata inſula expugnauit, & compræhēdit, binosq; principes de caſtro, Mancup (ut fertur) poſtremas Gothorū reliquias gladio percuſsit, & Mendligeri Imperatorem Tartarorum in prædicta Cherſonneſo Taurica, ui iuris fecit: Moldauiam, & Valachiam uaſtauit, & cum Venetis ſedecim annis continuis pugnauit, cum Huſacaſan rege Perſarum ſimiliter continuum bellum geſsit, ſæpè uictus, nonnunquam & ipſe uictor fuit. Obijt prima die Maij, anno Domini milleſimo, quadringenteſimo, octuageſimo primo, in Conſtātinopoli ſepultus: pro ipſo Turci † Baiſſetum filium eius ad imperiū aſſumpſerūt. Zeliabus uerò minor natu filius Mahumeti indignatus ad Soldanū Aegypti currens, & exercitū comparans, cū Baiſſeto infœliciter pugnauit, & ad Rhodiēſ. fugit, quem Magiſter ordinis Rhodienſis captiuum in Franciam miſit, & poſtea Alexādro Papæ ſexto obtulit. Ludouicus autem rex Galliarum ad Apuliā conſequendam per Romam tranſiens Zeliabum à Domino Papa per contractum accepit, & inter eundum ueneno, an fatigatione itineris, incertum eſt, extinxit. Expugnauit autem Baiſſetus nonus rex Turcorum, Ciliam, & Album caſtrum in Moldouia. Modon quoq; inſulā, & urbem eiuſdem nominis, ſub Venetis ui, & obſidione conquiſiuit. Cum Sophi rege Perſarum ſæpè pugnauit, & quaſi ſemper ſuccubuit. Dum autem ſenuiſſet filius ipſius Selimſzabeg, quem noſtri homines Selēbeg uocant, imperium ſub eo arripuit, & Baiſſetus ad inſulam, in qua nutritus erat, deductus breui occubuit. Decimus rex Turcorū Zelembeg modernus ſurrepto imperio, fratres ſuos necauit, & extinxit: deinde minax Chriſtianis, præcipuè Pannoniæ bellum inferre propoſuit. Deus autem omnipotens excelſo ſuo iudicio aduerſus eum Sophi regem Perſarum concitauit, & aliquot prælijs conflictum ſu-

† aliàs Baiazet

perare

perare conceſsit. Tribus autem Imperatoribus poſtremò dictis Conſtantinopolis ſedes imperij, quondam ſecunda Roma dicta, domicilium aſsiduum factum eſt, ita ut à circumſitis incolis, præſertim à Sclauis, non Byſantiũ, nec Conſtantinopolis, ſed Czarou dom, id eſt, domus Cæſaris diceretur, & eſt Conſtãtinopolis triquetræ figuræ, duobus angulis mari adiacens, tertiò campos proſpectans: eius ambitus decem, & octo milliaria Italica continet, non habet grandia palatia, niſi thermas, & ſcholas philoſophantium magnificè nouiter ſtructas: templum uerò ſanctæ Sophiæ, hoc eſt, ſapientiæ Dei, qui eſt Chriſtus uera ſophia patris, egregiè olim ædificatum, per Mahumetem imperatorem ſecundũ Turcorum deiectum eſt, & ſtabulum ferarum factum. Roma uerò Italiæ rotundæ figuræ, ambitu murorum triginta duo milliaria continet, ferè duplo ambitu Conſtantinopolis excedens, & habet ſeptem colles, & palatia præcioſa.

De familia Tartarorum Vlanorum, ſiue Precopenſium. CAP. XVI.

ALtera ſoboles, & genealogia ex Tartaris Zauolhenſibus deriuata eſt Tartarorum Vlanorum, ab Vlano inuaſore inſulæ Tauricæ cognominata. Vlana puella eſt, & uirgo, & quia Vlanus de uirgine, & puella genitus eſt ſine legitimo thoro, Vlanus nuncupatus eſt, ſuiſq; poſteris in Cherſoneſo Tauricano nomẽ indidit. Etiam uirgines imprægnari, & cõcipere abſq; uiro apud Mahumetiſtas nullum miraculum eſt, quum apud ipſos hoc ſæpiùs contingat, & prædicetur. Eſt autem Taurica na inſula inter paludes Mæotidas, longitudinis uiginti quatuor milliarium: latitudinis uerò quindecim milliarium, habet tres ciuitates, Solat, Kirkel, Caffam: & duo caſtra, Mankup, & Azau. Solat Tartari appellant Chrim, & Cæſarem Precopenſem, exindè Chrimenſem Imperatorem uocant: & ciuitas illa domus exiles habet, & eſt deſerta pro maiori parte. Alia ciuitas minor eſt Kirkel, & ſupra eam in rupe alta eſt caſtrum ex lignis, & argilla factum. In hac rupe (ut fertur) draco commorabatur, & trucidabat homines, & iumenta, propter quem incolæ fugientes, habitationes propinquas uacuas reliquerunt, & quia Græci, & Itali inſulam inhabitantes glorioſam Dei genitricem Mariam precati ſunt, ut eos à dracone liberaret, uiderunt ſucceſſu temporis candelam ardentem intra rupem: inciderunt ergo, & fecuerunt gradus aſcendendi in rupe: & peruenientes ad candelam ardentem, imaginem ſanctiſsimæ genitricis Mariæ conſpexerunt, coram quam lumen arſit, draconemq; deſubtus per medium ruptum iacentem. Egerunt itaq; gratias de tam miranda liberatione, & draconem in fruſta ſectum, proiecerunt extra rupem, & quia incolæ glorificantes beatam uirginem ad imaginem eius aſcendebant ueneratum. Acigeri Cæſar Precopenſis contra fratres ſuos pugnans, exemplo eorum motus, ſupplicauit beatæ uirgini Mariæ, ut eum adiuuaret, uotum uouens, quod uirginem benedictam remuneraret. Nam Mahumetici uenerantur beatam Mariam, profitentes eam uirginem abſq; thoro uirili, magnum prophetam Ieſum benedictum concepiſſe, & peperiſſe. Quũque adiutus ſuperaret ſuos æmulos, binos equos, quos habuit, meliores uendidit, & exinde cera empta, maxima duo lumina, ſiue candelas fecit, & ante imaginem coram ardere quotannis iuſsit, quod in hanc uſque diem per ſubſequentes Imperatores continuatur. Tertia ciuitas eſt urbs Theodoſia, nunc Caffa dicta, quam expugnauit ſub Ianuenſibus Mahumetes ſecundus Imperator Turcorum: caſtrũ uerò Mankup, quod eſt uerſus Occaſum à Caffa, præfatus Turcus Mahumetes ui accipiens, binos fratres principes, & dominos caſtri Mankup, ut dicitur, reliquias ultimas Gothorũ gladio occidit. Azou quoque caſtrum circa oſtia fluuij Tanais ſitum incaſtellauit, & Turci uſque nunc tenent. Tartari uerò Vlani ab ingreſſu inſulæ in campeſtribus eius, ut eſt innata conſuetudo Tartarorum, degunt, & extra inſulam ijdem campeſtria Sarmatiæ Europianæ iuxta paludes Mæotidas ad mare Ponti uſque ad Album caſtrum occupando poſsident. Ingreſſumq; in inſulam, ſeu introitum ad Occaſum Solis fecerunt aggerem de terra longitudinis unius milliaris, in modum pontis ſternentes, rude tamen, & ſemiplenè, ita ut aquæ maris in aliquibus locis aggerem pertranſeant. Inſula ergo antiquitùs Taurica dicebatur, nunc uerò Prezekop, quod ſonat foſſatum, quoniam aquæ circumdederunt, & eam protegunt, tanquam foſſata aquis plena ciuitates: ſed hæc hactenus. Videamus deinceps genealogiam. Poſt Vlanum in Taurica regnauit Tachtamis Czar, qui unà cum Vitoldo duce Lithuaniæ cõtra fratrem ſuum Temir Cutlu Czar Imperatorẽ Zauolhẽſ. pugnauit, & ſuperatus eſt. Ex Tachtamis Czar filius eius Szidachmet Czar regnare uoluit: ſed Acikerei Czar expulit eum, & ipſemet pro eo regnauit. Szidachmet autem pro auxilio in Lithuaniam perrexit, & captiuatus per Lithuanos cum uxore, & filijs in caſtro Couno incarceratus eſt, ibi cum coniuge, & filijs mortuus in diebus Cazimiri tertij Regis Poloniæ, & magni ducis Lithuaniæ, defuncto Adzigeri Czar: quia ſeptem filios

reliquerat, ſenior filius Haider nominatus obtinuit imperium. Mendligeri uerò unius et prætatis filijs ad Imperatorem Turcorum confugit, & accepto ſubſidio, & uxore à Turco, diſperſit & eiecit Haider, & Iamurci cum alijs fratribus. Hi ad Iuam Vaſilouicz Moſcouiæ ducem fugerunt, qui ſuſcepit eos, & ducatum Coſanenſem eis donauit. Ex Mendligeri Czar nouem filij nati ſunt, primus Mahumet Cerei, alter Achmet Cerei, tertius Machmut Cerei, quartus Berhi Cerei, & eſt ſubmerſus dum prædam ageret per fluuium in Valachia, anno Domini M. D. X. Quintus Burnas Cerei, ſextus Mubarec Cerei, ſeptimus Sadech Cerei, octaui, & noni nomina non teneo. Nunc pro patre ſuo regnat Mahumet Cerei Czar. Et ſcias quod licet Tartari Prezecopenſes magis ciuiles, mitioresq; ratione aurę ſexti climatis, quod inhabitant deberent eſſe, tamen nõ deſeruerunt priſcam ſuam lupinam rapacitatem, & ferinam crudelitatem, ſicut beſtiales, qui campos, & ſyluas inhabitant, & nõ ciuitates nec uillas. Inuadunt enim ſingulis annis, uaſtant, & deprędantur Ruſsiam, Lithuaniam, Valachiam, Poloniam, & quandoq; Moſcouiam.

De Tartaris Koſanenſibus, & Tartaris Nahaienſibus. CAP. XVII.

TErtia horda Tartarorum Koſanenſium nuncupata eſt ſic à caſtro Koſan ſupra flumen Volha circa metas Moſcouiæ ſito, penes quod commorantur. Et exiuerũt de principali horda omnium Tartarorum uidelicet de Tartaris Czahadieñ. ſiue Zauolheñ ſicut & cæteri Tartari omnes. Habet autem prædicta Coſanenſis horda quaſi duodecim millia pugnatorum: in neceſsitate autem, quando aduocant alios Tartaros, ad triginta millia bellatorum conſtituunt. Iſtorum principes, & facta eorũ, genealogiaq; non ſcribuntur, quoniam homagiales ſunt ducis Moſcouiæ, & pendent ex arbitrio eius in uiuendo, in bellando, & duces ſibi eligendo: idcirco quod de Moſcorum principe dicetur, de ipſis poterit accipi, & adaptari. Quarta horda recens, & noua, ultimò ex Tartaris Zauolhenſibus orta eſt Occaſſorum, ſiue Tartarorum Nahaieñ. Nam poſtquam Occaſs inſignis ſeruus, & miles magni Cham, habens triginta filios, occiſus eſt: filij ſeceſſerunt à capitali horda Zauolheñ. & iuxta caſtrum Sarai degere cœperunt ante hunc annum Chriſti, milleſimum, quingenteſimum, decimum ſeptimum, circiter ſeptuaginta annos, uel paulò minùs, ſubitoq; in immenſum creuerunt, intantum, ut hac tempeſtate numeroſiſsima, & maxima ſurrexerit horda ipſorum. Iſti ſunt Septentrionales, & frigidiores omnium Tartarorum, Moſcouiæ à parte Orientali adiacentes, & ſæpenumero eam inuadẽtes atq; ſpoliantes. Dominantur inter eos filij, & nepotes Occaſs. Non habent pecuniam, nec monetam, ſed res pro rebus uendunt, puta pro ſeruis, pro filijs, pro pecoribus, & iumentis.

MATTHIÆ A' MICHOV DE SARMATIA EVROPEA, LIBER. II.

De Ruſsia, de tractibus eius, & abundantia, & contentis in ea. CAPVT I.

POSTQVAM diximus de Sarmatia Aſiæ, quæ Scythia uocitatur, reſtat dicere de Sarmatia Europea, & in ea primùm occurrit Ruſsia, olim Roxolania dicta. Latus eius Orientale adiacet flumini Tanai, & paludibus Meotidis, ſecernentibus Aſiam, & Europam. Priſcis autem ſeculis Alani habitarũt ad flumen Tanais: deinde iuxta illos ad Meridiem Roxolani. Hæ autem gentes in toto deletę perierunt, campiq; latiſsimè patentes ſpectantur, deſerti, ſolis feris, & coſacis, ſeu prædonibus peruij, prout ſuprà dictum eſt. Poſt hos ſuperſunt reliquiæ Circaſſorum uerſus Meridiem, & ſunt gentes ferociſsimæ, & bellicoſiſsimæ, genere, & lingua Ruteni. Deinde eſt caſtrum Oczarcou nuncupatum, quod Imperator Tartarorum Prezecopenſium extruxit, in dominio Lithuanorum, & pòſt quaſi duobus milliarijs ab Oczarcou in Meridiem ſequitur Dzaſſou. & fuit caſtrum, quod ante tempora noſtra demolitum eſt: à Dzaſſu, in Byaligrod, quod Turci occuparunt, ſunt ſex milliaria. Sequitur Podolia ad Occaſum, Moldauiæ, & Valachiæ contermina ad Meridiem: ad Orientem uerò campis Tartarorum, & Tauricæ inſulæ: hæc eſt terrarum fertiliſsima, Cereriſq;, & mellis feraciſsima. Nam agro rude culto, & parùm inuerſo atq; exarato, frumentoq; ſuperſeminato, tribus annis ſpontè frumentum germinat, ita tamen, quod colligendo tempore meſsis ſegetem, aliquidpiam granorum permittatur, in terram decidere, ad

re, ad ſurgendum ex eis frumentũ in anno ſequenti, ſine cultura, & ſine agri aratura. Gramen quoq;, & paſcua tam citò ac uberrimè fundit, & prodit, ut perticam in tribus diebus ſupercreſcendo contegat, & aratrum in locis graminoſis derelictum in paulo pluribus diebus, graminibus ſepiat, & cooperiat. Examina uerò apũ non ſolùm in mellificijs, & arboribus cauatis mellificant, uerũ in ripis, & terra ſpõtè mella reponunt. Contingitq; ſępè numerò, ut examina apũ ſuperuenientia, & priores apes exterminãtia, ruricolę aduolãtia agmina apum trucidant, aut aquis mergant, ut quæ præfuerunt, hęreditariè millificarent, & manerent. Poſtea ad montes Sarmaticos habitat genus Rutenorum, quibus præſident nobiles Polonorum. In Kolomya, in Zidazou, in Sniatin, in Aoatin, in Buſco, &c. Sub eiſdem montibus ſunt tractus Halicienſes, olim Gallicia dictus, & Prezemiſsieñ & inter montes Sarmaticos tractus Sanocenſis. In medium Ruſsiæ tenendo eſt Leopolienſis terra, & urbs in ea benè munita eodem nomine nuncupata: habens duo caſtra, ſuperum, & inferum, & eſt metropolis Ruſsiæ. In Septentrionem ſunt tractus Chelmenſis, & Belzenſis, terraq; in medio iacens. Clauditur autem Ruſsia à Meridie Sarmaticis montibus, & flumine Tyras, quem incolæ Nieſtr appellant. Ab Oriente finitur Tanai, & Meotidibus, Taurica q; inſula. A Septentrione Lithuania, ab Occaſu uerò Polonia. Ex Moſcouia autem aduenit Boryſthenes, ab incolis Dienpr nuncupatus famoſus fluuius, per Lithuaniam, & Ruſsiam currens, & ſub Smolenſco, & ſub Kiou labens, in hunc ab Occaſu circa Chmyelnick oppidum conſurgens, Boh non exiguus fluuius illabitur: & quũ menſus eſſet Boryſthenes, quaſi trecenta milliaria Germanica, in mare Ponti cadit. Amplius terra Ruſsiæ quum ſit fertilis, abundat melle, & medone, potu ex melle facto, adducitur, & uinum ex Pannonia, & uinum ex Moldauia atq; Valachia, quibus adiacet: ſed & uinum Græcum ex Græcia, & eſt forte: etiam ceruiſiam ad nutum habet. Abundat equis, bobus, & ouiũ gregibus, abundat cera in maxima copia, abundat pellibus mardarum, ſchiſmorũ, uulpium, & boum. Abundat fluminibus, quibus irrigatur, & aquis piſculentis, ita ut ubi aqua inuenitur, & piſces in ipſa reperiantur: non impiſcantur ſtagna, & piſcinæ Ruſſorum, ſed ubicunque aquæ reperiuntur, illic & piſces de rore cœli (ut aiunt) demittũtur, abſq; hominũ cura, & impiſcatione: ſuntq; in tractu Leopolieñ lucei magni, & laudabiles, & in partes tanquam in laminas diuiſibiles. Abundat Ruſsia calamo aromatico in terris uerſus Tanaim, & paludes Mæotidas. Item reupontico in eiſdem terris, & in Lithuania, ſic & pluribus herbis, ac radicibus alibi non uiſis. Abundat tota terra Ruſsiæ granis tinctorum, quæ copioſiſsimè excreſcunt: & quum priſcis temporibus ad Ianuam, & Florentiam urbes Italicas importarentur, nunc uix aliquid de eiſdem colligitur, fereq; in toto fruſtrata, & non collecta pereunt. In tractu Chelmenſi rami pini arboris defecti, & in terra iacentes, in anno aut in duobus in ſaxa, & ſilices uertuntur: eſtq; ibi creta ſeu terra alba in copia, quæ ad nos ducitur. Eſt & ſal, quod in lacu Kaczibeio temporibus ſiccis colligitur, & quia propè eſt Oczarkou caſtrum Tartarorum, intercipiuntur, & capiuntur interdum per Tartaros ductores ſalis unà cũ plauſtris ducentis quandoq; & trecẽtis. In terra quoq; Prænemiſsienſi, & in Drohobiz ſal coctum, & in bolos ac portiones collectũ reponitur. Præterea in Ruſsia ſunt plures ſectæ: eſt enim religio Chriſtiana Romano põtifici ſubiecta, & illa regit, & pręualet, quanquã ſit exigua numero. Eſt altera ſecta Ruthenorum amplior, quæ ritum Græcorum inſectatur, totam Ruſsiam adimplens. Eſt tertia ſecta Iudæorum non uſurariorum, uelut fit in terris Chriſtianorum, ſed laboratorum agricolarum, & mercatorum magnorum, præſidentesq;, ut ſæpè teloneis, & exactionibus publicis. Eſt quarta ſecta Armenorum, præcipuè in ciuitate Kamyenyecenſi, & Leopolienſi. Hi ſunt mercatores peritiſsimi, ad Caffam, Conſtantinopolim, ad Alexandriam Aegypti, ad Alkairum, & partes Indiæ penetrantes, & merces afferentes. Ruteni habitu, & Eccleſiaſticis officijs Græcos inſequuntur, habentq; proprias literas, & abecedarium, inſtar & proximum Græcis. Hebræi ſimiliter Hebræorum literis utuntur, & diſciplinis, uerumetiam artes liberales, Aſtronomiam, & Medicinam perſcrutantur. Armeni ſuo ritu gaudent, & literis. Inter ſanctos colunt plus Taddæum Apoſtolum, aſſerentes, quod eos conuerterit, & fidem Chriſti docuerit. Deinde & Bartholomæum ſanctum Dei Apoſtolum uenerantur, per quem multos articulos, ut aſſerunt de fide acceperunt: habent magnifica, & plurimùm decora Eccleſiaſtica apparamenta, planetas, & ornatus non ſciſſos, ſed omniquaq; rotundos, libros, calices, & cæteram Chriſtianorum ueteranorum ſplendidam ſuppellectilem. Quò autem ad ſpirituales præſides, & paſtores, Chriſtianorum archipræſul eſt Leopolieñ. Metropolitanus Ruſſorum, & Lithuanorum, habens ſub ſua ditione Kiouieñ. Kamyenyeceñ. Prænemilieñ. Chelmeñ. Lucerieñ. & Mednieñ. epiſcopos. Rutenorum metropolitanus eſt Kiouieñ. quæ olim metropolis Ruſsiæ fuit; habet ſubiectos Vladicas, & Epiſcopos de ritu Græco in Moldauia, & Valachia

Ruſsitarum religio.

lachia

lachia uſq; ad flumen Hiſtri, ſeu Danubij, unum in Ruſsia Chelmenſem, alterum in dominio Lithuanorum Vladimirienſem, ſiue Breſtenſem, tertium Pinſci ſeu Murouuſci, quartum Polocenſem, quintum Lucenſem, ſextum Smolenſem, & paſsim omnes alios Vladicas ac epiſcopos in terris Moſchorũ, & in Septentrionem de iuriſdictione Moſchorum protenſorum. Iſidorus Metropolitanus, olim Kiouieñ. lingua, & doctrina Græcus peritiſsimus, tempore Eugenij Papæ quarti ad concilium Florentinum in centum equis iuerat, & unione eccleſiæ Romanæ percepta in Ruſsiã redierat: hunc Moſcouitæ obedientiam Romanã cis prædicantem ſpoliauerunt, & in necem extremam impulerunt. Sequũtur Ruteni doctores & Theologos Grecorũ, præcipuè Baſilium magnũ, Gregorium Nazanzenum, & Ioannẽ Chryſoſtomum. Gregorium Nazanzenũ eorum ſermone Bogoslou nuncupãt, quod in Latino ſonat, laudans deum. Acceptant & noſtrum ſanctum Gregoriũ Papam Romanũ, præcipuè in libris Moralium, quæ tranſlatũ legunt, & lingua eorum Byeſſiednic, quod ualet concionantẽ, perſuadentem, uel prædicantem uocant. In eccleſijs Rutenorum lingua Seruiorũ, quæ eſt Sclauonica, diuina celebrãt, legunt, & cantant, in eccleſijs Armenorum ſermone Armeno, in ſynagogis Iudæorum lingua Hebræa orant. Chriſtiani autẽ ritu Romano Latino ſermone cantant, orant, & legunt. Et ſcias quod in fluminibus Ruſsiæ, & Lithuaniȩ, præcipuè in Boriſthene, & Boh, tempore æſtatis multiplicãtur ephimerȩ, & ſunt uermes, & uolatilia alata, quaternis, interdum ſenis alis oriuntur, & generantur, manè currunt ſuper aquas, & uolant ſuper ripas circa meridiem: in occaſu autem ſolis extinguuntur. De his loquitur Ariſtoteles primo de Hiſtorijs animalium, & in Problematibus, & medici de febre ephimera.

De Lithuania, & Samagithia. CAP. II.

MAgnus ducatus Lithuaniȩ eſt regio latiſsima, in ea ſunt plures duces Lithuaniæ, & Ruſsiæ: unus autem præſes, & monarcha, cui cæteri omnes ſubſunt, magnus dux Lithuaniæ uulgò nuncupatus. Aiunt autem uetuſtiores, & antiquitatum relatores, quod quidam Italici propter Romanorum diſſenſiones deſerentes Italiam ingreſsi ſunt terras Lithuaniæ, & nomen patriæ Italia: genti uerò

Litalis.

Itali non indiderunt: quæ per paſtores terra Litalia, & gens Litali, litera præpoſita cœpit nuncupari. Ruteni autẽ, & Poloni eorum uicini maiorẽ immutationem facientes, uſq; in hodiernã diem terram Lithuaniã, gentes uerò Lithuanos appellant. Hi primũ condiderũt

Vilno.

oppidum Vilno, eleuationis poli quinquaginta ſeptẽ graduum, & ex nomine ducis Vilij, quo cum illas regiones ingreſsi ſunt, Vilno uocauerunt, fluminibus quoq; circa ipſum fluentibus Vilia, & Vilna ex eiuſdem ducis nomine indiderunt nomina. Samagithiam

Lithuaniæ etymologia.

autem de ſuo ſermone ſic nominarunt, quod lingua eorũ, terra inferior ſonat. Aliqui autem ignari hiſtoriæ, à lituo, quod eſt cornu, & tuba uenatorũ, eò quod regio illa plures uenationes exerceat, Lithuaniam appellari uoluerũt, quod ad effectum, non ad hiſtoriæ originem ſpectat. Hæc gens Lithuanorum annis ſuperioribus adeò obſcura, contempta, & uilis apud Rutenos fuit, ut principes Ciouieñ. ab ea ſola perizomata, & ſubera ob egeſtatem, & ſoli natiui ſterilitatem in ſignum tantummodò ſubiectionis exigerent: donec

[illegible]

Vithenen dux Lithuanorum rebellionem primũ contra Rutenos inducens, & ſeipſum ducem inter populares cõſtituens, aſtu principes Ruſsiæ aggreſſus cõflixit, ſenſimq; adeò creuit uiribus, ut iugo principibus Ruſsiæ iniecto, etiam in tributa eos redigeret ſibi pendenda, quæ per plures ætates Rutenis ipſe penderat. Poſterìq; duci Vithenen ſuccedentes furtiuis lupinis, & ſubitis incurſionibus finitimas gentes Ruſsiæ, Pruſsiæ, Mazouiæ, & Poloniȩ inuadebãt, & diripiebãt: donec fratres Cruciferi Teuthonici ordinis beatæ Mariæ per Conradum ducẽ Mazouiæ aduocati, & in auxilium aſſumpti, Pruſsia ui, & continuis armis cõquiſita, Samagithas, & Lithuanos aggreſsi, debellare, captiuare, & opprimere pluribus oppugnationibus cœperunt, tamdiu donec ad Olgerdũ, & Ceyſtutum duces Lithuaniȩ ſucceſsiuè peruenerũt. Fuit autẽ Olgerdus magnus dux Lithuaniȩ, cuius filius erat Iagello, poſtea baptizatus, & Vladislaus nominatus, in regẽ Poloniæ coronatus. Frater autem ipſius Olgerdi fuit Ceyſtuth, maximus expugnator, & perſequutor Chriſtianorũ, qui inter pugnandum cũ cruciferis Teuthonicis in Pruſsia ter captus, terq; aſtu, & mira euaſione cõtra uoluntatẽ Cruciferorum liberatus è uinculis fugerat. Huius Ceyſtuth filius fuerat Vitaudus, ſeu Vitoldus macte uirtutis princeps: Iagello autem, qui poſtea, & Vladislaus, ſub treugis pacis captiuãdo Ceyſtuth, & filiũ eius Vitaudum, Ceyſtuth in carcere occidit: Vitaudũ uerò in uincula coniecit. Tandẽ à Cruciferis, & Chriſtianorum exercitibus ſæpenumerò Iagello preſſus, deo miſerante ad Polonos declinauit, fideq; Chriſtiana cum fratribus ſuis, quos octo in numero habuit, unda baptiſmatis ablutus, & in Regem Poloniæ coronatus, Heduigim filiam Ludouici Hungariæ, & Poloniȩ

regis

regis illuſtriſsimam, ac ſpecioſiſsimā in conſortem accepit, anno Chriſti milleſimo tricen-
teſimo, octuageſimo ſexto, die Iouis, quartodecima Menſis Februarij, quę fuit ſancti Va-
lētini. Cœpitq; præfatus rex Vladislaus ſecundū promiſſa uigilare, & inſtare, ut gentē Li-
thuanicam à tenebris erroris ac idololatria expurgaret, aſſumptis quoq; ſecū Bodzanta
archiepiſcopo Gneznenſi, & pluribus uiris Eccleſiaſticis atq; religioſis. Item regina He-
duigi, Semouito, & Ioanna Mazouiæ, Conrado Oleſnicenſi ducibus, & compluribus
baronibus, anno Domini milleſimo, trecenteſimo, octuageſimo ſeptimo, in Lithuaniam
intrauit, & baptiſma ſuſcipere Lithuanos procurauit. Colebant autē ab origine Lithuani
numina, ignem, ſyluas, aſpides, & ſerpētes: ignem, qui per ſacerdotē lingua eorum zinze
nuncupatum, ſubiectis lignis adolebatur: ſyluas autē, & lucos ſacroſanctos, & habitacu-
la deorum putabant: aſpides uerò atq; ſerpentes in ſingulis domibus uelut deos penates
nutriebant, & uenerabantur. Rex itaq; Vladislaus ignem ſacrum putatum in ciuitate Vil
nenſi, barbaris inſpectantibus, extingui, templum, & aram in quibus fiebat hoſtiarū im-
molatio dirumpi, ſyluas uerò ſuccidi, & confringi, ſerpentes quoq; necari præcepit, bar-
baris flentibus deorum ſuorum falſorum exterminium, contra regē autem nec muſsitarē
audentibus, mirantibus quoq; quod Poloni ſacrorum uiolatores ignis ſyluarū & ſerpen-
tum intacti, illæſiq; à dijs eorum, ſecùs quàm ipſimet quoties uiolabant, fuerunt. Exter-
minatis itaq; idolis, gens Lithuanorū per aliquot dies de articulis fidei, & oratione Domi
nica per ſacerdotes Polonos, magis tamen per regē Vladislaum, qui linguam gētis noue
rat, edocebatur, & ſacra baptiſmatis unda renaſcebatur: largiente pio rege Vladislao ſin-
gulis ex popularium numero poſt ſuſceptū baptiſma, ex panno de Polonia adducto no-
uas ueſtes: qua prouida liberalitate effecit, ut natio illa rudis, & pannoſa, lineis in eā diem
cōtenta, fama huiuſmodi liberalitatis uulgata, pro cōſequendis laneis cateruatim ad ſuſ-
cipiendū baptiſma ex omni regione accurreret: & quoniā labor erat immenſus unum-
quemq; credentium baptizare ſingillatim, mandante rege multitudo ſequeſtrabatur in
turmas, & cuneos, & uniuerſis de qualibet turmarū benedicta aqua ſufficienter conſper-
ſis, cuilibet turmæ, & uniuerſis, qui in ea conſtiterant, nomen uſitatū Petrus, ſecundę Pau
lus, tertiæ Ioannes, &c. fœminis per turmas diuiſis, Catherina, Margareta, &c. iuxta nume
rum turmarum imponebatur. Militaribus tamen ſperitualis impendebatur baptiſmus.
Fundauit inſuper rex Vladislaus in Vilna Eccleſiam cathedralem ſub titulo ſancti Staniſ
lai patroni Polonorum, principalemq; aram in loco ubi ignis, qui falsò perpetuus crede-
batur, conſtituit, ut error gentilis fieret cunctis patentior. Conſtituit etiam in eadē Eccle-
ſia Vilnenſi epiſcopum uirū ſpectatæ uirtutis Andream Vazilo, natione Polonū, gene-
re nobilem, de domo accipitrum, profeſsione fratrum ordinis minorū, olim Elizabet re-
ginæ Hungariæ confeſſorē, & prædicatorem inſignem epiſcopum Cretēn. Eodē quoq;
Vladislao rege inſtante, Samagithia fidem Chriſti, & baptiſma ſuſcepit. Ad cognoſcen-
dam autem naturam prouinciæ, & gentis illius, animaduerte, quod regio Samogithia eſt
Septentrionalis, & gelida, Lithuaniæ, Liuoniæ, & Pruſsiæ contermina, ſyluis, collibus, &
fluminibus circumſepta, in hos tractus diſtincta, ſcilicet, Iragola, Myednici, Chroſſæ, Ro-
ſena, Viduki, Vyelunya, Celthini, Czethra, gentes regionis proceræ, & altę ſtaturæ, agre-
ſtes, & incultæ, pauco, & caſtigato uictu uiuentes, ſitim aqua ſedare ſolitæ, raró ceruiſia,
aut Medone: auri, argenti, æris, ferri, uini illa tempeſtate expertes, & ignaræ: apud quos li-
citum erat uni uiro plures habere uxores, & patre mortuo nouercam, fratreq; glotem in
uxorem accipere: nullus illic ſtubarum, nullus ædificiorum nobilium, ſed tantummodò
tugurij unius uſus, uentrem diſtentum, & porrectum: extrema uerò habens coarta, ex li-
gno, & culmo ſtructura largiùs ab imo ſenſim operis incremento ędificium in arctiùs co
gitur, in carinæ, ſeu Galeę maximæ ſimilitudinem elaborata, in cacumine feneſtra una ſu
pernè lumen reddens, ſubter quam focus, & cibos parabiles coquens, & frigus, quo re-
gio pro maiori anni parte conſtricta eſt repellens, in ea domo ſe, uxores, pignora, ſeruos,
ancillas, pecus, armentum, frumentum, & omnem ſupellectilem condunt: gens ad diui-
nationes, & auguria procliuis. Pręcipuum numen Samagiticum erat ignis, quem ſacro-
ſanctum, & perpetuum putabant, qui in montis altiſsimi iugo ſuper fluuium Neuyaſza
ſito aſsidua lignorum appoſitione à ſacrorum ſacerdote alebatur. Accedens itaq; Vladiſ-
laus rex turrim, in qua conſiſtebat, incendit, & ignem diſiecit, & extinxit. Succidit dein-
de per milites ſuos Polonicos ſyluas, quas non ſecùs, quàm ſanctas, & deorum habitacu-
la Samagittæ (iuxta illud Poëticum: Habitarunt dij quoq; ſyluas) uenerabātur, in eam ca
liginem mentis prolapſi, quod & ſyluæ præfatæ, & aues, feræq; in illis conſiſtentes ſan-
ctæ forent, & quicquid in illas ingrederetur, ut ſanctū dēberet cenſeri, uiolanti quoq; ne
mus, feras, uel alites, manus aut pedes dæmonum arte curuabantur. Maxima itaq; Barba
ros tenebat admiratio, quod Polonorum milites nemus ritu eorum excidentes, nulla læ-
ſio qua-

Mortuorum parentationes.

ſio qualem ipſi in ſe frequentiùs experti erant, ſequeretur. Habebant prætereà in ſyluis præfatis focos, in familias, & domos diſtinctos, in quibus omnibus charorum, & familiarium cadauera cum equis, ſellis, & ueſtimentis potioribus incendebant: locabant etiam ad focos huiuſmodi ex ſubere facta ſedilia, in quibus eſcas ex paſta in caſei modum præparatas deponebant, medonemꝗ focis infundebant, ea crudelitate illuſi, quod mortuorum ſuorum animæ, quorum illic combuſta fuerant, nocte uenirent, eſcaꝗ ſe exſatiarent. Inſuper prima Octobris die, maxima per Samagittas in ſyluis præfatis celebritas agebatur, & ex omni regione uniuerſus utriuſꝗ ſexus conueniens illuc populus, cibos, & potus quilibet iuxta ſuæ conditionis qualificationem deferebat, quibus aliquot diebus epulati dijs ſuis falſis præcipuè Deo lingua eorum appellato Perkuno, id eſt, tonitru, ad ſocos quiſꝗ ſuos offerebat libamina. Rex itaꝗ Vladislaus primùm eos pater noſter, deinde ſymbolum docuit, quoniam nullus ſacerdotum linguam Samagitticam nouerat, & unda baptiſmatis ablui iuſsit. Vnus autem ex maioribus Samagittarum pro omnibus reſpondit: Ex quo, inquit, ſereniſsime Rex, dij noſtri ueluti inertes, & languidi à Deo Polonorum deleti ſunt, deos noſtros, & ſacra eorum deſerimus, & Deo tuo atꝗ Polonorũ fortiori adhæremus: ſicꝗ baptizati ſunt. Rex autem in Myedniki cathedralem Eccleſiam ſub honore, & titulo ſanctorum martyrum Alexandri Theodori, & Euancij, in alijs autem locis Eccleſias parochiales fundauit, & illis dotem ſufficientem cõſignauit, & inſcripſit. Mednicenſis Eccleſię primus epiſcopus Matthias origine Almanus, in Vilna tamen natus, eò quod linguam Lithuanicam, & Samagitticam norat præfectus eſt, & conſecratus. Contigit autem in prima plantatione, dum Samagittæ per magiſtrum Nicolaum Vazic, fratrem ordinis prædicatorum regium prædicatorem per interpretem inſtruerentur de fide, creatione mundi, & lapſu primi hominis Adæ, unus Samagittarum ſufferre ſermonem prædicantis non ualens in hæc uerba prorumpit: Mentitur, inquit, illuſtriſsime Rex iſte ſacerdos, aſſerit mundum creatum eſſe, quum ſit homo nõ longæuæ ætatis: ſunt etenim inter nos plures annorum numero ſeniores eo, centenarium numerum ſupergreſſi, qui creationem nullam recordantur: ſed ſolem, & lunam, cæteraꝗ ſydera ſemper eiſdẽ motibus luxiſſe referunt. Rex autem Vladislaus iubens eum ſilere, declarauit magiſtrum Vazik creationem mundi non aſſeruiſſe in diebus ſuis incepiſſe, ſed longè antè, puta ante ſex millia annorum, & paulò plùs, ordinatione diuina proueniſſe. Contulit autem rex Vladislaus magnum ducatum Lithuaniæ, & Samagitthiæ Alexandro Vitoldo fratri ſuo patrueli: is quia acer, & animoſus erat pugnãdo, adiecit Lithuaniæ ducatum Pskou, quẽ Pleſcouiam appellant. Deinde alterum ducatum Nouogrodieñ. qui Nugardia agnominatur. Tertium ducatum Smolnenſem ſuo dominio appoſuit. Factaꝗ in circuitu pace, in Orientem penetrauit, & incidens in Hordam Tartarorum multitudinem eorum, in Lithuaniam appulit, ac in certo territorio Lithuanię locauit uſꝗ in hanc diem permanentẽ. Congeſtoꝗ fortiori exercitu, iterũ in Tartariam perrexit, & ſuperatis fluminibus, in planiciem diffusè porrectam circa flumen Vorzſchla, quartadecima die Auguſti peruenit. Ibi occurrente ei Imperatore Zauolhenſi Temirkudu, quem ſcriptores Tamerlanẽ nũcupãt, cum infinita ac innumerabili Tartarorum multitudine, de treugis, & pace utrinꝗ tractabant: concordia tamen nequaquam à Tartaris acceptabatur. Vitoldus igitur à ſuis perſuaſus cum cuſtodibus corporis ſui retrorſum abijt, & in Lithuaniam fugitiuè redijt: exercitus uerò ipſius ab infinita multitudine Tartarorũ obrutus, in toto deletus eſt. Prætereà Sigiſmundus rex Romanorum iaciendo inter Vitoldum, & Vladislaum fratrem eius regem Poloniæ fomitem diſcordiarũ, coronam Vitoldo promiſit, & in regem Lithuanorum ſublimari perſuaſit: uerùm quum afferretur corona per loca tutiora Marchiæ, & Pruſsiæ, nobiles maioris Poloniæ ſeſe oppoſuerunt, & cum exploratoribus in cuſtodia permanendo, in loco, qui Turzagora uocatur, legatos Imperatoris Romanorũ opperiebantur, & expectarunt. Illi uerò rem infectã cognoſcentes, terrore perculſi retroceſſerũt, Vitoldus autem de hoc certior factus præ triſtitia ab anthrace inter ſcapulas orto, uitam cum principatu finiuit, anno Domini milleſimo, quadringenteſimo, trigeſimo. Poſt mortem Vitoldi Vladislaus Iagello rex Polonię Suitrigellum fratrem ſuum in ducem Lithuaniæ anulo ſuo inueſtiuit, & ſubſtituit: qui immemor beneficij, cõtra Vladislaum Iagellonem tumultuauit, & bella geſsit, propter quod rex Vladislaus principi Sigiſmundo de Starodup ſuggeſsit, commiſitꝗ, ut ducatum Lithuaniæ ſub Suitrigello ſurriperet. Apparente igitur comete exili ſupra illum ducatum, dux Sigiſmundus de Starodup Suitrigellum expulit, & ducatũ magnum Lithuanię poſſedit. Hunc Sigiſmundus Iuan dux Czarthorienſis, genere, & ſecta Rutenus poſt aliquot dies occidit. Ingrediebatur ſiquidẽ ex conſuetudine urſa ad tabernaculum ducis Sigiſmundi. Ruteni itaꝗ more urſę oſtium tabernaculi fricabant, & mouebant: quo audito dux Sigiſmundus urſam adueniſſe putando,

oſtia

oſtia aperuit,& à Rutenis uulneribus conciſus occubuit. Aeneas de Picolominibus ſcripſit,non hunc Sigiſmūdum,ſed Vitoldum ſicut præmiſſum eſt,per ſuos in forma urſæ deluſum interfectum.Sed inſcijs relatoribus credidit,& erroneè ſcripſit, quemadmodum ſimili errore ductus,plurima de Lithuanis,plurima & de Polonis cōficta literis tradidit.Poſteriq; hiſtoriographi errantē erroneè ſequentes, ipſius Aeneæ abſurditates & loca,atque mores illarum nationum nunquam uiſa,aliter quàm fuerunt,& quàm ſunt, tanquam uera literis demandare non erubueruut:quum experientia præteritorum atque præſentium ipſum & ipſos inexpertos,& aliter quam res habeat ſcribentes redarguat. Succeſsit duci Sigiſmundo de Starodup, Kazimirus Vvladislai Iagellonis tertius natus in magno ducatu Lithuaniæ, quem ferè quinquaginta annis gubernauit, ſub cuius extremis & ultimis annis Iuan dux Moſcorum auulſit, & ſibi appropriauit ducatum Nouogrodienſem, aliàs Nugardiam ſeu Nouogrodiam nuncupatum. Poſt Kazimirum in Lithuania dominatus eſt Alexander filius eius quartogenitus, cuius temporibus præfatus Iuan dux Moſcorum principatum Mozaiſenſem,longitudinis ſeptuaginta, latitudinis totidem milliarium,& caſtra quadraginta ſubripuit.Alexandro uita functo, Sigiſmundus modernus in magno ducatu Lithuaniæ ſuffectus eſt,ſub cuius Dominio Vaſsilo Moſcouiæ dux & principatum Pleskou,quem Pleskouiam appellant, & ducatum Smolnenſem expugnauit & poſſedit.

De amplitudine & contentis magni ducatus Lithuaniæ.
CAP. III.

AMplitudo magni ducatus Lithuaniæ eſt talis. A` mari Balteo ſeu Prutenico ad Vilnam capitalem ciuitatem Lithuaniæ ſexaginta milliaria, a Riga uero ad Vilnam recto itinere ſeptuaginta milliaria: eundo uero ſuper Poloczko ut cōmuniter uadunt, erunt à Riga in Vilnam centum milliaria. Deinde a Vilna in Kiou ſunt centum milliaria.A` Kiou uſq; ad confluentiam,ubi iunguntur fluuij Dniepr et Boh, quos Græci Boryſthenem,maiorem & minorem appellant,ſunt decem diætæ, quæ faciūt ſeptuaginta milliaria,ibi ſteterat caſtrum Dzaſſou,quod deſtructum eſt,& ibi eſt finis Dominij Lithuanorum, quum prius protēdebatur ad Byaligrod, quod Latini Album caſtrū nuncupant, & ipſum Turci expugnarunt & poſsident: circumcirca uerò Tartari in campis degūt:Ita eſt cōputatio uerſus meridiem,quinimo uerius dicam inter orientem & meridiem. Iterum ex tranſuerſo computando, à Patzou & metis Lithuaniæ in Vilnam ſunt octuaginta milliaria: ſed à Cracouia per eandem uiam uſq; in Vilnam ſunt centum & uiginti milliaria. A` Vilna in Smolenſco centū milliaria, à Smolenſco in Moſcuuàm ciuitatem Moſcorum centum milliaria,& ſunt milliaria Germanica magna.Prima autem & capitalis ciuitas in Lithuania eſt Vilna, eſt tanta,quanta Cracouia cum Kazimiria Clepardia,et omnibus ſuburbijs:uerum domus non ſunt cohęrentes ſicut in noſtris ciuitatibus, ſed ut ſæpè mediant horti & pomaria:habet Vilna bina caſtra murata, ſuperum in monte, & inferum in baſſo.Nouigrod uerò,quam Latini Nugardiam uel Nouogardiam uocāt, fuit de poſſeſsione magni ducatus Lithuaniæ, per ducem Vitoldum armis conquiſita, & eſt Nouigrod in amplitudine paulo maior,quàm Roma, quia Roma in ambitu continet triginta duo milliaria Italica,quæ faciunt ſex milliaria Germanica, & duo milliaria Italica ſuperſunt.Nouigrod autem continet integra ſeptem milliaria,aliàs trigintaquinq; milliaria Italica. Item Nouigrod lignea habet ædificia, Roma uero murata. Diſtat Nouigrod à mari Balteo duobus uel quaſi tribus milliarijs. Et fuerunt, adhucq; ſunt in ea ditiſsimi mercatores: intantum quod apud quemlibet mercatorem iuxta refectorium eſt Crancz, id eſt reſeruaculum loco teſtudinis,in quod argentum, aurum & res pretioſæ conquiſitæ proijciebantur abſq; numero.Vnde Iuan,quod ſonat Ioānes princeps Moſcorū anno Domini milleſimo quadringēteſimo ſeptuageſimo nono,ſurripiēdo Nouigrod de manib.Kazimiri magni ducis Lithuaniæ,huiuſcemodi theſauros Nouogrodieñ.exhauſit,& trecentos currus ad ſummum implendo, duntaxat de auro, argento & unionibus pretioſis,in Moſcouiam abduxit.Et quia in eadem Nouigrod pernicioſa conſuetudo inoleuerat ſicariorum & raptorum, ſæpeq; aliquo reo inuento uel deſignato pulſabatur campana prætorij ubi centum ſenatores tanquam iudices ſedebant,omnes more illius patriæ barbam protenſam nutrientes:uulgus autem audito ſono campanæ, concurrebat de tota ciuitate, ita quod quilibet hoſpes duos acciperet lapides in brachio, & filij hoſpitum ſimiliter. Quumq; reus per ſenatores condemnaretur, lapidibus adſtantes obruebāt, & interficie-

bant eum, tumultuoſeq; ad domum condemnati currentes, diripiebant omnia bona occiſi, & area domus poſtea uendebatur, & pecunia exinde pro Republica confiſcabatur. Idcirco Iuan dux Moſcorum præfatus apprehenſa & poſſeſſa Nouigrod in quinque famoſioribus plateis quinq; capitaneos cum armigeris conſtituit ad ſedandum et prohibēdum ſolitos tumultus, inuaſiones & ſpolia. Eſt in Nouigrod caſtrum Deczen nuncupatum, in eo principalis eccleſia eſt ſancti Sophię, id eſt, ſaluatoris, & eſt tecta aureis laminis ſplendeſcentibus, ſuntq; in eadem Nouigrod ſeptē monaſteria Zirnkorū, id eſt, nigrorū monachorum de regula ſancti Baſilij, & diſtant a ſeinuicem ferè uel propè per medium milliare. In primo monaſterio B. Mariæ uirginis ſunt mille monachi, in altero ſancti Georgij ſeptingenti, in tertio ſexingenti, in quarto quadringenti: ſic conſequenter in alijs monaſterijs. Sunt & eccleſiæ ſanctorum plurimæ, & ſolius ſancti Nicolai, quem Ruteni inter alios ſanctos plus colunt: eccleſiæ ſunt tot, quot ſunt dies in anno. Habet eleuationem poli Nouigrod ſexaginta ſex graduum, & in æſtate circa ſolſtitium æſtiuale poſt occaſum ſolis apparet lux cœli uſq; in ortum ſolis, ut artifices, ſartores, ſutores, & cæteri mechanici ſuere & laborare poſsint. Poſt Nugardiam Septentrionem eſt Suetia & Filandia uſq; in Oceanum Septentrionis. Pskou urbs nobilis murata & magna, minor tamen quàm Nouigrod, adiacet Moſcouiæ & Lithuanię, hanc Latini, Pleſcouiam appellant, inhabitatores ipſius omnes ſunt lingua & ritu Ruteni, barbā non radunt, & crines capitis non tondunt, habitum uerò in toto deferunt Alemannicum. Habet terra Pleſcouię triginta caſtra murata, & ſunt uerſus Liuoniam, & non ſunt tam bona caſtra in Moſcouia, neq; in Lithuania. Tota autem terra Pleſcouiæ ſexaginta milliaria in longitudine, & quadraginta in latitudine continet. Vaſsilo modernus princeps Moſcouiæ per compoſitionem & tradimentum ſeniorum adeptus eſt, & poſsidet Pskou, depoſuitq; campanam, ad cuius pulſum tota ciuitas confluebat, & iniuriantes opprimebat. Contra pactum quoq; & promiſſa ſua abegit Vladicam, id eſt, epiſcopum loci, & plures nobiles ac ciues Pleſcouiæ, & locauit in ciuitate Moſcua, & alijs locis Moſcouiæ. Deinde uerſus orientem eſt Poloczko caſtrum & ciuitas magna, & pertinet ad ducatum Smoleñ. poſsidet eam magnus dux Lithuaniæ. Poſt hanc ad oriētem eſt Smolenſco caſtrum & ciuitas ex roboribus ſtructa, & foſsis profundis munita, ipſa autem terra ſeu ducatus Smolenſco cōtinet in longum ſexaginta aut ſeptuaginta milliaria Germanic. Præterea linguagium Lithuanicum eſt quadripartitū, primum linguagium eſt Iaczuingorum, ut horum qui circa caſtrum Drohicin inhabitarunt, & pauci ſuperſunt. Alterum eſt Lithuanorum & Samagitharum. Tertium Prutenicum. Quartum in Lothua ſeu Lothihola, id eſt, Liuonia, circa fluuium Dzuina, & Rigam ciuitatem. Et horum quanquam eadem ſit lingua, unus tamen non plene alterum intelligit, niſi curſiuus et qui uagatus eſt per illas terras. Habuit hoc linguagium quadripartitū tempore idololatriæ pontificem maximum unum, quem Criue appellabant, morantem in ciuitate Romoue à Roma dicta, quoniam hoc linguagium de Italia iactat ſeſe aduenisſe, & habet nonnulla uocabula Italica in ſuo ſermone. De iſto Criue & ciuitate Romoue in legenda Sancti Adelberti pontificis & martyris legitur. Et ſcias quod in Pruſsia iam pauci proferunt Prutenicum, ſubintrauit ſiquidem lingua Polonorum & Alemannorum: ſic & in Lothua pauci uillani profitentur hanc linguam, quia ſubintrauit Alemannicum. In Samagitthia autem, quæ eſt longitudinis quinquaginta milliariorum, & in Lithuania, quæ in longum triginta milliaria continet, in uillis Lithuanicum loquuntur, & in magna parte Polonicum profitentur: nam & ſermone Polonico ſacerdotes eis prædicant in eccleſijs. Inſuper ſcito quod hoc linguagium quadripartitum totum eſt de obedientia & fide Romanæ eccleſiæ, in alijs autem prouincijs circumiacentibus, ut in Nouigrod, in Pleſcouia, in Poloczko, in Smolenſco, & in meridiem uſq; poſt Kiou Ruteni ſunt omnes, & Ruthenicum ſeu Sclauonicum loquuntur, ritumq; Græcorum obſeruant, & obedientiam Conſtantinopolitano patriarchæ præſtant. Amplius ſunt in ducatu Lithuaniæ Tartari circum Vilnam, & habent proprias uillas: colunt agros more noſtro, laborant & uehunt merces, ad mandatūq; magni ducis Lithuaniæ omnes ad bellum aſſurgunt, loquuntur Tartaricum & colunt Mahumetem, quia Saracenorum ſectam profitentur. Inſuper ſunt Hebræi in Lithuania, pręſertim in ciuitate Troki, hi laborant & mercantur telonea & officia publica tenent, de uſuriſq; non uiuunt. Poſt hoc de fluminibus dicamus. A parte orientali dominium Lithuanorum terminant fluuij, Oſcol, Iugra, Donyecz, id eſt, paruus Don, & eſt paruus Tanais, hi & plurimi alij in Tanaim decurrunt. Item ex Dominio Lithuanorum poſt caſtrum Veſnya, quod dux Moſcouiæ Modernus Vaſsilo

occu-

ccupauit,ortus eſt Dniepr,ſeu Boryſthenes ex terra plana lutoſa, ex ſtagnis in denſis ſyl-
s,& fluit ſub Smolenſco & ſub Kiou,tandem emenſis quaſi trecentis milliarijs Germa-
cis, in mare Ponti incidit. Item Vilia alius fluuius triginta milliarijs ad orientem Vilnæ
uitatis ortum cepit,& ſub caſtro Vilnenſi cum alio fluuio minori Vilna dicto,& initium
us duobus milliarijs à præfata ciuitate Vilna computatur, commiſcetur, unaq; ad ma-
num fluuium Niemen influunt. Niemen autem fluuius ualde flexuoſè decurrit, naues
efert & merces: poſt caſtrum Couno in mare Prutenicum cadit. Item Dzuina magnus
uuius fontes habet in Moſcouia,& in Dominio Lithuanorum, fluit ſub caſtro Vitepsk,
einde ſub Poloczko:hoſtia eius circa Rigã ciuitatem Liuoniæ,ubi in mare cadit, & ſcias
uod quemadmodum in ſuperioribus præmiſi tria magna flumina prope ſe inuicem ori-
ntur,ſcilicet,Dniepr,Dzuina,& Volha:oriuntur,inquam,in locis planis,nemoroſis,pa-
uſtribus, non ex montibus Hyperboreis,non Riphæis, nec aliquibus montibus qui in
atura minimè ſunt,duntaxat figmento olim Græcorum tãquam in rei ueritate exiſterent
glorioſe & ampulloſe prædicati ſunt,& quod præfata flumina ex ipſis erumperent ac ori-
entur per ſequaces hiſtoricos coſmographos & poëtas in experte deſcripti,decantatiq;
ſunt,quum uſquam compareant:plana ſiquidem eſt terra per totum, unde illa ortum du-
cunt. Et Dniepr qui eſt Boriſthenes ad meridiem fluit uſq; in mare Ponti incidens. Dzui-
na grande flumen ex Moſcouia erumpens, ad occaſum ſolis per dominia Lithuanorum,
& per Liuoniam labens iuxta ciuitatem Rigam,in mare Balteum deſcendit Volha maxi-
mus fluminum etiam ex Moſcouia oriens, in Septentrionem tendit, reuerſusq; in orien-
tem,longinque circuit Tanaim:tandem conuerſus in meridiem per Scythiam ſeu Sarma-
tiam Aſianam & campos planiſsimos Tartarorum peruagatus,in uiginti quinque flumi-
na magna partitus,mare Euxinum ingreditur. Diſtat Tanais Volha in Tartaria itinere ſex
hebdomadarũ,ad minus trium aut quatuor uelociſsime currẽtibus. Sunt & alia in Lithua
nia & Moſcouia multa flumina & ſtagna magna: parua uero flumina& riui ſine numero
in maiora defluunt. Omnia piſcoſa abundanter, ita quod in illis terris ubi aqua, ibi & pi-
ſces:& ſunt piſces ſapidiores & delectabilioris guſtus quàm in regionibus noſtris,piſcinę
& fodinæ pro aquis & impiſcationibus tanquam inutiles illic non fiunt. Amplius in du-
catu Lithuaniæ panis ruſticorũ nigerrimus eſt non cribratus, ex ſiligine aut hordeo unà
cum furfuribus:dominorum uerò & potentum panis delectabilis de pura ſimilagine tri-
tici albiſsimus pinſitur & habetur:uino carent,niſi quod aliũde ducitur, præcipuè uinum
Rhenenſe,& ex occidentalibus regionibus per mare Germanicum & Balteum, adductũ
alicubi reperitur,medone & ſpiſſo,& tenui, & uario modo cocto abundant, & illo reficiũ
tur & inebriantur. Ceruiſias coquunt diuerſimode & ex uarijs granis,puta frumento, ſili-
gine,hordeo,auena, millio, &c.& nõ ſunt ſapidæ: uulgus autem ut ſemper aquam bibit:
oliuę & fructus dulces ac delicati illic non creſcunt,algida etenim & frigida eſt prouincia.
Armenta habent omnis generis & feras ſyluarum, plus quam in orbe Chriſtianorum re-
periantur:ſaltus,deſerta,& ſyluæ ſunt magnæ, decem, aliquãdo quindecim milliariorum,
nõnũquã & uiginti quinq; milliariorum:ad latera deſertorum & ſyluarum uillæ & habi-
tatores inueniuntur,& idcirco quia magna nemora ſunt,magnę feræ & multæ abundan-
tiſsimæ uiſuntur & capiuntur,uri & boues ſylueſtres,quos lingua ipſorum thuri & zum-
brones uocant,onagri,& equi ſylueſtres, cerui,damæ,dorcæ, capreæ,apri,urſi, mardures,
ſciſmi,& cætera genera ferarum. Inſuper aues abundant & ficedulæ, quamuis illic uineæ
non ſunt, aduolant & impinguantur, atq; cum ſuauitate eduntur. Eſtq; in Lithuania &
Moſcouia animal uoraciſsimum & inutile, quod alibi non comparet, roſſomaka nomi-
natum. Quan titatis canis, faciei catti, corporis & caudæ ut uulpis, colore nigrum, cada-
ueribus ueſcitur, inuentoq; cadauere, intantum uorat, ut extendatur & infletur tanquam
tympanum,repertaq; anguſtia,ſtricta inter arbores intrat & intrudit ſe cum uiolentia pre-
mendo,ut uiolenter comeſta uiolẽtius egerat, ſicq; extenuatum denuò cadaueri accurrit,
& ad ſummum impletur, cum uiciſsitudine expreſsionis, & ad morticinium reuerſionis,
donec totum abſumat & deuoret. Et forſan natura tam inſatiabile animal in illis regioni-
bus producit, ut homines ſimili uoracitate laborantes redarguat. Quoniam potẽtes quũ
conuiuari cœperint,ſedent à meridie in mediũ noctis continuo cibo & potu ſeſe opplen-
do,& à menſa quoties natura propellit aſſurgendo & egerendo iterum & iterum uorant
uſq; ad uomitum & amiſsionem diſcretionis & ſenſus,tuncq; inguinis & capitis quę ſunt
diſcrimina neſciunt:eſtq; illa conſuetudo pernicioſa in Lithuania & Moſcouia,magis ue-
ro & abſq; rubore in Tartaria. Eſt etiam in illis terris Lithuaniæ,Moſcouiæ & Tartariæ ab

origine conſuetudo uenditionis hominum: ſerui natura uenduntur à dominis ſuis tanquam pecora, puerique eorum & uxores: quinimo pauperes homines, libero uentre nati, uictu carentes, uendũt filios & filias ſuas, interdum & ſemetipſos, ut apud patronos ſiliquis & groſsis cibis ſaturentur.

De Moſcouia. CAP. IIII.

MOſcouia eſt regio longiſsima, latiſsimaque: nam à Smolẽſco uſque ad Moſcuuam ciuitatem ſunt centum milliaria, à Moſcuua ad Volochda cẽtum milliaria. Et Volochda eſt prouincia, & fluuius per ipſam labẽs eodem nomine uocatur, à Volochda ad Vſczuga centum milliaria, ab Vſczuga ad Viathka centum milliaria: & iſta quadringenta milliaria ſunt de regione Moſcouiæ, & ſermo per totum eſt Rutenicus ſeu Sclauonicus. Vltra prædicta à Viathca ad regionem Permſca centum milliaria, inde ad terram Vahulczka triginta milliaria, & hæc Scythiæ confinis eſt. Et iſtæ prouinciæ ſubiectæ ſunt duci Moſcouię, additisque terris ad Septẽtrionem & orientem ab eodem duce Moſcouiæ poſſeſsis, Iuhra & Corela quæ ſunt in Scythia, erunt quingenta milliaria Germanica magna. Verum Moſcouitæ non per milliaria noſtra computant, ſed per uerſt: et uerſt eſt quinta pars milliaris Germanici. Numerant itaque à ciuitate Moſcuua ad Vlodomiriam ciuitatem decem & ſeptem milliaria Germanica: abinde ad Vſczuch quingenta uerſt: iterum ab Vſczuch ad Iuhram quingenta uerſt. Intra Moſcouiam autem ſunt multi ducatus. Eſt ducatus ſeu terra Moſcouiæ, de qua triginta millia pugnatorum nobilium ad bellum egrediuntur, agreſtium uerò ſexaginta millia. Eſt & ducatus ſeu terra Tueczka, de qua quadraginta millia armatorum nobilium duntaxat ad bellum prodeunt. In hoc ducatu capitalis ciuitas Tuerd nuncupatur, & eſt ciuitas grandis lignea de lignis ædificata: in ea ſunt Eccleſiæ ligneę centum & ſexaginta: caſtrum etiam ligneum eſt, & ſunt in ipſo nouem oracula ſeu eccleſiæ: principalis eſt Sancti ſaluatoris, & illa duntaxat eſt murata: ſub hac ciuitate & caſtro ampliſsimus fluuius Volha labitur. Ducatus Chelmſci, de quo ſeptem millia pugnatorum exeunt. Ducatus Zubſczouski, de quo quatuor millia armatorum. Ducatus Klinski, de quo duo millia bellatorum prodeunt, ad terram Tuerdeñ. annumerantur. Item ducatus Kubenſis triginta milliaria in longum continens. Ducatus Iacoslaueñ. quadraginta milliaria de terra habẽs. Ducatus Szuherſieñ. uiginti milliaria terræ habens. Ducatus Szachouenſis triginta milliaria in longum continens: omnes ſunt in milliarijs Moſcouiæ in longum computatis. Inſuper ducatus Rzezenſis, de quo quindecim millia baronum ſeu nobilium armatorum euadunt, & fluuius nominatiſsimus Tanais de ipſo oritur. Item ducatus Suſdalorum, & plures ei adiacentes deſolati & deſtructi ſunt per Tartaros. Eſt & terra Tartarorum Cozanska, Horda nominata, triginta millia pugnatorum producens, principi Moſcorum ſubiecta, in campis iuxta caſtrum Cozan, quod dux Moſcouiæ poſsidet: & alluitur magno flumini Volha, degens. Moſcuua eſt ciuitas principalis ſatis magna, ſbis maior quàm Florentia Thuſciæ, aut bis maior quàm Praga Bohemiæ urbs. Praga dico quæ extat & quam tu uidiſti: non Praga, quam quidam nouus hiſtoricus fictè aſtruit longiſsimam trium dierum itinere ciuitatem, quod fabula eſt: uerum Moſcuua lignea eſt, non murata, plurimas habens plateas, & ubi una platea finitur, altera non ſtatim incipit, ſed campus mediat. Inter domos quoque ſepes mediant, ita ut domus ſibijnuicem non cohæreant. Nobilium domus ſunt maiores, plebeiorum uerò humiles. Fluit per medium ciuitatis, et ſub caſtro ipſius fluuius eiuſdem nominis cum ciuitate, Moſcuua appellatus, & eſt tantus, quantus Multaua in Praga, aut Arnus in Florentia. Caſtrum autem quod eſt in medio ciuitatis, in plano, eſt caſtrum bonum muratum tantæ amplitudinis, ut Buda in Hungaria, habet tria propugnacula: & cum bis turres magnæ ſimul computatæ ſunt decem & ſeptem, tegulis latericijs tectæ, ſed unus murus: in eo caſtro eccleſiæ ſunt ſedecim, tres muratæ, ſcilicet, ſanctæ Mariæ, Sancti Michaëlis, & ſancti Nicolai, reliquæ ſunt de ligno. Palatium ducis in præfato caſtro eſt muratum ad inſtar Italicum nouum, non amplum, nec magnum: tres curiæ nobilium ſunt muratæ, aliæ domus ligno conſtructæ, ſtubę omnes nigræ. Aliæ ciuitates Moſcorum ſunt minores, & caſtra minora omnia de lignis fabrefacta. Præterea terra Moſcouiæ plena eſt boſcis ac ſyluis, aquis quoque, fluminibus, piſcibus & feris, quemadmodum Lithuania referta, ſed frigidior & Septẽtrionalior, unde pecudes & pecora parua ſunt, & mutila abſque cornibus, quaſi ſemper, ꝓpter frigus: homines uerò proceræ, altæ, & robuſtæ ſtaturæ ſunt, bibũt aquam, medonem, & quaſſecz, id eſt, fermẽtatos liquores. Arant & ſulcant ligno ſine ferramen-

rameng

ramento, & arpicant frondibus arborum ſupra ſeminata ab equis tractis, raroq́; propter intenſa & longa gelua ſegetes matureſcunt, ideo meſſes ſectis frugibus in ſtubis deſiccāt, maturant & triturant. Sæpenumero autem utuntur calefacientibus aromatibus, ſæpe & ſublimatis, de aromatibus, de melle, uel alio calefactorio, ita ut & de auena aquam arden tem ſiue ſublimatum faciant & bibant ad effugandum & repellendum algorem & frigus, alioquin ex frigore congelarēt. Carent uino & oleo, & ne inebrientur, princeps terrę prohibet ne medo aut liquor inebrians in aliqua domo reperiatur ſub priuatione uitę, niſi bis, aut ter in anno ex admiſſione principis. Monetam habent argenteam puri argenti, dzingis nominatam, maiorem & minorem, formæ oblongæ, quadrangularem, non orbicularem, non politam, nec bene planatam. Eſtq́; terra diues argento, & cuſtodia undiq́; clauſa, ut nedum ſerui & captiui, ſed & liberi, indigenæ & aduenę exire abſq; literis ducis nequęant, & hęc hactenus. Flumina in Moſcouia ſunt plurima, aliqua autem maiora ſcitu digna enumerabo. Tanais nominatiſſimus fluuius à Tartaris & Moſcouitis Don nuncupatus, fontes & originem habet in Moſcouia propè in ducatu Rezenſi. Conſurgit de terra plana, ſterili, limoſa, paludinoſa & nemoroſa. Quumq́; ad orientem ſolis proceſsiſſet uſque ad metas Scythiæ & Tartariæ, declinat ad meridiem, & perueniens ad paludes Męotidas, illic oſtia tenet & ingreditur. Eſt tantus Tanais, quātum dicerem triplatum Tyberim poſt Romam in mare Tyrrhenum decurrentem, aut quantum Danubium in duplo circa Budam. Et doctrina aſtrologorum tenet, quod Tanais ſit eius longitudinis cuius & Nilus fluuius Aegypti, puta circa ſexaginta gradus longitudinis. Et ſicut Nilus à meridie ad mare Alexandriæ deſcendit, ſic Tanais à ſeptentrione in Mæotidas & mare Ponti defluit. Nec piget repetere quod ſuprà dixi, alia magna flumina ex Moſcouia eſſe orta, uidelicet Ezuina, Volha, & Dnepr ſeu Boryſthenem. Et quum Moſcouia ſit regio plana, non montoſa, prædicta flumina in diſtantia non ualde longinqua à ſe inuicem ex terra plana, nemoroſa & paludinoſa oriuntur, maximuſq́; fluminum ille Volha, in Tartarico dictus Edel, tendens in ſeptentrionem, procedit ducentis milliarijs uſq; ad Niſni nouigrod, quod ſonat inferius nouum caſtrum, & eſt in terra Moſcouiæ: & illic accurrit & ei coniungitur magnus fluuius ex media Moſcouia procedens, Occa cognominatus. Deinde octuaginta milliaris germanicis Volha ſub caſtrum Coſan, quod dux Moſcouiæ poſsidet, tandem ſub caſtrum Sardi, quod Tartari tenent, fluit deinceps uerſus meridiem uigintiquinque fluminibus tantis ut eſt Tyberis Romæ, & alijs multo maioribus influit in mare Euxinum. Accipiat itaque lector tua humanitas, & contrą omnes aduerſantes tueatur, & dicat quod prælibata flumina non de montibus, nec de radicibus montium, quoniam ibi montes ſunt nulli, oriuntur & fluunt. Accipiat ſecundo, quod montes Hiperborei & Ryphæi, de quibus emanaſſe illa flumina ab aliquib. fabuloſè ſcriptum eſt, nec in Moſcouia, neque in alijs partibus ſeptentrionis ſunt: recteq́; dicetur conſictos eſſe, & nuſquam exiſtere, niſi forte in libro ſcripti aut picti, & non in terra reperiri affirmarent. Accipiat tertio, quod in dominio Moſcorū, quemadmodū & in terris Turcarū, homines de loco in locū, & de territorio in territorium ad incolendum transferuntur, & alij pro his commutati mittuntur & locantur. Accipiat quarto, in Moſcouia unam linguam & unum ſermonem eſſe, ſcilicet Rutenicum ſeu Sclauonicum in omnibus ſatrapijs & principatibus, ſic quod etiam Ohulici, & qui in Viathca degunt Ruteni ſunt, et Rutenicum loquuntur, unamq́; ſectam & religionem inſtar Græcorum tenent, omneſq́; Vladicæ, id eſt, epiſcopi, qui plurimi ſunt, patriarchę Conſtantinopolitano ſubſunt, & confirmationem ab ipſo poſtulantes obedientiam promittunt, præter Tartaros Coſanenſes, qui ducem moſcorum recognoſcentes, Mahumetum unà cum Saracenis uenerantur, & linguagium Tartarorum loquuntur, etiam præter alienigenas ad ſeptentrionem in Scythia commorantes, qui ſermone & linguis proprijs loquuntur, & idola colunt, prout in ſequenti capitulo dicetur. Accipiat quinto, quod poſt terram Viathca nuncupatam in Scythiam penetrando, iacet magnum idolum Zlotababa, quod interpretatum ſonat, aurea anus ſeu uetula, quod gentes uicinæ colunt & uenerantur, nec aliquis in proximo gradiens aut feras agitando & in uenatione ſectando uacuus & ſine oblatione pertranſit: quinimo ſi munus nobile deeſt, pellem aut ſaltem de ueſte extractum pilum in offertorium idolo proijcit, & inclinando ſe cum reuerentia pertranſit.

De regionibus Scythiæ Perm, Baskird, Iuhra & Corela, per ducem Moſchouiæ ſubiugatis. CAPVT V.

POſt Moſchouiam ſunt gentes & regiones inter ſeptentrionem & orientem in fine Aſiæ ſeptentrionalis, quæ propriè Scythia dicitur, principi Moſchouiæ ſubiectæ, per Iuan ducem Moſcouiæ principaliter ſubiugatæ, ſcilicet Perm, Baskird, Czirmentſa, Iuhra, Corela. Perm monoſyllabum eſt, inde terra Permſce, biſſyllabè Permſca pronunciando: & fuit regio idola colens, quam Iuan dux Moſcorum citra annos uiginti baptiſma percipere coëgit, more Rutenorum ſeu Græcorum: & poſuit eis Vladicam, id eſt, epiſcopum, nomine Stephanum, quem barbari poſt deceſſum ducis uiuū excoriauerunt & necauerunt, reuerſusq; dux afflixit eos, & alium denuo præſulem conſtituit, ſub quo tanquam noui Chriſticolæ, Rutenorum ſchiſma & ritum profitentes permanent. Aliæ uero regiones præexpreſſæ in fidelitate & idolatria perſiſtunt. Colūt ſolem, lunam, ſtellas, beſtias ſyluarum, & quod eis occurrit: habent propria linguagia & idiomata. In terra Permſca proprium idioma, in terra Paskirdorum proprium, in Iuhra proprium & in Corela etiam proprium. In his regionibus non arant, non ſeminant, panes non habent, nec pecunias: feris ſyluarum, quæ apud eos abundant, uefcuntur, & non niſi aquam bibunt: morantur in denſis ſyluis, in tugurijs ex uirgultis factis. Et quia ſyluæ illas terras contexerunt, homines ſylueſtres & ſennos effecerunt. Sunt uelut beſtiæ ratione non utentes, ueſtimenta de lana non habent: pellibus teguntur rude & groſſe, conſuentes uarias pelles in ſimul, ex lupo, ceruo, urſo, ſabellis & ſciſmis & cæteris, prout ſors obtulerit. Et quia ipſorum terræ mineras non nouerunt, pro homagio duci Moſchouiæ mineras non pendunt, ſed pelles animalium ſylueſtrium quibus abūdant. Proximiores oceano ſeptentrionis, ut Iuhri & Coreli, piſcantur & capiunt balenas ſeu uitulos et canes marinos, quos ipſi uor uol appellant, & ex cute eorum parant redas, burſas & caletas, axungiam autem pro imaginatione ſeruant & uendunt. In Ihura & Corela: ſunt aliqui montes mediocris tumoris, non altiſsimæ elationis, prout quidam putauerunt & ſcripſerunt. Supra montes autem oceani qui mediocres ſunt per totum ſeptentrionem oceano adiacentes, ſcandunt ex mari piſces morſs nuncupati, dente ſe ſupra montē continendo, ficando, & aſcenſum promouendo: dumq; ad ſummitatē montis peruenerint, ad ulteriora greſſum promouendo, ad alteram partem montium uolitando decidunt. Hos illæ gentes colligendo dentes eorum ſatis magnos, latos & albos pondere grauiſsimos capiunt: & Moſchouitis pendunt atque uendunt: Moſchouitæ uero his utuntur: ad Tartariam quoque & Turciam mittunt, ad parandum manubria gladiorum, framearum & cultrorum, quoniam grauitate ſui maiorem ac fortiorem impreſsionem impingunt, & præbent impellentibus, laborantibus, præliantibus, & occidentibus. Et memineris quod ſuprà dixi, hanc eſſe illam Iuhram regionem Scythiæ, de qua egreſsi ſunt Iuhri, à poſterioribus Huni & Hungari dicti, qui ad Gothiam aſcendentes uehementer multiplicati tranſierunt maxima flumina circa paludes Mæotidas, intraueruntq; in Pannoniam, & ſecundo regreſſu eam occupauerunt, poſſederunt, & in hanc diem tenuerunt, ſuntq; eiuſdem ſermonis & loquelæ præciſæ, niſi quod addiderunt noſtri Hungari aliqua uocabula ex Sclauonico idiomate, earum rerum quæ in Scythia & Iuhra non reperiūtur. Verùm in Pannonia Iuhri ſunt Chriſticolæ: in Iuhra uerò patres eorum idololatræ, politioresq; & cultiores ſunt Hungari in Pannonia, omnibus delitijs pleni, quamuis in toto ſylueſtres ſunt, beſtiales, & in frigidiſſima regione miſerrimè degentes. Inſuper memineris in his regionibus Scythiæ ad oceanum ſeptentrionis non eſſe magna flumina, ſed eſſe quaſdam rupes & montes mediocris molis, & non excellentiſsimæ celſitudinis inacceſsibilesq;, uelut aliqui hiſtorici antiquiores protulerunt & ſcripſerunt. Potius itaq; ſecundum experientiam dixiſſent, de nemoribus & denſis ſyluis eos exiuiſſe, quàm de inacceſsibilibus montibus.

Homines ſine pane uiuunt.

Finis lib. 2. Matthiæ à Michouia, de Sarmatia Aſiana atq; Europea.

SIGISMVN.

SIGISMVNDVS LIBER BARO IN HERBERSTEIN, NEYPERG, ET GVETTENBERG, &c.

DE LITHVANIA.

Lithuania Moſcouiæ proxima eſt, non autem de ſola prouincia, ſed regionibus illi adiacentibus, quæ ſub Lithuaniæ nomine comprehenduntur, nunc loquor. Hæc longo tractu ab oppido Circas, quod ad Boryſthenem ſitum eſt, in Liuoniam uſq; protenditur. Porro Circaſsi, Boryſthenis accolæ, Rutheni ſunt, alij ab his quos ſuprà ad Pontum in montibus habitare dixi. His noſtra tẽpeſtate præficiebatur Euſtachius Taſcovvitz, (quem cum Machmetgirei rege in Moſcouiam unà profectum fuiſſe, ſupra dixi) uir belli peritiſsimus, aſtutia ſingulari: qui cùm crebra cum Tartaris commercia haberet, ſæpius tamen eos fudit. quin & ipſum Moſcum, cuius aliquando captiuus fuerat, in magna ſæpe pericula adduxit. Eo anno, quo nos Moſcouię eramus, miro aſtu Moſcos profligauit: dignaq; mihi res uiſa eſt, quæ hoc loco aſcriberetur. Tartaros quoſdam habitu Lithuanico in Moſcouiam deduxit, in quos, ceu Lithuanos, nullo metu Moſcos irruituros ſciebat. Ipſe diſpoſitis loco opportuno inſidijs, Moſcos ulciſcentes præſtolatur. Tartari depopulata parte Sevverę prouinciæ, Lithuaniam uerſus iter arripiunt: indeq; mutato itinere, cum Lithuaniam tenuiſſe cognouiſſent, Moſci Lithuanos eſſe rati, mox uindictæ cupiditate magno impetu in Lithuaniam irruũt: qua uaſtata, cùm præda onuſti redirent, ab Euſtachio ex inſidijs circumuenti, ad unum omnes ceduntur. Qua re cognita, Moſcus Oratores ad Poloniæ regem, qui de illata ſibi iniuria conquererentur, miſit. quibus rex: Suos non intuliſſe, ſed iniuriam ultos eſſe, reſpondit. Ita Moſcus utrinq; deluſus, damnum cum ignominia ferre coactus eſt.

Infra Circaſſos nullæ habitationes Chriſtianorum ſunt. Ad Boryſthenis oſtia, Oczakhovv caſtrum & ciuitas, quadraginta milliaribus à Circaſs, quam Tauricæ rex non ita diu Poloniæ regi ademptam poſsidebat. Hanc nunc Turcus tenet. Ab Oczakhovv ad Albam, circa oſtia Thuræ, quæ ueteri nomine dicitur Moncaſtro, quatuordecim milliaribus ab Oczakhovv, in Præcop quatuordecim milliaribus. A' Circaſs circa Boryſthenem ad Præcop quadraginta milliaribus. Supra Circaſſos ſeptem mill. per Boryſthenẽ aſcendendo, Cainovv oppidum occurrit: à quo decem & octo milliaribus eſt Chiouia, uetus Ruſsiæ metropolis: quam magnificam & planè regiam fuiſſe, ipſæ ciuitatis ruinæ, monumentaq;, quæ in ruderibus uiſuntur, declarant. Apparent adhuc hodie in uicinis montibus eccleſiarum, monaſteriorumq; deſolatorum ueſtigia, præterea cauernæ multæ, in quibus uetuſtiſs. ſepulchra, corporaq; in his nõdum abſumpta uiſuntur. Ab hominibus fide dignis accepi, puellas ibi ultra ſeptimum annum raro caſtitatem ſeruare. Rationes uarias audiui, quarum nulla mihi ſatisfacit: quibus, mercatoribus abuti quidem, ſed abducere minimè licet. Nam ſi quis abducta puella deprehẽſus fuerit, & uita, & bonis, niſi Principis clementia ſeruatus fuerit, priuatur. Lex etiam ibidem eſt, qua externorum mercatorum (ſi qui ibi fortè deceſſerint) bona aut regi cedunt, aut eius præfecto: id quod apud Tartaros & Turcas, in Chiouienſibus apud ſe mortuis obſeruatur. Ad Chiouiam monticulus quidam eſt, per quem mercatoribus uia aliquanto difficiliore tranſeundum eſt: in cuius aſcenſu, ſi fortè currus aliqua pars frangatur, res quæ in curru portabantur, Fiſco uindicantur. Hæc omnia D. Albertus Gaſtol Palatinus, Vilnenſis regis in Lithuania uice gerens, mihi retulit. Porro à Chiouia aſcendendo per Boryſthenem triginta milliaribus, Moſier ad fluuium Prepetz, qui duodecim milliaribus ſuper Chiovv Boryſthenem influit, occurrit. Thur fluuius piſcoſus influit Prepetz, à Moſier autem ad Bobranzko, triginta. Inde aſcẽdendo uigintiquinque milliaribus, peruenitur in Mogilevv, à qua Orſa ſex milliaribus abeſt. Hæc iam enumerata ſecundum Boryſthenem oppida, quæ omnia in Occidentali littore ſita ſunt, regi Poloniæ: Orientali uerò, Moſcouiæ principi ſubijciuntur: præter Dobrovvnã, & Miuslavv, quæ Lithuaniæ ditionis ſunt. Traiecto Boryſthene quatuor milliaribus Dobrovvnã, indeq; uiginti Smolentzko deuenitur. Ex Orſa nobis iter fuit in Smolentzko, & tum Moſcouiam uſq;.

Boriſovvo oppidum uiginti duobus ab Orſa in Occidentē milliaribus abeſt, quod Bereſina fluuius,qui infra Bobrantzko Boryſthenem influit,præterlabitur. Eſt autem Bereſina,ut oculis conſpexi,amplior aliquanto Boryſthene,ad Smolentzko. Planè puto hunc Bereſinam,id quod etiam uocabuli ſonus indicare uidetur,ab antiquis Boryſthenem habitum fuiſſe. nam ſi Ptolemæi deſcriptionem conſpexerimus, Bereſina fontibus magis quàm Boryſthenis,quem Nieper appellant,conueniet.

Lithuania porrò quos Principes habuerit,quando Chriſtianiſmo initiata fuerit,ab initio ſatis dictum eſt. Huius gentis res ad Vitoldi uſq; tempora, ſemper florebant. Si bellū aliūde ipſis immineat,ſuaq; aduerſus hoſtium uim defendere debeant, uocati quidem, ad oſtentationē magis quàm ad bellum inſtructi, magno apparatu ueniunt: uerum delectu habito,citò dilabuntur. Quòd ſi qui remāſerint,hi equis,ueſtibusq; melioribus, quib. inſtructi nomina dederunt, domū remiſsis,cum paucis quaſi coacti,ducem ſequuntur. Cęterùm magnates,qui certum militum numerum ſuis ſumptibus in bellum mittere coguntur,data duci pecunia,ſe redimentes,domi remanent:eaq; res adeò dedecori nō eſt, ut militiæ præfecti,ducesq; publicè in cōuentibus,caſtrisq; proclamari faciant,ſi qui uelint,numerata pecunia exautoratos domū redire poſſe. Tanta autem inter hos quidlibet agendi eſt licentia,ut immodica libertate nō uti,ſed abuti uideantur,Principumq; bona impignorata poſsideant:adeo,ut Principes in Lithuaniam uenientes,ſuis,ni prouincialiū ope ſubleuentur,uectigalibus ibi uiuere non potuerint. Gentis habitus oblongus, arcumq; Tartarorum,haſtam uerò & ſcutum Hungarico more gerunt,equis bonis, ijſdemq; caſtratis, ſine ſoleis ferreis,quos mollibus coërcent lupatis,utuntur.

Vilna eſt caput gentis:ciuitas ampla,intra colles ſita,ad confluxum fluuiorum Velię & Vilnæ. Velia autem fluuius aliquot infra Vilnam milliaribus, Crononem influit. Cronon autem,oppidum Grodno,nomine haud ita diſsimili, præterlabitur, Prutenosq; populos quondam ordini Teutonicorum ſubiectos(quibus nunc Albertus Marchio Brādenburgenſis,poſteaquā ſe regi Poloniæ ſubdidit,cruceq; & ordine depoſito, hæreditarius præeſt)à Samagitis,eo loci quo Germanicū mare illabitur, dirimit: ubi eſt oppidum Mumel. nam Germani Crononem Mumel,patrio uerò uocabulo Nemen appellant. Vilna porrò nunc eſt muro cincta,multa templa,ædesq; lapideæ in ea exædificantur, in qua epiſcopalis ſedes eſt,quam tunc Ioannes regis Sigiſmundi filius naturalis, uir ſingulari humanitate præditus,tenebat,nosq; in reditu noſtro humaniter excepit. Præterea parochialis eccleſia,& aliquot monaſteria,& præcipuum Franciſcanorum de obſeruantia cœnobium, maximis ſumptibus extructum,excellit. Multo plura tamen ſunt Ruthenorum templa in ea, quàm Romanæ obedientiæ. In Lithuaniæ principatu ſunt tres Romanæ obedientiæ epiſcopatus: Vilnenſis ſcilicet, Samagithiæ, & Chiouienſis. Rutheni uerò epiſcopatus in regno Poloniæ & Lithuanię,aut ſuis incorporatis principatibus,ſunt, Archiepiſcopus Vilnæ nunc degens,Polocenſis, Vvolodimerienſis,Lucenſis,Pinski,Chomenſis, Præmiſsienſis. Lithuani melle,cera,cinere,quibus potiſsimū abundant,quæſtum faciunt, quæ magna ab eis copia Gedanū,deinde in Holandiam deferuntur. Picem quoq; & aſſeres ad fabricandas naues,frumentum quoq; Lithuania abundè præbet. Sale caret,quod uenale ex Britannia habet. Quo tempore Chriſtiernus Daniæ regno eiectus, mareq; piratis infeſtū eſſet,ſal non ex Britannia,ſed ex Ruſsia portabatur: quo etiamnum utūtur apud Lithuanos. Noſtra tempeſtate apud Lithuanos duo potiſsimū uiri bellica laude clari fuêre: Conſtantinus Knes Oſtroski, & Knes Michaël Linzki. Conſtantinus utplurimum Tartaros fudit: non occurrendo multitudini prædantium, ſed præda onuſtos ſequebatur: cumq; redirent ad eum uſque locum,in quo ſe omni metu ſolutos,reſpirandi & quieſcendi commodum ſpacium habere putabant(is locus erat illi notus) cumq; eos inuadere conſtituiſſet,monuit ſuos,ut ſibi ea nocte cibaria pararent. nam ſe eis nullam ignis copiam in noctē futuram,eſſe facturum. Itaq; ſequenti die cōtinuato itinere,cùm Tartari noctu nulla flamma aut fumo apparēte,putarent hoſtes regreſſos,aut dilapſos,eoq; & equos in paſcua dimitterent,mactarent,uorarent,& ſe ſomno dederent:Conſtantinus primo diluculo inuadens,magnis cladibus eos affecit. Knes uerò Michaël Linski, qui cum adoleſcens adhuc in Germaniam ueniſſet, & apud Albertum Saxoniæ ducem eo tempore in Friſia bellum gerentem ſtrenuè ſe geſsiſſet,ac per omnes militiæ gradus magnum ſibi nomē peperiſſet, Germanorumq; apud quos adoleuerat moribus imbutus,in patriam redijſſet, apud Alexandrum regem magna authoritate ac ſummo loco fuit:adeò ut rex arduas quaſq; res ex eius iudicio ac arbitrio conſtitueret. Accidit aūt,ut cū Ioanne Savverdinski Palatino Tro-

cenſi,

cenſi, regis cauſa in diſſenſionem ueniret, ubi compoſitis tandem rebus, in uita regis om-
nia quieta inter illos manebant: at mortuo rege, manebat Ioanni alta mente repoſitum o-
dium. nam ex eo priuatus erat Palatinatu. Tum ipſe & complices, atq; amici, apud Sigiſ-
mundum regem, qui Alexandro ſucceſſerat, crimine affectati imperij, ab æmulis quibuſ-
dam delatus eſt, & proditor patriæ nominatus. Cuius iniuriæ Knes Michael impatiens,
cum ſæpe regem appellaſſet, rogaſſetq; ut cōmuni iudicio, quo tantum crimen a ſe depel-
lere poſſe dicebat, cauſam inter ſe & Savverſinski actorem diſcerneret: cumq; rex illius pe
titioni locum non daret, in Hungariam ad Vuladiſlaum regis fratrem proficiſcitur: à quo
literis & Oratoribus, quibus ad cognoſcendam ſuam cauſam rex admonebatur, impetra-
tis, tentatisq; omnibus, cum cauſæ ſuæ cognitionem à rege impetrare nō poſſet, indigni-
tate rei permotus Michaël, tale facinus ſe aggreſſurum, regi dixit, quod ipſi ſibiq; aliquan-
do foret mœrori. At cum domum iratus ſe recepiſſet, quendam ex ſuis hominem ſibi fi-
dum, cum literis mandatisq; ad Moſchouiæ Principem mittit. Scripſerat autem, ſi Prin-
ceps ſecuram, liberamq; ad ſe uiuendi copiā, datis in hanc rem literis, atq; addito iuramen-
to, ſibi promitteret, eaq; res honori, emolumentiq; ſibi apud Principem foret, ſe caſtris quę
in Lithuania poſsideret, alijsq; ui aut deditione occupatis, ad ſe deficere uelle. Eo nuncio
Moſcus, qui uiri fortitudinem & dexteritatem cognitam haberet, mirificè exhilaratus, o-
mnia quæ à ſe Michaël peteret, datis ut uolebat literis, iuramentoq; addito, ſe facturum re-
cepit. Rebus ita apud Moſcum ex ſententia confectis, Michaël ulciſcendi libidine flagrās
in Ioannem Savverſinski, qui tum in uilla ſua circa Grodno erat (in qua ego poſtea ſemel
pernoctaui) toto impetu fertur, eumq; ne elabi poſſet, diſpoſitis circum ædes militum ſta-
tionibus, immiſſo percuſſore quodam Mahumetano, in lectulo dormientē opprimit, ob-
truncatq;: qua re peracta, ad caſtrum Miensko cum exercitu progreſſus, ui illud, aut de-
ditione occupare nitebatur: ſed Miensko occupatione fruſtratus, alia ſubinde caſtra op-
pidaq; aggreſſus eſt. Interea cum regis in ſe copias aduenire, ſeq; illi lōgè imparem eſſe in-
telligeret, obmiſſa caſtrorum oppugnatione, in Moſchouiam ſe cōtulit: ubi à Principe ho
norificè exceptus eſt. nam Lithuaniam illi parem non habere ſciebat. Vnde magnam de
eo ſpem conceperat, ſe eius conſilio, opera, induſtria, uniuerſam Lithuaniam poſſe occu-
pare, qua ſpe haud prorſus fruſtratus eſt. Nam communicatis cum eo cōſilijs, Smolentz-
ko inſignem Lithuaniæ principatum denuò obſedit, & eam uiri huius induſtria magis
quàm uiribus cepit. Vnus enim Michaël, militibus qui in præſidio erant, omnem urbis
defendendæ ſpem, ſua præſentia ademit: eosq; & metu, & pollicitationibus, ut caſtrum
proderent, permouit. Quod eo audacius maioreq; ſtudio faciebat, quoniam Baſilius, ſi
Michaël Smolentzko quacunq; arte potiri poſſet, ſe caſtrū cum prouincia adiacente per-
petuò ſibi conceſſurum promiſerat. Quibus tamen promiſsis adeò ille poſtea nō ſtetit, ut
Michaëlem de pactione ſe appellantem, uana tātùm ſpe lactaret, atq; illuderet. Qua re ue-
hementer Michaël offenſus, nondum abolita è pectore Sigiſmundi regis memoria, cuius
gratiam, opera amicorum quos in eius aula tum haberet, ſe facilè conſequi poſſe ſperabat,
ex ſuis quendam ſibi fidum ad regem mittit, ſeq;, ſi quæ grauius in ſe commiſiſſet, condo-
naret, rediturum pollicetur. Grata hæc legatio regi fuit: nuncioq; continuò publicę fidei,
quas petebat, literas dari mandauit. Verùm cum Michaël literis regijs non prorſus fide-
ret, quo tutius redire poſſet, à Georgio Piſbeck, & Ioanne de Rechenberg, equitibus Ger
manis, quos ea authoritate apud regem, eiusq; conſiliarios eſſe ſciebat, ut regem uel inui-
tum poſſent ad ſeruādam fidem cogere, ſimiles literas efflagitauit, impetrauitq;. Sed cum
eius rei nuncius in Moſchi cuſtodias incidiſſet, captusq; eſſet, re pateſacta, Principiq; cele-
riter ſignificata, Michaël Principis iuſſu capitur. Eodem tempore nobilis quidā ex Trep-
konum familia, adoleſcens Polonus, à Sigiſmūdo rege ad Michaëlem Moſchouiam miſ-
ſus erat: qui ut mandata regis commodius exequi poſſet, perfugam ſe ſimulabat. Is quo-
que haud meliore fortuna uſus, à Moſcis capitur: & cum perfugam ſe diceret, neq; ſibi fi-
des adhiberetur, adeò arcani continens fuit, ut etiam grauiter tortus, id non reuelaret. Por
rò cum Michaël captus, in conſpectum Principis in Smolentzko adductus fuiſſet: Perfi-
de, inquit, digna te pro meritis pœna afficiam: ad quæ ille: Perfidiæ crimen, quod mihi im-
pingis, non agnoſco. nam ſi tu mihi fidem, promiſſaq; ſeruaſſes, fideliſsimum me in omni-
bus ſeruitorem habuiſſes. Sed cùm te eam flocciſacere, meq; à te inſuper eludi uiderē, gra-
ue mihi in primis eſt, ea quæ animo in te conceperam, me exequi non potuiſſe. Mortem e-
go ſemper contempſi, quam uel ea cauſa libenter ſubibo, ne uultum tuum Tyranne am-
plius conſpiciam. Deinde Principis iuſſu in magnam populi frequentiam in Vvieſma ab-
ductus,

ductus, ubi ſupremus belli Præfectus, proiectis in medium grauibus, quibus uinciendus erat, cathenis: Princeps te, inquit, Michaël maxima (ut ſcis) dum fideliter ſeruires, gratia proſequebatur. Poſtquam autem proditione fortis eſſe uoluiſti, hoc te ſecundum merita tua munere donat. Simulq; cũ dicto, cathenas illi inijci iubet. Qui dum ita ſpectante multitudine cathenis conſtringeretur, ad populum conuerſus: Ne captiuitatis, inquit, meæ falſa apud uos fama ſpargatur, quid fecerim, curq; captus ſim, paucis aperiam: ut uel meo exemplo, qualem Principẽ habeatis, quidq; quiſq; ueſtrûm de eo ſperare debeat, aut poſſit, intelligatis. Ita orſus, totius ſui in Moſchouiam itineris rationem, quæq; Princeps ſcriptis literis, addito iuramento, ſibi promiſiſſet, neque ulla ex parte promiſſis ſtetiſſet, refebat. Cumq; ſua de Principe expectatione falſus eſſet, uoluiſſe denuò in patriam redire: ideo ſe captum eſſe. Qua iniuria cum præter meritum afficeretur, mortem ſe nõ magnopere refugere, præſertim cum ſciret, communi lege naturæ omnibus æquè moriendum eſſe. Et cùm corpore ualido, ingenioq; ad omnia uerſatili eſſet, multum etiam ualebat cõſilio, ſerijs, iocoſisq; rebus æque idoneus, planeq; (ut aiunt) omnium horarum uir: qua animi dexteritate multum ſibi gratiæ, authoritatisq; apud omnes, Germanos præſertim, ubi educatus fuerat, conciliauerat. Tartaros, Alexandro rege imperante, inſigni clade profligauerat: neque à Vvitoldi morte, Lithuani tam præclaram à Tartaris uictoriam unquã reportarunt. Hunc Germani uoce Bohemica, Pan Michaël uocabãt: qui cum, ut homo Ruthenus Græcorum in fide ritum ab initio, eoq; pòſt obmiſſo, Romanum ſequutus fuiſſet, quo Principis in ſe iram, indignationemq; leniret, mitigaretq;, in uinculis denuò Ruthenicum aſſumpſit. De eius liberatione, nobis in Moſchouia exiſtentibus, multi præclari uiri, in primis autem Principis cõiunx, quæ ſibi ex fratre neptis erat, apud Principem laborabat. Intercedebat pro eo etiam Cæſar Maximilianus, literasq; ſpeciales in priore mea legatione ad Principem nomine ſuo dederat: quibus tamẽ uſq; adeò nihil effectum eſt, ut mihi tum nec aditus ad ſe patêret: imò ne uidendi ſui copia dabatur. In altera uerò legatione, cum forte de liberatione eius tractaretur, ſæpius à Moſcis interrogabar, an hominẽ noſſem? quibus equidem, quod in rem ſuam fore putabam, nomen me duntaxat eius aliquando audiuiſſe, reſpondi. Atque Michël tum liberatus ac dimiſſus fuit: cuius neptim Princeps, uiuente adhuc priore uxore cum duxiſſet, tantam ſpem in eo ponebat, ut filios ſuos illius uirtute à fratribus in regno tutos fore crederet: tutorem deniq; filiorum ſuorum teſtamento inſtituerat. Mortuo dein Principe, uiduam laſciuientẽ cùm identidem increparet, proditionis crimine ab ea inſimulatus, captusq; infœlix moritur. Qua re patrata, non longè poſt, ipſam quoq; ita ſæuientem, ueneno ſublatam: adulterum uerò Ovvtzina dictum, in partes laniatum ac diſſectum aiunt.

Vvolinia, inter Lithuaniæ principatus, gentem bellicoſiorem habet.

Lithuania admodum ſyluoſa eſt. Paludes ingentes, & multos fluuios habet: quorum alij, ut Bog, Prepetz, Thur & Bereſina, Orientem uerſus Boryſthenem illabuntur. Alij uerò, ut Boh, Cronon, & Narevv, Septentrionem uerſus decurrunt. Cœlum inclemens, animalia omnis generis parua habet: frumento quidem abundat, ſed ſeges rarò ad maturitatem peruenit. Gens miſera, & graui ſeruitute oppreſſa. Nam ut quiſque famulorum caterua ſtipatus, domum coloni alicuius ingreditur, impunè quiduis facere, res ad uitæ uſum neceſſarias rapere, abſumere, crudeliter etiam colonum uerberare licet. Colonis quauis de cauſa ad dominos ſuos abſq; muneribus aditus non patet. quòd ſi etiam admittantur, ad Officiales & Præfectos relegantur: qui niſi munera accipiant, nihil boni decernũt, conſtituuntue. Neq; uerò hęc ſolùm tenuium ratio eſt, ſed etiam nobilium, ſi à proceribus impetrare quippiam uolunt. Audiui à quodam primario Officiale apud Regem iuniorem, qui dixit, Vnumquodq; uerbum in Lithuaniam aurum eſſe. Regi quotannis imperatam pecuniam pro defendendis regni finibus pendunt. Dominis, præter cenſum, hebdomadatim ſex dies laborare: Parocho denique ducta, uel mortua uxore, liberis ſimiliter natis, aut uita defunctis, eo quo confitentur tempore, certam numerare pecuniam coguntur. Tam dura porrò ſeruitute à Vvitoldi tẽpore in hunc uſque diem detinentur, ut ſi quis fortè capite damnatus fuerit, de ſe ipſo, iubente Domino, ſupplicium ſumere, ſuisq; manibus ſe ſuſpendere cogatur. Quod ſi fortè facere recuſauerit, tum crudeliter cæſus, atq; immaniter excarnificatus, nihilominùs ſuſpenditur. Hac ſęueritate effectum eſt, ut ſi Iudex aut Præfectus in re præſenti conſtitutus, reo moram fortè nectenti, minatus fuerit, aut ſolummodo dixerit, Feſtina, Dominus iraſcitur: tum miſer grauiſſima uerbera extimeſcẽs, laqueo uitam finit.

DE

DE FERIS.

FEras habet Lithuania, præter eas quæ in Germania reperiuntur, Biſontes, Vros, Alces, quos alij onagros uocant, equos ſyluestres. Biſontem Lithuani lingua patria uocant Suber: Germani impropriè Aurox, uel Vrox: quod nominis uro conuenit, qui planè bouinam formam habet, cum biſontes ſpecie ſint diſsimillima. Iubati enim ſunt biſontes, & uilloſi ſecundum collum & armos, barba quadam à mento propendente, pilis muſcum redolentibus, capite breui, oculis grandioribus, & toruis, quaſi ardentibus, fronte lata: cornibus plerunque ſic diductis & porrectis, ut interuallum eorum tres homines bene corpulentos inſidentes capere poſsit: cuius rei periculum factum perhibetur à rege Poloniæ Sigiſmundo, huius qui nunc regnat Sigiſmundi Augusti patre, quem bene habito & firmo corpore fuiſſe ſcimus, duobus alijs ſe non minoribus ſibi adiunctis. Tergum ipſum ceu gibbo quodam attollitur, & priore, & posteriore corporis parte demiſsiore. Qui uenantur biſontes, eos magna ui, agilitate & ſolertia præditos eſſe oportet. Deligitur locus uenatui idoneus, in quo ſint arbores iuſtis diremptæ ſpacijs, truncis nec craſsis nimis, ut facilè circumiri poſsint: nec paruis, ut ad tegendum hominem ſufficiant. Ad has arbores ſinguli uenatores diſponuntur, atque ubi canibus perſequētibus exagitatus biſons eum in locum propellitur, qui primus ex uenatoribus ſeſe profert, in eum magno impetu fertur. At is obiectu arboris ſeſe tuetur, & qua potest percutit uenabulo feram: quæ ne ſæpius quidem icta cadit, ſed incenſa magis ac magis rabie, non tantùm cornua, ſed etiam linguam uibrat: quam ita ſcabram & aſperam habet, ut uenatorem ſolo ueſtis eius attactu compræhendat & attrahat: nec antè relinquat, quàm occidat. Quod ſi quis fortè circumcurſitando & feriendo delaſſatus reſpirare cupit, is feræ obijcit pileum rubrū, in quem & pedibus, & cornibus ſæuit. Si uerò alteri in idē certamen non confecta fera deſcendere libet, ut fieri neceſſe eſt, ſi salui illinc abire uelint: is eam facilè in ſe prouocat, ſi uel ſemel ſono barbaro Lululu ſuccłamarit.

Vros ſola Maſouia Lithuaniæ contermina habet: quos ibi patrio nomine Thur uocant, nos Germani ꝓpriè Vrox dicimus. Sunt enī uerè boues ſyluestres, nihil à domeſticis bobus diſtantes, niſi quòd omnes nigri ſunt, & ductū quendam instar lineæ ex albo mixtum per dorſum habent. Non eſt magna horū copia: ſuntq; pagi certi, quibus cura & custodia eorum incumbit: nec ferè aliter quàm in uiuarijs quibuſdam ſeruantur. Miſcentur uaccis domeſticis, ſed non ſine nota. Nam in armentum poſtea, perinde atque infames, à cæteris uris non admittuntur: & qui ex eiuſmodi mixtione naſcuntur uituli, non ſunt uitales. Sigiſmundus Augustus rex mihi apud ſe oratori donauit exenteratum unū, quem uenatores eiectum de armento ſemiuiuum confecerant: reciſa tamen pelle, quæ frontem tegit, quod non temerè factum eſſe credidi: quanquam cur id fieri ſoleret, per incogitantiam quandam non ſum percontatus. Hoc certum eſt, in precio haberi cingulos ex uri corio factos, & perſuaſum eſt uulgo, horum præcinctu partum promoueri. Atque hoc nomine regina Bona, Sigiſmūdi Augusti mater, duos hoc genus cingulos mihi dono dedit: quorum alterum ſereniſsima Domina mea Romanorum Regina, ſibi à me donatum, clementi animo accepit.

Quæ fera Lithuanis ſua lingua Loſs eſt, eam Germani Ellend, quidā nam Latinè Alcen uocant: Poloni uolunt onagrum, hoc eſt, aſinum agreſtem eſſe, non reſpondente forma. Sectas enim ungulas habet: quanquam & quæ ſolidas haberent, repertæ ſint, ſed id perrarū eſt. Animal eſt altius ceruo, auribus & naribus prominulis, cornibus à ceruo nonnihil diuerſis, colore item magis ad albedinem tendente. Curſus eſt uelociſsimi: non quo cætera animalia modo, ſed gradarij instar. Vngulæ, tanquam amuletum, contra morbum caducum geſtari ſolent.

In deſertis campis circa Boryſthenem, Tanaim & Rha, eſt ouis ſylueſtris, quam Poloni Solhac, Moſci Seigack appellant, magnitudinis capreolæ, breuioribus tamen pedibus: cornua in altum porrecta, quibuſdam circulis notata, ex quibus Moſci manubria cultellorum tranſparentia faciunt: uelociſsimi curſus, & altiſsimorum ſaltuum.

Samagithia proxima Lithuaniæ eſt prouincia, in Septentrionem ad mare Baltheum, quæ Pruſsiam quatuor milliarium Germanicorum ſpacio à Liuonia diuidit: nullo oppido, aut caſtro munito inſignis. Huic ex Lithuania à Principe Præfectus, quem ſua lingua Staroſta, quaſi ſeniorem appellant, præficitur, neque temerè is, niſi grauiſsimas ob cauſas, officio mouetur: ſed quoad uiuit, perpetuò manet. Epiſcopum habet Romano Pontifici

tiſici ſubiectum. In Samogithia hoc in primis admirandum occurrit, quòd cum eius regionis homines procera ut plurimum ſtatura ſint, filios tamen alios corporis magnitudine excellentes, alios perpuſillos, ac planè nanos, ueluti uiciſsitudine quadam, procreare ſolent. Samogithæ ueſtitu uili, eoq́ ut plurimum cinericio utuntur. In humilibus caſis, ijsq́ oblongioribus uitam ducunt, in quibus ignis in medio conſeruatur: adquem cum paterfamiliâs ſedet, iumenta, totamq́ domus ſuæ ſupellectilem cernit. Solent enim ſub eodem, quo ipſi habitant, tecto, ſine ullo interſtitio pecora habere. Maiores urorum cornibus pro poculis etiam utuntur. Audaces ſunt homines, & ad bellum prompti: loricis, alijsq́ plurimis armis, præcipuè autem cuſpide, & eo breuiore, uenatorum more, in bello utuntur. Equos adeò paruos habent, ut uix credibile ſit, ad tantos labores eos ſufficere poſſe: quibus foris in bello, domiq́ in colendis agris utuntur. Terram non ferro, ſed ligno proſcindunt: quod eo magis mirandum, cum terra eorum tenax, & non arenoſa ſit, quaq́ pinus nunquam creſcit. Araturi ligna complura, quibus terram ſubigũt, locoq́ uomeris utunt̃, ſecũ portare ſolent: ſcilicet, ut uno fracto, aliud atq́ aliud, ne quid in mora ſit, in prõptu habeant. Quidam ex prouinciæ præfectis, quo prouinciales grauiore labore leuaret, multos ferreos uomeres adferri fecerat. Cum autem eo, ſequentibusq́ aliquot annis, ſegetes aliqua cœli intemperie expectationi agricolarum non reſponderent, uulgusq́ agrorum ſuorum ſterilitatem ferreo uomeri adſcriberet, nec aliud quicquam in cauſa eſſe putaret, Præfectus ueritus ſeditionem, amoto ferro, ſuo eos more agros colere permiſit. Prouincia hæc nemoribus, ſyluisq́ abundat, in quibus horrendæ quandoque uiſiones fieri ſolent. Sunt etiamnum illic idololatræ complures, qui ſerpentes quoſdam quatuor breuibus, lacertarum inſtar, pedibus, nigro obœſoq́ corpore trium palmarum longitudinem non excedentes, Givvoites dictos, tanquam penates domi ſuæ nutriunt: eosq́ luſtrata domo ſtatis diebus ad appoſitum cibum prorepentes, cum tota familia, quoad ſaturati in locum ſuum reuertantur, timore quodam uenerantur. Quod ſi aduerſi quid illis accideret, ſerpentem Deum Domeſticum malè acceptum ac ſaturatum eſſe credũt. Cùm priori ex Moſchouia itinere rediens, in Troki ueniſſem, referebat hoſpes meus, ad quem fortè diuerteram, ſe eodem quo ibi eram anno, ab eiuſmodi quodam ſerpentis cultore aliquot aluearia apum emiſſe: quem cùm oratione ſua ad uerum Chriſti cultum adduxiſſet, utq́ ſerpentem quem colebat occideret, perſuaſiſſet, aliquanto pòſt cum ad uiſendas apes ſuas eò reuerſus fuiſſet, hominem facie deformatum, ore aurium tenus miſerabilem in modum diducto offendit. Tanti mali cauſam interrogatus, reſpondit, ſe, quòd ſerpenti Deo ſuo manus nepharias inieciſſet, ad piaculum expiandum, luendamq́ pœnam, hac calamitate puniri: multaq́ grauiora, ſi ad priores ritus ſuos non rediret, eum pati oportere. Hæc quamuis non in Samogithia, ſed in Lithuania ſunt acta, pro exemplo tamen adduxi. Mel nuſquam melius, nobiliusúe, quodq́ minus ceræ habeat, albumq́ ſit, quàm in Samogithia, reperiri aiunt.

Mare quod Samogithiam alluit, quodq́ Baltheum, quidam Germanicum, alij Prutenicum, nonnulli Veneticum: Germani uerò alludentes Baltheo, Pelts appellant: Sinus propriè dicitur, interluit namq́ Cimbricam Cherſoneſum, quam hodie Yuchtland, & Sunder Yuchtland Germani: Latini uerò, nomine inde pariter ſumpto, Iuciam uocant. Alluit & Germaniam, quam Baſſam dicunt, incipiendo ab Holſatia, quæ Cimbricam cõtingit: dein Lubicenſem terram, item Viſmariam, & Roſtok, Magnopolenſium Ducum ciuitates, totumq́ Pomeraniæ tractum, id quod nomen eius loci indicat. Pomorijæ enim Slauonica lingua idem eſt, ac ſi diceres, iuxta mare, ſeu maritimum. Inde Pruſsiam, cuius metropolis eſt Gdanum, quod & Gedanum & Dantiſcum appellatur, alluit. Porrò Ducis Pruſsiæ ſedes eſt, quam Germani Regium montem appellant. Eò loci certo anni tempore, ſuccinum mari innatans, magno hominum periculo, propter ſubitum maris acceſſum & receſſum aliquando, piſcatur. Samogithiam uix IIII. milliaribus contingit: atque longo tandem tractu Liuoniam, & eam partem quam uulgò Khurland, Curetos abſque dubio uocant, & regiones quæ Moſco ſubſunt: Vinlandiam denique, quæ Svvetenſium ditionis eſt, unde etiam Venedicum nomen originem duxiſſe arbitrantur, circumluit. Ab altera autem parte Svvetiam contingit. Totum autem Daniæ regnum, quod inſulis maximè conſtat, in hoc ſinu continetur: exceptis Iucia & Scandia, quæ cõtinenti adhærent. Gotlandia quoq́ inſula regno Daniæ ſubiecta, in hoc ſinu eſt: ex qua pleriq́ Gotthos prodijſſe putabant: cum tamen longè anguſtior ſit, quàm quæ tantam hominũ multitudinem capere potuiſſet. Præterea ſi Gotthi ex Scandia progreſsi fuiſſent, ex Gotlãdia

in Svve-

in Svvetiam, et iterum reflexo per Scandiam itinere (quod rationi minimè conſentaneum
eſt) oportuiſſet eos reuerti. In Gothia inſula adhuc Vuijsby ciuitatis ruinæ extant, in qua
omnium illac præternauigantium lites ac controuerſię cognoſcebantur, ac conſtituebantur: eo etiam ex longinquis illis maritimis locis cauſæ ac negotia deferebantur, pronocabanturq́.

Liuonia prouincia in longitudine ſecundum mare protenditur. Huius metropolis eſt
Riga, cui Teutonici ordinis magiſter præeſt. In ea, præter Rigenſium archiepiſcopum, Ri
ualienſis & Oſsilienſis epiſcopi ſunt. Oppida habet compluria: præcipuè autem ciuitatem
Rigã ad fluuiũ Dvuina, non longè ab oſtijs: item Revvaliã & Derbtẽ. ciuitates. Revua-
liam Rutheni Rolivuan: Derbt uerò Iuryovugorod appellant. Riga nomen ſuum utra-
que lingua retinet. Fluuios nauigabiles, Rubonem & Nervuam habet. Huius prouinciæ
Princeps, fratres ordinis, quorum primi Cõmendatores uocantur, item proceres & ciues,
Germani ferè omnes ſunt. Plebs ut tribus ferè linguis utitur, ita in tres ordines ſeu tribus
eſt diuiſa. In Liuoniam ex Germaniæ principatibus, Iuliacenſi, Geldrenſi, & Monaſteri-
enſi, quotannis noui & ſeruitores & milites deducuntur: quorum pars inde mortuorum,
alij in eorum locum qui defuncti annuo officio, quaſi manumiſsi in patriam redeunt, ſuc-
cedunt. Inſigni equorum copia adeò abundant, firmiq́ ſunt, ut hactenus tam regis Polo-
niæ, quàm magni Ducis Moſchouiæ hoſtiles & frequentes in agros eorum incurſiones
fortiter ſuſtinuerint, ſeq́ ſtrenuè defenderint.

Anno Domini 1502, menſe Septembri, Alexander Poloniæ rex, magnuſq́ Lithuaniæ
Dux, Magiſtrum Liuonienſem Vualtherum à Pleterberg, pactionibus quibuſdam in-
duxit, ut ipſe inſtructo exercitu Moſchouiæ Ducis prouincias aggrederetur: pollicitus, u-
bi is hoſtilem terram attigiſſet, cum magno ſe exercitu affuturum. Sed enim Rex cum ad
conſtitutum tempus, ſicuti receperat, non ueniſſet, Moſciq́ cognito hoſtium aduentu, in-
gẽti multitudine magiſtro occurriſſent, isq́ cùm ſe deſertum uideret, neq́ ſine ſumma tur-
pitudine periculoq́ retrocedere poſſet, ſuos primùm pro tẽpore paucis adhortatus, mox
exoneratis tormẽtis, ſtrenuè hoſtem aggreditur: primoq́ impetu Ruthenos diſsipat, atq́
in fugam conuertit. Cum autem pro numero hoſtium pauciores eſſent uictores, grauio-
req́ armatura præpediti, hoſtem longius perſequi non poſſent: Moſci re cognita, recupe-
ratis animis, denuò in ordines redeunt, atq́ Pletẽbergij peditatum, qui circiter mille quin
gentũ inſtructa phalange hoſti ſe oppoſuerunt, aggreſsi ſtrenuè cædunt. In ea pugna Præ-
fectus Matthæus Pernauer, cum fratre Henrico, & uexillifero Conrado Schvuartz, pe-
riêre. Huius uexilliferi egregium facinus memoratur, nam cùm hoſtium telis obrutus,
confectusq́ diutiùs ſtare non poſſet, priuſquam occumberet, alta uoce uirum aliquem for
tem, qui uexillum à ſe reciperet, inclamabat, ad cuius uocem Lucas Hamerſteter, qui ſe ex
Braunſuicenſibus ducibus, illegitimo tamen thoro, oriundum gloriaretur, illico accur-
rens, uexillum ex moribundi manibus capere nitebatur, quem Conradus, ſiue quòd ſu-
ſpectam haberet illius fidem, ſiue quòd tanto honore indignum eſſe arbitraretur, tradere
recuſauit. Cuius iniuriæ Lucas impatiens, educto gladio manum Conradi cum uexillo
amputat. Conradus nihilominus uexillum altera manu & dentibus mordicus apprehen-
dens, tenet, laceratq́. Lucas uexilli fragmentis arreptis, proditiſq́ peditum copijs, ad Ru-
thenos deficit. Huius defectione factum eſt, ut quadringenti ferè pedites ab hoſtibus mi-
ſere trucidarentur: reliqua turba cum equitatu ſeruatis ordinibus, ad ſuos incolumes re-
diêre. Huius cladis autor Lucas, poſtea à Moſcis captus, atq́ in Moſchouiam miſſus, in au
la principis aliquandiu honeſto loco fuit. Verùm is acceptæ à Moſcis iniuriæ impatiens,
ex Moſchouia clàm ad Chriſtiernum Danię regem poſtea profugit, à quo tormentis pręficitur. Cum autem pedites aliqui, qui ex ea clade euaſerant, in Daniam elapſi, illius pro-
ditionem Regi indicaſſent, nec cum eo unà militare uellent, rex Chriſtiernus eum in Stoc-
kholm miſit: mutatoq́ poſt regni ſtatu, Ioſtericus, aliàs Guſtaus Sueciæ rex, recuperata
Stockholm, Lucam ibi inuentum, numero familiarium ſuorum aſcribit, & Vuiburg oppi
do præficit: ubi cum neſcio cuius criminis ſe inſimulari cerneret, ueritus grauiora, de-
nuò in Moſchouiam ſe recepit: ubi ego illum honorificè ueſtitum,
inter Principis ſtipendiarios uidi.

POMPONII MELÆ DESCRITIO SARMATIAE.

SArmatia intus quàm ad mare b latior. ab ĳs quæ ſequitur, c Viſula amne diſcreta, qua retrò abit uſque d ad Iſtrum flumen immittit, gens habitu, e armisq; Parthicæ proxima, uerum ut cœli aſperioris, ita ingenĳ, nō ſe f urbibus tenet, g & ne ſtatis quidem ſedibus, ut inuitauere pabula, ut cædens, & ſequēs hoſtis exigit, ita res opesq; ſecum trahēs, ſemper caſtra habitat: bellatrix, libera, indomita, & uſq; eò immanis atq; atrox, ut fœminę etiam cum uiris bella meant, atque ut habiles ſint, natis ſtatim dextra aduritur mamma, ut inde expedita in ictus manu, quæ exuritur, uirile fiat pectus: arcus tendere, h equitare, uenari, puellaria penſa ſunt: ferire hoſtem adultarum ſtipendium eſt, adeò ut non percuſsiſſe pro flagitio habeatur, ſitq; eis pœnæ i uirginitas.

IOACHIMI VADIANI COMMENTARIOLVS IN POMPONIVM MELAM DE SARMATIA.

SArmatia.) Quemadmodum Ptol. ſcribit lib. 3. à ſeptentrione oceano Sarmatico, & parte terræ in Arctos incognitæ terminatur, ab occaſu Iſtula, ab ortu confinibus Cherſoneſi Tauricæ, ipſaq; Mæotide, & Tanai ad uſque Rhiphæos, & ignota, quæ ſupra eos ſunt, à meridie Carpathĳs montibus. Huius iuſta pars hodie Polonia dicta, à planitie uidelicet terrę, quā ipſi uernacula lingua Pole etiamnum uocāt. Orientale eius latus in 2. lib. principio pro uiribus explicuimus. Reliqua ſequi calamo nō pigeret, niſi hodie reddidiſſent plerię;, inter quos uel diligētiſsime Raphaël Volaterranus. Coloni planè è Germania profecti uidentur: nam cum Boemis lingua communicant, & ſunt cum uitæ ſynceritate, tum morum candore manſuetiores, quàm ut Scythici ſanguinis eſſe, qui nūc habitant, quiſpiā exiſtimet. Vtq; in Germania uetuſta ferocitas, ita Germanorum in Polonia Scythica feritas hodie incognita eſt. Regem habent: is erat, dum hæc ſcribebam, Sigiſmundus Caſimiri filius, princeps ſeculorum dignus memoria. Eſt enim & bello (ut paucis ambiam) & pace inſignis, tanta formæ præſtantia, ut dignam regno maieſtatem uel ſola uidentibus offerat. Huius mater longè Lampido illam Lacedæmoniam uincens, regis uxor, regis filia, neptisq;, regis ſoror, & ſex regum pientiſsima parens, ut alibi ſumus teſtati, extitit. Gens ipſa Chriſtiana religione inſignis, & optimorū antiſtitū hodie cuſtodia incolumis. Quos inter, quos equidem nouerim, Eraſmus eſt Vitelius præſul Plocenſis, Ianus Ludbrantius Poſnanienſis, Matthias Dreuicius Vladislauienſis, Ioānes Conarky Cracouienſis, & candidiſsimi animi Petrus Tomitius Premislienſis, uiri in uniuerſum, cum ſeo: ſum literatiſsimi, & nullis nō doctrinis dediti, tum ſtudioſorum amantiſsimi & magni patroni. Id quod in præſulibus Chriſtianis non naturæ ſolum, ſed etiam gratiæ munus eſſe uidetur. Noui enim pleroſq; uel æſtimatiſsimos, quibus magis curæ eſt, quid habeant, quàm quid ſciāt: nec quàm docti adſint, ſed quot cōpti miniſtrent, reſpiciunt. Porrò & altiſsimo in ocio ſocordes ab opibus & auaritiæ ſtudio ſpectari uolunt, quibuſuis ueteribus tyrannis in deglubendis pauperibus ſæuiōres, immitioresq;. A quibus longè & uerè δὶς διὰ πασῶν, quod aiunt, illi diſſentiunt. Inter quos nomino cum honoris præfatione Sileſiorum Ianum Thurzonem Vratislauienſem, & Morauorum Stanislaum fratrem ſuum Olomuncenſem, genere, doctrina, uirtutibus magnos, eoq; mihi commendabiles uel maximè, quod hic Ianum Dubrauium inter multos, ille CASPARVM Vrſinum amplectitur, uiros, ut ipſa indicant ſtudiorum ſuorum uel nunc edita monimenta, doctrina, elegantiaq; præſtantes. De Iano Conarsky iurecōſulto inter inſignes regios oratores clariſsimo, quid ſentien-

Polonis unde dicti.

Sigiſmundus Poloniæ rex.

Poloni religioſi.

Antiſtites Sarmatici.

Ianus Thurzo præſul Vratiſlauienſis.

Ianus Conarsky.

ſentiendum ſit, ipſa me humanitas ſua, ſimul & eruditio monuit: ſatius uerò eſt modeſtum uideri me ſuarum laudum præconem, ſi minus, quàm fert animus, hoc in loco retulero, quàm affectatæ laudis ſuſpicione premi, dūmodo fatear nihil eſſe, quod adeò de me merito uiro non debeam.

b Latior.) Nam ab Iſtulæ fontibus ad Tanaim, circumq́; Euxinum uerſus multo erat Melæ temporibus ſpacioſior, quàm in ora Septentrionalis littoris, cuius magna ignota pars fuit.

c Viſula.) Mira nominis uariatio: nam Viſula, Iuſtula, Iuſtilla, Iſtula, Viſtula uocatur. Oritur in Carpathijs, qua in Iaziges, & Marcomannos Polonia imminet: in Codanum egreditur non uno oſtio, & ampliſsimo, antequam Dantiſcum attingat alueo, ubi mira piſcium copia. Dantiſcum clarum & opulentum aduectis mercibus oppidum, aëre ob uicina, quæ paluſtri humore mandent, nonnihil inſalubri, memorabile uerò ætate noſtra Ioannis Dantiſci nomine, iureconſulti, poëtæ, & Sigiſmundi Poloniæ regis (quod fidei ſuæ & eruditioni debebatur) ſecretarij. *Viſtula.* *Dantiſcum.* *Ioan. Dantiſcus.*

d Ad Iſtrum.) Ideo Ptol. non Iſtula tantum, ſed & montibus, qui in Iaziges imminent, & Germaniæ parte terminari ait.

e Armis.) Hodie quoque equitatu maximè præſtant, habentq́; qui arcubus antiquo gentis more utantur.

f Vrbibus.) Clariſsimæ ſunt hodie Cracouia & Poſnania inter plurimas. At maiores multò in Lithuania, & ea ora, quæ in Tauricam Cherſoneſum, & Euxinum ſpectat, ſitæ: inter quas eminet Vilna præcipuè, tum & Orſcha arx munitiſsima, Kyovv Ruthenorum metropolis, & in Podolia cæteris munita Camyenyetz, quam Latinè ob ſitum loci ſaxeam cognominant. Quod ſi quis ad terrarum, regniq́; amplitudinem reſpicit, non erit adeò celebris oppidis Polonia. Conſtat autem ampliorem eſſe, quàm tota ſit trans Pyrenæos Hiſpania. *Poloniæ magnitudo.*

g Ne ſtatis.) Omnia hæc abolita migratione, ut credo, gentium. Similia his libro primo, de Amazonibus, & ſecūdo libro de Scytharū fœminis retulit. Id magis miremur, cur totus is tractus in Scythiam uſque adeò apibus abundet, ut ceræ, mellisq́; nuſquam maior copia ſit. Nec artem ibi expectant, nec induſtria iuuari uolunt, ſibimet aluearia intra roborum excauata latera conſtruūt, adeo ut grauiſsimas hyemes iuxta facilè ferant. Eſt hæc terra planè ſuis prædita floribus, & per æſtiua nullos magis ſol aſpicit, quādo longiſsimus eſt dies, qui animali ad labores nato breuibus umbris operam intercipit. *Sarmatia apibus abundat.*

h Equitare.) Scribit libro octauo Plinius, Sarmatas equos habere tolerantiſsimos laborum, quos cum iter acturi ſunt, inedia pridie præparant, exiguum tantum potum impertientes, atq́; ita per centena millia, & quinquaginta continuo curſu euntibus inſident. Iidem & Scythicarum gentium more herbarijs quibuſdam ſuccis corpora tinxerunt, fuitq́; adeò agreſtis uictus, ut pulte alerentur, farinæ crudæ equino uel ſanguine, uel lacte admixto.

Durant crudelitatis reliquiæ in Tartaris, qui pars quidem Sarmatarum ſunt, ſed & Scythicis immanes morib. Vaga illa gens, & incertis contenta ſedibus, nec aliud lucri, quàm quod præda adijcit, improuiſis incurſibus maximè noxia, profundis & trucibus oculis, ac ferè cæſijs, turbinato craneo, & circū tempora capite preſſo. Pleroſq́; nuper Cracouiæ, & haud ita pridem aliquot Viennæ in ipſis catenis uidimus: ac neſcio, an uiderit Apollinaris, qui de ijſdem tum uere, tum eleganter in Panegyri ad Artemium Auguſtum ſic refert: Iacet ſub axe urſæ Gens animis, membrisq́; minax, ita uultibus ipſis infantū ſuus horror ineſt; cō ſurgit in arctum Maſſa rotunda caput, geminis ſub fronte cauernis. Viſus adeſt oculis albentibus, acta cerebri. In cameram uix ad refugos lux peruenit orbes. Horum ſemper iuſtum numerum, qui diuerſum opus faciant, compeditos, & ergaſtularios habet in arce ſua Cracouiana rex Sigiſmundus: equina his carne nō eſt cibus alius gratior. Certa fides, ſi equum utcunq́; morbidum indicaueris, rem egiſti gratijs dignam, adeunt, cadaueroſum extrahūt, ſuoq́; in carnario euiſcerant, carnibusq́; partim aſsis, partim elixis, grādi in fornice focis circumſidentes hiantem exaturant uoluptatem. Cum Cracouiæ eſſem, leonem catulum, qui in aula tum forte mortuus erat, euiſcerabant, celebriq́; deuorabant conuiuio, adſtantibus etiam nobis, & feritatem demirantibus, ridiculo nutu, ut comeſſemus, inuitatis. Equorum oſsibus mirè expolitis, & faberrimè efformatis manubria ſcuticarum præmuniunt, intus uiſenda arte cultros ceu in uaginam condentes, quorū in itinere pro Tartarorū more poſsit eſſe uſus. Equidē cum è Cracouia Bochniā uiſum abijſſem *Tartarorum immanitas.* *Sidonius.* *Tartari hippophagi.*

O 2 Salinas,

Salinas,& Ioannis Boneri Salinarum præfecti beneficentia in arcem Bochnianam hoſpitio receptus eſſem, à Iano de Oleſchincky Damiani domino, qui tum Boneri uicem gerebat, uiro & uirtutibus,& literis iuxta claro, humaniſsimè tractatus, inter cætera mihi homo Scytha oſtendebatur, præterquam quod agreſte Sarmaticum fidibus ludebat, ad nocturnas tantũ uigilias natus: qui nec minis, nec uerberib. ab eſu demortuarũ feliũ, canũq; deterreri potuit, clanculum uel è cœno cadaueribus, quibus ueſceretur, raptis, aſsisq;.

i Virginitas.) Cogitur enim eſſe uirgo, ſi nullum occiderit. Eſt ergo pœna, cum ſit maxime honorificum, id manu conſequutam fœmellam, ut nubere poſsit. Nihil horum hodie uſuuenit, præter miram in pleriſq; Sarmatis equitandi agilitatem. Vulgare eſt medio in curſu ex equo in equum inſultare, idq; ſine mora, ſine caſus metu. Quod ipſum anno ab hinc tertio in Pannoniæ claro oppido Poſonio, cum illuc ad Vladislaum Vngariæ regem frater Sigiſmundus ueniſſet, ſpectaculi gratia (nam noſtri mirabantur) iterũ, iterumq; exhibuerunt, ut mihi retulit Victor Gāpus Viennenſis, iureconſultus clariſsimus, & dignus omni fide homo, qui tum cum Cæſareis oratoribus Poſonium profectus, crebris illis ludis interfuit. Cornelius Tacitus author grauiſsimus in his maximè, quæ ad Chriſtianorum hiſtoriam nihil attinent, libro Auguſtę hiſtoriæ 17. equitatum Sarmaticum commēdans. Mirum, inquit, dictu, ut ſit omnis Sarmatarum uirtus uelut extra ipſos, nihil ad pedeſtrem pugnam tam ignauum: ubi per turmas aduenêre, uix illa acies obſtiterit.

Victor Gāpus iureconſultus.

Salifodinæ Sarmaticæ.

Liber autem hoc in loco, quoniam digniſsima res eſt, nec aliena propoſito, utpote de terræ inſignibus locis commētantibus nobis, ſalifodinas Sarmaticas orbi patefacere, præſertim quod hanc admirandam naturæ fœcunditatem à ſcriptoribus, quos equidem uiderim, Latinis, aut hiſtoriæ penuria, aut certe experientiæ inopia, ſiue (quod ſuſpicor) rans alibi gentium Salinis, copia, magnitudineue Sarmaticis illis reſpondentibus, neglectius traditam uideam. Nec uerò facile aut Arabum Carras illas, iuxta quas è ſalis fruſtis, ut Plinius tradit, aqua ferruminatis ædificia exſtruuntur: aut Oromenum Indię montem, è quo ſalis glebæ lapidicinarum more cæduntur, quantum ſcriptorũ lectione conſequi animus poteſt, ualde mirabitur, qui Sarmatiæ aut Bochniam, aut Veliſcum uidit. Duobus in locis cæditur metallicus atq; foſsilis, oppidis utrobiq; ob mortalium frequentiam, & operum magnitudinem, enatis. Horum propius Veliſcum uocant, à Cracouia paſsibus plus minus. 8. mil. alterum Bochniam. 30. maximum millibus diſtans cum arce perelegante, à Salinarum præfecto, quem ſua lingua Zupparium uocant, habitata.

Veliſcum.

Veliſci ſitus equus in ſeptentrione, ad meridiem & ortum molli aſſurgit cliuo, altiusq; atq; altius: proinde montanis extantibus, agri, quemadmodum & Bochniæ, iuxta fere ſteriles ſunt. Intra oppidulum prope ſacram edem uno hiatu, quem ipſi Schibum nominant, in illa tenebrarum regna deſcenditur. Foſſa ipſa undiq; præceps, roboribus in quadratum ferè contignatis altiſsimè demittitur, fune prægnandi è machina pendente, quo glebæ ſalis, quas Bancas ipſi appellant, ex uarijs cauernis ad eius fauces deuolutæ, tandem in lucem, extrahuntur. Qui deſcendunt, reſtibus ex ſubere ima in parte craticulæ in modum contextis, & grandem illum ad funem nexis inſident, manibus ſeſe retinentes, atq; altero crure ad funem applicito, quò minus, qui ita pendet, uacillet. Bini frequenter iunctis lateribus penſiles intromittuntur, ita tamen ut ſepteni atq; etiam octeni ordine appenſi demittantur: Stupentibus autem & inexpertis antea periti rerum foſſores intermiſcentur, qui altera in manu lucernam geſtantes, pede alterutro funem immani altitudine fluctuantem regunt, ne, in compacta quadrato robora ſi impingat, leuiſsimè ſedentes excutiat, enecetq; caſu. Cum ad fundum, peruentum eſt, ocyſsimè ſeſe primi explicant, funemq; diuerſum in cuniculum trahentes, ſequentibus conſiſtendi relinquũt locum.

Bancæ ſalis.

Puteorum altitudo.

Hic primus per puteum, qualem diximus, introitus eſt tantę altitudinis, ut ſubtus ſtantibus nullus unquam cerni dies queat, & omnis deſuper clamantium uox euanida ſit, nec quicquam eo modo ab his, illiſúe ſignificari queat. Stipulas accenſas et carbones deijciũt, qui ſupernè aſtant, illis inuicem funem magno nixu criſpantibus, aut grandi malleo contignata robora in imo quatiētibus, talem impetum pedibus magis, quam auribus horum excipientib. Hic mutuus ſignorũ modus eſt. Aduenis non rarò, qui deſcendere aut nolũt, aut nō audent, putei altitudo indicat ſtraminis ſuccenſo faſciculo, inſectoq;, uiſu ſequentibus eum, qui aſtant, hoc modo altitudinis parte deprehenſa. Nec facile periculum inigne fuerit, udis ſemper primarum faucium roboribus. Veliſci uno tantum puteo (ita uocare libet) deſcenditur, Bochniæ pluribus: ſed uno tamen frequentiſsimè demiſsis operarijs, ex alijs interim ſalis micis extractis: & Bochnia quidem profunda, & undiq; decliui

Bochnia.

planicie

planicie iacet, Veliſco, ut dixi, prominente. In huius fodinis amœniora omnia ſunt uſu. nam uix uſquam periculoſus timidis etiam & inſuetis intus gradus eſt, & in latera abeuntes cuniculi ita panduntur, ut erectus queas incedere. Bochniæ in profundum omnia abeunt, altiſsime ſubſidentibus foſsis, graduq; inſuetis præſertim periculoſiſsimo. Ab puteorum lateribus ſcalę demiſſæ tenuibus ferramentis, funiculisq; roboribus annectuntur, exilibus ſubtus proceribus nixæ, & operariorum frequētia detritæ plerunq; à quibus pro foſſarum ſpecie abeuntibus, crebro flectendus ſit gradus, idq; immani ſubtus altitudine, qua quidem ab ignaris primum ſine metu deſcenditur, lucernis proxima tantum illuminantibus non etiam profundum aperientibus. Magno uerò metu aſcenditur cogitantibus præſertim, quantum inanis altitudinis ſubſit, quamq; pendulo nitantur gradu, qui ita dunt. Equidem ut de me dicam, non rarò terra mariq; cum timuerim mihi, haud leuibus in periculis uerſatus, nunquam tamen frequentius, præſentiusq; de morte cogitaui, quàm cum naturæ noſcendarum opum cupiditate uictus, in Bochnianum illud barathrum deſcendiſſem: de quo etiamnum ita cogito, ut incolumem me omnia uidiſſe gaudeam, non amplius quacunq; occaſione oblata uiſurus. *Scala.*

Veliſci, cum demiſsi eſſemus per primum puteum, uario ac perplexo, & uere quoſuis Labyrinthos uincente cuniculorum ambitu, in antra non parum ſpatioſa ducebamur: cameras appellat Sarmata, è quarum lateribus ingentes micæ ferreis cuneis, malleisq; cædebantur. Vix autem fidem ceperit, quantum omnia ſalis politiſsima munditie reſplendeſcant. Ac Veliſci quidem quo magis in latera cuniculos adigunt, eò ſalem ſalſiorem, mundioremq; deprehēdūt profunditate ferè ſterili, aut micis certe obintermixtā glareā impuris. Rariſsime uero (id q; in fodinis metallicis Carinthię obſeruaui) in his uſu uenit, ut ligneis colūnis, aut fornicib. cōpaginatis tellus, ne ſidat opprimatue operarios ſuſpendatur. Solidæ ſunt perinde effoſsis ſalis rupibus cryptæ, nec temere unquam inde periculum euenit, ſicut nec uapor uſquam noxius, aut fumus peſtilens ſtrangulat. Solo caſu quotannis ſunt, qui pereunt fractis interdum ſcalis, ac non raro glebis prægrandibus, dum attrahuntur, & rumpitur funis, miſerabili clade recidentibus: Porrò & primo in deſcenſu periculum eſt præſens, ſi funiculi ſiue reſtes, quibus inſidere ſolent demittendi, diſrumpantur. Operarijs merces ſoluitur, non à tempore, quod in his cauernis nullum eſt, ſed operis modo æſtimatione facta. Inſtituta quoque ad eam rem regula, & in ſalis (mirum) glebis uirium & laboris indicia inſunt: hoc modo diſpar ſalarium recipientibus, nec unquam deſidia eludentibus qui cædunt. Cumq; nullæ ſint illic lucis, & tenebrarum uices, ſit ut nec uigiliarum, nec ſomni modus ullus exiſtat, ſemper laboratur, opera tamen per uices fortuitas diſtribuatur primi graues micas forma quadrata, ſed oblongiori excidant, mox ſint, qui demolientes, per multiplices eas cuniculos ſub introitum primi putei trahant, ut tandem in lucem attollantur, quibus ab opere uacantibus, poſtremi ſuccedunt, qui tenui mercede puluerem ſalis conuerrunt, & fragmenta legunt, in ueteres & exhauſtas ea foſſas conijcientes, aut in factitij ſalis uſus extrahentes, humeris portantes, & certatim ſub ipſa puteorum trahētes ora, ut attracta demum edantur. Ad hanc autem operam & iuuentus conducitur, cum illa non niſi à robuſtiſsimis perficiatur. *Salinæ Veliſcenſes.* *Merces pro labore.* *Operum uices.*

Fontales uenas Veliſcenſes fodinæ paſsim habent; cæterum modicè ſcaturientes, quas canalibus è cryptarum ambagibus commodum in puteum corriuatas mox dolijs attollunt, coquuntq; harenoſi ſalis iniectis fragmentis. Veliſci enim & Bochniæ non tam foſſitij ſalis, quàm factitij copia eſt. Ille ſolidis è rupibus cæſus paulò eſt amarior recēs, mox cum aëre ſuperno inuaditur, extractus dulceſcit, fitq; optimus. Hic paulò ſalſior aqua, ut dixi, & fragmentis extractis coquitur, grandi ſubiecto igne, uelut in Germaniæ, Galliæq; locis pluribus. Bochniani micas, ſtatim ut editæ ſunt, probant, puræ ſint nec'ne, glareæ ſiue argillæ uenis interturbatas confeſtim in fruſta, ut coquantur, findentes. Puriores integras uendunt, non pondere, ſed magnitudine tantum æſtimata. Mirum autem adeò facile frāgi ſalem, cum noſtro ab aëre humeſcere cœperit: rurſum, dum in cauernis eſt, leuiorem & duriuſculum eſſe, extractum ingraueſcere maxime. *Venæ fontales.* *Sal fragilis.* *Albertus.*

Albertus noſter ex terreo cōbuſto, craſſoq;, & aqueo commixto, ac terrę frigiditate cōgelato, ſalem natura calidum, & ſiccum conſtare autumat: poroſum uero eſſe, & hiare rimis ſubtilibus: unde coniectura ſit minime audax, leuem eſſe ſalem, dum ſicco in aëre trahitur, mox noſtro, qui humidior eſt, per hiantes poros hauſto, grauiorem fieri, ac facile frāgi poſſe, quoniam laxior, molliorq; factus ſit. Plin. 31. li. 7. capite, prodidiſſe ait quoſdam, leuiſsimū intra ſpecus ſuos ſalem eſſe, qui in lucem uniuerſam prolatus uix credibili pon- *Plinius.*

dere ingrauеſcat. Cuius euidentem cauſam putauit eſſe à cuniculorum madido ſpiritu ſic adiuuante molientes, ut aquæ ſolent, in quibus grauiora pondera facilè mouentur. Mihi certè prior cauſa magis arridet, qui ſum expertus ſiccum, calidum, acutum, & perquam ſubtilem in his fodinis aërem eſſe, ut ſuadent obambulãtes, & nudi etiam Cyclopum more laborent Bochniæ, ocreatis tantum, & braccis pudibunda uelatis, qui fodiunt. Micæ, cum ad ſupremi putei fauces peruenêre, appenſę funi iumentis extrahuntur, prægrandem rotam anhelo & in circumreducto gyrantibus curſu. Et Veliſci quidem leuiori opera omnia conſtant, Bochniæ magnus in extrahendo labor eſt, cum quòd multis in locis extrahitur, tum etiam quòd ex altiſsimis foſsis interim per cuniculos trahitur, interim machinis ſubtus fabrefactis attollitur, donec hac & illac uario flexu per cryptas prouolutus, & ſexies minimum ſubterraneis illis machinis ſublatus, demum ad ſupremi introitus fauces conuoluitur, ut claram in lucem attollatur. Cumq; Veliſci foſſæ ſint præter cameras, alicubi octodecim ſcalarum altitudine, quarum nulla breuior ſit octo cubitis, multis interim longioribus: conſtat Bochniæ, præter primarum faucium immanem profunditatem, in altiſſimam foſſam octoginta ſcalarum altitudinem durare, & quotidie fieri altiorem, innumera ſalis excìſa copia. Scalas numerauit Ludouicus Decius noſter regi Sarmatiæ à ſecretis, & Iano Bonero Salinarum præfecto à rationibus, amœniſsimi ingenij, & eximiæ doctrinę homo, mihi ſanè nonnullo metu perturbatiori, tum & alia demirato, quorum gratia ueneram, id ipſum obſeruare non dabatur. Bochnianæ glebæ puriores, ſalſioresq; exiſtimantur. Vtrobiq; per reliqui ſalis rupes uenæ quædam euegantur pellucidæ, & cryſtalli modo nitidæ ſalis gemmæ, ut recentiores cognominant, cuius præcipuus eſt in medicinis uſus, apparent & uenę extincto carboni nigriore ſimiles, quarum materiam aurei pondere contritam, & modico uino ſumptam alueum ſoluere aiebant. Sal qui coquitur, uiſendæ magnitudinis patinis ex ære, ferroúe factis non ſanè profundis, nec craſsis admodum infunditur, ubi aquis flammarum in bulientibus concretus, & ſidens ſal, poſtquam incanduit, extrahitur. Quod Plinius intellexit, quando ſcripſit in Gallia, Germaniaq; ardentibus lignis aquam ſalſam infundi. Et libro tredecimo Tacitus in Hermunduris ſalem prouenire ait, non ut apud alias gentes, eluuie maris, areſcente unda, ſed ſuper ardentem arborum ſtruem fuſa, ex contrarijs elementis igne atq; aquis concreta, &c. Et hic quidem quamuis in metallico illo ſiue foſsili acutior paulo, ſalſiorq; eſſe ſolet, parum tamen à natiuo ſale abeſt acuminis ui. Mirum uerò inter tot fœcundæ naturæ miranda opera ſpectaculum, tanta altitudine ſolidos ſalis demitti montes: & cuniculis in tanta ſpatia adactis, ad lucernarum lumina moles ſubterraneas excauari. Nullus illic dies uelut Cimmerijs olim, nulla nox, ſed umbræ tantum ſine cœlo. Porrò & adeo altum ſilentium ineſt, ubi ab opere uocatur, ut manes ineſſe loco credas. Veliſci non raro ingentium ſeſe templorum ſpecie camerę offerunt, immanibus ſalis columnis extantibus, quibus ſuperiora ſolido & ipſa concreta ſale, ceu fornices quidem ſuſtinendis montibus enati imminent, grauiſsimo ſeſe pondere admirabili quadam operariorum induſtria librante. Bochniæ mille quingentorum pondo Germanicorum graues micas extractas uidimus: hæc autem Romana pondo tria millia æquant. Aiebant interdum maiores cædi, neq; id difficile creditu æſtimantibus, ſalis illic non glebas tantum, ſed montes etiam eſſe. Ex ingenti uero illo Sarmatiæ theſauro maius eius regni principi uectigal eſt, quàm pleriſque eſſe ex auri, aut argenti fœcundiſsimis fodinis poſsit. Etiam ſi hoc, quicquid eſt emolumenti, uix æſtimandis ſumptibus conſtat. Illud non prætererim, in multis Sarmatiæ locis copiæ ſalis euidentia ueſtigia ſpectari, in quibus tamen fodere lege cauente prohibentur, qui adhabitant, ne rei precium euileſcat, & detrimentum emolumento maius fiat. Veliſcenſem fodinam quatuor plus minus horis bona parte colluſtrauimus, comitantibus nos Rudolpho noſtro Agricola. Benedicto Vadiano fratre, & adoleſcentibus duobus Cracouianis Seuerinorum familiæ, ſpectatiſſimæ indolis, qui unà ſe in horrendam illam altitudinem demiſêre. Solus Agricola, cui caput eſt natura uertiginoſum, & ex ſtudijs debile, nulluſq; omninò ad ſcandendum incautius animus, tantiſper donec extraheremur, & noſtro redderemur cœlo, nos operiebat. Bochniæ ijdem ferè nobiſcum deſcenderunt, ducente nos & ſingula diligenter commõſtrante Ioanne de Oleſchincky, Damiani domino, uiro præter humanitatem & candidiſſimos mores imaginibus etiam & literarum peritia claro. Cui pro ſingulari beneuolentia & liberalitate ſua, non ſatis uidebatur in hominem peregre aduenam collatum officij, quòd unà periculoſa uectura demiſſus in fodinas eſſet, quod omnia indicaſſet, & expoſuiſſet, niſi ſexta ferè hora demum reductũ, cum feſſum, ſqualidumq; cerneret, & lauandum curaret,

Bochniarum ſalina operoſior. *Bochniæ ſalinæ altitudo.* *Ludouicus Decius.* *Salis gemmæ.* *Salis factiuij ratio.* *Plinius.* *Tacitus.* *Salis in Sarmatia montes.* *Glebarum ſalis pondus.* *Magnum è Salinis uectigal.* *Rudolphus Agricola.* *Ioannes de Oleſchincky.*

curaret, & apparatiſsimo prandio in regia arce exciperet, toto ſodalitio noſtro biduano hoſpitio incredibili humanitate tractato. Porrò ne is quidem beneficentiæ finis erat, poſtridie nos in uillam ſuam Damianam deduxit, fertili agro ad piſcoſi amnis ripam extructam, & undique amœniſsimo nemore clauſam, in qua iucunda deambulatione facta, rurſum elegantiſsimo & planè ſaliari prandio non tam ferculorum apparatu, quàm morum & facilitatis ſuæ comitate mirificè exhilarauit: additis mox, qui nos compendiarijs itineribus Cracouiam reducerent. Quid ni autem fatear, ſummam beneficentię me Ioanni Bonero debere ſalinæ utriuſq; præfecto? qui ſimul acturos nos Bochniã intellexit (iam enim Veliſcum uideramus) literis actutum præmiſsis, ut his modis cum uniuerſo ſodalitio exciperemur, curauit. Eſt hic uir grauiſsimus, prudentiſsimusq; authoritate, & gratia nullis ſanè in Sigiſmundi regis aula cedens, pręterea exterorum (ad Rhenum enim natus eſt) primus, qui tantis fortunæ ornamentis, tantaq; dignitate apud Sarmatiæ principes inclaruerit. Ac de ſalis quidem fodinis Sarmaticis hactenus.

Ioannes Bonerus.

DE SARMATIA COMMENTARIOLUS HARTMANNI SCHEDEL, ARTIS MEDICAE DOCTORIS.

SArmatia eſt nimis uaſta & ampla regio, ſed inculta & in ſolitudine poſita, & ſub rigidiſsimo æthere iacet. Hæc ex ortu Moſchos & Tanain fluuium habet: A' meridie Dacos & Pannonas: Ab occidente Bohemos, Morauos, Sleſios, & Teutones: à ſeptentrione mare Germanicum & Sinum Codanum. Id uerò quod regni nomen tantùm ſortitur, Poloniam uocant. Hæc duo nomina habet. Nam eam partem terræ ubi ſita eſt Cracouia, minorem Poloniam nominãt: At ubi Poſnania & Gneſzna ſurgit, maiorem nuncupant. A' Craco autem primo duce uſque ad ætatem primi Boleslai non niſi duces illic imperitabant. Temporibus autem primi Othonis Cæſaris Boleslaus clariſsimus dux fuerat. Non is de quo in uita diui Stanislai dicemus. Nam ille nepos eius fuit, qui ex monacho huius Boleslai filio natus fuerat. Iſte igitur Boleslaus regem Franciæ & Germanas gentes uictrici manu infeſtabat. Tandem ſub Othone Cæſare tali bello finem dedit & fœdus cum Germanis & Gallis contraxit. Otho autem Cæſar uidens tanti principis animi magnitudinẽ, quam toti Germaniæ & Sarmatiæ notam fecerat, ſe cum Boleslao duce in Sarmatiam cõtulit ut & imperium, & poteſtatem eius planius perſpiceret. Quem illuſtris dux ſummis honoribus in Poſnan ſuſcepit. Nam tribus ante urbem millibus Paſſuum, aut longius ſericas lanas, muriceasq; ueſtes auro, argentoq; decoratas per uiam, qua Cæſar iturus erat, proſterni iuſsit. Et poſt ingreſsionem Cæſaris in urbem Poſnam cuicunq; licitum fuerat illa deferre & deportare. Illic magnificis, ſplendidiſsimisq; conuiuijs & Theatris, cęterisq; cærimonijs Cæſarem uenerabatur ut nulla, quàm aurea, illic forẽt ſuppellectilia: quæ poſt quoslibet cibos in puteos, quorũ fundi nemo certus erat, deijci ac deperdi iubebat. Multas alias pompas ac munificentias Cæſari Othoni inſtaurabat, quæ ſatis amplè Sarmatica hiſtoria enarrat. Iamq; uidens Cæſar tanti principis liberalitatem, & mentis ſublimitatem, diuitiarumq; abundantiam nõ ab re animo duxit tantum clariſsimum ducem corona regia dignum fore. Eum itaq; regali ſceptro ac diademate exornauit, ac cæteris dignitatibus ſedem regiam requirentibus celebrauit. Ne autem Boleslaus iam illuſtris rex tanti erga Cæſarem beneficij ingratus uideretur, brachium diui Adelberti antiſtitis, quem Pruteni nefanda morte trucidarunt, pro munere Cæſari obtulit. Iamq; aucto regni imperio uſque ad annos ſalutis noſtræ. M.CCCC. aut paulo antea rex Poloniæ dum abſque prole diſceſsiſſet. Tandem dux qui Lithuanis ac Ruſsiæ præſidebat, in regem electus fuit qui idola antea coluit. Sed eo tempore quo illi regium ſceptrum deferebatur Chriſtianam religionem cum omni terra, cui præerat, ſuſcepit. Itaq; Lithuanos ac Ruſsitas ad regnũ Sarmatiæ ſic adiunxit, ut nõ niſi abſq; certa cõditione diſſolui poſsint. Is ergo illuſtriſsimus princeps Prutenos, maritimas germaniæ gentes, ſæuiſsimo bello ſubiugum duxit ac imperium amplius extendit: Vbi inſignes urbes extant Dantiſcum & Thuronia. Eſt & clariſsima arx Marieburgum cui ſimilis nemo mortalium uidiſſe fertur multis uarijs ſtructu-

 ris, mœ-

ris, mœnibus, turribus ac foſsis munita, ut nulli inimicorũ tutus ſit ad arcem acceſſus. Amplius imperium ante aliquot annos fuerat: infeſtante tamen Tartarorum & Turcarum perfidiſsima gente magnũ toti Sarmatiæ damnum illatum eſt. Nam terra, quæ poſt Ruſſiam uadit, quam gens Podoliam uocat, tota exuſta & in ſolitudine poſita eſt: ut & neceſſitatem peregrinantibus ferre non poſsit quamuis fertiliſsima ſit: ita ut gramina in altitudinem unius celſi uiri excreſcant: & apibus, & melle tota redolens ut non ſatis illis locus ſit ubi mella deferant. Sub arboribus nanq; aut uirgultis & ſyluis fauos ſic educunt. Hercynium autem celebratiſsimum nemus, quo in tota Europa nihil præſtantius, Sarmatiam totam percurrit & circa Cracouiam ſaltus ſuos extendit: per quos ire poteſt unuſquiſq; uſq; in Lithuaniam & Scythiam. Tantis brachijs regionem illam totam peruagatur, ferarum maximos educens greges. In ea uerò ſyluæ parte, quæ ſeptentrionalior eſt, biſontes fert: quæ ferox ac immanis bellua eſt, humanum genus maximè peroſa: ad ueſcendũ quidem maximè conueniens: Formam autem gerit citrini coloris: frontem latam & cornua fert, ut nec uenationi ſatis aptum ſit niſi maximis, uarijsq; laboribus. Metallum uerò nullum quam plumbum Sarmatia fert: non alia quàm Saturni cauſa: qui terram rigido infeſtat frigore. Salis autem maxima copia eſt, qua cæteræ longinquæ gentes utuntur. Quod maximum præſtat toti regioni emolumentum: qua nulla regi ipſi maior in toto regno gaza extat. Nam ſub terra exciduntur ingentia ſalis ſaxa. Extra terram autem aliud ſal ex aqua decoquitur. Eſt & Sarmatia ferax & uberrima tellus omni genere fructuũ & quicquid ad paſcendum, humanum corpus expetit. Nunc addenda eſt clariſsima proles illuſtriſsimi principis Vladislai, de quo antea diximus. Is tres, (ut quidam ferunt) uxores habuit, ex quibus duos ſuſceperat filios, quorum unus natu maior Vladislaus uocabatur, alter Caſimirus. Vladislaus autẽ poſt mortem patris regio inſignitus fuerat imperio. Itaq; Hungariæ & Bohemiæ, & Poloniæ regnis præſidebat, ubi clariſsima geſta militari manu faciebat, ac imperium & Chriſtianam religionem amplificabat. Nam regi Turcarum tantum terrarum depopulatus fuerat, ut & ante Cõſtantinopolim caſtrametaretur: ubi dum ſæuiſsima bella erga Turcas gereret ac utraq; pars crudeliſsimo conflictu decertaret, Pannones uerſis tergis fugã dabant ac regem cum paucis Sarmatiæ copijs in tãta hoſtiũ multitudine reliquerunt. Caſimirus uerò dux Lithuanis, & Ruſsiæ præerat. Inde dum caſus regius genti notus fuerat, Caſimirus per Sarmatias in regem declaratur, qui filiam ducis auſtriæ, ſororem Ladislai, qui regno Bohemiæ & Hungariæ prę ſidebat, in uxorem duxit. Ex ea ſex ſuſcepit filios & quinq; filias. Primogenitus uerò Vladislaus uocatur. Hic adhuc iuuenis exiſtẽs in imperium regni Bohemiæ electus fuit, mira quadam animi magnitudine ac optimis conſilijs pollens. Ob quod dum Matthias rex Hungariæ diſceſsiſſet & regnum Pannoniæ adeptus eſt. Huic erat proximus frater cui Caſimirus nomen paternum datũ fuerat, qui ſummo ingenio ac prudentia claruit, tandem morbo inualeſcente perijt. At huic ſucceſsit illuſtriſsimus princeps Iohãnes Albertus, iam futurum toti orbi ſpectaculum. Is plurima illuſtria geſta militari bello apud Tartaros ac cæteras gentes edidit. Poſt patris autem obitum regno ſucceſsit, ubi fauente illi proſpera fortuna regnũ uirtute ſua & optimorum, doctiſsimorumq; uirorum cõſilijs gubernat. Inclytus uerò dux Alexander quartus natus regius eſt, cui fortitudine & mentis ſublimitate parem tota Sarmatia uix tulit. Hunc ob eius conſtantiam Lithuani poſt mortem patris in ducem ſuſceperunt, qui & maximum toti Sarmatiæ decus eſſe exiſtimatur. Poſt hunc ſequitur Sigiſmundus celebris princeps, qui paterna ſequitur ueſtigia. Is multis egregijs geſtis clareret ſi illi aliquid fœlix fatum aſpiraret. Celeberrimus aũt Fridericus princeps ultimum natorũ locum obtinuit, qui innata animi ingenua uirtute relinquens uanos principum tumultus & inquietam uitam ad ſedem tranquilliorem ſeſe contulit. Vnde Epiſcopus Cracouienſis electus ad Archiepiſcopatum Gnetznenſem poſtea deuenit. Hij omnes clariſsimi quinq; principes hanc uſq; in ætatem, magnificè ac celeberrimè uitam ducunt. Inter filias uerò quinq;, prima nupſit Georgio duci Bauariæ: Secunda Friderico Marchioni Brandenburgenſi. Tertia duci Pomeraniæ. At duæ reliquæ innuptæ apud matrem uitam ducunt.

DE SANCTO STANISLAO EPISCOPO
Cracouienſi, Patrono Sarmatiæ.

DIuus Stanislaus, uir magnæ apud Deum auctoritatis, totus Sarmatiæ patronus & ſignifer, natus anno ſalutis noſtræ M.vij. in rure quod Sczeppanovvo uocant nobilibus ac claris parentibus quorum cura fuit in templis diuino ſeruitio incumbere, & Deum pijs placare precibus. Is dum in iuuentutem deueniſſet, patris monitu in celebre gymnaſium Lutetia deuenit ubi optimarum literarum ſtudijs ſummam operam dabat: unde multis uirtutibus floruit, ſacro autem, diuinoq; iuri præcipuè inſiſtebat: non ea quæ huius ætatis iuriſperiti quęſtus cauſa ſolent ut maiorum dignitatū honorem adipiſceretur: ſed ut ſi quando locus, ſtatusúe, aut conditio ſua ferre poſſet, ut tantum miſeris, quantum potentibus, orphano, pupilloúe iuſtitiam adminiſtraret, & unicuiq; æquo pondere, quod ſuum eſſet iubente id lege, redderet. Tandem paternas ſedes rediens, Cracouiam inclitam Sarmatiæ urbem deuenit. Illic ob uirtutem & ſcientiam ſuam canonicali dignitate fungitur. Mortuoq; antiſtite, cœleſtis numinis prouidentia in præſulis ſedem declaratus fuit. Hunc dum ſemper optimo ordine ſtatum deferret, curabat ſacram religionem ac diuinum cultum amplificare. Empto tandem rure à quodam milite, eoq; mortuo, amici illius uillam eandem iure hæreditario à diuo præſule repetere conabantur. At ille teſtimonium huius ſtipulationis, emptioniſq; proferre non potuit. Nam hij qui huius rei ſatis edocti fuerāt, propter illorum potentiam latebant. Vir ergo ſanctus orationibus ac ieiunijs incubuit, confiſuſq; ſummi Dei potentia, qua ſe iam diu munitum cognouerat, accedens ad tumulum defuncti militis, à quo rus illud emerat, & euoluto lapide & arena, pia & deuota oratione Deum obteſtabatur, & mortuum illum per quatuor annos in uitam reduxit. Eumq; coram tyranno Boleslao apud quem tale ius agebatur, conſtituit: Aſtantibus illic ſuis aduerſarijs, cæteriſq; regni optimatibus: quo ſe emiſſe uillam apertè demonſtrauit: Iamq; ſæuus Boleslaus fœdo, turpiq; luxu inſiſtebat, ac omnem in ſuas gentes perfidiam & tyrannidem exercebat: ac illuſtres uiros, egregioſq; ciues nefandis, diriſq; ſupplicijs excruciabat. Stanislaus uerò Chriſti uates haud longius id ferendum exiſtimabat. Itaq; regem intrepidus adiens ut talibus cœptis deſineret illum obiurgabat. At ille magis in dies facinus exercebat. Tandem à præſule in ſententiam excommunicationis ponitur, quare tyrannus Boleslaus ignarus præ furore, quid ageret, dimiſit ſatellites ſuos ut præſulem quocunq; eſſet loco, trucidarent. Eo tempore diuus Stanislaus in ſacellum diui Michaëlis, quod ſuper rupellam in Caſimiri urbem conditum eſt, deuenerat, gratiſsimum illic Deo offerens ſacrificium: hunc in locum dum miniſtri regij deueniſſent, iamq; ter ingredi templum conarentur, ter iterum pulſi, diuina potentia in tergum cadebant. Id poſtquam ad regias aures deuentum fuiſſet, magno fremitu rex Boleslaus in ſacellum properat: ubi ſanctum præſulem iam ſacrificia offerentem immani uerbere ac ſæuiſsimis ictibus trucidat. Tandem per miniſtros in fruſta partitus, extra urbem deijcitur, ut uolucres illud uncis, roſtris diuellerent: ſed diuina ſic agente prouidentia aquilæ illic aderant, quæ precioſum corpus in unum collegerunt, ſummaq; diligentia id ſeruabant quouſq; ciues ipſi maximo, uenerandoq; ritu in rupellam honorificè ſepelirent. Tandem in numerum ſanctorum relatus, ut præmiſſum eſt, in arcem regiam ad templū diui Vuenceslai deductus in aurea tumba multis miraculis corruſcat quē populus multo thure ac precibus indies ueneratur.

DE CRACOVIA VRBE REGIA SARMATIAE.

CRacouiam urbem regiam, inſerendam, haud abſurdum eſſe duxi. Nam celebris Germaniæ ciuitas eſt teſte Ptolomæo optimo, lucidioriq; Coſmographo qui eam Corrodunum appellat. Strabo autem Germaniam diffinit, quantum Rhenus & Albis in ſe clauſerint. Nos ea cauſa ſanè non indignam urbem Sarmatiæ ſoro cenſemus. Hanc à prima eius origine repetendam ſatis dignam eſſe putaui. Sed ne prolixiori, ambiguaúe oratione narrando fabulari uidear, breuiter de eius ſitu quippiam narrare conſtitui. Cracouia igitur illuſtris urbs Sarmatiæ quam Poloniam uocant ad ripam Iſtulæ non longè ab eius fontibus ſita eſt. Hæc à Craco primo duce condita fuiſſe, & ipſius nomine celebrata eſſe à multis dicitur. Hæc altis primum mœnibus cingit & propugnaculis & celſis turribus: poſt paruo muro & ob uetuſtatem ruituro ſimili. Tandem uallis ac foſsis: ut imminentibus hoſtibus facilior aditus prohibeatur. Hæ quædam piſcinarijs

narijs aquis repletæ: quædam uirgultis frutice ac graminibus uirent. Poſt aggerem uerò qui ualli imminet, amnis non latè fluens Rudijs dictus, totam ciuitatem circumluit. Hic rotarum orbes agitat, qui cererem ſaxis conterunt & emolliunt. Deductus tandem per ſubterraneos cuniculos & cannas toti urbi ſatis undarum præbet, Portæ urbis ſeptem. In ea uerò plurimæ pulcherrimæ ac egregiæ ciuium domus: ac plurima ingentia templa. Præcipuum diuæ uirginis Mariæ in medio urbis extat cum duabus arduis, celſisq; turribus. Sunt & illic multa monaſteria ubi multus deuotorum, religioſorumúe patrum cœtus fulget. Ad ædem namq; glorioſiſsimæ Trinitatis ſic uocatam eſt celebris ordo prædicatorum. In ea uerò ſacra æde multæ ſanctitatis uir beatus Iacinctus nondum in numerum ſanctorum relatus, magnis miraculis redolet, diui Dominici comes: qui adhuc uiuens tres mortuos in uitam reduxit. Ad templum uerò ſancti Franciſci eſt ordo fratrum minorum non reformatus, ac cætera multa monaſteria. Eſt & templum non longè à porta Iſtulæ quod ad ſanctam Annam uocant: ubi beatus cantus celebris huius urbis gymnaſij doctor multis miraculis & prodigijs fulget, quamuis nondum in catalogum ſanctorum aſcriptus ſit. Hanc iuxta ſacram ædem ſituatum eſt ingens celebre gymnaſium, multis clariſsimis, doctiſsimisq; uiris pollens, ubi plurimæ ingenuæ artes recitantur, ſtudium eloquentiæ, Poëtices, Philoſophiæ, ac Phyſices: Aſtronomicę tamen ſtudium maximè uiret, nec in tota germania (ut ex multorũ relatione ſatis mihi cognitum eſt) illo clarior reperitur. Illic iam maximè Phœbus colitur, qui & eorum cruda elimat ingenia ac polita reddit. Has ædes diuus Vladiſlaus illuſtris Sarmatiæ rex dum ex Prutenorum littorali Sarmatiæ gente ſæuiſsimo conflictu uictoriam duxiſſet (cuius quidem belli plurima clariſsima monumenta hanc uſq; in ætatem in arce regia, de qua paulò poſt dicemus ſuperſtant) magnis opulentijs extruxit, libertatibus & ſtipendijs ſummis celebrauit, nec incolæ urbis Sarmatico more uiuunt quos crudos & ignauos Sarmatas priſci dixerunt. Sunt nanq; illic clariſsimi ciues, uirtutibus, prudentia, & comitate inſignes, humanitatem & hoſpitalitatem liberaliter & familiariter erga quoſq; peregrinos offerentes. Victus illis ſplendidior quàm cæteris Sarmatis. Ex omni delicato genere cibi, potus illis frequentior eſt, aqua hordeo & humulo decocta. Is quãtum neceſsitas ferre poteſt ſi ſumitur, profectò nihil naturæ humanæ & ad corpus ipſum alendum conuenientius quicquam reperiri poteſt. Sub arce uerò intra ciuitatem extat & aliud inſigne collegium, ubi Academia iuris ac legum pollet. Ad urbis uerò ſeptentrionale latus adiacet paruum oppidum nullis quidem mœnibus cinctum, quod Clepardium uocant. Nihil dignum ſcriptum in ea quàm egregia ſacra ſedes diui Floriani ſtrenui Chriſtianæ fidei militis: Quam diuus Vladiſlaus de quo antea meminimus canonicatu, cęteriſq; dignitatibus ac muneribus refecit, & doctoribus gymnaſium artium regentibus colendam reddidit. Rupes autem ac crepidines nimia altitudine erectæ, ſic ut iam cœlum ſuſtentare uideantur: Tandem arenis congeſtaq; terra obductæ, ingentem collem efficiunt, qui ea parte, quę in Boreã tendit, urbi imminet, & ex alio latere niuoſum carpathum altè tumentem reſpicit. Quam collis partem inſignis Europę fluuius, Iſtula, quondam Germaniæ terminus, alluit: qui ex carpathi radice paruo quidem fonte proſiliens longiùs magis magiſq; tumet, ita ut iam undarum auctus mole, quæ ex Pannonicis montibus ſeſe in eum pręcipitant, trabes & ingentia robora, uariaſq; lignorum ſtructuras deferat. Tandem ubi imbribus ac cęteris fluminibus magis tumuerit, rates ac onerarias naues ſecum ad germanicum Oceanum in ſinum Codanum deducit, ubi trino uaſto ore ſpumoſus ſeſe euoluens nomina deperdit. In eo autem colle primum eſt ingens templum in decus diui Vventzeslai ducis Bohemiæ conditum: ubi omnium illuſtriſsimorum uirorum monumenta ac ſepulturæ extant, multis opibus, uarijſq; artibus exſtructæ marmoreo, allabaſtroq; lapide exſculptæ, quas maximo ritu ac pompa celebrari conſuetum eſt. In medio autem templi extat celebre monumentum, in quo clariſsimus Chriſti miles diuus Florianus requieſcit. Sunt & in eodem colle duæ ſacræ edes, diui Michaëlis & ſancti Georgij. Poſt egregiæ nobilium curiæ accedes ſacerdotum qui noctu, dieq; templa uenerantur. Poſt primùm ingens regia ſedes maximis ac uarijs ſtructuris condita, quę totius regni Capitolium eſt, ubi tota regni gaza congeritur. Hinc principibus declaratur imperium, nam regalis corona hic maximis cuſtodibus obſeruatur. Extra collem autem eſt monaſterium fratrum minorum religioſius ordinem ſeruans. Nec longè ab eo monaſterio extat cœnobium ſacrarum uirginum. Huic ex oppoſito ad põtem ipſum eſt inſigne hoſpitale & ſacra ædes ſanctæ Hedvvigis. Ad aliam uerò Iſtulæ ripam extat clara ciuitas (quam Caſimirum uocant) iam rege ſic uocato condita,

quam

quam Iſtula ubi ſub arce regia ſe diuiſerit, totam circumluit ac penè inſulam reddit. Eſt in ea inſigne phanum diuę uirginis Katharinę, ubi ordo Auguſtinenſium floret. Tum & tẽplum quod ad ſacroſanctum corpus Chriſti uocant, ubi canonici regulares inhabitant. Ac cæteræ aliæ ſacræ ædes. Extant & clariſsima monumenta uetuſti collegij iam inſolita, quod illuſtris regina Hedvvigis conſtruxerat. Plurima præclara præterea in his urbibus à uetuſtiſsimis temporibus geſta ſunt per illuſtriſsimos reges ac principes. Sed breuitati imitati finem his impoſuiſſe dignum ſtatuimus.

LAVRENTII CORVINI NOVOFORENSIS ODE SAPHICA ENDECASYLLABA: DICOLOS TETRASTROPHOS PEONICÈ DE POlonia & eius Metropoli Cracouia.

Terra diffuſis ſpacioſa campis
Tenditur longè geminam ſub arcton,
Mille quam durus renouat Feracem,
Sarmata bobus.
Hanc licet multi latices amœno
Alluant riuo: tamen inter omnes
Pulchrior multas uitreus peragrat
Viſtula gentes.
Cærulum tollens caput à muoſa
Rupe: torrenti ſimilis rapaci:
Deinde congeſto paſſulos fluore
Fertur in agros.
Regiæ celſus ſinuoſis urbis
Præterit muros: ubi Graccus horum
Auctor agreſti ſtatuiſſe fertur
Iura colono.
Hic ſibi pulchram ioue nata ſedem
Pallas elegit: teneraſq; uirgo
Imbuit ſummi patris erudita
Dote iuuentam.
Edocet formis uarijs ſolutum
Lite diſcordi chaos: & latentis
Prima naturæ peritura nullis
Semina ſeclis.
An Deus nubéſue tonent aquoſæ
Aëris ſpiſſi: triſtidum ut tacentes
Fulmen in terris iaculatur ictu
Sæpe fragoſo.
Vnde Brumales ueniunt pruinæ,
Et uapor largo reſolutus imbri
Flabra uentorum: refluiq; magni
Tethios æſtus.
Cur ſitus chari è regione fratris
Roſcidus Lunæ globus it ſub umbram,
Sæpe mortales piceam tuentes
Lampada terrens.
Aureus criſpo ueniens ab Indo
Phœbus: aſtrorumq; ſui meatus
Hic uiros luſtrat nimium profunda
Mente capaces.
Pegaſi ſanctæ laticis puellæ
Hic ſonant plectro modulos canoro:
Colle Cirrhæo & ſapiens relicto
Ludit Apollo.
Educat pulchras Venus hic puellas
In Iouis ſummi thalamos ituras:
Poma quæ ſola teneant Atlantis.
Aurea dignæ
Aut odoratis ſedeant in herbis
Quæ nemus myrrha redolet Sabæum
Fundit & rubri pelagi niuales
Concha lapillos.
Pulchrior uirtus latet in uenuſto
Corpore, à nullo interitura fato:
Dotibus cuius ueniunt per æuum
Omne cauendæ.
Nec procul multa ſpecus excauatur
Arte: ſub fauces Herebi profundas
Tendit: & ditis tenebroſa nigri
Tartara pulſat.
Intus obſcuræ poſuére noctes
Turbidis ſedem tenebris opacam
Aetheris picti iubar expoſitum
Vſq; peroſæ.
Nam nec Auroræ radijs: nec ullo
Sole luſtratur: ſuperum per axem:
Siue ſub terras ruit ad ſepulti
Orbis alumnos.
Huius è cæcis latebris amara
Exeunt rupes ſalis: & ſub auras
Turbinis magni ſuperas citata
Mole trahuntur.
Sudat occultis ſpecus hic cauernis
Fontis æterni laticem, is rigorem
Contrahit puri ſalis, ut calenti
Aeſtuat igni.
Iſta Saturni ſenioris aſtro
Liuido: & pigro remeantis orbe
Terra fœcundis nimium dehiſcit
Fœta metallis.
Mille nec longè rapidis equorum
Curſibus fertur glebus inquietus.
Siue Sol lucem uehit: aut opacas
Luna tenebras.
Inde connexum ſubitura cœlum
Aera in exhauſtis latebroſa uenis
Et ſimul ſurgit rudis impoliti
Lamina plumbi.
Hæc uiros tellus alit alma uaſta
Mole proceros: Viadri fluenta
Viſtulæ, aut quales nemoroſa radunt
Flumina quercus.
Martij crebro proceres capeſſunt
Arma in hoſtiles ruitura turmas
Et ferunt pulchris ſpolijs onuſti
Sæpe trophæum.
Quæ tuis ſummæ pater incola artis
Fixa delubris tibi conſecrarunt
Rurſus ut dextro patrios reuiſam
Marte penates.

CARMEN

CARMEN CVNRADI CELTIS P. L. AD VISTVLAM FLVVIVM, VBI ORTVM ET EXITVM EIVS DESCRIBIT ET DE VASONtibus & eorum uenationibus agit.

Viſtula carpathi ducens radicibus ortum
 Quæ ſua Pannonijs aurea dona ferunt
 Hic ubi præcipiti conſurgit uertice χορμὸς
 Pulſans æthereum per iuga celſa polum
Inde citus triplicem Cracouinam tendis ad urbem
 Sarmatici regis mœnia celſa rigans
Hinc Maſouina uagus te obliquas maior in arua
 Qua patet Hercinia portio uaſta meæ
Horrida uilloſos, quæ paſcit ſola uiſontes
 Et ualidos uros: monſtra ſtupenda feræ,
Belua uaſta: micant oculis: & cornibus uncis
 Et nigram Hirſutam corpus habet faciem
Pendula promiſsis geſtat palearia uillis
 Queis ſtrumæ in morem guttura craſſa tument
Cornibus elatis uementem occurſat in hoſtem
 Et iacit in cœlum corpora prenſa uagum
Arboreos truncos annoſaq́ robora quercuum
 Ventilat: ut uibrat per uaga rura caput
Quam cum uenator rigidis proſternere ſyluis
 Apparat: hanc pulchro decipit ingenio.
Nam primum hanc iaculis, tento uel prouocat arcu
 Vt furiat læſis belua cruda toris
Inde citus capit ille fugam, ſe robore tutans
 Quod petit impactus cornibus illa ſuis
Se prenſiſſe putans fugitiuum cornibus hoſtem
 Sæuit & in gyrum robora uaſta terens.
Ille feram (trunco ſe tutans) ſæpe laceſsit
 Figit & in teneram ſpicula ſæua cutem
Sic ubi iam toto laſſatæ corpore uires,
 Ceſsit & exanimis impetus ille feræ:
Mox alij circum iam ſtantes more coronæ
 Conficiunt iaculis corpora uaſta ſuis
Hinc propior codano Prutenas tendis ad urbes
 Viſtula: teutonicæ littora gentis habens
Quæ nunc Sarmatico ſeruit malefida tyranno
 Germanum Dominum forte peroſa ſuum
Hic multas urbes: ualidas conſtruxit & arces
 Teutonicus miles: pallia flaua gerens:
Scilicet ut Scythicos poſsit retinere tumultus
 Effera barbaries dum ſua caſtra mouet:
Vrbs ibi torna ſuas tollit ſub ſydera turres
 Et Marieburgum maximum in orbe decus
Quod uagus in triplici circumdas Viſtula foſſa
 In codanum triplici plurimus ore fluens
Hic ubi præclaro munita eſt pruſsia portu
 Vrbibus & populis diues in orbe micans
Quas inter claro Danuſcum lumine ſurgit
 Qualiter eois Phœbe reſurgis aquis
Sed quondam Gedonum, Gothorum à nomine dictum
 Hincq́ ſinus Codanus nomina clarus habet
Ad cuius tractum: bellum memorabile geſtum eſt
 Inter teutonicos Sarmaticosq́ uiros
Heu pudet: aduerſo parta eſt uictoria marte
 Hoſtibus ut barbas deſecuere truces.
Viſtula germanæ quondam ceu terminus oræ
 Sic mihi iam feſſo finis amoris eris
Et ueluti excedit, qui accepit uulnera bello
 Sic cedo primo læſus amore puer.

ADAMI SCHROTERI. SILESII ITER SALINARIVM SARMATICVM.

VEr erat, & Tauri fulgebat ſidere Phœbus:
 Spirabat pulſo mitior aura gelu:
 Cura mihi ſubijt quando luſtrare ſalinas
 Vnde uenit duplicis copia magna ſalis:
Hic ubi Sarmatico ſe iactat in orbe Viliſcum:
 Millia quod Gracchi diſtat ab urbe duo.
Tunc ego ferratis uinctis ora lupatis
 Torqueo, cornipedis tergore uectus equi.
Cracouia. Mœnia ſed poſtquam ueteris regalia Gracchi
 Et Clarij linquo culta theatra ducis:
Caſimiri urbs. Vtq́ tuas ueniens ſubeo Caſimuria portas:
 Transgreſſus ripas, Viſtula magne, tuas
Viſtula fl. Ecce mihi ſeſe mons lætus, & arduus offert:
 Qui mihi cum ſocijs prætereundus erat.
Mons D. Benedicti. Qui quòd ſacratam Benedicti continet ædem:
 A cultore ſuo nomen adeptus habet.
Collis in hoc uiridi ſurgens ferit æthera uultu:
 Miror, an humana ducat ab arte ſitum.
Sepulchrum Gracchi. Culmine pyramidi ſimilis, radice rotundus:
 Deprimit illius firma columna caput.
Qui uelut excubias omnes agat altus in horas:
 Cracouiæ patulos undiq́ ſpectat agros.
Omine Cracouiam dextro qui condidit urbem,
 Gracchus, conſilijs, arte, manuq́ potens:
Fertur in hoc corpus quondam poſuiſſe ſepulchro:
 Hic ubi templa pius iam Benedictus habet.
Quæ mihi dum ſocius ſic uerba recenſet amicus:
 Phœbus ad Oceani labitur actus aquas.
Ne'ue premat ſubitis me nox inopina tenebris:
 Vlterius celerem calcar adurget equum
Viliſca Vtq́ ſalis plenum, curſu properante, Viliſcum,
 Cultaq́ magnifici uidimus arua ſoli:
Vidimus & circum cliuoſos undiq́ colles:
 Et loca ſpicifer æ non ſatis apta Deæ:
Quà ſed in Heſperias ſol mergitur aureus undas,
 Vrbis habent æquum grata uireta ſitum.
Arx iacet egregijs illîc circundata muris:
 Optima magnanimis, conueniensq́ uiris
Suppa Sarmatico Suppam dicunt ſermone: quòd olim
 Hoc ſit ab exigua nomen adepta caſa.
Hanc ubi prateri: ueneranda'q templa Deorum,
 Oppoſito Suppis ædificata loco:
Vtq́ paludoſæ ſuperaui dura plateæ:
 Excipit hoſpitio me quoq́ Teucha ſuo.
Hoſpes equi motus ſtrepitu, citus aduolat: & me
 Omnibus ſaluum gaudet adeſſe bonis.
Hinc menſis feſsi diſcumbimus arte paratis:
 Ad paries ueniunt uina, dapeſq́ ſuæ.
Multaq́ de rebus uulgaribus, inter edendum,
 Materiaq́ placet de grauiore loqui.
Hoſpes facundo dum plurima diſſerit ore:
 Miſcet amabilibus ſeria dicta iocis.

Tunc

Terne ait: ô iuuenes, quoniam cognoſcere uultis
Inuenti quæ ſit cauſſa, & origo ſalis:
Scite, Boleſlaus *cùm Sarmata regna teneret,*
Nomina qui ſancti caſta pudoris habet:
Conſortem quærens thalami, quæ ferret amanti
Gaudia legitimi, pignora chara, tori:
Magnanimum regni pius aduocat ille ſenatum:
Iuſſa legunt proceres, conueniuntq́ ſimul.
Mittitur ad Belum ſublimò legatio regem:
Imperij dominam, Pannonis ora, tui:
Cuius præſtantem rex poſcit Sarmata natam:
Exemplum ueræ quæ pietatis erat.
Annuit ipſe parens: regi deſpondet & illam:
Illa ſui ſequitur iuſſa uerenda patris.
Cùm uerò patrijs ad nos feceſsit ab oris:
Liquet & optati regna paterna ſoli:
Argenti uarijs cùm nollet & illa grauari
Dotibus (innumeras nanq́ ferebat opes)
Res (ait) eſt iucunda quidem, nec inutilis aurum
Albaq́ ſub patrijs orta metalla iugis:
Non tamen hæc cuiuis fatum lachrymabile donat,
Inq́ caſa rarò pauperis eſſe ſolent.
Quin potiùs talem mihi da, pater optime, dotem.
Conueniens Iro quæ ſit, & apta Midæ.
Si tibi concedunt talem pia numina dotem,
Accipe nil tibi mens noſtra negabit, ait.
Protinus ad patrias proficiſcitur ipſa ſalinas,
Gemmaq́, qua digitos exuit, ima petit.
Inde Polonorum Cunigundis ut inclyta regi
Iuncta, fauore ducem, demeruitq́ pari:
Neſcio, quo, cauſa uiſendi, tempore uenit:
Et noſtros ferro ſcindere iuſsit agros.
Annulus, in patrias quem miſerat ante ruinas,
Cernitur: & puri copia magna ſalis.
Carpimus intereà genialis fercula cœnæ
Hoſpite tam gratis ora mouente ſonis:
Lætaq́ iucundis iubet interponere menſis
Gaudia, feſtiuos ore, manuq́ modos.
Sed, mihi de ueſtris mens eſt audire Salinis,
Inquam: plura uelis commemorare precor.
Ad noſtras trino deſcenditur ore fodinas:
Subterrasq́ tribus faucibus itur, ait.
Nomen habet regis, ſacro iunctiſsima templo:
Quæ primùm regno protulit alma ſalem.
Altera Seraphij titulum ſortitur, habetq́:
Hoc quæ præcipuas tempore præbet opes.
Tertia magnanimi meritis laudata Boneris
Inuentoris habet nomina clara ſui.
Hic & aquæ puteum montis fecére magiſtri:
Tollitur ad ſuperas hinc ſalis unda plagas:
Quæ cùm ferratis fuerit benè cocta patellis:
Dat purum nobis utilis ecce ſalem.
Sic ait: & uerbis hoſpes ſolatur amicis,
Præbibit & feſſo pocula multa bonus.
Donec, ubi quartam nox iam tranſegerat horam,
Mollibus intulimus membra leuanda toris.
Poſtera lux oritur: tepidis ſol clarus ab undis,
Formoſum nitido retulit ore diem.
Cuiſchuitius patriæ non ultima gloria gentis,
Ad puteum famulo me properante uocat.
Hinc ad Seraphij conſcendo concaua montis
Ora: precant claro dextra fata uiro.
Lignea præ ualido circundata machina ferro,
Quatuor intrepidis acta mouetur equis.
Illi prægrandis, robuſtaq́ reſtis adhæret:
Omnia quæ ſuperis extrahit apta plagis.
Poſteà montanis induti ueſtibus, imus
Huc ubi nigra uagis faucibus ora patent.
Illic turba ſtetit trepido concuſſa timore,
Ima timent tremulos ad loca ferre pedes.
Prendimus inde manu ſellas è ſubere textas:
Quilibet ad funem, quas ligat arte ſuum.
Vſibus aſſueti, rutilantem lampada geſtant:
Et ne lætantur, cum pede quiſq́ cauet.
Vt tetigére ſolum primi, ſe quilibet aptè
Explicat, ut nobis poſsit & eſſe locus.
Terricolæ circum fauces ſtant undiq́ fratres,
Induſijs cincti: lampada quiſq́ gerens.
Grandibus & peris præcincti membra, lucernis
In quibus apta ferunt pinguia ſæua bonum.
Protinus anfractus uarij, uarijq́ meatus
Oſtendunt miras, ſignificantq́ uias.
Non ego tot curuis ambagibus atria Cretæ
Dædaleas credo compoſuiſſe manus.
Dumq́ ita per ſalſos alacres erramus hiatus,
Longiùs & cupidi continuamus iter:
Venimus ad latas cameras (ſic Sarmata dicit)
Quæ ſpatio ſuperant magna theatra ſuo.
Quæ uelut excelſis firmantur templa columnis:
Neúe ruant, ſolido de ſale fulcra premunt
Grandes uoluebant ad fauces undiq́ maſſas:
Nocte, dieq́ frequens quilibet urget opus.
Ille latus cuneis findit, ferroq́ rigenti:
Ille ſecat glebas ſub pede ſæpè graues.
Ille ferit ſtando, iacet hic, ſedet ille ſupinus:
Et quò quiſq́ poteſt aptius, iſtud agit.
Paruula concurrunt teneri ſegmenta miniſtri
Carpentisq́ trahunt alta ſub ora ſuis.
Prætereà montes deſtillant undiq́ guttas:
Sed nihil hæc nobis attulit unda mali.
In puteum ſiquidem deducta canalibus altum,
Tollitur ad noſtras utribus hauſta, caſas.
Sic igitur multas ſub montibus erro per horas:
Vlteriùs feſsi uix potuére pedes.
Dumq́ ſalis uideo tam puros undiq́ montes:
Fulua quibus cedit diuitis unda Tagi:
Cernitur inferiùs nobis immane barathrum:
Scilicet à feſto nomina Solis habet.
Fruſta leuant ſalis hîc biſſeni magna miniſtri:
In medio rota ſtat lignea, fune grauis.
Hæc ego cùm uidi: ſatis eſt potuiſſe uidere,
Aio: iuuent alios iſta theatra uiros.
Ad putei tandem ſic uenimus ora patentis.
Languebant tarda corpora laſſa mora.
Ictibus ingentes ſtrepitus, ſonitusq́ mouemus:
Pulſantes ferro robora quernea graui.
Cùm primùm pedibus noſtrum ſensère tumultum:
Demittunt reſtem, nosq́ paramus iter.
Penſilibus uecti ſellis, ſic reddimur auris:
Dulce fuit, rurſus cernere poſſe diem.
Tunc ego: iam ſatis eſt celebres uidiſſe ſalinas:
Carmine uicturas tempus in omne meo.

Conradi Celtis Protvcii

ἰδοιπορικὴ SALINARIA.

AD

IANVM TERINVM.

IANE canens gelidis repetebam ſæpè ſub antris:
Cur nullo nobis tempore ſcripta dares.
Fortè tuum reris uatem merſum eſſe profundo:
Pandit ubi triſtes Sarmatis ora ſpecus:
Multaq́; de umbroſis ceduntur ſaxa cauernis:
Quæ niueum tribuunt igne ſoluta ſalem.
Vel ſaltem poteras paucis mandare: ualeto
Celtis, & infernas i rediture domos.
Sed redij ſuperas dextro Ioue uiuus in auras:
Luſtraui Stygij triſtia regna canis.
Alcidæ ſimilem uideor ſubijſſe laborem:
Et ſocia Theſeu, qui rapis arma manu.
Illaq́; iam rigido uolui tibi ſcribere uerſu:
Quò noſter ſolitum pignus haberet amor:
Eſt ſpecus, immenſis pandens cum faucibus ora:
Suppoſitumq́; uident lumina nulla ſolum.
Sed face candenti diſtantia longa notatur:
Fax ubi inexhauſta luce fatiſcit humo.
Ora ſpecus circum latiſſima machina ſurgit:
Quam rota cum rapidis turbine uerſat equis:
Robora tranſpoſitum per multa uolumina funem
Plectuntur: curuo pondera dente trahens.
Lubricus hic cæcum mortales mittit in antrum:
Aërium præbens irrequietus iter.
Huic ego ſum tremulus toto cum corpore uinctus:
Vt fueram triſtes auſus adire domos:
Quas neq; luciſluus colluſtrat lumine Phœbus,
Nec radijs penetrat liuida facta ſoror.
Cum Ioue candenti fugit hunc Cyllenius ales:
His neq; ſub ſpecubus Mars uiolente rubet.
Nec Veneris flammæ rutilant hoc orbe remoto:
Falciferiq́; ſenis lurida ſtella latet.
Plauſtra nec unde uagis ubi monſtrant æquora nautis,
Illa nec arctophylax regna ſepulta uidet.
Cæca ſed hic uolitant tenebroſo ſydera mundo:
Sydera, quæ nullum ſunt paritura diem.
O' mihi quàm magno trepidabant corda pauore,
Pendula lictores dum mea membra ligant:
Et mea Tartarea condunt ubi corpora ueſte.
Nullus erat toto uiuus in ore color.
Dumq́; inter uitam medius, mortemq́; uolarem:
Dædalei timui fata ſubire fabri:
Et mea ſignaſſent fatalem nomine terram
Celtica: quæ fuerant, IANE, canenda tibi.
Sed modò cùm ſuperas rediſſem ſoſpes in auras:
Oblectat tales ſæpè ſubiſſe ſpecus.
Quippe ea, quæ uidi, ſtatui mortalibus olim
Pandere: quot pœnas Tartarus acer habet.
Intereà rigidum depone à fronte Catonem:
Et ſomno curas, triſtia pelle mero.
Decipimur uotis: & tempore fallimur: & mors
Deridet curas: anxia uita nihil.

IACOBI

IACOBI PRILVSII DE PROVINCIIS POLOnicis, & quibuſdam Regum diplomatis Tractatus: ex ſtatutorum libris ab illo publicatis exſcriptus.

CAPITVLVM I.
De Magno Ducatu Lithuaniæ.

LITHVANIA, eſt Regio in Sarmathia, quæ ab Oriente Scythiam: à Meridie Poloniam minorem, ab Occidēte Mazouiam, à Septentrione Liuoniam, Samogitiam, & Moſchouiam habet. Et licet hic Ducatus ad ducēta ferè milliaria Germanica quaquauerſum pateat: Gens tamen Lithuanorum ſuperioribus annis (æquè ac Regio multis ſui locis ſterilis & inculta eſt) obſcura & contempta, Duciq; Kiouien. tributaria fuiſſe memoratur: donec Vithenes Dux quidam eorum ſumptis uirium incrementis negaret ei tributum: quin & iugo Principibus Ruſsiæ uicisſim iniecto, eos ad tributa ſibi pendenda adegerit. Nec longo pòſt tempore, IAGELLO Magnus Dux Lithuaniæ, circa annū 1386. Heduigi filia Ludouici Hungariæ, & Poloniæ Regis in uxorem ducta, Sacro baptiſmate tinctus, Vuladislai nomen, unaq; Regnum Pol. Baronum Regni conſenſu accepit. Prætereaq; ſecum fratres quatuor & gentem Lithuanam, confractis eius idolis, lucisq; incenſis, & exemplo ſuo, & tunicarum in concurſantem pannoſam plebem largitione ad fidem Chriſti conuertit: fideq; neophytos opera Polonorum primis rudimentis doctrinæ Chriſtianæ inſtruxit: ac inſuper Ducatum ſuum Lithuaniæ, Samogitiæ, & Kiouiæ, cum Alexandro Vitouudo, alijsque fratribus ſuis Regno Poloniæ incorporauit, & uniuit perpetuò. Hic primus Lithuanum nomen adeò illuſtrauit, ut & Polonia ab hoc primū Rege, eiusq; ſucceſſoribus, tam literarū, quàm armorum gloria florere, amplisſimiq; Regni nomen habere cœperit. Qualisq; & quantus hic uir fuerit in Magiſtratu declarauit. Habuit autem fratrem Alexandrum Vitouudum in rebus gerendis quaſi Theſæum. Hic enim loco fratris Lithuanis Magnus Dux relictus, adiecit ſuo, & fratris Ducatui Ducatum Pleſcouenſem, Ducatum Nouogrodienſ. & Ducatum Smolenſcenſ. qui an in curia Principum, an perfidia præſidiorum à Moſchis intercepti, Lithuanisq; detracti ſunt, ſcire non poſſumus: certè qui noſtrorum Principum uelit, haberet ſatis materiæ ad parandam ſibi gloriam, atque adeò nominis immortalitatem, in recuperanda detectrice Sileſia, & Pomerania ab una parte Reg. & in repetendis ijs Ducatibus, quos dicimus à Moſchis eſſe interceptos, parte ab altera: item Oczakouio à Scythis, niſi quod interdum iniquior etiam pax iuſtiſs. bello eſt anteferenda.

ARTICVLVS I.
Magnus Ducatus Lithua. Reg. Poloniæ.

IN NOMINE DOMINI AMEN, Ad perpetuam rei memo- 125.
riam, debitores ſumus Spiritualis alimoniæ ſalutaria illis pocu- 126.
la miniſtrare, quibus pręſidentes temporalium commodorum 127.
præſtamus ſuffragia: ut quos ad corporis neceſsitatem ſuſten- *Vulad. Iagel.*
tamus, ſalutis etiam ipſis, quantum noſtra ſufficit facultas, mi- *et Vitouudi in*
niſteria porrigamus: ne dum temporalibus inſiſtimus profecti HRODLO.
bus, uitæ commoda negligere uideamur. Et unde dona bene- 1400.
dictionis, & brauium expectamus ſempiternum, inde uitæ detrimenta ſentiamus, & præmijs deſtituti adoptatis nulla laboris noſtri commoda conſequamur. Expedit perquirere, & debita attēdere ratione, ut dū hominibus impartimur carnis beneficia, meditemur qualiter ipſis cœleſtia præbeamus alimenta: & quos in hoc ſæculo tranſitorijs rerum condimus copijs, illis uiam æternę beatitudinis demonſtremus, quatenus & hic noſtræ munificentię cognoſcant præſidia, & tandem futuræ gloriæ compendia per exercitia directionis noſtræ appræhendant, in omnium SALVATORE. Proindè nos VVLADISLAVS Dei gratia Rex Poloniæ, nec non terrarū Cracouiæ, Sandomiriæ, Siradię, Lanciciæ, Cuiauiæ, Lithuaniæ Princeps ſupremus, Pomeraniæ, Ruſsiæq; Dominus & hæres, &c. Et ALEXANDER, aliàs Vitouudus Magnus Dux Lithuanię, necnon terrarū Ruſsię Dominus, & hæres, &c. Significamus tenore præſentiū, quibus expedit uniuerſis, pręſentibus, & futuris præſentium notitiam habituris, quomodo terras Lithuaniæ, & earum incolas

noſtro ſubditos dominio, in quos ſæpè liberalitatis noſtræ manum extendimus, & profectui ipſorum intendentes, multa frequentia, ſtatum, & conditionem eorum ſemper humerimus facere meliorem. Feruenti deſyderio cupientes in aſſumptæ fidei deuotione iugiter ſolidare, & fundare. Vt ipſos altiſsimus, quo præſtante lumen fidei per noſtram operam receperunt, ad laudem, & honorem ſui nominis, & eiuſdem fidei catholicæ augmentum gratiæ ſuæ chariſmate confirmaret. Cùm eos ſæpè munificentiæ noſtræ donis refecimus, ſummoperè affectamus Spiritualibus gratijs refouere, & per quæq; legitima ſtudia, & labores id feruentius mancipare. Qui ut ſe in fidei conſtantia commodius exerceant, & creſcāt de uirtute in uirtutem, iugum ſeruitutis, quo hactenus fuerunt compediti, & conſtricti, de ceruice ipſorum deponentes & ſoluentes, ex innatæ nobis benignitatis clementia, ipſis libertates, immunitates, gratias, exemptiones, & Priuilegia dari catholicis ſolita, iuxta continentiam articulorum ſubſcriptorum, tenore præſentium concedimus, & largimur. Et primo quāuis eo tempore, quo almo Spiritu inſpirante fidei catholicæ recepta, & cognita claritate, Coronam Regni Poloniæ aſſumpſimus pro Chriſtianæ religionis incremēto, & bono ſtatu, & commodo terrarum noſtrarum Lithuaniæ prædictarum, ipſas, & cum terris ac dominijs ipſis ſubiectis, & connexis. Præfato Regno noſtro Poloniæ appropriauimus, incorporauimus, coniunximus, uniuimus, adiunximus, confœderauimus, de conſenſu unanimi noſtro, & aliorum fratrum noſtrorum, & omnium Baronum, Nobilium, Procerum, & Boyaronum eiuſdem terræ Lithuaniæ uoluntate accedente, & aſſenſu: Volentes tamen terras prædictas Lithuaniæ propter hoſtiles inſultus, & inſidias Cruciferorum & eis adhærentium, ac aliorum quorumcunq; inimicorum, qui præfatas terras Lithuaniæ, & Regnum Poloniæ demoliri nituntur, & in ipſorum deſtructionem machinantur, in certitudine, ſecuritate, & tutela melioribus reponere, & eis perpetuum commodum procurare, eaſdem terras, quas ſemper cum pleno dominio, ac iure mero, & mixto, hactenus habuimus, & habemus uſq; modò à progenitoribus noſtris, & ordine geniture, tanquam Domini legitimi, Baronum, Nobilium, Boyaronum uoluntate, ratihabitione, & conſenſu adhibitis, prædicto Regno Pol. iterum incorporamus, inuiſceramus, appropriamus, coniungimus, adiungimus, confœderamus, & perpetuè annectimus: decernentes ipſas cum omnibus earum dominijs, terris, Ducatibus, Principatibus, Diſtrictibus, proprietatibus, omniq; iure mero, & mixto Coronæ Regni Pol. perpetuis temporibus irreuocabiliter, & irrefragabiliter ſemper eſſe unitas. Cæterùm omnes Eccleſias terrarum Lithuaniæ prædictarū tam Cathedrales, quàm Collegiatas, Parochiales, & Conuentuales uidelicet Vilnenſ. & cæteras in eis erectas, & erigendas, fundatas, & fundandas in omnibus ipſarum libertatibus, immunitatibus, priuilegijs, exemptionibus, & conſuetudinibus uniuerſis conſeruamus. Harum ſerie mediante iuxta conſuetudinem Regni Poloniæ. Barones etiam, Nobiles, Boyari terrarum noſtrarum Lithuaniæ prædictarum, donationibus, priuilegijs, & cōceſsionibus ipſis per nos datis, impartitis, & collatis, duntaxat Catholici, & Romanæ Eccleſiæ ſubiecti, & quibus clenodia ſunt conceſſa gaudeant, participent, & fruantur, prout Barones, & Nobiles Regni Pol. ſuis potiuntur, & fruuntur. Item Barones, & Nobiles prædicti bona ipſorum paternalia pari iure obtineant, ſicut Barones Regni Pol. ſua noſcuntur obtinere, & donationes noſtras, ſuper quibus literas obtinent, à nobis efficaces, & fulcitas perpetui roboris firmitate ſimiliter obtinebunt, & liberam habebunt ipſa uendendi, commutandi, alienandi, donandi, & in uſus ſuos conuertendi facultatem: noſtro tamen conſenſu ad hoc ſpecialiter accedente. Sic tamen quod ipſa alienando, commutando, uel donando coram nobis, uel noſtris Officialibus iuxta conſuetudinem Regni Pol. reſignabunt. Item poſt mortem patrum liberi non debent bonis hæreditarijs priuari, ſed ea cum ſuis ſucceſſoribus poſsidere, prout Barones, & Nobiles Regni Poloniæ ſua poſsident, & in uſus conuertunt beneplacitos. Similiter uxoribus ſuis dotalicia in bonis, & uillis, quas ex ſucceſsione paterna, uel conceſsione noſtra perpetua habuerint, uel ſunt habituri, poterint aſsignare, prout in Regno Pol. aſsignantur. Filias autem, ſorores, conſanguineas, & affines ſuas præfati Barones, & Nobiles terrarum Lithuaniæ copulare poterint, uiris duntaxat Catholicis, & tradere coniugio iuxta beneplacitum ſuæ uoluntatis, & iuxta conſuetudinem Regni Pol. ab antiquo obſeruatam. His autem libertatum conceſsionibus non obſtantibus Barones ad conſtructionem, & erectionē caſtrorum, uias expeditionales facere, & tributa dare iuxta antiquam conſuetudinem aſtringantur. Hoc ſpecialiter expreſſo, Quod omnes Barones, & Nobiles terrarum Lithuaniæ, fidelitatem, & debitam ac Chriſtianam fidei conſtantiam nobis uidelicet Vuladislao Regi Poloniæ, & Alexandro, aliàs Vitoudo Magno Duci Lithuaniæ, & ſucceſſoribus noſtris tenere debebunt, & ſeruare, prout Barones, & Nobiles Regni Pol. ſuis Regibus tenere ſoliti ſunt,

& ſeruare: ſuper quo Barones Boyarones, & Proceres terrarum Lithuaniæ prædicti iuramentum nobis iam præſtiterunt, prout clariùs in literis ipſorum, quos cum Baronibus Regni Poloniæ ſibi inuicem conceſſerunt, continetur. Pari modo ſub fidei ſacramento, & ſub bonorum ſuorum amiſsione, nullis Principibus aut Baronibus, uel alijs cuiuſcunque conditionis hominibus terris Regni Poloniæ aduerſari uolentibus, conſilia, fauorem, & auxilia miniſtrabunt, uel præſtabunt: ſed eos tanquam hoſtes terræ, & dominiorum Lithuan. totis uiribus proſequantur, & ad nullum alium reſpectum habebunt, niſi ad nos, & ad noſtros ſucceſſores, prout hanc ipſam Barones, & Nobiles prędicti pro ſe & pro ſuis poſteris per fidei ſacramentum cautionem præſtiterunt, & fecerunt. Item dignitates, ſedes, & officia, prout in Regno Pol. inſtitutæ ſunt, inſtituentur, & locabuntur: in Vilna ſcilicet Palatinus, & Caſtellanus Vilnenſ. & demùm in Troki, & in alijs locis, ubi nobis uidebitur expedire, iuxta noſtræ beneplacitum uoluntatis perpetuis temporibus duraturis. Et huiuſmodi Dignitarij non eligantur, niſi ſint fidei Catholicæ cultores, & ſubiecti S. Romanæ Eccleſiæ, nec etiam aliqua officia terræ perpetua, ut ſunt dignitates, Caſtellanatus, &c. niſi Chriſtianæ fidei cultoribus conferantur, & ad conſilia noſtra admittantur, & eis interſint, dum pro bono publico aliqui tractatus celebrantur. Quia ſæpè diſparitas cultus, diuerſitatem inducit animorum, & conſilia patent talibus diuulgata, quæ traduntur ſecretè obſeruanda. Item omnes, quibus huiuſmodi libertas, & priuilegia conceduntur, nunquam nos Vuladiſlaum Regem Poloniæ, & Alexandrum Vitouudum Magnum Ducem Lithuaniæ, quò uſque uixerimus, & noſtros ſucceſſores Reges Polon. & Duces Lithuaniæ, à nobis, & noſtris ſucceſſoribus ſtatuendos, & locandos deſerant, uel recedant ab eiſdem, ſed ſub fide, & honore pariter, & onere iuramenti, fideliter, & firmiter nobis, & ſucceſſoribus noſtris adhærebunt fauoribus conſilijs, & auxilijs perpetuis temporibus, & in æuum. Hoc etiam addito, quod prædicti Barones, & Nobiles, &c. Lithuaniæ poſt mortem Alexandri, aliàs Vitouudi Magni Ducis moderni nullum habebunt, aut eligent pro Magno Principe, & domino Lithuaniæ, niſi quem Rex Polonię, uel ipſius ſucceſſores cum conſilio Pręlatorum, & Baronum Polon. & terrarum Lithuaniæ duxerint eligendos, ſtatuendos, & locandos. Similiter Prælati, Barones, & Nobiles Regni Poloniæ, Rege Poloniæ ſine liberis, & ſucceſſoribus legitimis decedente, Regem, & Dominum non debent ipſis eligere ſine ſcitu, & conſilio noſtro, uidelicet Alexandri Magni Ducis, Baronumque, & Nobilium terrarum Lithuaniæ prædictarum, iuxta tenorem, & contenta priorum literarum. Prætereà prædictis libertatibus, priuilegijs, & gratijs tantummodò illi Barones, & nobiles terræ Lithuaniæ debent uti, & gaudere, quibus arma, & clenodia Nobilium Regni Polon. ſunt conceſſa, & cultores Chriſtianæ Religionis Romanæ Eccleſiæ ſubiecti, & non ſchiſmatici, uel alij infideles. Item omnes literas quaſcunque Regno Polon. & terris Lithuaniæ ante octo, uel ſeptem annos, ac poſt, uel circa coronationem noſtram conceſsimus, & dedimus tenore præſentium confirmamus, ratificamus, approbamus, & robur perpetuum imponimus eiſdem, haben. ipſas præſentibus pro inſertis. Hoc etiam addito ſpecialiter, & expreſſo, quod præfati Barones, & Nobiles Regni Polon. & terrarum Lithuaniæ Conuentiones, & Parlamenta quando neceſſe fuerit in LVBLIN, uel in RARCZOVV, & aliàs in locis aptis de conſenſu, & uoluntate noſtra celebrabunt pro commodo, & utilitate Regni Polon. & terrarum Lithuaniæ prædictarum meliori. Prætereà nos ALEXANDER, aliàs Vitouudus de conſenſu Sereniſsimi Principis domini Vuladiſlai Regis Polon. fratris noſtri chariſsimi eligimus ad arma, & clęnodia Nobilium Regni Polon. terrarum noſtrarum Lithuaniæ Nobiles infraſcriptos, quos ipſi Regni Pol. Nobiles ſimul cum omnibus, qui ex eorum ſtirpe originem ſuam ducunt, ad fraternitatis, & conſanguinitatis conſortia receperunt. Et primò Nobiles Lelyua, Monyuid Palatinum Vilnenſ. Item Zadora, Palatinum Iauunum Trocen. Rauya, Minigal Caſtellanum Vilnen. Lyſſy, Sunigal Caſtellanum Trocenſ. Iaſtrembcy, ſeu Lazanky, aliàs Boleſthy, Nagora uocatos, Nemir, Trambki, Hoſtikonem. Topory, Butrym. Item Labancz, alias Skrynſcy, Goligunt, Poraye, Nicolaum Bylymin. Dambno, Koreuuam, Odrouuaſz, Vyſchegerd. Vaduicz, Petrum Mondigerth. Dria, Nicolaū Tauutigerd. Habdanyecz, Iohannem Gaſtoldi. Polkoza, Volczkonem Kukua. Griſones, Butouudum, Srzenyaua, Iadaldum, Pobodze, Kalonem, Grzymala, Iohannem Rymouidouicz, Zaramba, Ginet Konczeuicz, Pyrſzchala, Dauuxa, Nouina, Nicolaum Boynar, Dzaloſza, Volczkonem Kokuthouicz, Kopacz, Gedoruoch, Rola, Dangyel, Sirokomla, Iacobum Myngyel, Cattus Marinus, Voyſznar Vilkoleuicz, Pouala, Georgium Sangauu. Item Pomyan, Saka, Doliua, Naczkonem. Sarza, Tuerbuth, Dolanga, Monſtuild, Bogoria, Staniſlaum Viſſygin, Ianina, Voyſzym Danczykouicz, Bichaua, Monſtold,

Suuinka, Andream Deuuknethouicz, Rolda, Minimund Seſnikouicz, Sulima, Bodyuil. Item Nalancz, Koczanum, Lodza, Myczuſch, Gelithoue, Gerdand, Korczakoue, Czuppam, Byala, Moydylonem Czuſzolouicz, Vanzyk, Koyczanum Sukouicz, Czolek, Iohannem Euil, Godzamba, Stanislaum Buthouutouicz. Olſmorog, aliàs Geralth, Surgutes de Kyeſzlinn, &c. Quibus quidem armis, clenodijs, & proclamationibus, prædicti Nobiles, Proceres, & Boyari terrarum Lithuaniæ extunc, & in poſt ea perpetuis temporibus ubilibet gaudeant, potiantur, prout ipſis præfati Nobiles Regni Polon. uti frui conſueuerunt, & potiri. Vt autem corroborationis, & cautelæ uberioris omnia præmiſſa accipiant firmitatem, pręſentes fecimus Sigillorum noſtrorum munimine corroborari, præſentibus, & conſentient. ac ratum haben. Reuerendis in Chriſto patribus Dominis Nicolao Gneſnenſ. Archiepiſcopo, Alberto Cracouien. Iohanne Vuladislauien. Petro Poznan. Iacobo Plocenſ. Nicolao Vilnen. Iohanne Electo Leopolien. Metropol. Matthia Præmisl. Michaële Kiouien. Gregorio Vulodimir. Sbigneo Kamenecezen. Electo Eccleſiarum Epiſcopis Chelmenſ & cæteris Eccleſijs uacan. Necnon Magnificis, ualidis, & ſtrenuis Criſtino Crac. Caſtell. Iohanne de Tarnouu Craco. Nicolao de Michalouu Sandomirien. Sandiuogio de Oſtrorog Poznan. Matthia de Vanſloiſe Calliſs. Iacobo de Konyeczpole Siradienſ. Ioanne Ligeza Lancicien. Matthia de Labuſſyn Brzeſien. Ianuſsio de Koſczyelecz Gneuucouien. Palatinis. Michaele de Bogumilouicze Sandomir. Iohanne de Szekoczyn Lublin. Dobeslao de Oleſznicza Voynicen. Floriano de Rokithnicza Visficien. Criſtino de Kozyeglouy Sandec. Martino de Koſkouo, Clemente de Mocrsko Radomienſ. Domarath de Kobelany Biecen. Moſticio de Staſſouu Poznan. Ianuſsio de Tuliskouu Caliſsien. Martino de Kalinouu Siradien. Petro de Vuloſczoua Dobrzyn. Alberto de Koſcyol Brzeſten. Iohanne de Lankoſſyn Lancicien. Criſtino Kruſſuicien. Ioanne de Lacuchouu Zauichoſten. Martino de Lubnicza Brzezin. Stanislam Gamrath Polanecen. Iohanne de Bogumilouice Cechouienſ. Matthia Koth Naklen. Grottone de Iankouicze Malogoſt. Iuano de Obichouu Srzemen. Ianuſsio Furman Miedzyrzecen. Caſtellanis. Sbigneo de Brzezye Regni Polon. Marſchalco, Petro Szaffranyecz Succamer. Martino de Vuroczimouo Vexillifero Cracouſ. Paulo de Bogumilouicze Cracou. Nicolao de Strzelcze Sandomir. Nicolao de Czarnkouu Poſnan. Iaka Kaliſsien: Andrea de Ludbrancz Cuiauien. Petro de Vidaua Siradien. Nicolao de Suchydol Lublin. Petro de Thur Lancicien. Iudicibus. Actum in oppido Hrodlo circa flumen Bug in Parlamento, ſeu congregatione generali, die ſecunda menſis Octobris, ſub anno Domini 1413. datum per manus Reuerendiſs. in Chriſto patris, domini Epiſcopi Cracoui. ſupremi Cancellarij Regni Polon. nobis ſyncerè dilecti. Scriptum uerò per manus Cyolkonis Canonici Sandomirienſis ſecreti noſtri Notarij.

Prælati Lithuan. incorporant ſe Regno Polon. ac Regi Polon. ſe ſubijciunt, quem unà cum Polonis eligent.

Tempore Vuladiſlai Iagel. de Ducatu Magno ad Regnũ aſſũpti, 1401.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Tunc enim multis errorum, & dubiorum incommodis prudenter occurrimus, cùm geſta ætatis noſtræ literarum apicibus, & Sigillorũm appenſionibus cõprehendamus. Proindè nos Prælati, Principes, Barones, Nobiles, terrigenæ terrarum Lithuaniæ, & Ruſsiæ, uidelicet Iacobus diuina prouidentia Vilnenſ. Eccleſiæ Epiſcopus, Dux Iuanus Olgimunti cum filijs ſuis, uidelicet Andrea & Senikone, & cæteris, Mungaylo Gedygoldo fratre, & cæteris, Czupurña Marſchalco Senikon Iamunti, Fedorius Leonis cum Iuſskone fratre germano, Gaſſouu cum filio Khalnuſz, Gineyd cum filio Milus, & cæteris, Kinunth cum filio, Dauxha, Strzygoil Karikonis, Gyntolth Aſtok cum fratre germano, Dorgi Gaſtolth cum Przchhindo fratre germano, Nemira cum fratribus ſuis germanis, Szagaylo, Olizaie Veſsilonis, Voinad Ruſsylouicz, Kieſſgaylo, & Kumbold Volimontonis cum ſuis cæteris fratribus germanis, Goligin, Roman Mileykonis cum fratre Volczkone, & cæteris Voyſſyund cum filio, Radiuilo, Volochko Kauothmonis cum fratribus Butoldmun tigailo, Hanuſs Montigerdonis cum fratribus ſuis, Douogin Viſsigirdonis, Drauntũ cũ Veiskone filio, Volczko, uel Vtruicz, Volczko Konſſouutouicz, Dogirdi Voinis, Vrdzich cum fratribus, Goligind, Veydmin, Heſchis Selkouicz, cum cognationibus, & Genealogijs ſuis: necnon tota uniuerſitas omnium & ſingulorum Nobilium, & terrigenarum prædictarum Lithuaniæ & Ruſsiæ terrarum, quorum quamuis nomina ſingillatim hic non ſunt expreſſa, ipſorum tamen conſenſus ad ſuprascripta adeſt, ac ſi prout inſertis ba-

ſertis haberentur. Proinde ſignificamus, quibus expedit uniuerſis. Quomodo eo tempore, quo Prælati, Principes, Barones, & Nobiles, & communitas terrarum Regni Pol. diuina cooperante clementia, Sereniss. Principem dominum Vuladislaum Regem Polon. ſupremum Ducem Lithuaniæ, hæredem Ruſsiæ dominum noſtrum gratioſiſs. de gentilitatis erroribus educen. in Regem, & Dominum ipſorum aſſumpſerunt. Nos quoq; ipſius ueſtigia ſequentes, almi Spiritus gratia eruditos ad ipſorum conſortium Catholicum inuitantes de tenebris erroris uetuſti, per aſſumptionem S. fidei orthodoxæ receperunt. Cum quibus in fide facti unanimes, & conſortes ad perfectionem Catholicorum operum merito, & opportunè debemus per concordiam perpetuè adſpirare. Pro eo prædicto Domino Vuladislao Regi Pol. &c. Et ipſius Coronæ, Regno, ac Regnicolis Pol. firma fide, & inuiolabili ſponſione promiſimus, & tenore præſentium promittimus, toto poſſe, & uiribus contra inſultus quorumlibet hominum eis aſsiſtere, & eos nullo exquiſito coloris fuco unquam deſerere, ſed ipſos ſine dolo, & fraude, ſcilicet Regem, & Coronam, Regnum & Regnicolas Pol. & eorum neceſsitatibus perpetuè adiuuare, eorumq; profectus, utilitates, commoda, & bonum commune peragere, ſalubri, & fideli diſpoſitione, uelut noſtrum proprium: quod & ipſi nobis pari modo tenebuntur facere uiceuerſa. Demùm quia prædictus Dominus Vuladislaus Rex, &c. Dominus noſter gratioſus ex ſpeciali confidentia magnifico, & præclaro Principi domino Alexandro, aliás Vitouudo Duci Lithuaniæ, &c. ipſum in partem ſuæ ſolicitudinis aſſumens ſupremum Principatum terrarum earundem Lithuaniæ, cæterorumq; dominiorum ſuorum Ducatus dedit, & contulit, & ipſum in eis de manu ſua ſtatuit, ad uitæ eiuſdem domini Ducis Vitouudi terminum ultimum & extremum. Pro quo eundem dominum Vuladislaum Regem conſtantiori fiducia proſequi uolentes, & prout iuſtum eſt, ipſum reddere certiorem firma ſponſione, & irreuocabili promiſſo ſibi tenore præſentium promittimus, quod ſupremus prędictus principatus terrarum Lithuaniæ, & cæterorum dominiorum Ducatus unà cum bonis, & cæteris patrimonialibus ad eundem dominum Ducem Vitouudum pertinentibus, & cum omnibus caſtris fortalicijs diſtrictibus, territorijs, & eorum incolis poſt deceſſum ipſius ad ipſum dominum Vuladislaum Regem, ac ad Coronam Regni huius Pol. iuxta tenorem literarum per prædictum dominũ Ducem Vitouudum eidem domino Vuladislao Regi, & Coronæ eius datarum debent plenè & integrè deuolui, & redire. Et nos etiam, cum noſtris poſteris atq; ſucceſſoribus poſt deceſſum domini Ducis Vitouudi promittere prędicto domino Vuladislao Regi Coronę, & Regno Pol. adhęrere, ſubijci, obſequi, & ſeruire ſine dolo, & fraude, toto poſſe, & uiribus tenebimur, & præter ipſum ad Coronã Regni eiuſdem nunquã nobis alios, uel alium dominũ, uel dominos aſſumemus. Illo etiam nõ omiſſo, quod ſi dominus Vuladislaus rex prędictus (quod Deus auertat) ſine prole deceſſerit, extunc ſine ſcitu, & cõſilio eiuſdẽ domini Ducis Vitouudi, & noſtro pariter, Principes, Prælati, Barones, Nobiles, & cõmunitas terrigenarum terrarum Regni Pol. prædicti ſibi Regem & dominum non debent eligere, ſeu locare, cum quibus firmam mutuam, & conſtantem ſeruantes aſsiſtentiam, in dulcedine fidei, & uiſceribus Ieſu Chriſti perpetuam & irreuocabilem tenebimus unionem. In quorum omnium fidem & teſtimonium, euidentiamq; pleniorem pro perpetuo robore Sigilla noſtra præſentibus ſunt ſubappenſa. Actum, & datum in Vilno ipſo die S. Priſcæ Virginis, & Martyris. Anno Domini 1401.

Vuladislaus tertius Rex Polon. confirmat Iura, & Priuilegia Sigiſm. Magno Duci Lithuaniæ ſuper Ducatu Magno per D. olim Vuladislaum ſuum genitorem eidem Sigiſmundo conceſſa.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriam, nos VVLADISLAVS tertius Dei gratia Rex Polon. Necnon terrarum Cracoui. Sandom. Sirad. Lancic. Cuiau. Lithuaniæ Princeps ſupremus, Pomeraniæ, Ruſsiæq; Dominus, & hæres, &c. Significamus tenore præſentium, tam præſentibus, quàm futuris notitiam habituris. Quod ex quo præclarus, & Magnificus Princeps dominus SIGISMVNDVS Dei gratia Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſsiæ, &c. patruus noſter perchatus omnem ſynceritatis conſtantiam erga Regnum Polon. noſtrum, & noſtram Regiam præſentiam ſemper geſsit incorruptè. Cuius rei nos memores, & pergrati, dignum cenſuimus ſibi proindè cordis puro zelo occurrere, & omnium, qua decet gratitudine, hanc fidem, & conſtantiam integram compenſare. Vnde ex certa noſtra ſcientia, ſuf- Vulad. Iag. Pe. 1438.

ficientiſsima deliberatione præhabita, animo beneuolo, & uoluntate noſtra ultronea noſtrorum Prælatorum, & Baronum ſalubribus freti conſilijs, ipſi domino SIGIS. Magno Duci noſtro charisſimo iura, literas, & priuilegia, quæ à nobis, & fœlicis memoriæ genitore noſtro domino Vuladislao Rege Pol. ſuper Ducatu Magno, & quibuſcunq; bonis, & libertatibus ſub quibuſcunque datis, & tenoribus exiſtunt, quæ hic habere uolumus pro inſertis, in omnibus earum punctis, conditionibus, poſitionibus, particulis, & clauſulis uniuerſis, ratificamus, innouamus, gratificamus, approbamus, & præſentis ſcripti patrocinio confirmamus: decernen. ea robur obtinere perpetuæ firmitatis. Promittimus inſuper in uerbo noſtro Regio præſentibus, & ſpondemus eaſdem ipſius literas, iura, & priuilegia ritè, & iuſtè emanata per omnia rata atq; grata habere, & inconcuſſa iugiter, & inuiolabiliter obſeruare, & de eis ſatisfacere. Harum, quibus ſigillum noſtræ Maieſtatis eſt appenſum teſtimonio literarum. Datum in oppido Pyotrkouu, in Parlamento generali, feria tertia proxima poſt feſtum S. Luciæ Virginis, Anno Domini 1438. præſentibus ibidem Reuerēdiſs. & Reuerendis in Chriſto patribus Dominis Vincentio S. Gneſnen. Eccleſiæ Archiepiſcopo, & Primate, Sbigneo Cracou. Vuladislao Vuladislauienſ. Epiſcopis, & Andrea de Bnyn Electo confirmato Eccleſiæ Poſnan. ac magnificis Nobilibus, & ſtrenuis uiris, Ioanne de Czyzouu Caſtell. Cracouienſ. Dobeslao de Senno Sandomir. Martino de Slauukouu Caliſsienſ. Alberto de Male Lancicienſ. Iohanne de Lichni Brzeſten. Iarando de Grabye Iuniuuladislauien. & Petro Odrouaž de Sproua Leopolien. palatinis. Dobrogoſtio de Szamotuly Poſnan. Clemēte Vatropka de Strzelcze Sandomir. Laurētio Zaramba de Kalinoua Siradien. Caſtellanis. Iohanne de Oleſznicza Marſchalco, & Andrea de Lubino Theſaurar. Reg. Pol. & alijs Dignitarijs, Baronibus, militibus, & nobilibus, teſtibus circa præmiſſa. Datum per manus Magnifici, & Generoſi uirorum Ioannis de Konyeczpole Cancellarij, & Petri Voda de Sczekoczin Vicecancel. Regni Poloniæ nobis ſyncerè dilectorum.

Ad Relationem Magnifici Iohannis
de Konyeczpole R. P. Cancel.

Tempore Iohann. Alb. Regis Polon. & Alexandri Magni Ducis Lithuan. Barones, & Conſiliarij Magni Duc. Lithuaniæ confirmant Inſcriptiones per anteceſſores eorum cum Regno Pol. factas.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ne geſta ætatis noſtræ tempus, & uetuſtas aboleret, inuentum eſt, ut ad memoriam poſteritatis literarum apicibus, & teſtium annotatione deducantur. Proinde nos Prælati, Barones, Nobiles, & uniuerſitas Terrigenarum Magni Ducatus Lithuaniæ, uidelicet Albertus Vilnenſ. Iohannes Luceorienſ. Martinus Mednicenſ. Eccleſiarum Dei gratia Epiſcopi: Nicolaus Radziuilouicz Palatinus Vilnenſ. & Magni Ducatus Cancellarius, Dux Alexander Iurgeuicz de Holſſani Caſtell. Vilnenſ. & Capitan. Grodnenſ. Iohannes Iurgeuicz de Zabrzeze Palatinus Trocenſ. ac ſupremus Magni Ducatus Marſchalcus, Stanislaus Ianouic Caſtellan. Trocenſ. & Capitaneus terræ Samogitarum, Georgius Paczouic Polocenſ. Gregorius Oſſczykouic Curiæ Marſchalcus & in Merec, Nicolaus Nicolai Radziuilouic Pincerna Ducalis, & in Byelsko, Iacobus Douoynouic Drohienſ. Stanislaus Potraſskouic Lidenſ. Iohannes Lithaor Nouogrodenſ. Stanislaus Michaëlis Pothkouic Brzeſtenſ. Albertus Iauonic Vexillifer, & Caunenſ. Nekraſz Volothkouic in Belzyca, Petrus Radyuilouic Succamerarius, & in Eyxyſchki, Niemira Grzymalic Mielnicenſ. Nicolaus Iundylouic in Dubicza, Georgius Montontouic, Alexander Motigordouic Capitanei, Marſchalci, & Tenutarij. Significamus tenore præſentium, quibus expedit uniuerſis. Quomodo licet uniones, & fœdera inter hæc dominia, uidelicet Regnum Polon. & Magnum Ducatum Lithuaniæ, terraſquè eiſdem ſubiectas, à temporibus longè retroactis ſub Rege Polon. Vuladislao, aliàs Iagello, & ſub Magno Duce Lithuaniæ Alexandro, aliàs Vitouudo inita, & conſtituta hucuſque inuiolatè ſeruentur. Poſtquam uerò Sereniſs. Principes Domini noſtri gratioſisſimi ſuper ipſa dominia, in Regem Polon. Sereniſs. Dominus IOHAN. ALBER. in Magnū uerò Ducem Lithuaniæ Sereniſs. Dominus ALEXAN. Domini noſtri gratioſiſs. diuina diſpoſitione aſſumpti ſunt, placuit Prælatis, Baronibus, & Nobilib. Regni Pol. fratribus noſtris, ſimiliterq;

ipſi no-

ipſi nobis iam de facto fecerunt, & per noſtras nouas literas, & inſcriptiones anteceſſorum noſtrorum ſuper huiuſmodi fœderibus confirmaremus. Quarum quidē literarum uerbum de uerbo tenor ſequitur, & eſt talis.

In nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam. Sator rerum omnium, cuius oculus penetrat uniuerſa, & ſcientia nunquam extinguitur, in rebus humanis, quas obliuionis caducis momentis conſtat ſubiacere, ut memoria earum remaneat, apices literarum alti conſilij prouidentia ordinauit: quarum præſidio rerū ordinationes, pacta, & tractatus conſeruantur. Proinde nos Moniuitus Palatinus Vilnenſ. Iauinis Palatinus Trocenſ. Mingal Vilnen. Sungal Trocen. Caſtellani: Nyenir Oſtyk, Butrym Golignith, Nicolaus Bilim. Koreyoua, & Viſſygert, Petrus Monrigerd, Nicolaus Tauutigerd, Iohannes Gaſtouudy, Volczko Kulua, Boſſouudus Iadath Ralo, Iohannes Rimoudouic, Ginenth Konczeuic Doxa, Nicolaus Byemar, Volsko Kochutouic, Iacobus Mingel, Voyſſnar Virkolouic, Gregorius Sangauu, Saka Nacko, Verbuth Monſtyuild, Stanislaus Vyſſygin, Voyſchin Damenkouic, Monſtold, Andreas de Vknethouic, Mumimunth de Seſnikouic, Roduil, Koczanus, Miczuch, Gerdud, Czuppa, Voydzilo Koſſylouic, Koczanus Sukouic, Iohannes Eyuild, Stanislaus Buthouuthouic, Surgutes de Kellynki, &c. Significamus tenore præſentium, quibus expedit uniuerſis præſentibus, & futuris præſentium notitiam habituris. Quod, quia Sereniſsimorum Principum dominorum, Vuladisl. ii Regis Pol. &c. & Alexandri, aliàs Vitoudi Magni Ducis Lithuaniæ dominorum noſtrorum gratioſiſs concesſione, & indulto. Arma quibus uti inſolitum fuit nobis, contraria conſuetudine obſiſten. ad inſigniendum nominis, nobilitatisq́ noſtræ titulum, à Baronibus, Nobilibus, & Proceribus ſuis ordine geniture contraxerunt, recipimus, & ad gratias, libertates, & immunitates, priuilegia, & exemptiones, & multa alia beneficia, & prærogatiuas, quæ nobis per dictos dominos gratioſos Vuladiſlaum Regem Pol. & Alexandrum Magnum Ducem Lithuaniæ munifica ſunt conceſſa largitione, & literarum patrocinio munita, interuentu ipſorum, & ſtudio promoti extitimus, & prouecti, promiſeruntq́ ſuis patentibus literis adhuc qua poterint diligentia bonum commodum, & profectum ſtatus noſtri, & honoris ubilibet promouere, & nunquam in aduerſitatibus noſtris, & neceſsitatibus nos deſerere, ſed ſemper contra omnium inimicorum noſtrorum inſidias, & inſultus auxilijs, conſilijs, & fauoribus ſuis proſequi, & iuuare: horum intuitu uolen. tot beneficiorum merita compenſare, & ipſis dignas uices pro eis impendere, ne diſparitatis in nobis aut ingratitudinis contagia, & inæqualitas literarum cernerentur uendicare: ſed ut ſemper unanimis identitas inter nos remaneat, & uoluntas animorum: ſicut idem cultus, & Religio fidei obſeruatur, uniuerſaliter uniuerſali, & ſingulariter ſinguli noſtris nominibus, ac uice omnium Nobilium, Boyaronum, Procerum, & incolarum terrarum Lithuaniæ bona fide in uerbo noſtro conſtanti, & fideli omni dolo, fraude, & colore amputatis & remotis, promittimus, pollicemur, uouemus, ſpondemus, & Iuramenti noſtri miniſterio ſtrictiùs nos obligamus. Nunquam præfatos Prælatos, Barones, Nobiles, & Proceres Regni, & ipſum Regnum Pol. prædictum in omnibus eorum neceſsitatibus, & aduerſitatibus deſerere, ſed ſemper ipſis contra omnium inimicorum eorum inſidias, & inſultus, conſilia, auxilia, & fauores fideliter miniſtrare. Et nullis lites, bella, aut guerras præter ſcitum, & uoluntatem, & conſenſum, conſilium, & requiſitionem ipſorum, & eorum ſucceſſorum indicere, facere, uel mouere, præfatosq́ dominos Vuladislaum Regem Pol. & Alexandrum, aliàs Vitouudum Magnum Ducem Lithuaniæ, & eorum ſucceſſores Reges Pol. & Duces magnos Lithuaniæ nullis temporibus deſerere, quoquomodo, ſed ſemper ipſis ſine dolo & fraude fideliter adhærere omni conſilio, auxilio & fauore. Præterea promittimus, prout ſuprà: Quod defuncto præfato Domino Vitouudo Magno Duce Lithuaniæ nunquam eligemus, aſſumemus & recipiemus in Magnum Ducem Lithuaniæ, uel dominū, niſi quem præfatus dominus Vuladislaus rex, ſi uita potietur longiore, uel eius ſucceſſores, & Prælati, Barones, Nobiles, & Proceres Regni Pol. duxerint eligendum, ſtatuendū, uel locandum. Et uiceuerſa Prælati, Barones, & Nobiles Regni Pol. Rege præfato, quod abſit ſine liberis, & ſucceſſoribus legitimis decedendis ſine ſcitu & cōſilio illuſtris domini Alexandri, aliàs Vitouudi Magni Ducis Lithuaniæ, ſi ſuperſtes remāſerit, & noſtro, eligere nō debebunt. Vt autē corroborationis, & cautelæ uberioris omnia præmiſſa accipiant firmitatem, fecimus ſigillorū noſtrorum munimine roborari. Actū in oppido Hrodlo circa flumen Bug, in Parlamento, ſeu cōgregatione generali die ſecunda menſis Octobris, anno Dñi 1413. Proinde nos Prælati, Barones, Proceres, & Nobiles Magni Ducatus Lithuaniæ præfati, præuidentes, quia uetuſtate temporum multa in ambiguitatem ueniunt, per quā ne quid incommodi eueniat, dignum cenſuimus prouidere: Volentes igitur ne articulus

culus de Electione Sereniſs. dominorum noſtrorum, tam Regis Poloniæ, quàm Magni Ducis Lithuaniæ in præinſertis literis breuitate uerborum contextus, aliquid ambiguitatis in poſterum inducat: cupientesq́ præfatos Prælatos, Barones, & Proceres Regni Polon. in ipſo Articulo Electionis pares nobis, ut dictum eſt, efficere. Adijcientes declaramus: Quod defuncto Magno Duce Lithuaniæ ſine ſcitu & conſilio prælatorum, & Baronum, Procerum, & Nobilium Regni Pol. fratrum noſtrorum ad Electionem Magni Ducis noui non procedemus, ſed cum ipſis pariter, ſi uocati tempore congruo uenire uoluerint, Magnum Ducem, & Dominum eligemus. Pariformiter defuncto Rege Pol. præfati Prælati & Barones Regni Polon. ſine ſcitu & conſilio Prælatorum, & Baronum Magni Ducatus Lithuaniæ ad Electionem noui Regis non procedant, ſed pariter cum Prælatis, & Baronibus Magni Ducatus Lithuaniæ, ſi uocati tempore congruo uoluerint, Regem & Dominum eligent. Quibus ita, ut præmittitur ſtantibus, & in poſterũ obſeruandis, de certa ſcientia omnium aliorũ Prǽlatorum, Baronum, & Procerũ & Nobilium Magni Ducatus Lithuaniæ fratrum noſtrorũ inſcriptionem prǽinſertam prædeceſſorum noſtrorum ſuſcipimus, ratificamus, ſuſcipimusq́, & confirmamus per præſentes. OBLIGAN. ſe noſtris nominibus ac uice omnium Prælatorum, Baronum, Procerum, & Nobiliũ Magni Ducatus Lithuaniæ, bona fide in uerbo noſtro conſtanti, & fideli, omni dolo, fraude, & colore remotis, promittimusq́ pollicemur ac uouemus, & noſtri iuramenti præſtiti onere, & miniſterio ſtrictius nos obligamus: ipſam præinſertã Inſcriptionem cum reformatione, & declaratione Articuli de Electione Sereniſs. dominorum noſtrorum, ut præmittitur, in omnibus ſuis articulis, clauſulis, punctis, & ſententijs firmatum tenere, perpetuoq́ & inuiolabiliter obſeruare. Et ſi quæ aliæ ſingulares inſcriptiones inter nos Prælatos & Barones Magni Ducatus Lithuaniæ ac Prælatos, & Barones Regni Polon. forent, quæ communem utrinque honeſtatem lǽderent, quas anteceſſores noſtri non tenuerint, tales nos quoq́ non recepimus, necq́ tenebimus. Vt autem omnia præmiſſa perpetuæ firmitatis robur obtineant, præſentibus literis Sigilla noſtra ſubappendi iuſsimus. Datum Vilnæ in Conuentione generali, quarta & uigeſima menſis Iulij, in uigilia S. Iacobi Apoſt. Anno Domini 1499.

DE CAPTA AC REPETENDA SMOLENSKO Sig. ad Imp. fragmentum Epiſtolæ.

QVantum ad res Magni Ducatus Lithuaniæ attinet, quæ nos plus iuſto exercent, ita ſcire dignetur Maieſtas ueſtra. Arx noſtra Smolensko, totiens ab hoſte noſtro, Moſchorum Duce armis petita, totiens uarijs artibus, & dolis tentata, cum ſuperioribus annis longè maioribus uiribus, maioreq́ apparatu oppugnaretur: tamen ſtrenuè & uiriliter ſe defendebat, in fideq́ ſtabilis permanſit. Nunc ignoramus, quo facto, nulla inſigni oppugnatione concuſſa, nulla memorabili clade, uel ſtrage accepta, præterea frumento, cæterisq́ rebus ad uictum pertinentibus omnifariam abundant, uaniſsimis tandem pollicitationibus illecta, ſcelere, & perfidia quorundam, cûm militum mercenariorum, tum primorum eiuſdem regionis nobilium, portas hoſti aperuit, eiq́ ſeſe tradidit. Nos ea re ita, ut decuit, permoti, & penè obſtupefacti, implorata diuina ope cum gentibus noſtris, quas Dei benignitate, & numero, & uirtute non contemnendas habemus, illûc proficiſcimur. Iamq́ in procinctu ſumus, fretiq́ diuino auxilio, dabimus operam, ut noſtra primûm uindicemus, & tandem iniurias illatas ulciſcamur.

ARTICV-

ARTICVLVS II.

De Regni Ducatibus ad ferenda onera uniendis.

QVanquam inter Polonos & cæteras gentes, quæ eis uario iure confœderatæ ſunt, tot mutua beneficia & neceſsitudines, quaſi quædam ſacroſancta uincula interceſſerint, & iam ex diuerſis populis quaſi unam ciuitaté fecerint, ut in participandis aliquibus commodis, uel leuandis communibus oneribus alteras alteris meliore, uel deteriore eſſe conditione non deceat. Nihilominùs præſens rerum facies, & bellorum uis Regno undiquaq; imminentium hortatur, atq; exigit, ut omnes Prouinciæ, tametſi ſuis quælibet iuribus domi cenſeantur, bello maiore ingruente, communibus uiribus hoſti erant obuiam: quis enim Deus ſponſor illis erit, ut ſe ſaluas & incolumes fore credát, ſi quod abſit, re malè geſta ſemel à Polonis peccetur in prælio? Annón abſimile proditionis fuerit, ſocietatis neceſsitudinem, unionis uincula, atque etiam deditionis officium præſeferre: laborum autem, ſumptuum, & periculorum nolle fieri participem: ſed uel quaſi in portu expectare, quid de pugnantibus Mars conſtituat: uel ſaltem quaſi cum funda ſtare poſt principia, euentum periculi expectando? Quod ſi etiam illa ipſa unio non interceſſerit, at certè ſatis iuſta cauſa communibus uiribus tuendi Regni eſſe putatur: naturæ & Reip. conſortium: idq; interdū fideles Chriſti, quibus ſi deſit fides erga proximum, fruſtrà etiam nomen eius ſine re portant: ſuperſtitiosè etiam nomine ſocios, reuera autem alienos ſeſe appellant. Quod ſi hæc uel illa Prouincia hanc, uel hanc libertatem prætendat, neque ſe teneri ad belli onus dicat, omninò hæc literras quaſi Reipubl. inſidioſa tempori reſcindenda eſſe uideretur: ne ſi tum diſceptetur de ea, cùm iam eſſet pro ſumma rerum confligendum, ad ſeruitutem æternam nobis, quod abſit, iter aperiat. Si enim Lithuani ſponte ſua ſe omnia ferè onera tuendi Regni nobiſcum diplomatibus ſuis ſubmiſerunt: qua tandem excuſatione ipſimet hodie, aliæue gentes uti poſſunt? quæ uel in ſolo Polono conſederunt, uel Regno ſeſe addixerunt: quò minùs hoc faciant, nemo ſanus uidet. Adde quod niſi illarum quoque Nobilitas gladium pro Repub. uibret, ſuasque copias copijs Regni, tanquam membrum capitis adiungat: de dignitate etiam ſua ac officio non mediocriter periclitetur, ac excidat, ut iuſta cauſa dari nequeat, propter quam, uel ciuibus ſocij, uel hæredibus aduenæ, uel emptoribus ex contractu quæſiti opem ferre non teneantur, ſed contrà ocioſi & ſecuri in laborantes ac bellantes ſpectare: uanis tamen titulis militiæ turgere, & prærogatiuis Nobilitatis frui debeant. Si enim Palatinus Tranſyluaniæ tempori ſuos exercitus Ludouico Regi Hungariæ iam contra Turcam in acie ad Moaczouium ſtanti, & dimicanti coniunxiſſet: fortaſsis Rege ſaluo, ac triumphatore, Hungaria etiamnum incolumis ſtaret: quæ non magis potentia hoſtium, quàm inobedientia ciuium nunc diſcerpta, & in æternam ſeruitutem, nobis, proh dolor, neque illam iuuantibus, neque delicta noſtra illius exemplo emendantibus redacta eſſe uidetur.

Rex Ducatus ad ferenda onera Regno uniat.

CVM compertum ab omnibus habeatur, quod VIRTVS VNITA, FORTIOR, ſolidiorq́ eſſe conſueuit ipſa diuiſa: promittimus nos operā daturos, ut Magnum Ducatum Lithuaniæ, terrasq́ Pruſsię, & alias terras in finibus Regni conſiſtentes ad unionem redigamus. Et quantū poſſibile factu erit, onera omnibus communia cōmuniter ferenda, ſimulque monetam æqualem communiter recipiendam imponemus: præſertim cûm Conuentum utriſq́ dominijs præfatis ad hoc perficiendum conſtituerimus. *Sigiſm. Cracō. 1510.*

SIMILIS.

Cum uarijs exemplis docemur, uires in unum collectas multò plus poſſe, quàm diſperſas: & uideamus, quod VNITA VIRTVS MVLTO' FORTIOR eſt, quàm diuiſa. Id nos diligentius animo nobiſcum reuoluen. cùm uideamus Regno noſtro maiora nūc & grauiora, quàm unquam anteà pericula impendere, quò facilius ea à noſtris, noſtrorumq́ ceruicibus propulſare poſſemus, omnia nos facturos pollicemur, ut quibus poſſimus honeſtis rationibus, Ducatus noſtros Lithuanię, Zathorien. & Oſuuaczinen. atq́ unà terras noſtras Pruſsię eò adducamus: ut quum in Regni noſtri periculo ſuum quoq́ periculum agi uideant, neq́ hoc ruere poſsit, quin illæ quoq́ terræ eodem labefactatæ motu concitant: omnes ſuas uires cum Regni uiribus coniungant. Quò, ſi potens hoſtis uim aliquā nobis inferre conetur, coniunctis ANIMIS ET COPIIS in unum collectis, facilius eam arcere poſsimus. *Idē Sig. Cracō. 1539.*

SIMI-

SIMILIS.

Cùm ſubditi noſtri Regni Poloniç ex Comitijs generalibus ante annum Petricouiç habitis, tàm per nuncios, quàm per literas, nobis tum Vilnæ agentibus à nobis peterēt: ut dominium noſtrum Magnus Ducatus Lithuaniæ, cum Regno Pol. uniretur, tàm bello contra communem hoſtem ſuſtinendo, quàm etiam in alijs negocijs & pacis antiquis, uicinæ ac fraternitati hinc inde conſeruandæ cauſa pernecеſſarijs. Et quamuis cùm pro ratione poſtulationis ipſis reſpondiſſemus, attamen cùm in pręſentibus Comitijs Regni conſultando de perpetua defenſione contra potentes hoſtes utriuſq; dominij noſtri tàm Regni, quàm ipſius Magni Ducatus Lithuaniæ cum Conſiliarijs noſtris, & terrarū nuncijs longiorem defenſionem Regni, niſi annuam conſtituere non potuimus: prætereaq; ad Conſiliarios Magni Ducatus noſtri Lithuaniæ intimauimus, ut illi etiam hoc anno conſimilem defenſionem, cum Regno noſtro Polon. contra communes hoſtes in finib. tenerent. Interim autem pollicemur Conſiliarijs noſtris, & nuncijs terrarum Regni Poloniæ: quia hoc anno ſubditos noſtros Magni Ducatus Lithuaniæ adducere uolumus, ut conſimilem defenſionem cum Regno Poloniæ contra communem hoſtem in finibus tenerent. Quod autem ad pacta, ſeu inſcriptiones, & conuentus ipſius Ducatus & Regni communes attinet: in eo nihil certè adhùc facere potuimus. Quandoquidem Conſiliarios ipſius Ducatus circa nos non habuimus, attamen hoc reſpōſi Conſiliarijs noſtris, & terrarum nuncijs dedimus, quia cùm aliquid utile, dignum, & perpetuum in Regno conſtitueretur: facilius nobis eſſet apud Conſiliarios noſtros Magni Ducatus ipſius hoc obtinere, ut illi ſimiliter, cauſa Reipub. ſuæ & Regni, ad conſimiles Conſtitutiones conſentirent: quod cùm fiet, pollicemur ſubditis noſtris Regni Poloniæ, quia uolumus Conſiliarios noſtri Magni Ducatus Lithuaniæ ad hoc ducere: ut illi etiam in omni re, nō minùs ſibi, quàm Regno utili, in bonoq; ordine, & Conſtitutionibus, ac defenſione eiſdem conformiter conueniunt, iuxta pacta, ſeu Inſcriptiones ac Priuilegia inter utraq; dominia facta, & recepta.

AN HAEC VNIO SORTITA SIT SVVM EFFECTVM.

Terra Drohicien. Iuri Polonico adſcribitur.

Sigiſm. Craco. 1543.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriā. Ordinationes Regum & Principum pro ſubditorū commodo quomodolibet factæ, ut potiſsimùm firmæ ac ſtabiles eſſent, tàm literarū munimentis, quā teſtium fidedignorū annotatione perennari cōſueuerunt. Proinde nos Sigiſ. Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Samogotiæq; dominus & hæres. Significamus tenore præſentiū, quib. expedit uniuerſis præſentib. & futuris, harū notitiam habituris. Quod licet Nobiles, & Terrigenæ noſtri Diſtrictus Drohicien. de ſpeciali cōceſsione prædeceſſorum noſtrorū huius Magni Ducatus noſtri Lithuaniç Ducū, iure Terreſtri Polonico, more Nobilium Terrigenarū in Regno noſtro Poloniæ degentiū gauderent, & uterentur, haberentq; deſuper literas, & munimenta eorundem prædeceſſorum noſtrorū, uidelicet Sereniſs. olim Principū fœlicis recordationis, Kazimiri genitoris, & Alexādri germani noſtrorū chariſſimorum Poloniæ Regū, & huius Ducatus Lithuaniæ Ducū, ſucceſsiuè conceſſa: quia tamen in eiſdē literis ſeu Priuilegijs corā nobis ad præſens originaliter productis & exhibitis, multa cōperimus articulatim ſuperuacaneè deſcripta, quę in libris Statutorū Regni noſtri Poloniæ ſpecificè, & per expreſſum continētur, & iuxta nonnulla, quę in perniciē, iacturam, & oppreſsionē non modicam eorundē ſubditorum noſtrorum fuère adiecta: Hoc idem ius Polonicū eiſdem ſubditis noſtris Nobilibus & Terrigenis priuilegiatis, & non priuilegiatis, hoc eſt, ius habentibus, & non habentibus Diſtrictus præfati Drohicien. præſentib. & futuris, eorumq; ſucceſſoribus, coniunctim & diuiſim, de certa ſcientia & gratia, fauoreq; ſpeciali Ducatibus noſtris, de nouo iterum dandum & conferendum duximus, damusq; & cōferimus in omnibus punctis, articulis, & cōditionibus, prout in libris Statutorum Regni Poloniæ latiùs continentur, in eodem Diſtrictu noſtro tenen. & obſeruan. omnes & ſingulos articulos Iuri prædicto Polonico ac iuſticiæ quomodolibet contrarios, in literis, & priuilegijs præfatis prædeceſſorum noſtrorum prædictorū, uti præfertur, expreſſos, & ſpecificatos, oppreſsionem huiuſmodi ſubditorū noſtrorum præfatorum in ſe continen. & in nihilū redigen. caſſamq; & mortifican. ac extinguen. perpetuò, & in æuum, tenore præſentiū mediante. Pręter illum articulū, quo median. præfati prædeceſſores noſtri Officiales, ſeu Miniſteriales uulgo Lithuanico Dzyeczkye nuncupatos, contra ipſos Nobiles, & Terrigenas eiuſdem Diſtrictus, nunquam deinceps fore dan-

e dandos prohibuerant: quos quidem Officiales primò expreſſos, nos quoq; dandos
e præſentibus prohibemus quomodolibet in futurum: uolen. & diſtrictè præcipien.
omnes & ſinguli Officiales terreſtres, & Caſtren. Diſtrictus prædicti Drohicien. pro
mpore exiſtentes, quilibet eorum pro ſuo intereſſe, Nobiles, & terrigenas noſtros præ-
ctos ad cuiuſcunq; inſtantiam uidelicet, tam Nobilis, quàm ignobilis, Rutheni, Iudæi,
rmeni, Chriſtiani, & Pagani, Citatos, ac literis Citationum interciſis, non niſi ſermone,
characteribus Latinis iuxta conſuetudinem iuris Terreſtris Polonici conficiendis le-
timè euocatos, pro cauſis tam paruis, quàm magnis, nullis excluſis, ſecundùm hoc i-
em ius Polonicum, & ordinationes in libris Statutorum Regni noſtri Poloniæ ſpecifi-
è contentas, non aliter, quàm nunc & in futurum iudicarent temporibus æuiternis. Et
uamuis iure ipſo Polonico laudabiliter prouiſum ſit, ut in ſingulis terris eiuſdem Re-
gni noſtri homines poſſeſsio nati, & indigenę ex incolis cuiuslibet terræ, ſeorſùm, & non
xtraneæ perſonæ ſingulis officiorum Terreſtrium, & Caſtrenſium in caſu uacationis
ræficiantur in hactenus: pro maiori tamen cautela, & ſecuritate prædictorum ſubdito-
um noſtrorum Drohicien. præſenti priuilegio noſtro id ipſum ſingulariter inſtituimus,
& ordinamus, ut in eodem Diſtrictu Drohicien. huiuſmodi Officiales terreſtres per libe
ram electionem indigenarum, & uniuerſorum Nobilium conuentionaliter congrega-
torum, de iure communi Regni fieri ſolitam, ad eadem officia ſua totiens, quotiens per
deceſſum uacatura, non niſi cum ratihabitione noſtra Ducali, ſucceſſorumq; noſtrorum
Magni Ducatus Lithuaniæ Ducum, Caſtren. uerò pro arbitrio noſtro duntaxat ex eiſ-
dem incolis, & indigenis Diſtrictus prædicti Drohicien. per nos, & ſucceſſores noſtros
Lithuanię Duces, dummodò uterq; ipſorum Officialium Romanæ religionis eſſent, de-
inceps inſtituerentur, de omnibus & ſingulis cauſis ſubditorum noſtrorum prædictorū
coram ſe legitimè exortis, motis, & mouendis, ſtatutis à iure temporibus, modo præmiſ-
ſo cogniturn, confirman. eſſe. Nihilominùs in hoc moribus, & conſuetudinibus appro-
batis, & approbandis terræ Cracou. tam diu, quoaduſq; omnes aliæ conſuetudines iudi-
ciariæ uniuerſarum terrarum Regni noſtri prædicti per nos, uel ſucceſſores noſtros Po-
loniæ Reges, aut eos, quorum intereſſet, inuicem coæquarentur. Caſu uerò, quo aliquis
Terrigenarum noſtrorum Drohicien. prædictorum, aut quiſpiam alius in iudicio Ter-
reſtri, uel Caſtren. Drohicien. ſententiam contra ſe latam reportauerit: qua mediante cre-
deret ſibi quomodolibet præiudicatum iri. Ex tunc inſtituimus & ordinamus, ut in eiuſ-
modi præiudicio liceat unicuiq; taliter cōdemnato, à ſententia Iudicis, & Capitanei no-
ſtrorum prædictorum uelut iniqua & erronea ad nos, & ſucceſſores noſtros Lithuaniæ
Duces, cum parte ſua aduerſa legitimè appellare, & coram nobis, ſucceſſoribusq; noſtris
cum eadem parte aduerſa iuſticiam ſuam experiri meliorem, iudici, & Capitaneo illæſis,
quietisq; propterea manētibus, prout in terris Mazouiæ, & præſertim in terra noſtra Plo
cen. teneri, & obſeruari eſt conſuetū. De pœnis uerò iudicialibus per partes uictas legiti-
mè luitis, ad ſortem noſtram, & ſucceſſorum, Officialiumq; noſtrorū, & etiam partis uin-
centis, ex ui perlucrorum, uel quomodolibet aliter ſpectantibus per Officiales noſtros
Caſtren. & Terreſtr. præſentes, & futuros Drohicien. exigendis, ac de Kmetonibus eo-
rundem Terrigenarum noſtrorum Drohicien. fouen. manu tenen. Melliſicijs quoq;, ſeu
Apiaſterijs ac iniuriarijs, & damnis quomodolibet inde ſecutis, & iuſticia uicinis, cū ſub-
ditis Nobilium, & Terrigenarum pro quacunq; re miniſtranda, cuiuſcunq; ritus utrinq;
aut cōditionis eſſent: necnō captiuandis, & nō euocandis ad quodcunq; iudiciorum no
ſtrorum eiſdem Terrigenis de proprio eorum Diſtrictu Drohicien. pro quibuſcunq; eo-
rum exceſsibus, totoq; proceſſu iudiciario ac inſcriptionibus, & alijs rebus quibuſcunq;
per ſingulos iudices, & Capitaneos noſtros Drohicien. pro tempore exiſtentes, nō aliter
uolumus obſeruari, niſi quemadmodum iure ipſo Polonico iuxta Conſtitutiones præ-
deceſſorum noſtrorum in toto Regno noſtro hactenus teneri, & obſeruari ſolitum eſt, ac
cōſuetum. Ordināmus etiā ac inſtituimus, ut in ſingulis Citationibus, Literalibus, Ter-
reſtribus Sigillum Terreſtre Diſtrictus Drohicien. infra depictum equum ſellatum uno
homine armato, litera S. ad perpetuam memoriam nominis noſtri præcincto, in ſe cōti-
nens, applicaretur, ſubimprimereturq;: totiens, quotiens fuerit opportunum. Quod qui-
dem Sigillum ſuprà deſcriptum præſenti priuilegio noſtro ipſi Diſtrictui Drohicien. &
incolis eius pro tempore exiſtentibus, quoad præfatam neceſsitatem iudiciariam, ac pro
armis Terreſtribus Drohicien. de noſtræ celſitudinis clementia tribuendum, cōceden-
dumq; duximus, prout tribuimus, & cōcedimus, perpetuis temporibus, per eos, quorū
intereſt obſeruandum. Vt itaq; præmiſſa omnia per nos cōceſſa robur obtineant perpe-
tuæ firmitatis, præſentes literas noſtras ſcribi, Sigilliq; noſtri Magni Ducatus Lithuaniæ
iuſsimus, & fecimus appenſione communiri. Actum, & datum Vilnæ, die Dominico

q Lætare.

Lætare, Anno Domini 1516. præſentibus ibidem Reuerendo in Chriſto patre domino Alberto Epiſcopo, ac magnificis, & generoſis Nicolao Radziuilouic Palatino Vilnen. & Cancellario, Gregorio Oſſczykouic Trocen. & Marſchalco Curiæ, Alberto Gaſtold Polocan. Iohanne Zabrzezinski Nouogroden. Palatinis. Andrea Douoynouic Succamerario, Georgio Hlinicz Capitaneo Bizelſten. Iohanne Sczytouic, Nicolao Iundylouic, & Iohanne Hlebouic Marſchalcis: cæteriſq; Dignitarijs, & Officialibus Curiæ noſtræ circa præmiſſa teſtibus fide dignis ſynceré nobis, & fidelibus noſtris dilectis. Datum per manus præfati Magnifici Nicolai Radziuilouicz Palatini Vilnen. & Magni Ducatus Cancellarij ſynceré nobis dilecti.

Sigiſmund. Rex ſignificat.

Relatio eiuſdem Magnifici Nicolai Radziuilouic Palat. Vilnenſ. & Magni Ducatus Lithu. Cancell.

Item Bielſcen. Diſtrictus iuri Polonico adſcribitur.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad æternam rei memoriam. SIGISM. AVGVST. Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſsiæ, tótiuſq; Pruſsię, Samogitiæ, Mazouiæ, &c. Dominus, & hæres. Significamus tenore præſentium, quibus expedit uniuerſis præſentibus, & futuris harum noticiam habituris. Quia cùm in hoc Conuentu generali ex clementia noſtra ſingulari ad petitiones, ſupplicationeſq; uniuerſorum Ordinum, Magni huius Ducatus noſtri Priuilegia omnia & ſingula à maioribus noſtris habita omnium hominum incolarum eiuſdem approbauerimus, id quod ex literis, ſeu diplomate noſtro ſuper ijs per nos illis dato & conceſſo uidere eſt. Tamen cùm eſſet nobis ſpecialiter ſupplicatum nomine uniuerſæ Nobilitatis terræ Bielſcen. & Territoriorum eius per quoſdam è medio eorum, uidelicet Iohannem Myenſki. & Martinum Viſſenski Ialbrzyk, hûc ad præſentem Conuentum miſſos. Quia quamuis habeant Priuilegium ex conceſsione Sereniſs. olim Alexandri Regis Poloniæ, & Magni Ducis huius Ducatus noſtri Lithuanię patrui noſtri deſyderatiſsimi, quibus permiſſum fuerat, ut cõſuetudinibus, & iure Polonico uterentur, & gauderent, prout & hactenus uſi ſunt, & gaudebãt. Sed quia in eiuſmodi Priuilegio eſſent quædam, quæ à iure, legibus, & conſuetudinibus Polonicis diſcrepant, & diuerſa ſunt. Quare ſummo ſtudio à nobis orauerunt, ut ſublatis exceptionibus eiuſmodi omnibus, quę à iure, legibus, & conſuetudinibus iuris Polonici, quo ipſi ſic utuntur, diſcreparent, & diſconuenirent, potiùs illis permitteremus, ut in uniuerſum, & ut dicitur totaliter, & plené conſuetudinibus, & iuribus Polonicis uterentur ipſi, & eorum poſteri perpetuo. Quorum nos ſupplicationibus clementer annuentes, & inhærentes maiorum noſtrorum Magnorum Ducum Lithuaniæ ueſtigijs, uolenteſq; eoſdem obligatiores, & alacriores ad optimé de nobis, & Reipub. huius Magni Ducatus noſtri Lithuaniæ bené merendum facere. Cum uniuerſo Senatu noſtro decernimus, ut deinceps ſemper perpetuis temporibus uniuerſa Nobilitas incolæ terræ Bielſcen. & eius Territoriorum, ſeu Deſtrictuum omnium gaudeant, & utantur iuribus, legibus, & conſuetudinibus Polonicis, perindé atq; Nobilitas terræ, ſeu Diſtrictus Drohicien. ex ſpeciali cõceſsione maiorum, ſeu prędeceſſorũ noſtrorũ fœlicis memorię Magnorũ Ducũ Lithuaniæ ex prærogatiuis ipſis datis, conceſsis, & legitimé emanatis, quas & hic uolumus habere pro expreſsis, hactenùs utitur, & gaudet. Decernen. inſuper omnes alios quoſcunq; abuſus iſthîc contra leges, conſtitutiones, & iura Polonica hactenùs exiſten. & ſiue ex Priuilegijs aut cõſuetudine, ſeu potiùs deſuetudine aliqua, aut improbitate etiam aliquorum Officialium, aut cuiuſuis Magiſtratus, ſiue quacunq; alia ratione exceptos, ſpecificatos, uel reſeruatos, & introductos eſſe tollendos, & abrogãdos, prout eoſdem & per præſentes tollimus, & abrogamus perpetuò. Volenteſq; deinceps ſemper futuris perpetuis temporibus uniuerſos & ſingulos Dignitarios, ſeu Officiales Terreſtres, & Caſtren. & alios quoſuis præſentes, & futuros iam conſtitutos, & in poſterum conſtituen. non aliter ſe debere, nec poſſe gerere erga illorum Territoriorum incolas, quã ſecundùm præſcriptum iurium, legum, & conſuetudinum Polonicalium præſentium, & futurorum, quibus Diſtrictus Drohicien. gaudet. Alioqui ſi quid in contrarium fuerit in præmiſsis per quempiam hominum attentatum, id decernimus nullum & inualidum, eiuſq; modi attentatores, pœnis ſeu mulctis in iuribus Polonicis conſtitutis, & cõtentis, puniendos & mulctandos ſemper perpetuò. In quorum omnium fidem. & teſtimonium præmiſſorum, Sigilium noſtrum eſt appenſum. Datum Vilnæ in Conuentione generali, die uigeſima tertia menſis Februarij, Anno Domini 1547. præſentibus Reuerend. in Chriſto patribus, & Magnificis dominis ſtrenuis ac ge-

nerolis

eroſis militibus. Paulo Vilnenſ. Georgio Luceorienſ. Venceslao Mednicenſ. Epiſcopis. Iohanne Hlebouic Palatino Vilnenſ. Cancellarioque noſtro, & tenutario in Boroysko, & Boryſſouu, Gregorio Olſczykouic Caſtellano Vilnenſ. Tenutario Vpitenſ. Iohanne Iuriouic Duce Dubrouicenſ. Palatino Trocenſ. Tenutario Mobilouienſ. Hieronymo Chodkieuicz Caſtellano Trocenſ. Capitaneo Samogitienſ. Nicolao Iohannis Radziuil Marſchalco terreſtri Tenutario Szouulen. Stanislao Douoyno Polocen. Alexandro Chodkieuic Nouogroden. Stanislao Petri Kiſzka de Cyechonouiecz Viteblien. Palatinis. Andrea Sanguſkouicz Duce de Koſſyr Capitan. Luceorien. Iuano Harnoſtay Marſchalco Curiæ & Theſaurario terreſtri Præfecto Slonimen. Nicolao Georgij Radziuil pocillatore, Iohanne Iohannis Radziuil ſtructore menſæ, Stanislao Nicolai Kyezgal Dapifero, Gregorio Chodkyeuicz Succamerario, Nicolao Petri Olechnouicz Gladifero, Nicolao Andruſſouicz Præfecto equiſonum noſtrorum, Tenutario Ozenſi, & Perelomen. Nicodemo Iohannis à Cyechonouyecz Melnicen. Nicolao Alberti Narbuth Kreuen. & Moztren. Præfectis, Mareſchalcis, alijſque Officialibus, Dignitarijs, ac Conſiliarijs noſtris fidelibus nobis ſyncerè dilectis.

SIMILITER Diſtrictus Mielnicen. Regno Poloniæ incorporatus eſt: eius tamen Priuilegij copiam habere non potui.

ARTICVLVS III.

Lithuaniam à Mazouia Commiſſarij diſlimitent.

PRouidentes difficultatibus, & grauaminibus ſubditorum noſtrorum Regni, & Magni Ducatus Lithuaniæ, quæ occaſione granicierum inter eadem dominia, & Mazouiam, tum inter Magnum Ducatum, & Regnum ſæpè cõtingunt. uolumus, & decernimus, ut quoties opus fuerit, per nos Commiſſarij deputentur, & mittantur noſtris expenſis prouidendi, ad faciendas eaſdem granicies, & iniurias componendas, occaſione illarum, hinc inde exortas, quatenus abſque querentium onere iuſticia eis miniſtretur. Sigiſm. Craco. 1510.

DE EODEM.

Dietæ, & iudicia antiqua inter Ducatus Lithuaniæ, Pruſsiæ, & Mazouiæ in locis ſolitis pro omnibus iniurijs & uiolentijs ſubditorum ex utraque parte fieri debent de cætero, & innouari, iuxta antiquam conſuetudinem, & proceſſus terreſtres.

CAPITVLVM II.

De Ducatu, & terris Ruſsiæ.

ET ueruſtis Polonorum annalibus, & linguæ ſimilitudine docemur, Lechi à quo Poloni & Czechi, a quo Bohemi ducunt originem, fratres fuiſſe Ruſſum, à quo Ruſsia, & Pruſſum, à quo Pruſsia ſunt appellatæ. Tametſi ergo utraque Prouincia, partim ſtirpe propriorum Ducum deficiente, partim eorũ poſſeſſis, iure belli ſubactis, ad corpus Regni Polon. pertineat. Ipſa tamen Ruſsia non minùs cum VVLADIS. IAGELLONE, & ALEXANDRO Vitouudo ultimis ferè Ducibus Lithuaniæ atque ſuis ſpontanea ad Regnum acceſſione, regum Poloniæ hæreditaria, ac propria eſſe uidetur. Atque ob id ita præ cæteris ciuitatem Polonam accepit, eique coaluit, & eſt unica, ut magis nomine, quàm re ipſa à Polonis in communicatione ciuitatis, & uſu iuris diſtinguatur. Qua de re conſtitutiones Regni ex illorum conſenſu confectæ uideantur. Nam linguam, ſcripturam, ac religionem ad Archetypum Græcorum adhûc retinent, cùm noſtri Maiores, hæc Aboriginum communium munimenta hæreditaria deferentes, Latinos potiùs in his omnibus ſunt ſecuti. Noſtræ autem & Ruthenicæ gentis ad Chriſtum conuerſio ferè in ea tempora incidit, quibus uniuerſalis Eccleſia quatuor orbis terrarum partibus definita, ob calicem ſacrati cruoris, & uxorem Sacerdotis (quæ duo Græci ſecundùm præceptum Domini, & Apoſtoli etiamnum retinent) temeritate Patriarcharum, eſt, proh dolor, diuulſa, atque perniciosiſsimo exemplo diuiſa.

ARTICVLVS I.

Ruſsia uno Iure cum Reg. Polon. gaudeat.

ITEM pollicemur, quod omnes terras noſtras Regni Poloniæ etiam terram Ruſsiæ includendo (ſaluis tamen auenæ contributionibus, de quibus nobis ad tempora uitæ noſtræ ſola Ruſsia reſpondebit) ad unum ius, & unam legem communem omnibus terris reducemus, reducimusq; adunamus, & unimus, tenore præſentium mediante.

Ruſsia omnibus Reg. libertatibus fruatur.

AD ſupplicationem terrarum Ruſsiæ uolumus, & decernimus, ut de omnibus fugitiuis Statutum Regis Alberti obſeruetur: & quod Nobilitas illarum terrarum, ſicut in alijs terris Regni à ſolutione teloneorum, & foralium ſit libera, atque exempta, & in alijs eadem gaudeat libertate.

Alia ergo omnia Statuta Regni incolis ſeruientia, Ruſsiæ quoque municipibus ſeruiunt, quæ ſuis locis uideantur.

Nuſquam, niſi in Ruſsia pixides deferantur.

NEmo deinceps tempore pacis, ſiue eques, ſiue pedes, pixides breues, quas Rucznicze uocant, deferre audeat: ab hac tamen Conſtitutione terras Ruſsiæ liberas eſſe uolumus, quæ parata arma contra inſultus hoſtium habere ſemper ſolent, & debent.

Terra Belzen. Regno adſcribitur.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriam. Quoniam acta mundi auita ſubitò detergeret obliuio, niſi ea literarum ſoliditas, & teſtium adnotatio memoriæ commendaret æuiternæ. Proindè nos KAZIMIRVS Dei gratia Rex Poloniæ, necnon terrarum Cracouiæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Lanciciæ, Cuiauiæ. Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæq; necnon Culmen. Elbingen. Künigiſzbergen. & Pomeraniæ hęres, & Dominus. Significamus tenore præſentium, quibus expedit uniuerſis & ſingulis, præſentibus & futuris, harum notitiam habituris. Quomodo recenſentes, & in animis reuoluentes: quanta puritatis affectione, & fidei integræ conſtantia, Barones, Milites, Nobiles, Terrigenæ, & Proceres terræ Belzen. ſyncere, gratè, & fideles noſtri dilecti perſonam, & Regnum Maieſtatis noſtræ uenerati ſunt, ad nos tanquam Dominum naturalem hæredem, uerum & legitimum, ac indubitatum ſucceſſorem ſuum, & ad Coronam Regni noſtri Poloniæ, à qua tranſactis temporibus exciderant, uiceuerſa redierunt, & acceſſerunt: ſeq; Regno, & Coronæ tanquam pars ſuo toto inuiſcerauerunt, uniuerunt, incorporauerunt, & appropriauerunt. Quæ quidem terra Belzen. iuſto titulo, iure legitimo hæreditario, & ſuccedaneo, nos & nullum alium contingebat, atque contingit, & concernit. Horum itaq; Terrigenarum Belzen. fidelitatis conſtantia, zelo dilectionis, maturitate conſilij, & ſagaci prouidentia, Regali conſideratione meritò digeſtis & reuolutis, ac debitè penſatis, & intuentes ad eorum ſtatum honorem, commodum, ſalubremq; profectum, pio & ſyncero mentis affectu: quemadmodum ex aſſumptæ dignitatis noſtræ debito tenemur, & pro officio ſolicitè aſpirantes, ipſos in noſtram, & ſucceſſorum noſtrorum manutuitionem, & protectionem Reg. & Coronæ reaſſumpſimus, incorporauimus, appropriauimus, & uniuimus, tenoreq; præſentium reaſſumimus, incorporamus, annectimus, appropriamus, & unimus perpetuò, & in æuum. Promitten. ipſos, & eorum quemlibet in omnibus ipſorum iuribus, libertatibus, emunitatibus, gratijs, prærogatiuis, dignitatibus, honoribus, & officijs tenere, & obſeruare. Inprimis itaq; pro prædicta eorum fideli, & iuſta adhęſione, & ſubiectione iure defendere, agere, manutueri, & eos euincere, contra quãcunq; perſonam cuiuſcunq; dignitatis Imperialis, Regalis, aut Ducalis fuerit, aut cuiuſcunq; ſtatus, conditionis, & præeminentiæ extiterit, dum per quempiam uexarentur, ſeu impeterentur, quo modo pro ipſorum huiuſmodi adhæſione, ſimiliter ab inſultibus uiolentijs bellis, & alijs moleſtijs quibuslibet protegere, defenſare, tueri, & realiter ac effectiuè opponere, intercedere, & liberarę. ITEM terram noſtram Belzen. cum ipſius Diſtrictibus Lubacouien. Lopaczyen. Scheuuulozien. Grabouicen. & Hrodlen. ſaluam & integram, prout fuit, & in hactenus

actenus eſt conſeruata ſuis limitibus, metis & terminis dudum tentis, obſeruabimus, tenereq́ & obſeruare uolumus, nullos Diſtrictus, aut Villas ab eadem remouen. alienan. ſeu diminuen. Item omnibus perſonis, tam Eccleſiaſticis, quàm Sæcularibus ciuitatum, & oppidanis Priuilegia ipſorum per anteceſſores noſtros Reges, & Duces data & conceſſa iuſta, legitima, & ſufficientia ritè, & rationabiliter emanata, ac in nulla ſui parte uiciata ſeu ſuſpecta confirmamus, ratificamus, & approbamus per præſentes. Vbi uerò aliquibus perſonis forent per uoraginem ignis abſumpta, ſeu caſu infortunij amiſſa, & de hoc perſufficiens teſtimonium probatum fuerit præmiſſa innouare, atq́ dare uolumus, & ſpōdemus. Item ex quo ex obligatione, & inſcriptione pecuniarum Capitaneis in aliqua terra inſcriptarum ſæpiùs indigenæ eiuſdem terræ uarijs grauantur modis, oppreſſionibusq́, & moleſtijs afficiuntur: pollicemur, quod præfatam terram Belzen. in pecunijs nullipiam obligabimus, aut inſcribemus ullo unquam tempore. Quod ſi per obliuionem, aut alium caſum quemcunq́ nos inſcribere contingeret, talem inſcriptionem præſentibus extunc prout, extunc caſſamus, annulamus, ac nullius roboris eſſe, & fieri decernimus per præſentes. Item nullum extraneum cuiuſcunq́ conditionis exiſtat, in Capitaneum terræ Belzenſ. præficere, & præferre debebimus, niſi Terrigenam eiuſdem terræ poſſeſsionatum. Item uolumus omnimodè dignitates, honores, officia, in terra Belzen. conſiſtentes, & conſiſtentia æquo modo circa iura & conſuetudines ipſorum, quæ & quas temporibus prædeceſſorum noſtrorum Regum, & etiam Ducum obtinebant conſeruare in eodem numero, & permanere. Quas quidem dignitates, & officia dum uacare contigerit, nulli extraneo, niſi indigenę benè conſeruato illius terræ, in qua dignitas aut officium uacauerit dabimus, & conferemus. Item quod nulli terrigenæ de terra Belzen. & ipſius Diſtrictibus ad alias terras ſeu Diſtrictus euocentur, ſed penitùs iuxta conſuetudinem aliarum terrarum Regni noſtri iuribus ipſorum, & libertatibus utantur, & gaudeant. Item conuentiones, colloquia generalia, termini particulares, & iudicia iuxta ritum, & conſuetudinem in talibus dudū tentam & obſeruatam in terra præfata. Quemadmodum in alijs terris Regni noſtri debent habere progreſſum, & proceſſum. Item nullus terrigena poſſeſsionatus per nos, aut Capitaneos noſtros, niſi iure conuictus captiuetur, iuxta Priuilegia aliarum Regni noſtri terrarum, & cōſuetudines. Item omnes & ſinguli Kmetones Spiritualium & Sæcularium perſonarum in dicta terra conſiſtentium de quolibet laneo poſſeſſo pro feſto Sancti Martini ſingulis annis exactionem, aliàs podymne per duos groſſos monetæ, & numeri communiter in Regno curren. nobis, & ſucceſſoribus noſtris dabunt, & exoluent more terræ Leopolien. & aliarum Regni noſtri terrarum: alias autem collectas, & exactiones in Regno noſtro inſolitas, & inconſuetas, etiamſi tempore Ducum huiuſmodi fuiſſent in frumentis, bladis, aut auena, uel pecunijs exactæ, uel ſolutæ, de noſtra Regia benignitate caſſamus, & annullamus. Item cuilibet Terrigenæ noſtro limites, & granicies cum bonis noſtris Regalibus habere petenti dare tenebimur, ipſas à ſignis metallibus & ſcopulis conſuetis diſtinguen. uolumus iuxta modum aliarum terrarum in Regno obſeruatum. Item quandocunque terra noſtra Leopolien. ad bellicam expeditionem ſe mouerit, aut neceſsitate incumbente eundem procurauerit, Præfata etiam terra noſtra Belzen. ſeu Nobiles & terrigenæ eiuſdē cum ipſis Leopolienſibus quotieſcunq́ fuerit neceſſe tenebuntur & debebunt, ac omninò ſunt obligati pariter & altrinſecus proficiſci, bellicoſè, & tranſire, & non aliàs, eo tamen iure & modo, quò terra Leopolien. ad expeditiones ſe mouere conſueuit, & ſolita eſt. Animaduertendum autem præfatos Nobiles, terrigenas & Proceres ad nos tanquam ad Dominum & hæredem ipſorum legitimū affectum habere ſpecialem, horum prætextu, uolentes ipſorum legitimum affectum habere ſpecialem, horum prætextu, uolentes ipſos fauore noſtro ſpeciali proſequi, & eorum Kmetones quoslibet præfatam terram Belzen. inhabitan. ab omnibus & ſingulis exactionibus, angarijs, præangarijs, caſtrorum ædificijs, & pontium laboribus, & reparationibus eximimus, abſoluimus, ac liberos & abſolutos facimus perpetuè. Secundùm morem aliarū Regni noſtri terrarū. Præterea generaliter & ſingulariter omnes alios articulos libertates & iura alijs terris Regni noſtri data, & cōceſſa, & præſertim terræ noſtrę Leopol. ſi quæ hîc omiſſa foret, pro inſertis habere uolumus, & habemus. Eademq́ extendimus & referrimus ad terram Belzen. In cuius rei teſtimonium Sigillum noſtrū præſentibus eſt appenſum. Actum in Brzeſczye, feria tertia feſtorum ſolennis Paſchæ Anno Domini 1462. Præſentibus Reuerendo patre Domino Iohanne de Brzezye iuris utriuſq́ Doctoris Electo Eccleſiæ Cracou. & Regni Pol. Vicecancell. necnō magnificis & generoſis, Petro de Opporouu Lancicien. Nicolao de Koſcyelec Brzeſten. Palatinis. Iacobo de Dambno regni Pol. Vicetheſaur. Nicolao de Borzyſſouicze Zauichoſten. Sbigneo Bank de Gora Malogoſtien. Caſtellanis. Nicolao

Spoth de Vola Sandomirien. Ianuſsio Koluczski Iuniuulad. Vexilliferis. Ioanne de Oſtrorog Iuris Doctore, Nicolao de Brudzyeuo Subpincernæ Caliſsien. & Capitaneo Breſten. Iaroslao Brzozoglouy Subiudice Iuniuuladisl. Stanislao Marſchalkouicz de Brzezye, & Iohanne Szynouiec de Zandouicze Curienſibus noſtris, & alijs pluribus fidedignis teſtibus ad præmiſſa. Datum per manus eiuſdẽ Reuerendiſ. patris domini Iohannis de Brzezye Electi Eccleſiæ Cracou. Regni Pol. Vicecãcell ſyncerè nobis dilecti.

Ad Relationem eiuſdem Reuerendiſs.
patris domini Iohannis de Brzezye
Iuris utriuſq; Doctoris Electi Eccleſiæ Crac. R.P. Vicecancell.

CAPITVLVM III.

De Terris, & Ducatu Pruſsiæ.

QVANQVAM uerò Pruſſum (à quo Pruſsiam dici legimus) Lechi authoris noſtræ gentis fratrem fuiſſe, & eas Prouincias ita inter ſeſe diuiſiſſe, nihil dubitemus: non minore tamẽ argumento Pruſsiã Iuris Polonici ſemper extitiſſe: inde apparet, quod longè poſt Lechi, & poſt Gracci familiã extinctã, Interregnũq; Palatinorum, Lesko tertius Dux, & Monarcha Poloniæ, ante Pyalti etiam tempora uiginti & uni filijs ſuis terras maritimas, nempe Rugiam, Caſſubiam, Pomeraniam, Hollatiam, Sgorzelitiam, iam Brandenburgum, Myedzy bozen, quę tunc eſt Memdeburgum, Lymam nunc Lymburgum, Bukouyecz, alias Lubecum, Lukouu nunc Meckelburgum, & Pruſsiam eſt partibus. Quod quidem & alij omnes Reges Polonorum, & ſępè, & libere fecerunt, uſq; ad tempus, quò Marianis militibus, ex Hiſpanijs pulſis, Ius utendę illius Prouincię dederunt, ut fideliter contra infideles eis ſuppetias ferrent. Tametſi autem cœlum, & ſolum illi boni Cruciferi uerterint, ingenium tamen & fidem mutare non poterant: namq; pro hoſtibus hoſpites, pro externis dominos ſuos omni genere doli atq; fraudis impetere non deſierunt: quoad Reges Polonię perfidioſum illud genus militum, cùm ſecùs nulla ratione reuocari ad officium ſuperbi, in fideq; conſtabiliri perfidi potuerunt (ut Hercules Anteum) multis cladibus attritos, ferro tandem ſuſtulerunt, & Ius ſuum antiquum ac hęreditarium in Pruſsia, abolita nefaria religione, recuperârunt. Et tamen ne D. Sigilm. non ęquè pius parcendo ſubiectis, ac fortis debellando ſuperbos uideretur ex conditionibus pacis ſponte ſua partem ipſius Prouincię, Illuſtri Principi, ac fortiſs. uiro domino Alberto Marchioni Brandenburgen. ex ſorore nepoti ſuo, in feudum conceſsit: ſimulq; pro infœlicis religionis titulis, Ducis titulo eundem fœliciter inſigniuit. Et quoniam feudum, ſeu beneficiarium fundum certis cum ſolennitatibus conferri paulò antè dixi, & ſolere dari uidimus: ea quę de hoc genere cęremoniarum in commentarijs Cancellarię Regię tradita reperi, hûc, uti arbitror non intempoſtiuè, adijcienda eſſe putaui.

Mos præſtandi homagij Regi Polon.

CVM aliquis Princeps Regi præſtiturus eſt homagia, Rex coronatus in ſolio ſuæ Maieſtatis reſidere, & ad latus ſuum habere Prælatos, & Barones, Conſilij Regni ſui debet: ad quem Princeps præſtiturus homagia cum ſuis Baronibus, & homagialibus, & Vaſallis, Banderium habens in manibus ad ſedem ſolij Regalis uenire, & procedere debet eques. Et deſcendens iuxta ſolium ex equo ſuo, atq; cum reuerentia ad Regem, coronamq; Senatus eius accedendo, iſta uerba in hunc modum proferre, uel ſaltem in hanc ſententiam dicere tenetur. SERENIS. REX. Ego Serenitati ueſtrę homagium facio, & præſto cum omnibus terris & hominibus noſtris, & peto tuitionẽ Serenitatis ueſtrę, & circa iura, & in iure meo Ducali, & dignitatibus conſeruari. Poſt hæc autem ſic tacto ſigno Crucis iurare aſtringitur, CLEMENTISS. REX. Ego homagium præſto, & promitto ſine dolo, & fraude V.S & Coronæ Regni Poloniæ cũ omnib. terris & hominibus noſtris fidelitatem, & eſſe fidelis, &c. ſic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Chriſti crux. Quo facto, Rex ipſum accipere in ſuam tuitionẽ, & iſta uerba ad præſtantẽ homagium dicere debet. Nos accipimus te in noſtram protectionẽ, & circa omnes dignitates, & circa omnia iura Ducatus tui tanquã principem noſtrũ relinquimus, ac poſt ea; oſculetur cũ & recipiat Rex de manib. Principis Brandenũ, & illud frangatur, & proijciatur extra ſedem. Omnes autẽ Vaſalli & homagiales Principis homagia facientes, debent etiam poſt eum tranſire, uſq; ad ſedẽ ſolij Regalis, portantes ſinguli in manibus uexilla parua, ſeu minora. Et eadem etiã iuramento præſtito poſt uexillum Principis proiectum ad terram

ad terram proijcere debent. Itaq; Banderium Principis præcedere, Vaſallorum uerò ſequi ipſum debet. Poſt hoc autem Rex debet recipere à Principe recognitionem facti homagij literalem ſub Sigillo Ducali.

Pax & concordia inter Vuladislaum, Regem Pol. & Conradum de Iungingen, Magiſtrum Pruſsiæ, ratione finium regundorum.

IN NOMINE SANCTAE ET INDIVIDVAE TRINITATIS, Amen. Frater Conradus de Iungingen, Magiſter generalis Ordinis Beatæ Mariæ, hoſpitalis Ieroſolymitan. de domo Teuthonica: Vniuerſis præſentibus & futuris, præſentiũ notitiam habituris, Salutem, & rei geſtæ ad perpetuam memoriam cognoſcere ueritatẽ. Cùm auctor pacis, ad unitatis & pacis ſpiritũ, ſuis rigoroſis mandatis quotidie nos inuitet. Dignum arbitramur, ut inueteratæ diſplicentiæ, guerræ, & offenſæ, contra Sereniſs. Principem & dominum, dominum Vuladislaum Regem Pol. ſupremum Ducem Lithuaniæ, & hæredem Ruſsiæ: ſuoſq; progenitores, quò ad terras Lithuaniæ, & Ruſsiæ, per nos, noſtrum quoq; Ordinem, intuitu orthodoxæ fidei, diutiùs exagitatæ, in pacem perpetuam, remiſsionem, & concordiam committentur. Hinc eſt, quod nos de expreſſo conſenſu compręceptorum noſtrorum, cum dicto Sereniſs. domino Vuladislao, anno, die, & loco infraſcriptis. Certum terminum placitorum concorditer celebrauimus: ſuper pace inter nos & terras Ordinis noſtri ex una: & ſupra dictum dominum Regem, & terras ſuas, uidelicet, Lithuaniam, & Ruſsiam, parte ab altera: facienda perpetuò & firmanda, uarijs præmiſsis tractatibus, tandem (ut ſequitur) concordauimus in hunc modum. Inprimis promiſimus, & præſentibus bona fide promittimus, quod exnunc, & in antea tenebimus pacem inuiolabilem, & concordiam cum ſupradicto Magnifico domino Vuladislao Rege Poloniæ, ſuis catholicis hæredibus, & ſucceſſoribus, ac Prælatis & Eccleſijs, omnibus quoq; terris ſuis per Lithuaniam & Ruſsiam, terrarumq; incolis perpetuis temporibus obſeruare. Nec unquam uolumus & debebimus aliquam ligam inire, aut facere, contra dictum Vuladislaum, ſuos quoq; Catholicos ſucceſſores terrarũ Lithuaniæ, & Ruſsiæ, cum dominijs, aut alijs hominibus, & rancore quolibet poſtpoſito: Omnes & ſingulas iniurias nobis, & noſtris per ſe, uel per alios quomodolibet illatas, remittimus, penitùs & offenſas. Inſuper limites, & terminos inter noſtros, & dicti domini Regis terras: uidelicet, Lithuaniæ, & Ruſsiæ, diſtingui fecimus, & modis diſtinguimus infraſcriptis. Inprimis incipiendo in quadam inſula Sauuin, dicta uulgariter, ſita, in fluuio dicto Memla, habente in ſe inſulam Romeyuueider. Quæ quidem inſula tota apud Ordinem permanebit temporibus affuturis: ab hinc directè progredien. ad fluuium dictũ Noruelle, in decliuio ſeu uillæ continuæ, ſub ſylua dicta Heyligenualth. Ab hinc dictum fluuium ſequendo in medijs fluctibus, uſq; ad Vyſuilten, aſcendendo abhinc linealiter & directè eundo ad quendam lapidem magnum dictum Roda, iacentem in fluuio dicto A. & Roda uulgariter nuncupatum, ab iſto lapide, aſcendendo ſuper ſtagnum dictum Sinarden: abhinc directè eundo, uſq; ad uiam uulgariter nuncupatam, *Der Erengeliſche weg*: abhinc directè uſq; in Nouenrithen: abhinc linealiter procedendo uerſùs finem, ſeu aciem mericæ, dictæ uulgariter *Heyde*, ad locum, ubi fons oritur: à dicto fontis ortu procedendo, per directum in ſolitudinem quandam, cõmuniter Viltnille dictam: ubi fluuius Egloſſe, ortum habet, ab hinc directè eundo, per medium dictæ ſolitudinis, uſq; ad terminos & gades illorum, de Ploſchkouu: & hi omnes termini ſiti ſunt uerſùs Liuoniam. Aſcendendo uerò uerſus Pruſsiam, termini ſubſcripti, per dictum Ordinem perpetuò, ſine quolibet contradictionis obſtaculo habebũtur: incipiendo à ſupradicta inſula Sauuin, In directum procedendo, uſq; ad fluuium dictum Suppe, ab hinc procedendo ad locum ortus ſui: ab hinc progrediendo uſq; ad fluuium, qui effluit à lacu dicto Mothenſche, & dicitur communiter Methenſli: ab hinc per deſcenſum fluuij, uſq; in fluuium dictũ Beber: deinde dictum fluuium ſequendo uſq; ad milliare: prope fluuium, qui Nare dicitur, & ab hinc directè eundo, uſq; in dictum fluuium Nare. Cæterùm pro nobis noſtro Ordine, omnibus noſtris ſucceſſoribus, renunciamus omni impetitione, & iure, quę in prędictis domini Regis Vuladislai terris, uidelicet Lithuanię, & Ruſsię ſitis terminos ſuperiùs expreſſos uerſus dictas terras, habuimus, uel habere uidebamur: inſuper terrę, & dominia de magno Nouohroden, qualitercunq; ſiue per nos: noſtrũ Ordinẽ: aut ſupradictũ Sereniſs. dñm Vuladislaũ, aut per ſuos coniunctim, & diuiſim acquiſitę fuerint: uel aliàs qualitercũq; ad noſtrum Ordinẽ deuenerint, eaſdem ac eadem dictus dñs Rex obtinebit: nec

unquam bona fide quominùs eaſdem detineat, impediemus. Præterea uolumus, quod homines ſæpè dicti domini Regis, & ſuorum ſucceſſorum in terris Lithuaniæ, & Ruſsiæ conſtituti, in omnibus terris Ordinis mercari, & negociari liberè ualeant: abſq; teloneis, alijsq; exactionibus, quos etiam defenden. tenebimur, ſicuti noſtros, ſaluis tamē teloneis, ab olim inſtitutis, ac quibuslibet edictis noſtris ęditis, & ędendis in terris Ordinis, quibus noſtri arctantur, & dicti domini Regis, ſuorumq; ſucceſſorum homines per Lithuaniam & Ruſsiam ſunt arctati. Item ordine noſtro in expeditione communi cum prænominato domino Rege, & ſuis ſucceſſoribus: & ipſorū hominibus per Ruſsiam, & Lithuaniam, exiſtente, quotquot ipſi captiuauerint, ſuos habeant, ut captiuos. Exceſſus quoq; prędicti domini Regis: ſuorumq; ſucceſſorum homines in prædictis terris, qualitercumq; commiſſos, Capitaneus exercitus eorundem: eoſdem liberè iudicabit. Exceſſus uerò communes per utriuſq; exercitus homines commiſſos, Capitanei utriuſq; exercitus, ſimul & communiter iudicabunt. Nullos inſuper armigeros, dominos, milites, uaſallos, uel alterius cuiuſcunq; generis homines, etiamſi Chriſti fideles fuerint: in damnum ſeu præiudicium, dicti magnifici domini Vuladislai, aut ſuorum unquam per terras noſtras ſcienter ire permittemus: ſed impediemus & prohibebimus iuxta poſſe. Deniq; omnes proſcriptos, ſeu bannitos, de ſupradictis terris, præfati domini Regis nō recipiemus ad terras noſtras: maximè qui in ſui uindictam, homicidia, uel incendia, eiuſdem domini Regis, uel ſuorum ſucceſſorum hominibus in præmiſsis terris Lithuaniæ comminantur, & Ruſsiæ. Præterea per terras dicti domini Regis, ſuorumq; ſucceſſorum Catholicorum, uidelicet Lithuaniæ & Ruſsiæ, contra quoſcunq; nunquam traducemus exercitum, aut traducere per quemcunq; faciemus, niſi expreſſe fuerit de uoluntate dicti domini Regis, ſuorumq; ſucceſſorum: qua obtenta damnum nequaquam ipſis, ac ipſorum hominibus inferremus. Præterea promittimus, quod nullos fratres: & conſanguineos ipſius domini Regis fugatiuos, ſeu alios quoſcunq; erroneos, per quos dominus Rex, & Regnum Pol. ac terræ Lithuaniæ & Ruſsiæ poſſent moleſtari, durante pace, debebimus ad terras noſtras recipere uel fouere. Omnia uerò ſingula præmiſſa, in articulis præmiſsis, & eorum quolibet contenta, bona fide promittimus, pro nobis, totoq; ordine noſtro firmiter ac inuiolabiliter obſeruare: nec unquam contrauenîemus, aut contrauenien. procurabimus per quoſcunq;, arte, ratione, ingenio, de iure, uel de facto: conſilio, uel auxilio, publicè uel occultè. In quorum omnium euidens teſtimonium, & fidem, de & ſuper omnibus præmiſsis, præſentes literas noſtri maioris Sigilli munimine mandauimus communiri. Datum in fluuio dicto Visla, prope caſtrum Razyanſz diœceſis Vuladislau. feria quinta proxima ante feſtum S. Trinitatis, Anno 1404. Harum rerum teſtes ſunt, Reuerendi in Chriſto patres, & domini, dominus Arnoldus Epiſcopus Culmen. & dominus Iohannes Epiſcopus Pomezanien. ac honorabiles, & religioſi uiri fratres Ordo, & commendatores.

Priuilegium pacis, & concordiæ per Vuladislaum Iagelſonis, tunc Pol. & poſtea Hungariæ Regem in Brzeſcye Cuiauiæ factæ, cum Paulo de Ruſdoff Magiſtro Pruſsiæ, quæ facta erat Anno Domini 1436. præſentibus Magno Duce Lithuaniæ Sigiſ. eiusq; filio Michaële. Item Ducibus Stolpenſi, & Mazouiæ, & uniuerſis de Regno, & de Magno Ducatu Lith. Prælatis, Baronib. & Conſiliarijs, in fine Priuilegij ſubſcriptis, quod ſic ſequitur.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriam: Conuenit actus hominum, qui uetuſtate cadunt, & ſucceſſu temporis in obliuionem uertuntur, ſolidis ſcripturarum, & teſtium fundamentis commendare, in quorum cuſtodia nullis marceſcunt temporibus, ſemper iugis perennationis memoriæ incommutabiles ſeruantur. Proindè nos Vuladislaus Dei gratia Rex Poloniæ, necnon terrarum Cracouiæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Lanciciæ, Cuiauiæ, Lithuaniæ Princeps ſupremus: Pomeraniæ, Ruſsiæ, &c. Significamus tenore præſentium, quibus expedit uniuerſis præſentibus, & futuris notitiam præſentium habituris. Quomodo cum diuini diſpenſatione conſilij, huius Regni recepimus gubernacula, ad hoc quoq; tantùm in terris obtinuimus principatum, ut propenſiori cura, & uigilantia noſtra, ſemper ſtudia extendamus, per quæ pacis deſyderanda tranquillitas inter Chriſti fideles: ex quorum diſcordia: non ſolùm terrarum, & urbium: ſed Prouinciarum atque Regnorum reſultant excidia, prout in pleriſq; lugen-

lugenda,atq; calamitoſa exempla mortalibus exhibent argumenta:procurari queant,& procurata auctore pacis, de throno ſuæ ineffabilis Maieſtatis,utq; potentiæ concludi,& medijs ſalutaribus ſtabiliri ac extolli fœlicibus incrementis. Et attenden.quod non niſi in pace pacis opifex Deus perfectè coli ualeat: & ea nihil in mundo exoptari poſsit præciofius,aut deſyderabilius concupiſci. Hinc eſt,quod nos non abſq; interna compaſsione:& graui cordis amaritudine recenſentes, quot & quanta mala ex guerris,& diſſenſionibus procedant:quotq; ex contentionibus, & bellis,ſi ea mortales agant,odia hominũ: non ſine etiam animarum, & æternæ ſalutis diſpendijs, ac excidijs ciuitatum,prouinciarumq;,& terrarum,ac in illis degentium interitus ſubſequantur. Diuinus deperit cultus, & ſanguinis effuſio oritur.Cumq; talium diſcordiæ atq; bella:non ſolùm ſe,ſuosq;,ſed etiam alios plurimos tractura ſunt, uériſimiliter in præcipitium & ruinam. Propterea ſupremis affectibus exoptantes,ut non creſcant iurgia,ſed iuxta magiſtram bonorũ omnium charitatem,quæ nihil ſapit extraneum, nil aſperum, nil confuſum,imò propria uirtute nutrit concordiam,diſſociatos iungit,pacem,& unitatem conſolidat. Ad laudẽ,& gloriam omnipotentis Dei, & Beatæ Mariæ uirginis glorioſæ, totiusq; Ierarchiæ cœleſtis, propagatione fidei,cultũ iuſticiæ, & religionis Chriſtianæ ſalutiferũ incrementũ,à guerris deflendis,excidijs,diſplicentijs, odijs,rancoribus, & offenſis. Inter nos Vuladiſlaum regẽ Pol.&c.Sigiſm.Magnum Ducem Lithuaniç,&c.prædictos,& inclytũ Kazimirum germanũ noſtrum Semouitũ, Kazimirum,Vuladislaũ, Boleslaum,Mazouiæ ac Boguſlaum Stolpen.& Pomeraniæ Duces,Regũ Pol.terraſq; noſtras Magni Ducatus Lithuaniæ,Ruſsiæ,Mazouiç,Stolpen.& Voyeuodã Moldauiæ, & alia dominia nobis ſubiecta ex una:& magnificũ ac religioſum dominũ Paulum de Ruſzdorff Ordinis Beatæ Mariç Teuthonicorũ Ieroſolymitani,& Ordinẽ ſuum ac terras eiuſdẽ Ordinis,Pruſsię,Almanniæ,Liuoniæ, & alias omnes ei ſubiectas parte ex altera: nouiſsimè graui offenſione, & iactura exortas: noſtræ mentis propoſitũ retrahere decreuimus:& ea quæ durãtibus huiuſmodi controuerſiarũ,& guerrarum turbinibus:circa bonũ Reip.ſunt diruta & deſtructa,per pacis integritatẽ ad ſtatum cupien.reducere quietũ & tranquillum. Cum eiſdem Magiſtro:fratribus & Ordine ipſius terris Pruſsiæ,Almanniæ,& Liuoniæ ſubditis,& ſequacibus eorundem perpetuæ pacis: & inuiolabilis fœderis unionem: elegimus,aſſumpſimus,ſuſcepimus, & iniuimus, eligimusq;, ſuſcipimus, aſſumimus, & inimus tenorẽ pręſentium mediante omni tempore perpetuè duraturã.Quam ſub fide & honore ac iuramentis corporaliter præſtitis:ſine dolo & fraude promittimus uigore præſentiũ obſeruare,& ut ipſa unio cũ tanta deliberatione & maturitate cõcepta, ad firmum & conſtantem ordinẽ iugiter obſeruandũ reducatur: ipſam per articulos infraſcriptos omninò duximus regulandum. Inprimis quod inter nos Regẽ Magnum Ducẽ,& Duces prædictos,Regnũ Pol.Magnum Ducatũ,& terras Lithuaniæ, Samogitarũ,Ruſsiæ,Mazouię, Stolpẽ.& Voyeuodã Moldauię, & aliorum dominiorũ,& ſubditorum noſtrorũ ab una: & prædictum Magiſtrũ generalem,& Ordinẽ: terras,& ſubditos ipſius, tam in Pruſsia, Almannia,quã Liuonia & noua Marchia, parte ex altera: omnes diſſenſiones,cõtrouerſiæ, & damna inter partes hincinde facta:dimiſſa, & totaliter ſopita debent eſſe. Nec illorum de cætero aliqua mẽtio,aut memoria,& ſignanter in querelis,aut in detractionẽ partium:coram quibuſcunq; perſonis habeatur, aut fiat: ſed nec una partium ad infamiam alterius partis ſuggeret,conſentiet,auxiliũ dabit, & fauorem publicè uel occultè,& quantum in ea parte fuerit, dilationes,& detractiones huiuſmodi fieri nõ admittet,ſed potiùs prohibebit. Item quod omnia bona Eccleſiarũ,Gnezn.Vuladislau.Plocen.& Poznan. Prælatorum, Abbatum,Monaſteriorum, Conuentuum, & aliarum quarumcunq; perſonarum Sæcularium, & religioſarum: quæ ſunt in terris Ordinis prædicti ſituata, debent circa iura omnia: tam Eccleſiaſtica, quàm Sæcularia, & omnes aliquas conſuetudines, quęſtus,decimas,caſtra,uillas,prædia,curias,& alias utilitates,emolimenta,& prouentus quibuſcunq; nominib.nuncupentur, conſeruari, nec aliquibus nouis conſuetudinibus, ſeruitijs & onerib.aggrauari. Quodq; eadẽ bona non alienentur,nec pro eorũ alienatione inſtetur per partes ſine conſenſu Pręlatorum Spiritualium. Omnes autem cenſus,decimas,prouentus, & alias obuentiones qualeſcunq; in terris Ordinis conſiſten. quos & quas Magiſter & Ordo Reuerendiſs.in Chriſto patribus dominis Archiepiſcop.Gneznen. Vuladislauienſ. & Plocen. Epiſcopis, alijſq; Pręlatis Sęcularibus, & Regularibus Regni Polon.per biennium ſubleuauerunt,plenè & integrè reſtituant,& reſtitui faciant: medietatem infrà hinc ad feſtum Purificationis Mariæ, reliquam uerò ad feſtum Paſchæ proximè affuturum in ciuitate Thorunen. quittationibus de ſolutione à pręfatis Pręlatis receptis, & quod bona, & decimę Reuerend. patris Domini Vuladislai Epiſcopi Vuladislauien.nouiter, & quomodolibet arreſtata relaxentur. Item ut omnis ſuſpicio, &

dimento,& compulſa,& ſtare,ſiue manere cum eis,aut eas in ciuitate Nyeſſoua locanda cōſeruare,uel tranſire cum eis,quò placebit,ſiue per terram,ſiue per fluuium V ſia,infrà, uel ſuprà,uel in Thorun,aut alia loca in terris Ordinis cōſtituta.Item incipiendo ab eo loco,in quo prędicti limites per Dominum Kazimirum Regem Pol.& Magiſtrum Pruſsię facti,& in eorundem literis expreſsi terminantur,& deſinunt in procedēdo ulteriùs,uſq; ad introitum fluminis Notheſz,ſiue Byrzuennik obſeruabimus iſtum modum,& ordinem. Quòd ſi de prædictis limitibus poterint bonæ famæ tres homines pro parte noſtra,& Coronæ,& tres pro parte Magiſtri,& Ordinis electi,uiſis utriuſq; partis literis,iuribus,& poſſeſsionibus,& alijs legitimis documentis concordare ſtabunt limites taliter cōcordati. Vbi autem nō poſſent electi illi homines boni cōcordare, extunc ſortes ab utraq; parte mittantur,quamcunq; aūt partem ſors cōtigerit ſic emiſſa. Pars reliqua,quā ſors ipſa non tetigit,debet ſex perſonas,quas placebit de parte prædicta eligere,quæ perſonæ ſic electę:poſtquam iuramento corporali limites inter partes prædictas: ſic de limitibus diſcrepantibus firmauerint:limites illi,ſic iuramento firmati,pro ſignis & limitibus inter Regnum Pol.& nouæ Marchiæ perpetuè remanebunt.Teſtes autē illius partis,cui ſortes aduenerunt, in proceſſu limitum prædictorū caſtra, ciuitates partium prædictarū ex hac ſortiū acceſsione nō attingent,nec mouebuntur:aut pro ſua parte aliqualiter uendicabunt, ſed partes ſuperiùs expreſſæ caſtra, ciuitates ab antiquo tentas,abſq; impedimēto ſortium obtinebunt. Ita tamen quòd pons in fluuio Draua circa Ochczeth cum libero tranſitu perpetuò manebit:hoc addito,quòd ſi in parte Magiſtri,ſeu Ordinis ceſſerit,& in eius ſtructura negligentia cōmiſſa fuerit,licitum ſit nobis,aut Capitaneis noſtris huiuſmodi pōtem nouum cōſtruere, & antiquū reformare: quotiens fuerit opportunū. Et ne in poſterum de huiuſmodi perſonis, & teſtibus ſupraſcriptis aliqua difficultas oriatur,nos Reuerend.in Chriſto patrem dominū Franciſcum Epiſcop.Varmien. & honorabiles,ac religioſum Volff de Sauſzen cōmendatorem in Oſtrorode,& ſtrenuum Iohannem de Sayſen pro huiuſmodi cōpoſitoribus, & honorabilem ac religioſum Cōradum de Erbinghauuſchen,Hennannū Reuſſop Thorun.Henricum Fotrothdañen.Præcōſules cum ſupraſcriptis, Epiſcopo Cōmendatore, & Iohanne pro teſtibus in caſu,quo ſors Magiſtrum, & Ordinē tetigerit, duximus nominandos, & eligendos, qui ad faciendum premiſſa cum noſtris,per Magiſtrū,& Ordinem nominatis & electis,cōueniant noſtri in Bydgoſtiam,ex parte Ordinis in Suuecc, in craſtino Natiuitatis Mariæ proximè uenturo,abinde huiuſmodi limites,ſicut præmittitur,diſtinguendos,ulteriùs proceſſuri. Poſtquam autem uentum fuerit per limites prædictos, ſic ut præmittitur diſtinctos iuramento,quādo limes ille fluuium Noteſz,& Birzuennik inſiliet, ipſe fluuius Birzuennik medius erit limes perpetuus inter Regnū Pol.& terram nouę Marchię, & iterū ubi Birzuennik cum Noteſz cōfluit,medius fluuius Noteſz erit limes:ita quod Ordo,& ſubditi eius ipſum flumen aſcendendo dimidium milliare, & deſcendendo ſimiliter medium milliare,ac uerſùs Regnū dimidium milliare pro paſcuis pecorū, & pecudum quorumcūq;,ac pro receptione argillæ,calcis,lapidū,lignorū,tam pro igne,quàm ædificijs caſtri,& oppidi liberum habeant uſufructum,& ſimiliter homines,& ſubditi Regni,& Coronę dominio,& proprietate apud Regnū noſtrum remanentibus. Teloneum autē aquaticum,& terreſtre cum pōte, & ipſius ſtructura, ſecundū antiquam cōſuetudinem abſq; ampliori augmento prædicti telonei,apud Ordinem remanebunt. Piſcaturam etiā præfatus Ordo ſolus liberam in eodem flumine Birzuennik,ſeu Noteſz,aſcendendo,& deſcēdendo, ut præmittitur per medium milliare,à ponte, qui ducit uerſùs Poloniam obtinebit,eo ſaluo quod Villa Trzebyeſſouu in ſuis limitibus piſcandi liberā habeat facultatem. Hoc adiecto,quod in eodem dimidio milliari aſcendendo,& deſcendendo fluuium Birzuennik.& etiam uerſùs Regnum ſimiliter per medium milliare, aliquod fortalicium nō erigatur. Item poſtquam uentum fuerit ad limites per aquam,ubi fluuius Birzuennik,ſiue Noteſz taliter procedendo inferiùs, ut ſuprà dictum eſt, uerſùs Lanczberg ſuper differentiam ibidem ex oppoſito prædicti oppidi conſurgente,pars utraq;,uidelicet nos,& Magiſter ac Ordo elegimus nobis pro iudice Reuerend. in Chriſto patrem dominum Chriſtophorum Epiſcopum Lubuczen. in quem partes ipſæ de alto & de baſſo cōpromittent,& ad feſtum S. Trinitatis proximū ibidem circa Lanczberg adducēt, & productis coram eo iuribus,& probationib.legitimis in termino,ſeu terminis cōpetentibus ab utraq; parte laudū,& pronunciationem, quā uſus cōſilio ſapientum ſuper omnibus differentijs inter Regnum,& oppidū prædictum Lanczberg tulerit,ambæ partes huiuſmodi ſententiā ſuſcipere,laudare,emologare,& ſeruare ſub fidei puritate tenebuntur. Volumus etiam, & decernimus per præſentes, quod teloneum, & depoſitum uulgariter, & ablata, Magiſter, & Ordo reſtituere teneatur. Et ſi aliquis ſubditorum, de terris,

aut de-

modo deſtituatur: Et nihilominus ſucceſſor iuſtitiam teneatur facere expeditã requirenti. Si uerò is qui pro iuſtitia ratione delicti, uel alias requirit, ſimplex fuerit Terrigena, & iuſtitiam facere recuſaret, aut negligeret, ex tunc damna iuſtitiam requirenti, per Capitaneum ſeu commendatorem de bonis Terrigenæ prædicti compenſentur & ſoluantur, niſi ſimili ſe purgauerit iuramento. Item ſi per aliquem ſubditum, indigenam uel aduenam alicuius noſtrum, caſu & euentu. Inſcriptioni ſeu paci huiuſmodi perpetuæ fuerit in aliquo derogatum & contrauentum, utpote rapinæ, ſpolia, incendia, uaſtationes, prædę, uel homicidia, aut aliqua maleficiorum genera, in dominijs & Terris noſtris alterutris patrata fuerint & commiſſa: propterea pax prædicta caſſari, irritari non debebit: ſed in ſuo robore, & firmitate permanebit. Nec propter hoc Pars cuius ſubditus maleficium huiuſmodi commiſerit, cenſebitur fore deierans ſeu periurans. Prædicti autem delinquentes & malefactores, pro ipſorum exceſsibus, per Capitaneos ſeu Officiales utriuſq; noſtrum iudicialiter puniantur: & ad ſatisfactionem plenam & debitam arcebunt & compellentur. Item ut Capitanei, Palatini, Commendatores, Officiales ſeu Iudices partis utriuſq; ad adminiſtrationem iuſtitiæ fortius inducantur: Et ne aliqua grauis diſplicentia inter nos Regem, Ducem Magnum, & Duces prædictos ex una, Magiſtrum, Ordinem & Terras ſubiectas ſibi prænominatis & ſubditos eorundem parte ex altera, impoſterum ualeant exoriri ſingulis annis, nos Rex præfatus duos ex Commendatoribus uiros boni teſtimonij & conſcientiæ in feſto Pentecoſtes, & ſimiliter Magiſter & Ordo duos Palatinos, aut alios paris conditionis, in præfato feſto de Terris noſtris prædictis eligant, & ſibi quanto citiùs poterint huiuſmodi electiones perſonarum ſcriptis inſinuent. Qui in feſto S. Michaëlis conuenietes uno anno in Nyeſſoua, alio in Thorun, & tactis ſacroſanctis Euangelijs, fauore, timore, & odio excluſis, de iuſtitia facienda punient Iudices, ac Officiales in adminiſtratione iuſtitię remiſſos & negligentes: & Iura municipalia loci delicti partibus læſis faciẽt. Nihilominus iuſtitiam congruentem, uel partes ſecundum æquitatem, & bonam iuſtitiam component, & omnia faciant quæ pro conſeruatione huiuſmodi iuratæ pacis perpetuæ uiderint expedire. Pari modo int Samogitiam & Pruſsiã uno año in Veluna, & alio in Regnyth: Inter Lithuaniam & Liuoniam uno anno in Huſpole, & alio in Dymborg aliàs in Nouyna. Inter nouam Marchiam & Maiorem Poloniam, uno anno in Syrakouo aliàs Czyrk, alio in Dreſzno: Inter terrã Dobrineñ. & Pruſsiam, uno anno in Rypin, & alio in Brodnicza: Inter terras Mazouiæ Ducis Vvladiſlai & Pruſsiam, uno año in Dzoldovv, & alio in Mlaua: Inter Vyſznam & Pruſsiam, uno anno in Vyſzna, & alio Ianuſburg: Inter terras Ducis Bolkonis & Pruſsiam, uno año in Czyechanovv, & alio in Nidborg, per omnia uolumus & decernimus obſeruari. Inter Ducatum Stolpeñ. & Pruſsiã, uno anno in Stolp, & alio anno in Rythavv: Inter nouam Marchiam & terram Stolpeñ. uno anno in Recz, & alio in Sathyn, niſi partes de alijs locis fuerint concordes. Item ne circa limites diſplicentiæ ſeu controuerſiæ ſuſcitari ualeant. Volumus limites de quiennio in quiennium ubi opus fuerit innouare. Item liber ſit tranſitus & uia omnibus Mercatoribus ac Incolis terrarum, & dominiorum Ordinis cum ſuis mercancijs, frumentis cuiuſcunq; grani, & rebus quibuſcunq; & cuiuſcunq; conditionis, uel maneriei exiſtant: ſine impedimento uel angaria, per terras & maria, aquas & flumina quocunq; aſcendendo, in & ad Regnum Pol. terras Lithuaniæ. Samogitarum, Mazouiæ, & Ruſsiæ: & deſcendendo per ipſum Reg. atque terras prædictas, ac per ipſa flumina ſeu aquas uſq; ad maria, & tranſmare in nauibus paruis ſiue magnis, uacuis ſiue oneratis imperpetuum quomodocunq; & quotieſcunq; uoluerint, abſque aliquo arreſto uel impedimento cuiuſcunque, & ſpecialiter Oppidanorum in Thorun. Quas quidem merces, frumenta, & res, ut præſcriptum eſt, ſi præfati Mercatores ſeu Incolæ Ordinis ducentes, uendere aut ſtare in aliquo locorum ſeu Ciuitatum ad portum, ſiue ripam prædictam aquarum ſiue maris ſituatorum, ſeu ſituatarum uoluerint, eſt & debet eſſe in ipſorũ arbitrio & uoluntate. Si uerò uendere noluerint, poſſunt abſq; omni impedimento ire ſeu aſcendere, uel deſcendere quo eis placuerit cum rebus prædictis, ut ſuperiùs eſt expreſſum teloneis & antiquis depoſitis prout ſupra ſaluis. Item omnia damna, iniuriæ, diſplicentiæ impenſæ, & expenſæ Prælatorum, eorumq; Eccleſijs, & Capitulis, ac Abbatibus, Prioribus, Conuentibus, Monaſterijs, perſonis Eccleſiaſticis, Sæcularibus & alijs quibuſcunq; per nos, ſubditos, coadiutores, & adhærentes noſtros, in terris Pruſsiæ & extra, illata quomodolibet & facta in omnibus guerris præteritis, & econtra per ſępe dictum Magiſtrum & Ordinem, ac exercitus ipſorum Prælatis in dominijs Reg. noſtri conſtitutis ſint ſopita, auctoritate præſentiũ

i penitùs

penitus & extincta, ita quod prætextu eorundem per Prælatos ipſos, aut eorum aliquem ſuis aut Eccleſiarum, Capitulorum, Conuentuum, ſiue Monaſteriorum ſuorum nominibus Magiſtro & Ordini prædicto, uel alijs ſupra dictis, quæſtio, cauſa, actio, uel impetitio de Iure uel de facto, nullo unquam tempore moueatur. Item Magiſter & Ordo prædicti, tenebuntur nobis ratione concordiæ præſentis, dare & ſoluere nouem millia florenorum cum quingentis Hungaricalibus iuſti & boni ponderis, aut eorum ualorem in moneta Pruthenicali bona, noua, medietatem in dominica Lætare, & aliam medietatem in feſto S. Martini Epiſcopi in Thorun proximè affuturis, pro rata cuiuslibet ſolutionis literas quittantias tenebuntur aſsignare. Item circa Iudices, Iudicia, mercantias, emendas uel uendendas, & circa uictualia comparanda & telonea antiqua ſoluenda, rationabilis cõſuetudo tempore bonæ memoriç Vitovvdi Magni Ducis Lithuaniæ tenta, in Lithuania, Samogitia, & Ruſsia incõcuſſè ſeruetur, & quantum fieri poterit, iuxta ritum Catholicorum in melius reformetur. Item ne circa hanc concordiam perpetuam aliquid impoſterum relinquatur, quod poſsit mentes & ſubditos partium prædictarum tam Spirituales quam Sæculares, ad lites & odia quæcunq; prouocare in futurum, cauſam Eccleſiç Vvladislau. & ipſius Epiſcopi, ſuper demollitione domus Epiſcopalis ante Oppidũ Gdansk in præteritis guerris per Oppidanos Gdaneñ. attentata, quæ in Curia Romana & Conſtantien. ac Baſilieñ. Cõcilijs per annos plurimos pendebat indeciſa, duximus de conſenſu Patrum, & uenerabilis Capituli Vvladislauieñ. per medium cõcordiæ ſopiendam. Ita uidelicet, quod Magiſter & Ordo pro Oppidanis Gdanenſib. Reuerend. in Chriſto patri domino Vvladislao moderno Eccleſiæ Vvladislau. Epiſcopo mille ducẽtos florenos Hũgaricales boni & iuſti ponderis, pro media parte huiuſmodi ſummæ in feſto Carniſpriuij, & uno ſtamine Bruslieñ. boni operis in Oppido Thorun. & pro alia media in feſto S. Michaëlis ibidem proximè affuturo, ratione demollitionis domus prædictæ ſoluent, & expedient cum effectu, & abſq; excuſatione aliquali. Dominus uerò Epiſcopus prædictus & Capitulum eius, eoſdem Oppidanos Gdaneñ. & Ordinem ab impetitione ſua debet dimittere abſolutos, & cauſam huiuſmodi extinguere, nunquam ipſis de cętero per ſe & ſucceſſores ſuos intentandum. Quam ordinationem præfati dominus Epiſcopus & Oppidani publicè & ſolenniter emologarunt, ſolutione facta dominus Epiſcopus præfatus cũ Capitulo ſuo, ſuper qualibet ſolutione quittabit ſufficiẽtibus literis Magiſtrum, Ordinẽ, & Oppidanos antè dictos. Item Magiſter generalis & Ordo omnem exactam & extremam diligentiam faciet, quod Magiſter Almaniæ infra unum annum maius ſuum Sigillũ huic concordiæ perpetuæ appendet, quod ſi facere nollet, ſed cum aliquo domino Spirituali uel temporali ratione bonorum ab eodem domino obtentorum, Regi, Regno Pol. & Ducatibus præmiſsis, ac eorum ſubditis bella moueret: Ex tunc Magiſter generalis, & Magiſter ſeu præceptor Liuoniæ, & fratres Ordinis per Pruſsiam & Liuoniam, abſq; dolo & fraude ſub fide & honore præſtiti iuramenti, eidem Magiſtro Almaniæ: necnon illis dominis ſub quibus conſiſtunt, ac alijs quibuſcunq; hominib. per ſe uel alias, publicè uel occulte, directè uel indirectè, cum gentibus armorũ, pecunijs, armis, aut alijs auxilijs quibuſcũq;, cõſilio uel fauore, nõ debent neq; poſſunt ſubuenire aliquo excogitato ingenio uel colore, quod ſi contrarium fecerint & id legitimis documentis probatum fuerit, quod tũc ſubditi eorũ ab homnibus, homagijs, iuramentis, & ſubiectionibus liberi & ſoluti eſſe debent in hoc caſu, donec ad obſeruationem pacis perpetuæ reuertentur. Item nos Vvladislaus Rex prædictus, Oppidum Arnſzvvald aliàs Choſſczno, quod exercitus patris noſtri, bonæ memoriæ domini Vvladislai acquiſiuit, & cuius poſſeſsionem hucuſq; habuimus pacificam, Magiſtro & Ordini infra hinc & dominicam Lætare proximè uenturam, cum curijs, Villis, & alijs omnibus cohærentijs ad prædictum Oppidum ſpectantibus reſtituere tenebimur & debemus. Nobiles inſuper de Nouauedel & Felkemburg, cum Oppidis, Caſtris, & omnibus bonis ſuis in noua Marchia cõſiſtentibus qui patri noſtro prædicto fidelitatem & homagium, exercitu noſtro in noua Marchia exiſtente pręſtiterant: ad Magiſtrum & Ordinem abſoluti primo à noſtris homagijs & iuramentis, ratione bonorum prædictorum duntaxat nobis factis, infra hinc & prædictum terminum Dominicæ Lætare reuertantur. Qualitercunq; autem ipſi nobiles & oppidum Arnſzvvald ad poſſeſsionem Magiſtri & Ordinis acceſſerit, ſiue de manib. noſtris aut noſtrorum, ſiue etiam alijs modis quibuſcunq;, quod per hoc huic articulo ſatisfacere cenſeamur, prouiſo tamen quod Magiſter & Ordo eoſdem fauorabiliter & benignè recipiãt, & de uita ac bonis aſſecurent: quemadmodum de huiuſmodi aſſecuratione per Magiſtrum & Ordinem

in ſe-

a feſto Purificationis Mariæ proximo debet eiſdem prouideri, & in Caſtro Raczyanſz huiuſmodi Litera aſſecurationis præſentari. Item Caſtrum Nyeſſoua, cum Diſtrictu & medietate nauigij ut ſuperiùs eſt expreſſum, Magiſter & Ordo infra hinc & dominicam Lætare proximam, ad manus Reuereñ. in Chriſto patris domini Vuladislai Epiſcopi Vuladislau. nomine noſtro debent tradere, reſtituere, & aſsignare cum effectu. Item ut hæc concordia cum tanta maturitate concepta, abundantiori cautela ualeat ab utraq; parte fortius & attentius cuſtodiri: promittimus bona fide, attentè, & fideliter in uerbo noſtro Regio, abſq; dolo & fraude, corporali præſtito iuramento, huiuſmodi concordiam in omnibus ſuis articulis, atq; punctis obſeruare. Et ut propenſiori uigilantia ipſius capitula attendantur, decernimus formam Iuramenti ſub uerbis & tenore infraſcriptis. Ego N. iuro, quod hanc concordiam obſeruabo: nec contraueniam ei facto, auxilio, conſilio, uel fauore: ſic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Chriſti crux. Et quod omnes Reges ſucceſſores noſtri & hæredes, infra annum Coronationis ſuæ, ſeu ſuſcepti regiminis: Similiter Dux Magnus Lithuaniæ modernus, ad requiſitionem alterius Partis per Nuncios ſpeciale mandatum habeñ. huiuſmodi pacem perpetuam Iuramentis firmare & ſtabilire teneantur. Quodq; de decennio in decennium per Prælatos, Duces, Palatinos, Commendatores, Terrigenas atq; Ciues, tam noſtrarum quam Ordinis Partium & prius non iuratos, debet nouis Iuramentis ſolidari. Item ut Pars contra Partem metu animaduerſionis præſentis ad bella, & prælia non conſurgat: Statuimus decernentes, quod noſtri Prælati, milites, Ciues, & tota communitas debeant & teneantur Terrarum Magiſtri & Ordinis Prælatis, Nobilibus, Militibus, Ciuibus, & toti communitati dare certas noſtras Literas, & pares ſiue reuerſales ab ipſis ſub eadem forma recipere, quas tam nos quam præfatus Magiſter & Ordo utriuſq; ſubditis noſtris, dare promittimus & debemus. Ipſiq; ſubditi noſtri, ſubditos Magiſtri & Ordinis, & è conuerſo ſubditi Ordinis, ſubditis Regni noſtri dare & præſentare tenebuntur in Dominica Lætare proximè uentura, ſub ijs uel ſimilibus uerbis. Quod ſi nos uel ſucceſſores noſtri, ſtāte huiuſmodi pace perpetua, Magiſtro & Terris Ordinis uellemus aut conaremur huiuſmodi guerras, aut bella mouere, non debent nobis ſubditi noſtri conſentire: nec in hoc obedire aut parere: quinimo erunt ab omnib. noſtris homagijs, Iuramentis, & ſubuectionibus liberi & ſoluti, donec in hoc caſu Nos & ſucceſſores noſtri, ad obſeruantiā pacis perpetuæ reuertemur. Item omnes uiolationes Treugarum ac pacis, fœderum, ſtipulationum, contractuum ſi quæ inter Partes prædictas in guerris prçteritis acciderent, uigore prçſentis concordiæ, annulamus, & caſſamus. In cuius rei teſtimonium Sigillum noſtrorum, quo ad præſens utimur cum infraſcriptorum Illuſtrium ac prçclarorum dominorum, fratrum noſtrorum chariſsimorum, Ducum, Baronumq́, Militum, Procerum, & Ciuitatum Sigillis præſentibus ſunt appenſa. uidelicet Sigiſm. Magni Ducis Lithuaniç prçdicti, Semouiti, Kazimiri, Vuladislai, Boleslai, Mazouiæ, Boguslai Stolpeñ. Michaelis præfati domini Sigiſm. Magni Ducis Lithuaniæ nati Ducum: Necnon Reuerendiſs. ac Reuerendorum in Chriſto patrum dominorum, Alberti S. Gnezñ. Eccleſiæ Primatis, & Iohannis Leopolieñ. Archiepiſcoporum: Sbignei Cracou. Stanislai Poſnañ. Vuladislai Vuladislau. Stanislai Ploceñ. Matthiæ Vilneñ. Iohānis Chelmeñ. Pauli Kameneceñ & Andreæ Vuladzimir. Epiſcoporum: Andreæ Vuladzimirouic, Chebdogoldouic, Iorgij Syemionouic Ruſsiæ Ducum: & Magnificorum Nicolai de Michalovv Cracouieñ. Caſtell. Sandiuogij de Oſtrorog Poſnañ. Petri de Pyeskouaskala Cracou. Iohannis de Czyzovv Sandomirieñ. Martini de Kalmoua Siradieñ. Iohannis de Lychyn Breſteñ. Iarandi de Brudzeuo Iuniuulad. Oſtyk Caſtellani Vilneñ. Dolgerth Vilneñ. Lulusch Troceñ. Iohannis Manzyk de Dambroua Leopolien. Petri Odrouanſz Podoliæ, Stanislai Grod de Srzensko Ploceñ. Iohannis Glouac de Lauzenicze Czyrneñ. Pauli de Radzimovv Belzeñ. Palatinorum: Martini de Slamko Poſnañ. Dobeslai de Syenno Sandomir. Petri de Zimiki Caliſsieñ. Laurentij Zaramba Siradi. Petri de Bnino Gnezñ. Alberti Malski Lāciciē. Floriani de Korythnica Visliçieñ. Domarath de Kobelany Lublñ. Nicolai de Vorzunouo Brzeſteñ. Chriſtini de Kozyeglouy Sandeceñ. Ioannis de Tanczyn Voyniceñ. Przedborij de Konyeczpole Roſpierieñ. Nicolai de Virzbicsko Dobrineñ. Iohānis de Balicze Radomieñ. Barthoſsij de Goſtyn Nakleñ. Martini de Vyrzyska Iuniuulad. Clementis de Strzelcze Bieceñ. Vincentij de Szamotuly Miedzyrzeceñ. Dobrogoſtij de Kolno Cameneñ. Przedpelkonis de Kopydlouo Landeñ. Dzik Przybislai Zarnouieñ. Varſy de Oſtrovv Zauicholteñ. Pauli de Biskupice Malogoſteñ. Alberti de Pakoſcz Srzemeñ. Matthiç Brzezineñ. Iohannis de Kalinoua

Sandecenenſ. Petri de Chelmpo Laneceñ. Nicolai de Lubſtovv Kruſuiciceñ. Stanislai de Skariſeuo Biechouieñ: Iacobi Przekora Ceckouieñ. Przybyslai Koualeñ. Nicolai Kielbaſſa Bydgoſtieñ. Iakuſsij de Strzygi Ripineñ. Paskonis de Goslauice Konarieñ. Iohannis de Vlonouo Rogozneñ. Hrickonis Kyerdeiouic Leopol. Nicolai de Villnicze Præmislieñ. Petri de Smoiice Sanoceñ. Michaëlis de Buczacz Haliciеñ. Iohannis de Oleſſnica Marſchalci: Andreæ de Lubino Theſaurarij Regni Pol. Andreæ de Czechouice Ploceñ. Vigandi de Oskolonga Cyrneñ. Dobrogoſtij de Nouydvvor Varſſouieñ. Pauli de Leſſno Sochacouieñ. Adæ de Rythlo Goſtineñ. Markuſsij de Popyen Raueñ. Nicolai Maldrzyk de Starogrod Belzeñ. Caſtellanorum: Petri de Pyeskouaskala Crac. Petri Korzdibog Poſnanieñ. Andreæ de Zelechovv Sandomirieñ. Dobrogoſtij de Szamotuly Caliſsieñ. Clementis Scheliga de Ianouice Siradieñ. Stanislai Byelauski Lanciceñ. Andreæ Dunin Breſtē. Stanislai Iuniuulad. Volckonis Rokatouic Leopolieñ. Sandkonis de Sennovv Premislieñ. Czurilonis de Stoyance Halicien. Ianuſsij Kerkeiouic Kameneceñ. Nicolai Grzymalca Sanoceñ. Stanislai Kanymir Chelm̄. Petri de Kampa Ploceñ. Andreę de Radzieiouice Sochacou. Nicolai de Brzozovv Goſtineñ. Iohannis Tabaſſ de Zaluski Raueñ. Succameriorum: Marciſsij de Vvroczimouice Cracou. Theodorici de Modzychod Poſnanieñ. Stanislai Slanka de Lapſouo Sandomir. Nicolai de Pleſſeuo Caliſs. Zegothæ de Monkouo Siradieñ. Petri de Oporouo Lancic. Vaskonis de Sluzeyo Breſteñ. Nicolai de Koſſczyelec Iuniuulad. Derslai de Vnſſokye Lubl. Georgij de Laſſodki Dobrineñ. Iohannis de Vinnica Leopol. Iacobi de Zakouice Haliciеñ. Andreæ Vyzga Ploceñ. Iohannis de Regleuice Cyrneñ. Iohannis Rogala de Vangrzynouo Viſſegrodeñ. Derslai de Podoſye Zakrocin. Vexilliferorum: Pauli de Bogumilouice Cracou. Abrahæ de Zbanſſyn Poſnanieñ. Iohannis de Sproua Sandomirieñ. Troiani de Lekna Caliſsie. Petri de Vidaua Siradieñ. Adę de Thur Lanciceñ. Andreę de Ludbranc Breſteñ. Matthię Figa de Olſſnyca Iuniuvlad. Alexij de Plonniki Dobrineñ. Iohãnis Kielcouic Lubliñ. Stanislai de Dcuidouo Leopol. Petri de Grochouiec Præmiſſ. Iohannis Kola Haliciеñ. Stanislai de Strzegouo Ploceñ. Alberti de Chebdzino Cyrñ. Zylani de Vinnica Vyſſogrodeñ. Zemak de Smogorzeuo Cyechonou. Saſſyni de Sczauino Goſtinē. Iacobi de Glouno Raueñ. Saſſyni de Virzyska Belzeñ. Iudicum: Iohannis Farureij Cracou. Bienyakonis de Bandleuo Poſnanieñ. Iohannis Pouale Sandomir. Sigiſmundi de Margonino Caliſsieñ. Stephani de Oporovv Lancic. Chriſtini de Koſczol Breſteñ. Iohannis Boybuski Iuniuulad. Demetrij de Chodorovv Leopol. Miſſykrouski Præmisl. Dapiferorum: Ianuſsij de Kobelany Cracou. Samborij de Malochouo Poſnanieñ. Petri de Krzyzanouice Sandomir. Thomkonis de Mirza Siradieñ. Voienski BrSeſteñ. Kaczkovvski Iuniuulad. Nicolai de Felſten Leopolieñ. Venatorum: Iacobi Klicze Pincernæ Siradieñ. Skora Poſnanieñ. Bogoſsij de Kruſſovv Caliſsieñ. Andreæ de Brzezye Breſt. Iohannis de Zimnauoda Leopol. Subiudicũ: Nicolai de Brzeſſe Crac. Raphaëlis de Goluthouo Poſnanieñ. Iacobi de Baranovu Sandomirieñ. Stanislai de Oſtrorog Caliſsieñ. Nicolai Koluczski Iuniuulad. Clementis de Banczyce Lancic. Nicolai de Szarlei Breſteñ. Subdapiferorum: Iacobi Lublineñ. Kyelcz Siradieñ. Iohannis de Laſſothki Dobrineñ. Iacobi de Malice Leopol. Tribunorum: Stanislai Liganſſyc, Spitkonis de Melſtin, Petri de Kurovv, Nicolai de Krolikouo, Przedpelcy Moſſczyc de Koſmin Milai de Miloslavv, Ianuſsij de Tuliskouo, Nicolai de Grandi, Petri de Zauady, Mſſczuij de Barczevv, Iakuſsij de Vroniauy, Iohannis de Zychlino Nicolai de Sleſſyno, Vincentij de Pnieua, Tomkonis de Sobotha, Tluk de Strijkovv, Raphaëlis de Tarnovv, Iohannis de Pilcza, Skarpkonis de Gora. Nicolai de Michovv Nobilium & Procerum Craco. Poſnañ. Caliſsieñ. Leopolieñ. Ploceñ. Varſſouieñ. Stolpeñ. & Stargardeñ. Ciuitatum. Poſtquam autem Deo fauente annos diſcretionis attigerimus, promittimus & ſpondemus Iuramentum præſtare & appendi facere præſentibus Sigillum noſtræ Maieſtatis. Actum in Brzeſſce Vvladislauieñ. diœceſis ſabbato in uigilia Circumciſionis Domini. Año eiuſdem 1436. Datum per manus Magnifici & Venerabilis Iohannis de Koniecpole Cancellarij, et Vincentij Roth Cuſtodis Gneſneñ. Cantoris Cracou. Regni Pol. Vicecancellarij ſyncerē nobis dilectorum.

Magiſter

Magiſter Pruſsiæ promittit pacem ſeruare cum Regno Poloniæ perpetuam.

NOs frater Paulus de Ruſzdorff Ordinis Beatę Marię, domus Theutonicorum Ieroſolimitañ. Magiſter generalis: ſignificamus tenore pręſentium, quibus expedit uniuerſis, Quia nunquam nos, nec ſucceſſores noſtri Sereniſs. Principi & Domino dño Vvladislao Regi, aut Regno ſuo Poloniæ guerras mouebimus, aut bella: ſed pacem perpetuam & concordiam inter prædictum dominum Regem, Regnum, & adhærentes ſuos ab una: Nos, Ordinem & adhærentes noſtros ab altera partibus, de anno domini 1436. in uigilia Circumciſionis Domini in Ciuitate Brzysk conceptam & firmatam, cuſtodiemus, ſeruabimus incōcuſſē, in omnibus ſuis articulis atque punctis, promittentes, quod ſi nos, uel ſucceſſores noſtri, ſtante huiuſmodi pace perpetua, ſupra dicto domino Regi, aut Regno Pol. uellemus aut conaremur huiuſmodi guerras, aut bella mouere, non debent nobis ſubditi noſtri conſentire, nec in hoc obedire aut parere: quinimo erūt ab omnibus noſtris homagijs, iuramentis, et ſubuectionibus liberi, & ſoluti, donec in hoc caſu nos & ſucceſſores noſtri, ad obſeruationem pacis perpetuæ reuertemur, quos in huiuſmodi caſu abſoluimus ab omnib. homagijs, promiſsionib. & iuramētis nobis factis, ut præfertur ipſo facto per præſentes. In cuius rei teſtimoniū & fidem firmiorem, Sigilli noſtri appenſione pręſentes fecimus communiri. Datum in Caſtro noſtro Marienburg ipſa die dominica Lætare. Anno Domini 1436.

Conditiones pacis perpetuæ in Terris Pruſsiæ ultimò factæ.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriam. Cum inter humanæ uoluntatis deſyderia, quæ in aliquem citra Deum, finem atq; rerum omnium opificem diriguntur, nulla res optabilior, nulla gratior, quemadmodum quotidianis experimur effectibus, nulla deniq; humano generi ęque ſalutaris neceſſaria, iucūdior, & utilior, quā pax habeat̃ in ortu redēptionis dñi noſtri Ieſu Chriſti, hominib. bonę uoluntatis denunciata per angelos, & in receſſu ad patrē cætui apoſtolico, & uniuerſis apoſtolorū ſequacib. geminata, donatione relicta & repromiſſa. Proinde nos frater Ludouicus de Erlichauſen, Magiſter Hoſpitalis, domus ſanctę Marię Theutonicorū Ieroſolimitañ. in Pruſsia. Significamus tenore præſentium quibus expedit uniuerſis, tam præſentibus, quam futuris præſentium noticiam habituris. Quomodo attendentes quales ſint ueræ pacis fructus, & quanta belli pericula, qualiſq; uaſtitas diſcordiam ſubſequatur, ad laudem omnipotentis Dei, & intemeratæ Virginis Mariæ glorioſæ, totiuſq; cœleſtis Ierarchiæ propagationem, fidei cultum, iuſticię & religionis Chriſtianę ſalutiferum incrementum: Ordinis quoq; noſtri decus & ſtabilimentum & guerrarum ac litium deflendis diſcriminibus, & diſſenſionum ac odiorū anfractibus diſplicentijs, & ſingulis offenſis quæ inter Sereniſs. Principem dominum Kaſimirum Dei gratia Poloniæ Regem Magnum Ducem Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsięq; dominum & hęredem, Illuſtres Principes dominos Kaſimirum, Boleslaum, Conradum, & Ianuſium Mazouiæ, & Henricum Stolpeñ. Duces: & Reuerēdum patrem dominum Paulum Epiſcopum, Eccleſiam & Capitulum Varmieñ. Stephanū Voieuodam Moldauię, Regnum Pol. Terras, & alia dominia eidem domino Regi & Regno ſubiecta ex una: & nos Fratrem LVDouicum Magiſtrum generalem, Præceptores, Commendatores, & Ordinem, ac Terras eiuſdem Ordinis, in Terris Pruſsię parte ab altera cōſiſteñ. fuerant exortæ, animos noſtros ad ſemitas pacis & cōcordię cōuertimus: fluctus quoq; bellicę tēpeſtatis hactenus inter nos uigētes ſedādos & abolendos duximus, & ea quæ durantibus huiuſmodi guerris & controuerſiarum turbinibus diruta fuēre, deformata, & diſtricta, per pacis integritatem ad ſtatum cupientes deducere quietum & tranquillum, per meditationem, operam, & interuentum Reuerendiſs. in Chriſto patris domini RVDOlphi Epiſcopi Lauantini, ſedis apoſtolicæ Legati, à ſanctiſs. domino noſtro PAVlo Papa 2. ad interripiendum bellum huiuſmodi ſpecialiter deſtinati, cum eodem domino KAZimiro domino Rege, Regno Pol. Ducibus, Principibus, Dominijs, Terriſq;, Coadiutoribus cohęrentibus, ſubditis & ſequacibus eorum perpetuæ pacis et inuiolabilis fœderis concluſionem et conſumationem elegimus, aſſumpſimus, iniuimus, ſuſcepimus, eligimuſq;, aſſumimus, & inimus tenore præſentium mediāte omni tempore & perpetuò duraturam, quam ſub fide, & honore, & iuramentis corporaliter

liter præſtitis ſine dolo & fraude promittimus uigore præſentium obſeruare. Et ut ipſa PAX & CONcordia cum omni maturitate & deliberatione cõcepta, ad firmum & conſtantem ordinem iugiter ſeruandum deducatur, ipſam per articulos infraſcriptos duximus regulãdum. In primis quod inter præfatum Sereniſs. dominum KAZImirum Regem, Duces prædictos, Regnum Pol. eiusq; Terras, Epiſcopum Varmieñ. Capitulum, & ſuam Eccleſiam Rufsiæ, Mazouiæ, Stolpeñ. & aliorum dominiorum ſuorum ab una: & nos prædictum MAGiſtrum generalem, Commendatores, et Ordinem, Terras, & ſubditos noſtros in Terris Pruſsiæ parte ab altera: omnes controuerſiæ, diſſenſiones, hoſtilitates, inimicitiæ, diffidationes, infamiæ, & damna inter partes hincinde facta dimiſſa & totaliter ſopita debent eſſe: Nec eorum de cœtero aliqua mentio, aut memoria, & ſignanter in querelam, aut in detractionem Partium, coram quibuscunq; perſonis habeatur, aut fiat in quocunq; Iudicio Eccleſiaſtico, uel Sæculari, uel extra: Sed nec una Partium ad infamiã alterius ſuggeret auxilium, dabitúe fauorẽ per ſe, aut ſubmiſſam perſonam, quouis quęſito colore, publicè uel occultè: & quantũ in utraq; parte fuerit, delationes & detractiones huiuſmodi fieri non admittet, ſed potius prohibebit. Item ad abolendas omnes diſplicentias, odia, ſimultates, & quaslibet hoſtilitates, quæ inter præfatum Sereniſs. dominum KAZimirum Regem, ſuosq; prędeceſſores Reges, & Regnum Pol. ab una: & Nos prædeceſſoresq; noſtros Magiſtros generales Pruſsiæ, & Ordinem noſtrum partibus ab altera: occaſione Terrarum Pomeraniæ, Culmeñ. Michalouieñ. frequentius annis ſuperiorib. uſq; ad bellorum grauia diſcrimina conſurgebant: & ut pax ipſa firma, ſtabilis, atq; perpetua, non ex ore tantummodo, ſed ex cordè, purè, non fictè, ſyncerè, non ſimulatè, inter pręfatu n Sereniſs. dominum KAZimirum Regem, & Regnm Pol. Duces, Epiſcopum, Eccleſiam, & Capitulum Varmieñ. adhærentes, & Coadiutores: nosq; Magiſtrum, Commendatores, & Ordinem prædictos proueniant: Terra Culmeñ. cum ſuis Caſtris, Ciuitatibus, Oppidis, & fortalicijs uidelicet Thorun ueteri & noua, Byrzglavv aliâs Burgelavv, Starugrad aliâs Haldenſz, Chelm aliâs Culmen, Dumiſzlavv alias Vonczelavv, Lypno aliâs Leipe, Kouale aliâs Schonenſch, Rogozno aliâs Roghuſſen, Koprzyuno aliâs Eugelſzberg, Radzin aliâs Reden, Grudzancz aliâs Graudencz, Golub aliâs Golavv, Papovv, Brodnica aliâs Stroſzberg, Olandberg aliâs Luterberg, Brathyan aliâs Nouoforo, Laskin aliàs Leſſyen, cum omnibus ſuis pertinentijs, & Villis eorum quæ pertinebant ad Iudicium & Banderium Culmeñ. & cum tota Terra Michalouieñ. nihil excipiendo. Itẽ tota terra Pomeranię iuxta antiquos Terminos ſuos, cũ uniuerſis Caſtris, Ciuitatibus, Oppidis, & munitionibus in ea conſiſtentibus uidelicet Gdansk, Puczko, Lauenborg aliâs Laumberg, Heyle aliâs Hella, Lohe aliás Koſſrczyn, Grebin aliâs Grabino, Dirſſau aliâs Tſczovv, Meue aliâs Gnyevv, Stargard, Nouemberg, Noue, Svviecze aliâs Svviecz, Moſthek aliâs Oſyek, Iaſyenicz aliâs Ieſyeniecz, Kryſſavv, Kliſſovv, Slochavv aliâs Olechovv, Konicz aliâs Choynicze, Fredelandt, Hamerſthin, Bievvthavv aliâs Buthovv, Thuczol aliâs Tuchola, Schobouicz, Schonck aliâs Skazeuo, Baldenburg, & cum Nariga fluuijs, aquis, mari, & piſcaturis, quæ ſunt in cauda maris, aliâs Hab, Villis, portibus, inſulis, & pertinentijs uniuerſis, ac dominio uniuerſali, directo, & utili, mero & mixto ad præfatum Sereniſs. dominum Regem KAZimirum, & Regnum Pol. pertinebant, et ſpectabant, pertinere & ſpectare debebunt, donationibus, renunciationibus, ceſsionibus, appropriationibus per Reges, Principes, Barones, Nobiles, Ciuitates & ſubditos Regni Polo. ex quacunq; cauſa uel occaſione de Terris prædictis Iure, proprietate, & domino ac titulo earum quomodolibet, & quotieſcunque, etiam Iuramento corporali interueniente, in fauorem noſtrum & Ordinis factis, & Apoſtolica, Imperiali, uel quacunq; alia firmitate roboratis non obſtantibus quibuſcunq;: quas per præſentem unionem & fœdus annullamus, caſſamus, abolemus, tollimus, extinguimus, & mortificamus, illisq; perpetuo derogatum eſſe uolumus & derogamus. Quibus quidem Terris POMeranię, CVLmeñ. & MICHAlouieñ. Nos MAgiſter LVDOuicus, Commendatores, & Ordo Domus Theutonicorum prædicti, & illarum Iuri, proprietati, titulo, & dominio quomodolibet & ex quacunq; cauſa nobis & Ordini noſtro competenti renunciatione & ceſsione perpetua, irreuocabili, & ſpontanea de certa & expreſſa ſcientia pro nobis ſucceſſoribus & Ordini noſtro cedimus & renunciamus. Nos quoq; & Ordinẽ noſtrum Terris præfatis Pomeraniæ, Culmeñ. & Michalouieñ. in perpetuũ abdicamus, & omnes Inſcriptiones, donationes, renunciationes, ceſsiones, reſignationes, confirmationes, priuilegia, inſtrumenta, uẽditiones, emptiones, lauda, arbitria, ſententias, pronũçiationes, munimenta

& decreta

&c. decreta in fauorē noſtrū & Ordinis ſuper Terris prædictis per ſummos Pontifices, Imperatores, Reges, Principes, Duces, Marchiones, Comites, & quaſcunq; perſonas Eccleſiaſticas uel mundanas cuiuſcūq; conditionis, dignitatis, præeminentię uel tenoris exiſtāt cōfectas, decretas, & cōceſſas caſſamus, abolimus, extinguimus, ac mortificamus, & illis pro nobis, ſucceſſoribusq; noſtris, & Ordine noſtro nō per errorē coactē aut improuidè, ſed libere & ſpontaneè ac de certa ſcientia perpetuè cedimus, & renūciamus, & Ius omne quod nobis Magiſtro & Ordini in præfatis Terris quomodolibet cōpetebat in dominū KAZimirū Regē & Regnū, ſucceſſoresq; eius Reges Pol. perpetuo trāsferimus per præſentes, & militares Nobiles, Vaſallos, Ciues, Terrigenas, & quoſcunq; ſubditos Eccleſiaſticos & Sæculares Terrarū, Ciuitatū, Diſtrictuū, & locorū prædictorū ab omni noſtra fidelitate, homagio, ſubiectione, iuramēto & qualibet ſpōſione dimittimus & abſoluimus, & præſentiū tenore relaxamus. Excepto quod Piſcatores in Hab à fine aquæ & piſcaturarum Epiſcopi & Capituli Varmieñ. & ex oppoſito in mari ſalſo: Item partē Nergiæ à dicta aqua & piſcaturis Eccleſiæ Varmieñ. per tranſuerſum Nergiæ uſq; ad dictum mare ſalſum, & à dicto trāſuerſo per deſcenſum Nergiæ uſq; in profundū cum Villis Svvyczye, Mivendorff ac Curia Mitlhoff cum Iuriſdictione & utilitate hoc ipſum profundū cum piſcatura ſturionū, & teloneo antiquo, nos Magiſter & Ordo habebimus & poſsidebimus. Quam quidem portionem Nergiæ cum prædictis Villis & Curia præfatus Sereniſſ. dominus Rex nobis Magiſtro & Ordini de ſpeciali ſua gratia perpetuò contulit & aſsignauit. Reſeruata tamen Maieſtati ſuæ totali uenatione ſuper dicta portione Nergiæ, prout & ſuper tota Nergia illam ſibi reſeruauit. Hoc etiam adiecto, quod nos Magiſter & Ordo nullum Caſtrum aut munitionem ſuper dicta portione Nergiæ nobis donatæ ædificare aut ædificari facere neq; nouum teloneum aut grauamen imponere ualeamus aut debeamus. Item ex bonis certis reſpectibus nos mouentibus & pro præſentis pacis ſtabilimento Caſtrū et Ciuitas Marienburg cum duabus inſulis magna uidelicet & altera parua quę dicitur das Fyſſannyſſe, Herverder, & cum integritate lacus Druſſen, & cū ſuis omnibus piſcaturis, piſcationibus, & Villis, & cum Diſtrictu Scharffavv, & omnibus alijs attinētijs & Villis ſuis, eo tamen excepto, quod Villæ Haldenhorff & Alepin quæ pertinent ad Holand & Kulhebory & Horndorff, quę ultima ſola militāriū eſt, & pertinet ad Preuſchēck, habeant facultatem in lacu Druſſen piſces pro ſuo beneplacito piſcandi iuxta morem antiquum. Item Caſtrum & Oppidum Sthum cum omnibus antiquis ſuis Iuribus, cohærentijs, & pertinentijs uniuerſis. Item Ciuitas Elbing utraq; uetus & noua cū Diſtrictu Villarum limitibus, & Iure, & cū Oppido Tholkmyth & eius Diſtrictu & ſuo officio ſyluarum & nemorum aliàs Valdanpth, & cum ſex Villis Tenutæ & Caſtri Holand, uidelicet Pylomen, Myslothyno, Berthkom, Kamersdorff, Vielkielicz, & Przeuſſemeret, & cū quinque Villis quæ ad Oppidum & Diſtrictum Molhnuzen pertinebant, uidelicet magna Staban, parua Staban, Schonemor, Pomerendorff, & Volſſder. Item Oppidū & Diſtrictus Kriſchburg aliàs Drzgon cum ſuis libertatibus, Militaribus, Nobilibus, Vaſallis, Villis, lacubus, molendino & Caſtro. Ita tamen quod demoliatur Caſtrum & cum pertinentijs eiuſdē uniuerſis, incipiendo ab uno latere Oppidi prædicti Kriſchburg, & deſcendendo à flumine Szroge, uſque ad lacū Druſſen. Curia tamen Doleſczeth cum ipſius molendino apud nos & Ordinem noſtrū remanente. Ab alio uerò latere dicti Oppidi aſcendendo & tranſeundo uſq; ad finales granicies dicti Oppidi Kriſchburg, & Villæ Haldenſtadt mutuo ſe contingentes: eadem Villa à ſiniſtris & in ditione noſtra, & Ordinis remanente: ab inde uerò directius eundo ad Eccleſiæ Pomezanieñ. fines proximiores, ubi omnia & ſingula ſubdictis finibus ad partē Caſtri Marienburg conſiſtentibus Villa Moyſterg iterum in parte noſtra & Ordinis remanente cum Curijs, allodijs, & quibuſcunq; alijs pertinentijs ad dictum Caſtrum Marienburg ſpectabunt & pertinebunt. Cætera uerò alia omnia & ſingula ad Cameratum, & generaliter ad Diſtrictum Kriſchburg uſq; in pręſens pertinentia pari modo cum Oppidis & allodijs militaribus Terrigenis, Villis, Piſcaturis, aquis, nemoribus, & alijs ſingulis pertinentijs ſpectabunt ad Caſtrum noſtrū & Ordinis Preſſemark perpetuo & in æuū ꝓ prædicto Sereniſſ. domino Rege & Regib. & Regno Pol. remanebunt. Ita quod Caſtra, Ciuitates, Oppida, Diſtrictusq; prædicti ex nunc & de cætero uigore præſentis unionis & fœderis ad Ius, proprietatem, ſortem, & titulum Regni Pol. pertinebunt & ſpectabunt pertinere, & ſpectare debent perpetuò & in ęuum. Nos quoq; Magiſter Ludouicus, Cōmēdatores, & Cōuentus prædicti ꝓ nobis & noſtris ſucceſſorib. Caſtris, Ciuitatib. Oppidis, inſulis, lacub. piſcaturis, piſcatorib. Cameratib. &

Officijs prædictis & illorum Diſtrictibus & Villis perpetua & irreuocabili renūciatione de certa & expreſſa ſcientia, Iuri quoq; ſorti, proprietati, titulo, & dominio quocūq; & ex qualicūq; cauſa nobis Magiſtro, Cōmendatorib. Officialib. & Ordini noſtris in illis competentibus per noſtras præſentes patētes Literas cedimus & renūciamus, & omne Ius qđ nobis Magiſtro & Ordini ac Cōmēdatorib. noſtris in Caſtris noſtris, Ciuitatib. Oppidis, inſulis, lacubus, piſcaturis, & uillis prædictis cōpetijt & cōpetere potuit, in præfatū Sereniſſ. dominū KAZimirū Regem, ſucceſſores ſuos, & Regnū Pol. transferimus & applicamus. Milites quoq; Nobiles, Vaſallos, Terrigenas, Ciues, & quoslibet ſubditos Eccleſiaſticos Sæculares præfatorum Diſtrictuum, Terrarum, Ciuitatum, & locorum ab omni fidelitate, iuramēto, homagio, ſubiectione, & qualibet ſponſione præſentiū tenore abſoluimus, dimittimus, & relaxamus. Cætera uerò Caſtra, Ciuitates, Diſtrictus, fortalicia, Villas, & dominia in Terris Pruſsiæ tam in terris quā in aquis exiſtentia uidelicet Kyenyczsberg Caſtrum cum tribus Ciuitatibus: Item Caſtra & Oppida Lochſteth, Varczeñ. Girmavv, Pobethen, Rydauth, Schoken, Raymen, Kremythen, Valdavv, Topyavv, Thabekavvthen, Naibekthen, Inſterburg, Allenburg, Vonſdorff, Gerdaven, Ibugirburg, Nordemburg, Labyavv, Lavvkysken, Thylſakh, Ragyethe, Roſchilſten, Vinthburg, Memel, Brandemburg, Krovvczeburg, Fredelanth, Barthen, Laczevv, Balge, Herlibail, Synthen, Landisberg, Prevvſchenlavv, Barthenſteyn, Streſten, Zrnisburg, Ikeyn, Roſtemburg, Like. Iohansburg, Holand, Ryboskath, Molhytzen, Morung, Baſſen, Heyno, Ortolſiburg, Oſtorrode, Hoenſteyn, Nyeyndēburg, Scholgavv, Ichenburg, Dēgſislavv, Prenſemark, Libemole, & Saleſach & quæcunq; alia Caſtra, Ciuitates, Oppida, Diſtrictus, Territoria, & Villas cum eorū ſubditis, militibus, Terrigenis, & Vaſallis, aquis, nemorib. lacubus, & alijs pertinentijs & Iuribus uniuerſis quibuſcunq; cenſent nominib. nos Magiſter, Commendatores, & Ordo perpetuò & in æuū, quietè, & pacificè abſq; omni præfati Sereniſſ. domini Regis & ſucceſſorum ſuorum Regum & Regni Pol. impedimento, perturbatione, & moleſtatione poſsidebimus, & illorū plenū habebimus uſum & dominiū. De quib. quidem Caſtris, Ciuitatib. Oppidis, Terris, Diſtrictib. Villis, Militib. Terrigenis, & Vaſallis, & illorū quoq; Iurū & titulo, proprietate, & ſorte, dominio ſi qđ præfato dño Regi & Regno Pol. quomodolibet & ex quacūq; cauſa cōpetijt, uel cōpetere potuit præfatus dñs Kazimirus Rex ex certa & expreſſa ſciētia pro ſe & ſucceſſorib. ſuis Regib. & Regno Pol. ſponte & deliberato animo nobis Magiſtro, ſucceſſoribusq; noſtris Magiſtris, Commendatorib. Conuentui & Ordini noſtris in Terris Pruſsiæ ceſsit & renunciauit, ac omne Ius ſi quod ſuæ Maieſtati & ſucceſſorib. ſuis Regib. & Regno Pol. exēptione & quibuſcunq; cauſis alijs in præfatis Caſtris, Ciuitatib. Terris, Diſtrictib. Villis, Militib. & Vaſallis quomodolibet cōpetijt in nos Magiſtrū, ſucceſſoresq; noſtros, Cōmendatores, Conuentum, & Ordinē per renunciationē & ceſsionē perpetuā & irreuocabilem tranſtulit & illud nobis ſpontè, liberè, & de certa ſcientia applicauit, & omnes Milites, Vaſallos, Nobiles, Terrigenas, Ciues, & quoslibet ſubditos Eccleſiaſticos & Sæculares Terrarum & locorum prædictorum ab omni fidelitate, iuramento, ſubiectione, & qualibet ſponſione abſolutos dimiſit & relaxauit. Epiſcopatus inſuper & Eccleſia Sabieñ. cum ſuis Caſtris, Ciuitatib. & Oppidis uidelicet Phiſshauſen, Tyremberg, Lobodavv, Pouonden, Ingemburg, Zolavv, & Nuvenhuſch cum omnibus Vaſallis, Villis, & pertinentijs ſuis uniuerſis ſub ditione noſtra & Ordinis noſtri perpetuò cōſiſtet & permanebit. Item ordinamus & ſtatuimus, Quod ſuper omnibus piſcaturis Revthel appellatis uulgariter ſub præſentia Capitanei Marienburgeñ. & factoris noſtri à nobis deſtinandi in Caſtro Marienburg annis ſingulis in magna feria quinta debet fieri arendatio, & Literæ ſuper omnibus Revthel ſub domini Regis & noſtro ſignetis arendatoribus debeāt dari, & medietas pecuniarum ex huiuſmodi arenda prouenientium nobis debeat cedere, altero uerò medietas domino Regi prouenire, Iure Epiſcoporum Varmieñ. & Sambieñ. & Capitulorū eorūdem, cęterarumq; aliarum perſonarum & locorum libertatem ex antiquo Revthelorū habentiū p̱ omnia ſaluo. Quibus Literas ſuper Revthel præfatis & quantitate illorū abſq; omni pecunia liberè uolumus concedi. Item ac pax ipſa fœdus & unio tanta maturitate firmata & cōcluſa poſsit in poſterū humana malignitate infringi, aut aliquibus fallacijs, dolo, & ingenijs uiolari, præfatus quoq; Sereniſſ. dominus Kazimirus Rex & ſucceſſores ſui Reges & Regnū Pol. Prælati, Principes, Barones, & ſubditi Regni eiuſdem de nobis Magiſtro, Commendatoribus & Ordine Pruſsiæ Prælatis, Militibus, & ſubditis noſtris: Nos uerò Magiſter, ſucceſſoresq; noſtri, Commendatores, & Ordo, Prælati, Milites, & ſubditi noſtri

Pruſsiæ

Pruſsiæ de dicto Sereniſſ. domino Rege Kazimiro Regibus & Regno Pol. Principibus, Baronibus, ſubditis eiuſdem plenā cōfidentiā & ſecuritatem omni hoſtili reſpectu in præſens & in poſterū depoſito teneamus. Præfatus Sereniſſ. Kazimirus Rex nos fratrē Ludouicū Magiſtrū, Cōmendatores, & Ordinē prefatos in Pruſsia, omnesq; noſtros ſucceſſores in ſuum & Regni Pol. Principem Conſiliarium perpetuū: Cōmendatores uerò principaliores, quos nos Magiſter & ſucceſſores noſtri pro tempore duxerimus deputādos in Conſiliarios ſuos & Regni Pol. & in ſuam, & Regni Pol. protectionē, ſubiectionē, & defenſionē ꝑpetuo duraturā aſſumpſit. Pollicens nobis in uerbo ſuo Regio, & ſub fide præſtiti iuramenti, pro ſe & ſuis ſucceſſorib. ſuis Regib. & Regno Pol. Quod nos præfatū Magiſtrū, Cōmendatores, & Ordinē, Prælatos, Milites, Vaſallos, & ſubditos noſtros in Pruſſia, noſtrosq; ſucceſſores, affectiōe Regia tractabit, honorabit, & diliget. Nosq; Magiſtrū, Cōmendatores, & Ordinē, ſucceſſoresq;, Prælatos, Nobiles, Ciues, ſubditos & Terras noſtras uelut Principis Conſiliarij & unitorū ſuorū in noſtris Iuribus & libertatibus priuilegijs, munimentis, & limitibus quæ præſenti unioni & fœderi aut eius articulis & cōditionibus non cōtrariantur, conſeruabit, ab uniuerſis quoq; hoſtibus noſtris, uexatoribus & impugnatoribus in Terris quas poſsidemus Pruſsiæ tuebitur & defendet. Tenebitur quoq; nos Ludouicus Magiſter præfatus & quilibet ſucceſſor noſter in officium Magiſterij aſſumptus, & aſſumendus, poſt ſex menſes à die aſſumptionis in Magiſterium præfato Sereniſſ. Kazimiro Regi & ſuis ſucceſſoribus Regibus Pol. perſonaliter repręſentari & illic pro nobis Commendatoribus & Terris quas habemus in Pruſsia ſibi & ſucceſſorib. ſuis Regib. & Regno Pol. præſtare debitæ fidelitatis, & de obſeruāda præſenti pace, & nūquam petenda abſolutione ſeu relaxatione iuramenti, nec conceſſa uti aut cōcedenda, Iuramentū ac in præfati domini Kazimiri Regis, ſuorumq; ſucceſſorū Regū. Pol. ſiniſtra parte primariū habere locū & ſeſsionē. CVI quidē dn̄o Kazimiro Regi, ſucceſſorib. ſuis Regibus Regno Pol. nos, noſtrosq; ſucceſſores, Cōmendatores, Prælatos, Milites, Vaſallos, & ſubditos, Terrasq; omnes noſtras à nobis nūc poſſeſſas & in poſterū poſsidendas, conquiſitas & conquirendas etiam in Terris paganorū extra Terras Pruſsię dicto dn̄o Kazimiro Regi & Regno Pol. perpetuo connectimus, iungimus, unimus, & inuiſceramus, ea conditione, & reſpectu, ut nos prefati Ludouicus Magiſter noſtri ſucceſſores, Cōmendatores & cōuentus, Prælati, Barones, Milites, Terrigenæ, & perſonæ ſingulæ tam Eccleſiaſticæ quam Sæculares, & omnes Terrę noſtræ atq; homines in illis degentes in Pruſsia ſimus amplius & de cætero cū præfato Ser. domino Rege Kazim. ſucceſſoribusq; ſuis Regib. & Reg. Pol. unum & indiuiduū corpus, una gens, unus populus, in amicitia, fœdere, & unione, nullū aliū poſt Summū Pontif. quā præfatum Kazim. Regem & ſucceſſor. ſuos Reges Polo. pro noſtro capite & ſuperiore recognitum: ita ut teneamur & ſimus obligati nos, ſucceſſoresq; noſtri prefatum dominum Kazimirum Regem & ſucceſſores ſuos Reges & Regnum Pol. ſiue in proſperis, ſiue in aduerſis nunquā deſerere: ſed ſibi & ſucceſſoribus ſuis Regib. & Regno Pol. cōtra omnes hoſtes & aduerſarios ſuos Regni ſui Pol. more aliorum Principum, Prælatorū, Baronum Regni Pol. aſsiſtere: eosq; in guerris & in aduerſitatibus noſtris potentijs adiuuare cōſilijs, auxilijs, & ſuffragijs opportunis. Nec ſine ſuo & ſucceſſorum ſuorum Regum Pol. ipſi quoq; ſine noſtro & Conſiliariorū, Commendatorum, Prælatorum, & Militum noſtrorū Pruſsiæ ſpeciali & expreſſo conſilio, uoluntate, & conſenſu, cum quibuſcunq; perſonis quacunq; præfulgeant dignitate, celebrabimus, ſtatuemus, aut firmabimus aliqua fœdera, inſcriptiones uel cōtractus, publicè uel occultè, per ſe uel ſubmiſſas perſonas: ſed nec nos Magiſter, Commendatores, noſtriq; ſucceſſores bella aliqua contra Catholicos ſiue præfati domini Kazimiri Regis & ſucceſſorum Regni Poloniæ ſpeciali mouebimus conſenſu.

Forma autem iuramenti qua nos Ludouicus Magiſter & ſucceſſores noſtri Magiſtri Sereniſſ. domino Kazimiro Regi, & ſucceſſoribus ſuis Regibus, & Regno Poloniæ iurare tenebimur, talis erit.

EGo LVDOVicus Magiſter generalis Ordinis ſanctæ Mariæ Teuthonicorum, Princeps & Conſiliarius Regni Polon. Iuro, quod ab hac hora, & deinceps fidelis ero Sereniſſ. Principi domino Kazimiro Regi, & ſucceſſoribus ſuis Regibus, & Regno Polon. ei profectum illorum fideliter procurabo, & negocijs Regis & Regni

Regni fideliter conſulam, & ſecreta quæ mihi qualitercunq; communicata fuerint, in eorum detrimentum nulli pandam, pacem inſuper præſentem in omnibus ſuis conditionibus & articulis obſeruabo & cuſtodiam: ſic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Chriſti crux. Item ut per præſentis pacis unionem & fœderis ſingula odiorum & iuramentorum nubila poſsint funditùs euelli, cū præfato Sereniſſ. domino Kazimiro Rege, & Regno ſuo Pol. pro bono pacis deuenimus, & illud inter nos concordauimus, quod EPISCOpatus CVLmeñ. ad Eccleſiā Gnezneñ. redeat, à modo & deinceps præfatæ Poloniæ & Gnezneñ. Eccleſiæ, & ut tanquam principali ſit in omnibus obediens & ſubiecta, de regulari in ſæcularem, fauore & auctoritate Summi Pontificis, ad quod tam nos Ludouicus Magiſter & Commendatores noſtri expreſſum præbuimus & præbemus conſenſum, transferendi: quæ etiam cum ſua diœceſi tam omnibus Caſtris, Ciuitatibus, Oppidis, & munitionibus, uidelicet, Chelmha aliâs Kulmenſch, Lubava aliâs Lubavv, Kurzathnik aliâs Kurnik, Varmbrzeſſno aliâs Fredeke. Et omnibus Diſtrictibus, Nobilibus, Vaſallis, Villis, & pertinentijs uniuerſis ſub præfati domini Kazimiri Regis & Regni ſui Pol. conſiſtet perpetua ditione, patrocinio, & defenſa. Item concordauimus quod VARmieñ. Eccleſia & eius Pontifex pro tempore cum ſuo Venerabili Capitulo Varmieñ. ex nūc, & de cætero cum omnib. ſuis Caſtris, Ciuitatibus, Oppidis, & munitionib. uidelicet Helſzberg, Bronsberg, Vormedith, Serburg, Vartēberg, Reſzchel, Byſſchofſteyn, Alleſteyn, Gekteskath, Melzak, Vartenberg, Franvenburg, & Byſshoysburg cum omnibus Diſtrictibus, Nobilibus, & Vaſallis, Villis, pertinentijs & attinētijs ſuis in præfati domini Kazimiri Regis & ſucceſſorū ſuorū Regū & Regni. Pol. ditione, ſubiectione & protectione cōſiſtent. Et nos Ludouicus Magiſter, noſtriq; ſucceſſores, Commendatores, & Ordo eius ditioni, ſubiectioni, & protectioni expreſſè renunciamus, & omne Ius quod nobis in prædicta Eccleſia, Epiſcopatu, & Capitulo quomodolibet hactenus competebat, in præfatum Sereniſſ. Regem dominum Kazimirum ſucceſſores ſuos hæredes Reges & Regnum plenariè transfundimus, & transferimus per præſentes. Item concordatum & ordinatum eſt ſpeciali noſtra Ludouici Magiſtri, Commendatorum, & conuentus noſtri comprobatione & conſenſu: Quod Venerabilis dominus Vincentius Kielbaſſa Conſiliarius & Secretarius præfati Sereniſſ. domini Regis Kazimiri ad Eccleſiam præfatum Culmeñ. per ipſum dominum Kazimirum Regem nominatus, & ad eandem ſua interceſsione dante Domino promouendus Eccleſiam, & ſedem Pomezanieñ. Epiſcopatus, quamuis hactenus in capite & membris regularem in commendam ad uitæ ſuæ duntaxat tempora per diſpoſitionem & ordinationem habeat Apoſtolicam, & illam cum ſuis Caſtris, Ciuitatibus, fortalicijs uidelicet Prayburh aliâs Reſſenberg, Quedzyn aliâs Marieverder, Biskupiecze aliâs Byſſovvſverder, Kyſſnelcz aliâs Frenſtath, Smenber aliâs Sardzen, & Roſſemberg, cæteriſq; eius Diſtrictibus & pertinentijs obtineat: Ipſamq; in Spiritualibus & temporalibus adminiſtret: Eccleſia prædicta Pomezanieñ. remanente nihilominus in ſuis membris interim regulari, præfato autem Vincentio Kielbaſſa morte abſumpto ad præfatā Eccleſiam Pomezanieñ. regularis perſona noſtri Ordinis in Pōtificem eligetur, & ſubſtituetur, Sanctiſſ. domini noſtri Papæ gratia & fauore acceden. gaudebitq; domini Regis protectione conſiſtens in noſtra & Ordinis noſtri tam religione quam ditione. Item quoniam poſt ſedatos fluctus bellicæ tempeſtatis nulli magis nos primum cōuenit quam Eccleſijs & earum miniſtris compati, & commiſereri, quatinus ſupremus ſedatio uberiorem firmitatem paci cōditæ infundat. Quocirca ordinamus & decernimus & ſtatuimus quatinus omnia Caſtra, fortalicia, Ciuitates, Oppida: Caſtella, munitiones, Eccleſiarum loca, & Villæ: & ſignanter Franvenburg, Vormedith, Vartemberg, Melzak, Lobavv, Roſſemberg, Mariemverder, & Schonemberg, quomodolibet à nobis & noſtris ac præfato Ser. Kazimiro Regi & ſuis poſſeſſa, occupata, & incaſtellata quocunque nomine uocitentur ſuis Pontificibus, Capitulis, Prælatis, Abbatibus, Monaſterijs, & ſignanter Varmieñ. Culmeñ. Pomezanieñ. & Sambieñ. Epiſcopis & eorum Eccleſijs, tam Cathedralibus quam conuentualibus Collegiatis & earum Capitulis, Conuentibus, hoſpitalibus abſque aliqua conditione, diminutione, depactatione, ſolutione, uel arreſto cum omni ſua ſuppellectili, bombardis, ornamentis, & pertinentijs uniuerſis: infrà hinc ad feſtum Natiuitatis S. Iohannis Baptiſtæ proximæ uenturum reddantur uiceuerſa. Omnes inſuper Pontifices, Abbates, Capitula, Prælatos, Præpoſitos, Canonicos, Curatos, & non Curatos, & alios Beneficiatos, qui non ſunt de Ordine noſtro, in eorum loca, Iura, libertates, & poſſeſsiones, quæ & quas ante motā guerrā poſsidebāt, reſtituimus, & tenore præ-

re præſentium reintegramus: exceptis Caſtris & Ciuitatibus prædictis in prædicto feſto S. Iohannis Baptiſtæ reſtituendis. Quod ſi dicti Prælati Sereniſs. domino Regi, aut Ciuitatibus, uel Oppidis ingrati uel ſuſpecti ſint, permittantur, quod permutent, aut Vicarios idoneos inſtituant, aut penſionem honeſtam auctoritatē ſuperioris reſeruandam dimiſſo atq; renunciato titulo ſuſcipiant. Item omnes captiuos in præſenti guerra per nos Magiſtrum, Commendatores, Capitaneos, gentes noſtras, coadiutores, & adhærentes captos, ſiue ſint depactati, ſiue nō, ab omni captiuitate & ſponſione uigore præſentis fœderis abſoluimus, & tenore præſentium relaxamus, quæ abſolutio & libertas per Sereniſſ. Kazimirum dominum Regem, Duces Mazouiæ, & Stolpeñ. Epiſcopū Varmieñ. Capitaneos & Officiales, & omnium eorundem coadiutorum, & adhærentium, quodcunq; nomine uocitentur, nullo excepto, debet præſtari, & impendi, nec depactati aut taxati debent obligari ad aliquam ſolutionem præmiſſam, quæ nondum eſt ſoluta, etiam ſi depactati dediſſent pro ſe de ſolutione aliquā cautionem. Item ordinamus, decernimus, & ſtatuimus, quod omnes Mercatores tam Regni Polon. principaliorum dominiorum & Terrarum eorundem & Epiſcopatus Varmieñ. ſuiq; Capituli, quam Terrarū Pruſsiæ in ditione noſtra & Ordinis conſiſtentes ſint ubiq; in terris, & in aquis tuti & ſecuri, & nullæ eis de cætero moleſtiæ inferantur, nec cogantur niſi ſolitis & ueteribus ſeruatis itineribus & locis ambulare, aut ad aliquam Ciuitatem, Caſtrum, & locum ſub prætextu cuiuſcunq; conſtitutionis uel edicti cum rebus & mercibus ſuis cuiuſcunq; maneriei exiſtant de cætero applicari, præterquam in Kinſzberg, iuxta commendationem deſuper factam, ſuper qua ſpeciales à nobis Literæ emanauerunt. Item quoniam per Mercatorum induſtriam, & rerum uenalium importationem, Reſpub. nobile accipere conſueuit incrementū: Statueñ. decernimus & ſpondemus, quod nulla telonea, depoſita, gabellas, foralia, ſiue quaſcūq; alias cenſuationes locis & perſonis in Terris Pruſsiæ & dominijs eis ſubiectis & cōſiſtentibus imponemus de nouo, aut imponi permittemus, tam in terris quàm in aquis: ſed tantummodo utemur impoſitis. Quod quidem Ser. Kazimirus dominus Rex, ſucceſſoresq; ſui, Reges, Duces, & Epiſcopi præfati in ſuis etiam Terris obſeruabunt. Item ut charitatis & unionis amplior certitudo inter Sereniſſ. dominum Kazimirum Regem, Regnum ſuum Pol. ſubditos & adhereñ. ab una, & nos Magiſtrum, Commendatores, & Ordinem in Pruſsia ab altera partibus iugiter & inconcuſſè perpetuè perſeueret: Statuimus & ordinauimus, quod deinceps & à modo ad Ordinem noſtrum ſanctæ Mariæ Teuthonicorum in Terris Pruſsiæ perſonæ idoneæ & Ordinis capaces etiam ex ſubditis quibuſcunq; Regni Pol. & principalium & dominorum eius aſſumantur: Ita tamen quod nos Magiſter & Commendatores ultra mediam partem de illis aſſumere non teneamur: ad eaſdem quoq; perſonas in diſtribuendis Commendarijs & Officijs Ordinis iuxta medietatem dictam bonum reſpectum habere tenebimur. Magiſter uero eligetur uir magis utilis & idoneus ſecundum Ordinis regulam & inſtituta. Qui cum Princeps & Cōſiliarius Sereniſſ. domini Regis & Regni ſit, non debebit ſine cōmerito, ſcituq; Sereniſs. domini Regis per Commendatores & conuentum de Magiſtratu amoueri. Item ut huiuſmodi pacē perpetuam, unionem & cōcordiam ſub certiori attentione firmitate & robore cuſtodiamus, promittimus ſine dolo & fraude ac ſub onere pręſtiti iuramenti, quod ad nullius hominis uiuentis auctoritatem & poteſtatem, etiam quacunq; dignitate præfulgeat, Papali, Imperiali, Regali, uel Ducali, aut cuiuſcunq; congregationis legitimè, perſonarum Eccleſiaſticarum aut Sæcularium, ad impetrandum præſentis pacis, unionis, fœderis, & contractus, in toto uel parte, expreſſè, manifeſtè, uel occultè, per ſe alium uel alias quaſcunq; perſonas ſubmiſſas Spirituales uel Sæculares, diſſolutionem, reemptionem, caſſationem, & irritationē, recurremus, aut recurſum habere poterimus, aut nos induci, perſuaderi, requiri, uel nobis mandari ad uiolationem præſentis pacis & fœderis per aliquam poteſtatem Papalem, Synodalem, Imperialem, Regalem, Ducalem permittemus, neq; impetrabimus abſolutionem & relaxationem iuramenti pręſtiti, neq; utemur impetrata, aut etiam motu proprio conceſſa, uel cōcedenda. QVOD SI CONTRARIVM FECERIMVS, CENSEBIMVR FIDEFRAGI ET PERIVRI. Itē quod ſubditi Ser. Domini Kazimiri Regis & Regni Polon. ac Terrarum prædictarum undecunq; & cuiuſcunque gradus, ſtatus, & conditionis fuerint, qui cauſa negociationis uel alia, ad Terras quaſcunq; noſtras Pruſsiæ & Ordinis uenerint per ſubditos noſtros & extraneos cuiuſcunq; ſtatus, graduſue fuerint impediri, cōueniri, uel arreſtari non debent. Sed in Regno Pol. & Ducatibus atq; Terris eiuſdem ſi quid actionis habuerint, Actores iuxta Terrarū Iura munici-

municipalia illos conueniant, & querelæ huiuſmodi ſopiantur. Delinquens tamen in loco delicti depræhenſus, & contrahens de contractu recenti in loco contractus poterit cōueniri, ſed ſi de loco ubi contraxit receſſerit publicè uel occultè, coram Iudice ſuo conueniatur. Item ordinauimus. Quod ubicunq; quis repeŕiat ruſticos uel colonos ſuos, qui propter guerras, aut alias ab eo receſſerūt, poſsit eos repetere, qui & ſibi dimitti, & reſtitui debent cum eos requiſierit. Item quod nullus Mercator ſeu alius homo cuiuſcunq; conditionis exiſtat, aut bona ipſius propter delictum ſeu debitum alterius arreſtetur, moleſtetur, turbetur, nec etiam captiuetur. Item ſi Vectores aut aurigæ bona ſeu merces Mercatorum pro precio ducentes telonea ſeu datiarum loca prætererint, ipſi duntaxat in eorum rebus, & equis ſuis proprijs puniantur, & quod præterea bona mercatoria non debent occupari, nec detineri. Item ſi per aliquem ſubditum aut indigenam alicuius noſtrum Inſcriptioni ſeu paci perpetuæ præſenti fuerit in aliquo derogatum & conuentum, ut pote, ſi rapinæ, ſpolia, incendia, uaſtationes, prædæ, uel homicidia, uel aliqua maleficiorum genera in Terris & dominijs noſtris alterutrum perpetrata fuerint & commiſſa, propter ea prædicta pax, unio, caſſari & irritari non debebit, ſed in ſuo robore & firmitate permanebit. Nec propter hoc Pars cuius ſubditus huiuſmodi maleficium commiſerit cenſebitur fore deierans & periurans. Prædicti autem delinquentes & malefactores pro ipſorum exceſsibus per Capitaneos ſiue Officiales utriuſq; noſtrum Iudicialiter punientur, & ad ſatisfactionem plenam & debitam arcebuntur & compellentur. Item promittimus tenore præſentium & ſpondemus in uerbo noſtro, & ſub onere pręſtiti iuramenti, per nos pollicemur, quod ad occupandum Terras, Caſtra, Ciuitates, Oppida, Villas, & quæcunq; loca domini Regis Ducum & Epiſcopi prædictorum & omnium ſubditorum ſuorū ſub eorum ditione conſiſtentium tam Eccleſiaſticorum, quàm Secularium. Quinimò ſi aliquo caſu per quemcunque hoſtem aut inſidiatorem Regis, Ducum, Epiſcopi, & Capituli prædictorum Caſtrum aliquod, Ciuitas uel fortalicium fuerint dolo, fraude, uel uiolentia intercepta uel occupata, aut aliqua loca incaſtellata quod Deus auferat: nullatenus debebimus aut poterimus Caſtrum, fortalicium, Ciuitatē, aut loca ſic intercepta, occupata, uel incaſtellata, etiam ſi ſponte uel ultroneè illius uel illorum nobis offeratur deditio, quomodolibet & ſub quocunq; colore ſuſcipere: ſed tenebimur & aſtringemur ad conquiſitionē & recuperationem cuiuslibet Caſtri, Ciuitatis, & fortalicij in Terris Culmeñ. Pomeraniæ & Pruſsię intercepti & occupati, expugnati & incaſtellati per nos, & noſtras potentias, unà cum potentijs Sereniſſ. domini Kazimiri Regis, dominorū, Ducum, & Epiſcoporum, & Terrarum ſuarum & ſubditorum prædictorum conſurgere, & de manibus hoſtilibus eripere, ac in poteſtatem & ditionem Sereniſſ. domini Regis Kazimiri, Prælatorum, Principum, & ſubditorum prædictorū reſtituere uiceuerſa tenebimur. Item nos LVDOuicus Magiſter Commendatores & Ordo prædicti Caſtra & Ciuitates Sthum, Nouum forum, Chelm aliâs Kulmen, antiquum Caſtrū aliâs Heldennus, Brodnicza aliâs Stroſzberg, Kryſzburg aliâs Dregon, quæ hactenus fuerūt in noſtra poſſeſsione & ditione cum uniuerſis ſuis Diſtrictibus & pertinentijs, ſalua diſpoſitione quo ad Kryſburg ſuperius expreſſa, pręfato Sereniſſ. domino Kazimiro Regi & Regno Pol. aut eorum factoribus et Officialibus dimittere & reſignare cum Villis, Oppidis, cohærentijs, pertinentijs eorum uniuerſis, nihil excipiendo, & dictorum Caſtrorum atq; Ciuitatum præfato Sereniſſ. domino Regi Kazimiro & Regno Pol. aut eorum factoribus & Officialibus infra hinc & feſtum Natiuitatis S. Iohannis Baptiſtæ proximæ uenturum effectualem, liberalem, & expeditam tradere poſſeſsionem, ſiue autem de manibus noſtris & noſtrorum, & ex noſtra ceſsione, ſiue etiam alijs quibuſcunq; modis præfata Caſtra & Ciuitates in manus & poteſtatem domini Kazimiri Regis & Regni Pol. deuenerint, quod per hoc huic articulo, nos Magiſter, Commendatores, conuentus, & Ordo cenſebimur ſatisfacere. Prouiſo & etiam ante omnia ſaluo, ut Sereniſſ. dominus Kazimirus Rex Poloniæ prædictus Ciues & ſub duos Ciuitatum prædictarum benignè ſuſcipiat, & omnem offenſam ex corde illis, nunquam uerbo uel facto ipſam reminiſcendo, dimittet, & de bonis ac uita illos per ſpeciales ſuas Regias literas in manibus noſtris tradendas aſſecurabit. Iura eorum, libertates, & immunitates antiqua ex antiquis duntaxat confirmando. Quod idem & nos Ludouicus Magiſter, Commendatores & Ordo de Ciuibus & ſubditis Ciuitatum Holand, Baſſenheym, Myedenburg, & Molicze facere tenebimur. Quarum etiam Ciuitatum Holand, Baſſenheym, Myedenburg. Molhyrzen, & cameratuum Bordeyon præfatus Sereniſſ. dominus Kazimirus Rex & Regnum Polo. tenebitur nobis Magiſtro, Commendatoribus

toribus & Ordini noſtro infra hinc & prædictum feſtum Natiuitatis S. Iohannis Baptiſtę liberam, realem, & expeditam dimittere poſſeſsionem, exceptis ſex Villis Diſtrictus Holand, & quinque Villis Oppidi, & Diſtrictus Molhuzeñ. quæ ſuperius ſunt nominatæ. Volumus autem quod omnes uenditiones, donationes, alienationes, libertationes, & Inſcriptiones inde & ſuper Oppidis, Villis, Caſtris, quæ nos Ludouicus Magiſter Commendatores & Ordo, dicto domino Sereniſſ. Kazimiro Regi prout ſupra aſsignare tenemur, huiuſmodi guerris durantibus, quouis modo factæ, ſint caſſæ, irritæ, & nullæ, quas & ſic ex noſtra certa ſciẽtia caſſamus, irritamus, & annullamus. Item ordinauimus, quod omnes profugi, ſpoliati, & exules, militares uidelicet Nobiles & Terrigenæ tam de Regno Pol. Ducatibus, dominijs, & Terris præfati Sereniſſ. Principis Kazimiri Regis & Regni ſui, & Epiſcopatus Varmieñ. quam de Terris Pruſsię & Ordinis prædicti quibuſcunque, poſsint redire ad propria, & de bonis ſuis dimiſsis diſponere pro beneplacito ſuę uoluntatis, ad quorum quietam & plenam poſſeſsionem tenebimur illos & proximiores illorum admittere & defendere admiſimus. Non obſtañ. quod huiuſmodi bona eorum per nos alijs quibuſcunque perſonis ſint ad uitam, aut ad tempus, uel in perpetuum, obligata, donata, uel inſcripta. Quas quidem obligationes, donationes, uenditiones, & inſcriptiones caſſamus & irritamus reuocamus & annullamus, nulliusq́ roboris eſſe uolumus per præſentes. Tenebimur quoque nos LVDouicus Magiſter, Commendatores, & ſucceſſores noſtri illos habere in gratia & fauore, nec unquam uerbo aut facto eorum reminiſci hoſtilitatis, nec de illis unquam aliquam ſummæ ultionem, per nos uel ſubmiſſam perſonam, publicè uel occultè, directè & indirectè, aut quouis quæſito colore: quibus etiam plenam damus licentiam de Terris & dominijs noſtris ad Terras Regni Principatuum & dominiorum prædictorum rationẽ incolatus ſe transferre, & bona ſua mobilia & immobilia uendere, & commutare, & de eis liberè diſponere pro ſuo arbitrio, beneplacito, & uoluntate. Ciues etiam utriuſq́ partis qui de Ciuitatibus uel Oppidis expulſi, uel banniti fuerant, aut alias ab eis receſſerant publicè uel occultè, debent ad illos, & ad illa ire, & admitti. Bona quoq́ eorum quæ ante inchoationem huius dietæ uendita uel donata alijs non ſunt, debent eis reſtitui. Et ſi ad domos uel bona uendita aut donata redditum habere uelint, datq́ precio per emptorem expoſito, aut quod pro donatis per Conſulatum loci taxabitur, reſtitui debẽt eiſdem, ſaluo etiam eo: Quod poſſeſsiones in ędificijs, uel alijs oneribus occaſione dictorum dominiorum, uel bonorum expoſuerunt, quod ſimiliter iuxta dictamen Conſulatus loci reſtituere debent, antequam huiuſmodi domus ipſis uel bona reſtituantur. Item ut præſentis pacis, fœderis, & unionis concluſio abundantiori cautela cuſtodiatur per nos Magiſtrum, Commendatores, & Ordinem omnes Epiſcopos, Commendatores, Vicecommendatores, Aduocatos, Milites, Nobiles & cæteros Magiſtrat. & Official. in Ter. noſtris Pruſ. obtineñ. Item Magiſtri Conſulum, Conſules Ciuitatum noſtrarum Kunſzberg, Knerpavv, Lembenycht, Holandt, Noyderburg, Paſſenhein ac omnes & ſinguli fratres Ordinis militares Pruſsiæ iurabunt pacem præſentem ſeruare inuiolabiliter, & inconcuſſè, nec ei contrauenire quacunque occaſione, nec diſpenſationem uel relaxationem iuramenti petere, renunciando omnibus exceptionibus tam iuris quam facti, maximè, quod cauſa metus perditionis omnium bonorum, aut abſq́ conſenſu ſedis Apoſtolicæ, cui ordo immediatè ſubeſt, ſeu quod non uocatis Magiſtris Almaniæ & Liuoniæ, & abſque eorum ſcitu, uoluntate, & conſenſu, & contra Statuta & conſuetudines Ordinis præſens concordia & unio celebrata & acceptata ſit, & alijs non obſtantibus quibuſcunque. Item ut huiuſmodi pacem perpetuam & concordiam ſub certiori tenore, attentiori firmitate & robore in omnibus ſuis capitulis, cõditionibus, articulis atq́ punctis cuſtodiamus & ſeruemus: Et ut pax ipſa fœdus & unio ab omni ſuſpicionis genere ſit circumſcripta, pro illius ſubſiſtentia & robore adijcimus. Quod Sereniſſ. dominus Kazimirus Rex Pol. & nos Ludouicus Magiſter, Commendatores, Conuentus & Ordo per noſtros hincinde factores & procuratores quos in ſolidũ, & irreuocabiliter præſentium tenore conſtituimus, Venerandum uidelicet patrem dominum Iodocum Epiſcopum Ozilieñ. Ordinis procuratorem generalem, & Magnificum, Venerabiles, Egregios, Nobiles & circumſpectos uiros Iohannem de Oſtrorog, Militem utriuſq́ Iuris Doctorẽ Caſtellanũ Miedzyrzeceñ. Magiſtrum Sandiuogium Theologię profeſſorem Præpoſitum Monaſterij Klodatieñ. Ordinis Canonicorum regularium, Antonium de Furliuio decretorum Doctorem Cameræ Apoſtolicæ clericum, Andreã de ſancta cruce, Antonium de Kaſarcilis ſacri palatij Apoſtolicæ Aduocatos, Bartholomæũ Kielbaſſa

Canonicum Gneznen̄. Magiſtrum Henricum, Gurdeman Decanum Eccleſiæ S. Andreę Colomien̄. procuratorem cauſarum, Magiſtrum Fabianum Hanco decretorum Doctorem Canonicum maiorem & Scholaſticum S. crucis Vvratislauien̄. Eccleſiarum coram ſummo Pontifice domino noſtro Sanctiſs. Papa confitebimur, profitebimur, recognoſcemus, & quilibet noſtrum profitebitur, & recognoſcet præfatam unionem, fœdus, pacem, & concordiam Nos ſpontaneè, liberè, ſyncera uoluntate ſine dolo & fraude celebraſſe, ordinaſſe, confeciſſe, & conſumaſſe. Et omnes articulos, capitula, modos, & ordinem quibus pax ipſa & concordia confecta, conſumata, & regulata eſt, ad præfati Reuerendiſs. domini patris Rudolphi Epiſcopi Lauentini Apoſtolici Legati exhortationem, perſuaſionem, & mediationem, & de noſtra mente, ſcitu, uoluntate, conſenſu & beneplacito ultroneis proceſsiſſe. Inſtabimusq́; , petemus, laborabimus, inſtare, petere, & laborare debemus, & tenebimur ſine dolo & fraude quatenus ſummus Pontifex dominus noſter præſentem unionem, fœdus, pacem & concordiam per interpoſitionem ſui ſpecialis decreti, de certa ſuæ ſanctitatis ſcientia emanandi, et per Literas Apoſtolicas ſiue bullas in omnibus ipſius articulis, capitulis, modis, ordinationibus, atque punctis acceptet, ratificet, gratificetur. Et ad perpetuam rei memoriam confirmet, pœnam quoque & cenſuram ad quam nos ſummitimus adijciet, & apponet in præſentis pacis, unionis, & fœderis uiolatorem & tranſgreſſorem & contrariatorem cum ſuppletione defectuum, ſi qui ſunt in præſenti fœdere, ordinatione, & Inſcriptione comiſsi, & cum derogatione Statutorum & conſuetudinum. Ordinis etiam Iuramento firmatorum, aut auctoritate Apoſtolica uel Legatorum eius, uel quacunq; alia confirmatorum, quibus fortaſſe caueretur, quod in magnis & arduis rebus Ordinis, uocatio & conſenſus Magiſtrorum Almaniæ & Liuoniæ debeat interuenire, ac etiam cum caſſatione allegationis metus, quæ per nos Magiſtrum, Commendatores, Conuentum & Ordinem prætendi poſsit, cum ad pacem præſentem conficiendam aduocationem Reuerendiſs. domini Rudolphi Epiſcopi Lauentini Legati Apoſtolici ſponte uenerimus, & in ſingulos tractatus, conditiones, & concluſiones pacis tanquam nobis proficuos & utiles noſtrum ultroneum præbuerimus conſenſum. Quam quidem concordiam, unionem, & fœderis perpetui concluſionem, Nos Frater Ludouicus de Erlichhauſen Magiſter generalis, cum Commendatoribus. Conuentu adiutoribus adhærentibus & ſubditis noſtris, de certa ſcientia, in omnibus eius articulis, conditionibus atque punctis approbamus, acceptamus, & præſentium tenore pro ſubſiſtentia perpetua emologamus, ſaluis alijs quæ contra præſentis pacis & unionis ordinationem eius articulos, conditiones, capitula non ſunt, noſtris & noſtri Ordinis iuribus, libertatibus & priuilegijs. Quæ præfatus Sereniſs. dominus Kazimirus pro ſe & ſucceſſoribus ſuis Poloniæ Regibus approbat & confirmat. In cuius rei teſtimonium præfati Reuerendiſs. D. patris D. Rudolphi Epiſcopi Lauentini ſedis Apoſtolicæ Legati, ac noſtrum, Magiſtri generalis Sigilla, cum propriæ manus eiuſdem domini Rudolphi Epiſcopi & Legati, & Notariorum publicorum ſubſcriptione ſunt appēſa. Et nos Frater Henricus de Plauen hoſpitalarius ſupremus & Capitaneus in Prayſchenmarkt & Morug. Vilhelmus de Pingen Commendator in Oſterrode, Vlricus de Kinsberg in Ilavv, Vitus de Gych in Brandenburg, Iohannes de Narbe, Ziffridus Vlach de Schauarczburg in Balga, Georgius de Ranuung in Rein, Vlricus de Otemberg in Licke Capitanei: Stephanus de Stuothberg Vicecōmendator in Keneczberg, Vlricus de Zolendorff, & Vilhelmus Geyer in Lochſteth et Schokē Caſtrorū, puiſores: Iohānes de Klauczeyn, Iohannes Stertuncz, Balthaſar Nykierzycz, Iohannes de Lako, Nicolaus Sperlink, Caſper Materne, Pruſzke de Huer, Bartholomæus Rauoſczke, Georgius de Bole, Mattheus de Dornyk, Nicolaus de Grebin Nicolaus Kyſzkiol, Guntherus de Hozendorff, Hieronymus de Hogendorff, Iohannes Tholke, Nicolaus Raſchavv, Iohannes de Dyuon, Mattheus de Lethen, Iohannes Przebendorski, Michaël de Hermanhayn, Oſualdus de Sparuyn, Ludouicus de Epingen, Marcus de Federavv, Thomas de Berthlzin, Georgius Portegal, Rugelhardus Roppe, Martinus de Pokarben, Sigiſmundus de Freuen, Iacobus Gvvanth, Arthvvicus Domenhavv, Iohannes Thimonis, Ambroſius de Borebamth, Philippus Vayſel, Iohannes Bandyn, Guntherus de Lanvv, Nicolaus de Northenthoſen, Matthias Rokothe, Iohannes Zeleger, Michael Hundyrtmarg, Mattheus Kolthaſſe, Petrus de Thyrenberg, Thomas Lenharth, Nicolaus Layſſreuange. Nos etiam ciues Ciuitatum & Oppidorum, uidelicet antiqua Knyepavv, & Lambenycht, Koniczsberg, Bartenſtein, Velavv, Kaſtenburg,

Heyligen-

Heyligenbeil, Fredelanth de Schipemffil, & Nicolaus Dei gratia Epiſcopus & Capitulum noſtrum Eccleſiæ Zambien. promittimus & ſpondemus, quod Venerabilis & Magnificus Frater Lodouicus de Erlichauſen Magiſter, & ſui ſucceſſores Ordinis noſtri, Magiſtri generales, ſinguli, præſentem concordiam & perpetuum fœdus, pacem: atque conuentionem cum Sereniſs. Principe domino Kazimiro Rege Polon. Regno ac ſibi inuiſceratis, Prælatis, Principibus & ſubditis uniuerſis mutuam, concluſam, & firmam cuſtodiam attendent, implebunt, & obſeruabunt. Nos quoque omnes & ſinguli prædicti ipſam cuſtodiemus, attendemus, obſeruabimus, & implebimus in omnibus ſuis conditionibus, articulis atque punctis. Et in euidentiā præmiſſorum literam præſentem Sigillorum noſtrorum ac Bulla Conuentus & Ordinis de ſpeciali Magiſtri generalis atq; fratrum omnium & Conuentus conſenſu appenſione ordinauimus roborari. Actum & datū in Thorun anno Domini 1456. indictione 14. die uerò Dominica decimanona menſis Octobris, hora tertiarum de mane uel quaſi, Pontificatus Sanctiſs. in Christo patris domini & D. noſtri Pauli diuina prouidentia Papæ ſecundi, anno ipſius tertio. Præſentibus Venerabilibus uiris Egregijs, Strenuis, Nobilibus & Spiritualibus domino Paulo de Glouina Decano Cracou. Petro de Pnyeuy Præpoſito Vvladislau. & Canonico Gnezñ. Iacobo de Schadek decretorum Doctore Præpoſito Præmislieñ. & Iohanne Dlugoſz Cuſtode Vislicieñ. Canonicis Cracou. Henrico de Opporovv utriuſque Iuris Doctore Archidiacono Gnezñ. Matthia Raczyanſz, Vinkler decretorum Doctoribus Paulo de Panczlouicze, Iohanne Hoſſeman, & Matthia licentiatis in decretis, Iohanne Stankonis medicinæ Doctore Canonico Vvratislau. Bernardo de Czmenberg & Schonemberg in Kulmenhaldenſz de Straſzberg, Iohanne Skaski in Frandensburg & Melzak, Georgio de Sflyuyen in Illavv & Vonſdorvv Capitaneis: Iohanne Schiling, Iohanne Thimonis, Philippo Veyſſel Nobilibus de Schambia, Iohanne Folmar, Michaële Tronymer, Nicolao Koſſchelin, Luca Reychenſen Conſule Ciuitatis Vvratislau. & Nicolao Hermanni beneficiato in Eccleſia Parochiali Vvratislau. & quam pluribus alijs fide dignis teſtibus ad præmiſſa uocatis ſpecialiter & rogatis. Et ego Rudolphus Dei gratia Epiſcopus Lauentinus Sacroſanctæ ſedis Apoſtolicæ & Sanctiſs. D. noſtri D. Pauli diuina prouidentia Papæ ſecundi, ad Germaniam Legatus miſſus præfatus, Quia præmiſſa omnia tractaui, concordaui, & dum per partes acceptarētur, emologarentur, & iurarentur, interfui: Ideoq; pro meliori euidentia ac teſtimonio hic me manu propria ſubſcripſi huiuſmodi concordiam & fœdus approbando, atq; ratam & gratiam habendo, Lauentinus Epiſcopus manu propria. Et ego Iohannes Eyich de Attēdarijs Clericus Colonieñ. diœc. Apoſtolica & Imperiali auctoritatibus Notarius, præfatiq; Reuerendiſs. in Chriſto patris & domini dñi Rudolphi Epiſcopi Lauantineñ. & Legati Apoſtolici, ac coram eo ſcriba. Quia præinſertis concordiæ & perpetuæ pacis & articulorum & capitulorum in eadem concordia expreſſorum publicationi & inſinuationi Partium hincinde concordiæ acceptationi, & emologationi, exceptioni, renunciationi, ꝑmiſsioni, & iuramenti præſtationi, omnibusq; alijs & ſingulis præmiſsioni dum ſic ut præmittitur per præfatum dominum Reuerendiſs. D. Rudolphum Epiſcopum Lauentinum & Legatum Apoſtolicum, ac coram eo, & per Sereniſs. Principem D. & D. Kazimirum Regem Pol. &c. & ſuos ex una, ac Magnificum D. Ludouicum de Erlichhauſen Magiſtrum generalem Ordinis beatæ Mariæ Theutonicorum, & etiam ſuos ab altera partibus, agerentur, & fierent, una cum prænominatis teſtibus præſens interfui. Eaq; omnia & ſingula prout in prætactis concordia & articulis continetur fieri uidi & audiui. Ideoq; præinſertas Literas concordiæ & perpetuæ pacis cum earum articulis & capitulis manu alterius, me aliunde legitime occupato, fideliter ſcriptas atq; cōfectas, ſubſcripti, publicaui, & in hanc publicam formam regredi, ſigno & nomine meis ſolitis & conſuetis, una cum dicti Reuerendiſs. domini Legati, Magiſtri generalis, & Commendatorum prædictorum, Sigillorum appenſionibus, ac cum Notarijs infraſcriptis ſignaui in fidem & teſtimonium omnium & ſingulorum præmiſſorum rogatus & requiſitus. Et ego Stanislaus Franke de Rakouicze Clericus diœc. Vvladislauieñ. publicus Imperiali auctoritate Notarius ut ſupra. Et ego Paulus Iohannis de Geſſoue clericus diœc. Gnezneñ. publicus Imperiali auctoritate Notarius, &c. ut ſuprà.

Oratio ad Diuum Paulum Summum Pontificem, nomine Maieſt. R. pro ratificanda pace perpetua habita.

BEatiſsime pater, & domine gratioſiſs. Fidelium omnium paſtor & rector, facturus apud tuam Maieſtatem, & hunc Reuerendiſsimorum patrum dominorum Cardinalium inſignem cœtum nomine Sereniſs. Principis domini Kazimiri Dei gratia Regis Pol. Magni Ducis Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ domini & hæredis uerba, & iuſsiones tuæ ſanctitati expoſiturus, circumſpiciens: non commoueri, non denique fluctuare animo meo non poſſum, magnopere mecum reputans, quàm maximum, et quàm ampliſsimum munus mihi mandatum ſit: quanquam hoc tempus, hæc dies, hic locus, uirium quam alium qui ego ſum, dicendi nempe peritũ deſideret, cui & amplior ubertas ſermonis, & feratior contingit libertas ingenij, mihi etenim hac in eminentiſsima frequentia, hoc in ampliſsimo collegio, apud tuam ſanctitatem nunquam alias uiſam, apud uicarium Chriſti peroranti, mens atq; animus contrahit ſtuporem. Quis enim eſt tam facundę atq; uiuacis memorię? quis tanta ingenij, ac dicẽdi polleat facultate, qui in hoc pulcherrimo cõſeſſu, & huius frequentiæ corona, dignitatẽ & excellentiam tuam metuendo, non fiat hebetior? nõ fiat obtuſior? Te tamen ſciens clementiſsimũ, ſagaciſsimum, & eruditiſsimum, & uerum noſtræ religionis parentem, in ſingulos etiam fauore propenſiore, ac beneuolentia multa propiciũ, animũ reſumo, qui me nõ tantũ firmat, ut fidenti & quieto animo dicam, ſed etiã prouocat, & impellit, uehemẽterq; cogit, ut magna & hilari mente aggrediar, apud diuinas aures tuas benigniſsime acceptum iri, quod quicquid dixero confidens, & eò minus poſſum ingenio, & magis mihi, & ignorantię meæ paſſurum non ignoro, præſertim cùm non meo, ſed præfati Sereniſs. domini Principis Kazimiri Regis auctoritate & nomine mihi incumbat dicendum, quem tua ſanctitas, etiam dum illam minor habere: ſtatus: & deinde in hac tua ad ſummum ſacerdotium diuina q; humana euectione, ſacra fœlicis recordationis domini Eugenij papę quarti prædeceſſoris, & auunculi tui imitata ueſtigia, peculiari animo fouit, extulit, & dilexit: ac ſuos & Regni profectus ſui & commoda ſingulari ſtudio & cura promouit, & procurauit, ipſeq; Illuſtriſs. Princeps dominus Kazimirus Rex Pol. pręfatus, q; primũ te Culmeñ. dignitatis Apoſtolicę fauore diuino, & patrum conſcriptorũ uniformi et mirifico conſenſu, diuinis trahentibus meritis cognouit ſublimatũ, uniuerſæ primum Reipub. Chriſtianę maximis hactenus impreſsionibus barbarorum uexatæ, deinde ſuis, & Regni ſui, & dominiorum ſuorum reb. optimè ĩperare cœpit: poſtquam te ſciebat natura, ingenio, atq; uirtute, & tam optimarum artium ſtudio, quam innocẽtia excelluiſſe: pro fidei quoq; & religionis noſtræ incremento, et populi Chriſtiani libertate uendicanda, magno ſemper animo, magnoq; zelo flagraſſe. Quapropter Illuſtriſs. ipſe Rex tantis bonis, & ſupernæ tibi collatis, & à natura ingenitis in uniuerſum catholicum Orbem in ſuum quoque Regnum principatus & dominia redundantibus, & redundaturis, ſingulariſsimo zelo uelut deuotiſs. filius affectus, & per Oratorum ſuorum ex bonis & neceſſarijs reſpectibus hactenus miſſorum ſanctitati tuæ publicam obedientiam uerbis, non præſtitit: rebus tamen ipſis, & operibus te coluit, & recognouit, te uicarium unicum, & indubitatum ſummi Dei in terris tenuit, reputauit, & credidit. Iuſtiſsimis etiam tuis tam exhortationibus quam mandatis obedienter paruit. Requiſitus ſiquidem tuæ ſanctitatis Literis, & deinde Reuerendiſs. in Chriſto patris domini Rudolphi Epiſcopi Lauentini tuæ ſanctitatis ad Germaniam Legati & Oratoris ſermonibus & Literis, quatenus bellum atrox & diuturnum cum Magiſtro & Ordine Cruciferorum ordinis ſanctæ Mariæ Theuthonicorum hoſpitalis Ieroſolimitani hactenus continuatum, dirimeret, & ſibi à bellorum ſtridore temperaret (quamuis armis, & potentia, fauore hominum, inſuper & ſucceſſuum fortunæ ſe ſciret multo ſuperiorem, & penè iam uictorem) monitis tamen tuæ ſanctitatis, & imperio, potius quam ſuæ fœlicitati & ſucceſsibus differendum & auſcultandum duxit: & ad dietam ſuper plantanda pace pro die prima Septembris apud Thorun per dictum dominum Rudolphũ Legatum indictam perſonaliter aduenit: ſicq; adueniens ſe in conditiones æquas pertrahi conſenſit. In cuius quidem pacis ordinatione & tractatu dominus Rudolphus Epiſcopus Lauentinus, caſtè, ſyncerè, integrè, inter Partem utramq; duobus prope menſibus uerſatus, fructum eſt ampliſsimum ſuę miſsionis conſecutus: Tantam nimirum de ſe uirtutem, tantam induſtriam exhibens, quantam in terris omnibus, qui rem hanc fuêre aggreſsi, neq; uidere, potuimus, neque ſentire. Talem inſuper in pace componenda, talem in dirimendis difficultatibus,

talem

talem in diſſoluendis nodoſis diſceptationibus talem in admonendo, talem in perſuadendo geſsit, ut Parti utriq; gratiſsima fuerit eius fides, modeſtia, & integritas. Cuius modeſtiæ & integritatis ſignũ hoc uel pro maximo documento tua ſanctitas accipiat, Quod ſingula dona quibus à Sereniſs. domino noſtro Rege honoratus erat, recipere conſtantiſſime recuſauit. Et quamuis ab inſignibus, & grauibus uiris à Rege ad illum ea cauſa deſtinatis ſolicitaretur, ut ex donis ipſis aliqua ſaltem grata accipere in animum induceret: iterumq; atq; iterum ne quicquã uexatus: aſpernatus tamen omnia, et expeditionis frequentem inſtantiam, & petentium dignitatem repulit. Itaq; Pater beatiſsime nomine prædicti Illuſtriſs. Regis noſtri, Prælatorum, Principum, et omnium ſubditorum ſuorum, quos ambitus Regis Polonici continet, maximas tuæ ſanctitati, quemadmodum iuſtum et condignum eſt, gratias agimus, maiores habemus, quamuis illas ſatis & ornatè agere nullatenus poſſumus, agit, & Venerabilis Magnificusq; uir dominus Lodouicus de Erlichauſen magiſter generalis Ordinis prædicti, cum Sereniſs. Rege domino noſtro et Regno perpetuo fœderatus, & unitus, agunt, & Præceptores, ſubditiq; ſui, tuo fauore, tuo beneficio in dudum exulantem pacem reducti. Sed neq; ſolum Illuſtriſs. ipſe Rex Pol. ſuiq; optimates ſubditi & Proceres, prædictusq; Magiſter generalis & Ordo, uerum uniuerſæ uicinæ nationes & populi tuæ ſanctitati gratias immortales ferre geſtiunt. Nec eſt ex tot linguis & populis, qui non probet, qui non laudet, qui miris laudibus non efferat, qui te beato æuo & gloria immarceſcibili perfrui non optet: qui populum Catholicum maxima lætitia affeciſſe, & in ſingulos pacem diffudiſſe non dicant, non ſentiant: quæ illam generalem ſtudiorum, illam bellorum perniciem ſuſtulit, extinxit, & pacem cũctis deſiderabilem æquis conditionibus perfecit: quam perficere ſine te nemo alius potuit. Cum autem is Pontifex & Legatus iocundiſsimam pacis amœnitatem tua auctoritate & nomine confecit, diſiunctiſsimos populos odijs propè maioribus certãtes, quàm uiribus ad pulcherrimam et uniformem identitatem reduxit (quorum ſolidum glutinũ Magiſtri & Ordinis Oratorum nos cõcomitantiũ, noſtriſq; precationib. fauentiũ coram teſtatur conſpectus) eum inquã hominem, uel ut uerius dicamus, terreſtrẽ pacis angelũ, ſumma fide, ſumma probitate cõtinẽtiæ, innocentia, puritate, nobiliſsimis quoq; moribus, Partis utriuſq; beneuolentiã & exiſtimationẽ cõſecutũ, tua ſanctitas charum habeat, & ſublimem: quemadmodũ dignus & meritus eſt, precamur, decoret, pacemq; confectã, pro ſolidiori illius ſubſiſtentia, ſua auctoritate, ſuiq; apoſtolici interpoſitione decreti approbet, & in ſingulis ſuis cõditionibus & articulis (id enim Pars utraq; depoſcit, precatur, & deſiderat) ſuis Literis confirmet.

Rex aũt clariſsimus noſter, dudumq; tibi & ſedi apoſtolicæ deditiſsimus, præſtitam tibi alias obedientiã iterũ atq; iterũ præſtat, & innouat. Teq; unicũ, ſummũ Pontificẽ, uniuerſaliſq; Eccleſiæ uicariũ indubitatũ Ieſu Chriſti per nos humiles Oratores ſuos profitetur, & recognoſcit. Rogans humiliter & deprecans ſanctitatẽ tuã, ut ad defenſionẽ catholicorũ, exterminiũ barbarorũ, atq; in augmentũ religionis, quo cœpit zelo & ſtudio, intendat, ipſum Regem, Regnum ſuum, & Illuſtriſsimam coniugem ſuam, natos, Prælatos, Principes, & ſubditos: ſingulariter quoq; præfatũ dominũ Ludouicũ Magiſtrũ & Ordinẽ ſuum, principatus, & dominia ipſorum habere uelis ſingulariter recommiſſos, qui ſe tuæ ſanctitati, omniaq; ſua, beneuolos & deuotiſsimos exhibent, tuæ quoq; fidei & obedientiæ ſe ſubmittunt, grato & prono animo facturos ſingula quæcunq; ſpectare uiderint in tuæ ſanctitatis & ſacroſanctæ uniuerſæ Eccleſiæ honorem, ſtatum, beneplacitum, & augmentationem: ad laudem indiuiduæ Trinitatis, tuæq; beatiſsimæ ſanctitatis.

Et quanquam Priuilegium Breſten. pacis ex reuerſalibus Literis in Theſauro exiſtentibus præſenti communi Priuilegio aſcriptum fuerit, continens conditiones dictæ Pacis eas, quæ infraſcriptæ ſunt: Tamen quia ſcribuntur puncta & conditiones in uno, quæ non continentur in altero: Idcirco NOS ALExander Rex articulos eiuſdem PACIS BReſteñ. ex Priuilegio Ducatuum Mazouiæ ſumptos, in omnem euentum, ac communem ſubditorum noſtrorum inſtructionem decreuimus ſupraſcriptis aſſcribendos, ſicut ſequitur.

IN primis per prædictos dominos Regem & Duces Pol. Terras Lithuaniæ, Samogitarum, Ruſsiæ, Mazouiæ, & Stolpeñ. & alias dominiorum ipſorum, & ſubditos ab una: & prædictum Magiſtrum generalem & Ordinem, Terras & ſubditos ipſius, tam in Pruſsia & Almania, quam Liuonia & noua Marchia parte ex altera: omnes diſſenſiones, controuerſiæ, & damna inter Partes hincinde facta dimiſſa & totaliter ſopita debent eſſe. Ne illorum de cætero aliqua mentio, aut memoria, & ſignanter in querelis, aut in detractione Partium aliqua coram quibuſcunque perſonis habeatur, aut fiat: Sed nec una Partium ad inſtantiam alterius ſuggeret, conſentiet, auxilium dabit & fauorem publicè uel occultè, & quantum in ea parte fuerit, delationes & detractiones huiuſmodi fieri non admittat, ſed potius prohibebit. Item quod omnia bona Eccleſiarum Gnezneñ. Vvladislau. Ploceñ. Poſnañ. Prælatorum, Abbatum, Monaſteriorum, Conuentuum, & aliarum quarumcunq; perſonarum Sæcularium & religioſarum, quæ ſunt in Terris Ordinis ſita, debent circa Iura omnia tàm Eccleſiaſtica, quàm Sęcularia, & omnes antiquas cōſuetudines, quæſtus, decimas, Caſtra, Villas, prædia, Curias, & alias utilitates, emolimenta, & prouentus, quibuſcunq; nominib. nuncupentur, cōſeruari, nec aliquibus nouis cōſuetudinibus ſeruitijs & oneribus aggrauari. Quodq; eadem bona non alienentur, nec pro eorum alienatione inſtetur per Partes, ſine conſenſu Prælatorum ſpeciali. Omnes aũt cenſus, decimas, prouentus & alias obuentiones qualeſcunq; in Terris Ordinis conſiſtentes, quos & quas Magiſter & Ordo prędictis Reuerẽdiſſ. patrib. dñis Archiepiſcopo Gnezñ. Vvlad. & Ploceñ. Epiſcopis, alijsq; Prælatis Sæcularib. et Regularib. Regni Pol. per biennium ſubleuauerat, plenè & integrè reſtituant, & reſtitui faciãt: medietatem infra hinc ad feſtum Purificationis Mariæ: Reliquam aũt partem ad feſtum Paſchæ proximè nunc uenturum in Ciuitate Thoruneñ. Item de Limitibus Ducũ Mazouiæ hoc ſtatuimus, quia remanere debent circa Literas quas habent. Et ſimiliter qui in Literis noſtris & Ordinis ſuper eiſdem Limitibus continentur, & ubi in Literis limites deſcripti non fuerint, ad eoſdem firmandos pręfati Duces ſuos Conſiliarios deſtinare debent, ſimiliter & Ordo. Quę uerò Partium euidentiori teſtimonio, uel alijs legitimis probationibus ſuos limites probauerit, & ſuas eſſe granicies docuerit: hæc remaneat circa ipſas. Et in caſu quo utraq; Partium granicies & limites legitimis probationibus probare non poſſet, ſtabit in optione Magiſtri, an uelit iurare pro eiſdem graniciebus uel dominum Ducem admittere ad iuramentum pro eiſdem. Cum Duce autem Boleslao limites alias ut prius facti, pro quibus non eſt diſcrepantia, renouentur. Item Terræ Samogitarum & Sudorum propter bonũ pacis debent apud nos & Regnum Pol. ac Ducatum Lithuaniæ ſub limitibus ſupraſcriptis remanere perpetuè & in æuum. Item à fine limitum Ducum Mazouiæ incipiendo à flumine Lyk, & uado dicto Kamyonibrod, qui iacet in ſuperiori parte eiuſdem fluminis Lyk, altius quam iſti lacus Brayuo, Thoczylovv: & ab illo directè eundo per ſolitudinem uſq; ad locum qui dicitur Rohoth, ita quod medietas eiuſdem lacus remaneat in Terris domini Ducis Lithuanię, & reliqua medietas in Terris Ordinis, & ab illo lacu directo tramite per deſertum uſq; ad quandam arcam dictam Mernusk, et à Mernusk eundo directè uſq; ad lacum qui uocatur Dvviſchicz: Ita tamẽ quod idem lacus remaneat totus in parte Ordinis: Et ab eo lacu quo directius iri poteſt ad ortum ſeu ſummitatem fluminis dicti Lepnicza (per) eundem fluuium deſcendendo uſq; ad conſumationẽ eius, ubi intrat in fluuiũ Scheſchupa, procedendo per ſolitudinẽ uſq; ad rippã fluminis Memel, & ex oppoſito fluminis dicti Svvyanta, ubi idem fluuius Svvyantha intrat fluuiũ Memel prædictũ: Et hoc quo ad Terrã Sudorũ, tandem (per) fluuiũ ſurſum aſcendendo per duo milliaria, & ab illo loco (per) illum fluuiũ deſcẽdendo, tranſeundũ eſt per ſolitudinem quo directius iri poteſt uſq; ad fluuium Iura: Relinquendo fluuiũ Memel in ſiniſtro latere ubiq; per duo milliaria, Et dictum fluuiũ Iura aſcẽdendo unũ milliare, A' quo loco Iura fluuius deſerendus eſt, et tranſeatur per ſolitudinem, relinquẽdo fluuios Memel, & Ruſsna lacum qui dicitur Hap, et Caſtrum Memel in Samagitto Klupedo appellatum, undiq; à ſiniſtro latere per tria milliaria: & ſic tranſeundum eſt uſq; ad littus Maris ſalſi. Et hæ ſunt granicies Terræ Samogitarum & Pruſsiæ. Inter Liuoniam uero, Samogitiam, & Ruſsiam limites ſunt incipiendi à flumine dicto Helge, ubi dictus fluuius intrat mare, per eundem fluuium aſcendendo ſurſum ad antiquos limites inter Samogitiam, Lithuaniam, Ruſsiam ab una, & Liuoniam ab altera partibus, tentos & obſeruatos. Non tamen ad illos limites qui ſignati ſunt eo tempore quando Ordo Terram Samagitarum tenuerat, ſed ad illos qui antiquitus inter Terras prædictas ſunt ſeruati. Item datia ſiue exactio Funtovvczol ſuper quæ priſcis tempo-

temporibus & hactenus controuerſia inter Magiſtrum & Ordinem, ac Mercatores Ter-
rarum Regni Pol. uertebatur, & ſemper pendebat ex certis cauſis indeciſa, talem poni-
mus ordinem: Quod Mercatores Regni præter alia quæcunq; grauamina & ſolutiones
in poſterum imponendas, quibuſcunq; nominibus cenſeantur, reſpondeant Ordini de ea-
dem duntaxat, ſi quando illos contigerit cum bonis ſuis in nauibus proprijs nauigare ul-
tra mare. Ita tamen, Quod ſi Ciuitates maritimæ libertatæ & ſolutæ uia Iuris fuerint ab ea-
dem, quod Ciues, Mercatores, & Indigenæ Regni & Terrarum Polon. Lithuaniç, Mazo-
uię, & Ruſsię à ſolutione quoq; huiuſmodi ſint liberi & exẽpti. Et illa omnia ab eis, à tem-
pore quo pręſens pax perpetua eſt firmata, ratione huiuſmodi exactionis ſunt recepta, in-
tegraliter reſtituentur per Ordinem prædictis Mercatoribus Regni uiceuerſa abſq; recu-
ſatione & renitentia: qualicunq; interruptione, cõſuetudine, præſcriptione, & diuturnita-
te temporis non obſtante: Si uero per concordiam extincta fuerit, ad reſtitutionem rece-
ptorum minime teneantur. Aliæ autem omnes et ſingulæ exactiones quibuſcunq; nomi-
nibus uocitẽtur, à Mercatoribus, & Terrarum Regno Pol. ſubiectarum ut præfertur indi-
genis, in Terris Magiſtro & Ordini ſubiectis. Et ſpecialiter exactio quædam dicta Lo-
begalth, et Fuhen nullatenus de cœtero imponantur. Item liber ſit trãſitus & uia omni-
bus Mercatoribus & Incolis Regni Pol: & Terrarũ Lithuaniæ, Samogitarum, Mazouiæ,
Ruſsiæ, & Stolpeñ. cum ſuis mercantijs, frumentis cuiuſcunq; grani, & rebus quibuſcũq;,
& cuiuſcunq; conditionis uel maneriei exiſtant, ſine impedimento uel angaria per Terras,
& maria, aquas, & flumina quæcunq; aſcendendo, in & ad Regnũ Pol. Terras Lithuanię,
Samogitarũ, Mozauiæ, & Ruſsiæ: & deſcendendo per Terras dominiorum Ordinis, &
per ipſa flumina ſeu aquas usq; ad maria et tranſmare in nauibus uacuis ſiue oneratis, ma-
gnis ſiue paruis, abſq; aliquo arreſto & impedimento Ciuitatum ſeu Oppidorum, et ſpe-
cialiter circa Thorun, quocunq; & quotieſcũq; uoluerint. Quas quidem merces, frumen-
ta, & res, ut præſcriptum eſt, ſi præfati Mercatores ſiue Incolæ Regni noſtri Polon. & Ter-
rarum ſupraſcriptarum, ducentes, uendere aut ſtare in aliquo locorum ſeu Ciuitatum ad
portum, ſeu rippam prędictarum aquarum ſiue maris ſituatorum, ſiue ſituatarũ uoluerint;
eſt, & debet eſſe in ipſorum arbitrio & uoluntate. Si uero uendere noluerint, poſſunt abſq;
omni impedimento ire ſeu aſcendere uel deſcẽdere quo eis placuerit cum rebus prædictis
ut ſuperius eſt expreſſũ. Item ſi aliquãdo contigerit quod ſubditi noſtri tam Spirituales
quam Sæculares cuiuſcunq; conditionis exiſtant, ſtatus uel ordinis, uolendo pacis perpe-
tuæ præſentis concordię fœderibus contraire, uel alijs cauſis legitimis occaſione prędicta
emergentibus fortaſſe indignationẽ noſtrã incurrerent, & formidine pœnæ ac metus qui
cadit in conſtantẽ, recurreret ad Magiſtrũ & Ordinẽ, expoſita cauſa metus tenebit̃ Magi-
ſter & Ordo talẽ & taliter ad dominia Ordinis fugientẽ ſuſcipere, & fouere, ipſumq; fugi-
entem ad iuſticiam exponere, cauſamq; ſui receſſus corã noſtra Maieſtate per ſuas Literas
uel nuncios allegare: ita quod nos poſt intimationẽ Magiſtri & Ordinis tenebimur in ter-
mino competẽti circa limites de parte noſtra duos Barones aut Milites de noſtris ponere,
& Magiſter de ſuis totidem: Qui taliter ex utraque Parte electi, cognita ſui receſſus cauſa,
debebunt de ipſo bonam facere iuſticiam, & iuxta merita cauſæ coram eis introductæ, ta-
li perſonæ fugienti de pace & ſecuritate per declarationem ſuam apud noſtram Regiam
Maieſtatem cum bonis conditionibus aſſecurationi ſuæ prouidere. Ita quod nos propter
hoc, contra perſonam prædictam fugientem, ad aliquam ultionem, parendo declarationi
illorum Iudicum, electorum, non cõſurgamus: Sed eum priſtinis fauoribus, ſicut & cœte-
ros ſubditos complectemur. Item & ſubditi noſtri, & Magni Ducis, et Terrarũ noſtrarũ
prædictarum, undecunq;, & cuiuſcunq; gradus, ſtatus, uel conditionis fuerint: qui cauſa
negociationis uel alia ad Terras noſtras Pruſsiæ, Lithuaniæ, uel aliàs uenerint, per nos &
ſubditos noſtros, ac extraneos cuiuſcunq; gradus, ſtatus, aut conditionis fuerint minimẽ
impeti, cõueniri debent, uel arreſtari: ſed in Polonia, Lithuania, Mazouia, Ruſsia, ſeu Ter-
ra Stolpẽſi quid Actionis habuerint iuxta Terrarum Iura municipalia huiuſmodi contra-
ctionis ſopiantur. Delinquens tamen in loco delicti depræhenſus, & contrahens de con-
tractione recenti in loco contractus poterit conueniri. Sed ſi de loco ubi contraxit receſ-
ſerit, publicẽ uel occultẽ, coram Iudice ſuo conueniatur. Item ſi fures, incendiarios, uel
alios malefactores quoſcunq; de dominijs Regni noſtri quibuſcũq; ad Regnum noſtrum,
Ducatus, & Terras noſtras prædictas fugere contigerit: extunc Terrigenæ & quorum
intereſt, de Terris & dominijs Regni noſtri licenter eoſdem ſine omni impedimento in-
ſequi liberẽ ubicunq; poterint. Quibus etiam Capitanei, Tenutarij, Terrigenæ, Iudices,

Officiales, & ſubditi dominorum noſtrorum præfatorum quicunq; ſuper hoc fuerint requiſiti, debēt pſtare auxilia, cōſilia, & fauores ut malefici huiuſmodi capiant: captiq; iuxta Iura municipalia Regni noſtri legitimè puniantur. Et ſi capi nō poterint in Regno & Terris noſtris ſæpe dictis per nos & ſubditos noſtros, ut aliàs nullatenus ſuſtineantur ſeu foueantur. Teneanturq; utraq; Pars illis ſine fraude & dolo in ſuis dominijs incolatum prohibere, aut in metis Terrarum, quos huiuſmodi tangit negocium, exhibere de eis iuſticiæ complementum. De malefactoribus autem de Terris Ordinis Pruſsiæ & Lithuaniæ ad Reg. noſtrum confugientibus ſimilis æquitas babeatur. Item neutra Partium debet aliquē, uel aliquos etiā ſubditos alterius Partis in ſuis dominijs fauore ac tolerare, qui alteri Parti, eius ſubditis, aut ſubdito diffidare uelit, aut uelint, ac diffidant, damna irrogant, ſeu infidelitatem commiſerint, uel alias graues inferrent moleſtias, imò & inimicis Parti aduerſæ adhærere poſsint: eos per Terras ſuas permittere in præiudicium & offenſam alterius ſine dolo & fraude quoquomodo. Item omnes coadiutores & adhærentes qui in fauorem noſtri & Regni noſtri Pol. coadiutorum, & ſubditorum noſtrorum, Magiſtro & Ordini Pruſsiæ diffidarunt, & ab omni impetitione Magiſtri & Ordinis prædicti ſint liberi & ſoluti. Item omnes Apoſtatæ Ordinis prædicti in Regno noſtro, & Terris Lithuaniæ, Samogitarū, Mazouię, Ruſsiæ, & Stolpeñ. & alijs dominijs Regni noſtri & Terrarum prædictarum commorantes, ne diutius in ſuis peccatis tolerētur: de Regno noſtro & dominijs noſtris prædictis per nos & Officiales noſtros exire cōpellantur, & deinceps ij & alij in eiſdē nullatenus foueantur. Item quod nullus Mercator ſeu alius homo cuiuſcunq; conditionis exiſtat, aut bona ipſius, propter delictum ſeu debitum alterius arreſtetur, uel turbetur, nec etiam captiuetur. Item ſi Victores & aurigæ bona ſeu merces Mercatorum pro precio ducentes telonea ſeu loca datiarum præterierint, ipſi duntaxat in rebus & equis proprijs puniantur. Et quod propterea bona Mercatorum non debent occupari, nec detineri. Item Illuſtris princeps dominus Boguslaus Dux Stolpeñ. ab una, Magiſterq; & Ordo prædicti ab altera partibus, ad diſtinguendum et reformandum limites inter Ducatum Stolpeñ. prædictum & Terram Ordinis in Pomerania nuncios ex utraque mittant in feſto Aſcenſionis domini proximè nunc futuro, ubi dum conuenerint Pars domini Ducis eliget duas aut tres perſonas de parte domini Magiſtri & Ordinis. Et è cōuerſo dominus Magiſter & Ordo duas aut tres perſonas similit̄ de parte Ducis: Quæ perſonæ ſic electæ præſtito corporali iuramento, uiſis Partiū Iuribus, Literis, aut legitimis documentis, differentias huiuſmodi, ſi commodè poterint, terminabunt. Si uerò non poſſent, extunc eligent unum unanimi conſenſu pro Iudice: qui habendo Deum & Iuſticiam præ oculis, quæſtionem prædictam inter Partes iudicialiter, quāto breuius poterit, terminabit. Cuius deciſioni Partes beneuolè obēdiēt & parebunt. Item ut huiuſmodi pacem perpetuam & concordiam ſub certiori attentionis firmitate et robore cuſtodiamus & ſeruemus, promittimus ſine dolo & fraude, ſub fide & honore, quod ad nullius uiuentis hominis requiſitionem, inductionem, ſuggeſtionem, perſuaſionē, uel mādatum, etiam quacunq; dignitate præfulgeat, Papali, Imperiali, uel Regali, aut cuiuſcūq; congregationis legitimè perſonarum Eccleſiaſticarum uel Sæcularium debebimus uel poterimus contrauenire ipſis in toto uel in parte, expreſſè, manifeſtè, uel occultè, p ſe ſeu alium uel alias quaſcunq; perſonas ſubmiſſas, Spirituales uel Sæculares, neq; eas taliter, aut quocunq; modo alio uiolare: Etiam ſi Imperator perſonaliter cum exercitu ſe cōtra nos, Regnum noſtrum, aut Magnum Ducatum Lithuanię moueret. Non debebimus ei, nec ſucceſſores noſtri aſſiſtere, ope, conſilio, auxilio, uel fauore. Item ut omnia præmiſſa certiori cautela munita iugiter permaneant, & ut Pars cōtra Partem metu animaduerſionis præſentis concordiæ ad bella, & pręlia non conſurgat: ſtatuimus decernētes, Quod noſtri prælati, Milites, Nobiles, Ciues, & tota communitas debeat & teneatur Terrarum Regni Pol. Prælatis, Baronibus, Militibus, Nobilibus, Ciuibus & toti communitati. Dare certas noſtras Literas, & pares ſiue reuerſales ab ipſis ſub eadem forma recipere, quas tam nos, q̄ pręfatus Ordo utriſq; ſubditis noſtris dare, pmittimus, & debemus, ipſiq; ſubditi noſtri eaſdem ſubditis domini Magiſtri & Ordinis, & è conuerſo ſubditi Ordinis ſubditis Regni noſtri dare & repræſentare tenebunt̄ in termino ſub his, uel ſimilib. uerbis. Quod ſi nos uel ſucceſſores noſtri ſtante huiuſmodi pace perpetua, Magiſtro aut Terris Ordinis uellemus aut conaremur huiuſmodi guerras aut bella mouere, nō debēt nobis ſubditi noſtri cōſentire, nec in hoc obedire, aut parere. Imo erūt ab omnib. noſtris homagijs, iuramētis, & ſubiectionib. liberi et ſoluti, donec in hoc caſu nos ad obſeruationē huiuſmodi pacis ppetuę reuertemur.

Item

Item ſi aliquæ nouæ diſſenſiones, diſplicentiæ, damna, ſiue diſcordiæ inter nos, Lithuaniæ, Samogitarum, Mazouiæ, Terras Ruſsiæ & Stolpeñ. ex una: ac Magiſtrum & Ordinem prædictum tam per Ruſsiam quam Liuoniam emerſerint, uel aliqua Partium pręſenti concordiæ ſuadente diabolo contrauenire quouis modo præſumpſerit. Ex tunc Pars læſa alteri tenebitur & debebit Nuncijs aut ſcriptis huiuſmodi iniurias & diſplicentias ſeu aliquod præmiſſorum ſignificare. Et tandem ambæ Partes efficere & procurare ſine dolo & fraude quod Conſiliarij ipſarum Partium ad certos locum, & diem conueniant competentes, qui huiuſmodi diſplicentias & iniurias ſecundum Deum & Iuſticiam, omni fauore & odio poſtpoſitis, tractent, cognoſcant, terminent, & decidant.

Item omnes uiolationes Treugarum, pacis, fœderis, ſtipulationum, & contractuum ſi quæ inter Partes prædictas in guerris prædictis accidiſſent: uigore præſentis concordiæ caſſamus, & annihilamus.

Finiunt articuli ex Priuilegio Ducatuum Mazouiæ de pace Breſteñ. ſumpti.

SIGILLA PENDENTIA AD LITERAM PACIS PERPETVAE.

SIGILLVM Maieſtat. Regiæ.
Item Magni Ducis Lithuaniæ.
SIGILL. DVCVM MAZ.
Semouiti.
Kazimiri.
Vvladislai.
Boleslai.
SIGILLA
Item quatuor Ducum Lithuaniæ.
Item Boguslai Ducis Stolpeñ.
SIGILLA ARHIEPISCOP.
Gnezneñ.
Leopolieñ.
SIGILLA EPISCOP.
Cracouieñ.
Vvladislauieñ.
Ploceñ.
Poſnanieñ.
Vilneñ.
SIGILLVM
Item Caſtellani Cracouieñ.
SIGILLA PALATINO.
Cracouieñ.
Poſnanieñ.
Sandomirieñ.
Caliſsieñ.
Siradieñ.
Lancicieñ.
Breſteñ.
Vvladislau.
Vilneñ.
Troczeñ.
Ploceñ.
Varſſouieñ.
Leopolieñ.
Cameniceñ.
Belzeñ.
SIGILL. CAST.
Poſnanieñ.
Sandomirieñ.
Caliſsieñ.
Gnezneñ.
Siradieñ.
Lancicieñ.
Breſteñ.
Vvladislau.
Miedzyrzeceñ.
Vilneñ.
Troczeñ.
Ploceñ.
Dobryneñ.
Czyrneñ.
Varſſouieñ.
Leopolieñ.
Camenec. Ruſ.
Camenec. Pod.
Lublinenſis.
Voyniczeñ.
Byeczenſis.
Radomienſis.
Landenſis.
Roſperieñ.
Brzezineñ.
Konarieñ.
Rupineñ.
Goſtineñ.
Raueñ.
Szochacouieñ.
Cziechonou.
Koualeñ.
Kruſſvicieñ.
SIG. OFFIC.
Marſch. Reg.
& Officialium
Regni Polon.
SIG. SVCC.
Cracouieñ.
Poſnanieñ.
Sandomirieñ.
Caliſsieñ.
Gnezneñ.
Siradieñ.
Lancicieñ.
Breſteñ.
Vvladislauieñ.
Ploceñ.
Czyrneñ.
Varſſouieñ.
Leopolieñ.
Cameneceñ.
SIGIL. VENATOR.
Brzeſteñ.
Czyrneñ.
Vvladislauieñ.
Varſſouieñ.
SIG. GLADIFEROR.
Cracouieñ.
Siradieñ.
Poſnanieñ.
Lancicieñ.
Breſteñ.
SIG. SVBDAPIFER.
Cracouieñ.
Poſnanieñ.
Sandomirieñ.
Caliſsieñ.
Gnezneñ.
Siradieñ.
Lancicieñ.
Breſteñ.
Vvladislauieñ.
Ploceñ.
Czyrneñ.
Varſſouieñ.
Leopolieñ.
Dobrineñ.
SIG. SVBPINCER.
Cracouieñ.
Poſnanieñ.
Lancicieñ.

Breſteñ.

Breſteñ.	Subcamerarij.	Pincernæ.
SIGIL. OFFICI. CVR.	Theſaurarij.	Inciſoris.
Marſchalci.	Magiſtri coquinæ.	Dapiferi.

Liber tranſitus omnibus Mercatoribus & incolis Regni Pol. & Terrarum Lithuaniæ, Samogitiæ, Mazouiæ, & Ruſsiæ cum omnibus mercantijs per terras, maria, & trans mare in perpetuum per Terras Cruciferorum tam Pruſsiæ, quàm Liuoniæ permittitur.

FRater Paulus de Ruſzdorff Ordinis beatæ Mariæ domus Teuthonicorum Hieroſolym̄. Magiſter generalis, Significamus tenore præſentium uniuerſis. Quomodo inter cætera noſtræ ſynceritatis & benignitatis ſtudia, quæ ad ſubditos & ſubiectos dominiorum Ordinis noſtri quadam humanitate libēter gerimus, diebus, noctibusq; meditantes in animo fatigamur, ut ipſis tranquillitatis remedia, pacis dulcedinem & requiem procuremus opulentam. Igitur conuenientibus nobis unà cum Prælatis & Præceptoribus, cæterisq; Ordinis noſtri fratribus, ac ſtrenuis Militibus, & prouidis Ciuibus, fidelibus noſtris dilectis infra ſcriptis, feria ſexta in craſtino Aſcenſionis Christi & diebus ſequentibus, in Ripa fluminis Visla, in hæreditate Nyeſſoua Vvladislau. diœc. ex oppoſito Oppidi noſtri Thorun ex una: & Sereniſſ. Principe, Magnificoq; dño VVLAdislao Rege Pol. &c. factæ, & initæ, contentos ipſis articulos præfatæ concordiæ in nullo penitus contrauenientes, ſed ipſos magis ac magis approbantes & confirmantes per capitula, diſtinctiones, & clauſulas infra ſcriptas, declarauimus & elucidauimus ac tenore præſentium elucidamus. In primis ſi quidem. Quod uia libera eſt, & debet eſſe, omnibus Mercatoribus, & incolis Regni Pol. & Terrarum Lithuaniæ, Mazouiæ, Ruſsiæ, & Samogitarum tranſeuntibus cum eorum mercantijs & rebus quibuſcunque per Pruſſiam & Liuoniam & alias Terras Ordini ſubiectas, antiquis tamen teloneis & depoſitis ſiue modis deponendi merces conſuetudinibus, & obſeruantijs alijs ſemper ſaluis, prout in articulo octauo Literæ unionis, & concordiæ perpetuæ quæ ſic incipit. Item omnes Mercatores, &c. eſt expreſſum. Item liber ſit tranſitus & uia omnibus Mercatoribus & Incolis Regni Pol. & Terrarū Lithuaniæ, Samogitarum, Mazouiæ, & Ruſsię cum ſuis mercantijs, frumentis cuiuſcunq; grani, & rebus quibuſcunq;, & cuiuſcunq; conditionis uel manerici exiſtant, ſine impedimento, uel angaria per Terras, & maria, aquas & flumina quæcunq; aſcendendo in & ad Regnum Polon. Terras Lithuaniæ, Samogitarum, Mazouiæ, & Ruſsiæ: & deſcendendo per Terras dominiorum Ordinis noſtri, ac per ipſa flumina ſeu aquas uſq; ad maria & trans mare in nauibus magnis ſiue paruis in perpetuum, quocunque, ſeu quotieſcunque uoluerit: quas quidem merces, frumenta, & res, ut ſcriptum eſt, ſi præfati Mercatores ſeu incolæ Regni Pol. & Terrarum ſupra ſcriptarum ducentes uendere aut ſtare in aliquo locorum ſeu Ciuitatum ad portum ſeu ripam prædictarum aquarum ſiue maris ſituatarum, uel ſituatorum uoluerint, eſt, & debet eſſe in ipſorum arbitrio & uoluntate. Si uerò uendere noluerint, poſſunt abſq; omni impedimento ire ſeu aſcendere, uel deſcendere quò eis placuerit cum rebus prædictis, ut ſuperius eſt expreſſum. Item de datia, Pfundtzol uulgariter dicta, Conſiliarij domini Regis prædicti propoſuerunt. Quomodo prædicta Datia ſit noua, & depoſita fuerat, neque eo tempore extitit, quando pax & concordia eſt facta & firmata, neque prædicta Datia impoſita fuit ad longa tempora, ſed tantum ad pacificandum mare eo tempore quo Regina Daciæ Margaretha cum Alberto Rege Suetiæ tenuit guerram. Ex aduerſo Conſiliarij Ordinis noſtri dixerunt, quod hoc teloneum Pfundtzol fuit ante iſtam pacem & concordiam perpetuam, nec unquam fuit depoſitum, nec articulus in litera concordiæ poſitus continetur, quod aliqua telonea deberent deponi: Sed demonſtrat, quod nulla noua telonea ſunt inſtituenda: propter quam diſcrepantiam & dubium ſic eſt concluſum. Quod de cætero prędicta Datia Pfundtzol, & eius ſolutio ſuſpendatur, & ſit ſuſpenſa: nec ad ipſius ſolutionem Mercatores duntaxat & Incolę Regni Pol. & Terrarum prædictarum teneantur, tamdiu quouſque cognoſcatur & diſcutiatur, an ſecundum diſpoſitionem & tenorem Articuli octaui, à capite de quo ſupra eſt facta mentio, debeat deponi, quo ad Mercatores & Incolas Regni Polon. & Terrarum prædictarum. Item quod omnes Mercatores & Incolæ Regni Polon. & Terrarum Lithuaniæ, Samogitarum, Mazouiæ, & Ruſſiæ, à ſolutione cuiuſdam pecuniæ uulgariter Lobegeld nuncupatæ, quæ à frumento in

Gdansk

Gdanſk recipiebatur, perpetuò ſint liberi & exempti, nec ad eius ſolutionem de cætero teneantur. Item omnes Mercatores & Incolæ Terrarum & dominiorum Ordinis noſtri in Terris Regni Polon. duntaxat, Dobryneñ. Cuiaueñ. Lanciciẽñ. Siradieñ. & in Polonia in Ciuitate Gnezneñ. tantum liberè poſſunt pannos uendere, & per ulnas incidere in foris annalibus Ciuitatum ſeu Oppidorum prædictorum: poſſunt etiam emere & ducere frumenta, pecudes, & pecora ac quaſcunque alias res in foris ſeptimanalibus quibuſcunque. Item quod teloneum & depoſitum uulgariter Niderloge, circa Landisberg, & Caſtrum in noua Marchia, quæ dicuntur de nouo impoſita, ſuſpendantur: nec à Mercatoribus & Incolis Regni Pol. exigantur ſeu recipiantur: ſed dentur ad fideiuſſoriam cautionem tamdiu quouſq; dominus Rex, & nos Magiſter ad limitãdum granicies inter Poloniam & nouam Marchiam noſtros Nuncios tranſmittemus, & ibidem nos Magiſter & Ordo prædicti recepta primitus informatione & impoſitione nouitatis telonei & depoſiti prædictorum per dictos noſtros Nuncios, id quod nouum, & inconſuetum fuerit deponemus & tollemus. Item de uectura ſalis, de Pruſsia per Terram Dobrineñ. ſuſpenſum eſt uſque ad reſponſionem domini Regis Poloniæ, &c. In quorum omnium teſtimonium & euidentiam pleniorem Sigillum noſtrum præſentibus eſt appenſum, præſentibus & tractantibus Reuerendis in Chriſto patribus & dominis dominis Iohanne Culmeñ. Gerhardo Pomeranieñ. Eccleſiarũ Epiſcopis, Venerabilibus & Generoſis Ordinis noſtri fratribus Luduigo de Landſze Marſchalco ſupremo Henrico Holt ſupremo hoſpitalario in Elbingo, Nicolao Iorliez ſupremo Trapiario in Krisburg, Martino Kemerater in Thorun, Iodoco Hoenkirchen in Tuchola Cõmendatoribus. Egregijsq; & Religioſis Ordinis noſtri profeſsis. Actum & datum in Ripa fluminis Visla in hæreditate Nyeſſoua Vvlad. diœc. ex oppoſito Oppidi noſtri Thorun, feria quarta infra octauas Aſcenſionis Chriſti. Anno Domini. 1424.

Cum Vvladislaus Iagel. tandemq; Kazimirus ſuus filius Terras Pruſsiæ per Cruciferos de corpore Regni occupatas uterq; eorum recuperarat, & eas reuniuit ſuo corpori Regni, à quo per Ordinem diſmembratæ erãt, reſtituendo eas ad corpus Regni: ſuæ incorporationis Literas dedit, habenturq; in Terris Pruſsiæ pro Priuilegijs Terræ, de quib. infraſcripta pũcta ſunt trãſumpta: quæ licet ſint in Priuilegio incorporationis Terrarum, quod habetur in Theſauro Regni: Tamen quia nonnulla ſunt hic quæ in Priuilegio incorporationis non uidentur contineri. Idcirco præſentia puncta ſcienda ſunt propter iuſtitiam incolarum Pruſs. ad quod communiter ſe referre conſueuerunt.

PROmittentes inſuper pro nobis & hæredibus ſucceſſoribus noſtris. Quod præfatos Barones, Nobiles, & Ciues, & ſingulos incolas Terrarum noſtrarum prædictarum Pruſsiæ, in Iuribus, libertatibus, Literis, munimentis eorum, quæ à Principibus Spiritualibus & Sæcularibus Regibus & dominis Terrarum prædictarũ obtinent, conſeruabimus, fouebimus, defendemus, nec unquam ea uiolabimus, aut præuaricabimur, aut uiolari, aut præuaricari quomodolibet permittemus. Si autem alicui Ciuitati, uel priuatæ perſonæ Priuilegium amiſſum fuerit, aliud de conſilio Conſiliariorum Terrarum illarum gratioſè dabimus & largiemur: dum modo in hæreditatis & bonorum, quorum à nobis petetur Literalis innouatio, petens fuerit in pacifica continua & præſcriptionem habeñ. poſſeſsione. Vt autem noſtræ libertatis, æquitatis, & iuſtitiæ dexteram in his ſubiectionis eorum & noſtræ acceptionis fœlicibus dante Domino primitijs ſentiant, in uniuerſos & quemlibet eorum effuſam, & immutatione Principum cõmutatam etiam & ſublatam depræhendet oppreſsionẽ, datiam quæ in uulgari Fundczol dicitur. Item omnia telonea in aquis, & terra, noua & antiqua obſeruãtia in Terris duntaxat Pruſsiæ quomodolibet inſtituta. Item in Terra Pomeraniæ Exactionem ſiue datiam, quæ portus alias Marſzard ueteri inſtitutione Ducum Pol. uocabatur, Regia munificentia tollimus, abrogamus, deponimus, ac ſolutionem illarum temporibus perpetuis reſoluimus, dimittimus, & relaxamus, in ullo unquam tempore per nos aut ſucceſſores noſtros Reges Polon. ex quacunq; cauſa aut occaſione inſtituendam aut imponendam.

Item

Item licet Magiſter & Ordo occupatione Terrarum prædictarum omnia bona & merces quarumcumq; manerierum, diuina permiſsione naufragium in mari paſſorum, uelut propria ex naufragio, quaſi iuris ſui facta occupabant: Nos tamen qui Rex Catholicus ſumus, & forte huiuſmodi & naturali, & diuino iure, ſedisq; Apoſtolicæ decreto damnatā, uelut crudelem & iniuſtam execrantes, pollicemur, quod res et bona cuiuſcūq; ponderis, aut ualoris exiſtant, earum perſonarum quæ maris naufragio periclitabuntur, nunquam per nos aut Officiales noſtros uelut noſtras, aut iuris noſtri petemus aut requiremus, ſed illas abſq; aliquali diminutione per eos quorum ante naufragium fuerūt, aut eorum propinquiores, demonſtratione euidenti propinquitatem probantibus, colligendas, & in uſus conuertendas beneplacitos decernimus: contrariæ conſuetudini aut iuri, uel potius corruptelis pro nobis, & ſucceſſoribus noſtris renunciando. Niſi forte nullus bonorum huiuſmodi extaret iuſtus hæres & ſucceſſor, quoniam in caſu illo bona ex naufragio habita noſtræ poteſtati uolumus ſubiacere. Item omnes militares Nobiles, Ciues, et Incolas Terrarum prædictarum in ius, conditionem, & proprietatem Regni Pol. translatos & inuiſceratos, hac etiam proſequimur prærogatiua. Quod Dignitates & Officia hactenus illic conſiſtentia & impoſterum conſtituenda. Item tenutas Ciuitatum et locorum in Terris prædictis nulli extraneo aut forenſi, ſed proprio indigenæ iuxta obſeruantiam aliarum Terrarum Regni noſtri conferemus. Item omnes cauſas notabiles dictas Terras concernentes cum Conſiliariorum conſilio Terrarum prædictarum tractabimus, terminabimus, & definiemus. Item Terras prædictas ſub noſtro regimine & Regni Pol. corpore conſiſtentes in ſuis antiquis gadibus, limitibus, terminiſq; conſeruabimus, tuebimur, & defendemus, nec terminos & gades Terrarum ipſarum in aliquo diminui, uel periclitari, uelut Regni noſtri partes indiuiduas ullatenus patiemur. Item cum Terræ ipſæ & homines ipſas incolentes uarijs hactenus Legibus ſiue Iuribus uidelicet Maydeburgeñ. & Culmeñ. Polonicali, hæreditario, & Pruthenico, in decidendis quibuſuis & eorum quæſtionibus & adminiſtratione iuſticiæ utebantur: quod etiam illis ſub noſtro principatu & regimine uolumus firmum eſſe & perenne, ea licentia attributa, ut liceat cuicunque de uno iure in aliud, ſine tamen aliorum præiudicio quo uoluerit transmigrare. Itē cum monetæ, iuſtam, fidelem, ligam, pondusq; habentes, cuſsio, Terrarum quamlibet, uehementer, & Nobilitatem fœcundet: uolumus, ut in quatuor locis Terrarum prædictarum uidelicet Thorun, Elbing Gdansk & Konigsberg, duntaxat guerra durante, fidelis & iuſta, imaginem noſtram & ſubſcriptionem tituli noſtri continens, cudatur moneta: præfatorum Militarium, Ciuium, Terrarum prædictarum impenſis. Pace autem ſuffragante & habita, tantū in Thorun & Gdansk ſine præiudicio priuilegij Thoruneñ. Ciuitatis, noſtris Regijs cudantur impenſis. Prouiſo tamen quod Moneta ipſa in pondere & grano, & liga debita nullatenus minuatur. Item, quia nos pro bene gerendis rebus dominorum in uaria ſæpe loca à Terris prædictis diſtantia neceſſe eſt facere deſcenſum. Ne igitur per noſtram abſentiam Terræ ipſæ aliquod cōtrahere poſſent periculum, uel periclitationem, Nobiles uiros pro illius tuitione & gubernatione, de eorum legalitate, fide, & merito con fiſi, ad noſtræ duntaxat beneplacitum uoluntatis, ac cum conſilio Prælatorum, Conſiliariorum, Ciuitatum maiorum prædictæ Terrę deputabimus: ad quos in noſtri abſentia ſuper quolibet defectu & euentu habeatur recurſus, prouidentia, prouiſione, auctoritate et decreto eorum ſupplendus, & emēdandus. Item Mercatoribus Terrarum prædictarum Pruſsiæ in Regnum Ducatus & dominia noſtra uenientibus hanc prærogatiuam & libertatem de cœtero uolumus conſeruari, ut quotiens illos in quæcunq; loca, Ciuitates, & Oppida Regni dominiorum noſtrorum uenire cum mercibus eorum, cuiuſcunq; ſpeciei uel maneriei exiſtāt, contingat: licitum eis huiuſmodi merces in loca, teſtudines, & cameras, aut tecta (quorum illis libera præſtari debet arendatio) deponere, & pro ſuo arbitrio exponere in uenalitatem, ſtratasq; omnes uerſus Hungariam, Ruſsiam, Morauiam, Sleſiam, Auſtriam, Saxoniam, Valachiam liberas habeant, depoſitis tamen teloneis et ſtratis antiquitùs Ciuitatum, Regni & dominiorum ſemper ſaluis. Harum quibus Sigillum noſtrum eſt appenſum teſtimonio Literarum. Actum Cracou. feria quarta Cinerum. Anno domini 1454. præſentibus ibidem Reuerendiſs. in Chriſto patribus & Magnificis dominis Sbigneo Dei gratia tituli S. Priſcæ, Præsbytero Cardinali, & Cracouieñ. Iohanne Vvladislau. Andrea Poſnanieñ. eadem gratia Epiſcopis. Iohanne de Czyzovv Cracouieñ. Luca de Gorka, &c.

Iuramen-

Iuramentum Magiſtri generalis in Pruſsia, & Commendatorum eius.

EGo L. Magiſter generalis Ordinis ſanctæ Mariæ Virgin. Teuthonicorum, Princeps, & Conſiliarius Regni Pol. Iuro quod ab hac hora & deinceps fidelis ero Sereniſſ. Principi dño K. Regi, & ſucceſſorib. ſuis Regibus, & Regno Pol. & profectum illorum fideliter procurabo, & negotijs Regis, & Regni fideliter conſulā, & ſecreta quæ mihi qualitercunque communicata fuerint in eorum detrimentum nulli pandam: pacem inſuper perpetuam in omnibus ſuis conditionibus & articulis obſeruabo & cuſtodiam. Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Chriſti crux.

Forma Iuramenti per Conſiliarios Terrarum Pruſsiæ, ſecundum Ius & neceſsitatem Terræ.

IVro, quod nunquam ſcienter ero in conſilio, auxilio, aut facto in tuam læſionem, iniuriam, aut contumeliam, aut honorem quem habes uel habiturus ſis, & ſi contra aliquid audiuero pro poſſe meo, ut non fiat impedimentum præſtabo, aut tibi quanto citius potero nunciabo, ſecreta mihi manifeſtata ſine tua licētia nemini pandam, uel per quod pandatur faciam. Similiter tibi & Reipub. cōſulam prout uidebitur magis expedire, & nunquam ex perſona mea aliquid faciam ſcienter, quod pertinet ad tuam uel Reipublicæ contumeliam, uel iacturam.

Forma Iuramenti inſcripti quo Conſiliarij Terrarum Pruſ. in medio conſilij iurant.

EGo A. Iuro Sereniſs. domino, dño Regi Pol. &c. & ſucceſſoribus ſuis fideliter cōſulere pro honore & ſtatu ſuo Regali, ac prouentibus ſuæ Maieſtatis, ac pro communi bono Terrarū Pruſsiæ & Regni Pol. conſilium ſuum ſecretè tenere, & eū in omnibus præcuſtodire. Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Chriſti crux.

Conſules Ciuitatum earundem & Terrarum ac Nobilium communitas in ſolio Maieſt. iurabunt, forma inſcripta.

EGo N. Iuro. Quod Sereniſs. Principi & dño, domino A. Regi Polo, &c. & ſuis legitimis ſucceſſorib. Regibus, primoq; coronatis, fidelis ero ſuæq; Serenitatis honorem, ſtatum Regium, & commodum Reipub. Coronæ, & Terrarum Pruſsiæ pro poſſe meo procurabo, ſuam Serenitatem de omnibus dānis quæ ſciuero, aut ſaßo: & ea manifeſtabo fideliter. Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Chriſti crux.

Capit. & Tenutarij Terr. Pruſ. ſic iurant.

EGo B. Iuro. Quia fidelis ero in Caſtro Tenutæ meæ, illudq; ſeruabo fideliter Sereniſs. Principi & dño, dño &c. Regi Pol. & ſuis legitimis ſucceſſorib. Regibus Pol. trāquillitatē, & ſecuritatē uiarū, & iuſtitiam tuebor & generali ſeu ſupremo Terrarum Pruſsię officiali obediēs ero. Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Chriſti crux.

Iuramentum Burgrabij Gedanen.

EGo N. Iuro quia fideliter Ius Regium tuebor, & quicquid ad Ius & perſonam Maieſtatis Regiæ pertinet, attendam, & attentabo, agam, & procurabo ut æquè benè pauperi, ſicut diuiti Iuſtitiā miniſtretur. Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Chriſti crux.

Nicolaus Epiſcop. Varmien. cum ſuo Capitulo facit obedientiam Kazimiro Pol. Regi, ſucceſſoresq; ſuos ad eam faciendam Regibus Pol. pro tempore exiſtentibus aſtringit, & obligatos facit: Iuramentorumq; modum & formam per eos ipſos ſucceſſores ſuos Epiſcopos, Prælatosq; & Canonicos ac quamcunq; perſonam Eccleſiaſticam beneficiatam Eccleſię & dioec. Varmien. circa receptionem beneficij cuiuslibet faciendorum dat & inſcribit, contentaq; omnia in Inſcriptione pacis perpetuæ facere promittit.

IN nomine Domini Amen. Ad perpetuā rei memoriā. Nos Nicolaus Dei & Apoſtolicæ ſedis gratia Epiſcopus Varmien. Significamus tenore præſentiū, quibus expedit uniuerſis, præſentibus, & futuris, harū notitiā habituris. Quomodo deſtructioni bo-

norũ,ſubditorũq; Eccleſię noſtrę Varmien. quę p armorũ gentes facta eſt,ſitq; uſq; eo cõ dolẽtes,ac ipſos ſubditos noſtros paci reddere optatæ cupientes: Recẽſentes Epiſcopatũ noſtrũ et Eccleſiã uigore ppetuę pacis medio Reuerẽdiſs. in Chriſto patris dñi Rudolph. Dei gratia nũc Vratiſlau. tũc uerò Lauantini Epiſcopi ſacroſanctę ſedis Apoſtolicę Legati inter Sereniſſ. Principẽ & dñm, dñm Kazimirum Dei gratia Pol. Regẽ illuſtriſs Magnũ Ducem Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæq; dñm & hæredem &c. dñm noſtrum gratioſiſſimũ ex una: necnõ Magnificũ & Venerabilẽ dñm Magiſtrũ generalem Ordinis beatæ Mariæ Virgin. domus Teuthonicorũ Ieroſolim. in Pruſsia partibus ex altera initæ, ordinatæ, factæ, diſpoſitę, & celebratę, Literiſq; ac Sigillis atq; Iuramentis corporalib. hincinde per partem utramq; munitę & obfirmatę, de corpore inclyti Regni Pol. exiſtere: cui hucuſq; reſtitimus propoſitum noſtrũ reuocantes. Præfatum Sereniſſ. D. Regem Pol. ac ſuæ Serenitatis ſucceſſores Reges Pol. futuros, pro nobis & ſucceſſoribus noſtris, cum Venerabili Capitulo Eccleſiæ noſtę prædictæ uigore mãdati in certas perſonas hoc plenariè per ipſum Capitulũ dati & conceſſi, quod in manibus præmemorati Sereniſs. dñi Regis & ſuæ Serenitatis Conſiliariorũ reliquimus, recognouimus, recognoſcimuſq; pſentib. eſſe dñm & protectorẽ Eccleſiæ noſtræ cum Caſtris, Ciuitatib. ac Vaſallis noſtris, gratiaq; à ſua Serenitate cõquiſita, Innitẽdo præfatæ pacis perpetuæ diſpoſitioni & ordinationi & ab ipſa in nullo deſcẽdendo, Nos Eccleſiã, Capitulũ, ſubditoſq; noſtros tã Spirituales quã Sæculares ad corpus & unionẽ pmemorati inclyti Pol. Regni reuocamus, & reducimus, ſub articulis infraſcriptis. Ad quorũ obſeruationem firmiorem Nos, Eccleſiam, Capitulũ, & ſubditos noſtros, ac etiã ſucceſſores obligamus: eoſdem articulos perpetuò ſeruaturos. Quorũ quidẽ articulorũ tenor de uerbo ad uerbũ ſequitur & eſt talis. Inprimis quod quilibet Epiſcopus Varmien. ſucceſſor noſter futurus, ſeu alij omnes p tempore exiſtentes, in perpetuũ infra tres menſes à die receptionis Literarũ Apoſtolicarũ prouiſionis Eccleſiæ Varmien. tenebit, ſeu tenebunt perſonaliter uenire ad pſentiam Regiæ Maieſtatis & ſuorũ ſucceſſorũ, dũ modo in Terris Pruſsiæ eſſent conſtituti, aut in illorũ abſentia in Caſtrũ Mariemburg, & ibidem in manib. Epiſcopi, & nõ alterius, quem ad hoc ſua celſitudo deſignauerit, in Eccleſia maiori ad altare ſummũ ſub præſentia Palatini Mariemburgen. & Capitanei ac etiã Magiſtrorũ Ciuium de Thorun, Elbing, & Gdano præſentium & in futurũ exiſtentiũ teneantur Iuramentũ facere. Quod & nos Nicolaus fecimus, ſub ea quæ ſequitur forma, & in Caſtrũ præfatũ deſcendere ſub tempore deſcripto auiſati: Caſu uerò quo unus uel plures deſcriptorũ intereſſe impediretur, Nihilominus in manib. dicti Epiſcopi corã præſentibus qui conuenirent, Epiſcopus ſeu Epiſcopi in futurũ exiſtentes Varmien. iurare tenebũtur in hæc uerba. Ego N. Epiſcopus Varmien. promitto & iuro, quod ex nunc & in antea fidelis ero Sereniſs. dño meo Kazimiro Regi Pol. eiuſq; ſucceſſorib. Regib. & Regno Pol. tanq; dño & protectori Eccleſię meę, ac etiã Capituli: ſuæ Serenitati & Regno aſsiſtam, nec non eius ſucceſſorib. uti ſuæ Serenitatis Cõſiliarius cõtra quemlibet inimicũ, cũ quo nullos tractatus, fœdera, aut inducias faciã ſine ſuæ Maieſtatis cõſenſu, inſcriptionemq; pacis perpetuę in omnib. capitulis & pũctis ac etiã Inſcriptionem p meũ anteceſſorem dñm Nicolaũ Epiſcopũ Varmien. cũ cõſenſu Capituli factã inuiolabiliter tenebo, cõſiliũ mihi creditũ ad ſuæ Serenitatis damnũ nõ reuelabo, omnemq; machinationem quã practicari ſubodorauero, in pиudicium et cõmodũ Regiæ Maieſtatis ſucceſſorum aut Regni, Terrarũq; & Ciuitatũ Pruſſiæ de corpore inclyti Regni Pol. exiſtentium, pro quib. fideliter cõſulam, pręcuſtodiam tempeſtiuè, & auiſabo. Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Dei Euangelica. Caſu aũt quo aliquis Epiſcopus Varmien. pro tempore exiſtens Iuramentũ fidelitatis iuxta formã & tempus præſcriptũ pręſtare nõ curaret, Extunc Vaſallis & ſubditis prædictę Eccleſię Varmien. licebit cum honore, & impunè ab obedientia dicti Epiſcopi ui iuramenti firmata reſilire. & R. M. uſq; quo iurauerit adhęrere. Item quod hinc & in perpetuum Vaſalli & ſubditi Eccleſiæ Varmien. cuiuſcunq; ſtatus & conditionis exiſtant de Terris & Ciuitatib. tam noſtri Epiſcopales quam Capitulares, de decennio in decennium Iuramentum fidelitatis Regię M. ſucceſſoribuſq; & Regno Pol. ac etiam de obſeruanda pace perpetua atq; articulis in pręſenti Inſcriptione contentis renouare tenebuntur, in manib. Conſiliariorum R. M. ad hoc deputandorum temporib. perpetuis & æuiternis. Cuius quidem decennij initium incipiet & tranſibit à die pręſtitionis iuramenti per præfatos Vaſallos & cæteros ſubditos Eccleſiæ, præſcriptæ in proximo faciendi. Præterea ſubmittimus & præſentibus obligamus, Nos & ſucceſſores noſtros cũ Capitulo Eccleſiæ noſtræ Varmien. quod in futuris electionibus pro tempore exiſtentibus ſiue poſtulationib. Epiſcoporũ dictæ

Eccleſiæ

Eccleſiæ Varmien. Capitulares eiuſdem R. Maieſtati & ſuis ſucceſſoribus perſonam gra
tam eligere tenebuntur. Item quod quilibet Prælatus & Canonicus dictæ Eccleſiæ Var
mien. infra unum menſem à die receptionis ſuæ, ſiue repræſentationis in Eccleſia, alias dū
modo poſſeſsionem fuerit conſecutus, iūrare ſimiliter tenebuntur fidelitatem ſuæ Serē-
nitati, & obſeruantiam perpetuæ pacis iuxta tenorem inferius deſcriptum in manibus
Epiſcop. & Capituli Varmien. qui p ſuas patētes Literas de cuiuslibet Canonici ſeu Prę-
lati iuramēto ſupremo Dignitario R. Maieſt. in Pruſsia plenam fidem facere tenebuntur.
Cuius quidē Iuramenti tenor ſequitur in hæc uerba. Ego N. Pręlatus uel Canonicus Ec-
cleſiæ Varmien. Iuro & promitto, quod ex nunc & in antea fidelis ero Sereniſs. Domi-
no meo, Domino Kazimiro Pol. Regi Illuſtriſs. eiuſq; ſucceſſoribus Regib. & Regno
tanquam Domino & protectori Eccl. Varmien. Inſcriptionemq; pacis perpetuæ ac Capi
tulorum per Dominum Nicolaum Epiſcopum Varmien. de conſenſu Capituli deſcri-
ptorum inuiolabiliter tenebo. Sic me Deus adiuuet &c. Item quod tam Dominus Epi-
ſcopus quam Capitulum pro tempore exiſtentes. Aduocatum, quotiens præficere aut
immutare Dominus Epiſcopus uelit ſiue Capitulum, aut adminiſtrator. Sede uacante,
non alium deputent, niſi pro parte ſubditorum R. M. eorum etiam qui ſub ditione Eccle
ſiæ Varmien. conſiſtūt. Qui ſic deputatus iurare ſimiliter tenebitur Regiæ M. modo ſu-
perius expreſſo, dum talis hoc ipſum priùs non iuraſſet. Item caſu quo Magiſter genera-
lis nullo facto iuraret, ſiue cum Regia Serenitate hinc diſſideret, & ad arma contra eum
& Ordinem iam ex nunc, uel in futuris temporibus ueniretur, aut cum alijs quibuſcun-
que hoſtibus. Extunc nos Nicolaus Epiſcopus tenebimur & noſtri ſucceſſores tenebun
tur eſſe auxilio & conſilio ſuæ Serenitati totiens, quotiens opus fuerit, ſicut Conſiliari-
us ſuæ Serenitatis, cum Caſtro, Ciuitatibus & Vaſallis tam noſtris Epiſcopalibus quam
Capituli. Ita uidelicet quod ſine omni contradictione Caſtra & Ciuitates Eccleſiæ præ-
dictæ, gentibus Regijs pateant, & appenātur, & ſingulis nos ſubmittemus periculis, no-
ſtriq; ſucceſſores ſe ſubmittent, cum ſua Serenitate. Nec tractatus, fœdera, uel ligas aut
ullas inducias cum hoſtibus faciemus, ac noſtri ſucceſſores facient, abſq; ſcitu & conſen-
ſu R. M. & ſucceſſorum eius. Item quoties beneficia cum cura, uel ſine cura in diœc. no-
ſtra Varmien. uacare contigerit. Extunc circa inſtitutionem beneficiati nos Nicolaus E-
piſcopus & noſtri ſucceſſores, aut noſter, & ipſorum ſucceſſorum noſtrorum Vicarius te
nebimur, ſeu tenebuntur, ſiue tenebitur recipere Iuramentum à quolibet eorum de ob-
ſeruanda pace perpetua, & tenenda fidelitate R. M. & Regno Pol. Poſtremò & finaliter
præſentibus adijcimus. Noſq; & ſucceſſores noſtros obligamus, quod ſubditis tam no-
ſtris Epiſcopalibus quam Capitularibus omnibus & ſingulis liceat in cauſis militaribus,
feudalibus, Ciuilibus & criminalibus ſiue quibuſcunq; alijs Sæcularibus ad Regiam M.
prouocare, in cauſa grauaminis, & defectu iuſticiæ, quærulari, & appellare ad ſuosq; ſuc-
ceſſores Reges Pol. temporibus perpetuis. Obſeruato tamen prius ordine prouocatio-
nis in cauſis Ciuitatenſibus ad Ius Culmeñ. Lubuceñ. Maideburgeñ. & cæteris quibus
gaudent, in quibus eis non præiudicabitur. Hoc tamen ſpecialiter expreſſo, quod quo-
ties aliquem ad R. M. prouocare contigerit, extunc coram nobis Epiſcopo & ſucceſſori-
bus noſtris cautionem faciet, quatenus, caſu quo appellationem non fuerit proſecutus
infrà tempus, per nos Nicolaum Epiſcopum & noſtros ſucceſſores iuxta cauſæ & circū-
ſtantiarum qualitatem limitandum, aut in cauſa ſuccubuerit, pœnam amiſsionis cauſę &
ſolutionis expenſarum Parti aduerſæ incurrat. Quæ omnia & ſingula ſcilicet ſcripta nos
Nicolaus Epiſcopus Varmieñ. pręfatus, cum Capitulo, Vaſallis, & omnibus ſubditis no
ſtris, firmiter, illæſè, & inconcuſſe tenere, exequi, & inuiolabiliter perpetuò obſeruare
promittimus, ac nos, ſucceſſoresq; noſtros, & Capitulum noſtrum prædictum, cum Va-
ſallis, & ſubditis Eccleſiæ noſtræ generaliter uniuerſis, tenore præſentium obligamus. In
quorum omnium fidem & euidens teſtimonium præmiſſorum præſentes Literas no-
ſtro atq; Capituli noſtri Sigillis iuſsimus & fecimus communiri. Datum in Con-
uentione Petricouieñ. generali, die Iouis quintadecima menſis Iulij
aliàs ipſo feſto Diuiſionis Apoſtolorum, Anno
Domini 1479.

ARTICVLVS II.

Poſteriores tractatus de pace in Pruſsia intra & extra confecta continent.

Cum autem bellum Pruthenicum recruduerat, Maximilianus Imperator concordias inter Regem Pol. & Magiſtrum Pruſsiæ confirmat: Quem etiam ad homagium Sigiſm. Regi Pol. præſtandum hortatur, ſimulq; Gedanum, ac Elbingum ex banno dimittit.

Vienna 1515. MAximilianus diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus, Germaniæ, Hungariæ, Dalmatię &c. Rex. Archidux Auſtrię, Dux Burgundiæ, Brabantiæ &c. Comes, Palatinus &c. Tenore præſentium recognoſcimus, & profitemur: Quod cum inter alia quæ nobis curæ, cordiq; ſunt, ſummopere cupiamus uera, ſyncera, atq; fraterna unione cæteris Principibus Chriſtianis cõiungi, ac quantũ in nobis eſt, oẽs ad ſanctæ pacis & cõcordię fœdera reducere, & cohortari: ut tandẽ concordib. armis & uiribus Chriſtianis ferociſsimi eiuſdem nominis hoſtes debellari, & exterminari poſſent: Vt hinc quieti, trãquillitati, ac ſtabilimẽto uniuerſæ religionis ad incrementũ & propagationem Chriſtiani nominis conſuleretur.

Cumq; Sereniſſ. dñs Rex Poloniæ in ea ſemper uoluntate fuerit, ut cum Sacra Imperiali Maieſtate in optima amicitia & beneuolentia fraterna uiuat, & maneat: ſuamq; Maieſtatẽ tanq; fratrem maiorem & conſanguineum chariſsimum etiam obſeruet, ac ueneretur. Placeat igitur Maieſtati noſtræ Cæſareæ, ut res & negotia inter eundem Sereniſs. Poloniæ Regem, & Magiſtrum Pruſsiæ, ac Ordinem ſuum, in ea forma & modo remaneant, quemadmodũ extant utrinq; conſcripta, & obſeruabãtur ab annis retroactis tempore fœlicis memoriæ Friderici Imperatoris, & Sereniſſ. dñi Regis Kazimiri. Nec Magiſtrum Pruſsię, eiuſq; Ordinẽ ſubtrahere uolumus ab his quæ debent ſuæ Serenitati, & Regno Polon. & quæ prædeceſſores eius Magiſtri faciebant, neq; auxilium, neq; conſiliũ ei præſtabimus in damnum & detrimentum ſuæ Serenitatis & Regni ſui. Item quod ad Ciuitates Gdaneñ. & Elbingeñ. attinet quæ hactenus bannis & alijs modis Iuri Sereniſs. Regis & Regni Polo. noxijs grauabantur, Nos ex nunc iã eaſdem Ciuitates ab ijſdẽ bannis abſoluimus, & liberos eſſe decernimus, ac idipſum Iudicio Cameræ noſtræ Imperialis Literis noſtris denunciabimus. Mandabimusq; ut eaſdem Ciuitates à præteritis bannis abſolutas dimittat, & in futurum ex quibuſcunq; cauſis ad cuiuſcunq; inſtantiam nunquam eas audeat bannire, uel quouis modo infeſtare: nullumq; Iudicium contra eaſdem Ciuitates & earũ ſimiles à noſtra Imperiali Iudicij Camera deinceps inſtitui, & fieri permittemus. Quos duos articulos nos ſumma fide promittimus inuiolabiliter obſeruare, adimplere, & exequi, neq; illis quoquo modo contrauenire. Harum teſtimonio Literarũ noſtrarum, Sigilli noſtri Imperialis munitione roboratarum. Datum in Ciuitate noſtra Viennen. die 22. menſis Iulij. Anno domini 1515.

Fragmentum Legationis Sigiſ. Regis ad Leonem X. Papam, & Carolum V. Imperatorem de bello Pruthenico iam uigente.

Ex Thorun 28 Iulij 1520. IN Summa S. & M. ueſtra accipiant. Introductum fuiſſe ipſum Ordinem ad Terras Pruſsiæ & loca ac ditionem illam ei à Principibus Poloniæ datam, hac conditione, ut ſe contra uim infidelium, quibus undiq; ſepti erãt, iuuaret: & cum illis una militaret. Qui firmatis illic rebus ſuis, & radicib. benè actis, cœpit ſenſim occupare latius Terras ipſorum Principum Poloniæ, & illos pro infidelibus armis impetere. Vnde cum multa eſſent utrunq; acta prælia, multi item tractatus & concordię ſecutę, nihil tamen unquã adeò firmum & certum confici potuit, ut non Ordo ipſe per omnem occaſionem illud infringeret, ac uiolaret. Ad extremum poſt ingentem belli molem, quæ per Sereniſs. olim Reges auum & parẽtem Maieſtatis domini mei & Ordinem ipſum agitata fuit, qua tantum impendij fuit factum, tantum ſanguinis Chriſtiani fuſum, quantũ nulla ratione poſsit æſtimari: ſubſecuta fuit ſolennis concordia, Pauli ſecundi Sũmi Pontificis auctoritate, ipſiuſq; Legati, ac aliorum Principũ medio. Quã etiã Ordo ipſe ſenſim labefactare cœpit. Deinde modernus dominus Magiſter nulla de cauſa totũ diſſuit, & irritum fecit.

Quocirca hic Ordo ad hoc unum fundatus eſſe uidetur, ubi ubi ſit ut omnia miſceat & per-

& perturbet. Sed cum illum olim Regna Hiſpaniæ & Angliæ ac nonnullæ aliæ gentes, uti rem noxiam penitus exterminarunt, neſcimus quo fato noſtro fit, ut nos ſoli qui pro tota re Chriſtiana ingentem uim infidelium ſolis uiribus noſtris arcemus, nec unquam ab hoc labore & bello requieſcere poſſumus, hũc obicem domeſticæ pacis habere, & tãtam eius inſolentiam perpeti cogamur: ne liceat nobis citra inuidiam quod licitum eſt in alijs, hanc calamitatem uel excutere, uel ſaltem compeſcere. Verum confidimus uirtuti S. & Maieſtatis ueſtræ quod ſi noſtram & Illuſt. Domini Nepotis noſtri cõiunctionem & officia cordi habent, ſi rectè ſtatui Chriſtiano conſultum iri, & eum ab infidelibus defendi cupiunt, cum quibus, utcunq; hic diſtinemur, milites tamen noſtri quos in illis finibus habemus aſsiduè & fœliciter dimicarit, operam & fauorem ſuum nobis præſtabũt, quo tandem hac moleſtia & impedimento domeſtico carere, & arma noſtra pro commodo rei Chriſtianæ liberiùs exercere poſſemus.

Leo X. PP. Sigiſmund. I. Regi Poloniæ.

CHariſsime in Chriſto fili Salutem & Apoſtol. Bened. Dilectus filius Iohannes Theobaldus Ciuis Florentinen. quem, & uenerabilem fratrem Zachariam Epiſcopum Gardien. Nuncios noſtros aliâs ad Maieſtatem tuam deſtinauimus, nuper ad nos reuerſus, nobis retulit, quo amore & quanta humanitate Regia Maieſtas tua eos uenientes exceperit, ac ſemper tractauerit, ipſumq; deinde receſſurum benignè ac liberaliter dimiſerit. Quod ut nobis gratum & acceptum fuit, ita ualdè & ſupra modum diſplicuit, ab eodem Iohanne intellexiſſe, bellum inter te & dilectum filium Albertum ex Marchionibus Brandeburgen. hoſpitalis domus beatæ Mariæ in Pruſsia Magnum Magiſtrum bellum, quod pluribus Literis ac monitionibus per dictos & alios Nuncios noſtros utriq; ueſtrûm noſtro nomine factis, extinctum, uel ſaltem ſedatum, ac ſopitum eſſe credebamus, adeò recrudeſcere cœpiſſe, ut inde populorum ſtrages, & deuaſtationes, ac innumera ſcandala qualia pluribus ab hinc annis acciderunt magnoperè timenda ſint, ac formidanda. Et nobis quidem perſuademus Maieſtatem tuam ad huiuſmodi bellum, ex quo nulla laus, uel utilitas ſperari: ignominia uerò & ingens damnum formidari debet, inuitam trahi à bellis illis contra infideles & Schiſmaticos, ex quibus maximam & immortalem gloriam ſibi comparauit: Non poſſumus tamen ſolitam eius mãſuetudinem ac bonitatem non deſiderare, erga eum præſertim, quem filij loco habere, & cuius iuueniles impetus patientia quadam potius & cõſilij maturitate delinire deberet, quam ui frangere ac non ſine magna rerum propè omnium confuſione deſtruere.

Quanquam ſi uera ſunt, quæ nobis nunciantur, & quæ uix credere poſſumus, ipſum uidelicet Albertum non ſuos tantum, ſed complures alios Germaniæ populos pro ſe cõtra Maieſtatem tuam conuocaſſe, ac tantum comparaſſe exercitũ, ut illi uix reſiſtere poſſis, quin Regni tui Ciuitates, & loca Tartaris ac Moſcouitis, alijsq; infidelibus, & Schiſmaticis confinia ſolitis ac neceſſarijs præſidijs quaſi denudare cogaris, propter quod Maieſtas ipſa tua non nullam iraſcendi ac uim ui repellendi cauſam habet. Ac propterea ipſum Albertum per alias noſtras ad pacem, & concordiam cum Maieſtate tua ineũdam ſeriò monemus. Præterea ad Chariſsimum in Chriſto filium noſtrum Carolum Rom. ac Hiſpaniarum Regem Catholicum, in Imperatorem electum ſcribimus, eum hortantes ut pro concordia inter uos componenda laborare, eamq; per Oratores ſuos procurare uelit, ac etiam dicto Zachariæ Epiſcopo & nuncio committimus, ut pro eadem pace cõponenda noſtro nomine operari, atq; efficere debeat: Speramusq; Omnipotentem Deum ſua clementia permiſſurum fore, ut pia deſideria noſtra non alio quam ad publicam totius Chriſtianitatis pacem & quietem, eiusq; ſanctæ fidei conſeruationem & exaltationem tendentia fœlicem ſortiantur euentum. Quod autem ad Maieſtatem tuam attinet te fili noſter chariſsime hortamur, ac per uiſcera miſericordiæ Dei noſtri rogamus, ut ſi ullaunquam in re prudentiam, æquitatem, ac manſuetudinem tibi à natura inſitas oſtendiſti, nunc illis erga Nepotem tuum uti uelis: ac ſatis habens Regnum tuum defendere, ac tutari: nolis ulterius progredi, ac eiuſdem Alberti fines ingredi temperes, ac abſtineas: non ignarus potiorem ac magis Regiam uirtutem eſſe iniuriarum obliuiſci, quam eas ulciſci uelle: ac ex omnibus uictorijs nullam maiorem eſſe quam ſe ipſum uincere. Tua igitur Maieſtas ita ſe geret, ut quemadmodum omnes ſingularem eius uirtutem & præclara geſta iure ac merito prædicant, uerisq; præconijs & laudibus in cœlum tollunt, ita etiam eiuſdem pietatem & continentiam atq; animi moderationem dignis ac ueris laudibus proſequantur. Quod ſi Maieſtas tua ut ſperamus, fecerit, magno cęteris Principibus

exemplo erit: qua ipſi etiam temperantia ac modeſtia uti debeant. Et coram Chriſto Redemptore noſtro, qui in ligno crucis pendens Deum patrem pro crucifigentibus ſe rogauit non paruum ſibi meritum acquiret. Nobis inſuper, qui eam tanquam peculiarem filium noſtrum in uiſceribus charitatis ſemper geſsimus, rem gratam & nunquam obliuiſcendam faciet. Datum Romæ die 26. Decembris. Anno Domini 1521. Pontificatus noſtri Anno 8.

Ad Sig. Legatio Orator. Car. V. Cæſar.

SErenißime Rex. cum Maieſtas Cæſarea non ignoret, quanto ſtudio & amore Maieſtas ueſtra quondam fœlicis memoriæ diuum Cæſarem Maximilianum auum ſuum colendiſsimum, ipſamq́ inclytam domum Auſtriæ ſit proſecuta: Nō ſine graui animi diſplicentia & perturbatione Maieſtas Cæſarea, pernicioſum iſtud bellum inter Maieſtatem ueſtram, & Albertum Principem Magnum Pruſsiæ Magiſtrum nuper exortum accepit: Cum ob eius fraternum in Maieſtatem ueſtram amorē, & eius fœlicitatem, & proſperitatem haud ſecus atq; propriam ſemper exoptat: Tum quod Magno Magiſtro ſine Principum & totius Nobilitatis Germaniæ offenſa, qui illi, atq; eius Ordini plurimū ſunt affecti: atq; ex debito officij ſui penitus deeſſe uix poſſent. Quibus accedit huius belli immanitas atq; crudelitas, eo quod inter Chriſtianos & eos qui tam arctiſsimo ſanguinis uinculo coniuncti ſunt geritur. Nec minus etiam Reſpub. Chriſtiana ex hoc bello patitur diſpendii ac detrimenti. Quippè cum in occulto non ſit quam latè hinc Moſci & Tartari, illinc Turcæ & Valachi ampliſsimam Maieſtatis ueſtræ ditionem ambiant, eiusq́ fines confingant, ſitibundis faucibus illis perpetuò inhiantes, immaniſsimæ atq; inſatiabiles beſtiæ, omnibus mortalibus infenſi, ac perpetui Chriſtiani nominis hoſtes, cum quibus quam ſtrenuè atq; fœliciter Maieſtas ueſtra ſæpenumero ſit congreſſa, iiſdemq́ potentiſsimis hoſtibus ſeſe, Regniq́; ſui uires ueluti totius Chriſtiani Orbis antemurale & unicus propugnator obiecerit, eos non ſine ſuorum ſanguine fuderit, & paruis copijs innumeros illorum exercitus Chriſto duce proſtrauerit & profligauerit, tot inſignes Maieſtatis ueſtræ uictoriæ non ſine eius celeberrima fama & nomine atq; immortali gloria latè per uniuerſum orbem ſparſa uberius teſtantur. Inde fit quod talem ac tantum Principem de Repub. Chriſtiana optimè meritum à tam honeſtis, & fœlicibus Rerump. ſtudijs atq; ſucceſsibus ad priuata atq; inteſtina bella trahi. hoc eſt, uniuerſorum ſalutem & commodum priuatis contentionibus turbari atq; impediri Chriſtianorum arma paulò antè hoſtibus ſuis formidabilia & pernicioſa nunc inter ſeſe dimicare, & quæ prius in hoſtem exercebantur, nunc in fratrem Chriſtianum ſæuire, quis non doleret? quis non deteſtaretur? quis Reip. Chriſtianæ caſum in tanto diſcrimine ſatis deplorare poſſet? arrectis auribus & uotis intentus nunc eſt Tartarus ueteris cladis à Maieſtate ueſtra receptæ haud immemor atq; ultionis ſitibundus, exitum rei cautius obſeruat Moſcus, expectat hoc idem Turca & Valachus, ut conciſis ac debilitatis inteſtinis inter ſe bellis Chriſtianorum uiribus infuſa barbarorum ſuorum multitudine fractos & inualidos obruant, & maiore ſpe ac minore ſui periculo penitùs excindant.

Hic bellorum Chriſtianorum tam expectatus finis, hæc illa inſignis, pro qua certatur gloria, hæc tam opima Chriſtianis detracta ſpolia, paulò pòſt etiam hoſtibus ſuis præda futura: Quamuis Deus ſua miſericordia (ut precamur) hæc mala longius abeſſe faciat. De humanis tamen caſibus humano more loqui aliquando præſtat. Nec ſatis probè reb. ſuis conſulunt, qui arridenti fortunæ, & potentiæ ſuæ fiducia freti, ac tutiores ſibi uiſi, quoduis periculi contemptores, aduerſantis fortunę impetum (quæ dicto citius ſubinde mutatur) non formidant, non obſeruant, non latè proſpiciunt. Quod ſæpe cum multorum pernicie bellorum docuére euentus: quorum ut initia feruida, & ſpe uictoriæ tumida, ita exitus ſolent eſſe uarij & incertiſsimi, hæc apud ſe Maieſtate Cæſarea altius penſante, & perniciem quæ & priuatis, & publicis rebus ex hoc bello oriri poſſet accuratius animo uerſante, uiſum eſt, & pro fraterno ſuo in Maieſtatem ueſtram amore, & qua in Rempub. afficitur ſollicitudine, poſteaquam nunc Deo aſpirante Imperij Coronam & moderationem fœliciter ſuſcepiſſet, nihil amplius temporis prætermittere, ſed præſenti malo auctoritate ſua interpoſita occurrere, & ad huius belli incendia reſtinguenda omnem curam impendere ſeſe debere, ne recens malum longius ſerpat, & grauior uis belli ingruat. Quandoquidem ſerò adhibita remedia nonnunquam ſoleant eſſe difficiliora, & minus utilia: uoluitq́ eius rei cauſa nos ad M. ueſtram proficiſci, ut una cum Sereniſs. Hungariæ & Bohemiæ Regis Oratoribus etiam ad hunc finem ad Maieſtatem ueſtram deſtina-

deſtinatis,negocium iſtud ſuæ Cæſareæ Maieſtatis nomine ſoliciti curaremus, & quantum fieri poſſet,Deo annuente,ad tranquillos exitus,& honeſta media pacis, uel induciarum reduci ſtuderemus.

Hortatur igitur eam ob rem Maieſtas Cæſarea,quo maiore ſtudio poteſt Serenitatem ueſtram,uelit ſuæ Cæſareæ Maieſtatis & Reipub.contemplatione arma deponere, & ijs tractatibus locum dare,publicumq; commodum ſuo priuato anteferre,utcunq; etiam iuſta forte cauſa ad hoc bellum ſuſcipiendum ſibi uideatur,prouocata,plus etenim gloriæ & laudis apud uniuerſos ſibi pariet,ſi ueluti Chriſtianis Princeps , quod nomen etiam uſq; nunc immaculatum apud cũctos retinuit,ab ijs,quæ forte ſibi licere exiſtimat,Reipubl.amore abſtinuerit:omnes Maieſtati ueſtræ plurimum debebunt, quæ omnium cõmodis ſua poſthabuit.Erit quoq; iſtud perpetuum uirtutum ſuarum etiam apud poſteros monumentum,quando honeſtis conditionibus inita cum Magno Magiſtro pace,ad priora & intermiſſa bellorum ſtudia contra inimicos fidei reuertetur , in quibus arcendis & ſubigendis plus ad uictoriam procul dubio à Deo auxilij & fauoris à Chriſtianis Principibus eſt habitura.Talis triumphus Maieſt.ueſtram adhuc manet, hæc erit uictoria Maieſtate ueſtra, & tam Chriſtiano Principe digna, quæ non Chriſtianorum,ſed eorundem hoſtium ſanguine fuſo apud cunctos mortales clara & celebris habeatur , & à Deo,in hac uita fœlicem Regni moderationem conſequatur,& alibi æternis præmijs & perpetua immortalitatis Corona donetur. Dabitq; Maieſtas ueſtra maiorem ac certiorem Maieſtati Cæſareæ de ſe ſpem atque expectationem quoduis fraternum officium ab ea poſſe impetrari,quando in hac re,qua nihil optatius nunc habet,honeſtis ac fraternis uotis ſuis ſe uidebit minime fruſtratam. Hoc tametſi Maieſtati ueſtræ,Principi alioquin & pace,& bello clariſsimo atq; expertiſsimo,& cui diuina quædam inſita eſt prudentia,omniumq; uirtutum conſumata integritas , à M. Cæſarea Principe adoleſcente perſuaderi forte ſuperuacaneum uideri poſsit:fraternus tamen amor & uehemẽs in M. ueſtram ſtudium diutius ſilere non potuit,atq; ſolicita in Rempubl. cogitatio M. ſuam Cæſaream impulit,ut ei conſilium daret,à quo accipere & petere deberet:atq; ea ſuaderet,quæ non tã exiſtimaret eſſe ex Maieſtatis ueſtræ re & dignitate,quam ex totius Reip. Chriſtianæ ſalute,neceſsitate,& tranquillitate.Ad hæc,ſi uti M.Cæſareæ eſt ſumma ſpes atque expectatio,Maieſtas ueſtra animum applicare & fraternis ſuæ Cæſareæ M. exhortationibus acquieſcere uoluerit : nunc, aut quocunque alio tempore opportuno,quæ ad præſens negotium ſpectabunt,iuxta commiſsionem noſtram Maieſtati ueſtræ latiùs declarabimus,& exponemus,intellectaq; circa hæc M. ueſtræ deliberatione . ad Magnum Magiſtrum Pruſsiæ nos recipiemus:pariter huic Maieſtatis Cæſareæ mandata,uoluntatem,& in reſcindendo hoc bello deſiderium declaraturi,& alia iuxta commiſsionem noſtram acturi:ſperantes excellentiam ſuam & Maieſtatis Cæſareæ uoluntatem,& honeſta media pacis,& induciarum nequaquam ſpreturam.

Quantum uerò ad nos attinet,& ſi cognoſcamus hanc rem grauem atque difficillimã ingeniorum noſtrorum uires longè excedere,poſtquam tamen M. Cæſareæ nobis hanc prouinciam imponere placuit, eo alacriore animo hanc utcunq; grauem ſuſcepimus, quo ſeruitutis noſtræ deuotionem M.ueſtræ in hac re oſtendere ex animo deſideramus. Nihil ſtudij & laboris,quantum ingenium noſtrum conſequi poteſt & negotia ipſa admittent prætermiſſuri:quo M. ueſtræ dignitati & commodo quam maximè conſulatur. Deum Opt. Max.omnibus uotis precan dignetur huic negotio ſuam miſericordiam aſpirare,& fœlicibus auſpicijs fœliciores tribuere ſucceſſus,& exitus: ut tandem concordibus armis & animis Chriſtiani Principes inter ſe conueniant , in exterminium & perniciem hoſtium ſui nominis,atque ſtabilimentum ac incrementum & perpetuam tranquillitatem ſuæ Reipublicæ Chriſtianæ.

Carolus V. Rom. Cæſar Alberto Marchioni Brandeburgen. Magiſtro Cruciferorum in Pruſsia.

VEnerabilis Princeps,cõſanguinee chariſsime:Cum nos nutu Dei Opt. Max.à quo omnia ſũt cõmunibus Principũ Electorũ ſuffragijs in Regẽ Romanorũ, futurũq; Imperatorẽ electi ſimus,noſtri officij eſſe duximus,pacem & concordiã Chriſtianorũ Principũ procurare:quo faciliùs cõcordib. armis atq; animis expeditio cõtra Chriſtiãi nominis hoſtes ſuſcipi poſſet.Et cũ intelligamus inter Sereniſs.

Regem Poloniæ fratrem noſtrum chariſsimum, & deuotionem tuam ſuper Iuramento
quodam præſtando non nihil differentiæ adeſſe: cuperemus plurimum huiuſmodi di-
ſcordiam ſedari, præſertim cum edocti fuerimus Cæſaream M. præclatiſsimæ memoriæ
dominum atq; auum noſtrum colendiſsimum ad te quoque ſuper ea re Literas dediſſe.
Quapropter hortamur deuotionem tuam magnopere, ut dicto Sereniſs. fratri noſtro de-
bitum, & præſertim quod prædeceſſores tui Regibus Pol. præſtare ſoliti ſint, etiam præ-
ſtes, & te erga eum ita exhibeas, ut iunctis armis illhic fidei hoſtibus occurrere, & terrori
eſſe poſsitis: & ſi quid forſan diſsidij inter eundem Regem & te adhuc remanſerit, daturi
ſumus operam cum primum in Germaniam uenerimus, quod dante Deo prope diem
futurum ſperamus, ut huiuſmodi inter uos quæſtio amicè & pro dignitate utriuſq; com-
ponatur. Quare nobis pollicemur, quod pro tua & fratrum tuorum in nos obſeruantia,
nobis in hac re ſatisfacies: quod quidem erga deuotionem tuam uniuerſumq; iſtum Or-
dinem benignè & omni gratitudine recognoſcemus. Datum &c.

Pax perpetua inter Sigiſm. I. Regem & Regnum Pol. & Magiſtrum Pruſsiæ, eiusq; Ordinem Crucifericum Cracou. 1525. confecta.

IN nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam, omnium rerum quæ ſempi-
ternæ ſunt futuræ, nulla firmitudo certior excogitari poteſt, quam ea quæ fit Litera-
rum monumentis prodita ad memoriam poſteritatis. Cætera enim facta humana,
quantumcunq; memorabilia, alijs modis quam Literis æternitati conſecrata, aliquot
quidem ſeculorum decurſu durare poſſunt: Quæ uerò Literarum officio memoriæ man-
dantur, nunquã intereunt, ipſaq; uetuſtate fiũt auguſtiora. Proinde nos Sigiſmund. Dei
gratia Rex Pol. Magnus Dux Lithuaniæ, necnon Terrarum Cracouiæ, Sandomiriæ, Si-
radiæ, Lanciciæ, Cuiauiæ, Ruſsiæ ac omnium Terrarum Pruſsiæ, Pomeraniæ, &c. dñs &
hæres, Manifeſtum facimus uniuerſis: Quia cum acta eſſent plurima bella inter præde-
ceſſores noſtros Reges & Regnũ Pol. ac Magiſtros & Ordinem dictum S. Mariæ Theu-
tonicorum in Pruſsia: de proprietate ipſarum Terrarum Pruſsiæ certantes, eaq; non pe-
nitus extincta inter nos, & Illuſtrem dominum Albertum Marchionem Brandeburgen.
& Magiſtrum ipſius Ordinis recruduiſſent, cum magno Reipub. Chriſtianæ incommo-
do & detrimento: Proindeq; & Summus Pontifex, & Cæſarea M. Sereniſsimusq; Ne-
pos noſter dñs Ludouicus Hungariæ & Bohemiæ Rex, nos ad ineundas quadriennales
inducias & arbitralem cognitionem ſubeundam hortati eſſent & induxiſſent: Quia de-
mum magnis impedimentis non ſecuta, & tempore Induciarum expirante, ueniſſent ad
nos Illuſtres Principes dñs Georgius Marchio Brandeburgen. in Sileſia Ratiborien. Ia-
gensdorff: in Pruſsia Stetinen. Pomeraniæ, Caſſubarum, Sclauorum, Dux: Burgrabius
Nurembergen. & Princeps Rugiæ. Et Fridericus Dux Legnicen. & Brigen. ac inferio-
ris Sleſiæ Capitaneus neceſſarij & affines noſtri chariſsimi de pace & concordia ſtabili ac
firma ſedulò agentes. Tandem poſt multos tractatus & rationes utrinq; expenſas ad in-
fraſcriptas conditiones & capitula ipſius pacis & concordiæ deuenimus, omniaq; & ſin-
gula condiximus & utrinq; firmauimus in hunc qui ſequitur modum.

In nomine Sanctæ & indiuiduæ Trinitatis Amen. Nos Georgius Dei gratia Marchio
Brandeburgen. in Sileſia Ratiborien. Iagendorff, in Pruſsia Stetinen. Pomeraniæ, Caſſu-
barum, Sclauorum &c. Dux, Burgrabius Nurembergen. & Princeps Rugiæ. Et nos Fri-
dericus eadem gratia Dux Legnicen. & Brigen. ac inferioris Sleſiæ Capitaneus recogno-
ſcimus & ſignificamus omnibus & ſingulis præſentem concordiam ſeu contractum ui-
ſuris, audituris, ſiue lecturis. Quia nos ex infraſcriptis ſequentibus rationibus, quæ nos
tanquam Principes Chriſtianos promouerunt, eandem ſequentem concordiam & con-
tractum inter Sereniſs. & excellentiſsimum Principem & dominum, dominum Sigiſm.
Regem Pol. & ſuæ Maieſtatis hæredes, & ſucceſſores Reges Regni Pol. ex una, & illu-
ſtriſsimum Principem & dñm dñm Albertum Marchionem Brandeburgen. Theutoni-
ci Ordinis generalem Pruſsiæ Magiſtrum, & eius Ordinem militarem Terrigenas & Ci-
uitatenſes ex altera, partibus. cõcepimus, tractauimus, & compoſuimus. Et inprimis id
præcipuè ac potiſsimũ cõſiderantes, oẽs diſſenſiones, bella, cõtentiones, & cõflictus inter
Regiam M & dñm Magiſtrum, eiusq; Terrarum incolas hinc ortas & emanatas eſſe, eo,
quod non unus princeps hæreditarius omnium Terrarum Pruſsiæ gubernator hucuſ-

que ex

que extitiſſet, dictaq́ Pruſsia diuerſorum Procerũ capitibus gubernatá eſſet, unde Terrarum ipſarum Incolæ pernicioſis inter ſeſe bellis & contentionibus digladiabantur, & prælia commouebant: ex quibus magna effuſio Chriſtiani ſanguinis, damnaq́ & nocumenta incolis, orphanis, & uiduis plurima ſunt illata. Similiter conſiderantes quod præfatus dominus Magiſter frater & auunculus ac ſororius noſter retroactis temporibus, quando Officio Magiſterij fungeret, multifarias fatigas & labores hucuſq́ ſubiuit apud omnes ſtatus Chriſtianorum Principum, uidelicet Summos Pontifices, & Cæſareã M. ſacrum Romanũ Imperium, & Electores Imperij, necnõ apud Nobilitatẽ Germaniæ, eoſdemq́ omnes ſæpius requiren. operam diligentẽ impendit, ſperãs eoſdem inuigilaturos, quo ipſe ſeditiones & controuerſiæ ac diſſenſiones ſecundum continentiam intraſcriptæ perpetuæ pacis per Sereniſs Maieſtatẽ fœlicis record. Kazimiri Regis olim Thorunij cõfectæ, & iuxta cõpromiſſum in proximo quadriennio per Cæſareæ Maieſt. & Regiæ Serenitatis Vngariæ Oratores in præſentia Sanctiſs. dñi Leonis Papæ Legati &c. Thorunij factum cõponerentur & concordarentur, id tamen ex interuenientibus bellorũ motib. & cæteris uarijs admodũ arduis negocijs, quibus Cæſarea M. & Sereniſs. dñs Rex Hũgariæ hactenus implicitι ac diſtracti fuerũt, hucuſq́ impeditũ & indiſcuſſum permanſit: Nos tamen conſideran. huiuſmodi ordinationẽ optimam fuiſſe, cõpromiſſum paucis diebus ad finem & terminum ultimũ deducere ſtuduimus. Nã ubi negocia indiſcuſſa permanſiſſent, formidandũ fuit ne R. M. & Regnũ Pol. ac Magiſter cũ Terris Pruſsiæ iterũ ad maiores armorum tumultus, prælia, & contentiones ac humani ſanguinis effuſionẽ redirẽt; in damnum & iacturã totius Reipubl. Chriſtianæ. Ad præcauendũ igitur huiuſmodi mala & incõmoda paciſq́ ſtudio intendentes, quo in futurum perpetua Chriſtiana pax inter R. M & eiuſdem Maieſtatis hæredes ſucceſſores Regni Pol. Reges, & inter Magiſtrum Pruſsiæ & eiuſdem Terrarũ Incolas utrinq́ interuenire ac diſponi poſsit: conſiderantes etiã quia & nunc Reuerẽdus dñs Stadius Præpoſitus Veſprimien. Sereniſs. Regis Hungariæ dñi, domini noſtri clementiſsimi tanq́ dicti compromiſsi arbitri internuncius pacis, ac miſſus Orator ad Sacrã M. Regiã Poloniæ ac Magiſtrũ Pruſsiæ fratrem & auunculum ac ſororium noſtrum, quo ſe ad concordiam & ipſum contractum per nos factum beneuolẽ ſubmitterent, & gratioſẽ ac benignẽ eidem cõſentirent, rogauit & requiſiuit: Nos tanq́ mediatores, reconciliatores pacis, ex ſupra dictis cauſis & rationibus ſequentes Articulos quos, ſalubri uiæ concordiæ intendentes, Chriſtianos, decentes, idoneos cognouimus, inter Sacram M. Regiam, & dominum Magiſtrũ, utriuſq́ accedente conſenſu fecimus & diſpoſuimus, & prout infrà continetur ordinauimus & cõfecimus.

In primis, Quod omnes diſſenſiones in ijs bellis inter R. M. dñm Magiſtrum, Duces Mazouiæ, Epiſcopos Varmien. & Culmen & cæteros omnes, eorumq́ ſubditos exortæ, per ſequentem tranſactionem in uniuerſum ſublatæ ſint, & neutri Partium in malo reminiſcendo imputari debent. Item quod Loca, Caſtra, & Oppida cum omnibus attinentijs & pertinentijs in his bellis utcunq́ alias utrinq́ intercepta cũ Bombardis maioribus quẽadmodum in prima occupatione Arcium & Oppidorum inuentæ ſunt, reſtitui: Bombardæ etiã Vncales quas Hokenbuchs uocãt, eo pacto ut penes modernos Officiales reſtabant, ſimiliter reddi debent. Si uerò quicq́ Bombardarum maiorum deeſſet, debent Officiales per iuramenta interrogari, ut medijs eorum iuramentis dicant, quid illic inuenerint. Quod autem Bombardas in Caſtro Hollando demolito inuentas attinet, debent ſine diminutione ad manus Illuſtris dominj Marchionis Alberti reſtitui.

Præterea debent omnes & ſinguli ex Nobilitate, Ciuibus, & Colonis, omnis promiſſionis & iuramenti quibus præſentibus bellis aut citra alias circa hæc tempora à ſuis ad alienos dominos ſe contulerunt & obligarunt, liberi & ſoluti eſſe, & reputari.

Cæterũ quod ad neglecta ſeruitia attinet, debet à Regia Maieſtate & Duce de Pruſſia, illis qui ea neglexerunt ex gratia condonari, & bona ſeu poſſeſsiones eorum reddi. Cæterum quod liberos eorum attinet, qui condemnati ob perpetratum facinus pœnas dederunt, bona immobilia utrinq́ reddantur, & patrum facinus honori puerorum nihil noceat: nec apud quempiam in aliquo præiudicet.

Item debet Regia Maieſtas illis de Neuumarkt, ſimiliter Marchio Albertus Gilczenburgen. & Hoenſtinen. nec non omnibus Ciuitatib. Eccleſiaſticis & Sæcularib. Nobilibus & Plebeis utriuſq́ partis ſubditis, qui ex timore defecerint, parcere & cõdonare: nulla indignatione reminiſci, nec cuiquam ut hoc uindicat permittere: ſed ex clementi uoluntate ab utriſq́ hinc inde ſigillis & Literis ſententiam ferre, quod hoc ipſis & liberis eorum in nullam dehoneſtationem, aut incommodum uergere debeat.

Item

Item quod ad Eccleſiaſticorum bona & Iuriſdictionem attinet, debet Dux Pruſsiæ ad requiſitionem Eccleſiaſticorum unicuiq; iuſtitiam, ut Chriſtianum æquum & iuſtū eſt, adminiſtrare. Cæterum bona reditus & cenſus ſub Duce Pruſsiæ ſiti Epiſcopatum Varmieñ. uel eoſdem Eccleſiaſticos attinens, debent uiciſsim ex omni parte reſtitui. Si uerò Dux uel Nobiles ſui curatos, uel alios in Eccleſiaſtica beneficia collocare uellent, qui hominibus Chriſtianè prouiderent, eos Epiſcop. iuxta antiquam conſuetudinem inſtituere ac inueſtire debet.

Item ſi poſſent Domini Pontifices conſtanter docere. Quod Eccleſiaſtici in Terris domini Ducis commorantes ſecus quam Chriſtiani ac côntra ordinationem & conſtitutionem uniuerſalis ſanctæ Eccleſiæ Chriſtianæ ſe gererent: debet dominus Dux una cum dominis Epiſcopis iuuare, ut tales debita caſtigatione emendentur.

Item ſi quiſpiam Ciuium aut Ruſticorum duos annos antè proximè geſtum bellum uſq; huc domino ſuo ſe ſubduxiſſet, & abſq; uoluntate eius aufugiſſet, repetiti debent dominis ſuis ſine omni medio reſtitui, & exinde nulla partium alterutri ſuos detinere. Qui autem ui ab utraq; parte abacti ſunt, ij debent publicis mandati Literis ad dominos ſuos dirigi, ſeu remitti.

Item debet dominus Albertus Marchio R. M. & Regno Pol. Iuramentum, uti naturali & hæreditario domino ſuo. præſtare: & ſe in poſterum erga eius R. M. in omnibus ſicut Principem Vaſallum erga dominum ſuum hæreditarium de iure decet obedientem exhibere. Debet præterea Marchio Georgius ſuo & fratrum nomine uexillum contingere. Debent ſimiliter Marchiones Kazimirus & Iohannes Sigillis & Literis ſuis intra annum huiuſmodi contractum agnoſcere, & acceptare.

Item debet Regia Maieſtas ex aduerſo Marchioni Alberto infraſcriptas Terras, Ciuitates, Caſtra, & Vicos uidelicet tria Oppida & Caſtrum Konigsbergk. Lochſteten, Vargen, Girmauu, Pubetten, Rudauu, Schokken, Kaymen, Kremitten, Vuldauu, Tapiauu, Taplauuken, Narbetten, Inſterburgk, Allēburgk, Venſteruu, Gordauen, Angerburgk, Mordenburgk, Labiauu, Lauukiſten, Tilſſeth, Ragnet, Roſsiten, Vinthergk, Mymel, Brandemburg, Kreuuczburg, Fredlant, Demenauu, Bartten, Letzen, Balge, Heylige, Beyhell, Zintten, Lauudsbergk, Preuſcheuulauu, Bartenskyn, Scheſten, Saynsburgk, Reynn, Raſtenburgk, Lieck, Iehansburgk, Hollandt. Liebſtadt, Mulhauuſen, Morm ge, Paſſenheym, Ortelsburgk, Oſterode, Hogenſtayn, Neidenburgk, Soldauu, Ilgenburgk, Schippenbeil, Teuuſchſtheylauu, Preuuſchmargk, Lubemul, Salſfelt, Riſemburgk, Marienuerder, Tirembergk, Labtauu, Schonbergk Bouunden, Iorgenburgk, Reſenburgk, Gordenſche. Neuuhaus, Freyenſtadt, Solauu, Viſſchhauſen, Billchouuuerder, Medenauu, tanquam Duci in Pruſsia in legitimum & hæreditarium feudum conferre, & eiuſmodi infeudationis Literas ab uno fratre ad alium & eorum hæredes tanquam ſuper indiuiſo feudo iuxta tenorem tranſactionis conficere.

Item ſi quando memorati quatuor Principes & Marchiones Albertus, Georgius, Kazimirus, Iohannes, & eorundem legitimi feudi hæredes omnes ſine legitimis feudi hæredibus decederent, tunc & non antea debent ſupraſcriptæ Terræ Pruſsiæ ad R. M. & Regnum Polon. hæreditariæ redire & recidere. Si uerò filiæ ſupereſſent hæc debent Ducalis dotis pecunia à Regiâ Maieſtate abſolui & prouideri.

Item debet R. M. Marchionem Albertum ſuos hæredes & omnes incolas ſupraſcriptarum Terrarum Pruſsiæ in eorum priuilegijs huic tranſactioni & ſuperioritati Regiæ Maieſtatis non repugnantibus, conſeruare: & alias ab iniqua uiolentia defendere & manutenere.

Item debent tam Ordinis quam Nobilitatis & Ciuitatum prædictarum Terrarum Pruſsiæ Mandatarij Nuncij pro ſe, hæredibusq; & ſucceſſoribus ſuis conſentire, & inſcribere, quod ſeipſos, hæredesq; & ſucceſſores ſuos poſt obitum quatuor prædictorū Principum & ſuorum legitimorum feudi hæredum ad R. M. & Regnum Polon. ac ipſius hæredes debita fidelitate & ſubiectione uti ad eorum naturalem ac hæreditarium dominū, & nullum alium tenere debeant, & uelint. Ita deniq; quod Regia Maieſtas ſupraſcriptas Terras Pruſsiæ cum aliquo linguam Germanicam callenti, & in eodem Ducatu benè poſſeſsionato, qui omnia officia adminiſtret, procurare debeat. Et ſi Maieſtas Regia Cōſiliarios ſuos deputauerit, quod Nobiles & Ciuitates Eccleſiaſtici & Sæculares omniū Ordinum Terrarum Pruſsiæ Duci ex Pruſsia Iuramentum præſtare debeant, quod tunc ex ſingulis Diſtrictibus duo ex Nobilitate, ac Ciuitatibus nomine aliorum omnium, quemadmodum hic præſentes ſe inſcripſerunt, Literis quoq; & Sigillis ſuis huiuſmodi

concor-

oncordiam recognoſcere debebunt,& quum Principi de Pruſsia Iuramentum præſtaant,quod tunc medio huiuſmodi eorum præſtitio iuramento,etiam hanc concordiam ſeruaturos promittant.

Item quod Princeps de Pruſsia primum & proximum locum in Conſilijs,Terrarum Comitijs,& publicis conuentibus apud R.M.habere debet.

Item quod Princeps ex Pruſsia,hæredesq́ & ſucceſſores Principes ex principatu & Terris Pruſsiæ prædictis nihil uendāt:uerum ſi ad hoc ingens urgeret neceſsitas, debeſit hoc Regiæ M.tanq́ dño ſuo hæreditario antè unũ annũ prius denunciare. Quod ſi Maieſtas ſua emere nollet,extunc ipſe Princeps uendendi habeat poteſtatem: Regalib. tamen Regiæ M.feudi & obſequiorum iuribus ſaluis. Et præterea ſi Dux ipſe Pruſsiæ urgente neceſsitate p ęmeretur,poterit Arces & Oppida ſua Vaſallis ſuis locare & impignorare ut eædem Terræ unitæ & indiſciſſæ quemadmodum nunc ſunt,permaneant.

Item quod ad obſequium attinet,ex quo Terra Pruſsiæ in magnum detrimentũ peruenit,promiſit R.M.Marchioni Alberto ſex annorum libertatem ſe ex gratia daturam. Vbi autem Regia M & Regnum Pol.à quibuslibet cuiuſuis dignitatis aut conditionis illi fuerint,occaſione huius tranſactionis & conceſsionis feudi impugnaretur : extunc Dux in Pruſsia cum ſucceſſoribus in propria perſona una cum omnibus ſuis ſubditis p ſummis uiribus Regiam M.etiam intra hoc ſex annorum libertatis ſpacium adiuuare & illi conſulere ſit obligatus. Similiter Regia M.& Regnum Poloniæ erga Ducem in Pruſſia & ipſius Terras in hoc caſu facere debebit.

Si autem cõtingeret quod Regia M.aut Regnum Pol.extra hunc cõtractum ab infidelib. & alias urgeretur,& Regia M.Pol.in propria perſona cum omnibus ſuis ſubditis in Caſtra proficiſceret:tunc Dux in Pruſsia cum ſucceſſoribus ſuis obligatus eſſe debet Regiã M.cum centum inſtructis equis,uſq́ ad terminos Terrarum Pruſsiæ inſequi.

Si uerò Dux in Pruſsia à Regia M.ultra fines tranſire requiſitus fuerit, extunc huiuſmodi centum equites inſtar aliorum Maieſtatis ſuæ equeſtrium militum Regijs ſtipendijs militare debebunt. Caſu autem quo Regia M.urgenti neceſsitate plures quam centum equites à Duce in Pruſsia educi deſideraret,quotquot centenarium numerum exceſſerint,à tempore exitus domiciliorum ſuorum,Regio ſtipendio,ut præmiſſum eſt,militabunt. Si uerò in facultate Ducis ex Pruſsia non fuerit plures quàm centum equites educendi,non debet propterea ipſum Maieſtas Regia ulterius urgere.

Item quod ad Iuriſdictionem inter Regiam M.& Principem Pruſsiæ attinet,ita obſeruandum eſt,ſi contingat quod R.M.Principem,aut uiciſsim Princeps ipſe R.M.in cauſis perſonas utriuſq́ partis concernentibus conuenire uellet,debet Maieſtas Regia Conſiliarios ſuos Marienburgi aut Elbingi collocare,Iuramentisq́,quibus ſuæ Maieſtati obnoxij ſunt abſoluere,& rurſum ad iuſtè iudicandum obligare. Et quicquid tunc a prædictis Conſiliarijs Regiæ M.& Principi pronunciatum & decretum fuerit,ratum eſſe debebit,& ſine contradictione ſeruari.

Si uerò quiſpiam de ſorte ſeu conditione Principis Sæcularis, aut Eccleſiaſtici ſtatus in Pruſsia ſupradictum Principem de Pruſsia ſuper quauis re conuenire prætẽderet,debebit M.Regia ſex ex Conſiliarijs ſuis & Princeps in Pruſsia toudem ex ſuis ad Iudiciũ; ut præmittit,obligare,& Iuramentis aſtringere:& quicqd ipſi æquũ eſſe decreuerint, & pnunciauerit,ei utraq́ Pars acqeſcere,& ſine ulla tergiuerſatiõe id ratũ habere debebit.

Si autem aliquis qui de ſorte Principum non fuerit,contra Ducem in Pruſsia quampiam actionem inſtituere uellet,hoc coram Vaſallis Principis facere debet, quos Princeps ipſe collocare,& ad Iudicium obligare tenebitur. Si quis autem occaſione huiuſmodi Iudiciorum in caſibus Principis perſonam attingentibus ſibi iniuriam factã,aut ſe grauatum exiſtimaret eſſe,poterit ad Conſiliarios(quos R.M.& Dux in Pruſsia quotannis ad feſtum S.Frãciſci,cum id neceſsitas exigerit Marienburgum mittere debebunt) prouocare. Qui ſuper ea re cognoſcendi poteſtatem habere debent. Quod ſi ibi cognitum fuerit appellationem prouocantis friuolam & illicitam eſſe,debebit illa Pars Iudicio decem marcas Pruthenicales pendere, & Parti aduerſæ ad refundendum expenſas litis & ad parendum priori ſententiæ obligata eſſe.

Vbi uerò actiones emergerent,incolas Terrarum Pruſsiæ & eorundem poſſeſsiones utrinq́ contingentes,unuſquiſq́ in eo Iudicio ubi bona ſeu poſſeſsiones ſitæ fuerint,aut Reus domicilium habuerit conueniri,& ad extranea Iudicia trahi non debet.

Item neutrius Partis ſubditi,nec etiam eorum bona ex quo in locis ad quæ ſpectant Iuſtitia obtineri poſsit,in alienis Iudicijs arreſtari,aut detineri debent.

Item

Item quod deinceps omnes Incolæ Terrarum Pruſsiæ utrinq; reciproca uiciſsitudine in terra & mari ſine impedimento negotiationes exercere, ueteribus ſtratis proficiſci, & curribus tranſire, necnon in priuilegijs ſuis hoc caſu permitti debent.

Cæterùm fora in Villis contra fas & antiquam conſuetudinem inſtituta, deinceps ubiq; aboleri, & in Ciuitates ad quas ſpectant reponi debebunt.

Item quod profundum Balgen. ad mare recens Haeb & ubicunq; aliàs profunda id eſt Oſtia maris fuerint, caput Vislæ, & omnia flumina omnib. Pruſsiæ Incolis, ut in ipſis nauigare & trajicere poſsint libera ſint. Et peregrini Mercatores nec in Konigsberg nec Braumbsbergk, Elbingum, Gdanum, aut in ullam aliam Ciuitatem proficiſci cogantur, ſed debent liberè non coacti prout ipſis placuerit uelificare, & nauigare. Attamen ſine antiquorum teloneorum & priuilegiorum detrimento.

Item nulla telonea, depoſitiones uel alia grauamina in Terris Pruſsiæ contra antiquā conſuetudinem & priuilegia ab ulla partium inſtitui debent. Sed uetera telonea permanere. Si autem ab alterutra partium à tempore tranſactionis Regis Kazimiri telonea eſſent inſtituta, ea quoq; hincinde abrogari debent. Si uerò ſucceſſu temporis contingeret quod R.M. & ſimiliter Dux in Pruſsia ad requiſitionem utriuſq; ſubditorum ſuorum alicubi noua telonea aut emporia ad utilitatem Terrarum Pruſsiæ inſtituere deſtinarent, tunc debet Maieſtas Regia Ducem Pruſsiæ uocare in locum opportunum, & ambæ partes ſuper ea re cōcordādi & tranſigendi poteſtatē habere. Si etiā aurigæ, uel nautæ huiuſmodi telonea præterirent, non debent eis bona adimi, ſed tātum naues, curruſq; auferri.

Cæterum quod ad bona naufragantium attinet, debebit id cum ijſdem ſecundum ueterem introductam conſuetudinem, ex quo idem in Zelandia, Holandia & Brabantia conſuetum eſt, etiam obſeruari, ita tamen quod à nautis nihil plus extorqueatur.

Item debet utraq; partium aduerſus alteram nunc & deinceps publicarum ſtratarum prædones, fures, & alios Terris perniciem inuehentes, ad receptandum & promouendum abſtinere. Sed qui unius partis profeſſus hoſtis ſit, debet etiam ab altera parte pro eius diffidato hoſte & damnificatore cenſeri.

Item quæuis partium poteſtatem habere debet hoſtes & noxios ſuos in bonis alterius partis perſequendi, & in quibus iudicijs apprehendentur, in illis ſiſti, & iuxta ipſorum demerita iuſtificari debent.

Item Dux in Pruſsia, præterea Elbingen. Gdanen. & Thorunen. omnem monetam cudere abſtineant, ita quod R.M. intra hinc & feſtum Pentecoſtes ſequentis anni diem ſtatuat ſe ratione huiuſmodi monetæ clarè concordandi.

Item quod Dux Pruſsiæ omnibus priuilegijs & iuribus huic contractui repugnantibus, ſeu ea ſint à Pontificibus Max. Imperatoribus, Principibus, uel Regibus Pol. profecta, nunc & in perpetuum renunciare, & ea in manus Regiæ Maieſtatis conſignare debet. Si autem quicquam in eiuſmodi priuilegijs contineretur quod huic tranſactioni nō repugnaret, ſed Duci Pruſsiæ & Terris occaſione finium, & aliorum Iurium & priuilegiorum neceſſarium eſſet, debebit Maieſtas Regia eiuſdem tenoris ſub Literis & ſub Sigillo Maieſtatis ſuæ ea denuò concedere.

Item quod Regnum Pol. & Terræ Pruſsiæ pro ſe & eorum ſucceſſoribus ſufficienter ſe inſcribere debent, quod hanc inſtitutam tranſactionem, in omnibus ſuis partibus punctis & articulis fideliter perpetuò & irreuocabiliter ſeruare, nec unquam contrauenire aut agere debeant, aut uelint: hoc puncto ſingulariter adiūcto, ſi caſus mortis Principū quos Deus pro ſuo arbitrio conſeruet, ſe offerret, quod Terræ Pruſsiæ Maieſtati Regiæ & Regno Poloniæ, & nulli alteri adhærere debent.

Poſtremò ſi quiſquam cuiuſquam dignitatis aut conditionis exiſteret, huncq; contractum impugnare uellet, debent tres Marchiones, quos hęc concordia pariter attingit, una cum Duce de Pruſsia eum omnibus, quos ad hoc permouere poterunt, Regiam Maieſtatem iuuare, & ſuper hoc reſpondere.

Huic ſupraſcriptæ Chriſtianæ concordiæ & unitati, Regia Maieſtas Poloniæ, & Dux Pruſsiæ in omnibus articulis, clauſulis, conditionibus, punctis ſuperius expreſsis Regiā ac Ducalem dignitatem, Chriſtianamq; bonam fidem perpetuo & fideliter interponen. inuiolabiliter pro ſe & ſucceſsiuè, poſteritatis eorum hæredibus ſucceſſores Reges Poloniæ & Duces Pruſsiæ ratam & firmam habere, & obſeruare polliciti ſunt, ac promiſerūt. Pro maiori præfatorum fide & ſecuritate Regia Maieſtas ſimiliter Dux Pruſsiæ huiuſmodi pactum, concordiam, & unionem manu eorum propria ſubſcripſerunt, & Sigilla ipſorum noſtris adhærentia ſubappendi fecerunt, & huiuſmodi contractus binæ literas

concor-

oncordationis ſeu unionis ſub eodem uerborum tenore confectæ cuilibet Parti unæ præſentatæ ſunt. Datum & actum Cracouiæ Sabbato in uigilia Palmarum, quæ fuit octaua menſis Aprilis. Anno Domini. 1525.

Nos itaque Sigiſm. Rex Pol. de conſilio & conſenſu Conſiliariorum noſtrorum Regni Pol. omnes & ſingulos memoratos articulos ut præmittitur medio Illuſtrium Principum prænominatorum Georgij Marchionis Brandeburgen. & Friderici Ducis Legnicen. inter nos, & Illuſtrem dominum Albertum Marchionem Brandeburgen. Magiſtrũ ac Ordinem eius in Pruſsia actos condictos & concluſos in omnibus & ſingulis eorum punctis, clauſulis, continentijs prout iacent, acceptamus, ratificamus, approbamus, laudamus, & confirmamus, ipſosq́ perpetuum firmitudinis robur obtinere uolumus. Promitten. in uerbo noſtro Regio, ac ſub fide boni ac legalis, & ingenui Principis pro nobis atque ſucceſſoribus noſtris Regibus Pol. ac Regno, & dominijs noſtris, quantum nos & illa concernunt, nos omnia ſupraſcripta in præinſertis Literis atq́ articulis condictis & concluſis expreſſa firmiter & inuiolabiliter obſeruare, exequi, & adimplere, neque illis quoquomodo contrauenire de Iure, uel de facto, directè & indirectè, omni dolo & fraude penitùs ſecluſis. In quorum omnium & ſingulorum fidem, robur, & teſtimonium præmiſſorum præſentes Literas manu noſtra propria ſubſcripſimus, illasq́ Sigillo noſtro Regio & Conſiliariorum noſtrorum Sigillis communiri fecimus. Datum Crac. die Dominico Palmarum. Anno domini 1525. Regni uero noſtri anno 19. Præſentibus, &c.

Rex Sigiſ. Terras Pruſsiæ dat in feudum.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriam, Nos SIGISM. Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, necnon Terrarum Cracouiæ, &c. dominus & hæres, Vniuerſis & ſingulis præſentibus & futuris harum ſeriem inſpecturis, manifeſtum facimus: Quia cum olim multæ & graues controuerſiæ, multaq́ & Reipub. Chriſtianæ pernicioſiſsima bella geſta fuiſſent inter prædeceſſores noſtros Reges Poloniæ, ac Magiſtros & Ordinem dictum S. Mariæ Teuthonicorum ſuper proprietate in Terris Pruſsiæ Regibus & Regno Pol. Ius ſuum hæreditarium pro uindi tuentibus, Magiſtris uerò ac ordine ſuis ueris ac legitimis hæredibus, & dominis pa tere recuſantibus, atq́ ijs tantis controuerſijs, tantisq́ bellis eo res deducta fuiſſet, ut diuino fauore iuſticiæ Regni noſtri opitulante, & pax confecta & Magiſtri ac Ordo, totaq́ue ipſorum ditio in ſubiectionem & homagium Regibus & Regno Pol. deueniſſet, idq́ lõgiſsimo tempore tentum & obſeruatum eſſet: Succeſſu uerò temporis nouæ controuerſiæ de ipſa proprietate, ac demum bellum inter nos Regnumq́ noſtrum, & Illuſtrem dominum Albertum Marchionem Brãdeburgen. Magiſtrum generalem ac Ordinem eius ſuſcitatum eſſet, cum maximo Reip. chriſtianæ incommodo. Proindeq́ ſummi Pontificis uidelicet LEO decimus ADRIAnus ſextus, & modernus CLEmens ſeptimus, demũ Inuictiſs. CAROlus Rom. Imperator & Hiſpaniæ Rex catholicus, Necnon Sereniſs. Nepos noſter dominus LVDOuicus Hungariæ & Bohemiæ Rex, ac plærique Germaniæ Principes ſummo ſtudio apud nos egiſſent de concordia, & pace componenda. Quę denique concordia cum medio Illuſtrium Principum dominorum GEORgij Marchionis Brandemburgen. in Sileſia Ratiborien. Iagendorff, in Pruſsia Stetinen. Pomeraniæ, Caſſubarum, Sclauorum, &c. Ducis Principis Rugiæ ac Burgrabij Nuremburgen. & FRIDERici Ducis Legnicen. & Brigen. & Capitanei inferioris Sleſiæ tractata & concluſa eſſet, ueniſſetq́ ad nos ipſe Illuſtris dominus ALBERTVS Marchio Brandemburgen. & Magiſter generalis cum nonnullis membris Ordinis & ſubditis ſuis plenam & omnimodam facultatem ab Ordine & uniuerſis ſubditis eius habentibus, ſe nobis uti uero & legitimo hæredi, & domino ſuo ac Terrarum omnium Pruſsiæ ſubijcien. ac eaſdem Terras ſibi in feudum dari enixè, & ſuppliciter, primum eius Conſiliarij Proceres & ſubditi, demum ipſe Illuſtris dominus Albertus Marchio à nobis petiuiſſent, declarans ſe nobis & Reipublic. Regni noſtri hoc pacto magis ex uſu fieri poſſe, pacemq́ firmiorem futuram. Nos rationem habentes in primis utilitatis ipſius Reipub. chriſtianæ, quæ in tanta infidelium tempeſtate, non niſi pace & concordia inter ſe chriſtianorum Principum ſeruari poteſt, demum obaudire nolentes, ut poſtulata Sanctiſs. domini noſtri Papæ, Cæſareæq́ & catholicæ Maieſtatis, ac Sereniſs. domini Nepotis noſtri domini Ludouici Hun

gariæ & Bohemiæ Regis, aliorumq; Principum chriſtianorum qui hactenus omni conatu hanc differentiam & bellum ſiſtere & componere inter nos ſtuduerunt, ac deniq; gra-
tificari & commodare uolentes dicto Illuſtri Principi Domino Alberto Marchioni Bran
deburgen. uti Nepoti noſtro ex ſorore chariſsimo, eiusq; Domui de Onſpach annuimus
non grauatim precibus eius Illuſtritatis, & ſubditorum ipſius, illiq; & eius ueris maſculi-
ni generis & legitimis feudi hæredibus ex lumbis eius procedentibus, Terras, Ciuitates,
Oppida, & Arces infraſcriptas in perpetuum, & in diuiſum feudum dedimus, & conceſ-
ſimus, & ipſum de illis per uexilli noſtri traditionem inueſtiuimus, harumq; ſerie Litera-
rum damus & concedimus: uidelicet Arcem Konigsberk cum tribus Ciuitatibus, item
Arces & Oppida Lochſtete, Vargen, Girmavv, Pubetten, Rudavv, &c. ut in præceden-
tibus concordiæ Literis ſunt deſcripta. Cum omnibus & ſingulis ſubditis, Vaſallis,
fructibus, dominijs, ſuperioritatibus, libertatibus, & Iuribus una cum omnibus Arcibus,
Ciuitatibus foris, Villis, manſis, Curijs, molendinis, molendinorum locis, cenſibus, uecti
galibus, redditibus, teloneis, ſeruitijs, feudis Spiritualibus, & Sæcularibus, lacubus, flumi
nibus, piſcationibus, aquis, aquarum decurſibus, ferarum luſtris, ferarum meatibus, uena
tionibus, ſyluis, nemoribus, paſcuis, pratis, actibus etiam, cum omnib. metallis, quæ mo-
do ſunt ſeu in futuro fieri poſſunt auro, argento, cupro, ſtanno, plumbo, ſalinis ſupra &
ſubtus Terram, ſimiliter una cū omnibus & ſingulis eminentijs, Iuribus, & pertinētijs u-
niuerſis nullis exceptis, ſicuti eiuſmodi Terras priores Magiſtri generales, & idem Ordo
habuêre, et uſq; ad præſens nouiſsimum bellum geſtum uſu & fructu tenuerunt, in po-
ſterum, perpetuè & hæreditariè in commune & indiuiſum feudum tenen. haben. fruen-
dum, utendum, & poſsidendum. Vbi uerò ipſe Illuſtris Albertus Marchio & Dux in Pruſ
ſia ſine legitimis maſculis feudi hæredibus, uel eius legitimi maſculi feudi hæredes non
relicta ꝓle uirili deficerēt, extunc ſupradictæ Terrę, Ciuitates, & Oppida & Arces in om
ni forma & modo quemadmodum eas ſupradictas Illuſtris Albertus Marchio habuit, ad
Illuſtrem Principem Dn̄m GEORGium Marchionem Brādeburgē. & ipſius legitimos
ſexus maſculini feudi hæredes uenire, & deuolui debent. Si uerò etiam Marchio Georgi-
us ſine legitimis feudi hæredibus maſculis, uel eius hæredes poſt eius obitum ſine legiti
mis maſculi generis legitimis feudi hæredibus ex humanis concederent, dictæ Terræ, Ci
uitates, Oppida, & Arces ad Illuſtrem Principem Dn̄m CAZimirū & eius maſculos feu
di hęredes deriuari ac deuolui debent. Si aūt prædictus Marchio Cazimirus ſine ꝓle ma-
ſcula feudi hærede decederet, aut eius feudi hæredes poſt ipſius mortē liberos maſculos
feudi hæredes poſt ſe non relinquerent: tunc nominatæ Terræ, Ciuitates, Oppida, & Ar-
ces in Pruſsia ad Illuſtrem Principem Dn̄m IOHannē Marchionem Brandeburgen. &
eius ueros legitimos maſculini generis feudi hæredes deuolui debent, ita quod dictę Ter-
ræ, Ciuitates, Oppida, & Arces ubi diuina ordinatione huiuſmodi caſus futuris tempo-
ribus accideret, de fratre in fratrem prædictos & eorum legitimos feudi hæredes maſcu-
los cedant, & deuoluantur, ſine noſtro, hæredumq; & ſucceſſorum noſtrorū Regū ac Re-
gni noſtri Poloniæ impedimento. Ita tamen cum, & quotiens ſe obtulerit eiuſmodi caſus
deuolutionis de uno in alterum, prędictos fratres & eorum legitimos feudi hęredis ma-
ſculos debebunt illi, & quiſq; eorum debebit nobis & ſucceſſoribus noſtris Regibus ac
Regno Pol. infra tempus debitum ac legitimum debitam ſubiectionem, & feudi obliga-
tionem, ac homagiū præſtare. Quod ſi prædicti quatuor fratres de domo Onſpach diui-
na uoluntate ſic diſponēte ſine maſcula prole feudi hærede legitima ex lumbis eorū ordi-
ne ſupraſcripto procedente, aut eorum huiuſmodi proles ſimiliter ſine maſculo feudi hę-
rede legitimo ex lūbis eorum ꝓcedente decederet, Tunc oēs & ſingulæ Terræ, Ciuitates,
Oppida, bona, & Arces ſupraſcriptæ ad nos, & ſucceſſores noſtros REGES & RE-
GNum Poloniæ ſine omni impedimento ac contradictione deuolui ac redire debent.

Debebit item ipſe Illuſtris Dn̄s Albertus Marchio & Dux in Pruſsia, eiusq; prænomi-
nati ſucceſſores & feudi hæredes pro hac noſtra in ſe beneficentia nobis & Regno noſtro
tale obſequium præſtare, quod ubi ratione huius concordiæ & cōceſsionis feudi à quo-
cunq; cuiuſuis eminentiæ & conditionis Principe ſeu potentatu impeteremur, aut ſucceſ
ſores noſtri impeterentur, tenebitur ipſe Illuſtris Dominus Albertus Marchio aut eius
prædicti ſucceſſores Duces in Pruſsia in propria perſona nobis & Regno noſtro ubique
unà cum omnibus ſuis ſubditis, & pro ſummis uiribus ſuis adeſſe. Quod uiciſsim nos &
ſucceſſores noſtri Reges ac Regnū Poloniæ in eodē caſu facere debebimus & debebunt.

Vbi

Vbi autem contingeret quod nos uel ſucceſſores noſtri Regnum Pol. altera quauis ex cauſa tā ab infidelibus quā ab quocūq; alio hoſte impeteretur, & ipſi in perſona propria ad bellum cum ſubditis noſtris proficiſceremur, aut ſucceſſores noſtri proficiſcerentur, debebit Illuſtris Dominus Albertus Marchio & Dux in Pruſsia aut eius prænominati ſucceſſores Duces in Pruſsia nobiſcum cum centum equitibus armatis proficiſci, & intra limites Terrarum Pruſsiæ nobis ſeruire. Quod ſi educere extra terminos Pruſsiæ illum aut eius ſucceſſores nos & ſucceſſores noſtri uellemus, extunc ad eoſdem centum equites ſtipendium tale præbere, quale dari alijs noſtris mercenarijs equitibus eſt ſolitum, tenebimur. Vbi uerò nos uel ſucceſſores noſtri uellemus ipſum Dominum Albertum Marchionem aut eius nominatos poſteros nobis & ſucceſſoribus noſtris maiori comitatu ſeruire, debebimus nos & ſucceſſores noſtri ijs omnibus militibus quos ultra centum prædictos conducere poſſet, mox poſt egreſſum à domibus ipſorum ſtipendium, quod noſtris militibus dabitur, illis, quam diu ſeruierint, perſoluere. Si autem plures quam centum prædictos equites ipſe Illuſtris Dominus Albertus Marchio aut eius ſucceſſores Duces in Pruſsia educere non poſſent, non debebimus nos aut ſucceſſores noſtri ab illo & eius poſteris Ducibus in Pruſsia plura exigere.

Præterea non debebit ipſe Illuſtris Dñs Albertus Marchio & eius nominati feudi hæredes ſucceſſores Duces in Pruſsia, quicq; ex Terris, Ciuitatibus, Oppidis, Arcibus, & bonis prædictis uendere. Verum ſi ad hoc illum, & eius ſucceſſores ingens urgeret neceſſitas tenebitur nobis & ſucceſſoribus noſtris tanquam dominijs ſuis hæreditarijs ante omnia denunciare. Quod ſi nos ipſi emere non curauerimus, aut hæredes & ſucceſſores noſtri non curauerint, in hoc caſu ipſe Dñs Albertus Marchio & Dux in Pruſsia aut eius legitimi feudi hæredes ſeu ſucceſſores cuicūq; uoluerint uel potuerint, liberam uendendi habebunt facultatem. Regalibus tamen noſtris feudi & obſequiorum Iuribus ſemper ſaluis remanentibus.

Poterit etiam ipſe Dñs Dux in Pruſsia & eius feudi hæredes ubi eos neceſsitas urgēs premeret, ex bonis ſuis prædictis quantum opus foret impignorare ſuis duntaxat ſubditis & Vaſallis, ut eadem bona unita & indiuiſa permaneant. Quæ etiam omnia & ſingula ſupraſcripta, & quæcūq; alia quæ Vaſallus & feudalis Princeps erga ſuum naturalem Dominum hæreditarium & ſuperiorem dñm præſtare ac obſeruare tenetur, debebit ipſe Illuſtris Dñs Albertus Marchio & Dux in Pruſsia ac eius feudi hæredes legitimi ſucceſſores firmiter & inuiolabiliter adimplere. Noſq; uiciſsim illum & ſucceſſores eius omni gratia & fauore Regio complecti, ac illos in Iuribus & immunitatibus ipſorum conſeruare pro nobis & ſucceſſoribus noſtris Regibus & Regno Poloniæ pollicemur. In quorum omnium & ſingulorum fidem & teſtimonium Sigillum noſtrum præſentibus, eſt appenſum, Datum Cracou. feria ſecunda poſt dominicam Palmarum proxima. Anno Domini 1525. Regni uero noſtri anno 19. Præſentibus, &c.

Rex dabit Alb. Duci Pruſ. 4000. floren. Rheneń.

SIGiſmundus, &c. Significamus tenore præſentium uniuerſis. Quia cū diuino fauore Illuſtris Princeps Dñs Albertus Marchio Brandeburgen. ac in Pruſsia Stetinen. Pomeraniæ, Caſſubarum, Sclauorum, &c. Dux, Burgrabius Nurembergen. & Princeps Rugię, Nepos noſter chariſsimus, poſt cōtrouerſiā ad q̄ nobiſcū deuenerat, tandem ad nos ueniens medio Illuſtrium Principum Dñorum Georgij Marchiōis fratris germani ac Friderici Ducis Legnicen. ſororij ſui, ſe nobis reconciliauerit, magnaq; ac euidentia teſtimonia & indicia de ſua erga nos fide ac propenſione exhibuerit, uolentes eius Illuſtritatem in Terris Pruſsiæ quas illi in feudum dedimus, & quæ bellica ſæuitia magnum detrimentum ſunt paſſæ, releuare, ac illū nobis & Regno noſtro maiori beneficentia deuincere, dandum & donandum illi duximus annuū ſtipendiū, quatuor millium florenorum Rhenēſium in auro, uel pro ſingulis aureis xxviij. groſſos integros monetæ, & numeri Regni noſtri præſentis, harumq; ſerie Literarū damus, donamus, & aſsignamus, ad terminos uitæ Illuſtris ſuæ per nos & ſucceſſores noſtros quotannis ſoluen. ita uidelicet quod primam ratam anni huius ſoluere debebimus ad feſtum S. Michaëlis proximè futurum, alteram uerò ratam ad feſta Paſchæ anni Dñi 1527. & deinceps ſingulis annis ſequentibus ad feſta Paſchæ dictam ſummam quatuor millium flor. Rhenenſiū

ſoluerenos & ſucceſſores noſtros Reges Polon.ſubmiſimus, & præſentibus ſubmittimus,ac obligamus,promitten.in uerbo noſtro Regio pro nobis & ſucceſſoribus noſtris Regibus Pol.quod eam donationem & firmam habebimus,& illi ſemper quo ad ſua Illuſtritas uixerit ſatisfaciemus,& ſucceſſores noſtri Reges Poloniæ ſatisfacient. In cuius rei teſtimonium Sigillum noſtrum eſt præſentibus appenſum.Datum Crac.feria iiij.poſt Dominicam Palm.quæ fuit xij.Aprilis 1525.Regni noſtri 19.

Priuilegium Duci Pruſsiæ datum.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuã rei memoriã, Nos SIGISM. Dei gratia Rex Pol.Magnus Dux Lithuaniæ, nec non Terrarũ Cracouiæ,Sandomiriæ,Siradiæ,Lanciciæ,Cuiauiæ,Ruſsiæ,totius Pruſsiæ,Culmen. Elbingen. Pomeraniæ,&c. Dominus & hæredes,Manifeſtum facimus tenore præſentium.Quia licet quaſdam Terras noſtras hæreditarias in Pruſsia Illuſtri Principi Dño ALBERTO Dño Marchioni Brandẽburgen.& Duci in Pruſsia,&c.Iure feudali conceſsimus, in earumq; poſſeſsionem illum per Conſiliarios noſtros induci fecimus,& eius conceſsionis,ac articulorum,& conditionum inter nos trãſactarum illi ſufficientes noſtras Literas dedimus, in quibus præter alia etiam,immunitates illi à nobis conceſſæ ſunt deſcriptę,tamen cum contractus cum illo per nos factus uelit,ut ſi quidpiam in priuilegijs illis contineret quæ nobis reſtituit,& quibus renunciauit,quod huic ipſi contractui & tranſactioni non repugnaret,ſed quod ipſi Duci ex Pruſsia & Terris eius occaſione finium & aliorum Iurium & priuilegiorum neceſſariorũ eſſet,quod id nos ſub Literis & Sigillo noſtro denuo concedamus: Ideo nonnullas infraſcriptas prærogatiuas & immunitates prioribus Literis contentas eius Illuſtritati renouandas,addendas,& denuo concedendas duximus,& tenore præſentiũ concedimus,ita ſane,ut ipſe Dux Albertus ſimiliter & hæredes eius Terram conceſſam ab omni exactione & ſeruitio, exceptis his quæ nominatim in contractu cõcordiæ expreſſa ſunt,liberã teneat ac immunẽ,& coram nullo alio,ſi ratione ipſius Terræ impeteret,q̃ corã nobis,aut ſucceſſorib.noſtris Regib.Poloniæ reſpondere teneatur, atq; ut liceat eidem una & hæredibus ſuis per totam Terram nunc conceſſam,ad commodum ſuum paſſagia & telonea ordinare,ſecundum contractus pręſcriptum,Nundinas & fora ſtatuere,monetam cudere pro contractus formula.Talia & alia iura taxare, directuras per terram in fluminibus,& in mari ſicut utile uiſum fuerit,ſtabilire. Deniq; Iuriſdictionẽ,poteſtatẽq; illã habeat,& exerceat in Terris ſuis,q̃ aliquis Princeps Regni noſtri melius habere dignoſcit in Terra q̃ habet.Quatenus aũt initæ cõcordiæ,& contractui,non aduerſetur,ut bonos uſus & conſuetudines ponat,aſsiſias faciat, & ſtatuta quibus oẽs eius ſubditi pace tranquilla gaudeant,& utantur.Poſtremò cõcedendam etiam duximus, & concedimus tenore præſentium eius Illuſtritati atq; Nobilibus ſuis omnibus libertatẽ ducendi & tranſuehendi per Regnum & dominia noſtra, terra uel aqua,oẽs & ſingulas res quæcunq; ad uſum & neceſsitatẽ propriam eius Illuſtritatis atq; eorundem Nobiliũ, non autem ad mercaturam exercendam,opportuna & neceſſaria fore uidebuntur, & his pariter omnibus qui ex alienis prouincijs commigrare uellent, in Terram & ditiones eius Illuſtritatis,Equeſtris duntaxat conditionis ſeu Nobilibus,liberam damus res oẽs illorum ꝓprias ſecũ transferendi per Regnum & dominia noſtra, abſq; ſolutione cuiuslibet telonei,& citra ullum impedimentum,facultatẽ & prærogatiuã.In cuius rei teſtimoniũ Sigillum noſtrum eſt præſentibus appenſum.Actũ & datum in Ciuitate noſtra Marienburgen. ſabbato proximo ante feſtum S. Trinitatis.Anno Dñi 1526.Regni uerò noſtri anno xx.ut ſupra in Literis feudalib.Ducis Pomeraniæ.

Nobilitas cum Ciuitatibus approbant concordiam.

NOs infra ſcripti Erhardus electus Pomeſan. Fridericus Dñs de Heydek ordinis Teuthonicorum in Pruſsia,Henricus de Kittlicz,Georgius de Kymheym nomine Nobilium:Nicolaus Richan Magiſter Ciuium Ciuitatis antiquæ,Criſpinus Schenbergk Conſul in Kuribhoff nomine maiorũ & minorum Ciuitatum in Pruſsia: palàm facimus & recognoſcimus, quia cum retroacto tempore multa, grauiaquę bella inter Sereniſſ. Polon. Reges,& inclytos Teuthonici ordinis Magiſtros magnos,tantis odijs,inueteratisq; diſsidijs in utriuſq; populi & Polonici & Pru-

the-

nenici calamitatem geſta ſint,ut parum hactenus profuerint contractus, & pacis fœdera ſummorum Pontificum,Imperatorũ,Regum auctoritate ſemper interpoſita.Cuius ma-ior origo hinc dimanauit.Quod Pruſsiæ Terra(nam de eius propinquitate tantoperé pu-gnatum eſt) rectore hæreditario caruit,cum hinc Reges Polo.illinc magni Magiſtri & mi litaris Ordo Ius ſuum prætenderent,mallentq́ armis quam pia,Chriſtianaq́ cõcordia ne-gocium tranſigere.Proindeq́ peruenit eorum malorum non parua portio ad noſtrã uſq; ætatem.Siquidem paucis ab hinc annis oborto iterum ea de re bello,concurrẽtibusq́; in-feſtis ſignis Sereniſſ. Rege Sigiſmundo, & Illuſtriſſ. Principe Alberto magno Magiſtro: quanta uaſtitate utraq; Terra affecta ſit,oſtendunt ipſæ ruinæ & calamitas miſerorũ.Sũt uaſtati agri,abducti Coloni,effuſus ſanguis Chriſtianus,uim paſſæ mulieres,ſtupratę uir gines,prophanatæ ſacræ ædes:præterea alia ſcelera & bellorum incommoda perpetrata, quæ etiam audire,ne dum fieri in populo chriſtiano mens horret.Cuius belli immanitate moti,& miſerorum fortunam miſerti,Summus Pontifex, ſacratiſsima Cæſarea Maieſtas, Sereniſ.Hungariæ, Bohemiæq́ Rex ad inducias quadriẽnales utrãq; partẽ pijs rationib. flexerũt,eo propoſito,ut quadriẽnio illo induciarũ ueterẽ diſcordiã omninò tollerent, & pacem firmam inter nos finitimas gentes componerent.Erat ſpes bona nobis fore, ut ali-quando concordia pro diſcordia ueniret. Cæterùm cum Chriſtianus orbis undiq; bello-rũ tumultu,uarijsq́ perturbationibus uexaretur,factum eſt,ut tam pium conſiliũ tantorũ rectorũ Rerumpu.de cõcordia ſtatuenda impedireẽ, quãdo quidem quadrienniũ indu-ciarũ irritũ abijt,ut eius fine pro pace bellũ uidereẽ renaſci, qđ ſane ita erat in manifeſto, ut aut ipſum noua cum calamitate Chriſtianorũ fuiſſet ſuſcipiendum, aut in contractum Thorunenſem cui titulus eſt perpetuæ pacis coniurandum. Quando igitur uerſaremur inter duo eiuſmodi pericula,ut aut arma patriæ noſtræ intoleranda deinceps forent ca-peſſenda,aut neceſſe eſſet conſentire in concordiam & prædictum contractum perpetuę pacis,nec in aliam partem ſe flecti permitteret Sereniſſ.Rex Pol.& inclytum eius Regnũ: Reſpexit Deus propicijs oculis in pias preces calamitate afflicti populi, deditq́ ex im.p-uiſo pios ac prudentes pacis per alium modum procuratores Illuſtriſſ. Principes & domi nos Dñm GEORGium Marchionem Brandeburgen.&c.& Dñm FRIDEricũ Ducem Legnicien.&c.quos uetus diſcordia & periculum redeuntis belli non minùs mouit, quã ſi eorũ res ageret:quũ ſint utriq; Partiũ ſanguine & affinitate coniũctiſsimi.Hi diuina in-ſpiratione inuenerũt Articulos tranſactionis & pacis cum iuſtos,tum Chriſtianos.Qui ſi bona fide cuſtodiantur,non erit amplius timor de periculo renaſcituri belli.

Inprimis aũt ſua prouidentia curarunt, quo reſtingueretur fons,unde hactenus tot ma la fluxerunt,ſcilicet,ut habeat Terra Pruſsiæ Principem hæreditarium,qui iuſtis de cauſis ſuperiorem recognoſcat Sereniſſ.Regem Pol.& inclytum eius Regnum.Quando quidẽ certis iam indicijs & argumẽtis haud fallacib.iã tandẽ euidẽter cognouimus, fundum & ſolum Terræ Pruſsiæ intra fines,limites,& circulo ditionis inclyti Regni Poloniæ conti-neri,& concludi.Quando autem nihil potius eſſe debet Chriſtianis pectoribus, q̃ cum omnibus,ſi fieri poſsit,in primis uerò cum uicinis in pace & tranquillitate uiuere, q̃ no-bis Magiſter noſter Chriſtus & eius diſcipuli tanta cura & ſtudio commendarũt:Volẽtes accurrimus ad per tam pios Principes oblatas pacis conditiones, qua hactenus indigni uiſi ſumus,& nũc diuina cõmiſeratione donamur:idq́ eò libentiùs fecimus,quod nos ad eandem tranſactionem amplectandã clariſsimus uir Dñs Iohãnes Statilius Præpoſitus Veſprimien.Secretarius & Orator Domini Ludouici Regis Hungariæ & Bohemiæ Re gis Dñi noſtri gratioſiſsimi adhortabaẽ duplici nomine, tũ qđ ad percutiendum fœdus pacis miſſus eſſet,tum quod propoſiti articuli tranſactionis iuſti ac Chriſtiani à præfato Sereniſſ.Rege iudicarentur,qui ceu alter ſummorum arbitrorum concordiæ ſtatuendæ in quadriẽnalib.inducijs nihil ęquè ad ſe pertinere affirmauit, quam, uel in ipſis inducijs, uel poſt finem earum inter Principes utrinq; ſibi coniunctiſsimos & populos uicinos pa cem procurare.Ideo conſenſimus & conſentimus in tranſactionem & concordiam inter Sereniſſ.dominum Sigiſm.Regem & inclytum Regnum Polo.ex una, & Illuſtriſsimum Principem Dñm Albertũ Marchionẽ Brandeburgen.&c. hæredes & ſucceſſores ex alte-ra partibus,ſuper feudo,Iuribus,& proprietate prædictæ Terræ Pruſsiæ, ac alijs punctis, articuliſq́ per præfatos Illuſtriſſ.Principes Dñm Georgium Marchionem, &c. Frideri-cum Ducẽ Legnicen.pacis mediatores Anno 1525.die nona Aprilis Cracouiæ ad no-ſtram petitionem & placitũ conceptam,& confectã,ipſamq́ in omnib. punctis & articu-

lis,pinde ac ſi inſerta hic eſſet, noſtro,conſtituentiũ,hæredũ, & ſucceſſorũ nomine laudamus,ap,pbamus,& cũ magna hilaritate animiq́ gratitudine ſuſcipimus & amplectimur, pro nobis,præfatis cõſtituẽtib.hæredib.& ſucceſſorib.noſtris,ſyncera & Chriſtiana fide, & ſub honore noſtro,necnõ iuriſiurãdi ſacramẽto firmiter & cõſtanter ,pmittẽtes, & efficaciter nos obligãtes,qđ eandẽ concordiã tranſactionẽq́,ut præfert,in omnib. & ſingulis articulis & cõditionib.fideliter & irreuocabiliter ſine fraude & dolo ratã & gratã habere,& perpetuo obſeruare,nec unq́ per nos,aut ſubmiſſas pſonas,quouis prætextu ſiue colore,publicè uel occultè ipſi cõtrauenire uolumus,nec debemus, Renũciantes præterea omnib.& ſingulis iurib.& priuilegijs, & exceptionib. qb. eandẽ cõcordiã impugnare,& infringere poſſemus.Porrò ſi Illuſt.Princeps Dñs Albertus Marchio Brandeburgẽ. &c.in Pruſsia Princeps,&c.quẽ de uolũtate præfati Sereniſ.Regis Polo.Sigiſmũdi in hæreditariũ dñm ſuſcepimus,& præſentib.ſuſcipimus,Necnõ Illuſtritatis ſuæ ueri & legitimi feudi hæredes maſculi,& ſubinde Illuſt.Principes Dñi GEORgius,CAZimirus,IOHANnes una cũ omnib.ſuis legitimis feudi hæredib.è uita migrauerint, & præfata Terra Pruſsiæ ipſis in feudum cõceſſa,iuxta Inſcriptionem prædictæ tranſactionis ad Sereniſſimos Reges & Regnũ Pol.deuoluta fuerit:quod nos Sereniſſ.Regib.eiſdem, & Regno Polon.cui nos unanimiter ſponte & ex certa ſcientia una cũ prædicto Principe noſtro tãquam ſuperiori dño ſubiecimus,& exnũc ſubijcimus,nec cuiquam alteri adhærebimus, obediemus,& ſubiecti erimus.Sed eoſdem Sereniſſ.Reges, & inclytum Regnum, p dominis noſtris quo ad utile & directum dominium,merum & mixtum imperium,in perpetua ſubiectione profitebimur,& recognoſcemus.Saluis tamen ſemper manentibus omnibus & ſingulis tranſactionis articulis,quibus in hoc caſu Terræ Pruſsiæ cautum eſt. In quorum omnium fidem & robur nos ſupraſcripti Oratores nomine conſtituentium, & noſtro,has Literas Sigillorum noſtrorum appenſione muniuimus. Datum Cracouiæ die ix.Aprilis quæ erat dominica Palmarum.Anno Domini 1525.

Sigiſmund.I.Iohanni Dantiſco apud Rom. Pontiſ.Oratori de pacificatione Pruſsiæ.

CVm induciæ cum Magiſtro Pruſsiæ expirarent,ageretq́ cum Summus Pontifex,tum Cæſarea M.Sereniſsimusq́ Dñs Rex Hungariæ Nepos noſter apud nos de inducijs prorogandis:ad quas ſubditi noſtri conſentire nequaq́ uoluerunt,iudicantes eas bello futuras nocibiliores, Proindeq́ nos ad proſequendã rem noſtram armis inſtitueremus: uenit ad nos id ſentiens ipſe Magiſter cum Illuſtribus Marchione Georgio & Friderico Duce Legnicen. tranſegitq́ nobiſcum coram de tota controuerſia:præſtito nobis debito ſuo,& datis illi per nos in feudum Terris, quas prius ante bellum nouiſsimum poſſedit.

De religione uerò nihil inter nos eſt actum,tùm quia intereſſe noſtra nõ uidebat̃,tùm qđ etiã Ordines inſtitutores nõ fuerimus, tũ uerò qđ ferè in tota ditione Ordinis prorſus de tota religione catholica ſit actum, & deploratum. Proindeq́ abuſi ſumus ea conditione deprauati temporis,in rem pacis cum res aliter tranſegi nullo pacto potuit.

Proinde ſi qui iſthic hos actus noſtros in re Pruthenica ſuggillari uellẽt, habes quo innocentiã noſtrã tueri poſsis.Nam nos Ordinis curatores nõ ſumus,ſed hæreditarium Ius noſtrum duntaxat ſemp exegimus:Religio catholica nobis ſemp cordi fuit, pro qua nequaq́ dubitamus uel ſanguinem noſtrum profundere, tantum abeſt,ut illi noſtra opera uel conſenſu quicquam eſſet per hanc tranſactionem detractum.

Conſtitutiones Militarem & Ciuilem ordinem,totamq́ Pruſsiam concernen.

SIGISMVNDVS Dei gratia Rex Poloniæ,Magnus Dux,&c.Significamus tenore præſentiũ qb.expedit uniuerſis, quia cõſulere uolentes multiplicib. errorib. & abuſibus,qui cũ in diuinis tum etiã humanis rebus inoleuerãt in Terris & Ciuitatib.noſtris Pruſsiæ,uenimus huc ad eaſdẽ Terras omnib.alijs negocijs noſtris intermiſsis, & auſpice Dño Deo rectè oĩa quæ reformatione indigebãt cõfecimus.Præterea etiã ad futurũ deinceps bonum regimen conſtitutiones & ordinationẽ opportunã in ipſis Terris relinquere

querẽ operæprecium eſſe duximus. Proindeq́ꝫ de conſilio & cõſenſu omnium Conſiliariorum & Nunciorum communitatis tàm Militaris quàm etiam Ciuilis ordinis infra ſcriptas conſtitutiones edidimus & promulgauimus.

In primis quilibet Palatinus habeat apud ſe exẽplũ ſeu copiã priuilegij Terrarũ Pruſsiæ, & illud unicuiq́ꝫ peteti oſtẽder, & corã eo legi faciet, qđ nos manutenere & ſecundum ipſius tenorem Dignitates Officia & Capitaneatus ſolis indigenis conferre dignabimur.

Cæterùm cum ius Culmen. quo potiſsimum Pruſsia utitur, ſcripturis ſaltem authenticis nuſquam reperiatur eſſe ſancitum, multaq́ꝫ propterea oriantur incommoda: Venerabiles & Egregios deuote nobis dilectos Tidemannum Giſe Cuſtodem & Canonicum Varmien. Matthiam Slevvniczki Canonicum Gneznen. Achatium Frenut Canonicum Varmien. Franciſcum Soldavv, & Philippum Holkner deſignauimus, ut hoc anno ad Calendas Octobres Mariemburgi conueniant, & eiuſmodi ius cum eius conſtitutionibus paſsim colligant diligenter, conſcribantq́ꝫ, ut deinde typis excuſſum & euulgatum ad omnium noticiam perueniat, firmiterq́ꝫ à cunctis obſeruetur.

Iudicia aũt Terreſtria in ſingulis Palatinatib. quotãnis bis ſeruenẽ, ita ut in Palatinatu Culm. primũ Iudiciũ feria tertia poſt dominicã Quaſimodo geniti. Secundũ aũt feria tertia poſt Lãperti celebreẽ. In alijs aũt Palatinatib. iuxta ueterẽ conſuetudinẽ celebreẽ, ex quibus quidem iudicijs Terreſtribus Appellationes ordinariè fiant ad Conuentus generales Terrarum Pruſsiæ. A` Conuentibus autem generalibus ad Regium tribunal noſtrum, donec ad alterutra partium conformes ſententias obtinuerit.

Vt autem friuolæ & temerariæ Appellationes nonnihil cohibeantur, quiſquis à iudicio Terreſtri ad Conuentum generalem appellauerit, tres Marcas in iudicium reponat. Si uerò à Conuentu generali ad nos appellatum fuerit, ſex Marcæ deponantur, & ſi appellans coràm iudice appellato ſuccubuerit, in uſum publicum iudicij in quo erant repoſitæ cedant, alioquin parti reſtituantur.

Nec Palatini iudicent Cauſas ad ius Terreſtre ſpectantes, niſi de conſenſu Partium, & prouocantes ad iudicium Terreſtre remittãt, exceptis cauſis leuioribus quę uidelicet ualorẽ decem Marcarũ non excedãt. Hæc quidẽ ſine ſtrepitu Iudicij de ſimplici & plano ab eis cõponi poſſunt. In cauſis aũt ſanguinis & de facto recenti depræhenſis, in dilatã iuſticiam miniſtrent: nec partes cõtendentes ad cõponendum amice inter ſe controuerſiã cogant, nec exigant ullas pœnas niſi per Iudicium decretas. Quarum pœnarum tertia pars Iudicio Terreſtri, reliquæ duæ partes Palatino Loci cedant.

Palatini & Capitanei citati tam in Iudicio Terreſtri, q̃ꝫ Conuẽtuum publicorũ reſpondere ſunt obligati, exceptis actionibus ſuper bonis noſtris Regalibus emergentibus. Capitanei aũt iuxtà continentiam priuilegij Terrarum Pruſsiæ ſint indigenæ poſſeſsionati, ratione quarum poſſeſsionum ſuarum ſint Iudicio Terreſtri ſubiecti.

Statuimus prętereà ut cõmunib. Conſiliariorũ uotis Notarius Terreſtris Nobilis poſſeſsionatus lingųas neceſſarias calens, & alias, ad hoc Officium eligatur, qui cum iuratus fuerit, excluſis tam Eccleſiaſticorũ Prælatorum q̃ꝫ Ciuitatum ac aliorũ, Notarius ſolus ſecretorum conſilijs & Conuentuũ publicorũ Iudicijs interſit. Literas & Acta Iudicialia diligenter conſcribat, ac iura Partium in Iudicio producta fideliter cuſtodiat.

Vt autem temerariæ lites amputentur. Commiſſarios ſiue Iudices delegatos non deputabimus in cauſis ad Iudicium Terreſtre ſpectantibus, & minus in eo iam pendẽtibus, niſi per appellationem ordinariam de qua ſuperius dictum eſt à ſententia definitiua ſeu interlocutoria iam lata ad tribunal noſtrum deuolutæ fuerint, exceptis cauſis limitum, bonorum noſtrorum Regalium: nec Iudices delegatos ſeu Commiſſarios à quibus ſemel appellatum eſt, in eadẽ cauſa denuo deputabimus, aut cauſam ad illos remittemus. Non enim uerìſimile aut honeſtum uidebatur, quod Iudex priſtinam ſuam ſententiam retractet, aut aliter iudicet, quam antea iudicauerat.

Conuentus autem publici ſeu generales iuxtà proximam ordinationem noſtram in Pruſsia quotannis bis celebrentur. Verno uidelicet tempore Dirſauiæ ad diem S. Stanislai: Tempore autem autumni in Grandentz ad diem S. Michaëlis. Conuentus autem peculiariter per nos inſtituendus locum & diem ex noſtro arbitrio ſortiretur.

Ad prędictos Conuẽtus oẽs cauſæ tam ex Ciuitatib. q̃ꝫ Iudicijs Terreſtrib. per appellationẽ deuoluanẽ, & etiã ſine ſpeciali cõmiſsiõe noſtra iudicenẽ. Deinde uerò & nõ antea ad ſupremũ tribunal noſtrũ remittanẽ parte prouocante: cui ad ꝓſequendũ appellationẽ

à Iudicibus legitimis terminus præfigatur. Quam appellationem ſi intra unius anni ſpacium non proſequeretur, prior ſententia iuxta Iuris cõmunis diſpoſitionem in rem tranſeat Iudicatam, & executioni demandetur.

Ante conuentum uerò publicum per nos & ſucceſſores noſtros ſingulariter inſtituendum, in ſingulis Palatinatibus Culmen. uidelicet, Mariemburgen. & Pomeraniæ, fiat Nobilitatis Conuentio particularis, quam ſecundum morem antiquum Palatini ex ſingulis Diſtrictibus Palatinatus ſui ad aliquem locum conuenientem Literis ſuis conuocent: ut Nuncij ad huiuſmodi Conuentum mittendi eligantur. Qui autem uocatus non comparuerit, pœnam duarum Marcarum pendet. Cuius medietas Palatino eius loci, altera uerò medietas ærario publico proueniat.

At cum fruſtrà ſententiæ ferantur niſi legitimè executioni demandentur, uolumus & irrefragabili conſtitutione ſancimus, ut deinceps unuſquiſq; cuiuſuis conditionis uel eminentiæ fuerit rei iudicatæ ſine omni contradictione cum effectu pareat, & obſequatur. Alioqui locorum Palatini nullo alio à nobis mandato expectato, legitimam executionẽ faciant: adiuncto ſibi ubi cauſæ conditio poſtulauerit, Capitaneo & Nobilitas illius Diſtrictus: aut etiam ſi neceſsitas exegerit, omnibus & ſingulis noſtris Vaſallis ſeu Nobilib. illius Palatinatus, quos ad aſsiſtendum illi ſub Iuriſiurandi debito & amiſsione feudorũ obligatos eſſe decernimus. Si uerò maiori potentia ſit opus, negocium ad nos referri uolumus: ut oportunis rationibus rebus prouideamus. PALAtinos ſimiliter ad huiuſmodi executiones faciẽdas, iuſticiamq; oppreſsis adminiſtrandam, Iuſiurandum nobis pręſtitũ adigat. Quos etiã ſi remiſsiores fuerint, quinquaginta florenorũ Hungarical. pœna plecti uolumus. Cuius mulctæ medietas Parti cui iuſtitia denegata eſt. Altera uerò medietas ærario publico Terrarũ Pruſsię cedat. Vbi aũt quis executioni uiolenter reſiſtere cõuictus fuerit, pœna banni, ſiue proſcriptionis ac bonorum confiſcatione puniatur, ex quibus bonis Parti læſæ primum fiat ſatis. Quod reliquum fuerit fiſco applicetur.

Statuimus præterea ut nullus Capitaneus, Nobilis, Ciuis, aut quiſquis alius cuiuſcunque conditionis exiſtat: perſonis, Caſtris, domibus, aut poſſeſsionibus alicuius ullam uiolentiam inferre: incurſiones facere: in publicis ſtratis inſidias ponere præſumat. Alioquin ſuper his conuictus, iuxta antiquum plebiſcitum Terræ Culmen. capitali pœna puniatur.

At cum aliquis Nobilis decreto publici Conuentus, Iudicio Palatinorum, aut Terreſtri capitur: ſub certis pœnis in poteſtatem aut carcerem Ciuilem non tradatur: ſed in manus Palatinorum. Si quis autem in Ciuitate, ubi nulla arx eſt, capiatur: & autoritate Conuentus, Palatinorum, Iudicij in carcerem Ciuilem conijcitur: in poteſtate eorundem & non Ciuitatis permaneat, fideiuſſoria tamen cautione à carcere huiuſmodi liberetur, niſi cauſa fuerit criminalis, alioquin ſub pœna uiginti florenorum Hungarical. quorum medietas Palatino, altera Parti læſæ cedat, abſq; ulla remiſsione perſoluen. Nobiles & eorũ ſubditi autoritate ſeu poteſtate Ciuili non capiantur, detineantur, aut aręſtentur: nec uiciſſim Nobiles autoritate propria capiant, aut detineant Ciues, aut eorum ſubditos, ſed unuſquiſq; coram Iudicio ſuo ordinario conueniatur, & iuſticiam requirat.

Præterea ne in fluminibus Pruſsiæ præſertim nauigabilibus, & item Fehres, Bree, & Bda, ac etiam Redæ in Diſtrictu Puczkouien. obſtacula fiant: ut tam piſcibus quam nauibus & lignis liber tranſitus permittatur: niſi quis ſpeciale priuilegium ſuper hoc habuerit.

Nobiles aũt qui habent priuilegiũ piſcãdi in lacubus noſtris Regijs, & teſtibus fide dignis probare poſſunt ſe fuiſſe in poſſeſsione piſcãdi: & quorũ uel limites, aut ager ſtagnis noſtris Regijs adiacet, his quidem piſcatio permitti debet, ſed paruis retibus duntaxat ad uſum & menſam eorum ꝓpriam: non aũt ad uendendũ. Ea tñ cõditione, ut retia Caſtrenſi primos in hyeme habeant tractus, & quod tẽpore quãdo piſces qui Germanicè Breſſen, Polonicè uerò Kleſzcz uocantur ſemen aut fœtum emittunt, nulli liberum ſit in lacubus noſtris Regijs piſcari: ne huiuſmodi piſcium fœtura in augmentando impediatur.

Præterea ut Eccleſiaſtici bona Terreſtria Eccleſijs adſcribenda, & approprianda, ſiue incorporanda abſq; ſpeciali conſenſu noſtro à modo non niſi à ſuis Vaſallis emant, nec obſequia nobis ex ipſis debita intereant, pro ſe uerò priuatim illa emere poſſunt, quæ ſi in uita ſua non alienauerint, aut cuipiam non donauerint, ad eorum propinquos & conſanguineos deuoluantur.

Simi-

Similiter,ne Ciuis,aut ignobilis quiſpiam bona Terreſtria emat.Si uerò iam empta poſ ideat,non per cōducticias perſonas,ſed proprias ſeruitia ſeu obſequia debita ad bellicam expeditionem de ipſis ſub eorundem amiſsione præſtet.

Nec omninò liceat à modo Ruſticis feras in nemoribus uenari,nec laqueos in ſyluis, & agris ponere:canes aut retia uenatoria habere, alioqui in poteſtate dñorum ſit Bombardas,canes,& retia huiuſmodi auferre: & pro qualitate exceſſus mandatum præuaricantes in decem Marcis pec.domino fundi applicandis, toties quoties, punire, exceptis foſsis pro luporum captura,quas tamen ſine præiudicio cuiuſuis quilibet cum conſenſu dñorum ſuorum habere poteſt.Simili modo,nec Palatini,Capitanei,aut Nobiles alter in alterius fundo abſq; uoluntate dñi fundi uenari:nec in ſyluis feras domare, aut circuire de bet,quod Klopfen uocant ſub amiſsione retium,equorum,& curruum. Bombardis autem nemo omninò nec in proprijs,nec alienis ſyluis ſub pœna centum floren. Hungarical.irremiſsibiliter ſoluendorum à modo utatur.Cuius mulctæ medietas nobis,altera ærario publico Terrarum Pruſsiæ proueniat.

Volumus item,ut in Conuentu generali proximo per uniuerſos Conſiliarios harum Terrarum omnium rerum uendibilium æſtimatio,& iuſti precij conſtitutio fiat: utq; diligentior reſpectus ad menſuras, & omnia pondera habeatur : ut dolus ac deceptiones maliciæ uitari poſsint.

Item ut Palatini & Capitanei diligenter fines Terrarū obſeruent,ne prædones & graſſatores ingrediendo & egrediendo impunè graſſentur.

Item ne Ruſtici cum cuſpidibus,lanceis,gladijs,aut ſimilibus armis publicè aut priuatim incedant,eaſq; deferant,niſi à dñis ſuis ad uenationem uocati fuerint.

Diſtrictiùs etiam inhibemus,ne Poloni à modo ab opificijs Ciuitatū quarumlibet arceantur,ſed pari conditione cum Germanis & alijs nationibus admittantur, non obſtantibus huiuſmodi opificiorum contrarijs conſtitutionib.ſub pœna L. floren. Hungar.qui eos non receperint infligenda:perq; loci capitaneum pro fiſco Regio exigenda.

Ex quo item multorum quęrimonijs accipimus,quoſdam Officialium noſtrorum pręſertim Tucholien.prætextu mandati prohibitorij de inuectione ſalis peregrini in Poloniam,innocentibus,ſi qñ finib.Terræ appropinquent,ſalem adimere. Quod quia iniquū eſt ſub graui indignatione noſtra prohibemus,ne de cætero cuiq; adimatur, niſi ultra fines tranſgreſſo.

Nobiles præterea Diſtrictus Slochovv inſtar Ruſticorum ut ligna ad arcem ducant, aut alia ſeruitia ruſticalia faciant,cogi nolumus:ſed antiquam cǫnſuetudinem ſeruādam eſſe decernimus.

Ad præcludendas aūt uarias hinc inde obloquendi uias,& controuerſiarū occaſiones, quæ ſolent oriri à Ciuitatib.& Oppidis contra Nobiles & Tabernatores tam Sæculariū q; Spiritualium qui coquunt,& alijs per tunnas uendunt ceruiſiā:ita ordinatū eſt,qđ Nobiles pro utilitate eorum propria coquere liberè poſſunt ipſam ceruiſiam,& ſi quid ex illa eis ſuperabundauerit,id uendet ad ſuas Tabernas,uerum negociationem ceruiſiæ nō exerceant,quod ſtatu eorum foret indignum. Tabernatores uerò qui ultra miliare diſtant ab Oppidis uel Ciuitatib.& qui habent in ſuis priuilegijs facultatē coquendi ceruiſiā:coquere illam poſſunt,quantū ad propinandum in eorum Tabernis ſufficiet,nequaq; tamē per integras uel medias tunnas uendendi ipſam ceruiſiam habeant:ſub pœna decē Marcarum totiens,quotiens huic conſtitutioni contrauenerint ſoluendarum.

Cùm etiam Mercatores & præſertim peregrini ſiue exotici homines in Nobilitatis ac Ciuitatū iniuriam pelles,frumenta,humulum,linum,& alia mercium genera in Villis ac Pagis clàm & publicè coëmere,& negociationes illicitas exercere ſoleāt: authoritate noſtra Regia firmiter prohibemus,ne id de cætero fiat.Statuentes ut deinceps ſubditi dñorum merces,& res ſuas uendibiles in proximas Ciuitates ducant,& in foro publico uenales exhibeant,legitima tamen dñorum ſuorum cum pellibus ferarum & beſtiolarum ſylueſtrium habita ratione.Alioqui emptoribus equos,& currus:uenditoribus aūt res uenditas à præfectis noſtris adimi & coſiſcari uolumus.

Mandamus inſuper,& ita omninò habere uolumus,ut Palatini debitores decimarum aratraliū & quorumuis Eccleſiaſticorū prouentuum cenſuras contumaciter ſuſtinen.ad huiuſmodi debitorum ſolutionem remedijs opportunis compellant: ne Eccleſiaſtici ꝓuentibus ſibi debitis fraudentur.

Poſtremò

Poſtremò ad tollendum errorem & incommoditatem ex uarietate, utilitate, & adulteratione monetæ prouenientem, unanimi conſilio decretum & conſtitutum eſt: ut abolita in Pruſsia moneta ueteri, Triplex noua ſub noſtris & Terrarum Pruſsiæ inſignijs cudatur: uidelicet groſsi, ſolidi, & oboli, ſiue denarij, ita ut uiginti groſsi unam Marcã: quadraginta autem groſsi ſiue duæ Marcæ florenum Hungaricalem conſtituant. Tres uerò ſolidi groſſum, & ſex oboli ſolidũ. Sitq; ea moneta in grani ualore & æſtimatione par Polonicæ, & ſimiliter noua cudenda eſt, æqualiter proporcionata: ut ſcilicet groſſus Polonicus Pruthenicum æquet, & ſolidus ternarios duos, obolus uerò obolum ualeat. Curratq; huiuſmodi moneta Pruthenica Regio edicto per totum Regnum, Mazouiam, & Lithuaniam, hoc tamen Illuſtris Pruſsiæ Dux uſq; ad feſtum S. Martini proximum in deliberationem accepit.

Quæ omnia & ſingula ut præmiſſa ſunt, in omnibus ſuis punctis, conditionibus, & articulis rata & firma eſſe uolentes, de certa noſtra ſcientia & deliberatione, conſenſuq; tam Conſiliariorum noſtrorum ſtatus utriuſq; quam etiam Nunciorum omnium Terrarum noſtrarum Pruſsiæ ſtatuimus & decernimus robur debitæ firmitatis habere, debere. Harum teſtimonio Literarum quibus Sigillum noſtrum eſt impreſſum. Actum & datum in Ciuitate noſtra Gedanen. feria tertia proxima poſt feſtum diuiſionis beatorum Apoſtol. Anno domini 1526. Reg. noſtri anno xx.

Sigiſmund. Rex ad Conſiliarios Terrarum Pruſsię de Decimis Epiſcopo Vuladiſ. penden.

MAgnifici & generoſi ſyncerè nobis dilecti. Accepimus Literas ueſtras, quibus neſcimus prolixè ne magis ac indignè nobis, cùm aduerſus Decretum noſtrũ, quod de ſoluendis Decimis dño Epiſcopo Vuladiſlau. anno ſuperiore iuſtè & æquanimiter tulimus, reſpondetis, idq; agitis, docentes nos quaſi nouum aut deſultoriũ Chriſtianũ, de lege gratiæ, de ſublato Sacerdotio Leuitico, de non contribuẽdo paſtorib. niſi paſcãt, & alijs tritis iã Apoſtatarũ cantilenis: non tẽpantes interim ab aculeis in ſuũ Epiſcopũ, & Paſtorẽ. Vnde uehemẽter miramur, quæ eſt iſta noua chriſtiana ratio: Quia per Legem gratię, quæ tantũ Legi nã opanti cõtradicit: per libertatẽ Euãgelicam, quæ ſolũ ſeruituti peccati opponitur, duplex, idq; ingens peccatũ aduerſus diuinas & humanas Leges cõmittitis. Alterum nõ reddendo proximo ſuo atq; adeò Paſtori quæ ſua ſunt: Alterum Literis & Decretis Principis ſui non parendo. Si per Legem gratię liber eſt populus à ſoluendis Decimis quæ miniſtris Dei debentur: eadem Lege liber erit à ſoluendis tributis quæ alijs Ordinibus & poteſtatibus debentur. Nam Lege gratiæ omnes pariter Chriſtiani in unam libertatem ſunt aſciti. Si ob hoc quod ſublatum eſt Sacerdotiũ Iudæorũ, non plus habeant Sacerdotij chriſtiani Sacerdotes, quàm id quod cõmune eſt omnibus, neq; illis ſuos prouẽtus deberi: pari ratione abolito Regno Iudæorum Chriſtiani non plus erunt Reges, quàm cæteri Chriſtiani, nam per Legem gratiæ omnes ex æquo REGALE SACERDOTium eſſe cenſentur. Quod ſi chriſtiani Principes Decimas & prouentus ſucceſſoribus Apoſtolorum non rectè contulerunt, minùs rectè Apoſtolis ipſis primi illi Chriſtiani precia bonorum ſuorum omnium conferebant. Si nephas eſt Pontificem ob non redditas Decimas populum excõmunicare, maius erit nephas qđ Apoſtoli ob negatam pecuniã Eccleſiæ dicatã, utraq; morte cõdemnabãt. Si nõ pendendum eſt Paſtori, niſi paſcat, & doceat: non pendẽdus erit etiã à Plebe ſuus cenſus Ordini ſeu ſtatui Militari, niſi militet, & populũ Dei tueatur: Si deniq; non ſunt ualidæ dotes & Priuilegia maiorum & anteceſſorum noſtrorum Eccleſijs collata, cuius erunt firmitatis illa alijs Ordinibus ſub paribus ſignis, pari atramento, & pelle, conceſſa? atq; hæc ſunt illæ Euangelicæ rationes quæ nunc orbem Terrarum ſeditionibus, tumultibus, periurijs, & ſacrilegijs implent. Graui igitur & moleſtiſsimo animo ferimus, quod aduerſus Decretum noſtrum tales Literas, talibus impijs dogmatibus cõſutas miſeritis, quæ non ſolum indigna ſunt auribus noſtris, & ab uniuerſa Eccleſia Catholica damnata: Sed etiam à nobis, & alijs chriſtianis Principibus publicis edictis uetita. Et proinde denunciamus uobis hanc immutabilem ſententiam, & uoluntatẽ noſtram quod Decretum ipſum noſtrum iuſtè & legitimè latum nulla ex parte mutaturi, neq; dominum Epiſcopum, & Iura ipſius noſtro debito patrocinio deſerturi ſumus. Et ſi in ea contumacia perſeuerare uolueritis:

literitis: Nos id quod ad iuſtum & Chriſtianum Principem attinet, exequemur. Datum Petricouiæ decima Ianuarij. Anno Domini 1528.

ARTICVLVS III.

AN Dux Pruſsiæ ad ELECTIONEM Regis Pol. pertineat? Quodque ab eo ad Regiam M. uel alioquin communes illorum Commiſſarios appelletur. Præterea R. M. Literas publicæ fidei aliqua iniuria in Pruſsia grauatis dabit.

Reſponſum datum Oratoribus Ducis de Pruſsia ſuper facultate eligendi Regis.

QVod Legatio Illuſtriſsimi Dñi Ducis Pruſsiæ in primis cõtinebat, de facultatẽ eligẽdi Regis: Sup eo negocio expẽdẽs Maieſtas Regia unà cũ uniuerſis Cõſiliarijs ſuis ſingularẽ in ſe & Regnũ ſuũ propenſionem eius Illuſtritatis, proindeq; cupiens illi hac in re ex animo gratificari, reuoluit Maieſtas ſua uti ſe facturã recepat cũ Iura & Priuilegia, tum uero acta & conſuetudines Regni ueteres, comperitq; adeò diligenter cautum & obſeruatum eſſe omni tempore, ne quis alius excellentioris ordinis præter CONSILiarios Regni Ius eligendi Regis haberet, ut etiam & Duces MAZOuiæ qui Principes erant indigenæ Regij, & uetuſtiſsimi generis, ut deniq; & filij Regij domini naturales huius Regni, poſt obitum patris neq; locũ, neq; vocem eligẽdi Regis habere potuerint. Sed & Magiſtri Pruſsię qui homagia Regibus & Regno Pol. præſtabant, non ſolum ut Principes, ſed etiam ut Conſiliarij Regni qui pari modo loca in Senatu habebant hoc ipſum Ius Electionis obtinere non potuerunt. Proinde cum Illuſtris. Dñs Dux Pruſsiæ ut prudens Princeps ſatis intelligat nihil eſſe perniciolius in omni Rep ub. quam aliquid aduerſus Leges & inſtituta uetera perpetua ſerie & uſu approbata committere, neq; aliunde grauiores caſus & perturbationes oriri, boni conſulere dignetur eius Illuſtritas, quod Maieſtas Regia & uniuerſi Conſiliarij Regni q eius Illuſtritati integerrimo animo afficiuntur, non poſſunt eam rem ut inſolitam & inſtitutis Regni aduerſam concedere. Præſertim cum id in omnibus Conuentibus exigant uniuerſi Regnicolæ, ut nihil aduerſus Iura & morem Regni ueterem ſtatuatur. Neq; mirum aut indignum uideri debet eius Illuſtritati, quod habens locũ ſuum in conſilijs, Terrarum Comitijs, & Conuentibus generalibus, ad Electionem Regis non pertineat: cum itidem non pertinebant anteceſſores eius Illuſtritatis, ac Duces MAZOuiæ, & hic fuit mos & uſus in hoc Regno ab initio receptus & obſeruatus. Sed & in GERmania ubi uigent Leges Cæſareæ, non omnes Principes Ius habent eligendi Cæſaris, qui locum ſuum habent in Conuentibus publicis. Similiter in Regno BOHEmiæ, & alibi, quod notius eſt quam ut explicari ſit opus. Alioqui niſi res eſſet aduerſus Iura & inſtituta Regni, quæ Maieſtas ſua nollet ulla in parte turbari & labefactari, libentiſsimo animo Maieſtas ſua & Conſiliarij uniuerſi gratificarentur eius Illuſtritati, propter hanc illius erga Maieſtatem Regiam & Regnum eius quam omnes cognoſcunt propenſionem & obſeruantiã, neq; ullo pacto ſibi aliter eius Illuſtritas perſuadere dignetur.

A' Duce Pruſsiæ ad Regiam M. appelletur, quæ etiam Literas publicæ fidei dabit. Reſponſum Oratoribus Ducis Pruſsiæ in Conuentu Petricou. die x. Ianuarij datum.

QVod ad Appellationes ab Illuſtriſ. Domino Duce Pruſsiæ ad Maieſtatem R. interpoſitas, & interponendas pertinet: nemo uel mediocriter in Iure uerſatus ignorare poteſt, proprium eſſe Ius unicuiuſque ſuperioris domini, ut ad ipſum à quouis ſubiecto & Vaſallo appelletur. Quippe quod non aliunde magis dominium & ſubiectio dignoſcitur. Cum itaque Priuilegium eius Illuſtritati conceſſum clarè teſtetur, eius Illuſtrit. ſe cum omnibus conſeruare debere erga Maieſtatem ſuam, uti fidelem ſubditum & Vaſallum de Iure decet, & articuli trãſactionis ſatis declarẽt Maieſtatẽ ſuã ea duntaxat priuilegia & immunitates eius Illuſt.

con-

confirmaſſe, qui huic tranſactioni & ſuperioritati Maieſtatis ſuæ non repugnarent: neq; de Appellationibus, quæ Iure & conſequentia propria ad ſuperioritatem pertinent, aliquid eſt exceptum: nemini dubium eſſe debet ad Maieſtatem ſuam Ius appellandi pertinere, quemadmodum & alia omnia ſuperioritatis Iura pertinent, quæ nō ſunt in Priuilegio nominatim exempta & excepta. Siquidem ſublatis Appellationibus nullum extaret uerę ſuperioritatis ueſtigium.

Similiter & de dandis à R.M. SALVIS CONDVctibus intelligi debet, Ea etem res non modo conueniens eſt & iuſta, ſed etiam pro conſeruando communi ſtatu & tranquillitate apprime neceſſaria. Ex denegatis enim Appellationibus & ſaluis conductibus à ſuperiori dominio, oriri ſolent diffidationes, deprædationesq; communium ſubditorū, ex quibus & ad bellum plerūq; peruenitur. Maieſtas uerò Regia neq; debet neq; uellet ulla in re aduerſa eius Illuſtritati ac ſubditis eius unq; deeſſe. Quare hortatur Maieſtas ſua eius Illuſtritatem, ut quæ propria ſunt Maieſtatis ſuę & Iuris eius ſuperioris, his eius Illuſtritas non nitatur Maieſtatem ſuam priuare, & tranſactionem factam, quæ ſatis clara eſt, iſtis diſceptationibus in alium ſenſum torquere, & labefactare, in præiudicium M. ſuæ & communis boni ſtatus detrimentum. Quod ſi utiq; moleſtum id eſſe deberet eius Illuſtritati, quod merito eſſe non debet, neq; illam iuſtæ rationes M. ſuæ permouerent, licet eſſet cum diſpendio Iuris & auctoritatis M. ſuæ, tamen potius quàm eius Illuſtritati Maieſtas ſua diſplicere in hoc deberet, ita ſe conſeruare dignabitur in cauſis tam Appellantium, quam etiam qui ſub ſaluis conductibus iuſticiam quærunt, ut eſt in Cauſis, ſi quę inter Maieſtatem ſuam & eius Illuſtritatem inciderent, expreſſum in Priuilegio tranſactionis articulo decimo ſeptimo, qui incipit: Item quod ad Iuriſditionem inter Maieſtatem R. & Principem attinet, &c. deputare uidelicet dignabitur Conſiliarios ſuos, & illos quo ad eiuſmodi actus à Iuramento ſibi obnoxio abſoluet, & iuſticiam miniſtrare præcipiet. Eos uerò Iudices cum in Cauſis proprijs eius Illuſtritas ſuſcipere non recuſauit, in alienis meritò refutare non debebit.

ARTICVLVS IIII.

Sigiſmundi Regis ad Archiepiſcopum, Magiſtrum, & reliquos Ordines Liuoniæ Legationis fragmentum.

QVia Sacra Maieſtas ſua Reuerend. dominum Iohannem Archiepiſcopum Rigen. & Epiſcopum Therbatenſem occaſione nonnullarum differentiarum in Liuonia exortarū moleſtationes nonnullas tanto uiro indignas pati accepit, eius Maieſtas officij ſui eſſe exiſtimauit, ut, quoniam Rigen. & Terbaten. Eccleſiæ iam dudum protectione Regum Pol. ac Lithuaniæ Ducum utuntur, cauſæ atq; differentijs ipſius domini Archiepiſcopi non deeſſet, ne quid in eius præiudicium atq; iniuriam ageretur. Ideoq; hos Nuncios ſuos ad D. Liuoniæ Magiſtrum, & hūc Conuentum Maieſtas eius miſit: qui actionibus ijs contra Reuerendiſsimam P. ſuam inſtituendis intereſſent, referrentq́ue Maieſtati ſuæ quid de ipſa cauſa & Reuerend. D. ſuæ ſtatu decerneretur.

Ad Archiepiſcopum Liuoniæ Legationis fragmentum.

Nuncij Sacræ Maieſtatis Regiæ omnia pro honore & commodo Reuerendiſsimi D. Archiepiſcopi agent, dum modo uiciſsim D. Archiepiſcopus in his rebus, quibus ſubditi ſe grauatos merito conqueruntur, iuſto moderamine utatur: ne Maieſtas ſua rem uideatur poſtulare indecentem.

CAPITVLVM IIII.

De infeudatione Caſtri Bytovv & Ciuitatis Luneburg.

AD perpetuam rei memoriam. Nos SIGISMVN. &c. Vniuerſis & ſingulis præſentibus & futuris harum ſeriem inſpecturis Manifeſtum facimus, quia uigentibus olim bellis inter Sereniſſ. fœlicis memoriæ CAZimirum Regem parentem & prædeceſſorem noſtrum, ac inter Ordinem dictum ſanctæ Mariæ Teuthoni-

thonicorum in Pruſsia Illuſtris olim Princeps dominus Ericus Sitineñ. Pomeraniæ, Caſſubiæ, Vandaliæ Dux & Princeps Rugiæ, multa in ipſis bellis & controuerſijs fauoris beneuolentiæ & obſequij ſui erga prędictum Sereniſs. parentem noſtrum officia exhibere, & ſuppetias non uulgares illius Maieſtati defunctæ aduerſus hoſtes eius præſtare ſolitus erat, ac ob eam cauſam illi Arcem Bytouu una cum Oppido ibidem conſiſtente, nec non Ciuitatem Lunenburgk cum uniuerſi fructibus & prouentibus ad illam pertinentibus idem Sereniſs. parens noſter ad arbitrium & beneplacitum ſuum conceſſerat, ut id ex literis, & alijs monumentis abunde conſtat. Deinde uerò ad eam beneuolentiam & coniunctionem quæ inter Sereniſs. prædeceſſores noſtros, & prædictum dominum Ducem Ericum, ac poſteros eius interceſſerat, etiam affinitas & neceſsitudo acceſsit, quæ ad hæc uſque tempora mutuis officijs & amore coaluit, ita ut prædictas Arces & Oppida repetita quidē aliquoties, tamen non grauatim, & nos, & Sereniſs. fratres ac prædeceſſores noſtri poſſideri à nominatis Ducibus Pomeraniç citra Iurium Regni ſui detrimentū ferebāt. Cum poſtremo nos ad has terras noſtras Pruſsiæ uenientes inuiſeret officioſiſsimè Illuſt. Princeps dominus Georgius Stetineñ. Pomeraniç, Caſſubiæ, Vandaliç Dux & Princeps Rugiæ Nepos noſter ex ſorore chariſsimus, & ſuā, ac Illuſtris fratris ſui germani domini Barnini ſingularem erga nos propenſionem animi & obſeruantiam declarauit, remiſitque nobis & ſucceſſoribus noſtris de dote Illuſtriſs. olim dominæ Annæ ſorori noſtræ à præfato Sereniſs. domino Rege Kazimiro patre noſtro promiſſa quatuordecim millia aureorum Hungaricalium: uolentes uiciſsim erga Illuſtritates eorum uberiorem amorem noſtrum teſtari, et illas, earumque ſucceſſores nobis ac Regno noſtro arctiori beneuolentia & cōiunctione deuincere, attamen Iuribus Regni noſtri non deeſſe, illis & earum hæredibus maſculis, Arces & Oppida prædicta Bytouu & Lunenburgk cū omnibus, & ſingulis eorum ſubditis, Vaſallis, fructibus, libertatibus, eminentijs, cenſibus, prouētibus, Iuribus, & pertinentijs uniuerſis, ſicuti illa ad arbitrium & beneplacitum, ut dictum eſt, Sereniſs. prædeceſſorum noſtrorum, & noſtrum hactenus uſu & fructu tenuerunt, de cōſilio & conſenſu dominorum Conſiliariorum tàm Spiritualium, quàm Sæcularium Regni noſtri tenen. haben. fruen. uten. & poſsiden. in perpetuū Iure feudi pro nobis & ſucceſſoribus noſtris Regibus Poloniæ dedimus, & conceſsimus, ac illos de eis ipſis Arcibus & Oppidis Bytouu & Lunenburgk inueſtiuimus, & tenore præſentium damus & concedimus, illoſque & eorum hæredes de ampliori gratia & beneuolentia noſtra ab omni iuramento, necnon tributis & exactionibus quibuſcunque nobis & poſteris noſtris ratione dictarum Arcium & Oppidorum præſtandis dimittimus, & liberos facimus, pollicemur præterea dictos Principes in prædictis Arcibus & eorum pertinentijs quātum in nobis eſt defendere & tueri, tenebuntur tamen & obligati eſſe debent præfati domini Duces, & eorum ſucceſſores ad ſingulas ſucceſſorum noſtrorum Regum Pol. coronationes, uel uenire ipſi, uel Conſiliarios, aut Officiales ſuos mittere, qui hoc ipſum Ius feudale de præfatis Arcibus & Oppidis ad Regnum noſtrum pertinens, ita ut iam dictum eſt, recognoſcent, & literas eius recognitionis & renouationis ipſius feudi, quæ gratis illis debent dari, à nouis Regibus accipient. Quo ſi aliqua legitima cauſa impediti hoc Officium, & debitum in coronationibus ſucceſſorum noſtrorum non fecerint, nihil ea negligentia illis detrimenti afferre debebit, dummodo alio breui tempore poſt Coronationem id præſtare curauerint. Vbi uerò ipſi Principes domini Georgius & Berninus Duces Pomeraniæ ſine legitimis maſculis feudi hæredibus, uel eorū legitimi maſculi feudi hæredes non relicta prole uirili decederent, ſtirpſque & progenies eorum maſcula & legitima deficeret, extunc prędictæ Arces & Oppida Bytouu & Lunenburgk cum omnibus ſuis bonis, ſubditis, Vaſallis, fructibus, libertatibus, Iuribus, eminentijs, & pertinentijs uniuerſis, ac cum pleno Iure & poſſeſsione citra omnem difficultatem ad nos, & poſteros noſtros Reges Pol. redire debebunt: Salua tamē Iuriſdictione interim perpetuo, prouentibus, decimis ſeu Epiſcopalibus, cum Villis bonis & piſcaturis ac libertatibus ad Reuerendum Ioannem Epiſcopum & Eccleſiam Vuladislauienſem ex antiquo pertinentibus. In cuius rei teſtimonium Sigillum noſtrum eſt præſentibus appenſum. Actum & datum in Ciuitate noſtra Gedaneñ. die inuentionis S. Crucis. Anno Domini 1526. Regni noſtri anno 20.

CAPITVLVM V.

Literæ feudi & homagij Ducis Oſzuuiacimenſis & Zatorienſis.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriam Nos Kazimirus Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ, &c. dominus & hæres, Notū facimus per præſentes noſtras Literas omnibus et ſingulis, quibus expedit. Quod ueniens ad pręſentiā noſtrā prędarus dominus Venceslaus Dux Oſzuya

x czimeñ.

czimeñ. & Zatorieñ. &c. frater noſter dilectus, cupiens & petens Regno noſtro uniri & incorporari, Literas & priuilegia quorundam Regũ Bohemiæ in præſentia noſtra poſuit & oſtendit, quatenus ipſum & ipſius ſucceſſores in eiſdem priuilegijs, & in alijs libertatibus conſeruaremus, & confirmaremus, in protectionemq́; & tuitionem noſtrã, ac Regni noſtri reciperemus, prout ipſum, ipſiusq́; ſucceſſores, anteceſſores Reges Bohemiæ tenebant, & tuebantur. Nos uerò priuilegijs ipſius uiſis, & ſufficienter examinatis, tãquàm iuſtis & rationi conſonis, tum & petitioni ipſius acclinati, attendentes ipſius liberum acceſſum & unionem ad nos & Regnũ noſtrum, ipſum dominum Venceslaũ Ducẽ Oſzuyaczimeñ & Zotarieñ. in noſtram & Regni noſtri tuitionem & protectionem recepimus, & recipimus, ac priuilegia per Reges Bohemiæ ſibi & ſuis anteceſſoribus data & cõceſſa confirmauimus & confirmamus. Inſuper & à Iuribus noſtris feudalibus quomodocunq́; ad nos ſpectantibus & pertinentibus, à bello dum & quãdo expeditio bellica fieret & cõtingeret aliarum Terrarum Regni noſtri, à contributione ſeu datia omni in quam Terræ Regni noſtri conſenſerint ex quacunq́; cauſa ſeu modo, cęterisq́; ſeruitijs & grauaminibus quocunq́; nomine uocantur, ſeu in futurum uocabũtur, tàm de perſona, quàm de bonis mobilibus & immobilibus liberum fecimus, dimiſimus, & in futurum facimus, & dimittimus. Etſi quiſpiam habens bona in prædicto Ducatu ab obedientia domini Ducis Zatorieñ. ſe ſubtraxerit, & ad nos recurrerit: talem nõ ſuſpiciemus, neq́; defendemus, ſed remittemus & compellemus eum ad obedientiam domini Ducis Zatorieñ. Et ſi aliquando aliquis Nobilium, aut Plebeiorum de eodem Ducatu Zatorieñ. ad noſtrã uel Regni noſtri Iudicium prouocauit & appellauerit: ſic prouocañ & appellañ. non admittemus ad noſtram audientiam ſeu Iudicium, ſed remittemus, & in futurum mandamus remitti ad eundem Ducatum Zatorieñ. ut ibidẽ in omni negotio per ſubditos prædicti domini Ducis Iuſtitia petentibus adminiſtretur: & generaliter ipſum dominum Ducem, et ipſius ſucceſſores, tum & Ducatum Zatorienſem, ſeu dominium, in omnibus Iuribus & priuilegijs conſeruamus, & in perpetuum uolumus conſeruari quæ ab antiquo ad ipſum, & dominium ipſius pertinebant & ſpectabant. In cuius rei teſtimonium &c.

Literæ ſuper Ducatum Zatorienſem. 1494.

IN NOMINE DOMINI AMEÑ. Ad perpetuam rei memoriam, quoniam humani generis actiones memoria perpetua indigentes plærunq́; ab hominum notitia dilabuntur, niſi ſcripturarum ſeu teſtium munimine fuerint renouata: Proinde nos Ioannes Albertus Dei gratia Rex Pol. necnon Terrarum Cracouiæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Lanciciæ, Cuiauiæ: ſupremus Dux Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ: ac Culmeñ. Elbingeñ. & Pomeraniæ dominus & hæres &c. Significamus tenore pręſentium quibus expedit uniuerſis, præſentibus, & futuris, harũ notitiam habituris. Quomodo quamuis à multis iam retroactis annis Terra ſeu Ducatus una cum Duce, Ducibusq́; Zatorieñ. cum omnibus eorundem Iuribus, inſcriptionibus, & cum omnibus & ſingulis Terrigenis, necnon Ciuitate Zathor, alijsq́; Oppidis, & cum Caſtro ſeu fortalicio eodẽ nomine Zathor dicto, alijsq́; omnibus Fortalicijs, nec non uillis, hæreditatibus, poſſeſsionibus, & omnibus eorundẽ cenſibus ſeu utilitatibus, fluuijs, ſyluis, eorũq́; uſibus tàm Ducalibus, quàm etiam aliorum quorumcunq́; Terrigenarum & ſubditorum cuiuſcunq́; conditionis exiſtant in toto ambitu dicti Ducatus conſiſtentibus, cũ omni Iure, proprietate, & dominio, nobis, ditioniq́; noſtræ ſeu Regibus & toti Coronæ Pol. pertineant, & ſunt incorporati, appropriati, aſcripti, & perpetui, irreuocabiliterq́; uniti, nobisq́; & Coronæ noſtræ pręfatæ ſubiecti, cum omnibus eiuſdem Ducatus ſubditis tàm Spiritualibus quàm Sæcularibus. Quam incorporationem, unionem, confœderationem, & ſubiectionem uetuſtam, ſemper ratam, firmamq́; & inuiolabilem perpetuoq́; duraturã habuimus, habemus, perpetuoq́; habere uolumus: Nihilominus præclarus Dux Ianuſsius eiuſdem Ducatus Zatorieñ. modernus dominus, hæres, & poſſeſſor ex ſucceſsione ſuorum parentum Ducum Zatorieñ. procedens, una cum Illuſtri Duciſſa domina Barbara cõſorte ſua legitima, eaſdem ueteres inſcriptiones, incorporationes, uniones, & ſubiectiones, conſtantes & recognoſcẽtes nouis ſe inſcriptionibus, fœderibus, Legis, uenditionibus, atq́; ſubiectionibus pariter cum præfato pleno & integro Ducatu Zatorieñ. nobis & omnibus ſucceſſoribus noſtris Regibus & toti Coronæ Pol. cum plena poteſtate & autoritate, perpetuoq́; duraturis matura deliberatione & conſilijs, cuius intererat præhabitis uoluerunt inſcribi, tantoq́; firmius incorporari, & ſubijci, prout iam nunc ſe inſcribunt & prout proprijs inſcriptionibus præfati Ducis Ianuſsij, conſortisq́; ſuæ præfatæ, necnon omniũ Terrigenarum pariter & Ciuitatenſium præfato Duci Ianuſsio ſubiectorum ſufficienter eſt firmatum & expreſſum.

expreſſum. Proinde ut hæc unio, incorporatio, inſcriptioq; præfati Ducis Ianuſsij & con ſortis ſuæ, necnon totius Terræ & Ducatus eiuſdem uenditio, realisq; ſatisfactio per nos ſibi facta ad effectum deducatur, ſitq; ſolidior & firmior perpetuo & in æuū, recognoſcimus nos apud præfatum Ducem Ianuſsium tanquàm apud uerum & indubitatum hęredem præfati Ducatus Zatorieñ. & apud Illuſtrem Barbaram conſortem ſuam præfatam emiſſe præfatum Ducatum Zatorieñ. una cum Caſtro ſeu Fortalicio, et Ciuitate tota Zatorieñ. et cum omnibus bonis, poſſeſsionibus, Villis tàm Ducalibus quàm etiam Terrigenarum et ſubditorum quorumcunq;, quicunq; ſeu quæcunq; in præfato Ducatu con ſiſtunt, emptione, uenditioneq; perpetua et irreuocabili, perpetuo et in ęuum, pro octuaginta millibus florenorum Hungaricalium auri ueri puri et iuſti ponderis. Pro quib. ſibi iam plenè et ex toto ſatisfecimus realiter et cum effectu: prout ipſe Dux Ianuſsius una cū pręfata ſua conſorte eandem ſatisfactionem et ſolutionem proprijs Literis et Sigillis, conſortisq; eiuſdem una cum Terrigenis et ſubditis ſuis fatetur et recognoſcit: Nosq; et futuros ſucceſſores noſtros Reges et Coronam Pol. de accepta ſatisfactione et ſolutione quitauerunt, et liberos dimiſerunt. Et tamen præter hoc, tenore præſentium promittimus, Quod nos et ſucceſſores noſtri Reges, et tota Corona Pol. pro finali ſatisfactione præfati Ducis Ianuſsij et conſortis ſuæ præfatæ pro dicto Ducatu Zatorieñ. et bonis ad ipſum pertinentibus, debemus, tenemur, tenoreq; præſentium pollicemur, et tenebimur, nosq; obligamus præfato Duci Ianuſsio, et dictę conſorti ſuæ, pro quolibet anno dare et ſoluere de Zuppis noſtris Vielicenſibus et Bochnenſibus ducentas Marcas pecuniæ communis monetæ et numeri Polonicalis, et ſedecim bancos ſalis donatiui, uſq; ad extrema tempora uitæ eorum, ſeu utriuſq;, ſeu ad mortem præfatorum Ducis Ianuſsij et conſortis præfatæ eiuſdem. Ita tamen, Quod pro quolibet quatuor temporibus ſingulorum annorum per quinquaginta Marcas, et per quatuor bancos ſalis, dare eiſdem, ſeu utriq; eorundem, uel alteri eorundem qui ſuper uixerit, præfatas ducentas Marcas dare & extradere tenemur, et debemus, tenebimurq; et debebimus. Et ſimiliter noſtri ſucceſſores Reges, et tota Corona Poloniæ, dare eiſdem, uel alteri eorum modo ſupra ſcripto ſoluere et cōplere tenebuntur. Si uerò quod abſit pro aliquibus quatuor temporibus uſq; per unū integrum annum præfatum cenſum ducētarum Marcarum, et ſedecim bancos ſalis, prout præmiſſum eſt, ſoluere neglexerimus, uel nō curauerimus, uel ſucceſſores noſtri neglexerint, uel non curauerint: Extunc poſt cuiuslibet anni integri decurſum poſt huiuſmodi negligentiam ſequentem in alijs ducentis Marcis præfati Duci Ianuſsio & ſuæ conſorti ſuccumbemus, & ſucceſſores noſtri ſuccumbent. Poſt præfatorum uerò Ducis Ianuſsij & Barbaræ conſortis ſuæ legitimæ obitum: Extunc præfatus Ducatus Zatorienſis cum Caſtro & Ciuitate, & cum omnibus Terrigenis, omnibuſquè bonis & ſubditis tàm Spiritualibus quàm Sæcularibus, cuiuſcunq; conditionis exiſtant cum omni Iure hæreditario proprietate & dominio cum titulo re, Iureq; uenditionis, & emptionis in manus noſtras, uel ſucceſſorū noſtrorum Regum & toti Coronæ Poloniæ perpetua & irreuocabili ſucceſsione, Iureq; hęreditario perueniet, & deuoluetur. Quę iā exnūc, prout extūc, & extūc prout ex nunc, ipſe dux Ianuſsius unà cum conſorte ſua præfata nobis, Regibusq; & toti Coronæ Poloniæ condeſcendit, & reſignat, & ita ſicut præmiſſum eſt condeſcendunt & reſignant. Et præter hoc, præfatus Dux Ianuſsius una cum conſorte ſua proprio iuramento corporali, hāc uenditionem, emptionemq;, nec'non inſcriptionem & ſubiectionē, conſeruationemq; irreuocabilem atq; perpetuam iam approbare, confirmare, & robore effectualiter de facto debet & tenetur, debētq; & tenentur. Et ſimiliter Burgrabius Caſtri ſeu Fortalicij, & omnes terrigenæ, Ciuesq; Zatorieñ. iurare debent nobis, Regibusq; & toti Coronę Pol. nūc iam & in poſterum, quotiens opus fuerit, ad tenendā nobis, Regibusq; & toti Coronæ Pol. fidem ſeu fidelitatē: & tam præfatus Dux Ianuſsius una cum conſorte ſua ſpecialibus literis ſuis, necnon omnes & ſinguli terrigenæ eiuſdem Ducatus Zatorieñ. etiam proprijs literis inſcribere ſe debent, & propria ſigilla ad literam pargameneam appendere, promittendo obedientiam, fidelitatemq; nobis Regibus & toti Coronę Pol. præſtandam, & poſt mortem præfatorum Ducis Ianuſsij, & conſortis ſuę præfatæ nulli alteri poſſeſsionem dicti Caſtri, ciuitatisq; Zatorieñ. & totius terræ ſeu ducatus Zatorieñ. dare, facere, & reſignare, nulliq; fidē & fidelitatem ac obedientiā præſtare & facere quam nobis Regibus & toti Coronæ Pol. debent & tenentur. Quilibetq; eorum debet, & tenetur. Qui etiam terrigenę omnes & quilibet eorū debet & tenetur, debebuntq; & tenebuntur, ſpecialiterq; pro Burgrabio dicti Fortalicij ſeu Caſtri & Ciuitatis Zatorieñ. & pro ſemetipſis, iam nunc, & quotiens opus fuerit, ſeu quotiens præfatus Burgrabius mutari & inſtitui debebit, etiam uiuente præfato Duce Ianuſsio, cauere & fideiubere atq; corporaliter iurare. Quod præfatum Caſtrum fideliter tenebit, & nulli alteri in præfato caſu mor-

tis præfatorum Ducis Ianuſsij & cõſortis ſuæ quam nobis Regibus & toti Coronæ Pol. condeſcendere & reſignare debebit,& tenetur. Debet etiam & tenetur præfatus Dux Ianuſsius una cũ præfata conſorte ſua in uita ſua,quamdiu omnipotens Deus eam eis concelſerit,nobis necnon Regibus & toti Coronæ Pol.in omnibus aduerſis aſsiſtere, & nos cõtra omnem inimicum iuuare,una cum præfatis terrigenis & ſubditis ſuis,ſeu cum toto ſuo Ducatu & eiuſdem incolis,quando,& quotiens opus fuerit.Nos uero etiã præfatum Ducem Ianuſsium,ſuosq́; terrigenas & ſubditos,totumq́; Ducatum tenere & cõſeruare debemus & tenemur ſub noſtra terreſtri,& totius Regni Pol.tutela:& eum ab omnib inimicis ſuis opprimere eum uolentibus ſibi aſsiſtere,& eum pariter & conſortem pręfatam eiuſdẽ defendere & tueri pollicemur,& tenemur. Volumus etiam ut in neceſsitate alicuius diſturbij terreſtris,uel cuiuſcũq; guerrę aut intranquillitatis,ipſe Dux Ianuſsius in Caſtrum ſeu Fortalicium,Ciuitatemq́; Zathor gentes noſtras immittere debeat libere ad requiſitionem noſtram,uel noſtri Capitanei Cracouieñ.ut tanto ſecurius ab hoſtiũ incurſu ipſum Caſtrũ & fines Regni noſtri tutius,& in meliori pace conſeruare ualeant, ad quod etiam faciendum ſe ſua inſcriptione una cum prefata ſua conſorte ſubdiderũt. Ex quo aũt pręfatæ Illuſtri dominę Barbarę cõſorti dicti dñi Ducis Ianuſsij pro dote & dotalicio ſuis, quæ habebat in præfato Ducatu Zatorieñ.ſibi inſcripta & reformata, per nos & per Coronam noſtram ſeu Regnum Pol.completis præmiſsis,eſt ſibi ſatisfactum. Ex tunc præfata Duciſſa Barbara tenebitur,teneturq́; literis ſui mariti domini Ducis Ianuſsij,necnon etiã ſuis proprijs præfatã ſatisfactionem recognoſcere,nobisq́; literas ſuæ reformationis reſtituere,& eaſdem Inſcriptiones dotis & dotalicij præfatis literis extinguere & mortificare.In cuius rei teſtimonium Sigillum noſtrum præſentibus eſt ſubappenſum. Actum Cracouiæ,feria tertia ante feſtum S. Petri ad uincula,anno Dñi 1494.Regni uero noſtri anno 2.Pręſentibus Magnificis & Generoſis Ioanne de Pilcza Ruſsiæ,Dobeslao de Kurozuanki Lublineñ. Palatinis,Petro de Kurozuanki Theſaurario Regni Pol.& Cracouieñ.Capitaneo,Petro Myſzkouuski Vieluneñ.& Nicolao Strzezouuski Sanoceñ.Caſtellanis,Stanislao de Chodecz Capitan.Exercituum noſtrorũ in terris Podoliæ,Andrea Koſczyeleczki Bidgoſtieñ.& Ioanne Dunyn de Viazd Capitaneis, cæterisq́; Dignitarijs, Conſiliarijs,& Cubicularijs noſtris fidedignis teſtibus. Datum uerò per manus Venerabilis Gregorij de Ludbrancz Skarbimirieñ. & S. Floriani in Kleparz Præpoſiti,Regni noſtri Vicecancellarij,ſyncere nobis dilecti.

Venditio Ducatus Oſuiaczimen.Regi Poloniæ Kazimiro.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriam.Ne temporum labentium curſus rerum geſtarum memoriam ſecũ rapiat,et illos obliuionis errore confundat,mentibus humanis illud diuinitas inſpirauit, præſtititq́; remedium actiones, ordinationesq́; humanas per tẽporis lapſum perituras,& uenditionũ, emptionumq́; contractus,ne à poſteris reuocentur in dubium,conſtans apex roboret literarum,& fides teſtium iugiter renouet & conſumet. Proinde nos Ianuſsius Dei gratia Dux & dominus Oſzuyaczimeñ.Significamus tenore præſentium , quibus expedit uniuerſis et ſingulis, præſentibus & futuris,publiceq́; recognoſcimus & fatemur. Qualiter matura deliberatione cum Illuſtribus fratribus noſtris,Baronibus et Conſiliarijs noſtris præhabita,etiam in optima ualetudine conſtituti,nullo dolo,fraude,aut ingenio ſeducti , nec per errorem aut improuide,ſed de mera et ſpontanea uoluntate Ducatum noſtrum et Terrã noſtram Oſzuyaczimeñ.quæ portione paterna nobis obuenit,Sereniſs.Principi et dño, domino Kazimiro Dei gratia Regi Pol.Magno Duci Lithuaniæ,hæredi Ruſsię,& domino Pruſsiæ,Regnoq́; ſuo & Coronæ Pol.pro quinquaginta millib. Marcarum latorũ groſſorum Prageñ.numeri Polonicalis,quadraginta octo groſ.in quamlibet Marcam computãdo. (Quæ quidem quinquaginta millia Marcarum latorũ groſ.ab eodem domino Kazimiro Rege & Corona Pol.nos integraliter & effectualiter in pecunia parata & numerata pro huiuſmodi Ducatu tuliſſe,& leuaſſe,& percepiſſe præſentibus recognoſcimus,& profitemur)uendidimus,pręſentiumq́; tenore uendimus,et uenditione perpetua,et irreuocabili præfato Sereniſs.Principi & dño,domino Kazimiro Regi & Coronæ ſuæ Polo.de illo cedimus,& ipſum reſignamus,& inſcribimus,cum omnibus & ſingulis dicti Ducatus et Terræ Oſzuyaczimeñ.Caſtris, Fortalicijs, Ciuitatibus, Oppidis, Villis, Teloneis,cenſibus, prouentibus, utilitatibus,fructibus,ſeruitijs,homagijs, allodijs,exactionibus,collationibus,iurepatronatibus,culpis,emendis,piſcinis,molendinis,lacubus,agris, pratis, ſyluis,borris,uenationibus,aucupationibus,mellificijs,paſcuis,rubetis,mericis, fluuijs, torrentibus,aquarumq́; quibuslibet decurſibus,montibus,fabricis, ferrifodinis, plumbifodinis,

dinis, auri & argenti, æris & cuiuslibet metalli fodinis, monetis, iudicijs & bannis, ſeu inhibitionibus uenationum, & pœnis inde ſequentibus, conſuetudine uel de Iure utilitatibus, honoribus, conuentionibus, honorantijs, feudis, feudatarijs, uaſallis, uaſallarijs, Nobilibus, Ruſticis & Plebeis, hominibusq; habitantibus, et habitaturis, cum poteſtate ibi mercata publica et Nundinas celebrandi, faciendi, datias, pedagia, gabellas, & alia omnia onera realia & perſonalia, ordinaria, extraordinaria, atq; mixta, quocunq; nomine nuncupentur imponendi, exigendi, & exigifaciendi, cum mero & mixto dominio, ſupremo & infimo, omnimoda Iuriſdictione, plena gladij poteſtate, et exercitijs eorundem, cū uniuerſis alijs utilitatibus quæ ibi hactenus ſunt, & in poſterum naturaliter, aut induſtria humana fieri poterunt, quibuſcunq; nominibus aut cognationibus uel uocabulis nuncupentur, prout idem Ducatus & terra longè, latè, et circumferentialiter in baſſo & plano, in gradibus et limitibus, et terminis eſt diſtinctus, cum omni Iure Ducali, dominioq; mero et mixto, ſupremo & infimo, titulo et proprietate prout eandem Terram et Ducatū nos et noſtri prædeceſſores tenuerunt & habuerunt, nihil nobis aut noſtris ſucceſſoribus cuiuſcunq; dominij, Iuris, feudi ſuperioris, & proprietatis, tituli, & memoriæ in eodem Oſzuyaczimeñ. Ducatu quomodolibet reſeruãdo, per dictum ipſum Kazimirum Regem & ſuam Coronam Pol. ſuosq; ſucceſſores Reges Pol. habendum, tenendum, poſsidendum, et ad uſus ſuos beneplacitos cōuertendum renunciantes publicè, et per expreſſum omni Iuri, titulo, feudo, dominio, & proprietati, quod hactenus illic habuimus, et progenitores, anteceſſoresq; noſtri habuerunt, pure ſimpliciter, et de plano, & ſine aliqua conditione, Ius, titulum, dominium, proprietatem, atq; feudū dicti Ducatus et Terræ Oſzuyaczimeñ. eidem Sereniſs. Principi domino Kazimiro Regi, et ſuæ Coronæ Pol. reſignantes, abſoluentes. omnes et ſingulos Barones, Nobiles, Sculteτos, Ciues, Oppidanos, & Kmetones, incolas et ſingulas perſonas Eccleſiaſticas et Sæculares quocunque nomine cenſeantur, aut quacūq; dignitate uel conditione perfulgeant præfati Ducatus et Terræ Oſzuyaczimeñ. à noſtra obedientia, & feudo, Iuramēto, et fidelitate, ac obligatione eoſdē Barones et Nobiles, Sculteτos, Ciues et Oppidanos, Kmetones et incolas, perſonasq; Spirituales et mundanas eiuſdem Ducatus. in obedientiam, feudum, et utilitatem prædicti Sereniſs. domini, domini Kazimiri et ſui Regni ac Coronæ Pol. ſubijcimus et ſupponimus per præſentes. Et ne in poſterum dubitari quomodolibet poſsit, quo Iure, titulo, & conditione, Caſtra, Ciuitates et Oppida, atq; Villæ in dicto Ducatu et Terra Oſzuyaczimeñ. conſiſtentia, per nos eidem Sereniſ. domino, domino Kazimiro Regi et ſuo Regno ac Coronæ Pol. uenditæ et reſignatæ, et ſubiectæ ſunt, conditionem eorū pro futura memoria duximus præſentibus exprimendum. Inprimis quidem fatemur, quod Caſtra principalia Oſzuyaczimeñ. et ualentes huiuſmodi Ducatus, et Terræ prædictæ cum duabus Ciuitatibus ſeu Oppidis, uidelicet Ciuitas ipſa Oſzuyazim cum teloneo et molendinis, et Kanthi cum teloneo et molendinis, nec'non Villæ Bielany, Lauki, Babicze, Lipnik, Oſyek, Brzeſczye, Monouicze, & Duuory, ſunt, eſſeq; debent de mera proprietate titulo atq; dominio præfati domini Kazimiri Regis et ſui Regni ac Coronæ Pol. Quoniā cum præfata Caſtra, Ciuitates et Oppida, telonea atq; Villæ nulli alteri niſi nobis ſunt cenſuales & obnoxiæ ac ſubiectæ, præfatus etiam dominus Rex cum omnibus pertinētijs, appendentijs. & emolimentis ea poſsidebit. Item recognoſcimus et publicè profitemur, quod etſi Villæ Polanka antiqua, noua Polanka, Vuloſyenicza, Poramba, Grodzyecz, Sparouicze, Nidek, Vitkouicze, Glabouicze, Bulouicze, Czanicze, Malecz, Czacuga, Nouauyeſz, Roczíny, Sbroskouice, Brzezinka, Raysko, Francyskouicze, Przecyeſſyn, Skiedziey, Vithkouice, Vilamouice, Helcznarouice, Bnyakouu, Dzuekoſſe, Mikluſſouice, Piſſarouicze, Halcnouu, Bijertolouice, Komorouice, Zebraca, Reſtuuina, Rabkouice, Starauyeſs, Ianuſſouice, Tharmaſſy, & aliæ omnes in prædicta Terra Oſuyacimeñ. conſiſtentes per certos Terrigenas, & Nobiles Ducatus prædicti teneantur & inhabitentur Quia cum nos & progenitores noſtri ſupremum Ius Ducale ferè in illis omnibus habuimus, cæterosq; cenſus, tributa, labores, ſeruitia, & obuentiones ex illis Iure noſtro Ducali percipiebamus: Vnde etiam Villas prædictas in ſignum altioris firmitatis cum omnibus cenſibus prouentibus & oneribus eiſdem domino Kazimiro Regi & Coronæ Poloniæ reſignamus, & eiſdem renunciamus. Item omnes Literas, Priuilegia, munimenta, inſcriptiones, obligationes, contractus. & quaſcunque ſcripturas, quas nos uel conſanguinei fratres aut ſucceſſores ſuper dicto Ducatu eiuſdem titulo & proprietate. & dominio habuimus, habemus, uel habebimus, quem in derogationem, uel læſionem Iuris, proprietatis, tituli & dominij præfati domini Regis & ſui Regni, ac Coronæ Poloniæ in dicto Ducatu Oſuyacimeñ. & præſenti noſtræ reſignationis uergenda, uel quomodoli-

bet facienda,& quæ nobis aut fratribus,uel conſanguineis noſtris poſſent prodeſſe,& dicto domino Kazimiro aut Coronæ Polo. obeſſe anullamus, caſſamus,extinguimus,& mortificamus,eaſdemq́ nullius decernimus,& profitemur roboris uel momenti, ſuſpectasq́,& uitioſas declaramus. Item ut huiuſmodi noſtra uenditio & reſignatio præfato domino Regi & ſuo Regno,& Coronæ Pol.de dicto Ducatu Oſſuyacimeñ. facta iuxta deſyderium cordis noſtri funiculo multiplici roborata,perpetua,atq́ pacifica,nullum futuræ litis,inquietationis,aut dubietatis habens reſpectum perſeueret:promittimus, ſpondemus,nosq́ uerbo Ducali circa fidem noſtram & honorem ſine dolo & fraude catholica promiſsione aſtringimus et obligamus,quod uenditionem & reſignationem noſtram de dicto Ducatu & Terra Oſſuyaczimeñ.per nos ut præmittitur dicto Serenis.Principi domino Kazimiro Regi & ſuo Regno ac Coronæ Pol.factam,Illuſtres Principes domini Venceslaus Zatoneñ.Przemislaus Thosleñ.germani noſtri Duces,omnesq́ conſanguinei noſtri affines & proximi gratam,ratam,firmam habebunt,tenebunt,nec in aliquo directe uel indirecte quæſito colore occaſione huiuſmodi uenditionis & reſignationis contrauenient,aut eam impedient quouis modo.Nosq́ prædictum Serenis. Regem & ſuum Regnum,ac Coronam Polo. ab omnibus impedimentis,litibus,moleſtationibus, perturbationibus,infeſtationibus,offenſis & iniurijs tàm à præfatis dominis Venceslao & Przemislao germanis noſtris,quàm ab omnibus conſanguineis et proximis noſtris,et à quacunq́ perſona cuiuſcunq́ conditionis exiſtat.& quacunq́ fulgeat dignitate, Spirituali ſiue Sæculari,à quibus occaſione præfatæ noſtræ uenditionis reſignatio & contractus præfati Ducatus & Terræ Oſſuyacimeñ.ipſe Serenis.dominus Rex & Regnum ac Corona Pol.læſi,moleſtati,perturbati,offenſi,& impediti fuerint, ipſum dominum Sereniſsimum Regem,ſuum Regnum & Coronam Pol.nos intercedere,& euincere, nullam interponendo præſcriptionem iuxta Ius noſtrum Ducale tenebimur,eliberareq́ ſub fide & honore.In cuius rei teſtimonium Sigillum noſtrum Ducale præſentibus eſt ſubappenſum. Datum in Gliuice feria ſecunda ante feſtum S. Matthiæ Apoſtoli, anno Domini 1457 Præſentibus Strenuis,Generoſis & Nobilibus,Ioanne Saſſouuski,Zauiſſa Bohemo,Nicolao de Kamieñ.Kryſtek Schelhem de Schothmank, Misliborio de Orzeſſe,Ioanne Karnic de Sambork,Michaële Laskouuski, Nicolao Myskouuski, Nicolao Saſſouuski,Ioanne Vuyec de Thomica, Procopio de Suyantoſſouice, Hinkone Suuyatlik de Zaſs,Ioanne Tlema, Vrbano de Kopcouice, Michaële de Zauyerce Notario noſtro, & alijs fidedignis teſtibus circa præmiſſa.

Cracouiæ 1457. NOS IANVSSIVS Dei gratia Dux Oſſuyacimeñ.recognoſcimus tenore præſentium quibus expedit uniuerſis,tàm præſentibus quàm futuris,notitiam præſentium habituris.Quod à Serenis.Principe domino Kazimiro Dei gratia Rege Pol. Magno Duce Lithuaniç,herede Ruſsiæ,Pruſsiæq́ domino,& à Regno,Coronaq́ ſua Pol.quinquaginta millia Marcarum latorum groſſorum Prageñ. numeri Polonicalis quadraginta octo groſſos in quamlibet Marcam computañ. in uim totalis & integræ ſolutionis pro Terra & Ducatu Oſſuyacimeñ.per nos ipſi Serenis.Principi domino Kazimiro Regi et Coronæ Pol.uenditis recepimus,& de manibus Magnificorum & Strenuorum ac Nobilium dominorum Ioannis de Czyſſouu Caſtellani & Capitanei Cracouienſi,Gregorij de Branyca Caſtellani Radomieñ.Andreæ de Tanczyn,Ioannis de Rythuuiany Capitanei Sandomirienſis,Ioannis de Tarnouu,Ioannis de Melſtyn,& Grot de Oſtrouu in effectu leuauimus. Vnde & eundem Serenis. Principem dominum Kazimirum Regem Pol.&c.& ſuum Regnum,& Coronam ſuam Poloniæ. Nos Ianuſsius Dux prænominatus quietamus,& abſoluimus,quietatosq́ & abſolutos pronunciamus per præſentes. Omnesq́ Literas,& obligationes cuiuſcunque exiſtant tenoris,quas præfatus dominus Rex & ſuum Regnum, & Corona Poloniæ,aut ſui fideiuſſores nobis ſuper ſolutionem dictarum quinquaginta millium Marcarum latorum groſſorum, aut illarum aliqua portione,dederunt,mortificantes,& caſſantes præſentium per tenorem: profitentes illas nullius eſſe efficaciæ,roboris,uel momenti,& iam præfatum dominum Kazimirum Regem & Coronam Poloniæ nobis occaſione emptionis Terræ Oſſuyacimeñ. recognoſcimus, & profitemur in aliquo non teneri. In cuius rei teſtimonium Sigillum noſtrum præſentibus eſt appenſum. Datum Cracouiæ feria quinta poſt Cinerum,anno Domini 1457.

Iuramentum

Iuramentum Ducis Zatorien.

EGo I. Dux Zatorieñ. Iuro, quia fidelis & obediens ero cum omnibus ſubditis Ducatus mei, & cum Ducatu meo Sereniſſ. Principi domino A. &c. Regi Pol. &c. gratioſiſsimo & ipſius ſucceſſorib. Regibus, & Regno, ac Coronæ Poloniæ, pro bono ſtatu M. Regiæ & Reipub. Regni Polon. & pro utilitate M. Regiæ, & Regni conſulam, & quæ ſentio M. Regiæ ſucceſſoribus & Regno Pol. nocitura præcuſtodiam, et pro poſſe meo auertã, ac omnia fideliter ad partem M.R. & Regni Pol. agam fideliter et obedienter, mandatis M. Regiæ & ſucceſſorum ſuorum parebo, & ea implebo, Literas meas iuxta contractum per olim Sereniſſ. dominum Iohannẽ Albertũ inter me & Regnũ factũ ſub meo & ſubditorum meorum Sigillis dabo M.R. ad theſaurum Regni, ſubditosq; uniuerſos meos ad iurandum iuxta contractũ inducam, & iurari, aliaq; quæ ex condictamine debeo facere, faciam. Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Chriſti crux.

Iuramentum Terrigenar. Ducatus Zatorien.

EGo P. Iuro quia fidelis ero Sereniſſ. Principi & domino domino Alexandro Dei gratia, &c. gratioſiſsimo & Regno ac Coronæ Pol. & poſt mortem Ducis Ianuſſij Zatorieñ. domini mei gratioſi neminem alium quam ipſum dominum Alexandrum Regem & ſucceſſores Poloniæ pro domino ſuſcipiam, & me ei ſubijciam, ac pro poſſe meo procurabo omne bonum, & auertam omne malum quod ſciuero imminere R.M. & ſuo Regno Polon. omniaq; faciam fideliter, obedienter, & diligenter quæ ad ſubditum bonum & fidelem pertinent. Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Chriſti crux.

CAPITVLVM VI.

De xiij. Ciuitatibus Scepuſij.

TAmetſi Reges Pol. & ſemper ferè contra hoſtes uicinos in ſtatione excubare oporteat, & ſolum eorum prouentu metallorum prouincijs ad meridiem & occidentẽ ſitis ſterilius eſſe uidetur: Nihilominus KAZIMIRVS tertius Rex Polon. confectis tot bellis, factis præterea alijs tot ſumptibus, Regi Hungariæ magnam pecunię uim mutuo dedit: in qua etiam Scepuſij 13. Ciuitates Iure obligationis ac hypothecæ in poſſeſsionem accepit. Et quia ad tempus præſtitutum æs ei reſtitutũ non eſt, aliæq; conditiones contractus & Inſcriptionum in Theſauro Regio repoſitarũ expletæ non ſunt, Scepuſium ipſum pœnis ac Vadijs in ipſis Literis obligationum contentis & interpoſitis tantum immerſum, illigatumq; habet, ut ſi redimendum eſſet, unius Regni pecuniæ ad illud eliberandum uix ſufficerent, propter quas obligationis conditiones & nodos, non tantum uſusfructus, qui ex obligatione poſſeſſori uenit, uerùm etiam ipſe fundus qui æquiualenti ſumma ab emptore acquiritur, Regis & Regni Poloniæ proprius eſſe cenſetur.

CAPITVLVM VII.

De Ducatu Mazouiæ.

Sigiſmund. Regis ad Mazouiam Legatio.

REs ipſa per ſe nota eſt, nec dubitaturũ aliquem inter nos arbitror, qui modo mediocri rerum peritia imbutus ſit: Quomodo aliquot retro ſæculis gens & lingua noſtra in has oras & regiones quas modo incolimus cõmigrauerit, ſedesq; hic in his locis fixerit, cumq; in infinitam penè multitudinẽ coaluiſſet, omnesq; finitimas nationes ſibi infenſas eſſe proſpexiſſet, id quod Lex naturæ & reliquarum gentium mos ſuadet, ad unum omnia deferre conſtituerat, ut ita uni qui ſit optimus ſumma rerum tradita eius Imperio pareret. Sic enim & aduerſarijs reſiſtere, & tranquillius uitam agere ſe poſſe exiſtimauerit. Cuius rei argumento ſunt, multæ & uetuſtæ Literæ ueterum Regum, & Ducum ſignis cõmunitæ, quę tum per Arces, tum uerò per templa religioſiſsimè cuſtodiunt. Satisq; conſtat Meſchkonem primũ, eundemq; pijſsimũ Ducem, & Boleslaũ primum Poloniæ Regẽ omnes ferè Epiſcopatus iſtos, qui nedum in Regno Poloniæ, ſed etiã in finitimis prouincijs habent fundauiſſe, puta Archiepiſcopatũ Gnezneñ. Epiſcopatus Cracou. Vvladislauieñ. Poſnañ. Vvratislau. Culmeñ. Lubuceñ. in Pomerania Camineñ. & alios plurimos. Cuius Regis Imperio cum uniuerſæ gentes linguæ noſtræ parerẽt

incredibile dictu eſt quam longè, lateq; terminos ditionis ſuæ propagarent, & quanto ter rori uicinis nationibus exiſterent. Tandem uerò (ut ferè omnibus rebus uſuuenit) dum eadem gens noſtra in Arcem ſummæ potentiæ, decoriſq; euaſerat, ut ſunt res humanę fluxæ, & fragiles, extincto illo ipſo tam proregе quam Rege in deterius prolabi, & in diuerſas factiones, qui Ducatus uocabantur, ſcindi cœpit. Ita quod ex uno, eodemq; ampliſſimo Regno multi Ducatus ſuccreuerant. Demum cum ſucceſſu temporis homines multitudinis Principum pertæſi eſſent, ſublatis è medio multis, iterum res omnis in poteſtatem unius, hoc eſt, Regis deuenerat.

Tamen Ducatus ipſe MAZOVIAE ſingulari quadam prouidentia diuina uſque in hæc tempora ſeorſum ab Regno Poloniæ auulſus ſub Imperio Ducum Mazouiæ uigebat, quatenus ſtirps maſcula nõ defuerat. Cum uerò Deo ita ordinante nuper ſtirps illa Ducalis in Mazouia penitùs extincta eſſet, Iure naturæ & gentium æquum eſt, ut membrum à corpore ſuo iam dudum ſeparatum rurſus tandem corpori ſuo uniretur, & ſub Imperium unius capitis, hoc eſt, Sereniſſ. domini, domini SIgiſmũdi Regis Pol. domini noſtri gratioſiſsimi & Coronæ Regni Pol. adiungeretur. Quod negocium tẽtatum quidem eſt in proximè præterito Cracou. Conuentu cum Oratoribus Ducatus Mazouiæ per Regiam Maieſtatem, & Senatores Regni: Sed Oratores ipſi Mazouiæ renitebantur, nec ſuper eiſdem rebus aliquid tractare uolebant, aſſerentes ſe nullam facultatem uel mandatum ſuper eiuſmodi rebus habere ab his qui eos miſerunt. Quare Maieſtati ſuæ ſupplicauerunt, ut totum hoc negocium uniendi & incorporandi Ducatus Mazouiæ ad Regnum & Ducatum ipſum, & ad Incolas eius dimitteret, & Conuentum ad talia tractanda Varſouiæ indiceret. Quod ſua Maieſtas ex ſingulari ſua clementia effecit, conuentumq; hunc Varſouieñ. indixit, & agi uoluit. Noſq; huc ad uos in eo negocio miſit, ut uobiſcũ ſuper eiuſmodi rebus ageremus. Cum itaq; ſua Maieſtas Regia planè perſpiciat indecorum & pene abſurdum eſſe, ſi pars ſuo toto non congruat, ſuadet & hortatur, imò præcipit, ut cum (Deo uolente) iam unius capitis & corporis membra effecti eſtis, etiam unis Legibus atq; inſtitutis utamini, eis uidelicet quibus mater ipſa noſtra Polonia, reliquæq; Terræ Mazouiæ, puta Ploceñ. Goſtineñ. Raveñ. Sochaczouieñ. & Belzeñ. utuntur: pręcipuè quo ad expeditionem militarẽ & bellicam attinet, cupit ſua Maieſtas ut eam æquo Iure & ordine cum uniuerſis Terris Regni Poloniæ ſubeatis, & inuicem ſuper his rebus conferatis, & omnia hæc de quibus ſupra mentio habita eſt, in præſentia noſtrum conſtituatis & firmetis.

Id cum effeceritis multum honoris & dignitatis atq; commodorum rebus ueſtris inde accedet, libertatibuſq; & cæteris ſummis prærogatis, quibus nihil eſt dulcius, perfruemini: & Regiæ Maieſtatis domini mei clementiſs. gratiam uobis conciliabitis, uobiſq; ac poſteris ueſtris, tum & bono ac tranquillo ſtatui ueſtro optimè conſuletis.

Alia Legatio.

Poſt dictam gratiam Regiam, & Literas fidei oblatas, dicendum, ſatis eſſe iam declaratum, Terras Mazouiæ unum eſſe corpus & unam hæreditatem regni Poloniæ, unam gentem, unam linguam, unos dominos ipſorum ab initio ſemper extitiſſe: partito uerò Regno inter Duces, ut alias Terras, ita & Ducatus, Terraſq; Mazouiæ decedentibus maſculis Iure feudi ad corpus unitatẽ Regni denuò rediiſſe, quæ omnia ex Literis, Inſcriptionibus, & exemplis ita clarè cõſtant, ita in recenti memoria exiſtunt, ut nullis rationibus & argumentis inficiari poſsint.

Cum itaq; placuit diuinæ Maieſtati reliquã maſculã ſobolẽ Ducũ Mazouiæ ab humanis auferre, & reliquæ Terræ Mazouiæ Iure feudi, & iuxta inſcriptiones ueteres ac recentes in Maieſtatẽ Regiã & Regnũ Poloniæ recidiſſent: Licet Maieſtas ſua potuiſſet è ueſtigio poſſeſsionẽ earundẽ Terrarũ accipere, & illis ſicuti reliquis Terris & ſubditis ſuis imperare, tamen uoluit Maieſtas ſua uti decet clementẽ & benigniſsimũ Principẽ, rem alioquin iam prius tranſactam iterum placidè & æquanimiter tranſigere. Non enim dedignata eſt Maieſtas eius primũ Legationib. benigniſsimis illos ad debitũ ipſorũ cohortari, deinde etiam ipſamet ad eos deſcendere, & iuſtis rationibus, modiſq; clementiſsimis Ius ſuũ & debitum illorum ab eis exigere: quibus cum iuſtè reluctari nõ potuiſſent, tandem uniuerſi Iuſiurandum Maieſtati ſuæ & Regno ſuo Poloniæ præſtiterunt.

Quamuis autem petiiſſent tum & pariter in Conuentu Cracou. dari ſibi in Ducem & dominum Illuſtriſsimũ Principem SIgiſm. Auguſtum, filium Maieſtatis ſuę chariſsimum,

tamen

tamen Maieſtas eius id tum illis, & demum in Conuentu Cracou. denegauit, quod nollet uideri is qui Iuribus Regni ſui quicquam detraheret, quin magis conducere putet, ut filio ſuo & omnibus ſubditis ſuis Regnum & DOMINIA VNITA QVAM SCISSA & diuiſa relinqueret.

Siquidem Ducatus Mazouiæ mera eſt hęreditas & corpus Regni Poloniç, poſſeſſusq́; eſt ab initio à præfatis Ducibus Iure feudi. Quo quidem Iure iam maior pars ipſis Ducatus antea ſucceſsiuè ad prędeceſſores Maieſtatis ſuæ & Regnum Pol. recidit. Nempe Terra Raveñ. Terra Sochaczouieñ. Terra Goſtineñ. Terra Ploceñ. Terra Viſneñ. quæ omnes Terræ ſunt Mazouiæ, ſed eo Iure ad Regnum deuolutæ, atq; id non ſolum maſcula ſtirpe non deficiente, ſed etiã fratribus ſuperſtitibus partitis inter ſe bonis ſibi inuicem nunquam ſuccedere potuerunt, eoq́; minus nunc ſuccedere poſſent cum uniuerſa ſtirps maſcula defecit. Quod ſcientes & intelligẽtes domini Duces nouiſsimè defuncti, obtinuerant à Maieſtate ſua eam gratiam magnis precibus & ſeruitijs ſuis, Quod ipſi duo fratres ſibi inuicem ſuccedere potuiſſent, et conceſſum illis erat hoc Priuilegium à Maieſtate ſua, non ſine magnæ clementiæ teſtimonio, prout Literæ eo nomine confectæ ſatis declarant.

ARTICVLVS I.

Confirmantur Iura Mazouitarum.

OMnia Iura, Priuilegia, donationes, conſuetudines, libertates, prærogatiuas, & ſucceſsiones omnes omnium Nobilium, quorumuis ſubditorum noſtrorum in Ducatu Mazouiç, tam publicè quam priuatè, iuſtè & legitimè datę & emanatæ, in quorum ſeu quarum extãt poſſeſsione pacifica, in uita Ducum & dominorum ſuorum, confirmamus, & in robore conſeruamus perpetuo. SIMILITERq́; omnia Statuta Terreſtria eiuſdem Ducatus, cõſuetudines & articulos, quo ad Iudicia Terreſtria & Caſtrenſia in omnibus cauſis, controuerſijs, & rebus quibuſcunque in ſuo ordine antiquo, Statuto, tenore, & conſuetudine conſeruamus & confirmamus, iuxta antiquam eiuſdem Ducatus conſuetudinem, quibus non debent derogare nouæ conſuetudines Regni perpetuò. *Sigiſm. Petric. 1529. Ex Statuto Mrzon.*

Iuramentum præſtitum per ſubditos Ducatus Mazouiæ feria quinta in uigilia exaltationis S. Crucis 1526.

EGo S. ſpondeo & Iuro, quia Sereniſs. Principi & dño, domino SIGISMVNDO Dei gratia Regi Polo. Magno Duci Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ, &c. domino meo gratioſiſsimo, eiusq́; Maieſtatis SVCCEſſoribus Regibus Polo. fidelis, obſequens, & ſubiectus ero, ac omne bonum & commodum ſuæ Maieſtatis & ſucceſſorum ipſis Regum & Regni Pol. procurabo, ac promerebo, & quę ſenſero illis nocitura fore præcuſtodiam, & præcauebo, ac pro poſſe meo auertam, omniaq; fideliter & obſequenter curabo & faciam quæ ad bonum & fidelem ſubditum pertinẽt, ita me Deus adiuuet & ſancta Chriſti crux.

Ducatus Mažou. Maiori Pol. adſcribitur.

COnſentimus, ut iſte Ducatus adiungatur & adhæreat, ſicut & aliæ Terrę, Terris Maioris Pol. Quando pręſertim & Ducum tempore Duces ipſi erant cum Terris Maioris Pol. tempore belli. Nec ob aliam cauſam Terra Viſchneñ. ipſis Terris Maioris Poloniæ ſit adiuncta.

Ratio tamen ęqua Mazouitarũ haberi non poteſt atq; Polonorum, durantibus Conſtitutionibus illorum.

NVncq́ ex Terris Mazouiæ cum multa à nobis poſtularent, quæ concedi ſolent per nos alijs ſubditis noſtris Regnum incolentibus, & Statutorum communi Iure fruentibus, à nobis hoc reſponſum tulerunt, quod dum ſunt Iure & conſuetudine ab alijs Regni noſtri ſubditis ſeiuncti, nõ in omnibus eorum eadem ratio haberi poſsit, quæ habetur ſubditorum Regni. Sed ſi aliquãdo Iuribus & conſuetudinibus ſe coæquare Regni noſtri ſubditis uoluerint, quod in eorum arbitrio eſt poſitum, tum eorum ratio æqualis cum alijs eſt futura. Interim autem in eorum moribus, Iuribus, Priuilegijs, & conſuetudinibus Priuilegio noſtro confirmatis illos conſeruabimus.

CAPITVLVM VIII.

Rex Sigiſmund. Duci Baren. ad quaſdam Inſcriptiones conſentit.

SIGISMVNDVS Dei gratia Rex Pol. Manifeſtum facimus per præſentes uniuerſis. Quia pro neceſsitudine & amore mutuo, qui nobis eſt cum Illuſtr. Principe domina Iſabella Mediolani & Barij Duce matre, et ſocru noſtra chariſsima, illi gratificari uolentes, ut in uita ſua poſsit partim de ſeruis ſuis, partim etiam de religione & ſacricolis bene mereri, & ſuę, ſuorumcꝫ ſaluti conſulere, tenore preſentium conſentimus, ut quandocunqꝫ illi libuerit, poſsit inter ſeruos, & ad pia opera, aut quemadmodum illi melius uidebitur, decem millia Ducatorum in auro ex prouentibus annuis Ducatus Bareñ. diſtribuere, uel ad diſtribuendum inſcribere, ſeu obligare. Promittimuſcꝫ uerbo noſtro Regio pro nobis, & Illuſtriſs. filio noſtro Sigiſmundo nos eandem diſtributionem ſeu obligationem per eius Illuſtritatem factam, firmam & ratam habituros. In cuius rei teſtimonium Sigillum noſtrum præſentibus eſt impreſſum. Datum Cracouię die quarta Februarij. Anno Domini 1523. Regni uerò noſtri 17. Sigiſm. Rex ſignificat.

Vniuerſitati ciuium Ciuitatis Bareñ. & Moduneñ.

MAgnifici, Nobiles, & Egregij, fideles noſtri dilecti. Accepimus Literas quibus nobis dolorem noſtrum de obitu Illuſtris Ducis Iſabellæ, & fidem ueſtram erga nos declaratis, de qua non aliter nobis pſuademus, necꝫ dubitauimus quin in eo euentu uos ita exhiberetis, uti probos & fideles ſubditos decet. Nos etiam uolumus ea erga uos gratia, & æquanimitate uti, & tales uobis Officiales præficere, ut nobis ſubeſſe nunquam Iure uos pœnitere queat.

Iohanni Dantiſco & Ludouico Decio Ioſto Oratorib. ſuis.

NObiles fideles dilecti, heſterno die allatæ ſunt nobis Literæ Ioſti ex Bario, quibus ſignificat ſtatum illius, & omnes res rectè ſe habere, nihilcꝫ aduerſi illic ortum, præter tumultum contra Ioſue, qui & ipſe tandem eſt ſopitus. Allatę quoque nobis ſunt Literæ à Ciuitatibus Bareñ. & Moduneñ. quibus fidem ſuam erga nos aduerſum abundè teſtãtur, quam, & aliorum pariter Ioſtus ipſe declarat, prætereacꝫ ſcribit eſſe magnas quęrimonias omnium ſubditorum aduerſus Ioſue, & alios Offiles. Proindecꝫ efflagitant, ut cum illis iuſtitia miniſtretur, petitur confirmatio Iuriũ & Priuilegiorum, petuntur boni & æquanimes Officiales. Quocirca omnium prima erit illic cura ueſtra, ut uidelicet compoſitis & ſopitis rebus, ſi quæ in perturbatione ſunt, iuſtitiam unicuicꝫ miniſtretis, & Officiales tales cõſtituatis quorum probitas & fides ſpectata eſt, & populo eſſent ex ſententia. De Priuilegijs confirmandis reſpondimus nos id facere uelle, quod & uos illic eis polliceamini, & tranſumpta illorum nobis mittatis, quibus uiſis libenter confirmabimus, quæcuncꝫ iuſta & honeſta fuerint.

Carolo V. Cæſari.

SErenisſime ac excellentiſsime Princeps. Significatum eſt nobis nuper ex Mediolano Illuſtr. dominum Mediolani Ducem petere decreuiſſe, uel fortè iam petiuiſſe à Maieſtate ueſtra, ut Conſilio Regni Neopolitano demãdare dignetur, quo Ducatum Bareñ. ad nos Iure legitimæ ſucceſsionis deuolutum acciperet in ſequeſtrũ: in quo idem dominus Dux Mediolani neſcimus quid Iuris ſibi competere aſſeuerat, & deducere nititur Illuſtr. olim dominam Iſabellam de Arragonia Ducem Mediolani & Barij ſocrum noſtram non hæreditario Iure, ſed duntaxat uitæ ſuæ ſpacio illũ poſſediſſe. Nos non dubitamus Ius certum & indubitatum penes nos & Sereniſſ. dominam Bonam coniugem noſtram eſſe. Quod quidem non uerbis ſed Literis, non unis, ſed pluribus, ſine cõtrouerſia probare poterimus, quorum beneficio poſt mortem ipſius olim dominæ matris & ſocrus noſtræ poſſeſsionem illius Ducatus continuauimus, quacꝫ priuari citra inſignem iniuriam noſtram non poſſumus. Cùm enim ad diſquiſitionem uentum fuerit, melius diplomata ſeu Priuilegia noſtra quam nuda uerba uim Iuris & iuſtitiæ declarabunt.

Legatio Sigiſmundi Regis ad Carolum V. Cæſarem data Staniſlao Borek Canonico Cracouienſi.

CVm proximis his mẽſibus Illuſtriſſima domina Iſabella de Arragonia, Ducis Mediolani & Barij ſuæ Serenitatis mater,& ſocrus,ab hac uita diceſſiſſet,relicto iuſto & hæreditario Iure Ducatus Baren. Sereniſſ. Bonæ coniugi Serenitatis ſuæ,filiæ uerò ſuæ,ad capiendamq́; poſſeſſionem eiuſdem Ducatus,Serenitas ſua ipſius Sereniſſ.coniugis ſuæ nomine,Nuncios & Procuratores nulla mora facta miſiſſet,illiq́; ea ipſa poſſeſſione accepta,& aliquanto tempore continuata:rerũ & negociorum eiuſdem Ducatus curam & adminiſtrationẽ ſuſcepiſſent,Vicerex ueſtræ Maieſtatis Regni Neapolitani eandem poſſeſſionem illis ademit, & ſequeſtrem conſtituit qui ad cauſæ diffinitionem eidem Ducatui præeſſet:quaſi lis eſſet ſub Iudice, cum reuera nulla unquam fuerit,nec eſſe poſſit.

Totum enim Ius ipſius Ducatus apud Sereniſſ. dominam Reginam eſt ex legitima ſucceſſione:cuius uim & ſeriem ex Literarum & Priuilegiorum exemplis, quæ mecum attuli,ueſtra Maieſtas probe cognoſcet.

Miratur autem uehementer Seren. domini mei celſitudo,cur & qua ratione tanta iniuria ſit ei irrogata:cum totius orbis hominum Ius eſſe peculiare nõ ignoret, poſſeſſionem bonorum nemini niſi ad diſquiſitionem uocato,Iureq́; uicto adimi ſolere. Si enim Illuſtriſſ.dominus Mediolani Dux aliquid Iuris haberet, quo ſibi perſuaderet hunc ipſum Ducatum fore ſuum:alijs modis quam ui Iuſticia ſua ſibi quærenda erat.

Carolo V. Cæſari Sigiſm. pro reſtituto Ducatu gratias agit.

SEreniſſime ac excellentiſſime Princeps &c. Nuncius noſter quem in cauſa Barenſi ad ueſtrã Maieſtatem miſeramus tandem redijt: duas res gratiſſimas afferens, quarum hæc potiſſima eſt,qđ declarauit V.M. in ea beneuolentia erga nos ꝑmanere,quã nobis ex ea ſanguinis cõiunctione,quæ nobis cum illa intercedit pollicebamur:eſt deinde nobis per quã gratum qđ V. Maieſtas Ducatum Baren. nobis reſtituere dignata eſt,nõ adeò propter ea cõmoda quæ illinc habituri ſumus,quã quod hi diſſidentes animos noſtros inuicem uidere uellent,qui alienis malis lætari ſolent. Agimus igitur ueſtræ Maieſtati quas maiores poſſumus & debemus gratias,relaturi etiã quacũque parte & occaſiõe id facere poſſumus,ut amori noſtro nunq̃ intermorituro, ſed ꝑpetua ſerie permãſuro ad ſummã coniunctionem nihil defuturũ eſſe uideatur. Cæterũ quia is Orator noſter qui iãpridem apud ueſtrã Maieſtatẽ fungit̃ munere ſibi à nobis iniũcto ob eas neceſſitates quæ ſubinde ſe offerũt adhuc munus ipſum aliquãtiſper eſt obiturus, referretq́; à nobis nõnulla ueſtræ Maieſtati:Idcirco rogamus illã plurimum, dignetur eius uerbis,qua ſolet benignitate,æquè ac noſtris proprijs fidem adhibere. Valeatq́; fœliciſſimè M.V. & uoto ſuo in omnibus optatis potiatur,nosq́; habeat cõmendatos. Datũ.

Eidem Carolo V. Cæſari.

SEreniſſ.ac excellentiſſ. Princeps &c. Rediens dudũ ad nos à ueſtra Maieſtate Nuncius & Secretarius noſter Borgius,declarauit nobis à M. V. nos in poſſeſſionem Ducatus noſtri Baren. & Principatus Roſſani reſtitui mãdauit & Literas ad eã rẽ opportunas nobis attulit,de quo officio & amore fraterno M. ueſtræ fuimus admodũ cõſolati,& illi è ueſtigio gratias quas debuimus ꝑ Literas noſtras egimus:uerũ facti nunc ſumus certiores illinc ab Officialibus & Procuratoribus noſtris ipſam poſſeſſionem nobis uigore Literarum Maieſtatis ueſtræ reſtitutam denegari, remq́; prætextu quarundam Literarum aliarum Maieſtatis quæ ex diametro ſunt contrariæ inueſtituræ, & alijs Literis nobis conceſsis in longum produci. Quibus ſcriptum dicitur (quod admodum nobis mirum uidetur) ut niſi uocato prius illuſtriſſ. domino Duce Mediolani de reſtituenda nobis poſſeſsione nihil fieret:ut hac mora & difficultate iniecta, pariãt nobis aliquod incommodum,hi qui & fauorem nobis Maieſtatis ueſtræ inuident, & noſtrã mutuam coniunctionem,& neceſsitudinem ægrè patiantur. Cum autem & nos uocati non fuerimus quando poſſeſsio nobis indicta cauſa adimebatur, qui ad illam legitimè ſucceſsimus,obtinuerimusq́; inſuper inueſtituram à Maieſtate ueſtra, facto illi debito homagio,quæ concedi non ſolet niſi poſſeſſoribus, uel quibus poſſeſſio Iure debetur. Proindeq́; ſequeſtrum cum ipſa Inueſtitura nequaquam cohærere poteſt. Quocirca rogamus etiam atq; etiam M. V. ut fratrem noſtrum honorandiſſ. non patiatur nos ita & coniun-

coniunctionem & neceſsitudinem noſtram mutuam apud ſe per æmulos noſtros labefactari, ut etiam illud ſaltem quod nobis Iure optimo debetur, & M. V. iam ſemel conceſſit, & reſtituendum commiſit conſequi nequeamus: iuberec̨ dignetur M. V. denuo, ut citra iſtas productiões & difficultates nobis ipſa poſſeſsio bonorum noſtrorum reddatur qua potiti, parati erimus coram M. V. aut eius collaterali cõſilio, nõ ipſi ſolum Illuſtr. domino Duci Mediolani, ſed etiam unicuic̨ alteri pro Iure noſtro reſpondere.

Carolo V. Cæſari Sigiſmundus Rex.

SEreniſſ. ac excellentiſſ. Princeps, Fecerunt nos certiores Officiales & Procuratores noſtri hactenus, Arcem Baren. nõ eſſe nobis reſtitutã, nõ poſſumusc̨ non uehementer mirari, ut cum ſemel M. V. Cæſarea pro ſua æquitate ac in nos animi ſui propenſione ſuper Inueſtiturã ipſius Arcis Baren. dederit aſſenſum, & beneplacitum ſuum, unde fit iſtud impedimentum, quo minus Decretum M. V. Cæſareæ locum habeat. Propter ea rogamus M. ueſtram omni ſtudio ut tandem poſſeſsionem eiuſdem Arcis Baren. nobis reddi & liberè dimitti faciat, & ut M. ueſtra Cæſarea aures hominib. maleuolis non accommodet, qui inter nos diſsidium quærunt, coniunctionemc̨ ac mutuam beneuolentiam & neceſsitudinem noſtram dirimere contendunt, faciet Maieſtas ſua rem ſua uirtute & noſtra in ſe perpetua obſeruantia dignam.

Legationis ad Cæſarem fragmentum.

NVncius noſter hoc aget diligenter, ut reſtituamur in poſſeſsionem Ducatus Baren. & ſi Dux Mediolani aut quiuis alter prætendit ſe aliquod Ius habere ad Ducatum ipſum Baren. cum uocabit nos, aut Sereniſsimam coniugem noſtram dominam Reginam in Ius, ſtabimus paratiſsimi omni Iudicio.

Et cum M. Cæſarea uult miniſtrare iuſtitiam Illuſtr. domino Franciſco Duci Mediolani de Ducatu Baren. roganda erit, ut ſimiliter adminiſtrare uelit nobis iuſtitiam in Ducatu Mediolanen. & in dotibus auiæ Sereniſſ. coniugis noſtræ dominæ Reginæ, hoc eſt, in Ciuitate Cremonen. quoniã Maieſtas ſua Reginalis plus Iuris habet ad Ducatum Mediolanen. quam habet Dux Franciſcus in Ducatu Baren. Aequum enim eſt & ualdè cõueniens & cum M. ſua Cæſarea, uult miniſtrare iuſtitiam in uno, uelit etiam miniſtrare illam & in alio.

Item excuſabit nos Nuncius quod tam diu homagium debitum Cæſareæ Maieſtati non præſtitiſſemus, nam id non negligentia ulla, ſed cum propter longinquitatem itineris tum propter multas occupationes bellicas & curas, quibus ad hoc tempus diſtricti fuimus facere diſtulimus. Nunc uerò mittimus mandatum ſufficiens ad illud præſtandum nam de Iure uiuente Illuſtr. olim matre noſtra domina Iſabella pręſtare non attinebat, nec eramus obligati. Iurabitc̨ Nuncius homagium nomine Reginal. M. prius, & demum ſi neceſſarium erit, Iura etiam præſtabit noſtro nomine poſtremo. Quamuis autem in uita eiuſdem Illuſtr. matris noſtræ populi & Vaſalli Ducatus noſtri Baren. promiſerunt & rogauerunt ſolenni ſtipulatione, quod Sereniſſ. dominam Reginam poſt mortem & fœlices dies dictæ Illuſtr. dominæ Iſabellæ Ducíſ. habituri eſſent in ſuam ueram & utilem dominam dicti Ducatus ac Ciuitatum & Terrarum ad illam ſpectantium, tãquam unicam legitimam & uniuerſalem hæredem Illuſtr. olim dominæ Ducíſ. eic̨ præſenti, recipienti, & ſtipulanti ad ſancta Dei Euangelia corporaliter manibus iunctis tacta ſponte iurauerunt, & iuramenta corporalia præſtiterunt. Quia tamen id fecerunt abſc̨ conſenſu Cæſareæ & Catholicæ M. roganda erit M. ſua Cæſarea & Catholica conſentire dignetur & admittere, ut dicti Vaſalli & populi denuo Iuramentum faciant, & promittant, modo quo ſupra dictæ Seren. dominæ Reginæ quod eam recognoſcent ueram dominam & patronam dictarum Ciuitatum & Terrarum, eic̨ de omnibus & quibuſcunque fructibus, redditibus, introitibus, & prouentibus illarum reſpondebunt, & reſponderi facient ſecundum Iura & Conſtitutiones Regni Neapolitani, ſicuti decet Vaſallos facere & exequi.

Item impetrandæ erunt commiſsiones efficaces ut præfecti Cæſareæ Maieſtatis non moleſtent deinceps nos in Ducatu ipſo Baren. ſed ut deinceps ſecurum illum ſemper habeamus ab omni perturbatione.

Item quoniã Illuſtris olim mater noſtra moriens multas donatiões & legata fecit teſtamento ſuo ſeruitorib. ſuis, & alijs multis perſonis etiã ad uitã illarũ, alienando multos ꝓuentus Ducatus noſtri Baren. quod facere nõ potuit obſtantib. pactionib. & Cõuentionibus

nibus matrimonialibus quæ inter nos & illam interceſſerunt: roganda erit M. Cęſarea ne eiuſmodi teſtamentum & legata approbet, & confirmet, & ſi forte iam confirmauit et approbauit ignara exiſtens de Iure noſtro & pactione prædicta, ut caſſare & inualidam facere priorem ſuam confirmationem ſurreptitiæ obtentam noſtra & iuſtitię cauſa dignetur: prout apparet in capitulis Matrimonialibus quæ oſtendentur.

Item petet nuncius noſter à M. Cæſarea quod reſtitui faciat quatuor paſcua montis ſerici quæ ſunt ablata nomine Maieſtatis ſuæ Cæſareæ, eo prætextu, quod prius ad uſum Maieſtatis ſuæ tenebantur.

Omnia autem ſupradicta aget nuncius, & tractabit communi conſilio & opera cum Ioanne Dantiſco nuncio noſtro quem antea ad M. Cæſaream miſimus.

Iuſtitia autem quam Sereniſs. coniunx noſtra domina Regina habet ad Ciuitatē Cremonam, eſt iſta: Ea enim Ciuitas Cremona data fuit in dotem ab Illuſtriſs. domino Duce Philippo uicecomite Illuſtriſs. dominæ Blancæ filiæ ſuæ, quæ collocata erat in matrimonium Illuſtr. Comiti Franciſco Stoicię proauo ſuæ Maieſtatis, ex quo connubio nati ſunt filij multi, qui omnes habuerunt dominium & prouentus dictæ Ciuitatis pro rata parte: Ex iſtis autem ſucceſſoribus non extat perſona aliqua legitima, niſi ipſa Sereniſs. domina Regina, & Dux Franciſcus: propterea medietas eſt de mera iuſtitia ſuæ Maieſtatis, imò & pluſquàm medietas, ea ratione quod fœlicis memorię Illuſtr. domina Iſabella Duciſſa ſuę M. mater fuit filia Illuſtr. dominæ Hyppolitæ Sforciæ Duciſſæ de Calabria filiæ legitimæ dictæ dominæ Blancæ, & ob id dicta Sereniſs. domina Regina haberet Iuſtitiam & Ius in duabus partibus ex tribus dictæ Ciuitatis.

Mandati fragmentum.

SEd cum Illuſtris dominus Dux Sfortia pro Ducatu Barenſi, ad quem nullum Ius habet, nos imperat, nos uerò ad Ducatum Mediolani plenum & perfectum Ius habeamus, Nihilominus tamen pro Ducatu Bareñ. reſpondere non abnuimus, modo rogamus Cæſ. M. quam & tu uerbis noſtris roges, ut cum primum de Ducatu Bareñ. nobis lis mouebitur, ſua M. unico atq; eodem Iudicio, uno@ actionis cōtextu cauſam etiam Ducatus Mediolaneñ. atq; ita & Ciuitatis Cremoneñ. ad quam etiam Ius habemus dijudicare, determinare, & difinire iubeat: id nos paribus, uel etiam maioribus officijs & meritis ſuæ Maieſtati rependere ſemper præſto erimus.

Sigiſmundus Comiti de Naſſom.

ILluſtriſsime Princeps nobis chariſsime, facti ſumus certiores Illuſtr. Principem Franciſcum Sforcia uelle nos impetere, & in Ius uocare pro Ducatu noſtro Bareñ. cui nos non abnuimus quidem reſpondere Iure & Iuſtitiam noſtram declarare, uerum cum nobis etiam Ius competat ad Ducatum Mediolaneñ. & Ciuitatem Cremoneñ. Rogamus plurimum tuam Illuſtr. facere uelit operam ſuam apud Cæſ. M. ut cum nobis inſtituetur actio pro Ducatu Bareñ. committere dignetur M. ſua Cæſarea, quo uno, eodemq; iudicio pro Ducatu quoque Mediolaneñ. ac Ciuitate Cremoneñ. ad quam etiam Ius clarum habemus, cognoſcatur & difiniatur: informabit de his & alijs noſtris negotijs plenius tuam Illuſtr. Orator noſter Magnificus Ioannes Dantiſcus de mente noſtra ſufficienter inſtructus: quem benignè audire, & plenam illi fidem adhibere uelit: nos uerò uiciſſim omnibus in rebus quibuſcunq; poterimus tuæ Illuſtritati hanc operam referre curabimus. Datum.

CAPITVLVM IX.

De Samogitia & Pomerania.

SI Coſmographi non ſeorſim Samogitiæ & Pomeraniæ meminiſſe ſolerent, diuerſumq; genus hominum Samogitas à Lithuanis, & Pomeranos à Pruthenis aſſeuerarent: & niſi præter ea ita rem ſeſe habere ipſe quoq; audiam: certe ego eas Prouincias, ipſam uidelicet Samogitiam ſub Capitulo de Lithuania, cuius uteṛ pars eſſe prẹſumitur: & Pomeraniam ſub Capitulo de Pruſsia, cui ſaltem contermina eſt: repoſuiſſem: ne nimium diligenter Prouincias Regni enumerando, uel Cymini ſector, ut eſt in prouerbio, uel intempeſtiuus opū Regni oſtentator cautis lectoribus, ut hoſpitibus delicatis eſſe uidear. Ac proinde iam longe alia ſcripturienti penè oblito in memoriam earum Prouinciarum recordatio ſubijt. Vtcunq; autem illæ Prouinciæ, ſuis Magiſtratibus ac Iuribus diuiſæ, ac deſcriptæ ſint: cum tamen nulla publica Literarum monimenta de eis habeam, meminiſſe potius hic earum Prouinciarum, quam ipſa earū Iura, quibus Regno cohærent recenſere cogor, hoc unum interea ſufficere arbitratus, ſi earum alteram Regum Pol. alteram autem Ducum Lithuaniæ ſemper proprias ac tributarias fuiſſe, & eſſe, meminero.

CAPI.

CAPITVLVM X.

De Moldauia ſiue Valachia.

Homagium Palatini Moldauiæ.

POſt plures tractatus inter Sereniſ.P.& D.D.Kazimirum tertium, Regem Pol. et Barones Poloniæ ſuæ Ser. et Regni nomine ex una, et inter Magnificũ Ioan. Stephanum Palatinum Moldauiæ, armigeroſq́ ipſius ſuo et Terræ Moldauiæ ſimiliter nomine parte ex altera, partim perſonaliter, partim etiam per Regiæ M. nuncios diebus aliquot ab aduentu ipſius in præſentem diẽ habitos, dominus Palatinus Moldauiæ qui ſupra, propter defenſionem à Poloniæ Regno habendam, feria ſecunda proxima poſt feſtum Natiuitatis Virginis glorioſæ Marię ad homagium Sereniſs. Principi domino Kazimiro Pol. Regi &c. inclitæq́ ſuæ Pol. Coronę pręſtandum, ſe, poſteros, et Terram ſuam Iuramento ad fidelitatem, ſubiectionem, et obedientiam perpetuò ſeruandam, habendam et obſtringendã conſenſit, hora tertiarum, eademq́ die hora meridiei, uel paulò ſerius, homagium et corporale Iuramentum præſtitit, iuxta informationem per M. R. datam. Primum itaq́ Maieſtate R. cum adhuc ille abeſſet, ſolium ſuum in Corona qua coronatus eſt, aſcendẽre, ibiq́ in apparatu integro, quem circa coronationẽ induit, ſedente, Maieſtatis ſede ſepta Spiritualibus et Sæcularibus Pręlatis et Summatibus infra ſcriptis, Stephanus Palatinus à M. R. per Magnificos nuncios ad uniendũ, faciendumq́, ea quæ debet, auiſatus et conductus cum omnibus ſuis armigeris, Boiaris uulgari eorum dictis, eques uenit: ad latus uerò per unum ſuum fidelem habebat, cui Banderium quoque magnum ſericeum coloris rubri, in quo arma Terræ Moldauiæ pulchrè auro depicta erant, præferebatur. Sui uerò omnes Terrigenæ bona hæreditaria, in Moldauia habentes, et alij omnes Curieñ. notabiliores Banderia parua, quilibet ſuum equum inſedendo, manu tenebant. Ipſius, et Regijs clangentibus tubis: accedenſq́ ad ſolium M. R. ex equo deſcendit, dein Banderium manibus corripuit, ac mox cum Banderio uerſus ſolium proceſsit: id etiam ſui omnes poſt eum fecêre: immediateq́ ſolium accedens, flexis ſuo more genubus, et capite prono, Banderium uſq́ ad terram inclinat: ſimiliterq́ facientibus ſubditis: tenorẽ homagij his uerbis proferebat, M. Regia immota ſedente, ſed ſtantibus dominis: his uerbis in facie M. R.

Clementiſsime mihi Rex, ego Serenitati ueſtræ homagiũ facio, et præſto cum omnibus Terris, et hominibus meis, et peto tuitionem Serenitatis ueſtræ, et circa Iura, in ureq́ meo, et Dignitatibus cõſeruari. Hic adhuc Banderium tenuit, pro genu autem flexione, de ritus ſui more capite inclinato, tacto ligno crucis ſanctæ Iuſiurandum fecit corporale, his uerbis:

Gratioſiſsime Rex, ego homagium pręſto, et Iuro, ac etiam promitto fideliter ſine dolo et fraude ueſtræ Serenitati, ſucceſſoribuſq́ Serenitatis ueſtrę Regibus et ſacrę Coronę Regni Pol. cum omnibus Terris, Baronibus, et hominibus meis, fidelitatem, eſſeq́ fidelis et obediens Serenitati ueſtræ ſucceſſoribus, et Coronæ Pol. Regni. Sic me Deus adiuuet, & ſancta Chriſti crux.

Mox Iuramento finito, hęc reſpondit M. R. uerba reſidens in ſede Maieſtatis ſuæ: Nos te et Terras tuas in noſtram protectionem recipimus, et circa omnes Dignitates & Iura omnia Terrarum tuarum tanquàm Palatinum noſtrum relinquimus.

His dictis oſculata eſt eum Maieſtas Regia.

Oſculo facto recepit Banderiũ M. R. manibus ſuis de Palatini manibus, in manuſq́ Marſchalci Regni illud dedit. Hic primum armigeri omnes Palatini Moldauiæ ſtantes circa ſolium Maieſtatis, ſua Banderia parua è manibus in terram ſtrauerũt, Marſchalcoq́ Regni pędicto Banderium magnũ de ſolio Maieſtatis, iuxta ac concluſum erat, ad Theſaurum Regium deferente, et parua illa per Cubicularios M. R. collecta, itidem ad Theſauri locum ferebantur ſeruanda. Noluit quippe Palatinus et armigeri ſui conſentire, ut intra tractandum diriperentur: quin petijt ipſorum ut Banderia homagialia honeſtè ſeruarentur: propter maioris amicitiæ autoramentum. Quo facto M. R. non longè à ſe Palatinum tanquam amicum et ſuum homagialem penes ſe locauit, & conſedentibus illis, armigeri ipſius omnes ſub forma iurauerunt tacta cruce.

Nos Barones, Vaſalli, & tota terra Moldauiæ præſtamus homagium noſtro & totius communitatis Terræ Moldauiæ nomine, Sereniſsimo Principi domino Kazimiro & ſucceſſoribus Regibus Pol. & Coronę Regni Pol. promittimuſq́ & iuramus omnem fidelitatem, ſubiectionem, & obedientiam in perpetuum Serenitati ſuæ Regno, & Regibus Poloniæ. Ita nos Deus adiuuet, & ſancta Chriſti crux.

Quod quidem Iuramentum quidam eorum manibus cruci appoſitis, quidam verò expanſis ſupra, fecerunt. Eo facto Regia Maieſtas omnes Palatini armigeros, uniuerſam deniq; Curiæ ſuæ iuuentutem, militiæ ſymbolis inſigniuit.

Huius actus Regn. & Pol. Regni, tam notabili celebritati pro cærimoniarum more Reuerendiſs. & Reuerendus in Chriſto patres & domini, ac Magnifici, Venerabiles, Strenui, Generoſi, ac Nobiles interfuêre: Ioan. Vatropa Archiep. Leopolieñ. qui lancia tenebat ad Iuramenta. Matthias de Stara Lompza Epiſc. Camenec. & Ioan. Targowiczki Electus Chelmeñ. eidem ſuffraganteſ: Iacobus de Dambno Caſtellanus & Capitaneus Cracouieñ. qui ceruici Regio ſacrũ imponebat, dirigebatq; diadema. Matthias de Bnyn Poſnanieñ. Ioan. Amor de Tarnouu Cracouieñ. Spitko de Iaroslauu Sandimir. qui Sceptrũ Regni gerebat, differebantq; quippe hi domini Cracou. & Poſnañ. Palatini, quod uterq; illud ferre nitebatur alter alteri ſe præferendo, unde unanimi conſenſu Pal. Sandoñi. Sceptra dedere pro hac uice duntaxat, Ioan. de Pilcza Ruſsię generalis, Iacobus de Buczacz Podoliæ, & Dobeslaus de Buſſouu Belzeñ. Palatini: Raphaël de Iaroslauu Sãdomirieñ. qui etiam Regni Marſchalcatũ gerebat, Nicolaus de Kurozuanki Siradieñ. Ioannes de Koſzczyelec Dobrineñ. Nicolaus de Zmigrod Præmiſſ. Michaël de Buczacz Halicieñ. Caſtellani: Creslaus de Kurozuanki Decanus Gneñ. Cancell. Petrus de eadem Kurozuanki Theſaurarius qui ſub hac differentia pomum tenebat, Cancellario ipſo homagij & Iuramentorum formam atq; tenorem pronunciante, Gregorius de Lubranyecz Præpoſitus Skarbimirieñ. Vicecancel. Regni Pol. Stanislaus de Broſno Marſchalcus, Ambroſius Pampouski inciſor Curiæ M. R. Ioan. Podlodouuski Zarnouieñ. Ioan. Oleski Malogoſteñ. Caſtellani, Nicolaus de Tanczyn Gladifer, Ioannes de Tarnouu Vexillifer Cracouieñ. alijq; quam plures Nobiles iuuenes, & Regni indigenæ fide digni.

CAPITVLVM XI.

De Ducatibus prædictis à Regno, ab ſeſeq; dislimitandis.

Lithuaniam à Mazou. Commiſſarij dislimitent.

PRouidentes difficultatibus & grauaminibus ſubditorum noſtrorum Regni & Magni Ducatus Lithuanię, quæ occaſione granicierum inter eadem dominia & Mazouiam tum inter Magnum Ducatum & Regnum ſæpe contingunt, uolumus & decernimus, ut quotiens opus fuerit per nos Commiſſarij deputentur, & mittantur noſtris expenſis prouidendi, ad faciendas eaſdem granicies & iniurias componendas, occaſione illarum hincinde exortas, quatenus abſq; quærentium onere Iuſtitia eis miniſtretur. Sigiſm. Crac. 1510.

DE EODEM.

Dictæ & Iudicia antiqua inter Ducatus Lithuaniæ, Pruſsiæ & Mazouiæ, in locis ſolitis pro omnibus iniurijs & uiolentijs ſubditorum ex utraq; parte fieri debent de cętero, & innouari, iuxta antiquam conſuetudinem & proceſſus Terreſtres. Sigiſm. Petric. 1529.

DE EODEM.

Commiſſarios iam nunc ad fines Regni emittemus, qui tam de finium regendorum, quam de alijs cauſis nomine iniuriarum ſuſcitatis certum aliquid conſtituerent. Quocirca iam eos nominare, & dare uolumus. Sigiſm. Crac. 1543.

DE EODEM.

Quia tenemur paci & tranquillitati ſubditorum noſtrorum conſulere, Commiſſarios ad dislimitanda dominia Regni noſtri à uicinis dominijs, puta Hungariæ, Marchiæ, Sileſiæ, Pomeraniæ, Lithuaniæ, & Pruſsiæ, necnon ad reſarcienda damna & iniurias mutuas deſignauimus: Cui quidem noſtro inſtituto ut quam citiſsimè ſatis fieri poſsit, dabimus operam diligentem. Commiſſarij autem noſtri etiam diligenter curabunt, ut pro ijs damnis, quæ per communes Commiſſarios Sereniſs. Regis Romanorum, & noſtros in Sileſitis ſunt decreta, hominibus noſtris ſatisfactio iuſta & competens impendatur. Sigiſm. Aug. Petr. 1550.

FINIS TOMI I. POLONICAE HISTORIAE.

BASILEAE,

PER SEBASTIANVM HENRICPETRI, ANNO SALVTIS NOSTRÆ INSTAVRATÆ, CIↃ. IↃ. XXCII. MENSE SEPTEMBRI.

POLONICAE HISTORIÆ CORPORIS:

TOMVS II.

IN QVO VNIVERSALES HISTORIAE, SCRIPTAE de regno Polonico, uel de integra regum aut principum Poloniæ & Lithuaniæ familia continentur.

Scriptorum, qui in hoc Tomo compræhenſi ſunt, Catalogum habes in ſequente charta.

BASILEÆ,
ANNO CIↃ. IↃ. XXCII.

ÇATALOGVS SCRIPTORVM, QVI IN HOC TOMO II. POLONICAE HIſtoriæ compræhenſi ſunt.

I. MATHIAE de Michouia Chronica Polonorum, à prima propagatione, & ortu Polonorum uſq; ad annum Chriſti M. D. IIII. compræhenſa Lib. IIII. Fol. 1.

II. IODOCI LVDOVICI DECII de Vetuſtatibus Polonorum. Lib. 1. Fol. 260.

Eiuſdem de Iagellonum familia. Lib. 1. Fol. 284.

Eiuſdem de SIGISMVNDI regis temporibus. Lib. 1. Fol. 297.

III. ALEXANDRI GVAGNINI Veronenſis Compendium Chronicorum Poloniæ, ſecũdùm ſeriem & ſucceſsiones omnium principum, regumq; gentis, à Lecho primo duce, authoreq; Polonorum, uſq; ad regem HENRICVM VALESIVM ordine ſeruato. Fol. 341.

Eiuſdem Tractatus de celeberrimo ingreſſu Cracouiam, & Coronatione Prę clariſsima HENRICI VALESII, potentiſsimi & inuictiſsimi Poloniæ regis. Fol. 370.

De ordine qualiter Sereniſsimus rex Poloniæ iuxta ueterum conſuetudinem coronatus, & quæ ſolennitas, & cæremoniæ circa id ſeruari ſint ſolitæ. Fol. 373.

Eiuſdem deductio & origo celeberrimæ gentis Lithuanorum probabilis: hactenus à nemine hiſtoricorum Latinorum explanata. Fol. 380.

IIII. CLEMENTIS IANITII Carmen elegiacum de Vitis & ſucceſsionibus ſingulorũ principum, Regumq; Polonię. Fol. 398.

V. MARTINI CROMERI de Origine & Rebus geſtis Polonorum Chronicon. Fol. 402.

INDEX

INDEX RERVM MEMORABILIVM ET NOTATV DIGNISSIMARVM, QVAE IN TOMO II. POLONICÆ HISTORIÆ CONTINENTVR.

A

Achilles de Graſſiis 309
S. Adelberti reliquiæ è latebris erutæ 486
Adamitæ 203
Adleida Miezislai filia 434
Aeneas Sylu. Polonis iniquus 265.429
Aetates mundi 203
Albenſium expugnatio 48
Albertus Cæſar 705
Bauarus regnum Bohemicum repudiauit 710
Alberti regis coronatio & mors 207
Albertus Palatinus Sendomirienſis à Tartaris occiſus 601
Alexander rex & dux Moſcouiæ reconciliati 248.249.360
princeps Lithuaniæ 397
Alexandri regis mors 228.253. 254 eius mores & uita. ibid.
Alexander graſſatores intercipit 252 Moldauiæ Palatinus moritur 206 Voiuoda Vualachiæ 198
Alexandri Guagnini compendiũ Chronicorum Poloniæ 342 Macedonis bellum cũ Polonis fabuloſum 423
Amadeus dux à Concilio Baſil. Pont. Max. creatus 709
Andreas Vngariæ rex cæſus 33 Andreæ regis fuga & mors 456 Tancziski interitus 218 Coſczielecij mors 310
Angliæ rex regno pulſus 504
Anna ex Francia Valadislao regis Hungariæ nupta 255 Ludouici regis Vngariæ ſoror 293
Annæ reginæ coronatio 327
Annonæ Charitas 483
Antonij Zeni integritas 677
Apoſtolicus orator Cracouiam uenit 219
Aquarum inundatio 85. 118.233.452. 559
Aqla pro armis regni Poloniæ 7
Albertus Pontinus Mnwritanus à fratribus occiſus 339
Archiepiſcopus gubernator Poloniæ 654
Archiepiſcopi reſpõſum animoſius quàm moderatius 651 iuſta pœna 629
Argenteæ monetæ prima inductio in Poloniam 136
Arioli 431
Armeni 337
Aſianum bellum 497
Aſtronomus Vladislao prognoſticans 199
Aurei nobiles ſiue duplices 602
Auſtriæ ducum & archiducum Origo 564
Auſtria oppreſſa 227

B

BAchanalia 575
Baiazetis Turcæ mors 313
Baptizatio Lithuanorum 636
Barbara Imperatrix capta 704
Barbaræ Imperatricis nequitia
reginæ mors 330
Baſilienſe concilium 602.694
Baſilius Magnus Moſchorum dux 302
Bathi Tartarorum Imperator 93
Bela cæcus rex Vngarorum 455.486
Belæ regis interitus, eiusq; liberorum fuga 455.458
Belli gerendi ratio 476
Bellum 150 annorum 219
Bergomatis errores 290
Beſſerabia à Baiazete uaſtata 236
Bialogradum Pomeraniæ captum 472
Bogdanus Valachus interfectus 307.726
Boguslai ducis Stetinenſis nuptiæ 163
Pomeraniæ ducis encomion 295
Boguſci fides 581
Bohemus 7
Bohemia depopulata 23.51.52.53.196. 197.205.230.290.474.487
Bohemiæ primus rex 465 regnum ab alijs gubernatur 115
Bohemorum fuga 280.679 ducum propagatio 433 pugna circa Thabor 207 principes in Aſiam militatum profecti 497 contra Polonos expeditio 470 471.595 hæreticorum oratores ad regem 602 cum Polonis pacificatio 451 incõmoda ex diſſidio religionis 702 reſiſtentia 205 clades 225.434.478. 601.689.
Bohemi Poloniã excedunt 580
Sileſiam inuadunt 468
Bohemicum bellum 435.480.507.652
Boleslaus parricida uiuus exuſtus 503
Bombardæ inuentæ 621
Borcoutorum latrocinium 620
Boruſſi qui 284 Vide Pruſſi.
Borivoius à Cæſare captus 973 Bohemus exul reſtitutus & rurſus profugus 482
Borzibob dux occiſus 39
Boſnæ rex à Mahomete Turca captus 228
Boguſlaorum taciturnitas 214
Brzezius archiepiſcopus 623
Boleslaus audax qui & efferus dicitur coronatur, eiusq; res geſtæ 230 348
Bambergã ... & cum Cæſare eſſ inimicitiã init 51 primus cognomẽto Chrobry rex 436 rex, eiusq; familia 434. 2 rex. 278. 454 Caluus rex 95 Caluus ad principatũ uocatur 541 Caluus captus & pecunia liberatus 103 Caluus excommunicatus 553 Caluus moritur 120 Chrabry rex Polonorum, eiusq; res geſtæ 22.277.346 4. Criſpus rex 279.351.496 Criſpus naſcitur 485
Crziwouſti rex 279.149
marchio Morauiæ occiſus 03 dux Mazouiæ moritur 149 Maſouius rex à Polonis creatus eſt 282.719 dux Oppolienſis mercatores Polonos diripuit 714
filius legitimus diuinitus per D. Aegidium impetratus 463 pœnas de ſe ipſo ſumit interfecti fratris 486 ueneno à Ruthenis extinctus 155. 5 Pudicus rex 353
Pudicus rex, eiusq; uita, res geſtæ & tempora 532 Pudicus unde ſic ſit dictus 196.537 Pudicus principatum recuperat 542 Pudicus terram Oppolienſem uaſtat 102 Schweidnicenſis et fratrem conſpirat 138 Schweidnicenſis moritur 137 Vngariam & Sileſiam depopulatur 486
Boleslai albi mors 80 regis ſæuitia & ſcelera 460 mores 470 expeditio contra Bohemos 478 columnæ 440 nauigabilis expeditio in Daciam 56 expeditio contra Pomeranos 479 eius uictoria. ibid. primi uariæ res feliciter geſtæ 23.51.52.57
Boleslai infortunium 102 periculum & fortitudo 471 expeditio in Pomeranos 47.48.55 expeditio in Bohemos 49.52 peregrinatio in Narbonẽſem prouinciam 485 peregrinationes ſummaq; liberalitas 54 merita erga Poloniam 437 uictoria de Ruſſis 444 magnanimitas 501.469 mors & laudes 24.38.490.59.445 461 in Pruſſiam expeditio 60 teſtamentum & mors 67 pueri indoles generoſa 465 Pudici fuga 539 Pudici mors 102.563
Brandeburgenſis terra uaſtatur 108
marchio Gedanum obſidet 139 in Vngariæ regem coronatus 203
Brandeburgenſe bellum 557.558.563
Breſte Lithuanicũ receptum à Polonis 509
Brodnicia arx munita fruſtrà obſeſſa à Polonis 672
Brunsberg erigitur 112
Brzetislaus Bohemiæ dux Bohemia & Morauia potitur 48
Bulgarorum bella cum Imp. Rom. 425
Bullæ Innocentij tenor 110
Burgundiones 274.775
Bythonienſium metallorum interitus 610

C

CAdan Tartarorum princeps 94
Cæſaris legatio ad Vitoudum 684
Caliſſia tentata 625
Caminiecij uirtus 336
Canthus inſignis doctor 238
Carolus ab Vngaris ad regnum uocatur 625
rex Neap. & Vngar. interfectus 625
rex Vngariæ moritur 162 Imp. bis captus, & ab imperio remotus 647
... Imper. 564 Magnus Slauos uicit 18
Caroli Magni bellum cum Polonis 424
Carolo Magno quid rei fuit cũ Sarmatis 275
Caroli Rom. Imper. mors 179
Caſtitatis exemplum 188. 589
Caſſubitæ unde 8
Cataclyſmus 263
Cazimirus 1. rex 347.451.507 rex, Miezlai filius 278 filius Lokteck naſcitur 148 rex, eiusq; poſteritas 2.85 90

† 2 in Chia

in Clinisco monachus factus 29. reuocatur 450. Adleidam Landgrauij Thuringiæ Filiã duxit uxorẽ 155. rex reſtituitur Humadi 214. Principatum recuperat Ruſſorum auxilio 511. in Hungariæ regem poſtulatus 207. prouincijs Ruſſiæ potitus 71. à Polonis aſſumptus ibid. Vigros Maſouijs eripuit 715. reſtituitur regno & à Germanis honorificè reducitur 30.31. eius mors 32. rex ictu lapidis læſus tandem moritur 172. II. cognomento Magnus rex, eiusq; uita, & geſta 283.454.497.508. & ſic deinceps. II. cognomento iuſtus rex 352. Quartus rex, eiusq; res geſtæ 558. Lancicienſis moritur 131. Cuiauienſium dux moritur 567. Mieczlai filius rex electus 20. dux Oppolienſ. & Ratibori enſ moritur 90
Cazimiri regis nuptiæ 609. moderatio & ſapientia 503. exercitus meticuloſitas 505. Poloniæ & Georgij Bohemiæ regum conuentus & pacta 218. filiæ relegatæ & exhæredatæ 615: pœnitentia 156. uariæ res geſtæ 74. regis mors & teſtamentum 611 regis Pol. mors: item eius ſtatura, mores & geſta 138. 221.224. in Lithuania bellum & mors 158.159 454. 514. ducis Lithuaniæ in regem Poloniæ electio 211. Opolienſis mors 535. Sendomirienſiũ ducis laus fol. 506
Cechus 341
Cham 7
Chelma recepta 619
Chriſtianorum captiuitas 230
Chriſtinæ ingenium & mores 491
Chriſtini Palatini Plocenſis miſerabilis interitus 81
Chriſtophorus Schidlouicius 321
Chriſtophori Saſfranecz graſſatio 237
Chriſti corpus in pratis Poſnanien. repertum fol. 681
Cimbarca Friderici tertij Cæſar. mater 631
Cirillus Apoſtolus Slauorum 15
Clementis Ianitij carmen elegiacum quo uitæ & ſucceſſiones regum Polonorum deſcribuntur 398
Colbergenſis obſidio 47
Colomannus rex Gallaciæ 81. Haliciæ rex factus 524. rex Vngariæ 46
Colomanni uita & mors 84
Cometes 84.117.149.167.198 199. 220 223.237.242.254 525
Comitia 509.624 610 683 706
Communio ſub utraq; ſpecie Bohemis cõceſſa à cõcilio Baſilienſi 603
Conradus aſperiori dominatu Cracouienſes à ſe alienat. 541.542
Conradus à Boleslao uictus 96 anathemate ictus 545. fratris dolum ſuo uicit 105. Henricum cœpit 101. totius monarchiam geſsit 87. Sueuus Imp. electus 445 Rom. rex per Poloniam in terram Sanctam proficiſcitur 64 Imp. Poloniam uexat 449. Cæſ. moritur 408. Glogouienſ. intoxicatur 136. de lunigen Lithuaniam uaſtat 190. Mazouiæ dux moritur 256.544. 574. Steynauienſis moritur 157
Conradi regis expeditio pro Vuladislao rege Poloniæ 64. Cæſ. & peditio in Aſiam 407. Cæſaris expeditio in Syriam 496. res geſtæ & fuga 542.545 furor & tyrannis 96
Conſtantinopolitanus Imper. captus & mortuus 606. à Venetis & Gallis capta 86
Craci poſteritas 10. mors 11
Cracus rex eligitur 10.342.420.421. qui & cuias fuerit, & quo tempore uixerit, eiusq; res geſtæ 420.421. an & apud Bohemos regnârit 421. quot annis ante Chriſtum regnârit 10
Cracouia in poteſtatem fratrũ iuniorũ Vuladislai uenit 495. iure Teuthonico uti incipit 563. capta 78. à Tartaris direpta 92.541. an fuerit in ditione Bohemorum 419. in Bohemorum poteſtatem uenit 572. proditione capta ibid.
Cracouiæ incẽdium 56.89.226.233.238. 485.516.519.555. origo 10. laus 421. ſeditio oritur 218. ſitus 426. peſtis magna 236
Cracouienſis Academia fundata 166.189. 246.286. aris firmata 642. ditio principatui addicta 503
Cracouienſes conſules pœnas luunt 218
Cracouienſium ciuium conſtantia in ſuum principem 132.569
Croacia 7. Vngaris adiecta 44
Cropidio epiſcopus arcanum regis prodidit fol. 670
Cruciferi uicti à Polonis 658.664. fœdera cum Polonis uiolant 732. pacem petunt à rege, & impetrant 678. inſignes capti 691. non paruerunt decreto Cæſaris 660. Naclogam inuadunt 109. inimici Polonis 65; Lithuaniam populantur 635. rurſus profligati à Polonis 664. à delegatis Apoſtolicis damnantur & excommunicantur 586. afflicti à Pruſsis fol. 556
Cruciferorum ordinis ſecundus magiſter moritur 99. primus ingreſſus in Pruſsiam 82. uariæ res geſtæ 544 547. pacta cum Boguſſo de defendenda arce Gdanẽſi 581. expeditio contra Turcas 226. tumultus in Vngaria 324. crudelitas 593. in Iudæos ſæuitia 228. iniquitas in Eccleſiaſticos 585. horrenda clades 91.594. uictoria 119.147.149. 150.161.163.167.170.620
Crudelitatis exemplum 574
Crupa fl. 7
Cuiauiã zemouitus in ſuam redegit poteſtatem 628
Culmenſis regio uaſtatur 120
Cunifru Cumani Polouuzi 463
Cymbri unde prognati 380
Cymbrorum res geſtæ 380.381
Czech 7

D

Dacia deſcriptio 607
Dalmatia 7. Vngaris adiecta 44
Dalmaticarum urbium, populorum & fluminum nomina 407
Dambrouucæ reginæ parentes 19.551
Daniæ deſcriptio 484
Dani uicti 40
Danicum bellum 454
Daniel in regem Ruſsiæ coronatur 53
Daniel Ruſsiæ rex moritur 116
Dauid Turca profugus 725. Turca profugus Conſtantinopolim fra ſtrà petit 235
Cenarij Sancti Petri inſtitutio immutatur folio 150
Dir rex 16
Dominicanorum ordinis origo 280
Dobeſſus de adulterio reginæ ſuſpectus 491
Draco in Cracouia 343
Dracula Palatinus Tranſalpinenſis 716. Beſſarabiæ Voiuoda occiſus 234
Drewliani per Olham uicti 16
D. Stanislaus Polonis dimicantibus adſuit fol. 658
Dubrauius 595

E

ECclipſis 67.148.204.237.248.366
Eibirgenſium ſtudium erga Polonos 660
Elizabetha coronata 678
Elizabetha reginæ mors 208 633.257
Electores imperij Bohemiam ingreſsi 205
Emericus rex Hungarorum 519
Emporium Vratislauienſe inſtituitur 311
Equorum curſus de principatu 424
Eutropius 607
Exercitus in aëre conſpicitur 117
Exorciſmi ſupra lapillos 362

F

FAbula quorundam conuellitur de Alexandro Magno 13
Factioſi turbas cient 780
Fames 32.85.124.141.148.157.316. 483.503.541.566.584.608.714
Flagellatorum ſecta 603
D. Floriani martyris reliquiæ 418
Fogelſang caſtellum 551
Fortitudinis inſigne exemplum 140
Francofordia ad Oderam 189
Frankeſteinum emptum à rege Polonorum fol. 587
Fraternæ inſidiæ 183
Fraternum bellum 198.494
Fridericus rex Vngariæ electus 227. & eius ſucceſſores titulum Vngariæ habẽt fol. 227
Fridericus Barbaroſſa Cæſar creatus folio 498
Friderici Barbaruſſæ poſtulatio 65
Friderici Cardinalis mors, eiusq; uita & mores 255.
Imp. arbitrium inter Pruſſos, & Cruciferos fol. 611
Imp mors 244.512
legatio ad Polonos 400.
Marchionis ingentia promiſſa 676.
Palatini in Vueiſſenburgenſes uiolentia folio 311
proci pro Eliſabetha 310
Friderico Marchioni Vuladislaus filiam deſpondet 676
Fulconis Epiſcopi ſtudium & conſilium folio 516
Funerum ritus 635

G

Gaſtoudi potentia & authoritas 720
Gdanenſi ciuitati donata à rege 660
Gdanenſes nundinæ 582
Gedanum in pignus datum Marchioni Brandenb. 559 obſeſſum & dolo captum 139. 107
Gedeon epiſcopus corripit principem 501
Gediminus Magnus dux Lithuaniæ 386
Gedimini proles 181
Geiſa rex Vngarorum Auſtrios uicit 549
Gentium mutationes & migrationes 406
Georgius Marchio Brandenburg. 295
Podiebradius gubernator Bohemiæ 720
Siculus 324
Georgij regis Bohemiæ mors 220
Germaniæ motus 481 populi 274
Germanicæ linguæ uſus apud Bohemos, & Polonos 410 linguæ uſus in Boruſſia 443
Germanicum bellum 475
Germani fuêre olim, ubi nũc Poloni ſunt 417
incolæ Poloniæ 606
Germani olim hoſtijs humanis deos placârunt 594
Germanorum bellum cum Popieli nepotibus 429 conflictus cum Polonis 477
res geſtæ illuſtres 405
Giedrocenſes duces 384
Giedrus princeps Lithuaniæ 383
Gladij miſsi regi à Magiſtro 657
Glogouiæ ducatus Sigiſmũdo regi paret 247
Glogouienſium fides & conſtantia 475
Gneſna incenſa 449
Gneznæ metropolis prima 19
Gneuomirus fuſte comminutus capite interfectus 475
Gordiei 265
Gothialarini 264
Gothicarum manuſcriptores 271
Gothi idem & Polococzy 271
Gotharum origo 270 res nonnullæ 271
Gouoricius palatinus captus 516
Græcis cum Latinis reſtitutio 455
Grando notabilis 257
Griphina Venceslao Bohemiæ duci ducatus committit 129
Griphina Leſci Nigri uxor 561
Grzemslaus Boleslai mater moritur 113

H

Habdanckorum familiæ origo 50
Hagecus 488
Haliciæ ſitus 489
Halicia obſeſſa 512
Halicienſe bellum 510
Halicienſis principatus Romano duci conceſſus 517
Heduigis mores & forma 631
Poloniæ reginæ mors, eiusq; laus & uita 388. 281. 189. 646 amor erga Vuilhelmum 634 pia munificentia 637 uaticinium 645
reginæ mors 606. 692
Helyſa 7
Heluetiorum incrementa 612
Henricus cum Barba rex 232
Barbatus unde ſic dictus 536 cum Barba moritur 89
Henrici cum Barba contra Vladislaũ Othonem expeditio 87 Barbati res geſtæ 532. 533 Barbati mors 536 cum Barba & Conradi Mazouiæ ducum ſuper monarchia diſſenſio 87
Henrici ducis Mazouiæ mors 185
Henricus dux ad Hieroſolymitanam militiã profectus 498
Henricus dux Andegauenſis rex Poloniæ eligitur 364 Duſemer moritur 164 dux Vratislauienſis moritur 135
dux à Tartaris occiſus 93. 502
Henricus Imp primus 438
Imp animus erga Cazimirum 451
Probus rex 282. 353
Henricus Probus nomine tenus non re 564
Poloniæ & Glogouiæ dux moritur 140
Henrici regis Polonia celeberrimus ingreſſus in Cracouiam, eiusq; coronatio præclariſſima 370. 371, &c.
Henricus Sandomirienſis dux Hieroſolymam pergit 65
Henricus Zeganenſis moritur 148
Henricus contra archiepiſcopũ Maydenburgenſem 94
Henricus 2. Rex 91
Henricus 5. in balneis captus 129
Henrici 5. Imp. expeditio in Vngariam 473
Henricus 4. Imp. 456
Henricus 4. Cracouienſ. principatum accepit 137 Vngariam uaſtat 49
Henrici 4. expeditio in Poloniam, eiusq; res geſtæ in ea 50
Henrici 4. regis itinera ex Gallijs in Poloniã uſq; 365. 366
Henrici de Plawen interitus 230
Hermanni Magiſtri callidum conſilium 661
Hieroſolymæ à Saracenis capta 512
H. Keslicius malus conſultor in exilium miſſus 513
Honorij & Arcadij res geſtæ cũ Gothis 273
Humanæ uictimæ 635
Huniades ab Iſcra uictus 726
captus à Deſpota Raſciæ 723
gubernator Poloniæ 722
Hunnorum eruptio 272
Hyſſacaſſanus Perſarum Imp. 231
Hyems aſpera 609. 435
Hyems calida 609

I

Iaczuuingi qui ſint 31. 452
Iagello baptiſatus, Vladislai nomen accepit 635 cum fratribus baptizatus 185 princeps Lithuanorum eius uita 356. 389 390
rex cum Polonis in periculo 396
primus ex Lithuanorum gente rex Poloniæ 185 Vilnam recuperauit 633
Iagellonis legatio ad regnũ & proceres Polonos 633 ducis Lithuaniæ proci ad Heduigim Poloniæ reginam, & quodnam reſponſum retulerint 184
mors 199 itẽ eius uitæ deſcriptio. ibid.
Iagellonum ſtirps & proles 265
Ianuſius dux Glouicenſ. captus 233
Iaphet 7
Iaroslaus Ruſſorum dux ad Polonos confugit cum uxore & liberis 29. 432
Iaroslaus Kiouo potitus moritur 76
Ruſſus uictus 483
Iaroslaus de Skotniki mortuus 177
Iaroslai uita ac res geſtæ 42 in Ruſſiã reductio & interitus 55. 56
Iaropolci interitus 40
Iazygum reliquiæ ad Chriſtianam religionẽ adactæ 555. 556
Iauan 7
Ielitorum familia 146
Ieroſolyma capta 441
Iior rex 16
Imbriſera tempora Poloniæ 111
Incantationis uis 540. 354
Indulgentiæ primarum ſuarum 240
Inquiſitio in quendam Iudæum 303
Interdictũ Cracouiæ propter hæreticos 680
ſacris Cracouiæ propter Bohemos 6[illegible]
Interregnum apud Polonos 425. 448. 571. 624. 718
Ioannitarum ordinis origo 280
Ioannes Albertus rex eligitur 238
Ioannes Albertus rex, eiusq; res geſtæ 359
Albertus rex moritur 2[illegible]
Ioannis Alberti natiuitas 2[illegible]
permanentia in Vngaria 2[illegible]
Ioannes Bonerus Laudatus [illegible]
Ioannes rex Bohemiæ Poſnaniam obſidet 146 Poloniæ moritur 163
Ioannis Bohemia regis inſcriptio 144
Ioannes Capiſtranus diuini uerbi interpres celebratiſsimus 215 eius opera. ibid.
moritur 217
Ioannis Capiſtrani Vaticinium 2[illegible]
Ioannis Cæci Bohemiæ regis expeditio in Poloniam 155
Ioannes Cuſpinianus 323
Ioan. Comitis Scepuſienſis infortunium 326
Ioannis Dlugoſſi interitus, eiusq; uitæ deſcriptio 275
Ioannes Huniadis Turciam ingreditur 226
moritur 227
Ioannis Huniades uictoriæ de Turcis 713
genus, honores & res geſtæ 710
Ioannis Huſi ſectæ origo & comes 202. 203
Ioãnis Huſi & Hieronymi diſcipuli incineratio 195. 204
Ioannes de Laſko ſecretarius creatus 249
Ioannes & Paulus Martyres 14
dux Oſuanciminenſis uictus 225
de Tiffen Magiſter Pruſſiæ 334
Turzoa 303 Vicleffus hæreſiarcha 653
Iodoci Ludouici Decij liber de Antiquitatib. Polonorum 200
Ioropolki res geſtæ 21
Iſaslaus Dauidouicz 69
Irenici error 289. 295
Iſaslaus dux occiditur 45
Iſaslai clades 68 mors 69
Iſaiæ abundantia 245
Iubal 166
Iubilæus annus 225. 231 246. 338
Iudæorum prærogatiuæ in Polonia 612. 337. clades 218
Iudæi Cracouiæ direpti & contrucidati 302. 239. 243. 601. 651
Iudex iniuſtus punitus 636
Iuſiurandum apud Polonos 731
Iuſtitiæ & moderationis inſigne exẽplũ 506
Iwan Vaſilouicz dux Moſchouiæ moritur fol. 258
Iwo Cracouienſis epiſcopus moritur 89

Izaslai fuga in Poloniam 454

K

Kamyenycenſis regio uaſtata 86
Kagneta à Samagitis cincta 150
Keyſtud captus & paulò pòſt moritur 167. 182
Keiſtutus captus & in carcere necatus 633
Keyſtudi proles 181.389
Kilia capta 228
Kiouia capta 68.457
Königiberg erigitur 112
Korigal occiſus 165
Kunegundis 91 moritur & miraculis claret 131.573
Kurko dux Ruſſiæ 16
Kyouia ſubacta 35

L

Ladislaus rex Vngariæ occiditur 130
Ladiſlai regis Vngariæ coronatio 226. 709 regis Vngariæ & Bohemiæ mors 227.292 regis & Vlrici Comitis legatio ad Cazimirum 729
Lanciciensis terra uaſtatur 119
Lati groſſi 582
Latrocinium inſigne 362
Laurentius epiſcopus oſarũ odore extinctus 535
Lech 7
Lech in Poloniam uenit. ibid.
Lechitæ unde dicti 8
Lechius unde Lechitæ 268
Lechus primus dux & author Polonorũ 341 fratricida 268 quando extiterit probabilis ſententia 418 fratrem Cracũ trucidat 343
Lechi regis uita & res geſtæ 419 420 peregrinatio 416 parricidium & pœna 422
Legatorum mala fides 672
Legnicēſes æs alienum ducis ſui ſoluunt 588
Leſci etymon 423 principis indoles 517
Leſco 1.rex 269.343 2.rex 12.269. 343 3.rex 276.423.424 4.rex 15. 345.352.. 30 Albus cum Helena matre rex creatur 515.516 Albus cum Helena matre iterum rex 519 albus monarcha 76 albus tertiò & quartò reſtituitur 79.523.580
Leſkonis albi interitus 83
Leſcus Niger rex 232.363.564
Leſci Nigri uita & res geſtæ 121.122.564. 565. mors 123
Lex de matrimonio diſparium in religione 637. Rhodia 586
Lithalanus dux 285
Lithuania & Samagitia Poloniæ regno inſcripta 185 unde dicta 185 depopulata 118.148.160 161.162.163.164. 166.167.177 178 183 211.251.253. 306.319.365.385.387.601.608.641
Lithuaniæ deſcriptio, eiuſq; ueteres et moderni limites 284 285 ducum ordo & genealogia 381.382 & ſic deinceps. cum regno Polon. unio 194 inſignia 384 proceres 382 res quædam 335
Lithuani baptizantur 192 à Ruthenis caſi 86 fuſi à Cruciferis 639 Curſuiam depopulantur 117 Sendomirienſem agrum deuaſtant 566 Marchiam depopulati 143 Samagitæq; conuerſi 286 in nuptijs trucidantur 385
Lithuanorũ gentis deductio & præcipuæ res geſtæ 380.381.382. & ſic deinceps. epiſcopus primus 550 priſca religio & idololatria 391 idola, mores & cæremoniæ 185 ueſtitus 636 contumacia 730 exercitus trifariam diuiſus 178 ſuperſtitiones 635 conſilium de retinendo Cazimiro 719 peſſimum facinus 191 excurſiones in uarias prouincias 130. 131. 147. 152. 162 545. 551.589.618 clades 122.176.353. 567
Lithuanis prærogatiuæ & leges datæ à Polonis 669
Liuonia à Lithuanis uaſtata 695
Liuoniæ denominatio 381
Liuones ad religionem Chriſtianam adducti 523
Locuſtarum incommodum 45 233.597
Lotharij Cæſaris legatio ad Boleslaum regẽ 488 imperat. mors 490
Lubecum ciuitas 312
Lubicenſis moletrina 680
Lublinenſis ora depopulata 561
Lucenſium priuilegium 693
Lucerberga oppidum 656
Lucerdis præmeli uxor iugulata 507
Luderus de Brunſwig Magiſter Pruſsiæ, eiusq; res geſtæ 145
Ludomillæ interitus 19
Ludouicus de Erlichauſen Magiſter Pruſsiæ moritur 229 Hungarus rex 162. 283 292 355 Vngarorum & Polonorum rex 613 regnum Poloniæ ſuſcipit 154.170 171 rex Cracouiæ coronatur 614 rex Poloniæ & Vngariæ moritur 174
Ludouici regis Vngariæ proles 168 effigies & mores 623 regis Galbi expeditio in Syriã 496 Cæſaris mors 602
Lunæ tres apparent 68.149
Lukardis moritur 124

M

Maczko Borkouicz fame extinctus 165
Magiſtri Cruciferorum legatio ad Polonos 686
Mahometes Vngariam inuadit 230.231 Turca uulneratus & profligatus 217
Mahometis Turc. Imp mors 236
Marchia Brãdenb. à Carolo Imp. empta 616
Marchia uaſtata 195.560
Maria in cuſtodia aſſeruata 625 Palatina Valachiæ 725
Mariæ reginæ interitus 201
Maria regio diademate coronata ab Vngaris 625
Maſouia depop. 569.570.610.629
Martini Cromeri hiſtoria 402
Maſouienſe bellum 451
Maſouiorum duces expertes incommodorum belli 691 ducum genealogia 605
Maſſagetæ ubi 285
Matthias à Michouia uaticinium 325 de Huniad è captiuitate liberatus 227 rex Vngariæ dolos Cazimiro ſtruit 220
Matthiæ regis Vngariæ obitus 221.237 & Vladislai Bohemiæ regum fœdus 231
Maximilianus auſpex nuptiarum 219
Maximiliani Imp. coronatio 237 cum Moſchis fœdus 317 regis in Hungariã motus 291
Mazouia unde dicta 31 uaſtata per Prutenos Barbaros 80 561
Mazouiæ ducatus 298 duces homagium præbuit 201
Mazouiorum clades 551
Mazouitarum & Ruthenorum mutua ſpolia 126
Mediolanum euerſum 503
Medicina prodigioſa 258
Medici Ficti defraudatio 268
Melſtinij mors præclara 645
Mendacis obtrectatoris pœna apud Polonos 637
Mendog princeps Lithuaniæ 381 in regem unctus pòſt fidei præuaricator factus 111 Mazouiam depopulatur 114 cum filijs occiſus 384
Mendolphus Lithuanorũ rex occiditur 165
Mercenarij milites externi an utiles ſint 614
Meſculaus dux Halicienſium ueneno ſublatus à ſuis 511
Michaël Cochmeiſter Magiſter Pruſsiæ 204 Cochmeiſter captus 604
Michaëlis Hilbaſkei facinus 304
Michaleuienſem ditionem quo modo Cruciferi nacti ſint 581
Michoaw oppidum exuſtum 259
Michouia exuritur 68
Mieſko primus rex 276.346. 2.rex 347 reſtitutionem quærit 51
Mieczlaus dux Ratiborienſis moritur 85
Mieczlaus rex 433 ſecundus rex 277. 446 ſiue Mirſco tertius rex 352 captus & exactus à Bohemis 447 ... tus 516 iterum ad principatum aſpirat 515 tertiò & quartò Monarchiam potitus 78.79 ope Pomeranorum ... nẽ recuperat 508 Senex rex 504 Senex iterum rex 518.512 Senex tertium rex 520
Mieczlai ſenis bellũ inteſtinũ 76 Senis mors 79 primi regis rerum uarietas 277 exiliũ 508 regis res geſtæ & uita 504. 505 & ſic deinceps, tyrannus 90 etymologia 431
Miraculum 38 123.170.437.441.449. 404.504.539 549.613
Mogilenſis monaſterij incendium 931
Monarchæ facinus memorabile 389
Monaſteria uaria uarijs in locis condita 78
Monſtra 118 345
Moraqua fl. 604
Morauia 7 Bohemiæ rurſus iuncta 465 Bohemis cedit 452 depopulata 47.455.471.487
Morauiæ magna pars ſubacta à Polonis 439.440 Marchiones 455
Morauiam Poloni amiſère 446
Morauí Germaniam uexant 430 Chriſtiani facti. ibid.
Morauorum regni finis. ibid.

Morbi

Morbi Gallici origo & uariæ nuncupationes 244
Moſchicum bellum 711
Moſchi unde 266
Moſchorum octuaginta millia cæſa 397 fœdus 308 fuga 305 principes totius Ruſsiæ dominatum ſibi arrogāt 412
Moſqua fl. 516
Meſculaus reſtitutus 73
Meſcislai mors 61
Mulieris crudelitas 91 periculoſum conſilium 61
Muliebris improbitas 427
Mures regem Poloniæ corrodunt. 184. 345.428

N

Naeli obſidio 551
Narimundus & Totiuilus duces interfecti 619
Nicolaus dux Ratiborienſis moritur 259
Nicolai Pal. Cracouienſ. mors 329
ducis Opolienſis interitus 245
Nix in uigilia pentecoſtes 165 ſub finem Aprilis 597 & gelu poſt medium Maium 605
Nobilitati prærogatiua conceſſæ à ſacerdotibus 702
Nogra la duo in Ruſsia 440
Numeri iudices 507
Nuptiæ inſignes Cracouiæ 158

O

Olech dux uictus 45.46
Oleſcum arx 690
Olgerdus Lithuaniæ dux pater Iagellonis 166.285.389
Omen 119.239.243.494.541
Oporouia arx 729
Orebitæ 203
Orkald rex 16
Oſtentum 658
Oſtrorogum caſtellum 616
Otho Imperator in Poloniā proficiſcitur 22
Romam proficiſcitur 438
à patre deficit 71
Othocarus rex Bohemorum 550
2. Bohemorum rex occiſus in prælio 564

P

PAcoſſum opp. captum 554
Palatini duodecim Poloniæ 142.420
Palemon Italus primus dux Lithuanorum 381
Pannonia à Turcis depopulata 230
Pannoniæ habitatores 406
Pannones & Morauí à Polonis pulſi 413
Pannonum etymologia falſa 417
Pera ciuitas capta 220
Perfidiæ pœna 689
Perſarum regum origo 555 & Turcarum conflictus 231 rex mittit legatum ad Cazimirum regem Poloniæ 233
Peſtis 124.164.176.194.225.236.238. 246.303.330. 556.603. 608.609. 614.626.696.711
Peta Tartarorum princeps 94
Petricus mortuus à Stanislao reſuſcitatus 36.460 Petrus Danus 493 Luninus 484 Gamratus 402 Pſonca productor deo collatur 604 Saffranecius de latrocinio ſuſpectus 724
Petri Vuloſtouicij audax facinus 488
Phalanx & cataphracti Germanorum 593
Philippus Callimachus præceptor Alberti regis 241 eius mors 245
Piaſtus Cruſphicenſis rex 269.345.429
Piaſti regis genus & conditio 428
Picardorum inſana origo 203
Pipinus Francus 68
Piratæ combuſti 695
Piſcatorum laus 604
Plauenij reſponſum magnanimum 661
Plomycomus uirtute inſanum deleuit 652
Podolia redacta in ditionē Polonorum 670 ſubacta à Vitoudo, & pars eius regi Poloniæ uendita 641 Vitoudo conceſſa 665 depopulata 214.215
Podoliorum præclarum facinus 687
Poleſtenſis terra depopulata 561
Poleſlaus Pudicus cum matre captus, & tandem ſua recuperat 88 Vide in Boleſl.
Polocenſium deditio 635
Polocka arx capta 363
Polonæ gentis origo exquiſita 403
Polonia citerior 71 ex hoſpitalitate commendabilis 124 ſub Tauro 7 turbatiſsima 629 maior deficit ad Henricum Barbatum 533 diuiſa inter Boleslai filios 490 depopulata 11.29. 30.92.100.147.172.163.224.336. 387.435.465.493. 541.554.555. 564.570.727
Poloniæ prima diuiſio cum iacturis 13.43. 424.470 ueteres fines 268 limites hodierni 264 ſitus, etymon, longitudo & latitudo. Itē flumina & ciuitates 8. 415.416 occidentalis fines quando & à quo acciſi 420 regnum corona priuatur 38. maioris terrarum diuiſio 99 flumina 78 crebra incendia 211 fertilitas & abundantia 8 epiſcopatus 298 diſtinctus 198
Poloniæ dignitatum ordo 299 hiſtoriæ ueritas 403
Poloni unde & quo tempore in has oras uenerit, quas nunc incolunt 264.265.416 & Bohemi unde 413 alij à literis 406 Chriſti fidem accipiūt, eorumq; ritus antiquus 19.433.346 Bohemiq; eiuſdem originis 264 cum Imp Rom. bella geſſere 425 ueteres quos Deos coluerint 20 arte magica à Tartaris ſuperantur 540 uexant Pruſſiam 654 cum Friderico Imp pacem ineunt 409
Poloni nunquam fuère tributarij Rom. Imperio 447
Poloni & Bohemi ante Henricum Imp. Chriſtiani fuere 442
Poloni auxilia mittunt Imp. ad Italicum bellum 499
Poloni non corrupti conſuetudine Bohemorum 606
Poloni re infecta Bohemia exceſſerunt 705 neſciuère uti uictoria 659 à Boleslao Caluo deficiunt 95
Poloni magnam Podoliæ partem occupant 305 adiutorio Papæ reſiſtunt 197
Poloni occidentales debellati à Germanis 430
Polonorum origo incerta 260 primus autor quis 341
de Polonorū origine uariæ opiniones 16.17.
Priſcorum religio, ceremoniæ & idololatria 432 abalienatio à Vuladislao 491.495
Polonorum fœdera cum Lithuanis 699 procerum confœderatio 730 minorum conſpiratio contra principem 560.561, induciæ cum Bohemis. ibid. expeditio in Bohemiam 410 & Vngarorum diſſenſio 74 maiorum licentia 689 pietas 666 legatio ad Vitoudum 683 regum uitæ & ſucceſsiones carmine elegiaco deſcriptæ, à Clemente Ianitio 398.309 & ſic deinceps. cum Ruſsis prælium 694 militum quorundam facinus 337
Polonorum expeditio contra Pruſſos 592 captiuitas 221 infortunium 218 expeditio in Sileſiam 506 conſultatio de redigenda Valachia in formā Prouinciæ 724 expeditio in Marchiam 500 primores cum ſuo rege expoſtulant 727 obſequium erga principes ſuos 446 cum Germanis belli gerendi ratio 407 cum Bohemis induciæ 483.409 principum inſigne 419 conflictus cum Germanis 477 & Cruciferorum conflictus 219 procerum ſtudium erga regē 688 inteſtina bella 61.101.516.602 mos in maiori Polonia 19 expeditio in Bohemiam 704 clades 84.94.157. 211.225.259. 502.552. 612. 712. uictoria 101.143.146.603.655
Polonis ſacris & regio nomine interdictum à Pontifice 462
Polonos & Bohemos è Ruſsia profectos eſſe 418
Polouuczi qui fuerint 84.525 Ruthenos uicerunt & paulò poſt ab illis uicti 38.39 clade aſfecti 60
Polouuczorum duces trucidati 45
Pomerania ulterior 71. à Cruciferis ſubacta 54 citerior ſubacta à Polonis & Chriſtiana facta 483. recuperata 140 Prauiſlo donata 572 ſubiugata 141 ditionis Poloniæ 508
Pomeraniæ citerioris ducum origo. ibid. deſcriptio & nomen 507
Pomeraniā Cruciferi à marchionibus Brandenburgenſibus emunt 584
Pomerani Chriſtianam religionem ſuſcipiunt 475 à Mieczislao ad Cœſarum deficiūt 507 profligati 470.482 Pruſſi uicti 404.405 à Polonis ſubacti 410.2 Boleslao adoleſcentulo uicti 405 Poloniam infeſtant 453
Pomeranorū & Pruſſorū rebellio 454 ſacrilegi prædā 48 clades 53
Pomeranis tributum impoſitum 586
Pomeranicarum urbium deditio 473
Pomeranicū bellum 24.47.48.447.463
Pomorzani unde dicti 8
Popielus rex 12.13.169 2. rex 131 269

Pompilij 20 patrui ueneno extincti 13 2. conſortisq́ eius, & filiorum horridus interitus 14
Pompo ſextus Magiſter Pruſsiæ occiſus 93
Popielus patruos & proceres ueneno necat 426.427.344 à muribus cum uxore & liberis corroditur 345 iunior rex 427
Portentum 246.561
Poſonienſe incendium 325
Præmuſli regis uita & res geſtæ 428.575
Præmuſlienſe bellum 457
Præmuſlienſis arcis deditio 458
Praga abſq; periculo obſeſſa 204
Pragẽſis Vniuerſitatis ruinæ initiũ 203.608
Pragenſium potentia 673
Præmuſlaus rex 269.343.354
Prædiſlai Bohemorum ducis odium in Polonos 466
Principatus multorum pernicioſus Reipub. fol. 491
Principis officium 996
Primogenitorũ ius apud multas gentes 492
Procopius epiſcopus 573
Procopij interitus 206
Prodigium 117.218.233.559.563.615
Proditores in exercitu Polonico 690
Prolis fœcunditas 117
Pruſsia ſubacta à Polonis 24 depopulata 163.164.165.169.170.177.178. 385.386.561.660
Pruſsiæ origo & deſcriptio 25 fines 443 nouem duces 70
Pruſsi unde dicti 443 priſci 409 & Iazyges profligati à Polonis 452 religionem Chriſtianam recipiunt, & mox rurſus abijciunt 501 iudicem Fridericum Imp. recuſant 732 munitionibus caruêre 443 Polonorum opem implorant contra Crucigeros 730
Pruſſorum origo 442 mores & ritus 443 conuentus ſiue regiones à Cruciferis ſubactæ & Chriſtianæ factæ 547 proditio 502 confœderatio 712 excurſio 501 uires fractæ à Teuthonicis 537 clades 545 defectio à religione & Cruciferis 543
Pruſsium bellum 442.452.455.456. 501.513.551.670
Prutem ad fidem Chriſti conuerſi 66 90 homagia & tributa ſoluere coacti 74.216 idololatriam reaſſumunt 95 Mazouiam uaſtant 81.98
Pruthenorũ conflictus 192 facinus peſsimum 123 in Chriſtianos ſæuitia 114
Prutenicum bellum 52
Prutenicæ defectionis principia 334
Prutenicarum rerum tractatio 309.334
Pruthenicus tumultus 339
Przemuſlia expugnata 35
Przemuſlaus rex 12 in regem iungitur, & paulo pòſt necatur 132 dux Poſnanienſis captus 119 Poſnanienſis moritur 112 Ratiborienſis dux moritur 135 Maioris Poloniæ dux 382.383
Przemiſlaus Teſſinenſis interitus 234
Pudicitiæ exemplum 118
pueri 36 uno partu editi 117.559
Pugna ad Boriſthenem 304 acerrima 287 inter patrem & filium 41
Pugnæ intermiſsio ſemel atq; iterum 663
Pyaſt rex 14

R

Radeuicus hiſtoricus 500
Ratiboria expugnata 108 incenſa 549
Ratiboriæ collegium ſacerdotum inſtitutum 568
Rauitarum excidium in Bohemia & in Poloniam migratio 474
Rhodus à Turca obſeſſa 236
Rithogarus princeps Teuthonum 11
Roma urbs à Gothis capta 273
Romanus dux præficitur Halicienſibus 70. 77.527 Vuladimirienſium dux uulneratus 516 Palatinus Moldauiæ mortuus 214
Romani ducis defectio & expeditio in Poloniam 77 ducis cædes 340
Roxani ſeu Roxolani 413
Rudolfus Cæſ. infert bellum Bohemis 562 legatus apoſtolicus 219
Rupertus Comes Palatinus Rheni 294
Ruſs nepos Lech ab eo Ruſsia 7.268
Ruſsia à Lithuanis occupata 599 Polonis uectigalis facta 459 depopulata 214.215.252.319.564
Ruſsiæ fines & Ruſſorum nomen 413 ubertas 457 primi duces 10 principatuum initium 429 principatuum partitio 454 pars recuperata à Polonis 509 principes in Sandomiriam irruunt 136 munitiones receptæ ab Heduigi regina 639
Ruſsiam Ludouicus Vngaris attribuit 620
Ruſsica hiſtoria 441
Ruſsicum bellum, eiuſq; cauſa 444.446. 456.485.556.604
de Ruſsiarum origine uariorum ſcriptorum uariæ opiniones 16
Ruſsi incantationibus dediti 690.510 Græcorum ſectam imitantur 433 Polocenzos uicerunt 80 & Tartari profligati à Polonis 557.470 à Polonis ad Lithuanos defecêre 603
Ruſſorum denominatio & origo 415 dolus 554 Ducum inteſtinum bellum 485 excurſio in Poloniam 470.485 perfidia 555 defectio à Polonis 487 leuitas 459 principum ſtirps 435 ſtrages 564 uires & ingenium 488 cum Polonis prælium 489
Ruſticorum tumultus contra Dominos 449
Rutheni à Polonis uicti 81.120.337
Ruthenorum clades 86.176.440.441. 510.511 defectio 41.58 uictoria 60

S

Sacerdotibus uxores ademptæ 517
Sacrilegij pœna 145.473
Saffranccius Sileſiam deuaſtat 728
Sal minerale in Bochnia repertum 211
Samaguia à Cruciferis occupatur 386 ad religionem Chriſtianam conuerſa 669 Poloniæ regni inſcripta 385
Samaguiæ deſcriptio, eiuſq; incolarum mores, ritus, ſtatuta & alia 194.195.381
Sandomiria depopulata 137
Sanguinis pluuia 180
Sandocum maiori Poloniæ adiunctum 546. 558
Sarmatæ & Teuthones iuncti olim 266.267
Sarmatarum origo 411 regum ſucceſsio ex Beroſo 266 res geſtæ nonnullæ 271.276
Sarmatiæ termini & flumina 263
Saruch 265
Sathorienſis ducis cædes 318
Saxonicum bellum 443
Sbigneus monachus armis patrẽ infeſtat 43 captus & exilio mulctus 474 475 dux exulum 406
Sbignei deditio 49 infortunium 467 improbitas 470 ſententia fortis 683 magnus animus, contemnensq; periculi 693 in Poloniã redux & eius interitus 54.481 Palatinus Cracouienſis excæcatus & magiſtratu motus propter arrogantiam 481
Scarbimiri rebellio 54
Scepuſium oppigneratum regi Polono 668
Schiſma in eccleſia 623.647 decem annorum ruptum 225
Sciborius Polonus armatus Danubium tranauit 644
de Scytharum & Aegyptiorum antiquitatis lis 265
Secechus in exilium pellitur 458
Secechi opes & ingenium. ibid.
Sem 7
Semomiſlaus rex 376.345
Semouitus rex Poloniæ coronatur 15.175. 276.345 cum uxore captiuatur 102
Semouiti regis mors 179
Sethegij exilium 43
Seuermi Bethmani mors 311
Sendomirienſis regionis fertilitas 610
Sendomirienſium defectio à Leſco 555
Sigiſmundus 1. rex, eiuſq; uita, & temporum breuis deſcriptio 360.361
Sigiſmundi regis geſta quædam 317 primi mors 362 regis encomium 362
Sigiſmũdus Auguſtus rex Poloniæ, eiuſq; uitæ & rerum geſtarum breuis deſcriptio 363.364
Sigiſmundi Auguſti exequiæ celebratæ 366. 367
Sigiſmundus princeps Lithuaniæ 356 dux in Lithuaniam uocatur 353.354 in magnum ducem Lithuaniæ electus 355
Sigiſmundi Lithuani repulſa 721
Sigiſmũdus Caroli filius regnum Poloniæ obtinere tentat 355 rex Vngarorum à Turcis profligatus apud Nicopolim 644 rex captus ab Vngaris 647 excluſus Cracouia 625 rex bellum Polonis indicit 656 rex Hungariæ Cracouiæ hoſpes 201
Sigiſmũdi regis à pueritia inſtitutio, uita, mores & res geſtæ 299.300, &c. bellum in Turcas 675 fuga 674
Sigiſmũdus marchio Brãdenburgenſis 173. 175 Koributh in Bohemiã miſſus 196 Imp. factus 694 Imp. moritur 207
Sigiſmundi Imp. ſtudium pacandæ Bohemiæ 702 Cæſaris ſecreta pacta cum Vitoudo 682
Sigiſmundi Cæſaris calliditas 667 Imp. legatio ad Vuladiſlaum regem 702 Cæſaris decretum 674 Cæſaris præceps iracundia 674
Sileſia pars Poloniæ 419

Sileſia Vladiſlao attributa 409 in Polonorum ditione manet 452 depopulata 205.213.480.487.491.539.728
Sileſiæ deſcriptio 500 ducum origo. ibid. principatuum diuiſio 546 principes 15
Sileſicum bellum 230.561.562.573.576.714
Sileſiorum duces in Boleſlaum principẽ concitantur 502 expeditio contra Vuladiſlaum 571 pax iniqua 563 cũ Polonis offenſæ mutuæ compoſita 718
Simonis de Lipnicza mors, eiuſq; epitaphium 316
Siradia à Lithuanis uaſtata 387
Siradienſis comitia 627
Suergello princeps Lithuaniæ 392
Suergellonis mors 155
Slauica lingua diuerſa ab alijs 265.410
Slauonia 7
Slaui unde dicti, & quando eorum nomen clarere cœperit 411 quo tempore occuparint eas, quas nunc tenent ſedes 417 quando Dalmatiam & Illyricum occuparint 407 cur Vindæ appellentur 409 apud Italos qui dicantur 411 aliquoties uicti 18
Sclauorum uera origo 413 de Origine uariæ opiniones 404.405 412 ingenium 406 Priſcorum religio, ceremoniæ & idololatria 432 uaria infortunia 18
Slauos non eſſe Dalmatos neq; Illyrios 406 Germanos non eſſe 410 Vandalos non eſſe 408
Slomenſes pop. 452
Smolenſko arx expugnata 318.319.560
Smolenſes à Lithuanis & Polonis ſubacti 636
Sobieſlaus Poloniã uaſtat apud Odram 57 captus & elapſus 480 Bohemus dux Sileſiam uaſtat, moriturq; 64
Soles tres uiſi 68 361
Solomon rex 458
Somnium 565
Sophia regina coronata 196 Poloniæ regina moritur 228
Spectra nocturna 464 563
S. Stanislai martyrium 37.278 reliquiæ diſtribuuntur 110 cædes & quæ circa eius corpus contigerint miracula 36.460
Stanislaus Laroczi moritur 331
Stradomiæ conflagratio 306
Stephanus rex Vngariæ cum Emerico filio in diuos relatus 448 4 rex Vngarorum 650 rex Vng. moritur 604
Stephani Vualachiæ Palatini interitus, eiuſq; geſta celebria 232.233.256
Stiliconis rebellio 273
Stogneus rex captus 215
Suentopelcus Bohemorum dux 472 & Premiſlaus reconciliati 552 deditio & noua rebellio 482 mors 476.485
Suuantoslaus rex & eius res geſtæ 21
Suuantopolkus Pomeraniæ præficitur 81 anathemate liberatus 99 ſine uictoria Pomeraniam ingreſſus 104
Suuatopelci mors 60.177
Swatopolko interemptus 50
Swatopolkonis fuga 45.97
Suatopolck fratres interimit, eiusq; mors 27.28
Swidrigello fugit ad Cruciferos 168. & 395. Item eius res geſtæ. ibid. & 393
Syriacum bellum 497.512

T

Tartari in Lithuania collocati 645 fœdifragi 250 à Suitrigellone euocati, ipſius ditionem uaſtant 697 Polonuczos & Ruthenos uincerunt 85 Podoliam & Ruſſiã depopulantur 214.215.705 Poloniam uaſtant 92.123.732 comiter accepti à Lithuanis 723
Tartarorum prima cognitio 84
Tartarorum clades uarijs in locis 188.212.225.230.232 303.729 crudelitas 90.93.94.191.242.252.263.313.319.329.335.336.5[illegible] excurſiones in uarias prouincias 1[illegible].126.130.131.339.538.541.554.600 nunc ij ad duces Ruſſiæ occiſi 84 principum mutuus conflictus 304.738 imperator captus 201 magnanimitas in prælio [illegible]40 ſortes & aruſpicina 338 ſtratagema 540
Tamerlanes princeps Tartarorum maximus 645
Tamerlanis mors 646
Taurici Cæſ. in Moſchos expeditio 338
Tempeſtatum incrudeſcentia 391
Templarij in Poloniã deducti 498 ex Opathore excluſi 89 deleti 584
Templariorum ordinis origo 280
Terræmotus 213.308.448.553.713
Tezingeri ferocia 655
Teuthonici Ordinis bellum 280.286 fratres ex Bohemia pulſi 200
Teuthonicorum S. Mariæ ordo 530
Teuthonum Cracouienſium fides & priuilegia 282
Th literã quomodo Ruſſi pronunciant 531
Troidemus princeps Lithuaniæ 285
Tuiſcones 266
Tumigrala proditionis damnatus 692
Turca intercedit pro Henrico Andegauienſi apud Polonos ut eũ in regem ſuſcipiãt 304
Turcæ Valachiam inuadunt 234 pacem poſtulant à Vuladislao 715
Turcarum incrementa 441 cum Chriſtianis conflictus 215 incurſiones 245 inhumanitas 240 legatio ad Vladislaum regẽ 707 timor poſt uictoriam 717 ſtrages 232.713

V

Valachia à Turcis depopulata 214.307 Valachi à multis Chriſtianis regibus, & principib. à propoſito cohortati 239.240
Valachorum origo 607 mores, ſtatuta & cærimoniæ ibid.
Valachicum bellum 306
Vanda regina Poloniæ 10.11.268.348.
Vandali ſi. 11
Vandali unde dicti 268.408 Gothi & Daci ſunt Sarmatæ 275
Vandalorum origo et præcipua res geſtæ 17 ſedes, eademq; Slauorum 408 præcipua res geſtæ 274 migratio in Poloniam 409 à Pannonia migratio 410
Varnenſis clades 289
Varciſlai interitus 207
Vaticinium 325.562.682
de Vdalrico fabula 419
Vendæ etymologia 421 uirilis animus & mors 422
Venceslaus Bohemus primus rex 283 ſecundus rex 283
Venceslai regis interitus 304
Veneti cum Vngaris & Græcis bellũ gerunt 504
Venedi, ſeu Veneti & Vinidæ an ijdem ſint cum Vandalis 409
Vermes ueneνoſi 126.570
Vernerus epiſcopus Plocenſis occiſus claruit miraculis 08.153.503
Vexilliferi faſcinatio 93
Victorinus filius Georg. regis Bohemiæ 229
Vilnenſis arcis conflagratio 318
Vilno à quo conditum 185
Vincentius de Pomorzany moritur 153 epiſcopus Cracouienſis, eiusq; Chronicon 83 Palatinus de Capitaneatu deponitur 149
Vincentij Samotulij proditio 594
Vinctorum mira liberatio 95
Vindæ religionem Chriſtianã ſuſcipiũt 442
Vindarum defectio 446
Vindarum ſedes 410
Vindelici pro Sclauis 18
Virginum innuptarũ 20000 capta & abacta 123
Viſimirus rex 342
Viſlicia ciuitas direpta & incenſa 489
Viſſigradum captum 544
Vitenes princeps Lithuaniæ 385
Vitoldus Magnus dux Lithuaniæ, eiuſq; uita & res geſtæ 393.394
Vitouldus Lithuaniæ rex fieri cupit 197 iurat in uerba regis Polonorum 640 in ſiluam ſeſe abdidit 652 Vilnam rurſus oppugnat 640
Vitouudi expeditio in Tartaros, & eius res geſtæ 188 189 repugnatio 185 fuga in Ruſſiã 633 mores & effigies 687 mors 687
Vitulus duorum capitum & 7 pedum 118
Vladimirienſis ora uaſtata 489
Vladislaus Cubitalis rex 282.283
Vladislai regis nuptiæ ſecundæ 196. Vide in Vladislaus.
Vlodimirus Pyeczinigos debellauit 27
Vlodimiri mors 27.61
Vlricus Comes circũuallatus in caſtro Iauuino 208
Vngaria à Turcis populata 231.569.673
Vngariæ ducatus 436.454
Vngari Chriſtianã fidem reuocãt 435.453 Pannoniã occupãt 421 cum Venetis de Dalmatia bellũ gerunt 512 Ruſſiæ Dominatu ſeſe abdicant 513 à Polonis uarijs modis uexati 33.34.35 noluerunt arma ſumere cum rege ſuo contra Polonos 665
Vngarorũ excurſio in Poloniã 482 expeditio cõtra Turcas 723 diſſenſio ob electionem regis 223 & Polonorũ fœdus 173

Vngarorum

Vngarorum dolus in Vladiſlaum regem Poloniæ 220 *& Polonorum conflictus* 221 *bellum cum Imp. Conſtantinopolitano* 465 *clades* 33.69.93.173
Vngarica bella 445.456
Volaterrani error 291
Voidilo ex ruſtico princeps fit 389
Volodimirus captus & paulò pòſt è uinculis euadit 511
Volodor Præmiſlienſium dux captus 483
Vratiſlauia occupata à Sbigneo 467
Vratiſlauienſes uniuerſitatem erigere conantur ſed fruſtrà 258
Vrſauiæ collegium ſacerdotum inſtitutum 649
Vrſouicenſium & Rauitarum familia 23
Vrſpergenſis lapſus 270
Vtenus princeps Lithuaniæ 364

VV

VVilhelmus dux Auſtriæ 633
Vuilhelmi Auſtrij aduentus Cracouiam 634
Vualachiæ territorium diuiſum 206
Vualachorum homagium 204.703
Vueiſſenburgium oppidū cum cœnobio deſcribitur 331
Vuenceslaus Bohemorum rex, eiuſq́ uita, & res geſtæ 133.136.578 *filius Boleslai Mazouiæ ducis moritur* 153
Venceslai regis Bohemiæ ſæuitia in clerum Vuratislauienſem 179 *tertij interfectio truculenta* 134
Vuladimirus uinculis iniectus & paulò pòſt ſolutus 73
Vuladmiri mors 77
Vuladislaus Albus pulſus, & in exilio moritur 87 *Albus monaſterium egreditur, eiuſq́ res geſtæ* 171.172 *Bohemorum princeps* 491 *Cracouienſ. mortuus* 147 *Cubitalis uulgò Lokieteck rex* 354 *dux latrocinium exercet* 643 *dux uictus* 617 *dux moritur* 127 *dux Opolienſis regni Poloniæ gubernator* 173 *Hermannus Monarcha primus Poloniæ, eiuſq́ uita & res geſtæ* 40.41.279.348 *aliàs Iagello rex, & eius poſteritas* 285.286, &c.
Vuladislaus Iagello coronatur 635
Laſcanogus rex 521 *Locticus rex deſignatus, eiuſq́ uita & res geſtæ* 142.576 *Locticus iterum rex* 580 *Loketik uictor* 128
Vuladislai Lokotek uitia 133 *Loketek ira in Polonos* 133.134 *Magnus Cracouia potitus* 79 *primus princeps rex* 462 *monachus accerſitur ad regnū* 617 *regis Zazmiri filius in regem Poloniæ electus, eiuſq́ res geſtæ* 220 *regem ſe dici noluit* 462 *cogitat relinquere regnum* 646 *rex pro alia coniuge procos mittit* 189
Vuladislaus rex Euangeliſtæ & catechiſtæ functus officio 636 *Vngariæ rex ad regnum Poloniæ poſtulatur* 247 *rex excommunicatur* 63 *rex Bohemiæ coronatur* 67 *rex crus fregit* 680 *iunior rex* 289 *tertius rex coronatur* 699.700 *quintus rex* 357
Vuladislai fuga in Alemanniam 63 *exulis ſolicitudo* 496 *regis Viennā aduentus* 234 *coronatio* 709 *uirtutes & audacia* 717 *in fratres ſæuitia* 63 *regis triumphus* 193
Vuladislai 2. regis præcipuæ res geſtæ & facta 351.491.492.495 *& ſic deinceps. Iagellonis ſtudium propagandæ religionis* 636 *cum Cruciferis expoſtulatio* 582 *regis effigies, mores & ſtudia* 718 *regis expeditio ... Turcas* 208 *mors* 60.500.618 *regis Hungariæ mors* 335 *Othonis bellum* 61
Vuladus ſiue Dracula Palatinus Tranſalpinenſis 716
Vuladus captus 218
Vulodimirus princeps 21 *baptizatus* 22
Vulodomirkonis mors 69
Vulatislauia ad Bohemos ceſſit 151
Vuratislauia conflagratur 162.166.600 *à Tartaris direpta* 93
Vuſeuoldi mors 44.53
Vxorum perſuaſiones efficaces 498

X

XYna opp. 553

Z

ZAnir arx condita 544
Zarembæ & Nalencij Præmisli incurſiones 576
Zaslaus dux occiſus 59
Zarnoueccia 468
Zartauicia arx à Cruciferis intercepta 544
Zauiſsius Cracouienſ. epiſc. moritur 180
Zechus quando uixerit 419
Zechi peregrinatio 416
Zeliſlaus uirtutis ergò donatus aurea aure 471
Zemomislaus Gnyeſnkouienſ. moritur 103
Zemomislaus rex 15.431
Zemouitus rex 429.615
Zemouitus dux Cracouiam non intercepit 628
Ziffridi cōmendatoris mira immanitas 583
Ziſcæ cæci immanitas 659
Zlopum expugnatum 621

FINIS INDICIS RERVM AC VERBORVM TOM. II. POLONICÆ HISTORIÆ.

Nota in hoc Tomo II. pag. 797. lin. 1. hæc uerba deſunt: Tartari tamen intra ſextum diem.

TOMVS II.

POLONICARVM RERVM, IN QVO GENERALES ET COPIOſÆ hiſtoriæ compræhenduntur.

MATHIAE DE MICHOVIA CHRONICA POLONORVM, A' PRIMA PROPAGATIONE ET ORTV Polonorum uſque ad annum Chriſti M. D. IIII.

AD ILLVSTRISSIMVM, INVICTISSIMVMQ'VE PRINCIPEM ET DOMINVM, DOMINVM SIGISMVNDVM DEI NVTV POLONIAE REGEM, Magnum Lithuaniæ ducem,Ruſsiæ,Pruſsiæ,Pomeraniæq; Dominum & hæredem &c. Iodoci Ludouici Decij Vuiſſenburgen.ſacri Lateranen.& Imperialis Palatij Comitis in quatuor libros hiſtoriarum regni Polonię excellentiſsimi Domini Matthiæ de Michouia artium & medicinæ Doctoris, & Canonici Cracouien. nuncupatoria epiſtola.

SVPRA multas iam hominum ætates,Rex Illuſtriſsime, à ueteribus hiſtoriæ laudes atq; commoda literis mandata,ad poſteros tranſmiſſa, hiſtoriamque memoriæ rerum geſtarum ſolam fidelem eſſe teſtem conſtat. Quod quum adeò clarum eſt,ut iam omnium mortalium aſſeſſu,unicum fermè domi forisque,pace uel bello,hiſtoria hominum uitæ ſit documentum, nõ apparet quare hoc loco ingens onus aſſumendum, & ſingulæ hiſtoriæ dignæ laude percenſendæ forent.Quum uel ex paucißimis ſumma omnium, facili etiam negocio exiſtimari queat.Taceo enim quod ueterum, maiorumq; geſta abſque literarum monumentis perpetua obliuione deliteſcendo interirent,animusq; ſimul cum corpore omnibus ſæculis efficeretur mortalis.Sileo item quod ad pleraſq; uirtutes mortalium animi ueterum exemplo(quod ſola hiſtoria accipitur)ingenti deſyderio euehuntur.At ſatis in uniuerſum uidetur enarratum,ſi mortalibus perſuadetur,omnem uiuendi normam à rerum initio in hanc hominum ætatem ex longo temporum interuallo ſuſceptam eſſe,& ita illam humanis rebus ſemper fuiſſe neceſſariam,ut ſi unicum illius beneficium demeretur,omnium mox mortalium ordines,leges, atq; uiuendi uſus interirent. Virtutes nullius exemplo traditæ,nec imitandæ,deperderentur. Contra,uicia,uti libido,& ad mala cupidus animus monerent,ſupremo humanæ uitæ malo inualeſcerent.Quid ſi hiſtoriam rerum geſtarum ſolam memoriam & indicem ab omnibus mortalibus extinxerit aliquis, num protinus hominum uita ab ipſis brutis etiam(quibus nihil niſi præſens rerum natura commune eſt)uix ſecerni poſsit, & prorſus animi immortalitas auferetur,ſi neq; præterita recogitet,neq; futura conſilio,ac à maioribus accepto exemplo præueniat? Nam quis Aegyptiorum ſapientiam,Hebræorum cultum & religionem,Græcorum doctrinam, Romani imperij ſummam maieſtatem,maximorum deniq; regnorum gloriam & (ut uno concludam uerbo) res omnium gentium perenni dignas laude,niſi hiſtoria fidelis antiquitatis teſtis ad poſteros ſummiſit?Neq; operæprecium erit Philoſophorum omnium ſapientiam, ea dēpta extinctam adnumerare,quum & hoc facili apparet negocio,neq; cœlitum uirtutes,neque aſtrorum cognitionem,neq; etiam ea,quæ ad ullum humanæ uitæ uſum pertinét, niſi ex hiſtoria & literarum uetuſtis dependere monumentis.Hiſtoria priſcorum hominum uſus , uitaq; docet,omnium rerum exempla præbet,& quicquid in ſecundis,aduerſisq; rebus agendum ſit, oſtendit.Nullius unquam imperij,aut urbis reſpublica tot animorum concordiam, niſi ſumptis ex hiſtoria exemplis permota,euocare potuiſſet,hinc mortalium ſapientiam,quantulacũq; exiſtit,ortam conſtat,qua ſemper,poſt dei optimi maximi nutum,res omnium gentium cõſilio ac labore diriguntur.Cæterùm ſcio non deeſſe qui fortunæ caſibus omnia ſubiecta putẽt, nihilq; fieri,nec hominibus accidere,niſi quod fortuna mundi domina attulerit,perhibent. Totus fermè mundus in eam ſententiam apud Ethnicos acceſsit.Reſpondet huic ſententiæ ſcitum Dionyſij poſterioris Tyranni ad Macedonem Philippum reſponſum.Philippus etenim quũ ex Dionyſio quæreret,qua eſſet ratione factum,quod ingens ſimul ac præclarum à patre acceptum imperium,tot opibus ipſe pollens, tantaque ſapientia præditus,contra hoſtes nequiſſet aſſeruare.

Scitum quidem Dionyſij dictum hoc eſt,poſt tantam acceptam cladē.Verum an magis ipſe fortuna,quam malo conſilio tanto imperio exutus eſt non habeo dicere. Mihi quidem ſubiectum aliunde conſtat,Deum,ſapientemq; aſtris dominari.Pręterea nō magis fortuna quam cōſilio& ultronea uoluntate res mortaliū gubernari.Verumenimuerò multis hominum ætatibus cōſtat in omni rep.quantumuis paruis inicijs,concordia res creuiſſe,contra quum principum & patrū populique animi in diuerſum abiere,mox odijs,diſſenſionibus res omnium gentium maxime collapſæ corruerunt.Hoc malum in multas reſpublicas primum ſilenter irrepſit, paulò poſtquā ſeminatum,in immenſum creuit,& omnem decorem & regnorum ſpeciem euertit. Neque hac hominum ætate ab eo tutum apparet,quum nunquam in rep.malarum rerū deſint artifices, qui fraude,dolo,atq; aſtu quicquid uel ſaluum,uel integrum eſt,tranquillitatis impacientiſsimi perturbare ſummis conatibus ſtudeant.His autem malis nullo unquam conſilio occurrēdum erit, quam eo quod ex ueterum rerum geſtarum hiſtorijs traditum accipitur,ſimulq; auctum ad poſteros tranſmittitur.Iam non tam ex harum rerum breuiſsima aſſertione, quàm ueterum,modernorumq; traditione ſatis,ſuperq; hiſtoriæ fructus ac laudes apparent, quæ quum tantæ ſemper fuerint exiſtimatæ,quod totius uitæ humanæ ordinem,legesq; aſſeruarent,factum conſtat nullum imperium,nullum regnum,nullam deniq; remp.unquam fuiſſe,quibus non maiorum ſuorum res geſtæ domi,foris,pace,ac bello literis mandata eſſent,quibus monumentis uel uetuſtatis ſuæ rationem redderent,uel rerum abs ſe geſtarum,gloriam & famam ad poſteros tranſmitterent.Eaq; lege multarum gentium res bellicæ in altum euectę,quæ interceptis literis obliuione ſepultę perijſſent.Ita igitur quicquid Aſia,Aphrica,Europaq; clarum,memoriaq; dignum habet,hiſtoriæ & literarum beneficio habet.Id paulo antè paucis mortalibus commune,nimirum quum literę adeò eſſent præcioſæ,ut non niſi maximis ſumptibus à principibus, uel ſupremo labore ab his,qui obſcurioris ſortis eſſent adipiſcerentur,item Barbarorum feritate & ſęuicia multo maxima bonarum literarum pars extincta perhibetur,literæ in hominum uſuraræ eſſe cœpēre,& multis ætatibus propemodum extinctæ periclitabantur,non modo apud eos quos Barbaros uetuſtas appellauit, uerum etiam apud hos quibus literarum dogmata ex ipſis fontibus ſumpta fuēre,indeq; parum interfuit,quin & apud Italos Latini ſermonis cultus fuiſſet extinctus.Verum Deus omnium rerum conditor,qui humanis rebus nunquam deeſt,& quæ ad uniuerſam opulentiam pertinent abundè præbet,paulò poſtquam hiſtoriæ,literæque penè interire cœpiſſent,miram,neceſſariamq; mortalibus breui ſpacio characterum beneficio apud Moguntiam Germaniæ repertam tradidit artem.Hac mox literæ auctæ,& omnium fermè gentium res renatæ,in publicum prodiēre,reſtituta eſt iam priſcæ uetuſtatis memoria , & Philoſophorum, diuinaq; ſapientia,& quicquid apud paucisſimos multis iam ætatibus delituit, multiplicatum. Factum eſt paulòpoſt huius artis beneficio commune omnibus,iamq; eo uentum eſt , ut nihil unquam apud ueteres geſtum,quod non iam paulò antè quam hæc ſcriberem in apertum exierit,hinc imperatorum,regum,populorum,nationum,rerumpub.urbium,ciuitatumq; res geſtæ memoriæ commendatæ ſunt.Verum uniuſcuiuſque gentis & populi res tantò clariores, quantò magis ſortè eruditum nacti ſunt ſcriptorem , ita igitur omnium gentium fermè Chroniſmi paſsim circumferuntur.Poloniæ uerò in Europa ampliſsimi regni res geſtæ in hanc ætatem in occulto fuēre,haud ideò quod egregijs carerent factis,ſed quod ſerò literarum cognitio rebus bellicis iuncta atque inuecta eſt.Traduntur quidem apud externarum rerum ſcriptores de Sarmatis & introcluſis his finibus populis quædam.Sed multò maxima pars rerum geſtarum,aut illis incognita prorſus,aut ingrata ut ad poſteros mitterentur,fuēre. Itaque Sarmatarum atque Polonorum res,eo uſque ſcriptorum penuria in occulto delituēre, quouſque excellens ille uir præſtantis ingenij dominus Matthias Mechouien.artium & Medicinę Doctor,Canonicus Cracouien.&c.patriæ uices ſuſcepit,maiorum res geſtas,ex mutilis quidem fragmētis , à rerum initio ad tua Rex inclytiſsime tempora quatuor libris expoſuit:opus ſanè neceſſarium atque utile,quo mox uidere licebit,qua arte,quaúe uirtute tantum regnum ab initio creuit.Contra uitijs inualeſcentibus,qua iterum moleſtia affectum ſępius inclinatum fuerit. Poſtremò quam crebro (ut in cæteris humanę uitæ rebus fieri aſſolet)fortunæ motibus actum,nunc ſecundis rebus euectum,nunc aduerſa ſorte depreſſum corruerit,in hoc opere quidem uidebitur à pleriſque diſſentire, quod aliter originem gentis ponat, quam à multis probatum uidebitur,præterea alia non omnibus accepta inducat,ſed ea ex parte uenia debetur,quod ſua ſponte neminem lęſerit, quod à maioribus tradita fideliter adſcripſit,& quod ſua quoque tempora diligēter exequitur. Cæterùm nihil in hoc opere tam affectate,quam ueritatem narrationis ſequutus eſt, uerborum fucum,ſermonis cultum,& eloquentiæ florem non admodum requiſiuit, tum quod ſine quæſtu patriæ ſcriberet,cum etiam quod res per ſe uel clarę,uel uerę,his ſuffragijs minus egent. Ea lege apud Germanos nuper Nauclerus tanto maiorem laudem adſequutus perhibetur, quantò maiori ſtudio ipſam ueritatem nudis quidem uerbis(ueris tamen ſententijs quantum ex humana habetur imbecillitate)deſcripſit,tāto plus etiam Marcus Anthonius Sabellicus in opere ſuo laudis ademit,quantò ſępius à ueritate in aliorum gratiam deuiaſſe comprobatur. Sed quum plerumque in opinionibus tempus abſumitur,datur ſcriptoribus de rebus antiquis ſcribentibus ue-

hu[illegible]enia,& ut ubiq;,culpa fermè uacantes,impune eorum quos ſequuntur opiniones referát,
a[illegible]titur.Mihi certò conſtat Dominum Mechouien.non paruum ſuſcepiſſe laborem,& tanto
maiorem,quò minus quos tutè ſequeretur copia daretur,perfecit tamen opus ſine affectato tu-
more,maiorum res geſtas domi,foris,pace,ac bello tradidit,idq́; ſedulo ſtudio effecit, ut ſi non
omnibus aſſumptus labor probaretur,argumentum ſaltem poſteris pro patria laborandū præ-
beret,& ſupra multas hominum ætates res geſtas non omninò in occulto permitteret.Quumq́;
opus hoc multo labore abſoluiſſet,mihi,quem ex affectu huic regno addictum iam antea cogno
uit,librum tradidit,eum ego prius cenſoribus oblatum lubens ſuſcepi,tuæq́; Maieſtatis autho-
ritate meo ære in hanc formam excudere iuſsi.Quicquid uerò laboris aut impenſæ abſumptum
eſt,cum ipſo opere,tuæ Maieſtati per me offertur,erit fortè & hoc inter laudes tuas non ultimo
loco connumerandum,ut qui inclinatam iam remp.ex integro reſtitueris, te quoque regnante,
Sarmatarum,Polonorumq́; uetuſtates,maiorum tuorum geſta,egregiaq́; facinora in lucem pro-
deant,utq́; reſpública per te reſtituta opibus , à literis atque rebus geſtis te imperante quoque
clara fiat.Nemini etenim plus merito,quam tibi Rex inuictiſſ.hoc opus,uel ex labore,uel ſum-
ptu dedicatur,uel ideò quod uti Sarmatarum,Polonorumq́; rex & princeps es, omniumq́; ex te
ſalus dependeat,cunctas item uirtutes ſuprà principes huius ætatis aſſequutus ſis , ita omnium
illorum laudes ſiue à conſilio,ſiue à rebus geſtis,ſub tuo patrocinio conſcriptæ exeant. Mos eſt
ſcriptoribus,ut res etiam infimas ſummis uiris,ſummis orationibus dedicent, moxq́; illos ma-
gna laudum copia in altum euehant,ita ſæpè ad flagicioſiſsimos tyrannos eruditiſsimi adulato
res ſcripſere,tátoq́; ornatu ac uirtutum cumulo extulêre,ut uix reſtat quib.uirtutibus, quibuſue
ſtudijs,ac uerbis optimus ultra peſsimū quemq́; euehatur.Tua quidē Maieſtas facere ſemp quá
dici uoluit,& re ipſa ſcriptorū omniū calamos ſuperare,ego à cunabulis nihil minus,quá adula-
ri didici. Quare fit,ut breuius mihi negotiū abſoluendū eſt,cum quod uanitatibus his aures nun
quam præſtare ſoles,tum etiam quod periculoſa plurimum in republica ſit adulatio. Nam ſi Q.
Curtio creditur.Adulatio perpetuum regum malum eſt,quorum opes ſæpius aſſentatio , quam
hoſtis euerterit.Cinicum item Diogenem uerè,ſciteq́; dicere ſolitum perhibent,præſtare ad cor
uos redigi,quàm adulatoribus exponi,quoniam illi morticinia modo conſectentur,hi etiamnū
uiuos laniatu peſtifero excarnificare non deſinant.Senecam item monuiſſe accepimus , adula-
toribus latus non eſſe præbendum qui artifices ſint ad captandos ſuperiores, habere enim hoc
in ſe blanditias naturale,ut quum reijciantur etiam placeant,ſæpeq́; excluſas nouiſsimè recipi,
idemq́; alibi aſſeuerat.Pro ſua quemq́: portione adulatio infatuat.Ego ſi adulatorum mala adfer
re cogerer,uix epiſtolæ modum ſeruarem,ſed hæc miſſa faciens,receptui canam. Tibi inuictiſ-
ſimo regi,clariſsimo principi,iuſtiſsimo(quod tibi cum paucis commune eſt) Domino, Domi-
ni Mechouien.laborem , meamq́ue factam operam & impenſam offero,dedico,atque nomino,
quicquid boni reipublicæ ex eo opere accedet,id tuæ Maieſtati merito debetur. Cuius uerè ma
iores ſunt uirtutes,quá quod exigua hac chartula à me deſcribi queát.Accedit quod in hac par-
te conſultè calamum retraxi,quod tempora tua Rex inclytiſsime tertio libro editionis propriæ
fuſiùs adſcripturus ſum,eò quantis naturæ dotibus refertus es,legenti mox apparebit, interea
hoc abſolutum opus ſub tuæ Maieſtatis patrocinio excuſum emitto. Tu Rex inuictiſsime hanc
ſedulam meam operam clementi animo ſuſcipere dignare,& me ſub tua Maieſtatis tutela con-
tra omnium morſus abſconde,protege,auctisq́; regni finibus fœliciter diuq́; impera , & hærede
multo relicto perpetuum accipe. Vale.

EXCELLENTISSIMI DOMINI MATTHIAE DE MICHOVIA ARTIVM ET MEDICINAE DOCTOris *Canonici Cracouienſis ad Andream Cricium epiſtola.*

NAtale ſolum dulcedine cunctos allicit,& immemores non ſinit eſſe ſui.Proinde ne
mo ſanę mentis lacerat & deturpat patriam ſuam. Nec uelut immunda auis upu-
pa, defœdat nidum ſuum,probris,calumnijs,& ueritati inconſonis ſcriptis, ſed pu
gnat pro ea & quod honeſtatis ac iuſtitiæ eſt, de ipſa exteris enodat & dilucidat,
quod manifeſtum tibi eſt mi Andrea Crici in quæſtione ſuper ortu & primæua ori-
gine Polonorum,quibus nouus aduentus & poſt Iuſtinianum Imperatorem calumnioſè, poti-
us quam uerè per quoſdam inexpertos aſtruitur,qui errore ſuo non contenti, prædicant Lechi-
tas & Vandalos,alios genere & lingua populos fuiſſe,antiquitate quoque & tempore Polonos
præceſsiſſe, quod quum abſurdum ſit & intollerabile,ex icotibus & ſignis perſuaderi poterit
plurimis.Imprimis itaq; Lechitas & Czechitas in terras incultas à nullis colonis unquam habi
tatas quę nunc Polonia,& Bohemia nuncupantur,intraſſe,apparet ex ueteribus noſtris ſcripto-
ribus & nouis,qui uno ore conſtanter affirmant,Lech & Czech principes de caſtro & uilla Pſa-
ri,in Slauonia ſita,exiſſe,in prima propagatione hominum,ante ortum imperiorum occidenta-

lium,& intrauiſſe in terras M rauiæ,Bohemiæ,Sleſiæ,Poloniæ,Caſſubiæ,& Pomeranas. Et ſicut in topicis & probabilibus autenticum autentico contrauenire contingit. Ita cuiq; experto de terra auita,plus credendum eſt,maximè quum plurimi imò omnes hoc aſtruant, quam exteris,& his qui talem patriam nunquam uiderunt,niſi ex auditu incerto,fabuloſe & non probate aliquid protulerunt.Iterum Ioſephus Hebræorum Veteranus Hiſtoriographus refert,ex Iaphet filio Noe proceſsiſſe Ionios,quos Græcos uocat,à quibus & Ionium mare, quod & Aegeum dicitur,& poſt Græcos aſſerit Aeolicos uerſus occidentem ſequi.Hi autem ſunt Slaui,gens perpetua,in Macedonia,Dalmacia,Albania,Hiſtria,Croacia,& cæteris Slauorum terris. In urbibus ſiquidem Macedoniæ,Philippopoli,Scopia,Sophia,Raguſio,in uicis & uillis uſque uerſus Theſſaliam,lingua Slauorum ſemper uiguit & uiget.Gloriantur q; Philippopolen. Philippum regem fundatorem eorum,& Alexandrum Macedonem ipſius filium,origine Slauos fuiſſe , quamuis propter imperium in Græcos,Græcum expeditè ſonabant. Monſtrantq; in hodiernam diem, ſtructuras,columnas,effigies præfati ſui fundatoris,quas poſuit Philippus,qui uoluerit cum eiſdem contendere contendat.Ad propoſitum,ſi ante Ioſephi ſcriptoris tempora & Veſpaſiani imperatoris, Aeolici.i.Slaui fuerunt,cur nouiter poſt Iuſtinianum Imperatorem(parcè & modeſtè loquendo)Procopius medicus & inſectatores eius Blondus & recens Antonius Sabellicus,in Dalmatiam,Macedoniam,& Hiſtriam &c.adueniſſe Slauos aſtruant,& poſterius ab eis Lech & Czech principes in terras eis connatas deſcendiſſe ſcribant,quum uerum uero conſonet, & falſum uero diſſonet.Item non dicat aduerſarius Bohemos & Polonos ex Lech & Czech procedētes ueniſſe à Tanai & Roxolania,id eſt,Ruſsia,quemadmodum præfati ſcriptores ſonant, quoniam omne deriuatum ſui deriuantis naturam ſectatur,cauſatum etenim eſt ſimilitudo ſuæ cauſæ.Sed prædictæ gentes Bohemorum & Polonorum,plurimum in ſermone & moribus à Ruthenis diſſonant,quum ſint regione & ſitu proximi,utique loqueretur Polonus & Bohemus Ruthenicum ac Dalmaticum cum ex eis proceſsiſſent,uelut proximè intelligit & loquitur Slauonicū, quod iuxta Piſani in Slauonia locum ipſis originarium incolæ dicunt,quanquam ab eis aliquot millenarijs annorum exceſſerunt.Etiam non ingerat aduerſarius ex Procopio,quod Sarmatę & Rutheni,ſępenumero Bulgariam,Dalmatiam,Hiſtriam & Pannoniam inuaſerint,& olim naues per montes in Hiſtriam traxerint. Quum hoc ſpoliatum euntes fecerint,& pauci in Hiſtria,& Dalmatia inter alios Slauos ſederint,patriam ſuam Ruſsiam ut ſemper repedātes, Lingua quoque & ſermo Dalmatarum,Seruiorum & iuxta eos commorantium,non eſt familiaris,nec idem cum Ruthenis,niſi Vuladicis & Baytkombus.i.epiſcopis & præsbyteris.Quia Rutheni, Beſſarabes,Bulgari,& Moſcouitæ,omnia officia eorum in eccleſia lingua Seruia legunt, quam uulgus non intelligit,quinimò nec ſacerdotes eorum ad unguem intelligunt quę legūt. Amplius quòd fuerunt Slaui ante Iuſtinianum Imperatorem & Procopium ſcriptorem , & nō in diebus eorum aduenerunt,ueraciſsimè in ſancto Hieronymo & Martino comprobatur, qui genere & lingua Slaui fuerunt.Sic namq; beatus Hieronymus de ſeipſo in fine libri de uiris illuſtribus ſcribit.Hieronymus præsbyter patre Euſebio natus,oppido Stridonis,quod à Gothis euerſum eſt, Dalmatiæ quondam,Pannoniæq; confinium fuit,uſq; in præſentem diem,id eſt, annum Theodoſij principis quartumdecimum,hæc Hieronymus.Poſtea autem Stridonis oppidum in eodem loco reædificatum,in noſtra tempora permanet, ad confinia Aquilegiæ euntibus propinquum. Fuit beatus Hieronymus temporibus Honorij & Archadij imperatorum uſque ad 14 annum Theodoſij iunioris,ut ipſemet refert,ſed hi principes longè ante Iuſtinianum & Procopium fuerunt.Hieronymum autem Slauum fore conſtat,ex literatura in Slauonico Bukuuicza nuncupata,quam ipſe ædidit,& officia eccleſiaſtica ſub illa literatura Slauis ordinauit. A Damaſo Papa indultum in lingua Slauorum miſſandi expediendo,quod aliter aſtruere in Hiſtria,Dalmatia,& Croacia ſacrilegum eſt.Beatus uerò Martinus Turonenſium Archiepiſcopus identidem ex Pannonia ortus,de oppido Sabariæ,de Sladis,Slauus ex legenda ipſius manifeſtiſsimè declaratur, nec aliter ſentire phas eſt in Pannonia.Conſtat autem ex legenda hunc ſanctum Martinum, ſub Iuliano apoſtata Imperatore Romanorū militaſſe,qui longe ante Iuſtinianum Imperatorem,& medicum Procopium regnauit.Itaq; Slaui præfuerunt Iuſtiniano Imperatori, cuius oppoſitum aduerſarius recalcitrans ineptè dicit.Præterea Vandali & Poloni idem fuēre & ſunt , quos enim Vendas appellant,in ſuis prouincijs circa Miſznam,Sleſiam,& Lubec degentes, à Vandalis Originem & nominationem traxerunt,unde & Almani uicini eorum, Vindelicos quaſi Vandelicos a in i commutata uocant.Si ergo Vanda regina antè Chriſtum fuit, quomodo & Vandali non fuerunt ante Chriſtum.Et ſi locuti ſunt ſermonem Polonorum,quod ex Vādis & Sarbis accipitur, quomodo non idem fuerunt,& ſunt Vandali & Poloni.Et adhuc Cracus pater Vandæ reginæ, ſecundum omnes noſtros hiſtoricos fuit ante Chriſtum tricentis annis. Locauitq; caſtrum in monte Vanuel,& ciuitatem ſub eo conſtruxit,& de ſuo nomine Cracouiam appellauit. Filij autem eius ſarcophagum in altum tumefactū in monte Laſſotino extruxerunt.Sic & Vandæ ſponte in Viſla ſubmerſæ,tumulum in altum poſuerunt,& Mogilam alio quoque nomine Nogaunkam nuncupauerunt.ſicut illum in monte Laſſotino Rakauuka appellarunt. Item Lech primus princeps & parens,primam ſedem Gneznam conſtruxit,& hoc nomine Gnezna quaſi Gnyaſdo

quod·

quod nidum ſonat,uocauit.Hæc autem nomina eadem in noſtram ætatem permanent, & ſunt nomina Polonica,eundem populum Vandalos & Polonos fuiſſe,& eſſe atteſtantia.Quod ſi Vandali deſerta Vandalia omnes tranſmigrarunt,omnesque eradicati perierunt, prout aduerſarius tenet,quomodo præfata nomina non ſunt abolita,Cracouia,Gnezna, Mogyla, Rakauuka,Nogauuka,& cætera talia monumenta antiquitatis.His accedit quod eccleſia de ſancto Adalberto cantat.Benedic regem cunctorum,conuerſa gens Vandalorum &c.innuens Polonos,quos ſanctus Adalbertus baptiſauit & docuit,Vandalos olim appellatos fuiſſe : nec aliter licet dicere.Legi & in Chronicis Hiſpanorum Vandalos fuiſſe Polonos,qui de Vandalia,quæ nunc Polonia dicitur,exeuntes,Gallias,Hiſpanias,& Africam perturbarunt,hæc ibi.Quum ergo multis teſtimonijs huiuſcemodi ſententia uallata ſit,Polonos & Vandalos affirmans eoſdem fore, & ex antiquiſsimis qui ante Chriſtum propaginem duxerunt.Erubeſcat inſulſus oppugnator, temerariè & non uere,ſuas chartas non probatas oſtentans. Tu autem mi Andrea Crici antiquitatum diligens perſcrutator, tales aggredere & confuta, atq; ſecundum prophetam euellas & diſsipes. Vera autem prout conſueuiſti,tua ſolertia ædifices & plantes.Vale & ad tutandum patriam aſſurge.

IDEM AD LECTOREM.

Sicut unius hominis,niſi apicibus ſcripturarum & priuilegiorum facta roborentur, non poſſunt perennari.Sic nec alicuius regni prouinciæ aut gentis tanquam uniuerſalis patriæ ac policiæ,geſta & facta ac propagines,ultimiq; decurſus atque fines,non poſſunt ſciri,nec in perpetuum rememorari,niſi origo gentis,propago,ac multiplicatio eius,geſtaq; ipſius in pace et bello,uarijs quoq; omnibus euentibus, literis,ſcripturis,& chronicorum annotationibus poſteriorum memoriæ demandentur. Itaque operepræcium eſt,ad habendum & ad poſteros demittendum geſta prædeceſſorum regni Poloniæ,uerè aut ueriſimiliter colligere, comportare & unum uolumen Chronicorum conſtituere & redigere.Et quia pauci uſque in hanc diem aliquippiam de geſtis Polonicæ nationis in commune dederunt ad legendum,ſæpenumero dolui,& talem negligentiam accuſaui.Verum grande onus ſcriptori incumbit & ad plurima reſpectus intendendus eſt.Siquidem inquit Strabo in principio primi libri,debet ſcire in quo horiſonte, cui parti cœli,orientali,meridionali,ſeptentrionali,aut occidentali ſupponitur.In quo climate & parallelo climatis ſituatur, nō ſecundum uiſum ſolis ortum comprehendentem,ſed ſecundum uniuerſalem mundi ſituationem. Sæpè etenim aliquibus locis Sol ex Meridionali plaga aſcendit & oritur,ſic alijs ex ſeptentrione,& tamen in ſitu uniuerſali nec Meridionales ſunt nec ſeptentrionales.Ad quod negotium diſcernendum,Geometriam & Aſtronomiam idem Strabo neceſſariam aſſerit. Quod ſi Chorographiam, hoc eſt,in regno & tali prouincia particularem ſituationem urbis aut uillæ cognouerit,puta circa quem montem,fluuiumue conſtiterit,excellentior & peritior ſcriptor diceretur. In quo caſu exteri & ignari locorum alicuius patriæ,non poſſunt ſufficientem notitiam regni exarare & ſcribere. Amplius intendendum eſt,ut ſermone lepido & ornato ſcribat ad iucunditatem legentiū, perſuaſionesq; & confutationes aliquas ingerat,ad eruditionem,ſequelam,aut fugam & uituperationem auditoribus inducendam.Tametſi ego præfata effingere & ſcribere neſciui, aut ad amuſsim nolui.Ad habendum tamen qualecunque rude fundamentum,hoc opus poſteris exegi,ut ipſi quanto iuniores,tantò perſpicaciores,omni adhibita diſciplina,diligentia,uirtute,mora,& aſsiduitate ſcribendi accuratius compleant,ac pro honore patriæ & utilitate Chronicam aut Chronicas ex habitis incitamentis conſcribant. Vale mi lector.

AVTHORIS IN CHRONICON REG. POL. PRAEFATIO.

In omni republica ſummoperè intendendum eſt,uirtutes incitare & præuia rudimenta locare,per quæ animus ſubditorum aſſurgat,& tanquam contricatus incaleſcat,ex notis ad incognita heroum inſignia facinora progrediendo. Quale incitamentum eſt,ueterum geſta & hiſtorias relegere & audire, præcipuè ſuæ patriæ. Quoniam natale ſolum magis allicit & incitat ſui dulcedine, nec immemores cunctos eſſe ſinit,ut iuuentus quaſi cera mollis,dum tener eſt animus , dum mobilis ætas,flectatur & formetur,ac impreſsionem figuræ bonorum morum,& illuſtrium factorum ſuſcipiat. Obliquitates & tortuoſitates deprauatorū ex eorū uituperio abigendo ac procul repellendo. Quod in hac patria & republica,uſq; in hæc tēpora heu minus cuſtoditū eſt. Nam hiſtoria geſtorum uera aut ueriſimilis in publico pro ſuſcitandis,exercitandisque animis fortiſsimorum adoleſcentum (quorum permaxima copia eſt in hoc regno)apparet nulla.Quę in diebus noſtris floreat & reſplendeat,ſub compendio,prolixitatem perinde ac nimiam accurationem uitando, proponitur,ut ſub numine & protectione ſancti Stanislai patroni noſtri glorioſi in publicum prodeat.

Quæ etſi in ſe tenuis eſt, ac ſterilis auenæ calamo ſcripta, ſequentibus tamen ſcriptoribus aliorum ſcribendi non præripit ſtylum, ſed materiam ornandam porrigit & præbet. Vt quiſpiam totum genus ac prouincias Slauorum ſcribat, continuet, complectaturq́; & poſteris tradat, ne reliquiæ Slauorum per errores execrandos deprauentur. Quis enim non nouit Pannoniam terram Slauorum connatam, per Hugnos Scythici generis homines euerſam, occupatam, & in hanc diem poſſeſſam? Quis non uidet Raſcios, Seruios, Bulgaros, Philippenſes & Boſnenſes Græco ritui deditos, Turcis Mahumeticis ſubſtratos? Quis non cernit Dalmatas, Croatas, & Carnos per Turcos & exteras nationes deprædatos, & ferè ad deſertationem deductos? Quis inſuper non cognoſcit Bohemos uarijs hæreſibus contaminatos & commaculatos, hos Viclephiſtica & Huſſitana labe pollutos, ſub utraq; ſpecie Iacobelli doctrina communicantes. Alios Adamitas & laſciuiam ſectantes, luxu tabefactos. Nonnullos Valdenſes & fratres nũcupatos, de corpore Chriſti, de beata uirgine, & de ſanctis Dei, nihil ſecundum eccleſiam orthodoxam credẽtes, reliquos eorum æquè redarguendos, qui ſanctam eccleſiam Catholicam non recognoſcentes, obedientiam ſedi apoſtolicæ ſubtrahunt. Quis Ruthenos & Moſcos in latiſsimis terris Septentrionis habitantes, ritu Græco ab eccleſia ſancta ſciſſos, ſciſmaticos non iudicat, & à Tartaris, Turcis quotannis afflictos, captiuatos, atq; miſerè uenundatos non experitur? Et ſi alius rem ordiri placet. Quis non legit principes Slauorum Lechitas & Vindos nuncupatos, iuxta mare Balteum, quod eſt Germanicum, commoratos, per Imperatores Romanorum præcipuè per Henricos primum & tertium imperatores expugnatos, pro eisq́; Theutonicos ſubſtituendo atque introducendo, de Slauis non ſuperremanſiſſe, niſi admodum paucos in pagis & uillis, in ſede eorum primæua inter Almanos, præſertim circa Lubec & Roſtoc cis marinas ciuitates degentes, una & ſola Polonia diuina propitiatione, & ſancti Stanislai meritis ac protectione, alienigenis & erroribus non ſubſtrata, ſæpenumerò tamen ab eis afflicta & uaſtata. Legi diuinæ, ac obedientiæ eccleſiæ Romanæ ab exordio ſuſceptæ Chriſtianæ religionis, in hanc diem deuotè ſubiecta permanet glorioſa, utq; æuiternè permaneat, à Barbaris & uicinis nunquam ſuperata, præcepta Domini religioſè ac diligenter colat et conſeruet. Si namque (inquit Pſalm. 131.) cuſtodierint filij tui teſtamentum meum, & teſtimonia mea quæ docebo eos, & filij eorum uſque in ſeculum ſedebunt ſuper ſedem tuam. Et ex aduerſo: Si dereliquerint filij eius legem meã, & in iudicijs meis non ambulauerint. Si iuſtitias prophanauerint, & mandata mea non cuſtodierint. Viſitabo in uirga iniquitates eorum, & in uerberibus peccata eorum, Pſalm. 88. Quæ omnia Polonos impleturos & regnum eorum cum fide recta & operibus proſequuturos & cuſtodituros credo, dum opera & ſolers prouidentia regentium eis affuerit. Glorioſiſsimæ Dei genitricis Mariæ conſeruatione, & beatiſsimi Stanislai patroni noſtri protectione, quibus me & mea ſupplex commendo.

ANDREAS CRICIVS POZNANIENSIS ET SANCTI FLORIANI APVD CRACOVIAM PRAEPOSITVS, SECRETARIVS REGIVS LECTORI.

Hiſtoriam regni, medium quod Viſtula lambit
Germanum ſcindens, Sarmaticumq́ꝫ ſolum.
Et quod utrumq́ꝫ latus tenet ingens Marte Polonus
Vandalus aut Slauus ſeu fuit ante Gethes.
Vtcumq́ꝫ, incerta eſt omnis ſic gentis origo,
Auctor hic explicuit noſter abunde tamen.
Verum non Criſpus ſcripſit, non Liuius iſtud
Lector opus, medicus ſcripſit & Aſtrologus.
Quare age Graiorum ualeat ſententia ueri
Quod ſermo eſt ſimplex, ſic puto gratus erit.

CHRONICORVM REG. POLON. MATTHIÆ DE MICHOVIA LIBER I.

DE ORIGINE ET NOMINE POLONORVM.

CAPVT I. LIB. I.

ORIGO Polonorum eſt ex Slauis, Slauorum ex Iauan filio Iaphet per Heliſam Noë, ſiquidem genuit Sem, Cham, & Iaphet. Iaphet uerò Iauan quarto genitum & fratres eius. Iauan iuxta mare Ionium & Aegeum, Grecos edidit & multiplicauit, ſimul & Heladicos, ſeu Aeolios, Slauosq; per filium ſuum Heliſam propagauit. A' Iauan ſiquidem Ionium mare dictum eſt. Hebræi quoque Ionios & Græcos lingua eorum Iauan uocitant. Slauis mox poſt Græcos ad occidentem terras occupantibus ac poſsidentibus, Seruiam, Dalmatiam, Meſsiam, Bulgariam, Boſnam, Croaciam, Slauoniam, & Pannoniam. Fuêre autem principes Lech & Czech, nepotes Iauan de fœmore Heliſæ deſcendentes. Croaciam ac Slauoniam per Crupam fluuium rapidum & uelocem diſterminatas, ſorte cum cognatione & familijs eorum inhabitantes. Regiam, locumq; principalem ſuæ reſidentiæ in Pſari caſtro ac uillagio eius nominis tenentes, uilla uſq; in hodiernum diem cum ſuo nomine Pſari permanet ad fluenta Crupæ, plures iubaiones & colonos, noſtro æuo linguagij Slauonici habens, caſtrum uerò demolitum, ſolas ruinas & fundamenta arcis demonſtrat. Tum autem ex multiplicatione hominum & geneologiarum Dalmatia, Croacia, & Slauonia eas non comprehendentium, ſæpenumero iurgia & cedes inter fratres principes & cognatos pullulabant. Quapropter præfati duces Lech & Czech uitando peſsima facinora, parricidia, & mortes hominum, animo concordi & conſilio ſalubri, collectis rebus & gentibus eorum, per familias & colonias cum tota ſuppellectili quantulacunque tunc habebatur, relictis ſedibus natiuis, ad occidentales diuerterunt regiones, exploratum ire & percontari nouas ſedes. Sciebant nanq; orientales, meridionalesq; regiones, colonis & habitatoribus occupatas atq; refertas, & iccirco fruſtra eas aggrediendas & querendas. Profecti itaq; peruenêre in Morauiam & Bohemiam, & luſtrata uniuerſa illa regione, uaſta quidem & nondum culta perſpecta & aura eius ſalubri & gleba fertili, fixerunt tentoria in monte qui Rzip dicitur. Cœpitq; Czech frater iunior loci amœnitate delectatus, à maiori natu germano ſuo Lech plurimis inſtantijs petere terras Morauiæ & Bohemiæ in hæreditatem ſuam, poſterumq; ſuorum perpetuandas & populandas. Lech autem ad obeundam & nutriendam beneuolentiam fraternam, condeſcendit uotis, petitionibusque Czech, & ualedicens, proceſsit cum ſuis uerſus orientem & ſeptentrionem, deueniensq; in terras incultas, à nemine unquam habitatas, Sleſiæ & maioris Polonię. Oberrabat cum ſuis principibus, ſpeculando ſitum et qualitatem locorum, donec in eum applicuit locum, qui Gnezna dicitur, ubi ſuos ſuaq; omnia expoſuit & firmauit, quoniam is locus iuxta lacum uiſus eſt ei ad commanendum aptior, ibiq; firmata & extructa arce, appellauit eam Gneznam, quod ſonat nidum, quoniam circa illam in altis arboribus plures nidos reper erat aquilarum, omine ex his feliciore auſpicato, nedum tutam, ſempiternamq; habitationem ratus, uerum & ſpem regni nactus ex aquilis Quapropter aquilam pro armis & inſignijs aſſumpſit. Aiunt mathematici & experimentatores aſcendiſſe ſignum Tauri hora ingreſsionis Lech in maiorem Poloniam, & poſteri practici exinde terram maioris Poloniæ ſubeſſe tauro affirmant.

Noë. Sem. Cham. Iaphet. Iauan. Heliſa. Heladij. Lech. Czech. Crupa fluuius Pſari. Dalmatia. Croacia. Slauonia. Morauia. Bohemia. Boemia Czech ceſsit. Lech in Poloniam uenit. Gnezna prima Polonia ciuitas. Aquila pro armis regni Poloniæ. Polonia ſub Tauro.

CAPVT II. LIB. I.

STabilita ſede dominij ipſius Lech, Principes eius per tribus & cognationes partiti, manſiones & domicilia per circuitum ędificarunt: rude tamē & groſſe ex lignis, argilla, & tegmine culminum ſtruxerunt. Coalueruntq; & deo fauente creuerunt in maximo numero. Implentes ac hæreditate poſsidentes Poloniam, Sleſiam, Pomeraniam, & totam regionem iuxta mare Germanicum Marchiam, Lubek & Roſtok. Ruſs autem nepos uel ut nonnulli aiunt Germanus Lech, terras Ruſsiæ latiſsimas popu-

Ruſs nepos Lech, ab eo Ruſsia.

A Lech regnũ Lechitarum.

lauit,& de ſuo nomine appellationem toti Ruſsiæ reliquit. Quemadmodum à Lech toti Poloniæ titulatio obuenit & dicebatur regnum Lechitarum. Quod uſque in hanc diem Orientales ſeruant. Græci enim, Tartari, Beſſerabes, & Rutheni Polonos uocant Lechitas. Hungari quoq; à Lech Polonos uocant Lengel. Tandem proceſſu temporis qui uerſus occaſum ſolis terras poſſederunt, ut circa Lubec, quæ in Polonico Bukouiecz dicitur,

Drzeuyani à lignorũ copia. Trauiani à gramine. Caſſubitæ à plicis. Pomorzani à uicinitate maris.

& circa Roſtoc, nominauerunt ſe Drzeuyanie, quaſi lignoſi ab abundantia lignorum. Alij Trauianie, hoc eſt graminoſi, à copia fœni & abundãtia graminis. Alij Kaſſubianię à plicis ueſtium: Kaſz enim ualet plica uerbaliter, Hub ruga. Alij Pomorzanye, perinde ac ſi dicerent ſeſe Pomeranos & penes mare, quia iuxta mare habitarunt. Cæteri uerò Sleſitę, & qui in plana terra manſionem ſortiti ſunt, à iugis montium remoti, Polonorum nuncupationem acceperunt, à pole, quod eſt planura ſeu campus, & non à polo arctico, quoniam non ſubſunt ei. Verumenimuerò quoniam prima arx & ſedes Lech, quæ eſt Gnezna, fuit in terra plana, eorum quibus nomen Polonorum inditum erat, ideò omnes præfatę prouinciæ Polonia dictæ ſunt, tanquam membra à capite, & ſui principis primæua arce.

Polonia à planicie dicta. Poloniæ longitudo & latitudo. Poloniæ ſitus.

Longiſsima itaq; latiſsimaq; Polonorum fuit patria. Ab occaſu ſecundum cœli lõgitudinem incipiens à gradu 32. protenſa in Tanaim, habẽtem in longitudine gradus 60. quod perrarum eſt ut tantam longitudinem regni inuenires, noſtris autem temporibus longitudinem habet à 43 grad. in eam, quam prius 60 graduum lõgitudinem, latitudinem uerò habuit (nunc quoq; Deo propitio habet) à montibus Sarmaticis eleuationis poli 49 graduum uſq; ad mare Baltheum, quod eſt ſinus maris Germanici 55 grad. & ubi mare non alluit, eleuatur polus 57 grad. & plus. Habet inſuper Polonia ab Oriente Ruſsiam: Ruſsia autem Sarmaciã Aſiæ ſeu Tartariam. A meridie Pannoniam ab Hungaris inuaſam atq; occupatam, & Daciam, nunc Valachiam & Multauiam uocatam. Ab occaſu Morauiam, Bohemiam, & Theutoniam. Antè noſtra ſiquidem tempora (puta in diebus regis Vladiſlai Loketek) Sleſia culpa ſua, & abſq; cauſa defecit à Polonis. Marchia uerò & prouinciæ litterales, occidentales, Lubec, Roſtoc expugnatę, ceſſerunt in ius & ditionem Theutonũ. Itaq; Polonia ab occaſu noſtris diebus habet Sleſiam, & Marchiam. A ſeptentrione uerò habet mare Baltheum, Liuoniam & Moſcouiam: Lithuania etenim in ſortem Polonorũ ceſsit.

Septem flumina Poloniæ. 1 Boriſthenis. Dniepr.

Flumina famoſiora Polonia habet ſeptem. Primum Dniepr, quod Græci Boriſthenem, Tartari Erzeſze dicunt, decurrit per terras Ruſsiæ ſeptimo climati, non ſexto denominationem tribuens poſitione Ptolomei, ab hoc nempè Boriſthene ſeptimum clima diaboriſthenes nuncupatur, fons eius ex ſyluis & paludibus Moſcouiæ Viaſznia, longitudinis 52 grad. latitudi. 56. Oſtia primum in lacu propè Daſſow, lacus autem mari pontico ſeſe immiſcet, longitudine 57 grad. latitud. 48.

2 Hipanis. Bug.

Aliud flumen Bug, Græcè hipanis etiam in terris Ruſsiæ, origo eius ex palude propè Oleſko. Oſtia in lacu propè Daſſow, tandem in mari pontico longitudine 58 gra. latitudine 48 gra.

3 Tyras. Dnieſter.

Tertiũ eſt Dnieſter, Græcè Tyras, Tartaricè Turlo appellatum. Caput ipſius ex monte Sarmatico Bieſzked in terra Premiſlien. Ex quo monte fluunt alia bina flumina. Szan in Poloniam, Cziſſa olim Tibiſcus uel Ticia per Pannoniam in Danubium, diuidit Tyras, & ſequeſtrat Daciam, quã uocamus Beſſerabiam & Valachiam, à terris Ruſsiæ long. eius 46. gra. latitud. 48. Oſtia in mari pontico propè Album caſtrum, long. 53 gra. lati. 48.

4 Iſtula. Viſla, id eſt, Vandalus.

Quartum flumen eſt Viſla, à ſcriptoribus uſitate Iſtula, à ueteribus noſtris Vandalus dictum, à quo Poloni olim Vandali nuncupati: ex montibus Sarmaticis in ducatu Teſchnenſi initium ſumens, long. 44 gra. lati. 49. de alto in baſſum, cum fragore & ſonitu labens, per medium Poloniæ, decurrit, & in mare Balteum tribus oſtijs ingreditur. Vnum oſtium iuxta Gedanum, aliud iuxta Helbieng, tertium apud uillam Theſſt, omnium long. 45 gra. latitu. 55.

5 Varta.

Quintum flumen Varta, oritur circa oppidum Cromolow, in lon. 44. grad. la. 50 gra. oſtia eius in flumine Odra circa oppidum Coſtzin, ex quo non ingreditur mare eſt de minùs principalibus, tamen propter eius famoſitatem apud Polonos, ipſum inter ſeptẽ flumina principalia annumeraui.

6 Viadus. Guttalus. Odra.

Sextum flumẽ Odra à Coſmographis & Ptolomæo Viadus, à Martino in ſua Chronica Guttalus nuncupatum, oritur propè oppidum Odri, & ingreditur quatuor oſtijs quendam lacum prope mare, tandem è lacu ſeſe euoluens in mare Baltheum, labitur ſtricto alueo circa oppidum Stralſunt, long. 42 grad. la. 56.

7 Chronon, id eſt, Nymien.

Septimum flumen Niemien, Græcè Chronon nominatum, ex palude oppidi Kopiolouu ſinuosè & recuruè fluens, diuiditur in binos alueos & ingreditur in lacum maris Baltei ſeu Prutenici, in lon. 50 gra. lati. 56.

Cracouia famoſior Poloniæ Metropolis. Leopolis in Ruſsia. Vilna in Lithuania.

Metropoles in hac regione, ſunt Cracouia famatiſsima urbs in Polonia, lon. habens 44 gra. lati. 50. in Ruſsia Metropolis & caput eſt Leopolis, lon. 47 gra. latitu. 49. In Lithuania Metropolis eſt Vilna, lon. ut æſtimo (non enim uidi Lithuaniam) 50 gra. lati. uerò ſecundum experimentatores, & qui inſtrumentis aſtronomicis uiderunt, 57 grad.

CAPVT III. LIB. II.

POlonia ſecūdum partem ſuperiorem ad montes Sarmaticos eſt in ſeptimo climate. Diſtinctione climatum ex doctrina Claudij Ptolomei melioris zonarum & climatum mundi ſcriptoris ſumpta. A' medio uerò regni, hoc eſt, poſt eleuationē poli 51. gra. & medij in ſeptentrionem eſt extra & ultra ſeptimum clima, itaq; frigida & glacialis, indiga uini & olei. Tametſi ſit frigida, frumento tamen locuples eſt, et leguminibus, abundat gente feroci, pecoribus & gregibus, carnibus, melle, butiro, lacte, cera, auibus, piſcibus & fructibus, habet alleca ex portu Gedanenſi, & res uenales quæ illac inuehūtur, habet uros, biſontes, tauros, & equos ſiluaticos, onagros quoq; & pelles pręcioſas ſabellionum, & mardurum, ex ſolitudinibus ſeptentrionalibus delatas, habet grana tinctorū copioſè in maiori Polonia, copioſius aūt in Ruſsia, q̄ adminiſtrat & porrigit regionibus & emporijs meridionalibus, mittit & uendit occidentalibus, præcipuè Germaniæ, Almaniæ, Baſſe, & Angliæ, boues, frumenta, cutes, maiores & minores, ceram, ligna quercina, & taxina picem uarij generis, cineres & pelles delicioſas, habet plumbum in ſuo genere optimum, & ſalis maximam copiam, eſt nanq; in ea ſal minerale, ſal Panis, & ſal gēmæ, quorum unumquodq; ex terra eruitur & exciditur grandis molis & ponderis, ſal quoq; per decoctionem collectum & factum, tam in Polonia, quam in Ruſsia habet, Lazurium ex Montanis Chaczini, ſupra alias regiones præcioſę bonitatis, habet ferrum in pleriſq; locis, & cuprum in pecijs iuxta territoria Premisliæ & Szanok quod negligitur. Sub excelſiſsimorum uerò montium Sarmaticorum iugis Tatri ab incolis uſuali nominatione uocatis exciditur cuprum ex lapidibus in magna quantitate, habentis plurimū argenti, quod ſecernitur per ſeparationem, aurum in certis montibus & fluuijs reperitur, ſed per incuriam non colligitur, habet ſuccinum, ſeu Karabe de genere electri ex ripis maris Sarmatici, dum atteritur & calefit trahentis paleas & feſtucas. Ex eiſdem riparijs maris habet lapidem gagatem nigri coloris, ſed in pauca quantitate, habet ollas natura non arte formatas, dum è terra extrahuntur & deſiccantur, ſimiles ſunt ollis arte figuli factis, & ſunt in maiori Polonia circa oppidum Srem in campis uillæ Nochow & in Paluky prope oppidum Leknoin uilla Koſielsko, habet in terris Ruſsiæ tantam exuberantiam examinum apum ſponte prouenientium, non ſolum in aluearijs, ſed etiam in terra paſsim mellificantium, ut incolę præ multitudine, certa agmina earum obruant & ſubmergant, habet terra Podoliæ miram fertilitatem, ut frumenta ſemel ſata, & poſt bonam maturationem à meſſoribus cum aliqua granorum excidentia collecta, in ſequenti anno abſq; cultura agri & abſq; granorum ſeminatione, liberè è tellure fertiliſsima, ceres & frumenta prodeant, & manu larga metuntur atq; colliguntur. Habet ſyluas & nemora plurima, inter cętera, arbores pini, & piceæ in diſtrictu Belzenſi & Chelmenſi, hæ ſucciſè & ſuper terrā dimiſſæ, poſt aliquot annos commutantur & uertuntur in ſilicem, ita ut ex eis ignis ueluti ex ſilice excutiatur, habet calamum aromaticum Tatarske zele abundanter circa flumen Tanais, quem Ruſsitæ uocant Don, Tartari uerò Edil, habet Agaricum & Caſtorea ſatis, fodinas autem ſulfuris in aliquibus locis, balnea tamen naturalia nuſquam habentur in Polonia.

Polonia frigida uino oleoq; caret.

Abundat cereris frumento, carnibus, melle, butiro, cera, piſcibus, uris, biſontibus, thauris, equis ſiluaticis onagris, pellibus precioſis, grana tinctorum, plumbo, ſale, lazurio.

Cuprum, argētum, aurum habet.

Gagates.

Ollæ natura formatæ.

Apum multitudo.

Podolia fertilis.

Polonia ſyluoſa.

Calamus aromaticus.

Sulfur.

Agaricon.

Balnea naturalia nuſquam in Polonia.

CAPVT IIII. LIB. II.

SVb regimine Lech primi parentis & principis Lechitarum, tellus uomere olim nō uiolata & aratro intacta, cœpit per colonos eradicatis arbuſtis & uepribus, aſsiduis raſtris & diligenti cultura excoli. Cœperunt inſuper propagari greges, & poſſeſſiones longè lateq; diſtente, de quibus reſpondebant Lech tributa ei ſoluendo, & principatum eius donationibus recognoſcendo, ſingula quæq; in pace, parſimonia & modeſtia, ut omnibus in rebus primum fieri ſolet, agentes. Ex humanis autem Lech abſumpto, filij eius & nepotes (quorum quilibet nomine auito Lech nominabatur) ſecundum ſenium principabantur. Sic enim parens eorum cum ſuis ſatrapis & dignitarijs conſtituerat, ut maior natu dominaretur, prout dominati ſunt per plures genealogias & ſucceſsiones, quorum tamen geſta, et egregia facinora ſcriptorum penuria uel temporum iniuria perierunt: nec quot ſæculis dominati ſunt, certo habetur. His autem & tota ſtirpe Lech radicitus ſublata, proceres ac nobiles apud Gneznam de ſubſtituendo futuro principe alterius generis deliberantes, in eam ſententiam pari uoto conuenerunt, ut reiecto iugo ſubiectionis, abſque principe dulcem libertatem ſectarentur, & pro adminiſtranda unicuique iuſtitia ac obeundis reipubl. officijs, prout illa tempeſtate ſat uidebatur, elegerunt duodecim dignitarios quos Vuoyeuuodas, id eſt, Palatinos uocauerunt, ut eſſent totius reip. ſpecimen & tutamentum. Is modus deligendi, hi quoque dignitarij uſque in

Palatini duodecim electi.

noſtram

noſtram ætatem permanent,& ſemel electi,toto æuo ſine quauis innouatione perſeuerāt. Quod ſatis abſurdum eſt & apud exteras nationes alienum. Solent nanq; huiuſmodi officiales,nunquam permutati,communi bono poſtpoſito,priuatis commodis inhiare, ſuos maiores ſpernere,ſubiectos uerò loco adminiſtrandę iuſtitiæ opprimere, utinam Poloni non ad mortem,ſed ad annum,ueluti eſt in alijs nationibus,officia Palatinorum,Caſtellanorum,Capitaneorum,Iudicum,& reliquarum dignitatum deſignarent, & his qui reip. utilitatiq; eius ſufficerent,pro ipſa toto conatu laborando committerent.Profectò creſceret regnum eorum in immenſum,ſed hæc expeditiori oratione,& prolixiori tempore indigerent,ideò nunc hæc miſſa faciens ſequentia tango.Quo tempore & quotto anno poſt diluuium princeps Lech ingreſſus ſit Poloniam,& quot luſtris imò ſæculis ipſe, prolesq; eius Polonis prǽſidebat,ſic & Palatini quanto tempore iura populis reddebant,incertum eſt,nec ullis traditum literis,quoniam gentes ſeptentrionis proniores ſunt (cœlo frigido inclinante)iurgia excitare,mores ſilueſtres tenere,Cererem et Bacchū ſupra menſuram colere,leues capillos & prolixos intorquere,quam caſtam Mineruam amare,& literis operam dare,idcircò geſta eorum denſa caligine preſſa,in ęternam clauduntur obliuionis noctem.Non ſolum autem Lechitarum uerum & Ruſſorum priſcæ uetuſtatis res ſepultæ iacent,inopia ſcriptorum uſq; ad tempora Kyg,Sczíek,& Korew ducum,ab his nanq; primum facinora eorum literis mandata ſunt,fuerunt autem uterini Kig, Sczíek, Korew & quarta ſoror Libed,hi principando ruſsitis,loca munitiora conſtruxerunt,Kig caſtrum ſupra Boriſthenem ſeu Dniepr,quod uſq; in hanc diem Kyow dicitur, olim famoſa & lata metropolis ruſſorum,alij duo non longè à Kiow etiam ſua erexerunt caſtra Sczíek ſczekwicza,& Korew Korewicza,erant & alij duces eorum Radzim à quo radzimczanie ſupra fluuium Szaſzu,Viatko à quo Viathczanie ſupra fluuium Olka,Dulieba à quo doliebienie ad fluenta Bug,hi poſtea Volhanie,& nunc Luczanie appellantur,familię ex dulieba,radzim,& uiathko,more ferarum in ſiluis habitabant,& cōſanguineas paſsim prout uoluptas ferebat,ſine diſcretione cognoſcebant:demum extinctis & ab hac luce ſublatis tribus Germanis kig,ſczíek & korew,filij eorum & nepotes longo æuo dominabantur,quilibet in ſorte ſua donec ſucceſſerunt Oſzkalt & Dir,duo Germani apud Kyouiam principantes.

Duces primi Ruſsiæ. Kyg. Sczyk. Koreuu.

CAPVT V. LIB. I.

Poſt annos plurimos gens Lechitarum peroſam habens gubernationē Palatinorum(mala enim uiſa eſt pluralitas principū,tum quia laceſſentes inimicos, & rem eorum turbantes,auertere minimè potuerunt,tum etiā quia ſinguli quæ ſua ſunt & non regni curabāt)requirebant unum principē & rectorem, ſcrutinioq; facto, elegerunt uirū idoneum,ſolertē & ſtrenuum nomine Cracum,ad radices montiū Sarmaticorum iuxta Iſtulam commorantē in rectorē,rerumq; ſuarum tutorem. Qui faſces regiminis aſſumendo,inuaſores quoſdam per pacta,quoſdā per bella exturbauit.Gallos ea tempeſtate regna Pannonię demolientes,Lechiā ingredi uolentes,forti Marte repreſsit & ex eis uictoriā reportauit.Exinde pace confecta,Lechitis indies charior erat, Bohemisq; ob ſecundā fortunam amabilis imperabat. Erexit arcem habitationis ſuæ in expedito colle Vauel,ſupra fluuium Iſtulæ ſito,& ei ciuitatem adiecit atq; fundauit de ſuo nomine Cracouiam appellando,fœlicem agris & rebus ſecundis,niſi olophagus quædā belua(ut aiūt draco)plurima impedimenta intuliſſet.Rapiebat ſiquidem è ſpecu de ſub monte. Vauel egreſſa,iumenta & homines incautè oberrantes,rictibus horridis uoracisſimè degluriendo.Quo malo afflictę Cracouiæ,Cracus anxius condolens tria corpora iuſsit quotidie olophago exponi.Nā his contētando,cętera nō requirebat.Sed & hoc graue, onerofumq; erat,propterea ſuaptè induſtria perſuaſit exponendis corporibus,ſulfur & cauma ignitū, cera,piceq; incluſa,admiſcere & occultare,belua enim tum naturali rabie, tum uoraci eſurie exagitata,ſine delectione oblatam prædam rapiebat atq; uorabat, ſenſimq; debilitata extincta eſt. Cracus uerò lætatus,longos annos in ſenium deduxit,mortuus, plenus dierum.Reliquit duos filios Cracum,Lechonem,& tertiam filiam Vandam.Ex commiſſo patris [illegible] iacet,filij conſtruxerunt ſarcophagum in mōte Laſſotno(qui nūc dicitur mōs ſancti Benedicti)tumorem terræ ſuppraponendo in altum,in hunc diem celebrem & à lōginquo uiſibilem. Ex hoc aſſerūnt quidam hunc Cracum fuiſſe Romanum(de familia Cracorum ob leges agrarias ſuperbius quàm fas erat dictatas Romę interfectorum)quoniam [illegible] ſepulchri Romuli ſibi dum uiueret,ſimile de terra(Romuli enim de lapidibus eſt)erigi præcepit,undecunq; autem fuit,aſſertio eorum inſtantiam habet,quia Craci prope natiuitatem Chriſti,circiter centum annis occiſi iacent inulti : is autem Cracus Lechitarum princeps ut produnt eorum hiſtoriæ quadringentis annis natiuitatem Chriſti præceſsit.

Cracus eligitur.

Galli uicti.

Cracouiæ origo.

Olophagus Cracouiam affligens [illegible]

[illegible]

Lech[illegible]. Vanda filia.

Cracus 400. annis ante Chriſtum.

CAPVT

CAPVT VI.

COgitantibus Lechitis Cracum natu maiorem ipſo Craco patre uita functo in legitimum ſucceſſorem & regem ſurrogare, Lech minor natu nacta occaſione opportunitatis interfecit eum, & lacerum zabulo texit, dicens illum dum uenationi operã daret, & profuſius quàm decuit feras impeteret, à beſtijs mortem opetijſſe, & hæc ficta dicens lachrymabatur. Lechitę uerò ita fore credẽtes, eum in thronũ paternum euexerunt, & regem ſuprà ſe ſtatuerunt: uerum quia nullum malum impunitum crebreſcente fama quòd germanum ſuum inuidia ductus clam necaſſet, expulerunt & à regno exulare ipſum coëgerunt, tanquam prophanum parricidam. Quanquam alia quędam hiſtoria narret nõ fuiſſe exulem nec à regno alienatum, ſed ob fratricidium ab omnibus ſpretum, & inuiſum mœrore & cogitationibus cõtabuiſſe, uitamq́ ſimul cum regno citò finiuiſſe. Quapropter Vandam filiam Craci nulla amplius prole maſculina ſuperſtite, pro domina & regina ex unanimi uoto omnium deputarunt, inueneruntq́ in ſexu fœmineo animum & robur uirile in regendis ſubditis, & inimicis regni abigendis, nam ea tẽpeſtate Rithogarus princeps Theutonorum regno Lechitarum uicinus, audita Vandæ mira ſpecie, pulchritudine, gloria, moribus, & regno, miſit procatum iri ſeu eã in ſponſam depoſcere. Vanda autem deſponſationem Rithogari, una cum ipſius ambaſiata ſeu legatione renuit. Mittit iterum amoris impatiens Rithogarus, ut ſibi nuberet, aut arma & deuaſtationem regni ſentiret, putabat nanq; fœminam metu belli ad coniugia poſſe impellere, quam ſponte matrimonium refutaſſe didicerat. Moxq́ aciebus inſtructis, regnum Lechitarum ingreditur, iuſsit & Vanda celeriter ſuos arma capere, & copiã reſiſtendi Rithogaro præſtare. Videntes autem purpurati principes Rithogari potentem exercitum, Vandæ pulchritudinem dictu mirabilem, qua tanquam hamus (Vanda enim hamum ſonat) corda inſpicientium alliciebat, induſtriam, audaciam, & cauſam ſine noxa, receſſerunt in caſtra ſua denunciantes principi eorum, ut uiraginem iuſtè pugnaturam, & exercitum potentiorem, inſtructioremq́ue habentem, ſuo damno non inuaderet, quos cum nec perſuaſionibus, nec minis ad pugnandum reuocare potuit uehementi afflictione conſternatus, bello ceſsit, & in conſpectu eorũ gladio ſeſe confodit. At Vanda pace cum magnatibus Theutonorum compoſita, Cracouiam redijt, & pro tanta uictoria dijs uota (plurimas uictimas immolando) perſoluit, ſeductaq; illius temporis errore, ne celebs uita eius quoquo modo defloreſceret, dijs ſeipſam uictimam, pro uictoria aſſecuta, expoſuit. De ponte enim in Viſlam ſalijt & ab aquis ſuffocata circa Mogilam, uno miliari à Cracouia reperta eſt, illic ſuprà fluuium Dlubnia ſepulta, aggere & mole terræ in altum, quemadmodum Craco genitori eius ſupra poſitis, diciturq; locus ille uſq; in noſtram ætatem Mogila: quod ſonat ſepulchrum: dictus eſt & fluuius in quo merſa eſt Vandalus, & gens circa fluuium cohabitans Vandalitę.

Cracus interficitur à Lech.

Vãda eligitur.

Rithogarus princeps, theutonum.

Vandæ interitus.

Fluuius à Vanda.

CAPVT VII.

EXtincta Vanda cum qua & tota Craci familia interijt. Abrogarunt iterum Lechitę regem: & loco unius regentis duodecim Vuoyeuuodas, id eſt, exercituum ductores ſeu regentes: pro numero prouinciarum conſtituentes. Sub quibus longo tempore (ut aliquæ Chronicę narrant centum annis) in libertate uixerunt, donec exorti graſſatores, & bonorum expilatores, non mediocriter eos afflixerunt, ad ultimum uerò exercitus ualidi Pannoniorum & Morauorum Poloniam inuadentes, prædam agebant impunè, agros depopulantes, & res diripientes ut libertate ablata, ſub iugum ſeruitutis miſeros Lechitas mitterent & cogerent. Vuoyeuuodis nequicquam repugnantibus, quoniam aduerſam fortunam experti, de ſumma rerum deſperabant. Erat ſub hoc turbinę quidam Polonus nomine Przemisl, diſciplinæ militaris peritus, uiribus ſtrenuus, ingenio aſtutus, qui circa Caluum montem, hoſtes omnia negligentius agentes, aſtu terruit & opportunitate deuicit. Nã galeas formatas, pictas & coloratas, ex aduerſo hoſtiũ ſole Oriente in arboribus mõtis locauit, quibus uiſis, repentè radiorũ ſolis reuerberatione hoſtes perculſi arma corripiũt, ad debellandũq; aciem Polonorũ uiſam procedũt, quo cũ perueniſſent, neminẽ inuenerũt. Mox etenim Przemislaus, ut uidit hoſtes arma capeſſere, ſimul ſacra Galearũ remouit. Reuertũtur itaq; in ſua caſtra aduerſarij, putãtes Polonos auerſos fugiſſe. Przemislaus uerò rẽ bene gerendi belli concipiẽs, animauit cõmilitones, qui ad ipſum confluxerãt, certam uictoriam eis promittens, dũ modo conſiliũ eius ſequendo, animũ & arma uiriliter in hoſtẽ conuerterent. In tẽpeſtę ergo noctis aduentu, hoſtibus ſomno deditis, & ſecurè cubantibus, Przemislaus manum Polonorum, iam de uictoria certificatam & animatam adduxit, à tergo & à lateribus medios in hoſtes irrupit, quoſque & dormientes, & repugnare uolentes proſternendo, cæteros è ſomno excitatos, trepidos & agẽdorũ immemores diſpergẽdo, Przemislaus ergo caſtra deſertata diripuit & inimicorũ opulentias,

Polonia uaſtatur.

Przemislaus.

Hoſtes à e uicti.

opulentias, ſuis in prædam dedit, quo comperto, Poloni amore in Przemiſlaum flagrantes tanquam in patriæ liberatorem ſpem collocarunt, & unanimi acclamatione & conſenſu, eum in Monarcham & regem creauerunt, imponentes ei nomen Leſchczeck, aut à primo Lechitarum principe, aut ab aſtu (leſcek enim uafrum & callidum ſonat) eum ſic appellantes. Is regnauit fœlix & tranquillus, nemo enim amplius: perdomitis Pannonijs & Morauis, auſus fuit regnum eius inuadere. Ferunt plures, exercitum aſtutè ut præmiſſum diffuſum & diſiectum, fuiſſe Alexandri Macedonis, ſed tu hanc relationem ſcito eſſe fabulã, nunquam ſiquidem Alexander uel gentes ipſius, ad ſeptentrionalia Europæ diuerterũt, prout ex omnibus hiſtorijs de Alexandro acceptis cognoſcis, quamuis Sophirionem inter Scythas occubuiſſe legas, magisq́ abſurdum dignoſce, quoniam Alexander Macedo ante hunc Leskonem multis ſeculis anteceſsit. Gallicq́ quibus cum Craccus in parte conflixit, longè poſt Alexandrum in Græciam uenerunt, & duce Belgio Ptolomæum Ceraunicum Macedoniæ regem occiderunt. Brennus uerò alter dux, regem Antiochum ſuperando in Bythinia conſedit, & gente Gallorum cum Græcis commixta, Gallogræcos conſtituit: uide Trogum Pompeium, Iuſtinum, abbreuiatorem eius, & cæteros. Lesko ergo poſterior Craco, multum poſterior fuit & Alexandro, & Sophirione duce eius, niſi ad colorandam fabulam Alexandrum principem Morauiæ affirmares, ſic utiq́ uerum ſermonem proferres, nam Morauos Lesko aſtu debellauit & diſperſit.

Przemiſlaus in regem eligitur & Laſcek nominatur.

Fabula quorũdam conuellitur de Alexandro Magno.

CAPVT VIII.

QVoniam poſt mortem Przemiſlai qui & Lesko primus dicitur, nulli poſteri, nullaq́ proles ſuperſtes relicta eſt, inter polonos orta eſt diſſenſio, quis regnare deberet, & ne deteriora ſequerentur (multis regnare cupientibus) per edictũ ſtatuerunt ut quiſquis ambiret, & optaret regnũ Poloniæ aſſequi, Idibus Octobris in equo maculis reſperſo, ſeu colorato, quam uelociter curreret ad ſtatuam pro meta ponendam. Erat autem huiuſmodi curſus in planura inter Cracouiam & & fluuium Prudnik deſignatus. Multis ergo tempore conſtituto in equis ut præmiſſum eſt maculis diſtinctis, dato ſigno tanquam pro grandi brauio apprimè anhelantibus, & properanter currentibus ungulis & pedibus equorum, oxigonis, ſeu clauis ferreis acute læſis aut ſubſtiterunt, aut cum equis euoluti deciderunt, ſolus Leſchczek quidam uir plenus uafricie & dolo, iuxta ſtratam per quam cucurrerunt, ubi claui ferrei non fuerunt infixi, equum ſuum agiliter impellens ad columnam peruenit, eamq́ complexus eſt, & rex ſalutatus. Adoleſcens autem quidam obſcurę ſortis, qui cum ſodali cauſa ſolatij antè aliquot dies per eandem ſtratam ad columnam currens, & pedes unà cum ſodali læſerat, & oxigonos inuenerat, obliquè & extra uiam pedes currens, ſecundus ad columnam peruenit, & eam complexus eſt. Inſurrexerunt ergo ſinguli competitores, per oxigonos remorati, in & aduerſum Leſchczek, & re coram iudicibus agitata deprehenſum eſt regni cupiditate nocte ſub obſcura, per totam ſtratam uſq́ ad columnam cum ſparſiſſe & in terram fixiſſe clauos ferri acutos, & zabulo contexiſſe, pręter ſemitam iuxta ſtratam, quę ipſemet currendum ſibi credidit, condemnatum ergo, diſcerpſerunt, & lacerarunt. Adoleſcentem uerò illum qui obliquè currens, cauſa ioci ad columnam ſecundus aduenerat, uoto omnium & concordi approbatione, in regem ſublimarunt, & Leſchko uocauerunt. Hoc enim nomen apud priſcos Polonos regium fuit, & quanquam humilis conditionis & tenuis ſortis erat, clariſsimus tamen regnando euaſit, perinde ac ſi in regia nutritus, & decenuſsimis moribus à cunabulis imbutus fuiſſet. Fuit namq́ temperatus, & ſemper ſobrius, iuſtus, manſuetus, liberalis, & fortis, cunctos inimicos fortiter debellans, & de ſuo regno repellens, uicinosq́ inuadens, ſemper uicit & de eis triumphauit. Et ne faſtus ex honore regio aſſequuto eum inſolentiorem redderet, ueſtes ſuas priuatæ conditionis, uiles & hirſutas, quotiès in throno regio purpura indutus ſedit, ſupra ſe extendi iuſsit, ut his inſpectis, reminiſceretur ſeſe ex inope dominum, & humili regem factum eſſe. Senuit lõgęuo ſenio, & è uita excedens, unicum filium Leſchkonem, tertium in hæredem Polonis reliquit.

Lesko ſecundus loco regnũ adeptus.

CAPVT IX.

LEſchko tertius genitori ſuccedens, adeò creuit optimis moribus & heroicis uirtutibus, ut ſingula quæq́ tã in regno ſuo Poloniæ, quam in exteris prouincijs, ſumma prudentia regeret, & nomen ac gloriam ſuam ſuæq́ gentis nobilitaret, præbuit auxilia Pannonijs contra legiones Italicorum & Græcorum, & equidem cum frequenti uictoria. Genuit unicum filium ex legitima cõiuge, Pompilium nomine, ex pellicibus uerò pluribus genuit uiginti filios naturales, hos, Boleslaum, Kazimirum, Vladislaum, Vratiſlaum, Oddonem, Baruinum, Przibiſlaum, Przemiſlaum, Iaxam, Semianum, Semouitum, Semomiſlaum, Bogdalum, Spiczigutum, Spiczmerum, Sbigneum, Sobeſlaum,

Põpilius unus Leskonis filius.

Leskonis filij naturales.

laum, Viſsimirum, Czeſimirum, & Viſlaum: ueritus autē ne eo ex humanis abſumpto contentiones, & bella inter fratres orirentur: partitus eſt regnum, Pompilio dedit monarchiam regni: cæteris maritimam oram Slauorum, Rugianorum, & Caſſubitarum, uſque ad Miſnam, & Vueſtphaliam diſtribuit Boleſlao primo genito naturali Baruino, & Bogdalo Pomeraniam inferiorem, Kaizmiro, & Vuladiſlao Caſſubiam: laxæ, & Semiano Serbiam, Vuratiſlao Ramam, Przibiſlao Czeſemito, & Oddoni Ditwoniam, quæ nunc Olſacia, ſeu Luſacia: Przemiſlao Semouito, & Semomiſlao: Sgorzeliciam, quæ nunc Brandenburg apellatur: uerò alijs fratribus reſiduis, quaſdā ſortes, in huiuſmodi prouincijs, adiectis quibuſdam deſertis ſyluis, & nemoribus aſsignauit: Viſlaus autem condidit caſtrum Miedziboze, quod nunc Meydburg dicitur: Sobeſlaus caſtrum Daley, quod Dalemburg uocatur: Viſsimirus caſtrum, & ciuitatem in ripa maris ſitam Viſsimiriam, quæ in hanc diem eodem nomine nuncupatur. Cæteri fratres alia caſtra erexerunt, Brzenye caſtrum in confinijs Vueſtphalorum, & Friſonum ſitū: ſic dictum, ut ſuſciperet hoſtile Brzeinia, id eſt, pondus. Caſtrum lyma, quod nunc Limburg uocitatur in petra latiſsima à longinquo uiſibili, & lucente: Slaui enim nocturnum ſplendorem limam uocant. Caſtrum item, & ciuitatem, Bukouiecz, quā Teuthones uocant Lubeck: Slaui uerò in circuitu commorantes Bukouiecz, ſimiliter caſtrum Rathibor: caſtrum Swerin: caſtrū Lukow à quodam Miclone conditum: unde Teuthonici illud Mickelburg uocant. Item caſtrum Gilow à craſsitudine terræ: caſtrum Roſtoki à diſſolutione aquarum: caſtrum Verla à credulitate: caſtrum Swanow à uocādo: uocatus enim Slauicē Swani dicitur. Item caſtra Oſtrow, à loco inſulæ, in qua ſtat Teſzin, Marlow, Bolel Trzebieſſow, Vologoſt, Czaſni Vuolyniecz. Pluraq; alia caſtra, & municipia, præfati filij Leskonis, & eorum nepotes iuxta mare Germanicum condiderunt, quæ natio Teuthonica occupauit: & uſque in præſens occupat paucis populis Slauis, & Zerbis in rure, & uicis etiam in hanc diem permanentibus, & linguam Slauicam confuſē, & corruptē propter commixtionem ſonantibus.

Prima diuiſio cum iactura. *Meydburg.* *Dalemburg.* *Viſsimiria.* *Brzeinia.* *Limburg.* *Lubeck.* *Rathibor.* *Swerin.* *Myckelburg.* *Gilouu.* *Roſtoc.* *Verla.* *Suuanouu.* *Oſtrouu, &c.*

CAPVT X. LIB. II.

Pompilius, quem Poloni Popiel, Teuthones Offerich uocant, ſuſcepto regno Polonorum, colles, & montium radices, in quibus urbs Cracouia eſt ſita pertęſus, tranſtulit ſedem regni Gneznam in planicie ſitam, ubi priſci Polonorum morabantur principes. Hanc quoq; ſpernens, nouas ſedes inter lacus poſuit, ac extruxit Cruſuiczam nominans, & in ea principalem ſedem regni conſtituens. Mortuus eſt in ætate uirili, morbo correptus ex uita torpente, & uoluptuoſa. Nihil egregium edidit, quod poſteris dictu, factuúe celebre foret, niſi quòd in omni execratione ſolitus erat dicere, utinam me mures uorarent, utiq; omine mali, quoniam filium eius, alterum Pompilium, quem ætate puerili reliquerat: regnantem mures deuorarunt.

Pompilius primus.

CAPVT XI. LIB. II.

Adoleſcentia Pompilij Secundi minimē expectata, ipſum in Regem Poloniæ extulerunt, & ei obedientiam homagialem patrui unà cum proceribus regni præſtiterunt. Cauſas, & deciſiones quæſtionum, quæ ad eum perferebantur, patrui donec adoleſceret, determinabant. Sed cùm pompilius annos adoleſcentiæ ſupergreſſus, ſuæ poteſtati eſt relictus, in deterrimos incidit mores, in petulantiam, choreas, plauſus, ebrietates, flagitioſiſsimus ruebant, Rempubl. proſtergando, & ab incurſu hoſtium deprauatus, & meticuloſus, non defendendo. Deſponſata eſt ei ex Teuthonia, elegantis pulchritudinis de genere principum fœmina, quæ blandicijs, & calliditibus eum ſic irretiuit, atq; captiuauit, ut totius regni poteſtas, & expeditio circa eam conſiſteret. Ad peioresq; illecebras maritum intruſit patrandas. Videns enim maritum ſuum ab omnibus ſubiectis ſpretum, & ad ignominiam ipſius cum ludibrio koſchysko (quod ſonat attritam ſcopam) uocatum, propter raros capillos, timensq; ne ſuccederet ei quiſpiam patruorum, ob ſcelera ſuapte ipſo expulſo. Iubet dolos, & ægritudinem mortalem fingere, patruos, & proceres regni aduocare. Coram eis exponit Pompilius in lecto decumbens, & lachrymans ſe in breui moriturum, rogat, obteſtaturq;, ut filios, quos binos ex legitimo matrimonio ſuſcepit, Lechonem, & Pompilium ſucceſſores ipſo mortuo ſurrogarent, & iamiā migraturo exequias more gentilium in præſentia ipſius celebrarēt. Luget & coniunx lamentando, & fictas lachrymas aborciendo. Exhibita tandem refectione, iterum ad aulam Regis introducuntur patrui cum primoribus regni, & potus exitialis per reginam compoſitus. Poſt oſcula Regis ualedicentis iam propè morituri in poculo aureo adminiſtratur, quo hauſto, ſinguli diſcedunt. Nox enim inſtabat, rexq; ſe dor-

Pompilius ſecundus. *Pōpilij uiginti patrui ueneno extincti.*

miturum ſopore ingruente ſimulabat, expaueſcens ne aliquis eorum corám moreretur. Correpti ergo toxico tempore noctis, uerſi in furiam excruciabantur, donec ſpiritum & animam exalauerunt. Exhilaratus itaque Pompilius cum coniuge, contulit ſe ad tripudia patruos calumnioſé criminando. Aſſerens illos ob facinus in regem & filios eius cogitatum, cœleſti plaga miraculoſé perculſos interijſſe. Accumulâſq; peccata peccatis, inhibet à quoquam cadauera extinctorum ſepelire. Sed Deus uindex iuſtus, grauitate ſupplicij ſcelera compenſans. Pompilium conuiuia celebrantem, mero madentem ſertis coronatum, unguentis delibutum, crapula & luxu reſolutum, ultione condigna punit. De cadaueribus ſiquidem patruorum & procerum, multitudo murum ingentis magnitudinis ebuliuit, & in conuiuantem tyrannum, conſortem eius, & filios, rabidis morſibus inſilijt, militum caterua nequicquam abigente, quoniam humano ſuffragio fatigato, mures infatigati perſeuerabant noctu, dieq;. Extruuntur ardentes foci, & in medio eorum locatur Pompilius, coniunx & filij: illic autem, & mures per flammas tranſeuntes parricidam rodere non ceſſabāt. Ad aliud tandē elementum uentum eſt. In nauibus abducitur occiſor patruorum Pompilius cum ſuis in ſtagni altitudinem, mures tamen inceſſanter ſecuti, abductos, & naues rodebant in tantum, ut aqua perforatis rimis ingreſſa ſubmerſionem minaretur. Ideò nautæ timentes ſuffocationem ab aquis, deduxerunt nauem in littus, unde alia caterua murum occurrens, iuncta prioribus acriùs infeſtabat. His uiſis, defenſores, diuinam ultionem cognoſcentes, omnes fugierunt. Pompilius autem protectoribus nudatus, recepit ſe in turrim altiorem in Cruſuicza, ubi mures rapido curſu aſcendentes conſumpſerunt, & uorauerunt: duos filios, uxorem, & facinoroſum Pompilium cum ſingulis artubus, ita ut nerui, oſſa aut aliud ueſtigium non relinqueretur. Ecce non eſt poteſtas, nec conſilium contra Dominum, non proſunt ſceptra, nec opes in conſpectu eius, minuta animalia, & imbelles mures Pompiliū miſerabiliter conſumpſerunt, quemadmodum pediculi, uermes minutiores muribus Arnulphum Regem Francorum, & Imperatorem Romanorum, pulpa, carnibus, ac uiſceribus exeſis, medicis nequidquam proficientibus ad internitionem uſq; perduxerunt, ſolis cartilaginibus, & oſſibus relictis, ut in deſcriptione Romanorum Imperatorum, & regum Franciæ legis.

Ex cadaueribus extinctorum copia murum naſcitur.

Horridus Pompilij conſortisque & filiorum interitus.

CAPVT XII. LIB. II.

POſt miſerum, & horridum interitum Popiel, indicta conuentione pro noui Regis electione, conuenerunt maiores, ac nobiles regni in Cruſuiczam, factaq; diſſenſione, pluribus regnare cupientibus: ſoluerunt conuentionem abſque Regis electione, ortis tandem multis difficultatibus, belliſq; externis, & domeſticis, quotidianis etiam ſimultatibus, & damnis inter regnicolas. Indicta eſt altera conuentio in præfatam Cruſuiczam. Erat ea tempeſtate quidam agricola, & mellarius in ciuitate Cruſuiczień. nomine Pyaſt, eò quòd ſtatura erat non alta, ſed robuſta, habuit uxorem Rzepycza nuncupatam, & filium unicum nondum nominatū, homo multæ hoſpitalitatis, peregrinorum, & miſerorum fotor: aduenerunt autem in diebus regis Pompilij, duo hoſpites uultu, & habitu uenerandi, & cùm uoluiſſent ingredi regiam, pulſi ſunt à ianua, & prohibiti ab ingreſſu. Diſcedentes ergo declinauerunt ad tugurium Pyaſt, parentis aduenarum, & peregrinorum, qui ſumma alacritate unà cum uxore excepit eos in domum ſuam, occidens porcum ſaginatum, quem ſeruabat pro tondenda cæſarie, & nominatione filij ſui, prout mos gentilium fuit. Obtulit & uas medonis eadem intentione reſeruati, uidelicet pro tonſura filij eius, dumq; potus medonis ducillaretur (mirabile dictu) augebatur, & in altum effluebat. Conſilio itaq;, ac iuſſu duorum hoſpitum, ut creditur duorum angelorum, in ſpecie humana hoſpitatorum (quamuis alij credant fuiſſe Ioannem, & Paulum martyres Romanos) uaſa quot, & quantacumq; habere potuit à uicinis mutuauit, & ea impleuit, ſed & carnes porci, in tantum auctę creuerunt, ut decem linteres implerent, iubent tandem prælibati hoſpites ſupplicatum ire, inuitareq; Regem Pompilium. & militiam eius ad tondendum, & nominandum filium, & in præſentia eorum, iam dicti bini hoſpites totonderunt filium Pyaſt, nomenq; nouum ei adaptantes, nominauerunt Semouitum. Refectio tandem copioſa appoſita eſt opiparé, Deo cuncta augente per miniſterium hoſpitum, ſtatimq; poſt refectionem diſparuerunt ſæpiùs nominati duo hoſpites: donec ſecunda cōuentio Cruſſuiczień. collecta, ob diſparitatem uotorum ferè in omnibus uictualibus ex diuturnitate temporis defecit, tunc denuò gratioſi duo aduenæ ad Pyaſt redierunt hoſpitatum, qui humaniter ab eo & ſua conſorte collecti ac honorati, prædixerunt eum poſt triduum in Regem Poloniæ eligendum, uas ergo Medonis paruum ante tugurium perſuaſerunt exponendum, & cunctis confluentibus nobilibus, ac ignobilibus (ſinguli enim caruerunt uictualibus) biberunt de illo uaſe, ne

Rzepycza.

Pyaſt.

Ioannes & Paulus martyres.

Semouitus.

ſe,nedum ad ſaturitatem,ſed etiam abundantiùs,Deo optimo Medonem uaſis augmentante. Et ideò non deficiente, quemadmodum mulieri in Sarepta lecytus olei non defecit. Altero die conſilio inito cunctis proceribus regni,& populis quaſi quadam religione concorditer in animo inſedit, Pyaſt eligendum in Regem, poſtpoſitis filijs, & nepotibus patruorum per Pompilium necatorum,poſtpoſitis & quibuſuis magnificis regni: proclamatione deinde facta, tota nobilitas unà cum plebe ad oſtium tugurij Pyaſt deſcendens, eum regnum ſuſcipere coëgit. Ille uerò territo, ac repugnante propter inſufficientiam, & rem monſtroſam, Eulogium hoſpitum, dum in memoriam redijt, eum poſt triduum regnaturum conſenſit, & in aulam regiam de tugurio tranſiuit. Hic fuit homo ſimplex,ſed rex iuſtus:unicuiq; quod ſuum erat,ſecundùm merita adminiſtrans, Deo in cunctis eũ proſperante. Hic fuit prima ſtirps Regum uſq; prope ætatem noſtram in Polonia dominantium:terminata in Kazimiro ſecundo,& Ludouigo.Eiuſdem ſtirpis rami ſunt moderni principes Sleſiæ,& filij Conradi Maſouiæ. Quantæ fœlicitatis fuit hoſpitalitas,& iuſticia Pyaſt,propago principum uſq; in noſtram ætatem permanens demonſtrat.Non uidi,inquit Dauid,iuſtum derelictum,nec ſemen eius mendicare panem. Electus eſt rex in ætate uirili,mortuus ſenio confectus, ut ferunt anno ætatis ſuæ centeſimo uigeſimo. In pace regnauit: regiamq; ex Cruſſuicza in Gneznam locum originarium tranſtulit.

Pyaſt eligitur. *Ex Pyaſt principes Sleſiæ.* *Pyaſt plenus dierum moritur.*

CAPVT XIII. LIB. I.

SEmouitus filius Pyaſt, princeps militiæ ſub patre creatus:poſt mortem uerò eius rex factus: multum uigilantiæ, temperantiæ, militiæ,munificentiæ,& uirtutum heroicarum ante electionem habens. Multò amplius rex factus omnibus uirtutibus redimitus floruit. Dilatauit regnum, de finibus eius pannonios adhuc Pompilij tempore occupantes, uictorioſè expellens. Kaſſubitas,& principes iuxta mare Baltheum commorantes, olim de fœmore patruorum Pompilij toxicatorum homagia denegantes aggreſſus, dum in parte expugnauit, morte immatura abſumptus eſt. Cunctis regnicolis tanquam parentem patriæ deflentibus. Reliquit unicum filium, minorennem,nomine Leſchko. Circa hæc tempora ſub imperatore Romanorum Arnulpho, Græcorum uero Imperatore Michaële, aduenerunt Cirullus Doctor,& Apoſtolus omnium Slauorum, & Methudius, lingua Græca,& Slauonica prompti miſsi à præfato Imperatore Michaële Græco, ad poſtulationem principum, Slauorum in Morauiam,& facientes fundamenta Chriſtianæ fidei, erexerunt Eccleſiam cathedralem in Vielagrad Morauiæ.Euocati tandem Romam, & inquiſiti, quare in lingua Slauica diuina celebrarent,& non in Latina. Reſponderunt eo,quod ſcriptum eſſet:Omnis ſpiritus laudet Dominum.Poſt altercationes ergo Romanus Pontifex permiſit,ut lingua Slauica celebrando laudaretur Deus,perindè atq; Latina,& Græca. Qui mos ad tempora mea circa Cracouiam in Eccleſia ſanctæ Crucis in Clepardia obſeruatus, ſed iam extinctus eſt.

Semouitus in regem. *Semouiti mors.* *Cirullus Apoſtolus Slauorũ. Methudius.*

CAP. XIIII. LIB. I.

LEſko ætatis nondum debitę,de procerum,& nobilium cõmuni aſſenſu in principem aſſumitur,certis Baronibus procuratoribus, donec adoleſceret illi deputatis. In ætate uerò adulta cœpit imitari paternas uirtutes, probitatem,prudentiam,liberalitatem,& iuſtitiam:militiæ tamen munera non ęquè,ut pater coluit, quinimò bellum contra principes Pomeranorum, & Ciſmarinorum per patrem initiatum intermiſit: mortuus eſt relicto filio perfectæ ætatis Zemomiſl, quod interpretatur terram recogitans,uel de terra cogitans.

CAPVT XV. LIB. I.

LEskoni ſucceſsit Zemomiſlaus in regno, uirtutes paternas, & auitas enixè ſibi uendicans, non armis, ſed toga,& prudentia regno proficiens:uehementer autem angebatur,quòd ſine prole coniugem ſterilem longo tempore habuit,maiori deinde moleſtia affligebatur, quod effuſo unico filio dudum optato, cæcutientem uidebat, & penitùs nihil uidentem,ampliusq; doluit,quia uxor ſua iterum ſterilis, ut antè, abſque ſpe ulterioris prolis permanſit. Adueniente anno tonſuræ,utcunque ualuit,Zemomiſlaus conuocat maiores regni Gneznam ad tondendum, & nominandum filium. De uoluntate omnium imponens ei nomen Myeska, quod ſonat confuſionem, ſeu commotionem: quoniam cuncti ſuſpicabantur, metuentes poſt mortem patris oriri commotionem. In diebus uerò patris confuſione ex cæcitate nati,appoſitis denique epulis, conuiuabant, & ecce ſubitò nuncius accurrit, referens ipſi Zemomiſlao,My-

lao, Myeskam perſpexiſſe, clareqúe uidere. Obſtupuêre omnes, ſtatimqúe mater exiliens de triclinio reperit filium, habentem orbes oculorum clariſsimos, & acceptum in ulnas, inter conuiuas detulit, ſingulis gaudentibus, & mirantibus. Super quo genitor eius Zemomislaus ſæpenumerò percontatus, quid'nam cæcitas nati, eiusq; diuina clementia, illuminatio portenderet, ab ariolis, & phitonibus accepit. In diebus regiminis eius regnum Poloniæ plurimùm illuminatum iri, & clareſcere, quod ille putabat de gloria humana uerificari. Impletum autem eſt de ſpirituali uiſione, & illuminatione eius, & regni per eum, quæ eſt renaſcentia in Chriſto, per fidem, & baptiſmum extuncſuſcepta, & dono Dei uſque in hanc diem abſq; hæſitatione, & erroribus tenta atque defenſa. Mortuus eſt autem Zemomislaus plenus dierum, in ætate protaui eius Pyaſt, & more gentilium appoſitus ſuis patribus in caſtro Gneznenſi. *Zemomislai mors.*

CAP. XVI. LIB. I.

Oskalt. Dir.

IN Ruſsia principantibus apud Kyowiam Oskald, & Dir: nationes Ruthenorum multiplicare, nouas ſedes ad Septentrionem dilatauerunt, & duces ſuper ſe conſtituerunt ex alienigenis, quoniam ex proprijs propter parilitatem non placuerunt. Primus dux Rurko, qui in Nouogrod: alter Sziniew, qui in Byaleyezoro: tertius Trubor, qui in Sborsk ſedes ſuas poſuerunt. Proceſſu autem temporis, mortuus Sziniew, & Trubor abſque prole, Rurko utriuſque poſſedit ducatum, & ipſe moriens reliquit filium adoleſcentem Iior nomine, is doloſè occidit Oskaldum, & Dir principes Kiouień. nil hoſtilitatis ab eo ſuſpicatos, & poſſedit terras eorum. Inuadit deinde Drewlianos populos Ruthenici generis, & Nyſzkinam ducem eorum, coëgitq; eos tributa ſoluere, & non contentus unica contributione eodem anno alteram exigebat, propter quod inſurgentibus Drewlianis, occiſus per eos interijt. Miſerunt depòſt nuncios primos, & ſecundos præfati Drewliani ad Olham uxorem Iior, ut acciperet in matrimonium principem eorum Nyskinam. Ipſa uerò opportunitatem, & aſtuciam concipiens ſimulabat ſe nupturam Nyskine, dummodò ueniret cum ſuis matrimonium celebraturus. Quo procedente cum ſuis, dudum retentos apud ſe nuncios, clàm uarijs affectos tormentis interfecit. In occurſum deinde procedit, & locato ſuo forti exercitu, in anguſtijs, & locis malignis, Drewlianos cum duce aduenientes inſperatè occidit in numero quaſi quinq; millia, occiſioni mariti ſui Iior parentando. Inſuper Swantoslaus filius Iior, & Olhæ, ętatem pertingens adultam, Drewlianos graui cæde domuit, & ſub iugum mittens, tributa eis impoſuit, Olhaqúe matre ſua monente, fidem Chriſti ſuſcipere noluit. Transfretauerat etenim Olha in Conſtantinopolim, & de fide Chriſtiana per Patriarchã edocta, ſpurcitijs gentilitatis abiectis in baptiſmo nomen Helena, pro Olha ſuſcepit, in receſſuqúe benedixit ei Patriarcha Conſtantinopolitanus, dicens: Benedicta tu inter mulieres Ruthenorum.

Rurko dux Ruſsiæ. Iior. Iior interitus. Olha uxor Iior. Drewliani per Olham uicti. Swantoslaus. Olha fidē Chriſti accepit, Helena nominata

CAPVT XVII. LIB. I.

QVæ in hiſtorijs Polonorum reperiuntur, iam ſub breuitate tacta ſunt: deinceps quæ exteri de Vandalis, & Sarmatis, hoc eſt, de Polonis, & Ruſsitis annotarunt, haud abs re in fine huius primi libri etiam ſub breuitate inducam. Refert Suetonius Tranquillus, & meminit Eutropius, quod Imperator Domicianus de Dacis, Catisqúe duplicem triumphum egit. De Sarmatis ſolam lauream uſurpauit, multas quidem calamitates iiſdem bellis paſſus eſt. Nam in Sarmatia (quæ nunc Ruſsia dicitur) legio eius cum duce interfecta eſt, & à Dacis (ubi nunc ſunt Valachi) Appius Sabinus conſularis, & Cornelius Fuſcus præfectus prætor cum magnis exercitibus occiſi ſunt. Narrat Iulius Capitolinus Imperatorem Antonium pium Germanos, & Dacos (ubi ſunt Beſſerabes, & Valachi) rebellantes contudiſſe per præſides ac legatos. Alanos uerò (qui fuêre Rutheni circa Tanaim fluuium) bella molientes, ſæpè refrenauit. Idem Iulius Capitolinus refert, & meminit Eutropius Imperatorem Romanum Antonium Ferum, multa millia hominum interfeciſſe. De Marcomannis, Squadis, Vandalis, Sarmatis, & Sueuis, & liberaſſe Pannonias à ſeruitio eorum, Romæ rurſus cum Commodo Antonio filio ſuo, quem iam Cæſarem fecerat de eis triumphaſſe. Hæ ſunt gentes, ut nunc eſt dicere Moraui, Poloni, Rutheni, & qui circa fluuium Sueuum commorati ſunt Slaui, ubi nunc Marchia eſt, & eam occupant Teuthoni. De his Sueuis iuxta Sueuum fluuium extra ſeptimum clima ad mare Germanicum olim habitantibus. Et non de illis, qui nunc Sueui in ſexto climate habitant. Dixit Martinus in ſua Martiniana in ſecunda parte ſub Octauiano, quòd Druſus priuignus Octauiani, trans Albulam fluuium, qui in barbarico ſolo longè ultra Rhenum eſt (labia uulgari Slauonico

Suetonius. Eutropius. Legio Domiciani à Ruſsis interfecta. Antonius Pius. Iulius Capitolinus. Antonius Ferus. Marcomanni. Squadi. Vandali. Sarmatæ. Sueui.

tronico dictus) fortiſsimas nationes, quibus & natura uires, & conſuetudo experientiam uirium dabat, pariter uno bello, ſed ſuis aſpero ſuperauit, id eſt, Sueuos, & Sicambros, ubi & Druſus occiſus mortuus eſt, & ſepultus in Maguntia: hæc Martinus. Item Eutropius: Sub Imperio Galieni Pannonia à Sarmatis, Squadiſq́; populata eſt. Item Flauius Vopiſcus ſcribit: Erumpentes Sarmatas in Illyrico cum trecentis præſidiarijs, ſolus Imperator Aurelianus attriuit. Refert Theoclius Cæſareorum temporum ſcriptor, Aurelianum manu ſua bello Sarmatico, una die quadraginta, & octo interfeciſſe: plurimis autem & diuerſis diebus ultra nongentos, quinquaginta. Et Flauius Vopiſcus, qui priùs in deſcriptione triumphi Aureliani dicit, præter captiuos gentium barbararum, Gothi, Alani, Roxolani, Sarmathæ, Franci, Sueui, Vandali, Germani religati manibus captiui præceſſerunt. Idem Vopiſcus de Probo in Illyrico Sarmatas, cæteraſqúe gentes ita confudit, ut propè ſine bello cuncta reciperet, quæ illi diripuerant. Idem de Proculo: Centum ex Sarmathia uirgines cœpi, ex his decem una nocte iniui: omnes tamen, quod in me erat, mulieres intra 15. dies reddidi. Gloriatur (ut uides) Proculus rem ineptam, & ſatis libidinoſam, atque inter fortes ſe credit haberi, ſi criminum denſitate caleſcat. Item Vopiſcus de Imperatore Caro: & idem inducit Eutropius Sarmatas adeò morte Probi feroces, ut inuaſuros ſe non ſolùm Illyricum, ſed Thraciam, Italiam quoque minarentur, ita ſe inter bella pariendi contulit, ut paucißimis diebus Pannonias ſecuritate donauerit, occiſis Sarmatarum ſedecim millibus, captis diuerſi ſexus uiginti millibus. Eutropius uaria deinceps ſimul, & uiritim Diocletianus, & Galerius Maximianus bella geſſerunt Carpis, & Baſternis ſubactis (& ſunt populi Ruſsiæ ſub montibus Sarmaticis) Sarmatis uictis (& ſunt Rutheni in communi) quarum nationum ingentes captiuorum copias in Romanis finibus locauerunt. Paulus Diaconus de geſtis Romanorum. Valentinianus anno Imperij ſui undecimo, cùm Sarmatæ ſeſe per Pannonias diffudiſſent, eoſqúe uaſtarent, bellum in eos parans, dum apud Brigionem oppidum Squadorum legationi reſponderet, anno eius quinto, & quinquageſimo ſubita effuſione ſanguinis, quæ Græcè apoplexis uocatur, uoce amiſſa, ſenſu integer, expirauit.

Pãnonia à Sarmatis populata. Aurelianus. Flauius Vopiſcus. Proculi de uitio gloria credita. Caro Imperator. Diocletianus. Galerius. Carpi. Baſterni. Paulus Diaconus. Valentinianus

CAPVT XVIII. LIB. I.

VAndali à Sigiberto in Chronica, à Vincentio in ſpeculo hiſtoriali, & pleriſque alijs ſcriptoribus ex Scythia perhibentur oriundi. Inconcinnè quidem, quoniam regionum Septentrionalium diſtinctam non habentes cognitionem, prout & antiquiſsimi hiſtorici, omnem oram Septentrionalem Scythiam dixerunt. Iſidorus uerò, & poſteri magis propriè Vandalos à Vandalo flumine dixit, quem (ut antè retuli) nunc Viſlam dicimus, quia circa eum habitabant. Hi ergo à Gothis pulſi (ut referunt præfati Sigibertus in ſua Chronica, & Vincentius in ſpeculo hiſtoriali, uolumine tertio, libro decimo ſeptimo, capite octauo) alienas terras inuadere cœperunt, qui ſuas retinere non potuerunt. Hos circa Danubium commorantes, rurſum poſt multum temporis Giberith Gothorum rex bello uictos inde exturbauit, & hoc coëgit, ut Romano Imperio ſe ſubijcientes, à Conſtantino Magno locum habitandi ſibi dari poſtularent, & Pannonias ab eo ſibi delegatas, per 40. annos pacificè inhabitarunt. Anno uerò 13. Arcadij, & Honorij (qui imperare cœperunt anno Domini trecenteſimo, nonageſimo octauo) inſtinctu Stiliconis euocati, meditantis rebellionem contra Rempub. inſuderunt ſe per Gallias, iunctis ſecum Alanis, eaſqúe aliquandiu miſerrimè dilacerauerunt, & inde eos expellebant Gothi non quidem proſpicientes Galliarum quieti, ſed uacuæ facientes patriam ſuæ rapacitati, Vandali Hiſpanias aggreſsi, nunc Hiſpanias, nunc Gallias, multo tempore depopulati ſunt. Honorius autem deliberato conſilio Hiſpanias, & Gallias, quas ſibi à Vandalis præreptas dolebat, Gothis donauit. Cùm ergo Gothi Vandalos effugare maturarent, grata eis fœlicitate occurrente, per Bonifacium ducem Romanum, ad occupandum Lybiam, & Aphricam euocati tranſiuerunt, ubi regnum ſuum multo tempore confirmarunt. Primo igitur anno Gratiani, puta anno Domini 381. & deinceps: Super Vandalos de regno Poloniæ exeuntes regnauit Modigiſilus annis triginta. Poſt hunc filius eius Gundericus in Hiſpanijs annis 16. Hic capta Hiſpali, quæ nunc Sibilia dicitur, cùm manus in Eccleſiam ipſius ciuitatis extendiſſet, à dæmone correptus, interijt. Cui Genſericus frater ſucceſsit, ut refert Paulus Diaconus, ab Hiſpanijs ad Aphricam tranſiens, cuncta penè Aphricam ferro, flamma, rapinis crudeliſsimè deuaſtauit. Fidem Catholicam impietate Arriana infectus, ſubuertit, Epiſcopos exulauit. Sub hoc turbine, teſte eodem Paulo Diacono, & Poſsidonio, Beatus Auguſtinus Epiſcopus Hipponenſis, ne ſuæ ciuitatis ruinam cerneret, expletis annis uitæ ſuæ ſeptuaginta ſex migrauit ad Chriſtum. Deinde Genſericus Carthaginem inuadit,

Sigibertus. Vincentius. Iſidorus. Scythæ à Gothis pulſi. Giberith Gothorum rex. Conſtantinus Archadius. Honorius. Vandali Gallias, & Hiſpanias depopulati. Gothis donata. Gratianus. Modigiſilus. Gundericus. Sibilia Auicennæ patria. Genſericus. Diuus Auguſtinus moritur.

uadit atque capit. Cum ualidiſsimo exercitu ex Africa aduectus, Romam ſpoliat. Multa millia captiuorum cum regina Eudoxia, & duabus filiabus in Carthaginem duxit, *Nanſamũdus.* quam Nanſamundo filio ſuo in matrimonium copulauit, Campaniam, & Apuliam flammis conſumpſit, Capuam, & Nolam pari ruina ſtrauit. Inter has procellas, uir pijſ- *Paulinus epiſcopus.* ſimus Paulinus Nolanæ urbis Epiſcopus, pro cuiuſdam uiduæ filio, ſeſe in ſeruitutem tradidit: regnauit Genſericus annis 48. eoque mortuo ſucceſsit Honoricus fi- *Honoricus.* lius eius, qui effugatis amplius, quàm 334. Catholicis Epiſcopis, & Eccleſijs eorum clauſis, plebem uarijs ſupplicijs affecit: & quidem innumeris, manus, & linguas abſcidit. Illis tamen expeditiſsimè loquentibus, ut refert Gregorius in tertio libro Dialogorum, & Paulus Diaconus in geſtis Romanorum, tandem iudicio Dei percuſſus, ſcatens uer- *Guntamũdus.* mibus, miſerabiliter expirauit. Poſt hunc, Guntamundus nouem annis regnauit: poſt *Traſimundus.* quem Traſamundus, qui ducentos uiginti Epiſcopos in Sardinia exilio relegauit. De- *Hildericus.* inde anno Domini quingenteſimo, uigeſimo regnauit Hildericus filius eius, ex Eudoxia filia Valentiniani Imperatoris à Genſerico captiuata. Hunc pater Traſamundus ad mortem ueniens, ſacramenti nodis aſtrinxit, ne unquam in regno ſuo Catholicis conſuleret. *Gilimer.* Qui mox patre mortuo, antequam regnum ſuſciperet, omnes catholicos ab exilijs reuocari, & Epiſcopis Eccleſias iuſsit reformari, regnauit annis octo. Hunc Gilimer perimens, annis quinque poſt eum regnauit, qui tantæ crudelitatis fuit, ut nec parentibus *Belliſarius.* parceret. Tandem Belliſarius patricius à Iuſtiniano Imperatore miſſus eſt in Aphricam: is *Iuſtinianus.* magnas copias Vandalorum fudit, regemque eorum Gilimerum uiuum capiens, Iuſtiniano Conſtantinopolim miſit. Sic Vandalorum regnum in Africa deſtructum eſt, inquit Iuſtinianus Imperator, in ea famoſa lege, quam edidit C. de officijs præfecti præto. Aphricæ, quòd Vandali ex Eccleſijs fecerunt ſtabula: & teſtatur ſe uidiſſe uenerabiles uiros, qui linguis radicitùs exciſis, prodigioſè loquebantur, quapropter eiecit eos omnipotens Deus à facie ſua, & de terra, quam acquiſierant, eraſit memoriam eorum.

CAP. XIX. LIB. I.

Carolus Magnus Slauos uicit. PRæterea Vincentius in ſpeculo hiſtoriali, libro uigeſimo quarto, capite 17. meminit, quod Carolus Magnus anno octauo ſui imperij: Coloniæ ſuper Rhenum, pontes duos extruxit, & muniuit, & Slauiam ingreſſus eam ſubegit. Idem libro uigeſimo ſexto, capite primo refert, quòd Henricus ſecundus, qui impe- *Henricus Secundus Vuindos uicit.* rare cœpit, anno Domini milleſimo tertio, potentiores regni uiros, bella ſibi concitare uolentes celeriter deuicit. Et Reges gentilium in interiori Germania commorantes, *Conradus Secundus Slauis, & Hungaris bellum intulit.* qui dicuntur Vindi, tributarios ſibi fecit: Vindos autem Slauos Almanni uocant: eodem libro, capite quarto decimo, anno Imperij ſui quinto. Conradus Imperator ſecundus, qui regnare cœpit, anno Domini milleſimo, uigeſimo quinto, rebellantibus Slauis ad eos debellandos proficiſcitur: & eodem anno ſimiliter contra Hungaros rebellantes pugnauit. Eiuſdem libri capite decimo octauo, inquit Helimandus. Hic Henricus Impera- *Henricus tertius Vindelicos ſubegit.* tor tertius, Vindelicos ſubegit populos, Sueuis conterminos, qui Vindelici, ut ait Gwilerinus uſque hodie Fortunam adorant, &c. Hos populos Henricus tributarios fecit, ita ut omnibus ſolennitatibus, quibus coronabatur, quatuor Reges eorum lebetem, quo carnes condiebantur, in humeris ſuis duobus uectibus per annulos quatuor inductis ad coquinam uectitarent. Hæc ibi. Ecce duo habes: Primum, quòd Henricus ter- *Vindelici pro Slauis.* tius Vindelicos, id eſt, Slauos ad mare Germanicum commorantes ſubegit. Alterum, quod tales Vindelici contermini fuerunt Sueuis iuxta flumen Sueuum cohabitantibus. *Blondus.* Pro his culpa Slauorum Teuthonici, & Saxones à diebus prædictorum Imperatorum terras eorum incolunt, & hæreditant. Blondus autem libro primo Decadis primæ de Vandalis, Burgundionibus, & Sueuis ſic refert: Habent omnes iſtæ gentes uetuſtam originem ex Germania, ſuntque priſcorum Plinij Veronenſis, Suetonij Tranquilli, & Cornelij Taciti literis celebratę. Plinius namque Germaniam ex eorum partem Burgundiones unam eſſe dicit ex quinque interioris Germanię partibus, & pauló poſt, Sueuos illis proximos ponit. Alani autem etſi origine ſunt Scythæ, in ipſi Vandalorum regionibus habitabant. Sed Sueuos Octauius Auguſtus, teſte Suetonio, ex Germania in citeriores Rheni ripas tranſtulit. Eiuſdemque Auguſti temporibus, pars Vandalorum, quibus Burgundionibus poſtea fuit nomen, ad octoginta armatorum millia, ulteriores Rheni ripas inſederant, quos Druſus, & Tyberius Cæſares, ſicut Cornelius refert, poſt ſubactam interiorem Germaniam in ſedes proprias repulerunt, & extra urbes, munitaque loca diſsiparunt. A' quibus habitandi uicatim modis, quos patrio gentis uocabulo, Burgos appellabant: eos Burgundiones fuiſſe appellatos, aſſerit Oroſius. Deinde Blondus in locum Vandalorum, & Burgundionum per Stiliconem euocatorum Slauos ad

Boſpho-

Boſphoro Cimerico in Tanaim fluuium habitantium, ſe contuliſſe, & tranſmeaſſe aſſerit: & partim Polonos, partimque Bohemos nominatos fuiſſe. Quod quia à Polonorum, & Bohemorum hiſtoria ab initio huius operis poſita, in toto diſcrepat, reijciendum, & ſalua reuerentia tanti hiſtorici pro non uero habendum eſt.

CHRONICORVM REG. POLON. LIB. II.

CAPVT I. LIB. II.

POST mortem Zemomiſlai, aſſumptus eſt in Monarcham Poloniæ Miesko unicus filius eius: primùm quidem uigilans, & Reipub. intendens, ſed ætatem maturiorem nactus, ocioſus, & pellicibus alligatus. Tenuit etenim ſeptem pellices uxores eas uocans. Ex nulla autem prolem ſuſcipiens orbitatis ſuæ incommoda ſæpè accuſabat. Quod agnoſcentes uiri Catholici, qui in curia eius uerſabantur, iuſtè, & ſanctè conſuluerunt, ut ſpretis, & abiectis ſpurcitijs gentilium, unum uerum Deum, & eum, quem miſit, Ieſum Chriſtum coleret: à quo & prolis ſolatia, & quæcunque poſceret, impetraret, qui, cùm aurem in audiendo accommodaret. Viri religioſi, & ſpirituales, tunc in regno Poloniæ æremiticè uiuentes, ſacra dogmata cognitionis fidei Chriſtianæ ei inſtillarunt: uniusque legitimæ coniugis matrimonium perſuaſerunt, intantumq; eis acquieſcebat, ut propè cathecuminus fieret. Mittit deinde conſilio eorum in Bohemiam ad procandum ducalem uirginem Dambrowkā, filiam Boleslai ducis Bohemiæ, interfectoris ſancti Venceslai germani ſui. Vratislaus ſiquidem princeps Bohemię genuit ex Drahomicia uno partu geminos, Venceslaū & Boleslaum. Venceslaū educauit Ludomilla auia ipſius, & optimis morib Chriſtianis imbuit. Boleslaum mater eius Drahomicia fouit, & deteſtabilē moribus, quemadmodum ipſa fuit, effecit. Mortuo itaq; Vratislao, electus ſucceſsit ei Venzeslaus filius eius uir pijſsimus in ducatu Bohemiæ. Ordinatione autem Drahomiciæ iniquæ mulieris, ſuffocata eſt Ludomilla, cuius conſilijs ſanctus Venceslaus multùm inhæſerat, & in numerum ſanctorum eſt relata. Boleslaus autem inuidia ducente, germanum ſuum beatum Venceslaum poſt epulas ad orationem euntem, in limine templi obtruncat, & ſuper Bohemos, prout concupiuit, dominatus eſt. Venceslaus uerò Decalogo ſanctorum martyrum aſſcriptus. Huius ergo Boleslai principis Bohemorum, germani ſancti Venceslai natam, Myesko monarcha Polonorum in uxorem popoſcit. Nec abnuit præfatus Boleslaus dandam, dummodò ritu gentili abrogato, undis ſacri baptiſmatis ablutus Myesko innouaretur. Conſenſu autem, & concluſione utrinque facta, adducta eſt in Gneznam uirgo Dambrowka in regiam Myeskonis cum ampla dote. Anno ergo Chriſti Domini noningenteſimo, ſexageſimo quinto, uno & eodem die, Myesko princeps Polonorum cum maioribus ſui regni, in præſentia Dambrowka, & Bohemorum ſacrum baptiſma propitiatione diuina Gneznæ ſuſcepit, pro Mieska nomen Myeczslai accipiens, & aliud ſacramentum matrimonij, cum uirgine Dambrowka ex Bohemia aducta contraxit: conuiuia, munificentiam, & ſpectacula pluribus diebus elargiendo, & cunctis regnicolis baptiſari pręcipiendo. Et quia multi reſtabant ſacro fonte baptiſandi: ideò per Edictum ſtrictè demandauit, ut omnes in ciuitatibus, & uillagijs nobiles atque ignobiles, ſeptima die Martij adueniente: idolis confractis, & in lacubus aut aquis ſubmerſis, ſimul & lapidibus ab utriuſq; ſexus hominibus obrutis, ſub confiſcatione bonorum, & exterminatione baptiſarentur. Qua die ſuperueniente, ut erat aſtutum, cuncti iuſſa exoluentes: renaſcebantur in Chriſto, & baptizabantur: ſeruaturq; ille mos uſque in hodiernam diem in maiori Polonia. Nam pueri in Dominica Lætare, facto idolo, ſeu imagine alicubi in ligno longo portant, alibi in uehiculo ducunt, & in aquam proijcientes demergunt, ſinguli properè domum repedantes. Ad dilatandum autem, & augendum Orthodoxæ fidei rudimenta, inclytus Princeps, & Monarcha Myeczslaus erexit nouem Eccleſias cathedrales in ſuo dominio. Duas metropoles, Gneznæ, & Cracouiæ: cæteras ſuffraganeas Eccleſias inciſo lapide extruxit, ferro, & plumbo iunxit, & ſufficienter dotauit, prout temporis conditio permittebat. Primam Metropolim in Gnezna, tanquam in loco, protunc celebriori in titulum, & honorem beatiſsimæ Mariæ. Alteram in Cracouia, ad inſtantiſsimas preces ſuæ coniugis Dambrowka, in titulum ſancti Venceslai martyris, quoniam eius neptis erat Dambrowka, fundauit Epiſcopales Eccleſias ſeptem his ſubiectas: talibus titulis ornatas conſecrari diſpoſuit Cruſ-

Vratislaus. Venceslaus. Boleslaus.

Ludomillæ interitus.

Venceslaus à fratre necatus

Poloni fidem Chriſti ſuſceperunt.

Dambrowka regina.

Mos in maiori Polonia.

Myeczslaus Monarcha.

Gnezna metropolis prima.

Cracouia 2ª

 uicienſem,

Epiſcopatus Vladislauien. Vratislauien. Poſnanien. Plocenſis. Culmenſis. Camienenſis. Lubucenſis.

uicienſem, quæ propter ſolitudinem loci in Vladislauiam ſucceſſu temporis eſt translata, in honorem ſanctiſsimæ Dei genitricis Mariæ. Smogorzouieñ. quæ translata primùm fuit in Ryczynam oppidum diſtrictus Bregenſis, ex poſt propter uberiorem ſitum in Vratislauiam: in honorem ſancti Ioannis Baptiſtæ poſt intemeratam Dei genitricem inter ſanctos maiorem Poſnanienſem præcipuis Apoſtolis Petro, & Paulo: Plocenſem ſancto Sigiſmundo Regi, & martyri: Culmenſem ſanctæ Cruci Camienenſem iterum ſancto Ioanni Baptiſtæ: Lubucenſem ſancto Iohanni Euangeliſtæ in titulos erexit, & eorum præfatas baſilicas dedicari iuſsit. Primus autem Archiepiſcopus Gneznen. ordinatus eſt Villibalmus: Cracouienſis primus Archiepiſcopus Prohorius: Poſnanienſis Epiſcopus primus Iordanus, Vratislauien. primus Gothfridus, Cruſuicieñ. ſeu Vuladislauieñ. Epiſcopus primus Lucidus: Plocenſis primus Angelotus: Culmenſis primus Octauianus: Camienenſis primus Iulinus: Lubucenſis primus Iacinctus. Aegidius Cardinalis Epiſcopus Tuſculanus, à ſummo Pontifice Ioanne XIII. miſſus, præfatos Epiſcopatus confirmauit, & ſingulis, diocœſim, & terminos diſtinxit, & poſuit. Erexit idem inclytus princeps, & primus fidei plantator, plures dignitates, Prælaturas, Canonicatus, Eccleſias collegiatas, Parrochiales, & Conuentuales omnibus pro dote, decimas frugum aſsignando, Prædia, redditus, Clenodia, & uaſa ex auro, & argento. Dambrowka etiam de ſorte ſua uniuerſis Eccleſijs prouidit, uarijs apparatibus, ornamentis, & calicibus. Sed & Barones, uniuerſaq́ue nobilitas Polonorum, æmulando principem ſuum, & eius conſortem, Prædijs, uillis, & dotationibus, Eccleſias feruentiùs dotabat, clerumq́ue uenerabatur: & quotiens ſacrum in Eccleſijs legeretur Euangelium. Dum ſacerdos diceret: Sequentia ſancti Euangelij ſecundùm Matthæum, &c. De uagina quilibet Baro extrahebat gladium uſque ad medietatem, oſtendendo ſe paratum Euangelium tueri, & pro eo mori. Sacerdote autem proſequente lectionem Euangelij, mittebant gladios in uaginas, ſed hic mos per incuriam abolitus eſt Myeczlao Dambrowka uxor eius: anno Domini 976. peperit filium, cui precatibus matris nomen impoſitum eſt Boleslaus, quod ſonat magnus, & famoſus. Hic eſt ille Boleslaus Chabri, de quo infrà dicetur. Ipſa uerò Dambrowka poſt decennium abſumpta eſt rebus humanis, de anno Domini 977. in Gnezna tumulata: lugentibus eam Mieczlao marito, Boleslao filio, & omnibus uiris Eccleſiaſticis: non ſecùs, quàm piam matrẽ. Hæc coniugata, caput non uelabat, ſed inſtar uirginũ ſerto ornata, inceſsit. Poſt dies luctus materni, iuſſu Mieczlai Boleslaus filius, anno Dñi 984. accepit Iudith filiã Ieſſe ducis Hungarorũ in coniugem, & nuptias in Gnezna ſub multitudine prælatorum, & Baronũ celebrauit. Quæ Iudith anno ſexto, uirilis ſexus puerũ, effudit, & ei nomẽ auitum impoſitũ eſt, Mieczlaus, quod ſignificat habiturus laudem. Interim Mieczlaus Polonorum princeps ſedula admonitione ſuorũ conſiliariorum, ad Benedictum ſeptimum Pontificem maximum mittit Lampertum Archiepiſcopum Cracouienſ. & cæteros nuncios coronam ſibi, & regionibus Polonorum dari petendo. Cuius petitioni Papa Benedictus ſeptimus reſpondit: Nondum dignos fore Polonos, ut eis corona hactenus deberet conferri. In proximo uerò Deus placatus, coronam dabit eis, exaltabitq́ue illam: ſic locutus Stephano duci Hungarorum, qui & ipſe pro corona miſerat. Per Aſtericum nuncium eius tradidit coronam, Polonis uerò denegauit. Expugnauit ſub Mieczlao dux Ruſsiæ Vuladimirus caſtra Przemisl, & Cyrwen, & Radimiczis in regione Ruſsiæ parentibus, Polonorum ditioni tributa impoſuit. Mortuus eſt præfatus Mieczlaus primus fidei plantator Chriſtianæ, anno Domini 999. ſacramentis Eccleſiæ ritè perceptis: & in medio Eccleſiæ Cathedralis Poſnanienſ. ſepultus.

Aegidius Cardinalis miſſus in Poloniam. — Poloni gladijs extenſis Euangelium tueri parati. — Boleslaus genitus. — Dambrowka moritur. — Myeczlaus naſcitur. — Polonis corona negata. — Myeczſlai mors.

CAPVT II. LIB. II.

Poloni ueteres colebant, deos Iouem. Martem. Plutonem. Venerem. Dianam. Cererem.

DIcto initio renaſcendi in Chriſto per baptiſmum Polonorum: dicenda ſunt execranda idola eorum, adorata priuſquam ad ueræ fidei cognitionem, uerique Dei culturam peruenerunt. Fuerunt autem (ut eſt in Chronographis uidere) dij, quos more gentilitatis coluerunt, iſti: Iupiter, Mars, Pluto, Venus, Diana, Ceres, Iouem uulgari ſermone nuncupabant: hunc dixerunt Omnipotentem, omnia dantem, omniaq́ue facientem: quoniam Iouis omnia plena ſunt. Martem appellarunt Ledam, ducem bellorum, & largitorem uictoriarum. Plutonem uocauerunt Nya, meliores ſedes inferni poſt mortem ab eo poſtulantes. Venerem dixerunt Dzidzililya: ab hac impetrabant fœcunditatem, uoluptates, & prolis copiam. Dianam nuncupabant Dzeuiana, continentiam, uenationes, & fœlices aucupationes ab ea precantes. Cererem uocarunt Marzana, fertilitatem agrorum, & arborum ab ea petentes. Et quia ad inſtar Græcorum (quibus non multùm diſtant) multa ſatagebant facere, deos Græcorum

eorum coluerunt: ut ego à maioribus meis accepi. Adorabant Pogoda, quod ſonat temperies: adorabant ſpiraculũ, ſiue flatum tenuis auræ, per ſpicas frugum, & folia arborum ſibilantem, atq; cum ſibilo tranſientem. Vocantes numen eius Pogwiſd: adorabant Ledam matrem Caſtoris, & Pollucis, geminosq́ue ab uno ouo natos, Caſtorem, & Pollucem, quod auditur in hodiernam diem, à cantantibus uetuſtiſsima carmina: Lada, Lada, Ileli, Ileli, Poleli cum plauſu, & crepitu manuum: Ladam (ut auſim ex uiuæ uocis Oraculo dicere) Ledam uocantes, non Martem, Caſtorem Leli, Pollucem Poleli. Omnia iam præfata idola, omnia auguria, incantatores, & phitones abſtulit inclytus Princeps Mieczslaus, & de regno relegauit, ſub interminatione uitæ mandans, ne quiſquam, præter uerum, & unicum Deum, in perſonis trinum perampliùs glorificaret. Ego in pueritia mea uidi tria idola de prædictis in parte confracta, circa ambitum monaſterij ſanctæ Trinitatis iacentia Cracouiæ, iam dudum ſublata.

Temperiem? Aërem. Ledam. Caſtorem. Pollucem.

CAPVT III. LIB. II.

SVuantoslaus dux Ruſsiæ, mouens bella Kozaris gentibus Ruthenici generis, obtinuit caſtrum eorum, Byalauieſza, & ipſos tributarios effecit. Deinde intulit bellum Bolgaris, & expugnatis octuaginta caſtris eorum, coëgit eos tributa pendere. Ipſo autem in Bulgaria demorante, Pyeczinigi obſederunt Kyow, ubi fuit mater, & tres filij ipſius Iaropolkus, Olha, & Vulodimirus. Soluentibus autem Pyeczinigis obſidionem Kiouieñ. (territi enim, & decepti fuerunt per quoſdam Ruthenos; quòd Swantoslaus appropinquaret cum ualido exercitu) Olha mater Suantoslai defuncta eſt. Non contentus autem iam dictus Suantoslaus dux Ruſsię expugnatione Bulgarorum, poſt duos annos, ſcilicet anno Domini 972. Græciam ingreditur, & onuſtus ſpolijs redibat, occurentibusq; ei Pyeczinigis. In loco iniquo, pugnæ inepto cũ eis conflixit, & uictus captus eſt: Duxq; Pyeczinigorum Kura nominatus, caput ipſius amputando, fecit ex teſta poculum, ornansq; ipſum auro, ſolitus fuit ex eo more cyphi bibere, ad innouandum ſuum triumphum. Eo autem uiro iam dicto abſumpto, filij, tempore quo uixit Swantoslaus diuiſi, noluerunt contentari in paterna diuiſione, & prouincijs aſsignatis, quamuis latiſsimę fuerunt. Iaropolkus enim maior natu, munere, & aſsignatione patris habens Kyouiam. Inuaſit caſtrum Varaſz, in quo germanum ſuum Olham interfecit, & prouinciam ipſi per patrem deſignatam, Drewlianorum occupauit. Vulodimirus natu minor, ex diuiſione paterna, Nouogrod pro ſorte habens, uidens tyrannidem Iaropolkonis, ne ad ipſum quandoq; perueniret, circumuallauit caſtrum Kyouieñ. in quo erat Iaropolkus: uenientemq́ue ad ſe Iaropolkum ſub conditione pacis: ad ſuggeſtionem ſui Palatini, & Conſiliarij nomine Blud interfecit, & tres ducatus fraternos poſſedit. Pro cæde autem fraterna gratificando: plurima fana, & ſimulachra in montibus Kyow locauit. Præcipuè tamen ſimulachrum fulminis, quod maximè ueneratus eſt, & ei eminentiſsimum ſimulachrum extruxit. Corpus ex ligno formando, caput ex argento, & aures ex auro. Conuertit tandem Vulodimirus animum ad bella, & intulit bellum Myczlao duci Polonórum, expugnauitq́ue ſub eo caſtrum Przemisl, & caſtrum Cirwen, adiecitq; ditioni ſuæ diſtrictum Radimiceñ. Conuerſus iterum in Græciam conquiſiuit inſigne caſtrum Græcorum Korſchim, & ex eo totam oram illi uicinam ſibi ſubiecit. Sollicitatus deinde præfatus Vulodimirus à Machometiſtis, ut ritum eorum aſſumeret, illicò ſpreuit, quoniam fœdus, & turpis uidebatur. Poſtea à Latinis ſollicitatus, non acquieuit, quoniam cerimoniæ Latinorum parùm religiosè, & templa parùm ornata, uidebantur. Tertiò à Iudæis requiſitus, ut eorum legem complecteretur, noluit: grauis enim lex Iudæorum uidebatur. Græca religio plurimùm commendata per nuncios ex Conſtantinopoli redeuntes (nuncios ſiquidem ad omnes nationes rituum prædictorum miſerat ſpeculatum, & exploratum iri) plurimùm placuit. Ideò miſit nuncios ad Baſilium, & Conſtantinum Græcorum imperatores, optans ſororem eorum Annam in coniugium, offerens (ſi tali coniugio potiretur) de caſtro Korſchim, & regione ſubiecta, extemplò exceſſurum. Græci uerò Imperatores reſponderunt. Non licere principi gentili, & idolatræ germanam eorum ſociare. Si uerò errore gentili deſerto, fidem Chriſtianam profiteretur: non abnuituros petitionem eius. Vulodimirus autem obtulit ſeſe fidem Chriſtianam prono animo ſuſcepturum, uenirent duntaxat perſonaliter, ſororem adducerent, & ipſum baptiſarent. Itaque ueniunt Imperatores Baſilius, & Conſtantinus, cum ſorore Anna, iam perſuaſa, & conſentiente (priùs enim conſentire recuſabat) in Korſchim: & Vulodimirum mox cæcitas inuaſit: cœpitq́ue fluctuare, an deberet baptiſari. Anna uerò coniunx ipſius futura, perſuaſit ei, quòd baptiſmate ſuſcepto cæcitas deperiret. Anno ergo Domini 990. baptiſatus Vulodimirus ab

Swantoslaus. Swantoslaus Græciam ſpoliat. Swantoslaus interfectus. Iaropolkus. Olha. Vulodimirus. Iaropolkus interfectus. Fanum & ſimulachrũ fulminis. Vlodimirus Polonis bellũ intulit. Vlodimirus Græciam turbauit.

Epiſcopo

Vlodimirus Græco ritu baptiſatus. Epiſcopo Korſchimeñ. illuminatus eſt, & celebrauit nuptias. Reſtitutoq; caſtro Korſchim imperatoribus, lætus cum noua ſponſa in Ruſsiam peruenit, idola, & templa eorum confregit: ſimulachrum fulminis, quod præcipuè uenerabatur, ad caudam equi alligatum trahi, & in fluuium Dniepr mergi iuſsit. Promulgauit deinde edictum, ut omnes populi ſibi ſubiecti, relictis idolis baptiſarentur. *Ruſsia Græcã fidem ſuſcipit.* Quod & factum eſt: cateruatim nanq; Ruthenis in Kyouu confluentibus baptiſabantur in flumine Dniepr, qui & Boriſtenes dicitur, per Epiſcopum Korſchimieñ. baptiſati ſunt, & filij Vulodimiri duodecim, quos ex pluribus uxoribus, & concubinis ſuſceperat, Viſeslaus, Iſeslaus, Suatopolkus, Iaroslaus, Vuſeuoldus, Suantoslaus, Mſcislaus, Borzich, Hleb, Stanislaus, Poſwyſd, & Sudislaus. Applicuit inſuper pueros, literis Græcis, artifices ex Græcia conductos locauit, & ſalariauit: Eccleſias ex petra atq; lateribus etiam extruxit.

CAPVT IIII. LIB. IV.

Anno Chriſti Domini 999. Boleſlaus Chrabri, unicus filius Myeczlai ſuffectus eſt in Monarcham, & dominum Polonorum. Moxq; ſollicitando curabat recuperare, & reducere in Poloniam, corpus ſancti Adalberti nouiter in Pruſsia occiſi, tranſtulitq;, & reduxit in Gneznam, quemadmodũ paulò inferiùs dicam: *Otto Imperator Poloniam uenit.* Ottone autẽ Tertio Romanorum Imperatore uótũ emittente, limina ſancti Adalberti uiſitare, ſano facto in Poloniam progredienti. Occurrit ei in metis Boleslaus princeps Poloniæ, cũ caterua ſuorum militũ, & cõducebat cũ maxima pompa ac ueneratione: Et omnium neceſſariorum in uictu & ſuppellectili, tam quo ad Imperatorem, quam curiæ ipſius, ſumptuoſa prouiſione. A' Poſnania uerò in Gneznam, ſeptẽ miliaria (quoniã ex uoto tot *Boleſlai magnificentia.* miliaria pedes iturus erat Otto) ſtrauit diuerſis pannis uariorum colorũ, & una cum Imperatore pedes, uſq; in Gneznã inceſsit. Vbi maxima multitudo, ex præcepto & ordinatione Boleslai confluxerat, Prælatorum, Baronum, mulierum ac uirginum nobilium: Auro, margaritis, & unionibus onuſtarum. Ad excipiendum Imperatorem. In Eccleſiam autem maiorem Otto ingrediens, proſternens ſe orauit Ad ſepulchrum beati Martyris Adalberti, & poſt orationem & oblationem, in palatium principis exceptus introiuit. Honoratus aliquot diebus, non ſolum ſuperba menſa & uictualibus, ſed muneratus uarijs & precioſis muneribus, ſingulis namq; diebus, alij & alij ordines militum, & miniſtrorum ferebãt dona Imperatori Ottoni. Vaſa aurea & argentea, gemmas uarias & monilia: Equos & ueſtes, auro, oſtroq; intextas, purpuras, pelleſq; magni præcij. Sic & cunctis optimatibus, principibus & Aulicis Imperatoris condigna munera, ſumptuoſè largitus eſt. Quæ omnia Imperator metiendo conſiderabat, aduocatiſq; principibus & ſuis conſiliarijs, uehementer admiratus, induſtriam, prudentiam, liberalitatem, faſtiuitatem, promptam executionem & obedientiam ſubiectorum, tot munera, tot obſequia. Percontatus eſt, quo genere remunerandi, tantus princeps dignus nomine regio eſſet præmiandus, & an corona inſigniendus. De cæteroq; rex uocandus auctoritate Imperiali ueniret. *Boleſlaus coronatur in regem.* Cunctis autẽ propoſitum Imperatoris extollentibus, conſulebant coronandum. Itaq; ſequẽti die, accepto Boleslao, proceſsit cum eo imperator in Eccleſiam: conuocatiſq; Gaudentio Gneznẽñ. cæteriſq; Pontificibus, iuſsit eum in Regem Poloniæ inungi, & deductum ſupra ſedem Maieſtatis, corona ſua, tempora Boleslai ornauit, & coronauit: à ſua, ſuorumq; ſucceſſorum, Romanorũ Imperatorum obedientia, eum & poſteros eius Reges Poloniæ perpetuò abſoluit, omnibus acclamantibus, gaudentibus, & laudantibus. *Poloni ab obedientia Imperij abſoluti.* Intellectumq; eſt, & completum, quod Benedictus Papa ſeptimus, ad Lampertum Cracouieñ. antiſtitem diuino oraculo dixerat. In breui coronam exaltando dabit Deus Polonis: Illo ergo triduo delicatiſsimè Cæſarem cum ſuis refecit Boleslaus nouus Rex, uaſa aurea, & argentea, quibus cibus, & potus menſis inferebatur, peracta refectione ſimul collecta, Cæſari donabantur. Altera, & tertia die magis & magis precioſa donabantur: haſtarum ludi exercebantur: plauſus chorearum ducebantur: Muſicalibus regia dies, noctuq; concrepabat. Anno ergo Domini milleſimo primo, coronatione Boleslai peracta: recedens Otto ex Gnezna, munificè donatus, iunxit affinitatem cum Boleslao: deſponſando Myeczlao filio Boleslai neptem ſuam, ex germana ſua Machtildæ genitam filiam Ezzonis. *Richſza deſpõſata Myeczlao.* Alias Herenfridi Comitis Palatini Rheni, nomine Richſzam, uirginem literis doctam. Obtulitq; ſæpè dicto Regi Boleslao clauum Domini, & lanceam ſancti Mauritij. *Clauꝰ Domini. Lãcea S. Mauritij.* Rex uerò Boleslaus donauit Ottoni brachium ſancti Adalberti, quod repoſuit Romæ in inſula, in Eccleſia ſancti Bartholomæi trans Tyberim. *Brachium S. Adalberti.* Proximis annis dum Romæ fuiſſem, per me uiſum, reduxit Ottonem Rex Boleslaus gratificando ei de corona uſq; ad confinia regni ſui, redijtq; in Gneznam, Ottone ad Meydenburg diuertente.

CAP. V. LIB. II.

DEinde cum Vulodimiro principe Ruſsiæ percuſſo fœdere, collecto uniuerſo exercitu, Rex Boleslaus ingreditur Bohemiam: Boleslaus ſiquidem tertius princeps Bohemiæ, irruperat circa Cloczko in regnum Poloniæ, malo ſuaſu ſuorum. Et interpoſitis treugis addidit alteram inuaſionem, & ſpolia. Vaſtante autem Rege Poloniæ, Bohemiam cædibus, & undiq; ex combuſtione flammis collucentibus. Princeps Bohemorum ſentiens ſe imparem pugnæ, concluſerat ſeſe cum Iaromir filio, in caſtro Viſchrad. Sed rex Poloniæ conquiſitis uniuerſis caſtris, & ciuitatibus Bohemiæ. Applicuit Pragam, & forti milite expugnauit, obſeſſoq; caſtro Viſſchrad. Boleslaum ducem Bohemiæ cum filio comprahendit. Firmatis deniq; rebus Bohemorum ſufficienti præſidio militum tam in Praga, quàm in alijs municipijs relicto, Poloniam regrediebatur. Ad conſolationem autem ſuorum fidelium, & ad maiorem Bohemię appropriationem Boleslao duci Bohemiæ fratri ſuo amitali oculos eruere præcepit (quanquã annales Bohemorum aſſeuerant hoc facinus Myeczlaum primũ chriſticolam Polonorum peregiſſe) Iaromirum uerò filium, commiſit cuſtodiæ Vrſouicenſium, qui ſemper ſentiebant pro rege Poloniæ perdicto, & adiutorio eorum (multas enim poſſeſsiones habuerunt in Bohemia) præualebat contra Bohemos. Hi pro armis gerunt urſum, ſuperſedente uirgine: in Poloniam eorum familia deuoluta uocatur Rauitarum. Præconcepit quoq; anno ſequẽti Boleslaus rex Poloniæ, Morauiam expugnare, & expugnauit Deo iuuante: utq; fieret ei perpetua Bohemiæ, & Morauiæ poſſeſsio, miſit ad Henricum primum imperatorem, ut ei traderet Odalricum, alterum filium ducis Bohemiæ, in curia ſua imperiali commorantem, quod & fecit. Indignabatur enim Henricus Bohemis: Boleslaum uerò regem Poloniæ dilexit. Poſt plures annos idem Odalricus, precibus, & fletu, à uinculis Regis Poloniæ liberatus: Bohemiam turbabat, & germano ſuo Iaromir, ne hæreditaret, oculos eruit.

Bohemi Poloniã uaſtabant. Boleslaus Bohemiam ſubegit.

Boleslaus dux Bohemiæ oculis priuatus.

Vrſouicenſium & Rauitarum familia.

Boleslaus rex Morauiam expugnauit.

CAPVT VI. LIB. II.

SOllicitante deinde Suatopolkone duce Ruſsiæ, & perſonaliter implorante reductionem in ducatum Kiouieñ. de quo fuit expulſus per Iaroslaum germanum eius, annuit, & exercitu ualido collecto de proprijs militibus iamiam pugnare aſſuetis ſcientibus ſtare, & ſequi. In unum coire, & ordines promptè conſtituere. Habens ſecum prænominatum Suatopolkonem, ingreſſus eſt Ruſsiam, inuaſiones, ſpolia, ac iniurias olim regno Poloniæ illatas uindicaturus, recepitq; ciuitates, expugnatu faciles (ligneæ enim erant) uſq; ad flumen Bug. Quò cùm perueniſſet, inuenit Iaroslaum ducem Ruſsiæ, parte ab altera cum ingentibus copijs, ex Ruthenis, Varays, & Pyeczinigis conflatis. Excurſionibusq; aliquot diebus utrinq; habitis: Budus alumnus Iaroslai ducis, ſtans in altera ripa exprobrabat, & deturpabat Regem Polonię Boleslaum, dicens ſe in breui extracturum craſſum uiſcus eius. Boleslao uerò grauiter id ferente, & iniuriam ſuam ultum iri Polonis committente, repentè armis correptis fluuium Bug tranſiuerunt, & in ordines promptè concurrentes, Ruthenos aggreſsi, proſternunt, & ad ultimum uincunt. Iaroslao, ne in manus Polonorum ueniret uiuus, primùm in Kyew, depòſt in loca paludinoſa fugiente, ad Kyow rex Boleslaus perueniens, obſeſsione, & fame eam expugnauit. Pro illa tempeſtate, ciuitatem inſignem, & magnam, trecentas Eccleſias, & ultra habentem, quarum aliquæ nunc ſtant: Aliarum autem ruinæ duntaxat, apparent. Ingrediens urbem rex Boleslaus, euaginato gladio percuſsit in portam, per quam ingrediebatur, dictam aurea, eam ſcindendo in ſignum uictoriæ. Et caſtro obtento, uniuerſos theſauros ducales comprærhendens, moratus eſt, & illic hyemauit. Deprehendensq; Suatopolkonem (quem in ſedem Kiouieñ. de qua pulſus erat, reſtituerat) quoſdam milites ſuos in ſtatiuis hybernantes, & uictualia quærentes occidiſſe. Iratus contraxit ſuas copias Suatopolkone fugiente, & Kyouu ſpoliata, ſpolijsq;, & captiuis onuſtus in Poloniam remeabat. Inſequente eum clandeſtinæ Iaroslao cũ grandi exercitu, ut quũ in metis dimitteret exercitũ, inuaderet, & trucidaret Regem, cum reliquijs exercitus. Nec feſellit eum opinio, tranſito enim flumine Bug, Poloni ad propria ueloci curſu properabant, & Iaroslaus properè Boleslao appropinquabat. Rex per exploratores certior factus, quos potuit, reuocauit, coaſsiſtentesquè animauit, & commiſſo prælio, diu anceps bellum agebatur: donec Iaroslai exercitus rarefactus retrocedere cœpit, tunc paſsim quiſque Ruthenorum fugam maturabat: & Iaroslaus dux eorum fugiens, permutando equos non ſubſtitit, donec in Nouogrod peruenit. Boleslaus ergo, & ſuus exercitus ex ſpolijs ditatus in Poloniam fœlix reueniens, Deo, auctori uictoriæ, gratias egit.

Boleslaus Ruſſiæ bellum intulit.

Boleslaus Kyouu expugnauit.

Boleslaus rex Iaroslaũ uicit.

Eccleſias

Eccleſias dotauit,milites,benè meritos de publico honorauit,& eleemoſynas pro conceſſa uictoria abundè diſtribuit. Nomenq́ ex relata uictoria Chabri acquiſiuit, quod in Rutenico ſonat animoſus,& potens: pauca enim manu multitudinem Ruſsitarum ſudit.

CAPVT VII. LIB. II.

Boleslaus Marchiæ, & ſaxonibus bellum infert. Rvthenico bello peracto: ne animi militum hebetarentur,rex Boleslaus ad alia obeunda bella animum conuertit. Anno igitur Domini milleſimo,duodecimo.Infert bellum Marchitis,ſiue Saxonibus. Et quia omnes ſe abdiderāt,& pecora. Ideò per exploratores certior factus,iuſsit milites longè,lateq́ à ſignis recedere,& populationem in agros,oppida,& uillas extendere,omnia uaſtando, uſque ad fluuium Albim,qui & Labia dicitur. Humiliatis autem Saxonibus, in redeundo poſuit columnas ferreas,in flumine Szulawa, *Gades Boleſlai.* quemadmodum alias poſuerat in Boriſtene,in loco,ubi fluuius Szula influit in Boriſtenem, ad diſcernendum, & habendum fines regni Poloniæ. *Pomeranicum bellum.* Anno deinde ſequenti inuaſit Pomeraniam,Caſſubiam,& Ciſmarinas prouincias Slauorum eas ſubiugando, quinimò ſua liberalitate, & benignitate feudales faciendo. Sciebat enim ipſos proceſsiſſe de fœmore Regum Poloniæ:ideirco conſobrinos uocabat. Non tributum,ſed ſolam obedientiam ab eis exigens. *Prutenicum bellum.* Demùm Prutenicum bellum indixit, & cum ueteranis atq́ tyronibus Pruſsiam ingrediens, diruit, & exuſsit Romoue,Radzim,Balga, & cætera oppida, lignea enim erant. Primores autem Prutenorū in abſcondito latitantes, ne tota Pruſsia conflagraret. Primùm per caduceatores,poſtea per ipſoſmet, deditionem faciunt, & tributa quotannis pendere, fiſco regio promittunt, *Pruſsia ſubacta.* quod rex Boleslaus ſuſcepit, agrumq́ Prutenicum uaſtari prohibuit. Vbi uictorioſus princeps,in fluminis Oſſa medio,columnam infixit ferream,cuius ex nomine uilla Slup nomen accepit, & deinde Gades regni ad undas maris Balthei extendit, ad propagandum itaq́ fines regni Poloniæ, Boleslaus poſuit Gades, ſeu columnas in Oriente,Occidente,& Septentrione. Vltimam expeditionem egit Boleslaus in Ruſsiam,aduerſus Iaroslaum ducem Ruſsiæ uolentem Poloniam clàm ingredi. Et ipſe ad reprimendum hoſtilitatem eius,clàm ingreſſus Ruſsiam,circa fluuium Bug ſimul conuenerunt. *Ruthenicum bellum.* Equidem Boleslaū craſtinus dies Dominicus, à pugna diſtinebat. Verùm coqui,& ſerui carnes,& equos lauantes,miſsilibus cum hoſtili exercitu ſe laceſſerunt,intantum,ut totum exercitum in arma commouerent. Vniuerſus ergo Boleslai exercitus armatus, equis aſcenſis, flumine tranſuadato,Rhutenos nondum ſub ordinibus conſiſtentes,& pauidos,obtruncat,dirumpit,& proſternit. *Alia uictoria Boleslai.* Dux Ruthenorum fugit,reliquum agmen,tanquam acephalum ſine duce è prælio ſeceſsit. Polono,in ore gladij fugientes,perſequente,& caſtra Ruthenorum diripiente. Proceſsit tandem Boleslaus, cum ſignis uictricibus, ad interiora Ruſsiæ.caſtra eius expugnauit.Alia per deditionem accepit,pacem confecit,& moderatum tributum Ruthenis inſtituit. *Boleslai mors.* Ex grauibus autem, & continuis laboribus Reipubl. in ęgritudinem aliquot menſium decidit Et mortuus eſt tertia menſis Aprilis,anno Domini milleſimo,uigeſimo quinto, ætatis ſuæ anno quinquageſimo octauo, cùm regnaſſet annis uiginti quinq́. Coronatus enim fuit anno Chriſti milleſimo primo. In medio Eccleſiæ Poſnanieñ. conditus. *Boleslai laus, & uirtutes.* Signum mortis ſuæ fuit Cometes magna face fulgēs. Hic fuit primus Regum Poloniæ Chriſtianorum,moribus generoſus,& illuſtris. Specie digna imperio,decorus. Statura media præditus. Coma copioſa,criſpa,& atra ſuffultus, publicis, & priuatis abſtinuit expilationibus, benignum ſe per omne tempus præſtitit Regem. In ſubditos modeſtus:in hoſpites officioſus:in calamitoſos, & delinquentes oratu facilis:in conuerſatione, & uita nitidus:in agendis prudēs: in cauſis iuſtus:in omnes liberalis. *Monaſterium S. Crucis in Caluo monte fundatur.* Et ideò ſemper eius honos,nomenq́ manebunt. Fundauit anno Domini milleſimo ſexto,monaſterium ſanctæ Crucis in Caluo monte,dotem ſufficientē ei aſsignando,ut fertur, ad petitionem ſancti Emerici filij ſancti Stephani Regis Vngariæ, cum eo, uenationi in eodem Caluo monte intendenti.Donauit dictus Emericus illi loco,crucem bifurcatam,notabilem portionem Dominici ligni continentem. Parenti ſuo Stephano à Græcorum Cæſare ex Conſtantinopoli,pro magno munere tranſmiſſam,quā in pectore geſtare Emericus conſueuerat. *Monaſterij Szeczechouu fundatio.* Aliud monaſterium de regula etiam ſancti Benedicti in Szeczechouu,anno Domini milleſimo decimo. In Villagio olim nobilis uiri Sethegy ad fluuium Iſtulę erexit,& uillas pro dote aſsignauit. Sethegius uerò Comes,fundum,& uillas duodecim contulit. Ex poſt Henricus dux Sandomirienſis:item dux Iaczo:item comes Martinus:item Comes Krzyuoſzad plures uillas præfato monaſterio addiderūt. *Stroze frumētalis inſtitutio.* Ordinauit etiam Boleslaus munitiones, & caſtra in confinijs regni, & eis armata præſidia militum impoſuit. Ne hoſtes, & graſſatores quoquomodo in regnum irrumperent. Conſtituit & Daciam,dictam Stroza, quia militibus caſtra cuſtodientibus ſoluebatur à ſingu-

ſingulis colonis,quotannis ſoluentibus, de manſo unam menſuram ſiliginis, alteram auenæ,pleriſq; item uillis officium cuſtodiæ conſtituit, ut ſingulis noctibus permutatim excubias nocturnas in caſtris agerent,& uoce ſonora in teſtimonium fidelitatis, cuſtodię declamarent.

CAPVT VIII. LIB. II.

Sancti Adalberti uita.

QVoniam de ſancto Adalberto,& de Pruſsia mentio facta eſt, ideo de his,& cęteris incidentibus,parumper eſt dicendum. Sanctus Adalbertus è nobilibus parentibus,patre Slavvnyk, matre Strzeſzislaua, de Lublycz oppido Bohemiæ extitit oriundus. Apud Albertum Maydenburgēſe Epiſcopū obſeruantiam ægit, & ab eo Adalbertus nominatus eſt. Permutato priori nomine Voyczıech (quod ſignificat exercituum conſolator) ob difficultatem expræſsionis eiuſdem. Aſtitit morienti Dithmaro, primo Epiſcopo Pragenſi. Audiensq; ab ore eius cauſam damnationis ſuæ,plurimum expauit,& terrore conſternatus omnia delitioſa abiecit, & cilicium induit. Electus in Epiſcopum Pragenſ. anno domini 981 ſicut dęmones per obſeſſos prædixerat. Rexit ſubiectum gregem in exhortationibus, diſciplina & manſuetudine. Bohemis documenta eius haud obſeruantibus: maximè in eo, quòd pluribus uxoribus abutebantur,filios & filias Chriſti nomine baptiſatos, Iudęis in ſeruitutem uendebant. Diebus Dominicis forum frequentabant, & quòd gentiles ritus obſeruabant. Quapropter dimiſsis Bohemis Romam perrexit, & in monaſterio ſancti Alexij unà cum Gaudentio germano ſuo,in maxima obſeruantia & ſanctitate ſeptem annis delituit: Bohemi autem culpam ſcelerum ſuorum in ſanctum Dei retorquentes, inuaſerūt oppidum Lublicz,& quinq; germanos ſancti Adalberti necarunt,uidelicet Sobbobor,Spiczmirū, Sobroslavv,Zimiza,& Czaslavv. Nec his malis contenti, omnem prolem, & cognationem eorum,cum ſingulis inhabitatoribus Lublicz deleuerunt, ac interfecerunt,oppidumq; flammis iniectis exuſſerunt. Solo Poray,ſexto germano beati præſulis Adalberti in Polonia Boleslai Chrabri ſeruitijs dedito,per abſentiam ſaluato, Bohemiamq; repetere non audenti. Princeps Boleslaus donauit illi ſufficientes poſſeſsiones in Polonia, ex huius ſtirpe,nobiles de armis roſarum,albam roſam in campo rubeo deferentes, quorum proclama eſt Poray,à præfato Poray Sancti Adalberti germano originē ſumpſerunt.Cōpertis malis,quæ dietim in Bohemia fiebant, Archiepiſcopus Maguntinus,metropolitanus Bohemorum, ſupplicauit Papę, ut ſuffraganeum ſuum Adalbertum iuberet ad oues proprias in Bohemiam redire. Sancto Adalberto opponente, quòd gens Bohemorum ſit durę ceruicis,& incorrigibilis. Et iccirco ſedes apoſtolica, tribueret ei licentiam prædicandi euangelium Prutenis potiùs,quàm in Bohemiam redeundi. Si te(inquit)Papa,nō audierint,excuſſo puluere de pedibus, habeto licentiam aggrediendi, & in fide docendi Prutenos. Redijt itaq; beatus uir Adalbertus in Pragam, & in ſpiritu lenitatis demulcendo,& quandoq; in uirga correptionis arguendo,obiurgabat populos. Nequicquā proficienti,quodam tempore beato Adalberto dormitante dixit illi dominus. Tu ſtertis, & ego iterum infidelibus uendor.Et ſtatim exurgens in forū proceſsit, & quos inuenit Chriſtianos uenales gratioſè redemit,ac liberè abire iuſsit.Obmiſſa ergo Praga, profectus Romam, à Benedicto ſexto confirmationem Prutenis, & alijs gentibus prædicandi uerbū ſalutis obtinuit. Et in redeundo Hungariam ingreſſus, Gyeſſe principem cum filio eius Stephano in fide corroborauit, totamq; perambulans Poloniam, uerbum Dei Slauis & Hungaris quaſi uno anno prædicauit. Exinde in Poloniā conuerſus, annò domini 996 Cracouiam uenit, & uulgari Bohemico quotidie concionando prædicauit, in eo loco ubi nunc eccleſia ſancti Adalberti ſtat,poſt palmam martyrij eius ſuperædificata.Dimiſſa Cracouia, una metropoli Polonorum, in Gneznam aliam metropolim comitantibus, ducentibus, & in uictualibus prouidentibus eum, militibus ducis Myeczlai & eius filij Boleslai peruenit. Illic mortuo Roberto Archiepiſcopo Gneznēn. ad inſtātiſsimas preces Myeczslai principis,& filij eius Boleslai cathedram Gneznēn.regēdam ſuſcepit.Nec longè poſt conſtituto Gaudentio germano ſuo in Archiepiſcopatu Gneznēn. ad ſeminādum uerbum Dei, & fidem Chriſtianam propagandum,in Pruſsiam proceſsit.Eſt autem Pruſsia regio ſeptentrionalis frigida, à Polonia diſtincta fluuijs Oſſa & Visla,uſque ad mare Sarmaticum continuata.Dicta Pruſsia,ut aiunt,à Pruſia rege Bithyniæ,qui incitamento Hannibalis, infeliciter contra Romanos pugnans, fuſus, in illam oram Pruſsiæ cum ſuis gentibus fugit, nomenq; ſuum illi dedit. Signū huius aſſerentes inducunt quòd uulgare Græcum loquentes intelligunt, pleraq; uerba Prutenorum ex regione Bithyniæ

Pruſsiæ origo & deſcriptio.

Græci ſermonis propagata. Aduenerunt deinde ut fama eſt gentes Romanæ, ob bella ciuilia Italiam deſerentes & permiſcuam manſionem cum eis fecerunt, Pruſsiam, Lithuaniam, & Samagithiam mixtim cõſtituentes & linguagium confundentes. Propter quod multa uerba, latinam Linguam redolentia in eorum ſermone audiũtur. Sed & hoc ſignũ certificatores addunt, quod principalem ciuitatem Romoue uocauerunt, à Roma nomine deriuato. Et in ea ſummum Pontificem, more gentilitatis conſtituerunt, ſermone eorũ Crivve appellatum. Aeneas Sylvius in epiſtolis, Prutenos nititur dictos, quaſi Brutenos litera cõmutata capitali, quia moribus fuerũt brutales. Habuerũt namq; tot uxores quot emere potuerunt, ancillarum officia obeuntes: Ebrietates, commeſſationesq; diligentes, balneis frequentibus eas diluentes & curantes. Hanc igitur Pruſsiam per milites Myeczslai, & filij ipſius Boleslai conductus S. Adalbertus attingens Oſſam fluuiũ nauigauit, & dum pro nauigio nummis careret, à remige in caput remo percuſſus, gratias Deo ægit, & non maledixit. Circuibat uicos & oppida prædicando Prutenis per interpretẽ, & idola confutando. Docens ſolem, lunam, ignem, lacus, & ſyluas quæ adorabant, non eſſe deos, ſed creaturas Dei. Sacerdotes autem & pontifex lingua ipſorum Crivve dictus. Ne amplius prophanando deturparet deos & ritus eorum, conſpirauerunt necandum. Die ergo Veneris nonas Kalendas Maij in colle ſaxoſo cuidam uico imminenti, iuxta littus maris, prope oppidum Feſzhaus inuenerunt ſanctum Dei diuina celebrantem, & inſilientes in eum, ſepties confoſſum, pluries ſciſſum, & ictibus quaſſatum, occiderũt, capiteq; abſciſſo, in arbore ſuſpenderũt, quem aquila per triduum cuſtodiuit, donec membra ſciſſa per hoſpitem uiri beati in ſportam collecta, iuxta locum martyrij in terra abſconſa ſunt.

Sancti Adalberti martyrium.

Audiens Boleslaus Chrabri necem ſancti Dei, miſsis nuncijs requirebat corpus eius. Ad quem Pruteni, Deum tuum inquiunt occidimus, terraq; obrutum, minimè poteris habere, niſi argentum tantum appendas, quantum ponderat. Miſit ergo Boleslaus uiros eccleſiaſticos, cum certis militibus, qui iuxta Romoue corpus oblatum, primum recognoſcentes eſſe ſancti Adalberti. In altera parte tabulæ appenderunt argenti quantitatem, quantã æſtimabant appendere corpus. Sed mirabilis Deus in ſanctis ſuis, tantam corpori ſancti Adalberti tribuit leuitatem, ut prope nihil ponderaret, ſecundum pacta igitur, argento in ſcrinia repoſito, accipiẽtes corpus in capſam nouam ad hoc paratam, condunt, & honorificè in Poloniam detulerunt. Boleslaus certior factus, intra metas Poloniæ adeſſe corpus ſancti Adalberti, coaſſumptis uicinioribus Epiſcopis, uiriſq; ſpiritualibus & ſecularibus cum maxima multitudine occurrit, & proſtratus in terram, excepit, & uſq; in monaſterium Canonicorum regularium ſancti Auguſtini, dictum Tremeſzna, quod Myeczſlaus pater ſuus, quum uiueret condidit, deduxit & locauit. Breuiq; tempore exacto, collecta multitudine pontificum, eccleſiaſticorumq; & ſæcularium uirorum: in Gneznam tanquam in locum digniorem & metropolitanum 13 Calendas Nouembris transtulit. Vbi mira Dei uirtute, ſtupendis miraculis cœpit clareſcere, Germanis, Pãnonijs & prouincijs uicinis ad ſacroſanum eius confluentibus, & in neceſsitatibus ſalutaria ſolatia reportantibus. Sed & Otto tertius imperator, inſtincto ſuo, ſuorumq; aſtantium ſuaſu, in graui ægritudine facto uoto, uiſitare ſanctum Adalbertum in Gnezna, ſubito & miraculoſè conualuit. Et ut dictum eſt, uoto expleto, per merita beatiſsimi Adalberti, coronam Boleslao & ſucceſſoribus eius, regibus Poloniæ, perpetuò duraturam, donauit.

Sancti Adalberti corpus argento à Prutenis redemptum.

Sanctus Adalbertus in Poloniam allatus claruit miraculis.

CAPVT IX. LIB. II.

REgnante Boleslao Chrabri, floruerunt ſex fratres in Polonia: Duo, Benedictus & Ioãnes, ad inſtantiã præfati Boleslai, & promotionẽ imperatoris Henrici. Ex Pereo cœnobio uiri inſignis ſanctitatis Rommaldi, pro neophitis in Polonia edocendis conceſsi, & tanquam angeli Dei, per nuncios ad Boleslaum adducti. Et quatuor Matheus, Iſaac, Chriſtinus, & Barnabas, Poloni natione, illis ſpõtè cõiuncti. Habitabant in æremo, prope oppidum maioris Poloniæ Kazimirz, in arctiſsima uita & obſeruantia, in orationibus, & ieiunijs aſsiduis, docentes uerbo & exemplo quoſque requirentes & aduenientes. Quadam autem die rex Boleslaus, commendans ſe, & regnum ſuum orationibus ipſorum. Obtulit eis magnam maſſam auri, palã in conſpectu omniũ, quod tamen fratres inutile eis profitentes, nequaquam accipere uolebãt. Et poſt triduũ, per Barnabam fratrem minorem in Gneznam Boleslao remiſerunt: uixq; medium itineris Barnabas emenſus eſt, & expilatores auri ſacra fame incitati: ſanctos uiros orantes in nocte comprehenderũt, & per minas, plagas, per ligamenta: ad ultimum, per uarios cruciatus

Sex fratres ſancti.

Alia hiſtoria habet centum marcas pecuniæ.

ciatus

ciatus & exuſtiones ignis, tormentis affectos trucidarũt. Vtq; tanti reatus crimen tegeretur, ignem iniecerunt ſex caſis, & quinq; corporibus ſanctorum necatis, ut caſuali flamma conflagrati putarentur. Verum nec pilus de capitibus decidit eorum. Neq; exuſtio tetigit tellus & corpora eorum. Rex Boleslaus ex Gnezna celeriter accurrens cum tota curia, & è rure uicino, colonis peditibus accerſitis, inuenit expilatóres in ſiluis uagantes, are factis brachijs, gladios exertos & nudos ferentes, ligatos & cathenis uinctos, ad locum ſanctorum martyrum adduxit: Diram ultionem ex eis ſumpturus. Dei tamen clementia & ſanctorum meritis, ut locum attigerunt, mox cathenis confractis liberati ſunt. Et miraculo facto abire permiſsi ſunt libere. Delata corpora eorum in Gneznam, ſimul in una tũba in eccleſia maiori ſunt ſepulta. Anno domini 1005. agitur feſtum eorũ pridie idus Nouembris, quoniam ea die paſsi, cœleſtia meruerunt. Barnabas uero confrater martyrum magno eiulatu gemebat, quód ſimul coronam cum eis non percœperit. Factoq; æremitorio in eodem loco, deuotus permanſit. Et citò poſt uita functus, appoſitus eſt fratribus ſuis, Gneznæ conditis. Extant nunc quinq; capellæ deuotione fidelium, in locis habitationum ſanctorum ſuperædificatæ. *Quinq; fratrũ martyrum.*

CAPVT X. LIB. II.

VAſtatis Karuatis, Vvlodimirus dux Ruſſorum, etiam Pyeczinigorum exercitum, iuxta fluuium Trubieſza profligauit poſt ſingulare certame, unius ex pieczinigis gigãteę ſtaturę deiecto & occiſo, à Rutheno de Pereaſſavv medię ſtaturæ, quo cum duellum ingreſſus fuerat. Sed Pyeczinigi recollectis uiribus, anno ſequenti uehementi cœde ac igne terras Ruſſorum uaſtauerunt. Vvlodimirum eis occurrentem cum ſuo exercitu conterendo, & fugientẽ perſequendo: Donec ſub pontem qui fugienti occurrerat, ſe recondit, et eius beneficio hoſtes inſequẽtes fefellit. Hac de cauſa eccleſiam transfigurationis in Kiovv extruxit, quoniam in feſto transfigurationis ſecundum ritum Græcorum ſua euaſio contigerat. Tandem ueritus Vvlodimirus ne decedente eo, inter filios bella orirentur, ſic inter eos regnum diuiſit. Viſlao natu maiori, dedit Nouogrod, Iſoslao Poloczko, Suatopolkoni Thurovv, Iaroslao Roſtovv: Sed Viſoslaó fatis rapto: Iaroslao Nouogrod, Boriſz Roſtovv, Hleb Moronye, Suatoslao Drevvianie. Vvſeuoldo Vvladimiriam, Mſciſlao Thimutuchani: Cæteris iunioribus Kiovv, & Bereſtovv principatus, poſt mortem ſuam reſeruauit. At Iaroslaus ſorte ſua non contentus, creditus in pace ueniſſe caſtrum Kiovv occupat. Quod pater Vvlodimirus moleſtiſsimę ferens, ex omnibus ſuis & filiorum principatibus, bellatores aduerſus Iaroslaum contrahit. Iaroslaus uero reſiſtentiã patri facturus: Pyeczinigos cum Varais conducit. Non potens autem Vvlodimirus prę mente ęgritudine, ordinationi belli adeſſe. Præfecit exercitui ſuo Boriſz: Ipſę uerò poſt paucos dies, in caſtro Bereſtovv moritur. Et in Kiovv in eccleſia uirginis Mariæ, quam uiuens ędificauerat ſepelitur. Ignorantes patrem Vvlodimirũ mortuũ bini filij, Boriſz & Suatopolk, certamen cum Iaroslao inierunt, & eum ſuperauerunt. Suatopolkus ergo rapit principatũ Kiouieñ. & germanum ſuum Boriſz loco patris ſe colentem, per ſubordinationem quorundam Nouogrodenſium in cubili ſuo orantem lanceis trãsfodit, & cũ armigero eius Gregorio Hungaro ĩterfecit. Miſit & alios nequam uiros, & Hleb alium fratrẽ abſciſſo capite interfecit: Colit Ruthenica Eccleſia hos duos fratres pro ſanctis martyribus: In eccleſia ſancti Baſilij Kiouieñ. in uno ſepulchro tumulatos. Nec impunis fuit Suatopolkoni occiſio fratrum. Venit namq; contra eum dux Iaroslaus cum Ruthenis & Varays, Suatopolkone cũ Ruthenis & Pyeczinigis, circa caſtrum Lubiecz reſiſtentiam opponente, flumine Dniepr utriuſq; exercitum dirimente. Et poſt trimeſtre ſpacium, Iaroslaus ſuperato flumine: Inuaſit exercitum Suatopolkonis inermem, diffugientemq; in lacus: fragiles glacies habentes, cum ſubmerſione plurium, interfectioneq; multo maiori aliorum Suatopolkus uix manus hoſtiles euadens, præpeti curſu in Poloniam fugiẽs Boleslai Chrabri perſonale auxilium & reductionem in ſedem Kiouieñ meruit. Per Iaroslai circa fluuium Bug profligationem, & kiouiæ expugnationem: Vt paulò ante de Boleslaò dictum eſt: Contra Suatopolkonem iterum dux Iaroslaus anno ſequenti cum nouo exercitu proceſsit, & occurrente Suatopolkone in loco ubi Boriſz occiſus fuerat, ſuccubuit Suatopolkus. Et cõtractis copijs ex Pyeczinigis celerrimè reuertit in fortitudine magna. Cui occurrente Iaroslao circa fluuium Olham, in craſtino (& fuit dies Veneris) ſole oriente conflixerunt. Et Suatopolkus uictus fugit in Brzeſcze, ad prefectum Boleslai regis Poloniæ. Exinde Poloniã ad reſcindendum ſuas calamitates proceſſurus.

Vlodimirus Pyeczinigos debellauit.

Vulodimirus uictus.

Vlodimiri mors.

Suatopolck fratres interimit.

[S]uatopolci mors.

ceſſurus. Sed in itinere repentino correptus languore, mortuus eſt, & in loco ignoto ac deſerto ſepultus. Poſt cuius mortem Iaroslaus pacificè Kiouień. poſſedit principatum. Et quanquam pro uno aduerſario Suatopolkone extincto, alter aduerſarius, nepos eius Brzetislaus, filius Iſoslai ducis de Poloczko conſurrexerit, & ſub eo Nouogrod occupauerit, tamen & hunc duro certamine ſuperauit, Nouogrod recuperando. Et Rededa ducem de Koſchohon ſingulari certamine uicit, & tributa ei, regioniq; gentis Koſchohon, impoſuit. Poſt hæc, Mſcislaus dux de Thimutukani, comparato exercitu de Kozaris, & Koſchoys inuaſit Iaroslaum fratrem ſuum ducem Kiouień. Et licet Iaroslaus in ſui auxiliū ducem Vorahimorum Iakuy acciuiſſet, & duplici certamine conflixiſſet, tamē ſuccubuit, & Kiovv in Mſcislai ditionem conceſsit. Qui ſedem Kiouień. faſtidiens. Iaroslaum ſecuritate promiſſa reduxit, ſedemq; Kiouień. ei reſignauit. Repete, inquit, frater ſedem Kiouień. quoniam natu maior es, & ea pro tuo libito utere, quam ego uictor uicto æquo animo reſtituo. Hæc omnia in diebus Chrabri Boleslai Ruſsitis facta contigerunt. Cui Boleslao, dux ipſe Ruthenorum Iaroslaus, de anno domini, milleſimo decimooctauo nouum & ultimum intētauit bellum, clandeſtinè inferre, ſed dexteritate Boleslai uiriliter ſuperatus eſt, quemadmodum hiſtoria de Boleslao ſuprapoſita continet.

CAPVT XL. LIB. II.

Myeſzko ſecūdus eligitur.

CONuentione habita in ciuitate Poſanienſi, anno domini 1025. Electus eſt in regem Myeczlaus ſiue Myeszko ſecundus filius Boleslai Chrabri. Et dominica Penthecoſtes ſub frequentia Prælatorum, Baronum, & nobilium, Myeczlaus in regem, Richſza cōiunx eius in reginam, Gneznæ uncti & coronati ſunt, Per Ipolitū Archiepiſcopum Gnezneń. aſsiſtentibus ei Gompone Archiepiſcopo Cracouień: Paulino Poſnanień. Marcello Vvladiſſauień. Clemente Vvratislauień. Albino Ploceń. pontificibus. In ipſo autē regnandi inicio apparuit Myeczlaus Poloniæ rex ingenio hebes & tardus: animo & moribus inconcinnus, cōſilio ineptus, actione leuis. In expeditionibus parum idoneus: Nihil paternę induſtriæ, nihil frugalitatis, munificentię ue regię habens. Ex muliebri pendens arbitrio, à conſorte regina Richſza regebatur. Ad nutū eius & iuuenum conſiliariorum præſignationē, omnia moderans, uacans uentri, ocio, ſomno, & uoluptati. Ea propter exteræ nationes per patrem ipſius ſubiugatæ, ab obedientia receſſerunt homagiali: Brzetislaus ſiquidem filius Vdalrici ducis Bohemiæ, adoleſcens ferox, & impiger, ex muliere ruſticana Bozena, aliàs Beatrice, primum concubina, poſtea in coniugem aſſumpta, progenitus, ulciſcens aui ſui excœcationem, & paternam captiuitatem Bohemiæ, ac Morauiæ, caſtra & ciuitates expugnauit. Polonos ciuitatibus præfectos trucidauit, Vrſouicenſes & cæteros nobiles Bohemiæ Polonis fauentes attriuit, & perſequebatur: Totamq; Bohemiam & Morauiam, ſuæ iuriſditioni ſubiecit. Prouinciæ cis Albim, & circa mare Germanicum, Kaſſubitę, Serbiani, & inſulæ marinæ, quas Boleslaus ditioni et imperio Polonorum reſtituerat, defecerunt. Nicolaum aliàs Mickel, à quo caſtrum Mickelburg principem Slauorum: Henricus primus imperator Romanorum, terris & poſſeſsionibus exuit, & comitatum Magnopolenſem poſsidendo, cuidam militi tradidit, & eum comitem Magnopolenſem creauit. Marchionatus Brandenburgeń. ſurrexit, ſubactis aut extinctis principibus terræ. Pro aquila alba, inſigni uniuerſali Poloniæ, aquilam coccineam, ſeu rubeam geſtans: Ob hoc à polonis Sgorzelicz uocitatus: Ab eo tempore hæ gentes & oræ, à corpore regni Poloniæ diſtractæ, nunquam ad integritatem reductę ſunt. Ruthenos tamen defectionem meditantes: Iaroslao & Mſcislao ducibus Ruſsiæ (quoſdam agreſtes ex dominio Polonorum captos circa Kiouiam ſupra fluuium Porſzi locantibus) adhęrere uolentes, in fide rex Myeczlaus continuit, per hoc quod principaliores eorum captiuauit, & in caſtris Poloniæ, loco obſidum aliquot annis tenuit. Pomeranos uerò apertam rebellionem opponentes, bello coërcuit. Nam inſtigantibus eum proceribus Poloniæ copias numeroſas contraxit, & tres Hungarorum duces, Andream, Belam, & Leuentam ſancti Stephani regis Hungariæ nepotes, ab Hungaria exulantes, & in regno Poloniæ iure hoſpicij ſuſceptos, ſecum habens, cum Pomeranis conflixit, & eos uicit. Et quia Bela dux Hungarorum in ea pugna mactæ uirtutis, ſtrenuus apparuit, ideo Myeczlaus dans ei ſuam filiam, in generum ipſum aſſumpſit, & uniuerſum cenſum Pomeranicum, ad tenendum ſtatum ducalem ſibi conſignauit. Nōdum autem quinquageſimum annum ſupergreſſus rex Myeczlaus, incidit in amētiam, qua aliquot menſibus moleſtatus, exoſus, & contemptibilis mortuus eſt in caſtro Poſnanień. 15 menſis Martij, anni

Brzetislaus Bohemiæ dux Bohemia & Morauia potitur.

Poloni trucidati.

Prouinciæ multæ defecerunt à Polonis.

Marchionatus Brandenburgens.

Ruthenorum rebellio prohibita.

Pomerani rebelles uicti.

Myeczlai mors.

anni domini 1034. In Poſnanieñ. eccleſia Cathedrali in paterno ſepulchro conditus.

CAPVT XII. LIB. II.

EXtincto Mſciſlao, duce Cirnieiouieñ. Iaroſlaus dux Kiouieñ. in principatu ei ſucceſsit & monarchã Ruſsiæ, ſeſe gerere cœpit, quod lingua Ruthenorũ ſonat Yedzynavvlaſcecz. Pxeczinıegos autem Kiouiam grandi multitudine ualiantes, celeriter cõtractis undiq; copiӯs Iaroſlaus ſuperueniens, fortiter deturbauit, & ipſos uicit, quibuſdam Pieczinigis captis. Cæteris aut fugatis, aut in aqua merſis. In ſignum uictoriæ, Iaroſlaus eccleſiam diuę Sophiæ in Kiovv erexit, turrimq; eius deauratis tabulatis texit. Eidem pro adornamentis uaſa aurea & argentea libros & ueſtes præcioſas largiendo, & Metropolitanum in ea inſtituendo. Portam inſuper uerſus Poloniam pro magnificentia ſua & urbis, profuſo ſumptu ædificauit: cacumen eius ſeu pinnaculum tabulis deauratis ornauit, & auream uocari iuſsit. *Eccleſia ſanctæ Sophiæ in Kiow.*

CAPVT XIII. LIB. II.

ERat Kazimirus, filius Myeczslavv & Richſze uigeſimum annum agens, adoleſcens probus, & litteris imbutus, qui primus inter principes Poloniæ legitur didiciſſe literas. Non tamen eſt (genitore extincto) in regem electus, tum ideo, quoniã regnicolæ circa Poſnaniam anno domini 1035 congregati, timuerunt ne paternam ſegniciem, amẽtiam, tenacitatem, & regni peſſundationem, ſectaretur, tum quia Richſza genitrix eius, olim Myeczlauum patrem, pro ſuo uoto gubernauit. Ne & filiũ ſuis perſuaſionibus illaqueatum corrumperet: tum etiam quia oblationes & certas munerum donationes pro menſa regis, & reginæ in uillis nobiliũ per Richſzam tempore mariti conſtitutas abrogare noluit. Huc adde quoniam Richſza exoſos habuit Polonorum nobiles, ſordidos, & immorigeratos uocans. Conſortia eorum deuitans, & Theutonis quæq; officia & dignitates diſtribuens. Nolens ergo prædicta immutare, denegata ei obedientia, coacta eſt de regno ſecedere, receptis itaq; theſauris, uetuſtæ gazę principum Polonorum, unionibus, armillis, monilibus, uaſis & deſideratis ueſtibus cum geminis coronis: una, quæ maritus eius, altera, qua ipſamet una coronati fuere, accepto ſecum filio Kazimiro indignata, receſsit in Saxoniam, quærulatum iri imperatori Henrico, oblatisq; ei muneribus, de theſauris aſportatis, ſimul & duabus coronis materialibus, regni Poloniæ adiunctis, precabatur, ut iniuriam ſuæ eiectionis de regno, in Polonis ulciſceretur, quod imperator promiſit, emptoq; ſufficienti cenſu, pro ſtatu ſuo in Saleueld morata eſt. De bonis & poſſeſsionibus, dudum à ſe coẽptis, dum ſenuit duo monaſteria fundauit: unum Brũuilcenſe, ſub honore ſancti Petri apoſtoli, & ſancti Nicolai confeſſoris: Aliud in loco ubi ſancti Kiliani, ſociorumq; extabat martyrium. Super quo pię fundationis opere, ipſius reginæ Richſzæ priuilegium apud prædicta loca oſtenditur. Defuncta apud Saleueld, Coloniam delata eſt, & in eccleſia ſanctæ Mariæ ad gradus humata. Filium uerò Kazimirum dum uiueret literis uberioribus imbuendum expenſis ſufficienter prouiſum, Pariſios miſit, ubi exiſtens per biennium: ſæpenumero cogitauit, an in Poloniam eſſet regreſſurus, an in Theutonia cum matre ſugillationes paſſurus, moram deligeret. Delegit tandem matre conſentiente monachari. Et accedens perſonaliter Romualdum, uitę ſanctitate pollentem in Italia, donato ei pulchro caballo, expoſuit quis eſſet, poſcens ab eodem ſuſceptionem & profeſsionem regularem: quo annuente, redӯt in Cluniacum, ubi profeſſus, ad gradum diaconatus peruenit. Interim uerò, dum è Polonia ſeceſsiſſet turbo diſſenſionum Poloniam inuaſit. Ingenui & præcipui bellatores, mutua cæde abſumebantur. Poſſeſsiones innocentum occupabantur, matronę & uirgines, abſq; impunitate uiolabantur, loca diripiebantur, ſacerdotes ſpoliabãtur, latrones & ſiccarӯ latronũq; et ſiccariorum duces, conſurrexerunt, agros depopularunt, tecta exuſſerunt, pecora abegerunt, remanſitq; terra populis uacua, confuſa cædibus, deſtituta defenſione, & omni auxilio orbata. Maslaus, regis Myeczlai ſub pincerna charus, purpuram induit, & Plocenſiũ principem, ſe gerere cœpit. Brzetislaus Bohemiæ dux, intelligens Poloniam abſq; rectore laceratam: Collecta nobiliũ & agreſtium multitudine, Poloniam ingreſſus, Vvratislauiam & Poſnaniã oppida quoque uicos & uillas, quæ ciuilis belli ſtridor nondum deleuerat diripit & exurit: Gneznam metropolim, quoniam nec ſitu, nec arte munita erat, facile capit. Eccleſiã beatæ Mariæ metropolitanam, ſuaſu Seueri Epiſcopi Pragenſis, qui huiuſmodi bello ſe miſcuerat, ſpoliat. Corpus ſancti Adalberti quod certi prælati & miniſtri eccleſiæ de ſe-

De Kazimiro Myeczlai filio. *Coronæ regni abductæ.* *Brunuilcens. monaſterium.* *S. Kiliani monaſterium.* *Kazimirus Pariſios miſſus.* *Kazimirus in Cluniaco monachus factus* *Bohemi Poloniã uaſtarunt.*

pulchro extractum in zabulo occultarant. Perquirit & non inueniens ſollicitauit, non ſolum probris, ſed ampliſsimis promiſsis, miniſtros eccleſię de corpore inueniēdo. At illi ex induſtria corpus Gaudencij Archiepiſcopi Gneznē. oſtendunt, quod Bohemi Pontificalibus indutum, rapuerunt, credentes fore corpus beatiſsimi præſulis Adalberti. Rapuerunt & corpora quinque fratrum martyrum, Ioannis, Benedicti, Iſaac, Mathei, & Criſtini, Morauisq; inſtantius petentibus corpus ſancti Criſtini tradiderunt, quod in eccleſia Olomuncēſi, ſub tabulis argēteis tinctis auro locauerūt. Sub titulo & nomine eius, poſtea eccleſiam cathedralem Olomuncē. dicando. Rapuerunt inſuper Bohemi, imaginē crucifixi, tricentas libras puri auri pendentem. Per Boleslaum primum eccleſiæ Gneznē. donatam. Rapuerunt & tres tabulas maioris altaris, auro puro, & præcioſis lapidibus, per Boleslaum regem decoratas. Cæteraq; clenodia, uaſa, campanas magnitudine & ſono notabiles, abſtulerunt. Cum his & multitudine captiuorum utriuſque ſexus Brzetislaus in uigilia ſancti Bartholomęi anno Domini 1038. Pragam perueniens, ſacrilegam prædam in maiori eccleſia Pragē. depoſuit. Captiuos uerò, inter quos & ſacerdotes uidebantur, in colonias diſtribuit. Et licet Stephanus metropolitanus Gneznē. coram ſede apoſtolica ſuper ſpolio ſuæ eccleſiæ, Brzetislao duci, & Seuero epiſcopo Pragē. lites intentaſſet & diffinitiuam obtinuiſſet, nihil tamen de ablatis rehabuit. Iterum ab Oriente Iaroslaus dux Ruſsiæ inuaſit Poloniam, bellis plurimum attritam, & oram Mazouiæ, igne, cæde, & ſpolijs depopulatus, cum magna præda hominum utriuſq; ſexus in Ruſsiam liberè redijt. Adhuc aliæ uicinæ nationes Poloniam prædijs & direptionibus lacerabant, ex tunc Polonorum primores & proceres, non ſentiendo, non uidendo, excœcante ira, quo amentiæ progreſsi forent. Quid periculi & inſaniæ, in ſe, quid in patriam, quid in penates, quid deniq; in Deum & religionem eijciendo Kazimirum commiſerint, tarda recogitatione penſare, & ſero ſui facti pœnitere cœperunt. Mittunt itaque (poſt uarias & ſcrupuloſas ſentencias ac concluſiones) notabilem ambaſiatam ſeu legatum, ad quærendum & reducendum Kazimirum in regnum, quoniam ex eo unico ſolacio, ſalus Poloniæ & redintegratio ſperaretur. Legati ergo de Polonia egreſsi, primùm adeunt reginam Richſzam in Brunſuig, & expoſita cauſa legationis, acceperunt reſponſum, Kazimirum fruſtra quærendum, quoniam monachus in Cluniaco factus, nequaquā in Poloniā reuerſurus eſſet, nec reuerti poſſet. Legati reſponſo reginæ Richſze non territi, in Cluniacum diuertunt: Et Kazimiro recognito in habitu cucullato, ex Abbate, poſtulata & obtenta uenia, cum lachrymis in collum Kazimiri ruendo incidunt, legationem pontificum & Baronum Poloniæ exponunt: rogantq; ut ad ſuſcipiendum regnum in Poloniam cum eis rediret. Et nunc hunc, nunc Abbatem inſtanter flagitant & obſecrant. Abbas Cluniacē. compaſſionem quidem ſuper deſolatione regni Poloniæ ſe habere dixit: Monachum uerò profeſſum & iam diaconum, à regula & ordine abſoluere, non ſuæ, ſed Papæ fore auctoritatis, & poteſtatis affirmauit. Quo audito oratores Polonorum, rectiori quo poſſunt tramite Romā cōtendunt, & peruenientes, Papæ Benedicto nono, humili uoce & geſtu, regni Poloniæ eneruationē & deſolationē, propter Kazimiri hęredis exiliū longa oratione exponūt, additiſq; lachrymis & gemitib. ſupplices uultu demiſſo, iterū atq; iterū rogāt, ut monachum Kazimirum eorum regem ex monaſterio exire iuberet, auitum regnum Poloniæ reſtaurare, & prolem ſumpta uxore propagare. Summus Pontifex, cum cætu cardinalium habitis aliquot conſultationibus, miſeratus calamitatibus, & interitui regni, extremò licentiam (regula & ordine dimiſsis) redeundi in Poloniam, regnum ſuſcipiendum, reparandum, & per prolis generationem ac ſucceſsionem in futurum prouidēdum Kazimiro concedit. Polonis uerò iniungit, ut ſucceſſoribus ſancti Petri, Romanis pontificibus, de quolibet capite nobilium capitibus circumſcriptis, uſualem nummum annis ſingulis ſoluerent. Ex tali ſolutione nummi ſancti Petri, & fines regni Poloniæ & prouinciæ occupatę, Polonorum fuiſſe cognoſcuntur. Item ut cæſariem capitis & comam nō nutriant, ſed patentibus auribus, ad inſtar Latinarū nationū tonſum caput geſtarent. Et tertio quod in præcipuis Chriſti: & uirginis matris eius feſtiuitatibus, panno lineo albo, in modum ſtolæ dependente, ceruicem exornare perpetuò redderentur, aſtricti, quatenus his tribus inſignijs & ex monacho, & ex diacono, apoſtolica conceſsione & benignitate (dum aliter concretum periculum diſpelli non poſſet) Polonus regem ſibi creatum, & redditum recognoſcēs, tam in Deum, quam in Chriſtianam religionem exiſteret gratior atq; deuotior. Reſtitutione Kazimiri à ſede apoſtolica impetrata, è Roma cōcito curſu, in Cluniacum ouantes cum literis apoſtolicis oratores ueniunt, quibus mox ab Abbate paritum

Præda ſacra ex Gneznenſi eccleſia abacta.

Rutheni Poloniam uaſtant.

Legati pro Kazimiro.

Tria edicta à Papa Pol. impoſita.

1 Denarij Sancti Petri inſtitutio.

2 Tonſura Polonorum.

3 Stola dependens.

Kazimirus per Papam reſtituitur.

tum eſt. Valedicto Abbate, cū fratribus, Kazimirus Cluniacum egreſſus, in Almaniam ad Richſzam genitricem ſuam, in Saleueld peruenit. Et perſuaſionibus maternis nō acquieſcens, quibus mollita eſt eum retinere, ne ad regnum Poloniæ deſolatum & exuſtum rediret. Profectus ab ea pluribus clenodijs in auro, argento & gemmis olim ex Polonia eductis, honeſtatus & muneratus, caterua equitum Almanorum, & ſufficienti uiatico, per matrem prouiſus, unà cum Polonorum nuncijs ad Henricum tertium imperatorem Romanorum, in inſula ſancti Svviperti commorantem, acceſsit, quæſiturus atq; petiturus, ut Brzetislaum Bohemiæ ducem compelleret, ad reſtitutionem ſpoliorum abs Polonia eductorum, & ut eſſet ei auxilio contra Bohemos. Quod Henricus promiſit, infœliciter tamen poſtea, contra Brzetislaum primo ingreſſu pugnauit. Improuiſè enim in ſyluis Bohemorum attritus in Almaniam cum reliquo exercitu ſe recepit, ſed anno ſequenti Bohemiam ſubiugauit, & Brzetislaum ad Homagium compulit. Kazimirus autem ab eo inſignium militum numero prouiſus, & duabus coronis, à regina Richſza munere donatus, redditis, multitudine exercitus ſtipatus, in Poloniam terribilis aduenit.

Almani honorificè Kazimirum reduxerunt.

CAPVT XIIII. LIB. II.

INgreſſo Kazimiro regnum Poloniæ, caſtra per hoſtes & prædones intercepta & occupata inuadit, expugnat & conquirit. Quoſdam maleficos in patibulum agit, quoſdam gladio ferit, quoſdam in manibus & pedibus mutilat, ſinguloſq; improbos ſupplicijs deterret & reſcindit. Bonos uerò extollit & dignificat. Veniens ad Gneznam añno Chriſti milleſ. quadrageſimo primo. Coronatus eſt corona quā retulerat, p Stephanū Archiepiſcopum Gneznen. aſtantibus ei pontificibus et magnificis regni, uniuerſoq; populo acclamante & laudante. Vt autē ſucceſſor regni haberetur, conſilio ſuorum, accepit in coniugem Mariam, ſororem Iaroslai ducis Ruſsiæ, filiam Vvlodimiri, ex Anna ſorore Baſilij & Conſtantini imperatorum Græcorum genitā. Nuptijs Cracouiæ celebratis, percœpit dotē magnificam in auro, argento, clenodijs, equis & reliqua præcioſa ſuppellectili, ſimul affinitatem & auxilia promiſſa contra quoſcunq; inimicos percœpit. Iaroslao uero Kazimirus in ſignum amicitię, reſignauit caſtra Ruſsiæ, olim per Boleslaum auum ſuū cōquiſita. Maria autē, abrogatis nomine, & ritu Gręco, de more Romano in eccleſia Cracouien. baptiſata, nominata eſt Dobrognievva. Ex pōſt in Gnezna in reginā Poloniæ coronata. Ecce de monacho rex, & de profeſſo continentiam, uxoratus. Simile in Chronica Hiſpanorum hiſce uerbis legitur. Expulſo Petro Tares regnicolæ Arragoniæ, communi conſenſu reuocarunt à monaſterio Ramirum monachum pręsbiterum, filium legitimum Santij, regis Aragonum, & fratrem Alfonſi ſine filijs præmortui. Cui dederunt nobilem uxorem filiam Raimundi, Comitis Pictauien. obtentaq; diſpenſatione Apoſtolica, genuit unicam filiam. Hæc ibi. Coronato rege & regina facta eſt pax totius Poloniæ, ſolo Maslao tyranno Plocenſi: reſiſtentiam Kazimiro opponente. Ad quem debellandum, proceſsit cum uniuerſis militibus Polonis, & ex Almania adductis, habens in auxilium Iaroslaum ducem Ruſsiæ: cum uniuerſis copijs eius. Maslaus uerò armatis non ſolùm nobilibus ſed plebeis, et ſeruis, habuit ſuffragatores Prutenos & Iaczvvingos gentiles: Prutteni equidem noti ſunt ex ſupradictis. Iaczvvingi autem fuerunt populi feroces, in finibus Lithuaniæ, iuxta Mazouiam commanentes. Hij in bellando non referebant pedem, quin uincerent aut uincerentur. Hac de cauſa pauci ſuperſunt noſtris temporibus: ſparſim inter Lithuanos commorantes, & proprium linguagium loquentes. Lithuani item & Samagitæ proprium linguagium ſortiti ſunt, aliud à Iaczvvingis. Quemadmodum Lotihali etiam appropriatum linguagium loquuntur à præfatis gentibus diſtinctum, ij habitant in Liuonia, & confinijs eius. Quatuor ergo gentes, Pruteni, Iaczvvingi, Lithuani cum Samagitis, & Lotihali: habent propria linguagia. ualde in paucis conſonantia & conuenientia. Itaque Maslaus habens Prutenos & Iaczvvingos coadiutores duro Marte cum Kazimiro congreſſus, & pro uictoria decertans, ſuperatus eſt, & diſtrictus Plocenſis in poteſtatem Kazimiri deuenit. ex tunc à Maslao Mazouiæ nomen ſortitus. Addidit ſequenti anno Maslaus alteram oppugnationē regi Kazimiro circa ripam fluminis Visla in Mazouia. Ante hanc pugnam, rex Kazimirus fluctuabat, deſperans de uictoria, cernens ſuum exercitum exilem, in reſpectu Prutenorum & Iaczvvingorum pro Maslao decertare uolentium, tamen diuino oraculo inter dormiendum confortatus, in cōgreſſu fœliciter pugnauit (quodam

Kazimirus primus coronatus in ordine regū ſertius.

Attenditur ſimilis caſus apud Hiſpanos.

Iaczwingi qui ſint.

Maslaus tyrannus uictus.

Mazouiæ originem nominis à Maslao hic traxit.

Victoria Kazimiri. *Maslai interitus.* *Kazimirus primus moritur.* *Fames ualida.*

uiro in ueſte candida, in æquo niuei coloris cum uexillo albo exercitum eius antecedente & Polonos contra paganos animante) in tantum pro uictoria adnixus eſt, ut more boni militis, hoſtes inſequens & feriens, ex laſsitudine, ſemiuiuus per quendam militem gregarium in caſtra eſt delatus. Capta ſunt in eo prælio, duo millia hoſtiū, & quindecim millia cœſa. Maslaum iterum ad Prutenos confugientem, & nouum bellum molientem. Capiuatum Pruteni uarijs pœnis affecerunt, & in altum patibulum egerunt, inſultantes ei & dicentes, alta petiſti, alta tene. Regnauit poſt ſuperationem Maslai, rex Kazimirus in pace, omnibus diebus uitæ ſuæ, regno Poloniæ ſub eius regimine refloreſcente, ad priſtinumq; ſtatum perueniente, mortuus eſt Poſnaniæ 28 Nouembris, ſacramentis perceptis, & iuſto apparatu cum cineribus aui & patris in eccleſia cathedrali Poſnanien̄. conſepultus anno regni decimooctauo. Incarnationis uerò dominicæ milleſimo quinquageſimo octauo. Signa mortem eius præcedentia fuerunt, fames ualida, & defectus uictualium: Stellaq; crinita, pluribus noctibus apparens: Erat autem Kazimirus ſtatura procerus, capillo copioſus, habitudine uegetus, ſtudio pius. Reliquit tres filios & unicam filiam: Boleslaum (quem moriens regem poſt ſe deſignauit) Vvladislaum & Myesko ſiue Myeczlaum Othone filio quarto, immatura morte (uiuente patre) diem obeunte. Filia nominabatur Svvatochna, poſtea Vvratislao duci Bohemiæ in coniugem data. In memoriam autem & recompenſam profeſsionis monaſticæ, Kazimirus dum uiueret anno Domini 1044 fundauit, & centum uillis dotauit, monaſterium in Thynyecz iuxta fluenta Viſlæ. Ex Cluniaco (ubi ipſe monachus fuerat) duodecim fratribus ordinis Sancti Benedicti accerſitis, & cum libris, cantuq; chorali perductis. Aaron natione Gallicus, uir doctrina & ſanctimonia rarus, fuit Abbas primus prædicti cœnobij in Thynyecz, propter uirtutes eius, per Kazimirum (nouerat ſiquidem laudabilem conuerſationem ipſius in Cluniaco) ad Archiepiſcopatum Cracouien̄. promotus. Huius Aaron ordinatione, gradus uiuorum tempore quadrageſimali introducti in eccleſia Cracouien̄. dicuntur, huius etiam conſtitutione & priuilegio quilibet Abbas Thynicen̄. fit Canonicus natus in eccleſia Cracouien̄. Aliud Cœnobium eodem anno ſupra Odram fluuium in Lubeus extruxit, & dote liberali ac ſufficienti prouidit, prælibatis fratribus Cluniacenſis ordinis Eccleſiam Ricinenſem olim Smogorzouienſem, cupiens meliorare in Vvratislauiā transtulit. Aſsignans loca pro Pontifice & Canonicis. Exinde putabatur ab aliquibus cathedram Vvratislauien̄. fundaſſe. Cùm eam duntaxat tranſtulerit, & donatione uberiori prouidit. Fuit illo tempore, Hieronymus epiſcopus Vvratislauien̄. poſt quem deinceps cæteri præſules Vvratislauienſes titulantur in hanc diem.

Monaſterium in Thynyecz fundatur. *Aaron primus Abbas Thynicenſ.* *Abbas Thyniecenſ. natus Canonicus Cracouienſ.* *Monaſterium Lubeus extructum.* *Vuratislauienſ. ſedis translatio.*

CAPVT XV. LIB. II.

Iaroslai bellū in Græciam. *Ruſsitana opinio.* *Sigiberti aſſertio.* *Iaroslaus in filios principatum diuidit.* *Iaroslai mors.*

IAroslaus Ruſſorum monarcha, ad augendum gloriam & diuitias, miſit filium ſuum natu maiorem Vvladimirum cum exercitu nauali in Conſtantinopolim. Confractisq; nauibus tempeſtate exorta, uix aridam attigerunt, ubi pedes in patriam redeuntes, laceſsiti, & continuo à militibus imperatoris Græcorum perſequuti ſunt, donec prælio inito Græcos in fugam conuerterunt, ſicq; in pace Ruſsiam attigerunt. Iſta refert hiſtoria Ruſsitarum. Sigibertus uerò prodit in Chronica, quòd Ruſſorum rex ſciens Græcos occupatos bello contra Sarracenos, & cuſtodia inſularum, miſit mille naues uel plures ad Conſtantinopolim. Præſentiens autem imperator Græcorum Romanus, milites contra eos miſit, qui pice Græca & flammis in naues Ruſſorum iniectis, plurimos ſubmerſerunt, alios captos decapitarunt, pauxilli admodum fuga ſalui euaſerunt: Non dixit Sigibertus tempeſtate, ſed expugnatione militum Græcorum fractos: Sentiens ſeſe Iaroslaus grauatum, & ſenio confectum, hortatus eſt filios ſuos, ut quilibet ſorte ſua eſſet contentus, quam hoc modo diuiſit, Saslao natu maiori Kyovv: Suantoslao Czimiciovv: Vvſeuoldo Pereaslavv: Gregorio Vvladimiriam: & Veczeslao Smolensko. Poſt hoc moritur Iaroslaus ſeptima Nouembris anno ætatis ſuæ, ſeptuageſimo ſexto. Sepultus in eccleſia diuæ Sophiæ, quam ædificauerat in Kyovv: Citoq; poſt eum mortui ſunt bini filij eius, Veczeslaus, dux de Smolensko, & Gregorius Vvladimirien̄.

CAPVT XVI. LIB. II.

BOleſlaus liberalis,& audax,poſtea efferus dictus: Eò quòd eſſet natu maior Kazimiri primi,& regno idoneus, per patremq́; dum uiueret ad ſuccedendum poſt eum deſignatus. Coronatus eſt Gneznæ in regem Poloniç, anno Domini 1048 per Stephanum Gnezneñ. & Aaron Cracouieñ. Archiepiſcopos, aſsiſtente Dobrognievva regina Poloniæ, genitrice ipſius, epiſcopisq́; magnificis, & multitudine nobilium Poloniæ. Hunc Boleſlaum, Vvratiſlaus dux Bohemiæ irato animo, ſugillabat, quòd germanum ipſius Iaromirum (gradu diaconatus reiecto,& habitu laicali reaſſumpto) profugum ex Bohemia, & exulantem iure hoſpicij ſuſceperit. Veritusq́; ne aliquando ducatum eius, Polonorum ſtipatus ſuffragijs inuaſurus, Bohemos ad defectionem inclinaret. Cum tota potentia, regnum Poloniæ ingrediens, uaſtabat eam oram, quæ Sleſia dicitur. Boleſlaus autem agmine & milite tumultuario & ueloci collecto,peruenit ad exercitum Vvratiſlai, in quadam ſylua, ſtatiua agentem,qui craſtinam pugnam non expectans,omnibus ſarcinis abiectis clam & propere:de nocte feſtinus in Bohemiam fugit, ſed Boleſlaus pluribus diebus eum inſecutus & non comprӕhendens, Morauiam uaſtauit, & onuſtus ſpolijs: in Poloniam redijt. In ſequenti uerò anno: forti exercitu comparato: Boleſlaus Bohemiam expugnare uoluit, niſi eum Vvratiſlaus concordia & ſatisfactione præueniſſet. In ſignum autem reconciliationis, & perpetuç pacis affinitatem iungendo,accepit Vvratiſlaus in coniugem uirginem Svviatochnam,germanam Boleſlai regis, ut in proximo eſt expreſſum.Hanc Bohemi uocitarunt Suathauarz. Iterum inſurrexit bellum Prutenicum: nam gentiles Pruteni, extructa firma munitione, quam Poloni Grodek appellauerunt: prouincias Polonorum inuadebant: in tantum ut fere totam Pomeraniam eorum ſubijcerēt ditioni. Ad reprimendum autem Prutenorum audaciam, coadunato milite, rex Boleſlaus Grodek obſedit, & non ualens expugnare (ſtrenuè enim à Prutenis tutabatur:tum etiam quòd locus ille erat & natura,& arte plurimum munitus) regreſſus eſt,tandem cum expedito milite clam cōſtituit opprimere inuaſores Prutenos,copiam pugnæ ſubtrahentes: & cognoſcens per exploratores, Prutenos iuxta fluuium Oſſa congregatos,ad ingrediendumq́; Pomeraniam paratos: ſubitò iubet ſuos arma corriperet,& fluuiū tranare.Primis autem in flumine Oſſa, & grauitate armorū & inundatione aquæ ſuffocatis(intumuerat ſiquidem flumē aquis) ſequentes reiectis armis,ſuperato flumine, unà cum rege ſilenti agmine ſuper Prutenos irruerūt: & quaſi totā illam multitudinem deleuerunt.Exinde pax facta eſt,& Pomeraniæ recuperatio.

Boleſlaus audax qui & efferus dicitur coronatur.

Bohemi Poloniam hoſtiliter ingreſſi.

Poloni morauiam uaſtant.

Bellum prutenicum.

Pruteni uicti.

CAPVT XVII. LIB. II.

COnfecta itaque pace cum Prutenis & duce Bohemiæ Vvratiſlao Bela profugo Hungarorum,aſsiduis precibus ingeminante, & reductionē in Hungariā,tanquā ab affine ſuo poſtulante. Rex Boleſlaus (ut refert hiſtoria Hungarorū) fideliter Belç auxiliando ex omnibus terris ſuis belligeris conuocatis: Hungariam contra Andream regem Pannoniæ ingreditur. Cauſa autem bellandi fuit, quoniam præfatus rex Andreas ſpreto & abiecto, germano ſuo Bela, coronari iuſsit in regem Hungariæ, filium ſuum Salomonem, minorēnem, nedum ſeptimum annum trāſgreſſum. Conuenerunt itaq; reges,& exercitus eorum,iuxta fluuium Cziſſe: Andreas rex fultus ſuffragijs imperatoris Henrici quarti,ſoceri filij eius Salomonis(deſponſauerat ſiquidē ei Henricus filiam ſuam Sophiam) & ſuffragijs Vvratiſlai ducis Bohemiæ,generi ſui (quoniam idem Andreas rex,Adleydam filiam,in conſortem olim dederat illi.) Et conſtituit tres ordines bellatorum, unū ex Almanis,quibus duo duces Gvvilhelmus, & Ponth prçerant: Alterum ex Bohemis quem Conradus Morauiæ dux, germanus Vvratiſlai ducis Bohemiæ regebat. Tertium numeroſiorem ex Hungaris,quem ipſemet Andreas,per ſuos prçfectos ducebat. Boleſlaus identidem,tres ordines ex ſuis ordinauit, rariores quidem, ſed belli officia & proceſſum ex aſſuefactione iam dudum ſcientes. Adiecit & quartum ordinem Hungarorum, duci Belæ adhærentium, in eis paucam fiduciam habens. Facto ergo congreſſu, diu ancipiti marte pugnatum eſt utrinq; pluribus cadentibus, ſed cum rarefacti ſunt exercitus Almanorum & Bohemorum,& acies eorum fuiſſent inclinatç:Hungari machinationes Belç metuentes,relicto Andrea rege,acceſſerunt ad Belam, quo comperto,rex Andreas fugam inijt, & comprӕhenſus ad portas Muſim, in ſylua Bokon,trucidatus, expirauit: Conradus Morauiæ captus, miſerç excæcationi datus: milites uerò Almanorum crudeli trucidationi per Hungaros adiudicati, per Boleſlaum Poloniæ regem

Boleſlaus Vngariam ingreſſus Belam reſtituit.

Boleſla. Ger. & Boh. in Vngaria uicit.

Andreas Vngariæ rex cæſus.

Boleſlai in Germanos & Moravos liberalitas & munificentia.

gem libertate ſunt donati. Ex loco certaminis directis aciebus, rex Boleſlaus, perduxit Belam in Albam regalem ad coronationem, qua perfecta muneribus plurimis, & Boleſlaus, & ſuus exercitus præmiatus, in Poloniam reuerſus eſt: Pro tantis uero beneficijs, Deo gratias agens, ut par erat, Boleſlaus monaſterium in Mogilno oppido Gneznen. diocœſis anno Domini. 1065. fundauit & dotauit. Ex Thiniecz quoq; monaſterio diœce. Cracouien. ordinis Sancti Benedicti, monachos in ipſum introducens, cōtulit & præfato monaſterio oppidum Mogilno ac profundo aſsignauit: cum uillis Cziruensk, Chrenovv: Bolmo, Velerich, Coſſouo: Cremnovv: Columbino, & alios plures redditus ex curijs ſuis piſcinis, foris, & Theoloneis. Fuit autem primus Abbas Mogilnenſis Mengoſius natione Gallus, olim de Cluniaco cum alijs fratribus receptus.

Monaſterij in Mogilno origo.

CAPVT XVIII. LIB. II.

SVb hac tempeſtate accepit Boleſlaus in coniugem Viſſeslauam principis Ruſsiæ unicam filiam. Exindeq; occaſione accepta, Ruſsiam ſubiugare in animo deſtinauit, ut ſe Boleſlao Chrabri protauo ſuo æquaret. Habebat ſiquidem Boleſlaus, tres exules inſignes, in ſua curia: Zaslaum principem Kiouien. Belam Germanum Andreæ regis Hungariæ, & Iaromirum germanum Vvratiſlai ducis Bohemiæ. Introductoq; Bela ac in regno Hungariæ locato: Iaromiro etiam ſplendidè munerato in Bohemiam remiſſo, & epiſcopatu Pragen. oblato, ſolus Zaslaus qui prior ante illos in Poloniam profugus aduenerat, reſtabat in Ruſsiam & in ſedem Kiouien. (de qua eiectus erat) reducendus. Cum enim nobiles Kiouien. inſtanter petijſſent, ut Zaslaus princeps ipſorum, è uinculis in quæ conieceràt Viſſeslaum fratrem ſuum ducem Polocenſem cum filijs eius relaxaret, & non acquieuit, ſeditione mota eum à ſede ſua expulerunt, & Viſſeſlaum in principem Kiouien. Dominum ſuum crearunt. Conuocato itaque milite, ex ſuis prouincijs, habens in ſuo comitatu præfatum Zaslaum cum filijs eius, Mſcislao & Suatopolkone, profectus eſt in Ruſsiam, & cum appropinquaret urbi Kiouien. Viſſeslaus cum agmine exercitus non contemnendi, uoluit ſeſe opponere, & tranſitum regi Boleſlao prohibere, ſed uiſa potentia Boleſlai perterritus, clam à ſuis in Poloczko fugit, quare Boyari Kiouien. nimio metu perculſi, cum pignoribus ſuis & omni ſubſtantia, uolebant exuſta urbe, & caſtro Kiouien. ſuam ſalutem duntaxat conſeruando, ſeſe in Græciam recipere, ſed adhortamento Suatoslai & Vvſeuoldi Czirnicouienſium ducum, caduceatores miſerunt ad Zaslaum, ut relictis Polonis ad ſedem ſuam in pace rediret. Boleſlaus ergo rex ſarcinis dimiſsis, & parte copiarum relicta, ut paulatim ſe inſequerentur, ipſe cum Zaslao & expedito milite, celeri gradu in Kiouiam proceſsit, præmiſitq; Mſcislaum, filium Zaslai ad explorandum, an in pace ſint omnia apud Kiouien. uel in dolo. Qui ingrediens Kiovv, reperienſq; eam tranquillam, trucidans ſeptuaginta (ut uidebatur) ſeditioſa capita: intimauit tam regi Boleſlao quàm Zaslao ſuo genitori: quod omnia pacificata eſſent. Aduolauerunt ergo rex, & Zaslaus itumq; eſt eis in obuium, ſuſceptique ſunt maxima cum reuerentia. Ingreſſus ergo Boleſlaus urbem Kiovv, ſecunda Maij: manſit in ea tota æſtate: autumno & hyeme: militibus Polonorum in oppidis & uillis hybernantibus. Zaslaus uerò princeps Kiouien. acceptis ſuis copijs: & regis Boleſlai: inſecutus eſt Viſſeslaum in Poloczko, quo per fugam elapſo: compræhendit caſtrum Ploczko: totamq; regionem eius: & filium ſuum Mſcislaūm primum ibi locauit eoq; morte aſſumpto, Suatopolkonem alterum filium ei ſurrogauit. Tranſacta autem hyeme, plurimis donis per Zaslaum rex Boleſlaus: & ſui milites remuneratus: in auro, argento: uaſis, gemmis: ueſtibusq; precioſis uerſus Przemisliam diuertit: & ui receptis uicis ac oppidis: alijs uerò ſponte ſe dedentibus ad Przemisliam applicuit, quam poſtquam tumor: ac inundatio fluminis Szan decreſceret, tribus diebus continuis oppugnauit: quarto uerò die Ruthenis ſubſiſtere non ualentibus: in caſtrum cum omnibus ſuis rebus excedentibus eam recipit: & prædam eius militibus conceſsit: refectisq; militibus: caſtrum obſidione cinxit: tota æſtate expugnationi eius immorando, donec aqua deficiente: & peſte in caſtro inualeſcente: miſsis caduceatoribus: pacis contractu inito: ut ſaluis ſubſtantijs & equis poſsint è caſtro recedere: caſtrum Przemisli Boleſlao dedere. In quo demorando per hyemem hibernauit. Venerunt autem ad ipſum illic commorantem, Geyſza, Ladislaus & Lampertus duces filij Belę regis Hungariæ in Demes regis Villagio: caſu ſolij ſeu ædificij confracti: & mortui. Poſt cuius mortem, in principio ueris ſequentis: Henricus imperator Romanorum: ducens ſecum Salomonem gene-

Boleſlaus Ruſsitis bellū pro Zaslao mouit.

Boleſlai ex Ruſsia redditus.

Przemiſlia expugnata.

generum ſuum: Hungariam ingreſſus: iuſsit denuo coronari præfatum Salomonem in regem Hungariæ, à quorum potentia Geyſza, Ladislaus & Lampertus duces uidentes eis ſubtractam obedientiam Hungarorum: in poloniam ad conſanguineum ſuum Boleslaum regem fugerunt, ſupplicantes pro reſtitutione & reductione eorum in Panno-niam, de qua metu perculſi exceſſerunt. Boleslaus uerò obmiſſo Ruthenico bello, cum delecta manu ſuorum militum, iam nominatos duces ex Przemisl in Hungariam perduxit. Et cum ſtatiua proxima Bude ageret, rex Salomon uidens ſe ab Hungaris deſeri (iam enim Salomon in dominando erat eis pertæſus) in caſtrum Moſon, natura & ſtructura munitiſsimum diffugit. Pontifices uerò Hungariæ, quibus cura fuit patriæ, pacem inter eos in hunc modum confecerunt, ut rex Salomon, quamuis natu minor, regio diademate inſignitus, binas partes regni poſsideat. Geyſza uerò, Ladislaus, & Lampertus ducalem honorem, & tertiam partem habeat. Rex Boleslaus de ærario utriuſq; partis remuneratus diſcedat, ſicq; cum gloria & fauore utriuſq; partis remuneratus in Ruſsiam diſceſsit, tamen totum æſtatis tempus in huiuſmodi cōpoſitione pacis in Hungaria abſumpſit. Et hyeme tranſacta, uolēs reducere in ſuam ſedem, Zaslaum ducem Kiouień. ſecundo eiectum de Kiovv, per Suantoslaum & Vvſeuoldum duces Czirneouień. reduxit agmina ſuorum exercituum, & diuertens, inuaſit territoria & caſtra Ruſsiæ Chelm, Vvladimir & & Volhin, quod nunc Luczko appellatur. Et his conquiſitis anno ſequenti, ſcilicet M. ſeptuageſimoquarto, recto tramite ad Kiovv proceſsit. Cui Vvſeuoldus dux Czirneouień. occupator Kiovv (iam enim Suantoslaus germanus eius morte interierat) animatus per Ruthenos, cum forti exercitu Boleslaum inuaſit, & longo prælio confecto, dextra ala Polonorum incœpit declinare, & prope fugam ſpectare, Ruthenicq; clamoribus cœperunt exultando uociferare, hoſtes fugiunt, hoſtes ſuperati cedūt. Quod cernēs Boleslaus rex, uir acerrimi pectoris, & magnæ audaciæ, nouam cohortem militum in laborantem alam dextram induxit, tandem & cum ſuis, in fortiorem cuneum Ruthenorū impegit, & eum diſiecit, tunc potentia Ruthenorum corruit, & fuga extemplò ſecuta eſt. Dux Vvſeuoldus fuga ſaluatus eſt. Rutheni effuſi plurimi ceciderunt, ex Polonis uerò prope mille occiſi & ſepulti, reliqui omnes in Poloniam uictricia tela & ſpolia intulerunt: Viditq; rex Boleslaus, eo anno cum ſuis grande miraculum. Piotrek hæredem de Piotrauin humatum, poſt triennium per beatiſsimum Stanislaum Epiſcopum Cracouień reſuſcitatum, prout in ſequentibus tangetur. Præterea ſequenti anno qui fuit milleſimus, ſeptuageſimus quintus maiori exercitu comparato, ex milite equite & pedite, rex Boleslaus, itinere tecto, ad Kiouiam metropolim Ruſsiæ pro ea tempeſtate, urbem inſignē & amplam contendit, & eam obſedit, undiq; prouidens per ſeipſum, undique prohibens, ne quidpiam in urbem inferretur. Certabant autem & præliabantur ex urbe effuſi milites Ruthenorum, donec chariſtia, fame, ac peſte tam ipſi nobiles, quàm populares laborarēt & contabeſcerent. Miſerunt ergo legatos, promittentes ſubiectionem & fidelitatem, dūtaxat ne in eos rex ſæuiret, poſtulantes, quod & promiſit, & non differentes, eodem die ſuſceperunt eum cum maximo honore. Ingrediens autem per portam, mucrone geminando percuſsit in portam ferream, & laminam ipſius tranſuerberauit, inſtar protaui ſui Boleslai Chrabri. Prohibuitq; cunctis ſuis militibus, ne ſpolia & expilationes in ciues agerent, ob quam beneficentiam ſponte congeſſerunt Kiouień. munera, & regi obtulerūt, quæ in milites quos nouerat conſpectiores, uigilantioresq; diſtribuit. Præfecit autem Zaslaum gubernationi Ruſsiæ. Ipſe uerò moratus eſt cum ſuo exercitu in Kiovv. Ex qua mora tā ipſe rex, quàm eius exercitus, incidit in perniciem uoluptatum, comeſſationum, ebrietatum & libidinū: Kiouia ſiquidem urbs ampla, & uicis largis porrecta erat: ferax frumēto, carne, piſce, melle, & fœminis ſtaturæ proceræ ſpecioſiſsimis, quarum pulchritudine capti, in ſentinam omnium libidinum corruerunt. Ipſe inſuper rex Boleslaus, in crimen ſpurciſsimum Sodomiæ, Kiouienſibus commune & uſitatum, prolapſus eſt. Vt quos armis uicerit, horum fœdiſsimis facinoribus uinceretur. Diuina ultio nil mali impunitum relinquens, meritò ſuper eos uenit, in regem quidem, quoniam tam à ſuis, quàm ab exteris contemni cœpit, in Polonos uerò, quoniam uxores, ſorores & filiæ eorum, libidinibus uictæ, & uiris prope ſeptennium orbatæ, in tedas & complexus ſeruorum conuolauerunt. Dum hæc in caſtra regis, per crebros nuncios & rumores deuoluta ſunt, quidam militum Polonorū frementes & impatientes iniuriæ thori coniugalis, clandeſtinè ad propria diſcedunt: alij exemplo illorum, rege nequicquam prohibere ualente, de nocte fugientes abſcedunt, ultum iri uiolata matrimonia, in ſuis mulieribus & ſeruis. Rex animaduertens ſe ſpretum, & deſolatum,

Boleslai in Hũgariam ingreſſus ſecundus.

Pax Hungarorum.

Boleslaus in Ruſsiam redijt.

Boleslai uictoria ex Ruſsiis.

Boleslaus iterum Ruſsiam ingreſſus.

Kyouia ſubacta.

Exemplum Capuę.

latum, cum raro & paruo agmine eos inſecutus, peruenit in Poloniam, & primos fugę initiatores quos potuit compræhendens pernecat, ſequaces eorum alios carceribus, alios priuatione poſſeſsionum, reliquos exilio damnat. Matronas & mulieres, quibus ab earum maritis, parſum erat, truculentus dehoneſtat, et pectore ſaxeo immotus: prole ammota catulos ad ſugendum ubera applicat. Res inaudita ſæculis: dat lac humanum catulis: abiecta prole tenera. Inſuper (ut aiunt) ad augendum crimen Sodomiæ: potius uero ad inferendum dehoneſtationem matronis: iumentum purpura uelatum: publicè poſt ſe duci iubet. Omnibus inuiſus: omnibus dirus tyrannus. Et quamuis plures fuerunt in Polonia pontifices: nullus tamen auſus eſt curare exceſsiua regis ſcelera: niſi beatiſsimus Stanislaus Epiſcopus Cracouieñ: qui hanc palęſtram ingreſſus eſt, quoniam Petrus Archiepiſcopus Gnezneñ: cuius officij principaliter erat regem à prauitatibus reducere: uidens lupum uenientem non ſe oppoſuit. Stanislaus uerò zelo diuino, & plebis iniuria accenſus: regi ſeſe oppoſuit, tanquam alter Archiepiſcopus, quoniam ſedes eius nouiſsimè Archiepiſcopatum, incuria anteceſſoris ſui Lamperti Zule amiſerat. Sed ut pauca de beatiſsimo Stanislao perſtringam, hactenus de bellis & actibus Boleslai ſufficiant, ultima eius in uita ſancti Stanislai complectar finiendo.

Boleslai tyrannus.

Archiepiſcopatus Graccouienſis in Lamperto deſijt.

CAPVT XIX. LIB. II.

Boleslaum audacem regem Poloniæ, peracta ac reportata belli uictoria de Vvſeuoldo duce Ruſsiæ, ob raptum, & crimen adulterij, in nobili fœmina Chriſtina, militis Mſcislaui conſorte perpetratum. Beatus Stanislaus Cracouieñ epiſcopus, monuit & corripuit, ut conuerſus ad Dominum ſaluaretur. Ipſe uerò fremens, & tãquam leo è cubili ſuo excitatus, minas ſpirans, tendiculam & inſidias uiro ſancto parauit, & oppoſuit ut malum pro bono redderet. Sciens namq; uirum beatum, coëmiſſe uillam Piotrauin pro eccleſia Graccouieñ. Induxit nepotes nobilis olim Petri dum uiueret cognominati Piotrek, hæredis de Piotrauin, promittens eis regiam aſsiſtentiam, ut repeterent hæreditatem Piotrauin, beatum Stanislaum impetendo & conturbando. Itaq; agente rege magnorum terminorũ iudicium, in papilionibus & tentorijs, ſuper pratis & campeſtribus, inter Solecz & Piotrauin. Cõuentus ſacer præſul per eos, negauit uillam eſſe de proprietate eorum, ſed eam iure emptionis fuiſſe & eſſe ſuam. Et dum (rege & conſilio ei deferente) dies teſtibus probandi aduenisſet, timore regis & comminatione requiſiti teſtes ſuam præſentiam ſubtraxerunt. Inquit ergo ſacer antiſtes Stanislaus. Video ò rex: deficiente hominum teſtimonio, operepræcium fore, diuino adiutum ſuffragio, principalem uenditorem ad perhibendum ueritatem, in quatriduo me producturum quod rex & aſſeſſores tanquam deliramentum accipientes in termino ſequenti quatuor dierum operiebantur. Iubet ergo beatus Stanislaus omnibus ſacerdotibus, quos habere potuit, Deum orare: miſsis, & obſecrationibus, ieiunium triduanum omnibus inſtituendo. Ipſe autem die, noctuq; in eccleſia parochiali ſancti Thomæ Apoſtoli, in præfata uilla Piotrauin, in diſtrictu Lublineñ. ſita, conamine orabat, aſsiduis ſuſpirijs & lachrymis intermixtis. Quarta uerò die indutus pontificalibus ſub præſentia cleri, & multitudine populi, ſarcophago Petri, iam triennio mortui aperto, proſtratus in faciem ſuper terram, deuotiſsimè orauit, & ab oratione ſurgens, bacculo paſtorali cineres defuncti Petri nobilis tetigit, dicens. In nomine patris, et filij, & Spiritus ſancti: Surge Petre: ad perhibendum teſtimonium ueritati, qui mox ſurrexit & ſtetit: ſacer uerò pontifex Stanislaus, manu porrecta eduxit eũ de ſepulchro. O' Stanislae quã magna fides tua erat, ut Petrus triennio uita functus, uoci tuæ obediens, protinus ab inferis euocatus paruerit. De eccleſia ergo ſancti Thomæ Apoſtoli egreſsi, peruenerunt in præſentiam regis pro tribunali ſedentis. Ad quem beatus Stanislaus: En, inquit, rex, adduxi Petrum uenditorem uillæ Piotrauin ad euincendum & referendum, ſingula quæque, uenditionem huiuſcemodi concernentia. At rex cum aſſeſſoribus, ſtupidi obmutuerunt. Omnes ſiquidem conticuerant intentiq; ora tenebant. Petrus uerò ad regem. Ego ò rex Boleslae fateor me uendidiſſe hæreditatem meam uillam Piotrauin, huic uiro beato pontifici, & completam accepiſſe ſolutionem: nepotes uerò & cognatos meos, nil proprietatis, nilq; reſeruationis in ea habuiſſe, neq; habere. Et conuerſus ad impetitores nepotes ſuos dixit. Quis uos in hanc uæſaniam impulit, ut ueritate prophanata, friuolè & iniurioſè uirum beatum inuaderetis? Ideo niſi pœnitentiam ægeritis grauem pœnam, & uindicem iram omnipotentis Dei incurſi lugebitis. Expedito reſuſcitationis. ac teſtimonij officio, à conſpectibus regis & conſilia-

Sanctus Stanislaus Petrum ſuſcitauit triẽnio mortuum.

Petri teſtimonium.

conſiliariorum uir Dei Stanislaus, cum Petro in uillam Piotrauin diuerterunt,maxima multitudine eos concomitante, ac inſpectante, ut regem in caſtris ſolitarium desererent. Peruenientes autem in locũ ſepulturæ Petri,tali ſermone adorſus eſt eum. Vir beatus Stanislaus,uis inquit Petre ut precando,à Domino meo ſaluatore,longam tibi uitam obtineam? Reſpondit Petrus. Non expedit præſul beatiſsime,uerum magis precarẽ obſecro, ut à pœnis purgatorij liberer tuis meritis,quas breui tempore ſi pro me oraueris,ſpero me euaſurum. Et ingreſſus tumulum locato corpore,reſoluit ſpiritum. At pontifex cum omni clero & populo,decantatis Pſalmis & orationibus pro liberatione Petri fuſis,tumulum ex more compoſuit & abijt. *Petrus redijt in ſepulchrum.*

CAPVT XX. LIB. II.

POſt reditum autem regis Boleslai è Kiow,quam expugnauerat: & in Poloniam tyrannidem exercẽdo in milites profugos,quoniam in terra aliena relicto eo abierant, & in mulieres atq; matronas,quarum uberibus corde ferreo & efficero proſpectans,catulos applicabat,quoniam inter bellandum non ſuis maritis adhæſerant,& pepererant. Et in ſubiectos,quoniam exceſsiuis exactionibus ac oppreſsionibus eos expilabat & extenuabat: dum neminem haberet qui à tyrannide et deprauationibus ſuis eum reduceret,Stanislaus zelo iuſtitiæ armatus, plebis iniuriæ compatiens,primum in ſecreto,tandem cum non acquieuiſſet,coaſſumptis ſecundum formam euangelicam alijs præfatis & baronibus,regem aggreſſus,obſecratus eſt, & monuit,ut iuſtitiam colendo,beluinam tyrannidem abijceret,ſubuectiones(quæ in Polonico Poduodi nuncupantur)non exigeret,ſtationes & exactiones ſuperfluas non extraheret,& à peſsimo facinore Sodomię(cui uelut iumentum inuolutus & ſordeſcens inhiabat)ceſſaret. At ille uelut lignum tortuoſum exaſperatus non deflexus,in ſanctum Dei maledictoria, & contumelioſa,ore minaci congeſsit,& eum ſectioni minutatim deſtinatum, interfecturum iurabat. Adueniente termino monitionis præfixo,nullaq; regis emendatione facta,Stanislaus Epiſcopus per ſe(quoniam alij omnes ſacerdotes timore perculſi hoc officium ſubire recuſarunt)contumacem & excommunicatum publicauit. Mandans ut in omnibus Eccleſiis ſuæ diocœſis,tanquam lignum putridum excommunicatus denunciaretur. Ei quoq; eccleſiam Cracouien.ſub diuinis ingredienti Beatus Stanislaus occurrens. Qua, inquit,temeritate rex audes diuina prophanare,Deum cuius iram uindicem non expaueſcis exacerbans,& tuis deprauatis actibus,finem humiliatus non imponens. Rex ardentiſsimam bilem incidens,ore & manu minitans:de eccleſia exiuit,& in caſtrum Cracouienſis eccleſiæ contiguum ſe recepit, & fremebundus iurauit,diſſecturum Epiſcopum ubicunq; reperiret. Almus tamen præſul Stanislaus,ne eccleſia ſponſa ſua propter eum quippiam mali incurreret:in abditis,occultisq; locis degebat,uacans miſſarum ſacrificijs & orationibus, pro reductioneq; regis & ſaluatione uberrimis fletibus inundabat,ſicq; eluſit conatus regis pluſquam uno anno. Anno autem Domini. M. ſeptuageſimo nono,tertio Idus Maij die ipſa in feriam quintam cadente,ſancto Stanislao,in eccleſiam ſancti Michaëlis de rupella cum ſuis clericis,ut diuina celebraret,deſcendente, ab exploratoribus uiſus, & regi Boleslao delatus eſt. Rex uerò correpto acinace & pluribus militibus accerſitis ad inſequẽdum ſe properanter ad Eccleſiam ſancti Michaelis,tunc inter prata in parua rupe extantem peruenit, beato Præſule miſſam nondum finiente, iuſsitq; ſtãs foris, milites ingredi,& eum ab altari extrahere. Qui ingreſsi,& ſacrum antiſtitem tangere uolentes,abierunt retrorſum & in terram ceciderunt: prouolutiq; exiuerunt de eccleſia. His obiurgatis rex plures iubet ingredi,ad perpetrandum ſcelus in ſanctum Dei. Sed hi magno caſu retrorſum ceciderunt,& reptantes manibus,pedibuſq; de eccleſia ſunt euoluti. Adiecit excœcata mens,tertium introitum repetere, cum ſtomachatione ac maledictione: ô inquit degeneres & non milites,fœminæ & non uiri : non poteſtis unum ſacerdotem protrahere de eccleſia,meas graues iniurias in eo ulturi. Ipſi uerò obiurgati audaciùs ingreſsi : corruerunt ac fortius,quam prius retrorſum abierunt. Et ipſis exeuntibus rex non credens narratis,rapto gladio & exerto,furioſus eccleſiam intrauit,& ſacrificantem præſulem gladio in caput percuſsit,dirupit atq; proſtrauit,ſanguinem eius recenti ſacrificio altaris commiſcendo. O ſcelus immenſum, impius & ſceleſtus occidit pium,& ſanctum:ſacrilegus præſulem,ſponſum in gremio ſponſæ,paſtorem in ſuo ouili. Tunc ſatellites ſceleris accurrentes,alius præ alio ſtrictis ac uibratis gladijs,repetitis uicibus, ad complacendum regi, & ad abolendum ignominiam,per eum ipſis inflictam,beatum uirum in multa fruſta cõciderunt,nonnulla hiſtoria referente in ſeptuaginta duas partes: Non contentus ſceleſtus rex in rabie patrati ſceleris: iuſsit partes & membra,in plano circumiacentis campi diſiici, ut à beſtijs & ſanguipetis alitibus deuorarentur,ſicq; deleret memoriam eius de terra. Sed

Rex excommunicatur.

Rex ab eccleſia prohibitus.

Martyrium diui Stanislai.

Diuus Stanislaus ſacrificãs per regem occiditur.

D Deus

Miraculum 1. Deus in ſanctis ſuis mirabilis,nocte ſequenti radios è cœlo ſupra qualibet particulam uelut lampades miræ rutilantiæ ſtantes demiſit.Et quatuor grandes aquilas,à quatuor mundi partibus aduenientes,in cuſtodiam nocte & interdiu deputauit,quæ ſuperuolantes, omnes beſtias & carniuoras alites abigebant.Cernentes quidam patres,Prælati, & Canonici eccleſiæ Cracouienſis religione pleni, corporis beati partes in nocte illuſtrari,diſiectos artus,tertia nocte collegerunt,membrum ad membrum,& partem ad partem, pro ut *Miraculum 2.* uiſum eſt eis,apponendo.Mirabile dictu,mox cœleſtis medici uirtute,coaluit,ac integerrimum ſine nota cicatricum redditum eſt. Exhilarati ergo poſuerunt illud in tumbam & ſub diuo,ante fores eccleſiæ ſancti Michaëlis de Rupella ſepulturæ tradiderunt: Ne ſi in eccleſia ſepulturam egiſſent,rex,exhumatum ut prius per campum diſperſum proieciſſet. Aiunt interfectores regi Boleſlao in nece ſancti Staniſlai cohærentes,fuiſſe de armis ſtreparum,de armis Sreniawa cum cruce & ſine cruce,& babati cum cruce. Gregorius Papa ſeptimus,perlata ad ſe crudeli nece beati uiri Staniſlai,dedit in mandatis, ad Petrum Archiepiſcopum Gneznen.& omnes epiſcopos regni Poloniæ,ut interdictum generale in *Regnum Poloniæ corona priuatum.* tota prouincia obſeruarent,& eccleſias obſeratas clauderent,regemq́ Boleſlaum anathematiſauit,& coronam regno Poloniæ abſtulit,ne de cætero quiſpiam principum in Polonia abſq; ſpeciali conſenſu ſedis apoſtolicæ coronaretur,abſoluitq́ à Boleſlai obedien*Rex è Papa anathematizatus.*tia,omnes Principes,Barones,Vaſallos,Feudarios & ſubiectos:Milites uerò,qui cum rege in necem beati pontificis auxilio aut conſilio conſpirarant, cum tota eorum domo & nepotibus,ad beneficia eccleſiaſtica habita & habenda, ad dignitates quoq; & honores, uſq; in quartam generationē inhabilitauit. Et quamuis obediētia per Papam regi Boleſlao ſubtracta fuiſſet:ipſe tamen ſe pro rege geſsit,& ſingulos parere ſuis imperijs, coegit, donec quoſdam primores regni,in captiuationem eius & mortem conſpiraſſe cognouit, tunc enim cor eius culpa redarguente concidit.Et accepto ſecum filio ſuo Myeczlao, annum agente duodecimum(qui poſtea ad regnum reductus mortuus eſt) relicta Polonia, *Boleſlaus in Hungariam fugit.* feſtinè totus meticuloſus in Hungariam,ad Ladiſlaum regem Hungariæ perrexit.Cui & fratribus eius, Geÿſze & Lamperto, fideliter auxiliatus fuit eos in regnum Hungariæ, prout antè expreſſum eſt,reducendo.Ladiſlaus uerò rex Hungariæ in ſummo honore, & *Boleſlai miſer interitus.* omnium neceſſariorum prouiſione,Boleſlaum cum ſuis fouit.Deo autem uindicante,citò poſtea in amentiam rex Boleſlaus incidit,& per ſiluas uagus 12.Calendas Aprilis morte interijt.A ſuis canibus(ut ferunt)cum inſequentibus deuoratus. Tradunt quædam an*Alia opinio pro morte Boleſlai.*nalia,quòd audita ſugillatione Hungarorum,de occiſione beati præſulis Staniſlai, compunctus,dimiſsis omnibus & filio Myelzko apud regem Vuladiſlaum relicto atq; commendato,in clamide abiecta,unico comitatus ſeruo,clam in Corinthiam peruenit ad mo*Tertia opinio de morte Boleſlai.*naſterium Ozia iuxta lacum de propè Villacum,alijs referentibus quòd ſeceſſerit in monaſterium Vilthnia,prouinciæ atheſis propè Iſburg,ubi omnibus ignotus,in ſqualoribus coquinæ ſtrictam agens pœnitentiam,reatum occiſionis beati antiſtitis Staniſlai diluit. Ego uerò percunctando,non potui inuenire in prædictis locis,patentem ipſius profeſsionem ac pœnitentiam.Et utinam aliquando compunctus,ob ſuæ culpæ expiationis re*Boleſlai uirtutes & uicia.*medium eam ſuſcepiſſet.Iſte eſt Boleſlaus qui poſt ſuum protauum Boleſlaum *Chrabri*, patriæ fines tropheis magnificè propagauit.In omnes liberaliſsimus fuit,in audacia cæteros ſuperauit.In uicio Sodomiæ fœdiſsimus apparuit.In tyrannide militum & ſubditorū, efferus innotuit.In beati Staniſlai nece truculentus carnifex cognomen inuenit & reportauit.De hoc eccleſiaſtice legitur,affluens diuitijs,largus beneficijs,belliger in hoſtibus,tyrannus militibus,hic fuit Boleſlaus. Cuius in temporibus plebem Dei regens legibus occubuit Staniſlaus.

CAPVT XXI. LIB. II.

IN principio regni Boleſlai largi in Polonia,uenerunt Polowczi Barbari cum Duce ſuo Szekal contra Vuſeuoldum ducem Ruſsiæ de Pereaſlaw,& ſecunda die Februarij inito certamine,uincunt Vuſeuoldum & ducatum ipſius crudeliſsimè uaſtarunt. *Polowzi Ruthenos uicerūt.* Hoc primarium malum fuit,quod Ruſsia ex poſt paſſa eſt à Polouuczis. Deinceps addiderunt alteram irruptionem Polouuczi in terras Ruſsiæ,quibus tres duces Zaſlaus Kiouien.Suantoſlaus Czirnicouien.& Vuſeuoldus Pereaſlauien.circa flumen Olcha occurrerunt,commiſſoq́; certamine, Polouuczis ceſsit uictoria, qua obtenta uaſtationem terrarum Ruſsiæ longè extenderunt:Oppida & uillas,cæde ac ſpoliatione debachantes, milites uerò Ruthenorum diffugientes,flagitare cœperunt,quatenus bini duces Zaſlaus & Vuſeuoldus:Viſſeſlaum Polocenſem ducem,& duos filios eius, quos anno ſuperiore in dolo captiuauerant,à uinculis ſoluerent,quod dum impetrare non poſſent, in ſeditionem uerſi. Duces Zaſlaum & Vuſeuoldum de Kiouu exturbant.Præfatis autem ducibus,

bus, Zaslaw & Vuſeuoldo diffugientibus, milites ſubſtantiam & ſuppellectilē caſtri Kiouienſ. diripuerunt, & ergaſculo aperto, ducem Viſſeslaum cum filijs ipſius à uinculis liberauerunt, & in dominum Kiouienſ. præfecerunt. Zaslaus uerò, dux Kiouienſ. nō audens in Ruſsia conſiſtere, cum uxore & duobus filijs in Poloniam ad regem Boleslaum fratrem ſuum amitalem fugit, à quo benignè acceptus & fotus eſt. Inſuper & ad ſedem Kiouienſ. reinductus atq; repoſitus, prout ſuperiùs in hiſtoria de Bolislao narratum eſt. Polowczos uerò contra Czirnieow diuertentes. Dux Swantoslaus, nil clade ſuperiori deterritus, habens tantum tria millia uirorum in ſuo exercitu, prima die Nouembris anno Chriſti milleſimi, quinquageſimi noni, circa Sznowsko inuaſit, ubi multitudo à paucitate ſuccubuit. Nam duodecim millia Polowczonum profligauit: Ducem eorum, & primates ui uos cœpit, & prædam quam in terris Ruſsiæ quæſierant excuſsit. Poſt aliquot annos ſedente Zaslao in Kiow, poſt eius recuperationem, orta eſt contentio inter eum ab una, & duces Swantoslaum & Vuſeuoldum partibus ex altera, pro finibus & ſpolijs. Perpendēs autem Zaslaus fluxam ſuorum militū fidem, diſceſsit ex Kiow & iuit in Poloniam, ad regem Boleslaum cum uxore & filijs: Swantoslaus uerò & Vuſeuoldus duces, uigeſima ſecunda die menſis Martij Kiouiam ingreſsi, ſedem eius & principatum occupauerunt. Et Swantoslao in breui, quia uiceſima prima Decembris anni occupationis eiuſdem, ſcilicet, milleſimi, ſeptuageſimi ſecundi mortuo, & in Czirnieow ad eccleſiam S. Saluatoris ad ſepeliendum relato, Vuſeuoldus frater ſuus, in principatu Kiouienſ. ſuccedit, quo cum Boleslaus rex Poloniæ iterū Zaslaum reducendo, prope Kiow forti pugna conflixit, & eum debellauit, Kiouiamq; obſidendo expugnauit atq; poſſedit. Zaslaum ei pręficiendo atq; ſurrogando. Filius autem Zaslai Suatopolk, in Nouogrodenſ. ducatum ſucceſsit, quoniam Hleb Swantoslai ducis Czirnieouienſ. filius, ultimus poſſeſſor eius, recenti morte à ſuis nequiter occiſus erat. Vuladimirus uerò alter filius Zaslai obtinuit & ſedit in Smolensko, & Iaropolk tertius filius locatus erat in Viſſegrod. Sicq; terræ Ruſſorum uidebantur pacificatæ. Verum ſtimulante odio, Borziſch & Olech duces Ruſsiæ, aduocatis Polowczis, terras Ruſsiæ uaſtare incœperunt. Dux autē Vuſeuoldus Czirnieouienſ. eis occurrens, in loco qui dicitur Ziczcze, cum ipſis die uiceſima quinta Auguſti conflixit. Et uictus etiam ſedem ſuam caſtrum Czirnieouienſ. perdidit. Exindeq; plurimum anguſtiatus, ad fratrem ſuum Zaslaum ducem Kiouienſ. cum Vuladimiro filio ſuo diuertit. Quos ille benignè excœpit. & fouit, dicens: Ego ſim uobis in exemplar, qui omnibus ſpoliatus in terris alienis, ſtipe Polonorum uixi, & ſuffragio eorum omnia mea rehabui. Coadunata itaq; militia, Zaslaus dux Kiouienſ. cū filio ſuo Iaropolko, & Vuſeuoldus dux Czirnieouienſ. cum filio ſuo Vuladimiro, uadunt contra Czirnieow: in quod ſe Borziſch & Olech robore Polowczonum freti, recœperant. Perſuadebat autem Alexius, qui & Olech duci Borziſch aiens: Non pugnemus contra quatuor duces fratres noſtros, quoniam fortiores nobis ſunt, ſed æquis cōditionibus pacem petamus. Et Borziſch in ſuperbiam elatus, non acquieſcens reſpondit. Non te aliqua ſollicitudo de uictoria detineat, ſed plenus ſpe euentum belli expecta. Et facto congreſſu, interficitur Borziſch filius Czeslai, qui pacem abnuebat. Sed & dux Zaslaus Kiouienſ. dum prælio confecto, inter pedites ſecurus uerſaretur, ab uno milite ducis, Olech qui tāquàm proprius peditibus ſeſe ingeſſerat, percuſſus inter ſcapulas, trāsfoditur & occiditur, & per filiū ipſius Iaropolkum relatus in Kiow, cum magno planctu ſepelitur in eccleſia beatæ Mariæ, anno Chriſti milleſimo, ſeptuageſimo ſexto. Erat autem Zaslaus uir altæ ſtaturæ, uerus cultor iuſtitię, caſtrū Czirnieow recuperans Vuſeuoldus, tradidit filio ſuo Vuladimiro natu maiori. Iaropolkum uerò alterum filium locauit in Thurow. Ipſe autem Vuſeuoldus tanquàm germanus Zaslai, ſucceſsit in principatu Kiouienſ. Propter quod liuore excitati aliqui Ruſsiæ principes, mouerunt ei bella. Romanus namq; dux Ruſsiæ, uolens ſedem Kiouienſ. occupare, cum Polowczis in auxilium ſui conductis, uenit contra Vuſeuoldum, & circa Pereaslaw, ſecūda die Auguſti mediātibus Baronibus pacificantur. Polowczi uerò, mota ſeditione, ducem Romanum, eò quòd ipſis inconſultis pacem conſumaſſet occiderunt. Iterum inſurrexit contra Vuſeuoldum Iaropolkus filius Zaslai, quoniam præripuit ei paternam ſucceſsionem principatum Kiouienſ. Vuſeuoldus autem frequenti conſilio aduocato, ex uno conſiliariorū tale documentum accepit. Mitte filium tuum Vuladimirum cū exercitu contra Iaropolkum, quem ego præueniendo, ſine armis debellabo, & meo uafro conſilio, fallam. Venit itaque ille fallax conſultor ad Iaropolkū, dicens: non confidas conſiliarijs, & militibus tuis, quoniam uolunt te decipiendo tradere Vuſeuoldo. Sed concito pede uade in Poloniā, quemadmodum Zaslaus pater tuus fecit auxilia pro reſtitutione petiturus. Credidit Iaropolkus fallaci ſermone, & relicta matre uxore, & filijs in caſtro Lucko, fugit in Poloniā ad regem Boleslaum, quem Boleslaus non ualens in propria perſona reſtituere, propter ſciſma

Polowzi uicti.

Dux Borziſch occiſus.

Dux Zaslaus occiſus.

inter ipſum & ſuos milites exortum, miſit cum illo milites Polonos, quorum robore recu-perauit caſtrum Luczko. Poſt diſceſſum Iaropolci, per Vuladimirum expugnatum & oc-cupatum, aliaq; caſtra Vuladimirus eidem reddidit, aut reddere promiſit. Iaropolcus re-miſſo exercitu Polonorum, dum ex Vuladimiria uehiculo in Szuumingrod ueheretur, à familiari ſuo Nyeradzecz quieſcens obtruncatur. Et in Kiouu deductus, cum magno planctu, in eccleſia S. Demetrij ſepelitur, Vuſeuoldo duce & binis eius filijs Vuladimiro & Roſciſlao, item Ioanne Metropolitano & Boyarijs, uniuerſisq; ordinibus Kiouienſi-bus præſentibus. Is Iaropolcus fuit uir manſuetus, & amator fratrum, decimas ſoluens de omnibus frumentis, pecoribus, & armentis, cunctis diebus uitæ ſuæ. Sed & uiuens ſæpius uotis uacabat, ut ſimili morte moreretur, quali Hleb & Borziſch protaui eius necati ſunt, & in ſanctos per Ruthenos relati.

Iaropolci interitus.

CHRONICORVM REG. POLON. LIB. III.

CAPVT I. LIB. III.

Vuladislaus Hermannus Monarcha primus.

EXCEDENTE in Hungariam Boleslao audaci: Prælati & Barones Poloniæ, formando nouum ſtatum Reip. ſuffecerunt pro eo germanum ipſius ducem Vuladislaum, cognomento Hermannum, anno Chriſti 1082. Is quanq; ſe titulabat regem Poloniæ, nunquàm tamē fuit coronatus. Horrentibus Archiepiſcopo & epiſcopis Poloniæ apoſtolici mandati præuaricationem. Cœpit autem poſt intronizationem dux Vuladislaus innocentes & imbecilles, à potentibus & oppreſſoribus defenſare, ſtratas & uias pacificare. Iniuſta decreta regis Boleslai reſcindere, & malè ablata reſtituere. Miſit inſuper ad Gregorium Papam ſeptimum, ad tollendum interdictum in ultionem occiſionis ſancti Præſulis Stanislai latum, quod & fecit. Ad ſollicitationem Lamperti, Canonici Cracouienſis oratoris ad relaxandum interdictum miſſi: & quia idem Lampertus nobilis, de familia *Habdanck*, ut præmiſſum eſt, Canonicus Cracouieñ. à capitulo in Pontificē Cracouieñ. electus, domino Papæ notus fuerat, propter priorem eius diuturnam uerſationem, & cauſarum in curia Papæ intentationem. Idcirco prouidit ei ſanctiſsimus dominus de epiſcopatu Cracouieñ. ut immediatè ſuccederet beatiſsimo Stanislao. Ne autem proſapia regia in Vuladislao extingueretur, conſilio ſuorum iuſſus, accepit in coniugem uirginem Iuditham, filiā Vuratislai ducis Bohemiæ, olim ex Adleyda filia Andreæ regis Hungariæ ſuſceptam, ſuaſu ac ſpeciali inductione germanæ ſuæ Suuatochnę, præfati Vuratislai alterius cōſortis, quę inſtituerat eam optimis moribus, & totam ipſius laudabilem conuerſationem nouerat. Sed cum eidē cohabitaret dux Vuladislaus, & nullam prolem ex ea ſuſcepiſſet, cœpit uehementer anxiari ſuper ſterilitate ipſius. Suaſu quoq; Lamperti Epiſcopi Cracouieñ. facta imagine, quantitate unius infantis de puro auro, & adiunctis alijs muneribus, uaſis ac ueſtibus præcioſis auro intextis, miſit in prouinciam Prouinciæ, ad monaſteriū ubi corpus B. Egidij requieſcit prope fluuium Rhodanum, ſupplicando abbati & monachis eiuſdem cœnobij ordinis S. Benedicti, ut meritis beati confeſſoris Egidij ac interuentu precū eorum, conſequeretur prolem iamdudum deſideratam. Abbas uerò triduano indicto ieiunio, iubet omnibus monachis quàm deuotiſsimè orare, ut interuentu præclari confeſſoris Egidij omnipotens Deus largiretur prolem duci Poloniæ cum ſua conſorte. Necdum triduo finito, uni religioſiori monacho reuelatum eſt, uterum Iudithę completum eſſe, & maſculinam prolem concepiſſe. Vocatos ergo oratores ducis Poloniæ, inter quos primus erat Petrus Canonicus Cracouieñ. Abbas iubet bene ſperare, & in patriam redire, quoniam princeps Iuditha filium perinde ac deſiderauit concepit. Reuerſi itaq; in Poloniā, ut prædixit abbas, inuenerunt Iuditham fœcunda tam uterum porrexiſſe. Conſtruxit ergo Eccleſiam Vuladislaus ſub caſtro Cracouieñ. in honorem S. Egidij, gratificando de prole ſibi cōceſſā. Sed & in alijs locis regni Poloniæ ob ſimilem depellendā ſterilitatem, conſtructa ſunt oracula in honorem S. Egidij, quę hactenus extant. In Krobia, Kczinya, Clodaua, in Sborow, Geboltow & Czirnielow, tandem uigeſima Auguſti Iuditha effundens concupitum infantem Boleslaū nomine, cui cognomentū acceſsit Crziuouſti, breui ipſa ſuperuiuens tempore, de ergaſculo huius carnis nono Kal. Ianuarias, uenientes in uigiliam natiuitatis Dominicæ, in nocte ſequēti, ſoluta eſt, plancta à clericis & miſeris perſonis, quoniam benigna mater fuit orphanorū. Huius munificentia Comitatus Chroppi in terra Siradieñ. qui nūc Pabyanicze dicitur, cū hominibus & ſeruitutibus eorum, & cum omnibus tributis ex frumēto, melle, & pellibus mardurinis, atq; aſpergillinis, donatus eſt Canonicis eccleſiæ Cracouieñ.

Hermanni uirtus.

Interdictum ſublatum.

Vuladislao nupta Iudith ex Bohemia.

Eccleſia S. Egidij Cracouiæ erigitur.

Boleslaus Crzyuouſti ad preces S. Egidij conceptus, naſcitur.

Iudithæ mors.

Pabyanicze capitulo Cracouienſ. donatur.

couien. In cuius recompenſam horas B. Mariæ aſtricti ſunt ſingulis diebus explere. Epiſcopatui uerò Cuyauien. contulit, Caſtellaniam Lagouien. in diſtrictu Sandomirien. cum omnibus inſeruientibus. Hæc eadem monaſterio Thinicen. præbuit Xaſznicze, cũ alijs uillagijs ſupra Viſſoka iacentibus & eorum attinentijs. Orbatus prima coniuge Vuladislaus, & lugubribus ſeu funerali pompa expletis, conſilio ſuorum expugnatus, accepit alteram coniugem Sophiam, aliâs Sophoniam Henrici tertij Imp. filiam, & Henrici quarti Imp. tunc regnãtis ſororem Salomonis olim regis Hungariæ relictam. Ex qua proceſſu temporis tres generauit filias. Ordinauit etiam Meczlao, alias Myeſzko, filiaſtro ſuo ex Hungaria reducto, Eudoxiam, Swatopolci ducis Kiouien. germanam in conſortẽ, ut Ruthenos in fide & obedientia conſeruaret, & uno tempore, ambobus geminas celebrauit Cracouiæ nuptias, anno Domini, uidelicet, 1088. Verumenimuerò in anno ſequẽti mortuo Meczlao Boleslai audacis filio, & ſemen eius interijt, & Rutheni ab homagio apertè diſceſſerunt Vuladislao Polonorum monarcha nequicquàm reſiſtente.

Xaſznicze monaſterio Thynicenſ. donatur.

Vladislaus Hẽrici 3. imp. filiam duxit uxorem.

Ruthenorum defectio.

CAPVT II. LIB. III.

EXemplo Ruthenorum, Pomerani & Pruteni prouocati, ſimiliter obedientiam & tributa denegarunt, capitaneos & præfectos ducis, aut necantes, aut contumelijs affectos depellentes. Vuladislaus uerò non ſecus, quàm par erat, copias ſuorum principatuum contra eos mouit, & poſt feſtum Ioannis Baptiſtæ ingreſſus Pomeraniam uaſtabat. Pomerani autẽ iuncti barbaris Prutenis, occurrentes Vuladislao, in die aſſumptionis glorioſiſsimæ uirginis Mariæ circa flumen Rzeczen, cum eo conflixerunt, tamen rareſcentibus Pomeranis & Prutenis, primum cœperunt pedẽ referre, ad ultimum autem in fugam uerſi ſunt, magnaq; cędes in fugientes à Polonis edita eſt. Hac pugna Pomerani & Pruteni fracti, ſe & omnia ſua Vuladislao tradiderũt, ueniam deprecãtes, quam reportarũt Vuladislao munitiones, & caſtra eorum auferente, & ſuis fide dignis locante. Nonnulla uerò diruente, ut maior in eis conſeruaretur fides. Poſt diſceſſum ducis in Poloniam, affertur ei nunciũ Pomeranos & Prutenos denuò rebellare, qua per motus inſtabilitate, concitatus cum parua manu, tamen exercitatorum militũ in menſe Februario in Pomeraniam reuertitur, bipartitoq; agmine cum Sethegio palatino Cracouien. principe militiæ, celeri greſſu percurſa Pomerania & Pruſsia, nemineq; copiam pugnãdi opponente, omnibus ad inuia & ſyluas diffugientibus, ſpolijs onuſtus ad Poloniam regrediebatur. Cumq; perueniſſet ad locum, qui dicitur Drzen, ſpeculatores à tergo derelicti aduenientes nunciant adeſſe multitudinem Pomeranorum & Prutenorum, nec plus quàm quinq; miliaria abeſſe. Conſilio adhibito: quid facto opus eſſet, ſtetit ſententia hæc, quòd melius eſt mortem cum gloria oppetere, quàm turpi fuga ſalutẽ quærere. Signis itaq; collatis, pugnatum eſt ab hora tertia, uſq; in noctis crepuſculũ, marte duro & ancipiti perſeuerante. Inſtantibus tenebris crepuſculi, Pomeranorũ acies pro uicta diceſsit, abſq; Polonorum inſecutione, quoniam quiſq; aut ſauciatus, aut feſſus ſubſtitit. Pro uictoria habentes de loco non ceſsiſſe, & prædam è manibus non amiſiſſe. Et quia propè erat dies Paſchæ, cum præda inuecta dux Vuladislaus Gneznam deſcendit, ſtatimq; primo ueris tempore pluribus pugnatoribus uocatis, & externis pretio conductis, in copioſo exercitu Pomeraniã regreditur, ubiq; uaſtando, & ſpolijs, tàm Pomeraniam quàm Pruſsiã expilando. Quum uerò pugnæ copia non daretur, ne tantum exercitum fruſtrà reduceret, inops conſilij, caſtrum Nakel uallauit, in quo multitudo Pomeranorum ſeſe concluſerat, frequenterq; exercitus obſidens, ludificationes umbrarum, ſpeciem armatorum præ ſe ferentium, paſſus eſt. Corripiebant milites arma, noctis ſub ſilentio ad propulſandum hoſtes è ſomno excitati, nemine comparente unaq; noctium longius à caſtris tanquàm phantaſmata pugnatorum inſecuti, progreſsi, damnum incendij pertulerũt. E caſtro ſiquidem Nakel obſeſsi deſcendentes, ignem in tabernacula & tentoria culmine & ſicco gramine tecta iniecerũt, & cum tabernaculis exuſti ſunt plures homines, iumenta, machinæ, & bellica inſtrumẽta, ſed & milites conducti, quales fuêre Bohemi, non ferentes frigus hyemis quod inſtabat, receſſum optabant, propter quod ſolutio obſidionis facta eſt cum magno periculo. Hanc autẽ phantaſmatum uexationẽ & ignominioſam à caſtro Nakel diſceſsionẽ referunt prouenisſe hiſtoricę Polonorum, ad ulciſcendum pręuaricationes, per milites factas, quoniam tota quadrageſima trãſacta, bellatores uiolato ieiunio, carnibus & butyro guloſius ueſcebãtur, ſic quibuſdam timoratis uiris cœleſti munere reuelatum eſſe perhibetur. Congeſſit iterum numeroſiorem exercitum dux Vuladislaus, & quæq; derelicta Pomeranorum & Prutenorum primo æſtatis tempore abraſit, munitiones, tecta, agros, captiuos & pecora. Exuti fortunis omnibus, ad Vuladislaum uenerunt humiliati Pomerani & Pruteni. Quibus exanimatis ſeditioſos decapitauit, alios in alia loca tranſtulit, & multitudine pacificatæ pepercit.

Pomeranorũ, Prutenorumq; defectio.

Vuladislai uictoria.

Pomeranorum altera defectio

Pomerani iterum uicti à Polonis.

Vuladisl. us in Pomeraniam redit.

Vallatur Nakel caſtrum.

Polonis ex igne iactura.

Vltio diuina ob ieiunij præuaricationem.

Vuladislaus tertiò Pomeraniam ingreditur.

CAPVT III. LIB. III.

Bellum Bohemicum.

SEcutum eſt extemplò,finito certamine Pomeranico,Bohemicum bellum. Nam Brzetiſlaus dux Bohemiæ ſciens occupatum Vuladislaum bello Prutenico,inuaſit eam oram,quæ eſt à caſtro Grecz ſupra Albim fluuium ſito (quod iuris Polonorum erat)depopulando,& uaſtando uſq; ad fluuium Odram,ad reprimendum facinus & audaciam eius,ſequenti anno dux Vuladislaus morbo grauatus & impeditus, miſit Sethegium,aliâs Seczech,Palatinum Cracouienſem,& principem militiæ,cum numeroſo exercitu ad uaſtandam Morauiam,& reſarciendum mala per Brzetiſlaum illata. Dum autem præſignaret & mandaret Vuladislaus Sethegio,ut obmiſsis locis munitis,ſolis ſpolijs & uaſtationi intenderet.Puer Boleslaus nouennis (nonũ enim agebat annum) audiens mandata patris de bellis gerendis, cœpit ardenter ſupplicare, ut mitteretur cum exercitu ad Morauiam,cui pater renitens prohibuit, aſſerens eum , uires & ætatem bellis aptam nondum attigiſſe.At Boleslaus puer:Satis,inquit,genitor ætatis eſt mihi & roboris,dummodo tu me non prohibeas Expugnauit itaq; continua ſupplicatione & inſtantia,ut pater eius ipſum ad bellum Morauicum mitteret. Strictè mandans Sethegio ut curam eius ageret,unicus namq; fuit patri & intimè dilectus.In tota autem expeditione Boleslaus,nouus miles obiuit cuncta militum officia,noctis uigilias cum eis peragens,arma quotiens congrediendum erat corripiens,& ad principium ni cohiberetur currens, diſciplinam militarem diligentiſsimè auſcultans,& exequẽs,in dormiendo,ſagulo militari tenerum corpuſculum ſupra nudam humum tegens. Morauia uaſtata & uehementer afflicta,cum plurimis ſpolijs,& captiuis tirunculus Boleslaus cum Sethegio & exercitu ad patrem reuerſus eſt.Et quia quidam inuaſores Pomerani,caſtrum Miedzirzecz in confinijs Saxoniæ,aſtu interceperant,& ipſum muniendo,rapinas ex Polonia abducebant: Boleslaus maiori cum inſtantia qua potuit,parentem ſuum rogauit,ut daret ei exercitũ,ad conquirendum præfatum caſtrum Miedzirzecz Vuladislaus uerò admiratus indolem pueri,præbuit exercitum,ſubijciens curam tum tyronis Boleslai,tum exercitus, ipſi Sethegio principi militię,ut omnia expeditionis officia ſecundum ordinationem eius progrederentur.Aduenientes ergo Boleslaus & Sethegius ad locum caſtri,ipſum uallarunt,tabulis & roboribus undiq; ſepiendo & concludendo,ac bombardis quatiendo, donec Pomerani fame attriti,demiſsionem petentes,ſaluis perſonis & ſuis equis obtinuerunt. Et quia dux Vuladislaus,pius dictus habuit ex concubina naturalem filium Sbignieuu nomine, ſic à Iuditha legitima uxore nominatum,quod interpræteri licet,euadens iram, uel profugus, à nomine Sbig,eò quòd illi operæprecium fuiſſet uitare iram Iudithæ,& ab oculis eius fugere.Hunc literis eruditum tradidit cuidã monaſterio in Saxonia,ut illic deliteſcens, tonſus & monachatus,pro abſtergenda ignominia,extra regnum Poloniæ perpetuò maneret.Brzetiſlaus autem dux Bohemiæ callidè Poloniæ nocere cupiens,perſuaſit exulibus Polonis,qui Bohemiam oppleuerãt,odio aut perſecutione Sethegij palatini Cracouieñ. tanquàm alterius ducis proſcriptione,arroganter pulſi,ut Sbigneo accepto,Poloniæ orã, Bohemiæ proximam occuparent,ad ulciſcendum ſuæ exulationis iniuriam,habituri ſuffragia ex propinqua Bohemia.Poloni uerò exules animati,ac Brzetiſlai perſuaſioni obedientes,Sbigneum de monaſterio extraxerunt, monachis nequicquàm reſiſtentibus:Et componentes cum capitaneo Vuratislauieñ.nuncupato Magnus,uiro probatę fidei,pro Sbigneo tamẽ,& expulſis inclinato & ſtante,ingreſsi ſunt caſtrum Vuratislauieñ. Quod dum comperit dux Vuladislaus,ægrè ferens non cunctando, ſed properè cum exercitu peruenit ad Vuratislauiam,& Ziroslao epiſcopo Vuratislauieñ.cum proceſsionibus excipiente,& eum in ciuitatem introducente,intrauit caſtrum,quod ſibi patuit, Magno capitaneo humiliter ipſum ſuſcipiente.Sbigneo uerò cũ ſuis exinde dilapſo, & ad Cruſzuiczam diuertente,indignatus Vuladislaus capitaneo Magno, prius eum obiurgans,capitaneatum Vuratislauieñ.ei abſtulit. Pro eoq; ſurrogauit Boleslaum filium ſuum cum Voislao curatore eius,& cum exercitu inſecutus Sbigneum,peruenit iuxta Cruſzuiczã, ubi magnum exercitum Sbigneus contra patrem conflauerat,ex Pomeranis & Prutenis ſuapte natura,duci Vuladislao infeſtis,& iuxta lacum Goplo congreſsi (heu natura horret filium contra genitorem arma leuare)magnum certamen, magnamq; ſtragem ediderunt,ut aqua & piſces lacus Goplo cadaueribus & ſanguine occiſorũ fœdati, longo tempore inutiles permanerent.Sbigneus uictus,ad caſtrum Cruſzuicza fugit,& uiuus in manus parentis deuenit, quem cathenatum pater Sethegio principi militiæ ad cuſtodiendum tradidit. Poſtea tamen in conſecratione eccleſiæ Gneznenſ.duce Vuladislao præſente,Martinus archiepiſcopus Gneznenſ.cum optimatibus,prælatis & baronibus Poloniæ,ſupplicationibus precantes, Sbigneum à uinculis relaxandum obtinuerunt, multum enim pius fuit Vuladislaus. Iunctus Boleslao Sbigneus contra Sethegium, aliâs

Virtus in puero.

Morauia uaſtata.

Boleslai expeditio.

Sbigneus monachus armis patrẽ infeſtat.

Altera pugna inter patrem & filium.

Sbigneus uinctus.

Szeczech

Szeczech palatinum Cracouienſem ſuum uinculatorem in Vuratislauia conuentione habita, ſe obſtrinxerunt, & parente eorum in Zarnouiecz, ignobili uico Mazouiæ oſtenſo, plurimis quærelis depoſuerunt, etiam cum exercitu quo cum aduenerant, quòd regnum Poloniæ ſibi uſurparet, omniaq; caſtra regni poſsideret, ipſis tanquàm hæredibus neglectis & ſpretis. Demolitus accuſationibus filiorum, & cæterorum prelatorum atque militum, abdicauit à ſe Vuladislaus Sethegium, qui ominans meliorem fortunam, diſceſſit in Ruſsiam. Poſt annos plures benignitate ducis Boleslai, ad poſtulationem pontificum, recollectus & reſtitutus, auctoritate tamen qua prius abundauerat caruit. Fuit hic Sethegius nobilis, de genere bipennium, factiuus, uerſatilis, & multum poſſeſsionatus. Bidi autem fratres Boleslaus & Sbigneus contra Pomeranos rebellantes miſsi, in nouam ſeditionem uerſi, nihil effecerunt. Pro uirtutibus heroicis in feſto Aſſumptionis Beatæ Mariæ in Ploczko balteũ militię Vuladislao exhibente filio ſuo Boleslao, auditoq; quòd Pomerani inſilientes, caſtrum Santok obſederunt. Dimiſſa Boleslaus dignitate militiæ, & iuſsis militibus, qui conuenerant ut ſeſe inſequerentur, noctis tempore ſuperueniens, Pomeranos in tabernaculis quieſcentes trucidauit, & obtruncauit, tandem reuerſus cingulum militiæ ſub frequentia & conuiuio multorum acceptauit. Sic prius obſidentibus Pomeranis prædictum caſtrum Santok, & Sbigneo cui hanc prouinciam pater delegauerat, ſua ſegnitie illis non repulſis diſcedente, Boleslaus cum paucis ſuperueniens, fortalitium ex oppoſito caſtri Santok per Pomeranos locatum demoliuit, & Pomeranos fugere coëgit. Sic & Ruthenos antea profligauerat, nam Ruthenorum duces, Vulodimir Nouogrodenſ. Dauid Olech Pereaslauienſ. Volodor Premislienſ. & Iaroslaus Iaropolcicz, exercitu quadripartito Poloniam ingreſsi, & uſq; ad fluenta Viſlæ graſſati, plurimis damnis illatis copioſas prædas abducebant. Iamq; Ruſsiam reintrauerant læti, dum Boleslaus eos conſecutus eſt, & in diem Dominicum, ſub quiete noctis (quoniam illam multitudinem aliter ſuperare nequiuit) in eos cum altis clamoribus irruens, fudit & proſtrauit, prædamq; de manibus eorum ereptam, in Poloniam cum ampla gloria reduxit. Et quia Boleslaus, mactæ uirtutis erat adoleſcens, & in ore omnium laudatus, Sbigneus tanquàm puſillanimis & iners, ei inuidebat, itaque pater ne inter eos ſciſsio maior oriretur, poſt ipſius mortem, iam enim ſenuerat, diuiſit dominia Poloniæ in hunc modum: Boleſlao meliorem partem aſsignauit, ſcilicet terras Cracouienſ. Sandomirienſ. Siradienſ. Sleſiam cum Vuratislauia Sbigneo naturali filio, Mazouiam, maiorem Poloniam. Pomeraniam & Pruſsiam. Hæc prima ſectio fuit regni Poloniæ in plures principes. Quanquàm Sbigneo naturali filio, & illegitimo nil hæreditatis cum Boleslao debuit aſsignari, dictante ſcriptura: Eijce ancillam & filium eius, non enim poterit eſſe hæres cum filio liberę. Vuladislaus autem grauiter infirmatus in Ploczko, ſacramentis per Martinum archiepiſcopum Gneznenſ. procuratus, mortuus eſt quarta die menſis Iunij, anno Domini milleſimo, centeſimo ſecundo, ſepultus in choro eccleſiæ Plocenſis, Boleslao gemente, & parentem in ægritudine & poſt mortem deflente, & uſq; in quinquennium lugubria ferente. Sbigneo uerò cum fiſtulatoribus & cantoribus exultante. Orta quoq; ſeditione ſuper theſauris paternis, quos integrè Sbigneus compræhendere nitebatur, quoniam in ditione ſuæ prouinciæ ipſi ſpectare uidebantur. Martinus archiepiſcopus Gneznenſis cum cæteris epiſcopis & magnificis regni, inter fratres ex æquo diuiſerunt, & ad ſua quemque abire perſuaſerunt.

Sbigneus à uinculis liberatus. — *Sethegij exilium.* — *Rutheni Poloniam hoſtiliter ingreſsi.* — *Victi à Boleſlao Rutheni.* — *Polonici regni ſciſsio prima.* — *Vuladislai mors.*

CAPVT IIII. LIB. III.

Vratislaus dux Bohemię, datis munificis donis Henrico quarto Imperatori in Maguntia, in auro, argento, unionibus, & cœlatis uaſis, primus coronari in regem Bohemiæ obtinuit. Miſſo itaq; ab Imperatore Engelberto archiepiſcopo Treuerenſi, Vuratislaum in Pragenſi eccleſia coronauit in regem Bohemiæ, & Suatochnam conſortem eius, olim Kazimiri regis Poloniæ filiam in reginam, decimoſeptimo Kalendas Iunij, anno Domini milleſimo, octuageſimo ſeptimo. Sub illo itaq; tempore penè eodem regnum Poloniæ deſijt, & regnum Bohemiæ incœpit. Similiter dum Vniuerſitas Cracouienſ. cœpit, Pragenſ. Vniuerſitas defecit. Item dũ reges Bohemiæ tractis ad ſe principibus Sleſiæ, glorificati contra Polonos pro Cruciferis Prutenorum pugnarunt, reges Poloniæ humiliati contabuerunt. Nunc uerò regibus Poloniæ exaltatis, & uſq; in Bohemiam & Hungariam eleuatis, Bohemia decreuit. Hæc eſt regnorum mundi peſsima alternatio, ut uno creſcente, aliud uicinum decreſcat, taliq; uiciſsitudine regna diminuantur. Translatio S. Stanislai, de Baſilica S. Michaëlis in Rupecula, ad eccleſiam cathedralem Sancti Venceslai facta eſt, anno Domini milleſimo, octuageſimo nono, & eſt annus decimus ab occiſione eius. Nam cuidam matronæ beatiſsimo Stanislao

Primus rex Bohemiæ coronatus. — *Translatio S. Stanislai.*

deuotæ, nomine Suanteslawa, extra eccleſiam S. Michaëlis ad tumulum præfati martyris, noctis tempore flagrãtiſsimè oranti, in extaſim raptæ, beatus Pontifex Stanislaus, pontificalibus indutus ad altare diuina celebrans, aſsiſtentia uenerabilium perſonarum circumdatus, in iam dicta eccleſia luminaribus referta fulgentibus apparuit, quam finitis diuinis, talibus affatus eſt. Surge inquit filia, & intrepida aggredere ſucceſſorem meum Lampertum epiſcopum Cracouieñ. & fratres meos canonicos, ut in eccleſiam maiorem transferant corpus meum, quoniam abſq; debito honore his cineribus tectus deliteſco. At illi relatione ad ſe perlata, incunctanter ab omnibus urbis proceſsionibus, corpus beati martyris & pontificis tranſtulerũt, & in medio eccleſiæ maioris, in tumba deaurata honorificentiſsimè locauerunt, ubi in hanc diem quieſcit. Poſt paucos dies huius translationis, Meczlaus filius Boleslai efferi, qui anno proximo uxorem acceperat, extinctus eſt, ut ſcilicet ſemen occiſoris peſſundaretur & periret, quando occiſus antiſtes, glorificatus eſt. Et ſicut corpus ſancti Pręſulis in plurima fruſta ſciſſum eſt, & poſtea abſq; nota cicatricum reintegratum, ſic & corpus regni Poloniæ, ut religioſis perſonis reuelatum fuit, à diebus ducis Vuladislai Hermanni in plurimos principatus ſciſſum eſt. Ex pòſt uerò in unum regnum coaluit, ſicut nunc cernimus, incipiendo à rege Bremislao, uſq; ad regem Sigiſmundum, ſub cuius imperio felicibus cœptis hanc hiſtoriam ſcripſi. Viſſeslawa Meczlai genitrix, geminato malo uexata, & filij fato, & mariti exilio, non longè poſt filium, quinto Idus Martias ex humanis abſumpta eſt. Vrbanus Papa ſecundus, olim monachus Cluniaceñ. in concilio, quod in Claromonte celebrauit anno Domini 1095. ſtatuit, ut horæ B. Mariæ quotidie dicerẽtur, officium uerò eius diebus ſabbathi expleretur, & dicitur quòd hoc reuelatum ſit fratribus de Carthuſia, quorum primarium, uidelicet magiſtrum Brunnonem Papa, ſecum aſsiduè tenuit.

CAPVT V. LIB. III.

S. Ladislaus Hungariæ rex moritur. Dalmatia & Croatia Hungaris adiecta.

SAnctus Ladislaus rex Hungariæ, anno Domini 1095. quarto Kal. Auguſti mortuus eſt, & in Varadieñ. eccleſia ſepultus. Is adiecit regno Hungariæ, Dalmatiam & Croatiam Refert chronica Hungarorum, quòd Ladislaus irruit in Poloniam & confligendo, de Polonia triumphauit, caſtrumq; Krakow tribus menſibus obſedit, & expugnauit. Similiter eadem chronica refert, quòd Bela, pater S. Ladislai ſibi Poloniam & Bohemiam ſubiugauit, quod abſurdum & falſum quiſq; ſciet. Ex eo primo quòd annales Polonorum & Bohemorum hoc non continent. Secundo ex eo, quòd tam rex Bela, quàm filij eius, Geyſza, & Sanct. Ladislaus alumni fuerunt, in Polonia (ab Hungaria exulantes) nutriti, non eam impugnantes, quod ſcriptor regum Hungariæ non diſcernit. Tertio ex eo, quòd Boleslaus audax, Sanct. Stanislai occiſor, Belam reduxit in Hungariam, & profligato exercitu, tam Imp. Henrici, quàm Hungarorum & Bohemorum, Andrea rege Pannoniæ expulſo, ipſum regem Hungariæ creauit, ut in hiſtoria de pręfato Boleslao præmiſſum eſt. Geyſzam quoq; & Ladislaum cum Lamperto filios prędicti Belæ perſonaliter auxilium regis Boleslai poſtulantes contra regem Salomonem, ex Premislia cum forti exercitu in Hungariam reduxit, pacem pro eis conficiendo cum rege Salomone, per pontifices regni Hungariæ. Ladislaus coronatus eſt in regem Hungariæ, regnante Boleslao audaci in Polonia. Vita uerò functus eſt, principante Vuladislao pio Hermanno cognominato.

CAPVT VI. LIB. III.

Rutheni ex Polonis ſpolia legerunt.

VAſilko Roſcislauicz dux Ruſsiæ, intelligens regem Boleslaum efferum, è Polonia exceſsiſſe, & exulando in Hungariam migraſſe, collecto exercitu ex Ruthenis & Polowczis, ingreſſus Poloniam quaſdam munitiones exuſsit, & prædam cum ſpolijs in Ruſsiam feſtinè abduxit. Vuſeuoldus autem filius Iaroslai, & dux Kiouieñ. peſte abſumptus eſt, tredecima die Aprilis, anno Domini 1084. (quo anno atrociſsima peſtis terras Ruſsiæ inuaſerat) & ſepultus eſt in eccleſia D. Sophiæ Kiouienſis.

Vuſeuoldus interijt.

Hic fuit amator pauperum, & ſpiritualium, reliquit duos filios, Vuladimirum & Roſcislaum. Vuladimirus natu maior, timens Swatopolkonis filij Zaslai inuaſionem ducatus Kiouienſ. (quoniam ea ſedes patris eius fuit) accerſiuit ipſum, & ei de ducatu Kiouienſ. ceſsit.

Swatopolkoni ducatus Kiouienſ. reſtitutus.

Cuius adminiſtratione aſſumpta, uenit in Kiow, dominica cõductus Paſchæ, exceptus à Kiouienſibus muneribus & occurſu. Vuladimirus uerò iuit in Czernieouu, Roſcislaus autem frater eius in Pereaslauu. Audientes Polouuczi, Suuatopolkum Zaſlai filium in principatum Kiouienſem ſucceſsiſſe, mittunt ad illum legatos, ut cum eis pacem firmaret, quemadmodum pater eius fecerat, & de tributis retentis reſponderet. Suuatopolkus legationem Polouuczonum ægrè ferens, captiuat nuncios eorum.

Legati Polowczonum intercepti.

Que

Quo percepto Polouuczi,furore acti,terras Ruſsię crudeliſsimè uaſtare cœperunt.Suua
topolkus intelligens ſe iniquè egiſſe,nuncios Polouuczonum ſoluit & remittit, pacē fla-
gitando,qua non obtenta,mittit ad Vulodimirum Czirnieouienſ. & Roſcislaum Pereaſ-
lauienſ.duces,ut ſibi ſuccurrerent.Qui coadunatis exercitibus,uenerūt ad ipſum Kiouu,
increpatoq; Suuatopolkone,quòd contra ius gentium nuncios Polouuczonum uiolaſ-
ſet.Eduxerūt unà ſecum copias bellatorum,ad flumen Stuhnya ubi dubitatum aliquan-
Swatopolkonis fuga.
diu,an eſſet decertandum uel non,tandem in ſententiam Kiouienſium(nullam ſe cum Po
louucis pacem habere clamantium)itum eſt. Ordinatisq; aciebus,Suuatopolkone dex-
trum cornu,Roſcislao læuum,Vuladimiro medium tenente, pugnam cum Polouucis ui
geſima ſexta Maij committunt,& Suuatopolkus cum ſuis à ſagittarijs Polouuczonum
conflictus,fugit in Othropol ad ueſperam,ſub caligine uerò noctis peruenit in Kiouu.Po
louuczi deinde in Vuladimirum & Rocislaum irruunt,& eos confligunt atq; diſpergūt.
Roſcislai interitus.
Roſcislaus autem fugiens,periclitatus eſt in flumine Stuhnya,quoniam aquis intumerat,
quem Vuladimir tranato flumine cum paucis,in altera ripa fleuit, repertoq; corpore Ro-
Polowczi uictores.
ſcislai,tumulatum eſt in eccleſia S.Sophiæ Kiouienſ.in ſepulchro paterno.Polouuczi ui-
ctoria potiti,caſtrum Torcz uno agmine obſident,alterum agmē in Kiouu iuit,cui Suua-
topolkus obuiam exiens,pugna commiſſa conflictus eſt, duntaxat comitātibus duobus
in Kiouiam regreſſus.Reuertentes itaq; Polouuczi ad alterū agmen circa caſtrū Thorcz,
oſtentabant obſeſsis in caſtro ſpolia & captiuos,ex duce Suuatopolkone reportata . Qui
non ualentes ſe ultra propter famem tenere,ſpemq; nullam de ſubueniendo habentes de-
dunt caſtrum Polouuczis.Quo accepto Polouuczi ſuccendunt illud magnam multitu-
dinem Ruthenorum in ſuas regiones abducētes,ubi plurimi miſerijs preſsi,frigore & nu-
ditate perierunt.Gemina clade excepta,Suuatopolkus dux Kiouienſ.ſera pœnitentia du
ctus,cum Polouucis fœdus inijt,filiam Thuhortkani ducis Polouuczonum , pro maiori
ſolidatione pacis in conſortem accipiens , tamen nec ſic euenit pax terris Ruſsiæ : Olech
Olech dux Rusſiæ.
namq; dux Ruſsiæ,impetrato auxilio Polouuczonum caſtrū Czirnieouu, & eius regio-
nem inuaſit,Eccleſias,monaſteria,uicos & rura cremando, donec dux Vulodimir de ca-
ſtro Czirnieouu per compoſitionem ei condeſcēndit,& de ipſo excedens , in Pereaslauu
abiuit.Nec adhuc exinde ora Czirnieouienſ.à uaſtatione Polouuczonum quieuit,quin-
imò multi Rutheni capti ſunt,multiq; in ſeruiturē abducti.Inſuper locuſtæ in terras Ruſ-
Locuſtæ.
ſiæ appulſæ,omnia genimina abraſerunt.Vadunt deinde bini duces Polouuczonum, Ki
than & Ithlar,& bellum inferunt duci Vuladimir de Pereaslauu,qui ſolus intactus reſta-
bat.Qui miſsis nuncijs.pacem ſub iniquis conditionibus accepit,ad perſuaſionem tādem
ſuorum militum,& Slauathe nuncij ducis Suuatopolki Kiouienſ. Primum filio ſuo Sua-
toslao obſide à Polouuczis ſubducto (negligētius enim à Polouuczis aſſeruabatur) ob-
truncat Kithanum,& Ithar duces Polouuczonum,cum omni comitiua eorum. Contra-
ctisq; copijs dux Suuatopolk Kiouienſ. & Vuladimir Czirnieouienſ. ſtationes Polouu-
Duces Polowczonum trucidati.
czonum nil hoſtile ueritos,inuadunt & trucidant,turbamq; imbellem,fœminas impube-
res,pecora,camelos & equos in Ruſsiā deducunt.Non quieuerunt poſt hoc Polouuczi,
ſed nouo exercitu comparato,caſtrū Vhrouu ducis Suuatopolkonis tota æſtate circumſi
dent,nec receſſerunt,donec Suuatopolkus miſsis muneribus eos placauit.Succedunt Po
Polowczi uicti.
louuczis,Pruteni & uigeſima octaua Auguſti,anno Domini 1089. terras Ruſsiæ in ma-
gna multitudine ingreſsi uaſtant.Iterum Manyak dux Polouuczonū uenit cōtra Kiouu,
Thuhortkan uerò alter Polouuczonum dux,& Suuatopolki ſocer, uenit contra Pereaſ-
Pruteni Ruſsiā uaſtant.
lauu.Suuatopolkone autem & Vuladimiro defenſionem opponentibus,decimanona lu
lij ad flumē Triboſza pugnatum eſt,& uictis Polouuczis occiſus eſt Thuhortkan , & filij
eius.Sed Polouuczi nil hac clade territi,nouo exercitu inſtaurato,ſilenti agmine uenien-
Polowczi Ruſſiam uaſtantes uicti ſunt.
tes parum abfuit,quòd caſtrum Kiouienſ.non interceperunt.Qui ſpe ſua fruſtrati,templa,
monaſteria,ruraq; incendunt.Et curiam ducalem in Bereſtouu cōburunt.Prouiſuri ergo
duces Ruſsiæ inuaſioni Polouuczonū,conuentum apud Kiouu agunt,nuncijsq; ad du-
cem Olech miſsis,præcantur ut illic ueniret.Qui irridens legatos,nō adducetis inquit , ut
Epiſcoporum monachorum & uilium perſonarum imperijs,caput meum ſubſternā.Hoc
reſponſo offenſi duces Suuatopolk & Vulodimir, prius in Olech arma uertunt,q; in Po-
louuczos,& obſederunt eum 32.diebus in Starodub.Qui fame attritus,pacē petijt,offe-
rens ſe iureiurando cruce deoſculata,imperata ducum facturū,quod minimè fecit.Præua
ricato ſiquidem iuramento,ducatum Moromoſz inuaſit.Aſſerēs ipſum ad ſe hæreditariò
Iſaslaus dux occiditur.
pertinere.Hacq; occaſione conflixit cū Iſaslao filio Vulodomiri ducis Kiouienſ. & eo oc-
ciſo,accepit caſtrum Moromoſz etiā caſtrum Roſtouu in ſuam retorſit poteſtatem.Mſciſ-
laus germanus Iſaslai occiſi,dux Nouogrodenſ. ueritus tyrannidem Olh, ſpondet ſibi &
patri ſuo Vulodimiro,Olh reconciliaturum.Olh autē ambiens Nouogrodeñ. ducatum,

collecto

colle&o exercitu,ſubſtitit in Tuhrow,præmittens Iaroslaum germanum ſuum ad ſpecu-
landum,quo intercepto à Mſcislao,Olh territus ſeceſsit in caſtrum Roſtow,deinde in Mo
romoſz, cum quo Mſcislaus eum perſequens,componit per nuncios miſſos, & diſſoluit
exercitum. Quod Olh intelligens uiolato fœdere, cum ſuo agmine uenit contra Mſciſ-
laum,qui fugit à facie eius,& uocatis in arma militibus, acceptisq́ in auxilium gentibus
Kiouienſ.& Polowczis,& fratrem Vieceslaum à patre Vulodomiro in ſui auxilium miſ-
Olech uictus. ſum,pugnam acerrimã confecit,in qua uictus eſt Olh,& fugit in Moromoſz, æſtimansq́
propter plures dolos commiſſos, in terris Ruſsiæ ſe non fore tutum, in Reſzanos fugit.
Quem Mſcislaus perſecutus,uerbis dulcoratis plenam ſpem redolentibus allocutus.Tur
pe eſt,inquit,tibi,turpe nobis fratribus tuis,turpe & militibus tuis, ut calamitoſus in alie-
nis terris delitеſcas. Reuertere itaque in terram Ruſsiæ,quæ huiuſmodi uerbis pellecto,
ipſum & milites ſuos ex fuga reduxit. Deinceps duces Ruſsiæ facta conuentione in Lu-
biecz,concludunt pacem inter ſe, & mutuam reſiſtentiam contra barbaros Polowczos.
Sed illico uiolata pace,Swatopolk dux Kiouienſ.cum Dauid Hreorouicz conſpiratione
Dux Vaſilco i. Baſilius excæcatur. facta,uenientem ad ſe in pace ducem Vaſilkonem Roſcislauicz,habens eius fidem ſuſpe
ctam,captiuat & utroq́ oculo excæcat,propter quod duces Vulodimir,Olech & Dauid
Swatoslauicz,bellum Swatopolkoni mouerunt,qui timens parabat fugã in Polowczos,
niſi præfati duces à metropolito,& in primatibus Kiouienſium ſupplicibus ſermonibus
fracti & placati fuiſſent. Dauid autem Hreorouicz uolens inuadere principatum Vaſil-
Dauid dux Vaſilko bellum mouit. konis excæcati,obſeſſus in Boſzko,à Volodoro fratre Vaſilkonis,omnẽ culpam in Swa-
topolkum refudit.Et concitauit cõtra ſe Swatopolkum & Volodor.Primo ergo Vere,ue
nit excæcatus Vaſilco cum fratre ſuo Volodoro in terrã Volhinenſ. contra Dauid Hreo-
rouicz,& expugnato caſtro Vuſeuoloſz,incendunt illud,& homines repertos crudeliſ-
Vaſilkonis & Lazari interitus. ſimè perimunt. Deinde applicantes ad caſtrum Vladimirienſ.omni multitudini obſeſſę
pepercerunt,ſolos Vaſilkonem,& Lazarum in alto ſuſpenſos,frequentiſsimo iactu ſagit-
tarum interimerunt,eò quòd cauſa excæcationis Vaſilkonis prohibebantur,Swatopolk.
Kiouienſ.etiam ſumpturus ultionem de Dauid,quia de cæcatione Vaſilkonis culpauerat
ipſum,contulit ſe ad caſtrum Brzeſcze,poſcens à militibus Polonorum caſtrum tenenti-
bus ſubſidium. Dauid autem aduerſarius eius uelociſsimè peruenit ad Vuladislaum du-
cem Poloniæ ſuffragia depoſcens cõtra Swatopolcum,quos ambos Vuladislaus dux Po
loniæ,cum exercitu ad flumen Bug ueniens,uoluit pacificare & componere,ſed dum ne-
Dauid dux in Poloniam fugit. quiuiſſet,reuerſus eſt in Poloniã,neutri ducũ auxilio pręſtito,& obſedit Swatopolk ipſum
Dauid in caſtro Vuladimiria: Vnde fugiente Dauid, poſt ſeptẽ hebdomadas in Poloniã
ad ducem Vuladislaum:Swatopolk potitus eſt caſtro Vulodimirz,producit deinde exer-
citum Swatopolk Kiouienſ.contra Volodor,& Vaſilconem,& commiſſa pugna, ceſsit ui
Swadopolk ceduur. ctoria Vaſilconi & Volodor.Itaq́ Swatopolk congregans nouum exercitum in Kiow,mi
ſit Iaroslaum filium ſuum ad Colomannum regem Hungariæ, auxilia petitum ire,uenit
ergo Colomannus cum octo millibus pugnatorũ, & duobus Epiſcopis,poſitisq́ caſtris
Colomannus rex Hungariæ. ad fluuium Vyar,obſedit caſtrũ Przemisl.in quod ſe Volodor receperat.Et ut habet *Hun
garorum* hiſtoria,uxore ducis Przemislienſ. nomine Lauca, ad pedes regis *Colomanni*
procidente,& ſolutionem obſidionis flagitante,pedibus calcatam iuſsit abire inexaudi-
tam:aſſerens,non eſſe regis ſtrenuitatem,mulieres inter arma audire,fortuna autem regen
te. Dauid negato ei à Polonis ſubſidio, ad Polowczos iuit,reperitq́ in itinere Bonyak
principem Polowczonum cum exercitu,& eum contra Hungaros conduxit. Haud pro-
cul itaq́ à Premislia poſitis ſtatiuis,tranſit ſub nocte media Bonyak in proximam ſyluam,
Barbarorum omen. & ululatu ædito,lupi conuenientes uiciſsitudinarium ululatum reddiderũt.Reuerſus Bo
nyak ad ſuos,arma iubet capere,certã ſuis ex ululatu luporũ promittens uictoriã,alteroq́
die tripartito exercitu,duabus turmis occultatis,cũ tertia Hungaros inuadit, ſimulãsq́ ſe
uictam,fugere cœpit.Hungari credentes eam debellatã,effuſi illam ſectabantur,tunc Bo-
Altera Hungarorum clades. nyak cũ reſiduis turmis,in terga eorum irrumpens,eos proſtrauit,& quatuor millia Hun-
garorum occidit.Epiſcopis Hungarorum,quorũ nomina Kopanus alias Kupan, & Lau-
rentius erant,etiam occiſis. Reliqui Hungari in ſyluas & montes ſparſi,biduo à Ruthenis
& Polowczis perſecuti ſunt.Colomannus aũt rex Hũgariæ,clipeis militũ protectus eua-
ſit.Dauid ex hac uictoria reſumpto ſpiritu,uallauit caſtrũ Vulodimir.Intellecto aũt obſeſ-
Dauid clades. ſorũ periculo Swatopolk,miſit Putatam ſuũ Palatinum ad ſuccurrendũ caſtrenſibus, is ſi-
lenti agmine caſtrum ingreſſus,Dauid,& exercitum eius quieſcentem, conflixit, & obſi-
dionem diſſoluit Conſtitutoq́ Baſilio in capitaneum,Putata in Kiow diſceſsit. Dauid au
tem fugiens in Polowczos,conquiſitis auxilijs,rediјt cũ Bonyak duce Polowczonum,&
ſub Swatheſza,filio alterius Dauid,expugnauit caſtrum Luczko,quoniã opportunè non
certificarat ipſũ de aduentu bellatorũ Swatopolkonis, prout ſe aſtrinxerat,ad caſtrũ uerò
Vulodimiriam

Vulodimiriam antequam applicaret Baſilius capitaneus, relicto caſtro diffugit, & Dauid facile potitus eſt caſtris Lucenſ. & Vulodimirienſ. Primo autem uere procedente Swatopolkone, cum ſuis copijs ad recuperãdum Vulodimiriam: Dauid ſciens ambiguitatem ſuorum militum, cum uxore, & tota ſupellectili, ad Vuladislaum ducẽ Poloniæ diuertit, Swatopolkone caſtrum Vulodimir pro ſuo uoto ſortito. Dum autẽ quatuor duces Swatopolk, Dauid, Olech, & Volodor, Ruſsiæ generalem conuentum in Vyethicze agerent, mutua pace ordinata, accerſitus eſt Dauid ex Polonis, & quærenti de ſpoliatione hęreditatis ſuæ Vulodimirienſis ducatus, reſponderunt ei per legatos pręfati duces, nolle reddere Vulodimirienſem ſedem, quoniam frequenter terras Ruſsiæ bello uexauerint, tamẽ ne ſit ludibrio exul, & profugus in exteris gentibus, conſtituerunt ei poſſeſsiones & cenſus. Swãtopolk aſsignauit Oſtrog, Dubyn Czartherisk, et poſtea adiecit Drohobuſch Vulodimir aſsignauit centum marcas, Dauid & Olech adiecerunt alias centũ marcas annuas. Acceptauit ergo Dauid tum aſsignatas donationes, tum adiectas conditiones, & degendo in Drohobuſch abſumptus eſt. *Dauid moritur.*

CAPVT VII. LIB. III.

DVx Boleslaus à concauitate oris ex morbo inflicta Crziuouſti appellatus, quod ſonat indirecti oris, altero poſt obitum patris anno, & fuit annus Domini milleſimus, centeſimus tertius, accepit in coniugem Sbislauam Swatopolkonis ducis Kiouienſis natam, quarto gradu conſanguineitatis eum contingentẽ, diſpenſante Paſchali papa ſecundo ad procurationẽ Balduini Epiſcopi Cracouienſis, eoq́ nuptias magnificè inſtructas ſedecima Nouembris Cracouiæ agente. Sbigneus frater naturalis totius regni Poloniæ ambiens dominium, cõuiuij Boleslai ſolennitatem ad quam uocatus erat obmittens, ad Bohemiam perrexit ducem Bohemiæ Borziuoy, & nepotem eius Swatopolk ducem Morauiæ in arma aduerſus Boleslaum pellicendo, iamq́ exercitus Bohemicus oram Polonię contigerat, cum ſeditione inter Bohemos ſuborta, quòd ad obeunda iniuſta bella compellerentur, duces Borziuoy & Swatopolk una cum exercitu reuerſi ſunt in Bohemiam. Sbigneus uerò naufragium fortunę apud Bohemos paſſus, ad Prutenos & Pomeranos diuertit, ſollicitando & ad inuadendum Boleslaum ducem Poloniæ ipſos animando. Quo comperto Boleslaus, ut par erat, iratus contra Swatopolk ducem Morauiæ, quoniam ardentius aduerſus Poloniam arma ſumpſerat, conuocatis ueteranis militibus duntaxat ex ſuo dominio, præficiens illis Comken Zelislaum principem militiæ. Iuſsit ut tribus agminibus ingreſsi, Morauiam uaſtarent, quod cum tota quadrageſima, & diebus ſacris Paſcha peragerẽt, magnam multitudinem captiuorum & ſpoliorum ducentes, reuertebantur, iamq́ prope fines Poloniæ peruenerant, dum ſpeculatores adeſſe Swatopolk ducẽ Morauiæ, cum frequenti exercitu, plus de pedite quàm equite habente, retulerunt. Subſtitit illico Zelislaus, & præmiſsis imbecillioribus, cum captiuis ſarcinis & ſpolijs in Poloniam: in ſtatiuis heſternis præſtolato Swatopolko, congreſſus eſt uterq́ exercitus, magna ui pro uictoria utroq́ plurimum adnitente. Ad uesperũ tandem, cum hora tertiarum pugna cœpiſſet, diſceſsit utraq́ acies æquo marte, hæc in Poloniam, altera in Morauiam præda non excuſſa. Zelislaus uerò dux militiæ, dum pugnam inſtauraret, manum dextram amputatione amiſit, qui ſiniſtra manu amputatorem occidit. Huic Boleslaus dux Poloniæ manum ex auro fabrefactam loco carneæ obtulit & adaptauit, nec contentus præfatus dux Boleslaus de his, quæ Zelislaus cum exercitu in Morauia ægerat, altero exercitu fortiori collecto, per alpes Poloniæ Morauiam ipſemet ingreſſus eſt, & ſingulis ad munitiones, & abdita ſyluarum, cum fortunis diffugientibus, nec Swatopolco reſiſtentiã opponente (plurimum enim ex prima pugna debilitatus erat) liberè Morauia peruaſtata, ampliorię incendio afflicta, incolumis cum ſpolijs in Poloniam redijt. Sumpta ultione de Morauis, ultũ iri cupiens de Pomeranis iubet milites equeſtres in Glogouia conuenire, tanquàm in Bohemos tranſiturus hac cautela uſus, ut Sbigneum & Pomeranos fallat, clandeſtineq́ proſiliens quinque diebus per ſyluas & inuia, ad Cholberk peruenit, & duabus cohortibus à tergo relictis, cùm tertia in diluculo portam ciuitatis oppugnat, iamq́ effractis foribus, in ciuitatem cum ſuis inſiluerat, duxq́ Pomeraniæ terrore perculſus, ſubitò elapſus erat, cum ciues eorum paucitate conſpecta, ſeſe adhortantes glomerati eos excluſerunt, & muros ſtrenuè defenderũt, ut etiam iunctiſ duobus agminibus poſt ſe relictis, & uſque ad ueſperam Colbergenſem oppugnando, nihil profecerit. Direptis itaq́ ſuburbijs, pariter & uicinijs incenſis, ſigno dato in Poloniam cum ſpolijs diſceſſit. Reuerſusq́ in æſtate cum eodem exercitu Pomeraniam uaſtabat, & niſi Swatoborum uiuum reſtituant, ab incendijs & uaſtatione Pomeraniæ non ceſſare aiebat. Fuit Swatoborus princeps oræ maritimæ, uaſallus & cognatus Boleslai, ſed fide uagus & inſtabilis, hunc

Sbignei ſeditio Bohemorum commotio.

Boleslaus in Morauos arma ſumpſit.

Poloni & Moraui æquo Marte pugnauerunt.

Morauia denuò depopulatur.

Colbergenſis oppugnatio.

Boleslai altera in Pomeranos expeditio.

hunc ſubiecti eius Pomeranis, propter crudelitatem ipſius, occidendum tradiderunt. Itaque illico ex carcere eductum Pomerani in caſtra Boleslai Swathoborum perducunt, & pro libertate patriæ deprecati, diſceſſum Boleslai obtinuerunt: attamen non ſatis pacatus Boleslaus de Pomeranis, anno Domini M. centeſimo ſexto, miſit Scarbimirum principē militiæ cum exercitu in Pomeraniam, qui uicis & oppidis munitis, ſed ignobilibus expugnatis, cum captiuis & ſpolijs in Poloniam redijt, & illico eadem uia qua regreſſus erat, cum priori exercitu ad caſtrum Bithom peruenit, & illud expugnatum exuſsit, prædamq́ conquiſitam in Poloniam intulit, & cum nonnullis militibus ad Boleslaum apud unum ſuum nobilem, in dedicatione eccleſię conuiuantem, acceſsit, deq́ geſtis in Pomerania eū certiorem reddidit. Exhilaratus dux Boleslaus, de ſuorum militum fœlici reditu, relictis ſenibus in conuiuio, ipſe cum centum militibus iunioribus, & Scarbimiro ad uenandum feras in proximo ſaltu proceſsit, reperitq́ Pomeranorum circiter tria millia ad uaſtandum Poloniam poſt ueſtigia Scarbimiri per ſyluas & abdita progredientes. In quorum multitudinem non referendo pedem Boleslaus cum centum militibus inſiliens, quosq́ obuios proſternebat, cuneos Pomeranorum pertranſeundo, & perforando: Et iterum altera uice, tanquam leo ferox, innumeros occidendo, hoſtile agmen penetrauit. Donec in tertia giratione ac reuerſione, unus exclamauit apertum diſcrimen Boleslao imminere, & ideo ceſſandum fore. Caballus ſiquidē ducis perforatus, om̄nia uiſcera defluxa emiſerat. Scarbimirus etiam princeps militiæ uulneribus confoſſus, dextro oculo mutilatus fuerat, & princeps duntaxat quinq́ militibus ſequentibus tutabatur. Accepto ergo militis equo, dux Boleslaus ad conuiuantes regrediebatur, hos ipſos conuiuas in obuium pro ſubſidio ei ferendo, audita pugna, occurrentes & de præſumptione Boleslaum redarguentes. At ille ex temeritate uictoriam, & ex præſumptione gloriam aſſecutus, iubens ſuos arma corripere, ad ulciſcendum in Pomeraniam anhelabat. Verùm Swatopolk expulſo de Bohemia Borziuoy ſuo patruo, iuſto duce Bohemiæ, in Boleslaum exacerbatus, quoniam patruum eius ipſum Borziuoy, hoſpitio comiter ſuſceperat. Cum copijs equeſtribus & pedeſtribus contra Poloniām procedens, uſq́ ad Cloczko peruenerat & morabatur. Diuiſit itaq́ Boleslaus exercitum, utriq́ negotio ſatisfacturus, & cum una parte uerſus Bohemos, iter arripuit. Quo audito Bohemi, acie diſſoluta in domos regrediuntur. Scarbimirus uerò cum altera parte exercitus, Pomeranos attriuit & ſubiugauit, ut cuncti præter Albenſes, qui Bialagradenſes dicuntur iuſsis Boleslai parerent. Ad hos Boleslaus binos clipeos blancum & rubrum, pacem & cruentum bellum, per eos ſignans miſit, ut pacem aut pugnam eligendo complecterentur. Qui arrogantia plurima utrumq́ contra Boleslaum acceptarunt, Boleslaus meritò laceſsitus eorum ciuitatem adorſus expugnabat, ipſeq́ primus anteibat, & multis ſupernè interfectis portam ciuitatis cum cæteris reſecuit & perfregit. Ingreſſusq́ urbem, paſsimq́ cunctos nemini parcendo trucidabat, uerum Albenſes cognita ſua præuaricatione, uenerunt cum pueris & mulieribus, pronìq́ & ad pedes procidentes à Boleslao gratiam precati ſunt, non pro ſe, quoniam ſupplicio dignos ſe iudicabant, ſed pro coniugibus & minorennibus. Cunctis proceribus Polonorum ad excidium ciuitatis anhelantibus: Boleslaus clementiſsima indulgentia miſertus, prohibuit militibus ciuitatis prædationem: Albenſes in gratiam acceptando, ex inde occaſione ſumpta, aliæ ciuitates de pietate Boleslai confidentes, homagia Boleslao ſponte præſtiterunt, ſcilicet Caminenſium, Golibergenſium, Velunenſium, Coſominen. & cæterarum ac maritimarum ciuitatum, aſtringentes ſe in illius ſubiectione fideliter permanſuros. Adiecit inſuper dux Boleslaus in autumno eiuſdem anni oppugnationē caſtri & oppidi Czarnkow, in deditionemq́ redacto caſtro & oppido, quod fuit iuriſdictionis Pomeranorum, Gnieuomirum eiuſdem caſtri hæredem, ad gratiam baptiſmi cum tota ipſius genealogia adduxit, ei noua prouiſione Czarnkow largitus eſt, & inſcripſit. Contigit eodem anno Martino archiepiſcopo Gneznen. cum Nicolao Archidiacono præfatæ Gneznen. eccleſiæ ſecum præſente in eccleſia Spiczmerien. ſub audientia miſſæ, aduenerunt Pomerani & omnibus territis. Nicolaus Archidiaconus euoluit ſe de eccleſia fugiēs: At Pomerani comprehendentes ipſum (putabant enim fore Archiepiſcopum) poſuerunt in uehiculo, ingredientesq́ eccleſiam, abſtulerunt ſacra uaſa, & res eccleſiæ. Archiepiſcopum uerò Martinū non tenuerunt, quoniam omnibus miniſtris ab eo diffugientibus, collectis uiribus effœti corporis aſcendit ſub tectum oratorij, ſeq́ inter laquearia occuluit. Plagauit autem omnipotens Deus Pomeranos, familiam, coniuges, & affines eorum, qui uaſis ſacris abutebantur, ut mania, ac epilepſia agitarentur, ſeq́ inuicem morbo agitati, ferro & ſaxis impeterēt, & plures occiderent. Donec compuncti reatum ſuū cognoſcentes, & idololatriæ renunciantes. Nicolaum Archidiaconum cum uaſis & rebus eccleſiæ ablatis, ad ſuum Archiepiſcopum remitterent, reatuq́ baptiſmate diluto, decimas diu negatas tribuerunt, & idola muta

Altera expeditio in Pomeranos.

Boleslai audacia.

Swatopolci in Polonos bellū.

Albenſium expugnatio.

Czarnkow expugnatio.

Pomeranorum ſacrilega præda.

la muta confregerunt, prout antea per prędictum Martinum archiepiſcopum monebantur. Et hac de cauſa intercipere & captiuare ipſum in oratorio Spiczmerień. nitebātur. Item Koſle caſtrum ad fluenta Odræ in Sleſia ſitum, fortuito conflagratum erat. Dux uerò Boleslaus uelociter cum ſuis accurrens, ipſum ex fundamentis ædificabat, ueritusq; ne Bohemi paucitate ipſius explorata, & ducem, & caſtrum inuaderent, miſit legatos ad Sbigneum naturalem fratrem, ut gentes ſuas mitteret ei in ſubſidium. Sbigneus autem aduerſus Boleslaum arroganter & acerbius locutus eſt, & nuncios eius turpiter tractauit, quod Boleslaus moleſtè quidem, ſed patienter tulit. Caſtroq; Coſle perfecto, ad animum iniurias Sbignei reuocans, quid in hac re agendum foret, ad conſilium retulit, inuentumq; eſt prout rumore publico uulgatum erat: Sbigneum Bohemos, Pomeranos, & Prutenos in fratris Boleslai & ſuarum terrarum excidium, ſuggeſtionibus, fœderibus, pecunijs, & multiuarijs promiſsis, animaſſe, ſingulisq; præſentibus, teriora adijcientibus, intercipiuntur nuncij Sbignei cum literis, ex quarum lectione multæ fraudes repertæ ſunt, interimq; nunciatur Sbigneum Bohemos & Pomeranos contra Boleslaum & ſua dominia concitaſſe, uniuerſis cōſiliarijs peſsima facinora Sbignei execrantibus, cenſent uelut peſtem communem exterminandum. De omnibus terris quas ei paterna indulgentia donauerat eijciendum, tres hoſtes unà contra ſe Boleslaus animaduertens, deliberabat cui primum occurreret. Conduxit itaq; ex Pannonia, & Ruſsia mercenarios milites, ſignificauitq; ſocero ſuo Svvatopolkoni duci Kiouień. ut in ſuo periculo, perſonale cum ſuis copijs illi ferret auxilium. Prudentiq; uſus conſilio, primum Bohemos ſibi conciliauit, & in Bohemiam redire perſuaſit, ad Pomeranos pugnatum contendens cunctos terrore concuſſos, diſsipatos comperit. Sbigneus intelligens ſeſe quæſiturum, pauore perculſus ex maiori Polonia (ibi ſiquidem Pomeranos iu[illegible]bat) in Mazouiam fugit. Boleslaus uerò expugnata Gnezna: & caſtris Spiczmierz: & Lācicia, quæ ditionis Sbignei erant, inſecutus eſt Sbigneū cū auxilijs Hungarorū & Ruthenorū, quæ ei aduenerant. Tum Sbigneus in deſperationem uerſus, cœpit ſollicitus eſſe de uita, & mediantibus inter Boleslaum ac Sbigneum, Baldvvino Epiſcopo Cracouień. cum Baronibus communibus, adductus eſt Sbigneus, obiectisq; & exprobratis ſibi uicijs, ſuppliciter orauit, ut conceſſa ei uita aliquam portionem regni ſibi concederet, iuramento precibus & fletibus aſtruens nunquam ſe Boleslao aduerſaturum, ſed ut miles ſuo principi obediturum. Boleslaus miſericordia motus; aſsignauit ei duntaxat Mazouiam, & utrumq; exercitum Hungaricum & Ruthenicum remiſit ad ſua.

Expeditio in Pomeranos.

Sbignei deditio.

CAPVT VIII. LIB. III.

ANno uerò Domini. 1108. Colomannus rex Hungariæ conuentione facta cum Boleslao duce Poloniæ, in territorio Scepuſień. fœdus inierunt, auxilia mutua contra quemcunq; hoſtem, præcipuè tamen contra Henricum imperatorem, eo anno Pannoniam demoliri conantem, concluſerunt, acceſsit fœderi & affinitas. Nam Stephanus filius regis Colomanni natu maior, accepit Iudithiam Boleslai ducis Poloniæ natam. Cui pro dote aſsignauit terram Scepuſień. & ab eo tempore in proprietatem Hungarorum tranſijt. Henrico autem imperatore Hungariam inuadente, miſit Boleslaus, appellatus Crziuouſti fortem exercitum in auxilium regi Colomāno. Boleslaus uerò cum nobilibus ex Polonia, habens ſecum Borziuoy, Sobeslaum duces (ſed exules) Bohemiæ, in potenti exercitu ingreſſus eſt Bohemiam, quoniam Svvatopolk dux Bohemorum, cum Bohemis Henrico imperatori contra regem Colomannum Boleslai affinem ferens auxilia in Hungariam exierat. Et facilè profligatis Vaczkone, ac Muthina quos pro gubernatoribus Bohemię Svvatopolk reliquerat expugnatis aliquot caſtris, & Bohemorum oppidis, in Poloniam cum ſpolijs reuerſus eſt. Iurauitq; Henricus imperator Svvatopolko, ulciſci quam primùm iniuriam eius in Boleslao duce Poloniæ. Boleslaus in Poloniam reuerſus duo mala offendit. Sbislauam ſuam conſortem mortuam, & caſtrum Vſcze à Pomeranis interceptum, quod antequam expugnaret (ſciuit enim illud ualido præſidio munitum) obſedit caſtrum Velen, in quod Gnieuomirus auctor proditionis & traditionis caſtri Vſcze, à Boleslao olim baptiſatus, ſe receperat. Sbigneo naturali fratre in exerçitu Boleslai officio coadiutoris fungente, clandeſtinè Pomeranos contra Boleslaum concitauit, ut obſeſsis ferrent præſidia. Et uenientibus Pomeranis noctu, in Boleslaiq; exercitum irrumpentibus, dux Boleslaus, qui excubias ſecundum conſuetudinem ultra exercitum agebat, à tergo Pomeranos inuadens, eos profliga-

Scepuſiū Hungaris datum.

Henricus Hungariam inuadit.

Boleslaus Bohemiam hoſtiliter inuadit.

Boleslaus geminum malū reperit.

Velen obſidetur.

Vſcze interceptum.

Sbignei proditio. Pomerani capti. Dolo Sbignei. Sbignei auxilium. Gnieuomirus captus et interemptus eſt.

uit & proſtrauit, captuſq; eſt inter eos Sbigneus: & detracta galea cognitus. Qui pro excuſatione finxit ſe anteceſsiſſe Pomeranos: ut eorum aduentum prænunciaſſet, & ita captum eſſe. Verum notiſsima fuit fraus & dolus ipſius, ideò dolo non patrocinante exilio damnatus, in Bohemiam ſe contulit. Velenſes uerò ad ultimum in deſperationem uerſi: Boleslao portas aperiūt in ſignum pactionis, chiroteca de dextra Boleslai petita & obtenta, quod milites animaduertēte in murmur & odium commoti, omnes Pomeranos in Velen occiderunt. Boleslao multitudinem nequicquā caſtigare ualente, captus eſt & Gnieuomirus, qui Pomeranos à fide Boleslai alienauerat & pro perfidia, fuſte capite eius diſcuſſo, interijt.

CAPVT IX. LIB. III.

Expeditio Hērici quarti in Poloniam.

MAgna atque heroica huius Boleslai facinora, & quæ nulli regum ac Poloniæ principum tam proſpere ut ſibi obuenerunt, proſequendo tangenda eſt uictoria, quam de imperatore Henrico quarto reportauit. Anno ſiquidem Domini. 1109. Henricus quartus, ad ulciſcendum rem belli in Pannonia malè geſtam, & inuaſionem atq; uaſtationem Bohemiæ, in Boleslao duce Poloniç, habens ſecum Svvatopolkum ducem Bohemiæ, & Sbigneum fratrem naturalem prçfati Boleslai ducis Poloniæ, ingreſſus eſt Poloniam, & expugnato caſtro magno Lubuſz (quod poſt expugnationem Maydenburgenſi Archiepiſcopo contulit) proceſsit ad interiora Sleſiæ, uſque ad Bithom, & cum aliquot excurſiones de Bithom milites Polonorum in exercitum imperatoris feciſſent, ſine oppugnatione diſceſsit. Et ad Glogouiam ſingula obuia uaſtando in die ſancti Bartholomei peruenit, eam machinis & expugnatione afficiens. Quapropter poſtularunt Glogouieñ. ſub pacto inducias quinq; dierum, in quibus ſi dux Boleslaus Dominus ipſorum non præſtaret eis auxilium, cederent ſub iugum & poteſtatem imperatoris, quod ille annuit, dummodo primores ciuitatis Glogouieñ. darent filios ſuos natu maiores in obſides, quod & fecerunt. Boleslaus uerò dominus Glogouieñ. audita eorum legatione, laudauit fidelitatem ad conſtantiam ipſorum, ne quoq; ſubijcerent ſe quouis modo imperatori, ſub interminatione prohibuit, aſſerens plus ualere bonū reip. quam filios primæuorum Glogouię, iurauitq; dux Boleslaus niſi Glogouieñ. in fide manerent, omnes crudeliter poſt diſceſſum imperatoris exterminare uelle. Quo relato ad Glogouieñ. turbati quidem, tamen ut par erat, remp. prætulerunt. Et muros humiles, duobus diebus, quib. induciæ durarūt, refecerūt, fimoq; & roborib. abrupta repleuerūt. Henricus imperator lapſis quinque diebus, cognita rebellionę Glogouieñ. ui, quanto maiori potuit ciuitatem expugnabat. Et ne tot præcipui eius milites inter pugnandum occiderentur, iuſsit filios Glogouieñ. obſides, extendi ſupra pallia, ſeu ſupra aſſeres, quibus milites tanquam pallijs expugnantes fortalicia muniuntur. Sed nec ſic manſuetiores redditi ſunt Glogouieñ. ſimul namq; iacula in filios, quemadmodum in Cæſarianos contorſerunt.

Altera Glogouiens. magnanima fides.

Boleslaus autem dux Poloniæ, nedum ſub Glogouia, uerum ab initio ingreſsionis imperatoris in terras Poloniæ die, noctuq; exercitum eius laceſsiuit, pabulantes captiuando, palantes & oberrantes interficiendo, ad egerendum exeuntes rapiendo, de nocte ſæpenumerò exercitum imperatoris inuadendo & perturbando, ita quòd imperator de neceſſitate duplaret noctis cuſtodiam, ſic & uictualia imprædantes, in maiori numero & robore neceſſe fuit mittere. Et quia Suatopolk cum ſuis Bohemis, fuit grande robur imperatori, Boleslao uerò ex antiquo fuit peroſus, & magnum impedimētum, ideo propoſuit dux Boleslaus plurima donaria, ſi quiſpiam ſuorum militum Suatopolk obtrūcaret. Ad quod patrādum ſupra cæteros, obtulit ſe Ioannes Bohemus miles filius Czifce, de familia Vriouienſium, qui nunc Rauitę appellantur. Is quoniam notos & cognatos in exercitu Bohemorum habuit, ſecurè inter eos (gerens ſe pro milite Bohemorum) deambulabat, perſpectoq; uigeſima prima die Septembris Svvatopolkone, ſtante in papilione antè imperatorem, contorſit fortiſsimè acutiſsimam lanceam et pectoralia Svvatopolkonis, à brachio in brachium tranſfixit, ut illico cadens ſine uoce expiraret. Ioannes autem Czifce, ſtatim arrepto equo, quem paratiſsimum habuit exiliens de tentorio Cæſaris, cœpit fugere, uulneratiſq; & alijs occiſis, perſequentibus ſe ad ducem Boleslaum ſaluus peruenit, & plurimas poſſeſsiones in regno Poloniæ donatione Boleslai percepit, & tāquam alter Mutius Romanus pro patrato facinore laudatus eſt. Henricus uerò imperator perterritus, tota nocte exercitum in armis tenuit, Boleslai aduētum opperiendo. Sequenti die iuſsit cadauer Svvatpopolk in Pragam ad tumulandum duci, Bohemos ſecum præliatum iri ſatagens retine-

Lubuſz expugnatur, archiepiſcopo Maydenburgenſi datum eſt. Obſeſſa Glogouia. Boleslai conſilium in necem Swatopolkonis. Swatopolko interemptus. Exemplum Mucij.

retinere,qui minimè conſentientes,abierunt unà cum ducis ſui funere in Bohemiam.Sbigneus quoq; Boleſlai frater naturalis,eos eſt ſecutus, imperatore malè cōtēto de diſceſſu Bohemorum.Occiſo Svvatopolko,dux Boleſlaus legatum ad Henricum regem Romanorum,pro pace tractanda quendam comitem Scarbek miſit,tres tracturas pro armis deferentem,tales W. qui imperatori monſtranti ei theſauros ſuos,ad expugnandum Boleſlaum cum ſua gente(ut aiebat)ſufficientem, ſi homagia & ſeruitium imperatori non impenderent, facetia uſus, detracto annulo ex ſuo digito,proiecit in theſaurum Cæſaris: inquiens,aurum iungatur auro.Ad quem Cæſar Henricus ait,*hab danck* quod ex Alamanico ſonat,habeas gratias. Vnde uſq; in hodiernam diē familia illius domus uocatus *habdanck*. Infecta legatione imperator remiſit legatos & ipſe ſuadentibus ſuis præfectis diſceſsit,nō expugnata Glogouia,ſub qua tot pericula,tum in militibus, tum in Svvatopolkonis ducis nece acceperat. Et procedens contra Vvratiſlauiam, aduenit in uicum uno miliari à Vvratiſlauia diſtantem,nunc Pſiepole nominatum. Quem Boleſlaus conſequi properauit,iam enim ſuppetiæ ei ex Mazouia aduenerant,ex terris Sandomirienſi,Lublinenſi, ac Ruſsia:& ordinatis aciebus,à mane uſq; ad meridiem,duriſsimo Marte pugnauerunt. Erat autem exercitus Imperatoris,longè maior & fortior:exercitus uerò Boleſlai minor, & de agreſtibus plures continens, multiq; ex pugna uolebant excedere, niſi Boleſlaus circuiens omnes ſtrenuè pugnare compelleret, & pro ſauciatis nouos ſubſtitueret. In furore autem pugnæ,dux Boleſlaus aciem Sleſitanorum,quam uſq; ad illud tempus in ſubſidijs reſeruauerat,in latus Cæſarianorum,quam fortiſsimè induxit,& ordinem Cæſarianorum dirupit: tum exercitus Boleſlai eſſe melior,& Cæſaris fugere cœpit. Ipſe quoq; Henricus imperator illico ſuorum monitu,abiectis ſignis imperialibus, ne cognoſceretur in fugam ſe conuertit.Pleriq; ergo Almanorum interfecti,alij in fuga capti,& duci Boleſlao præſentati ſunt,quos in honore iuſto ſemper habuit. In hunc modum dux Boleſlaus glorioſam uictoriam de Henrico imperatore ſtrenuè reportauit,& tanquam Hannibal poſt Cannēſem pugnam laudibus eſt celebratus. Ad locum autem certaminis tanta confluxit ad cadauera canum copia,ut iter agentibus ſuo morſu diu noceret.Idcirco uſque in hodiernam diem uicus ille Pſiepole(quod ſonat campus canum)nominatus eſt.

Ex facetia hab danck familiæ origo.

Obſidio Glogouiæ ſoluta.

Henrici quarti clades ex Polonis.

Boleſlai in uictos liberalitas.

CAPVT X. LIB. III.

ANno autem ſequenti imperator Romam ad coronationem tranſire cupiens, ueritus eſt,ne eo abſente dux Boleſlaus uicinas regiones inuaderet & exureret, utq; milites captiuos liberaret,ſuggeſsit per communes amicos ut Boleſlaus eū accederet.Super quo dux Boleſlaus diu deliberabat, tandēq; ad uota & amicorum promiſſa in comitatu inſtructiſsimo Henricum quartum in Bamberg acceſsit, excuſans ſe imperatori de retroactis bellis, & aſſerens ſe,& gentem ſuam nunquam ſeruiuiſſe, nec tributa a prædeceſſorib. eius,imperatori præſtitiſſe, ideoq; in priſca libertate ſeſe conſeruandum poſtulauit.Imperator autem eo benignè & honorificè ſuſcepto, pro ſuo uoto ſe facturum ſpopondit omnia.At Boleſlaus nacta oportunitate,ſororem imperatoris ſibi in uxorem poſtulauit. Filiam uerò imperatoris, nomine Chriſtinam minorenēm, ad nubendum filio ſuo ſeniori Vvladiſlao & irrecuſabiliter obtinuit. Compoſita itaque pace, cum gemina ſponſa, & dote copioſa in Poloniam redijt, & omnes captiuos Almanos Henrico regi Romanorum remiſit.Henricus uerò caſtris in Polonia conquiſitis abrenunciauit,et quia occiſo Svvapolko Bohemorum duce, Vvladiſlaus ducatum Bohemię Othone Svvatopolkonis germano repulſo occupauerat, qui póſt Svvatopolkum præfatū ducatum Bohemiæ ſuſceperat.Ideo Borziuoy natu maior Vvladiſlai Bohemiam regen tis pertæſus exilij in Polonia, accepto exercitu à Boleslao Polono,ingreſſus Bohemiam pluribus cum Bohemis iuuantibus, ad Pragam peruenit & eam poſſedit, totamq; Bohemiam recuperare adnitens, ad lamentabilem Vvladiſlai querelam per imperatorē euocatus,mancipatus,carceribuſq; deputatus eſt. Vvladiſlaus uerò reſtitutus eſt in ducatū Bohemię,quod dum cognouit Boleſlaus,cum ualido exercitu circa feſtum ſancti Michaëlis ingreſſus Bohemiam,per plures nuncios euocabat Vvladiſlaum Bohemiæ ducem,ut inter eum & fratres eius,tāquam cognatos ſuos pacem honeſtam componeret. Vvladiſlao autem dolum timente,& Boleſlaū de Bohemia expellere ſatagente, ira cōcitatus Boleſlaus totam oram circa fluenta Albeæ deuaſtauit & exuſsit, congreſſuſq; cum exercitu ipſius circa fluuium Czibnia,cum octauo Idus Octobris cōflixit.Anno Domini. 1 1 1 1 & Vvladiſlaus cum reliquijs in Pragam refugit. Boleſlaus uerò plurimis ſpolijs & captiuis

Boleſlaus Bambergam uenit.

Cæſaris & Boleſlai affinitas.

Borziuoy Bohemiam ingreſſus.

Borziuoy uinculis iniectus.

Boleſlai in Bohemia ſtratagema.

onuſtus,in Poloniam ſaluus cum Sobeſlao & ſuo exercitu rediit: Vidēs Svvathavva ſeniorem filium ſuum Borziuoy carceribus apud imperatorem mancipatum, alterum filium Sobeſlaum in Polonia exulantem,tertium minorem natu Vvladiſlaum ducem Bohemiæ in bello uictum,et proſtratum:timens peiora indies oriri,interpoſuit ſeſe tanquam matrem & mediatricem, & pacem inter Sobeſlaum, & Vvladiſlaum germanos compoſuit. Aſsignataq; ei ciuitate Zacenſi cum ſuo diſtrictu, euocauit ipſa & dux Vvladiſlaus ex Polonia Sobeſlaum. Depoſt uerò intelligens Vvladiſlaum de conſilio Vaczkonis baronis,ac conſiliarij eius,concluſiſſe Sobeſlaum captiuandum, obtrūcauit Vaczkonem, uerituſq; Vuladiſlaum fugit per Sirbiam (ubi uno menſe detentus ſeruabatur) in Poloniam,à duce Boleſlao iterum benignè,& liberaliter ſuſceptus. Quem uolens reducere Boleſlaus cum magna potentia Bohemiam intrauit,requiſiuitq; Vuladiſlaum,ut prænominatum Sobeſlaum in gratiam reciperet, & poſſeſsionem ei debitam aſsignaret. Ad quod reſpondit Vvladiſlaus: Iamdudum tum amplam gratiam, tum legitimam portionē Bohemiæ aſsignaſſe Boleſlao, quas nolens conſeruare, indignum ſe reddidit. Verùm ſi, inquit) Boleſlaus Sbigneum fratrem ſuum naturalem apud me exulantem reaſſumpſerit, portioneſq; ſui ducatus debita prouiderit, proſequar & ego gratia Sobeſlaum. Cernens Boleſlaus, quod æquitati Vvladiſlaus non initeretur, ad ulteriora Bohemiæ exercitum ducens,uicos & agros Bohemorum igne et gladio deuaſtare imperat. Ad quod prohibēdum cum ſuo exercitu aduenit iam dictus Vvladiſlaus, locauitq; ſua caſtra proxime ſolo fluuio Czibnia,ſatis limoſo, & ſine periculo impermeabili inter ipſos medio. Ad conſerendam ergo & conficiendam pugnam cum Vvladiſlao, quum fluuius Czibnia nō poſſet tranſiri, mouit caſtra ſua Boleſlaus uerſus Albeam fluuium,ubi tranſitu reperto, flumē Czibnia permeauit,ad ſtationemq; Vvladiſlai accurrens duntaxat focos & fauillas comperit. Quorſumq; cum ſuis gentibus ſilenter abierit perquirendo reperire non potuit. Laxaris igitur & latè ſparſis militibus,prædas & ſpolia collegit, ſicq; in Poloniam refertebatur,in tranſitu ciuitatem Cleczko exuſsit, & militibus ſpoliandam conceſsit. Cùm peruēniſſet ad ſyluas magnas,Poloniam & Bohemiam diſterminantes,per exploratores didicit Bohemos in ſyluis inſediſſe. Et iter inciſione roborum clauſiſſe, tum altera die illuceſcente,militibus animatis,ordinauit per turmas exercitum. Ipſe cum ſuo exercitu dextram tuebatur,Scarbinirū principem militiæ ſiniſtrum cum ſuo exercitu tenere diſpoſuit, aliqua diſtantia inter exercitus interpoſita. Cùm uerò ad extrema ſyluarum aduenillent, ubi putabant eos Bohemi & ordinem diſoluiſſe, & prouidentiam abiieciſſe, ſparſim & ſingillatim in eos inſiluerunt,in unamquāq; cohortem,& ordinationem, ut alia alterius periculi eſſet inſcia. Boleſlaus uerò dux Poloniæ ad ſuam cohortem, primum occurrētem Bohemū haſta confixit & deiecit,ſequentē Derſlaus ſuus pincerna,idētidem ex equo deiecit, et interfecit,pugnaq; in immenſum in omnes partes creuit,Bohemis pluribus cadentibus, quorū periculum euitando Vvladiſlaus eorū dux ſignum receptui dedit. Diſcedētibus autē Bohemis,Poloni primum ſuſpicati ſunt dolum, tādem comperta fuga eorum, perſecuti ſunt eos,quoad conſequi potuerunt,interficiendo & captiuos reducendo. Peracta pugna, Boleſlaus impoſitis in plauſtra ſautiatis,rediit cum toto exercitu in Bohemiā longè,lateq; uaſtando, & iterum atq; iterum urendo, & depopulando, plurimis ſpolijs, & captiuis oneratus,cum Sobeſlao, & toto exercitu in Poloniā triumphans, & de uictoria laudes Deo perſonans,reuerſus eſt. Inſequenti anno ad inuadendum Bohemiam, nouam expeditionem parabat,quam Vvladiſlaus dux Bohemiæ(non enim eum latuit) nuncij & ſupplicationibus intercœpit,pollicens æquas conditiones pacis tenere, Sobeſlaoq; congruā ſortem in Bohemia præſtare,itaq; conuenientibus in die ſancti Procopij ad fluuium Niſſæ tribus ducibus,Boleſlao Polonię,Sobeſlao & Vvladiſlao Bohemiæ pacem firmant & aſsignāt. Acceptante Sobeſlao pro ſua ſorte Hradecz cum quatuor caſtellis, & toto diſtrictu in Bohemia, & ciuitatem Olomuncz cum ſuo diſtrictu in Morauia, manumiſsiſq; captiuis, & exulibus reſtitutis,ab utraq; parte diſceſſum eſt cum lætitia.

Mater filios compoſuit.

Vaczko trucidatur.

Sobeſlai in Poloniam reditus.

Boleſlai in Bohemiam regreſſus.

Boleſlaus Bohemiam uaſtat.

Boleſlai inſperata pugna & uictoria.

Boleſlaus Bohemiam depopulauit.

Pacis conditiones.

CAPVT XI. LIB. III.

Pomeranicum et Prutenicum bellum.

DVm Boleſlaus finitimis bellis detineretur,Pomerani & Pruteni quietem non ferentes, in Mazouiam non denunciata hoſtilitate irruerunt,depopularunt, conflagrarunt, captiuoſq; abducentes, diſcedebant. Magnus uerò Comes, Mazouiam gubernans,qui olim Vvratiſlauienſem oram rexiſſe antè commemoratus eſt,extemplò & quantò celerius potuit agreſtibus bellatoribus eos inſecutus eſt, & dum

ſe cu-

ſe tutos æſtimarent,ſopori deditos ante diei lucem,inopinatè inuaſit,& oppreſsit,ſexcentos occidit,mille atq; ducētos captiuauit,paucosq; ex eis fuga ſaluauit,& in ſyluas diſperſit,quos de ſyluis nedum uictores,ſed & mulierculæ tanquam pecudes ligatos è nemoribus extrahebant. Maxima cauſa huius uictoriæ(ut Vincentius in ſua Chronica meminit) fuit Simon Plocenſis præſul, qui ab initio irruptionis hoſtium,uſq; ad deletionem ipſorū, non relaxauit animum & ora, unà cum toto clero à ieiunijs,planctu, & obſecrationibus, pro uictoria ſuę genti diuinam clementiam deuotiſsimè implorando.Similis uictoria eodem anno obtigit Sleſitanis, qui ſatellites Sbignei fratris naturalis Boleslai, Sleſiam deprædantes confixerunt, & in uincula dira coniecerunt. Dux autem Boleslaus de ultione in Pomeranis & Prutenis per magnum Mazouiæ præfectum patrata non contentus, in ſequenti anno 1113. eis bellum indixit: & conuenientibus bellatoribus in Cruſzuiczā, uiderunt lucidiſsimum adoleſcentem in pinnaculo oratorij ſancti Viti ciuitatis Cruſzuicienſis exiſtentem, ſplendore latè, & uſque ad campeſtria micantem, motoq; exercitu de loco ſtationis, prælibatus adoleſcens è pinnaculo deſiliens, exercitum antecedebat, pomum aureum (antiqua hiſtoria habet pilum, id eſt, iaculum non pomum) quod in manu geſtabat per uiam antè ſe iaciendo. Hunc Boleslaus tanquam fœlix omen, cum exercitu ſuo ſecutus eſt, donec ad Nakel peruenit, ubi diſparente ductore adoleſcente,ſpemq; capiendæ urbis, ex uibratione & pomi proiectione uerſus Nakel relinquente, uallauit Boleslaus caſtrum, & oppidum Nakel, in quo Pomerani ſe recludentes, aſsidua damna regno Poloniæ inferebant, & poſt tormentorum proiectiones, conſiderantes ſe non poſſe ſubſiſtere, ac contra Boleslaum tueri, quindecim dierum inducias petierunt,& obtinueruut,quibus lapſis, ſi auiſati Pomeranorum principes non ferrent eis ſubſidium,poteſtati Boleslai ſubderentur. Interuenerunt autem legati Naclenſium, ad obeundum bellum ſupra quàm quinquaginta millia Pomeranorum & Prutenorum: qui militari iuramento ſe obſtringentes, equisq; relictis, omnes per inuia & ſyluas uſque ad Nakel ſilenti, & compoſito agmine peruenerunt. Erat autem dies ſancti Laurentij martyris, quem Poloni feſtiuum habuerunt, armis (eo quòd induciæ eſſent) depoſitis, miſſarum ſolennijs occupati. Verum peractis diuinis officijs, hoſtium innumerabilis multitudo apparuit. Quare tumultuariè arma corripiunt, qui ſi à Pomeranis ſic fuiſſet inuaſi, ſine negocio,faciliterq; uicti fuiſſent. Sed à Deo propitio aliter diſpoſitum eſt. Nam Pomerani defenſioni ſatis aptum locum conſpicientes ſe foſsis muniebant, ſudibusq; & haſtis acutis, & longis, in extremitate,à tergo,fronte & lateribus,ordine denſo,terræ infixis, igneq; poſito ſeſe uallabant. Properè itaque Boleslaus,relictis in caſtris præſidijs,ordines in hoſtes ducit,exercitum in duo agmina diuiſit,primo ipſe præfuit, ſecundum Scarbimiro præfecto militiæ commiſit. Quum autem obequitando,hoſtes tergo non eſſe ſeptos exploraret,Scarbimirum ſuperatis poſtremis hoſtium foſſatis immiſit, qui in eorum terga inuectus,impigro Marte Pomeranorum tyrones trucidabat: hinc clamores æditi, eos, qui in acie erant perturbabant, qui iam ſocijs (imminente Boleslao à fronte) auxilia ferre non poterant. Boleslaus concitato equo,ducis & militis officium gerens, in hoſtes irrupit,ſuperatisq; foſſatis per ſudes, & lanceas, pluribus militibus obtritis, pluribus equis aut necatis,aut confoſsis,alijsq; ſuffectis, in omni parte pugnatum eſt: & Pomeranis atq; Prutenis dirutis, qui obliti præſtiti iuramenti, omnes quà poterant paſsim exilientes, fugiebant, in proximis ſyluis latibula,& ſalutem quærentes. Occiſa feruntur eo prçlio quadraginta millia Pomeranorum,& Prutenorum,duo millia capta. Cæteri in paludibus, & locis limoſis merſi perierunt. Extat in hodiernum diem,haud paruus collis ex congeſtione cadauerum & ſuper iniectione terræ reſultans, in monimentum perpetuum, & certaminis locum quotannis demonſtrandus. Caſtellani & oppidani Naclenſium cum ſex alijs oppidis uicinioribus(uiſa ſuorum nece)in ditionem Boleslai ſe dediderunt. Pro his ſummo opifici Deo glorioſo, & beato martyri Laurentio, in cuius feſto uictoriam Boleslaus nactus erat,Poloni gratias,laudesq; peragebant.

Pomeranorum clades in Mazouiam. *Cauſa uictoriæ.* *Similis uictoria apud Sleſitanos.* *Boleslaus in Pomeranos bellum agit.* *Nakel ex omine uallatum.* *Boleslai ex Pomeranis maxima uictoria.* *Quadraginta millia cæſa.*

CAPVT XII. LIB. III.

SBigneus ducis Boleslai frater naturalis, ſciens omnem ſpem recuperandi aliquam ſortem in Polonia, tum ex concordia, cum Bohemis & duce eorum, apud quos exulabat, ad flumen Niſſæ facta: tum ex graui cæde, totaliq; humiliatione Pomeranorum atque Prutenorum circa Nakel inflicta ſibi ademptam,miſit legatos oratum ire ducem Boleslaum,ut miſeratus ſuæ inopię,& deiectionis aliquam porciunculam

in Polonia pro ſuſtentatione ipſius de mera pietate largiretur. Boleslaus miſericordia motus, diſſuadentibus ei conſiliarijs acceptauit eum in gratiam, dummodo Sbigneus reconciliationem, probitatem & humilitatem cum cæteris uirtutibus indueret.

Sbignei in Poloniam reditus.

In hanc ſpem reduxerunt nuncij Sbigneum in Poloniam: uenit autem in curiam Boleslai cum pompoſa arrogantia, cum cantoribus modulantibus, tubis pſallentibus, & timpanis ſonantibus, enſe ante ipſum præcedente. Boleslaus licet ulcerato animo hæc uideret, tamen diſsimulatione (ut decuit) uſus, ſuſcepit eum magnificè ac gratioſè. Ilicoq; conſiliarij ſuapte ulceratum animum Boleslai cœperunt bile inflammare, coarguentes eum, quod hoſtem patriæ, fotorem latronum, omnibus dolis ac fraudibus, peſsimiſq; facinoribus plenum, in ſui, totiuſq; regni exitium reaſſumpſiſſet.

Conſilium in Sbignei necē.

Ne ergo uitā Boleslao, ueneno aut ferro præriperet, aut regno nouum diſsidium induceret, antequam de Polonia fugam arriperet, regno lugubrem iacturam pararet: conſulunt ut maturaret cruentam beluā occidere. Boleslaus ira concitus, conſenſit militibus occidendum Sbigneum, uiſa itaq; opportunitate, & loco inter exprobrandum ei utilia, & patriæ damna per eum illata, orta contentione eum interfecerunt.

Sbignei interitus.

Quanquam alia hiſtoria dicat fuiſſe exoculatum, & poſt ex doloribus breui uitam finiuiſſe. Scarbimirus palatinus Cracouienſis & princeps militiæ Boleslai, ſequutus Sbigneum ad eam lapſus eſt inſolentiam, & arrogantiam, ut primùm ſubmurmurationibus, deinde publicis probris Boleslaum ſugillaret.

Scarbimiri rebellio.

Poſtremò conciliata manu conſanguineorum, affinium & ei fauentium, cœpit Boleslao rebellare, & cum eo (contumacia ſuadente) ſi quid Boleslaus attentaret bello decernere. Quo compræhenſo iuſsit Boleslaus eum in carcere excæcare, & dignitate palatinatus Cracouienſis priuare, totaq; illa procella perinde ac ſi nunquam ſuiſſet conquieuit, & diſperſa eſt.

Scarbimirus excæcatur.

Caſtellania Cracouienſi tunc Palatinus ſui præficitur.

Et ne in poſterum ſimilis temeritas obueniret, præpoſuit Caſtellaniam dignitati palatinatus Cracouienſis, quod uſque in hodiernum diem permanet, & cuſtoditur. Doluit tamen Boleslaus, & eum utriuſque facti pœnituit.

Boleslai pœnitentia.

Poſt plures enim annos, ſcilicet, anno Chriſti. 1129, totam Quadrageſimam ieiunauit in pane, & aqua, in nuditate, & cilicio pro expiatione necis fratris, & Scarbimiri. Poſt feſta autem Paſchæ, in priuato habitu ne agnoſceretur, peregrinatus eſt cum clericis, & ſacerdotibus, pauciſq; militibus ad ſepulchrum ſancti, Egidij ſui patroni, cuius meritis conceptus erat, & multas uictorias reportauerat, ſingulis diebus exeundo de hoſpicio, orauit horas canonicas maiores, & minores beatæ Mariæ uirginis. Inſuper & ſeptem Pſalmos pœnitentiales cum Letanijs: Inter orādum autem nudis inceſſit pedibus, & de auſteritate pœnitentiæ, quicquam non obmiſit. In tranſitu omnes Cathedrales, & collegiatas Eccleſias, abatiales ac Conuentuales, & hoſpitalia uiſitauit, ſinguliſq; inſigne clenodium ex auro, uel argento obtulit.

Boleslai peregrinationes ſummaq; liberalitas.

In monaſterium ſancti Aegidij, proceſsionatim inductus eſt per Abbatem, & religioſos præfati monaſterij, qui ei obuiam exiuerant, manſitq; inter illos 15 diebus cum ſumma deuotione, orationibus, & elemoſynarum largitionibus. Ad ſepulchrum ſancti Egidij ut ſæpè proſtratus & gemebundus, multa donaria monachis præcioſa relinquens, & eos ualedicens, reuerſus eſt, ſimili ordine, ut prius habito, in deuotione, elemoſynarum erogatione, ac Eccleſiarum uiſitatione, donec Poloniam ingreſſus eſt, cum maxima hilaritate à ſuis exceptus. Nec his contentus in altero anno, cum uiris eccleſiaſticis, & ſuis militibus pedeſtri itinere, corpus ſancti Stephani Alba Regali conditum, in habitu cognito uiſitauit, & perſpexit, ab Hungariæ rege Stephano ſocero ſuo, epiſcopis & magnificis regni Hungariæ ſumptuoſè prouiſus & tractatus. Ex Hungaria per Cracouiam tranſiens, more peregrino adijt Gneznam, ad uenerandum reliquias beatiſsimi Pontificis Adalberti, proximè ante hoc in anno Domini 1127. Kalendas Martij ſeptimo, per Iacobum archiepiſcopum Gneznenſem, ex abditis locis (ibi propter metum Bohemorum ſcrupuloſè occultatis) in publicum productis, & omnibus chriſtifidelibus ad uenerādum reuelatis. Ad ſepulchrū itaq; ſancti Adalberti ueniens, proſtratus cum lachrymis, ſcelus ſuum precabatur ſibi dimitti. Obtulitq; ea uiſitatione eccleſiæ Gneznenſi octuaginta marcas auri puri, pro ſacroſano beati Adalberti ſtruendo, donauit quoque omnibus pontificibus canonicis præſentibus perſonis eccleſiaſticis, & ſuis baronibus nobiles & ſplendidas ueſtes, ſed & ſanctuarijs ac miniſtris Eccleſiæ Gneznenſibus ueſtes decentes tribuit.

CAPVT XIII. LIB. III.

ET quia dux Boleslaus expugnatam Nakel, & alia ſex oppida (prout in ſuperioribus tactum eſt) tradiderat in poteſtatem Svvatopolkoni, uni ex ſatrapis & conſiliarijs Poloniæ, dexteritate & fide plurimum ualenti, cuius origo fuit de domo Griphonũ, gentis Polonicę ueteri familia, nihil fraudis in eo ſuſpicatus, intellexeratq; eum uiolato iuramento à fide defeciſſe, uolens eius perfidiam ultum iri, anno Domini 1118. impeditus eſt maximis pluuijs, & diluuijs, in Polonia & circumuicinis regnis uigẽtibus. Cœlum ſiquidem poſt occaſum Solis in tãtam rubedinem uerſum eſt, ut quaſi ignis, tribus horis collucerer, & ſtatim ſequutæ ſunt pluuiæ toto ueris tempore, nec ceſſarunt in æſtate, inundationes fluminum effundendo, & quaſi alterum Catachliſmum producendo. Itaque in anno ſequenti multum uentoſo & inſtabili, armato milite Pomeraniam deuaſtabant, congreſſusq; cum exercitu ex Pomeranis & Prutenis, ex ualidis iunioribus, atque agreſtibus coadunato, ferè totum florem iuuentutis eorum extinxit, nec duci Boleslao Pomerani, & Pruteni ultra reſiſtere propoſuerunt, ſed quoad uixit, deuotè in obedientia ipſius permanſerunt. Exinde uerſus Nakel ad opprimendum Svvatopolkonem fidefragum, & fidelitatis uiolatorem, peruenit, & à feſto natiuitatis Mariæ, uſque ad natalem domini, Nakel expugnare non ualuit, prouiderat ſiquidem Svvatopolk uiris, & uictualibus peropportunis, ac ſufficientibus Nakel, nec ira qua Boleslaus in perfidiam eius exarſerat, nec uulnus, quod à ſagitta de Nakel excœperat, effectum, & uindictam ſortiri potuit, propter hyemis ergo aſperitatem, & militum intollerantiam, nec non propter inſtantiam, quæ ſæpenumerò precatus eſt Svvatopolk, cum ipſo pacem confecit, pecunia pro demulctatione, & filio pro obſide ab eodem receptis. Nec tamẽ perſtitit in fide Svvatopolk, ſed ut priùs rebellauit. Iuſtè ergo Boleslaus furore incenſus, in tertio anno cum expedito milite Nakel obſedit, & primum ingenijs, & armis bellicis expugnabat, tandem turribus ligneis altitudinem murorum excedentibus per foſſata impleta uſque ad murum deductis, fortiori ui defenſores oppidi afficiebat. Sed Pomerani conſilio Svvatopolkonis perſuaſi, turribus ligna pinatica ſubiecerunt, & deſuper projcientes reſinam, lardũ, butyrum, cæteraq; inflammabilia. Polonis ea amouere negligentibus, turres igne cõſumpſerunt, ſecundoq; & tertiò alias turres celeriter erectas, & ad murum perductas, ſimili incendio depaſtas exuſſerunt, quartò uerò admotas prohibentibus Polonis minimè ualuerunt exurere, ex turribus identidem cominus per iacula, & certamina afflicti: fracti tandem Nakellenſes, & uiribus deſtituti, telis ſimul & uictualibus deficientes, ſaluum diſceſſum cum ſuis rebus à Boleslao petierunt: quo negato, treugas pacis in aliquot dies poſtularunt, & his non obtentis, iterum affectarunt ut ſolam uitam eis donaret, & Svvatopolkonem ei tradendum uiuum aſſumeret. Hoc acceptauit, & caſtrum cum oppido Nakel inuaſit atque ſpoliauit. Svvatopolkonem uerò uiuum cõpræhendit, & perpetuis carceribus deputauit, nec amplius cuipiam de familia ipſius, munitiones tanquam hominibus doloſis tradidit. Tandem Volodorum, Przemisliæ ducem ex Polonia prædas ut ſæpe agentem, per milites & ſuos præfectos conflixit, & eum poſt conflictum fugientem, in loco qui Villoko dicitur compræhenſum, milites in Cracouiam duci Boleslao adduxerunt, hunc uinculatum Vaſilko dux Premislienſis uiginti millibus marcarum argenti redemit, ſtatimq; datis duodecim millibus argẽti, pro reſiduo filium Iaroslai pro obſide poſuit. Ex poſt uerò quingenta uaſa argentea, uidelicet lances, picaria, ciphos, de opere Greco, pro complemento ſolutionis impendit, ſicq; Volodorũ in toto liberauit. In anno quoque Domini 1123. Boleslaus Poloniæ dux, Iaroslaum ducem Vvladimirienſem affinem ſuum in Ruſsiam reducens, qui apud eum in Polonia per quadriennium moratus eſt, conuenit circa Przemisliam cum auxilijs & ducibus auxilia præfato Iaroslao præbentibus. Colomanno fratre regis Hungariæ, Volodoro, & Vaſilkone Przemislienſibus, & duce Vvlodimir Vvlodorouicz, acceptisq; Hungarorum, & Polonorum ſeptem millibus, Iaroslaus exercitum prænominatorũ ducum antecedebat, & expugnatis caſtris olim ſuis, è quibus ſpoliauerat eum Vvlodimirus Kiouienſis dux, ſcilicet Belſz Czirneovv Vvlodimiria præuenit caſtra Colomãni, & Boleslai ducũ, & appropinquãs portę Kiouienſi, quæ Polonica dicitur, cõgreſſus eſt cum peditibus ex Kiovv cõtra eũ egreſsis, quib. obtritis, & fugatis, alij noui in ſupplementũ eorũ ſuperuenietes, plures milites Hũgaros & Polonos, qui Iaroslaum comitabant occiderũt, equumq; Iaroslai ducis telis cõfoderũt, ſic quod uulnerum impatiens, ſeſſorem ſuum Iaroslaum ducem in terram deiecit, pugnaq; ingens facta

E 4 eſt. Ru-

Boleslai poſtrema in Pomeranos expeditio.

Boleslai uictoria.

Nakel oppugnatio.

Nakel captũ. Swatopolko uinculis iniectus.

Volodorus Premisliæ dux uictus.

Iaroslai in Ruſſiam reductio.

eſt. Ruthenis illum capere adnitentibus: Hungaris uerò & Polonis defenſionem ducis opponentibus, Rutheni in Kiovv fugere coacti ſunt. Iaroslaus aliquot uulneribus confoſſus, paucis poſt diebus mortuus eſt. Colomannus itaq; & Boleslaus cum cæteris ducibus ad Kiovv uenientes, cœptam obſidionem caſtri Kiouienſis continuauerunt. Sed Andreas præfectus caſtri, à Vvlodimiro in tutelam relictus, exiens, ſupplex pacē orabat, & quoniam Iaroslaus gratia cuius bellum aſſumpſerant uita functus erat, Duces Boleslaus & Colomannus inſtantibus Volodoro & Vaſilkone ducibus Przemislienſ. ſuffragatoribus ſuis pacem conceſſerunt, ſinguliq; duces ad ſua redierunt.

Iaroslai interitus.

CAPVT XIIII. LIB. III.

ANno Domini 1124. præparatis naucleris & nauibus circa Gedanum, dux Boleslaus accepto ſecum Petro de Dacia, qui poſtea dictus eſt Piotrek magnus comes de Skrzin, & tota militia bene armata, ſecundis uentis in Daciā peruenit. Erat autem cauſa nauigandi, quoniam pater Petri comitis de Skrzin, per literas nunciauerat, Henricum regem Daciæ à fratre ſuo germano, cuius nomen Abel, pluribus uulneribus interfectum, omnesq; theſauros præfati regis ſibi occultè commiſſos, ne ergo in manus occiſoris, quouis modo deuenirent, hortatus eſt, ut Petrus tales theſauros reciperet in Poloniam. Dux itaque Boleslaus per totam Daciam publicat & inſimulat ſeſe ueniſſe ad ulciſcendum innocentem regem Henricum ſuum amicum, in Abel occupatore regni, germano prædicti occiſi regis. Exinde cuncti nobiles Daciæ, deficientes à truculento occiſore, adhæſerunt Boleslao, & caſtra omnia in manus Boleslai contulerunt. Occupator uerò regni, uidens ſe deſertum, exul de regno profugit: tum Boleslaus perſuaſit regnicolis Daciæ, ut legitimum regem eis eligerent. Ipſe uerò clàm à parente Petri recepto aureo uellere, & plurimis theſauris à longo tempore congeſtis, totaq; cognatione Petri, bene ditatus proſperè in Poloniam renauigauit. Iſte eſt Petrus, cui ob merita, dexteritatem, & fidem eius, contulit Boleslaus comitatum in Skrzin, cum alijs multis poſſeſſionibus, in uxorem eidem dando Mariam principem Ruſsiæ, germanam Iaroslai ducis Vvlodimireñ. Iſte eſt, qui in Polonia extruxit ſeptuaginta ſeptem eccleſias lapide ſecto & & dolato. Iſte eſt, qui duo monaſteria conſtruxit & dotauit, unum ſanctimonialium ordinis Præmonſtratenſis in uilla Chalino Vvladislauienſis diocœſis, quod ſucceſſu temporis tranſtulit, propter uberius ſolum in oppidum Strzelno eiuſdem diocœſis Vvladislauieñ. Aliud monaſterium extra muros Vvratiſlauiæ ad ſanctum Vincentium, quod abundè dotauit, & fratres Præmonſtratenſes nouiter propagatos introduxit. Iſte pro inſigni geſsit, in campo albo figuram ſimilem literæ capitali K. in parte anteriori tres tractus, ad ſimilitudinem trinæ crucis habentem hoc modo ж, ſupra galeam uerò cignum ferebat. Nunc autem eiuſce Genealogiæ nobiles Poloni à præfato Petro propagati, cignum duntaxat pro armis ferunt, alia præclara facinora, & exitus mortis huius comitis, poſtea dicentur. Boleslaus dux Poloniæ quanquam ſoſpes glorioſus, & multum ditatus in Poloniam ex Dacia redijt, tamen urbem Cracouieñ. in toto conflagratam, exinde turbatus reperit. Reperit & eam oram, quæ eſt à Przemislia uſque ad Byecz deprædatam à Vvladimiro, filio Volodori ducis Przemisliæ, qui nacta oportunitate, abſente Boleslao, ſpoliata pecora & plurima ſuppellectili, nemine repugnante, ſecundis ſucceſsibus in Przemisliam intulit. Ob hoc Boleslaus frendens, aduerſus Przemisliam cum omnibus ſuis militibus proceſsit, & quæq; obuia uaſtando proſtrauit. Cui Volodor cum ſuo, & aliorum ducum exercitu, in loco qui dicitur Vilihevv occurrens, pugnauit, ſed à Polonorum exercitu frequentiſsimo tanquam ſicci calami contritus, & caſtris exutus eſt. Cecideruntq; inter alios Ruthenos, duo Boyarij magis ſtrenui, ſcilicet Navvrotnik & Zaſzithnik. Volodor uerò in fugam uerſus, ad Halicz diuertit, ubi exercitum renouans uita functus eſt, & in eccleſia ſancti Ioannis, quam ipſe fundauerat in Przemislia ſepultus. Relinquens duos filios Vvlodimirum, cui ceſsit Svvinigrod & Roſczislaum, cui Przemislia pro ſorte obuenit. Sequuta eſt eo anno hyems ſæua & frigida, in qua perierunt non ſolùm pecora, ſed & homines, fames quoque in Polonia uiguit. Boleslaus autem dux beneficiorum per inſignes triumphos diuinina bonitate perceptorum memor, muros eccleſiæ cathedralis Cracouienſis profundos erexit, duas eidem turres adiungendo, plura eccleſiaſtica ornamenta, calices & cruces donauit, & uiginti canonicos ſeu præbendatos cum Radoſzchone Cracouienſi epiſcopo addidit. Boleslao certis uillis & poſſeſsionibus, Radoſchone pontifice Cracouienſe decimas manipulares, contribuentibus. Colla-

Nauigalis expeditio in Daciam.

Petrus comes de Skrzin.

Monaſterium in Strzelno.

Monaſterium ſancti Vincētij extra muros Vvratislauieſ.

Arma familiæ cum cigno.

Cracouia conflagrata.

Boleslai uictoria contra Volodomirum.

Viginti canonici in eccleſia Cracouiēſi additi.

Collationem omnium præbendarum circa antiſtitem Radoſchonem & ſuos ſucceſſores perpetuo manere iubens.

CAPVT XV. LIB. III.

MOrtuo Stephano rege Hungariæ, filio Colomanni, & genero ducis Boleslai, anno Chriſti 1121. de uoto & unanimi uoluntate Hungarorum, poſtergatis filijs præfati regis Stephani, ſuffectus & in regem Hungariæ coronatus eſt Bela cœcus filius Almi, quem olim Colomannus penè ab utero matris infantulum, ut ei ſpes regni reſcinderetur cœcauerat, quod tamen omnium prouiſor Deus aliter diſpoſuit, & eum regnare fecit. Filij ergo, iam dicti Stephani, unà cum Matre Iuditha, ad auum ſuum ducem Boleslaum in Poloniam uenerunt, ſupplicantes, ut eorum conditioni pupillari miſertus, eos in regnum Hungariæ reſtitueret. Is uerò cum magna potentia ſuorum militum, prænominatos nepotes ſecum ducens, Hungariam potenter ingreſſus eſt, & in Scepuſio occurrente ei Alberto, Marchione Auſtriæ, qui ſororem Belæ in coniugem acceperat, cum copijs Germanorum, & regis Hungariæ duro commiſſo prælio, primos in acie contriuit, & reliquos in fugam conuertit, duxq; ipſe Albertus Auſtriæ ad regem Belam refugit. Boleslao autem duce Poloniæ uerſus Budam, cum filijs Stephani, & toto exercitu procedente, legati ex Polonia aduениunt, Sobieslaum ducem Bohemiæ oram Vvratislauień. cis Oderam deuaſtaſſe, & prædam in Bohemiam abegiſſe, nunciantes. Re infecta & conſilio ſuorũ inductus, reuerſus eſt Boleslaus cum exercitu in Poloniam, tutiùs propria defenſare, quam aliena oppugnare ratus. Cõpoſito exercitu, in Bohemiam tranſire uoluit, ſed nepotes eius, & hi qui cum ipſis erant Hungari, popoſcerunt, & cum maxima inſtantia obtinuerũt, ut relictis nobilibus prouinciæ Vvratiſlauienſis ad opponendum Sobieslao & Bohemis, iterum Vngariam repeteret, & ingrederet, quod illo agente, & uerſus Budã ſine reſiſtẽtia procedente plurimis Vngaris filijs Stephani indies adhærentibus: Belaq; rege in caſtrum Viſſegrad confugiente, nuncij ex Polonia conſequentes ipſum, expoſuerunt nobiles prouinciæ. Vvratislauień. impetum Sobieslai non ferentes ex campo diffugiſſe, & Sobieslaum trecentas uillas cum monaſterijs, eccleſijs & aliquot oppidis conflagraſſe, copioſamq; prædam in Bohemiam deportaſſe. Dux Boleslaus relicta Hungaria ad tuendum propria diuertit, & rectiori uia in Morauiã ueniens, ſingula quæq; obuia exuſsit & ſtrauit, prędam ingentem hominum & pecorum in Poloniam deferendo. Refert nouiſsimus Chronicæ Hungarorum ſcriptor, regem Stephanum filium Colomanni filios legitimos nõ habuiſſe, nec uxorem, ſed pellices tenuiſſe, & idcirco carens hærede, poſt ſe regnaturum deſignauit Belam per ſuum parentem cæcatum, ad ſuſcitandum ſtirpem regiam, filiam Vros de Seruia tradendo ei in uxorem. Ob hoc quidam Polonorum hiſtorici aiunt, hunc Boleslaum ducum Poloniæ tradidiſſe filiã ſuam, ex Ruthena genitam, Colomanno altero filio Colomanni regis Hungariæ ad coronandum eum in regem Halicień. & non Stephano maiori natu regis Hungariæ, illiusq; Colomanni ducis Halicień. prolem iuuiſſe, ad aſſequendum regnum Hungariæ. Addidit inſuper dux Boleslaus in anno ſequenti aliam expeditionem in Bohemiã cũ omniũ ſuarũ terrarum potentijs, & Ruthenorũ auxilijs, ad ulciſcendum in Sobieslao ſuas iniurias, qui uiolato iure hoſpitij commorationis in Polonia, & fauendo pactis cum Bela rege Hungariæ initis, Poloniam afflixit, & incipiens à finibus Poloniæ, uſq; ad flumen Albeam uillas, uicos, & oppida exuſsit, homines captiuauit, pecora & ſuppellectilẽ abegit, Bohemis cũ duce Sobieslao in certamen publicũ prodire non audentibus, duntaxat longius ab exercitu uagantes Polonos in locis iniquis rapientibus, aſſumpta præda abſq; quauis reſiſtentia, dux Boleslaus cũ ſuis in Poloniã reuerſus eſt. Dimiſsisq; & abeuntib. in ſua loca Polonis, Sobieslaus à tergo cum Bohemis & Morauis in orã Poloniæ propinquiorem Bohemiæ, irrupit, & illatis aliquibus damnis, properè in Bohemiam reuerſus eſt. Reparanti Boleslao in anno ſequenti nouum exercitũ, aduenerũt legati Lotharij regis Romanorũ, hortantes & poſtulantes, ut ad ipſum perſonaliter accederet, offerens ſe inter eum, & ducem Sobieslaum, æquam pacem compoſiturum, ſuper quo adhibito conſilio, dum ab omnibus fuiſſet approbatum, Lotharium regem Romanorum in Bamberg cum notabili comitiua acceſsit, ubi aderat dux Sobieslaus, tentauit ergo Lotharius cum ſuis principibus pacificare Boleslaum Poloniæ, & Sobieslaum Bohemiæ duces, ut in ſubſidiũ acceptis gentibus ducis Bohemiæ progrederetur in Italiam, ad ordinandũ res eccleſiæ turbatas, & accipiendum coronationem Romæ. Re uerò infecta utroq; duce ſuas iniurias plurimum

Boleslai in Vngaria uictoria.

Sobieslaus Poloniam uaſtauit apud Oderam.

Sobieslaus iterum Sleſiã ſpoliauit.

Boleslaus Morauiam uaſtat.

Opinio Hungarici ſcriptoris.

Boleslai in Bohemos expeditio.

Præda ex Bohemia.

Sobieslaus Poloniam ingreſſus hoſtiliter.

Boleslai cũ Lothario in Bamberg conuentio.

perpen-

Treugæ triennales. perpendente, cœpit poſtulare Lotharius à duce Poloniæ quietem & pacem Bohemis per triennium, ne ſubſidio Bohemorum fruſtraretur. Cui acquieuit & per triennium ſoliditatem pacis cum Bohemis ſeruare repromiſit, & priuſquam triennales treugæ inter duces expirarent, per communes Barones Bohemiæ & Poloniæ, facta cõuentione in Cleczko, *Pax perpetua firmata.* in præſentia ducum Boleſlai & Sobieſlai, confecta eſt pax inter eos perpetua. Ex Italia autem Lothario reuerſo acceſſit eũ Boleſlaus Poloniæ dux, & iuſſus Homagia pendere ex terris Pomeranorum & Rugianorum, tanquam ad imperium ſpectantibus. Reſpondit terras proprias Polonorum, nunquam imperatori tributarias fore. Dimiſſus igitur ab imperatore in Poloniam redijt in pace, uerum dum talia geſſit cum Hungaris, Bohemis & Imperatore. Principes Ruſsiæ defectionem & rebellionem meditari cœperunt, quã prior *Ruthenorum defectio.* perſuaſit, & alijs Ruthenis propoſuit. Iaropolkus Vvlodimirouicz, inquiens, quoniã turpe eſſet totiens ad aliena bella obeunda Ruthenos trahi, & ſub principe alterius ritus cum dedecore & ſcandalo eorum detineri: Nunc ergo excutiendum eſt inquit iugum ſeruitutis noſtræ, non enim poterit Polonus tribus hoſtibus implicitus, Hungaris, Bohemis & Ruthenis cum omnibus ſatis pugnare. Hac defectione ad Boleſlaum perlata, dum in cõſilio ſciſcitaretur, quid agendum foret, inter alios iuſſus dicere cõſilium Petrus Vvloſczouicz, comes de Xanſz, ſic orſus eſt. Non poteſt compeſci fluxus aquarum, niſi fons prius extirpetur aut occludatur, nec frondes oriri prohibentur, niſi radice euulſa, ſic neq; poteſt Ruthenorum meditata defectio compeſci, niſi is à quo proceſsit Vvlodimiriæ princeps opprimatur. Ipſeq; ſuſcepit hanc prouinciam prouidendam & principes Ruſsiæ in fide continendos. Vafro itaq; uſus ingenio, accepto apparatu lugubri, cum paucis fidis comi- *Dolus Petri. Vuloſczouicz.* tibus facti ignaris, ad ducem Vvlodimiriæ Iaropolkum peruenit, & cauſam ſui aduentus, tyrannidem Boleſlai ducis Poloniæ, cum frequentibus iniurijs aſſeruit. Rogans ut ipſum tanquam princeps æquiſsimus, comitate & humanitate decorus, iure hoſpitij exciperet & confoueret. Gratus fuit Iaropolko aduentus Petri Vvloſczouicz, gratus & principibus Ruſsiæ, putabant enim deſtinatam rebellionem ex hoc tempore oportuno maturaturos. Veruminenimuerò Petrus obſeruabat ducem Iaropolkum, & quodam tẽpore cum paucis prandentem, iubens ſuos arma corripere, hoſtem ſe proteſtatus, comprehendit, eum proſtrauit, atq; in uincula coniecit, celerrimoq; curſu in Poloniam detulit, & Boleſlao tanquam munus optatum præſentauit, laudatus & multis poſſeſsionibus remuneratus, eò quòd unius hominis captiuatione omnes Ruthenos in fide continuit. Sed longè aliter quàm ſperauit prouenit, nam Vaſilko genitorem ſuum Iaropolkum redimendo, ad arbitrium Boleſlai grande precium expendit & tribuit. Quendam quoq; Hungarum, pari uafricia atq; dolo ſubordinauit, & ad Boleſlaum decipiendum miſit. Is ne fraudator no- *Viciſſitudo doli.* taretur, exulem ſe finxit, omnibus rebus exutum per Belam regem Hungariæ, quoniam partem nepotum Boleſlai fuiſſet ſecutus. Boleſlaus primum fauore hominem doloſum proſecutus, tandem Viſliczam oppidum natura & aquis munitum, Nidę fluuij in modũ coronæ circumfuſum ei gubernandum commiſit. Ille nacto tempore oportuno cum Boleſlaus pro reformanda pace ad Lotharium regem Romanorum ſe reciperet, ſub confiſcatione bonorum, camerę ducali applicandorum, cunctis uicinis cum pignoribus & fortunis eorum in Viſliczam cõfluere præcepit, quoniam ex certis literis accepiſſet duces Ruſſiæ rebellione publicata properè in Poloniam accelerare. Singuli ergo territi cum omnibus fortunis in Viſliczam ſeſe receperunt. Hungarus uerò dudum meditatus dolum, intimat duci Vvladimiriæ, ut cum multis gentibus ad Viſliczam ſexto Idus Februarij ueniret, pro uoto ſuo populis & oppido potiturus. Anno ergo Domini, 1135. ſexto Idus Februarij, noctis tempore ſub ſilentio apertis portis ciuitatis infidelis Hungarus Ruthenos omnia debacchantes introduxit, ſenibus & impuberibus non parcentes, in omnem ſexũ, omnemq; conditionem hominum in ore gladij ſæuientes, ad ultimum omnem ſubſtantiã *Viſlicia capta.* extirpantes, cum hominibus & pecoribus exuſta ciuitate in Ruſsiam abduxerunt. Hoc triſti nuncio ad Boleſlaum perlato, fremens & exagitatus, collectis ingenuis una cum a- *Boleſlai in Ruthenos uindicta.* greſtibus, ad interiora Ruſsiæ penetrauit, ducesq; non reperiens (omnes ſiquidem in longinquas ſyluas & inuia Boleſlaum tanquam fulmen metuentes ad deliteſcendum fugerant) in plebem Ruthenam, & tecta innocua deſæuiens, ad ulciſcendum mortem & damna ſuorum proruebat. Contritisq; omnibus, acceptis hominibus & ſpolijs in Poloniam redijt Ruſsiæ principes pro deſolatione ſuarum terrarũ, dura & graui triſtitia afflicti, conuentiones circa Vvladimiriam faciunt, & ultionem ex Boleſlao ſumendam concludunt, perſuadente tamen Iaropolko duce Kiouieñ. occultis dolis & non manifeſtis modis, circumue-

circumueniendum ac opprimendum ipſum ſtatuūt, quoniam Polonorum potentiam aperto bello frangere nequirent. Ejciunt ergo & expellunt Hallicieñ. ducem Boleslai affinem, quia conſilia eorum Polonis proderet, qui ad Boleslaum ſeceſsit in Poloniam. Subordinat poſtea Iaropolkus Kiouieñ. primores Hallicieñ. ut apud Boleslaum reditum & reſtitutionem ſui ducis peterent, ut pro honeſtamento ipſius perſonalem reductionem ei præberet. Aduenιunt & Hungari uicini regioni Hallicieñ. Ruthenis ſimilia referentes, reſtitutioni ducis Hallicieñ. ſe auxiliaturos promittentes. Conſtituto itaque & præfinito die, dux Boleslaus Hallicienſem principem paruo exercitu reducebat, appropinquanti autem Halliciæ, occurrens exercitus Hungarorum utrumq; ducem excepit, & in extremam, poſterioremq; partem abijt, deinde turmæ Hallicieñ. ſimilem ſalutationē, & applauſionem facientes, in terga exercitus Polonici, quæ Hungari iam occupauere diuerterunt. Quo inſpecto dux Boleslaus ad Vvſeborium Palatinum Cracouieñ. principem militiæ dixit. Suſpicaris ne Vvſebori hoſtilitatem nobis parari, & à fronte alijs uenientibus, à tergo Hungaros & Hallicieñ. nos inuaſuros, principijs obſtandum eſt, nec eo ſermonē complente, copioſiſsimus exercitus Barbarorum & Ruthenorum cum duce Iaropolko aduenit. Paucis igitur ſuis adhortatis ut ſe uiros meminerint, & animam potius honeſte funderent, quam miſerabilem ſeruitutem ſubirent, ſic fatus cùm eſſet circumcluſus hoſtibus in aduenientes à fronte irruit, & contrita ala ei obuia, in alios inſiluit, & magna cæde attriuit, fortunæq; confidens uictorem ſe euaſurum ſperabat, uerum quodam Palatino, cuius nomē ſcriptores ſubticent, timore perculſo, de pugna fugiente, pertracta eſt poſt eum magna pars exercitus Boleslai, ut certo certius poſſet uidere ſe uincèndum, quam uictorem, non deſtitit tamen bellicoſiſsimus princeps omniquaq; hoſtes proſternere, donec ab omnibus, telis, lanceis, & gladijs impetitus, equo ſub eo confoſſo & interfecto, pedes pugnando, hoſtes reprimeret. Quo uiſo quidam miles gregarius, de ſuo equo deſcendens, eum duci Boleslao præſtitit. Cape, inquit, illuſtriſsime princeps hunc equum, & te meliori fortunę reſerua, ſicq; exceſsit & in Poloniam utcunq; mœrens regreſſus eſt. Miles quoque ille gregarius ſaluus redijt, cui ob præſtitum beneficium, plures poſſeſsiones, magiſtratus, & dignitates Boleslaus tribuit. Palatino uerò profugo, miſit colū, penſum, & pelliceam leporinam. In colo ſignans eum fœminam: in pellicea leporem & meticuloſum: In penſo chordam & ſuſpenſionem ipſius. Palatinus acceptis donis & ſignatione eorum intellecta, mœſtiſsimus in nocte in Campanili proprij oratorij ſe ſuſpendit. Theſauri regni, pro redemptione captiuorum expoſiti ſunt, non tamē omnes captiui redempti ſunt, plures eorum deficiente publico ærario uenūdati, in ſeruitute perpetua & fame uitā finierunt. Boleslaus uerò ſemper ingeminans accuſabat fortunam quod eum dereliquiſſet, accuſabat & fugam Palatini ſuſpenſi, nihil conſolationis accipiens, nec ex animo mœrorem ex conflictu perpeſſum dimittens, donec in ægritudinem lapſus eſt, & propè annum in lecto decubuit, ſentiensq; ſe moriturū, diuiſit regnū inter filios. Vvladiſlao inter fratres ſeniori ex Ruthena genito, legauit terras Cracouieñ. Siradieñ. Lancicieñ. Sleſiam, Pomeraniā, & primęuitatē principandi. Ex Adleyda uerò ſorore Henrici imperatoris genitis, legauit: Boleslao Criſpo terras Mazouieñ. Dobrzineñ. Cuiauienſ. & Culmeñ. Mieczslavvo ſeni, à maturitate morū nuncupato, Gnezneñ. Poſnanieñ. & Caliſsieñ. Henrico primo Sandomirieñ. & Lublineñ. Kazimiro autē infantulo nihil appropriauit, hortatusq; ut ei portionem ęquam aſsignaret. Reſpondit iamdudū aſsignaſſe, mirantibusq; aſtantibus dixit, non intelligitis inter quatuor rotas currus, quintam ſedem eſſe in medio. Sic & huic infantulo, intra quatuor Tetrarchas, mediam eſſe ſucceſsionem. Suſcepto autem uiatico diuiniſsimæ Euchariſtiæ expirauit, anno Domini, 1139. ætatis quinquageſimo quarto, regni uerò trigeſimo ſexto, ſepultus in eccleſia Ploceñ. cum cineribus paternis. Fuit Boleslaus habitu corporis mediocris, colore fuſcus, ad credendum facilis, faciliter ex credulitate ad leuitatem & pericula incidens, uelut in profligatione Hallicieñ. Pluribusq; alijs euentibus ei obtigit, fuit in teneris unguiculis laboris, inedię, & frigoris impatiens, robuſtus corpore, ab adoleſcentia Martialibus deditiſsimus: nullus regum & principum Poloniæ uſq; in hanc diem bellicoſior eo fuit. Nam quadraginta ſeptem uicibus, publica acie, ſignisq; collatis pugnauit; totidemq; uictorijs potitus, triumphauit, præter in ultimā Hallicienſi pugna, in qua fortuna peſſum iuit, & eum deſeruit tanquam alterum Hannibalem. De liberalitate ipſius monaſterium Szeczechouieñ. ordinis ſancti Benèdicti, pluribus poſſeſſionibus, in ſui memoriam & mercedem ſempiternam, poſt Szeczechonem magnificum fundatorem dotauit.

Boleslai ex Ruthenis clades.

Regni diuiſio in filios Boleslai.

Boleslai mors & laudes.

Boleslai uictoriæ.

Monaſterium Szeczechouiē ſe dotatum.

CAPVT

CAPVT XVI. LIB. III.

RVthenorum duces Svvatopolk, Vvlodimir, Dauid, Olech, & Iaroslaus, facta conuentione cum ducibus Polovvczonum in Strachovv, pacem conficiunt, & ad maiorem firmitatem obſides ex utraq; parte inuicem dant, non diu tamen Polovvczi pacem ſeruabant. Inuadebant nanq; Ruſsiam excurſionibus, & prędis aſsiduis, ea propter Svvatopolk Kiouieñ. Dauid Svvatoslauicz, Dauid Vvſeslauicz, Mſcislaus nepos Hreorij, Vieczeslaus Iaropolçzicz, & Iaropólk Vvlodimiriuicz, duces Ruſsiæ uocando Dauid, & Olech Dauid comparente. Olech uerò ægritudinem ſimulante, anno Domini. M. centeſimotertio, cum ſuis gentibus æſtate nõ exſpectata in Schuten uenerunt, quos ut audiuere adueniſſe Polovvczi, in maxima multitudine collecti ſunt in ſuperbiſsimo ſpiritu cum Ruthenis pugnaturi. Immiſit autem Dominus terrorem Polovvczis, ut tam ipſi, quam equi eorum contriſtati tremerent, mœſtiq; procederent. Ruthenis (preces Deo & eleemoſynas eccleſijs porrigentibus) lætis animis, & æquis eorum hinnientibus cum ſpe contra Polovvczos gradientibus, quos ut uiderũt Polovvczi, per-

Ruthenorum uictoria.

culſi terrore terga uerterunt. Ruthenis eos cædentibus atq; perſequentibus, uiginti duces Polovvczonum eo prælio ſunt occiſi, ſcilicet Ruſſoba, Kocza, Harslonopa, Kilthanopa, Kumana, Azupa, Kurthaka, Czenyerepa, Surbor, & alij plures, multa millia cæſa ſunt, multaq; capta, caſtra direpta ſunt, aurum, gemmæ, pecora, Cameli, & captiui in Ruſsiã deducti ſunt. In illa die amplam ſalutem per contritionem inimicorum ſuorum Deus Ruthenis tribuit. Eodem tamen anno Pruteni & Lithuani terras Ruſsiæ uaſtarunt, Polovvczi cladem ſuam ulciſci uolentes, clam in eam oram Ruſsiæ, quæ Zarzeczko appellatur inſiluerunt. Svvatopolk uerò, dux Kiouieñ. ſuum exercitum, ei Ioannem & Iuankonem Zacharzycz & Koſorina præficiens, miſit aduerſus eos, quos apud Danubium conſequentes ſpolia excuſſerunt. Cum Polovvczis tamen in dimicationem non uenerunt. Adhuc autem ſpirantes minas, magiſq; ulturi clades ſuas Polovvczy, in magna multitudine in Ruſsiam cum Bonyak uenerunt, Sarnkan & alijs principibus, ſtatiua circa Lubnya locantes. Svvatopolk uerò Kiouieñ. Vvlodimir, Olech, Svvatoslaus, Mſcislaus, Vyeczlaus, & Iaropolk, duces Ruſsiæ cum ſuis gentibus, tranſito flumine Sula anno Domini 1107. duodecima Auguſti, in Polovvczos irruerunt improuiſos. Qui grandi timore perculſi, non potuerunt in ordines ire, ſed alij pedeſtres, alij raptim conſcenſis equis, in proximas diffugerunt ſyluas: Ruthenis eos uſque ad Chorela perſequentibus, & quàm plures occidentibus, occiſus eſt dux Taſza, germanus ducis Bonyak cum alijs. Rutheni

Ruthenorum uictoria.

potiti caſtris, & omni ſuppellectili eorum, redierunt cum gloria & magno gaudio in ſedes ſuas. Nec his contenti duces Ruſsiæ, inſtaurant exercitum & qui ægre inuaſionem Polovvczonum propulſabant, iamiam ultro bella eis inferre feſtinabant. Educunt itaque copias equeſtres & pedeſtres, ſecunda Dominica quadrageſimæ, ſuperatoq; flumine Sula, ueniunt in Chorela. Ex inde ordinatis curribus & aciebus procedebant per flumen Oltha & Vorzskla, uſque ad flumen Don qui eſt Tanais, illic arma induentes, & ſigna militaria extendentes, compoſito agmine incedebant ad caſtrum Rukanye, ubi refecti piſci-

Ruthenorum duplex uictoria.

bus & uino, ad aliud caſtrum Szuuorovv pertingunt, quod exurunt, & Polovvczos ad tuendum ſua paratos excipiunt, adhortanteſq; ſe inuicem Rutheni, & mori deuouentes potius quàm fugere, acies Polovvczonum fuderunt, reliquos diſperſerunt. Poſt paucos dies, nouo & fortiori exercitu Polovvczonum adueniente, ex pluribus legionibus adaucto, pari fortuna profligatus eſt per Ruthenos. Et per quatuor dies perſequentes ipſos receptis caſtris, uxoribus, paruulis, camelis, equis, pecoribus, aliaq; ſuppellectili eorum; in Ruſsiam reuerſi ſunt cum maxima lætitia, à proceſsionibus ſuorum honorati atque ex-

Swatopolci mors.

cepti. Poſt hoc in breui uidelicet anno Domini 1112. ſedecimo die Aprilis, mortuus eſt Svvatopolk dux Kiouieñ. ſocer Boleslai Crziuouſti, tumulatus in Eccleſia ſancti Michaëlis in Kiovv, quam conſtruxerat, & uertice deaurato decorauerat. In locum eius ſuffectus eſt Vvladimirus Germanus eiuſdem Svvatopolkonis. Orta autem ſeditione militum in Kiovv, curia Puratæ Palatini Kiouieñ. dirupta, & Iudæi in Kiovv commorantes ſpoliati ſunt. Celeriter ergo duce Vvladimiro per nuncios accerſito & ſuſcepto, militum inſultus conquieuit. Iaroslaus autem filius Svvatopolkonis Kiouieñ. cuius germanam Sbislauam, Boleslaus dux Poloniæ habuit in uxorem, poſſedit Vvladimirieñ. du-

Iatzwingi uicti.

catum. Perrexitq; contra Iatzvvingos, quoniam frequentibus excurſionibus terras Ruſſiæ deprædabant, & prælio inito eos uicit, partéque regionis eorum uaſtata, abſceſsit.

Dictum

Dictum autem eſt in præcedentibus Iaczwingos fuiſſe idolatras, conformes Lithuanis, & Prutenis, in linguagio non parum cum eis diſſonos, quorum metropolis, & arx fuit Drohiczin uſq; in hodiernum diem permanens, deinceps Vlodimir princeps Kiouienſ. habens ſuſpectum Iaroſlaum ducem Vlodimirien. ne eum de ducatu Kiouienſ. expelleret, ipſum in Vladimiria cũ auxilio ducum Dauid Vaſilkonis Roſciſlai, Volodorouicz, & filiorum Olech obſedit. Iaroſlaus nihil ſibi conſcius è caſtro inermis deſcendit, & uerbis modeſtis reconciliauit, & ſibi Vlodimirum Kiouieñ. placauit: precando ne falſis aſſentatorum ſuggeſtionibus, quibus plena eſt domus potentũ, credat. Continuò ergo Vlodimirus obſidionem ſoluit, & in Kiow reuerſus eſt: ſcripſitq; denuò literas præfato, duci Iaroſlao, quòd machinaretur eum exturbare de ſede Kiouieñ. aut morte necare, eapropter ipſum ad ſe in Kiow acceſſit. Qui præcauentibus eum Vladimiri militibus de periculo uenire negauit, perſuaſusque uafra ſuorum militum conſilio, commendato caſtro Vladimirieñ. ſuis militibus cum uxore, filijs, & omni ſupellectili in Poloniam ad ducem Boleſlaum diuertit, & quadriennio per ipſum benignè fotus eſt, donec cum duce Colomanno filio Regis Hungariæ reduceret. Caſtrum autem Vladimirieñ. poſt diſceſſum Iaroſlai deditum eſt Vladimiro duci Kiouieñ. in quod filium ſuum Romanum tranſmiſit, quo celeriter obeunte, alterum filium Andream ad regendũ Vladimiriam ſurrogauit. De recuperatione aũt caſtri Vladimirieñ. & interitu huius Iaroſlai ſub oppugnatione Kiow, patuit in actis Boleſlai ducis Poloniæ. Vladimirus uerò dux Kiouieñ. Iaroſlai patruus, anno Chriſti milleſimo, centeſimo, uigeſimo ſexto, decima Maij mortem obijt, ſepultus in Eccleſia diuæ Sophiæ, cum paternis cineribus apud Kiouiam: cui ſucceſsit in ſedem Kiouieñ. Mſciſlaus ſenior filius. Iaropolk uerò alter frater in Pereaſlow ducatum poſſedit. Audientes Polowczi mortuum fore Vlodimirum ducem Kiouieñ. irruperunt in Ruſsiam. Iaropolk uerò Pereaſlauieñ. dux, non expectato auxilio fratrum, eos conflixit, & ſuperauit, multosque in aquis ſuffocauit. Hæc in Ruſsia ad partem Orientalem acta ſunt: ad Occaſum uerò filij Volodori, olim ducis Premiſlieñ. Vlodomir, & Roſciſlaus in diſſenſionem uerſi, aliena comportarunt auxilia, Roſciſlaus Ruthenorũ uidelicet Mſciſlai Kiouienſ. Gregorij ac Iuan Vaſilkouicz. Vlodimir uerò Hungarorum, factoque tractatu de pace per Barones apud Scirzecz, nec pace confecta Vlodimir in Hungariam perrexit cum uxore, filijs & tota familia, auxilia adducturus. Roſciſlaus autem oppugnauit caſtrũ ipſius Swimigrod, quo non expugnato (reliquerat enim in eo Vlodimir tria millia armatorum caſtrum benè tutantium) diſceſsit, aliquot militibus de ſuis deſideratis, & occiſis. Repetita autem oppugnatione, denuò obſedit caſtrum Swimigrod, ſed ſtrage frequenti accepta ab excurrentibus de caſtro, ab obſidione diſceſsit. Mortuo Mſciſlao duce Kiouienſ. anno Domini milleſimo, centeſimo, uigeſimo nono, ſurrogatus eſt pro eo Iaropolkus frater ſuus dux Pereaſlauien. obſidioneque laceſsitus dedit duci Andreæ Pereaſlaw. Iſaſlao autem Swantoſlauicz Vladimiriam, exurentibusque filijs Olh cum auxilijs Polowczonum oppida, & uillas circa flumen Sula: tandem in Pereaſlaw Vicza, & Szupon, præfatus Iaropolkus dux Kiouieñ. cum filijs fratris Vladimiri egreſſus eos uicit, & filij Olh cum Polowzis fugierunt. Ruthenis eos longè perſequentibus, ipſis autem in locum certaminis redeuntibus, inuaſi, & cæſi ſunt, per Olhouiczos, captiuatusque eſt Iaropolkus Kiouienſis, & nepos eius Vaſilko cum pluribus Boyarijs. Sed dux Iaropolkus captiuitatem euadens, fugit in Kiow, quem cum Olhouiczi obſidione cinxiſſent, habens copiam bellatorum reſiſtere noluit, ſed æquis conditionibus cum ipſis compoſuit.

Iaczwingi qui populi fuerunt

Vlodimiri mors.

Iaropolci uictoria.

Mſciſlai mors.

CAPVT XVII. LIB. III.

MOerore, nimioq; dolore Boleſlao (in Ruſsia bello haud proſperè geſto) tabefacto, & mortuo, regnicolæ Poloniæ, circa Cracouiam conuenerunt, anno Domini 1140. & principibus præfati Boleſlai filijs iuxta patris teſtamentalem præſignationem regnum Poloniæ diuiſerunt: Vladiſlaumque, eo quòd natu maior eſſet, Monarcham, & primæuum ducem, cui cæteri omnes ſubeſſent, decreuerunt, atque elegerunt. Non contentus autem Vladiſlaus ſorte ſua, cœpit impulſu auaritię ducatus fratrum expetere: incitatus à coniuge ſua Chriſtina, animum ipſius affligente, & quotidie perurgente, ut ni eſſet ſemiuir, non pateretur ſortem regni poſsideri à fratribus. Cùm Vladiſlaus tanquam patris ſucceſſor totam hæreditatem paternam, pro integritate, & decore Reipubl. deberet uſurpare, turpis ſiquidem eſſet peritura regni mutilatio, & diuiſio, turpis, & pluralitas principum. Adijciebat non competere filiæ Imperatoris, habere maritum, ſemiquartam partem, regni tenentem, nec ad huiuſmodi truncatam, & tenuem poſſeſsionem, uerùm ad totius regni ſucceſsionem fuiſſe

Mulieris periculoſum conſilium.

deſponſatam, aliter plurimos locupletiores coniuges ex parentibus conſecutam fuiſſe. Vladislaus igitur Chriſtinæ ſuæ coniugis inſultationibus, & aſsiduis exagitatus ſuggeſtionibus, animum, quo ſuos fratres exueret, poſſeſsionibus aſſumpſit: mandauitq; tanquam Monarcha omnibus contributionem, & exactionem in regno Poloniæ ei ſoluere, & ſubiectis fratrum ab eorum obedientia ſecedere, nec aliquis reſiſtebat, duntaxat Vſeborius Palatinus, & militiæ Princeps, qui tutando pupillos, fortuna aliquotiens tentata Vuladislai gentes conflixit. Et Petrus Comes magnus de Skrzin, ſæpenumerò honeſtis abducens perſuaſionibus Vladislaum, ne in propria uiſcera ageret, neq; fratres ſuos exhæreditaret, propter quod Vladislaus præcedentem indignationem in Petrum reſumpſit. Fuit autem indignatio ex ioco de coniugibus exorta, huiuſcemodi, uenationi intentis, Principe Vladislao, & Petro Comite de Skrzin, longeq; in abdita nemora feram inſequentibus, contigit in nuda humo pernoctare. Et quia mutatione loci, & ſtramentorum, uentrisqúe rugitu ex inedia, & ſiti præcedentis diei, ſomnus eis non acceſsit: Iocans dux Vladislaus, inquit, mollius, Petre, hac nocte tua coniunx cum Abbate Strelneñ. quieſcit, quàm nos. Erat autem uxor Petri Comitis Maria, conſanguinea matris ducis Vladislai. Petrus autem Comes pro deductione confabulationis aliud ſimile adiecit reſponſum. Quid ſcis, illuſtriſsime Princeps, ſi tua coniunx non molliùs cubat cum Dobyeſz:

Ex ioco indignatio.

(erat autem Dobyſz miles à Chriſtina amatus, eiqúe in tantum & aſsiduus, & familiariſsimus, ut pudicitia Chriſtinæ à pleriſq; propter frequentionem Dobyeſz carperetur) Mox ira concitus dux Vladislaus, cum in corde furorem ſuppreſſum occultauit, reuerſusqúe ad uxorem, tum ex mœrore, tum ex interrogatione Chriſtinæ iocoſum ſermonem Petri Comitis reuelauit. Excanduit fœmina, ſuamqúe tuendo famam, aſsiduè inſtitit, ut de Petro Comite uindicta ſumeretur. Expugnatus Vladislaus committit militi Dobyeſz (quoniam is contumeliam pati uideretur) tanquam huic facinori idoneo, ut Petrum Comitẽ occultè ad pœnam raperet: uiſa itaq; opportunitate, quòd filiam ſuam Petrus tradebat in matrimonium Iaxæ duci Zerbiæ in Vratislauia, & haſtarum ludos, præmio propoſito, uictoribus promiſerat, tanquam ad ludum haſtarum cum frequentibus complicibus Dobyeſz ſuperuenit, & raptum Petrum duci Vladislao obtulit uinctũ, qui inſtante truculenta, & implacabili muliere, lingua exciſa, & oculis effoſsis, uiſu priuatus eſt. Aiunt tamen hiſtorici Polonorum, toto quinquennio, quo ſuperuixit præfatus Petrus, miraculosè, & loquelam, & uiſum rehabuiſſe. Mortuo Petro relatus eſt in Vratislauiam, & in medio chori monaſterij ſancti Vincentij extra muros Vratislauieñ. ordinis Præmonſtrateñ. quod ipſe dum uiueret, ſumptuosè fundauerat, & ædificauerat, tumulatus. Poſtea coniunx eius, adiecta eſt cineribus ipſius, de quibus huiuſmodi rythmi ad tumulum dictati uidentur:

Facinus peſſimum.

Mira loquutio

Petrus Deſkrin mortuus.

Hic ſitus eſt Petrus, Maria coniuge fretus,
Marmore ſplendente, patre Gwilhelmo peragente.

Is Petrus (ut fertur) ſalutari ſatisfactione ſibi Romæ à pœnitentiario iniuncta: Eccleſias magnificè cõſtructas, ac ſumptuosè erectas, in regno Poloniç ex pecunia olim regis Daciæ, auxit plurimùm, è quibus nonnullæ ſub his noſtris tempeſtatibus conſpectui apparent, atq; cernuntur: quædam uerò ædificiorum ſtructura pro temporũ curriculo immutatæ. E quarum numero ſunt hæ Cracouiæ ad ſanctum Iohannem, & S. Andream, extra mœnia item Cracouiana in Zwierzyniecz ad ſanctum Saluatorem. In Kazimiria ad ſanctum Laurentium, in Vratislauia ad ſanctum Vincentium, & ad ſanctam Mariam in arena cum earum abbatijs. Idem ad S. Michaëlem, & ad S. Martinum in prædicta Vratiſ. in Strzelno, in Chelmo, in Lancicia, in Clobuczko in utraq; Skrzin in Zarnow, in Payazno, in Ruda, in antiqua Syewior, in Chelnycze, in Vuierczyczow, in Kigye, in Tyniecz, in Clewyſzka, in Opatow, in Pkanow, in Koſczelecz Vladislauieñ. diocœſis, in Kalyſch ad ſanctum Laurentium, in Cziruuiensko earum Abbatijs, ad ſanctum Suuiradũ, in Kamzimierz maioris Poloniç ad quinq; fratres, in Mſtouu ad ſanctum Petrum, in antiqua Konin, in Niſa, in Kothlouu, in Numbork ſanctimonialium prædicatorum, in Rabino, in Cziruuoni Roſzczol, in Labyn duæ, conuentualis, & parochialis in Thulcze, in Lezouu. Ante Krobya ſancti Aegidij in cœmiterio, autem parochialis Eccleſiæ in Konin ſaxeam collocauit columnam, in qua ſequentia metra per ſtatuarium ſculpere iuſsit:

Eccleſiæ extructæ per eundẽ ad S. Ioannẽ.
S. Andream.
In Zwyerzyniecz.
Saluatorem.
S. Laurentiũ.
In Kazimiria.
Alia multa tẽpla extruxit.

De Kaliſch hîc medium in Cruſzuicze fore punctum:
Indicat iſta uiæ formula iuſticiæ:
Quam fieri fecit Petrus Comes Palatinus.

Gubernauit ſiquidẽ prouincias Kaliſsieñ. & Cruſſuicieñ. ex Boleslai Crzyuouſti donatione. Et dum ex una in aliam crebriter pergeret, mediam illius itineris, & diſtantiæ intercapedinem in Konin fore, experientia didicit. Sed redeundum eſt ad Vladislaum. Mutilato

laſo Petro Comite, Vuladiſlaus dux ſuos fratres è regno exterminare cœpit. Collecto ſiquidem ex omnibus dominijs proprio exercitu, acceſsiuit, & auxiliaria ſubſidia Ruſsiæ ducum, Vuſewoldi ducis Kiouienſis, qui ſibi Swantoſlaum ſuum filium unà cũ ſuis gentibus miſit: inſuper Iſaſlai Dauidowicz ducis, Vſewoldimiri Hallicienſis. Depulit itaque Henricum de Sandomirienſi, & Boleſlaum Criſpum de Plocenſ. caſtris. Quibus ſeſe in caſtrum Poſnanienſe ad Meczlaum ſenem eorum germanum recipientibus, illicò eos inſequuutus uallauit, ſepibusq; & turribus circumdedit, tormẽtis, arietibusq; quatiens, & multo alio apparatu bellico inſultans expugnabat. Rutheni autem Barbarica immanitate conciti, cædes hominum paſsim faciebant, prædas multiplicabant, uirgines, & matronas ingenuas deflorabant, atq; proſtituebant. His itaque probris, Reuerendus pater Iacobus, metropolitanæ Gneznenſis Eccleſiæ Archipręſul laceſsitus, quadriga uectus, quia grandæuus, & ſenex habitu archiepiſcopali indutus, ſuaq; tiara, ſeu infula ornatus, in Vuladiſlai ducis tabernaculum ingreſſus eſt: atq; è ſella, principi Vuladiſlao, ne fraternas poſſeſsiones raperet, perſuadebat, ne quoque genitoris teſtamentum uiolaret, ac fratrum curatorem, pupillorumq; tutatorem ſeſe gereret: Barbaros Ruthenos compeſceret, abominaliaq; per exercitum patrata, & patrãda reſcinderet. Vuladiſlaus autem huic prudenti perſuaſioni, & catholicæ correctioni nullo pacto acquieſcere uoluit: idcirco Iacobus Gneznenſis Archiepiſcopus, uir iam ſenio confectus, è ſella, cui inſidebat, ſeſe erigens, inquit: Auctoritate omnipotentis Dei, cuius ego miniſter indignus officium gero, te monitum, & rebellem excommunico, Pharaonicaq; obſtinatione induratum anathematizo, ac ueluti incorrigibilem diuinæ ultioni, te puniendum reſeruo. His effatis, quadriga uectus tabernaculum exibat. Vector autem in uehendi officio incautus exiſtens, ultimo axe, ſtatuam papilionis euertit, ita ut papilio totaliter in terram deciderit, in futuri mali præſagium. Vuladiſlaus autem dux in hiſce omnibus, ſuas animi paſsiones contriuit, nec Archiepiſcopo, & aurigæ eius quopiam maledixit. Cumq; Boleſlaus, Henricus, & Mieczlaus germani, fame, & fratris tyrannide obſeſsi angariarentur, nec irruptionibus in hoſtes ex caſtro factis, aliqua ex parte releuarentur, ultima deſperatione acti, ſe complectentes mutuò cum ſuis armatis, quibus caſtrum munierant, quamprimùm fortunam experiri ſtatuerunt, & aduerſo pectore, ex uulnere potiùs, quàm fame mori iudicabant. Quadam igitur die, hoſtes eos obſidentes, ſparſos hincinde conſiderabant, alios commeſſationi deditos, alios uoluptatibus, & ludis, cæteriſq; iocis aulicis intentos, alios poſt crapulam ſomno grauatos, & ſopitos, inermes ac inordinatos. Temporis opportunitate freti, extenſo de cacumine turris ſigno rubeo, in hoſtem cum peritiſsimis ſuis militibus, & reliquis infirmioris etiam ætatis ordinibus, cum ualido clamore irruperunt. Et iniecto igne, tabernacula culmis, & ſtraminibus tecta, cõflagrarunt, propereq; uerſus ducem Vuladiſlaum accelerantes, quoſque occurrentes inermes trucidarunt, & trementes in omnem partem diſperſos conflixerunt. Dux uerò Vuladiſlaus diffugientes inſequutus, cum paucis, equorum permutatione adhibita, fugit, & mœrens Cracouiam uenit. Duces uerò Ruſsiæ Swantoſlaus, Iſoſlaus, & Vueſouoldimirus eorum fortunis priuati, per Cracouiam Ruſsiam petunt. Duces uerò, utpote Boleſlaus Criſpus, Henricus & ſenex Meczlaus ex manubijs utriuſque exercitus, tum Polonici, tum Ruthenici ditati, plures ex forenſibus milites armauerunt, propriosq; omnes aſciuerunt, & Vuladiſlaum inſequentes Cracouiam peruenerunt. Ipſe uerò eis non exſpectatis in Germaniam ad Conradum Romanorum regem fugit. Boleſlaus uerò Criſpus, Henricus primus, & Mieczlaus ſenex germani, Cracouiam ingreſsi arce potiti ſunt, uictoriaq; modeſti uſi, non enim ſæuierunt aduerſus Chriſtinam glorem ſuam, nec filios ipſius. Ne autem quidpiam ſiniſtri, & deterioris, aliqua occaſione oblata nonnunquã in eam attentaretur, perſuaſa in Germaniã cum filijs, Boleſlao alto, Mieczlauo, & Conrado loripede diſceſsit, ac in Cõradi Rom. Regis curia Vuladiſlao marito ſuo ſeſe applicuit. Ecce qui alienos potẽtatus ardẽtiùs expetijt, iuſtè proprios amiſit. Ecce ſuperba Chriſtina leuiros ſuos peroſa, & exitiũ eorũ anhelans, atq; procurãs, abſq; leuirorũ machinatione humiliata, abijt, dominiorum ſpe fruſtrata. Hæc eſt illa Chriſtinã, quæ omnes Polonos habuit faſtidio, conſortia eorũ, habitum & mores dedignans, eos incultos, & fœtidos aſſerens, non ipſos ad officia, nec menſæ admittẽs ſeruitia ſolis Germanis contenta, ipſiſq; omnia diſtribuens oſifcia. Hæc Chriſtina ruſticos incitabat, & pro ſua induſtria alliciebat, ut pro celebrioribus anni feſtiuitatibus ad uberiorem regiæ menſæ apparatum offerrent, gallos, anſeres, porcos, frumentum, auenam, & cætera eſculentorum, & poculentorum genera, quibus ſecundùm locorum qualitatem ex aëris temperamento gubernatam regnicolæ abundabant. Hoc (ut præſumitur) faciens, nimia habendi auiditate, uel ſua illiberalitate, quæ ſingula uoluptatibus, & luxuriei erant ſubſeruientia. Quum autẽ ſemel ab eis quicquã oblatum erat,

Vuladiſlai in fratres ſæuitia.

Vuladiſlaus excõmunicatur.

Vuladiſlaus ab obſidione pulſus.

Vuladiſlai fuga in Almanniam.

quotannis & perpetuò ad fiſcum ut darent, inſcriptione ratificabat. Contumaces uerò, & negligentes uerbere, aut carcere percellebat: ideoq; ex Polonia odioſa diſceſsit.

CAPVT XVIII. LIB. III.

Monaſterij Andrzeow fundatio.

CAſualia, & incidentia hoc perpenduntur capite. Monaſterium enim Andrzeouienſe, Cracouienſis diocœſis, ordinis Ciſtercienſis, Ioannes alias Ianick Vratislauienſis Epiſcopus primùm fundauit. Expòſt uerò Gneznenſis Archiepiſcopus, cum Clemente, de domo Griphonum ſuo germano, in prædio ſuo Brzeſnycza, anno Dñi 1140. eidem monaſterio oppidum Andrzeow, cũ prædio Brzeſnicza, & ſeptẽ uillis, Potock ſcilicet, Lyſzakow, Rakoſzino, Rakowo, Lanczno, Tarſzawa, Chorzowa pro dote aſsignarunt, nec quidpiam iuris ſibi in eiſdem reſeruarunt, excepto tributo ſibi, & eorum ſucceſſoribus ex oppido Andrzeouu præſtando, corda occiſorum pecorum uidelicet, & de ſingulis halecum uaſis in præfato oppido uendendis, aliquot haleca, quod Andrzeowienſes Abbates expòſt ab eorum nepotibus redimerunt. Fratres autem in prædictũ monaſterium introducti ex Morimundo, monaſterio in Burgundia ſito, accerſiti ſunt, ob hoc monaſterium Andrzeouuienſe à pleriſque minor Morimundus uocitatur. Eodem anno Sobieslaus dux Bohemiæ, ſciens Boleslaum Krzyuouſti uita functum Sleſiã uaſtauit, principibus Poloniæ quadrifariam diuiſis, nequidquam tamen repugnantibus, & eam ſibi totam appropriare cupiens, uicum Koſczan undique paludibus ſeptum, inſtanter munire cœpit, præſidium eidem imponere uolens, ſed acutis correptus febribus, in Pragãq; delatus, diem obijt 16 Calendas Martij, in Viſſegradenſi Eccleſia ſepultus. Item anno Domini 1105 Myeſzko, ſiue Myeczlaus ſenex, dux maioris Poloniæ, poſt obtentam cum fratribus uictoriam de Vuladislao eorum fratre, duo monaſteria Ciſtercienſis ordinis fundauit: unum in Landa ducali uilla, ſupra fluenta Vuarthæ, & aliud in Pagrouuiecz, dotauitq; ea uillis, prædijs, & amplis introitibus: introduxitq; in eam fratres ex monaſterio Vetus mons dicto, tribus milliaribus à Colonia Agrippina diſtante, & priuilegiauit, ut Colonienſes duntaxat in præfatis monaſterijs ſuſciperentur, & fouerentur, nonq; alterius nationis homines. Quod eum feciſſe conſtat ob honorem à Colonienſibus in uiſitatione Eccleſiarum Aquiſgrani, & Colonienſi ſibi exhibitum. Iaropolcus Vulodimirouicz Kiouienſis dux moritur decima die Februarij, anno Chriſti 1140. & in Eccleſia ſancti Andreæ ſepelitur. Et licet Vyeczislaus frater ſuus Kiouienſem ſedem accepiſſet, Vuleuoldo Olhouuicz attamen in Kiouu cum ſua militia ueniente, ne ſecum dimicare cogeretur per medium metropoliti pacificatur, & de Kiouu exceſsit, & Thurouu acceptauit. Vuleuoldus autem principatum Kiouienſem in pace poſſedit.

Minor Morimundus.

Sobieslaus Bohemus dux Sleſiam uaſtat, moriturq;.

Monaſterium Landa fundatur.

Colonienſes ſoli ſuſcipiãtur.

Iaropolci mors.

CAPVT XIX. LIB. III.

ANno Domini quadrageſimo ſexto, ſupra milleſimum, centeſimum, pulſo duce Vuladislao, pulſaq; Chriſtina eius coniuge, unà cum filijs, Boleslaus Criſpus, fratrum conſenſu, prælatorum, Baronum, regni Poloniæ Monarchiam ſortitus eſt, ſuamq; hæreditatem terras Mazouiæ, & Cuyauiæ tenuit. Terra uerò Cracouienſis, tum propter Monarchiam, tum propter curam Kazimiri germani infantuli ſibi adiecta eſt. Is Boleslaus fratres magna affectione coluit, modeſtiam, liberalitatemq; in omnes exercuit, exindeq; cuncti allecti, ſumma deuotione iuſsiones ipſius obibant, en quanta uirtutum efficacia, tyrannidi contraria. Conradus autem Romanorum rex, precibus Vuladislai ducis, atq; Chriſtinæ conſortis ſuæ inductus, legatione miſſa, popoſcit, ut Boleslaus Criſpus unà cum fratribus, duci Vuladislao portionem eum contingentem redderet. Dumq; Conradus, anno Chriſti 1147 pro ſubſidio terræ Sanctæ ferendo, iret per Poloniam cum frequentiſsima ſuorum principum, & militum multitudine, & Boleslaus Criſpus cum germanis Myeczlao, & Henrico, in metis ei perſonaliter occurrentes cum magna ueneratione, præfatum Romanorum Regem, & ipſius exercitũ per Poloniam conducentes, omnes ſumptus, & expenſas liberaliter tribuerunt pontes, & peſſagia refecerunt, ad extremumq;, Conſtantinopolim uerſus deduxerunt. Inſtabat ſæpiùs pro Vuladislao, ut in Poloniam reaſſumeretur. Boleslaus autem tam frequentibus Imperatoris inſtantijs uictus, ſe non abnuere reſpondit, dum Imperator è terra Sancta rediret. Pluribus itaq; militibus perditis, ex calce farinæ, & panibus per Græcos, & Turcos admixta, reuerſus tandem poſt medium annum Conradus, per Vuladislaumq; ſollicitatus, per ſuos Oratores adhortatus eſt, ut Boleslaus ſuæ promiſsionis memor Vuladislaũ in principatus, ad eum ſpectantes recollectos reacceptaret. Boleslaus uerò Conradum certiorem reddidit, fratris Vuladislai reaſſumptionem non abnuere, dummodò regni

Conradus Romanorum rex per Poloniã in terrã ſanctam.

Græcorum, & Turcorum in Conradum peſſimũ facinus.

Pro Vuladislao Con. in Polo. expeditio.

ſciſsio,

ſciſsio, nouaq; bella exinde non orirentur, quod non euenire haud eſſe uerisſimile affirma bat. Eo reſponſo Conradus Romanorum rex furore concitus, cum omnibus Germaniç ducibus, & Vuladislao duce Bohemiæ Poloniam ingreſſus eſt, & tranſmeato flumine Odra, eam demoliebat, & uaſtabat. Boleslaus uerò cum ſuis fratribus, & tota regni Poloniæ militia, uidens ſe imparem tantæ multitudini exercitus Imperatoris, id quod ſibi foret expediens rectè diſcutiendo, cum Imperatore decertare noluit, ſed ex patris conſuetudine diuiſo exercitu, ex locis inſidioſis, & iniquis Cæſareum exercitum laceſsiuit, pabulantes rapiendo, longiusq; ab exercitu exeuntes occidendo: obtentaq; ſecuritate, ut magis ingenio, quàm acie confligeret, papilionem Cæſaris ingreſſus, ſe, ſuosq; germanos ei ſtrictiori affinitate iunctos, iuſtioremq; habere cauſam, quàm Vuladislaum, nec unquam Vuladislao nocuiſſe expoſuit, ſed rogantibus oppreſsis fratribus, dum eis miſereri noluit, ſuo crudeli facinore in exilium abijt. Exorabilem ſe præberet Imperator, è Poloniaq; recederet, poſt receſſum ipſius Vuladislaum quandoq; reaſſumendum nō cunctaretur. Et quia Boleslaus Criſpus liberalis fuerat, principes Germaniæ, ut eorum perſuaſione Cōradus diſcederet, quod & fecit, plurimis deuicit muneribus: ſic Boleslaus ſua prudentia Conradū Imperatorē è Polonia abduxit, Vuladislaus promiſsis Boleslai ludificatus, acceptis ab Imperatore militum ſubſidijs, & Sleſiæ applicans, nec gratiam fratrum reperiens, duo ædificauit caſtra Nyemcze, & Grerdis, ex quibus ſpolia, & incurſiones agere cœpit. Boleslaus autem cum fratribus, & ſuis protunc habitis militibus caſtra occupauit. Vuladislao uerò pro auxilio ad Conradum redeunte, quod antequam per eum adductū eſſet, obſeſsi milites ex pacto cum principibus inito, ne quid hoſtile paterētur, in Germaniam abierunt, Conradusq; Romanorum rex, quoniam à tempore Hieroſolymitani peſſagij indies languidior fieret, ex ipſo languore uitam finiuit, in Haynbergk ciuitate imperiali ſepultus, duxq; Vuladislaus ſpe fruſtratus permanſit. Boleslaus autem Criſpus à cçſarie, qua naturaliter adornatus fuerat, Criſpus cognominatus, animaduertens ſolium ſuæ Monarchiç pacatum, accepit in conſortem Anaſtaſiam Vuſeuoldimiri ducis Haliciensis filiam, & circa Cracouiam nuptias ſolenniter peregit. Cuius exemplum ſequutus Myeſzko ſenior, dux maioris Poloniæ, & Pomeraniæ Eudoxam altam Vuſeuoldimiri Ruſsiæ ducis filiam in uxorem accepit, ex moreq; circa Poſnaniam nuptias celebrauit, qua breui ſuperuiuente, filiam Belæ cæci regis Hungariæ mortui, & ſororē Geiſzç tunc regnantis regis Hungariæ, Getrudim nomine, accepit in conſortem. Henricus uerò eorum germanus dux Sandomirienſis, & Lublinenſis, refutatis nuptijs, quoniam cœlibem uitam elegerat, cū uoluntariorum militum delectu, in pulchro apparatu, ad tuendam terram Sanctam (quoniam illa tempeſtate à rebus Chriſtianis ipſius querebatur recuperatio) profectus eſt. In profectionis articulo, Eccleſiam parochialem in uilla Zagoſcz ad fluuium Nida cum bona dote fundando, & terras Sandomirienſ. ac Lublinenſ. Boleslao Criſpo ad gubernandum commendando, poſtq; unius anni lapſum, ſoſpes in patriam redijt, militibus ſuis nonnullis, morte & periculis abſumptis. Ducibus Poloniæ aliquot annis tranquillè, & ſine bellis uitam agentibus, aduenêre legati Imperatoris Friderici Barbaruſſæ ex Herbipoli, requirentes prædictos duces Poloniæ, & Vuladislao apud Imperatorem exulanti redderent hæreditatem, & ut quingentas marcas argenti ſingulis annis ad ærarium Cæſaris inferrent. Reſpondit dux Boleslaus cum ſuis germanis, ex reſtitutione fratris, bellum ciuile, & exterminium patriæ futurū eſſe. Sub Imperatore uerò & tributis nunquam fuiſſe regnum Poloniç: rogarent proinde Cæſarem nuncij, ut contra duces indignatione non moueretur. Fridericus uerò hac reſponſione irritatus, magnas concepit iras, & cum ampliſsimo exercitu ex Germanis, & Bohemis, adunato, undecimo Calendas Septembris Odram tranſuadando, Poloniam intrauit. Cui duces Boleslaus, Myeczlaus, & Henricus, cum robore exercitatiſsimorum militum occurrentes, propter imparitatem, & euidentiſsimum periculum noluerunt congredi, partitis itaq; militibus ex locis iniquis, hoſtes laceſsire non ceſſarunt, ſingulaq; loca, & uillagia, per quæ exercitus Imperatoris erat tranſiturus exuſſerunt, ut tam milites, quàm equi eorum tabeſcerent, & conſumerentur inedia, ſed & fluxus uentris dyſentericus exercitum Imperatoris inuaſit, ex qua peſte plurimi cadebant, & moriebantur. Cæteri metu perculſi, reuerſionem à Cçſare precabantur. Cæſar non habens pugnandi copiam, quoniā nec hoſtis ad confligendum apparebat, nec caſtra, aut ciuitates munitæ ad expugnandū in Polonia reperiebantur, ſoli agri innocui exurebantur, & uaſtabantur. Igitur turpè ratus Cæſar abſq; fructu diſcedere, per medium Vuladislai ducis Bohemiç, circa uillam Criſogwe, inter Vuratiſlauiam, & Poſnaniam cōſiſtentem in hunc modū cum principibus Polonorum conuenit: Vt fratrem eorum Vuladislaum exulem in ſuos ducatus reſtituerent, & Imperatori trecentas lanceas aduerſus Mediolanū pro çſtate futura mitterent. Acceptata eſt utraq; conditio,

Conradus Polonia exceßit.

Henricus Sandomirienſ. dux Hieruſalē pergit.

Friderici Barbaruſſæ poſtulatio.

Friderici in Poloniā expeditio.

Pax, & affinitas Friderici cum ducibus Poloniæ.

ditio, à Boleſlao, Myecczlao, & Henrico Polonorũ principibus, ad diuturnioremq́; pacẽ cõficiendam, Fridericus Imperator affinitatẽ cum ducibus Poloniæ dando in coniugem Myecczlao duci maioris Poloniæ, & Pomeraniæ Adleydam neptẽ ſuam, iam enim Gertrudis altera coniunx Myecczlai uita functa exceſſerat. Poſt fœdus, & huiuſmodi promiſſa, de reſtituendo Vuladislao facta, Vuladislaus de calamitoſo exilio redire uolens, parabat neceſſaria commeatui, ſed grauiſsimo correptus morbo, quarto nonas Iunij, anno Chriſti 1159. animam exhalauit, & in Aldemburk ſepulturam percepit, ubi & ſua coniux Chriſtina commorans, poſtea fato ex humanis rapta marito eſt appoſita. Refert alia Polonorũ hiſtoria, Vuladislaum in fines Poloniæ ueniſſe, & innouatis caſtris Grotecz, Velen, Nyemcze Poloniam continuis inuaſionibus perturbaſſe, euocatusq́; per fratres ad colloquium in Ploczko, ueneno ſumpto occubuiſſe, & in eodem Ploczko ſepulturam habuiſſe. Ecce qui fratrum bona rapere conabatur, proprijs priuatus miſere occubuit. Poſt cuius è uita exceſſum tres filij ipſius, Boleslaus altus, Myecczlaus, & Conradus loripes. Ad promotionem Imperatoris Friderici Barbaruſſæ per Boleslaum Criſpum, & eius fratres adoleſcentum patruos, Sleſia precariè dotati ſunt. Qui inter eos Sleſiam diuidentes Boleslao alto oram Vuratislauienſem cum eius appendicijs tribuerunt, Myecczlao Rathiboneníem, & Opauienſem Conrado loripedi, Glogouienſem, & Croſznenſem: uerùm Myecczlaus amore cuiuſdam mulieris infaſcinatus, Opauiam ei perpetua donatione contulit.

Vuladislai mors.

Sleſia in filios Vuladislai diuiſa.

CAPVT XX. LIB. III.

Boleslai in Pruſsiam expeditio.

PAcata undique Polonia. Boleslaus Criſpus accepta altera conſorte Helena filia Roſcislai, ducis Przemisliensis (Anaſtaſia etenim prior coniunx, iamdudum à ſæculo migrauerat) communicato conſilio fratrum, & nepotum, expeditionem contra Pruſsiam indixit, & ſuperato flumine Oſſa, Poloniam, & Pomeraniam à Pruſsia diſterminante, conſtituendo tres exercitus ſecundùm numerum trium ducum. Quorum primum Henricus dux Sandomirienſis, & Lublinenſis duxit: alterum Myecczlaus dux maioris Poloniæ: tertium Boleslaus Criſpus Monarcha Poloniæ gubernauit. Populationem cum conflagrationibus, & cædibus longè, lateq́ue extenderunt, quum maiores Prutenorum aduenientes pacem ſupplices precati, in hunc modum à duce Boleslao pacem obtinuerunt: ut tributa Monarchæ Polonorum quotannis darent, & quilibet Prutenus unda baptiſmatis ablueretur, aliter ſub haſta ueniret uenundandus. Vniuerſa ergo Pruſsia, anno Chriſti 1164. fidem Chriſti, & baptiſma ſuſcepit, idola confregit, tributa Polonis ſoluenda iurauit. Sed callidè & doloſè omnia egit, Boleslao ſiquidem cum ſuis gentibus in Poloníam redeunte, anno nondum elapſo, nuncijs ad Boleslaum miſsis, fidem Chriſtianam abiecerunt, tanquam onus eis importabile, & inaſueſcibile. Verùm tributa ex more, ſingulis annis ad fiſcum ducis ingerenda promiſerunt: & quia dux Vuladislaus, quæ Dei ſunt, neglexit, Prutenis reſiſtentiam non opponens, tributa, quæ uidebantur ei ſufficere amiſit. Collecto ſiquidem exercitu Pruteni, repentè & itineribus occultis oram Chelmenſem, & Mazouienſem inuadentes homines abduxerunt, pecora, & plures uillas cum oppidis exuſſerunt. Tum Boleslaus dolore, & furore plenus, uolens iniuriam Dei, prophanationisq́; fidei Chriſto, & ſibi fractæ ulciſci, denuò cum fratribus, & totius Poloniæ gentibus Pruſsiam ingreſſus eſt, demoliendo quæque obuia, Prutenis in ſyluis, & ſtagna, locaq́; inacceſsibilia diffugientibus. Erant quatuor Pruteni, ad ducem Boleslaum è Pruſsia profugi, fidelitate, & ſynceritate ex longa inter Polonos conuerſatione, ut uidebatur conſtantes, propter peritiam locorum antecedentes, & exercitus Polonorum deducentes, ſtatiuaq́; ſecundùm qualitatem locorum præſignantes. Hos Pruteni occultè corruperunt, ut ſaltem nunc patriæ magis, quàm Polonis fauerent. Ex compoſitione cum Prutenis, finxerunt præfati ductores, multam prædam hominum, pecorumq́ue, tranſitis quibuſdam denſis, & inuijs ſyluis, reperiendam. Cumq́; loca iniqua, & anguſta ingrederentur, à natura uoraginoſa, & undiq́; bituminoſa, limoſitate luti circumſita, in ſuperficie uireſcentia graminis tecta, Prutenorum cateruæ ex inſidijs inſiluerunt, incluſos Polonos iaculis, & ſagittis urgentes, & profligantes, in tantum ut nec progredi, nec referre pedem retrorſum poſſent, undiq́; uoraginoſis, & locis lutoſis ſepti. Cadebant ſtrenui milites telis obruti, quorſumcunq́; uerò progrediebantur, iniquitate uoraginum abſorbebantur: alijq́; ſuper alios calcantes, & Prutenos adire conantes, in profundum ſcenoſæ uoraginis merſi dehiſcebantur, & deuorabantur. Henricus uerò dux Sandomirienſis, & Lublinenſis celeberrimus in acie uiriliter dimicans, telis obrutus, in terram decidit, & per arma confoſſus, unà cum reliquis interijt, & à ſcœno cum eis deuoratus permanſit. Pauci admodum cum ducibus Boleslao, & Myecczlao de

Pruteni ad fidem Chriſti conuerſi.

Pruteni à fide deficiunt.

Boleslai altera in Prutenos expeditio.

Boleslai accepta in Pruſsia clades.

Interitus Henrici.

malignis

malignis locis euoluti, reuerſi ſunt, & in Poloniam peruenerunt, gemebundi, & triſtes, tum propter ducis Henrici interitum, tum propter ſtragem infortunatiſsime perpeſſam. Sed & Polonia tota deplanxit, longos in dies ſecundùm filios, uxores, & cognatos, mortem ſuorum conſanguineorum, quoniam ferè totum robur militiæ Polonorum Pruteno rum fraude occubuerat. Surrogato Kazimiro, quarto Boleslai Krziuouſti filio, in principatus Sandomirienſis ac Lublinenſis, cui pater inter quatuor rotas fratrum nullam aſsignauerat ſortem, alius inopinatus euentus accidit. Duces etenim Sleſiæ nepotes ducum Poloniæ mouerunt eis bellum, & uaſtabant diſtrictum Poſnanienſem: præcipuè uerò ex Boleslao Criſpo Monarchiam, ducatusq; Sandomirienſ. & Lublinenſ. ſimul & Cracouiam cum quibuſdam ciuitatibus Sleſiæ repetebant, quas uſq; in illud tempus Boleslaus Criſpus tenuit. Facto ergo conuentu ducum ſub treugis pacis, ſatis prudenter, & grauiter diſſeruit Boleslaus Criſpus Monarchiam, & Cracouiam non pertinere ad nepotes eius, duces Sleſię, quamuis ipſorum genitor eiſdem potitus fuiſſet: quoniam delectionem in Monarchatum talia ſequerentur, non genituram, nec hæreditatem. Ducatus uerò Sandomirieñ. & Lublineñ. duntaxat ad ducem Kazimirum pertinere, qui nondum ullā portionem regni Poloniæ adeptus eſſet. Duces autem Sleſiæ Boleslaus altus, Myeczlaus, & Conradus loripes iamiam potirentur, & in hæreditatem Sleſiam aſſumpſerunt. Ciuitates uerò aliquas Sleſiæ, ſe tenere declarauit ad obeunda onera Monarchiæ, & tutelā Sleſiæ: propter bonum autem pacis, iuxta decretum mediatorum, reſignauit Boleslaus caſtra, & ciuitates, quas in Sleſia tenuit, ſuis nepotibus, & facta eſt pax. Ad extremum autem infirmatus Boleslaus Criſpus legauit teſtamentaliter ducatus Mazouię, & Cuyauię filio ſuo unico Leſtkoni. Curatorem uerò eius, & uxoris ſuæ, adiecit Kazimirum germanum natu minorem, ducē Sandomirienſem, & Lublinenſem, quòd ſi ex humanis priûs Leſtko raperetur, præfatus dux Kazimirus ſuccederet in principatus Mazouienſ. & Cuyauienſ. Theſaurum autem, quem habuit, uaſa, & clenodia aurea, & argentea inter Leſkonem filium, Kazimirumq; ducem, & ſuam conſortem, ex æquo diuidere iuſsit. Obijt autem in arce Cracouienſi, pridie Calendas Octobris, anno Domini 1173. Monarchiæ uerò regni Poloniæ, quam adminiſtrauit 29 annis. Sepultus in Eccleſia Cracouienſi, in diebus Gedeonis Pontificis Cracouienſis.

Kazimirus ſurrogatus Henrico.

Boleslai teſtamentū et mors

CAP. XXI. LIB. III.

Mieczlaus, ſeu Mieſzko dux maioris Poloniæ, & Pomeraniæ, anno Domini 1155. in Lubus monaſterium à ſe conſtructum diocœſis Vuratislauienſis introduxit fratres Ciſtercienſis ordinis, & eidem liberaliter dotauit, oppida, uillas, & prædia pro introitibus. Narrant ueterum relationes Lubus quondam tempore gentilitatis, Polonorum famoſum phanum idolorum fuiſſe. Inſuper præfatus dux Mieſzko, ſuaſu Ioannis, qui & Ianik Archiepiſcopi Gneznenſ. ex dolatis lapidibus fabricauit Eccleſiam collegiatam ſancti Pauli in Kaliſz, & dotem conferendo in ipſa inſtituit Præpoſitum, & aliquot Canonicos. Eclypſis Solis ſatis notabilis fuit anno Chriſti milleſimo, centeſimo, quinquageſimo octauo. Quam ſecuta magna fames in Polonia plures mortales abſumpſit, & Hieruſalem de manibus Chriſtianorum capta eſt à Soldano Babyloniæ. Fridericus Barbaruſſa Romanorum Imperator, pro laboribus, & auxilio in expugnatione Mediolani per Vuladislaum ducem Bohemiæ perſonaliter impenſis, anno Chriſti milleſimo, centeſimo, quinquageſimo nono, eundem in regem Bohemiæ coronauit. Abrogatis ueteribus inſignijs, ſcilicet aquila nigra, quam in eam diem ferebant Bohemorum duces, & leonem album noua inſignia ei attribuit. Anno Domini 1162. Iaxa de domo Griphonū, fundauit conuentum in uilla ſua Michow, canonicorum regularium ordinis ſacri ſepulchri Dominici Hieroſolymitani, ſub regula ſancti Auguſtini militantium, geminam crucem rubram è regione cordis ſupra ueſtem geſtantium. Dum etenim præfatus magnificus Iaxa pro defenſione terræ Sanctæ perſonaliter cū ſuis armigeris in Hieruſalem ſtrenuè decertaret, in reditu petijt à Patriarcha Hieroſolymitano, cui nomen erat Monachus, ut ſecum ad minùs unum fratrē in Poloniam mitteret, ad plantandum Canonicos regulares præfati ordinis. Quod cùm obtinuiſſet, literas conceſſionis eiuſdem Patriarchæ, quæ incipiunt: Monachus diuina patientia, &c. in Miechow detulit, & Eccleſiam lateritiam de conſenſu Matthęi Epiſcopi Cracouieñ. conſtruxit, quę poſtea meis tempeſtatibus ceſsit in prorā, & partem piorē chori, addita & muro extructa denuò altera parte uerſus Orientē, cum eminēti totius chori deſuper alta muratione: Eccleſiæ ſiquidē corpus iamdudū præceſſerat, & conſtructū, plumboq; tectum à fratribus loci fuerat. Sed anno Chriſti dñi 1506 in die aſſumptionis Marię noctis ſequētis, conflagrato toto oppido Miechow, ob deteſtandā fratrum incuriam nō protegentiū, totus conuentus

Monaſterium Lubus.

Templum S. Pauli in Kaliſz.

Ecclypſis.

Hieruſalem capta.

Vuladislaus Bohemiæ rex coronatur.

Monaſterium in Myechow fundatur.

Myechow exuritur.

Monaſterium Zwyerzyniecz extra Cracouiam.

Tres ſoles.

Tres Lunæ.

Vernerus Epiſcopus Plocen. occiſus clarus miraculis.

Iuſta compenſatio.

Eccleſia in oppido Kelcze extructa.

Hoſpitale Poſnaniæ.

uentus unà cum Eccleſia, & amplitudine murorum (tegulis latericijs, & plumbo nequicquam releuantibus) conſumptus, & exuſtus eſt, nec eſt poſsibile, ut in diebus noſtris tam ornata ſtructura cum Eccleſiæ apparatibus, & palatijs ambitus monaſterij reædificaretur. Contulit autem antedictus Iaxa pro dote conuentui Miechouienſis tres uillas, Komorouu, Zegorzicze, & Miechouu. Quę Miechouu frequentia, & multitudine populi dilatata in oppidum notabile creuit. Aliud cœnobium uirginibus ordinis Præmonſtratenſ. de regula ſancti Auguſtini, idem ipſe magnificus Iaxa erexit, & conſtruxit in Zwierzinyecz prope mœnia famatæ urbis Cracouienſis. Et ambobus cœnobijs libertates à Boleslao Criſpo, regni Poloniæ Monarcha expediuit, ut eorum ſubiecti non ſoluant Poradlne, & Strozne. Caſtra non ædificent, Pouoſz, & Poduodi non dent: Monetario non obediant, ad bella non uadant, & ut à tributis, ac ſeruitijs, cæteriſquę oneribus ducalibus in perpetuum liberarentur, quod cernimus poſteriores duces, & reges Poloniæ abrogaſſe, & uiolaſſe. Cæteros redditus, uillas, & decimas, pro uberiori impinguatione utriuſq; cœnobij Epiſcopi, duces, & nobiles temporum ſucceſſu addiderunt. Nonis Septembris, anno Domini 1169. tres Soles in Occidente apparuerunt: & poſt duas horas, duobus diſparentibus medius, & unicus occidit. Sic & annis proximis tres Lunæ apparuerunt. Anno Domini 1170. Vernerum antiſtitem Plocenſem, de domo Roſarum, uirum deuotione, & ſanctitate mirificum, Byeniaſsius inductione Boleſtæ fratris eius, Caſtellani Viſnenſ. occaſione uillæ Karſzko, quam idem Boleſta nitebatur pro ſe, ab Eccleſia Plocenſi abſtrahere, occidit quarta die Februarij in Biskupicze, uilla epiſcopali: tertiaquę die poſt occiſionem Byeniaſsius occiſor nuſquam apparuit. Creditus omnium æſtimatione pro carnificio facinore à terra abſorptus. Ad relaxandum autem interdictum, quod Petrus Archiepiſcopus Gneznenſis in totam prouinciam Poloniæ promulgauerat, Boleslaus Criſpus dux, & Monarcha Poloniæ, Boleſtam captum, tela noua, ceraoblita circumuolutum, iudicialiter condemnatum, in medio ciuitatis Gneznenſis, tam Epiſcopis, quàm proceribus Poloniæ inſpectantibus ad abolendam diuinam iram pro illato parricidio, incendio grandi conſumere, & exurere præcepit. Cœpitquę extunc beatus Vernerus in Plocenſi Eccleſia ſepultus, miraculis clareſcere, & inuocantibus in cunctis neceſsitatibus ſuccurrere. Gedeon Epiſcopus Cracouienſis, anno Domini 1171. in oppido Kelcze ſuæ diocœſis quadrato lapide Eccleſiam ædificauit, in honorem beatæ, & glorioſæ uirginis Mariæ dicatam, & in ea quatuor prelaturas inſtituit, Pręposituram, Decanatum, Cuſtodiam, & Scholaſtriam: pręebendas uerò ſex, & uicarios decem, dotem eis de Epiſcopali menſa in decimis largiendo, ordinauitq;, ut ſingulis diebus horæ Canonicæ deuotè explerentur. Mieſzko dux maioris Poloniæ, & Pomeranię, fundauit hoſpitale pauperum in ciuitate Poſnanienſi ad Eccleſiam ſancti Michaëlis, pridie nonas Maij, anno Domini 1170. & commiſit gubernationem eius fratribus hoſpitalis ſancti Ioannis Hieroſolimitani, donauitquę ei dotem perpetuam, uillas iſtas, Nithcouu, Glinka, Goſzthouuo, Szamoczinuska, Iagodno, Gleyſzouo, Czirnyelino, Iarognyuui, cum uniuerſis earundem uillarum appendentijs. Rodouuanus uerò Epiſcopus Poſnanienſis in præfatis uillis decimas, nec non decimas in uillis Myleſzkouuo, Andrzeowo, Vigonouuo, Vielikye, Zuchilyecz, Oberzekye, Lipnycza de menſa ſua epiſcopali dedit, & præfato hoſpitali in perpetuum inſcripſit.

CAPVT XXII. LIB. III.

Vuſeuoldi mors.

Ihor captus.

Iſaſlai clades.

Kiouia capta.

Luczko obſeſſum.

ANno Domini milleſimo, centeſimo, quadrageſimo ſeptimo, Vuſeuoldus dux Kiouienſis duodecima Iulij mortuus eſt, & Ihor filius eius obtinuit ſedem eius. Kiouienſes uerò accerſiuerunt Iſaslaum ducem Pereaslauienſem in Kiow, contra quem Ihor cum fratre ſuo Suuantoslao egreſsi, ſine dimicatione ambo fugierunt. Iſaslaus autem in caſtrum Kiouienſe introiuit, & poſt quatuor dies Ihor captus, ad Iſaslaum adductus eſt: primùm in Pereaslauu incarceratus, expoſt, prout ſupplicauit, in ſacerdotem eſt tonſus. Inuidia ergo ducti duces Ruſsiæ, Georgius, Olech, Roſcislaus, & Suuantoslaus contra Iſaslaum inſurrexerunt, de ſede Kiouienſi eum eijcere uolentes, & inſtructis copijs congreſsi ſunt, multiſq; hinc inde cadentibus, Iſaslaus ad extremum ſuccubuit, & capta uxore, cum filijs ex Kiouu in Luczko confugit. Dux uerò Georgius in Kiouu ſede uita conſedit. tandem Iſaslaus erogauit donatiuum Boleslao Cracouiæ, & Mazouiæ, Henricoq; Sandomiriæ ducibus Germanis, & Hungaris, qui integra hyeme cum ſuis gentibus commorati apud eum, uidentes ipſum omnia cunctanter, & pauidè agere, tam Poloni, quàm Hungari ab eo diſceſſerunt. Quo cōperto dux Georgius Kiouienſis, cum duobus filijs Roſcislao, & Andrea, dux Vieczeslaus, Georgij frater, & cæteri duces auxiliares Iſaslaum in Luczko obſederunt. Ipſoq; pacem petēte per Vulodimir-

ldimirkonem ducem Andrea filio Georgij Kiouienſ. pacem dari perſuadente pacem con
fecerunt, & eam iuramento firmantes, obſidionem ſoluerunt, tamen mortuo Roſciſlao
Georgij filio duce Pereaslauieñ. uoluit Iſaslaus occupare Pereaslauu, & prohibitus tran-
Iſaslai naualis uictoria.
ſire Dniepr per Georgium, & eius auxiliares duces, & Polouuczos, conflixit cum eis in
nauibus fluminis Dniepr, uicitq́ Iſaslaus, & reuerſus cũ Vyeczeslao patruo ſuo Kiouu
Georgij ducis fuga.
accepit. Dux uerò Georgius cum filijs, & Polouuczis fugierunt, inſecutusq́ Georgium
Iſaslaus Kiouienſis dux in Pereaslauu eum coartauit, & obſedit, donec neceſsitate coa-
Hungari trucidati.
ctus, nouis conditionibus pacem iurando, & de Pereaslauu cædendo effecit. Hunga-
ros autem precio cõductos, Mſciſlaus Iſaslai filius, dum in auxilium Iſaslao duceret Vu-
Hungari [illegible] nẽ ex [illegible] [illegible] perimit.
lodimirko dux Halicien. apud Szapuhoin in diluculo omnes tanquã pecora trucidauit,
qui ea die inebriati iacebant, tanquam mortui, nec eos Mſciſlaus præ ebrietate ſuſcitare
ualuit. Iſaslaus ergo contra Vulodimirkonem miſſo filio ſuo Mſciſlao Hungaros condu
Regis Ste[illegible] [illegible] ni pax.
xit, quibus uenientibus eum Stephano Rege eorum, & cum Vulodimirkone pugnanti-
bus, plures de ſuis occiderunt: alios uerò captiuauerunt, & fugiens Vulodimirko rece-
pit ſe in Przemiſl. Hunc inſequutus rex Stephanus, obſedit, & ipſum coanguſtiauit, in
tantum, ut pacem precaretur: ueniente q́ Iſaslao duce Kiouienſ. cum ſuis copijs in exer-
citum Stephani Regis Hungariæ, pacem abnuebat, quam illi conceſsit rex Stephanus,
& in Hungariam diſceſsit. Iſaslaus uerò in Kiouu abijt. Eodem anno dux Georgius cum
filijs ſuis cum Roſztouuczis, cum Suſzdalcis, cum Polouuczis, & ducibus de Reſzani,
obſedit Czirnieouu, ſed ueniente Iſaslao in auxilium Czirnieouieñ. Polouuczi territi
diffugiunt, quos ſequutus dux Georgius diſceſsit in Nouogrod, illic relicto Vaſilkone
filio, iuit in Suſzdal. Iſaslaus autem non inueniens Georgium apud Czirnieouu, abijt
in Nouogrod, exinde Vaſilkone diſcedente ad patrem in Suſzdal, data petentibus pa-
ce reuerſus eſt in Kiouu, & miſit filium ſuum Mſciſlaum in Polouuczos, qui eos uaſta-
uit, magnam prædam pecorum abegit, & tabernacula eorum recepit. Pluresq́ue Chri-
Vulodomirkonis mors.
ſtianos ſoluit, & à captiuitate eduxit, reuerſusq́ue eſt cum gloria. Eo tempore Vulodi-
mirko dux Halicienſis mortuus eſt: Iſaslaus autem dux Kiouienſis ueteres hoſtilitates
ultum iri cupiens, mouit bellum filio Vulodimirkonis ducis Halicienſ. milites uerò ro-
gauerunt filium Vulodirkonis, ut diſcederet in Halicz, unicus enim erat, factaq́ue eſt cę-
des ingens circa flumen Sereth, & tanta inuolutio, ut ſe inuicem non agnoſcerent, & u-
trique pro uictis abirent. Veniente quoque Iſaslao in Kiouu, mortuus eſt tredecima No-
Iſaslai mors.
uembris, anno Domini 1158 ſepultus in monaſterio ſancti Theodori, & ſedem ipſius
Kiouienſis Roſciſlaus dux de Smolensko accepit, isq́ue aſſumpto ſecum Suuatoslauu-
kone, Vuſeuoldouicz, & Mſciſlao Iſaslauicz tranſit uerſus Czirnieouu contra Iſaslaum
Dauidouicz. Iſaslaus uerò Dauidouicz miſit pro Hleb Georgij, qui uenit in eius ſub-
ſidium cum Polouuczis, quorum multitudinem Roſciſlaus conſpicatus territus eſt,
mittensq́ ad Iſaslaum Dauidouicz, ſibi Kiow pro ſe, & pro Mſciſlao nepote Pereaslauu
contulit. Hoc audiens Mſciſlaus indignatus receſsit è campo cum ſua militia, quod ui-
dentes alij omnes fugierunt, & perſecuti ſunt eos Polouuczi, plures occidendo, alios ca-
ptiuando, patrandoq́ue plurima mala circa Pereaslauu, & Eccleſias atque uillas combu-
Georgius accepit Kiouu.
rendo: poſt hæc Georgius uenit uerſus Kiouu, & interpoſitis colloquijs, ceſsit ei Iſas-
laus de Kiouu, quam poſſederat, ex reſignatione Roſciſlai. Sedit itaque dux Georgius
in Kiouu ſede auita, & diuiſit regiones inter filios: Andreæ dedit Viſſehrod, Borziſz
Thurouu, Hleb Pereaslauu, & Vaſilkoni Porſzi. Non cõtentusq́ Georgius, quòd Mſciſ
laus Iſaslai filius fuerit pulſus de Pereaslaw, miſit contra eum exercitũ ualidũ, in Przeſod
nycza ſe continentem, qui re hoſtili actus, imparem ſe uidẽs futuræ dimicationi, fugit in
Luczko, & exinde in Poloniam ad duces Boleslaum, Mieczlaum, & Henricum, qui
congregatis dominiorum ſuorum potentijs, hoſtiliter uerſus Ruſsiam procedebant, uo-
lentes Mſciſlaum non tantùm in Pereaslauu, ſed & in ſedem Kiouienſem reſtituere. Dux
autem Georgius Kiouienſis ueritus Polonorum potentiam, per ſuffragium Roſciſlai
ducis Przemiſlienſis pacificatur cum duce Mſciſlao, & ſuis germanis Vulodimiro, &
Iaroslao, filijs Iſaslai, & tam ducatum Pereaslauienſ. quàm cætera omnia, quæ ad eos per-
tinebant, eis reſtituit, iureiurando ſe aſtringens, nunquam ad occupationem eorum do-
miniorum aſpirare. Sed poſtea non ſeruato iuramento, ducem Mſciſlaum in caſtro Vu-
Georgij mors.
ladimirienſi obſidione cinxit: fiebatq́ue grandis occiſio inter obſeſſos, & obſidentes.
Polonis, qui in obſequio ducis Mſciſlai fuerunt, uarias cædes in nobilibus ducis Geor-
gij edentibus, in tantum ut Georgius pluribus de ſuis amiſsis, confuſus in Kiouu redijt:
Iſaslaus Dauidouicz.
illicq́ morbo correptus interijt, in Eccleſia ſancti Saluatoris apud Bereſtouu tumulatus,
anno Dñi milleſimo, cẽteſimo, ſexageſimo quarto, quindecima menſis Maij. Cui ſucceſ-
ſit dux Iſaslaus Dauidouicz. Hunc in hyeme Mſciſlaus Iſaslauicz è Kiow expulit, illicoq́
ſedem

Mſcislaus dux. Andreas dux. Nouem duces Pruſsiæ. Kiouia militibus in prædã data. Romanus Ruſsiæ dux.

ſedem Kiouienſ. faſtidiens, eam tempore Veris Roſcislao patruo ſuo duci Smolnenſi reſignauit. Sed ille ducatum Kiouieñ. peroſus, ceſsit duci Vulodimiro Mſciſſauicz, quem (indignatione motus) iterum Mſcislaus Iſaslauicz dux Vulodimirieñ. eiecit, & Kiouiã poſſedit. Quod Andreas dux de Szuſzdala non ferens, miſit filium ſuum Mſcislaum cum Roſtouuczis, & Vulodimircis. Affueruntq́ue ei auxiliares nouẽ duces Ruſsiæ. Hleb Pereaslauieñ. Romanus Smolneñ. Dauid Villehrodeñ. Vulodimir Andreouicz, Demetrius Georgij, Georgius & Slauiecz germani, Olech & Gregorius Suuantoslauiczij. Hi obſederunt in Kiouu ducem Mſcislaum Iſaslauicz, qui famem non ferens in Vulodimiriam effugit. Duces uerò arce potiti, uxorem, & filium Mſcislai captiuant, ciuitatem Kiouieñ. in prædam militibus dant, ſed ciuitate non contenti, ſacras ædes, & monaſteria diripuerunt: locat tandem Mſcislaus Andreouicz in Kiouu ſuum patruum Hleb, quo poſt lapſum duorum annorum mortuo, Romanus Smolneñ. dux, in eius locũ ſubſtitutus eſt, proceſſu autem temporis, Ioroslaus Iaroslauicz eo exploſo, ipſemet Kiouienſem ſedem poſſedit.

CAP. XXIII. LIB. III.

Mieczlai tyrannis. Iuridica actio. Sententia lata ad ſimile.

MIgrato autem ex hoc ſæculo Boleslao Criſpo, Principes, Myeczlaus maioris Poloniæ, & Pomeraniæ, Kazimirus Sandomiriæ, Boleslaus altus, Myeczlaus, & Conradus Sleſiæ duces, Cracouiam conuenêre: deq́ue omnium prælatorum, & Baronum conſenſu Myeczlaum, maioris Poloniæ, & Pomeraniæ ducem, in Monarcham delegerunt, atque Cracouienſ. arcem, cum tota prouincia ſuæ ditioni præſtiterunt, quanquam Cracouieñ. Kazimirum, ducem Sandomirieñ. in Monarcham euehere nitebantur, non tamen eorũ deſtinatui ſatisfacere poterant. Moxqúe poſt electionem, ſpei electorum regimen Mieczlai ſenis non reſpondit: nam tyrannide, exactionibus, & iniquis calumnijs ſubditos opprimere, pro unaqúe damula, & dorca occiſa, tam ingenuos, quàm agreſtes pœnis afficere, eorumqúe ſubſtantiam confiſcare, aut per ducis miniſteria diſtrahere cœpit. Ex magna quoque opum affluentia, & copioſa prole in faſtum deductus eſt. Habuit ſiquidem filios quinque, Otthonem ſcilicet, & Stephanum, ex filia Regis Hungariæ, Boleslaum, Myeczlaum, & Vuladislaum ex conſobrina Imperatoris Friderici. Ex filiarum quoque locatione in matrimonia, & affinitate nacta, clarior euaſerat: Sobeslao enim duci Bohemiæ unam, duci Saxoniæ alteram, Friderico duci Lotharingiæ tertiam, Boguslao duci maritimæ orę, & eius filio Boguslao quartam & quintam, Otthoni Haliciẽn. ducis filio, Boleslao duci Pomeraniæ, & Vuladislao duci Rugiæ filias, in conſortes collocauerat. Cumq́ue oppreſſorum uociferatio, & gemitus per ſingulos ordines indies augeretur Gedeon, qui & Getka antiſtes Cracouienſ. oppreſſorum habens rationem, & curam, excluſis arbitris humaniter, & paternè hortari atque precari cœpit, quatenus princeps Myesko à deteſtabili tyrannide deſiſteret, exactiones, euectionesq́ue (in uulgari Polonico Podwody nuncupatæ) reſcinderet, officialesqúe, & reliquos præſides à confiſcatione, & truculentia prohiberet. Quum autem eius benignis adhortationibus haudquaquam locum daret, quandam matronam habitu lugubri, ac uultu mœſto, principe conſilia cum primoribus regni tractante ſummiſit. Quæ lamentando alta uoce propoſuit: Habui (inquit) illuſtriſsime Princeps, copioſum balantum gregem, illumq́ue conductis iſtis mercenarijs ad cuſtodiendum, & ad caulas reducendum tradidi. Et heu me miſeram eorum incuria, & negligentia, totus grex luporum morſibus deperijt. Itaque niſi tu ancillæ ſuæ ſuffragium tuleris tam præcipiti damno peſſundatæ, miſera neceſſe eſt, & orba conſumar, tum mercenarij Filius huius matronæ inquiunt ſuis rabidis canibus noſtras uigilias, ô Princeps ſereniſsime, peruicit, ut turba canum irruente, & gregem lacerante nihil adiutorij præſtare quiuimus. At filius, non inquit clariſsime Princeps oues, ſed lupos, canibus ſolutis diuerſo itinere inſectatus ſum, & pars canum reuerſa in oues inſilijt. Non in me ergo culpa, qui lupos abegi, contorquenda eſt, ſed in mercenarios credidi gregis deſertores. Tulit itaque ſententiam princeps Myeczlaus conſiliariorum approbatione, ut filius (qui uerius priuignus dici poterat) quoniam damni occaſionem præbuiſſe uidebatur, damnum lueret, ac genitrici ſolutionem refunderet. Tum Gedeon Cracouieñ. Pontifex aſſurgens: Tu, ô Princeps, ille es filius, qui matri ſuæ Poloniæ prouinciæ ad inſtar priuigni, truculentos tuorum officialium canes immiſiſti, calamitoſas regni Poloniæ ouiculas te nequicquã prohibente, immaniter trucidantes: proprio igitur damnatus iudicio cõſurge, & fœdã auaritiam animo excutias, nimiamq́ue habẽdi auiditatẽ poſthabeto, ac miſero gregi iamiã perituro conſule. Dux autẽ Polonię Myesko ſenex, eam Pontificis admonitionẽ iniquo ferẽs animo, proſilijt, ac è medio conſiliariorũ ſuorum pręſentiã ſubtraxit, pręſulẽ Gedeonem in exilium

pulſu-

pulſurum comminando. Reliquos autem Barones, & conſiliarios ad necem, aut membrorum mutilationem cum bonorum confiſcatione deſtinaturum.

CAPVT XXIIII. LIB. III.

Deiecti autem animo ac territi, Gedeon Epiſcopus, & proceres Cracouieñ. clam conſilium capiunt, & Kazimirum ducem Sandomirieñ. ſine mora accedendum, & precandum, & adducendum arbitrantur, ut ſua liberalitate, iuſticia, fortitudine, & temperantia lapſæ Reipubl. ſuccurreret. Quem repugnantem, ac aduerſus fratrem Myeskonem ſenem nil agere uolentem, ampliſsimis perſuaſionibus, & precibus deuicerunt, ad Reipubl. quoq; tuitionem, & ſuſtentationem plus, quàm fraternam auſcultationem animarunt. Et e Sandomiria Cracouiam nobilibus, & agreſtibus cateruatim occurrentibus induxerunt, præ animorum lætitia uociferantes: Benedictus, qui uenit in nomine Domini liberator. *Kazimirus aſſumptus.* Myecczlaus uerò ijſdem tempeſtatibus à Cracouia in maiorem Poloniam, & Pomeraniam ſeceſſerat: hinc arx Cracouieñ. cæteraq; caſtra, & munitiones abſque difficultate, & ſponte in Kazimiri deditionem uenerunt. Audita itaque ſua eiectione Myecczlaus à monarchatu, arma ſumpſit, mittensq; ad generos, à quibus & militaria depoſcebat auxilia, Kazimirum de ſupplantatione Monarchiæ incuſabat. Sobeslaus uerò Bohemiæ dux, proprio bello cum Friderico ſuo fratre ſeſe implicatum reſpondit: Saxoniæ autem, & Lotharingiæ duces, Imperatori ſuam in Italiam miſiſſe militiam, aliamq; Imperatoris iuſſu pro recuperatione terræ ſanctæ parandam renunciarunt, cæterisq; affinibus fermè in eundem modum ſocero ſe excuſantibus. Myecczlao inſperatus accidit caſus, Ottho nanque eius filius ex primo coniugio natu maior, facta cum quibuſdam maioris Poloniæ militibus conſpiratione, caſtra paterna in maiori Polonia occupando, ſe cum tota prouincia ditioni Kazimiri ducis ſubiecit, à quo Kazimirus per caſtrum in ciuitatē Gneznieñ. nil recepit: cauſa autē ſurreptionis caſtrorum ab Otthone, deputatio melioris ſortis filijs ſecundi matrimonij fuit, ipſo prioris matrimonij filio obmiſſo. *Ottho à patre defecit.* Defectionem maioris Poloniæ, ſequuta eſt Pomerania ulterior, & citerior, ac in Kazimiri obedientiam deuenêre. Eſt autem ulterior Pomerania, quam Slupsko Poloni uocant: cui dux Kazimirus Boguslaum nobilem, de domo, & genere Griphonum præfecit. *Pomerania ulterior.* Citerior uerò Pomerania eſt, cuius metropolis Gedanum nuncupatur, cui Sambotium, Izironis Mazouiæ comitis filium præfecit. *Polonia citerior.* Hi temporis lapſu prædictarum prouinciarum principatum ſibi uſurparunt. Erat etiam ſub ditione, & regimine ducis Kazimiri, Leſtko filius ducis Boleslai Criſpi, quem cum ſuis Mazouia, & Cuyauia prouincijs Izironi Comiti grandæuo, & prudenti commiſerat gubernandum. Inſuper Sleſiam ad ſuam obedientiam, concordatis fratribus reduxit. Myecczlaus ſiquidem minor natu Boleslaum altum natu maiorem ex Vratislauieñ. ducatu depulerat. De quo Myecczlaum cedere iubens, duos diſtrictus à Cracouieñ. prouincia abſtractos eidem in recompenſam largitus eſt, Bitomieñ. ſcilicet, & Oſwancimeñ. Ex tunc Boleslai Krziuouſti Oraculum uerificatum eſt, quo moriens prædixerat infanti Kazimiro, quadrigam tetrarcharum concurſuram. Super hæc attamen dux Kazimirus anno Domini 1179. prouincias Ruſsiæ Breſtenſ. Vuladimirien. Droycenſ. & Przemislienſ. adeptus eſt, quarum caſtris conquiſitis, ipſas prouincias per ſe adminiſtrabat: *Kazimirus prouincijs Rußiæ potitus.* factoque apud Lanciciam conuentu, in quo omnes exactiones, iniuſta tributa per Myeskonem ſuum fratrem conſtituta pro ſua induſtria, & magna ſolertia reſcidit. Calumniatores nonnullos proſcripſit, alios igne, & cauterio notauit, deprauatas conſuetudines in regno Poloniæ exortas abſtulit, & remouit, *Kazimiri iuſticia.* præſertim ne annonam, & uictualia nobiles agreſtibus non ſolùm non caperent, uerumetiam nec fœnum, paleamque uiolenter afferrent, ne uillanorum caballos raperent: neue longa itinerum intercapedine, per ſe aut ſuos ſatellites, ipſorum equos defatigando eneruarent, uel in loca diſtantiora abducerent. *Decreta Kazimiri.* Epiſcoporum quoque bona tam mobilia, quàm immobilia ne diriperent: & ne tales conſuetudines in poſterum ab aliquo innouarentur, placuit omnes transgreſſores horrendo anathemate innodare. Sdzislaus itaq; Gneznieñ. Archiepiſcopus, cum cęteris Poloniæ Epiſcopis, omnibus pontificalibus indutis, *Sdzislaus Archiepiſcopus Gneznenſ.* Gedeone Cracouieñ. Ziroslao Vuratislauieñ. Onolpho Cuyauieñ. Cherubin Poſnanieñ. Lupo Ploceñ. Conrado Kamianeñ. Gaudentio Lubucieñ. aſtante Kazimiro Monarcha, & tribus principibus Otthone Poſnanieñ. Boleslao Vratislauieñ. Leskone Mazouieñ. & Baronum multitudine in hunc modum pronunciauit. Qui agreſtium annonam, aut res quaſcunq; ui, aut quouis alio pacto tulerit, aut auferri iuſſerit, anathema ſit. Qui legationis aut neceſsitatis publicæ, uel priuatæ occaſione, præterquā ad denunciandum hoſtium in patriam imminentem inſultū, cuiuſpiam quadrupedē, & iumentū, in angariam uulgò Padwodaticam acceperit, uel accipi iuſſerit, anathe-

anathema ſit. Qui bona Pontificum, aut Eccleſiaſticarũ perſonarum decedentium rapuerit, occupauerit, diſtraxerit, etiamſi perſona ſit illuſtris, & regali, ducali, aut quacunque alia præfulgeat dignitate, anathema ſit. Qui Epiſcopum ſpoliatores (reſtitutione non habita) acceptauerit, & raptorum, aut diſtractorum relaxationem raptoribus (ſatisfactione legitima non præcedente) impenderit, ueluti ſacrilegij particeps, & conſentaneus, & qui ambitioni ſuæ, & commodis inhiando ſacrilegio actionem præſtiterit, anathema ſit. Et reſponſum eſt à ducibus, & uniuerſo populo, Amen.

Legati Romã miſsi.

Ad confirmandum autem, & perpetuandum præfatas conſtitutiones, ſimul & obtinendum reliquias alicuius ſancti pro decoranda Eccleſia Cracouienſ. Dux Kazimirus ex utroque ſtatu nuncios ad ſummum Pontificem Alexandrum tertium miſit, qui Kazimiri conſtitutiones tanquam iuſtas, & approbatione dignas laudauit, & confirmauit, legatos de dando ſacro corpore benè ſperare iubens. Confirmationis reſcriptum in Eccleſia Cracouieñ. habetur, cuius Exordium eſt: Alexander Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, dilecto filio, nobili uiro Kazimiro, duci Poloniæ ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem: ex parte tuæ magnitudinis, &c. Finis. Datum Thuſcula. quinto Calendas Aprilis: corpus uerò ſancti cuiuſpiam non præbuit, quoniam morte præuentus è uita ſublatus eſt.

CAPVT XXV. LIB. III.

Legati alij Romam.
Opinio aliorũ

SVmmiſit itaque Kazimirus Poloniæ Monarcha legatos alios ad Lucium Papam tertium, Alexandri tertij ſucceſſorem pro corpore alicuius ſancti promiſſo impetrando. Habet alia hiſtoria, quòd Gedeon Cracouienſ. præſul, uulgariter Gedka nuncupatus à præfato Lucio Papa tertio, ueteri ſodalitate in ſtudio Paduano motus, ſuæ Eccleſiæ Cracouienſ. quoduis corpus ſanctum donandum popoſcit. Cumque Papa annuiſſet, ſacrarium quoddam (ut ueteres noſtri referunt in Eccleſia, ſcilicet Laurentij extra muros Romanos ſitum) aperire iuſsit, tactoque corpore, & oſsibus beati martyris Laurentij, percunctatus eſt, an Deo propitiante Poloniam migrare uelit: illicò autem faciem auertit, ſeſe Poloniam nequaquam abducendum inſinuans. Idem egit corpus ſancti Stephani Prothomartyris. Dubitante igitur Papa, & aſtantibus Polonis perturbatis, Sanctus Florianus in proximo his requieſcens, manu extenſa, proficiſcendi in Poloniam indicium dedit, quo cum maximo ſolatio, & animi gratitudine ſecretè aſſumpto, dirigente Aegidio Epiſcopo Mutinenſi Commiſſario domini Papæ, in Poloniam anno Domini 1184. deuenerunt.

Ex Oraculo diuus Florianus in Poloniam uenit.
S. Florianus Cracouiam allatus.
S. Floriani tẽplum erectum.

Cumque dux Kazimirus, præſul Gedeon, omniumque aliarum conditionum homines ſummis habitis honoribus, obuiam irent, ſacrum corpus diui Floriani in loco, ubi nunc eiuſdem beatiſsimi martyris, à parte Septentrionis urbis Cracouienſ. ſtat baſilica, uulgariter Cleparz poſtea & nũc appellato, ſubſtitit. Et accepto reſpõſo, quòd illic ſanctus Dei habitaculũ, & urbem eius gentem à Septẽtrionalibus inuaſoribus protecturus delegerit: à Meridionali uerò plaga alterũ patronum, & protectorem uenturum quum prædixerit: Dux Kazimirus, & Pontifex Gedeon pulchram Baſilicam in eodem loco, in honorem ſancti Floriani ędificarunt, & brachio ipſius ſancti, prę fatæ Eccleſiæ relicto, totum corpus in Eccleſiam cathedralem Cracouienſem intulerunt, ac in medio Eccleſiæ, in tumba marmorea, polita, & alta collocarunt. Temporum uerò lapſu, Kazimirus dux, & Gedeon Pontifex, in beati martyris Eccleſia, collegium prælatorum, & Canonicorum, condonatis certis uillis, & decimis fundarunt, præpoſituram ex prouentibus parochialis Eccleſiæ in Skalka erigendo.

Perfunctoris delibatio uitæ S. Floriani.

Iſte eſt beatiſsimus martyr Florianus, officio princeps militię, qui cùm percepiſſet de ſuis quadraginta milites (quos Aquilino præfecto in Lauriacum Noricum, & eſt caſtrum in Bauaria, iuſſu Diocletiani Cęſaris miſerat) pro fide Chriſti tentos, & in carcerem miſſos, ad ſuos ſe in Lauriacum iturum, & quæque dura pro Chriſto paſſurum retulit. Excedens itaque de ciuitate, ubi commorabatur Ticia, Lauriacum Ripenſe in Norico applicuit, & tanquam Chriſtianus, prælidi Aquilino per commilitones oblatus. Primùm bis durè cæſus eſt fuſtibus: deinde præacutis ſudibus ſecundùm ſcapulas transfoſſus, tandem in carcerem deiectus, ad extremum ſententia condemnatus, de ponte, cum ſaxo ad collum alligato, in Aneſum fluuium pręcipitatus eſt quarto nonas Maij: ſurſumque aduerſus aquæ fluxum, fluuio undis exuberante delatus, in quodam ſaxo expoſitus, & ab aquila alis in modum crucis expanſis cuſtoditus atque protectus eſt, donec à Valeria matrona Deo deuota, ipſomet beato Floriano reuelante, & uolente occultè abductus, & ſepultus eſt. Noricum dixerunt ueteres, quam recentiores Bauariam appellant, à Boys gentibus Inſubriæ, ſeu Lombardiæ illic delatis, ut Aeneæ Senenſi de Picolominibus placet: uel ab auaris, id eſt, Hungaris B. litera ad caput dictionis appoſita, ut Blondus aſſerit, in eam oram delatis. Prius itaque Noricum ex pòſt Boiaria, nunc uerò Bauaria uocitata, Germanię prouincia, in qua ſanctus Florianus martyrium pertulit.

CAPVT XXVI. LIB. III.

Myeſzko reſtitutionem quærit.

EXcluſus autem Myeszko ſenex à ſuo principatu, dux maioris Poloniæ & Pomeraniæ, in Rauboriam Sleſiæ ſe contulit, illicq́ꝫ cum uxore, & tribus filijs ſub magna rerum penuria uitam peragens, tum per nũcios, tum per epiſtolas precatur & obſecrat, quatenus dux Kazimirus in ducatus ipſius eum reſtituat. Noncꝫ eam charitatem, qua à teneris annis eum amplexatus fuerit, ac in uirum uſcꝫ fouerit obliteratione deperire permittat. Si quoque capitis ſui, canis reſperſi capillis rationem habere noluerit uxoris attamen, ſuæ gloris, & nepotum, ob euitationem dedecoris, & grandis ludibrij ſuę toti proſapiæ eo facto imminẽtis obliuiſci non dedignaretur. Motus itacꝫ Kazimirus miſericordia, hæreditatem illi reddere, & ſe principatu monarchiæ abdicare uoluit. Conſiliarij autem eius & Barones animis conſternati, quamprimum in murmur, & diſcrimen irruerunt, quòd ſi de Myeczlao præconceptam non immutaret ſententiam, omnes de uita, & rebus eorum aliter proſpicere uelint, hac itacꝫ Baronum, & conſiliariorum obiectione deterritus, ſuper reuocatione fratris Mieczlai ſententiam ſe immutaturum, & abrogaturum ſuis conſiliarijs eſt pollicitus. Mieczlaus his cognitis, atcꝫ à Friderico imperatore, ad quem ſe contulerat, nullis reportatis auxilijs, recepto à Mſczugio cui filiam locauerat, maritimæ oræ principe, auxilio, Kazimiro inſuper clam fauente, & rei conſcio (quoniam fraternitatis ardebat amore) caſtrum Gneznenſe intercœpit: Ex quo facilè omnes cæteras munitiones conquirit, filiuſcꝫ eius Otha, perſuaſione communium amicorum reconciliatus, ad patris obedientiam redijt. Breui itacꝫ tempore Mieſzko ſuum ducatum integrè recuperauit, nec eo contentus, ad repetendã monarchiam aſpirare cœpit, & Leſzkonẽ Mazouiæ ac Cuyauiæ ducem, ſuum nepotem, à Boleslao Criſpo, Kazimiri ducis curæ commiſſum: quoniam ægritudine indies debilior redderetur, ad ſe cum ducatibus eius allexit ac uafricijs attraxit, ut eo moriente, ſuis poſſeſsionibus potiretur. Qui cognita ſua culpa Cracouiam ad ducem Kazimirum ipſius patruum, una cum Zira Comite, ſuo directore redijt. Proſtratus igitur & ualitudinarius, gratiam & tutoriam, quemadmodum ſupplicauerat, promeruit ac reportauit. Nouiſsimè autem de uita migrans Mazouiam, & Cuyauiam Kazimiro commendauit. Dux autem Kazimirus, defectione ciuitatis, & prouinciæ Brzeſcze, ſupra flumen Bugſitæ, percæpta, celerrimo gradu cum militum copijs perueniens, eam in duodecim dierum ſpacio cœpit, ac defectionis auctores interitu extinxit. Exinde ad Halicz progreſſus Mſcislaum affinem ſuum, uel ut alia hiſtoria refert, ſuę ſororis filium, quem fratres Spurgij nomine ei impoſito eiecerant reduxit. Cõtra quem Vvſeuoldus Belzeñ. & Vvladimirus Halicieñ. duces germani Mcislai, cum omnis Ruſsię principibus, & Boiariorum multitudine ſuperuenientes, ſignis canere iuſsis conflixerunt, ac multi à paucis ſuperati ſunt, fugitcꝫ Vvſeuoldus in Belſz, & Vvladimirus ad Belam regẽ Hungariæ. Caſtrum igitur & oppidum Halicz Kazimiro uictori illico deditum eſt. Qui illud Mſcislao affini ſuo per prius ſacramento adacto, quòd nunquam Polonos in aduerſis deſereret, reſtituit: ipſe uerò in Poloniam reuerſus eſt. Triennio autẽ uix peracto Mcislaum ducem Halicieñ. Rutheni ueneno extinxerunt, pro Vvladimiro in Hungariam celeriter mittentes, ut ueniat et principatum repetat. Vvladimirus eo nuncio lętus, dum rem ad Belam Hungariæ regem defert, & ſubſidia militum, equorum ac ſumptuum expoſtulans, quibus Kazimiro duci Polonię, & Romano duci Vvladimirię ad Haliciam per eum ſubſtituto repugnaret, capitur & in uincula conijcitur. Andreas uerò Belæ filius, cum copijs ut Halicz occuparet, quam celerrimè mittitur, qui Vvladimirum ſe pręceſsiſſe fingẽs, in caſtrum admiſſus, ipſum occupauit, & totam Halicienſem prouinciam, in ſuam poteſtatem redegit. Vvladimirus autem uinculorum moleſtias, apud regem Belam propè biennium perpeſſus, corruptis cuſtodibus euaſit, & collecta ad ipſum manu, raptu uiuere aſſueta, regiones Ruſſorum perturbabat, ac Premisliam, quę ſub iugo Kazimiri ducis Poloniæ fuit, anno Chriſti 1187, meſsis tempore circa feſtum aſſumptionis Mariæ afflixit, & multos ex ea captiuos educens uendidit. Verum quum nõ haberet ubi tutè reclinaret frequentibus legationibus, & nuncijs ad Kazimirum ducem miſsis ſibi parſum inde irrogatis iniurijs obtinuit, & ad Kazimiri principis præſentiam admiſſus humi proſtratus meruit, ut præfatus dux Poloniæ, abolita eius culpa, etiam Nicolaum Palatinum Cracouieñ. militiæ principem, cum frequenti exercitu mitteret, ipſum in Halicieñ. ducatum reſtituendum. Quanquam aũt plericꝫ minus credibile uidebatur, ſub Bela rege Hungariæ, & Andrea eius filio recuperare Haliciã, tulit tamen fortuna, ut Nicolao Palatino Cracouieñ.

Mieſzko rebus ſuis potitus.

Kazimiri in ruſſia uictoria.

Mſciſlaus reſtitutus.

Vvladimirus uinculis iniectus.

Andreas Belæ regis Hungariæ filius.

Halicz occupat.

Vvladimirus ſolutus.

Vvladimirus Kazimiro reconciliatus.

Vvladimiri reſtitutio in Halicz. eñ.obſeſſa Halicia uictualia deficerent. Petentibus itaq; caſtrenſibus ſaluis rebus dimitti, cum ſuis omnibus in Hungariam exceſſerunt. Vvladimirus autem in Halicz eo pacto locatus eſt, ut principi Kazimiro, et poſteris eius ſyncerus ſemper, & ſubiectus maneret. Orta eſt exinde, inter Belam regem hungariæ, & Kazimirum ducem Poloniæ, grandis procella, & diſſenſionum turbo, intulitq; rex Hungariæ damna Polonis Hungariæ finitimis. *Polonorum et Hungarorum diſſenſio.* Dux quoq; Kazimirus haud impiger Hungariam inuadens, idētidem quęq; reperire potuit abegit, locatisq; in plerisq; locis præſidijs, confinia Hungariæ tutatus eſt. Aegrè tamē, & cum incuſationibus (quòd pro homine indigno et nulli partium fido, Vvladimiro principe bella cum Hungaris agerent) militiam Poloni obibant. Tandem per communes regnorum Barones treugas pacis per triēnium acceptarunt, donec Hungari & Poloni temporis ſucceſſu ſolidam firmarent pacem. *Treugæ.* Accidit autem Kazimiro duce, & monarcha Poloniæ in Ruſsia agente, & compoſitionem inter duces Romanum Vvladimiriæ, & Vvſeuoldum Belzeñ. tractante, ſeptuaginta principales Barones contra Kazimirum conſpirarūt, & ut faciliùs rem aggrederentur diuulgarunt eum Ruſsiæ ueneno interijſſe, mittentesq;, aduocarunt Myeskonem ſenem, ſuapte cupiditate ad inuadendum monarchiam procliuem. *Noua ſeditio.* Quo aduentante urbs Cracouia, & omnia proximiora & circumiacentia caſtra ei ſunt tradita, præter caſtrū Cracouieñ. quod Fulco Cracouieñ. Epiſcopus, cum ſuo germano Nicolao Palatino Cracouieñ. de armis uulpium pro Kazimiro conſeruauerat. *Mietsko Cracouia potitus.* Myesko uerò ex blancatis aſſeribus, & durisſimis roboribus munitionē in Cracouia contra arcem Cracouieñ. erexit: Et audito quòd Kazimirus cum Ruſsiæ ducibus Vvſeuoldo Belzeñ. & Romano Vvladimirieñ. Cracouiam pperaret, in erectū caſtrū, forti impoſita præſidio, & filio ſuo Boleslao, ac Henrico Kethlick milite, relicto, pro ſupplemēto nouorum militum colligendo, in maiorem Poloniam diſceſsit. Verumenimuero Kaziro aduemente, Cracouieñ: et ſuam ciuitatē aperiunt, ad ipſumq; omnes redeunt, in breuiq; nouam munitionē die, noctuq; expugnādo adeptus eſt, ac eam incendit, per pacta ut liberi, & ſalui diſcederēt. Non ſolùm autem liberos, ſed tam Boleslaum ducem, qui ſe fidei Kazimiri patrui ſui comiſerat, quam Barones Myeskonis, plurimis donis onuſtando dimiſit. Quo factum eſt, ut Myesko ſenex cum fratre ſuo Kazimiro duce pacem per mediatorem Petrum Archiepiſcopum Gnezneñ. renouauit, & ſynceriter compoſuit. Henricus uerò Kethlicz omnis fratrum diſſenſionis fons & occaſio, ad eccleſiam maiorem caſtri cōfugerat, Ruthenisq; ad diripiendam ſuppellectilem eccleſiæ irrumpentibus, et Kazimiro ſacerdotum clamoribus pro defenſione aduocato, expilationemq; compeſcente, ex Cripta in qua latuit in permixtum uulgus, tanquam ignotus egreſſus, deq; caſtro fugere nitens, captus, ac alapis cæſus & ad ducem Kazimirum adductus eſt: Romanoq; duci in perpetuam captiuitatem traditus, Ruſsiam abducendus, ne inter fratres diſſenſionum foret ſeminarium. *Henricus Kethlicz uinctus.*

Præterea Kazimirus Poloniæ monarcha, mortem Henrici ſui germani ulciſci uolēs, & Prutenos in iugum mittere, anno Domini 1192. Pruſsiam cum omnium terrarum ſuarū copijs ingreſſus eſt. Cum principibus, Boleslao Poſnanieñ. quem loco ſui Mieczlaus ſenex pater eius miſit, Boleslao alto Vvratislauieñ. & Mieczlao Rathiborieñ. filijs olim Vvladislai, qui perſonaliter in Pruſsiam deſcenderunt. *Expeditio Kazimiri in Pruſsiam.* Et magna cautela adhibita per Kazimirum, ſuosq; officiales, ne dēſiſsima opacitate ſyluarum, & limoſarū uoraginum perpetua bituminoſitate gentes Polonorum, uelut temporibus ſuperioribus circumuenirentur, longè lateq; uaſtationem extendendo, habitacula & domicilia conflagrando, & utriuſq; ſexus homines puberes, & impuberes trucidādo, quibus maiores Prutenorum ad ſe uenire impulit, qui ad pedes eius in terram prolapſi, ut eorum reliquias non annihilaret, miſericordiā deprecati ſunt. *Pruteni Homagia & tributa ſoluere coacti.* Kazimirus uerò, acceptis retentis tributis, receptisq; captiuis, receptis & centum obſidibus, cum Prutenorum perpetuo homagio in Poloniam fœlix remeauit. Et anno ſequenti pacem cœptam integram confecit, cum Bela rege Hungariæ perſonaliter in antiqua uilla cōueniendo, quæ prius attentata, & præſignata fuit per medium Fulconis antiſtitis Cracouienſis, & germani ipſius Nicolai Palatini Cracouieñ. Ex Hungaris uerò per Archiepiſcopum Strigonieñ. cum Epiſcopo Agrieñ. & palatino Hungariæ, concluſumq; fuit ut rex Bela ampliſsimo regno Hungariæ contentaretur, Ruſsia ad regnum Poloniæ ſpectante. *Pax cum Hungaris firmata.*

Anno autem Domini 1194. in die ſancti Floriani patroni ex more antiquo in urbe Cracouienſi dux Kazimirus hoſtias obtulit, & miſerabiles perſonas munificē pauit. In craſtino uerò quæ eſt dies S. Gothardi pontificibus, & regni proceribus menſam opiparè ſtruxit, omni-

omnibusq; epulantibus, & lætantibus, dum quæſtiones de immortalitate animæ Kazimirus dux pontificibus ſcrupuloſas proponeret, modico poculo hauſto, ſubito relapſus corruit, & pauló poſt expirauit. Incertum morbo ne, an ueneno (quod mulier quædam ut fertur de Cracouia ad Venerem ipſum inflammando propinauit) extinctus occubuerit. Depoſt quarto die in latere chori eccleſiæ Cracouieñ. in monumento murato iuſto honore, tanquam deſideratus inſtaurator patriæ tumulatus eſt.

Kazimiri interitus.

CAPVT XXVII. LIB. III.

BOleslaus altus dux Vvratislauieñ. anno Domini 1175. prima die Maij, excluſis de monaſterio Lubus monachis ordinis ſancti Benedicti per regem Kazimirum ex Cluniaco introductis, locauit fratres Ciſtercieñ. ordinis, ex monaſterio Portuenſi ſumptos: ſupra fluuium Szola ſituato, cum conſenſu Ziroslai Epiſcopi Vvratislauienſis, & Mieczlai ſenis monarchæ regni Poloniæ ſui patrui. Cum conſenſu quoq; germanorum ſuorum Myeczlai & Conradi Rathiboriēſis, & Glogouieñ. ducū, et filiorum ſuorum. Ferunt hos fratres in Poloniam importaſſe genus pomorum Daport nun cupatorum, quaſi de porta Albatorum. Fuit autem primus Abbas Ciſtercieñ. ordinis in præfato monaſterio translato Florentius, anno Domini 1176. quarto Idus Auguſti, cœnobium in Suleyovv ordinis Ciſtercieñ. fundauit dux Kazimirus Sandomirieñ. ſupra flumen Pilcza in prædio Ruslai comitis, qui Chriſtum reliquit hæredem, quia liberis caruit, donauitq; præfato monaſterio dux Kazimirus uillas Suleyovv, Strzelcze, Cāpa, Puczonovv, Myanovv, Dambrovva, Baldrzyczovv, montē Bucitiam, Sczepanovv, Piotrovv, Chēnaz, Thanyovv tredecim plauſtratas ſalis ex Sādomirieſi teloneo: Et itē alueū ſalis in Cracouia, nouē quoq; caſtores de Camera ducali. Petrus uerò archiepiſcopus Gneznēſis ad petitionem ducis Kazimiri de menſa Archiepiſcopi, contulit eidem monaſterio, manipulares decimas in Sulykovv, Lanczno, Belam Mileovv, Stapm, Stibor, Domezelan. Incorporauit eidem cœnobio eccleſiam in Bubzykovv cum decimis Standovv, Chenne, & Paſturovv. Samborius Pomeraniæ dux monaſterium ordinis Ciſtercieñ. in Oliua ducali uilla ſua Vvladislauieñ. diocœſis anno Domini 1178. quindecimo Kalendas Aprilis fundauit, & ei pro dote uillas ſeptem Oliuam, Szalkovvicze, Stanovve, Sterczovv, Glābouy, Graneczouy, & Szinczincze præſtitit. Aſsignauit & decimam teloneorum, piſcationum, prædiorum atq; pecorum.

Ciſtercienſis ordo in monaſterium Lubeus introductus.

Monaſterium in Suleyovv fundatur.

Eiuſdem monaſterij dotatio.

Monaſterium in Oliua fundatur.

Anno ſalutis ſeptuageſimo nono ſupra milleſimum centeſimum Gedeon Epiſcopus Cracouieñ. fundauit monaſterium in Vanchoczko ordinis Ciſtercieñ. ſupra fluuium Camyona. Et donauit ei de bonis epiſcopatus Cracouieñ. plures decimas. Eccleſiam quoq; conſtruxit de quadro lapide, quam poſtea in honorem ſancti Floriani cōſecrauit. Eodem anno 1179. Vitus de Chotel, ex diſtrictu Sandomirieñ. de domo lanyna, epiſcopus Plocēñ. creatus eſt, qui tria monaſteria ordinis Pręmonſtrateñ. ſcilicet, in Ploczko, in Vitovv, & in Buſzko fundauit.

Monaſterium in Vanchoczko fundatur.

Monaſteria fundantur in Ploczko, in Vitovv, in Buszko.

Anno Chriſti octuageſimo quinto ſupra milleſimū centeſimum, Kazimirus dux Poloniæ fundauit monaſterium Coprzivvniczenſe Cracouienſis diocœſis, & in eo locauit fratres Ciſtercieñ. ordinis ex Morimundo ſumptos. Cui oppidum Coprzivvnicza pro dote contulit, & libertates plures conceſsit. Eccleſiam quoq; de quadro lapide in honorem beatiſsimi Floriani martyris, & patroni tanquam noui hoſpitis fabricauit: Poſt ducem Kazimirum Comes Nicolaus Bogorius plures uillas dicto cœnobio contulit, cæteriq; nobiles de armis Bogoria, & hab danck reliquas ſortes, & prædia deuotè contulerunt.

Monaſterium in Coprzivvnicza fundatur.

Eclipſis ſolis notabilis fuit anno Domini 1186. quam ſecuta fuit peſtis in Polonia & in Ruſsia.

Eclipſis. Peſtis magna.

Anno Domini 1189. Ioannes cardinalis, cognominatus Malabranka à Clemente Papa tertio miſſus, Poloniam uenit, & facta ſynodo in Cracouia pro reformatione cleri, tam epiſcopis, quam uniuerſo clero, pro recuperatione terrę Sanctæ, decimam impoſuit. Svvaroslaus dux Czirnieouieñ. congregato haud paruo exercitu, ex inuidia Iaroslaum Iſslauicz ducem Kiouieñ. inuaſit, & ipſum in caſtra Kiouieñ. nulla diffidentia præmiſſa obſedit, ſic, quòd uix aufugit, ſpolia itaq; colligens, omnes theſauros, uxorem cum filio iuniore, & militiam Iaroslai captam, in Czirnieovv (caſtro Kiouienſi relicto) inuexit. Quo audito Iaroslaus Iſslauicz, cū duobus nepotibus Roſcislai, & copijs militaribus in Kiovv ueniens, omnes ditiores Kiouieñ. ſpoliauit præcipuè Abbates, ſacerdotes, monachos, moniales, & omnes Launos, totam culpam facinoris per Svvatoslaū Cirnieouieñ. patrati in

Cardinalis in Poloniam legatus decimas impoſuit.

Res Ruthenicæ.

Svvatoslaus Kiovv cœpit.

eos refundens. Pro liberationeq; cōprehenſorū graue cenſum exegit, alias uerò uendidit. Svvatoslaum deniq; Czirnieuouien. in Czirnieovv obſedit, ſed cum nō proficeret, pacē cū eo iniijt. Mortuus eſt aūt Iaroslaus Iſaslauicz, año Domini 1184. & ſucceſsit ei in ducatu Kiouien. Svvatoslaus Czirnieouien. Vvſeuoldus uerò dux Vvladimiriē ſucceſsit Michalkoni fratri ſuo quartadecima Iunij eiuſdē añi uita functo: ſuperatoq; Mſcislao Roſciſlauicz, qui cum Rothovvczis uenerat, eum de Vvladimiria exturbaturus. Proceſsit contra Hleb ducem Reſzanen. habens ſecum binos filios Svvatoslai ducis Kiouienſis. Olham & Vvladimirum atq; nepotem ſuum Vvladimirum Hlebouicz ducem Pereaslauien. Hleb autem dux Reſzanen. callido uſus cōſilio, cum Polovvczis terram Vvladimiriē ingreſſus eam crudeliſsimè afflixit, eccleſiasq; & monaſteria ſpoliauit: unde Vvſevoldus feſtinè reuerſus, conflixit cum Hleb & Polovvczis. Captiuauitq; peracta uictoria Hleb, & in carcerem miſſum necauit. Duos uerò nepotes ipſius Mſcislaum & Ioropolcum cæcauit. Polovvczos autem trucidauit & deleuit, cæterosq; liberos dimiſit.

Iaroslaus Kiow potitus moritur.

Vvſeuoldus uicit Hleb & Polovvczos.

CAPVT XXVIII. LIB. III.

AD ſubſtituendum nouum principem Año Chriſti 1194. Conuenerunt primores minoris Poloniæ in Cracouiam, & ſuaſu Fulconis antiſtitis Cracouienſis elegerūt Leskonem album, natu maiorem ducis Kazimiri in monarcham, adhuc ætatem puerilem agentem. Ob hoc quidam magnificus opponēdo electionem infirmare cœpit: Non decere pueros remp. gubernare: qui enim non ſufficit ut ſeipſum regat, multitudinem plebis nec regere ualebit. Recurrendum fore ad Myeſzkonem ſenem (cuius partem tuebatur) cēſuit, aut ad alium quempiam ducem. Verum ex aduerſo Fulco Epiſcopus Craco. tutatus eſt nominationem Leſkonis albi procedere. Ceſsit ergo ſucceſsio Leskoni albo, à cæſarie alba, nuncupato. Et quia mentes hominum fluxibiles, ac inſtabiles ſunt, Nicolaus Palatinus Cracouienſis & princeps militiæ ad ratificandum & perpetuandum electionem Leskonis cùm egiſſet gratias omnibus proceribus, ab uno quoque eorum iuramentum confirmationis exegit, moxq; curatores et reipub. gubernatores creati ſunt, Fulco Epiſcopus Cracouien. & Nicolaus Palatinus germanus eius, donec adoleſceret princeps Lesko. Conradus uerò alter Kazimiri filius, cui Mazouia & Cuyauia obtigerat, Criſtino Plocenſi Palatino educandus, atque dirigendus commiſſus eſt. Quo audito Myezlaus ſenex dux maioris Poloniæ, mente conſternatus eſt, & conuocatis omnibus ſuis gentibus, et auxiliaribus ducibus Myeczlao Rathiborien. Boleslao Vvratislauien. nepotibus ſuis, & Mſczugio Pomeraniē duce genero ſuo Cracouienſibus bellum indixit, eò quòd ſe inconſulto Leskonem puerum immaturæ ætatis ſublimaſſent, allegando de iure ad ipſum pertinere, tam monarchiam regni, quam nepotum ſuorum Leskonis & Conradi gubernationem, tanquam ad unicum patruum, & tutorem pupillorum. Iamq; uenerat, temis flāmas inijciendo in diocœſim Cracouenſ. ad Moſgaua fluuiū, à cœnobio Andrzeouien. quatuor miliaribus diſtā: ē. Cum Cracouien. Sandomirien. Lublinen. Breſten. ſupra Bug. Mazouitē et Romanus Mſcislauicz princeps Vvladimiriē, quē Lucenſis appellatur ſororinus ducis Kazimiri nouiſsimè mortui, ad Moſgauam applicuerunt, progreſſum Myeczlao ſeni impedituri: Ordinatisq; aciebus anno Domini 1195. Nicolao palatino Cracouien. dextrum cornu, Romano duce Vvladimiriæ ſiniſtrum tenente, et Gouoricio Palatino Sandomirien. in ſubſidijs relicto, cum Myeſzkone ſene conflixerunt, mutua ſe cæde obtruncando, perinde ac ſi inter infeſtiſsimos & perpetuo diſsidentes hoſtes bellum gereretur. Neutraq; parte gradum referente, ſtrages horrenda cadauerum utrinq; ædita eſt. Ad duces quoq; ipſos clades peruenit, Boleslaus ſiquidē filius Myeſkonis ſenis in conſpectu patris lancea traiectus, ex equo lapſus occubuit. Myeſzko ſenex à quo dum milite gregario impetitus morti deſtinabatur, frequenti ictuum ingeminatione: ni clamore magno ſe ducem Myeczlaum aſſeruiſſet, & caſsidis detractione uenerandа canicie militem terruiſſet. Quapropter ille miles educens ipſum ex acie, ne ab alijs uiolaretur, fugere conſuluit. Dux uerò Romanus pluribus uulnerib. aduerſo pectore ſauciatus, & Ruthenis interfectis, alijs uerò diſperſis Ruſsiam reuertebatur: omnibusq; pro uictis abeuntibus Mieczlaus princeps Rathiborien. & Oppolien. cum nepote ſuo Iaroslao filio Boleslai Vvratislauien. ſuperuenit. In quem Gouoricius Palatinus Sandomirienſis irruit, & facta cæde cùm impar fuiſſet numero hoſtium, captus eſt. Diſcedenteq; præfato duce Rathiborien. ex prælij loco, quoniam audierat Myeczlaum ſenem uulneratum, lectica in Poſnaniam referri, abduxit in Sleſiam ſecum Gouoriciū palatinū, apud

Delectus principum pro Monarcha.

Lesko albus monarcha.

Myezlaus ſenis bellum inteſtinum.

Maxima clades domeſtica.

Boleslaus cæſus.

Dux Romanus.

apud quem longo tempore captiuitatem cum alijs militibus perpeſſus eſt. Polonis itaq; ſic ſe inuicem occidentibus fœda ſtrage commiſſa. Fulco Epiſcopus Cracouienſis conſequuto duce Romano Vvladimirieñ. nocte ſequenti, precabatur ut in Cracouiam diuerteret, ad defendendum Leskonis albi partem. Sed illo uulneribus ſe debilitatum, & militibus derelictum, dicente: Conſilium tamen, ut Cracouiam tanquam caput regni tutaretur, dante, tutatus eſt Fulco, cum Nicolao Palatino, & alijs nobilibus forti præſidio arcem Cracouienſem & reliqua pupillorum caſtra: ſiluitq; utraq; pars militum maioris Poloniæ & Cracouienſiũ, & bellum propter ignominiã acceptã, quaſi ex cõpoſito diu diſtulerũt.

Vvladimirus mortuur.

Accidit interim, anno ſcilicet Domini 1198. quod Vvladimirus dux Haliciæ per ducem Kazimirum olim reductus, & in Halicz reſtitutus prole non relicta moreretur. Miſerunt ergo conſiliarij Leſskonis Nicolaum Palatinum Cracouienſ. cum copijs equeſtriũ & pedeſtrium, ad occupandum, & in Prouinciam Poloniæ redigendum ducatum Halicieñ. Puer autem Leſsko albus minorennis cœpit complexibus & inſtantijs ſuos poſtulare proceres, ut in illam expeditionem reciperetur. Helena autem matre ipſius, & nobilib. inquientibus, tutius eſſe in aula eum permanere, quàm in bellis nondum utilem uerſari. Reſpondit, cur igitur ſigna muta & inutilia uobiſcum fertis: me uerò ducem ueſtrum recipere, & à grege mulierum inter quas me commorari tędet liberare recuſatis? Laudarũt indolem pueri milites, & eo accepto contra Ruſsiam proceſſerunt. Quibus Halicienſes occurrentes, Leſskonem tanquam Dominum ſuum, uafrè quidem & ſubdolè ſalutarunt, quoniam audito quòd Romanus dux Vvladimiriæ eſſet eis præficiendus, rebellantes infeſtis ſignis, cœperunt impugnare exercitum Leſskonis. Verùm prima acie repreſſa Halicieñ. cæteri & poſtremi eiuſdem exercitus per fugam diſperſi ſunt, obſeſſoq; caſtro, miſsis caduceatoribus obedientiam repromiſerunt, & Leſskoni portas caſtri aperuerunt. Tunc diuerſi Ruſsiæ principes ſubſtitutionem in Halicz poſtularunt. E quibus Romanus Mſcislauicz dux Vvladimirieñ. inſtantius poſtulauit, nunc blandè, nunc comminatoriè, recenſendo cognationem Vvladimiri, quoniam patruus eius foret, & affinis Leskonis, recenſendo labores ſtragem ſuorum, & uulnera, quæ ad Moſgauam pro Leskone ſuſcepit, ut de ducatu Halicieñ. inueſtiretur. Poloni uerò attento, quòd durum eſſet antè & retro cum duce Romano, & Myeſzkone ſene pugnare, ducem Romanum in Halicz non in titulum, nec proprietarium, ſed tanquam precarium & homagiarium ſuffecerunt. Blandus primum, mox infeſtus: ad extremũ truculẽtus Romanus Halicienſibus eſſe cœpit, quoſdam trucidando, & gladio necando, quoſdam terræ uiuos infodiendo, quoſdã excoriando, & membratim incidendo: alios uerò ad ſtatuam ligatos ſagittis conficiendo: pluresq; tam fœdam crudelitatẽ fugientes, blandis promiſsionibus euocatos, & parumper in honore habitos, uarijs tormentis interfecit, ſolitus prouerbium allegare & inducere, melle non poſſe ueſci ſecurè, niſi prius examen apum opprimatur. In rebellionem tandem uerſus dux Romanus, anno Domini 1204. tributa Leskoni negauit, & terras ſibi finitimas Lublineñ. & Sandomirieñ. clandeſtinis & publicis incurſionibus uexauit, in pleriſq; locis præſidia militum locando, & terras ducis Leskonis infeſtando.

Expeditio in Ruſsiam.

Romanus præficitur Halicienſibus.

Romani tyrannis.

Romani ducis defectio.

Anno autẽ Domini 1205. ferè ex uniuerſa Ruſsia turmas equeſtres, & pedeſtres contrahens, ad ſui ritus Epiſcopum Vvladimirieñ. dona miſit, ut ſibi in Poloniã eunti, & eam triennio uaſtaturo, auctoritate Pontificali benediceret. Qui donis ſpretis, & benedictionem tanquam ad iniquum, & execrabile properanti denegauit, comminationemq; concuſsionis à duce Romano ei inflictam confutando eliſit. Inquiens iniuſta bella obeuntes, in patriam nõ redire uiuos. Ingreſſus itaq; Romanus cum copijs pugnatorum, primo æſtatis tempore Lublin obſedit, & cum non proſperaretur, propè etenim à Polonis defendebatur, in terras Sandomiriæ graſſando deſcendit, & flumine Iſtula ſuperato Zauichoſt conſedit. Principes uerò Lesko Albus & Conradus, ex omnibus terris ſuis Sandomirieñ. Lublineñ. Mazouia & Cuyauia bellatores ex nobilibus, & plebeis circa Sandomiriã collegerunt, & eis Chriſtinum comitem Palatinum Plocen̄. pręfecerunt, qui induſtria & aſtu decimanona Iunij oriente ſole appropinquauit Ruſſorum exercitui. Romanus uerò uix tumultuariè ſuos ordinauerat, ſagittarijs Polonorũ eum perturbantibus, cõmiſſoq; prælio, & eo in longum protracto, milites Polonorũ in necem ducis Romani fidefragi conſpirarunt: globoq; militũ facto in ducẽ Romanũ, & eum protegẽtes inſiluerũt. Equo igit̃ ſub ipſo telis confoſſo, & eum deijcere ſatagenti, ad ripã Iſtulæ per medias acies cucurrit: dextrarioq; cadente, ac fœta equa ſibi adminiſtrata, Iſtulam tranauit, & gratus equæ, de ſalutis miniſterio, inter alios diſperſos & fugiẽtes pedes promiſcuus cucurrit, ab inſequutoribus

Romani ducis in Poloniã expeditio.

Altera clades. Romani ducis interitus. Somnium Romani.

Polonis, miles gregarius æſtimatus, occiſus eſt, in Sandomiriamq; relatus, à duce Leskone fuit ſepultus: depoſt à Ruthenis & proceribus Vvladimiriæ mille marcis argenti, & reſtitutione omnium captiuorum Polonorum redemptus, in Vvladimiriam ductus eſt tumulandus. Somniauerat dux Romanus nocte præcedente conflictum, à parte Sandomiriæ paucos aduenisſe carduellos (& ſunt aues quantitatis paſſerum rubea capita habentes) & multitudinem paſſerum deuoraſſe, quod dum mane amicis retuliſſet, iuniores ſomnium laudarunt, ſeniores uerò uituperarunt, & triſte omen, ac in malum cedere prognoſticarunt.

Altare Geruaſij & Prothaſij.

Adepta uictoria duces Lesko & Conradus altare ſanctorum Geruaſij & Prothaſij in eccleſia Cracouieñ. erexerunt, quod uſq; nunc ſupereſt, quoniam in die prælibatorum ſanctorum potiti ſunt uictoria. Et ut fertur notabili atq; largiſsimo fundo dotauerunt, de quo hactenus non ſupereſt, niſi parua domus in platea legatorum Cracouiæ, intitulata domus ſanctorum Geruaſij, & Prothaſij, & locus ſterilis piſcinæ poſt murum ciuitatis Cracouieñ. retro domos Canonicorum uerſus ſolis occaſum ſitarum, prouenturq; noſtris temporibus præfato altari notarius capituli Cracouienſis quotannis. Sed redeamus ad Myeſzkonem ſenem unde diſceſsimus.

Myeſzkonis nouũ bellũ inteſtinum.

Is dux Myeſzko qui poſt cladem ad Moſgauam acceptam pacificus conſtiterat, ac controuerſias gerendas animum inclinauit, & Anno Domini 1199. Cuiauienſem prouinciam, quæ fuit ducis Conradi occupauit. Præterea ad inuadendum ducatum Cracouieñ. & monarchiam Polonorum, omnes conatus aſtu & dolis, quæ omnibus armis potentiora exiſtunt, intendit. Et quia animos Fulconis Epiſcopi, Nicolai Palatini Cracouienſis, cæterorumq; procerum expugnare non ualuit, ad Helenam principem, matrem Leskonis et Conradi, ſuas calliditates diuertit, ſuggeſsitq; ei, & ſuaſit ut non cunctaretur cum filio de ducatu Cracouieñ. excedere, ſtabilitura ex hoc regnum filijs, quos ipſe adoptando & balteo militari cingendo, poſt breuiſsimum tempus, quo in ætate decrepita moribundus in proximo uideretur, heredes relinqueret. Cuyauienſem uerò ducatum ex nunc reſignaret, quod ſi ipſe ad quem monarchia tanquam ad natu maiorem ſpectaret, eis regnum non ſtabiliret, nunquam tutam ac diuturnam ſedem regni habituri eſſent. Credidit Helena princeps muliebri facilitate his ſermonibus, & anno Domini 1200 pro feſto Bartholomęi Apoſtoli habito in Cracouia conuentu, ab utriſq; principibus & proceribus partis utriuſq; ſub præfatis conditionibus iureiurando in manibus pontificalibus icta, & ſancita promiſſa ſunt, ſub excommunicationis ſententia per Archiepiſcopum Gnecznen̄. & omnes pontifices regni in præuaricatorem ferienda. Sicq; princeps Helena cum Leskone in Sandomiriam ſeceſsit,

Myeczlaus tertio monarchiã accepitus.

Myeczlaus uerò ſenex poſſeſsionem monarchię, et Cracouię iam tertio accepit. Et ad continendum milites Cracouieñ. in fide, caſtrum forte in oppido Bitomieñ. ædificauit, & ei præſidium militum impoſuit. Audita mutatione principum Gouoricius Palatinus Sandomirieñ. qui metu Nicolai Palatini Cracouienſis, in Bohemia apud cognatos ſuos exulauerat, reuerſus eſt, diuiſis principatibus hoſtilitatem in terra Sandomirienſi non ueritus a Palatino Cracouienſi. At alter iam agebatur annus, nec Myeſzko ſenex hominum uerſutiſsimus ex multiplicibus promiſsis duci Leskoni, ſuæq; genitrici Helenæ aliquid impleuerat, quem glos ſua, primum benignitate, poſtea muliebri importunitate conuenit. At ille reſpondit proprios filios maturæ ætatis & prudentię, non debere, nec poſſe, legitimo ſucceſſu priuare, & nepotes ephœbos anteferre. Abiret proinde, & intelligeret, ius publicum priuato iure non conuelli, nec eneruari. Neque poſſe alios hæredes, quã q ex lumbis ſuis proceſſerunt creare aut ſcribere. Eo reſponſo dux Helena perculſa, gemens, & triſtis, Sandomiriam reuerſa, Cracouieñ. Barones obſecrando ſollicitauit, ut filios ſuos in principatum Cracouieñ. reſtituerent: promittens de cætero nihil ſe niſi ex arbitrio eorum in rebus publicis acturam. Myeczlao itaque in terras maioris Poloniæ abeunte Nicolaus Palatinus Cracouieñ. arce Cracouienſi occupata, Leskonam album, & matrem eius Helenam in Cracouieñ. principatum introduxit, et officiales Myeczlai, qui plures Cracouieñ. proceres iamiam perturbauerat, poſt illum ex omnibus caſtris

Cracouia pro Leskone albo capta.

iuſsit tranſmigrare, ſolum caſtrum Bitomienſe pro ipſo Myeczlao ſene tenebatur. De quo Cracouienſi prouinciam ſpolijs & rapinis uexabat. Ad repetendum quoq; Cracouienſem principatum trita & nota ingenia conuertit. Mittit ad Helenam Leskonis & Conradi genitricem, & blandioribus ſermonibus, quam antea eam extenuando tum reſponſa, tum perfidiam priorem aggreditur. Chariſsima (inquit) glos non ex me fœdera, et conditiones promiſſæ, pro bono filiorum tuorum nepotum meorum, uiolatæ ſunt, ſed iniquitate procerum Cracouienſium, qui me principatu Cracouienſi (quia contra eorum cõſilia, tuis fi-

llijs

Iijs iuxta pacta prodeſſe uolui, exuerunt. Ex nunc itaq; reſigno ducatum Cuyauienſem, & monarchiam cum principatu Cracouienſi mihi aſsignari opto, ut filios tuos ſucceſſores perpetuos ſubſtituam & relinquam, pacata dux Helena Myeczlai promiſsis, ſpopondit ſe cum filijs è principatu Cracouienſi ceſſuram, ad uota quoq; Myeczlai promiſit Nicolaum Palatinum Cracouieñ. exulatum mittere, quoniam liuore inuidorum coram ipſa, & filijs eius inculpabatur, cum ſyncerę fidei erga Leskonem, & Conradum ſemper extiterat, cuius fidei ſynceritate, metuebat Myeſzko ſenex Cracouienſe dominium ſibi denegandum. Accedit Nicolaus Palatinus Helenam, & ſupplicat ei, & filijs eius, ne hoſti cõmuni caput ipſius deuouerent. Non conſecutusq; gratiam, perſonaliter Poſnaniam ad Myeczlaum ſenem contendit, ſperans ex hoſte facilius gratiam conſequi, quam ex ſuis implacabilibus Dominis, quod & factum eſt. Nam cum gaudio & magno honore eũ dux Myeczlaus excepit, & omnem culpam liberaliter ei remiſit, confidens Cracouiam per ordinationem Nicolai Palatini aſſequi, quemadmodum aſſequutus eſt. Ad uota ſiquidem eiuſdem Palatini omnes proceres inclinati, arcẽ Cracouieñ. & cæteras munitiones oẽs Myeczlao tradiderunt. Et iam quartò, anno Domini 1202. in principatum Cracouienſem reductus erat. Nec Cuyauiã reſignauit nepotib. neq; eis ſucceſsionem prout promiſerat in Cracouiam præbuit, quoniam ut aiebat non ex eorum ceſsione, ſed Nicolai Palatini ordinatione optatam monarchiam fuerat aſſequutus, quinimò ſub ipſis nepotibus occupauit, Viſliczam oppidum diſtrictus Sandomirieñ. cum tribus caſtris, aſſerens ea ad ducatum Cracouieñ. pertinere, parauit præterea alia nepotum occupare fortalitia, morte inſeparata in Kaliſz abſumptus eſt, in eccleſia collegiata ſancti Pauli Kaliſsieñ. quam ipſe conſtruxerat & dotauerat, ſepultus, translatoq; oppido Kaliſz in locum, quem nunc tenet, & eccleſia ſancti Pauli collegiata commutata in eccleſiam beatæ Mariæ collegiatam, relictum eſt ſepulchrum Myeskonis ſub diuo, quod fuit, & filij ipſius Myeczlai, et ab incolis in hanc demonſtratur diem, quanquam uetera certificare ſit difficilè. Reliquit autem Myesko ſenex duos filios Vvladislaum magnum, cognomento Laskonogy, à gracilitate pedum nuncupatum, dimicatorem peritiſsimum, & in ea arte dum in Germania ab ineunte ætate commoraretur eruditiſsimum: & Otthonem natu minorem. Eo itaq; breui obeunte ſuperſtes fuit filius eius Vvladislaus minor Plvvacz à multitudine ſputi appellatus, cuius curam Vvladislaus magnus patruus ipſius egit.

Myeczlaus quartò in monarchiam reſtitutus.

Myeczlai ſenis mors.

Vvladislaus magnus dimicator.

Otho.

Vvladislaus minor.

CAPVT XXIX. LIB. III.

DEfuncto Myeskone ſene, proceres Cracouienſes Leskonem album ducem Sandomiriæ, ſibi in Dominum, & monarcham elegerunt, proſapia & benignitate Kazimiri parentis eius delectati, adijciente Nicolao Palatino Cracouieñ. conditionem, ut prius Gouoricium Palatinum Sandomirieñ. uirum probum & ſtrenuum, ſed ipſius inimicum ammoueret, & in exilium pelleret, uelut ante pulſus erat. Non enim conſilia ducis forent ſtabilia, ubi duo capitales inimici congrederentur. At Lesko albus, maluit principatum Cracouienſem nõ ſuſcipere, quàm uirum innocentem & utilem expellere. Celebrato igitur alio conuentu, Cracouienſes miſerunt oratores ad Vvladislaũ magnum ducem maioris Polonię cognomento Laskonogy, ut iure hæreditario ex patre quæſito, & iure electionis de ipſo factæ, principatũ Cracouieñ. ſuſciperet, & celeriter adueniret. Qui rẽm ad Leskonem album per epiſtolam dedit, an ducatum Cracouieñ. ſuſciperet nec ne. Et ſi ipſe recuſaret, an ſibi ſuſcipiendum cenſeret, ne ſe, & patriam ciuili bello inuolueret. Cùm didiciſſet per reſcriptum, ipſum non ſuſcepiſſe prælibatum Cracouieñ. principatum. Captata beneuolentia, pro maiori cautela à Myeczlao Oppolieñ. & Rathiborieñ. & ab Henrico Vvratislauienſi ducibus, in Cracouiam profectus, honorificè ſuſceptus eſt, atq; de dominio Cracouienſi & monarchia inueſtitus, Anno Domini 1203. qui licet omnibus benignitatem, poſtulantibus facilem aditum, oppreſsis defenſionem, indigentibus & militibus munerum profuſionem, exhiberet: tamen paulò poſt, mortuo Nicolao Palatino Cracouienſi, qui ad uotum duces ammouebat, Fulco Epiſcopus cum tota nobilitate Cracouienſi, contulerunt Dominium Cracouiæ Leskoni albo. Ille uerò ſupplicationibus eorum, & perſuaſſionibus Sandomirieñ. annuens in magno exercitu Cracouiam uenit, & eius poſſeſſor ex tunc ab anno Domini 1206. uſque ad finem uitæ permanſit. Vvladislaus autem magnus Myeſzkouicz dux Gnezneñ. à monarchia reiectus in pace ſe continuit, quoniam uir manſuetus & pacificus fuit.

Lesko albus tertiò reſtituitur.

Vvladislaus magnus Cracouia potitus.

Lesko albus quartò principatu potitus.

CAPVT XXX. LIB. III.

Legatus de latere in Poloniam uenit.
Niſſa epiſcopa Vvratiſ. data.
Boleslai alti mors.
Henricus cum barba.
Conſtantinopolis à Venetis & Francis capta.
Monaſterium S. Iacobi in Sãdomiria.
Monaſterium Trebnicz fundatur.

ANno Domini 1197. Petrus Cardinalis Diaconus Capuanus, tituli ſanctæ Mariæ in uia lata, legatus de latere à Cœleſtino Papa tertiò miſſus, Cracouiam uenit, & conſequenter in alias Diocœſes Polonicas uiſitãdo deſcendit, & ſacerdotes ne mulieribus, & concubinis potirentur coërcuit. Plures ſiquidem ea tempeſtate ſacerdotes mulieribus, uelut uxorib. legitimis utebant̃: laicis uerò quacũq; dignitate pollentibus, iuſsit connubia in facie Eccleſiæ cõtrahere. In Praga aũt ſabbato Sicientes ordines celebraturus, uix presbyterorum caſtitatis uotum ſpernentium manus euaſit, per Henricum Pragenſem Epiſcopum, ducalem tunc in Bohemia exercentem, poteſtatem, repreſsis ſacerdotibus liberatus. Anno Domini 1298. Iaroslaus filius Boleslai alti ducis Vvratislauienſis dirigente patre ordinatus eſt Epiſcopus Vvratislauieñ. Hic de conſenſu paterno eccleſiæ Vvratislauienſis terram Niſſenſem, perpetua donatione contulit, & inſcripſit, uixq; triennio exacto, mortuus eſt, decimo kalendas Februarij anni Domini. 1221. in Eccleſia Vvratislauienſi tumulatus. Quem pater eius Boleslaus altus dux Vvratislauieñ. ſequutus, codẽ anno octauo Idus Decẽbr. uita functus eſt, in monaſterio Lubeus ſepultus. Is Boleslaus duas habuit uxores Venczeslavvã Ruthenã, ex qua Iaroslaũ præfatũ Epiſcopũ Vvratiſ. & Boleslaũ atq; Algam uirginẽ genuit: Et alterã Adleydã ſororem Conradi ſecundi imperatoris, de qua genuit Henricũ cum barba, Cõradũ, Ioannẽ, & filiam Adleydam, Dipold marchioni Morauiæ matrimonialiter copulatã, omnibusq; filijs Boleslai alti immaturè obeũtibus, & in monaſterio Lubeus ſepultis, ſolus Hẽricus cũ barba ſuperſtes, patri in ducatu Vvratislauiẽſi ſucceſsit. Anno Domini 1200. die quinta Maij, tempore meridiei exortus eſt terræmotus in regione Polonorũ, & in uicinis regnis, & reſumebatur aliquot diebus cum deiectione altiorũ ædificiorũ. Eodem anno capta Conſtantinopoli à Venetis & Francis, Aſcarius imperator Græcorũ tranſijt Terſonã, & abinde in Gallaciã, quæ eſt Hallicia Ruſsiæ ſuperioris prouincia, & illic aliquãto tẽpore à Romano duce Ruſsiæ benigniter exceptus, atq; fotus eſt. Monaſteriũ ſancti Iacobi fratrũ Prædicatorum in Sandomiria, ædificauit Adleyda uirgo religioſa filia Kazimiri ducis Cracouiæ & Sandomiriæ. Anno Domini 1200. Hęc in uirginitate Deo ſeruiens, mortua eſt año Domini 1211. octaua die menſis Decẽb. & in præfato monaſterio ſepulta, Trebnicz monaſterium ſanctimonialium ordinis Ciſtercieñ. tituli ſancti Bartholomæi Apoſtoli, tribus miliaribus à Vvratislauia diſtans, fundauit dux Henricus cum barba.

Ruſsi Polovvczos uicerunt.
Ihor dux Ruſsiæ uictus.

Anno Domini 1203. frequentib. precibus deuotiſsimæ fœminæ ſanctę Heduigis cõſortis ſuæ inductus, quod in quindecim annis perfectum, ad triginta millia marcarum Polonicalium perueniſſe calculatũ eſt. Pro dote monaſterij, idem dux Henricus donauit oppidum Trebniceñ. & uillas Lipniczam, Breitnovv, Cothouicze, Comeſtam, Tuczmaydorff, Harthlipdorff, Strankavva, Iavvork, Sadilno, & Rozothnycze. Pluresq; alias uillas introitus & cenſus, qui pro mille perſonis ſufficerent donatione perpetua contulit, & donauit. Beata Hedingi abdicante ſe iure dotalicij, quod in bonis monaſterio largitis habebat inſcriptum. Moniales ad incolendum illum locũ ex Bambergenſi monaſterio accitæ ſunt, primaq; abbatiſſa fuit uirgo Petruſſa Almana. Secunda Gertrudis Henrici ducis & beatæ Hedugis filia. Nomen loco adaptatum ferunt ex reſponſo Petruſſæ abbatiſſæ & ſanctimonialium, quod duci Henrico interroganti, an aliqua re ipſa, uel monaſterium amplius indigeret, reſponderunt, Trzebanycz. Inde nomen indidit loco Trzebnycza, quod in Polonico ſonat nullius indigens. Circa hæc tempora, nomen gentis Lithuanicæ auditum eſt, prius incognitum. Qui cum ſerui Ruthenorum forent, pro ſolutione tributorũ perizomata. ſuberes, & pelles, quotannis pendentes, circa annum Domini 1205. in magna multitudine glomerati cõtra Ruſsiam uenerunt. Duces autem Olhouiczi cum ipſis campeſtraliter congreſsi, ferè ad ultimum eos conflixerunt, licet ex Ruthenis etiam multi cecidiſſent. Principes Ruſsiæ habito conuentu apud Kiovv, intrauerunt terras Polovvczonum, & uigeſima die Iunij anni Domini 1194. Polovvczos de ſua uirtute gloriãtes, in maxima multitudine occurrentes, conflixerunt, & magna clade proſtrauerũt, tabernaculisq; eorum potiti, & ſpolijs onuſti, uictores cum gloria reuerſi ſunt. Ihor aũt dux Ruſsiæ uolens parem aſſequi gloriam, cum duobus filijs, & fratre ſuo Vvſeuoldo Olhouicz, militibusq; de Czirnieovv iuit cõtra Polovvczos, & nõ cõtentus una uictoria, ſuperauit fluuiũ Don (q eſt Tanais) omne genus Polovvczonũ deleturus, ſuperuenitq; ingẽs multitudo Polovvczonũ, & prope Don conflixit, & deleuit totũ exercitũ Ihor, ut nemo ex ea clade

clade euaſerit ſuperſtes. Quapropter terras Ruſsiæ circa Pereaslavv irrumpentes, omnia caſtra in flumine Sula cōpræhenderunt. Anno autem Domini 1198. mortuo Svvantoſlao duce Kiouienſi & in ecclesia Cirilli Czirnicouieñ. ſepulto, dux Rurik Mciſlauicz principatū Kiouienſem cœpit, ſed proceſſu temporis à Kiouienſib. pulſus, ad Polovvczos cōfugit. Nactusq; ſuffragia eorū habens in ſuo comitatu filios Olhæ, in numeroſa multitudine ſecunda Ianuarij caſtrum Kiouienſe, nemine repugnāte, cœpit. Barbari igitur Polovvczi Eccleſiam metropolitanā ſanctæ Sophiæ, & uniuerſas alias eccleſias, atq; monaſteria deſtruentes, ſpoliarūt, ſenibusq; & infirmis partim trucidatis, partim cœcatis, ſacerdotes, monachos, monachas, boyaros, ciues, uulgus, cū uxoribus, & paruulis, in regionē ſuā deduxerunt captiuatos. Captiuati fuerunt eodem tempore, Mſciſlaus Vvladimirouicz, & Roſciſlaus duces cum eorum militia. Rurik in ſede Kiouieñ. quanquā deſertata reſidēte. Dolentes Ruſsiæ principes, præfatam crudelem uaſtationē, poſt tres annos collectis ſuis copijs contra Polovvczos proceſſerūt, Rurik Kiouieñ. Iaroſlaus Vvſeuoldouicz Pereaſlauieñ. Romanus Mſciſlauicz Halicieñ. & Vvladimirieñ. & Roſciſlauicz, Mſciſlauieñ. et inuadentes tabernacula eorum, quę ipſi Vyeze uocant, magnam hominum copiam utriusq; ſexus trucidarunt, & in Ruſsiam prædas camelorum, pecorum ſimul, & nonnullos Ruthenicę gentis captiuos induxerunt. Et quia Rurik dux Kiouieñ. ad uaſtandum terras Ruſsiæ Polovvczos conduxerat, à Romano Mſciſlauicz Halicieñ. & Vvladimirieñ. duce, cæteris approbantibus & rogantibus, dum ex Polovvczis redirent, captiuatur. Qui illum in Kiovv deducens totondit in monachum, & uxorem ipſius in monachā. Filias uero liberas dimiſit, filios autem ipſius, Roſciſlaum & Vvladimirum captiuauit, & in Halicz deduxit. Cernens autem dux Svvantoſlaus Mſciſlauicz, Kiouienſem ſedem uacuam principe, appręhendit illā principaturus in ea. Sed Romanus Mſciſlauicz Halicieñ. dux, qui monarcha Ruthenorum reputari uoluit, ueniens in Kiovv, Svvantoſlaū Mſciſlauicz cum ignominia ex Kiovv deturbauit, in ſedeq; Kiouieñ. Roſciſlaum Rurikouicz, quem apud ſe tenebat captiuum, locauit, germanum quoq; eius Vvladimirum de captiuitate dimiſit. Famam potentiæ & clementiæ ex inde aucturus, expeditionemq; in Polonos, quā eo anno parabat liberiùs proſequuturus.

Rurik dux Kiouia potitur.

Mſciſlaus, Roſciſlaus duces capti.

Polowczy clade affecti.

Rurik captus cum filijs.

CAPVT XXXI. LIB. III.

PRincipatum Cracouienſem, & monarchiam Polonorum, Leſko albus aſſequutus, conſtituit Capitaneum Pomeraniæ, Svvantopolkonem olim Mſczugy præfecti Pomeranię filium, de armis Griphonum, recepto ab eo iuramento corporali, quod præfatam terram Pomeraniæ, pro duce Leſkone, pro filijs eius, & ſucceſſoribus ducibus Polonorum, fideliter teneret, ſingulisq; annis mille marcas argenti, in fiſcum ducalem Cracouiam inferret. In Ruthenorum quoq; duces, & Lithuanos, excurſiones in Poloniam facientes, miſit Suliſlaum Caſtellanum Sandomirieñ. cum expeditis militibus. Ruthenorum autem duces pugnandi copiam facientes, fuſi ſunt & fugati, captiq; ſunt duces, Svvantoſlaus Mſciſlauicz, Georgius, & Iaroſlaus, item Vvladimirus, & Conſtantinus, multitudoq; nobilium Ruſsiæ, quos Suliſlaus in Poloniam uinctos deduxit, et duci Leſkoni præſentauit. Anno Domini 1211. quorum quidam redempti, alij liberalitate ducis Leſkonis manumiſsi ſunt. In anno autem Domini 1220. Leſko habens annos duo de triginta, accepit in uxorem Grzimſlauam, filiam Iaroſlai ducis Ruſsiæ, ex qua ſucceſsiuè genuit filium Boleſlaum, & filiam Salomeam nomine. Cōradus uerò germanus, & minor natu Leſkonis albi monarchæ Polonorum, terras Mazouiæ & Cuyauiæ, quę ei ſorte, & æqua diuiſione obuenerant, accepit. Et anno Domini 1217. tyrannidem qua refertum erat pectus ipſius, in Chriſtinum Plocenſem Palatinum zelatorem & conſeruatorem adoleſcentiæ ipſius egregium, hæredem in Goſdzovvo, de domo & familia Goſdzouitarum, quæ pro inſigni lilium defert, cuius prudentia ſalutem, & uictoriam in bello Zauichoſteñ. Deus Polonis dederat, ꝑ eo, ꝙ ipſius mores deprauatos corrigēdos perſuaſit, malignè effudit. Nam improbo conſilio Ioannis Czapla, ſcholaſtici Ploceñ. & Cancellarij ducalis, ceterorūq; inuidioſa accuſatione, in uilla Kouale, primū captiuatus, & ſqualido carceri incluſus, tādē excœcatus & ad ultimū iugulatus eſt. Miles ſtrenuiſsimus cuius ſtrenuitate Pruteni, Lithuani, cæteriq; gentiles ſub iugum coacti, ducibus Polonorū tributarij fuerunt. Moxq; corpore eius in eccleſia Plocenſi tumulato, Barbaræ nationes Prutenorum, audita morte Chriſtini, iuſto Dei iudicio terras ducis Conradi depopulati ſunt, & per frequentes incurſiones impunè deuaſtauerunt. Qui inuocato auxilio Henrici ducis

Vvra-

Swantopolkus Pomeraniæ præficitur.

Rutheni in Polonia uicti.

Chriſtini Palatini Plocenſ. miſerabilis interitus.

Pruteni Mazouiam uaſtarūt.

Primus Cruciferorũ in Pruſſiam ingreſſus. anno 1215.
Vvladislai Othonis bellum.

Vvratislauienſis & repreſsis Prutenis terram Chelmeñ. & caſtrum Dobrzin Cruciferis, quos in ſui auxilium uocauerat aſsignauit. Nec tamen ſic potuit ſuas prouincias defendere, tenuem ſiquidem reſiſtentiam barbaris Cruciferi opponebant. Et terræ Culmeñ. & Lubauieñ. penitùs deſertabantur, quinimò peſtem & flammas uexationis in ſua uiſcera Conradus immiſit, quæ uſque in hanc diem de terris Pruſſorum & Polonorum non ſunt extinctæ. In maiori Polonia, Vvladislaus filius Othonis, à multitudine ſputi Plvvacz appellatus, nondum annos pubertatis egreſſus, non ferens diſciplinam Vvladislai ſui patrui: Magni ob proceritatem dicti, uel Laskonogy ob tenuitatem pedum cognominati, anno Chriſti 1214. occupauit caſtrum Caliſz. At Vvladislaus Magnus, dux Gneznenſis cum exercitu bellatorum caſtrum cinxit, & obſidione Vvladislaum Plvvacz circumſedit, miſsiſq; caduceatoribus pacem compoſuerunt, uiri qui cum eo incluſi fuerunt. Ipſe uerò Vvladislaus Plvvacz, timens ſqualorem carceris cum ſeptem uiris tempore noctis oportunè fugit, & peruenit ad Andream regem Hungariæ, illic ferè nouem annis commoratus. Anno autem Domini 1223. per internuncios contraxit ſponſalia, cum Helinga germana Svvatopelkonis, præfecti Pomeraniæ, in ſpem ſuffragiorũ, quibus à patruo paternam ſortem repeteret, qua occaſione in habitu monachali aduenies, ope & ingenio Svvatopelkonis ſeptima die menſis Octobris eiuſdem anni, occupauit caſtrum Vſcze, exindeq; uexabat regionem maioris Poloniæ. Ad reprimendum igitur inſultus nepotis, Vvladislaus Laskonogy primo Vere, anno Domini 1226. uallauit caſtrũ Vſcze, ſuumq; nepotem Vvladislaum Othonis, in eo uſque in dies caniculares concluſit. In die uerò diuiſionis Apoſtolorum, uidens ſupernè ex arce Vvladislaus Othonis, quoſdam ſtationibus deſertis, longius à caſtris progreſſos, quoſdam ſomno ſtratos, alios ebrietate temulentos, cum omnibus qui ſecum obſidebantur è caſtro prorupit, & tumultuario inermes aggreſſus, omnes ſtrauit & fugauit: Dobrogoſtiumq; Palatinum Poſnanienſem obtruncauit: donec clamore Vvladislai Magni, milites facto globo in caſtrum ipſum hoſtem retro cedere compulerunt. Qua clade deterritus Vvladislaus Laskonogy, altera die obſidionẽ ſoluit. Vvladislaus autem Othonis fretus potentia Svvatopolkonis ſui affinis, & ſuæ partis fautorum inſequutus patruum Poſnanieñ. & Callisſieñ. caſtra, & ciuitates, quæ ſortis ipſius erant, dedentibus ſe caſtellanis, & ciuibus comprehendit, & omnia quæ ſuæ ditionis erant, recuperauit. Sed ad Leskonem albũ redeamus. Henricus cum Barba, dux Vvratislauienſis, æſtimans Leskonem album ſibi iniuriatum iri, quòd minor natu exiſtens ei ſeniori monarchiam Poloniæ præripuerit. Super hæc ampliùs perſuaſus, ac animatus incitationibus Marci Palatini Cracouienſis, de domo Griphonum, & ſuæ partis factioſis. Anno Domini 1225. uenit prope Cracouiam ad fluuium Dlubnya, uolens Leskonem album è monarchia depellere. Cuius propoſiti Lesko non ignarus ei cum ſuarum gentiũ multitudine, & Cõrado duce Mazouiæ, quem in auxilium uocauerat, cum omnibus militibus Mazouiæ, & Cuyauiæ occurrit, à quorum multitudine Henricus cum barba territus, expetijt per nuncios colloquium: cõuenientibusq; ducibus in tabernaculum, in meditullio utrorumq; caſtrorũ defixum. Henricus cum barba ius monarchiæ, longo ſermone ſibi tanquam maiori natu, & non alteri competere aſtruebat. Leſkone ex aduerſo inductiones & rationes eius refellente, atq; diſſoluente, per medium Iuonis Epiſcopi Cracouienſis & Baronum communium. Tandem inter ipſos fœdus ictum eſt, ut Henricus cum barba Leſkoni cederet, de omni iure & titulo monarchiæ, in quantum ei competeret: Et ut confœderarẽtur aduerſus quoslibet hoſtes, quodq; unus alterius ſortẽ non impeteret, nec optaret. Oblatisq; Leſko albus magnificis donis principibus, Henrico cũ barba, & Cõrado ſuo germano, ac militibus eorũ. Inuitauit etiã ipſos Cracouiã ad reficiendũ & ſolaciandũ. Sed Conrado abeunte in Mazouiã, Henricus Cracouiam ingreſſus, humaniſsimè cum ſuis exceptus, & octo diebus tractatus eſt. Poſt quos onuſtus amplis donis Vvratislauiam remeauit. Anno autem Domini 1227. Svvatopelkone præfecto Pomeraniæ tributa Leſkoni albo ſolita non mittente, & ad defectionem ſpectante. Dux Leſko indixit conuentum pro feſto Sancti Martini, apud Ganſzauã prædium monaſterij Trzemeſznenſis, prope oppidum Zneinam tenendum, iuſsitq; Svvantopelkonem perſonaliter intereſſe, ut rebuſpublicis conſuleret, reuera aſit, ut Svvantopelkõ abſq; ſuſpicione uenientẽ, opprimeret. Aduenientibusq; ducib. Henrico cũ barba Vvratislauienſi, Conrado Mazouiæ & Cuyauiæ, Vincentio Archiepiſ. Gneznẽ. Ivvone Cracouieñ. Laurẽtio Vvratislauieñ. Michaële Vvladislauieñ. Paulo Poſnanieñ. Laurentio Lubuceñ. Epiſcopis, Gunthero electo Ploceñ. & quamplurimis Baronib. Svvantopelkus calliditate edoctus,

non

non contra alium,niſi ſe,& ſuum periculum cõuentum indictum ratus, aduenire diſtulit, aduentum tamen ſuum duci Leſkoni frequentibus nuncijs intimabat, explorandæ rei gratia,quæ in Ganſzavva gereretur.Quarta uerò die iam plurima rerũ expeditione perfecta,balneum ad curandum corpora duces intrauerãt,cum ſubito Svvantopelkus Pomeraniæ capitaneus,opportunitatem temporis per exploratores ratus & nactus, cum gentium multitudine ſuperuenit,& hoſtiliter irrumpẽs,hoſpitia & tabernacula ducalia, & militaria ſingulos reſiſtentes obtruncauit. Quo intellecto Leſsko albus, de balneo exiliens, & equo conſcenſo cum paucis eum comitantibus fugere cœpit,hunc Svvantopelcus tan quam prædam concupitam omnibus præteritis inſectatus, circa uillam Marczinkovvo, cum omnibus ſuis diu & ſtrenuè certantibus,tanquã nepharius proditor interfecit. Henricus uerò cum barba,in balneo nudus aliquot uulneribus ſauciatus,in pauimentum cecidit,quem ſuus miles nomine Peregrinus de Veſzinburgk, mira fide & deuotione protegens,& ipſe multis uulneribus confoſſus, ſuper corpus ducis Henrici procidit, & uterq; mortuus creditus, ſæuitiam carnificum remiſit. Eadem die quæ fuit quartadecima Nouembris,magna ſtrages in alios edita eſt. Cadauer Leskonis albi per ſuos relatum, in eccleſia Cracouienſi cum maximo luctu ſepulturæ mandatum eſt. Dux Henricus in Vvratislauiam,lectica uectus,diuertit de uulneribus inflictis in breui curatus,peregrinum ſpectatæ fidei militem ſemper cõmendans,& prolem ſuam larga donatione exaltans. Svvatopelcus quoq; præfatus,dè domo Griphonum,ab ea die legitimum ſe principem Pomeraniæ gerere cœpit,& quod uiuente Leſskone albo ſceleratus carnifex aſſequi non poterat,morte ſui Domini,quam intulit aſſequutus eſt.

Leſkonis albi miſer interitus.

Magna militis in principem fides.

CAPVT XXXII. LIB. III.

ANno Domini 1207. Magiſter Vincentius Kadlubkonis de Karuovv uico, prope Opathovv,nobilis de domo Koſze Præpoſitus Sandomirieñ. propter ingenij excellentiam, per Capitulum Cracouieñ. in Epiſcopum Cracouieñ. electus eſt,quamuis in eccleſia Cracouieñ.nullam obtineret præbendam,ab Innocentio tertio confirmatus,& ab Henrico Archipræſule Gnezneñ.conſecratus. Hic undecim manipulares decimas,& ſeptem pecuniales, in uillis circa oppidum Czchovv ſitis, ad menſam Epiſcopalem, uel quod alij aſtruunt ad Eccleſiam in Brzeze pertinentes, Eccleſiæ Cracouieñ. perpetua donatione contulit. Ex quarum introitibus,in uino,oleo, luminaribus,cæteriſq; neceſsitatibus,eccleſia Cracouienſis & prælati,cum canonicis eam frequentantibus,quotidianis diſtributionibus prouidẽtur. Nomina uillarum manipularium decimarum ſunt hæc,Gnoynik,Gothprzidovva,Thymovva,Thvvorkovva,Iurkovv,Vyaſd,Opathkouicze, Luczslauice, Faſczelſovva, Concziska, & Zdanya. Nomina uerò pecunialium,Brzozovva,Olſzovva,Slona,Byeſznik,Policħta,Poſzna,item de Cazimiria Cracouieñ.urbi uicina. Idem Vincentius Kadlubconis Epiſcopus Cracouieñ. habitum & ordinem religionis Ciſtercieñ in monaſterio Andrzeouieñ. profeſſus reſignato epiſcopatu,aſſumpſit,& ex bono factus optimus, nudus, nudum Chriſtum, ſequutus eſt, anno Domini 1218. Et poſt quinq; annos ergaſtulo carnis ſolutus,in domino quieuit,octaua die menſis Martij anni Domini 1223. in monaſterio Andrzeouieñ. in medio chori ſepultus. Hic dum cathedram Cracouieñ. regeret, Chronicam Polonorum (quæ incipit: Tres tribus ex cauſis theatrales odere ſolennitates)ſcripſit. Plura de exteris,quam Polonorum geſtis,nodoſè & inuolutè in primis tribus libris perſtringens. Hic etiam decem præbendas in Eccleſia Kyelceñ. fundaſſe,& dotaſſe aſſeritur.

Vincentius epiſcopus Cracouienſis.

Vincẽtij Chronica.

Rutheni ad ſedandum ciuilia bella inter eos orta,anno Domini 1208. A' rege Hungariæ Andrea,ut filium ſuum Colomannum eis præficeret,inteſtinos motus bellorum compreſſurum,ſupplicarunt & obtinuerunt. Quo in Halicz ueniente, & in regem Gallaciæ, per Vincentium Cracouieñ. & alios Hungariæ Epiſcopos,coronato atq; inũcto, Rutheni in odium & alienationem uerſi ſunt. Veriti ne per hoc ritus, & genus eorum in extерminiũ deduceret. Mſciſlaus itaq; Mſciſlauicz Chrobri à Ruthenis ob præſtantiã appellatus,Polovvczonũ adiutus auxilijs,expugnauit arcẽ Halicieñ. rege Colomaño,Vincẽtio Epiſ.Cracouieñ.& Iuone Cãcellario Poloniæ,qui regi Colomãno Salonicã Leſkonis albi ſororẽ in uxorẽ procabant,per turpem fugam elapſis,plurimiſq; Hungaris & Polonis occiſis,aut captis,& in ſeruitutẽ uenundatis. Ad ulciſcendũ ergò eiectionẽ Colomañi filij ſui,Andreas rex Hungariæ miſit notabilẽ exercitũ,miſit & Leſsko albus exercitũ Polonicũ,quem rex Hungariæ mitti ab eo precatus fuit. Quatuor aũt ducibus Ruſsiæ cũ ſuis & omnium principum Ruſsiæ exercitibus, ſcilicet, Mſciſlao Mſciſlauicz, Vvladimiro

Colomannus Rex Gallaciæ.

Ruri-

Rurikouicz, Roſciſlao Dauidouicz & altero Roſciſlao Mſciſlauicz uenientibus, aduenit & Polovvczonum exercitus, geminato numero Hungaricum & Polonicum agmen excedens, incaſtellato itaq; Halicień. caſtro, ordinatis aciebus proceſſerunt Hungari & Poloni contra Ruthenorum turmas, ſuperaruntq; Poloni exercitum Vvladimiri, & Roſciſlai Dauidouicz, Roſciſlaiq; Mſciſlauicz, & fugientes, in multa milliaria plurimos trucidando perſequuti ſunt. In terga uero Hungarorum & Halicienſium Mſciſlaus cum Polovvczis, qui in inſidijs remotiùs latitabant, irruentes, facilè eos proſtrauerunt, & paſſim trucidarunt, quoniam ſolutis ordinibus incedebant. Attiliam Filnyam Palatinum Hungariæ cœperunt. Polonos à cæde & perſequutione Vvladimiri redeuntes, captiuorum numerum ducentes, & carmen patrium canentes, dum locus euadendi non eſſet, occiderunt. Extenſo inſuper ſigno Polonorū in alto, reſidui Poloni, qui ex cæde diffugerant, uel ex perſequutione Vvladimiri redierant, illic confluentes, & ſuos conſiſtere credentes, omnes trucidarunt. Iacebantq; cadauera interfectorum circa Halicz tanquam arena inſepulta. Caſtrum Halicień. Mſciſlaus accedens primò, & ſecundò, & tertiò repulſam paſſus, ipſum ſepiuit. Colomanno autem, & qui ſecum in arce erant negligentius portam caſtri poſteriorem obſeruantibus, una noctium ſuffoſsione facta, Rutheni in caſtrum irruperunt, & ſub caligine noctis Hungaris & Polonis fugientibus, & ſeſe de muro præcipitantibus, Mſciſlaus caſtro potitus, eccleſiam ſanctæ Mariæ, in qua Colomannus cum potiorib. militibus & fœminis ſe receperat, obſedit, & renitentes fame ac ſiti maceratos expugnauit. Nam uitam duntaxat pacti, oſtia aperuerunt, mandanteq; Mſciſlao Barones & fœminæ educebantur, quos omnes Polovvczis aut ſuis aulicis donauit. Vltimus omnium Colomannus cum uxore ſua eductus, à Mſciſlao acceptus eſt, & in Torczsko ad aſſeruandum miſſus, nec eſt de captiuitate ſolutus, niſi poſt plures tractatus, anno Domini 1210. habitos. His conditionibus adiectis, ut Bela filius regis Hungariæ, in coniugem Mariam filiam Mſciſlai reciperet, & quod Mſciſlaus poſt triennium Colomanno de Halicz cederet. Et quòd liberè ſolueret è captiuitate Colomannum & uxorem eius, omneſq; captiuos ſuæ poteſtatis, quæ omnia fuere conſummata, quia Mſciſlaus dux in Thorczsko ſeceſsit, annoq; ſequenti mortuus, ſepultus eſt in eccleſia ſanctæ Crucis in Kiovv, quam uiuens fabricauerat. Colomanno uerò principatus Halicień. non fuit diuturnus: nam Daniel Romanouicz occupata arce Halicień. Colomannum exinde abegit, & fugauit, quem Andreas rex Hungariæ uix poſt binam expeditionem in ducatum Halicień. reſtituit. Duce Daniele Romanouicz non audente ſeſe potentiæ Hungarorum opponere. Seditq; Colomannus tribus annis in Halicz, & anno Chriſti 1225. mortuus eſt, morbo, an ueneno, incertum eſt. Poſt quem Daniel Romanouicz Halicz occupauit. Sed Iſaſlaus dux Halicień. auxilio Polovvczonum fretus, eum expugnauit, & duci Michalkoni principatum Halicień. conceſsit.

Poloni et Hungari cōtra Ruthenos. *Poloni cū Hungaris fuſi.* *Halitia capta.* *Colomannus captus.* *Colomannus reſtitutus.* *Colomannus iterum pulſus.* *Colomannus tertiò reſtitutus.* *Colomanni mors.*

Sub anno domini 1209. prima die Auguſti, ſcribunt quidam Myeczlaum filium Boleslai uictorioſi, fundaſſe monaſterium ſancti Benedicti in Koſczol, ante Kaliſz, & illud in monaſterio Tinicień. ſubieciſſe, pro doteq; uillas contuliſſe Coſczol, Gora, Roſzeyouvo, Crankovvo, Glogovva, Krzyuoſandouo, Kliſſouo, Pyotrkouo, Nadzerzouo. Cū molendino ante Kaliſz & Lyſzecz ante Konin, bona illius ab omnibus tributis & angarijs Polonicis libertando.

Michalko dux Halicia potitus. *Monaſteriū in Koſczol. S. Benedicti.*

Cometes apparuit āno Domini 1211. decemocto diebus menſis Maij durās, & ſupra Polovvczos Tanaim ac Ruſsiam girans, caudamq; in occaſum porrigens, & aduentum Tartarorum ſignificans. Nam ſequenti anno gens Tartarorū in eam diem ignorata, conflictis pluribus ſeptentrionis nationibus, ad Polovvczos uenit. Polovvczi ſiquidem fuerunt gentes, ſecundùm latus ſeptentrionale Euxini maris commanentes, ultra Paludes Meotidis, quos alij Gothos appellant: & linguagium habuiſſe aſſerunt, quale locuti ſunt diebus noſtris principes de Mankup: ultimo per Baiſſetum imperatorem Turcorum, anno domini 1486. exterminati, in Cherſoneſo & inſula Tauricæ, quā uulgari noſtro Przecop dicimus, à Tartaris Przecopenſibus occupata. Tartaris itaq; terras Polovvczonum ingredientibus, per legatum ipſos principes Ruthenorum, uniuerſis copijs, & potentiis ſe adiuuari, poſtularunt, quoniam par exitium & diſcrimen eos, ſicut & Polovvczos expectaret. Superuenerunt autem & Tartarorum nuntij ducibus Ruſsiæ denūciantes. Ne immiſcerent ſeſe Polovvczonum bello, & adiutorio, ſed potiùs exterminium eorum, tanquam aduerſariorum procurarent. Ruſsitæ uerò immaturo uſi conſilio, nuntijs Tartarorum comprehenſis & occiſis, Polovvczis terra, mariq; auxilia dedere, uidelicet Mſciſlaus Roma-

Cometes. *Tartarorū prima cognitio.* *Polowczy qui fuerint.* *Tartarorum nuncij ad duces Ruſsiæ occiſi.*

Romanouicz cum militia Kiouienſ. Mſcislaus Mſcislauicz cum militia Halicienſ. Itemq́ꝫ cæteri duces Ruſsiæ Vulodimir Rurikouicz, duces Czirnieouienſ. & duces Smolnenſ. iunctiq́ꝫ exercitui omnium Polouuczonum peruenerunt in Protholcze. Et ab inde ſinguli aſcenſis equis, duodecim ſtatiuis ad fluuium Kalcza uenerunt, ubi iam Tartari caſtra metati fuerant, & illicò reſpirandi ſpacio non dato, Tartari in eos irruerunt. Et contritis ac diffugientibus Polouuczis, acies Ruthenorũ diſijciuntur, plurimaq́ꝫ cæde peracta, bini duces Mſcislaus Kiouienſ. & Czirnieouienſ. captiuantur: reliqui fugientes (abominabile dictu) à Polouucis socijs, per quorum terram fugam maturabant, trucidabantur. Equites quoq́ꝫ propter equos, pedites propter ueſtes occidebãtur, & in aquis ſuffocabantur. In illa ergo die Rutheni in peſsimum, horrendumq́ꝫ inciderũt periculum, quale in terris Ruſsiæ unquàm auditum eſt. Eaq́ꝫ prima clades extitit, quam Rutheni à Tartaris pertulerunt. Mſcislaus autem Mſcislauicz Halicienſ. dux, dum ad naues fugiendo perueniſſet, ſuperatis fluuijs perſecutionem Tartarorũ ueritus, naues abrumpi præcepit, abindeq́ꝫ fugax in Halicz pauore & trepidatione plenus peruenit. Vuladimirus autem Rurikouicz, fuga & ipſe ſaluatus, in Kiouu perueniens, ſedem Kiouienſem accepit. Alia uerò omnis multitudo Ruthenorum, dum ad naues fugiendo perueniſſet, & eas abruptas offendiſſet, in mœrorem uerſa, dum undas tranare non poſſet, fame contabeſcens, illic conſumpta eſt. Præter paucos duces, & aliquos eorum milites, qui in lembis fluuios traiecerunt.

Tartari Polowczos & Ruthenos uicerunt.

CAPVT XXXIII. LIB. III.

ANno Domini 1211. die 16. menſis Maij, Myeczlaus dux Rathiborieñ. & Opolieñ. primus filius olim Vuladislai exulis, & circa Poſnaniam à fratribus conflictus, multum agilis, proceræ ſtaturæ, peritus artis gladiatoriæ, mortuus eſt, cui ſucceſsit unicus filius eius Kazimirus. Iſte Myeczlaus fundauit monaſterium ſanctimonialiũ ordinis Præmonſtrateñ. in Ribniky, quod Kazimirus filius eius in Czarnouuanſz ad fluuium Malpadeuu, qui illic ad prope Odræ miſcetur, tranſtulit.

Myeczlaus dux Rathboriens. mortuus.

Monaſterium Czarnowans.

Anno Domini 1213. Vuladislaus Othonis dux Kaliſsieñ. 13. Kal. Nouemb. monaſterium ſanctimonialium in Olobok ordinis Ciſtercienſis diocœſis Gnezneñ. fundauit. Pro dote aſsignans ei uillas Olobok, Tikadlouuo, Zidouuo, Pole, Vuroslc, Rablauy. Et contulit eidem uillam Stauu, à filijs Laurentij Dobrogoſtio & Czeſſacha, pro tribus uillis Chotinino, Golikouuo & Pyenyaſzkouuo commutatam. Item Virzbyatha filius Clementis militis, eidem monaſterio contulit quatuor uillas, uidelicet, Conarouuo, Grzibouuo, Myslakouuo, & Druskouuo. Henricus autem archiepiſcopus Gneſnenſem conſecrans baſilicam in Olobok, ad petitionem ducis Vuladislai contulit præfato monaſterio decimas archiepiſcopales de conſenſu ſui Capituli in uillis inter flumina Olobok & Baricz incluſis. Reſignauit Epiſcopatum Cracouienſ. Vincentio Kadlubkonis, anno Domini 1218. ſuffectus eſt Iwo, filius Saulis comitis de Conske, nobilis de domo Odrouanſz, Cantor Gneznenſ. Canonicus Cracouienſ. & ducis Leskonis albi Cancellarius. Qui dum pro confirmatione ad Honorium Papam tertium ſe contuliſſet, & per Hugolinum Cardinalem, Epiſcopum Hoſtienſ. propter familiaritatẽ, quam cum eo in ſtudio Pariſienſ. contraxerat, omnia ad nutum expediuiſſet: uiſis prodigijs ſanctitate, religione & prædicatione beati Dominici, in Poloniam deducendos fratres ſui ordinis petijt. Et alios obtinere non ualens, quatuor familiares & comites ſuos, ſcilicet, Iaczkonem Canonicum Cracouienſ. nobilem de domo Odrouanſz, de prouincia Oppolienſ. & uilla Lanka ortũ. Item Ceslaum Polonum, Henricum Morauum, & Hermannum Theutonicum, per beatum Dominicum ad ordinem aſſumi obtinuit, & illos in Poloniam deducens, S. Dominico ſuperſtite, in Polonia ordinem Prædicatorum plantauit. Anno autẽ Domini 1222. communicato conſilio cum duce Leskone albo, cum capitulo & conſulatu Cracouienſ. eccleſiam S. Trinitatis, quæ matrix & origo fuit parrochiarum, & locũ ſpacioſum pro monaſterio prædictis fratribus S. Dominici aſsignauit; & ornamentis, calicibus, libris, & cæteris neceſſarijs, dotauit & prouidit. Et eodem anno in circulo Cracouienſ. nouam eccleſiam parochialem in honorem Dei genitricis uirginis Mariæ præfatus Iwo Epiſcopus Cracouienſem erigi curauit, & in eam ius parrochiæ quod in eccleſia Sanctæ Trinitatis fuit, tranſtulit.

Monaſterium Olobok.

Iwo epiſcopus Cracouienſ.

Iaczko. Ceſzlaus, Henricus Morauus, Hermannus Theutonicus, ord. Præ. ſuſceperunt.

Eccleſia S. Trinitatis.

Eccleſia S. Mariæ in circulo Cracouienſ.

Anno Domini 1221. A feſto Paſchæ uſq́ꝫ ad autumnum, continuus imbrium deſcenſus inundationẽ cauſauit, & uernales ſegetes ſeminare impediuit: per autumnumq́ꝫ ſeminata deſtruxit, exinde pabulis deficientibus, mors animalium obtigit: homines uerò plurimos, præcipuè agreſtes fames ualida per triennium continuata abſumpſit, ut plures uillæ, & oppida habitatoribus conſumptis, remanerent deſerta.

Aquarum inundatio.

Fames magna.

Iwo Epiſcopus Cracouienſ. anno Domini 1222. fundauit monaſterium Ciſtercieñ.

H ordinis

Monaſterium in Kaczycze fundatur tranſlatum in Mogilam.

ordinis in uilla patrimonij ſui Kaczicze prope oppidum Slumniki. Pro dote eidem aſsignando Kaczicze, Prandoczin, Monikouicze, Choleuicze, necnon decimas manipulares menſæ epiſcopalis, de eiſdem quatuor uillis prouenientes. Verùm cùm intelligeret locum pro monaſterio parum idoneum, anno Domini 1226. ad Mogilam locum paternæ ſortis uberem prope Iſtulam illud tranſtulit. Eccleſiam quoq; ex dolata petra, & partim ex cocto latere in titulum S. Pauli Apoſtoli (quod nunc S. Bernardi uocant) extruxit & dedicauit. Decimisq; manipularibus de menſa epiſcopali in oppido Dobſchycze in uilla Vinari & circumiacentibus uillis dotauit.

Monaſterium in Henrichow fundatur.

Anno Domini 1222. Nicolaus de Henrichow, ducis Henrici cum barba notarius, genere & actione nobilis, de conſenſu & annuentia eiuſdem ducis, fundauit monaſterium ordinis Ciſtercienſ. in prædicta uilla Henrichow, ſui patrimonij Vuratiſ. diocœſis prope Niſſam: & tam uilla, quàm alijs ad illum locum ſpectantibus dotauit. Nec ſua omnia Deo donaſſe contentus, aſſumpto habitu in eodē loco, uſq; ad mortē fœlix fundator militauit.

Mazouia uaſtata per Prutenos barbaros.

Eodem anno Domini 1222. ciuitas Plocen̄. & tota Mazouia per Prutenos & Pomeranos uaſtatur & comburitur.

Hoſpitale Sancti ſpiritus Cracouiæ fundatur primum in Prandnik 1223.

Anno Chriſti 1223. Iwo epiſcopus Cracouienſ. hoſpitale pro perſonis utriuſq; ſexus in Prandnik fundauit, quod Fulco epiſcopus Cracouienſ. niſi morte præuentus fuiſſet fundare & dotare decreuerat: & in præfato hoſpitali fratres hoſpitalarios de Saxia conſtituit, geminam crucem albam in nigro pallio deferentes, ſub regula B. Auguſtini militantes. Donans eidem hoſpitali uillam Krowodrza. Item utraq; Vuronij, item nonnullas decimas manipulares de menſa ſua Epiſcopali. Verum perpendens huiuſmodi hoſpitale, à frequentia hominum longè diſtare, de Prandnik in Cracouiam ipſum tranſtulit. Et Eccleſiam in honorem Sanctiſpiritus, monaſterium, & monaſterij officinas pro fratribus, habitacula uerò pro miſerabilibus & infirmis perſonis conſtruxit. In translatione autem huiuſmodi anno Domini 1244. ſexta die Aprilis facta, præfatus Iwo epiſcopus duas eccleſias parochiales, unam S. Crucis in Cracouia, alteram S. Martini in uilla epiſcopali Biskupicze ſupra Vyeliczkam ſita, cum earum decimis & prouentibus, pro eiuſdem hoſpitalis ſubſiſtentia uniuit.

Monaſterium Oliua à Prutenis barbaris uaſtatur.

Barbari Pruteni, anno Domini 1224. facta irruptione in monaſterio Oliuo, Abbatem cum fratribus & uniuerſo conuentu captiuant, & uerſus Gedanū deductos, crudeli morte omnes interimunt. Et ex tunc terras Culmen̄. & Lubauienſ. per inſultus & clandeſtinas incurſiones uaſtare cœperunt, nec dux Conradus Mazouiæ, neq; Cruciferi rubeo enſe & cruce ſignati, per ipſum uocati, deſertationi prædictarum terrarum ſubuenire potuerunt.

Lubuſz occupata.

Eodem anno Lanthgrauius Poloniam inuaſit, & caſtrum ac ciuitatem Lubuſz expugnando occupauit.

Monaſterium ord. præd. Gedano anno 1225. fundatur.

Suuantopolcus Pomeraniæ dux, de conſenſu & conſilio Michaëlis Vuladislauienſ. epiſcopi, anno Domini 1227. die 23. Ianuarij, fundauit monaſterium prædicatorum S. Nicolai in ciuitate Gedanenſ.

Ruthenica inteſtina clades.

Duces Ruſsiæ Georgius Vuladimirienſ. & Iaroslaus Pereaslauienſ. ab una. Item Vuladimirus Conſtantinus, & Mſcislaus duces Smolnenſes, & Nouogradēſes fratres germani parte ab altera. Anno Dn̄i 1206, die Aprilis 12. conflixit, & cæſis Ruthenorum decem millibus, ceſsit uictoria Conſtantino, Vulodimiro & Mſcislao. Qui Georgium Vladimiriam diffugientem obſidentes pacem ei petenti conceſſerunt, & ad eos exeunti, ea conditione ut de caſtro excederet. Quo excedente datum eſt Conſtantino, deinde uictores contra Iaroslaum in Pereaslauu exercitum duxerunt. Qui illicò ab eis pacem petiuit, & obtinuit, caſtrumq; Pereaslauu retinuit, tamen plurima munera reconciliatis ducibus tranſmiſit.

Lithuani à Ruthenis cæſi.

In æſtate autem ſequentis anni duces Ruthenorum Vulodimir Rurikouicz Kiouien. habens in comitatu Smolnenſium militiam, Romanus Borziſzouicz, Conſtantinus, Mſcislaus & Roſcislaus filij Dauid Lithuanos Ruſsiam uaſtantes, magna cæde conflixerunt, Lithuanorum duces occidendo, fugientes perſequendo, in ſyluis & abditis plurimos interficiendo.

Eadem tempeſtate Hleb dux Reſzanorum, auaritia ductus, ſex germanos & plures Boyaros crudeliter peremit, ut integrum principatum Reſzanorum occuparet. In hyeme autem anno Domini 1217. Lithuanos rapta præda de Ruſsia fugientes, dux Iaroſlaus Vuſeuoldouicz, & Nouogrodenſes conſequutos proſtrauerunt: Plures tamen milites Ruſsiæ deſiderabantur, & dux Dauid Toropeczki occiſus iacuit. Iterum ſequenti tempore alio exercitu Lithuanorum uaſtante regionem Poloczko, dux Mſcislaus Dauidouicz, cum militia Smolnenſium celeriter ſuperueniens, incautos abſq; numero in Poloczko occidit. Alios in lacubus, paucis admodum euadentibus, merſit,

Kamyenyecenſem regionem uaſtant.

Anno autem Domini 1218. duces Czirnicouienſ. cum ſuis gentibus, cum Mſcislao Smolnenſi, & Polouuczis Kamyenyecenſem regionē, nemine repugnante, uaſtauerunt.

CAPVT XXXIIII. LIB. III.

POſt funeſtam Leskonis albi necem, per Suuantopelcum Pomeraniæ præfectum, de annuentia & ſcientia Vuladiſlai Othonis maioris Poloniæ ducis, & ſceleris ſocij, actam, Anno Domini 1228. inter Henricum cum barba ducē Sleſiæ, & Conradum ducem Mazouiæ, ſuper monarchia & Leskonis albi puerorum cura, diſſenſio orta eſt: aggreſſusq; dux Conradus Mazouiæ munitiones, quas dux Henricus cū barba erexerat, aliam ſupra collem fluuij Prandnik, prope oppidum Skala: alteram in Medzboze prope uillam Vuroczirziſz: Cum clade & captiuitate ſuorum, ac occiſione filij ſui Premiſlai, per ducem Henricum conflictus, inexpugnatas reliquit, & in Mazouiam diuertit. Cumq; Henricus Sleſiæ filium ſuum Henricum cum copijs in Sleſiam remiſiſſet, & in Cracouienſe ducatu ſecurus uerſaretur, dux Cōnradus ab exploratoribus certior factus, in terram Cracouienſ. adueniens, Henricum ducem Sleſiæ in Spitzouicza auditioni miſſæ deditum offendit, & eum captiuatum in Mazouiam deduxit. Ad quem liberandum, dum filius eius Henricus pararet exercitum, Beata Heduigis plurima mala auerſura, ad ducem Conradum perſonaliter in Mazouiam ſe contulit, & prudentia, qua pollebat, inter duces pacem compoſuit: ut dux Henricus de iure monarchiæ & tutoriæ Conrado cederet, captiuosq; Conradi libertati reſtitueret, renuntiationem corporali iuramento firmādo. Duas inſuper neptes, filij ſui Henrici filias, filijs Conradi in uxores deſponſauit, Kazimiro Conſtantiam, & Boleslao Gertrudim. Cœpitq; ex tunc Conradus Mazouiæ ſe monarcham & Leskonis puerorum tutorem gerere.

Henrici cū barba & Conradi Mazouiæ ducum ſuper monarchia diſſenſio.

Beata Heduigis.

Conradus tutoriam monarchiæ geſſit.

Ruſum in anno ſequenti ortum eſt aliud bellum, inter duces maioris Poloniæ, Vladiſlaus ſiquidem Laskonogy, ad propulſandum iniuriam ſibi illatam, cum Vuladiſlao Othonis nepote ſuo congreſſus eſt, & eum fudit, captiuatumq; in uincula coniecit, qui ſuffragio fauentium euadens, ad Suuantopelcum uxoris ſuæ fratrem peruenit. A quo nedum gentes ipſius Pomeranicas in ſubſidium ſibi obtinuit, ſed & perſonaliter cum eo aduerſus Vuladiſlaum Laskonogy uenit. Vuladiſlaus autem Laskonogy eorum aduentu territus, relictis caſtris maioris Poloniæ, ad Rathiborz fugit, & à Kazimiro Myeſzkouicz, duce Rathiborieñ. amicè ſuſceptus eſt, Vuladiſlao Othonis omnia caſtra propria, & ſui patrui occupante. Anno uero Domini 1231. Vuladiſlaus Laskonogy ex Rathiborz cum exercitu egrediens, Gneznam caſtrum, quod fortis ipſius erat obſidiōne uallauit, & cum duobus menſibus obſidio continuaretur, & nemo ex ſubditis ſuis (propter fœdos & laſciuos mores eius) ad eum deficeret, uulgatumq; foret Vuladiſlaum Othonis cum ſocero ſuo Suuantopelcone & ualidis copijs aduentare, triſtis & gemens inexpugnato caſtro Gneznenſi in ſolitum ſui exilij locum Rathiboriam remeauit. Et 15. Kalend. Septemb. eiuſdem anni in oppido Sroda fato ſubtractus eſt, apud Rathiboriam. Vel ut alij uolunt in monaſterio Lubeus, nulla prole relicta, ſepultus. Vuladiſlaus ergo Othonis, tota maiori Polonia poſſeſſa, diuinam miſerationem, & ſui ſublimationem recolendo, libertates & priuilegia binis cathedralibus eccleſijs ſui principatus, Gnezneñ. & Poſnanieñ. contulit, uillas eccleſiarum & earum incolas, ab omni ſeruitute & contributione, quæ olim cameræ ducis ſoluebatur, abſoluendo. Et ab omni iuriſdictione ordinaria & extraordinaria Palatinorum, Caſtellanorum, & cæterorum officialium: donauitq; utriq; Pontifici auctoritatem in bonis eccleſiæ uenandi, & monetam fabricandi. Præterea donauit Paulo Poſnanienſi Epiſcopo, & ſuis ſucceſſoribus, uillam Sulkouua, Krobya, ratione ſuæ, & patrum ſuorum ſepulturæ. Occaſione itaq; harum libertatum, edax liuor corda nobilium maioris Poloniæ perſuaſit, & clandeſtinis, contra Vuladiſlaum Othonis, qui & Pluuacz dictus eſt machinari cœperunt inſidijs. Verùm ubi ſolertiſsimas ipſius cognouerunt deuitationes, & cautelas, ad defectionem uerſi ſunt, & uocauerunt Henricum cum barba ducem Sleſiæ, & Vuratiſlauiæ inimicū Vuladiſlai, propter uulnera ipſi olim inflicta, de annuentia Vuladiſlai Piuuaz, & occiſionem Leskonis albi in Ganſzaua. Quo cum forti exercitu ueniente, præfatus Vuladiſlaus Othonis à ſuis deſertus, exuſsit caſtra Bnin & Srem. Ne hoſtis his potiretur, & refecto caſtro Gnezna, fortiq; præſidio eidem impoſito, ad Suuantopelcum præfectum Pomeraniæ perrexit. Henrico autem oblata ſunt per Barones maioris Poloniæ caſtra, Poſnanienſe, Caliſsienſe, Piſdrenſe, Sredenſe, & caſtrum Byechow. Caſtra uerò demolita, Bnin & Srem recuperauit, & Borziuoyo ex ſorore nepoti, filio Dipoldi marchionis Morauiæ in adminiſtrationem tradidit.

Vuladiſlaus altus pulſus.

Vuladiſlaus altus in exilio moritur.

Vuladiſlai Othonis libertas in diuinam religionem.

Henrici cū barba cōtra Vuladiſlaum Othonem expeditio.

CAPVT XXXV. LIB. III.

INterea Conradus Mazouiæ dux, feritate & frequentibus incurſionibus Pruſſorum plurimum attritus, de conſilio Criſtini Epiſcopi Culmenſis, religioſi de ordine Ciſterecienſ. uocauit de domo Theutonica, ſeptem fratres ordinis ſepulchri Dominici Hieroſolymitani, nigram crucem in albo pallio ferentes, quorum magiſter & primicerius erat Hermannus Balke de Salcza, & ipſos in caſtro Dobrzin locauit. Hermannus uerò magiſter ordinis, poſt ſe reliquit fratrem Conradum de Landisbergk, qui cum auxilio ducis Conradi Mazouiæ, in littore Iſtulæ, anno Domini 1231. locauit caſtellum Vogelſang, in arbore quoque quercus aliud caſtrum ædificauit, locauit & ciuitatem Thorun, eamq; poſtmodû in priorem locum tranſtulit, cœpitq; ex his locis Prutenos impetere, & eorum incurſiones prohibere. Fabricarunt etiam Pruteni duo caſtra, unum ſupra Iſtulam ultra

Rogow. *Lacus Pipini.* *Pipinus Prutenus.*

Thorun, quod uocarunt Rogow: aliud iuxta Thorun, in loco ubi nunc ſtat antiqua Culmenſis cathedra, & Pipinus Prutenus, Chriſtianis infeſtiſsimus, tertiam munitionem in lacu poſuit, quæ in hanc diem lacus Pipini dicitur. Hæc tamen Prutenorum caſtra, per ſe in tres Cruciferos & milites Polonorum ſub paucis diebus fuerunt expugnata. Pipinus uerò captus, aperto uentre ad arborem agitatus in circuitum euiſceratus eſt. Aedificauit in-

Qwiedzin.

ſuper magiſter Cruciferorum caſtrum Qwiedzin, in territorio Culmenſ. & ex eo Vilnacaſtrum propinquum Prutenorum expugnauit, & conquiſiuit.

Prima expeditio in Prutenos per fratres.

Anno Domini 1234. Gregorio Papa nono incitante, collegerũt ualidum exercitum principes Conradus Mazouię, Hẽricus Vuratislauienſ. S. Heduigis maritus, & Vuladiſlaus Othonis maioris Poloniæ, Swantopelk & Sambor germani, Pomeraniæ, una cum Hermanno & fratribus Theutonicis S. Mariæ, & tempore hyemis in Pruſsiam duobus agminibus deſcenderunt, ac totam terram Pruſsię in girum, ferro & ignibus uaſtauerunt. Prutenis q; copiam pugnandi non facientibus, occiſis quinq; millibus Barbarorum, & caſtro Radzin expugnato, atq; locato, in propria remearunt. Inſtantibus autem, duce Hen-

At, fratribus donata et quibus conditionibus.

rico cum barba Vuratislauienſi, Agaſia conſorte ducis Conradi, & filijs ſuis Boleslao, Kazimiro & Semouito. Item Guntero Plocenſ Michaële Vuladislauienſi, Criſtino Culmenſi, Epiſcopis, Pacoslao comite Derſzouienſi, Conradus dux Mazouiæ fratribus Cruciferis præfatis, terras Culmenſ. & Lubauienſ. ſitas infra fluuios Oſſam, Drwanczã, & Vurowkam, donauit & de facto inſcripſit, ut poſtquàm fratres Cruciferi terras Pruſsiæ conquirerent, donatione terrarum Culmenſ. & Lubauię irritata, & ad ducẽ Mazouię Conradum, ſuosq; ſucceſſores reducta atq; deuoluta. Poſſeſsio terrarum Pruſsiæ conquiſita, ex æquo inter Conradum ducem Mazouiæ, ſuamq; progeniem & Cruciferos, partiretur. Huius ordinationis apices & inſtrumenta (ut aiunt) apud duces Mazouiæ conſeruata reperiuntur. Quantum uerò diſsidij, quantumúe cruentarum occiſionum, per fratres Cruciferos in regno Poloniæ de poſt factarum, talis Cruciferorum introductio intulerit, hiſtoriæ ſatis patefaciunt. Et quamuis ſub Kazimiro tertio, ad extremum ſubiugata uideretur Cruciferorum potentia, manent tamen uſq; in hanc diem priſci ueſtigia mali, magiſtro Cruciferorum Alberto de familia Brandeburgenſ. principum cum recalcitratione, pro homagio in obedientiam opponente. Sed hæc hactenus.

CAPVT XXXVI. LIB. III.

DVce Conrado Mazouiæ, bello Prutenorum occupato, Boleslaus pudicus dux Cracouiæ & Sandomiriæ cum genitrice ipſius Grzimislaua, beneficio & auxilio Nicolai Abbatis Szeczechouienſ. ordinis S. Benedicti captiuitatem euaſit, ſiquidem Boleslao pudico regimẽ terrarum ſuarum, & è tutoria patrui ſui Conradi in ætate pubertatis liberam dimiſsionem optante. Conradus dux Mazouiæ, captum cum matre eius Grzymislaua primùm in caſtro Czirsko, deinde in Szechzechow arcta-

Boleslaus pudicus cum matre captus.

uit, & ſtrictæ cuſtodiæ deputauit Quam intempeſtę noctis ſilentio, poſt unum annum captiuationis, & paulòpòſt euadens, in caſtra propria Sandomiriæ & Zauichoſt peruenit, & tanquàm hæres ſuſceptus eſt. Hisq;, militibus munitis, nouam captiuitatem metuens, ad ducem Henricum cum barba tertiò gradu affinitatis eum contingentem conceſsit, & principatuum ſuorum optatam defenſionem ab eo obtinuit. Dux enim Henricus Vuratislauienſ. cum omnibus ſuis potentijs unà cum duce Boleslao pudico, in terram Craco-

Boleslaus pudicus ſua recuperat.

uienſ. aduenit, & à ſingulis nobilibus Cracouienſ. & Sandomirienſ. exceptus eſt. Arxq; Cracouienſ. & cæteræ munitiones (deferentibus eas prefectis ducis Conradi) duci Boleslao pudico traditæ ſunt. Anno autem ſequenti ſcilicet 1235. Conradus Mazouię cum copijs tàm proprijs, quàm auxiliaribus, in terrã Cracouienſ. uenit & eam exuſtionib. affecit.

Conradus repugnat.

Henrico uerò cum barba in publicam dimicationem nõ ueniente, ſed per inſidias ex iniquis locis gentes Conradi plurimum laceſſente. Dux Conradus Mazouiæ, incaſtellanis

quatuor

quatuor eccleſijs, S. Andreæ, ſub caſtro Cracouienſ. nondum muro Cracouienſ. incluſa. Item eccleſia in Prandocz in eccleſia collegiata Scarbimirienſ. & monaſterio Andrzeouienſ. pluribus difficultatibus inuolutus, mœrens in Mazouiã diſceſsit. Poſt cuius diſceſſum Henricus cũ barba, & Boleslaus pudicus, alijs caſtellis de lignis è regione & in proximo erectis, aliquot menſibus anguſtatos milites Conradi expugnauerunt. Exinde Henricus cum barba in maiorem Poloniam perrexit, & caſtrum Gnezna quod unicum reſtabat expugnandum, obſedit, adhibitisq́ omnibus uiribus & conatibus, expugnare nõ ualuit, & è caſtro quod pro maiori parte ligneũ erat inexpugnato, multis dãnis exceptis, & tribus machinis potioribus ex continua proiectione fractis, in Sleſiam diſceſsit. Vuladiſlaus uerò Othonis poſt diſceſſum ipſius, cum ſuis militibus ſuperueniens, oppida & uillas maioris Poloniæ ſpoliauit, & exuſsit: caſtrumq́ Srem, corruptis uigilibus, nocte inuaſit, & Borziuogium Dipoldi marchionis Morauiæ filium, Henriciq́ cum barba ex ſorore nepotem, à Paulo Poſnanieñ. præſule excommunicatum, pro eo, quòd in quodam colloquio, in Srem habito, eum captiuauerant, cæteris diffugientibus, occidit. Caſtroq́ Srem ſpoliato & incenſo, ad caſtra Nakel & Vſcze, quæ in ſua fide manebant, diuertit. Henrici tamen cum barba auctoritas, ex tutoria Boleslai pudici plurimum creuit. Nam eo tempore monarcham Poloniæ & ducem Cracouienſ. Sandomiriæ maioris Poloniæ & Sleſię ſe titulauit, & prædictos ducatus in pace gubernauit. Excluſisq́ Templarijs de Opathow, ubi eorum monaſterium notabile erat, tàm oppidum Opathow, q́ decimas manipulares, & ſedecim uillas Boleslao pudico annuente: itẽ in maiori Polonia oppidum Kazimirz, cum quatuordecim uillis & totidem decimis: item in Sleſia oppidum Borek, cũ uillis, decimis, & lacubus eccleſię Lubuceñ. ſui dominij donauit & appropriauit, quod in hanc diẽ inuiolatum obſeruatur. Paucos tamen ante annos Chriſtopherus de Schidlouicz Palatinus Cracouieñ. ab Epiſcopo Lubuceñ. Opathow cũ omnibus uillis hæreditariè coëmit.

Munitiones Conradi expugnatæ.

Vuladiſlaus Othonis.

Templarij ex Opathow excluſi.

Anno autem Domini 1238. dum in Croſnam prope terminos Bohemiæ ſitam, dux Henricus cum barba, ſeſe recepiſſet, grauiter languens, ſacramentis eccleſiaſticis deuotè perceptis, 14. Kal. Aprilis animã exhalauit. Beata Heduigis cõſors ſua, quamuis per nuncium certior de ægritudine mariti facta fuiſſet, uiſitarẽ illum intermiſit, dumq́ in monaſterio Trzebnicz adductus ſepeliretur, cæteris funus & ſepulturã cohoneſtantibus, illa ſola beata fœmina in monaſterio Trzebnicienſi ſubſtitit, nec lachrymas admiſit. Et ad moniales lamentantes, ac inconcinna eiulatione uociferantes, incõcuſſa dixit. Iniquum eſſe tanto mœrore diuinæ contrauenire uoluntati. Iſte Henricus appellatus eſt cum barba, quoniam ſex luſtris (quæ triginta annos conſtituunt) ſua coniuge Beata Heduigi in ſororem commutata in cœlibatu uiuens, barbam more conuerſorum produxit, & tulit, ueſtibusq́ auro ac oſtro nitentibus abiectis, lineo & ſimplici habitu utebatur. Iſte quoq́ Henricus cum barba, rempub. Polonię prouidè rexit, audaces coërcuit, maleficos & calumniatores exterminauit, leges concuſsionis Pomoczne uirginale, & uiduale eliſit, & libertatem eccleſiæ confirmauit.

Henricus cum barba moritur.

Henrici cum barba laudes.

CAPVT XXXVII. LIB. III.

IVuo Epiſcopus Cracouienſ. dum Gregorium Papã nonum (olim in ſtudio Pariſienſi familiaritate ſibi obſtrictum) apud Peruſiũ reperiſſet, dignitate metropolitica ſuæ Cracouienſ. eccleſiæ expedita & reobtenta, redeundo è Roma (propter indulgentias aggreſſa) febribus correptus, anno Dñi 1229. die 21. mẽſis Iulij, duodecim annis in pontificatu exactis, in itinere mortuus, & à familiaribus ſuis in eccleſia Mutineñ. maiori, iuſto honore ſepultus eſt, oſſa autem ipſius, frater Martinus de Sandomiria cum alijs fratribus monaſterij S. Trinitatis Cracouieñ. in Italiam miſsis, de licentia Epiſcopi Mutineñ. in Cracouiam retulerunt, & anno Domini 1237. in medio chori præfati monaſterij, ob beneficium fundationis recondiderunt. Iſte antiſtes dignè recolendus, fundauit monaſteria in Kaczicze, in Mogila, in Dlubnya, in Mſtouu. Item eccleſias parochiales in Vauurzinczicze, in Dzerzaſzna, in Daleſzicze, & S. Pauli in Sandomiria. Item hoſpitale pauperum in Cracouia. Circa annum Domini 1230. dũ turris eccleſiæ cathedralis Cracouienſ. ſumptibus teſtamentis Iwonis, olim præſulis Cracouienſ. plumbo tegeretur, ex negligentia operarij carbo ignitus fortuitu decidens, uniuerſam eccleſiam nocte incendit, & conflagrauit. Huius etiam eccleſiæ Cracouienſ. antea decemocto annorum ſpacio, ærarium ſeu totus theſaurus & pręcioſa ornamẽta cum ſcrinijs & ciſtis, tactu fulminis, tempore ducis Leskonis albi, & Vincentij Cadlubkonis epiſcopi Cracouienſ. anno Domini 1212. in menſe Iulio, hominibus nequicquàm contingere ualentibus, ignibus conſumpta fuerũt. Paulus Epiſcopus Poſnanienſ. cum conſenſu ſui capituli, monaſterium fratrum Prædicatorum in Srodka prope eccleſiam S. Margarethæ, anno Domini 1231. undecimo Kalendas Nouembris, fundauit.

Iwo epiſcopus Cracouienſis moritur.

Monaſteria in Kaczicze, Mogyla, Dlubnya Mſtow.

Eccleſia Cracouienſ. conflagrata.

Monaſterium prædicatorum in Srodka.

Monaſterium Sczirzicz.

Anno Domini 1234. Theodorus Palatinus Cracouienſ. de domo & familia Griphonum, quem Poloni appellarunt Cedronem, monaſteriū ordinis Ciſtercienſ. ſub titulo S. Mariæ in uilla ſua Ludzimirz, prope oppidū Nouytarg, de ſub montibus Sarmaticis fundauit, & fratres ex Italia accerſitos, locauit, pro dote præfatam uillam Ludzimirz cum pluribus alijs aſsignando. Viſlaus autem Epiſcopus Cracouienſ. idem monaſterio manipulares decimas omnium uillarum monaſterio prædicto attributarum, & locandarum, adiecit. Cumq; à uiris bellicis, fratres prædicti perſæpè deprædarentur, poſt decenniū in Sczirzicz, uillam à Suliſlao Canonico Cracouienſ. filio Ioannis militis, pro centum marcis argenti comparatam, tranſtulit, ubi in hanc diem permanet. Prandotha uerò Epiſcopus Cracouienſ. Viſſeslai epiſcopi immediatus ſucceſſor, de cōſenſu capituli, decimas manipulares menſæ ſuæ, in uillis Poſnanouicze, Goſtachouu, Dlichouu, & in nigra ſylua, præfato cœnobio, inſcripſit & perpetuò donauit. Eiuſdem anni Kal. Februarij, Broniſius de Goſczikouu, comes & palatinus diocœſis Poſnanien. de domo & familia Vyenyeuua, caput Zubronis pro inſignijs deferente, in prænominata uilla Goſczikouu, quæ extunc paradiſus uocari cœpit, monaſterium ordinis Ciſtercienſ. ſub honore & titulo dominæ noſtræ Mariæ fundauit, pro dote præfatam Goſczikouu, & uillas uidelicet Linam, Clodanuam, Gorzikam, & Polencz, aſsignando. Fratres in hoc cœnobium de monaſterio Lemnenſ. de annuentia Hermanni Abbatis Lemneñ. monaſterij, introduxit. Primus autem Abbas in huiuſmodi nouiter fundato monaſterio, fuit frater Menſzo.

Monaſterium Goſczikow.

Prut[illegible]ni fid[illegible]m Ch[illegible] ſuſcepe runt.

Anno Domini 1234. fratres Cruciferi cum auxilio marchionis Miſznenſ. uictis Prutenis de territorio Pomeraniæ, fidem Chriſti illos aſſumere coëgerunt. Et poſt hoc Henricus marchio Miſznenſ. cœpit caſtrū Ploczko, quod Conradus dux Mazouiæ cum filijs ſuis Boleslao & Kazimiro reacquiſiuit, & Miſnenſ. trucidauit. Alios cū eccleſia cathedrali comburendo, alios per pedes ſuſpendendo, alios uarijs tormētis afficiendo. Eodem anno dux Conradus Mazouiæ, monaſteriū fratrum prædicatorū in Ploczko fundauit. Anno Domini 1236. die Iulij ſecunda, Conradus dux Mazouiæ principatus ſuos inter duos filios diuiſit. Boleslao ducatum Mazouiæ, Kazimiro uerò ducatum Lanciciæ & Cuyauiæ aſsignando, & ambo iureiurando in præſentia Epiſcoporum Vuladislauienſ. & Plocenſ. ac plurimorum Baronum ſe huiuſmodi diuiſionē ſeruaturos, promiſerunt. Eodem anno, 6. die menſis Maij, in Oppol Kazimirus, dux Oppolienſ. & Rathiborienſ. mortuus eſt: filius Myeſzkonis, Henrici cum barba frater patruelis, & in monaſterio Czarnouanſz, ordinis Præmonſtratenſ. à ſe illic ex Ribniki translato, ſepultus, qui duos filios, Myeczlaum natu maiorem, & Vuladislaum minorem, reliquit. Anno Domini 1237. dux Myeſzko ob deformitatem capillorum Coſziſzko appellatus, ex cōceſsione patris ſui Conradi ducis Mazouiæ ducatum Cuyauienſ. ſortitus. Quia uiduarum & orphanarum uaccas occiderat, & ſubſtantias ſpoliarat, inter conuiuandum iuſtiſsimo Dei iudicio, fluminibus & aquis nequicquàm ſuffragantibus, à muribus miſerabiliter deuoratus eſt. Ecce ſaluos fecit Deus filios pauperum, & humiliauit oppreſſorem. Eccē iniuriæ pauperum & uiduarum uindice Chriſto ultæ ſunt.

Monaſteriū in Ploczko.

Kazimirus dux Opolien. & Rat[illegible]bo. [illegible]

Myeſzko dux [illegible] [illegible]bus deuo[illegible]

Eodem anno 1237. Fratres minores, ordinis S. Franciſci, Boleslaus pudicus in annis pueritiæ conſtitutus perſuaſione genitricis ſuæ Crzimislawe inductus, ex Pragam Cracouiam uocauit, pro monaſterioq; & Eccleſia locum amplum donando, tàm eccleſiam, quàm monaſterium coctis lateribus ædificauit & conſumauit. Item anno quo ſupra, ſcilicet 1237. Magiſter Cruciferorum Hermannus, auxilio ducū Conradi Mazouiæ, Swantopelci & Samborij Pomeraniæ caſtrum, & oppidum Elbyang in diſtrictu Pogoſzono ædificauit, dato nomine ciuitati à flumine Elbing hic decurrenti, & magno ſtagno, quod Hab dicitur ſe miſcenti.

[illegible] [illegible]res mino[illegible] [illegible] Cracouiam [illegible]

[illegible]byng ædi[illegible]

Anno Domini 1238. monaſterium fratrum Prędicatorum apud Halicz fundatur, & fratres è Polonia illic domum acceperunt.

Monaſterium [illegible] Prædi[illegible]rum in Ha[illegible]

Anno Domini 1238. in maxima multitudine Tartari Ruſsiam ingredientes, uniuerſam terram Rzeſzanska uaſtauerunt, ducem occiderunt, ſenes & impuberes necauerunt, certam multitudinem in captiuitatem abduxerunt, caſtra incenderunt. Iterum hyeme eiuſdem anni Tartari in terram Szuſdalorum uenerunt, & ea uniuerſa uaſtata, ducē Georgium & filios eius, pluresq; alios Szuſdalorum principes interfecerunt, caſtrum Roſtow incenderunt, captiuos & prædam pro libito abduxerunt. Sequenti quoq; anno in Smolnenſ. & Czirnecouienſ. regiones uenientes, eas crudeliſsima cæde nullæ ætati parcentes, peruaſtarunt. Caſtra & fortalicia, ex quibus duces & milites præ timore fugerant, incenderunt, & onuſti captiuorum multitudine, in terras ſuas redierunt.

[illegible]rtarorum [illegible]ſtio.

CAPVT XXXVIII. LIB. III.

DEfuncto Henrico cum barba, ſucceſsit ei in omnibus principatibus unicus filius eius (alij namque omnes morte abſumpti erant) Henricus ſecundus, qui & pius dictus eſt, ex Beata Heduigi progenitus. Et quum Vuladislaus Othonis maiores Polonos frequentiſsimis pollicitationibus ſollicitaſſet, quòd in dominium maioris Poloniæ tanquàm heres proprius reaſſumeretur, non tamen exauditus eſt, nec reaſſumptus. Ea propter triſtitijs tabefactus, in proximo uitam cum gemitibus, anno Domini 1239 in Pomerania exulans, finiuit. Verum ſepulturam cũ auis & patribus ſuis in medio maioris eccleſiæ Poſnanienſ. mandante Henrico ſecundo, & matre eius Beata Heduigi perſuadente, habere meruit. Reliquit autem præfatus Vuladislaus Othonis binos filios, ex Helinga Suuantopelconis filia genitos, ſcilicet Premislaum & Boleslaum. At Conradus dux Mazouiæ opportunitatem temporis nactus, fœdera irritando, pluribus incurſionibus clandeſtinis, & publicis, nepotem ſuum Boleslaum pudicum ducem Cracouiæ & Sandomiriæ perſequi cœpit, quia tutor ipſius Henricus cum barba morte extinctus eſſet. Quapropter accepto cõſilio idem Boleslaus pudicus Clementem de Clemyanthow, & Ianuſsium Palatinum Cracouienſ. ad Belam regem Hungariæ confœderandum, & procandum filiam eius Kunegundim, quæ in Hungarico Kinga dicta eſt, miſit, & facta diſpenſatione, adducta eſt in Cracouiam, anno Domini 1239. cum dote quadraginta millium marcarum. Quo audito territus Conradus dux Mazouiæ, laceſſere nepotem ſuum Boleslaum pudicum deſtitit. Iſta eſt fœlix Kinga, quæ matris aluo fuſa, non fletum ut cæteri pueri, ſed ſtatim in lingua Hungarica articulato ſermone protulit: Aue regina cœlorum. Iſta in infantia ferijs quartis & ſextis, uelut beatus Nicolaus Pontifex mire ſemel ſugebat ubera. Iſta maritum ſuum Boleslaum pudicum, ut cœlibatum, & perpetuam uirginitatem una cum ipſa teneret, induxit. Ob quam continentiam pudicus appellatus eſt. Iſta eſt Kunegundis, quæ per pietatis opera, non ſecus quàm beata Heduigis, cuius ipſa neptis ex ſorore germana fuerat, in Polonia refulſit. Et licet Conradus Mazouiæ dux, externa bella nõ attentaret, Boleslaumq́ pudicũ minimè inquietaret, inteſtina tamẽ lite haud carere potuit. Ioannem ſiquidem Czapla ſcholaſticum Vuladislauienſ. & Plocenſ. eccleſiarum, & cancellarium ſuum, uirum doctum & iuris benè peritum, in æculeo prius tortum, in patibulum ægit, & ipſum ignominioſè ſuſpendit, quem fratribus Prædicatorum ad tumulandum ducentibus, Agaſia ducis Conradi uxor, tanquàm altera Iezabel eripi iuſsit, & denuò in altero patibulo ſupra Iſtulam, iuxta S. Benedicti eccleſiam, è regione & in conſpectu maioris eccleſiæ Plocenſ. alligauit & ſuſpendit. Sed Martinus Prior ordinis Prędicatorum, miſsis fratribus, ſecundo depoſitum, in Eccleſia cathedrali ſepeliri ordinauit. Cauſa huius mali in perſpecti ſuſpitio ducis Conradi fuit, quoniam Kazimirus filius eius cum noua ſponſa filia ducis Henrici ſecundi, Conſtantia nomine, nepte beatæ Heduigis Vuratislauię diutiùs commoratus, repetitisq́ uicibus, per Conradum patrem ipſius euocatus, amore ſponſæ uinctus, nõ aduolauit. Suſpicabatur dux Conradus quòd conſilio præfati Ioannis Scholaſtici Pædagogi filij ſui, cum duce Henrico Vuratislauienſ. de proditione patris ſui, ad ulciſcendum captiuationem olim Henrici cũ barba, per Conradum factam, tentaret. Sicq́ dux furore actus, ſine ſufficienti examinatione, Ioannem Scholaſticum ſacerdotio decoratum, ſuſpendio turpiter dedecorauit, & terribili morte extinxit. In cuius ultionem Pontifices ducem Conradum cenſuris innodarunt. Primum etenim Andreas Epiſcopus Plocenſ. eum excommunicauit. Deinde Petrus Archipræſul Gneznenſ. totam diœceſim Plocenſ. unà cum duce Conrado & uxore eius, interdicto ſuppoſuit. Donec ipſe dux humiliatus, anno Domini 1240. in conuentione Lancicienſ. pœnitentiam ægit, & pro ſatisfactione ſceleris in ſacerdotem patrati, uillagium Louicz, cum ſyluis & pertinentijs, Archiepiſcopo Gneznenſ. perpetuo inſcripſit. Et ut Archiepiſcopus Gneznenſ. ſit Canonicus natus, & prębendatus in eccleſia Plocenſ. ducem tamen Mazouiæ unam marcam auri ſoluendo recognoſcat. Eccleſijs uerò Vuladislauienſ. & Plocenſ. æuiternè certas libertates donauit, quod Apoſtolici cõmiſſarij, Thomas Epiſcopus Vuratislauienſ. & Gerardus Scholaſticus Cracouienſ. per Gregorium Papam nonum deputati confirmarunt, & beneficium abſolutionis ab Archiepiſcopo Gneznenſ. promulgatum & caſſatum, denuò auctoritate Apoſtolica impenderunt. Quæ omnia in inſtrumento originali conceſsionis præfati ducis Conradi (quod in eccleſia Vuladislauienſ. conſeruat) cuius initium eſt: Cùm piarum ſit mentium &c. manifeſtè continentur.

Henricus ſecundus.

Beata Kunegundis.

Mulieris crudelitas.

CAPVT XXXIX. LIB. III.

POſt hęc Tartarorum horrenda uaſtatio ex ordine ſubnectenda eſt. Anno Domini 1241. Tartari per Ruſsiam, trucidatis tyrannis & principibus Ruthenorum, in Poloniam uenerũt, receptaq́; prædia in oppidis Lublin, & Zauichoſt, uicinisq́; eorũ, eam in Ruſsiã reduxerunt, feſtinanterq́; redeuntes, Sandomiriã cum caſtro expugnauerunt, illicq́; Abbatẽ Coprziwnicieñ. cũ fratribus eius, & magnum numerũ utriuſq́; ſexus, nobilium & ignobilium, uirorum ac matronarum, ad conſeruandum uitam Sandomiriæ collectorũ, occiderunt. Inde exeuntes per Visliczam, in Skarbimiriam uenerũt, & prædam deducturi in Ruſsiam reũertebantur, dũq́; ſtatiua ad fluuiũ Czarna, apud uillã, quę maior Thursko uocatur, tenerent. Irruit in eos Vuladimirus Cracouieñ. Palatinus cũ militibus Cracouieñ. ubi inter pugnandum omnis captiuorum multitudo diffugiens, in propinquas ſyluas ſe recepit, ſuperati tamen ſunt pauci à multis. Vulodimirus Palatinus Cracouieñ. cum ſuis à Tartaris, uerum ſtrage ſuorũ Tartari perculſi, per ſyluam Stremech in Ruſsiam receſſerunt.

Tartarorum crudelitas in Polonia.

Poloni à Tartaris cæſi.

Et in ſupplementum accerſitis plurimis Tartaris, cum fremitu & ira in Poloniam redierunt. Et quia maximum habuerũt exercitum, ad Sandomiriã peruenientes, biſariam eum diuiſerunt: minoremq́; exercitum in Laciciam, Siradiam, & Cuyauiam, cum principe Kaydano, deſtinârunt, qui nullo obice apparente, crudeliſsimè illos diſtinctos cædibus, atq́; igne uaſtarũt. Et ſanctimoniales monaſterij Vithouieñ. præter tres, quæ in ſyluas fugerant, rabie barbarica occiderunt, propter quod proceſſu temporis, moniales illius loci, in locum tutiorem, Cracouieñ. diocœſis translatæ ſunt. Abbacia Buſzeñ. de Buſzko in Vithow translata.

Abbacia Buſzenſ. in Vithow translata.

Maior autem Tartarorum exercitus, cuius ductor Bathi rex, & primus Imp. Tartarorum fuit, uerſus Cracouiam, omnem tranſitui propinquã cæde & incendio præuaſtans, iuit. Occurrunt ergo ei in uilla Chmyelik prope oppidũ Szidlow, Vulodimirus Palatinus, Clemens Caſtellanus, Cracouieñ. Pacoslaus Palatinus, Iacobus Racziborouicz Caſtellanus Sandomirieñ. cum nobilibus & militibus Cracouieñ. & Sandomirieñ. Et facto conflictu cum una Tartarorum turma: ipſaq́; attrita, pedẽ referente, & ad alteram præſtantiorẽ turmam ſeſe diuertente Poloni certamine priori feſsi, pauci à plurimis, aduerſo pectore confoſsi ceciderunt, reliqui uerò in fugam cõuerſi, per itinera nota euaſerunt.

Polonorum altera clades.

Ceciderunt in eo cõflictu deſiderati Criſtinus Sulkouicz de Myeduiedz, Nicolaus Vithouicz, Albertus Stampocicz, Zementa, Granibina, Suſislaus, milites ſtrenui, & alij plures ualidi. Ex quorum ſtrage, tantus pauor irrepſit, ut alij in alias regiones fugerent, agreſtes uerò cum pignoribus & pecoribus, in paludes & ſyluas & inuia ſe cõderent. Sed & Boleslaus pudicus, dux Cracouiæ & Sandomiriæ cum Grzimislawa matre, & Kinga coniuge ſua. Primùm uerſus Hungariam in caſtrum Plenini de prope oppidum Sandecz. Poſtea uerò in Morauiam ad monaſteriũ ordinis Ciſtercieñ. effugit.

Tartari Cracouiam acceperunt.

Tartari autem poſt cladem apud Chmyelik peractam, Cracouiam in die cinerum uenerunt. Et eam uacuam hominibus inuenientes (omnes ſiquidẽ in abdita diffugerant) in eccleſias & domos incendio ſæuierunt. Eccleſiam uerò S. Andreæ, tunc extra muros Cracouienſ. extantem, uallantes, oppugnabant, expugnare tamen non ualuerunt, quoniam pluribus Polonis magna ui & fortitudine ſe & ſua illic defendẽtibus, cuſtodiebatur, cœpto irrito, receſſerunt. Et in Vuratislauiam perrexerunt, quam ſimiliter ut Cracouienſ. deſertatam habitatoribus, ſed & conflagratam habitationibus reperientes.

Tartari Vuratislauiam acceperunt.

Ciues etenim Vuratislauienſ. pauore conſternati (ferè omnib. relictis, præcioſioribus duntaxat feſtinè raptis) fugã inierunt, quod gentes ducis Henrici uidentes, deſcenderũt & opes cum uictualibus in arcem inducentes, urbẽ cum tectis eius flammis exuſſerũt, Tartari in urbe nil reperientes, caſtrũ uallarũt, & poſt aliquot dies obſidionem ſoluentes (ut aiunt orationib. & lachrymis Ceſlai, Prioris ordinis prædicatorum, & fratrum eius in caſtrum admiſſorum depulſi) receſſerunt. Interim feria ſecunda Paſchæ Tartaris qui Cuyauiam uaſtauerũt ſuperuenientibus, ſimul iuncti in Leniczam profecti ſunt. Dux etenim Henricus ſecundus, S. Heduigis filius, per illud tempus, ibi tã nobiles q́; agreſtes maioris Poloniæ & Sleſiæ collegerat. Aduenerant & principes cum ſuis militibus, Myeczlaus Kazimirides dux Oppolieñ. Boleſlaus filius Dipoldi marchionis Morauiæ expulſi, qui Szepiolka cognominatus eſt. Et Pompo de Hoſterno magiſter Cruciferorum de Pruſsia cũ fratribus ſui ordinis. Inſuper & cruce ſignati plures, cumq́; ex oppido Legniceñ. agmina duceret, & ea obequitaret, lapis de ſummitate eccleſiæ B. Mariæ decidit, parumq́; abfuit, quin caput ducis Henrici nõ dirupit, quod reuera infauſtum omen fuit. Suburbana itaq́; oppidi Legniceñ. prætergreſſus, quatuor acies inſtruxit & ordinauit. Primùm de cruce ſignatis uoluntarijs, & de auriſoſſoribus oppidi Goltberg, alijsq́; peregrinis militibus. Hanc Boleslaus Szepiolka filius marchionis Morauiæ ducebat. Altera acies militum Cracouienſem, & maioris Poloniæ fuit. Huic Sulislaum fratrem Vulodimiri olim Palatini Cracouienſ. circa Chmie-

ſilk occiſſi præfecit. Tertiam aciẽ, in qua erant milites Oppolieñ. & Pompo magiſter Pruſ-
ſiæ cum fratribus & militia ſua, Myecziaus dux Oppolienſ. gubernauit. Quartam, ex præ
ſtantioribus militibus Sleſię & maioris Poloniæ, ac precio conductis militibus, Henricus
dux regebat. Totidem erant Tartarorum agmina, ſed robore & frequentia pugnatorum
prętantiora. Ita ut unum agmen eorum, omnia Polonorum agmina excederet. In campo
igitur, qui bonus cãpus dicitur, porrecto & in omnes partes lato, uterq; exercitus 5. Idus
April. alias feria ſecunda poſt octauas Paſchæ conuenit. Primumq; Crucelignatorum & *Horrenda clades Polonorũ & Theutonũ ex Tartaris excepta.*
Aurifoſſorum exercitus cum Tartaris magno impetu congreſſus, uelut teneræ ariſtæ à
grandine percuſſæ, à ſagittis Tartaricis obtritus eſt. Deinde duo agmina ſub gubernatio-
ne Sulislai militis, & Myeczlai ducis Oppolieñ. conſiſtentia, pugnam cum tribus Tarta-
rorum agminibus ingreſsi, ualidam in Tartaros ſtragem ædiderunt, ita ut pedẽ referrent,
& fugam inirent. Quidã autem celerrimo curſu, circa utrumq; exercitũ diſcurrẽs, terribili
uoce clamauit: Byegayeze, Byegaycze, quod ſonat currite, currite. Polonis terrorem incu
tiens, quam uocem Myeczlaus dux Oppolien. audiens, deſerto prælio fugit, & ſecum ma
gnam partem militum traxit. Quod uidens dux Henricus ingemiſcens dixit: Gorzeſze
nam ſtalo, id eſt, peius & moleſte nobis accidit. Indicansq; ſuam quartam aciem fortiſsi-
morum militum, tres acies Tartarorum à duabus aciebus Polonorum diſiectas, proſtra-
uit, & in fugam conuertit. Quarta autem acies Tartarorum, & maior omnium cum ſuo *Bathi Tartarorũ imperator.*
rege Bathi, ſuperueniens horribili impetu bellum inſtaurauit, quod acerrimũ inter utroſ-
que durauit. Magnaq; ex parte Tartaris cęſis, & in fugam ſpectantibus, quidam Tartaro-
rum uexillifer, ualde magnum uexilium ferens, in quo chi litera Græca depicta erat talis
X, & in ſummitate haſtilis, imago teterrimi & nigerrimi coloris cum barba prolixa, cœpit
incantando, fortiter caput imaginis quatere, ex quo illico fumus & nebula horrendi &
intollerabilis fœtoris in Polonos diffuſa eſt, ut penè exanimati, & inualidi ad bellandum *Vexilliferi faſcinatio.*
redderentur. Clamore itaq; horrendo eleuato, in Polonos Tartaricus exercitus conuer-
ſus, acies eorum quæ interim integrè erant, dirupit, & eas magna ſtrage affecit, in qua dux
Boleslaus filius marchionis Morauiæ Szepiolka dictus, & Pompo magiſter Crucifero-
rum de Pruſsia, cum multis inſignibus militibus occiſi ſunt. Dux uerò Henricus corona
à Tartaris circumfuſus eſt, ut à tergo & fronte cæderetur. Iamq; ad extremum circa eum,
non niſi quatuor milites uerſabantur, Sulislaus frater olim Vulodimiri palatini Craco-
uienſis, Clemens palatinus Glogouienſ. Conradus Cuuirathouicz, & Ioannes Iuuano-
uicz, quanta potuerunt, ui & conatu principem Henricum ex prælio educentes, ad fu-
giendum diſponebant, ſed ducis equus ſauciatus ſubſiſtebat. Tartari igitur ueloci curſu
conſequutum cum tribus præfatis militibus, quarto Ioanne Iuuanouicz, ab eis ſegrega- *Henricus dux à Tartaris occiſus.*
to, uallauerunt, cum quibus aliquanto tempore decertabat. Ioannes uerò Iuuanouicz
equum recentem à Roſcislao aulico ducali receptum, penetratis hoſtium cuneis, duci
adminiſtrauit, quo aſcenſo dux, Ioannem Iuuanouicz, uiam per medios hoſtes ei paran-
tem, ſequebatur. Ipſoq; in curſu uulnerato & euadẽte, dux Henricus intercipitur, & tertio
circumuallatur. Iumq; audaciſsimè cõtra Tartaros dimicaret, & manu ſiniſtra eleuata Tar
tarũ ſibi obuiũ feriret, ab altero Tartaro, lancea ſub aſcella transfixus, ex equo demiſſo bra
chio, moribundus defluxit, quẽ Tartari ingenti ſtrepitu inconditarũ uocũ facto, capiunt,
& extra locum certaminis, quantũ eſſet geminatus baliſtæ iactus pertractũ, framea caput
abſciderũt, corpusq; inſignibus omnibus deſpoliatũ, nudum reliquerunt. Occiſa eſt in eo
prælio multitudo nobiliũ Poloniæ, inter quos clari & inſignes fuerũt Sulislaus frater Vlo
dimiri Palatini Cracouienſ. Clemens Palatinus Glogouieñ. Conradus Cunrathouicz,
Stephanus de Vrbna, & Andreas filius eius, Clemens filius Andreæ de Pel-nicza, Tho-
mas Piotrkouicz, Petrus Kuſza, & pleriq; alij. Hãc cladẽ uniuerſam Beata Heduigis, quę
cum ſororib. ex Trzebnicza in Croſna fugerat, per ſpiritũ hora qua acciderat cognoſcẽs,
Adleydi ſanctimoniali reuelauit. Ioannes Iwanouicz fugiẽs cum duobus ſuis armigeris,
iunctus eſt Luczmanno militi duos ſimiliter familiares habenti. Et dum in quodam rure,
uno miliari à loco prælij diſtante, à nouem Tartaris ſequeretur, quamuis duodecim uulne
ribus eſſet confoſſus, octo ex illis occidit, & nonũ pro captiuo reſeruauit. Poſtea ordinem
prædicatorum ingreſſus, deuoto Domino cœli, à quo protectus erat, famulabatur. Cor-
pus ducis Henrici, poſt cladem ex ſexto digito ſiniſtri pedis uix cognitum & repertum. *Pompo ſextus magiſter Pruſsiæ occiſus.*
Per Annam coniugem ipſius, in medio chori eccleſia Sancti Iacobi apud fratres minores
Vuratislauiæ ſepultum eſt. Pomponis uerò magiſtri Pruſsiæ, & militum inſigniorum
ſupra expreſſorum, in eodem monaſterio Sancti Iacobi Vuratislauiæ corpora tumulata
ſunt. Boleslai autem filij marchionis Morauiæ funus, in Lubeuſz in choro conuerſo- *Boleslaus marchio Morauiæ occiſus.*
rum humatum eſt. Super cætera corpora fidelium in loco prælij ſepulta, eccle-
ſia in hanc diem durans, conſtructa eſt. Maxima uictoria de duce Henrico & Polonis,

Tartari

Tartari potiti, lectis ſpolijs, unicuiq; interemptorum unam auriculam abſciderunt, & nouem ſaccos grandes, ad ſciendum numerum occiſorum, repleuerunt. Ducis autem Henrici capite in longiori haſta erecto ad caſtrum Legnicza, Oppidum enim metu Tartarorum exuſtū fuerat, applicuerunt. Mandantes ut duce eorum occiſo: caſtrum eis aperirent. Caſtrenſibus cōuenienter reſpondentibus, quòd pro uno duce occiſo, plures duces filios occiſi haberent. Illi uerò circa Legnicz uillis uaſtatis & incēſis, in Ottmuchow ſe receperunt, ubi quindecim diebus ſtatiua continuando, omnem regionem per circuitum uaſtauerunt. Exinde Rathiborienſ. oram adeuntes in Boleſlitzko, octo diebus cōmorati in Mo rauiā ſeceſſerunt, & Venceslao rege Bohemiæ, in caſtris ſe continente eam pluſquàm uno menſe incendijs & cædibus uaſtauerunt. Ab Olomuncz ſeptimis caſtris in Hungariam peruenerunt, eamq; crudeliſsimè prope duos annos afflixerunt, regem Hungariæ Belam quartum, cum fratre eius Colomanno prope fluuium Cziſzam miſerabiliter ſuderunt, & perſequuti ſunt, totum uerò regnū Hungariæ ex utraq; parte Danubij, ſimul Slauoniam, Boſnam, Raſciam, & Bulgariam, miſerabilius, quia uſq; ad internitionem deuaſtarunt, finaliterq; in Scythiam ſedes patrias redierunt. Refert alia Polonorum hiſtoria, & cōcordat cum Rogerio in tractatu de deſtructione Hungariæ per Tartaros, quòd Bathi rex Tartarorum non in Polonia fuit, ut præmiſſa aſſerit Chronica. Sed cum in Hungariam contenderet, & ex Ruſsia intrare Hungariam properaret, partem ſui exercitus cum principe nomine Peta, ad uaſtandum Poloniam miſit, qui ut prædictum crudeliter afflixit, & eam deſertauit, principemq; ipſius Henricum nomine ſuo exercitu deleuit, quod ex tempore lucidius claret. Nam Bathi per montanam portam ex Ruſsia in Hungariam fracta, potentia comitis regni Hungariæ, ad cuſtodiendum eandem portam per regem locati, duodecima Martij intrauit, & ante Dominicam Palmarum exurendo uſq; ad Peſt aduerſus regem ue nit, retrocedensq;, & rege Bela eum inſequente, Hungaricum exercitum circumdando, interfecit & diſperſit. Hoc autem tempore ante Dominicam Palmarum, Peta de Cracouia in Vuratislauiam perrexit. Bathi autem in duobus regnis ſub eodem tempore eſſe nō potuit. Item narrante eadem hiſtoria Bathi (fugiente rege Bela faciem eius) ſuis principibus regnum Hungariæ diuiſit, uocans ex Morauia Petam ad ſortiendum portionē Hungariæ, quod poſt expulſionem regis Belæ quarti fuit. Item Cadan alter princeps Tartarorum, quem Poloni Kaydanum uocant, per ſyluas & Comauiam ac per fluuiū Sereth, eodem tempore cum Bathi partem orientalem Hungariæ quam Almani inhabitabant, introiuit, & eam deſtruxit. Non ergo in quadrageſima Poloniam ipſe, aut Bathi uaſtauit, ſed princeps Peta. Ne autem rei ueritatem neſciuiſſe uideamur, utranq; hiſtoriā tetigimus, & legentibus obiecimus, ut eam alibi ex integro ſi uoluerint, legant. Potentia Tartarorum cum qua Hungariam ingreſsi ſunt, fuit quinquies centum millia pugnatorum.

Copia auricularum.

Tartarorum in Hungaris crudelitas.

Peta Tartarorum princeps.

Cadan Tartarorum princeps.

CAPVT XL. LIB. III.

ANno Domini 1239. Conradus dux Mazouię caſtrum Bydgoſtienſ. ſub Suuatopelcone duce Pomeranię recuperat, in cuius ultionem pręfatus Suuatopelk cum exercitu terram Cuyauiæ ingreſſus, tumultuarie eam deuaſtauit, oppidum Iuni-Vuladislauienſ. cum pluribus uillis exuſsit. Item caſtrum Santhok per Polonos negligenter cuſtoditum, per Saxones interceptum eſt. Item Villebrandus Archiepiſcopus Maydenburgenſ. caſtrum Lubuſz obſedit, aſſerensq; ſuæ eccleſiæ perpetuè, per Henricum quartum Imperatorem donatum eſſe, olim per eum acquiſitum, & ſub Boleslao Crziuouſti expugnatum. Henricus uerò dux maioris Poloniæ & Sleſiæ Sanctæ Heduigis filius, cum forti exercitu ſuper eum ueniens, gentes ipſius diſperſit, & cum plurimorum occiſione in turpem fugam conuertit. Pompo magiſter Cruciferorum Pruſsiæ, poſt deletionem ſuarum copiarum à Prutenis, noua manu collecta, caſtrum Balgam ſub Prutenis conquiſiuit. Barbari uerò Pruteni reacquirēdo caſtrum, in circuitu duo caſtra, uidelicet, Portegal & Shrandin erexerunt, & intantum gentes magiſtri afflixerunt, ut ſe cum caſtro poteſtati Barbarorum ſubijcere cogitarent, niſi Otho dux de Brunſuik, cum noua militia ſuperueniens Barbaros repuliſſet, & caſtra in circuitu ædificata expugnaſſet, Monaſterium fratrum minorum in Thorun, ſub titulo Sanctæ Mariæ uirginis, eodem anno Domini milleſimo, ducenteſimo, trigeſimo nono, erexit, & aream ad inhabitandum fratribus, Pompo magiſter Pruſsiæ aſsignauit. Anno Domini 1240. monaſterium fratrum minorum Sancti Iacobi Apoſtoli in Vuratislauia, dux Henricus ſecundus erexit, quod Anna relicta eius (ipſo pro fidei defenſione per Tartaros occiſo) ad plenum conſumauit, & in eius eccleſia ducem & maritum ſuum ſepulturæ commendauit. Sub eodem tempore frater Vuolquinus ordinem ſuum, qui dicebatur Ordo militum Chriſti, cum ordine Cruciferorum Pruſsiæ nigræ crucis uniuit. Et eodem anno in congreſſu cum Lithuanis habito, cum quinquaginta fratribus & multis alijs pugnatoribus interficitur.

Henricus contra archiepiſc. Maydeburgenſem.

Monaſterium fratrum minorum in Thorun, aliud in Vuratislauia.

citur. Poſt commendabilem ac ſtrenuum Henrici ſecundi Cracouienſ. maioris Poloniæ & Sleſiæ ducis, per Tartaros occiſi, obitum. Barones minoris Poloniæ qui cladi ſuperfuerunt, Boleslao caluo filio primogenito præfati ducis Henrici ſe ſubiecerunt, quod ægre ferens Conradus dux Mazouiæ, cum filijs ſuis Boleslao, Kazimiro, & Semouito, ac gentibus eorum & cum pluribus alijs auxiliarib. uenit, & cum militibus Pomeraniæ per Suuantopolconem miſsis, cum Prutenis quoq; & Lithuanis, mercede conductis. Et terras Cracouienſ. Sandomirienſ. ac Lublinenſ. omnesq; arces & munitiones earum occupauit. Boleslaus uerò caluus, dum cum gentibus ſuis & Theutonicis Cracouiam accederet, iniuriam reſciſſurus. Conrado Mazouiæ cum ualidiori exercitu ſuperueniente, pugnæ ſe non committens, receſsit. Clemens ergo de Ruſcza, palatinus Cracouienſis nullum auxilium à Boleslao caluo habens, Conrado duci Mazouiæ, ipſum in Skala oppugnanti, ſe ſubiecit, incenſoq; caſtro Skala, Conradus dux caſtrum per eum Cracouiæ iuxta eccleſiam cathedralem erectum, funditus diſijci præcepit, ſtatimq; plenam poſſeſsionem nactus, graues uniuerſis exactiones impoſuit. Nedum agreſtibus, aut ciuibus, uerum & militibus, atq; ſacerdotibus, ad ædificationem quoq; nouorum caſtrorum atq; antiquorum inſtaurationem, paſsim omnes compulit. Quapropter clamor & uox tribulatorum aſcendit, quòd poſt miſeras Tartarorum clades, miſerabilius & grauius à proprijs opprimerentur. Miſsisq; extemplò in Hungariam ad Morauiam crebris nuncijs, Boleslaum pudicũ quærebant, & ut afflictæ patriæ ſubueniret, tanquàm hæredem reducere ſatagebant, qui non eſt reuerſus, niſi anno Domini 1243. In maiori autem Polonia Barones & nobiles, ſpecialiter Bogumilus, Dirſzicraius, Palatinus Poſnanienſis, Cecundus Gneznenſis, Thomas Poſnanienſis, caſtellani, Domaradus iudex Poſnanienſis, pertæſi principatum ducis Boleslai calui filij Henrici per Tartaros occiſi, propter oppreſsiones maiorum Polonorum, & exaltationes Theutonicorum, Przemislaum & Boleslaum filios ducis Vuladiſlai Othonis, in dominos & hæredes naturales acciuerũt, qui unicum caſtrum Vſcze poſſidebant. Nam ſub eis alterum caſtrum Nakel Suuantopelk auunculus eorum dux Pomeraniæ intercœperat, omniaq; caſtra & munitiones præfatis ſuis principibus Przemiſlao & Boleslao, necnon caſtrum Przemanth poſt eius expugnationem, maiores Poloni præſentarunt & obtulerunt. Quibus Boleslaus caluus non reſtitit, ſed affinitatem iungens, germanam ſuam Elizabeth nomine Boleslao duci Kaliſsienſi copulauit. In Pruſsia uerò Suuantopelcus princeps Pomeraniæ, uir callidus & uafer, cernens Cruciferos per Conradum ducem Mazouiæ uocatos, in immenſum creuiſſe, & caſtra ac munitiones plurimas locaſſe, Prutenosq; ſibi ſubiectos ad baptiſma coëgiſſe. Cœpit uehementer expaueſcere. Ne ſicut ipſe dolo Pomeraniam ſub Leskone albo acquiſiuit, eadem menſura metiendo, à Cruciferis quandoq; exueretur, & è Pomerania expelleretur. Hac itaque occaſione omnes Prutenos tam Neophitas quàm gentiles ſibi conciliat, & idolatriæ ritus nepharios reaſſumere perſuadet. Edictoq; certo tempore, omnes Chriſtianos in Pruſsia tàm Polonos quàm Alemannos interemit. Caſtraq; ſingula Cruciferorum, ui & expugnatione Prutenorum, præter Balgam & Elbing conquirit. Nec ea per Guilhelmum Mutinenſem Epiſcopum, Innocentij Papæ quarti legatum, auctoritate ſedis Apoſtolicæ monitus reſignauit, quinimò collecta manu Pomeranorum & Prutenorum, totam terram Chelmenſ. uehementer attriuit & uaſtauit, præter tria caſtra Thorum, Chelm, & Radzin, quæ acquirere non potuit. In utriuſq; anni ſpacio, quod Tartarorum rabies non attigit, Prutenorum barbaries deleuit.

Boleslaus caluus.

Poloni à Boleslao caluo deficiunt.

Pruteni idolatriam reaſſumunt.

CAPVT XLI. LIB. III.

SEd redeamus ad Boleslaum pudicum. Anno Domini 1243. Intelligens Conradus dux Mazouiæ, Boleslaum pudicum, cum nonnullis militibus reuerſurum. Indicit conuentionem Baronibus Cracouienſ. & Sandomirienſ. apud Scarbimirienſ. oppidum, quaſi ad prouidendum rebuſpublicis tertio Kalendas Iulij celebrandam, ubi omnibus conuenientibus, ex occulta maliuolentia prius concepta, dat ſignum ſuis militibus, & captiuati ſunt Przibislaus Vauuſzriczouicz, Vitek Byenyouicz, Andreas Sulconis de Myedzuiedz, Nicolaus Iaſzko, Sadek de Chodcza, & alij plures, uictiq; & in Mazouiam ducti, ergaſtulis incluſi ſunt, & quaſi poſt duos menſes, prima die Auguſti, quæ eſt Sancti Petri ad Vincula, diuina commiſeratione, fractis compedibus, ſub intempeſtæ noctis caligine, omnes euaſerunt. Clemens uerò Palatinus Cracouienſis, de domo & familia Griphonum, qui cum fratribus ſuis, Sulcone, Theodoro, & alijs, de medio captiuantium in Hungariam fugerat, audita ſolutione captiuorum reuerſus eſt, & ſimul iuncti, tàm arcem quàm ciuitatem Cracouienſem eiectis ducis Conradi præſidibus obtinuerunt. Aduenientemq; Boleslaum pudicum cum ſorte ſua Kinga, tanquàm hæredem & dominum connaturalem cum magno plauſu, Prandotha

Conradi dolus.

Mira uinctorum liberatio.

epiſcopo

Boleſlaus pudicus receptus.

epiſcopo Cracouienſ. perſuadente, in ducem aſſumpſerunt. Quo rumore Conradus dux Mazouiæ excitus, cum multis gentibus uerſus Cracouiam uenit, Boleſlaoq; pudico copiam pugnandi non faciente, & ſola mœnia defendente. Dux Conradus Mazouiæ incaſtellatis eccleſijs S. Andreæ extra muros Cracouienſ. & S. Georgij in arce Cracouieñ. foſſatisq; factis, cum exercitu in Mazouiam diſceſsit. Poſt cuius diſceſſum Bogutha præſes incaſtellationis eccleſiæ S. Andreæ (miles hic Cracouienſ. erat) ipſam eccleſiam Boleſlao pudico reddidit, & omnis hoſtilitas circa Cracouienſ. ammota eſt. Itaque Conradus dux Mazouiæ, Myezlaum ducem Oppolienſem deſertorem, Henrici ducis Vratislauiæ per Tartaros occiſi, in ſui præſidium uocauit, uocauit & Przemislaum ducem Poſnanienſem, Lithuanosq; & Iaczuingos. Et cũ ipſis, filioq; ſuo duce Kazimiro, terram Sandomirienſem ingreſſus eſt. Quibus Boleſlaus pudicus cum militibus Cracouienſibus & Sandomirienſ. cum Clemente palatino Cracouienſ. & Floriano palatino Sandomirienſ. & quibuſdam Hungarorum militibus in Suchdol occurrit, propicianteq; Deo, exercitum Conradi numero & robore ſuperiorem, confregit & diſperſit. Ducesq; præfatos in turpẽ fugam egit. Ex qua pugna exercitus ducis Boleſlai, præda uariarum nationum ditatus eſt, duxq; Boleſlaus Pudicus cæteras munitiones, quæ pro Conrado principe Mazouiæ tenebantur, ui accepit. Poſt hunc triumphum milites Cracouienſ. iterum Boleſlaum pudicũ Prandotha Epiſcopo Cracouienſ. diuina ſolenniter in eccleſia Cracouienſ. agente, in ſuum dominum aſſumpſerunt & intronizarunt. Conradus autem dux Mazouiæ cladem in Suchdol acceptam ultum iri cupiens, Lithuanos, Prutenos & Iaczuingos ordinauit, qui in copioſa multitudine ingreſsi, terram Lublineñ. uaſtauerunt, eam more barbarico uſq; ad fluuium Iſtulam, cum diſtrictu Szeczechouieñ. & Lukouieñ. infeſtando, homines utriuſq; ſexus cum numeroſis pecoribus abegerunt. In Prandotham uerò Epiſcopum Cracouienſem quia Boleſlao pudico adhærebat, præfatus Conradus dux Mazouiæ ſuos armigeros miſit, & curias epiſcopales Tharſeñ. quæ nunc Bodzancineñ. appellatur, Kelceñ. & Cuneouieñ. primum expilatas, cum uillis ipſarum incendit, & prædam in Mazouiam intulit, propter quod Prandotha Epiſcopus Cracouieñ. cum auctoritate propria anathematiſauit. Cuius proceſſus Fulco Archiepiſc. Gnezneñ. in ſynodo Lacinieñ. confirmauit, & in ſingulis eccleſijs denunciare mandauit. Verum Conradus eodem anno 1244. mala additura malis, terram Cracouienſem cũ exercitu ingreſſus, nouas munitiones erexit, quas eo diſcedente, milites Cracouienſ. expugnauerunt, ſed Conradus rediens, iterum eas expugnauit, & aliquas diruit, tot & tantis malis non ſaciatus Conradus dux Mazouię, contra Boleſlaum pudicum nepotem ſuum, ulceratũ gerens animum. Anno Domini 1246. cum Lithuanis & gentibus proprijs terras eius inuaſit. Cui Boleſlaus pudicus, cũ militibus Cracouieñ. & Sandomirieñ. in Zarziſſow, aliàs in Iaroſzin occurrens, diro marte conflixit, & à multitudine ſuperatus, pluribusq; militibus Cracouieñ. aut occiſis, aut captis, Boleſlaus pudicus fugus elapſus eſt. Conrado prædam acceptam in Mazouiam referente, & ſine mora in Cracouieñ. cum filio ſuo Kazimiro Cuyauiæ & Lanciciæ duce. Item cum Myecʒlao Oppolieñ. duce genero ſuo, redeunte, caſtra tria, unum in faucibus Rudaue, ubi Iſtula ingreditur: aliud ſupra ripam propè monaſterium Thinyecz, extruxit, & hæc duo ſuis militibus commiſit. Tertium in Lelow, & illud Myezlao Oppolienſi duci genero ſuo in adminiſtrationem dedit, ſed Conrado in Mazouiam diuertente, Boleſlaus pudicus caſtra prope Thinyecz, & in ora Rudawe expugnauit. Tertium uerò in Lelow paulòpoſt Myecʒlao duce Oppolienſi mortuo, illicò Boleſlao pudico redditum eſt. O quàm miſera conditio minoris Poloniæ ſub illo tempore fuit, ſub coq; tempore Pruteni Mazouiam irrumpentes, eam circa Czechanow uaſtauerunt, feſtinè autem occurrentibus Mazouitis & Lancicienſibus, noningentos Prutenos occiderũt, alios uerò aut captiuarunt, aut diſperſerũt. Lithuaniq; procurante Conrado Mazouię duce, ſilenti agmine in Oppatow oppidum Sandomirienſem uenientes, ipſum & uicinia eius ſpoliarunt. Mortuus eſt tandem Deo uolente Conradus dux Mazouiæ ætate maturus, nepotis ſui Boleſlai pudici iniuſtus oppreſſor, & in eccleſia Plocenſium maiori ſepultus, anno Domini 1247. & reliquit duos filios Kazimirum & Semouitum. Boleſlaus ſiquidem tertius filius breui patrem ſequutus, morte abſumptus eſt.

Conradus auxilia petit.

Conradus à Boleſlao uictus.

Furor Conradi in Prandotham epiſc. Cracouienſ.

CAPVT XLII. LIB. III.

Caſtrum Zartauicza capitur.

ANno Domini 1243. caſtrum Zartauicza Thedricus Marſalcus Cruciferorum de Pruſsia, cum uiginti uiris duntaxat, in uigilia S. Barbaræ, nocte ſcalis appoſitis, intercepit, & quinquaginta uiros in eodem caſtro repertos (cum eis à medio noctis uſque ad ortum ſolis certando) partim occidit partim in deditionem accepit. Accepit & theſaurum cum reliquo depoſito, ſed & caput S. Barbaræ uirginis aſportauit,

quod

quod Kazimirus tertius Rex Poloniæ, de Thorun in Gedanum transferri conceſsit, ubi in hanc diem conſeruatur, & à multis deuotis atque peregrinis ueneratur. Suuatopelcus intellecta caſtri ſui Zarthauicza occupatione, fultus Pruſſorum ſuffragio, ipſum obſidione cinxit, & cum reliqua medietate exercitus, in Chelmenſem terram deſcendit. Et per Theodricum Marſchalcum, ac per Kazimirum ducem Cuyauiæ filium Conradi ducis Mazouiæ uictus, utriſque caſtris eſt exutus. Vocatoq; in auxilium Przmislao duce maioris Poloniæ, idem Theodricus Marſchalcus, & Kazimirus dux Cuyauiæ, potentijs unitis, caſtrum Viſſegrad in Pomerania ſitum expugnauerunt, & terram Pomeraniæ flammis, & uaſtatione afflixerunt. Exinde ad caſtrum Nakel proceſſerunt, quod illicò Pomerani, duntaxat uitam cum paucis rebus pacti, Przemislao, & Boleslao ducibus maioris Poloniæ tradiderunt, quoniam ſub his ducibus Suuatopelk, ipſum interceperat. *Suuatopelcus uictus.*

Eodem anno à præfatis ducibus Poloniæ Przemislao, & Boleslao caſtrum Zbaſsin conſtructum eſt: ueritus Suuatopelk, ne unita potentia Polonorum, & Cruciferorum, de Pomerania expelleretur, concordiam cum Cruciferis inijt, & in obſides filium ſuum Meſtuuinum, aliàs Mſczugium, & Veyat comitem, Vimarumq; Burggrauium dedit. Cruciferi autem omnes captiuos Suuatopelconi reddiderunt: caſtrum uerò Zartauiczа nequaquam reddere uoluerunt, propter quod in anno ſequenti Suuatopelcus iuramenta temerando, & pacta uiolando cum Lithuanis, Prutenis, ac Iaczuuingis uenit, & terram Culmenſem horribili cæde, & incendio affecit. Quos Cruciferis inſequentibus, cùm eſſent impares uiribus, placuit Theodrico antiquo Marſchalco, ultimam medietatem exercitus ex antiquis locis inuadere. Prima medietate lacum tranſgreſſa, at Berluuinus nouus Marſchalcus, à fronte inuadendos cenſuit, & inuaſit. Suuatopelkus uerò paucitate Cruciferorum conſpecta, ad paludem, quæ Renſzin dicitur, cum eis conflixit, & omnes trucidando, unà cum Marſalco deleuit, uix uiginti uiris effugientibus. Similiter exercitum auxiliarem ex Thorun uenientem, uicit, & proſtrauit, uictoresq; ſpolijs interfectorum ouantes potiti ſunt. Exhilaratus Suuatopelcus de ſuorum uictoria, clandeſtinè ad Remkam aduocatum, & ciues Culmenſes miſit, ut irrumpentes caſtrum Culmenſe, quod licebat eis quotidie ingredi, filium ipſius Mſczugium cum cæteris obſidibus ſoluerent, præmijs potituri promiſsis, quod Ioannes ſeruus Cruciferorum in prælio uulneratus intelligens, traditionem prodidit. Quare Capitaneus Chelmenſis Remkam aduocatum cum ciuibus caſtrum ingredi prohibuit. Obſides quoque nocte uinctos in caſtrum Zarthauicza miſit. Furens ergo Suuatopelcus dolos ſuos detectos eſſe, clandeſtinè per appreciatos pecunia, Culmenſem ciuitatem, & Zarthauiczam conflagrare procurauit. Ipſe uerò cum Lithuanorum, Prutenorum, & Iaczuingorum multitudine terram Cuyauiæ uniuerſam miſerabiliter per incendia, & ſtragem barbaricam uaſtauit, eò quòd Kazimirus dux Cuyauiæ omnes expeditiones cum Cruciferis obibat. Dum autem Suuatopelcus ſæpenumerò caſtri Zarthauicza, & filij recuperationem requireret, Cruciferi denegarunt, & filium eius per triginta armigeros, quos illis dux Auſtriæ miſeras, in Auſtriam tranſmiſerunt. Hoc cognito Suuatopelcus, ad ripam Iſtulæ in terra Culmenſi caſtrum Zantir ædificauit, nullam nauem inſpoliatam relinquens. Aliud caſtrum Suuiecze appellatum, adfluenta Iſtulæ in terra Pomeraniæ ædificare cœpit. Kazimirus uerò dux Cuyauiæ, & Pompo magiſter Cruciferorum uenientes in nauibus, caſtrum Putirburk è regione Suuyecze conſtruxerunt, & multa in deſtructionem nouorum caſtrorum Suuatopelconis machinantes irrito diſceſſerunt. Suuatopelcus ergo occaſione præbita, Suuyecze conſumauit, & Zantir militibus roborando, utrumque uictualibus impleuit. Anno autem Domini 1245. Kazimirus dux Cuyauiæ, & Lanciciæ, Magiſter Pompo, & Cruciferi cum eo, Henricus Lichterſtein, & Druſeliff pincerna Friderici ducis Auſtriæ, nonnulliq; & pauci cruce ſignati, qui ex Auſtria uenerant, ordinatis aciebus Pomeraniam ingreſsi, rependendo uiciſsitudinem uaſtationis terrarum Chelmenſium, & Cuyauienſium, Pomeraniam ipſam nouē diebus exurentes, prædam, Suatopelcone non reſiſtente, ſed auxilia Pruſſorum præſtolante deducebant. Quibus uenientibus inſequutus eſt, & eos à fronte, & tergo inuaſit, facileq́ue Henricum Lichterſtein, & Druſeliff fudit, & fugauit: nec Druſeliff fugam ſiſtere uoluit (tanquam miles Auſtralis) niſi in Thorun, tamen duce Kazimiro, & Cruciferis acerrimè cum Suuatopelcone pugnantibus, & neutra parte pedem referente. Henricus Lichterſtein cum ſuis reuenit, & exercitum Suuatopelconis à tergo inuaſit: moxq; exercitus Suuatopelconis contritus eſt, mille quingentis occiſis, cæteris captis, aut fuga dilapſis.

Terræ Cuyauienſ. ſtrages maxima.

Suuatopelci filius Auſtriã ducitur.

Caſtrum Putirburgk erigitur.

Pomerania uaſtatio.

I CAPVT

CAPVT XLIII. LIB. III.

Anno Domini 1243 Przemiſlaus, & Boleſlaus germani, duces maioris Poloniæ, cum Helinga matre ipſorum, de conſenſu Fulconis Archiepiſcopi Gneznenſis, & ſui Capituli, cōtulerunt ordini, & conuentui ſepulchri dominici Hieroſolymitani Miechouienſ. hoſpitale ſancti Ioannis in Gnezna, ſtatuendo ut in eo ſingulæ mirabiles, & languidæ perſonæ, & aliqui ſcholares, expenſis magiſtri, ſeu præpoſiti præfatæ domus, fouerentur. Eodem anno 1243. ſeptimo Idus Octobris, Beata Heduigis ducis Henrici cum barba, ſanctitate, & proſapia illuſtris, relicta functa eſt. Et in monaſterio Trzebnicienſ. humata: hæc per annos uiginti octo omnem illecebram carnis uitando, cœlibem uitam duxit.

S. Heduigis mors.

Anno 1244. Conradus dux Mazouię, monaſterium, & Eccleſiam ſanctæ Trinitatis in ſuburbio ciuitatis Plocenſis fundauit: illicq; fratres prædicatores de domo ſanctæ Trinitatis Cracouienſ locauit, & introduxit. Item eodem anno quadrageſimo quarto, ſupra milleſimum, ducenteſimū, fratres prædicatores Przemiſlaus dux maioris Poloniæ cum fratre Boleſlao, & conſenſu Boguphali antiſtitis Poſnanienſ. de Srodka in ciuitatem Poſnanienſ. ad Eccleſiam parochialem ſancti Gothardi tranſtulit. In cuius recompenſam præfatus dux, ius patronatus Eccleſiæ ſancti Adalberti Epiſcopo Poſnanienſ. contulit. Daniel dux Kiouienſ. ſciens terram Lublinenſ. uaſtatione Lithuanorum, & Iaczuuingorum nequitia Conradi ducis Mazouiæ deſertatam, contra Boleſlaum pudicum ſubordinatorum, uenit exercitualiter, & tam ciuitatem, quàm arcem Lublinenſ. accepit, turrimq; rotundam ex coctis lateribus cum circuitu in ſummitate in medio caſtri, & propugnacula cum foſsis, & uallis profundis mira celeritate ædificauit, uniuerſam terram ſibi appropriando, & parere cogendo.

Anno Chriſti Domini 1244. Pruteni Plocenſis ciuitatem cum territorio Mazouiæ in proximo ei adiacente uaſtaueruut. Anno Domini 1243. Item anno ſequenti Pruteni equeſtri exercitu, terras Mazouiæ, Suuatopelcone Pomeraniæ ad hoc illos pellicente, intrauerunt (quoniam Conradus dux Mazouiæ cum ſuis militibus in expugnatione terræ Craco. tunc uerſabatur) ſpolijsq;, cædibus, & incendijs oppida, & rura replentes, diſceſſerunt. Anno Domini 1244. Boleſlaus Caluus, & Henricus, filij Henrici ducis Vuratiſlauien. à Tartaris occiſi, paternum ducatū diuidentes. Boleſlaus Vuratiſlauienſ. Henricus Legnicenſ. ſortem accepit. Verùm Boleſlaus Caluus pœnitentia ductus, putans Legnicenſ. portionem fore pinguiorem, per commutationem Legnicenſ. portionem accepit: de Vuratiſlauienſ. Henrico fratri cedens. Superant bini fratres eorum Conradus, & Vladiſlaus literis operam dantes. Et equidem Vladiſlaus Archiepiſcopus Salczburgenſ. factus, ducatum Vuratiſlauienſ. qui eum contingebat, Henrico fratri integrum reliquit. Conradus uerò cùm fuiſſet ſubdiaconus, & in Bambergenſem Epiſcopum breui promouendus, faſtidiens Epiſcopatum, & ſtudium deſerens, ſortem Legnicenſ. quæ ipſum contingebat, à Boleſlao Caluo expetebat: à qua excluſus, ad Henricum alterum fratrem ſe contulit. Ob hoc Boleſlaus ſortem Vuratiſlauienſ. pacificam repetebat: conductisq; precio Saxonibus, & cæteris Teuthonicis, terram uaſtauit, & ciuitatem Vuratiſl. prima, & altera obſidione obſedit: cumq; nil proſperè geſsiſſet, in Legniczam redeuntē, proprij Barones ipſum captiuarunt. Poſtea ſponſione de non nocendo recepta, dimiſſus, captiuationem ultum iri uolens, caſtra Teuthonis locauit, & Archiepiſcopo Maydenburgenſi caſtrum Lubuſz donauit, propterea Przemiſlaus dux Poſnanienſis ſuam germanam inuxorem habens, ipſum tanquam delirantem captiuauit, & honeſtè ſeruauit.

Pruteni Mazouiam ingreſsi.

Anno Chriſti 1245 Barones maioris Poloniæ, liuore acti, principes ſuos Przemiſlaum, & Boleſlaum rogarunt, ut libertates Eccleſiarum Gneznen & Poſnanien. iura ducalia, & ſpecialiter de moneta cudenda, per Vladiſlaum Othonis parentem eorum conceſſa, reſcinderent, & caſſarent, qui nullis precibus aut inſtantijs fracti. Priuilegia in honorem Dei, & Eccleſiarum libertatem emanata, non uiolarunt, ſed confirmarunt, & innouarunt, in forisq; ciuitatum, & caſtellorum pręconum uoce obſeruanda publicarunt.

Polonorum petitio.

Principū conſtantia.

CAPVT XLIIII. LIB. III.

Anno Domini 1246. per Bohemiam in Vuratiſlauiam, frater Aſcelinus ordinis prædicatorum, cum pluribus fratribus eiuſdem, & aliorum ordinum, uenit, exceptusq; & ueneratus eſt à Boleſlao Sleſiæ, & Vuratiſlauiæ duce. Exinde tranſiens, ad Lanciciam peruenit, à Conrado duce Mazouiæ cum ſuis recollectus, & hoſpitatus. Dehinc ad Cracouiam deductus, à Boleſlao pudico, à genetriceq; eius Grzimiſlauua, & à Prandotha ordinario loci, benignè ſuſcepti, & habiti ſunt, pluribus pellibus ſubtilibus prouiſi, ſupra id, quod proprio ære emere potuerunt, quoniam princi-

Frater Aſcelinus legatus Vuratiſlauiā uenit.

principes Tartarorum ſine munere adire nephas eſt. Tulit autem fortuna,ut eſſet apud Boleslaum pudicum principem Cracouiæ atq; Sandomiriæ, Vaſilco princeps Ruſsiæ, nepos matris ſuæ,huic itaq; cōmendati,in Ruſsiam per ipſum deducti ſunt. Ad Kiouiam uerò aduenientes equos pro conditione terrarum Tartarorū ualentes acquiſierūt, qui pedibus aquam, & pabulū ſub niuibus ſibi quærerent,tandem ex Kiouu procedentes,plures duces Tartarorum pertranſierunt: donec ad Cham, ſeu Imperatorem Tartarorum applicuerunt. Cui legatione domini Papæ Innocentij quarti, qui ex Lugdunenſi conſilio eos illūc miſerat,expoſita, ut Deum uniuerſorum agnoſceret atq; coleret, & eum,quem miſit Ieſum Chriſtum, utq; gentem Chriſtianam crudeli nece, quemadmodum in Polonia,Hungaria,& Morauia fecit,non perderet,poſtulauerunt. Et accepto reſponſo,quòd Cham per quinquennium gentem Chriſtianam non inuaderet,per eandem uiam ad dominum Apoſtolicum cum literis Imperatoris Tartarorum redierunt. Habes in ſpeculo hiſtoriali Vincentij libro 32.hanc hiſtoriam,quam cautè legas,neceſſe eſt,quoniam in aliquibus ſuperſtitioſa eſt.

Cracouiæ à Boleslao, & Prandotha ſuſcipiuntur.

Legationem Tartarorū Imperatoris exponit.

Reditus Aſcelini ad Papam Innocentium.

Anno quo ſupra,ſcilicet 1246.per Cracouiam in Pruſsiam, & Pomeraniam,Opizo Abbas de Meſzano, ſedis Apoſtolicæ legatus, ex Lugdunen.concilio per Innocentium quartum miſſus,tranſijt. Qui Suuatopelconem Pomeraniæ ducem per Epiſcopū Manden.ſedis Apoſtolicæ nuncium anathematizatum, ſumpto ab eo iuramento,quod de cętero cum Brutenis,& Barbaris,conſortia contra Chriſtianos non ageret,abſoluit. Danielem autem Drohicien.& Kiouien. principem inter principes Ruſsiæ potentiorē,rogantem,& pollicentem ſe cum omnibus Ruſſorum terris, Græco ritu derelicto, in obedientiam,& communionem Eccleſiæ Romanæ tranſiturum, præfatus legatus Opizo anno eodem 1246 in regem ſuper Ruſsiam in caſtro coronauit, & inunxit,quod omnes Pontifices Poloniæ diſſuadebant,ſcientes ducis Danielis fidem uafram,& fluxam,ueluti poſtea compertum eſt.

Opizo Papæ legatus Suuatopelconem anathemate liberat.

Daniel in regē Ruſsiæ coronatur.

Anno Domini 1247 Przemislaus, & Boleslaus maioris Poloniæ duces, terrarum maioris Poloniæ inter ſe talem diuiſionem celebrarunt. Przemislaus natu maior, terras Gneznen.& Poſnanien.cum eorum caſtris,& appendit ijs accepit:Boleslaus uerò ducatum Caliſsienſem à fluuio Przoſna uſq; ad Przemant,caſtro Przemant etiam incluſo,ab inde uſq; ad fluuium Vartam,& Moſzinam. Item ad paludem Sepno, & fluuium Obra: appoſitumq; eſt anathema per Boguphalum Poſnanien. Epiſcopum in uiolatorem huiuſmodi diuiſionis,quæ tamen depoſt fuit uiolata.Et quia in ſorte Boleslai ducis Kaliſsienſ.monaſterium Ladenſe ad fluuium Varta ſitū, Kazimirus dux Cuyauien.& Lancicien.occupauerat.Filius Cōradi ducis Mazouię,prętatus dux Boleslaus eodē anno depulſo pręſidio ducis Kazimiri,& uniuerſis propugnaculis diſiectis,locū monachis reſtituit. Eodem anno 1247 ſuper Odram nouū caſtrum Copaniczam Boleslaus dux Legnicen. ædificauit,repetens maioris Poloniæ ducatum, quem pater ſuus tenuerat.Sed Przemislaus,& Boleslaus maioris Poloniæ duces,exercitualiter egreſsi,cum eo ante pugnā compoſuerunt, & caſtro Copanicza demolito, caſtra Sandok, Myedzirzecz, & Dzbaſsin pro bono pacis ei aſsignauerunt. Vnum autem caſtrum ex prædictis Santok,Baruuin dux Kaſſubitarum obſedit, prætendens ipſum ſui iuris eſſe. Przemislaus autem dux Gneznen.& Poſnanien.feſtinus cum gentibus ſuis accurrens, caſtrenſibus obſidione fatigatis,ſuccurrit. Accelerante autem & Boleslao Legnicen. cuius caſtrum erat, Baruuin eorum potentiam ueritus, nocte diſceſsit, nec amplius redire ſtatuit, pro quo beneficio Boleslaus Legnicenſ. commendata ducis Przemislai probitatē, caſtrum Santok perpetua largitione ſibi reddidit. Anno præexpreſſo 1247 mortuo Popone altero magiſtro Cruciferorum Pruſsiæ, tertius magiſter Henricus de Vita electus eſt:is caſtrū Criſtburg in terra Pomeraniæ extruxit, uolens frenare temerarios auſus Suuatopelconis. Verùm Suuatopelk explorato tempore opportuno,caſtrum Criſtburg nocte intercepit,& occiſo Cruciferorum præſidio,ſuum illi impoſuit.Inſuper compoſitione pacis uiolata,Suuatopelk plures ex Cruciferis circa Golub, partim extinxit,partim captiuauit. Et cum manu Barbarorum, terram Cuyauiæ irrumpens, eam ferro, & igni uaſtauit,non parcens etiam fœminis, & pueris. Eo autem Cuyauiam uaſtante, Henricus magiſter Cruciferorum,aliud caſtrum è regione Criſtburg erexerat. Ad quod expugnandum, Suuatopelk exercitum cum curribus, & propugnaculis miſit, quem Cruciferi ſuperarunt, & in fugam conuerterunt, potiti ſpolijs,rebusq; plurimis, eam cladem Suuatopelk ulturus,nouo exercitu comparato,partem eius ad laceſſendum uerſus Chriſtburg miſit, qui à Cruciferis uicti,fugientes ad ſtatiua Suuatopelconis tam inconditas uoces ediderunt, quod exercitum Suuatopelconis terruerunt, ut ſtatiuis ac tabernaculis derelictis, præcipitanter trans ripam Iſtulæ fugerent,nonnullis ab undis Iſtulæ abſorptis. Quo facto, exercitus

Diuiſio terrarum Poloniæ maioris.

Caſtrum Copanicza erigitur.

Secundus magiſter Crucifſerorū moritur.

Electio tertij magiſtri Cruciferorum.

Caſtrum Criſtburgā ædificatur.

Monaſterium Oliua deſtructum.

Cruciferorum in Pomeraniam deſcendens grauem uaſtationem per ignes ac cædes intulit: ſub hoc tempore monaſterium de Oliua in horreis, equis, & pecoribus, extremè damnatum eſt.

CAPVT XLV. LIB. III.

Boleslai pudici thronus firmatus.

Conrado Mazouiæ duce morte ſublato, pax eſt reddita terris maioris Poloniæ Cracouien. Sandomirien. & Lublinen. Thronus uerò Boleslai pudici extunc Polonorum Monarchæ firmatus eſt, hoſte & infeſtiſsimo ipſius aduerſario è uita cadente, cœpitq́ dux Boleslaus pudicus unà cum beatæ uitæ, Prandotha Craco. antiſtite, pro canoniſatione beatiſsimi Stanislai Epiſcopi Craco. laborare, & eam prout inferiùs dicetur, adiuuit. Ad petitionem autem Belæ regis Hungariæ ſoceri ſui cū gentibus pedeſtrium, & equeſtrium in ſuo comitatu habens Danielem ducem Ruſsiæ cum auxilijs Ruthenorum, anno Domini 1253. Morauiam, & deſtrictum Oppauien. intrauit, factisq́ incendijs ac ſpolijs, cum multitudine captiuorum in Poloniam rediјt, & Rutheni in Ruſsiam. In ſequenti quoq́ anno præfatus Boleslaus pudicus dux Cracoui. & Sandomirien. cum Vuladislao Oppolien. & Rathiborien. duce, & cum Ruthenorum exercitu, terram Oppauien. pro eo quod à Premislao cognominato Ottocarus, poſtea rege Bohemiæ eſſet occupata, hoſtiliter ingreſſus, totam flammis, & cædibus uaſtauit, & cum præda hominum atq́ pecorum fœlix remeauit: & cū terræ Craco. & Sandomirien. inter alias terras Poloniæ deſiderata pace gauderent. Ecce ingens Tartarorum exercitus ex multis legionibus conflatus, & per gentes Ruthenorum ac Lithuanorum adauctus cum ducibus Tartarorum, Nogay, & Thelebuga, poſt feſtum ſancti Andreæ, anno Domini 1259. in terram Sandomirienſ. aduenit, tranſiensq́ per glacies cōcretas fluuij Iſtulæ, ciuitatem Sandomirien. incendit, & eam cum Eccleſijs conflagrauit. Caſtrum quoq́ in quod uniuerſa Sandomirienſium regio cum uxoribus, pignoribus, & fortunis confugerat, cinxit, & illud nocte ac interdiu oppugnauit, ſed cùm nō præualuiſſet, Vaſilko dux, germanus Danielis, inſuper Leo, & Romanus filij Danielis regis Ruſsiæ ad Petrum de Crampa Sandomiri. capitaneum miſerunt, ut potiùs humiliatus tributum imponendum ſecurus pendat, quàm arcem, & qui in eam confluxerunt, omnes perdat. Credidit Petrus de Crampa, doloſitatis, & fraudis Ruthenorum expers atq́ ignarus, factaq́ treuga pacis cum Sbigneo germano ſuo, & inſignioribus militibus, è caſtro deſcendit, & in ſtatiua Tartarorum per duces Ruthenorum deductus eſt, ubi tametſi Tartarorum duces adoraſſet, & tributum penſurum ſe promitteret, tamen Tartari fide uiolata, eum cum omnibus ſuis captiuarunt, ſpoliatosq́ & uerberatos, ad ultimum capite cæſos, obtruncarunt: cum ualido deinde cōcurſu, & clamore ad caſtrum inuecti, omnes crudeli ſupplicio (uirginibus duntaxat ac ingenuis mulieribus pro explenda libidine ſeruatis) truculentiſsimè enecarunt, fluxitq́ ſanguis occiſorum de colle arcis, tanquam quidam riuulus in Iſtulam. Alios uerò homines occidere faſtidientes, tanquam gregem cumulatos in Iſtulam ad ſubmergendum impulerunt, rebus deinde caſtri omnibus potiti, ipſum incenderunt: effuſi poſt è Sandomiria Tartari, ducatum præbentibus Ruthenis, in Cracouiam adueniunt, & eam uacuam habitatoribus reperientes (omnes ſiquidem in arcem Cracouienſem confugerant) in tecta & ualitudinarios ſæuierunt, tribusq́ menſibus graſſati, nullam reſiſtentiam paſsi (dux etenim Boleslaus pudicus cum Kinga coniuge in Hungariam, tantæ multitudini reſiſtere nequiens, fugerat) cum ingenti præda, & maiori cæde, quàm priori ingreſſu, & ſtrage, apud Chmielik, & Legniczam factam, onuſti in Tartariam reuerſi ſunt. Quod malum dum Boleslaus pudicus, & Prandotha, Eccleſiæ Cracouienſis Pontifex, Alexandro Papæ quarto, per nuncios Bodzantham Decanum, & Albertum Canonicum Cracouienſem ad illum miſſos, declaraſſent, uiſitantibus Eccleſiam ſanctæ Mariæ Sandomirien. (quoniam illic in Eccleſia, & cœmiterio corpora occiſorum per Tartaros, ſepulta ſunt) parem indulgentiam, quam habet Eccleſia ſanctæ Mariæ ad matres de urbe conceſsit. Hanc indulgentiam merentur, & proſequentur Poloni, & peregrini quotannis Eccleſiam Sandomirien. ſecunda lunij uiſitantes, & eam, magnas indulgentias appellantes. Deinceps anno ſequenti ualidus exercitus Tartarorum ſubitò ueniens, Sandomiria conquiſita magnam multitudinem hominum, utriusq́ ſexus barbarica ſæuitia trucidauit: aliosq́ more pecorum in Iſtulam pulſos, undis ſuffocauit, & per Cracouiam usq́ in Bithom prædā egit, monaſterium Zauicholſten. & Calui montis uaſtauit, & duobus menſibus integris in Polonia debachatus, factis multis incendijs, cum maxima præda ad propria reuerſus eſt. Duce Boleslao Craco. in Hungariam ſecedente, Prandotha Epiſcopo Cracouienſi in caſtro Rathiborienſi commorante, cæteris magnificis, & nobilibus in arcibus, aut ſyluis degentibus. Hanc Tartarorum uaſtationē induxiſſe culpatus eſt dux

Oppauien. terræ duplex inuaſio.

Polonia minor à Tartaris uaſtata.

Ruthenorum fraus.

Magna ſanguinis effuſio.

Tartarorum ingreſſus usq́ ad Legnitz factus.

Nunciatur clades Papæ.

eſt dux Kazimirus Cuyauiæ: quem propterea duces Poloniæ multis contumelijs, ut infrà dicetur, affecerunt. Ne autem barbari, tam frequenti incurſu, terras Boleslai pudici inuaderent, cum omnibus copijs ſuis circa Zauichoſt contractis, ipſe dux Boleslaus pudicus, anno Domini, 1264. compoſito agmine incedens, Iaczuuingis bellum intulit, quibus decimo Kalendas Iulij cum principe eorum Comath, propere, & læté occurrentibus. Pugna conſerta eſt, & alteris in alteros cæca, & obſtinata mente tuentibus, æquis uiribus aliquot horis prælıatū eſt, tandem acie Iaczuuingorū ſuccumbente, & Comath principe eorū à Polonis pugionibus confoſſo, ad extremū cęſi, & obtriti ſunt: omnisq; natio Iaczuuingorum eo bello (quoniam pedem referre, nec unquam pugnam etiam iniquam detrectare uoluit) deleta eſt, ut pauci agreſtes ſuperſtites eſſent. Extunc & in temporibus noſtris Lithuanis coniuncti, ſic quod nomen Iaczuuingorum perrarum, & paucis notum exteţ. Horum reliquias Boleslaus pudicus fidem Chriſti profiteri iuſsit, detractantes uerò capite multari. Supplicauit etiam dux Boleslaus pudicus, Alexandro Papæ 4. ut pro Neophitis, gentis illius. Epiſcopum inſtitueret, quod & conceſsit, & Archiepiſco Gneznen. ſuper ea re ſcripſit: in effectum tamen non cernimus fuiſſe deductum.

Boleslaus pudicus Iaczuuin. bellum parat.

Iaczwingi uicti.

CAPVT XLVI. LIB. III.

REpreſsis autem & extinctis Iaczuuingis, Ruthenorū bellum ſurrexit. Rutheni ſiquidem anno Domini 1265. frequenti, & magno exercitu duce Suuarnone collecti, Sandomirien. diſtrictum depopulantes, rapinis, & incendijs afflixerunt, quos Barones Sandomirien. duce Boleslao non conſulto actualiter congregati, per agros ſparſim palantes, & uaſtantes fuderunt, & interimerunt, & omnes rapinas recuperantes, caſtro eorum potiti ſunt. Hanc iniuriam, & alias dux Boleslaus pudicus reſciſſurus, anno ſequenti ſcilicet 1266. Petrum palatinum Craco. cum copijs circa Ropezycze collectis, in terram Suuarnonis miſit, quo ſecundas ſtatiuas agente, feria ſexta, quæ fuit decima octaua menſis Iunij, in loco Pyetha appellato, dux Suuarno cum magno Ruthenorum, & Tartarorum exercitu aduenit, haud longè à Polonis locato. In craſtino autem, quæ fuit dies ſabbati ſanctorum Geruaſij, & Prothaſij martyrum (in quo die ſuperioribus annis Romanus dux Ruſsiæ potentia Polonorum circa Zauichoſt contritus fuit) infeſtis animis occurrerunt, acies Ruthenorum, & Polonorum, maximaq; ſtrages in Ruthenis edita eſt. Ita ut ad ultimum Suarno ad fugam proſiliret: deinde Rutheni eum ſequuti paſsim in fugam uerſi ſunt. Et Poloni adepta uictoria, duobus diebus in loco certaminis commorati. Poſt hoc totam terram Suuarnonis depopulati ſunt, multiplicemq; uariæ ſuppellectilis prædam referentes, in Poloniam ouantes redierunt. Hæc clades Ruthenos adeò domuit, ut terras Polonorū pluribus annis contingere nō auderent.

Rutheni bellū repetunt.

Swarno eorū dux.

Polonorum in Ruthenis, & Tartaris uictoria.

Anno autem Domini 1273. conuenientibus in Oppauia, Przemislao rege Bohemiæ ex una, & Boleslao pudico duce Craco. & Sandomiriæ ex altera partibus. Quum Przemislaus diſtrictum Oppauiæ, legitimè ad ſe deuolutum per Myeczlai Oppolien. ducis mortem, teſtamento ſibi legatum aſſereret. Et Boleslaus pudicus portionem terrarum regni Poloniæ ab origine tentam, & appropriatam eſſe affirmaret: nolletq; alter alteri cædere, Barones communes, & conſiliarij eorum per ſufferentias pacis, in annos uiginti huiuſmodi quæſtionem ſuſpenderunt decidendam. Interim dum hæc fierent, Paulus Epiſcopus Craco. cum nonnullis militibus, Boleslao pudico rebellaturi, ad Vuladislaum Oppolien. ducem, precantes, ut ipſum potiùs in dominum, quàm Boleslaum, & quem deſignauit ſucceſſorem Leskonem nigrum haberent. Nec abnuit dux Vuladislaus ſuſcipiendos. Occurrente autē exercitu Boleslai pudici ex aulicis, & nobilibus, qui ipſum ſequebantur. In Bogehim uilla monachorum, die Veneris, quarto nonas Iunij, duro certamine, cum potentia Pauli Epiſcopi Craco. & nobilibus eum ſequentibus, confixerunt, pluribusq; interfectis, militibus Boleslai uictoria ceſsit, licet non incruenta. Bona ergo rebellium ſingula dux Boleslaus, aut uſibus, aut uictoribus diſtribuendo confiſcauit. Prima autem die menſis Iulij eiuſdem anni, ſubito in graui exercitu Lithuani, Pruteni: & Samagitæ, in terram Lublinenſem deſcenderunt, & maiorem partem eius incendijs, & ſtrage uaſtauerunt, ſpoliaq; abduxerunt. Inſimulatus eſt Paulus Craco. hanc miſerabilem cladem in ultionem eorum, qui in Bogehim ceciderunt duci Boleslao pudico ſubordinaſſe. Hic namq; Paulus grauitate pontificali obmiſſa, pro concubina moniali de lapide Mariæ, aliàs de clauſtro Skala uiolenter abſtracta abutebatur, uenationes per ſe tractauit. Cum Lithuanis Polonorum hoſtibus, ut à Boleslao pudico ſecurior eſſet, affinitates, & connubia iunxit. Eccleſiam ſuam Crac. perrarò ad diuina peragenda, uiſitauit, cum aſſuetis rapto, aut furto uiuere, conuentus habuit. Quare cùm in monaſterio ſanctæ Trinitatis in Cracouia eſſet, uox de aëre lapſa inſonuit: Ve tibi Paule Epiſco-

pe, melius eſſet, ſi natus non fuiſſes. Quidam autem religioſus per quietem, lupum anterioribus pedibus erectus, humana uoce exclamaſſe uidit: Ve tibi Paule Epiſcope, quoniam cœpiſti, & occidiſti. Qua relatione plurimùm contritus, in cubiculo ſolitarius planxit, donec audiuit. Ne timeas, inquit, Paule Epiſcope, age quod bonum eſt, ſeptimo anno morituus. Sed hæc hactenus. Boleslaus pudicus ciuili bello attritus, Lithuanis reſiſtere non ualuit: Lesko uerò, & Conradus Cuyauiæ, & Mazouiæ duces, pro terræ Lublinen. uaſtatione, terras Poleſsitarum, & Prutenorum igne, & ſpolijs, & cædibus, nullam reſiſtentiam paſsi, depopulati ſunt. Dux uerò Boleslaus Pudicus cum omnium ſuarum terrarum copijs, & cum Boleslao pio Kaliſsien. & Leskone nigro Siradien. ducibus, terram Oppolienſem in feſto ſanctorum Simonis, & Iudæ ingreſſus, uicos, oppida, & ſuburbia ciuitatis Oppolien. exuſsit, uaſtationem uſq; ad Koſzlye, & Rathiboriam extendendo. Vuladislao Oppolien. copiam pugnandi non faciente, ſed ex inſidijs per agros palantes inuadente, & obtruncante.

Boleslaus Pudicus terram Oppolien. uaſtat.

In anno quoq; ſequenti, qui fuit 1274. utroq; duce Boleslao Pudico Craco. & Vuladislao Oppolien. minas ſpirante, & armaturam contrahente. Boleslaus pius dux Kaliſsien. per plures tractatus, redditis hinc inde captiuis, & damnis compenſatis, pacem inter eos compoſuit. Cumq; ſeptem & triginta annis Boleslaus pudicus regnaſſet, mortuus eſt, ſatis deuotus in Cracouia, die Solis ſeptima Decembris, aliàs quarto Idus Decembris, anni Domini 1279. in monaſterio ſancti Franciſci, quod ipſe fundauit, in choro ad aquilonarem partem ſub lapidibus ſectis, in altum eleuatus, ſepultus hic princeps bonus, ſimplicis, non fucati ingenij, ſobrius & pius moribus, ſed in deciſione cauſarum uarius, & à corruptela munerum, parùm abſtinens uenationum ſectator. à contactu fœminæ alienus, cœlebs, & uirgo fuit. Ob quod mactæ uirtutis meritum, Boleslaus Pudicus, quod nulli principum Poloniæ in hanc diem contigit, cognomen ſortitus eſt. Nonnullas Eccleſias, & monaſteria fundauit, prout in incidentibus claruit, & patebit. Kinga autem uirgo, & relicta Boleslai Pudici humato funere mariti, cum Iolyeleth, ſeu Helena Boleslai pij Kaliſsien. ducis relicta, in Eccleſia ſancti Franciſci Cracouię ordinem ſanctę Claræ profeſſæ, caput uelarunt, & in cœnobium ſanctimonialium Sandecenſ. abeuntes, reſiduam illic in bonis operibus ætatem contriuerunt.

Boleslai pudici mors.

Vnde Pudicus dictus eſt.

Kinga & Helena mũdo abrenunciant.

CAP. XLVII. LIB. III.

Dicamus nunc euentus, & contingentias ducum maioris Poloniæ, Sleſiæ, Mazouiæ, & Pomeraniæ. Ab initio Monarchię Boleslai Pudici uſq; in finem eius, anno Domini 1249. Przemislaus dux Poſnanien. irritata priori diuiſione terrarum cum Boleslao duce Kaliſsien. germano ſuo facta. Proprio motu, & ſenſu ab eo ducatum Kaliſsien. recepit, & ei quæq; peiora, & ſterilia conſignauit, ſcilicet, Gneznam, Bnin, Gredecz, ſeu Gedcz, Nakel, Oſtrouu, Burchouu, Czarnkouu, Vſcze, & Srem. Adijecit inſuper captiuationem ipſius, tanquam uitæ, & principatui eius inſidiaretur. Ob hoc meritò à Fulcone Archiepiſcopo Gneznen. argutus eſt, donec in feſto paſchæ, anno Domini 1253. cum à captiuitate abſoluiſſet. Et reconciliatione facta, per medium eiuſdem Archiepiſcopi, & Baronum, nouam principatuum diuiſionẽ fecit, tribuendo duci Boleslao Gneznã, Kaliſz, Vielun, Sroda, Pildri, Gedcz, Pobiedziſzka, Bnin, & Biechouu. Poſsidente duce Przemislao Poſnaniam cum omnibus alijs pertinentijs maioris Poloniæ. Ab eo tempore in fraterna dilectione concordes permanſerunt. Captiuauerat, & anno ſequenti Semouitum ducem Mazouiæ, & Gertrudim uxorem eius. Kazimirus germanus ipſius dux Cuyauiæ, Lanciciæ, & Siradiæ, & captiuos in Siradia detinuit. In Sleſia autem Boleslaus Caluus, dux Legnicen. poſt duas expeditiones ſuperioribus annis contra Henricum germanum ſuum ducem Vuratislauien. factas.

Semouitus cũ uxore captiuatur.

Adiecit tertiam in æſtate, anno Chriſti 1250. & à Vuratislauia repulſus, in Legniczam rediens, ſingula in ducatu Vuratislauien. igne uaſtauit. Teuthonici uerò & prædones, quibus ſtipendia non ſoluit, in territorijs Legnicen. & Vuratislauien. plura loca incaſtellauerãt. Ipſe quoq; Boleslaus Caluus de omnibus equis, & fortunis ſe exuit. Nec ſoluenda ſtipendia ſoluere potuit. Caſtrum Lubucen. Ioanni, & Othoni Brandenburgen. Marchionibus obligauit. Et ab eo tempore, anno ſcilicet 1250. diſtrictus Lubucen. cũ caſtro, ad Marchionatũ Brandenburgen. à regno Poloniæ iniuſtè alienatus trãſijt (illic in Eccleſia ſancti Petri ſub caſtro Lubuſz quieſcit, tumulatus Myeſzko dux Polonus, cuius fuit caſtrum Lubuſz dum uiueret) ad tantamq; ęgeſtatem Boleslaus peruenit, ut frequentiùs pedibus iret, quàm equo ueheretur, & idcircò faciliter à militibus Henrici fratris ſui compræhenſus in uincula Vuratislauiæ coniectus erat. Sed ad iuſſa Henrici fratris ſui dimiſſus fuit: oppida ſortis ſuæ Zithauuiam, & Gerliczam ſubditis ſuis in

Boleslai inſortunium.

grau

grauibus ſummis obligauit: Hinkonem filium Mirzonis Caſtellani Croſnen. ſpe exigendæ pecuniæ captiuauit, ac Germanis, quorum conſortio delectabatur, pecunia mulctandum dedit. Qua de re nobiles Poloni, Croſnenſe caſtrum, & oppidum Croſna, cum cæteris munitionibus, Conrado fratri, & aduerſario ſuo tradiderunt. Quod Boleslaus Caluus dolens, Conradi fratri ſuo inſidias ut captiuaretur, & occideretur, tetendit. Conradus autem declinans inſidias Boleslai, ad Przemislaum Poſnanienſ. & Kaliſsienſem ducem diuertit. Qui comiter eum excipiens, & paſcens, Boleslaum Caluum Legnicen. in Henricum Vuratislauien. duces requiſiuit, ut Conrado ſortem paternam aſsignarent, & ſtipe aliena cum ludibrio ſuo, & ſuorum eum uiuere nō ſinerent. Ipſis autem nolentibus, & ſeſe excuſantibus, Przemislaus dux præfatus Poſnanienſ. & Kaliſsienſis cum equeſtri, & pedeſtri exercitu, habens ſecum ducem Conradum, in ducatum Legnicenſ. intrauit, & caſtrum Bithom prope Glogouiam ſupra flumen Odram conſtruxit, foſſatisq́ue uallis & militibus muniens, ac duci Conrado tradens mandauit, ut non priùs à uexatione ducatus Legnicen. ceſſaret, donec æqua per Boleslaum ei portio redderetur. Contigit eo tempore, ut Boleslaus Caluus incautius ſpeculans exercitum Przemislai, ab eius militibus excubias agentibus caperetur, & in uincula per Przemislaum coniectus, cuſtodibus pecunia corruptis, euaſit. Dux autem Przemislaus Poſnanien. Poſnaniam reuerſus, Salomeam ſororem ſuam præfato duci Conrado deſponſauit, & magnificas nuptias ſub præſentia Fulconis Archiepiſcopi Gneznen. Boguphali Epiſcopi Poſnanien. & Baronum terrarum ſuarum celebrauit. Ibidem Thomam Caſtellanum Poſnanienſ. Thomislaum pincernam, filiumq́ue eius Sandiuogium, nobiles, de domo Nalancz, accepta cautione, quod ſibi, & Boleslao duci Gneznenſ. fratri ſuo fideles, & ſinceros ſe præſtarent, à uinculis abſoluit. Captiuati ſiquidem ante tres annos fuerunt, quoniam accuſati erant Przemislaum, & Boleslaum fratres de ducatibus maioris Poloniæ eijciendos conſpiraſſe, & ad Boleslaum Legnicen. defeciſſe, ipſi ducatum maioris Poloniæ tradituri. Baruuin item dux inferioris Pomeraniæ, interim Przemislao bello Sleſiæ implicato, caſtrum Drdzen comprehendit, quod poſt unius menſis ſpacium Przemislaus expugnans, milites pro eius defenſione relictos, captiuauit, & bona eorum militibus ſuis in prædam dedit. Anno uerò Domini 1254 Przemislaus Poſnanienſ. Boleslaus Kaliſsien. germani, & Conradus gener eorum, in diſtrictum Vuratislauienſ. dominij Henrici ingreſsi, ſpolia plurima circa Vuratislauiam, Oleſniczam, Trzebniczam, Stezouu, Cyrequiczam, & alia loca intulerunt, eò quod dux Henricus fratri ſuo Conrado, neq; portionem ſuam dabat, nec apud Boleslaum Legnicen. ut daretur, inſtabat. Inſuper & pro ſumma quinquaginta marcarum argenti duci Przemislao debitarum. Eccleſijs tamen, & monaſterijs honos, & debita libertas ſeruata eſt: Opizo autem Abbas de Meſzano ſedis Apoſtolicæ legatus, in Vuratislauia commorans, Przemislaum ducem & terram ipſius Poſnanien. interdicto ſuppoſuit, læſum ſe & Apoſtolicam ſedem aſſerens, quia eo præſente Vuratislauien. diſtrictus uaſtaretur, nuncijs tamen Przemislai requiſitus, & allegationibus cōuictus poſt appellationem ei intimatam, aliàs poſt uiginti ſex dies interdicti, à die Veneris poſt Dominicam Reminiſcere, uſq; ad diem Martis poſt Dominicam Iudica computatis interdictum relaxauit. Eodem anno dux Conradus de caſtro Bithom Henricum ducem Vuratiſ. germanum ſuum captiuauit, nec dimiſit, donec obſides poſuit, quod portionem ſuam à duce Boleslao Legnicen. repeteret, aut portionem ducatus Vuratiſ. bona fide ſibi præſtaret, propter quod duce Henrico Vuratislauienſi inſtante, in anno ſequenti uidelicet 1255. Conuentione ducis Boleslai Legnicen. & Henrici Vuratiſ. apud Glogouiam habita. Ex ſententia Thomæ Epiſcopi Vuratiſ. & communium Baronum, Boleslaus Legnicen. multipliciter detrectās, atq; reſiſtens duci Conrado portionem ſuæ ſortis Glogouiam, cum attinentijs ferè conuictus tribuit, & dux Conradus obſides duci Henrico Vuratis. reſtituit.

Boleslaus Caluus captus, & pecunia liberatur.

Baruuin dux Pomeraniæ caſtrum Drdzen occupat.

Opizo legatus Papæ interdictum ponit.

Conradus Henricum germanum captiuat.

Concordia eorum ex reſtitutione.

CAPVT XLVIII. LIB. III.

IN Pomerania quoq; anno Domini 1255. Suuatopelcus Pomeraniæ dux Meſzugium filium ſuum olim apud Cruciferos Pruſsiæ obſidem, cum exercitu, & nocte præcedenti in diem ſancti Michaelis miſit, caſtrum Nakel intercœpit. Quod cùm Przemislao duci Poſnanienſi, cuius caſtrum erat, nunciatum eſſet, obſidione caſtrum cinxit, habens ſecum Boleslaum Kaliſsienſem, & Kazimirum Cuyauien. Lancicienſ. & Siradienſ. duces, habens in auxilium mille milites Boleslai pudici Craco. & Sandomirienſ. Semouiti uerò Mazouiæ ducis octingentos. Non tamen cum tanto exercitu profecit, ſed nouo caſtro è regione antiqui caſtri uerſus occiduum locato. Ad prohibendum ingreſſum, & egreſſum Pomeranorum de caſtro antiquo, ſoluta obſidione, diſceſ-

 ſit: etiam

ſit: etiam & auxilia principum remiſit. Vt autem expugnationem caſtri Nakel maturaret, Przemiſlaus cum ducibus Boleſlao Kaliſien. & Cazimiro Cuyauien. nocturnis temporibus ad caſtrum Raczanſz, quod à Suuatopelcone tenebatur, ante lucem diei ueniens oppugnauit, & uociferationibus præmiſsis, ignem iniecit. Caſtellani autem maximo pauore concuſsi, alij per medias flammas exiuentes in poteſtatem ducum uenerunt. Alij ab igne miſerabiliter deuorati ſunt. Caſtrum autem totum, præter cellaria, & foueas conflagratione perijt. Suuatopelcus irritatus, ad Nakel in medio quadrageſimæ cum omni ſua potentia uenit, & foſſato caſtri noui, lignis aridis ac pinolis implens, conflagrare nitebatur. Milites uerò Przemiſlai igne adhibito, antequam alia conducerentur, omnes ſtrues iniectas exuſſerunt. Tandem caſtrum nouum expugnare cœpit, ubi occiſis uiginti, & pluribus uulneratis expugnationē Suuatopelk intermiſit, & ad Pomeraniam triſtis redijt: & congregato nouo exercitu, uſus arte, & aſtu. Dominica Rogationum, in montanis exercitum in inſidijs collocauit, maneq; milites Suuatopelconis ex caſtro Nakel iuxta prælignationem ipſius erumpentes, in certamen prouocarunt, milites Polonorum de nouo caſtro, & fugere ſe ſimulantes abduxerunt. & ipſos ad inſidias perduxerunt. Suuatopelcus etenim cum ſuis à tergo conſurgens, & ex fuga à fronte conuerſi, uelut quaſdam uictimas in medio concluſas occiderunt, caſtrum tamen non obtinuerunt. Ad ultimum Suuatopelcus ad reconciliandū duci Przemiſlao, Poponem fratrē ordinis Cruciferorū ſubmiſit, Polonus hic erat, genere nobilis, natione Cracouita, per maternam lineam Przemiſlao ſanguine iunctus, & conuentum in uigilia ſancti Iacobi, apud uillam Eczinam agentes, auctoritate compromiſsi Popo ſic ſententiam pronunciauit: Suuatopelcus craſtina die ſancti Iacobi, caſtrum Nakel iniuſtè interceptum, nepoti ſuo duci Przemiſlao reſtituat, & omnes captiuos liberos dimittat: Przemiſlaus uerò pro expenſis, & demolitione caſtri Raczanſz, Suuatopelconi quingentas marcas argenti, in certis terminis ſoluat, & interim obſides ponat. Qua pronunciatione ab utroque principe acceptata, reconciliatio facta eſt, caſtrum Nakel duci Przemiſlao reſignatum. Nouum uerò demolitum. & nouem adoleſcentes nobiles pro obſidibus ſcilicet Dirſieraius, & Dobrogoſtius filij Vincentij, Vulodimirus Prandothæ, Iacobus Boguphali de Czirnelin, Ianuſſius Dobieſlouicz de Pnyeuu Samſon Guyeuomirouicz, Derſlaus Iateczeuicz, Mroczko Przeczſlauicz, & Sanduuogius Sbiluthouicz, Suuatopelconi dati ſunt, quouſque quingentæ marcæ argenti effectualiter ei ſoluerentur. Redeamus nunc ad Sleſiam, Boleſlaus dux Legnicenſis ſæuus appellatus, Thomam Epiſcopum Vuratiſlauien. uirum ætate & uita laudabilem, in Gorka prædio Abbatis de arena, dum illic Eccleſiam conſecraturus aduenisset, in nocte effractis oſtijs, die ſexta Octobris: anni Chriſti 1256. captiuauit, & Teuthonici complices ducis Boleſlai, quos in Sleſiam induxerat, cōſilio eorum utens, cognito, quod Thomas Epiſcopus uſum equitandi non haberet, eum in equum trotantem unica camiſiola, in qua dormierat tectum, tranſpoſuerunt, latrunculus autem quidam ex Teuthonicis, uiſa nuditate Epiſcopi, & ſtridore dentium præ frigore, miſertus illius, cum ueſte ſua uirgulata, & ocreis antiquis induit. Deductum autem Pontificem in Vlay caſtrum, cum Boguphalo Præpoſito, & Hecardo Canonica Vuratiſl. quibuſcum captus erat, in carcerem & uincula idem Boleſlaus ſæuus coniecit. Donec decimas manipulares in fertones commutaret, ac decem millia marcarum ſolueret. Diſsimulauit, & ſilentio hanc rem tranſijt. A' Capitulo Vuratiſl. requiſitus dux Henricus dux Vuratiſl. Sed non diſsimulauit Fulco Archiepiſcopus Gneznenſ. qui celerrimè Epiſcopis prouincialibus Lanciciæ conuocatis, Boleſlaum ducem Legnicenſem cum diœceſi Vuratiſlauienſi interdicto ſuppoſuit: mittenſq́ue ad Alexandrum Papam quartum in mandatis accepit, ut Boleſlaus ſæuus cum complicibus facinoris interdiceretur, quoadusq; Chriſtos domini relaxaret. Superuenit, & aliud mandatum Apoſtolicum, poſt accuſationem proteruiæ ducis Boleſlai calui (qui interdictum tanquam ſtipulam reputans ex Vlay caſtro in Legniczam pontificem, cum ſodalibus ipſius Præpoſito Boguphalo, & Canonico Hecardo transferens, ſeparatim quemque ſqualoribus carceris afflictis addens afflictionem deputauit, & coniecit) ut Archiepiſcopus Gneznenſis, & Maydenburgenſis cum eorum ſuffraganeis, in Germania, & Polonia crucem contra ſæuum Boleſlaum, & eius ſubiectos prædicarent, quod non cernitur continuatū, quia iam in feſto Paſchæ anni Domini 1257. pacificatus, à uinculis ſolutus erat. In uniuerſa diœceſ. Vuratiſlauien. capitulo ſuo Vuratiſlauien. & metropolitano ſuo Archiepiſcopo Gneznen. irrequiſitis, cōmutationem decimarū manipularium in fertones, & duorū millium marcarum argenti ſolutionē, ultra pannos ſarlaticos à Boguphalo Pręposito, & Hecardo Canonico exactos, pollicitus, medietateq; pecuniæ ſoluta de reſidua medietate ſoluēda, trāſmutatione decimarū manipulariū in fertones nō reuocāda, obſides filios nobiliū, & ſculteto-

rum

Margin notes: *Suuatopelcus ſine uictoria Pomeraniam regreſſus.* — *Stratagema.* — *Popo ſententiam concordiæ profert.* — *Obſides dati nomine.* — *Thomas Epiſcopus Vuratisl. captiuatus.* — *A' Teuthonis in Vlay ducitur.* — *Fulconis interdictum, cui ſuperadditū Apoſtolicum.* — *Cruce ſignati à Papa contra Boleſlaum decreti.*

trum ſuorum poſuerat, cum conſortibus captiuitatis Præpoſito, & Canonico, ut præmiſſum eſt, in feſto Paſchæ liberatos. Originale autem literarum Apoſtolicarum ad prædicandum crucem contra Boleſlaum ſæuum Legnicen. apud Eccleſiam beatæ Mariæ Sandomiriæ habetur, quarum initium eſt tale: Alexander Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, uenerabilibus fratribus Archiepiſcopis Gneznen. & Maydenburgen. eorumq; ſuffraganeis ſalutem & Apoſtolic. bened. nō abſq; multa cordis amaritudine iamdudum accepimus. Finis earundem, Datū Laterani tertio Calend. Aprilis, pontificatus noſtri anno 3.

Liberatio eorum. *Originale pro cruce ſignatis.*

CAP. XLIX. LIB. III.

ANno uerò natiuitatis Domini 1256. adiecit & aliud facinus malignum Boleſlaus dux Legnicen. eodem anno, in germano ſuo Conrado duce Glogouien. patrandum. Inuitauit ſiquidem ipſum ad continuandum: reuera autem ad captiuandum, quod perſentiens dux Conradus, plures pro numero ſecum in Legniczam tranſiens aſſumpſit, & maiori parte eorum in ſylua proxima Legniczæ relicta, cum expedita aliorum manu in caſtrum Legnicenſe peruenit: à Boleſlao, ut uidebatur, benignè acceptus. Et antequam ad ſuperna per gradus aſcenderet, uidens Teuthonicos Boleſlai milites turres, & mœnia occupaſſe, Boleſlaum ſæuum captiuauit, ac extra portam caſtri, antequam milites Boleſlai deſcendiſſent ad eos, qui in ſylua operiebantur, deportauit, & abinde in Glogouiam deductum, arctę cuſtodiæ deputauit. Nec dimiſit, donec qui Thomam Epiſcopum Vratiſl. deprædatus fuerat, de omni pecunia ab eo data, & danda deprædaretur, exegit namq; ab eo totam prædictam pecuniarum ſummam.

Conradus fratris dolum ſuo uicit.

Subtracto item ex humanis Przemiſlao duce Poſnanienſi (de cuius obitu infrà dicetur) Boleſlaus germanus eius, dux Gneznen. & Kaliſsien. cum gentibus ſuis, & præfati Przemiſlai ducis, ut præfertur mortui. Habens ſecum Varciſlaum Boguphali Slauiæ, & Kaſſubiæ ducem, quo cùm confœderatus erat contra Kazimirū ducem Kuyauien. Lancicien. & Siradien. anno Dñi 1258. Cuyauiam inuaſit, & Iuniſlauiā obſedit, & oppugnauit. Cauſa erat, quia prælibatus Kazimirus dux Cuyauienſis Caſtellaniam Landen. in hæreditate ducis Boleſlai aliquot annis iniuſtè occupauerat. Kazimirus autem cernens ſe haud parem Boleſlao miſsis caduceatoribus, ſub certis condicionibus reddere Caſtellaniam Landen. promiſit. Boleſlao autem credente, & obſidionem ſoluente, nil eorum, quæ promiſerat adimpleuit, quinimò ſequenti anno cum exercitu quaſi duorum millium militum, terram Kaliſsienſem clandeſtinè ingreſſus, in ea deſæuit. Boleſlaus autem dux Kaliſsienſis cùm de hoc certior factus fuiſſet, de itinere, quod in Poſnaniam continuabat reuerſus, cum ſuis duntaxat Curienſibus, & triginta militibus in tranſitu collectis, ac agreſtibus, quibus pecus ereptum fuit, ipſum ducem Kazimirum pecus agentem in nemore pinoſo dicto Solecz inter Opatouu Archiepiſcopalem, & Kalinam, aliàs Clamam militarem, uillas ſituato, conſequutus eſt: poſtremiſq; aciebus diſturbatis, primi quum fortem, & numeroſum exercitum Boleſlai exiſtimarent, terga uerterunt: referebant enim ſe tanto pauore correptos, ut circa ſingulas nemoris arbores, ingentes hoſtiles copias arbitrarentur conſiſtere. Excuſſa eſt ergo, & reddita agreſtibus præda, militesq́ue ducis Boleſlai trecentis equis, & ſpolijs ſunt potiti. Non quieuit Kazimirus dux Cuyauienſis hac clade perturbatus, ſed cum adiutorio ducis Suuatopelci Pomeraniæ, erecto nouo caſtro in oppido Pakoſcz, ad ducem Boleſlaum pertinente, uicinam oram ſpolijs infeſtauit, tot & tantis iniurijs Boleſlaus dux Kaliſsienſis prouocatus, uenit ſextadie Octobris in terram Lancicienſem cum Boleſlao pudico Craco. & Sandomirienſ. Ruthenorum ac Cumanorum habente præſidia. Cum Semouito Mazouiæ germano eiuſdem Kazimiri, Cuyauienſ. ducis, habente ſecum Romanum filium Danielis Regis Ruſsiæ cum exercitu Ruthenorum, ducibus, & patruis ſuis Kazimirum ducem Cuyauienſem, uelut publicam peſtem perſequentibus, & tam incendijs, quàm ſpolijs ac cædibus in miſerabilem ſolitudinem eam uaſtauerunt: caſtroq; in illa ædificato atque munito, illud in fidem, & poteſtatem Semouiti Mazouiæ ducis ad uaſtandum ulteriora tradiderunt. Humiliatus dux Kazimirus ſufferentias pacis ad diem ſancti Andreæ petijt: & in præfato feſto iuxta arbitrium communium Baronum de caſtris, & finibus occupatis ſe ceſſurum iureiurando ſpopondit. Nec tamen ceſsit, ſed iam alterum contractum, & iuramentum perfregit, propter quod denuò Boleſlaus dux Kaliſsienſis circa feſtum ſancti Bartholomæi, anno Domini 1261. terram Cuyauiæ uaſtauit, nec copias ex Cuyauia deduxit, donec caſtrum Landenſe, & caſtrum quod Kazimirus ædificauerat, ſuis officialibus fuère reddita. Relicto Boleſlao Kaliſsienſ. repentè eodem anno ſibi Kazimirus dux Cuyauienſis, & Lancicienſis diſtrictum Lelouienſem uſurpauit, caſtrumq; in colle oppido Lelouienſi proximum ædificauit, quod eo diſcedente, Boleſlaus pudicus dux Craco-

Kazimiri ducis fraus promiſsionis.

Kazimiri exercitus meticuloſitas.

Kazimiri periurium. *Boleſlai ducis Kaliſsien. belli conſtantia.*

Cracouiæ,& Sandomiriæ,conquiſiuit,& ſuæ iuriſdictionis fecit. Accidit & aliud infau. ſtum duci Kazimiro malum facinus. Nam duo filij ex priori uxore ſuſcepti,inſurgentes, Zemomiſl Lanciciens. Lesko Siradienſ. caſtra, & diſtrictus, ſub patre militibus uniuerſis tyrannidem patris peroſis, ſibi adhærentibus, & in eorum ſubiectionem concedentibus,occupauerunt.

Item Semouito duce Mazouiæ in curia ſua Iaſouusko,aliàs Iaſdow cõmorante,anno Dñi 1262.Rutheni, & Lithuani inter ſe liga cõfœderati, per ſyluas, & nemora ſilenter in uigilia Ioannis Baptiſtę aduenientes,incautum cũ filio eius Cõrado, & militibus præſentibus occupauerunt.Suamirus autem ſeu Suarno, nepos Danielis regis Ruſsiæ, quia in ſortem eius ceſſerat,ducẽ Mazouiæ Semouitum truculenter decollauit.Conradũ uerò filium ipſius Mendog, & Lithuani conſeruarunt, & eodẽ anno ab eis redemptus eſt,tunc Rutheni cum Lithuanis ex Iaſouusko egreſsi, Mazouiam prædabantur, quibus Barones Mazouiæ cum agreſtibus in arma coactis in rure, cui nomen Dlugoſyedle occurrerunt, & fortiter prœliando à multitudine hoſtili ſuperati ſunt. Victores autem Rutheni, & Lithuani, uniuerſa Mazouiæ ora, & maiori parte Cuyauiæ peruaſtata, cum immenſa præda hominum,& pecorum,ſuccenſis oppidis, & uillis,in ſuas terras redierunt. Superuenit tandem Boleslaus pius dux Kaliſsienſis in feſto ſancti Michaelis,precibus frequentibus Gertrudis relictæ ducis Semouiti peruictus, & ciuitatem Plocenſem à Barbaris exuſtam,cum caſtro refecit: foſſatisq́;,& uallis communiuit,& Boleslao ac Conrado filijs ducis Semouiti de ſua liberalitate præſentauit. Non contenti autem Rutheni cum Lithuanis de præda,& clade Mazouiæ illata:ſequenti anno in Mazouiam remearunt,& in ea propter deſolationem nil reperientes in caſtellaniam Louicenſ. ad Archiepiſcopum Gneznen.pertinentẽ,concito gradu peruenientes,igne,& multiplicibus prædis eã conſumpſerunt:nemineq́; defenſionem opponente, in terras ſuas ſuperbiendo diſceſſerunt.

Mazouiæ clades.

Caſtellania Louicen. Archiepiſcopi Gnezn. uaſtatur.

CAPVT L. LIB. III.

Mendolphus Lithuanorum rex occiditur.

PRopitiaturus dominus Polonis ſpecialiter Mazouitis,diſſenſiones, ciuileſq́ue diſcordias inter Lithuanos, & Ruthenos immiſit:nam Mendolphũ,aliàs Mendog regem Lithuanorum, nepos eius Stroynath principatum apud Lithuanos nacturus,quieſcentem obtruncat, & omnes filios eius præſentes, & principatũ rapit,anno Domini 1263. Voyſalk autem filius, & Theophilus conſobrinus Mendog, anno ſequenti uidelicet 1264. Stroynath uenationes tractantem, exprobrata ei cæde patris interimerunt. Fuit autem Voyſalk monachus Ruſsiæ tonſus, qui occidẽs Stroynath, ducem Lithuanorum ſe gerere cœpit.

Anno autem Domini 1267 propter ſimultates,& odia pro terris Ruſsię,quas Voyſalk ſibi appropriare nitebatur in quodam rure circumuentus,à Leone duce Ruſsiæ,filio Danielis olim regis Ruſsiæ occiſus eſt,ſed de Lithuanis hactenus. Caſtrum Santhok per Saxones anno Chriſti 1265 compræhenſum, Conrado Marchioni Brandenburgen.tanquam munus dotale conſortis ſuæ eſt præſentatum. Sed Boleslao pio duce Kaliſsien.ad expugnationem illius contendente, per communes Barones concluſum,& acceptatum eſt,ut Boleslaus pius ſuum caſtrum Santhok:Conradus uerò Marchio Brandenburgen. alterum ſuum caſtrum Drdzen tanquã iacturas generantia, demoliat,quod tandẽ utriuſq; exercitus executus eſt.Sed anno ſequenti Boleslaus pius dux Kaliſsien.contraueniendo pactis,& ordinationi cum equeſtribus,& pedeſtribus copijs profectus,caſtrum Santhok ex roboribus infra unius menſis ſpacium affatim ædificauit, præſidioq́;,& uictualibus impoſito,diſceſsit.Quo abeunte Conradus Brandenburgen.Marchio,caſtrum Santhok obſidione uallauit, & expugnabat. Boleslaus autẽ pius dux Kaliſsien.pugnã,& diſsidiũ cũ uicino ac genero ſuo horrens,miſsis nuncijs deducto pręſidio Polonorũ, caſtrũ Santhok Conrado Marchione,& exercitu ipſius inſpectãte exuſsit.Otho tamẽ Othonis Marchio Brandenburgẽ.ſibi appropriare Caſtellaniã Santocen.cupiens,anno Domini 1269 caſtrum Sulenz de roboribus lignorũ properè, inter oppidũ Poloniæ Myedzirzecz,& Lubuſz ædificauit, tandem in oppidũ Myedzirz, quod foſsis, & propugnaculis ligneis eo tempore muniebatur,irruit,& ipſum ſpoliauit,caſtrũ tamen non cõpræhendit.Quem Boleslaus dux Kaliſsien.cũ ſuis gentibus ſequutus,terrã pręfati Marchionis Lubucen.in girũ uaſtauit: eaq́; uaſtata, caſtrũ Sulencz ſuccendit,& cõquiſiuit. Saxonibus ferè omnibus pro præſidio illic relictis igne cõſumptis. Solo Sabel Capitaneo uiuo in manus,& captiuitatẽ Polonorum ueniente. Verũ anno ſequẽti Boleslao pio duce Kaliſsien. uiſitante Boleslaũ pudicũ apud Cracouiã, Otho Marchio Brandẽburgen. caſtrũ Sãthok de lignis ędificauit,quod ubi Boleslaus pius cognouit,è Cracouia reuerſus,forti agmine militũ ſtipatus,caſtrũ Drdzen in octo dieb.incipiendo in feſto S. Georgij cõſtruxit,& præſidium militum ei impoſuit. Sed dum negligentius ſeruaretur,à Saxonibus decima ſeptima Decembris

Voyſalk occiditur.

Santhok, & Drdzẽ caſtra demoliuntur.

Caſtrum Sulenz ædificatur.

Sabel captus.

Caſtrũ Drdzẽ reædificatum intercipitur.

cembris nocte interceptũ eſt,& utroq; caſtro Otho Brandenburgenſ. potitus eſt. Quod Boleslaus pius dolens, cũ omnibus equeſtribus, & peditibus maioris Poloniæ, tam ſuis, quàm nepotis ſui Przemislai, & Cuyauiæ, quia tunc Zemomislaus dux Cuyauię in eius deditionẽ conceſſerat, tribus aciebus, ſeu exercitibus Caſtellaniã Sandocen. anno Chriſti 1271 ingreſſus, oppida, & uillas, ſpolijs, & incendijs uaſtauit. Hoſtibus in munitionibus ſeſe conſeruantibus, & pugnam ſubterfugientibus, ad oppidumq; Soldin ueniens, ſcalis appoſitis ipſum cœpit, & in milites ſpolijs diuiſis incendit, ac cum frequentibus gregibus, & ſpolijs in ſua redijt. Interim primores, & omnes nobiles terrarum Cuyauiæ, & Lancicię, uidentes quòd dux eorum Semouitus, aliàs Zemomisl, fratrum Cruciferorum Pruſsiæ, apud quos nutritus erat, Barones ſuos contemnendo, ſequeretur conſilia, anno Chriſti 1269. Boleslao pio duci Kaliſsienſ. adhæſerant. Zemomisl uerò cernens ſe ſpretum, & derelictum, Boleslao duci Poloniæ notabile caſtrum Cruſuicienſ. donauerat, qui tali munere præuentus deditionem militum Cuyauienſ. & Lancicienſ. abnuens, Zemomislao duci eorum, ita ut ipſorum conſilia tanquam probatiora ſectaretur, reconciliauerat. Et poſt biennium eidem duci Zemomisl caſtro Cruſuisza reſtituto, ne à quopiam hoſtium interciperetur, deleri iuſsit. Sub eodem tempore Boleslaus pius Kaliſsienſis tria caſtra erexerat. Vnum in uilla comitis Sczedrici quod appellauit Dupin. Aliud in uillagio Gnieuomiri filij Przebeslai, quod uocauit Nyeslusz. Tertium in terra Vyelunenſ. ſuper fluuium Proſzna, quod ex nomine ſuo Boleslauicz nominauit, & id ſolũ de tribus prædictis uſq; nunc manet: à rege Kazimiro ſecundo muro roboratum.

Oppidum Soldin. cœptum.

Primores Cuyauiæ, & Lanciciæ adhærent.

Boleslaus Kaliſsien. caſtra erigit.

CAPVT LI. LIB. III.

TRanſeamus nunc ad Pomeraniam. Anno Domini 1270 Mſczugius dux Pomeraniæ auxilijs Prutenorum infidelium fretus, terram Culmenſem uniuerſam Cruciferorum, & Epiſcopatum Pomeſanienſem ſpolijs, & cædibus uaſtauit. Inſuper quindecim naues oneratas uictualibus, Cruciferis abſtulit: in cuius ultionem Ludouicus magiſter Pruſsiæ collecto exercitu, Pomeraniam circa oppidũ Noue, in die Apoſtolorum Petri, & Pauli ingreſſus, eam igne, & ſpolijs afflixit. Nec ea uaſtatione contentus, aliam in die ſancti Bartholomæi egit, & Pomeraniam circa oppidum Tſczouu ignibus, & ſpolijs deſolauit. Poſt hoc Mſczugius dux Pomeraniæ, cum Lodouico Pruſsiæ magiſtro damnis hinc inde compenſatis, pacem inter ſe cuſtodiendam concluſerunt. Sed magiſtro Ludouico mortem obeunte, Meſtuuinus, ſeu Mſczugius dux Pomeraniæ præfatus, terram Culmenſem, & Epiſcopatũ Pomeſanienſem, ferro, ſpolijs, & flammis deuaſtauit: quem Theodricus magiſter Pruſsiæ nouiter electus, inſequutus, magnam partem Pomeraniæ armis, & igne depopulatus eſt.

Terræ Culmẽ. & Pomeſanien. uaſtantur.

Orta eſt deinde de principatu Pomeranię diſcordia, anno Domini 1271 inter Mſczugium natu maiorem, & Varcislaum natu minorem, germanos filios Suuatopelci, olim ducis Pomeraniæ, ueritusq; ſeditionem Mſczugius, Varcislaum captiuauit, & aliquanto tempore apud Redzk in uinculis tenuit, qui euadens bellũ Mſczugio intulit, facileq; à Mſczugio fuſus, in ſyluas refugit. Stragem autem mutuam omnibus Pomeranis excitantibus, fratres in concordiam, & æqualem Pomeraniæ diuiſionem compulerunt, tamen Varcislaus minor natu, ulceratũ erga fratrem gerens animum, ſuæ captiuitatis dedecus proſequuturus. Conradum Marchionem Brandenburgenſem filiam Przemislai olim ducis Poſnanienſis matrimonio habentem, enixiùs ſollicitauit, ut ei præſidia aduerſus fratrem præſtaret, qui non abnuit, dummodò præmia offerret. At ille pecuniæ, & donatiui inops, caſtrum, & ciuitatem Gedanum, quæ ſibi in ſortem ceſſerat, ei obligauit, & tradidit: ſecedensq; in Viſſegrod, morbo correptus interijt, à militibus in Ianiuuladislauiam delatus, in monaſterio fratrum minorum ſepultus. Mſczugius ergo munitiones, & omnes poſſeſsiones, quas Varcislaus obtinuerat, poſſedit, præter caſtrum, & oppidum Gedanum, quod milites Conradi Marchionis Brandenburgenſis compleuerant, & poſſederant, nec dimittere uolebant. Et quia expugnatio eius difficilis erat, cùm ſit locus naturâ, & arte ſatis munitus, ad Boleslaum pium ducem Kaliſsienſem animo, & militia illa ætate pollentem, ex matertera Mſczugij genitum, conſilio ſuorum Baronum confugit, qui ad obeundum huiuſcemodi negocium, tempus hyemis ſequentis conſignauit. Et quintadecima Ianuarij in Pomeraniam uenit, ſimulq; cum Mſczugio, & Pomeranis Gedanum tam terra, quàm aqua, graui obſidione ſtrinxit: & quum tormẽtis, & apparatu bellico non proficeret, nona die expugnationẽ per admiſsionem militũ egit: pugnaq; utrimq; in longum feruente Saxonibus miſsilia tela, & ſaxa defecerunt, & idcircò defenſionem remiſsiùs proſequuti ſunt. Propter quod Poloni, & Pomerani, caſtrum in aliquot locis perforantes, clamore in altum eleuato, uictores in caſtrum irruperunt, & Saxones quoſq;

Diſſenſio diuidendæ Pomeraniæ.

Varcislai interitus.

Gedanum obſeſſum.

quoſque obuios obtruncarunt, & trucidarunt, ſpolijs, & rebus Saxonum potiti. Boleſlao itaque duce Kaliſsienſi diſcedente, Mſczugius dux Pomeraniæ in quoſdam Gedanenſ. animaduertit, Arnoldumq́, & Iacobum cum cognatis eorum capite damnauit, & bona eorum confiſcauit, quoniam hi in mortem ſuam, & ſuorum Baronū conſpiraſſent, & Marchioni Brandenburgenſi tenacius adhæſiſſent. Duas quoq́ uillas, quæ ad illos pertinebant, Scrobothouu, & Vithomino Epiſcopo Albero, & ſuæ Eccleſiæ Vuladiſlauienſi perpetuò donauit.

Mſczugij in Gedanen. ſæuitia.

Boleslaus autem dux Kaliſsienſis eodem anno 1272. ſexto Calendas Iunij, Przemiſlaum ducem Poſnanienſem, nepotem ſuum ſextumdecimum agentem annum, mittit cū copijs equeſtrium, & pedeſtrium occaſione caſtri Santhok occupati contra Marchiones Brandenburgenſ. curam traducendi, & regendi exercitus Przethpelconi Palatino Poſnanienſi, & Ioanni, qui & Ianck appellatus eſt, caſtellano Kaliſsienſi demandando. Qui Marchiam ingreſſus, caſtrum Strzelcze à Conrado Marchione Brandenburgenſi nouiter extructum, expugnauit, & recepit. Deinde tota ora circa Odram uaſtata, & hoſtiliter exuſta, cum exercitu, & ſpolijs redeunti, iuxta caſtrum Vyelen nunciatum eſt, caſtrum Drdzen paruo militum præſidio teneri, à Kaſſubitis quoq́, qui cum Polonis erant, primam portam igne appoſito, incenſam eſſe. Mouit ergo exercitum, & Saxonibus uitam duntaxat paciſcentibus, caſtrum Drdzen conquiſiuit: fœlixq́ ad penates redijt, duorum caſtrorum conquiſitione inſignitus atq́ laudatus. Et quia Marchiones Brandenburgenſes occupato caſtro Santhok, ex eo ſæpenumerò Poloniæ fines laceſſebant. Ideò dux Boleslaus pius Kaſsilienſ. anno Domini 1278. coaduna to exercitu ex gentibus ſuis, & nepotis ſui Przemiſlai ducis Poſnanieñ. Mſczugio fratre ſuo duce Pomeraniæ, perſonaliter cum gentibus ſuis ei adhærente, in terras Marchionum Brandenburgenſ. deſcendit, & occurrentem ſibi circa Soldinum Otthonem longum, filium Otthonis tertij, quū multò inferior eſſet uiribus, prælio commiſſo, eum uicit, & fugauit. Ac omnem terram circa Odram peruaſtando, ſpoliando, & exurendo. De ſpolijs, diuiſione cum Mſczugio ex æquo facta, in ſua remeauit, ipſeq́ anno ſequenti uidelicet 1279. in caſtro Kaliſsienſi febribus correptus, die Veneris ſeptimo Idus Aprilis, ſacramentis procuratus, mortuus eſt, in Poſnaniamq́ relatus, in Eccleſia cathedrali in ſepulchro patrū ſuorum tumulatus. Przemiſlao duce Poſnanienſ. nepote eius in ducatum Kaliſsien. ſuccedente. Is Ioheleth, aliàs Helenam Boleslai pij relictam, dote abundanti emancipauit. Et ipſa paulò pòſt ad Kingam ſororem eius, germanam Boleslai pudici, Cracoui. & Sandomirieñ. ducis conſortē, conceſsit, Deo peramplius famulatura. Expediuit & filias præfati Boleslai pij Kaliſsienſis neptes ſuas, Heduigim priorem Vuladiſlao Loktek duci Breſſenſi, filio Kazimiri ducis Cuyauiæ tradidit. Alteram Elizabeth Henrico uentroſo duci Legnicenſi filio Boleslai calui, qui & Rogathka appellatus eſt, locauit. Tertia Anna in uirginitate diem clauſit extremam.

Brandenburgēſis terra uaſtatur.

Boleslaus Kaliſien. moritur.

Helena uxor Boleslai, ad Kingam ſororem pergit.

Anno Domini 1248. Iacobus Leodienſis Archidiaconus Innocētij Papę quarti ex concilio Lugduneñ. legatus, in Poloniam uenit, & ſynodum apud Vuratiſlauiam egit. Ad quam Fulco Gneznenſis Archiepiſcopus, Prandotha Cracouienſ. Boguphalus Poſnanienſ. Thomas Vuratiſla. Michaël Vuladiſlauienſ. Andreas Ploceñ. Nankerus Lubucenſ. Henricus Culmenſis, Epiſcopi, uenerunt, & nomine Apoſtolicæ ſedis expoſitis pluribus anguſtijs eiuſdem ſedis, medietatem fructuum per tres annos continuos pro reuelamine popoſcit. Pontifices uerò Eccleſiæ Polonicæ, quintam partem fructuum ſuorum beneficiorum, & ſui cleri obtulerunt. Et ſummo Pontifici, per Gothfridum pœnitentiarium citò tranſmiſerunt. Et quia uetus obſeruantia in regno Polonię ab initio fidei ſuſceptæ, in illam diem tenta cuſtodiebatur, ut ieiunium quadrageſimale, à Dominica ſeptuageſimæ in diem Paſchæ continuaretur, cum frequenti præuaricatione, & graui diſcordia inter clerum, & laicos. Ideò inter præfatum Iacobum Leodienſem Archidiaconū, legatum Papæ ac Pontifices Eccleſiæ Polonorum, huiuſmodi conſuetudine à Romana Eccleſia, & alijs regnis catholicæ religionis diſcrepante, uentilata. Auctoritate Apoſtolica, & conſenſu pręſentium Pontificum, prędictus Iacobus legatus, tam Eccleſiaſticis, quàm ſęcularibus perſonis eſum carnium, ad diem cinerum excluſiuè conceſsit, ab eoq́ tempore Dominica ſeptuageſimæ à Polonis uetus carniſpriuium nominari cœpit, & in hactenus nominatur. Anno Domini 1249. Bruno Olomucenſis Epiſcopus, dignitate ſacerdotij neglecta, ob quaſdam cum Vuladiſlao duce Rathiborieñ. inimicitias, oppidū Rathibo. obſidione cingens, expugnauit. Et tam oppidū, quàm Eccleſias, & monaſteria incendio conflagrauit. Ad caſtrum autē Rathibo. quū machinas admouiſſet, turpiter repulſus abijt, tandem habitis hinc inde pro pace tractatibus, Vuladiſlaus oppidum Rathibo. à Brunone Epiſcopo tribus millibus marcarum redemit. Eodem anno Albertus olim Epiſco-

Bruno Epiſcopus Olomucen. Ratiboriā expugnat.

Epiſcopus Armacanus, tunc uerò, ab Innocentio papa quarto in Epiſcopum Pruſsiæ promotus, ad Danielem Ruſsiæ miſſus, obedientiam Romanæ Eccleſiæ ab eo præſtari, requiſiuit. Qui requiſitioni apoſtolicæ minimè paruit, & legatum apoſtolicum ſine honore dimiſit. Anno quo ſupra 1249. Cruciferi, qui Balgam & Elbing caſtra in Pruſsia cuſtodiebant, non mediocri exercitu coadunato, Prutenorum regionem Nactaga hoſtiliter ingreſsi, flammis & cædibus grauiſsimè uexarunt. Dum autem redirent, à Prutenis iniquitate locorum circumſepti, cum euadere non poſſent, ſe hoſtibus dederunt. A quibus ad unum circa uillam Vitke appellatam, trucidati ſunt. *Cruciferi Nactagam inuadunt:*

CAPVT LII. LIB. III.

BOleslaus pudicus dux Cracouienſ. & Sandomireñ. Et Prādotha Epiſcopus Cracouienſ. ambo deuotionis uiri anno Domini 1250. miſerunt in Lugdunum ad Innocentium papam quartum, magiſtrum Iacobum de Skarzeſſovv, decretorum doctorem, Decanū Cracouienſ. humilis quidem ſortis & ſtaturæ exiguæ, ſed perraræ doctrinæ, & magnæ faſtuitatis uirum. Et magiſtrum Gerardum Canonicū Cracouienſ. atq; Boguslaum, fratrem ordinis prædicatorum Subpriorem domus Cracouienſ. nuncios, qui per organum Iacobi de Skarzeſſovv, ſummo Pontifici, crebreſcentia ac ſtupenda miracula, per beatum Stanislaum multimodè facta, expoſuerunt. Summus autem Pontifex grauitate ſolita in huiuſmodi rebus cuſtodita, per ſpeciales literas, examē miraculorum beati Stanislai Epiſcopi Cracouienſ. Archiepiſcopo Gneznen. Epiſcopo Vvratislauienſi & Abbati de Lubens cōmiſit. Præcipuè examen cuiuſdam militis centenarij (Gethko hic erat) qui etſi ſanctum Stanislaum non nouerit, eos tamen qui illum nouerant, ferebatur nouiſſe, & ex eis puritatem, conuerſationem, cauſam martyrij, & miracula beati uiri Stanislai didiciſſe. Anno autem ſequenti, acceptis codicibus examinationis à commiſſarijs apoſtolicis, Nuncij priores ad procurandum canoniſationem beati Stanislai, ad Innocentium quartum, iterum per Prandotham Epiſcopum & Capitulum Cracouienſ. adiunctis nonnullis fratribus de ordine prædicatorum maiorum & minorum, de domibus et monaſterijs Cracouienſ. propter faciliorem expeditionem, miſsi ſunt. Hi dum papam ſuper conſummatione canoniſationis ſollicitarent, & Ioannem Gaiethani tituli ſancti Nicolai in carcere Tulliano Cardinalem Diaconum, ad uidendum examen teſtium obtinerent. Propter uetuſtatem temporis Cardinales hæſitantes, infecto negocio Papæ perſuaſerunt, ut nuncij ad commiſſarios apoſtolicos redirent. Et merita ac miracula beati Stanislai, ſcrupuloſius examinata, per noua ſcripta reportarent. Itaque ſecundario examine de uita, martyrio, & magnificis miraculis beati Stanislai accepto, nuncij magiſter Iacobus de Skarzeſſovv, & magiſter Goſtvvinus canonicus, impenſis Prandothæ Epiſcop. & Capituli Cracouienſis & totius cleri diocœſis Cracouienſ. qui in id opus gratuitè, quotiens requirebantur, contribuebant. Ad Innocentium Papam quartum, è Gallis in Italiam egreſſum, in Peruſio reſidētem. Vbi beatum Petrum, nouum martyrem canoniſauit, tertio reuertuntur, noua ſcripta & teſtimonia, nouos ac præſentes teſtes, in quos miraculoſa beneficia beati Stanislai fuēre collata, exponētes Pluribus diebus ſollicitando prope diem ſemotis omnibus difficultatibus, canoniſationem expectabant. Cum ſubito quidam Cardinales, præſertim Rainoldus, Cardinalis et Epiſcopus Hoſtieñ. ob diuturnitatem temporis canoniſationi beati uiri Stanislai obſtantes repugnarunt, propter quod nuncijs Cracouienſis eccleſiæ percunctantibus, quid facto opus eſſet Ioannes Cardinalis Gaietanus inſpiratus, dixit: Neceſſum habet ſanctus ueſtes Stanislaus unum finale miraculum operari, ut diſcordes & obſtantes Cardinales, in unā & concordem impellet ſententiam. Quo audito nuncij eccleſiæ Cracouienſ. negocium huiuſce rei, Chriſto & beato Stanis. nil hæſitantes ſupplices comiſerūt. Rainoldus itaq; Cardinalis canoniſationis ſancti uiri hoſtis & aduerſarius, graui correptus eſt ægritudine, ut ſuo ſuorumq; phyſicorum iudicio, mortem timeret & expectaret. Vigilanti ergo & ſoli in grabato iacenti, Sanctus uir Stanislaus apparens dixit. Agnoſcis ne me? Qui ſtupens, nō agnoſco inquit, quæſo tamen quis ſis? Ego ſum ait Stanislaus Epiſcopus Cracouienſ. à Boleſlao rege Polonorum ſectus & occiſus, cui te aduerſarium, non rectè opponis. Ad quem Rainoldus Cardinalis. Ignoſce (inquit) mihi Præſul ſanctiſsime, & errori meo ueniam præſtare digneris. Fortiorem promotorem, quam impeditorem Canoniſationis habiturus. Cui beatus Stanislaus. Vt inquit me martyrio ſanctificatum cognoſcas, ab ægritudine illicò incolumis ſurge. Caueq; ne de cætero canoniſationi meæ aduerſeris. Qui accerſitis

Legati ad Papam pro sancti Stanislai canoniſatione.

Secunda legatorum ad Papam expeditio.

Tertia legatorum expeditio.

Reſiſtentia Cardinalium.

Petitur miraculum concordiæ.

Rainoldus canoniſationi aduerſarius miraculoſe ſanatur.

ſeruis,ſurrexit,& equum ſibi ſterni iubens conſcendit,ac Innocentium Papam acceſsit,& obuiam eunti occurrit. Modumq; repẽtinæ ſanationis retulit, & pro canoniſatione ſancti martyris exorauit ſupplex. Papa ergo Innocentius quartus, cum cœtu Cardinalium tali prodigio permoti,Stanislaum ſanctitate glorioſum, in die natiuitatis Mariæ canoniſanctum decernunt in Aſsiſio,quoniam illic Innocẽtius Papa exercitum uerſus Apuliam ducens,uenturus erat.

Supplex petit Innocentium.

In die natiuitatis Mariæ Aſsiſij.S.Stanislaus canoniſatur.

Anno itaq; Domini 1253.die natalis beatiſsimæ uirginis, in baſilica ſancti Franciſci Aſsiſij,Summus Pontifex miſſarum ſolennijs expletis, & ſermone longo de uita, martyrio,& miraculis beati Stanislai recitato,Ambone conſcenſo, beatiſsimum Stanislaũ Cracoui.Pontificem canoniſauit, et ſanctorum catalago adſcripſit. Feſtum eius octauo Idus Maij ſtatuens,ab uniuerſis debita celebratione uenerari. Et ut deuotius tam feſtum, quã ſepultura eius ueneretur,unum annum & quadraginta dies indulgentiarum largitus eſt. Edidit etiam idem ſummus Pontifex Innocentius quartus, collectam de Sancto Stanislao. Populum tuum quęſumus Domine intercedente beato Stanislao, &c. Luminaria ardentia & uexillum cum titulo & imagine ſancti, tempore canoniſationis fuerunt adaptata,more canoniſationis aliorum ſanctorum. Bulla autem canoniſationis in eccleſia Crac. habetur,quæ incipit,Innocentius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, Venerabilibus fratribus Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, ac dilectis filijs,Abbatibus, Prioribus,Decanis,Archidiaconis,Archipræsbyteris & alijs eccleſiarum Prelatis. Ad quos literę iſtæ peruenerunt,Salutem et Apoſtolicam benedictionem. Olim à gentilium oculis tenebrarum deterſa caligine,ac ab eorum cordibus infidelitatis gelida hyeme ſecedente,uernalis ex eo ſucceſsit amœnitas,&c. Finis autem bullæ eſt iſte. Omnibus uerè pœnitentibus & cõfeſſis,qui ad dictam ſepulturam in memorato feſto, & uſq; ad octauas ipſius cauſa deuotionis acceſſerint,annuatim ipſius ſuffragia petituri,de omnipotẽtis Dei miſericordia,& beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius auctoritate confiſi,unum annum & quadraginta dies. Accedẽtibus uerò annis ſingulis ad prędictam ſepulturã infra eiuſdẽ feſti quindenã, quadraginta dies de iniuncta ſibi pœnitẽtia,miſericorditer relaxamus. Datũ Aſsiſij quintodecimo Kalendas Octob. Pontificatus noſtri anno undecimo, prefatas literas canoniſationis beati Stanislai nuncijs prænominatis Iacobo Skarzeſſovv Decano, Goſtvvino Canonico Cracouienſ. Fratribus prædicatorum maioribus,& minoribus Cracouiam inferentibus Prandotha Epiſcopus Cracouienſ.& uniuerſus clerus,uniuerſaq; plebs,obuiã proceſſerunt effuſi,magno honore illos excipiendo,& Deum de eorum reditu glorificando. Prandotha inſuper epiſcopus Cracouienſ.indixit,& per uniuerſam eccleſiam Polonicam prædicari ordinauit,diem Octauam Maij, anni Chriſti 1254.leuationis oſsium beati Stanislai è tumulo. Ad quam conuenit in Cracouiam multitudo plebis utriuſq; ſexus, ex Polonia, Hungaria, locisq; alijs,tanta, ut nedũ in urbe, uerũ & in campis iuxta Cracouiam perſiſterent. Ex ſpiritualibus autem aderant, Opizo Abbas de Meſzano,ſedis apoſtolicæ legatus,Fulco Archiepiſc. Gneznẽ. Prandotha Cracouienſ. Thomas Vvratislauiẽ. Volimirus Vvladislauiẽ. Andreas Plocẽ. Gerardus Ruthenorum,primus ordinis Ciſterciẽ.quondam Abbas de Oppatovv, Virus Lithuanorum primus,ordinis prædicatorum,Epiſcopi,& cæteri Abbates Prępoſiti,Sacerdotes,atq; Religioſi. Aduenerant & principes Polonorum,Boleslaus pudicus, Cracouiẽ.& Sandomiriẽ.monarcha regni Poloniæ, Przemislaus Poſnaniẽ. Kazimirus Cuyauiẽ.& Lanciciẽ. Semouitus Mazouiæ,& Vvladislaus Oppoliẽ. Sub horum præſentia & populi multitudine,oſſa beati Stanislai,uino abluta,in Eccleſia cathedrali Cracouiẽſ.leuata ſunt,& in eccleſias Cathedrales, et alias principaliores ſunt diſtributa. Facta itaq; cõputatione annorũ eſt reperire, ſeptuaginta quinq; & cẽtũ annis,canoniſationẽ beati martyris Stanislai neglectã fuiſſe.

Bullæ Innocentij tenor.

Prandothæ Epiſcopi deuotio et aliorum

Reliquiæ.S. Stanislai diſtribuuntur.

CAPVT LIII. LIB. III.

ANno Domini 1251. Vvladislaus Oppoliẽ.dux, uolens glorem ſuam Iudithã Conradi ducis Mazouiæ filiam. Et Myeczlai ducis Rathiboriẽ.fratris ſui relictam pro dote quingẽtarum marcarum argenti, in poſſeſsionibus Rathiboriẽ. inſcriptarum redimere,terram Rudẽ.quę nunc Vielunẽ. dicĩ de conſenſu Kazimiri ducis Cuyauiæ & Lanciciæ germani ipſius Iudithæ, ei aſsignauit. Sed antequam gentes Kazimiri præfati Cuyauiæ & Lanciciæ ducis,ex cõdicto caſtrum Vielun acceptare ueniſſent,Przemislaus dux Poſnanienſis tanquam hæres legitimus præuenit,& caſtrũ Rudenſe compræhendit, nobilibus Rudenſibus ſponte & unanimiter ei adhærentibus.

Quo

Quo cognito Kazimiri ducis gentes, retrorſum abierunt, Vvladislaus etiam Oppolienſis ęquo tulit animo, ſciens diſtrictū Rudenſe, uiolenter de cōſenſu Henrici ducis cū barba ſub Vvladislao Othonis patre Przemislai ducis maioris Poloniȩ, occupaſſe. In ſignumq́ & fœdus maioris amicitiæ, Vvladislaus dux Oppolienſis, Euphemiam ſororem Przemislai ducis Poſnanienſis & Kaliſsienſis in coniugem deſponſauit. Et Iudithæ gloti ſuæ ſummam argento parato exoluit. Quæ Henrico Vvratislauieñ. duci nubens, Henricum filium & Heduigim filiam ei peperit.

Vvladislaus dux Oppolieñ Euphemiā deſponſauit.

Anno Domini 1251. in Bochnya uillagio à Cracouia quinq; miliaribus diſtante, ſal minerale in Bācis & peccijs magnis repertū eſt, quod meritis beatæ Kunegundis Boleslai pudicis conſortis eſt adſcriptū. Ita ut uulgus in Poloniā ex Hūgaria ſal tranſtuliſſe, & ſecū aduexiſſe affirmaret, moxq; oppidū locatū & eccleſia parrochialis in honorem ſancti Nicolai erecta eſt, & à Boleslao pudico liberaliter dotata. Eodē āno Henricus, qui & Heydenricus, alias Albertus olim Epiſcopus Armacanus, tunc uero Culmenſis, in die beatæ Mariæ Magdalenæ, eccleſiam ſuam de ſeculari, cum eſſet frater ordinis prædicatorum, in regularem tranſtulit, & collegium Canonicorum regularium, in illa, mēſam, domicilium, & bona temporalia in communi habentium, conſtituit.

Sal minerale in Bochnya repertum.

Eodem anno 1251. Marchio Brandenburgeñ. cū Epiſcopo Morsburgeñ. & Henrico Comite de Svvarczburg, cum gentibus armatis in Præſidium Cruciferis Pruſsiæ uenerunt, & Prutenos frequenti ſtrage attriuerunt. Ita ut etiā quinq; diſtrictus, Pomezanū, Erminium, Pogezanum, Naſtaginum, & Bartinum, idola relinquere, & Chriſtū colere coegerunt. Sub quo tempore Hermanno de Zalcza, quarto magiſtro Pruſsiæ obeunte, Frater Conradus Thuringiæ Lantgrauius in quintum magiſtrum ſuffectus eſt.

Quintus magiſter Pruſsiæ eligitur.

Anno Domini 1252. Fratres Cruciferi Pomeraniam uaſtauerūt, et exercitum Svvatopelci depopulationes prohibentem, ſuperauerunt. Monaſterio Oliua grauem ſpoliationem paciēte, Svvatopelcus itaq; dominus Pomeraniæ, ſufferentias pacis poſtulare, & per medium Iacobi Leodieñ. Archidiaconi, apoſtolici nuncij, pacē cum Cruciferis Pruſsiæ firmare, coactus eſt. Eodem anno 1252. Mendog, qui Mendolphus & Mindale princeps Lithuanorum, a Cruciferis Pruſsiæ inductus, fidem Chriſtianam cum nonnullis Lithuanis & Prutenis ſuſcepit, deditq́ literas Cruciferis Pruſsiæ, quibus aſtruit & recognoſcit ſe ab illis multipliciter honoratum & adiutum. Et ideo terras ſuæ ditionis uidelicet Samagitarum, Iaczvvingorum, Curouieñ. Veyzcū. & totam terram Lithuaniæ perpetua & Irreuocabili donatione ipſis donaſſe & inſcripſiſſe. Cōſilio q́ fratrum Cruciferorum Pruſsiæ, nuncios ſuos, nuncijs magiſtri & Cruciferorum adiunctos, ad Innocētium Papam quartum miſit. Profitens ſe puritatem Chriſtianam ſuſcepiſſe, & coronam ſuper Lithuanos regnandi petens. In cuius fauorem Innocentius papa fratrem Heydenricum, olim prouincialem Poloniæ, & Epiſcopum Armacanum, tunc uerò Culmeñ. Epiſcopum, cum alijs Epiſcopis de Riga miſit, qui Mendegonē in regē inunxerunt. Sub eodem tamen anno, cum omnibus baptiſatis ad uomitum & idololatriā, ſiue pœnitentia & dolore amiſsionis terrarum, ſiue alia cauſa motus, rediit.

Mendog Chriſtianam fidem ſuſcepit.

Mendog in regem unctus modico poſt fidei preuaricator factus.

Anno Domini 1253. monaſterium Stugnyadki ſanctimonialium ordinis ſancti Benedicti, diœceſis Cracoui. Innocētius Papa quartus confirmauit. Quod Clemens de Clemyonthovv de familia Griphonum, Comes & Caſtellanus Cracouienſ. de proprijs facultatibus fundauerat, erexerat, & dotauerat. Huius Clementis Comitis & ſuæ coniugis Raczslavvȩ corpora, in ſacrario dicti monaſterij ſepulta quieſcunt. Et filia eorum Viſanega prima Abbatiſſa eiuſdem clauſtri fuit.

Annus Chriſti 1253. adeò pluuioſus erat, ut frumenta & agros in quibuſuis baſsis & humilibus locis aqua cooperiret, & campi perinde ac ſi fluuij nauigabiles fuerunt. Nocte ſiquidem & interdiu a feſto Paſchæ uſq; ad diem uigeſimamquintam Iulij, imbres & continuas pluuias in regno Poloniæ cœlum effuderat.

Imbrifera tempora Poloniæ.

CAPVT LIIII. LIB. III.

DE mandato Innocentij Papæ quarti, anno Domini 1253. Opizo de Meszano ſedis apoſtolicæ legatus, aſſumpto ſecum Prandotha epiſcopo Cracouienſ. & nonnullis alijs Epiſcopis, Danielem ducem Ruſsiæ, altera uice priorem coronationem innouando, in caſtro Drohicieñ. in regem Ruſsiæ inunxit, accepto ab eo iuramento, quod ritu Græco deſerto, tam ipſe quam natio Ruthenica, ritum Romanū fideliter ſectaretur. Przemislaus qui & Ottocarus Venceslai regis Bohemiæ filius, Mar-

garetham Leupoldi ducis Auſtriæ filiam, Henrici filij Friderici imperatoris relictam, accepit in uxorē. Quę cum ſterilis eſſet, unā de uirginibus ſequacib. eius, filiā Baronis de Kuring in concubinā recepit, et ex ea filiū Nicolaū genuit. Huic Nicolao in ſortem aſsignauit ducatum Oppauienſem, quē Myeczlao duce Rathiborieñ. mortuo uiolenter occupauerat. Ex hoc Nicolao, duces olim Oppavieñ. & moderni Rathiborieñ. ſuam traxerūt originem. Boleslaus pudicus Cracouieñ. & Sandominieñ. dux, quarto Kalēdas Iunij, anno Domini 1254. monaſterium ſanctimonialium ordinis Pręmonſtrateñ. diocœſis Cracouienſ. in uilla ſua Krziſanouicze, ſupra Nida fluuium ſita, fundauit, Eccleſiam de petra alba fabricans. Cōtulitq; eidē monaſterio uillas, Krziſanouicze, Sarbkovv, Kliezanovvo, Conari, Leſnicza, Kouale, Kobilniki, Solnyk, Volya, Grochouiska, Svvieborouicze, Coſtrz, Biernathouicze, & Iunouidz. Libertando præfatas hæreditates ab omnibus o[illegible]lationibus, expeditionibus & tributis. Anno Domini 1255. Mendog dux Lithuaniæ, in regē Lithuaniæ ut præmiſſum eſt ſublimatus, oppido Lublin exuſto, prædas & ſpolia in circuitu eius plurima fecit, & plurimos captiuos in Lithuaniam abduxit. Eodē anno 1255. Premislaus qui & Othocarus Bohemiæ dux, comparato exercitu de Bohemis & Morauis, habens in comitatu ſuo Brunonem Prageñ. Item Henricum Culmeñ. & Anſelmum Ermelieñ. & Olomuceñ. Epiſcopos. Item Marchionem Brandenburgeñ. Item Marchionem de Merano. Item ducem Auſtriæ. Contra Barbaros militiam acturus in Pruſsiā cum alijs cruce ſignatis deſcendit, & in regione Samenſi uaſtādo, Prutenos deditionē facientes baptiſauit, per Brunonem Prageñ. Epiſcopum ſuum illis nomen imponens. Cruciferi ergo in honorem Premislai Bohemiæ ducis, nouā ciuitatē prope mare Balteum in flumine Pregor Konigsbergk, quod regium montem ſonat, quāuis Premislaus tunc non rex, ſed filius regis exiſteret, appellatam conſtituerūt. Et aliam Brunsberg in memoriam Brunonis Epiſcopi Prageñ. in qua eccleſia Cathedralis Varmieñ. ſita eſt, ædificarunt. Premislao autem duce Bohemiæ, cum ſua comitiua ex Pruſsia diſcedente. Aliarum regionū Pruteni in Samienſes irruerunt, & ualido agmine, cuncta furore polijs & cædibus fœdarunt, eo, quod multi eorum hoſtibus ſe dediderunt, nouamq; munitionem quam Cruciferi Vilovv uocauerūt, è regione caſtri Konigsberg erexerūt, & Konigsbergk oppugnarūt.

Konigsbergk & Brūsbergk oriuntur.

Sextus Pruſsiæ magiſter.

Tunc quoq; Conrado magiſtro Pruſsiæ. 9. Kalendas Auguſti morte ſublato, Herardus de Herdzburg (ſecundum alios uero Popo de Oſterna) in ſextum magiſtrum Pruſsiæ ſucceſsit. Anno Domini 1256. Boleslaus Cneznēñ. & Kaliſsieñ. dux, Iolentam, quam Poloni Helenam uocant, Belæ, regis Hungariæ, fratris Germani beatę Elizabeth filiam, & Kingæ ducis Boleslai pudici cōſortis ſororem germanam, in curia ipſius Cracouię nutritam, in coniugem accepit.

Anno Domini 1257. pridie Kalendas Februarij hora tertiarum, grandis terræ motus in regno Poloniæ fuit. Anno eodem 1257. Boleslaus pudicus dux Cracouiæ & Sandomiriæ, Cracouiam in meliorem conditionem ordinare, excreſcere, & perducere, cupiens, Ius illi Theutonicum tribuit. Et aduocatum in ea conſtituit, qui circo in medio urbis primum ordinato, plateas ſine ordine conſiſtentes transſlocauit, et proportionaliter diſtinxit. Eodem anno 1257. Noua religio mendicantium Canonicorum regularium ſanctæ Mariæ de metro. De urbe, de pœnitentia beatorum martyrum, ſub regula ſancti Auguſtini militantiū, per Alexandrū papā quartū inſtituta, Cracouiā aduenit. Cuius fratrib. Boleslaus pudicus Cracouienſ. & Sandomiri. Dux, eccleſiā ſancti Marci Euangeliſtę Craco. fūdauit, ſumptuſq; ſimul cum loco pro ædificatione Eccleſiæ & monaſterij dari iuſsit.

Eccleſia Sancti Marci Craco. fundatur.

Przemislaus Poſnanieñ. moritur.

Anno quo ſupra, Illuſtris princeps Przemislaus Poſnanieñ. dux Vvladislai Othonis filius trigeſimum ſextum annum agens, ægritudine quindecim dierum preſſus, pridie nonas Iunij, in caſtro Poſnanienſi mortuus eſt, & in eccleſia maiori Poſnanieñ. cum patribus ſuis tumulatus. Hic inter principes Poloniæ mitiſsimus, & ſupra ætatem prudēs fuiſſe dicitur. Hic in quadrageſima cilicio ueſtiebatur, & ceruiſia parum ſapida, aut uino aqua diluto utebatur. In pronunciando ſententiam, aut dirimendo litem adeo iuſtus, ut nulla pars decretum eius improbaret. Hic die ſancto cœnę domini, duodecim pauperum ablutis & deoſculatis pedibus, quemlibet nouo pāno ueſtiebat. Media nocte, quaſi ex neceſſitate conſuetudinariū ei fuit, curſum beatæ uirginis & poſtea, aliquot pſalmos & orationes orare. Hic Eccleſiæ Gnezneñ. uillam Czirnilin, Eccleſiæ uero Poſnanieñ. Bugk, cum ciuitate & moneta, cum teloneo & tabernis contulit, & pluribus libertatibus extulit. Hic ex uxore ſua Elizabeth quatuor filias, uidelicet Cōſtantiam, Veronicam, Euphemiam & Euphroſinā reliquit. Et filium poſthumū, in die Dominico in feſto ſancti Calixti natum.

Vitæ ſuæ commendatio.

Cui

Cui Boguphalus Poſnanieñ.epiſcopus Przemisl,nomen paternũ, Baſcone cuſtode Poſnanieñ.baptiſante,adaptauit.Proceſſu autem temporis Boleslaus pius Kaliſsieñ.patruus & puerorum curator,primam filiam Conſtantiam Cõrado Marchioni Brandenburgeñ. ſeu de Sgorzelecz,in caſtro Santhok matrimonialiter copulauit, ꝓ doteq́; Caſtellaniam Santhoceñ.& non caſtrum,inſano uſus conſilio,donauit & inſcripſit. Pro cuius proprietate multa diſpendia & certamina inter Polonos & Saxones ſequuta ſunt. Reliquæ tres Przemislai filiæ,monaſteria impreſſę ſunt.Veronica Euphroſina Trzebniceñ.ordinis Ciſtercieñ.poſtea Abbatiſſę. Euphemia Gnezneñ.ſanctę Clarę,à Boleslao pio patruo & duce Kaliſsieñ.prout infra dicetur fundato.Iaczko frater ordinis Prędicat.Polonus ex diſtrictu Oppol.Et uillę Lanka, anno Chriſti 1257. die 15.menſis Aug.Hora.9. cœnobio S. Trini.Cracouiæ deuotiſsimè uita exceſsit. A' matre miſericordiæ, Ibo mihi ad montem mirræ cantante,& angelico cœtu perſequente, quẽadmodum deuotę ſanctimoniali Sronislavve in Zvvierzineñ.monaſterio profeſſę,per uiſum eſt monſtratum. Hic quinq; monaſteria ſui ordinis ſcilicet in Cracouia cui ſolus præerat,in Friſak,cui fratrem Hermanum Theutonicum præfecerat. In Praga quod fratri Hieronymo,in Vvratislauia quod fratri Czeslao & fratri Godino, in Gedano quod fratri Benedicto commendauerat, fundauit.

Iaczkonis fratris Prædicatorum fœlix obitus.

Hic inter alia miracula, quæ extant plurima deficiente nauigio apud Viſſegradeñ.oppidum,ſtrata cappa ſuper aquam,cum tribus fratribus ſui ordinis,Floriano,Godino,& Benedicto aſcendit,& Iſtulam populo Viſſegradeñ.inſpectãte ſiccè tranſnatauit.Anno Domini 1258.De conſenſu Kazimiri Cuyauieñ.Lancicieñ.& Siradieñ.& Semouiti Mazouiæ,ducum nec non Prandothę epiſcopi Cracouienſ.procerumq́; & conſiliariorum ſuorum in conuentione apud Corzin ſexto nonas Martij habita & tenta, Boleslaus pudicus Cracouienſ.& Sandomiri dux,ad inſtantiam Kingæ conſortis,& Salomeæ olim Gallacię reginę ſororis ſuę,fundauit monaſterium ſanctimonialium in Zauichoſt,tam Eccleſiam, quam monaſterium cum habitationibus proprijs ſumptibus ædificando.Et illic uirgines ſancti Damiani de regula ſancti Franciſci, quæ nunc ſanctæ Claræ uocitatur,introduxit. In hoc prouidens conditioni pannoſæ, uel connubia aſpernaturæ filiarum Baronum & nobilium ſuorum, largitusq́; eſt & inſcripſit pro dote præfato monaſterio oppidum Zauichoſt & uillas uigintiquinq́;, prædia, lacus, & telonea,donationem huiuſmodi ab omni regum, ducum, & dominorum exactione & tributis perpetuando & libertando.Sub hoc tẽpore Grzimislavva Boleslai pudici pia mater defuncta eſt, in monaſterio fratrum minorum in Zauichoſt ſepulta.Hæc duos & triginta annos, in uiduitate uiuẽdo peregit. Anno quo ſupra, in regnis Poloniæ, Hungariæ, Bohemiæ, & Ruſsiæ,motus terræ uniuerſaliter apparuit & fuit. Eodem anno Stroynath Lithuaniæ dux, partem Mazouiæ circa Czirnin deprædatus eſt. Et caſtrum Orzimovv diripens, in ore gladij mares & puberes occidit, impuberes uerò igne concremauit: Fœminas autem in captiuitatem abduxit.

Transnaturalis nauigatio in ueſte monachali.

Monaſterium in Zauichoſt erigitur.

Grzimislavvæ Boleslai mater moritur.

CAPVT LV. LIB. III.

ANno Domini 1259 Varcislaus Kaſſubitarum dux, cum ſuo & Polonorũ exercitu,quem Boleslaus dux Kaliſsieñ.in ſubſidium ei miſerat. Cum Epiſcopo Camieneñ.contra Svvatopelcum Pomeraniam ingreſſus eſt. Et procedens cum electioribus militibus, in Sluppi quæ alio nomine Scolp apellatur, Epiſcopum Camieneñ.cum exercitu ipſius, & nonnullis ſuis militibus, ad ſarcinas in ſtationibus cuſtodiendas dimiſit.Svvatopelcus autem potentię Varcislai reſiſtere non ualens, cognito per exploratores,quæ circa Epiſcopum Camieneñ.in ſtationibus gererentur, irruit in ſtationes & Epiſcopum Camieneñ.cum ſuo exercitu deuictum diſsipauit & fugauit,plurimos occidendo,& nonnullos captiuando,& acceptis multis ſpolijs,illęſus diſceſsit.

Anno quo ſupra .quinquageſimo nono ſupra mille ducẽtos Boleslaus pius Kaliſsieñ. dux cœnobiũ minoriſarũ & monialium ſanctæ Claræ in ciuitate Gnezneñ. fundauit, & uillis,prædijs,ac introitibus dotauit atque liberauit. Non contentus Kazimirus Cuiauieñ.& Lancicieñ.dux de ſuis principatibus. Anno Domini 1259.caſtrum Raczanſz ſub Volimiro Epiſcopo Vvladislauieñ.occupauit. Quo communicato & cum terris eius eccleſiaſtico interdicto ſubiecto, præfatus Epiſcopus in diocœſim Cracouieñ. diſceſsit, & apud Lagovv commoratus eſt. Dux aũt Kazimirus cum nõ poſſet ſæuire in Epiſcopum, plures epiſcopi curias cum horreis & frumentis tempore quadrageſimæ exuſsit. Anno uero Domini 1261.S. abbas ſanctæ Mariæ Vvratislauieñ. Canonicorum regularium ſan-

Cœnobium ſanctæ Claræ Gneznæ fundatur.

cti Auguſtini,& P.cuſtos Vvratislauieñ.huiuſce cauſæ iudices, per Gvvidonẽ tituli ſan-cti Laurentij in Lucina præsbyterum, Cardinalem,Clementis Papæ quarti in Polonia legatum, deſignati. Apud antiquam Vvladislauiam tribunali poſito,quartadecima die Aprilis, caſtrum Raczanſz cum ſuo diſtrictu epiſcopo Volimiro, & ſuæ eccleſiæ Vvladislauieñ. adiudicarunt, & compoſitione facta, duce Kazimiro abſoluto, interdictum relaxarunt.

Mendog Mazouiam depopulatur.

Anno Domini 1260. Mendolphus, qui & Mendog princeps Lithuanorum,ordinatione Cruciferorum Pruſsiæ, regem ſe gerens, ualido exercitu ex Lithuanis, Prutenis, Iaczvvingis, & Samagitis ad triginta millia pugnatorum collecto, Mazouiæ oram crudeliſsime depopulatus eſt,caſtrumq; Ploceñ.& ciuitatem à defenſoribus deſerta reperiẽs, ſuccendit,cætera oppida & uillas totius Mazouiæ incendijs & cædibus uaſtauit. Deinde Pruſsiam inuadens, Cruciferis tantummodò caſtra tuentibus: Ciuitates quas Cruciferi extruxerant,flamma & euerſione deleuit,omneſq; chriſtianos illic repertos, cæde permiſcua ac horribili lacerauit.Demonſtraturus inſuper furorem ſuum, aſpernabatur captiuitatem hominum,pecus duntaxat cum ſpolijs in Lithuaniam deportando.Item anno eodem Magiſtro & Cruciferis Pruſsiæ,erigentibus caſtrum Karſzouin,in monte ſancti Georgij Barbari Pruteni & Lithuani, pro exterminio eius cum magnis copijs aduenerunt: Duobuſq; exercitibus ſcilicet Pruſsiæ & Liuoniæ pro defenſione caſtri aduolantibus.In die ſanctæ Margarethæ iuxta fluuium Durom,in Curlandia conflixerunt & magna ſtrage ædita,Henricus de Hornſnuſzen magiſter Liuoniæ,& Henricus Marſchalus Pruſsiæ, pluresq; alij Cruciferi occiſi ſunt. Barbari autem uictoria potiti, tam caſtrum Karſzouin, quam Heiſzburgk maceratis fame defenſoribus conquiſiuerunt.Ad caſtrum deinde Konigsbergk obſidione promota,in ponte quem ſuper flumen Progor conſtruxerant, plures numero à Cruciferis interfecti, obſidionem reſidui ſoluere coacti ſunt. Deinde Pruteni Neophitæ ad idolatriam uerſi,in uigilia ſancti Matthæi conſtituto ſibi Glappino pro duce,correptis armis,omnes Chriſtianos & ſacerdotes crudeliſsimè ſæuientes obtruncarunt.Eccleſias igne conſumpſerunt,ſacramenta contaminarunt,ſacra uaſa diripuerunt,& ſacras ueſtes prophanarunt.

Karſzouin caſtrum erigitur.

Prutenorum in Chriſtianos ſeuitia.

Anno Domini. 1261. Exercitus catholicus de regno Poloniæ,de Cruciferis Alemanis & alijs fidelium nationibus collectus, ad terras Pruſsiæ in diſtrictum Nactangorum in die purificationis ſanctæ Mariæ deſcendit, paganos delere cupiens. Et cum in interiora peruerſarum nationum penetrarent, reliquum exercitum ad ſarcinas dereliquerunt.Barbari autem ab exploratoribus certificati,chriſtianos ad ſarcinas relictos inuadentes, partio negocio fuderunt.Et de ſua potentia confidentes, reditum aliorum Chriſtianorum expectarunt,reuenientibusq; Chriſtianis,durum certamẽ inter utroſq; pluribus horis, æquo Marte continuabatur.Et quamuis multi Barbari cecidiſſent, Deo tamen permittente,uictoriam Barbari obtinuerunt.Cecidit autem in hoc prælio inſignis miles Schinkol de Bithen,genere Vveſtphalus qui Barbarorum cuneos tranſuerberans, antequam medietatem attigiſſet,Barbaricis frameis obtritus eſt. Cecidit & Comes de Reiderer,& plures alij equeſtris ordinis uiri.Ex quibus dũ iuxta ſuas nepharias ſuperſtitiones, dijs ſuis pro conſequuta uictoria oblaturi libamina unum ſorte depoſcerent flammis cremandum, & ſors in Hirczhaſz ciuem Maydenburgeñ. cecidiſſet. Beneficio quoq; aliquorum Barbarorũ illum noſcentium,bis liberatus foret. Tertia demum uice dum illum ſors depoſceret,ſponte ſe obtulit,& ſacrilego ritu cũ equo cui inſederat, flãmis eſt crematus. Poſtea Comes de Barboyge in Pruſsiam cum ſua militia ad ſuccurrendũ Chriſtianis afflictis, & deſcendens in terram Sambieñ.ſpolijs & cædibus eam afficiebat.Quem Sãbieñ.aggreſsi in die Agnetis,pluribus de ſuis occiſis,ipſum captiuarunt.Poſt hæc caſtrum Heidlsbergk obſidentes Cruciferis ex eo diſcedẽtibus,conquiſierunt. Deinceps tria caſtra uidelicet Cruczeborg, Konigsbergk,& Bartẽſtein circumdederunt,& obſeſsi extrema fame macerati, caſtra Barbaris dederunt.Quartum uerò caſtrum Keyſzil antequã obſideretur, ueriti, Cruciferi periculum,quod in alijs caſtris obtigit,exurentes ipſum deſeruerunt.Eodem anno quædam ſecta flagellatorum ruſticorum,ex Gallijs ut ferebatur emanans in Poloniam aduenit.Bis in die hora prima & hora nona proceſsionatim incedentes,ſecũdum caput uelati, corpore ad umbilicum nudati,duobus cum uexillis præcedentibus & candelis, quandam cantilenam inconditã & diſſonam,cum ex uarijs linguis & nationibus ipſa colluuies eſſet cõcreta cãtãdo,flagellis quaterno corrigio nodatis, alter alterũ ſequẽdo, alterius dorſum acriter cędebat. Ianuſsius aũt Archiepiſcopus Gnezneñ.cũ ſuæ prouincię ſuffraganeis ſub magnis

Strenuorum militum caſus.

Inſignium caſtrorum occupatio.

Inaudita flagellatorum ruſticorũ ſecta.

magnis pœnis & carceribus talia prohibuit. Et principes Poloniæ perſuaſi, ne quiſpiam huiuſmodi errores ſectaretur, ſub confiſcatione bonorũ & grauibus pœnis, propter ſcandala ex eis pullulantia inhibuerunt. Nam quum fuiſſent laici, de quantumcunq; enormibus peccatis confeſſos abſoluebant, & pœnitentes ſolenniter introducebant, &c. Apud alia regna hic error igne & gladio exterminatus eſt. De conſenſu Prandothæ Epiſcopi Cracouienſ. & procerum Poloniæ, Boleslaus pudicus Cracouienſ. & Sandomiriæ dux anno Domini 1261. Ne ancillis Chriſti ſanctimonialibus ab infidelibus Lithuanis, Ruthenis, & Tartaris ludibrium caſtitatis contingeret, de monaſterio Zauichoſteñ. in lapidem ſanctæ Mariæ qui Skala dicitur, locum tutiorem eas tranſtulit. Et oppidum Skala in loco qui Stankoy appellabatur erexit. Prioremq; donationem ſexto nonas Martij apud Corczin factam, de oppido, uillis, & cæteris libertatibus, nouis priuilegijs confirmauit. Et incraſſando priorem dotem, uillam Zarnouicz & tria telonea, eccleſiamq; benè dotatam cum decimis in Zarnouiecz, addidit.

CAPVT LVI. LIB. III.

Canoniſationem ſanctæ Heduigis, principes Sleſiæ, Vvladislaus Salczburgeñ. Archiepiſcopus, Conradus Glogouieñ. Henricus Vvratislauieñ. nepotes eius, Thomas epiſcopus Vvratiſ. cum clero & eccleſia ſua expedituri. Salomonem archidiaconum Cracouienſ. magiſtrum Nicolaum Scholaſticum Cracouienſ. & Aherengebertum Decanum Viſſegradeñ. Canonicos Vvratisla. ad Vrbanum Papam quartum tranſmiſerunt. Qui ſolita grauitate ſeruata Volimirum epiſcopum Vvladislauieñ. & fratrem Simonem ordinis prædicatorum Prouincialem Poloniæ, commiſſarios pro examinatione uitæ, meritorum, ac prodigiorum beatæ Heduigis deputauit. Huiuſce modi autem examen continuabatur per pręfatos commiſſarios, Volimirum Epiſcopum, & Simonem prouincialem Poloniæ, uſq; ad annum Domini 1264. cum anno Domini 1262. ſeptimo Kalendas Nouembris incepiſſent. Accepto autem regiſtro examinis, & literis commiſſariorum, nuncij priores in fine Auguſti anni 1264. egreſsi, Peruſium contenderunt, & Vrbanum quartum uita functũ inuenientes, turbati, alterius Papæ Clementis quarti electionem præſtolabantur. Dumq; ob uarias difficultates interpoſitas deſperarent, Beata Heduigis Salomoni Archidiacono Cracouienſ. per quietem apparuit, & conſolans, diem, quo canoniſanda eſſet, prænunciauit. Exinde confortati, dum frequentius Clementem Papam & cœtum Cardinalium pro canoniſatione fatigarẽt, Clemens Papa pro filia ſua pluribus annis cœca, quam ex legitima coniuge, cum ad huc ſortis laicalis eſſet, ſuſceperat, ut beatæ Heduigis meritis uiſum reciperet, in miſſa precabatur. Et cum filia uiſum percepiſſet, decimo octauo Kalendas Decembris, die, quam ipſa ſancta Heduigis Salomoni Archidiacono prædixerat, Anno Domini 1266. in eccleſia fratrum Prædicatorum Viterbij, eam ſanctorum catalogo adſcripſit. Ad leuandum autem oſſa benedictæ fœminæ ſanctæ Heduigis, cum indiceretur dies, quintodecima Kalendas Septemb. anni 1267. frequentia populi utriuſq; ſexus ad Trzebniceñ. monaſterium ubi ſacrum corpus conditum erat, confluxit. Nicolaus itaq; Abbas de Lubeus, & Mauritius abbas de Camyencz, cum Prælatis & Canonicis eccleſiæ Vvratislauieñ. oſſa ſacra beatæ Heduigis è tumulo leuata, & uino abluta, in thecam ſpecialem in monaſterio Trzebniceñ. repoſuerunt, cætera in Vvratisla. & Polonicas eccleſias diſtribuerunt, caput cum cerebro integro nulla putredine tabefactum. Item tres digiti dexteræ, quibus paruulam ex ebore imaginem uirginis Mariæ comprimendo geſtabat. Sicq; cum diuelli non poterat ſepulta erat, ſalui à corruptione reperti ſunt. Huic leuationi ſacrorum oſsium, unicus duntaxat nepos eius Conradus Glogouieñ. dux cum tribus ſuis filijs Conrado, Henrico, & Premislao aderat. Duo alij Vvladislaus Archiepiſcopus Salczburgeñ. & Boleslaus ſæuus Legniceñ. dux, cùm eſſent ſuperſtites & in uicinatu, non honeſtarunt auiæ ſuæ ſublimationis celebritatem.

Expeditio prò canoniſatione S. Heduigis.

Dies canoniſationis prædicta.

S. Heduigis ſublimatio.

Anno Domini 1263. Eclipſis ſolis in die ſancti Dominici fuit, quam ſiccitas, chariſtia, & fames, maximè in Bohemia ſequuta eſt. Eodem anno Frater Hanno de Saygerhauſen, ſeptimus magiſter Pruſsiæ, quarto nonas Aprilis, monaſterium ſancti Nicolai ordinis Prædicatorum in noua Thorun, ſuper fluuium Maka fundauit, pro dote conferens fratribus libertatem piſcandi in omnibus fluuijs, lacubus, & ſtagnis. Anno Domini 1263. Fundata eſt eccleſia parochialis in honorem beatæ Mariæ Magdalenæ in ciuitate Poſnanieñ. nomine Capituli Poſnanieñ. ſic quòd diebus Dominicis, clerici ciuitatis & ſuburbij,

Septimus Pruſſiæ magiſter.

Eccleſia S. Mariæ Magdalenæ Poſnanieñ. erigitur.

ſuburbij, ad proceſsionem eccleſiæ Cathedralis deberent conuenire. Et quòd ſcholam nō haberent, ſed pueros ad erudiendum in ſchola cathedralis Eccleſiæ tenerēt. Quod poſtea in meliorem conditionem uerſum eſt.

Anno Domini 1264. monaſterium in Brzeſcze Cuyauieñ. Kazimirus Cuyauieñ. Lancicieñ. & Siradieñ. dux fundauit, & in eo fratres ordinis Prædicatorum, ex conuentu Cracouienſi locauit, caſuliſq; calicibus, & alijs apparamentis adordinauit. Non contentus Henricus frater ordinis Prædicatorum Culmeñ. Epiſcopus, quòd ſuam Culmenſem Eccleſiam in regularem Canonicorum regularium ſancti Auguſtini, ut ſupra præmiſſum eſt, tranſtulerat. Iterum illam in Cruciferorum ordinem, ad inſtantiam Magiſtri, & Cruciferorum tranſmutauit, cōſentiente & gratificante Anſelmo Epiſcopo Varmieñ. Apoſtolicæ ſedis in Pruſsia legato. Metropolitano uerò Gnezneñ. ſuper ea re non interrogato, neque conſulto, Hoſpitale infirmorum, ſub titulo ſancti ſpiritus, extra portas ciuitatis Poſnanieñ. anno prædicto 1264. iuxta fluuium Varta, fundauit, & aliquam dotem de menſa Epiſcopali donauit. Boguphalus Epiſcopus Poſnanieñ. conſtituens, ut Præpoſitus prædicti hoſpitalis ſtallum in choro, & uocem in Capitulo eccleſiæ Poſnan. haberet. Anno Domini 1264. Obſidentibus Barbaris Prutenis caſtrum Berfrid, irruit in eos, ſomno preſſos, Cruciferorum exercitus, & ex eis mille tricentos occidit, reliquos uero diſperſit. Caſtrumq; Berfrid ne in manus Barbarorum ueniret, exuſsit. Pruteni autem nouo exercitu reparato, terram Culmeñ. uaſtauerunt. Quibus reſiſtens Helmericus magiſter Pruſsiæ cum Theoderico Marſchalco; & quadraginta fratribus Cruciferis occiſus eſt. In locum Helmerici Pruſsiæ Magiſtri occiſi per electionem Lodouicus de Baldenſtein ſucceſsit.

Feſtiuitas corporis Chriſti ab Vrbano inſtituta.

Anno eodem Sidus ignitum ſeu Cometes maximus, ab oriente uſque ad medium cœli, comam in occaſum porrigens apparuit, & citra tres menſes durauit. Eo diſparente Vrbanus Papa quartus, qui feſtiuitatem corporis Chriſti inſtituit, in Peruſio mortuus eſt. Et in Polonia mortalitas quadrupedum ſubſequuta eſt. Anno Domini 1265. Boleslaus pudicus, princeps Cracouienſ. & Sandomiriæ, caſtrum Cracouienſe totum montem complectendo, nouis ædificijs inſtaurauit. Et Leskonem nigrum Siradieñ. ducem Kazimiri Cuyauieñ. & Lancicieñ. ducis filium, tanquam patruus, cœlebs & filijs orbus, in filium adoptauit. Ac omnium principatuum ſuorum hæredem inſtituit, utq; terræ ſuæ quietiores eſſent, in matrimonium Griphinam Roſcislai Ruthenorum ducis filiam ei coniunxit. Anno Domini 1266. Exercitus Prutenorum & Lithuanorum in Mazouiam ueniens, quod reperit uaſtauit, & abraſit. Inſultu etiam in Ploczkam facto, Boleslao & Conrado Mazouiæ ducibus nullam reſiſtentiam opponentibus. Eodem anno 1266. die uigeſima prima menſis Septembris, Prandotha Cracouienſ. Epiſcopus, canoniſationis ſancti Stanislai promotor præcipuus. Cum in epiſcopatu decemocto annos exegiſſet, circa principium noctis mortuus eſt. Apud eccleſiam Cathedralem Cracouienſ. in medio capellæ Apoſtolorum Petri & Pauli ſepultus. Eodem anno nonis Decembris, Henricus Sileſiæ & Vvratislauien. dux, filius Henrici à Tartaris occiſi, morte abſumptus eſt. A nonnullis militibus, prout inculpati ſunt, intoxicatus, & in monaſterio ſanctæ Claræ tumulatus. Is binam prolem ex Iuditha filia Conradi ducis Mazouiæ Henricum filium, & Heduigim filiam reliquit, quos moriens Vvladislao germano ſuo Archiepiſcopo Salczburgeñ. unà cum ſecunda coniuge filia ducis Saxoniæ, in tutelam & curam commendauit. Anno prędicto 1266. Daniel rex Ruſsiæ ſchiſmaticus, & Eccleſiæ Romanę apoſtata, uitam finiuit; duos filios Leonem & Romanum relinquens.

Prandotha Epiſcopus Cracouienſ. moritur.

Daniel Ruſsiæ Rex moritur.

CAPVT LVII. LIB. III.

ANno Domini 1267. Gvvido frater Ciſtercieñ. ordinis, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ presbyter, Cardinalis, & ſancti Laurentij in Lucina legatus de latere, à Clemente Papa quarto in Poloniam miſſus. Primum in Cracouiam quarto Kalendas Iulij peruenit, à Boleslao pudico, & Paulo Epiſcopo Cracouienſ. proceſsionatim ueneratus & exceptus. De hinc Vvratislauiam diuertēs, in feſto purificationis Mariæ generalem ſynodum, in quo erant Epiſcopi Eccleſiæ Polonicæ, Ianuſsius Archiepiſcopus Gnezneñ. Paulus Cracouienſ. Thomas Vvratislauienſ. Volimirus Vvladisla. Nicolaus Poſnanieñ. Thomas Ploceñ. Vvilhelmus Lubuceñ. Henricus Culmenſis, Epiſcopi, tenuit. Pro ſubueniendo terræ ſanctæ anni iubilei gratiam, & crucem contra Sarracenos prædicauit. Conſtitutæq; in maioribus Eccleſijs capſæ fuerunt, pro pecunia à merentibus

tibus iubileum colligenda. Anno quo ſupra quinta Decembris, caſtrum Mazouiæ Czechanovv. per Prutenos Barbaros captum & combuſtum.

Caſtrum Czechanow exuſtum.

Anno Domini 1268. die decima menſis Nouembris, illuſtris uirgo Salomea Gallaciæ ſeu Halicienſis regina, Boleslai pudici Cracouienſ. ducis germana, in cuius fauorem monaſterium Zauichoſteñ. fundauerat & dotauerat, in lapide Mariæ mortua eſt. Hæc cum ſponſo ſuo rege Gallaciæ ſeu Haliciæ, abſque omni illecebra carnis cœlebs uixit. Mortuo uero ſponſo religionem ſanctæ Claræ profeſſa. Primum in Zauichoſteñ. monaſterio, deinde facta translatione, in lapide ſanctæ Mariæ ut nunc uulgò dicitur in Skala commorata, utrobiq; Abbatiſſæ officium geſsit. Hæc annis duo de triginta ſeruiens, nunquam à carne cilicium ammouit. Hæc quarto Idus Nouembris in monaſterio de lapide Mariæ ſepulta, ſequenti anno quarto Kalendas Iulij Cracouiam tranſuecta, in medio chori ſancti Franciſci fratrum minorum Cracouienſ. ſub lapidibus ſectis in altum leuatis, humata eſt. Et ſicut ſeptem diebus antequam ſepeliretur in Skala, ſic & in translatione in Cracouiam, fragrantia & ſuauis odor de corpore ipſius emanabat. Sed & quædam monialis præfati cœnobij Martha nomine grandæua & religioſa aſſeruit, de corpore eius, nedum ſuauitatem odoris, uerum & oleum redolens, manaſſe, quo plures ægri inuncti, perfectam recepiſſe ſanitatem teſtati ſunt. Frater autem Boguslaus ordinis minorum uir religioſus & deuotus, in uiſione eam cœlum aſcendentem uidit, & cœtum angelicum canentem. Fronduit, floruit, Aaron uirgula. Anno præfato 1268. Kazimirus Conradi filius Cuyauieñ. Lanciciẽ. & Siradieñ. dux, diem clauſit extremum. In Vvladisla. eccleſia ſepultus, & ſtatim ſequuta eſt defectio caſtri Bugoſcza. Præfectus ſiquidem illius Theodecus genere Prutenus, poſt idolatriam fidem Chriſti profeſſus, nulla neceſsitate coactus, præfatum caſtrum Bugoſcza Boleslao pio duci Kaliſsieñ. tradidit. Serò tandem perfidiam admiſiſſe cognoſcens, accito familiari ut ſe interficeret imperauit, qui nulla temeraria, ceruicem ipſius extenſam mucrone præſcindens, exequutus eſt. Reliquit autem Kazimirus dux prædictus, duos filios, Leskonem nigrum ducem Siradiæ, & Semouitum ducem Cuyauieñ. & Lancicien. Et huic Semouito ſeu Zemomislao, pater adhuc uiuens Salomeam uirginem Svvatopelci Pomeraniæ ducis filiam in uxorem deſponſauerat. Ex qua tres filios Leskonem, Przemislaum, & Kazimirũ genuit: & duas filias Fenuennam, quæ Stephano regi Hungariæ nupſerat, & Conſtantiam Trzebniceñ. monaſterij Abbatiſſam. Svvatopelcus dux Pomeraniæ quartadecima die menſis Iulij año Domini 1268. humanis exemptus eſt, in monaſterio Oliueñ. ſepultus, reliquit quatuor filios Meſtvvinum, alias Mſczugium, Varciſlaum, Samborium, & Ratiborium. Circa Mſczugium natu maiorem imperio & regimine manente.

Beata Salomea moritur.

Kazimirus Conradi filius moritur.

Swatopelci mors.

Anno Domini 1269. Diſcordante Zemomislao duce Cuyauiæ & Lanciciæ cum ſuis militibus, Lithuani quarto nonas Septembris Cuyauiam inuaſerunt, & raptam prædam hominum, & quadrupedum in Lithuaniam abduxerunt. Eodem anno duo exercitus equeſtres in nubibus concurrere & durum certamen gerere, uiſi ſunt. Vvladislaus dux Vvratislauieñ. & Archiepiſcopus Salczburgeñ. Henrici à Tartaris occiſi filius, longa ægritudine laborans uitam finiuit, in eccleſia Salczburgeñ. ſepultus, anno Domini 1270. uigeſima quarta Aprilis, quæ eſt in craſtino ſancti Adalberti: A quibuſdam Sleſitis ut aiunt toxico uenenatus, quia tam ducatum, quam Epiſcopatum Vvratisla. ſolus adminiſtrabat. Et Henricus quartus pubertatem ægrediens, hæreditariè in bona patris & patrui ſucceſsit. Thomas uerò ſecundus, à Capitulo Vvratislauieñ. diu electus in Epiſcopatum Vvratislauien. ſucceſsit, fertur de hoc Vvladislao Archiepiſcopo Salczburgeñ. dum ſtudijs Paduæ daret operam, ciuis Paduanus depauperatus, ei filiam ſuam decoram turpis quæſtus gratia adduxit. At ille utriuſq; miſeratus, egenti patri ſubuenit, & uirgini ſeruato pudore dotem contulit.

Lithuani Cuyauiam uaſtarũt.

miraculum.

Eodem anno Domini 1270. Quædam matrona nobilis nomine Margaretha, Comitis Viroboslai coniunx in terra Cracouienſ. in uilla Nakel, trigintaſex pueros uiuos, uno partu, ſed eodem die mortuos, edidit. Simile dicetur infra de Czechna quæ ſexaginta pueros uno partu peperit. Et ſi placet uide Auicennam de animalibus aſſerentem, unam mulierem ſeptuagintaocto formatos uno partu effudiſſe. Et Albertus magnus in nono, de hiſtorijs animalium refert ſe à fideli medico in Germania audiuiſſe, quod una mulier abortiuit, centum quinquaginta inuolutos, quantitatis digiti auricularis, pluresq; habuiſſe motum conſtrictionis & dilatationis.

Ecce 36. pueri uiui uno partu eduntur.

Proli fœcunditas.

Anno quo ſupra apud oppidũ Kaliſz, intra octauas Natiuitatis Chriſti, natus uitulus,

pene

Vitulus duorum capitum & 7 pedum.
Pluuia ſanguinis.
Aquarum ubertas.

pelle uitulina contectus, habens dentes caninos, & duo capita quorum unum maius in ſuo loco, aliud minus ad caudam ſitum erat. Pedes autem ſeptem habuit uitulinos. Cadauer eius nec canes, nec alites ſanguipete contingere uolebant. Eodem anno tribus diebus aqua ſanguinea in fluuijs Sleſiæ Odra, & Niſſa fluxit, apud uillam autẽ Michalovv eiuſdem regionis æſtiuo tempore cœlum ſanguinem pluit. Item à uigeſima die Iunij uſque prope medium Auguſti die, noctuq; cõtinue pluebat, & fluuij aquis aucti adeò exuberauerant, ut agros, prata, ſegetes, & baſſarum uillarum faſtigia, operirent. Inſuper Iſtula plures domos, pecora, reptilia, molendina abſorpſit, & agris exterminium atque ſterilitatem induxit.

Rex Hungariæ Crac. uenit.

Anno ſupra dicto ſcilicet 1270. ſeptimo Kalendas Septembris, Stephanus rex Hungariæ, filius Belæ, & germanus Kingæ cõſortis Boleslai pudici Cracouiam uenit, limina ſancti Stanislai uiſitando. Et debito honore à Boleslao pudico exceptus eſt. Factoq; fœdere ſuper pace inter regna Hungariæ & Poloniæ inuiolabiliter tenenda, muneribus munificẽ dotatus, in Pannoniam diſceſsit. Anno Domini 1271. Conradus Glogouieñ. dux, obeunte Salomea uxore prima, filia Vvladislai Ottonis maioris Poloniæ ducis. Alteram ſuperduxit Brigittam filiam Theoderici Marchionis Miſzneñ. relictam, Conradi nepotis Romanorum imperatoris Friderici. Et pro dote Croſznam, Greyſenſtein & Przin. caſtra ac oppida ei inſcripſit. Illa uerò in breui fato abſumpta, præfatus Theodericus Marchio Miſzneñ. prædicta bona occupauit, & Conrado Archiepiſcopo Maydeburgeñ. pro decem millibus florenorum uendidit.

Griphina à ſexennio marito cohabitans uirginem ſe geſsit.

Eodem anno Griphina Leskonis nigri Siradieñ. ducis conſors, impotentiam & frigiditatem marito ſuo obiecit, nec ab eo fuiſſe cognitam, cum prope ſex annis ei commanſiſſet: ſalſa eſt. Et cum eſſet Cracouiæ in monaſterio fratrum minorum detraxit peplum, & uirginem ſe deinceps intecto capite gerere cœpit. Quod dedecus & ignominiam fratris ſui Leskonis nigri, Boleslaus pudicus Cracouienſ. & Sandomiriæ dux, moleſtè ferens. Poſtea ſcilicet anno Domini 1275. ſexta die Auguſti in Siradiam perſonaliter deſcendens, reſcidit, & mutuam charitatem inter utroſque ordinauit, quæ extunc in diem mortis ſeruata eſt.

CAPVT LVIII. LIB. III.

ANno Chriſti 1271. Paulum Epiſcopum Cracouienſ. in Cunovv ſuo prædio cõmorantem, & tanquam ſalutaria monita ducis ſui Boleslai pudici & Prælatorũ, Canonicorumq; Cracouienſ. contemnentem duo militares de domo bipenniũ, Otho, & Zegotha, captiuarunt, & per ſyluas in caſtrum Siradienſe deduxerunt, ubi à Leskone nigro duce Siradieñ. ſub honeſta cuſtodia detinebatur. Hac occaſione Ianuſsius Archiepiſcopus Gnezneñ. totam prouincia Gnezneñ. interdicto ſuppoſuit, quo Boleslaus pudicus affectus, Paulum Epiſcopum à captiuitate ſoluit. Et in quadrageſima per arbitros Magiſtrum Deſiierayum Præpoſitum, & Valterum canonicum Cracouienſ. ſub his conditionibus cum ipſo concordauit, ut Otham & Zegotham captiuatores puniret, & à ſua communione ſequeſtraret, ut ducentas marcas argenti illi ſolueret. Et ut ſortem ducalem in Dzerzaſna illi donaret. Quæ ſingula dux Boleslaus adimplens, Otham & Zegotham per unum menſem uinctos tenuit, qui ſoluti hęreditatibus, quas in Cracouienſ. & Sandomirieñ. diſtrictibus obtinebant, uenditis, ad Vvladislaum ducem Oppolieñ. commigrauêre, & illic incolatum acceperunt.

Paulus Epiſcopus Craco. captus.

Anno Domini 1272. In die ſancti Vincentij in Pruſsiam duo Comites de Iulich, & de Marcha, cum ſuis gentibus in auxilium Cruciferis uenerunt, & ordinatis aciebus in terram Sambieñ. deſcenderunt, & Sambienſes cum eis acerrimè pugnantes, ad extremum uicti ſunt. Fugieruntq; ad uillam Sklumen, ubi certamine innouato, Cruciferis uictoria ceſsit, & Barbari ſuperati ſunt.

Captiuatores puniti Oppol. migrant.
Dux Ialiscen. Cruciferorum uictoria.

Anno Domini 1273. Przemislaus Poſnanieñ. dux, annum decimum ſeptimũ agens: Ad habendum hæredem maſculum, perſuaſus à Boleslao pio duce Kaliſsieñ. patruo ſuo, accepit in coniugem Luberdem neptem Barvvin ducis Slauorum apud oppidum Stetin, quæ fuit filia Henrici ducis de Viſſzimirz, uel ut alij uolunt, filiam Nicolai ducis Kaſſubitarum. Hanc die ſeptima Iulij in Poſnaniam adduxit. Anno Domini 1274. Mſczugius dux Pomeraniæ quarto nonas Ianuarij, monaſterium Ciſtercieñ. ordinis nouum Dobrany appellatum, & per Samborium ducem Pomeraniæ patruum Mſczugij fundatum & dotatum, in Polplin in territorio Thimauieñ. terræ Pomeraniæ, tituli beatæ Mariæ uirginis tran-

nis tranſtulit. Et illud multis libertatibus & ampla dote adornauit. Eodem anno Henricus magiſter Pruſsiæ, cum omni ſua potentia, Barbaros Prutenos, Culmenſem terram uarijs ſpolijs uaſtantes, apud Lubauiam cõſequutus inuaſit. Barbari autem fuga ſimulata, in nemus fugerunt, & ex eo Cruciferorum exercitum diſperſum inuadentes, magiſtro Henrico & Marſchalco Theoderico, pluribusq; alijs occiſis, proſtrauerunt & uicerunt: prædamq; quam tulerunt, in ſuam regionem abduxerunt. Et quamuis cõſequenter in auxilium Cruciferis dux Brunſuicieñ. Lantgrauius Thuringiæ, Rex Bohemiæ, Marchio Brandenburgeñ. cum filio, & alij Chriſtiani aduenifſent, tamen propter hyemis mollitiẽ, cum intemperiem nulla re memorabili edita, ad propria redierunt. Verum Marchio Brandenburgeñ. caſtrum & oppidum conſtituit, quod à ſua regione Brandenburg appellauit.

Fratres Cruciferi clade à barbaris affecti.

Anno Domini 1275. apud Cracouiam puer natus, uix ſemeſtris articulata uoce, Tartaros uenturos & Polonorum capita præciſuros prædixit. Cunctis trementibus interrogatus, an ipſe etiam Tartarorum aduentum timeret? Reſpondit plurimum ſeſe timere, cum inter alios ſuum caput eſſent præciſuri.

Omen futuri mali.

Anno Domini 1276. ne à regno Poloniæ caſtra & oppida Croſnæ, Greyfenſtein & Przin alienarẽtur, Henrico quarto, Probo cognominato, delegata eſt prouincia, exemendi ea tam à ducibus Cõrado Glogouieñ. & Boleslao Legniceñ. quàm à Baronibus & militaribus Sleſiæ. Qui decem milibus aureorũ ab Archiepiſcopo Maydenburgeñ. ipſa exemens, ſui iuris & proprietatis ea fecit, ſtatimq; inuidia ducum Conradi Glogouieñ. & Boleslai Legniceñ. ſequuta eſt, incrementis rerum Henrici Probi uehementer inuidentibus. Viſoq; tempore oportuno Boleslaus Legniceñ. Henricum quartũ Probum ducem Vvratisla. nepotem ſuum nullas inſidias patrui uerentem. In curia & uilla ſua Ieicze quieſcentem, miſsis ſatellitibus & latrunculis feria quinta ante dominicam Reminiſcere, duodecimo Kalendas Martij, in nocte ſoporatum capit, & in caſtrum ſuum Lethen deductum, in dira uincula conijcit. Pro cauſa obijciẽs, quod portionẽ Vvratisla. ducatus ex morte Vvladislai Archiepiſcopi Salczburgeñ. æquè ad ſe, & ad Conradum Glogouieñ. ſpectantẽ, teneret. Mouent itaq; graue bellum Boleslao duci Legniceñ. nobiles & milites Vvratisla. Et obtentis auxilijs à quinq; ducibus Poloniæ, Boleslao pudico Cracouienſ. & Sando. Boleslao pio Kaliſsieñ. Przemislao Poſnanienſ. & Gnezne. Cõrado Glogouienſ. & Vvladislao Oppoli. Cum præfato Boleslao Legniceñ. uarias gentes ære conductas ex Miſneñ. Saxonibus, Sueuis, & cæteris habente, conflixerunt. Neutraq; parte pedem referente, cæde ingenti ſuorum Boleslaus Legniceñ. conſpecta, cum uno tantum comite fugit. Filius autem eius maior natu Henricus, pugnam habentem reſtituit, & animo pertinaci, aduerſarios debellauit, captusq; eſt in eo prælio Przemislaus dux Poſnanienſ. & plures milites auxiliares. Vvratislauieñ. autem ea clade territi, ad Premislaum, qui & Othocarus dicebatur regem Bohemiæ cõfugiunt. Et ut fidior eſſet, parti eorum caſtrum & oppidum Cloczko ei tradunt. Cuius interpoſitione, & opera inter Boleslaum Legni. & Henricum Probum Vvratisla. pax eſt compoſita ſub his conditionibus, ut Boleslaus Legniceñ. nepotem ſuum Henricum Vvratisla. à captiuitate ſoluat, ut Przemislaum Poſnanien. & milites in prælio captos dimittat. Vt Henricus Probus Boleslao Legniceñ. de caſtris & oppidis Strzegom, Stroſza, Nouoforo, Greyfenberg, Przin, & Geſvvindorff perpetuò cedat. Quibus ab utraq; parte acceptatis, Henricus Probus dimiſſus eſt. Ex eo tempore arx & oppidum Cloczko in poteſtatem regis Bohemię deuenit, quò ad temporale, quò ad diocœſim uerò ad Vvratiſ. in diocœſim Prageñ. per nephas & uiolentiam conceſsit. Thoma ſecundo Vvratisla. Epiſcopo huiuſcemodi notabilem mutilationem non reſcindente. Croſnam uerò à Baronibus Vvratislauienſibus, Ioanni Brandenburgeñ. Marchioni, ne arma contra eos pro Boleslao Legniceñ. ferret, obligatam. Henricus Probus redimens, præfato Ioanni Marchioni, damna, ſumptus, & expenſas iniuſtas computanti, ſex millia marcarum perſoluere, cum tantum in quatuor milibus extiterat pignorata, coactus eſt.

Henricus Probus captus.

Bellum inteſtinum Sleſianorum.

Przemislaus dux Poſnanienſ. captus.

Anno Domini 1277. Lithuani gentiles terram Lancicieñ. quæ tunc à duce Kazimiro germano Leskonis nigri, ducis Siradieñ. tenebatur. In feſto ſancti Lucæ ſubito ingredientes, cæde, ſpolijs, & tectorum exuſtione uaſtauerunt, ſenes & impuberes occiderunt. Et quaſi quadraginta millia animatorum, ſimul cum pecoribus æſtimando, nemine reſiſtente, in miſerabilem ſeruitutem abduxerunt.

Lancicienſ. terra uaſtatur.

Eodem anno ſeptuageſimo ſupra mille ducentos, Nonus magiſter Pruſsiæ, Conradus de Tirborg electus eſt, abſumpto Theoderico de Gatirslevve octauo magiſtro. Tũc duo duces Prutenorũ, Henricus de Noctaga, & Cappe de Sczenavva, à Cruciferis capti fuerunt:

Nonus Pruſsiæ magiſter.

runt:& in patibulum acti. Divvan autem tertius dux Prutenorum de Barthena, duorum necem miſerabilem ulciſcendo, terram Culmenſem cum copijs ſubintrans, graui externio eam afflixit. Conradumq; magiſtrū Pruſsiæ, qui eum inuaſerat, & cū Cruciferis pro triumpho obtinendo fortiter pugnātem, in fugam uertit, quingentis Chriſtianis & duodecim Cruciferis occiſis, pauloq; poſt Barbari Pruteni, caſtrum nouum quod inter Culmeñ. & Pomezanieñ. oppida, à magiſtro Conrado magnis ſumptibus erectum. Item caſtrum Radzin. Item caſtrum Vartembergk fortiſsima impugnatione conquiſierunt. Et omnes Cruciferos & Chriſtianos in præfatis caſtris repertos, rabie barbarica interfecerunt:

Boleslaus Caluus moritur.

Caſtra uerò igne conſumpſerunt. Boleslaus caluus Legniceñ. dux, parum uoluptatis & utilitatis ex uictoria & poſſeſsionibus Henrici Probi, nepotis ſui ducis Vvratiſ. nactus ex ſenio & languore mortuus eſt, anno Domini 1278. Et in monaſterio fratrum prædicatorum, à ſe fundato ſepultus. Homo uiolentus in proprios & exteros, adeò uelocis & corrupti ſermonis, ut plerunq; audientes in cachinnum & riſum ſolueret. In factis & moribus tortuoſus, in iudicio & cauſis ſanguinis præceps & iniuſtus. Merito ſæuis & Rogatka (quod in Latino cornutus ſonat) uocatus: fœdo pellicis amore uſq; ad mortem uinctus. Ob quam pellicem & graues moleſtias, altera cōiunx eius Adleyda, filia Samborij ducis Pomeraniæ, deſerto Boleslao Rogatka marito ſuo adhuc in uita ipſius, dum aliter nequiret, in domum paternam pedes remeauit. Reliquit autem Boleslaus tres filios ſuperſtites,

Proles eius derelicta ſexus utriuſque.

ex prima cōiuge Heduigi, filia Comitis Henrici de Hanhalt, uidelicet Henricum Legniceñ. qui craſſus & uentroſus eſt appellatus. Boleslaum Svveidniceñ. & Bernardum agilem, tanta ſiquidem illi agilitas inerat, ut quatuordecim robora in aliquo ædificio ſuperne ordinatim erecta, præpeti curſu aſcenderet, & reſiliens in pedibus fixus ſtaret. Reliquit & quatuor filias ex eadem Heduigi conſorte ſua, Agnetem, quam Comiti de Vartemberg tradiderat. Alteram Heduigim, quam Conrado duci Mazouiæ filio Semouiti deſponſauerat. Tertiam Annam in monaſterio Tizebniceñ. profeſſam, & tandem Abbatiſſā. Quartam Katharinam in iuuentute defunctam.

Anno Domini 1278. Boleslaus Mazouiæ dux, intulit bellum in æſtate, Conrado duci Glogouiæ, & circa caſtrum Cziruin cum ipſo confligens, omnem potentiam eius proſtrauit. Martino autem Abbati Lubenſi & leſzouieñ. cum ſuis monaſterijs pro denunciatione clandeſtinè hoſtium irruptionis (beneficij memor) multas libertates & priuilegia, cū

Culmenſis regio uaſtatur.

de conſenſu Semouiti & Troideni, idem dux Boleslaus conceſsit. Eodem anno 1278. Trinotæ filius ducis Lithuaniæ coadunatis Lithuanorum & Prutenorum copijs, quæ ad triginta millia pugnatorum explebant, eas trifariè diuidens, unam partem in Mazouiam: Duas uerò in terram Culmeñ. tranſmiſit, & omni terra Culmeñ. peruaſtata, caſtroq; Bogelovv ſub Cruciferis conquiſito & incenſo, multas gentes in ſeruitutem abduxerunt. Eodem anno Skomand dux cum Prutenis Sandouitis repetendo, in terram Culmeñ. aduenit, & duo oppida Lubavv & Chelm obſeſſa, & machinis expugnata cōquiſiuit. Et terram Cuyauieñ. circa oppidum Kouale prædatus eſt. Eodem anno ciuitas Lanciceñ. a Lithuanis ſubita incurſione ſpoliata eſt.

CAPVT LIX. LIB. III.

LEsko niger, ſublato & tumulato Boleslao pudico, ſucceſsit ei in terris Cracouieñ. Sandomirieñ. & Lublineñ. anno Domini 1279. Per concordem omnium Baronum & Pauli Epiſcopi Cracouieñ. electionem. Quoniam ducem Boleslaum pudicum ſtrictiori conſanguinitate contingeret, ab eoq; adoptatus & deſignatus ſucceſſor foret. Et quòd princeps frugi & comis, principatuq; dignus uideret, ſtatimq; nouam ſucceſsionem ducis Leskonis nigri, noui motus, nouiq; ſtridores bellorum inſectati ſunt. Nam Leo princeps Ruſſorum, filius Danielis regis Ruſsiæ, uolens ſibi appropriare terras Leskonis nigri. Primum terra Lublineñ. peruaſtata, in terram Sandomi. deſcendit, & à caſtro ſimul & oppido Sando. cum ignominia repulſus. Ad uillam Goshcz duobus à Sādomiria miliaribus poſita ueniens, ſtatiua tenuit, ubi ordinatione ducis Le-

Rutheni à Polonis uicti.

konis nigri. Occurrerunt ei Varſius Caſtellanus Cracouienſ. Petrus filius Alberti Cracouienſ. & Ianuſsius Sandomirien. Palatini, certamineq; inito die Veneris, tertia Februarij anno Chriſti 1280. conflixerunt, & Rutheni plurimi numero, à paucis Polonis uicti ſunt. Primis ſiquidem ductoribus & ordinibus cœſis, reliqui trepidantes, armis proiectis, tanquam lymphatici fugam inierunt. Tartari uerò qui cum Ruthenis aduenerant, breui oppoſitione facta mox & ipſi fugierunt, Leoq; principalis dux cum paucis confuſus euaſit.

Occa-

Occiſa ſunt eo prælio octo millia, duo capta: Signa militaria ſeptem intercepta. Leſko niger parum ratus bellum repellere, niſi iniuriantibus bella inferret. Poſt quindecim dies cum exercitibus, quaſi triginta millibus equitum, & duobus millibus peditum, terras Leonis inuadens, multa caſtra occupat, expugnat, & euertit. Et uſq; ad Leopolim terra depopulata, prædam frequentem hominum & pecorum in Poloniam intulit. In ea uaſtatione quinq; millia cæſa, quatuor uerò millia in captiuitatem abducta, ſcribuntur.

Leſko Nig. Ruſsiam graſſatur.

Sequenti quoq; anno 1281. Leſko niger cum omnibus terrarum ſuarum copijs in terram Vvratiſla. deſcendit. Et aduenientibus ei in præſidium Mſczugio Pomeraniæ duce. Item omnibus maioris Poloniæ militibus, triplici agmine terram Vvratiſlauieñ. ſpolijs & & incendijs confecit. Cauſa erat quia Henricus quartus Probus, potius uero facinoribus atteſtantibus, improbus, dux Vvratiſlauieñ. corrogando principes, ad tractandum pro bono pacis & ordinis principatuum, Dominica ſeptuageſimę in uilla Baricz, nullam fraudem ſuſpicantes, Przemiſlaum maioris Poloniæ, Henricum Legniceñ. & Henricum Glogouieñ. duces, iure diuino & humano prophanato captiuauit, & in Vvratiſlauiam deductos, uinculis ſingillatim incluſit, precantibusq; Vvratiſlauienſibus ut dux eorum Henricus quartus, aut captiuos dimitteret, aut cum duce Leſkone nigro cōponeret. Saxeum pectus ducis Henrici Vvratiſlauieñ. lachrymis, contumelijs, & increpationibus ad compaſsionem flecti non potuit, quin uniuerſo ducatu Vvratiſ. in fauillam redacto, & præda ingenti in Poloniam abacta, nec cum hoſtibus decerneret, neque captiuatos duces à uinculis emanciparet. Duces itaque captiui, moleſtias diuturnæ captiuationis euaſuri, cum illo per pacta conuenerunt, ut Przemiſlaus dux Poſnanieñ. frater ipſius amitalis, terram Rudeñ. quæ nunc Vieluneñ. dicitur (aſſerens illam ſui iuris eſſe) ei reſignaret. Ab Henrico Legniceñ. & Henrico Glogouieñ. fratribus patruelibus, quum nullas terrarum ſortes ab eis exigere poſſet, ſeruituros ſe ſibi per quinquennium cum triginta lanceis, contra quemlibet hoſtem obligauit, ſicq; à captiuitate laxatos in ſuos principatus remiſit.

Vvratiſlauienſibus merito bellum infligitur.

Anno autem Domini 1282. irruentibus Lithuanis & Iaczvvingis uigeſimaquarta die Septembris in terram Lublineñ. & quindecim diebus eam uaſtantibus, magnum numerum prædarum in Lithuania referebant. Leſko autem niger illicò accepto nuncio, de Cracouia ſe recepit, & celeri curſu in itinere milites colligens, in terram Lublineñ. deuenit, hoſtesq; abijſſe reperiens, turbatus, cogitabat, an perſequi Barbaros deberet, cùm eſſent plures numero, quia quatuordecim millia. Ipſe uero ultra ſex millia militum haud contēnendorum non collegiſſet. Inter cogitandum uiſio angelica, quæ ſe archangelum Michaëlem profitebatur, per ſoporem monſtrata monuit, ut omni cunctatione abiecta, hoſtes perſequeretur, certam illi futuram uictoriam promittens, uocat Leſko in contentionem milites, & ea uiſione narrata, meticuloſos militum animos exhilarat. Et inſequuti Barbaros repererunt, & eos tredecima die menſis Octobris, præda onuſtos, inter flumina Narevv & Niemyeñ. conſequuti ſunt. Et dux Leſko niger, adhortatus ſuos, ut pro fide Chriſtiana, & pro patria uiriliter pugnarent, inſilijt in Barbaros, conſpectu Polonorum & latratu canum captiuos ſequentium, attonitos, & cùm primi & ſecundi ordines obtriti ſunt, reliqui uerſi ſunt in fugam, & cædesq; in omnes fugientes edebatur, quā captiui ex terra Lublineñ. operoſè promouebant. Canesq; diris morſibus, quaſi noſſent, quos inſectari deberent, laceſſebant: Mirabile dictu, recenſito exercitu Polonorum, nemo repertus eſt in eo prælio cecidiſſe, ut oraculum Leſkoni duci per quietem factum, non Phantaſticum, ſed diuinum uerificaretur. Ab eoq; tempore Leſko niger beatum Michaëlem ſingulari ueneratione proſequebatur, & in Lublin reuerſus, Baſilicam parochialem in hanc diem permanentem, titulo ſancti Michaëlis fundauit. Quæ beneficia Archangeli & cladem Barbarorum Polonis demonſtrat. Redeunte Leſkone nigro ex Lithuanica expeditione in Cracouiam, Conradus dux Mazouiæ, patruus Leſkonis, in terram Sandomiriæ per rebelles Ianuſsium Palatinum, Chriſtinum Caſtellanum Sandomirieñ. inductus eſt, quibuſcum Paulus Epiſcopus Cracouieñ. aſtruebatur ſenſiſſe, qui Sandomirieñ. Zauichoſteñ. & cætera caſtra in realem poſſeſsionem ei tradiderunt. Leſko autem niger, nil territus, cum Curienſibus & armigeris terræ Cracouienſ. properè uerſus Sandomiriam proceſsit. Conradus autem de Sandomirienſibus ambiguus, non exſpectato duce Leſkone nigro, in Mazouiam diſceſsit, copias ampliores (ut aiebat) comparaturus. Superueniēs autem Leſko, ſingula caſtra recuperauit, & auctores defectionis Ianuſsium Palatinum, Chriſtinum Caſtellanum, cæterosq; milites ſibi reconciliauit, ac omnem rebellionem extinxit.

Leſkoni nigro uiſio diuinitus facta.

Prodigiū perrarum.

Ianuſſius & Chriſtinus deficiunt.

Auctores defectionis pœnas pendunt.

Sandomirieñ. rebellione ſuppreſſa, Lithuanicum nouum bellum ſuccexit, qui anno Domini

L mini

mini 1285. quarta Octobris maioribus copiis, quam ante, per diſtrictum Lukouieñ. & ſiluas in eo conſiſtentes, in terram Sandomirieñ. improuiſe irruperunt, & multa cæde patrata, ſenibuſq; & impuberibus interfectis, ſex milia Polonorum & iumenta abducebant. Dux autem Lesko niger armis correptis, de Cracouia triſtis exilijt, & tam die, quam noctu celeri greſſu iter conficiens, per nũcios nobiles & agreſtes occurrere iuſsit, quibuſcum in Lukouieñ. prouincia Lithuanos graues præda, cõſequutus eſt, qui ne cũ Leskone & captiuis pugnare cogerent, ad ſyluas proximiores denſas limoſas ſeceſſerunt. Vbi a Polonis obſeſsi, alligatis captiuis, & ſarcinis ſub cuſtodia, imbecillium relictis, ſylua glomerati, aciebus ordinatis proceſſerunt, & uoces inconditas emittentes, ad ſtationes Polonorum in loco, qui Rovvne appellatus, peruenerunt. Dux Lesko niger animatis ſuis, exercitum in duas alas diuiſit, quarum unam Zegothe Palatino Craco. Alteram Ianuſsio palatino Sandomirieñ. commiſit, & in hoſtes inſilijt: primaq; ala Zegothe palatini Craco. in qua Curienſes duces erant, cœpit uincere. A qua tandem ad aliam eadem ſors peruenit, fuſiq;

Lithuanorum ſtrages.

ſunt Lithuani, & eorum plura millia occiſa, quamuis & de Polonis aliquot inſignes milites ceciderint, uictoria obtenta, captiui in ſylua ſoluti ſunt, ſarcinę Lithuanorum in milites diuiſæ, & præda erepta in terram Sandomirieñ. reducta eſt. Paulus Epiſcopus Cracouieñ.

Paulus Cracouiens. Epiſcopus captus.

hanc Lithuanorum inuaſionem procuraſſe inſimulatus eſt, quapropter dux Lesko niger per milites eum in oppido Lagovv captiuauit, & altera uice in caſtrum Siradieñ. deportatus fuit. Vnde poſt aliquantum tempus honeſtè dimiſſus eſt.

CAPVT LX. LIB. III.

Bellum grande inaicitur Leskoni.

POſt bella Barbarica contra Leskonem nigrum, magna procella, magnaq; inſurrexit rebellio. Nam anno Domini 1285. Paulus Epiſcopus Cracouienſ. Varſius Caſtellanus, Zegotha palatinus Craco. Ianuſsius Palatinus, Criſtinus Caſtellanus Sandomirieñ. cæteriq; Barones terrarum Cracouienſ. Sandomirieñ. & Lublineñ. Vno uoto Conradum Mazouiæ & Czirneñ. ducem, in Sandomiriam inducentes & conuentum generalem celebrantes, ei obedientiam iurauerunt, & omnia caſtra, ciuitates & munitiones ei ſubiecerunt, præter arcem & urbem Cracouienſ. in qua ſe Lesko niger continebat, ad eamq; expugnandam Conrado Mazouię & Czirnieñ. duce procedente. Lesko mœſtus & conſilij inops, quum militum præſidio careret, Cracouienſibus ciuibus Theutonicis arcem, Griphinam ſuam conſortem commiſit, pollicitus fidem eorum

Leskonis fuga in Hungariam.

Leskonis ſpes in Theutones.

abundè ſe premiaturum. Ipſe uero celeri curſu, quartadecima die Iulij è Cracouia egreſſus, in Hungariam auxilia quæſiturus diuertit. Ciues autem Cracouienſ. ciuitatem & arcem eodem tempore tueri nõ ualentes, deſerta Cracouia, cum uxoribus & pignoribus in arcem ſe receperunt. Veniente autem duce Conrado, & urbem uacuam inueniẽte, in eam intrauit, & Barones ad ciues Cracouienſ. familiares & eis notos miſit, ut à communi uoluntate militarium non deſiperent, ſed arcem traderent habituri Cõradum pluſquam Leskonem nigrum propicium. Qui poſt paruam deliberationem reſponderunt. Non licere illis Leskone nigro uiuente, iuramentum quod cum omnibus Baronibus Cra-

Conſtantia fidei ciuiũ Crac. in ſuum principem.

couienſibus & Sandomirieñ. præſtiterunt, etiam ſi extrema ſors ipſos impeteret, uiolare. Exacerbatus Conradus dux Mazouiæ & Czirneñ. una cum omnibus Baronibus reſpõſione Cracouienſium, urbem Cracouienſ. igne conflagrauit. Interimq; Lesko niger cum Hungaris & Cumanis, quos Ladislaus rex Hungariæ in præſidium ei dederat, ex Hungaria redibat. Cui Conradus dux cum multitudine militum occurit, & in campis uillæ

Lesko Conradum uicit.

gucziczе haud procul à flumine Raba ſecunda Auguſti cum eo conflixit. Et Conradus dux Mazouiæ ſtrage magna ſuperatus quoniam iniuſta arma induerat, in Mazouiam fugit. Nec amplius in minorem Poloniam redire auſus fuit. Dux uero Lesko niger Cracouiam ingreſſus, Hungaros & Cumanos pro opera conductionis & prælij munificè remu-

Leskonis remuneratio in Cracouienſ. Magiſtratus & libertates Theutonicis Cracouienſ. datæ.

neratos in Pannoniam remiſit. Captos Barones in libertatem reſtituit, alios ueniam deprecantes in gratiam & priorem ſtatum admiſit, Cracouienſibus, qui ab illius fidelitate nullo modo euelli potuerunt, multas libertates conceſsit, & ciuitatem eorum muris, foſſatis, ac uallis muniuit, Gubernationemq; illius loci, ſolis Theutonicis commiſit. Et Theutonicos Cracouienſ. interim coluit & extulit, ut in moribus, habitu & coma (indignantibus nobilibus) eis ſe conformaret. Poſt aliquantum tempus, conceſſe quietis, Lesko niger ſimulans ſe trãſactas iniurias, & inuaſiones Lithuanorũ ultũ iri.

Anno Chriſti 1287. generalem expeditionem omnium ſuorum principatuum indixit, & cruce ab Apoſtolica ſede, contra Lithuanos & Prutenos tunc conceſſa & prædicata, ſe

&

& ſuos milites ſignauit: omiſsiſq; Barbaris, in Mazouiam, terram Conradi ſui aduerſarij triplici agmine intrauit, & crudeli ferocitate, cædibus, igne, & ſpolijs eam uehementer uaſtauit. Conrado duce Mazouiæ ullam reſiſtētiam faciente. Eiuſdem anni undecima die Decembris, ſub intenſiſsimis frigoribus & denſiſsimis niuibus ferociſsima gens Tartarorum famen ſedatura, ducibus Nogay, & Thelebuga. Primum in Lublinen. & Mazouię, ex poſt in Sandomirien. Siradien. & Cracouien. oras, in numero locuſtarum uenit. A caſtro & ciuitate Sandomirien. cum ignominia & ſtrage, militibus qui in præſidio erant ſtrenuè tutantibus, repulſi. Plures eccleſias, monaſteria, & munitiones obtinuerunt & incenderunt, tamen à monaſterio, ſanctæ Crucis, Calui montis, ſuaſu Ruthenorum abſtinuerunt, ad Cracouiam in uigilia Natiuitatis Chriſti applicantes, & eam expugnare adorſi, aliquot inſignes eorum amiſerunt, ululatuq; ædito, ab ea diſceſſerunt, & depopulationem cum ſpolijs longiùs extenderunt. Dux Lesko niger, de uiribus ſuorum militum diffidens, in Hungariam cum Griphina ſua cōiuge ſeceſsit, & Tartari graſſantes ad Alpes pannonicas peruenerunt: ſub quo tēpore Kinga Boleslai pudici olim relicta, cum ſeptuaginta ſanctimonialibus & duab. germanis ſuis: Iolentha Boleslai pij Kaliſsien. & Conſtātia Danielis Ruſsiæ regis relictis, multisq; ſacerdotibus & militibus, in caſtrum Pienini, quod ſupra Dunaiecz prope oppidum Croſczenko ſitum habet, natura & arte muniſsimum: Vno tantum anguſto tranſitu adibile, ſe contulit, & illic per tempus uaſtationis Tartaricæ permanſit. Monaſteria quod dereliquerunt Sandecen. à Barbaris illæſo permanente, prece & meritis fœlicis Kingæ reſiſtentibus, terris itaque prædictis ſpoliatis, ſacerdotibus, lactantibus, & ſenibus trucidatis, cum ingenti pręda hominum ac pecorum abſceſſerunt, quam apud Vvladimiriam partientes, uiginti unum millia de uirginibus nondum nuptis computarunt. Ex quo multitudo cæterorum uirorum & fœminarum poterat æſtimari.

Leskonis in Mazouiam expeditio. Tartari Poloniam uaſtarunt. Beata Kunegundis. xx. millia uirginum innuptarum abducta.

Anno immediate ſuccedente 1288. Dux Lesko niger, Matthæum Palatinum Siradien. cum militibus terræ Siradien. tantum (Cracouienſ. enim & Sandomirien. clade Tartarorum plurimum attriti, munus expeditionis obire ſe excuſarunt) contra Conradum Mazouię ducem, fratrem patruelem altera uice deſtinauit, qui uniuerſam ferè Mazouiam incendijs & ſpolijs peruaſtauit. Conrado duce Mazouiæ, nullam repræſsionem faciente. Et cum confinia Mazouiæ Matthæus Palatinus Siradien. cum ſuo exercitu, tum præda onuſto, tum incompoſito agmine incedente, redeundo attigiſſet. Dux Conradus Mazouiæ, cum militibus & agreſtibus per inuia & abdita loca accurrens, ſecuros & quieſcentes in diluculo, ſeptimo Kalendas Iulij inuaſit, & territos ac uelut lymphaticos diſcurrentes diſperſit. Matthæus uerò dux exercitus cum paucis militibus conſtanter pugnās occiſus eſt. Hanc cladem & præcedentem Tartarorum, cum peſte & fame, quæ his annis in regno Poloniæ acciderant, aliqui ſcriptorum uindice, Chriſto eueniſſe protulerunt. Ex eo quod Lesko niger, arma, cruce ſignatorum, à Barbaris in fideles conuerterat, quod Deus melius nouit & iudicat. Senſim etiam poſt præfata mala Lesko niger in uiribus defluere cœpit, & acerbiori morbo correptus, ultima Septembris anno Domini 1298. in caſtro Cracouienſ. ſacro percepto uiatico animam exhalauit. In monaſterio ſanctæ Trinitatis ordinis prædicatorum Cracouienſ. in parte ſiniſtra chori, quem locum uiuens delegerat, ducali honore ſepultus eſt.

Altera in Mazouiam expeditio. Lesko niger moritur.

CAPVT LXI. LIB. III.

Lithuani gentiles, anno Domini 1279. in quodam particulari prælio Cruciferos de Pruſsia ſuperantes: duos ex eis captos, horribiliori morte affecerunt. Vnum equo inſidentem igne ingenti extructo cremarunt. Equus quidem illicò igne conſumptus, ſuper Cruciferum autem aperto cœlo ſplendor cœleſtis demiſſus eſt, ignem in partes diſiecit, tandem ſplendor in cœlum cum corpore Cruciferi (ſic quod nullum illius ueſtigium relinqueretur) in ſimilitudinem pulcherrimæ uirginis, mirantibus & ſtupentibus Barbaris conſcendit. Lithuani incantatione procuratum fuiſſe aſſerentes. Alterum Cruciferum ſuperſtitem in rimam arboris, cuneis, & clauis eliſis uiolenter incluſum & compræſſum exurebant. Hunc auis quædam candida, nunquam alias conſpecta, de flammæ medio ereptū, Barbaris ſupra modū attonitis & mirantibus, in cœlū detulit.

Grande miraculum.

Eodem anno Prutenis Barbaris ad expugnandum caſtrum & oppidum Elbing uenientibus, Molendinum quod principaliores ciues Elbingen. defendebant, obſederunt. Dumq; Cruciferi præſidium quod promiſerant non attulerunt, ex pacto uigintiquinque

Barbarorum Prutenorum facinus peſſimum.

obſides,ut cæteri eſſent liberi,dederunt.At Barbari quorum fides fluxa eſt ac modica:Obſidibus crudeliter enecatis uniuerſos in molendino,etiam uario carnificio extinxerunt.In quorum ultionem Conradus magiſter Pruſsiæ regiones Prutenorum, aliquot hebdomadis ferro,& igne uaſtauit,& caſtrum Heidlsbergk conquiſiuit.

Decimus Pruſſiæ magiſter et ſequaces.

Anno Domini 1280.Conrado de Tirberg è uita ſecedente,decimus magiſter Pruſsiæ Popo de Oſtiria ſucceſsit:quo breui moriente Haymo ſubſtituitur. Sed quum is quoque abſumptus eſſet,Herthmannus de Heterunge duodecimus in officiũ aſſumptus,Conradum de Vughtevvange ſucceſſorem habuit.Quo liberè cedente Manegold de Konigsbergeñ. cõmẽdator quartuſdecimus magiſter ſuffectus eſt. Sub cuius regimine in loco caſtri & oppidi Czanthir ueteri nomine abrogato,caſtrum Mariemburg erectum eſt.

Caſtrum Mariemburgk erigitur.

Anno Domini 1281.Quidam animoſiores Prutenorum milites, caſtrum Plocen̄.expugnare,& terram Mazouiæ affligere nitebantur, quos Boleslaus dux Mazouiæ cum gentibus ſuis inuadens,paucis fugientibus conflixit. Eodem anno,exercitus Prutenorum terram Culmeñ.ingreſſus,tantis flãmis & ſpoliјs in ea graſſatus eſt,Magiſtro & Cruciferis decernere non audentibus,ut quinq; caſtris,uidelicet Crudzãz,Marieuerder,Cithir,Chriſtburg,& Clementh expugnatis et conquiſitis,ſingulos homines quos in eis reperErant,miſerabiliter trucidarunt.

Fames Poloniæ,Bohemiæ,Germaniæ.

Ab anno Domini 1282. Per biennium horrenda fames in Polonia, Bohemia,& Germania urguit.Polonia perniciem famis uitaturi,relictis laribus,uxoribus, & pignoribus, aliqui in Hungariam diffugerunt,& ab Hungaris Cumanis tunc gentilibus uenundabitur.Aliј in Ruſsiam, & hi a Ruthenis pro tributo Tartaris tradebantur.In Bohemia uerò ſæuior fame augebat,adeò ut matres oblitæ pietatis, fœtus ſuos famem excluſuræ manderent.

Peſtis ualida.

Poſt horrendam famem, ſæuiſsima peſtis ex pernicioſis & nociuis herbis & cibis emerſit.Cuius ſimile Romanis Galienus accidiſſe in principio libri, de Euchimia & Cacochimia meminit.

Legatus Apoſtolicus Hungaria pulſus.

Philippus Epiſcopus Firmanus, apoſtolicæ ſedis legatus à Ladislao Kunlaczlo cognominato,rege Hungariæ,ignominioſè tractatus, & de regno Hungariæ turpiter eductus,cum interminatione ne in Hungariam rediret, quoniam relicta legitima uxore,mulieres Cumanorum, Ayduam, Cupchek, Mandulam, & alias plures ſectabatur, & pro concubinis tenuit. Pro quibus ipſum corripuit & excommunicauit. Binos quoque Epiſcopos Ladislao regi Hungariæ blandientes, depoſuerat, & Epiſcopatu priuauerat. Is ergo Epiſcopus Firmanus,anno Domini octuageſimo ſecundo ſupra mille ducentos,in Poloniam uenit,& magno honore exceptus eſt ab uniuerſis eccleſiјs & procuratus.Ob quod Romam reuerſus, Polonicam nationem maximis laudibus celebrauit & extulit.

Polonia ex hoſpitalitate cõmendabilis.

Anno Domini octuageſimo ſecundo ſupra mille ducentos,duodecima menſis Auguſti,Thomas Abbas Thinicen̄.ad inſtantiam ducis Leskonis nigri, monaſterium fratrum Predicatorum in oppido Opatouyecz fundauit,& nõnullos agros, fratribus pro prædio & cultura dedit.

Anno quo ſupra 1283.pridie Kalen.Ianuariј, Przemislaus ſecundus dux maioris Poloniæ hoſpitale infirmorũ ante portã ciuitatis Kaliſsien̄.fundauit,regimẽq; illius fratribus Iohãnitis tradidit,& ipſum cũ dote ei collata libertauit.Idem Przemislaus ſecũdus, dux maioris Poloniæ, ſexto Kalendas Ianuariј, clauſtrum monialium ordinis prædicatorum in Poſnania fundauit. Cui in dotem tres uillas,uidelicet Pyanthkovv, Rudicze, & Zaparczicze dedit.Item lacus Boſtinyno.

Duo clauſtra à Prmezislao erecta.

Coronatus autem in regem Poloniæ, confirmauit donationem Vincentiј Vicecancellariј,& fratrum eius Nicolai palatini,& Miroslai de uillis Donathovvo & Grzmislavve.Item Nicolai palatini Kaliſsien̄.de uillis Roſczintino,Bialekozi,Sokolniki, & molendino ante Poſnaniam. Item Ioannis Scholaſtici de uilla Popovvo,prædictas hæreditates libertando.

Lukerdis moritur.

Anno Domini octuageſimo tertio ſupra mille ducẽtos die quartadecima Decembris, Lukerdis Przemislai ſecundi ducis maioris Poloniæ coniunx, in caſtro Poſnanien̄. diem clauſit extremum,ut fertur iugulata à familiaribus & ancillis propriјs, ordinatione uel inſimulatione præfati ducis Przemislai ſecundi, quoniam ſterilis erat,duciq; deſideratam prolem uirilem non produxerat. Auxit quoq; ſuſpicionem, diſsimulata ultio,& indignæ necis præſtita impunitas.Sed & carmina, & atq; cantilenæ propè & quaſi ad ætatem noſtram decantare,flebiles Lukerdis preces depromebant,quibus ſe à marito in unius camiſiæ tegumento,ad lares patrios deduci exorabat,dummòdo uita non eriperetur ei poſtulata.

Suſpectio cædis eius.

Et quamuis ſterilitatem præfatæ conſortis Lukerdis,dux Przemislaus una cum uita,

ut

ut eſt inſimulatus, abſtulerit tamen altera conſorte, uirgine Richſza, filia regis Svveciç ſuperaccepta, & año Domini 1285. undecima Octobris in Poſnaniam adducta, prolem uirilem habere non potuit, ſed fœmineam duntaxat obtinuit.

CAPVT LXII. LIB. III.

ANno prçfatô 1283. Varciſlaus germanus Mſczugij ducis Pomeraniç ordinem Cruciferorum de Pruſsia aſſumpſit, & ſortem ſui principatus, licet tenuem, eis contulit. Similiter alij duo fratres, Samborius, & Rathibor ſortes ſuas donauerunt, ut eis in habitu laicali permanentibus, & ſeruitoribus ipſorum, ordo Cruciferorum expenſas & ſumptus decentes procuraret. Mſczugius autem maior, natu omnes ſortes trium germanorũ in ſuam ditionem redigens, apud Martinum quartum ſummum Pontificem, de ambitione Cruciferorum quæſtus, Philippum Firmanum Epiſcopum, ad rem introſpiciendam obtinuit. Qui utriuſque partis auditis propoſitionibus & reſponſis, donationem Varczislai, Samborij, & Ratiborij ordini factam, tanquam inualidam & iniuſtam infirmauit & reſcidit. Ducem uerò Mſczugium, ad donandum, donatione perpetuo Magiſtro & ordini, oppidum & diſtrictum Gnyevv, cum quindecim tantummodò uillis induxit. Quo facto, Magiſter & ordo caſtro Puterberg demolito, caſtrũ & oppidum Gnyevv muro cinxerunt. *Tres fratres Cruſcerorum ordinem aſſumunt.*

Anno Domini 1284. ultima Septembris, caſtrum Kaliſsieñ. (ciuitas namq; ante, puta ſeptimo Kalendas Septembris proprio incendio conflagrauerat) tradidit Henrico quarto duci Vvratiſlauieñ. Sandivvogius, Ioannis Poſnanieñ. palatini filius, ab ipſo duce inescatus & corruptus. Przemiſlaus autem dux maioris Poloniæ, ad recuperandum ſuum caſtrum Kaliſ. cum omnium ſuorum principatuum militibus adueniens, ordinatis propius caſtris, magno conatu & impetu, expugnationi toto die, caſſos labores impendit, interpoſitisq; per communes Barones tractatibus, ſub his conditionibus pax compoſita eſt. Vt Henricus dux Vvratiſla. de caſtro Kaliſz occupato, duci Przemiſlao cedat. Przemiſlaus uerò in oppido Olobok, proprijs ſumptibus caſtrum ædificet, & illud cum toto diſtrictu Oloboceñ. Henrico Vvratiſla. conſignet, & per hunc modum obſidio ſoluta eſt. *Caſtrũ Kaliſz Henrico Vratiſla. traditur.* *Olobock ædificatur.*

Anno autem Domini 1287. milites maioris Poloniæ abſq; iuſſu ducis ſui Przemiſlai, coadunati, perrexerunt, & caſtrum Olobok (aliquot de ſuis deſideratis) conquiſierũt, milites Sleſiæ in præſidio caſtri repertos, aliquos trucidantes, alios uerò in uincula conijcientes, tam caſtrum Olobok, quam diſtrictum eius, principatui maioris Poloniæ reſtituerũt. Et quamuis dux Henricus Vvratiſla. miſsis nuncijs ad Przemiſlaum, caſtrum & diſtrictũ Olobok repetebat, reſtitutionem tamen non eſt aſſequutus.

Anno præexpreſſo 1284. Henricus quartus dux Vvratiſ. non conſequutus pro ut imperauerat, contributionem & notabiles ſummas pecuniarum, à Thoma Epiſcopo, & clero Vvratiſlauieñ. cum magna furia caſtrum epiſcopale Othmuchovv, & oppidum Niſſa occupauit. Deinde omnes poſſeſsiones tam Epiſcopi, quàm cleri, oppidorũ et uillarum, caſtrumq; Eldenſtein Eccleſiæ Vvratiſlauienſi, in certa ſumma pecuniarũ obligatum, per ſuos ſatellites apprȩhẽdit. Decimas inſuper uniuerſas in ſuo ducatu, ſibi prçſtari iuſsit, rogatuſq; tam ſubmiſſè, quam humiliter, iterum & iterum per nuncios & prælatos, ad extremumq; per Thomam Epiſcopum Vvratiſ. nõ remiſit ſpiritum furoris, & ſuperbiæ, nec bona Eccleſiæ reddidit. Tãdem Archiepiſcopus Gnezneñ. Iacobus Svvinka, ad ſupplicationem & inſtantiam prçfati Thomç Epiſcopi Vvratisl. in ſynodo generali Lanciciẽñ. de cõſilio & aſſenſu omnium Epiſcóporum ac Prælatorum, Henricum quartum ducem Vvratisla. & omnes ſatellites, familiares & adhærentes, præbentes ei auxilium aut cõſilium excommunicauit. Diocœſim autem Vvratiſla. interdicto ſuppoſuit, quod uniuerſç Eccleſiç Vvratiſlauieñ. ſeculares & regulares obſeruarunt, præter fratres minores ordinis ſancti Franciſci, in monaſterio ſancti Iacobi Vvratiſla. Qui coram duce Henrico & Vvratiſlauienſibus, ad ignominiam eorum, nefariè & publicè diuina officia celebrauerunt. Cęteri ergo clerici omnes, Epiſcopus, Prælati, & fratres prædicatorum expulſi ſunt, & in exilium acti: abijtq; perſonaliter Thomas Epiſcopus Vvratiſ. in Lugdunum, & quum reperiſſet Henricum ducem Vvratiſla. per ſuos nuncios obtinuiſſe abſolutionem à cenſuris Metropolitani Gneznen. abſq; ſatisfactione damnorum ei illatorum, in Poloniam redijt, & per Kazimirum ducem Oppolieñ. recollectus, in Rathiborz ferè per quinquennium commoratus eſt. Henrico quarto duce Vvratiſlaui. terroribus & comminationibus Kazimirum ducem Oppolien. afficiente & ſollicitante, ne hoſtem ſuum Epiſcopum Vvratiſla. *Bona Epiſcopi ab Henrico occupantur.* *Henricus cum ſuis complicibus excommunicatur.* *Clerici omnes expulſi.*

L 5 unà

una cum clero eius ſeruaret, quo irridente comminationes ipſius, uenit cum exercitu dux Henricus quartus Vvratiſlauienſ. anno Domini 1287. & Rathiborieñ. obſedit atque coarctauit, ut præ fame & maceratione, Thomam antiſtitem Vvratiſla. execrationibus & improperijs impeterent. Quibus compatiens Epiſcopus, melius eſt (inquit) me in manus tyranni incidere, quam hos fame perire. Et indutus ueſtibus ſacris, & thiara pontificali, cum clero ſuo ex quibus nonnulli ſimiliter ueſtibus ſacris induti fuerunt, in caſtra ducis extra ciuitatem proceſsit. Quo à longè uiſo dux Henricus diuinitus territus, ocius de tabernaculo ſuo exilijt, & accurrens pronus in terram ante Præſulem procidit, ueniam precatus. Quem Thomas Epiſcopus ſubleuans, ueniam contrito promiſit, & ſecedentes ambo in proximam ædem ſancti Nicolai abſque arbitris pacem inter ſe in hunc modum concluſerunt, ut caſtra, oppida, uillas, decimas, & percepta redderet dux Epiſcopo & clero. Pro culpa uero expianda, plures libertates Eccleſiæ Vvratiſlauienſi ut donaret. Ea reconciliatione ſequuta, interdictum Archiepiſcopi Gnezneñ. Iacobi Svvinka ſublatum eſt. In memoriam uero beneficij ac hoſpitalitatis, Thomas Epiſcopus Vvratiſla. poſtulante Kazimiro duce Oppolieñ. eccleſiam ſancti Thomæ Cantuarieñ. in caſtro Rathiborieñ. fundauit, & de menſa Epiſcopali dotauit. Poſtea translatione Eccleſię ex arce in oppidum Rathiborz facta, plures præbendę largitione ducum Rathiborieñ. additæ ſunt.

Epiſcopus ultrò hoſtes acceſsit.

Fœdus ineunt.

Anno Domini 1284 Brzemiſlaus Sprotauieñ. dux in oppido ſuo Zegano, ad inſtantiã Alberti plebani Zeganeñ. quartodecimo Kalẽdas Iunij, fundauit monaſteriũ N. et dotẽ de bonis ducalibus illi largitus eſt. Eodem anno Manegoldus magiſter Cruciferorum Pruſsiæ mortuus eſt, & Burckhardus de Svvaden pro ipſo ſuffectus, qui ciuitatem Accon in terra Sancta ab obſidione Sarracenorum liberauerat, ſed breui ceſsit officio magiſterij, fratribus reclamantibus, & ne reſignaret flexis genibus rogantibus. Cùm autem in ordine Iohãnitarum quem aſſumpſerat parum reputaretur, officium magiſterij in Pruſsia repetebat, in quo repulſam paſſus eſt, & in locum eius Momor de Querinvvorth Saxo genere electus eſt.

Manegoldus magiſter Pruſ. Burckhardus magiſter Pruſſiæ.

CAPVT LXIII. LIB. III.

ANno autem ſequenti uidelicet 1285. In Pruſsia circa finem Iunij nociui uermes, caudas uelut cancri habentes, multiplicati ſunt, & quoſcunq; pupugerunt, altero, aut tertio die extinguebantur.

Prodigiũ uermium.

Eodem anno 1285. Boleſlaus dux Mazouiæ Semouiti filius Ruſsiam cum potentijs & gentibus ſuis ingreſſus, eam uaſtauit, & ſpolia multa in Mazouiam intulit. Quem Rutheni inſequuti, Mazouiam repentè irrumpẽtes, uiciſsim illam uaſtauerunt, & frequentia ſpolia in Ruſsiam, duce Boleſlao nequicquam prohibente, retulerunt.

Mutũa ſpolia Mazouitarum & Ruthenorum.

Eodem anno Tartari, per Cumanos inducti, Hũgariam cædibus & ſpolijs uſq; ad Peſt uaſtauerunt. Et in ea ab octaua Epiphaniarum, uſq; ad feſtum Paſchę commorati ſunt, tãdem ſubſequuta fuit grandis mortalitas. Item eodem anno Tartari, imperium Cõſtantinopolitanum inuaſerunt, & plurimis hominibus trucidatis, multa loca occupauerunt.

Tartari Hungariam uaſtauerunt. Tartari Græciam inuaſerũt.

Anno Domini 1286. Conradus dux Mazouiæ & Czirneñ. adepturus caſtrum & diſtrictum Goſtinin, ſubordinauit traditores in caſtro Goſtineñ. & Lithuanos cum Ruthenis concitauit, quibus uenientibus, & caſtrum oppugnantibus, ut erat condictatum caſtrum Lithuanis, & Ruthenis per traditores datum eſt, & homines quaſi ſexcenti, partim necati, partim in ſeruitutem abducti ſunt, caſtro ergo Goſtineñ. per ducem Cõradum occupato. Vvladiſlaus tandem Loktek, dux Breſteñ. & Cuyauiæ cuius erat caſtrum & diſtrictus Goſtinin, iuſtam iram ut parerat contra Conradum ducem Mazouiæ & Czirneñ. concipiens, collecto exercitu ſilenti agmine ueniens ſub intempeſtæ noctis quiete, caſtrum Plocen. trucidatis uigilibus, comprehendit & conquiſiuit. Nec prius duci Conrado reſtituit, donec per communes Barones concordia interpoſita, & damna illata, et caſtrum Goſtinin, ſibi ſunt reddita. Deo autem uindice, Lithuani & Rutheni qui Cõradum ad conquirendum caſtrum Goſtinin adiuuerant, eodem anno Mazouiam ingreſsi, caſtrum Szochaczovv, & caſtrum Ploczko interceperunt & exuſſerunt, trucidatis hominibus utriuſq; ſexus, & quibuſdam in ſeruitutem abductis.

Ob caſtrum Goſtinin altercatio.

Anno prædicto 1286. Peluſza dux Lithuaniæ, ſuas iniurias ulturus, ad Albertum de Myſzen commendatorẽ in Konigsbergk ſecreto ueniẽs, uiginti uiros militares ſibi dari petijt, quorum principales erant Martinus de Golin, & Conradus Tvvil, & cum complicibus ſuis ad locum ubi principes Lithuaniæ nuptias celebrabãt perueniens, irruit in eos nocte,

nocte, in ſoporatos & dormientes, & ſeptuaginta duces ſeu principales, plurimamq; multitudinem utriusq; ſexus occidit. Sponſum uerò & ſponſam cum matronis & uirginibus, cum ſpolijs & clenodijs inſignibus in Konigsberg deduxit. *Peluſza ſponſum & ſponſam capit.*

Anno Domini 1287. Lithuani, Pruteni, & Samagitæ, furtiuo & ſilenti agmine in terram Dobrzineñ. uenientes, principalem ciuitatem Dobrzin, die Dominico ciuibus diuinis officijs occupatis compræhenderunt, & trucidatis ſenibus atq; lactantibus, cæteros in ciuitate & rure cõpræhenſos, ſpoliata & incenſa ciuitate, in miſerabilem ſeruitutẽ abduxerunt. Occiſorum numerus, ad tria millia hominum utriuſq; ſexus computatus eſt. Zemomisl Cuyauię, aliàs Vvladislauieñ. dux, filius Kazimiri ducis Cuyauiæ, Lanciciæ, & Siradiæ. In exilio quod duodecim annis paſſus eſt (quia Polonos eliminare, & externos fouere nitebatur) prima die Octobris, año Domini 1287. mortuus eſt. Et quia nullos liberos reliquerat, ducatus eius ad fratres peruenit. *Dux Vvladisla. mortuus.* Anno Domini 1288. Ingens peſtis & ſæua mortalitas in partibus Ruſsiæ inualuit, & plurimos extinxit, ex infectione ut aiunt aquarum, quas Tartari pluſquam centum corda Polonorũ occiſorum, fortiſsimis uenenis inebriantes, in uerubus & longis contis in aquis poſitis, infecerunt, ut omnes illas cõtingentes intoxicarentur. Anno quo ſupra octuageſimo octauo ſupra mille ducentos, quarto Kalendas Maij, aliàs in die ſancti Vitalis martyris, Vislaus Epiſcopus Vvladislauieñ. monaſterium Biſchouieñ. de Biſchouia, in uillam Smeyſze tranſtulit, quam uocauit fœlicem uallem, hodie autem Coronovv dicitur. Hoc mõnaſterium primum locũ in hoſpitali uilla ſupra liſulam, è regione ciuitatis antiquæ Vvladislauieñ. habuit. Inde Biſchouiam, ubi ſeptuaginta annis durauit. Poſtea in Coronovv uelut locum magis opportunũ ob fluuiũ Brda, qui præterfluit, translatum eſt.

Anno Domini 1288. Henricus quartus dux Vvratisla. eccleſiam collegiatam ſanctæ Crucis in ſummo Vvratislauieñ. fundauit & erexit, certum Prælatorum, Canonicorum, & Vicariorum numerum inſtituens, & unicuiq; munificè de ſuis introitibus largiens. Per hoc diuinæ maieſtatis iram placaturus, quam exiliando Thomam Epiſcopum, & clerum Vvratislauieñ. incurrerat, & uehementer offenderat. In craſtino uerò huiuſce fundationis fratres ſuos patrueles, Henricum Legniceñ. uocitatum Craſſum, & Boleslaum Svveidniceñ. balteo militari cinxit. *Eccleſia ſanctæ Crucis Vvratisla. fundata.*

CAPVT LXIIII. LIB. III.

POſt mortem Leskonis nigri, Ducatus Siradieñ. in ditionem Vvladislai Loktek ducis Cuyauiæ tanquam germani, ac legitimi Leskonis nigri ſucceſſoris, conceſſit. Paulus autem Epiſcopus Cracouienſ. cum nobilibus terrarum Cracouienſ. Sandomirien. & Lublineñ. conuentionem generalem circa Sandomiriam agentes, pro principe Boleslaum ducem Mazouiæ elegerunt & aſſumpſerunt. Et tam arcis, quam ciuitatis Cracouienſ. aſsignarunt ei poſſeſsionem. Ciues uerò Cracouienſes metuentes, ne ſuaſu Baronum nouus princeps Boleslaus, pro Conradi fratris ſui repulſa aliquipiam duriùs contra eos animaduerteret ad Henricum quartum Vvratislauieñ. ducem miſerunt, tam caſtrum, quam ciuitatẽ Cracouienſ. ei tradere promittẽtes, aliasq; munitiones ſi adueniret, cõquirere. Cui cõfeſtim cum exercitu uenienti, ciues Cracouienſ. magis tamẽ Ianij portis apertis, quas dux Boleslaus clauſerat, ciuitatẽ tradiderũt. Boleslaus itaq; dux Mazouiæ ex Cracouienſ. prorũpens, & militib. acies inſtruentibus, ac ne ſeſe deſererent pre cantib. Furore plenus & increpationibus, q̃ ad bellũ & nõ ad principatũ eum euocaſſent, in Mazouiã diſceſsit. Et Henricus quartus Vvratislauieñ. accepto caſtro Cracouieñ. à Sulcone milite de Miedzirzecz, huius ſiquidẽ cuſtodiæ Boleslaus dux Mazouiæ caſtrũ conſignauerat, & proceres ac nobiles Cracouienſ. Sandomirieñ. et Lublineñ. ad eũ uenientes, & homagia præſtãtes, acceptauit, rebusq; apud Cracouiã cõpoſitis, in Vvratislauiã abijt. Cuius præſidia excluſurus Vvladislaus Loktek, corpore exiguus, natura uerò ferox, & manu prõptus, legitimusq; Leskonis nigri ſucceſſor, q̃a ꝓpinquior ipſius ac germanus. *Henricus quartus Cracouien. principatum acceptat.*

Primo Veris tempore año Domini 1290. cum exercitu notabili uerſus Cracouiã proceſsit, Kazimiro Lanciceñ. Boleslao & Conrado Mazouię ducibus in proprijs perſonis: Przemislao uerò maioris Poloniæ, & Mſczugio Pomeraniæ, per milites illi ſuffragia ferentibus. De hac hoſtilitate Henricus quartus Vvratiſ. certior factus, cum eſſet ualitudinarius, Henricũ Legniceñ. & Przemislaum Sprotauieñ. duces, cum ſuarũ gentium copijs, ad tuendum Cracouiãm tranſmiſit. Quos rebus apud Cracouiam benè ordinatis, in Sleſiam reuertentes, Vvladislaus Loktek dux Cuyauieñ. cum ducibus ſibi adhærentibus apud oppidum Szieuyor ſtatiua agentes, quarto Kalendas Martij inuaſit, & utrinq; ma-

Vuladislaus Loketek uictor. gna ſtrage facta, ceſsit uictoria; licet non incruenta Vuladislao Loketek, milites Sleſiani plurimi capti fuerunt. Przemislaus autem dux Sprotauieñ. filius Conradi ducis Glogouieñ. uix adoleſcentiam attingens, occiſus eſt, & in Sleſiam relatus, in monaſterio Lubeñ. ſepultus. Cui ad hoc bellum iturus duas uillas uidelicet Liſzoſzkouicze, & Zirkovv teſtamento donauerat. Boleslaus Oppolieñ. dux uulneratus, captus eſt. Duo inſuper certamina & duas ſtrages in Sleſitanis, milites Loketkonis effecerunt unam apud Skalam, alteram apud Svvetnic. Itaq; Vvladislao Loketek Cracouiam uenienti tanquam uictori, arx & ciuitas tradita eſt, & princeps Craco. declaratus eſt. *Princeps Craco. declaratus.* Nihil clade ſuorum Henricus dux Vvratiſ. perfractus, nouas copias fiduciam illi ciuibus Cracouienſ. afferentibus, ſub ducatu Henrici Legniceñ. tranſmiſit, & nocte exercitu deueniente Cracouiam (à ciuibus partes Henrici ſectantibus) exceptus eſt, parumq; abfuit, ut Vvladislaum Loketek inter præſidia militum obuerſantem uiuum nõ caperet. Qui tardè perſentiens hoſtes pedeſter in monaſterium ſancti Fráciſci fugit, et depoſit in habitu monachali per murũ demiſſus, ægrè manus hoſtium euaſit. Pluresq; ex militibus qui aut cæſi, aut capti, à Sleſitis fuerunt amiſit. Sed & Paulus Epiſcopus Cracouienſ. tanquam præcipuus Henrici Vvratiſ. aduerſarius, omnibus rebus exutus, captus eſt, & iam tertiò captiuitatem ſuſtinuit. Bona deinde militum rebellium, ædes & agri uaſtati ſunt, & curiæ incenſæ, ut his malis confecti militares rurſum Henrico Vvratiſ. ſe ſubijcerent. Qui forti præſidio militum in Cracouia poſito, Paulum Epiſcopum, & militares à captiuitate relaxauit. Ipſeq; Henricus quartus, Probus cognomento, ſentiens ægritudinem ex ueneno per Sleſitas ſubminiſtrato indies augeri, Thoma Vvratiſ. præſule & Baronibus accerſitis, cum nullum ſuperſtitem relinqueret, Vvratislauieñ. ducatum Conrado Glogouieñ. patruo ſuo, Cracouienſ. uerò & Sandomirieñ. Præmislao maioris Poloniæ ducibus teſtamentaliter conſignauit.

Henricus moritur. Et undecimo kalendas Auguſti, anno Domini 1290 in caſtro Vvratiſ. decedens, in eccleſia ſanctæ Crucis per eum nouiter erecta, ſepulturam accepit. Conradus Glogouiæ dux, ſciens Vvratislauieñ. ducatum ſibi ab Henrico quarto conſignatum, Vvratislauiam uenit, & poſſeſsionem illius, una cum ducatu requiſiuit. Vvratiſ. autem tam proceres, quàm ciues pro ludibrio Conradum ducem habentes, eò quòd in ſermone parum fidus, ad rixasq; pronus eſſet, Henricum quintum Legniceñ. ducem, filium Boleslai ſæui, qui & Rogatka in principatum Vvratiſ. accerſiuerunt. Et ipſo per unam portam Vvratislauiam ingrediente, Conradus Glogouiek dux per alteram diſceſsit & abijt, totoq; conamine & uigilantia principatum Vvratiſ. repetendo, Henricum quintum impetebat. In bona eius inſultum faciendo & prædas abigendo, fecitq; cum Boleslao Svveidniceñ. duce germano Henrici quinti Vvratiſ. ac Legniceñ. ducis, ligam & conſpirationem, ut quibuſuis modis Henricum quintum opprimerent. *Boleslaus Schvveidniceñ. in fratrem conſpirat.* Sed Henricus quintus conſpiraſſe fratrem ſuum Boleslaum aduerſum ſe ignorans, facta conuentione cum eo, de ſorte ſua duas ciuitates Iavvor & Strzegom ei aſsignauit. Pro quorum donatione aſtrinxit ſe iureiurando, contra Conradum Glogouieñ. aſsiſtentiam præſtiturum. Non tamen præſtitit, ſed nunc intemperiem aëris, nunc ægritudinem, nonnunquam militum renitentiam, pro excuſatione oppoſuit. Ideò altera conuentione cum eo facta, & excuſatione quòd ei tenuem ſortem largitus eſſet, audita, ad priora Henricus quintus adiecit præfato Boleslao Svveidniceñ. duci, tria oppida, uidelicet Reichenbach, Frankenſtein, & Strzelin, nouumq; iuramentum appoſitum eſt, omnibus potentijs auxilia aduerſùs Conradum ducem Glogouiæ, Boleslaum Svveidniceñ. præſtiturum. Parem tamen priori iuramento præuaricationem fecit, & auxilia non præſtitit. Cernens autem Conradus Boleslaum Svveidniceñ. bona ſua impinguare, oppidaq; pro ſe callidè acceptare, & ſecum contra Henricum quintũ bella non agitare, deſerto eo Luthkonem aggreſſus eſt, & eum in necem, aut captiuitatem ſui principis Henrici quinti pellexit.

Fuit autem Luthko adoleſcens, quaſi annorum uiginti, cuius patrem Pacoslaum nomine de ſtirpe Habdanck, primum quidem Henrico quinto bènemeritum, ac induſtria & faſtiuitate charum. Poſtea uerò cum per homicidium, quendam militem occidiſſet, amicisq; & conſanguineis inſtantibus, Henrico quintò in throno ſedente, iudicialiter cum ſuperbia & in fauore principis confidens, homicidium patraſſe recognouiſſet, monitusq; per ducem Henricum ſecundo & tertio, ut ſecedens deliberaret, & meliùs reſponderet, ipſe iterum & iterum reueniens, ampulloſè, gloriabundus, fatebatur ſe occidiſſe cognatum accuſantium: Iuſticiaq; efflagitante, ex propria confeſsione condemnatus eſt, & per ſcalas deductus in caſtro Legniceñ. capite truncatus eſt. Plures ergo cõſiliarij fideliter duci Henrico quin-

rico quinto conſuluerunt, ut Lutkonem filium Pacoslai à ſe, & ſeruitio ſuo amoueret. Quem cum Henricus quintus in conſpectu conſiliariorum aduocaſſet, & ſuper his interrogaret, fideliſsimum ſe famulum profitebatur, parentemq; ſuum iuſtè pœnâ capitis ſumpſiſſe confirmabat, & hanc dudum à ſe obliteratam reſpondit. Itaq; hunc Lutkonem fauore proſequens, multis beneficijs, & poſſeſsionibus liberaliter donauit. Sed dura pectora, donaria non reconciliant. Luthko ſiquidem Henricum quintum ducem Vvratiſ. & Legniceñ. dominum ſuum in balneo ad fluenta Odræ prope caſtrum Vvratiſ. repertum, die nona Octobris, anno Domini 1293. captiuauit, & ex balneo ignominioſè nudo corpore tractum, equo impoſuit. Cunctis familiaribus nudis fugientibus, unico qui ducem corpore ſuo tutabatur, uarijs uulneribus confoſſo & interfecto. Captum itaq; ducem Henricũ ſuperiecto palliolo, uehementi curſu in Santhvvoth abduxit, & Conrado duci Glogouieñ. præſentauit. Conradus uerò in Glogouiã perductum, in carcere tetro in uas ferreũ anguſtum incluſit, ubi non ſedendi, non iacendi, ſed ægrè hærendi facultas erat, duo foramina & hæc parua, & breuia. Vnum ad inſpirandum, & cibum capiendum: aliud ad egerendum in uaſa erant, hic per tempus ſemeſtre quo detinebatur incluſus, ſcapulæ & fœmora eius ſanie & uermibus ſcaturientia defluebant. Mortem ergo & crudeles paſsiones euaſurus, triginta millia marcarum in medio põtis ſupra flumen Czarna, qui Legniczam circumfluit ex compoſito primum ſoluit, deinde ſubſcriptos diſtrictus caſtra & oppida Namſlouiam, Berolthovv, Cruczbork, Biczinam, Cunczeſtad, Roſembergk, Haynouiam, & Boleslauiam, cum finibus & terminis ſuis Conrado duci Glogouieñ. donauit, perpetuoq; inſcripſit. Dimiſſus autem nunquam ad priſtinam ſanitatem uſque ad mortem reſtaurari potuit. Et ipſe tertius ex ducibus Poloniæ fuit. Alij autem duo Lesko albus, & Henricus cum barba, quibus balnea cum pernicie & iactura obuenerunt. Reuertamur nunc ad alios duces Poloniæ.

Henricus quintus in balneo captus.

Magnis bonis redemptus.

CAPVT LV. LIB. III.

MOrtuo Henrico quarto Vvratiſlauieñ. ducatus Cracouienſ. à Premislao maioris Poloniæ duce, cedentibus ſibi de illo militibus Henrici quarti Vvratiſ. obtentus eſt. Sandomirieñ. uerò Vvladislaus Loketek, fauore militum Sandomirieñ. aſſequutus eſt. Et Przemislaum maioris Poloniæ ducem, multifariè pro Cracouienſis ducatus ceſsione armis, & bello laceſsiuit. Acceſsiunt autem his grandius malum: nam Griphina Leskonis nigri relicta, Venceslao Bohemiæ duci literis demandauit & commiſit Cracouienſ. & Sandomirieñ. ducatus accipere, quoniam ius prædictarum terrarum, quod ſibi Lesko niger maritus ipſius hæreditariè commiſit, & literis publicis inſcripſit, in Venceslaum ducem Bohemiæ, tanquam Cõſobrinum & nepotem ſuum ex ſorore germana Kunegunde progenitum transfunderet. Hanc donationem cachinno & ludibrio ſimilem, à muliere nihil iuris in regno Poloniæ habẽte Venceslaus acceptauit. Et inſtructum exercitum cum Thobia Prageñ. Epiſcopo Cracouiam miſit. Potuiſſet Premislaus maioris Poloniæ dux Thobiã Epiſcopum & exercitum Bohemicum, cum eſſet ſuperior & inſtructior copijs, milite & apparatu bellico à Cracouiẽſ. ducatu excludere: liuore tamen quo in Vvladislaum Loketek agebatur, Thobiæ Epiſcopo Prageñ. de arce & urbe Cracouienſ. ceſsit, & poſſeſsionem ipſius tradidit. Pro conſequendo autẽ principatu Sandomirieñ. exercitus Bohemicus de Cracouia egreſſus, Visliczam oppidũ natura munitum cœpit, & caſtrum Oblekom prope Iſtulam ſitum expugnauit, à Sandomirieñ. autem caſtro & oppido per Vvladislaum Loketek turpi ſtrage & repulſa in Cracouiam, & deinde in Bohemiam, relicto præſidio in Cracouia diſceſsit. Griphinam Leskonis nigri relictam ſecum ducens, quæ apud Bohemos Pragæ aliquot annis cõtemptui ac ludibrio habita, mortua eſt. Et in monaſterio minorum ſancti Iacobi iuxta ſororem ſuã Kunegundim, matrem Venceslai ducis Bohemiæ, ſepulta. Vvladislaus Loketek diſcedente Thobia cum exercitu, ex ora Cracouienſ. Visliczam oppidum & omnes munitiones in ſuam poteſtatem redegit, & uſq; ad ſuburbana Cracouienſ. ciuitatis cuncta uaſtando, ſibi tributis ſeruire coëgit, propter quod militibus & ciuibus Cracouiẽſ. Venceslaum Bohemiæ ducem, pro ſubſidio fatigantibus, Thobiam Prageñ. Epiſcopum, cum nouo exercitu miſit, & re infecta, in Pragam reuerſus, maioribus copijs opus fore ad reſiſtendũ potentijs ducis Vvladislai Loketek denunciauit.

Griphina Venceslao Bohemiæ duci ducatus commiſit.

Vislicza capta à Bohemis.

Griphina mortua.

Anno ergo Domini 1292. maiorib. copijs ex Bohemis & Morauis acceptis, & Othone longo Brandenburgeñ. Marchione in pueritia ſuo curatore, in ſubſidium uocato & condu-

conducto, bipartito exercitu, per Oppolieñ. ducatum, Cracouiam, poſt feſtum aſſumptionis Mariæ uenit, & a Cracouienſibus, militibus, & ciuibus, iuſto honore exceptus, aliquot hebdomadis illic de ordine belli contra Vvladiſlaum Loketek gerendi conſultando peregit, tandem contra Siradiam exercitum mouit, agros duntaxat oppidorum & uillarum depopulando & exurendo, Vvladiſlao Loketek in uniuerſam dimicationem non ueniente, ſed pabulantes & ab exercitu oberrantes laceſſente, & de nocte in ſtatiuas Bohemorum ac Alemañorum irruente, ad oppidum autem Siradieñ. nec natura, nec arte munitum, Venceslaus dux Bohemiæ cum Othone longo Brandenburgeñ. Marchione perueniens, obſidione ipſum cinxit, & in die ſancti Venceslai conquiſiuit. Arce uerò Siradieñ. quæ paludibus eſt ſepta, non conquiſita, in Bohemiam re parum proſperè geſta diſceſsit. Et Vvladiſlaus Loketek poſt eius diſceſſum, & occupationes, quas in Miſzna cũ Adulphio rege Romanorum affinitatem iungendo, gerebat, pertinacius & acerrimè in Bohemos & rebelles graſſando, plures ex Bohemis referebat triumphos.

Tartarorum incurſio

Superueniente autem ingenti Tartarorum agmine, anno Domini 1293. & circa Sandomiriam magnam multitudinem hominũ utriuſq; ſexus captiuante & abducente, uires ducis Vvladiſlai Loketkonis, circa oram Sandomirieñ. plurimum debilitatæ ſunt.

CAPVT LXVI. LIB. III.

Dux Oppolienſ. ad Bohemos deſciuit.

Anno Domini 1289. Kazimirus Oppolieñ. & Bithomieñ. dux, filius ducis Vvladiſlai Oppolieñ. non bello uictus, nec aliqua neceſsitate proſtratus, proſapiæ nobiliſsimæ, quam à regibus Polonorum ducebat, oblitus, dominio & ditioni Vencelslai ducis Bohemię nõdum in regẽ euecti & coronati, temerariè ſe ſubiecit, & Vaſallum ſe Bohemorum effecit.

Monaſterium in Tshezow fundatur.
Lithuanorum incurſio.

Eodem año 1289. octaua Maij, Mſczugius dux Pomeraniæ, agẽs in ſuo caſtro Svvyecze, monaſterium ordinis Prędicatorum, in Tshezovv, alias in Derſovv, in honorem glorioſiſsimæ uirginis Mariæ fundauit. Concedens fratribus in toto ſuo principatu licentiam ligna recipiendi, & lapides ſcindendi. In Iſtula quoq; & quibuſuis aquis circum circa Tshezovv piſcandi, & naulum per Iſtulam eundo non ſoluendi. Anno quo ſuprà, exercitus Lithuanorũ in numero octo milliũ armatorũ, in terrã Sambieñ. deſcendens, flãmis, ſpolijs, & cędibus eam uaſtauit, & ſpolijs onuſtus in propria rediſt. Cruciferi decernere cũ hoſtibus non audentes, quinquaginta duntaxat Lithuanos interceperunt.

Andreas Ladiſlai Hungariæ regis germanus interceptus.

Anno Domini 1290. Mſczugius dux Pomeraniæ, Przemiſlao ſecundo duci maioris Poloniæ, de ducatu Pomeraniæ ceſsit, & eum ſucceſſorem deſignauit, iubendo milites iuramentum fidelitatis & homagij ſibi præſtare. Hic Mſczugius caruit prole, lubricè enim & incontinenter uixit. Et pro concubina monialem Sulkam nomine de cœnobio Stolpiczenſi tenuit. Anno eodem Andreas germanus Ladiſlai regis Hungariæ, metu præfati Ladiſlai regis fugit, & in Poloniam uenit, à Premiſlao maioris Poloniæ, ac Cracouiæ duce recollectus. De cuius prouiſione accepit Chroberz, pro mãſione & introitibus. Accepit & quoſdam Hungaros aduenas, in necem ipſius à germano ſuo rege Ladiſlao corruptos: Qui fugientes ſe propter fidelitatem & aſsiſtentiam, Andreæ à Ladiſlao rege pulſos, benignè ſuſcepti, cum eo permanſerunt, uiſoq; tempore oportuno, in flumine Nida, qui Chroberz circumfluit. Ducẽ Andream ſubmerſerunt, & de regno Poloniæ properè exceſſerunt. Funus autem Andreæ de flumine extractum. Primùm in Corczin in monaſterio minorum. Poſtea ordinatione Kunegundis matertera eius Boleslai pudici relictæ in cœnobio Sandeceñ. profeſſæ, funus ductũ eſt, decimaoctaua die Nouembris, in prædictum monaſterium Sandeceñ. & illic ſepultum.

Andreas Ladiſlai regis Hungariæ germanus ſubmergitur.
Ladiſlaus à Cumanis occiditur.

Anno autem ſequenti, ſcilicet 1291. Frater eius Ladiſlaus rex Hungariæ, à Cumanis in tabernaculo quieſcens, nona die Iulij occiſus eſt. Et Andreas alter de Venetis, ex proſapia regum Hungariæ, in regem ſubſtitutus & coronatus eſt. Anno Domini 1291. Cruciferi de Pruſsia, duce fratre Bertoldo de Brunhauim, Cõmendatore Konigsbergeñ. uſi, caſtrum Koleyn in Lithuania conquirunt, & exurunt, multiſq; Lithuanis peremptis, & ſeptingentis captis, in Pruſsiæ oram reuertuntur. Inuaſionem autẽ Cruciferorum Lithuani in terras ſuas prohibituri, caſtrum Mingedin extruere cœperunt. Cuius erectionẽ Commendator Konigsbergeñ. Bertoldus auerſurus, nouo cõparato exercitu, illùc pergit. Sed multitudine Lithuanorum, quæ ædificantes obſeruabat, deterritus, in alia loca diuertens,

Lithuanorum clades.

caſtrum Lithuanicum Mederabe conquiſiuit. Vbi omnes catholicorum captiuos ſoluit, Barbaros obtruncauit, aut captiuitati reſeruauit. Vixq; Bertoldus Cõmendator Konigſbergeñ.

bergeñ. ex Lithuania redierat. Et magiſter Pruſsiæ Memer, continuo cum forti exercitu Lithuaniam aggreſſus, duos diſtrictus Paltonovv & Gerſzovv in cinerem redegit, & cũ multa præda captiuorum & pecorum reuerſus eſt. Egit & tertiam, magiſtro reuerſo, Henricus Commendator de Balga in Lithuanos expeditionem, & mille quingentis ac uiginti militibus aſſumptis, duos diſtrictus, Onkaim, & Menegedin igne & cædibus uaſtauit. Poſt paucos deinde dies, Vithenen Lithuanorum dux, terram Cuyauiæ hoſtiliter ingreſſus, cædibus & ſpolijs circa oppidum Brzeſcze patratis, hominum & rerum prędam non paruam ſecum abduxit. Et licet Vuladiſlaus Koktek, & Kazimirus Cuyauiæ & Lanciciæ duces cum militibus ſuis, Magiſter quoq; Pruſsiæ Mẽhardus, tempeſtiuè eos fuiſſent inſequuti. Re tamẽ nulla memorabili edita, omnes abiêre retrorſum. Mirę deuotionis & ſanctitatis beata fœmina & uirgo Kunegundis, Belæ regis Hungariæ filia, & Boleſlai pudici Cracouien. & Sandomirieñ. ducis relicta, quum tredecim annos ſuæ profeſsionis in cœnobio Sandeceñ. peregit, & uno ferè anno graui ægritudine uexaretur, deuotiſsimè ugeſima quarta menſis Iulij, anno Domini 1292. mortua eſt, & in monaſterio Sandeceñ. ſepulta, horam mortis ſuæ dudum ante nutu diuino præſciens, Chriſtianus Canonicus Viſlicieñ. uir deuotus in oratione poſitus, eam in cœlum niueo candore progredientem, uidit, agminibus angelicis canentibus, Regnum mũdi, &c. quod quum admiraretur, dictũ eſt illi, Beatam Kunegundim, in illa hora ab ergaſtulo corporis ſolutam. *Kunegundis moritur.*

Ab anno autem ſupraſcripto in quo mortua eſt, ad annum 1329. octuaginta mortui, meritis ipſius, uitæ priſtinæ ſunt reſtituti. Sexaginta cœci illuminati, quindecim captiui à uinculis ſoluti. Septingenti aũt homines utriuſq; ſexus à uarijs ægritudinibus curati. Et tñ principes & prælati illius ætatis Canoniſationem eius proch dolor nõ procurauerunt. *Miracula claret.*

Anno eodem Mẽhardus magiſter Pruſsiæ, cum exercitu ad fines Lithuaniæ perueniẽs, celerrimè die, noctuq; ad Konigsberg reuerſus, coniurationem ad eum perlatam oppreſſit, & ingens periculum euaſit, quoniã per Lithuanos à fronte. & per Prutenos proprios, qui ad gentilitatis errorem relabi ſtatuerant, à tergo inuadi debebat.

Anno Domini 1293. Conradus Stange Commendator de Ragneta, circa feſtum ſancti Iacobi, caſtrum Mingede in Lithuania expugnauit, & compræhendit, & magnã multitudinem Lithuanorum occidit, alios uerò cœpit. Quorum ueſtigia ſequutus Vithenen, Lithuaniæ dux, cum multitudine Lithuanorum & Ruthenorum, Prutenicã oram octuaginta diebus uaſtauit. A Cruciferis autem inuaſus, & uictus, uix cum paucis fugit. *Caſtrum Mingede Lith. expugnatur.*

Anno Domini 1294. Vithenen Lithuaniæ dux cum mille octingentis equitibus, per ſyluas & nemora ſilenti agmine in terram Lancicieñ. poſt feſtum Pentecoſtes ingreſſus. Primum in Eccleſiam collegiatam Lancicieñ. impetum fecit, & frequentiam populi, quæ illuc confluxerat, trucidauit, alios captiuauit. Prælatos, Canonicos & ſacerdotes in ſeruitutem accepit, ueſtes ſacras & uaſa diripuit. Et qui ſupra eccleſiam confugerant, & ſe uiriliter defendebant, domibus eccleſiam circumſtantibus accenſis, ſuffocauit. Ad rura deinde & uicos diſcurrendo, præda plurima ex hominibus & pecore accepta, citato curſu redibat. Quem Kazimirus Lancicieñ. dux, cum ſuis militibus in uilla Zuchovv, prope oppidum Szochaczovv, ſupra fluuium Bſurã ſita, ſecundum alios in uilla Trovanovv conſequens, hoſtili multitudine minimè penſata, in Barbaros irruens, inter confertiſsimos hoſtes audaciſsimè pugnans nobilem effudit animam, multis captiuis feruente prælio fuga elapſis, multis ex bello fugientib. in flumine Bſura ſubmerſis. Peracta pugna cuilibet Barbaro uiginti Chriſtiani Poloni in ſortem ceſſerunt. Ex tũc aũt Vvladiſlaus Loktek Cuyauieñ. dux, germanus Kazimiri terrã Lancicieñ. cœpit, quoniã Kazimirus dux Lancicieñ. aliquem ſuperſtitem de lumbis ſuis non reliquit. Eodem anno duodecimo Kalendas Nouembris. Conradus Mazouiæ dux, & dominus Czirneñ. filius Semouiti in Iaſdovv à Lithuanis occiſi, mortuus eſt, in monaſterio Canonicorum regularium in Czervvienſko, & in eodem monaſterio ſepultus. Hic conſtruxit & dotauit monaſterium in Blonye. *Lithuani Poloniam uaſtant.* *Kazimirus Lancicienſis bello moritur.* *Monaſterium in Blonye.*

In hac hyemis euſdem anni Domini 1294. Menhardus Pruſsiæ magiſter, binos diſtrictus Lithuanorum, Paſtovv & Gerſchovv uaſtauit: duobus q; caſtris conquiſitis, & exuſtis, dum tertij expugnatio difficilior uideretur, remiſsis captiuis Lithuanorum in caſtra Pruſsiæ, ad caſtrum Viſzen Boleſlai ducis Mazouiæ diuertit & illud conquirens exuſsit, Pro eo quia in ipſo Lithuani commorantes, frequentius ex illo terras Poloniæ & Pruſsiæ infeſtabant. Ideo nec Boleſlaus dux Mazouiæ obſeſsis ſuccurrere curauit. Eodem tempore Ludouicus Commendator de Ragneta Lithuanorum caſtrum Kymel conquiſiuit & ſuccendit. *Lithuanorum diſtrictus duo capti.*

CHRO-

CHRONICOR. REGVM POLONOR.

LIBER IIII.

CAPVT I. LIB. IIII.

CVM Proceres & Prælati regni Poloniæ, præclaras ſuorum regum imagines, tum res à ſe pace, belloq; geſtas, tum deniq; ſciſſionem, & in plures ducatus regni diſtractionem contemplati ſunt. Deo propitiante par uiſum eſt, cunctis unum ſibi ex multis Poloniæ deligere principibus, & in regem conſtituere, qui in unum corpus diſtracta regni colligeret, ſalutē & pacem ſubditorum procuraret, & à ſingulis coleretur, atq; ueneraretur.

Anno itaq; ſaluatoris 1295. die Solis uigeſima ſexta menſis Iunij, in feſto Ioannis & Pauli martyrum: Principem præclariſſimum, moribus & inſtitutis Heroicum, Przemislaum ſecundum maioris Poloniæ & Pomeraniæ ducem (iam ſiquidem poſt mortem Mſczugij, & ipſius in monaſterio Oliua ſepulturam, Pomeraniæ receperat plenam & pacificam poſſeſſionem) in regem. Conſortem uerò ſuam Richſzam in reginam Poloniæ, inunxit, & diademate regio, quod diligenti ſtudio uirorum eccleſiaſticorum in illum diem cuſtoditum, conſeruatumq; erat, coronauit, reuerendiſsimus pater Iacobus Svvinka de familia Porcaria, Gneznen̄. Archiepiſcopus, in eccleſia Gneznen̄. Metropolitana, aſsiſtentibus Ioanne Gerbiſz Poſnamen̄. Ioanne Romka Vvratisla. Goslao Plocen̄. Conrado Lubucen̄. Epiſcopis, Palatinis & Baronibus, ac plebis multitudine copioſa. Cœpitq; rex Przemislaus cogitare, & cum ſuis ſatrapis curare, quomodo molle corpus regni Poloniæ coaleſceret, & in uirile robur perueniret, utq; Maieſtas regia reluceret, in ſigillo literis capitalibus in gyrum circumcirca aquilam, hunc textum in una parte inſcribi iuſsit. Reddidit ipſe ſolus uictricia ſigna Polonis. In altera autem parte ſedebat in throno regio, imago regalis, tenens in manu dextra ſceptrum: in ſiniſtra uerò pomum cruce ſignatum tenebat, cum titulo literis capitalibus inſcripto: Sigillum Przemislai Polonorum regis & Pomeraniæ ducis. Verum ipſius in regale ſolium ſublimatio, inuiſa ac moleſta, & ad reſcindendum parata fuit ducibus Poloniæ, qui fremebant regali gloria Przemislaum ſe anteire. Finitimis uerò tyrannis & nationibus terribilis, & ſuſpecta eſſe cœpit. Præcipuè Marchionibus Brandenburgen̄. aliàs de Sgorzelecz, in necem itaque Premislai, Otho longus, & alter Otho ac Ioannes Marchiones Brandenburgen̄. conſpirarunt, & rege in carniſpriuio abſque cuſtodia in Rogoſzno ſolacijs dedito, per noctium tenebras & ſyluarum abdita, feria quarta cinerum ſexto Idus Februarij, quæ fuit dies ſanctæ Dorotheæ, præfati Marchiones uenerunt, & nullis nuncijs, aut literis diffidentes, in Przemislaum & ſuos milites uarijs hoſpitijs diſiunctos, ac heſterna crapula grauatos & ſoporatos, inſiluerunt. Rex autem Przemislaus ſuos animando, in hoſtes inſilijt, & multos ſternendo, alios uerò uulnerando, ad extremum multitudine ſagittarum & iaculorum obrutus, dimicans cecidit. Quem rapientes in iumentum imponebant, ſatagentes uiuum abducere, ſed præ debilitate moribundus in terram defluebat. Nec ſpes erat eum uno die uiuere. pugionibus ergo confoſſum crudeliſsima morte extinxerunt & abierunt. Corpus eius exanime ex Rogoſzno, in Poſnaniā ductum, in eccleſia cathedrali Poſnanien̄. in ſepulchro patrum ſuorum regum Poloniæ, debita cum magnificentia ſepultum eſt. Vixit autem Przemislaus annis trigintaocto, menſibus tribus, diebus uerò uigintiquatuor. Regnauit uero menſibus ſeptem diebus undecim. Ecce qui Lukerdam conſortem ſuam, ut nonnulli æſtimant occidi procurauit, crudeliter occiſus eſt. Aſſerunt quidam, quod adiutores & participes occiſionis regis Przemislai, fuerunt Barones & nobiles de armis Nalecz, & Zarabi, & pro ſigno adducunt, quod ob eam cauſam nobiles prædictarum familiarum, uſque ad tempora Kazimiri ſecundi, prohibiti fuerunt inter uiros equeſtris ordinis numerari & aſſumi, rubeoq; colore prohibiti fuerunt uti & ueſtiri, quod tandem rege Kazimiro ſecundo cum ducibus Ruſsiæ pugnante, ſublatum & abolitum erat. Et quamuis rex Przemislaus reliquiſſet filiam octennem Richſzam nomine, tanquam hæredem, tamen periculorum ingens moles ne regnum peſſundaretur, coëgit Prælatos & Barones regni Poloniæ & ducatus Pomeraniæ, in cōuentione generali pro feſto ſancti Adalberti Poſnaniæ, anno Domini

Przemislaus in regem unctus.

Przemislaus à Marchionibus necatur.

Domini 1296. congregatos, matura deliberatione & conſilio Vuladislaum Loktek cognomento, ducem Cuyauiæ, Kazimiri ducis Cuyauienſis filium, cuius auus erat Conradus Mazouiæ & Cuyauiæ princeps, & Conradus frater erat Leskonis albi, ſextum à Boleslao Poloniæ rege Sancti Stanislai interfectore, conſanguineitatis ducentem gradum. Inter fratres ſuos Leskonem nigrum Cracouienſ. Sandomirienſ. & Siradienſ. Zemomisl, Kazimirum & Semouitum, Lanciciæ, Cuyauiæ, & Dobrznienſ. duces, tertiò natum, in regem Poloniæ eligere & aſſumere, quia princeps magnæ prudentiæ, & ſingularis animoſitatis eſſet, tum quòd illi poſt mortem germani ſuis Leskonis nigri Cracouienſ. Sandomirienſ. & Siradienſ. & ratione conſortis ſuæ Heduigis filiæ olim Boleslai pij Kaliſſienſ. & Poſnanienſ. ducis dictorum Poſnanienſ. & Kaliſsienſ. ducatuum iuſta & legitima debebatur ſucceſsio. Hic quoque unus credebatur, qui diſtractum regnum Poloniæ, ad unius corporis reduceret compaginem. Auctoritate igitur electionis omnes ducatus, caſtra & ciuitates in ipſius obedientiam & ditionem conceſſerunt, præter quædam caſtra Cracouienſ. & Sandomirienſ. diſtrictuum, quæ Venceslaus Bohemiæ rex occupauerat. Et ratione illorum non ſolùm Bohemiæ regem, & Cracouienſem & Sandomirienſem ducem, ac Morauiæ Marchionem ſe titulabat. Ob quorum diſtrictuum inaſſequutionem diademate regio Vuladislaus Loktek diſtulit coronari. Nec ſe regem, ſed ducem, & hæredem Poloniæ ſcribebat, præfectosq; Bohemos, & qui partes Venceslai Bohemiæ regis ſectabantur, Polonos continuis inuaſionibus per ſe, & gentes ſuas laceſſebat. Sleſiæque principes de eius in regem Poloniæ electione iocantes, & deridentes inuaſit. Et illic maiorem partem æſtatis anni Domini 1297. conſumpſit. Oras tunc Sleſiæ igne & ſpolijs, magis tamen ducatum Vuratislauienſ. Henrici mortui uaſtauit, iniuriam ulciſcens, quam ſibi Henricus Vuratislauienſis dux, Cracouienſem ducatum & ciuitatem occupando irrogauerat. Inde in maiorem Poloniam ueniens, cum exercitu quieuit. Milites autem ſui, ſpolio & rapto uiuere ſoliti, externis deficientibus, in proprios manus conuerterunt. Pauperes & locupletes opprimentes, & bona eccleſiaſtica diripientes, Saxones & uicini hoſtes in Pomerania graſſati, ſpolijs & prædijs eam ad uaſtitatem ferè redegerant. Sed & ipſe Vuladislaus Loktek, in uitia militum prolapſus, uirginum & ingenuarum matronarum pudicitiam uiolenter proſtituebat. Nec reformationem promiſſam, hortatus per Pontifices & Magnificos exequi curauit. Quapropter Andreas Epiſcopus Poſnanienſis eccleſiæ ſuæ, cleroque, & populi ſuæ diœceſis iniurias ampliùs non tollerans, Diœceſim ſuam Poſnanienſem, in qua dux Vuladislaus cum ſuis commorabatur, generali ſuppoſuit interdicto. Quæ res Vuladislaum Loktek in pœnitudinem & ſatisfactionem induxit. Vnde per certas eccleſiaſticas & ſæculares perſonas reconciliari eccleſiæ, & Andreæ Epiſcopo Poſnanienſi, eccleſiaſticumque tolli interdictum obtinuit, & pro hyemis tempore in oras Cracouienſes tranſiuit. Quo diſcedente, Prælati & Barones contra ipſum frementes, quum maioribus tranſgreſsionibus, & tyrannide præſumebatur uſurus.

Vuladislaus Loktek cenſetur reaſſumendus.

Diſtulit coronationem ducem, nō regem ſe appellando

Vuladislai uitia.

CAPVT II. LIB. IIII.

ANno Domini milleſimo, tricenteſimo, circa Poſnaniam facta conuentione electionem de Vuladislao Loktek nondum coronato, tanquàm pernicioſam, abrogarunt. Et Venceslaum regem Bohemiæ, qui ſe Cracouienſem & Sandomirienſem ducem gerebat, in regem Poloniæ elegerunt. Qui per ſolennes nuncios ad Pragam miſſos, rogatus eſt, ut regnum ſuſciperet. Et Richſzam quæ & Elizabeth, filiam olim Przemislai regis Poloniæ unicam hæredem deſponſaret. Iam etenim Gutta coniunx eius regina Bohemiæ, Rudolphi regis Romanorum filia, & Alberti ducis Auſtriæ ſoror, uita functa obierat. Is Venceslaus electione de ſe factæ conſentiens, per Kaliſsin apparatu regio Gneznam uenit, & per Iacobum Swinkam archiepiſcopum Gneznenſem, in eccleſia Gneznenſ. aſsiſtentibus ſibi Voyslao Vuladislauienſ. Andrea Poſnanienſi, Ioanne Romka Vuratislauienſ. Epiſcopis, Palatinorumq; Baronum, & nobilium multitudine copioſa in regem Poloniæ inunctus & coronatus eſt. Exinde in Poſnaniam diuertens, uirginem excellentis formæ Richſzam, quæ & Elizabeth, unicam regni Poloniæ hæredem, in facie eccleſiæ in uxorem accepit, & matrimonium conſumauit. Nuptijſque more regio celebratis, omnium terrarum Poloniæ & Pomeraniæ plenam adeptus eſt poſſeſsionem. Collectoque notabili Polonorum exercitu, ducem Vuladislaum Loktek omnibus caſtris & præſidijs, quæ pro ipſo tenebantur priuauit. Sed & de ducatu Cuyauiæ atque Lanciciæ patrimonio eius ipſum exuit, & exutum de regno Poloniæ expulit. Et ut ſolidius regnum ipſius permaneret, Barones Bohemorum locauit, Hinkonem de Duba in capitaneum regni Poloniæ. Quo deſtituto Nicolaum Oppauiæ ducem capitaneum

Loktek repulſo Venceslaus Bohemus ſuffectus eſt.

Venceslaus coronatus in regem.

Regno ordinato in Bohemiā migrat.

regni Poloniæ in terris Cracouienſibus adiecit. Friczonem uerò Sleſitam genere, in terris maioris Poloniæ & Pomeraniæ. Thalſam de Villemburg in terris Cuyauiæ. Sicq́ rex Venceslaus ordinato regno Polonię, quod ſibi de cætero uidere nō contigit, cum Richſza alias Elizabeth noua ſponſa in Bohemiam tranſiuit. Dux uerò Vuladislaus Loktek ab eo tempore, quo rex Venceslaus in regem Poloniæ coronatus eſt, nunquàm in uno loco permanſit, ſed per inuia & abdita uagus diſcurrebat, & in ſyluis denſis, aut paludibus inacceſsibilibus pernoctabat, rariſsimè ſub tecto quieſcens, Bohemos ſimul & Polonos perhorreſcens, & ſuſpectos habens. Et ne in manus eorum quandoque, præſertim in manus Vlrici de Boskouicz Bohemi, Cracouienſ. & Sandomirienſ. capitanei, cui ſingularius captiuatio eius fuit commiſſa, incideret, in Hungariam perrexit. Exinde autem Romam in priuato habitu, quoniam eo tempore Iubileus ſub Bonifacio octauo uiguit, adijt. Reuertensq́ѣ, & ſuarum ærumnarum uiciſsitudines deplorans, ad Amadeum Hungariæ palatinum ſupplex & calamitoſus aduenit, qui eum hoſpitio recolligens benignè proſequutus eſt, fouit, & tractauit, liberalem ſe in eum & munificum gerens. Anno uerò Domini milleſimo, trecenteſimo primo. Andrea Hungariæ rege Budæ mortuo, quidam Prælatorum & procerum elegerunt ad coronam Hungariæ Carolum Marcelli regis Siciliæ in Hungaria præſentem, alij uerò Venceslaum regem Bohemiæ & Poloniæ. Et hi Pragam ingreſsi, regem Venceslaum de acceptanda corona Hungariæ ſollicitarunt. Qui ſenectuti ſuæ indulgens, filium eius unicum Venceslaum nomine, ex Gutta priore uxore genitum annum duodecimum agentem, inſigni militum robore ſtipatum cum eis miſit, & coronatus eſt in Alba regali. Verum quum rixæ & diſcordia quotidie inter Hungaros creſcerent. Pluresq́ ad Carolum propter uenuſtatem morum deficerent, & Venceslaum deſidem atque ſuperbum peroſi relinquerent. Pater ipſius Venceslaus rex Bohemiæ & Poloniæ, numeroſo comparato exercitu, Hungariam ingreſſus, filium ſuum de faucibus mortis eripuit, & certa loca in Pannonia diripiendo, in Bohemiam reduxit. Rege autem Venceslao & filio ſuo bello Hungarico implicato, Vuladislaus Loktek, Amadei hoſpitis ſui fretus ſuffragijs, in Poloniam peruenit, & caſtrum eccleſiæ Cracouienſ. Peleziska oppido Viſlicienſ. imminens occupauit, & exinde præſidium Bohemorum de Viſlicza diſturbauit & expulit. Caſtrum quoque & oppidum Lelow, in ſuam deditionem & tributum redegit.

Loktek fugit in Hūgariam.

Andreas rex Hungariæ moritur.

Venceslaus iunior in regem Hungariæ coronatur.

Tempore autem quo Albertus Romanorum rex, cum filio ſuo Rudolpho Morauiam & Bohemiam hoſtiliter depopulatus eſt, uſque ad montes Cuthnos, ubi in diebus præfati Venceslai primum ſodinæ argenti repertæ ſunt, rex Venceslaus in ægritudinem aduerſam Pragæ incidit, morboq́ grallante, nono Kalendas Iulij, anno Domini 1305. ut aiunt ex phthiſi, Pragæ mortuus eſt, & in monaſterio Aulę regię Ciſtercienſis ordinis, qđ ipſe uiuens erexerat & dotauerat, magnificè ſepultus. Anno coronationis regni Bohemiæ ſexto, Poloniæ uerò quinto, in ſolium eius filius ipſius unicus Venceslaus ſucceſsit coronatus.

Venceslai regis mors.

CAPVT III. LIB. IIII.

AT Vuladislaus Loktek audita morte Venceslai ſecundi, cum exercitu plus agreſtium quàm militarium in terram Sandomirienſem contendit, & eam ſine reſiſtentia cœpit. Sic & Cracouienſem in obedientiam & regimen eius, iam enim illos Bohemorum ſacietas & faſtidium oppleuerat, conceſſerunt, in urbemq́ Cracouienſem prima Septembris admiſſus, caſtrum Cracouienſe quod per Bohemos tenebatur, Bohemis nequicquàm reſiſtentibus accepit. Rex itaque Bohemiæ Venceslaus tertius, qui ſe regem Bohemiæ & Poloniæ titulabat, quanquàm de regno Poloniæ non foret inueſtitus, auditis continuis quærelis ab his, qui de caſtris Poloniæ turpiter eiecti fuerunt, expeditionem in Poloniam parauit, ſed fatum ineuitabile quod incidit, inſanas eius mentes illuſit. Nam dum in Olomuncz in domo Decani Olomucenſis conſiſteret, propter aëris cauma in camiſia duntaxat uelatus, in meridie ſopori deditus, à quodam milite, tertia die Auguſti confoſſus & obtruncatus eſt, cuſtodibus regijs minimè ſentientibus, & quis auctor necis extiterit, ignorantibus. Miles tamen quidam Conradus de Potenſtein natione Duringus, quòd à quibuſdā de domo Decani Olomucenſis currere, & gladium cruore aſperſum ferre, uiſus eſt, correptus repentina rabie, cauſa non digeſta nec audita, trucidatus eſt, cadauerq́ ſuum canibus proiectum eſt. Aſſeruerunt nonnulli Albertum Romanorum regem, tres milites Sueuos ad curiam regis Venceslai miſiſſe, & huiuſmodi necem procuraſſe. Aſſeruerunt & alij quoſdam Bohemos ipſum propter facinora eius occidiſſe occultè. Vno autem anno plus minusúe parumper regnauit, in quo ſoboles maſculina regum Bohemiæ prorſus extincta eſt, & Bohemia ab externis & alienigenis principibus

Venceslai tertij interfectio trucidenta.

cipibus in hodiernum diem ſubiecta regitur. Anno Domini 1295. Premiſlaus Rathiborienſis dux, in uigilia natalitij Sancti Stanislai moritur. Et in die feſto Sancti Stanislai, in monaſterio ſanctimonialium ordinis Prædicatorum in Rathibor, quod ipſe uiuens fundauerat & dotauerat, ſepelitur, quamuis fratres ſui & Barones, in alium diem ſepeliendum aſſeruari uoluiſſent. Is ut fertur deuotiſsimus in beatum Stanislaum Epiſcopum Cracouienſ. cui in extremis laboranti apparuit, monens ipſum ut ſe ad feſtum eius celebrandum, & cereum altum, excedentem ſtaturam eius, prout quotannis conſueuerat, à caſtro in monaſterium deferret. Et illo interrogante, quomodo id faciam quum ſim ualetudinarius. Sanctus Dei reſpondit: Ego te, inquit, adiuuabo, & mortuus in profeſto eius creditur apud altiſsimum adiutus.

Regnum Bohemiæ ab alijs gubernatur. Przemislaus Ratiborienſis dux moritur. S. Stanislai miraculum.

Anno quo ſupra Boleſlao Mazouiæ duce caſtrum ſuum Vizna, per Magiſtrum Cruciferorum deſtructum reſtauranti, Expeditionem contra eum Menhardi Magiſtri Pruſsiæ prædicti, deficientes à fide Prutenorum Zambieñ. & Noctageñ. ac occiſionem per eos fratrum Cruciferorum in Barthenſtein & alijs locis auertit. Commendator enim Konigſbergeñ. obmiſſo duce Boleſlao, in Pruſsiam reuerſus, ſeditioſos oppreſsit atque puniuit. In Lithuaniam deinde traducto exercitu, quandam munitionem exuſsit, & caſtrum Kymel occiſis multis Lithuanis conquiſiuit.

Caſtrum Kymel captum.

Anno Domini 1296. Præpoſituram Sancti Andreæ Santhoceñ. habentem iuriſdictionem in ſingulis eccleſijs, clero & populo, infra fluuios Odram, Iuam, Drawam, Vartam, & Notheſz. Ad ordinariam diſpoſitionem Epiſcopi Poſnanieñ. pertinentem, Marchiones Brandenburgeñ. abſtraxerunt, Capitulo eccleſiæ Soldineñ. attribuendo. Pro qua re habenda, Andreas Szimonouicz, & Domancus Poſnanienſes Antiſtites, in conſiſtorio Apoſtolico litigarunt. Sed Ioannes Lodza in Epiſcopatum ſuccedens, rem multis fatigis prope finem uictoriæ perductam proſequi deſtitit, quod in negligentiam eius & iacturam eccleſiæ Poſnanieñ. ceſsit. Similis, & maior iactura eodem anno in eccleſia metropolitana Gnezneñ. accidit. Nam Magiſter & Cruciferi Sanctæ Mariæ de Pruſsia, Culmeñ. eccleſiam ſub Gnezneñ. ditione pluſquàm tricentis annis conſiſtentem auulſerunt, & eccleſiæ Rigeñ. eiuſque Archiepiſcopo in Liuonia, adulterino more ſubiecerunt. Eam iniuriam Iacobus Swinka Archiepiſcopus Gneznenſ. moleſtius ferens, Epiſcopo Culmenſi litem auctoritate reſcripti Apoſtolici nil proficiendo mouit. Tenor reſcripti Apoſtolici ſic incipit: Bonifacius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, Dilectis filijs Decano & Præpoſito, ac Scholaſtico eccleſiæ Vuradislauieñ. ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Sua nobis uenerabilis frater noſter Iacobus Archiepiſcopus Gnezneñ. petitione monſtrauit &c.

Eccleſiæ Gnezenenſ. iactura. Culmenſ. eccleſiæ alienatio.

Anno prædicto milleſimo, ducenteſimo, nonageſimo ſexto, decimoſeptimo Kalendas Nouembris, Ioannes Gerbiſz Epiſcopus Poſnanieñ. de eccleſia parochiali in Gluſſin ſuæ diœceſis fundauit eccleſiam collegiatam, Præpoſitum & tres Canonicos in eam inſtituendo, & certas decimas, reditus, & prouentus eiſdem aſsignando.

Anno præfato 1296. Vithenem dux Lithuanorum, ingreſſus terram Culmeñ. & diſtrictum Golubieñ. ſpolijs & cædibus ea afflixit. Deinde in Liuoniam ſuas duxit copias. Sigfridus autem Commendator de Balga, & alius Commendator de Konigsbergk Lithuaniam ingreſsi, caſtrum Garthin obſederunt, quo dimiſſo & comperto, quòd dux Lithuaniæ Liuonia non uaſtata rediret, quàm celerrimè mille perſonas ſecum ferentes, in propria redierunt.

Eodem anno Henricus dux Vuratislauieñ. & Legniceñ. filius Boleslai, intelligens ſe tormentis tranſactæ captiuitatis debilitatum ac confractum, propeque moriturum. Acceŕſito germano ſuo Boleſlao Sweidniceñ. curam & tutelam filiorum ſuorum ei commendauit, qui tutoriam ſubire detrectabat, niſi ſibi de caſtro Sobotha perpetuò cæderet. Henrico autem duce uehementius excandeſcente, & maledicente, quòd non contentus prioribus, reſidua auferre conaretur. Dux Boleslaus Sweidniceñ. diſcedebat. Aſtantes autem duci Henrico perſuaſerunt, ut de caſtro Sobotha etiam ratione tutoriæ cederet, ne ex orphanitate plura filij ammittere cogerentur. Quo reuocato & caſtrũ Sobotha ei reſignando filios, nobiles, atque uaſallos, ei in tutoriam tradidit. Et dux Henricus poſt triduum octauo, uidelicet Kalendas Martij, mortuus eſt, ac in monaſterio monialium S. Claræ ſepultus, tres filios, Boleſlaum, Henricum & Vuladislaum relinquens. Et quinque filias, Heduigim, quæ Marchioni Brandenburgeñ. deſponſata fuit, quo mortuo, religionem Sanctæ Claræ Vuratislauieñ. intrauit. Annam in uirginitate mortuam, Helenam & Elizabeth ordinem S. Claræ in Gnezna profeſſas, & Euphemiam alias Offkam Othoni Marchioni Carinthiæ deſponſatam.

Henricus dux Vuratislauienſis mortuus. Proles relicta.

M 2 CAPVT

CAPVT IIII. LIB. IIII.

ANno Domini 1297. Boleslaus Sweidniceñ. moleſtè ferens germanum ſuum Henricum Vuratislauieñ. & Legniceñ. ducem captiuitatem paſſum, & notabili portione ducatus Vuratislauieñ. exutum fuiſſe, contra Conradum Glogouieñ. bellum cœpit, interpoſitisq́ tractatibus pacis, duo oppida illum reſtituere compulit, uidelicet Boleslauu, quod pro ſe & filijs ſuis, & in diſtrictu eius caſtrum Cliczdorff erexit, & Haynouu quod pueris ducis Henrici Vuratislauieñ. fratris ſui reſeruauit. In cuius limitibus caſtrum Kroczonouu cōſtruxit. Idem Boleslaus caſtra & ciuitates Bregam, Nyempcz, Grotkouu muris cinxit, duciq́ Bohemiæ Venceslao uaſtationem ei minitanti, cum exercitu occurrit & decernere paratus fuit. Ad ciuitatem quoq́ Vuratislauieñ. tanquàm puerorum tutor, non admiſſus, obſidione eam ſtrinxit, & ſupplicibus ignoſcere, ac ciuitatem Vuratislauieñ. ingredi noluit, donec altitudo murorum ciuitatis quatuor cubitis fuit detruncata.

Caſtrum Kroczonow. Brega, Nyempcz, Grotkow muro cinguntur.

Venceslaus dux Bohemiæ in regem coronatur.

Eodem anno, quarto Nonas Iunij, Dominico die in feſto Penthecoſtes, Venceslaus Bohemię dux ſe in régem, & Gutham coniugem ſuam in reginam in eccleſia Prageñ. per Archiepiſcopum Maydenburgeñ. coronari procurauit, & poſt triduum Gutha noua regina, ſed uetus coniunx, mortua eſt.

Anno Domini 1298. Venceslaus rex Bohemiæ, & dux Cracouieñ. atque Sandomirieñ. Cracouia ex integro muro cinxit, deducendo muros, à conuentu Sancti Franciſci iuxta domos Canonicorum in caſtrum Cracouieñ. & ex altera parte depoſt eccleſiam S. Andreæ uſq́ ad Stradomya. Item caſtrum Cracouieñ. anterius muris arcuatis, & turribus altis obduxit & cinxit. Sub regimine huius Venceslai regis Bohemiæ, groſsi Bohemicales & denarij argentei in Poloniam inducti ſunt. Prius ſiquidem argento nigro, & pelliculis capitum, aut extremitarum aſperiolorum fœnerabantur, & mercantias Poloni exercebant.

Prima argenteæ monetæ inductio Polonorum.

Anno Domini 1298. Conradus dux Glogouieñ. gradu Diaconatus ſpe conſequendæ eccleſiæ Bambergeñ. inſignitus, à nonnullis ſuis militibus uenenatus, mortuus eſt, & in eccleſia Glogouieñ. collegiata, quam cum Thoma Epiſcopo Vuratislauieñ. communiter fundauerat, ſepultus, reliquit ex Salomea filia Vuladislai Othonis ducis maioris Poloniæ, duos filios ſuperſtites, Henricum Glogouieñ. & Conradum Stinauieñ. qui & Krokeleñ. dux, ob gibboſitatem corporis appellatus eſt, poſtea in Prępoſitum Vuratislauieñ. promotus. Tertius filius Przemislaus Sprotauieñ. dux, in bello ante Sieuyor occiderat. Reliquit & tres filias, Annam, Euphemiam & Heduigim. Eodem anno, 16. Kal. Martij, monaſterium minorum in Radzeyouu Vuladislauieñ. diœcœſis, Vuladislaus Loketek, Poloniæ & Pomeraniæ dux fundauit.

Conradus Glogouieñ. intoxicatus.

Anno præfato Lithuani oppidum Strasburg nouæ fundationis in terra Chelmeñ. uaſtauerunt, & uaſa ſacra contaminarunt. Quos Conradus de Szak Commendator, cum militibus Culmenſibus, in nemoribus conſequutus, proſtrauit, & omnem prædam hominum, pecorum, & aliarum rerum reduxit.

Noctagenſ. diſtrictus à Lithuanis uaſtatus.

Ioannes Querin captiuatus.

Anno Domini 1299. uaſtantibus terram Pruſsiæ ſexingentis Lithuanis, Commendator de Brandenburg cum multitudine ſuorum, apud Noctageñ. regionem eos expectabat, Lithuanisq́ illuc uenire tardantibus, gentes Crucifericæ ad propria dilapſæ ſunt. Et Lithuani interim ſuperuenientes, Noctageñ. diſtrictum prædabantur, ducentos & quinquaginta captiuando, alios uerò occidendo. Eodem anno Ioannes Querin Archiepiſcopus Rigenſis per Magiſtrum Liuoniæ & fratres Cruciferos domus Theutonicorum Sanctæ Mariæ, captiuatus eſt, quia ſubijciendam aut penitùs delendam ciuitatem Rigenſem ipſis fratribus conſentire noluit, quod alijs duobus Archiepiſcopis anteceſſoribus ſuis, Ioanni Vochta, & Alberto, terribili mente intulerant. Superioribus quoq́ annis, Fridericum de Hazeldappe Epiſcopum Dabatzenſem à ſuo epiſcopatu proiectum excluſerant.

Ruſsiæ principes in Sandomiriam irruunt. Eluuigus Goltbach magiſter Pruſsiæ. Conradus de Szak magiſter Pruſsiæ.

Anno Domini 1300. Principes Ruſsiæ ſcientes digladiationes & diſsidia in regno Poloniæ, inter Venceslaum regem Bohemiæ & Poloniæ, ac inter Vuladislaum Loktek excluſum, uigere, cum robore ſuo terram Sandomirieñ. repentè, & torrenter percurrentes, plurimis damnis illatis, prædam ex hominibus & pecoribus agentes, in ſuam regionem redierunt. Eodem anno abſumpto Ludouico de Szippen Magiſtro Pruſsiæ, Eluuigus de Goltbach natione Duringus ſubſtitutus eſt, qui parum uiuens, Conradū de Szak habuit ſucceſſorem. Item Lithuani ſpolia ex Pruſsia ducentes, in redeundo à Commendatore de Brandenburg, in anguſtijs ſyluarum quas præterire non poterant, occiſi ſunt, tribus duntaxat ex illa cohorte euadentibus. Item Draycolitus prodito caſtro Onkaym in Lithuanis

in Lithuania Cruciferis, cum omnibus Lithuanis, qui in ſilo erant ſidem Chriſti ſuſcepit.

Cometes.

Anno Domini 1301. Stella crinita, quæ Cometes dicitur tempore autumni in ſigno Scorpionis apparuit, uirgam ſeu radios, aliquãdo ad Orientem, aliquando in Meridiem mittendo, durauitq; per unum menſem. Eodem anno Boleslaus dux Suueidniceñ. filius Boleslai Legniceñ. ducis mortuus eſt, & in monaſterio Griſzouu ordinis Ciſterciẽ. quod fundauit & dotauit, ſepultus. Hic primus exactiones principatibus ſuis, & nepotũ ſuorum impoſuit. Nobiliumq; ſeruitia, & numerum armatorum ad bellum expediendorum per reſpectum ad bona hæreditaria deſcripſit. Hic reliquit tres filios, Bernhardum Suueidnicenſem, Henricum Iauorienſem, & Boleslaum Sambicenſem, aliâs Monſterbergenſem.

Boleslaus Sweidnicenſis moritur.

Seruitium bellicum primum inſtitutum.

CAPVT V. LIB. IIII.

Anno ſupra expreſſo, exercitus Lithuanorum ad ſex millia æſtimatus, terram Dobrzinenſem uaſtauit, quem Poloni perſequuti ſunt, tamen prædam in abdita ſyluarum conditam non excuſſerunt. Idem exercitus Lithuanorum auiditate maioris prædæ ſtimulatus, terram Culmenſ. deprædare cœpit, quem fratres Cruciferi inuadentes fuderunt, & ſeptuaginta occiſis, alios fugauerunt, uirginesq; & matronas Dobrzinenſ. eripientes, ſoluerunt. Ruthenis caſtrum & terram Lublinenſ. aliquot annis occupantibus, Proceres & nobiles terrarum Cracouienſ. & Sandomirienſ. anno Domini 1302. congregato exercitu, ad Lublin peruenerunt. Quibus Rutheni cum robore Lithuanorum & Tartarorum occurrentes conflixerunt, iuſtoq; Dei iudicio, Rutheni numero & multitudine ſuperiores, uicti ſuccubuerunt, & in fugam uerſi ſunt. Qui autem in caſtrum Lublinenſ. ſeſe receperant, obſeſſi tabe & fame conſumpti, caſtrum & ſeipſos Polonis tradiderunt.

Poloni in Ruthenos uictores.

Noua Sandecz erigitur.

Anno Domini 1303. ciuitatem nouam Sandecz Venceslaus rex Bohemiæ & Poloniæ erexit, inter duos fluuios, in confinijs Hungariæ ſitam, in loco uillæ Kamyenycza, ad epiſcopatum Cracouienſ. pertinentis, loco cuius caſtrum & ciuitatem Biecz per cambium, Ioanni Muſcatam epiſcopo Cracouienſ. donauit, iure patronatus Sancti Adalberti eccleſiæ martyris, & Sanctæ Margarethæ tanquàm filiæ epiſcopo Cracouienſ. reſeruato. Eodem anno Venceslaus rex Poloniæ & Bohemiæ, illuſtriſsimam conſortem ſuã Ricicſzam, quæ & Elizabeth Przemislai regis Poloniæ filiam, de ſpeciali conſenſu Maguntinenſ. & Gneznen̄. Archiepiſcoporum, in eccleſia Prageñ. per Henricum de Vrbna Vratiſlauieñ. epiſcopum coronari & inungi in reginam procurauit. Anno quo ſupra, Conradus dux Stinauieñ, qui & Korkerleñ. ob gibboſitatem appellatus eſt, Præpoſitus Vratiſlauieñ. in Archiepiſcopum Saltzburgeñ. electus, poſſeſsionem eiuſdem accepturus, dum ad Viennam ueniens, Saltzburgum unum tantummodo, & non ceruiſiam triticeam habere cognouiſſet. Ex Vienna in ſuum ducatum Stinauieñ. iam à fratre ſuo Henrico occupatum reuerſus eſt, quem quum armis repeteret, à duce Henrico captus, in Glogouiamq; deportatus, in turrim proiectus eſt, uaſallorumq; & nobilium ſuorum cura, de ergaſtulo noctis tempore ereptus, ducatum ſuum plenè repetens anno ſequenti, quinto Idus Octobris mortuus, in Lubenſi monaſterio ſepultus, & uniuerſus Glogouienſis ducatus ad Henricum deuolutus eſt. Potuiſſet iſte Conradus, ſi fuiſſet rationis compos, ex frumento cuius copia ubique reperitur, ceruiſiam ſibi ordinare, & decus Pontificale non contemnere.

Richſza Venceslai conſors in reginam coronata.

Cõradus Stynauienſis moritur.

Sub anno Domini 1304. Lesko Michalouieñ. & Gnyewkouieñ. dux, filius Zemomisl ducis Cuyauiæ Vuladislai Loktek nepos germanus, ſectatus partes Caroli Marcelli in Hungaria, captiuitatem apud Venceslaum regem Bohemiæ & Poloniæ incidit. Pro liberatione igitur ſua ducatum Michalouieñ. reclamantibus fratribus Premislao & Kazimiro, obligauit. Conrado Szak, Magiſtro Pruſsiæ in centum & octuaginta marcis Thoruneñ. ſub hac conditione, quòd infra biennium reddito mutuo haberet, poteſtatem terram ſuam eliberandi, aliâs lapſo biennio & pecunia non ſoluta, apud Magiſtrum & ordinem eius remaneret ducatus, ampliùs non redimendus. Quamuis autem ante decurſum prædictorum annorum, dux Lesko & fratres eius Michalouienſ. per Ioannem de Plomikouu Palatinum Vuladislauienſ. integram mutuatę pecuniæ Magiſtro & ordini obtuliſſent ſolutionem. Nullatenus tamen mutuum recipere, & terram Michalouien. reddere uoluit. Nã carior erat prouincia Michalouienſ. quàm pecuniæ. Chirographus magiſtri Pruſſiæ, de hac obligatione ſic incipit: Vniuerſis præſentium literis inſpecturis, Nos Conradus Szalkus magiſter domus Teuthonicorum per Pruſsiam, notum eſſe uolumus &c.

Eodem anno Vernerus Comes de Hohenberg, Adolphus cum germano ſuo de Vinthimel, & Theodricus Elner, pluresq; alij Rineñ. milites, in Pruſsiam Cruciferis contra Li-

Conradus Szak Pruſſiæ Magiſter cum cōplicibus Lithuaniam uaſtat.

thuanos auxiliaturi aduenerunt. Magiſter autem Pruſſiæ Conradus Szak exercitu bipartito Lithuaniam hyemis tempore ingreſſus, illam circa territorium Garthin cædibus & flammis uaſtauit, ſpoliaq; in hominibus & pecoribus ſecum retulit. Deinde ſub tempore Quadrageſimæ, Commendator de Konigsbergk in ampliori gentium turma, uenit in Oukaym, ubi Lithuanus uocatus Suurtil, iuxta clandeſtinam pollicitationem Cruciferis factam, caſtrum præfatum, cuius erat Burgrauius Cruciferis apperuit, qui illud nocte ingreſsi, omnes paſsim matres & fœminas, ſenes & paruulos interimerunt. Caſtrum flammis tradiderunt, & diſcurrendo in uicinas regiones, congeſta præda, eam in Pruſsiam deduxerunt.

Kazimiri generoſus interitus.

Anno prædicto, ſcilicet 1304. Lithuanorum exercitus terram Lanciciensem in die ſancto Penthecoſtes furtiuè ingreſſus, eam cædibus & ſpolijs deuaſtauit, ciuitatem quoq; Lancicieñ. ſine reſiſtentia capiens, ſuccendit. Cui reuertenti & præda grauato, Kazimirus Dobrzineñ. dux, Vuladiſlai Loktek germanus, occurrens, durum certamen in uilla Troyanouu commiſit. Et licet fugientibus Lithuanis, Polonis ceſsiſſet uictoria, omnisq; præda fuiſſet erepta, tamen dux Kazimirus in ala quæ debilitari cœperat fortiter pugnans, multitudine telorum & lancearum confoſſus, generoſum ſpiritum fudit.

CAPVT VI. LIB. IIII.

VEnceslao rege utroq; patre & filio mortis debitū ſoluente Poloni bipartiti, quidā, ut maioris Poloniæ nobiles Poſnanieñ. & Kaliſsieñ. exacerbati contra Vuladiſlaum Loktek, ſibi in principem Henricum ducem Glogouienſ. Conradi ducis Glogouieñ. filium elegerunt, eo quòd ex Salomea ſorore germana Premiſlai regis Poloniæ eſſet natus, qui quamdiu uixit, hæredem & dominum Poloniæ ducemq; Sleſiæ Poſnanienſ. & Kaliſsienſ. ſe titulabat. Reliqui uerò Poloni, ut Cracouienſ. Sandomirienſ. Siradienſ. Lancicienſ. Cuyauienſ. Dobrzinenſ. & Pomerani, Vuladiſlao Loktek regnum innouauerunt. Non enim pro ea tempeſtate, uir in armis melior, & regnum Poloniæ adunaturus reperiri credebatur, qui anno Chriſti 1306. collecto exercitu ex omnibus ſuis terris, Henricum ducem Glogouienſ. inuaſit, & longum æſtatis tempus depopulando, ipſius dominia conſumpſit, Henrico prædicto duce nullam opponente reſiſtentiam. Peracta expeditione dux Vuladiſlaus Loktek in terram Pomeraniæ deſcendit, & publica negotia tractando, uniuerſo tempore hyemis in ea permanſit. Quumq; diſceſſiſſet, Petrus Suuancza Cancellarius Pomeraniæ, Suuancze Gedaneñ. filius, dolens ſe negligentius tractari, dolensq; ſe à ſolutione pecuniarum, quas in tuenda Pomerania expendiſſe aſſerebat repulſum iri, nouare res cœpit, Marchionibusq; Brandenburgenſibus adhærens, tradere illis Pomeraniam, quum eſſet adminiſtrator eius, & nouem caſtrorum poſſeſſor ſpopondit. Vuladiſlaus autem Loktek, hac nouitate ad ſe perlata, celerrimè in frequenti exercitu Pomeraniam ueniens, præfatum Petrum Cancellarium comprehendens, in caſtro Cracouieñ. captiuitati incluſit, duobusq; germanis dicti Petri Cancellarij, Nicolao & Ioanne, cum alijs Baronibus pro liberatione ipſius laborantibus, & loco fratris captiuitatem ſubeuntibus, Petrum Cancellarium à uinculis liberauerunt, ſed captiuitatem corruptis cuſtodibus euadētes, & in Pomeraniam ouanter peruenientes, cum Petro Cancellario mox in rebellionem uerſi, Voldemarum & Ioannem nepotem eius Marchionis Brandenburgeñ. in Pomeraniam exercitualiter induxerunt, & certa municipia expugnarunt. Ad Gedanum quoque applicantes, & ipſam uallantes, ciuibus Gedaneñ. quorum maior pars ex Alemannis erat, aſſentientibus, in obedientiam Marchionum uenerunt, caſtrumq; expugnare conati ſunt. Boguſza autem iudex Pomeraniæ, & Capitaneus Gedaneñ. commiſſo caſtro fidelibus Baronibus, cum uno Barone præſtantis conditionis, Niemyerza uocato, ad Vuladiſlaum Loktek in Sandomiria agentem, celeriori quo potuit curſu peruenit. Et facta narratione de caſtri impugnatione, ciuitatis Gedanenſes ammiſsione, & cæteris ex ordine anxietatibus, Vuladiſlaum Loktek celerrimè auxilium ferre (quum eſſet uir ad ſingula agenda, animo & manu impiger) promittentem. Boguſsius & Niemyerza ſalubriori eum conſilio uſurum deducebant, ut Magiſtrum Pruſsiæ & ordinem Cruciferorum, tanquàm ſuos eleemoſynarios & pluribus beneficijs obligatos, pro ſuffragio ac repulſa hoſtium, poſtularet, quod acceptatum eſt, & ordinatio huius negotij Boguſze ad plenum commiſſa. Is Magiſtrum Pruſsiæ Henricum de Ploczko, natione Saxonem conueniens, & pluribus beneficijs per Conradum ducē Mazouiæ, auum ducis Vuladiſlai Loktek, ordini Cruciferorum impenſis commemorans, ſuffragium per gentes & uictualia obtinuit. Non ipſius ducis Vuladiſlai, ſed proprijs Magiſter Pruſsiæ conſulturus profectibus, quemadmodum proceſſu temporis liquidiſsimè apparuit. Ex compoſito ergo unam partem caſtri Gedaneñ. gentes Magiſtri tutatę ſunt. Alteram Boguſza

Diſſenſio electionis.

Petrus Swancza cancellarius Pomeraniæ captus.

Liberatus rebellauit.

guſza

guſza cum Pomeranis defenſabant,& cōiunctim Brandenburgeñ. à caſtro repellebant, quandoq; trucidabant,& crebrius in eorum caſtra incurſus faciebant. Intantum ut Marchiones Brandenburgeñ. omni ſpe acquiſitionis caſtri deſtituti, ad propria remearunt. Poſt quorum exceſſum ciuitas Gedaneñ. per Polonos & Cruciferos expugnata eſt. Et milites præſidij, à Marchionibus conſtituti, plurimi occiſi, quorū corpora Budgerus Abbas de Oliua, ad monaſterium ſuum deducta, in cœmiterio Sancti Iacobi ante clauſtrum ſepeliuit. Ciues quoq; Gedaneñ. defectionis auctores, capite ſunt cæſi. Dux autem Vuladislaus, Petrum Suuanczam & fratres eius caſtris Trezel & Sbaſsin, ac duobus oppidis Babimoſt & Sbaſsin exuit, ducali fiſco applicando. Gentes autem Henrici Magiſtri Pruſſiæ, ad hoc ſtudioſe directæ, cum Boguſza Iudice Pomeraniæ in caſtro Gedaneñ. ad lites & controuerſias ſuperbæ factæ, intantum creuerunt & uerſæ ſunt, ut præfatū Boguſzam, & Barones Pomeraniæ principales in captiuitatem conijcerent. Boguſza autem ſuæ & ſuorum libertati conſulturus, facto fœdere cum Magiſtro & ordine, ut caſtrum Gedaneñ. ad requiſitionem Vuladislai Loktek purè reſignarent & reſtituerēt. Habita expenſarum de media caſtri cuſtodia, plena ſolutione, exceſsit de altera caſtri medietate, magis tamen eiectus abijt, quàm liberè ceſsit.

Brandenburgenſ. Marchio à Gedano repulſus.

CAPVT VII. LIB. IIII.

QVo competto Vuladislaus Loktek, magna cœpit cum ſuis conſiliarijs anxietate torqueri. Intelligens Cruciferorum fidem dolis uelatam in perfidiam uerſam fore, uehementiq; tunc primum cœpit pœnitudine urgeri, quòd Marchionum Brandenburgeñ. impetus, non ſuis repuliſſet armis, requirenſque Magiſtrum Pruſſiæ per nuncios. In Kray, aliàs Kroyauicze, uilla prope Radzieiouu, in terra Cuyaueñ. perſonaliter dux Vuladislaus & Magiſter cum aliquot Commendatoribus, conuenerunt, ubi in præſentia Geruuardi Epiſcopi Vuladislaueñ. & Baronum Poloniæ dux Vuladislaus querimoniam eiectionis militum ſuorū de caſtro Gedaneñ. longa oratione diſſeruit, petens & requirens eam reſcindi, & caſtrum Gedaneñ. reſtitui, iniquum & acerbum nimis conteſtans. Si ex auxiliatoribus hoſtes, ex eleemoſynarijs perſequutores, ex amicis & ſocijs infeſtos ſuos, & ſuarum terrarum impugnatores debeat experiri. Magiſter autem Pruſsiæ Henricus, uerbis competentibus uſus, excluſionem Boguſze & militum Pomeraniæ, ut ſeditio rixantium euitaretur, egiſſe, reſpondit, offerens ſe de caſtro Gedaneñ. excedere, dum impenſæ ei refunderentur. Et quum dux Vuladislaus quota eſſet huiuſmodi impenſarum de uno anno quantitas requireret. Magiſter Henricus latens uirus euomuit, centum inquit millia marcarum latorum groſſorum, ſine quorum ſolutione caſtrum Gedaneñ. nullo colore, nullaq; diminutione taxę reſignare uellet, re itaq; infecta & animis irritatis diſceſſum eſt. Magiſter ergo & Cruciferi ualido exercitu ex partibus Alemannię coadunato, in die Sancti Dominici, & eſt dies nundinarum, quando frequentior concurſus populi adeſſe conſueuit, anno Domini 1310. ciuitatem Gedanenſem obſidione cinxit.

Conuentus ob concordiam in Cuyauia celebratus.

Et poſt aliquot dies quibuſdam ciuibus Gedanenſibus, tempore noctis per tradimentum portam ciuitatis aperientibus, hoſtes ciuitatem compræhenderunt, & omnes quos inuenerunt, nobiles & plebeios uario genere mortis occiderunt. Et quod his crudelius eſt, puberes & impuberes infantes & lactantes, more barbarico extinxerunt, ut fama tantæ crudelitatis diffuſa, cæteræ ciuitates metu perculſæ ſine reſiſtentia occuparentur. Exinde ad caſtrum Tſczouu, Carolus de Luczemburg Magiſter Pruſsiæ exercitum promouit, ad quem non longè ſtatiua tenentem, Kazimirus dux Michalouieñ. & Gnyeuukouieñ. è caſtro Tſczouū deſcendens, cum Vincentio Decano Gnezneñ. & alijs Baronibus proceſsit, precatus humiliter, etiam genu flexo, ut arma deponeret, & terram Pomeraniæ non uaſtaret, ſuæ, germaniq; ſui ducis Przemislai à Vuladislao Loktek gubernationi commiſſæ. Sed non eſt exauditus, in tabernaculo enim cum Magiſtro Pruſsiæ prædicto duce Kazimiro prandente, exercitus Cruciferícus Tſczouu obſedit. Vixque dux Kazimirus obtinuit, ut ſaluis perſonis & rebus è Tſczouu excederet. Eóque abſcedente, & ad germanum ſuum ducem Przemislaum in caſtrum Suuyecze tendente, Magiſter Pruſsiæ caſtrum Tſczouu incinerauit. Et uerſus Suuyecze procedens, quæq; obuia aut diripuit, aut igne conflagrauit, Choynicza Nouuæ & alios ignobiles uicos. Ad caſtrum tandem Suuiecze perueniens, quod bini fratres principes, Przemislaus & Kazimirus Gnyeuukouieñ. Pro duce Vuladislao Loktek tenebant quatuor ualidis tormentis bellicis caſtri ſtructuras humiles interdiu & nocte ualidiſsimè quatiendo concutiebant. Duobusq; patibulis contra faciem caſtri erectis, Przemislao & Kazimiro ducibus, alijsq; caſtri defenſoribus denunciabat, niſi caſtrum dederent, caſtro expugnato, patibulo ſuſpenderentur. Et ut maiori percellerentur terrore, ſingulis diebus duos, treſue, aut plures

Gedanum obſeſſum & dolo captum.

Tſczow captum.

Swyecze obſeſſum.

homines agreſtes in rure captos ſuſpendebant. Zifridus quoq;, quem Commendatorem oppidi Gnyew uocabāt, Polonis infeſtiſsimus, mane è caſtris exiens, & funibus equo cui inſidebat alligatis, deuouebat ſe ea die nō pranſurum, donec omnes cordas in ſuſpendendis Polonis conſumeret, quod & faciebat. Cumq; una dierum ad focum ſtaret corpus calefaciens, & ſua flagitia efferret, ſubito à dæmone correptus, iugulatus eſt, & tandem in ignem proiectus, ut qui alios ſuſpenſione iugulabat, ipſe iugulatus, in igne, non in terra, incendio abſumeretur. Sed continuemus narrationem de Magiſtro Pruſsiæ, qui uidens oppugnationem caſtri Suuiecze ultra ſpem protrahi, ad dolos animū conuertit, & quendam ex militibus caſtri Andream Cedrouicz, de armis Griphonū auro corrupit, qui ſub intempeſtę noctis ſilentio, omnia inſtrumenta bellica fregit & præcidit. Ad magiſtrumq; fugiens, quæ præſtitit miniſterium patefecit. Caſtrenſes ergo ſolis oppoſitis corporibus repugnabant, & ne in periculum extremum inciderent, cum Magiſtro & Cruciferis paciſcuntur, ut dominum ſuum Vuladislaum Loktek, pro ſubſidio requirerent, quod ſi infra menſem non proueniret, ſaluis omnibus rebus & perſonis excederent. Cumq; nullum ſubſidium & repulſam cernerent (Andreas enim Caſtellanus Roſpergenſis iuſſus ad Suuiecze cum gentibus ſuis accedere, retrorſum etiam non uiſo hoſte abijt) Caſtrum Suuiecza poſt decem hebdomadas, ex quo obſideri cœpit, Magiſtro & ordini deditum eſt. Et ambo duces germani, Przemislaus & Kazimirus, Bogumil Capitaneus caſtri. Otho Lexik inter Barones præcipuus, aliaq; multitudo Baronum Pomeraniæ, fortunam ſuam increpantes, & fraudem Andreæ Cedrouicz deteſtantes, cum rebus omnibus exceſſerunt. Sic tota Pomerania à regno Poloniæ abſtracta, & à Cruciferis per iniuriam uſque in annum Domini 1466. tenta eſt, donec Kazimiro rege tertio Polonię, aſsiſtentibus ei militibus & ciuibus Pomeraniæ, quindecim annis aſsiduè ordinem bello prementе, regno Poloniæ reunita eſt.

Mors Zifridi turpiſsima.

Caſtrum Swyecze occupatū.

Pomerania recuperata.

Eodem anno 1310. Henricus maioris Poloniæ & Glogouiæ dux, ad comprimendum ſeditionem maiorum Polonum, miſit Ianuſsium Comitem Beberſzein cum forti exercitu, qui quum caſtrum Kloczko obſidere cœpiſſet, Dobrogoſtius de Szamotuli cognominatus paruus, de domo Nalancz, filius olim Thomislai Palatini Poſnanieñ. congregato notabili exercitu ex Polonis, præfatum Ianuſsium Beberſzeyn cōflixit, & omnibus ſpolijs priuauit.

Henricus Poloniæ & Glogouiæ dux mortuus.

Et idem Henricus maioris Poloniæ & Glogouiæ dux, quinto Idus Decembris, anni præfati 1310. Glogouiæ mortuus, & in monaſterio Lubenſi ſepultus eſt. Hic in adminiſtranda iuſtitia nimis ſeuerus fuit, Polonis infeſtus, mores & conditiones illorum plurimum faſtidiebat, furum, prædonum, & maleficorū maximus perſequutor. Propter quod ſub regimine ſuo terra maioris Poloniæ ſecuritate & pace abundabat. Mechildim filiam Alberti ducis Brunſuiceñ. acceperat in uxorem, & ex ea quatuor filios, Henricum cui Zegan, Conradum cui Olſna, Ioannem cui Stinauia & Gora, & Przemislaum cui Glogouia in diuiſione ceſsit, reliquit. Prælati ergo & Barones maioris Polonię, morte ducis Henrici audita, Conuentione generali Gneznæ facta, duci Vuladislao Loktek adhæſerunt, principatum filiorum Henrici in toto abrogantes. Quidam tamen ciuis Poſnanieñ. Przemek nomine, decreto dominorum contraueniendo, ciuitatem Poſnanieñ. ducibus Glogouieñ. tradidit, & eccleſiam maiorem Poſnanieñ. præſidio militum: incaſtellauit quoq; domus Prælatorum & Canonicorum exuſsit, & Nicolaum Archidiaconum Poſnanienſ. dictum Szamotula interfecit. Pręſidio autem huiuſmodi per milites Poloniæ depulſo, in pœnam Przemkonis ciuis Poſnanieñ. ſancitum eſt, quòd nemo ex filijs ciuium Poſnanieñ. ad dignitates & præbendas eccleſiarum Cathedralium regni Poloniæ promoueretur. Et de Henrico hactenus.

CAPVT VIII. LIB. IIII.

Decernitur cōuētus in Brzeſcze ſuper terram Pomeraniæ.

MAgiſter deinde Pruſsiæ Carolus & ordo eius, Pomerania dolo & armis expugnata, per nuncios & literas precatus eſt, anno Domini 1311. ut ſecum Vuladislaus Loktek in loco competenti conueniret, ſuper terra Pomeraniæ & eius occupatione tractaturus, & conuenientibus duce Vuladislao cum Magiſtro & ordine in Brzeſcze oppido Cuyauieñ. cœpit Magiſter Carolus ſupplicare duci Vuladislao & Baronibus Poloniæ, ut terram Pomeraniæ, circa eum & ordinem conſiſtere ſinerent. Vtq́ue refuſione in auro & argento accepta per patentes literas ſe in perpetuum terram Pomeraniæ uendidiſſe profiterentur. Ad hæc offerebat ſe Magiſter & ordo conſtructurum cœnobium cuiuſcunque ordinis, cum dote ſufficienti, pro quadraginta perſonis, pro ſalute ducis & ſuorum progenitorum, Caſtrumq; Nyeſzouu, cum uillis Orlouu & Murzinouu reſtituturum. Et in qualibet neceſsitate regni Poloniæ in quadraginta

quinta lanceis, expenſis ſuis & damnis perpetuò ſeruiturum. Hæc ſupplicatio & oblatio ducem Vuladiſlaum in bilem & indignationem mouit, quòd pro terra Pomeraniæ, quædam indigna & leuia offerrentur. Datoq; reſponſo, quòd nulla oblatione ad uendendum Pomeraniam peruinceretur, triſtis & furibundus diceſsit. Magiſter autem Pruſsiæ Caro lus, uidens ſe in petitione ſua ſpretum, ad Voldemarum Brandenburgēſem Marchionem & nepotem eius Ioannem nuncios miſit, ut ſibi terram Pomeraniæ pro decem marcarum millibus latorum groſſorum uenderet, inſcriberet & reſignaret. Non ueritus ab eo terram Pomeraniæ petere, quem non longo tempore ſuis & Polonorum armis fugauerat. Voldemarus autem Brandenburgeñ. pecuniam oblatam, pro lucro inſperato, per Pieczkonem de Leſſouu, & Lutkonem de Voel in Slupsk (ut autem alij aſſerunt) in Noua Kaliſs accipiens, literas phantaſticas de re non ſui iuris (quòd uidelicet uendiderit terram Pomeraniæ, pro decem millibus marcarum latorum groſſorum) tradidit, quarum tenor ſic incipit: In nomine Domini amen. Quoniam iuxta uerbum uiri ſapientis generatio præterit, & generatio aduenit. Nihil ſtabile, nihilq; permanens eſt ſub ſole, ſed uanitati atq; mutabilitati ſubiacent uniuerſa, & ne cum labentibus annis, rerum magnificè geſtarum & perutiliter, labatur & aboleatur memoria: Munificentias & libertates, præſertim in pias cauſas & loca religioſa collatas, ſcriptura conuenit perpetuari: Nos igitur Voldemarus Dei gratia Brandenburgeñ. & Luſacieñ. Marchio, tutorq; illuſtris Ioannis Brandenburgeñ. Marchionis. Ad uniuerſorum notitiam, præſentium & futurorum cupimus deuenire. Finis earundem. Actum & datum in curia Breden. Anno Domini 1311. in uigilia B. Iacobi Apoſtoli, quæ uenditio quantæ fuit ualoris, uel ab imperitis facilè cognoſcitur.

Magiſtri oblá tæ conditiones per Vuladiſlaum reijciuntur.

Pomerania falſò uendita.

Venditionis literæ.

Sequenti anno uidelicet anno Chriſti 1312. Albertus aduocatus Cracouienſis, cum magiſtratibus Cracouieñ. moleſtè ferens quòd oneribus, exactionibusq; grauibus pro adminiſtrandis bellis quibus impetebatur Vuladiſlaus Loktek Craco. premebat, furūq; & prædonum flagitia non coërceret, cum Boleſlao Opolieñ. duce de Cracouieñ. ciuitate illi dedenda componit. Qui Opolieñ. congeſto exercitu apertas ciuitatis portas ingreditur, arce loci eiuſdem in fide Regia manente. Ad cuius præſidia & ciuitatis recuperationem Vladiſlaus aſſurgit, obſidioneq; urbem præmendam decreuit. Sed legatis mediantibus, Boleſlaus Alberto aduocato, & cæteris qui ſe nouerant, ciuibus parum fidens motus comminationibus Cubitalinis, adhortationibusq; legatorū eius, præſertim uerò proſpiciens Kazimirum Cubitalis filium, uerum atq; iuſtum eius ſucceſſorem, cauſas aduentus ſui coram legatis in Aduocatum retorquet ſic ſub cōditionibus regreditur Opoliam, Aduocato & cæteris factionis auctoribus ſecum receptis, Vladiſlaus hoſte per conditiones uicto, Cracouiam uictor ingreditur. Ampliſsimas aduocatiæ poſſeſsiones, & ſuppellectilem ciuium ſceleris conſciorum confiſcat, plures uerò obtruncat, nonnullos alijs pœnis uitæ damnat. Ex domo uerò Aduocati, arcem erigit, & in ualua S. Nicolai turrim extollit, in quibus præſidia locat, ſic feliciter regnat. Sic quoq; Ius eligendorum. Conſulum quondam in communitate perenne, in Palatinum loci mittit, aliquid tamen reſtrictionis & limitationis, per priuilegium regis Sigiſmundi moderni patiens, ut cum conſenſu aliquorum de conſulatu ſeniorum, & ex his qui ius publicum dicunt, quos Scabinos appellant, & non ex ſe Palatinus Cracouieñ. electionem conſulum proſequeretur. Ne paſsim inualidi reipub. ad magiſtratum eueherentur. Villam optimam Lanthkouicze, non longè à flumine Srenyawa ſitam, per uxorē Gnyeuomiri, & filium eius monaſterio Miechouieñ. in primordio fundationis donatam, nō interueniente aliquo demerito. Niſi quia Albertus aduocatus Cracouieñ. à Præpoſito Miechouieñ. germano ſuo, donatione eius ad tempus utebatur, uiolēti & iniuſto brachio à monaſterio Miechouieñ. abſtulit, & ſuo fiſco ducali appropriauit. Ioannem Muſcatam Epiſcopum Cracouieñ. inſimulatum licet falſò, eo quòd Sleſita eſſet, tradimenti prędicti conſcium fuiſſe, odio & intentatione captiuitatis perſequutus eſt. Nec eum ad poſſeſsionem caſtri & diſtrictus Biecz, ab Hungaris iam reſignati, admiſit. Interceptum enim fuit olim caſtrum Biecz per Hungaros, regente illud Abbate Thiniceñ. & eius poſſeſsio per regem Venceslaum, pro loco ciuitatis nouæ Sandecz Epiſcopo Cracouieñ. inſcripta. Acceſsit tandem pax in regno Poloniæ domeſticis & externis ſedatis bellis, uerum fames omni bello atrocior, regiones Poloniæ & Bohemiæ inuaſit, & dietim augmentata tribus annis durauit, & plures mortales abſumpſit, parentes filios, & filij parentes pro excludenda fame occiderunt. Nonnulli cadauera in patibulum actorum rapuerunt, ut rugientem implerent uentrem. Lupi in obuios quoſq;, etiam tenſas baliſtas portantes, inſiluerunt, & peruictos edaciſsimè deuorarunt.

Aduocati Cracouienſ. in Vladiſla. Lokiek reſiſtentia.

Vuladiſlaus aduocatiam confiſcat.

Palatio electiō in gratiam data.

Ioannes Muſcata epiſcopus Cracouienſ. captus.

Fames ualida.

CAPVT

CAPVT IX. LIB. IIII.

Vuladiſlaus Loktek coronari cupit.

INterim maiori Polonia in unam Monarchiam & dominium Vuladiſlai Loktek per mortem Henrici Sleſiæ & Glogouiæ ducis redeunte, cœpit dux Vuladiſlaus Loktek de coronatione ſua, ſimul & recuperatione terræ Pomeraniæ cogitare. Ad quæ conſequenda, Gerwardum Vuladiſlauienſem Pontificem, uirum ſingularis prudentiæ, & patriæ feruentiſsimum amatorem, ad ſummum Pontificem Ioannem uigeſimum ſecundum, in Auinione tunc ſedem tenentem, anno Domini 1316. miſit, cum inſtructionibus & literis tàm à duce Vuladiſlao, quàm à Prælatis regni Poloniæ, ad ſummum Pontificem & Cardinales datis. Quo cognito Magiſter Pruſsiæ, & ordo Cruciferorum, nuncios in Auinionem qui propoſitiones & quærelas regni Poloniæ ſiniſtris reſponſis eliderent, miſerunt. Alios quoque nuncios ad Ioannem Bohemiæ regem tranſmiſerunt, donis & precibus eum ſollicitantes, ut Vuladiſlaum Loktek ſuum & illorum hoſtem, in regem erigi non pateretur. Quum ipſum ius regni Poloniæ iuſtius ratione ſuæ conſortis Elizabeth filiæ Venceslai regis Bohemiæ & Poloniæ contingeret. Quemadmodum ex inſtigatione Bohemorum, regem Poloniæ idem Ioannes rex, nulla poſſeſsione in Polonia habita, ſe titulabat.

Cruciferi coronationem impedire conantur.

Summus igitur Pontifex Ioannes 22. ex Gerwardi Epiſcopi Vuladislauienſis, & aliorum multorum inſtructione, graue odium in Cruciſericum ordinem concepit, & cauſam ſuper occupatione terræ Pomeraniæ Ianislao Archiepiſcopo Gneznen̄. Damaratho Epiſcopo Poſnanien̄. & fratri Nicolao de Mogilno, per reſcriptum commiſit audiendam, & fine debito decidendam. Super iure uerò & titulo regni Poloniæ, Ioanne rege Bohemorum impediente, qui cum Philippo Francorum rege, affinitatem illo tempore iunxerat, filiam eius ſuo filio Venceslao, qui mutato nomine, Carolus nomen ſortitus eſt iungendo, decretum non dedit. Prælatis tamen & Baronibus regni Poloniæ, ſubtilibus celaturis quid agendum eſſet ſcripſit. Super quo Gerwardus Epiſcopus Vuladislauienſis ſchemate largiori & expreſſo, Apoſtolicam habens exploratam uoluntatem, Prælatos & Barones commonefecit, quatenus ſine aliqua cunctatione coronationem regiam proſequerentur.

Vuladiſlaus Loktek coronatur una cum coniuge.

Anno itaque Domini 1320. die Dominico Sanctorum Fabiani & Sebaſtiani, dux Vuladiſlaus Loktek in regem, Heduigis uerò conſors ſua, ducis Bolesla[i] Kaliſsienſ. filia in reginam Poloniæ, in eccleſia Cracouienſi, per Ianislaum Gneznenſem Archiepiſcopum, aſsiſtentibus ſibi Ioanne Muſcata Cracouien̄. Damaratho Poſnanienſ. Epiſcopis. Et Thinicen̄. Mogilnen̄. Andrzeouien̄. Breſzen̄. Abbatibus inſulatis, & multitudine procerum & nobilium copioſa, inuncti, & coronati ſunt, diadematibus regijs ex Gnezna cum pomo & ſceptro in Cracouiam translatis.

Cracouienſ. eccleſia regū Poloniæ coronandi locus.

Ab eoq; tempore Cracouienſ. eccleſia iure coronandi Poloniæ reges primum dotata & priuilegiata eſt, perpetuis temporibus eo fruitura: communiq; edicto ſancitum eſt, ut in caſtro Cracouien̄. uelut arce firmiſsima, corona, aliaq; deponantur & obſeruentur regalia, quæ in Gneznenſi rure hoſtilem inuaſionem nequicquàm prohibere ualente, tutè ſeruari non poterant. Peractis coronationis ſolennijs, Vuladiſlaus rex Poloniæ rebuſpub. præſertim de uiarum pacificatione, furum exterminio, & Pomeraniæ recuperatione, de cuius ammiſsione uehementer angebatur, prouidebat, & iuxta commiſsionem Apoſtolicam Archiepiſcopo Gneznen̄. Epiſcopo Poſnanien̄. & Abbati Mogilnen̄. reſcriptum exhiberi iuſsit. In procuratores huiuſce cauſæ Philippum Cancellarium, Sbigneum Vicecancellarium regni Poloniæ, & Ioannem Canonicum Rudenſem, Capellanos ſuos conſtituens, quæ integro anno cum obſeruatione terminorum eſſentialium, teſtiumq; notabilium inductione, uſque ad ſententiæ diffinitiuè prolationem, pro reddenda terra Pomeraniæ, pro ſolutione triginta millium marcarum monetæ Polonicalis, ratione fructuum perceptorum, & pro ſoluendis centum quinquaginta marcis groſſorum latorum Pragenſ. ratione expenſarum, perfecta & deducta eſt.

Actio ſuper terra Pomeraniæ.

Primus autem terminus in Brzeſcze, alij uerò translata ſede iudicum Iuniwladislauia continuabantur. Pro Magiſtro Friderico & ordine Cruciferorum citatis per Sifridum de Papow presbyterum, mandatum ſufficiens ad cauſam producentem, contra iuriſdictionem iudicum exceptum eſt & appellatum à grauamine in primo & ultimo termino, tamen iudices Apoſtolici, proceſſus exequutoriales cum cenſurarum fulminatione tradiderunt. Interdicto etiam eccleſiaſtico, in terras, & loca, in quibus Magiſter & Commendatores demorarentur adiecto. Et licet uigore appellationis à ſententia diffinitiua, multis uarijsq; fatigis, apud ſedem Apoſtolicam etiam promotionibus principum pro abſolutione Cruciferi deſudaſſent. Nullatenus tamen regijs procuratoribus impedientibus, donec in totum parerent rei iudicatæ, eam impetrare potuerunt. Præterea perpendens rex Vuladiſlaus, terras regni Poloniæ clandeſtinis & furtiuis Lithuanorum inuaſionibus deſertatas, crebra de liberatione ac conſilijs, cum Prælatis & ſuis Baronibus habitis.

A'Gedi-

A Gedimino Lithuanorum ſupremo principe, miſsis procis, filiam in coniugium filio ſuo Kazimiro, anno Domini 1325. accepit. Et quum Lithuania aurum & argentum non haberet, omnium captiuorum annis ſuperioribus ex Polonia abductorum, cuiuſcunque ſexus, ſtatus, & conditionis fuerunt, reſtitutionem pro dotalibus accepit. Sponſa ad Cracouiam perueniens, à Nankero Epiſcopo Cracouieñ. de fide inſtructa, in uigilia Sanctorum Petri & Pauli Apoſtolorum, in eccleſia Cracouieñ. baptiſata eſt, & Anna nominata, Kazimiroq; filio regis ſedecimum annum attingenti, ſolenniter deſponſata. Pax quoq; per huiuſmodi affinitatem inter Polonos & Lithuanos compoſita eſt. Et hi qui ex Lithuanica captiuitate relaxati redierant, terram colere adorſi, non ueteres ſolum, ſed & nouas uillas in cruda radice locatas, habitabiles, arabiles, & frugiferas fecerunt. Deinceps reuocatis pluribus iniurijs rex Poloniæ Vuladislaus, quibus regnum Poloniæ per Marchiones Brandenburgēſes ſuperiori tempore, in interfectione regis Przemislai, in uaſtatione Pomeraniæ, & euiſdem iniuſta uenditione, laceſsitum fuit cum copijs ſuarum gentium, & auxilijs Lithuanorum, Ruthenorum atque Valachorum, anno Domini 1326. Marchiam Brandenburgenſem & Voldemarum eius Marchionem, tempore æſtatis, poſt feſtum Sancti Ioannis Baptiſtę inuaſit, & citra & ultra Odiam, à Brandenburgk uſque ad Frankfordiam quantò latiùs potuit, depopulationem, per prædas, exuſtionesq;, expugnationi caſtrorum & urbium non intendens extendit. Vniuerſaq; Marchia prædata, & omni genere ſpoliorum ditatus, abſq; aliqua reſiſtentia Brandenburgenſium cum uniuerſo exercitu ſanus & incolumis in Poloniam redijt. Multa fœda ea expeditione in Eccleſias Dei, & matronas, à Barbaris cum Polonis militantibus, Vuladislao rege Poloniæ nequicquàm inhibente, commiſſa ſunt. Centum quadraginta uillæ, & totidem eccleſiæ igne conſumptæ, duo monaſteria Griſeorum, & duo monialium exuſta ſunt. Impuberes & ſenes cæſi, & pluſquàm ſex millia animarum in miſerabilem captiuitatem abducta ſunt. Quædam ſanctimonialis ne ſtupraretur à Barbaro, ſpopondit ſe inſtructuram illum, quo pacto nunquam ferro uiolaretur, experimentum primum, ceruicem eius fortiter feriendo, ſumpturus. Id dum Barbarus exequitur, uirgine occiſa, ludificatus, magis pudicitiam illi curæ fuiſſe quàm uitam didicit. Quidam miles Polonus Andreas ex Mazouia, iniurias ſuas & ſuæ gentis à Dauid Lithuano Capitaneo in Garthin illatas ultum iri æſtuans, In Lithuanicum exercitum iam tunc à rege Poloniæ deſtitutum uenit, & præfatum Dauid, in omnium conſpectu obtruncans, perſequentium illum manus Lithuanorū effugit.

Filia Gedimini Kazimiro uero ſponſata. Opima dos.

Vuladislaus Pomeraniam ingreditur & uincit.

Religioſa caſtitas.

Sequenti anno, ſcilicet 1327. Princeps Lithuanorum collecto exercitu, ſecretis & inuijs itineribus, nona die Martij Marchiam ingreſſus, & circa Frankfordiam ſupra Odram ſtatiua ponens, reſiduitates & reliquias uniuerſæ terræ, more barbarico abradens, incolas trucidando, aut captiuando, nemine aduerſante, feſtina fuga cum rapta præda in Lithuaniam reuerſus eſt.

Lithuani Marchiam depopulati.

CAPVT X. LIB. IIII.

Deinde perpendēs Vuladislaus rex Poloniæ Magiſtrum & Ordinem Cruciferorum de Pruſsia obſtinatos, & cenſuras apoſtolicas contemnentes, patrimoniumq; ſuum, terram Pomeraniæ, occupatum, muris fortiſsimis cingentes, anno Domini 1328. cum proprijs gentibus, & auxilijs Caroli Hungariæ regis generi ſui, aliorumq́ue auxiliatorum in grandi numero terram Chelmenſem ingreſſus, eam uaſtauit, uillas omnes & curias exurendo. Vrbes tamen & caſtra non expugnando, nullamq; reſiſtentiam paſſus, cum omni præda & uniuerſis illic quæſitis, in Poloniam, poſtea in Cracouiam ſanus redijt. In ducem autem Mazouiæ, Vankonem alias Venceslaum, quòd Cruciferos clandeſtinè & publicè gentibus ſuis & uictualibus in eo bello iuuerat, miſit exercitum, & omnem ducatum ipſius ſpolijs & igne uaſtauit. Et Vanko dux Mazouiæ cum Cruciferis & gentibus ſuis uiciſsitudinaria ultione, terram Cuyauię graſſabatur. Militibus autem Poloniæ accurrentibus, duro certamine commiſſo, acies Crucifera & Mazouica fracta eſt. Vankone autem duce Mazouiæ fuga ſibi conſulente, Commendator Thorunenſis cum omnibus ſuis occiſus eſt.

Vanko dux Mazouiæ ſuſpectus moleſtatur.

Victoria Polonorum.

Ioannes tandem rex Bohemiæ, & Comes de Lucemburgk, multis largitionibus & promiſsis Cruciferorū euocatus, cum exercitu ſuo & Vernero de Orzela magiſtro Pruſſiæ, ordineq; Cruciferorum terram Dobrzineñ. in quadrageſima, anno Domini 1329. ingreſſus, caſtrum Dobrzineñ. machinarum proiectionibus contriuit, & per deditionem Pauli de Spiczmir, dicti Ogon, Palatini Lacicieñ. qui in illo erat Capitaneus, defenſionem caſtri amplius tueri non ualentis, caſtrum Dobrzinenſe accepit. Exinde totam terram Dobrzinenſ. in Magiſtri poſſeſsionem redigendo. Kerſtrannus autem Crucifer, qui caſtrum Dobrzinenſe tenebat, cum multitudine exercitus eccleſiam cathedralem & ciuitatem

Rex Bohemiæ cum ordine. Vernerus Magiſter Pruſſiæ. Caſtrum Dobrzinenſ. capitur.

uitatem Vuladislauienſ. cum domibus Canonicorum & uillis proximis ſpoliauit, & igne ſuppoſito, cum reliquijs Sanctorum & ornatu earum conſumpſit. Matthiæq́ Epiſcopo Vuladislauienſi, Canonicis, clericis, laicis & ciuibus, ſub pœna capitis, ne quouiſmodo ædificare præſumerent inhibuit. Diſtrictum inſuper Czechoczin, ad menſam Epiſcopi pertinentem occupans. Nulli alteri niſi Magiſtro & ordini ablationes ac tributa perſolui mandauit. Poſt hæc Ioannes Bohemiæ rex, cum Vernero Magiſtro Pruſsiæ ciuitatem Pioceńſem obſedit, Mazouiamq́ ſpolijs & incendijs affecit, ſed duce Mazouiæ obedientiam ei præſtante, obſidio ſoluta eſt. Magiſter autem & ordo, ſciens uenditionem & inſcriptionem Voldemari marchionis Brandenburgenſis ſuper terra Pomeraniæ factam, eſſe inanem & nihil iuris habentem, ſacra auri oblatione porrecta, à Ioannne rege Bohemiæ inſcriptionem & reſignationem eius obtinuit. Ioannes enim rex Bohemiæ (apud poſteros meritò ridendus, quòd aliena iniuſtè uenderet. Et noſtris diebus Deus iudex æquitate perſpecta eam immutauit) literas reſignationis & inſcriptionis dedit tales: Nos Ioannes Dei gratia Bohemiæ & Poloniæ rex, ac Luczemburgenſis Comes, & Elizabeth per eandem gratiam eorum regnorum regina, ac comitiſſa Luczemburgenſem, conthoralis ſua. Ad uniuerſorum notitiam, tàm præſentium quàm futurorum, uolumus tenore præſentium in perpetuum peruenire. Quod quum inter ſingula pietatis opera, quibus ad æterni regis peruenitur ſolium, &c. Finis. Datum & actum Thoruniæ, anno Domini 1329. Dominica Inuocauit. Præſentibus ſpectabilibus & nobilibus uiris, fidelibus noſtris &c. Ex aſsiſtentia itaque & inſtigatione Ioannis Bohemiæ regis, Vernerus Magiſter Pruſsiæ, conducto numeroſo exercitu in æſtate anni ſequentis, caſtra Nakel & Viſſegrod intercœpit, & ea exuſsit. Caſtrum autem Radzieyow, præſidium regium adhibito igne conſumpſit. Ne Magiſter eo potiretur, ad caſtrum quoque Raczanſz Epiſcopi Vuladislauienſ. applicans, crebra machinarum proiectione ipſum confregit. Cumq́ puteum aquæ, ex quo multitudo defendentium cum coniugibus & pignoribus reficiebantur, ademiſſet caſtrum conquiſiuit, multis theſauris hominum & ſpolijs potitus, multos nobiles & plebeios illic captiuando, quos Matthias Epiſcopus Vuladislauienſ. compaſſus eorum calamitatibus, quadringentis marcis Polonicalibus à Magiſtro redemit, & in priſtinam libertatem reſtituit, tandem quintadecima Septembris caſtrum Gnyewkouienſe, per eoſdem Cruciferos conquiſitum, flammis conſumptum eſt. Matthias etiam Præſul Vuladislauienſis, ſiue id puſillanimitate, ſiue alio affectu ægit, habito conuentu cum Vernero Magiſtro Pruſsiæ, in Thorun in die Sancti Bartholomæi, abſque conſilio regis ac Metropolitani, & ſui Capituli, omnes decimas terræ Pomeraniæ manipulares, in ſex tantummodo groſſos commutauit. Obligando ſe primum metropoliticam, deinde Apoſtolicam confirmationem infra unum annum, ſuper hoc expedire. Diuertentibus tandem Cruciferis in Pruſsiam, Vuladislaus rex Poloniæ, qui toto illo tempore cum magna diligentia exercitum comparabat, cum ſuis gentibus, cum auxilio Hungarorum, à Carolo rege Hungariæ miſſo: cui Vilhelmus dux Auſtriæ præerat. Cum exercitu Lithuanorum & Samogitarum, cui princeps Gedimin perſonaliter præerat, terram Culmenſem ingreſſus, ſingula quæque paſsim uaſtauit & exuſsit. Ad fluuium autem Drwancza perueniens, aliquot diebus illic conſiſtere coactus eſt. Magiſter enim Pruſsiæ cum Magiſtro Liuoniæ, ripas fluminis per aliquot miliaria, truncis Oxigonis & compaginibus lignorum præcluſerant, proiectione machinarum tranſitum regis prohibentes. Rex uerò ab uno agreſti, uado fluminis monſtrato & cognito, relictis aliquot militibus armatorum in ſyluis occultatis, quamprimum hoſtes ſecederent fluuium ſuperare, fumoq́ ſignum præſtare iuſsit. Ipſe autem cum exercitu retrorſum uerſus Brodniczam iter per tria miliaria conficiebat. Et quum omnis exercitus Crucifericus ad Brodniczam diuertiſſet, Milites regij ex ſtatione prodeuntes, fluuium Drwancza abſque impedimento ſuperarunt, & ſignum fumo oſtenderunt. Quo rex uiſo, concito gradu ad heſterna ſtatiua reflexo itinere perueniens, circa molendinum Lubicz fluuium facilè ſuperauit, & acies ordinauit. Cruciferi autem, præter opinionem ſuam, exercitum regium, ſuo multo ſuperiorem uidentes, diſſoluto campeſtri exercitu, in munitiones ſe receperunt. Rex autem deſiderio pugnæ fraudatus, latiùs uaſtationem iuſsit extendi, prædas coactas in Poloniam aliquotiens mittendo. Dumq́ue ad ulteriora exercitum promoueret, Caduceatores à Magiſtro & Cruciferis circa Grudzancz aduenientes, pacem cum rege ad feſtum Sanctæ Trinitatis, ſequentis anni compoſuerunt. Ea conditione, ut ſuper occupatione terræ Pomeraniæ, & damnis inde ſequutis, Carolus rex Hungariæ, pro parte Vuladiſlai regis Poloniæ, & Ioannes rex Bohemiæ, pro parte Cruciferorum inducijs durantibus, iuſtum pronunciarent decretum, & poteſtatem compellendi utramque partem ad ſuæ ſententiæ obſeruationem haberent. Verum Cruciferis Ioannem regem Bohemiæ ad concordiam

Ioannis Bohemiæ regis inſcriptio.

Nakel & Viſſegrod caſtra exuſta.

Raczanſz captum.

Caſtrũ Gnyewkouienſ. exuſtum.

Vuladislaus rex reſiſtit.

Pacis pactum neglectum.

concordiam non adducentibus, pacis conditio neglecta, & bellum periculoſiſsimum denuò ortum eſt.

Vvladislao etenim rege Poloniæ anno Domini 1331. in die Sanctæ Trinitatis, quæ fuit quartadecima menſis Iunij, agente conuentum omnium ſuarum terrarum generalem in oppido Chaczini, abrogato & deſtituto Vincētio, de Pomorzani palatino Poſnanień. de familia Nalancz, à Capitaneatu maioris Poloniæ, Filium ſuum ducem Kazimirum uiginti & unum annum natum præfecit, ut eo adminiſtrante longinquiora regni, ipſe rex Vvladislaus quietior Cracouiæ conſiſteret.

Vincentius Palatinus de Capitaneatu deponitur.

CAPVT XI. LIB. IIII.

VIncentius autem de Pomorzani, ademptum ſibi maioris Poloniæ capitaneatum dolens, ad Magiſtrum Pruſsiæ Luderum, ſpe nouandarum rerum tranſiuit, & pluribus promiſsionibus, ut inuaderet maiorem Poloniam eum pellexit & induxit. Magiſter autem & ordo oportunitatem benè gerendi belli non negligens, cum potenti exercitu, cui Theodericum de Aldemborg Marſchalcum, & Othonem de Luterberg præfecit, Vincentium palatinum in Poloniam tranſmiſit. Qui pertranſiens Brzeſcze & Iunivvladislauiam, occultis itineribus perueniens, Slupczam oppidū epiſcopi Poſnanień. cœpit & incendit. Exinde ad Piſdri, ubi Kazimirus filius regis commorabatur, properè aduenit. Sed duce Kazimiro præmonito, & cum ſuis militibus in loca ſyluestria tempeſtiuè ſe recipiente, ſpeſq; hoſtiles fallente, Cruciferi furore repleti, in oppidanos Piſdrenſes debachati ſunt, & ſuccenſo oppido cum eccleſijs, omnē orā citra & ultra Vartham, ſpolijs & incendijs cōplentes. In Thorum ad Magiſtrum Pruſsiæ, cum præda Vincentio palatino Poſnanień. comitante, reuerſi ſunt. Luderus autem de Brunſvvig magiſter Pruſsiæ, commendato Vincentio de Szamotuli palatino Poſnanień. quòd fidem promiſſam ſyncerè cuſtodiret: multò maiorem exercitum ex Alemania conductum, tum ex proprijs gentibus, & magiſtri Liuoniæ militibus copioſa multitudine refertum. Cum commendatoribus ſingularum terrarum ad uaſtandum uniuerſum regnum Poloniæ, ducente Vincentio Palatino Poſnanień. tranſmiſit. Qui terra Cuyauiæ abſq; uaſtatione pertranſita, in ciuitatem Lancicień. peruenientes, ipſam in girum ſuccenderunt. Caſtro Lancicień. per milites regios ſtrenuè defenſo, uillis autem & oppidis omnibus in gyrum diſcurrendo ſuccenſis. Exinde in Kaliſz ducente Vincentio Palatino iter uerterūt, & caſtro conquiſito, ab oppido cum ſtrage eorum repulſi ſunt. Illicq; ſtatiua quinq; diebus, Ioannem regem Bohe. expectantes, qui ſe in auxilium eorum cum exercitu uenturū ſpoponderat, tenuerunt. Sed rege Bohemiæ non adueniente moto exercitu, Zneznam, Nakel, Pobiedziska, Sroda, Koſtrzin, Kleczovv, & uillas in gyrum exuſſerunt. De eccleſia Gnezneń. haud ſecùs quàm Barbari uaſa ſacra, & ornamenta diripuerunt, corpus tamen ſancti Adalberti non reperientes. A' Gnezna eorum exercitum dirigente Vincentio Palatino, ad Vnyeovv mouerunt, & caſtra Vnyeouień. atq; Siradien. cum oppidis eorum. Item Vartham, Stavv, Szade, igne demoliti ſunt. In monaſterio Siradien. Nicolaus Prior ordinis prædicatorum prouolutis genibus, Hermannum Commendatorem Elbingeń. precatus eſt. Cuius noticiam bonam, quum eſſet in conuentu Elbingeń. contraxerat, ut à ſpolio & incendio monaſterij eorum abſtineret, qui ſuperbè reſpondens in uulgari Prutenico, ſe non intelligere ait, cum alijs in monaſterium irruit, & calices, cruces, ornamenta fortunas diuerſorum hominum illic cum bonis ſuis cauſa conſeruationis fugientium abſtulerunt. Monachos cappis, homines uerò utriuſque ſexus indutis, uſq; ad extremam denudationem exuentes. Et quum per oppidum Konin uerſus Pruſsiam redirent, tria millia equeſtrium, ad lacum Niſzamisl miſerunt. Illic enim nobiles & agreſtes cum pecoribus congregati, iuxta præfatum lacum aggerem, & foſſata, ſeptem miliaribus in longum, à Zuola & Kampa uillis uſque ad oppidum Gluſsino extruxerunt, & ſeſe abdiderunt, certioresq; facti de hoſtium aduentu, Vvladislao regi Poloniæ, qui haud longè diſtabat, pro ſubſidio ſupplicarunt. Qui illis Marſchalcum cum aliquot centenis ſuorum aulicorum tranſmiſit, quibuſcum aduenientes, hoſtes tanta cæde conflixerunt, ut pauci admodum mortem euaderent, quod oſſa occiſorum in eodem loco monſtrant. Vvladiſlaus autem rex Poloniæ quamuis ſtridores bellicos refugeret, & in ætate penè decrepita deſiceret, tamen iuſta ira uiuacitatem ſubminiſtrante, In altero Cruciferorū ingreſſu, exercitu ex ſuis duntaxat terris collecto, in diſcrimen uniuerſæ dimicationis non uenit, quum hoſtiles copias, multò ſuperiores cerneret, ex abditis tamen & inſidioſis locis, data oportunitate,

Ad Magiſtrum Pruſsiæ deſicit.

Luderus de Brunſvvig magiſter Pruſsiæ.

Vincētius dux Prutenorum factus.

Grande ſacrilegium.

Vvladislaus ſuis auxilia mittit.

tunitate, crebra ſtrage ipſas afficiebat: anxiuſq; & dolens de ſui regni uaſtatione quum
uires deficerent, ad dolos ſe conuertit. Nuncioſq; ſecretò ad Vincentium palatinum Poſ-
nanieñ. miſit, ut patriam hoſti proditam, poſt tot fauillas & cineres commiſeratus releua-
ret. Habiturus perpetuam importunitatẽ ſcelus ſcelere compenſaret. Vincentius ergo pa-
latinus ad omnia pro ſalute patriæ ſufferenda ſeſe obtulit, et noctè tanquam exploraturus

Vincentius dolum machinatur.

iret, ad ſecreta colloquia regis uenit. Primumq; obtenta uenia de malè perpetratis, hoſti-
lem exercitum magnum numero fore docuit, onere uerò ſarcinarum ac ſpoliorum, et ſibi-
ipſi grauem & ad fugam magis, quam ad pugnam procliuem, & ut fidelior cognoſcere-
tur, ad inuadendum hoſtem a fronte pollicetur, regreſſoq; Vincentio palatino ad Cruci-
feros, rex in magnos auſus erectus, filio ſuo duce Kazimiro ad tutiora loca cum Gregorio
Nekanda (miles hic de genere bipennium erat) ſecedere iuſſo, aciebus ordinatis, uigeſima
ſeptima Septembris, quæ eſt dies trãslationis ſancti Stanislai patroni Polonorum, in uil-
lagio Plovvcze, quod alio nomine Blevvo dicitur, prope oppidum Radzicyovv ſito, ſo-
le oriente, ad pugnam paratum ſe oſtendit. Cruciferiſq; tantam turbationem iniecit, ut ab-
iectis cathenis ferreis, tumultuariè acies conſtituerent, & obuiam regi procederent. Vvla-
dislaus uerò rex, ut interim nebula reſolueretur, quę adeò denſa erat, ut uir uirum uix cer-
neret. Milites adhortatus eſt, ut ferocioſe quo poſſent animo pugnarent, & pœnas debi-
tas ex hoſte exigerent. Iubenſq; ſigna canere, primam cohortem ex curienſibus, & uetera-
nis, in medios hoſtes induxit: Vincentiuſq; de Szamotuli palatinus Poſnanieñ. ad pur-
gandum ſuæ infidelitatis infamiam, inſpectante rege & uniuerſo exercitu, in hoſtes cum
ſuis armigeris irruit. Sic & cęteri exercitus Polonorum in prælium gradum promouebãt,
donec Cruciferi fugientes terga darent, plenamq; uictoriam rege Vvladislao ſe conſe-

Inſignis cõflictus utrinq;.

quutum fuiſſe autumante. Nouus exercitus quem magnus Commendator & Ruſſer de
Plavven ducebant, ſuperuenit. Prælium ex integro reſumptum eſt, obſtinatiùs autem u-
triſque pugnantibus. Commendator magnus Otho de Brunſdorff (qui quaſi certam in
ſuis manibus teneret uictoriam, mandauerat ſuis ne quempiam Polonum ſeruarent ui-
uum) Hermannus in Elbing, Albertus in Gedano Commendatores, & plurimi alij occi-
ſi ſunt, cruciferiſq; in fugam conuerſis, maxima cædes fugientium ædita eſt, rege Vvladis-
lao magna uoce hortante, ut fugientes cędere milites non deſiſterent. Durauit hęc pugna
ad horam diei nonam cum in ortu ſolis incepiſſet. In ea quadraginta millia hoſtium cæſa
feruntur: Polonis (ſuffragijs ut creditur ſancti Stanislai, cui illa dies fuit dicata) nõ admo-
dum cruenta uictoria, inſignioribus paucis occiſis ceſsit. Inter quos hi præcipui fuerunt,

Polonorum uictoria.

Zegotha de Morauicza uexillifer Cracouienſ. Criſtinus de Oſtrovv uexillifer Sandomi-
rieñ. filius Prandothæ Caſtellani Cracouienſ. & Iacobus de Szumsko Caſtellanus Zar-
nouieñ. Caſtris hoſtium exercitus Polonicus potitus uehementer ditatus eſt. Captiui in-
ſigniores in Cracouiam cum ſignis perducti ſunt.

CAPVT XII. LIB. IIII.

POſtero die rex in certaminis locum deſcendens, & ſuorum cæſa cadauera reco-
gnoſcens. Vnum ex ſuis militibus, Florianum Szari dictum multis ſpiculis con-
foſſum, inter mortuos ſupino corpore iacentem, utraq; manu uentrem & inteſti-
na attrectantem, offendit. Quem diligentiùs intuitus ad conitantes, quam acer-
ba (inquit) eſt huius noſtri militis pœna, tum ille reſumpto ſpiritu, acerbior eſt reſpondit,
ſi quis durum uicinum, in una uilla conſiſtentem, qualem ego ſum expertus, tulerit. Tum
rex, bono animo inquit eſto, ſi incolumis euaſeris, ſcito te liberalitate mea duri uicini ſo-
cietate cariturum. Sublatus inde & curatus regia largitione in fœliciorem gradum eue-

Familia lelitarum.

ctus eſt. Et ſtirpi ſuæ, quæ tres lanceas pro inſigni defert ab euentu rei: Nouum inſigne le-
lita, abrogato uetuſto Koshrogy indidit, aceruì oſsium humanorum in uilla Plovvcze,
magnitudinem cladis teſtantur.

Quæ Matthias Epiſcopus Vvladislauieñſis erecto illic oratorio contexit. Nec profece-
runt hoſtibus longæ cathenæ, quibus per balteos cõnexi, ut fertur dimicabant, quin iuſta
Polonorum ira diſſoluerentur, & proſtrati in Polovvcze cernuntur. Ioãnes rex Bohemię
tunc Vvratislauiæ commorans, audita ſtrage Prutenorum, ueritus ne rex Poloniæ quic-
quam duriùs de recuperandis terris, & de euertendo ordine Cruciferorum nouaret, cele-

[illegible] rex Bo[illegible] Poſna[illegible]ſedit.

ritate nimia cum copijs undecũq; contractis, ciuitatem Poſnanieñ. obſidione cinxit. Qua
nouitate rex Vvladislaus accepta, Pruſsia in quam uaſtandam proceſſerat obmiſſa, uer-
ſus Poſnaniam diuertit. Quem rex Bohemię & copias eius, ſuis multo fortiores pertime-
ſcens.

ſcens, citato curſu in Vuratislauiam rediit. De ſuis quingentos milites amittens, & machinas relinquens, contentus auertiſſe Pruſsiæ uaſtationem, quam intendebat. *Fuga eius.*

Hæc facta ſunt anno præexpreſſo 1331. Anno uerò ſequenti 1332. Cruciferi ne eorũ potentia diminuta uideretur, miſsis in inferiorem Alemãniam & Bohemiam nuncijs, nouos milites conduxerunt, & totam terram Cuyauiæ & Dobrzineñ. caſtris expugnatis occupauerunt. Oppidumq́; Brzeſcze demolientes, in alio loco aptiori, arcem & ciuitatem muris coctilibus communierunt. Vuladislaus autem rex Poloniæ, ad recuperandum terras occupatas, cum proprijs gentibus & auxiliaribus, à Carolo rege Hungariæ illi miſsis, circa feſtum aſſumptionis Mariæ, habens ſecum filium ſuum ducem Kazimirum per terras Mazouiæ deſcendit, & terram Chelmeñ. uaſtauit, ac exuſsit. Magiſtroq́; & ordine per legatos pacem petente, & occupata reddere promittente, induciæ pacis ad feſtum ſanctæ Trinitatis alterius anni datæ ſunt. Exinde rex cum uniuerſis copijs, ad maiorẽ Poloniam remeans, Duces qui ad Ioannem regem Bohemiæ defecerant, terraſq́; regni ſui inuaſionibus laceſſebant, expugnauit, & munitiones eorum ſuccendit ad caſtrumq́; & oppidum Roſczan, quod pro rege Bohemiæ tenebatur, perueniens, illud obſidione cinxit. Bohemis autem Sleſitis qui caſtrum tuebantur, obſidentes Polonos irridentibus. Dux Kazimirus filius regis cohortatus milites ſuos ad impugnandum caſtrum, iniuſſu patris proceſsit, quo uiſo uniuerſus exercitus mira celeritate accurrens, caſtrum per uiolentiam cõſcenſis mœnibus recepit, oppidumq́;, capto caſtro, abſq́; mora in poteſtatem regis inſperato uenit. Kazimirus tandem parentando mortem ſuorum, in expugnatione caſtri occiſorum, hoſtes qui caſtrum defendebant, omnes gladio percuti iuſsit. Hoc ultimum bellum Vuladislai regis fuit, poſt quod Cracouiam remeando langueſcere cœpit, & in grabatum decidens, deficientibus uiribus, fratre Helia ordinis prædicatorum doctrina perſpicuo uocato, confeſsione facta, ſingulari auctoritate Apoſtolica pro mortis articulo ei cõceſſa abſolutus eſt, ſacramentoq́; eucharistiæ procuratus. Commendato filio ſuo Kazimiro Baronibus, in caſtra Craco. ſecunda die Martij, qui in dominicam Reminiſcere cadebat, uel ut aliæ hiſtoriæ tradũt, quarto Idus Martij, & eſt dies ſancti Gregorij, anno Domini 1333. in Domino obdormiuit, in maiori Eccleſia Cracouieñ. in parte ſiniſtra chori uerſus ſacrarium, ante aram ſancti Vuladislai regis, quam ipſe erexerat, dotaueratq́; ſepultus. Sepulchrum eius alba petra, per ſculpturas & teſtudinem adornatum eſt. Fuit autem iſte rex Vuladislaus, fortis manu, animo ferox, & uſq́; ad decrepitam ætatem robuſtus. Habitu uerò corporis exiguus, & icirco Loktek quaſi cubitalis ob breuiorẽ ſtaturam cognominatus. Regnauit autem poſt coronationem duodecim annis, menſe uno, diebus ſedecim, tempore regiminis ſui, ante coronationem non computato. *Ordo Cuyauiam u. ſtat.* *Brzeſcze tranſlatum.* *Rex ultionem parat.* *Kazimirus caſtrum Korſczan capit.* *Vuladislaus Cracoui. mortuus.*

CAPVT XIII. LIB. III.

ANno Domini 1306. audientes Lithuani gentiles, ſciſsiones in regno Poloniæ, per nemora & inuia in terras maioris Poloniæ irruperunt, & oppida & Kaliſſ & Stauiſsino, uillaſq́; in uicinijs eorum deprædati ſunt, ſenes & impuberes trucidarunt, pluraq́; millia permiſcui ſexus, abſq́; ulla reſiſtentia, in ſeruitutem abduxerunt. Eodem tempore Henricus de Pleczho genere Saxo, eo anno in Magiſtrum Pruſſiæ aſſumptus, miſſo exercitu in Lithuaniã, caſtrum Garthin, forti preſidio Lithuanorum munitum, tempore nebulę apertum reperiens, omnes Lithuanos, aut trucidauit, aut captiuauit, ſpoliatoq́; caſtro & incenſo ad propria regreſſus eſt. Commendator autem de Konigsbergk, caſtrum Garthin non fuiſſe locatũ moleſtè ferens, cum eodẽ exercitu illuc perrexit, ſed prœoccupatum à Lithuanis offendens, nouis irrogatis ſpolijs diſceſsit. Multis deinde militibus peregrinis Pruſsiam aduenientibus nouum bellum Lithuanis illatum eſt, & diſtrictu Karſzovvin ſpolijs & igne uaſtato, in Pruſsiam redierunt. *Lithuani Poloniam deprædati.* *Henricus de Pleczko magiſter Pruſsiæ.* *Caſtrum Garthin deprædatum.* *Cruciferorum in Lithuanos uictoria.*

Anno quo ſupra 1306. Ciuitate Cracouieñ. prope eccleſiam parochialem omnium ſanctorum ardente, carbo ignitus flatu uenti ſupra tectum Eccleſiæ Cathedralis laminibus plumbeis coopertum proiectus, octaua die Maij, tectum conſumpſit, & muros cum parietibus eccleſiæ debilitauit. Vniuerſo caſtro Craco. cum turribus & domibus ex lignis fabrefactis totaliter exuſto. Cracouia uero huiuſcemodi iacturam incendij, in pluribus domibus & in hoſpitali perpeſſa eſt. *Ignis Craco.*

Anno Domini 1307. in die ſancti Galli, Lithuani terras Siradiæ & Kaliſsieñ. ſubitò irrumpentes plurimam rapientes prædam, cædeq́; & igne plurima loca uaſtantes, concito greſſu in Lithuaniam redierũt. Eodem anno Henrico duce Bauariæ cum ſuis gentibus *Lithuanorum incurſio.* *Theodoricus de Aldemburgk.*

Fridburg, Beyer caſtra erecta. — Dux Lithuaniæ ſagitta ignea interemptus. — Magiſter Pruſſiæ Lithuaniã uaſtat.

adueniente, Theodricus de Aldemburg magiſter Pruſsiæ, facta expeditione in Lithuanos, in uicinio caſtri Lithuanorum Vyelunya appellati, duo caſtra noua erexit. Nomen uni imponens Fridburg, id eſt, mons pacificus: Alteri Beyer, id eſt, Bauariæ. In eiſq; frequẽti præſidio uictualibus, & machinis ducis Henrici Bauariæ derelictis, ut caſtrum Vyelunya in deditionem cogeretur, diſceſsit. Gediminus autem ſupremus dux Lithuaniȩ imminẽs periculum depulſurus, noua caſtra forti exercitu circumdedit, & cum uiginti duobus diebus ad eorum conquiſitionem intenderet, quidam Crucifer ſagittandi peritus, ob id ſagittariorum magiſter uocatus, præfatum ducem Gediminum ignea ſagitta per dorſum transfixit, qui illico animam exhalauit. Cuius morte ſequuta exercitus Lithuanorum obſidionem ſoluit. Magiſter uerò Pruſsiæ Theodricus eodem anno miſſo Henrico Pruſsiæ Marſalco cum exercitu, diſtrictum Lithuaniæ, Viedulki cædibus & flammis uaſtauit, & captiuos in Pruſsiam induxit. Sequenti autem anno Olgeth Lithuanorum dux, necem Gedimini patris ſui & patriæ uaſtationem ulturus, in forti exercitu Pruſsiam ingreſſus, eam cædibus & ignibus uaſtauit, depopulatione latiùs extenſa, prædam hominum & pecorum in Lithuaniam ducebat. Quem Henricus Pruſsiæ Marſalcus quartadecima die Auguſti, apud nemus quod Galebonke nominatur conſequutus, quamuis hoſti impar uidebatur, conflixit, & utriſq; acriter pugnantibus tanta cȩdes ædita eſt, ut utraq; pars pro uicta diſceſſerat. Maior tamen clades in Lithuanis uidebatur, qui mille ducentos et uiginti ex ſuis perdiderunt. Captiuoſq; & pecus relinquere coacti ſunt.

Kazimirus filius Loktek natus in Kowale. — Eclipſis. — Fames.

Anno Domini 1310 pridie Kalendas Maij, in oppido Kovvale terræ Cuyauieñ. natus eſt Kazimirus filius Vvladislai Loktek, & Heduigis conſortis eius, qui regnum Poloniȩ prudentia, fabrica murorũ, & legibus decorauit & adornauit. Eo anno maximȩ tempeſtates & aquarũ inũdationes in Italia, Alemannia, Bohemia & Polonia fuerũt. Sol quoq; ultima Ianuarij eclipſim paſſus eſt. Ex his magna ſterilitas ſubſequuta, qualem nemo meminerat, nec à predeceſſoribus audierat, deficiẽteq; pane, herbas homines manducarũt.

Henricus Zeganens. mortuus.

Eodem anno Boleslaus dux Vvratislauieñ. filius Hẽrici quinti, ulturus iniurias patris, terram Henrici filij Conradi Glogouieñ. uaſtauit, factoq; conflictu, Hẽricus Glogouieñ. ſuccubuit. Et Boleslaus dux Vvratiſl. in ſuperbiam elatus, multa bona procaciter conſumpſit, ut poſtea ære alieno uiueret. Inter filios autem huius Henrici Glogouiẽ. Przemislaus quum eſſet uegetioris ingenij, nunquam Ioanni regi Bohemiæ ſubijci uoluit. Hic ueneno à proprijs uaſallis intoxicatus interijt, & apud monaſteriũ Lubenſe ſepultus, quieſcit. Et quia nullam prolem reliquerat, Hẽrico Zeganeñ. & Ioanni Stinauieñ. fratribus eius Glogouia ceſsit in commune, Conrado per Stinauiam contentato. Sed poſtea Ioannes Stinauieñ. mediam partem Glogouiæ, Ioanni regi Bohemiæ uendidit, qui rex exercitualiter in Glogouiam ueniens, alteram partem Glogouiæ in ſuam redegit ditionem. Et hoc grauamen, Henricus Zeganeñ. mortuus eſt, in monaſterio Lubeñ. ſepultus. Filius autem eius unicus, eiuſdem nominis Henricus, adeo Ioannem regem Bohemiæ & filium eius in regno ſucceſſorem Carolum inuaſionibus turbauerat, ut Carolus rex Bohemiæ, alteram partem Glogouiæ, quæ fuit patris eius, ipſi reſtitueret, ſuam ditionem tamen & ſubiectionem ex compoſito profitenti.

Victenen Lithuaniæ dux Pruſsiam uaſtat. — Commendator Konigsbergens. Lithuaniam regreditur. — Victenen Pruſſiam repetit. — Dehoneſtatio ſacramenti Euchariſtiæ.

Anno Chriſti 1311. Victenen ſupremus dux Lithuaniæ, cum omnibus ſuis copijs terras Pruſsiæ ſub carniſpriuio ingreſſus, per cædes & flammas, magnam partem terræ in fauillam & deſolationem redegit. In Lithuaniamq; cum quingentis captiuis reuerſus, dijs ſuis libamina obtulit, Commẽdator, interim de Konigsbergk, uno agmine, & quinq; alij Commendatores altero agmine, diuerſoq; itinere Lithuaniam furentes, ingreſsi, ſingula quæ occurrebant, aut captiuarunt, aut occiderunt: Et Lithuanorum ducem Victenen epulantem perturbauerunt, in Pruſsiamq; magno cum captiuorum numero regreſsi ſunt. Eam uaſtationẽ dux Victenen ulturus, quatuor millibus ex cȩteris delectis, in uigilia Ramiſpalmarum in Pruſsiam intrans, cuncta ferro, et igne uſq; ad Brunsberg uaſtauit. Eccleſias uaſis & clænodijs ſpoliauit, & eas incendit. Diuiniſsimum euchariſtiæ ſacramentum, in terram cum ignominia proiectum, ore conſpuit, & pedibus conculcauit. In Lithuaniamq; magnam captiuorum multitudinem pellens, dum in limitibus in una ſyluarum captiuos inter ſuos diuiſurus ſtaret, & corã uirginibus (quȩ abſq; uiris & cȩteris mulieribus mille quadringenta numerum explebant) ſacramentum euchariſtiæ ex terris Pruſsiæ in ſacrario allatum, prophana manu exertum, ante pedes uirginum proijciens, ſpurciciſsimo ore conſpuens, & pedibus conculcans. Interrogabat, ubi eſſet Deus earum, qui ei reſiſtere non ualeret, neq; ſuis cultoribus auxiliari: non autem diuina maieſtas blaſphemiam tulit.

Altera

Altera ſiquidem die in diluculo, quæ fuit dies Martis, octauo Idus Aprilis, Henricus de Ploczk Magiſter Pruſsiæ, cum octuaginta fratribus Cruciferis, & forti aliarum gentium exercitu, ducem & exercitum Lithuanicum in eiſdem ſtatiuis conſequutum, conflixit, & ad extremum uicit: ſingulos uictos in patibulum agens, aut undis ſuffocans. Ex tanto autem Lithuanorum exercitu, nemo præter ducem, & duos eius comites, qui & ipſe in capite uulneratus, aufugit. In memoriam tam famoſi triumphi, Cruciferi in domum reuerſi, monaſterium ſanctimonialium in Thorun fabricarunt & dotarunt. Alteram expeditionem Commendator de Brandenburg in Lithuanos egit, & uaſtato diſtrictu Pongrodne, citato agmine diſceſsit. Tertiam expeditionem eo anno magiſter Henricus de Ploczk egit in Lithuanos, & ſecunda Iulij Lithuaniam ingreſſus, diſtrictum Salſemken ferro & igne uaſtauit. Etiam tria caſtra illic conquirens incendit, multiſq; militibus Lithuanorum occiſis, ſeptingentos in captiuitatem duxit.

Cruciferorum de Lithuanis uictoria.

Commendator Brandenburgens. ſecūdam expeditionem in Lithuanos peregit.

Anno Domini 1312. Henrico de Ploczk, de officio magiſterij cedente, Henricus de Trir, qui & Carolus appellatus eſt, ſucceſsit. Eo anno duæ expeditiones in Lithuaniam actæ ſunt. Vna per magiſtrum contra caſtrum Biſen itinere terreſtri. Altera per Verneium Commendatorem de Ragneta, nauali claſſe per fluuium Memel, contra caſtrum Mergiſt, ambæ parum profectus, præter paucos captiuos attulêre. Tertiā expeditionem egit Henricus Marſalcus, cum ingenti ſui exercitus pernicie. Nam caſtro Biſen inconquiſito, in tres diſtrictus, uidelicet Miedniki, Crinuiczin, & Trziuiczany deſcendit. In quibus nuſquam uictualia reperiens, fame indies inualeſcente, per ſpacium centum & amplius miliarium rediens, multos de ſuis inedia conſumptos amiſit. Miſerat & dux Lithuaniæ ſuum præfectum Surminum, uirum callidum cum claſſe centum nauium, cōtra caſtrum Triſtmemel, qui naues Cruciferorum in flumine Memel reperiens, incendit, tandem à Cruciferis uictus, trecētis quadraginta de ſuis amiſsis, cum reliquis eadem claſſe in Lithuaniā refugit.

Henricus de Treuiri magiſter Pruſsiæ.

Anno Domini 1313. Boleslaus dux Mazouię, filius Semouiti filij Conradi Mazouię, frater patruelis ducis Vvladislai Loktek, in Viſſegrod octauo Kalēdas Maij mortuus eſt, in eccleſia Plocen̄. ſepultus. Hic ſæuiſsimus perſequutor furum & malefactorum fuit. Hic tres filios ſuperſtites, Semouitum Troydenum ex prima coniuge Lithuana multum honeſta, & Venceslaum ſeu Vankonem ex altera coniuge Bohema, & unicam filiam ex eadem Bohema reliquit.

Boleslaus dux Mazouiæ moritur.

Anno Domini 1314. Magiſter Pruſsiæ Carolus, & ordo Cruciferorū, à quolibet manſo culto in Pomerania, & terris occupatis, de quib. decima manipularis reddebatur, duos ſcotos uſuales colonis ſoluere iuſsit. Sua uerò & omniū Cōmendatorum atq; terrigenarū prædia, à ſolutione cuiuslibet decimæ penitus libera eſſe decreuit. Propter hoc Epiſcopus Vvladislauien̄. in cuius diocœſi ferè tota Pomerania conſiſtit; cum aſsiſtentia Archiepiſcopi Gneznen̄. et Epiſcopi Poſnanien̄. monaſteriorum quoq; et aliorum beneficiatorum, Magiſtrum & ordinem, ac uillarum ruſticos cenſuris eccleſiaſticis percelluit, & loca corū interdicto ſuppoſuit. Verùm Magiſter & ordo appellationibus ad ſedem apoſtolicam ſe tuebantur, & rigorem cenſurarum eludebant. Eodem anno circa Natalē Domini, Cometes cū longa coma circa polū apparuit, durauitq; uſq; ad finē menſis Februarij. Et paulo poſt, alter Cometes in parte orientali apparuit, qui ſicut quātitate minor erat priore, ita & minor duratione. Tres etiam lunæ ſimul eo anno apparuerunt.

Cometes duorum menſium. Tres lunæ.

CAPVT XIIII. LIB. IIII.

ANno Domini 1315. Henricus & Vvladislaus filij ducis Henrici quinti Vvratislauien̄. annos pubertatis tranſgreſsi, fratrem ſuum ſeniorem Boleslaum magna importunitate ad partiendum patrimonium coēgerunt. Ne ipſius prodigalitate partes hæreditatis illorum conſumeret, & Boleslaus quidem Bregam accepit, aſpirans ad pecunias à fratribus addendas: Henricus uerò Vvratislauiam ſorte accipiens, quadraginta octo millia marcarum Boleslao exſoluit. Vvladislaus autem iunior fratrum Legniczam ſortitus, in ſubdiaconi gradū promotus, in triginta duobus millib. marcarū, quæ nō potuit ꝓ additamento ſoluere, Legnicen̄. ciuitatē Boleslao Bregen̄. fratri ſuo obligauit. Sed idē dux Vvladislaus ęgeſtate ductus, cōtra Boleslaū ducē Bregen̄. bellare cœpit, ut ſibi de Legnicen̄. Ducatu cederet, quē ſæpiùs fuſum & fugatū tādē cōpręhēdit, & in Legnicen̄. caſtro in carcere dimidio āno alligauit, quo recōciliantib. amicis, ut ſingulis annis quingentas marcas, quibus ſtatum ſuum ducere poſsit, dux Boleslaus ſibi daret, dimiſſo, propter graues moleſtias in phreneſim incidit, & delirās cuidam militi, caſtrū

Patrimonij inter fratres diuiſio.

Vladiſlaus natu minor Phreneticus.

Hornsberg in mōtibus habebat, ſe adiunxit, & prædas in Bregeñ. ac Legniceñ. ducatibus agere cœpit. Dumq; in uillas Iankovv, & Virbin in terram Bregeñ. impetum feciſſet, à ruſticis qui pro ſua ſecuritate centum armatos conduxerant, cum uiginti complicibus captus eſt, & Boleslao Bregeñ. duci præſentatus, in uincula truſus, in caſtro Legniceñ. integro anno detinebatur, ubi tantam phreneſim incidit, ut ſingulos ſibi miniſtrantes conaretur occidere. Mitigata tandem phreneſi, à uinculis dimiſſus, nūquam ſtabilem tenuit gradum, ſed in modum delirantis ambulabat.

Ragneta à Samagitis cincta.

Anno quo ſupra 1315. Samagitæ numeroſo exercitu Ragnetam cinxerunt, & quum longum tempus in obſidendo caſtro non expugnato conſumpſerunt, conculcatis ſegetibus, & omnibus in circuitu uaſtatis atq; exuſtis, in Samagitiam reuerſi ſunt. Vitenen autem dux Lithuaniæ cœptum Samagiticum continuans, cum frequenti exercitu caſtrum Triſtmemel obſidione uallauit, proiectioneq; machinarum decemſeptem diebus expugnabat. Ducentos milites ab Henrico magiſtro Pruſsiæ miſſos, ad obſeſſos ingredi contendentes, ad unum omnes contriuit. Magiſtrumq; Pruſsiæ cū ſex millibus armatorum uenientem, quum ab exploratoribus cognouit, in Lithuaniam ſe recepit. Quem magiſter Henricus non ualens conſequi, terras hoſtiles nihilominus intrauit, & plures ex Lithuanis, aut occidit, aut captiuauit. Eodem anno Hēricus de Ploczk Saxo genere, & Marſaleus Pruſsiæ, cum proprio milite Lithuaniam ingreſſus. Diſtrictum Paſtovv uaſtauit & exuſsit, & quingentis Lithuanis captis, Pruſsiam reuerſus. Plures milites ex Rheno in Konigsberg gratia exercendæ militiæ oſtendens, alteram illicò expeditionem in Lithuanos egit, caſtroq; Biſen conquiſito, octuaginta Lithuanis, qui illic reperti erant, necatis, diſtrictum Medniceñ. continua uaſtatione in fauillam redegit. Magiſter deinde Pruſsiæ Henricus cum maioribus copijs Lithuaniam repetens, exercitu quadrifariam diuiſo, & populatione latiùs extenſa, plures diſtrictus Lithuanorum ad eam diem intactos, deuaſtauit, & magnum captiuorum ordinem ex Lithuania duxit. Frugibus autem ad maturitatem pertingentibus, iterum Marſaleus in Lithuaniam ingreſſus, & duobus caſtris Ingedin & Piſtin expugnatis & exuſtis, ſata omnia conculcauit, aut exuſsit. Eam moleſtiam Dauid Præfectus caſtri Lithuanorum Garthin ulturus, cum octingentis armatis Pruſsiam inuadēs, diſtrictum Vunſdorff deuaſtauit. Quem Commendator de Capyovv dum rediret conſequutus, certamine inito, captiuos liberauit, & quinquagintaquinq; occiſis, cæteros in fugam uertit. Ab exordio inſtitutionis denarij ſancti Petri pro lampadibus, de qualibet domo & familia tres tantummodo obuli uſuales, & auenæ cribrum ſoluebatur.

Diſtrictus Paſtow uaſtatur.

Cruciferorum uictoria.

Ingedin et Piſtin caſtra expugnata.

Inſtitutio denarij ſancti Petri immutatur.

Hac autem priſca conſuetudine anno Domini 1318. per collectores apoſtolicos abrogata, ſancitum eſt ut de quolibet capite ruſticani hominis, unum obulum uſualem annuatim ſoluant, quod uſq; in hanc noſtram ætatem continuatur.

Anno Domini 1319 Boleslaus, Bregeñ. & Legniceñ. dux Conrado filio ducis Henrici Glogouieñ. cui Olſzna obtigerat, propter Henrici quinti patris ſui captiuitatem & depactationē bellum mouit, olim per auum eius Conradum Glogouieñ. factam, & aliquot certaminibus ſuperatum, ad tantam ægeſtatem ipſum ducem Cōradum redegit, ut unum tantummodò equum, & pallium lineum, quo amiciebatur poſsideret. Ictoq; fœdere, ex ſententia Baronum communium, Conradus Oleſzneñ. Namislauiā, Berolrovv, Cruczbork, Piczczē, & Cunczeſtad duci Boleslao Bregeñ. reſtituere coactus eſt. Volauiam uerò & Lubeus compaſſus ægeſtati Conradi Oleſzneñ. ei dimiſit. Acceſsione autem tot bonorum Boleslaus ſumptus prodigos iterum facere cœpit, intantum ut debitis uarijs inuolutus, oppidum Nyempcz cum ſuo diſtrictu, duci Bernardo Svveidniceñ. Item Haynouiam & aureum montem creditoribus ciuibus Vvratiſ. obligaret.

Reſtitutio Boleslao Bregēs. facta.

CAPVT XV. LIB. IIII.

Elizabeth regi Hungariæ nupta.

ANno Domini 1320. Vvladislaus Loktek rex Poloniæ, filiam ſuam Elizabeth nomine, die Dominica infra octauas Petri & Pauli apoſtolorū, Carolo regi Hūgariæ matrimonialiter copulauit. Hæc fœlicius duabus morte abſumptis coniugibus regi Carolo nupſit, & commanſit, filiosq; inſignes ei genuit.

Eodem anno 1320. Nankerus nubilis de domo Oxa, ex prouincia Oppolieñ. ortus in Epiſcopū Cracouiē. electus, eccleſia Craco. ueterē, anguſtū ſitū habentē, & humilibus ſtructuris ædificatam, recentiq; incendio deformatā, deiecit, & nouā opere ſumptuoſo ex alba, & quadrata petra initiauit, latitudinē atq; lōgitudinē eius quantū ſpacia loci patiebantur extendens, quæ & qualis in hanc diem cernitur & permanet, hinc factum eſt ut

Eccleſia Cracouiens. extruitur.

multa

multa inſignia ſepulchra Principum & Pontificum, noua ædificatione ſuperueniēte, obruta perierint. In ædificationem autē tam ſumptuoſam Eccleſiæ Cathedralis Craco. Nankerus Epiſcopus Craco. duas partes: Capitulares uerò tertiam, & clerus totius diocœſis Craco. ſubuentionem charitatiuam contulit. Cuiuslibet etiam beneficij & parochialis Eccleſiæ decollatione, ſiue ſpirituali, ſiue regia & laicali, uacantis, primi anni fructus pro fabrica Eccleſiæ exigebantur, & reddebantur.

Eodem anno Henricus de Plocko Marſchalcus Pruſsiæ, habens ſecum quadraginta fratres ordinis cum exercitu bene inſtructo, Lithuaniā ingrediens, diſtrictum Mednicen. quàm latius potuit uaſtauit. Interim Lithuani & Samagitę, nihil ea uaſtatiōe deterriti, anguſtias unius ſaltus, quem Cruciferi in redeundo tranſituri erant, occupant, & maioribus arboribus circumquaq; ſuccisis, inſidias parant, dumq; Marſchalcus Pruſsiæ & exercitus eius inſidiarum ignarus ſaltum eſſet ingreſſus, à Lithuanis circumuentus, in primis ipſe, deinde alij ad unum omnes aut deleti, aut capti ſunt. Lithuani pro uictoria & ſpolijs hoſtium, dijs thura litantes, unum ex Cruciferis uocatum Gerardum Rudde de Samlenth, cum equo & armis in pira extructa incenderunt, & conflagrarunt.

Marſchalcus Pruſsiæ Lithuaniam uaſtaturus ingreditur.

Ordinis milites uicit.

Anno quo ſupra, in feſto exaltationis ſanctæ Crucis, Lithuani terram Dobrzineñ. quæ tūc à relictis ducis Semouiti tenebaf, im,puiſè uaſtauerūt, & oppido Dobrzineñ. exuſto, cū captiuis utriuſq; ſexus, ueloci fuga regreſsi ſunt. Ioānes rex Bohemię, et Comes de Luczemburg, ſciens duces Sleſiæ uiros ſimplices, calliditate ſua eos ad ſe trahere cœpit.

Primum itaq; anno Domini 1322. Boleſlaum ducē Zambiceñ. aliás Monſterbergeñ. Bernardi ducis Svveidniceñ. germanū, ampliſsimis promiſsionibus ineſcatum, induxit, quod caſtrū & oppidum Cloczko pro tenui pecunia ei uendidit, & reſignauit. In quo homines & præda, & rapinis uiuentes locauit, ut cæteros duces Sleſiæ ſpolijs uexarent, & diſcordiarū ſemen iacerent. Vvratiſlauienſis inſuper ciuitatis ambiens poſſeſsionem, Boleſlaum Bregeñ. & Legnic. ducem, profuſis donationibus contra germanum eius Henricum ſextum ducem Vvratiſla. ſubordinauit, qui dum bellis præmeretur, quum eſſet princeps pacificus, ad Vvladiſlaum Loktek regem Poloniæ ſe conuertit, & Vvratiſlaueñ. ciuitatem ſibi cum ducatu perpetuò reſignauit. Vvladiſlaus autem rex appræhenſa poſſeſsione ciuitatis & ducatus Vvratiſ. aliquanto tempore ipſam gubernans, compaſſus paupertati ducis Henrici, Vvratiſlauiam ſibi reſtituit. Quo audito Ioannes rex Bohemiæ exhilaratus, callidis blanditijs & iam non bello, ſed liberalitate & aſtutia. Ad reſignandum ſibi ducatum & ciuitatem Vvratiſlauienſem ducem Henricum induxit, receptoq; oppido Cloczko in adminiſtrationem ſolum ad tempora uitæ Vvratiſlauiam perpetuò reſignauit, cum graui iactura regni Polonię, de cuius corpore ducatus Vvratiſla. erat, & cum iniuria fratrum Boleſlai Bregeñ. & Vvladiſlai Legniceñ. ducum, filiarumq; eius trium nubilium Offeze, Grithe, & Elizabeth, ad quos, & ad quas ſpectabat ſucceſsio hæreditaria. Ab eo ergo tempore ducum Vvratiſla. ceſſauit ſucceſsio, ciuitate Vvratiſlauienſi obedientiam regis Bohemiæ profitente. Tandem Vvladiſlao duce Legniceñ. ducatum ſuum Legniceñ. quem Boleſlao Bregeñ. in triginta duobus millibus marcarū obligauerat, uenalem exhibente. Ioannes rex Bohemiæ ſolita uaſricia uſus, cominatus eſt auferre ducatū Legniceñ. Boleſlao, niſi in ſuam & regni Bohemiæ ditionem concederet, qua denunciatione Boleſlaus Bregeñ. territus, ſe & ſua Iohanni regi Bohemiæ ſubiecit.

Variæ altercationes pro ducatu Vvratiſlauienſi.

Vvratiſlauienſis ad Bohemos ceſsit.

Eodem anno Domini 1322. Bernardus dux Svveidniceñ. cum ſua gente. Item Dominus de Sueuia: item duo Comites de Rheno: Item aliorum Chriſtianorum exercitus Cruciferis de Pruſsia illum dirigentibus, in terras Samagitiæ & Lithuaniæ deſcendens, tres diſtrictus Varken, Ruſsigem, & Klogen uaſtauit, & caſtrum Pilten conquiſiuit, Barbarisq; prædictorum diſtrictuum, callidè obedientiam promittentibus, à cæde & captiuitate temperatum eſt. Sub idem tempus Lithuanię dux, in Liuonia uaſtato epiſcopatu Darbatenſi, & alijs diſtrictibus, quinq; millia captiuorum & multitudinem ſpoliorum in Lithuaniam deduxit. Eam uaſtationem Chriſtianorum exercitus uindicaturus, iam inſtante hyeme in Lithuaniam expeditionem egit, nullo tamen opere memorabili, aſperitate hyemis præmente, edito, in Pruſsiām remeauit. Dauid uerò Capitaneus caſtri Lithuanorum Garthin frigore non torpens, cum frequentibus copijs, diſtrictum Reuel in Liuonia uaſtauit, eccleſias incendit, ſacra uaſa recepit, ſacerdotes aut occīdit, aut cœpit. Et quinq; millia captiuorum cum ingenti præda in Lithuaniam intulit. Deinde ſub eadem hyeme Lithuani & Samagitæ ciuitatem Memel, & tria caſtra in eius uicinio expugnauerunt, & conquiſierunt, multisq; Chriſtianis illic aut cæſis, aut captis, tam ciuitatem, quàm caſtra exuſſerunt. Poſt

Dauid Capitaneus Rewel uaſtat.

 hæc

Carolus magiſter Pruſsiæ mortuus. Vernerus de Orzele magiſter Pruſsiæ.

hæc diſtrictum Vilovv adeuntes, ſtrage magna edita, Commendatorem de Capyovv, cum ſuo exercitu occiderunt, & in multitudine captiuorum atq; ſpoliorum Lithuaniam reuerſi ſunt. Mazouiæ etiam ducatum uaſtauit, Dauid Capitaneus Lithuanorum de Garthin, & pluribus uillagijs ac eccleſijs ſpoliatis & incenſis, plures agreſtes in Lithuaniam captiuos duxit. Sub eo tempore Carolus magiſter Pruſsiæ mortuus eſt, & pro eo Vernerus de Orzele ſubſtitutus eſt.

CAPVT XVI. LIB. IIII.

ANno Domini 1323. Lithuani clandeſtinis itineribus ſubito inſiliẽtes, oppidum Dobrzineñ. ipſum deprædati ſunt, & conflagrarunt, in terramq; Dobrzineñ. ſenes & impuberes occidendo, feſtinè cum captiuis ad nouem millia æſtimatis, in Lithuaniam redierunt. Ea propter Vvladislaus Dobrzineñ. dux, & Vvladislai Loktek regis Poloniæ Germanus nepos, perſonaliter ad eundem regem Vvladislaũ Cracouiam ueniens terram Dobrzineñ. cum ſuis municipijs ei perpetuo reſignauit, quia ad ipſius defenſionem & incurſionem, tam à Cruciferis, quàm Lithuanis factam, & futuram intendere nõ potuit. Precibusq; porrectis pro ſe, & ſua genitrice Anaſtaſia relicta olim Semouiti ducis Dobrzineñ. terrã Lancicieñ. obtinuit, terra Dobrzineñ. gleba & introitibus multò ſuperiorem, duntaxat ad tempora uitæ, quia orbus & ſine prole fuit.

Lithuanorum excurſio.

Anno Domini 1324. Dauid Capitaneus in Garthin, iuſſu Gedimini ducis Lithuaniæ oppidum Poltuvvsko epiſcopi Plocen̄. & centum triginta uillas in circuitu, in die ſanctæ Elizabeth inuadens, cædibus, flãmis, & ſpolijs uaſtauit, & triginta Eccleſias parochiales igne deleuit, ac quatuor millia animarũ in captiuitatẽ duxit. Alius quoq; exercitus Lithuanorũ in Liuoniã deſcẽdẽs, in aliquot locis eam uaſtauit, & prædã cum captiuis reduxit.

Polowsko oppidum uaſtatur.

Sequenti autem anno uidelicet 1325. Anna filia Gedimini principis Lithuanorum in coniugem duci Kazimiro filio Vvladislai regis Poloniæ, cum omnium captiuorũ ex regionibus Polonorum per Lithuanos receptorum redditione pro dotalibus, adducta eſt. Et pax deſiderabilis, ex hac affinitate inter Polonos & Lithuanos ſequuta eſt. Año prędexpreſſo 1325. iuſſu Vvladislai regis Poloniæ, milites Craco. & Sandomirieñ. Mazouiã hoſtiliter depopulati ſunt, & ciuitate Plocen̄. conquiſita, flammis ipſam exuſſerunt. Venceslaus enim aliàs Vanyek dux Mazouiæ, conditionis ſuæ oblitus, hoſtilitatem infeſtam cum Cruciferis Pruſsiæ regnõ Poloniæ inferebat.

Pax cum Lithuanis.

Anno Domini 1327. Principes Sleſiæ, Oppolieñ. Teſſneñ. Glogouieñ. Zeganeñ. Oleſznicen̄. Sunauicñ. & Falkembergeñ. ſuæ illuſtriſsimæ conditionis ex regibus Poloniæ tractæ obliti. Obliti & libertatis, qua in illam diem perfuncti ſunt, ad Ioannem regem Bohemiæ infeſtum hoſtem regis Vvladislai Poloniæ, defecerunt, iugo & feudo Bohemico ſeſe ſupponentes. Cauſa non alia extitit, niſi liuor & acerba inuidia, quòd Vvladislaus Loktek ſibi impoſuerit regni Poloniæ diadema, ipſis inconſultis, unde illum non Poloniæ, ſed Cracouieñ. regem uocitabant, & à ſuis ſubditis uocitari mandabant. In quorum ignominiam, quia abſq; legitima cauſa à regno ſeceſſerunt, factum eſt laudum in regno Poloniæ, quòd nullus illorum principum, quamdiu alienum iugum non excuſſerit, in regem, gubernatorem, aut Capitaneum in Polonia aſſumatur. Hinc factũ eſt, ſathana zizania ſuperſeminante, quòd principes & nobiles Sleſię, adeò Polonos exoſos, & cõtẽptos habere cœperũt, ut in caſibus & infortunijs eorum, detractionibus & morſibus magnoperè periclitentur. Ex hoc ægritudinem ſuam declarantes, quæ uterum ſuum à quo excidit, corrodit. Licet Polonia pietatis maternæ ubera, in eorum neceſsitatibus non auertit, ſed ſolatur & reficit. Hinc etiam factum eſt, ut aquilam candidam uniuerſale ſignum principum Poloniæ, duces Sleſiæ, hi quidem in nigram, alij in glaucam, nonnulli in camporũ uariationem, & colorum permixtionem permutarunt. Ne quid cõmune cum regno Poloniæ habere uiderentur. Cenſus tamen & denarius ſancti Petri, qui ex uniuerſa Sleſia ſummo Pontifici præſtatᷣ. Sic & eccleſiæ Cathedralis Vvratislauien. per Boleslaum primũ regem Poloniæ, & patrem ſuũ Myeſzkonẽ fundatio & dotatio. Cæteraq; inſignia clamant & demonſtrant Sleſiam, & Vvratislauiã regni Poloniæ prouinciam fuiſſe. Propitiatione diuina ad corpus, & unitatem regni Poloniæ poſtea reuerſuram.

Principes Sleſiæ ad Bohemiæ regem deficiunt.

Anno Domini 1330. æſtas nimiũ calida erat, ex nimioq; feruore ſolis, ultra ſolitũ curſum in Polonia ſegetes in debitã maturitatẽ ante feſtũ ſancti Ioannis Baptiſtæ perductę erant, & undis deſiccatis, flumina ſuos alueos deſeruerant. Anno eodẽ, Ciuitatẽ Rigeñ. cum omni Dominio ad Rigeñ. eccleſiam pertinentem, expugnauerũt & occupauerunt,

Aeſtas calida.

fratres

fratres Theutonici Sanctæ Mariæ de nigra cruce, in Archiepiſcopum Rigeñ. fundatorem ſuū uſi officio. Quo Cruciferi de Pruſsia in reges & principes Poloniæ in occupanda Pomerania, & alijs terris uſi ſunt. Anno quo ſupra ſedecimo Kalendas Iunij, Venceslaus alias Vonyek filius iunior Boleslai ducis Mazouiæ crudelis, & ſæuerus in milites & ſubiectos, in Viſſegrod mortuus eſt, & in Eccleſia Ploceñ. ſepultus, reliquit unicū filium Boleslaum ex filia Gedimini ducis Lithuaniæ. Anno præfato die decimanona Octobris, Vernerus de Orzela magiſter Pruſsiæ multis uulneribus, in caſtro Mariemberg, ab uno fratre Crucifero Ioanne de Gindorff confoſſus, occubuit, in locū eius Lutherus de Brunſuigk ſucceſsit.

Venceslaus filius Boleslai Mazouiæ ducis moritur.
Verneri mors.
Lutherus magiſter Pruſsiæ.

Anno prædicto poſtulante rege Vvladislao Loktek à ſummo Pontifice peſſagium cruce ſignatorum, & aliquot millia florenorum, contra Barbaros, Tartaros, ac Lithuanos, accepit rationes & excuſationes ſummi Pontificis, & non ea, quę poſtulauit, tamen ne nuncij regij uacui redirent, gratiam anni Iubilei conceſsit, ea conditione, ut quilibet illam meriturus, duos aureos in capſam imponeret. Agebatur itaq; Cracouiæ annus Iubileus, pro feſto ſancti Stanislai in Maio tribus diebus, & in autumno feſti eiuſdem ſancti Stanislai alijs tribus diebus, magna multitudine ex uniuerſo regno Polonię, ſed & ex Hūgaria atq; Sleſia concurrente. Exinde non mediocris ſumma auri collecta fuit.

Anno Domini 1332. in feſto natalis ſancti Ioannis Baptiſtæ, Vincentius de Pomorzani palatinus Poſnanieñ. cuius ductu & proditione Polonia ferè perierat, quamuis regio edicto in patria tutus conſiſteret, tamen eorum, qui uaſtati & incommodis confecti erant conſpiratione, telis confoſſus, & obtritus, teterrimæ proditionis pœnas ſoluit.

Vincentius de Pomorzani mortuus.

CAPVT XVII. LIB. IIII.

AD ſurrogandum nouum regem in locum regis Vvladislai nuper abſumpti, Prę lati & Barones Poloniæ conuentu omnium terrarum apud Craco. agentes unanimi uoto ac uocatione ducem Kazimirum, filium præfati regis Vvladislai in regem Poloniæ elegerunt. Diemq; ſancti Marci pro coronatione eius deſignarunt, regina autem Heduigis regis Vvladislai relicta, & ducis Kazimiri mater, quæſtionem iniecit. Ne ipſa uiuente, Anna conſors Kazimiri in reginam coronaretur, affirmansq; quod unius regni una regina diademate ſit inſignienda. Expugnata tandem precibus ducis Kazimiri, quē teneriimè diligebat, in coronationē Annæ cōiugis Kazimiri conſenſit. Ipſa aūt in cœnobium ſanctimonialiū monaſterij in antiqua Sandacz ſe recepit, & profeſſa regulam ſancti Franciſci, ieiunijs, orationibus reliquū ætatis ſuæ expleuit.

Anno itaq; Domini 1333. in feſto ſancti Marci, quod in diem Dominicū cadebat. Dux Kazimirus in regem, Anna uerò conſors ipſius in reginam Poloniæ, in eccleſia cathedrali Cracouieñ. per Ianislaum Archiepiſcopum Gnezneñ. aſsiſtentibus ei Ioanne Craco. Ioanne Poſnanieñ. Matthia Vvladiſ. Stephano Lubuceñ. Epiſcopis & Baronum ac nobiliū Poloniæ magna copia, inuncti & coronati ſunt. Adiunctusq; eſt regi Kazimiro in gubernatorem (quoniā nōdū ad maturā ætatē peruenerat) Iaſzko de Meliſtein Caſtellanus Craco. uir induſtrius, & in remp. magni zeli. Cœpit aūt rex Kazimirus poſt coronationē, pacem regno ordinare, & bellū cū Cruciferis de Pruſsia, p ulteriores inducias ad feſtū Ioannis Baptiſtæ anni ſequentis ſuſpendit. Cœpit & prædonū atq; furum frequentiā exterminare, & publicas ſtratas purgare. Multosq; nobiles & uulgares furtis ac rapinis uiuere cōſuetos, neminem reueritus, ſuſpendere, mutilare, partire, aut exilio damnare iuſsit.

Kazimirus coronatus.
Pacem regno afferre nititur.

Anno uerò Domini 1335. ex compromiſſo occaſione terrarū regni Poloniæ, per Cruciferos occupatarum, Carolus rex Hungariæ, pro parte regis Kazimiri, & Ioannes rex Bohemiæ pro Cruciferis, in die ſanctæ Elizabeth in Hungaria, in caſtro Viſſegrad conuenerunt. Rex etiam Poloniæ Kazimirus ad ſollicitandum in ſua cauſa, à magiſtro & ordine Cruciferorū, Henricus Ruthenus Prouincialis Culmeñ. Marquardus de Spanberg Thoruneñ. & Conradus de Bruneſtein Svvieczeñ. Commendatores, aduenerunt. Habita autem deliberatione regum arbitrantium, terras Cuyauiæ & Dobrzineñ. regi Poloniæ Kazimiro adiudicarunt. Terram autem Pomeraniæ, quæ feratior eſt prædictis, Magiſtro & ordini Cruciferorum appropriarunt, quod rex Poloniæ Kazimirus, præuaricando paternum mandatum, quo moriturus interminando præcepit. Ne unquam ſuper patrimonio ſuo terra Pomeranię cum Cruciferis paciſceretur, amaro corde, ne recrudeſcente bello amphora perderet ſuſcepit. Caſtro nihilominùs Nyeſzkovv, quamuis de ſorte terrę Cuyauię eſſet, circa Magiſtrum & ordinem manente, ut facultas utriuſq; ripæ fluminis Iſtulæ apud

Sententia Hungariæ & Bohemiæ regum.

eos remaneret. Sententia regum Hungariæ, & Bohemiæ ſic incipit. In nomine Domini Amen. Nos Carolus & Ioannes Dei gratia, Hungariæ & Bohe. reges, perpetuæ memoriæ tenore præſentium notum facimus, quibus expedit uniuerſis, cùm magnificus princeps Dominus Kazimirus eadem rex Poloniæ ex una, & religioſi uiri generales præceptores, & fratres uniuerſi ordinis Cruciferorum de domo Theutonica parte ab altera, ſuper terris & diſtrictibus Culmeñ. Dobrzineñ. Cuyauiæ, Pomeraniç & Thoruneñ. &c. Finis. Actum & datum in Viſſegrad in Hungaria, præſentibus, &c. Anno Domini 1335. Dominica proxima poſt feſtum ſanctæ Elizabeth.

Legitur in Chronica Hungarorum, quód rex Poloniæ eo tempore Homagiarius, & ſubiugalis regi Bohe. fuiſſet, quód quia nuſquam alibi, uel apud Bohe. uel Polonos reperitur, errori hiſtorici aſcribendum eſt. Poſt ſententiam pronunciatam, requirente rege Kazimiro Magiſtrum & ordinē Cruciferorū, ſuper reſignatione terrarū Cuyauieñ. & Dobrzineñ. non aliter deciſioni arbitrali ſeſe parituros reſponderunt. Niſi rex cum Prælatis, Baronibus, nobilib. ac ciuib. regni Poloniç, p patentes literas terris Pomeraniç, Chelmeñ. & Michalouieñ. corporali etiā præſtito iuramento, renuncient & ſe obligent. Quo reſponſo in deliberationē & conuentum omniū Prælatorū ac Baronū uniuerſi regni Poloniæ perducto. Noluerunt ullo pacto in ipſas conditiones cōſentire, ſed ſi bellum inferretur repellere conſultabant, & ſedi Apoſtolicæ quæſtum iri, eiusq; ſuffragium implorari. Ad quod opus proſequendum Ioannes Grothonis de Slupcza Craco. Epiſcopus, uir præſtātis ingenij, & experientiæ, in Auinionem ad ſedem Apoſtolicam miſſus eſt.

Epiſcopus Craco. mittitur ad ſedem Apoſtolicam.

Summus uero Pontifex Benedictus duodecimus, regni Poloniæ quærela audita, & ueritate comperta, Sedis Apoſtolicæ nuncios uidelicet Galhardum de carceribus, Tituleñ. Præpoſitum, Coloceñ. diocœſis, & Petrum Geruaſij Canonicum Aniciēñ. in Poloniam cum cōmiſsionibus & largis prærogatiuis miſit. Qui Apoſtolici nuncij tribunal [illegible] zouia poſito, Theodericum de Aldemberg, Magiſtrum Pruſsiæ & ordine[illegible] rum, ad quartam Februarij diem, per Nicolaum Præpoſitū ſanctæ Crucis C[illegible] cœſis Vvratiſlauieñ. per edictum citauerunt. Et quarta die Februarij, mag[illegible] do, Alberti de Rathibor ſyndico Kazimiri regis Poloniæ, petitionem regis in[illegible] cibus offerente Magiſter Iacobus, Plebanus de Arnoldi uilla, Culmeñ. dic[illegible] te Magiſtri, & Cruciferorum, appellationem á iuriſdictione iudicum interp[illegible] relinquens diſceſsit. Iudices autem datis reſutatorijs pronunciauerunt ſe iudice[illegible] tentes, & cauſam ferè per unum annum cum dimidio continuantes.

Legati in Poloniam.

Anno Chriſti 1339. quintadecima Septembris, in Eccleſia ſancti Ioannis Baptiſ[illegible] ſzouiæ, regi Kazimiro terras Pomeraniæ, Culmeñ. Michalouieñ. Cuyauieñ. & Dobrzineñ. adiudicauerunt. Copia ſententiæ ſic incipit. In nomine Domini Amen. Nouerint uniuerſi, quód nos Galhardus de Carceribus, Præpoſitus Tituleñ. Coloceñ. diocœſis, & Petrus Geruaſij Canonicus Aniciēñ. eccleſiarum, Apoſtolicæ ſedis nuncij, & exequutores ac iudices. In cauſa quæ uertitur, &c.

Sententia legatorū Sedis Apoſtolicæ.

CAPVT XVIII. LIB. IIII.

ANno 1339. rex Kazimirus facto generali conuentu omnium terrarum regni, in Cracouia pro feſto ſancti Stanislai in Maio, eo quód filium ſucceſſorem non haberet, Ludouicum Caroli regis Hungariæ filium, & nepotē ſuum ex ſorore germana regnaturum poſt ſe nominauit. Quum enim militum auxilia pro ſubſidio regni Poloniæ á Carolo rege Hungariæ, rex Kazimirus poſtularet. Interrogauit quid præmij pro talibus beneficijs rex Carolus habiturus eſſet. Kazimirus rex Poloniæ, Lodouicum filium eius tanquam nepotem ſuum poſt ſe regnaturū renunciauit. Ob hoc Carolus rex Hungariæ filios ſuos, Andream in Sicilia, Stephanum in Hungaria, & Lodouicum in Polonia regnare in animo deſtinauit, quod ſic euenerat, ſed alijs morte præoccupatis, Lodouicus in Hungaria & Polonia regnauit: Anna autem regina conſorte ſua, & filia Gedimini principis Lithuaniæ, eiuſdem anni decimaoctaua menſis Iunij in caſtro Cracoui. mortua atque ſepulta, & unicam filiam Elizabeth relinquente. Kazimirus rex cū certis Epiſcopis & magnificis perſonaliter ſeptima menſis Iulij in Viſſegrod Hungariç perueniens, præfatū Lodouicum regē Poloniæ ſe abſumpto ſub certis fœderibus, ac conditionibus ſucceſſurum ore tenus deſignauit, & non duces Mazouiæ, nec Oppolieñ.

Ludouicus Hūgariæ deſignatur in regē Poloniæ.

Añō uerò Domini 1340. Boleslao filio Troideni ducis Mazouiæ (qui Leopolieñ. ducatū, & cæteras terras Ruſsiç iure ꝓpinqtatis ex morte ducis Leopolieñ. & Vvladimirieñ.

nactus

Boleslaus ueneno à Ruthenis extinctus. *Kazimirus Leopolim obſedit.* *Expeditio Kazimiri in Ruſsiam.* *Ruſsiæ ultima deditio.*

nactus fuerat)nono Kalendas Aprilis,aliàs in die Annunciationis Mariæ,ueneno per Ruthenos extincto,quoniam ſectam eorum immutare conabatur,rex Kazimirus contractis copijs,concito curſu poſt octauas Paſchæ,Leopolim obſedit,& per deditionē accepit:cleno diaq; magni ualoris illic reperiēs,ſcilicet,duas cruces aureas,notabili portione ligni dominici inſignes,duo diademata,uniones,& lapides præcioſos habentia, tunicā, & ſellam auro & gemmis ſuperba,in ſuū redegit ærarium , tandem Vvladiminā, tam arcem,quam oppidum in ſuam ditionē redegit. Caſtriſq; Leopolieñ. & Vvladimirieñ. ligneis exuſtis, ne ad rebellionem ſpectarent,in Cracouiā redijt,& theſauro depoſito ac ſpolijs , cum maiori potentia & exercitu ex omnib.terris contractos, in Ruſsiam reuerſus , terras Przemiſlieñ.Luceñ.Vvladimirieñ.Sanoceñ.Lubaczovv,Trebovvla,Cuſtan, aliaq; caſtra & ciuitates Ruſsiæ,per uim aut ultrò ſe dedentibus ſub una expeditione, unaq; æſtate accepit. Nec ab illo tempore à regis & regni Poloniæ obedientia Ruſsia deſciuit, miſsiſq; nuncijs rex Kazimirus , ad Henricū Haſsiæ Lantgrauiū , filiam eius Adleydā uirginem in coniugem,anno Chriſti 1341.pro feſto ſancti Michaëlis accepit.Henricus autem Haſsię Lantgrauius,qui ſua præſentia perſonali Adleydā in Cracouiā adduxerat, duo millia marcarū tantūmodo groſſorū Pragenſiū pro dote ſe daturū inſcripſit: Breuiq; rex Kazimirus Adleydam à facie ſua, habens eam deſpectam relegauit, & in curia regia oppidi Zinouicz tanquam uiduam eam abundè in omnibus neceſſarijs prouidebat. Ipſe uero concubinis ſecundam peſtiferam conſuetudinem,aut incantationem utebatur.

Kazimirus Adleydam Lantgrauij Thoringiæ duxit uxorem.

Propterea Henricus Lantgrauius Haſsiæ,precib. ſuæ filiæ uictus,anno Domini 1356. decimooctauo Kalendas Octobris,Adleydam reginā cum omni ſupellectili ad eam pertinente,ex curia Zarnouieñ.per regem Kazimirū latere cocto murata , accepit, & in Haſſiam rege Kazimiro,& ſuis capitaneis non prohibentibus deduxit . Vbi prædicta regina non poſt longum tempus diem obijt extremum.Magiſtro autem Pruſsiæ & ordine Cruciferorum cenſuras eccleſiaſticas per Galhardum , & Petrum iudices Apoſtolicos , uſque ad ſententiam interdicti incluſiuè latas non curantibus,& ſola appellatione illudentibus, rex Kazimirus cum Magiſtro & ordine in Iunivvladiſlauia in die Mariæ Magdalenę, anno Domini 1343. per utramq; partem præſtito iuramento , exceptis Epiſcopis Poloniæ, qui iurare noluerūt,ſub iniquis conditionibus pacem compoſuit,ceſsitq; de iure,proprietate,& titulo terrarum Pomeranię,Culmeñ.& Michalouieñ.& de ſigillo Maieſtatis illum tradere ſe obligauit. Et terras Cuyauieñ.& Dobrzineñ.cum plenaria poſſeſsione accepit. Et pace cum Magiſtro confecta,eadem æſtate contra ducem Henricum Zeganeñ. & fratres eius expeditionem cum plurimo apparatu egit.Primumq; oppidum Vvichovva obſidione cingens,demolitis, ruptiſq; muris conquiſiuit,& ipſam cum territorio regno Poloniæ reſtituit,prærogatiuam cudendi monetam eidem non abrogando.

Adleyda regina moritur. *Pax cum ordine.*

Deinde in ducatum Zeganeñ.copias producens,caſtrum & oppidum Stinauiā in Polonico Stizyinavva appellatum,ſatis munitum expugnauit,& muros ſolo ęquauit. Inſuper populationem in agros & uicos latius extendens , ad ciuitatem & caſtrum Zeganeñ. exercitum promouit:ſeroq; dux Zeganeñ.Henricus temeritatem ſuam perpendens , pacem per caduceatores petiuit,rex autem humiliatione hoſtium pacem fecit, & eam literis confirmauit . Sequenti autem anno imperator Tartarorum ſecretis nuncijs Daſzkonis, quem rex Kazimirus capitaneum Przemislieñ.fecerat,& Danielis de Oſtrovv inuitatus, ualidum exercitum ad uaſtandum Ruſsiam & Poloniam,& ad reſcindendum imperium regis Kazimiri miſit . Rex autem raptim collectis copijs,in una fluminis Iſtulæ ripa , alterā Tartaris tenentibus,ne hoſtis fluuium ſuperaret locauit. Aliquot igitur diebus hinc inde proiectiones ex arcubus,& baliſtis facientes,diſceſſerunt Tartari,unico Alberto Czelevo de Vvrzaui & Sepnicza,Palatino Sandomirieñ. de domo Habdanck Tartarico telo perculſo occumbente,prædaſq; agentes,ad caſtrum Lublin uenerunt,quod tunc ligneum erat,non tamen expugnare ipſum ualuerunt.

Stinauia expugnatur. *Tartarorum incurſio.*

Ioannes cœcus rex Bohemiæ ſenio confectus,etiam duodecima menſis Iulij, anno Domini 1345. in Czirzin ante Cracouiam uenit,& poſt duos dies repulſus.Alia hiſtoria habet poſt octo dies,à Cracouia uerſus Bohemiam cum paucis diſcedens,reliquum exercitum ſuum bifariè diuiſit,unumq; uerſus Lelovv,alterum uerſus Ilkuſz uaſtatum ire Poloniam miſit : quos milites regis Kazimiri , qui uerſus Lelovv in uilla Biala,& qui uerſus Ilkuſz in uilla Pogonya conſequentes , diſiecerunt & proſtrauerunt . Pluresq; ex eis captiuantes,inter quos erat Hinek de Damb, Zaiecz, Praczek, Alſzo de Stramberg, & cæteros uinctos regi Kazimiro præſentarunt . Cauſa autem ingreſsionis Ioannis regis Bohe.

Ioannis cæci Bohemiæ regis expeditio in Poloniam.

uerſus

uerſus Cracouiam, oblatio territorij Vvſchovva, et incineratio ducatus Zeganeñ. fuit. Bohemi autem referunt non diſceſsiſſe regem eorum Ioannem cœcum, niſi manu tacta porta ciuitatis Cracouieñ. ſecundùm compactata.

CAPVT XIX. LIB. IIII.

Kazimirus iura dedit.

POſtea ſanctiones pragmaticas, ſeu iura regni municipalia, quæ in hanc diem Poloni colunt & obſeruant, confecta & ordinata rex Kazimirus in conuentione generali, apud Visliczam oppidum Sandomi. pro dominica Lætare tenta, año Domini 1347. pronunciauit, publicauit, & teneri præcepit: quantum autem lintuciata, quantumúe in certis paſsibus legi diuinæ & humanæ contraueniant, rectores Polonorum ratione, & intellectui uigentes, uideant, iudicent, & corrigant.

Kazimirus Rußiam expugnat & imperio ſubiugat.

Anno item Domini 1349. comparato numeroſo exercitu rex Kazimirus, terras Ruſſiæ, caſtra & ciuitates, quæ nondum ſuo imperio parebant, expugnauit, & ſubiugauit. Luczko, Brzeſcze, Chelm, & eorum uicinia in ſuã ditionem redegit. Hiſq; ſecundis ſucceſſibus elatus, ad incontinentiæ, impatientiæq; peſtes diuertit. Et regina Adleyda conſorte ſua, moribus honeſta, ſpreta concubinarum amplexibus publicè utebatur, quarum greges in Opoczno, in Czchovv, in Crzeczovv, & alijs locis, quaſi quaſdam turpitudinis officinas locauerat. Pontificumq; & Baronum ſuorum monita negligebat. Summi ergo Pontificis Clementis ſexti Papæ, ſeuero proceſſu, ſuggeſtione eccleſiæ Polonicæ Prælatum, monitus eſt, ut omnibus concubinis relictis, in thoro, cõtinentiaq; coniugali permaneret. Sed & uillas Epiſcopales, Zloteñ. poteſtatis prope Sandomiriam, uiolando libertates eccleſiaſticas per Othonem de Pilcza, Palatinum & Capitaneum Sandomiren. de domo bipennium, tributis & laboribus ſeruire cogebat. Quam iniuriam Bodzantha Epiſcopus Cracouienſ. reſcindens, primum Otham de Pilcza, deinde regem Kazimirum cenſuris eccleſiaſticis percelluit. Ad quas exequendas Martinus Bariczka Vicarius Eccleſiæ Cracouien. per Bodzantham Epiſcopum Craco. miſſus erat. Tametſi rex Kazimirus iratus manus tunc à Bariczka contineret, ex poſt tamen ſatellitum ſuorũ ſuggeſtione inflammatus, præfatum Martinum Bariczka in die ſanctæ Luciæ comprehendi, & ſequenti nocte in flumine Iſtula per Cochanum familiarem ſuum ſuffocari mandauit. Poſt hoc Deo puniente omnis proſperitas à rege Kazimiro & populo ſuo abſceſsit, & ſtirpem eius uindex iuſtus de regno Poloniæ eiecit. Lithuani etenim in terram Lukouieñ. & Radomieñ. poſtea quoq; in Sandomirieñ. impetum fecerunt, & eas affligentes, raptam prędam hominum & pecorum abduxerunt.

Delictum Cazimiri.

Lithuanorum incurſio in Poloniam.

Deinde uidentes ſibi impunè Poloniæ uaſtationem proueniſſe, Lithuani cum Ruthenis & Tartaris anno Christi 1351. omnes uillas in circuitu Leopoli, ſpoliarunt, ac incendijs conſumpſerunt. Et quatuor terras notabiles, uidelicet Belzeñ. Vvladimirieñ. Chelmeñ. & Breſten, à regno Poloniæ abſtraxerunt. Ob hoc rex Kazimirus habens auxilium & copias Lodouici regis Hungariæ, grandem in Lithuanos egit expeditionem, & Vladimirienſis terram, caſtrumq; conquirens, etiam Keyſtutonem ducem Lithuaniæ in quodam particulari certamine, cæſis Lithuanis, cœpit. Qui cum omnibus fratribus Lithuaniæ ducibus, & ſuis terris fidem ſe Christi ſuſcepturum iureiurando promittens, à regibus comiter & honeſtè detentus eſt, ſed reges deludens, nocte effugit: Fraterq; eius ſenior Olgerdus dux Lithuaniæ ſequenti anno promiſsionibus Tartaros euocauit, qui magna multitudine glomerati, terram Podoliæ regno Poloniæ ſubiectã, uaria cæde & ſpolijs uaſtauerunt. Fuit autem Olgerdus pater & genitor Iagellonis, qui factus rex Poloniæ, Vvladislaus ſecundus fuit nuncupatus.

Keyſtuth dux Lithuaniæ.

Olgerdus Lithuaniæ dux pater Iagellonis.

Inſuper Lubardus dux Lithuaniæ ſecretè ad ciuitatem Halicienſem, quæ per Kazimirum tenebatur, ſeptima die Iulij, anno Domini 1353. perueniens, inducijs, inter regẽ Kazimirum & Lithuanos iureiurando firmatis, iniquè uiolatis, eam impugnauit, & magna multitudine ciuium atque mercatorum occiſa, ciuitatem ſuccendens, cum ſpolijs ueloci fuga in Lithuaniam redijt: prædaq; in tugurijs depoſita, cum maioribus copijs uerſus Zauichoſt, nona die Septembris uenit, & uillas, atq; rura in quatuor miliaribus à ſingulis partibus conſiſtentes, ſpolijs, cæde, & igne uaſtauit, & antequam milites Polonorum arma ſumerẽt, raptam prædam in latibula Lithuanorum deduxit. Hæc mala propter ſcelera regis Kazimiri æſtimantur proueniſſe, maximè propter culpã in Christi Dominos Bodzantham Epiſcopum Craco. & Martinum Bariczkam patratam, ad quam delendã anno præcedẽti, ſcilicet 1352. Albricũ Cancellariũ Dobrzineñ. & Plebanum Bochneñ. rex Kazimirus ad Clemẽtẽ ſextũ in Auinionẽ miſit, ſimulq; ne Vvratisl. eccleſia a ſuo Gneznenſi metro-

Pœnitẽtia Kazimiri.

metropolitano alienaretur. Carolus enim Romanorum, & Bohemiæ rex, miſsis ſolennibus nuncijs ad Papam, Pragen. Archiepiſcopo eam ſubijci depoſcebat, ſuſcepitq́; ſuſtulit, ac deuotè rex Kazimirus omnes conditiones pœnitentiæ iniunctas peregit. Primum enim ius libertatis uniuerſis uillis Eccleſiæ Craco. reddidit: Eccleſiamq́; Viſlicien. quadra, & polita petra ſumptuoſo opere, priori Eccleſia humiles muros habente, demolita. Item Eccleſiam ſanctæ Mariæ Sandomirien. item Stobnicen. Szidlouien. in Zagoſz, & in Gargouu Eccleſias, in ſatisfactionem ſceleris, & ſupplementum pœnitentiæ pulchris muris formauit. Obtinuit etiam præfatus Albricus à ſummo Pontifice, ut per decimam quadriennalem uniuerſus Poloni clerus contra ſubitos Lithuanorum inſultus ſubueniret. Obtinuit etiam, ne Eccleſia Vratiſ. à corpore Gneznen. metropolitico ſcinderetur: deducendo in conſiſtorio Apoſtolico euidentibus probationibus à Regibus, & ducibus Poloniæ eam fundatam, & dotatam, prout ſuperiùs dictum eſt. Sub eo quoque tempore Kazimirus rex Poloniæ certo priuilegio, Eccleſiæ, & diœceſi Craco. conceſſo, omnes colonos, & ruſticos ad ducendum manipularem decimam, ad loca per dominos decimarum electa, perpetuò eſſe aſtrictos decreuit. Conſiderans quoque Rex Kazimirus pernicioſas in Maydenburg ex regno Poloniæ appellationes, fortunas atq; ſubſtantias ſubditorum deuorantes. Ius ſupremum Teuthonicale in caſtro Craco. anno Domini 1356 conſtituit, aduocatum per ſolum Regem eligendum. Septem uerò Scabinos ex certis ciuitatibus Craco. urbi uicinis, per procuratorem generalem Craco. legendos commiſit, & prouocationes ad Maydenburg peramplius fieri per patentes literas prohibuit, quarum tenor ſic incipit: In nomine Domini, amen. Quoniam humana conditio, &c. Et quia eo anno 1356 regina Adleyda (per Henricum Haſsiæ Lantgrauium genitorem ipſius ex Zarnouiecz in Haſsiam reducta) rebus humanis exceſſerat. Ideò anno ſequenti, uidelicet 1357 rex Kazimirus tertiam uxorem Heduigim uirginem, Henrici Glogouienſis ducis filiam, moribus, & forma ſpectabilem, ſibi matrimonio collocauit.

Pœnitentia Kazimiri.

Ius Teuthonicum in castro Cracouien. institutum.

Appellationes in Maydeburg prohibitæ.

CAPVT XX. LIB. IIII.

PRæterea orta contentione de principatu, & ſucceſsione in locum Stephani Moldauiæ Voyeuodæ inter duos fratres, Stephanum, & Petrum præfati Voyeuodæ filios, Petrus minor natu eo, quod liberalioris eſſet ingenij, fauore maioris partis Valachorum, & ſubſidio Hungarorum, Stephanum maiorem natu expulit. Is ad Kazimirum Regem Poloniæ confugiens, ſe per illum in principatum reſtitui petiuit. Rex autem Kazimirus anno Domini 1359 poſt diem Apoſtolorũ Petri, & Pauli cum eo exercitum militum ex terris Cracouienſ. Sandomirien. Lublinen. & Ruſsiæ miſit. Hi poſt aliquot fœlices particulares triumphos, ſyluam uaſtam, Plonini, à ſolitudine (eò quod profectum non ferat) dictam, in terra Sepenicen. ſitam, ingreſsi, arboribus ſuccíſis, & ſubſerratis ordinatione Petri minoris natu obruti ſunt. Valachi ſiquidem arbores ſuccíſas impellentes, alia in aliam cadente, atq; uiciniorem præcipitante, uiros, equos, armaq́; ſine bello attriuerunt, & deuicerunt. Pluribus exanimatis alijs in manibus, pedibusue, aut alia parte corporis mutilatis. Cætera multitudo inopinato caſu perculſa, in deditionem, & captiuationem uenit. Ea clade Kazimiro nunciata, illicò miſit, qui omnes captiuos milites, & uulgares redimerent, & facili ære redimerunt. Captus fuit in ea clade Sbigneus de Oleſzicza de domo Dabno, Sbignei Cardinalis, & Epiſcopi Craco. auus, qui in diem mortis propter tibiarum ulolationem claudicauit. Nauogius de Tanczin, filius Andreæ de Tanczin palatini Craco. quum inter tumultus manus Valachorum effugiſſet, ex loco cladis Romam adijt, & ſe presbyterum ordinari diſpoſuit. Et poſt in patriam reuerſus, in decanum Cracoui. fuit promotus. Ea quoq; clade undecim ſigna capta fuêre, regia ſeu terreſtria tria Craco. Sandomirien. & Leopolien. Militaria nouem uidelicet Bipennium, quod præfatus Nauogius erexerat: alterum de Leliua: tertium Vulpium: quartum Rauarum: quintum Griphonum: ſextum Srenieuitarum: ſeptimum Habdanconum: octauum Volukoſſarum: nonum Streparum: tandem chariſtia, & atroci fame in regno Poloniæ, & uicinis eius exorta.

Poloni à Valachis cæsi.

Clades Polonorum.

Fames ualida.

Anno Domini 1362 rex Kazimirus horrea ſua in ſingulis terris regni ſui frugibus abundantia aperiri, & moderato precio uendi iuſsit. Paupe autem homines pecunias ad emendum non habentes, rerum commutatione aut labore, præſtitum frumentum merebantur. Caſtrorum, & ciuitatum fabricas, & muros, piſcinarum, & foſſatorum aggeres, & alueos, tum aquę ductus, & ædificiorum uariorum ſtructuras extendendo. Ex quibus illud memorabile foſſatum, quod à Cracouia uerſus Bochnyam tendit, & flumine Iſtula in id immiſſo, ligna per id, & ſal traduci deſtinabat, adhuc eminet, & apparet.

Liberalitas Regis.

Anno autem Domini 1363 bella parantes, Carolum Imperatorem Romanorum, &

regem Bohemorum Ludouicum Hungariæ, Kazimirum Poloniæ, & Sigiſmundum Daciæ reges: eò quòd Imperator Carolus coram nuncijs Ludouici Regis Hungariæ dixerat eius matrem parùm pudicam. Vrbanus Papa quintus, per religioſum fratrē Ioannem ordinis minorum, prudentia ac eloquentia pollentem compoſuit. Is namq; preſtabilienda inter reges pace perſuaſit, & induxit, ut illuſtrem uirginem Elizabeth Boguſlai ducis Stolpen. filiam, Kazimiri uerò regis Poloniæ ex filia Elizabeth neptem, ac Ludouici regis Hungariæ conſobrinam, ex amitali ſorore ſuſceptam Carolo regi Romanorum, & Bohemorum, cui tres coniuges, Blanka, & Anna, atq; Mecellina breui diſceſſerant, in uxorem deſponſarent. Ad quod Apoſtolicus nuncius (ita enim per Carolum Imperatorem rogatus erat) pro carniſpriuij diebus nuptias conſtituit. Ad futuram itaq; nuptiarum ſolennitatem, auus uirginis Kazimirus rex Poloniæ, uicinos reges, & principes, uidelicet Ludouicum Hungariæ nepotem ſuum Sigiſmundum Daciæ, & Petrum Cypri reges Othonem Bauariæ, Semouitum Mazouiæ, Boleslaum Sueidnicen. filium ſororis ſuæ, Vladiſlaum Oppolien. & cæteros principes corrogauit ac inuitauit. Rex Cypri per mare in Valachiam uectus, tandem in terras Ruſsiæ: Sigiſmundus uerò rex Daciæ in Stolpen. ducatum mari adueniens, cum duce Stolpen. affine ſuo, & uirgine Elizabeth, ſumptibus regis Kazimiri: Ludouicus autem rex Hungariæ per Sandecz in Cracouiam aduenerūt. Tandem Carolo regi Bohemiæ, & Imperatori, quatuor reges, Hungariæ, Poloniæ, Daciæ, Cypri, cum principibus, & multitudine copioſa ad unum milliare egredientes, accurrerunt, ipſum cum omni honore benignè excipientes. Dumq; urbi appropinquaret, uirgo Elizabeth cum patre duce Stolpenſi in regio apparatu multis comitata uirginibus, Carolum futurum maritum excepit. Proceſsiones deinde omnium Eccleſiarum, & ſtatuum Craco. ciuitatis ſubſequutæ, exceptione ſua diem in ueſperum protogarunt. Regibus omnibus ſpeciales thalami, & habitationes purpuris, & cortinis, auro, gemmis, & oſtro, ſuperbè in caſtro Craco. decoratæ: cæteriſq; principibus, & Baronibus honeſta hoſpicia, omnibus neceſſarijs ad uſum, uoluptatemq; hominum plenè diſtributa, ſingulis non ſolùm uictualia largiſsima, ſed etiam quæ cuiuſq; poſtulaſſet priuata neceſsitas, in abundantia ultrò largita ſunt, & ultra neceſſaria omnium rerum in hoſpitia importata. In circo ciuitatis Craco. in certis locis, dolia, uaſaq; plena uino, & alia grano auenæ locata fuere: ex quibus ſinguli hoſpites, & inuitati pro libidine hauriebant. Tertia die aduentus Caroli Imperatoris in Cracouiam, uirgo Elizabeth ducis Boguſlai filia, in Eccleſia maiori Craco. præſentibus regibus, Iaroſlao Archiepiſcopo Gneznen. uerba dicente, Carolo Imperatori deſponſata, & in matrimonium tradita eſt: cui Kazimirus rex Poloniæ centum millia florenorum in dotem dedit. Inſtaurati ſunt poſtea chorearum, haſtarum, & plauſuum ludi, Reges, Principeſq; Rex Kazimirus delicatis cibis, opiparè tractans, reficiebat, & poſt ſingula fercula omnibus diebus ſingulis regibus, & hoſpitibus magni precij munera miſit. Vierzinek conſul Craco. genere nobilis, & natione Rhenen. de domo & armis Lyagoda, omniū officiorum in curia Regis gubernator, introituumq; & pecuniarum regalium receptor ac diſpenſator, quinque Regibus, & uniuerſis principibus, in domū ſuam ad prandium inuitatis. Impetrata à regibus licētia, ut iuxta propriū arbitrium, loca regibus diſtribueret: Kazimirum Regem Poloniæ primum: ſecundum Carolum Romanorum, & Bohemiæ Regem: tertium Hungariæ: quartum Cypri: & ultimum Daciæ, Reges locauit, ratione reddita, quòd nulli magis, quàm domino ſuo Kazimiro pro immenſis beneficijs, ad fauendum ampliſsimum honorem obligaretur, quos cibarijs delicatis reficiens, etiam unicuique excellentia munera inter prandendum obtulit. Verùm Kazimiro Regi Poloniæ, alijs Regibus inſpectantibus, quæ obtulit, tanta fuiſſe perhibentur, ut ſummam centum millium florenorum excederent. Diebus conuiuij (qui uſque in uigeſimum diem differebantur) peractis: firmata inter Reges, & Principes amicitia, & icto perpetuæ pacis fœdere, ſacramenti iuramento firmato, miſsis inter ſe muneribus, in regna principatus, & dominia ſua, Kazimiro per Præfectos, & prouiſores ſuos, uſquequò proprias regiones contingerent neceſſaria adminiſtrante, digreſsi ſunt.

Pax Heroum ſuſcepta.

Nuptiæ inſignes Craconiæ hoſpites.

Imperator.
Rex Hūgariæ.
Rex Daciæ.
Rex Cypri.

Virzineck Teuthonici magnificentia, & liberalitas.

CAPVT XXI. LIB. IIII.

Kazimiri in Lithuania bellum.

DEinde Rex Kazimirus ualido exercitu ex uniuerſo regnō Poloniæ generali expeditione contracto, anno Domini 1366 poſt feſtum Ioannis Baptiſtæ, terras per Lithuanos quindecim annis occupatas, recuperauit, Breſten. Lucen. Chelmen. & Belſen. Sed dux Georgius, qui Belſen. terram occupabat, eam blanditijs, non hoſtem, ſed feudalem ſe aſſeuerando, ementitus, & ſub fraude obtinuit. Et eidem Rex Kazimirus terram Chelmen. cū caſtro in adminiſtrationē dedit. Portionem uerò terræ Vuladimirien. Alexandro duci Lithuaniæ, filio Keyſtutonis, & Olgerdi nepoti

poti

poti uiro expertæ, ſinceræq; fidei, in gubernationem commiſit, & in Poloniam exercitum reduxit.

Dum autem altera die poſt feſtum Natiuitatis Mariæ anno Domini 1370 ceruum fugientem circa Przedborz uenando, auidius ſequeretur colliſus, adeo uehementer concuſſus, in tibia ſiniſtra uulneratus, & febre correptus eſt, ut non niſi in curru ueheretur, ſed cura medicorum à febre liberatus, in Sandomiriam tranſiuit, & ſpretis medicorum, præſertim magiſtri Henrici de Colonia uiri conſcientioſiſsimi conſilijs, inordinatè utendo fructibus, crapula, & balneo, in grauem recidiuam (iuxta quod præfatus Henricus medicus prænunciauerat) incidit: ſentiensq; morbum inualeſcere, uerſùs Cracouiam proceſſit, dum quoq; in Oſſek perueniret, magiſtri Matthæi alterius medici aſſenſu, cæteris medicis improbantibus, medonem bibens, in fortiores febres deuenit. Cumq; penultima Octobris in Cracouiam adductus, ualidiùs ab ægritudine premeretur, medicis longam uitam dilatatis ſermonibus portendentibus, rex ſe debiliorem intelligens, tertia die Nouembris accerſitis in cubiculum Floriano Epiſcopo Craco. & Vuladiſlao duce Oppolien. nepote ſuo, ex Elizabeth filia ſororis ſuæ, per Ludouicum Hungariæ regem ad uiſitandum regem Kazimirum miſſo, teſtamentum condidit. Duabus filiabus ſuis uirginibus Annæ, & Heduigi, ex Heduigi filia Henrici Glouien. ſuſceptis, omnia ornamenta lectorum, cortinas, & uelamenta de biſſo, purpura, gemmis, margaritis, & lapidibus precioſis. Item omnes ſcultellas ex puro auro fabricatas. Item omnium uaſorum iocalium & clenodiorum de argento medietatem, reliquam uerò medietatem Heduigi conſorti ſuæ. Itē nepoti ex filia Elizabeth primi matrimonij Kazimiro filio Boguſlai ducis Stetinen. Siradien. Lancicien. & Dobrzinen. ducatus, & quatuor caſtra Cruſuiciam, Bidgoſthiam, Balathouu, & Valcz. Item eccleſiæ Craco. crucem magnam auream, pluribus gemmis & lapidibus ornatam, quæ decem millibus florenorum penſabatur. Item eccleſiæ Gneznen. delatorium ſacramenti, uulgò monſtrantiam dictum argenteum, deauratum, reliquis ſanctorum refertum, & bibliam decoram. Item brachium ſancti Coſme in reſeruaculo argenteo deaurato, eccleſiæ Poſnanien. Item Sbigneo Przedborio & Paccoſſio filijs, Sbignei de Brzeze, oppidum regium Vulodziſlauu cum aliquot uillis. Item duobus filijs ſuis naturalibus, Niemyerze quem ex Iudæa ſuſceperat, & Ioanni Bogucze. uillas Cuthauu, Iurznicz, & Drugnia, & alias uillas. Item Ioanni Zachka caſtrū Miedzigorze in terra Sandomirien. Iaſzkoni Zarouuski Podgaye, Paulo Zlodzey Nyeklay. Et pluribus alijs aulicis & ſeruitoribus uillas, aduocatias, pecunias dedit & legauit. Exequutorem huiuſmodi teſtamenti Ioannem de Strzelcze, Szuchiuilk cognominatum, Grzimalitam Decanum Craco. & Cancellarium regni Poloniæ conſtituens. His itaq; compoſitis, ſacramentis euchariſtiæ & ſacræ unctionis perceptis. In palacio inferiori amplo caſtri Cracoui. ad meridiem ſito, feria tertia proxima ante feſtum ſancti Leonardi, quæ fuit quinta Nouembris, anno ætatis ſuæ ſexageſimo completo, circa ortum ſolis, ſpiritum Deo reddidit, tertia autē die mortis ſuæ, quæ fuit ſeptima Nouembris, à tribus Pontificibus Iaroslao Gneznen. Floriano Craco. & Petro Lubucen. à Vuadiſlao duce Opolien. & Baronum ac popularium frequenti numero, in latere dextro prope maius altare in Eccleſia Craco. ſepultus. Sepulchrum ſucceſſu temporis tabulis, imaginibusquē marmoreis poſtea extructum, ornatumq; eſt. At Semouitus Mazouiæ dux, morte Kazimiri audita, caſtra illicò Ploczko, Rauua, Goſtinin, Viſſegrad, & Szochaczouu accepit, & ea ſibi appropriauit. Fuit autem rex Cazimirus, craſſus, & medius corpore, fronte uenerabilis, crine plurimo, & criſpo, barba promiſſa, uoce aliquantulum balba, ſed ſonora. In commeſſationes, & Venerem, cæteraſq; uoluptates præceps, in patriam clemens, in ſubditos modeſtus, in mulieres intemperatus. Regnauit annis quadraginta, hic ex omnibus regibus, & principibus, quos unquam Polonia habuit, regnum Poloniæ magnificauit, templorum, caſtrorum, ciuitatum, & curiarum uaria ſtructura. Caſtrum Craco. palacijs, turribus, tectis, & picturis ornauit: item ciuitatem Kazimiriam, Cracouiæ iunctā erexit, muro cinxit, & de ſuo nomine Kazimiriam uocauit: item Vieliczkam, Skauinam, Ilkuſs, Bandzin, Lelouu, Sandomiriam, Viſliczam, Opoczno, Szidlouu, Radom, Vauelnicza, Lublin, Stauiſsin, Caliſs, Piſdri, Vielun, Konin, Lanciciam, Piotrkouu, Ploczko, Iuniouulodz, Leopolim, Sanok, Croſnam, Czchouu muris cinxit. Item caſtra, & curiis Poſnanien. Kaliſsien. Sandomirien. Lublinen. Leopolien. altiùs & inferiùs, Piſdren. Vielunen. Siradien.. Lancicien. Plocen. quod murum habuit, ipſe alium addidit. In Kolo, Nyepolomicze, Szidlouu, Boleſczauiz, Oſtrzeſſoau, Przemislien. Lanckoronam, Lelouu, Bandzin, Oeccz, Crzepicze, Czorſtē, Szczechouu, Solecz, Zauichoſt, nouę ciuitatis dictū Korcin, Konin, Nakel, Vielen, Miedzirzez, Cruſwicza, Zlothoria, Przedecz, Bidgoſtia Labaczouu, Trebouula, Halicz, Cuſtan, Opoczno, Prziſouu, Rauenię, Viſ-

Aegritudo Kazimiri.

Teſtamentum pro ſua prole.

Kazimiri mors.

Benegeſta eius memoratu digna.

Extructiones ciuitatum, caſtrorum, templorum, hoſpitalium.

ſegrad, Przedborz, Brzeſnicza. Item ſacras ædes, & templa, duas Eccleſias in caſtro Craco. uidelicet ſancti Michaëlis, & ſancti Georgij. item hoſpitale in Stratomya. item Sandomirien & Viſlicien. collegiatas. In Strobnicza, Szidlouu, Lapſzicze, Kargiuu, Niepolomicze, Solecz, Opoczno, Korczin, ſancti Stanislai in rupella: item teſtudinem Eccleſiæ Craco. Cathedralis ſtellis deauratis decorauit, & chorum eius plumbo texit. In eadem cathetrali ſacellum aſſumptionis beatæ Mariæ, & aliud apud prædicatores conſtruxit, & exornauit: item monaſteria in Piotrkouu, Lancicia, noua ciuitate Korczin, & alia conſtruxit, picturis, tectiſque decorauit. Ac eiſdem Eccleſijs, & monaſterijs, calices, cruces, & libros, iuxta magnificentiam regiam donauit. Item in circo Craco. palacium cum officinis ad uendendum pannos, & mercantias, uulgariter pannicidium nuncupatum. Et hortum ferarum uulgò ferale aliàs teritrophium appellatum hodie demolitum, cuius ruinas, & portiones cum altiſsimis arboribus ante ingreſſum adoleſcentiæ meæ præueni, & perſpexi, nunc indicijs eorum non apparentibus, condidit ac muro extruxit. Et quicquid Polonia in caſtris, ciuitatibus, Eccleſijs, curijs, muratum continet, id pro maiori parte ab ipſo Kazimo, & ſuis ſumptibus eſt perfectum. Et licet ipſe incontinens fuerit, clericos tamen bonæ conuerſationis, & caſtos plurimùm dilexit: eiſque prælaturas ac beneficia Eccleſiarum, de infima plebe exiſtentibus, ultra nobiles, & ſeruitores ſuos conferebat. Omnes peculiari cura ſpirituales adhortando, ut circa ſuas Eccleſias reſidentiam facerent perſonalem. Colonis & ſubditis agreſtibus, à nobilibus, & militaribus ne fierent oppreſsiones, & iniuriæ, ſummè prouidebat. Fures & prædones etiam quantumcunque fuiſſent nobiles, ſuſpenſi, decollari, uel alia nece interimere iubebat, humanas minitationes non metuens. Calumniatores uerò ſi quoſpiam repetit, ferro ignito in facie aduri mandauit. Exempto quandoque maiori nummo, homini uillano de ſua heros querenti monuit, ut ignili cõparato, & ſilice, in campo reperto, ſi aliter non daretur, incendio ſe ultum iret. tradidit: eaque licentia multorum militarium, ſubſtantias ſuorum ſubiectorum per iniuriam expilantium, refrenauit.

Emporium. *Feraie.* *Canonica Prælatorũ electio.*

CAP. XXII. LIB. IIII.

ANno Domini 1335 ingens multitudo locuſtarum per turmas, & turmas diuiſa, in Poloniam ſpicis luxuriantibus uenit. In ea frequentia, & ſpiſsitudine, ut radios Solis obumbraret, & tanta altitudine, ut ungulas equorum excederet. Abraſerunt ubicunque deſcenderunt ſuo morſu, frumenta, herbas, & gramina. Poſt locuſtas, ualidiſsimus uentus, uniuerſum Poloniæ regnum concutiens, domus, & arbores euertẽs, incœpit, & ſuperuenit, uigeſima nona Septembris, & pluribus diebus durauit. Eodem anno tredecima menſis Iulij, Boleslaus dux Bregen. monaſterium ordinis fratrum minorum in oppido ſuo Brega fundauit, quod Nankerus Epiſcopus Uratiſla. auctoritate Ioannis Papæ uigeſimi ſecundi, in anno ſequenti uigeſima nona menſis Iulij confirmauit. Eodem anno mortuo Luthero de Brunſuuigk magiſtro Pruſsiæ, Theodricus de Aldemburgk Marſchalcus, Saxo genere, à captiuitate Polonica liberatus, in magiſtrum ſucceſsit.

Locuſtæ in Polonia. *Monaſterium Bregen. erigitur.* *Theodricus de Aldemburgk magiſter Pruſ.*

Anno Domini 1336 Przemislaus Rathiborien. & Oppauien. dux, monaſteriũ ſanctimonialium ordinis prædicatorum in Eccleſia Sancti ſpiritus in Rathibor fundauit, deditque illi dote uillas ducales, molendina, & plures libertates. Proceſſu autẽ temporis Euphemia aliàs Offka princeps Mazouiæ pro eodem monaſterio oppidum Iauorouu cũ ſeptem uillis coemit, quod & quas Nicolaus dux Rathiborien. filius Ianuſſij uiolenter occupauit, & ſibi appropriauit: filijque ſui Vuenceslaus, & Ianuſsius haud ſecùs, quàm hæreditaria ſpretis Apoſtolicis cenſuris inter ſe diuiſerũt: Boleslaus Bregen. & Legnicen. dux prodigè uiuendo ferè omnia conſumpſit, ut de cætero unde ſe aleret, non haberet.

Monaſterium in Ratibor fundatur.

Mortua interim ſua conſorte Margaretha, filia Vuenceslai regis Bohemiæ, aliam de Cracouia Catherinam, anno Domini 1336 ſuperduxit: doteque per eam allata, Bregam & Olauiam redemit, & in Brega ſuum domicilium conſtituit, terram autem Legnicen. uarijs pecuniarũ ſummis grauatam, filijs ſuis Venceslao, & Ludouico dedit, ut ſibi quantum ſcirent, conſulerent. Qui ſuffragio à militaribus, & agreſtibus petito, & obtento, Legnicen. terram à creditoribus liberauerunt. Nonnullis creditoribus conditionem eorum miſerantibus, ſuarum pecuniarum portionem remittentibus.

Anno quo ſupra triceſimo ſexto ſupra mille trecentos, ſedecimo Kalendas Nouembris duces Lithuaniæ, filij Gedimini, Olgerth, Keyſtut, Koributh, Patrikyg, Lubardus, Szimuuil, Buthauu Mazouiam ingreſsi (quamuis affinitatem, & pacem cũ ducibus Mazouiæ iunxerant, & firmauerant) eam hoſtiliter prædati ſunt, & exuſſerunt. Et pluſquam mille ducentos Chriſtianos, & pecora in Lithuaniam abduxerunt. Eodem anno adue-

Lithuania uaſtata.

niente exercitu ex Alemannia in Pruſsiã, in quo erãt Marggrauius Brandenburgen. Comes de Namen, & Comes de Hennenbergk, in terras Lithuanorum ingreſsi ſunt, & caſtrum Pullen oppugnauerunt, in quod Lithuani, ad quatuor millia hominum, cum coniugibus, pignoribus, & fortunis confluxerant. Et quanquam Lithuani probè reſtitiſſent, tamen caſtrum ex frequenti proiectione machinarum dirutũ, & expugnatum iri uidentes, in caſtri medio rogo extructo, omnes fortunas ſuas, & ſubſtantias incenderunt: coniugibusq́ꝫ, & paruulis trucidatis, iugulum præfecto caſtri omnes præbuerunt, ne uiui in hoſtium manus uenirent. Et Chriſtiani caſtrum irrumpentes, paucos ex tanto numero ſuperſtites repererunt, & hos aut necarunt, aut captiuarunt. Caſtro incenſo, & funditùs demolito, regioneq́ꝫ in circuitu uaſtata, in Pruſsiam redierunt. *Cruciferorum uictoria.*

Anno Domini 1337. Ioannes rex Bohemię, caſtrũ Mielicz ſibi dari mandauit, quod Nankerus Epiſcopus Vuratiſ. tanquã uir Heroicus denegauit. Ob hoc Ioannes rex Bohemiæ miſſo exercitu, caſtrum Mielicz obſidione cinxit, & quum eius expugnatio difficilior uideretur, uafricie ſolita uſus, ad Henricum de Virbna Archidiaconum, & Canonicum Vuratiſla. adminiſtratorem caſtri, familiares, & notos cum lagenis uini meri, ſciens ad potationes uinorum auidum, & inclinatum, miſit. Quumq́ꝫ inebriatum tum blanditijs, tum terroribus, de reſignatione caſtri requirerent, Henricus Archidiaconus uir pauidus nulla eum neceſsitate ſtringente, caſtrum Mielicz reſignauit, & de ipſo exceſsit. Nankerus ergo per literas, ablatum caſtrum reſtitui Eccleſiæ apud Ioannem regem laborauit. Quo abnuente totam diocœſim Vuratiſla. interdicto ſuppoſuit. At ubi Ioannes rex Bohemiæ Vuratiſlauiam adueniſſet, plures ſuper caſtri Mielicz reſtitutione interponebantur tractatus, quos dum uideret Nankerus in irritum cedere: cùm quatuor tantum modò Prælatis, & Canonicis, cæteris metu ſe ſubtrahẽtibus, uidelicet Apeczkone Scholaſtico, qui poſtea in Lubucenſem Epiſcopum fuit promotus, Othone de Domy, Cunczkone de Szalkouu, & Petro de Bitkouu, in monaſterio minorum ſancti Iacobi regem in parua ſtubella refectorio proxima ſe continentem, geſtans in collo ſtolam, & in pectore crucem, intrepidè acceſsit. Inquiens, moneo te Domine rex primò, item ſecundò, item tertiò, & peremptoriè, ut caſtrum Mielicz à te uiolenter occupatum, mihi & Eccleſiæ meæ Vuratiſla. reddas. Denegante autem reſtitutionẽ, tum Nankerus cruce in manu cũ ligno Dominico accepta. Auctoritate, inquit, omnipotentis Dei, te uelut Eccleſiaſticorum bonorũ inuaſorem excõmunico, excommunicatumq́ꝫ denuncio, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, amen. Ioannes rex in furorem uerſus, quàm temerarius eſt, inquit iſte Pop, id eſt, ſacerdos, quęrit ſui interfectorem. At ego à ſanguine ſuo me continebo. Egredientem à conſpectu Regis Epiſcopum, Conſules Vuratiſlauienſes carpebant, quòd alijs uijs neglectis Regem excommunicauerit. At ille: ego uos conſiliarios, & adiutores ſuos, eadem auctoritate Dei omnipotentis, qua & Regem ueſtrum excommunico, & excommunicatos decerno. Sed neq́ꝫ Rex ueſter glorietur ſe fore Regem, quum magis regulus, quàm Rex ſit extimandus. His uerbis Rex duriùs, quàm cenſuris ſe læſum exiſtimans, nuncios ad Epiſcopum Nankerum miſit, ut qua ex cauſa Regem Bohemiæ putaret Regulum, non Regem appellandum ediſſereret. Quibus Epiſcopus, qui in ſuo regno Metropolitano caret, & in coronatione ſua, prece, & precio aliarum nationum Archiepiſcopos conducit, regulus eſt, & inter omnes Catholicos Reges minimus. Sugillatio huiuſmodi Ioannem Regem Bohemię adeò mouit, irritauitq́ꝫ, ut ex Pragen. Eccleſia metropolitanam creari temporis proceſſu procurauit. Poſt triduum diſcedens Nankerus in Niſſam cum omni clero ſæculari, & regulari, quem rex quia appellationi à ſe factæ non adhærebat, eijciendum mandauit: & omnes Eccleſias obſerari iuſsit. Rege autem mandante, & ciuibus Vuratiſlauien. Eccleſijs per uiolentiam patefactis, celebrare diuina presbyteri uagi, & diſcoli cœperunt, populo autem communi faſtidiente Eccleſias ingredi, compellebatur à lictoribus, & recuſantibus ueſtes detrahebantur. Poſt alias tandem maiores cenſuras, tam in Regem Ioannem, quã conſiliarios eius, & ciues Vuratiſla. latas, rex furore plenus, bona temporalia Epiſcopi, ac omnium Eccleſiarum, & monaſteriorum ducibus Sleſiæ occupare iuſsit, ſed omnibus alijs iuſsionem deteſtantibus. Boleslaus Bregenſis dux, inopiæ ſuæ ſuccurſurus, oppida, uillas, decimas, & introitus omnium Eccleſiarum in ſuo ducatu Bregen. inuaſit, & diripuit. Pro quo ipſe, & terra ſua, quod longo tempore pertulit, ſuppoſita interdicto fuit. Summus Pontifex Benedictus duodecimus etiam confirmauit, & aggrauauit ſententias Nankeri Epiſcopi. Nec priùs reſpondit ſe Ioanni regi requirenti, & petenti abſolutionem impenſurum, donec de caſtro Mielicz cæderet, & bonorum Eccleſiæ plenam faceret reſtitutionem. Sed Rege aliquot annis cum ciuibus Vuratiſlauien. anathema tollerante, Eccleſia Vuratiſla. direptionem Eccleſiaſticorum introituum pertulit.

Caſtrum Mielicz obſidione cingitur.

Nankerus Epiſcopus caſtrum repetit.

Eccleſia Pragen. Metropolitana facta.

Bona Epiſcopi occupata.

CAPVT XXIII. LIB. IIII.

Ingreſſus Lithuanorum in Mazouiam.

ANno quo ſuprà in feſto ſanctæ Heduigis: Lithuani furtiuis itineribus Mazouiam ingreſsi, Polthouusk, & Czechanouu oppida cum uicinijs eorum uaſtauerunt. Et plures mortales in Lithuaniam abducebant, quos milites Mazouię inſequentes, prædam, & captiuos excuſſerunt, & Lithuani fugierunt, pluribus ex eis in flumine Nareuu, præſertim, qui ſarcinas non abiecerant, ſuffocatis.

Caſtrum Lublin impugnatur.

Anno Chriſti 1337. Tartari cum Ruthenis caſtrum Lublin. duodecim diebus obſidentes impugnabant. Sed principe Tartarorum ſagitta ex caſtro miſſa, occiſo ſtatim cum magno clamore receſſerunt.

Monaſterium in Kaliſz fundatur.

Lithuania uaſtatur.

Anno Domini 1339 monaſterium fratrum minorum ſub titulo ſancti Stanislai Kazimirus rex Poloniæ in ſuo regio oppido Kaliſz fundauit, & muro coctili erexit. Eodem anno Theodricus de Aldemburk magiſter Pruſsiæ habens in ſuo comitatu Comitem, Palatinum Rheni, & fortem exercitum ex Alemannis congregatum, Lithuaniam hyeme ingreſſus, caſtrum Vielunya cinxit. Verùm quum omnes ſuos conatus in irritum recidere uideret, in Pruſsiam redire coactus eſt. Et in æſtate cum multis forenſibus Lithuaniam ingrediens, eam uaſtauit, & multos captiuos duxit. Tres quoq; aggeres, & totidem alueos, ſeu aquæductus, quibus Barbarorum clandeſtina in terras Pruſsiæ arceretur, inuaſio diſpoſuit.

Anno Domini 1340 die uigeſimaquinta Martij, in antiqua Vuladislauia in monte, nouus chorus per Matthiam epiſcopum Vuladislauien. iactus & initiatus eſt. Cui proceſſu tẽporis & corpus ſuperaddidit pulchro opere. Anno quo ſupra octaua die Septembris, Lithuani cum ſuis ducibus in magna multitudine terras Mazouiæ uaſtarũt, nulloq; reſiſtentiam opponente, captiuos abduxerunt. Eodem anno relicta Vuladislai Loktek, Heduigis & genitrix Kazimiri ſecundi in Sandecen. monaſterio tumulatur, Kazimiro rege iuſta funeri magnifico ſumptu perſoluente.

Nankerus Epiſcopus Niſſe mortuus.

Anno Domini 1341 decima menſis Aprilis, quæ in Paraſceue cadebat, mortuus eſt in oppido Niſſa Nankerus Epiſcopus Vratisl. plenus bonis operibus, & in Eccleſia Vuratisl. ſepultus. In morte eius quædam religioſa fœmina ſuauiſsimum audiuit cantũ. Cui reuelatum eſt, animam Nankeri Epiſcopi Vuratislauien. ab angelis in cœlum deferri, fertur ſub ordinatione Ioannis Regis & Comitis de Luczembergk ueneno propinato mortem uiolentam incidiſſe. Fertur quoq; hic Epiſcopus miræ deuotionis, ac magnæ abſtinentiæ fuiſſe. Et miſſas quotquot legi poterant, in Eccleſia, in qua aderat, audiuiſſe, & ad quamlibet earum ſpecialem oblationem obtuliſſe. Fertur etiam ſingulis annis, certam ſummam pecuniæ uicarijs Eccleſiæ Craco. pro annua ſtrena (uulgò columbatione) de Vuratisla. miſiſſe.

Mors Theodrici de Aldenburgk.

Ludolphus Konig mag. Pruſ.

Eodem anno quindecima menſis Iunij, Theodricus de Aldenburg Magiſter Pruſsiæ in Thorun, in præſentia Caroli Marchionis Morauiæ filij Ioannis Regis Bohemiæ mortuus eſt. Cui Lutherus Commendator maior aliàs Ludolphus Konigk natione Saxo ſucceſsit.

Carolus rex Hũgariæ mortuus.

Ludouicus in Regem coronatus.

Anno Domini 1342 decimo ſeptimo Calendas Auguſti, aliàs feria tertia poſt Margarethæ, Carolo rege Hungariæ in caſtro Viſſegrod rebus humanis exempto, & in alba regali condito. Ludouicus filius eius, ætatis agens annum decimum ſeptimum, in regem Hungariæ, Dominico die ante feſtum ſancti Iacobi, aliàs duodecimo Calendas Auguſti per Chanadinum Archiepiſcopum Strigonien. aſsiſtentibus ei Vuladislao Quinqueeccleſien. Nicolao Agrien. Mieczlauo, Veſperimen. Colomanno Iaurien. Petro Sermien. Vito Nitrien. & Laurentio Boſnen. Epiſcopis, & Baronum ac nobilium multitudine copioſa coronatus eſt. Eodem anno Przeczlaus de Pogorzelecz ſucceſſor Nankeri in epiſcopatu Vuratisla. per Benedictum Papam 12. confirmatus, & conſecratus, ex curia Romana reuerſus in Niſſam uenit, ubi ad illum Carolo Marchione Morauiæ, filio Ioannis de Luczemburgk regis Bohemiæ adueniente, reconciliationem cum eo æquis conditionibus ſuper indicto compoſuit: eoq; ex Niſſa in Vratislauiam diuertente, & Carolo Marchione eum concomitante, cõſules ac iurati Vuratisla. pedibus nudati, ac capitibus, pallijs quoq; & cingulis ammotis, ex prætorio uſq; ad monaſterium ſancti Adalberti uenerunt, & proſtrati, culpaq; ſimpliciter recognita, ueniam ſuppliciter depoſcebãt, per plures execrationes aſtringentes ſe nunquam ſimili rebellione Eccleſiam Vuratisla. moleſtaturos, unde & interdictum ſuſtulit. Verùm digna plaga, indignam expulſionem Epiſcopi ac cleri, & cædem Ioannis inquiſitoris Vuratis. repentè ſuperuenit.

Vuratislauia conflagrata.

Caſuali enim igne octaua die Maij in octaua ſancti Stanislai in Vuratislauia exorto, tota ciuitas conflagrata eſt: uiſusq; eſt tempore incendij à quadam religioſa fœmina, apud ſanctum Mauricium extra muros Vuratisl. incluſa, angelus contra ciuitatem exortum, geſtans gladium, & ardentibus carbonibus ciuitatem feriens, & incendens.

Eodem

Eodem anno Lithuani in numeroſo exercitu Pruſsiam ingreſsi, ferè uniuerſam ſpolijs, cædibusq́ & captiuitatibus implerunt. Magiſtro Luthero in expeditione contra nouam Marchiam, quam ſibi geſtiebat ſubijcere occupato, & ſuis defenſionem non ferente. Qui reuerſus tanta conſternatione de ſuorum cæde, & captiuitate anguſtiatus eſt, ut ſenſu amiſſo, delirus & amens fieret: in cuius locum Henricus Duſemer ſuffectus eſt. *Lithuani Pruſſiam uaſtant. Henricus Duſimer magiſter Pruſsiæ.*

Anno Domini 1343 in feſto ſancti Matthię, quod in carniſpriuium cadebat, nuptię per Kazimirum Regem Poloniæ in ciuitate Poſnanien. cum magna ſolennitate celebratæ ſunt. Boguslao duci Stetinen. filiam ſuam uirginem Elizabeth, ex Anna prima coniuge, Gedimini ducis Lithuaniæ filia, deſponſando. Eidem uiginti millia marcarum latorum groſſorum Pragenſ. & ſupellectilem in uaſis aureis, & argenteis, equis, & ueſtibus pro dotalibus aſsignando. Et uicißim contra quoſcunq́ hoſtes & ſignanter contra fratres Cruciferos de Pruſsia, quadringentis galeis armatorum Regi, & regno Polonię perſonali auxilio Boguslaum, & germanos eius Baruin, & Varcislaum obligando. Eodem anno Ludouicus Hungariæ, Ioannes Luczemburgen. Bohemiæ Reges, Carolus filius eius Marchio Morauię. Item Comes de Halles, & alij quàplures illuſtres uiri in Pruſsiam cum eorum potentijs aduenerunt: atq́ cum Magiſtro Pruſsiæ in Lithuaniam deſcenderunt. Lithuani autem interim, quò eorum terra uaſtabatur, cum omni potentia in terram Zambienſem, & in Liuoniam perrexerunt, & eas graſſabantur. Magiſtro Liuoniæ abſente, & Samagitas oppugnante: quæ uarietas adeò Reges afflixit, ut Magiſtrum conuitiarentur, tanquam huius peſsimi euentus auctorem. *Nuptiæ Bogus lai ducis Stetinenſis.* *V... ſpo... iorum.*

Anno Domini 1344 hactenus Eccleſiam Pragenſ. Epiſcopalem, & ſuffraganeam Maguntinen. Archiepiſcopo, in Archiepiſcopalem, & metropoliticam Luthomislien. uerò, quæ Abbacialis, ſeu conuentualis ſancti Benedicti fuerat, excluſis monachis in Cathedralem Ioannes cęcus Bohemiæ rex Philippo Francię Rege enixiùs factum adiuuante, per Clementem Papam ſextum ultima die Aprilis in Auinione permutari procurauit: & Arneſtum Pragen. tunc Epiſcopum Archiepiſcopali, & pallij honore inſigniri, Olomuncenſeq́ in ſuffraganeam adijci obtinuit. Sed Vuratisl. quam ſucceſſu temporis Carolus Romanorum, & Bohemiæ Rex, Pragen. Archiepiſcopo ſubijci depoſcebat. Impediente uerò Kazimiro Rege Poloniæ, tanquam à regibus Poloniæ fundatam, & dotatam obtinere non potuit.

CAPVT XXIIII. LIB. IIII.

ANno Domini 1345 Henricus Duſemer magiſter Pruſsiæ, habens in ſuo comitatu milites Hungariæ, & Bohemiæ, item Marchionem Holandiæ, Calendis Martijs expeditionem in Lithuanos egit, ſed parùm proficiens, tum quia Lithuani in caſtris, & nemoribus delitescebãt, tum quia lubricitas terrę ex reſolutione, & glaciebus acciderat, in Pruſsiam redire coactus eſt.

Anno Domini 1346 Ioannes Lodza Epiſcopus Poſnanien. uita exceſsit mortali, in Eccleſia Poſnanien. ſepultus. Is compoſuit antiphonam, Lux clareſcit in uia. Sequentiam de aſſumptione, quæ incipit, Salue ſalutis ianua. Item ſequentiã de ſancto Adalberto, in laudem ſacri Præſulis: item ſequentiam de Sancto Petro, Tu es Petrus: item ſequentiam de ſancto Paulo: hæ ſequentiæ in Eccleſia Poſnanien. decantantur. Eodem anno Ioannes cæcus Bohemiæ rex, Philippo Francorum Regi affini ſuo, contra Eduardum Anglorum Regem Franciæ regnum oppugnantem, forti congeſto exercitu auxilia ferens, in hoſtes denſiores inductus, & inſiliens, occiſus eſt, Philippo Rege Francię cum filio, & Rege Nauarræ terga uertentibus: relatusq́ Ioannes Rex Bohemiæ in Luczemburgk in Eccleſia maiori ſepultus eſt: & Carolus filius eius in Regem Bohemiæ eſt ſuffectus. Eodem anno in hyeme Henricus Duſemer magiſter Pruſsiæ Lithuaniam ingreſſus cum agmine ad quadraginta millia æſtimato, eam crudeliter uaſtauit. Olgerdus autem Lithuaniæ dux, habens ſecum copias Smolnenſium, Polocenſium, & Ruthenorum, in die Purificationis cum magiſtro, & exercitu eius conflixit: & maxima cæde utrimq́ ędita, Lithuani, & Rutheni ſuccubuerunt: duo de uiginti millia Lithuanorum, & Ruthenorum cęſa referuntur. Magiſter, & Cruciferi ſpolijs potiti, in propria reuerſi, in ſignum obtentæ uictoriæ monaſterium uirginum in Konigsberk dotarunt. Aeſtate uerò aduenien te, nouo inſtaurato exercitu, alteram in Lithuanos Henricus Duſemer expeditionem egit, & caſtrum Vielunya obſidione cingens, & conquirens conflagrauit: populatisq́ uicis, & uillis incenſis, ſpolia ferens, & captiuos, in Pruſsiam redijt: Olgerdus uerò dux Lithuaniæ, ualido congregato exercitu, in terram Zambien. ex improuiſo irruit, & aliquot millia Chriſtianorum promiſcui ſexus captiua abduxit. *Ioannes Lodza Epiſcopus Poſnanienſ. mortuus. Ioannes rex Bohemiæ mortuus. Lithuania uaſtata. Cruciferorum uictoria.*

Quidam nequam & famelici latrunculi, ſub octauis corporis Chriſti, anno Domi-

 ni 1347

ni 1347 de Eccleſia parochiali omniũ ſanctorum in Cracouia delatorium diuiniſsimi ſacramenti (uulgò monſtrantiam) furati ſunt: compertoq; quòd eſſet ærea, illã in paludem Mothe arbuſtis plenã, ab Eccleſia ſancti Laurentij nunc in Kazimiria extantẽ proiecerũt tunc autem Eccleſia parochiali in uilla Bauol, ad proprietatem Capituli Craco. pertinente, nec longè diſtantem. Et quùm plu es mortales luminaria die, noctuq; in palude relucentia uiderent, ad Pontificem Craco. eiuſq; uenerabile Capitulum, ac deinde ad regẽ Kazimirum, rem tanquam prodigioſam pertulẽre. Qui proceſsionibus totius urbis ordinatis, triduano priùs ieiunio indicto, & exacto. Cum hymnis, & uexillis paludem adeuntes, delatorium cum ſacramẽto diuiniſsimo acceperunt, & illud ad Eccleſiam omnium ſanctorum unde erat ablatum retulerunt. Excellentiſsimus autem rex Kazimirus in loco inuentionis tam ineffabilis ſacramenti, quamuis ſcenoſo & paludinoſo, eccleſiam in honorem & titulum corporis Chriſti ſe fundaturum uouit. Nec mora anno altero nobilem chorum & ſacrarium cocto latere initiauit & conſumauit. Parochia quam ex antiquo eccleſia ſancti Laurentij habebat ei adiuncta, calicibuſq; ac apparatibus, crucibus, cæteriſq; clenodijs munificentia regia adornauit. Et titulum corporis Chriſti, quo eccleſia ſancti Franciſci à primæua ſui fundatione illuſtrata fuerat, fratribus minoribus precio precibuſq; contentatis, ut ſolidior ſua fundatio permaneret, abrogari & extingui procurauit. Villa quoque Bauol in ſuam ditionem & proprietatem traducta. Oppidum de ſuo nomine Kazimiria nuncupatum, proceſſu temporis muris communiuit. Amplius monaſterium inſigne, in decus ſanctarum Margarethæ & Catharinæ, in quo ſunt fratres æremitę ordinis ſancti Auguſtini conſtituit. Chorum Eccleſię eiuſdem monaſterij magnifico, & liberali ſumptu uſq; ad integrum cum ſacrario muro coctili, & excelſo locauit. Et profundato annulos, quos ferebat, in iactu fundationis, & primi lapidis poſuit. Expòſt autem deuotio fidelium corpus Eccleſiæ cum ſacellis adiecit.

Fundatio Eccleſiæ Chriſti in Kazimiria.

Eccleſia S. Catharinæ.

Henricus Dumeſer mortuus.

Venrich de Kniprode magiſter Pruſsiæ.

Lithuania uaſtatur.

Pruſsia uaſtatur.

Cruciferorum uictoria.

Anno Domini 1348 Henricus Dumeſer, uno luſtro in magiſterio Pruſsiæ exacto, mortuus eſt. Et in die Epiphaniarum Venrich de Kniprode, Commendator generalis in magiſtrum ſubſtituitur. Qui in Lithuaniam cum exercitu copioſo ingreſſus, diſtrictum Paſtrim cęde, ſpolijs, ac flamma uaſtauit, & cum captiuis ac ſpolijs in Pruſsiam redijt. Cuius ueſtigia Lithuaniæ dux Olgerdus, cum fratribus Keyſtut, Patrikyg, & alijs ſequutus, exercitu catholico diſperſo, in Pruſsiam irrupit. Et crudeli cæde in Chriſtianos, nullo ferente ſubſidium, debachatus, ſpolijs onuſtus, & ſeptingentos homines ducẽs, in Lithuaniam reuerſus eſt. Nec multò pòſt dux de Smolensko cum nouis Ruthenorum, & Lithuanorum copijs Pruſsiam circa Labiouu ingreſſus, ſingula in circuitu igne, ferro, & uaſtitate compleuit. Commendator autem de Labiouu, copijs ſuis longè imparibus cum ipſo conflixit, & uictoria Cruciferis ceſsit. Lithuani autem, & Rutheni cum ſuo duce in fugam acti, dum flumen, ad quod pugnabatur, more tumultuario ſuperare contenderunt, plures illic ab undis, quàm ab hoſtibus ſuffocati ſunt. Sed & ipſe Smolnenſis dux in eodem flumine ſubmerſus, celebriorem uictoriam apud Chriſtianos effecit.

CAPVT XXV. LIB. IIII.

ANno Domini 1349 Venrich magiſter Pruſsiæ cum quadraginta millibus armatorum, qui de Francia, & Anglia uenerãt, Lithuaniam ingreſſus, omnem ſexum paſsim occidens uaſtauit. Et dum ſpolijs onuſtus rediret, dux Lithuanicus Keyſtut, uigeſima quarta Ianuarij pugnam cum eo conſeruit. In qua de Lithuanis & Ruthenis decemocto milia ceciderũt. De Cruciferis Gerardus de Stegin Commendator Gedanen. Item Commendator Gobienſis, item ſex fratres de ordine, quinquaginta milites & plures alij equeſtris & pedeſtris ordinis pugnatores. Eiuſdem anni æſtate Kazimirus rex monaſterium Mogila à ſuo fundatore Iuuone de Konskę Epiſcopo Craco. inconſumatum conſumauit. Murum meridiem uerſus conſumans, tectum ſuperimponens, & teſtudines à turri uſq; in occidentem, & tranſuerſales perficiens. Hic annus peſtifer apud Polonos erat.

Monaſterium Mogila conſumatum eſt.

Peſtis.

Pruſsia uaſtatur.

Anno Domini 1353 Kazimirus rex Poloniæ, propter furtiuas incurſiones Lithuanorum, ciuitatem Plocen. coctili muro & caſtrum altero ſuperaddito eo anno muro muniuit. Eodem anno Olgerd, Keyſtut, & Patrikyg duces Lithuaniæ, congeſto exercitu, cladem circa Labiouu acceptam ulturi, terram Pruſsiæ circa Reſil ingredientẽs feritate Barbarica ſæuiendo, ſingula uaſtauerunt, populationeq; latius extẽſa, multis trucidatis mortalibus & plurimis captis, nullam reſiſtentiam paſsi, Lithuaniam redierunt.

Anno quo ſupra uigeſima die menſis Iunij, uirginẽ Elizabeth filiã Stephani regis Boſnę, quę Huſupusban uocabant, ſummo Pontifice permittẽte, Ludouicus rex Hungariæ, matrimonialiter accepit. Genuerat ſiquidẽ pręfatã Ludouici nuptã, Elizabeth filia Kazimiri

miri ducis Gnietrukouien. ſoror patruelis germana Elizabeth antiquioris reginæ Hungariæ, Caroli relictæ, unde Ludouicum regem quarta conſanguineitatis linea contingebat. Eodem anno ſabbato in uigilia Pentecoſtes, ſubitò immenſis frigoribus coortis, nix ualida duorum cubitorum inſperatè decidit, & deſcendit, uſq; in diem ſextam ſine reſolutione durans, pauentibus agricolis frumentorum deſtructionem ſexta die niuoſus imber reſolutus, terram rore ſuauiſsimo rigauit, & fœcundauit. *Nix in uigilia Pentecoſtes.*

Anno Domini 1354 Lithuaniæ duces Olgerd, Keyſtut, Patrikyg, & Skirgello, in Pruſsiam circa Vartemberg ingreſsi, tectis, & uicis incenſis, ſenis & impuberibus necatis. Vinricho de Kniprode magiſtro Pruſsiæ, cum multitudine Barbarorum, decernere non audente, in Lithuaniam cum captiuis, & pecoribus reuerſi ſunt. *Pruſsia uaſtatur.*

Anno Domini 1355 in die Ioannis Apoſtoli, & Euangeliſtæ, tertio die poſt natiuitatis Chriſti, dux Mazouię Semouitus, homagium, & obligationem feudi in oppido Kaliſsz perſonaliter præſtitit. Cum Nicolao Epiſcopo Plocen. & omnibus Baronibus Mazouiæ, regi Kazimiro regalibus ueſtito, & diademate ornato. Literæ homagij habentur in theſauro Craco. quæ incipiunt: Nos Semouitus Dei gratia dux Mazouiæ, &c. Eodem anno in uigilia purificationis Mariæ, Vinricus de Kniprode magiſter Pruſsiæ, diſtrictum Miedniki, & Samagitiam depopulatus eſt, & deuaſtauit: incenſisq; uillis, & tectis, ac impuberibus & ſenibus cæſis, cum multitudine captiuorum, & ſpolijs Ragnetam rediſt, ubi caſtrum Ragnetha fortuito igne conflagrauit. Et magiſter Vinricus equo prolapſus in dextra manu confractus eſt. *Semouitus Mazouiæ dux Kazimiro præbet homagiū.*

Anno Domini 1356. In uigilia ſanctę Agnetis Lithuanorum duces Olgerd, Keyſtut, & Patrikyg in magno & forti exercitu terrā Pruſsiæ ingreſsi, pluribus diebus tam in longū quàm in latū eam cædibus, & ſpolijs depopulati ſunt. Adeò ut ferè uniuerſam Pruſſiam hoſtiliter peruagaſſe crediti ſunt. Magiſtro & Cruciferis in aciem nō prodeuntibus, & cum plurimis & penè innumerabilib. tam captiuis, quā ſpolijs in Lithuaniam rediêre. *Pruſsia uaſtatur.*

Anno Domini 1357 turrim & māſiunculas rex Kazimirus in uillagio Lobzouu iuxta Cracouiam ad occidentem conſtruxit. In ea ut fertur cum omnium rerum abundantia tenuit Bohemam quandam nobilem Rokiczianā nomine, forma pulchra & præſtanti. Ex Praga in quam ſæpe deſcendere cōſueuerat adductam, quam, per deſponſationem Abbatis Thinicen. pontificalibus induti, mulier Epiſcopum Craco. exiſtimans, in ſuos amplexus tranſire pellexerat, & ardenti amore dilexit. Relatione tandem unius ſui cubicularij edoctus, quod & oculis proprijs poſtea comperit, quia in capite calua & ſcabioſa foret, eam illico repudiauit. Et Iudaici generis fœminam Heſter nomine propter formæ elegantiam in concubinam aſciuit. Ex qua duos filios Nyemyerzam & Pelkam ſuſcepit. Et Pelka quidem immatura morte obijt, Niemyerza uerò poſtea in obſequijs Vladislai regis Poloniæ, Lithuani obuerſatus, orta contentione propter Poduuodorum exactionem, in Coprziuunicza occiſus eſt. Filię autem ex eadem Iudęa Heſter ſuſceptę, in ritum Iudaicum ut aſſeritur tranſierunt, quoniam cum matre permanſerant. *Lobzow caſtrum erigitur.*

Eodem anno Almanorum principes & milites de Franconia, Sueuia, & Anglia contra Lithuanos gentiles laturi auxilium aduenerunt. Et Vinricus magiſter Pruſsiæ expeditionem ſuis contra Lithuaniam indicens Sifridum de Dauelth Pruſsiæ Marſchalcum conſtituit ductorem. Qui, Barbaris Lithuanis dimicationis copiam non facientibus, in agreſtes, tecta & rura omne genus ſæuitiæ iuſsit depromi. Cum captiuorū & ſpoliorum magno numero, nullam reſiſtentiam expertus, Pruſsiam rediens.

Anno Domini 1358 rex Kazimirus Maczkonem Borkouicz Palatinū Poſnanien. captiuatum, in caſtro Holſtein fame extinxit. Et caſtra eius ac fratris ipſius Koſzmin, Czacz, & uniuerſa quæ habebant, abſtulit. Cauſa erat, quia furum & latronum in illis oris fuerat conſeruator. Eiuſdem anni feria tertia infra octauas apoſtolorum Petri & Pauli, Kazimirus rex Poloniæ, monaſterium uel potius cellam fratrum Canonicorum regulariū ſancti Auguſtini, in uilla Manka medio miliari à Siradien. oppido fundatam, de conſenſu Conradi Abbatis ſanctæ Mariæ Vratisla. in arena, ſub cuius obedientia conſiſtebat, ad Eccleſiā parochialem ſancti Nicolai in Kaliſz tranſtulit, quæ tunc per fugam ſui rectoris immediati Martini uacabat, præfatus enim plebanus parùm modeſtè iniuriam ſuæ coquæ, quam nonnulli adoleſcentes filij ciuitatis in dolium aqua ſordida plenū, iocando proiecerant, uindicans. Vnum ex illis gladio transfoſſum occidit, & ex Kaliſz fugeret. Tulit autem rex Kazimirus à præfato monaſterio quatuor uillas, uidelicet Mankā, Polkouuo, Vanglouu, & Luboradzice, & eas menſę regię applicuit. In quarū recompenſam monaſterio Kaliſsien. uillam bonam Kuchari cum prædio Item duas uineas circa Kaliſz cōtulit. Huius quoq; monaſterij ſic trāslati primus Præpoſitus frater Matthias fuit. Priuilegium, & mandatū Bodzanthę epiſcopi Craco. ad inſtantiam regis Kazimiri *Maczko Borkouicz fame extinctus.*

de deci-

de decimis, & columbatione, ut presbyteri citò poſt meſſem, ſine aliqua temporum pro-rogatione decimarent, ſtrenamq; (uulgò colandā) quæ datur reciperent, non extorquerent, neq; extraherēt. Habetur in Eccleſia Cracouien. de data anno Domini 1359. cuius initiū eſt: In nomine Domini amen. Nouerint uniuerſi præſentium notitiā habituri, &c.

CAPVT XXI. LIB. IIII.

Triplex expeditio in Lithuanos.

ANno Domini 1360 Vinricus de Kniprode magiſter Pruſsiæ, aduentu Marchionis Brundenburgenſ. animatus, in Lithuanos expeditionem egit, & exercitui Schindekop Mariſchalcum Pruſsiæ præficiens, terras Lithuaniæ uaſtauit, ſpoliaq; & captiuos in Pruſsiam reduxit. Alteram expeditionem hyeme inſtante in Lithuanos reſumpſit, & tertiam eadem hyeme peregit. Quibus quidem tribus expeditionibus Lithuaniam adeò uehementer afflixit, ut pro maiori parte deſertam reliquerit. Expeditio tertia reliquis duabus, ducis Keyſtut captiuitate uiſa inſignior. Qui datis pluribus Catholicorū captiuis apud Pruſsiam captis, eodē anno à captiuitate ſolutus fuit.

Subita mors in contaminatorem conceptionis beatæ uirginis.

Anno Domini 1361. Quidam lector ordinis prædicatorum in Cracouia, frater Paulus nomine, coram clero, & populo in maiori Eccleſia Craco. beatam Mariam uirginem non abſq; originali peccato fuiſſe, in Polonico declamans, & prædicans, cecidit, & expirauit. Eodem anno Vniuerſitatem Pragen. Carolus Romanorum, & Bohemiæ rex inſtituit, & dotauit, quam Innocentius Papa ſextus ad inſtantiam eiuſdem Caroli Regis confirmauit, hæc uix quinquaginta annis durauit. Cum hæreſi infecta exterminari cœpit, tamen reliquiæ ſuppoſitorum, hæretica peſte deprauatorum, præfatæ Vniuerſitatis exiguo numero in hanc diem Pragæ cernuntur, & ſuperſunt.

Kazimiri fundatio Vniuerſitatis in Kazimiria.

Anno prædicto 1361 Kazimirus rex Poloniæ, in uilla Bauuol, aliàs in oppido Kazimirien. ſecùs murum, & Eccleſiam ſancti Laurentij, domos, cameras, lectoria, lapideo muro pro habitatione, & lectionibus Doctorum atq; Magiſtrorum nouæ uniuerſitatis, pro decore regni Poloniæ erigendæ, ædificauit: miſsisq; notabilibus nuncijs in Auionem ad Vrbanum Papam quintum, huiuſmodi fundationem à ſede Apoſtolica admitti obtinuit. Iacobus enim ſecundus, Suuinka cognominatus Archiepiſcopus Gneznen. per literas Apoſtolicas Commiſſarius, & exequutor deſignatus, præfatum ſtudium Kazimirien ſeu Craco. confirmauit. Quod tamen morte Kazimiri interueniente, non fuit ſortitum effectum, nec ipſa fundatio, atq; dotatio progreſſum habuit. Priuilegium Vrbani Papæ ſic incipit: Vrbanus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei chariſsimo in Chriſto filio Kazimiro Regi Poloniæ illuſtri, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Decet regiam celſitudinem, &c. ut in dicta ciuitate huiuſmodi ſtudium exiſteret generale: illudq; perpetuis temporibus inibi uigeret, tam in iuris Canonici, & Ciuilis, quàm alia quacunq; licita, præterquam in Theologica facultate. Et quòd legentes, & ſtudentes ibidē omnibus priuilegijs gaudeant, &c. Datum Auione Calendis Septembris, Pontificatus noſtri anno ſecundo. Priuilegium autem Regis Kazimiri de libertatibus ſtudij Craco. poſtea conceſſum, ſic incipit: In nomine Domini, amen. Ea quæ ex regalis magnificentiæ beneplacito. &c. Actum Cracouiæ in die Pentecoſtes anno Domini 1364. Conſulum uerò Craco. qui ad uota regis Kazimiri omnes libertates per regem conceſſas, ſe cuſtodire, & obſeruare ſubmiſerunt, priuilegium ſic incipit: In nomine Domini, amen. Expedit Reipublicæ perpetuo, &c. Actum Craco. in die Pentecoſtes, ſub anno Domini 1364. Prędicta priuilegia habentur in maiori Collegio artiſtarum uniuerſitatis Craco. Item rex Kazimirus per eoſdem Oratores in Auionem miſſos, Eccleſiam metropolitanā in ciuitate Leopolien. per Vrbanum quintum octauo Idus Aprilis, ad dotationem ſufficientem erigi, & fundari obtinuit, quod & factum eſt. Præfatus enim Archiepiſcopus Gneznen. Iacobus Suuinka literis ſibi præſentatis, perſonaliter Leopolim tranſijt, & ex parochiali Eccleſia Leopolien. inſpectante Kazimiro rege, & uniuerſa eius militia Archiepiſcopatum erexit: primumquè Archiepiſcopum dictæ ſedis Criſtinum uirum nobilem inſtituit, & conſecrauit.

Privilegia pro uniuerſitate Cracouien.

Eccleſia metropolitana Leopoli fundatur.

Vratislauia conflagrata.

Anno quo ſupra 1361 uigeſimaquinta die menſis Iulij Vratiſlauia eſt conflagrata, & Iudæi expulſi ſunt. Eodem anno Domini 1361. Vinricus magiſter Pruſsiæ, præficiens ſuo exercitui Henricum Cramfelt generalem Commendatorē in ducem, ad uaſtandum terras Ruſsię miſit. Sed propoſitū ſuum aſsiduus imbrium deſcenſus impediuit. Ne ergo fruſtrà arma induiſſet, in Lithuaniā deſcendit, & eam uaſtare cœpit. Lithuanorū autem principes Olgerd, Keyſtut, & Patrikyg clandeſtinè cum copijs ſuis aduenientes, Pruthenicum exercitum nihil aduerſi ſuſpicantem inuaſerunt, duroq; marte commiſſo, Cruciferis uictoria ceſsit, eo quidem gratior, quo inſperatior. Auxit autē triumphi gratitudinem Keyſtuthi ducis captiuitas, qui ab Henrico de Eckersberg Crucifero equo deiectus uiuus,

tiuus in manus hoſtiles uenerat. Alter uerò ducum Lithuaniæ Patrikyg, ex equo & ipſe à Conrado de Hoberk præcipitatus, à ſuis defenſus, periculum euaſerat. Cruciferorum uerò exercitus cum uictoria, & ſpolijs in propria redijt. Dux autem Keyſtut in caſtrum Mariemburk delatus, illic in teſtudine forti uinctus, catenatus, & concluſus, moleſtias captiuitatis biduo tantummodò perferens, unius Lithuani Neophiti, apud Mariemburk demorantis adiutus ſuffragio euaſit: pallio ſiquidem albo cum cruce nigra ſe amiciens, omnes Cruciferos, & ciues equo uectus ſefellit. In ſyluam deinde denſiorem, & uaſtiorem perueniens, equo relicto in palude, diebus aliquot, perſequutores euaſurus, latuit. Noctibus tandem pedeſtri itinere gradum promouens, dum ſe uerſus Lithuaniam ire credidit, in Mazouiam peruenit, ubi à filia germana Anna, aliàs Danuta principe, conſorte Ianuſsij Mazouiæ ducis cognitus, & ab ea cum magno gaudio exceptus. In Lithuaniam datis equis, & armigeris deductus, magno ſolatio tam fratribus, quàm genti fuit. Congeſto autem exercitu, captiuitatem ſuam ulturus, in Pruſsiam irrupit, & caſtram ſancti Ioannis primùm oppugnans conquiſiuit, & incendit. Abinde ad caſtrum Danczik uenit, & id quoq; conquirens, & Commendatorem Ioannem Collin cum multis alijs capiens, exuſsit. Applicauit poſt hæc ad caſtrum Eckersberg, & conquiſitum incendit, multiſq; ſpolijs oneratus redibat. Quem duo Commendatores de Roſenberg, & Barthenſtein cum exercitu perſequuti conflixerunt, ſpoliaq;, & captiuos excuſſerunt. Dux ipſe Keyſtut, equo à Vernero de Vindeken deiectus, pedibus audaciſsimè pugnans, deiectoris ſui equo interfecto, per Commendatorem de Nieſzouua uulneratus, à Commendatore de Barthenſtein capitur, ſed parũ prouidè aſſeruatus. Iterũ Cruciferos fallens, de quo apud eos magni morſus habebantur, captiuitatem euadens, & in Lithuaniam peruenit.

Cruciferorum uictoria. *Keyſtuth captus.* *Keyſtuth uinculis exutus.* *Keyſtuth iterum captus.*

CAPVT XXVII. LIB. IIII.

ANno Domini 1362 Vinricus de Kniprode magiſter Pruſsiæ, congeſto numeroſo exercitu ex domeſticis, & peregrinis primo Veris tempore caſtrum Kouuno obſidione cinxit. Duces autem Lithuaniæ Olgerd, Keyſtuth, & Patrikyg, obſidionem huiuſmodi repulſuri, cum ſuis copijs aduenientes, feria quinta ante Dominicam Reminiſcere cum magiſtro Pruſsiæ certamine inito, uicti refugerunt. Quibus fugatis magiſter Vinricus ſtrictiori obſidione caſtrũ Kouuno coarctauit, machinarumq; crebra contuſione, & telorum ignitorũ proiectione debilitauit, tandẽ ſabbato in uigilia Paſchæ, muro ſuffoſſo, & caſtro accenſo, ipſum cœpit, tamen murus ſuffoſſus ruens, plures mortaliũ de Cruciferorum exercitu oppreſsit, & in caſtro ſucceſſo magna multitudo Lithuanorum ab incendio perijt. Tria millia Lithuanorũ ea in obſidione cæſa & mortua referuntur, Voydath Keyſtuthi filius, cum triginta ſex potioribus captiuitati reſeruatus fuit. Dies reſurrectionis Dominicæ celebratus eſt, & miſſa per Bartholomeum Sambienſem Epiſcopũ expleta fuit. Subſequenti uerò die murorũ parietibus dirutis, & omnibus foſſatis ſolo æquatis, ad caſtrum Piſten exercitum Magiſter applicauit, quod à Lithuanis deſertum reperiens, incendit. Et ad caſtrum Vielunya ueniens, quarta die per impugnationem illud conquiſiuit, euerſoque funditùs caſtro Vielunya, cum multitudine captiuorum, & ſpoliorum in Mariemburgk redijt. Anno præfato undecima die Martij. & poſt, pluribus diebus apparuit Cometes in fine Aquarij prope Venerem: caudam in piſcibus uerſus Orientem in locum Mercurij retorquens: durauit ad quinque hebdomadas.

Caſtrum Kouuno obſeſſũ expugnatur. *Apparitio Cometes.*

Vinricus magiſter Pruſsiæ, adueniente Comite Bauariæ Vuolffgango, anno Domini 1363 in die Agnetis motis caſtris, Lithuaniam grauiſsimè in multis locis, præſertim in diſtrictibus Parnrey, Eroglem, Labima, cædibus, flammis, & ſpolijs afflixit: cui magiſter de Liuonia cum altero exercitu, in duo agmina, quorum alterum magiſter, alterum Marſchalcus regebat, diſpartito, in auxilium aduenit, iunctiſq; potentijs ſimul, in uniuerſam Lithuaniæ regionem, Lithuanis decernere non audentibus graſſabantur: & multis captiuis onuſti in Pruſsiam alter, alter in Liuoniam, nulla hoſtilitate laceſsiti, redierunt. Reſumpſit & alteram in Lithuanos Marſchalcus Pruſsiæ Hemyk, Schindekop expeditionem: & à caſtro Garthin per ducem Lithuanorum Patrikyg, qui illud probè tuebatur repulſus, ſpoliato diſtrictu Garthin, Pruſsiam cum captiuis remeauit.

Lithuania per Vinrich graſſata.

Anno Domini 1364 Kazimirus rex Poloniæ, in terra, & diocœſi Craco. nouum oppidum Crzepicze iuxta fluuium Iſthuuarta fundauit: caſtrumq; fortè in loco paluſtri ac limoſo ex muro coctili, non longè ab oppido fabricauit: cuius quidem oppidi Eccleſiam parochialem Iaroſlaus Gneznen. Archiepiſcopus de domo Bogoria, interpellationibus regijs acquieſcens (hoc enim Bodzãtha Epiſcopus Craco. petitus facere noluit) duas decimas manipulares menſæ ſuæ in uillis regijs Zayancki, & in Crzepicze in dotẽ contulit.

Oppidũ Krzẽpicze extructũ.

Et Ka-

Et Kazimiro rege Poloniæ conſentiente, limites diocœſium confundens, præfati oppidi iuriſdictionem occupauit, quum Iſthuuarta fluuius utriuſq; diocœſis limes perpetuus erat. Matthias Epiſcopus Vuladiſ. dum annos duos, & quadraginta pontificatus ſui exegiſſet, ſenio confectus, Epiſcopatum Vuladiſlauien. nepoti ſuo Sbilutho de Golancza, Præpoſito Vuladiſlauien. anno Domini 1364 reſignauit. Is Matthias Epiſcopus Eccleſiam in loco ciuitatis, quoniam prima Eccleſia ante caſtrum ſita anguſta, parùm celebris habebatur, à fundamentis ad conſummationem: item caſtrum Vuladiſlauien. item caſtrum Raczanſz: item Eccleſiam ſancti Vitalis in Vuladiſlauia, pulchro opere, & muro coctili conſtruxit, & muro cinxit.

Caſtrum Kowno dirutum, reædificatur.

Eodem anno principes Lithuaniæ caſtrum Kouuno demolitum lignis, & roboribus reficiebant: & pontem maximum in flumine Niemyen pro tuendo caſtro conſtituerant. Quam ædificationem Commendator de Ragneta cum exercitu ueniens, Lithuanis caſtrum reficientibus, diffugientibus, exuſsit, & funditùs euertit. Interim Vinricus magiſter Pruſsię, cum maiori exercitu ad caſtrum Piſtouu aduenit, quod uacuum Lithuanis fugientibus reperiens, incēdit. Deinde ad caſtrum Vielunya admoto exercitu, inter pugnandum congeſta lignorum ſtrue, & incenſa, ualidiſsimo uento adiuuante incendium, caſtrum Vielunya conquiſiuit, multis Lithuanis in eo flamma pereuntibus, Capitaneus caſtri Gaſtauudus captus, inter ducentium manus ad tabernaculum Marſchalci, ab Almannis occiſus eſt. Cruciferorum autem exercitu ad propria redeunte: Dux Lithuaniæ Keyſtut, clandeſtinis itineribus cum exercitu ingreſſus, omnem regionem circa Iurgembork uaſtauit, & multa præda capta, in Lithuaniam reuerſus eſt. Commendatore de Iurembork paucos quoſdā ex Lithuanis, qui tardiùs agmen ſequebantur, in deſerto captiuante. Deinde Marſchalco Pruſsiæ Samagitiam uaſtante, Keyſtut dux Lithuaniæ occurrens, extremum ſui exercitus inuaſit, & proſtrauit, prędaq; recuperata, & ſtrage aliquanta edita, Marſchalcum cum reliqua parte in fugam egit.

Hyems autem huius anni 1364 intenſione frigoris in Polonia animalia domeſtica, & ſyluestria, aues, & frugiferas arbores occauerat.

CAPVT XXVIII. LIB. IIII.

Zemomiſlaus Gnyewkouien. mortuus. Ducatus diuiſio. Proles Kazimiri.

ANno Domini 1365 Zemomiſlao duce Gnyeuukouien. fratre germano Vuladislai Loketek obeunte, Ducatus ſuus Gnyeuukouien. inter tres filios, quos reliquerat Przemiſlaum, Leſkonem, & Kazimirum in hunc modū partitus eſt. Przemiſlao ſiquidem ceſsit Bidgoſtia, Leſkoni Iuniuuladiſlauia, & Kazimiro Gnyeuukouu. Verùm Przemiſlao, & Leſkone non relinquentibus hæredes, quum ſolus Kazimirus natu minor, in ſortes fratrū ſucceſsiſſet, & plures filios ac filias procreaſſet, ferè ſingulis morte abſumptis, unicus tantummodo ſuus filius, Vuadiſlaus à candida cæſarie albus cognominatus, & unica filia Elizabet, ſuperſtites relicti ſunt. Et filiam quidem Elizabeth pręfati Kazimiri ducis, quum formæ præcellentis eſſet, Elizabeth regina Hungariæ, conſors Caroli regis Hungariæ, uelut conſobrinam tertio affinitatis gradu ſibi iunctam, in regiam aſſumens: eam regi Boſzne Stephano Hiſubusban deſponſauit, à qua pulcherrima F. Elizabeth edita: à Ludouico rege Hungarię, & Polonię in coniugium acceptata eſt, prima uxore eius filia Caroli regis Bohemiæ, & Romanorum obeunte, ex qua Ludouicus rex duas filias, Mariam, & Heduigim ſuſceperat. Vuladiſlaus uerò albus inconſtantia laborans, & uaria fortuna iactatus, ad ultimum monachus factus eſt: primùm in Ciſtercio, poſtea alteram profeſsionem faciens in Duuione ciuitate Burgundiæ, annis quatuordecim pro monacho, & profeſſo illic manſit.

Proles Ludouici regis.

Eccleſia in Vnyeiow fundata.

Anno pręfato Iaroslaus de Bogoria Gneznen. Eccleſię Archiepiſ. caſtro Vnyeiouu ad flumen Varta coctili muro perfecto, Eccleſiam collegiatam ſanctæ Mariæ in oppido Vnyeiouu ſimili muro fundauit, & conſumauit: duoſque Prælatos, uidelicet Præpoſitum, & Archidiaconum: item quinque Canonicos, ſeptem quoque Vicarios in ea creans, dotem ſufficientem cuilibet adiunxit. In eodem etiam oppido Vnyeiouu monaſterium, & Eccleſiam ſub titulo ſancti Nicolai, ordinis ſancti Benedicti, ſubijciens illud Thinicen. monaſterio, Craco. diocœſis ædificauit: cui in dotem contulit, uillam Byeldrzikouu cum omni iure ſupra fluuium Noreſz ſitam, ubi Ownya fluuius ſibi commiſcetur.

Caſtrum Angerpork expugnatum.

Anno quo ſuprà Keyſtut dux Lithuaniæ, copijs Lithuanorum, & Samogitarum collectis, per ſyluarum inuia, & latebras Pruſsiam ingreſſus, caſtrum Angerbork per uim expugnauit, uaſtataque uicina regione, in Lithuaniam prædam duxit. Sequutus illum Aduocatus Samen. & aliqui ex Commendatoribus dum prædam raptam excutere nequiuerunt, diſtrictum Eroglen uaſtarunt, ſpoliaq; in Pruſsiam retulerunt. Deinde quatuor duces Lithuaniæ, uidelicet Olgerd, Keyſtut, Patrikyg, & Alexander, magnis potentijs

collectis,

collectis, quadripartito agmine Pruſsiam ingreſsi ſunt, eamq́ crudeli, & barbarica uaſtatione afflixerunt: expugnatoq́ caſtro Ragnetha, & alijs multis quoq; uicis incenſis, illic dijs ſuis patrio ritu, uictimas de pecorum ſanguine immolarunt. Nulla tandem reſiſtentia reperta, octingentos captiuos ex chriſtianis: item ſeptuaginta equos maiores, quos ſpadones uocant referentes, Lithuaniam remearunt. Præterea magiſter Pruſsiæ Vinricus, barbaricam uaſtationem ulturus, proprio milite contentus, Lithuaniam in multis locis prædatus eſt, & multis damnis patratis, Lithuanis in ſyluis & munitionibus ſe cõtinentibus, ducens non paruum numerum captiuorum, in Pruſsiam redijt. *Pruſsia uaſtatur.* *Lithuania uaſtatur.*

Sub eo tempore Szuriuil & Buthavv germani Olgerdi & Keyſtuthi ducum, cum nõnullis Lithuanorum Boyarijs, & nobilibus Pruſsiam uenientes, fidem chriſtianam baptiſmo apud Konisbergk ſuſcepto, profeſsi ſunt. Magiſter autem Pruſsiæ Vinricus alteram expeditionem in Lithuanos agens, aliquot eorum munitiones cœpit ac incendit, & cum præda in Pruſsiam regreſſus eſt. Quo regrediente Lithuani per itinera occulta, Pruſsiam circa Nordembork ingreſsi, maxima damna hominibus incautiùs ſe gerentibus intulerunt, & cæde multa ædita, cum ſpolijs & captiuis euaſerunt. Keyſtuth quoq; Lithuaniæ dux, etiam expeditionem contra Pruſsiam reſumens, caſtrum ſancti Ioannis impugnauit & conquiſiuit, ac ſpoliatum incendit, necatisq́ plurimis fidelibus, cæteros ligatos in Lithuaniam traxit.

Anno Domini 1362 Vinricus magiſter Pruſsiæ, peregrinorum & forenſium militum motus aduentu, binam eo anno in Lithuanos expeditionem ægit. Et magna uaſtatione facta, captiuatis pluribus Lithuanorum, in Pruſsiam redijt. Quem dux Lithuaniæ Keyſtuth inſequutus, tam ſecreto & ſilenti agmine Pruſsiam ingreſſus eſt, ut parum abfuit, quin caſtrum Iuſterbork interciperet, & Commendatorem prandio ſe reficientem captiuaret. Aegrè itaq; & caſtrum defenſum, & Commendator ſaluatus eſt. Omnibus tamen equis & rebus, quæ ad Commendatorem pertinebant receptis, duobus diſtrictibus ſpoliatis & incenſis, cum prẹda pecorum & captiuorum, in Lithuaniam euaſit. Propter quod magiſter Pruſsiæ Vinricus tertiam in Lithuanos expeditionem mouit, & longiùs progreſſus uaſtauit ſingula. Ac ſupra fluuium Memen caſtrum & pontem ædificauit, clandeſtinas Lithuanorum irruptiones reſtricturus. Eam ædificationem Keyſtuth impedire bina uice conatus eſt, ſed abinde fugatus & repulſus eſt. Eodem anno Bodzantha de Iankovvo nobilis de domo Roſarum Epiſcopus Craco. uiſu perdito, obijt, hic oppido Bodzanczin, ſitum & nomen indidit. *Lithuania uaſtatur.* *Pruſsia uaſtatur.* *Bodzantha Epiſcopus Craconienſ. mortuus.*

Anno Domini 1367 Bithomieñ. ciues furore acti, plebanum & Prædicatorem ſubmerſerunt. Et ex hoc uenæ argenti & plumbi ceſſauerunt. Eodem anno ex proprijs militibus Pruſsiæ magiſter Vinricus comparato exercitu, & tradito Henrico Schindekop Marſalco generali, in terras Lithuaniæ miſit. Qui nullam reſiſtentiam reperiens, ferociter & gradu concito quinq; diſtrictus uaſtauit, uſq; ad Kovvno graſſatus, octingentosq́ captiuos & plures equorum, & pecorum greges abduxit. *Lithuania uaſtatur.*

Anno Domini 1368 Lithuani cum duce Keyſtuth ad Poltovvsko caſtrum & oppidum Epiſcopi Ploceñ. inſperatè peruenerunt, & oppido, quia munitum non fuerat, illicò potiti, caſtrum, quum crebris lignorum pinnatorum ſtruibus defenderetur, mœnibus in propinquo appoſitis incenderunt. Ex quo incendio ſerpente flamma caſtrum & homines in eo cõcluſi comburebantur. In uicinas deinde uillas populatione extenſa, cum multa præda celeri curſu diffugerunt.

Anno Domini 1369, Lodouicus dux Bregeñ. ad honorem ſancti Ioannis Baptiſtæ & ſanctę Heduigis, Collegiatam eccleſiam & certum Canonicorum numerum in Brega inſtituit. Imperato à ſede apoſtolica priuilegio, ut Decanus illius, ſolennibus diebus mitra utatur Pontificali & baculo. Item fundauit Manſionarios, qui horas beatæ uirgini pſallerent. Reliquit duos filios Venceslaum & Henricum. Venceslao autem immatura morte obeunte, Henricus ſolus paternam ſortem poſſedit. Eodem anno Vinricus magiſter Pruſsiæ in Lithuaniam lapides, cæmentum & lateres, caſtrum conſtructurus ſecum uehens, ad fluuiumq́ Niemyen perueniens, multam materiam pro erigendo muro à Lithuanis reperiens, caſtrum à fundamentis nomen ei Gotiſuerder. i. inſula Dei imponens initiauit, & infra tempus ſemeſtre conſumauit, præſidioq́ militum forti ei impoſito, pro die Pentecoſtes terram Lithuaniæ circum circa depopulatum exuſsit. Lithuanorum autem duces Olgerd & Keyſtuth ſuper extructione caſtri furore & indignatione pleni, magiſtro Pruſsiæ diſcedente, contra caſtrum Gotiſuerder aduenerunt: Et quinq; heddomadis *Eccleſia Collegiata Bregenſ. inſtituta.* *Gotiſwerder, caſtrum erectum.*

dis illud aſsidue nocte & interdiu expugnando conquiſierunt: maioriq; parte præſi-di trucidata, cæteros in uincula coniecerunt. Deinde Henricus Marſalcus Pruſsiæ in magno exercitu Lithuaniam intrauit, & caſtrum Beyery circumdedit, ac uehementi impetu expugnatum conquiſiuit. Requiſitus autem per nuncios ducis Keyſtuthi, ut caſtrum exqui-tum, antequam in eum graſſetur, redderet. In indignationem, & caſtrum cum nonagen-tis Lithuanis ſimul conflagrauit, cęteros uincijt. Dux Keyſtuth manſuetiori uſus animo, colloquium petiuit, ubi captiuorum permutatio hinc inde ſequuta eſt. Sed tunc dux Key-ſtuth comminatus eſt Pruſsiam ſe pro anno futuro aduenturum. Ea comminatione Vin-ricus magiſter Pruſsiæ motus, duplicem iterum eo anno in hyeme, in Lithuanos expedi-tionem per Marſalcum Henricum Schindekop ægit, & in utraq; færoci cæde & flamma in Lithuanos debacchatus eſt.

Lithuania uaſtatur.

Pruſsia uaſtatur.

Anno Domini 1370. Comminationes ſuas contra Cruciferos de Pruſsia, anno ſupe-riore prolatas Keyſtuth Lithuaniæ dux impleturus, Tartarorum, Ruthenorum, & cæte-rorum Barbarorum quæſitis præſidijs, ingenti equitatu, peditatuq;, unà cum Olgerdo germano ſuo aduenit, & diſtrictum Sambień. bipartito exercitu uaſtauit, & incendit. De-inde ad caſtrum Ortelsbergk duxit exercitum, & illud conquirens incendit. Ab inde uer-ſus Rudovv alias Rovvdin caſtra metatus eſt, ubi Pruſsiæ magiſter Vinricus cum omni-bus potentijs etiam ultra peregrinos milites, ciues, & agreſtes armando aduenit. Et Bar-baros in dominica Exurge quare obdormis, inuaſit. Et atroci pugna commiſſa, Henrico Schindekop Marſalco Pruſsiæ, & uiginti fratribus de ordine, centumq; armigeris de par-te Cruciferorum: mille uero Barbaris, cadentibus. Duces Lithuaniæ dato ſigno receptui, pro uictis abierunt, & proximis ſuis ſe commiſerunt. Aduenit poſt hæc Lupoldus Au-ſtriæ dux, ordini in auxilium, cuius ſuffragio Magiſter & ordo freti, in Samagitiam qua-dripartito agmine deſcendens, ferè uniuerſam Samagitiam incendijs ſubiecit: cæſis ſe-nibus & impuberibus, puberes in magno numero captiuos Pruſsiam reduxit. Quem ab-euntem dux Lithuaniæ Keyſtuth ſequutus, caſtrum & diſtrictum Gogelanken inuaſit & expugnauit. Et multis utriuſq; ſexus hominibus cæſis, aut captis, properè in Lithuaniam refugit. Commendator uerò de Iuſterbork Vigandus de Beldersheim eo diſcedente in Lithuaniam ingreſſus, uillas nondum uaſtas inuaſit. Et multis captiuis, atq; ſpolijs po-tus, in Iuſterbork regreſſus eſt.

Cruciferorum uictoria.

CAPVT XXIX. LIB. IIII.

Keyſtuth cum Lithuaniæ ducibus caſtrum Vuladimirięſe obſidet.

Audita morte Kazimiri regis Poloniæ, dux Lithuaniæ Keyſtuth cum Lubardo cæteriſq; Lithuaniæ ducibus, caſtrum Vuladimirień. obſidione ſtrinxerunt. Petraſsius uerò Turski lancicita, Capitaneus caſtri, comminationibus eorum territus, ſaluis rebus ipſius, quas ſecum eduxit, caſtrum utrunq; Lithuanis tradidit. Illi autem caſtro ligneo contenti, caſtrum nobile muratum iam propè perfectum, quod impenſis pręfati regis Kazimiri trecenti homines, & multa iuga atq; equorum integro biennio conſummauerant, euerterunt, & uſq; ad fundamenta in perpetuam ruinam redege-runt. Amplius per terram Lublineń. Olgerth & Keyſtuth duces Lithuaniæ ingredientes, terram Sandomirień. uaſtauerunt, & prædam citato agmine abegerunt. Inter alias præ-das lignum Crucis uiuificum, ex Caluo monte receptum abducebant. Et quum eſſent in finibus Poloniæ, currus in quo uehebatur lignum crucis, repentè ſubſtitit, nec ullo modo moueri potuit. Flamen autem Lithuanicus dixit, currum moueri non poſſe, niſi crux in lo-cum ſuum redderetur: Moxq; in Caluum montem per unum nobilem captiuum, Polo-num, Karabolam dictum, ob id libertate donatum, remiſſa eſt. Inſuper Haſſo miles de Huchtenhaym, filius Haſſonis de Vedel, Capitaneus Othonis Marchionis Brandenbur-geń. filij Lodouici olim regis Romanorum, caſtrum Santhok cum paucis & fere agricoli-bus obſidione cinxit, & per deditionem accepit. Lodouicus autem rex Hungariæ, per ora-tores Polonorum, Florianum Epiſcopum Cracouień. & Ianuſsium regni Poloniæ Can-cellarium, ut regnum Poloniæ ſuſciperet, ſollicitatus. Impugnantibus aliquibus Hunga-rorum conſiliarijs recuſauit, ad extremum tamen petitione uictus, ſuſcepit. Cui Sandeci aduenienti, multitudo Prælatorum & Baronum Poloniæ occurrit, & Cracouiam perdu-xit. Proceſsiones autem eccleſiarum, & omnes ordines ciuitatis Ludouico ad montem Laſſotinum obuiam exiuerunt, & uexillo urbis Cracoui. in quo arma ciuitatis cum claui-bus picta erant, præcedente, omnium artificum cum eorum picturis uexilla ſubſequeban-tur. Quibus ordinatim regi oblatis, ipſe cum maxima pompa Cracouiam ingreſſus, & ſtru-

Miraculum.

Lodouicus regnum Poloniæ ſuſcipit.

Kazimiri teſtamentũ confirmat.

ſtrum aſcendit. Altera autem die perquirente Ianuſsio Szuchiuilik Decano Cracouienſ.
& Cancellario regni Poloniæ. An teſtamentum regis Kazimiri, ritè & ex integro exe-
quendum foret. Ludouicus rex legitimè & integro exequendum reſpondit. Reiecta tan-
dem ad conſiliarios huiuſcemodi percunctatione. Decreuerunt Prælati & Barones Polo
niæ, oẽs donationes regis Kazimiri robur habere, præter donata duci Kazimiro Steti-
neñ. & Niemyerza ac Ioañi filijs naturalibus regis Kazimiri. Kazimiro eñ duci Stetineñ.
propter unitatem regni, terras Siradieñ. Lancicienſ. cum earum caſtris detrahẽdas cenſue-
runt, & in ſolo ducatu Dobrzineñ. & caſtris ac oppidis Bidgoſtieñ. Verathovv, & Valcz
contentari debere. Sic & Niemyerzę, atq; Ioanni filijs naturalibus regis Kazimiri in to-
to donata reſciſſa ſunt. Cæteræ verò omnes donationes ſecundum teſtamentum effe-
ctum ſortitæ ſunt. Iniecta tandem per Iaroslaum Archiepiſcopum Gneznenſ. & Baro-
nes maioris Poloniæ difficultate, ùt in Gnezna coronaretur. Floriano præſule & Baro-
nibus Cracouienſibus refellentibus, Lodouicus rex ſecundum reges immediatè ſeſe an-
tecedentes, auum & auunculum uidelicet Vvladislaum Loketkonem, & Kazimirum
ſecundum, coronatus eſt in eccleſia Craco. dominica poſt Martini, quæ fuit decimaſeptũ-
ma menſis Nouembris, per præfatum Iaroslaum Gneznenſ. Archiepiſcopum, aſsiſtenti-
bus ei Floriano Craco. & Petro Lubucenſ. epiſcopis. Pręſentibus & inſpectantibus Eliza
beth Hungariæ regina antiquiore, genitrice regis cum Heduigi regina Kazimiri regis
Poloniæ relicta: & duabus filiabus regis Kazimiri Anna & Heduigi, præſentibus Kazi-
miro Stetineñ. & Dobrzineñ. ac Vvlad. oppolieñ. ducib. In ipſis aũt primitijs regni, mox
Vvladislao Oppolieñ. duci terram Vieluneñ. cum uniuerſis caſtris. Item caſtris & oppi-
do Brzeſnicza in tèrra Siradienſ. Prælatis & Baronibus Poloniæ improbantibus, rex
Lodouicus contulit. Et feudum tam à duce Stetinenſ. Kazimiro, quam à duce Vvla-
dislao duce Oppolieñ. accepit. Exequijs deinde regis Kazimiri in eam diem obmiſsis, die
Martis decimanona Nouembris, per regem Lodouicum & officiales regis Kazimiri per
eccleſias ſolitas, cum cerimonijs ac oblationibus pompoſè celebratis, ac peractis, rex Lo-
douicus in maiorem Poloniam proceſsit, & in Eccleſia Gneznen. ſolium & thronum re-
gium præparatum, conſcendere negauit. Ne ad ſui ludibrium uerteretur, ſed citò euoluẽs
ſe de Gnezna in Poſnaniam tranſiuit, poſtea Cracouiã redeunte. Elizabeth regina geni-
trice ſua inſtante, Heduigis regina Kazimiri regis relicta portionem ſuam accepit, quę ſo-
lum ad trecentas triginta tres marcas & dimidiam argẽti, & mille marcas latorũ groſſorũ
tendebatur. Ad paternamq; domum reuerſa, Ruperto ducis Legnicenſ. Venceslai filio
nupſit. Filię uerò regiæ, Anna & Heduigis cum omni theſauro, auro, argento, unionibus,
cortinis, & ſuppellectili à patre eis largita, per Elizabeth reginam in Hungariam transla-
tæ ſunt. Vbi à Lodouico rege locato iudicio, quaſi non de legitimo thoro natæ forent, ab-
iudicatum eſt illis ius, ſucceſsio, & hæreditas regni Poloniæ. Ne potentes maritos ſortitę,
nouarent res pro regno Poloniæ conſequendo. Hei ſcelus abominabile propter regnum,
quod & tædè ſocios habere nolunt, filiæ regis Kazimiri, nedum regno ſpoliatæ, ſed & tã-
quam de thoro ſpurciſsimo ac illegitimo inhoneſtatæ & infames redditæ ſunt. Deſpon-
ſatæ tandem fuerunt, maior natu Anna Comiti Ciliæ Vilhelmo. Altera Heduigis Rome-
ro duci. Rex inſuper Lodouicus genitrice ſua ut fertur Elizabeth inſtigante, ne alius rex
à Polonis ſubſtitueretur, coronam regni Poloniæ materialem, ſceptrum, pomum, gladi-
um, & cætera inſignia regia in Hungariam accepit.

Lodouicus coronatus.

CAPVT XXX. LIB. IIII.

Vvladiſlaus Albus monaſterium egreditur.

ANno autem Domini 1373 percepta Kazimiri regis Poloniæ morte Vvladislaus
albus dux Gnievvkouienſ. ut erat præceps & inſtabilis de religione ex Diuione
Burgundiæ monaſterio ſancti Benigni, ubi propè quatuordecim annis moratus
eſt, exceſsit. Et ſpe diſpenſationis apud papã in Auinione fruſtratus, Lodoui-
cum Hunga. & Poloniæ regem in Buda adijt, inſtando ut regis promotione
diſpenſationem conſequeretur, ſed uix aſsiduis obſecrationibus reginæ Hungariæ Eli-
zabeth iunioris Vvladislai albi neptis, rex Lodouicus expugnatus (minus ſiquidem
gratè ducem Vvladislaum album intuebatur) ſecum oratores ſuos in Auinionem ad
Gregorium papam undecimum miſit, ut diſpenſatus ducatum fas illi eſſet repeteret, re-
pulſam autem paſſus, in Poloniam diuertit. Et die Veneris in craſtino natiuitatis Ma-
riæ, tria caſtra Vvladislauienſ. Gnievvkouienſ. & Zlothorienſ. uno eodem die ſine armis

Vna die tria caſtra occupat.

inuaſit & conquiſiuit. Altera autem die,& erat ſabbati, caſtrum Sarlen oppugnauit, & in craſtino die Dominico per deditionem accepit. Sandiuogius autem de Subino, Capitaneus maioris Poloniæ, ueloci nuncio in Hungariam miſſo, regi Ludouico caſtrorũ occupationem ſignificauit, exercituq; maioris Poloniæ properè collecto, Vuladiſlauiã uallauit: regijs aũt literis aduenientibus, Dux Vuladiſlaus albus, metu regis à nobilibus deſertatus, caſtra ſingula quæ occupauerat, Sandiuogio de Subino Capitaneo maioris Poloniæ reſignauit: & gratiam regis quæſiturus in Hungariam perrexit, ubi nullam gratiam conſequutus. Caſtra Zlothoriam & Gnievvkovv año dñi 1375 per quoſdam exploratores intercepit, & aſsiduis oppugnationibus ac captiuitatibus maiorem Poloniã moleſtauit. Sandiuogio autem de Subino inuaſiones prohibere nequeunte Iaſzko Kmitha, de domo Sreni euitarum, Capitaneus Siradieñ. cum gentibus Siradienſibus uerſus Zlothoriam proceſsit. Curruſq; ſui ab exercitu ſemoti, per gentes Vuladiſlai albi capti ſunt. Iaſzko uero cum Barthoſsio de Viſſemburk. Capitaneo Breſteñ. potentijs coniunctis, prope Gnievvkovv ducem Vuladiſlaum album conflixerunt & fugarunt, & gentes eius ſtrage deletæ, aut captæ, cæteræ diſperſæ ſunt, ipſo duce uix per nauem in alteram partem Iſtulæ euadente. In ſequenti autem anno præfatum Vuladiſlaum albũ Gnievvkouieñ. ducem, Sandiuogius de Subino, Capitaneus maioris Poloniæ, dux Kazimirus Stetineñ. & Dobrzineñ. Barthoſsius de Viſſemburk Capitaneus Cuyauiæ, & Barthoſsius de Szokolovv in caſtro Zlothoria obſederũt, caſtriq; proditionem quodam Hankone Breſteñ. molendinatore pollicente, dux Vuladiſlaus albus præſciens ex cruciatu & candelarũ incendio Hankoni inflicto, ſubordinauit generum Hankonis molendinatoris, ut milites Sandiuogij caſtrum, quaſi per traditionem accepturi ingrederẽtur. Equum nocte uiginti ſex ingreſsi fuerunt per demiſsionem cratis ſupra portam compræhenſi, ac interfecti fuerunt. Electoq; Hankone molendinatore cum genero ipſius extra portam caſtri, iuſſu ducis Vuladiſlai albi conflagrati, & incenſi ſunt. A mane autem incipiendo per totam diem caſtrum ab uniuerſo exercitu obpugnatum eſt, ubi Kazimirus dux Stetineñ. & Dobrzineñ. iactu lapidis uehementer læſus, in breui uita functus eſt, uidelicet anno Chriſti 1377 in menſe Ianuario. Hic dux Kazimirus fuit prodigus & inſtabilis, corpore debilis, ſed uehemens & animoſus, in curijs plurium regum enutritus. Facta autem compoſitione inter ducem Vuladiſlaum album & obſidentes, deditoq; caſtro, & omnibus captiuis manumiſsis. In expenſis Barthoſsij de Viſſemburk, & Barthoſsij de Sokolovv ad regem Ludouicum in Hungariam dux Vuladiſlaus deductus, poſt plures tractatus regi Ludouico ducatu Gnievvkouieñ. pro decem millibus florenorum uendito, & Abbacia inſigni in Hungaria ordinis Ciſtercienſis, in qua uitam degeret, accepta, reconciliatus illic conſtitit. Habitationem deinde Pannoniorum pertæſus, relicta Abbacia, in Diuione monaſterium tranſiit, ibi moriendum ſalubrius ratus.

Iaſzko kmitha. *Sandiuogius de Subino.* *Proditionis merces.* *Kazimirus iactu lapidis læſus tandẽ moritur.*

Eodem anno 1376 Elizabeth regina Hungariæ antiquior regnum Poloniæ, quod anno præcedenti filio ſuo regi Ludouico reſignauerat, denuò regendum cum importuna inſtantia extorquendo reaſſumpſit. Et ingredienti per Sandecz Poloniam, occurrentes nobiles Sandomirienſ. & Craco. retulerunt ei in Bochnya totam potentiam Lithuanorũ paraſſe arma contra Poloniam. Quæ reſpondit non eos debere curare, quoniam filius ſuus rex Ludouicus tam longam, ualidamq; haberet manum, ut Lithuani, & omnes in circuitu nationes tremerent ad ipſius nominationem. Duces autẽ Lithuanorum, Keyſtuth, Iagello, Vithovvdus, quẽ Vitoldũ uulgariter appellant, ex Troki, ex Vilno, & Grodno. Item Lubardus ex Luczko, & Georgius ex Belſz, per uaſtas ſolitudines terræ Lublinenſ. ſilenti & citato agmine uſq; ad fluuium Szan, ſecunda die Nouembris peruenerunt, uniuerſamq; oram inter Iſtulam & Szan, uſque ad Tarnovv uaſtauerunt. Homines utriuſq; ſexus in ſeruitutem abduxerunt: ſacerdotes, impuberes, & ſenes trucidarunt, eccleſiaſq; exuſſerunt. Quorum concurſus Petraſsius filius Cztani, germani Ianuſsij Archiepiſcopi Gnezneñ. arrepta cõiuge & infante nouiter ædito, nõdum baptiſato, de uilla Baratiovv, per medios hoſtes in equo exiliens, uix per fluuium Iſtulæ euaſit. Relicta domini Michaelis de Tarnovv Caſtellani Viſhcienſ. eodem die, cum grandi apparatu ad reginalem maieſtatem Cracouiam ibat, ſentiens Lithuanorum aduentum, relictis curribus, equis, & omni apparatu, per famulos citiſsimè in nauigium Iſtulæ inducta, uix manus Lithuanorum euaſit. Elizabeth uerò regina Hungariæ, moleſtias ex uaſtatione Lithuanorum lenitura, Choreas Dominica in craſtino ſancti Nicolai, quamuis octuagenaria foret, inſtaurando aſpiciebat, uiditq; ex caſtro Cracouien. Hungaros cum familia Przedbory de Brzeze

Ludouici aduentus in Poloniam. *Polonia à Lithuanis haſtata.* *Elizabeth regina Hungariæ.*

propter

propter fœnum contendere (pleroſq; nam currus in forum Craco. cum blado & fœno uenientes, Hungari ex animi maleuolentia occupabant. Ad quorum repreſsionem præfatus Przedborius miles de Brzeze, ne ſuis curribus rapinam intuliſſent, familiam iuxta domū ſuā ad portā Bochnenſ. quæ in Kazimiriam ducit, poſuit) miſſoq; Iaſzkone Kmitha de domo Srenieuitarum, Capitaneo Cracouienſ. ut litem dirimeret, illico equo uectus ſuperuenit, ſeditionemq; molitus iuſſu reginæ extinguere. Ab uno Hungaro, cuius ſors ignota erat, telo Hungarico in collum percuſſus, ex equo defluens expirauit. Cuius morte uulgata, fratres, cognati, & familiares ſui in magna multitudine concurrerunt, in furiamq; uerſi, uniuerſos Hungaros, parentando morti ſui affinis, nemini parcendo occiderunt. Quidam miles Slauus Michael Pogan, de ueſtibulo, ſeu de cellario ſui hoſpitij extractus, miſerabiliter occiſus eſt. Duo adoleſcentes ingenui Hungari, à Przedborio ad cuius domum confugerant, cameræ potiore incluſi, Przedborio in caſtrū diſcedente, fracto oſtio, argenteis cingulis & ueſtib. nudatos, familiares Przedborij, pimerūt & pereptorū corpora intra muros proiecerunt. Centum ſexaginta Hungari eo die cæſi ſunt. In ſacello ambitus eccleſiæ ſancti Franciſci ſepulti, quod ex bonis Hungarorum dotatum, ab eo die Sacellum Hungarorum nuncupationem accepit.

Iaſzko kmitha interemptus.

Hungari cæſi 160 numero.

CAPVT XXXI. LIB. IIII.

Regina poſt paucos dies è Cracouia in Hungariam triſtis rediens filio ſuo regnum Poloniæ iterum gubernandum reſignauit. Ludouicus autem Hungariæ & Poloniæ rex, uaſtationem terræ Sandomirienſ. ulturus in Lithuanis, anno ſequenti per alpes Sanocenſ. cum copijs Hungarorum uerſus Sandomiriam uenit, & confluentibus ad illum Baronibus Poloniæ, uidens copias ualidas, Cracouienſ. & & Sandomirienſ. milites ſub ducatu Sandiuogij de Subino, tunc Cracouienſ. Capitanei, ad expugnandum caſtrum Chelmenſ. tranſmiſit. Ipſe verò cum reſiduis uerſus Belſ perrexit, & Cracouienſ. quidem ac Sandomirienſ. exercitus, expugnato infra octo dies caſtro Chelmenſ. inſuper & alijs caſtris videlicet Grabouiecz, Hrodlo, Seuoloſz expugnatis, ad regem Ludouicum in obſidione caſtri Belſ commorantis peruenerunt. Vbi Keyſtuth dux *Lithuaniæ*, ſub ſaluo conductu introductus, pacem his conditionibus compoſuit: Vt *captiuis*, quos Lithuani cœperant reſtitutis, Georgius dux caſtrum Belſ regi daret, & gratiæ illius ſe deuoueret. Deditione itaque caſtri facta, Ludouicus rex duci Georgio, caſtrum Belſ obligauit. Aliudq; caſtrum Lubaczovv adiecit, & centum marcas annui cenſus in Bochnya ad tempora uitæ inſcripſit, ut regi regnoq; Poloniæ fideliter inſeruiret. Orta autem inter Hungaros & Polonos contentione, Petrus Zaffraniecz miles de Luczicze, in facie uulneratus fuit, & ne res in grandem procederet ſeditionem, rex Ludouicus Petro Zaffraniecz caſtrum regium Pieskoua, skala, perpetua donatione dedit, creſcentem ſeditionem extinxit. Et quia Vvladislao duci Oppolienſ. rex Ludouicus plures diſtrictus, & caſtra in terris Ruſsiæ perpetua largitione donauerat. Ideò ut eorum acceſſio ad regnum Hungariæ facilior foret, ducatum Dobrzinenſem cum caſtris & oppidis Bidgoſtia, Vvlathovv, & Valcz, ex morte Kazimiri ducis Stetinenſ. deuoluti. Item ducatum Gnievvkouienſ. decem millibus florenorum, à duce Vvladislao albo comparatum, illi perpetuò donauit. Diſtrictus verò caſtra, oppida, & uillas Ruſsiæ, Hungaris (Polonis nequicquam improbantibus) partitus eſt. Horrentibus autem Polonicam auram, rege Ludouico & regina Elizabeth antiquiore, rex Ludouicus Vvladislao duci Opolieñ. regnum Poloniæ gubernandum commiſit.

Seditio Hungarorum & Polonorum.

Vvladislaus dux Oppolienſ. regni Poloniæ gubernator.

Anno tandem Domini 1381. Elizabeth regina Hungariæ, regis Caroli relicta, filia Vvladislai Loktek, & ſoror Kazimiri Poloniæ, genitrix uerò Ludouici Hūgariæ, & Poloniæ regum, uigeſimanona Decembris in ætate grandęua, in caſtro Budenſ. mortua. Et in monaſterio in inſula Budēſi ſepulta. Rex Ludouicus in medio quadrageſimæ uocatis Prælatis, & Baronibus Poloniæ in Budam, Gubernatores regni Poloniæ, Zauiſsium epiſcopum Craco. Dobeslaum de Curoſvvanki patrem eius Caſtellanum Cracouienſ. & Sandiuogium de Subino Palatinum Caſsilienſ. & Capitaneum Cracouienſ. conſtituit, qui regnum Poloniæ pertranſeuntes, largas expenſas fecerunt, bona pauperum diminuentes. Iudicia & terminos proclamarunt, & cauſas non audierunt, nec ullam iuſticiam adminiſtrarunt. Sentiensq; rex Ludouicus uiribus ſe deſtitui, anno Domini 1382 filiam ſuam natu maiorem Mariam, Sigiſmundo Marchioni Brandenburgenſ. quartumdecimū ætatis annum agenti, filio Caroli olim imperatoris Romanorum & regis Bohemorū ex

Mors Elizabeth.

Sigiſmundus Marchio Brandenburgen.

P 3 Elizabeth

Elizabeth Boguſlai ducis Stolpenſ. progenito, copulauit, uocatisq; pro die ſancti Iacobi Polonis ad Solium, alias Svvolen, oppidum & caſtrum Hungariæ propè Cremniciam, Prælatos & Barones Poloniæ ad ſuſcipiendum in regem Poloniæ Sigiſmundum Marchionem præfatum Brandenburgeñ. & prҿſtandum ei homagium per iuramentum fidelitatis, compulit. Miſſoq; Sigiſmundo ad ſuſcipiendum regni Poloniæ poſſeſsionem, pleraſq; in regno Poloniæ inſolentias amputare, & exterminare præcepit. Qui caſtrum & oppidum Koſzmin. Item duo fortalicia Nabiſziczе, & Koſzminiecz, breui expugnauit. Caſtrum uerò Nodolanovv, Barthoſsio pacta ſecum inita non ſeruante, circũſedit. Sed quum illius expugnatio difficilior cenſeretur, copias Polonicas & Hungaricas in Mazouiam traducens, ducatum tantummodo Semouiti, præſtare Ludouico ut Poloniæ regi homagium detractanti. Ianuſsius enim alter dux Mazouiæ, dudum in ditionem regiam conceſſerat, uaſtare ſpolijs & incendijs cœperat. Interim uero Ludouicus rex Hungariæ & Poloniæ apud oppidum Hungariæ Tirnaua tredecima Septembris fatis interceptus eſt, ad Albamq; regalem relatus, in ſacello ab eo dotato, ſepultus. Quum apud Polonos annis duodecim, apud Hungaros uero annis quadraginta regnaſſet. Cuius exceſſu Sigiſmundus Marchio per feſtinum nuncium ſibi denunciato, de agro Mazouico exceſſit, uerſusq; Poſnaniam perrexit. Et à Poſnanienſibus ciuibus cõgruo honore ſuſceptus, fidelitatis iuramenta exegit. Temporibus iſtius regis Ludouici, nulla ſtabilitas, nullaue iuſticia in regno Poloniæ fuit, bona pauperum rapiebantur, negociatores ac uiatores deprædabantur. Prælati ac nobiles cum eorum rebus, equis, & ſuppellectili de regno captiuati educebantur. Exactiones ſæpenumero, contra pacta & promiſſa regis, tempore coronationis facta, exigebantur. Sed prælatis reſiſtentibus raro ſoluebantur. Iniuriam paſsi pro complemento iuſticiæ in Hungariam currebant, quos rex ad reginam genitricem ſuam, & uice uerſa regina ad filium regem Ludouicum remittebat. Literis apportatis, quæ ex Cancellaria regis gra[illegible] pecunia redimebantur. Capitanei minimè parebant propijs duntaxat commodis incumbendo.

Ludouicus rex Hungariæ & Poloniæ mortuus.

CAPVT XXXII. LIB. IIII.

POſt mortem regis caſtra Ruſsiæ Crzemienyecz, Oleſzko, Hrodlo, Lopatin, Snyatin, duci Lubardo tunc caſtrum Luczko obtinenti, Hungarorum milites, quibus Ludouicus rex caſtra commiſerat prodiderunt & uendiderunt. Et regina Hungariæ Elizabeth pleroſque eorum in carceres coniecit, alios capite mulctauit.

Eodem añо apud Radomske oppidũ, pro die S. Katharinҿ cõuentu habito, regnicolæ Poloniҿ alteri ex filiab. regis Ludouici prҿſtare homagiũ concluſerũt. Prudentẽ principẽ perſonalẽ reſidentiã facturũ eidẽ iungẽdum & Sigiſmũdum abijciẽdum, clandeſtina decoctione includendo, ſcripto & ſigillorũ appẽſione roborarũt. Bodzantha Archiepiſcopo Gnezneñ. & Damaratho Caſtellano Poſnanieñ. ac Capitaneo maioris Poloniҿ contrauenientib. S. Nicolai uero luceſcente die magnus Viſliciæ conuentus haberi cœptus eſt. Cui Sigiſmundus Marchio interfuit. Duo etiam Epiſcopi Stephanus Agrieñ. & Ioannes Cenadienſ. totidemq; Barones ab Elizabeth Hungariæ regina uenerũt, precati ſunt, ne cui alteri, ſed nec Sigiſmundo Marchioni, fidem & ſubiectionem præſtarẽt, donec per reginam de vtraque filia certior ordinatio fieret. Quapropter concluſio apud Radomske habita ratificata eſt. Cui Archiepiſcopus Gnezneñ. Bodzantha, & Capitaneus maioris Poloniæ Damarathus, aſſentire coacti ſunt. Ex Viſlicienſ. dieta Sigiſmundus Marchio Cracouiam uenire deſiderauit, ſed Dobeſlao de Curoſvvanki, Caſtellano Craco. diſſuadente, non eſt admiſſus. Sed in Niepolomicze exinde in Bochnya & in nouam Sandecz deductus, & ſumptu Polonico procuratus, in Hungariam redijt.

Cõuentus in Radomſzke.

Deinde Elizabeth regina Hungariæ fatigata & ſæpenumerò adhortata eſt per proceres Poloniæ, ut unam ex filiabus ſuis ad Poloniam regnaturam mitteret, quos in conuentione Siradienſ. ante penultima Februarij, 1383 celebrata per Nicolaum Veſpримenſ. Epiſcopum, & duos Barones Hungariæ patentibus literis à iuramentis & fide, qua filiæ Mariæ, & Sigiſmundo Marchioni ſponſo eius ſe deuinxerant abſoluit. Et alteram filiam natu minorem Heduigim pro feſto Paſchæ in Poloniam mittere promiſit. Poſt hoc uigeſimaoctaua die Martij prædicti anni in conuentione Siradienſ. Semouitus dux Mazouiæ, rex Poloniæ decernebatur, tamen totum negocium dilatum & ſuſpenſum eſt ad Heduigis filiҿ regis Ludouici aduentum. Quare prҿfatus Semouitus dux Mazo-

Mazouiæ, uolens decretum de ſe factum exequutioni demandare, perſonam ſuam occultando cum Bodzantha Archiepiſcopo Gneznen̄. in Cracouiam proceſsit, ſed aduentu ſuo publicato, ſeptima Marcij Cracouiam ingredi non eſt permiſſus. Declinauit ergo cum Bodzantha Archiepiſcopo Gneznen̄. in curiam ſancti Floriani extra muros Craco. q̄ ide Bodzantha Archiepiſcopo: exiſtens Præpoſitus ſancti Floriani inſigniuerat & cō ſtruxerat. Ibiq́ latitare non ualens, à conſulib. Cracouienſibus, & quibuſdam nobilib. legationem accepit, quòd niſi abſcederet, uarijs modis eum uexaturi, propter imminens ciuitati periculum. Qui quum circa curiam ſancti Floriani, in nocte feſti Pentecoſtes cuſtodiam adhiberet, tandem die ſequenti ſole oriente Cracouiam reliquit, & per Proſſo uicze in Nouam ciuitatem Corczin, ubi quindecim diebus immoratus, Heduigim filiam regis operiebatur, & expectabat, uolens eam ſuaſu & ſuggeſtione plurium, ſi ſponte non daretur, rapere, & per eam regnum Poloniæ obtinere.

Spes Semouiti de Heduigi cō ſequenda.

Prælati autem & proceres Poloniæ ad excipiendam & inducendam Heduigim filiam regis Ludouici in nouam Sandecz, pro feſto Pentecoſtes fuerant, quos regina ad ſe in Caſſouiam trahens & uocans promiſſa immutauit & concluſit, pro feſto Martini proximè futuro Heduigim filiam reginam in Cracouiam miſſuram. Semouitus ergo ſpe ſua fruſtratus, Conuentionem generalem apud Siradiam pro die ſancti Viti omnibus Polonis indixit. Illi autem plerique ſinguli, Semouiti ducis ædicta, & comminationes aſpernati ſunt. Solus Bodzantha Archiepiſcopus Gneznenſ. cum nonnullis maioris Poloniæ iuuenibus militibus Siradiam aduenîens. In monaſterio fratrum prædicatorum Semouitū ducem Mazouiæ, regem Poloniæ, eum in altum cum alijs leuando, pronuntiauit.

Semouitus rex pronunciatus.

Propter quod exercitus Hungarorum duodecim millia armatorum, duce Sigiſmundo Marchione Brandenburgenſ. habente in ſuo comitatu Demetrium Archiepiſcopum Strigonienſ. poſt feſtum ſancti Iacobi per nouam Sandecz adueniens, & per terram Radomienſ. aucto exercitu Cracouienſibus & Sandomirienſ. militibus, Mazouiam intrauit. Et ſingula quæ ad Semouitum ducem pertinebant, uaſtauit & crudeliter incendit.

Sigiſmundus Marchio huic reſiſtit.

Deinde uigeſimaquinta Septembris Brzeſcze ciuitatem Cuyauiæ obſidione cinxit, quoniam ipſa duci Semouito parebat, & ſub undecim diebus, quibus obſidio continuabatur, Cuiauienſ. terra perinde ac hoſtilis à Polonico & Hungarico exercitu uaſtata eſt. Donec Vvladislaus dux Oppolienſ. Vielunenſ. & Dobrzinenſ. mediatorem ſe ponens, inducias pacis in feſtum paſchæ duraturas inter Sigiſmundum Marchionem, & Semouitum Mazouiæ ducē ordinauit, Damaratho etiam de Pirzchno Caſtellano Poſnanien̄. in fauorem Sigiſmundi Marchionis & Elizabeth reginæ Hungariæ, Saxonibus & Pomeranis conductis Cuyauienſ. terram, ſub diebus, quibus à Sigiſmundo Marchione Mazouia uaſtabatur, ſpoliorum ingeminatione ex oppido Zneinen̄. obterente. Vvladislaus dux Oppolien̄. apud Iunivvladislauiam commorans, gentes eius, quia in terra ſua prædas agebant, magna ſtrage cum excuſsione prædæ, quam abigebant, obruit.

Oppolien̄ſ dux mediator bonum.

Elizabeth autem regina Hungariæ, pacta, quæ cum proceribus Poloniæ in Caſſouia pepigerat temerante, anno Domini 1384. Miſſus Sandiuogius de Subino Kaſsilien̄. palatinus, & Cracouienſ. Capitaneus apud Iadram eam reperiens, hortatus eſt ut filiam regiam Heduigim in Poloniam mitteret. Videnſq; ſuas & Polonorum ſpes in irritum recidere, & ſe à regina detineri, nec abire permittente, donec Cracouiam Hungaris reſignaret, irritatus & ipſe equis permutatis, prout antea ordinauerat, ex Iadra euolans, in una die naturali, quod uix credibile dictu eſt, ſexaginta milliaria confecit, Cracouiamq; defatigatus, omnes nuncios præuolans, peruenit. Et conuentu uno in Lelovv, altero ſecunda Martij in Radomske conſtituto, leui nuncio Przeczlao Vanuelski, reginæ apud Budam mandata proceres Polonorum miſerunt, rogaret imprimis, ut filiam Heduigim mitteret pro feſto Sancti Stanislai, abſtineretq; ludibrijs, quibus tantoperè uſa eſt Polonos afficere, Polonos de cætero nec legatos mittere, nec miſsionem Heduigis expectare.

Cracouienſium minæ.

Mouit tam aſpera legano Elizabeth reginam, propter hoc Sigiſmundum Marchionem Brandenburgenſ. generum ſuum ad regendum regnum Poloniæ miſit, quoad filia Heduigis adoleſceret. Quod quum apud Craco. percrebuiſſet, irritati iuſto exercitu collecto in Sandecz proceſſerunt, miſsiſq; ad Sigiſmundū Marchionem, qui iam apud Lobovvla hoſpitabatur, nuncijs, monuerunt, ne regnum eis inuitis introeat. Illum nec pro rege, neq; pro gubernatore ullo pacto ſe accepturos, quin etiam ingreſſum illi non ſecus, atque hoſti armis interdicturos. Qui hac denunciatione territus, gradum repreſsit. At regina promiſsiones ſuas impletura, Heduigim filiam cum magno Baronū præcipuè Demetrij tituli ſanctorū

Heduigis, filia Elizabeth mittitur.

quatuor Coronatorum Præsbyteri Cardinalis, ac Archiepiſcopi Strigonienſ. & Ioannis Cenadienſ. Epiſcopi, comitatu, ferentem ſecum in auro, argento, in uaſis, pannis, clænodiis, gemmis, & cortinis, inſignem & regiam ſuppellectilem, pro feſto ſancti Michaelis trāſmiſit. Ad quam excipiendam Prælati & Barones Poloniæ certatim occurrentes, cum ingenti alacritate Cracouiam, omnium eccleſiarum proceſsionibus, omniumq́; ſtatuum ordinibus, obuiam illi effuſis, perduxerunt. Et die Solis decimaquinta Octobris, ipſam in Craco. eccleſia, quo die apud Polonos ſanctæ Heduigis agitur celebritas, per Bodzantham Gneznenſ. Archiepiſcopum, Ioannem Craco. Ioannem Vuladislauienſ. Dobrogoſtium Poſnanienſ. Epiſcopos, ſub præſentia Strigonienſ. Cardinalis, & Baronum atque militarium utriuſq; regni Polonici & Hungarici copioſa frequentia, in reginam Poloniæ inungi, conſecrari, & diademate reginali coronari procurarunt: tributa ei plena facultate regnum Poloniæ adminiſtrandi, donec quiſpiam principum in regem Poloniæ coronandus ipſi adiungeretur.

CAPVT XXXIII. LIB. IIII.

ANno Domini 1370 Keyſtuth dux Lithuaniæ, cum tumultuario exercitu Pruſſiam ſubintrans, diſtrictum Stiſten uaſtauit & exuſsit: celerrime ſe de Pruſsia cum captiuis recipiendo. Quam uaſtationem Vinricus magiſter Pruſsiæ vlciſcens, in Lithuaniam intrauit, & exercitu in quatuor partes partito, captiuos plurimos in Pruſsiam deduxit. Quo redeunte Elner Commendator de Balga, partes Ruſsiæ ingrediens caſtrum Dreuik impugnauit, quod quum conquirere nequiret, ſpoliata regione in Pruſsiam cum captiuis rediјt. Deinde concurrentibus multis forenſibus tertiam expeditionem Commendator de Iuſterbork egit, qui caſtrum Dirſeme expugnatum incendit, & multos Lithuanos, aut occidit, aut captiuauit.

Lithuanorum & Ruthenorũ clades.

In anno autem ſequenti ſcilicet 1371 Keyſtuth dux Lithuaniæ uiciſsim in Pruſsiam cum exercitu ueniens, diſtrictum Stiſten uaſtauit, & multis chriſtianorum occiſis ſpolia in Lithuaniam duxit, propter quod Vinricus Magiſter Pruſsiæ, Lithuaniam & Samagitiam uaſtauit, & ſuccendit, ac cum ſpolijs rediјt. Poſtea alterum exercitum frater Elner Commendator de Balga in Ruſsiam duxit, caſtrumq; Dreuik expugnare non ualens, ſpolia tantummodo cœpit, & onuſtus in Pruſsiam rediјt. Egit & tertiam expeditionem in Lithuanos Commendator de Iuſterbork, & expugnato atq; incenſo caſtro Dirſeme, multos ex Lithuanis aut cœpit, aut necauit.

Anno Domini 1371 die quindecima Aprilis in Dominica Iudica, fulmen uerticem dextræ turris eccleſiæ Poſnanienſis percuſsit, & extremitatem angularem abrumpens, exiguo teſtudinis foramine in ſacellum regium penetrans, imagines Przemislai regis Poloniæ, & ſuæ conſortis Richſzd nomine in parietibus ſacelli ſculptas fregit & deuaſtauit.

Peſtis.

Eo anno & ſequenti grādis peſtis, deprædationes, & ſpolia in maiori Polonia fuere.

Anno Domini 1372 Ludouicus Hungariæ & Poloniæ rex, filiam ſuam natu maiorem Mariam, Sigiſmundo filio Caroli Imperatoris ac regis Bohemiæ, Marchioni Brandenburgenſ. deſponſauit. Eodem anno bina à Prutenis in Lithuanos expeditio facta eſt. quarum unam frater Vigandus de Belderſtein, alteram Commendator de Iuſterbork adminiſtrauit, nihil memorabile in vtraq; geſtum eſt.

Filia Ludouici Maria Sigiſmundo imperatori deſponſata.

Anno Domini 1373 Elner Commendator de Balga Ruſsiæ bellum intulit, & terram Volniska uaſtans, uſq; ad Kamienyecz prædatus eſt: congeſtisq́; captiuis & pecoribus Balgam rediјt. Quadrageſimali uero tempore Keyſtuth Lithuaniæ dux, omnes cuſtodes Cruciferorum fallens, per deſerta & nemora Pruſsiam ingreſſus, circa uillam Bilerſten hoſtilitate facta, plures aut occidit, aut cœpit: ab exploratoribus uerò certior factus de Cruciferorum exercitu, in ſyluas & deſerta illic refugit, relictis inſidijs in locis opportunis ſi Cruciferi fugentem inſequerentur. Commendator igitur de Brandenburk qui ducebat exercitum, inſidias incidere ueritus, perſequi Keyſtuth deſtitit.

Anno Domini 1374 Commendator de Iuſterbork cum equeſtri & pedeſtri agmine Lithuaniam ingreſſus, diſtrictum Veygovv uaſtauit, & cum captiuis, ſpolijsq; Iuſterbork regreſſus. Conſurrexerunt poſt hoc omnes Commendatores & terras Dirſingen, & Veygovv, duce Gothfrido de Thilia Marſalco Pruſsiæ ferro & igne uaſtarunt, ſeptingentosq; captiuos in Pruſsiam deduxerunt.

Filia Ludouici Heduigis Vilhelmo deſponſata.

Anno Domini 1375 Ludouicus Hungariæ & Poloniæ rex, Heduigim filiam natu minorem Vilhelmo, Lupoldi ducis Auſtriæ filio, qui in aula ſoceri nutriebatur, deſponſauit.

ſauit. Et eodem anno præfatus rex Ludouicus ad Gregorium Papam undecimum, miſsis nuncijs in Auinionem, Halicień. oppidum archiepiſcopali, Przemiſlień. uero Chelmeń. & Vuladimirień. epiſcopali honore inſigniri obtinuit ad metropoliticam Halicienſ. eccleſiam Iacobus Polonus fuit conſecratus, & ſedi ſuæ eccleſia Græci ritus fuit aſsignata. Ad Przemiſlień. uerò Hēricus frater minorum natione Alemānus, genere nobilis, primus Epiſcopus fuit conſecratus. Eodem anno Ioannes Poſnanień. epiſcopus de domo Dolivva, hydropiſi in Sbicouo mortuus eſt, & Poſnaniā relatus, in die Cathedræ. S. Petri ante altare beatæ Mariæ ſepultus eſt. Hic oppidum Dolſzko fundauit, multasq; uillas circa Crobya & Bugk erexit, & locauit. Anno quo ſupra, gemina expeditione in Lithuanos Cruciferi uſi, maior exercitus, in quo erant oēs Commendatores, in Lithuaniā, Commendator uerò de Ragnetha cum rariori agmine in Ruſsiam diuertunt. Vterq; autem exercitus cædi & uaſtationi intentus, ſpolijs refertus redijt. Interim Lithuaniæ duces Olgerdus, Keyſtuth, & Svverderko cum proprijs & auxiliaribus gentibus Pruſsiam trifariè diuiſi intrauerunt. Olgerd diſtrictum Velovv, Keyſtuth, Caplanken, Svverderko Iuſterbork, igne, cædibus & ſpolijs vaſtarunt. Occiſisq; nongentis chriſtianis & caſtro Iuſterbork expugnato, & exuſto, magnum numerum ſpoliorum, nullam reſiſtentiam experti, retulerunt. Secunda die Iulij Berardus Commendator de Ragnetha, per unam partē, frater uerò Theodoricus per alteram Lithuaniam, ingreſsi, cædibus & ſpolijs per aliquot dies, nullam reſiſtentiam experti, uacabāt. Compræhēſisq; centum quinquaginta captiuis, in Pruſsiam regreſsi ſunt.

Ioannes Epiſcopus Poſnanienſ. mortuus.

Prutenorum & Lithuanorum uaſtatio mutua.

Anno Dñi 1376 Przeczlaus de Pogorzala Epiſcopus Vvratiſla. quum ānis trigintaquinq; eccleſiæ Vvratiſ. utiliter præfediſſet, in medio Quadrageſimæ mortuus eſt. Et in eccleſia Vvratiſ. in ſacello Manſionariorum ſepultus. Hic à Boleſlao Legniceń. & Bregeń. duce, caſtrum & ciuitatem Grotkovv cum ſuo diſtrictu in ſortem Vvratiſla. eccleſiæ coēmit. Hic Manſionarios in eccleſia Vvratiſla. & Conuentum duodecim pauperum laicorum, ſingulis diebus ſtipem, & ānuum amictum ſumētium, in Niſſa fundauit & dotauit. Hic eccleſiam Vratiſla. murorum ædificijs, piſcinarum ſtructuris, uillarum emptionibus, & locationibus, uaſis aureis, & argenteis, ornamentisq; uariæ ſuppellectilis, adeò extulit, adornauit & magnificauit, ut uulgari fama aureus Epiſcopatus appellaretur. Prælati autem & Canonici eccleſiæ Vvratiſlauienſ. Polonis uiris idoneis de ſuo gremio contemptis, in die electionis Theodoricum Bohemum Decanum Vvratiſla. qui uicioſè in Decanatum intrauerat, in Epiſcopum elegerunt. Cui Gregorius undecimus in Auinione permanens reſpondit, non prius de eccleſia Vvratiſ. prouidere, donec ex Auinione Romam tranſmigraret. Interim uerò ad Vvratiſla. eccleſiam fratrem Nicolaum ordinis prædicatorum epiſcopum Mayorienſem miſit, ut fructus & redditus eccleſiæ Vvratiſla. tanquam eius procurator perciperet, & omnia per Przeczlaum derelicta, cameræ Apoſtolicæ ad plenum reddi mandaret & procuraret. Qui ueniens Vvratiſlauiam publicato mandato apoſtolico, in hunc modum cum Capitulo Vvratiſla. conuenit. Vt ſingulis annis, quo Vvratiſla. eccleſiam uacare contigerit, octo millia florenorum apoſtolicæ redderent cameræ. Pro derelictis uerò Przeczlai Epiſcopi triginta millia. Pro collecta & contributione biennali eccleſiæ Polonicæ impoſita, pro ſorte eccleſiam Vvratiſla. contingente, duo millia, & pro expenſa ac fatiga in pecunia huiuſmodi Romam ferenda, unum mille, reddere tenerentur. Eo igitur pacto Capitulum Vvratiſla. nuncio apoſtolico Nicolao Epiſcopo Mayorienſ. triginta tria millia florenorum, ſub uno tempore & die perſoluit. Et papa Gregorius à tempore uacationis fructus percipiens, Vvratiſlauienſem ſedem uacare permiſit.

Przeczlai Vvratiſlaui. Epiſcopi mors.

Electio alterius.

CAPVT XXXIIII. LIBER IIII.

IAroslaus de Skotniki, qui excæcatus fuerat, & de Archiepiſcopatu Gneznenſ. ceſſerat, plenus dierum, quia centenarius, in Kaliſſ. ueniens, in Archiepiſcopali domo anno Domini 1376 die ſedecima Septembris mortuus eſt, & uigeſima eiuſdem menſis in eccleſia Gneznenſ. in ſacello ab eo fundato, & dotato ſepultus. Hic oppidum Kamien in metis Pomeraniæ ſitum fundauit, & Zneinā inſtaurauit, hic ad ornandum patriam & eccleſiam Gneznenſ. caſtra Lovvicz, Opathovv, Vnieyovv, Kamien. Item eccleſias in Gnezna, Curzelovv, Oppathovv, Kaliſz ſanctæ Mariæ. Item Curias in Gnezna, in Lancicia, in Vielun, in Kaliſſ. in Cracouia extra muros Cracouienſ. ſub caſtro, muro conſtruxit. Curiam tamen ſub caſtro Cracouienſ. deſertam Ioannes Albertus rex Poloniæ, tempore quo Turci, Tartari, & Vvalachi in diebus noſtris, Ruſsiam uſque

Iaroslaus de Skotniki mortuus.

ad

ad Kanczugam Anno domini 1498 uaſtarunt, deijcere præcepit, ne ipſius occupatione caſtro Craco. immineret periculum. Is Iaroſlaus Archiepiſcopus diſtrictũ Louicenſ. penè deſertum, utpote qui nonniſi duas marcas in cenſibus habebat reperiens, locatum & populatum octingentas marcas ſundentem, de ſuo cenſu annuo ultra cenſum frumentorum reliquit.

Anno præfato in ſynodo Vnieyouienſ. contributionem biennalem à ſingulis Polonicæ eccleſiæ diocœſibus modeſtam quantitatem, de qualibet marca, uidelicet taxæ papalis, duos groſſos, Nicolaus epiſcopus Mayorienſ. nuncius apoſtolicus dari conſenſit.

Vinricus magiſter Prußiæ Samagitiam ingreſſus.

Eodem anno ſciens Vinricus magiſter Pruſsiæ Lithuanos in regni Poloniæ inuaſione occupatos, in Samagitiam proprium duntaxat militem traduxit, ubi nullo prohibente diſtrictus ſex uidelicet Miedniki, Eroglen, Aruiſten, Roſgein, Geſſovv & Paſtovv cæde & flammis uaſtauit. Caſtrum poſt hoc Kovvno pugnare adorſus, dum in eius expugnatione plerique notabiles milites de ordine cecidiſſent, caſtro inexpugnato relicto, Marſalcum cum decem millibus armatorum miſit, qui uniuerſam regionem ad Niemien fluuium ſitam, demolitus eſt, & cum multitudine captiuorum Pruſsiam remeauit. Anno præexpreſſo inſtante Carolo imperatore Romanorum, & rege Bohemorum, magnis conatibus & muneribus Venceslaus filius eius ſedecimum ætatis agens annum, electus eſt in die Barnabæ apoſtoli in Frankfordia in regem Romanorum; coronatus Aquiſgrani in octaua Apoſtolorum Petri & Pauli.

Anno Domini 1377 Dolis magis, quam uiribus Keyſtuth Lithuaniæ dux, copias ſuas per Mazouiæ terras in Pruſsiam traduxit, & omnem oram circa Dzoldovv & Nidbork uigeſima nona Septembris graui cæde & igne, cum multorum hominum captiuatione

Keyſtuthi cum filio Prußiam uaſtant.

uaſtauit. Circa feſtum verò ſancti Iacobi filius Keyſtuthi, adoleſcẽs manu & animo promptus, nomine Vitovvdus, primam expeditionem in Pruſsiam ægit. Et circa Taynovv & Iuſterbork populationem & conflagrationem peragens, ſpolijs onuſtus, illæſus ad patrẽ

Vinricus repugnat.

redijt. Magiſter itaque Pruſsiæ Vinricus cum frequenti militum ſuorum armatura, primum in Ruſsiæ oram deſcendit, & circa caſtrum Byelvagi aliquot diebus ſtatiua tenuit, deinde in Kamienyecz applicuit. Ab inde vero in terras Lithuanorum & Samagitarum deſcendit. Quas quum ferociter peruaſtaſſet, cum ſpolijs & captiuis Pruſsiam redeunti, Lithuani inſidias, ſylua uaſta, qua iturus erat, in plerisque locis ſucciſa, tetenderunt Prutenicum exercitum, iniquitate loci uehementer adiuti, in primario congreſſu uiginti milites, qui ordinum ductores extiterant, ſtrauerunt. Cæteri ſyluarum latebris tecti, manus

Lithuanorum exercitus trifarie diuiſus.

Barbaricas effugerunt. Fecerũt poſt hæc duo Lithuanorum principes Olgerd & Keyſtuth in terris Pruſsiæ, habentes fortem exercitum trifarie diuiſum, irruptionem. Et terra circa Iuſterbork & Velovv exuſta, & in ſolitudinem redacta, in terram Salovv, quam Canonici de Konigſbergk obtinent, aduenientes, eam funditus cædibus, ſpolijs, & flammis euerterunt, & per Iuſterbork cum cœtu magno captiuorum Lithuaniam reuerſi ſunt. Commendator deinde de Ragnetha uno agmine, & Commendator de Belga altero. Item frater Kune de Hattenſtein tertio, ſeorſum in Lithuaniam ingreſsi, quilibet populationem latiùs, quã poterat extẽſa, multa ſpolia atque incendia peregerunt, & Pruſsiam uinctos

Bartemburgk & Demrin caſtra eriguntur.

deduxerunt. Congeſsit poſt hæc omnia, Magiſter Vinricus exercitum copioſum, cum quo Lithuaniam ingreſſus, duo caſtra in eius confinijs erexit, atque ædificauit, uidelicet Bartemburk & Demrin. Interim uerò quo perficiebatur opus, Gothfridum de Linda Marſalcum, cum expeditiori milite Lithuaniam miſit, qui plures captiuos cum ſpolijs incolumis reduxit. Sed neque ea expeditione magiſter Pruſsiæ Vinricus contentus, aduenientibus in ſui ſubſidium Auſtralibus, in Samagitiam tranſiuit, & duabus regionibus; uidelicet Kalthaneuen. & Veduke per dies decem uaſtatis, ſpoliatis & incenſis, ſpolia in Pruſsiam in quadrigis reduxit.

Anno Domini 1378 Marſalcus Pruſsiæ Gothfridus de Linda, habens in ſuo comitatu duodecim millia pugnatorum, Lithuaniam ingreſſus, uſque ad caſtrum Troki aduenit Trocenſ. autem diſtrictu uaſtato, etiam Vilnenſ. ſimili ſubiecit clade. Cuius potentiam Keyſtuth plurimum perhorreſcens, colloquium petiuit, & tractatibus mutuis factis, rogatus à Keyſtutho, Marſalcus à cæde temperauit, & partis tantummodò contentus, in

Diſtrictus Lithuanici uaſtantur.

Pruſsiam exercitum reduxit. Incontinenti uerò Commendator de Ragnetha frater Kune de Hattenſtein cum nouo exercitu in die ſancti Ioannis baptiſtæ Samagitiam & Lithuaniam ingreſſus, diſtrictus Przeuan, Labyovv, Aruiſch, Paſterin, Eroglen, & Pernarey, cædibus, ſpolijs, & flammis uaſtauit, ac cum multitudine ſpoliorum in Ragnetham redijt.

Præ-

Præterea cum noua militia, quæ ex Alemannia aduenerat, Gothfridus de Linda Marſalcus Pruſsiæ tertiam in Lithuanos expeditionem ægit, habens in ſuo comitatu omnes Commendatores, & quintis ſtatiuis ad Vilno peruenit, omnia igni & ferro ſubijciendo. Dux autem Keyſtuth, qui tunc in Vilno agebat, inducijs in unum diem obtentis, ab exuſtione ciuitatis Vilnenſ. abſtinere petebat, quod etſi ſibi fuerit per Gothfridum Marſalcum promiſſum, media tamen ciuitatis pars igne conflagrata, altera ægrè defenſa eſt, inducijs ceſſantibus, caſtri Vilnenſ. expugnatio eſt tentata, quam quum Marſalcus prouenire non poſſe animaduerteret, obſidione ſoluta, Pruſsiam remeabat. Interim uerò Vitovvdus Keyſtuthi filius, cum quingentis Lithuanis, Prutenicum exercitum antecedens, commeatus, quos Cruciferi in ſolitudine pro reditu reliquerant, occupauit, recepit & diſtraxit. Quapropter exercitus Prutenicus illic ueniens, & uictualia occupata offendens, ſex diebus atrocem famem perpeti coactus eſt. Eiuſdem anni penultima Nouembris Carolus Romanorum imperator, & Bohemiæ rex, quum annis uno & triginta imperaſſet, mortuus eſt, apud Pragam & in maiori Prageñ. eccleſia ſepultus.

Vilneum Ciuitas exuſta.

Caroli Romanorum imperatoris mors.

CAPVT XXXV. LIB. IIII.

ANno Domini 1380. Florianus Cracouienſ. Epiſcopus, dum tredecim annos in Epiſcopatu exegiſſet, ſexta Februarij mortuus eſt. In eccleſia Cracouienſ. in ſacello ſancti Thomæ per eum dotato ſub tabula ærea ſepultus. Hic in oppido Bodzanczin caſtrum muro erexit, & oppida Bodzanczin & Iſlza muro, & turribus cinxit. Item eccleſiam in Dobrauoda & alteram in Vangleſzin uilla patrimonij ſui muro conſtruxit. Huic Zauiſsius de Curozuanki Archidiaconus Craco. nobilis de domo Roſæ ſucceſsit.

Florianus epiſcopus Craco. mortuus.

Zauiſsius eius ſucceſſor.

Anno Domini 1381 decimaſeptima menſis Iunij, Semouitus filius Troideni, totius Mazouiæ dux, in caſtro Plocen̄. mortuus, & in eccleſia eiuſdem tumulatus. Reliquit tres filios, duos ex prima uxore, filia Nicolai ducis Oppauiæ, uidelicet Ianuſsium & Semouitum: tertium Henricum ex altera coniuge filia Vvladislai ducis Zambienſ. uenuſtiſsima corpore, quam de adulterio ſuſpectam habens ſuffocari præcepit. Et dum ex lineamentis & phyſionomia filium Henricum præfatum ſibi ſimilem comperit, de morte ſuffocatæ matris perpetuò doluit. Item reliquit duas filias, quarum unam Vvladislao Oppolienſ. Vielunenſ. & Dobrzinenſ. duci: Alteram Kazimiro Stetinenſ. quo abſumpto, Hērico Lodouici filio Biegenſ. ducibus in cōiuges tradidit. Is Semouitus onero ſus & grauis omnibus, præſertim ſuis ſubditis fuit. Ducatum Mazouiæ in duos tantummodo filios partitus eſt. Ianuſsio Varſzouien. Semouito vero Plocen̄. ducatū conſignando. Henrico reaſſumpto, de Lancicien̄. præpoſitura prouidit. Anno quo ſupra die octaua menſis Auguſti, monaſterium Carthuſienſium in diœceſi Vvladislauien̄. inter duos lacus, quatuor miliaribus à ciuitate Gedanenſ. diſtans, per Ioannem Ruſcinki militem natione Polonum, pro inſigni nobilitatis, leonem cum capite ſturionis deferentem, fundatum eſt. Qui pro dote præfato monaſterio, tres uillas ſuas hæreditarias, Kolplen, Czaple, & Gdinya prope fluuium Radunya in terra Pomeraniæ conſiſtentes donauit, ad incolendumq́; fratres Carthuſien̄. ex monaſterio Pragenſ. uocauit. Et extunc locus ille paradyſus Mariæ uocari cœpit.

Semouiti mors.

Monaſterium Carthuſianorum.

Eodem anno noua moleſtia ad moleſtiam uacantiæ ſedis Pontificis acceſsit, eccleſiæ Vvratislauienſ. Ceruiſia ſiquidem Svveidnicenſ. Henrico Decano Vvratislauien. ad celebritatem inſtantis natiuitatis Chriſti, à Ruperto Legnicenſ. duce & germano miſſa, mandato conſulum Vvratisla. ablata eſt, & uector captus ac incarceratus eſt, quia contra conſtitutionem conſulum Vvratislauienſ. ceruiſiam extraneam adduxerat. Propter quod Venceslaus Lubucen̄. Epiſcopus, & Vvratislauienſ. ſede uacante adminiſtrator, Vvratiſlauienſem ciuitatem interdicto ſuppoſuit. Venceslaus autem rex Bohemiæ litem inter clerum & populum Vvratislauienſ. ſedaturus uigeſimaſeptima Iunij, & eſt quarta dies poſt Ioannis baptiſtæ Vvratislauiam aduenit. Et diuina ob reuerentiam ſui reſumi petijt. Clero autē abnuente, ut ſcelus prophanationis non incurreret, rex Venceslaus iratus, oppida & uillas Eccleſiæ & monaſteriorum ſpoliare iuſsit. Et tam ingens gregum, pecudūq́; numerus Vvratislauiam inductus eſt, ut trecentæ oues pro tribus marcis uſualibus, bos uerò pro fertone uenderentur, & propter emptorū penuriā maior pars ad Bohemiā pulſa eſt. Iuſsit deinde Abbatē ſanctæ Mariæ in arena, penultima die Iunij, quæ eſt dies Petri, & Pauli apoſtolorū captiuare, & pluſquam octo diebus in prætorio Vvratiſl. captiuitatem

Sæuitia Venceslai regis Bohemiæ in clerū Vvratislauienſem.

periu-

pertulit. Frater uerò Marcus Abbas ſancti Vincentij extra muros Vvratiſla. ſe altera die infulatum coram rege diuina celebraturum fictè promiſit. Nocte autem ſequenti cum ſingulis fratribus ſuis, ad monaſterium Strzelneñ. in regno Poloniæ fugit. Sæuitum eſt præterea in curias Epiſcopi, canonicorum, monaſteriorum, & uicariorum, de ablatis theſauris, clœnodijs, & argentarijs rege ſortem cum militibus diuidente accipiẽte, oppidis inſuper & uillis eccleſiæ, ſibi obedientiam & tributa præſtare iuſsit.

Eodem anno uigeſima Decembris Nicolaus Strosberk, Præpoſitus Gnezneñ. collector fructuum ſedis Apoſtolicæ in regno Poloniæ, à Thoma Epiſcopo Lucerino nuncio Apoſtolico, cameram apoſtolicam primum in mille quingentis florenis, quos reſtituere cogebatur.

Præpoſitus Gneznenſis captus.

Deinde ſuſpitione aucta ex quitationibus & regiſtris ſuccollectorum, coram ſe per compulſoriam productis, in duodecim millibus florenorum decepiſſe conuictus, capitur, & Vvratiſlauiæ perpetuis carceribus deputatus eſt.

Zauiſsius Cracouienſ. Epiſcopus moritur.

Anno Domini 1382. Ianuarij duodecima Zauiſsius de domo Roſarum, Epiſcopus Cracoui. in uillagio eccleſiæ Craco. Dobrauoda, prope Vislicză æger factus, uel ut alij tradunt, dum aceruum per ſcalam ad corrumpendum uirginem ruſticanam aſcenderet, cum ſcala deiectus, colliſus mortuus eſt. Et in Eccleſia Cracouieñ. in ſacello corporis Chriſti tumulatus. Patre eius Dobeslao Caſtellano Cracouienſ. & germano eius Creslao Caſtellano Sandomirieñ. pompam funeris more uulgi, equis purpuratis, & currib. ſupbè adornantibus. Vnde nocte ſequẽti ſtrepitus uelut equorum per eccleſiam diſcurrentiũ, & uociferatio dæmonum dicentium: *Poiedzmi na bops*, quod ſonat equitenus meretricatum, à ſanctuarijs eccleſiæ audita eſt. Hic anno pontificatus ſui ſecundo, collegium Manſionariorum ſeptem perſonarum, qui officium beatæ Mariæ in ſacello poſt chorum eccleſiæ Craco. cantarent, duodecim decimas & unum hortum in nigra uilla, menſæ Epiſcopalis donando, fundauit. Hic in Chodovv uilla ſui patrimonij prope oppidum Michovv eccleſiam parochialem fundauit. Largiens ei pro dote in uilla Poramba, & alibi decimas manipulares. Hic à rege Lodouico pro domo Epiſcopali, quæ nunc granarium regium dicitur in caſtro Craco. obtinuit, & uillam Pyſtrzecz cum allodio dicto Cruſsicze, & domũ ligneã cum turri lapidea in caſtro Craco. recepit. In locũ eius Ioañes Radlicza medicinæ

Ioannes Radlicza ſucceſſor.

Doctor, Canonicus Craco. & regni Poloniæ Cancellarius ſucceſsit, affectuoſiſsimis precibus apud Capitulum Craco. per regem Lodouicum promotus. Hic Ioãnes Epiſcopus ex maiori Polonia de uilla Radlicze prope Kaliſſ fuit, de nobilibus parentibus, qui galeam, ſeu nauem, aliàs Korab pro inſigni deferebant. Is poſt ſtudia liberalia, dedit operam medicinæ, & in monte Peſſulano pluribus annis commoratus, doctor factus, Lodouico regi Hungariæ & Poloniæ, à rege Franciæ expertum medicum petenti, miſſus, facilè pro doctrina artis ſuæ fauorem regis Lodouici, & Baronum Poloniæ fuit conſequutus.

CAPVT XXXVI. LIBER IIII.

EOdem anno Semouitus Mazouiæ & Ploceñ. dux, audita morte Ioannis Szuchiuilk Archiepiſcopi Gnezneñſ. caſtrum Archiepiſcopale Louicz feria ſecunda Paſchæ obſedit & expugnabat, requiſitusq́; per nuncium Suffraganeum Gnezneñ. qua ex cauſa obſidionem intuliſſet. Reſpondit quòd propter hoſtem ſuum præcipuum Derslaum Caſtellanum Gnezneñ. qui ſe gubernatorem caſtri Louicz gereret, propter hoc accelerata electione Archiepiſcopali, ſedecima die Aprilis Dobrogoſtius de Nouidvvor, decretorum Doctor, Decanus Craco. & Cantor Gnezneñſ. de familia Nalancz electus, ſuo & Capituli Gnezneñ. nomine Bronislaum Cancellarium, Boguslaum Canonicum Gnezneñ. Sandiuogium de Kazimirz, Ioannem de Czarnkovv iudicem Poſnanienſ. ac Caſtellanum Nacleñ. & Oſzeponem de Grodzisko ad ducem Semouitum deſtinauit. Quibus petentibus obſidionem ſolui, deſtitutionemq́; de gubernatoria Louiceñ. Derslai Caſtellani Gnezneñ. pollicentibus, Semouitus dux grauibus damnis irrogatis, de agro & obſidione Louiceñ. abſceſsit.

Prouiſio Epiſcopatus wratiſlauienſ.

Anno præfato Vrbanus papa ſextus Vvratiſla. eccleſiæ ſeptennalem vocationem reſpiciens, Venceslaum Lubuceñ. Epiſcopum, filium Boleslai ducis Legniceñ. ad poſtulationem nunciorum Capituli Vvratiſlauiæ eccleſia Vvratiſla. prouidit. In Lubuceñ. eccleſiam Adam de Kretlicz, Canonicum Lubuceñ. ſubſtituens. Hanc prouiſionem peroſus Venceslaus rex Bohemiæ multipliciter impediebat, tandem ſub iniquis conditionibus huiuſmodi diſcordia ſic ſedata eſt, ut omnia damna eccleſiæ Vvratiſla. per regem Venceſ-

laum irrogata,& quinq; millia marcarum Carolo patri ſuo per Capitulum Vvratiſ. mutuata remiſſa forent,& ut ad placandum regem,noua pecunia adijceretur. Id unicum pro ſui doloris lenimine Vvratislaui.eccleſia ſolamen retulit. Vt conſulares Vvratiſla. denuò creandi,ex prætorij loco,creatione celebrata,proprios lares non introirent. Niſi primum eccleſia Vvratiſ.adita corporale iuramentum de defendendis & manutenendis iuribus, ac libertatibus Eccleſiæ in manibus Canonicorum præſtarent.

Mors Vinrici de Kniprode.

Cõradus Czolner Magiſter Pruſsiæ.

Eodem anno octauo Kalendas Iulij Vinricus de Kniprode magiſter Pruſsiæ, dum unum & triginta annos in magiſterio exegiſſet, mortuus eſt. Cui Conradus Czolner de Cotteſtein ſucceſsit.

Monaſterium Czanſtochouienſe fundatur.

Anno quo ſupra octuageſimoſecundo,ſupra mille trecentos,nona die Auguſti. Vvladislaus Oppolien.& tunc Vielunen̄.& Dobrzinen̄. dux, monaſterium fratrum æremitarum ſancti Pauli primi æremitæ In Czanſtochovva fundauit. Et in eo imaginem beatæ Mariæ ut fertur de pictura ſancti Lucæ,quam de Ruſsia per eum olim gubernata, apportauerat,quæ in hodiernum diem ibidem permanet,collocauit.Huic monaſterio prætatus dux uillas antiquam Czanſtochovv, & Krouodrza cum fabrica ferraria, molendino & prædio perpetuò donauit. Item decimas frumẽtales in uillis Gayanczicze, Dvvorziſzouicze,Dupicze,Kruplin,& antiqua Brzeſnicza. Item decimas frumentorum & braſeorum,de molendinis conſtructis & conſtruendis, oppidorum Czanſtochozvva & Zari. Item decimas mellis,uillarum Przemikouicze, Przeuodziſſouicze, Bobrovvniki,Nadalicze,Koſzanczin,Biskupicze,in diſtrictu Holſtinen̄. Bobrovvniki & Kamien.in diſtrictu Vielunen̄. Libertando bona monaſterij prædicti ab omnibus oneribus, tributis, exactionibus ordinarijs,& extraordinarijs.

Gedimini proles.

Partitio Dominij in prolem.

Anno Domini præexpreſſo 1382.Iagello magnus dux Lithuaniæ,una cum matre per Keyſtuthum ducem Lithuaniæ,& patruum captiuatus eſt.Pro completiori autem cognitione originis præfatorum Lithuaniæ principum,& animaduertendum eſt digreſsiue. ꝙ Gedimino(qui dominatione rapta,iuſto principe apud quem ſtabulatus officio fungebatur occiſo,imperium in Lithuanis exercuit)erant ſeptem filij,quibus pater dum adhuc uiueret,terras a Ruthenis abſtractas diuiſit. Montiuido ſiquidem natu maiori Kernovv & *Slonim* conſignauit,Narimuntho Piensk,Olgerdo Kreuam,cui dux Ruſsiæ de Vitevvſko *unica quam* reliquerat filia,in matrimonium tradita,ducatus ſui ſucceſsionem tradiderat,*Iavvnuthe* Vilnam caput gentis,Keyſtutho Troki,Koriatho,Nouogrod.Septimus & ultimus Lubardus,ſortem inter fratres non accepit, matrimonium filiæ unicæ ducis Vvladimirien̄.ſortitus,cum qua illi ducatus Leopolien̄.& Vvladimirien̄.obueniebant. Inter prædictos autem ſeptem germanos duces, Olgerd & Keyſtuth uegetiora ſortiti ingenia, etiam ſtrictiori ſe complexi ſunt charitate. Indignumq; rati parere Iavvnuthæ, deijcere illum ex Vilna & ducatu magno,diemq; quo deſtinata exequantur, conſtituunt. Serius autem Olgerdo ex Vitevvsko,propter itineris lõgitudinem ueniente, Keyſtuth die, qua inter eos conuenerant,cum gentibus armatis Vilnam occupat,parumq; abfuit quin & Iavvnutham ducem occupaſſet, qui ſub tumultus tempore, de Vilna exiliens, in ſyluasq; & montes tranſmigrans,pedibus præ frigore rigeſcentibus,à perſequutoribus captus, Vilnam relatus eſt. Miſit itaque Keyſtuth, in fratres ſui Olgerdi ducis occurſum,nuncium,ſignificans ſe ducem Iavvnutham & Vilnam cœpiſſe, Olgerdum Vilnam celerius uenire cogens.

Contentio exorta.

Quo ueniente,quis eorum præſideret in ducatu magno,aliquanto tempore,uno alteri deferente honorem imperij, certamen habitum eſt, tandem ea concluſio capta eſt: Vt aliquibus diſtrictibus inter ſe partitis,duci Iavvnuthæ, quem eiecerant, Zaslavv cum ſuis pertinentijs conſignaretur. Olgerdus Vilnam & magnum ducatum poſsidens in omnes fratres exerceret imperium. Si alicuius terrarum obueniret occupatio, ex æquo inter Olgerdum & Keyſtuthum partiretur, & unus alterius fide in iuramento interpoſito, non necem aut Dominia ambiret,ſed pro poſſe commoda & profectus procuraret.

Olgerdi proles duodenaria.

Keyſtuthi proles.

Amplius erant Olgerdo duodecim filij ex eadem matre Ruthena, ducis Tvveren̄. filia ſuſcepti,ſcilicet Iagello,Skirgello,Svvitrigello, Borziſzh,Koributh, Vigunth, Korigal, Narimunt,Langvvin,Lubarth,Andreas,Buthavv,omnes adoleſcentes ſpectabiles, quos genitrix eorum,ad mores formabat Græcos,ritum Græcũ illis inſtillans. Dux præterea Keyſtuth hos filios ex una coniuge generauit, uidelicet Vithovvdum, Patrikyg, Thotuil,Sigiſdum,Voydath,& Vithovvdus mores patrios,formamq; & indolẽ ſingillatius expreſſerat.Eodemq; Iagellonis apud Olgerdum ſors & conditio,qui cæteris neglectis adamabant, & iunxerant inter ſe ſocietatem, & ex aſsiduo contubernio, germanitatis ſe proſe-

quebantur amore. Abſumitur interim Olgerdus anno uidelicet Domini 1381. & Keyſtutho ſeruãte fidem Iagello patri in ducatu magno ſucceſsit. Quem Keyſtuth patruus ſuus, eadem, qua patrem ſuum Olgerdum ſolitus erat, ſubiectione & reuerentia coluit, eius ſolium & conſilia frequentando. Sed puritati fidei ſuæ, teterrimo genere prǽmij reſpenſum eſt. Erat quidam uir apud Olgerdum Voydilo uocitatus, ſortis ruſticanæ, primum piſtinæ, deinde cubicularij, poſtremum pincernę munus agens, qui ad hoc peruenerat, ut maior inter omnes ſuos haberetur: Nec Iagellonis minor fauor erga illum erat, ſicut ſororem ſuam germanam Mariam, duce Keyſtutho non conſulto, Voydiloni coniunxerat. Voydilo contra ſe Keyſtuthi prudentiam & potentiam habens ſuſpectam, apud Iagellonem uehementiſsimè odioſum & ſuſpectum effecit. Voydilonis quoq; perſuaſione cum Magi-

Inſidiæ fraternæ.

ſtro & ordine Cruciferorum de Pruſsia Iagello contra Keyſtuthum patruum ſuum clandeſtinum inſcripſit fœdus. De quo Keyſtuth per Sundſtein Oſteroden. Commendatorem ex affinitate ſecum iuncta, filiam enim Keyſtuthi Ianuſsio duci Mazouiæ deſponſatam de ſacro fonte leuauerat, auiſatus, uocato Vithovvdo in quanto ſint periculo edixit. Mittenteq; Iagellone Lithuanicum & Ruthenicum exercitum contra Polocenſes, germanum ſuum Skirgellonem detractantes ſuſcipere, & Magiſtro Liuoniæ cum ſuo exercitu auxili-

Iagello & Vilnens. caſtrum capitur.

um perſonale ferente. Keyſtuth ſilenti agmine ad Vilnam ueniens, & Iagellonem ducem & caſtrum Vilnen. ut à principio propoſitum eſt compræhendit: ſingulisq; in ſuam ditionem redactis, dum & inſcriptionum fœdera, quibus Iagello cum Magiſtro & ordine Cruciferorum contra ſe obligauerat, deprǽhendiſſet, Vitovvdo filio per celerem nuncium in Vilnam ex Grodno uocato. Inſcriptiones cum hoſtibus ictas, deprǽhenſas monſtrauit. Sortem ſuam paternam Vitevvſko & Crevva Iagelloni reddendo, magnum ducatum Lithuaniæ ei abſtulit. Miſit & Keyſtuth ad exercitum Lithuanicum Polocen. obſidentem & eius iuſsioni eſt paritum, ſolutaq; eſt obſidio. Voydiloneq; ducis Iagellonis genero in patibulum acto, dux Keyſtuth expeditionem contra Szeuierski Nouogrodek, & ducē eius Koributh indixit, ſuæ ditioni parere detractantem. Et quamuis dux Iagello auxilium cum gentib. Keyſtutho promiſerit, uiolato tamē promiſſo, conceptos dolos nectens, Hanulonem & ciues Vilnen. primores promiſsis pellexit, qui caſtrum Vilnen. obſederunt, uenienteq; Iagellone caſtrum ei Vilnen. traditum eſt. Duxit deinde Iagello copias contra

Trocens. obſeſsi & uicti.

Troki, in cuius ſubſidium Marſaleus cum exercitu Prutenico ueniebat. Vitovvdus itaq; obieſsionem à Lithuanico & Prutenico exercitu timens, de Troki cum matre in Grodno fugit, & patri Keyſtutho quæ fierent intimauit. Trocen. autem paucis diebus obſidione tollerata ſe dederunt. Keyſtuth igitur obmiſſa obſidione Nouogrodek, ad Samagitiam tranſiens, exercitum collegit, ueniensq; ad flumen Vilia, & iunctus copiis Vithovvdi, obſedit Troki. Iagello uerò certitudinem ſubſidij Prutenorum ſentiens, à Prutenos ac Liuonen. ad prope cognoſcens, uerſus Troki proceſsit, utroq; exercitu ad pugnam inſtructo. Iagello caduceatores ad Vithovvdum, ut eſſet inter Iagellonem à patrem ſuum Keyſtuthum pacis arbiter, miſit. & duce Skirgellone fidem faciente, Vithovvdus ad ducem Iagellonem utroque exercitu inducias agente, aduenit. Placuit autem ducem Keyſtuthum ad tractatum pacis acciri, ſuadente Vithovvdo & duce Skirgal ſecuritatem promittente, dux Keyſtuth in exercitum Iagellonis aduenit. Vbi circumdante illos in coronæ modum, Iagellonis & Prutenico exercitu, ſe in laqueum incidiſſe deprǽhenderunt. Aſtruente autem Iagellone duce, neque loci, neq; temporis, qualitati de pace tractanda conuenire, redeundumq; Vilnam, & illic de pace agendum, ab utroq; exercitu, quaſi ſigno dato diſceſſum eſt. Verum quum ad Vilnam uentum eſſet, duce Vithovvdo

Keyſtuth captus Vilnæ.

ſub cuſtodia Vilnæ reſeruato, dux Keyſtuth ferreis cathenis uinctus, Creuamq; deductus, ad fundum turris obſcuræ & ſordidæ proiectus eſt uinculatus, quinta denique nocte à Proxa Iagellonis ducis pincerna: Item fratre ſuo Bilgeny: Item Moſtevv, Gerkone, Crevvlanin, Cuczuk, Kiſzicza, qui Zibinthe focum & lucernas accendentis gerebat officium. Cæterisq; quibus à Iagellone imperatum erat, uiolato iure gentium, iugulatus eſt, & fu-

Mors Keyſtuth.

nus ſuum a Skirgellone in Vilnam relatum, ritu ueteri additis armis, equis, ueſtimentis, canibus potioribus crematum eſt. Ducem inſuper Vithovvdum cum ſua coniuge Anna, Iagello in Creuam ſub honeſta, arcta tamen obſeruandum cuſtodia tranſmiſit, ubi conſorti ſuæ principi Annæ, cum duabus fœminis ad maritum ingrediendi pro nocte, & egrediendi de mane, conceſſa fuit poteſtas. Conſilio uxorino Vithovvdus unius fœminæ induto habitu, habitationem cum principe coniuge ſua egreditur, relicta altera fœmina in cubili, quæ Vithovvdum repræſentaret. Et de nocte ſequenti, per funem ex caſtro ſe demittens,

mittens, ad Ianuſsium Mazouiæ ducem primùm uenit, à quo recollectus, & ſecundum aliquos baptiſmate lotus, Conradiq; nomen ſortitus, poſſeſsione inſuper aliquarum uillarum donatus, conſiſtere illic, ne à duce Iagellone opprimeretur, parum auſus, in Pruſsiam Magiſtro Pruſsiæ Conrado cum colligente tranſijt.

CAPVT XXXVII. LIB. IIII.

ANno Domini 1383. In maiori Polonia deteſtabile bellum ciuile inter Damarathum de Pirzchno, genere Grzimalitam, Capitaneum maioris Poloniæ, & militares ac nobiles eiuſdem maioris Poloniæ ortum eſt. Barones ſiquidem Demarathum pro Capitaneo habere nolentes, duce Vincentio de Cāpa Palatino Poſnanieñ. Barthoſsio de Koſzmin & Mazouitarum gente adiuti, Dominico die intra octauas Epiphaniarum Domini, oppidum & caſtrum Piſdri expugnauerunt. Deinde ad Kaliſz uigeſima Ianuarij uenientes, ciuitatem illicò acceperunt, caſtrum uerò reſiſtens obſederūt. Interim Damarathus Capitaneus cū ſuis ex caſtris & fortalicijs Myedzirzecz, Vielem, Sbanſzino, Myedzichoſt, Kepilovv, Grzimala de Oleſznyza Coſtrzineñ. Andreas de Svveradovvo Camienenſis Caſtellani, Virzbantha de Smogulecz, & Theodricus de Margonino, fratres ſui et conſanguinei, ex caſtro Nakel, quod in eorum ditionem Damarathus commendauerat. Item reliqua præſidia ex caſtro Labiſsino, Alberti Palatini Cuyauieñ. & fortalicio Pakoſcz Hectoris olim iudicis Cuyauienſis, aſsiduis crudelibus ſpolijs, omnē terram circa Gneznā. Cloczko, Svvanovv Zneinam, Kiskovvo, Vvronki, Szamotuli, Buk, & Grodziſzho conſiſtentem, nulli parcendo conditioni immaniter uaſtabāt.

Bellum inteſtinum Damarathi & nobilium.

Inſignis uaſtatio maioris poloniæ.

Aduocatiſq; per Damarathum Saxonibus, Pomeranis, & Caſſubitis in ſui auxilium, uaſtato oppido Vvronki, & uillis in circuitu eius, oppidū Szamotuli diripuit. Sādiuogius aūt Svvidua. Naclenſis Caſtellanus, quem nobiles cū certis copijs de Kaliſz ad Poſnaniā cuſtodiendam deſtinarant. Bartholomæum de Odolanovv. Item Caſtellanum Sremeñ. & plures alios per nuncios ſecretos Poſnaniam aduocauit, quibus Sablocho ante Dominicam Reminiſcere, cum trecentis lanceis Poſnaniam uenientibus, eadem nocte cum ipſis citato agmine ad Damarathi caſtra peruenit, illuceſcenteq; Dominico die Reminiſcere, quæ fuit quindecima die Februarij in caſtris Damarathi trepidatum eſt, & hoſtibus ſubitò irruentibus, uix media parte exercitu Demarathi tumultuariè armata, de caſtris exijt, & cum exercitu Sandiuogij dimicauit, ſed inermes in fugam facilè uerſi ſunt, quos Sandiuogio Svvidvva ad plura miliaria perſequente. Virzbantha de Smogulecz partium Damarathi cum centum lanceis equitum, & quingentis peditum ueniens, gentes Sandiuogij per agros palantes, & profligatos capientes atq; ſpolia legentes, inuaſit & proſtrauit. Pauloq; antè uictores, uictor debellauit, & ex gente Damarathi uinctos ac captos diſſoluit, & arma eorum, atque ſpolia abſtulit. Sandiuogius Svvidvva à perſequutione fugientium reuerſus, conſpecta cominus inimicorum multitudine, mente conſternatus, equo uectus diffugit, & cum paucis ad fortalicium Derſzkonis Grochale Caſtellani Santhoceñ. nomine Oſtrorog uix euaſit. Cætera autem ſui exercitus multitudo à Damaratho & Virzbantho, tam equis, quàm armis exuta, capta. Quumq; fortalicium & Svviduam ſubito expugnare non ualuerunt, nocte oppidum Obornki ingrediētes, plurimas commiſerunt rapinas. Tandem legati reginæ fœdera pacis, inter Damarathum Capitaneum, ac Nobiles, à dominica Iudica, uſq; ad feſtum Ioannis Baptiſtæ confecerunt. Et tamen Damarathus cum Grzimala, & Virzbantha ac ſocietate ſua, multa oppida, uillas, nobiles, & plebeios, ſpolijs & inuaſionibus aſtecerunt. Sed & bona Archiepiſcopi Gnezneñ. & Canonicorum circa Gneznam & Zneinam ſpoliarunt. Et Zneinam ſibi dandam ex conſictis perſuaſerunt, ac eam poſsidebant, quam Bodzantha Archiepiſcopus cum magiſtro & ciuibus Zneineñ. re ſecretò communicata, & portis ſibi apertis, cum notabili numero gentium ingreſſus nona Octobris, Saxonibus ac Pomeranis eiectis recepit. Ammoto autem Demaratho à Capitaneatu maioris Poloniæ, & peregrino de Vangleſsin filiaſtro, olim Floriani epiſcopi Craco. ſurrogato, non fuerunt ſedatæ lites & ſpolia, tam per Capitaneum peregrinum, quàm alios nobiles ſe inuicem captiuantes. Eodem anno ſed tempore præcedenti oppidum Brzeſcze cum terra Cuyauiæ & caſtro Cruſvvicza, per Petrum Malocham Capitaneum. Cuyauiæ, & alios proditores Semouito duci Mazouiæ fuit traditū. Attentauitq; præfatus dux cum ſuis complicibus, & Barthoſsio de Odolanovv expugnationē Kaliſz, & oppida atq; uillas ſpoliauit, & regnare in Polonia concupiuit. Et ideo exercitus Hūgaricus cum minoribus Polonis, ducatum ipſius & terram

Interuentu Reginæ pax inter Damarathum & Nobiles facta.

Oppidum Brzeſcze Caſtrū Cruſzwiycza prodita.

Caſtrum Drohiczin interceptum. ram Cuyauieñ. ut eſt præmiſſum, in altum affixerunt. Quia principibus Lithuaniæ inter ſe ut præmiſſum eſt altercantibus, duces Mazouiæ caſtrum Drohiczin interceperant & tenebant.

Anno igitur præfato 1383. Iagello dux Lithuaniæ, caſtrum expugnaturus aduenit, Szaſsin autem Marſalcus ducis Mazouiæ ſucceſſor caſtri, quum abſens intellexiſſet periculum imminere obſeſsis, per media caſtra hoſtium triginta lanceis, & ſexaginta baliſtarijs intrepidus ad caſtrum uelociter peruenit. A ſuis illicò cognitus intromiſſus, uirilem hoſtibus defenſionem oppoſuit. Interim tamen à Ruthenis in caſtro conſiſtentibus pretio corruptis, in aliquot locis caſtrum incenſum eſt, qui in ſtationes hoſtium per funes ſe demittentes effugerunt. Quapropter Szaſzinus ſtrenuiſsimè decertans, ad extremum ſe principi Iagelloni dedere coactus eſt. Cæteri uerò plurimi igne ac gladio conſumpti ſunt. Eandem ſortẽ eodem anno Cruciferorũ de Pruſsia exercitus in Lithuania pertulit. Nam *Caſtrum Troky obſeſſum.* quum Magiſter Pruſsiæ Conradus Czolner, caſtrum Troki obſidione aſsidua, & machinarum frequenti, proiectione pro maiori parte confractum conquiſiſſet, & forti militum atq; uictualiũ præſidio impoſito abſceſsiſſet, Iagello magnus dux Lithuaniæ illicò caſtrũ antequam ruinæ illius refici poſſent, noua obſidione uallauit, omnibusq; conatibus ad illius cõquiſitionem inſiſtens. Cruciferos & Alemãnos ut cum rebus uniuerſis abſcedere liceret pactos, quæſitum paulò ante caſtrum reddere coegit.

Peſtis ualida. Anno præfato in terris Craco. Sandomirieñ. in Sleſia, Bohemia, Pomerania, atq; Italia atrox peſtilentia ſæuiebat.

CAPVT XXXVIII. LIB. IIII.

EXploratũ habens Iagello dux magnus Lithuaniæ, uirginem Heduigim ex Hungaria adductam, regnum Poloniæ adminiſtrare & poſsidere. Ad procãdum eam ſuo connubio, quum ſpecie foret uenuſtiſsima, anno Domini 1375. binos fratres ſuos Skirgellonem & Borzish miſit. Hanulonemq; Capitaneum Vilneñ. eis adiungendo. Qui ad reginam Heduigim & conſilium introducti, nomine Iagellonis muneribus magnæ extimationis reginæ oblatis, per uerba ducis Skirgellonis, deſponſationem præfatæ uirginis poſtulauerant. Si inquiunt, dominum noſtrum Iagellonem magnũ ducem Lithuaniæ in ſponſum accipere dignaberis, ſpondit ſe fidem Catholicam Romanam cum omnibus fratribus ſuis Lithuanorum ducibus, cum proceribus & uniuerſa Lithuania, atq; Samagitia ſuſcepturum. Omnes et ſingulos captiuos ex Polonia ſublatos dimittere, terras ſuas Lithuaniẹ, Samagitiẹ, atq; nõnullas Ruſsiæ armis quæſitas, regno Poloniẹ perpetuò uenire promittit. Offert ſe terras Pomeraniẹ, Culmen. Sleſiẹ, & alias quaſcunq; à regno Poloniæ alienatas, recuperare. Offert & omnes auitos theſauros in Poloniam inducere, & pro commodis regni Poloniæ conuertere. Ea legatio reginæ Heduigi *Proci Iagellonis ducis Lithuaniæ ad Heduigim Poloniæ reginam.* parum grata. Prælatis uerò & Baronibus Poloniæ accepta fuit: ad arbitrium tamen reginæ Hũgariæ Elizabeth reiecta eſt. Iuſsi ſunt itaq; nuncij Hungariam ire, adiunctis eis tribus Baronib. Poloniæ, uidelicet Vvlodkone de Ogrodzenyecz ſubpincerna Craco. Nicolao de N. Caſtellano Zauichoſteñ. & Criſtino de Oſtovv poſſeſſore Kaziminieñ. Hi regina in Buda offenſa pro reſponſo retulerunt. Contẽtam fore reginam Elizabeth, ut Prælati & Barones Poloniæ pro republica fidei Chriſtianæ, & regni Poloniæ, quæ meliora ſunt amplectantur. Extemplo igitur nuncij, ſcilicet Vvlodko de Ogrodzenyecz ſubpincerna Craco. Criſtinus de Oſtrovv poſſeſſor Kazimirieñ. Petrus Zaffranyecz de Lucziczе, Hinczka de Roskouicze ad Lithuaniam, ut Iagellonem ducẽ Lithuaniæ de implendis oblatis conditionibus denuò obligatum in Cracouiam adducerent, decreti & miſsi ſunt. Quod perſentiens dux Auſtriæ Gvvilhelmus, cui Lodouicus Hungariẹ & Poloniẹ rex, filiam ſuam Heduigim minorẽnem, dandam in coniugem deuouerat, cum comitatu, clœnodijs & theſauris Cracouiam uenit, longoq; tempore manſionẽ in ea, cõgratulante regina Heduigi, fixit. Quumq; ſucceſſu temporis ingreſſus in arcem, qui antea illi patuit, prohiberetur, Heduigis regina ad cœnobium ſancti Frãciſci cum ſuis uirginibus è caſtro frequẽter deſcendebat, & in refectorio cum Gvvilhelmo duce Auſtriæ choreas, & equidem parcè & honeſtiſsimè ducebat. Explorata tandem eorum uoluntate, Nobiles & Barones Poloniẹ, quibus talis copulatio ſummè diſplicebat, Gvvilhelmum ad arcem, & thalamum reginæ ad copulandum perduxerunt, & antequam carnali commertio potiretur, ſequeſtratum cum iniuria et dedecore excluſerunt. Regina autem Heduigis excluſionem eius moleſtè ferens, ad illum in ciuitatem deſcenſum parabat. Inuenta autem porta caſtri,

Legatio in Hungariam.

Regreſſus legatorum cum reſponſo ad Iagellonem miſſa.

Dux Auſtriæ competitor.

manda-

mãdato, Baronum clauſa, accepta ſecuri manu propria ſeracula uiolare nitebatur, ſed precibus Demetrij de Goray expugnata, cœptum obmiſit. Gvvilhelmus autem ſe uiolari timens, clàm ex Cracouia in Auſtriam cum paucis refugit.

Anno autem Domini 1386. Iagello magnus dux Lithuaniæ, cum fratribus ſuis, atque grandi comitatu, cum quadrigis & plurima ſuppellectili, die Martis duodecima Februarij, Cracouiam ingreſſus, ad arcemq; perductus, reginam Heduigim adijt & inuitauit. Altero uerò die illi munera magnæ æſtimationis per Vitovvdum, Borzish, & Svvitrigellonem obtulit, iam enim Vitovvdus aliàs Vitoldus Iagelloni reconciliatus ex Pruſsia redierat. Deinde multiplici ſollicitudine Prælatorum & Baronum Poloniæ, regina Heduigis expugnata eſt, ut priori fœdere cũ Vvilhelmo abiecto, Iagelloni duci Lithuaniæ nuberet. Pręterea die Iouis quartadecima Februarij, quæ fuit ſancti Valẽtini, Iagello cum fratribus ſuis, in articulis fidei Catholicæ edocti, in eccleſia Craco. per Bodzantham Archiepiſcopum Gnezneñ. baptiſati ſunt, & duci Iagelloni nomen Vvladiſlaus, Viguntho Alexander, Corigalloni Kazimirus, Svvitrigelloni Boleſlaus, nomina impoſita ſunt. Rurſus eadem die in eadem eccleſia Craco. ſacramentum matrimonij, cum uirgine uenuſta regina Heduigi, per miniſterium præfati Bodzanthæ Archiepiſcopi Gnezneñ. cõtraxit, terraſq; Lithuaniæ, Samagitiæ, & Ruſsiæ regno Poloniæ perpetuo inſcripſit, ac incorporauit. Et populum earum ad fidem Orthodoxam reducturum, & baptiſaturum iureiurãdo ſe adſcripſit. Deinceps die Solis, uidelicet decimaſeptima Februarij, quæ fuit Dominica Quinquageſimæ, nouo diademate, quum uetus & Priſcum Ludouicus Hungariæ & Poloniæ rex in Hungariam tranſtuliſſet, per Bodzantham Gnezneñ. Archiepiſcopum, Aſsiſtentibus ei Ioanne Craco. Dobrogoſtio Poſnanieñ. Epiſcopis, in regem Poloniæ in eccleſia Cracoui. unctus, & coronatus eſt. Qui ex gente Lithuanorum primus diadema regni Poloniæ aſſequutus eſt. Dum hæc fierent Conradus Czolner Magiſter Pruſsiæ (qui per ducem Iagellonem ad baptiſma, & nuptias fuit inuitatus, ſpreta uocatione) Lithuaniã ingreſſus, eam uaſtauit, caſtrumq; Lithuanicum Lubomlya expugnauit. Poloceñ. uerò ab obedientia Iagellonis deſciuerunt, & dux Andreas per Prutenos in poſſeſsionem eorum ſurrogatus. Quo cognito rex Vvladiſlaus Skirgellonem & Vitovvdum fratres, adiunctis eis Polonis in Lithuaniam direxit. Qui caſtrum Lubomlya expugnauerunt ac recuperarunt. Et Poloceñ. defectionis auctoribus gladio percuſsis, in gratiam receperunt. Tandem circa medium Quadrageſimæ, rex Vvladiſlaus ex Cracouia cum noua ſponſa regina Heduigi, in maiorem Poloniam ad reſcindendum & componendum diſſenſiones Baronum, proceſsit. Et dum in Gnezna largas expenſas, uulgò ſtationem, ruſtici non dediſſent. Iuſsit more Lithuanorum gregem & pecudes recipere, Spirituales uerò Gnezneñ. eccleſiæ, de quorum uillis depulſa fuerunt pecora, interdictum promulgarunt. Quod ſentiens regina Heduigis, ad regem cucurrit, & eum corripiendo inſtruxit, ſubiectorum bona non eſſe rapienda. Qui pecora nondum uiolata reſpondit, & ea ruſticis recipienda conceſsit. At illa, boues quidem tollent, lachrymas uerò eorum quis reſarciet & ſoluet, tantæ etenim commiſerationis riuulus, in benigniſsima regina apparuit.

Receſſus eius … Iagello … uenit. Iagell… fra… … Iagello primus ex Lithu… rum gen… Poloniæ. Nouus … torem … ſus Pol…

CAPVT XXXIX. LIB. IIII.

PRæterea rex Vvladiſlaus gẽtem Lithuanicam ab idololatria reuocaturus, anno Domini 1387. in Lithuaniam perrexit, aſſumptiſq; ſecum Bodzantha Archiepiſcopo Gnezneñ. & pluribus uiris eccleſiaſticis atq; religioſis. Item aſſumpſit ſecum reginam Heduigim, Semouitum & Ioannem Mazouiæ, Conradum Oleſzniceñ. duces, Bartholomæum de Viſſemburk palatinum Poſnanieñ. Criſtinum de Kozeglovvi Sandeceñ. Nicolaum de Oſſolni Viſlicieñ. Caſtellanos, Zachkam de Miedzigorze Cancellarium, Nicolaum de Moskorzovv Viceecancellarium regni Poloniæ, Vvlotkonem de Carbimouicze pincernam, Spitkonem de Tarnovv Subcamerariũ, & Tomkonem ſubpincernam Cracoui. pluresq; alios. Pro ampliori autem cognitione animaduertendum eſt, quod uetuſtioribus referentibus. Quidam Itali deſerentes Italiam, terras Lithuaniæ ingreſsi ſunt, & nomen patriæ Italia, genti uerò Itali indiderunt, quę per poſteros terra italia, & gens, Litali. L litera præpoſita, nũcupari cœpit. Rutheni autem & Poloni eorum uicini maiorem immutationem facientes, uſq; in hodiernam diem, terrã Lithuaniam, gentem uerò Lithuanos appellant. Hi primum condiderunt oppidum Vilno, eleuationis poli 57. graduum. Et ex nomine ducis Vilij, quo cum illas regiones ingreſsi fuerant, Vilno uocarunt. Fluminibus quoq; circa ipſum fluentibus Vilia et Vilna, ex eiuſdem

Lithuaniam ingreſſus. Vilno ab Italis condita.

 ducis

ducis nomine indiderunt nomina. Samagitiam autem de ſuo ſermone ſic nominarunt, quod lingua eorum, terra inferior ſonat. Aliqui autem hiſtoriæ ignari, à lituo quod eſt cornu, & uenatorum tuba eò, quòd regio illa plures uenationes exerceat, Lithuaniam appellare uoluerunt, quòd ad effectum, non ad hiſtoriæ originem ſpectat. Hęc gens Lithuanorum, annis ſuperioribus adeò obſcura, contempta, & uilis apud Ruthenos fuit, ut Principes Kiouien. ab ea ſola perizomata & ſubera, ob ægeſtatem & ſoli ſterilitatem, in ſignum tantummodò ſubiectionis exigerent. Donec Vithenen dux Lithuanorũ rebellionem primum contra Ruthenos indicens, & ſeipſum ducem inter populares cõſtituens, aſtu Ruſſiæ principes aggreſſus conflixit, ſenſimq́; adeò creuit uiribus, ut iugo principibus Ruſſię iniecto, etiam in tributa eos redigeret ſibi pendenda, quæ per plures ætates Ruthenis ipſe penderat. Colebant autem ab origine Lithuani numina, ignem, ſyluas, aſpides & ſerpentes. Ignem qui per ſacerdotem lingua eorum Zincz nuncupatum, ſubiectis lignis adorabatur. Syluas autem & lucos ſacroſanctos, & habitacula deorum putabant. Aſpides uerò atq; ſerpentes in ſingulis domibus, uelut deos penates nutriebant, & uenerabantur. Rex itaque Vuladiſlaus, ignem, ſacrum putatum in ciuitate Vilnen. barbaris inſpectantibus extingui, templum & aram in quibus fiebat hoſtiarum immolatio, deſtrui. Syluas uerò ſuccidi, & confringi, ſerpentes quoque necari præcepit, Barbaris flentibus deorum ſuorum falſorum exterminium. Aduerſus tamen regem nec muſſitare audentibus, mirantibus quoque, quod Poloni ſacrorum uiolatores, ignis, ſyluarum & ſerpentium, intacti, illæſiq; a dijs eorum, ſecus, quam ipſimet quotiens uiolabant, fuerunt. Exterminatis itaque idolis, gens Lithuanorum per aliquot dies de articulis fidei, & oratione Dominica per ſacerdotes Polonos, magis tamen per regem Vuladiſlaum, qui linguam gentis nouerat, edocebatur, & ſacra baptiſmatis unda renaſcebatur. Largiente pro rege Vuladiſlao ſingulis ex popularium numero, poſt ſuſceptum baptiſma, ex panno de Polonia adducto, nouas ueſtes, qua prouida liberalitate effecit, ut natio illa rudis & pannoſa, lineis in eam diem contenta, fama huiuſmodi liberalitatis uulgata, pro conſequendis laneis, cateruatim ad ſuſcipiendum baptiſma, ex omni regione accurrebat. Et quoniam unumquemque credentium baptiſare ſingillatim immenſus labor uidebatur, mandante rege, multitudo in turmas, & cuneos ſequeſtrabatur, & uniuerſis, cuiuslibet turmarum benedicta aqua ſufficienter cõnſperſis, cuilibet turmæ, & uniuerſis, qui ea conſtiterant, nomen uſitatum Petrus, ſecundæ Paulus, tertiæ Ioannes, &c. fœminis per turmas diuiſis, Catherinam, Margaretham, &c. iuxta turmarum numerum imponebatur. Militaribus tamen ſpecialis impendebatur baptiſmus.

Lithuania unde dicta ſit.

Lithuanorum idola.

Idola Lithuaniæ per regem deleta.

Fidei Chriſtianæ ſuſceptio.

Copia baptiſatorum.

Fundauit inſuper rex Vuladiſlaus in Vilna eccleſiam cathedralem ſub titulo ſancti Stanislai patroni Polonorum: principalemq́; aram in loco ubi ignis (qui falſò perpetuus credebatur) conſtituit. Vt error gentilis cunctis patentior fieret, etiam in prædicta Vilnen. epiſcopum, uirum ſpectatæ uirtutis Andream Vazilo, natione Polonum, genere nobilem, de domo Accipitrum, profeſsione fratrem ordinis minorũ, olim Elizabeth reginæ Hungariæ confeſſorem, & prædicatorem inſignem, epiſcopum Cerethen. conſtituit. Huic ut ſtatum pontificalem inter Neophitas poſsit ducere honeſtum, eccleſiam parochialem in Clodavva Gneznen. diocœſis eò, quòd notabiles haberet introitus, adiunxit. Conſtituit & quatuor prælatos, octoq; prębendarios, in prædicta Vilnen. eccleſia, ſufficientẽ dotem, uillas, prædia, lacus & poſſeſsiones eis largiendo. Fũdauit præterea ſeptẽ parochiales eccleſias, uidelicet in Volkomaria, Miſzohola, Nyemczã, Myednıki, Crevva, Obolce & Hayna. Item prebendã ſancti Martini in caſtra Vilnen. altiori, & his bona dotalia aſsignauit, & inſcripſit. Terrã quoq; Lithuanię germano ſuo Skirgelloni, tanquã ſupremo duci Lithuaniæ regendã cõmiſit. Cuius ferocitatem dux Vitovvdus fugiẽs ad Ianuſsium ducẽ Mazouiæ primũ, deinde ad Semouitũ Mazouię ducem conceſsit, à quibus parum benignè tractatus, ad Conradum Czolner Magiſtrum Pruſsiæ tranſijt.

Fundatio Eccleſiæ Vilnens. & Epiſcopatus.

Tandem à rege Vuladiſlao ſpe nanciſcendi magnum ducatum Lithuaniæ certificatus, tria caſtra Cruciferorum, uidelicet, Iurgemburg, Mergemburk, & Nauandz cõprẹhendit, & conflagrauit fratrib. & adminiſtratoribus ordinis occiſis, & in foſſata proiectis. Quũq; in Lithuania conſiſtens, ſpes ſuas differri uideret, caſtrum Vilnen. aſtu intercipere molitus eſt. Ordinatus ſiquidem pluribus uehiculis, armatos incluſit, carneſq; ferarum deſuper poſuit, & in caſtrum Vilnen. miſit, fingens ſe nuptias ſorori celebraturum. Fraude autem detecta, metuens ſibi Vitovvdus cum uxore & amicis in Pruſsiam refugit, & nouo fœdere cum Cruciferis icto, biennio illic mãſit, ac Lithuaniã cum Prutenis ſæpius afflixit.

Dux Vitowdus à Vuladiſlao reuocatus.

Vitowdi aſtucia.

Cui

Cui rex Vvladiſlaus reſiſtens, anno Domini 1390. caſtra eiuſdem ducis Vitovvdi Brzeſcze Grodno, & paruum Kamienyecz expugnauit, ex quibus in regiones Lithuanorum incurſiones fiebant.

CAPVT XL. LIB. IIII.

Lithuanica itaq; expeditione rege Vvladiſlao occupato, Heduigis regina Poloniæ, congregato altero exercitu ex militibus Poloniæ, Przemiſl, Iaroslavv, Grodek, Halicz, Leopolim ciuitatem, & caſtrum in monte, Trebovvla, & cęteras munitiones, expugnatione aut deditione conquiſiuit. Vitovvdus uerò ſuorum caſtrorum expugnationem ulturus, triplici agmine Lithuaniam aduenit. Vnum Conradus Vokerod Magiſter Pruſsiæ rexit, in quo erant Alemanni, Anglici, & Francigenæ: aliud Magiſter Liuonię: tertium dux Vitovvdus, oppidoq; & caſtro Troki ſuccenſo, caſtra Vilnenſia graui obſidione afflixerunt, & toto obſidionis tempore, quod à feſto Ioannis Baptiſtæ uſq; ad feriam ſextam poſt Michaëlis durauit, pro uictoria operam nauarunt. Poloni uiciſsim caſtrum Vilneñ. incunctanter defenderunt. Dux Korigal aliàs Kazimirus germanus regis Vvladiſlai, ex caſtro ſuccenſo fugiens, ab hoſtibus captus eueſtigiò decollatus eſt. Dux Narimunth arces regias tuendo, in duello captus, & in prato in arbore ulmi uulgo Vyaſz per pedes inter machinas Prutenicas ſuſpenſus, à Vitovvdo crudelius, quàm conueniebat ſagittis proiectus, necatusq; eſt.

Vitowdi repugnatio.

Korigal occiſus.

Narimunth captus.

Sequenti anno primo æſtatis tempore Vitovvdus cum Magiſtro Pruſsię ad caſtra Vilnenſia regreſsi, neutiquam profecerunt, nam Iaſzko de Oleſnicza Capitaneus Lithuanicus, caſtra tuendo plurimos uulnerabat & occidebat. Diſceſſerunt ergo & caſtra Volkomiriam, & Nouogrodek à duce Skirgellone ſupra fluuium Vilia conſtructa, expugnarũt & conquiſierunt. Tempore quoq; hyemis Lithuaniam reuerſi, ſupra fluuium Niemyen in circuitu caſtri Kovvno, tria caſtra de lignis erexerunt. Nomen uni caſtro Kovvno uicinion Navverder, quod noua inſula ſonat, alteri Ritteruerder, quod inſula militum ſonat. Tertio Metemburk, quod caſtrum metarum interpretatur, frequẽtibus incurſionibus ex eis oram Lithuanicam inuadendo. Miſit ergo rex Vvladiſlaus ad Alexãdrum Vitovvdũ in Pruſsiam Henricum filium Semouiti ſenioris mortui, & germanum Semouiti uiuentis ducis Mazouiæ. Et reconciliatione inter regem Vvladiſlaum, ac ducem Vitovvdum ordinata, germanam Vitovvdi Ringalam nomine, in ordine ſubdiaconatus conſtitutus, & in Epiſcopum Ploceñ. electus, atq; per Bonifaciũ nonũ confirmatus, in uxorem præfatus Henricus dux Mazouiæ accepit, & nuptias de more celebrauit. Poſt paucosq; dies ueneno toxicatus interijt, inter duces Mazouiæ in eccleſia Ploceñ. tumulatus.

Caſtra Nauwerder, Rutterwerder Mettẽburgk erecta.

Henrici ducis Mazouiæ mors.

Vitovvdus autem regi reconciliatus, tria caſtra Ritteruerder, Nauvverder & Metemburk ſpoliauit & ſuccendit, occurrẽtesq; Prutenos proſtrauit. Et in Lithuaniam ueniens, anno Domini 1392. in magnum ducem totius Lithuaniæ per regem Vvladiſlaum, amoto Iaſzkone de Oleſnicza Capitaneo, præfectus eſt, ſub hac conditione. Vt præfatas terras Lithuaniæ pro rege, & regno Poloniæ fideliter teneret & regnum Poloniæ in proſperis & aduerſis nunquam deſereret. Cruciferi autem de Pruſsia Vitovvdi diſceſſum, & triũ caſtrorum demolitionem ulciſcentes, in Lithuaniã deſcenderunt, & caſtra Schuraſz, Barthen & Stramel conquiſierunt, captiuorumq; tria millia utriuſq; ſexus Pruſsiam deduxerunt. Intronizato quoq; Alexandro Vitovv in ducatum Lithuaniæ, Suitrigello qui & Boleslaus, à facie eius in Pruſsiam fugit. Dux uerò Skirgello alter frater manu & lingua prõptior, contra Vitovvdum ſeditionem intentauit.

Tria caſtra ſuccenſa.

Quo cognito rex Vvladiſlaus anno Domini 1393. cum Heduigi regina celeriter in Lithuaniam perrexit, & ad uinculum charitatis binos fratres reduxit, utq; ingentem & concitum ſpiritum dux Skirgello miteſceret, ſupra ducatum Kiouieñ. rex Vvladiſlaus ei Starodub, Starotroki & Crzemyenyecz in poſſeſsionem adiecit, præcipiens ut Alexandro Vitovvdo in ſingulis pareret. Boleslaus autem Suitrigello cum Conrade de Iunigen Magiſtro Pruſsiæ, cum Alemannis, & Francigenis, anno Domini 1394. caſtra Vilnenſia bimeſtri tempore obſedit Vitovvdo eis reſiſtere non ſufficienti, ſolum ex inſidijs eos laceſſente, & impetente. In hyeme Vernerus Tetingar Marſchalcus, altera uice Vlricus de Iunigen Aduocatus Sambieñ. & Magiſtri germanus, in Lithuaniam deſcenderũt, & prædas abegerunt. Dux quoque Vitovvdus in Pruſsiam deſcendit, & circa Iuſterbork omnem regionem igne & cæde uaſtauit. Dehinc Conradus de Kobork Commendator in Balga terram Drohiceñ. ſpoliauit. Sub ea autem tempeſtate dux Skirgello (ut fertur) toxico mortuus eſt.

Fratrum concordia.

Mors Skirgelli.

Vuladiſlao Oppolen. bellum illatum.

Intulit deinde rex Vuladiſlaus, anno Domini 1396. duci Vuladiſlao Oppolieñ. bellum, ſuper quo integro anno decoquebat, & conſilia ſecretò captabat. Et cum regnicolis expugnauit, alia uerò per præfectos aut deditionem recepit, caſtra & ciuitates, Holſtein, Crzepicze, Vielun, Bobolicze, Brzeſnicza, Oſtrzeſſovv, & Grabovv, quæ omnia infra ſeptem dies recuperauit. Caſtrum autem Boleſzauicz ſeptem annis obſeſſum, ſiti, fameq́ macerátum, per Euphemiam, aliàs Oſſkam Vuladiſlai Oppolieñ. relictam deditum eſt. Chriſtinus quoque de Oſtrovv Caſtellanus Sandomirieñ. ex mandato regis, terram Dobrzineñ. occupabat, & quum obſideret caſtrum Bobrovvniki, Conradus de Iunigen Magiſter Pruſsiæ cum exercitu copioſo aduenit, & eum ab obſidione fugauit. Huic igitur Cōrado magiſtro Pruſsiæ, Vuladiſlaus dux Oppolieñ. per Polonos exacerbatus, in quadraginta millibus florenorum caſtra Dobrzin, Bobrovvniki, Rippini, Zlotoria, & Lipno obligauit, ueritus ne uelut cætera ſibi eriperentur. Præterea idem dux Vuladiſlaus Oppolieñ. mercatores Cracouieñ. in medio quadrageſimæ ex Vvratiſ. redeūtes, ſpoliauit, & nobiles quos captiuabat, pecunijs mulctabat. Ob hoc Vuladiſlaus rex Poloniæ, terrã ipſius uaſtauit, & caſtra Strzelcze, & Lublinyecz expugnauit. Dumq́ ciuitatem & caſtrum Oppolieñ. obſideret, Conradus Oleſznieceñ. & Bernardus Nemodlimyeñ. aliàs Falkenbergeñ. duces Sleſię regi ſupplicauerunt, & inter eos concordiam fecerunt, rex itaq; omnium ſpoliorum ſatisfactione percepta, obſidionem ſoluit.

CAPVT XLI. LIB. IIII.

Vitowdi in Tartaros expeditio.

SEquenti uerò anno recōciliatum Boleſlaum Svvitrigello germanum ſuum in Polonia, & non Lithuania (ne ſeditiones, ut conſueuerat, concitaret) locauit. Tunc paſicata Lithuania, Alexander Vitovvdus Lithuaniæ dux anno Domini 1397. cum notabili exercitu in Tartaros expeditionem egit, & trãſito flumine Tanais, quem Tartari Don appellant, repertaq; Tartarorum multitudine, in ipſam irruit, & plura millia Tartarorum cum uxoribus, paruulis, & pecoribus cœpit, & uſque in Lithuaniam deduxit, quorum mediam partem regi Vuladiſlao in Poloniam miſit, & hi fidem Chriſti profeſsi, unus populus cum Polonis effecti ſunt. Reliquam uerò mediam partem in Lithuaniam locauit, & hi in ſecta Machometi, uſque in hãc diem permanent. Tartari tamen Lithuanici, & Abram modernus iudex & ſcriba eorum, non per captiuationem, nec debellationem ſe Lithuaniam intrauiſſe aſſerunt, ſed quum bella dux Vitovvdus contra Cruciferos agitaret, eos in ſubſidium uocauit, & ſponte uenientes, in Lithuania locauit, uillas & libertates oportunas eis donando. Alteram dehinc expeditionem contra Tartaros Vitovvdus magnus dux Lithuaniæ duxit, Vuladiſlao rege, & Heduigi regina Poloniæ improbante & diſſuadente. Et dum ſuperatis fluminibus, in planiciem diffuſè porrectam, circa fluuium Vorzskla, quartadecima die Auguſti, uidelicet feria tertia poſt Laurentij perueniſſet. Apparuit acies Tartarica maxima, cuius numerus ad liquidum æſtimari non potuit. In cuius comparatione exercitus ducis Lithuaniæ uidebatur puſillus. Concuſſus igitur timore exercitus Catholicus, Spitkone de Melſtein Palatino Craco. conſulente duce quoque Lithuaniæ approbante, de pace tractandum perſuaſit. Neque Ediga dux exercitus à Cæſare Tartarorum Themerlin conſtitutus, pacem aſpernabatur. Verum conditiones ab eo propoſitæ, parum honeſtæ uidebantur, quibuſdam autem Polonis, Alemannis, Lithuanis, & Ruthenis conflictum optantibus, infeſtiſsimis ſignis concurſum eſt. Abundante tandem multitudine Tartarica, Chriſtianorum res deteriori loco eſſe cœpit. Vitovvdus hortantibus militibus ad cuſtodiam ſui corporis conſtitutis, Sandiuogio de Oſtrorog, & Dobrogoſtio de Szamotuli, equos mutando effugit. Exercitus uerò ſuis à multitudine Tartarica fuſus atque uictus eſt. Occiſi ſunt in eo bello ex Polonis Spitko de Melſtein Palatini Cracouieñ. Szocha Palat. Ploceñ. Pylik Palatinus Varſzauieñ. Vocaſsius aliàs Varſius de Michalovv, Ioannes Glouacz, Dominus Boguſsius & plures alij. Iſte Temerlanes in Tartarico Temir Kuthlu uocatur, quod ſonat fœlix ferrum, in cuius conſpectu terra ſiluit. Quamuis hoc Tartari tribuant principi ab ipſo miſſo, Akſak themir, quem Latini ſcriptores Tamerlanem appellant, Akſak, id eſt, claudus, uel claudicans Themir.

Secunda expeditio Vitowdi in Tartaros.

Chriſtianorũ clades.

Vitowdus uictus.

Heduigis regina Poloniæ mortua.

Sub idem tempus anno uidelicet 1399. duodecima Iulij Heduigis regina Poloniæ in caſtro Cracouii. mortua eſt. Enixa fuit ſiquidem duodecima Iunij filiam binomyam Elizabeth Bonifaciam uocatam, quæ in triduo obijt. Regina uerò Heduigis ex partu ægrotare cœpit, & deuotiſsimè ſacramentis percœptus, duodecima Iulij hora meridiei defuncta

eſt. in

eſt. In Eccleſia Cracouienſ. in ſiniſtra parte chori ante ſacrarium, per regem Vvladislaum quartadecima Auguſti ſepulta Epitaphio appoſito, Sidus Polonorum iacet hic Heduigis eorum. Regina nobilis generoſa, &c. Vide appenſum ad eius ſarcophagum. Hæc fuit facie & moribus uenuſtiſsima. Hæc in diebus quadrageſimæ & aduentus Domini, corpus aſpero, ieiunio, & cilicio domabat. Hæc in egenos profuſiſsima, hæc ſua inſtantia & cura regem Vvladislaum, ad conficiendum collegium Pſalteriſtarum in eccleſia Cracouienſ. induxit, Pſalmos cantantium. Et ad inſtaurandum, atque complendum generale gymnaſium per Kazimirum ſecundum olim regem Poloniæ incœptum. Hæc duo altaria in eccleſia Cracouienſ. unum ſub titulo uiſitationis ſanctæ Mariæ, aliud ſub titulo ſanctæ Annæ erexit. Hæc monaſterium uiſitationis Mariæ in arena extra muros Cracouienſes ſua uigilia & inductione ſui coniugis fundauit. Hæc monaſterium fratrum Slauorum, ſub titulo paſsionis, & Crucis Chriſti de poſt Cleparz erigere ceperat. Hæc pecunias, ueſtes, clenodia & uniuerſam ſuppellectilem regiam in fundationem Vniuerſitatis ſtudij Cracouienſis, & in releuamen miſerabilium perſonarum exequutoribus teſtamenti, uidelicet Petro Viſsh Epiſcopo Cracouienſi & Iaſzkoni de Tanczin Caſtellano Cracouieñ. commendauit. Hæc plures adoleſcentes ingenioſos in gymnaſijs tenuit & aluit. Legebat autem conſuetè teſtamentum uetus & nouum, Vitas patrum, homelias quatuor doctorum, Libros ſermonum, & paſsionalia ſanctorum, libros meditationum & orationum ſancti Bernardi, & ſancti Ambroſij, libros reuelationum ſanctæ Brigittæ, & quàm plures alios de Latino in Polonicum tranſlatos. Poſt mortem autem reginæ Heduigis, nulla prole extante, rex Vvladislaus eiectionem metuens, totus ad regreſſum in Lithuaniam ſpectabat. Prælati autem & Barones regni Poloniæ, regem fluctuantem, aliam hæredem regni Poloniæ, Annam Comitis Ciliæ Vilhelmi filiam ſuperesse docuerunt, quam illi Anna Kazimiri ſecundi Poloniæ regis filia pepererat. Ad quam procandum, extemplò ad Ciliam Ioannem, aliàs Ivvan de Obichovv Caſtellanum Sremeñ. de domo Vvenyaua, Hinczka de Rogovv de domo Dzaloſza, & Ioannem de Oſtrovvcze de domo bipennium miſit: quam ſedecima Iulij anno Domini 1400. Cracouiam adduxerunt. Et quoniam præfata uirgo nullam linguam præter Alemannicam nouerat, ordinatione regis prope octo menſibus Polonico idiomate Cracouię imbuebatur, quod poſtquam intelligere didiciſſet, regio thoro coniuncta eſt, quāuis rex Vvladislaus nolebatur reſcindere & eam abijcere, eò quod parum præſtantis formæ ſibi appareret. Inde & in procos prouocabatur.

Commendatio ſuæ uitæ.

Pia opera eius.

Fundatio monaſterij in Arena.

Vvladislaus pro alia coniuge procos miſit.

Coronatio autem eius ad annum Domini 1402. dilata erat, & prædicto anno in Dominica Quinquageſimæ in reginam Poloniæ Cracouiæ coronata & inuncta fuit. Amplius anno ſupra expreſſo uidelicet 1400. Vvladislaus rex Poloniæ, ad honorem omnipotentis Dei & gentis Polonicæ, ac Lithuanicæ profectum, ſtudium generale in ciuitate Cracouieñ. feria ſecunda poſt Iacobi Apoſtoli, de conſenſu Bonifacij Papæ noni erexit. Cuius fundationem Heduigis regina dum uiueret maxima inſtantia procurabat: acceſſitisq́; Doctoribus & magiſtris Polonici, Bohemici & Alemānici idiomatis ex uniuerſitate Prageñ. aſsignauit eis cēſus in exactionibus, teloneis, & alijs introitibus, aſsignauit & prælaturas atq; præbendas omnes collationis regiæ S. Floriani in Cleparz, ſola præpoſitura ſibi reſeruata. Aſsignauit & lapideā Akerſdorff in platea ſanctæ Annæ pro Artiſtarum & Theologorū. Domum uerò Sandiuogij de Subino Palatini Poſnanieñ. in platea Caſtreñ. pro Canoniſtarum & Medicorum collegijs, quarum utraq; pecunijs Heduigis reginæ, in huiuſmodi opus derelictis, per exequutores extructa eſt. Confirmatoq́; præfato gymnaſio Cracouieñ. generali, per Ioannem Papam 23. & ex poſt per Martinū quintum, in uarijs ſcientijs & ſuppoſitis uehementer creſcere & florere, ac uiros doctos, & induſtrios producere, in regni Polonię dilatationem, diffuſionē̄m, & gloriam immortalem, cœpit. Cuius etſi plura numerent̃, extentq́; opera decora, nullum tamen æquè magnificū ac neceſſariū pro confutandis, opprimendisq́; hæreſibus, erroribus & uitijs, pro ſerendis uirtutibus, pro defendenda iuſtitia, & pro illuſtranda ueritate, cernit̃ ac inuenitur. Sobrietatem enim, ſapientiam, iuſtitiam, & uirtutem docet, quibus nihil utilius eſt hominib. in uita. Quod ſtudium etſi per Kazimirum ſecundum regem Poloniæ orditum, priuilegijsq́; Vrbani Papæ quarti regis Kazimiri præfati, & ciuitatis Cracouieñ. munitum & dotatum, Collegiumq; in Kazimiria muro erectum fuit, ut præfatum eſt. Non tamen fuit confirmatum in hanc diem, unde in hac die feria ſecunda poſt Iacobi Apoſtoli, prima lectio in Iure Canonico per reuerendiſsimū Dominū Petrū Viſzh utriuſq; iuris Doctorē, & Epiſcopum

Erectio Vniuerſitatis ſtudij Cracouienſ.

Doctores Cracouiam acceſſiti.

ſcopum

ſcopum Craco.& Cancellarium Vniuerſitatis nouæ,fœliciter incœpta eſt.Data autem,& inſtitutio eius, in die Mariæ Magdalenæ præceſſerat.

CAPVT XLII. LIB. IIII.

Conradus de Iunigen Lithuaniam uaſtat.

ANno deinceps Domini 1403.Conradus de Iunigen Magiſter Pruſsiæ,habens in ſuo comitatu Boleslaum Svvitrigel cum notabili exercitu terras Lithuaniæ circa feſtum Sanctæ Dorotheæ ſpolijs & igne uaſtauit, & in terras ſuas circa Ragnetham redijt. Quo egreſſo, repentè nouus exercitus Magiſtri Liuoniæ ingreſſus eſt,& multis damnis,atq; ſpolijs illatis,cum pluribus captiuatis in Liuoniam exceſsit. Propter quod Vvladislaus rex Poloniæ miſsis nuncijs,ex Pruſsia Svvitrigellonem reuocauit, & ei terram Podoliæ: Item terram Zidaczouieñ. Item diſtrictus Stry, Sedlovv,Stobniczam,Drugnyam,Vſcze. Item mille quadringentas marcas annui cenſus in Zuppis regijs aſsignauit. Ea tamen largitionis magnitudo leuem Svvitrigelli animum, ſtabilire non potuit,quin ad Cruciferos perfugeret & Lithuaniam perturbaret.Itaq; ad pacem conficiendam, anno Domini 1404.pro feſto Pentecoſtes diæta generalis in Raczanſz celebrata eſt ſub preſentia Vvladislai regis Poloniæ,Vitovvdi magni ducis Lithuaniæ,Conradi de Iunigen Magiſtri Pruſsiæ cum ſuis Commendatoribus. Et pax ſub his tunc conditionibus confecta:ut Vvladislaus & Vitovvdus de terra Samagitiæ Magiſtro & ordini Cruciferorum excederent,& quòd Vvladislaus terram Dobrzineñ. quadraginta millibus florenorum redimeret. Item quòd relegatos hincinde non fouerent, & quod captiuos ſoluerent,ac manumitterent. Præterea ſequenti anno dux Lithuaniæ Vitovvdus,alterum conuentum cum Magiſtro & ordine Cruciferorum celebrans, pacem neceſſariam,magis quàm honeſtam compoſuit,de terraq; Samagitiæ cedere,& armis Samagitas in ditionem Magiſtri & ordinis,impellere Vvladislao rege nequicquã abnuente conſenſit,terramq́; prætatam Samagitiæ per literas publicas geminato idiomate,Latino,ſcilicet & Alemannico ſcriptas, Magiſtro & ordini Pruſsiæ, donatione perpetua, etiam a rege Poloniæ Vvladislao prochdolor confirmandas donauit & inſcripſit.

Vitowdus contra Moskouiam Vaſilonem.

Anno autem Domini 1406. Vitovvdus magnus dux Lithuaniæ prima expeditione in Moskouiam contra generum ſuum Vaſilonem, ſeu Baſilium ducem Moſchouiæ (cui filiam ſuam Anaſtaſiam deſponſatam locauerat) mota, eam prædis & ſpolijs uaſtauit. Altera deinde expeditione anno Domini 1408. contra eundem ducem Vaſilonem, cum auxilio mille lancearum à rege Poloniæ,& Magiſtro Pruſsiæ Vlrico de Iunigen uno uexillo expeditarum gentium,habito in Moskouiã irrupit,& eam uaſtabat. Quo cognito Svvitrigal uir inſtabilis,caſtra ſua Briansko & Starodub exuſsit,& ad Baſilium ducem Moſkouiæ fugiens,in contumeliam Vitovvdi,exercitum ipſius die, noctuq; pro Moskouitis laceſsijt & turbauit. Tandem reſtitutis poſſeſsionibus, quas dux Moskouiæ uſurpauerat, pax ſub equis conditionibus firmata fuit. Verum frumenta a rege Poloniæ Vvladislao per Iſtulam duci Alexandro Vitovvdo uſque in Ragnetham miſſa, per magiſtrum Pruſsiæ Vlricum de Iunigen, allegantem quòd Barbaris arma contra Chriſtianos mitterentur, recepta ſunt. Propter quod rex Vvladislaus per ſuos oratores, reſtitutionem eorum poſtulauit,& in bellum aſpirare cœpit. Vitovvdus uerò dux Lithuaniæ, Samagitiam ordini Cruciferorum donatam abſtulit & recepit. Vlricus quoque Magiſter Pruſsiæ, bello moto, caſtrum & oppidum Dobrzin: Item Ripin,& Lipno anno Domini 1409.in uigilia aſſumptionis Mariæ expugnauit,& Iacobum de Plonini, nobilem de domo Pruſsi, Capitaneũ Dobrzineñ.capite truncauit.Deinde caſtra Dobrovvniki, Zlatoria,& Bidgoſcza expugnauit & accepit, Vvladislaus ergo rex Poloniæ uocata totius regni expeditiõe in octaua Natiuitatis Mariæ, in Volborz,ad quã Vitovvdus minimè uenire potuit, Bidgoſtiam obſidione cinxit,& in octo diebus expugnauit. Oratoribusq; à Venceslao Romanorum & Bohemiæ rege, uidelicet duce Conrado antiquo Oleſzniczeñ. & Ienkone Vvratislauieñ.ac Svvidnicieñ. Capitaneo, aduenientibus. Pax cum Magiſtro Pruſsiæ uſque ad feſtum Ioannis Baptiſtæ incluſiuè, compoſita eſt, & Venceslaus rex Romanorum, Dominica Iudica inter regem & magiſtrum iuſtè arbitraturum ſe obtulit.Qua Dominica ueniente, ſuaſu Iodoci Marchionis Morauiæ ſententiam protulit,quod terra Dobrzinenſis in manus ſuas traderetur. Cuius poſſeſsione infra unum annum tenta deliberaret,& decerneret, ad quem eius Dominium pertineret. Item quòd regnum Poloniæ peramplius ex Lithuania & partibus orientis nunquam ſibi regem eligeret, ſed ex parti-

Commeatus Vitowdo ſurreptus.

Venceslaus Romanorum rex partium ſedator.

bus occidentis. Ex qua ſententia, liquidiſsima apparuit iniquitas, quoniam ſuper re iuridico proceſſu non deducta, ſententiam tulit.

CAPVT XLIII. LIB. IIII.

VLadiſlaus autem rex non expectato arbitramento, iudicioq; Venceslai Romanorum, & Bohemiæ regis, pro die ſancti Andreæ præcedentis anni, cum duce Vitovvdo in Brzeſczie Ruthenica conuentum tenuit, & illic progreſſum belli futuri contra Cruciferos gerendi ſecretiſsimè cum eo confecit. Imperatoriſq; Tartarorum Zauolhenſium auxilium cum ſua multitudine & copijs, ibidem præſentis, perſuaſionibus & promiſsis obtinuit. Hunc imperatorem Tartarorum toto tempore hyemis, & uſque prope feſtum Ioannis Baptiſtæ cum gente & uxoribus Alexander Vitovvdus in ſuis terris tenuit & aluit.

Tartarorū imperator in auxilium accerſitus.

Dominica uerò Miſericordia Domini anno Chriſti 1410. rex Vvladislaus cum duce Lithuaniæ Vitovvdo in nouam Sandecz ueniens, eum ad Sigiſmundum regem Hungariæ in Keſmark miſit, ut ſynceriter inducias pacis, ad ſedecim annos cōfectas, quorū adhuc quatuor reſtabant, obſeruaret. Rex autem Sigiſmundus reſpondit, huiuſmodi inducias non eſſe licitè ſeruandas, ſi Cruciferi in Pruſsia bello impeterentur. Et ſecreto Vitovvdum magnum ducem Lithuaniæ, ad defectionem & noui diadematis aſſumptionē pellicere conabatur.

Interim rex Vvladislaus in noua Sandecz commorans, anno præfato 1410. monaſterium ſeu hoſpitale ſancti ſpiritus ordinis Præmonſtrateñ. cum Abbate inſulato fundauit, pro dote uillam ſuam Dambrovvka, inſuper uiginti marcas annui cenſus in Zupis Vieliczeñ. ei aſsignando. Die autem Lunæ, in craſtino ſanctorum Petri & Pauli, per eum cōſtituta rex Vvladislaus ad litulam ſupra monaſterium Czirueńsko uenit, ad locum ubi pons ex nauibus apud Cozmice applicatus fuerat, & ipſe & totus exercitus Polonorum cum quadrigis, & machinis ordine compoſito tranſijt. Eodem quoque die magnus dux Lithuaniæ Alexander Vitovvdus cum imperatore Tartarorum, & gentibus ſuis aduenit, & feria quarta nona Iulij in terras hoſtiles intrauerunt. Illicq; primum ſigna militaria, rex & dux Lithuaniæ, ducesq; Maſouiæ Semouitus & Ianuſsius, atque Barones omnium terrarum extenderunt, & patrium carmen Bogarodzicza Poloni uociferare cœperunt. Illo die Lithuani & Tartari quandam eccleſiam ſpoliarunt, & ſacramentum diuiniſſimum ex ſacrario eiecerunt, quo facto Poloni uehementi dolore tacti, ad regem contra Barbaricas crudelitates clamauerunt. Quumq; ex commiſſo regis duo Lithuani magis culpabiles oblati fuiſſent, iuſſu magni ducis Lithuaniæ, more illius gentis ſeipſos in patibulum egerunt, ac ſuſpenderunt. Et de cætero nemo in eccleſias manus rapaces intulit. Et quia fluuius Drvvancza, quo peruentum erat, altis tignis in utraq; ripa cum exercitu hoſtili machinis bellicis ſagittis munitus erat, rex cum exercitu ad ortum fluuij feria ſexta ante Margarethæ undecima Iulij retroceſsit. Et die Dominico Sanctæ Margarethæ tredecima Iulij, ipſe rex & uniuerſus exercitus in uilla Viſſoka prope Dzoldovv uiatico corporis Chriſti procuratus eſt. In feriam autem tertiam diuiſionis Apoſtolorum de nocte ualidus uentus, fulgura & pluuia exercitum moleſtarunt. In caſtris uerò Cruciferorum etiam tentoria diſiecerunt, ut carmen Claudiani futuræ cladis præſagium uerißimè adaptaretur hoc.

Monaſterium in noua Sandecz fundatum.

Lithuanorum & Tartarorū facinus.

Tempeſtatum incrudeſcentia.

O nimium dilecte Deo, cui militat æther,
Et coniurati ueniunt ad claſsica uenti.

Motis caſtris manè à Dambrovvno ſpacio duorū miliarium, uniuerſus exercitus regius inter arbuſta uillarū Thanenbrik & Grimuald uenit, & in loco æditiori extenſis tentorij uelis, iniuriam aëris repellentibus, rex miſſam audire accelerabat. Veneruntq; nuncij alius poſt alium, hoſtilem adeſſe exercitū nunciando. Rex aūt repentino hoſtiū aduētu nihil motus, duas miſſas ꝑ Bartholomæū plebanū in Clobuczko, & Iaroslaū Præpoſitū Kaliſsień. ſacellanos ſuos lectas, deuotiſsimè audiuit. Et flexis genibus in oratione procumbens, Deum precabatur, ut ſibi fœlix pugna & uictoria proueniret. Interim dux magnus Lithuaniæ ſuum exercitum, Zindramus uerò de Maſzkouicze macherophorus ſeu gladifer Craco. Polonicum exercitū in ordines & ſigna, mira celeritate ordinauerunt. Quinquaginta ſigna ſeu uexilla inſignibus militibus referta Polonica, Lithuanica uerò quadraginta erant. Prutenicus autem exercitus & milite, & robore inferior, quinquaginta unum uexillum habuit. Alexander autem Vitovvdus moræ & tarditatis impatiens, ad regem per frequentes nuncios, tandem per ſeipſum ingenti uociferatione inſtabat, ut neglectis oratio-

orationibus conſurgens, in bellum properaret, qui non, niſi complemento orationis ad integrum perfecto, abduci potuit. Tandem armatus, equum aſcendit, & ad uidendum hoſtilem exercitum, in editiorem collem, unde utrunq; exercitum perſpexit, & cõtemplatus eſt, proceſsit, & ad ſuos rediens, eos breuiter admonuit. Mutatoq; căterio, equum fortem aſcendit, ſubruffi coloris, ſeu taxei, aliàs Czilſaui, tenuem in fronte habentẽ caluitiem, galeaq; accepta, ſingulos presbyteros & notarios ad currus ire iuſsit.

Proteruitas nuncij.

Duo gladij Vladislao & Vitowdo miſsi.

Sub hoc tempore Magiſter Crucifericus Conradus de Iunigen duos caduceatores, quorum unus regis Romanorum aquilam nigram in aureo campo, alter ducis Stetinen. rubeum griſonem in albo campo deferebat, miſit, duos enſes nudos in manibus deferentes. Qui aliquali reuerentia regi facta, Teuthonico idiomate Ioanne Manſzik interpretare dixerunt. Illuſtriſsime rex, Magiſter Pruſsiæ Conradus, tibi & fratri tuo Vitowdo duos gladios in ſuffragium pugnæ miſit, quatenus minus cunctanter, & magis audax, quàm præ te fers animo cum eo congrediaris. Siq; arctum campum habere exiſtimas, ad certamen te alliciendo, de planicie campi quantum uoles tibi cedit. En ſuperbum nuncium. Et in eo puncto retroceſsionem Prutenicus exercitus haud exiguam fecit. Rex autem Vvladislaus acceptatis gladijs, qui in hanc diem in theſauro caſtri Cracouien. ſeruantur, non in bilem, ſed lachrymas reſolutus, ait. Quamuis (inquit) ſufficientes gladios habeam, pro maiori tamen ſuffragio etiam hos duos gladios accipio. Campi uerò electionem propitiationi diuinæ committo. Sic fatus, ſigna canere iuſsit, & uniuerſus exercitus Bogarodzicza uociferando cecinit.

CAPVT XLIIII. LIB. IIII.

Prutenorũ & Polonorũ grãdis conflictus.

REfert Aeneas de Piculominibus Poëta, poſtea Cardinalis & Papa, & alij ſequaces: primum congreſſum Lithuanos & Tartaros inermes feciſſe, & his ſuperatis, Polonos rigido ferro armatos ſucceſsiſſe. Noſtri uerò tum antiquiores milites, tum ſcriptores, ſimul iunctos proceſsiſſe narrant: Polonosq; læuum cornu, Lithuanos uerò & Tartaros dextrum tenuiſſe. Verùm exercitus Lithuanicus ducis Vitoldi iuſſu prior à parte ſua ad congreſſum uenit: tantusq; fragor & ſonitus aciebus congreſsis, quaſi moles immenſa ruinam pateretur, editus eſt. Vtrisq; ſibi quadam cõnexione cohærẽtib. & quaſi ad unius horæ ſpaciũ ancipiti prælio dimicãtibus: donec acies Lithuanica impetum hoſtilem ferre non ualens, pedem referre cœpit, Cruciferisq; eam prætmentibus, in fugam, duce magno Lithuaniæ nequicquam fugam clamore, & uerbere ſiſtente, coacta eſt uerti. Nec prius, niſi Lithuaniam peruenientes, fugam ſtabiliuit, & regem Vladislaum cæſum, cæſumq; magnum ducem Lithuaniæ, & eorum exercitum uſque ad internitionem nunciauit.

Ruthenorum palma.

Milites tamen Ruthenorum Smolnenſium, ad tria propinquè conſiſtentes ſigna, pertinaciter pugnarunt, & inſignem laudem reportarunt. Fugerat & uexillum ſancti Gregorij ſub quo Bohemi & Moraui mercenarij militabant, quod Ioannes Zarnovvski Bohemus regebat, & ideò poſtea honore priuatus, infamis permanſit.

Polonorũ bellicoſitas.

Duro itaque certamine, & quaſi nouo fugatis Lithuanis, Polonis & Cruciferis pugnantibus, grandis iactura in acie Cruciferica facta eſt. Succeſſerunt interim ſedecim agmina hoſtium, ſub totidem ſignis, nondum belli fortunam expertis, locata. Ex quibus miles quidam Alemannus genere, Dipoldus Kikerzicz appellatus de Deeber, de Luſacia, cingulo aureo, alba Diploide in Polonico Iakla uocata, & armis per totum ueſtitus, in equo rufo exiliens uſque ad regem decurrebat. Quem rex dum haſta uibrata excipere nititur à Sbigneo de Oleſznicza regio notario, poſtea Epiſcopo & Cardinali Cracouien. inermi, regis ictum præueniente, ſua manu de equo deiecit, quem ſupinum rex Vvladislaus haſta feriendo reliquit, attamen illicò à militibus, regem obſeruantibus, occiſus, à pedeſtribus uerò armis exutus eſt.

Conflictus mutuus.

Agmen uerò Cruciferorum ſub ſedecim ſignis conſtitutum, ducente uno Crucifero, albo inſidenti equo, exercitumq; clamans conuertit in dextram partem, in qua uexillum maius regium conſtiterat, & aciebus irruentibus, aliquandiu durum conficiebatur certamen.

Strages Prutenorum.

Ad extremumq; tamen multitudine Polonorum undiq; eos circundãte, obtriti ſunt, fereq; ſinguli ſub ſedecim ſignis cæſi, aut capti. In eo agmine Magiſter Pruſsiæ Conradus & Commendatores ceciderunt, cætera multitudo, quæ potuit euadere fugam inijt. Tunc capti ſunt duo duces, Kazimirus Stetinen. per Skarbkonem de Gori, & Conradus albus Oleſnicen. per Ioannem Bohemum de Zalcz, qui Cruciferorum partem adiuuerãt. Captus eſt & Georgius Kerczdorff cum quadraginta com-

militoꝝ

miſſitonibus. Capti ſunt & diuerſarum nationum milites, currus Prutenici oppugnati & dirupti ſunt, repertæq; ſunt aliquæ quadrigæ cathenis & uinculis onuſtæ, ad uinciendum Polonos paratæ. In alijs repertæ ſunt faces de pino, ſepo & pice, oblitæ, ſic & tela, ſepo, & pice perfuſa, cum quibus debellatos Polonos perſequerentur. Vaſa uini, iuſſu regis ſciſſa, fractaq; ſunt, ne exercitus fatigatus bibens languidus & inutilis redderetur: Tunc perſequutio fugientium ad plura milliaria eſt extenſa, in eo conflictu quinquaginta millia hoſtium occiſa ſunt. Aeneas uero Syluius, & hiſtoriæ Alemannorum, quadraginta millia ſupputant. Polonis quoque non incruenta uictoria ceſsit, duodecim tamen inſignioribus duntaxat cæſis. In craſtino diuiſionis apoſtolorum, quæ fuit feria quarta ſedecima Iulij, miſſæ & Te Deum laudamus decantabantur. Cadauera illuſtrium ſepeliebantur, & captiui præſentabantur, atq; inſcribebantur. Seorſum Cruciferi, ſeorſum Culmenſes, Liuonitæ, Bohemi, & Moraui, ſeorſum Sleſitæ, Bauari, Miſznenſes, Rinenſes, Sueui, Auſtrales, Friſones, Vueſtphali, Luſacēſes, Pomerani, Caſubitę, Saxones, Frācones, Bohemi tamen & Sleſitæ numero excedebant, milites noua ſponſione obligati dimittebantur. Duces uero exercituum & Cruciferi cuſtodiæ tradebantur. Poſtea rex Vuladiſlaus feria ſexta in die Iacobi apoſtoli, uigeſima quinta Iulij caſtrum Mariemburk uallauit. Et quia Vitovvdus dux Lituaniæ obtenta licentia regis ab obſidione Mariemburgenſ. feria quinta infra octauas Natiuitatis Mariæ diſceſsit, ducesq; Semouitus & Ianuſsius paulo poſt cum gentibus ſuis diſceſſerunt. Ideo rex Vuladiſlaus, ſoluta obſidione, die Veneris ante Matthei decima nona Septembris à Mariemburk etiam diſceſsit. Cruciferi autem numeroſum exercitum congeſſerunt, Grzimala antiquior ſubiudex caſtri Cracouienſ. qui pugnæ aderat, decem millium fuiſſe referebat, inter quos multi aulici Sigiſmundi regis Hungariæ erant. Principalis autem Capitaneus eorum Michaël Kochmaiſter, nouæ Marchiæ aduocatus fuit. Die itaque Veneris ſancti Gereonis acies regis Vvladiſlai, ad ſex millia pugnatorum ex aulicis & ex reliquijs ſtipendiariorum, iunctis nobilibus maioris Poloniæ conflata, eis circa Coronovv occurrit, & cum maximo clamore concurrerunt, fortiſsimè æquo Marte diutinè decertantes, laſſatiq; de utroq; exercitu acclamarunt, ut pugnandi parumper obſeruarentur induciæ, quibus utrinq; acceptatis, diſgreſſæ acies reſpirarunt, pauſarunt, & ſudores abſterſerunt. *Caſtrum Mariemburgk uallatum.*

Deinde ſublatis inducijs, acies itidem congreſſæ ſunt, eadem in utriſq; animoſitate permanente, & multis hinc inde mortalibus cadentibus, laſsitudineq; accedente, uice altera ab utroq; exercitu, reſumendas eſſe inducias acceleratum eſt. Quibus conceſsis & acceptatis, ſtrenuiſsimi milites, noua requie potiti, uulnera ligauerunt, captiuos commutarunt, equos hinc inde interceptos uiciſsim reſtituerunt, uina ad ſitim repellendam inter ſe miſerunt. Poſt hoc tertio fortius quo poterant decertarunt, interimq; miles regis Polonię Ioannes Nashion de Oſtrovvcze de domo bipennium, hoſtilem primipilarium ex equo ſtrauit, & uexillo adempto, ſelle ſuæ conto iniquens appoſuit: illicoq; hoſtilis exercitus amiſſo ſigno, pauore perculſus, deterriori loco eſſe cœpit, & in fugam ſpectabat. In quos Poloni inuecti, graui cæde eos anguſtiabant, & ſingulis manipulis hoſtilibus diſperſis plena uictoria potiti ſunt. Vix autem antea ullum certamen tam clarum fuit, in quod ueterani exercitati, & ſummo conatu pro uictoria adnitentes milites, conueniſſent. *Triplex congreſſus cum temporis interpolatione.* *Victoria Polonorum.*

CAPVT XLV. LIBER IIII.

SVb idem tempus Stiborius de Stiborzicze Polonus, ſed palatinus Tranſſyluanus, cum duodecim uexillis gentium Sigiſmundi regis Hungariæ, oppidum ueteris Sandecz, cum ſuburbijs nouæ Sandecz, & aliquot uillis exuſtis, citato agmine regrediebatur. Quem nobiles illorum diſtrictuum, ad tuendum fines regni per regem relicti, præcipiti curſu inſequentes, prope Bardeyovv, aliàs Bartpham, conſequuti ſunt. Factaq; pugna acerrima, hoſtilis exercitus numero ſuperior, conflictus & debellatus eſt, Stiboriuſq; in Bardeyovv refugit. Is ergo annus notabilis & uictorioſus Polonis fuit.

Sequenti uerò anno, ſcilicet 1411 pax perpetua inter regem Vvladiſlaum, magnumq; ducem Lithuaniæ Vitovvdum ex una, & Henricum Magiſtrum Pruſsiæ ex altera partibus, ſub conditionibus parum regno Poloniæ utilibus, eſt concluſa. Prima conditio fuit, ut rex Poloniæ omnia caſtra in terris Pruſsiæ iure belli quæſita, Magiſtro & ordini reſtituat. Altera ut omnes captiui Magiſtri & ordinis, in quibuſcunq; conflictibus capti *Vuladiſlai regis triūphus.*

relaxentur. Item ꝙ Magiſter & ordo regi Vvladislao, & ſuo regno pro tribus terminis, feſto uidelicet Ioañis Baptiſtę, feſto ſancti Michaëlis, & feſto ſancti Martini anni currentis, centū millia ſexagenarū latorū groſſorū Pragenſium exſolueret. Item ꝙ terra Samagitarū ducatui Lithuanię relinqueret. Poſt mortē Vvladislai, & Alexādri Vitovvdi, ad Magiſtrū Pruſsię & ordinē Cruciferorū reuerſura. Eodem año in die Catharinę ex Niepolomicze rex Vvladislaus pedeſter ad limina ſanctorum Cracouiam uenit. Præcedentibus cum uexillis Cruciferorū, quę in eccleſia maiori Cracouien. in ſignum uictoriæ depoſuit.

Coronationis inſignia Cracouiā reportata.

In anno Domini 1412 Hungariam iniјt, & ex Buda in regnum ſuum reuerſus, die Dominico ante Laurentij Cracouiam ingreſſus, coronam materialem regni Poloniæ, gladium, pomum, & ſceptrum, per regem Sigiſmundum ſibi reddita, attulit, quę omnia Elizabeth regina Hungariæ, germana Kazimiri Poloniæ, & mater Ludouici Hungariæ, & Poloniæ regum, in Hungariam detulerat. Attulit & reliquarum delatorium argenteum, deauratum, cum incluſis uarijs oſsibus, ſanctorum per regem Sigiſmundum ei datum, annulo regis Ludouici olim ſignatum. Et quum eſſet in Ruſsia, uenientes ad eum in die ſanctæ Hedwigis Sigiſmundi Romanorum, & Hungariæ regis legati, Ioannes Strigonienſ. Archiepiſcopus, & Michael Kochmeiſter, nouæ Marchiæ Aduocatus, precati ſunt, ut ad proſequutionem imperialis faſtigij, Sigiſmundo quadraginta millia latorum groſſorum Pragenſium mutuaret, quę iuxta condemnationem iudiciariam, pro pœna damnis & intereſſe (quia in conſtitutis diebus ſummam capitalem centum millia ſexagenarum ſoluere neglexerat) Magiſter & ordo Pruſsiæ regi Poloniæ dare tenebatur, offerentes in ſumma prædicta terræ Scepuſieñ. obligationem. Rex autem Vvladislaus cum ſuo conſilio, præfata quadraginta millia ſexagenarum latorum groſſorum mutuauit, & terram Scepuſieñ. octo ſcilicet oppida ſeu uillagia, ac duo caſtra ſub forma Riczolt in pignus accepit, ut ſi uno anno mutuum non ſolueretur, ſequenti anno duplaretur, tertiò triplaretur, & ſic in immenſum creſceret fœnus. Michaelq; Kochmeiſter demandauit, ut præfatam pecuniam manibus regis Sigiſmundi conſignaret. Et Magiſtrum ac ordinem Cruciferorum Pruſsiæ, ſpecialibus literis regis Vvladislai de eiſdem abſolueret.

Lithuaniæ cū regno Poloniæ unio.

Anno Domini 1413 Lithuania denuo Polonię incorporata, & aſſcripta eſt. Et ſicut fidem Orthodoxam Chriſtianam ex Polonis prius aſſumpſit, ita & ſigna nobilitatis eo anno percepit. Ordinatione ſiquidem regis Vvladislai, ducisq; Vitovvdi, pro maiori adhærentia prouinciarum, clœnodia nobilitatis Polonorum, Lithuanis diſtributa & conſignata ſunt: pro ut latius in literis deſuper confectis, ſic incipientibus, patet. In nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam, debitores ſumus ſpiritualis alimoniæ ſalutaria illis pocula adminiſtrare, quibus præſidentes temporalium commodorum præſtitimus ſuffragia, &c.

Samagitiæ deſcriptio.

Eo quoq; anno Samagitia fidem Chriſti & baptiſma, opera regis Vvladislai ſuſcepit. Ad cognoſcendum autem naturam prouinciæ & gentis illius, animaduerte ꝙ regio Samagitia eſt Septemtrionalis & gelida Lithuaniæ Liuoniæ, & Pruſsiæ contermina, ſyluis, collibus, & fluminibus circumſepta. In hos diſtrictus diſtincta, ſcilicet Iragola, Miedniki, Chroſze, Roſzena, Vidulki, Vielunya, Kolthini, Czethra.

Gentis conditio.

Gentes regionis procerę & altę ſtaturę, agreſtes & incultæ, parco & modeſto uictu uiuentes, ſitim aqua ſedare ſolitæ, rarò ceruiſia aut medone, Auri, argenti, æris, ferri, uini in illa tempeſtate expertes & ignaræ. Apud quos licitum erat, uni uiro plures habere uxores, & patre mortuo nouercam, fratreq; glorem in uxorem accipere. Nullus illic ſtubarum, aut ędificiorum nobilium, ſed tantummodo tugurij, uſus, uentrem diſtenſum & porrectum, extrema uerò habens coarctata. Ex ligno & culmo ſtructura, largius ab imo ſenſim operis incremento, ædificium in arctius cogitur, in carinæ maximę ſimilitudinem elaborata. In cacumine feneſtra uno ſupernè lumen reddens, ſubter quam focus, & cibos parabiles coquēs, & frigus quo regio pro maiori anni parte prędita eſt repellens. In ea domo, ſe, uxores, pignora, ſeruos, ancillas, pecus, armentum, frumentum, & omnem ſuppellectilem, condunt, gens ad diuinationes & auguria procliuis.

Ignis numen Samaguarum.

Præcipuum numen Samagiticum erat ignis, quem ſacroſanctum & perpetuum putabant, qui in montis altiſsimi iugo, ſuper fluuium Nieuyaſza ſito, aſsidua lignorum appoſitione à ſacrorum ſacerdote alebatur. Accedens itaq; Vvladislaus turrim in qua conſiſtebat, incendit, & ignem diſiecit & extinxit. Succidit deinde per milites ſuos Polonos ſyluas, quas non ſecus quàm ſanctas, & deorum ſuorum habitacula, Samagitiæ iuxta illud poëticum, habitarunt dij quoq; ſyluas, uenerabantur. In eam caliginem mentis prolapſi, quòd & ſyluę præfatæ, & aues, ferę q; in illis conſiſtētes ſanctæ forent, & quicquid in illas ingrederetur, ut ſanctum cenſeri deberet, uiolanti quoque

que

que nemus, feras uel alites, manus aut pedes, dęmonum arte curuabantur. Maxima itaque Barbaros tenebat admiratio, quòd Polonorum milites, nemus ritu eorum ſanctum, excidentes, nulla læſio, qualem ipſi in ſe, frequentius experti erant, ſequeretur. Habebant præterea in ſyluis præfatis focos, in familias & domos diſtinctos. In quibus omnibus charorum & familiarium cadauera, cum equis, ſellis, & ueſtimentis potioribus incendebant. Locabant etiam ad focos huiuſmodi, ex ſubere facta ſedilia, in quibus eſcas ex farre, in caſei modum præparatas, deponebant, medonemq́ focis infundebant, ea credulitate illuſi, quòd mortuorum ſuorum animæ, quorum illic combuſta fuerant corpora, nocte uenirent, eſcaq́ ſe reficerent. Inſuper prima Octobris die, maxima per Samagitas in ſyluis præfatis celebritas agebatur, ex omni regione uniuerſus utriuſque ſexus, populus illuc conueniens, cibos & potus, quilibet iuxta ſuæ conditionis qualitatem deferebat, quibus aliquot diebus epulati, dijs ſuis falſis, præcipuè Deo, lingua eorum appellato Perkuno, id eſt, Tonitru, ad focos quiſq́ ſuos libamina offerebat.

Superſtitio idolatriæ Samagitarum.

CAPVT XLVI. LIB. IIII.

REx itaque Vuladislaus, primum eos orationem dominicam, deinde ſymbolum docuit, quoniam nullus ſacerdotum linguam Samagiticam nouerat, & undis baptiſmatis ablui iuſsit. Vnus autem ex maioribus Samagitarum pro omnibus reſpondit. Ex quo inquit ſereniſsimè Rex, dij noſtri, ueluti inermes & languidi à Deo Polonorum deleti ſunt deos noſtros, & ſacra eorum deſerimus, & Deo tuo atq́ Polonorum fortiori adhęremus. Sicq́ baptiſati ſunt. Rex autem in Miednik Cathedralem Eccleſiam ſub honore, & titulo ſanctorum martyrum Alexandri, Theodori, Euanci. In alijs autem locis eccleſias parochiales fundauit, & illis dotem ſufficientem conſignauit & inſcripſit. Mednicē. eccleſię ſucceſſu temporis, primus Epiſcopus Matthias origine Almanus, in Vilno tamen natus, eo, quòd linguam Lithuanicam & Samagiticam norat, præfectus & cōſecratus eſt. Contigit autem in prima plantatione, dum Samagitę per Magiſtrū Nicolaum Vanzik, fratrē ordinis prędicatorū, regium prędicatorē, per interpretē inſtruerentur, de fide, creatione mundi, & lapſu primi hominis Adæ, unus Samagitarum ſufferre ſermonem prędicantis non ualens, in hęc uerba prorupit. Mentitur, inquit, illuſtriſsime Rex ſacerdos iſte. Aſſerit mundum creatum fore, quū ſit homo nō lōgæuæ ętatis. Sunt etenim inter nos plures, annorum numero ſeniores eo centenarium numerum ſupergreſsi, qui creationem nullam recordantur, ſed ſolem & lunam, cęteraq́ ſydera, ſemper eiſdē motibus luxiſſe referunt. Rex autem Vuladislaus cum ſilere iubens, magiſtrum Vanzik, creationem mundi non aſſeruiſſe in diebus ſuis incepiſſe, ſed longè ante declarauit. Puta ante ſex millia annorum & paulò poſt ordinatione diuina prouenire.

Conuerſio Samagitarum.

Epiſcopatus in Miednik fundatur.

Preterea anno Domini 1414 Rex Vuladislaus cum duce Vitovvdo, iterum Pruſsiam in numeroſo exercitu, qualem & quātum antea nunquam habuit, ingreſſus eſt, pluribuſq́ caſtris conquiſitis, quum in obſidione Brodniceñ. eſſet, uenit nuncius Apoſtolicus Ioannis Papæ 23. Ioañes Epiſcopus Lanſaneñ. & obtinuit, quod rex bello per inducias ad biennium ſuſpenſo, deciſionem ſuæ cauſæ per Concilium generale Conſtantieñ. iam tunc indictum expectaret. Eo ſiquidem anno Concilium Conſtantieñ. in Kalendis Nouembris initiatum fuit, & quatuor annis durauit. In quo ſchiſma Eccleſiæ trium ſummorum Pontificū, ſimul papatū gerentiū extinctū eſt. Et Ioañes Huſz, Hieronymuſq́ diſcipulus eius, tanquā hęretici damnati, & combuſti ſunt. Dū aūt mortua fuiſſet Aña regina Poloniæ, in die ſancti Benedicti año Dñi 1416 rex Vuladislaus die Dominico in die ſancti Sigiſmūdi eo anno, cū tertia uxore Elizabeth Granovvska ex familia Ottonis de Pileza, in eccleſia parochiali in Szanok, p Ioannē Rzeſzovvski Archiepiſcopū Leopolieñ. p uerba de preſenti matrimoniū cōtraxit. Quū fœmina ętate marcida, phthiſi cōſumpta, iā triū uirorū, ſcilicet Villonis & Ioañis filij Laczek de Morauia, tertij Vincētij Granovvski, cōnubia experta, in die Elizabeth eiuſdē anni coronata, qđ omnib. Polonis diſplicuit. Diſplicuit & importunitas ipſius, qua apud regē Vuladiſla. obtinuerat, ut Ioañes de Pileza filius eius, ex Vincētio Granovvski ſuſceptus, in Comitē crearet, & quoſdā nobiles circa Iaroslavv ſubiectos ac infeudatos acciperet, quæ creatio p magnificos regni, præcipuè tñ p Albertū Iaſtrzabiecz Epiſcopū Craco. & Cancellariū regni Polonię, infecta & abrogata fuit. Ipſa aūt Elizabeth regina Cracouię Dominico die āte Aſcēſionē Dñi año 1419 defuncta eſt, quæ nouitas mortis, totā Poloniā exhilarauit, ſepulta in ſacello Manſionariorū in eccleſia Craco. Sollicitarunt tandem plures regem Vuladislaum de deſponſanda Euphemia, alias Oſtka filia Venceslai regis Bohemiæ mortui, quorum conatus Alexander

Vuladislaus, Vitowdus iterum bella mouent.

Incineratio Ioannis Huſz & Hieronymi diſcipuli.

Mors Elizabeth.

Vladislaus Szonkam uirginem matrimonio copulat.

Vitovvdus magnus dux Lithuaniç diſſoluit, & ſeptē ſuam uirginē principem Szoncā, filiā Andreç filij Ivvonis ducis Kiouieñ. nullam ſecū deferentē dotem, in matrimoniū acci piēdam induxit. Hanc año Dñi 1422 in diebus carniſpriuij in Nouogrodek, tertio & quarto affinitatis gradu illum cōtingentē, fonte baptiſmatis, Grçci eñ ritus erat, ꝑ prius lotā, & ꝑ Szonca mutato nomine, Sophia appellatā, in quartā uxorē accepit. Matthia Epiſcopo Vilneñ. inter diſpares ætate, Vvladislaū decrepitū, & Sophiā uirētem ac forma uenuſtā, uerba ꝓnunciāte, & matrimoniū conſerēte. Sollicitabāt interim Bohemi, & requirebāt Vvladislaū, ut regnū Bohemiç ſuſcipet, quibus poſt plures requiſitiones reſpondit in

Bohemorum requiſitio.

Niepolomicze, de regno Poloniç cōtentari, regnū aūt Bohemiç ab Eccleſia ꝓpter hęreſim damnatū, nequaꝗ̄ ſuſcepturū. Poſt cuius reſpōſum Alexāder Vitovvdus Lithuaniç

Sigiſmundus Koributh in Bohemiā miſſus.

dux, in regē Bohemiç poſtulatus, poſt cōductū paſchç anno Dñi 1422 Sigiſmūdi Koributh Lithuaniç ducē, nepotē regiū germanū, rege Vvladislao conſentiēte, & approbāte, ad acceptandū regnū Bohemiç nomine Vitovvdi, cū frequēti, & ualido exercitu, impenſis Alexandri Vitovvdi expeditam, miſit. Quo ꝓgrediente, Sigiſmūdus Romanorum & Hungariç rex, cōquiſitione caſtri & ciuitatis Oſtrog in Morauia occupatus, ſingulos ap-

Vinczow expugnatum.

paratus bellicos concremauit, & obſidionem ſoluit, ne in ipſum irruiſſet pertimeſcens. Ille uerò dux Sigiſmūdus Koributh per Morauiā trāſiens, oppidū munitū Vinczovv, quia ipſum nō ſuſcipiebat, expugnauit, & militib. in prędā dedit. In Bohemiā cōtendens, Pra-

Suſceptio Koributh.

gam aduenit, & a pleriſꝗ̄ nobilibus Bohemiç: a Pragenſibus uerò ciuibus uniuerſis poſſeſsionē ciuitatis, & caſtri utriuſꝗ̄, cū clauibus ei aſsignantibus exceptus eſt. Tunc Sigiſmūdus rex Hūgariæ & Romanorū, in Vvladislaū regē Poloniæ, & Vitovvdum ducē Lithuaniç cōmotus fremuit. Et pacē perpetuā, ꝗ̄ rex Vvladislaus cū duce Vitovvdo & copijs ſuis Pruſsiā in æſtate eiuſdē āni depopulati, in die trāslationis ſancti Stanislai circa lacū Melno cū Cruciferis cōfecerāt, diſturbauit, & eā tenere Magiſtro & Cruciferis ꝓhibuit. Donec año Dñi 1423 concordia inter reges Hungariæ & Poloniæ Sigiſmundū & Vvladislaū ſtabilita ac innouata eſt in Keſmark: in hunc modum, ut rex Vvladislaus Sigiſmūdū Koributh ex Bohemia & per nūcios, & literas reuocaret, & ut Magiſter ac ordo Cru-

Sophia regina coronata.

ciferorum de Pruſsia, pacem perpetuam apud Melno firmatā impleret, ſignanter in caſtri Nyeſzoua demolitionē. Poſt ꝗ̄ concordiā, rex Vvladislaus ſoleñitatē coronationis reginç Sophiç, ꝑ Dominica, Eſto mihi, in año Chriſti 1424 indixit. Ad ꝗ̄ per agendā, Sigiſmundū Romanorū & Hungariç regē, & Ericū Daciæ regē, multosꝗ̄ principes inuitauit.

Hoſpites coronationis plurimi et celebres.

Exceperat reges ex Mislimicze, per Vieliczkam in Cracouiā ꝓcedentes. Venit & Brāda tituli ſancti Clementis preſbyter, Cardinalis Placentinus, in ſolennitatē coronationis, à Martino papa quinto miſſus. Item dux Sigiſmundus Koributh ex Bohemia reuocatus, in qngentorū equorū numero, reges & reginā Hūgariç excepit. Aderat & Ludouicus Bauariç dux, frater germanus reginæ Frāciç, q & ſi inuitatus nō fuerit, ſola fama pellectus aduenerat. Itē duces Mazouiç. Itē Bernardus Oppolieñ. Bolcslaus Teſſneñ. Ianuſsius Rathiborieñ. Kazimirus Oſſvvancimieñ. Venceslaus Oppauieñ. Conradus niger, & Conradus albus Koslenſis, Venceslaus Zeganen. Item Lithuaniæ & Ruſsiæ principes. Itē duo Cōmendatores Elbingeñ. & Toruneñ. nomine Magiſtri Pruſsiæ Pauli de Ruſzdorff. Ex ſpiritualibus uerò Branda Cardinalis, Albertus Archiepiſcopus Gnezneñ. Ioannes Archiepiſcopus Leopolieñ. Sbigneus Cracou. Andreas Poſnanieñ. Ioannes de Valdovv Lubu-

Ordo Conuiuarum.

ceñ. Epiſcopi, Ioañes de Cęſarinis, auditor cameræ apoſtolicæ. Prandebāt in ſtuba Laskouiecz, ad unā tabulam diſcūbentes, Sigiſmūdo in medio ſedente Vvladislao rege dextrū, Erico Daciæ ſiniſtrum latus ambiente. Proximus Vvladislao regi Branda Cardinalis, deinde cęteri Pontifices: lęua principibus ſæcularibus ceſſerat. Quindecim diebus reges apud Cracouiam commorati & firmata inter ſe amicitia diſgreſsi ſunt.

CAPVT XLVII. LIB. IIII.

Sigiſmūdi Koributh in Bohemiam reditus.

DVx autem Sigiſmūdus Koributh Bohemorum uanis promiſsionibus illectus, eodem anno Bohemiam rediit. Vvladislai regis Poloniæ & conſiliariorum ſpreta prohibitione, ſperans ſe Bohemiæ regnum facili negocio obtenturum. Rex uero Vvladislaus Bohemiam progreſſus cum duce Koributh, confiſcatione bonorum ſi extabant, ſi minus, perpetuo exilio damnauit. Ad finem anni puta ultima Octo-

Vladislai ex Sophia primogenitus.

bris, die Martis in uigilia omnium ſanctorum Cracouiæ primogenitus filius ex Sophia

regina

regina natus eſt, Dominica Eſto mihi, añi Domini 1425. quæ fuit decimaſeptima Februarij, per Albertum Iaſtrzambiecz Archiepiſ. Sbigneum Craco. & Andream Poſnanienſ. Epiſcopos baptiſatus, eiq́ paternum nomen Vuladislaus adaptatum eſt. Aderant baptiſmalibus Martini Papæ quinti, & Sigiſmundi Romanorum, ac Hungariæ regis, multorumq́ aliorum Regum & Principum Oratores & nuncij.

Secundus filius Vuladislai regis, anno Chriſti 1426 die ſextadecima menſis Maij in ortu ſolis natus eſt, baptiſatus ſecunda Iunij, & Kazimirus nominatus. Is ſecunda die Martij anno Domini 1427 mortuus eſt Cracouiæ, ante altare ſancti Eraſmi ſepultus. Tertium filium regina Sophia præfato anno conceperat grauida proficiſcēdo. Cuius fœcunditatem Vitovvdus magnus dux Lithuaniæ per inuidiam ſuſpectam habens, conuentum cum rege Vuladislao pro die Exaltationis ſanctæ Crucis in oppido Hrodlo egit & propter Regiam iam ſuſceptam prolem timens futurum eſſe, quod Dominiorum Lithuaniæ etiam ſucceſsio à ſe & poſteris ſuis, in Regiam ſucceſsionem transferretur, & ita ipſe omninò excluderetur. Quare miris modis quærebat p[illegible] occultè etiam à Sigiſmundo Romanorum & Hungarorum Rege, quibus modis p[illegible]ſſet Lithuaniam ſibi perpetuò aſcire, & ex eodem Ducatu, Regnum etiam facere, eundem etiam Sigiſmundum Regem cum Vvladislao Poloniæ Rege in diſſenſionem inducere, maximis etiam bellis Regem Poloniæ implicare, ut tantò facilius, ipſe interim Lithuania potiretur, idq́ primum ſub ſpecie boni occultè, deinde dum aliquantulum res firmaſſet, apud Sigiſmundum Romanorum & Hungarorum Regem, eò uentum eſt, quod Sigiſmundus Romanorum & Hungariæ Rex. Vladislaum Poloniæ Regem cum Vitovvdo Duce Lithuaniæ ad conuentionem poſtulauit, eam conuentionem, utrinq́ ex omnium uſu & commodo reipublicæ Chriſtianæ docens, plura bona ſe expediturum promittens. Annuit Rex Vladislaus amore pacis, Vitovvdus item non inuitus huic ſententiæ acceſsit, quod antea ſibi nonnihil rerum gerendarum conſtaret, & quod conceptæ inuidiæ propter Regiam prolem, iam effectum præſtare ſperaret, certo ſibi perſuadens quod Sigiſmundi opera uoluntatis ſuæ deſiderium obtineret, quo obtēto facilè ipſe in Lithuania ſolus principatum obtineret, harum rerum Vladislaus & conſiliarij ignari, in conuentionem annuerunt.

Anno igitur Domini 1429 in Luczka pro feſto Epiphaniæ, conuentionem Sigiſmundus rex Hungarorum & Romanorum, Vvladislaus rex Poloniæ, & Vitovvdus dux Lithuaniæ, cum principibus eorum tenuerunt. Proponebatq́ rex Sigiſmundus, gentem Valachiæ cum eorum Voieuodis exterminandam, quia nemini fida foret, & furto ac ſpolijs uiueret. Rex uerò Vvladislaus reſpondebat, non eſſe æquum Valachos regno Poloniæ ſubiectos exterminandos fore, qui ſi aliqui furto uiuerent, id tamen in omnes non poſſe retorqueri. Interim ut nuper ſecretè conuentum erat Sigiſmundus rex Romanorum & Hungarorum, Vitovvdo magno duci Lithuaniæ, quaſi ex ſe ipſo ſuggerebat, ut quum eſſet princeps immenſæ famæ, ſe in regem, Lithuaniam uerò in nouum regnum creari permitteret. Facilem dux Vitovvdus huic perſuaſioni dabat conſenſum, eò quòd princeps alti pectoris foret, & honoris regij auidiſsimus, & plurimum Vvladislai proles eum angeret, ſimiliter ipſe prius hoc quæſierat. Poloni inficiendo negocium, ueneno regis Sigiſmundi reſtiterunt, & mox diſceſſerunt, regiq́ Vvladislao extemplo locum linquendum conſuluerunt, qui nocte ſequenti diſceſsit: Sigiſmundo rege in Kuczka cū duce Vitovvdo quinq́ diebus manente. Sollicitarunt itaq́ Poloni apud Martinum papam quintum, ne coronatio ducis Vitovvdi admitteretur, qui ad inſtantiam eorum, bullam regi Romanorū Sigiſmundo unam, alteram duci Vitovvdo de non creando eum in regem miſit. Miſit & tertiam bullam regi Vvladislao, & Vitovvdo, ut contra Bohemos arma ſumerent, & eos exterminarent. Ioannes ergo Czarnkovvski Subcamerarius Poſnanienſ. de mandato regis, Baptiſtam Czigalla utriuſq́ iuris doctorem, militem Italicum Ianuenſem, & Sigiſmundum Roth Alemannum Sleſitam literas ferentes, & nuncios coronas apportātes præcedentes captiuauit. In quibus literis, quia legebatur proceſſus coronationis Vitovvdi in regem, & Iulianæ ſuæ conſortis in reginam, & liga perpetua regnorum Hungariæ, Bohemiæ cum Lithuania, Cruciferis de Pruſsia & Liuonia. Legebatur & nunciorum regis Sigiſmundi cum coronis tranſitus per Saxoniam Pruſsiam uerſus. Ideo Barones maioris Poloniæ, Sandiuogius de Oſterok palatinus & Capitaneus Poſnanienſis, Dobrogoſtius de Szamotuli Caſtellanus Poſnanienſis, Iarandus de Brudzevvo palatinus Vvladislauienſis, clara patriæ ſydera, uelut ex compoſito nullo mandāte arma ſumpſerūt, & exercitu ualido ſtationes in ſolitudine, in loco qui Turzagora uocat, poſuerunt. Quo intelle-

Secundo genitus.

Mors eiuſdē.

Conuentus in Luczka.

Decretum contra Valachos.

Vitowdus Lithuaniæ rex fieri cupit.

Poloni adiutorio papæ reſiſtunt.

tellecto nūcij cum coronis, qui iam ex Nuremburga in Frankſordiam ſupra Oderam, & uſq; in Ko. ſem peruenerant duobus menſibus immorati, pauore nimio conſternati, ad Sigiſmundum regem regreſsi ſunt. His auditis dux Vitovvdus, anthrace inter ſcapulas nato correptus ex melancholia, feria ſexta in uigilia Simonis & Iudæ, quæ fuit uigeſima ſeptima Octobris, anno Domini 1430 dum iam terris aurora illuceſceret, in præſentia regis Vuladiſlai ſpiritū Deo tradidit. Profecto nullus in illa ætate princeps Vitovvdo comparandus fuit, quia liberalitate & faſtuitate nullus eo præſtantior erat.

Vitowdi mors.

CAPVT XLVIII. LIB. IIII.

Suitrigello in ducatū Lithuaniæ inueſtitus.

MOrtuo Vitovvdo, rex Vuladiſlaus non requiſitis cōſiliarijs magnum ducatū Lithuaniæ, germano ſuo Suitrigello contulit, & ipſum annulo ſibi miſſo de eodem inueſtiuit. Hominē ebrioſum, inconſtantē, ac uehementē. Nondum aūt mors Vitovvdi diuulgata erat, quū Paulus Epiſcopus Kamyenicen. & Barones Podoliæ omnes Poloni, uidelicet Hriczko Kierdeowicz, Theodoricus, Michaël, & Muſilo germani de Buczacz, Cruſsina de Galovv, cognito obitu ducis Vitovvdi, de caſtro Kamyeniecz ad conſilium ſuum Doygerth palatinum Vilnen. & Capitaneum caſtri Kamyeniecz ignarum mortis Vitovvdi euocauerunt. Et quum eſſent robore & numero hominum plures, eum compræhenderunt, & prædictum caſtrum Kamyeniecz, & alia caſtra Podoliæ in ſuam poteſtatem redegerunt. Ab illoq; tempore Podolia regno Poloniæ reunita eſt. Dux ergo Svvitrigello de tali nouitate fremendo, regem Vuladiſlaum non uenerabatur, ſed improbrijs afficiebat. Tu (inquit) rex cum duce Vitovvdo me captiuabas, & ligabas annis nouem. Ecce aduenit tēpus, in quo tibi par reddere poſſum, & niſi mihi Podoliam & Kamyeniecz reddideris, uincula non euades. Sic contumelijs regem afficiebat. Barones uero & aulicos eius Polonos, carceribus, & morte omnes perdere machinabatur. In Polonia ergo & longe diſtantibus regionibus, regem Vuladiſlaum per fratrem in Lithuania captiuatum deuenerit percrebruit. Quod recēs factum uſq; ad ſummum Pontificem Martinum quintū peruenit, qui literas ad Suitrigal ſuper emancipatione, & fratris dimiſsione miſit. Poloni autem in arma conſurrexerunt, & bella Suitrigelloni pararunt, niſi rex dimiſſus, in Poloniam rediſſet.

Suitrigello Vladiſlao aduerſatur.

Literæ papales.

Dum hæc in Lithuania fierent, ad ſubmouendum materiam litis, rex Vuladiſlaus terram Podoliæ cum caſtro Kamyeniecz Suitrigelloni reſtituit. Et miſit Zachkam, Tarlo de Szczekarzowice militem de armis Topor, ad Michaëlem Buczaczki, diſtricte imperans, ut caſtrum Kamyeniecz cum terra Podoliæ in manus ducis Michaëlis Baba (Ruthenus hic erat) pro duce Suitrigal reſignaret. Andreas autem de Tanczin, & Nicolaus Dzewieczki, qui ſigillum regium ferebat, literas ad Buczaczki & conſules Kamyenicenſ. ſcripſerunt, & in ceram includentes, puero Zachcze dederunt. Adijcientes mandata uerbalia quatenus ne errarent, in cera lumen quærerent. Buczaczki itaq; literis repertis & lectis, quod rex nihil ex arbitrio, ſed captiuitate ſtrictus, fecerit, tam Tarlonem, quàm ducem Baba in uincula coniecit, nec caſtra reſignauit.

Bellum fraternum.

Ob hoc dux Suitrigal contra Podoliam proceſsit, & rex Vuladiſlaus cum toto exercitu Podoliæ, anno Domini 1431 pro feſto Margarethæ contra eum ad Luczko perrexit, & aliquæ congreſsiones ac interfectiones fuerunt. Caſtrum tamen Luczko non expugnatum fuit, ſed concordia feſtum purificationis interpoſita, diſceſſum fuit. Sub eo tempore Alexander Voieuoda Valachiæ, qui homagialis regis putabatur, caſtra & terras Podoliæ uaſtauit. Sed illicò Theodoricus, Michaël, & Muſilo fratres de Buczacz cum Ruſſiæ & Podoliæ terrigenis, ex Luczko per regem tranſmiſsi, exercitum Voieuodæ ſparſum proſtrauerunt, prædam eripuerunt, & fugientes perſequuti ſunt. Magiſter quoq; Pruſsiæ Paulus de Ruſzdorff cum Commendatoribus, rege Vuladiſlao circa Luczko occupato, rupta pace circa lacum Melno concluſa, inſurrexit, & terras Cuyauiæ & Dobrzinenſ. poſt feſtum aſſumptionis Mariæ crudeliter uaſtauit, uigintiquatuor oppida, & uillas pluſquam mille exurens. Liuoniæ tamen exercitus, Prutenicis in auxilium ueniens, totus per agreſtes Polonos fuit contritus, quos Ioañes Iarognievvski, Bartholſius Viſſemburk, & Dobrogoſtius Colinski, milites feroces & ſtrenui, duxêre. Poſt cōflictū, quatuor uexilla in ſignū rei bellicæ Cracouiā relata ſunt, & alijs in Cathedrali eccleſia appoſita. Anno aūt Dñi 1432 circa purificationē Mariæ, Cometes exiguæ quātitatis in Septētrionē caudā faciſ ſuæ porrigēs, apparuit, ex quo oēs duci Suitrigal mortē aut expulſionē iudicabāt. Nec eos fefellit opinio. Nā dux Sigiſmūdus Starodubski rege Vuladiſlao cōſentiēte, & ordināte, cū principib. & Boyarijs Lithuaniæ, Boleslaū Suitrigal de Lithuania expulit. Et quū præ-

Alexander Voieuoda Valachiæ.

Paulus Ruſzdorff Magiſter Pruſſiæ.

Cometes.

Expulſio Suitrigal.

prædictus Sigiſmundus in magnum ducem Lithuaniæ inſtitueretur, denuò incorporatio Lithuaniæ ad Poloniam cum iuramento ducis & Lithuanorum introducta eſt.

Marchia uaſtata.

Eodem anno Noua Marchia per maiores Polonos, & per Bohemos quos Czapko ducebat, uaſtata eſt. Et quum in Pomeraniam deſcendiſſent, Cracouien. aduenerunt, & cum eis iuncti, Nicolao de Michalovv Caſtellano Cracouien. dirigente, totam Pomeraniam uaſtauerunt, intantum, ut ſolum quatuordecim uillæ in tota Pomerania intactæ remanerent. Rex autem Vvladislaus de Polonia non exiuerat, quia oculi eius præ ſenectute caligauerant, in tãtum ut corpus Chriſti tempore eleuationis non uideret. Ideo ſacerdos ad eum conuerſus, corpus Chriſti oculis ut uideret approximabat.

Pomerania quoque uaſtata.

Et quum eſſet idem rex Vvladislaus in Przillovv anno Domini 1433 uenit ad eum in die ſanctæ Heduigis nuncius Magiſtri Criſtanni de Praga, aſtronomi magni nominis, quidam ſacerdos ſecta hæreſis Bohemicæ infectus, referens, quòd ipſo anno plures coniunctiones planetarum, & eclipſis ſub terra fierent, uarietates & mortes Principũ ſignificantes: monuitq́ ut & ipſe domui ſuæ diſponeret. Apparuit & tunc Cometes notabilis & lucidus, a ueſpera ad auroram rutilans, quaſi tribus menſibus apparẽs, ſingulorum præſumptione regis Vvladislai mortem portendens. Vnde præfatus rex minus præcauens, frigus, feria ſexta poſt ſancti Adalberti, anno Chriſti 1434 audiendo cantum Philomenæ in ſyluas proceſſit, & illic ad mediam noctem permanſit, frigoreq́ irrumpente læſus eſt, & morbus deinde cœpit. Et quum in Grodek perueniſſet, Sabbatho in uigilia Pentecoſtes ad tabulam reſidens, præſentibus Stephani Voieuodæ Moldauiæ nuncijs, inter prandendum febribus correptus, quas decemſeptem diebus patiens, ſacramenta confeſsionis, eucharistiæ, & extremæ unctionis deuotiſsimè percepit, & teſtamento confecto, feria ſecunda, quæ fuit ultima Maij, hora noctis tertia, in Dño obdormiuit. Feria ſexta in die Sanctorum Marci & Marcellini, quæ fuit decimaoctaua menſis Iunij, in ſepulchro marmoreo, dudum pro illo præparato, uerſus dextram partem in Eccleſia Cracouienſ. ſatis pompoſè ſepultus. Additum eſt & Epitaphium per Magiſtrum Gregorium de Szanok, qui expoſt fuit Archiepiſcopus Leopolienſ. æditum, huiuſcemodi.

Aſtronomus Pragenſ. Vladislao prognoſticans.

Cometes.

Vuladislai mors alias Iagellonis.

Hunc tibi nimbiferam quondam pie ſceptriger odam:
Gratior illibuit, pinguior iſta tibi, &c.

Quod longa ſerie in tabula appẽſum legitur. Hic Iagello dũ fuiſſet dux Lithuaniç, pluribus incurſionibus, ſubitis quidẽ & lupinis cũ fratribus ſuis, quos 11. habuiſſe memoratur, finitimos & ſignanter regnũ Poloniç affligebat. Miſeratione tamen diuina illum reſpiciente, ad fidem conuerſus Vvladislaus in baptiſmo nominatus. Conſortem nobiliſsimã Heduigim Ludouici regis Hungariæ & Poloniæ filiam ſortitus eſt. Qua mortua tres alias, uidelicet Annam, Elizabeth, & Sophiam ſuperduxit. Venator ab infantia ſua, uſq; ad diem mortis, uir ſtaturæ mediocris, faciei oblongæ, auribus groſsis, uoce tubali & cita, oculis nigris, & paruis, nunq; ſtabilibus, ſed continuè in ſuo orbe curſum quendam & uolubilitatẽ habentibus. Corporis nitidi & gracilis, ceruice longa, laboris, & frigoris, æſtus, uentorum, fumi pacientiſsimus. Tam inceſſu, quàm in ueſtibus humilis. Sabellinis, mardurinisq; contemptis, pellibus agnellinis utebatur. Cõmeſſationi longè intentus, ſopore & quiete ut ſæpè uſq; ad meridiem uacãs, in adminiſtrandis bellis remiſſus & tardus, oẽm ſollicitudinem in alios deferebat. Balneorum fomentis alternatis diebus crebriùs utebat. Ad effundendum ſanguinem humanum continentiſsimè ſe geſsit, ut etiam ſæpe nocentiſsimis parceret. Clementiæ in ſubditos, & uictos ſingularis, per ſingulas hebdomadas diem Veneris mira abſtinentia in pane & aqua ieiunabat. Homo ſemper ſobrius, nec uinum, nec ſiceram aliquando guſtans, poma & odorem eorum magna nauſea execrabat. In morib. grauis & ſingularis, in orationib. & poplitũ flectionib. plixus, in prætereundis Eccleſiis multũ deuotus, in promiſſo & concluſo cõſtans & fidelis. Tam ſua q̃ Baronum decreta, abrogare aut uariare, niſi neceſsitate, aut utilitate magna p̃uenẽte, paſſus non eſt. Pauperũ, orphanorũ, & uiduarum cauſas, etſi per ſe expedire & audire non poterat, alijs tñ bonis uiris expediẽdas cõmittebat. Certarũ ſuperſtitionũ, quas eum aſſerunt, ex bona cauſa cõtinuaſſe, & quas illũ mater ſua, ritu Græcorũ fœmina aſſerebatur inſtruxiſſe, ſectator. Vt ſi prius ſiniſtrũ inopinatè calceum accepiſſet, infauſtum ei diem ominabatur, quaſdam etiam girationes in uno pede uerſando, antequã de habitaculo progrederetur intercedere faciebat. Sub eleuatione diuiniſsimi ſacramenti, quicquid iuxta ſe inueniebat, puluerem, ſtramen, aut feſtucas, digitis comminuebat, & proijciendo, expuebat. Super quo, dum à Præſulibus prouinciæ Polonicalis redargueretur, excandeſcens in bilem proſilijt & nõ

Delibatio uitæ eius.

Corporis lineamenta.

Superſtitiones eius à matre exortæ.

ominatione, incantatione'ue, prout putabant uti reſpondit. Verum ſtramen, aut alia minuta atterendo, & in puluerem redigendo, ſeipſum in conſpectu diuino puluerem, & abiectiſsimum æſtimatum iri, docebat. In reddendo mutuo gratus & uerax, prodigus magis, quàm largus. Singula quæ habere poterāt, imò & regni ſui ampliſsima dominia, militibus ſuis erogabat, multo plura largiens, quàm ſibi reſeruans, paruam in largiendo ad merita & conditionem hominum conſiderationem habendo. Vniuerſitatis Cracouienſ. & Pſalteriſtarum in Eccleſia Cracouieñ. cum Heduigi regina. Item monaſterium Sanctæ Brigittæ in Lublin. Et Sancti Spiritus Præmōſtrateñ. ordinis in Sandecz. Itē Sanctæ Mariæ in arena ante Cracouiam ordinis Carmelitarum. Item eccleſiæ parochialis corporis Chriſti in Kazimiria, in conditionem Canonicorum regularium permutator, & fundator. Caſtrorum & ciuitatum ſuarum, aliorumq́; ædificiorum parum diligens prouiſor, ut pleraq; in diebus ſuis prolabi, & ruinari permitteret. In Lithuaniam patriam ſuam, conſanguineosq́; & fratres adeò charitate, affectioneq́; procliuus, ut regnū ſuum Poloniæ bellis periculisq́; plurimis miſcere non horruerit, omnes theſauros & prouentus regios, aut pro defendenda Lithuania, aut pro locupletanda, effundens. Gentem aut Lithuanicam & Samagiticam, opera ſua ad fidem Catholicam conuertit, ut meritò gentium illarum conuerſor, & apoſtolus appellari poſsit. Cordis erat ſimplicis, ſed magnifici intellectus tenuis, ſed uafri. Eccleſiarum Vilnenſ. & Mednicenſ. ſeu Samagitienſ. in Lithuania, Chelmenſ. Kiouienſ. in Ruſsia, fundator & dotator. In Venerem, non permiſſam modo, ſed etiam prohibitam procliuus. In religionē Catholicā piiſsimus, in pauperes munificus. Pro ſuis meritis, ſignanter pro fidei Orthodoxæ dilatatione, gaudijs cœleſtibus perpetuò fruiturus.

Pia opera eius.

Eccleſiarum fundator.

CAPVT XLIX. LIB. IIII.

ANno Domini 1387 Dominica Ramiſpalmarum, Sigiſmundus Brandenburgenſ. Marchio, in regem Hungariæ, in Alba regali per Dionyſium Archiepiſcopum Strigonienſ. in præſentia Mariæ reginæ Hungariæ filiæ Ludouici coniugis ſuę, matre eius Elizabeth regina Hungariæ, per Ioannem Horvvath Banum Croaciæ, aquis ante hoc ſuffocata coronatus eſt anno Domini 1389 Conradus Czolner Magiſter Pruſsiæ obijt, & pro eo Conradus Vallerode ſuffectus eſt.

Marchio Brādenburgenſ. in Hungariæ regem coronatur.

Mors Conradi Czolner.

Conradus Vallerode Magiſter Pruſsiæ.

Año Domini 1390 feria quinta poſt feſtum Sancti Iacobi Apoſtoli, rex Vvladiſlaus cum ſua conſorte regina Heduigi, monaſterium Slauorum ordinis ſancti Benedicti ex Praga ſumptorum, tituli Sanctæ Crucis, extra muros Cracouien. in oppido Cleparz fundauerunt, chorumq́ue eccleſiæ cum ſacrario perficiendo vt cernitur, Corporis Eccleſiæ fundamenta ſolum iecerunt, quæ ſub terra deliteſcunt. Et domum ligneam cum horto pro monachis, dotemq́; uiginti marcarum de teloneo Cracouienſ. aſsignarunt, ut uoce ſonora, tam horas Canonicas, quàm miſſas in idiomate Slauonico celebrarent, & explerēt. Heduigi autem regina defuncta, ulterior prouiſio & fabrica ſunt intermiſſa. Verū in diebus pueritiæ meæ presbyter Slauus, miſſas idiomate Slauonico continuabat. Succeſsit tandem ſermo Latinus, reiecto Slauonico, primum Nicolao Lithvvos Archidiacono Lublinenſ. deinde Alberto diſpenſatore regio, hanc ipſam eccleſiam conceſsione regum uſurpantibus. Donec à rege Alexandro, Prælati & Prębendarij ſancti Floriani in Cleparz, per medium doctoris Ioannis de Oſſvvanczim Canonici Cracouienſ. collationem præfatæ Eccleſiæ pro ſe perpetuam obtinuerunt.

Fundatio eccleſiæ S. Crucis in Klepardia.

Anno Domini 1393 Venceslaus Romanorum, & Bohemiæ rex de uniuerſo regno Bohemiæ, fratres Teuthonicos ordinis Sanctæ Mariæ cum nigra cruce eiecit, eos inutiles fore aſſerens, bonaq́;, caſtra, & ciuitates ipſis abſtulit.

Fratrum Teuthonicorū ex Bohemia expulſio.

Eodem anno Conradus de Vallerod Magiſter Pruſsiæ mortuus eſt, & Conradus de Iunigen pro eo concorditer electus.

Conradus de Iunigen magiſter Pruſsiæ.

Anno quo ſupra duodecima menſis Februarij, Elizabeth Romanorum imperatrix, Caroli imperatoris relicta, filia ducis Stolpenſ. & Sigiſmundi regis Hungariæ genitrix è uita exceſsit, in eccleſia Pragenſ. ſepulta.

Anno præfato 1393 uigeſima quarta Februarij, rex Vvladislaus fundationem monaſterij ſancti Nicolai, ordinis Sancti Pauli, extra muros Vielunenſ. innouauit. Et uillam regiam Derſniki in terra Vielunenſ. decimaſq́; frumentorum in uillis Trumbaczovv, Ianuſſovva, Szithi, Niuiſzka. Item duas urnas mellis in uilla regia Sokolniki eidem donauit. Idem rex Vvladislaus & eodem anno die uigeſimaſecunda Februarij, erectionem monaſterij Czanſthochouienſ. denuò fundauit. Et dotem incertam reſcindens, quam illi Vvladislaus dux Oppolieñ. in braſeis & decimis conſignauerat, nouam dotationem contulit.

Innouatio Czanſthochouienſ. monaſterij.

Anno

Anno prælibato 1393 Caſtri Cracouienſ. humilem murum & mœnia, in altum cocto muro rex Vvladislaus erexit. Burgrauijſq; ſingulis caſtrenſibus, ad ſalarium quinquaginta marcarum, per Kazimirum ſecundum conſignatum, decem marcas ex Zuppis adiecit. Eo tamen pacto ut quilibet eorum, unum equum & ſagittarium pro omni tempore Cracouiæ ad quamlibet neceſsitatem teneret, in defenſionem oræ Cracouien. Capitaneo aut Vicecapitaneo Cracouienſ. ad repellendum hoſtilia illum adiuturus.

Anno Domini 1395. Eccleſiæ & monaſterij Sanctæ Mariæ in arena extra muros Cracouienſ. Vvladislaus rex & Heduigis regina Poloniæ, in honorem uiſitationis Mariæ feſti nouiter inſtituti, regio ſumptu initia fecerunt, & eam cum cœnobio ordini fratrum Carmelitarum, quem Albertus Patriarcha Hieroſolimitanus, anno Domini 1204 monte Carmeli inſtituerat, conſignauerunt. *Monaſterium in Arena fundatum.*

Eodem anno die Lunæ, 17. menſis Maij. Maria regina Hungariæ, conſors regis Sigiſmundi, & germana Heduigis reginæ Poloniæ, Budæ mortua eſt. *Mariæ reginæ interitus.*

Anno quo ſupra 1395 Collegium pſalteriſtarum in eccleſia Cracouien. de ſedecim presbyteris manualibus, ad cantandum pſalmos Dauidicos, ceſſante cantu ordinario, Vvladislaus rex Poloniæ cum Heduigi ſua conſorte inſtituit, & fundauit. Cuilibet decemocto marcas ex Zuppis donatione perpetua largiendo. Collationem uerò & omnimodam ipſorum diſpoſitionem Epiſcopo & Capitulo Cracouienſ. concedendo & transfundendo. *Pſalterij in ecce fundatio.*

Anno Domini 1397 die decima Decembris, Heduigis regina Poloniæ pro neophitis Lithuanorum, & fidei Orthodoxæ in terris Lithuaniæ plantatione, domum muratam in antiqua Praga coëmit. Cuius poſticus in foſſam uerſus nouam Pragam tendit, & certis uillis pro notabili ſumma comparatis, de ſpeciali conſenſu Venceslai regis Bohemiæ, cenſum perpetuum ducentarum ſexagenarum latorum groſſorum Pragenſium, pro præfatis Lithuanis inſtituit. Et Collegium reginæ uocatur, quod in hanc diem, ſed in manibus hæreticorum perſeuerat. Quidam autem hiſtoriæ ignari, Elizabeth reginam Hungariæ tale Collegium poſuiſſe putant, quod propter obliterationem euenit. Sigiſmundus rex Hungariæ eodem anno nulla inuitatione uocatus, in Cracouiam uenit, & ampliſsima humanitate à Vvladislao rege Poloniæ, & Heduigi regina exceptus, plures dies in lætitia & ſplendida abundantia deduxit, haſtiludijs publicis per Vvladislaum inſtitutis ipſe interfuit, doniſq; regijs acceptis, & conſimili liberalitate remiſsis, in Hungariã lætus rediit. *Sigiſmundus rex Hungariæ Cracouiæ hoſpes.*

Anno Domini 1399 ſacramentum diuiniſsimæ euchariſtiæ in pratis ciuitatis Poſnanienſ. eſt repertum quod mulier quædam, die Veneris quindecima Auguſti, in monaſterio fratrum prædicatorum, poſt procurationem ex ore ſumens, Iudæis uendere uoluit. Ob cuius rei deuotionem Vvladislaus rex Poloniæ in eodem loco prati, eccleſiam corporis Chriſti initiando, chorum de latere cocto in altum extruxit: & cœnobium fratrum Carmelitarum, apud præfatam Eccleſiam fundauit. Dans eidem in dotem, ſuſtentationemq; molendinum regium. Corpus uerò eccleſiæ expoſt de beneficijs chriſtifidelium adiectum & completum eſt.

Anno Domini 1400 Petrus Viſz Epiſcopus Cracouienſ. ad petitionem magnifici Ioañis Palatini Sandomirienſ. in oppido eiuſdem magnifici Ioannis Tharnovv, ex eccleſia parochiali beatiſsimæ Mariæ uirginis, Collegiatam erexit. De prouentibus eccleſiæ tres prælatos creando. Præpoſitum cui curam animarum, & Vicariorum commiſit. Cuſtodem & Cantorem. Item duos Canonicatus & præbendas, quorum uni prouentus prębendę in caſtro Tarnovv. Alteri prouentus altaris ſancti Bartholomei attribuendo, erexit. Et collationem tam dignitatum, quàm prębendarum, prefato Ioanni Tarnovvski, Palatino Sandomirienſ. & poſteritati ſuę, ſexus duntaxat maſculini reſeruauit. Item quinque Vicarios Canonicas cantaturos, per Pręlatos & Canonicos ſoluendos inſtituit. Proceſſu autem temporis ſub pontificatu Alberti Iaſtrzembiecz, ad petitionem Ioannis de Tarnovv Palatini Cracouienſ. filij prędicti Ioannis palatini Sandomirienſ. alij duo Canonicatus prebendati in eadem Tarnouienſ. eccleſia fuère inſtituti. *Eccleſia Collegiata in Tharnow fundata.*

Eodem anno in principio quadrageſimę Cometes apparuit. Et in ęſtate commiſſo conflictu Temerlanes Tartarorum imperator, uictum Peſaitem, ſeu Bayzetum imperatorem Turcorum captiuauit. *Tartarorum Imperator captus.*

Hungari quoq; in ſequenti anno, ſcilicet 1401 Sigiſmundum regem ſuum in die ſancti Vitalis captiuauerunt.

CAPVT

CAPVT L. LIBER IIII.

Liuonia uaſtata.

ANno Domini 1401 Magiſter Liuoniæ Lithuaniam hoſtiliter ingreſſus, eam multifariè uaſtauit. Vitovvdo, quia inferiorem ſe ſenſit, reſiſtentiam non faciente, ſed Liuonitis diſcedentibus, clàm eos inſequutus, Liuoniam ferro & igne uaſtauit, oppidumq́; munitum Dvvina cœpit & caſtrum expugnauit.

Smolanſko expugnatum.

Vaſilo Smolenſ. interijt.

Anno Domini 1403 coadunato exercitu Vitovvdus, terram Smolnenſem, quam decem annis bellis turbauit, & aſsiduè uaſtauit, poſſedit: caſtrumq́; Smolenſzko obſidione uallando, cum ſuorum diſpendio cœpit. Vaſzilo autem dux Smolnenſ. amiſſo ducatu ſuo, in Hungariam fugit, & annis pluribus in obſequijs Sigiſmundi regis Hungariæ uerſatus, in cuiuſdam caſtri conquiſitione interijt. Eodem anno Cometes inter orientem, & ſeptentrionem, in fine Martij, & principio Aprilis in ueſpera apparuit, caudamq́; in Septentrionem porrexit. Anno quo ſupra tredecima Nouembris Albertus Iaſtrzembiecz, Epiſcopus Poſnanienſ. collegium Manſionariorum, pro decantandis horis beatæ Mariæ, in eccleſia Poſnanienſ. fundauit. Conferens pro dote eidem aliquot altarium Poſnanienſ. Eccleſiæ introitus. Item duas decimas menſæ Epiſcopalis, circa Kaliſz & Odolanovv, in uillis Glogovva, Bandeſzino, Crapa, Sczuri, utrumq; Galaziij, Iankovv, &c. Ordinãs ut Vicarij Poſnanieñ. huiuſmodi mãſionarias habeãt, & tertia parte eorũ horas, miſſas, & officia manſionariorũ expleãt.

Conuentus regum.

Anno Dñi 1404 conuentio inter Vvladiſlaũ Poloniç, & Venceslaũ Bohemiç, reges, in Vvratiſlauia pro feſto ſancti Iacobi celebrata, & fœdus perpetuum inter reges & regna ſancitũ, utq; pro qualibet neceſsitate, regi Bohemiç quadraginta lanceis rex Poloniæ auxilium præſtaret compromiſſum eſt.

Collegiata eccleſia in Varſzouia.

Anno Domini 1406 die Mercurij quinta menſis Ianuarij, Ianuſsius dux Mazouiæ, & dominus Czirneñ. de conſenſu Alberti Iaſtrzembiecz Epiſcopi Poſnanienſ. in Eccleſia parochiali ſancti Ioannis in Varſzouia, Collegiatam eccleſiam fundauit, & tres præbendas de ſacello ſanctorum Petri & Pauli caſtri Czirſzko in illam tranſtulit. Item de eccleſia parochiali Tharczin fundauit præpoſituram, de eccleſia in Varka Cuſtodiam, de eccleſia Varſzouienſ. Decanatum. Item ſeptem alias præbendas Canonicales ſuper uillis, cenſibus & decimis manipularibus fundauit, quas & quos præfatus dux Ioannes cuilibet deputauit præbendarum. Item quatuordecim Vicarios perpetuos, horas in eadem eccleſia Varſzouienſ. expleturos, fundauit.

Cracouianus tumultus in ſceleſtos Iudæos.

Año Dñi 1407 feria tertia Paſchæ, quæ erat uigeſimaſeptima dies Martij. Concionante & prædicante ad populum in Eccleſia ſanctæ Barbaræ Cracouiæ. Magiſtro Budek Canonico Viſlicieñ. & exponente, quòd nocte præcedenti Iudæi infantem Chriſtianum necauerunt, & abominabilia in ſanguine eius peregerunt. Item quòd in ſacerdotem ad ægrotum ſacramentum deferentem lapides iniecerunt. Vniuerſus populus quaſi ſigno dato, in Iudæos irruebat, & pluribus interfectis, ſpolia ex eis retulerunt. Clemens autem de Moskorzovv, Caſtellanus Viſlicienſ. & Capitaneus Cracouienſ. & Nicolaus Lithvvos procurator generalis cum militibus armatis accurrentes, ſeditionem & ſpolia reſtinxerunt. Factaq; tranquillitate, & militibus pro cuſtodia Iudçorum relictis, diſceſſerunt. Maximo deinde omnium conſenſu ex uniuerſa ciuitate concurſum, & ſpoliatio, direptioq; atq; ſtrages Iudæorum, quam nemo inhibere poterat, ex integro inſtaurata eſt, & domus Iudæorum incenſæ. Et dum nemo reſtringeret, aliquot plateæ circum Collegium Artiſtarum, ubi pro tunc Iudæi commorati ſunt, ſed & ædes ſanctæ Annæ conflagratæ ſunt. Collegium verò Artiſtarum, maximo conatu à ſtudentibus uix defenſum eſt. Aliqui autem Iudçorum diſcrimen mortis euitaturi, in turrim ſupra ianuam ſanctç Annç uicinam, ſe receperunt. Et quum uſq; propè crepuſculum ueſpertinum ſe defenderent, igne adhibito ſuccenſi, ſe ultro dederunt. Durauit autem huiuſcemodi ſtrages ab hora ſexta diei uſq; ad crepuſculum, ſub qua plures Iudçi fuerunt cçſi, nonnulli uerò cum pueris baptiſati. Anno quo ſupra duodecima Octobris, Iacobus de Cobilani, miles de domo Grzimalitarum, à Vvladiſlao rege Poloniç, quaſi ſtupri cum regina Anna reus captiuatus, compedibus in caſtro Leopolieñ. ſuperiori incluſus eſt. Et Andreas Tanczinski de domo bipennium, ſimiliter inſimulatus in caſtro Cracouieñ. Nicolaus uerò Chrzanſtovvski de domo Strzegomia eodem probro inſimulatus, exulauit.

Sectæ Ioannis Huſz origo & fomes.

Circa hæc tempora hereſis Viclephiſtarum in regno Bohemiç & urbe Pragenſi initium cœpit, per Ioannem Huſz ſuſcitata, in Anglia olim per Ioannem Vicleph ſeminata. Ioannes ſiquidem Huſz de prçbenda Pragenſ. per quoſdam impetrantes ſpoliatus, quum eſſet ingenio acer, & lingua facundus Dialecticis & peregrinis quæſtionib. multum oblectatus, adepta doctrina Viclephiſtarum

tu-

turbauit Magiſtros Teuthonicos, quibus admodum infeſtus erat, cupiens eos ſtudium Pragen̄.relinquere, quod quum non ſuccederet. A' Venceslao rege Bohemiæ impetratum eſt, ut Teuthonicis excluſis, gymnaſium Pragen̄. per Bohemos regeretur. Qua ignominia Magiſtri & ſcholares Teuthonici commoti, Praga relicta, apud Lipsko ciuitatem Miſznæ uniuerſale ſtudium erexerunt. Tunc Ioan̄es Huſz ſcientia magnus, lingua promptus, & potens propter uitam mundam, & exemplarem, actusq́ claros, ex prædicatione apud ſcholares, uulgusq́ facilè dilectus, hereſis uirus plantauit. Venceslao rege diſsimulante, & Sophia regina Bohemiæ de Bauaria eam nutriente.

Exordium ruinæ Pragenſis Vniuerſitatis.

Aduenit tandem alia noua peſtis, Petrus namq́ Dreſnenſis in Pragam è patria Miſzna pulſus uenit. Ex cuius ſuggeſtione Iacobellus etiam patria Miſznenſ. populum publicè commonere cœpit, ut communionem calicis non negligerent. Cui heretici conſenſere, haud modica geſtientes lætitia, quòd articulum inueniſſent, in euangelica ueritate fundatum, per quem Romanæ ſedis ignorantia, & negligentia, ut putabant, redargui poſsit.

Petrus Dreſnē ſis hæreſis multiplicator.

Videns Sbinco, aliàs Sbigneus, Pragenſis Archiepiſcopus Venceslao rege inertia torpente, hæreticos impunè multiplicari, & in regno Bohemiæ debacchari, ad Sigiſmundum regem Romanorum, & Hungariæ ſe contulit, obſecrans, ut Pragam perſonaliter ueniret, & hæreſim fratris negligentia inductam extingueret, quo pollicente, & differente, & Sbinco apud Poſonium in Hungaria expectans, mortuus eſt.

Archiepiſcopi reſiſtentia.

Eiq́ Albicus natione Bohemus, Sigiſmundo propter peritiam medicinæ charus, ſuffectus eſt, qui ſuæ auaritiæ conſulens, fomentum ſurgentis hæreſis neglexit, quæ intantùm proceſsit, ut hæretici ſpiritualium bona occuparent. Differente igitur Sigiſmundo rege Hungariæ aduentum, Albicus ſedem Archiepiſcopalem refutauit: & Conrado de Veſtphalia pro eo in Archiepiſcopum electo in præfatam hæreſim lapſo, grex ferè uniuerſus, paſtore errante, ſcandaliſatus, in præcipitium actus eſt. In aliam quoque fœdam inſaniam, quæ Picardorum hæreſis appellatur Bohemia poſtea, circa annum Domini 1420 incidit. Nam Picardus quidam ex Gallia Belgica in Bohemiam penetrans, & plebem ſibi concilians, nudos utroſq́, mares ſcilicet & fœminas incedere perſuaſit, Adamitaſq́ uocauit.

Ecce Picardorum inſana origo.

Se uero quandoque filium Dei, quandoq́ Adam aſſeruit, nonnunquam Orecz, id eſt, patrem uocari iuſsit. Prodigia & miracula fecit, & præſtigijs, quibuſdam plebem decepit, auesq́ & beſtias iuſſu ipſius obedientes, aduocatas cœpit, & connubia ſuis permiſcua (allegando ſcripturam, Creſcite & multiplicamini) permiſit.

Adamitæ.

Atq́ cum his inſulam Amne Luſznicio cinctam incolens, uicinos agreſtes cædibus & ſpolijs laceſsijt. In quos Ziſzka, quamuis ſceleratus & Huſsita hereticus, tamen ſcelus ſpurciſsimum abhorrens, exercitum duxit, inſulaq́ expugnata, Adamitas omnes gladio & igne deleuit. Duobus tm̄ reſeruatis, ex quibus ſuperſtitionem gentis cognoſceret, & hi dum mactarentur, & incenderentur, ridentes, cantantesq́ occiſionem, & incendia pertulère. Fuit & alia in Bohemia hæreticorum factio Orebitarum appellata, quæ territorium Cretenſe, uicinaſq́ fidelium gentes magnis affecit cladibus.

Orebitæ.

Verum his temporibus binæ duntaxat ſuperſunt in Bohemia ſectæ hæreticæ, Huſsitarum, & communionis calicis, ſeu ſub utraq́ ſpecie, pro una: & fratrum ſeu Valdenſium pro altera computatæ.

Hæreticorum ſectæ.

CAPVT LI. LIB. IIII.

ANno aūt Dn̄i 1411 die ſexta Decembris. Ioan̄es Cropidlo Epiſcopus Vvladisla. & dux Oppolien̄. in prętorio Vvratisla. captus eſt. Ob quod Venceslaus Epiſcopus Vvratisla. ciuitatem Vvratisla. interdicto eccleſiaſtico ſubiecit.

Interdictū ob captiuitatē ducis Oppolienſ.

Anno præfato 1411 Ioannes papa 23. ad inſtantiam Vvladislai regis Poloniæ ex Halicz in Leopolim metropoliticam dignitatem tranſtulit.

Anno Domini 1412 Arneſtus dux Auſtrię Cracouiam ueniens, in coniugem Cimbarcam filiam Semouiti ducis Mazouię, neptem regis Vvladislai, ex ſorore germana, accepit, de qua Fridericus tertius Imperator Romanorum natus eſt, qui pluribus annis impetrauit. Eodem anno Petrus Viſzb Epiſcopus Cracouienſ. allegante aduerſam eius ualetudinem, Alberto Iaſtrzembiecz per potentiam regis Vvladislai, obtinente conſenſum Ioannis Papę uigeſimi tertij, in Epiſcopum Poſnanienſ. translatus eſt, & econtrà Albertus Iaſtrzembiecz Epiſcopus Poſnanienſ. in Epiſcopum Cracouienſ. oblatus eſt. Et depoſt cito Petrus Viſzb in Czanſzim prædio epiſcopatus Poſnanienſ. mortuus eſt.

Petrus Viſzb Epiſcopus mortuus.

Anno Domini 1413 Henricus de Plavven Magiſter Pruſsiæ per Commendatores captus,

Michaël Kochmeiſter Magiſter Pruſsiæ.

ptus, depoſitus, & incarceratus eſt: & pro eo Michaël Kochmeiſter, nouæ Marchiæ Aduocatus, ſurrogatus.

Valachorum homagium.

Imperatoris Græcorum & Patriarchæ legatio.

Anno Domini 1415 Alexander Moldauiæ Voieuoda, cum ſua conſorte, & militum multitudine, ad regem Vvladislaum profeſto Pentecoſtes in Sniathin uenit, & cum omnibus ſuis Boyarijs terræ Valachiæ ſolenne fidelitatis homagium regi in maieſtate ſedenti, præſtitit. Sub eodem tempore, nuncij Patriarchæ & Imperatoris Græcorum, cum literis & bullis plumbeis ad regem uenerant, petentes, ut eis à Turcis multifariè laceſsitis, & oppreſsis, frumenti tantummodo largitione ſubuenire dignaretur. Rex autem petitam quantitatem frumenti in portu ſuo regio Kaczubrzeovv recipiendam conſignauit. Anno quo ſupra feria ſexta pòſt corporis Chriſti, hora tertiarum, adeò notabilis eclipſis Solis fuit, ut alites ſubita caligine deterritę, in terram deciderent. Et ſydera nõ ſecus, quàm nocte collucerent.

Inſignis Eclipſis Solis.

Ioannis Huſſæ combuſtio.

Eodem anno Ioannes Huſz, in Concilio Conſtantienſ. ut hæreticus damnatus, à brachio ſæculari igne crematus eſt, & cineres ſui in lacum, qui Conſtantiam præterfluit, proiecti ſunt. Tanta tamen caligo Bohemorum animos obduxit, ut ſuum Natalem, ſexta die Iulij, perinde atque ſancti ac martyris ueneranda celebritate in hanc diem colunt.

Anno Domini 1416 feria quarta proxima poſt feſtum ſanctæ Catharinæ, Ioannes Rathiborienſ. & Oppauienſ. dux, in eccleſia S. Mariæ in Rathibor, de conſenſu Venceslaï Epiſcopi Vvratislauienſ. eccleſiam Collegiatam fundauit, de duobus Prælatis, uidelicet, Præpoſito & Decano, & de duodecim Canonicis, totidemq; uicarijs. Eodem anno Nicolaus Archiepiſcopus Gneznenſ. à Concilio Conſtantienſ. Primatem ſe Polonicæ Eccleſiæ declarari per ſpeciale priuilegium obtinuit: ab eoq; tempore ipſe & ſui ſucceſſores Archiepiſcopum & primatem Eccleſiæ Gneznẽ. ſeſe inſcribunt.

Gneznenſ. primas.

Switrigal captus.

Anno Domini 1418. Dux magnus Lithuaniæ Vitovvdus, ſuſpicione ductus, ducem Boleslaũ Svvitrigal captiuauit, & in caſtro Crzemyenyecz detinuit. Suitrigal autem conſpiratione cum Ruthenis facta, in nocte Paraſcheue dñi ſolutus, Conrado Polono caſtri Pręfecto obtruncato, ad Sigiſmundum Romanorum & Hungarię regem fugit. Poſtea interuentu Vvladislai regis Poloniæ Germani ſui, per Vitovvdum admiſſus & ſuſceptus, Bransk, & Nouogrodek, Szeuroski in poſſeſsionem uſq; ad obitum ducis Vitovvdi tenuit. Sub eodem anno, mortuo Zoldan Zeledin Tartarorum imperatore, qui Vvladislaum regem Polonię, & Vitovvdum magnum ducem Lithuanię in Prutenicis expeditionibus iuuerat, Keremberden filius eius in paternum ſolium euectus, Alexandro Vitovvdo hoſtilia intentauit. Contra quem Vitovvdus alium principem Tartarorum Bethſubulan, quem moderni Tartari Tachtamiſz Czar appellant in imperatorem apud Vilnam Trabea, de purpura aurea ueſtitum creauit, & conſtituit, & gentes ſuas Tartaricas gentibus illius adiungens. Ad dimicandum contra Keremberden tranſmiſit, qui in pugna atroci à Keremberden uictus, capite truncatus eſt. Non poſt multos dies, & ipſe Keremberden à germano ſuo Ieremferden occiſus. Is autem ducem Vitovvdum non ſecus, quàm ſuus genitor coluit, & ferè ſingulas expeditiones cũ Alexandro Vitovvdo obibat.

Mutuus conflictus principũ Tartarorum.

Venceslai regis Bohemiæ interitus.

Ziſka Vyſſegrad Caſtrum occupat.

Anno Domini 1419 Venceslaus rex Bohemiæ, paralyſi correptus, aſsiduè decem octo diebus fratrem, & principes in auxilium uocans, die Mercurij ſedecima menſis Augu ſti, quum annis quinquagintaquinq; regnaſſet, è uita exceſsit, nocte tumulatus, omni pompa funebri omiſſa, propter Viclephiſtarũ metum. Ioãnes Ziſzka bellis exercitatus, Huſsitarũq; ueneno infectus, coadunatis ſibi quadraginta millib. pugnatorũ hęreticorũ arcem Viſſegradẽ. inuaſit, Pilſznamq; ciuitatem Bohemiæ oppugnauit. A qua repulſus, locum tutum & munitum non habens, ad Liſzmicium amnem ſub hoc tempore conſedit, & ciuitatem conſtruxit. Imperando ſuis, ut quiſq; prout tentoria fixerat domos ſibi ędificaret, nomenq; ciuitati Thabor impoſuit. Cuius maiorem partem fluuius Luſzmicius abluit, reliquum torrens non modicus ambit.

Thabor ciuitas erigitur.

Praga abſque periculo obſeſſa.

Anno Domini 1420 Sigiſmundus Romanorum, & Hungarię rex, cum forti exercitu de Vvratislauia circa feſtum Ioannis Baptiſtæ egreſſus, Pragam obſedit. Pragenſibus portas die, noctuq; non claudentibus, ſed continuis ac ſecundis eruptionibus obſidentes moleſtantibus. Quod uidens rex Sigiſmundus, dimiſſa Praga, in caſtrum ſancti Venceslai ſe recepit, & coronationem atque inunctionem in regem Bohemiæ, Dominica in die ſancti Iacobi à Conrado Veſtphalo Pragẽ. Archiepiſcopo percepit: obſidioneq́; quam ſex hebdomadis continuauit, ſoluta, & corona materiali regni Bohemiæ, lancea domi-

domini, & clauo, alijsq́ reliquijs & theſauris receptis, in Hungariam nulla memorabili re in rebelles Bohemos peracta, migrauit.

Reliquiæ ex Bohemia Hungariam delatæ.

Anno Domini 1422. Nicolaus Gneznen̄. Archiepiſcopus, Manſionariam Gneznæ pro decem perſonis, ad explendum officium de Aſſumptione B. Mariæ uirginis, inſtituit. Decimas ſuæ menſæ pro dote in uillis Czeslauicze, Borouuo, Zorauua, Lippini, Luthouuo, Viſznieuua, & Maldratas in Mirczeuu aſsignando. Iſte Nicolaus Archiepiſcopus Eccleſiam collegiatam Sanctæ Mariæ in Ruda, in Eccleſiam Sancti Michaëlis in Vielun tranſtulit.

Manſionaria Gneznenſ. inſtituta.

Anno Domini 1423. domum & ordinem Carthuſienſium in nemore prope Legniczam, Lodouicus Bregen̄. & Legnicen̄. dux in die Sanctorū Felicis & Adaucti fundauit.

Carthuſiani apud Legnicz à Lodouico fundati.

CAPVT LII. LIB. IIII.

ANno Domini 1425. penultima menſis Iunij. Clauus unus crucifixionis Domini noſtri Ieſu, Vuladislao regi, & Sophiæ reginæ, per Latinum Cardinalem de Vrſinis, Epiſcopum Hoſtien̄. miſſus eſt. Omnium proceſsionum urbis Cracouien̄. debito honore exceptus, & eccleſiæ Cracouien̄. perpetuò donatus. Item eodem anno peſtis in Polonia uiguit.

Clauus Domini Cracouiæ donatus.

Anno Domini 14[illegible]. Electores Imperij cum magno exercitu Henrico Cardinali Angliæ, Epiſcopo Vinthonien̄. cum mille Anglicorum arcubus illis auxilium perſonale ferente, in Bohemiam intrauerunt. Erat exercitus ingens ualde, ad euertendum Bohemiam ſatis uirium habere creditus. Contra quem Procopius Bohemus, & Biedrzicii ſortis obſcuræ & ignotæ præsbyter, Orobitorum ductor, collecto exercitu, proceſſerunt. Ad quorum aſpectum duntaxat aduenientium, omnis ille Alemannorum & Anglicorum numeroſus exercitus, fugam pro prælio circa Taczouu inijt, caſtra omni opulentia referta prædanda hoſti relinquens. Veniebant & Sleſiæ principes electoribus in ſubſidium. Cognitaq́ Alemannorum fuga, quiſq́ ſibi conſulens, præcipiti feſtinatione domum reuertebatur. Verum Bohemi pulſis Alemannis & Anglicis, Sleſiam ingreſsi, ipſam crudeli cęde & incendio, nemine reſiſtente, depopulati ſunt, & ciuitates uaſtauerunt, Glogouiam maiorem, Czygenhalſz, Veydnam, Falkenberg, Paczkouu, Camyencz, Henrichouu, Opol, Bregam, Frankenſtein, Kanthi, Nouumforum, Heynouu, & ſuburbia Vuratislauiæ, monaſteria diruendo. Anno quo ſupra, Sigiſmūdus Hungariæ & Romanorum rex, caſtrum Golubiecz expugnabat, ueniente q́ imperatore Turcorum Omarath, aliàs Calapino, Sigiſmundus obſidione ſoluta, in Tranſyluaniam ſuperato Danubio tranſijt, minorem partem ſui exercitus, propter paucitatem nauium deſerens, inter quos Zauiſza niger de Garbouu, Capitaneus Scepuſien̄. erat, cui, quum rex Sigiſmundus ſcapham miſiſſet, eam renuit, nolens deſerere ſuos comites, & obuiam Turcis proceſsit, illicoq́ à Turcis circumfuſus compræhenſus eſt, & galea depoſita, imperatori Turcorum præſentandus ducebatur, duobusq́ Turcis ſuper eo contendentibus, inter ducendum caput eius amputatū eſt Huius Epitaphium Adam Suuinka nobilis de domo Porcariorum, notarius regius & Canonicus Craco. dictauit, quod in eccleſia S. Franciſci Craco. & alibi appenſum cernitur hoc:

Electores imperij Bohemiā ingreſsi.

Bohemorum reſiſtentia.

Sleſia à Bohemis uaſtata.

Caſtrum Golubiecz inuaſum.

Zauiſza niger captus.

Mortuus.

Arma tua fulgent, ſed non hic oſſa quieſcunt,
Dux memoriæ miles o Zauiſza niger.

Eodem anno circa feſtum Natiuitatis Mariæ, Semouitus, Kazimirus, & Boleslaus duces Mazouiæ, cum omnibus ſuis uaſallis, fidelitatis homagiū regi Vuladislao in ornamentis regijs, in thalamo caſtri Sandomirien̄. iuxta turrim ſedenti, præſtiterunt.

Duces Mazouiæ homagiū præbent.

Anno Domini 1430. Vuladislaus rex Poloniæ relaxauit & abrogauit ſtationes in regno Poloniæ quomodocunq́ introductas, per priuilegium de data in Iedlna quod incipit: Vuladislaus Dei gratia rex Poloniæ. Necnon terrarum Cracouiæ Sandomiriæ &c. ſignificamus tenore præſentium quibus expedit uniuerſis. Quomodo libramine ueræ rationis penſan̄. Intemeratæ fidei & inſuperabilis uirtutis cōſtantiam &c. Anno Dñi 1431. Iuliano Cardinali tituli S. Angeli de latere præcedente, Electores imperij in multitudine magna tàm equeſtrium quàm pedeſtrium, exercitu ualido congeſto, Bohemiam ingreſsi ſunt. Bohemi etiam exercitum eorum tenuem Sigiſmundo Koributh, & Procopio ſacerdote ducentibus, contra eos proceſſerunt. Vixq́ uiginti millibus ſtadiorū aberant, quando ingens pauor, cuius cauſa nō ſuberat, Almannorum animos adeò concuſsit, ut ex denunciatione aduenientium hoſtium. Primū Marchione Brādenburgen̄. fugiente, omnes terrore concuſsi, in fugam uerſi ſunt. Caſtris, curribus omni genere diuitiarum & epularum plenis relictis, & per Bohemos captis. Capta fuit & crux legationis, ac ueſtes Cardinalis, & ludibrio à Bohemis habitæ ſunt.

Eodem anno Sabbato in die Conceptionis Mariæ, Heduigis uirgo filia regis Vula-

dislai ex Anna regina, Kazimiri regis in nepte progenita, Friderico Marchioni Brandenburgeñ. deſponſata, mortua eſt, in ſepulchrum matris ſuæ reginæ Annæ ſepulta. Cauſam mortis ſuæ nonnullæ reginæ Sophiæ nouercæ ſuæ aſsignabant, quaſi eam ueneno è uita ſuſtuliſſet.

Heduigis filia mortua.

Anno Domini 1432. Balduuinus de Noris regni Cypri Marſalcus, cum ducentis equitibus, ac duobus filijs ſuis adoleſcentibus, & Petro de Bnin à Iano rege Cypri, Hieruſalem, & Armeniæ, miſſus ad regem Vuladislaum in Visliczam uenit, petebat, ut rex Vuladislaus Iano regi Cypri ducenta aureorum millia mutuaret, ad excutiendum tributum quod Zoldano pendebat, quinquaginta millia florenorum in anno. Poſtulabatq; ut filiam ſuam Heduigim, quam uiuere æſtimabat, filio Iani regis Cypri unico in coniugem deſponſaret. Horum occaſio Petrus de Bnin miles, natione Polonus, celebris & facetiuus fuit, qui in Cypro incolatum ſuum figens, talia regi Cypri perſuaſerat. Eodem anno, duodecim ſigna ſeu uexilla, deuicto duce Fetkone, per regium exercitum alijs in caſtro Cracouieñ. addita ſunt.

Legatus à rege Cypri.

Anno Domini 1433. in æſtate, Alexander Voieuoda Moldauiæ morte abſumptus eſt, duos filios è diuerſis matribus genitos, Heliam & Stephanum, aliàs Steczkonem, relinquens. Helias maior natu per patrem dum uiueret ad Voieuodatum & dominium Valachiæ deſignatus & ſublimatus, Steczkonem fratrem eiecit, & matrem ipſius aquis ſuffocauit. Steczko uerò faciem fratris fugiens, quum montanos ſibi conciliaret, & à Cæſare Turcarum ſubſidium obtineret, Heliam expulit, qui in Poloniam ueniens. Primum poſſeſsionibus dotatus, ex poſt de fuga quam inierat per nobilem Cola reportatus, in cuſtodiam caſtri Siradieñ. in fauorem Stephani fratris eius eſt traditus.

Alexãder Moldauiæ Palatinus mortuus.

Anno præfato ad faſtigium imperiale Sigiſmundus Hungariæ & Bohemiæ rex, per Eugenium Papam quartum fuit coronatus, & è Roma ueniens concilium Baſilieñ. ne Eugenium Papam quartum deponeret, impediebat. In Bohemia Thaboritæ & Orphani nobilitate fuſi ſunt, maxima ſtrage utrumque edita. Procopius ubi ſuos ex ordinibus dilapſos, in fugam ſpectare uidiſſet, hoſtilem impetum aliquanto ſuſtinuit, ſed multitudine equitatus circumuentus, telo iaculatus transfoſſus eſt. Procopius minor in eodem globo pugnans occiſus eſt. Ioannes Czapko Thaboritarum ductor in Coloniam fugit, Haliſz & Menhardus publico edicto iuſſerunt, ut omnes hæretici qui ſtipendia mereri uellent, in horrea proxima agreſtibus excluſis, ſe reciperent. Intrauerantq; Thaboritarum & Orphanorum pleraq; millia, & illico clauſis horreis, & igne adhibito uniuerſum illud nephariorum hominum, & cædibus madentium agmen conflagratione interijt.

Sigiſmundi coronatio.

Procopij interitus.

CAPVT LIII. LIB. IIII.

Vuladislai Iagellonis filij coronatio.

Anno quo Vuladislaus Iagello è uita exceſsit 1434. Indicta eſt dies coronationis alterius Vuladislai filij eius natu maioris, ad feſtum Sancti Iacobi Apoſtoli, & grandis multitudo Prælatorum, Principum, Baronum, & Communitatum in Cracouiam aduenit. Dux autem magnus in Lithuaniæ Sigiſmundus quum eſſet ualetudinarius, nuncios cum plena autoritate nomine ſuo & Lithuaniæ miſit. Idem Voieuoda Moldauiæ Stephanus, ducesq; Mazouiæ Semouitus, Kazimirus & Boleslaus fecerunt. Spithko autem de Melſtein, Abraham de Sbanſzin Iudex Poſnanieñ. & Ioannes Straſz de Koſczelniki, difficultatem inijciendo, mouerunt quæſtionem. An liceret puerum in regem coronari. Et conſiliarij rationabiliter coronandum reſponderunt, deducentes & confirmantes hoc ex libro decretorum regis Kazimiri, eccleſiæ Cracouieñ. donato. Sicq; tractando, uſq; poſt meridiem tempus protraxerunt. Et poſt meridiem miſſa incepta, Albertus Iaſtrzembiecz Archiepiſcopus Gnezneñ. Vuladislaum primogenitum (quum omnibus lineamentis corporis ad figuram patris accederet) in regem unxit & coronauit.

Anno autem ſequenti conuentione in Siradia facta, ut Stephanus Palatinus Moldauiæ in fide & obedientia contineretur concluſum eſt. Nullatenus Heliam dimittendum, uerum conuentione ſoluta, Helias ex caſtro Siradienſi, quod per Petrum Zaffraniecz Palatinum Cracouienſem tenebatur, clandeſtinæ, ut ferunt, euaſit & in Valachiam diuertens, bellis & cædibus eam impleuit. Donec anno Domini 1436. rege Vuladislao mitante, diuiſio terræ Valachiæ inter fratres Heliam & Stephanum facta eſt. Et Helias partem Valachiæ cum Szoczauua & teloneis, Stephanus uerò alteram cum Albo caſtro & portu maris poſſedit. Venitq; Helias in feſto S. Michaelis in Leopolim, & homagium regi Vuladislao præſtitit, obligans ſe ducentos currus de piſcibus Huſonum, quadringentos boues pro coquina regis, & quadringentas purpuras, centumq; equis ſingulis annis pro tributo ſoliturum. Rex uerò Vuladislaus caſtrum Halicz eidem in poſſeſsionem, ut illic theſauros ſuos recenderet, conſignauit,

Territorium Valachiæ diuiſum.

Heliæ homagium.

Tandem

Tandem Sigiſmundo Imperatore ex Praga egreſſo, & in Znoima, anno Domini 1437. die ſeptima Decembris mortuo, & in Varadino ſepulto. Bohemi inter eligendum uariè diuiſi, quidam Albertum Hungariæ regem, alij uerò Kazimirum germanũ Vuladislai regis Poloniæ tredecim annos natum ſibi in regem elegerunt, & per notabiles nuncios ſuis electis, electionem intimarunt, inſtantiſsimè rogitantes, ut acceptarent, & cum ſubſidio exercituali aduenirent. Rex ergo Albertus rectiori, qua potuit uia properauit, & Pragam (illa enim partes ſuas ſequebatur) Sabbato ante Iacobi Apoſtoli ingreſſus, in craſtino die Dominico per Philibertum Epiſcopum Conſtantienſem, qui legationis officio nomine concilij Baſilienſis in Bohemia fungebatur, coronatus eſt. Bini uerò Palatini Poloniæ, Sandiuogius de Oſtrorog Poſnanieñ. & Ioannes de Tanczin Sandomirieñ. cum exercitu notabili per regem Vuladislaum ad proſequendum electionem germani ſui miſsi, Bohemiam quotidie affligebant, & rebelles ad obedientiam Kazimiri coarctabant. Rex ergo Albertus electoribus ac principibus Alemanniæ & Hungariæ inuitatis, & conuenientibus cum triginta millibus armatorum, ad exercitum Polonorum ex quatuordecim millibus conflatum, circa Thabor (Thaboritæ enim Kazimirum ſequebantur) peruenit. Et utrique curribus & foſſatis muniti, non longè diſtantes ſtabant, & particularia certamina quotidie intentabant. Ciuitas tamen Thabor, à dorſo caſtris Polonorum iuncta, magno erat adiumento. Quumque utrique exercitui annona defeciſſet, Poloni in ciuitatem Thabor ſe receperunt. Albertus uerò exercitu dimiſſo, Pragam deſcendit. Vuladislaus autem rex Poloniæ, literis ſuorum Palatinorum de fortitudine regis Alberti certificatus, cum exercitu per Sleſiam proceſsit. Et quum propè Opauiam eſſet, uenit ad eum Ioannes de Thanczin Palatinus cum pluribus Polonis & Bohemis. Nuncians exercitus abinuicem diſceſsiſſe, quare ad regnum Poloniæ per Rathibor, Sleſiam igne & ſpolijs uaſtando, diuertit & redijt.

Sigiſmundus Imp. mortuus. *Electio regis Bohemiæ.* *Alberti coronatio.* *Vuladislai exercitus.* *Bohemorum pugna circa Thabor.*

Anno autem ſequenti, ſcilicet 1439. dieta generali pro pace inter Albertum Romanorum & Vuladislaum Poloniæ, eiusque germanum Kazimirum, reges, pro die Epiphaniæ in ciuitate Vuratislauieñ. conſtituta. Eugenius Papa quartus Ioannem Epiſcopum Segnieñ. Concilium uerò Baſilieñ. Alphonſum Epiſcopum Burgeñ. de regno Hiſpaniæ tranſmiſerunt, ubi quum opera legatorum pax perpetua firmari non potuit, fœdus in aliquot annos confectum fuit.

Sub eodem anno Imperator Turcorum Amurates, caſtrum Smiderouu in Raſcia, ſupra Danubium uigintiquinque turribus munitum obſidebat. Ad quem repellendum Albertus Romanorum & Hungariæ rex, precibus & lachrymis Stephani Raſciæ deſpotę uictus, cum exercitu proceſsit. Auditaque caſtri fortiſsimi per pacta receptione, domum redibat, & peponibus nimium delectatus, dyſenteriam contraxit. Ex qua in uigilia Simonis & Iudæ è uita deceſsit, in Alba regali ſepultus. Prælati ergo & Barones regni Hungariæ, quum Elizabeth regina eorum æſtimante ſe filiam parituram, ad Vuladislaum regem Poloniæ, legatos Ioannem Segnicenſem Epiſcopum, Mathkonem de Taloncz Slauoniæ & Dalmatiæ Banum, Emericum de Machaly magiſtrum curiæ, Ioannem de Peren maiorem, & Ladislaum de Paloncz, miſerunt, quibus anno Domini 1440. in die Septuageſimæ Cracouiam uenientibus, Kazimirus germanus Vuladislai regis cum pluribus Prælatis & Baronibus in obuiam exiuit. Hi in Dominica Reminiſcere in eccleſia Cracouieñ. miſſa ſolenniter celebrata, regem Vuladislaum in regem Hungariæ ſecundum electionem de eo factam poſtularunt, qua acceptata, Te Deum laudamus decantarunt: Omnibusque præparatis, de Sandecz feria quinta ante Adalberti in Hungariam exiuit, & Sabbato in uigilia Trinitatis, ſuperato in nauibus Danubio, Budam per portam quæ ducit ad Eczelburg, intrauit. Elizabeth autem regina Hungariæ, quum filium Ladislaum peperiſſet, infantulum die Dominico Pentecoſtes in Alba regali, per Dionyſium Cardinalem Archiepiſcopum Strigonienſem, in præſentia Matthiæ Veſprineñ. & Benedicti Iaurienſis Epiſcoporum, Vlrici Comitis Ciliæ, Stephani de Roſgon &c. coronari procurauit. Moxque infantem Ladislaum, cum corona regni Hungariæ clandeſtinè ablata, in Auſtriam deducendo, Friderico tertio regi Romanorum, tanquàm conſanguineo nutriendum & conſeruandum tradidit: Baronibus uerò Hungariæ ad regem Vuladislaum in Budam confluentibus. Aduenerunt etiam ſub treuga pacis Dionyſius Strigonieñ. Cardinalis & Archiepiſcopus cum Ladislao de Gara Bano Machouieñ. qui in caſtro Budeñ. concluſi, nec dimiſsi ſunt. Donec præfatus Ladislaus de Gara, caſtrum Viſſegradenſe & coronam regni Hungariæ, quæ ſuæ cuſtodiæ deputata habebatur, regi Vuladislao reſtitueret, quo quum pergeret, obligatus cum alijs, coronam non reperit, quoniam per reginam occultè fuit ſublata. Alia itaque corona reliquiarum capitis Sancti Stephani regis Hungariæ olim præparata, Vuladislaum die Dominico Sancti Alexij in

Castrum Smiderow obſeſſum. *Alberti mors.* *Kazimirus in Hungariæ regem poſtulatus.* *Elizabethæ filius infans coronatus.* *Cum corona in Auſtriam ductus.*

regem Hungariæ in Alba regali coronarunt, & fomes multorum bellorum inter regem Vuladiſlaum ac reginam Elizabeth & ſequaces eorum concitabatur.

CAPVT LIIII. LIB. IIII.

Vuladiſlaus in Lithuaniam conductus.

DIſcedente rege Vuladiſlao de Polonia, Kazimirum germanum eius de Cracouia feria ſexta ante Penthecoſtes exeuntes, duces Mazouiæ Kazimirus & Boleſlaus, Ioannes de Czizouu Caſtellanus & Capitaneus Cracouieñ. Dobeſlaus de Oleſznicza Palatinus Sandomirieñ. & cæteri milites electi, habentes in comitatu pluſquàm duo millia lancearum, in Vilnam Lithuaniæ deduxerunt. Et quum Lithuani Kazimirum in magnum ducem Lithuaniæ (iam enim Sigiſmundus magnus dux Lithuaniæ, per ducem Iuuan Czartorziczki Ruthenum genere interfectus occubuerat) poſtularent, Poloni tanquàm rei incommiſſæ, & eis per regem Vuladiſlaum prohibitæ non adquieſcebant. Mane autem Lithuani ſumentes Kazimirum, Polonis interim dormitantibus, in magnum ducem Lithuaniæ eum ſublimauerunt, & uoce ſonora publicantes, Te Deum laudamus cum pulſu campanarum decantauerunt, Lithuaniſq; ut linguam & mores eorum diſceret adiunxerunt.

Kazimirus clandeſtinè ſublimatur.

Vlricus Comes uallatus in caſtro Iaurino.

Sed redeamus unde digreſsi ſumus ad Hungaros. Exercitus Hungarorum & Polonorum Vlricum Comitem Ciliæ, omnium ſeditionum & bellorum ſeminatorem in caſtro Iaurino obſedit, qui clam de caſtro fugiens, ad Elizabeth reginam Poſonium uerſus properabat, ſed eum milites regis Vuladiſlai inſequentes, in ſyluis denſiſsimis latitantem in die Geruaſij & Prothaſij compræhenderunt, & captiuum in Budam deduxerunt. Ladiſlaum etiam de Gara, cum ipſius ſodalibus bellum regi Vuladiſlao intentantibus, conflixerunt & confregerunt. Nicolaus Friſtaczki, aliàs de Vlak, & Ioannes de Huniad, ubi Andream Bothos hominem ſeuerum, & Ericum filium Palatini Thamaſij occiderunt, & caſtra hoſtium circa oppidum Batta diripuerunt. Ob hoc utrumque, tàm Nicolaum de Vlak, quàm Ioannem de Huniad Palatinum Tranſyluanienſem rex Vuladiſlaus creauit. Inſuper Ioannem Huniad propter dexteritatem, animoſitatemq; ipſius, contra Turcas Capitaneum ordinauit, & caſtra omnia in confinibus Turcorum ſibi in poſſeſsionem & adminiſtrationem aſsignauit. Regina uerò Elizabeth, Ioannem Iskra Bohemum de Brandis, in Caſſouia, Bartpha, Cremnicia, Leutſcha, in caſtro ueteris Zolij, & ferè in tota altiori parte Hungariæ in Capitaneum præfecit, qui ſtipendiarijs accerſitis, fideles & regi Vuladiſlao obedientes ab ipſo auertebat. Ciuitatem Aperiaſz abſtraxit, caſtrum Szariſz fraude intercepit, & caſtrum Kyſzik funditus euertit, deinde oppidum Keſmark ſub Polonis occupauit. Nicolaum Czarka de Iauor, & Petrum Komorouuski in Podolino poſſeſſores, qui ſcalis appoſitis, oppidum Aperiaſz aſcenderant, ſpoliarant, & incenderant, ac regrediebantur, cum ſuo exercitu celeriter conſequutos, captiuauit. Alios uerò cum præda diuapſos perturbauit, & caſtra eorum obſedit, quorum unum poſtea ex pulueribus pixidarum conflagratum eſt. Alterum uerò Brzoſouuicza traditum eſt.

Vlricus captus

Ioannes Iskra Capitaneus creatus.

Molitio Ioannis Iskræ.

Telephus inuper ciuitatem Agrienſem regi Vuladiſlao parentem inuadens prædatus eſt, & Polonos ac Hungaros captiuauit. Sed Poloni & Hungari collecti, Telephum perſequentes proſtrauerunt, genteſq; eius occiderunt, ipſummet uerò cum aliquot Bohemis & Auſtralibus, Simoni Epiſcopo Agrienſi tradiderunt. At Vuladiſlaus Hungariæ & Poloniæ rex, caſtra & ciuitates quæ Auſtrales in confinijs Hungariæ occupauerant, expugnauit & conquiſiuit. Iulianus de Cæſarinis Cardinalis Sancti Angeli, ad componendum præfata mala, ab Eugenio Papa quarto in Hungariam miſſus, pluribus uicibus de Buda in Iaurinum & econtra diſcurrens, & conditiones unionis comportans, pacem inter regem Vuladiſlaum & reginam Elizabeth compoſuit, quam ſubitus mœror conſequutus eſt. Elizabeth enim regina dolore matricis & diſenteria tertia die extincta, in Alba regali, in ſepulchro Alberti mariti ſui tumulata eſt. Tunc rex Vuladiſlaus, caſtra, ciuitates telonea, in Polonia abligans & arendans, ſingulis quæ contra Turcas neceſſaria uidebantur comparatis.

Iulianus de Cæſarinis Cardinalis.

Elizabeth reginæ mors.

Vuladiſlai expeditio in Turcas.

Anno Domini 1443. in die Mariæ Magdalenæ, cum magna militum caterua, cum Iuliano Cardinali legato, & cruce ſignatis è Buda egreſſus, ad Albam Nandor contendit, & circa Salſum lapidem Danubio ſuperato, terras hoſtium ingreſſus, oppidum Sophia expugnans, conquiſiuit. Sic & alia caſtra, ciuitateſq; in Raſcia per Turcas occupata, compræhendit. Et quum ab exploratoribus Turcarum exercitum in propinquo fore didiciſſet, plura millia pugnatorum cum Ioanne Huniad miſit, qui ex improuiſo eos inuaſit & proſtrauit. Ex eoq; prælio quatuor millia captiuorum, & ſigna militaria nouem compræhenſa reduxit. Pertranſierat rex Vuladiſlaus totam Romaniam, ad Macedoniamq; peruenerat, quum Turcarum Cæſar magnum exercitum cum affine ſuo Palatino Natholiæ tranſmiſit.

tranſmiſit. Vt alpes & ſtrictiſsimos meatus Romaniam & Macedoniam diſterminantes, tueretur, & regem Vuladiſlaum, ne montes tranſiret, prohiberet. Verum Baſſa cernens Turcas ſuperiores & plures fore, exercitum regium aliquotiens inuaſit, ſed adeò magna clade fuſus eſt, ut & ipſe Palatinus Nathulię dux exercitus aliję Turcę principales caperentur. Reliqui uerò ad montes fugierunt, quos rex Vuladiſlaus uſque ad radices montium inſequens, in uigilia Natiuitatis Chriſti, tota die à mane uſque ad ueſperam, durum ſibi & ſuo exercitui à denſiſsimis ſagittis & iactis ſupernè iaculis, Turcarum certamen ſuſtinuit, treſq; ſagittas rex exceperat, tamen armis protegentibus innocuas. Ex aduerſo autem machinarum ictibus certos Turcarum globos proſternebat. Sed inædia præmente, læſioneq; plurium à ſagittis Turcarum creſcente, à clauſuris mōtium diſceſsit, & Turcas inſequentes, illico conuerſus, magna ſtrage cōtregit, ut de cætero nullus ſuum exercitum auderet laceſſere. Narrat hiſtoricus Hungarorum, Ioannem de Huniad, & non regem Vuladiſlaum hunc triumphum in ordine ſextum, & alios priores quinque conflictus uictorioſos cum gentibus regnis peregiſſe, tandem poſt quinq; menſes cum ingenti præda exercitum ad caſtra regia reduxiſſe, & uexilla uictoriæ regi obtuliſſe. Sicq; rex & Ioannes de Huniad promouēdo greſſum, ad Albam Nandor, deinde per Hungariam Budam nudis pedibus cum ſignis hoſtium captis, clero & populo obuiam proceſsionaliter egreſſo glorioſos intrauiſſe, & ſigna hoſtium in eccleſia uirginis Mariæ ciuitatis Budeñ. futura pro memoria appendiſſe, ſed iam uetuſtate conſumpta defluxerunt. Sed tu Philippum Calimachum lege.

Multiplices caſus hominum.

Opinio triumphi.

CAPVT LV. LIB. IIII.

CVmq; Reges & Principes Catholici regem Budam aduenisse comperiſſent. Vniuerſi, legatos aut literas diſertiſsimas ad eum miſerunt, & in alteram contra Turcas expeditionem animauerūt, pollicentes ſe auxilia terra, mariq; ei præbituros. Polonorum uerò nuncij aduenientes, ut paternum regnum reuideret, precati ſunt, quoniam eo abſente, Tartari Poloniam uaſtaſſent, & Sleſitæ furtis ac ſpolijs eam attriuiſſent, & adiunxerunt, ut una expeditione contra Turcas contentus, alteram non obiret. Superuenerunt & Amuratis Turcarum Imperatoris legati, rege Vuladiſlao cum Iuliano Cardinali, & nobilibus Hungariæ, in Segedino agente, pacem temporalem aut perpetuam cum eo & regno Hungariæ firmare poſtulantes, & conditiones adiungentes. Vt omnibus caſtris in Raſcia conquiſitis, uidelicet Golubiecz Zarnouu, Smiderouu, Cruſſouiecz, Kouin, Seuerin, Srebrnik, Oſtruuicza, Nouobardo, Szurin, Koſznik, Koperhā Procopia, Laſcouiecz, Zelenigrod, & toti Raſcię, atq; parti Albaniæ, quas Deſpota tenebat. Turca perpetuò cedat Baſſa Nathuliæ, duoq; filij Deſpotæ ex captiuitate ſoluātur. Bulgaria tota ſub Turca permanēte. Hæc legati Turcarū. Qua legatione in conſiliū reiecta, pax in decennium ſub conditionibus appoſitis compoſita eſt, & iuramentum parte ab utraq; præſtitum eſt, quod utinam nunquā depoſitū fuiſſet. Superuenientibus autē literis à Franciſco tituli Sancti Clementis Cardinali, claſſis apoſtolicæ Capitaneo. Item à præfectis galearum ducis Burgundiæ, Venetorum Ianuenſium, forti exercitu ſtrictū mare, ne Turci ex Nathulia in Romaniā trajcerent, ſufficienter prouidiſſe: Imperatoreq; Cōſtātinopolitano Ioanne Palęologo maximā ſpem uictoriæ promittente, eo Iuliano Cardinali autoritate apoſtolica iuramentum caſſante atq; diſſoluente.

Auxilium Catholicorum Principum.

Turca pacem poſtulat.

Legatio alia Conditionalis adiuncta.

Rex Vuladiſlaus cum nouo exercitu circa uigeſimam Septēbris, anni Chriſti 1444, à Segetino caſtris motis, iam tunc caſtra Smiderouu, Golubiecz, & alias omnes in Raſcia munitiones, Deſpotæq; geminos filios Turcis conditionibus fœderum ſatisfacientibus, reſtituentibus, imò reſtitutis, non per Raſciā, ut prius, ſed per regnū Bulgarię iuxta flumen Danubij tranſijt, obmiſſis ad latus dextrum uerſus meridiē urbibus Philopoli & Andronopoli, donec quatuor de triginta diebus ad urbem Nicopolim peruenit. Humilis ſi quidem eſt ciuitas Nicopolis, & citius præſentia famam diminuit, licet ſit Metropolis in Bulgaria, ubi rege ſtatiua tenente Palatinus tranſalpinæ Valachiæ, qui & Dracula dicitur ad eum uenit. Et adorato rege, atq; paucitate exercitus ipſius conſpecta, regi perſuaſiſſe fertur, ut in Hungariam obmiſſo cœptæ expeditionis itinere rediret. Debilem nimis & parum numero ac robore, regium exercitum aſſerens (qui uix quindecim millia equitū continebat, currus uerò onuſti uictualibus, auro, & ſuppellectilibus, ultra quam bis mille aderant) quum Cæſar Turcarum maioribus potentijs uenationes ferarum exercere conſueſſet. Sed ſuperioris anni fortuna & maritimæ claſſis adiutoria Hungaros animabant. Interea Iulianus Cardinalis legatus, qui ipſo in bello regi ſemper aſtitit, literas à Franciſco Cardinali Venetiarum, maritimæ claſſis apoſtolicæ Capitaneo, tranſitum Turcarum in magna multitudine, ex Aſia in Europam, cuſtodia nequicquam prohibente, transfretaſſe,

Rex Vuladiſlaus in Turcam agit expeditionem.

Nicopolis Bulgariæ Metropolis.

Dracula precibus annexis diſſuadet.

Potentia Turcæ.

nunciantes accepit, & quod claſſis maritima apoſtolica prohibere nequiuerit, quin Turcę furtim noctu in paruis cimbis, per inferiorē partem Phari Galiopolis traieciſſent. Hęc tamē denunciatio neq; regē terruit, neq; animū ſuum à futuro periculo auertit, & deſcenſo cum exercitu à caſtello Petrzecz iam exuſto faciens, & ab ipſa Nicopoli uſq; ad mare Galatum, qua Meſſembriam itur, intra mōtes penes lacum qui apud caſtellum Petrzecz cœpit originem tranſiuit, donec Varnam peruenit. Varnen. Galaten. & Szunien. metuentes, ſeſe in regis poteſtatem feria ſecunda, nona die Nouembris, dederunt. Eadem autem nocte qua Varnam & alia caſtella rex muniuit, conſpecta ſunt caſtra Turcarum, quorum ignibus cœlum quoque corruſcabat. Mane autem facto feria tertia in uigilia ſancti Martini, una duntaxat hora poſt ortum Solis, Turcas aduentare, & pariter adeſſe, totus ecce conclamat exercitus. Capiunt arma milites, bellorumq; auidi, cœlum & mare uocibus opplent, & tentorijs leuatis acies inſtruunt. Sed ſtatim uexillis auro micantibus extenſis, impetuoſus turbo conſurgens, ea ſcidit, & dilaniauit, ut altum per aërem uolarent: Turci uerò magno ordine, magnisq; copijs, dextrum cornu aggreſsi ſunt, cui Varadien. Epiſcopus præfectus erat. Ibi primū pugna initium cœpit, Hungari primarum acierum, & quatuor uexillorum, Varadien. Epiſcopi Iuliani Legati, Franconis Bani, & præſulis Agrien. primum impetum Turcarum non ſuſtinentes, ſtatim uerſùs Galatam, & montes uerſus Romaniam fugierunt, quos Turcę ferientes inſequuti ſunt. Valachi pari exemplo hinc inde diſperſi. Reſtitit autem ex quatuor uexillis, uexillum ſancti Ladislai. Ad quod defendendum Iulianus legatus, & Franco Banus uix cum equitibus ducentis accurrerunt. Rex uerò Vuladislaus ubi Hungaros à dextro cornu terga uertentes uidit, ubi plus aduertebat, interponi diſcriminis, uelut alter Cęſar inuaſit, & omnes quotquot offendit, aut morte afflixit, aut in errorem, fugamq; conuertit. Regis exemplum Palatinus Ioannes Capitaneus exercitus ſequutus eſt, magnoq; in Turcas animo irruens, quatuor millibus paſſuum Rex cum Palatino Turcas perſequebatur.

Tartarorū, & Hungarorum conflictus.

Hungarorum fuga.

Vuladislai animoſitas.

Turcæ cæſi, et fugati.

CAPVT LVI. LIB. IIII.

REuerſus poſtea Rex, poſtquam uexillum ſancti Ladislai acriter expugnari uidit, pro liberatione accurrit. Cuius præſentia Turcę terrore conſternati, partim cæſi, partim in fugam conuerſi ſunt tria millia Turcarum in illo duntaxat loco corruiſſe uiſa ſunt. Exigua tamen ſtrages in Turcis apparuit, propter nimiam eorum multitudinem, dum recentes, & nouæ acies uictis, & proſtratis ſuccederent. Inuaſit præterea Rex, & quaſdam copias Tartarorum electiſsimorum proſtrauit. Fluxerat & conſumpta iam fuit maxima pars diei, & campus cadaueribus ſcatens utrique hoſti terrori fuit. Itaq; cuncto Turcarum equitatu nutante, & ad fugam ſpectante, ſola Cæſaris Amuratis caſtra innumerabilibus peditum lanczaronum agminibus munita, ſuo in loco cū timore ſtabant. Rex ergo Vuladislaus cū agmine pro cuſtodia ſui capitis deputato, in pedeſtres lanczaros appellatos diuertit, nec ſine damno ingenti, ac læſione ſuorū militum, & equorū. Nam lanczarones in uno loco firmati, & longis ſcutis, ne læderentur, in terrā defixis, protecti. Adeò frequentes emittebant ſagittas, ut aër quaſi grandine è cœlo cadente oppleretur: dumq; terribilis eſſet, tum multitudine, tum ſagittarum miſsione pedeſtrium lanczaronū acies, omnibus diſsimulātibus, regio mandato, Polonorū milites in illam irruerunt. Deinde rex ipſe, deſertor ſuorū militum eſſe nolens, pugnæ mediæ ſe ingeſsit, & magnam ſtragem in pedeſtri illo exercitu egit. Adeò ut lanczarones ipſi nutabundi, & deliberabundi preſſo gradu ſiſterent, ſed multitudine Ioannes de Huniad territus, è prælio per fugam ſe ſubduxit, & Regi Vuladislao, frequentibus nuncijs, ut pugna & acie obmiſſa ſecum una, & locorum peritis, fuga ſe ſaluaret, intimauit. Rex uerò animo feroci reſpondens, ſibi & ſanguini ſuo fugam competere negauit, nec honeſtatis eſſe regiæ, & uincere uelle, & fugere. Rex itaque, quem Poloni ſui fortiſsimi nunquam deſeruerunt, uſque ad crepuſculum noctis cum hoſtibus dimicauit. Nocte autem ſuperueniente, utraque pars uictā ſe credens, abijt. Hungari autē tanto terrore perculſi fuerunt, ut quæcunq; opaca & inuia loca, per arbores, per ſaxa, per denſiſsima nemora, uelut in apertos, & planos campos, tenebroſa nocte cōcurrerunt. Pleriq; de exercitu regio nocte tota, atq; die ſequenti pacificè ſteterunt, aſsiduè reditum Regis, & totius exercitus expectantes, & in eadem æſtimatione ipſi quoque Turcę uerſabantur. Auſi enim non fuerunt ſequenti die, uel (ut ferunt alij) tertia die, uſque iam ueſperè regios currus inuadere, metuentes, ne Chriſtiani milites ad currus reuerſi fuiſſent. Iulianus Cardinalis (ut Hungari referunt) inter caſtra, & currus, cum alijs religioſis occiſus eſt. Noſtri uerò Poloni eum cum Ioanne de Huniad fugiſſe, atque à conſortio ipſius Ioannis diſtractum, dum in rara ſocietate ad

Copiæ Tartarorum uictæ.

Vuladislai in lanczaros irruptio.

lanczaronum reſiſtentia.

Polonorū milites decertant.

Ioannis de Huniad fuga.

Conſtantia Polonorum.

Hungarorum fuga.

Super morte Iuliani Cardinalis opinio.

tate ad Danubium perueniſſet, à quodam Valacho, qui in parua cimba unum duntaxat ipſum traijciebat, cognito auro, quod geſtabat, & cuius pondere cimba demonſtrabat molem, occiſum eſſe, & corpus exanime, ſingulis ueſtimentis, & auro ſpoliatum, in Danubium proiectum fore affirmant. In hac pugna octuaginta millia hominum cæſa ſunt, de qua Hungari pro maiori parte ſalui reuerſi ſunt: Polonorum uerò præter duos nullus euaſit. Saluati enim ſunt per fugam, Ioannes Rzeſzouuski de domo Polukoza, expòſt Epiſcopus Cracouien. qui pugnæ propter uulnerationem intereſſe non ualens, in curru regio decumbebat. Et Gregorius de Szanok, in Archiepiſcopum Leopolienſ. promotus, de domo Streparũ. Rex uerò Vuladislaus, poſtquã bellum nocte direptum eſt, nuſquã apparuit, nec eſt repertus, qui eum aut capi, aut interimi uiderit: ſed omnibus teſtantibus uno ore, magnam ſtragem propria manu in Turcis commiſit. Fuit autem Vuladislaus Regum optimus, homo condecentis proceritatis, fuſca facie, nigris crinibus, in armis ſtrenuus, in ſuos beneuolus, morum honeſtate præclariſsimus, mente & animo compoſitus. Perijt anno regni Poloniæ decimo, regni autem Hungariç quarto, ætatis ſuæ uigeſimo primo, anno uerò Domini 1444. *Vuladislai interitus.*

Anno Domini 1435 dux Suuitrigal conſilijs Sigiſmundi Imperatoris Romanorum animatus, cum Prutenis, Ruthenis, Liuonitis, Tartaris, & duce Sigiſmundo Koributh ex Bohemia regreſſo, Sigiſmundum magnum ducem Lithuaniæ inuaſit, ſed per Lithuanos, & præſidia Polonorum, in tutelam ei per Polonos cum ductore exercituum Iacobo Kobilienski miſſorũ contritus eſt, captusq; fuit in eo conflictu dux Sigiſmundus Koributh, & quidam Sigiſmundus Roth, regni Poloniæ magnus perſequutor atq; hoſtis. Et ambo aquis ſuffocati ſunt. *Sigiſmundus dux Lithuaniæ inuaſus.*

Anno Domini 1436 in feſto Pentecoſtes, Georgius Stoſz cum nonnullis nobilibus Sleſiæ, oppidum Klobuczko, & uillas circumuicinas ſpoliauit. Dumq; regrederetur per Laurentium Zaramba Capitaneum, & omnes nobiles Vielunen. perſequutus, derelictis omnibus ſpolijs, fuga ſe, & ſuos ſaluauit: & oppidanis in Klobuczko ſpolia ſunt reſtituta.

Anno Domini 1437 Dux Suuitrigal, poſtquam omnia perdidiſſet, ſerò ſe recolligens, Cracouiam tredecima Auguſti perſonaliter ueniens, Regi, & conſiliarijs, ſe in gratiam, & protectionem recipi ſupplicauit. Sed duce magno Lithuaniæ Sigiſmundo inſtante, cum lachrymis Suuitrigal tanquam hoſtis reiectus eſt. *Dux Switrigal gratiam petit.*

Anno Domini 1438 Derslaus de Rithuuiani cum pluribus equeſtribus, & pedeſtribus uerſus Hungariam iuit, ſed eorum caſtrorum, quæ in Hungaria occupare deſtinauerat, ſpe fruſtratus, ad oppidum Zathor feria tertia Carniſpriuij applicuit, & prædictum oppidum ſcalis appoſitis nocte, oppidanis nihil tale ſuſpicantibus compræhendit. Et exindè uniuerſum ducatum Oſuuanzimienſem ad homagia compulit. Verùm dum circa medium Quadrageſimæ gentes ſuæ ex Toſt, præda onuſtæ in terra Szeuerienſi, circa uillam Voykouiecze inebriatæ proſternerentur. Derslaus hoc caſu debilitatus eſt, oppidum Zathor poteſtati Regis tradidit, milleq; marcas à Rege pro expeditione gentium primùm recepit. Et oppidum quidem Rex aliquanto tempore per ſuos præfectos tenuit: tandem tamen illud duci Vuenceslao Oſſuancimien. ſub hac conditione, ut caſtrum Beruald, proprietatis regiæ, & Dux ipſe perpetuus regni Poloniæ feudalis, deinceps Vaſallus fieret, reſtituit. *Zathor oppidum compræhenſum.*

Eodem anno Cæſar Tartarorum Szadchmat, terras Podoliæ cum magno exercitu circa feſtum Pentecoſtes ingreſſus, Polonos accurrentes, & iniquitatem loci non ſuſpicantes, in ipſo congreſſu limoſis, & paludinoſis locis ſic conſtrictos occidit: & multa millia nobilium, Baronum, & militum occiſa ſunt. Ab eoq; tempore Tartari, facilitate uictoriæ crebris inuaſionibus terras Ruſsiæ laceſſere cœperunt. *Cæſar Tartarorum Podoliam ingreſſus*

Item eodem anno Cæſar Turcarum regnum Hungariæ, præſertim Tranſſyluaniam uaſtauit.

Anno præfato 1438 in regno Poloniæ, & partibus uicinis, magna chariſtia frugum erat: una enim menſura ſiliginis uno floreno pendebatur, quia Veris, & æſtatis tempore, ualidç deſcendentes pluuiæ, ubertatem frugum extinxerunt. Nec minor pro eodem tempore prædictum regnum incommoditas, falſificatio uidelicet monetæ premebat. *Annonæ charitas.*

CAPVT LVII. LIB. IIII.

Spithko de Melſtein prædatur.

ANno Domini 1439. Spithko de Melſtein, collecto ex amicis & forenſibus precio conductus equeſtribus, de ſubditis uerò omnium uillarum ſuarum pedeſtri exercitu, curribuſq; more bellico ordinatis, ad conuentionem in nouam ciuitatem uenit, & hoſpitium Vuladislai Epiſcopi Vuladislauień. & Nicolai Laſſoczki Decani Cracouień. Ioannis de Konyeczpole Cancellarij, & Ioannis Glouuacz de Oleſznicza Marſalci prædatus eſt, oppidumq; illico exiens. Rex autem maturando ſibi pugnam contra egreſſus, caſtra eius diſiecit, & ipſo in multos impetum faciente, pluribus lanceis & ſagittis baliſtarum transfoſſus, equo prolapſus, expirauit.

Occiſio eius.

Cometes.

Eodem anno Cometes inter Occidentem & Meridiem apparuit, caudã ad Meridiem dirigens. Et ſub eo tempore Eugenius Papa quartus, cum Concilio Baſilień. de præeminentia diſsidebant, reuocatoq; concilio, Eugenius Papa in ciuitatem Florentinam, unionem eccleſiæ Orientalis cum Occidentali tractauit, in quo aderant Patriarcha & Imperator Conſtantinopolitanus, & Prælati maiores Græciæ, claſsibus & expenſis Eugenij Papæ adducti. Sed qui in concilio Baſilień. permanſerant, Eugenium Papam excommunicando, depoſuerunt, & Amadeum ducem Sabaudiæ loco eius Papam creauerunt, Felicem quintum appellatum. Inter creandum autem Cardinales, uterq; Pontifex Eugenius & Felix Sbigneum Epiſcopũ Cracouień. Cardinalem creauit. Inter alios uerò Eugenius Papa, binos Cardinales Græcos creauit, Viſſarionem Epiſcopum Nicenum, & Iſidorum Metropolitanum Kiouień. de Ruſsia.

Amadeus dux Sabaudiæ Papa creatus.

Iwan Czartorziczki Lithuanię ducis occiſor.

Anno Domini 1440. dux Iuuan Czartorziczki Ruthenus de ritu Græco, facta conſpiratione cum quibuſdam Ruthenis & Lithuanis, Sigiſmundum magnum ducem Lithuaniæ, Dominica Ramiſpalmarum in caſtro Troki diuina audientem, multis uulneribus affectum, interfecit. Putabat (ut referunt) præfatus dux Sigiſmundus urſam domeſticam & manſuefactam, oſtium habitaculi pede agitare. Cui aperiẽdo, Rutheni qui oſtium nouerant, ſuper ipſum irruerunt & occiderunt, ac extra caſtrum corpus eius in uehiculo ſine ductore emiſerunt, & caſtrum cum theſauris occupauerunt. Barones uerò Lithuanię corpus ducis in eccleſia Vilnień. in uno ſepulchro cum duce Vitouudo ſepelierunt. De hoc carmen lugubre uſq; in ætatem meam Lithuani concinnebant. Audaces Principes Ruſsiæ occiderunt Sigiſmundum ducem Lithuaniæ &c.

Sigiſmundi inopina mors.

Intenſio brumæ chariſtiæ, ac peſtis in Polonia.

Eodem anno in regno Poloniæ & partibus circumuicinis, erat hyems ualida, mortalitas quadrupedum & cariſtia magna, nobiles & ruſtici de ſtabulis antiqua ſtramina detrahebant, & utcunq; poterant, eſuriem, boatum, & clamorem gregum atq; pecudum mitigabant. Nonnulli homines ex herbis, folijs, radicibus, & ex uiſco, panem facientes, uorabant, qui poſtea æſtate adueniente, peſte infecti moriebantur, quoniam malæ frutices, herbæ, & triſtia legumina peſtem, præcipuè poſt famem & chariſtiam, adducũt. Prout Galienus in principio de Euchimia & Cachochimia docet.

Anno quo ſupra, Iſidorus natione Græcus, Archiepiſc. Kiouień. Cardinalis nouiter creatus, & Eugenij Papę legatus in Ruſsiam miſſus, uir maturus & prudens, ferens ſecum bullas Apoſtolicas plumbeas, & Imperatoris Conſtantinopolitani aureas. Intrauit in Sandecz feria ſexta Paraſceue, ubi per Sbigneum Epiſcopum Cracouienſem hoſpitio fuit receptus, & ad celebrandum diuina more ſuo Græco, tanquàm Romanæ eccleſiæ reunitus, admiſſus, unio tamen illa eccleſiæ Latinæ & Grææ breuiuſculæ durauit. Græcis & Ruthenis illam irridentibus & contemnentibus, unde dum pręfatus Iſidorus ad ſuos ſuffraganeos in Ruſsiam & Moſquam ueniſſet, & illam unionẽ eis prædicaret, per principes Moſquæ captus, in carcere recluſus, & omnibus theſauris, quos iam notabiles conquiſierat, ſpoliatus fuit. Ex poſt tamen de huiuſmodi captiuitate, fauente Deo, per fugam ſaluatus erat. Anno præfato Alberto rege Hungariæ & Bohemiæ mortuo, Bohemi Albertum ducem Bauariæ regem Bohemiæ declarauerunt. Albertus Bauariæ dux, inſigni modeſtia uſus, & à Friderico Romanorum rege admonitus, oblatum regnum ſpreuit. Bohemi à Bauaro repulſi, ad Fridericum Romanorum regem miſerunt, petentes ut tutorio nomine Ladislai regnum ſuſciperet, qui oblationem eorum peroſus, eam reiecit. Gubernatores ergo eligere placuit, Praczko & Meinhardus deſignati. Meinhardus Catholicorum tutor, Ptaczko hæreſis peſte infectus, hæreticorum fotor erat. Ptaczkone autem ui morbi abſumpto, Meinhardi poteſtas ſenſim creuit. Id dum ægrè Huſsitarum pars ferret, ad Georgium de Podiebrad ſe contulit, eumq; ſibi ducem elegit, is Pragam inuadens, paſsim trucidauit reſiſtentes. Meinhardus in eo tumultu captus, moleſtia carceris, ſiue ut alij aſtruebant, toxico, diem obijt. Ex illo itaq; tempore, non Praga ſolùm, uerum & uniuerſa Bohemia Georgio patuit.

Iſidori Archiepiſcopi captiuitas.

Albertus dux Bauariæ regnum Bohemiæ ſpreuit.

Meinhardus et Ptaczko gubernatores eliguntur.

Georgius Huſſitarũ præſes.

Meinhardi interitus.

Anno Domini 1442. Barones maioris Poloniæ furtis & ſpolijs, per Sleſiæ latrunculos

los laceſsiti, exercitualiter Sleſiam ingreſsi. Duobus fortalicijs Gorzouu & Czeczerzin, ex quibus regno damna inferebantur, expugnatis & demolitis plurimis damnis Sleſię illatis, in ſua remearunt. Quidam tamen Zaiecz de Auſtria Capitaneus Vuratislauienſis, Elizabeth reginæ per terram Vieluneñ. prædas agebat, nec quiſpiam eius conatus reſcindebat. Tartari inſuper eo anno terras Podoliæ & Rußiæ uſque ad Leopolim uaſtabant, & homines utriuſque ſexus abducebant. Solo Vindica nobili adminiſtratore in Glinyani eis reſiſtente, à multitudine Tartarorum ſuperueniente, uicto & interfecto. Anno Dñi 1443. quinta menſis Iunij, motus terræ generalis in regnis Poloniæ, Hungariæ & Bohemiæ, partibusq́ uicinis adeò ualidus erat, ut turres, ædificiaq́ domorum corruerent. Maior tamen motus in Hungaria fuit, ubi & plura caſtra euerſa ſunt. In Kazimiria illo motu teſtudo monaſterij Sanctæ Catharinæ decidit, quæ uſque anno Domini 1505. denuò reædificata & locata eſt.

Barones Poloniæ Sleſiæ uaſtatores. *Vindica nobilis Tartaris reſiſtit.* *Motus terræ ingens.*

Anno Domini 1444. Sbigneus Cardinalis & Epiſcopus Cracouieñ eccleſiæ Cracouien. poſſeſsiones augere, & terminos regni Poloniæ dilatare cupiens, terram Szeuienſem à Venceslao duce Teſſneñ. pro ſex millibus marcarum latorum groſſorum emit. Eodem anno Boleslaus dux Oppolieñ. hæreſi Huſsitarum infectus, negociatores Cracouieñ. merces ad nundinas Vuratislauieñ. pro feſto Ioannis Baptiſtæ uehentes, æſtimationis ad minus ducentorum millium aureorum, in oppido Cruczbork quieſcentes ſpoliauit, captiuauit, ac impunè conſumpſit.

Teſtudo eccleſiæ S. Catharinæ ... *... Cracouien. per ... ſpoliati.*

Anno quo ſupra 1444. Lithuani cum duce ſuo Kazimiro contra Boleslaum ducem Mazouiæ pro terra Drohicieñ. recuperanda, arma ſumpſerunt, ſed pax inter partes concluſa fuit, ut Boleslaus Mazouiæ dux receptis à Kazimiro duce Lithuaniæ ſex millibus ſexagenarum latorum groſſorum Pragenſi, tàm iure quàm poſſeſsione terræ Drohicieñ. reſtitutus literis cæderet. Diſi ictumq́ Vingrouu ſuo ducatui appropriatum perpetuò retineret.

Altercatio pro terra Drohicienſi.

CAPVT LVIII. LIB. IIII.

ETſi rumor & fama de caſu regis Vuladislai, circa lacum Varnenſem in Poloniam peruenitſet, tamen fides non adhibebatur, donec aliqui Poloni & equidem exigui, fuga ſaluati, rem geſtam, redeuntes, plenè publicarunt, tunc & credulitas, & ingens mœror regnicolis acceſsit. Alterum attamen regem non elegerunt, quoad Hungari Ladislaum, Alberti regis poſthumum, in regem Hungariæ coronarunt, tunc quoque & Poloni facta conuentione, anno Domini 1445. una pro die Sancti Adalberti in Siradia. Altera pro feſto Sancti Bartholomæi in Piotrkouu, Kazimirum magnum ducem Lithuaniæ, in regem Poloniæ elegerunt, & legationem electionis ei miſerunt, qui ſuſpitione fraternæ uitæ, perſuaſioneq́ Lithuanorum diſsimulabat, & electionem non acceptauit.

Kazimiri ducis Lithuaniæ in regem Poloniæ electio.

Anno itaque Domini 1446. facta conuentione pro Dominica Lętare in Piotrkouu, Poloni in regem Poloniæ Boleslaum ducem Mazouiæ elegerunt, non tamen poſtularunt. Quo audito Kazimirus dux, & domini Lithuani anxij parti ſuæ timere cœperunt. Inſtaurato igitur conuentu pro feſto Michaelis in Parczkouu Kazimirus electioni conſenſit, diemq́ue coronationis feſtum Sancti Ioannis Baptiſtæ anni ſequentis conſtituit & intimauit.

Electionem aſſumpſit.

Et pro die coronationis aſsignato, anno Domini 1447. feria ſexta poſt octauas Corporis Chriſti Kazimirus Cracouiam poſt meridiem, magna cum ſolennitate intrauit, omnes proceſsiones urbis & uniuerſitas obuiam illi exiuerant. Ad eccleſiamq́ maiorem perueniens, adoratis reliquijs Sanctorum, quinquaginta aureos pro offertorio poſuit, & in aulam ſe recepit. Sequenti autem die, uidelicet feſto Sancti Ioannis Baptiſtæ, Cracouiam dux Boleslaus, & dux Vuladislaus Mazouiæ intrauerunt, uterque in ſua comitiua ſeorſum mille equos habuit. In craſtino uerò Sanctæ Ioannis Baptiſtæ die Dominico, præfatus dux Kazimirus in regem Poloniæ per Vincentium Archiepiſcopum Gnezneñ. aſtantibus ei Epiſcopis Poloniæ, inunctus & coronatus eſt, & obtulit centum aureos. Aderat huic coronationi Sophia regina Poloniæ mater ipſius, Boleslaus & Vuladislaus Mazouiæ, Vuladislaus & Boleslaus Teſſneñ. Venceslaus Rathborieñ. & Venceslaus Oſuuancimieñ. duces. Item dux Boleslaus Suuitrigal cum aliquot principibus Rußiæ, ſcilicet Georgio Szemienouicz, Vaſilone Ololkouicz, & Vaſilone Craſni. Item duo fratres Cruciferi de Pruſsia, Henricus de Plauuen, de Elbing, & Lodouicus de Neuue, Commendatores, per Magiſtrum Conradum de Erlichshauſen miſsi. Item plures Barones, Lithuaniæ, Bohemiæ, Morauiæ & Sleſiæ aderant.

Aduentus eius in Cracouiam. *Coronatio.* *Hoſpites.*

Anno ſequenti puta 1448. poſt Corporis Chriſti in conuentione Lublineñ. Prælati, Principes,

Inſtantia petitionis Lithuanicæ Primatum.

Principes, & Boyarij Lithuaniç, à Prælatis & dignitarijs Poloniæ optabant, ut inſcriptiones, fœdera, & uniones terrarum Lithuaniæ, Ruſsiæ & Samogithiæ, cum regno Poloniæ tollerentur, rogabant deinde & requirebant, ut eis terra Podoliæ, item caſtrum Oleſzko, & diſtrictus Viethli, Lopacin, & Hrodlo redderetur. Super quo Proceres Poloniç reſponderunt:

Reſpōſum Procerū Poloniæ legitimum.

Non licere eis inſcriptiones prædictas corrigere, uel ab eis aliquicpiam detrahere, quoniam caſsè ac uanè uiciarentur & redderentur. Ita etenim Vuladislaus Iagella quatuor ſuſcepit conditiones, & confirmauit. Primam ut fidem Catholicam cum omni gente ſua acceptaret. Alteram ut omnes terras ſuæ ditionis regno Poloniæ appropriaret, & perpetuò incorporaret. Tertiam ut omnes theſauros ſuos in regnum Poloniæ induceret. Quartam ut ſingulos captiuos Catholicos à captiuitate ſolueret. Is tandem uobis fonte baptiſmatis renatis, arma nobilitatis quæ Poloni deferunt uobis dedit, uos regno Poloniæ inuiſcerando ac glutinando. Sed & multas inſcriptiones diuerſis temporibus habitas, duce magno Vitouudo, totoq; ducatu Lithuaniæ laudante, contentiente & approbante, dictauit, appropriauit & rectificauit. Præterea terra Podoliæ, nunquàm de proprietate ducatus Lithuaniæ fuit. Conſtat enim Kazimirum ſecundum regem Poloniæ, eam ſub Tartaris conquiſiſſe, & pacificè tenuiſſe. Caſtraq; multa, uidelicet Camyeniecz, Chaczen, Chzeczim, Bakotha, Braczlouu, Miedziborze, & alia muro aut lignis conſtruxiſſe. Poſt Kazimirum quoque Lodouicus rex Poloniæ præfatam terram tenuit. Quo ſublato, Vuladislaus Iagello in eius poſſeſsionem, ut rex Poloniæ ſucceſsit, & illam iure ſuo regali Spithkoni de Melſtein propter ſeruitia eius infeudauit. Deinde eandem delibe rando, Vitouudo primum, tandem Suuitrigal fratri ſuo ad tempora uitæ ſuæ contulit. De quo Poloni certiſsima munimenta & teſtimonia ſeruant. Liberalitas ergo regis Vuladislai temporali conceſsione, non uos in uſurpationem prædictæ terræ trahat, & non ſolum terræ Podoliç, ſed & prædictorum diſtrictuum, Oleſzko, Lopacino, Viethli, & Hrodlo, quos Sigiſmundus magnus dux Lithuaniæ, per ſuas literas patentes, publicè non eſſe iuris aut proprietatis ducatus Lithuaniæ, ſed regni Poloniæ recognoſcit.

Inſcriptiones pro terris Lithuaniæ & Podoliæ corroborantur.

Taciturnitas Boyariorum.

His auditis Boyarij Lithuaniæ conticuerunt. Veniente deinceps rege Kazimiro in Voinicz, nuncius aduenit, referens Palatinum Moldauiæ, Romanum filium Heliæ Palatini, à quibuſdam ſuis Baronibus toxico propinato, feria tertia in die Viſitationis Mariæ diem obijſſe, quare rex celerius in terras Ruſsiæ procedens. In Camyenyecz feria ſexta in uigilia Sancti Laurentij uenit. Et Petrum Palatinum Moldauiæ ſuper homagio requiſiuit, eoque ad regem Kazimirum aduenire non audente, & à Ioanne de Huniad gubernatore Hungariæ ſuffragia contra Kazimirum habente, rex ad ipſum cum plenitudine poteſtatis, Ioannem Caſtellanum Cracouieñ. Petrum Odrouanſz Palatinum Leopolieñ. Ioannem de Konieczpole regni Poloniæ Cancellarium, & Ioannem de Pilcza miſit, qui iuramentum fidelitatis ab eo, & omnibus ſuis nomine regis & regni Poloniæ cœperant, & nouas inſcriptiones, ac fœdera firmauerunt. Et poſtea poſtulante Alexandro Moldauiæ Palatino, rex Kazimirus contra Bogdanum, qui ſe filium naturalem Alexandri olim Palatini Moldauiæ aſſerebat, exercitum ex terris Ruſsiæ & Podoliæ miſit, cuius curam & gubernationem Ioanni Oleſzki de Senno commiſit, qui Bogdanum ex Moldauia fugauit, & eiecit & Ilichnoni, aliàs Alexandro, caſtra conſignauit. Eo autem cum exercitu recedente, præfatus Bogdan qui in montanis latitauit, Ilichnonem cum matre ſua in Podoliam expulit. Contra quem iterum rex Kazimirus exercitum miſit, & pace inter partes confecta, recedebat. Cui Bugdan die Dominico ante feſtum Natiuitatis Mariæ, ſexta die Septembris prælium intulit, quod à mane uſq; ad occaſum ſolis durauit. Et quamuis regio exercitui uictoria prouenerat, tamen ingens multitudo nobilium militum occiſa iacuit, unde plus mœror, quàm lętitia obtigerat. De numero autem occiſorum, Petrus Odrouanſz Palatinus Leopolieñ in clara tumba, Nicolaus Porauua & Michaël Buczaczki in Leopoli cum ingenti mœrore ſepulti ſunt. Ioannes quoque Odrouanſz Archiepiſcopus Leopolieñ. audita germani ſui Petri Palatini morte, graui dolore oppreſſus extinctus eſt, & in ecclesia Leopolieñ. poſt duos menſes, obtenta à ſede Apoſtolica abſolutione, quoniam in ſententijs auctoritate Apoſtolica latis obierat, tumulatus eſt.

Romanus Palatinus Moldauiæ mortuus.

Kazimiri reſiſtentia in Ioannem de Huniad.

Strages partis utriuſq;.

CAPVT LIX. LIB. IIII.

Szadachmath Tartarorum Imp. Podoliæ, Ruſsiæ inuaſor.

Acceſsit & alius mœror. Imperator Tartarorum Szadachmath intelligens nobiles Ruſsiæ & Podoliæ bello Valachico occupatos, ex improuiſo terras præfatas inuaſit, & uſq; ad Grodek & ad terminos terræ Belzeñ. graſſatus. Homines utriuſque ſexus cum armentis & pecudibus in magna multitudine abduxit, & addita fuerat regnicolis afflictio & tribulatio.

Bogdan truncatur.

Item anno ſequenti, ſcilicet 1451. prçfatum Bogdanum ebrium repertũ, Petrus qui ſe Palatinum

Palatinum Moldauiæ aſſerebat, cuſtodiam ipſius fallens, capite truncauit, & Alexandro, cum quo fœdus inierat, hoſtem ſe profeſſus eſt.

Anno Domini 1452, circa feſtum Ioannis Baptiſtæ Tartari Podoliam ingreſsi, multa damna intulerunt, urendo & occidendo, caſtellumq́ꝫ Rouu conquiſierunt, & in eo Stogneum Rey, de domo Oxa, cum ipſius uxore captiuauerunt. Circa Bartholomæi uerò Tartari cum Szadachmat imperatore eorum Ruſsiam ingreſsi, uſq; ad Leopolim graſſati ſunt, & aliquotiens ſe cum prædis de terra exire finxerunt. Et ſubitò redeuntes, aliquos incautos occuparunt. Quumq́ꝫ ad terras ſuas reuerterentur, quidam Barones Lithuaniæ, de quibus dicuntur fuiſſe Gaſtouudus & Moniuid, nuncium Raduuilonem Hoſtikouicz ad imperatorem Tartarorum Szadachmat cum uarijs muneribus miſerunt, qui gratias pro uaſtatione terrarum Ruſsiæ ageret, & ut maiores oppreſsiones regno Poloniæ affatim inferret, rogitaret. Sed quum Raduuil ad imperatorem Szadachmat in campeſtribus accederet, illico Eczigeri imperator Tartarorum Przecopeñ. contra Szadachmat irruit, & acerrimè ac diu pugnando eum contriuit & uicit, ut omnis exercitus illius ad Eczigeri tranſiret. Szadachmat autem fuga ſaluatus, in Lithuaniam perfugit, & à rege Kazimiro illic præſente, ſuſceptus & neceſſarijs prouiſus eſt. Verum quum ſuſpectus eſſet, & etiam ut Eczigeri in fide contineretur, mandato regis & dominorum Lithuaniæ captiuatus, cum omnibus ſuis in Kouuno relegatus eſt, ubi in miſera ſenecta, & perpetua captiuitate uitam finiuit, & pœnas attritionis Ruſsiæ uelut & Bogdan Moldauieñ. damnabili morte ſoluit. Sed nihil ultionis, moleſtiæúe paſsi ſunt inuaſores & prædatores, terram Vieluneñ. ſpoliantes & exurentes. Nec ultum eſt in Boleſlao duce Oppolieñ. qui plures ſtipendiarios Bohemos conducens, terram Szieuierieñ. & Vieluneñ. ſpoliabat rege Kazimiro in Lithuania immorante, & Poloniam non protegente.

Stogneus Rey captus.

Radwilo Hoſtikonicz nuncius.

Anno autem Domini 1453. Kazimirus Poloniæ, & Ladiſlaus Hungariæ reges, per ſuos oratores matrimonium inter præfatum ſereniſsimum dominum Kazimirum, & illuſtriſsimam Elizabeth filiam Alberti olim Hungariæ, Bohemiæ & Romanorum regis, in ciuitate Vuratiſlauieñ. ſanxerunt, & literis firmauerunt. Super quo Ioannes de Capiſtrano in prætorio Vuratiſlauieñ. feria ſecunda poſt Aſſumptionis Mariæ diſertam fecit orationem, cuius thema erat: Hæc dies quam Dominus fecit exultemus, & lætemur in ea. Is Ioannes de Capiſtrano, ferè quadraginta annis Verbum Dei in Italia prædicando ſparſerat, & de licentia Nicolai Papæ quinti, de Italia egreſſus, anno Chriſti 1451. in æſtate ad Olmuncz peruenit, & in monaſterio minorum ſtetit. Poſitaq́ꝫ Cathedra in circulo Olomunceñ. quotidie diligentiſsimè Verbum Dei per duos interpræetes prædicauit, unum Bohemum, alterum Alemannum, rationibus ut ſæpè confutans, non eſſe de neceſſitate ſalutis, ut populus laicalis ſub utraque ſpecie communicaret, & ſermones ſuos prodigijs ac ſtupendis curationibus infirmorum confirmabat. Hunc Sbigneus Cardinalis & Epiſcopus Cracouieñ. tandem & rex Kazimirus per literas rogauerunt, ut ſi à Bohemis contemneretur, ad Poloniam uenire non dedignaretur. Qui per Vuratiſlauiam tranſiens, cum legatis ſponſam, ut eſt præmiſſum, regi Kazimiro ordinantibus, in Poloniam progreſſus, Cracouiam die Martis in feſto Sancti Auguſtini applicuit & intrauit. Cui in obuium tota ciuitate effuſa, ab omnibus ordinibus itum eſt, rex quoque Kazimirus cum Sophia regina, Sbigneus Cardinalis & Epiſcopus Cracouieñ. cum multitudine cleri & militiæ, in campum ante Cleparz exeuntes, ipſum exceperunt, & cum magno honore ciuitatem introducentes, in domo Georgij Suuarcz ſeu nigri in circulo hoſpitauerunt & locauerunt, qui poſito throno iuxta eccleſiam Sancti Adalberti, quotidie lecta miſſa, uerbum Dei in Latino duabus horis prædicauit. Alijs quoque duabus horis ipſa prædicatio in uulgari per aliquem ſacerdotem Polonum reſumebatur, populo audiente, & ſine tædio præſtolante. Vbi uerò frigora & niues aduenerunt, locato throno in eccleſia Beatæ Mariæ uirginis in circulo prope ſacrarium, ſingulis diebus prædicationes continuauit. Manſit autem in urbe Cracouieñ. à die Sancti Auguſtini, uſq; ad quartamdecimam diem Maij, ſub quo tempore magnam multitudinem infirmorum, cæcorum, claudorum, & alijs languoribus oppreſſorum, in ſpectante populo curauit. Sub eo centum personæ & amplius ſacram religionem Sancti Franciſci de obſeruantia abſumpſerunt. Quibus Sbigneus Cardinalis & Epiſcopus Cracouieñ. monaſterium pro conuentu & obſeruantia, in Stradomia in area germani ſui Ioannis de Olesnicza Palatini Sandomirienſi erexit. Conſtructaq́ue eccleſia lignea, illam in die Natiuitatis Mariæ, in honorem Sancti Bernardini (omnibus proceſsionibus totius urbis ipſum Cardinalem & fratres ducentibus) conſecrauit. Et poſt biennium ſumptibus eiuſdem Cardinalis, coctili muro eccleſia ædificata & adornata eſt. Habitationes monaſterij fratres ex eleemoſynis contribuentium & proprijs laboribus conſtruxerunt, & in hanc diem conſtruunt, amplificant & decorant.

Affinitas Kazimiri Poloniæ & Ladislai Hungariæ regum iuncta.

Ioannes Capiſtranus diuini uerbi interpres celebratiſsimus.

Capiſtrani in Cracouiam aduentus.

Pia opera eius

Erectio monaſterij in Stradomia.

Et

Et quia illuſtriſsima uirgo Elizabeth ex compoſito & pactis in Vratislauiâ cõditis, pro die Purificationis Mariæ in Teſsin conſtitui & adduci debuit.

Rex Kazimirus pro tali die Purificationis Mariæ, anno Domini 1454. ad excipiendum nouam ſponſam duo millia equeſtrium tranſmiſit, quos uirgo Elizabeth cum Baronibus Auſtralibus noningentorum equorum numero, una hora ingreſſu ſuo in Teſsin præceſsit. Exinde per Pſſczinam, Oſuuanczim, in Skauinam uenit, ubi quum tribus diebus ſtetiſſet, domini Auſtrales æſtimantes uirginem Elizabeth à rege Kazimiro ſpretum iri, clamantes accelerabant, ut in Cracouiam progrederentur. Verum alia cauſa pauſationis in Skauina fuit, quàm ſuſpicarentur, ſcilicet inexpeditio ornamentorũ regi & ſuis militibus neceſſariorum. Sabbato itaq; in die S. Appoloniæ, rex Kazimirus in ſplẽdore ſuorum apparatuum cum Sophia genitrice ſua in obuium egreſſus, nouam ſponſam hylariter excepit, ſed non fauit cœli diſpoſitio. A mane ſiquidem ad ueſperam largos fudit imbres, & ſuppellectilem nobilium ueſtimentorum & cooperimenta equorum de axameto cum puro auro, frena quoq; & ſella in ualore quadraginta millia ducatorum humectando corrupit. Proceſsionesq; omnium eccleſiarum & omnium ſtatuum, officia ſua explere non poterant, nec loca debita tenere pluuia inundante. Sequenti autem die Dominica S. Scholaſticę, altercatione inter Barones facta, an Sbigneus Cardinalis & Epiſcopus Cracouieñ. uel Ioannes Sprouuski Archiepiſcopus Gnezneñ. deſponſationem ac matrimonium conferret. Vocatus eſt Ioannes de Capiſtrano, ordinis minorũ tanquàm ſedis Apoſtolicę legatus, qui cum magna humilitate proſtratus, quum licentiam deſponſandi à Cardinali obtinuiſſet, non ritè deſponſationem peragere potuit, quia ignarus idiomatis Polonici & Teuthonici erat, Cardinalis ergo Sbigneus, qui utramq; linguam nouerat, matrimonium confecit, & Archiepiſcopus Gnezneñ. miſſam de Sancto ſpiritu cum feſtinatione, quoniam adueſperaſcebat, peregit. Præfatamq; Elizabeth in reginam inunxit & coronauit, & octo dies ſequentes in choreis deducti ſunt.

Elizabeth aduentus.

Kazimiri obuiam egreſſus.

Dies ingreſſus pluuioſa.

Diſſenſio ſuper deſponſatione.

Sbigneus Archiepiſcopus Gneznenſ. coronatur.

CAPVT LX. LIB. IIII.

SVb eo tempore, ſcilicet feria quarta ante Cathedram S. Petri, legati Prutenorum ad regẽ Kazimirũ aduenerunt, & procidentes rogauerunt, ut eos in ſubditos & protectionẽ contra Magiſtrũ Lodouicum & Cruciferos Pruſsiæ ſuſciperet. Præcedenti etenim anno militares nobiles & ciues Pruſsiæ, diſſenſione inter eos ex una & Magiſtrum Lodouicum, Commendatores & Cruciferos ab altera partibus ſuborta, ex omnibus caſtris & ciuitatibus Cruciferos eiecerunt, & in ſolo caſtro Marienburg incluſerunt. Et ſuper hoc prodigia in cœleſtibus & apparitiones Cometarum uiſæ. Omnes itaq; Conſiliarij regis (præter Sbigneum Cardinalem & Epiſcopum Cracouieñ. qui ſummopere diſſuadebat) ſuſcipiendos conſulebant & approbabant Prutenos. Et accepto homagio, præſtitisq; iuramentis remiſſum eſt eis prout poſtularunt, tributũ Frintczol. Item oblatio annua dicta Porcus, aliàs Naratz. Item thelonea in terra, & in mari, & merces naufragio demerſæ, eis in libertates ſunt cõceſſæ. Item Gedaneñ. ciuitati cenſus ſeptingentarum marcarum ex ciuitate prouentens, & omnia molendina ciuitatis cum inſula & uillis in ea cõſiſtentibus (tredecim duntaxat uillis & duabus curijs pro rege reſeruatis) donata ſunt. Ea tamen conditione appoſita, ut ſingulis annis ciuitas Gedaneñ. duo millia florenorum ſolueret & quatuor diebus regem & curiam ipſius omnibus neceſſarijs procuraret. Et in loco caſtri per eam demoliti, curiã regiam de lateribus coctis ſumptu notabili & magnifico ædificaret. Rex ergo Kazimirus, ad tuendũ ſibi ſubiectos nobiles & Pruſsiæ ciues, aduerſus Magiſtrum & Cruciferos in Pruſsiam exercitualiter intrauit, uituperabant autem Mathematici horam egreſſus. Et quũ oppidum Choynicza obſideret, feria quarta in craſtino Lamperti, anno præfato 1454. circa horam ueſperarum, exercitus hoſtium in tres cuneos tantummodo diuiſus apparuit. Aciebusq; congreſsis, primi hoſtiũ occurrentes contriti & confracti ſunt, una cum eorum ducibus, inter quos Balthaſar dux Zegnaneñ. cæſus eſt, dux uerò Bernardus Szumborski captus. Feruente autẽ pugna, extremus regius exercitus, ex nouis & inſuetis pugnatoribus compoſitus, quodã ſubito terrore perculſus, terga uertit, & cæteros in ignominioſam fugam traxit. Rex autẽ pugnam reſtituere, & fugientes reuocare cum magna diligentia tentabat, nec potuit, parumq; abfuit, quòd in manus hoſtium perueniſſet, donec cuſtodes ei adhibiti reluctantem abſtraxerunt, & fugere cum fugientibus compulerunt, cæſiq; ſunt de exercitu regio quamplures, capti uerò trecenti triginta. Rex interim anxius, nouo exercitu ex Polonia & ſtipendiarijs ex Bohemia, Morauia & Sleſia comparatis, ex uilla Oppoki prope Thorun, ubi locus cõſignatus fuit, conuenientibus. Feria quinta poſt Catharinæ caſtra mouit, & abinde in Pruſsiam tranſitum & bellũ cœptum continuauit. Pro contentandis quoq; & ſoluendis ſtipendiarijs Magiſtri

Prutenorum legatio.

Pruteni homagium præſtant

Kazimirus eos tuendos egreditur.

Conflictus mutuus.

Fuga Kazimiri.

Exercitum recuperat.

giſtri Pruſsiæ, ut ſecundum compoſitionem è caſtris cederent. Ad requiſitionem regis, Eccleſiæ Gnezneñ. Vvladislauieñ. & Poſnanieñ. calices, clœnodia, cæteraq; Eccleſiarum uaſa dederunt. Sola eccleſia Craco. cum ſua diočœſi non contribuit, quoniam Pontifex eius Thomas Strzampinski, cum ſuo Capitulo talem concluſionem abhorruit. Itaq; maiores Poloni, Vlrico Czirnoncze & ſuis ſtipendiarijs 25. millia florenorum tradiderunt. Cui per Gedaneñ. 40. millia aureorum iam fuerunt tradita. De reſiduo autem ſoluendo de reſignatione caſtrorum, & relaxatione captiuorum, pactum protelandi ad feſtum Paſchæ fecerunt.

Eccleſiarū clenodia in ſtipendiarios expoſita.

Et poſt feſta Paſchæ, anno Domini 1457. Czirvvonka cum alijs ſtipendiarijs recepta ſolutione finali Ludouicum Magiſtrum Pruſsiæ (culpantem propter hoc ipſum ſuos ſtipendiarios) ex Mariemburg in Tczovv eduxerunt, & caſtrum Polonis tradiderunt, atq; diſceſſerunt. Rex ergo Kazimirus in Gedano commorans, dum talia intellexiſſet, feria tertia Pentecoſtes, cum ſuis gentibus ex Gedano egreſſus, caſtrum Mariemburg, feria quarta Pentecoſtes, quæ fuit octaua Iunij, hora tertiarum fœliciter intrauit. Summa pro redemptione & reſignatione caſtrorum, ſex millibus ſtipendiariorum equitum data, ad quadringenta, ſeptuaginta ſex millia aſcenderat. Agente autem rege Kazimiro bellum Prutenicum, & obſidione oppidi Laſzin occupato, Girzik Stoſz de Olbrachczicze, Morauus ſeu Sleſita, & Ioãnes Svvieborovvski, Polonus, circa oppida Ilkuſz & Slavvkovv ſpolia egerunt, & octuaginta equos, quibus in fodinis Ilkuſsienſibus aqua pellebatur, acceperunt. Oppidoq; Slavvkovv conflagrato, cum præda abierũt. Tandem in terra Vieluneñ. fortalicium Campno occupauerunt, quod per obſidionem uix liberatũ eſt. Pręterea quędam colluuies gentium, ex Bohemis, Polonis, & Sleſitis in ſui ductoris improperiũ Kavvki, appellata, quorum ductores erant Gracculus, uulgo Kavvka, & Svvieborovvski bini fratres, montem qui dicitur Zebracze prope Oſvvanczim incaſtellauerunt, & plurima damna regno, pręcipuè circa Oſvvanczim irrogauerunt, quoniam ſtipendium in Pruſsia ipſis non erat ſolutum. Ad quos frænandos, depoſito Ioanne de Czizovv, Caſtellano Cracouieñ. a Capitaneatu Cracouieñ. quem decemſeptem annis tenuit, Nicolaus Pienyazek de Vithouicze, aucto ſibi ſalario, ut copioſam foueret familiam, Capitaneus Cracouieñ. creatus eſt.

Caſtrum Mariemburg à Kazimiro adeptum.

Ilkuſz et Slavvkow ſpoliata.

Nicolaus Pienyazek Cracouienſ. Capitaneus creatus.

Anno autem Domini 1459. rege Kazimiro Lanciciæ commorante, uenerunt ad eum feria ſexta, in die ſancti Bartholomæi, cõſules & primores ciuitatis Vvratislauieñ. qui ſuo & Namislauieñ. nomine rogarunt, ut in ſuam poſſeſsionem, & defenſam eos ſuſcipere dignaretur, tunc enim Ladislao rege Hungariæ, & Bohemiæ extincto, Girzik aliàs Georgius de Poſdzebrad Huſsita, regnare in Bohemia cœperat. His aũt reſponſum eſt, regem bello Prutenico ſic implicatum fore, ut nullatenus eos ſuſcipere poſsit.

Vvratislauienſ. & Namislauienſ. ad Kazimirum ueniũt.

In anno autem Domini 1460. mortuo Thoma Strampinski Epiſcopo Cracouieñ. duo per Capitulares diuiſos in epiſcopatũ Cracouieñ. Ioannes Luthkonis de Brzeze utriuſq; iuris Doctor, & Ioannes Epiſcopus Vvladislauieñ. electi ſunt. Iacobus quoq; de Senno, Prothonotarius Apoſtolicus, ad præſtandum obedientiam in Concilium Mantuanum, quod Pius Papa ſecundus tenuit, miſſus, ante electionem Capitularium quindecim diebus, ſibi eundem Epiſcopatum prouideri obtinuit. De quo rex Kazimirus malè contentus, Iacobum de Senno, cum ei adhærentibus proſcripſit, & relegauit. Et Cracouiam ueniens, Georgium Epiſcopum Laodicieñ. & ſuffraganeũ Cracouieñ. eo quòd Iacobo Szenenski munus conſecrationis impendit, de Cracouia propelli iuſsit. Qui in Oppol ſecedens, in monaſterio minorum ſui ordinis moratus, & illic uita functus eſt. Pręterea ex ſtatiuis apud Choynicza, rex Petrum Curovvski Lublineñ. & Dobeslaum Kmitha Voinicẽñ. Caſtellanos, ad obſidendum Iacobum de Senno in caſtro Piendziczovv, & ad occupandum bona monitorio Apoſtolico parentium, & ipſos è ſedibus eorum exturbandum & eijciendum miſit. Nicolaus itaq; Pienyazek Subcameranus, & Capitaneus Cracouieñ. bona præbendarum Pauli Decani, Ioannis Dlugoſz ſenioris & iunioris, & cæterorum occupauit ac diſtraxit. Derslaumq; Crzizanovvski Præpoſitum Vislicieñ. & Canonicum Craco. ex æde ſua Canonicali ſuperpellicio & almucio indutum, ut per familiares ſuos dignoſceretur, de Cracouia extra portam eduxit, & expulit. Item Nicolaum Bogdan, Ioannis Dlugoſsij ſenioris, Ioannem Bialek, Iacobi Lelouieñ. Canonicales Vicarius, & Martinum Rincza Manſionarium, in ſuperpellicijs ex medio circuitu eccleſiæ, idem Nicolaus Pienyazek Capitaneus extractos, extraq; portam ciuitatis, populo communi ingemiſcente, eductos, expulit & relegauit.

Diſſenſiones ſuper Epiſcopatu Cracouienſ.

Nuncij Regij.

Derslaus Crzizanowski ignominiam paſſus.

CAPVT LXI. LIB. IIII.

ACcidit et aliud malum ſub idem tempus: nam Andreas Tanczinski die Iouis ſedecima Iulij, anno Domini 1461. quendam Clementem armificem, alias Platnerza obiurgauit, et uiolenter uerberauit, quia arma parum tempeſtiue illi expediſſet. Qui uiolento clamore ædito, uniuerſam plebem concitauit, mox conſules ad reginam Elizabeth in caſtrum Cracouienſe aſcendentes, quærelas uiolationis cõtra Andream Tanczinski depoſuerunt, quæ abſente tũc rege utroſq; pacificos in alteram diem eſſe iuſsit. Sed Conſulibus ad prætorium redeuntibus, frequens armatorum numerus ex ædibus omnibus iam aduenerat. Obſeratis igitur portis ciuitatis, & cãpana ad ſanctam Mariam in unam partem pulſata, uehemens ſeditio, conſulibus prohibere nõ ualentibus, orta eſt. Quod uidens Andreas Tanczinski, qui prius in domo Nicolai Kislingk in platea fratrum ſe concluſerat, metu correptus, in monaſterium ſancti Franciſci cũ Nicolao Szczignovvski, Spitkone de Melſtein & Ioãne filio ſuo fugit, & in turrim Eccleſiæ ſe recepit. Illicq; parum munimenti ſibi ratus, comitibus in ea remanentibus, in ſacrarium cucurrit, et ſe occuluit, ſed illic ab irruente, rabida, et furioſa turba repertus, teſta capitis rupta & cerebro effuſo, occiſus eſt, & de eccleſia uſq; ad prætorium per plateam fratrũ, per furioſam plebem, mortuus, tractus eſt. Illic quoq; in cadauer ſæuitum eſt, & iuxta prætorium cadauer biduo tentum, tertio demum die ad ſancti Adalberti eccleſiam illatum, & quarto amicis redditum eſt, & tandem in oppido Xanſz ſepultum.

Seditio Cracouiæ orta.

Andreæ Tanczinski interitus.

Citati ergo Cracouieñ. ciues anno Domini 1462. petebãt feria tertia in uigilia Epiphaniarum, ſe coram Aduocato in urbe iure Maydenburgeñ. ſecundum priuilegia eorum iudicari, rege uero & cõſilio (quod ipſi Cracouieñ. in hoc caſu iuris Maydenburgeñ. ordinẽ non ſeruaſſent) ad pœnam capitis eos damnante, uenerunt ſabbato infra octauas Epiphaniarum ad prætorium, Nicolaus Skora de Gay Caſtellanus Kaliſsieñ. & Nicolaus Pienyazek Subcamerarius, & Capitaneus Cracouieñ. à rege miſsi. Et repetentes conſules ac cõmunitatem ſimul congregatos, quatuor ex conſulibus uidelicet Coradum Lang, Stanislaum Lamither, Iaroslaum Szarley, Martinum Beize. Item ex communitate Ioãnem Teſſnar, Ioannem Volvvram pellificem, Albertum pictorem, Nicolaum Serliang calcarificem, & Nicolaum magiſtrum lictorum, ad pœnam popoſcerunt. Qui ut reliquum corpus ciuitatis ſaluum fieret omni culpa uacantes, dediti ſunt, & altera die in caſtrum deducti, in turris partem demiſsiorem truſi ſunt. Vbi quinq; diebus commorati, ſacra confeſſione, ſacroq; uiatico perfuncti, die Veneris quintadecima Ianuarij, per Petrum de Vaſzmunthovv iudicem Sandomirieñ. ſententiati, ſex tantummodo uidelicet Conradus Lãg, Stanislaus Lemither, Iaroslaus Szarley, Albertus pictor, Nicolaus Szerlang, & Nicolaus magiſter lictorum, publico gladio in caſtro Cracouieñ. ſub turri quæ Thinczieñ. intitulatur, decollati ſunt & in Eccleſia ſanctæ Mariæ in medio Eccleſiæ in uno tumulo, non ſine uniuerſæ ciuitatis grandi comploratu ſepulti. Tres reſidui, ſcilicet Martinus Belze, Ioannes Theſſnar, & Ioannes Volvvram, Ioanni Rapſcinski iuxta condemnationem traditi ſunt, & altera die in Rapſtin deducti, in cuſtodia habiti ſunt. Nicolaus uerò Creidlar tanquam mente alienatus, in Melſtein ſe contulerat. Accidit & tertia plaga in eadẽ ciuitate Cracouieñ. Nam die Martis, uigeſimaſeptima Aprilis, anno Domini 1462. ignis è monaſterio ſanctæ Trinitatis (certis fratribus ut fertur Alchimiam laborantibus) exiliens, tectum Eccleſiæ ſubita celeritate corripiens, latè incendium diffudit, & monaſteria & eccſias, ſanctæ Trinitatis, & ſancti Franciſci conſumpſit. Item plateas Caſtrenſem, Fraternitatis, Columbarum, Argentariorum, Lixarum, Legati, Piſtorum & Iudæorum. Et fuit plaga ingens, ducentis millibus florenorum uix reſtaurabilis. Propter hæc mala & miniſtrorum Eccleſiæ perſequutionem, teſta beati Stanislai prodigioſè, à Ioanne Archidiacone & adminiſtratore Cracouieñ. in proceſsione portata, ſudauit, & dum abſterſione ſiccaretur, ſudare non deſtitit.

Conſules Cracouienſ. pœnas pendunt.

Ignis ex Clauſtro ſanctæ Trinitatis exortus.

Prodigium.

Eodem anno 1462. die Martis, decimaoctaua Maij, rex Kazimirus, gentibus ſuis in ſex agmina partitis, ex Vvſchovva in pulcherrimo apparatu, uerſus Glogouiam egreſſus eſt. Et dum Glogouiæ appropinquaret, Georgius rex Bohemiæ, ad unum miliare ei occurrit, & in equis ſeſe mutuò ſalutantes rex Poloniæ in arcem Glogouieñ. Bohemiæ uerò in prætorium deducti ſunt. Superatum ſe rex Bohemię Georgius à Kazimiro rege Polonię, tam apparatu, quam numero & robore gentium, pluſquam triplicato numero aſſeruit, & miratus eſt. Nouenis diebus conſilio uacabant, & fœdus in mortem utriuſque regis duratu-

Kazimiri Poloniæ, Georgij Bohemiæ regum conuentus et pacta.

raturum ſanxerunt. Et ne ſuper caſtris Oſvvanczim, Volek, Zathor, Ziutecz, & Szeuior regem Poloniæ Bohemus inquietaret, edixerunt. Circa feſtum autem Bartholomęi eodem anno Borzny de Skrzin, ex Bitheza & Vvlodex filius eius ex caſtro Lethavva, cum mille quingentis hominibus rapto uiuere ſolitis, in terra Oſvvanczimieñ. Petram ſitu & natura firmiſsimam, quam fluuius Szola abluit occuparunt, & eam ſpolio oppido Zari incaſtellauerunt: & Bukouicz appellarunt. Exinde uniuerſam terram Oſvvanczimieñ. ſpolijs & flammis uaſtabant. Hos feria quarta poſt Matthæi, Nicolaus Pienyazek Capitaneus Cracouieñ. obſedit, & grauiſsima fame preſſos, ad deditionem feria quarta in uigilia Simonis & Iudæ apoſtolorum compulit. Petrus Donin de domo Agnorum, regij exercitus Capitaneus, ſimili & maiori fortuna uſus, die Veneris, die decimaſeptima Septembris, prope oppidum Puczki, exercitum Prutenicum conflixit, cuius duces erant Fridericus Revvneckæ & Caſpar Noſtvvicz, acerrimè expugnabant, & fatigati obmiſſa pugna omnes quieſcebant, ſuperuenienteq; nouo, quamuis pauco ſubſidio Polonis, bellum reſumpſerunt, temerarie pluſquam ſtrenuè decertantes. In quo Friderico Revvnecka ſauciato, hoſtilis acies in fugam uerſa eſt, & in ore gladij perſequuta. Ex tunc negocia belli regis Kazimiri in Pruſsia dictum meliora ſuccedebant. In Mazouia uerò mortuo Boleslao duce Ploceñ. iudicialiter rex Kazimirus in Piotrkovv contra ducem Conradum proceſsit, quòd terram feudalem regi Kazimiro debitam occupaſſet. Diffinitumq; fuit per iudicem Stanislaum de Oſtrorog, uigeſima Nouembris, ducatum Ploceñ. regno pertinere, & ideo regem in poſſeſsionem ipſius mittendum decreuit. Et rex Kazimirus in die ſancti Nicolai Rauam perueniens, à Grothone Czeſnik, deinde in Goſtinin progrediens, à Nicolao Kuczinski poſſeſsionem ſibi traditam, à militaribus uerò utriuſq; diſtrictus, fidelitatis iuramentum accepit.

Conflictus Polonorum & Prutenorum.

Proceſſus iudicialis Kazimiri in Conradum productu Ploceñ.

CAPVT LXII. LIB. IIII.

ANno autem Domini 1466. oppido Choynicza in Pruſsia per obſidionem & emaceratione conquiſito. Facta eſt pax perpetua, die ſolis decimanona mēſis Octobris, & in priuilegio perpetui fœderis, Rudolphus ſedis apoſtolicæ legatus, manu propria ſe ſubſcripſit, & tres notarij publici. Sigillis inſuper regis Kazimiri, & Lodouici Magiſtri Pruſsię, Prelatorum quoq; & Conſiliariorum partis utriſq; roboratum eſt. Tunc recuperatæ ſunt, & ad corpus regni Poloniæ, terra Pomeranię, Chelmeñ. & Michalouieñ. redierunt. Pro quibus recuperandis centum & quinquaginta annis pugnatum eſt. Tunc etiā Culmeñ. Eccleſia metropoli & matrici ſuæ Eccleſię Gnezneñ. reunita eſt, q̄ per años circit ducētos, ab Eccleſia Polonica abſtracta, Liuonicæ Rigēſi (in rerū natura dū Chelmeñ. fundaret nōdū extāti, & per lōga terrarū, mariſq; ſpacia diſtanti) adiecta erat. Tunc quoq; bellū Prutenicū quatuordecim annis ſub rege Kazimiro agitatum, finitum eſt. Et rex Kazimirus ad pugnandum & euertendū Bohemos hæreticos, per Rudolphum apoſtolicum legatum, Lauantinum Epiſcopum adhortatus eſt.

Inſcriptio pacis.

Bellum 150. annorum.

Bellum annorum 14. finitum.

Et anno ſequenti, Cracouiam feria tertia poſt Iacobi apoſtoli, quæ fuit uigeſimaoctaua Iulij ueniens, idem Rudolphus omnium proceſsionum et uniuerſitatis honore exceptus, ſupplicauit. Vt rex Kazimirus unamini electioni, de eo Iglauiæ per Barones Bohemiæ, de mandato ſummi Pontificis factæ, conſentiendo, regnum Bohemiæ per ſe, uel ſuum filium ſuſciperet, ſed propter fœdus, quod cum rege Girzik in Glogouia pepigerat, non acquieuit. Aiunt Aſtrologi regi Kazimiro horoſcopaſſe & aſcendiſſe in ſuo natali principium Capricorni, & ex naturali inimicitia Prutenos ſub ſigno Cancri, quod eſt oppoſitum Capricorno locatos, expugnaſſe. Non autem talis inclinatio contra Bohemos Leoni ſubiacentes fuit.

Rudolphus legatus apoſtolicus.

In anno item Domini 1470. Alexander uir inſignis electus, confirmatus Forlinieñ. & Orator apoſtolicus, Cracouiam uenit. Poſtulauit, ut Kazimirus rex Poloniæ, in Georgium regem Bohemiæ hæreticum, & Eccleſiæ Romanæ rebellem conſurgeret. Item ut affinitatem & fœdus cum Matthia rege Hungarię, per filiam quam antea per Prothaſium Epiſcopum Olomunceñ. in coniugem poſtulauit, iungeret, & quòd regem Matthiam in eccleſiam Romanam optimè meritum, à iure regni non reſcinderet. Kazimirus uero nuncijs ad Imperatorem Romanum Fridericum miſsis, obtinuit, ut primogenitus ipſius filius Vvladiſlaus uiuente & conſentiente eo, in regem Bohemiæ coronaretur. Et ſequenti anno Georgio Poſdzebraczbi rege Bohemorum defuncto, eum in Pragam in regem Bohemiæ coronandum miſit.

Orator apoſtolicus Cracouiam uenit.

Primogenitus Kazimiri in regem Bohemiæ electus.

Mortuus eſt autem Georgius rex Bohemiæ morbo enormi, & inflatura pedum grauatus, in Praga, in curia regia anno Domini 1471. die Veneris uigeſimaſecūda Martij. Quē præceptor ſuus ſceleſtus, & Bohemorū ſeductor erroneus, Ioannes de Rockenczan, quindecim ante diebus fato & morte præceſſerat. Cadauer autem ipſius Girzikonis altero die exenterando, hepatis medietas corrupta, & in felle lapillus ouo columbino ſimilis, & abdomen quantitatis palmæ, reperta ſunt. Quod ſequentibus diebus in Eccleſia ſancti Venceslai, inter buſta regum Bohemiæ debili pompa conditum eſt. Bohemi ergo reiectis cæteris competitoribus regni, Vvladislaum Kazimiri regis Poloniæ primogenitum, in regem Bohemiæ feria ſecunda poſt Vrbani, die Lunæ, quæ fuit uigeſimaſeptima Maij, hora duodecima, concorditer acclamarunt & elegerunt. Præter tres Dominos, uidelicet Ioannem Roſemberski, Sdenkonem Konopniczki, & Henricum Hradeczki qui partem regis Hungariæ ſequebantur. Audito Matthias rex Hungariæ Bohemos eius parti non fauere, in furorem uerſus, cæde, igne, & graui crudelitate in Bohemos debacchatus, arces & oppida eorum diruit, & in deuictos deſæuit. Vvladislaus autem in regem Bohemiæ electus, eodem anno die Iouis 25. die Iulij, quæ eſt dies ſancti Iacobi Apoſtoli, de Cracouia egreſſus, habens in exercitu ſeptem millia equitum, & duo millia peditum exercitatorum militum per Skauinam & Oſvvæczim, uſq; in Pragam peruenit, quam die Lunæ decimanona Auguſti attingens, ſummo honore omnium proceſsionum & omnium ordinum, atq; ſtatuum exceptus eſt, & in regiam deductus. Die tādem Iouis 21. Auguſti in eccleſia metropolitana Pragen̄. per Nicolaum Epiſcopum Camienyecen̄. aliàs Podoliæ, aſsiſtētibus ſibi Paulo Laodicien̄. & Vincentio Eneſienſi Epiſcopis, quindecimo gradu Libræ aſcendente, cum ingenti lætitia omnium coronatus & inunctus, ſacramento euchariſtiæ, ſub una tantummodo ſpecie deuotiſsimè procuratus eſt. Auditis his, quæ in Bohemia facta fuère, Hungari, regem Poloniæ Kazimirum, frequentibus nuncijs & promiſsis fatigarunt, ex quibus præcipui fuerunt Ioannes Archiepiſcopus Strigonien̄. Ioannes Epiſcopus Quinque eccleſien̄. & Romoldus de Roſgon, ut eis ſecūdo genitum filium ſuum Kazimirum pro rege mitteret, quia Matthias rex eorum exterminium, per ſpolia, & improtectionem Turcæ eis ſtrueret. Rex itaq; ſecundogenitum ſuum cum duodecim millibus equitū & peditum, inter quos mille Tartari erant, in Hungariam miſit, qui uſque ad Nitram peruenit, & illic conſedit, & nemo ex Hungaris ad eum uenit, nec ſumptus in expeditionem, & bellum ſecundum promiſſa præbuit, ſed fide uariata, Matthiæ regi in Buda commoranti ſubſidia ferebāt. Et quum donatiuū deficeret, Alemanicus exercitus, qui apud principem Kazimirum merebatur, diſceſsit, quem plures aulici regis Poloniæ, Kazimiro principe filio eius deſerto, in domos reuerſi ſunt. Poſtea opprobria & aliqui eorum carceres paſsi. Hoc cognito rex Mathias, cum nouo exercitu Kazimirum, in Nitra uallare appropinquando diſponebat, qui ex Nitra feria quinta in die ſancti Stephani Prothomartyris, nocte cum aulicis egreſſus, tam præcipiti curſu nullo perſequente in Ilavva caſtrum ſuarum partium peruenit, ut ſexaginta quadrigas illum ſequētes, ab agreſtibus intercipi permiſerit. Paulo Iaſſenski cum quatuor millibus armatorum pro defenſione Nitræ relicto, quam egregiè contra regem Matthiam defendit. Et facto pacto uerſus Turzecz in comitatu quatuor millium armatorum diſceſsit. Hunc rex Matthias rupto pacto, inſequutus eſt, ſed cognito Pauli Iaſſenski, & ſui exercitus animo obſtinato retrorſum abijt. Et quatuor loca incaſtellata, ſcilicet Illauiam, Turcz, Michalovv, & Vbyena expugnauit, quintū uerò præſidium in Stropkovv, in obſidionem non peruenit. Inflatus ea fœlicitate Hungariç rex, plura figmenta de ſuis tropheis, quaſi exercitum principis Kazimiri, de quindecim millibus acie conflixiſſet, & pluribus clænodijs, & uaſis præcioſis ſpoliatum, de Pannonia turpiter eieciſſet, ſummo Pontifici & pluribus regibus, & principibus orbis, ad potentiam & gloriam ſuæ uirtutis perſcripſit. Ioannem Strigonien̄. Archiepiſcopum ex Vratiſlauia oriundum, Ioannē Quinque eccleſien̄. & alios afflixit. Armigeri qui apud Pannonias militauerant, in Polonia reuertētes, dum ſtipendia illis tardiùs ſoluerētur, in bona Eccleſiaſtica diocœſis, præſertim Cracouien̄. ſæuè ac crudè, deinde in quoslibet obuios graſſari liberè cœperunt, etiam in ſuburbijs Cracouien̄. affuerunt, & apparuerunt.

Duo Cometes præfatorum malorum cauſæ, unus in autumno præcedentis anni, ualdè magnus & rubens, ante lucem auroræ oriens, caudam antrorſum & in occaſum porrigens, uno menſe uel circa durans. Ego in pueritia mea ad literarum palæſtram cum pædagogo ante lucanum pergens, ſæpius eum inſpexi, artem aſtrorum nondum ſciens: quam quum cōquiſiui, Cometem Mathucam aut militem de natura Martis, per finem ſigni uirginis,

Georgij mors. *Reſiſtentia electionis.* *Vvladislaus Cracouia egreſſus.* *Vvladislai exceptio & coronatio.* *Nuncij Hungarorum.* *Dolus Hungarorum in Vladislaum.* *Matthias rex Hungariæ dolos Kazimiro ſtruit.* *Ficta uictoria.* *Duo Cometes notabiles.*

ginis,& per libram gradientem iudicaui. Alter Cometes in proximo, ſcilicet in Ianuario, anno Chriſti 1472. apparuit, ſolem poſt occaſum ſuum ſequens, caudam uerſus orientem poſt ſe ſatis longam trahens, reſpectu tamen præcedentis multò minor fuit, qui duobus menſibus, uel circa perdurauit. Scioq; quòd talem Aſtronomi Dominũ Aſtone, de natura Mercurij & parum Saturni nuncupant, primò ſub Aquario transijt, poſtea ſub piſcibus & Ariete, ſemper Solem ſequens. Subſequutus fuit ingens ardor caliditatis & ſiccitas qua ſi per tres æſtates, litesq; & bella in Hũgaria, in minori Polonia, Bohemia, Germania, Burgundia, & Francia emerſerunt.

Duratio inſignis.

CAPVT LXIII. LIB. IIII.

IN hoc anno Marcus, natione Venetus tituli ſancti Marci præsbiter Cardinalis Patriarcha Aquilegien. ad Kazimirum Poloniæ regem, à Sixto Papa quarto miſſus, Cracouiam die Saturni, quarta menſis Iulij aduenit. Kazimirus Poloniæ rex obuiam illi perſonaliter Vieliczkam uerſus, cum Kazimiro filio in comitatu inſigni exiuit, & à proceſsionibus omniũ eccleſiarum, ac uniuerſitatis magno honore, à tribus tandem filijs regijs, Alberto, Alexandro, & Kazimiro pulchrè corã perorantibus, exceptus fuit. Altera die ſplendido prandio refectus, & audientia illi die ſequenti conceſſa, commemoratis perniciosis criminibus Turcæ pacem cum Hungariæ rege multipliciter perſuaſit, obſecrans regem, ut quæ armis quæſiturus erat, per conditiones pacis ſuſciperet, & cum cæteris Catholicis regibus contra Turcam in arma prodiret, ex Cracouiaq; tranſiens, in Niſſam & poſtea in Oppauiam, Cardinalis Marcus pacem inter reges Poloniæ in Hungariæ componere nitebatur, nec efficere potuit. Concitauerunt ergo Poloni, & immiſerunt in Hungariam belligeros pedites, qui nationis Polonicæ fuerunt omnes, fratres appellati. Hos rex Matthias in duobus montibus, Modragora & Bukowiecz, quos in Hungaria incaſtellauerant, expugnauit & contriuit.

Legatus Papæ ad Kazimirũ.

Exercitus Polonorũ à Matthia rege deuictus.

Et in principio ſequentis anni 1474. miſſo Tarczithomaſz cum ſex millibus armatorum, oppidum Smigrod nocte intempeſta, oppidanis nihil ſuſpicantibus, clàm conquiſiuit, et arcem machinis expugnauit. Deinde oppida Iaſzel, Brzoſtek, Colaczicze, Friſtath, Dambrovvdzal, Dublia, Pilſno & uillas prope ducentas incendio conflagrauit. Et oppidum Croſno uallando, liberè in prædis & cędibus graſſabatur. Donec per conſtitutiones pacis à rege Hungariæ Matthia, tardè impetratas, gentes ipſius in Hungariam fuerunt reuocatæ. Conuerſuſq; contra Petrum Comorovvski Polonum de nobilitate Ciphorum, ſub eo munitiones & caſtra Roſemberg, Hradek, Zabnyecz, uetus caſtrum & Sancti Nicolai, & Likavva expugnauit. Caſtro uerò Horavva in quo ſe concluſerat, octo millibus florenorum redempto, cum omni ſuppellectili in Poloniam ipſum abire permiſit. At Kazimirus rex Poloniæ, in rege Matthia, ſuas & Vvladiſlai regis Bohemiæ iniurias ultum iri uolens, die Veneris duodecima Auguſti, anni præfati, ex noua ciuitate in Miſtovv proceſsit, & exercitum Polonorum, Lithuanis & Tartaris illum augentibus, ac ſexaginta millia pugnatorum æſtimatum, collectum, in Sleſiam uigeſimaſexta Septembris promouit, & duobus oppidis Cruczbork & Biczina conquiſitis, cætera obmiſit. Oderaq; apud Chrapkouicze ſuperato, ſtatiua prope Olauiam tenuit, ubi pabulatores eius die Mercurij, duodecima Octobris in ortu ſolis, exercitus regis Matthiæ de Vvratislauia, in qua ſe concluſerat, emiſſus, iuxta uillam Svvonouiczè inuaſit, & facilè fudit. Quumque tumultuarij milites & caterua Tartarorum accurriſſet, grandis inſtaurata fuit pugna, regeq; Kazimiro uexillum maius cum aulicis & Lithuanis mittente, ſub ducatu Pauli Iaſſenski, extemplò hoſtilis exercitus terrore nimio agitatus, terga uertit, fugienteſq; paſsim cœſi & capti ſunt. Numerus deſideratorũ mille, captiuorum uerò inſignium ſexaginta erat. De captiuis fuerunt, Vlricus Perſtenski, Petrus Haugvvicz, Paulus Karvvath, & cæteri.

Petrus Comorowski.

Kazimiri ultio.

ingreſſus in Sleſiam euſdem.

Conflictus.

Deſiderati & captiui.

Venit tandem die Lunę 24. Octobris Vvladislaus rex Bohemię, cum uiginti millibus, quorum maior pars erat peditum, per regem Kazimirum, adhuc ſtatiua circa Olauiam tenentem, hilariter exceptus, & dudum exſpectatus. Ipſius enim cauſa bellum gerebatur, exinde ad Vvratislauiam coniunctis exercitibus itum eſt, & ciuitas ex una parte, à longe tamen eſt obſeſſa, ſed non expugnata, quia abſq; ordine omnia fiebant, populationemq; & pabulationem abſq; duce agentes intercipiebantur. Intantũ ut omnes turres, & omnia ergaſcula Vvratislauien. captiuis Polonorum impleta fuerũt. Caſualiq; exorto incendio, quod uentus augebat uehemens, multi mortales, equi plurimi, et currus cum uictualibus

Captiuitas Polonorum.

Ignis uehementia Vratislaui. *Matthiæ audacia.*

quingenti, tanto exercitu opem non ferente, abſumpti ſunt. Repertæq́ fuerunt in ſemiuſtis quadrigis pixides diuiniſsimum ſacramentum euchariſtiæ cõtinentes, & intellectum eſt, conflagrationem ignis, plagam fuiſſe Dei. Videns autem Matthias rex Hungariæ, utrumq́ regem cum tot gentibus nihil agentem, timiditate quæ eum inuaſerat, depoſita, gentes ſuas in terras Vieluneñ. & maioris Poloniæ miſit, quæ illas oras frequentibus incendijs, rege Poloniæ non obſtante uaſtarunt. Irruerant & gentes ducis Nicolai Oppolieñ. in oppidum Clobuczko, ſed ab oppidanis magna clade deuicti ſunt. Caſpar Szak, & Melcher Leber, cæteriq́ homines ducis Kozuchouieñ. & terrigenæ Glogouieñ. oppidum Miedzirzecz, negligenter obſeruatum, nocte intempeſta incenderunt, & receperunt, arcem uerò Sandiuogius Capitaneus, auro ut fertur illis tradidit. Qui omnem illam oram uſque ad ciuitatem Poſnanieñ. in ſpolijs, & incendijs afflixerunt. Accidit deinde in exercitu Poloniæ & Bohemiæ regum, chariſtia, fames, diſſenteria, & æpidimia. Coactiq́ ſunt ambo reges ſufferentias, quæ ab illis à rege Matthia Hungariæ expetebantur, concedere & certis habitis tractatibus fœdera in duos annos cum dimidio concluſa ſunt cum maxima Polonorum, & Bohemorum iactura, qui nulla re memorabili geſta, diſceſſerunt.

Siniſtra fortuna exercitus Polonorum.

Literæ Matthiæ.

Rex autem Matthias Hungariæ, more ſuo literas ad ſummum Pontificem, ad Imperatorem Romanorum, & alios Reges ac Principes ſcripſit, ſuam potentiam efferendo, & regñ Poloniæ atq́ Bohemię extenuando. Scripſit & Gabriel frater minorũ Epiſcopus Agrieñ. poſtea Cardinalis, carmina inuectiua contra Polonos, quæ incipiunt.

Bruma uenit, nix alba ruit, migrate Poloni,
O fugite ad proprios algida turba lares, &c.

Cui ex aduerſo Gregorius Archiepiſcopus Leopolienſis pro Polonis reſcripſit.

Garrula lingua tace, nec ſenſu nec ratione,
Vlla uales, uerba pudenda uomis, &c.

CAPVT LXIIII. LIB. IIII.

ANno autem Domini 1477. inſtigãte, ut ferebatur, rege Hungariæ Matthia, Cruciferi Pruſsiæ defectionem parabant, & Nicolaus Comorovvski caſtra quędam incaſtellauit. Miſſo uerò Petro Donin Caſtellano Siradieñ. cum ſexingentis equitibus & quadringentis peditibus. Adiuncto ei Ioanne Biali, in Mariemburg Cruciferi cum quibus duces Mazouiæ pactum habuerunt à defectione ceſſerunt. Iacobo quoq́ Dabienski Palatino Sãdomirieñ. & Capitaneo Cracouieñ. aduerſus Comorovvſki expedito, caſtra Barvvald, Szeſſlari & Ziuiecz, per obſidionem ſub ſeptem ſeptimanis conquiſita ſunt. Et caſtrum Barvvald ualdè ſpiſſum & forti muro munitum, iubente rege Kazimiro deiectum, & ſolo æquatum eſt. Ziuiecz uerò incendio deletum, Szeſſlari Marco Ratoldi, eò quòd pecunias a rege in eo haberet inſcriptas, eſt reſtitutum.

Caſtrum Barvvald demolitum.

In anno quoque ſequenti bellum contra regem & regnum Martinus Treslar Magiſter Pruſsiæ, & Nicolaus Tungen occupator Varmieñ. Epiſcopatus reſumebant, ſed ex tempore deciderunt.

In Anno 1479. Nicolaus Tungen in Piotrkovv ueniens, regi Kazimiro reconciliatus, iuramentum fidelitatis præſtitit. Tandem & Martinus Treslar Magiſter Pruſsiæ, omni pertinacia depoſita, die Saturni, nona Octobris eiuſdem anni, iuramentum fidelitatis regi in arce nouæ ciuitatis, in præſentia oratorum regis Hungariæ, Stephani Comitis Scepuſieñ. & Venceslai Beczkovvski Bohemi, præſtitit.

Homagia Kazimiro præſtantur.

Anno autem Domini 1485. die Iouis, quindecima Septembris, quæ fuit in craſtino exaltationis ſanctæ Crucis, Stephanus Palatinus Valachiæ iuramentum fidelitatis cum ſuis Boyarijs regi Kazimiro in Kolomya oppido Ruſsiæ præſtitit. Vbi nonnulli ſtipendiarij Bohemi, qui noctu exercitum præfati Stephani Palatini inuadentes deprædati fuerant, rege mandante, capite truncati ſunt. Acceptoq́ exercitu mercede conductorũ à rege, Stephanus Palatinus Turcas graſſantes, de Valachia expulit, & duces exercitus remuneratos, una cum exercitu in Poloniam remiſit. Et quia Tartari ſæpenumerò terras Ruſsiæ & Lithuaniæ uaſtabant, rex Kazimirus contra eos Ioannem Albertum tertio genitum expediuit, quo aduentante, Tartari ad ſua ſe receperunt.

Ioannis Alberti in Tartaros uictoria.

In anno quoque Domini 1489. iterum contra eoſdem miſſus, decima die menſis Iulij de Cracouia exiuit, & Tartaros circa ſcænota ioca compræhenſos fudit, & reliquos diſsipatos terris Ruſsię effugauit, ad genitricemq́ cum triumpho & gloria redijt. Matthias autem

tem rege Hungariæ, in Vienna Auſtriæ morte abſumpto.

Anno Domini 1490. die Lunæ, quinta menſis Aprilis, Dominica ſiquidem Palmarum quum lætaretur ex peroratione legatorum regis Franciæ, inter prandendum ficus afferre ſibi iuſsit, quas quum ab aulicis conſumptas didiciſſet, nimio furore & ira captus, in Apoplexiam incidit, qua oppreſſus mugitus quoſdam edidit, inſenſibilis tamen iacuit, donec in craſtino poſt palmarum ſpiritum exhalauit, tunc Ioannem Albertum ab Orſag, id eſt, communitate nobilium in Rakoſz electum, rex Kazimirus in Hungariã miſit. Qui die Solis 27. menſis Iunij, cum notabili exercitu ſummo mane diuinis officijs ex mandato ieiunantei peractis, de Cracouia egreſſus, per Sandecz & iuxta Caſſouiam tranſiens, uſq; ad Peſt peruenit. Compertoq; quod Vuladiſlaus germanus eius ſenior natu, & rex Bohemiæ à pontificibus & potentibus regni Hungariæ dudum uocatus, & Dominica circa exaltationis ſanctæ Crucis, quæ fuit decimanona menſis Septembris, in regem Hungariç in alba regali fuiſſet coronatus, & Budæ reſidentiam tenens, oppidum Peſt & loca uicina gente armata aduerſus Ioannem Albertum oppleſſet, à Peſt retrocedens, Caſſouiam obſedit: caſtrumq; Szantz & oppida Aperies, & Cibinium cum adiacentibus in deditionẽ accepit, ſed & nouam ciuitatem ſeu Riuulum dominarum, per quoſdam ſuos armigeros expugnauit, quod Hungari perpendentes & Caſſouienſibus obſidione laborãtibus ſubuenire cupientes, pro concordia fratrum inſtabant, & eam circa carniſpriuium in præſentia præfatorum principum, & fratrum in campo iuxta Caſſouiam confecerunt. Vt Vuladiſlao Hungariam, tanquam rege legitimè coronato poſsidente, Ioannes Albertus ducatum in Sleſia maioris Glogouię cum Kozuchovv, Vuladizslavv & poſſeſsione oppidorum olim ducis Zeganeñ. acceptaret & teneret, quod & factum eſt.

Matthiæ regis obitus.
Succeſſor ſibi eligitur.
Diſſenſio propter regnum.

Sub eo tempore puta circa feſtum Epiphaniarum, ſydus crinitum, quod Cometem uocant, ſub tertia facie piſcium apparitione emerſit. Ab Aſtrologis Dominus Aſtone nominatum capite non magno, cauda uerò prolixiore, ſed tenui & paruæ lucis, de natura Mercurij, ſequebatur q; ſolem poſt occaſum, cauda poſt ſe ad orientem protenſa. Tametſi concordia fratrũ conflata fuiſſet, & decreto firmato, Glogouia cum certis oppidis Sleſiæ duci Ioanni Alberto aſsignata eſſet, ſimul & per Capitaneum ipſius Ioannem Polak, in uſufructum, & poſſeſsionem acceptata fuiſſet. Attamen Ioannes Albertus perſuaſus de Hungaria minimè exiuit, quod Hungari moleſtè ferentes, Stephanum Comitem Scepuſieñ. & regni Hungarię Palatinum ac gubernatorem cum duodecim millibus armatorum aduerſus eum deſtinauerunt, quo cum in Kalendis Ianuarij, aliàs prima Ianuarij anni Chriſti 1492. circa occaſum ſolis congrediens, Ioannes Albertus facilè ſuperatus eſt, quoniam duntaxat bellatorum duo millia habebat. Nox tamen atra non parum adiumenti ſuperatis, & fugientibus præbuit. Dux quoque Ioannes Albertus à ſuis in tenebris derelictus in captiuitatem Huſſaronum uenerat, quem ex loquela quidam aulici cognoſcentes, ſingillatim unus poſt alterum cum clamore (ut putarentur plures) accurrentes eripuerunt, & in Aperies deduxerunt. Et ſequentibus diebus per compoſitionem facta pace, Hungari uerſus Budam, dux uerò Albertus Cracouiam diuertit, quem uenientem, Cracouienſes honorificè ſuſcipientes in arcem Cracouieñ. deduxerunt, & illic uſq; in diem mortis Kazimiri genitoris ſui permanſit.

Apparitio Cometes.
Ioannes Alberti permanſio in Hungaria.
Stephanus Comes Scepuſieñ. aduerſus eum pugnat.
Ioannes Albertus ſuperatus.

Kazimirus ſiquidem genitor ipſius & rex Poloniæ, poſt feſta paſchæ eodem anno 1492. ſenſim ex profluuio uentris in Lithuania ægrotare cœpit, & quum ſui philoſophi reſtringere, aut noluerunt, aut non potuerunt, Monachorum minorum de obſeruantia, quos uulgariter Bernardinos nuncupant, accepto conſilio, pane groſsiſsimo ac nigerrimo Lithuanico in Grodno uentrem conſtrinxit, & exhilaratus in ſuos medicos inuexit, quòd religioſorum medicina pluris ualeret, quàm in arte medica Doctorũ. Cœpit tamẽ ſtatim ſecundum pedes tumere, quod quum nec fratres, nec philoſophi curarẽt, Iacobum de Zaleſze ſuum medicum percõtando requiſiuit. An adhuc ſpes eſſet ſanitatis? qui quũ reſpondiſſet minimè, tanquam fortis athleta imperterritus ſubiunxit, ergo moriendũ eſt, & medico addente, utiq;. Vadas ergo (inquit) aſtanti, pro confeſſore & pro ſacerdotibus, ut mihi ſalutaria præbeant ſacramenta. Perceptis itaq; ritè ſacramentis, & teſtamento facto, in priuatis & abditis locis centũ millia aureorum oſtẽdit, quos inter filios partiendo, Ioanni Alberto minimã ſortẽ deſignauit, quoniã (inquit) in Hungarico bello multa abſorpſit, ſicq; in pace mortuus eſt, in caſtro Grodneñ. die Iouis, ſeptima mẽſis Iulij, pxima ante feſtũ Penthecoſtes, ut eiuſdẽ mẽſis principiũ exitiũ mortis eſſet, cuius finis initiũ regni & coronæ erat. Regnauit autem in Polonia 45. annis, abſq; 18. diebus. Non cõputatis duo-

Kazimiri egritudines.
Kazimiri mors.

bus annis & medio, ab interitu germani ſui Vvladislai in Thracia, quibus regnū Poloniæ uacauit. Relatus autem & adductus Cracouiam, eadem die, ſcilicet undecima die menſis Iulij, quæ eſt dies translationis Sancti Benedicti poſt meridiem, in dextra parte ſacelli noui ſanctę Crucis, per reginam Elizabeth cōnſortem eius conſtructi, ſepulturā accepit. Cuius opera mauſeolum eſt ſuperpoſitum marmoreum, cum ſupereminentis lignorū rubefactorum. Erat autem maxima pompa tam in ſepultura, quàm in exequijs, cohoneſtante & funebria peragente regina Elizabeth, cum filijs, Prælatis, Pōtificibus, & Baronibus regni. Aderant proceſsiones totius urbis, & equites armati cum uexillis ſecundum numerū prouinciarū, quibus dum uiueret imperabat. Aderat & uniuerſitas ſtudij Cracouień. cleri, & plebis multitudo copioſa. Fuit aūt rex Kazimirus procerę ſtaturæ, ſecundum anteriorem capitis partem à uertice per totum caluus, faciei oblongæ & macræ, uocis blæſæ, ab ineunte ætate uſq; in finem uitæ ſemper uenator & auceps. Canes uenaticos plurimū diligens, quod ex uno exemplo cognoſce. Dum Vvladislaus dux Ribnicen. & Plezinen. fatuus agnominatus, donaria Vvladislao regi Bohemiæ miſſa intercepiſſet, & parſum iri ſibi precaretur. Canes (inquit) uenaticos duntaxat reddat, & cętera poſsideat donaria, tanquam canes maioris ualoris fuiſſent rebus cęteris. Fuit homo ſemp. ſobrius, aquā bibēs, uinum, ſiceram, ceruiſiā, & pharmacū nunquā guſtans, & odorem eorū execrans, atq; faſtidiens. In Venerem procliuus, balnea & fomentationes crebras amās. Cōmeſſationi & cōmeſſationi indulgens ac intētus, laboris, frigoris, fumi, uenti, æſtus patientiſsimus. Poſtquā ex ducatu Lithuaniæ in regem Poloniæ aſſumptus eſſet, clerum perturbauit, præcipuè, p Epiſcopatu Cracouień. contendentes. Deinceps uerò ad tempora uitæ, cum multum ueneratus, ad prandia ſæpenumerò uocabat, ut quotannis Cracouiā ueniret, Prælatos, Canonicos, Doctores & Magiſtros aleret, & prandijs oppiparè inſtructus reficeret. A' ſubditis ſuis pecunias corrogabat, petebat, & mutuabat, promiſsi memor & uerax. Mutuataq; perſoluens, regios prouētus, caſtra & oppida arendans & inuadians. Aedificia negligēs, ita ut pleraq; caſtra ſui Dominij colapſa ruerent, aut tectis denudata priuarentur. Coniugis ſuæ reginæ Elizabeth feruidus amator, & ab ea reciprocis adamatus amoribus, ut fœlix coniugium inter eos ore omnium diceretur. Prolem quoq; frequētem & numeroſam, mares ſex, fœminas ſeptem procreauit. Ex quibus quatuor reges fuerūt. Vvladislaus primogenitus rex Hungariæ, Bohemiæq;. Ioannes Albertus, & Alexander. Item Sigiſmundus, reges Poloniæ ſucceſsiuè regnantes. Kazimirus autem ſecundo genitus, phthiſi præfocatus, in Vilna tumulatus requieſcit. Et ut fertur pro ſanctitate uitæ miraculis coruſcat. Vltimus filius Fridericus, Cardinalis tituli ſanctæ Luciæ in ſeptem ſolijs, Archiepiſcopus & primas Gneznen. Epiſcopusq; Craco. fuit. Septem autem filiæ fuēre. Heduigis maior natu Georgio duci Bauariæ deſponſata. Sophia ſecunda filia Friderico Marchioni Brandēburgeń. Anna quinta filia Boguslao duci Stolpeń. & Stetineń. Barbara ſexta filia Georgio duci Miſzneń. Vltima earum Elizabeth Legnicenſi duci nupta. Elizabeth autē tertia inter filias immatura morte præuenta, in ſepulchro Heduigis materteræ Cracouiæ tumulata, quieſcit. Similiter Elizabeth inter filias quarta in pueritia occumbens, in dextra parte chori ſepulta eſt. Inſuper rex Kazimirus cū Cruciferis fratrib. Teuthonicis in Pruſſia longum & periculoſum geſsit bellum, quos tandem poſt quatuordecimum annum ſuperauit ac domuit. Et reſurgentes iterum & iterum tanquam Hercules claua, hydram renaſcentem, & Anthæum è terra ſurgentem occidit, & ſilere coēgit. Glorificet ergo Deū Polonia, quòd caſtra & ciuitates munitas, labore alienigenarum conſtructas, per regē Kazimirum regno Poloniæ contulit, ut cuſtodiret legem Domini, & iuſtificationes eius requireret, quemadmodum in Pſalmo 104. dicitur. Dedit illis regiones gentium, & labores populorum poſſederunt, ut cuſtodiant iuſtificationes eius, & legem eius requirant.

Pompæ funebralis deſcriptio.

Kazimiri ſtatura, mores, et geſta.

Patientia eius.

Proles Kazimiri ſexus utriuſq;.

Expreſsio potentiæ ſuæ in Prutenos.

CAPVT LXV. LIB. IIII.

ANno Domini 1447. Sbigneus Epiſcopus Cracouień. eccleſiam Collegiatā in noua Sandecz cum aliquot Prælaturis & Præbendis fundauit. Eodem anno multa ſpolia & furta in regno Poloniæ ſub hyemem per raptores, & fures de Sleſia & Hūgaria ſuborta fuerūt, & nō erat defenſor, rege Kazimiro in Lithuania manēte.

Raptores in Poloniam.

Anno Domini 1448. ueniente ex Lublin à rege Kazimiro in Cracouiā Baptiſta Epiſcopo Camerineń. nuncio Apoſtolico. Prælati & Capitulum Cracouień. Conſulatusq; & ciues Cracouień. in mille quingentis equis, ſplendidè obuiam exeuntes, eum ſuſceperunt. Vniuerſitas autem Cracouien. nullam ei, etiam monita & rogata, reuerentiam facere

cere uoluit, quoniam cōcilio Baſilienſi, & non Papæ electo, aſsiſtebat. Propter quod præfatus Epiſcopus Baptiſta contra uniuerſitatē fremebat, & eam beneficijs priuare conabatur. Ac cum conſenſu regis de regno expellere, quem Sbigneus Cardinalis & Epiſcopus Cracouieñ. perſuaſionibus ſuis abducebat & mitigabat. Et ut fertur ipſo redeunte Romā, Nicolaus Papa quintus, quod arroganter & minus prudenter egiſſet, eum in cōſpectum ſuum admittere noluit, & exinde tabefactus, præ triſtitia in breui uitam finiuit.

Baptiſta Epiſcopus Camerinenſ. Cracouienſ. Vniuerſitatis hoſtis.

Eodem anno Ioannes de Huniad gubernator regni Hungariæ numeroſo & forti exercitu coadunato, Turciam, aliàs Græciam intrauit, & quum ad campum Coſſovvo perueniſſet, Imperator Turcarum cum trecentis millibus equitum, & ſexaginta millibus peditū ſuperuenit: ubi feria quinta ante Lucæ Euangeliſtę æquo marte pugnatum eſt. Altero die Hungarorum exercitus occidebatur, & a multitudine Turcarum cōcludebatur, ita quod confractus in nocte fugam inijt. Sabbatho autem pauci ex Polonis & Bohemis in caſtris remanentes, à mane ad meridiem machinis, & baliſtis ſe tutabātur tandem ad extremum uicti, ferè quindecim millia occiſi ſunt. Capti autem fuerunt duodecim millia. Ioannes autem de Huniad fugæ ſe cōmittens, ſolitarius in Raſcia, in quodam caſtro de mandato deſpotę Raſciæ captus fuit, & ad iuramēta ac promiſſa Pręlatorum & Baronum Hungariæ, dato filio eius in obſidem, dimiſſus erat, qui liberatus non ſolum caſtra promiſſa non reddidit, ſed & quæ iuris Deſpotæ erant expugnauit.

Ioannes de Huniad Turciam ingreſſus.

Poloni & Bohemi uicti.

Anno Domini 1449. Fœlix Papa quintus, olim Amadæus dux Sabaudiæ nuncupatus ceſsit, & publicè papatum reſignauit, & ſublatum eſt ſchiſma, quod fere decem annis durauit, uerſu adagioſo teſte.

Lux fulsit mundo ceſsit fœlix Nicolao.

Schiſma decē annorum ruptum.

Eodem anno Nicolaus Papa quintus miſit Capellum Sbigneo Epiſcopo Cracouien. per Ioannem Dlugoſz ſeniorem Canonicum Cracouieñ. Felix Sbigneus Cardinalis qui trino capello redimitus erat, ab Eugenio quarto, & Felice quinto. Item à Nicolao quinto, quolibet eorum ad ſua ſuffragia ipſum Cardinalatu alliciente.

Anno Domini 1451. Dauid Imperatoris Turcarum fratris filius Muſtapha nominati à rege Kazimiro optauit, ut ei per terras ſuas in Conſtantinopolim tranſire liceret, quoniā Omarath imperator Turcarum die ultimum obierat. Annuit Kazimirus ſuæ petitioni, & remuneratum cum conductoribus remiſit. Caſſus tamē ſuus fuit labor, Turcæ enim iam alium imperatorem elegerant.

Dauid Conſtātinopolim petit.

Anno quo ſupra annum Iubilæum Nicolaus Papa quintus, pro uniuerſo regno Poloniæ, & magno ducatu Lithuaniæ ad interceſsionem Sbignei Cardinalis Cracouieñ. conceſſerat, qui à menſe Decembri ad finem Auguſti durauit.

Iubilæus cum peſte.

Eodem anno grandis peſtis in terris maioris Poloniæ inualuerat.

Anno præfato 1451. Iskra de Brandis cum quatuor millibus militum. Ioannē de Huniad gubernatorem regni Hungariæ, ſedecim millia ducentem, feria tertia in uigilia natiuitatis Mariæ, circa Luczencze fudit, quia inchoato prælio, magna pars exercitus gubernatoris fugere cœpit, quam gubernator à fuga cohibere non ualuit. Anno Domini eodem feria quinta decima mēſis Februarij, quæ fuit dies ſanctæ Scholaſticę, dux Boleslaus Svvitrigal in caſtro Luczko mortuus eſt.

Iskra uictor in Ioāne Huniad.

Svvitrigal obijt.

Anno Domini 1453. quoniam duces Ianuſsius Oſzuianczimieñ. & Przemislaus Toſſeceñ. regionem Polonicam deprædabantur, Ioannes Sczekoczki Capitaneus, & Ioannes Kuropatvva Subcamerarius Lublineñ. pro Capitaneis electi cum gentibus precio conductis contra eos miſsi, illicò caſtrum Oſvvanczim obſidione cinxerunt, & ipſum in poteſtatem regis, & regni redegerunt, & Ioānes de Czizovv Caſtellanus & Capitaneus Cracouieñ. in eo locatus eſt, donec Oſvvancimieñ. dux pecunias pro ſtipendiarijs expoſitas ſolueret, aut ipſe cum terra ſua feudum regi præſtaret. Eodem anno exercitus Tartarorum Podoliam uaſtabat. Ioānes uerò Laſcz adminiſtrator in Zukouiecz, nobilis de domo Pomiany cum alijs adminiſtratoribus, uidēs ſe hoſtibus imparem, in campo Kraſnevv, nocte omne illud robur Tartarorum proſtrauit.

Ioannes dux Oſvvancimieñ. uictus.

Ioannes Laſcz Tartarorum uictor.

Deinde interdiu reliquos exercitus Tartarorū (qui haud longè aberant) aggreſſus ducem Tartarorum, Deo fauente occidit, & reliquum agmen Tartarorum in fugam conuertit, præda de manibus ipſorum erepta.

Anno præfato 53. ſupra mille quadringentos Conſtantinopolis Græcorum metropolis, per Mahumeth imperatorem Turcorum, die uigeſimonono, Maij capta eſt. Poſt 54. diem oppugnationis Imperator Gręcorum Conſtantinus nomine, pugnans obtruncatus

Conſtātinopolis capta.

catus eſt, turba populorum trucidata, matronæ & uirgines ad libidinem raptæ. Saluatoris noſtri ſimulachrum in cruce pendentis deriſum, & contemptum præcedentibus qui dicerent. Hic eſt Chriſtianorum Deus, in caſtra delatum, ſputo, luto, & ſagittis iactatum eſt. Pera Ianuenſium ciuitas, ſimile periculum uerita, miſsis nuncijs deditionem fecit. Turca autem mandante, turres & mœnia rupta, & ſolo æquata ſunt. Campanæ ſublatæ & in machinas reſolutæ, & 16. millia aureorum pro tributo impoſita ſunt.

Pera Ianuenſ. ciuitas capta.

Eodem anno dux Ianuſsius Oſzvvancimień. caſtrum Oſvvanczim obſedit, qui cum ignominia & iactura ſuorum repulſus, antiquum caſtrum per patrem ſuum ruinatum Volek nuncupatum reformauit, & ex eo non ſolum terram Oſvvanczimień. ſed & confinia regni ſpoliauit. Barones itaq; regni, rege abſente & in Lithuania commorante, Volek obſederunt, & pacem concluſerunt. Et quia Polonis ducem Ianuſsium patrimonio ſuo uiolenter ſpoliari iniuſtum uidebatur, ex pacto ei uiginti millia latorum groſſorum pro terra Oſzvvancimień. dederant, & de ea perpetuò ceſsit. Ladislaus rex Hungariæ & dux Auſtriæ, Pragæ in regem Bohemiæ eodem anno, ſcilicet 1453. Dominico die qui fuit feſtum Simonis & Iudæ, per Dionyſium Cardinalem & Archiepiſcopum Strigonień. coronatus eſt. Peracta autem coronatione, ut quiſq; ſecundum arbitrium ſub una ſpecie, uel duplici communicaret, conceſsit. Ipſe tamen rogatus, hæreticorum eccleſias nunquā intrauit.

Caſtrum Volek reſtauratum.

Ladislai regis Hungariæ coronatio.

CAPVT LXVI. LIB. IIII.

Anno Domini 1455. feria tertia poſt palmarum, quæ erat prima dies Aprilis, Sbigneus Cardinalis & Epiſcopus Cracouien. Sandomirię, dum paſsio Domini in Eccleſia Sandomirień. cātaretur, mortuus eſt: ex Sandomiria in Cracouiam delatus, feria quarta paſchæ, quæ fuit nona Aprilis, in medio chori ſub urna ærea, per eum dum uiueret ordinata, ſepultus. Et tres capelli rubei ſup ſepulchrū ſuſpenſi ſunt, quorum iam nullus apparet, quoniā à tribus ſummis Pontificibus Eugenio quarto. Felice. 5. & Nicolao quinto Cardinalis factus erat, quod perraro uni contigit. Exegerat annos uitę 66. in pōtificatu Craco. años 32. in Cardinalatu uerò ſedecim. Teſtamētū ſuū eccleſijs, monaſterijs, ſtudētibus, ęgenis & miſerabilib. pſonis, & nō ſuis ꝓpinquis diſtribui iuſsit.

Sbigneus Cardinalis Epiſcopus Cracouienſ. mortuus.

Año præexpreſſo feria ſecūda Pentecoſtes, quæ fuit 26. Maij hora ueſperarū, dū mechanici in cāpo auē ſagittarent, ignis de domo Thomæ lorificis Cōſulis Craco. proxima ædi ſancti Petri erupit, & Caſtrēſem & Canonicalē plateas, & quatuor ædes ſacras ſcilicet ſanctorū Petri, Andreæ, Martini, & Mariæ Magdalenæ cū collegio Canoniſtarū conſumpſit. Duę dūtaxat domus canonicales magiſtri Nicolai Spiczmeri Cātoris, & Ioānis Dlugoſz Canonici Craco. ęgrè defenſę fuerunt. Ab eo ergo tēpore ſagittatio galli ad octauā in diē ferialem non feſtiuum, diem ſcilicet Lunæ poſt Trinitatis proximum tranſlata eſt.

Magna incineratio Cracouiæ.

Eodem anno interierāt frumenta & ſequuta fuit charitas annonæ. Inſuper prædicto anno 1455. tertia Octobris monaſteria fratrum minorum de obſeruātia in Poſnania, Coſten, Vvſchovva, & Cobilino per ciues fundata ſunt.

Chariſtia annonæ.

Anno Domini 1456. Nicolaum de Turza presbyterum, gerentem ſe pro Scholaſtico Cracouień. & germanum eius patruelem de Gnoinik clericum, gerentem ſe pro Canonico Cracouienſi (& uterq; eorum ſub uiuis beneficia impetrauerat) æculei pœna examinatos, & furtum quo ordine ęgerunt confeſſos. Conſulatus Cracouień. intra muros Craco. portæ ſancti Floriani proximos mucrone percuſsit, & ſuppoſita fuit Cracouia interdicto, uſquequò Vvladislaus primogenitus regis Kazimiri naſceret. Natus aūt erat feria ſecūda poſt Dominiçam Oculi, quę fuit prima menſis Martij, poſt horā tertiā noctis, & in octaua paſchæ per Thomam Epiſcopum Cracouień. baptiſatus. Is diu in Hungaria & Bohemia rex pacificus, quem pax uelut umbra corpus ſequebatur, fœliciter regnauit.

Interdictum Cracouiæ.

Anno præfato Crux auctoritate Apoſtolica contra Turcam prædicabatur. Imperator autem Turcarum Albam regalem Raſciæ, ad fluenta Savvi & Danubij ſitam, obſedit, tredecimq; hebdomadis continua quaſſatione, turres, & muros ſolo proſtrauit. Ioannes autem Capiſtranus cum octingentis cruce ſignatis de Buda per Danubium in nauibus demiſſus caſtrum introiuit. Ioannes uerò Huniad cum gente armata per terram aduenit, & fortiſsima pugna, ſine ulla pauſa tam in die, quàm in nocte fuit, donec uictoria ex alto catholicis data, Turcæ cum ſuo imperatore in fugam uerterentur: Et Chriſtiani centum inſignes machinas, ſexaginta quatuor galeas, & multitudinem captiuorum conſequuti fuerunt. Gloriabatur itaq; pater Ioannes Capiſtranus, quòd cū bubulcis & ruralibus, pugnaces Turcas Deo iuuante cōtriuiſſet. Gloriabatur & Ioannes de Huniad gubernator regni Hun-

Cruciferi contra Turcam.

Ioannes Capiſtranus cū ſuis cruce ſignatis.

Hungariæ, quòd robore, militia, & perſeuerantia eius Turcas ſuperatos, & imperatore eorum Mahumete uulnerato, ad extremum profligauit. Sed ambo eodem anno abſumpti, gloriæ finem impoſuerunt. Nam Ioannes de Huniad in menſe Augusti mortuus eſt, uir in armis & adminiſtratione bellorum celebris. Ioannes uero de Capiſtrano 23. in Vlak oppido Hungariæ Chriſto ſpiritū reddens. In Eccleſia conuentuali S. Mariæ ordinis ſancti Franciſci eiuſdem oppidi ſepulturam accepit.

Mahumetes uulneratus & profligatus. Ioannes de Huniad mortuus, atq; Capiſtranus.

Eodem anno poſt Viti Cometes ad Septentrionem quātitatis mediocris apparuit, tota nocte uſq; ad ortum ſolis apparens. Duratio autem eius uno menſe exacta eſt.

Cometes.

Anno Domini 1457. Ladislaus rex Hungariæ aſsiſtentiā primorū cōſiliariorū Hungariæ nactus. Ladislaū filiū gubernatoris, interfectorē Vlrici Comitis Ciliæ capite trūcauit, & Matthiā germanū eius cū amicis, & comēſalib. in carcerib. captiuatū obſeruauit.

Interfector Vlrici Comitis Ciliæ.

Eodem anno die Mercurij 21. Septembris hora completorij, Elizabeth regina Poloniæ in Cracouia Heduigim filiam parturijt. Anno quo ſupra Kazimiro rege Poloniæ conuentionem in Piotrkovv agente, nuncius eſt allatus Ladislaum regem Hungariæ & Bohemiæ, ac ducem Auſtriæ, cui uirgo Magdalena regis Franciæ filia, fuit deſponſata, in die Cæciliæ ſubitò infirmatum, in die ſancti Clementis diem obijſſe. Ac in die beatæ Katharinæ in Eccleſia Prageñ. in ſepulchro proaui ſui Caroli imperatoris eſſe ſepultum. Et nouā ſponſam ex medio itinere reuerſam fuiſſe. Varij autē fuerunt rumores de morte eius. Vulgatiori tamen & craſsiori ſermone, Georgius de Poſzdzebrad de morte ſua inſimulabatur, & eo præſumptuoſius, quod ſe in regem Bohemiæ erexit. Inſimulabatur & Ioanna Georgij Poſzdzebraski uxor, quòd in pomo regi dato, ueneno interlito mortem procurārit. Interijt autem rex Ladislaus anno ætatis ſuæ decimonono.

Ladislai regis Hungariæ & Bohem. mors.

CAPVT LXVII. LIB. IIII.

ANno Domini 1458. die Dominico 22. Ianuarij, quæ fuit Sancti Vincentij, Matthias Ioannis de Huniad, olim gubernatoris Hungariæ filius, tredecimum agēs annum, apud Budam nondum ex captiuitate, qua per Georgium de Poſzdzebrad gubernatorem Bohemiæ detinebatur ſolutus: & Michael Szuladin auunculus eius, qui cum quinq; millibus gentium aduenerat, in gubernatorem regni Hungariæ electus, & pro liberatione electi regis quinquaginta millia aureorum congeſta ſunt. Apud Pragam uerò in quatuor temporibus cinerum, Georgius Poſzdzebrad Gubernator Bohemiæ in regem Bohemiæ, feria quinta ante Dominicam Oculi, quæ fuit ſecunda dies Martij electus eſt. Vir in adminiſtrandis rebus bellicis prouidus, ſed erroribus Viclephiſtis plurimum deprauatus. Die autem Dominico poſt ſancti Georgij, quæ fuit ultima Aprilis, per Auguſtinum Epiſcopum Iaurieñ. aſsiſtentibus ſibi Vincentio Vacieñ. Epiſcopo, & Prothaſio electo Olomunceñ. Girzik in regem: Ioanna uero conſors eius in reginam Bohemiæ coronati ſunt.

Matthias de Huniad è captiuitate liberatus.

Girzik in regē Ioāna uxor in reginam Bohemiæ inuncti.

Eodē anno Hūgari cōtra Nicolaū Comorovvski, & Thelephū, uictoria potiti ſunt. Ioannem aūt Iskra, & Petrū Rathkouiecz, certis caſtris & munitionibus exuerunt.

Die quoq; Dominico Pentecoſtes circa Pothok oppidum Hungariæ cum Thelepho congreſsi, omnes eius copias conflixerunt. Preſsit etiam Georgius Bohemiæ rex Auſtriā bello, nec prius deſtitit, donec certa fierent pacta, per quæ illi Vlricus Eczinger de ueneratione Ladislai regis inſimulatus, traderetur.

Nicolaus Comorovvski & Telephus ab Hungaris uicti. Auſtria oppreſſa.

Eodem anno feria quinta, in uigilia ſancti Franciſci, tertia Octobris in aurora, Elizabeth regina ſecundum filium progenuit, cui nomen Kazimirus impoſuit.

Kazimirus.

Anno Domini 1459. Quidam Barones, quorum princeps Nicolaus Friſtaczki erat, Matthia relecto, Fridericū imperatorem, & Auſtriæ ducem, in regem aſſumpſerunt. Qui electioni à paucis factæ conſentiens, totam Hungariam bello ciuili inuoluit exercitibus utriuſq; regis concurrentibus atrox bellum fuit. Ad extremum tamē Cæſarinis uictoria ceſsit. Tandem pace perpetua cōpoſita, ſub his conditionibus, ut Cæſar Fridericus titulo regni Hungariæ, ſibi & ſuis ſucceſſoribus retento, coronā materialem regni Hungariæ, per Elizabeth apud illum depoſita, redderet. De adminiſtratione regni Hungariæ, ad uitā duntaxat Matthiæ cederet, poſt mortem ſibi ſucceſſurus. Pro reſtitutione quoq; coronæ Matthias rex, Friderico octuaginta millia aureorum ſolueret. Dum pax ſub his conditionibus completa eſt, rex Matthias à Cæſare in filium ſuſceptus tum primum ſe coronari in regem, in alba regali huiuſmodi corona obtinuit & procurauit.

Fridericus rex electus.

Fridericus & ſucceſſores titulum regni Hungariæ habentes.

Anno Domini 1460. die Iouis 27. menſis Decembris in die Ioannis Euangeliſtæ

filius

Ioannis Alberti natiuitas.

filius tertius Kazimiro, ex Elizabeth in Cracouia hora duodecima natus eſt. Cui nomen binonymum Ioannes Albertus inditum eſt.

Alexandri natiuitas.

Anno Domini 1461. die Mercurij, quinta mēſis Auguſti, apud Cracouiam Elizabeth regina quartum filium enixa eſt. Qui à Ioanne Pniovvski Archidiacono & adminiſtratore Cracouieñ. baptiſatus, Alexander uocitatus eſt.

Sophia Poloniæ regina mortua.

Eodem anno Sophia Poloniæ regina, Vvladislai regis Poloniæ relicta, ex nimia ſacietate melonum febre acuta contracta, ad extremū paralyſi tacta, omnibus ſacramentis procurata, in caſtro Cracouieñ. die Lunæ 21. Septembris, hora ueſperarum mortua eſt. Die uerò Lunæ 27. Septembris, apud maiorem eccleſiam Cracouieñ. in ſacello S. Trinitatis, quod à fundamentis quadrata petra erexerat, & octenario numero miniſtrorum, clenodijsq́ & indumentis regijs ſplendidè dotauerat, celebri apparatu funeris ſepulta, uno & quadragiata exactis annis, ex quo regi Vvladislao coniugio cōiuncta, in Poloniæ regnū aduenerat. Carmine tali celebrata.

Epitaphium eius.

Sanguine clara ducum Ruſſiæ clariſſima quondam.
Laudibus ipſa meis gloria ſummi fui.
Iuncta Polonorum diuino fœdere regi,
Contraxi populos in mea uota meos, &c.

Rex Boſnæ à Mahumetto captus.

Anno Domini 1463. Mahumeth imperator Turcarum, accepto & expugnato regno Boſnæ, cœpit regem Boſnæ in caſtro fortiſsimo Iaycze, & eum ſagittis militum necauit. Rex uero Hungariæ Matthias, aliquas arces & præſidia Turcarum expugnans, Emericū Diak hominem magnę faſtiuitatis regem Boſneñ. præfecit: arcemq́ Iaycze, quam ſeptem millia Turcarum egregiè tutabantur, longa obſidione macerans per deditionem cœpit.

Polonorum milites Hungaris Prælati.

Sub tempore illo Poloni militares, regis Matthię pauci numero, quorum Fœlix de Panyovv genere Gedzaba, & Ioannes Albus de Sreczkovv genere Dolua, ductores erant, quatuor millia Turcarum noctis tempore inuaſorum profligarunt. Septingentos autem equeſtres Hungaros quorum Sokolopeter ductor erat, quoniam deſerentes ſocios ſuos præfatos Polonos, abſceſſerant, Matthias rex obiurgatos, capitibus eorum braccis impoſitis, & uulabus uelatis, extra caſtra non niſi poſt triduum reueſuros, ut cæteris in exemplum forent, propulit.

Cruciſerorum in Iudæos ſeuitia.

Anno Domini 1464. Pius Papa ſecundus generale peſſagium contra Turcā inſtituit. Ad quod plura hominum milia crucem apud Cracouiam aſſumentes: feria tertia paſche, quæ in tertiam Aprilis cadebat, in Iudæos, & eorum domos ad ueſperū irruerunt, & confractis tam domibus, quàm ſynagoga Iudaica, uniuerſas ſubſtantias eorum diripuerunt, trigintaq́ homines, de utroq́ ſexu trucidarūt. Cætera uerò multitudo Iudæorū in æde Ioannis de Tanczin ad portam ſe receperat. In craſtino uerò amplior ſeditione gliſcēte, uix caterua Iudæorū defenſa, in arcem Cracouieñ. eſt deducta.

Sophia filia 6.

Eiuſdem anni ſexta Maij, hora prima noctis regina Elizabeth filiam genuit, quæ die ſolis quartadecima Iunij per Ioannem Epiſcopum Cracouieñ. baptiſata, Sophia nomen accepit.

Vvladus captus.

Anno Domini 1465. Vvladum ſuperioris Moldauiæ principē, Matthias rex Hunga. quaſi cum Turca contra illum ſentiret captiuauit. Radul autem germanus Vvladi Mahumeti Turcarum imperatori adhærens, tributarium ſe illi præſtiut, & præfatam maiorem Moldauiam ab illo regendam ſub tributo ſuſcepit.

Kilia capta.

Oppidumq́ Kiliā, quod Græci Likoſtomos appellant, excluſis Hungaris occupauit. Veritus Stephanus Palatinus Valachiæ Turcæ uicinitatem, & ipſe in tributum Turcæ conceſsit. Habita tandem conſpiratione cum ciuibus Kiliæ, porta una ſubſerrata, Stephanus Kiliam ſub noctis medio compræhendit, duosq́ arcis Capitaneos, qui fortè ad nuptiarum ſolennitatem inuitati, delicatiis epulati fuerant, in oppido offendens. Vnum cœpit, alterum uerò in arcem effugientem, terrore & ſpe uitæ ac munerum, quæ offerebantur affectum corrupit, & arcem in poteſtatem Stephani tradidit. Maxima, his auditis Turcarum Cæſar frangebatur moleſtia & ira. Sed nuncium Stephani cum tributo & muneribus ad ſe miſſum captiuatum, quem tenebat, honoratum remiſit, & excuſationes de interceptione Kiliæ ad ſatisfactionem accepit.

Elizabeth 7.

Eodem anno die ſolis, nona Maij, in feſtum Trinitatis cadēte, ſub miſſa maiori Elizabeth regina Poloniæ in caſtro Cracouieñ. filiam partu ſeptimo effudit. Quæ altero die ſolis ſedecima Maij baptiſata, Elizabeth eſt uocata. Eodem quo orta fuerat die añō ſequēti mortua, Cracouiæ in ſepulchro Heduigis materteræ ſepulta.

Ruina partiū eccleſiæ ſancti Franciſci.

Anno præfato die ſolis 26. Maij, infra cōcionē ad populū, clipeus Eccleſiæ ſancti Frāciſci Craco. inter chorū & corpus Eccleſiæ cōſiſtens, decidit. Poſt quē turris altiſsima eiuſdem

dem monaſterij á Boleslao pudico duce Cracouien. cum ambitu circa ſummitatem, magnifico ſumptu ędificata, quoniam & eidem clypeo adhærebat, & per incendium debilitata fuerat, ſolotenus decidens, corruit: & columnas ac teſtudinem in corpore. In choro uerò teſtudinem pro aliqua parte concuſsit, neminem tamen ex hominibus læſit.

CAPVT LXVIII. LIB. IIII.

ANno Domini 1466 Ioannes Rokiczan, Bohemicæ hæreſis uertex, & auriga doloſus, ſubita paralyſi percuſſus, apud Pragam loquendi uſum amiſit. Iuſtiſsimo Dei iudicio, ut qui lingua ſceleratiſsimam hæreſim extulit, & prædicauit, lingua languidata puniretur. Eodem anno circa medium menſis Auguſti, Eczigeri Imperator Tartarorum Przecopenſium abſumptus eſt, qui ſub omni tempore ſui Imperij pacem optimam cum regno Poloniæ, & terris Ruſsiæ cuſtodiuit, & tenuit. Eodem anno peſtis in regno Poloniæ uiguit.

Paralyſis Ioannis Rokiczan.

Anno præexpreſſo Georgium Poſzdebradski Regem Bohemiæ tanquam hæreticũ 23 Decembris omni honore, Paulus Papa ſecundus Romæ priuauit, & omnes ſubditos regni Bohemiæ ab eius obedientia, & iuriſdictione abſoluit: ipſumq́ ac filios ſuos, & poſteros ad conſequendas quaslibet dignitates, & honores inhabilitauit.

Inhabilitatio Gyrſicæ cũ prole.

Anno Domini 1467 Rege, & regina Poloniæ in uilla Kozmice in Radomienſi diſtrictu, ſupra Iſtulam propter peſtem commorante, quintus filius, ſed octaua proles natus eſt, die Iouis, prima Ianuarij ſub noctis medio in diem ſuccedentem fonte baptiſmi à Ioanne Epiſcopo Cracouienſ. in eodem loco regeneratus, Sigiſmundi nomen ſortitus. Poſt duos Germanos reges Poloniæ uita functos, in Polonia his diebus regnans. Die Saturni quarta menſis Aprilis ante conductum Paſchæ præfati anni, Ludouicus de Erlichauſzen Pruſsiæ Magiſter uigeſimus nonus, quindecim diebus infirmatus, apud Konigsberk mortuus eſt, & in Eccleſia Zambien. tumulatus, quum annos decem octo in Magiſtratu exegiſſet. Tribus de Palatinatu Moldauiæ, uidelicet Stephano, Petro, & Berenden aliquot annis contendentibus, & ſe de proſapio Alexandri Palatini deſcendere diſſerentibus. Stephanus quoniam aſtu, faſtiuitate, & ſolertia præſtabat, facilè alijs duobus excluſis, apud Valachos principatum obtinuit.

Sigiſmũdus 8.

Ludouicus de Erlichauſzen magiſter Pruſſiæ mortuus.

Anno autem prædicto 1467 Matthias rex Hungariæ contra eum ueniens, & Berenden Valachiæ præficiens, ac Palatinum inſtituens, per Palatinum Stephanum in oppido Banya profligatus eſt, tribusq́ uulneribus rex ſauciatus, de loco certaminis in lectica elatus eſt, & multa millia Hungarorum occiſa. Hæc eſt rei ueritas, quamuis Hungari Regi Matthiæ blandientes, aliter factum retulerunt.

Conflictus ob Valachiæ præfecturam.

Eo anno Poloniam peſtis, & chariſtia turbauerat.

Anno Domini 1468 die Iouis, 27 Aprilis, poſt horam ſedecimam, Elizabeth regina in caſtro Cracouien. ſextum filium, nonam uerò prolem parturijt, qui Fridericus appellatus eſt. Hic Cardinalis tituli S. Luciæ in ſeptem ſolijs fuit.

Fridericus 9.

Eodem anno Victorinus filius Girzikonis Regis Bohemię, monaſterium Pulger in Auſtria, eiectis monialibus incaſtellauit: de quo adueniente exercitu Friderici Imperatoris, in Morauiam ad caſtrum Spelberk, quod Brunnæ imminet, fugit. Matthias autem rex Hungariæ, bellum Bohemiæ, & Morauiæ illaturus, exercitum ſuum circa oppidum Auſtriæ Lauy, in loco paludinoſo collocauit. Ad quem Georgius Podzebradski, rex Bohemię cum exercitu haud modico, pedite, quàm equite magis referto, aduenit: & quatuor hebdomatis, aut ampliùs neuter exercitus, quum eſſet ad prope, in dimicationem uenit, ſed de pace tractatus fuere, re autem infecta, & fame premente. Georgius Bohemus campum deſerens, Bohemiam redijt: filium tamen Victorinum apud oppidum Morauiæ Trebiczouu ſuæ ditionis reliquit. Mouit & illicò Matthias Hungar. caſtra, & illa oppido Trebiczouu applicuit: pro cuius conquiſitione ſuburbana incẽdit, ex quo incendio oppidũ corrupit. Victorinus autem periculum incendij uitaturus, in monaſteriũ ante muros oppidi, expulſis monachis, ſe recepit: Rex uerò Hungariæ Victorinum in monaſterio obſidere cœpit, fameq́ præmente, Henricus Girzikonis alter filius cum nouo Bohemorum exercitu ſuperuenit: ad quem Victorinus nocte diem Pentecoſtes antecedente, quæ fuit quinta Iunij, cum mille trecentis peditibus egreſſus, & hoſtilem cuſtodiam dirumpens, in caſtra Henrici deuenit, & magna ſui ſpe Hunga. regem fefellit: arx uerò, ſeu monaſterium Trebiczouu, illis diſcedentibus, regi Hungariæ eo pacto eſt dedita, ut liceret omnibus incolumibus media parte armorum, & equorum relicta, diſcedere.

Victorinus filius Georgij regis Bohemiæ.

Matthiæ exercitus.

Regreſſus Georgij.

Victorini ſeceſſus.

Trebiczow Matthiæ cedit.

Anno Domini 1469 Tartari Przecopen Nardulab expulerunt qui in Moſchouiam fugiens exulauit, & fratrem eius Menghgeren ſubſtituerunt, quem ægrè illis Caphenſes, apud quos hoſpitabatur, imperij Tartarici ingentem colliſionem ueriti, reſtituerunt. Pręfato

V fato

Matthias Bohemiã affligit.

fato anno Matthias rex Hungariæ Bohemiam uerſus montes Cuthne bello preſsit. Ad quem Georgius Poſzdzebradski cum quinq; millibus equitũ, & decem octo millibus peditum ſuperueniens, inducias pacis uſq; in diem circumciſionis Domini duraturas, ſolitarij inter ſe concluſerunt: Rex itaq; Matthias in Olomuncz intrauit.

Fœdus initũ. Matthiæ aduetus in Vuratislauiam. Homagium capit. Victorinus captus.

Deinde Vuratislauiam die Veneris 26 Maij aduenit, ubi cum magna pompa, & gratitudine, ac proceſsionum honore ſuſceptus eſt, & tertia die à ciuibus homagio accepto, ſequentibus diebus ferè omnes duces Sleſiæ homagium præſtiterunt. Exeunte autem inde rege Matthia, & oppidum Viſzteliç obſidente, Victorinus Girzikonis filius de accenſo oppido erumpens, non ſine ſuorum clade captiuatus eſt, & in Budam miſſus.

Eodem anno Stephanus Palatinus Moldauiæ cum mille octingentis equitibus tantummodò Tranſsyluaniam ſpoliauit, & Petrum ſuum aduerſarium, qui patrem eius occiderat, quem rex Matthias fouebat, intercœpit, & capite truncauit. Anno quo ſuprà, Mamak Imperator Tartarorum Vltrauolhanus, tripartito exercitu, duas turmas in terras Ruſsiæ, & Lithuaniæ, tertiam in Valachiam miſit. Hanc Valachi conflixerunt, & filium Imperatoris Mamak uiuum captiuauerunt: quem proceſſu dierum Mamak minis recuperare poſſe ratus. Centum legatis ad Stephanum Palatinum miſsis, ſuperbè denunciat, ut filium eius libertati redderet. Stephanus autem ingentis uir ſpiritus, ea legatione irritatus, filium ſuum ſub legatorum conſpectu, in quatuor petias diuiſit, omnesq; legatos, uno duntaxat excepto, cui naſo abſciſſo, & ad Mamak remiſſo, ut factum illi nunciaret, in palos ſubfixit. Eodem anno Henricus de Plawen Magiſter nouus Pruſsiæ comiter à Rege Kazimiro acceptus, ius ſubiectionis die Solis ultima Decembris præſtitit. Et ex dieta Protrkouien. reuerſus, apud Thorun inter prandendum ſubitò apoplexia percuſſus, è tabula in terram prolapſus eſt, & organis loquẽdi concluſis, die Martis ſecunda Ianuarij mortuus eſt, ac in Konigsberk reductus: illic die Veneris quinta Ianuarij ſepultus eſt. Poſt cuius mortem Henricus de Richtemburk, magnus Commendator, ad locum tenendum Magiſterij, donec uerus eligeretur Magiſter, ſuffectus eſt.

Tartarorũ clades enormis in principe Mamak. Henrici de Plawen interitus. Henricus de Richtemburk magiſter Pruſſiæ.

CAPVT LXIX. LIB. IIII.

Mahumetus Euboiæ inuaſor. Exercitus Turcarum in Pannoniam. Inteſtina Sleſitarum bella.

ANno Domini 1470 die Veneris tredecima Iulij, Mahumet Turcarum Imperator, Euboiam inſulam Græciæ tunc à Venetis terram, inuaſit: & Nigropontum ciuitatem illius inſignem expugnando ſolo æquauit. Vndecima uero Octobris exercitus Turcarum ſatis debilis per alpes, & nemora Hungariam ingreſſus, uſque ad Zagrabiam liberè graſſatus, decem millia captiuorum utriuſq; ſexus in miſerabilem captiuitatem deduxit. Quo malo ineſcatus geminata uice, circa feſtum natiuitatis Chriſti Pannonicam oram, nullo reſiſtente, iterum uaſtauit.

Anno Domini 1471 ex caſtro Cloczko, & cæteris locis præſidium Girzikonis Vuratislauiam, & uniuerſam Sleſiam, ſpolijs, incendijs, & cædibus afficiebat: item duces Przemislaus Teſsinen. Vuenceslaus Rathiborien. & Ianuſsius Gliuicen. ab una, & Vuenceslaus Ribnicen. ab altera, partibus, mutuo, & ciuili bello ſe conſumebant: item moneta noua, & leuis groſſorum in Vuralislauia cudebatur.

Mors Stiborij Epiſcopi Plocenſis.

Eodem anno Stiborio Epiſcopo Plocen. mortuo, Capitulum Plocen. die electionis tripartitum, pro feſto Trinitatis, tres ad pontificatum, Stiborium Archidiaconum Plocen. Andream Opporouuski, & Kazimirum ducem Mazouiæ elegit. Sixtus tamen Papa ternis literis, Friderici Imperatoris Romanorum, propria manu ſubſcriptis permotus, Kazimiro duci Mazouiæ minorenni, quia decem octo annorum, de Plocen. Eccleſia die Lunæ, ſexta decima Decembris Andreæ uerò Opporouuski de Eccleſia Varmien. Nicolao Tungen dudum ad illam promoto, in Camienen. tranſlato, eadem die prouidit. Fuit autem Kazimirus dux, & prouiſus Plocen. ex patre Boleslao duce Mazouiç, matre autem Barbara principe Ruſsiæ progenitus. Item iam anno expreſſo Iſabeck, alias Iſaac Satrapa Imperatoris Turcarum, Boſne regnum tunc detinens, cum quindecim millibus equitum, ex Boſna in Croaciam in Carniolam tranſgreſſus, inopinatam excurſionem ingerens, & omnia ferro, & igne uaſtans, tribus illic menſibus abſq; omni repreſsione liberè immoratus, uiginti millia hominũ, pecorum ritu, in perpetuam ſeruitutem detrudenda abegit. Nulla deniq; mora facta captiuis Catholicorum in arces, & ciuitates ditionis ſuę conductis per eandem uiam, qua uenerat Carniolam reuerſus, alia rurſus uiginti millia hominum impunè abduxit. Quum uerò Fridericum Imperatorem apud Ratiſbonam agere conuentum ſenſiſſet, cum quindecim millibus equitum mirabili celeritate per Croaciam in craſtino Pentecoſtes circa occaſum, ad portas, & mœnia Laybaci uenit. Poſtridie uerò copias partitus, partem unam per alpes, qui Carniolam à Stiria diuidunt, tranſmiſit, & triginta millia hominũ capta abduxit: alteram per Sauum in Illyricũ: tertiam

Captiuitas Chriſtianorũ à Turca. Diuiſio exercitus Turcarum.

per Tranſſyluaniam ultra Danubium, cladibus omnia complens egit.

Anno Domini 1472. die Solis, tredecima menſis Maij in meridie, apud Cracouiam Elizabeth regina quintã filiam, decimam uerò prolem effudit: à Ioanne Epiſcopo Cracouien. Rzeſzouuski baptiſata, Elizabeth nomen accepit. Eo anno Huſzakaſſen imperator Perſarum, qui ex homine obſcuro, in uirum maximum frequentibus uictorijs clarus euaſerat. Contra Mahumeth Imperatorem Turcarum, & filium eius Baiſſetum uenit, & eos graui clade conflixit: at illi ignominiam abſterſuri, maiori multitudine collecta, iterũ contra Huſzacaſſen cum quadringentis millibus equitum, & magna multitudine peditum uenerunt: Huſzacaſſen autem auxilia Caramanni, & Tartarorum Cæſaris conſanguineorum ſuorum habens, omnem Turcarum exercitum mirabili ſtrage deleuit, & ciuitatem Trapeſuntem in Aſia inuadẽs, cum toto imperio Trapeſuntem cœpit. Exindè mirabili celeritate ciuitatem Sinapolim in Natulia expugnatam, obtinuit, & contra Turcas fœlicior indies factus. Nuncios etiam notabiles ad Kazimirũ regem Poloniæ circa medium Iulij Cracouiam ingreſſos, fauores & ſubſidia contra Mahumetem Imperatorem Turcarum expetens, miſit, qui ſibi denegati non fuerunt.

Elizabeth 10 proles.

Huſzacaſſen Perſarum Imperator fortunatus in Turcas.

Anno prædicto 1472, in die decem millium militum, quorum feſtũ in diem Lunæ, 22 Iunij cadebat, Ioannes Dlugoſz ſenior Canonicus Cracouien. contentato Ioanne de Szebnia plebano duabus prębendis Sando. & Kelcen. De Eccleſia parochiali in Rupella conuentualem per Ioannem Rzeſouuski Epiſcopum Cracouien. creauit, & monaſterium fratrum æremitarum, beati Pauli primi æremitæ fundari obtinuit. Vt horis diurnis & nocturnis laudes Deo, & beato Stanislao concinerentur: contentato etiam Stanislao Bieczki altariſta ſanctę Crucis eiuſdem Eccleſiæ per aliud beneficium, & medietate cenſus magiſtri montium in Zuppa Vieliczienſi apud Spitkonem de Melſtein coempto, perpetuo conſenſu regio accedente. Prouentus pro uictu fratrum præfati loci in Rupella idem Dlugoſz adiecit. Eiuſdem anni æſtate Turcarũ exercitus ex Boſna egreſſus, Illyricum, & Slauoniam uaſtauit. In menſe Septembri terras Patriarchatus Aquilegien. à Venetis occupatas, deſcendens, & uſq; ad caſtellum ſancti Danielis excurſiones in foro Iulij faciens, citra duodecim millia hominũ in ſeruitutem abegit. In menſe deinde Nouembri, apud Goriciam, & per totam Hiſtriam, terribili clade in ſexum utrumq; ſæuiendo, ferro, & igne omnia, nullo principe reſiſtentiam opponente, complebant.

Fundatio fratrũ in Rupella.

Turcarũ ſeuitia bellica.

Anno Domini 1473 Mahumet Cæſar Turcarum contra Huſzacaſſen in Natulia omnes gentes ſuorum principatuum collegit, præter ſenes, impuberes, & fœminas, pręlio tamen cõſerto, uictoria Huſzacaſſen prouenit. Et de exercitu Turcarũ quinquaginta ſex millia occidit, & centũ quinquaginta ſub Baſſas: item Turcæ ex Boſna Carinthiam, & Stiriam ferè totam eo anno ſunt depopulati.

Mahumeti cõtra Huſzacaſſen cõflictus.

Eodem anno, Ioanne Gruſczinski Archiepiſcopo Gneſnen. in domo Abbatis Thinicen. in Cracouia die Veneris, octaua Octobris mortuo, rixa illicò, & contentio inter germanos eius, Bartholomæũ Caſtellanum Caliſsien. ex una, & Nicolaũ Coſmider Pincernam Siradien. ab altera partibus, pro oppido Coſzmin, & uillis ad illud pertinẽtibus, exorta eſt, quę Archiepiſcopus uiuens grandi pecunia apud Hinzã de Rogow pro Bartholomęo fratre coëmerat, & lis, & occiſio pluribus annis etiã inter filios eorum durauit.

Anno prædicto incẽdia crebra in regnọ Poloniæ fuerunt: nam die Martis, 26 menſis Iulij, Stradomia cum Eccleſijs & monaſterijs ſanctæ Heduigis, & ſancti Bernardini arſit: altera die apud ſanctimoniales ſancti Andreæ igne conſurgente, monaſterium cum Eccleſia ſancti Andreę, platea Canonicalis: itẽ & platea Caſtren. conflagrauit. Aiſerunt & oppida Vieliczka, Conin, Bels, Chelm, Lubouula: item clara Tumba, aliàs Mogila cũ omnibus officinis. Euenerũt talia incendia ex nimia ſiccitate, qua annus iſte in omni Europa, & in uniuerſo regno Polonię multũ feruidus fuerat: in tantũ ut flumina deficcarẽtur, propter Cometes præcedẽtes in anno Domini 1471. & anno 1472. Alij præſumebant Matthiam regem Hungariæ immiſsis incenſoribus Polonis huiuſmodi incẽdia effeciſſe.

Crebra incendia Poloniæ.

Cauſa eorundem.

Anno quo ſuprà 73 ſupra milleſimũ, quadringen. celeberrimus ac egregius uir magiſter Ioannes de Canthi, prope Oſuuanczim oriundus, Profeſſor, & lector ordinarius ſacræ Theologiæ in Gymnaſio Cracouien. 13 Decembris, in uigilia natiuitatis Chriſti mortuus eſt, & in Eccleſia ſanctę Annæ ſub ambone præfata uigilia ſepultus: qui eodem anno, ſignis, & miraculis corruſcare cœpit, & uſq; in hanc diem uarios languores, diuerſosq; morbos hominũ, & iumentorum diuina propitiatione, ad uota, & inuocationẽ nominis ſui reuelat, ut aſſcriptione Decalogi ſanctorũ digniſsimus inueniatur. Verũ quemadmodum cæteri beati in hoc regno Poloniæ, in factis & prodigijs mirabiles, & glorioſi, ſic & ipſe Ioannes Canthinus canoniſari negligitur. Hic operibus miſericordię inſudans, pannos, & calciamenta pauperibus quotannis ære ſuo comparando diſtribuebat. Non

Doctoris Canthi interitus.

Opera pietatis eius.

nunquam diebus frigidioribus uiſo paupere non calciato, ſe exuens de calceis inòpi al- gido dabat, & ipſe nudipes dimiſſo uerſùs terram pallio, ne incalceatus notaretur, domū redibat. Romam peregrè proficiſcens, à latronibus ſpoliatus, quum ab eis elongaretur, ſe mentitum fore clamare cœpit, dicendo nō plures pecunias habere, quoniam in diploide aliquot reperiret inſutos aureos, de quibus immemor fuit, redirent ergo, & eos tollerent. Qui ſynceritate ipſius cognita, priùs ablata etiam reddiderunt. Interrogatus Romæ à Polonis corſitanis, cur Romam accederet, ex quo cauſas non foueret, & beneficia non impetraret? Reſpondit: Peregrinationem, & Romæ uiſitationem eſſe purgatorium, & ut à uitijs purgaretur Romam frequentare. Quum pro ueritate in conuocationibus Doctorum, & Magiſtrorum uerba fudiſſet, ad cellam, & cellas eorum accedens, dicebat ſe diuina celebraturum, & ideò ſi in aliquo uerbo quempiam commouiſſet, ſibi parſum iri obſecrabat. Quandoq; in conuocatione probra, & uerba iniurioſa audiens, in pariete dealbato ſuæ habitationis exteriùs, uerſùs ambitum carbone lineas in alterutrum finem ſcripſit: Conturbare caue: non eſt placare ſuaue: infamare caue: nam reuocare graue. Et cuſtodiebatur ſcriptura hæc, ne deleretur, donec ædificando, paries cum cæteris habitationibus eiectus fuit. A' die autem mortis eius, uſq; in annum Domini 1512 uarijs ægritudinibus oppreſſi, uoto facto curati ſunt octuaginta tres homines. Febricitantes uerò tredecim, paralitici quinq;: Verè mortui addicti ſunt uitæ priſtinæ ſedecim. Ferè autem mortui, & deplorati ſex: Phrenetici ſex: Dęmoniacus unus liberatus: iumenta morientia facto pro eis uoto ſanata duo. Laus tibi Chriſte, qui in noſtro Doctore Canthino quotidie gloriaris. Epitaphium poſtea ad tumbam eius ſuperadditum incipit:

Vitæ integritas.

Carmine ne ſileas mecum mea tibia laudes,
Gentis Hyperboreæ, cuius nunc gloria celſi.
Creſcat in immenſum diuis poſcentibus odas,
Atq; tuos titulos extremo tempore cerne, &c. Vide in Eccleſia ſanctæ Annæ.

CAPVT LXX. LIB. IIII.

Legatio ad Kazimirum Regis Perſarum.

ANno Domini 1474 Katherinus Zeno Venetus, uir nobilis, & induſtrius, ad Kazimirum regem Poloniæ, ab Huſzacaſſen rege Perſarum cum legatione, & literis in Caldaico ſcriptis uenit. Summa literarum, & legationis hæc erat, ut Kazimirus cōtra Mahumeth Turcam, hoſtem fidei Chriſtianæ à ſe aliquotiens uictum, cum cæteris Catholicis regibus, primo Vere conſurgat, certus exiſtens, ipſum Huſzacaſſen cum decem centenis millibus pugnatorum pro Turcæ exterminatione uenturum. Eo anno circa Pliezinam Venceslaus dux Ribnicen. & Henricus Podebradski bellum agebant: Matthias autem rex Hungariæ inde occaſione ſumpta, Pliezinam per Bielik intercepit. Agebat & dux Zeganen. bellum circa Vuſchouua: item Aydor filius Eczigeri Tartari in terras Ruſsiæ, & Podoliæ circa feſtum Ioannis Baptiſtæ exercitum Tartarorū pannoſum, quaſi ſeptem millium induxerat, & cum pręda diſceſsit.

Anno Domini 1474. die Martis decima ſeptima Ianuarij, Stephanus Palatinus Moldauiæ, exercitum Mahumeth Cæſaris Turcarum, centum, & uiginti millia pugnatorum habentem, cui & Bellerabi auxilia ferebant, Valachiam populantem, circa palū Rakouiecz, & fluuium Berliad, proprio Marte, quinq; tantummodò millibus Siculorum, quorum terrā ab Hungariæ rege abſtractam in ſuam ditionē redegerat, magna clade, ſed non incruenta ſuorum uictoria mirabili Dei potentia fudit. Vix quadraginta millia pugnatorum habēs, in quibus maior pars agreſtium erat, nec in ſuperbiam ex hac uictoria elatus, diebus quatuor continuis ieiunium in pane, & aqua egit. Per uniuerſam quoq; terram ſuam Bannum edixit, ne quis auderet ſibi, ſed ſoli Deo uictoriam illā appropriare. Cum iudicio omnium uictoria illa ex uno ſtetit, omnem regionem Valachiæ, per quam Turcę ituri erāt, longè antè Stephanus Palatinus flammis exuſſerat, quæ res maximi adiumenti ad uictoriam fuit, Turcis, & equis eorū macie conſumptis. Omnes ferè Turcas captiuos, præter principaliores palis ſuffixit, cadauera interfectorū cremauit, unde oſsium illorum extant aliquot acerui Quatuor duces Turcarū principales, & triginta ſex ſigna militaria, manubiasq; nobiles Kazimiro regi Poloniæ in Lithuaniā per primores ſuos Stephanus tranſmiſit. Rex autem Hungariæ Matthias ſcripſit Papæ, Cæſari, & alijs regibus ſublimi iactantia, inſignem Turcarum exercitum per gentes ſuas, quorū Stephanus Valachię Palatinus ductor erat, deleuiſſe, uanitate ſolita, alienos ſibi titulos uendicando. Stephanus tamen Palatinus aliquos captiuos Sixto Papæ miſit, & ſcriptis ſuæ ſanctitatis auxilia poſcit. Miſit & Matthiæ regi Hungariæ pares manubias, nec his legationibus ad amicos Stephanus contentus. Ad ipſum quoq; infeſtiſsimum hoſtem ſuum Mahumeth Cæſarem Turcarum, inſignem legatum, dona non mediocria ferentem miſit. Quæſitus eſt, ſe à qui-

Stephanus Voieuoda Moldauiæ uictor in Turcis.

Tartarorum ſtrages.

quibuſdam Turcarum latrunculis, & exulibus temerarie, & præter ſcientiam Cæſaris laceſsitum eſſe. Illam omnem furum, & exulatorum manum, in manu Dei potenti confeciſſe. Petens ut reliquiæ huiuſmodi latrunculorum, ſi quæ in dominia ſua refugiſſent, ſibi traderentur: pari ſupplicio cum cæteris pœnas meritas ſoluturæ. At Cæſar legatione huiuſmodi exaſperatus, legatos iure gentium uiolato, in ergaſtulis aliquandiu tenuit. Poſtea omni ſubſtantia ſpoliatos, pedites & penè nudos Valachiam remiſit. O Stephanum uirum admirabilem, & uictorioſum, qui ſub noſtra ætate tam magnificam uictoriam inter Principes mundi primus ex Turca retulit. Iubileus hoc anno Romæ celebris, ſub Sixto Papa quarto, à Paulo anteceſſore eius, priùs per uniuerſum orbem Chriſtianum inſtitutus, agebatur. *Laus Stephani* *Iubileus Romæ*

Eodem anno Matthias rex Hungariæ, Ianuſsium Gliuicen. ducem captiuauit: & Bitom, Suuirkleniecz, Koſle, Oleſnicza, & Volouu recepit. Venceslaum etiam ducẽ Ribnicen. qui & fatuus appellatus eſt, fortalicio, & oppido Pliezina, & tandem captiuitate diuturna mulctauit. *Ianuſsius dux Gliuicen. captus.*

Anno quo ſupra duodecima menſis Februarij, conſentiente rege Hungariæ, & Bohemiæ, Barones apud Pragam concluſerunt, ut Vuladislaus Bohemiæ rex uniuerſam, Bohemiam, cum utraq; Luſacia, & duobus ducatibus Suueidnicenſ. & Iauuorienſ. Matthias uerò Hungariæ Morauiam cum reſidua Sleſiæ parte habeant. Quod ſi Hungarus prior obiret, non ſuſcepto pignore, ad regem Vuladislaum uniuerſa ſimpliciter deuoluerentur: ſi uerò pignore ſuſcepto obiret, ducenta millia florenorum darentur filijs ſuis, & de omnibus excedere teneretur. Et eadem uicisſitudo in rege Bohemiæ obſeruetur, ſtante Kazimiro rege Poloniæ in Lithuania. Iſaac genere Græcus de Trapeſunda, ſed ſecta Mahumetus, inſignis ab Huſzacaſſen. nuncius in duodecim equis uenit anno eodem, rogans, ut primo Vere cum cæteris regibus Catholicis contra Turcam conſurgere dignaretur. Hunc nuncium quum benignè tractaſſet, ſpe optima præditum, Cracouiam, qua cupidè uidere deſiderabat, miſit. In qua quum propè menſe uno immoratus fuiſſet ad Matthiam Hungariæ regẽ in Brunnam: deinde ad ſummum Pontificem, & ad Venetos tranſijt, ſimilem legationem apud illos obiturus. *Pactum Matthiæ Hũgariæ, & Vuladislai Bohemiæ regũ* *Legatio ab Huſzacaſſen.*

Anno prædicto, die Veneris ultima Martij, hora octaua noctis in urbe Cracouien. ignis à porta noua, uſq; ad portam S. Nicolai omnes domos conſumpſit. *Ignis notabilis*

CAPVT LXXI. LIB. IIII.

ANno præexpreſſo 1475 exercitus Mahumet Cæſaris Turcarum ab Andronopoli ſoluens, ad Caſſam inſignem Ianuenſium ciuitatem, quæ ſe ab eius exitio per annos tres & uiginti, ex quo Conſtantinopolis capta erat, muris fortiſsimis, & altiſsimis munire non ceſſauerat, manu nauali, & terreſtri perueniens. Ipſam ſexta Iunij cum Tartarici exercitus auxilio obſidendo, & impugnando, ſexta die per fraudem primorum ciuium Italicorum alijs ignorãtibus, cœpit: & ciuitate potitus, continuò traditores cum uxoribus, pignoribus, & omni familia in uincula coniectos, ad claſſem ſuam deportauit. Vulgo autẽ pepercit, & in ciuitate illud degere permiſit, media parte omnium ſubſtantiarum ablata. Quodam tamen proceſſu temporis inde remouens, in perpetuam captiuitatem ſuſtulit, & non niſi Turcas illic locauit: Tartarorum etiam Imperatorem Menglikeron, qui tunc caſualiter apud Caffam cum duobus germanis agebat, cœpit, & tam illos, quàm inſigniores Caffenſium in Conſtantinopolim captiuos duxit. *Caffa à Mahumetis exercitu capta.* *Captiuorum primores.*

Eodem anno horrenda Iſtulę fuit inundatio, in tantum, quod circa Cracouiam undę operuerant Kazimiriam, Stradomiam, & ſuburbia, Eccleſias, & domos aquæ impleuerant: pontem maiorem, quo Kazimiria Cracouiæ iungitur, & omnes pontes circa Kazimiriam, fregit, euertit, & abduxit: ex imbribus circa feſtum Iacobi in menſe Iulij cauſatæ. *Aquarum inundatio.*

In menſe Aug. in terris Lancicien. Siradien. & Mazouiæ, locuſtæ ad longitudinem unius digiti humani, capita inſtar ueſpertilionum habentes apparuerunt, quę ex Pannonijs per Morauiam, & Sleſiam prodijſſe ferebantur. Longitudo congregationis earum trium milliarium, & latitudo unius, cum medio milliari fuerat: uolabãt ordinatis aciebus, & præliantium more cognatæ illę acies mutuo congrediebantur, & una quaſi duce ſurgente, cæteræ ordinibus ſuis ſubſequebantur. Loca frugum, & arborum, in qua cadebãt, deuorabant, nil præter terram, & fimum ſordidum relinquentes, denſitatem earum uix ſol penetrare potuit. *Locuſtarum prodigium.*

Anno quo ſupra, in fine æſtatis, Matthias rex Hungariæ, in ripa fluuij Sauue munitionem à Turca, erectam expugnauit, & redijt: Turcę uerò in magna multitudinę ingreſſi, regnum Hungariæ, nemine reſiſtentiam faciente, uſq; ad Varadinũ graſſati, ciuitatem Varadien. ſexta die Februarij, & uniuerſam eius regionem uaſtarunt. Locuſtæ etiam eo anno Hungariam afflixerunt. *Turcarum in Hungariam ingreſſus.*

Elizabeth 11.

Anno Domini 1476. duodecima menſis Martij, hora ueſperarum, in caſtro Nyeſzoua filiam quintam, prolem uerò 11. Elizabeth regina parturiuit: cui in baptiſmo Anna nomen per Vincentium Kelbaſſa Epiſcopum Culmen datum eſt.

Monaſterium ad Teſſen fundatum. *Mahumetus et Tartari Valachiã ingreßi.* *Stephani bellicoſitas.*

Eodem anno poſt feſtum Paſchæ, Przemislaus dux Teſsinen. monaſterium fratrum minorum de obſeruantia ante portam Teſsinen. Septentrionalem fundauit. Mahumeth Turcorum Cæſar, contra Stephanum Palatinũ Valachię fremens, contra illum hoſtiliter ueniebat. Sub idẽ quoq; tempus Tartarorũ numeroſus exercitus, Turca laturus auxilia, in Valachiam intrauit, & eam priùs, quàm Turca cladibus, & uaſtationibus affligere cœpit. Stephanus autem Palatinus omnibus frumentis, & uictualibus, ne hoſti in pabulum cederent, igne abſumptis, in Tartarorum exercitum intrepidus irruit, & magna clade illum contriuit, tantoq; ardore fugientes perſecutus eſt, ut plures in fuga, quàm pugna occideret. Deinde in Turcam, Danubium nauibus ſuperantem, irrupit, & plures occidit. In particularibus quoque congreſsibus, dum frumentatum ex ſyluis ibant, inuadẽs, uictor & ſuperior, ſingulos captiuos Turcarum aut uiuos excoriabat, aut in palos ſuffigens occidebat, donec Turca illum in multitudine abundans, exercitu diſpartito, à fronte & tergo circumdedit, & ſic ſtrenuiſsimè cum ſuis pugnantem Turca uicit, & non ampliùs, quàm ducentos de ſuis proſtrauit. De Turcis uerò propè triginta millia cecidiſſe referuntur. Stephanus aũt cum ſuis ad futura ſe reſeruans, quò ſors ferebat, fugit: Cęſar uerò Turcarum incendijs Valachiam conterens, & exindè ſibi, & ſuo exercitui famem generans, propter inediam ex Valachia abſceſsit. Matthias autem Rex Hungariæ in ſuam laudem traducens, ſcriptis uulgauit, metu ſui proceſsius Turcam fugiſſe. Quapropter & Papa Sixtus quartus, & Ferdinandus Apuliæ Rex, Principesq;, & communitates Italiæ collatione facta, ducenta millia aureorum ad conterendum Turcam illi tranſmiſerunt, qui ipſis uictoriam, & perpetuum Turcæ exterminium promittebat. Sed interim copioſus Turcæ exercitus, ex regno Boſnæ ſubitò circa ſedecimam Octobris aduenien, totam Carneolam, Corinthiam partem Styrię, Salczburgẽſemq;, & Bombergen. Epiſcopatus, grauiter afflixit, & uſq; ad montes Italiæ graſſatus eſt. Multas Catholicorum cateruas in captiuitatem perpetuam abducens: inſuper quinque propugnacula fortiſsima ex lignis in littore Hiſtri, in parte inferiori caſtri Smideronu, per Regem Matthiam fabricata expugnauit. Quibus Papa Sixtus, Principes, & communitates Italiæ cognitis, tum ſe primùm à Matthia Rege Hungariæ circumuentos intellexerunt.

Turcæ uictoria. *Falſa laus Matthiæ.* *Turcæ Chriſtianos clade affecerunt.*

Fulminis ictus notabilis in Eccleſia ſancti Franciſci.

Anno quo ſuprà die Martis, trigeſima menſis Iulij, hora duodecima, fratribus ſub eleuatione, Benedictus qui uenit, cantãtibus, fulmen cum terribili ſonitu è cœlo ueniens, pinnaculum per modum turris ſupra Eccleſiam ſancti Franciſci percuſsit, & incendit, ita ut totum tectũ eiuſdem Eccleſię exureretur, crucifixum in medio chori pendentem ſcidit, & euertit: lapides ſiniſtri parietis detruncauit, & abraſit. Vnum monachum occidit, & aliquot homines propinquos ſuo flatu, non tamen mortaliter, læſit.

Beatricis coronatio.

Eodem anno Matthias Pannoniorum rex, pro Beatrice filia Ferdinandi Regis Apuliæ, Rudolphum Vuratislauien. Ioannem Varadien. Epiſcopos: item Ioannem ducem Oppolien. & cæteros in comitatu ſexingentorum equitum miſit, pro die Galli apud Budam diem nuptiarum conſtituens. Quæ adducta in Albam regalem, feria quinta in die ſancti Lucæ Euangeliſtæ coronata eſt, & die Dominica ſequenti thoro regio iuncta eſt.

Dracula Beſſerabiæ Voieuoda occiſus.

Eodem anno rex Matthias Hungariæ Vuladislaum Draculam Voieuodam Beſſerabiæ, annis propè duodecim in captiuitate tentum, reſtituit, & in Beſſerabiam remiſit, qui fraude ſerui ſui, currendo in equis uelocibus decapitatus occubuit.

CAPVT LXXII. LIB. IIII.

Przemislai Teſsinẽſis interitus.

ANno Domini 1477 Przemislaus Teſsinenſ. dux, triſtitia & mœrore (ut aiunt) confectus, quòd Matthias Hungariæ Rex illum de dimittenda arce, & ciuitate Teſsinen. aut de ſoluendis ſumptibus in bellum Sleſiticum in eius liberationem impẽſis, graui moleſtatione requirebat. In arce Teſsinen. undecima Martij diem obijt, in monaſterio Prædicatorũ in Teſsin ſepultus: unicam tantummodò filiã Heduigim relinquens ſuperſtitem. Non tamen illam, ſed nepotem ſuum germanum Kazimirum, filium Boleslai germani ducis Friſtatenſ. teſtamento omnium principatuum ſuum hæredem reliquit. Heduigis uerò poſtea Stephano Trencinen. Palatino, & gubernatori Hungariæ, Comitiq; Scepuſien. nupſit.

Vuladislai Bohemiæ regis Viennam aduentus.

Eodem anno Vuladislaus rex Bohemiæ, auxilia Imperatori Friderico tertio laturus in Auſtriam uenit, certificatus per Cæſarem de regalibus quamprimũ ueniret illi conſignandis, gratiſsimeq; fuit à Friderico ab uniuerſitate, & cunctis ſtatibus ciuitatis Viennen. exceptus. Altera autẽ die aduentus, feria ſcilicet tertia poſt Viti ſub magna frequentia, in Eccleſia ſancti Stephani, Fridericus imperialibus indutus regalia Regi Bohemiæ

contu-

contulit:& tradendo ſibi uexilla Bohemica, ipſum de Pincernatu imperiali inueſtiuit. Omnibus autem pacatis, Rege Vuladislao ex Auſtria diſcedente, Matthias Rex Hungariæ intrauit, in Auſtria, & Styria omnia perturbando, & uſq; ad Bauariam graſſando: factaq; compoſitione, Imperator ei regalia ſecundò contulit, quæ primò Vuladislao contulerat, & renunciauit de regno Hungariæ, & octuaginta millia florenorum ſoluere promiſit, quæ tamen non adimpleuit.

Anno prææxpreſſo circa feſtum Michaëlis Turcę cum triginta millibus armatorum, omnem regionem circa forum Iulij uſque ad Kunianum, aliàs ad Kingilianum depopulati ſunt. Tria quoque millia ſtipendiariorum, quos Veneti circa anguſta, & clauſuras alpium locauerant, facta impugnatione, & conquiſitione loci, trucidauerunt, & multos captiuos uelut pecora abduxerunt. Turcæ cum triginta millibus armatorum.

Anno Domini 1478 quintadecima Iulij, Elizabeth regina in Sandomiria ſextam filiam, prolem uerò duodecimam, enixa eſt, quæ à Ioanne Rzeſzouuski Epiſcopo Cracouien. baptiſata, Barbara nomen accepit. Eodem anno circa feſtum ſancti Laurentij, Turcę omnem Corinthiam ab oppido Malburgeta, uſq; ad Villacum, & prope Grecz celeriter tranſcurrendo, cædibus, & captiuitate omnia fœdarunt. Tartari quoq; ſub idem tempus Braczlauu ſpoliarunt, & incenderunt. Barbara 12.

Anno Domini 1479 in Iunio dieta Olomucen. inter Matthiam Hungariæ, & Vuladislaum Bohemiæ Reges agebatur. Concluſa fuit pax inter Reges ſub conditionibus priorum fœderũ, ut Vuladislaus rex Bohemiæ uniuerſam Bohemiam haberet, Matthias uniuerſam Morauiam, Sleſiam, & Luſaciam. Fouebatur tunc Vuladislaus rex, munificentia, & expenſis regis Matthiæ. Eodem anno circa feſtum Galli, exercitus Turcarum maximus, quinq; Baſſarum, in terram Septemcaſtren. circa ciuitatem Cibinicum irrupit. Batheryſtuuan autem cum ſuo exercitu coactus pugnã iniit, & multitudine Turcarum conterebatur: interim duo Capitanei partis Hungarorum, Knezipauel, & Iaxi, frequentibus nuncijs Batheryſtuuan ſollicitati, habentes ſecum omnes aulicos regios, & noningentos Raſcianos, ſuperuenerunt. Et dimiſſa fronte Turcarum, in latus ſtudioſè irruerunt, magnamq; ſtragem in Turcis facientes, in fugam eos conuerterunt, ita ut non amplius pugna, ſed ſtrages fuit. Fœdus Matthiæ Hungariæ, et Vuladislai Bohemiæ regum. Congreſſus Batheryi-wan cũ Turcis.

Anno prædicto Iuuan, quod ſonat Ioannes dux Moſquæ, uir ſingularis faſtiuitatis, ciuitatem ampliſsimam Nouogrod, à Kazimiro Rege Poloniæ neglectam, in ſuam redegit ditionẽ: omnibusq; ciuibus ſpoliatis, tertia tantummodò parte cuilibet relicta (quod dictu apud poſteros forſan erit parũ credibile) trecentos currus: auro duntaxat, & argento, margaritis, & lapidibus precioſis, uſq; ad ſummum refertos, ante ſe de ſpolijs Nouogrodenſium egit: de ſupellectili uerò nobiliſsima ſine numero. En ſpoliũ ducis Moſcouiæ.

Anno Domini 1480. die Veneris, 29 Maij, uir celebris conditione, ac inſignis reputatione Ioannes Dlugoſz ſenior de Nyedzelno, Canonicus Cracouien. diem uitæ clauſit extremum. Erat autem ſtaturæ proceræ, faciei gracilioris, & macræ, naſi longi, & aquilini, ætatis grandæuioris, & prouectæ, ut ipſe de ſe ſcripſit. Sexaginta quinq; annorũ, moribus probus, uirtutibus ꝑ fulcitus, induſtria ſagax, ſermone eloquẽs. Inter alia hiſtoriarũ maximus amator, ac lector, & Chronicorũ ſcriptor. Huius Aeneas Syluius de Piculominibus, Poeta Laureatus, deinceps Cardinalis, & Papa creatus, Pius ſecũdus uocatus, meminit, & in epiſtolis Sbigneo Cardinali tituli ſanctæ Priſcæ, Epiſcopoq; Cracouien. miſſis, magnificè extollit. Aſſerendo eum hominẽ doctiſsimum, & in promptu habentẽ eloquentiam, multo ſale conditam, quem præter nullus tam clarè, tam diſertè, tamq; prolixè, res Polonorum in pace, & bello intùs, & foris geſtarum, quòaduſq; uiueret ſcripſit. Ioannis Dlugoſz interitus Vita, & moru eius deſcriptio

Vnde in hoc anno Dñi 1480 uita, & Chronica ipſius finitur: preterea ſcripſit diſerto ſtylo legendã beatiſsimi Stanislai, Preſulis Cracouien. & patroni Polonorũ glorioſi, uitamq; beatę Kunegundis coniugis, & perpetuò uirginis Boleslai pudici ducis, ac monarchę Polonorũ in Sãdecen. cœnobio uita functę, & ſepultę. Scripſit & Geographiã, imò uerius Chorographiã regni Poloniæ, urbes, caſtra, oppida, flumina, mõtes, atq; uillagia, cuius ſitus, & diſpoſitionis ſint. Scripſit & libros inuẽtarios prouentuũ cathedralis Eccleſię Cracouien. & cunctarũ Eccleſiarũ Collegiatarum Conuentualiũ, & parochialiũ diocœſis Cracouien. Ad quẽ, uel ad quos pertineant, diſtinctius adnotãdo. Item ſcripſit familias, arma, & clœnodia nobilitatis Polonorũ cũ origine, & cauſa eorũ & alia opera regno Polonię frugi, & decorẽ ęternũ paritura. Erudiebat pręceptor cõſtitutus, illuſtriſsimos natos Kazimiri tertij regis Polonię, quibuſcũ non paucis annis cõtritis, dũ poſtulatus, & electus fuiſſet in ſedẽ Archiepiſcopalẽ Leopolien. obijt antequã cõſecraretur, anno, mẽſe, & die, quibus ſuprà. In Eccleſia S. Stanislai Kazimirię Cracouien. de Rupella nominatę, iuxta ſepulchrũ beatiſsimi Stanislai tumulatus. Cuius Eccleſiã pręfatã in Rupella ꝑſo-

nis religioſis Pauli primi æremitæ, & prouiſionibus largis ac priuilegijs antè prouiderat ac dotauerat. Principibus filijs regijs, ipſius diſcipulis, cum cœtu uniuerſitatis, prælatorum ac populorum funus eius ſequentibus, & exequias cohoneſtantibus, quibus interfui, & prædicta omnia uidi.

Rhodis à Turcis obſeſſa.

Eodem anno Turcæ ciuitatem Rhodis obſederunt, & machinis partes murorũ rumpentes, & uarios uarijs modis occidentes, murum aſcenderunt: pluribusq; ex utraq; parte cadentibus, repulſi, illatis innumerabilibus damnis, diſceſſerunt, & in regnum Apuliæ trajcientes, multas clades fecerunt, oppidum Beltiam ad montem Garganum deleuerunt, & Hidruntem ciuitatem expugnantes, Archiepiſcopum per medium ſecuerunt, & penè omnes in urbe occiderunt.

Sequenti anno audita morte Mahumeti Cæſaris Turcarum, Alphonſo filio Regis Apuliæ, & duce Calabriæ expugnanti, & ſubſidia Matthiæ Regis Hungariæ generi ſui habenti, ſeſe ſubdiderunt, qui in mancipia ipſos redegit.

CAP. LXXIII. LIB. IIII.

Mahumeti mors.

ANno Domini 1481. die tertia Maij, Mahumetes Imperator Turcarum, qui triginta annis multos populos atrociſsimis bellis afflixerat, & ſuo Imperio ſubiecerat, mortuus eſt, & in Conſtantinopoli ſepultus: fuitq; idem menſis mortis, qui adeptionis, & expugnationis urbis Conſtantinopolis fuit.

Expulſio fratris.

Eodem anno Baiſetus, filius ipſius natu maior, in Cæſarem Turcarum electus, Zeliabum fratrem ſuum minorẽ imperare geſtientem expulit, qui in inſulam Rhodis, cauſa ſalutis fugiens, captus eſt, & in Franciam per Cruciferos religionis ſancti Ioannis de cruce alba miſſus, in captiuitate pluribus annis detinebatur, donec ab Alexãdro Papa ſexto acceptus fuit. Sed Carolo rege Franciæ in Apuliam per Romam cum magna potentia tranſeunte, & uim Papæ inferente. Inter alia clœnodia, & obligationes à Papa Alexandro extractas, acceptus erat, & antequam Apuliam rex attigerat, Zeliabus in Campania extinctus quieuit.

Peſtis magnitudo Cracouiæ

Anno Domini 1482 peſtis ſæuiſsima ex Hungaria progreſsiuè tranſiens, in minori Polonia uiguit. Ab octaua corporis Chriſti ad aſſumptionem beatæ Mariæ uirginis, hoc eſt, à medio dierum Iunij uſq; ad medium dierum Auguſti perdurans. Moriebantur Cracouiæ ſingulis diebus quadraginta, interdum quinquaginta homines in parochia ſanctæ Mariæ in circulo. Ad ſanctum Stephanum uerò ſingulis quibusq; diebus triginta, interdum quadraginta, ſic ſuo modo in cæteris parochijs.

Anno autem ſequenti, ſcilicet 1483 deuenit, & inualuit peſtis in maiori Polonia, Mazouia, & eorum uicinijs, multam frequentiam mortalium occidendo.

Simon de Lipnicza moritur

Eodem anno Pater Simon ex oppido Lipnicza natus, frater minorum prædicator glorioſus, & feruidus, peſte quindecimo Calendas Auguſti, die Iouis, decima octaua Iulij, quæ fuit dies ſancti Arnolphi mortuus eſt, in choro Eccleſiæ ſancti Bernardini in Stradomya per fratres tumulatus. Sed quum miraculis corruſcaret, à fratribus honorificè in corpus Eccleſiæ ad ſiniſtram partem translatus, & conditus eſt. Cuius Epitaphium unum eſt hoc:

Lipnicius iacet hic Franciſci ex ordine Simon
Diuino frater feruidus eloquio.
Cuius perpetua fruitur iam ſpiritus aura,
Quod probus hic ſanctè uixerit atque pius.
Quod decorare Dei ſtuduit genitricis honorem,
Doctrinam factis atque probare bonis.
Hunc miranda uides teſtantur ſigna beatum,
Qui miſeris meruit ferre ſalutis opem.
Hunc igitur ſtudeas tibi conciliare patronum,
Vt uoti compos efficiare tui.

Kazimiri ſecundo geniti mors.

Anno Domini 1483. die Iouis in craſtino cinerum, Dux Kazimirus ſecundo genitus Kazimiri tertij regis Poloniæ, pthiſi ſuffocatus Vilnæ interijt, ubi & ſepulturã accepit. Et poſt mortem prodigijs miraculorum ſplendeſcere ferebatur.

Beſſarabia à Baizeto uaſtata.

Anno Domini 1484 Baizetus Imperator Turcarum, qui(ut ferebatur)ocio deditus, uoluptatibus immerſus operam dabat, per ſuos excitatus & inductus, cum maxima potentia tempore Veris in Beſſerabiam uenit, & Kiliam, & Bialagrod obſidendo expugnauit, & in hanc uſq; diem poſsidet.

Tres preſtantes peregrini Cracouiam euadunt.

Eo tempore magiſter Michaël de Vielun Collegiatus maioris Collegij Cracoui. cũ magiſtro Nicolao de Glogouia maiori prædicatore Teuthonico, & Georgij de Lanczhuth presbytero ad ſanctam Mariam in circulo Cracouien. nolẽtes per terram pedeſtres

Sanctam

Sanctam ciuitatem Hieruſalem uiſitare, quum in Valachiam intrarent, Turca exercitualiter appropinquante, Kiliam ingreſsi, captiuati, & uenditi fuerunt: biniq; eorum magiſter Nicolaus prædicator, & Georgius de Lanczhut in Conſtantinopoli per mercatores Venetos redempti, in Poloniam per Venetias, & terras Chriſtianorum redierunt. Magiſter uerò de Vielun ter uenditus, & liberatus, de terra ſancta cum uno cõuerſo minorum natione de Kaliſs peregrè rediens, quia caumata, & aeris feruorem nõ uitauit: in Rhodis febribus acutiſsimis correptus, diem obijt extremum. Hic fuit in omni facultate doctiſsimus, & promptus, Hebraicamq; linguam perfectè profitens, & ſciens.

Eodem anno Domini 1484. die Saturni quinta menſis Maij, quæ fuit uigilia Pentecoſtes, Chriſtophorus Saffranyecz de Pyeszkouua Skala, mercatores Cracouien. ad nundinas in Lublin. transeuntes, hos, Stanislaum Lanthman, Ioannem Reichil, Ioannem Nonerr, Conradum Encziger, Suantoslaum, & Bartholomeum Sinrich trucidauit. Qui in Cracouiam adducti, in choro Eccleſiæ S. Mariæ in circulo prope ſacrarium iuxta ſubſellia Vicariorum maturam miſſam cantantium ſepulti ſunt. Ob hoc itaq; crimen, & ſpolia quæ fecerat, primũ de regno bannitus, tandem per Pyeczik, & Szus circumuentus, captiuatus eſt, & Cracouiam adductus, in teſtudine recluſus in arce Cracouien. detinebatur: donec ſub nundinis poſt feſtum ſancti Michaëlis mandato Regis Kazimiri capite truncatus, in Eccleſia ſancti Bernardini ſepultus eſt. *Christophori Saffranyecz graſſatio.* *Interitus eiuſdem.*

Anno Domini 1485 frater Michaël ordinis S. Mariæ de metro de patientia beatorũ martyrum ad ſanctum Marcũ Cracouiæ quarta die menſis Maij uitã finiuit, in choro ad ualuas ſacrarij Septẽtrionem uerſùs ſepultus. Fuit ſtatura breuis de natura Gnauiorum, miraculis (ut fertur) glorioſus, & clarus. Hic uerentibus fratribus, & metu concuſsis, ne ignis nõ longè exortus, monaſterium S. Marci corriperet, dixit: Non timendũ pro hac uice, ſed dum moriar, plaga per ignem grandis huic monaſterio accidet, quod ita factum, poſt mortem ipſius uerificando ſuperuenit, ſemper humilis, orans, & deuotus fuit. *Fratris Michaëlis mors.*

Eodem anno Domini 1485. die Mercurij, ſedecima Martij, fuit ecclypſis Solis undecim punctorũ, ſuper quinto gradu Arietis, in regno Poloniæ, ante occaſum Solis ſatis notabilis defectuoſitatis, & diminutionis lucis: hanc in Mirãdula ciuitate Lombardiæ ſatis claritatis habentẽ inſpexi, nec illic aliqua obſcuratio, aut ſplẽdoris diminutio notabatur. *Ecclypſis Solaris.*

Anno Domini 1486. die 28 menſis Martij, quæ fuit feria tertia Paſchæ. Maximilianus in Aquiſgrano in Regem Romanorũ, per Archiepiſcopos Maguntinen. Colonien. & Treuerien. in præſentia patris eius Friderici tertij Imperatoris Romanorum, & multorum principum, prout ante concluſum in Frankfordia tempore electionis fuerat, coronatus eſt. *Maximiliani coronatio.*

Anno Domini 1488. die Solis, tredecima Aprilis, quæ fuit Dominica conductus Paſchæ illuſtriſsimus Fridericus Kazimiri tertij Regis Poloniæ filius poſtremò natus. Per Capitolum Cracouien. ad populationem preſati Sereniſsimi domini Regis Kazimiri, in Præſulem Cracouien. fuit electus. Et octaua die, quæ fuit uigeſima Aprilis, minores ordines de manu Reuerendiſsimi domini Vrielis de Gorka antiſtitis Poſnanien. in Piotrkouu in Eccleſia prædicatorum ſuſcepit. In craſtino aliàs 21 Aprilis per Paulum de Glouina Decanum Cracouien. cum eius collegis, nomine Capituli Cracouien. poſtulatus, ſpiritualibus adiectus fuit: in his omnibus principio Leonis aſcendente. *Fridericus Epiſcopus Cracouien.*

Eodem anno, die Mercurij ſedecima menſis Iulij, concordia inter Conradum, & Ianuſsium germanos Mazouiæ duces, ſuper bonis hæreditarijs, per Boleſlaum, & Kazimirum fratres eorum uita functos derelictis facta eſt.

Anno Domini 1490. die Lunæ, quinta menſis Aprilis, Matthias rex Hungariæ apoplexia (qua præcedenti die oppreſſus erat) in caſtro Viennæ Auſtralis ſuffocatus, & extinctus eſt, & in Hungariam relatus: ſepulturam in alba regali abſque pompa communem accepit. *Matthiæ Regis Hungariæ obitus.*

Eodem anno, die Mercurij, tredecima mẽſis Octobris Cracouiam in pulchro comitatu Ioannes Varadien. idem & Olomucen. Epiſcopus aduenit, in circulo Cracouien. apud Sebaſtianũ hoſpitio exceptus, Kazimiro regi Poloniæ perſuadebat, ut filiũ eius ducem Albertum tertiò genitum, ex Hungaria reuocaret: & Vuladiſlaum primogenitũ regem Bohemiæ in Hungariam pacificè regnare annueret. Is Rege Kazimiro diſſentiente, die Lunæ, decima octaua menſis Octobris, quæ fuit Lucæ Euangeliſtæ, incõſolatus è Cracouia per Sileſiã, & Morauiã in Hungariã receſsit, poſtea in breui monachus factus. *Ioannes Epiſcopus Olomucen. Cracouiã aduenit.*

Anno Domini 1491 Cometes dominus aſtone dictus, de natura Mercurij, circa feſtum Epiphaniarum ſub tertia facie piſcium, Solem poſt occaſum ſequens apparuit, & circa carniſpriuium reſolutus diſparuit. *Cometes.*

Eodem anno, die Solis, octaua menſis Maij, & fuit dies celebris ſancti Stanislai Polonorum

Ecclypſis Solis. *Peſtis ſubſequutio.*

norum patroni,& Dominica rogationum,accidit ecclypſis Solis nouem punctorum ſuper 26 gradu Tauri:ſubſequutaq; fuit gregum,& pecudū miranda contagio,& infectio, præſertim boum& ſuum,ſiue porcorum. Iacebant etenim inualidata artubus,& iuncturis,& ſurgere non poterant:linguaq; eorum abraſa,excoriata,& ferè ulcerata,pabula contingere,& maſticare non ualebant.

Collegij artiſtarum cōflagratio.

Anno Domini 1492 mortuo,& tumulato Kazimiro tertio rege Poloniæ,incendium de domo aciali Mikoſz nuncupata,iuxta portam ſutorum exiliit,& omnes domos iuxta Eccleſiam ſanctæ Annæ Cracouiæ, cum collegio artiſtarum maiori,& horologio nouiter immutato,die Solis 29 Iulij in nocte ſequenti conſumpſit,& conflagrauit.

CAPVT LXXIIII. LIB. IIII.

Conuentus pro rege eligendo.

AD eligendum nouum Regem,poſita conuentione pro feſto aſſumptionis Mariæ in Piotrkouu eodem anno Domini 1492 conuenere optimates,& Satrapæ regni Poloniæ, Prælati,Magnifici,& Nobiles. Et quia Alexandrum quarto genitum, Lithuani mortuo Kazimiro tertio rege Poloniæ ſtatim aſciuerunt,& in magnum ducem ex ſententia,& uoce eiuſdem Regis uiuentis. Sed moribundi, & tunc ab Lithuanis iſtud optantis ſibi præfecerunt,& duobus ſuper remanentibus alterum Poloni in Regem cum quadam animorum infenſione,& controuerſia eligere adnitebantur.

Partes Ioannis Alberti.

Communitas nobilium,familiaq; Roſarum,& urbs Cracouien. cum alijs ciuitatibus regni Ioannem Albertum,tanquam maiorem natu regnare uoluerunt.

Partes Sigiſmundi.

In contrarium Sbigneo de Oleſznicza Archipræſule Gneznen. ducibus Mazouiæ Conrado,& Ianuſſio,Raphaele Iaroſlauſki Mariſchalco regni,& omnibus de armis bipennium:cęteriſq; ei aſſiſtentibus adnitente,& Sigiſmundum minorem natu deligere,& erigere,ſeu ſicut communitas cū ſibi adherentibus rebatur electionem regiam in eundem Ianuſſium ducem Mazouie,qui perſonaliter cum eodem Archiepiſcopo campeſtrali ter poſt uillam anteurbij Pyotrkouu n.per omne tempus electionis egit,transferre conante. Donec dux Ioannes Albertus hac campeſtrali ſtatione Archiepiſcopi,& ducis Mazouiæ prouocatus,iuuamine genitricis ſuæ Elizabeth reginæ Poloniæ ad Illuſtriſsimū,& Reuerendiſsimum dominum Fridericū electum,& confirmatum Cracouien. germanū ſuum in curia paterna atq; regia cū auctoritate præſidentiæ,tanquā ſub illa Archiepiſcopi in campo ſtatione uſurpari ſimulata,ac ad alios prælatos,& proceres in locis cōſuetis reſidentiarū anteurbij illius electionem repræſentantes armato milite in Pyotrkouu miſſo,electioni ſuæ renitentes,& ſpolia parti eius inferentes cōpeſcuit. Die itaq; Lunæ 27 menſis Auguſti, luna applicante ad aſcendens radicis eius: Ioannes Albertus in Pyotrkouu rex Poloniæ proclamatus,& publicatus eſt, Ioanneq; de Tarnouu filio Palatini Cracouien. ad electū

Ioannes Albertus rex eligitur.

ducem Albertū uelociſsimè in Cracouiam aduolāte,& electionem publicāte: Te Deum laudamus in craſtino electionis Cracouiæ (mirū in modum omnibus gratulantibus,& gaudentibus)ignes multis locantibus,uaſa quoq; uini,& ceruiſiæ exponētibus decantatum eſt.

Mox coronatur.

Coronatio tandem eius in regem Poloniæ Dominica in craſtino Mauritij, quæ fuit 23 Septembris celebrata. Coronatus autē,& inunctus eſt per Sbigneū Gneznen. Archiepiſcopum,debilē,& hydropicum, aſsiſtentibus ei prædicto Friderico electo Cracouien. cōfirmato,Petro Moſczynſki Cuiauien. Vriele de Gorka Poſnanien. Epiſcopis,cęteriſq; Pontificibus,& prælatis,Regina quoq; Elizabeth genitrice ipſius inſpectante, ac multitudine copioſa. Sbigneo Archiepiſcopo Gneznen. Marſchalco regni Iaroſlauuſki, alijſq; eius coronationē dedignantibus,depōſt breui mortuis. Et quū anno ſequenti rex

Legati Venetorum. *Legati Turcarum.*

Ioannes Albertus in Polonia eſſet,inſignes legati Imperatoris Turcarū pro treugis etiam ad uitā utriuſq;,& Imperatoris,& Regis cōſtituendis,& dominij Venetorū ad eum uenerunt. Retentis aūt ſecum in Poſnania legatis Turcę de pactis induciarū tractantibus,Marcum Dandalū doctorem utriuſq; Iuris,& principalem Oratorem cū collega ipſius Paulo Capello,& reliquis Venetis gratulatū iri de Venetijs miſsis de ſublimatione Ioannis Alberti in Regem Polonię Cracouiam ire iuſsit. Qui die Iouis ſecunda Maij Cracouiam ingreſsi,& in circulo apud Nikel Karle hoſpicio honorificè ſuſcepti,& optimè tractati, uotorumq; ſuorum compotes facti,die Lunæ,tredecima menſis Maij receſſerunt.

Regū ac principum in Leuczouiam conuentus.

Anno autē Domini 1494 die Iouis,decima ſeptima menſis Aprilis, conuenerunt in Leuczouia germani, Vuladiſlaus Hungariæ, & Bohemiæ, Ioanneſq; Albertus Poloniæ Reges, dux Sigiſmundus, & Fredericus Archiepiſcopus Gneznenſ. Epiſcopuſq; Cracouien.& Cardinalis pronunciatus. Item Fredericus Marchio Brandenburgen. Regum ſororius, cum magnificis, & conſiliarijs regnorum Hungariæ atq; Poloniæ, multiſq; ac uarijs interpoſitis tractatibus ſuper regnorum unione ſuper bello in Turcas, & uindicanda patrui truculenta nece, qui pro regni Hungariæ defenſione, ut ſuo iam antè loco dictū eſt, contra immaniſsimum Turcarum Imperatorem ſtrenuè pugnādo interijt,

& exut-

& extirpatioue Valachi. Irritatis & omnibus articulis ferè concluſis reiectis, uacui ad pro pria diſceſſerunt: uacui tamen animi regij haud fuerant, quod in propoſita capitis immediate ſequentis expeditione declaratur, ſed ut deliberationes regum Turcam latuiſſent irritationes eiuſmodi conſulto erant publicatæ.

Legatus Turci Cracouiam uenit.

Anno præfato die Martis, tertia menſis Iunij, notabilis legatus Imperatoris Turcarũ, 12 camelos habens, Cracouiam aduenit, in domo ducũ Mazouiæ in acie circuli Cracouien. hoſpitio exceptus: præparabantq́ & quaſi ſingulis diebus Turci in circulo Cracouien. ſub prætorio ſimum, & pabula camelorũ deſiccabant. Aſſerebant tunc memores & ſeniores, eum fore annũ quadrageſimum, quem diuus Ioannes Capiſtranus prædicando Cracouiæ prophetice dixerat: Veniet Turcus hûc, & equos ſuos in circulo Cracouien. locabit, ſi correctio morũ, & uitæ in uobis non aderit. Vtq́ narratores affirmabãt, tametſi de Turcarum Imperatore non fuit uerificatũ, in nuncio tamen eius ſub conditione expreſſa, ueriſsimè impletum fuit. Terribile quoq́ dictu, horribilis plaga eo tempore accidit: nam die Solis, 29 menſis Iunij, quæ fuit Apoſtolorum Petri, & Pauli, In nocte ſequenti, maximus ignis à piſtoribus circa nouã portam exortus, omnes ſtructuras iuxta murũ & in medijs plateis, præter circulum uſq́ ad plateam ſutorũ conflagrauit, & conſumpſit: cecideruntq́ portæ ſancti Nicolai, ſancti Floriani, Slauukouien. Eccleſia ſancti Marci, & clypei eius cũ toto monaſterio ceciderũt, turres ciuitatis in prędicto circuitu, & turris Eccleſiæ ſancti Stephani cum campanis, & domo paſtorali exuſtæ ſunt. Iudęi poſt ſanctum Stephanum commemorantes uehemẽter arſerunt, & immiſericorditer per ſtipendiarios, quorũ magna copia illis diebus Cracouię aderat, direpti ſunt: nosq́ in domo aciali Turzonis plateæ ſancti Stephani arſimus. Hęc cũ uidiſſent Turci, omnia ſua in camelos ac equos impoſita ligarũt, parati de ciuitate egredi: ſic & Cardinalis Fridericus, quæ ſua fuêre, in currus cuncta imponere iuſsit. Et ſi incendium Epiſcopali curiæ appropinquaret, è Cracouia excedere diſpoſuerat, continuata eſt hæc plaga incendij, à prima hora noctis, uſque poſt ortum Solis. Legati quoq́ Turcarum extunc quarta die, cum licentia Alberti regis, die Iouis, tertia die menſis Iulij de Cracouia abſceſſerunt: ad inſtantiam autem ciuiũ Cracouienſium, tanquam propter ipſos huiuſcemodi plaga conflagrationis eueniſſet. Rex Albertus Iudæos de Cracouia in Kazimiriam ſub murum, iuxta Eccleſiam Laurentij, ubi cellæ pro collegio, & lectorijs per Kazimirum ſecundum Regem Poloniæ extructæ fuerant, ubi in hanc diem morantur, tranſtulit.

Capiſtrani uaticinium.

Iudæi Cracouia expulſi.

CAP. XXV. LIB. IIII.

ANno Domini 1497 his calamitatibus, grandius malũ ſucceſsit: nam rex Albertus à Valacho magnanimæ ſuæ uoluntatis effectum proſecuturus, perindè atq́ Leuczouiæ, ſicuti ſuprà ſcripſeram, cum fratribus conſtituit, ulturus patrui per Turcas in Vuarna occiſi interitum, caſtra Turci in Vualachia occupata expugnaturus, bellũ ingens, atq́ idem periculoſum uerſùs eadem caſtra per Turcas in Vualachia occupata concepit, quo uniuerſam Poloniam, Ruſsiam, Mazouiã, Ioannemq́ de Tiffen magiſtrum Pruſsiæ, reliquas terras: imprimis uerò illuſtriſsimũ principem dominum Alexandrum magnum ducem Lithuaniæ germanum ſuum, qui cùm uniuerſis magni ducatus Lithuaniæ proceribus in auxilium fraternũ pèr campos inferioris, ſuperiorisq́ Podoliæ proceſsit, & circa Braczlauu fraternũ expectando auiſamentum ſubſiſtit, in armà concitauit, præterea mercenarium militem equeſtris, pedeſtrisq́ ordinis, immodicum his iunxit, atq́ inſtructum exercitũ ad dies Iunij apud Leopolim recenſuit. Quo reuiſo, ordinatoq́. die 26 Iunij, feria ſecunda poſt diui Ioannis Baptiſtæ diem, cum toto exercitu, & Sigiſmundo fratre, à Leopoli ſoluit, iterq́ in Valachiam non ſine malo omine dirigens. Hæc inter prodigia infœlicis expeditionis numeranda pręceſsère, boues ducenti poſt exercitum pulſi, Leopolim uerſus turbinis uehementis impetu diſperſi ſiſti non potuerũt, ſed partim in ipſo ſuburbio foſſatis ſe immittentes, partim in campos, & alia loca delapſi, uix (ſed nõ integro numero) fuêre recollecti. Rege ipſo fluuium, exiguo alueo diſlabentẽ, tranſeunte, dextralis equus candidiſsimus, regiq́ charus corruit, & erat ſubmerſus. Prętereà quidã Sropeki genere nobilis, alioqui pauci ſenſus, Leopoli iteratis uicibus noſtros ſuccubitores nõ ſine terrore exclamabat. Fulmen itẽ caſtris dilapſum, nobilẽ unum, & equos 12 interemit: ſacerdote apud Regẽ diuina celebrante, hoſtia finibus manipularis à ſiniſtra pendẽtis, quod rex ipſe uidit, è ſacro altaris ac miniſterij loco detracta, ſeu caſu quodã, ſeu improuidentia celebrãtis excidit, in terramq́ eſt prolapſa, quę per miniſtrantẽ Capellanum regẽ cum admiratione hoſtiam demonſtrãte, una & per ipſum celebrantẽ fuit collecta. His terrorẽ incutiẽtibus, nihilominùs à ſcelerib. nihil temperatũ exercitus, permiſsis mulierib. refertus, ferũturq́ ipſi Primores, & duces, nocturna libidine nõ ſaciati, clara luce publicis balneis, & tina, inter amplexus mulierũ uoluptatib. indulſiſſe.

Omina infœlicis belli.

Quumq́

Quumq; in expeditione ipſa procederent, quamuis poſt ſolutam Leuczouien. conuentionem Albertus Rex per inſignes ſuos Oratores, & magnæ auctoritatis ac prudentiæ Conſiliarios ſcilicet Creslaum de Curoſuuanky Decanum Cracouien. & regni Poloniæ Cancellarium: iam uerò per ipſum Regem ad Eccleſiam Vuladislauienſ. per mortem Petri Moſzinski de Bnyn uacantem pronunciatum eligẽdum, & per Podlouuski de Przytyk Caſtellanum Radomien. cum eodem Cancellario una legatos Stephanũ, aliàs Chari Bogdan Vuoieuodam Vualachiæ de illarum ſecretarum, ac earum contra Turcas fraternarum regiarum deliberationum Leuczouien. quæ conſultò tanquam irritatæ fuere auiſatum facit, & hortatus eſt ad aſsiſtendum ipſi regi, & in ſuo ſanctiſsimo propoſito auxilium ferendum, quod ipſe Stephanus data fide, & manu repromiſit, non tamen prius illud laturus, ne per Turcas præuentus eſſet, donec uideret Regem, uel apud caſtra Kyliani, & Byalogrod, uel in Danubio cum exercitibus conſtitui, cuius tamen profectionẽ in terra ſua impedire nollet, quin etiam æquè permitteret commeatum liberè miniſtrari. Cumq; Rex terras Ruſsiæ ingrederetur Creslaus Rozenſis nuper nominatus, iam uerò Electus Vuladislauien. & regni Poloniæ Cancellarius ſenator, atq; zelator regni ingſlantiſsimus, & rerum peritus, ut audiuit Stephanum Vuoieuodam in perfidiam uerſum, à uotis promiſsis diſceſsiſſe, & Hungaros malè contentos eſſe de Rege ſuo, qui eis inconſultis Leuczouiæ fratri Alberto Regi annuit, in caſtro Turci Valachiæ occupata expeditionem faciendum, timore perculſus, ne Stephanus per Hungaros zelo inuidiæ concitatos, perſuaſis Turcas, & Tartaros auiſatos efficeret, & in Regem conuerteret, ſubitò cucurrit ex ædibus ſuis, & Regem expeditionem continuantem in Przemislien. oppido adijt, orat, & obteſtatus erat, ut ab expeditione deſiſteret, ſed eam ad loca ſolitudinum per Tartaros uaſtari ſolita conuerteret munienda. Quæ Creslai adhortatio per Regẽ abiecta fuit, ut cum deſpectu quodam eum à ſe Rex licentiaret, ad ædesq; ſuas Epiſcopales redire iuberet, qui potiùs domi oraret, aut quæ ſuæ Epiſcopalis ſunt profeſsionis, ageret: Rex uerò, quod ſibi innatum ac proprium eſt armis, & bello inſiſteret. Sic quoq; Albertus Rex non ignorans Vuoieuodæ illius dolos Matthiam de Loncza Epiſcopum Camienecen. ad Vuoieuodam præmiſſum exploratum dirigit, an in propoſito abſtinentiæ perſeueraret, quod Vuoieuoda coram ipſo oratore Epiſcopo confirmauit. Tamen cùm rex terræ Valachiæ appropinquaret, Vuoieuoda per Turcas, Moldauos, & Siculos atq; Tranſyluanos, qui uotis fortaſſe quorundam dominorũ Hungariæ, quibus ſecretè Leuczouien. deliberationes non erant creditæ, concitatus, ſententiam mutauit, & non ſolùm commeatum exercitui regio recuſauit, uerùm etiam pro uoluntate aſsiſtentium ſibi Turcarum hoſtem ſe Regi eius terram ingredienti nunciauit, ſollicitatusq; per frequentes Regis nuncios, ut ad ſe rediret, promiſſorumq́ue firmus eſſet obſeruator, conuerti ad prima promiſſa noluit, quamobrem tela regia, quæ rex non in eum, ſed in Turcas acuerat, in ſe conuertit. Et cùm hæc inſperata eueniret mutatio, nec minùs populus regius uoluptati illius deditus fortunam, & propitiationem non mereretur diuinam, timore non uulgari erant concuſsi Poloni, ut plerumq; à paucis hoſtibus infidelibus, & ſchiſmaticis, aut fugarentur, aut trucidarentur, ſecundùm illud Deutronomi. 32. & Pſalmi ultimi ſabbati, quomodo perſequebatur unus mille, & duo fugarunt decem millia. Nõnne ideò quia Deus ſuus uendidit eos, & Dominus concluſit illos: ipſeq; Stephanus Vuoieuoda nonnullos dira morte perimebat, ut tandem clamarent ad Regem Poloni, quò illos in domos redire permitteret. Nanque abſque licentia Regis iure regni Poloniæ uetante, ſub amiſsione capitis, & bonorum omnium mobilium, non liceret illis à Rege, & exercitu diſcedere, neque facultas reditui patuit propter loca ubiq; per hoſtes occluſa, quæ rex terram Valachiæ ingrediendo non muniuit, fidei per Vuoieuodam promiſſę fidens, unde cum rebus nullibi digno Marte proſecutis, neq; redire honeſtum, neq; caſtra Turci Vualachis ipſis Turcis Moldauis, Beſſerabis, Siculis, & Tranſyluanis obſtantibus accedere tutum, aut poſsibile eſſet. Nihilominus Albertus rex dolis Valachi impeditus ut aliquid egiſſe uideatur decreuit, Caſtrũ Szoczaua (ſedes ubi Vuoieuodæ eſſet) aggrediendũ, quod exercitibus admotis oppugnabat, bombardisq; quatiendum mandauit. Interea Vuladislai regis Hungariæ regno Prælatorum ac Baronum nomine certi oratores Hungari ad exercitum Regis, ſed tanquam in fauorem Vuoieuodę, ne deſperatus ſe Turcis dedat, miſsi, Regem Albertum à proſecutione belli cõſilijs, & rationibus inductis, quod ſe malè crediderit Vuoieuodę fidei, quam neq; Chriſto, neq; hominibus ſeruaret, ſolantur, & mitem in Vuoieuodam eius animum reddunt.

Legati inſignes in Valachiam miſsi.

Legati Hungariæ regis.

Interea Rex Albertus ægrè ac malè ſe in corpore habere cœpit, tantamq; pro Valachi dolis, & occultis Hungarorum maleuolentijs moleſtiam concœpit, ut breui poſthàc uiueret, & eam mortis futuræ, ſed proximè occaſionem ſibi inſumeret: unde etiam con-

feſſum

feſtim euentus iſtos per celeres nuncios Magnoduci Lithuaniæ per Podoliam in auxilium regis uenturo notificat, hortaturq; fraternè, ut Magnus dux attentis his, quæ regem permouent, et præſertim legatione ipſa Hungarorum, ab ulteriori ſuperſederet itione, qui tamen ut in ſua uidebis hiſtoria locum Braczlatieñ. muniuit. Rex autem illa Hungarorum ſuaſione præualente fœdus cum Voieuoda Stephano pepigit, ad reditumq; gentes conuertit, quæ cum redirent obſtante regis ægritudine, quę etiam Ducem Sigiſmundum eius germanum ſecùm in exercitu agentem, atq; optimates quoſq; Polonos, & ipſos belli duces nimium in animis cõſternatos effecerat, omnia negligenter erant cuſtodita, ibantq; maioris Poloni cum ægrotãte rege per ſyluam Bukouyna primi, quos ſubſecuti minores, terrarum ſcilicet Craco. proceres tanquam armatiores poſtrema regis tutati. Prima Lucæ 26. Octobris quę fuit feria quinta ante Simonis & Iudę, à Turcis & Valachis, alijſq;, quorum ſupra memineram, per Vvoieuodam tanquam fidefragũ ictum fœdus minime obſeruantem clam ſumminiſtrans, in eadem ſylua per ſuffragia nemoraliũ impedimentorũ aggreſsi, percuſsi, fuſiq; erant, inter quos plures de domo bipenniũ corruerunt, pręcipue Nicolaus Palatinus Ruſsię, & Gabriel hęres in Morauicze ambo de Thanczin qui perierũt, Ioannes Sbignei eodem Thanczin Subcamerarij Cracouieñ. et Capitanei Marieburgeñ. filius, qui in Turciam adductus erat, poſtea per fugam liberatus.

Clades Polonorum.

Interea etiam Cruciferorum de Pruſsia ab ordine & Ducum Mazouię & terris illorum milites ſub certo numero pro iure generalis expeditionis regni Poloniæ miſsi, regios ſequuntur, ſed non adeunt exercitus, quos cum præſciret Voieuoda, ueluti ultimæ ſorti relictos, ſeorſum ſcilicet ex eadem cauſa inſecutorum exercituum profectos, ſeu potius diuiſos, per Turcas procurat cladibus affici crudelibus, ex quibus qui nõ erant occiſi in Turciam ſunt abacti. Sic quoq; in nemore Bukouyna cum hac minoris Poloniæ nobiliſsima gente infeliciter actum, quæ dum terga ægrotantis Domini, ſuis uita & ſanguine tutaretur pro felici regis reditu, miſerè perijt, quorum uiuentes aut Turciam, aut Tartariam, aut in alias Barbarorum, infideliumq; freti Pontici, Aſię, Scythiæq; regiones ſunt deducti. Exercitus autem regius, quem Dux Sigiſmundus fraternæ condolens ægritudini uehementer, ac maiores regni de maioribus Polonis conſtituerant, regem maleualentem ductabat, licet ab ijſdem Voieuodæ fraudibus immunis non fuerit: quippe qui undiq; laceſſeretur per Turcas, & Valachos eorundem ductores, ac ueluti per canes ex foraminibus ſic per iſtos ex lucis tenebroſis proſiliẽtes. Tamen per dies plures nemoralibus & tãquam inuijs locis, ut magnis exercitibus commune eſt, iens, integer ab agro Valachico ad terras Ruſsiæ regias feliciter, ac uictorioſè redijt. Tantumq; ipſa expeditio lucri, monumentiq; æuiterni Polonis & ſuo regi præbuit, ut communi laudi ſtatuerint, nunquam regibus ſuis permittendum expeditiones facere generales, ſcilicet proceres regni, nunquam generaliter ad arma mouendos contra infideles Turcas aut Tartaros, niſi primum conſulta apoſtolica ſede, ſed & alijs regnis regibus Chriſtianis ad expeditionē ipſam accedentib. Mœror quoq; ſummus hoc improſperæ expeditionis caſu hoc regnũ implet pro cõmuni fratrũ regnicolarũ caſu, qui ab incõſulta paucis cõmunicata expeditione euenerat, proq; amiſſa exiſtimatione, quia Turcæ & Tartari nihil plusquã generalē Polonorũ timuere expeditionem. Summa uerò culparum omnium reijciebatur in Philippum Callimachum Italum Florentinum, qui cum Alberti regis in paterna educatione nutriti pręceptor eſſet, uir doctrinæ ſummæ, & humanarum non uulgaris profeſſor literarum cæculus & fauor eiuſdem, rex conſilia ſenatorum omnium regni conſilijs præpoſuit, quæ imitatus fraternas conſultationes (Philippo animum regium in eam expeditionem contra omnium conſiliariorum uota dirigẽte) celebrauit, quæ talem habuêre exitum, ut breui Rex uitam cum morte & ſummam regni exiſtimationem, tanquam perpetuam gloriam infidelibus ſemper terribilem cum ſumma publici ſtatus iactura permutaret. Inſuper afflictis addita eſt afflictio. Nam ſequenti anno in principio Maij, Turcę, Tartari, & Valachi iuncti, Ruſsiam irrumpentes, plurimam ſtragem in hominibus crudeliter fecerunt, iacebant paſsim in uijs & campis occiſi. Omnia oppida ſub montibus & in medio circa Leopolim, & Przemiſliam, uſq; ad oppidum Canczugam incenderunt, uaſtarunt, et diruerunt. Et tempore modico commorati, cum maxima præda ſalui diſceſſerunt.

Philippus Callimachus preceptor Alberti regis.

Turcarum Tartarorumque incurſio.

Hæc nouitas, quum die Mercurij ſedecima Maij Cracouiam eſſet delata, non parum omnem ſtatum terruit, etiam nonnullos fugæ accinxiſſet, niſi uel timor, uel ſpes à rege prohibuiſſet. Extunc Cracouieñ. foſſata uerſus campeſtria, & Cleparz expurgari cœperunt, & iacto fundamento ad propugnaculum extruendum ante portam ſancti Floriani (quod

proximis annis magnis impenſis finierunt) oppidum Cleparz in magna ſui parte, quæ fluuio Rudavvka ſuperimminebat demoliti ſunt, deiecerũt atq; diminuerunt, turres quoque muri Cracouienſis uerſus Cleparz, quas poſt exuſtionem muro in altum erigere cœperant, complebant & ædificarunt. Cœpit deinde rex Albertus quærere modos reſiſtendi hoſti, auxiliaq; a Vvladislao rege Hungariæ & Bohemiæ, germano ſuo atque ab ipſis Hungaris expetere.

Fœdus cum Hungaris.
Tartarorum incurſio.
Turcarum inuaſio.
Turcarum incurſio.
Pacis ſtudium.

Et ueniente legato eorum Epiſcopo Veſprimeñ. Cracouiam, prima Iulij anno præfato 1498. concordiam inter Hungaros, & Polonos ad opponendum communi Marte ſe hoſtibus concluſerunt: & Te deum laudamus: die Iouis, quæ fuit dodecima Iulij decantauerunt. Sed talis cõcordia, nil iuuamenti attulit. Tartari nãq; Ruſsiã in fine Iulij inuadentes, longè lateq; graſſati, cũ præda ad propria remearũt. Cõtra quos rex Albertus, regnicolarũ exercitu collecto, de Cracouia die Martis, ſeptima mẽſis Auguſti exiuit, ſed cognita hoſtiũ fuga circa Sandomiriã uillis multis deſtructis, exercitũ ad ſua abire permiſit. Poſt Tartaros, Turcę circa diem ſanctæ Catharinę ſub mõtana Ruſsiæ eodẽ anno circa Sambor & Halicz deuaſtauerunt, neq; aliquo certamine laceſsiti. Verum uel Deo, uel eorũ fortũnio ſic cogente, frigoribus aeriſq; intemperie, inedia atq; niuibus, ſupra quam quadraginta millia equorum, hominumq; periere, reliqui tamen, quorum ultra uiginti millia dicuntur fuiſſe, ſalui poſt damna illata receſſerũt. Sed per Valachos percuſsi erant. Alium itaq; modum pacis naneiſcendæ aggreſsi, quoniam abſq; Valachis, exteras ac barbaras nationes ad inuadendum regnum excitantibus pax non fieret, perſuaſi & uocati Cracouiæ conuenerũt Epiſcopus Varadieñ. nomine Hungarorum, oratores Stephani Palatini Valachiæ, oratores Alexandri magni ducis, & Lithuanorum, & Poloni.

Hi omnes poſt longas moras & conſilia, anno Domini 1499. die Veneris, decimanona Aprilis ſibijnuicem mutuam aſsiſtentiã, & auxilia contra Turcas et thartaros iurarunt. Epiſcopo autem Varadieñ. de Cracouia 22. Aprilis quæ fuit feria ſecunda ante Adalberti recedente, legati ducis Ivvan Moſchouiæ in craſtino, & fuit dies ſancti Adalberti aduenerunt. Et hi ſimiliter de pace requiſiti tractauerunt & promiſerunt.

CAPVT LXXVI. LIB. IIII.

Oratores Baizeti imperatoris.
Cometes.
Tartari Poloniam depopulati.
Moſchus Lithuaniam uaſtauit.
Legatus ſummi Pontificis.
Tartarorum incurſio.

ANno autem Domini 1500. die Martis 25. Februarij, quę fuit dies ſancti Matthię apoſtoli in año biſſextili, Oratores imperatoris Turcarum Baizeti Cracouiam aduenerant, & antequam inducias pacis cum rege Alberto firmarent, Kurzanoga habitaculum & ſpecula regia caſtri Cracouienſis, in præſentia eorum die Veneris, decima Aprilis, & fuit feria ſexta ante Ramiſpalmarum exuſta eſt. Deinceps Cometes Dominus aſtone, flagellum iræ Dei, feria quarta 20. Maij, in parte Septemtrionis ſub ſigno Capricorni apparuit, & notatus eſt ſupra Lithuaniam, Ruſsiam, & minorem Poloniam girans. Et eo diſparente in diebus Pentecoſtes, alias circa octauam diem Iunij, ſtatim Tartari regnum Poloniæ intrauerunt, & circa Lublin, Thurobin, Belſz. Kraſnyſtavv, & alia loca eis propinqua depopulãdo uaſtauerunt. Eodem tempore Ivvan dux Moſchouiæ, altera uice Lithuaniam ingreſſus, circa Smolensko uaſtauit, & eam, non habito reſpectu pactorum, fœderum, & affinitatis (quia ipſe fuit ſocer, & dux Alexander gener) attriuit, Rex Albertus aduerſus Tartaros die Veneris, decimanona Iunij, ante uigeſimamprimam horam egrediens, nihil memorabile effecit. Et ad matrem die Mercurij 22. Iulij in die Mariæ Magdalenæ rediját. Ad quem legatus Alexandri Papæ ſexti Caſpar Epiſcopus Callienſis (homo callidus & facundus) aduenit: & Iubilęum cum cruciata contra paganos, die Dominica, quæ fuit 30. Auguſti, Cracouiæ de Eccleſia ſanctæ Mariæ in circulo proceſsionatim in Eccleſiam Cathedralem incedendo rege Alberto ſequente, publicauit: Et mox Tartari iterum irruerunt, & terribiliter Ruſsiam, Lithuaniam, Sandomiriam, & Lublineñ. terras Vrzadovv, Lanczhut, Laſensko, Craſnyſtavv, Zauichoſt, circa Oppatovv, circa Lublin, in Brzesko Lithuaniæ & uicinijs eorum ſubito, inſperatoq; curſu uaſtauerunt. Magnaq; præda abacta, & nobilibus terrarum adeò celeriter ad arma conſurgere non ualentibus, liberè abſceſſerunt. Qui autem tranſitum Tartarorum oppoſuerant, & obſiderant, Domini Petrus Myskovvski Palatinus Lanciciẽñ. & Capitaneus Leopolieñ. Nicolaus Kamienieczki palatinus Sandomirieñ. & Capitaneus Cracouieñ. & cæteri nobiles, quamuis non pauci fuiſſent, in Tartaros non inſiluerũt, quia Tartari illos multitudine ſuperarunt. Rex autem Albertus die Lunæ, quarta-

quartadecima menſis Septembris,& fuit exaltationis ſanctæ Crucis,contra eoſdem Tartaros de Cracouia circa horam quindecimam cum quibuſdam cruce ſignatis exeundo, eadem ſorte, qua prius, nihil defenſæ adducens rediјt. Verum cruce ſignati, inter quos plures religioſi,& monachi fuerunt,poſt diſceſſum regis de Cracouia,Iudæos in Kazimiria per uiolentiam effracta porta Kazimiriæ Glinyana, cæteriſq; portis, & hoſtijs Hebræorum,die Mercurij,ſedecima Septembris tumultuoſè ſpoliauerunt, & ex eis de utroque ſexu ꝓpe uiginti occiderũt, & Cracouiã clauſis portis ingredi prohibiti, ꝑ uallum ad campeſtria iuxta Cleparz progredientes,legatis Turci in domo Pileczki ſupra murum hoſpitatis,manibus & armis tẽſis minitarũt,& die tertia regẽ uerſus Ruſsiã inſequuti ſunt. *Cruce ſignati Iudæos inuadunt. Iudæorum excluſio.*

Anno Domini 1501.rex Albertus in Martio,ex cõuentione Piotrkouień.in Cracouiã diuertens,Heliã Valachũ(ut ferẽ hęredem Valachiæ)ꝓpter uiolatas literas ſuas,de cõſilio cõſiliariorũ ſuorũ in Czchovv in p̃ſentia nunciorũ Stephani Voieuodę Valachię decollari iuſsit.Fuit aũt Helias filius olim Petri competitoris Stephani in principatu Valachiæ. *Heliæ Valachi occiſio.*

Poſt feſta Paſchæ anno præmiſſo 1501 die Martis uigeſima Aprilis, quæ fuit feria tertia poſt cõductum Paſchę,rex Albertus Cracouiã relinquens,in Pruſsiã perrexit & in oppido Thorun ſplendidè extructo, apoplexia die Iouis,decimaſeptima Iunij, & fuit octaua corporis Chriſti,& tertia dies poſt Viti,hora quartadecima occubuit. Hoc fato tantus rex immatura morte non ſine ſuorum mœrore abſumptus eſt. Cui magnanimitas, fides,dexteritas,conſiliũ,prudẽtia,& in rebus gerẽdis, induſtria nunquam defuère, ſed fortuna,quæ non ex æquo ſedes ſuas apud homines locauit, plerunq; illius rebus contraria fuit,hincq; factũ eſt,ut quum in omni reipub.euentu ſapienter, citoq; conſuleret, iniqua fortuna omne conſiliũ euerteret.Alberti aũt mors uti Sarmatis luctũ,ita pleriſq; exteris nationibus,quib.tanti regis in gerẽdis reb.induſtria ſuſpecta eſſet,lætitiã attulit,tanto maiorẽ,quò magis inſperata mors omnia conſilia interciperet,potuiſſet hic princeps,ſi fortunã cũ cęteris animi dotibus habuiſſet,omniũ maiorũ uirtutẽ adæquare.Albertus quoq; prudentia & audatia nulli ducũ ſecundus fuit,ut etiã ſummis ſe periculis non ſubtraheret.Sed quũ ad maximas iã res aſpiraret,iniquo fato ſublatus eſt.Signa mortem eius portendẽtia, fuerat Cometes prædictus Septemb.Kurzanoga regia habitatio exuſta, & globus turris prætorij Craco.ſupremus uento abruptus,ac die Mercurij 20.Februarij,quę fuit dies Fabiani & Sebaſtiani martyris in nocte ſequenti deiectus. Præcedẽti ſiquidẽ æſtate hũc globum faber lignarius nouiter poſuerat, & omniquaq; firmauerat, ut humana æſtimatione hunc cadere nõ fuit poſsibile,& poſtq̃ cecidit caſum capitis regni,& ciuitatis Cracouiẽſis ſignare.Exiuerã ad eum de Cracouia tanq̃ medicus,poſt ueſperas eiuſdẽ octauæ corporis Chriſti,& die mortis ſuę.Et circa tabernam in Prandnik,curru in limũ & profundũ lutum deuexo,quãuis octo equis Podvvodorũ ſeu conductorũ extraheretur, incaſſum laborando,penitus extrahi non potuit. Equis ergo ad poſtrema currus aredatis & ligatis, nobis prius ad ripas exiliẽtibus,uix & ægrè retrorſum, Cracouiam uerſus extractus eſt, qđ fuit omen mali,et ad Cracouiam inconſolatè redeũdi.Et adhuc nobis in Piotrkovv uenientibus,obtentoq; ſubuectigali & poduodis atq; diſceſſum parantibus, oppidani inſurrexerunt(quoniã regem Albertũ uita functũ intellexerant) & aulicos regis gladijs,fuſtibus,& lignis groſſæ ſectis perſequuti,occidere conabantur, qui fuga ſeſe ſaluarunt, & in hoſpicio apud Adam ſcribam oppidi clauſerũt.Tardè igitur egreſsi, & moleſtias plures admodũ,& fruſtra paſsi,in Cracouiã reuerſi ſumus. Funus aũt regis Adalberti, poſt hoc Cracouiam die Lunæ uigeſimaſexta Iulij,quæ fuit dies ſanctæ Annæ poſt meridiem adductum eſt,& hora uigeſima,cũ decentia,& honore regio,in ſacello ſancti Ioannis Euãgeliſtę, Eccleſiæ Cathedralis Cracouień.ad dextram chori ſitam,ſepulturę traditum eſt. Cuius ſacelli alterã partẽ regina Elizabeth pariete facto diremit,& ſecluſit.Et tã ſarcophagũ, quam ipſum ſacellũ,proprijs impenſis,prout matrẽ decet,adornauit, duoſq; lectores miſſarũ pro anima defuncti in perpetuũ fundauit.Poſt huiuſcemodi quoq; ſepulturã,Fridericus Cardinalis, Primas Gneznen.& Epiſcopus Cracouień.quoſdam ſpirituales aulicos mancipauit,turbauit,& cum ſua ſocietate tanquam reos & theſaurorũ ablatores,in carcere,reliquos in ſeraculis recluſit.Qui excuſatione adhibita,liberati ſunt. Fuit autem Ioannes Albertus rex Poloniæ proceræ ſtaturæ,oculorum rubicundorũ,& faciei cum quadam morpheatione et exituris robuſtus, oſſoſus,et audax:ſecundum pectus,manus,& pedes, piloſus,ſecundum caput paucis,raris & nigris crinibus reſperſus. Fuit prudentia atq; ſolertia præditus, lingua expeditus, ſermone Latino tanquam alter Rhetor (ultra Polonicum & Theutonicũ)ornatiſsime & ſufficienter imbutus.Hiſtorias legebat,& diſputationes Doctorum

Alberti regis *Signa mortem præcedentia.* *Omen malum.* *Sepultura Alberti.* *Staturæ ac uitæ ſuæ deſcriptio.*

ctorũ amabat. In inceſſu maturus, & in incedẽdo (ut ſæpè) cultro ad latus ſuũ accincto pro grediẽs, uoluptatibus & libidini tanquã homo Martialis indulgebat. Et quũ multa pertinentiſsimè et prudenter, conſultando atq; reſpondendo diſſerebat, in hoc defectuoſus diminutus, & ſine laude fuit, quòd bene tractata, & dicta non exequebatur, nec effectui demandabat. In obeundis bellis infortunatus: in ædificando negligens, ac nullus, & regnicolis ultimatim propter cladem Valachiæ per eos perpeſſam inuiſus. Regnauit ſupra Polonos 8. annis, octoq; menſibus & uigintiquatuor diebus. Vixit annis quadraginta uno menſibus quinq; & uiginti uno diebus.

Morum qualitas.

CAPVT LXXVII. LIB. IIII.

Temporis qualitas præter cõmunẽ curſum.

ANno Domini 1493. per omnes dies uſuales Ianuarij, uſq; ad medium Februarij, adeò calidi dies fuerunt, ut gemmæ & pullulationes in hoc regno Poloniæ turgerent, & uiderentur. Puluis è terra uelut in æſtate ſurgebat, & ſpargebatur. Aues nidificabant, & fœturam nouã educabant. Verũ poſt mediũ quadrageſimæ, intantũ frigus duabus hebdomadis fuit intenſum, quod omnia areſacta & deſtructa fuerunt.

Friderici Romanorum imperatoris mors.

Eodem anno die Lunæ 26. Auguſti. Fridericus imperator Romanorum, poſtquam in imperio à ſua coronatione, per Nicolaum quintum regnauit ferè quadraginta uno annis, Viennæ mortuus eſt, ibidem tumulatus. Huic crus & pedem chirurgici in ſenio reſecuerunt, & abſciderunt, qui aliter in uita ipſum conſeruare non potuerant, pauco tamẽ poſtea tempore ſuperuixit. Eodem anno circa ſedecimã Septembris, Turcæ per Croaciam diſfuſi, ipſam uaſtauerunt, & prædam abegerunt. Anno quo ſupra 1493. die Veneris 20. Septẽbris Fridericus Kazimiri tertij regis Poloniæ natus, ad promotionẽ Vuladislai Hũgariæ & Bohemiæ, atq; Ioãnis Alberti Poloniæ regũ, Romæ per Alexandrũ Borgia Papã ſextũ Cardinalis pronũciatus eſt. In cuius honorẽ, Te Deũ laudamus Cracouiæ uigeſima quarta Octobris decantatum eſt. Attamẽ capellũ ſummus Pontifex ei non miſit, uſq; anno Domini 1495. Quem tali anno die Lunæ, uigeſima Aprilis, quæ fuit feria ſecunda Paſchæ ſuſcepit. Primam autem miſſam cecinit, anno Domini 1495. in die natiuitatis Christi in porticu laterali oſtij ad meridiem, quoniam propter Iubilæum per Alexãdrum Papam ſextum, omnibus huiuſmodi ſolennitatem diuinorum præſentijs ſuis decorantibus à culpa & pœna conceſſum. In Eccleſia Cathedrali Cracouieñ. et per omnes areas iuxta Eccleſiam uix homines conſiſtere propter præſſuram potuerunt. Rege Alberto in porticu, & circa populum compeſcente, dirigente & ammouente. Morbus Gallicus hoc anno Domini 1493. ſub oppoſitione duorum ponderoſorum, Saturni & Iouis in partibus medijs inter meridiem, & occidentem, ubi eſt Dominium Martis, ſcilicet in Mauritania, Cæſarea, Hiſpania apparuit, & anno ſequenti in Italiam & Franciam uenit.

Fridericus Kazimiri filius Cardinalis pronunciatus.

Primordialis morbi Gallici origo atq; incrudeſcentia.

Deinde pedetentim ad Orientales proceſsit regiones, apud nos in Cracouia prima mulier hoc morbo infecta, añoo 1495. quæ ex peregrinatione de Roma redeũdo, præfatũ morbũ ſecum Cracouiã attulit. Deinde ex Hungaria eodem anno 1495. & 1496. aduenæ tali morbo infecti, adueniebant, & morbus per Cracouiam ſpargi ac multiplicari cœpit. Meritò plaga Dei uocitandus, quoniam præuaricatores & homines ſuperfluè uiuentes, in libidine, uino, acutis & groſsis, Deus uindex malorum, hoc morbo tanquam ſingulari plaga puniuit: Et ex aduerſo homines ſobriè uiuentes, perrarò aut nunquã hoc morbo laborare comperti ſunt. Vnde & moderamen huiuſce malæ Franczoſæ, potior cura inter alias reperitur, & quum cæleſtium rimatores Mathematici & prognoſtici hunc morbum moleſtiſsimum à coniunctione Saturni & Iouis, quæ conſequẽter fuit in Cancro anno Christi 1504. deſtituendum & finiendum prædixiſſent, tamen (prædictionibus eorum haud uerificatis) uſq; in hanc diem, anni 1521. poſt prædictam coniunctionem debacchatur & ſæuit, quamuis minus acutè & paulò tollerabilius quam antea. Vocatur autem hæc labes pro uarietate regionum in quibus accidit uarijs nominibus. Nam Italici malam Franczoſam aut morbum Gallicum uocitant, quia rege Carolo cum Francis circa annum Domini 1494. Italiam ingreſſo, hæc pernicies in Italia ſæuire cœpit, & nomen ab euentu eorum accepit. Parisijs & in alijs ciuitatibus Galliarum, groſſa uariola nuncupatur. In Hiſpania propinquiori & in Aragonia, morbus Sancti Sementi, eò quod malum prædictum inuocatione Sancti Sementi, qui in Britãnia requieſcit, curatur. Cuius ſororium ac proximum in morbo Gallico mortuum credũt, ultra Hiſpanias & in Granata morbus curialis (quia curioſè ac crapuloſè uiuentes inſequitur) appellatur. Ego uero ſub deflorationibus, prout apud Galienum in decem tractatib. & Alſahaphati, prout apud Auicennã in 7. fen. quarte, aut

Variæ eiuſce nuncupationes ex gẽtium diuerſitate.

te,aut ſub ſcabie fœda,hoc perniciosum malum locando curabam,& Deo propitiante affatim proſperabar.

Anno Domini 1494,die Veneris 27.menſis Iunij, domini Collegiati maioris collegij Artiſtarũ in platea Sanctæ Annæ Cracouiæ,inuenerunt in muro lectorij Socratis theſaurum 2508.aureorum,& tantundem in annulis,unionibus,ac gemmis, & fuit dies Sancti Ladislai regis Hungariæ.Ob hoc præfatã diem Sancti Ladislai illa domus feſtiuat & colit.Quumq́; rex Albertus inuentum theſaurum cognouiſſet, aureos intitulatos Maria regina Hungariȩ,à collegiatis redemit,& eis monetam medientum largitus eſt:de quo collegiati benè contenti fuerunt. Fridericus uerò Cardinalis ab eiſdem gemmas & annulos præcioſos tulit,quos dilapidauit & diſtraxit,et 50.dũtaxat marcas monetȩ requiſitus pro eis tribuit:de quo malè contenti omnes ſunt & fuerunt.

Anno prædicto die Mercurij 22.menſis Octobris, quædam mulier in nigra uilla ante Cracouiam,monſtrum peperit, quod collum & aures lèporis habuit,& loco ſtomachi unum inteſtinum, o ecq́; diſtento ſpirabat. In antea uerò altera mulier in platea ſancti ſpiritus Cracouiæ, puerum mortificatum & ſerpẽtem uiuum peperit, qui cauauit,exedit, atq́; profundè dorſum infantis corroſit.

Monſtri productio.

CAPVT LXXVIII. LIB. IIII.

IN hoc quoq́; anno die Saturni,in uigilia Bartholomæi Apoſtoli aulici & ſtipendiarij regiæ maieſtatis,circa Viſznyevvviecz,per Tartaros non pauci, licet in hoc bello Tartarico communiter ante uictores,nunc tamen quadam ſyderum, fatorumq́; inclementia profligati & occiſi ſunt. Inter quos Henrzych Kamyenieczki germanus Nicolai palatini,& Capitanei Cracouieñ. Et Dzerſek nepos Pauli de Glouina Decani Cracouieñ.occiſi ceciderunt.

Tartarorum uictoria.

Anno Domini 1495.die Lunȩ 23.Februarij,Ianuſsius dux Mazouiȩ germanus ducis Conradi,abſq́; uxore & prole mortuus eſt.Iccirco rex Albertus Mazouiam, tanquam terram feudalem repetiuit & obtinuit,cũ ciuitatibus & caſtris Ploczko,& cæteris quȩ ipſius ducis Ianuſsij fuerunt. Eodem anno poſt coniunctionẽ Iulij,diluuiũ Iſtulȩ, ſupra quam memoria hominum teneret maximũ fuit,priora diluuia aquarum ubertate præcellens.

Mors Ianuſsij ducis Mazouiæ.

Diluuium Iſtulæ.

Anno Domini 1496.Philippus Callimachus Florẽtinus,Poëta laureatus, regi Alberto inſeruiens,fluxu uentris reſolutus Cracouiæ in Kalendis Nouẽbris, quæ eſt dies Omniũ ſanctorũ de mane occubuit,in eccleſia ſanctæ Trinitatis Cracouiæ,in ſiniſtra parte introitus chori ſub altari ſepulturã percepit,tectuſq́; eſt urna ęrea,erecta in altera, Epitaphio ſuprapoſito.Hic tempore Pauli Papæ ſecundi,cõpræhẽſo Platina cũ reliquis poëtis,è Roma in Poloniã fugit. Scripſit carmina elegiaca de amore plura. Itẽ uitam & ſucceſſus Vvladislai regis Poloniæ & Hungariȩ,in Thracia circa lacũ Varneñ.per Turcas profligati & perẽpti.Item de Attila,ortuq́; & progreſſu Hungarorũ. Item epiſtolium longum in fauorem & laudem regum Poloniȩ ad Innocentium Papã octauum,nonnullaq́; alia opuſcula egregia,&c.Epitaphium ſuprapoſitum eſt tale.

Callimachus Poëta laureatus Florentinus mortuus. Scripta ſua.

Epitaphium.

Hic tacet heu patria Procul a regione ſepultus,
Progenitus Thuſco ſanguine Callimachus.
Qui multum uarijs aduerſum erroribus egit:
Inueſtam his tandem conſtituitq́; locis.
Illius ut poſtquam uirtutem regia ſenſit,
Vidit florentem Sarmatis ora uirum.
Qui memor hoſpitij tam mitis contulit iſti,
Conſilijs regno commoda multa ſu .
Quod ſensit præſens & poſtera ſentiet ætas.
Cuius iudicium ſanctum eſſe ſolet.
Plura quoq́; aggreſſum & quædam maiora parantem,
Haud opportuno tempore mors rapuit.

Anno Domini 1497.poſt principium mẽſis Aprilis Turcȩ per Croaciam ingreſsi,Corinthiã & Styriam deprædati ſunt,& captiuos ſecum abduxerunt. Et iterum eodem anno circa feſtũ Ioãnis Baptiſtæ clam ingredientes Turcæ, prædã & captiuos quaſi ſex millia de eiſdem Corinthia & Styria abegerunt. Eodem anno circa feſtum Ioannis Baptiſtæ, Ioannes de Tieffen magiſter Cruciferorum Pruſsiæ regem Albertum ſecutus, non adito rege bellicam expeditionem contra infideles,obeunte in Leopoli infirmatus, mortuus eſt, & ad ſepeliendum in Konigsbergk eductus, pugna infidelium non guſtata, neque uiſa. Cui per Cruciferorum uocationẽ, & Elizabeth reginæ Poloniæ ad regem Albertum promotionem,Fridericus dux Miſznenſis ſucceſsit.

Turcæ ingreſsi.

Ioannis magiſtri Pruſsiæ obitus.

Anno præfato die Lunæ 26.menſis Iunij,quæ fuit Ioannis, & Pauli martyrum,dux Nicolaus Oppolieñ.Niſſæ ante prętorium plexus et capite truncatus eſt,quoniam inſiluerat primum contra ducem Henricum Glogeñ. deinde in Ioannem Roth Epiſcopum Vvra-

Nicolai ducis Oppoliens. interitus.

 tislaui-

tiſlauieñ. tandem in Kazimirum ducem Teſsineñ. & Capitaneum Sleſiæ, cum pugione intentione transfodēdi eum accurrerat, & ſeſe inter iurgandum & defendendū tenentes, de gradu in terram ceciderunt. Et quum ereptū pugionem dux Nicolaus Oppolieñ. ſenſit, in eccleſiam fugit. De qua etiam præcepto Ioannis prænominati Epiſcopi Vvratiſlauieñ. extractus & reductus, per cōſules Niſſenſes iudicatus, gladio decapitatus eſt.

Peſtis increſcentia. Anno prefacto 1497. in æſtate & autumno maxima peſtis in minori Polonia, in diſtrictu ſcilicet Gracouieñ. & Sandomirieñ. uiguit. A Cracouia incipiendo orientalem & ſeptemtrionalem plagam uerſus, quæ ſæuiendo plurimos rapuit, & conſumpſit mortales. In anno uerò præcedenti uidelicet 1496. in partibus occidentalibus à Cracouia & uerſus Sleſiam ad Hungariam eadem ſorte præſsit mortales peſtis. In initioq; hyemis Cracouiam uenit, & paucis abſumptis, intenſum gelu ſuperueniens, & perdurans, peſtem diremit, quinimò prohibuit. Ita quòd ſequenti anno, puta 1497, prętermiſſa Cracouia in uno milliari, ſcilicet à Mogila Crzeslaucze, &c. reincepit, & ſatis acriter ut præmiſſum eſt afflixit, & continuauit.

Vniuerſitas Cracouiens. iure patronatus donata eſt. Præterea eodem Anno 1497. in Leopoli feria quinta in uigilia conceptionis Mariæ, Ioannes Albertus Poloniæ rex ad uniuerſitatem Craco. ſingularem gerēs affectum, cultum diuinū in Eccleſia Przemislieñ. adaugere uolens, ius patronatus, Canonicatus, & pręben dæ eccleſiæ Przemislieñ. qui de iure patronatus regis Poloniæ extitit, uniuerſitati prædictæ purę & donatione perpetua irreuocabili, motuq; proprio donauit, quā donationē Alexander Poloniæ rex ſubſequutor approbauit. Et has, donationē & approbationē, Matthias Drzeuiczki Epiſcopus Przemislieñ. & regni Polonię Vicecancellarius auctoritate ordinaria confirmauit. Literas deſuper nouas dando et concedendo.

Cœmiteriū Petri & Pauli apoſtolorum una cum eccleſia erectum. Anō Domini 1498. Magiſter Ioānes Velſ de Poſnania Licētiatus medicinæ, olim præceptor, & informator filiorum regis Kazimiri tertij Eccleſiæ parochialis Sancti Stephani Cracouiæ rector, diem clauſit extremum, die Martis, decimaſeptima Aprilis, quę fuit feria tertia paſchæ. Hic coēmptis aliquot areis extra urbem Craco. ad occidentem, amplum & ſpacioſum conſtruxit cœmiterium, ad ſepulturam parochianorum Sancti Stephani, & aliorū quorūcunq; illic ſepeliri uolentium. Eccleſiam, quoq; in eodem cœmiterio intra robora muratam, in titulum & uenerationem Petri & Pauli apoſtolorum erexit. Et lectorē miſſarum in eadem ordinauit. Et ut in nocte tempore neceſsitatis ingruētis confeſsiones in lingua Alemannica & Polonica audiret inſtituit. Ante fores Eccleſię præfatæ ad partē meridionalem, prout uiuens mandauerat, ſepultus eſt.

Sigiſmundus. Anno prædicto die Mercurij, tertia menſis Octobris, Illuſtriſsimus eſt Sigiſmundus de Cracouia in Hūgariam exiuit, & germano ſuo maiori natu Budæ Vvladislao rege Hungariæ & Bohemiæ commanſit.

CAPVT LXXIX. LIB. IIII.

Portētum Cracouiæ genitum. ANno Domini 1499. die Mercurij, quinta menſis Iunij, natus eſt uitulus in Kazimiria Cracouiæ inter Iudæos, cum duob. capitibus, unum caput antrorſum ut ſolet naturaliter produci. Aliud in poſtremo in loco caudæ. Ipſa uerò cauda in medio dorſi exereuit, pedes ſeptem in latere dextro habuit, in ſiniſtro nullum. Cætera membra completa fuēre in ſuis locis ad modum duorum gemellorum complicatorum ante & poſt. Expoſitumq; fuit tentum & inſpectum hoc monſtrum, aliquot diebus ante portam Glinyana alias glebeam.

Turcarum immanitas. Eodem anno bella gerentibus ſumma potentia Turcis cum Venetis in mari Aegeo & Adriatico, ſubmiſsi octo millia Turcarum per latera maris in Guniciam & Fenolam intrauerūt, & iuxta mare, & fluuium Mincinum depopulati ſunt. Præcipuè inter Teruiſium & ſanctum Danielem, uſque ad montana occidentis, receptamq; prædam abſque ulla reſiſtentia abduxerūt. Sed & peregrinos ad Iubileum pergentes, aliquos interceperunt, nōnullos uerò excruciatos occiderunt. Nos quoque ad Iubilæum Romam tranſeuntes, & in proximo exiſtentes, continuimus nos in Villaco in fine dierum Octobris, donec Turcę abſceſſerunt.

Inſignis Iubileus Romæ. Anno Domini 1500. Iubilæus annus centeſimus ſub Alexandro Papa ſexto, toto anno Romæ durauit et peragebatur: Confluebatq; multitudo hominum pro capeſcēdis indulgentijs ex toto orbe Chriſtianorū. Eo ipſo anno ſupra ſolitum regni Polonię meſsis ante feſtum Ioannis Baptiſtæ fuit. Fuerunt namq; uer, & æſtas ſatis calida. Canicula autem à principio ad Iacobi pluuioſa ac frigida, & reliquum tempus ſerenum & calidum fuit.

Eodem

Eodem anno Turca inſulam & ciuitatem Modon, duodecima mēſis Auguſti obſedit, expugnauitq; & eam ſub Venetis uigeſimaquarta eiuſdem menſis recepit. Muros demoliēdo, omnes mares occidendo, mulieres uero & impuberes abducendo. Anno præexpreſſo, in mēſe Septembri, multi Morauı & Poloni in Lithuaniam, aliarumq; nationum homines militares in fraternitatem pro Lithuanis contra ducem Moſchouiæ ibant ære, et auro Alexandri ducis magni Lithuaniæ conducti, quibus miles & Baro, Theſaurariuſq; magni ducatus Lithuaniæ nomine dicti magniducis ſtipem, & literas Polinamæ dabat. Nāq; gener contra ſocerum ſuum, de illatis iniurijs ſe uindicaturus, præſertim, quod circa illa tempora idē Moſchus de ducatibus Lithuaniæ abſtraxerat, et ſibi appropriauerat ſeptuaginta miliaria in longitudine, & tantundem in latitudine. Quumq; cōuenillēt ſupremū rectorem exercitus ſtipendiariorum, Rex Ioānem Polak conſtituit, quia uero ſtipendiarij negligenter conueniebant, itaq; propter eorum moroſum trāſitum hyeme tum præmente, Rex ſoluendum præcepit: binum itaq; damnum Lithuanis exinde prouenit. Vnum ex hoſte duce Iwan Moſchouiæ: alterum ex propriorum ſtipendiariorum depopulatione, & de rapina ſuorum de more ipſorum uiuentium.

Modon inſula à Turca uaſtata.
Polonorū, Morauorum, Lithuanorum: in Moſchum concors egreſſus.
Detrimentum Vilnenſ.

Anno prædicto 1500. Illuſtriſsimus dux Sigiſmundus, Kazimiri tertij regis Poloniæ natus, ducatū Glogouieñ. per germanos ſuos, per reges Vuladislaum Hungariæ & Bohemiæ conferentem, per Ioannem Albertū cedentem, atq; reſignantem obtinuit. Et eodem anno Ioannes Thurzo coadiutor Vratislauienſis factus fuit.

Sigiſmundus ducatum Glogouiæ poßidet.

Anno Domini 1501. die Saturni, nona Ianuarij, nūcij imperatoris Turcarum Baizeti de Cracouia diſceſſerunt ferè integro anno commorati, & per regem Albertum in Cracouia ſeruati. Poſt quorum diſceſſum Oratores Szachmetczar imperatoris Tartarorum Zauolhenſium, tertia die, quia undecima Ianuarij ſuperuenerunt, & perpetuam amicitiam, ligam atq; ſocietatem interpoſitis iuramentis concluſerunt, rege Alberto cum ſuis optimatibus, ſic & oratoribus ducis magni Lithuaniæ Alexandri præſentibus, ſuper ſacra Euangelia deponentibus, & iurantibus. Legatis uero Tartarorum Zauolhenſium ſupra frameas iurantibus, ritu eorum, & aquam ablutionis gladiorum, atq; framearum epotantibus, atq; uerba talia adijcientibus. Quicunque pacta, ligam, & fraternitatem uiolauerit, aut contra eam uiolandam inſurrexerit, uel aliquidpiam intentauerit, a frameis incidendus, occidendusq; pereat, & tanquam aqua deſtillat, atq; euaneſcat. Miſit itaq; rex Albertus Chriſtophorum Teslik, & Alexander dux magnus Lithuaniæ alterum propriū nuncium, ambos Tartarorum ſermonem callentes, & intelligentes. Qui in menſe Septembri præfati anni 1501. rege Alberto iam defuncto atq; ſepulto, Tartaros Zauolhenſes cū imperatore eorum in terras Lithuaniæ prope Kiovv induxerunt, & locauerunt, & ſtatim Tartaros Przecopenſes (contra hos ſiquidem adducti fuerunt) occurrentes, & caſtrametationem prohibentes ſtrauerunt. Sicq; in hyemem plurimam, rigidamq; perdurantes in campeſtribus commanſerunt.

Legatio imperatoris Tartarorum ob pacem.
Alberti regis legatio rurſus.
Duplicē Tartari pugnam ineunt.

Anno eodē 1501. Ioannes Roth Epiſcopus Vvratislauieñ. epiſcopatū Friderico filio ducis Kazimiri Teſsineñ. maiori natu tamē minorenni reſignauit. Ideo contra eum Capitulū Vvratislauieñ. quæſitum iri, in Budam Vvladislao regi per relationem Doctoris Oſvvaldi Stravvbinger, plebani ad Sanctam Mariam Magdalenā, & Sigiſmundi Guſsinger Canonicorum Vvratislauieñ. miſit. Et rex Vvladislaus factum non admiſit, quinimò prohibuit, prima menſis Septembris, anno 1501.

Vratislauienſis epiſcopatus reſignatio.

CAPVT LXXX. LIB. IIII.

DVm in conuentionibus particularibus, de ſubſtituendo altero rege Poloni tractarent, antequam negotium generale diffiniretur, miſerunt, Petro Kmitha de Viſnycza regni Poloniæ Marſchalco inſtigante, Petrum Miskovvski Palatinum Lancicieñ. cum Nicolao Vvroblovvski Canonico Craco. in Budā ad Vvladislaum Hungariæ & Bohemiæ regem, poſtulatum ire, ut regnū Poloniæ uacans, tanquam prior natu acceptare dignaretur. Qui annuit ac ſuſcepit, & ad amicos, literas gratulatorias præſertim ad Maximilianum Romanorum, & ad Ludouicum Franciæ reges ſcripſit, quod Deus optimus maximus, ultra regna Hungariæ & Bohemiæ, ad ſolium paternum ipſum euexiſſet. Poſt quod in cōuentione uniuerſali Piotrkouieñ. ubi ius, mosq; eſt reges non priuatim in conuenticulis eligendos, quæ errores, & ſeditiones plerūq; gignūt, ueluti ex illis inſtigante Marſchalco ſummiſsis ſecutæ fuiſſent, quoniam iam tunc parū abfuit, quin iterum fraternum bellum fuiſſet excitatū pro regno hoc paterno ac fraterno, ac pro magno ducatu Lithuaniæ, ad quod Alexander aſpirabat, niſi per Elizabeth reginam

Vladislaus Hūgariæ rex ad regnum Poloniæ poſtulatur.
Pyotrkow locus eligendi reges.

genitricem ſuam fuiſſet prohibitus: Ideoq; cum uniuerſi regnicolæ ad quos pertinet deliberarent, non ſolùm pro eligendo rege, ſed primũ de modo utraq; Dominia iſta ab Chriſti fidelibus defendendi, & de eorundem unionis integratione, ſicut tempore aui patrui, & patris modernorum principum, ſcilicet præmortui Alberti, & Alexandri inducta, & firmata erant. Cuncti ſanè conſultũ putarũt, ſi ob hoc gentes uires, & opes utriuſq; Dominij adunarentur. Quapropter Alexandro magno duce Lithuaniæ iſtud per Albertum Tabor Epiſcopum Vilneñ. Ioannem Zabrzezinski Marſchalcum magnũ ducatus illius, & Nicolaum Radiuil Pincernam Lithuaniæ ſuos conſiliarios coram uniuerſo cœtu electionis proponẽte, & Friderico eius germano Archiepiſcopo Gnezneñ. & Epiſcopo Craco. Cardinali præſidente, aſsiſtenteq; eidem in præſidẽtia Creslao de Curoſuanki Epiſcopo Vuladislauieñ. & regni Poloniæ Cancellario, Alexander Magnus dux Lithuaniæ non unius aut certorum tantummodo eligentium uoto, ſed cõmuni omnium clamore rex erat declaratus unione, & defenſione omniũ cõmoditati, de Vuladislao rege, & quocunq; alio ſperandæ præualente. Celerrimo itaq; ac uelociſsimo nuncio ſuper hoc rex Vuladislaus certificatus, maxima cum feſtinatione Dromedarios & curſores reuocatum ire, & intercipere ſitas literas regibus deſtinatas miſit. Iuſſumq; eſt ut ante præſentationẽ, exhibitionemq; literarum nuncij præuenti reuocarentur. Et quum Poloni multas ſuper hoc rationes electionis Alexandri, regi Vuladislao ſcripſerunt, non moleſtè tulit, ſed gratulabundus commendat utrumq; Dominio patrimoniorũ ſuorum prudenter prouiſum ſic eſſe. Factis ergo articulis in Piotrkovv cum prædictis magni ducis Lithuaniæ oratoribus, Alberto Epiſcopo Vilneñ. & Ioanne Zabrzeſynski Marſchalco Lithuaniç, ſuper inuiſceratione, & perpetua unione ducatus Lithuaniæ cum regno Poloniç, ut ex utriſq; foret unum regnũ & una gens, & in ipſis unus rex, unumq; ius. Quod in antea in intronizatione ducum, & regum ſemper attentatum, & repetitum fuit, uix autem cuſtoditũ. Vt igitur deinceps inuiolabiliter cuſtodiretur, & ſempiternè firmaretur, ad acceptandum iuramẽta ducis Lithuaniæ Alexandri, & Dominorum Lithuaniç, ex Polonia in Lithuaniam, Andreas Roſa Archiepiſcopus Leopolieñ. Ioannes Lubranski epiſcopus Poſnanieñ. Andreas de Szamotuli Palatinus Poſnanieñ. Ioannes Szram Tharnovvczik Palatinus Lublineñ. & cæteri cum eis miſsi fuerunt. Suſcepit aũt dux Alexander cum ſuis Lithuanis omnia iuramenta, obligationes, & inſcriptiones per Polonos inductas, & requiſitas. Et ex Lithuania procedens, per Radom, Islza Szidlovv, Visliczam, & Proſzouicze tranſiuit. In Islza uerò epiſcopali Cracouieñ. Eccleſiæ, ſigillum annullare ad officium Cancellariæ regni dedit, ſub quo ex tunc negociorum publicorũ expeditio fieret, donec ſigilla non extarent, ac donec die Lunæ uigeſima Nouembris aliàs feria ſecunda in uigilia Andreæ, cum notabili apparatu Polonico & Lithuanico, in numero quatuordecim centorũ militum Cracouiam ingreſſus, in regiam caſtri Cracouieñ. eſt perductus. Ad quem die Martis, ſeptima Decembris, Legati Szachmetczar imperatoris Tartarorum Zauolhenſium uenerunt, illum in ciuitatibus & caſtris commorari dicentes. Ipſos uerò Tartaros intenſiſsimo frigore & inedia in campis ſterilibus conſumi, requirebantq; ut celerrimè accingeret ſe, & cum eis pariter in hoſtes, ſecundum prius concluſa, egrederetur. Et accepto reſponſo, quòd peracta coronatione, ſuſceptoq; regno poſtulata proſequeretur, & ad bellandum exiret, ad ſuos redierunt. Dux uerò Alexander tertia Dominica aduentus Domini, quæ fuit duodecima menſis Decembris, in regem Poloniæ, in eccleſia Cathedrali Cracouien. hora decimaſeptima, per Fridericum germanum ſuum, aſsiſtentibus ei Andrea Roſa Archiepiſcopo Leopolieñ. Creslao Cuyauieñ. & Cancellario regni, Ioanne Lubranski Poſnanieñ. Vincentio Przerapski Ploceñ. Luca de Thorun Varmieñ. Epiſcopis, & pluribus abbatibus infulatis. Præſentibus inſuper & inſpectantibus Elizabeth regina Poloniæ genitrice regis, Conrado Mazouiæ de regno Poloniæ. Item principe Moſaiczi, Michaële Glinski, Georgio Grodzinski de magno ducatu Lithuaniæ ducibus, & maxima copia plebis ac nunciorum, inunctus & coronatus eſt. Deinde prandijs Prælatos, Duces, Barones, & uniuerſitatem Cracouienſ. refecit, haſtiludijs & ſolatijs interpoſitis. Aduenerunt tandem ad regem Alexandrum Illuſtriſsimus dux Sigiſmundus ex Hungaria frater eius die Saturni, decimaoctaua menſis Decembris, Ioannes Baduarius Orator Venetorum, ad commendandum ſeſe Alexandro regi nouiter intronizato. Et Helena coniunx regis Alexandri, filia Ivvan ducis Moſchouiæ, quæ ſolenniter per Cracouiam in arcem regiã, die Veneris, quarta Februarij, in medio horæ uigeſimæprimæ inducta eſt. Cõſtitutoq; de cõſilio totius ſenatus regni Friderico Cardinali & germano in gubernatorẽ regni Poloniæ, rex

Alexander in regem eligitur.

Cautelæ circa electionem.

Legati ex Polonia in Lithuaniam.

Sigillum annulare Cancellariæ regni datum.

Alexandri aduentus.

Alexandri coronatio.

Sigiſmũdi aduentus.

rex Alexander in Lithuaniam die Martis, tertia Maij, hora tredecima, & fuit dies inuentionis Sanctæ Crucis exiuit. Quem Creslaus Cancellarius ſenectute, uti ſe excuſabat, grauatus. Matthias autem de Drzeuicza præpoſitus Scarbimirieñ. & Vicecancellarius regni ægra corporis laborans ualetudine, non erant ſecuti, quamobrem ſenatu regni promouente, Ioannes de Lasko Canonicus Cracouieñ. de Cancellario Curiæ epiſcopalis Creſlai Epiſcopi Vladislauieñ. in ſecretarium regium uices Cancellarij, & Vicecancellarij abſentium apud regem geſturus, creatus, & inſtitutus erat, ſigillo annulari per regem manui ſuæ impoſito, & iuramento corporali per eum in manibus præfati Friderici, & aliorum prælatorum regni in præſentia regis, quod ſenatores regni iurare conſueuerunt, præſtito. Et quum omnia pacata uiderentur, Tartari Przecopeñ. prope feſtum Sancti Michaelis propter negligentiam præfectorum, crudeliter gladio, igne, & occiſione Ruſsiam & diſtrictum Sandomiriæ uaſtauerunt. Exuſſerunt Rzeſſovv, Iaroslavv, Radimno, Bels, Daunicza, Kunovv. Lagovv, & magnam Oppatovv, quoniam hucuſq; Cometes præcedens girabat. Depellenteſq; innumerabilem prædam, in aquis ultra quam mille homines tranatando Iſtulam ſuffocarunt. Fertur autem Tartaros numero triginta millium, ſed ut eorum mos eſt in ſtadia diuidi per quatuor aut circiter millia diuiſim ſparſis fuiſſe, & uſq; ad magnam Oppatovv regni Poloniæ perueniſſe. Dux inſuper Moskouiæ Ivvan eodem tempore per filium ſuum Demetrium, caſtrum Smolensko obſidebat, quod gentes regis Alexandri ſtrenuè defenderunt. Verum plurima negligebantur per præfatum Alexandrum & ægrè defenſa erant.

Alexandri in Lithuaniã reditus.

Ioannes de Lasko Secretarius creatus.

Tartarorũ uaſtatio in Ruſsia.

Smolensko caſtrum obſeſſum.

CAPVT LXXXI. LIB. IIII.

Anno autem ſequenti, ſcilicet 1503. Friderico Cardinali longa ægritudine malè Franczoſæ fatigato, & in Martio defuncto, rex Alexander in Aprili circa Dominicam Palmarum in Lithuania cum ſuis, duci Ivvan Moſchouiæ tenere inuiolabiliter pacem ſex annis iurauit. Et econtra dux Moſchouiæ pari uiciſsitudine cuſtodire, & ſeruare pacem duci magno Lithuaniæ Alexandro, & ipſius Boyarijs iurauit. Rediensq; ex Lithuania rex Alexander conuocationem in Lublin, pro die Apoſtolorum Simonis & Iudæ, pro metis & reſiſtentia opponenda Stephano Palatino Valachiæ, qui diſtrictum Pokucze ſub montibus Hungariæ temerè inuadens occupare nitebatur, atq; pro defenſa à Tartaris tenuit. In eadem conuentione Ioannes de Lasko ſecretarius regis creatus, & pronunciatus eſt Cancellarius regni Poloniæ. Stipendiarij autem ære communi conducti, & in Ruſsia poſiti, pro defenſa ab incurſu Barbarorum, in Poloniam redeuntes, villas ſpiritualium Epiſcopi Cracouieñ. Abbatis Andrzeiouieñ. Præpoſiti Miechouieñ. & cæterorum expilarunt, & uaſtauerunt. Nec contributio ſpiritualium liberabat, quoniam rector gregis aberat. Rege Alexandro in Pruſsiam de conſilio conſiliariorũ tam Poloniæ, quam Pruſsiæ terrarum ſecedente.

Pax facta inter Alexandrũ & ducem Moſcouiæ.

Conuentio in Lublin.

Anno quoq; Domini 1505. die Saturni, undecima menſis Ianuarij, Rex Alexander de Cracouia in Brzeſczie Ruthenicum, ad tenendum conuentionem Lithuanorum & Ruthenorum exiuit, quam ibidem cum prælatis, & Baronibus, alijsq; optimatibus illius ducatus celebrauit, perſonaliter, ſed ſeorſum uenientibus Alberto Tabor Epiſcopo Vilneñ. Ioanne Zabrzezinski palatino Troceñ. Item duobus alijs æquè magnificis, ſcilicet Stanislao Zarnouiecz Capitaneo Samagitiæ, & Stanislao Kyska in Piotrouitz Capitaneo, exercituum magni ducatus Lithuaniæ Campiductore generali, ſed ad conſilium regis, & magni ducis uenire abſtinentibus ob ſuſpectas inſidias uitæ eorum apud regem & magnum ducẽ in caſtro ipſo Brzeſteñ. per Michaelem ducem Glinski ſubminiſtratas: quippe qui occulto pectore ſeditioſum quiddam pro imperio & gubernatione eiuſdem ducatus geſtare conſueuerat, quod ipſi Domini cõtra eum affirmarunt, ſuadebat, muſsitabatq; apud aures regias diu, noctuq; ad iſtorum Dominorum ſibi publicè, & priuatim reſiſtentium uitæ, honoris, & officiorũ priuationem, actumq; fuiſſet de illis, niſi tunc à ſummo uitæ honoris, & officiorũ periculo euiciſſet illos Ioãnes de Lasko Cancellarius regni, Ioãne de Oſzvviãcim Theologo Canonico Cracouien. confeſſore regio ſibi in hoc pietatis opere ingenuè aſsiſtẽte, contra inſultũ regis, & magni ducis deliberationẽ, quã rex ad uota ducis Michaëlis non diffidebatur pectori ſuo regio hærentem, ac contra Michaëlis ipſius temeritatem propoſita ſibi ſtrenuè auctoritate regni Poloniæ, cuius Cancellarius eſſet, proteſtabatur, quia a rege diſcedere in regnũ mallet, quàm iſti errori ſeditioſo intereſſe. Quo quidem Cancellario inſtante temperatũ erat ab exitioſo illo proceſſu, tantummodò

Conuentio in Brzeſczie.

Michaël Glinſky magnũ ducatum Lithuaniæ aff. ctat.

modò Ioanni Zabrzezinski palatinatus Troceñ. adimebatur, ad quem Nicolaus Radi-
uil non iure priuationis, ſed cuiuſdam maleuolentiæ, & eo ipſo Ioãne Zabrzezinki iſtud
paruipendente ſuffectus erat, qui tamen Zabrzezinski cum ipſis alijs hac donati erant
gratia, ut & in regno, & in iſto magno ducatu curarẽt interim Maieſtatem regiam ſibi ef-
ficere reconciliatam, quod Domini ipſi conſcij innocentiæ, & integritatis ſuę exiſtentes ſe
facturos obtulerunt. Ibidem aduenit Szachmetczar imperator Tartarorũ Zauolhenſiũ,
quem rex Alexander ad unum milliare in obuiũ illi pompoſè exeundo, honorificè ſuſce-
pit, & tractauit. Is Szachmetczar in illa horridæ frigiditatis hyeme, qua regem Alexandrũ
ad bellandum requiſierat, ab imperatore Przecopeñ. Mendligero, contra quem fuit ad-
ductus, profligatus (uxore Zauolhenſis & maiori parte exercitus eius horrente frigus, mi
ſeriam, & defectum uictualium, imperatori Przecopeñ. Mendligero adhærẽte) ſolus ipſe

Cæſarum Tartaricorũ inteſtinum bellũ.

Szachmet Zauolhenſis cum trecentis equis, ad Bialogrod Valachiæ fugit, ad Turcã pro
ſubſidio tranſiturus. Vt autem certa relatione didicit imperatorem Turcarum Baizetum
commiſiſſe Capitaneo Bialogrodenſi, ut Szachmetczar detineretur, ac incarceraretur, &
in Bizantiñ. ad Cæſarem mitteretur uinctus, Szachmetczar celeriter de campis Bialo-
grod ſe arripiens, fugit & non ſubſtitit, donec prope Kiovv peruenit, & illic reſedit.

Mandatum Turcæ.

Hunc Capitaneus Kiouieñ. circumdando, coëgit in Vilnam Lithuaniæ tranſire. Quo
longo tempore, mora & expectatione afflicto, fugere pluries ad Tartariam tentauit, ta-
men conſequutus reducebatur, & cuſtodiebatur, donec regi Alexandro in Brzeſczie
adduceretur. Cui rex, quamuis ſe hilarem exhibuerit, tamen nonnihil ægrè tulit, quod
ſecus fecerit, quam debuerit feciſſe, nihilominus fraternè eum proſecutus Poloniam ſe-
cum illum ad conuentionem Radomieñ. abduxit, ut liberiùs accuſationem in eum tranſ-

Conuentio Radomieñ.

ferret. Rex autem in Poloniam ad conuentionem Radomieñ. tranſiens, præfatum Cæſa-
rem Zauolhenſem ſecùm adduxit. Et primum locato eo in Noua ciuitate Mazouiæ, ac-
cerſiuit tandem ipſum, & in quadam uilla iuxta Radom poſuit. Hic Szachmetczar perſo
naliter in concilio regis Radomieñ. conſtitutus, tum lamentabiliter, tũ rationabiliter, tum
etiam audacter regi Alexandro, & eius conſilio expoſuit, et imputauit, quòd propter eos,
& ligam eorum tam exercitum, quam omnia ſua perdidiſſet. Agerent itaq; quòd liberta-
te donaretur, & ſua per eoſdem ueluti confratres rehaberet. Aliter Deus iuſtus iudex, co-
ram quo cum rege Alexandro æquo pede, certiſsimè cõſtitui aſſerebat, iudicabit cauſam
noſtram in condemnationem Alexandri uiolatoris iuramenti, & promiſſorum. Hæc Bar-
barus. Reſponſum tamen accepit nomine utriuſq; Domini prolatum, quia neq; Deum,

Cæſar Tartarorum fidefragus.

neque homines accuſare debeat, ſed ſolus ipſe ſibi & tam præmortuo Alberto regi, quam
regnanti Alexandro reus, uel maximè fuerit. Inprimis quia initam cum ipſis regibus con-
fœderationem non ſeruauerit, quippe cum in fide promiſſa cum gente ſua tota permitte-
retur in campis magni ducatus conſiſtere, ipſe fœderis immemor nonnihil hoſtiliter circa
Kyouiam cõtra magnum ducem attentare non erubuit, & tandem, quod dictum eſt, gen-
tem perdiderit, hoſtemq; regni & magni ducatus ſua gente auxerit, cum tamen pius prin
ceps magnus dux hoc illi patienter ferre, & ad propoſitam actionem bellicam eum ſerua-
re uoluit, & hortatus eſt, ut à Kiouieñ. diſtrictibus, ac à uicinitate Tartarorum Tauricano-
rum uerſus Starodub in fines Moskorum ſoluiſſet, ſeceſsiſſetq; procul ab eo loco, unde pe
riculum illi indubitanter immineret, ne incautè circumuentus gentem perderet ſuam,
quod Cæſar faciundum reſpuit, & tantos in gente, familiaq; ſua motus per quandam im-
modeſtiam excitaret, ut uxorem, & multos ex ſuis ad defectionem impelleret, qui quod
ſupradixeram dum conſcius negare, & ſe iuſtificare haud poterat, petijt ſe nihilominus
ad recuperationem ſuæ Tartariæ iuuandum, cumq; de modo recuperationis mutuo deli-
beraretur præſumebat faciliter futurũ, ſi eius frater permitteretur ad Tartaros Nohayskie
progredi, qui fratres Cæſares illorum Tartarorum ſibi in auxilium educeret, qui ut nõ in-
conſolatus eſſet bene ſperare, & expectare iubetur, donec gentes ad bellandũ ordinaren-
tur. Ille inſpecta multitudine hominum, & iſti inquit, cur non bellarent. Reſponſum eſt,
non ſicut in Tartarijs Chriſtianos omnes paſsim bella obire, attamẽ ut gratus & acceptus
apud Cõſiliarios utriuſq; Dominij eſſe uideretur tam Poloni, quam Lithuani, quorũ tunc
cum rege ex Lithuania in Radom non pauci uenerant, promiſerunt Cæſarem cum gente
armata Polonorum, Lithuanorum, & Tartarorum magnum ducatũ incolentium ad re-
cuperandam ſuam Tartariam uerſus Tauricanum Cæſarem expediendum, à quo Tauri-
cano credidit ipſe Szachmetczar ſuos ad ſe redituros Tartaros quamprimum pileum
ſuum inſpectare poſſent, quã in ſpem per Szachmetczar declaratã. Rex cum Conſiliarijs

utriuſq;

utriuſq; Dominij Kozack, Soltan germanum Czaris eiuſdem expediuerunt, & libertate donarunt ad Tartarias Nohayskye ultra fluuium Volham iturum, quo Cæſar Szachmetczar adeò exhilaratus erat, ut ibidem plurimùm ſe lætatum, conſolatumq; diceret, ſemperq; in fide abſque ſuſpicione perfugij ſe manſurum promitteret, expectaturus abſq; dolore, & mœſtitia reditum, reſponſumq; fraternum, & ita optime in hac Radomień. conuentione contentatum ſe profeſſus erat. Germanus autem Cæſaris Kozack Soltan ad fines Lithuaniæ deductus, trans Volham fauſtè peruenit, & ei commiſſa fideliter ordinauit. Interim rex Alexander contra graſſatores, raptores, & deprædatores in conuentione Radomień. agens, iuſsit quandam mulierem nobilem Ruſsmovvska nuncupatam, in ocreis, & calcaribus (quoniam fur erat equeſtris, multos nobiles in illis locis ſpolians & domos diruens) ſuſpendere. Alios uerò raptores, de quibus erant Oſſuchovvski & Miſſovvski decollare iuſsit. Item reconciliationem Dominorum Lithuaniæ ut dictum, ſine cauſa infamatorum conſiliarij regni Poloniæ curabant cum rege Alexandro componere. Cumq; cauſam criminationis exquirerent, Dux Michael nomine regis obijciebat illis inobedientiam, quia rege mandante, quod Georgius Illinytz caſtrol. da ceſsiſſet in perſonam Droſzdza Rutheni, illi prohibuerunt caſtro cedēdum. Sed qui Droſzdzam factionis Michaelinæ conſciū clam aſſererent, quia Michaelis conſanguineus eſſet, ceſsionemq; eiuſmodi ex ea cauſa ad Regiæ Maieſtatis in Lithuaniam ex regno aduentum ſuſpendendam putarunt, clam apud regem ibidem in Radom obtinuerunt, ut ad uota, & interceſſiones conſiliariorum Poloniæ rex promitteret, quamprimum Lithuaniam rediret, admittere illos in ſuam priſtinam gratiam regiam: Conſiliarij autem Poloniæ de hac maieſtatis regiæ benignitate erant contenti, non indignum putantes rem in Lithuaniā reijci, tanquā propter auctoritatem illius reipublicæ, quia tanquam domeſticum Lithuaniæ negotium eſſet. Igitur Lithuani poſt Dominicam Trinitatis diſceſſerunt. In eadem conuentione Minores Poloni oblationem fertonum admiſerunt: Maiores uerò denegarunt. Dehinc rex Alexander ſoluens habenas (conſulentibus medicis, quoniam paraliticus erat) ad Cracouiam tranſiens. Szachmetczar cum Lithuanis in magnum ducatum Lithuaniæ miſit in Troki honeſtè & liberè ad ſuum uſque in Lithuaniam reditum ſeruandum, quatenus rex ſecum Lithuaniæ fœliciter conueniens, pro ipſius expeditione in Radom deliberata conſuluiſſet. Interim tamen cum Cæſar libertate in Troki frueretur, octuaginta nuncij ſeu Tartari de Tartarijs Nohayskie ſeſe a Cæſaribus, quorum multi illis Tartarijs imperare conſueuerunt ad eundem Szachmetczar in Nohay ad Cæſares illos, tanquam fratres & Commilitones reducendum miſſos aſſerentes Vilnam ueniunt, permiſsi ad Cæſarem alloquendum liberè ei cōuerſantur. Interim etiam dum unà cum Cæſare omnibus neceſſarijs uictus, & ueſtium per Lithuaniæ conſiliarios prouiderentur, Szachmetczar cum ſuis omnibus pro quibuſcunq;, equos & iumenta ad inſedendum habere potuit, ex Troky inſalutatis conſiliarijs Lithuaniæ clam fugæ ſe committit, oblitus promiſſorum omnium pro ipſo, & per ipſum in Radom conſultorum, & iureiurando roboratorum. Sed per Lithuanos inſecutus compræhenſus, & in Troky reductus erat, ad regis ex regno reditum cuſtodiendus. Sub id etiam tempus dum rex in regno immoratur, adueniunt Vilnam ad conſiliarios Lithuaniæ oratores Mendligeri Cæſaris Przecopeń. ſeu Tauricani commiſſa Cæſaris referunt, ut ſi ſaperent Cæſarem Szachmetczar captiuarent, quemadmodum patruo ipſius Mendligeri priſci, & antiquiores Lithuanorum fecerūt, quod ſi facerent eis pacem, & adiutoria ſempiterna promitteret, quæ melius præſtaret ipſis tanquam propinquitate, & adiacentia loci iunctus, quam imperator Zauolhenſis remotus. Crediderunt Lithuani uerbis Menligeri ſatis doloſis, & nunquam uerificatis, reſponderuntq; oratoribus eius optata iſthic ad Regiæ Maieſtatis noticiam reijcienda.

Alexāder graſſatores intercepit.

Conuentus ... fertonum ... creta.

CAPVT LXXXII. LIB. IIII.

NVnc ad regem redeamus. Ex Radom rex Alexander in Cracouiam diuertens Dominica decem millium militum, quæ fuit dies uigeſimaſecunda Iunij, hora decimaoctaua eam intrauit: & ſubſequuti ſunt Oratores Bogdan Palatini Valachiæ, qui in Radom aduenerant, & Elizabeth uirginem ultimo natam, ſororem regum in matrimoniū ſuo principi poſtularunt, quod ut faciliùs aſſequeretur dominus, ... Ruſsię Valachię Czeſsibieſzi, & Thieſzmienicza, quos pater eius ... mis occupauerat, regi Alexandro reddidit. Sed uirgine penitùs diſſentiente ... eſſe ... alienius ritus, ac monoculos obijciente, infecta re incōſolati abſceſſerūt. Regina a Poloniæ

Reditus Alexandri de Radom.

Oratores Valachiæ.

loniæ Elizabeth, regum & uirginis genitrice, penultima Auguſti moriente, ſpem cõiugij protraxit, & abſtulit: excuſationemq́; propter lugubritatem opportunè intulit.

Conuentus in Lublin.
Motus in ſpirituales.

Tandem rex in Kalendis Octobris è Cracouia peramplius eam non uiſurus, hora decimanona exiuit, & conuentionem in Lublin in menſe Ianuario anno Domini 1506. celebrauit. In qua primum diſſenſio ſuborta fuit ſæcularium aduerſus ſpirituales, ut ſcilicet iuxta regem ſpirituales non ambas partes eius cingentes, ſed tantummodo in dextra parte ſederent. Et quòd ſpirituales ad bella irent, & maiores expeditiones (quia plura, quàm ſeculares poſsiderent) facerent & expedirent. Quibus ſedatis & ſpiritualibus in ſuo ueteri præſidentiæ, & libertatũ iure cõſeruatis, pro defenſione regni nouam monetam mediorũ groſſorum cudere conſtituerunt. Et quod ſtipendiarij conducerentur, in Ruſsiamq́; mitterentur, tunc rex ex Lublin, in Lithuaniã circa Gregorij perrexit: initoq́; Vilnæ cõſilio prò Szachmetczar, & pro illis octoginta ad eum ex Nohay miſsis, qui illum, ut rebatur, ad fugam ſollicitarunt, reuocatũ Vilnam ex Troky Cæſar, in tentorijsq́; ſub cuſtodia cum Tartaris & ſuis, & illis Nohayſczy ſtetit, celebratoq́; maturè conſilio de non obſeruato iuramento, & de inſidijs magno ducatui circa Kyovv ſtructis accuſatus, tandem de unanimi Lithuanorum, & Ruthenorũ conſilio per Michaëlem Glynski cum aulicis Lithuanis aggreſſus, iuſſus eſt in Kovvno deportari, ſeruandus ibi, tamdiu quouſq́; Kozak Soltan auxilia illi ex Nohay adduceret, reliqui diuiſim in curijs, & uicis deſignati ad id ſeruandi. Et

Tartari Ruſſiã Lithuaniamq́; uaſtant.

Tartari Przecopeñ. circa feſta Paſchæ Ruſsiam & Lithuaniam ingreſsi, tyrannide terribili uſi, domos & aceruos cum frumentis exurebant, homines & pecora, quæ abducere nõ ualebant, ſecabant, utq́; certificatores referebant, ſuper prædicta ferè infinitum populum, quia centum millia abduxerant. Et quum uix quinq́; millia Tartarorũ fuerunt, cuiq́; Tartaro uigintiquinq́; homines ſorte ceſſerunt. Illisq́; diebus erat quidam deceptor prope oppidum Ilkuſz in uilla Balin, ab euentu propheta Balinski agnominatus. Is quum eſſet

Ficti medici deſfraudatio.

Polonus in Hungaria, & Septemcaſtreñ. terris empyricam medicinam exercens, & ut ſæpè plures occidens, in præfatam Balin perueniens, Græcum genere & lingua ſe aſſerebat, & peritiſsimum medicum. Ad quem ex uniuerſo regno, præcipuè tamen ciues ex Cracouia plures confluebant, & in ædibus ipſius uillanis iacentes, remedijs ac incantationibus utebantur, fiducia & promiſsis pleni. Ex ditioribus non niſi centum aureos exigens, propter q̃ à certis medicis Centurio uel Centenarius, à mercede centum ducatorũ

Medicus Balinsky ad regẽ accerſitus.

nuncupabatur. Hunc itaq́; ex fama multorum rex Alexander languidus, & paraliticus reſciens, ad ſeſe curandum accerſijt, qui nullatenus acquieuit, nec ire uoluit, niſi prius trecentis aureis pro uia ſubarrhatus, & equis optimis cum curru & equitibus deducentibus prouiſus. Et ferè totam apothecam ex apothecario regio ſecum recipiens, iuxta Cracouiam per Cleparz (non enim in Cracouiam unquam deſcendebat) ad regem Alexandrum in Lithuaniam perrexit, in caſtro Vilneñ. (cedentibus non tamen empyrico conſentientibus, ſed ad uotum, & imperium Michaëlis Glinski, ſecus facere nõ audentibus medicis regijs) ex ſtuba grandi facto balneo iuſſu empyrici, uapores ex coctione herbarum

Prodigioſa eius medicina.

producens, regem ad ſudandum deſuper locabat: ad bibendumq́; uinum, & maluaticum ei in balneo, & mox exeunti balneum porrigebat, quæ in paralyſi apud omnes medicos ſuſpectiſsima ſunt. Et quum rex debilitatus, uiribusq́; deſtitutus in peſſundationem ac deſperationem deductus erat, Matthias de Blonie regius phyſicus Ioannem de Lasko Cancellarium ſollicitat, curaret auctoritate ſua & regni, regem de manu pſeudomedici eruendum, alioqui rex ſubitò cum ſudoribus ſpiritum exhalaret. Qui Cancellarius dum contra empyricum inuehit, Michaël Glinski ne regis impediatur cura, eum defendit, quouſq́; conuocatis & perſuaſis per Cancellarium conſiliarijs decernitur capiendus ad arbitrium fratris regij ducis Sigiſmundi, qui pro corrupta fratris regis uitæ ſanita-

Medicus in carceres deijcitur.

te faceret cum inſano medico iudicium demeritum. Captus pſeudomedicus, in carceres deijcitũ, Michaël tamen Glynski de ipſius miſsione, & fuga inſimulatus, qui medicus clam de carcere quomodocunq́; dimiſſus per Pruſsiam ad monaſterium ſanctimonialium in Svvierzyniecz ante Cracouiam perueniens, uxorem ſuam filiam Balinski cum propheta prædicto commorare, ob infamationem & deluſionem eius recuſantẽ, requirebat ac repetebat, & ea non rehabita, in Teſsin ſe tranſtulit. Deinde in Rupellam Kazimiriæ ſancti Stanislai, ad monaſterium æremitarum ſancti Pauli declinauit, & clam permanſit. Quem Laurentius Miedzilesky, Notarius Cancellariæ regis, qui olim in cura eius fuit, repeniens, cum ſocietate ſua prophetam Balinski traxit, & in carceribus loci ordinarij, in curia epiſcopali concluſit. Inde ne moreretur dimiſſus euaſit: & poſtea interiecto longiuſculo

tēpore, Alchimiā & Philoſophiā denuò in Cracouia clādeſtinè practicare cœpit: quūq; in
ambabus tā Alchimia, q̃ Philoſophia defeciſſet, & notatus fuiſſet: acceptis in mutuū ab
aliquibus ciuibus pluribus ducatis, nocturno tēpore fugit, nec uſq; cōparuit. Et quū tales
ſeductores pluries apparuerunt, noſtri tñ homines uanitatibus oblectati, uſq; in hos dies
cauti eſſe nolunt. Circa feſtum S. Laurentij dum rex maleualens Vilnæ decūbit, Tarta-
rorū uiginti quatuor aut ſex millia nūcianť, nō ſolùm in Lithuaniā, ſed directè uerſus Vil-
nam ꝓgredi. Quorū trāſitu rex cōmotus, tametſi languidus Conſiliarios uocat, cōſultat,
& cōtra Tartaros expeditionē decernit. Cui cum Michaël nomine procerū reſponderet,
abſq; rege nequaq; ituros, Matthias Blonye Phyſicus regius obſecrat ne rex moueať, quē
pręſagit hoc ipſo ſolo æſtiui tēporis trāſitu, citiùs ad ſuū, q̃ hoſtiū interitū perducendū. Vi
cit tñ pertinax Michaëlis reſpōſio ut rex ipſe animo, quāuis debili tñ audacter declararet
ſe cōtra Tartaros iturū, ꝓuenitq; in quadriga uectus ad caſtrū Lyda, cui appropinquabāt
Tartari, Helena Magna dux & cōiunx, ſequuta erat regē, q̃a uidit moribūdū. Cūq; ſpecula
tores regē auiſatū facerēt de triginta millibus Tartarorū Kloczko uerſus euntiū, in quib.
Cezareli eſſent aliquot. Rex nimiū moleſtię cōcepit, ꝙ equo inſidere nequiret, exinde ſu-
bito morbū incidit, a q̃ ſuffragio medici excitať, & Stanislao Kyska Cāpiductori genera-
li exercitū cōmittit, qui obuiā Tartaris iret. Cum Kyska uniuerſi Barones, & Michaël miſ-
ſi. Ad cuſtodiā uero corporis regij Albertus Vilnenſ. Epiſcopus, Ioañes Zabrzezinski cū
Ioañe de Lasko Cancellario deputati. Qui cū ſup̃ iſtis extremis mutuo deliberarēt euen-
tibus, cōmuni cōſenſu ſtatuunt Sigiſmundū ducē, regis fratrē, Glogouiæ agentē uocan-
dum. Suggerūt etiā Michaëli, ꝙ & ipſe literas pro duce ipſo ſcribat, ut quantotius Lithua
niā aduenire acceleret, ſiue eñ uiuet, ſiue morieť rex, & ſimiliter ſiue uincētur Tartari ſiue
non, putarūt neceſſariū de ijs ducem, tanq; futurū regis ſucceſſorē, & hæredē auiſandum.
Interim Kyska quadā ægritudine incepit laborare, adeo ut uix equū aſcēderet. Tartari aūt
à Kloczko uerſus Lydā nunciātur appropinquare, relictis ultra Kloczko impedimentis,
& biſſaccis eorū in uno certo delecto ſecuriori loco, & parte ſuorū minus ualentiū pro tu-
tamēto cū his remanēte, numeratis circiter uiginti millibus delectorū pugnatorū Tarta-
rorū. Interim etiā medicus regius de Blonije Cancellarium auiſatum facit, ꝓcuraret pro-
uidendam regis animæ ſalutē, ſic in exercitu Kyska ęgrotatus ad exercitū dirigendum Mi
chaëlem ſubſtituit, ſibiq;, & Baronib. per eū prius ordinatos, exercitus cōmendat ęgrè ua
lens. In Lyda aūt Cancellarius, inito cū aſſeſſoribus regis cuſtodiæ conſilio, regē Euchari-
ſtiæ ſacramēto ꝓcurat, cōuocatis Helena Magna duce, & his ipſis aſſeſſoribus, ac Cancel
lariæ Lithuanæ Secretarijs. Theſauros regis de ſcrinijs curruū, ac ab Helena magna duce
recipi, & corā rege ſecerni, ſup̃ eiſq;, & ſepultura ultimā à rege exquirit, & cōſcribit uolūta
tē, q̃ ſigillatā ad aduentū fratris regij, ducis Sigiſmundi una cū ſupellectili regia, quæ in au
ro, argēto, gēmis monilibus, anulis, & ueſtibus ad cētum millia, aut circa ęſtimabať, ꝓcu-
rat ſeruādam. Et cum tanq; uolatiles frequētes ab exercitu regis nūcij aduenirēt nuncian-
tes, ꝙ nec mora ſecuritati regiæ cōſulatur, quia temerè Tartari ſe opponāt, & uerſus Lydā
pergere cōtendant. Corpus regiū uix ſpiritū retinēs cōſilio medici in pheretra ponitur, &
inter equos alternatim p̃ duos pheretrū portātes ducturæ Nobiliū Polonorū duorū Nico
lai de Roſzoczycze, qui demū Caſtellanus Bijechouieñ. creatur, & Ioañis de Sobothka
eiuſdem Cancellarij conſanguineorū cōmittitur, qui aurigarū uices geſſere, eorūq; ductu
& aſsiſtentiū cura, rex iam moriturus, Helena cōiuge comitāte diu, noctuq; Vilnam defer
tur. Cuius cuſtodijs diurnis, atq; nocturnis fratres minores adhibētur. Moxq; nuncij adue
niunt uictos Tartaros nunciant. Rex tametſi iam tunc uſu dictionis abuteretur, audita tñ
relatione uictoriæ, eliquat lachrymas, oculos ad Deum leuat, & manu ægrè ualente tanq;
gratulatus aſtantibus ueſtes grabatū regis regētes remouet, & aſtātibus manu leuatas do
nat, cuius munificētia & liberalitas uniuerſos aſtātes religioſorū, & aniliū conditionū ad
cōlachrymādum & eiulandum concitat. Deinde mox rex Deo Spiritū reddit, & patrimo
niū magni ducatus ſuo p̃iculo inter agonizādum ab hoſtibus defenſum ſucceſſori reliq̃t
integrū. Cuius corpus debita reuerētia cōditum, uſq; ad Sigiſmūdi ducis aduētum adſer-
uatum eſt. Congreſsi aūt cum Lithuanis erāt Tartarorū quindecim millia circa Kloczko
per Lithuanos uictorioſiſsimè fuſa, cæſaq;, paucis de curia regis ex Vilna aduenientib. Po
lonis, quorū Sandiuogiū de Czarnkovv Baronem palatini Poſnanieñ. filium, cū cæteris
familiarib. Cancellarius ductorē præfecerat, qui licet certamine ſe nō im̄iſcuerāt, quia tar-
diuſculè uenerāt: armis tñ fulgētes in monticulo ꝓpe lacū & paludem pugnæ per Tarta-
ros uiſi, nō parū hoſtibus timoris, & Lithuanis animi præbuêre: quippe ut illos inſpecta-

Tartarorum in Lithuaniam ſubita irruptio.

Alexander in morbum incidit.

Dux Sigiſmundus in Lithuaniam uocatur.

Alexander uiatico ſalutis prouidetur.

Alexander Deo Spiritum reddit.

Tartari à Lithuanis caeſi.

rent Tartari, qui tũ ꝑ paludẽ cum Lithuanis certabãt, putãtes à Polonis, quos per habitũ & equites nouerãt, noua, magnaq; Lithuanis præſidia aduẽtaſſe, fugæ ſe committebant, quos Lithuani inſequentes ſtrauerũt, ut ueluti in meſſe manipuli per aliquot millia iacerent corpora occiſorũ, quorũ Lithuani nũnullos uinctos, equorũ uero circiter duodecim millia ex ipſo cõflictu retulerunt. Duo uerò Cæſarcoli ſeu filij Cæſaris, ad paludes & loca limoſa fugiẽtes, noctis obſcuritate ſaluati euaſerũt. Præfata aũt uictoria nõ Campiductori Kyska, aut duci Michaëli Glynski, uel eorũ, ſed Dei ſolius prouidẽtiæ, & regis fœlicitati attribuebatur, qui dum cũ morte & terreno hoſte ſimul luctaret, deuicto hoſte, per mortẽ uictor uictus erat.

Cometes notabilis.

Sub eodẽ tẽpore puta die Saturni, octaua mẽſis Auguſti. Stella crinita, nigra nũcupata de natura Saturni, circa polum ſupra ſeptiſtellum apparuit: altera nocte inter prædictas ſeptẽ ſtellas, quæ currus dicunt, tandẽ ſub eis alijs noctibus, continuò declinãs ꝑ Cancrũ, Leonẽ, & Virginẽ, uſq; prope horizontẽ Septẽtrionis inclinata, in uigilia aſſumptionis Mariæ diſparuit.

Signa mortis Alexandri.

Et rex quoq; Alexander, quia Cometes ille per horoſcopũ eius trãſiit. Itẽ quia globus igneus clariſsimus eo tẽpore ſupra turrim prætorij Cracouieñ. in una noctiũ de ſupiorib. uelociſsimè deſcẽdit, obitũ principis loci ſignificans.

Alexander Vilnæ moritur & ſepelitur.

Obijt aũt mortẽ Vilnæ, die Mercurij, quæ eſt decima nona Auguſti, noctis ſequentis hora quarta. Sepultus in Eccleſia Vilneñ. in ſacello iuxta germanũ ſuum ducem Kazimirum, die Dominica, undecima menſis Octobris. Delegerat qdem & ipſe ſibi locũ ſepulturæ, & per legitimũ teſtamẽti tenorẽ inſcripſerat Cracouiæ in Cathedrali Eccleſia, ꝑ qua re Cancellarius adueniente Sigiſmũdo duce cõcionabat, publicè obſecrãdo ducem, & Cõſiliarios Lithuaniæ, ꝙ ultimæ uoluntati regis nõ præiudicarent, ſed cum permitterẽt cum regis funere ad regnũ redire, tñ quia ſuſpicio de Michaële uehemens erat, quod cũ funus de Lithuania educeretur, idq; ſequerẽtur dux Sigiſmũdus frater, & Barones ſũma daret commoditas Michaeli Vilnam cum caſtris occupandi. Idcirco decreuerunt uoluntati ultimæ regis derogatum iri, & appoſitus eſt uicinus corpori beati Kazimiri germani pręmortui. Et quo audentius decernunt uoluntati ultimæ derogandum, frater dux & Conſiliarij Lithuaniæ, eo magis ipſi Cancellario regis promittunt honorificẽtia tumuli, & anniuerſariorũ fundatione memoriã regis teſtatã facere. Iſte unicus rex Polonorũ in Lithuania tumulatus quieſcit.

Deſcriptio morum Alexandri.

Fuit aũt rex Alexander mediocris ſtaturæ faciei aliquantulum oblongæ, oſſoſus, neruoſus. & uiribus corporis prædıtus, ſed uiribus animæ diminutus. Nam inter oẽs fratres ſuos, minus benè diſcernebat. Et in perſuaſionibus ac rationibus oppoſitis, quid ſequendum, eligendumq; foret, raro dijudicabat, unde ſæpenumerò taciturnitate, plura interrogata, propoſitaue abſoluebat. In bellis fortunæ nõ omnino exps, primũ qdem ꝑ expeditionẽ cõtra Moſchos, ductore ſuorũ Lithuanorũ fidelium exiſtẽte Bohemo Czyernyn Moſchos tunc uirib. & multitudine ſupantes cum paucis Lithuanis & ſtipẽdiarijs deuicit. Itẽ in auxiliũ fraternũ Alberti regis cõtra Turcas ꝑ Valachiã expeditionẽ facientis, ueniẽs dum in cãpis Podoliæ cum Tartaris ſecum cõfligere declinãtibus cõſiſteret, caſtrum Braczlavv erexit, & perennẽ ſtrorum magnorũ opum memoriã cõſtituit, tã regno Poloniæ, ꝙ; magno ducatui Lithuanię, in eo ipſo caſtro tutamen & ſingulare contra Tartaros propugnaculum. In ultimo uerò mortis articulo, ſicut ſupraſcripſerã, moriẽs hoſtes uictorioſè profligauit. Sub principatu eius crebræ incurſiones, ſed nõ inultæ fuerunt: adeo tñ pius, liberalis, & æris, auriq; cupidus erat, ut quicquid peteret, libẽs tribuebat, & nõ prius eſſet ſollicitus numorum habẽdorum, niſi prius ſe offerret indigẽs, aut ſupplicãs, cui ſubueniẽdum foret, aut ipſa neceſsitas urgeret. Curiã tenuit copioſam, dilectioribuſq; plura donabat, adeò liberaliter, ut eorũ gratia nõnulla bona oppignoraret, & nõnunq; thezaurum exhauriret, ꝙ; pro ſtatus ſui tẽporali ꝓuiſione ex prouẽtib. regijs cõgerebat. Haſtuludiorũ milites & magiſtros ꝙ; plures, cãtores quoq; & fiſtulatores habuit.

Sigiſmundus in Lithuaniam uocatur.

Et quia cõiunx ipſius Helena de Moſchouia ſchiſmatica, prolem ædiderat nullã. Igitur ſicut dux Sigiſmũdus de loco cãpeſtralium ſtationum, & de loco expeditionis cõtra Tartaros factæ ex Lyda de moribundo rege auiſatus erat, ſic eo uita functo, prælati & Barones Lithuaniæ pro ipſo duce Sigiſmundo germano regis defuncti, feſtine in Glogouiam Sleſiæ miſerunt, erat enim dux Oppauię, maioriſq; Glogouię, & Capitaneus ſupremus utriuſq; Sleſiæ, qui properè per Poſnaniam & Mazouiam procedens, in Lithuaniam deuenit. Et prius per ducem Michaëlem Glynsky, ſe de inſimulata ſeditione, hoc ipſo occurſu purgãtem cum fautorib. ſuis inuitatus & exceptus eſt.

Aduentus eius ad funeralem pompam.

Demum per alios dominos Lithuanos ſalutatus, uſq; in Vilnam perductus eſt. Vbi reperto fratre mortuo rege Alexandro, ſubſiſtit, & uſq; in diẽ ſepulturæ ꝑmanſit. Pro qua per eundem aduenientẽ ducẽ adoptata erant

phere-

pheretra præcioſe tecta triginta unum. Equi axaminro, adamaſco, & cæteris precioſis tecti, triginta duo. Vexilla octo, & quatuor equites ſingillatim haſtā, gladium, & ueſtes regis ferentes. Commēdatus eſt ergo ſepulturæ, die qua ſupra, quū expleſſet ætatis ſuæ annos quadraginta quinq;, & dies quatuordecim. Regni uero Poloniæ annis quatuor cōpletis, mēſibus octo, & diebus octo. Magni ducatus aūt Lithuaniæ annis quatuordecim, & quaſi duobus menſibus. Poſt prædicta eodem anno 1506, die Martis, uigeſima Octobris, quæ fuit tranſlationis Sancti Adalberti, Illuſtriſsimus dux Sigiſmundus in magnum ducem Lithuaniæ, hora ſedecima, cum ſolennitate magna, & ſubiectorum eius, etiam ducis Michaēlis Glynsky iuramentis, ſublimatus eſt.

Sigiſmundus in magnum ducē Lithuaniæ electus.

CAPVT LXXXIII. LIB. IIII.

Iuriſpatronatus permutatio.

ANno Domini 1502 in conuentione Korczyn, feria tertia infra octauas corporis Chriſti, Alexander rex Poloniæ, de conſenſu expreſſo conſiliariorum regni, ad petitionem Reuerēdi patris dñi Creslai de Kurozuanki Epiſcopi Vvladiſlauieñ. & regni Poloniæ Cancellarij, ac Ioañis de Lasko Decani Vvladiſlauieñ. facientes cōpenſationē pro iure, quod Capitulum Eccleſiæ Vvladiſlauieñ. ad præpoſiturā ſancti Michaēlis in caſtro Cracouieñ. per dotationem de mēſa epiſcopatus Vvladiſlauieñ. & deinde per incorporationē apoſtolicā habuit, Capitulo Vvladiſlauieñ. facta. Iuſpatronatus parochialis in Gambin diœceſis Poſnanieñ. quæ de iurepatronatus regis Poloniæ exiſtebat, donatione perpetua & irreuocabili, Eccleſiæ Vvladiſlauieñ. donauit, Literas deſuper nouas ſub ſigillo ſuo decernendo. Quam donationem Ioannes Lubransky epiſcopus Poſnanieñ. auctoritate ordinaria cōfirmando, eandē eccleſiā Capitulo Vvladiſlauieñ. incorporauit, cōfirmatione apoſtolica ſubſequuta. Eodē anno in mēſe Iulio Turcas obſidentes caſtrū Iaicza, Hungari ꝓfligauerunt & repulerunt, uerum cum multis ſuis deſideratis & occiſis. Item eclipſis Solis, decē punctorum ſup 16 gradu Libræ, eodem anno in Kalendis Octobris fuit, ut Mathematici teſtati ſunt abūdantiæ boni ſignificatiua, quoniā Venus principalis ſignificatrix eius fuit. Anno quo ſupra 1502 Sereniſſimus Vvladiſlaus Hungariæ & Bohemiæ rex accepit in coniugē uirginē Annam de regno Franciæ, quæ per Italiā & Venetias in Hungariam ante feſtū ſancti Michaēlis introducta. Coronata fuit ipſo die ſancti Michaēlis, & fuit dies Iouis uigeſimanona Septēbris, in Alba regali. Deinde Budam adducta, nuptiæ more regio die Iouis, ſexta Octobris cū plurib. triumphis & ſolatijs celebrabrātur. Eiſdē tēporibus ex cōmiſſo Hungarorum, intrauerunt Turciam Petrus Palatinus Tranſſyluanieñ. Ioza, & Ioañes alias Hanzlyg olim regis Matthiæ naturalis filius. & Bodoñ. ciuitatē habentē emporiū exuſſerūt, oppidaq; ac uillas uicinas, & ſine offenſa redierunt. Anno Domini 1503, die Martis, quartadecima menſis Martij, alias poſt Dominicā Reminiſcere, feria tertia in nocte ſequenti, Illuſtriſsimus ac Reuerendiſsimus dñs Fridericus Cardinalis presbyter ſanctę Romanę eccleſię in ſeptē Folijs, primasq; Gnezneñ. & Epiſcopus Craco. in curia epiſcopali Cracouiæ, uitā tēporalē morte cōſumauit & finiuit. Cauſa fuit reſolutio uirtutū, ex ꝑnicioſo morbo Gallico, cū inobſeruatione regiminis: bibit ſiquidē ultra modū & mēſuram fortia potagia, & ut ſæpe nocte, ſpreta philoſophorū doctrina & obedientia. Extinctus eſt & Marianus Suffraganeus eius Craco. Dominica Reminiſcere poſt occaſum ſolis. Signum præbens mortis dñi Cardinalis, ut ſicut in uita, ita & in morte illi fideliter famularetur ac præcederet. Fuit Marianus genere Slauus de Hungaria religioſus ordinis ſancti Dominici, Theologus acutus, lingua facundus, plura genera linguarum callens, & expeditè pronuncians, Latinum, Slauonicum, Polonicum, Alemannicum, & Hungaricum. Traditus aūt fuit ſepulturæ dñs Fridericus Cardinalis, die Mercurij, quinta Aprilis, & fuit poſt Dominicam Iudica, in ſcalis ante maius altare eccleſię Cathedralis Craco. ſub crate tumulatus. Extant ac eminent ſecti lapides in præfatis ſcalis pro ſempiterna memoria eleuati. Hic Fridericus Cardinalis fuit proceræ & altæ ſtaturæ, ſecundum collum procliuus & inclinatus. Hic cū matre ſua Elizabeth regina Poloniæ, tabernaculum & incluſorium teſtæ ſancti Stanislai patroni noſtri glorioſi, de puro auro, unionibus, & lapidibus præcioſis circumdatum ordinauit. Cuius ualor & ſumma precij cum labore cōpēſando, atq; cōputando ad ſeptem millia & medium millenariū aureorum ſe extendit, & hoc uulgariter mediuſoctauus millenarius uocitatur. Hic in diebus ſuis clerum non patiebatur, nec permittebat à nobilibus opprimi, requieſcat ergo in pace. Eodem menſe Aprili, & eiuſdem anni, die Mercurij poſt Dominicam Iudica ante meridiem, & fuit quinta menſis Aprilis, in qua Fridericus Cardi-

Eclipſis Solis.

Anna ex Francia Vuladiſlao regi Hūgariæ nupta.

Fridericus Cardinalis moritur.

Mariani ſuffraganei ſui obitus.

Friderici Cardinalis ſtatura.

Creslaus epiſcopus Vuladislauieñſ. mortuus. nalis erat tumulatus, Creslaus de Kuroſuanky, Epiſcopus Vuladislauienſ. ac regni Poloniæ Cancellarius diem clauſit extremum in conuentione Piotrkouienſ. ſepulturamq; in ſua eccleſia accepit. Año præexpreſſo 1503, Manſionarij ſanctæ Crucis in ſacello Hieruſalem, foris oppidum Svveidnicz in quartali cinerum inſtituti ſunt. *Manſionarij in Sweidnicz inſtituti.* Anno præfato 1503 continuabatur cultura montanarum Thatn in cupro & argento, quam anno præterito inchoauerant poſt oppidum Nouiſori tribus milliaribus, & non fuit æqua ſors factorum cum domino, quoniam rex Alexãder plura millia aureorum impendebat. Factores autem paucis redditibus datis, ſpe regem & promiſsis, non lucro implebant.

Anna Vuladislai Hungariæ regis filia. Anno quo ſupra, die dominica, uigeſimatertia Iulij, quæ fuit Sancti Apollinaris martyris, nata eſt regi Hungariæ & Bohemiæ filia primogenita, hora medij horalogij ſeptima, aſcendente tertia facie uirginis. Quæ fonte baptiſmatis renata, nomine matris ſuæ Anna eſt nuncupata. Eodem anno die Saturni, uigeſimaoctaua Octobris quæ fuit Simonis & Iudæ Apoſtolorum. *Conradus Mazouiæ dux mortuus.* Conradus dux Mazouiæ & dominus Varſzouiæ, finem rebus ſuis imponens mortuus eſt. Et rex Alexander iure deuolutionis & feudi, ducatum eius & Varſzouiam poſſedit. Qui denuo magnis perſonis inſtigantibus, Stanislao & Ioanni filiolis in feudum locauit. Quemadmodum idem rex Alexander, oppidum Sambor cum diſtrictu, quod rex Albertus legitimè pro ſe & regno à domina Odrovvazovva literas ſufficientes non habente receperat, inſtantibus pro ea quibuſdam magnis uiris, & aſſerentibus non omninò iuſtè ademptum liberaliter reſtituit.

CAPVT LXXXIIII. LIB. IIII.

Iuriſpatronatus impetratio. ANno Domini 1504 feria quinta ante Dominicã Lætare, in cõuentione generali Piotrkouienſ. Alexander rex Poloniæ, ad petitionẽ Domini Matthiæ Drzeuiczky Præpoſiti Scarbimirienſ. & Vicecancellarij regni, Iuſpatronatus eccleſię parochialis in Brudzeuicze, diocœſis Gneznenſ. ad regem Poloniæ pertinẽs, eo reſpectu & ad illum effectum, ut manſionariæ in oppido Drzeuicza ex fructibus utriuſq; eccleſiã, uidelicet in Drzeuicza & Brudzeuicze erigerentur, de conſenſu conſiliariorum regis purè & liberè donatione perpetua & irreuocabili donauit. Quam donationem Andreas Roſa Archiepiſcopus Gneznenſ. auctoritate ordinaria confirmando, ac Eccleſiam prædictam in Brudzeuicze parochialem, eccleſiæ in Drzeuicza parochiali auctoritate ordinaria uniendo, annectendo, ac incorporando. Manſionarios ad decantandum, matutinum, miſſas, ueſperas, & horas de beata uirgine perpetuis temporibus erexit, literas deſuper nouas concedendo. Eodem anno in fine dierum Martij & in Aprili diluuia fluminum propter exuberantes pluuias cum frigore fuerunt. *Stephani Valachiæ Palatini interitus.* Anno quo ſupra quingen. quarto ſupra milleſimum die Martis, ſecunda Iulij, Stephanus Valachiæ Palatinus, bellis, ætate & podagra attritus, fato abſumptus in æternam clauſit lumina, noctem poſt ortum ſolis una hora. *Geſta eius celebria.* Hic fuit à natura prędítus, fortuna, aſtutia, & pluribus uictorijs. Hic Matthiam regem Hungarię in oppido Bayne bello ſuperatum, & tribus ſagittis non lętaliter in dorſo uulneratum, de Moldauia eiecit. Hic Mahumetum imperatorem Turcarum cum centum uiginti millibus in Valachia parua manu (mirabile dictu) fudit, & cum ignominia expulit. Hic deniq; Ioannem Albertum regem Poloniæ poſt pacta, & firmatam ſecum pacem ad terras ſui regni ex Valachia exercitus ſuos ſub fide ſibi data ducentem, uſque ad extrema ſuæ prouinciæ telis, & armis perſequutus eſt. Hic Tartaros Zauolhenſes & Przecopenſ. ſæpenumerò ſtrauit, & fauſtè repulit. O uirum triumphalem & uictorioſum de omnibus regibus uicinis glorioſè triumphantem. O fœlicem hominem, pleraq; omnia munera fortunę pleno cornu tenentem. Quodq; alijs natura per partes donauit, quibuſdam prudentiam cum aſtu, quibuſdam heroicas uirtutes & iuſtitiam omnium uirtutum præclariſsimam. Nonnullis uerò de hoſtibus uictoriam, huic cuncta ſimul largita eſt, & conceſsit, ut eſſet in omnibus, iuſtus, prouidus, aſtutus, & de omni impetitore, uir uictorioſus. Non immeritò inter heroas in noſtra ætate computandus, ſuccesſit ei in principatu Valachię Bogdan unicus filius, uno oculo orbus.

Kazimiriæ exuſtio. Eodem anno die Iouis, uigeſimaſecunda menſis Auguſti, Kazimiria Cracouienſ. à circulo uſq; ad muros ciuitatis partis meridionalis, pręſente rege Alexandro & magnificis in caſtro Cracouienſ. poſt meridiem uſq; in noctem arſit, & totam partem meridionalem ciuitatis, & turres ſupra murum præcipuè portam magnam uerſus montem ſancti Benedicti conſumpſit. *Bohemi à Maximiliano uicti.* Anno quo ſupra in menſe Septembri. Quinq; millia Bohemorum in Bauaria pro Pfaltzgraff ſeu Palatino Rheni, contra Maximilianum regem Romanorũ

ad

adbellandum procedentia, per eundem Romanorum regem conflicta ſunt, ſuntq́ꝫ de eis occiſi bis mille & centum. Septingenti uerò capti, cæteri uerò diſperſi. Item eodem anno in medio dierum uſualium Nouembris, Turcæ in Croacia unum caſtrum uaſtauerunt, & mille perſonas abduxerunt, nouitas huiuſce rei uenit in Budam in craſtino ſanctæ Elizabeth, me illic præſente & commorante.

Croaciæ uaſtatio.

Præfato anno Domini 1504 Ciues Vvratislauienſ. nomine Havvnoldi Capitanei Vvratislauienſ. ſacerdotem notarijs conſiſtorij Vvratislauienſ. captiuauerunt. Cauſa fuit quia nocturno tempore aperuerant portulam ad ſuburbium & exiuerunt ad Summum Eccleſiæ Cathedralis. Officialis itaq́ꝫ interdictum in ciuitate Vvratislauienſi poſuit, & concertatio ac controuerſia inter Prælatos, clerumq́ꝫ longo tempore fuit. Duces autem Sleſiæ in conſilio congregati, noluerunt locum dare ſpiritualibus conſedendi in medio eorum, nec protectionem, neq́ꝫ amicam cõuerſationẽ eis exhibuerunt.

Notarij Vuratislauienſ. cum ſacerdote capti.

Controuerſia ſpiritualium & ſecularium prælatorum.

Anno Domini 1505, die Lunæ, decimanona menſis Maij, hora uigeſimaſecunda. Grando magnæ quantitatis, maioris quàm oua columbarum, cum crepitu, fremitu, & ſonitu maximo, cum horrẽdiſsimis tonitruis, terribilibusq́ꝫ fulminibus deſcendit, & frondes ac tecta perfregit, turrimq́ꝫ Lubranka nuncupatam in caſtro Cracouien. fulmen percuſsit, cum abruptione tegularum & muri eiuſdem turris. Eodem anno ad finẽ dierum uſualium Augusti, Tartari Przecopeñ. Minsko ac loca ei uicina ſpoliarunt, & magnam prædam abegerunt.

Grando notabilis.

Anno præfato 1505, die Saturni, trigeſima menſis Augusti, Elizabeth regina Poloniæ mater plurium regum, fato abſumpta eſt. Sepulturæ demandata, Dominica in die Matthæi Apoſtoli & Euangeliſtę, quę fuit uigeſima prima menſis Septembris, in ſarcophago proprio per eam dum uiueret conſtructo, in ſiniſtra parte ſacelli Sanctæ Crucis eccleſiæ Cathedralis Cracouienſ. Præſentibus ac ſepulturam decorantib. Alexandro rege Poloniæ, & magno duce Lithuaniæ. Item Sigiſmũdo Oppauienſ. & maioris Glogouiæ duce, filijs eius. Item Andrea Roſa Gneznenſ. Archiepiſcopo, Ioanne Konarski Cracouienſ. Ioanne Lubranski Poſnanienſ. ac Matthia Drzeuiczki Przemiſlieñ. epiſcopis.

Elizabeth reginæ mortua.

Exequiarum præſentes.

Hæc pręclariſsima Elizabeth, fuit ex Cæſareo, regioq́ꝫ ſanguine progenita. Et quod mirabile dictu uidetur, fuit filia regis, uxor regis, ſoror regis, mater regis, imò pluriũ regum, quod in multis ſeculis uix, & perrarò accidit. Nec ulla filiarum eius æqualem fœlicitatem uſq́ꝫ in hanc diem eſt aſſequuta. Et ut ſententiam Plinij de fœlicitate fœminarum extendam, ante retro, dextrorſum, ſiniſtrorſum, in ſitu & ſua poſitione regibus eſt circũſepta. Fuit nãq́ꝫ filia regis, quia nata Alberti ducis Auſtrię, Hunga. Bohe. & Romanorum regis. Fuit uxor Kazimiri tertij Polonię regis fœliciter eius coniugium ſortita. Soror regis Ladislai Hunga. & Bohe. regis in Praga extincti. Mater regum, ſereniſsimorũ dominorũ noſtrorum, Vvladislai Hunga. & Bohe. regis defuncti. Ioannis Alberti, & Alexãdri. Item Sigiſmundi fœliciter regnãtis, Polonię regum. O fœlicem Elizabeth tot regibus undiq́ꝫ ſeptam. O fœlicem Elizabeth copioſa prole refertam, quia, ut præmiſſum eſt, de Kazimiro tertio, marito ipſius, ſex mares & ſeptem puellas genuit. E quibus filijs, fuerunt quatuor reges coronati, & quintus Cardinalis pręsbyter Romanæ eccleſię. Sextus uerò phthiſi ſuffocatus interijt, ſed inter ſanctos ubi prodigijs corruſcat relatus.

Proles ſua.

Hæc Elizabeth ſacellũ Sanctæ Crucis de petra ſecta, ad dextram partem in introitu Eccleſiæ Cathedralis Cracouieñ. proprijs impenſis fabricauit. Et in ea octo pręsbyteros & nonum clericum, officium de ſancta Cruce, matutinum, miſſas, & omnes horas quotidie cantãtes dotauit. Domũq́ꝫ muratam ex oppoſito eiuſdem ſacelli pro præfatis pręsbyteris ad commanendum emit & ordinauit. Hæc eadẽ Elizabeth Manſionarios octo in eccleſia ſancti Michaelis Archangeli caſtri Cracouienſ. inſtituit, & ſtipendiauit. Domum pro eiſdem ligneã, iuxta ſcholam ſub turri cõparando & relinquendo. Cuius Elizabeth amore filiali permotus Albertus rex ſibi, & pro habitatione commodiori ſua domum ex oppoſito porticus meridionalis Eccleſiæ Cathedralis, iuxta domum Vicariorum eiuſdem Eccleſię perpetuorum, à fundamentis erexit, ædificauit, & compleuit. Et moriens, in manibus filiæ ultimo genitæ Elizabeth ad diſponendum de ea teſtamentaliter reliquit. Pręterea eadem regina Elizabeth cortinas pro ornamẽto parietũ chori ſupra ſubſellia, eccleſię Cathedrali donauit: & uexilla cum crucibus argẽteis deauratis, eidem largita eſt. Alia quoq́ꝫ pia opera fecit, præcipuè linthea, caſulas, & quæ ſuis elaborauit, aut texuit ornamenta manibus, Eccleſijs tribuit. Et quia pietas ad omnia ualet. Pietas illius ualuit ei, & ualet ad obtinenda beneficia diuina temporibus æuiternis.

Fundatio eius.

Pia eiuſce opera.

Vuratiſlauienſ. erigere uniuerſitatẽ machinati ſunt.

EOdem anno in æſtate, Ciues Vuratiſlauienſ. inſtigatione Havvnoldi Capitanei, & Gregorij Notarij Vuratiſla. animati, Gymnaſiũ generale omnium bonarum diſciplinarum, quod Vniuerſitas Vuratiſlauienſ. diceretur, erigere conati ſunt. Et ſuper hoc Vuladiſlai regis Hunga. & Bohe. cõnſenſum, auxilia, literas erectionis, Iuriſpatronatus omnium præbendarum eccleſiæ Collegiatæ. S. Crucis de collatione regia, donationem, & literarum promotorialium, tam regis, quã reginæ Hunga. ac Epiſcopi Vuratiſlauienſ. ad Iulium papam ſecundum, expeditionem obtinuerunt, & multo ære Budæ in Cancellaria regis ſoluerunt. Quibus cũ literis & promotionibus, tria millia aureorum Romam, pro expediendis bullis papæ & confirmatione deſtinarũt. Vniuerſitas aũt Cracoui. euigilans, ad ſedem apoſtolicam, Dominica poſt omnium Sanctorum, quæ fuit ſecunda Nouembris, literas Alexandri regis Poloniæ, caſſatorias & rationes confutatorias per doctores conceptas, miſit, quibus Iulius papa ſecundus acquieſcens, erectionem Vniuerſitatis Vuratiſlauienſ. inhibuit. Et quum putarent homines dormire, poſt duos annos Vuratiſlauienſ. iterum apud ſedem Apoſtolicam enixiùs ac occultè, ꝑ Vniuerſitatis erectione laborare cœperunt. Sed eadem qua prius difficultate perculſi, deciderũt atq; repulſam paſſi ſunt. Anno quo ſupra, æſtas nubium pluuioſa fuit, ab Aprili ad Septemtrionem incluſiuè ferè quotidie pluens. Anno præexpreſſo in fine dierum uſualiũ mentis Nouembris, Ivvan Vaſsilouicz, quod ſonat Ioannes Baſilij, dux Moskouiæ, finẽ rebus ſuis per mortem impoſuit extremã. Hic fuit princeps frugi & utilis ſuis terris. Nam excuſsit iugum Tartarorum & ſua prudẽtia ac ſalliuitate, quibus prius tributum ſoluit, ſoluere ſibi ſubiugatos coëgit. Terras Scythiæ Aſiaticæ, longiſsimè ad orientẽ & Septẽtrionẽ porrectas, diuerſarum nationum & linguarum, bellis cõpeſcuit, & ſub iugum obedientiæ miſit. Sed & Nouogrod ciuitatẽ maximam atq; opulentiſsimam tanq; per Kazimirum regem Poloniæ tertium, neglectam occupauit, & ſibi appropriauit, quę tamẽ reſpublica fuit auctoritate, & nomine cõmunitatis ſuę moderata ante iſtam occupationem, interdũ magnũ ducẽ Lithuaniæ, interdum alios recognoſcens. Vicinasq; gentes Svvetię ac Liuoniæ armis idem Baſilius Moſchus laceſsiuit. Ducatus aũt Lithuaniæ ſeptuaginta milliaria in longitudine, & tantundem in latitudine cum nonnullis caſtellis ſeu munitionibus ligneis occupauit, & poſſedit. In Moſchouia ebrietates & potagia inebriantia prohibuit, & aboleuit. Reliquit quinq; filios, primum Vaſsil Ivvanouicz, qđ ſonat Baſilius Ioañis: Alterum Iurgi Ivvanouicz, & ſonat Georgius Ioannis: Tertium Demetriũ: quartum ducẽ Szemven. quintum ducem Andreã. Aſsignauerat aũt iſte Ivvan dux Moſchouiæ ſucceſſorem & hæredem poſt ſe, Demetrium nepotem ſuum, quem poſtea ſaniori uſus conſilio in carcerem detruſit, & in carcere tenens, filium ſuum maiorem natu Vaſsil Ivvanouicz in ducem Moſchouię ſublimauit, qui uſq; in hanc diem in ſolio paterno reſidet, atq; principatu. Anno eodem 1505 feria ſecunda in uigilia Matthiæ Apoſtoli, in conuentione generali Lublinenſ. rex Poloniæ Alexander accipiens ex narratione Ioañis de Lasko Decani Vuladiſla. regni Poloniæ Cancellarij, ꝙ fructus, redditus, & prouentus Vicariorum Eccleſiæ Cathedralis Vuladiſlauienſ. ſint pauci & exiles, ut deuotiùs, diligẽtiùsq; in dicta Eccleſia domino Deo inſeruirent, Iuſpatronatus eccleſiæ parochialis in Goſtinyn diocœſis Plocẽ. quæ de iurepatronatus regis Poloniæ extitit, de conſilio & cõſenſu conſiliariorũ regni, præfatis Vicarijs & Collegio ipſorum, purè, liberè, ac donatione perpetua & irreuocabili contulit. Quã donationẽ Eraſmus Czolek Epiſcopus Plocẽ. auctoritate ordinaria cõfirmauit. Alij quoq; de regno Poloniæ uidentes fontes largitatis in conceſsione petitorum apertos, Abbaciam Thinicẽ. Præpoſiturã Miechouienſ. Item & Abbaciã Szuleouiẽ. cum cæteris beneficijs Cancellariæ, & Vicecancellarię regni. Item Archiepiſcopatui Leopoliẽ. & Epiſcopatibus Ruſsiæ, annumerare & inuiſcerare inſtantes, laborarunt. Verũ enimuerò quia monachi non ad regem, ſed ad Sanctã Romanam ſedem prouocarunt & miſerunt, pręter miſsis monaſterijs, alia beneficia regię donationis acceptarunt. Eccleſiam quoq; parochialẽ in Biala epiſcopatui Chelmẽ. Ruſsię, eccleſiam in Mſczonovv Poſnaniẽ. & altare in Nachelnicza Prepoſiturę Lancicię iunxerunt, & perpetua regis donatione incorporauerunt. Ano Dñi 1506 Dominica Lætare, & fuit uigeſimaſecunda menſis Martij Ioañes de familia Thurzonum, ſenior natu, munus cõſecrationis in Epiſcopũ Vuratiſlauiẽ. percepit. Ex Reuerendiſ. patrib. & Domi-

Vniuerſitas Cracouienſ. reſiſtit.

Vuratiſlauienſ. iterant fruſtra ti.

Iwan Vaſilouicz dux Moſchouiæ mortuus.

Bellicoſitas eiuſdem.

Sobrietatis auctor. Proles ſua.

Iuſpatronatus eccleſiæ Coſtinenſ. Vuladiſla. impetratum.

Largitas Alexandri.

Ioannes Thurzo in Vuratiſlauienſ. Epiſcopum conſecratur.

minis Stanislao Thurzone germano ſuo iuniori, Pontifice Olomunceñ. & Ioanne Pop. fratre ordinis minorum de obſeruantia, olim Epiſcopo Varadienſi, & Olomunceñ. Deinde die Mercurij uigeſimaquinta Martij, quæ eſt annunciationis Mariæ, præfatus Ioannes Thurzo Vvratiſla. antiſtes, ſic ut premiſſum eſt nouiter conſecratus, primam miſſam in Eccleſia Sancti Ioannis Vvratislauienſi Cathedrali, cum indulgentijs à ſede Apoſtolica omnibus præſentibus confeſsis, & contritis à culpa & pœna conceſsis, cecinit. Et magnus concurſus principum atq; Baronum fuit, prandium quoq; pro eis oppipare & lautè conſtructum exhibitum eſt.

Indulgentiæ primitiarum ſuarum.

Hoc anno 1506 Lithuani pluribus incurſionibus Tartarorum agitati & uexati, Vilnam ciuitatem eorum capitalem muro circumdare cœperunt. Non totam in toto ambitu, ſed quantum uidebatur muro compræhenderunt & cinxerunt, reliquum pro ſuburbijs ſine muro dimiſerunt.

Anno præfato die Mercurij, quæ fuit Kalendarum Iulij, primus filius, ſed proles ſecunda Sereniſsimo Vvladislao Hungariæ & Bohemiæ regi, parum ante meridiem natus eſt. Qui in baptiſmo Lodouicus eſt nominatus. Anna uero regina Hungariæ genitrice huius Ludouici ex partu debilitata, Dominica in die Sanctæ Annæ, quæ fuit 26. Iulij hora ueſperarum uita functa extincta eſt.

Ludouici natiuitas.

Eodem anno die Saturni. 15. menſis Auguſti, quæ fuit aſſumptionis Mariæ uirginis, in nocte ſequenti, oppidum Miechovv cum conuentu, monaſterio, & Eccleſia inſigni plumbo tecta, igne in toto conflagratum perijt, plaga Dei ſum iſta.

Anna ciuiliter mortua.
Miechow oppidum exuſtũ.

Anno quo ſupra, circa feſtum Michaelis Exercitus ſtipendiariorum Polonorum, quaſi quatuor millium, ſexingentos Valachos de territorio Ruſsiæ prope fluuium Nyeſtr per eos in antea occupato & poſſeſſo eiecit. Poſt aliquot autem hebdomadas, ingenui adoleſcentes, & bello uiuida uirtus, duo filij Struſz, ab exercitu Polonorum ſeparati, cũ ſuis quinquaginta equitibus, in multos Valachos gloriæ cupidi irruerunt, & a multitudine fuſi atq; proſtrati ſunt. Sczaſny alias fœlix unus ex filijs Struſz in loco duelli occiſus eſt: alter Georgius Struſzouicz captus, coram Palatino Bogdano decapitatus eſt. Et poſt eum alij decollati ſunt. iſti, Iacobus Zamboreczki Stanislaus Strelenski, Girzik familiaris Struſſonũ, Stanislaus Drab, Deraſinski, Mirek, Iacob familiaris Zamboreczki, Thomas familiaris Kozuchovvski. In craſtino huiuſmodi conflictus Struſſonum, exercitus Polonorum Valachos proſtrauit, & mortem Struſſonum ultus eſt, qui uixiſſent vtinam reip. ſtrenuè ualituri. Interfectus eſt eo prælio Capitaneus de Choczin. Copacz uero ductor exercitus Valachi fuga dilapſus, ſaluus euaſit.

Valachi pulſi.
Filij Struſz bello extincti.
Strenui Poloni occiſi.

Eodem anno die Martis tertia menſis Nouembris, hora ſeptima noctis præcedentis, Nicolaus ſenior natu dux Rathiborieñ. qui filiam Sbignei de Thanczin in uxorem matrimonialiter acceperat fato interceptus & mortuus eſt. Is ægritudine preſſus, & tamiam moribundus Cracouiam ad medendum ei adductus, ſine profectu medicinarum uitam finiuit. Et reductus, ſepulturam in Rathiboria accepit. Poſt quem germanus ipſius dux Ioannes ſequutus eum, breui mortuus eſt. Tertius Valentinus nomine, gibbo & ſtruma uiciatus, tamen diſcretione & uirtute præſtans, tanquam ſuperſtes, amborum poſſeſsionem legitimè percæpit.

Nicolaus dux Rathiborienſ. mortuus.
Ioannes quoq; frater eius.

FINIS CHRONICORVM MATTHIÆ DE MIEchouia, de Polonorum regum rebus geſtis.

IODOCVS LVDOVICVS DECIVS DE VETVSTATIBVS Polonorum. Lib.

SERENISSIMO AC INVICTISSIMO PRINCIPI, AC DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO DEI GRATIA

Sarmatiæ ac Poloniæ Regi, magno Lithuaniæ Duci, Ruſsiæ, Pruſsiæq; &c. Domino, ac hæredi Iodocus Ludouicus Decius eius Maieſtatis Secretarius, longam ſanitatem ac fœlix in tranquillitate imperium optat.

AD hæc tua Inclytiſsime princeps tẽpora, quatuor libros hiſtoriæ, & annaliũ regni Poloniæ excellentiſsimi Dñi Matthiæ Miechouien̄. artiũ & medicinæ doctoris, à ſacris, Cracouienſisq; Canonici, uiri tum optimi, tum in patriam gloriam ſtudioſiſsimi in lucẽ dedi: Quibus & tua Maieſtas, & cãdidus lector facilè cognoſcet, quantũ laboris ſuſceperit, me quidẽ iudice, non ſine piculo aſſumptã prouinciã eſſe crediderim, eo q, in tanta rerum magnitudine uarij ſint caſus, præſertim quum hi ſequẽdi ſint, qui aut nihil, aut parũ, ac id ipſum quoq; mutilum, poſteris tradidêre. Etenĩ in prima hominũ ętate, uix illis tãta ſollicitudo, raraq; hæc cura fuiſſe creditur, ut rerũ ab ſe geſtarũ memoriã quæq; gens ad poſteros literarũ monumẽtis perferret. Hinc factum certo conſtat, multa egregia gentiũ facinora clara, perenniq; memoria digna, ſcriptorum penuria in æternam, gemendamq; obliuionis noctem abijſſe. Populorumq; potiſsimum martialium, & eorum, qui initio ab expeditioris linguæ iactabundus Barbari ſunt appellati, his manibus, corpore & ſanguine, totis deniq; uiribus agere, facereq; impenſius, quã dicere lubuit, illis expedita lingua, ut ſæpè minus etiã clara facta, ſermonis cultu adornare, ſua extollere, aliena ſemp peſſundare placuit, ut qui non armis, lingua tñ eſſent uictores, & ſi quando uicti, magis feſsi pugnando ceſsiſſe, quàm in apertam fugam acti crederentur, effecêre. Hinc Græcorũ geſta, atq; Italorum facta toto orbe memoranda, literis cõmendata. Verum (ſi licet dicere) aliquanto minora, quàm fama feruntur credenda. Hinc Hiſpaniarum atq; Gallorum, & his proximæ, Germanorum res tanto ſunt & uetuſtiores atq; clariores, quò citius linguæ facundiam armis iunxêre. Vbi enim & illud compertum, in armis uim, & poteſtatem, in literis uerò laudem & gloriam conſiſtere. Facilè factum eſt, ut qui Martia uirtute Italis aut æquales eſſent, aut ſuperiores etiam lingua expeditiori ſumpta illos ingenio quoq; uincerẽt. Hincq; euenit, ut qui totius orbis imperiũ non tam ui, aut armis, quàm arte, & conſilio, paulò antè poſſediſſe perhibentur, apud Germanos literarum ſtudijs pauliſper creſcentibus, aliena mittere, ſuaq; tueri, & tandem ſimul cum imperij dignitate, externis colla ſubmittere ſint coacti. At initio diuerſis diſsimile ſtudium fuit, quiſq; ſua arte contentus, cupiditate, & inuidia nihil dominante, ſatis cuiq; ſua placebant. Poſtquam uerò (Saluſtio teſte) libido dominandi hominũ mentes inuaſit, uaria quoq; ſtudia repta ſunt. Eorum qui in altũ uel fato, uel ingenio agebantur, ſumma ars credita, nationes atq; populos ſubigere, claſſem parare, terra, mariq; imperium augere, uiciſsim quibus ſua chara, urbes muro cingere, mœnia erigere, certis inſtrumẽtis hoſtem remouere ſtudebant: quò ſæpius fœliciter geſto, in hoſtium caſtra excurrere: uarijs artibus moleſtare, atq; libertatem ſuam aut uendicare, aut conſeruare ſtatuerunt. hinc urbem, urbi: nationẽ populis iungere, & reges ſibi conſtituere placuit, qui miro omniũ conſenſu leges dicerent, domi, foriſq;, pace & bello imperium ſummum haberent. Sub his gentes & populi aliquãdiu militantes in regna & imperia uarijs nominibus aſcitis creuêre. Verum enimuerò Poloni populus maximus, ſuis his ſedibus ab initio contentus, nec unquam pulſus, quo tempore, aut quibus ducibus intrauerit, in opinione magis receptum, quàm certa traditione cognitum crediderim. His tamen egregia facinora, nũquam defuêre. Sed dolenda ſcriptorũ penuria, cuius ſupra memini, clara illorum facta obſcurauit. Neceſſe itaq; fuit ex multis fragmentis congerere, quod noſtram ætatem præceſsit, & hinc laboris facere periculum. Cæterùm quia à pleriſq; uel ſentẽtia, uel ſtylo diſſentiendum erat, quod omnia ad uſum patriæ eſſent citanda, atq; ſcribenda, periculi metus auctus eſſe uidebatur. Quum uerò alterutrum uiolandum eſſet, uicit amor patriæ, & ab optimo uiro prouincia aſſumpta eſt, non quæſtus, aut ambitionis gratia, ſed ſtudio patriæ, ut abſcõditum diu, in lucem daret, ſimul ut his, qui ad hoc nati magis crederentur, uel exemplum, uel argumentum præſtaret, illud tamen feciſſe comperi, quod ſua ſponte neminem læderet, & quantum hiſtoriæ fides permitteret, de rebus benè uel malè ſentiret. Hęc omnia quantulacunq; ſint, de illius ingenio & labore, meis uerò impẽſis nata, Inclyte Princeps tibi, uti ab initio in Epiſtola mea præfatus ſum, debentur. Et tua Maieſtas pro ſua Clemẽtia ſuſcipere nõ dedignetur. Iam uero quando ad tua uentum eſt tempora, quibus tua Maieſtas, quod fauſtum ac bonum ſit, fœliciter huius ſolij apicem conſcendit, Regniq; ac imperij habenas beatis, & auſpicijs, & conſilijs ſuſce-

Ex incuria literarum, res geſtæ plerorũq; ingloriæ.

Polonorum origo incerta.

Domini Michouienſ. candor.

ſuſcepit: Ego uerò ſub regni tui initio, Deo uel fato uolente, in hoc regnum ex Germania, mea patria, intraui, moxq; in fideliſsimi tuæ Maieſtatis clyentis, Magnifici Ioannis Boneri Landani famulatum aſſumptus ſum. Statui igitur ab eo tempore, quo & Polonia te optimũ ſibi principẽ & regem præfecit, illaq; & tua Maieſtas clementer me ſuſceperitis, annalium, temporumq; tuorum hiſtoriam meo marte conſcribere, ſimul eam in ipſa fœtura in lucem dare, me, atq; hoc qc-quid eſt, tibi Principi Clementiſsimo nuncupatũ offerre: haud neſcius quod laborem meis maiorem uiribus ſuſceperim, occurrũt enim in ipſo ſcribendi initio, non uulgaria argumẽta, quæ me (niſi ſum̃a in hoc regnum obſeruantia ad nullũ recuſandum laborem moueret) ab incepto meritò deterrerent, omnium primum, quod hæc meam profeſsionem & facundiam exuperãt, foretq; hominis alioqui doctioris me, officium. Huic proximum eſt, quod uix omnibus per me ſatis fiet, atq; ut in apertum, altiusq; res euadunt, ita multorum iudicijs expoſita omnia cernuntur, ea, quæ ſibi quiſq; uel ſuo iudicio tribuit, uel facilia putat, æquo fert animo, atq; æternis laudibus exornat: At ſi quid contra opinionem, uel ueriſsimum ſcripſeris, hoc ut ſupra captum, uiresq; cuiuſpiam ita protinus falſum quoq; habetur. Præterea ubi de bonorum uirtute atq; gloria agitur, ut gratiæ, uel odij ſtimulus eſt, eleuatur: quũ uerò de malorum uitijs & ſceleribus eſt ſermo, pleriq; ſupra quam credibile eſt, & prudentes decet, in bilem efferuntur. Addit hæc noſtra corrupta ætas, cui omne alienum ludibrio eſt, & ſua cuiq; maxima uidẽtur, non paruum ab incæpto terrorem. Verum dum rerum geſtarum omnium gentium ſcriptores cõſidero, nõnihil conſolationis accedit, quod paſsim doctiſsimi etiã ab his calamitatibus nõ fuere exempti. Pro me quidem ſatiſfactũ putabo candido (ſi quẽ nactus fuero) lectori, qui dum nihil in hiſtoria pinde, ac fidem ſpectãdum eſſe meminerit, nõ facũdiæ ornatũ, & uerborũ fucum, ſubſultanteſue orationes, uel Liuianum requiret liquorẽ. Quod ad humanũ eſt iudiciũ, nihil ad me pertinere uidetur, quid ſinguli ſentiant, aut credant. Dum em̃ uolunt uniuſcuiuſq; iudiciũ eſſe integrũ, fit ut per licentiã ſingula corripiãtur. Cæterũ de maiorũ uirtute, uel uicijs nõ uideo, qd maximè cuiq; alienæ res gloriæ, uel indignitatis addant. Fruſtrã em̃ uitioſus & in omni ſcelere uerſatus maiorũ ſuorũ imagines recitabit, & per ambitionẽ de perẽni eorũ gloria ſibi gratulabitur, quos talẽ ab ſe genuiſſe pœnitet. Sed & hoc parũ cuiuſq; gloriã inficiet ſi maiores ſui a recto tramite diuulſi, in æternã labẽ præcipites acti ſunt, modo illius uirtus, & nobilitas ita refulgeat, ut potius maiorũ gloriã augeat, quam partã aliquãdo ab illis turpiter cõmaculet, atq; d[illegible] is ſit nobilior, qui uirtutis ſtudioſior, & ad colendam iuſtitiã feruẽtior. Cõtra qui uicijs delibuti, uirtute carẽtes, alienæ laudis æmuli, extra bonorũ fines, cũ nulla memoria agãtur. Poſtremo neq; mordax ætas me ab incepto deterret, quæ, ut eſt in oẽs licentioſior, ita mihi facilior erit omnis euẽtus, tantoq; mihi plus ueniæ debebitur, quominus illa (his calamitatibus adacta ineuitabile ſequẽs fatũ) ambitionẽ ſuã ſiſtere poteſt. Sed iam ad inſtitutũ redeo Optime Princeps, Scripſi igitur temporũ tuorum hiſtorias, quæ ut perfectiùs emitterentur, hũc ſeruare ordinẽ placuit, ut à primordio regni aduſq; aui tui tẽpora, qui primus ex alta, inclytaq; maiorũ tuorum familia, Poloniæ ſceptra geſsit, quædam obiter quæ in Domini Miechouienſ. Chronica (quod ad rem pertinere non uiderentur) prætermiſſa, tamen ſcitu non iniucunda referrẽ, intereaq; à primo Polonorum principe ſingulos qui imperium apud Polonos habuiſſe traduntur paucis recenſerem, idq; totum uno libro abſoluere uiſum eſt. Ab auo uerò tuo ad tua ipſius tẽpora maiorum tuorũ quædam geſta, quaſi per Catalogũ altero libro enarrare placuit. Poſtremo ab eo die quo tu fœliciter ſceptra Poloniæ ſuſcepiſti, in annum ſalutis humani generis, M. D. X V I. omnia quæ memoratu digna apud te, atq; exteras quoq; nationes regnis tuis uicinas acta ſunt, Tertio libro cõpræhendere uolui: hosq; libros hiſce characteribus excuſos meo marte ſimiliter, & ære in lucem dedi, tuæq; Maieſtati Inclytiſsime Rex hunc meũ laborem nuncupaui, uel illud à maiorib. ſumens exemplum, qui lucubrationes ſuas digniſsimis quibuſque uiris ſolebant nominatim dicatas emittere, ut ſi quando ſcriptorum auctoritas ab æmulorũ, & inuidiæ morſibus nõ redimeret, eorum ſaltem, quibus nuncupaſſent, uel uirtute, uel auctoritate liberarentur. Quare ego tibi, qui ſumma regni ſceptra tenes, atq; uirtute, iuſticia, clementia, benignitate, humanitate, liberalitate, domi, foriſq;, pace ac bello cuncta gubernas, hanc meam (quantulacunq; eſt) aſſumptam & utcumq; perfectam una mecum nuncupatam offero prouinciam. Nemini enim conuenientius, quã tuæ clariſsimę Maieſtati dedicari potuit, ut enim Deus, Opt. Max. te in regno ſummam auctoritatem, & ipſum imperium gerere uoluit, ita etiam cunctas uirtutes, heroicasq; dotes, quantum in humano potuit fieri corpore, in te uno peculiari quodam munere collocauit. Facilè igitur tuæ maieſtatis auctoritate meus labor ab omni æmulorum moleſtia erit ſecurus. Iam ſupereſt ut receptui canam, & tuæ Maieſtati immaturum quidem fœtum offeram. Quæ ut omnia ſolet clementer ſuſcipere, hos annales ſimul, & eorum ſcriptorem deditiſsimum Maieſtatis tuæ clientulum non dedignetur. Faxit Deus ut te regnante aurea (quod ſedulo anniteris) redeant ſęcula, regnaq; ſint te imperante beata, conſtituatq; te idem multorum regum parentem, ac Regnis tuis, & nobis fortunatum ualentem, ac incolumem conſeruet fœliciter.

Materia operis. *Difficultates operis.* *Ordo rerum.* *Primi libri materia.* *II. Libri mat.* *III. libri mat.* *Nuncupatio laboris.* *Sigiſmundi regis Encomiũ.*

PHILIPPVS GVNDELIVS PATAVIENSIS, IVRECONSVLTVS ET POETA LECTORI, DE OPERE IODOCI LVdouici Decij.

EN tibi Sarmatiæ Lector primordia gentis,
Atq; Iagelliados clara trophæa domos.
Vſque SIGISMVNDI congeſta in tempora Regis
Quo nihil hæc uno ſæcula maius habent.
Seu uelis in magnis uictricia robora bellis,
Seu mage tranquillæ munia pacis ames.
Saltem ſimplicitas & amandi gratia ueri,
Hic tibi ſit blando charior eloquio.
Inuenies cultis non aſpernanda Camœnis,
Inuenies certa prodita cuncta fide.
Sarmata, Teutho, Getes, Scytha, Vandalus, acer Alaunus,
Et quos præterea iunctior Vrſa uidet.
Maſcula queis tribuit per mille pericula uirtus
Terrarum dominis impoſuiſſe iugum:
Hic fuerint omnes aliqua tibi parte legendi,
Ne modo digna odio Barbara uerba putes.
Magna tibi ex alijs poliendæ copia linguæ,
Verum hæc unde queas diſcere, nullus erit.
Namq; leges Latijs non inferiora triumphis,
Quin etiam Grais anteferenda leges.
Verba petant alij, ſed nos mage facta iuuabunt,
Illa leueis Danaos res trahat, iſta uiros.
Compenſet tenuem rerum uis ardua uænam,
Narrari ſaltem, non cupit illa coli.
Tu modo tu DECIVM lector dulciſsime noſtrum
Ne facti maneat gratia nulla caue.
Cui fuerit laboris per tanta negotia curæ,
Qui laudem ueterum commoda noſtra iuuet.
Audacis ueniam, quanquam petit ipſe laboris
Iudice me meritæ præmia ludis habet.

IODO-

IODOCI LVDOVICI DECII, DE VETVSTATIBVS POLONORVM LIBER I.

PRinceps & rector humani generis, rerumq; omnium Deus, initio pulcherrimam illam mundi machinam, ut conſtanti mortalium pené omnium conſenſu creditur é nihilo fabricauit: eam q; poſt primi parentis lapſum, hominibus colendam præbuit atque ſubiecit. Quæ veró tunc regna, aut quis uiuendi fuerit uſus, nullis ab Ethnicis unquam certis traditum literis. *Prima ætas mundi.*
Sacri codices unam ætatem ab Adam hominum primo parente ad Noé illius tempora connumerant, eamq; annis 1242. id eſt, generationibus decem completam fuiſſe memoriç tradunt. Noe uero (qui & Ianus) temporibus, famoſa aquarum clades *Cataclyſmus.*
mundum deleuit, nemo q; præterquam Ianus ipſe & filij tres Sem, Cham, & Iaphet cum uxoribus ſunt ſeruati. Ceſſantibus vero aquis, ſeruatrix arca in uertice Gordiei, ſeu ut ſacræ literæ habent Armeniæ altiſsimis montibus inuecta quieuit. Hinc conſtat atq; facili probatur negocio, ſecundæ ætatis ab eo loco eſſe initium, ideo q; & antiquitate, & dignitate principij cæteris merito præferri, neceſſe enim eſt ab octo his hominibus uniuerſum *Secunda ætas.*
genus humanum eſſe ſeminatum. Breui itaq; coaluerunt, & primis Armeniæ ſedibus repletis, nouas inquirere opera pretium fuit, hinc orbis totus colonijs & habitatoribus repletus, ut uetuſtiſsimis traditum eſt literis. Verum non eſt in animo orbis ſitum atq; gentium omnium origenes indagare. Poſtquam uero paucis docuero orbem in tres partes, Aſiam, Aphricam (quæ & Libya) Europamq; diuiſam, noſtramq; Poloniam Sarmatiæ Europæ prouinciam oſtendero, operam dabo ut ſitum eius, limitesq; deſcribam, deinde ad gentis illius originem, cæteris omnibus intermiſsis, ſtylum conuertam.

Mundum igitur in tres partes diſcretum eſſe antiquorum traditione apparet, nec in *Orbis diuiſio.*
harum rerum approbatione immorandum uidetur. Quandoquidem docti omnes, in hoc pari uoto conuenerunt. De Europa igitur meum erit inſtitutum. Quæ (ſi poetarū fabulis fides eſt) ab Europa Agenoris Libyæ, ſed & Syriæ regis filia, quam a Ioue in Taurum mutato é Syria raptam, & Cretam aducctam referunt, nominatam prodiderunt. In *Europa.*
huius deſcriptione nullū nec ocium uidetur contrahendū. Fecit hoc Ptolemæus Geographiæ princeps, & plerique alij doctrina inſignes, quibus iam temporum uſu fides adhibita eſt. Cæterū Sarmatia Europæa reſtat hoc loco deſcribenda, de qua quam ueriſsimé & breuiter potero abſoluam. Eam igitur princeps Ptolemæus lib. 3. cap. 5. ita depinxit. *Sarmatia Europæa.*
Sarmatia Europæa a Septentrione oceano Sarmatico terminatur, iuxta ſinum Venedicum, & partem terræ incognitæ. Ab occaſu terminatur Viſtula fluuio & parte, & Germaniæ, quæ eſt inter caput ipſius & montes Sarmatarum, præterea a montibus ipſis. A meridie *Sarmatiæ termini.*
autem Iazigis Metanaſtis. Ab Auſtrali fine Sarmaticorum montium, uſq; Carpathi montis principium. Prætereá cōtinué per Daciam uſq; ad Boriſthenis fluminis hoſtia, & hinc Pontico littore, & linea quæ inde fert per littora ponti, uſque ad Carcinitum fluuium. Ab oriente ambitur Iſthmo a fluuio Carcinito & per Bicem paludem, & latere paludis Meotidis uſque ad Tanain fluuium. Præterea ipſo fluuio Tanai a parte quç a fontibus eſt Tanais amnis ad incognitam terram meridionalis partis, uſque ad prçdictum finem. Hæc Ptolemæi ſunt, obmiſsis gradibus paralellis, cæteriſque deſcriptionibus. Famoſa tamen flumina non abs re uidetur ex Ptolemæo adſcribere, quæ Sarmatiam præterfluunt ex uetu- *Flumina Sarmatiæ.*
ſtiori tabula hæc ſunt, Viſtula qui & Vandalus, & Iſtula, & Iuſtula uario, ſcilicet nomine apud ueteres reperiē. Hic ex pedibus quaſi montium Sarmatiæ naſcitur, in mare Sarmati- *Viſtula flu.*
cum ſeu Baltheū, qui & ſinus Codanus labitur, hodie etiā eo nomine vocatur. Chronus autem fluuius poſt Iſtulæ oſtia Germanicum quoque mare (quod inde forte Chronium veteribus) ingreditur, Nyemen hodie vocatus. Rubon fluuius in ducatu Lithuaniæ naſci- *Chronus flu.*
tur, & præfatum mare ingreditur. Hinc Ternutis & Cherſinus fluuij prædicto mari ſe *Rubon.*
miſcentes ex Riphęis montibus Ptolemæo naſcuntur, habet Boryſthenem qui hodie Dnyepr, Hyparin qui hodie Bug, Tyrā qui Dnyeſter vocanſ, reliqua non magnæ famæ cenſentur. Hæc apud Ptolemæum libro 3. cap. 5. & octaua Europæ tabula, ſimiliter in moderniori Poloniæ & Sarmatiæ tabula, & in domini Miechowieñ. Chronicis li. 1. ca. 2. latius videre poterit lector. Pari modo de mōtibus cenſendū quos Ptolemæus eiſdē locis

memo-

Montes Sarmatici.

memorat,iſti ſunt,Sarmatici & Carpathi montes qui ad Hungariam ſe extendunt, Amadoci,Alauni,Venedici,Riphæiq; montes.Hæc utcunque paucis recitata uerbis,uel ideo, quia non lubuit uetuſta nomina,& plerunq; nunc incognita adferre, uel etiam quod hoc quantulumcunque ſit ad meum inſtitutum ſatis uiſum eſt: præſertim quod in maiorum traditionibus fuſius explicentur.Supereſt ut Sarmatiæ, & Poloniæ fines, qui noſtra ætate ſunt deſcribam.Illudq; in regnum unum connumerabo, quod à maioribus pace & belli iure quæſitum,Sarmatiq;, Poloniæq; Rex in imperio habet, illud his limitibus terminatur: montibus Sarmaticis, & ad fontem Viſtulæ per Sileſiam ad Oderam fluuium adusque Marchiam Brandenburgenſ. per Pomeraniam ad littus Germanici maris, per latus dehinc Septemtrionale per Samagitas ad fluuij Rubonis fontes & Hoſtia, Lithuaniam ambit ad orientem uſque ad Magnum Moſchouiæ ducatum, ab ipſo Germanico mari, ad Alexandri & Cæſaris aras, uſque ad pontum Euxinum ab eius littore redeundo, per Daciam id eſt, Valachos Iazigas Metanaſtas,id eſt,tranſſyluanos & Hungaros, à meridie ad ipſos Sarmatiæ montes (qui hodie Scepuſienſes uocantur) per latus meridionale dirimitur.Hæc modernior & uera Sarmatiæ,& Poloniæ deſcriptio habetur.Nullus totis finibus includitur populus,qui Poloniæ regibus, aut hoſpitij, aut belli iure non eſſet ſubmiſſus. Iam ſatis conſtat Poloniæ Reges,tam in Sarmatia, quàm in Germaniæ parte habere imperium,eſtq; in animo mox gentis originem deſcribere.

Polonia limites hodierni.

Pol[o]ni unde.

Poloni ſiquidem unde dicti ſint non alijs apparet traditionibus, quam ut Miechouienſ.noſter perhibet ex uulgari Pole (quod planiciem ſeu campum ſonat) nomine, quum itaque Polonia uaſta,nemoroſaq; ſit,paucis montibus intrinſecus adornata, placuit fortè hoc nomine terram quondam appellari. Verum diu de habitatoribus, quo tempore, quibus ducibus intrauerint,quaſue ſedes reliquerint, uaria uſq; opinio tenet. Dominus Miechouienſ.lib. 1.cap. 1.gentis originem deſcribens ex maioribus traditam,affirmationem ſequitur,quòd ſi hic repeterem fruſtrà conatus impenderem.

Sarmatiæ gentes.

Ptolemæus lib. 3.cap. 5.Sarmatiam gentes maximas tenere perhibet,hos numerat populos. Venedos per totum Venedicum ſinum, hodie forte Prutenos,Liuones,Samagitas, ſupra Daciam Peucinos,Baſternos,per totam Meotin Iaziges,Roxolanos, Hamaxobios,Alaunos,hodie iſti Rutheni in communi Podolitæ, Luceorienſ. Kiouienſ. & Lithuani creduntur.Eos tamen quos olim Alaunos dixêre,noſtra ætate, eum tractum putauerim,qui Volyniæ,paulò antè Volhaniæ mutatis aliquibus literis quondam Alauni dicti ſunt,hodie inſigniora loca Oſtrovv, & Luczko habet.

Gothialauni. Gotti.

Hinc Gothialaunos ortum habuiſſe credendum. Quum Gothi quos olim Sarmatæ Polovvczos barbaro uocabulo appellauêre, ea loca habuerint, quæ à tergo Ruſsiæ inter Tanaim & Meotidem uergunt, quibus hodie Tartari inſident. Gothi uerò à Latinis Getæ olim appellati, his gentibus iuncti Gothialaunos cõſtituêre, hi ſæpius Polonis,atque Ruthenis moleſti fuêre,gens hodie quoque armis ferox, & contra Tartaricos inſultus præſidio eſt.Penes uerò Iſtulam ſeu Iuſtulam pauciores gentes affirmat. Sub Venedibus Gitthones,à quibus Getas exiſtimo,hodie ſub magiſtro Pruſsiæ (ubi Sambienſ.eccleſia) crediderim.Poſt Phinni,poſt Sulanes,poſt Phrungundiones, has gentes, hodie Cholmenſ.Cuiauienſ.& ducatum Mazouiæ credere placet. Ad caput Viſtulæ Auarini Ombrones ſub his,poſt Auartophracti,poſt Burgies, & alij populi apud Prole. libro 3.cap. 5.conſcripti. Hodie ad caput & fontem Viſtulæ ducatus eſt Teſchinenſ.Inde ducatus Auſchvvincziinienſ.Satorienſ.poſt Cracoui.diſtrictus,inde Viſlicienſ.Sandomirienſ. qui olim populi priſcis nominibus appellati, hodie in diſtrictus per uniuerſum regnũ ſunt conuerſi.Hinc totidem Palatinatus,& Prouinciæ quot fortè Ptolemæus populos annumerat eſſe creduntur. Ad montes igitur Carpathos ad Daciam uerſus Arſietę, Saboci, Pengitæ, Bieſsj ponũtur, ut apud Ptolemæũ legi.Reliqui uerò à Cracouia ſub montibus Carpathis, hodie Sandecenſ.Biecenſ.Sanocenſ.Belſenſ.Croſnenſ.Premislieñ. Iaroslauienſ.exiſtimo ex ducibus ſeu uictoribus ſic appellatos. Hactenus de ſitu Sarmatiæ placuit commentari.De his plura ſcire cupientes legant Ptolemæum,Melam,Strabonem,Solinum,Oroſium,& ex modernis multos,quibus ſatiati candidi lectoris eſto iudicium.Hoc in loco ad gentis primæuæ originem ſtylum dirigere operæ precium erit, quibus temporibus,itemq; ducibus ingreſſa ſit perquirere.

Poloni, Bohemiq; eiuſdem originis.

Polonorum,Bohemorumq; ut unus eſt loquendi uſus,ita uno initio fundatos & multiplicatos maiorum eſt ſententia.Qui ſuam originem poſt confuſionem linguarum apud Babylonicæ turris extructionem ita poſteris referunt. Quando linguarum confuſio hu-

manas

manas cogitationes euertit, Slauos parentes ſuos, quorum ipſi prolem ſe contendunt, *Ortus Polonorum.*
extructioni interfuiſſe, qui relicta Aſſyria per Aſiam in Europam profecti. Ea loca, quæ
nunc Bulgarorũ, Seruiorum, Dalmatarũ, Croatum, Boſnenſiumq́; ſunt occupaſſe. Exin- *Slaui.*
de Lecho, Zechio atq; Ruſſo, ducibusq́; ad Danubij ripas Zechios, id eſt, Bohemos lo-
caſſe, de principis nomine Zechos uulgari uocabulo appellatos. Conformẽ de Lechitis
rationem ab ipſo primo principe Lechio, qui in planicie conſederant, quam Pole .i. cam-
pos dixere, inde Poloniam initium ſumpſiſſe perhibent, id aſtruentes ex eo, quòd linguę
commercium hæ gentes in hanc diem habeant, atq; ita omnium gentium, qui Slauonica
utuntur lingua Slauos parentes fuiſſe aſſerunt. Moderni omnes Sclauos (Italos ſequen- *Sclaui falsò dicuntur.*
tes) gentem falsò appellãt, non dicam inuidia, ſed uocabuli ignorantia: Slaua enim uerbũ
apud gentem ſignificat, hinc ab ipſo primordio uerboſi crediti. Sed Slaui apud Italos em-
ptitij ſerui ſunt, nulla unquam ratione maximæ huic genti comparandi. Nulla enim in *Slauonica lingua.*
terris lingua, quã Slauorum maior eſt, qua hodie utuntur Bulgari, Seruij, Dalmatæ, Cro-
ati, Boſni, Bohemi, Poloni, Vindi, Ruteni, Lithuani, Moſchi, maximi populi ad ignota
uſq; loca. Hanc fermè originem Dominus Miechouien. aſſirmat.

Verùm Aeneas Syluius opinionem eam recitat, atq; uehementer irridet, Hebræis *Aeneas Syluius Polonis iniquus.*
exceptis, nullam unquam gentem origines ſuas tam altis initijs reddidiſſe, apud ſcripto-
res, quibus fides danda ſit, legiſſe aſſerit, homo ſua ætate, ut dignitate ſummus, ita doctri-
na, & eruditione clarus: uerùm Polonis, pluſquam Pontificem decebat, infeſtus. Qui ſi
unicum Beroſum Chaldæum legiſſet, potuit & ipſe aliam ferre ſententiam: nec tamen in-
ficias eo, quin hunc ortum Polonos non habuiſſe credam. Sed nihilo plus ad eius deſcri-
ptionem mouebor, qui de Bohemis ſcripturus incipit: Nugis omiſsis ad ea, quæ memo-
rabilia traduntur, feſtinare calamum, & ſubdit, Zechius Croatinus haud obſcuris paren- *Zechius Croatinus.*
tibus ortus, gentem Bohemicam condidit, qui homicidio domi perpetrato iudicium, ul-
tionemq́; fugiens in eam regionem uenit, cui nunc Bohemia nomen eſt, hic nemo mire-
tur, ſi & à noſtris hæc irrideantur. Zechium homicidam domi metu ultionis pulſum, nec
ſua tueri ualentem, tantam exilij ne dicam ſceleris ſociam colluuiem armare potuiſſe, qui
bus priſcos habitatores pelleret, atq; perpetuas ſibi conderet ſedes. Facilè enim apparet,
ſi illa regna ante horum ingreſſum hominibus culta fuêre, parua manu id fieri non potu-
iſſe, quod Germani nullo etiam negocio ſedibus ſuis pulſi fuiſſent. Conſtat igitur hanc
gentis non eſſe originem: atq; nunc alios recitare lubet.

Qui Bohemos Saruch tẽporibus annis duobus ſeptuagintis ſeptuaginta poſt mun- *Saruch.*
di ortum mare ratibus traieciſſe, Bohemo duce, qui Babylonis extructioni affuiſſe perhi-
betur, atq; ad Danubij ripas ſedes locaſſe, terram ex nomine ducis Bohemiam uocatam
tradiderunt, ſed de his alias. In eam calamus feſtinat opinionem, quæ Polonos ex Scytha
rum gente originem traxiſſe perhibet, & his quidem, qui Mauricij principis temporibus
mutatis ſedibus apud Cimerium Boſphorum conſedêre, bipartiti dehinc ad Septentrio-
nem pars una ad dextram deflexit, quæ & ipſa in duos populos ſciſſa, quorum alij Bohe-
mi, alij Poloni creduntur. Hæc iam opinio mox ſupra præfatam elidere facilè poteſt, ſi
Mauritij principis tempora ad Babylonicæ turris extructionem conferre uolueris, repe-
ries multas Mauricij ætates intereſſe. At quum hæc ſeipſam quoq; impugnet ſcriptorum
auctoritate, uel hac ſola ratione, quod Ptolemæus princeps Geographiæ Mauritium
præceſsit, qui in ſuis tabulis eo loco Bemos magnam gentem ponit. Eſſe nõ poteſt, quod
Mauricij temporibus Poloni, uel Bohemi originẽ ſuam, uel nouas ſedes habuerint. Ha-
ctenus illorum aſſertiones adduxi, quorum traditio non ſatis mihi probata uidetur. Iam
eorum ſubdam opinionem, qui tempore, uel dignitate, uel etiam peritia magis mihi prę-
cellere uidentur.

A' BEROSO Chaldæo literis mandatum eſt, poſt uniuerſalem aquarum cladem
octo duntaxat homines eſſe ſeruatos: eosq́; humanum genus uniuerſum ſeminaſſe, hæc
ſacræ quoq; literæ teſtantur. Primas hominum ſedes in montibus Armeniæ fuiſſe. Bero- *Gordiei.*
ſus illis nomen addit Gordiei, eò quòd Armenia plures montes habeat, ut apud Ptolem.
lib. 5. cap. 13. & in tertia Aſię tabula eſt uidere. Quum autem Armenia, & non Aegyptus
hominum primos parentes ab initio excepit, Scythicæ, Aegyptiæq; de antiquitate liti *Lis de antiquitate Scytharũ, & Aegyptiorum.*
hinc finem crediderim, nec placet Aegyptios poſt aquarum cladem ętate Scythis antefer
ri. Verùm ſi de regnorum principijs negocium erit. Aſſyriorum omnium primùm non
negauerim, hæc enim & Beroſus teſtatur, cuius uerba iam adducere ſtatui, libro is primo
ait. Ob hæc igitur anno ſalutis humanę ab aquis primordio ſumpto, noſtri maiores innu-
meros ſcripſerunt, nos uerò tædioſum illorum ſermonem abbreuiaturi referemus origi-
nes, & tempora, & reges eorum duntaxat regnorum, quæ nunc magna habentur. In A-
ſia quidem omnium celſiſsimum Babylonicũ, in Aphrica Aegyptium, & Lybicum, quæ

unum primò fuerunt, & ſub uno narrabimus. Poſtremò in Europa quatuor noſtri enumerant Celtiberum, Celte, Kytim, quod illæ gentes Italicum appellant, & Tuyſconum, quod à Rheno fluuio per Sarmatas in Pontum finit. Addunt quidam etiam quintum Ionicum dictum, hæc ille. Hinc apparent Sarmatum, Tuyſconumq; regnorum tempora, & alta initia, quæ etſi Aeneas non uiderit, præterquam Hebræis ulli genti attribui, parùm refert.

Concordat Cornelius Tacitus, apud Germanos Tuyſconem carminibus celebrari, Ioannesq; Viterbien. his accedit. Iam initiò conſtat Sarmatum, Tuyſconumq;, ut unum fuiſſe principem, & conditorem, ita unum in multa tempora fuiſſe regnum. Poſtea Beroſus lib. 4. ſcribit anno 131 à Salute ab aquis prima omnium gentium, & ciuitatum fundata eſt à Saturno Babylonico noſtro urbs, & gens noſtra Babylonica, & infrà, ab exordio huius Ianus pater miſit in Aegyptum cum colonijs Cham, in Libyam Tritonem, in Aphricam Iapetum, in Aſiam Orientalem miſit Gangem, cum aliquot ex filijs Comeri galli, & parùm pòſt ſubdit: In Europa regem Sarmatię fecit Tuyſconem à Tanai ad Rhenum, iunctiq; ſunt illi omnes filij Iſtri, & Meſe cum fratribus ſuis ab Adula monte uſq; in Melembriam ponticam. Hæc ille. Iam hinc liquet Sarmatum, Teuthonum ſeu Tuyſconum, Germanorumq; ab ipſo Iano, ſiue ſeruatrice archa altum initium ſumere, utcunq; ab Aenea hęc opinio derideatur. Sub Tuyſcone igitur gens ingreſſa ex Armenia per Scythiam in Europam, Sarmatiamq; ſedes poſuit: neq; eos per mare ratibus traiectos, ut plerisq; placet, aſſirmo. Eò quod prima hominum ætas non creditur mari potiùs, quàm terrę ſe cum paruulis, uxoribusúe commiſiſſe, adde etiam nauigādi, tum imperitiam, & ipſum in humanis pectoribus poſt aquarum cladem pauorem, terra autem ueniſſe putandum eſt, primumq; Sarmaticas ſedes colonis impleuiſſe, atq; ut paulisper creuêre in immenſum aucti, ita in ulteriora loca ducti ad Rhenum uſq; propagati ſunt. Cæterùm longo æuo omnes hæ gentes unius principis paruêre imperio, quod Beroſus eorum Reges enumerans teſtatur, ubi libro quinto ſtatim in principio inquit, ut ſuprà diximus. Anno à Salute humani generis ab aquis, cētesimo, triceſimo primo, cœpit Regnum Babylonicū ſub noſtro Saturno patre Iouis Beli, qui imperauit annis 56. Anno huius decimo Comerus Gallus poſuit colonias ſuas in regno, quod pòſt Italia dictum eſt, & regionem à ſuo nomine cognominauit, docuitq; illos legē, & iuſtitiam. Anno eius xij Iubal condidit Celtiberos, & paulò pòſt Samotes. Anno Nimbroti 15 Oceanus ad Ninum Aegypti cōſedit. Anno 18 eiuſdem Babylonici Regis Gogus Sabæam Arabiam Fœlicem cum Sabo ſuo patre puer tenuit, & Triton Libyam, & Iapetus priſcus Atalaa Aphricā. Cur Aethiopiā, & Getulus Getuliam. Anno eiuſdem 25 Tuyſcon Sarmatas maximos populos fundauit, & paulò pòſt à Moſco principe coloniarum Moſcos in Aſia ſimul & in Europa fundatos. Hinc iterum apparet huius gentis antiquum nomen, pauloq; infrà Babylonicum initium ponendum. Iam ſubdit Beroſus inferius anno huius Nini quarto, Tuyſcon Gygas Sarmatas legibus format apud Rhenum. Quampulchrè apparet Sarmatas ad Tanaim uſq; priùs legibus formatos, ea ratione, quod tempus illûc aduentus præceſſerit, quibus ſic legibus edoctis ultra Tuyſconi ſedes quærere placuit, & ita ad Rhenū uſq; ſimul & in Bohemiam, & alia loca uenit, nihilominus priores ſedes nō relinquens. Hac ratione ſaluatur Blondi opinio, qua oſtenditur, Slauos (ut appellat) ex regionibus trans Danubium in Iſtriam ueniſſe, non tamen prioribus relictis ſedibus, ſed eorum reliquias Bohemos, & Polonos aſſerit, quam etiam opinionem refellere non eſt in animo, licet Bergomen. in ſuis ſupplementis, & alij multi, contrariam opinionem adducant, à Bohemo, qui ex Babylonica confuſione uenerit, Italiam, Alemanniamq; penetrans, ultra Danubium conſederit, terram ex ſuo nomine Bohemiam eſſe uocatam.

Sarmatæ, & Tuyſcones. *Tuyſcon.* *Ingreſſus in hæc loca Sarmatarum.* *Comerus Gallus.* *Iubal.* *Tuyſcon fundauit Sarmatas.* *Moſci unde.* *Blondi opinio*

HACTENVS quod de Regni Sarmatiæ ſitu atq; gentis origine, & ingreſſu apud alios legēdo comperi huic operi inſerere uiſum eſt. Eos iam principes annumerare reſtat, qui Sarmatis imperarunt, quouſq; ad Rhenum regnarūt. Sexto itaq; anno Semiramidis apud Rheni Sarmatas regnauit Mannus filius Tuyſconis, ſub Zameio Ninias. Quinto Babyloniæ rege apud Tuyſcones regnauit Ingheuon. Sub ſeptimo Baby. rege Atalio imperauit Hermion uir ferox armis huic ſuccesſit. Sub Baleo Xerxe octauo Aſſyriorum rege, Marſus, huic ſub decimo Aſſyriorum rege Belocho, ſuccesſit Gambruus uir ferocis animi: cui ſub Baleoxi. Aſſyriorum rege ſuccesſit Sueuus. Iterum ſub xij. Altada Aſſyriorum rege imperauit Vandalus (à quo fortè Vandali, ſeu Vendi dicuntur.) Succesſit huic ſub xiij. rege Aſſyriorum Mamito Teuthanes (à quo Teuthones.) Huic ſub xiiij Aſſyriorum rege Mancaleo ſuccesſit Hercules Alemannus, à quo Alemanni creduntur. Tantū in Beroſo reperitur de his, quorum Imperium in Sarmatas, & Tuyſcones fuit. Continuauit Beroſus uſq; ad Aſcadem 18 Aſſyriorum regem, ſed nihil ampliùs de horum succesſione

Succesſio Regum Sarmat. ex Beroſo.

ſione meminit, qui uel Sarmatis, uel Teuthonibus imperauère, ſeu leges dixêre. Beroſo ſucceſsit Manethon, qui nihil quoq; de his gentibus induxit, huius ſorte ratio dabitur ita factum eſſe, quod ſub Hercule Alemanno, à quo Alemanni creduntur, iam populi in immenſum aucti creuère, nec tum placuiſſe tot populos unius nutu ſubeſſe, atq; colla ſubmittere. Hinc in plures populos ſciſſos, & à ducibus nomina indita eſſe crediderim. Sicq; à Lechio Lechitas, à Zechio Zechos, ſeu Bohemo Bohemos, Alemanno Alemannos, Teuthone Teuthones appellatos. Adde quod iiſdem temporibus Deus optimus maximus (qui rerum neceſsitatibus, quæ ad orbis uniuerſi pertinent, opulentiâ nunquam defuit) ingenijs, moribus, potẽtia, uiribusq; humanũ genus auxit, atq; tunc orbis uniuerſus ſorte in tres famoſas diuiſus eſt partes, Aſiam, Europam, Aphricamq;, quanquã antehàc factum id conſtat. Nihilominùs tamen Europa ſicut cæteræ orbis partes, & ipſa in plura regna ſciſſa creditur, & hac ratione Sarmatæ, Teuthonesq; diuiſi populi diuiſos habuère principes atq; reges. Præterea, & in ſeipſa Sarmatia diuiſa in plures populos ſciſſa fuit, de quibus ſuprà facta eſt mentio, nec operæpreciũ erit ea repetere, quæ iam abſolui, & apud auctores, quos adduxi, fuſiùs continentur. Cæterùm egregia, & memorabilia facta, his quoq; gentibus nunquã defuère tam Sarmatis, quàm Teuthonibus. Sed hæc fortunę iniuria deflenda citiùs, quàm reparanda, quod his gentibus, quorũ clara uirtus in armis ſemper fuit, quibusq; facere, quàm dicere, aut ſcribere honeſtius erat, perpetuæ laudes in occulto fuère. De ſitu, & origine, & principibus gẽtis hucuſq;, quibus cognoſcitur antiquitate nulli regnorum cedere.

Apparet etiam originis iure Sarmatas, & Teuthones germanitate coniunctos unius olim fuiſſe Imperij, atq; pro temporum ac principũ conditione à ſe prouincias denominatas eſſe, hinc forte Vandalos, Vindos, Sueuos, Lechitas, Zechios, Alemannos, Teuthones, uocatos, omnes tamen uno ortos initiò conſtat. Atq; ideò naturali quodam inſtinctu Germani ultrò ad Polonos ſuæ originis ſolùm uenère, ſua etiam ſponte illorum paruère imperio. Quod uerò lingua fuerit in his gentibus diſcreta nemo miretur: hodie enim in pleriſq; locis Germanica eſt lingua, ubi quondã Italica ultra Danubium, uel Gallica ultra Rhenum fuit, eoq; uentum eſt, ut plerunq; priſcis populis, & eorum linguis ſint infeſtiſsimi, id quod nulla magis ratione credendum, quàm quod Teuthones priſcis colonis pulſis ſuas poſuère ſedes, hæc inter Teuthones, & Polonos ratio nunquam fuit, qui non alternis pulſi, ſed fœcunda natura progeniti, in tot aucti creuère populos, hinc ab initio ſemper Germanos hoc regnum ſummis honoribus extulit. Si quod bellum gerendũ fuit, totum pro Imperij dignitate, aut dominandi libidine, aut etiam pro acceptis iniurijs, & non pro linguarum excidio factum eſt, ita ſemper Poloniæ reges in ſuis regnis Polonis atq; Germanis imperauerunt. Hacq; pace, his ſtudijs, & his deniq; artibus imperium eorum creuit atq; auctum eſt: at malignus ille omnium malorum ſator hanc pacem auertere aggreſſus, ut multa & uaria, ita magna & periculoſiſsima ſeminat diſsidia. Quæ ſi non in regni iacturam inclinarent, ſilentio transmittenda forent. Verùm quum omne regnum in ſe diuiſum deſolabitur, humani generis redemptore teſtante, neceſſe erit initijs obſtare, ne parua mala magnas ferant calamitates, interim tantò faciliùs ferenda, quantò à leuioribus res tentatur, ut enim peſsimus quiſq; inops uirtutum, & apud ſuos gloria carens, uoluntate, non ratione ducitur, ita aliorum periculo clarus fieri cupit: hinc inſtabile uulgus (bonus tamen nullus) factiones quærit, non quod regni decorem, patrias ſedes extollere, aut certè laudem quærant, ſed ut inuidiæ conceptam ſitim, cum ſuoipſius malo, & periculo explerent. Hæc quoq; tantò fœliciora atque tutiora erunt, quò feruentiùs, ſæueriusq; princeps, & ſenatus omnis in has factiones iam pridem animaduerterunt: omnes enim malę factiones orbis terrarum malos ſemper habuère authores, bonusq; nullus unquam his acquieuit. *Sarmatæ, & Teuthones iuncti olim.*

Hactenus de imminentibus malis ſatis dictum cenſeo. Res geſtæ domi, foriſq; pace, uel bello à gentis primordio ad Lechi tempora, uel ueriùs ad Chriſtianæ fidei ſuſceptionem nõ ſatis conſtant, neq; enim apud maiores ſcribendi munus, uel poſteris famã ſuam immortalem reddere ſtudium fuit, hinc euenit, quod nullarum, uel paucarum urbium initia, uel conditores habeantur, quo tempore etiam in regno dignitates, diſtrictus, prouincię diuiſę ſint, ęquè neſcitur. Eas urbes, quas Ptolomęus ponit noſtris incognitas certum eſt, modernas etiã ueteribus non omninò pares eſſe apparet, ideoq; utraſq; annumerare neglexi, cũ in ipſis tabulis antiquis, & modernis contineantur, idq; quod à maioribus noſtris poſteris non eſt relictum è propria ſententia addere nõ placuit. Neq; de his principibus, quorũ in Domini Miechouien. Chronica fit mẽtio, tempus perdã, ea paucis abſoluens, donec in ea tempora ueniã, quibus maiorum quædã geſta egregia ſcripturus ſum, quę foris bello acta, atq; parta ſunt. Iam me ad primęuos Polonię duces conuertam,

qui partiti iam regnum dominandi uim atq; poteſtatem ſunt adepti. Hos tamen quia Dominus Miechouien. ſatis deſcripſit, paruo negocio expediam.

Lechius. A' LECHIO igitur primo Polonorum principe, cum ſingulare adhuc regnum ob tinerent, Dominus Miechouien. exorditur: is mox in Sarmatiæ ſimul, & Germaniæ parte imperauit. Sedes ſuas Gneznam, Ptolemæo Limiſſaleum dictum, poſuit: Gentem pace pluſquam armis ſibi cōciliauit: agriculturam coluit: populis urbes, & loca aſsignauit: Imperij illius neq; principium, neq; finis certò habetur. Ab hoc Lecho, quondam Lechitæ gens appellabatur, apud quaſdam nationes in hanc ætatem uocabulo manente. Eo mortuo traduntur (opinione potiùs, quàm certa ſcientia) filij ſibi in regno ſucceſsiſſe, patrio, auitoq; nomine Lechos quoq; appellatos. De qua re nullæ reperiuntur certæ traditiones. Sunt qui Lechi fratrem Ruſs, Ruſsios ſeu Ruthenos, uel Roxolanos fundaſſe, à ſuoq; nomine uocaſſe dicant. Lechio, filioq; & nepotibus ſucceſsêre iudices, ſeu principes Palatini duodecim, qui apud Sarmatas, Germanosq; leges dixêre. Quantū enim ultra Viſtulam amnem Polonis, ſeu Sarmatis ſemper paruit, tantùm in Germania Imperiū retinuêre. Nec paruum ſanè hoc quondā fuiſſe conſtat, quum & Buckouietz (quod Lubeck uocant) & Maydburgium: omnes deniq; Vendi, & tota Marchia, Sileſia, Luſatia, & Meckelburgen. ducatus cū reliquis apud Miechouien. annumeratis regni fines fuerint, quæ partim antiquitùs belli, partim dotalicij iure in Teuthonū manus, & ditionē abiêre.

Lechitæ. *Ruſs.* *XII Palatini.* *Regni fines ueteres.*

Præterea quædam nouiſsimis temporibus ad Bohemos, & Hungaros defecêre, ita Sarmatum in Germania Imperium diminutum eſt, quod uerò ad hæc tempora Sarmatæ ultra Viſtulam amnem tenent, Germaniæ quidem magnæ aſcribitur, ſed Polonorum paret Imperio. His itaq; legibus atq; ducibus domi, forisq; pace, uel bello res omnes regebantur, donec apud hos (ſicuti Romanæ Reip. initio per decemuiros euenit) dominandi poteſtas in licentiam atq; libidinem uerſa eſt, hinc populus, qui dulcem libertatem ſectabatur, ad unius Imperium animum conuertit, hominem ad omne periculum inuictum Cracum nomine ducem præfecit, & regem conſtituit. Nam hoc nomine ſicutı omnium gentium initio mos erat, ita & apud Sarmatas, Polonosq; Imperij primùm fuit. In his ſi cui ludere uidear æquo fero animo, is modò naturæ ordinem omnibus gentibus eandem dediſſe legem, eaq; Polonis licuiſſe, quæ toto orbe communia fuêre, meminerit.

Cracouia condita. CRACVS annis fermè quadringentis ante Chriſtum fuiſſe perhibetur, qui ſumptis regni faſcibus breui domi rebus compoſitis, foris quoq; hoſtiū uim prohibuit, Gallos regna ſua impetentes uicit, Cracouiam de ſuo nomine regiam perpetuam ſedem fundauit: aucta famæ gloria apud Bohemos imperauit. Hunc Aeneas Syluius ſecundo loco apud Bohemos imperaſſe memorat: hiſq; traditionibus apparet. Ex Polonis Bohemorum quoq; eſſe principium, quorum iam altum initium ſuprà citaui, oſtenditq; hoc & naturæ ratio, & populorum olim germana conſuetudo. Cracus uerò fœlicibus annis conſumptus ſuprema ætate mortuus, Cracum, Lechnumq; filios, & Vandam filiam reliquit. Sunt qui Cracum Romanum dixêre, ideoq; molem ſuper humatum corpus extructam, Romuli ſepulchri (niſi quod è terra eſt) ſimilem, monticulus in noſtram ætatem apparet, mons diui Benedicti appellatus, propter ſacellum illi hoc in loco ſacrum. Verùm Polonorum uetuſtates hanc refellunt opinionem, eò quòd Cracus humili loco ad regni faſtigium ſit aſſumptus.

Craci liberi. *Crac. tumulus*

CRACO iure ordinis, & gentis aſſenſu, Cracus iunior (niſi iniquè præuentus à fratre, necatusq; fuiſſet) ſuccedere debuit, at Lechus regni cupiditate uictus fratrē interemit, idq; à fera actum commentus. A' populo ipſe ultrò in imperium adſcitus, pauloq; pòſt prodito facinore omnibus exoſus, regno pulſus eſt, cæterùm contabuiſſe, & regni, uitæq; ſimul triſtem ac meritis dignum finem habuiſſe, apud nonnullos legitur.

Lechus fratricida.

Vanda. VANDA Craci filia forma, & uirtutibus clara, uirilem animum induens, regni habenas ſuſcipere non dubitauit. Hæc apud Polonos quarto loco regnauit, pace domi, belloq; foris inſignis. Traditur literis à Ritthogaro, ſeu (ut alij uolunt) Lothogaro Teuthonum principe ob formam, pulchritudinemq; in matrimonium petitam, belloq; ob eam rem temperatam eſſe, quod quum fœliciter geſsiſſet, hoſteſq; prohibuiſſet, pudicitiam ſuam dijs (in Viſtulæ amnem præcipiti caſu ſe mergendo) pro inſigni uictoria libaſſe, mille paſsibus infra Craco. exanime corpus repertum, terræ datum, parentiſq; exemplo moles terrę impoſita fertur, hodie circa Mogilam. cœnobium diui Bernhardi inſtitutum profeſſum apparet. Hinc Viſtulæ amnem diuæ Reginæ præcipitatione gens ex eius contactu ſacrum putauit, ex ſuoq; nomine Vandalum appellauit: hinc Vandalos oriundos uetuſtas Polonorum habet, eouſq; hoc nomine uocatos colonos, donec dimiſsis ſedibus in Gallias, Hiſpaniaſq; migrarunt, de quo mihi infrà dicetur. Vanda iam quaſi ad Deos relata, Craci familia, & Imperium ceſſauit.

Vandali unde.

EXTIN-

EXTINCTA igitur CRACI familia eo tempore Polonis (ſicuti omnibus fermè gentibus eſſe ſolet) nouarum rerum ſtudium fuit, atque ideò ad duodecim uiros futurum certè malum denuò animum uerterunt. Centum fermè annis ſub horũ ſecundo imperio uixiſſe traduntur. Sed cùm nihil æquè moleſtum ſit, quàm in Imperio habere ſociũ, hinc factum creditur, ut uniuſcuiuſq; libido creſceret, Regnumq; tot haberet inuaſores, quot pari iure id impetere potuêre: hinc factiones creuiſſe, hinc diuina, humanaq; uiolata eſſe creduntur, dumq; regnum ciuilibus diſsidijs laceſsitur, ultrò ſe hoſtilibus quoq; manibus exponit. Ea ætate regnum Poloniæ miſerabile uiſum eſt, dum multi, qui illius cuperent imperium, qui defenderent, nulli fuêre. Populus tandem & magiſiratus periculis ſuis prudentes ad regium decus conuerſi, hominũ militia famoſum, ingenioq; aſtutũ, Premislaum nomine accerſerunt, atq; totius rei ſummam illi cõmittunt. Hic probè mihi Poloni à fratrum ſuorum moribus non uidentur aberraſſe. Cornelius enim Tacitus de Germanorũ moribus habet, gentis fuiſſe ſemper uſum Regem ex nobilitate, ducẽ ex uirtute ſumere. Hos dum proſperè Poloni mores ſequuntur, unius hominis ingenio graſſantes Marcomannos ad extremum uicêre, illiſq; ultrò bellum intulêre, quorum paulò ante uim uniuerſi prohibere nõ potuerunt. His fœliciter geſtis Poloni Premislaum non inuiti in Regem ſuſceperunt, huicq; Leskonis nomen indidêre.

Alterum xij. uirorũ imperiũ.

Premislaus.

Premislaus, idemq; Lesko primus.

LESKO igitur primus, uir ingenio, armiſq; potens, uirtutibus clarus, his initijs in ducem præfectus, quibus nobilitas ſibi (qua iuſto iure in Regem aſſumptus eſt) acceſsit. Regnauit apud Polonos quinto loco. Fama erat, hunc Magni Alexandri exercitum deleuiſſe: at quia uerè Polonorum uetuſtates hoc non habent, & ab omnibus Alexandri hiſtoriam ſcribentibus alienum eſt, illud pro fabula hucuſq; celebratum crediderim.

LESKONE mortuo, ſucceſsit Lesko ſecundus non hereditatis neq; electionis iure, ſed ioco regnum cõſecutus, idq; equorum curſu factum aſſeritur, ſiquidẽ alter Leſchzek deceptione uſus oxigonibus terræ fixis currentium equos læſerat, ſoluſq; nota uia ad poſitam columnam illæſus primus omnium peruenerat, & rex ſalutatus indubiè fuiſſet, niſi comperto dolo interim Lesko pedes prior ante alios columnam amplexatus eſſet, fraudis author morti traditus: Lesko pedibus ſuis auxiliatus in regium decus euectus eſt, regnauitq; ſexto loco, humili genere natus, ſui initij, originiſq; ſemper memor. Sunt qui hunc à Caroli magni Romanorum Imperatoris filio bello cęſum ſcribãt, id nullo modo eſſe poterit. Nam etſi Carolus magnus bellum intulerit, id tamen ſupra ſeptingentos uiginti annos eſſe non poteſt. Quum uerò Lesko ſecundus ignota quaſi ætate, & fermè tamen circa natiuitatem Chriſti regnârit, ſeipſam hęc aſſertio excludit.

Lesko II.

HVIC ſucceſsit unicus filius LESKO III. regnauit is ſeptimo loco apud Polonos, uir heroicis uirtutibus clarus, Reip. domi pace præfuit, foris Pannonibus cõtra Gręcos, Italoſq; auxiliarias copias miſit. Genuit legitimum filium unũ Pompilium: ex concubinis uerò naturales uiginti, qui his nominibus appellati ſunt, Boleslaus, Kazimirus, Vladislaus, Vuradislaus, Otto, Baruinus, Przibislaus, Premislaus, Iaxa, Semianus, Semonitus, Semomislaus, Bogdalus, Spitzigutus, Spitzmerus, Sbigneus, Sobeslaus, Viſsimirus, Czeſsimirus, & Vislaus. Mortuus uerò Monarchiam Pompilio, cæteris reliquas prouincias, aſsignauit, prima omnium regni, ut periculoſa, ita deteſtabilis iactura, huius rei ſeriem apud D. Miechouien. lib. 1. cap. 9. lector inueniet.

Lesko III.

Filij Leskonis.

POMPILIVS igitur primus à uulgo Popyel nominatus regni habenis (abſumpto) patre ſuſceptis, nihil poſteris memorabile unquã geſsit, regnauit octauo loco apud Polonos, uita excedens Pompilium unicum filium ætate puerum reliquit.

Pompilius primus.

ASSVMPTVS igitur POMPILIVS II. in regẽ nono loco regnauit. Apud hũc Imperij faſces, & maieſtas cæterùm negocia reip. domi, foriſq; apud Patruos remanſerũt, donec paulìſper adultus coniugem regni ſociam aſciuit, cuius pernicioſis aſſentiens perſuaſionibus uiginti patruos ueneno homo peſsimus extinxit, paulò poſt ſceleris mulctã cum coniuge, & liberis exoluens à muribus uoratus perhibetur, horrenda pœna compenſatum: in Pompilio itaq; ſecundo regia ſtirps finem accepit.

Pompilius ſecundus.

POMPILIO uerò morte uitæ moribus digna conſumpto. Poloni Piaſtũ obſcurę ſortis hominem, ætate maturũ regem præfecerunt, idq; miraculo paulò poſt, quã diui Ioannes, & Paulus Romani martyrij palmam meruerunt, factũ adſtruitur, hoc in loco temporũ ratio in mentẽ ſubit, de qua nonnihil inferre, tandemq; ſub iudice litẽ relinquere ſtatui. Suprà enim Craci temporum memini, eaq; fermè annis quadringẽtis ante natiuitatẽ Chriſti Ieſu fuiſſe (cæteros ſequens) aſſerui, ab ea ętate in Piaſti tempora anni nihil minùs, quàm ſeptingẽti, ſexaginta tres colliguntur. Sub Iuliano nanq;, qui anno ab orbe redempto 363 imperauit: hi martyres paſsi, anteà miraculum hoc uix feciſſe creduntur. Adde ſi multò pòſt contigerit, quã paſsi ad ſuperos relati fuerunt, uti paulò infrà mihi dicendum

Piaſtus.

Temporum ratio.

erit. A Craci uerò temporibus eo excluſo ad Pyaſti tempora, ſi reges annumerentur, non niſi ſeptem fuiſſe, colliguntur. Ex his annis centum fermè in duodecim uiros diſtribuuntur anni, reliquos in ſeptem Reges numerare neceſſum eſt, atq; ita nonnihil erroris in hiſtoria comperitur, ſed tantò plus illud erit, quantò ſeriùs Pyaſti in regnum aſſumptio perhibetur, iamq; ad iudicem hæc referre lubet. Nunc uerò paulò ſuprà Pyaſti ætatem Sarmatum, Polonorumq; geſta mihi ſcribenda uidentur, quæ apud exteros ſcriptores memoriæ prodita ſunt: maiorum uerò Sarmatarum incuria literis non mandata. Cùm autem hic labor à me hac ſola ratione ſuſceptus ſit, ut ea Polonicis hiſtorijs adſcriberē, quæ ab alijs intermiſſa (maximè tamen ad rem pertinere uiderentur.) operępreciū erit hic Gothorum (de quibus pleriſq; in locis dicendum erit) initia perſtringere. Altiùs fortè hoc erat ſumendum, ſed dum in Polonorum hiſtorijs hucuſq;, neq; à mundi exordio, neq; orbe redempto anni adnumerantur, locus dubius ſumendus omninò erat, eamq; rationem ab æmulorum morſibus me eripere putaui.

De Gothorum origine obiter. Gothi uerò aliquibus ex Scythia Europæa oriundi creduntur, alij altiùs eorum ſumunt initia, ut Aſiaticis, quàm Europæis malint originis ſolùm adſcribere. Non deſunt item, & illi magnam ſcriptorum manum etiam ex ipſis Gothis ortos, citantes, qui gentē *Scādia inſula.* hanc ex Scandia inſula, alijs Scanzia, alijs Scandanauia, ſeu Scandauia appellata ortam autument, idq; multis aſtruere uidentur argumentis. Hos Abbas Vrſpergenſis ſequutus in hiſtoria Gothorum multis uerbis eundem genti ortum eſſe demonſtrare nititur, adducitq; quibus principibus inde colluuies illa egreſſa, in Sarmatico ſolo conſederit, licet Sarmaticum nomen nuſquam ſcribat, ea tamen recitat loca, quæ Sarmatiæ finibus intercluduntur. Sed hinc quaſi è ſeminario quodam nationum, ſeu gentium officina uarias gentes egreſſas aſſerit Danos, Dacos, Herulos, Rugos, Turcilingos, Vandalos, Vuilinos, qui & Longobardi, & poſtea Burgundiones ſecundū eum dicti, multasq; barbaras nationes. Ex eiſdem etiam Gothos, qui & Getæ dicuntur, cum rege Berich egreſſos adſcribit, tandemq; tot gentiū, populorumq; initia leui negotio deridet, tribus nauibus aductos barbaros docet, unamq; in Viſtulę inſula remoratam Gepidarum gentem conſtituiſſe aſſirmat: hoc homo agens Scytharum, Sarmatarum, Vandalorum, Hunnorum, Amazonum, Gothorum, & neſcio quarum nō gentium origines ex Scanzia inſula, quaſi ſeruatrice humani generis archa ſumant, frugiferam inſulam ſua ſponte homines procreantem, at iam multi docti huic ſententiæ accedunt, maximè Danorū pleriq;, qui omnia Go-*Vrſpergenſis lapſus.* thorum in orbe terrarum bella ex ſe geſta gloriantur. Præterea dum Vrſpergenſis hęc ſtudioſiùs exequitur paulò infrà. Per eosq; etiam Vandalos expugnatos, & ſuis uictorijs applicatos, quos paulò antè inde egreſſos aſſeruit, adſcripſit. Hæc in ſuis Chronicis clariùs lector inueniet. Ego uerò uirum optimum, utpotè alios ſecutum, nulla omninò culpa maculare uolo, omniumq; opiniones ad iudices referre placet, uerùm in eius & eorū, quos ſequutus eſt ſententiam accedere non lubet, neq; tamen inficias eo gentem ex Scandia inſula tribus nauibus aduectam, rigidum horreſcens cœlum, ſed harum ſedium non primos cultores, neq; habitatores expulſos crediderim, potiùs Sarmatię uaſtis inſediſſe campis, ibiq; ſpontè primo ſine bello multiplicatos creuiſſe, hinc poſtquam coaluerunt ſedes mutantes Scythis, Aſiaticis, Europæisq; & uarijs gentibus bella intuliſſe, nō tamen eam paucam manum adeò breui auctam, niſi uicinarum nationum, & gentium commixtione, qui illos hoſpitio ſuſceperunt, ita pro temporum uarietate, & ſedes, & nomina accepiſſe, Getas, Gothos, Dacosq; appellatos eſſe, id tamen non primis initijs factum conſtabit, ſed regnis ubiq; creſcentibus, à Latinisq;, Græcisq;, qui harum gentium, uel inuiti arma ſenſerunt, pro uoto nomina indita credendum, ſed etiam hac ratione, ſicut cæteros populos à regibus, ducibus, uel trophæis, & deuictis populis appellatos credere quis poterit. Vndecumq; autem orta gens illa fuerit, parùm adferre refert, quum ſub cœlo gens nulla ſit, quæ Gothorum geſtis iuſtius gloriari queat, quā hi populi, qui in Sarmatico ſolo conſtituti ſunt, ubi Githones ad Venedicum ſinum, Getę, & Daci ad meridionalem plagam, Gothi aduſq; paludes Meotides, & in his locis, quibus hodie Tartari inſident habitaſſe memoriæ traduntur. Nunc uerò, quia omnium ſcriptorum literis (quibus ulla fides eſt) teſtatur.

Gothos in Sarmatiæ ſolo ſupra omnium Romanarum rerum ſcriptorum ætates conſediſſe, nihil ad me pertinere uidebitur, ſi quis huius gentis originem in ipſam archam, & Euæ uſq; uterum referet, quod & ego de meis maioribus adferre poſſum, qui ad Adam uſq; homines, & non lapides fuēre. Satis ad meum erit inſtitutū, Gothos Sarmatię Europeæ fuiſſe populos, atq; ex his ſedibus in omnes contra Romanum imperium expeditiones excurriſſe. Quibus uerò ab initio militauerint ducibus, omitto, reperitur hoc apud ſcriptores rerum Gothicarum: hinc ego ſumpturus ſum initium, quando iam cum Romano im-

no Imperio primùm manus conſeruêre, licet etiam antè in externas nationes multa geſſiſſe bella perhibeantur, ſerius etiam eorum ciuilia in Sarmatia cũ Roxolanis bella in Polonorum uetuſtatibus adducuntur, id hac ratione contigit, quod priſcorum facta ſcriptorum inopia ſunt abolita.

Gothi igitur Sarmatiæ populi in campis à tergo Ruſsiæ multis ætatibus conſederunt Polouutzy barbaro uocabulo ſunt appellati. Cuius ego uocabuli uim, ſeu ratione (niſi camporum ſeu planiciei uenatores fuero interpretatus) penitùs ignoro, ludere nonnullis uidebor, ſed quum ſint priſcę uetuſtatis ſcriptores, qui Gothos, Getas, Dacos, Vandalosq́ue, unam dicant gentem, atq́ue ſemper Sarmatas appellatos, nonniſi nominibus inter ſe diſcretos, cæterùm in omnibus, conuenire. Satis conſtat, quod idem Gothi non ex ſeipſis, ſed mixti cum his populis in omnes excurſiones tantam hominum multitudinem coegerunt, cæterùm imperio, ſeu fama apud eos manente, hoc infrà de Vandalis quoq́ue dicendum ueniet. *Gothi idem & Polouutzy.*

Qui Gothicas res ſcripſerunt multos fuiſſe conſtat, inprimis Procopius Cęſarienſis Græcus Gothica, Vandalorumq́ue bella literis mandauit. Erat enim ipſe in Beliſarij caſtris medicus dum illi cum his gentibus in Aphrica prouincia belli data eſt. Paulus Oroſius, Guido deinde Rauennas, Blondus homo doctus, Leonhardus Aretinus, Abbas Vrſpergenſis, ſed ex ipſis Gothis oriundus Ablauius (quem ego fateor me non legiſſe) alij etiam multi ex modernioribus Gothicas res longis ſermonibus proſequuti, Marcus Antonius Sabellicus Liuianæ elegantiæ imitator. Volaterranus homo omni ſęculo dignus, Bergomenſis, & Nauclerus homo in hiſtoria multæ fidei, apud quos facilè lector deſyderium ſuum explebit. Ego uerò obiter nonnihil earum rerum, quaſi libare uolui, eò quòd ad Sarmaticas res permaximè pertinere mihi uiderentur. *Rerum Gothicarũ ſcriptores.*

Gothi itaq́ue Auguſti temporibus res Romanas inuadere non dubitarunt, à Lucullo ex Myſia pulſi traduntur. Miſerunt deinde ad Auguſtum in Hiſpanijs agentem legatos pacem petitum, hanc facilè obtinuerunt, eò quòd eorum eruptiones Reip. magna incommoda adferrent, paceq́ue data Iſtri limites tranſcendere ſunt uetiti. Violatis deinde paulò poſt finibus Romanis bella intulerunt. Eam iniuriam Romani duo duces Oppius Sabinus, & Cornelius Fuſcus ulciſcendã miſsi, ambo unus poſt alium cum exercitu, & legionibus ab illis cæſi ſunt. Hæc Suetonius in Domiciani uita paucis uerbis infert, dicens de Gothis, Daciſq́ue poſt uaria prælia duplicem triumphum egit. De Sarmatis lauream modo Capitolino Ioui retulit. Hæc Sueto. Antonius Sabellicus uir multæ eloquentiæ altiùs hæc reſumens, quum Domiciani tempora percenſet, aſſerit. Sunt & Sarmatæ bello petiti ob legionem unam cum legato ab his ſubita defectione cæſam, de his Capitolino Ioui laurea relata eſt. Hæc Sabellicus commemorat, quaſi diu antea Sarmatæ Romanis preſsi armis, ab eorum fide cæſa legione defecerint. Hanc lectionem ſi ſaluare oportebit, conſtabit omninò Gothos Sarmatiæ fuiſſe populos, quum interim non legatur, aliud Sarmatis cum Romanis belli fuiſſe negocium. Sed Oroſius homo eruditione, & fide clarus huius rei lib. 7. cap. 7. mentionem faciens, hæc uerba de Domiciano adſcripſit: Bellum aduerſùs Germanos, & Dacos geſsit pari reip. pernicie, quũ & in urbe ipſe ſenatum, populumq́ue laniaret. & foris malè circumactum exercitũ aſsidua hoſtes cęde cõficerẽt. Nam quanta fuerint Diurpanei Dacorũ regis cum Fuſco duce prælia, quantæq́ue Romanorum clades longo textu euoluerem, niſi Cornelius Tacitus, qui hanc hiſtoriam diligentiſsimè contexuit de reticendo interfectorum numero, & Saluſtium Criſpum, & alios authores quamplurimos ſanxiſſe dixiſſet, & infrà. Domitianus tamen prauiſsima elatus iactantia ſub nomine ſuperatorum hoſtium de extinctis legionibus triumphauit. Hæc Oroſius, quibus apparet, quantam Romano nomini gloriam expugnati Sarmatæ tribuerint. Hæc circa humanæ ſalutis annum 82 contigêre: Traiano deinde principe Romanis finibus pulſi, in propriasq́ue ſedes coacti traduntur, nonaginta fermè annis poſt Antonius Caracalla ad Parthos ducturus exercitum, dum ſuſpicione hos parùm quietos cenſeret aliquot prælijs uiciſſe ſcribitur. Antonius item Verus Oroſio lib. 7. cap. 9. teſtante cum his gentibus bellum geſsiſſe hiſce uerbis perhibetur. Nam cùm inſurrexiſſent gentes immanitate barbaræ, multitudine innumerabiles, hoc eſt, Marcomanni Qualij (ſecundùm alios Squadi) Vandali, Sarmatæ, Sueui, & omnis penè Germania, & in Qualtorum, uſq́ue fines progreſſus exercitus, circumuentusq́ue ab hoſtibus propter aquarũ penuriam potiùs ſitis, quàm hoſtium periculum ſuſtineret. Ad inuocationem nominis Chriſti (quã ſubitò magnæ fidei conſtantia quidẽ milites effuſi in preces palã fecerant) tanta uis pluuiæ effuſa eſt, ut Romanos quidẽ largiſsimè, ac ſine iniuria refecerit. Barbaros autem crebris fulminũ ictibus perterritos, præſertim cũ plurimi eorum occiderentur, in fugam coëgerit, quorũ terga Romani uſq́ue ad internicionem cædentes glorioſiſsimã uictoriam, *Rex Gothorũ & Sarmatarũ nonnullæ. Auguſti tempora. Domiciani. Traiani. Antonij Caracallæ. Antonij Veri. Legio Chriſtiana Ceraunobolos.*

& omnibus penè antiquorum titulis præferendam, rudi, paruoq; militum numero, ſed
potentiſsimo Chriſti auxilio reportarunt, hactenus Oroſius, atq; hic Sarmatę, & Germa-
ni nonnihil ſocietatis habuiſſe cognoſcuntur, dum non tam Romanis fugati armis, quã
diuina manu uicti traduntur, quod equidem mirari non oportet: diuinæ etenim Maie-
ſtatis uis, & imperiũ nulla unquã arte, induſtria, uel potẽtia ab humana imbecillitate euita-
ri potuit, quod enim ſemel adeò conſtitutũ eſt, illud ut ineuitabile omni æuo implebitur.

Gordiani. Gordiani poſthàc temporibus Gothi bello petiti atq; leuibus prælijs repreſsi ſunt.

Philippi. Quies deinde ad Philippi tempora (qui primus Chriſtianorum Romæ rerum poti-
tus perhibetur) Gothis fuit. Pleriq; ferociſsimarum gentium Gothorum ductu (nam nõ
Gothi ſoli, ſed Daci, & reliqui Sarmatarum populi in hanc, aliasq; eruptiones Gothis ac-
ceſsère) imperij finibus tranſcenſis, & inuaſis trecentis armatorum millibus Thraciam,
Decij. Myſiamq; uarijs, multisq; cladibus afflixerunt. His à Philippo cum exercitu Decius ob-
Galli, & Voluſiani. iectus, aliquot uictus prælijs, infecto bello reuerſus eſt. Philippo paulò poſt cum *filio*,
Decij fraude extincto dolo ipſe Imperator factus, eos motus reliquit intactos. Hæc ſub
Valeriani. annis ab orbe redempto 253 contigère. Decio ſublato Gallus cum Voluſiano Remp.
Galieni. tutandã ſuſcepit, fœdus eorum ætate cum Gothis renouatũ, & hinc ad Valerianam Perſi-
cam captiuitatẽ in pace ceſſatum eſt. Dum itaq; Romana Reſpub. poſt eam infœlicẽ Va-
lerianam captiuitatẽ Galieni deſidia, & ignauia à triginta tyrannis inuaſa multis incom-
modis afficeretur, ſimul multarum ferociſsimarum gentium animi in Imperij fines inue-
huntur. Germani penetratis alpibus Italiam Rauennam uſq; uaſtarunt, Alemanni Gal-
lias igne, ferroq; uexarunt. Sarmatæ ruptis Pannoniæ finibus eam prouinciam populati
ſunt. Tum Gothi cum alijs ferociſsimis Sarmatarum populis Aſiam inuaſerunt, claſſe Bi-
thyniam uaſtauerunt, Nicomediam prope modum extinxerunt. Macedoniam quoq; ar-
mis tentauerunt, pari calamitate Thracia affecta. Dum uerò in Achaiam progrediun-
tur, à Macharino prælio uicti feruntur. Alia harum gentium pars maxima, quæ (ut iam
Claudij. narratur) Aſiam inuaſerant, illud famoſum ab Amazonibus conditum Dianæ templum
direptum incendunt, pulcherrimaq; prouincia uaſtata, ultra uim ſuam extenſuri à Clau-
dio penè ad internecionem cæſi ſunt, trecentis enim millibus uel cæſis, uel captis, duo-
millia nauium, aut merſæ, aut in poteſtatem redactæ ſunt. Atq; hæc circa annũ ab orbe
redempto 270 ſic ſe habuerunt.

Aliquot deinde annis Gothis ſuo malo compulſi quieuerunt, donec reſumptis uiri-
Aureliani. bus Romanis bella intulerunt, ab Aureliano, Canabo rege amiſſo, & quinq; millibus cę-
ſis, ultra Danubium repreſsi, ex hac pugna quædam bellicoſæ fœminæ in triumpho actę
à uulgo falſo Amazones creditæ ſunt, & hæc circa annum Salutis 275.

Triceſimo poſt hanc afflictionem anno, quum iterum Romanis finibus arma infer-
Conſtantini. rent, à Flauio Conſtantino innumeros quoq; uictos, literis traditum eſt, atq; hęc circa an-
num ſalutis 309. tum tot perculſi malis Romanum fœdus renouarunt: annis fermè ſep-
tuaginta inuiolata fide Rempubl. reliquerunt intactam.

Valentiniani. Valentiniani uerò temporibus Sarmatæ ruptis Romanis finibus in Pannoniam in-
uehuntur: hanc iniuriam Valentinianus circa annum Salutis 377. uindicaturus cum e-
Valentis, & Gratiani. xercitu ad Brigionem oppidum ueniens ſubita ſanguinis effuſione relicta Sarmatis libe-
ra uaſtandi licentia mortuus eſt. Poſtquam uerò Valens Orientis imperium obtinuit, &
Gratianus Romæ rerum potitus eſt.

Ea ætate fato res omnes Imperij inclinatæ, tunc ex Septentrione clades multò maxi-
Hunnorum eruptio. ma Italiæ imminebat. Hunni namq; gens Scythica antea inacceſsis interclusa montibus
Gothos ſubitò adorta ſuis expulit ſedibus. At quã ambiguis ambulat fortuna paſsibus:
res enim hinc humanas taxare liquet, nihil omni ſæculo ullo fortunæ applauſu tam altẽ
euectum, uel etiam nouerca ſorte humili loco depreſſum, quin hîc meliora ſperare, illic
ſpe excidere res tempora, fortunaq; ferant. Quod equidem hinc apparet, Gothi paulò
antè ſupra quinq; ætates in hanc diem Romanis, atq; alijs gentibus formidabiles, muta-
ta paulisper fortuna, ceu ludibrium expoſiti, proprijs ſunt pulſi ſedibus, ſuas iam tueri nõ
ualentes, qui alienas libidine bellorum ſæpius inuaſerant. Pulſi itaq; his Sarmatis, qui nu-
per Pannoniam inuaſerant iuncti, Iſtrum tranſiuère. Valens itaq; ad eos motus miſſus
hos ſine fœdere ad fluminis ripam etiam non ademptis armis magno Imperij malo con-
ſtituit, eosq; Arrianis dogmatibus, quibus ipſe deceptus periclitabatur, per huius ſectæ
Epiſcopos edocuit. Sed quum aliquandiu Romanorum ducum auaritiam, & calamita-
tem ſuam ſimul, & famẽ ſuſtinuiſſent, increpati tandem Romanum præſidiũ adorti, ſimul
cum ducibus Lupicino, & Maximo interfecerunt, excuſſoq; metu Myſiam, Thraciamq;
armis ſubigunt, tributumq; imperãt, & iam his fœliciſsimis ſucceſsibus Gothorũ res au-
ctæ atq; Romanis formidoloſæ eſſe cœperunt. Tum de Gothico motu nuncij Valentem
urgere

ſurgere cœperunt, & ipſe magno exercitu Antiochiam relinquens, in Thraciam tendit: Gothi uero uenienti occurſum, & pugnam non detrectant. Prælio cum eo ferociter congreſsi Romano equitatu fuſo, legionibus circumſeptis, nudatasq́; facili negotio ſoluerunt atq; fugarunt. Valens ſaucius uiuus in hoſtium manus ueniens, igni traditus eſt, iuſto Dei iudicio, ut qui alios à ueri luminis cognitione auertit, ipſe igne ultrò ſuccenſus et- toris hoſtia oberretur, tetra, fœdaq́; fuga reliquus exercitus diſperſus eſt. Gothi & hoc ſucceſſu in ſpem maioris fortunę arrecti Byzantium urbē obſidione cingunt, quę ſalubri conſilio defenſa eſt. Hęc ſub anno ſalutis humanæ 381 acciderūt Romanis mala, Valente à Gothis interfecto, Gratianus Imperator cū Valentiniano fratre rem Romanā tutandam ſuſcepit, fecit quoq; Gratianus Theodoſium ex Hiſpanijs accerſitum Imperij ſociū, Orientisq́; illi negotia commiſit. Is in Gothos profectus aliquibus eos pręlijs afflixit. Ad hunc Athalaricus Gothorū rex (icto prius neceſſariò magis, quàm Romanis optato fœdere) Byzantium acceſsit: à quo benignè acceptus Athalaricus, poſtquam magnificentiſſimū urbis ſplendorē miratus, morbū incidit, paulò pòſt uita acceſsit. Quem Theodoſius honorificentiſsimo apparatu in exequijs extulit: Gothi Theodoſij uirtutem mirati ſimul ac rege priuati in Romanam fidem acceſſerunt, ſtipendia Theodoſio facientes, hos pleręq; ferociſsimæ atq; Romanæ alioqui fortunæ infeſtæ nationes ſequuti, Byzantium ad Theodoſium legatos, aut pacem petitum, aut fœdera innouatum miſerunt. Atq; hac fœderis lege ſub ſtipendio Gothi annis fermè uiginti & quinq; non modò res Romanas nō turbarunt, ſed & eorum auxilijs ampliarunt, donec Stiliconis perfidia (enecatis prius à Gildone Theodoſij filijs) iniquo cōſilio reſpublica turbata eſt, atq; Gothi apud Byzantium ſtipendio, & commeatu priuati.

Anno 407 Salutis humanæ, Honorij, & Archadij octauo, Gothi noua re moti, Thraciam penetrantes Pannoniam inuadunt, Alaricum uirum fortem Regem conſtituunt, cui paulò pòſt Radagaſus cum ducētis millibus partim Gothorum reliquijs ad Danubij ripas relictis, iunctis ſimul Dacis atq; Sarmatis adiūctus eſt. Hij mox Thracia, Pannonia, Illyricoq́;, & ea Italiæ parte contermina uaſtatis igne, ferro, & teterrima cæde omnia, neq; ſexus, neq; ætatis habentes rationem diripiunt. Ingens deinde multitudo cōmeatus inopia preſſa bipartito exercitus ductu ſciſſa eſt. Rhadagaſus Apœninum tranſiens paulò pòſt Vldino & Saru ducibus, qui Hunnorum, Gothorumq́; ingenti ui adiuti, qui fortè cū Theodoſio in Gallia militarant, in anguſtias deiectus, interceptus undiq; commeatibus fame confectus poſt res amiſſas paucis comitantibus fugam inijt, & in ipſa cęſus eſt. Alaricus apud Rauennam, multò poſtquam Rhadagaſus interfectus, & ipſe à Stilicone conſilio magis, quàm uiribus prælio uictus eſt. Verùm Stilico partam penè uictoriam, aliò uertit, ex uſu ratus, ſi barbaris manentibus ipſe ultrò imperij maieſtatem ſibi uendicare poſſet. Alaricus hæc ſentiens. Honorio per legatos nunciat, atq; eam Galliæ partem poſtulauit, cui Vandali, Sueui, Alaniq́; iamdudū imminerent. Honorius annuit, atq; Stiliconi, ut Gothos pacificos in Galliam dimittat, imperauit: dum autē ille pareret, fœdusq́; inieciſſet, nihilominùs in abeuntes Saulem Hebręorū ducem cum ualida Iudęorum manu immiſit, qui opportunitatē nactus primo motu fœdam ſtragē in Gothos fecit. Verū dies illa Chriſtianis (quibus Gothi nuper ex fide acceſſerant, atq; feruentiſsimi eius religionis cultores erāt) ſacra erat, quare Gothi metu religionis perculſi aliquandiu Iudęorū ferrum ſuſtinuerunt, donec Regis iuſſu arma rapta, atq; impetu facto Hebręi diſiecti, cęſi & fugati ſunt. Sed & paulò pòſt Honorio imperante Stilico cū Eucherio filio cęditur. Quo fortiſsimo duce ſublato Italiam populati. Romam urbem, orbis caput obſidione cingunt, eam aliquādiu fame, ferroq; uexarunt, donec utrumq; malū extremam calamitatē adigeret, armisq́; atq; inedia confecta Roma domina gentium, à qua omnia olim capta, à Gothis ipſa capitur.

Anno humanæ ſalutis 412. ab urbe uerò cōdita per Romulū condita 1164 à ſacrorum direptione Halarici regis iuſſu temperatū, in reliquā urbem triduò ſęuitū eſt. Gothi triduò quum urbe potiti ſunt, inde in Campaniam, Lucaniā, Bruttiosq́; digreſsi eas regiones populati ſunt. Halaricoq́; rege mortuo Ataulphum ſubſtituerunt, ſub cuius Imperio paulò pòſt Barbari regreſsi urbem denuò, miſerè etiam Rege eorum inuito diripuēre, tamen ab incendio ceſſatum eſt. Placida Honorij ſorore (quam Ataulphus poſt urbem direptam matrimonio ſibi iunxerat) id efficiente, atq; ita de Gothorum in Italiam eruptione, & Romanæ urbis direptione ſe res habuēre.

HACTENVS de Gothorum origine, externarumq́; gentium inuaſione ſcribere placuit, eò quòd ad Sarmaticas res maximè pertineāt, quę apud exteras nationes proles atq; ſemen eorum fecerint: quando uerò hucuſq; uentū eſt, quod Roma orbis caput Gothorum metu, fame, uel ferro adacta, ut barbarorum ferret iugum, ſignificatum ſit, atq; hi demùm

Valentis interitus.

Gratiani, & Valentiniani fratrū tēpora.

Athalaricus.

Honorij, et Archadij res cum Gothis geſtæ.

Alaricus.

Rhadagaſus uictus.

Alarici cædes.

Stiliconis rebellio.

Vrbs Rom. capta.

Ataulphus.

Placida.

demùm relicta urbe alias quoq; nationes populati ſunt, longa deniq; ætate parentibus; aut cæſis, aut naturæ lege ſublatis, proles iam nihil, niſi Gothicum nomen ſeruauerit, cæterùm in Italicos, Hiſpanicos, uel Aphricanos mores abierit, non uidetur ex uſu fore eorum ultrò geſta retexere, quum hæc apud eos, quos ſuprà memini, qui Gothicas res poſteris reliquêre fuſiùs tradita legantur. Satis mihi hîc uiſum eſt, eam gloriam, ſi quã Gothi belli iure adepti: ſed & illud malum, quod uaſtata Italia atq; urbe direpta Gothi intuiêre Sarmatis quoq;, & Dacis deberi, eamq; poſteris relictam eſſe audaciam, ut ab omni tyrannide antiquitatis ſuæ maieſtatẽ, & libertatem uindicent. Præterea, quæ à Gothis, uel Italia, uel Aphrica geſta ſunt, id à pleriſque fuſiùs traditur. Procopius quarto libro hiſtoriæ hæc breuiter abſoluit, alij alios ſequuti multa ſcripsêre, mihi hîc metam ponere, atq; aliò ſtylum uertere placuit.

DVM hæc Romanis mala à Gothis contigerunt, eodem fermè tempore Gallia à Vandalis gente ferocis armis petita, de qua hîc nonnihil referre operæpretium erit, eò quod & gens illa ex Sarmatiæ finibus egreſſa in externis regnis multa egregia edidit facinora. Vandali igitur priſcis Vandali. & Vandali dicti gens ferox, & ipſa Sarmatica, maioribus Sarmatis ab ipſo flumine (qui Vandæ reginæ merſione ſacratus ex nomine ſuſcepti hoſpitis Vandalus dictus perhibetur) Vandali appellati. Horum partes ſunt Burgiones, poſtea Burgundiones, quibuſdam ſunt ſcriptoribus, fortè non omninò improbato argumento. Nam & ille fluuius Germaniæ atque Sarmatiæ fines nunc conſtituens, olim unius populi in utraque ripa imperio paruit, ut nuper adſcripſi: ſed & hodie ab eius quaſi fonte ad uſque oſtia, quibus in mare Balthеum exoneratur, ex utraque ripa Polonorum ſubeſt imperio, ita olim Vandalus dictus, in utraque ripa à Vandalis habitatus eſt, atque hinc in Sarmatia, & Germania Vandali (ſicuti nunc Poloni) fuere. Hi quoque Sueuis, Alanisq; comitantibus Gallias inuasêre, à Stilicone ſollicitati paucis antea annis, quàm urbs à Gothis eſſet capta.

De Vandalis quædam.
Vandali unde.
Burgũdiones.

Qui uerò Vandali fuerint iam ſecundùm pleroſq; ſuprà narratur, aliorum tamen ſententiam infrà deſcripturus ſum. De Alanis nunc ſermo erit, hi pleriſq; Scythæ dicuntur, Plinio uerò lib. 4. cap. 12. inter Sarmaticas gentes connumerantur. Sunt qui origine Scythas perhibeant, ſed cum Vandalis cohabitaſſe aſſerant, undecunq; autem fuerint, conſtat cum Gothis olim atque Vandalis commilitium feciſſe, & ipſos Gothos, Vandaloſq; Sarmatiæ populos, uti ſupra narratur extitiſſe. Quare uerò inde Gothialani perhiberentur, ſi non uno ſolo geniti eſſent, non clarè habeo, ſcio eſſe, quibus in externis nationibus illis hoc nomen inditum fuiſſe uidetur. Ego huius rei quomodò Gothialanos conſtitos putauerim nuper rationem dedi. Eraſmus Stella homo doctus in Boruſsiæ antiquitatibus eius rei cæteros ſecutus meminit. Verùm neque eam refellere, neque aliam aſtruere opinionem eſt in animo. Sed & hoc non erit à fide alienum, ſi quis Alaunos, ſitumqúe eorum diligentiùs perquiret, comperiet Gethis ſeu Dacis, & Roxolanis proximos fuiſſe. & ſi pro eo fides eſt cum Getis, qui Gothi, ſeu Daci creduntur, & Sarmatis unam fuiſſe gentẽ: nam ſi Sarmatię Ptolemaica deſcriptio locum habet, conſtat omnes hos populos in Sarmatia conſediſſe, neq; tunc aliter fuiſſe diſcretos, quàm hodie Auſtrales, Baioarij, Atheſien. Heluetij, Alſatij, Rinen. Sueui Franci, Saxones, & reliqui maximè populi, qui uno uocabulo Germani, Teuthones, ſeu Alemanni uocantur. & cum uniformi lingua commercium habeant, ſciſsi uidẽtur, qui etſi in plures regulos. & principes potentiſsimos diuiſi, ad unius tamen imperium dominãdi maieſtatem referunt, ita ea quoq; ætate fuiſſe non ab re credere erit. Sicq; & nationũ commixtione Getas, Dacos, Gothos, Viſigothos, Oſtrogothos, Gothialaunoſq; conſtitutos, qui ſimul iunctis uiribus nihilominù. Sarmatiæ populi exiſtentes, tot hominum millia conſtituêre, ut ijs freti potentijs, relictis ſedibus externas petierint gentes: hinc credendum foret, poſtquam ſub Gothorum imperio hæ gentes, quę Ponto, & Tanaitis proximiores fuêre in Traciam, Macedoniamq; migrarunt, eorum fœlicibus ſucceſsibus Alaunos, Vandaloſq. qui ad Germaniæ partem primi fuêre, in ſpem maioris fortunę arrectos patrio ſolo relicto Germaniam petijſſe, ut infrà mihi dicendum ueniet. Sunt qui referãt Conſtantini Magni temporibus à Gothis Vandalos manu ualida petitos, & Rege Gebrichio Vandalos cum Viſsimaro duce ſedibus pulſis ab ipſo Conſtantino in Pannoniam ſeruato priſco nomine locatos eſſe, ibi luſtris plus octo in Romanorũ in fide manſiſſe. Verùm & ibi metu Gothorum parũ ſibi tutum rati piraticam apud Oceanũ annis aliquot egiſſe uitam, hinc quoq; priſcis ſedibus patrijs repetitis, donec ad Stiliconis dominia fuerint euocati literis tradũt. Burgundiones uerò, qui horũ pars perhibẽtur ad fontẽ quaſi Viſtulę amnis, qui & Vandalus dictus, Ptolemęo Burgiones dicũtur, mutata poſtea dictione Burgũdiones ſunt appellati. Procopius uerò Græcus lib. 3. hiſtoriarum ita refert. Vandali interea circa Męotin conſiden-

Alani qui.
Gothialani.
Er: Stellæ opinio.
Germaniæ populi.
Burgundiones

ſidentes ubi fame preſsi ſunt, in Germanos, qui nunc Franci dicuntur, ſimulq; Rhenum
fluuium traiecerunt, in ſocietatem Alanos, Gothicum & ipſum genus adſciſcentes, unde
poſtea duce Gogidiſco in Hiſpaniam penetrauère. Hactenus Procopius. Cui ſi fides eſt
narranti, qui & ipſe in Vandalico bello cum Beliſario fuit, ſtatim cognoſcitur, & Vanda-
Vandali, Gothi, & Daci ſunt Sarmatæ.
los, & Gothos, & Dacos unam fuiſſe Sarmatiæ gentem. Quod & ipſe pauló ſuperiùs eo-
dem libro his uerbis teſtatur: Gothicæ gentes quidẽ multæ, & aliæ prius fuere, quã nunc:
omnium autem maximæ, & potiſsimę Gothi, & Vandali, & Viſigothi, & Gepedes iam
dudum & Sarmatæ, & Melanchlæni appellati. Sunt & qui Gothicas gentes has uocent,
qui omnes nominibus quidem inter ſe diſſerunt, cæteris conueniunt, & pauló infrà: Et
ut mihi ſanè uidetur ex una omnes gente procreati, nomina poſtea ab eorum ducibus ua
ria ſortiti, de his legatur Procopius, qui omnia fuſiùs ſcripſit. Iam ſatis ſuperiùs proba-
tum mihi uidetur, Vandalos, Alanos, ſiue Alaunos, Burgionesq; Sarmatiæ fuiſſe popu-
los. Supereſt, ut ea, quæ patrias ſedes egreſsi, ætate, qua adhuc Vandali crediti ſunt, bello
Res geſtæ Vandalorum.
geſsère, paucis adſcribam: Vandali itaq; Burgundij ſimul cum Alanis à Stilicone euoca-
ti, ſub Modigillo patre, & Gandarico ducibus annis fermè duodecim ante captam à Go-
this urbem quadringentis, uel ſecundùm aliquos trecentis hominum millibus domo e-
greſsi, per Germaniam euntes primùm in Sueuorum gratiam Francos, Germaniæ gen-
tem (qui ſeptimo Archadij, & Honorij anno relictis ſedibus Rhenũ tranſgreſsi in Treue-
ris Leucis, atq; hiſce confinibus conſederant) ex Gallia pulſos, in partem unde digreſsi
fuerãt, redire coëgerunt, ipſisq; ſic Gallia populanda relicta eſt. Burgiones uerò, ſeu Bur-
gundij locorum amœnitate pellecti ſimul, & figendę ſedis cupidi Heduorum, Lingonũ,
Veſunciorum, & Cabilonen. terras ſibi uendicarũt. Ea prouincia nouorum colonorum
cultu expóſt Burgũdia uocata eſt, reliqui deinde multis exanthlatis laboribus Pyrenęos
Burgũdiorum origo.
penetrantes Hiſpaniam tranſiuère, Bethicam, quæ Vandalia poſtea dicta fuit, occupaue-
runt, Hiſpali capta Gandaricus, quum templum uiolare ſtatuiſſet, ſubita morte interijt.
Huic Genſericus ſucceſsit, qui Honorio iubente Hiſpania per Gothos expellendus erat,
quod dum Gothi facere maturarent: Vandali interim à Bonifacio principe in Aphricam
euocati, nacti occaſionem Aphricam, & Carthaginem ſubiugarunt, uictoq; Bonifacio,
Gandarici interitus.
& Aſpare ante omnia Hipponem obſident, in ea obſidione diuus Auguſtinus ſeptimo
menſe ad ſuperos relatus eſt. Genſericus domita Aphrica, in Etruria multa bella intulit:
Genſericus.
tandem Romam ueniens ab Eudoxia uocatus, Maximi tyrannidem repreſsit, eo lapidi-
bus obtruncato. Eudoxiam, & filiam Eudociam cum Placida ſecum in Aphricam adue-
hens, ſibiipſi matrem, filiam uerò Honoricho, ſeu Honorofico, natu maiori, Placidam O-
libio matrimonio iunxit, hic à Procopio Gizericus appellatur, imperauit annis 48. mo-
Honorichus.
riens Honorichum (ut Procopius habet) alij Honorificum ſcribũt, ſucceſſorem reliquit:
hic ſæuiſsimus, & Chriſtianæ fidei ſceleſtiſsimus perſequutor, poſtquam annis octo Van
dalis præfuit, morbo miſerè extinctus eſt: eiq; Guntabundus ſucceſsit, Genſerici ex Gon
Guntabundus.
zane nepos, præfuit annis 25. moriens Ildericum ex Eudocia, & Honoricho natum hæ-
redem reliquit, iureiurandoq; obſtrictum adegit, ne unquam Chriſtianis foret amicus.
Mortuo uerò Gundabundo Ildericus periurus, ſed pijſsimo facinore omnes in exilium
Ildericus.
Chriſtianos relegatos reuocauit. Hæc Volaterranus ex maiorũ traditione aſſeruit. Sunt
qui Gundabundo Traſamundum ſucceſsiſſe aiunt, atq; eundem fuiſſe Guntabundi fi-
Traſamundus.
lium, qui tanta rabie orthodoxos, & Chriſti cultum perſequutus fuerit. Ildericum (ut ſu-
pra ſcriptum eſt) eo iuramento adegit. Verùm Procopius lib. 3. de bello Vandalico tradit
Guntabundo Imperij ſui anno xij mortuo. Traſamundum fratrem ſucceſsiſſe hiſce uer-
bis hæc adſcripſit. Honoricho extincto Guntabundus Genzonis fratris filius ſucceſsit,
qui propior genere Gizerichũ attingebat, cum Aphris plurimis decertauit prælijs, Chri-
ſtianos mutatione ſuorum ſupplicijs etiam maioribus afflixit. Exceſsit morbo, anno Re-
gni xij. poſt quem frater Traſamundus rem ſuſcepit, uir indole ſapientiæ maxima, tum a-
nimi magnitudine omnes maiores antecedens, Chriſtianos non pœnis corporis aut ſup
plicijs ueluti illi, ſed præmijs ac honoribus omnibus ad deſerendam fidem inuitauit. Hęc
Procopius: cuius traditio magis placet, uel ex eo, quod beatus Fulgẽtius nonnulla noſtrę
fidei myſteria ad Traſamundum ipſo poſtulante religioſiſsimè pariter ac doctiſsimè ex-
cuſsit: hîc igitur non ſatis conſtat, quare D. Volaterranus Traſamundũ regem prætérie-
rit, quum tamen & ipſe fortè Procopium Latinitate donârit, & ſuam ex eodem, ut ego, ha
beat aſſertionem. Traſamundus 27 annorũ rex multa ab Aphris incommoda paſſus de-
ceſsit. Cui Ildericus Honorichi filius ſucceſsit, uir ſuis, & Chriſtianis æquè mitis, homo
ad arma, bellaq; minùs idoneus. Quem Gilmirus primùm cuſtodiæ, uinculisq; tradidit:
Gilmirus.
deinde ipſe Imperij habenas ſuſcepit, regnauit annis quinq;, cũ quo & Vandalorũ Impe
rium, & regnũ in Aphrica finitum eſt. Hæc apud Procopium duobus abſoluuntur libris.

Hîc

Vrſpergenſis. M. Antonius Sabellicus. Nauclerus.

Hic etiam rerum Vandalicarum ego fines ponam, quando iam Sarmatæ eſſe deſierunt. At ſi quis & Gothorum, Vandalorum, Burgundionum, Alanorumq́ꝫ egregia facinora, & uarios ſucceſſus, item eorum in Thracia, Macedonia, Græcia, Aphrica, Hiſpania, Sardinia, Sicilia, Italia, Galliaq́ꝫ militiam imperium, & regnum ſcire deſiderat, quotq́ꝫ uicibus urbem Romam orbis terrarum principem, & caput cœperint, incenderint atq́ꝫ uaſtârint, legatos eos, quos ſupra ad teſtimonia, ante omnes Vrſpergen. Abbatem, qui hiſtoriam ſuam à Nino Aſſyriorum rege ad Fridericum ſecundum, ſuaq́ꝫ ætate Imperij maieſtatem gerentem conſcripſit, legat Marcum Antonium Sabellicum Liuianæ eloquentiæ ſectatorem diligentem, & Nauclerum Germanum ſingularis in hiſtoria fidei hominem, comperiet profectò temporum ſupputatione nullam unquam gentem in tam paucis annis tam egregia, audaciaq́ꝫ aggreſſam facinora, ſi ita Deo uiſum fuiſſet, ut hæ gentes aliquantò in Chriſtianos mitiores apparuiſſent, potuiſſent profectò apud eorũ poſteros res geſtę dignis ſemper pręconijs adornari, iuuat tamen & hoc egregiam gentis attollere laudem, quod ſemel recepta fide feruentiſsimi fuerint cultores. Quod reliquum in Italia bellum fuit non pro fide, ſed pro imperio geſtum eſt, atque hoc modo Gothorum, aliarumq́ꝫ gentium nomen in Italia finem habuit, non tam extinctis Gothis in Italia, aut Vandalis in Aphrica, quàm locorum amœnitate captis, & ſucceſſu temporum in Italos, Aphrosq́ꝫ mutatis, & ita Deus Italiæ oram, & urbem ipſam, quæ omnibus manus quondam iniecerat, omnibus ultrò diripiendam expoſuit. Nec certò conſtabit, quare Gothorum etiam extincto nomine maximè de antiquitate illis nobiſcum certare placeat, quum ſi quis origines maiorum ſuorum paulò altiùs repetat, eſſe poſsit, ut magis Gothico, aut Vandalico, quam in ipſa Italia Italico ſanguine ſe procreatũ intelligat, atq́ꝫ ita ſe Sarmatis affinem potiùs, quàm alienum genere declarabit. Hęc hactenus mihi adferre ex uſu uiſum eſt: iamq́ꝫ unde digreſſus ſum, meus repedabit ſtylus.

PIASTVS REGNI habenis ſuſceptis, omni ætate pacem coluit, decimo apud Polonos loco regnauit: mortuus ætatis ſuæ anno 120.

SEMOVITVM unicum filium hæredem reliquit: ab eo itaq́ꝫ tota fermè ſtirps regia Polonorum, principumq́ꝫ Sileſiæ atq́ꝫ Maſouiæ propagata cõſtabit. Semouitus mortuo patre rebus præficitur, undecimo loco regnauit. Is dum ſub patris Imperio ſtrenuè militaret inter optimos milites numeratus eſt. Adſecutus uerò regnum armis & uirtute, domi, forisq́ꝫ præfuit, immatura morte non ſine mœrore ſuorum præuentus eſt. Sub huius Imperio, de Cyrillo, & Methodio Slauorum Apoſtolis nonnihil traditur, idq́ꝫ ſub Arnolpho Romanorum Imperatore. Quum uerò Arnolphus anno ſalutis 894. Romanis rebus præfuerit, non uideo quo pacto id eueniat, quod à Craco. iterum ad Semouitum in decimo loco regnantem anni 1294 tam citò currant: ego uerò ſcriptorum penuriæ id adſcribere, quàm aliquid diffinire malui.

Cyrillus, & Methodius.

Carolo Magno quid rei cũ Sarmatis fuerit.

Carolus etiã magnus primus ex Germanis, anno Salutis 801. Imperator Auguſtus factus, qui 93 quaſi annis ante Arnolphũ res Romanas tutandas ſuſcepit, uaria bella cũ Vindis, Slauisq́ꝫ geſsiſſe perhibetur. Verùm Sarmatas populos aggreſſum, non crediderim, ſed ea duntaxat loca, quæ circa Lubecum atq́ꝫ Roſtockium ſunt, debellaſſe, eo uſq́ꝫ enim quondam Polonorum, Vandalorumq́ꝫ regnum fuiſſe conſtat: quare & ſi hæ regiones armis Teuthonicis ceſſerint, nihilominus in hanc ætatem per omnem illam oram reliquiæ Vandalorum atq́ꝫ Polonorum, qui hodie Vindi appellantur, extant, Polonorum lingua, ſed corrupta utentes. Carolus uerò Sarmatas non penetrauit, ſed huius fortè Slauonici, ſeu potiùs Vandalici belli occaſionem Saxonibus deuictis Carolo ſumptam crediderim, quibus quũ Vandali tunc uicini fuerint aliquod fortè belli negotium inde contractum eſt. Sed hæc ad ætatem Poloniæ principum non poterint conferri quando certo, quibus temporibus ſemper eius ætatis Polonorum principes imperia ſuſceperint, uel humanis exceſſerint, neſcitur.

Lesko.

SEMOVITO ſucceſsit filius Lesko ætate puer, adultus uerò nihil egregium edidit, intermiſit paterna bella, quæ ad Baltheum mare Semouitus cœperat, mortuus ætate grandæuus, regnauit duodecimo loco apud Polonos.

Semomislaus.

HVIC SEMOMISLAVS filius ſucceſsit, qui tertio decimo loco regnauit annis Piaſti confectus, & ipſe mortuus, unicum filium Mieskonem reliquit.

Miesko.

ASSVMPTVS igitur ad regni ſolium Miesko, regnauit quartodecimo loco apud Polonos, anno ab orbe redempto 963. Is cæcus natus atq́ꝫ diuinitùs fuiſſe illuminatus fertur. Primam ætatem uirtutibus adornauit, mox factus adultior, per licentiam in uitia ruit. Quibus paulò pòſt relictis Chriſtianam fidem Mietzlai nomen ſimul & coniugem Dambrouukam Bohemam ſuſcepit, quam ſemel cum omni gente aſſumptã perpetuè magno Chriſtianæ Reipubl. commodo protegebat. Gneznen. Cracouien. Vandislau.

dislauieñ. Vuratislauiñ. Poſnanieñ. Ploceñ. Culmenſem, Caminicenſem & Lubuceſem, eccleſias Epiſcopalibus honoribus inſigniuit, reliqua uerò quæ Chriſtianus geſsit apud D. Miechouieñ. lib. 2. cap. 1. traduntur. Atq; hic diuinæ maieſtatis præſcientiæ & ordinationis uim, uel ineuitabile fatum mirari non oportet, quod enim ſemel cōſtitutum fuerit, nulla unquam humana poterit euitari arte, ita & Mietzlaus ſine luminibus natus, mox diuinitus illuſtratus, paulòpóſt uicijs uitam proſtituens atque denuo reuocatus, ſacri laticis aſperſione lotus, cum regno fidem uerum lumen adeptus, reliquam ætatem ita geſsit, ut cum Deo beatis ſedibus regnum habere merito credatur. Hæc Polonis ſub Othone Imperatore ſecundo contigêre. Anno Chriſti quo ſupra memini, fermè 962. Quibus uerò Sarmatiæ & Polonorum regna ante Chriſtianæ fidei profeſsionem fuerint erroribus irretiti, cæterarum gentiū cultu cognoſcitur, habeturq; apud D. Miechouieñ. lib. 2. cap. 2. *Rerum Mietzlai uarietas.*

MIECZLAO primo Chriſtianorum apud Polonos principe humanis abſumpto, rebus Boleslaus Chabri, quod magnus aut famoſus interpretatur, ex Dambrowka Bohema natus in paternum, auitumq; regnum aſſumptus. Princeps heroicis uirtutibus clarus, nulli unquàm imperatorum militari diſciplina ſecundus. Is dum lege ſucceſsionis regnum ſuſcepiſſet, ab Othone tertio Gnezne regiam accepit coronam, Poloniæ dominia (quæ iam antea regnum iure quidem gentium erant.) Chriſtiano ſe conformans ritu legitimum atq; Catholicum effecit regnum. Primum omnium inuicta arma omnibus uicinis populis intulit, uarios triumphos egit, & uictricia ſigna regno reduxit, Bohemos ſæpe domitos ſubigauit, Morauiam expugnauit, uniuerſam Sarmatiam ob regulorum pluralitatem ciuilibus diſsidijs implicatam ferro ad pacem reſtituit, Ruſsiam totam Sarmatiæ prouinciam ſubegit, ducibus aut captis, aut inito fœdere ſuſceptis in fidē, Saxonibus atq; Marchię plura bella intulit, Prutenos barbaros uicit & Polonos ſubiecit, Hungaros Ruſsiam ingreſſos aliquot prælijs eiecit. Columnas ferreas in quatuor mundi partibus uictoriæ ſuæ ſigna & Polonici regni fines poſuit. Hinc forte in eum locum Cęſaris & Alexādri aræ poſitæ apud Boriſthenem creduntur, ubi Boleslaus magnus uictoriarum ſuarum poſuit monumenta, ſed nō ſum neſcius Alexādri atq; Cæſaris aras à Ptolomæo priſcisq; ſcriptoribus Boleslaum multis ætatibus antecedentibus adſcriptas, id parum ad me pertinere uidetur, neq; enim Alexander Magnus, neq; Cęſar in his locis ubi eorum ponuntur arę unquā fuêre. Boleslaus ætatis 58. Salutis 1005. regni 25. anno, humanis exceſsit, regnauit apud Polonos primo Chriſtianorum regum loco, in ordine uerò regū ab initio quintuſdecimus Poznaniæ conditus. *Boleslaus Chabri. Coronæ collatio. Columnæ Boleslai.*

HVIC Mietzlaus ſecundus filius ſucceſsit per electionem. Sub huius regimine plures prouinciæ paternis armis Polonis ſubmiſſæ defecerunt. Eius quoq; ętate Marchionatus Brandenburgeñ. initia ſumpſiſſe aliquibus perhibetur, ego quid ſentiam nō ſatis ſcio, quū iam antea Germani imperium uirtutibus meruerint, atq; Romanorum regis eligēdi poteſtas penes ſeptem dūtaxat principes remanſerit, qui ab omnibus ſcriptoribus ita numerantur Maguntinenſis archipræſul Cancellarij, ſeu ut Sabellico placet, ſcribæ Germaniæ nomen ſortitus, Decanus principum electorum. Agrippinenſis eam dignitatem per Italiam nactus, Treuerenſis eo honore apud Galliam inſignitus. Extra uerò ſacra Principes quatuor. Rheni inclytus Palatinus Dapiferi, ſeu ut Sabellicus uult, ſcutiferi munus obit. Saxoniæ dux enſem defert, hunc Mariſchalcum appellāt. Brandenburgeñ. Marchio Quæſtoris officium, ut Sabellico & Blondo uiſum agit, Camerarium hunc uocant: & Bohemiæ rex pincernæ munus agit. Hęc tum ſecundum aliquos 1002. firmata ſunt. Quanquàm non deſint qui magnis argumentis ante illa tempora hæc facta eſſe contendant, utcunque tamen res ſe habent, uidetur Marchionatus ille tunc initia non ſumpſiſſe uel hoc unico argumento, quod nō tam citò nouus princeps ad ſummas imperij dignitates fuiſſet euectus. Iam boni lectoris iudicium eſto. Mietzlaus anno ſalutis 1034. die 15. Martij, regni nono uita exceſsit, Kazimirum filium unicum reliquit. Atq; hic non apparet quem Nauclerus generatione 35. ſecundi operis ſequutus dum hæc uerba inferret. In principio regni Conradi dux Polonię Boleslaus, cuius regnum Henricus Imperator Romanorum tributarium fecit, abſq; Conradi requiſitione nomē ſibi regium impoſuit, erat ſanè uir ſtrenuus & potens. Morte autem præuentus Miſikonem reliquit, qui mox defuncto patre, fratrem ſuum rebellioni acquieſcere nolentem, à patria expulit, qui ad Conradum regem confugit, iratus Conradus præmiſſo Othone cum magno Teuthonicorum exercitu, ſtatim ipſe maximo robore militum ſecutus eſt, ac omnia intra Poloniam armis miſcebat. Miſiko uidens ſe nulla ratione poſſe reſiſtere, relicta Polonia ad Vdalricum ducem Bohemię hoſtem imperij confugit. Vdalricus uerò ſperans ſe Imperatoris gratiam quam amiſerat recuperaturum, Polonorum ducem, quem exulem & ſupplicem ſuſceperat, tradere Conrado ſtatuit, atq; hoc illi per ſecretum nuncium intimauit, ſed Imperator uir magnanimus *Mietzlaus II. Marchionatus Brandeburgenſis. Principes electores. Quorundam uariæ opiniones. Naucleri opinio.*

Aa illius

illius deteſtatus perfidiam oblationem proditoriam contempſit, & Miſikonem alibi ſalutem quærere admonuit, qui Imperatoris miratus bonitatẽ, clam relicta Bohemia ad propria remeauit, atq; reiectis regni inſignib. quæ pater aſſumpſerat, modico comitatu contentus ad Imp. Conradũ ultro acceſsit, atq; eius uoluntati ſe ſubijciens coronã humiliter Imperatori reſignauit, ac ab eo tempore Polonia Romano imperio prius ab Henrico tributaria facta permanſit. Hactenus Nauclerus. Cuius aſſertio (optimi hominis uenia dixerim) ut apud nullos (quos equidẽ uiderim) inuenitur ſcriptores, ita à ueritate comperitur aliena. Annales Polonorum qui in aduerſis & ſecundis rebus (& ſi rudes) uerè tamen conſcripti apparent. Nam etſi Vincentium in ſpeculo hiſtoriali ſequutus fuerit, atq; alios omnes qui paucis hoc uerbis adſcribunt, comperiet Henricum ſecundum reges gentilium in interiora Germania cõmorantes qui dicebantur Vindi tributarios feciſſe. Deinde de Conrado ſecũdo eſt legere, qui anno quinto regni ſui rebellãtes Slauos perdomuit. Hinc de Henrico tertio infertur, quod Vindelicos populos Sueuos cõterminos ſubegit, qui in eam ætatem fortunam adoraſſe traduntur. Hæc apud Vincentium. Quibus apparet Vandilos ad ſinum Balthei maris commorantes uictos eſſe, cum quibus Carolo Magno ante aliquot luſtra belli negociũ erat. Verum de Sueuis noſtro æuo hoc non erit intelligendũ, qui tunc non fortunam, ſed unum Deum adorauerunt. Polonia uerò Sarmatię prouincia à nullo unq; Conrado uel Henrico uicta, uel tributaria facta eſt. Boleslaus item omni ſęculo dignus princeps non ambitione, aut temerè coronam aſſumpſit, ſed ab Othone Gneznæ, ut paulò antè mihi narratur, non ſine regni ſumma laude regijs decoratus eſt inſignibus, nec ipſe unq; tributarius factus, qui ſuo imperio tot populos adiecerat. Moriens reliquit Mieskonẽ, ſeu Mietzlaum aut Miſiconem, ut à Nauclero traditur, unicum filiũ ſub quo nihil egregiè factũ legitur. Bohemia illi erepta non ab Vdalrico ſed Brzetiſlao Vdalrici filio, ut D. Miechouien. lib. 2. cap. 11. tradit. Eſto quod Vdalricus fuerit, num is imperij hoſtis erat, qui ab Aenea apud Cæſarẽ enutriendus à patre datus fuiſſe perhibetur? qui imperij hoſtis & amicus eſſe non potuit, qui etiam locum inter Principes electores ex pacto obtineret, Aeneę quoq; traditio eius rei nullam facit mentionem, ſed cum Miesko bellorum aliam ſumunt occaſionem, quæ nonnihil cum annalibus Polonorum concordat, licet Bohemiæ ducis excæcatio ſub Boleslao & nõ Mietzlao facta legatur. Boleslaus itaq; armis & uirtutibus clarus imperatoria auctoritate regiam coronam acceptauit, quam omnes maiores ſui iure gentium accipere potuerunt, ſi modo quis meminerit eam Sarmatis fuiſſe antiquitus legem, quæ Aegyptijs, Macedonibus, ſeu Perſis, Medis, aut Græcis; alijsq; gentibus fuit, qui reges ſalutati, quibusq; omne imperij nomen ſuſcipere licuit, quod conſilijs atq; armis defendere poſsint. Sed uana eſt hæc uerboſa diſputatio, Boleſlaus dum regiam ab Othone coronam ſuſciperet, non modo tributarius non factus, ſed et ab imperij obedientia abſolutus legitur, neq; regium diadema à Miſicone filio abiectum, ſed in illud tempus, quo D. Stanislaus martyrij palmam (ab iniquo rege ſectus) meruit, magna regni laude cuſtoditum eſt. De fratre uerò ducum Poloniæ, in cuius gratia Conradus ſecundus cum Polonis bellum ſuſcepit infra ſcribendum ueniet.

Kazimirus Mietzlai filius. AD MIETZLAVM redeo, qui ſecundo loco Chriſtianorum regum, ab initio uerò ſextuſdecimus regnauit, qui mortuus, ut ſupra narratur, Kazimirum unicum filium ætate puerum reliquit. Hunc mater in Alemanniam ſecum abduxit. Hic ſanè poſtea Parhiſijs in liberalibus ſtudijs edoctus, poſtea in Cluniaco monachus factus eſt. Polonia interim à diuerſis nationibus armis petita, ſimul & domeſticis odijs atq; belli cladibus multis affecta fuit, donec ſenatui uiſum eſt Kazimirum rebus præficere, miſsis in Cluniacum, & ad Romanum Pontificem legatis. Kazimirus reductus in paternum regnũ aſſumptus & coronatus eſt. Regni res per eum reſtitutæ, Prutenięq; bello uicti ſunt. Mortuus ſalutis anno 1058. die 28. Nouemb. regni 18. Poznaniæ patri appoſitus, regnauit tertio loco rex Chriſtianus, ab initio uerò decimus & ſeptimus.

Boleslaus. RELIQVIT moriens tres filios, quorũ Boleslaus natu maior poſtea regnum adeptus, audax & efferus dictus: Is dum regnum adeptus eſſet armis protaui uirtutes æquauit, Bohemiam, Morauiamq; uaſtauit, Prutenos domuit, Belam Hungariæ regẽ reſtituit, Roxolanis plurima bella rebellantibus intulit, tandem regio nomine in Tyrannum uerſo, monitus à D. Stanislao, effero animo in præſulem concitatus, in D. Michaëlis ſacello, quod illi Kazimiriæ in rupe hodie ſacrum eſt, proprijs manibus euectus, gladio cęſum, ad ſuperos interq; diuos annumerandum tranſmiſit. *D. Stanislai martyrium.* Gregorius ſeptimus, facinore ad ſe perlato, regem exautorauit, regnum ab illius obedientia abſoluit, anathema impoſuit. Poloniam ille exiens, in Hungariam uenit, paulòpòſt ratione adempta, in ſyluis à canibus miſerè laceratus fertur perijſſe. Traditur tamen ab aliquibus in eo Cœnobio quod ad lacũ inter Feltkirchen & Villacũ Carinthiæ oppidum ſitum eſt pœnituiſſe, inq; eo ſacello quod in ſaxo

in ſaxo ad laci hoſtia eminet tumulatum eſſe. Pari affirmatione extra oppidum Oenipontē, aliàs Inſpruck, in monaſterio Viltha degiſſe traditur, ſed in his locis huius rei forte nulla apparent indicia, quomodocunq; miſer perijt, conſtat iuſta ultione regno pulſum eſſe. Regnauit quarto loco Chriſtianus rex, facinora à nullo unq; ethnico Sarmatarū principe commiſſa in ſe admiſit, ab initio uerò 18. annumeratur, regno exutus anno ſalutis 1079.

HINC iam Poloniæ ſceptra Pontificio interdicto ceſſarunt, atq; regnum in Monarchiam abijt. Cui ſenatus aſſenſu, Vuladislaus cognomento Hermannus Boleslai germanus præficitur: is uirtutibus multis regno præfuit, fratrem haud ſecutus. Remp domi conſilio, foris armis uictricibus compoſuit, côiuges duas, primam Bohemam, ſecundam Alemannam Henrici 3. Imperatoris filiam habuit. Hinc iterum apparet Henrico 3. cum Sarmaticis Polonis nullam fuiſſe ſimultatem, ſed quodcunq; negocium habuerit cum Slauis illi fuiſſe. Vuladislaus monarcha primus, ſed ab eo qui rebus ab initio præfuit decimuſnonus, uita exceſsit anno ſalutis 1102. die 4. Iunij in eccleſia Plocenſi ſepultus. *Defectio regni.* *Vuladislaus Hermannus monarcha.*

IS BOLESLAVM Crziwouſti oris retorti filium reliquit, qui Sarmatiæ & Poloniæ monarchiam ſecundo loco ſuſcepit, eorum tamen qui rerum ab initio potiti uigeſimus. Hic unicus Poloniæ princeps nunquàm ſine honoris præfatione nominandus, omnem maiorum ſuorum gloriam exuperauit: regni rebus domi pace firmatis, cum tot populis bella geſsit, quot uicinos regnum ſuū habuit. Belæ Hungariæ regi contra Andream auxiliatus, copias Cęſareas Andreę gratia miſſas prælio uicit, omnibus Alemannis captis aut cæſis, maxima liberalitate & humanitate uſus in eos, in quos fortuna ex pugna ſeruauerat. Anno ab his geſtis altero, cum Henrico 4. feliciter bellum geſsit, inito fœdere, Imperatorem Bambergæ adijt, affinitatem aſciuit. Iam denuò dicere non habeo quare generatione 47. ſecundi uoluminis Nauclerus ab Henrico 5. Polonos tributarios factos aſſerat, quum hoc Polonorum hiſtoriæ non habeant, nec etiam apud alios ſcriptores reperiatur, ſed ab Henrico ob iniuriam nuper in Hungaria acceptam bello fuiſſe petitos conſtat, quod tamen infeliciter geſsit. Bohemis plurimis prælijs ſuperior fuit, Pomeranos penè ad internetionem deleuit. Cum Lothario Imperatore item Bambergę conuenit. Roxolanos à ſua fide deficientes maximis uictorijs attriuit. At dum fortuna omne eius conſilium iuuaret, egregium dedit ſuæ perfidiæ exemplum, docuitq; nihil in humanis rebus unquàm firmum inueniri, cui non aliquando aduerſa atq; plurimum mœſta miſceantur. Vltima itaq; in Roxolanos expeditione proditus magis quàm uictus ſuccubuit, deinceps fortunam ſemper accuſans, uiribus corporis nunquàm reſumptis uitæ ſuæ anno 54. principatus 36. Salutis 1139. humanis exceſsit, in Plocen̄. eccleſia ad patrem appoſitus. *Boleslaus Crziwouſti.* *Altera Naucleri aſſertio.*

RELIQVIT filios quinq;, Vuladislaum, Boleslaum, Criſpum, Mietzlaum, Henricum & Kazimirum, his regnum periculoſè diuiſit. Monarchia apud Vuladislaum natu maiorem remanſit, hic rerum tertio loco inter monarchas potitus, ab initio autem regni uigeſimus primus. Coniugis ſtultæ ſequens conſilium, in exilium pulſus moritur. *Vuladislaus.*

BOLESLAVS Criſpus fratrum aſſenſu rerum potitus, incidit hoc in annum ſalutis 1146. Cum hoc Boleslao Conrado tertio Imperatori negocium fuit pro reſtituendo fratre, quod non armis primo tentatum eſt. Quum enim per Sarmatiam Conradus 1147. in Græciam exercitum duceret, hæc res in quæſtionem ueniens ad Imperatoris reditū eſt reiecta. Verum dum Conradus re infeliciter geſta rediſſet, id negotium & pace, & bello ab Imperatore tentatum, re tamē infecta diſceſſum eſt. Tandem à Friderico primo iterum pro eadem reſtitutione tentata res eſt bello, poſtremo inito fœdere & affinitate cum Imperatore facta. Poloniæ duces Vuladislaum in Cęſaris gratiam aſſumere aſſenſerunt. Verum antequàm reditum pararet morte præuētus nihilominus in exilio uita exceſsit. Hinc forte error naſcitur quod Conradus ſecundus eam ſit reſtitutionem contra Boleslaum conatus, ſed ætatis ratio hæc non admittit. Cæterùm quum Henrici quarti bellica in Poloniam expeditio apud Germanicarum rerum ſcriptores non reperiatur, & tamē uel legiones illius in Hungaria à Polonicis auxilijs captæ, uel cæſæ apud exteros ſcriptores legantur. Henrici item quinti Polonici motus apud Nauclerum inueniantur, quæ apud Polonos literis non traduntur, an hæc hiſtoriæ inopia an complacendi ſtudio acceperint non habeo dicere. Conſtat tamen Henricum quartum anno ſalutis 1109. in quem annū eius in Poloniam motus incidiſſe adſcribuntur, in humanis non fuiſſe, quum anno 1106. ſeprimo Idus Auguſti apud Leodium uita exceſsiſſe legatur, hacq; ratione hiſtorię nota erroris accedet, quam hominum iudicijs diffiniendam relinquere placet. Boleslaus itaque monarcha quartus, & eorum qui ab initio præfuēre uigeſimus ſecundus, principatus anno 24. Salutis 1173. pridie Kal. Octob. obijt, Cracouiæ repoſitus. *Boleslaus Criſpus.* *Error temporis.*

SVCCESSIT huic fratrum aſſenſu Mietzlaus quinto loco, ab initio uigeſimus tertius, hic dominandi auctoritatem in tyrannidem uertit.

Kazimirus.

EOQVE pulſo Kazimirus frater ſexto loco rem tutandam ſuſcepit, ab initio uigeſimus quartus, hic homo iuſtus & pius ſub anno ſalutis 1194. die 5. Maij ſubito mortuus, Cracouiæ ſepultus eſt.

Lesko albus.

Cædes Leskonis.

KAZIMIRO ſucceſsit ſenatus auctoritate euectus Leſko albus Kazimiri, filius ætate puer, ſeptimo loco monarcha habitus, ab initio uigeſimus quintus: huic uaria bellorum fortuna cum Mietzlao patruo pro monarchia fuit, quo tandem humanis abſumpto, ipſe à Suantepelco Pomeraniæ præfecto crudeliter cæſus. Corpus eius Cracouiam relatum eſt. Inciderunt hæc in annum ſalutis 1227. diem 14. Nouemb. Leskone albo cæſo, aliquandiu pro monarchia certatum, & in illud tempus reſp. uarijs motibus donec Boleslaus pudicus (de quo infra dicendum erit) adultus præficeretur afflicta eſt.

Origo fratrũ Teuthonici ordinis.

QVVM uerò ſub Leskone albo Cruciferi, hoc eſt, fratres hoſpitalis B. Mariæ uirginis domus Teuthonicorum in Hieruſalem primitus Sarmatiæ ſolum ingreſsi perlubeantur, hoc loco ex uſu fore uidetur, eorum initia altiùs repetere, tum quia huius profeſsionis uiri nobiles, ob inſtitutionis pietatem & egregia facinora celebrè in orbe nomen conſequuti ſint. Primis initijs Polonorum fines ingreſsi, Chriſtianæ reip. ſtrenuè militantes, à ſenatu atq; populo Polonico in maximo pretio habiti ſunt, tum etiã quod aucta fortuna atq; paulisper ex fœlicitate ocio creſcente, ſimulq; opibus inualeſcentibus mutatis inſtitutionis animis, bellis ut maximis ita periculoſis, ruptis finibus Polonis negotia fecerunt. Hic igitur ordo ſicut reliqui tres, pietatis cauſa etiam Hieroſolymis initia ſumpſiſſe fertur.

Ordo militum ſepulchri Dominici.

Ordo fratrum S. Ioannis & Templarij.

Creſcentibus enim paulisper apud Hieroſolymam Chriſtianorum rebus. Ordo militum ſepulchri Dominici primũ initia accepit, huic firmatis iam rebus. Sancti Ioannis (qui nũc Rhodiani uocantur) omnium in orbe fortiſsimi milites ſucceſſerunt. Poſt hunc Templariorum initia ſumpſit, quo ſub Clemente quinto extincto, uiſum eſt in extincti locum iterum tertium addere. A quodam uerò pietatis uiro genere Teuthonico Hieroſolymis habitante, ad opus pauperum Teuthonorum peregrinorum Xenodochium extructum, oratoriumq; D. Virgini ſacrum adiectum eſt. Quibuſdam deinde Teuthonibus habitantibus, atq; abdicato ſæculo bona ſua conferentibus pietatis munus paulisper auctum creuit, qui ſic iuncti militum templi uiuendi normam ſuſceptam ita cuſtodiebãt, ne unquàm ſuſceptæ nuper hoſpitalitatis pietatem intermitterent. Quo facto quum Chriſtianorum exercitus anno ab orbe redempto 1191. apud Accã, alio nomine Ptolemaida ciuitatem caſtra poſuiſſet, quidam Premenſes & Lubecenſes ciues ex nauium uelis hoſpitali facto pauperibus eleemoſynas & officia præſtiterunt, auxilio Friderici Sueuiæ ducis cooperante. Henrico Rom. rege à Celeſtino Papa ordinem hunc ſub titulo hoſpitalis B. Mariæ uirginis domus Teuthonicorum in Hieruſalem confirmari, prærogatiuisq; donari obtinuerunt.

Habitus fratrum Teuthonicorum.

Hi deferunt chlamidem albam, nigra inſerta ſimplici cruce, horas Canonicas ex oratione Dominica complentes, Barbam nutriunt omnes, exceptis qui diuinis præſunt, & ſacris ſeruiunt. Fruſtra igitur qui nobilitatis nomen profitentur, plebeorum uirtuti inuidi, omne egregium atq; immortalitate dignum facinus à ſe initiatum poſteris referunt. Sed utinam qui unius laticis aſperſione Chriſto renati ſunt, omnia pro fide parta memoranda facinora (uti initio fuit) communia haberent, omnibusq; eſſet nobilior qui uirtutibus reſplenderet clarior, atq; ita demum uirtuti honos redderetur: non tot urbes, tot deniq; prouinciæ, nationes & populi Chriſtianorum manibus erepti cernerentur, uel tanta ſegnitia perculſi hucuſq; ſtertentes obdormiremus. Hæc miſſa faciens redeo. Eo anno, hoc eſt 1191. (licet Ordinis hiſtoriæ 1190. habeant, hoc forte parum fidei noſtræ cõtrarium erit)

Primus Magiſter ordinis.

2. Magiſter.

3. Magiſter.

4. Magiſter.

Primus Princeps.

Primus ordinis generalis Magiſter frater Henricus Vualpolt rei militaris peritus apud Accam annis 10. prefuit, mortuus, atq; ibidem ſepultus eſt. Huic per electionem ſucceſsit frater Otho de Cripin 1200. præfuit in hoſpitali apud Accam annis ſex, ibidẽ mortuus & ſepultus. Huic tertius Magiſter frater Hermannus Barth ſucceſsit 1206. ſedit annis 4. ibidem obijt & ſepelitur. Quartus in ordine electus frater Hermannus de Saltza 1210. prefuit annis 30. Hic principum dignitatẽ ab Honorio atq; Friderico ſecũdo meruit omnes & maiores ordinis prærogatiuas obtinuit. Ordo ſub eius magiſtratu ita auctus creuit, ut in Romania, Alemannia, Armenia, Polonia, Hungaria, Liuonia & Pruſsia ampliſsimas poſſeſsiones obtineret, ditatus regum opibus par eſſe cœpit. Anno magiſtratus 30. apud Barletũ mortuus & ſepultus eſt.

Fratrum Teuthonicorum in hæc loca aduentus.

Sub huius igitur primi in ordine principis regimine Conradus Mazouiæ dux feritate & uarijs Pruſſorum afflictionibus attritus, Criſtini Culmenſis Epiſcopi ex ordine Ciſtercieñ. conſilium ſequutus hunc ordinem euocauit, ipſosq; fratres in caſtro Dobrzin locauit. Hermannus uerò Magiſter ordinis fratrem Conradum de Landtſperg reliquit. Hæc primi ordinis mihi referuntur initia. Licet nõ ſim neſcius Aeneã Syluium, & qui eum ſequuntur aliter habere. Friderici ſecũdi temporibus poſt Ptolemaidis amiſsionem fratres in Germaniam redijſſe, Pruſsiamq; ab Imperatore, & poſtulaſſe, &

bullis

bullis aureis firmatam obtinuiſſe referunt. Verum nō placet aliquid negotij hic mihi contrahere. Quando Nauclerus hanc aſſertionem ut uerè erroneam generatione 41. ſecundi uoluminis diligenter elidit. Hoc tamen mihi ex uetuſto exemplari nuper ex Pruſsia conquiſito in Alemannico uulgari quondā per ordinis fratrem exſcripto traditur, quod paulò antè aſſerui, & hoc quod mox ſubijcio, ſub Magiſtro Hermanno hæc geſta eſſe. Poſt quem quintus Magiſter, qui & in ordine Magiſtrorū nonus adnumeratur, frater Burgardus de Suadm, anno ſalutis 1283. apud Accam electus, rebus annis ſeptē præfuit, ibidem mortuus & ſepultus. Quæ ſi ita ſunt ut ordinis hiſtoriç tradunt, eſſe non poteſt quod poſt Ptolemaidis amiſsionem à Friderico Pruſsiam ordo petierit, quū Fridericus anno 1250. humanis exceſſerit, & Ptolemais 1290. adhuc in manibus Chriſtianorū fuerit. Hic res militum S. Mariæ monent (quando ſupra memini Hermannum de Saltza quartum in ordine Magiſtrum, ut eorum mihi adſcribunt hiſtoriæ principum honores meruiſſe, ordinem ſub eius magiſtratu plurimū auctum fuiſſe, anno uerò magiſtratus triceſimo uita functū, apud Barletum conditum eſſe) totius Germaniæ ſummam mirari incuriam: nec ſatis intelligo qua re effectū ſit, ut res ordinis in Apulia olim ſplendidiſsimas, ita neglexerint. Ego enim quum in Apuliam ueniſſem, huius rei gratia ſtudioſius apud Barletū uetera Germanorum monumenta contemplatus ſum, eo loco, cæteriſq; plurimis, ut apud Mamfredoniam prope montem Garganum, ad S. (ut uocant) Leonhardum. Prçterea in ipſis Apuliæ campis, prædium extat, hodie turris Alemannorum appellatum, hæc omnia ſicuti cæteris in locis, non modo in Apulia, uerumetiam per Romaniam & Italiā totam, Germani olim ſtrenuè militantes magnificè cōdiderunt: hodie ne ueſtigium quidem religionis apparet. Qua de re minus ueniet admirādum, ſi hæc quondam periculoſa reipub. Chriſtianç bella, ab ordine in Polonicum & Sarmatiæ populū ſuſcepta, Italicis patribus fuerint grata, interim enim ordinis res inclinatæ ad ſummas peruenerūt neceſsitates, quo facilius nō modo Apulia, ſed & tota Italia eijcerentur hi milites, atq; quicquid olim Germanorum ſanguine atq; opibus partum eſt, tandem in Italorum poteſtatem omni intermiſſo inſtituto priſtino abijt. Quid igitur Germani mei in utramq; ſtertitis aurem? Quid in ſterilibus Sarmatiæ quæritis campis affluentis Apuliæ amœnas negligentes delitias? Corruerunt çdificia maioribus noſtris magnificè condita, perijt inſtitutum priſtinum & religio ueſtra, manent nihilominus redditus ut uocant. Euigilate, ſumite animū, extat unica S. Leonhardi abbatia (ſic enim eum locum illis appellare placet) quæ quondam uobis nouem millia aureorum numorum pendebat, hodie bis mille Aegidio ex patrum Cardineo ordine pendet. Reliquum Rex Germanus habet, tanto facilius recuperandū quo magis ille & tenetur & ſtudet Germanorum augere gloriam. O dolenda, & nunquàm ſatis comploranda iactura, non contenta Italia quod omne aurum à Germanis uarijs ſtudijs emulgeat & ſedulos habeat obſeruatores, quin hoc afflictis addat malum, ut quod maiorum ſanguine & opibus partum eſt, uiolenter eripiat, atque ultro eijciat, ſic Romæ redditibus ereptis manet Teuthonicorum militum domus. Sic dum Germani unicam in ſublaco tenerēt memoriam, nuper ſub boni ſpecie D. Pauli extra urbem monachis illud Cœnobium unitum, quo facilius omnia uorarēt, qui aliàs plus decies & octo millia ducatorum annis ſingulis in prouentibus habent. Hoc ſtudentes ne ullum Germanis in Italia ius maneat, neùe minimum quod contribuant aliquando recipiatur, hæc placuit hîc inferre. Vos euigilate Germani, ſunt his plura atq; maiora, ueſtrum erit aut ſemper à maiorum ueſtigijs degenerare, aut aliquando ſumpto animo, ſi non eorum gloriam ſuperare, æquare ſaltem & conſeruare. Hucuſq; de ordinis primæuis initijs inferre placuit, nunc ad incœptum calamum dirigo.

5. Magiſter.

S. Leonhardi abbatia.

LESKONE albo iniquè cæſo, poſtquàm ab Henrico cum barba & Conrado multis prælijs certatum eſt. Poſtremum Boleſlaus pudicus rebus præficitur, octauo loco monarchiæ, ab initio uigeſimus ſextus, prçfuit annis 37. homo uirtutibus adornatus. Sub cuius tamen imperio Polonia uarijs incommodis et bellis maximis, tum gentilium, tū etiam ciuilibus diſsidijs uexata eſt. Obijt anno ſalutis 1279. die 7. Decemb. apud D. Frāciſcum ſepultus. Dum igitur Boleſlaus princeps remp. adminiſtraret, ſal in locis ſubterraneis repertum traditur. In eo loco cui hodie Bochnia nomen eſt, idq; diuæ Kunegundis meritis factum memoriæ tradunt. Dum enim beata princeps Belam Hungariæ regem parentem ſuum adijſſet, & aliquādiu per regnum ducta, in eum locum qui Marmarus ſeu Maromus appellatur ueniſſet, parentem pro ſalis cauerna exoraſſe perhibetur, annuit parens, filiæq; ex pluribus unam tribuit, illa rapto à digito annulo, cauernæ quam delegerat arrham immiſit, factum dum forte ridiculum, paulò uerò pòſt dum illa in regnū redijſſet, in eo quem dixi uico caſu ſal repertum, primiſq; initijs lapidum more extractum eſt, in quorum uno annulus D. Kunegundis nuper Hungarico ſolo proiectus repertus eſt: res memoria digna, quam quum Hungari initio deriderent, in hanc tamen uſq; ætatem cum Polonis di-

Boleſlaus pudicus.

Sal repertū ad Bochniam.

uino utuntur munere, quodq; ſemel repertũ durat, & multis effoſſum cauernis perpetuas diuitias oſtendit. Inciderunt hæc in annum ab orbe redempto milleſimum ſupra ducenteſimum quinquageſimum primum. Eſt locus in plano, pauculis ſed à longe, nec ſaxoſis ſeptus collibus, cui oppidum ſuperædificatum, eo tribus in locis à luce quadrangularia foramina centum triginta cubitorum ad ima in profundum ducunt, itur dehinc centum & ultra cubitis in plano meatu, ubi ſecũdum eſt ad ima nonaginta cubitorum foramen: iterumq; poſt planum meatum ad uſq; tertium totidem cubitorum per deſcẽſum foramen, reliquum iter per ſcalas interiectis tamen multis per planum meatibus, in diuerſas cauernas non eadem profunditate ſitas tendit, ibi ſal ingentium ſaxorum ſpecie exciſum execatur, dehinc in æqualia fruſta, quæ bancos appellant operarij, funibusq; extrahuntur. Per primum itaq; quod à luce eſt foramen in funibus penduli homines dimittuntur, reliquum iter per ſcalas deſcendenti emetiendum eſt. Totus tamen deſcenſus unius perficitur horæ ſpacio, deſcẽditur atq; laboratur ſæpe cum periculo, itur itaq; perpetua ſpe in profundum per fodinas, nec unquàm D. uirginis Kunegundis meritis efficientibus, theſauri reperti finis apparet. Aqua (niſi quæ deſuper à luce penetrat) nuſquàm reperitur, utcunq; ab extra aëris intemperies in montibus eadem qualitas habetur. Hoc ſpectaculum inter orbis ſpectacula digne connumerandum, uir omni laude dignus Ioachimus Vadianus, doctor & poëta, de quo libro tertio mihi dicendum ueniet ſuperiori anno uidit atque miratus eſt. Ego quoq; non parum ſæpe meis ſum pedibus emenſus, his paucis enarratis ad inſtituti ordinem redire oportet.

Cauernæ fodinæ Bochnienſ.

Henricus cum barba.

BOLESLAO VERO pudico Henricus cum barba Poloniæ & Sileſiæ princeps nono loco ſecundum aliquos res tutandas ſuſcepit, eorum qui ab initio præfuerunt uigeſimus ſeptimus, princeps heroicis uirtutibus clarus. Dominus Miechouieñ. hunc nõ annumerat, forte non ſine argumento, eo quòd remp. duntaxat alterius nomine tutatus ſit. Ponitur ſtatim ipſo anno quo Boleſlaus pudicus uita exceſsit, Lesko niger in nonum locum. Mihi uerò non ab re uiſum Henrico cum iſtis qui interregni rebus præfuerunt, ob uarios motus & multa egregia facinora locum adſcribere.

Lesko niger.

ANNO uerò quo Boleſlaus pudicus uitam cum morte mutauit. Fertur Lesko niger ad remp. regendam aſſumptus, qui decimo loco præfuit interregno exiſtente, eorum qui ab initio fuere uigeſimus octauus. Dum is remp. moderari cœpiſſet, multorum animi in eam euecti uarijs motibus ubiq; laboratum eſt. Bellum grauiſsimũ cum Conrado Mazouiæ principe & ſocijs geſsit, quo multis incommodis affectus eſt. Tandem Teuthonicorum Cracouienſiũ opera, arce in fide ſeruata, ex Hungaria collectis copijs Conradum, & qui eum ſecuti acie uno prælio uicit, atq; ſic rerum potitus Germanos ob fidem innocentiſsimè ſeruatam prærogatiuis extulit, hinc Magiſtratus urbis & alia inſignia ſolis Teuthonicis perpetuo iure conceſsit. Tanto Teuthones proſequutus affectu, ut habitu atque moribus ſe illis conformare non dubitaret. Vir profecto magni conſilij, qui dum maximo populo præeſſet, hanc tamen titulis ſuis laudem addere uoluit, quod Teuthonicis, Germanicisq; populis ultrò ſe accedentibus imperaret. Ab eo tempore Sarmatiæ principes atq; reges Germanorum fidem in precio habere cœperũt, hincq; in totum fermè regnum iura Teuthonica introducta, atque in hanc ætatem innocentiſsimè cuſtodita ſunt. Germani gens in Europa clariſsima, pro cuius imperio multo certatum ſanguine, nullo unquàm populo tam ſe ſua ſponte coniunxit, miro id fato fieri conſtat. Nam ut dulcius uideatur primæuæ originis ſolum repetere, quam externis nationibus ſubeſſe, id forte Sarmatiæ regibus non poſtrema gloria tot Germanicis populis imperare, eosq; humanitate uincere, qui armis ſemper inuicti fuere. Lesko igitur anno ſalutis 1289. die Septemb. ultima humanis exceſsit, Cracouiæ apud ſanctiſsimæ Trinitatis ædem digno conditus honore.

Teuthonũ Cracouienſ. fides & priuilegia.

Boleſlaus Mazouiæ dux.

SVCCESSIT LESKONI nigro Boleſlaus Mazouiæ dux Senatus aſſenſu, pauliſper rerum potitus monarchia pulſus eſt, præfuit undecimo loco, ab initio uigeſimus nonus.

Henricus probus.

HVIC ſucceſsit Henricus dux Sileſiæ & Poloniæ, cognomento Probus, cui pro monarchia uarij cum Vuladiſlao cubitali motus, hinc inde ſæpius uictores rerum potiti, tandem Henricus ſuperior in ipſo monarchatu ueneno forte extinctus Vuratiſlauiæ moritur ſub anno ſalutis 1290. die 22. Auguſti, apud S. Crucem ſepultus. Is rebus duodecimo loco præfuit, & eorum qui ab initio fuere triceſimus.

Vuladiſlaus Cubitalis.

HENRICO extincto, tertiodecimo loco ſucceſsit Vuladiſlaus Cubitalis, eorum qui ab initio fuere triceſimus primus, ſed in ipſis initijs pulſus.

Przemiſlaus Maioris Poloniæ dux.

PRZEMISLAVS Maioris Poloniæ dux rem tutandam ſuſcepit quartodecimo loco, & eorum qui ab initio fuere triceſimus ſecundus, & hic quoque mox in ipſis initijs pulſus.

VENCES-

VENCESLAVS Bohemus quintodecimo loco eorum qui interregno præfuere, ab initio uerò tricesimus tertius rebus præfuit, hic uarijs euentibus cū Vuladislao Cubitali bella geſsit. Eo itaque rebus præfecto, Senatui atq; populo ad unius regni maieſtatem remp. reducere uiſum fuit, factis comitijs, Przemislaum ducem regio honore decorarunt. Hic princeps clarus & uirtutibus relucens remp. uotis omnium aſſequutus, magnam initio de ſe ſpem promittens. Sed dum in omni hominum uita nihil non amaritudine admixtum reperiatur, Sarmatiæ populus regis ſui fructu breui potitus eſt, dum enim apud Rogozno comitia agit eodem anno poſtquàm menſibus ſeptem præfuit à Marchionibus Brandeburgeñ. in gratiam forte Venceslai Bohemi miſerè cæſus eſt, præfuit ceſſante interregno primo loco, eorum tamen qui ab initio præfuère triceſimus quartus. *Venceslaus Bohemus.* *Przemislaus rex.* *Przemislaus interitus.*

SVBLATO PRZEMISLAO ſenatus conſulto de rege ſubſtituendo apud Poznaniam ſub anno 1269. in Aprili comitia habita. Vuladislausq; Cubitalis multis comprobatus argumentis coronandus decretus eſt. Verum dum certis proſtitueretur uitijs, & coronationem differret, conceptamq; de ſe ſpem non præſtaret, abrogata electione rerum non potitus eſt. *Vuladislaus Cubitalis iterum.*

SVB anno Salutis 1300. apud Poznaniam nouis habitis comitijs Venceslaus Bohemus ſuffectus, & Gneznæ coronatus eſt. Sarmatarum remp. poſt inter regnum ſecundo loco habuit, ab initio tricesimus quintus præfuit, pace uel bello rebus Polonicis compoſitis in Bohemiam rediјt. Sub anno ſalutis 1305. die 25. Iunij extremum clauſit diem Pragæ ſepultus. *Venceslaus Bohemus.*

HVIC naturæ ordine Venceslaus tertius ſucceſsiſſet, uerum dum is in Sarmatiam iter maturaret in Olomuncz ſeu Iulimonte necæ præuentus miſerè interijt, qui quum rerum habenas non ſuſceperit à me in principum ordinem non adnumeratur. *Venceslaus 3.*

SVBLATIS ex Bohemia aſſumptis regibus Vuladislaus Cubitalis iterum rem tutandam ſuſcepit, non tamen regium faſtigium aſſequutus, niſi poſt multa pro patria bella & uarios partos triumphos, ſenatusconſulto ſub anno ſalutis 1320. die 18. Ianuarij Cracouieñ. Regiam maieſtatem & regni diadema ſuſcepit, præfuit poſt inter regnum tertio loco. ab initio triceſimus ſextus. Poſt hæc Vuladislaus rerum geſtarum laude clarus, multa atq; maxima pro regno geſsit bella, confectus ætate anno ſalutis 1333. quarta Martij Cracouiæ ſupremum clauſit diem, & in templo maiori humatus eſt. Sub huius regis temporibus uniuerſa fermè Silesia ad Bohemos defeciſſe traditur. Vuladislao Cubitali morte conſumpto apud Cracouieñ. comitia de nouo rege ſubſtituendo habita. *Vladislaus Cubitalis tertio.*

SVB anno itaq; 1332. die 25. Aprilis ſenatus conſulto Kazimirus, poſtea Magnus cognominatus, Vuladislai Cubitalis filius, Cracouiæ reip. præfectus, & in regem coronatus eſt: hic princeps pace domi conſilio magnus, bello foris maximus præfuit, tot clara geſta peregit quot unquàm Sarmatiæ princeps facere potuit, tot in regno ædificia extulit, atq; à fundamentis extruxit, quot uix à ſucceſſoribus Poloniæ regibus in Sigiſmundi primi tempora ne ruerent ſeruari potuerunt. Multis redimitus uirtutibus pace atq; bello clarus fuit. Verum cum humana imbecilla conditio nunquàm ſine incommodo uiuat, atq; nihil ex omni parte reperiatur beatum: ita & hic clariſsimus princeps non ſine uitijs uitam egit, atq; nonnihil heroicas dotes luxuria & incontinentiæ malo obumbrauit. *Kazimirus Magnus.*

Sub anno ab orbe redempto 1370. die quinta Nouembris Cracouiæ ultimum clauſit diem, præfuit poſt inter regnum quarto loco, eorum uerò qui ab initio præfuère triceſimus ſeptimus.

HVIC ex condicto Ludouicus Kazimiri ex ſorore nepos, Hungariæ rex, ſucceſsit corona atq; rerum eo anno, die 17. Nouemb. apud Cracouieñ. potitus, remp. quinto loco poſt inter regnum, & eorum qui ab initio triceſimus octauus ſuſcepit. Is præfuit apud Sarmatas annis duodecim. Sub anno ſalutis humanæ 1382. die 13. Septemb. apud Tirnauiam mortuus, in Albam regalem relatus eſt. *Ludouicus rex Hungariæ.*

HVIC HEDVIGIS filia Senatus, plebiſq; ſcitu ſucceſsit, quæ primis initijs Vuilhelmo Auſtriæ principi ſenatus aſſenſu nupſit, ſed is antequàm res tutandas ſuſcepiſſet, & thalamum fuiſſet ingreſſus, regina inuita repulſus eſt. Præfuit Hedui-gis uirgo poſt inter regnum ſexto, eorum qui ab initio fuère triceſimo nono loco, atq; ita à primordio gentium ad inclytæ uirginis ætatem Sarmatarum & Polonorum ſe res habuère. *Heduigis.*

IODOCI LVDOVICI DECII, DE IAGELLONVM FAMILIA, LIB. II.

PRAEFATIO.

SARMATICARVM gentium originem & uetuſtates quæ domi pace, ac foris bello geſſerint, quotq; principes ab initio præfuerint, uno iá libro expoſui. Hic ſicuti cæteris in rebus nimia uetuſtas negotium obſcurat: ſed mali huius initium antea mihi dictum, uel quod magno temporum interuallo res memoriæ omninò exciderunt, uel quod nullæ, aut raræ ab initio literæ fuére, quibus (unico uidelicet fideli uetuſtatis & memoriæ ſubſidio) geſtarum rerum ſeries traditur. Equidem non ſum neſcius uix omnibus, aut certe paucis meam placituram aſſertionem, at quum omnium fermè diſciplinarum genus uarijs, & ut ſæpè dubijs obijciatur diſceptationibus, eſſe forte poterit, ut ſi cominus fuero aggreſſus, mea etiam opinio non improbis argumentis fulciatur. Cum enim eos potiſsimum ſequutus ſim, quorum mihi traditio temporum interuallo firmata perhibetur, negotium erit eoſdem una mecũ euertere, aut ea quæ maiorũ traditionibus aſſerui non lacerata connjuentibus oculis accipere. Iam quod ſecũdo libro explicare ſtatui calamus efficere feſtinat. Tu Lector optimè, Vale.

Transgreßio.

HEDVIGIS princeps, uirgo & Sarmatici populi regina, quemadmodum primi mihi libri finem effecit, ita ab ea ſecundi quoq; libri initium ſumere ex uſu erit, tum quod priſcorum principum atq; regum genus in ea rebus præeſſe deſijt, tum etiam quod ea præfecta rebus, externa ſed longè clariſsima Iagellonum ex Lithuanis accita familia ſimul & res tutandas, & Chriſti fidem ſuſcepit. Quando uerò ſuſceptus labor non parum dehinc in Lithuanicis rebus negotium habet, operæpretium erit nonnihil eius principatus facere mentionem. Primo itaq; libro non leuibus argumẽtis, hanc (ſicuti alias gentes in eo ſolo exiſtẽtes) Sarmatiæ eſſe nationem exponere uolui, nõ ab re tamẽ hic uiſum eſt, anteq; narrandi initia faciã, nominis atq; gentis reddere originẽ.

Lithuaniæ deſcriptio.

Lithuanicũ uerò nouũ & Latinis ſcriptoribus incognitũ nomen eſt, qua aũt ętate ea prouincia id nominis ſortita ſit, longo temporũ interuallo non apparet. Aeneas Syluius qui in ea re non parũ ſudauit, totũ negotium ita exponit, ut loci illius ſitũ magis quã gentis originem aut priſcę uetuſtatis nomen oſtendere uideatur. Dũ enim curioſius nouiſsimè gentis ante ſuſceptã fidem ritus & mores ab Hieronymo quodã acceptos proſequitur, nullibi docet quo priſco nomine ea gens fuerit appellata, hic ſicuti in pleriſq; alijs traditionib. ingẽs eum Neotericorũ manus ſequuta eſt. Sunt quibus Lithuani ſimul cũ Prutenis Phinni tradãtur. Ego Phinnos (ſi Ptolemęo fides) Prutenos non negauerim, uerũ Lithuanos nõ crediderim, quum alios in ea regione populos Ptol. depinxerit, qui omnes mihi hodie Lithuani uidenẽ. Dubius meus erit pleriſq; ſermo multos in Lithuania populos tradẽs. At illi ſi Lithuaniã tot populorũ altricem reliqua Poloniæ maiorẽ meminerint, facilè non minus olim quoq; populi Lithuaniã fuiſſe ſeruatricẽ intelligẽt.

Quę olim in Lithuanis gentes.

Omnis itaq; Lithuanis culta regio harũ olim gentiũ qui Ptole. ita dicũtur fuiſſe uidetur, Galindæ, Bodini, Genini, Sudini, Cariones, Amaxobij, Stabani, Sargacij, Sturni, Vibiones, Naſci & Aſubi. Hi populi omnes olim eo ſitu depingũtur, quem hac Lithuani ætate cõprehenderũt.

Limites Lithuaniæ hodie.

Lithuania uerò hodie his limitib. ambitur. Statim poſt Vmbrones, id eſt, Lublineñ Palatinatũ, ad latus Septentrionale ad Mazouiã uſq; Venedicos montes & Phinnos, id eſt, Prutenos protenditur. Hi aliquibus Boruſsi creduntur, altius enim huius gentis originem repetentes inueniemus eum populum qui Ptolemæo ad Riphæos montes in ijſdẽ ſedibus, quas hodie Europæi Moſchi fortè occupauerunt,

Borußi qui.

Boruſsios uocari. Hos, ſedibus ob rigidum cœlum ſoliq; infœlicitatem permutatis, in eam oram quæ nũc Pruſsia eſt, ueniſſe tradunt, atq; inde priſcis pulſis colonis regionẽ quaſi armis partam ex ſuo nomine uocaſſe perhibent. Hanc opinionem Eraſmus Stella homo literis eruditus in Boruſsiæ uetuſtatibus ſequutus hinc gentis & Boruſsiæ originem ſumit argumentum ſine controuerſia non improbum. Verum & illi ad Boruſsiæ oram aliqui populi adnumerantur, quos ego Lithuanorum moderniori ſitui uel limitibus adſcripſi, quanq; illud ego non impugno. Eſſe enim poteſt ut Boruſsię limites olim plures (quam hodie habet) populos continerent, multis tamen ab hinc ætatibus potentiorum nutu aliud imperium atque nomen (ut crebro factum conſtat) ſortitos eſſe. Hac tamen ætate Lithuania cum Prutenis à Septentrione ad uſq; Samagitas contigua, Samagitis uerò ad Septentrionis oceanum conterminis Lithuaniam pertinentibus ad uſque Liuoniam, & dehinc ad magni Moſchi principatum extenditur, quem ab oriente habet. A' meridie uerò Roxolanos redeundo ad Polonos, quos ab occidente habet ad uſq; iterum Ombrones, his finibus ambitur.

Sarmatiæ fermè quarta pars apparet. Quibus ego limitibus ſupra commemoratos olim populos habitaſſe non ab re crediderim. Mihi uerò non conſtat, quare Aeneas Syluius Maſſagetas poſt Pruſsiam habitare in ſuis deſcriptionibus aſſeruit, nomen his finib. nunquàm commune. Maſſagetas enim, qui & Amazones aliquibus ſunt in Scythis Aſiaticis fuiſſe conſtat, Ptolemæo uerò in eum locum nunquàm adſcribuntur. Satisfactum credo Lithuaniæ, Samagitiæq́ʒ (quæ unius imperio parent) fines his limitibus expoſuiſſe. Si cui aliter tradendum uiſum fuerit, parum ad me pertinere uidetur, quum modò Lithuaniam, Samagitiamq́ʒ Sarmatiæ populos, atqʒ iampridem nouum hoc uocabulum ſumpſiſſe admittat. Supereſt & noui nominis, quod & ipſum in opinione eſſe uidetur indagare initiũ. Lithuani itaqʒ aliquibus à Lituo, quod cornu ſignificat, certis rationibus dici creduntur, horum opinio perinde ac anilis habita irridetur. Sunt alij qui Italos eam regionem ingreſſos patrio iam ſolo Italia, & genti Italię nomen indidiſſe perhibent. Verum poſteris L. litera adhibita Lithaliam, atqʒ Lithalos, fuiſſe appellatos, maiori dehinc ætate addita uicinioribus populis uocabulo magis corrupto Lithuanos atque Lithuaniam uocatos eſſe aſſirmant. Hanc dominus Miechouieñ. aſſertionem lib. 4. cap. 39. expeditius ſcribit. Poſtremò aliorũ opinione traditur. Lithuanos olim ex Boruſsiæ finibus Lithalano duce egreſſos, priſcas ſedes olim uacuas relictas impleuiſſe, quondã Alani relictis ſedibus illis in Boruſsię fines migraſſe dicũtur. Cùm uerò Lithalanus priſcas ſedes repetiſſe tradatur, & eas quidem unde olim Alani fuerint egreſsi apparet Lithuanos hodie quoque eam habere oram quam olim Alani occupauerant. Ego uerò Alanos magis ad Ruthenos pertinere aſſirmarem. Sed & hoc eſſe poteſt, quod illa regio Ruthenis à Lithuanis olim bello quæſita ſit. Hanc aſſertionem Eraſmus Stella pulchris rationibus aſſirmauit. Ego in tanta rerum mutatione & poſt tot temporum interualla non planè habeo quid dicam, rem (ut eſt) in opinione relinquo. Lithuania, Samagitiaqʒ Sarmatiæ regibus parent, præſcriptis finibus terminantur, gens quidem nunc Catholica, olim uarijs, ridendisqʒ adacta religionibus quibus ad Iagellonis uſque tempora delituit. Ex hac regione atque his populis Ludouico morte ſublato. Vuilhelmoqʒ duce Auſtriæ pulſo, Polonis rex & Heduigi regni ſocius aſſumptus eſt. Quum uerò ex ea familia in hanc ætatem Poloniæ, Hungariæ, Bohemiæqʒ regnis plures reges nati ſunt, ac pleriſque clariſsimis principibus inclytæ uirgines per connubia iunctæ tradantur. Ex uſu mihi uiſum eſt libro uno eam familiam deſcribere.

Maſſagetæ ubi. *Lithuani unde dicti.* *Lithalanus dux.*

VERVM antequàm in hac genealogia regum ſingulorum quædam geſta deſcribam, uniuerſam prius ſtirpem paucis ſubijcere placuit. Erat apud Lithuanos princeps Olgerdus nomine, qui poſt multa bellorum pericula apud ſuos ſublatis ſex fratribus uniuerſam fermè rempub. tutatus eſt. Hic etſi uti conſtat maioribus non caruit, tamen mihi is potiſsimum (ne ad humani generis primæua initia ad quorundam exemplum omnia referre oporteat) dicendi & familiæ faciet principium. Olgerdus itaque apud Lithuanos rebus præfuit, habuit filios una matre genitos duodecim, omnium natu maior Iagello, Skirgello, Swirrigello, Borezisch, Koributh, Vigunth, Korigal, Harimunt, Langwin, Lubarth, Andreas, & Buthaws, qui etſi temporum ſucceſſu multiplicati fuerint, cæteri tamen uno Iagellone (ex cuius renibus hæc principum propago ſurrexit) dempto, prætermittendi à me erunt. Iagello itaque quatuor uxorum maritus fuit, quarum prima Heduigis Ludouici Hungariæ & Poloniæ regis filia, ex qua unicam habuit filiam Elizabeth Bonifaciam. Secundam Annam Ciliæ comitis filiam, ex qua unicam filiam Heduigin nomine ſuſcepit. Tertiam Elizabeth ex familia Pilecenſium. Quarta Sophia Græci ritus fœmina, ſacro prius fonte lota quàm regium thalamum aſcenderet. Ex hac quarta coniuge ſuſcepit Vuladiſlaum, Kazimirum primum, Kazimirum ſecundum. Verum mihi ne ad generalem huius familiæ deſcriptionem deueniam, in animo eſt, pro ætatis & principij ordine, ſingulorum facere potius obiter mentionem, eo quòd generalis illa demonſtratio in arbore quam depinxi continetur. Feſtinat itaque ſtylus ut ſingulorum quædam memoratu digna, heroicaqʒ facinora tradat, non tamen aliter quam obiter, uti ab initio pollicitus ſum. Eò quòd hæc omnia apud dominum Miechouienſem reperiantur, cuius hiſtoriæ hic liber index fermè cenſebitur, iam uerò ad inſtitutum pergit ſermo. Olgerdus itaqʒ Lithuanię princeps rerum inter ſuos potitus ſex habuit (ut ſupra mihi dictum fuit) fratres. Princeps quidem ethnicus, ſed militari diſciplina clarus, multa cum ordine Sanctæ Mariæ domus Teuthonicorum bella uario euentu geſsit. Quæ etſi Chriſtianis gentilis & barbarus intulit: ueniam nihilominus habent, armorum enim & pro imperio belli ſtudia ad religionem non pertinent, eum ſi quidem deorum cultum quem dijs patrijs ex maiorum traditione præſtitum conſtat, ut quiſquis accepit, ita uel extrema adactus calamitate tutatur. Cum deniqʒ ea gens uarijs delyraret religionibus, ſui quoqʒ ritus ſummi uiſi ſibi ſunt,

Stirps Iagellonum. *Olgerdus.* *Olgerdi filij.* *Iagello.* *Vxores Iagellonis.* *Olgerdi res geſtæ.*

Olgerdus

Olgerdus uerò (ſicuti cæterarum quoq; gentium mos eſt) & pro dijs patrijs & imperij augmento ſuſceptum bellum ita geſsit, ut patriæ ſtudium admonuit. Cuius ſi quis egregia facta ſcire uoluerit, ponat de fidei cultu diſceptationem, & reliquo in belli ordine ducis optimi officium comperiet. Abſumptus eſt anno humanæ ſalutis 1381.

Iagello filius. IAGELLONEM natu maiorem in principatu ſucceſſorem reliquit, hic paternis ueſtigijs inhærens, ſuſcepta cũ finitimis populis bella proſequutus, barbarico, Ethnicoq; animo tàm Polonos quàm Prutenos, & Roxolanos uaria belli ſorte moleſtauit. Verum quæ ethnicus bella geſsit, quum alibi habeantur, nec ad inſtitutum ex uſu ueniant, exponere nõ eſt in animo. Ad ea properare lubet quæ ad reipub. habenas tutandas aſſumptus rex geſſerit enarrare. Pulſo itaq; Vuilhelmo Auſtriaco quod ad remp. integrè conſeruandam illi haud ſatis uirium eſſet. Legati Iagellonis Heduigim Ludouici natam ſuo principi conſortem poſtulauère, is ad reip. commoda facultates omnes ultrò obtulit, cæterũ & Catholicam fidem cum populis quibus præfuit ſponte ſuſcipere, & reliqua quę regno ex uſu forent extremis etiam periculis pollicitus eſt. Senatus rem ad reginæ matrem reiecit, miſsis quidem legatis de rebus domi quoq; conſultum eſt. Hinc duplici commodo permoti, ad eos maximè pertinere decretum ſi ex oriente ſumpto rege, patriã ab eruptione tot populorum redemiſſent, ſicq; etiam Chriſtiani nominis inimicam manum ad eccleſiæ unitatem ab erroribus auerterent. Firmata res, atq; Iagello ſacri quidem laticis aſperſione lotus ad regnum admiſſus, Vuladislai nomen ſortitus eſt. Sed & fratres fidem edocti ex aqua Chriſto ſunt renati.

Iagello chriſtianus Vuladiſlaus cognominatus.

Hæc in annum ab orbe redempto 1386. inciderunt. Sarmatiæ ſceptris obtentis rebusq; domi pacatis ſimul cum regina Lithuaniam ingreſſus, eum populũ, Samagitasq; uota Polonis reddens ad fidei Catholicæ lumen conuertit, ea enim gens à prima hominum origine idolatrijs dedita excæcatis animis uarijs & ridiculis, erroneisq; opinionibus obumbrata in hanc ætatem ueri luminis iubar ignorauit.

Lithuani, Samagitæq; conuerſi.

Anno ab orbe redempto 1387. cum maximo reipub. Chriſtianæ bono priſcis abiectis uanitatibus ad eccleſiæ Romanæ obedientiam optimi principis authoritate inducta, Vilneñ. & Medniceñ Epiſcopatus fundauit. Varios deinde cum fratrib. tumultus habuit.

Heduigis deceſſus. Anno uerò ſalutis 1399. die 12. Iulij, Heduigis regina Poloniæ Vuladislai prima conſors uita exceſsit, ex ea paulò antea 12. Iunij filiam Elizabeth Boniſaciam ſu ſcepit, quæ triduo tantum ſuperuiuens mortua eſt. Heduigi uerò ex humanis abſumpta, Vuladislaus nonnihil Polonorum fidem quod à repub. reijci timeret ſuſpectam habere cœpit. Verum ea gens quæ ſemel datam fidem nulla unquàm calamitate adacta uiolauit. Vuladislao conſolato Senatus decreto ad ſecundum induxit connubium. Vilhelmi itaq; Cilię comitis filia magni Kazimiri neptis eius thalamo 1400. adducta eſt, quæ & ipſa regni ex Kazimiro hæres anno poſtea 1402. in reginam coronata fuit. Eo etiam anno generale Gymnaſium à Vuladislao ex olim Heduigis reginæ teſtamento iampridem à Kazimiro cœptum, Cracouiæ optimis initijs firmatum eſt, uario diſciplinarum genere in hanc ætatem clarum.

2. Vxor Vuladisla'.

Gymnaſium Cracouienſ. inſtitutum.

Teuthonici ordinis bellum. Ab eo quoq; tempore ordo fratrum Teuthonicorum iampridem in Lithuaniam Samagitiamq; cœpta bella confecturus priſco more in Lithuaniam uarias fecit eruptiones, acceſsit ordini fratrum ducum Lithuaniæ diſsidium. Vuladislao atq; Vitouudo patriam tueri negotium fuit, quibus rempub. tutantibus cum ordine bellum contrahendum fuit. Quod tum ſemel paruis initijs & uarijs fortunæ euentibus cœptũ tàm ex Polonia quàm Lithuania, non ſine rerum diſcrimine ad annum uſque 1410. geſtum eſt, tanta audacia utrinq; pro alieno imperio pugnatum, quantum ſuum cuiq; retinere negotium fuit, Polonis ut iampridem belli iure, & quædam contra ius gentium amiſſa Sarmatiæ imperio redderent. Ordini ut ſemel parta tutaretur, & dominandi maieſtatem ampliaret ſtudium fuit, ſed diſpar belli initium periculoſum uictoriæ euentum præbuit, uarijs dehinc induciarum & pacis præſtitis conditionibus. Res publico marte decernenda fuit. Poloni uniuerſis Sarmatiæ populis ad hoc bellum negotium fecerunt. Ex ſocijs quoq; & mercenarijs militibus auxilia parauerunt. Eſt & ad hoc bellum Tartarorum imperator accitus. Prutenicus uerò Magiſter Germaniæ nobilitatem aduocauit. Præterea Liuonię & ſociorum auxilia quæſiuit. Cæterùm mercenario quoq; milite exercitum ampliauit, & reliqua domeſtica arma ſupra uires adhibuit. Vtrimq; hoc ordine maximo parato exercitu multarum gentium populi, ut quiſq;, uel gratiæ, uel odij ſtimulo tactus, rebus benè uel malè fauentes, ſuis ſinguli fortunam, felicemq; uictoriam precati ſunt.

Moles belli.

Anno itaq; ab orbe redempto ſupra milleſimum quadringenteſimum decimo, uterq; exercitus die 15. Iulij, quæ diuorum Apoſtolorum migratione dicata eſt, in loco prope Tannenbergk & Grinwalt caſtra poſuit, nullum tũc ducum ante memorabilem pugnam

colloquium

colloquium fuit. Conradus itaq; de Iungingen ordinis tunc generalis Magiſter, orto iam Conradus de
ſole ex caſtris militem prælij cupidus eduxit. Oratione quidem rebus atq; periculo accom Iungingen Ma
modata exercitum cohortatus, hac ſuprema pugna belli finem uictori nõ modo in Pruſ giſter ordinis.
ſos, ſed & in Polonos imperium adeſſe docuit. Ad hæc recentibus uictorijs & rerum ab ſe
geſtarum memoria militibus animum auxit. Contra hoſtem numero ſuperiorem, uerum
inermem, barbarum, multarum gentium colluuiem, non unius linguæ, & non eandem o-
mnibus militandi cautam eſſe exponit, atq; ita credendum hoc in loco nihil quod uel bo-
ni imperatoris, ducisúe, uel militis optimi officium erat, neglectum fuiſſe. Inſtruit dehinc Aciei Teuthon.
omnium primos Cataphractatos, haſtatosq; & mercenarios milites, ut ad primum terro- inſtructio.
rem inermes Lithuanos, Tartarosq; turbarent. Aciem deinde ſecundam ex ueteranis or-
dinis militibus. & his in quibus negotij uel belli ſumma ſpes eſſet aliquali interuallo reli-
cto locauit. Poſtremam autem ex auxiliarijs copijs, ſociorumq; militibus aciem cõcluſit.
Hæcq; omnia mira & incredibili animi magnitudine hoſtium congreſſum exoptans per
cohortes & manipulos ſub uno ac quinquaginta militaribus ſignis diſtinxit, Sarmatiæ
uerò rex Vuladislaus poſtq; primo diluculo à Dambrowno, in eum locum quem ſupra
adſcripſi duobus millibus paſſuum caſtra mouiſſet, uniuerſum ſiſti iubet exercitũ, & inter
ipſa rubeta ad id paratis ſacerdotibus duplicatum Deo offerri iuſsit ſacrificiũ, eo loco niſi
miſſarum ut appellant, orationisq; finis eſſet, nullo pauore uel nuncio moueri potuit. A Polonorum
ducibus interim acies inſtructæ, Lithuani, Tartari atq; Rutheni in dextrum cornu locati, acies.
ijs Alexãder Vuitowdus Lithuaniæ dux præfectus eſt. Poloni omnes, auxiliaresq; & mer
cenariorum militum copiæ ſiniſtrum ſortitæ. Sed & per cohortes & manipulos locorum
interuallo diſtinctos, ad quinquaginta Poloni. Lithuani uerò & auxiliarij Tartari ſub
quadraginta militaribus ſignis inſtructi traduntur. Ita uterq; exercitus alter alterius aſpe-
ctu, ut unumquemq; ſpes uictoriæ aut periculi metus occupauit, ita attonitus uel animo
forti congreſſum præſtolabatur. Sarmatiæ quidem exercitus & gentium ferocitate ſupe-
rior contra armorum uſu, & linguarum diſparitate, quod in rebus bellicis ſæpe ſummum
diſcrimen eſt inferior. Mariani ordinis item exercitus ut numero inferior, ita equorum ar-
morumq; & machinarum copia inſtructior apparuit. Nullum omninò in utriſque caſtris
hominum genus, quod non pugnæ auidum, duces militum, militesq; ducũ animos ſpe-
ctabant. Dum hæc aguntur. Vuladislaus orationi deditus, multis internuntijs, & per Ale
xandrum ipſum ad ſupremum certamen euocatus eſt. Sunt qui perhibent interim Lithua
nos & ſocios congreſſos, atq; in fugam uerſos fuiſſe, quo clamore ex fuga ad regem perla
to, tandem armatum pugnæ acceſsiſſe. Verum neq; Sarmatarũ, neq; Ordinis hiſtoriæ hęc
referant. Magiſter uerò moræ impatiens, Caduceatoribus miſsis Regi & Alexãdro duos
enſes miſit, cohortatus ut ſyluis relictis, prælij copiam facerent. Enſes à Rege bono omine
ſuſcepti, belli euentus Deo cõmiſſus eſt. Finitis tandem diuinis officijs, Rex ad pugnam
armis accinctus in collem propinquum, unde uterq; exercitus cõſpici poterat uectus eſt,
uiſis autem quę ex uſu uidebantur rex ad ſuos redijt, admonitisq; militibus, ut pro patria,
ſacris, ædibus, coniugibus atq; pignoribus, pro libertate atq; gloria audacter pugnarent.
Hoc unico prælio rem omnem belli finitam, uictori nihil ultra deficere, totam Pruſsiam
mercedem fore docuit. Hæc nunc Lithuanis, Samagitisq;, nunc Polonis atq; auxiliarijs
militibus mutato ſermonis uſu, ut quemq; intelligere cognouit, læto etiam animo quaſi
in manibus uictoria foret dicebat. Tum multarum gentium animi, donec tubæ claſsicum
canerent in ſe inuicem euecti, ſpe uictoriæ atq; periculi metu adacti, pro ſumma gloria cer
tare contendunt, ignari quibus Deo placeat uictoriam fauere, & ſubitò utrinq; tubæ cor- Pugna acer-
nuaq; cecinere, datis ſignis Germani mox cum Lithuanis & ſocijs pugnæ initia fecerunt, rima.
ſiniſtrum uerò cornu quod Polonis commiſſum, paucula interiecta mora, in Germano-
rum exercitum inductum eſt, & quum maximè infenſis animis omni parte concurſum,
clamores multo maximi editi, horribilis ſonus & fragor, ut in uarijs populis non eadem
pugnandi conſuetudo ita non eiſdem, ſed diſparibus militiæ diſciplinis funeſtum Germa
nis, ſed fœlix Polonis prælium initia cœpit. Pugnatum eſt confertiſsimis ſignis aliquãdiu
ancipiti marte. Sarmatæ non tàm feriebant audacter quàm conſtanter uulnera ſuſcipiebant,
donec dextrum cornu quod Lithuani & Tartari occupabãt Germanorum audacem per-
tinaciam ferre non poſſet, ſtrage multò maxima in ſuos ædita pedem primum referre, de-
inde in apertam fugam abire coacti ſunt, Alexander dum ſuorum fugã fruſtra cohiberet,
ad Polonorum aciem ſeſe conuertit. Ruthenico iunctus militi qui tribus ſignis pugna-
bat, prælium à nouo cũ Polonis inſtaurabat, fugato uerò atq; nudato dextro cornu omne
apud regem ipſum & Polonos erat periculum, utrinq; diu intrepidè atq; pertinaciter pu-
gnatum eſt, donec & perculſis terror additus, ex Polonorum acie Boheimi, Morauiq;, qui
ſtipendio militabant, duce Szarnowskeo Bohemo prælio exceſſerunt. Nihilo duplicato
malo

malo perterriti Poloni aciebus à nouo inſtructis ferociſsimis animis in confertiſsimos hoſtes inuehuntur, iamq; in longa prælij mora ſummum diſcrimen eſſe cœpit. Quum Germani pugnando feſsi remiſsius inſtabant. Subitò itaq; cohors noua per manipulos in Polonorum aciem, & eum locum ubi periculi ſumma erat inducta, & ex integro nouū ubiq; prælium ortum eſt, quippe quum utrinq; ad ueros milites, qui & armorum genere & uſu militiæ pares erant peruentum eſſet. Marianis militibus uictoriæ ſumma ſpes, quod iam Lithuanos & Tartaros iam mercenarios milites fugauerant, hinc quod ex prælij uſu neceſſe erat, & dux, & exercitus intrepidè eſſecerunt, contra Polonis nō minor partæ uictoriæ fiducia quod ſtrage multo maxima Germani milites diminuti, fortunaq; ſeruati & ſuperſtites remiſsius certarent, Vuladislaus ducis & militis optimi obibat officium, remotis in poſtremum locum ſaucijs, & cōfertis aciebus nouū ubiq; prælīū inſtaurauit. Quumq; ad ſeptimam horam dubio marte pertinaciter utrinq; pugnatū eſſet, Germani cæſi, fuſiq;, undiq; Poloni numero ſuperiores hoſtes circumſiſtere ubique fundere cœperunt, hinc in apertam fugam Mariani milites acti, Sarmatis cruenta quidem uictoria ceſsit. Fugientes Germanos Poloni perſequuti. Verum dum certaminis locum hominū ſtrages, & armorum uis ingens ſanguinisq; tabes maxima compleuiſſet, & prope periculoſius corporum aceruos tranſire quam hoſtem perſequi foret, hinc pleriq; ſeruati, hoſtium caſtra direpta ſunt, uini copia reperta. Rex ne fatigati milites potantes periculum facerent, uaſa omnia confringere iuſsit. Eo prælio ceciderunt hoſtium 50000. ut Polonorum habent hiſtoriæ, in quibus ex ordine Conradus de Iungingen, qui tunc Magiſtratum geſsit: cæterum uiri nobiles & Commendatores fermè ſexcenti periere. Duo duces capti, Kazimirus Stetineñ. & Conradus albus Olesniceñ. Præterea omnium nationum qui fratribus auxiliati ſunt milites capti. Altera die ſinguli ſeorſum præſentati fuere. Ex auxiliarijs Auſtrales, Bauari, Sueui, Francones, Rhenenſes, Friſienſes, Vueſtphali, Luſaceñ. Pomerani, Saxones & Miſnenſes. Ex mercenarijs militibus Bohemi, Sleſitæ & Moraui numero ſanè plurimi. Sociorum uerò Liuonitæ & Culmenſes, demum ipſius ordinis fratres adducti fuere, milites iuramento obſtricti dimiſsi. Duces & ordinis fratres in cuſtodia ſeruati. Sarmatarum quoq; & ſociorum obſcuræ turbæ ingens uis cæſa eſt. Duces uerò uel quibus auctoritas in regno erat paucos cæſos referunt, atq; ita ſe ſummi prælij negocium cum Prutenis habuit. Prouincia fermè tota fortunam ſequuta uictori ſe dedit, præter Mariemburgum & quædam alia. Pugnatum eſt & poſthac ubi Polonis uictoria ceſsit, uario deinde euentu res geſtæ, in annum 1411. quo inter regem & Alexandrum fratrem pacis conditiones ordini datæ, resq; firmatæ ſunt. Eo quoq; anno die quæ D. Catharinæ ſacra eſt, Vuladislaus ex Neopolomitio tribus millibus paſſuum Cracouiam ingreſſus, ſigna militaria, & quod ad triumphum attineret, ad D. Stanislai tumulum obtulit. Ridebam ego facetam in proximis Sigiſmundi regis nuptijs mihi iniectam à Marchiano milite quæſtionem: Is enim cum me Germanum cognouiſſet, uarios Polonorum mores à me ſcrutatus eſt, ferè omnia illi placuere, præter domorum humilia ædificia, & hoc, ſummi quandoq; odij cauſam futurā fore aſtruebat, quod in templis uidiſſet, Marianorum olim cæſorum militum crines atq; barbas certis haſtis ad D. Stanislai tumulum affixas apparere. Verum ego quod Tartarorum ſigna eſſent & caudæ, quæ Turcarum, Tartarorumq; imperatorum atq; ducum equorum collis affigūtur ex partis uictorijs, ſicuti cæterarum gentium ſigna affixa fuiſſe, ut res habent, docui, & animo à me pacato dimiſi. Iam ego nihil geſtorum Vuladislai deſcribam, poſtquàm hanc ſupremam cunctisq; ſæculis memorandā pugnam hic adſcripſi, ad alia calamus progreditur. Anna regina mortua unica Heduigi filia relicta, Vuladislaus anno ſalutis 1416. tertiam accepit cōiugem Elizabeth ex Pilecenſium clara quidem familia, ſed ætate ſpes prolis adempta, quæ res ut ſenatui atq; plebi luctum fecit, ita mors illius quæ in annum ſalutis 1419. incidit omnium animos lætificauit. Ea mortua Vuladislaus ad quartum connubium per Senatum cohortatus, quum ex regni atq; omnium commodo uideretur ex optimo principe bonum ſuſcipere hæredem.

Inſignis Polonorum uictoria.

3. Vxor Vuladislai è domo Pilecenſ.

4. Coniunx Vuladislai.

Igitur ſub anno 1422. Sophiam Kiouieñ. ducis filiam, Alexandri ducis neptem, in regni ſociam baptiſmate lotam ſuſcepit, ex ea itaq; anno 1423. ultima Octobris, filium primogenitum, deinde Vuladislaum paterno nomine appellatum ſuſcepit.

Vuladislaus primogenitus.

Anno dehinc 1426. die 16. Maij, Kazimirum ſecundo genitū paulòpòſt mortuum, & anno ſalutis 1427. die penult. Nouemb. Kazimirum natu tertium ex eadem genitum ſuſcepit: huius fœcunditatem Alexander Vitoudus & ſi neptis eſſet magno dolore tulit, tanta erat dominandi libido, ut cum is à Vuladislai prole ſibi, ſuisq; poſteris Lithuaniæ dominia ſucceſsionis iure præripi cerneret, non dubitaret etiam multis execrationibus nepti maledicere. Vuladislaus ætate, rerumq; geſtarum gloria plenus uitam ſenex finiuit, in templo arcis Cracouieñ. ſepultus eſt. Mors eius incidit in annum Domini 1434.

Caſimirus II.
Caſimirus III.

Exceſſus Vuladislai.

Princeps

Princeps heroicis uirtutibus ſumĕ clarus, cuius egregia geſta Dominus Miechouieñ. luculenter narrauit, regnauit apud Polonos poſt interregnum ſeptimo, & eorum qui ab initio quadrageſimo loco.

Vuladislaus Iunior.

VVLADISLAO humanis abſumpto Vvladiſlaus Iunior, natu maior, Senatus aſſenſu puer ad regni ſolium eodem anno menſe Iulio aſſumptus eſt, hic donec adoleuit, regnum ex Senatus ſententia adminiſtrauit, primis initijs paternæ laudis ſpem pollicitus, infœlici omine ad Hungariæ regnum poſtulatus eſt, quod non ſine difficultate atq; negocio, & inuitis Polonis adeptus. Anno ſalutis 1443 contra Amurathem Turcarum imperatorem exercitum duxit, unoq; prælio fœliciter pugnauit, ex ea uictoria nominis atq; fortunæ fama aucta, omnium fermè gentium perſuaſionibus ad ſecundam in Turcas expeditionem animatus eſt. Quam dum inuitis Sarmatis pararet, Imperator Turcarũ miſsis legatis, paciſq; cõditionibus expoſitis in decennium fœdus inijt, quod paulò poſt à Turca quidem ratum, ab Vvladiſlao Iuliani Cardinalis ſuaſu contra ius gentium uolatum, & ſecunda in Turcas expeditio effectum ſortita eſt, in ea apud Varnam pugnans ab Amurathe Anno 1444 acie uictus nuſquam amplius in terris uiuus, neq; mortuus apparuit, imperauit Sarmatis & Polonis octauo poſt interregnum, ab initio quadrageſimoprimo loco. Huius ego optimi principis prima ætate egregia facinora, in Hungariç regnum euectionem, uarioſq; rerum ſub eo euentus multis uerbis expedirem, niſi dominus Miechouieñ. omnia quæ domi atq; foris geſsit diligenter abſoluiſſet. Ac ad hæc Philippus Callimachus Geminianus uir magni conſilij, apud Sarmatiæ reges in precio habitus, Vvladiſlai hiſtoriam ſuo ſtylo cõſcripſiſſet, ea nuper apud Auguſtam Vindelicorum excuſa in lucem prodijt. In qua lector eius regis inter ſpem & metum periculum atq; gloriã, multamq; in humanis rebus fallentis fortunæ mutationem eſſe intelliget. Hæc duo (& meritò) narrationis mihi ordinem turbarunt.

Infœlix Vuladiſ. in Turcam expeditio.

Clades Varnenſ.

P. Callimachi hiſtoria.

Cazimirus rex.

AD DIVOS VVLADISLAO aſſumpto, erant qui regnum Poloniæ Brandeburgeñ. Marchioni deferrent. Qui princeps uirtutibus clarus delatum ſibi regnum ſpreuit, ac ad Kazimirum illud iuſto iure pertinere docuit. Verum Senatus cùm Vvladiſlai interitum cognoſceret comitia egit, uarijs datis hinc inde ſententijs Vvladiſlai Iagellonis ſtudium, & rerum geſtarum memoria ſimul, & periculi moles uicêre. Kazimirus igitur omnium aſſenſu in regem poſtulatus eſt, quum uerò apud Lithuanos moram faceret, denuò comitijs apud Piotrkouiam habitis in diebus Martij Boleſlaus Mazouiæ princeps in regem electus eſt. Hæc dum Kazimiro palàm fiunt electioni nuper de ſe factæ conſenſit, propereq; in Poloniam uenit.

Elizabeth uxor Caſimiri.

Anno ſalutis 1447 die 25 Iunij regium diadema Cracouiæ maiorum more ſuſcepit. Is in regni ſociam Inclytam Elizabeth uirginem olim Alberti Romanorum Hungariæ & Bohemiæ regis ac ducis Auſtriæ filiam, Ladiſlai Hungariç & Bohemiæ regis ſororem aſciuit. Erroneum itaq; eſt Franciſci Irenici comẽtum, qui in Genealogia ducum Auſtriæ ponit, Alberti huius filiam Elizabeth, ducis Saxoniæ fuiſſe uxorem. Inciderunt hæc in annum ſalutis 1454. Huic Kazimiro cum ordine Teuthonicorum annis fermè quatuordecim ſæpiùs alternante fortuna uaria bella fuêre, donec illos longa belli mora conturbaſſet, & uniuerſam Pruſsiam, quç hodie Polonis paret adeptus eſt. Magiſtrum, ordinẽq; Sarmatum ditioni ex pacto ſubiecit. In ſupremo rerum diſcrimine ordo pacem neceſſariam cum Kazimiro fecit, cuius ſeries ab alijs traditur.

Irenici error.

Cazimiri ſoboles.

KAZimirus hanc inclytam ſuſcepit ex Elizabeth unica conſorte prolem.

Vvladiſlaum natu maiorem	Anno 1456 die prima Martij.
Kaſimirum natu ſecundum prolem 3	Anno 1458 die tertia Octobris.
Ioañem Albertum tertium natu prolem 4	Anno 1460 die 27 Decembr.
Alexandrum natu quartum prolem 5	Anno 1461 die 5 Auguſti

Hic mihi non ſatis conſtat ſi non deuio incedo itinere, eò quod à proximo partu ad 5. Auguſti non niſi ducenti uiginti dies intermedij ſint.

Sigiſmundum natu quintum prolem 8	Anno 1467 die prima Ianuarij.
Federicum ſextum natu prolem 9	Anno 1468 die 27 Aprilis.
Heduigim filiam primam prolem 2	Anno 1457 die 27 Septembris.
Sophiam filiam ſecundam prolem 6	Anno 1464 die 6 Maij.
Elizabeth filiam tertiam prolem 7	Anno 1465 die 9 Maij.
Elizabeth filiam quartam prolem 10	Anno 1472 die 13 Maij.

Annam filiam quintam prolem undecimam Anno 1476 die 12 Martij.
Barbaram filiam ſextam prolem duodecimam Anno 1478 die 15 Iulij.
Elizabeth filiam ſeptimam prolem tredeci. Anno die 13 Nouembris.

Hæc generalis Kazimiri atq; Elizabeth fœcundorum parentum inclyta proles, quæ & ipſa multiplicata in fœcundam, illuſtremq; creuit progeniem. Kazimirus his relictis hæredibus, atq; ſucceſſoribus, princeps uirtutibus redimitus pace domi, & foris bello clarus poſtquam Sarmatis & Polonis 45 annis imperaſſet, uitam cum morte commutauit, eius ad ſuperos migratio in annum ab orbe redempto 1492 diem ſeptimam lunij in Lithuania incidit. Cracouiam deinde relatus, & honore regio reconditus eſt. Regnauit apud Polonos poſt interregnum nono & eorum, qui ab initio quadrageſimo ſecundo loco.

Bergomatis errores.

Iam negocium poſtulat Iacobi Philippi Bergomenſis explodere errores, qui ex prima Vvladiſlai Iagellonis coniuge, eo quod matrimonium illud haud fuerit legitimum nullam ſuſceptam prolem aſſerit, ſed quod ex ſecunda ſene ac nonagenaria Latiſlaum & Kazimirum duos ſuſceperit filios, hic ſibi quod parum filiorum nominibus quos Latiſlaum, & Kazimirum appellat erratum ſit culpa forte nulla eſt pro Vvladiſlao Latiſlaum adſcribere, quum hæc ſibi (ut externa nomina) parum fuerint cognita. Verum quod Nonagenaria peperit non conſtat nouiſsimis his ætatibus exhauſtis iam hominum uiribus unquam contigiſſe. At quum Bergomeñ. ſubiectum aliunde ſit, Vvladiſlaum annoſam habuiſſe coniugem ex ea prolem hanc ſuſcepiſſe illi perſuaſum crediderim. Tu uero mecum bene ſentias lector, ſecundam Vvladiſlai conſortem Comitis Ciliæ Annam fuiſſe uirginem, annoſam uero tertiam, ex qua ut antiquitate frigeſcente nullam ſuſcepit prolẽ. Quartam deinde Græci ritus Sophiam in quarto gradu ſibi iunctam aſciuiſſe. Ex ea itaq; tres filios ſuſtulit, quorum primus Vvladiſlaus: ſecundus & tertius uterq; Kazimirus appellati ſunt. Abſumpto uero Vvladiſlao primo, Vvladiſlaus iunior in Poloniæ regnum ſucceſsit, ad Hungariæ quoq; ſceptra euocatus in Varnenſ. pugna occubuit, Bohemis uero ut Bergomeñ. li. 2. tradit, nunquam imperauit, hæc ubi cognita eſſe uolui.

Ioannes Albertus Rex Pol.

AD SVPEROS Kazimiro principe, tum uirtutibus, tum rerum geſtarum memoria clariſsimo relato, Comitia Senatus conſulto apud Piotrkouiam habita, Ioannes Albertus ad remp. tutandam in regem aſſumptus eſt. Fuēre tunc qui (antequam uniuerſorum animi in Albertum eueherentur) Sigiſmundi principis res intrepide tuerentur. At regina quod ad remp. attinet fideliter perſuaſit, & de Sigiſmundo cœptum mitigauit, ita Albertus rerum ſine diſcrimine potitus eſt. Ad cuius geſta antequam calamum dirigam, locus poſtulare uidetur Vvladiſlai natu maioris percenſere memoriam. Vvladiſlaus Kazimiri primogenitus, mortuo Georgio Bohemorum rege hæretico, ad Bohemiæ regni ſolium euocatus, coronam obtinuit. Incidit hoc in annum Salutis 1471. Ab eo tempore ad mortem Matthiæ regis Hungariæ, quæ in annum ſalutis 1490 die 5 menſis Aprilis incidit Vvladiſlaus Bohemis imperauit. Ab initio dum adoleſcēs uix in regnum aſſumptus uanitates execrādas, nuperq; admiſſos cultus, atq; religionum præſtigia, uel abrogare nō ualet, uel nō curat, ſub eius regno hoc malū adeo multiplicatū eſt, ut paſsim longo uſu & ex ſenatu, & ex plebeis nō deſint, qui erroneā doctrinā pro religione optima proh dolor tueant. Hoc in loco ſi permiſſū eſſet, nō nihil ex uſu rei adſcribi poſſet, ac dum uel ex profeſsione, uel officij ordine nō ſit calamū cōſultus refrenare ſtatui. Vnū lubet omninò addere, me quintūdecimū ætatis annū in Morauia agēte uir ſacrarū literarū apprime doctus Georgius Kolerius, diui Dominici ſectator, & Bohemiæ tunc (ut uocant illi) Prouincialis, in doctorum uirorū cœtu hæc contriſtato retulit animo. Dum fuiſſem (inquit) proximis annis Romam accinctus, res fidei & conditiones ad ſummi Romani præſulis obedientiā redeūdi ab his, qui in repub. Bohemiæ præſunt, mihi certis conditionib. creditæ fuēre. Legationeq; quaſi uſus, ſumma ſpe Romam ingreſſus, Oliueriū Hoſtieñ. ex patrum ordine conueni, creditam prouinciam publicaui, futurum eſſe ſi Pontifex ſummus, patrum aſſenſu, Bohemos ad Eccleſiæ unitatem, non ademptis nuper per eum abactis Eccleſiæ bonis, ſuſciperet, ut abiectis uanis erroribus, uniuerſum Bohemiæ regnum, ad uerum fidei cultum ac religionem, maximo reip. Chriſtianę cōmodo rediret, docui: tum quoq; probis argumentis Bohemiæ admiſsionem Romanæ Eccleſiæ ex uſu fore expoſui. Oliuerius ad Pontificem & patres rem detulit. Fuēre tūc, ſicuti in cæteris rebus, uti diuerſi animi ita diſpares ſententiæ, non defuēre ex patribus & ipſe Pontifex, qui rem haud aſpernandā rati, ſuſcipiēdos putarēt, pro tēporaneo bono non tot animas perdendas, quū enim parētibus

Vvladiſlaus rex Bohemiæ.
Matthiæ Regis Hungariæ mors.
Bohemica ſecta.
Georgius Colerius.

tibus abſumptis p lineas hæreditatis in uarias abijſſent manus, difficulter reſtitutionẽ fieri poſſe, quinetiã breui futurũ eſſe ut pietate religionis permoti Eccleſias ſua ſponte reſtituerent. Contra fuère qui nulla re perſuaderi poterant, quin pertinaciter atq; intrepidè negociũ inficiarentur. Verum eſſe admiſere pro nullo unq̃ bono animas fore perdẽdas. At quũ hac in re uniuerſæ reip. Chriſtianæ integritas dependeret, conſiderandũ eſſe quod de Bohemis nũc decernerẽt, proximè de alijs quoq; gẽtibus futurũ fore, quæ ab his ſumpto exẽplo, rẽ eccleſiæ ſpe futuræ ueniæ inuaderẽt, tũc quoq; ex Germanis principibus Rheni, qui res monaſteriorũ contra æquitatẽ turbarent, nuper ad Pontificẽ à uiolatis delati, ſunt, atq; ita ne per licentiã eccleſia omniũ manibus impunè expoſita foret, ſine reſtitutione ſuſcipiendos non eſſe. Vicit proh dolor horũ ſententia, & poſtulatio ſine ſpe reiecta eſt. Hęc ego quaſi puer à doctiſſimo uiro accepi. Sed res ſummi Senatus iudicio ſubiecta eſto, Bohemia inclytũ regnum, quod hominũ proceritate ac numero, armorũ uſu, diuitiarũ copia & ſplendore, rerũq; omnium abundantia, nulli unquã ceſſit regno, quondã negligentia, ambitione, & ſuperbia cleri (ut illi aſtruunt) à fide lapſum, in ſacerdotes negogociũ ſumpſit, exutosq; rebus ultro regno expulit, his cõditionibus tunc aſſumi non potuit, quod aſſumptum, in hanc ætatem, ritè religionem obſeruantibus, multa plura pietate, & obſeruantia religionis indubiæ contuliſſet. Ea enim gens in Deum, ſacra templa, & patriæ ornamenta, ſemper fuit intenta, quãquã nunc quoque futurũ ſpero Bohemos in tutanda republica Chriſtiana, quũ neceſsitas adegerit, non poſtremos fore, qui multis antea ætatibus pro fide catholica intrepidè militarunt. Hæc hactenus adſcribere placuit.

Mortuo Hungariæ rege Matthia Senatus Hungariæ reginæ Beatrici fidem feciſſe perhibetur futurũ regem non niſi ex aſſenſu ſuo ſuſcipere. Tum uerò Maximilianus Romanorũ rex regnũ, ex pacto cum patre aſſumpto poſtulat: Remq; armis primis miſsis proſperè tentauit, potuiſſetque ille ſi Beatricis connubiũ placuiſſet regnũ tunc citra controuerſiam obtinere: Verum dum ille Ioannis Galeacij Mediolani ducis ſororẽ, quæ nuper Ioanni Duci Matthiæ regis filio in manus Ioannis Vvaradienſis Epiſcopi, poſtea monachi certis conditionibus deſponſata erat, poſtulaſſet, Beatricis etiã mores aſpernaretur, re infecta diſceſsit. Animatus ab eo eſt Ioannes Albertus Kazimiri tertio natus, ut regnũ armis impeteret, miſſurũ ſe illi ſuppetias promiſit, hæc poſtea in rebus Ioannis Alberti dicentur. Interim anteaquã Maximilianus armis regnũ inuaſiſſet, Ioannes Vvaradienſ. Epiſcopus Vvladiſlaũ Beatricis iuſſu ad regnũ ſollicitauit, qui Poloniũ ueniens Maximiliani copijs impar redire ſtatuit. Ferebatur tunc Georgiũ ducẽ Bauariæ Vvladiſlai affinẽ, aut Maximilianũ ad reditũ perſuaſiſſe, aut in Vvladiſlai gratiam Germanicũ exercitũ, cuius ipſe ſummus erat imperator, rege inuito reduxiſſe. Verùm magis apparet affluentia prædæ exercitũ pergere recuſaſſe, quã Georgij ducis perfidia effectũ eſſe. Alba eñ regali capta, ingentique præda è direptione militari manu ablata, contra Maximiliani edictũ poſtulatis etiã deinceps ad ſuppliciũ quibuſdã dilapſum exercitũ certò credendũ eſt. Vtcunque factum Maximilianus redijt, & Vvladiſlaus reginæ aſſenſu ſub ſpe futuri connubij admiſſus eſt, quo tamen illa poſtea fruſtrata regno exceſsit. Romæ rẽ tentauit, ſed pecunijs pacata in patria ſua mortua eſt. Regnũ conſequutus Vvladiſlaus Hungaris atque Bohemis pace magis, quã bello imperauit, ſine regni conſorte uſque in annũ 1502 diem 29 Septembris res tutatus. Eo die Anna illuſtris uirgo ex Gallia adducta, in reginã coronata eſt, deinceps rempublicã utriuſque regni pace tutatus, in annũ ab orbe redempto 1516 diẽ Iouis 13 menſis Martij reipublic. Hungariæ præfuit, Budæ eo die mortuus, Bohemis annis 44. menſibus octo, Hungaris uerò annis uiginti ſex imperauit. Princeps omni ætate pacẽ diligens, Ludouicũ unicũ filium Hungariæ, & Bohemiæ eo uiuente coronatũ regem, de quo nunc infra ſcribendum erit: Vnicam etiam filiam Annam uirginem in Maximiliani Cæſ. tutela tunc apud Oenipontem agentem, reliquit. Sed de ea quoq; ſuo loco ſermo erit.

Maximiliani R. in Hungariam motus.

Vvladiſlaus R. Hungariæ.

Operæ precium hoc in loco erit Volaterrani aſſertionem (ne ita ad poſteros erronea pergat) explodere, qui in Geographia ſua capite de Bohemia circa finem hæc uerba adſcripſit. Hoc extincto (uidelicet Ladiſlao Alberti Romanorum Hungariæ & Bohemiæ regis filio,) pars Kazimirum Kazimiri Poloniæ regis filium iure affinitatis, quod ſororẽ ſuam Georgius duxerat, pars uerò Matthiam Pannoniæ regem legerunt. Tandem Georgium Pogebratium regno præfecère. Et parùm infra poſt Georgij mortem, ad Vvladiſlaum Kazimiri fratrem, Poloniæ regem, res Bohemica peruenit, deinde ad Ioannem Albertum, poſtremò ad Alexandrum, qui dum hæc proderem uiuebat. Et de Bohemia qui-

Volaterrani error.

quidem ſatis.Infra item in capite de rebus Polonicis abſoluens res Vvladislai Iagellonis
hæc inſeruit.Ex ſecundo matrimonio duos genuit liberos Vvladislaum & Kazimirum,
quorū Vvladislaus maior natu patri defuncto ſucceſsit. Is ille,qui poſt ad Pannoniæ re-
gnum uocatus eſt,qui in clade Varnenſi,una cum Iuliano Cæſarino legato, contra Amu
rathem Turcam pugnans extinctus eſt.Kazimirus alter frater, qui Lithuaniam ex hære-
ditate acceperat,Poloniæ fratri ſucceſsit.Is demum habuit liberos,Vvladislaum,qui Po-
loniæ rex,ac poſt Matthiæ regis mortem à Pannonijs accerſitus eſt. Kazimirum de quo
mox dicam,Ioannem Albertum,qui Bohemiæ,Poloniæq; ſucceſsit,Alexandrum qui Li
thuaniam primò,poſtremò Ioanne Alberto nuper defuncto utrūq; regnum obtinuit.Ha
ctenus uerba Volaterrani ſunt.Tu lector optime,animo ſedato hos libris tuis pellas erro
res,atq; ego,ut res ipſa habet(fidem modo mihi facias oro)te admonebo.Ex ſecundo ma
trimonio Vvladislaū prolem habuiſſe aſſerere ueniam habet:nam Bergomatem ſequu-
tus hæc tradidit.Ego eam aſſertionem ſuo loco nuper repreſsi, ſequitur Ladislao extin-
cto & cætera,apud Bohemos Georgius Pogebratius mox ſucceſsit,nemine etiā ad re-
gnum poſtulato,Matthias enim ut apud omnes eſt ſcriptores apud Georgium in uincu
lis erat,Kazimirus nullus poſtulari potuit.Nam ſi de Kazimiro Vvladislai Iagellonis fi-
lio uelit intelligi,eſſe non poteſt,quia is nullam ſororem unquam habuit, itaq; Georgius
eam ducere non potuit.Si autem Cazimirum Cazimiri filium Volaterranus intelligit,u-
ti adſcribit,ita ſe res non habent.Nam Ladislao extincto Cazimirus Cazimiri tertia pro-
les in rerum natura nondum fuit,ita nec ſororem habere, nec ad regnū poſtulari potuit.
Ladislai Hungariæ & Bohemiæ Regis mors.
Incidit enim Ladislai mors apud Pragam ſub anno 1457 in diebus Nouembris,Cazimi
rus uerò Cazimiri filius ſub anno 1458 die 3 Octobr.natus eſt,ut ſupra adſcripſi. Ergo
hæc extra ueritatem ſic narrantur.Subdit:Poſt Georgij mortē ad Vvladislaum Cazimi-
ri fratrem Poloniæ regem,res Bohemica peruenit.Si hoc de Vvladislao rege Poloniæ a-
pud Varnam uicto uelit intelligi,error magnus comperitur,Varnenſis enim clades poſt-
quam Vvladislaus in terris uiſus non eſt,in annum ab orbe redempto 1444 incidit. At
Georgij mors poſt hæc anno 1471 ſequuta.Hæc itaq; ad Vvladislaum hunc minimè p-
tinent.Nunc item ſi de Vvladislao Cazimiri fratre(qui Cazimiri filius erat)intelligi ma-
uult,pari ratione eſſe non poteſt,is enim Poloniæ ſceptra nunquam obtinuit. Eſt is qui-
dem ad res Bohemicas anno 1471 aſſumptus, ſed in paternum regnum nunquam eue-
ctus.Subdit infra,deinde ad Ioañem Albertum,poſtremò ad Alexandrum, qui dum hęc
proderem uiuebat:quam aliena ſint hæc,tu lector ex te ipſo accipere uales, ſi Vvladislaū
in annum 1516 ſuperſtitem fuiſſe,Albertū uerò 1501 die 17 Iunij,& Alexandrū 1507
die 19 Auguſti (uti infra adſcribetur) E uita ſublatos eſſe memineris, ea lege Bohemiæ
regnum uiuente Vvladislao obtinere non potuiſſe,adde quod in recenti hominum me-
moria eſt,neq; hunc,neq; illum res Bohemorum unquam habuiſſe.Superſtes quidē Vv-
ladislaus erat dum dominus Volaterranus Geographiam ſuam exſcriberet, ſed in Pāno-
niæ & Bohemiæ regnis,Alexander uerò in Poloniæ ſolio regnauit. Hæc dum candidus
lector percipiet,totam de Poloniæ rebus aſſertionem,quæ ad Bohemicam ſucceſsionem
pertinet,per ſe mox erroneam iudicabit,atq; excludet.Hęc magni atq; docti hominis ue-
nia,non liuore adductus inſerui, ne dum apud diuerſos diuerſa lectio reperiatur,lector
dubijs irretitus opinionibus periclitetur.

Ludouicus rex Hungariæ.

LVDOVICVS Vvladislai ex Anna coniuge Galla anno Salutis 1506 die prima
Iulij quæ dies Mercurij erat paruo interuallo ante meridiem natus,uiuente adhuc patre,
in ipſis quaſi cunabulis,ſub anno 1508, die 4 Iunij,apud Albam regalem, per Thomam
Archiepiſcopum Strigonienſ.Cardinalem,coronatus & rex ſalutatus eſt.

Año deinde 1509,die undecima Martij,apud Pragam Senatus & populi aſſenſu,dia-
demate per Stanislaum & Ioannem fratres Thurzones Olomucenſ. & Vvratislauienſ.
Epiſcopos impoſito,Bohemiæ regnum obtinuit, ab eo tempore ad annum 1516 quo
parentis mors incidit res apud patrem manſerunt.

Viennenſ. Conuentus.

Ludouico uerò ſub anno 1515 diebus Iulij,in Cæſaris & regum Viennæ conuentu,
Maria Philippi Hiſpaniarum,&c.Regis archiducis Auſtriæ filia,natu ultima,in matrimo
nium eſt tradita,quæ tamen ad utriuſq; adultam ætatem apud Cæſarem tutanda reman-
ſit:mortuo Vvladislao Ludouicus utriuſq; regni rerum potitus in hanc ætatem fœliciter
præfuit,puer à cunabulis heroicum principem pollicitus, optimis diſciplinis inſtructus,
uariarum nationum linguas in prima iam ætate expeditè loquitur, corde magnanimus,
corpore agilis,& ingenio docilis. Eum regem pollicetur, qui collapſas regni res breui &

poſsit,

poſsit, & uelit reſtituere, huic Maria ſoror Caroli menſe Iunio 1521 aducta fuit in Hungariam, nuptiales tamen epulæ & eius coronatio tum propter ætatem utriuſq; cum etiam propter Turcarum in Hungariam maximam eruptionem tunc non potuêre ſortiri effectum. Ego ne externarum gentium negocia agere uidear, res Ludouici, ſicut omnium aliorum parcius deſcribere uolui, ſatis enim mihi uiſum eſt, quod ex Poloniæ regibus Ludouicum prognatum docui, facturus identidem de cæteris, qui ex Poloniæ regib. egreſſi, in alienam nationem abiêre, fœlix atq; fauſtum illi Deus Opti. Maximuſq; initium tribuat, ut ſumpto animo Tyrannos pellat, regnum inclytum reſtituat, pace domi res tueatur, & maiorum fortiſsimorum regum exemplo foris bello Chriſtianę reipublicę hoſtem intrepidè arceat, hactenus de Ludouico.

ANNA reginula Vvladiſlai regis prima proles ſub anno 1503, die 23 Iunij nata, pudiciſsimis moribus, ſublata etiam matre in annum 1515 educata eſt. Eo autem anno Viennam à patre ducta, Maximiliano Cæſari (ut alterum ex nepotibus maritum ſortiretur) ſub tutela relicta, in Oenipontem poſthac cum Maria fratris futura conſorte, ducta: uirgo ſupra quàm humanum eſt, omnium hominum animos ſpe euehebat, ut uirgo Senatus atq; populi decreto, ab initio in Germaniam aduentus, qui fœlix atq; hauſtus ſit, in hanc ætatem, non niſi imperatrix fuerit appellata, uirtutes ſingulari formoſitate decorâs, & formoſitatem optimis redimens uirtutibus, his dotibus beata, etiam ſi humili loco nata fuiſſet: ſummum orbis terrarum principem habere conſortem omnium ore digna cenſetur, hæc in Oenipontc ſimul cum Maria Caroli ſorore adſeruata fuit uſque in annum 1521. Eo anno Ferdinando Caroli fratre nupta eſt, nuptijs in Lincio oppido ſupra Anaſum modica quidem pompa celebratis. *Anna Lud. Re. ſoror.*

IAm ad Kazimirum ducem calamus pergit. Hic princeps omnibus uirtutibus redimitus, nihil in uita plusquam iuſtitiam, æquitatem, & continentiam coluit, uirginitatis munus ad mortem uſq; cuſtodiuit. Cæterùm ita ſe in omnibus rebus geſsit, ut eo uiuente appareret, quod ſublato clariſsimis miraculis comprobatum eſt. Obijt in Lithuania, apud Vvilnam conditus, anno ſalutis 1483 in Februario migrans ad Deum, in beatorum numerum relatus eſt, claruit in hanc ætatem multis miraculis. Eximium profecto huius inclytæ familiæ decus, quum principum, heroumq; copia alioqui ſit aucta, etiam ex ea non deſint, qui apud Deum, Optimum, Maximum, uel ex officio fraternæ charitatis, uel patriæ ſtudio res tueantur. *Kazimirus dux.*

NVNC AD IOANNEM ALBERTum, qui patre ſublato regnũ adeptus eſt redeundum erit. Hic uiuente patre legiones in Hungariam, euocante Maximiliano, regni flagrante cupiditate permotus duxit: uerum dum Maximilianus ſuppetias non ferret, qui alibi Hungaris ſe negocium facturum (ut Ioannes Albertus ſine negocio rebus finem facere poſſet) pollicitus, his neglectis Albertus res cunctanter egit, quo cognito ab Hungaris qui iam Vvladiſlaum ſuſceperant, cum quo etiam Albertus conuenerat, re tamen infecta diſceſſerat, collectis copijs, Ioan. Albertum duce Stephano Scepuſię Comite adiêre, quos ſi ille initio algoribus & inedia confectos inuaſiſſet, ſine negocio ad unum delere potuiſſet, at dum dato ocio uires per multos dies reſumerent, interimq; Poloni longa mora feſsi, & bellum ex nullo uſu faſtidirent, apud Apperiaſium oppidum pugnatum eſt, ubi & ſi Albertus ducis ac militis optimi geſſerit officium, ad extremum tamen fermè ultimus fugientes ſuos ſequutus, equo prius multis uulneribus confoſſo uictus eſt: Hungariamq; ſic exiuit, mortuo deinde Cazimiro patre ad regnum uti ſupra narratur aſſumptus, Princeps ſingularis ſapientiæ, audaciæ multæ, ſed apud quem fortuna nullas poſuiſſet ſedes. Expeditionem unam in Valachos infœliciter fecit, de qua & alijs geſtis eius apud D. Miechouienſ. regnauit poſt interregnum decimo, & eorum qui ab initio 43 loco, in Pruſsia ſub anno 1501 die 17 Iunij apud Thoruniam apoplexia mortuus, Cracouiam relatus in tumulo pietate matris extructo requieſcit. Dum hic remp. Sarmatiæ tuetur. Regnum uarijs cladibus afflictum eſt, uti in eius uita apud dominum Miechouienſ. eſt legere. *Ad Ioan. Albertum red.*

IOANNE ALBERTO extincto, ſucceſsit illi Senatus aſſenſu, & naturæ ordine Alexander germanus: qui patre Cazimiro abſumpto à Lithuanis mox apud Vilnam in Magnum Lithuaniæ ducem præfectus eſt. Quando uerò huius dignitatis apicem ac munus accepit, hæc uerba à Lithauer, eiuſdem ducatus Marſchalco, omnium procerum iuſſu, ac conſenſu, ſtricto enſe dicta fuiſſe mihi relatum eſt. Accipe princeps clariſsime, quem nobis ducem præfecimus enſem, & integrũ in nos imperium atq; Lithuanis præeſſe me-

Verba Lithauer in inaugurando duce Lithuaniæ.

mineris,quod ſi animus tibi fuerit ſtrenuus, erit hic ducatus ſingulis Europæ, imperijs, Regnis,ſeu principatibus comparandus,modo tu ambabus manibus nobis præciſe ſtudeas,altera frameam,altera gratiam ſemper geſtans,hoc eſt, malefacta ſeueritate & iuſtitia coërceas:uirtutes uerò clementia perſoluas,atq; demũ uotis omniũ rogatus, nos non Italico,Bohemico,ſeu Germanico more,ſed uero Lithuanico,& Vitovvdi exẽplo gubernes.Quòd ſi feceris ſingulis certè Regibus cõparandus eris: ſin uerò ab eo inſtituto diſceſſeris,& tui,& noſtri interitus tu ipſe cauſam præſtabis.Hisq; dictis nudum, quem manu geſtabat enſem Alexandro porrexit,quo ſuſcepto Lithuanis ad regni Poloniæ ſuſceptionem,ac deinceps ad mortem utrobiq; pace,quã bello clarior præfuit, utinam huius orationis ſemper extitiſſet memor,cuius ſeries in hanc ætatem recitata ualeret,conſtat enĩ tam Polonicis,quam Sarmaticis populis maiorum more belli flagrantis animi ſtudium nondum eſſe extinctum,hodieq; innumeros eſſe quibus ad omne periculum animus eſt inuictus,atq; utinam eſſet,qui tam ducem præſtaret, quã ſunt qui inuictos milites agũt. Præfuit Alexander Lithuanis uſq; ad Alberti mortem,quo ſublato ad regni diadema poſtulatus,Anno 1501 die 12 Decembris Cracouiæ coronatus eſt. Conſors tamen à Polonis quia Ruthena eſſet ad coronationem nunquam admiſſa,tanto ardore res fidei à Polonis tunc cuſtodita fuit.Imperauit Sarmatis ad annum 1507 diem decimamnonam Auguſti,quo uita exceſsit,Lithuaniæ apud Vilnam ibidem diuo Kazimiro fratri appoſitus. Regnauit poſt interregnum undecimus & ab initio quadrageſimus quartus.Hunc Sigiſmundus quintus Cazimiri filius,& octaua proles iam ſequitur. Verùm quoniã liber tertius ſuis annis totus adſcribetur,nullum hoc in loco mihi negocium faciet. Properãdum erit ut Federici rebus paucis enarratis ad filias quoq; Cazimiri ſtylum conuertam.

Fridericus Cardinalis.

FEDERICVS Cazimiri ſextus filius,& nona proles,in anno 1468 Aprilis 27 natus,Bonis literis eſt erudiendus traditus,huic pater ſub anño 1488 die 13 Aprilis, Epiſcopatum Cracouienſem contulit,deinde Archiepiſcopatum Gneznenſ.adeptus, & ab Alexandro ſexto Pontifice Romano anno 1493 die uigeſima Septembr.patrum Cardinio collegio adſcriptus eſt.His titulis & honoribus inſignitus,uixit ad annum ſalutis 1503 diem 14 Martij,in quam mors eius incidit.Ita ſe res Federici habuêre.

Hedugis Duciſſæ Bauariæ ſoboles.

HEDVIGIS prima Cazimiri filia ſecunda proles Georgio duci Bauariæ cognomento diuiti nupſit,cui genuit duas filias Margaretham,quæ uirginitatem ſuam Deo uouit in cœnobio Altenhanovv primum diui Dominici ſectam profeſſa, deinde Bauaricis motibus 1503 permota alibi deducta,hodie apud Neuburgum fortè Chriſto in eadem profeſsione militat.Elizabeth altera filia ante annum 1500 Ruperto Philippi Palatini Rheni electoris filio,Georgij ex ſorore nepoti nupſit,uti nõ ſatis religioſum matrimonium ita infœlici exitu finitum.Rupertus enim uigeſimum quintum annum uix adeptus, Anno 1503 poſtquam Alberto Bauariæ duci bello magna negocia feciſſet, immatura morte extinctus eſt,incerto quidem morbo,& ipſa coniunx pauló poſt ex uita migrauit, dubia utriuſq; mortis opinio tenebat,medicis dyſenteriã, amicis uenenum credentibus, uulgus à iuſta Dei ira (quod apud Ethingum diuæ Virginis & alibi. S. Leonhardi templa bonis omnibus Georgius exuiſſet, & Rupertus illos thezauros in belli uſum conuertiſſet) ſumptam pœnam aſtruebat.Ego in hac rerum uarietate non habeo dicere ſententiam.Ruperto ex Elizabeth duo ſunt filij ſuperſtites relicti,Philippus & Otto Heinricus,qui Cæſaris Maximiliani decreto Neuburgium,atq; Rhein Bauariæ oppida, cum alijs rebus ſortiti hodie cum hæc ſcriberem principes uirtutibus clari. Natus erat & alter Ruperto filius,nomine patris appellatus,quaſi in ipſis cunabilis exceſsit,atque ſic Hedui gis ſtirps aucta eſt.

Rupertus Co. Palatinus Rheni.

Philippus dux Otto Heinricus.

Sophia Marchionis Brãd. uxor. Sophiæ ſoboles.

SOPHIA Secunda filia & ſexta Cazimiri proles Federico Marchioni Brandeburgenſ.matrimonio copulata eſt,principi ſua ætate heroicis uirtutibus,& rebus geſtis pace, ac bello apud Germanos clariſsimo, qui dum hæc adſcriberem à Cazimiro filio rebus nuper exutus,ob phrænetici morbi tabem cuſtodia adſeruatur. Sophia ante annos ſeptem uita ſublata,hos Federico reliquit liberos.Cazimirum,Georgium,Albertum Ioannem,Federicum,Gvvilhelmum,Ioannem Albertum, & Gumbertum, & filias Margaritham,Elizabeth,Sophiam,Annam,& Barbaram.

Cazimirus Marchio Brandeb.

CAZIMIRVS inter Federici natos primus, ab ineunte ætate militarib. diſciplinis inſtructus,iuuenis ad res magnas flagrantis animi,ipſa adoleſcẽtia Norinbergeñ. copias ad id repentè accinctus,prælio fudit:cum quib.poſtea in amicitiam redijt. Hic parẽtis inhærens ueſtigijs,Maximilianũ Cæſarẽ uarijs obſequijs(domi rebus neglectis)coluit. Patrem

trem dum phrænetico laborare morbo diceretur, cuſtodiæ tradidit, remp. ipſe tutandam ſuſcepit. Huic ſub anno ſalutis 1518 in diebus Iulij Suſanna Alberti Bauariæ ducis ex ſorore Maximiliani Cæſaris filia in Auguſta Vindelicorũ matrimonio copulata eſt, ex qua iam filiam unam ſuſcepit. Maximiliano dehinc Anno ſalutis 1519 mortuo, Caroli Hiſpaniarum regis archiducis Auſtriæ res, pro uiribus tutatus eſt, quo abſente in Romanorum regem electo in Germania cum alijs Caroli præfectus eſt. Anno eodem Norinbergenſibus, ut uectigalia augeret negocium fecit, illi uero (ut ſolent) remp. ſuam intrepide tutati perturbarunt conſilium, quod tandem in nihilum redactum, diſparuit.

GEORGIVS natu ſecundus & hic militia inſignis, tyro Pannoniam ad Vuladislaum regem auunculum ingreſſus, in eo regno adoleuit: Ioanneq; Matthiæ regis naturali filio uita ſublato, relictam coniugem Comitis Modruſień. Bernardini de Frangepanibus filiam uxorem aſſumpſit, qua item mortua uniuerſa, quæ illi paruère, Regis atq; ſenatus munificentia aſſequutus eſt. Apud Vuladislaum in Annum ſalutis 1516 permanſit. Vuladislao mortuo apud Ludouicum regem in hos dies cũ maximo Ludouici commodo perſeuerauit. Inuitus hoc in loco Franciſci Irenici lapſum expono. Qui Albertũ Federici primogenitũ, Cazimirũ ſecundo loco, Georgiũ uerò tertiũ ordine, & fratrũ Teuthonicorũ in Pruſsia magiſtratum obtinere adſcribit, reliquos tacet. Hic te admoneo Lector Cazimirum primo natũ eſſe, Georgiũ huic ſuccedere, Albertũ uerò fratrũ in Pruſsia Magiſtratũ obtinere. Hæc ſi nõ in Frãciſci ætatẽ incidiſſent ex longo temporũ interuallo ſumpta, ueniam haberẽt, ſed & in hac re Irenicus culpa uacaret, ſi non tam excelſo animo Abbatem, Tritemium uno loco lapſum ipſe impeteret. Quid ſi uiciſsim ego (pace bene docti hominis dixerim) Irenicum plus triginta uno locis claudicare (ne errare dicam) exponerem? At humanum hoc eſt, & mihi ipſi fortè futurum, aliorum feſtucam cernere, & ꝓpriam neſcire trabem, à longo interuallo errare plus ueniam habet. Verum quæ ſupra hominum memoriam ab authore ſuorum temporum ignaro narrantur, fidem non habent, itaq; ignoſcendum illi quod in rebus ſupra multas ætates geſtis errauit, quum quæ hodie ad manum ſunt non perfectè cognouerit.

Georgius Marchio Brande.

Franciſci Irenici lapſus.

ALBERTus tertius Federici filius, fratrum Teuthonicorum in Pruſsia magiſtratũ obtinet. Is hoc in loco nullum mihi faciet negocium, quod operæprecium erit non nihil ſuarum rerum libro tertio in Sigiſmundi geſtis adſcribere. Euectus eſt hic ad ordinis magiſterium Regis atq; ſenatus Poloniæ aſſenſu, tenuit utrinq; ſpes pacis nationum tunc animos, ſed in hanc tamen ætatem futuri periculi initia quæruntur, de quo poſthac mihi ſcribendum ueniet.

Albertus Magiſter Pruſsiæ.

IOANNES quartus Federici filius, princeps omni dignus laude, Carolũ in Hiſpanias comitatus, mortuo Ferdinando Rege Arragonũ, relictam illius coniugem obtinuit uxorem. Hac ætate apud Carolum in obſequijs ipſe manet.

Ioannes Marchio Brand.

FEDERicus quintus filius præpoſituram Herbipoleń. obtinet.

GVILHELMVS dum hæc ſcriberem apud Albertum fratrem in Pruſsia agebat.

Guilhelmus. *Federicus.*

IOañes Albertus & GVMbertus iuuenes adhuc annis, ſtatura uerò ac moribus principes omnium excellentiſsimi, hac ætate apud Romanum agunt Pontificem inter eius Camerarios (ut illi uocant) adnumerati.

Ioã. Albertus. Gumpertus.

MARgaretha filia prima apud Cazimirum fratrem agit.

ELIzabeth ſecunda morte abſumpta, Marchioni Badeń. nupſerat.

SOphia inter filias tertia ſub anno 1518 Federico Legniceń. duci, qui nuꝑ Elizabeth Sigiſmundi ſororem habuit in uxorem, Romani pontificis indulto nupſit.

ANNA quarta Federici filia. Eodem anno Vuladislao Cazimiri Theſsineń. ducis filio matrimonio acceſsit, utrumq; connubium nuper in Sigiſmundi cum BOna nuptijs concluſum fuit, & pauló pòſt ut pactum fuerat, finem accepit.

BARbara in hanc diem apud Cazimirum agit.

ELIZABETH INTER FILIAS CAZimiri regis tertia uirgo ante adultam ætatem humanis exceſsit.

Ea quoq; lege Elizabeth quarto loco inter filias nata abſumpta eſt.

Elizabeth III. & IIII. puellæ impuberes mortuæ.

ANNA AVTEM quintum filiarum locum occupans Boguslao Pomeraniæ principi ſociata erat. Hic neceſſe foret intermiſſo negotio ad unius hominis laudem deſcendere, niſi me quod Germanicis rebus uti nunc alienis non plus iuſto uacandum eſſe tempus admoneret.

Anna Pomeraniæ Duciſſa.

BOGVSlai etiam laudes non paucis ſtringendæ literis ab incœpto deterrerent.

Boguslai Pome. ducis encomium.

Interim unum hoc his inſerere lubet, hunc principem, uti ſua ætate multos Regulos ingenio atq; corporis præſtantia, ita & animi magnitudine ſummis adactum periculis uiciſſe. Satius unius erit perpetuæ memoriæ dignæ meminiſſe laudis. Nam dum hic princeps (uti heroibus mos eſt) ex patria Hieroſolymam ſe recepiſſet, & Venetiarum urbem triremi prætergreſſus, à Barbaris marino prælio turbatus eſſet, ſocijs (uti qui marinam pugnā perhorreſcerent) trepidantibus, rerum ſe ducem fecit. Excelſo animo, inuicta manu Barbarorum naues repreſsit, ſe, ſociosq; non modò periculi metu ſubtraxit, uerum etiam memoriam ad poſteros maximè longam tranſmiſit, ſemiexuſtam triremem in alteram prægrauatam partem marinis fluctibus reducens ſaluauit. Cuius rei memoriam in hanc ætatem Veneta urbs, cum maxima principis gloria retinet. Huic Anna cōiunx acceſsit, hācq; prolem ſupra annos circiter ſexdecim moriens Georgium, Cazimirū, Bernam filios, Annam, Sophiam & Elizabeth filias reliquit. Georgius natu maior ante años fermè ſex Philippi olim Rheni Palatini filiam, Ludouici principis, qui hodie res tutatur ſororem Aemiliam, duxit uxorem. Ex ea accepit Boguslaum filium in cunabulis mortuum, Philippum & Margaretham utramq; prolem ſuperſtitem habet. Cazimirus uigeſimum quartū forte agens annum tertio abhinc anno defunctus eſt. Bernas princeps iuuenis literarū ſtudio flagrans hanc ætatem literis addixit. Anna filia Georgio Bregenſ. Sophia Holſteñ. ducibus nupſerunt, Elizabeth uirgo immatura ætate uita ſublata eſt, atq; hæc Annæ in Pomerania proles habetur.

Eiuſdem uirtus in pugna nauali.

Barbara Duciſſa Saxoniæ.

Barbara Cazimiri ſexta filia duodecima uerò proles año ſalutis 1496 in diebus Octobris Georgio Saxoniæ duci nupſit, ex qua is hanc ſuſcepit prolem, Chriſtophorum Ioannem ſub 1498, die 24 Iulij, hora quaſi ſeptima poſt meridiem natū, Chriſtophorum, anno 1501 die 25 Februarij genitum, Federicum anno 1504 in Martio natum. Annam Agnetam, Margaritham, Chriſtinam, & Magdalenam. Chriſtophorus primogenitus, itē Chriſtophorus tertio natus humanis ſublati. Ioannes uerò princeps à teneris unguiculis bonis literis inſtitutus ſub Iacobo Emſer erudito præceptore ſupra, quàm hodie principibus mos eſt doctus euaſit. Huic Guilhelmi Haſsiæ Landtgrauij filia nupſit. Princeps, qui Germaniæ decus hodie pollicetur. Federicus autem apud parentes cum hæc ſcriberem degebat.

Barbaræ ſoboles.

ANNA Agnes Margaretha iam primum humanis uirgines exceſſerunt. Chriſtina atq; Magdalena uirgines dum hæc ſcribo apud parentes agunt. Sarmatiæ itaq; & Poloniæ regis filia Barbara eſt, & non de Bohemia uti Irenicus aſtruit, ſic ſe Barbaræ in Saxonia ſobolis res hactenus habuēre.

Elizabeth Duciſſa Legnicē.

ELIZABETH filia ſeptima Cazimiri uerò ultima proles anno 1515 in Nouēbri Federico Legnitio duci nupſit, año deinde 1517 filiam Heduigim enixa, qua paulò pòſt è uita ſublata, & ipſa mortem opetijt. Hæc de Elizabeth adſcribuntur. Ad omnē uero Kazimiri prolem cognoſcendam, quæ ſub breui narratione expoſui hæc ſatis erunt. Nam uniuerſa (uſq; ad Sigiſmundum regē atq; Barbarā Saxoniæ ducis Georgij conſortem) è uita migrauit. Fœlix beataq; ſoboles, quæ hac hominum ętate nulli regum neq; principum tam fœcunda atq; inclyta à Deo Optimo Maximo data eſt, uiris ſupra corporis proceritatem, quæ ſingulis ſpecioſa fuit, ad res diuerſiſsimas ſtrenuè agēdas, nunquam ingenium defuit. In pace plus etiam, quàm oportet iuſti atq; humani. Bello, cōſilijs, uiribus, & armis ualuēre, Latinis literis (ut quondam ſummis ducibus mos erat, ſed hac ætate apud principes non eſt in uſu) in uniuerſum eruditi, qđ ſupremæ uirtutis munus eſt nihil ſupra Chriſtianæ religionis pietatem unquam coluerunt. Tum fœmineus ſexus, plusquam fragilis illa ſuſtinet natura uirtutibus redimitus, externis nationibus gratus, maritis fidem ſeruauit, multa prole clariſsimos principes fecit parentes. Hactenus ab Olgerdi temporibus in hanc ætatem Iagellonum ſoboles in multas poſtea augenda ſtirpes, ita mihi fuit enarrata.

Prolis uniuerſæ fœlicitatis.

IODOCI

IODOCI LVDOVICI DECII, DE SIGISMVNDI REGIS TEMporibus. Lib.

AD INVICTISSIMVM, ATQVE CLARISSIMVM PRINCIPEM SIGISMVNDVM SARMATIAE, POLONIÆQ; Regem, Magnum Lithuaniæ Ducem, Ruſsiæ, Pruſsiæq;, &c. Dominum, hæredemq;, Iodoci Ludouici Decij eiuſdem Maieſtatis Secretarij in hiſtoriam temporum ſuorum, Præfatio.

Diuerſarum in autoribus ſententiarum ratio.

A Rerum primordio, ad Aui tui (Rex inclyte) tempora, Sarmatarum uetuſtates obiter, uti ab initio pollicitus ſum, uno libro expoſui, inibi mihi cũ multis longo iam uſu probatis diſſentire negotium poſtulauit, quum autem eouſq; hominum ſtudia pertingant, ut opinionibus fermè tota uetuſtas ſubiaceat, datur hæc uenia antiquitati, ut quaſi impunè permiſcere poſsit omnia, hinc quot ſcriptores unquam fuère, tot ſorte ſententiæ ad poſteros tranſmiſſæ cernuntur. Dum enim unicuiq; ſua ſtudia maximè placet, ſinguli quęcunq; arte gloriam quærunt & diſcretis per controuerſias ingenijs uariæ opiniones in apertũ actæ prodidêre. Mihi quidem, qui uetuſtiſsimos ſum ſequutus, eadem quæ multis uenia debetur, quod quæ ad res Sarmaticas magis pertinere uiſa ſunt, exſcripſi, idq; non temerè, ſed rationibus ſuffultus feci. Ab Aui uerò tui initijs ad tua fœlicia ſceptra, maiorum tuorum ſobolem, atque ſtirpem unico etiam libro enarraui, res quod in recẽti eſſet memoria, & ab alijs conſcripta, ſicut facilioris negotij, ita minoris periculi fuit. Iam ſupereſt ut tertio loco tuorum temporum hiſtoriam (uti in operis præfatione teſtatus ſum) ſingulari libro perſcribam. Ea res à priori labore tantum abeſt, ut (ſi bene conſuluiſſe uideor) nihil cum eo habeat commune. Nam quod ſupra ætatem erat noſtram, ab alijs exſcriptum in opus redactum tradidi. Cæterùm ubi opinionibus certatum, pro me quod uel uiſum, uel ab his quos ſequutus ſum acceptum eſt, inſerui, ſententiam nihilominus apud iudicem reliqui. At alia nunc in parte operis, alia neceſsitas urger. Nam facilitatem, & rerum geſtarum præſentem memoriam, metus atq; ingentis periculi difficultates uicere, ubi hiſtoriæ fides ueritati accedendum monet, eorum ſæpè, qui in alto agunt cum periculo mentionem facere opus exigit, quæ conſilij, uel belli augent gloriam gratè ſuſcipiuntur, quàm principis atq; bonorum egregia laus dignis extollitur præconijs, hoc totũ inuidiæ morſibus ſubijcitur. Ea lege inter Scyllá & Charybdim nihil tutum nauiganti relictũ. Illic ueritas (ſi periculi metus adegerit) uiolanda, hic adulationis nota (ſi æmulis uiſum fuerit) incurrenda eſt. Quum itaq; eò peruentum ſit, ut neq; conſilium, neq; remedium liberet, nihil plus, quàm ueritas, atq; hiſtoriæ fides ſeruanda erunt. Cæterum inter ſpem gloriæ & periculi metum nullum facere diſcrimen, ſatis gloriæ accedit, ſi nemine ex me ipſo læſo planam fuero ſequutus ueritatem, ſi cui negocium fecero, tua Maieſtas Iudex eſto. Ego ad hoc me parabo, ut quæ ingenia, qui mores, quæúe ſtudia te in regnum aſſumpto fuerint, demum quæ diſciplina, quæ uirtutes, quæúe militiæ & armorum gloria, iam te rebus præfecto in hoc regnum inuectæ ſint, paucisſimis quidem uerbis exponam. Præterea ubi uiciorum immenſitas adegerit, operæprecium erit, ut non liuore actus, ſed rebus ſic poſtulantibus dicendi ordinem, uel inuitus perturbem. Poſtremò quod ad me pertinebit ſi non (uti rerum ſcriptoribus mos eſt) altum fecero dicendi initium, uel facundo ornatu, uel ſermonis cultu rem deinceps reddam decoram, ueniam facili negocio ſpero adepturum, tum quòd ueritatem, atq; fidem (primas in hiſtoria partes) pro mea uirili ſim ſequutus, tum etiam quod utcunq; ſtylo facili intelligibili tamen ſcripſi. Hæc dum tua Maieſtas non dedignetur nullius mortalium odium pertimeſcendum erit. Hinc intrepidus tua clariſsima princeps tempora aggredior, uotisq; omnibus precor, ut Deus Opt. Max. tua augeat imperia, regnisq; te uiuente pacis reddat fœlicitatem.

Tertij libri materia.

SIGIS.

SIGISMVNDI REGIS TEMPORA.

SARMATIAE Europeæ ſitum atque populos illius finibus interclusos, partim eo libro, quem de Sarmatarũ uetuſtatibus adſcripſi, expoſui, reliquum qđ ex uſu nõ uiſum, quia ab alijs traditur, uolens prætergreſſus ſum. Iam in SIGISmundi temporibus Annus ab orbe redempto ſeptimus ſupra Milleſimum, quingenteſimum dicendi faciet initium, quo in loco, operæprecium erit, quis tunc in regno Magiſtratuum fuerit ordo, referre, eò quòd res poſtulare uidentur, locorum deinceps atque eorum, qui rebus præfuêre crebrò meminiſſe. Regnum Sarmatiæ, quod poſterior ætas Poloniam appellauit, hodie Sarmatiam totam, partemq́; Germaniæ habet, hoc ſicuti cæteris regnis mos eſt, in uarios populos, atque prouincias, ſeu (ut hodie uocant) diſtrictus ſeparatum eſt. Quando uerò hæc noua ſint indita nomina, non planè mihi conſtat, ab inſignioribus locis denominationes fieri certò apparet. Vniuerſum regnum in has prouincias diſcretum cernitur. Poloniam minorem, quæ ad caput Viſtulæ & circa eſt, nobilemq́; habet Cracouiam urbem. Maiorem uerò Poloniam quæ Gneznam, Poznaniamq́; inſigniora habet loca, deinde Pruſsiæ dominium, & Pomeraniæ partem. Hæcq́; omnia ultra Viſtulæ amnem in Germania ſunt, præter Pruſsiam cuius maior pars Sarmatiæ ſolum occupat.

Regni Poloniæ diſtrictus.

Ducatus Mazoniæ.

Apud Poloniam maiorem ducatus eſt Mazouiæ, regibus Poloniæ feudalis, hos Lithuani attingunt, & apud Lithuanos ad Septentrionem Samagitæ ſunt, non Maſſagetæ, ut Aeneas uoluit. Lithuania à meridie Ruſsiam habet, uſque ad Daciæ fines, quos Valachos appellant, ab his quoque ad minoris Poloniæ fines Rutheni ſunt, Podolia Ruſſiæ eſt prouincia, atq; hæc potiora prouinciarum uocabula. Quæ etſi apud Latinos in uſu non habentur, à me tamen propter faciliorem rerum cognitionem non immutabuntur. Nunc feſtinat ſermo ut priuata loca cum diſtrictibus enarret, quiq́; aſſumpto Sigiſmundo rege magiſtratibus præfuerint exponat. Sed anteaquam ad regni Sæculares ſtatus (ut nominant) perueniam, negocium exigit à ſpiritualibus facere initia.

Epiſcopatus Poloniæ.

Toto igitur regno hac ætate hi ſunt Epiſcopatus. Gneznenſ. Archiepiſcopatus in Polonia maiori primas regni tenet, huic præfuit Andreas Roſa. Proximus huic Archiepiſcopatus Leopolienſ. in Ruſsia, quem Bernhardinus Vilczek obtinebat. Tertius eſt in eo ordine Cracouienſ. Epiſcopatus minoris Poloniæ, cui Ioannes Conarius præfuit. Hunc ſequitur quarto loco Vvladislauienſ. Epiſcopatus Cuiauiæ prouinciæ, eum Vincentius Przerambski poſsidebat. Poznanieñ. Epiſcopatus maioris Poloniæ quintum ſeruat locũ, licet ſint qui alternatim Vvladislauieñ. ac Poznanieñ. dignitatem mutent, hunc Ioannes Lubrantius regebat. Sextus Ploceñ. eſt Epiſcopatus Mazouiæ, quem Eraſmus Sczolek Cracouieñ. habuit. Przemislieñ. Epiſcopatus in Ruſsia ſeptimo loco adnumeratũ, hunc Matthias Dreuncius Vicecancellarius regni gubernabat. Chelmeñ. prouinciæ etiam Ruſſiæ Epiſcopatus octauus eſt, cui Nicolaus Coſczieleuius præſidebat. Nono loco Camieneceñ. prouinciæ eiuſdem Epiſcopatus adnumeratur. Hunc Iacobus Buſſaczky tenuit, Luceorieñ. decimo loco eſt eiuſdem prouinciæ, quem Albertus Radiuili regebat. Vndecimus eiuſdẽ prouinciæ Kyouienſ. eſt Epiſcopatus huic Matthias Radiuili præfuit. Vvarmieñ. Epiſcopatus Pruſsiæ nũc Polonis paret, hũc Lucas Thorunieñ. poſſedit. Culmenſis Pruſsiæ etiam Epiſcopatus, hũc Ioannes Crapytz habuit. In Lithuania uerò duo ſunt Epiſcopatus uterq; à Iagellone hoc eſt Vvladislao rege erectus. Vilneñ. prior hunc Albertus Tabor tenuit. Alter Medniceñ. prouinciæ, Samagitiæ, præfectus quem habuit. Hæc de Epiſcopatibus ſic ſe habuêre.

Religiones in regno Poloniæ.

Tota Polonia maior atq; minor ſimul Lithuania cum Samagitia & fermè tota Ruſsia Romanam ſequuntur Eccleſiam, niſi quod apud Lithuanos pars quædam Tartarorum infide, propriam habens ſectam, regibus tamen hi quoque obediunt, nec ex raptu uiuere ſolent. Cæterùm apud Roxolanos & Podolitas ſunt Rutheni, qui Græcam habent fidem, à qua tamen nonnihil ſunt diſcreti, & ita ut Bohemi à Romana Eccleſia ſeparati, partim occupant Armeni, ſed multò plus perfida gens Iudæorum incolit, atque hæc religionis loca, & fidei cultus erant, quibus ſic obiter enarratis, ad ſæcularium conditiones

pro-

properandum erit. Primarum itaq; dignitatum nomina Palatinatus atq; Caſtellanorum ſunt præeminentiæ. Priores ſunt Palatini, Caſtellano Cracouienſ. dempto, quondam, ꝓpter nepharium Palatini facinus prælato. Inter omnes Cracouienſ. poſt regiam maieſtatem primum obtinet locum, cui tunc Spytko de Iaroslavv præfuit, hanc dignitatem ſequuntur iam Palatini omnes, dehinc Caſtellani, quorum toto in regno multi ſunt, neque ex uſu quod hic adſcribantur, quod externis nationibus ad hiſtoriam nihil addant, incolis uero regni in ſtatutis iam pridem editis reperiantur. Eorum tamen meminiſſe forte iuuabit qui inter alios primi exiſtant, & qui in hoc regno locum quem apud Germanos principes obtinent, Palatini Cracouienſ. ac Poznanienſ. hic maioris, ille minoris Poloniæ primi in dignitate, inter ſe tamen dignitatis alternam habent (dum ſimul ſunt) commutationem. Cracouienſ. palatinatum Ioannes de Tharnovv habuit. Poznanienſ. Andreas de Schamotuli tenuit. Suprema Sarmatiæ officia hæc ſunt. Cancellariatus magnus regni quem Ioannes de Lasko tunc obtinebat. Vicecancellariatus eo tempore Matthias Dreuicius Epiſcopus Premiſhieñ. Marſchalcus Stanislaus de Chodecz, Theſaurarius Iacobus de Schydlovviecz. Præfecturæ dehinc, quas Capitaneatus hæc appellat ætas, innumeræ (ut ita dicam) in quis treis inſigniores habentur. Maioris Poloniæ præfectura generalis, quam eo tempore Ioannes Zaramba de Kalinoua adminiſtrabat, Minoris Poloniæ cui Nicolaus de Camieniecz præfuit, & Leopolieñ. Capitaneatus Ruſsię eſt eum Stanislaus de Chodecz habuit, Scepuſieñ. ultra Carpathos montes in Pannonico ſolo Polonorum imperio parens, quem tunc Ioannes Iordan tutatus eſt. Reliquas præfecturas ſeu (ut uocant) Capitaneatus non multum uidetur ex uſu his inſerere, tum quod omnibus, fermè cognitæ, tum etiam quod hiſtoriæ parum addere uidentur. Iam utriuſque ſtatus Sarmatici regni ſupremas conditiones & nomina adſcripſi. Hæc omnia nulla acquirũtur ſucceſsione, ſed ut ſingula regio dependent arbitratu, ita ex illius gratia obtinentur, atq; in benemeritos reipu. conferuntur. Nunc ſupereſt paucis quoq; adtexere, quib. moribus, quibuſue ſtudijs Poloniæ regnum ad regium ſolium Sigiſmundo euecto laborauerit, & quam ſtatim eo rebus præfecto, in uniuerſum fermè uariatũ ſit exponere. Sub Caſimiri primo initio, Poloni longo bellorum uſu priſcum robur, animumq; adepti nihil plus quã militiæ diſciplinam ſequuti ſunt. Verum dum ille ſucceſſu annorum domi pace frueretur, paulisper ocium irrepſit, tum quoq; fœlicia fuère omnia, & ipſam mox fœlicitatem pediſſequa ſuperbia ſequuta, hinc libido & mollicies pulſis militię ſtudijs hominum animos effœminatis uitijs ſubiugarunt. Alberto mox rebus potito aduerſa fortuna ſæpius certatum neq; ſub Alexandri imperio belli uirtus recuperata eſt, atq; ita maximus corporis ornatus, maxima uirtus haberi cœpit, alios in epulis, comeſſationũ & uentris indulgentia uicit, alios libido atq; luxus præcipites egit.

Poſtremò ueſtis non modò mollis, ſed fœminea longa, rara plicis, uerum precioſa, parthicam formam habens. Pellibus quoque & mollibus & precioſis uſi, caligas uel nunq;, uel raro deferentes, crines pluſquam uiros decet longos atq; tortos ferre mos erat, cæterũ hæc tanta uicia ingens uirtus æquabat. Summa religionis & in promiſsis fides. Nobilibus, Patricijs atq; plebi literarum ſtudia ex æquo chara. Rarò apud Sarmatas ſeu Polonos genere nobilis repertus, qui non quatuor uel trium nationum linguam nouiſſet, Latinam uerò omnes. Idq; inde ſumptum crediderim, quod uulgaribus literis uel ſcripturis nihil memoriæ mandatum eſt. Regni Cancellaria (ut uocant) Latinis literis omnia expediuit, atq; ita factum ut paſsim docti omnes euaderent, habent præterea Poloni cum Italis plus cæteris nationibus linguæ inflexionem communem, ut Latinarum dictionum ſonitum litius ad Italicum accẽtum, quadam gratia ac dulcedine inflectere queãt. Ea re Polonia omnium fermè gentium ſtudia uiciſſe uiſa fuit, quum rarus eſſet qui præter uulgare ſuum Latinas literas non haberet, deinde Germanicum, Hungaricum & vt ſępè Italicum idiomata neſciret, taceo quod Lithuanicum atq; Ruthenicum plerũq; in uſu fuit, his moribus atq; ſtudijs regnum ad Sigiſmundum perueniſſe conſtat. Ad quem nunc ſtylus diri gendus eſt. Eius prima ætate (quod hic facturum ſecundo libro pollicitus ſum) enarrata deinceps ad regni res me conuertam.

SIGISMVNDVS igitur Kazimiri quintus filius, & octaua proles, Anno ſalutis 1467 die prima Ianuarij natus, poſtquã cunabula egreſſus Latinis literis erudiendus optimo præceptori traditus eſt, creuitq; in literarum ſtudijs, ut hodie non Latinas ſolùm literas, & uariarum ſcientiarum cognitionem habeat, ſed doctè pariter & eleganter ubi negocium poſtulat rerũ ſeriem exponat. Ea quoq; ætate Germanico linguagio inſtructus eſt,

Dignitatum Poloniæ ordo.

Palatini Cracouienſ. & Poznanienſ. ſumma officia.

Capitanea.

Rerum Polonicarum mutationes.

Literarum Latinarum familiare Poloniæ ſtudium.

Sigiſmundi Regis à puero inſtitutio.

eſt,quod ita callet ut fermè neſcias Polonum ne,an Germanum magis iudices. Verùm hæc non Sigiſmundo ſolum,ſed illi cum omnibus Kazimiri filijs fuere communia. Primam ætatem ſupergreſſus, patre Kazimiro mortuo, atq; à Lithuanis Alexandro in ducem aſſumpto.Sigiſmundus Ioannis Alberti pro paterno regno competitor, ſed Elizabeth reginæ parentis adhortationibus expugnatus,Alberto ceſsit, qui Sigiſmũdum quò ad uixit ſummo honore atq; integerrimo amore proſequutus eſt. Pauló poſt Anno ſalutis Humanæ 1498 die 3 menſis Octobris,per Vuladislaum Hungariæ regem in Pannoniam euocatus Cracouiam exiuit fraterno beneficio Glogouieñ.atq; Opauieñ.ducatus obtinuit,hac tamen lege,ſi unquam ad regni Poloniæ ſolium euectus foret,Glogouienſ. ducatus ad Vuladislaum liberè rediret,Opauieñ.pecunijs poſſet à Sigiſmundo ad Sileſiæ principatum redimi,hæc adeptus,ſimulq; ea,quæ ex Polonia quotannis ſoluebant, Sigiſmundus,dum Alexander etiam rebus præeſſet,apud Glogouiam ſua ſorte contentus agebat.Tum quoq; illi Vuladislaus frater ſupremam Sileſiæ præfecturam commiſit, in qua ita ſe iuſtum principem geſsit,ut pauló poſt quã illam ſuſcepiſſet,latrunculis,quorum tum(ut ſolet)maxima copia fuit,nihil tutum relinquéretur. Qui dum nullibi ſalutẽ reperiſſent,ad extremam uindictam accincti,certis carminibus principis nimiam accuſabant ſæueritatem,præfuit Sigiſmundus Glogouienſibus uſq; ad regni aſſumptionem,ac ita dominatus eſt,ut bonis omnib.charus, malis importabile ſemper flagellum eſſet.Sigiſmundus uerò corpore procerus,ingentis ſtaturæ,ut animo, ita membris fortiſsimus, ſubſuſci crines,ſupercilia magna, oculi aſpectu minaces, genæ rubedine naturali nitentes,totaq; facies ueneranda,& nihil quod ad humanæ formoſitatis fœlicitatem pertineret ſolers natura neglexit.

Geſta Sigiſmundi in præfectura Sileſiæ.

Forma habituq; corporis Sigiſmundi.

Animus uerò ab ineunte ætate in Deum,ſacraq; religioſus,in maiores obſeruantiæ ſtudioſus, in ſubditos pius & clemens, in egenos miſericors, iuſtitiæ & æquitati ita addictus, ut nullis unquam conſilijs à recti tramite potuerit diuelli, promiſsi ita tenax,ut ſupra fidem altius nihil duceret: Inediæ atque algoris patiens, quum conditionis occaſio eſſet,militia quoque inſignis,tota uita ſumma abſtinentia uſus, comeſſationes, potationesq; ſupra quàm naturæ neceſsitas poſtularet in ſeipſum nunquam admiſit,in alijs ad indignationem execratus eſt.Vinum,ceruiſiam,medonemq; à teneris unguiculis nunquam guſtauerat,donec Federici Marchionis Brandeburgeñ.affinis precibus uictus, uinum parum ſumeret,deinde medicorum cõſilio atq; iuſſu uteretur,nunquam tamen niſi prandens,cœnansq; paucisſimo, & eo minimè forti utitur,reliquã ſitim aqua cruda ſemper ſedare,& extinguere ſolet: ijs uirtutibus ſemper redimitus in hunc locum euectus eſt.Glogouieñ.ducatũ adeptus,monetam nouam groſſos excudere iuſsit,qui in una parte Aquilam,in alia ducatus Lithuaniæ habent inſignia. Solitus erat ſingulis fermè annis fratres reges uiſitare.

Temperantia Sigiſmundi.

Quum uerò anno 1506 pro ſua conſuetudine Alexandrum in Lithuania agentem adire uellet,in itinere regem ægrotare illi nunciatum eſt,maturabat ille iter,dumq; duodecim millibus paſſuum adhuc à rege diſtaret uita exceſsiſſe percepit, quo nuncio accepto nihilominus locum mortis Alexandri (ſalubri capto conſilio)adijt,fama erat, ſi Sigiſmũdus tam ſubitò non ueniſſet,de rebus Lithuanicis ex quorundam factionibus prope deſperandum fuiſſe,uerum dum & Senatus & populus ſuum principem uidiſſent, Iagellonis memoria & Sigiſmundi uirtus omne periculum uicêre: abiectis itaq; factionibus Sigiſmundus mox Lithuanicis rebus 26 Octobris eodem anno præfectus eſt, & ſpes tunc ſumma pro conſequendo paterno regno acceſsit.Hoc modo Sigiſmundi res ſe habuêre in ea tempora,quibus Sarmatiæ ſceptra parente Kazimiro,Ioanne Alberto, & Alexãdro fratribus prædeceſſoribus uita ſublatis, fœliciter (quod Deus faxit) obtinuit,atq; nũc de regni rebus eo in regem aſſumpto,dicendi mox initium ſum facturus.

Sigiſmundus Lithuaniæ rebus præfectus.

Alexandro in Lithuania apud Vilnam 19 Auguſti 1506 morte extincto,Senatus apud Piotrkouiam comitia pro regis electione habuit.Quumq; uniuerſæ Sarmatiæ Concilium frequens conueniſſet, die octaua Decembris, factis eo die diuæ Virginis conceptionis ſacris officijs,omnium uotis à Deo Optimo Maximo princeps qui reip.ſtatu fœliciter præeſſet poſtulatus,pauló poſtquã ſacra officia ritè peracta eſſent, totius Senatus aſſenſu Sigiſmundus Kazimiri quintus filius,Magni ducatus Lithuaniæ,Glogouiæ,Opauiæq; dux,& totius Sileſiæ ſumus præfectus Sarmatiæ, Poloniæq; rex aſſumptus,& declaratus eſt.Eam forte electionem triplicato myſterio effectum ſortitam prodidêre.Primo loco quòd Vuladislaus Hungariæ,Bohemiæq; rex Oſualdum Karlacium ad Poloniæ

Sigiſmundus ad regnum Poloniæ eligitur.

niæ Senatum legatum miſerat, & Sigiſmundo primogeniti ius ceſsit, ſummoq́ deſyderio pro eius aſſumptione laborauit, huic acceſsit, quòd Lithuaniæ ducatus Sigiſmundo iam aſſumpto, à regno Poloniæ (alio præfecto rege) diſcretus abiret. Poſtremum & inter hæc maximum Kazimiri memoria, & præſens Sigiſmundi uirtus, ſummaq́ iuſtitia in contemplationem ſui Senatum admonuêre. Præfecto iam atq́ publicato Sigiſmundo, legati in Lithuaniā miſsi fuêre. Vincentius Przerambsky Vuladislauieñ. Ioãnes Lubrantius Poznanieñ. & Matthias Dreuitius Premislieñ. & regni Vicecancellarius Epiſcopi, Andreas de Schamotuli Poznanieñ, Ioannes de Tharnovv Belſeñ. Palatini, & Ioannes de Lasko Regni Cancellarius, qui Sigiſmundum apud Mielnick oppidum reperientes, ad regnum poſtulauêre. Ingens interim Cracouiæ ac toto regno lætitia hominum animos inuaſit, ubiq́ Deo uota publica, laudeſq́ perſolutæ, hinc domi pacis, foris uictoriæ ſpes maxima tenebat. Sigiſmundus nihil moratus Poloniam ingreſſus Cracouiā uigeſima Ianuarij ſub ãno Salutis 1507. inſtructiſsimo, pulcherrimoq́ apparatu maiori hominū parte Lithuanico ritu inſtructa uenit. Vniuerſus populus incredibili applauſu, ignibus, machinis, uarijſque cærimonijs gratulationem ſuam oſtentantibus, nouum regem ſuſcepit, hiſq́ auſpicijs Sigiſmundus (cuius nomen & apud externas gentes clarum erat) circa horam uigeſimam ſecundam Cracouiam intrauit, in arcem ductus eſt.

Ordinatis demum ſingulis ad coronationem regis ex uſu neceſſarijs, Sigiſmundus in diui Venceslai arcis Cracouieñ. templo ſacramento euchariſtiæ ſalutari religioſè accepto, rite cærimonijs peractis in regem Sarmatiæ, atque Poloniæ unctus & coronatus eſt. Coronationis munus Andreas Roza Archiepiſcopus Gneznenſis exequutus eſt, huic aſsiſtebant Ioannes Conarius Cracouieñ. & Matthias Dreuitius Premislienſis Epiſcopi, ob differentiam inter Cuiauienſem, & Poznanienſem Epiſcopos, ob eam rem exiſtentem. Adfuêre item Bernhardinus Vilczeck Leopolienſis Archipræſul, Vincentius Przeraptius Vvladislauieñ. Ioannes Lubrantius Poznanieñ. Eraſmus Vitellius Plocеñ. Lucas de Thorunia Vvarmienſis. Et Ioãnes Amicinus Laodicenſis et Suffraganeus Cracouieñ. Epiſcopi. Ad hoc pleriq́ ex Abbatibus infulatis affuêre. Hanc coronationem Vvladislai Hūgariæ & Bohemiæ Regis fratris germani legatus Stephanus Theletzki honeſtauit. Præterea ex ducibus, magnatibuſq́ Lithuaniæ plurimi fuêre. Inſignior cæteris Michaël Helinskeus fuit, cuius apud Alexandrum ſumma autoritas, etiam uſque ad inuidiam non ſine reip. incommodo creuerat. *Coronatio Sigiſmundi.*

Hæc Sigiſmundi coronatio ſub annum ab orbe redempto 1507. diem 24. Ianuarij incidit. Sacris expletis, deinde conuiuijs publicis nonnihil temporis principum more indultum eſt. Sequēti uerò die induuijs Regalibus indutus, Coronamq́ in capite geſtās prælatis ſtatus utriuſq́ comitatus, & optimatibus eques in urbem ex arce deſcendit, illicq́ in ſuggeſto ut moris eſt thronum Regium repreſentante erecto conſedit, & Homagium (ut uocant) à Magiſtratu ciuitatis Craco. ac claues urbis cum debito iuramento accepit, ubi & uniuerſus populus digitis erectis ſuo regi fidelitatem iurauit. Quibus tandem finitis, & his quibus ad reipu. conſilia nihil intereſſet dimiſsis: Rex atq́ Senatus ad labentis iam antea reip. ſtatum animos conuertunt. Comitijs publicis mox apud Cracouiam indictis, ſtudium ſummum erat, ut res negligentia præcipitatę domi pace reſtituerentur. Cæterùm ſi quod bellum aſſumendum foret, quibus ſuppetijs exhauſto publico ærario id aggrediendum conſultum fuit. Ea conuentione Sigiſmundus prærogatiuas maiorum regum Sarmatiæ, atq́ Poloniæ per edictum confirmauit, certaſq́ leges ſtatuit, hæc cum in regni ſtatutis habeantur, neceſsitas his aſcribere non poſtulauit, hinc exactiones impoſitæ. Regij atque nobilium ruſtici lugeratim per groſſos duodecim. Ciues ſolitam ſemialteram exactionem. Nobiles tribuni (aliàs Sculteti) Ciues in ærario publico, & hi qui contractus in uim redemptionis habent, hiſq́ ſimiles cenſuum quartam partem. Spirituales contributiones uetuſto more, Epiſcopi decimæ octauam partem, exoluerent. Ex his quoque comitijs monetæ cuſsio continuata publico decreto fuit, paulò poſt Stephanus Teleczky Vvladislai Hungariæ regis legatus, regis, Senatuſq́ decreto in Daciam aliàs Valachiā miſſus, ut duorum regum nomine pacis conditiones ferret. In Hungariam oratores miſsi confœderandorum regnorum cauſa Epiſcopus Poznanieñ. Marſalcus regni, Cancellarius regni & Chriſtophorus de Schydlovviecz. Reliqua hoc anno in Sarmatia atq́ Polonia pacata fuêre. Rerum quoq́ Prutenicarum tranquillus ſtatus erat. *Homagium Cracouienſ.* *Exactiones.*

RES VERO' LITHVANIAE ingens negocium contraxit, tuncq́ Moſchici in hanc ætatem perſeuerantis belli initia ſuſcepta fuêre, quod quum & maximum, & peri- *Origo bellorū Moſchicorum*

Michaël Helinskeus dux.

culoſiſsimum ſit, operęprecium erit altius eius initia referre. Michaël Helinskeus dux appellatus, homo ut animo audax, ita ingenio ſagax ac corpore robuſtus, ad omne periculum promptus. Apud Germanos annis plus duodecim militauit, ingeniumq; uires exercuit. Apud Alexādrum deinde ſummam fortunam adeptus, ſed ea abuſus, per felicitatem in ambitionem præceps ruit. Primum paucis gratus, deinde largitionibus amicos, quæſiuit, boni fermè omnes (& ipſe Sigiſmundus princeps) ſuſpectū. Poſtremo Alexandro ægroto in Lithuaniæ principatum ſuccedere ambitio fuit. Hæc ita ſe habuiſſe inſimulatus eſt Helinskeus. Conſtat tamen poſtquam Sigiſmundus ingreſſus erat Lithuaniam omnium primum fuiſſe, qui cum omnibus amicis illi obuiam egreſſus pedibus eius proſtratus Magni ducatus Lithuaniæ principem ſalutaret, addebant illi apud Alexandrum partæ opes animum immodicum. Hæc dum Sigiſmundus conſilia aduentu in Lithuaniam præuenerat, Helinskei res apertè inclinatę ſunt, eamq; tunc Helinskeus mortalibus communem expertus eſt fortunam, ut felicibus temporibus amicos plurimos haberet, tum uero fortuna parumper nutante nullus foret. Helinskei itaq; inſimulata factio Ioanne Sabreſiskeo Marſalco Magniducatus Lithuaniæ auctore (ut fama erat) in apertum prodijt, hanc Helinskeus moleſtiam, ſummam ratus iniuriam. Sabreſinskeo apud regem negocium fecit. Rex in re difficili conſilio capto, ut ex re erat non putabat feſtinandum, atque ita Helinskeus (ut illi uiſum) iniuria affectus ſummo conatu apud regem ut decerneret, quid ea in controuerſia iuſtum eſſet poſtulauit, tantoq; importunius rem tentauit, quo plus illud inter opibus pollentes maturius agendum cognouit. Hinc 27. menſis Martij ad Vuladislaum Hungariæ, Bohemiæq; regem Budam properauit, ubi dum ſpe fruſtratus eſſet, parum moratus in Lithuaniam, acceptis tamen à rege literis, quo minus dilatio

Baſilius magnus Moſchorum dux.

rerum famæ atq; honori ſuo dedecus eſſet futurum, redijt. Interim uero Baſilius magnus Moſchorum dux exercitum triginta millibus paſſuū Smolentzko prætergreſſus Lithuaniæ induxit. Rex dum hæc ex nuncijs cognouit, domi pace rebus compoſitis, Crac. 24. Maij egreſſus, in Lithuaniam celeriter peruenit, contractiſq; undiq; copijs, Baſilio quam primum obuiare ſtatuit. Moſchus ubi regium exercitū aduenire perſenſit, ſimulq; Tartaros Tauricos, id eſt, Przecopień. Lithuanis auxilia ferre cognouerat, exercitum non uiſo hoſte domum reduxit. Lithuani Gzycovv a Moſchis recuperarūt, certiſq; Moſchorum oppidis populatis. Sigiſmundus cum hoſtes pugnæ copiam ſubtraherēt, & comeatuum inopia ſimul & caloris cruciata exercitus moleſtaretur, Vilnam regreſſus. Cæſar item Tauricus, qui octuaginta hominum millia in exercitu habuiſſe fama perhibetur, paulopóſt in Tauricam infecta re digreſſus eſt. Sigiſmundus comitijs nouis apud Cracouiam indictis ex Lithuania accelerauit. Cracouiam 24. Ianuarij ſub anno 1508. ingreſſus eſt. Hic igitur Sarmatiæ rerum ſtatus ſub anno ſalutis 1507. adſcribitur.

Ann. 1508.

ANNVS 1508. hoc modo initia atq; finem ſumpſit, Rege in ipſis anni initijs comitia agente de Sarmatiæ rebus conſilium fuit, quæ domi pace omnes tranquillæ ad anni finem manſère. Cæterùm nouum regem noua, ubiq; difficultas urgebat: Aëraria tam priuata, quàm publica undiq; exhauſta fuère. Regia paſsim bona impignorata. Bohemiæ, Germaniæ, atq; Poloniæ milites, qui apud Ioannem Albertum, atq; Alexandrum ſtipendia meruerant ſummo conatu ſolutionem poſtulauère, hic Regius honor fidem ſeruandā mouit, illic ærarij atq; reip. difficultas præmebāt. At Deus qui humanis rebus ſemper præ-

Ioannes Bonerus.

ſens, in ſummo rerum diſcrimine uniuerſam præbuit opulentiam. Rex itaq; Ioannis Boneri Germani uiri optimi, & Sigiſmundi rebus à duodecim tunc fermè annis ſumma dexteritate ac ſtudio præfecti, facultatib. atq; conſilio uſus, ex monetaria (ut uocant) officina quam Bonerus argento prouidebat, ſimul & aliunde pecunijs collectis incredibili breuitate rempublicam propemodum lapſam reſtituit. Primis, initijs bona multa pignore ob-

Redempta per Sigiſmundum Rex.

ſtricta ſoluto ære redemit. Comitatum Scepuſień. ex manibus Ioannis Iordan duodecim millibus aureorum liberauit. Ducatum Auſvvincień. & ſalinas Ruſsiæ à Paulo Nigro Cracouienſi Ciue quatuordecim millibus aureorum exemit, Proſchouium oppidum à Georgij Lang hæredibus nouem millibus aureis liberauit. Nieſchouień. arcem ex manibus Stanislai Coſczieleccij nouem millibus redemit: Item paulópoſt inter Cracouień. urbis mœnia uaria officia ad Magni procuratoris arcis Cracouień. præfecturam pertinentia præſertim molendina, cuſtodiam piſcium, macella & quædam alia plus duodecim millibus perſoluit. Salinas Cracouień. cenſibus plurimū grauatas in magna pecuniarū ſumma diminuit, quibus tūc in initio regni Ioanne Iordan mortuo Andream de Coſczielecz præfecit. Ilkulienſis plūbi orboram a Seuerino Bethmano quinq; florenorū millibus exe-

mit,

mit, præterea Siradiam quinq; millibus, Goſtiniam duobus millibus, Miedzerzecz duobus millibus trecentis. Radomiam tribus millibus, Sochaczouiam ſeptem millibus, Piotrkouiam mille ducentis. Drobobytz quinq; millibus, Rabſtinenſem arcem mille quingentis, Arcem Ritter mille. Lublinenſe teloneum mille quadringentis, Slochouienſem arcem quatuor millibus, Tucholam undecim millibus, Sandetz quatuor millibus, Iuniwladiſlauiã quinq; millibus, teloneum & pontale Thorunienſe decem millibus florenorum ex diuerſorum manibus eruit, atq; hæc omnia in ipſis fermè regni initijs cum alijs multis regio ærario adiecit. Germanis, Bohemiſq; & Polonis militibus, breui deinceps tempore pro Ioanne Alberto, Alexandroq; fratribus plus ducenta millia aureorum exoluit. Poſtremò arcem Cracouienſem undiq; ruinoſam, ueluti ſede regia indignam in parte, quæ ad occidentem eſt à fundamentis nouis erigere, ornareq; ædificijs cœpit, hiſq; conſilijs uſus, ubiq; rebus in meliori ſtatu poſitis, ad quartum diem Maij Craco. conſedit, quo die Cracouiam egreſſus Lithuanico bello operam dare cœpit. Sed hæc infra in rebus Lithuanicis adſcribentur.

Die 5. Aprilis Iudæus, qui cum cæteris complicibus ſacramentum Euchariſtiæ dehoneſtauerat, cæteraq; nepharia facinora perpetrauerat, Cracouiæ in Diuæ uirginis æde frequenti doctorum cœtu præſente in ſcalam erectam ſtatutus. Nicolaus uero diui Dominici inſtitutum profeſſus, ſacrarum literarum doctor, & hæreticæ prauitatis (ut illis dicere mos eſt) inquiſitor, Iudæi facinora arguebat, atque palàm fecit. Ego tunc Polonicæ linguæ ignarus actum non potui, niſi ex relatione intelligere. Iudæus poſtquam ſummo conatu, atq; intrepidè ſe tueretur, tandem nolens conuictus, ſæculari poteſtati traditus, atq; igni combuſtus eſt. Inquiſitio ... quæſi... dæum.

Dieb. uerò Maij Cracouiæ atq; alijs locis peſtis contra Aſtrologorũ opiniones ſæuire cœpit, durauitq; ad dies Decembris, ea multi mortalium Cracouiæ abſumpti fuere. Peſ...

Eodem menſe die decimaſeptima in maiori Xiaſznicze præpoſitura, & quatuor Manſionarij ex parochiali ibidem eccleſia Abbatis, conuentuſque Tinicenſis patronorum aſſenſu Nicolao de Coprziwnicza rem promouente, & Ioãne Conario Epiſcopo Craco. confirmante erecta, & fundata eſt. In Iulio uerò quod ſuſpitio de Tartarorum eſſet eruptione in regis abſentia ex Senatus decreto Ioannes Camienetius, tunc Leopolienſis Caſtellanus, & Buſcenſis præfectus adiunctis illi quingentis equitibus ære publico conductis in Podoliam ad tuenda confinia miſſus eſt, qui die 23. illius menſis Miedzibolium perueniens Tartaros clam in Volhynenſem prouinciam erupiſſe comperit, uix tribus horis illic militibus, equiſq; refectis, aſcitis Braczlauieñ. & Viniceñ. præfectis, ad hoc prouinciæ Nobilibus, ac populi Podoliæ ſuppetijs acceptis: Itinere quod uiam nigram uocant ad Vvoronovv Hrodiſco eodem die peruenit, eo in loco Tartarorum copias prædam hominum, pecorumq; iam abigentes, numero ſupra duo millia equitum exiſtentes animoſe inuadit, atq; uiriliter pugnãdo ſtrenuè fudit, omnem recuperauit prædam, copiaſq; ſaluas in Miedzibolium triumphans reduxit. Nihil deinceps maximè memoria dignũ apud Polonos accidit, regis abſentia atq; peſtis ſæuicia ſimul efficiente.

Sub Octobre uerò die decima Ioannes Thurzo de Betlemualua apud Nouam Ciuitatem Hungariæ febribus correptus ſupremum clauſit diem. Vir cum honoris præfatione ſemper nominandus, natione Hungarus, genere nobilis, ſed dudum uaria fortuna uexatus, illud idem Polonicũ atq; Germanicũ uulgare, expeditè ſciens, literis Latinis haud uulgariter doctus, ab initio in Polonia fortuna adiutus. Auro, argentoq; utrumq; regnũ magnis cõmodis ampliauit, nomen ſuũ apud exteras gentes adminiculo maximæ induſtriæ clarum atq; perenni laude celebratum fecit, & cum famatiſsimis Europæ mercatoribus Fuggaris in Auguſta Vindelicorum per connubia ſocietatem iunxit, pleraq; ingenia, uariaſq; item artes ad auri, argenti, cupriq; fodinas eius induſtria magno quæſitas ære ad poſteros tranſmiſit, mortuus ad Leuczouium oppidum relatus, in maiorum tumulo adſeruatus eſt. Moriens hos filios inſignes duabus uxoribus genitos reliquit. Primo matrimonio Ioannem Vvratiſlauieñ. Stanislaum Olomucẽſem Epiſcopos, Georgium Comitem Camerarium montium Hungariæ. Qui uiuente patre affinitatem cum Fuggaris iunxerat, patre abſumpto totam prouinciam & negocium patris ſuſcepit, uir magni ingenij, Latina, Germanica, Polonica, Hungaricaq; lingua, peritus, ad omnia patris cæpta natus, uerum aduerſa ualitudine ut plurimũ infœlix, qui aliquantò poſtea uel ſanitatis gratia, uel uxore urgente in Auguſtam Vindelicorũ conceſsit, nunquã integrè conualuit ad 19 Martij 1521. diem clauſit extremum, præter eos Alexium quoq; & Ioannẽ ſecundo matrim

Ioannis Thurzonis m... Ioan. Thurzonis proles

nio genitos reliquit. Atq; hic hoc año utriuſq; Poloniç ſtatus erat. Res uerò Pruſsiç in anni finem quietæ fuêre. Iam igitur ad res Lithuanicas calamus remeabit.

Reuerſo itaq; ex Lithuania hyberno tempore ad comitia Cracouien. Rege Sigiſmundo, ut paulò ſupra abſcribitur, interim Michaël Helinskeus in Lithuania remanens, undique ſocijs, et auxilijs quæſitis, poſtquam res ſibi non ex ſententia ceſsiſſet, in peſsimum facinus animatus eſt, Ioannem Zabrzezinsky magni ducatus Lithuaniæ Mareſchalcũ ſuũ (ut rebatur) delatorem apud Grodno in hac parte Chroni fluuij, nihil hoſtis arma ſuſpecta habẽtem, ſub prima noctis uigilia inuaſit, raptumq; per ſuos ſatellites ex lecto nudum per cubiculi limen extraxit, tum Turca cædis miniſtro capite plecti iuſsit, immenſum, uiolentumq; ſcelus, ſed non tam magnum, quin quæſita apud principem gratia ueniam habuiſſet, ſi modo hanc initio quæſijſſet, quum uerò ob patrati ſceleris magnitudinem & necati amicorum inſtantiam. Regem tam facilis remiſsio non deceret. Helinskeus deſperatis rebus ad maximi belli initia animum conuertit, tumultuarios illicò motus excitauit, aliquot ex optimatibus magniducatus complices, & primum fratrem Baſilium Helinskeũ ducem rebellionis ſocium aſciuit: Qui certis caſtellis traditis fratris partes ſequutus eſt. His uerò malis non ſatiatus Michaël, ſummo conatu Lithuaniæ, Ruſsiæq; patricios conciliare ſibi operam impendit, hic munera polliceri, illic ſpem dubiæ uictoriæ, & prædæ oſtentare pergebat. At nondum ſatis ſibi uirium eſſe ratus, ad Baſilium Moſchorum ducem theſauris prius, fratre & amicis in Moſchouiam perductis confugit. A' Baſilio facilè auxilia, qui non modo inuadere, ſed & uniuerſum magnum ducatum ſubiugare (ut illi uiſum eſt) poſſe crederet impetrauit. Fuêre tũc ex Ruthenis atq; Lithuanis, qui rebus Helinskei fauerent, atq; non inuiti ſi tempus datum fuiſſet, huic conſpirationi acceſsiſſent. Sigiſmundus his cognitis, initijs obſtare decreuit. Firleium cum exercitu militis mercenarij ſine cunctatione expediuit. Et Polonicis rebus domi pacificatis Cracouiam 4. Maij ipſo die diui Floriani egreſſus, in Lithuaniam celeriter, peruenit. Helinskeus uerò interim Regias arces dolo occupatas muniuit. Preterea Moſchi auxilijs alias expugnare aggreſſus, Minskam arcem obſidione cingens, fruſtrà conatus, pro maioribus auxilijs Baſilium Moſchorum ducem ſollicitauit, qui ſexaginta hominum millia (ut fertur) proprijs tamen ducibus Michaëli iunxit. At Sigiſmundus Rex Breſcium ueniens exercitum percenſuit, in quo mercenarij milites Poloni fermè quinq; millia & præterea aulici regij erant, Lithuanorum uis ingens, Ruthenorum & Tartarorum auxilia exercitum circa Nouogrodeck ampliarunt, atque ita Sigiſmundus Michaëli, Moſcouiticiſque copijs belli deſyderium extincturus, uerſus Minskeam arcem obuius proceſsit. Michaël regio aduentu cognito territus, obſidionem arcis Minsko ſoluit, cum Moſchis, quos in auxilijs primis ſecum habuit uerſus Boriſovv ſe contulit. Quem rex prius circa Minsko exercitu toto recenſito & ordinato, fugientem apud Orſcham citra Boryſthenem, ubi iam reliquus Moſchorum exercitus ex ſexaginta armatorum millibus, Daniele Szenija, et Iacobo Zacharino ducibus peruenerat inſequutus eſt. Duces uerò Michaëlis fuga & regio aduentu cognitis, mox exercitum reducere ſtatuerunt, Boryſthenem non ſine incommodo ſuperarunt. Exercitum ſuperato Boryſthene ad mille fermè paſſus in nemore ultra collocauerunt, interim fluminis tranſitum cuſtodia forti munientes. Poſtquam uerò regius exercitus, qui armis ſplendens & ordinibus benè diſpoſitus erat, in ea loca uenerat, quibus Moſchi Boryſthenem tranſeuntes fugerant, caſtra illic poſita ſunt. Dies enim ille diuæ Margarethæ uirgini ſacra fuit: mox equitum, peditumq; aliquot centena bino uado, longo quidem à ſe interuallo diſtantibus flumen ſuperarunt, hoſtes dum uno in loco Regios inuado impedire conãtur, interim equites, qui iam ſuperato flumine, totum exercitum hoſtium turbare cœperant, plures interemerunt, ſpoliaq; non aſpernanda rapiunt, ab ipſis cibis hoſtes magnanimiter deturbant, tum proximiori uado decertantes à Regijs quoque profligantur. Rex cum pugnæ initia iam data conſpiceret, equo conſcenſo, ad fluminis ripam ſuis animum additurus, uelociter peruenit. Interea tamen quia Sol occideret inclinata die crepuſculum rem dirimere coëgit. Quare rex conſultè ſuis receptui ſignum dedit, ipſe uerò ad tertiam noctis horam omnib. priùs cõſtitutis uigilijs in caſtra pranſurus reuerſus eſt. Præcepit tum rex ut nocte tota milites in armis quieſcerent, quo in diluculo citiùs hoſtem inuadere poſſent. Michael uerò qui ſupremam uictoriam, hoc in bello experiri properabat, magno animo ad uniuerſale certamen cum rege Sigiſmundo ſocios animabat, facilem, certamq; uictoriam, ſi res ex eius conſilio gereretur promittens. Duces uerò uel quod aliter à Baſilio mandatum eſſet, uel quod militum ſuorum uirtuti (quod credibilius eſt) diffiderent,

Michaëlis Helinskei facinus.

Michaël noui motus Moſchi et concitator.

Firleius.

Pugna ad Boryſthenem.

ſiderent, pugnam detrectant, ita timore perculſi, in eius noctis medio exercitum per nemoria inuia, perq; paludes periculum imminens fugientes, non ſine magno incommodo impedimētis, multiſq; equis relictis, plus quindecim leucarum ſpacio à regio exercitu abduxerunt. Quos Michaël Helinskeus rebus deſperatis, neceſſariò ſequutus, uſque ad Staradub celeri curſu ne à regijs ex inſidijs impeteretur peruenit. Ea uerò quæ uel ad hominum, uel equorum uſum eſſent relinquenda, in nihilum redacta fuere. Rex autem tum quod armis ſuorum impedientibus, tum etiam quod itineris modicum eſſet periculum, exercitum ab Orſcha uerſus Schmolenskeam arcem duxit. *Fuga Moſchorum.*

Erant cū rege in ea expeditione ex Polonicis Conſiliarijs Reuerendi D. Matthias Dreuitius Epiſcopus Premiſlieñ. Vicecancellarius regni Poloniæ, Ioannes de Lasko tunc Cācellarius regni, paulòpoſt Archiepiſcopatus Gnezneñ. coadiutor factus, Nicolaus de Dambrovvvtza Lublineñ. tunc Caſtellanus, & Chriſtophorus de Schydlouyetz, tunc ſubdapifer Cracouieñ. regiæ curiæ Theſaurarius, & plerıq; alij regni Poloniæ proceres. Rex uerò cum exercitu ſaluus ad primam Auguſti diem ad Smolenskeam arcem peruenit, & in ſuburbio caſtra poſuit. Tum conſilio cum magnatibus & belli ducibus capto, Rex Conſtantinum ducem & Nicolaum Firleium exercitui præfecit. Capto itaque hoſtis fines inuadendi conſilio, ex re uiſum fuit exercitum in Moſcouiam ijs ducibus ſummittere: Regem uerò interea apud Smolensko manſurum poſtulantibus rebus, quæ ex uſu forent exercitui ordinare. Hæc dum tardiùs ſuccedunt ex magnatibus duo inter ſe diſſentiunt, maximè ea res non modò effectum concepti conſilij tardauit, uerùm etiam expeditionem non ſine incommodo hoſti patefecit. Hoſtis quod ex re maximè ſua eſſet, ſyluas ac nemora arborum demolitione ingenti celeritate clauſit, ac Drohobiceñ. arcem quod eam tueri poſſe dubitaret igne abſumpſit. Effectū hac re eſt quod toto exercitui hoſtium fines inuadere non liceret. Verùm nihilominus Regij milites uarijs factis eruptionibus plurima abegere ſpolia. Miſſus eſt item à rege Kiska cum Polonicis, ac Lithuanicis copijs uerſus Vozniam Moſchorum arcem, hic celeriter, quæ circa eam arcem eſſent ferro, flammaq; abſumpſit. Hæc dux Moſchorum intelligens, periculum auertere cupiens, mox militibus ſuis cōgregatis regijs copijs occurrere iuſsit, quibus per exploratores ad Kyskam perlatis, qui numero ſe longè hoſtibus inferiorem cognoſcens regi eueſtigio nunciauit. Rex ne in tanto periculo ſuis deeſſet, non paruam manum Nicolao Firleio duce, ſubmiſit. Is diutiùs quam res tanta poſtularet in ſyluis immorari coactus, Kyskonis ſpem interturbauit. Qui nihilominus hoſtium cuſtodiam, & qui in excubijs eſſent aliquot particularibus prælijs uicit, qui fugientes ſuis magnam Polonorum, Lithuanorumq; uim adeſſe nunciant, ſicq; hoſtium copiæ ſolo Polonorum nomine territæ & euictæ ſimili fuga ſalutem quæſiuere. Pariter & regijs fermè contigit, cum hoſtium fugitiui numeroſum Moſchorum exercitū propè adeſſe nūciarent, & Kyska ſupremam fortunam omnium ſuorum periculo tentare recuſaret, atque nullo internuncio de auxilijs ſpem acciperet, & ipſe inter uictorem, & fugientem quodam modo medius, ad tria millia paſſuum exercitum reduxit. Moſchus uerò ſuorum infœlici ſucceſſu cognito, quod ſuorum plerique deſyderati eſſent, & longè, lateq; regij milites ferro, flammaq; uaſtarent, hyemis quoque mox futuram incommoditatem conſiderans, caduceatore miſſo belli inducias à rege expoſtulauit. Stantibuſq; inducijs oratores mittendos, qui de pace tractarent, & conditiones ſecum dicerent, affectauit. At rex qui rebus uniuerſis, quæ ad reip. ampliationem ſpectarent nunquam deeſſe uoluit, & ipſe periculum perpendebat, quod hoſtis pugnæ copiam detrectaret, quod ſuorum uirtus contra ligna, & paludes fruſtrà exercenda, ac conterenda non uideretur. Item hyberna prope tempora adeſſent, quod res Polonicę regis aduentum non parum poſtularent, & poſtremò quod tantus exercitus magno ſumptu fruſtrà fatigaretur. Baſilij petitis annuit: Ad hoc iter Ioannem Sophiam Ruthenum à ſecretis notarium rex ſubmiſit. Hunc quoque Ioannes Syluius Siculus Amatus Geographus, & orator inſignis Græcæ & Latinæ linguæ peritiſsimus regionis uiſendæ cauſa comitatus eſt. Secuti ſunt & plerıq; ex mercatoribus mercandi gratia. Sophia dum ad Baſilium ueniſſet, facilè inducias & pacem cum metuente bellum confecit. Res itaque hoc modo concluſæ fuere: ut ſtantibus inducijs Baſilius ad regem oratores mitteret, qui pacē his conditionib. cum rege perpetuo duraturam firmarēt, ut arces iampridem Michaëli Helinskeo parentes, aut nuper in deditionem acceptæ Lithuanis redderentur. Helinskeus rebus omnibus apud Lithuanos exutus apud Baſilium exularet: captiui hinc inde dimitterentur. Dimiſsi tunc fuere ex magnatibus Lithuaniæ uiri inſignes diuturna captiuitate apud Moſchum con-

Expeditionis Regiæ Comites.

Drohobyız exuſta.

Kyska circa Vozniam prædas agit.

Ioannes Sophia.

Ioan. Syluius Siculus.

Conditiones pacis.

ſumpti Lithauir, Gregorius aliàs Hrehor Bartoslauitz, et plerique alij. A Muſcho item legati, qui arces iuxta firmatam pacem reſtituerent, Helinskij fratres. & coniuges, amicoſq; Moſcouiam perferrent miſsi, Helinskei frater Baſilius, & coniunx illius incœlentes abducti fuêre. Præterea plærisq; Moſchouia carceri adſimilis ſuſpecta fuit, qui fuga libere exulare maluerunt, ad arcem Odrusko fermè ducenti uenerunt, inter hos Oſtaphi miles inſignis, & Vlricus Schelndorff Helinskij quæſtor fuêre, ex eo loco Oſtaphi accepta fide publica in caſtra regia peruenit, reliqui obtenta uenia ad regem alij, alij ad Conſtantinum Oſtrovvskeum ducem, alioſque uenêre. Quos quidem articulos paulòpoſt Baſilius per legatos ratificare data fide promiſerat. Hæc regi per Sophiam nunciata fuêre. Qui & poſtquam rex Vilnam perueniſſet, ſupra adſcriptis conditionibus cum Moſcorum duce Baſilio pactis rediit. Regi uerò ex uſu uiſum erat pacis conditionibus acceptare, quod bello non ſine periculo, dubiè etiam obtinendum eſſet, exercitum propter hyemem iam inſtantem dimiſit. Rediit igitur pars exercitus Vilnam, alia item pars Conſtantinum ducem uerſus Voliniam comitata.

Tartarorum in Lithuaniam eruptio. Lucæ Morauii pugna.

Sub illud tempus Tartarorum eruptio in ducatum Lithuaniæ facta, quorum partem Conſtantinus dux contriuit. Aliam item partem Poluſz miles Ruthenus inſignis proſtrauit, Lucas uerò Morauus ducentorum peditum præfectus in tertiam Tartarorum aciem caſu incidit. Verum cum aut fugiendo, aut pugnando moriendum eſſet, placuit magnum imparibus quidem uiribus conſerere. Iunctus igitur celeriter ut tanta res poſtulabat curribus propugnaculum fecit, & ad amnem qui Sluskeam arcem præterfluit, pugnam cum Barbaris ſuſcepit, in qua non numero, ſed induſtria ſuperior factus eſt, Tartari abiecta preda, fuga dilapſi ſunt, quos dū pedites inſequi non poſſent, equites ex Sluskea arce erumpētes adſequuti in locis paludinoſis nonnullos ſuppreſsêre, reliqui fuga ſunt ſaluati, atq; ſic Lithuania tunc à Moſchorum ac Thartarorum inuaſione liberata eſt. Rex deinde Vilnam die 12. Nouēbris peruenit, ibi parum refectis equis Deo Opti. Max. gratiæ prouincia habitæ, tum inter hilaritatem ac quietem optimus quiſq; pro uirtute ſua in hoc bello præſtita remuneratus eſt, tādem in Poloniam comitia ad anni iam initium ſtatuta acturus accelerauit. Hic Lithuaniæ atq; demum uniuerſæ Sarmatiæ ſtatus ſub anno ſalutis 1508. fuiſſe perhibetur.

Ann. 1509. Bellum Valachicum.

PACEM cum Baſilio Regis, Senatuſq; Lithuaniæ aſſenſu firmatam, & ſequenti anno ut infra adſcribitur, à Baſilio per legatos roboratam, bellum Daciæ ſeu Valachicum cōſequutum eſt. Ante huius initia, comitia de more apud Piotrkouiam celebrata ſunt. Quibus expletis, Rex 19 Aprilis Cracouiam uenit. Iam inde uiſum fuit conſortem, regniq; ſociam quærere, ne eo abſumpto, externorum manibus regnum ſubmitteretur. Miſsi itaque legati fuêre qui ducis Mekelburgeñ. filiam Annā uirginem poſtularent, Ioannes Lubrantius Poznanieñ. Epiſcopus, Ioannes de Lasko ſupremus regni Cācellarius, et Gnezneñ. coadiutor. Chriſtophorus Scydlouitius regni Camerarius. Hi cùm ad hoc iter accincti, Cracouiam in diebus Iunij egreſsi eſſent, ſubitò negocium interceptum eſt, uel quod Deus Opti. Max. hoc connubium regno Poloniæ infœlix futurum impediret, uel quod factionibus bello Valachico excitato Rex alio conuerſus, prætermiſſo matrimonio paulòpoſt alibi inducendus ſperaretur. Certo tamen conſtat, nullam mutationis conſilij cauſam acceſsiſſe, quam ut inſperatum ita periculoſum bellum.

Stradomiæ cōflagratio.

Parum antequam hæc fierent die 22. Martij Stradomia inter Cracouieñ. portam & Viſtulæ pontem igne abſumpta erat, diuorum Heduigis, Agnetis, atq; Bernhardini templis relictis, reliqua ex utraq; parte fermè omnia incendio periêre: ſummo etiā labore ipſa urbs Cracouia eſt à periculo liberata. Hijs hoc modo ſe habentibus, circa Iulij mentis initium nunciatum eſt Regi, Bogdanum Valachiæ Palatinum, contra ius gentium, rupto fœdere, & obedientiæ iugo abiecto, Ruſsiam, Podoliamq; exercitu magno ingreſſum, cædibus, flammiſq; omnia explere. Hic nuncius regis animum à futuro (ut ſupra narratur) connubio contrahendo reuocauit. Igitur Regis atq; Senatus edicto arma ſumpta, milites ſtipendijs addicti, ſuſcepti, & omnia ad belli neceſsitatem celeriter parata ſunt: pecuniæ ad hoc bellum neceſſariæ ex aliquibus Cracouieñ. ciuibus ſpontanea uoluntate collectæ.

Expeditio in Valachos.

His Ioannes Boner & fidem fecit, & partem multò maximam ex ſuis, amicorumq; facultatibus, ne reſpublica detrimentum haberet, adiunxit. Rex igitur iterum iam domi rebus compoſitis, altera poſt feſtum diui Iacobi, die quæ 26. Iulij Cracouiam exiuit, per Bochniam, atq; deinde recto itinere Leopolim peruenit, interim Vvladislaus rex Pannoniæ fratrē ab incæpto nitebatur auertere, uel qđ ſuperiorib. periculis Alberti regis temporib. acceptis admonitus eſſet, uel quod depopulata Dacia Hungaris, atque Polonis Turcam

hoſtem

hoſtem difficiliorem uicinum putaret. Quid horum fuerit non habeo dicere, conſtat tamen Sigiſmundum fratris conſilio non annuiſſe, ſed neque bello (tum proditionis, atque cladis qua Ioannes Albertus affectus fuerat memor, tum etiam deſiderium cupidine uictoriæ flagrantis animi expleturus) abſtinuiſſe. Antequam Rex exercitũ paraſſet, & Leopolim applicuiſſet, Bogdanus Daciæ Palatinus flammis, ferroq; loca, nec natura, nec arte munita, ſed & plerumq; hominibus deſerta abſumpſit. Arcem Halicień. fruſtra tentauit. Exercitum dehinc Leopolim duxit, & prædam potius egit, quàm quod obſidione cingeret, à longinquo machinas locauit, atque globos ſuperne inijcit, accepta uerò non modica ſuorum iactura, tertia qua uenerat de obſidione ſoluta, exercitum ad propria (eo quod Sigiſmundum cum exercitu iam aduentare didicerat) reducere cœpit. Prædam ingentem, uaſa aurea, argẽteaq; ex templorum ſuppellectili, multas etiam æreas Campanas abduxit. Rohatin oppidum per deditionem accepit, & incendit, hæredibus ac populo illius ſecum abacto. Sigiſmundus paulò poſt Leopoli exercitum percenſuit, dum rebus febribus correptus adeſſe nequiret. Nicolaum Camienecium Cracouień. Palatinum, & præfectum exercituum regni ducem generalem legionibus præfecit. Deo Opti. Max. diuoq; Stanislao patrio ſancto, ut hoc bellum ſibi, & Polonico populo fœlix, ac fauſtum ex uſu eſſet, uota fecit, quæ poſtea adſecutus uictoriam ſumma fide, ut mihi ſuo loco dicendum erit perſoluit. Nicolaus Camienecius ſuſceptam prouinciam excelſo, lætoq; animo perfecit, ſuperato Tyra amne Daciam ingreſſus conſimili uiciſsitudine igne, ferro, cædibusq; Valachiam moleſtauit. Fuêre etiam in eo exercitu milites mercenarij ex Bohemis & Germanis, qui ſub Sczirneo Bohemo, duce militabant. Multas ciuitates ac uillas, item curias ac prædia in cineres redegit, in quibus inſigniores fuêre Czarnovvcze, Dorohim, Bothuſzanij, Scepanovvſcze, & Choczim. Dum uerò ad longum & per tranſuerſum quæq; uaſtata eſſent, atque ad Sczocauiam Palatini ſedem peruentum, fruſtrà res tentaretur, neque pugnæ copia appareret, Palatino ſyluis ac nemoribus ſe occultante, Nicolaus Camienecius exercitũ reduxit, in eo ingreſſu atq; reditu paſsim uiri, fœminæ, impuberes, ſenesq; & ipſa pecora, quæ ad uſum nõ eſſent cæſa, necataq; fuêre. Hac clade Vvladislaus ab Hungaris ne perſuaſus, an à Bogdano ſollicitatus, non ſatis conſtat, legatos ad Sigiſmundum ſubmiſit, qui dictis conditionibus pacem conficerent.

Dum ea in re legati operam impendunt, & regius exercitus ad Tyram amnem reductus, iamq; tranatandum eſſet, & regnicolarum exercitus amnem ſuperaſſet, mercenario milite, & aulicis regijs remanẽtibus, quibus Thvvorovvsky miles ſtrenuus præfuit, mox in inſidijs Palatini copiæ apparuêre. Regij imperculſis animis, ut negocium poſtulauit aciebus inſtructis, pugnam parant, quam nec hoſtes detrectant, utrinq; igitur copijs ad certamen inductis, Palatini exercitus, qui & numero inferior erat, fugatus atque partim captus eſt. Capti fuêre in eo prælio ex magnatibus Palatini multi, ex quibus quinquaginta decollati fuêre. Supplicium hoc ideo ſumptum, quod olim Stephanus palatinus huius palatini parens mercenarios Polonicos milites in Trebovvla captos, poſtea in Podhaijcze miſerè ſecuri percuſsiſſet, quorum tumulum cum Nicolaus Camienecius uidiſſet, lachrymans ulturum ſe hanc iniuriam ac miſeram mortem uouiſſe fertur. Triginta fermè captiui inſignes Leopolim ducti, inter quos fuêre Matthias Logofeth minor. Hic habuit officium ex cõparatione Vicecancellariatus, Humyenieck Kyerza. Magnus diſpenſator Petryka & Dobroſteph. De hoſtium uerò cæſorum numero non ſatis conſtat. Incidit hæc pugna in diui Franciſci diem, quarta Octobris, qui deinceps perpetuò Polonis feſtiuus eſt inſtitutus. Fuêre in Palatini Bogdani exercitu primores Daciæ & nobilitatis robur, ad hoc Turcarum duo millia equitum fuiſſe fama fuit. Redijt tandem in Podoliam exercitus, poſtquam Daciam uiginti fermè diebus uarijs cladibus affecerat. Ab eo uerò die quo regij Daciam ingreſsi ad pugnæ iam ſupra memoratæ diem nullo nuncio rex ſucceſſus ſuorum cognouerat. Atque ita in Dacia ſeu Valachia rebus per exercitum geſtis, hyeme tunc inſtante, & Vvladislao Hungariæ rege pacem ſollicitante, exercitus dimiſſus eſt. Legati Hungarici Oſvvaldus Karlaczkeus & Barlam Bornomiſſeus collega pacem his conditionibus firmarunt, ut abacta præda redderetur, & damna illata rependerentur. Hæcq; per Palatini legatos ad regem ſubmittendos confirmarentur. Atque hic Valachici tunc belli finis fuit, & Sigiſmundus in Poloniam reuerſus eſt.

Interea dum rex apud Leopolim egit, Iacobus Schydlouitius Sãdomirień. Caſtellanus regni Poloniæ Quæſtor uita exceſsit, à fratribus in maiorũ ſepulchro repoſitus fuit. Huic Andreas Coſzcelecius in quæſtura ſucceſsit.

Bogdanus Valachiæ Vaiuoda.

Valachiæ uaſtatio.

Pugna ad Tyram.

Feſtũ D. Franciſci inſtitutũ.

Pacis conditiones.

Iac. Schydlouitius Quæſtor mortuus.

Eo autem anno, Tauricus Cæſar Tartaros Nohayſcos inuaſit, qui raptis armis Tartaros Przecopień. ſeu Tauricos prælio uicerunt, cæſiq; fuêre duo Cæſaris nepotes.

Terræ motus. Terræ motus eo anno maximus fuit. Apud Conſtantinopolim Baizetus Turcarũ imperator metu nutantium ædificiorum perulſus, relictis mœnibus, ſub tentorijs uixit. Per regnum Boſn. atque Dalmatiam uſq; in Italiam hic terræmotus durauit, apud Cremonam & alibi uidi magnorum ædificiorum ruinas.

Maximiliani Regis Legatio. Hoc etiam Anno die 23 Decembris, Maximiliani Romanorum regis legati Cracouiã uenêre, Vitus de Furſt, & Ioannes Kuchenmeyſter legum doctores, relationem Vitus Latinè, eleganterq; fecit, poſtulatum eſt ea legatione ut comitia pro feſto Ioãnis Baptiſtæ apud Poznaniam indicerentur, ubi miſsis alijs legatis & nuncijs res Prutenicæ per ſalubria conſilia ad concordiam reuocarentur. His auditis, in quartumq; menſem retentis, conuentus in Maximiliani gratiam indictus fuit, atque ſuo tempore illuc uentum & actum eſt, hæc decimi anni narratio poſtea tradit. His iam enarratis ad res Lithuanicas ſtylus conuertendus erit.

Fœdus Moſchorum. BASILIVS IGITVR Moſchorum princeps ut pacis expleret cõditiones in Lithuaniam miſit legatos, qui Vilnam die decimaoctaua Ianuarij trecentis equitibus comitati ingreſsi ſunt, pacem his conditionibus, ſicuti Anno 1508. per Sophiam regium ad Baſilium legatum firmatum erat, iuramentis hinc inde præſtitis, perennibus diebus duraturam confirmauerunt. Captiui omnes uinculis liberati, Moſchi ſupra quinquaginta legatis traditi fuêre. Præterea literis res roborata eſt, & legati cum honore dimiſsi. Fuêre itẽ tunc aliquot ducis Michaëlis factionis cõplices, die 19 Ianuarij cuſtodiæ traditi, inter quos inſigniores hij fuêre. Gaſtoldus ducatus Lithuaniæ quæſtor, Michaël Konivvſzequæſtoris germanus, & Michaëlis ducis gener, cum quibuſdam alijs aulicis Lithuanis, qui genere clari eſſent, in magnatum ædibus liberali cuſtodia adſeruati, obſcuræ ſortis in Trocenſem arcem ducti ſunt. Eo Anno in Octobre Baſilius Moſchorum princeps Pleſcouiã

Pleſconia amiſſa. ciuitatem magnam, & arcem per deditionem accepit, eadem urbe patricijs, & ſacerdotibus Græcis priùs blanditijs euocatis, & ſeruatis, dehinc uulgus facilè illi aſſentit, in eam diem campana magna adſeruabatur, qua tumultus excitaretur, ſimul & plebei conuocarentur: hac dimiſſa atq; in Moſchouiam accepta ſine gladio rerum illic potitus eſt. Hæc apud Lithuanos, atq; Moſchos Anno ſalutis 1509. ſic ſe habuêre, & uniuerſæ quidem Sarmatiæ ſtatum huius anni hoc modo ſe habuiſſe conſtat.

Ann. 1510. ANNVS uerò ſalutis 1510. Sarmatiæ regi multorum Principum legatis inſignis, atque memorabilis iam nunc initia ſumit. Maximiliani legatis apud Cracouiam præſtolantibus, die 6. Ianuarij Iacobus Piſo uir doctus à Iulio ſecundo Pontifice Max. ad Sigiſmundum legatus miſſus, Cracouiam uenit. Huius legationis ſumma fuit, quod Romanus Pontifex totius fermè Europæ principes ad pacem reuocaſſet, ac ea arma, quæ iam pridem in domeſticam cladem ſumpta eſſent ad Chriſtianæ Reipub. hoſtem ferre ſtatuiſſet. Quare & Sigiſmundum per fidem adhortatus, ut domi conſilio rebus pacatis, copias Vvladislao iungeret, atque ex Hungariæ, Bohemiæ, Poloniæq; regnis legionibus proprijs in Thraciam bellum mouerent. Hic aliquandiu Cracouiæ cõmoratus. Negotium uerò hoc magnum atque periculoſum ad proxima Petrkouienſia comitia rejectum eſt, dum Pontificis atque Maximiliani oratores in diuę Virginis æde eo loco, quem urbis cõſules inter diuina occupant conueniſſent. Pontificis legatus per Vitum primo loco pulſus eſt, dum poſtea de hac re argueretur Romano Cæſari primum honorem deberi, ſed & Piſonem non Pontificis legatum plena poteſtate agere, ſed ſimplicem nuncium, reſpondit. Iam tunc comitia apud Petrkouiam habita, oratorum poſtulationes ad Senatum delatæ, Maximiliani oratores cum promiſſo conuentionis futuræ apud Poznaniam, poſtquam quatuor menſibus retenti fuiſſent, honorificè donati à rege dimiſsi ſunt. Ad Vvlatislaum uerò Hungariæ regem legati miſsi, qui communicato conſilio, ſuper bellica expeditione in Thraciam, ut deinde Pontifici reſponderetur. Legationis munus Ioannes de Lasko regni Cancellarius & Gnezneń. coadiutor, & Nicolaus Firleius Palatinus Lublineń. ſubierunt. Rege cum Senatu apud Petrkouiam agente, quarta Februarij 1510. Danorum, ſeu Daciæ Regis legatus Cracouiam uenit. Hic à Ioanne Bonero cum alijs legatis ad regis aduentum præſtolari iuſſus. Auditus deinde, Danorum regis filio inclytam Elizabeth Sigiſmundi ſororem uirginem in coniugem poſtulauit. Illa dum maris pericula metueret, atq; apud parentũ oſſa iucundius manere duceret matrimoniũ recuſauit. Legatus uerò honorificè donatus, & dimiſſus eſt. Paulò poſtquã ille ingreſſus eſt urbem

Rom. Pontificis legatio.

Cæſarianorum & Pontificiorum oratorum contentio.

Danice legatio.

urbem Cracouieñ. die 16. Februarij, Oſvvaldus Karlackeus cum collega regis Pannoniæ legati, qui nuper inter regem, & Palatinum Daciæ pacem firmauerāt, Cracouiam ingreſſi, ut cum Bogdani legatis conditiones pacis cōfirmarent. In ipſo ingreſſu Ioannis Boneri præſentia ingens periculum auerſum fuit. Nam dum Karlackeus in hoſpitium illi conſignatum ingreſſus eſſet, domus illi contigua, quæ Mazouiæ ducum eſt, & tūc ab Althoſio incoleretur ab illo expetebatur. Dum uerò hoſpes reniteretur, conuocata familia admoto trunco portā ui infringere conatus eſt, Althoſius metu periculi perculſus uiolentiæ iniuriā exclamauit, mox uulgo accurrente, parum interfuit, quin lugendum facinus patratū fuiſſet. Ioannes Bonerus caſu Reipub. negocijs poſtulantibus, paulò antè prætorium aſcenderat: is re cognita, feſtinanter tumultui ſe immiſcens periculum auertit. *Tumultus pacatus.*

Decima dehinc menſis Martij Baizeti Turcarum Cæſaris legatus Cracouiā uenit. Huius legationis ſumma fuit. Poſtquam Sigiſmundo Regi munera Turcarum imperatoris obtulit Baizeti nomine, quod in paternum ac auitum regnum euectus eſſet congratulatus eſt, optans ut hæc ſceptra diu geſtaret; ac reipublicæ fœliciter in nominis ſui gloriam præeſſet. Cupiens cum eo fœdus (quod cum parente ac fratribus Polonici populi regibus obſeruaſſet) firmare. Poſt hunc Bogdani Palatini Valachiæ legati, uti in pacis conditionibus cautum fuerat 12. Martij uenerunt, hi uerò quando magis neceſſarium uideretur primum auditi, die quarta poſtquā aduenerant regem adierunt, deferebant tunc templorum abactam ſuppellectilem, & ea quæ præda ex Ruſsia, aurea, argenteaq; receperāt: Manu miſsi ſunt item hæredes Rhohatin oppidi, item populi diſtrictus illius, & hi quoq; palatini proceres, qui ex proxima pugna capti Leopoli tenti fuerant, confirmata pace ſimul cum Vuladiſlai legatis dimiſsi, per Hungariam in Daciā redierunt, eadem prius, quæ cum Polonis pace confirmata. Tredecima dehinc menſis Maij à Vuladiſlao Hungariæ rege Cracouiam uenit Præpoſitus Albæregalis legatus, Bogdanus item Palatinus Valachiæ legatum miſit, cuius legationis ſumma de Thraciæ rebus erat. Venit paulò pòſt Cracouiam legatus Baſilij ducis Moſchorum de rebus adhuc Lithuaniæ, & Moſchouiæ acturus. Hunc Taurici Cæſaris legati ſequuti fœdus cum Kazimiro antiquitus ſeruatū renouare poſtulantes. *Legatio Turcica. Valachica legatio. Varij legati.*

Eo anno die 20. Aprilis Andreas Roza Archiepiſcopus Gnezneñ. morte abſumptus eſt, huic Ioannes Laskeus regni ſupremus Cancellarius, & regis aſſenſu iampridē coadiutor ſucceſsit, die dehinc 23. Maij per regem confirmatus eſt. *Andreæ Archiepiſcopi Gnezneñ. mors.*

His iam proximè acceſsit Poznaniæ pro diui Ioannis die inſtitutus conuentus. Conuenēre itaq; Maximiliani Romanorū regis & imperij legati Abbas Fuldenſis, & Comes de Mansfeldt cum alijs collegis. Vuladiſlai Hungariæ & Bohemiæ regis legatus, Ioannes Thurzo Epiſcopus Vvratislauieñ. A' Sigiſmūdo rege atq; Senatu ſubmiſsi fuēre Ioannes Laskeus Archiepiſcopus Gnezneñ. & regni Poloniæ primas. Vincentius Przeramspki Vuladiſlauieñ. Ioannes Lubrantius Poznanieñ. & Lucas Vvarmieñ. Epiſcopi. Andreas Samotuleius Pozna. Gardzina Caliſieñ. Palatini, Lucas de Gorka Poznani. Pampovvskeus Mariemburgeñ. præfecti. A' magiſtro Pruſsiæ & Friderico Saxoniæ duce, & ordine legati fuēre Iobus Epiſcopus Pomeſanieñ. & alij ordinis Cōmendatores collegæ. His itaq; conuenientibus aliquandiu dubia ſpe conſultum fuit, donec tandem infecta re diſceſſum eſt. Negocij ſumma, legatorum ordinis, & ſociorum fuit, ut Pruſsia tota ſimul & Pomerania ordini reſtituerentur. Item ut ab Homagio à Polonis liberarentur. Tertio loco ut expeditiones bellicas cum Polonis nō ſubirent. Poſtremò ut Poloni ad ordinem non aſſumerentur. Ad hoc ultimum facilè aſſenſum Poloni præbuēre: reliqua à Polonico ſenatu ut indigna uiſa ſunt, ita penitùs reiecta fuēre. Non ſolum hæc Polonis ſummo iure poſſeſſa ſeruanda fore, uerumetiam ab ipſo ordinis præfecto ſeu Magiſtro ſecundum fœderis ſupra duas ætates ſeruati uim, homagium poſtularunt. Quod dum nec ordini acceptum eſſet, induciæ quibus magiſter ſuper homagio non moleſtaretur petitæ fuēre. Sed nec hac ſpe conſolati, legati infectis, ut ſupra narratur rebus, ad propria rediēre. Ad hoc regnum Iulius ſecundus Romanus Pontifex Achillem de Graſsis legatum ſubmiſerat, qui aut itineris longinquitate, aut quia tardiùs prouinciam ſuſcepiſſet rem neglexit, nihilominus Cracouia ad Sigiſmundum regem peruenit, urbem in principio menſis Auguſti ingreſſus, paulò pòſt à rege & ſenatu auditus eſt. Is dum prouinciam ad quam delegatus eſſet neglectam uideret, totius legationis ſummam Iacobi Piſonis negocium fecit, ſummo conatu ut regem cum fratre Vuladiſlao in Turcas animaret laborauit. At dum Rex & Senatus eam expeditionem nihil firmitatis habere cenſerent, non *Poznanienſis Conuentus. Rerum Prutenicarum tractatio. Prutenorum poſtulata. Achilles de Graſsis.*

ex re-

Turcicæ expeditionis conſultatio. ex regni uſu fore cum Turca negotium facere decretum eſt. Acceſsit ad hoc quod iampridem Turcarum imperator Sarmatis pacis iuramentum tranſmiſerat, contra ius gentiũ eſſe uiſum, ſi Poloni etiam Ethnico principi fidem uiolarent, ſed hoc quoq; ingens periculum fuiſſet Turcarum arma ab alienis bellis auocare, & in propria uiſcera conuertere. Vbi ſi uictoriam Deus fauiſſet, omnium principum epiſtolis ſummè, elegantercq; congratulatum fuiſſet, ſed & ſummi præſulis benedictio Apoſtolica non defuiſſet (hæc quondã Vuladislao ante Varnenſem pugnam acciderunt) uerum ſi armis res inferior fuiſſet, ſerò auxilia à Romano Pontifice quærenda, qui ea ætate totam Italiam bellis, periculiſq; commiſcebat atque hinc forte ſupremum auxilium fore, ſi Sarmaticæ res deperditæ apud Romanos lugerentur. Hæc dum in Senatu fortè altius repetita fuêre Turcis fœdus ſeruatum eſt, atq; Achilles à rege honoratus, donatuſq;, in fine Septembris Poloniam exceſsit, paulo poſt à Iulio Cardinei ordinis patribus adſcriptus Regnũ Poloniæ in hanc diem tutandum ſuſcepit. Hæc Poznanieñ. conuentus ſumma fuit.

Tauricorum in Nohaiſcæos Tar. expeditio. Interea dum hæc apud Polonos aguntur Taurici Tartari priſtinæ cladis memores arma corripiunt, atq; Cæſarem Nohaÿſcz cum inuadunt, unoq; prælio uicerunt, præda abacta in propria redierunt. Eo prælio tantam fœminarũ, puerorumq; uim abegiſſe ferunt, ut ex Nohaiſceis eſſent, qui ſponte eos ſequuti ſocietatem, & hoſpitia ſuſciperent.

Incendium ſalinarum Velicienſ. Apud Cracouiam in Velicieñ. oppido, in cauerna montium ſalinarum homo nequam laborator montanus excundo ignem ipſis cauernis iniecerat, quo exuſcitato montes fumo atq; fœtore repleri, pleriq; ex laboratoribus dum fumo impedirentur aberrantes in ipſis cauernis, aut colla fregêre, aut ſuffocati ſunt. Andreas Coſcielecius ſalinarũ tunc præfectus, metu perculſus, periculo ſe ingenti expoſuit. Dum enim ex obſcuris etiam nemo eſſet, qui deſcendere uellet, ipſe accinctus, ut rem ſaluaret deſcendit. Eum comitatus eſt Seuerinus Bethmanus Conſul Cracouieñ. fermè nonagenarius, homo ueneranda canicie montium magiſter, qui Andream iam fumo delapſum in montis ſumma profunditate ſeruauit, nihilominus utriuſq; poſtea induſtria ignis extinctus, & mõtes in maximo diſcrimine poſiti amborum diligenti opera ſeruati ſunt.

Legatus Valachicus. Deinde ſeptima Nouembris Bogdani Palatini legatus Cracouiam uenit, huius legationis ſumma fuit, ut rex auxilia contra Tauricos Tartaros illi ſummitteret, utq; ad Baſilium Moſchorum ducem legatum per Sarmatiam tranſmittere poſsit, hæc ut mox promiſſa, ita ſeruata fuêre, legatuſq; dimiſſus eſt. Legato Bogdani uix dum expedito Imbremus

Turcicus orator. Turcarum imperatoris legatus 24. Nouembris Cracouiam uenit, hic auditus Regis iuramentum ad ſeruandam unius anni pacem poſtulauit, hoc nuper Turcarum imperator coram Andrea Scarzeovvskeo regio notario fecerat, & hoc mox obtentum, legatus muneratus dimiſſus eſt.

Res quædam Pruſsicæ. Hic annus Pruſsiæ rebus nihil memorabile addit: hoc uno narrando, apud Marchionatum Miſniæ Fridericum Saxoniæ ducem, Magiſtrum ordinis, & Madeburgeñ. Coadiutorem morte extinctum eſſe. Hic poſt Ioannem de Tyſſeñ apud Leopolim in regni ſubſidijs mortuum, ad ordinis magiſtratum Ioannis Alberti aſſenſu aſſumptus fuit: ſed Homagium preſtare recuſans, dum res quaſi ſupremam neceſsitatem attigiſſet, Pruſsiam exiuit, atq; in Miſnia mortuus eſt. Huic per electionẽ Albertus Friderici Brandeburgeñ. Marchionis ex Sigiſmundi ſorore filius ſucceſsit, de quo infra ſcribendum ueniet.

Tauricorum Tartaro. in Lithuant. ac Valachiam excurſio. Res quoque Lithuanicæ ad ultimum anni tempus quietæ fuêre, in quo Taurici Tartari ducatum illum ingreſsi, uſq; Vilnam, & dehinc duodecim millibus paſſuum graſſati ingentem hominum pecorumq; uim, nemine prohibente abegerunt. His fœlicibus ſucceſsibus animati, in Daciam eruptionem fecerunt. Daciam autem multis locis uarijs cladibus affecerunt, ingenti præda collecta ad Przecopiam redire conati, ea eruptione ſupra ſeptuaginta millia hominum, atq; pecorum abacta fama feruntur. Dum autem ad Tyræ amnis ripam ueniſſent, metu Dacorum ſequentium territi, tumultuoſiùs flumine tranato Pethikercus Cæſaris filius cum aliquot Tartarorum millibus, & multis captiuis ab aquis abſorptus eſt. Interea Copacius Palatini militiæ præfectus paucis collectis militibus Tartaros eo in loco abeuntes adſequutus eſt. Prælium pertinacius, quam prudẽtius incœpit, hoſtibus circũſeptus uiriliter pugnans occiſus eſt. Cecidêre Valachi plus ſeptingẽti, fuêre item per fugam circiter trecenti ſeruati, atq; ita Tartari magis aquis, quam hoſtibus afflicti ad propria redierunt.

Iubilæi indulgentiæ. Hoc anno in Quadrageſima Iulius ſecundus Rom. Pontifex Iubilæi gratiam pro fabrica Baſilicæ S. Petri Romę in Poloniam deſtinauit. Ea res initio nõ ſucceſſerat, ne uero fruſtrà ten-

ſtrà tentata eſſet, Reip. dux, & Pontifici una pecuniarum ſummæ partes, ſeu tertiæ admiſſæ, duæ partes integræ in Reip. defenſionē contra Tartaros erogatæ, tertiam Fuggari mercatores ſummi Pontificis iuſſu perceperunt, ceſsit in hanc gratiam ſumma non modica. At magis forte Polonicis rebus ex uſu erat, arces in confinibus gentilium pro Reip. Chriſtianæ defenſione extruere, quàm pecunias Romam mittere, & ut diui Petri templum (poſtea nunquam ædificandum forte) dirueretur occaſionem præbere. Hoc mihi certo conſtat ſupra partem, quæ reipublicæ ceſsit, ſumptus maximos eſſe factos, atq; annis ſingulis ærarium in eum uſum exhauriri. Hic Anno ab orbe redempto decimo ſupra milleſimum quingenteſimum rerum ſtatus fuit.

ANNO ſequenti 1511. hæc memorabilia adſcribentur. In ipſius fermè anni initijs apud Peterkouiam comitia pro Februario de more habita ſunt, in his ad ærarium publicū tum ex ſpiritualibus, tum etiā ex ſæcularibus exactiones uariæ decretę fuēre. Sed & Senatus monetariā officinā claudere, & à laborę ceſſare uoluit, eò quod moneta argentea creſcēte charius aurei redimendi eſſent, eſtq; poſtea pro feſto Pentecoſtes ceſſatum. In his comitijs Anna dux & tutrix Mazouiæ cum duobus filijs Mazouiæ ducibus Stanislao ac Ioanne regem adijt, & regis, Senatusq; permiſsione Viſzneñ. prouinciam Mazouiæ uicinam, ex manibus Ioannis de Lazko Archiepiſcopi tutoris rerum quondam affinis ſui Glinka duodecim florenorum millibus redimere obtinuit. *Annus 1511.* *Comitia Peterkouienſ.*

Interea dum rex apud Peterkouiam ageret, Vuladislaus pater & Ludouicus filius Hungariæ & Boëmiæ reges, qui Vuratislauiam die 29. Ianuarij ingreſsi fuerant, totum tempus in homagijs a Sileſitanis ſuſcipiendis abſumpſēre. Hungaricus ſenatus ut Hungariæ regibus præſtandum contendebat. Bohemis uerò nihil odioſius eſſe uidebatur, qui Bohemorum regi hoc munus deberi certabat. Hinc & principes Sileſiæ & Senatus Vuratislauienſium inter ſpem, metumq; diu ancipites, neutrū fecēre. Rex ita infectis rebus cum filio die 15 Martij Vuratislauiam exceſsit. *Contentio de Sileſitico homagio.*

Eo anno Sileſia plurimis latrocinijs, atq; deprędationibus afflicta fuit. Vuladislaus uerò apud Vuratislauiā agens, Senatus, populiq; Vuratislauieñ. ex orationibus uictus Emporium, quod a priſcis principibus obtinuiſſe aſtruebant, renouauit. Multis annis Senatus in eam rem euectus erat, ſed nec uulgus nouarum rerum ſtudioſum malam ſpem præbuit. Fuit hæc nouitas eo anno diebus Aprilis in ferijs, ſeu (ut uocant) nundinis quadrageſimalibus apud Francofordiam ad Mœnum, me tunc coram audiente, & deinceps per totam Germaniam publicata, fuēre multi, qui Vuratislauienſibus benè ſperandū cenſerent, uel hoc ex proprio commodo, ut rem priuatam augerent, uel ex concepto in Vuratislauieñ. liuore, quod illorum opes paucis circumactis annis amplıatæ, ſuſpectęq; eſſent, uel etiam quod Sarmatis hæc res nonnihil incōmodi adferre uiſa, in ſupremum deſpectū fieret, his itaq; firmitatibus Vuratislauieñ. ſuffulti, emporiū publicarunt. Cuius hæc ſumma fuit, ut nec Poloni, nec Germani Vuratislauiam mercandi gratia prætermirent, ſed ea urbs utriuſq; gentis mercium limites faceret, hæc ut firmiora eſſent Ioachimus Brandeburgeñ. Marchio à Vuratislauieñ. negotio adſcitus apud Francofordiam oppidum, ad Guttalum amnem, quem Oderam uocant ſitum cōſimile emporium erexit, ut undiq; uijs interclulis Poloni ſumma merciū neceſsitate rebus aſſentire cogerentur. Hæc res inter Vuratislauieñ. & Marchionem pignore ſedecim millium aureorū (ut fama erat) firmata fuit. Vuladislaus nonnihil paterni regni oblitus, ab his, quibus omnia uenalia ſunt, inductus, certis literarum munimentis in omnibus regnis ac principatibus ſuis emporium obſeruandum præcepit. Interea dum hæc Vuratislauieñ. ſummo ſtudio agerent, Sigiſmundus rex Senatus cōſulto per uniuerſum Sarmatiæ regnum cōmertia cum Vuratislauieñ. prohibuit. Vuratislauieñ. item ab ingreſſu in Poloniam fines intercluſi, atq; hæc ſumma ſæueritate cuſtodita fuēre. Vuratislauieñ. qui negocium maximis pecuniarum ſummis conſecerant, hinc operis & impenſæ iacturam, hinc quoq; Reipublicæ interitum, ſi Polonorum cōmercia intercepta eſſent cognouerūt, ſed nec ultimū periculum animos auocauit, quin in quartum annum maximis ſumptibus rem tuerentur. Verùm dum hæc Poloni mercatores cognoſcerent, per Bohemiæ regnum iter fecēre, quod item Poloniæ regno etiā nūc, ſi itinerum ſecuritas adſeruaretur, multò maximè expediret. Laboratū eſt apud Bohemos miris modis ut Polonos interciperent, & Vuratislauieñ. priuilegia rata haberent. Bohemi uerò Sigiſmundi gratia, & priuato cōmodo permoti, Polonos per uniuerſum regnū tutā dos ſuſcepēre. Hæc empori initia fuēre, cuius finis anno quintodecimo adſcribetur. *Emporium Vuratislauienſ.*

Comitijs apud Peterkouiam peractis, Sigiſmundus Cracouiā rediji, inde ſecūda Maij egreſ-

egreſſus Breſcium oppidum Lithuaniæ peruenit,ſed rerum illic geſtarum ſeriem in rebus Lithuanicis adſcripturus ſum. Rebus uti ex uſu uiſum eſt apud Breſcium cōpoſitis,in Poloniam rediјt,triceſimaq; die Octobris Cracouiam intrauit.

De Regio matrimonio conſultatio. Interea dum rex apud Lithuanos ageret, Heduigis dux Teſzneñ.relicta quondam Stephani Scepuſiæ Comitis conſors,priuatis conſilijs de futuro cōnubio agere cœpit. Dum rex Cracouiam ingreſſus eſſet,paulò poſt Kazimirus Teſzneñ.dux frater Heduigis ſimul cum Vvladiſlai legato Michaël Hanel archipresbytero Budeñ.ad regem uenit,eo iam tēpore apud Sigiſmundum de matrimonio cum Barbara uirgine Stephani Comitis filia conſultum & cōcluſum fuit,tandem ad ultimos Nouembris dies in uulgus res delata eſt, non defuêre qui maximis præconijs hoc matrimonium extollerent,& uti fœlix futurum ſuſcipiendum perſuaderent. Fuêre item, qui hoc conſilium uti iniquum, & non ex Reip. commodo futurum deteſtarentur, & ut quiſq; affectus negocio erat, ita conſilium ſuſcepit. Cæterùm conſtat fœlix,fauſtum,omniq; ex parte beatum fuiſſe matrimonium,ſi non immatura morte,& uirilis prolis defectu infœlicem ſortitum fuiſſet euentum. Atq; hinc Maximiliani Romani Cæſaris odij initiū cœpit,quod tantò acceptius Polonis erat, quantò ex iam propè hoſte, Deus Optimus Max.qui hominum mentes ſemper dirigit, paulò pòſt maiorem fecerit amicum. Eo firmato certis conditionibus matrimoniò, legati cum muneribus dimiſſi fuêre. Quod ad hoc matrimonium ſupereſt, Annus duodecimus ſupra Milleſimum & Quingenteſimum excipiet. Res item Prutenicæ pace atq; tranquillitate hoc anno adminiſtratæ fuêre. Verum externum,ſed egregiū facinus ad res forte Sarmaticas minimè pertinens apud Gdanum menſe Auguſto patratum fuit, his rebus, quia tam propè cōmiſſum,non ab re immiſcendum.

Lubecum. Eſt ad Balthei maris ſinum Lubecum imperij Romani opibus, armiſq; pollens oppidum. Hoc à Polonorum quondam majoribus (ut uetuſtates eorum habent) conditum Buccouecium fuit appellatum, ſupra ſeptingentos fortè annos ea prouincia Caroli Magni armis ſubacta eſſe perhibetur,utcunq; Lubecum conditum credatur. Conſtat imperij urbem eſſe,atq; cum Danorum regibus multa,uariaq; bella habuiſſe,uetuſtę horum cum rege ſimultates,hoc quoq; anno renouatæ fuêre. Lubecenſes excelſis animis regem ſumptis armis,uarijs,multiſq; cladibus affecêre, toto negocio in marinū bellum uerſo, res eò peruenit,ut Holandiæ nautæ Gdanum,pro diui Dominici die,qui feriarum tempus illùc inducit,hoc mare quod Lubeceñ.atq; Danorum regi commune eſt,nauigarēt. Fama fuit Lubeceñ.hos ne regium ſinum attingerent monuiſſe, & omnes qui regem adirent communes fore hoſtes docuiſſe. Verùm rex nautas nihil metuendum eſſe animauit,atq; ita Lubeceñ.uis ab Holandis deriſa fuit. Lubecenſes impigrè tum claſſem parant, quam conſtat uigintiquinque triremes nō exceſsiſſe,has bonis refertas militibus,additis ad hunc uſum neceſſarijs Iulio menſe in altum dimiſêre. Ventum eſt dehinc ſecundis uelis fermè medio Auguſto ad Haël Poloniæ regis oppidum,hic iam Holandiæ naues multò Fuggarorum Germaniæ mercatorum cupro,alijſq; aliorum mercibus onuſtæ fuêre,nihil niſi aëris tranquillitatem atq; Danorum regis ſuppetias expectantes.

Lubecenſium facinus. Tum Lubeceñ.ſecundo habito uento ſummo mane ſopitos Holandos in ſumma periculi ſecuritate repentino tumultu perterritos inuadūt. Prima itaq; eruptione Holandi regis ſuppetias rati, dehinc clamore excitato hoſtibus cognitis, uniuerſæ naues fuga ſibi cōſulere ſtatuerunt, atque ita quatuor fermè millibus paſſuum ad Gdanenſem portum naues in alto diſperſæ: mox Lubecenſibus ſine negocio uictoria ceſsit, in ea fuga naues plus quadraginta aut igne abſumptæ,aut merſæ fuêre. Captæ ſunt item(ut fama eſt)ſexaginta octo naues. Reliquæ eleuatis uelis,uel per altum euaſerunt, aut Gdaneñ. portum non ſine incommodo attigerunt. Tantum Lubeceñ. ex fugientibus nauibus capere licuit,quantum lubuit,& commodè ducere potuerunt. Rebus itaq; fœliciter geſtis Lubecum ſumma ciuium congratulatione ingenti parta præda ſalui peruenêre. Acceptæ fuêre plurimæ merces,multò maxima tum pars Fuggarorum fuit, cuprum per Iſtulam amnem ratibus paulò antè ex Cracouia dimiſſum.Hoc ſucceſſu Cracouiam delato, Sigiſmundus rex Lubeceñ. epiſtola pro reſtitutione Fuggaricarum mercium admonuit. Suſcepit hanc rem Maximilianus Romanorum imperator. Miſſi item fuêre ad Lubeceñ.ſenatum & populum legati,ſummo ſtudio longo tempore negocium actum eſt, ad extremum Fuggaris pars cupri reſtituta fuit,ſed nec hoc ſine magna iactura, à pleriſq; ſub certa ſumma traditur. Ego uel ex Fuggarorum familia paucíſsimis cognitum fuiſſe crediderim. Hic fermè Poloniæ ſtatus fuit.

Ruſsia

Ruſsia hoc anno atq; Podolia à Tartarorũ eruptionibus libera fuit, quod fœdus pro- *Tartarorum*
ximè apud Breſceum Lithuaniæ oppidũ cum rege (ut mox infrà in Lithuanicis rebus ad- *in Valachiam*
ſcripturus ſum) renouandum foret. Cæterùm gens fera, raptu uiuere ſolita, nihil minus, *eruptio.*
quam pacem ferre poteſt, contractis copijs plus triginta millibus equitum Daciam inua-
ſit. Bogdanus mox collecto ex ſuis exercitu his obuium ſe facere cõſtituit, iunctæ ſunt illi Sarmaticæ auxiliares copiæ Stanislao Lanczkroneo, & Tworowkeo ducibus quatuor millibus equitum, acceſsit item illi Hungarorum ſubſidium ſupra octingentos uelites. His Bogdanus ſtipendia merentes ex Thracia leuis armaturę milites aſciuit, uniuerſo exercitu celeriter congregato, ſpes ingens uictoriæ tenebat. Interea dum Nohaicei Tartari Tauricos in Daciam erupiſſe cognouiſſent, ſumptis feſtinanter armis in Tauricam peruenere, cæde multa patrata, res celeriter Tauricis delata eſt. Relictis itaq; externis rebus, ad propria tuenda animus euectus eſt: & ſic alieno periculo Dacia ingẽti clade liberata fuit. Verum antequàm Taurici domum rediſſent hoſtes patrato damno dilapſi ſunt.

Dum extra fines digreſſus ſum licebit forte hoc loco Turcarum ſucceſſus referre, circumactus tunc annus erat, quo Salembus Baizeti filius Caffam olim Ianuenſium urbem *Caffa per Sa-*
patris imperio ereptam in deditionem acceperat, his in parentem non ſatiatus malis, hoc *lembum in-*
anno Albam (quam Bialogrod uocãt) Kiliamq; intercepit. Quum uerò Sophi Perſarum *tercepta.*
imperator multis, uarijsq; uictorijs contra Baizetum hoc anno triumphaſſet, eumq; ſupremis ſæpè prælijs uiciſſet, Baizetus relicta Conſtantinopolis ſede Adrianopolim migrauit. Quo cognito Salembus in patrem arma ſumpſit, cognouit quoq; hæc Baizetus,
contractisq; legionibus, filij exercitum excepit. Poſt uiolentam pugnam Baizeto uicto- *Salembi cum*
ria ceſsit, & Salembus cum Taurici imperatoris filio, paucisq; militibus fuga ſeruatus eſt. *Baizeto patre*
Paulò pòſt anno 1512. patris aſſenſu, Salembus imperium & Turcarum rempub. tu- *bellum.*
tandam ſuſcepit. Baizetus natiuum ſolum Hamandatum oppidũ delegit: ubi altera die, *Baizeti mors.*
qua aduectus morte extinctus eſt. Quo iam morte ſublato, Salembo Ahmatus frater pro *Ahmatus Sa-*
imperio negotium fecit, collecto ingenti exercitu, adſcitis etiam Perſarum imperatoris au *lembi frater.*
xiliarijs copijs, fortunam uniuerſam prælio commiſit. Poſt funeſtam pugnam uictoria Salembo ceſsit, qui captum fratrem nulla pietate commotus ſecuri percuſsit. Sunt tamẽ qui ſtrangulatum eſſe perhibeant, atq; ita poſt multas credulitates imperium adeptus eſt. Ferturante hãc pugnam Vuladislai Hungariæ regis legatum audiuiſſe, cui dum reſponſum præſtolaretur, Salembus hæc uerba dixiſſe traditur: Nullo egere reſponſo, iam præſentis fortunæ ſucceſſus expectandos, ex euentu ſatis poſtea reſponſum fore. Sed parta uictoria nihilominus legatum retinuit, atq; in uniuerſas dehinc expeditiones deduxit, nec dimiſſus, niſi poſt totã ſubactam Syriam, anno 1519. in Iulio ad Ludouicũ redijt. Ex ea quoq; uictoria Salembi, ex necato fratre nepos ſeruatus in Perſiam peruenit, huic Sophi filiã in matrimonium tradidiſſe perhibetur. Hic poſtea Salembum multimodis cladibus ſemper
uictor moleſtauit. Hac parta uictoria Salembus Laskowſkeum genere Sarmatam, ex *Laskowskeus*
Moſziskeo oppido Ruſsiæ aduocato (ut uocant) natum, ad Sigiſmundũ regem legatum *Turcicus ora-*
ſubmiſit, qui relicta Chriſtiana fide, ad Mahumeti errores abierat, hic breuiſsima oratione *tor.*
Turcarũ lingua per interpretem in hæc uerba loquutus eſt: Salembus Turcarum nouus imperator pacem eam tecum Sigiſmunde rex, quam auus & pater eius ſeruarunt uult tenere. Inciderunt hæc in annum ſalutis 1512. ad dies Iulij. Is paulòpòſt abſolutus, in fine menſis Auguſti Cracouiã egreſſus eſt. Hic duorũ fermè annorum Turcarũ ſucceſſus fuit.

NVNC ad res Lithuanicas, illisq; uicinas ſtylus uertendus eſt. Rex dum Breſceum (ut ſupra narratur) peruenit, mox uotis Poloniæ, Lithuaniæq́ue ſenatus aſſentiens, eos
qui ſuperiori anno cuſtodiæ propter Helinskei factiones traditæ fuerant, ademptis uin- *Fœdus Tarta-*
culis in pristinam gratiam ſuſcepit. Dein Mendligeri Taurici imperatoris legati ali- *ricum.*
quandiu expectati, is filium atque nepotem obſides ex pacto ſubmittere. Singulis item annis contra regni Sarmatiæ hoſtes arma ſuſcipere debuit. Tum rex Sigiſmundus illi uiciſsim annuatim quindecim aureorum millia pro ſtipendio perſoluere aſſentit, huius me-
dium Polonia, reliquum Lithuania adnumerarent. Hęc aliquandiu hoc pacto ſoluta fuê- *Mendligeri*
re. Verum Mendligerus fidei oblitus, nec obſides miſit, ſed Daciæ Palatinũ Polonis feu- *perfidia.*
dalem (uti ſupra narratur) magno exercitu inuaſit: qua eruptione non ſatiatus ingentes copias in Baſilij Moſchorum principis ducatum induxit, eumq; incredibili clade ingenti abacta præda afflixit. Hicq; iam rerum geſtarum anni undecimi ſupra milleſimum, quingenteſimum finis fuit.

Annus dehinc duodecimus ſupra milleſimum, quingenteſimum, Sigiſmundi nuptijs *Anno 1512.*
celebris fuit, in ipſisq; anni initijs apud Cracouiam comitium regis iuſſu indictum eſt. *Legati pro*
Fuêre item ad Barbaram regiam ſponſam legati deſignati, Ioannes Lubrantius Pozna- *Barbara re-*
nienſis Epiſcopus, Chriſtophorus Schidlouicius Caſtellanus Sandomirienſis, & Lucas *gina.*

Dd de Gorka

de Gorka Poznanieñ. & maioris Poloniæ Capitaneus: hi ſplendido ornatu Poloniam egreſsi, per Sileſiam, Morauiamq́ Tranczinum uenêre. Noua ſuſcepta ſponſa in Poloniam iter diuerterunt. Hanc Heduigis genitrix, Ioannes frater, Kazimirus dux Teſſneñ. *Occurſus Regis.* auunculus uſq; Cracouiam octingentis equis comitati fuêre, confecto itaq; itinere, quinta Februarij apud Morauicum pagum nocturna habuit, ſummo dehinc mane feria ſexta, *Regis comitatus.* & idem ſexta Februarij, Sigiſmundus inſtructiſsimis copijs comitatus, (ſponſæ nouæ (uehiculo uectus quod niues maximæ, & intenſum frigus eſſet) obuiam egreſſus eſt, comitati fuêre Sigiſmundum pleriq; ex aduenis legatis, atq; oratoribus. Inter hos Ioannes Staphileus auditor Rotæ, legatus Apoſtolicus, uir excellentis ingenij atq; doctrinę, qui mecum poſtea familiariter ſæpius multa commentabatur. Elizabeth uirgo Sigiſmundi ſoror, ſuo quoque uehiculo uecta: Anna dux tutrix Mazouiæ: Alia item magnatum honeſtæ, illuſtresq; fœminæ. Fuêre tunc tentoria apud Lobſouium ad Septentrionem fixa, terra item rubro panno conſtrata, hoc in loco rex ſponſam nouam expectabat. Pauló poſtquàm illuc peruentum eſſet, Georgium Bregenſem ducem, ad regias nuptias euocatum, ſeptuaginta equitibus armis, undiq; ſplendentibus comitatum, rex hilari uultu excepit. *Exceptio Barbaræ.* Tandem in multum diem regia ſponſa curru à Vuladiſlao Hungariæ rege ad hoc miſſo ad regem uecta fuit: dumq; illa ex curru in terram proſiliret per pannum ad hoc ſtratum regi obuiam uenit. Excepta fuit uulgari primum oratione per Ioannem Laskeum Archipræſulem Gnezneñ. hac expleta, Ioannes Staphileus Apoſtolicus legatus eleganti Latina oratione huic matrimonio uotis omnibus fœlicitatem, beatumq; euentum precatus eſt. Rex exceptam ſponſam uehiculo aſſumpſit, atq; inde in urbem Cracouieñ. deducta eſt. Patrum Gymnaſij Cracouieñ. collegium apud Cleopardiam Barbaram ſponſam regiam breuiuſcula oratione excepit, Senatus, Populusq; Cracouieñ. omni ueneratione ac honore hunc ingreſſum honeſtauit. In arcem quæ urbi imminet inclinato iam die ſponſa peruenit, atq; ibidē per Matthiā Dreuitium Epiſcopum Premiſlienſem excepta, *Coronatio Barbaræ reginæ.* hincq; in aulam ad hæc decoratā introducta. Poſtridie Dominico in Septuageſima, quæ octaua Februarij erat, maiorum more in Diui Vuen[illegible]ſlai æde Barbara uirgo in reginam Poloniæ coronata fuit, munus conſecrationis Ioannes Laskeus Archiepiſcopus Gnezneñſis exequutus eſt, adfuêre his cærimonijs Bernhardinus Archiepiſcopus Leopolieñ. Ioannes Lubrantius Poznanieñ. Eraſmus Vitellius Ploceñ. Lucas Vuarmieñ. Matthias Dreuitius Premiſlienſis, Nicolaus Coſcieletius Chelmeñ. Ioannes Amicinus Laodiceñ. *Præſentes in coronatione.* Cracouieñ. Suffraganeus Epiſcopi. Præterea Abbates de more uetuſto his rebus adeſſe ſoliti, fuêre item ad huius coronationis maieſtatem ampliandam, ſummi Pontificis legatus, Ioannes Staphilæus Iuriſperitus uir inſignis, Vuladiſlai Hungariæ & Bohemię legati, Ioannes Thurzo Vuratiſlauieñ. Epiſcopus, Ambroſius Szarkanus Hungarus Collega. Iobus Epiſcopus Pomezanieñ. ordinis Sanctæ Mariæ domus Teuthonicorū cum collega ex Pruſsijs. Georgius dux Bregeñ. Bartholomæus dux Sileſiæ, Anna dux Mazouiæ cum filio, dux relicta Ratiboriæ, horum quoque legati huic coronationi interfuêre. Thomæ Cardinalis Epiſcopi Strigonieñ. Patriarchæ Conſtantinopolitani duo, Georgij Quinqueeccleſieñ. duo, Epiſcopi Coloceñ. unus, Epiſc. Vuaradieñ. duo, Epiſcopi Olomuceñ. duo, Georgij ducis Saxoniæ, Ioannes de Schonbergk unus, Federici Marchionis Brandeburgenſis duo, Decanus de Anſpachio, & Philippus de Feltſch miles, Palatini *Ordo præmiorum uictoriæ.* Hungariæ duo, Palatini Daciæ unus, & pleriq; alij. Sacris ritè peractis conuiuijs tempora ſolita data fuêre, hincq; ſuis diebus haſtarum ludi militiæ exercitia choreæ, & id genus *Ioannes Rechemberger 1.* lætitiæ fuit. Ioannes Rechemberger Sleſianus apud Sigiſmundum ueteranus miles haſtarum ludo præmium uictoriæ primo loco adſequutus eſt. Secundo loco Ioannes Tarlo Polonus ſtrenuus miles, hoſpitibus rerum omnium neceſsitas regia liberalitate præſtita fuit. Lætitia autem omnium applauſu expleta, ſummi Pontificis regum atque principum legati & oratores ſummis honoribus uenerati muneribus dotati ſunt, & dimiſsi. Barbaræ mater Heduigis, Ioannes frater & Kazimirus auunculus cum Vuladiſlao filio ſpeciali humanitate atq; liberalitate longius adſeruati, tandem ad propria rediêre, magnates item regni utriuſq; ſtatus & ſexus aulici etiam regij omnes à rege ſinguli munerati fuêre, hæc primi Sigiſmundi connubij, Barbaræq; coronationis ſeries, iamq; tunc Sarmatis re- *Barbaræ reginæ laus.* gina eſſe cœpit. Aucta hinc fortuna Polonis dum illa principis pluſquàm cuiquàm credibile uoluntatibus ſemper acceſsit, pariq; clementia quod toto regno intercluditur uera Heſter pietate ſumma tutata eſt, uirtutibus omnibus redimita, ſpecie formoſa, uitæ ſanctimonia atque religionis culta clara, his uirtutibus hoc ſummum adiecit monimentum, ut hos quibus præeſſe Deo Opt. Max. fortunaq; fauente conceſſum fuerat, non metu, terroreq; ſupprimeret, ſed pietatis, clementiæq́ue beneficijs in contemplationem ſui priſcis abiectis moribus patrijs uirtuoſis ritibus ſe conformans totis animis eueheret, iuſta, ſed

non nimia ſeueritate importabilis, clemẽs ſed nuſquàm uitijs patrocinata, per omnes fortunæ caſus innocentiſsima uita ad extremos uſq; dies uenit. Initio (ut ſupra narratur) hoc matrimonium pleriſque domi, foriſq; odioſum fuit, paulòpòſt uti frugi ita omnibus gratum eſſe cœpit. Hactenus de Barbara regina parciſsimè, ueriſsimè tamen pauca adſcribere uolui.

Rerum iam Prutenicarum nullum erit negotium donec anni quintidecimi ſupra millesimum, quingenteſimum, narrationem ſuſcepero, illicq́ue ſub compendio quæ interea abſumpto Frederico Pruſsiæ Magiſtro ad illud tempus geſta ſunt, enarrabo. Iam interim quæ apud Ruthenos hoc anno geſta fuere hoc loco referre negotium poſtulat. Poſtquàm Barbaræ reginæ coronationis munus expletum eſt, hincq́ue legati dimiſsi, paulòpòſt Regi atq; Senatui Taurici Cæſaris, id eſt, Przecopeñ. legiones plures 25000. equitum Ruſsiam, Podoliamq; inuaſiſſe nunciatum fuit. Tum incredibili celeritate afflictam rempub. liberauit, miſſus mox aulicis ad mercenarium militem ante hac his neceſsitatibus adſeruatum, præterea plerique ex patricijs maiorum more intrepidè res tutandas ſuſcepere, hi quantum fieri poterat magnis itineribus ad Barbaros hoſtes feſtinabant. Interea dum aulici & nobiles in itineris procinctu eſſent ſeruilium copiæ Stanislao Lanskroneo Camieneceñ. arcis præfecto duce Tartaricas copias ad 23. Aprilis diem apud Bielkam particulari prælio uicère, ex ea pugna Barbari qui Polonorum manus inciderant, ad unum necati fuêre, atq; his ſucceſsibus Polonica res fœlicitate primum, deinde ſpe certæ uictoriæ conſolata, Omnium dehinc copiæ in unum coguntur ad 23. Aprilis diem haud longè à Viſnouicio caſtra diſcretis locis poſuêre. Ad primam itaq; noctis uigiliam Staniſlaus Lanskroneus qui hoſtium exercitum percenſendo periculum fecerat Sarmaticis caſtris quæ apud hoſtes fierent nunciauit: Ineunt duces conſilium, atq; paulòpòſt ille mutatis equis ad hoſtium explorationem reuerſus, milites ſeq;, equoſq; reficere iuſsit, ut eo Lanskroneo, demum redeunte, ad pugnam miles paratus foret. Redijt ad tertiam uigiliam Lanskroneus, & hoſtes iam ſine metu quieſcere docuit. Tum uniuerſus exercitus læ tus iam animis ad perſequendum hoſtem pronus apparuit. Lithuanorum uerò copiæ Polonis adiunctæ uix ſex millia equitum fuiſſe perhibētur, cæterum toto exercitu nemo qui non excelſo animo uictoriam manu conſequi, aut pro patria mori uellet. In ipſo itineris procinctu circa ultimam noctis uigiliam inter duces uaria belli, pugnæq́ue ratiò habita. Conſtantinus uir nulli ſua ætate duci ſecūdus, ſibi, ſuiſq; prælij initia deſyderabat, hoſtem bene longo uſu cognoſcenti hoc munus deberi, ne dum inſueti milites, pugnæ mala facerent initia, reliquam ſpem deſperatam efficerent. Contra Poloni quibus uictoriæ ſpes animos obſederat, ſimul coeundum fore rati, neq; ex uſu eſſe exiguum exercitum in multas cohortes ſecernere, magis reipub. cōmodo fore, ſi æquo marte prælium inirent, paribuſq; honoribus quam Deus dare uellet uictoriam obtinerent. Verum flagrans Conſtantini animos Polonorum conſilijs non acceſsit, ſed Polonos patricios maximè qui cupiditate gloriæ euecti, partim apud Germanos, partim alias natiōnes, quibus animus quidem ingens, audaxq; ad alios bellorum uſus eſſet, fuiſſe expoſuit, alio hoſte aliam militiæ diſciplinam, aliud belli ſtudium expetere. Interea dum altercationibus nihilominus exercitus iter continuaret. Primo diluculo hoſtem adeſſe nunciatum eſt, atq; ita præſens iam periculum pro honore, litem diremit, inſtructæ dehinc acies celeriter fuêre. Conſtantinus cum Lithuanis dextrum cornu ſortitus, Poloni ſiniſtrum tutandum ſuſcepêre. Polonicus exercitus Nicolao Camienecio Cracouieñ. Palatino, uiro ad ultimum uitæ diem armis, bellíq; ſtudijs claro traditus eſt. Acies media ex nobilibus, patricijs atq; ueteranis militibus ordinata, ante hanc cohortes, ſub ſuis ſingulæ ducibus conſtitutæ fuêre, hoc modo hoſtem per occaſionem inuadere ſtatuerunt. Conſtantinus ſpe fruſtratus copias ſuas in multam partem à Polonorum aciebus collibus pauculis è conſpectu ſitis abducit, præter ſpem mox hoſtes agminibus in Conſtantinianos milites ſuo more tripudiantes erumpunt, repentina audacia Cōſtantinianis terrorem incutere molientes, ſuſceptum eſt utrinq; magna ſpe uictoriæ certamen, mixtiſq; iam cohortibus cum Barbaris, uiſum erat Conſtantino, ut paulò à ſuis ſecedens, alio loco Polonorum acies in hoſtes induceret, atque ita Polonicis aciebus uix dum iunctus erat, quum clamor à tergo ortus Lithuanos Barbarorum inſultus atq; pertinacem pugnam, telorumq; ingentem uim non ferre, nūc fugam inire, perculſuſq; Conſtantinus, Polonos ſuis ſubuenire hortatur, negotium Alberto Sampolenskeo & Bernhardo Potoczkeo ſtrenuis militibus creditum, qui una cohorte leuis armaturæ ad Conſtantinianos peruenêre. Conſtantinus quoque ſuos fugientes ſiſtit, atque cum Polonis denuò in hoſtes irruit, ſubitò mutata fortūna, qui paulò antè fugere cœperant, iam intrepidis animis hoſtem fugere coëgerunt. Tartari ſuorum clade & fuga cognita ſuppetias laborantibus miſere, atq; paucis ad prædæ, captiuorumq;

Tartarorum in Rußiam expeditio.

Ducum Polonorum altercatio.

Aciei inſtructio.

Pugna atrox.

cuſtodiam relictis uniuerſi ad pugnam accelerant. Verum ne totum negotium in dextrum cornu inueheretur, Poloni iam acies in hoſtes immiſêre, miſſæ ſunt primum cohortes quatuor quæ in medijs hoſtibus ſeptæ non apparuêre, deinde alia poſt aliam ſubmiſſa, media acies tandem in hoſtes ducta in uniuerſalem pugnam res peruenit. Hinc magna audacia utrinq; certatum, quumq; prælium iam undiq; mixtum eſſet, Polonorum cohors una hoſtes confertiſsimos penetrans, præſidium ad captiuos relictum deturbauit, uinculisq; primū paucis captiuis ademptis pauliſper alter alterius opera ſolutus, uniuerſi compedibus liberati fuêre: qui paulò antè uincti leuatis in cœlum manibus ſupplices ſuis uotis omnibus à Deo uictoriam precati ſunt, arreptisq; ſecuribus, atque cæteris in prædam abactis rebus prælium (ex captiuis mox milites facti) inſtaurant, iamq; Barbari, neq; uiribus, neq; fortunæ fidentes inclinatis undiq; rebus fugere cœperunt, qui tandem à Polonis, Sarmatis paſsim perſecuti atq; cæſi fuêre: multò maiorem tamen cladem accepturi, ſi non tam citò per campos effuſi plerunq; per fugam dilapſi atq; ſeruati eſſent. Læta igitur, paucoq; cruore parta uictoria Sarmatis ceſsit. De cæſorum hoſtium numero non planè mihi conſtat, quum nec hoc ex his qui aduerſo pectore hoſtium tela ſuſcepêre cognoſcere potuerim, uaria de numero opinio erat, hoc uериſsimum mihi narratur, ex hoſtibus, quorum à captiuis uiginti quinq; millia fuiſſe perhibentur, multo minorem partem dilapſam eſſe. Sarmatis ea pugna tantò maiorem lætitiam addidit, quo leuiori negotio parta uideretur. Dum ex toto exercitu uix centum interempti, cæterum plerique telis uulnerati eſſent, ſeruata eſt omnis præda captiui plus ſedecim millia omnis ſexus & ætatis, uinculis ſoluti in patriam reducti. Præterea Tartarorum equi ſupra decem millia capti fuêre. Incidit hæc memorabilis pugna in diem D. Vitalis ad 28. Aprilis circa Lopuſzna. Fuerunt in ea expeditione Nicolaus de Camieniecz Palatinus & præfectus Cracouien. exercitus Polonici dux generalis, Ioannes Odrouaſz de Sprowa, Otho de Chodecz Palatinus Podoliæ, Stanislaus de Chodecz regni Poloniæ Marſchalcus & Leopolis præfectus, Martinus de Kamieniecz, Ioannes Amor de Tharnowa, Stanislaus Lanczkoronsky, Ioannes Schwirczowsky, Ioannes ac Nicolaus Pilecij, Petrus & Stanislaus Kmithæ uiri inſignes & ſtrenui, & alij multi Poloniæ ſtrenui milites, quibus ſemper pro tuenda patria inuictus animus erat, fuerunt item auxilia ex præclaris Lithuaniæ ducibus, Conſtantinus de Oſtrogo nulli non duci ſua ætate comparandus. Andreas de Sbaras & Michaël cum filijs de Vuiſniowiecz cum pleriſq; alijs copijs, præter hos ingens numerus nobilium, clarorumq; militum fuit, horum omnium nomina recenſêre negotium non poſtulat, fuêre ea in pugna plerique mercatorij ordinis, qui ſua ſponte negotium ſuſceperunt, inter hos mihi notior Ioannes Schutz Cracouien. ciuis uir audax atq; ſtrenuus. Hæc ſupremæ uictoriæ ſeries eſt, quamuis etiam Barbari cum Ruſsiam, Vuoliniamq; inuaderent, & Belſen Leopolien. Buſcenq; terras depopularentur, & uſq; in Craſnyſtaw Lublinen. terram prædam agerent, amplius bis ſex particularibus prælijs à Polonico milite fuſi ſunt, & ſuperati. Hac uictoria cum uinctis Barbaris ad regem perlata, Deo Opt. Max. patrijsq; ſanctis laudes habitæ fuêre, captiui compedibus ædificijs Cracouien. arcis admoti, in perpetuam ſeruitutem traditi ſunt, ex ea pugna mirabile dictu quam citò Polonorum animi, mores q; mutati. Narratum eſt quibus ſtudijs Sigiſmundus rex Sarmatiam & Poloniam ſuſceperit hoc loco non ab re uidetur referre, quibus uirtutibus ſub eius imperio hactenus creuêrit, abiectis nuper lōgis, ſtrictisq; ueſtibus, nouum ueſtium uſum ſuſcepêre, crines item longo uſu tortos, poſt Valachicam pugnam abijci cœptos tunc communi ſtudio abhorruêre, potationes, commeſſationesq; hactenus obſeruatas continentius geſſerunt. Ebrietatem, principis exemplo execrare plerunq; inualuit, ſobrietati honos ingens habebatur, atq; ita paruo temporum interuallo Sarmaticarum rerum, rituumque ſumma uariatio fuit, ab his initijs omnes fermè uirtutes hactenus auctæ magis, magisq; creuêre, atq; hinc multorum populorum animi in Polonicarum rerum contemplationem euecti ſunt. Poſteaquàm Tartarorū legiones fœliciter ſuperatæ ſunt paulò pòſt in diebus Maij Taurici Cæſaris legatus ad regē Cracouiam peruenit, ut fœdus anno ſuperiori cœptum renouaret, utq; Rex his fidem haberet Dyaldinum Mendligeri imperatoris nepotem obſidem Vilnam ueniſſe expoſuit, his ita facto cognitis, fœdus cū Tartaris obſeruatum. Dyaldinus uerò non uiſo rege in pueritia agens apud Vilnam ſub anno 1513. In Februario febribus correptus interijt. Tartari autem penes quos nullum ius integrum nullaúe religio ſancta, fœdus ſæpè numero uiolarunt, an quia Dyaldinus apud Lithuanos interijſſet, an quia inconſtantia fidei effecerint, non habeo dicere, conſtat tamen nihil unquàm cum illis firmatum poſtea obſeruatum fuiſſe. Sigiſmūdus ad finem Octobris Cracouiæ permanſit, pro D. Martini feſto Peterkouiam ad indicta comitia peruenit, quibus concluſis ſimul cum regina Poznaniam peruenit, poſitis hoc anno Peterkouien. arcis initijs

Victoris Polonorum inſignis.

Mutatio habitus & morum.

Legatio Tartarica

Dyaldini obſidis interitus.

Initijs quæ poſthac in anno 1519. ad integrum completa fuit. Sub eo anno Sigiſmundus cœpta ędificia arcis Cracouieñ. ſingulari ſtudio continuauit, in D. Stanislai ſacello, quod in rupella appellatur, monumenta poſuit, Friderico Cardinali olim Germano æreum fieri fecit tumulum, uotumq; Deo ac D. Stanislao patrio ſancto de fœlicibus belli Valachici ſucceſsibus factum, uti eo loco narratur, Imagines argẽteas multis aureorum millibus comparatas ad D. Stanislai tumulum erectas expleuit: quæ hodie ab omnibus cernuntur in opere, induſtria ac artificio ſingulari ab Alberto Glim Nurenbergæ facto. Interea quod annis ſuperioribus apud Poznaniam fruſtrà in rebus Prutenicis laboratum eſſet, atq; Romano Cæſari paulopoſt ex Sigiſmundi nuptijs negotium contractum uideretur. Maximilianus cum Baſilio duce Moſchorum fœdera iunxit, parum mihi cognitum eſt, ſi unquàm Maximilianus à Chriſtiano principe longius receſſerit, quàm dum ethnicorum res contra Chriſtianiſsimum principem tutandas ſuſciperet. Ab eo namq; anno Baſilius contra ius gentium fœderibus, finibusq; ruptis, Lithuaniam crebris, uarijsq; eruptionibus Michaele duce afflixit, ſæpius Smolenceam arcem infœliciter obſidione cinxit, atq; ita aliquandiu Baſilij exercitus tanto liberius in Lithuania graſſatus, quanto plus factionibus prouinciam implicatam, ſperandum illi fuerat, hoc modo ſe Lithuanorum res anno 1512. habuère.

Operā quędā Sigiſ. Regis.

Maximiliani cum Moſchis fœdus.

ANNVM 1513. ab orbe redempto Sigiſmundus Poznaniæ cum regina Barbara excœpit, illic domeſtica, inteſtinaq; quædam pacatą fuère. Eo anno uigeſimaquinta die Martij feria ſexta magna ante quartamdecimam horam Barbara regina prolem primam apud Poznaniam enixa fuit, quæ in baptiſmatis fonte, quando hoc nomen apud Polonos familiare eſſet, Heduigis appellata eſt. Ex eo loco paulò antè Ioannes Laskeus archipræſul Gnezneñ. regni Poloniæ primas ad Iulium Pontificem legatus deſignatus erat. Is confectis domi negotijs, Cracouiam properauit, ibidem quæ ad itineris uſum forent comparatis Cracouiam initio Aprilis exiuit, ſumma legationis tum fuit, ut ad concilium Lateraneñ. nuper à Iulio inſtitutum, regio nomine orator iret, tum etiam res Prutenicas paulíſper apud Romanum Pontificem infectas tutandas ſuſciperet. Eò uerò in ipſo itineris procinctu exiſtente Cracouiam nunciatum eſt. Iulium Romanum Pōtificem apud S. Petrum in urbe die 21. Februarij morte extinctũ, pauloq; pòſt undecima Martij Leonem decimum legitimè illi ſuffectum eſſe, mutato itaq; legationis titulo nihilominus Romanum iter continuauit, in ipſo itinere apud Pontem, uulgò Brugk, Styriæ oppidum Stanislaus Oſtrorogeus Caliſieñ. Caſtellanus collega archiepiſcopum conſequutus eſt, atq; deinceps ſimul Venetam urbem ingreſsi, à Venetiarum principe Leonardo Lauredano Senatu, populoq; humaniter excepti fuère. Ioannes Laskeus poſtridie in Senatum Venetum admiſſus extemporariam, ſed luculentam habuit orationem. Summa huius fuit. Sigiſmundum præſenti Venetorum calamitati, & quod tanta cæde Chriſtianus ſanguis profunderetur condolere, omni uoto atq; animo quæ ad pacem communem atque eius reipub. amplitudinem pertinerent, quantum in ſe foret non inuitus effecturum. Cæterum quod pro Veneta repub. ex uſu per eum accidere uideretur, apud Romanum Pontificem, Maximilianumq; Imperatorem totis uiribus ſe laboraturum, ut reſpub. Chriſtianorum iam ſupra quatuor annos in Italia afflicta, priſtinæ tranquillitati reſtitueretur, demumq; communi omnium uoto in Chriſtiani nominis hoſtem arma ſumerentur. His fermè uerbis pro Sigiſmundo ad Senatum Ioannes Laskeus uſus eſt. Quæ tum Principi, tum Senatui quantum geſtu percipere potui (interfui enim) grata fuère: an uerò animo ea res fuerit quod nihil legatis (præter quæ publico conſeſſu pro eius rei commendatione dicta fuère) commiſſum erat, non habeo dicere, habita oratione Ioannes Laskeus ut eſt uir ingenij magni cum Leonardo principe quædam incidenter, familiariusq; locutus eſt, negotio uerò ſic poſtulante, Ioannes Laskeus Sarmatiæ regnum multas, uariasq; ab hoſtibus Barbaris eruptiones ſuſtinere, reliquis nationibus contra gentilium inſultus murum eſſe, atq; periculis maximis ingentem molẽ humeris ſuſtentare expoſuit. Tum Lauredanus rem Venetam extollens reſpondit, reipub. Venetæ maxima ſemper fuiſſe bella, nihilominus inuicto animo, ſummis periculis conſilio domi, foriſq; proſpere ſemper rebus præfuiſſe, fore quoq; ut etiam hoc bellum fœlicem finem ſortiretur.

Anno 1513.

Heduigis prima proles Barbaræ.

Ioannis archiepiſcopi Gnezneñ. legatio ad Pontificem.

Oratio archiepiſcopi Gneznenſ. in Senatu Veneto.

Laskeus uerò intercœpta oratione, facetum hoc ſed ſerium allocutus, colloquium diſſoluit. Longe (inquit) Sereniſsime Princeps diſsimile Venetis atq; Polonis belli ſtudium hactenus fuit, dum illi pro gloria, pro rerum amplitudine, & plerunque pro dominandi libidine euocati belli ſibi negotia contraxère. Hij contrà multo ſuorum ſanguine pro repub. Chriſtiana Barbarorum eruptiones excipere, atque cæteris nationibus præſidium eſſe coguntur, ſummam hinc fœlicitatem exiſtimantes, ſi non tranſcenſis finibus alienis ſua tueri liceat. Poſtridie iterum ad Senatum uentum eſt, de rebusq; priuatis non-

Laskei reſponſum graue.

nihil actum & legati expediti Romam feſtinarunt. Poſtquàm urbem ingreſsi de moreq; uires ex longo itinere refectæ fuere. Ioannes Laskeus apud Pontificem Leonem & patrum Collegium orationem longam & reip. Chriſtianæ neceſſariam habuit, quæ poſtea excuſa circumlata eſt, atq; utinam ita patrum animos accendiſſet, ut ſyncero animo & uehementi ſtudio dicta fuit. Poſtquàm Gneznen̄. archipræſul legationis munus expleuit, collega Oſtrorogeus dimiſſus in Hiſpanias ſeceſsit, atq; inde in Poloniam nō multo poſt reuerſus eſt. Interea Ioannes Laskeus in Lateranen̄. concilio multo tempore commanſit. Eo loco res Prutenica nonnihil apud Pontificem ab ordine fruſtra tentata erat. Sed paulò inferius rebus Prutenicis hæc adſcribere placebit. Hæc Ioannis Archiepiſcopi Gneznen̄ legationis ſumma fuit. Sigiſmundo interim apud Poſznaniam agente, res Lithuanicæ Moſchorum pertinacibus eruptionibus affligi cœptæ, atq; ita in apertum bellum fermè omnia inclinata fuere.

Helena Alexā. reginæ moritur. *Conflagratio arcis Vilnenſ.* Apud Lithuanos Helena Alexandri regis relicta, morte abſumpta eſt: quę in annum 1513. diem Ianuarij 29. incidit. Deinde Vilnen̄. arx nouis, ornatisq; (ſed ligneis) ſtructuris paulò antè erecta ſubitò incendio 21. Februarij conflagrauit, hęc futuri belli fermè auſpicia fuere.

Paulòpòſt Baſilius Moſchorum princeps apud Maximilianum pro regia corona per legatos ſollicitauit, auxilia cōtra Sarmatas ex nouis ſocijs quæſiuit, totis uiribus pleroſq; ad defectionē pellexit, tū Helincei ingenio Schleinicz genere nobilis Miſznen̄. ad Germaniæ oram ſubmiſſus, ut uel milites, uel ſocios huic bello aſciret. Fuere item ex plebeis qui his factionibus adhærerent, ex quibus Lata Cracouien̄. ciuis natione Bohemus, captus à rege Cracouiam miſſus atq; capite plexus eſt.

Conuentus Radomienſ. Apud Pruſsios atq; Liuones res non ab re ſuſpectæ uidebātur, his malis initijs Sigiſmundus excitatus, Polonis apud Radomiam pro Iunij diebus conuentum indixit, conuenit Senatus omnis cum Sigiſmundo apud Radomiam oppidum, his comitijs Polonica reſp. domi pace atq; tranquillitate firmata fuit. Tanto maior pacis fiducia atq; à metu bellorum animus liberior erat, quantò cum Taurico Cæſare fœdus nuper ſuſceptum rempublicam ab eruptionibus tutiorem efficere uidebatur. Expletis his comitijs, Sigiſmundus in Lithuaniā ſeceſsit, Laurentius Miskowskeus uir militari diſciplina inſignis uarijs

Laurentius Miskowskeus iniurijs à Ianuſsio principe Sathorienſi duce affectus, ad regem Radomiam peruenit ſupplex à rege omni uoto iuſtitiam precatus, Res ad reditum in Poloniam reiecta. Duci ut ab iniuria interim abſtineret perſcriptum, at cū regis diſceſſum ille cognouit, ad priſtinam moleſtiam reuerſus, aquam quæ certis alueis Laurentij piſcinas incurrebat abduxit. Tum Laurentius facinus maximū aggreſſus, ducem uenationi intentū adijt, dumq; duo ſimul

Cædes ducis Sathorienſ. longius à familiaribus abſcederent, uerbis (ut Laurentius memorat) ſupplicibus ut ab iniuria abſtineret admonuit. Sed dum dux his maiora inferre minaretur, arrepto mucrone Laurentius ducem per latus utrunq; inter ſcapulas ſibi belli finem facturum dicēs tranſfixit. Princeps Ianuſsius in terram mox ex equo delapſus, antequàm ſui adeſſent expirauit, & Laurentius per loca cognita ſequentium manus eualit. Ceſsit ex fœdere Sathorienſis ducatus ab eo tempore regibus Poloniæ, Laurentius uerò neq; hac morte pacem adeptus, ſed pro ea re aliquandiu uarijs periculis laborauit, donec ad extremum in bello Moſchouitico, anno Salutis 1514. in Lithuania magna audacia fretus, egregium in hoſtibus facinus perpetraret, ex eo à ducibus, belliq; præfectis ſupplicantibus regi recōciliatus eſt. Inciderunt hæc in annum 1513. diem 17. Septembris. Poſtquàm Sigiſmundus ut paulò ſuprà narratur Lithuaniam ingreſſus eſt. Conuenit deinde primo apud Melnick oppidū, paulòpòſt Vilnen̄. urbem Lithuanicus Senatus, atq; futuri belli euentum conſilio præuidit, uarijs modis pax fruſtra quæſita eſt, hoſtis uerò dum nouorum ſociorū promiſsis alitur, animum ſingulari ſtudio ad nouum bellum inuexit, ac pluribus in locis fortunam expertus nonnullis mœnibus fruſtrà oppugnatis, ingenti ſuorum cæde obſidiones ubique ſoluit. Quo cognito Sigiſmundus apud Lithuanos exiſtens Taurico Cæſari ex fœdere ſtipendium perſoluit, & iam propè imminenti bello aſciuit. Graſſantem hoſtem aliquot particularibus prælijs fœliciter uicit, & hoc anno ab omni conatu auertit, hiſq; conſilijs anni 1513. apud Sarmatas rerum geſtarum finis erat.

Anno 1514. Iam mox bello, uictoriæq; inſignis quartus decimus annus Sigiſmundum apud Lithuanos excœpit, in ipſiſq; anni initijs conſilia belli uaria fuere, exactiones quæſtoribus commiſſæ, militeſq; ad ſtipendium ſuſcepti, omnis item Lithuania belli rumoribus repleta, Contra Baſilius haud ſegniter exercitum ingentem in Lithuaniam induxit, lōgè, lateq; Lithuaniam ſpolijs, incendijſq; uaſtauit, Smolenceam inuictam arcem obſidione cinxit.

Smolentiæ obſidio. Fertur in ea obſidione machinas bellicas (quas bombardas uulgus appellat) plus trecentas habuiſſe. Hoc loco parum omiſſo negotio contra noſtri ſæculi corruptos mores & flu-

xam

tam hominum fidem exclamare liceat. Proh pudor eò res noſtra ætate deuenit, ut per licentiam agantur omnia, Baſilius princeps Moſchorum dux, Chriſtianæ reip. hoſtis, contra Sigiſmundum Sarmatiæ & Poloniæ regem bellum ſuſcepturus, neq; uiribus neq; conſilio (quantumuis opibus pollens) ſatis fidens, apud Chriſtianos ſummos principes facinoris alimenta: quũ nec uſu, nec arte tãto principi bello ſatisfacere poſſet, ultro Italorum, Germanorumq; ingentem numerum obtinuit, qui fidei ac religionis cultu neglecto Barbaricam rabiem ultro in Chriſtianorum uaſtationẽ flagrantiſsimis animis incenſam euehunt, factis multis, uarijsq; belli machinis & inſtrumentis, corporibus etiam proprijs his facinoribus inſeruiunt, adde quod peſsimũ hominũ genus uarijs ingenijs atq; artibus inſtruunt atq; edocent. Sic quondã Turcarum gens formidabilis, hominibus peſsimis, (& quod dicere abhorreo) Chriſtianis opibus ualentibus inuidiæ atq; odij gratia adiuta, multis deinde prouincijs remp. Chriſtianã, proh dolor, exuit, hincq; ingeniũ natum apparet, ut quũ neq; uires, neq; conſiliũ, quo libido dominandi expleatur adſit: extremis artib. ethnicorũ auxilia quærantur, qui dũ eos à quibus euocantur, & in quos inuehendũ eſt iuxta amant, fit ut labefactis iam utrinq; uiribus, ſæpè uterq; ab hoſte cõficiatur. His artib. hisq; ſtudijs Sigiſmundus princeps, Poloniæ rex, totius Chriſtianæ reip. murus & anteſignanus iampridem aggreſſus erat, atq; hinc ex bello mox bellum ſeminatum eſt. Deus Opt. Max. labentem iam eccleſiã ſuſcipiat. Mihi uerò in tanto negotio altius referre nõ licebit.

In inſtructores Barbarorum contra Chriſtianos.

Altera Smolenceæ arcis obſidio.

Baſilius dum fruſtra arcem oppugnaret obſidionem ſoluit, itaq; exercitum hincinde circumagens, fruſtrà laborans, denuò arcem Smolenceam obſedit: ſumma dehinc ui nihil quod ad tantæ arcis expugnationem ex uſu fore uidebatur intactũ reliquit. Sed dum crebriter fruſtra anniteretur, multaq; iam millia ex admotis legionibus cæſa eſſent, inter ſpem & metum dubius ancipiti conſilio aliquandiu deliberaret, ad finem Iulij menſis obſidionem ſoluere ſtatuit. Michaël uerò Helinſceus factionibus nuper ſeminatis fidens, Baſilij intercœpit conſilium. Poſtremò dum qui Sigiſmundo fidem ſeruarunt, ſubſidia diu fruſtra ſperaſſent, quumq; factionis numerus inualeſceret, facilè regia res inclinata in apertam proditionem peruenit.

Proditio Smolenciæ.

Smolencea maxima ac inexpugnabilis arx, poſtquàm ſupra centum annos in Lithuanorum manibus fuiſſet, triceſima Iulij mẽſis die, Baſilio duci Moſchorum, poſtquàm per biennium ſæpius tentata eſt, à præſidio prodita fuit. Hanc Michael Helinskeus ſuſcepit, eamq; altera die Baſilius ingreſſus, primũ Ruthenico ritu in templo ſummo orauit, poſtquàm ſacrificia fecit, totam arcem omni auro, argento, gemmis margaritis, præcioſisq; omnibus ſpoliauit, prædam ingentem in Moſchouiam dimiſit. Smolencea arx maxima, & nulla ui inexpugnabilis, in extremis fermè Sarmatiæ finibus, ad Boriſthenem amnem ſita Moſchorum olim ditionis, à Vitoldo expugnata fuit, duabus fermè ætatibus in Lithuanorum manibus permanſit, tanto ingenio ac labore firmata, ut nullis unq; miſsilibus læderetur, id non murorũ munimẽto, ſed propugnaculis ingentis magnitudinis ex quercinis lignis, terra, lapidibuſúe repletis & circumactis ſepta, ac undiq; munita eſt: ab una parte Boriſthenẽ amnem habet, cætera inacceſsis, paluſtribusq; locis ſatis tuta ſunt, præterea commeatus uis ingens, militum quoq; tantæ arci neceſſariæ cohortes fuere. Hęc Sigiſmundum ne primis initijs obſtaret auerterunt, ſed dum & uiribus, & neceſſarijs omnibus ſatis fideret proditionẽ cauere non ualuit. Hanc Baſilius tanto ſuorũ cruore exemit, ut facilius nouam erigere arcem potuiſſet. Baſilius hac iam ſecũda fœlicitate euocatus, omnia fermè præſidia exuit, atq; exercitũ ingentem coëgit, uiribus cõfidens relicto (quod ſatis uiſum) ſecum in Smolencea arce præſidio, præfectis ducibus exercitum ex octuaginta millibus equitum Lithuaniæ immiſit. Duces uerò Moſchi inſtructis aciebus (ut in tanto negotio operęprecium eſt) recta uia quę ab Smolenſco Vilnam dirigit exercitum duxêre. Baſilius cognito ex proditorib. regio aduentu, militũ item paucitate, per nuncios ducibus ſignificat, ut regium exercitum excipiant, atq; ſupremam belli fortunã uno prælio experiantur, ex facili negotio fieri ratus, quod à tãta hominũ multitudine regius exercitus circũactus, pecorum more in Moſchouiæ principatũ pellatur. His conſilijs Baſilij exercitus intumeſcens, ingenti clade paulòpòſt adfectus eſt. Interea dum hęc apud Smolenceam arcem fierent, Sigiſmundus apud Vilnã agens ex nuncijs rem cognouit exercitũ ex Lithuanis, Polonis & mercenarijs militibus paulòantè conſcriptum pręmiſit, quem mox ipſe ſequutus eſt. Interim Piſo uir inſignis, Leonis Romani Pontificis legatus, Vilnã Iulio menſe appulit. Is à Pontifice ingens & ſupra uires negotiũ acceperat, cuius hæc ſumma fuit: Vt Sigiſmundũ belli ſtudijs auocaret, deinde hoc idẽ apud Baſiliũ ageret, repertis utrinq; conditionibus noua fœdera firmaret. Piſo rem ſummo ſtudio tentauit, ſed in ipſo ſtatim initio pacis ſpes per armorum ſtrepitum ſublata. Sigiſmundus Leonis de ſe ſtudiũ grato animo ſuſcepit, ſed dum ſecundis iam ſucceſsibus hoſtem flagranti animo motũ nihil auidius ac

Munitio Smolenciæ.

Moſchorum in Lithuaniam eruptio.

bellum expetere cognouit, omne periculum facilè ſpreuit, pacem unica armorum, ac belli uia quærere decreuit, inſtructoq; exercitu, paulominùs triginta millibus electiſsimis, tum equitibus, tum peditibus, hoſti obuiam uenit, læto hoc negotium animo aſſumpſit, tantoq; facilior belli reſidui euentus ſperabatur, quantò minus Moſchorum res ſine Helinskei ingenio ualeret. Nam Michaël Helinskeus occulto Vuladislai Hungariæ & Bohemiæ regis conſilio Sigiſmundo reconciliatus fuerat: quumq; conſilium his, quibus fideret apperuiſſet, Baſilio res prodita eſt, & Michaël uinculis iniectus, in Moſchouiam ductus. Præterea Nobilis Trepko nuncius qui rem ad Helinskeum retulit captus, atq; multis ſupplicijs affectus tandem dimiſſus eſt, fama fuit, ueru ligneo igni admotum, à Barbaris aſſatum fuiſſe, ita Michaelis conſilium intercœptum, qui ſi ad Sigiſmundum rediſſet, belli cuius initium fuit, finis eſſe quoq; poterat. Non defuêre qui Michaelis captiuitatem grato animo acciperent, tum quod homini non fiderent, tum etiam quod gloriam paulò pòſt partæ uictoriæ illi omnium ore ceſsiſſe ſuſpicarentur. Hæc autem extrema tanti hominis iniqua fortuna fuit: ſiue quod proditione inſimulatus, ſiue quod reipſa culpa non uacaret, parum conſtat, ſed quum magno conatu, & uario ingenio, externis armis totam fermè Lithuaniam turbauerit, & omnibus uiribus ultionem quæſierit, tandem forte non ſine æmulorum ſcitu, & applauſu uinculis iniectus, pro ſperatæ uictoriæ gloria, non niſi carceris, compedumq; afflictionem, munus adeptus eſt. Non defuerunt qui hanc cum Sigiſmundo reconciliationem ab ęmulis, à quibus & prius Sigiſmundo accuſatus erat, Moſcho quoq; delatam crederent: quod non modo Michaelis reditus, ſed & aliorum apud principem fauor illis ſuſpectus eſſet, conſtat enim omni ſæculo dignum uirum & ducem Conſtantinum Oſtrowskeum ſimili ſtudio ab æmulis impetitum. Quem tamen uita innocentiſsime acta, ac uulnera pro repub. Chriſtiana ſuſcepta facilè à ſuſpitione liberarũt. Huius uiri dignæ laudes mihi, ſi ſtudioſius exequi uellem, uel ſolæ iuſtũ facerent librum. Verum quod Sigiſmundo in regem aſſumpto fuerit, ubiq; ſuis locis adſcripſi. Supra tempus illud ab eo geſta ad hiſtoriam meam non pertinere uiſa ſunt, ſed iam ad meum inſtitutum redeo. Inciderunt hæc ante Kalendas Septembris.

Ducis Michaelis cum rege reconciliationis ſtudium.

Prælia particularia.

Interea Baſilij exercitus, ducis ſui iuſſu, Regijs caſtris per pauca interualla caſtra admouit, & ad Beriſinam amnem peruenit. Sigiſmundus haud negligenter aliquot cohortes præmiſit, qui eodem amne ſuperato, hoſtem terrore machinarum bellicarũ irritarunt, uarijsq; tentatis fortunis, ad 27. Auguſti diem, particulari certamine uicerunt. Paulòpòſt ad Kal. Septemb. ſimili fortuna à regijs pugnatum fuit, ex utriſq; uictorijs, qui inſignes capti, ad regem deducti, hiſq; initijs milites reliqui belli euentum fœliciter auſpicati, uotis omnibus in hoſtem inuehebantur. Rex Sigiſmundus relictis ad ſui cuſtodiã quatuor millibus, reliquum exercitum hoſtes inſequendos ſubmiſit, ipſe apud Boriſouam caſtra poſuit. Tum Baſilij exercitus ſummus dux ex uſu ratus, ſi legiones omnes abduceret, & regios poſtquàm abiret in pugnæ ſibi commodum locum euocaret. Conſilium factum ſequitur, ducitur exercitus ad Boriſthenis amnem, regij hoſtiũ receſſum fugæ ſimillimum rati, magnis itineribus toto exercitu machinis æneis omnibus hoſtẽ ſequuti ſunt, his per exploratores ab hoſtibus cognitis, operæprecium uiſum eſt, celerius Boriſthenẽ amnem tranatare, atq; ita Sarmatis ne flumen ſuperarent negotium facere, nec fruſtrà conſilium fuiſſet, ſi tàm ſtrenuè rem facto firmaſſent, quàm ſapienter cõſuluêre. Regius exercitus dũ hoſtem ultra Boriſthenem traieciſſe intelligeret, illico quod in tanto negotio ad rem pertinet, effecit, mox uado quæſito copias trajcere deſtinabat, at dum Boriſthenes nullibi q̃ in hoſtium fermè aſpectu permeabilis appareret. Data dehinc inde loquendi fide, Duces ad fluminis ripam conueniſſe traduntur, Sarmatæ ut ſine metu hoſtium flumen tranataſſent poſtulaſſe, uelle dein hoſti pugnandi copiam facere, hoſtes ambigua fide rem contulerunt. Cæterum flagrans cupidine belli Polonorum animus, omnia uirtute peruia facere, uel ingenti periculo deſtinabat, relictis eo loco aliquot leuis armaturæ millibus, reliquos exercitus ad penultimam noctis uigiliam, alibi ingenio atq; arte ratibus, trabibusq; connexis, quaſi ponte facto, pedites omnes atq; tormenta, & machinas bellicas traiecerunt. Equeſtris ordo ſuo more acie ſeruata, quaſi ſigno dato amnem inſilijt, eumq; uno ſolum ab aquis abſorpto dempto, omnes fœliciter ſuperarunt. Fama eſt Baſilij ducibus hęc non incognita fuiſſe, ſed pertinaciter hanc opportunitatẽ neglexiſſe, iuſto fortè Dei iudicio, ut qui elatis animis Sigiſmũdi exercitus paucitatẽ cõtemnerent, paulòpòſt Dariano exemplo, multi à paucis ſuperati, fœdiſsima fuga, ſalutẽ fruſtrà quærerẽt. Primo itaq; diluculo, amne iam ſuperato, regij duces acies inſtruxêre, uniuerſum exercitum per cohortes atq; manipulos diſcernunt, Lithuani omnes equites fermè ſedecim millia, ſub Conſtantino principe Oſtrowskeo duce fuêre. Poloni uerò qui ſua ſponte regem ſummo principis amore euocati, ſequuti, ſimul cũ ſtipendia merẽtibus, ſub Ioan. Swirczowskeo militabãt.

Boriſthenem qua uirtute traiecerint noſtri.

Fuêrę

Fuêre in eo bello ex Polonis inſignes Patricij, familię Pilecentium, Kmythonum, Tanci-
nenſium, ac ex maiori Polonia pleriq;, patriæ ac regis ſtudio euecti, fuére deinde pedites
ex uſu locati, atque ab hoſtibus reficiendis aut mutandis aciebus: temporis interuallum
admiſſum, idq; non tàm ex metu, quàm ſummo contemptu ab hoſte admiſſum conſtat.

Ordinatis iam Chriſtianorum aciebus, milites flagranti deſyderio pugnã expectant,
idq; tam excellis animis, ac ſi partam iam manibus tenerent uictoriam, hoſtium exercitus
uti multus atq; innumerus, ita diſsimili uſu inſtructus. Fuêre in eo exercitu maxima duo *Moſchorum copiæ.*
mala, Regijs uerò non poſtrema uictorię ſpes, primum quod bellicas machinas ob itine-
ris interuallum & pergendi celeritatem poſthabuiſſent, ſecundo loco quòd equites cata-
phractarij multi & ipſis militibus armorum uis ingens, ita undiq; præter conſuetudinem
ferrati armorum inſuetudo periculum haud modicum fecit, hoſtilis exercitus multas co-
hortes ante ualidam, mediamq; aciem locauit, deſignati item fuêre qui regios à tergo in-
uaderent, & in hoſtium frontem impellerent, ut ſeptis undiq; regijs militibus gregũ mo-
re ſine etiam clade, omne Sarmaticum robur abigerent, aliquot horarum ſpacium inter-
medium erat, antea quàm utrinq; manus conſererentur ad tertiam fermè diei horã, ſignis
iam datis, duces quo cohortes imprimis, deinde ualida acies dirigenda foret aſsignant.
Verum hoſtes aſtu Chriſtianorum conſilium peruertunt, ad ſiniſtrũ ipſi cornu per locum *Pugna nobilis.*
paucalo colle dumetis obſitum cohortem inducunt, his cognitis qui eo loco rebus præ-
fecti erant, clamore citato lætis animis in hoſtem pertinaciter erumpunt. Tum iam cœpta
pugna omni loco horribili ſtrepitu inualuit, hinc tubarum clangor, hinc equorum hinni-
tus, militum animoſus clamor, machinarum, pixidumq; metuendus fragor & tonitruus,
hominum animos inuaſere, atque ita Sarmatæ ſupremis uiribus negotium ſuſcepere, ho-
ſtes ubiq; conſertiſsimos magna ui deijciunt, laborantibus, ubiq; ſubueniunt, feſsis remo
tis recentes inducunt, quumq; & armorum uſu, & militiæ diſciplina Sarmatæ, ubiq; ſupe
riores eſſe cœpiſſent, & inter pugnandum dies inclinata eſſet. Tum utrinq; ſumma ui pro
uictoria certatum eſt, uelitum tum maximus uſus fuit, qui manualibus pixidibus multa
incommoda in hoſtium exercitu effecerunt, ad extremum hoſtium anteſignani, & primę
cohortes Sarmatarum pertinacem pugnã nec ferre, nec ſepti extremis, ualidiſq; ſuorum
aciebus à tergo effugere poterant, urgentibus interim à fronte magna ui Polonis, hoſti-
bus item à tergo reprimentibus, quæ mediæ fuêre legiones, per tranſuerſum campis effu-
ſę fœdam iam fugam inierunt, hiſq; elapſis Sarmatarum acies uno eodemq; impetu, me-
diam hoſtium aciem inuadunt, hinc tremor ex ſuorum fuga hoſtibus, ac mox Sarmata-
rum pugnax manus moleſta acceſsit, iamq; poſtremò hoſtium acies ac cohortes & alæ
ſuis per campum iam effuſis conſpectis, fuga paſsim elapſæ & facili iam negotio nudata *Fuga Moſchi.*
undiq; hoſtium media acies in fugam acta eſt. Aperta itaq; hoſtium fuga per omnes cam
pos effuſa. Sequitur Sarmata fortunã, tum ingens clades in hoſtibus patrata eſt, & in ipſa
fuga innumeri cæſi, nemo à perſequentibus ſeruatus, niſi qui fuga elapſi, aut nemorum
denſitate tecti Sarmatarum manus euaderent, ad extremũ poſtquàm quatuor fermè mil-
liaribus per omnes campos hoſtes inſequerentur, amica hoſtibus nox rem diremit. Sar-
matę media nocte partim altero primum die ad caſtra reuerſi, hoſtium caſtra magnis opi-
bus referta in prædam direpta ſunt, Duces exercitus ſummi decem Barones, & Satrapæ
decem & ſeptem, ex Baſilij uerò conſiliarijs, primoribus, & his qui officijs publicis apud *Captiui inſignes & preſidia.*
Tyrannum præfuêre ſimul cum nobilibus ſupra duo millia capti, obſcurę conditionis mi
litibus non computatis, prętereà ſigna militaria multa accepta: eo pręlio ex hoſtibus mul
ti cæſi, multiq; capti fuere. Sunt qui ad quadraginta millia occiſorum percenſeant, ſunt
item qui paulò plus triginta millibus ſupputent, mihi in re tanta nullum eſt negotium, ni
hilq; placet affirmare, ſatis eſſe uidetur uiciſſe Sarmatas, eouſq; hoſtes cæſos quouſq; re-
gijs ſequi non fuerit difficile. Certo ex octuaginta millibus hoſtium exercitum fuiſſe con
ſtat, ſed ex captiuis qui à uictoribus Ioanni Bonero uiro de Polonica repub. optimè meri
to ſubmiſsi fuêre, hoc mihi narratur, exercitus multo minorem medietatem Sarmatarum
manus euaſiſſe. Ex regio exercitu inſignes, fortiſsimiq; Barones quatuor, cæterùm paulò
plus quadringẽti cæſi, uulnerati uerò multi fuêre. Regius exercitus poſtquàm Deo Opt.
Max. (ex cuius clementi dono uictoria ceſſerat) gratias egiſſet, Regi captiuos inſignes cũ
ſignis militaribus ſubmiſit. Incidit hæc multis ſæculis memoranda pugna, in annũ 1514. *Dies uictoriæ.*
diem Deiparæ uirginis Natalem. Sarmatis populis omni æuo celebrandam, anno à
quo Sigiſmundus Sarmaticam rempub. tutandam ſuſceperat ſeptimo. Sigiſmundus po-
ſteaquàm ex nuntijs uictoriã cognouiſſet, ac paulò pòſt captiuos adductos conſpexiſſet,
milites aſſeruatos recentes quatuor fermè millia ad exercitum ſubmiſit, iuſsitq; duces for
tunam ac uictoriam ſequi. Rex cum omnibus inſignioribus captiuis Vilnam trium-
phum agens, ad ultimos Septembris dies ingreſſus, omnibus deinde templis laudes atq;
gratiæ

gratiæ omnium uotis Deo Opt. Max. habitæ. Hæc memorabilis uictoriæ ſumma fuit. Sed mihi uidetur hæc ipſa per Barbaræ reginæ fortunam Lithuanis acceſsiſſe, quum paulò poſtquàm illa cum Sigiſmundo rerum potita eſſet, Polonis læta, fœlixq́ue ceſſerit uictoria, Lithuanis fœlici Barbaræ aduentu operæprecium erat, ſimilem à Deo Opt. Max. fortunam impetrare, ut qui ſub uno imperio degerent, nouæ reginæ beneficio, conſimili fortuna redderentur fœlices. Rex ex caſtris mox apud Boriſouo Leoni decimo Romano Pontifici uictoriam ſignificauit. Præterea captiuos Barbaros, pleroſq́ue Chriſtianis principibus ſubmiſit. Miſſus eſt item legatus ad ſummum Pontificem Nicolaus Vuolskeus inſignis miles, cui quatuordecim nobiles Moſchi uictoriæ teſtes ad Pontificem additi, hos in fine Decembris per Cracouiam Vuolskeus Morauiam, deinde Viennam Auſtriæ perduxit, cuius tunc ego itineris comes eram. Verum quum Viennam ſaluis rebus peruentum eſſet, ex amicis iter omne in Italiam interclusum accepimus. Cæſareus Senatus utrum tutum eſſet iter requiſitus tanto negotio ſe exonerãs ad Maximilianum Cæſarem eundum cenſebat, itum eſt deinde ad Oenipontem Oeni uallis oppidum, ſed antequàm illuc uentum eſſet, apud Hall oppidum ad Oeni fluminis ripã ſitum, Vuolskeo iter interceptum, ille à Cæſare Maximiliano poſtridie ad finem Ianuarij ſine iniuria dimiſſus, ſed Moſchis

Captiui à Cæſ. dimiſsi.

uincula adempta, paulòpoſt haud parum honorati à Cæſare in Aſiam per Lubeckum remiſsi fuere, iure ea res in Pontificis Romani atq́ue Sarmatiæ regis cõtemptum facta fuiſſe uiſa eſt. Vter autem eorum maiorem acceperit iniuriã, non habeo dicere, Vadianus meus apud Pompo. Melam huius rei obiter facit mentionem: eò quòd nouum illorum ritum, atq́ue externam religionem, uti apud Viennam cognouerat, uidiſſe placuit. Dum hæc fierent, Baſilius ſuorũ clade cognita, metu perculſus, paucisſimis comitatus, Smolenceam arcem exiuit, celeriq́ue curſu in Moſchouiam peruenit, fama erat, ut nouum exercitum conſcriberet, mihi uerò narratur, Baſilium omni deſperatum fortuna, id feciſſe. Regius autem exercitus à certaminis loco ad Smolenskeam arcem caſtra mouit, multis quidẽ id factum incommodis conſtat. Nam ex longo interuallo atq́ue uiarum iniquitate, ingens equorum numerus interijt, multæ item quadrigæ (nam ſupra ſedecim millia in exercitu fuiſſe conſtat) equis aũt mortuis, aut omninò periclitatis, in ipſo itinere relictæ fuere. Smolencea arx

Smolenceæ arcis tentatio.

quæ natura, ac arte munita eſt (quod machinæ & inſtrumenta ad hunc uſum in exercitu non eſſent, ſimul quod hyems & temporum ratio, ut ea regio naturam habet, inualuiſſet) fruſtrà tentata, deſideratis aliquot ex regio exercitu. Poſtremò obſidio ſoluta eſt, & milites ad hyberna dimiſsi fuere. Hæc ultima huius anni expeditio, cum tanta fuit moleſtia, ut & equos, & homines multò plures abſumpſerit, quam etiam in ipſa pugna periere. Mihi uerò tantæ perfidiæ nulla conſtat ratio, ſed hoc unicum bellorum apparet incendiũ, quod iam plerunq́ue in Lithuanicis oris, Ruthenica religio inualuerit. Nam cum Ruthenis, qui

Tyrannis principis Moſchorum.

ſub rege agunt, religio cũm Moſchis ſit per omnia communis, ad defectionem nihil deeſt, ſed principis tyrannis, & quod opibus nemo diues eſt, niſi quẽ uelit princeps, & quouſq́ue uelit, demum ut neq́ue præſtiti iuramenti fides ſit, obſtat. Vuladislaus Iagello qui ex ea familia primus apud Sarmatas regnauit, Chriſtianæ fidei & religionis primus ſummusq́ue plantator, ab initio Orthodoxam fidem tota Sarmatia ſanctè religioſeq́ue tutatus

Vuladislai Iagellonis pietas

eſt Ruthenorum ſecta ligneis templis ſua ſemper perfecit ſacra: hoc deinceps ſanctè cuſtoditum ſemper fuit. Sed hac ætate Ruthenorũ paucis patrocinantibus inualuere, iamq́ue ſumptu magno templa lapidibus in ſectæ ratificationem extruuntur. Hæc me eo anno paulò antea quàm apud Boriſthenem pugnatum eſſet Vilnæ uidere contigit. Præfecti ſunt item ſummis, priuatisq́ue officijs eius ſectæ homines: eo facilè fieri poteſt, ut religionis obſeruantia, & amore plerique Moſchum quàm regem malint imperatorem.

Mendligeri Taurici dolus.

Mendligerus Thauricus Cæſar qui ex ſtipendio nuper accepto regi ad hoc bellum accedere debuit uafro uſus ingenio non longè à regijs caſtris legiones ſuas, hoc eſt, Ordam locauit, eo loco belli, pugnæq́ue ſupremæ euentum præſtolaturus. Sarmatis uerò interim uanis ſpebus auxilia pollicitus, tandem quum regi uictoria ceſsit, & ipſe regiam fortunam ſequutus, totum exercitum in Moſchouiam duxit, eamq́ue oram tanta cæde affecit, ut ſupra hominum memoriam ſimilis præda ex Aſia non credatur abacta. His cladi-

Tauricorum [illegible] bonũ raptus.

bus Baſilius mitior factus, qui nuper tam certam ſibi uictoriam perſuaſit, ut etiam ad duces literis (quid poſt partam uictoriam de rege fieri uelit) mandare non dubitàrit: ſed Deus Optimus Maximus & principis Sigiſmundi fortuna, mutato hoſtis conſilio, rem alio fine beatam fecere. Piſo tandem infecta re honoratus & dimiſſus eſt. Ioannes Laſkeus poſtquàm fauſtum, fœlixq́ue hoc nuntium in urbe acceperat, rem ad Pontificem, Pa-

Supplicationes Romæ decretæ.

trumq́ue Senatum retulit. Patrum Senatus publicas orationes pro Sigiſmundi uictoria Deo Opt. Max. fieri decreuit, fuere tunc Romæ, & hi quidem quos minimè decet, qui ſimultatis gratia rem quantum ex ſe erat perderent, uicit tamen religio, habitæq́ue ſunt in

templis

templis laudes,& belli ſeries longa,luculentaq́ꝫ oratione à Camillo Porcario homine literis claro celebrata fuit. Hæc Moſchici belli,rerumq́ꝫ Lithuanicarum eius anni fermè ſumma eſt. Igitur expoſitis breuiter quæ apud Lithuanos,Sarmatiæ maximos populos, periculoſo Moſchico bello,iam circumacto anno,geſta fuêre,operæpretium erit ad Polonorum res diuertere,atqꝫ ſub his externa quædam adferre,nô quod aliarum gentiũ res mihi maximè negotia faciant,ſed quia ad eorũ quę ſubſcripturus ſum,uſum pertinere uideant.

Pacis inter Cæſarem & Poloniæ regem cauſæ.

Anno 1514.ab orbe redempto pacem Romani Cæſaris cum Polonis excepit. Ea res quando ex inſperato quaſi acceſſerit altius eius initia non ab re perſcribenda erunt. Diuæ memoriæ Fridericus Romanus Imp.eius nominis tertius,quondã ex fœdere Hungarici regni ius ſublato Matthia ſortitus fuerat,idqꝫ iam per ſucceſsionem ad Maximilianum deuolutũ erat,uaria dehinc tum conſilia,tum fœdera intermedia fuêre: donec Deus Opt.Max. Vuladiſlao Hungarię ac Bohemiæ regi prolem largitus eſſet,hinc uiſum Maximiliano affinitatibus rem firmandam fore. Actum eſt in ea re aliquandiu priuatis conſilijs. Legatis tandem adhibitis Ioannes olim Vuaradienſis & Olomucenſis Epiſcopus, cuius apud Matthiam, uel ob ſingulare ingeniũ,uel ita fato uolente ſumma auctoritas fuerat,qui tunc mundi abiectis uanitatibus Diui Franciſci ſectam(quam de obſeruantia uocãt)profeſſus. Eam prouinciam Iulij etiam Romani Pontificis iuſſu adſequutus, facturus perpetuum inter Reges fœdus,anno 1507. Conſtantiam (ubi Cæſar comitium indixerat)inde Oenipontem oppidum ipſum Cæſarem ſequutus eſt. Ea legatione fœdus,quod reipub. Hungaricę profuturum erat,ſummo ſtudio confecit. Iacta fuêre tunc etiam pro repub. Chriſtiana ſalubria fundamenta. Ad eam rem optimi duces acceſſerant,Bernhardinus S.Crucis Cardinalis,Hieroſolymitanus Patriarcha,Iulij Pontificis Rom. legatus; uir magnæ,ſacræq́ꝫ doctrinæ,Ioannes Vuaradieñ. Vuladiſlai legatus,hic quamuis obſcuro loco apud Morauos Proſcanno oppido,plebeis item parentibus natus fuerat,ita tamẽ adultus,literarum ſtudijs & optimo ingenio præditus, apud Matthiam Huniadẽ creuerat,ut primum locum apud Senatum Pannonicum obtineret, & Mattheus Lang Auguſtæ natus,ſimile fatũ conſequutus,paruis initijs per omnes dignitates penetrans,ad Cardineum ordinem ſub Iulio adſcriptus,tandem Saltzburgeñ. archiepiſcopatum opibus in Germania primũ,mortuo etiam Maximiliano adſequutus eſt. Tres uiri ut dignitate ſummi,ita naturæ dotibus ſuffulti,apud tres ſummos in Europa principes, ſummam authoritatem etiam uſqꝫ ad inuidiam adepti. Præcipuis conſilijs regnorum res ſemper tutati fuêre. His itaqꝫ ducibus communi reipub. proculdubio conſultum fuiſſet, niſi & Iulium ingens in Italia bellum,quod proh dolor,fremens concœperat,& Cęſarem à Venetis accepta iniuria auertiſſet. Ioannes Vuaradieñ. poſtquàm ad futuram Cæſaris nepotum cum Vuladiſlai natis affinitatem,quæ ad negotium pertinere uidebantur,effecerat, ſuæ ſectæ cœnobij apud Schwacium Oeniuallis oppidum Cæſaris aſſenſu inuito Brixineñ. Epiſcopo diebus Septembris initia fecit,deinde ad Vuladiſlaum regem remiſſus eſt:cuius itineris comes ego quoque fueram. Saluæ dehinc res fuêre,non tamen in effectum ductæ,eo quod Cæſar grauiſsimo bello retentus fuerat,& quod utrinqꝫ Cęſaris nepotibus,& Vuladiſlai natis ætas non acceſſerat,& quod Cæſar poſtremò in Sigiſmundum omni noxa uacantem odium ſuſceperat. Acceſsit his quòd in Pannonico, Bohemicoq́ꝫ ſenatu non deeſſent,qui amicitiam cum Cæſare ſuſcipiendam uti iniquam,& ex nullo uſu futuram cenſerent. Actum eſt totis iſtis intermedijs annis à Cæſare ad Vuladiſlaum per legatos,donec Maximiliano uiſum fuit,res ſummo iam uinculo firmari oportere. Miſsi ſunt ad Vuladiſlaum eo anno inſignes legati,qui rem poſtularent, Vuladiſlaus contra ſine Sigiſmundi fratris aſſenſu rem detrectauit. Eſtq́ꝫ ea res ad Maximilianum delata,non licere cum eo fœdus,amicitiamq́ꝫ & affinitates iungere,qui fratrem odio & alieno bello perſequeretur.

Matthæus Cardin. Saltzburgenſis.

Concordiæ media.

His cognitis Maximilianus magis ex ſuorum uſu ratus,Sigiſmundo Poloniæ regi reconciliari,quàm innoxium principem in aliorum gratiam, contra etiam Cæſaream dignitatem,odijs,bellisq́ꝫ moleſtari. Acceſsêre huic negotio uiri conſilij maximi Chriſtophorus Schidlouicius Sandomirieñ. tunc Caſtellanus,Sigiſmũdi ad Vuladiſlaum fratrem legatus,Ioannes Cuſpinianus doctor,Cæſaris conſiliarius,urbis Vienneñ. præfectus,ad eam etiam ſubmiſſus. Hi dum Budæ conueniſſent,ſummo conatu uterqꝫ egit,ut alterius principem ad pacis,fœderisq́ꝫ conditiones induceret,negotium aliquandiu intermiſſum eſt, noua & fœda moleſtia id efficiente. Nam dum Thomas Cardinalis Strigonieñ. Conſtantinopolis Patriarcha nuper à Leone ſummo Pontifice(quod Catholicis quondam commune erat)crucem conferendam ſuſcepiſſet,ut ea ſignati milites contra Turcas in Thraciam ducerentur,ſperabatur ea res Pannoniæ regnis maximo cõmodo accedere. Verum dum uel in conſultè,uel negligenter initiata eſſet,ſummum,deteſtabileq́ꝫ periculum fuit, conuenit ſub facinoroſis ducibus peſsima hominum plebeiorũ,ruſticorumq́ꝫ colluuies.

Chriſtophorus Schidlouicius.

Ioannes Cuſpinianus.

Coacto

Tumultus Cruciger orum in Hungaria.

Coacto itaque exercitu in Thraciam, non modo obmiſſum iter, ſed peſsimum in hominum memoria facinus ſuſceptum eſt. Fuit primum in animo omne nobilitatis & patriciorum nomen deperdere, deinde epiſcopatibus omnibus deletis, unum archipræſulatum relinquere, incredibile dictu, quàm cito mala hominum peſtis irrepſit, inſurrexêre peſsimi quiq;, ſi qui prius pietatis ſtudio rem ſuſceperunt, horum facilè temeraria manu inualeſcente ad facinora animus mutatus fuit. Tum ingens manus ex omni Pannonia (nouarum etenim rerum ſtudioſum eſt uulgus) collecta, hos ſibi duces conſtituit Geor-

Georgius Siculus.

gium Siculum ex populis, qui mox ad Methanaſtes ſunt, & Seckli uulgo uocantur, homo antea militiæ laudibus, præclarisq; item facinoribus inſignis, cui cum æs deficeret, facilè apud hos imperium conſequutus eſt, Laurentium deinde ſacerdotem & Michaëlem monachum imperij ſocios aſciuit, hac ſcelerata manu, multo maiorem Pannoniæ partem, crudeli, fœdaq; ſtrage impleuit, tot uicijs exercitus prouolutus erat, quot forte libido uias demonſtrauerat, tribus fermè menſibus ingenti Pannoniæ malo exercitus circumactus eſt. Eaq; ſæuitia plus ſexaginta hominum millia cæſa perhibentur, pudet referre quam praua facinora hoc malum hominum genus perpetrauit, cæſi fuêre, & palis

Afflicti in hoc tumultu.

infixi uiri inſignes, imprimis Epiſcopus Senadienſis, ex nobilitate fermè ſexingenti, qui paſsim ad palos ſeu gladium rapti fuère, matronæ, uirginesq; nobiles ad libidinem proſtitutæ, cæterum ſine ætatis diſcrimine crudeliter multi necati, pari ferocitate in Chriſtos Domini uſi ſunt. Eccleſias (ut aiunt) templa quæq; prophana uel ſancta, ſuperis, inferisq; non parcendo diruerunt, & ignibus abſumpſerunt. At paucis externum hoc negotium

Supplicia ducum factionis.

abſoluendum eſt, quum magis ad Pannonicarum rerum ſcriptores pertineat, mihi, ſi uniuerſa facinora narranda, tempus uiresq; deficerent, ad extremum Ioannis comitis Scepuſienſis Palatini Tranſyluanień. Barbaræ Poloniæ reginæ fratris ductu, ſcelerata manu apud Temiſuarum medio Iulio ſuperata fuit. Hic crudelibus quoq; mortibus anteſignanos & facinoris authores extinxit. Georgium colluuiei regem militum ſuorum dentibus antea diſcerptum, ferreo, ignitoq; diademate coronatum, capite truncauit, & quatuor in partes corpus diſtractum, caput ad ſceleris ſocios apud Vuaradinum & Peſthium oppida ſubmiſit, qui pari deinde ſtrage affecti fuère.

Comitium Budæ.

Hoc deleto malo comitia apud Budam Vuladislaus ſuis indixit. Viſum hinc fuit Romano Cæſari (qui paulòantè ſi Hungaris ex uſu uideretur auxilia contra plebeorum eruptiones promiſerat) ut ad hæc comitia legatum ſubmitteret. Tum quod labanti reipub. Hungaricæ ſubueniretur, cum etiam (quod ueriſimilius eſt) optatis finem tandem ſortiretur, habitum eſt itaque diebus Nouembris apud Budam comitium. Adhoc Cuſpinianus à Cæſare Romano Chriſtophorus Schidlouicius à Sarmatiæ & Poloniæ rege legati fuêre. Quumq; legatorum animi utrinque in ſpem pacis erigerentur, ex re uidebatur paulò pòſt reges omnes ad Februarij uenturi anni finem apud Poſonium in unum coire. Cuſpinianus magno deſyderio hanc prouinciam ſuſcepit, qui celeri item curſu ad Cæſarem apud Oenipontem degentem peruenit, neque Cæſar negotium infecit, ſed mutato tempore dies ad mediam Quadrageſimæ anni 1515. reiectus, atque hoc per Cuſpinianum Budam regibus renunciatum eſt, interea Chriſtophorus pari ſtudio apud Sigiſmundum egit. Sigiſmundus qui nihil unquàm æquè ac pacem amauit, lubens negotium ſuſcepit, parauitq; mox ex Lithuania in Poloniam aduĕtum. Poſitis itaq; in arces præſidijs, militibusq; in hyberna locatis, Sigiſmundus cum regina Barbara in Poloniam diuertit, atq; hoc modo annus 1514. apud Sarmatas finem habuit.

Anno 1515.

ANNVS dehinc ab orbe redempto 1515. Sigiſmundum apud Cracouiam cum Barbara regina excœpit, iamq; ſtatim Sigiſmũdus cum Senatu de regum conuentu egit, fuêre tunc in utriſq; regnis, qui hoc iter regum deteſtarentur, an priuato hoc commodo, an quod Maximiliano non fidendum putarent, fecerint, non ſatis habeo. Conſtat autem

Conuentus Vien. præparamenta.

in comitijs Cracouiæ in Februario habitis, Polonicum Senatum omni uoto in eam expeditionem acceſsiſſe, ipſis uerò comitijs de regni rebus conſultum fuit. Hoc etiam tempore Reuerendiſs. D. Matthias Dreuitius Cancellariatus officiũ, ad quod Reuerendiſsimo domino Ioanne Lasko in Archiepiſcopatũ euecto ſucceſſerat, in regias manus reſignauit, quod iam ad Epiſcopatum Vuladislauień. euectus eſſet, qui ſecundum regni ſtatuta hoc officium habere non poteſt. Succeſsit huic Magnificus Chriſtophorus de Schidlowietz, antehac Vicecancellarius, cui uiciſsim in eo officio Petrus Thomicius Epiſcopus Premislień. ſucceſsit. Domi Sarmatiæ rebus Ioannes Conarius Cracouień. præſul, Nicolaus Caminicius Cracouień. Palatinus Polonici exercitus dux, cum reliquis ad hoc munus deſignatis, præfecti ſunt. Cæterum multi ex primis tàm Epiſcopis, quàm Patricijs Regem ſequi iuſsi. Hæc dum Rex parat, nuntium adfertur, Cęſarem nonniſi ad diem (quam Lætare mediæ Quadrageſimæ dicunt) futurum. Rex acceptis literis cum his qui ex

Senatu

Senatu ſunt re communicata animum nihilo mutauit. Magno quidem ſtudio ex Pannonia laboratum fuit, ut uel conuentus periret, uel Budæ indiceretur. Sed nec hanc temporis moram Sigiſmundus moleſtè ferebat. Tum interim Ladiſlaus Sternbergius Regni Bohemiæ Cancellarius uir inſignis Cracouiam ad Sigiſmundum legatus ita uolenti principi animum eundi adiecit, hortatus eſt miro ſtudio, ne quauis ratione iter interciperet. Sigiſmundus eo remiſſo paulò pòſt ad quintum diem Martij Cracouiam exiturus erat, comitatus equitibus fermè M.D. præter eos, qui in quadrigis & ad onera ferenda deſignati fuerant. Suſceperunt hoc iter cum rege Sarmatię inſigniores, quos ut uno labore rem abſoluerem, infrà cum alijs aliarum nationum principibus, qui huic conuentui interfuère adſcribere magis placuit. His itaq; comitatus rex iturus erat, quũ Matthias Miechouieñ. Medicinæ doctor, & aſtrorum præſcientia (ſi his certa fides eſſe debet) nulli ſua ætate ſecundus, Regem fruſtra iter ſuſcepiſſe ſignificauit, acceſsit ſtatim Miechouieñ. uaticinio nouus nuncius, Cæſarem Matthæum Sancti angeli Cardinalem, Epiſcopum Gurceñ. ad reges deſignaſſe. Fuêre qui infra dignitatem Regiam putarent ad alium quàm Cæſarem eundum. Audiui ego ex Regio ore ſe Cæſari ſemel datam fidem inuiolabiliter (etiam ſi infimos quoſq; ſubmitteret) ſeruaturum, eundum fore quò Deus, & fortuna oſtenderẽt, nam nihil minus regium eſſe, quàm datam uiolare fidem. Miechouieñ. regia accepta conſtantia, & ipſe ſententiam non mutauit. Per Ioannem Bonerum & regi charum, & ſibi intimum rogatus, ut pridie reſpondit: Regem non uiſurum Cæſarem, niſi ad medios Iulij menſis dies, uſq; expectare non grauetur, ea res poſtea ita euenit. Rex uerò nec his rebus quò minùs iret deterritus, iter die 5 Martij ut ſupra ſcribitur, incœpit, continuatis itineribus ad Tirnam oppidũ peruenit, illicq; ab Epiſcopo Quinqueeccleſieñ. & Georgio Marchione Brandenburgeñ. utriuſq; regis nepote exceptus, Poſoniũ deductus eſt. Sigiſmundo Poſonium uenienti Vvladiſlaus frater cum filio Ludouico obuiã uenit, cumq; humaniter non ſine lachrymis excepere.

Matthiæ Miechouien. uaticinium.

Conuentio Poſonij.

Cæterùm Poſonium ingreſſus, paulò pòſt Strigonieñ. Cardinalis, cæteriq; ex Pannonico Senatu ſecuti fuêre, actum eſt deinde inter Reges de regnorum Hungariæ, Polonię, & Bohemiæ commodo. Interim magno deſiderio expectatus Maximilianus, aduentum in multos dies differebat, uel quod uarijs, & maximis auocaretur negocijs, uel quod cum deſiderio diu expectatus maiori ueneratione exciperetur, uti Fruticeni amiciſsimi uiri erat ſententia, uel etiam regum conſtantiam cognoſceret, interimq; cõmeatus, cæteraq; omnia quæ ad tantorum principum ſuſceptionem pertinerent ſubordinaret. Ego in ea re neq; affirmare quippiam, nec reprobare auſim. Sed nec hunc celeberrimum conuentum ſingillatim deſcribere ſuſceptum poſtulat negocium, quum hoc Cuſpinianus Vienneñ. præfectus, Richardus item Bartholinus uiri doctiſsimi tanto ſtudio effecerint, ut neq; ad eius rei ſeriem addi, nec minui quicquã ualeat. Ego uerò hiſtorię ſeriem ſcripturus, ita agã, ut nec breuitate ſterilis, nec dicendi copia prolixus nimiũ, idemq; faſtidioſus uidear. Quũ itaq; Cæſar Romanus aduentum ſuum regibus diu ſubtraheret, actum eſt aliquãdiu per legatos. In primis ad reges à Gurczenſi miſsi fuêre, Marquardus de Stein, Ioannes Moraxus, Cuſpinianus & Vvolfgangus Hamerlus, paulò poſt ipſe Cardinalis Gurceñ. Poſonium ad reges peruenit, comitatus priſtinis oratoribus, ſimul Laurentio Saurer Vicedomino Auſtriæ & Gabriele Vogt, habitus eſt illi à regibus tribus, maximus (ut par fuit) honor. Cerimoniæ item maximæ fuêre, acta ſunt & priuatim, & publicè pro principum unitate multa. Verum dum reges nihil æquè ac Cæſarem uidere cuperent, factis, datiſq; hinc inde pacis fœderis ac affinitatis conditionibus, ut regibus coëuntibus faciliùs omnia firmarentur. Cardinalis Gurceñ. à regibus honoratus, atq; muneratus die 12. Aprilis ex Poſonio ſoluit. Poſtquam Viennam peruenit, Cæſareos conſiliarios Gvvilhelmum de Rogendorff & Laurentium Saurer Vicedominũ Auſtriæ ad Imperatorẽ ſubmiſit, illi longũ hoc iter uſq; in Auguſtam mira celeritate quatuor diebus confecerunt.

Acta cum Gurcenſi.

Interea uerò dum Cardinalis apud reges Poſonij eſſet, Bartholomæus Minſterburgeñ. dux, à Cæſare ad reges ſubmiſſus, in Danubij fluctibus, non ſine aliquorum mœrore interijt. Paulò pòſt item quàm Cardinalis Viennam ingreſſus eſſet, pridie Kalend. Maias, ſubito igne Poſonij fermè medietas abſumpta fuit. In eo igne Vvlatiſlai regia, ſuorum incuria abſumpta eſt, Sigiſmundi uerò Poloniæ regis ædes ſummo ſuorum ſtudio ſeruatæ fuêre. Latum eſt & oppidanis à Polonis auxilium, ut quod reliquum eſſet eorũ opera ſeruaretur. Rediêre poſt longam moram ad Cęſarem à Cardinale miſsi legati. Viſum deinde Cardinali altero ad reges itinere, aut tædioſam moram leuem facere, aut ceptis iam pri-

Caroli Ducis Munſterbergen. interitus.

Incendium Poſonienſ.

dem negocijs maius addere robur, ad undecimũ diẽ Maij ex Viẽna ad reges p. Danubiũ naui dimiſſus eſt, hominis aduẽtus regibus gratus, Tum noua ſtatim conſilia aliquot habita diebus, ad 20. Maij diem, conditiones tam fœderis, quàm matrimonij regum, legatorumq; manibus ſubſcriptæ in ipſo conſilio publicatæ fuêre. Nam à duobus regibus, duobus item Cardinalibus duntaxat rebus finis datus perhibetur. Interea dum hæc apud

Ioann. Co Scepuſiens. infortunium.

Poſonium aguntur, triſte nuncium Pannonico regi allatum eſt, Ioannem Scepuſiæ Comitem, Tranſyluaniç Palatinum tranſcenſis hoſtium Turcarum finibus bellum intuliſſe, eoque haud proſperè geſto, ab hoſtibus ſuperatum, caſtriſq; exutum fuiſſe, ea quoq; fama ad reginam Poloniæ uenit, quæ fratris in fortunio ſummo mœrore afficiebatur. Poſtquam

Legati è Poſonio ad Cæſarem.

hæc Cardinali apud reges ex ſententia acceſſerant, ex Poſonio ad Cæſarem ſoluit. Quem multis exantlatis laboribus, atq; conſilijs ad hoc iter ſua (ut eſt uir maxima prudentia) induſtria accinxit. Miſsi fuêre item poſt Cardinalem regum ad Cæſarem nuncij. Hieronymus Ballus Italus, & Bretislaus de Schvvyhavv Bohemus, Nicolaus Cæculus Hungarus, & Petrus Kmitha Polonus, quondam ob ſingularem, & incomparabilem uirtutem, Cæſari dum in aula eius eſſet ſummè charus, hos ultimos Cæſar magna aduentus ſui ſpe, cum literis humaniſsimis ad reges ſubitò remiſit. Eos ipſos ſequutus decima Iulij die

Legati alteri ad Cæſ. excipiendum.

Viennam uenit. Aduentu Cæſareo cognito à regibus, legati miſsi fuêre, qui Cæſarem Regum, Reginulæq; nomine exciperent. A' rege Pannoniç, & Bohemiç fuêre, Georgius Quinqueeccleſieñ. Epiſcopus Pãnon. Ladislaus de Sternbergk Bohemus eius regni ſummus Cancellarius, Moiſes de Buſlai uir inſignis aulæ regiæ præfectus. A' Poloniæ uerò rege Ioãnes Lubrãcius Poſnanieñ. Epiſcopus, Lucas de Gorka Maioris Poloniæ generalis præfectus, Chriſtophorus Schydlouicius regni ſummus Cãcellarius, ſubmiſsi ſunt undecima Iulij die legati ad Cæſarem, & Senatum tunc ex principus frequentem admiſsi. Georgius Epiſcopus uerba fecit, quæ uel negocium, uel Cæſarea dignitas poſtularet, oratione finita Cæſaris nomine Petrus Mota Hiſpanus uir ſummi conſilij eleganti grata, concinnaq; breuitate reſpondit, altera die regum legati à Cæſare dimiſsi ad reges rediêre.

Oratores Cæſ. ad Reges.

Miſit dehinc Cæſar legatos qui Reges ſuo quoque nomine exciperent. Ad Vvladislaum & Ludouicum, Chriſtophorum Archiepiſcopum Premenſem ex Brunſvviczeñ. familia inſigni, Kaſimirum Brandeburgeñ. Marchionem regum nepotem, Vvilhelmum de Rogendorff, & Cuſpinianum, hi quartadecima Iulij legationis munus exequuti, Reges Viennam ſummo ſtudio euocabant. Ad Sigiſmundum uerò Gvvilhelmum Bauariç ducem Cæſareum ex germana ſorore nepotem, Chriſtophorum Labaceñ. Epiſcopum, Balthaſarem Præpoſitum Valkircheñ. & Moraxium Bohemum miſit. Datis inde coeundi finibus in Hamburgum & Pontem ſeu Bruggum oppida. Cæſar quindecima Iulij ex Vienna ad reges ſoluit, tam equitibus, quàm peditibus pluſquã cuiq; credibile decoriter compoſitis ſtipatus. Sequenti die 16. Iulij, quum Cæſar utriſque regibus per Cuſpinianum prius conueniẽdi locum, exceptioniſq; modum, ne uel ipſe, atq; Vvladislaus lecticis, quibus uidebantur exilire, uel Sigiſmundus, & Ludouicus ab equis interim proſilire, uel cũ Anna Reginula è quadriga deſcendere cogerentur dediſſet. Ita rebus compoſitis, piro in

Congreſſus Regum.

finibus locata, Sigiſmũdus ex Hamburgo, Vvladislaus cum liberis ex Brugg nocturnis, priores ad deſignatos fines uenêre. Poſterior Cæſar in eam planiciem ex iugo dumetis aliquandiu antea obumbratus lectica uectus deſcendit. Meum non poſtulat inſtitutum hoc loco multarum tunc gentium mores, uel ſplendorem referre, conſtat enim, quamque nationem ſuo more, ut in tantorum principum, populorumq; conſpectu famam, gloriãq; augeret, ſupremam impoſuiſſe operam. Germani armis, & belli apparatu (uti aliâs ſolent) facilè omnes uicêre: contra Sarmatæ Poloni Pannones, & Bohemi gentium, rituumq; uarietate, & equorum numero miro, item, ueſtium precio ac ſplendore anteibant. Fuêre e-

Apparatus ſingulorum.

nim in eo comitatu multarum gentium populi, atq; conſuetudines, Pannones, Raſciani, Siculi ſeu Ceculi, Sarmatæ, Poloni, Roxolani, Daci, Tartari, Lithuani, Moſchi, Turci, Bohemi, Moraui, Sleſitæ & Pruteni. Cæterùm in tot populis, atq; linguis unus fermè animus ab initio fuit. Sigiſmundus itaque prior, paulòpôſt Vvladislaus, & poſtremò Maximilianus Cæſar ſuis comitatus ad pirum acceſſêre, miſsi fuêre aliqui hinc inde legati, in ipſa ſtatim planicie, anteaquam ad mutuum congreſſum peruentum eſſet. Iamq; magna fide utrinq; pacatis animis Cæſar ad reges lectica uectus ſubſtitit. Ludouicus primo loco Cæſa-

Excipiendi alternis ordo & modus.

rem uti patrem ac Dominum ſalutauit. Secundo loco Anna reginula ſucceſsit, inde tertio Vvladislaus apud Cæſarem uerba fecit. Poſtremò Cæſar Sigiſmundum humaniſsimè excepit, ferturq; his uerbis loquutus fuiſſe. Hæc eſt dies quam fecit dominus lætemur & exulte-

exultemus in ea. Ad hæc mox Sigiſmundus Latinis uerbis (ut ſingularis eſt eruditionis) reſpondiſſe perhibetur. Sereniſsime Cæſar utinam hic conuentus noſter, ſit fœlix ac fauſtus nobis, ſubditis noſtris, & toti reipublicæ Chriſtianæ. Expleto ſalutandi munere interuallo pauculo facto, præclariſsimi cuiuſque nationis principes, & Cæſaris, & regum dextras complexi ſunt. Interea Cæſar Romanus reges Viennam intrare per Gurceñ. hortabatur. Diſputatum eſt in ea re aliquandiu, quum Pānonicus Senatus iter hoc non probaret. Verum Sigiſmundus ê Cardinali ad hoc quoque iter Cæſareo nomine rogatus, utque fratrem cum liberis induceret poſtulatus eſt, Sigiſmundus hiſce uerbis ad Cardinalem uſus eſt. Ego relicto Poloniæ regno patrio ſolo, ut ſacram Cæſaream Maieſtatem uiderem, hûc perueni, quare non ſolum Viennam, ſed (ſi ſua maieſtas iuſſerit) quocunq; lubuerit ſequi libenter uolo, quandoquidem aliam de ſua maieſtate fidem nunquam habui, quam de integerrimo principe conſanguineo, & maiori honorādo ſperare liceret, fratrem cum liberis mecum ſum ducturus, qui uelint nos ſequantur. Hæcq; ad Cæſarem iuſsit referre: fertur & ſuis loquutus eſſe, ſe in Cæſarea fide nihil dubitaturum, ire decreuiſſe quo fortuna perſuaderet, qui uellent illum ſequerentur: ſed facilè Sigiſmundi uirtus hæc perſuaſit. Solet plerunq; fieri ut homines ex ſeipſis aliorum uirtutes metiantur, ita dum Sigiſmundus conſtantis, integræq; fidei exiſtat, læui negocio Cæſareum animum, ex cuius ſanguine ortum duxit, ſuis uoluntatibus parem cognouit. Gratum fuit hoc nuncium Cæſari, ſuntq; qui hæc uerba Cæſarem locutum teſtantur, nunquam tantę fidei Polonię regem pœnitentiā habiturum, futurum eſſe, ut eam ſynceritatem illi pari beneuolētia perſoluere poſsit & uelit. Tum Sigiſmundi cognita ſententia, ab uniuerſis aſſenſum, hicq; cōuentus mox ſolutus, non niſi altera die Viennam peruentum eſt. Sæpiùs autem interim Miechouienſis uaticinium, cuius iampridem mentio facta, memoriæ incidit, reges Cæſarem ante ſexdecimum Iulij diem non uiſuros. Eo namq; die ex nocturnis Cæſare cum regibus conuenietibus Vieñā iter cœptum, eamq; urbem, cuius Germania in ædificijs continuis parem non habet ingreſsi, Cæſareo iuſſu mira celebritate, & ſummis honoribus omnium ſtatuum ordinibus ultrò obuiam prodeuntibus ſunt excepti, Cæſar uerò poſtquam tantos hoſpites dignè ſuſceperat, ſumma utrinq; liberalitate fouit.

Conſultatio an Viennam eundum.

Vienna.

Poſtquam ad decimam nonam eius menſis diem peruentum eſt Cęſar & Reges, & horum omnium conſiliarij ad Cæſaris arcem conuenêre, exploſis his, qui ſuperuacanei credebantur. Cæſar Maximilianus Latina oratione orſus reges longo etiam tempore adloquutus, eius orationis ſumma hæc fuiſſe perhibetur, ut inprimis moram aduentus ſui humaniſsimis uerbis excuſaret, deinde omnia, quæ ad pacem communem atq; futuram affinitatem uidebantur neceſſaria adferret, poſtremo loco ad expeditionem in Turcas bellicam hortari cępit, & quam flagrantiſsimo animo annis plus uiginti eam fortunam, & temporum commoditatem à Deo Optimo Maximo dari poſtulauerit, luculentis uerbis expoſuit, hiſce iminiſcens, quam ſæpè per Ludouicum undecimum, Carolum octauum, & Ludouicum duodecimum Gallorum reges, aliaſq; externas nationes bellis grauiſsimis ab animi inſtituto ſit auocatus. Iam uerò quum à Deo Opt. Max. occaſio rei benè gerēdæ ſit oblata, his iam rebus ſe non defuturum, ſi modo regum, principumq; Chriſtianorum animi in eam egregiam expeditionem conſentirent, operæprecium fore, ut quum Deo, fatoq; uolente ipſe, Cæſar tot populorum Reges, Pontificis uerò, aliorumq; regum legati adſint, omnium animos inuicta ſpe, his duntaxat rebus ſanctis accommodari. In hanc fermè ſententiam Cæſar orationem abſoluit. Reſponſum eſt regum nomine Cęſari à Strigonieñ. Cardinale, Gurceñ. dehinc plura uerba Cæſaris iuſſu fecit, ita ille dies conſilijs abſolutus fuiſſe traditur.

Maximiliani Cæſar. ad reges oratio.

Ad uigeſimum ſecundum Iulij diem, quæ diuæ Marię Magdalenæ ſacra eſt, Cęſar cum Regibus, & reginulis ad diui Stephani inſigne templum, cum ſummi Pōtificis, Regumq; legatis, & omnibus principibus conuenêre, ritè diuinis officijs peractis, Maximilianus Cæſareo habitu, & Maieſtate amictus, in theatrum ad hoc erectum ſpectaculum conſcēdit, & regibus cinctus Annam Hungariæ regis filiam, per Strigonieñ. Cardinalem matrimonio ſibi, uel alteri ex nepotibus ritè aſſumſit, corona impoſita reginam ſalutauit. Pari lege Ludouico regi Maria Philippi regis filia nupſit. Creati fuêre paulopôſt aliquot à regibus milites, dataq; à Cardinale benedictione, ſacriſq; ritè peractis ad prandium itum eſt. Sequentes dies regijs epulis, haſtatorū ludis, torneamentis, hiſq; ſimilibus abſumpti fuêre. Reges item & trium regnorum Senatus à Cæſare liberaliter uarijs donis munerati fuêre. Sigiſmundus uiciſsim Cæſarem, & eos, qui uel ex charis, uel ex ſecretis erant liberaliter

Contractus initi.

Annæ Reg. coronatio.

muneribu[illegible] ſtauit. Hæc omnia perpetuæ memoriȩ digna tãto ſtudio, tantaq́; fide ſupra quam d[illegible] p[illegible]eſt, geſta ſunt, ut calamus ad ea ſcribenda deficiat, ſunt tamẽ ſingula ab his, quorum prid[illegible] feci mentionem diligenter, atque ſumma fide perſcripta, ego paucis quod reliquum er[illegible] abſoluturus ad res Polonicas reuertar.

Publicatio fœderum.

His itaque hoc ordine compoſitis, Cæſaris cum regibus fœdus die 28. Iulij Cuſpiniano dicente publicatum fuit, in ea tamen publicatione nihil quod à ſecretis decretum fuit, memoratũ eſt. Paulòpoſt pridie Kaleñ. Auguſti reges tres Cæſarem in Nouam ciuitatem, quæ octo millibus paſſuum à V[illegible]nna diſtat ſequuti, eo loco uenationibus, alijſq; animum recreantibus rebus dies fermè tres [illegible]ſumpti.

Valedictio Regum.

Tandem Cæſare, regibuſq; & Card[illegible]libus in unum coëuntibus pluſculum temporis priuato conſilio abſumptum fuit, quo abſoluto, Cæſar Romanus cui in orbe ſua ætate rebus geſtis nemo anteibat, tribus regibus Vvladislao Sigiſmundo, & Ludouico quos nũquam deinceps uiſurus erat, non ſine lachrymis, utrobiq; fuſis ſupremum dixit Vale: Anna, Mariaq; iam filiabus obſeruatis dimiſit. Tertia Auguſti Sigiſmundus fratrem, nepotemq; pari obſeruatione ualedixit, ipſe Viennam reuerſus eſt, ſummiſq; denuò honoribus exceptus, reditum in regnum parabat. At ſubita Danubij inundatione rupto põte ad ſextum Auguſti diem remoratus fuit, ea tandem die, ualedictis prius, & ſalutatis quarta eius menſis die Anna, Mariaq; reginulis in regnum ſuum iter agreſſus eſt. Hæc conuentus huius ſumma eſt. Qui Cæſaris liberalitate habitus ſummo amore obſeruatus ſine (quum tot populi fuerint) aliquo ſtrepitu ſolutus erat. Fuère in hoc cunctis ſeculis memorando conuentu Maximilianus Romanorum imperator, Vvladislaus cum Ludouico filio Hungariæ, & Bohemiæ, Sigiſmundus Poloniæ Reges, Thomas S. Martini in montibus Cardinalis, Archiepiſcopus Strigonieñ. Cõſtãtinopolitanus Patriarcha, Mattheus Sancti angeli Cardinalis, Epiſcopus Gurezeñ. Coadiutor Salisburgeñ. Leonis ſummi Pontificis legatus Epiſcopus Feltrenſis. Petrus Vrrea Hiſpaniarum, Ropertus Angliæ, &c. regum legati. Præterea ex Cæſareanis ibi fuère. Archiepiſcopus Bremeñ. ex Ducib. Brunſuiczeñ. Ioannes Ratiſponeñ. Palatinus Rheni. Vigilæus Patauieñ. Chriſtophorus Labaceñ. Bertholdus Chyemeñ. & Georgius Vieññ. Epiſcopi. Ex Ducibus Vvilhelmus et Ludouicus fratres Bauariæ duces. Caſimirus Brandeburgeñ. Marchio. Albertus Mechelburgeñ. Vlricus Vvirtenburgeñ. duces, Bertholdus Princeps de Heñenbergk. Georgius de Montfort. Carolus de Oeting. Georgius de Schaunberg. Ioannes & Vdalricus de Hardegk. Comites inſignes. Ex Satrapis, proceribuſq;, & aulicis plurimi, quos adſcribere negocium non poſtulat. Ex Pannonia, & Bohemia fuère præter Cardinalem Archiepiſcopus Coloceñ. Georgius Quinqueccleſieñ. Stanislaus Olomũczeñ. Ladislaus Vacieñ. & Michaël Bozneñ. epiſcopi. Georgius Brandeburgeñ. Marchio. Carolus Munſterburgeñ. dux. Ioannes Comes de Canyſcha. Ladiſlaus de Sternberg regni Bohemiæ Cancellarius. Præter hos quamplurimi inſignes tam Hungari, quam Bohemi fuère. Ex Polonico uerò Senatu erant Matthias Dreuicius Vvladislauieñ. Ioannes Lubrancius Poznanieñ. Petrus Thomicius Premislieñ. Epiſcopi. Chriſtophorus de Schydlouicz Cracouieñ. & regni cancellarius. Nicolaus Firleus Sandomirieñ. Nicolaus Raduilius Vilneñ. Andreas Tanczinus Lublineñ. Georgius Mariemburgeñ. Palatini. Lucas de Gorka Caſtellanus Poznanieñ. & maioris Poloniȩ prȩfectus. Nicolaus Schydlouicius Sandomirieñ. Staniſlaus Oſtrorogeus Kaliſieñ. Andreas Coſchielecius Voniceñ. & regni quæſtor. Caſtellani Stanislaus Halicius magnus regni Marſchalcus. Ioannes Pilecius Lublineñ. præfectus. Ioannes Tarnouieñ. dominus, fuère item ex Lithuanis atq; Pruſsis plurimi in negocijs cũ ordine neceſsitatem aſſumpti. Cæterum ex uniuerſa Polonia multa nobilitas in eam expeditionem aſſumpta fuit. Decorarũt hũc quoq; conuentũ uiri doctiſsimi, nã præter eos, quos Vienneñ. Gymnaſiũ (quod in uniuerſa Europa nulli ſecundũ eſt) eruditiſsimos habet. Acceſſerunt Petrus Mota ſacrarũ literarũ profeſſor, homo tũ conſilio, tum eloquentia clarus, Ioannes Cuſpinianus Vienneñ. præfectus, Ioannes de Banniſsis, Iacob. Spiegelus, Ioãnes Renner, Paulus Oberſter. I. V. Doctor, Ioannes Stabius, Sebaſtianus Sperantius, Richardus Bartholinus, Georgius Tannſteter Collimitius, Ioachimus Vadianus, Gaſpar Vrſinus, Philippus Gũdelius uiri tres mihi amiciſsimi, Cæſariani oẽs. Hieronymus Balbus, Ioãnes Dãtiſcus, & pleriq; alij in re literaria inſignes. Hȩc aliũdè accepi. Reliquũ fortè nõ ab re his inſerere licebit, qđ uel ex his, quibus res magis cognitas fuiſſe cõſtat accepi.

Qui Viennæ conuenerint reges. Antiſtites. Germani principes. Comites. Proceres. Ex Hungaria & Bohemia. Optimates. Polonici Primores. Viri eruditione clari.

Altiùs ſupra narratum eſt, quibus ex cauſis Maximilianus Romanus imperator, in Sigiſmundum principem negocium aſſumpſerit, paulòpoſt aſſcriptum eſt, quibus item occaſioni-

caſionibus res aliò uerſæ meliorem induerint conditionẽ. Iam poſtremò quæ hoc cõuentu publicè acta fuêre annumeranť: quædam uerò priuata hoc cõuentu firmata fuêre, quę ego quantũ licebit his mox ſubſcribam. Conuenientibus igitur Romano Cæſare, Hungariæ, Bohemiæ & Poloniæ tribus potentiſsimis regibus, poſitis primo loco ſimultatibus, atq; odijs, fœdus perpetuum miro omniũ conſenſu factum, ſucceſsit fœderi noua inter reges, atq; alterna affinitas, qua utrinq; dotium onere regna liberarentur, res ſanè reipub. utiliſsima. Suſcepta tertio loco à Cæſarea Celſitudine Polonica res in curã, fœdus cũ Moſcho ſchiſmatico nuper pactũ, uel à Cæſare reuocandũ, uel per legatos inter Sarmatiæ regem, & Moſchorum Tyrannũ honeſtis conditionib. pax firmanda eſſet, fratrũ Teuthonicorum in Pruſsia magiſter, per Cæſarem quoq; ut Poloniæ regno infra certũ tempus debitum pręſtaret inducendus, uel deſerendus omninò, utrinq; hoſtes cõmunes eſſe, tẽpore dehinc idoneo in Turcas expeditio decreta, Regibus, ut firmiora eſſent omnia, & ut citius, faciliusq; ꝓ republica cõtra Turcas aſſumereť expeditio, de fœdere & pace inter Cæſarem & Senatũ, populumq; Venetũ agere uiſum eſt. Deſignati fuêre ad hoc negociũ ex Pannonico Senatu legati. Poſtea quod ex ærario comeatus non daretur remorati.

Acta in hoc cõuentu.

Tentatio fœderum inter Cæſ. & Venetos.

Poloniæ uerò rex Matthiã Dreuiciũ Vvladiſlauieñ. præſulem, & Raphaëlem Leſchnicium ex Senatu ad hanc prouinciam legauit, iunctus eſt illis Ioannes Dantiſcus à ſecretis regijs, iureconſultus ac poëta. Hi paulòpòſt ad Venetum Senatum bis ſubmiſsi, uel quod conditiones pacis importabiles uiderentur, uel quod Veneti belli finem potiùs expectare uellẽt (quod citiùs crediderim) infectis negocijs ad Cęſarem, deinde in Poloniam poſtquam ſatis diu his rebus præfuiſſent, redierunt. Relictus eſt apud Cæſarem Ioannes Dantiſcus, qui poſtea aliquot uicibus apud Venetum Senatum Cæſareo nomine uerba habuit, ſed quum nec ille proficeret, diu apud Cæſarem retentus, uix uno circumacto anno, ad Sigiſmundum dimiſſus eſt. Emporium etiam Vvratiſlauieñ. extinctum, et in Poſonieñ. conuentu deletum fuit, negociandi hincinde iterum libera poteſtas data eſt. Interea dum Sigiſmundus apud Poſonium in expectatione Cæſaris ageret, apud Polonos acta referre, hic negocium poſtulat. Sigiſmundo enim regnum egreſſo, paulopòſt Tartaros in Ruſsiam erupiſſe nũciatum fuit. Indictum eſt à regni magnatibus, & his, qui domi in hos uſus relicti fuerant apud Cracouiam conſilium, præſidioq; ordinato, ſeptingenti equites in Podoliam miſsi fuêre, quibus ut in Trebovvla cõgregarentur commiſſum fuit, tardius uerò mandatis parentibus, & uix ad medium congregatis, ſubito impetu in ipſo Trebovvlio oppido à duobus Barbarorum millibus nihil tale ſuſpicantes, & adhuc dormientes 13. Martij inuaſi. Ioannes uerò Tvvorovvsky omni ſeculo ob militiæ diſciplinam laudandus miles, tunc copiarum præfectus inopinato periculo nihil territus, milites ad arma congregat, qui imperio parentes, incredibili audacia Scythas oppido eiecerunt. Barbari conſilio mox capto oppidum circumdabãt, atque hinc incendium parant, quò faciliùs militem mercenarium cuius paucitatem cognouerant, ad unum præhenderent. Præfectus re cognita, quod paucum haberet militem, & quod in oppido nulla fermè defenſionis ſpes eſſet, per pontem duobus tantum deſideratis ex oppido militem abduxit. Pro eo deinde ponte tota die dimicatum, à Tartaris nihil factum eſt, qui ſic uotis non potiti abiêre. Poloni uerò milites ſub arcem Buczaſz ducti, atq; ibi congregati, Scythas ad Medzyboſium uſq; perſequuti, uerum hoſtes iam uiſa oportunitate in manipulos diſperſi tribus itineribus fuga dilapſi ſunt.

Polonici ad Cæſarem legati.

Emporium Vratiſlauienſe ſublatum.

Tartarorum in Ruſsiam eruptio.

Paulòpòſt Nicolaus Camienecius Cracouieñ Palatinus & præfectus. Polonici quoq; exercitus dux ſummus 18. Aprilis extremum clauſit diem, hac nouitate ad regem perlata pro dignitatibus ſummo ſtudio, uarijs modis etiam Cęſareo ſuffragio apud Sigiſmũdum laboratum fuit. Obtinuit tãdem Chriſtophorus Schydlouicius regni Cancellarius ſupremus (præter patriam conſuetudinem, quod ſimul Cancellarius eſſet manſurus) in Cæſaris gratiam. Palatinatum & præfecturam Cracouieñ. in ea re tum rex, & ſenatus, cum etiam populus Polonicus, quod uir dignus, conſilio ſyncerus, fide integer, & apud omnes gratus eſſet, lubenter & non immeritò Cæſari gratificati. Qua re Andream Coſczielecium uirum ſummum, quum Cracouieñ. præfecturæ competitor eſſet, ita mœrore confectum fama erat, ut ea cauſa, & quod nuper filij interitus ſibi nũciatus fuiſſet, paulòpòſt in ægritudinem lapſus, medicis non proficientibus, mortem oppetijſſe credatur. Barbara regina ſecunda Iulij die præcedentis noctis prolem ſecundam enixa, filiam quę poſtea baptiſmatis fonte lota Annæ nomen accepit, genuit, fuêre qui ingrato animo hoc ferrent. Rex uerò inuicti animi homo, qui nullis unquam fortunę etiam caſibus mouetur, læto animo, & hoc

Nicolai Pala. Craco. mors.

Altera filia Anna nata.

hoc donum Dei aſſerens, idq́ grata mente ſuſcepit. Totum hoc tempus aquarum inundationibus moleſtiam adferebat. Tartari à ſuo propóſito auocati, legatos Cracouiam miſerunt, qui in Kazimiria regis aduentum expectabant. Reliqua Sarmatiæ negocia domi, foriſq; eo tempore tuta fuiſſe conſtat.

Sigiſmundus uerò ſexta Auguſti die Viennam egreſſus, magnis itineribus in regnum feſtinabat. Eſt eo itinere à Stanislao Olomuceñ. præſule eundo in Kremſirio, ac in reditu apud Vviſchouiam ſummis exceptus honoribus, ſimul cum magnatib. liberaliter & magnificè habitus. Deinde in Olomuncz omnibus ciuitatis ordinibus effuſis ſumma ueneratione exceptus, pari officio ac rex eorum habitus eſt, ea enim ciuitas pręter ædificiorum formoſitatem humaniſsimum habet populum. Sigiſmũdus deinde ad 19. Auguſti diem Cracouiam ingreſſus, Barbaram Reginam ex proximo puerperio non integrè ſanam reperit. Conſilio dehinc uario habito, hi qui ex itinere longo defatigati, remiſsi fuêre. Andreas Coſczielecius ærarij præfectus, quum ex Vienna rex rediret ſubita ægritudine correptus, ad Icinum oppidum uectus, eo loco teſtamentum compoſuit, indeq; Cracouiam allatus 6. Septembris die mortem obijt, idq́ uel ex mœrore poſt filij mortem concepto, uel quod fruſtrà de certis dignitatibus conſequendis factum credebatur, quicquid eſt, cõſtat tamen dyſenteria eum extinctum eſſe, homo regijs commodis natus, omnium primus, qui ſalinarias officinas reſtituit, & in meliorem formam omnes prædeceſſores ſuperans renouauit: tantæq; fuit induſtriæ ut omnia fermè uectigalia, tam ad ærarium publicum, quam ad priuatam rem regiam pertinentia ſolus magna integritate, et ſingulari fidei cõſtãtia adminiſtraret. Eo ſublato Nicolaus Schydlouicius. Quæſturę officium adeptus, Sceputieñ. uerò Sathorieñ. & Auſchvvinceñ. ducatuum præfecturas: magnæ item Cracouieñ. procurationis officium Nicolaus Iordan obtinuit. Salinarum præfecturam Ioannes Boner Rege omninò uolente, & Senatu perſuadente, obtinebat, homo & regi charus, & reip. ſummè neceſſarius de utriſq; ob ſingularem uirtutis et fidei integritatem optimè meritus, hic non parum ſępè ſuis, amicorũq; opibus Reipu. ſubuenit: res regiás ſumma dexteritate tutatus, in omnes omnium fermè ordinum publicas ſeu priuatas perſonas ſingularib. beneficijs benemeritus, ita regni rebus affectus, ut ſua quæq; negligeret, et Reipub. ſe accommodaret. Huius ingenio Andreas Coſzielecius ſalinarũ ordinem reſtituit, quas ipſe poſtquam illius nomine adminiſtraſſet, ut ſupra narraui adeptus, longè quam unquã antea fuêre melius inſtituit, ac maiore commodo adminiſtrauit. Eo quoq; menſe, Ioannes Thurzo Vvratislauieñ. Epiſcopus à Federico Legnicio duce Cracouiam legatus, ut matrimonium inter eum, & Elizabeth Sigiſmundi ſororem nuper, dum reges Poſonij fuêre, initiatum perficeret. Ea res dum paulò antè, ut retuli, firmata eſſet, facilè obtenta, non multò pòſt, ut infra adſcripturus ſum, finem accepit.

Legatus perfectis rebus ad Fridericum principem in ultimis Septembris diebus expeditus redijt. Interea ex magna fortè undiq; aquarum inundatione, cæteriſq; malis humoribus aër infectus ex contagioſo & peſtilenti morbo, plerîq; apud Cracouiam inſigniores etiam abſumpti fuêre. Sed & Barbara regina Sigiſmundi cõſors ſubita ægritudine pręcipitata morte extincta eſt. Varias de illius morte opiniones fuiſſe apparet, fuêre qui apoplexia tactam crederent, non defuêre etiam, qui culpam in medicum retorquerent, illud non inficias eo, neque hoc improbo, mihi tamen cọnſtat partus ſeu puerperij (ut aiunt) legibus non ſeruatis, neque poſt purgationis tempus ad mortis uſque diem integrè reſtitutam fuiſſe. Incidit clementiſsimæ reginæ mors in annum tunc currentem M.D.XV. diem ſecundam Octobris, quæ ab omnibus ordinibus tanto maiore luctu, atq; mœrore deplorata eſt, quanto maiore fortuna Polonia ea regnante à Deo Optimo Max. prædita fuit. Funus eius ſumptibus maximis et ſplendido obſequio celebratum. Corpus uerò in eo ſacello, quod poſtea Sigiſmundus rex diſfractum, ſuę, Barbaræq; memorię magno ſumptu ac cultu à fundamentis nouis extruxit, tumulatum eſt. Barbaræ uerò uirtutes atq; laudes tot fuêre, ut ſi tantæ reginæ clariſsimas dotes referre oporteret, mortali exutam corpore ad diuorum mox conſortia aſſumptam fuiſſe credere operæprecium erit. Nam ut corporis dotes & ingenuos, humanoſq; mores (quibus ſummè dotata fuerat) oratione non percenſeam, conſtat nullam unquam in tam alto loco egiſſe fœminam, quæ in religionem & ſancta tam pia, in ſubditos tam clemens, in egenos tam miſericors, in omnes deniq; ordines & hominum ſtatus tam benigna, & placida ſemper fuerit, neminem unquam lædere, ab iniuria omnes tueri: regni ritibus, ac moribus ſe cõformare, noxijs ſæpè principem placatum reddere, & quod uel maximè contra hominum, qui in alto agunt, mores eſt, ſuperbire

Marginal notes: Olomuntium. — Andreæ Coſczielecij mors. — Succeſsio officiorum quorundam. — Proci Friderici pro Elizabet. — Peſtis Cracouiæ. — Barbaræ Reginæ mors. — Barbaræ Reginæ Encomiũ.

perhire nunquam. Sed ſumma in humilitate plusquam reginam oporteat uiuere, totam deniq; uitam per omnes fortunæ caſus innocenter, ſancteq; peregit, ut ex hominum conſortio ſublatæ diuorum merito beatæ debeantur ſedes. Hac re effectum eſt, ut ſicuti uita ſanctior, omnibuſq; charior & gratior, ita illius immatura, lugubriſq; mors, omnibus fuerit acerbior, atq; triſtior. Hæc ex minimis Barbaræ uirtutibus adſcribere placuit, dabit illa mitis parcè de ſe ſpero loquenti ueniam, quæ uiuēs nulla ambitione unquā iactata, uel ſuperbia tumeſcens irata fuit. Hæc Barbaræ mortis ſumma eſt, quæ ad diuos relata Polonorum patrocinium hactenus aſſumpſit.

Stanislaus Iaroczki moritur.

Paulopòſtquā illa abſumpta fuit, Stanislaus Iaroczki eius aulæ præfectus ſubito item morbo proſtratus, decima Octobris die noctis ſequentis extinctus eſt. Barbara itaq; mortua, & rebus Lithuanicis ſic poſtulantibus, Sigiſmundus in Lithuaniam iter parabat: Poloniciſq; rebus domi ut tempus poſtulabat compoſitis, ordinatis item, quæ ad Elizabeth ſororis expeditionem pertinebant, ſexta Nouembris die Sigiſmundus cum Heduigi, & Anna liberis, ac Elizabeth ſorore Cracouiam egreſſus. Sandomiriam cum liberis ipſe petit, illa Legnicium ad Fridericum ducem ſpōſum profecta eſt, pauló pòſt nuptiarum feſta peregit. Dabit iam mihi Polonicus lector loco ueniam, quod his intermiſsis rebus parum alio, quam aſſumptum poſtulat negocium ſtylum conuertam.

Seuerini Bethmani iunioris mors.

Dum nuper cōtagione ut ſuprà narratur multi abſumerētur mortales, Seuerinus Bethmanus iuuenis nobilis omnibus, item redimitus uirtutibus in ipſo flore contra parentum ſpem, ea ſæuicia nona Octobris extinctus eſt, hanc mortem Seuerinus pater, adeó perturbato animo tulit, ut poſtquam Sophiam filiam Seuerino Bonero inſigni iuueni matrimonio ad 23. Octobris diem tradidiſſet, ipſe ad 28. eius mēſis diem uitam cum morte nimio mœrore confectus, mutaret, confecit mœſtum etiam animum in tanto uiro annorum numerus, qui 95. fermè ętatis anno ex hac uita migrauit, inter ciues tota Sarmatia opibus inſignior, iamq; in alio parum digredior ab incepto.

Vuiſſenburgium oppidum deſcribitur.

EST in Heluetiorum ultimis finibus clarum atq; inſigne Vuiſſenburgium oppidum quod hac ætate apud Alſaciam deſcribunt, ad Vogeſi montis radices ſitu amœnum conditum, collibus undiq; humilibus clauſum, nemoribus uarijs arborum generibus ad occidentem fœlix, tellus cœli benignitate frugifera, oppidum ab omni parte natura, atq; deinde humana firmatum induſtria, Lutherus amnis, cuius fontes in ipſis montibus pauló altiùs ſeptem millibus paſſuum ad oppido ſurgūt, penetratis iam montibus per medium interluitur, qui ubi ſub oppidi mœnibus elabitur, ſtricto alueo duobus millibus paſſuum præcipiti curſu in Rheni fluuium uno oſtio exoneratur. Loci tanta eſt uetuſtas, ut etiam apud nullos rerum ſcriptores eius origo reperiatur. Sed dum annis ab hinc octingentis, nonagintaquinq;, Dagobertus Gallorum rex, poſtquam ob patratam in ſancta loca tyrannidem, ad diuinum raptus tribunal, à diuis pro commiſſo ſcelere accuſatus, flagelliſq; cæſus, & ad diui Dionyſij preces reſtitutus eſſet, in eo loco quem diu antea Vuiſſenburgium appellatum ſuis literis declarat, inſigne ac regale monaſteriū infinitis extruxit ſumptibus, Monachis diui Benedicti profitentibus ſectam, tradidit. Addidit regalibus his ædificijs agrum copioſum atq; fertilem, oppidum ipſum & circum loca, quæ Gallorum tūc parebant imperio aſsignauit, oppida præterea, uillas, arces, uectigalia, immunitates, & iura pleraq; cōtulit, ab omni item regum, principumq; iugo exemit. Tanta etiam poſtea huius cœnobij Maieſtas fuit, ut Marchionem Badeñ. & ex Reneñ. Palatinatu pleroſq; haberet feudales, perfectis rebus omnibus, quę Dagoberto ad tantam rem uidebantur ex uſu, coronam ex auro, argentoq;(ut fertur) mixtam, decem octo cubitorum per tranſuerſum circuli latam, ornatiſsimo tēplo appendit. Hęc item quę regali munificentia fratribus aſsignauerat, literarū munimentis perpetuis temporib. ſeruanda firmauit. Dagoberti literę, quibus diuinā in ſe iuſtā teſtatur iram, quibus item cęnobij agrum finibus intercluderet in eo loco habentur, quarum exemplum (niſi omnino extraneum uideretur) his adſcriberem, dehinc res fratrum ſupra annos ſeptingentos gloria atque opibus in immenſum creuère.

Fundatio monaſterij Vuiſſenburgenſis.

Vuiſſenburgens. cœnobij opes.

Vuendelinus Abbas.

Tum Vuendelinus quondam Abbas oppidum muro quadrato ſaxo cinxit, turribus, propugnaculiſq;, aggere, uallo, foſsis & pomerijs muniuit. Ita paucis temporibus oppidum natura alioqui munitum humana induſtria auxit, ut potentiſsimo principi paulopoſt belli ſtudio non cederet. Sed quum fermè omnia Vuiſſenburgeñ. Abbati fœliciter acceſſère, extra oppidum in monaſterij fines arces, templaq; magnis ſumptibus conſtructa ſunt, apparent hodie magnorum ædificiorum ruinæ, ab oriente 300. paſsibus diui Remigij arx munita, hac ætate in Abbatis manibus, à meridie 100. paſsibus diui Pantaleonis inſigne

templum,quondam per Fridericum Rheni Palatinum, dum res Philippi nepotis tutandas ſuſceperat uiolatum,poſtea ne in oppidi periculum extaret,ex aliqua parte deiectum, ad occaſum 500.paſsibus diui Germani templum fuit, olim etiam propter hoſtium metum ſolo æquatum, à Septentrione 500. paſsibus diui Pauli arx fuit pulcherrima quam maiorum noſtrorum ætas pari metu demolita eſt. Aliæ item arces atq; oppida in horũ manibus fuiſſe conſtat,fortiſsima omnium Barbenſtina arx fuit, ante meam ætatem ingenio pro Troten nobili Palatini Rheni Marſchalco intercepta, reliqua plurima tam arces, quàm oppida in feudum collocata à monaſterio alienata ſunt. Quando uerò ex fœlicitate,& opibus plerumq; ſurgit ſuperbia,eamq; mox ambitio,auaritia,& multa malarum artium ſtudia comitentur. Factum eſt ut cum religio optima in dominandi libidinem uerteretur, abiectis plebeis pleriq; ex patritio ordine non religionem, ſed monaſterij opes aſſumpſerint,hi dum præfecti rebus eſſent,ſacra officia cultum atque religionem in alios retorquebant, ipſi dominandi libidini intenti ocio marceſcere, ſuis quiſque auxilia præſtare,atq; hinc finitimorum principum odia conflare,periculum atq; ingens negocium facere ſtudium fuit. Hinc Vuiſſenburgum oppidum mœnibus fortiſsimis natura, arteq; nulli in Imperio ſecũdum Romano Cæſari, & imperio Abbatis aſſenſu populi item miro deſyderio acceſsit,perpetuis temporibus à monaſterio diſiunctum eſt. His tandem artibus ad Friderici Philippi Rheni Palatini patrui tempora monaſterij rebus, qui ubiq; opes diſtraherent præfecti ſunt. Fridericus ſub boni ſpecie eam uitam corripere intentus mutata religione, eiectis his,qui Diui Benedicti inſtitutum,quanquã ſuperbè ſequerentur. Præpoſituram(ut uocant) efficere ſatagebat,eam rem dum fruſtrà ſæpe tentaſſet belli fecit negocium, quod à Vuiſſenburgeñ.quibus Friderici inſtitutum ſuſpectum erat,cum monaſterio ſimul ſuſceptum eſt, leuibusq; belli ſtudijs aliquandiu afflicti in apertum bellum tandem peruentum eſt. Interea fuêre apud Fridericum Palatinum,qui maximè ad oppidi obſidionem hortarentur, leui negocio eius deditionem poſſe efficere rati, atque ita princeps optimus accenſo animo,uel ut inſtitutum expleret, uel ut nobile oppidum ab imperio receptum ſubigeret. Vuiſſenburgeñ. (non nunciato bello) obſidione cinxit, & tribus fermè menſibus uarijs belli artibus,machinis,ignibus ſupernè iactatis, miſsilibus atq; tormentis fruſtrà moleſtauit,donec dux exercitus cohortem unam (quæ ex oppido eos qui ligna inciderent,atq; proiecta in flumen in oppidanorũ uſum defluitarent, tutandos miſſa fuerat) explorans à uelitib. cognitus, fugiensq; à Vuiſſenburg.captus eſt,qui hunc dicebant facile per cognita loca Vuiſſenburgeñ.manus euaſerunt. Dux paulò poſt pacem atq; fœdus inter Fridericum & Vuiſſenburgeñ.confecit. Magna crudelitate Friderici milites in ea obſidione uſi. Diui Pantaleonis templum uiolatum ſtabulum publicum fecerunt: uineta ſecuribus inciderunt: frugiferas undique arbores adempta cortice denudarunt,& quicquid ad hominis accederet uſum inſatiabili animo abſumpſerũt. Hoc malum Friderico ignorante & exercitus duce intercepto factum certo conſtat, quum enim Friderico pro reſtituenda religione belli negocium aſſumptum credatur,eſſe non poterit, ut eo permittente hæc fuerit admiſſa crudelitas. Cæterùm oppidum, Diuorum Sergij & Bacchi,quorum corpora illic requieſcunt præſidio, quod ab omni incommodo fermè ſeruatum eſt,tutatum perhibent.

Vuiſſenburgiũ inter imperij urbes.

Friderici Palatini in Vuiſſenburgenſ. uiolentia.

Expleto iam ad paruum interuallum bello, Comitibus,magnatibus, atque nobilibus, qui tunc monaſterio præfuerant, plerumq; abſumptis, nihilominus in Palatini gratiam ex plebeis ueram religionem obſeruantes introducti fuêre, atque ita dominandi libidine extincta, uerus Dei cultus creſcere cœpit, donec iterum Philippus patruo abſumpto res ſuſciperet. Is dum multam haberet prolem,dum item nobilitas ſub eo magnam haberet licentiam, ut res Vuiſſenburgeñ. quas ipſe ex officio ab imperio tutandas ſuſceperat, denuò à quibuſdam moleſtarentur,non ignorans aſſenſit. Henricus Abbas per Ioannem Troteñ. quaſi belli ducem Philippi aulæ Marſchalcum miris artibus afflictus, donec Romam ire compulſus, Alexandri ſexti temporibus Philippum Palatinum, & Ioannem Troteñ. cum uniuerſis complicibus anathemate in ſeptimum fermè annum perſequutus eſt. Statuit inde in Germaniam redire, ſed fato apud Florentiam deceſsit. Succeſſit huic Vuilhelmus Abbas, qui & ipſe Romam profectus ad Iulij ſecundi tempora permanſit. Philippus uerò à Iulio cenſuris ſæpiùs innodatus ſatisfactionem recuſauit. Verum quũ anno ab orbe redempto M.D.III. Bauaricis motibus tota fermè Germania arma ſumpſiſſet multorũ principũ,populorũq; animi in Philippũ euecti armis undiq; laceſſitus eſt. Tũ primũ Vuiſſenburg.Abbas inclinatis ubiq; Philippi rebus, cõditionib. nõ ſatis hone-

Philippus Palatinus Rheni.

Henricus Abbas.

Vuilhemus Abbas.

honeſtis, quàm neceſſarijs cum Philippo per Ludouicum Spirenſem epiſcopum reconciliatus eſt. Soluitq; Philippus Abbati quindecim millia nummûm aureorum, quum ſupra centum millia aureorum Monaſteriũ, & Vuiſſenburgeñ. in hoc bellum perdidiſſent. Itaque reſtituta eſt pax Vuiſſenburgeñ. poſtquam annis plus centum ſæpiùs perturbati, tunc uerò annis fermè quadraginta continuis moleſtijs afflicti fuiſſent. Fuêre item aliæ cõditiones inter Philippum & Vuiſſenburgeñ. quę & ſi mihi cognitæ ſint, quũ tamen ad inſtitutum meum non pertineant, prudens omiſi. Poſt Bauaricos motus Philippo mœrore (ut ſuſpicantur) ſublato. Illuſtr. Ludouicus filius nunquam ſine honoris præfatione nominandus in Palatinatu ſucceſsit. Hic in nullo patrem ſequutus, optimũ ſe principem primis initijs geſsit. Vuiſſenburgeñ. atq; Landanos, reliquaq; oppida, quæ patris aſſenſu ſæpè moleſtata fuêre, ſingulari gratia proſequutus eſt, in hanc ætatem tantam de ſe ſpem præbuit, ut facilè appareat, per eum quandoq; reſtitui poſſe religionem, & diuinum cultum, à maioribus perturbatum & extinctum. Faxit Deus Optimus Max. ut opibus creſcat, & cœptis uirtutibus domi, foriſq; pace ſub ſtatera iuſtitię cuncta diu, ſancteq; gubernet. Iam ego longa, tædioſaq; narratione digreſſus, ſtylum reflecto, ut ea, quæ animus inſtituit, deſcribam. Stantibus apud Vuiſſenburgeñ. his longis, periculoſiſq; bellis, fuêre qui domi, aut ocio torpeſcerent, aut honeſtis ſtudijs priuati patriam faſtidirent, hincq; factum, quod multi egregij iuuenes in externas nationes migrauerint. Alij in Galliam quæ propior eſt, alij in Italiam, pleriq; in Sicambros tranſiêre, multò maior pars in Poloniã conceſsit, atq; ita a centum fermè annis Polonia, potiſsimumq; Cracouia Vuiſſenburgeñ. domicilium fuit, mihi tamen non conſtat, qui primi in hoc regnum ingreſsi ſedes hîc quęſierint. Conſtat uerò annis ab hinc octuaginta circumactis Reinfredum uirum nobilem ex Vuiſſenburgo ortum, propter belli metum relicta patria Poloniam ingreſſum apud Cracouiam ſedes locaſſe. Hic Polonica aſſumpta coniuge, paulo poſtquã res firmauerat, Seuerinum Bethmanum genere quoq; nobilem in Poloniam deduxit. Reinfredus uerò abſumptus teſtamento Seuerino coniugem reliquit, qua aſſumpta apud Cracouiam omnes honores, magiſtratuſq; aſſequutus eſt, pauló poſt Federicus Ioannes Iodocus, & Nicolaus Schillingi Vuiſſenburgeñ. Cracouiam inducti fuêre, qui item paulo poſt Chriſtophorum, Petrum, & Federicum Herſteinos ex matre germanos 4. Ioannem Heluigum nepotem item Vuiſſenburgeñ. euocarunt. Hos ſequutus eſt Ioannes Bethmanus Seuerini ex fratre nepos, & aliquantó poſtea Eraſmus ac Vendelinus huius fratres, & ipſi Vuiſſenburgeñ. hos iterum Iacobus Vetter ſequutus, poſt hunc Iodocus, & Iacobus Ludouici Decij fratres, poſt hos Fridericus, & Balthaſar Smalczij fratres. Poſtremò Ioannes Lembock, & multi alij adoleſcentes egregij hoc regnũ ingreſsi ſunt, atq; ita in hanc ętatẽ Vuiſſenburgeñ. Polonia patria habita eſt. Fuêre præterea multi, qui aliquanto tempore uel literarum, uel mercium gratia cõmorati in patriam redirent, eos ego fruſtra annumerarem, cum has ſedes non ſuſceperint. Euocatus eſt item à Vuiſſenburgeñ. in hoc regnum uir inſignis Ioannes Bonerus Landanus, qui primis initijs ex mercatura opibus auctus, & apud diuæ memoriæ Kazimirum, Ioannem Albertum, & Alexandrum Poloniæ reges in precio habitus eſt. Poſtquam uerò Inuictiſsimus Sigiſmundus princeps res tutandas ſuſcepit, tanto ſtudio remp. ſæpiùs ſuſtinuit, ut haud infimum meriti, gratiæq; locum apud regem aſſequeretur, authoritaſq; illius uſque ad inuidiam, malæ hominum ætatis uitio, creuerit, Bonerus Iacobum & Federicum, Andreamq; fratres Poloniæ induxit. Huius ego uiri ſummas laudes niſi me æmulorum inuidia deterreret, meritò percenſerẽ, uerum ne adulationis nota (quod 14. fermè annis illi addictus fuerim) culparer, alio loco perſcribendas adſeruare interim placuit. Habes iam lector ſub cõpendio quot Vuiſſenburgeñ. Sarmatiam ingreſsi ſint, ſi modo eorũ familias, quib. in Polonia auctæ ſunt, referre liceret, cognoſceres haud paruã Craco. ſobolẽ Vuiſſenburgeñ. ſanguine prognatã eſſe. Reinfredus, Seuerinus Bethmanus, Federicus & Nicolaus Schilling uiri ex Senatu apud Cracouiam deceſſerunt, Iodocus Schillingus, Ioãnes item Heluigus Cracouiæ quoq; mortui. Ioãnes Schillingus apud Poſnaniã abſumptus eſt. Chriſtophorus Herſteinus apud Caſſouiã uita exceſsit. Petrus itẽ frater in Hungaria mortuus, reliqui adhuc quouſq; Deo placuerit ſuperſunt. Hæc de Vuiſſenburgenſiũ ingreſſu paucis adferre placuit, tu optime lector quod patriæ noſtræ tam effuſam fecerim mentionẽ, ueniã præbe. Iam ad inſtitutum redeo.

Ludouicus Palatinus.

Vuiſſenburgẽſ. pleriq; Cracouiæ conſedêre.

Reinfredus.

Seuerinus Bethman.

Schilling.

Ioannes Bonerus Landanus.

Poſteaquam Rex Cracouiam 6. Nouembris die egreſſus, Sandomiriam peruenit, poſitiſq; in ordine rebus, deſignato item pro natis nouo loco, ad Lithuanos ipſe conceſsit, Breſciumq; oppidum perueniens, aliquandiu moratus eſt.

Redijt

Gneznenſ. Archiepiſcopi legati nati.

Redijt hoc tēpore ex Romana urbe Reuerēdiſs. archipræſul Gneznen̄. Iōānes de Laſko, qui inter alia à Leone Romano Pontifice obtēta Archiepiſcopis Gneznen̄. legationē in ſuam prouinciam perpetuò duraturam obtinuit, ut deinceps legati nati Archiepiſcopi Gneznen̄. haberentur, atq; ita Sarmatiæ rerum Anno M. D. X V. finis fuit.

De rebus Prutenicis quædā.

Iōānes de Tieffen Magiſter Pruſsiæ.

Fridericus Saxoniæ dux Magiſter Pruſsiæ.

SVPEREST ut res Prutenicas, uti ſuprà pollicitus ſum, in huius anni finem adſcribam. Conſtat itaq; poſt ultimum renouatum fœdus ſeu (ut uocant) perpetuam pacem utrinq; pace, ac tranquillitate fines non ruptis fœderibus tutatos eſſe, atq; ita paulisper tam ordinis, quàm Sarmatarum res ſemper creuiſſe donec eo bello quod Ioannes Albertus in Daciam ſeu Valachiam infœliciter geſsit, Ioannes de Tieffen magiſter Pruſsiæ morte extinctus eſſet, cui Fridericus Saxoniæ dux in magiſtratu ſucceſsit. Erat utrinque eo ſublato magna pacis ſpes, ſed quum Fridericus pro homagio (ut uocant) ſæpius fruſtra euocatus fuiſſet, ad extremum Pruſsia non pręſtito homagio exceſsit, paulò poſt magiſtratum cum uita ſimul M.D.X. uti ſupra narratum eſt finiuit. Fuêre tūc in ordine uiri Germani (quos Commendatores appellant) conſilio præſtantes, qui nullum dehinc ex principibus deligendum putarent, ne uana auxilij ſpe à ſuis illecti, ordini cum Sarmatiæ regibus negocia cōtraherent, ne item principum more regales, & importabiles ſumptus facerent. Sanum profecto conſilium, primisq; conforme inſtitutis, uicit tamen aliorum manus, & Albertus Friderici Marchionis Brandenburgen̄. filius ad magiſtratum aſſumptus eſt. Ea res plerisque optima uiſa, cum quod ex alta, magnaq; familia princeps eſſet, qui aliquando (uti ordinis inſtitutum eſt) arma in Chriſtianæ reip. hoſtes ſumere poſſet, cum etiam quod ex Poloniæ regibus ſecundùm maternum genus natus eſſet, id ad futuram pacem plurimi ex uſu rati, nunciata fuit ea res Sigiſmundo regi primum anno M. D. X I. in Nouembre ex Pruſsia, paulo poſt in diebus Iulij, Anni M. D. X II. Friderico patri, atque Alberto filio aſſenſum eſt, tam à rege quàm Senatu, conditionibus, quibus olim fœdus atq; pax firmata fuiſſet, nō interruptis. Indicta fuêre paulò pôſt comitia pro diebus Nouembr. apud Peterkouiam, ubi de his quoq; rebus conſultum eſt.

Albertus Marchio Brandeburgenſis Magiſter Pruſsiæ.

Pacta inter Magiſtrum & Regem Poloniæ.

Interfuit his comitijs Caſimirus Friderici filius Alberti Magiſtri frater, res uerò omnes inter Polonos, & ordinem, uti ex utriuſq; commodo uidebatur, honeſtis conditionibus firmatæ fuêre. Varij intermedij erant articuli, non multum ex uſu omnium facere hoc loco memoriam. Suprema hæc ſumma fuit. Admittendum fore in magiſtratum Albertum, qui Pruſsiam ingreſſus, maiorum more homagia præſtare deberet, Polonos dehinc ad ordinem non ſuſcipiendos, Magiſtro atq; ordini apud Roxolanos, & Podolitas certam prouinciam perpetuò dandam ubi pro ordinis inſtituto, Chriſtianæ fidei hoſtes excipere poſſent, quum ſancti, fœlicisq; belli huius apud Pruſsios (undiq; uicinis Chriſtianis) copia his temporibus non ſit. Duo millia item aureorum nummum quotannis à Polonis, quo faciliùs fortè militiæ inſtitutum proſequi ualeret, Magiſtro aſsignanda fore. Has cum cæteris conditionibus Caſimirus frater, Magiſtri, ordinisq; nomine ſuſcepit, Sigiſmundo honoribus ſummis affectus, muneratus dimiſſus eſt. Ad Albertum fratrem Anno 1513. Pruiſiam ingreſſus, aliquantiſper ibi moratus per Mariemburgum oppidum ab arce ſubductus, per pontem Iſtulam ſuperauit. Gdanenſisq; mœnia prætereqitans, domum rediјt. Interea quum Sigiſmundus apud Lithuanos ageret (uti paulò antè cœptum fuerat) Albertus pro homagio poſtulatus per Cazimirum ſuſceptas conditiones reiecit, minimè id ſibi abſq; Germaniæ, Italiæq; magiſtrorum aſſenſu ſuſcipere licuiſſe, exponens, atq; ita res omnes palam infectæ.

Principia defectionis Prutenicæ.

Laboratum eſt interea ſummo conatu tum apud Leonem Pontificem Romanum, tum etiam apud Maximilianū Cæſarem, libelli item duo famoſi contra Sarmatas uulgari Germanico incerto auctore ſcripti, & Friderico uiuente ſparſi iterum circumagi cœpère, tria mox magnæ defectionis indicia apparuêre. Primo loco ut Romanus Pontifex reiectis pacis perpetuæ conditionibus denuò decerneret. Secundo loco ut Cæſareum auxilium his rebus accedere poſſet. Tertio, ut Germanicæ nobilitatis animi exacerbarentur quæſitum eſt. Primùm à Ioanne Laskeo Archiepiſcopo Gneznen̄. Romæ apud Pontificem, & patrum collegium biennio ſuſtinebatur. Secundum apud Maximilianū tanto ſtudio ſollicitatum, effecit, ut etiam cum Moſcho fœdus in huius rei gratiam ſuſceperit, atq; ea ex re Baſilius perſuaſus, ruptis fœderibus nuper cum Sigiſmūdo factis, trāſcenſis finibus nouū Lithuanis bellum intulit. Quo fraude ac dolo Smolenceam arcem intercepit, ac paulò pôſt apud Boriſthenem (uti ſupra narratur) ſummo certamine uictus, & caſtris exutus eſt. Verum poſtquā Maximilianus de rebus meliùs edoctus eſſet, ex iam ꝓpè hoſte ſuo

factus

factus amicus eſt. Tertium apud Germaniæ nobilitatem (quam potiſsimum inflammare ſtudium fuerat) nihil efficere potuit, tum quod rei difficultatem altiùs fortè repetebant, cùm etiam quod integritas atq; uirtus eorum aliter monuiſſe, igitur infecta undiq; re, ad illud tempus quo Cæſar Romanus Hungariæ, Bohemiæ, ac Poloniæ reges conuenerũt. Ita actum fuit uti ſupra paucis adſcriptũ apparet. Poſtquã uero Sigiſmũdus domũ rediјt, nouisq; moleſtijs, tum ex Barbaræ morte, tum etiam nouis motibus affectus, & poſtremò ad anni finem Lithuaniam ingreſſus, Prutenicæ res ferè per obliuionem neglectæ fuere. Interea Ioannes Laskeus urbem quoq; egreſſus eſt, & totũ negocium hoc anno ex omni parte ſub ſilentio delituit. Hæc iam Anni M. D. XV. ſumma eſt.

ANNVS iam dehinc poſt orbem redemptum M. D. XVI. uti uarijs rebus mixtus, ita confuſus, mixteq; omninò referendus erit, eius mox initia Sigiſmundum apud Lithuanos excepêre, atque inde mox Balthaſar Oderus à Maximiliano Cæſare ad hoc munus legatus, in Moſchouiam Baſilium principem adijt. Sed dum is aliud præter ſpem & opinionem nuncium Baſilio adferret: ſed & Maximiliani Cæſaris alter orator cum priſtinis adhuc mandatis perſeueraret, Balthaſar à primo legato qui ex primo fœdere à Cæſareo ũ Moſcho erat apud Baſilium pro exploratore accuſatus, parum interfuit, qui inique illi accidiſſet, adſeruatus à Baſilio Balthaſar fuit, uſq; ad dies Aprilis, tandemq; infectus negocijs rediјt. Maximilianus per hunc atque quos poſtea ſubmiſit, apud Baſilium ſumma cura egit, ut pacem inter Sarmatas ac Moſchos nuper perturbatam reſtitueret, uel fœdus per inducias conficeret. Baſilius uerò Cæſarem quod eum deſereret accuſauit, neq; facili negocio ab inſtituto reuocari potuit, ad quod nuper tanta cura inflãmatus fuerat, Sigiſmundus in Cæſaris gratiam aliquantiſper bellum diſtulit, ſed quum pro Lithuania armis duntaxat pax quærenda uidebatur, & ex longo bello plurimum attritis rebus Tauricus Cæſar ad hoc negocium ex debito ſuo, ex uſu accedebat, qui mox ad ueris initia in Moſchos eruptionem parare iuſſus fuit. Ann. 1516. Lithuanica quædam.

Interea rebus etiam apud Pannones inclinantibus, Ioãnes Karnkovvskeus in Februarij principio eo legatus eſt, ſed paulò poſt die tredecima Martij ante Lucanũ Vvladiſlaus Pannonum, Bohemorumq; rex Sigiſmundi frater, cõfectus iam annis ſexaginta moritur. Ludouicum filium antea ad utrumq; regnum aſſumptum, & coronatum reliquit. Fuère dehinc plurimæ etiã apud Hungaros factiones, atq; ſuo quiſq; (uti fit dum princeps puer eſt) conſilio uſus in remp. aduertit, horribile eſt referre, quam citò regnum illud nulli in orbe ſecundum, opibus, armiſq; potens, ſplendorem ſuum exuerit, atq; ex nuper domeſtica, & paulò poſt etiam à Turcis accepta clade, uix dum reſpirans, uarijs intricatum fuerit factionibus. Miſsi fuère in ea re ad Maximilianum Cæſarem à Sigiſmundo nuncij, ut Ludouici rebus maturè conſuleretur, nec Maximilianus grauiſsimo etiam bello implicitus eam oportunitatem neglexit. Ante uenit tamen Sigiſmundo abſente Poloniæ Senatus, & Ioannem Laskeum Archiepiſcopum Gnezneñ. & Chriſtophorum Schydlouicium Palatinum Cracouieñ. comperta mox Vvladiſlai morte, in Hungariam ſubmiſit, qui cum Cæſareis legatis & Pannonico Senatu Ludouici rebus, quantum temporum conditio poſtularet, ſumma ſollicitudine atque cura (uti iuſsi fuerant) conſuluerunt, & ita firmatis pauliſper rebus, domum redierunt, in eundem poſtea uſum ad Bohemiæ Senatum Andreas Thanczinus Palatinus Lublineñ. uir ingenij excellentis ad dies Nouembris ſubmiſſus eſt. Qui dum apud Pragam ſummis honoribus exceptus eſſet, atq; Cæſareanos aliquandiu fruſtrà expectaſſet legatos, infectis rebus redire coactus eſt. Maximilianus interea, quamuis Italicis bellis detineretur, memor tamen Viennenſis fœderis, quod tunc literarum apicibus firmatum erat, de Sarmaticis rebus ſollicitus, legatos nouos ad Baſilium deſignat, Sigiſmundum de Erberſtein & Petrum Moraxium, uerum ad prouinciam tardiùs accincti, non niſi in anni fine (ut infrà dicetur) rebus principia fecêre: interea q; nihil de Moſchicis rebus tentatum eſt. Mox ad Iunij menſis initia, Tauricus Cæſar, qui nuper ex pacto, ut ſuprà adſcripſi, eruptionem in Moſchos aſſumpſerat, arma parabat, nunciatum eſt, per exploratores in Roxolanos & Podolitas ſtatim futurum. Verum dum hæc fama fruſtrà ſæpè ueniſſet, atque Tauricus Cæſar Sarmatis iure fœderis obſtrictus eſſet, minimè futurum à pleriſque creditum, quod ſuſcepta arma Tartarorum in Roxolanos conuerterentur. Quumq; duces & rerum (Sigiſmundo abſente) præfecti cunctanter in eam rem animaduerterent, & hoſtium nihilominùs aduentus Podolitis nũciaret, Martinus Camieneccius Podoliæ Palatinus uir maiorib. ſuis dignus prouinciã ſuã ingreſſus Podolitũ arma euocauit, ſub exilib. copijs Stanislao Lanskronep, Tvvorouicioq; Camie- Vvladiſlai Regis Hungariæ mors. Legati Poloniæ ad Hungariam. Orator ad Bohemiam. Legati Cæſarei ad Moſchum. Tartarica in Rußiam eruptio.

Camienecen̄. arcis præfectis in Podolia iunctus eſt, nec dum ſatis hoſtium animus explo-ratus fuit, dum Iulio menſe Tartarus hoſtis ſub quatuor ducibus, quos Barbari Cæſareolos appellant. Ruſsiam exutam præſidio irrumpunt, feruntur in eo exercitu Barbarorum ſupra triginta millia fuiſſe, hoſtes penetrata Ruſsia haud longè à Buſthio oppido caſtra poſuêre. Deinde uti Barbaris mos eſt, per cohortes deſtinatas uniuerſam prouinciam igne, ferroq; uaſtarunt, hominum, pecorumq; prædam egerunt, ut omnes dato die ad caſtra ſemper cum ſpolijs redirent. His eruptionibus pleroſq; diſtrictus, & oppida in cineres uerterunt, ſuperato Tyra amne ad Hunnorum uſque montes ſpolia legerunt. Exuſtæ ſunt hac eruptione uillæ Pannonum imperio ſubiectæ, quod in hominum memoria accidiſſe non conſtat. Cæterùm hoſtes tanta in Chriſtianos crudelitate uſi, quanta uictoribus Barbaris placuit. Homines, pecoraq; iuxta abegerunt, matronas, puellasq; nobiles ad libidinem ac uoluptatem rapuerunt, feruntur ſupra quinquaginta millia hominū tunc abacta, preter eos, quos tenera ętas, atq; annoſa ſenectus, ad iter haud idoneos fecerat, ex his in fruſta conciſi, alij capite truncati, præterea pleriq; inter fugiendum exanimes relicti fuêre. O' infortunata hominum ætas, & primum poſtquā fœlix Barbara abſumpta malum. O' miſera tanto Chriſtianorum ſanguine reſperſa clades, quibus poſtea adſimiles quoq; fuiſſe conſtabit, ſed ô Sarmatiæ regnum Reipub. Chriſtianæ murus, foſſa, uallum, & propugnaculum truculentiſsimis undiq; expoſitum hoſtibus, quod dum tantam ſęuitiā, atq; impetum humeris ſuſtines, non deſunt tamen, qui iniquis factionibus tuum perpetuum quærant exitiū, atq; ultrò infeſtiſsimos in te hoſtes Reipub. Chriſtianæ inuehant. Sed hæc aliâs effuſiùs, quàm magis licebit deplorabimus. Interea dum hæc ab hoſtibus Barbaris magna ſæuitia undique aguntur, Sigiſmundus rex apud Lithuanos Moſchicis curis anxiè intentus, Senatui rempublicam tuendam aſsignauit, Chriſtophorus Schidlouicius Cracouienſis Palatinus res reipublicæ diligenti ſtudio ſuſcepit, apud Proſcanum delectum conuocat nobiles ſummo ſtudio, ut arma contra hoſtem ſumerent cohortatus, iuſſus eſt ſuo exemplo alios euocare, aut ære publico militem comparare, dum uerò neutrum ex uſu uideretur, infecta re Cracouiam redijt, fuêre ex patricijs quibus reipub. malum auertere cura erat, congeſtis (ſed ſerò) copijs ad Buſcium oppidum, paruaq; manu hoſtium uim ſuſtinuerunt. Nam dum onuſti præda in reditu eſſent, ſupra gentis morem Buſcij expugnationem parant, an quod paludes quibus oppidum munitum inſidet æſtiuo calore exiccatæ eſſent, an quod ad omne nephas licentia fuerat parum cōſtat, ſunt tamen ſuburbijs incenſis prohibiti. Altero poſtquam oppugnare cœperant die, omni congeſta præda, digreſsi ſunt ad quadraginta millia paſſuum igne, ferroq; omnibus abſumptis, eos magnificus Nicolaus Firleus, Regni exercitus generalis præfectus, cum proceribus Ruſſiæ ac Podoliæ ad Vuiſnovvicz uſq; perſequutus, ſed ob paucitatem militum rem dimittere coactus eſt. Quum uerò ex Lithuania (quod maximè ſperabatur) nullum præſidiū adeſſet, nec etiam ex Polonis exercitus ſperandus foret, eo loco hoſtis intactus abijt. Martinus uero Caminicius cum paucis copijs, quas ſupra iunxiſſe docui, & mercenario milite ex Medzyboſe educto hoſtium cohortem apud Treboſlium fœliciter pugnando ſuperauit, & ſpolijs exuit. Item apud Podocium aliam cohortem 500 equitum ad unū fudit, ſed eo loco ingens ab hoſtibus ſæuitia patrata. Quum enim Barbari Sarmatarum copias cognouiſſent, atq; de rerum ſumma deſperaſſent, conuerſi in miſeras puellas, & innocuos infantes, quos in prædam abegerant, in quibus fugæ nulla ſpes eſſet, irrumpunt, crudeliterq; cædunt, atque enecant. Præterea apud Vuiſnouicium ducenti fermè hoſtium, præter gentis conſuetudinem armis inſtructi ſuperati, atq; cæſi ſunt. Hæc (dum hoſtes per licentiam uagarentur) contigêre. Interea ex Buſcio oppido reliquæ copiæ Nicolao Firleo duce Martino iunctæ uix ſupra duo millia equitum conſtituunt, hoſtes uerò in ipſorum aſpectu prædam agentes in planos iam campos excurrerant, dum Polonicus miles longè impar numero pugnam non ſuſcepit, ita omnis illa hominum, prædæq; multitudo abacta eſt. Fuêre matronæ, puellæq; nobiles, atq; innuptæ plurimæ, quadrigis panno tectis auectę. Viri uerò, ut ex inſperato hoſtium manus inciderant, ita uinculis colligati pecorum more pellebantur. Hanc Sarmatiæ regnum iacturam per Iulium atque Auguſtum menſes accepit, docuit tunc rerum euentus in mora eſſe periculum, quod enim initio facili negocio auerti potuiſſet, paucorum negligētia, principe abſente, ignominiam pariter & iacturam reip. peperit. Iam hinc Tartarorum frequentes eruptiones, iterum initia ſumpſerunt, quæ fortè tam negligentia in tuendis rebus, quàm populi peccatis merentibus, iuſta Dei ira, quę ad ſui uindictam tardiùs graditur, permiſſa creduntur. Nam poſtquam nuperes ali-

Calamitas à Tartaris illata.

Buſciū à Tartaris tentatū.

Caminicij uirtus.

Sæuitia Barbarorum.

Cauſæ tot in Poloniam Barbaricarū excurſionum.

res aliquãtulum fœliciores eſſe cœperãt, in Deum, ac religionẽ timor refriguit, nõ modò diuina aliq̃b. neglecta, ſed etiã Dei, religioniſq́ hoſtes fouere in uſu fuit. Hoc tẽpore (qd' iam antea cœptũ) Iudæi magis in præcio habiti, uix teloneũ, aut uectigal ullũ, cui nõ pręfectũ, aut quod ſaltẽ inuadere non caperẽt, paſsim ea in re Iudæis Chriſtiani ſubmiſsi, uix etiam ex magnatibus, & ipſis reipublicæ primorib. aliquis, qui rem domeſticã per Iudæũ non curaret, Iudæis in Chriſtianos imperiũ permitteret, atq́ citiùs, q̃ Chriſtianos ab iniuria, uel ſimulata eriperet. *Iudæorum nimia dignatio.* Rectè itaq́ quod Deus quondã Hebræis minatus eſt, in hos cõuenit, quia uidelicet Dei ac crucis hoſtes cõtra legem diuinam, ac canonũ ſanctiones fouerẽt, & ipſi hoſtib. ſuis expoſiti præda in direptionẽ fierẽt. Sic quoq́ Armenis ius ſummum erat, circũuagabãtur quidã per uniuerſum regnũ mercãdi gratia (ſic eñ titulus fuit) qui non ignorantib. ijs, qui rebus præfuêre, arma hoſtib. aduehere ſtudebãt. *Armeni.* De Ruthenis profectò nõ habeo dicere, quãdo illi non longè à fide noſtra recedant, licet cærimonijs longiſsimè, ſed æquabiliùs ferẽdi, quod utiq́ parũ intereſt, quin omninò nobiſcũ ſentiant, in ipſis tamẽ fidei articulis fermè nobiſcũ côueniunt. *Rutheni.* Præterea in ſeipſam res publica diuidi cœpit, atq́ iam Barbara è uita ſublata, breui oẽm fermè decoris ſpeciẽ exuit. *Regnicolarum diſcordia.* Irrepſit hoc malum pedetentim, atq́ utinã non coaleſcendo in regni ruinã ante maturũ fœtũ interiret, ne ſic in ſeipſo diuiſo humani generis ſeruatoris uaticinio in deſolationẽ cogeretur abire, hoc eñ in multis rebuſpublicis cõpertũ eſt, quãdo malum pœna digna nõ mulctatũ, uirtus & benemerita nõ remunerata, ſed paſsim ut quẽq́ libido tenuit ad uicia, & rerũ inuaſionẽ licẽtia creuit, mox ex ſplẽdidiſsima ſpecie turbata induta facie, in præceps cuncta ruere cœperunt: ad uſq́ lachrymas hęc ingemiſcẽs adſcribo, ita tamẽ ſe res habuêre, atq́ in hãc diẽ creuêre. Eo malo, & quod peſtifera ſæuitie fortius, q̃ año ſuperiore irrepſerat, regnũ adeò perturbatũ fuit, ut reipublicæ nuper ſubleuata ſpecies plurimũ inclinaret. Verũ externis mira hæc uidenẽ, tanta licẽtia Barbaros ut ſæpè in hoc regnũ, quod etiã natura locorũ facilem habet, acceſſum excurrere, quicũq́ exiſtimant qui Sarmatarũ ꝓprio etiam malo, & reipub. irrecuperabili iactura rident incõmoda, animũ ſtatim ſatiabũt, ſi crebras Barbarorũ ex Thracia, Aſia, Aphricaq́ in eos populos, atq́ nationes, quæ natura locorũ, ac arte ſimul etiã armorũ uſu, & regnorũ excellentia antecedere ſe æſtimant. *Incurſiones in cæteras terras.* Meminerint eruptiones, ac eas duntaxat clades, quas in hominum ætate Pannoniæ, Dalmatiæ, Croatiæq́ regna ſuſceperint, pręterea per Illyricũ ſplẽdida Venetorũ reſpub. paſſa eſt, ſed etiã populi qui ad Germanos pertinẽt, in principatib. Carniolæ, atq́ Charinthiæ experti ſunt. Taceo qd' paulò pòſt q̃ hæc Sarmatis cõtigerũt Mauri, parua manu, per mare Tyrrhenũ uecti, apud ciuitatẽ ueterẽ ſpolia legerũt, ac parũ abfuit (uti fama erat) quin Leonẽ Pontificẽ Romanũ paulò antè digreſſum intercepiſſent. Quid in ipſa Apulia ſæpiùs noſtra ætate accidiſſe cõperiẽ, & nouiſsimis dieb. in Hiſpaniarũ regnis Barbarorũ eruptionibus patratũ cõſtat: qui Carolo maximorũ in Europa regnorũ rege pręſente, per oceanum occidentalem, exigua claſſe aduecti, per licentiã impunè ſpolia abegerũt. Non deeſſet animus ſummas reipub. Chriſtianæ calamitates referre, ſed quũ ad noſtrũ inſtitutũ non pertineant, miſſas eas faciã: libuit tamen externarũ nationũ afflictiones adnumerare, quò faciliùs Sarmatica mala ferant. Si etenĩ populis, gentib. ac regnis natura, arteq́ munitis, armis, militibus, ac opibus pollentib. hæc accidunt, multominùs mirandũ quod Sarmatarũ regnũ, omni ex parte hoſtib. permeabile expoſitũ tot cladib. afficitur, quas tamẽ ꝓprijs uirib. Deo auctore aliquãdo auerteret, ſi non ab his, quos minimè decet, & Chriſtianæ pietatis uinculum meritò cohiberet, ultrò iniuſtè impeterent. Euagatus parũ ab inſtituto, redeo. Tartari quũ impunè fermè prædam abegiſſent, ſuperato Boriſthene, præda in Tauricum pauca manu miſſa, ſecundam parabãt eruptionẽ. Sigiſmundus Tauricũ imperatorem pro patrato ſcelere, & rupto fœdere appellat, qui miſsis legatis facinus excuſat, in effrænatã iuuentutẽ rem oẽm reiecit, antiqua fœdera renouare cupiebat, ultrò arma in Moſchos & proprijs militibus hoc bellum ſuſcipere obtulit. Verũ quũ fruſtrà cũ perfido hoſte quodcũq́ fœdus ſuſciperẽ, nec etiã abacta pręda reſtitui ſperarẽ, res ad Poloniæ Senatũ reiecta eſt. Interea egregiũ facinus pauci milites Sarmatæ ſuſceperũt, ſine ducũ iuſſu, tranſcenſis Turcarũ finib. apud Bialagrodeñ. urbem, magnã uim ouiũ ex multis millibus abegerũt, hos Turcæ inſequuti particulari certamine adierunt. *Militum quorundam Polonorum facinus.* Sarmatæ quum nulla uia niſi quàm ferro, manuq́ aperirent effugere poſſent, excuſſo metu, intrepidè hoſtiũ incurſionẽ exceperũt, & dum utrinq́ aliquãdiu, Turcæ pro præda, Sarmatæ pro uita, prædaq́ ſimul pugnaſſent, cæſis aliquot hoſtib. præda cũ uictoria Sarmatis ceſsit. Dum hæc apud Roxolanos & Podolitas agerent, Baſilius Moſchus legiones nouas Lithuaniæ immiſit,

uerum nihil memorabile geſtū,nec ad iuſtum etiam certamen uentū eſt. Tauricus interea Cæſar,uel quod ociū fera gens ferre nō poterat,uel quod patratū nup cōtra ius gentium facinus excuſare uellet,oēm euentū non ſine gloria,quod uictori ſpolia,prędáq; ingentē, & à Sarmatis ex fœdere belli præmiū deberi,uicto etiā pro adſeruatæ fidei integritate patrati facinoris ueniā non poſſe negari exiſtimabat. Exercitū ex octuaginta equitū millib. (ut fama erat) collegit,inſperataq; eruptione Baſilij fines trāſcēdit. Baſilius ſubito motu perterritus,legiones ex Lithuania reducere iubet,uti res poſtulant:graſſantē iam ubiq; hoſtē phibere ſtatuit,mira celeritate exercitū parat,eundemq; Taurico Cæſari obuiā ſubmiſit. Tartari coactā prædam abigere,& reditū parare iam ſtatuerunt,quū Baſilij exercitus pugnæ copiā expoſtularet. Tartari & adeptæ nup ex Podolitis ſecūdæ fortunæ memores, & Moſchorū apud Boriſthenē acceptæ cladis audaciores,cominus cōgreſsi,pugnā ſuſcipiūt,quūq; in ſupremū diſcrimen dimicatio peruniſſet,Moſchi fuga per cāpos effuſi, Tartaris uictoriā cum præda reliquêre. Ea pugna Moſchorū plus uiginti millia cecidiſſe mihi narrat̄,præterea tāta hominū multitudo abacta,ut tumida Baſilij mēs ad pacis conditiones paratior,q̄ ante ſit effecta. Quot ex Tartaris cæſi fuerint,mihi minimè conſtat,quum ea gens nihil poſteritati literis cōmendare ſoleat,nec etiā de ſeipſa quidq; referat. Secūda hac fortuna Taurici Tartari euecti,iam mox iterum etiā poſt excuſatū facinus,apud Hercinij nemoris ſaltus,quē Sarmatæ nigrā ſyluā appellant exercitū locauit,ut accepto ſecūdi itineris fœlici auſpicio irrumperēt. Habent em̄ Barbari in ſtellis atq; Lunæ motu uniuſcuiuſq; ſortis indicia. Cæterùm quādo religionis ſacerdotibus ex uſu uiſum, eruptiões parāt,mox in ipſo itinere,primùm obuiū barba ruffum interimunt,ereptū cor igni ad hoc paratū inijciunt,āſtant tunc religionis primores,& cordis quoſdā ſaltus, ſudoresq; ſuſpiciūt,ex his aruſpicū more ſecundam fortunam pollicētur,uerùm ſi cor unico ſaltu extra ignē proſiliret,mali ominis,& infortunati itineris apud Barbaros eſt indiciū,hisq; ſemper auſpicijs,rebus ſuis benè uel malè futurū pollicētur. Quū uerò hoſtes in eo loco eruptionē parare Senatui nūciant̄,decretū eſt regni uires (ne priſtini mali exēplo reſpub. damnū patiat̄) excitare,hoſtiūq; incurſionē armis excipere. in eum effectū, Chriſtophorus Schidlouicius Craco. Palatinus ſyncero ſtudio apud Myleciū cōuentū indixit, ibi Senatus cōſulto mille equites priori in Podolia pręſidio addere, & ut expeditio publica reuocet̄,decretum eſt,illud ad hoſtiū terrorē ſatis uiriū,uel nominis habere, iſtud ex reipub. uſu multò maximè utile uiſum eſt. Solet em̄ in publicis expeditionib. plerūq; amicus exercitus,q̄ hoſtium legiones moleſtior amicis eſſe,hoc modo firmatis, paulìſp rebus ab armis ociū fuit. Eo loco iam parta tranquillitate apud Lithuanos Moſchica arma nihilominùs expectabant̄,ſed & apud Samagitas Pruſſorū irruptio fama nūciata tumultum fecit. Sed quū præfectus Samagitiæ arma celeriter corriperet, fruſtrà eruptio tentata omiſſa eſt. Hac æſtate apud Mazouitas quū fœminæ imperiū faſtidirēt,tumultus inter nobiles excitatus eſt. Huius ſumma fuit occaſio ſumpta,quod Staniſlaū natu maiorē,Conradi olim Mazouiæ ducis filium,ad rempub. ſuſcipiēdum poſtularēt, & quod fœminæ iugū (quæ alieno conſilio uſa prouinciā multa pecunia exueret) quaſi intollerabile abijcerēt. Quūq; fruſtrà laborarēt,Staniſlaum,Ianuſiūq; duces cū matre, & his qui ex cōſilio erant in Mackovv arce concluſos adorti,ui eripere nitebātur. In eo tumultu parum interfuit, quin Staniſlaus natu maior Mazouiæ dux ex arcu ſagitta iacta,fuiſſet interēptus, ita quē præficere tota nobilitas auidè cupiebat,iniquo fato nolens etiā penè extinxiſſet, hic tumultus paulò pôſt per Ioannē Laskeum archipræſulem Gneznen̄. pacatus, ad futura comitia reiectus erat. Interim uerò nobilib. quibus Salevvskei cōſilium plurimū ſuſpectū fuit, comitia apud Vvarſchouiā indicta. Quod quū Anna dux,& tutrix cognoſceret, edicto Vvarſchouien̄. ne nobilitatē admitterēt præcepit. Verum nobiles cognito cōſilio, immiſsis qui partem ſuā ſequerētur,ſummo mane ciuibus ignorātibus,perfractis portis ingreſsi,habitiſq; & expletis comitijs,nulla facta moleſtia, Vvarſchouiā exceſſerunt,hæc in proximis comitijs,quæ Senatus abſente rege apud Peterkouiā ſub anni 1517. initijs celebrauit, utrinq; expoſita,miſsi fuerāt in eo negocio legati, Staniſlaus Oſtrorog Caſtellanus Caliſien̄. Palatinus Rauen̄. & alij qui Staniſlaū iam adultū rebus præficerēt, nouū conſiliū adderent, & alia,quæ ex uſu reip. illius uiderent̄,ordinarent. Edictæ fuêre cōditiones, & utrinq; acceptæ,ſed paulò pôſtq; legati abijſſent, Senatus nobiles, & populus ſua ſpe fruſtrati, ad priſtina cōſilia redierūt omnia,hæcq; apud Mazouitas ex ſedecimo ān o ad decimū ſeptimū initia ſeditionis facta conſtant. Hoc tēpore Leo decimus Pontifex Romanus Iubilei gratiā in Poloniā dedit,cuius quarta pars in reſtaurationē arcis Camienecen̄. triū uerò

Taurici Cæſ. in Moſchos excurſio.

Cædes Moſcho rum.

Sortes Tartarorum & aruſpicina.

Tumultus Mazouiticus.

Comitia Vvarchouiana.

Iubilei indulgentiæ.

reliquarũ partiũ directa medietas,una in reipu.cõtra infideles defenſionẽ, altera in reſtau rationẽ Eccleſiæ Gneznẽ. Archiepiſcopo ceſsit. In eam uerò gratiã, & quæ annis duob. poſtea data eſt,hominũ deuotione,uel frigeſcẽte,uel de indulgẽtijs & uenijs iam remiſsi-us ſentire incipiẽte,parũ pecuniarũ acceſsit. Albertus Fontinus natiõe Italus profeſsi-onis Franciſcanæ nup in Poloniã legatus, atq; fratrib. præfectus eſt, uir ſingulari doctri-na,& uitæ ſanctimonia conſpicuus.Is dum apud Cracouiã fratrũ licentiã,ſeuerius,quam uellent cohiberet,facta à fratrib.conſpiratione quinta Septẽbris nocte, dormiẽs reſeratis portis inuaſus,nudus lecto extractus,curru forte inijciẽdus,atq; in Bohemiam euehẽdus (ut fama habuit) mutata ſentẽtia cõcionatoris manib.miſerè perfracta ceruice iugulat, p religione uitã dedit,ſceleris auctores fuga dilapſi, decẽ poſtridie Ioãnis Conarij Craco-uiẽ.præſulis ſuma cura,uno cõcionatore dẽpto oẽs capti atq; uinculis iniecti ſunt, miſsi ad Lipouiciũ quod caſtellũ ſacerdotũ carcer eſt, & res ad ſedẽ apoſtolicã data. O' facinus in hominũ memoria peſsimũ, & cui in hoc regno poſt diui Stanislai necẽ ſimile patratũ nõ ſit,homo,qui præter quod optimos mores inſtitueret,quod uitæ ſanctimoniã induce ret,& quod iam pridem labefactatã religionẽ reſtitueret,nemini iniuriatus, p tanto bene ficio peſsimã tulit mortẽ,& à fratrib.ſed minorib.rectè ſic appellatis,ut euentu rerũ geſta-rũ nomẽ ad poſteros perferrẽt.O' peſsimũ hominũ genus, quod neq; per uitæ inſtitutio-nẽ,neq; p facinoris immẽſum pondus,ab inſtituto malo animũ auocare potuit, malos e-go appello,neq; boni poterint receſſere, qui tales ppetuè negabũt habuiſſe fratres. Poſtq; ad ſedem Apoſtolicã res data eſſet,Sigiſmũdus in ea re ſuma cura egit,ne tantũ facinus ſi-ne mulcta præteriret,ad pontificẽ literas dedit. Deinde uerò Anno 1517, Pontificis Romani mandatũ Cracouiã peruenit.In dieb.Februarij quatuor ſceleris cõplices per lo-ci ordinarios ſacris de more exuti, duo ex eiſdem capite trũcati,reliqui ppetuis carceribus addicti fuẽre, nõ multò pòſt cõcionator apud Bardeouã,in Bohemia Vvilhelmi Berniti ni oppido cũ eius aſſenſu captus,& Cracouiã adductus, qntadecima Maij ſacris exutus, capite quoq; die 12.Iunij plexus eſt.Qui uerò perpetuis carceribus addicti nuper fuerãt, ruptis poſtridie uinculis, quibus apud Epiſcopũ Cracouiẽ.detinebant,ad unum fuga ſaluati ſunt. An conſilio,ac fortuna,an cuſtodibus admittentibus non habeo dicere,tamẽ immẽſum ſcelus in primis autorib.nihilominus grauiſsima mortis pœna uindicatum eſt, ſed ad narrationis ſeriẽ de rebus anni M.D.XVI. redeundũ eſt. Eo anno die ſextadeci-ma Octobris,Frãciſcus Italus architectus inſignis,Gallico morbo antea multis annis cor reptus,morte extinctus eſt.Hic quicquid Italici operis in Cracou.arce in eũ diẽ perfectũ fuerat,per totũ latus quod urbẽ reſpicit,& hoc quod diui Vvenceslai tẽplum ambit, ſuo ingenio ad integrũ perfecit.Hæc p æſtatẽ apud Polonos, Roxolanoſq; geſta. MAXI-MILIANVS Romanorũ Cæſar,& fœderis memor,& Sigiſmũdi amore incitatus,iam de ſecũdo matrimonio ſollicitare cœpit,ſub æſtate Brzetislaũ de Svvyavv Bohemũ à ſuo conſilio ad Sigiſmũdum in Lithuaniã uſq; legatũ miſit,per eundẽ, quid de Sigiſmũdi ma trimonio fieri deſideraret expoſuit,obtulit itẽ duplex connubiũ utrũq; tanto rege dignũ, & quod Sigiſmũdus deligeret confecturũ ſe ultrò obtulit. Verũ dum Sigiſmundus belli urgentib.curis detineret,& recẽs ſimul ex Barbaræ reginæ paulò pòſt fratris Vladislai morte uulnus ſauciũ animũ à matrimonij conditionib.longo tẽpore auocaret. Alterũ ex oblatis Maximiliani,Sigiſmũdiq; aſſenſu alio uerſum eſt.Cæterum poſtq; Maximilianus mox poſt Balthaſari Oderij ex Moſchouia reditũ,Sigiſmũdum de Eiberſtein & Petrum Mraxiũ denuò in Moſchouiã legatos uti ſupra narrat deſignauerat, Sigiſmũdus ægritu-dine (uti fama habuit) præuentus iter intercepit.Sigiſmũdus uerò rex ex legatorũ aduẽ-tu oẽm rei bene gerẽdæ occaſionẽ intermiſit,quũq; diu fruſtrà ſperarent, miſsis crebriter hinc inde literis,Petrus Mraxius in fine Octobris Cracouiã peruenit. Verũ quũ nec apud eum legationis inſtructiones eſſent,Sigiſmũdum p totũ mẽſem Nouembrẽ apud Craco uiã expectauit,quũ & hoc fruſtra euenιſſet,in initio Decẽbris,Viennã non ſine Sarmata-rũ ſtomacho diſceſsit,breui reditũ pollicitus,ſed anteq; collega ad hoc iter ſe accingeret, morte præuentus,breui malo,diuturno itineri & ingenti negocio ſe ſubtraxit. Paulò ſupra quam hæc facta,apud Pruſsios,qui Polonorum imperio parent,tumultus inter no biles,ac Gdanẽ.ſimul,& plebẽ ortus,qui Sigiſmundo iubente, per Matthiã Dreuicium Vvladislauiẽ.prẽſulem,in ipſis initijs placidiſsimo hominis ingenio mox extinctus eſt. Ad finem itẽ mẽſis Nouẽbris Tartari,qui apud Hercinios ſaltus conſediſſe (ſupra narrã-tur) accepto auſpicio quatuor exercitibus Ruſsiã ingreſsi,aut quod præda nup abacta a-nimauerat,aut quod peſtis ſæuicia (ut tradit) ex cãpis pellerent,adacti. Primus Camini-

Albertus Fontinus Minoritanus à fratribus occiſus.

Supplicium fratrum.

Franciſcus Architectus.

Maximilianus imper. auſpex nuptiarum.

Legati Cæſ. ad Moſchos.

Tumultus Prvthenicus.

Excurſio Tartarorum in Ruſsiam.

Ff 2 cium

Romanis cædes.

Victoria apud Medzyboſiū.

Victoria duce Saczygniowſkeo.

cium, ſecundus Lithauitium, tertius Medzibozium, ultimus Sincouien̄. diſtrictus inuadunt, Sarmatarum duces, qui rebus nuper præfecti ſunt, cum militibus, qui ex Miletio conuentu ſuſcepti fuerant, & nobilitate, quam patriæ malum armauerat, hoſtibus intrepidè occurrunt, Stanislaus Lanskroneus Camieneceñ. arcis præfectus, Miedzibozium, Lithauitiumq́; diſtrictus tutandos ſuſcepit, bino congreſſu hoſtes omni præda exuit, atque fœliciter ſuperauit, captis item ex primoribus aliquot. In horum hoſtium receſſu, illuſtris Romani ducis, Conſtantini nepos eos inuadit, ſed quum auidiùs pugnans in hoſtium medio eſſet infœlici ſorte equus, quo uehebatur cecidit, ipſe ab hoſtibus in fruſta conciſus eſt. Septima uerò Decembris uſq; ſub Medzibosium Quadringenti Tartari uenerūt, his milites mercenarij, qui eò loci tunc erāt Paulo Pharurey duce occurrerunt, atq; apud Radzymycze uillam uiriliter pugnantes tertia fermè noctis hora ſuperarūt. Sequenti aūt die apud Synckovv, Saczygnijovvskeus mercenarij militis præfectus, homo ad omne periculum inuictus, & dux, & miles omni ſæculo dignus: mille Tartarorum equites adſequutus, flagranti animo gloriæ immortalis cupidus, impari numero congreſſus eſt, cuius furentem manum hoſtes aliquantum ferentes, paulò pòſt & ducis, & militum inuicta manus hoſtibus terrorem & nullam præterquam fuga quæſitam ſalutem oſtendit, ſufugitur ac cæſi ſunt barbari, capti item nonnulli, aliqui fuga ad futura mala ſeruati, & dilapſi ſunt. Atq; hic anni M.D.XVI. ſupra adſcripti finis eſt.

AVTOR AD LECTOREM.

Ancipitia ſcriptorum.

Summa annorum aliquot poſt 1516.

HACTENVS Lector candide Sigiſmundi inclyti Regis tempora, Inuictiſsimiq́; populi Polonici ſub eius imperio res geſtas, per compendium ſcribere, atq; eius rei metam facere, placuit. Reuocāt enim ab inſtituto meo, tria potiſsimùm. Primum quod uiuentium res non ſatis tutè publicantur, ubi ſi glorię aliquid dederis adulationis nota eſt: ſi contrà uitio uerteris crimen hic quoq; periculū ingens eſt. In ſuma ueritatis ſtudium, & in hac potiſsimū ætate ubiq; & ab omnib. (uerè malis) impetitur. Huic ſecundū eſt, quòd nonniſi de tranſactis rebus integrū eſt iudicium. Poſtremo loco, quia decimus ſeptimus annus noui matrimonij facit initia, noua ac inclyta Regina ex Arragonū regum, Mediolániq́; ducum familijs clara, deinceps uel mihi, uel alteri ad hoc magis nato quarti, ſeu noui libri faciat quoq; initia. Præterea ille añus Moſchi belli narrationē faciet, dehinc decimus octauus, Reginę coronatione inſignis erit, decimus nonus uerò Prutenici belli initium conſtituet, cuius inducias quadriennales uigeſimus primus excipiet. Quarum omnium ego ſeriē conſultè reliqui incontextam, poſthac (ſi uiuere dabitur) tibi lector ea perfecta aliquando daturus in lucem. Ego quidem ſi uerè candidum nactus fuero lectorem, facilè ueniam habiturus ſum, ſi me ſubinde & ubiq; de meipſo monentem intelliget. Verum ſi cui domi, uel foris ex me negocium fecerim, tu lector iudicium in omnibus facito, tamen mortalium omnium res uarijs periculis, atque caſibus ſubiectas, & quum tot fermè ſenſus, quot hominum capita exiſtant, difficulter ab uno, quod omnibus ſapiat emanare poſſe memineris. Vale.

FINIS IODOCI LVDOVICI DECII LIB.
de Sigiſmundi temporibus.

COMPEND.

COMPENDIVM CHRONICORVM POLONIAE SECVNDVM SERIEM ET SVCCESSIONES OMNIVM PRINCIPVM, REGVMQVE

gentis, à Lecho primo Duce, Authoreq́; Polonorum, uſq; ad Regem Henricum Valeſium ordine ſeruato.

AVTORE ALEXANDRO GVAGNINO VERONENSI.

LECHVS PRIMVS DVX ET *Autor Polonorum.*

EX hac gente bellicoſa Slauonica, ſiue Sarmatica, cuius deductionem copioſè deſcripſimus, duo Illuſtres, magnanimiq́ Principes ortum duxerunt, quorum unus Cechus, alter Lechus appellat̃, fratres germani hi exanthlatis, ſuperatisq; multis & difficilimis laboribus, miſerisq́ bellicis temporibus illis turbulentis, in Illyrico & Dalmatia, domeſticæ ſeditionis (quæ ex pace compoſitis bellis oriebatur) pertæſi, uegetiora, nobilioraq; nacti ingenia, uiuendi in aliam rationem elegerunt, cum exercitibusq; ſuis à caſtris ſuæ tribus Slauonicæ, ciuili bello diſsidente, ex Croatia Illyrici regione ſeſe ſubduxerunt. Occidentem uerſus in Germaniæ ditiones contendentes, Regiones ſitas inter fluuios celeberrimos Albim & Veſeram occupauerunt, ciuitatemq; cum arce munitam in ripa Veſeræ condiderunt, cui nomen Bremiæ indiderunt, ut ſignificarent ſe in ea onus miſeriæ depoſuiſſe, Bremiæ enim Slauis, onus ſonat, & hucuſque hæc ciuitas Bremen à Germanis appellatur, illiq́ue multa & præclara bella cum Germanis de ſedibus decertantes geſſerunt, multæq́ue ciuitates & arces terrore eorum perculſæ, libenter ſe illis dediderũt. Atque ita Cechus ad Danubium & Albim fluuios in Bohemia antiqua Germanorum Colonia, quæ nunc Bohemia dicitur, primũ domiciliũ habuit, incolis regionis prioribus partim expulſis, partim inter ſuos connumeratis. Deinde Auſtriã, Luſatiã, Morauiã, Miſnã ditioni ſuæ ſubegit. Lechus verò frater ſuus magnanimus Heros ulterius cũ ſuo exercitu, año quo Diuina poteſtas humana in ſpecie ad ſalutẽ noſtrã cœlitus ſeſe demiſit 550., pceſsit, inueſtigandi, eligendiq́; pro ſui arbitrio cauſa ſedes cultiores, primoq́; ab occidente in ſeptentrionẽ plagã ſe cõferens, hos in cãpos, ubi nunc Polonia, peruenit, ad Viſtulamq; fluuium, vnde Vandali Sarmatica gens ſurrexerat, cõſeditibiq; cum ſuis requieuit. Deinde à Viſtula ad Oderam vſq; fluuiũ orientẽ & ſeptẽtrionẽ uerſus, oẽs has prouincias, ubi nunc eſt Sileſia, Marchionatus Brandeburgẽſis, Pruſsia, Mekelburga, Pomerania, Holſatia, Saxoniaq; armis imperio ſuo ſubegit, quibuſdã incolis earũ partim cæſis, partim expulſis, cæteris uerò in gratiam ſuſceptis. Cùm igitur imperiũ ſuum ſtrenuo Marte ſic dilataret, Regulus quidam Germanorũ Lechum ad duellum euocauit, ut ſecũ de Imperio ferro decertaret, cui id fortuna obtulerit. In primoq; cõgreſſu Lechus Germanum trucidauit, Regnumq; illius cum omnibus maritimis regionibus, quæ nunc Pomeraniæ nomen retinẽt Marte cõcedente occupauit. Pacato itaq; Imperio ſuo, deſerta Poloniæ peragrans, loca munitiora ciuitatibus, arcibusq; erigendis idonea circumluſtrabat, forteq́; reperit locum inter lacus paludesq; lutoſas natura & oportunitate loci munitum, ubi primam omnium Poloniæ ciuitatem, & arcem fundauit, quam Gneznam à nidificantium multitudine Aquilarum appellauit. Nidus eñ auiũ Slauis *Gniazdo* dicitur. Ariolorũq; & Aruſpicũ cõſilio Aquilam albam cum expanſis ad volandum alis pro inſigni, Stẽmateq́; patrio ſibi elegit, qua in uexillis, cæterisq; ſignis bellicis utebatur, & ab hoc tẽpore hoc celebre Stẽma à regibus Poloniæ geſtatur. Itaq; à Lecho primo Duce, authoreq́ Polonorũ Poloni, à Ruthenis cæterisq; Slauis Lechitæ, Bohemi uerò à Czecho, Czechi appellantur. Hoc uerò nomen quo Poloni uocantur, à Regionis planicie, campisq; quos incolunt apertis retinent. Campus enim ut diximus pole ſignificat. Multis itaq; præclaris geſtis exactis, rebusq; in Polonia omnibus rectè conſtitutis, extremum diem fœliciter clauſit.

Lechus & Cechus fratres germani.

Lechus cũ Cecho fratre in Germaniæ ditionibus Bremen ædificãt.

Cechus in Bohemia cõſedit.

Lechus primus Polonorũ Dux et autor.

Quidam de tẽpore aduentus eorũ dubitãt.

Imperij Lechij promotio.

Lechus Regulum Germaniæ duello uicit.

Gnezna prima Poloniæ ciuitas.

Inſigne Polonorum Regũ Aquila alba.

Poloni unde dicti.

Poſt mortem Lechij nihil certi de legitimis hæredibus ſucceſſoribusq́ eius reperitur, magnaq́ hac de re Hiſtoriographorum Polonorum lis eſt, ſed hic teſtamento moriens ſe gauerat, ut aliquem dignum uirum ex ſua gēte de patria & rebus bellicis benè mentum, ſummæ rerum præficerent, cui in omnibus obtemperarent.

Poloni Danos nauali prælio ſuperant, inſulasq́ eorum occupant.

VISIMIRVS ex nepotibus Lechij, Princeps Polonorum cùm ad Danorum fines uſq́ imperium ſuum extenderat, & ob uicinitatem à rege eorum Syuardo uarijs excurſionibus infeſtaretur, undecunq́ potuit auxilia coēgit, nauesq́ adornauit, & armato milite compleuit, ex quibus unam ingentem fabricaſſe dicitur, cuius ſolo aſpectu Dani perterriti fuēre. Nauali itaq́ prælio fortuna auſpicante, Syuardum Regem cum ingenti claſſe Danorum occurrentē ſtrenuè fudit, fugauitq́, & ad interiora terræ hoſtes perſequēs has inſulas in Dania, [illegible]gium, Hemeriam, Feondiam, Salendiamq́ occupauit, plurimasq́ ciuitates & caſtra in eis Polonorū prēſidijs munita extruxit, ubi ad hęc uſq́ tēpora hæ oēs ciuitates nomina à Polonis Slauonico idiomate indita retinēt, ut pote VVyſimer, à VVyſimiro, Lubeca urbs opulentiſsima & populoſa, Danczik ſiue Gedanum ciuitas celeberrima ad mare Germanicum à Polonis contra Danorum excurſiones arcendas imprimis condita. Prædictum itaq́ Danorum Regem filio eius in obſidem ſumpto, VVyſimirus uectigalem ſibi efficiens, & rebus in Dania rectè diſpoſitis, multimodis ſpolijs onuſtus claſſē in Poloniam reduxit. Hocq́ primo nauali prælio Poloni quaſi quodam tyrocinio inſtructi cum inimicis nauali prælio bella gerere animoſiores effecti ſunt. Tandem aliquot annis exactis, Syuardus Polonorum iugum ægrè ferens, conſpiratione cum Holſatis, Syvetijs, Danisq́ aduerſus Polonos facta, exercitum numeroſum contra eos eduxit, ſed ſecundo maiori clade cum tota ſuorum manu in Scania à Polonis proſtratus eſt. Ipſe uero pernici fuga elapſus mœrore & dolore ob amiſſum exercitum, deploratumque rerum ſuarum caſum conſumptus, ſpiritum exhalauit. VVyſimirus uero magnam Daniæ partem imperio ſuo ſubegit. Poſtea multis præclaris geſtis editis, finibusq́ linguæ Polonicæ prolatis abſq́ poſteritate deceſsit.

Dani iterum à Polonis proſternuntur.

Syuardus moritur.

DVODECIM PALATINI.

CVm itaque tota domus Lechij deceſsit, Poloni libertatem ſtrenuè aſſerentes, nemine nq́ extraneorum Principum ſibi imperare patientes, duodecim Palatinos (ut dicitur) uiros præcipuos ex ſua gente ſolenni conuentu Gneznæ celebrato, ad Rempublicam gubernandam ſubornant, quam uiginti annis adminiſtrabant. Sed multis & diuerſis imperantibus diſcordiæ & ambitionis impulſu, bellis ciuilibus, cladibusq́ mutuis & inteſtinis ſeſe afficiebant. Finitimæ uerò gentes præcipuè Germani diſcordia Polonorum conſiderata rebellare cœperunt, iugoq́ excuſſo ſuas prouincias ab eis occupatas recuperauerunt. Hoc detrimentum & diminutionē imperij ſui Poloni ex pluralitate gubernatorum animaduertentes Comitijs generalibus celebratis, ad Cracum quendam ſiue Crocum uirum tunc temporis inſignem de genere Cechij oriundum, ſceptra deferunt.

Multorum imperiū damnoſum.

CRACVS PRINCEPS POLONORVM.

CRacus nepos Cechij Bohemorū Principis, ad Imperij Polonici faſces communibus omnium ſuffragijs euectus, finitimas gentes iam Polonis rebellantes, iugumq́ excutientes coercuit, finesq́ Regni ab omni inſultu hoſtium tutauit. Gallorum copias proſtrauit, quę Hungaria deuaſtata in Poloniam excurrebāt. Tandem pacato armis imperio, deſerta loca, ſolitudinesq́ agricolis adornauit, ciuitatē celebrem cum arce in ſcopulo Vauel dicto ad Viſtulam fluuium condidit, quam à ſuo nomine Cracouiam appellauit. In hoc autem ſcopulo Draco ingens tunc temporis deliteſcebat, qui ſordido ſuo anhelitu cum eſuriret, de antro prorepens multos uelut peſte quadam inficiebat, per ciuitatemq́ & loca circumiacentia graſſando, omnia obuia deuorabat. Quam ob cauſam incolæ ciuitatis ordine tria iumenta per diem ei ad antrum offerre cogebantur. Cracus igitur Princeps ſuorum deploratum ſtatū uidens, cum iā omnib. iumentis expilarentur pellem uituli excoriati, ſulphure, nitro, pice infarcire iuſsit. Quod ubi hora conſueta ad antrum Draconis opponeretur, beſtia prorepens, famelica, iumentum putans, uenaculum illud deglutijt. Cumq́ in eo illa materia igne ſulphureo accedente accenſa eſſet, de antro ſeſe proripiens in Viſtula aquam tamdiu ſorbebat, quouſq́ medio creparetur. Cracus tandem Princeps rebus imperij rectè diſpoſitis, Cracoq́ & Lecho filijs, filiaq́ Vanda relictis è uita ſublatus eſt.

Cracouia Poloniæ metropolis à Craco fundatur.

Draco in Cracouia.

Draco artificioſè peremptus.

Iuſsus

IVſtis Craco gentili ritu perſolutis Poloni conuentu celebrato, Cracum ſecundum, natu maiorem Craci filium, in ſolium paternum ſubſtituunt, ſed Lechus frater iunior ambitione tumens, inuidensq; illi imperium, inter uenandum eum occidit, dixitq; e falſo lachrymas addens, eum equi lapſu, dum temere perſequitur feram, dilaniatum, ſtrangulatumq; eſſe atq; hac arte callidus imperium aſſecutus eſt: ſed paulo poſt dolo in lucem prodeunte Regno pulſus, fugatusq; eſt. *Lechus fratrẽ Cracum trucidat.*

VANDA VIRAGO.

ANno à nato Chriſto 730. Vanda filia Craci in ordine Ducum Poloniæ quarta, unica, legitimaque hæres Regni, omnium acclamatione ad Imperij faſces euehitur. Hæc ſumma prudentia, & rara fortitudine Rempublicam (uirginalem, cœlibemq́ue uitam ducens) ſtrenuè gubernabat, non aliter atque illa Pentheſilea, Ortigiaq́ue. Erat autem formoſa & pulcherrima nimis, ut pulchritudine ſua plurimos Principes ad ſe alliceret, & ueluti hamo piſces caperet, vnde Vanda vel Venda quæ dictio Slauis Hamum quo piſces capiuntur ſonat, appellata eſt. Ritagoras igitur Princeps Germanorum uirtute illius, prudentia, atque pulchritudine commotus, Procos ad illam deſtinauit, ſolicitans ut ſibi nuberet, illa uerò obſtinatè connubium repugnando Procos uacuos ſæpius dimiſit. Quapropter Ritagoras putans ſe ab ea contemptum, Poloniæ bellum indixit, terroreq; & ui ad coniugium eam cogi ſperabat. Illa è contra impauida celeriter undecunque auxilijs coactis, eum in conflictu bis capitali & cruenta clade fudit: ipſe autem pernici fuga elapſus, præ pudore quod virginis manu fuſus, fugatusq́ue fuerit, nolens teſtem ſui dedecoris Solem amplius eſſe, gladio proprio ſeſe interemit. Vanda uerò memorabili uictoria Polonis relicta, prout Dijs uirginitatem deuouerat, uolens uoti compos eſſe de Ponte in Viſtulam ſeſe præcipitauit, ſicq; aquis obruta interijt. Cadauer illius repertum eſt in oſtijs Dlubnæ vbi Viſtulam influit, atq; in ſcopulo uno miliari à Cracouia in Mogila gentili ritu ſepulta eſt. *Vanda Ritagoram Germanorum Principẽ fugat.* *Vanda in Viſtulam ſe Ponte triumphans deijcit.*

Demum poſt Vandam nullo ſucceſſore legitimo exiſtente, iterum duodecim Palatinos, ut unuſquiſque Prouinciæ ſuæ præeſſet, Poloni elegerunt, unde magnum detrimentum, diminutioq́ue Regni. uelut & prius ſubſecuta ſunt. Quæ enim in inimicos arma eſſent conuertenda, in ſe conuertebant: ambitioneq́ue flagrantes, mutuis cladibus inter ſe diſſidebant, qua de cauſa Marcomanni, Hunni, & Germani, Poloniam vndique anguſtabant. *Duodecim Palatini iterum.*

PREMISLAVS SIVE LESCO PRIMVS.

ANno uirginei partus 750. ex his biſenis Palatinis, inteſtina bella mutuò mouentibus, unus Premiſlaus Lesko, non ſua, ſed patriæ commoda quærebat. Cumq; Morauı Poloniam uaſtarent, ille pro tempore coacto, inſtructoq; exercitu, hoſtes iam ſpolijs & exuuijs onuſtos ad ſua reuertentes, inſecutus eſt: in quos ad montẽ, ut dicitur caluum, ubi nunc templum ſanctæ Crucis conditum eſt, ſublatis nemoribus ea ſtrametatos impetum fecit: ſtatimq; ſe in abdita Syluarum cum ſuis ſubduxit. Hoſtes uero armis arreptis, in ea loca ubi Leſco eis ſe apparuerat uenientes neminem inuenerunt, perterritumq; exercitum Polonorũ fugere credẽtes ad ſua caſtra reuerſi ſunt. Cumq; iam tutiſsimè omnia agerent Bacho indulgentes, Premiſlaus nacta occaſione ex abditis Syluarum cum ſuo exercitu, intempeſtiua nocte inopinatos, ſomnoq; oppreſſos Morauos, magna ui, à fronte, & à tergo inuaſit: omnesq; ad unum cruento prælio funditus trucidauit: & ſpolia, captiuosq; recuperauit. Qua inſigni uictoria clarus, omnium ſuffragijs, ſpreta pluralitate gubernatorum, Regni habenis præficitur, multisq; egregiè geſtis editis, ruinisq; patriæ magna uirtute reſtauratis, abſq; poſteris è uiuis deceſsit. *Premiſlaus Morauos proſtrauit.*

LESCO SECVNDVS.

ANno à Chriſto nobis cœlitus miſſo 780. Premiſlao Leſcone abſq; poſteris decedente, de electione Monarchæ uoces communes, & ſententiæ Senatorum diſcrepabant: communiq́ue omnium conſenſu, poſt multas litigationes, hunc modum eligendi Principis conſtituerũt: columnã ante Cracouiã ſtatuerũt, deſuperq; Diadema & Sceptrũ Regale poſuerũt, ac palã omnib. & ſingulis præconis ꝓclamatione notũ fecerũt, ut quicunq; a flumine Pradnik dicto, equi ſui celeriori curſu ad columnã ſubordinatã cæteros anteuerteret, Monarcha deſignaret. Quidam igit̃ iuuenis infimæ familiæ, ſed aſtutus & callidus, re diligẽter cõſiderata, clauos ferreos in uia qua currendũ erat occultè *Modus electionis certare equis.*

Equorum curſu de imperio decertatur. infixit, terraq́ꝫ occuluit, præſignita ſibi ad currendum uia. Inter currendum autem equi omnium ferro ſubordinato ſaucij ſubſtiterunt, nemoq́ꝫ ad columnam ex illa multitudine, ſolummodò ille peruenit: & ſic Principatu dolo acquiſito, potitus eſt. Sed occulta fraus illicò innotuit. Paulò enim poſt duo iuuenes ex plebe ludentes Symbolo iacto, per illa lo-*Dolus Leſcij.* ca curſu pedeſtri à fluuio Pradnik ad columnam prædictam decertabant, ambabusq́ꝫ ſaucijs effectis unus leuius claudicans primus columnam attigit, ſocius uerò ſuus clauos in *Dolus aperitur.* terra conſiderans brauium ei denegabat: cauſamq́ꝫ ad Senatum detulit: ubi pateſacta eſt: peruerſa aſtutia Leſcij: qui dolo ſupradicto, ad Regni faſces euectus erat. Omnes igitur *Præmium fraudis.* nobiles & magnates de iniuria coram ſenatu expoſtulantes. Leſconem ſolio deiectū tractu equorum membratim dilaniari, dilacerariq́ꝫ fecerunt. Ille uerò qui ludendo pedeſter ad columnam uenerat, Leſco ſecundus appellatus, communi omnium acclamatione Re-*Leſco plebeius ad Regnū euehitur.* gno præponitur. Hic quamuis plebeius eſſet, attamen talem ſe præbuit, ac ſi Regali ortus eſſet proſapia: idq́ꝫ totis diebus uitæ ſuæ diligenter obſeruabat, quod ornamentis Regijs ſolenniter induturus, ueſtes quas olim ex uili lana gerebat, deſuper indueret: pro monumento prioris uitæ id habens: utq́ꝫ fortunam inſtabilem, quæ ſurſum eleuatos ad ima *Mos Leſcij.* dejcit, eluderet. Quam conſuetudinem multi Principes Polonorum ſolenniter obſeruabant. Tandem Leſco plurimis Heroicis geſtis exactis, filioq́ꝫ huius nominis tertio relicto, uitam cum morte commutauit.

LESCO TERTIVS.

FVnebribus exequijs Leſconi gentiliter perſolutis, Leſco filius eius, huius nominis tertius in ordine Principum Poloniæ ſeptimus, Monarcha ſalutatur. Hic à moribus paternis minimè degenerauit, omnes finitimos hoſtes ſedauit. Imperijq́ue ſui fines in pace & ſecuritate circurauit. Poſtea otij impatiens, Hungaris, Saxonibuſq́ue, aduerſus Carolum Magnum Romanorum Imperatorem auxilia ſuppeditabat. Tandem Anno Domini 801. cum Bohemis, Pomeranis, Prutenisq́ue à Carolo in Sileſia cruento prælio ad Oderam fluuium proſtratus eſt. Cui filius Popilius ex legitimo thoro natus (uiginti enim illegitimos natos ex concubinis, Pomeraniæ Duces generat) ſucceſsit.

POPELVS PRIMVS.

POpelus huius nominis primus Leſcij tertij filius, qui à Germanis Oſſerich dicebatur: patre decedente, Regni habenas regendas ſuſcepit, Anno Domini 815. *Sedis translatio.* Hic à uirtute paterna degenerauit: in urbe Cracouienſi ſede ſpreta, eam in Gneznam, demum in Cruſphiciam tranſtulit: ibiq́ue arcem in lacu Goplo condidit. *Arx Goplo.* Nil amplius de eo ſcribendum reſtat: cum nulla egregia geſta memoriæ digna ediderit, *Mos execrandi ſeſe Popeli.* ſemper enim libidinibus, delicijsq́ꝫ indulgebat. Hac uero execrandi particula ſæpiſsimè utebatur, dicens: O utinam à muribus corroderer, quod quamuis non ipſi, ſed filio eius prout inferius dicetur, contigit.

POPELVS SECVNDVS.

ANno ſalutiferi virginis partus 830. Popelus ſecundus, patri in regno ſuccedens, à moribus eius libidinoſis minimè degenerauit: poſtpoſitisq́ue negocijs Reipub. uanis otijs, choreiſq́ue, & delicijs domeſticis indulſit. Inſuper non ille ſed uxor eius, quam inſano amore proſequebatur, pro ſui peruerſo arbitrio imperabat. Quapropter Magnates & Equites regni, eum ut hominem nihili Sardanapalum Poloniæ appellantes ſpreuerunt. Popelus uerò re conſiderata, ueritus ne Poloni aliquem ex Patruis ſuis in locum ſuum ſubſtituerent: uxoris aſtuto conſilio infirmitatem *Aſtuta ſimulatio infirmitatis.* ſimulauit: Patruoſq́ue omnes qui uiginti numero erant. Principes Pomeraniæ acceſſiuit, & decumbens in lecto, obnixè ab eis rogauit, ut unum filium ſuum ex duobus, Regno ſe decedente præficerent, quod libenter Patrui ſe facturos ſpoponderunt, ſi magna-*Grāde, turpeq́ꝫ facinus.* tes regni conſenſerint. Regina uerò intereà poculum cum ueneno mixto adornauit, & vnicuiq́ue bibendum pro ſanitate Regis obtulit. Egreſsi illi à Rege, maxima corroſione ex ueneno hauſto excruciati, omnes pariter expirauerunt. Regina autem cum lætitia *Mira, iuſtaq́ꝫ uindicta diuina.* dixit: Deos in eos quod malum Regi Domino ſuo machinati fuerint, iuſtè animaduertiſſe. Ideò cadauera eorum inhumata quaſi perfidorum, in lacum Goplo reginæ iuſſu, proiecta ſunt. Statumq́ue Deus iuſtus uindex & ultor nefandi homicidij, murum

uim

trim numeroſam, dictuq; horrendam, ex illis cadaueribus mira quadam metamorphoſi, excitauit, quæ Regem in arce lautè conuiuantē, vxoremq; & filios eius cum terribili ſtrepitu vndiq; inuaſerunt: & neq; armis, neq; igne, ſe arceri paſſæ ſunt. Rex metu inauditi inuſitatiq; periculi perturbatus, in arcem quæ eſt hucuſq; in lacu Goplo, iuxta Cruſphiciā oppidum, cum uxore & filijs profugit: mures verò adhuc plures terram & aquas cooperientes, cum horridis ſibilis eum perſequebantur: Nautæ præſens præ oculis exitium uidentes, timentes ne in medio lacus nauem corroderent, ad ripam otiùs appropinquantes, aufugerunt. Popilius quoq; in turrim natura loci munitam, & aquis oportunè circūfluam cum ſuis ſe recepit: ubi cum uxore & liberis à muribus corroſus, conſumptusq; eſt, ut ne monumentum quidem eorum relictum fuerit.

Ex cadaueribus mures.

Popelus à muribus cum uxore & liberis corroditur.

PYASTVS CRVSPHICENSIS.

ANno incarnationis Diuinæ 842. Popilio ſecundo à muribus portentoſè abſumpto, multæ controuerſiæ in Cruſphicienſi conuentu de electione Principis exortæ ſunt. Erat autem tunc temporis in Cruſphicia Pyaſtus quidam uir ſimplex, uirtute tamen & pietate præſtans. Huic eodem conuentus tempore filius natus eſt, cui ad nomen ſolenniter gentili ritu imponendum, melis mulſati duo uaſa præparauit, propter conuiuas tractandos, porcumquè mactauit. Interdum aiunt ad eum duos uiros ignotos ueniſſe peregrino habitu (quos Paulum & Ioannem Martyres Romanos ferūt eſſe:) Hi in palatium vbi electio celebrabatur non ſunt admiſsi, à Pyaſto uerò humaniter hoſpitio excepti fuère, infantemquè natum gentili more ſubraſerunt, nomenquè ei Semouiti impoſuerunt, & tandem diſceſſerunt. Tunc temporis autem in Cruſphicia ob magnum confluxum populi ad Comitia Electionis plurimi commeatus, pabuliquè penuria laborantes, ad Pyaſtum ut ſibi aliquid pro victu venderet, veniebant, qui ſingulis gratis neceſſaria ſuppeditabat, quantum cuique opus fuerat, carnis autem Suillæ & mellis, paniſquè copia, apud eum non deficiebat: nam incrementa omnium rerum à Deo copioſiſsimo largitore & remuneratore illi procedebant. Omnes igitur manum Diuinam cum Pyaſto eſſe uidentes, communibus ſuffragijs & uocibus, Monarcham eum ſalutant, Regnumq; oblatum quamuis agreſti familia natus, ſtrenuè cum ſumma fortitudine, & dexteritate uiginti annis gubernauit. Poſtea 120. annis ætatis ſuæ exactis, relicto filio Semouito extremum diem clauſit. Ex huius ſanguine Duces, Regesq; Polonorū ad Ludouicum Hungarum uſq;, genus duxerunt.

Hoſpitalitas larga remuneratur.

Pyaſtus Ruricola regni faſces obtinet.

SEMOVITVS.

ANno humanæ redemptionis 895. Semouitus patri gentili ritu iuſtis perſolutis ad regni faſces euehitur. Hic inſigni prudentia, fortitudineq;, & prouidentia, populum ſibi commiſſum regebat, omneſquè hoſtes à finibus Imperij ſui ſæpiſsimè fugabat, Hungaros, Bohemos, Caſſubios, Pomeranoſquè ad tributum ſibi pendendum compulit, multiſq; præclaris geſtis editis, quatuor in regno duntaxat annis exactis. Patria in pace relicta, immatura morte peremptus eſt, relicto filio Leſcone quarto.

Virtus Semouiti.

LESCO QVARTVS.

ANno uirginei partus 902. Leſco quartus patri Semouito iuuenili ætate, in principatu ſucceſsit, ſub tutoribusq; ad annos cōpetentes erat. Poſtea Imperium à patre pacificatū relictū, in pace à nemine laceſsitus regebat, patrijs & auitis uirtutibus correſpondens, relictoq; filio Semomiſlao immatura ætate è uiuis deceſsit.

SEMOMISLBVS.

ANno à Chriſto nato 921. Semomiſlaus patre è uiuis decedēte regni habenis præficit. Hic etiā ex auitis morib. minimè degenerauit, filiū uix in ſenectute & ipſum cæcum obtinuit, cumq; in Gneznam Primates & Equites regni ad ſubradendū nomēq; imponendū filio gentili ritu cōuocaret, Mieſconē eum appellārunt. Poſtea cōuiuio indulgentib. in primo mēſe accubitu, nunciatū eſt patri, filiū cęcū uiſum recepiſſe, omnibuſq; cōuiuis attonitis, cū claris aptiſq; oculis infans affertur. Cumq; Rex ab ariolis ſciſcitaretur quid hoc ſibi uelit: reſponderūt, ſicut hic infans gratia Deorū eſt illuminatus, ſic per eum Polonia in breui illuminabitur, quod & factum eſt. Tandem Semomiſlaus finibus Imperij in pace relictis uitam cum morte tranſmutauit.

Semomiſlao filius cæcus naſcitur, qui poſtea illuminatur figuram illuminandæ Poloniæ per Euangelium præſagiens.

MIESCO

MIESCO PRIMVS.

ANno Domini 962. Mieſco qui erat cæcus natu, patri ex more funebribus exequijs peractis. communi omnium acclamatione in Monarcham Poloniæ eligitur. Hic concubinas ſeptem habuit, nullam tamen ex illis fœcundauit, quamobrem maximo mœrore diſcruciabatur. Quapropter frequenter à quibuſdam Chriſtianis ſolicitabatur, ut Chriſto cum ſua gente nomina daret, ſi uelit charam ſobolem à Deo obtinere. Chriſtianorum itaq; perſuaſionibus adductus, Procos ad Regem Bohemiæ Boleslaum, qui fratrem germanum diuum Venceslaum nepharié occiderat deſtinauit, matrimonium filiæ eius expetens, cui rei Boleslaus libenter annuit, hac conditione ſi ſacrum Baptiſma cum ſuis ſuſciperet. Mieſco itaq; cum uniuerſa gente ſua alacriter Baptiſatus eſt Anno Domini 965. Mieſconiſq; priori nomine immutato, Mieczslaus appellatus eſt, quaſi gladio nomen acquirens clarum. Mandauitq; confeſtim omnibus & ſingulis ſuo imperio ſubiacentibus, die ſeptima Martij, idola omnia uanorum Deorum comminuere, demolire, igneq; conſumere. Nam antea quaslibet uanas creaturas Solem, Lunam, Auram, quam Pogvviſd appellabant, cultu diuino proſequebantur. Præterea Iouem quem illi Ieſſam, Plutonem quem Lacton, ſiue Lactonem, Cererē quam Niam, cuius templum Gneznę celeberrimum erat, Venerem quam Marzanam, & Dianam quam Zieuoniam gentili lingua appellabant, Lęlum quoque & Poletum Romanis Caſtorem & Polucem appellatos, pro dijs colebant. Et adhuc in compotationibus illa gens nomine eorum utitur. Lęlum Poletum uociferantes. Solebant autem uiri, mulieres, iuuenes, & ſenes horum Deorum, diebus feſtis ad luſus & choreas pariter conuenire, maximè uerò 25. die Maij, & 25. Iunij. Quam congregationem populi Stado, id eſt, agmen appellabant, quod adhuc apud Ruthenos & Lithuanos paſsim in villis obſeruari uidetur. Poſt dominicam enim conductus Paſchæ ad Diui uſq; Ioannis Baptiſtæ feſtum mulieres & uirgines diebus feſtis ad choreas turmatim conuenire ſolent. Ladonemq; canentes, & Lado Lado frequētius ingeminatis, manib. cōplaudētes in gyrum choreas ducunt. In Sileſia quoq; confini Poloniæ 17. die Martij quo uidelicet tempore hæc idola demolita ſunt, pueri in vilis & oppidis ex more recepto ſimulachrū quoddam, ad ſimilitudinem mulieris conficiunt, oppidoq; turmatim egreſsi quandam cantionem ingeminantes ſimulachrum illud de Ponte in flumen præcipitant. Expurgata itaq; ab idolis Polonia Mieczslaus Princeps, ad euidentius ſignum Chriſtianitatis inſtituit, ut infra officium Miſſæ dum Euangelium prælegeretur, ſinguli uirorum ad medium gladij è uaginis depromerent, quo ſe teſtarentur propter Euangeliū Chriſti ad mortem uſq; decertare paratos eſſe. Multas Eccleſias, parœcias & Epiſcopatus fundauit, copioſiſq; prouentibus ditauit. Ex uxore Bohema Dambrovvka dicta, filium Boleslaum Chabri ſuſcepit, quæ poſt partum pauló poſt deceſsit, Gneznæ ſepulta eſt, alteram uerò Mieczslaus in matrimonium accepit, Iuditham filiam Ieſſæ Principis Hungarorum, quæ ei filium Mieczslaū genuit. Tandem multis Chriſtianitatis monumentis in Polonia relictis è uiuis fœliciter migrauit. Deſtinauerat quoque legatos ad ſummum Pontificem Benedictum, Diadema Regium ab eo poſtulans, quod illi denegatum eſt, ſuſpicabantur enim nondum eum perfectum Chriſtianum eſſe.

Poloni fidem Chriſti amplexantur.

Idola demoliuntur.

Ritus Religionis gentilis Polonorum.

Mos Polonorū antiquus infra lectionē Euangelij.

BOLESLAVS CHABRI, PRIMVS REX POLONIAE.

ANno à Chriſto nato 999. Boleslaus huius nominis primus ab Heroicis geſtis Chabri appellatus, Meczslai filius natu primus, cōmuni omniū acclamatione in faſces Regni euehitur. Corpus diui Alberti Epiſcopi Pragenſis, ex Pruſsia in Gneznam magno cū labore honorificè tranſtulit, quē gentiles Pruthenii, iuxta Sauū fluuiū propè oppidum maritimū Feſchaus, ſalutifera pabula animæ ferentē, crudeliter occiderūt, ad cuius buſta Gneznæ plurima miracula, uirtute diuina edita ſunt. Eodē tēpore Otto tertius, Romanorum Imperator, acerba infirmitate præſſus, iamq; animā agens, audiens tanta miracula ad ſepulchrum diui Alberti in Polonia fieri, uoto uouit ſe buſta illius, ſi de infirmitate leuaretur, acceſſurum, atque ſtatim poſt uotum promiſſum, ſanitatem integram diuina benignitate recepit. Cumq; uota perſoluturus religioſis Imperator ad Poznaniam urbem maioris Poloniæ appropinquaret, Boleslaus ſplendido equitatu nobilium & magnatum Poloniæ cinctus, obuiam ei proceſsit, honoremq; ut Cæſari hoſpiti exhibens, uarij coloris pannos præcioſos, ſericeos quoque, & id genus alios in uia per ſeptē milliaria Polonica, à Poznania in Gneznā uſq; ſternere fecit, & ultro citroq;

Diui Alberti corpus è Pruſsia in Gneznā transfertur.

Otto Imperator ex uoto diuo Alberto facto ſanatur.

Otto Imperator in Poloniā uenit.

citroq; data ſalute, illa inſigniter ſtrata uia vterque manibus iunctis, multa inter ſe conferentes, pedeſtri itinere ad Gneznam uſque peruenerunt. Ingreſſus itaque deuotus Imperator limina templi, pronus prouolutus ad ſepulchrum diui Alberti, ardenti corde Deo omnipotenti, quod mirabilis ſit in ſanctis ſuis, gratias agit, uotoq; perſoluit. Tandem honorificẽtiſsime, ſumptuoſiſsimeq; per aliquot dies, à Boleſlao tractatus, multisq; & ſplendidis muneribus ab eo donatus eſt, quibus hoſpitalitatis officijs Otto in ſe exhibitis conſideratis, Boleslaum eodem in templo Gneznæ Imperiali diademate ſolenniter coronauit, eumq; Regem Poloniæ declarauit, & in æternum authoritate Imperiali confirmauit, ab omnibusq; tributis & obſequijs Romanis Imperatoribus pendendis, poſteros eius omnes in Regno ſibi ſuccedentes immunes fecit. Deinde in digreſſu quo euidentius uinculum ſocietatis inter ſe conciperent, Otto Imperator Boleslao nouo Regi lanceam Sancti Maurицij, clauumq; de cruce Chriſti donauit. Boleslaus verò uiciſsim illi brachiũ Sancti Adalberti pro munere hoſpitalitatis dedit, quod Romæ in templo diui Bartholomæi Imperator poſuit. Inſuper uinculo conſanguinitatis ſibi iuncti ſunt. Otto enim neptẽ ſuã, filiam Palatini Rheni nomine Riſcham, in matrimonium locauit. Tandem Imperatorem ad ſua reuertentem Boleslaus cum inſigni pompa, ſplendidoq; equitum & magnatũ Poloniæ agmine, ad terminos uſq; Regni ſui honorificè deduxit.

Boleslaus Cæſar ſplendidè & lautè honorem exhibet.

Otto Boleſlaũ Poloniæ Regẽ creat, ſuoq; Diademate coronat.

Hic primus Rex Poloniæ omnia, ſumma cum prouidentia & fortitudine adminiſtrauit, ſupra modumq; bellicoſus extitit. Marte enim fœlici omnes finitimos hoſtes frequenter ſtrauit. Regnaq; eorum ſæpius, nullo repugnante, peruaſtauit, Bohemiæ Regem Boleslaum cum innumeroſo exercitu fudit, Regnumq; eius, nullo repugnãte infeſtis armis uaſtauit, & ipſum captum excæcare fecit. Iaroslaum quoq; Ducem præcipuum Ruſsiæ validiſsimo exercitu fretum inſidioſè, contra ſe procedentem memorabili, cruentaq; clade, proſtrauit, Kiouiam urbem Ruſsiæ Metropolim cœpit, indeq; theſauros ingentes aſportauit, & omnes principes Ruſsiæ tributarios ſibi effecit. Prutenos, Saxones, Caſſubiosq;, & Pomeranos debellauit, cum Ruthenis ad fluuium uſq; Tyram, & Boriſthenem fines ſuos poſuit, cum Prutenis, Caſſubijsq;, & Saxonibus ad fluuium Albim, uſque ad mare Germanicum ſiue Balticum Imperij ſui terminos conſtituit, Herculemq; imitatus, ad perpetuam rei memoriam columnas æreas illic collocauit. Sicq; Imperio ſuo ampliſsimè dilatato delicto Mieſcone filio è uiuis deceſsit.

Boleslaus, Bohemos, Ruſſos, Prutenos & Pomeranos ſternit.

Boleslaus fines Imperij ſui prolatat.

MIESCO SECVNDVS.

ANno virginei partus 1025. Mieſco ſecundus, patre defuncto, ad Regni habenas moderandas euehitur. Hic ex moribus patrijs degenerat: poſtpoſitiſque negocijs reipublicæ coniugis conſilio utebatur, & Imperium à patre ampliſsimum relictum, ſuis libidinibus diminuit, debilitauit, laboresq; patrios perdidit. Tandem ab omnib. ſpretus: infirmitate correptus, relicto Cazimiro filio, è uiuis deceſsit.

Mieſco degeneratur.

Mortuo igitur Mieſcone, multæ controuerſiæ circa electionem principis exortæ ſunt. Quidam enim ad Cazimirum filium eius ſceptra deferenda uolebant: cæteri uerò timentes ne mores paternos peruerſos ſequeretur, huic ſententiæ acerrimè repugnabant. Tandem Regina Mieſconis Regis relicta, uidens ſe à Polonis ſpretam, ad fratrem Cæſarem in Saxoniam accepto Cazimiro filio, Coronaq; Regni & ingentibus theſauris Regalibus ſublatis: profecta eſt. Interim filium Cazimirũ ſtudendi gratia Pariſios miſit: ubi tandem in Monaſteriũ Cluniacenſe ingreſſus, Sacris initiatus eſt. Poloni verò multis annis hærede legitimo orbati, cum ſui & Reipublicæ ingenti detrimẽto, in Gallia eum quærere coacti ſunt: qui eis multis de cauſis denegabatur ab Abbate Monaſterij. Tandem uix magno cum labore impenſisq; Polonorũ, per Benedictũ nonum Pontificẽ à profeſſione abſolutus eſt, pœnitẽtia Polonis indicta, pro eo quod Dñm ſuũ, hæredẽq; legitimũ expulerint, ut ab una quaq; perſona quotannis obulum unũ Romano Pontifici penderent, quod uocatur debitum Sancti Petri. Item ut ſinguli uiri crines ſupra aures tonderent. Deinde ut præcipuis feſtis diebus linteo albo pro cingulo uterentur.

Regina cum filio Cazimiro exulat.

Debitum S. Petri.

CAZIMIRVS PRIMVS.

ANno Dñi 1041. CAZIMIRVS huius nominis primus, è Monaſterio acceptus, Mieſconis ſecũdi filius, tertius Rex Poloniæ, Gneznæ cõmuni omniũ applauſu ſacro Diademate coronať. Hic primũ in latrones, deprædatoresq; q tũc tẽporis in Regno paſsim latrocinabanť animaduertit. Demũ Regiões tributarias à

Regno

Caſimirus Maſlaum cum Prutenis bello uicit. Regno deficientes ad iugum priſtinum redegit. Maslaum Ducem Maſouiæ bello furentem inteſtino, cum Prutenis & Piecingis conſpirantem, ad Viſtulam fluuiũ cruento prælio proſtrauit, iuxta Ploczko ciuitatem. Tandem Maslaus exercitum coëgit: ſed iterum à Cazimiro funditus fuſus, deſperatis ſuis rebus ad Prutenos profugit, ubi uarijs tormentis examinatus laqueo uitam finiuit. *Maſouiæ denominatio.* Ab hoc Maslao Maſouia appellata eſt. Poſtea Cazimirus pacato undique Regno, relictiſquè tribus filijs, Boleslao, Vvladislao, Mieſcone, & filia Suuatochna, extremum diem fœliciter clauſit. Monaſterium in Tyniec eius Regulæ quam ipſæ olim profitebatur, regalibus, ſumptuoſiſsimisq́ immunitatibus & bonis opimis fundatum dotauit.

BOLESLAVS AVDAX.

ANno ſalutiferi uirginei partus 1068. Cazimiro Boleslaus filius ab heroico animo Audax appellatus, communibus omnium ſuffragijs, Rex declaratur. Huic ſtatim Vvratislaus Bohemiæ Rex bellum indixit: infeſtisq́ armis in Sileſiam uaſtaturus excurrit. Boleslaus re comperta, armato milite cinctus, celeriter contra eum contendit: cuius aduentu Vvratislaus perterritus, relictis caſtris terga pudenda dedit. *Boleslaus Bohemiam uaſtat.* Boleslaus uerò eum in meditullium Bohemiæ perſequens, eam vndiq́ peruaſtauit: ſpolijsq́ multimodis onuſtus, ad ſua nullo repugnante reuerſus eſt.

Iterum Bohemiam infeſtat. Poſtea Anno ſequenti, Boleslaus ualidioribus copijs coactis, Morauiam, Bohemiámq́ iterum infeſtis armis peruaſtauit: donec eum Vvratislaus Bohemiæ Rex, maius periculũ timens recõciliauit. *Pruteni cũ Pomeranis uicti uectigales Boleslao fiunt.* Perdomitis igitur ab una parte Bohemis, & Morauis, à Prutenis tandem & Pomeranis infeſtatur: quos Boleslaus ad fluuium Oſſa undique circumuentos, ad internecionem proſtrauit, & deleuit: Pomeraniamq́; & plurimas munitiones Pruſsię ditioni ſuæ ſubegit: & ipſos Prutenos ſub iugum cõpulit, Anno Dñi 1059. Intereà Bela hæres Regni Hungariæ, ad Boleslaum exulans profugit: auxilium contra fratrem Andreã (à quo Regno pulſus erat) implorans. *Boleslaus in Hungaria triumphat.* Boleslaus itaq́ infeſtis armis in Hungariam cum Bela contendit: Henriciq́ Imperatoris copias, Bohemosq́ & Teutones, partes Andreæ defendentes profligauit: ubi & ipſe Andreas Rex interemptus eſt. Sicq́ Bela auxilio Boleslai ad Regnum peruenit. Boleslaus uero Rex in Poloniam reuerſus, unicam hæredem Ducum Ruſsiæ, Viſeslauam nomine, in matrimonium accepit: iureq́ dotis Ducatus quoſdã Ruſsiæ acquiſiuit. *Ruſsiam uacat Kiouiamq́; capit.* Kiouiam quoq́ Metropolim Ruſsię ui cœpit, ubi hybernũ tẽpus tranſegit, uniuerſamq́ Ruſsiam terrore ſuo cõpleuit, & cõcuſsit, adeò ut cõplures duces (parum ſe tutos in Ruſsia putãtes) fugam in Græciam adornauerint, ciuitates oẽs oppidaq́ & munitiones plurimæ, ultrò ſe ei dediderunt. *Præmislia dedita.* Poſtea Præmisliam ciuitatem celebrem, unam ex Ducatibus Ruſsiæ expugnauit, & exuſsit, ſed arcem propter exundationem fluuiorũ, capere non potuit: quæ ei poſtea certis ſub cõditionibus dedita eſt. *Hungariam petit.* Tandem in Hungariam cum exercitu profectus, inimicitias inter Belæ hęredes, & Salomonẽ Hungariæ Regem cõpoſuit: exindè rectà in Ruſsiam reuerſus, Volodimiriã & Chelmiã ciuitates cum ſuis prouincijs occupauit: *Volhiniã expugnat.* poſtea totũ Ducatum Volhiniæ cœpit. Inde rectà in Kiouiam exercitum duxit, *Svvatoslaum fugat, fuditq́;.* ubi Svvatoslaum Principem Ruſsiæ cum ingentib. copijs ſibi inſidiantem cruento prælio profligauit, fugauitq́; ac omnes uires Ruſſorũ prorſus debilitauit, multumq́ temporis in Kiouia tranſegit, ubi in delicias, libidinesq́ uenereos, & cætera uitia prolapſus eſt. Poſtea ſeptennio in caſtris exacto in Poloniam reuerſus, *Epiſcopũ Cracouiæ Diuum Stanislaum occidit.* Diuum Stanislaum Epiſcopum Cracouienſem occidit, membratimq́ diſſecare fecit: cuius poſtea corpus Diuina prouidentia inſimul compactum, coactumq́; & honorificè ſepultum, multis miraculis claret, prout latius in Polonorum Chronicis patet. Conſcius itaq́ Boleslaus perpetrati facinoris pœnitentia adactus, cum filio Mieczslao Regno relicto in ignotas regiones profectus eſt: *Boleslaus exulat uoluntariè.* ubi in habitu peregrino uitam clauſit. Filius uerò Mieczslaus poſtea in patriam reuerſus eſt.

VVLADISLAVS HERMANNVS.

ANno à Chriſto nato 1082. Vvladislaus Hermannus fratri Boleslao in Regno ſucceſsit. Hic ex Iudita Vvratislai Regis Bohemorum filia, filium Boleslaum tertium ſuſcepit, Krzivvouſti ab ore recuruo appellatum. Ex ſecunda uerò vxore, Henrici 4. Romanorum Imperatoris filia, tres filias produxit: multas Eccleſias, Monaſteriaq́ conſtruxit & ditauit. *Pruſſos Hermannus & Pomeranos docuit.* Pruſſos, Pomeranosq́ rebelles cruento prælio penes fluuium Drvvancza profligauit, ad deditionemq́ coëgit. Intereà Bratislaus, Bohemorum Princeps uidens Regem bello in Pruſsia occupatum, magna damna

Poloniæ

Poloniæ intulit. Rex itaque Siecziechum Palatinum Cracouienſem cum filio ſuo Boleſlao nouem annos habente, cōtra hoſtes deſtinauit, quos una cum principe Bratiſlao ſtrenuè fuderunt: & Morauiam undique ferro, & igne uaſtantes peragrarunt: ſpolijsq́ multis onuſti, in pace ad Regem reuerſi ſunt. Tandem nunciatum eſt Hermāno regi, Pomeranos fœdifragos Miedzirzecze arcem munitiſsimam in finibus Saxoniæ intercepiſſe. Boleſlaus igitur duodecim annorum iuuenis patrem obnixè cum lachrymis ſolicitat, ut ſibi copias propter recuperandam arcem committeret, cuius audaciæ, prouidentiæ, animoſitatiq́ Rex admirans, legionē unam cum certis rectoribus illi commiſit: cætero exercitui Sieczieckum Palatinum Cracouienſem præfecit. Arcem itaque obſeſſam fortiter oppugnarunt: ſed quia in loco natura munitiſsimo ſita erat: ideò incaſſum laborabant. Qua de cauſa Dux exercitus obſidionem ſoluere ſuadebat: ſed Boleſlaus Regius filius à propoſito eum retraxit, & militibus confirmatis domos & tuguriola circa arcem, hyemis tempore imminente, erigere iuſsit, ut uideretur arcem ſe per hyemem oppugnare uelle. Qua re conſpecta, Pomerani obſeſsi ad Boleſlaum cum muneribus ſupplices ueniunt, ſe & ſua ei offerentes. Quos ille liberos dimittens, arcem recuperat: prudentiaq́ ſua omnia damna à Pomeranis illata reſarcijt: ad patremq́ ingenti cùm præda, ouans reuertitur. Poſtea Hermānus ſenio confectus, multis fortibus, præclarisq́ geſtis exactus, uitam cum morte fœliciter commutauit.

Bohemia à Polonis uaſtatur.
Miedzirzecze intercepta.
Aſtutia oppugnationis.
Miedzirzecze à Polonis recuperatur prudētia Boleſlai.

BOLESLAVS KRZIVOVSTI.

ANno Domini 1103. Boleſlaus Krziuouſti ab ore recuruo ſiue retorto (quod ex morbo contraxerat) appellatus, patre è uiuis ſublato, communi omnium applauſu: Regni habenis præficitur. Hunc Zbigneuius Monachus, frater illegitimus ſceptra ſibi inuidens, in primis laceſsiuit: Boriuoiumq́ Bohemiæ Regem, & Suatopolkum Ducem Morauiæ, contra eum commouit: quos Boleſlaus egregiè per Zeliſlaum Ducem exercitus ſui profligauit. Anno deinde ſequenti ualidioribus copijs coactis, in Morauiam excurrit: quam nullo repugnante, ferro, & igne, peruaſtauit. Tertiò Boleſlaus exercitum in Bohemiam & Morauiam duxit: dumq́ agrum hoſtilem undiq́ armis & flamma peragraret, Bohemi ex inſidijs in loco arctiſsimo in eum impreſsionem fecerunt. Rex uerò ſtrenui militis & Imperatoris officium agens, unum ex hoſtibus primus gladio interemit. Derſniak quoque Eques Polonus, ſecundum haſta transfixit. Cæteri Poloni animoſiores effecti, Bohemos fugientes inſigni clade profligârunt. Tandem Boleſlaus Pomeraniam armato milite aggreſſus, eam undique peruaſtauit: plurimisq́ oppidis & munitionibus occupatis, ſpolijs onuſtus, ad ſuos reuerſus eſt. Accidit autē dùm, poſt hanc inſignem uictoriam, in feſto dedicationis templi apud quendam nobilem conuiuium celebrâret, recreationis gratia, centum duntaxat equitibus cinctus, uenatum proceſsit: ubi in tria millia Pomeranorum inſidiantium incidit, in quos ipſe Rex ueluti Leo rugiens, primam impreſsionem fecit: tribusq́ interfectis, ſuos animoſiores reddidit. Quidam uerò Pomeranus in ipſum regem collimans, equum ſub eo transfixit: attamen à perſequendis hoſtibus equo altero nacto, haud deſtitit: donec multo cum labore à tanta obſtinata audacia uix retractus fuerit: uictorq́ ad ſuos conuiuantes, profligatis hoſtibus redijt. Interea Boriuogius Rex Bohemiæ exulans ad eum uenit, auxilium contra Svvatopolkum nepotem ſuum implorans, quem Boleſlaus in Regnum reduxit, Bohemiamq́ peruaſtauit. Tandem in Pomeraniā expeditionem adornauit, qua undiq́ peruaſtata, Bielgradum arcem munitiſsimam cum ciuitate, & multitudine Pomeranorum, expugnauit: cæteræ autem ciuitates & munitiones, utpotè Camenecia, Golimberg, Vielim, Czarnkouia, libenter ſeſe ei dedidērūt. Poſtea Boleſlaus irritatus Bohemiam deuaſtauit: Zbigneuiumq́ & Gueuonirum Pomeraniæ Duces rebelles, & fœdifragos, fudit, cœpitq́.

Zbigneuius Monachus.
Zeliſlaus Bohemos, Morauosq́ profligauit.
Boleſlaus Morauiam Bohemiamq́ uaſtat.
Bohemi profligantur.
Pomerania uaſtatur à Boleſlao.
Boleſlaus ſtrenuè dimicat.
Bohemus auxiliū impetrat.
Expeditio Boleſlai in Pomeraniam.

Henricus 4. Romanorum Imperator, Boleſlao ob damna Bohemis ſępiſsimè illata infenſus, coniunctis uiribus cum Svvatopolko Rege Bohemiæ, ualidiſsimas copias contrà eum in Sileſiam duxit, Lubuſaq́ ciuitate expugnata, Glogouiam urbem Glogouienſis Ducatus ſedem, acerrimè fruſtrà tamen oppugnauit: magna & crudeli ſtrage in militibus accepta. Boleſlaus quoque ualida Polonorum manu ſtipatus, cōtra Imperatorem & Bohemos proceſsit: & in exercitu ſuo proclamari fecit, ut quicunq́ ſe talem uirum præbuerit, qui Svvatopolkum Bohemię Regem occiderit, ille dono inſigni in ſempiternum cum poſteris ſuis remuneraretur. Vnus igitur Bohemus in Caſtris Polonicis militans conditionem datam accepit, exploratáq́ habens Caſtra Bohemorum ad tentorium uſque

Hēricus 4. Cæſar in Boleſlaū arma extollit.
Boleſlaus repugnat.
Cōditiones dātur à Boleſlao, Quis Bohemiæ Regem occiderit.

Bohemiæ Rex occiditur. *Arma Oxa.* *Acre & memorabile certamen Boleslai cum Henrico Cæſare.* *Henricus Cæſar funditur & fugatur.* *Pſie pole. Poloni triumphant.* *Henricus cum Boleslao amicitiam inire optat.*

Regium peruenit, & horribiliter in uocem prorupit dicens, Fuge, fuge ô Rex. Multitudo enim Polonorum nos undiq; inuaſit, Regem itaq; ex tentorio proſilientem lancea transfixit, & ad Polonos fruſtra inſecutus aufugit, ac munera promiſſa, Stemmaq; Oxa dictum Securim uidelicet accepit, & in magnam familiam Poloniæ excreuit. Henricus tamen Imperator magna damna Polonis in Sileſia exercuit, quę cum Boleslaus ad amicitiam iuſtis conditionibus perducere non poſſet, armato Polonorum milite accinctus, in aurora impetum in Cęſarianos fecit, diſtantia unius miliaris à Vvratislauia urbe Sileſiæ, ſicq; ad ueſperam uſq; acriter decertabant. Boleslaus autem cum fortiori agmine Polonorum & Sileſianorum in acies Cæſarianas à latere irruit, totumq; exercitum diſperſit, fugauit & ad internitionem proſtrauit, ut ipſe Imperator fuga ſibi conſulens uno duntaxat ſeruo comitatus uix euaſerit. Poloni uerò ſpolijs, exuuijsq; occiſorum ditati uictoriæ palmam obtinuerunt, adhuc locus in quo conflictus erat Polonicè, Pſie pole, id eſt, caninus campus appellatur: nam illic multitudo canum ad cadauera humana confluxerat, ut multo tempore uix prætereuntes tuti tranſire poſsint. Tandem anno ſequenti Henricus Imperator expeditionem Romam uerſus obuiam ſummo Pontifici adornabat, timensq; ne Boleslaus ſe abſente prouincias ſuas uaſtaret, legatos ad eum deſtinauit, rogans eum ſub certis conditionibus habita dignitate Imperatorio, ut ad ſe Bambergum ueniret, promittens illum huius conditionis nequaquam pœnituiſſe. Vbi Boleslaus ueniens Imperatori omnia obſequia ad quæ præſtanda attrahebatur, in perpetuum renunciauit, abdixitq; & conſanguinitatis uinculo (ut fit inter pacificantes Principes) ſibi iuncti ſunt. Boleslaus enim ſororem Imperatoris Adelheydam nomine Vvladislaus uerò filius eius Chriſtinam filiam eiuſdem Imperatoris in matrimonium accepit, ſicq; pace compoſita captiuos utrinq; reſtituerunt.

Pruteni & Pomerani fœdifragi trucidātur. *Naklo obſidetur.* *Pomerani uincuntur.* *Iterum Pomerani ſternuntur.* *Boleslaus in Daniam nauigat.* *Ruteni in Boleslaum concitantur.* *Inſidiæ Boleslao parantur.* *Boleslaus circumuenitur.* *Palatinus fugit cōflictum.* *Boleslaus ſtrenuè ſeſe defendit.*

Anno deinde Chriſti 1113. Pomerani & Pruteni poſtpoſito iuramento inopinatè in Maſouiæ Ducatum excurrerunt, Regionemq; totam infeſtis armis peruaſtauerunt, ſed eius oræ præfectus hoſtes cum ſpolijs reuertentes inopinatè aggreſſus, omnes trucidauit & ſpolia abegit. Hac perfidia Pomeranorum Boleslaus exacerbatus, inſtructis copijs cōtra eos proceſsit, Nakloq; arcem in qua erant 10000. Pomeranorum graui obſidione cinxit, ſed obſeſsi ad quindecim dies inducias impetrauerunt, hac conditione ut ſi intra conceſſum tempus nullum auxilium à ſuis haberent. Intereà uerò nunciatur Boleslao, Pomeranorum & Prutenorum quinquaginta millia in ſubſidium obſeſsis clāculum per ſyluas aduentare. Quorum caſtra Boleslaus explorata habens, à fronte & à tergo in eos impetum fecit, omneſq; inopinatos funditùs proſtrauit, quorum 4000. cæſa ſunt, cæteri capti & fugati. Naklocenſes uerò ſe & arcem cum ciuitatibus Regni ultrò dediderunt. Poſtea Pomerani cum Prutenis uires magnas inſimul coniunxerunt, omnes tamen à Boleslao uelut à leone fortiſsimo iugulati, Principeſq; eorum perpetuis carceribus mācipatus eſt. Rex itaq; rebus in Pomerania & Pruſsia rectè conſtitutis, expeditionem in Daniam Regionem tranſmarinam nauali claſſe adornauit, Anno Domini 1124. unde theſauros ingentes abſtulit, regnum uerò ultro oblatum reſpuit, & theſaurariū Regni Danici cum tota familia in Poloniam tranſtulit, cuius poſteri hucuſq; in Polonia, & Pruſsia celebres reſtant. Duniniq; à Dania uocantur. Boleslaū itaq; è Dania in Poloniam reuertentem principes Ruſsiæ ſeditioſi bello appetierunt, & quo magis eum irritarēt, Principem Halicienſem conſanguineum Regis expulerunt. Quos Boleslaus egregiè ultus eſt, Præmislienſemq; Ducem cum ingenti exercitu proſtrauit, ubi tres Duces Ruſsiæ in conflictu occubuerunt. Poſtea Iaropolhi Ducis Kiouiæ conſilio aſtuto omnes Principes Ruſsiæ aduerſus Boleslaum Regem conſpirauerunt, utq; eum facilius ſub prætextu amicitiæ obruere poſſent. Legatos ad eum deſtinauerūt, obſtringētes ſe omnes tributarios, ac ſubditos Poloniæ Regno fore, utq; Ducem Halicienſem in locum priſtinum reduceret optabant. Rex igitur nihil mali ſuſpicans expeditionem in Ruſsiam paruis copijs cinctus adornauit, cumq; ad Haliciam ciuitatem appropinquaret, ecce Principes Ruſsiæ cum auxiliarijs copijs Hungarorum, quaſi congratulantes ei ex inſidijs eruperunt, Regemq; undiquaq; circundederunt. Rex autem aſtutiam Ruthenorum conſiderans, milites ſuos qui pauci erant, ad reſiſtendum hoſti fœdifrago fœcunda oratione confirmauit. Sed Palatinus Cracouienſis admonitione regia minimè motus cum præcipua ala equitum, cui præfectus erat, inter primum tumultum aufugit. Rex uerò rem aliter non poſſe fieri uidens, ſtrenui militis & Imperatoris officium agens, primo cum ſuæ aulæ equitatu Hungaros aggreſſus eſt, quos ſtrenuè repræſsit & proſtrauit, uiribuſq; reſumptis cum ualidis Ruthenorum

copijs

copijs manus acriter conſeruit, iamq; Ruthenorum acies inclinabantur, dum recentes legiones auxiliares ualidiores. Polonos undiq; circundederunt, uireſq; eorum perfregerũt, equus ſub Rege ipſo confoſſus ut inteſtina ex eo profluxerint, alium tamen Eques ei ſuppeditauit, ſicq; uix à ſuis ad fugiendum compulſus illęſus euaſit. Quapropter mœſtus animo angebatur, non tam Ruthenorum fœdifragorum inſidias, ſed Palatini Cracouienſis perfidiam turpiſsimam execrans, cui pelliceum Leporinum, & colum inſtrumentum quo mulieres fuſo fila ducunt, liniq; faſciculum, & cordam miſit, indicans eum Lepori in fugiendo ſimilem eſſe, & quod indignus ſit uir, ſed mulier haberi: reſq; muliebres & non uiriles potius tractare, ſuſpendiq; dignum. Palatinus itaq; ille, in deſperatione adactus, in campanili oratorij ſui fune campanæ ſeſe ſuſpendit, cuius nomen propter poſterorum dedecorem in Chronicis reticetur, ab hocq; tempore Caſtellanus Cracouienſis, Palatinum autoritate dignitateq; antecellit. Boleſlaus autem quotidiè aduerſam fortunam execrando triſtitia conſumptus, ſumptis Sacroſanctis Sacramentis extremum diem clauſit, annos ætatis ſuæ 54. Regno 36. annos præfuit, in Eccleſia Cathedrali Plocenſi ſepultus. Porrò nullus Rex Poloniæ ad hæc uſq; tempora illo fœlicior bellicoſiorq; extitit. Omnes enim Reges & Monarchæ finitimi undiq; in eum irruebant: ille uerò eos ſtrenuè caſu non uariante fidem propugnabat, & Regna eorum ſecundum arbitrium ſuum militis ſtrenui & Imperatoris mœnia obſſens peragrabat. Conflictus cum hoſtibus principales & memorabiles ac publicos 47. commiſit, exceptis congreſsibus excurſionibuſq; paruis, qui ſæpiſſimè eueniebant, excepto quoq; hoc ultimo certamine, quod cum eo Rutheni aſtutè commiſerant, ex quo ille non ſecus atq; ille Hector Troianus, Hannibalq; Carthaginenſis ſuo Marte ſeſe ſtrenuè defendẽs, acieſq; hoſtium inſtructas fortitudine, diſpergens euaſit. Adhuc uitæ ſuperſtes filijs ſuis Imperium diſpoſuit, Vuladiſlao natu maiori Cracouienſem, Siradienſem, Sileſiæq; & Pomeraniæ Ducatus legauit. Boleſlao Criſpo Maſouiam, Dobriniã Cuiauiãq; Mieſlao Gneſnẽſem, Poſnanienſem, Caliſienſemq;. Henrico uerò Lublinenſem, Caſimirienſemq; tractum teſtamento ordinauit. Caſimiro autem omnium iuniori quicquã reliquit. Admonentibuſq; ſe de eius ſorte Senatoribus, reſpondit: An ignoratis, inquit, quod in curru quatuor rotæ currentes neceſſe habent, ut aliquis eis inſideret, quod & factum eſt, ut inferius dicetur.

Donum Palatino profugo à Boleſlao dignum mittitur.

Caſtellanus Palatino Cracouienſi dignior titulo.

47. conflictus Boleſlaus uictor habijt.

VVLADISLAVS SECVNDVS.

ANno Domini 1140. Vuladiſlaus ſecundus, Boleſlao patri in Regno ſucceſſit. Hic ex moribus patrijs degenerauit: uxoriſq; impulſu ſorte ſua non contentus, fratres ſuos Ducatibus exuendos propoſuit, eoſq; bello appetijt, auxiliaribus copijs à principe Ruſsiæ acceptis. Henricus itaq;, Boleſlaus & Criſpus, cum Mieczlao in arcem Poſnanienſem fratris metu ſeſe receperunt: quos Vuladiſlaus oblitus fraternæ charitatis, grauiter obſedit. Iamq; obſeſsi penuria uictus coacti, deditionem moliebantur: ſed ueteranorum militum perſuaſione confirmati, aleam belli tentare propoſuerunt: nactaq; occaſione, cum hoſtes choreis temulenti indulgerent, intempeſta nocte ex arce cum ingenti uociferatione unuſquiſq; facem accenſam manibus geſtando eruperunt: caſtraq; hoſtium incenderunt: & ipſos hoſtes ferro protriuerunt. Vuladiſlaus uix turpi fuga elapſus eſt: quem fratres uictores Cracouiam uſq; inſequuti ſunt. Sed poſtea in Germaniam ad cognatos uxoris ſuæ aufugit: quem poſtea uxor cum filijs ſecuta eſt. Sicq; proprio uiuere non contentus, alienis inhians, ſua amiſit.

Vuladiſlaus degener.

Vuladiſlaus fratres oppugnans ipſe fugatur regnoq; exuitur.

BOLESLAVS QVARTVS CRISPVS.

ANno Domini 1146. Boleſlaus Criſpus, à capillis cõtortis dictus, fratre Vuladiſlao ſeditioſo expulſo, habenas regni ſuſcepit. A'Conrado Imperatore frequenter ſollicitabatur, ut aliquam regionem exulanti fratri concederet, quod ille ſtrenuè repugnabat, qua de cauſa Imperator in Sileſiam exercitum duxit: ſed pluribus damnis à Polonis affectus, re infecta diſceſsit. Eadem de cauſa cum Friderico Barbaroſſa Imperatore Boleſlaus bella geſsit. Inimicitijſq; utrinq; compoſitis, Vuladiſlaum fratrem ex Germania reuocatum, in gratiam accepit: qui poſtquam aduenit, in Ploczko ciuitate non ſine ueneni ſuſpicione ſpiritum exhalauit. Tandem anno Domini 1164. Rex cum fratribus triplici exercitu inſtructus, in Pruſsiam deſcendit, quam ferro & igne latè peruaſtauit, ad Chriſtianiſmum Prutenos ſollicitans, donec ſe baptiſari ſpoponderent: ſed

Cum Conrado Imperatore et Friderico Barbaroſſa belligeratur.

Vuladiſlaus in Poloniam reuertitur.

Pruteni à Boleſlao oppugnantur.

demum baptiſmo ſpreto,contra Polonos in Maſouiam excurrerunt: contra quos denuò Boleslaus cum fratribus exercitum duxit.Intereà uerò,ad Polonos duo Pruteni,ſub prętextu exulum aſtutè defecerunt, qui ſe totius Pruſsiæ ſitum exploratiſsimè noſſe affirmabant:ideò eos Poloni,Duces belli ſibi delegerūt: qui exercitum perfidè inter denſiſsimas paluſtroſaſq; ſyluas induxerunt,ubi in palude quadā ceſpite uiridanti contecta, tanquam muſcæ in pice hæſerunt:ut nec ulterius progredi,nec retrogredi potuerint.Pruteni autem ex inſidijs prorepentes: Polonos ingenti clade affecerunt, ubi Henricus Lublinenſis, & Sendomirienſis Dux,frater Boleslai ſtrenuè dimicando occubuit. Princeps uero Boleslaus in Poloniam reuerſus eſt. Qui poſtea multis geſtis ſtrenuè peractis, extremum diem clauſit.Anno Domini 1171.ætatis ſuæ 29.in arcis Eccleſiæ templo Cracouiæ ſepultus.

Profugi è Pruſſia frauduleti.

Profugis non credendum.

Poloni ſudantur.

MIECZSLAVS SIVE MIESCO TERTIVS.

ANno Domini 1174. Mieczslaus ſenex, fratri Boleslao Criſpo in Monarchia ſucceſsit.Hic rapax,crudelis,ſeueruſq; in ſubditos extitit, & tyrannidem ingentem exercuit:quapropter ab omnibus diris execrationibus maledicebatur.Epiſcopus itaq; Cracouienſis Gedeon nomine,eum cæteris Senatoribus conſilium occultè inijt, de Caſimiro in locum eius ſubſtituendo: & nacta occaſione temporis,cum Mieczslaus Rex in maiorem Poloniam diſceſsiſſet,ad Caſimirum fratrem eius iuniorem, quamuis inuitum,ſceptra detulerunt.

Mieczlaus Tyrannus Regno exuitur.

CASIMIRVS SECVNDVS IVSTVS COGNOMINATVS.

ANno ſalutiferi uirginei partus 1104.Caſimirus facinus fratris aboleuit, in comitijſq; generalibus Lancitię celebratis,omnes qui erant cauſa inteſtinæ diſſentionis dignis ſupplicijs affecit.Fratrē poſtea Mieczslaum in gratiam accepit, Gneſnenſemq; tractum & Poſnanienſem ei conceſsit. Tandem Pruteni & Pomerani Caſimiri regis clementia conſiderata,ultro ſe ei obtulerūt. Interea uerò Lithuaniæ ciuitas Breſtia,à Polonis defecit. Eò itaq; Rex cum exercitu profectus,ciuitatem cum arce cœpit:eoſq; qui erant cauſa defectionis, dignis ſupplicijs affecit.Inde rectà in Ruſsiā profectus, Seuoldum & Volodimirum Duces rebelles, cruento prælio fudit.Rege autem in Ruſsia militante,Mieczslaus ſenex priorē dignitatem affectans, Cracouia potitus eſt,arcem capere nō potuit,ciuitate uerò ſuis præſidijs firmata,ad comparandum maiorem exercitum,profectus eſt.Caſimirus autem ex Ruſsia exercitum reducens,Cracouiam libenter intromiſſus,de ſeditionis ſeminatoribus,dignas accepit pœnas. Poſteà non oblitus cędis Henrici fratris cladiſq; Polonorum, in Pruſsiam exercitum duxit:quam undiq; armis peragrauit,Prutenoſq; & Pomeranos tributarios ſibi effecit:Cracouiamq; reuerſus,anno Domini 1194.extremum diem clauſit:non ſine ueneni ſuſpicione. Eius & cura & impenſis,corpus ſancti Floriani Roma Cracouiam allatum eſt:anno Domini 1184.

LESCO QVARTVS.

IVſtis Caſimiro perſolutis,Leſco filius eius à crinibus Albus cognominatus,ab omnibus Rex ſalutatur:Anno Domini 1194.Mieczslaus tamen ſenex, patruus eius Monarchiam regebat:pro qua poſtea,uario Marte cum eo Leſco bella geſsit.Tandem comitia Generalia in Zucyman ciuitate celebrauit,ad quæ plurimi Magnates, & Principes Poloniæ conuenerunt,ubi citatus eſt mandato Regio Suatopolus,Capitaneus Pomeraniæ,qui tributum 10000.marcarum argenti per aliquot annos iuxta pacta Regi nō pendebat.Qui occaſione per exploratores nacta, armata manu ad ciuitatem prædictam inopinatè accelerauit,diuerſoriaq; obruens,qui ſe defendere uolebant,interfecit. Regi ſtatim tumultus cauſa qui in balneo tunc temporis erat,ſignificatur. Ex balneo itaq; exiliēs, cum paucis famulis equis conſcenſis,aufugit.Suantopolus uerò eum inſequutus, ut fœdifragus, & nequiſsimus, ſine ulla dignitatis ratione trucidauit. Henricum quoq; Vratislauiæ principem,lætali uulnere affecit,& plures alios trucidauit: Anno Domini 1227.
Cadauer Lesconis per ſuos relatum, in Baſilica Cracouienſi cum maximo luctu terræ mandatum eſt.

Leſco cum Mieczslao patruo de Monarchia certat.

Leſco nefariè occiditur à Pomerano fœdifrago.

BOLES-

BOLESLAVS QVINTVS PVDICVS.

ANno Domini 1243. Boleslaus Pudicus, patri crudeliter occiſo, in regimine ſuccedit. Eo regnante multa mala Poloniam præmebant: id uerò ob principũ pluralitatem, qui tunc temporis 24. erant. Quod malum tandem peius redintegratum eſt. Tartarorũ enim 100000. in Poloniam, Ruſsiamq; populabundi uenientes, utramq; regionem crudeliter uaſtabant: ciuitatibus, uillisq; ſuccenſis captiuos educebant. Rex igitur Boleslaus cum Henrico Duce maioris Poloniæ, cæterisq; principibus contra Tartaros unanimiter progreſsi, prælium cum eis acre commiſerunt. Iamq; Tartari inclinabãtur: ſed quidam Vexillifer Tartarorũ, cum uexillo, in quo erat ſcripta litera Græca tali modo, X, proceſsit, ſuperius uerò in cuſpide haſtę, erat caput quoddam terribile infixum, arte magica confectum, ore fumum, uaporemq; ſordidum in Polonos euomens: quo uelut peſte quadam infecti, & incantationum ui faſcinati, uires amiſerunt. Sicq; funditus à Tartaris nõ ſecus, atq; à grandinibus frumenta, proſtrati ſunt. Cupientesq; Barbari numerũ occiſorũ perueſtigare, auriculam unicuiq; dextram amputãtes, nouẽ ſaccos magnos eis impleuerunt, ubi diminuta eſt multitudo principũ Poloniæ, Sileſiæ, atq; Ruſsiæ. Tunc temporis Tartari totam ferè Ruſsiam, & Poloniam, Hungariæq; & Germanię partem, flamma ferroq; peruaſtauerunt, terroreq; inaudito omnia compleuerunt.

Tartari in Polonia crudeliter graſſantur.
Poloni cũ Tartaris dimicant.
Incantationis uis.
Poloni à Tartaris funduntur.
Auricularum nouẽ ſacci implentur.

Anno Do. 1269. uiſus eſt in cœlo exercitus equeſtris, inter ſe acerrimè confligens.

Eodem anno mulier quædam Nobilis, in terra Cracouienſi triginta ſex pueros uno partu edidit.

Eodem anno in Caliſsia ciuitate uitulus duo capita, ſeptemq; pedes habens enixus eſt, cuius cadauer nec à canibus, nec auibus comeſtum, permanſit.

Miracula, Monſtraq; in Polonia.

Boleslaus poſtea Rex exactis in regno 37. annis, è uiuis deceſsit, abſq; prole: cœlibem enim uitam (unde Pudicus appellatus eſt) duxiſſe fertur.

LESCO SEXTVS NIGER.

ANno Domini 1297. Leſco niger Dux Siradienſis, mortuo fratre Boleslao Pudico, habenis Regni præficitur. Quę ſtatim pericula inſecuta ſunt. Tartari enim ualidis copijs Ruſsiam, & Poloniam iterum crudeliter peruaſtauerunt.

Tartari Poloniam uaſtant.

Tandem Anno Domini 1280. Leſco Rex meliori fortuna uſus, Leonem principem Ruſsiæ ſuperbum, cum ingenti exercitu Tartarorum & Ruſſorum cruenta clade proſtrauit, Ruſsiæq; prouincias fugato hoſte: infeſtis armis peruaſtauit, ex quibus multis trucidatis, ſex millia captiuorum abduxit.

Leſco Niger Leonem Ruſsiæ ducem proſtrauit.

Poſtea anno à Chriſto nato 1282. Lithuani in terram Lublinenſem ualida manu excurrerunt: ingentemq; captiuitatem hominum eduxerunt: quos Leſco collectis undecunque pro tempore copijs perſequutus, ad Nemen & Narevv fluuios inſecutos, clade cruenta proſtrauit, captiuosq; liberauit. Cæſa ſunt tunc temporis 14000. Lithuanorum infidelium.

Lithuanorum 14000. ceduntur.

Demum ãno Domini 1285. Lithuani collectis maioribus copijs, per abdita ſyluarum in Lucouienſem tractum excurrerũt: quos Leſco ſimilimodo aſſecutos fudit, & fugauit, ſpoliaq; & captiuos ademit. Tandem multis geſtis ſtrenuè editis è uiuis deceſsit: Cracouiæ terræ mandatus eſt.

Iterum Lithuani funduntur.

HENRICVS PROBVS.

ANno à Chriſto nato 1290. Henricus Probus Dux Vratislauiæ, Leſconi Nigro in regimine ſucceſsit. Epiſcopus quoq; Cracouienſis cum cæteris proceribus, Boleſlaum, Maſouiæ Ducem ad regnum uocauerant: ſed ab Henrico eiectus eſt. Tandem Vladislaus Cubitalis (ad quem etiam Monarchia iure naturali competebat) Dux Siradienſis, adiunctis ſibi in auxilium maioris Poloniæ equitibus, cum Henrico de regno acriter contendebat, exercitumq; eius cruenta clade in Sileſia ad Sieuieram ciuitatem, proſtrauit: ubi Ducis Glogouienſis filium, & Sprotauiæ principem occidit. Vnuſquiſque eodem tempore ex Sileſijs inſignem uictoriam reportauit: & uictor Cracouiam ultro deditam occupauit. Sed Henricus denuò ad expugnandam Cracouiam, exercitum duxit: quem Teutones ciues clandeſtino noctu in ciuitatem immiſerunt: adeo ut Vladiſlaus uix cucula monaſtica indutus, effugerit. Et ſic Henricus regno potitus eſt. Sed paulò poſt, anno in regimine non exacto, è uiuis deceſsit: non ſine ueneni ſuſpicione: Vratiſlauiæ terræ mandatus.

Diſcordia principũ Poloniæ de Monarchia.
Cracouia bis capitur.

PREMISLAVS SECVNDVS.

Premiſlais Rex occiditur.

ANno Domini 1295. Premiſlaus princeps maioris Poloniæ & Pomeraniæ, regni habenis præficitur. Hic omnibus principibus finitimis terrorem incuſſerat: ideò Marchiones Brandēburgenſes, impulſu regis Bohemiæ Vvenceslai, nacta occaſione, cum Rex ipſe die S. Dorotheæ cum ſuis conuiuaret, ex improuiſo in eum irruerunt: multisq́; uulneribus affectum (quamuis ſeſe ſtrenuè cum ſuis aulicis defenderet) occiderunt. Septem tantum menſes regno præfuit.

VVENCESLAVS BOHEMIAE REX.

Peregrinatio Vvladislai exulis.

ANno uirginei partus 1300. Vvladislaus Rex Bohemiæ ad regnum Poloniæ uocatur. Cum Vvladislao Cubitali de regno acriter cōtēdebat, omnesq́; poſſeſſiones & arces ei ademit, quibus non Polonos ſed Bohemos præfecit. Vvladislaus uerò omnibus ſpoliatus (ad quē Monarchia iuſtè cōpetebat:) in Hungariā exulans perrexit, inde Romam petiit. Demùm Roma in Hungariā reuerſus, ſumptis ab Hungaris auxiliaribus copiis, uariis excurſionib. Bohemos in Polonia infeſtabat. Poſtea Pelcen, Visliciam, & Lelouiā arces occupauit. Tandem poſt nebulam (ut dicitur) Phœbo illuceſcente, Vvenceslao Bohemo è uiuis ſublato, Vvladislaus Cubitalis regno multis ab annis expectato potitur. Hic Vvēceslaus Bohemus, primus monetā argenteā, groſſos uidelicet Bohemicos, in Poloniam intulit: qui adhuc in uſu Cracouiæ paſsim habentur. Primò uerò fruſtulis quibuſdā argenti, pellibusq́; Aſpreolorum, & cæterarū rerum tranſmutatione, neceſſaria comparabant. Eo quoq́; regnante, Cracouia muro cincta eſt.

Vvladislaus regno potitur.

Argentea moneta in Polonia.

VVLADISLAVS CVBITALIS VVLGO LOKIETEK.

Vvladislaus Sileſiam uaſtat.

ANno Domini 1306. Vvladislaus Cubitalis, poſt multa pericula perpeſſa, frequentibusq́; repulſis exantlatis, Monarcham Poloniæ ſe gerere cœpit. Hic eodem anno, collecto exercitu, contra Henricum Ducem Glogouiæ, in Sileſiam proceſsit: quam flamma, ferroq́; nullo repugnante peruaſtauit. Poſteà anno Domini 1320. Vvladislaus præfatus Dux, in uerum Regem & Monarcham Poloniæ coronatur cum Heduigi conſorte ſua: ab eoq́; tempore Eccleſia Cracouienſis iure coronandi Poloniæ Reges primum dotata, & priuilegiata eſt. Primò enim in loco minimè tuto Gneznæ coronabantur. Demum anno Domini 1326. ualidioribus copiis ex Lithuanis, Ruthenis, & Polonis conſcriptis, Rex Vvladislaus, cædem fratris Præmislai ulturus, in prouincias Marchionum Brandenburgenſium infeſtis armis excurrit: omniaq́; ab Odera fluuio & à Brandeburga, Francfordiam uſque in latitudinem & longitudinem igne, & gladio peruaſtauit: multisq́; ſpoliis onuſtus, cum ſex millibus captiuorum, ad ſua in pace reuerſus eſt. Cum Crucigeris Pruſsienſibus, plurima bella geſsit. Poſteà cum præfati Crucigeri iniuſtè in Polonia graſſerentur: eorum iniuria Rex prouocatus, exercitum in Pruſſiam duxit. Cum ualidiſsimisq́; Teuthonicis copiis, anno Domini 1331. Menſe Septembri, ingenti armorum fragore acerrimè conflixit, ac primas acies Polono milite protriuit, fugauit & diſperſit. Poſteà uiribus recentes phalanges Teuthonicorum (quibus præerant Commendatores Ruſſer de Plauno Comes, & Ottho magnus de Brunſdorff) contrà Polonos proceſſerunt, bellumq́; redintegrauerunt: omnes tamen à Polonis proſtrati ſunt. Cæſa ſunt in eo conflictu 4000. Crucigerorum Pruſsienſium, cum plurimis Commendatoribus. Poſteà Vvladislaus Cubitalis infirmitate correptus, extremum diem uitæ Cracouiæ clauſit, anno Domini 1333.

Cracouia pro Coronatione regum delecta.

In Marchiam uaſtabundus contendit.

Cum Crucigeris acre certamen.

Crucigeri proſtrantur.

CASIMIRVS MAGNVS.

Caſimirus Leopolim cœpit. Volodimiriam expugnauit. Caſimirus Ruſſiæ prouincias tributarias reddidit, ſubiugauitq́;.

ANno Domini 1333. Caſimirus Magnus, patri iuſtis perſolutis, Rex communi omnium acclamatione ſalutatur. Regnum oblatum ex omni parte in primis pacificatur: in ſeditioſosq́;, & paſsim latrocinantes animaduertit. Poſteà anno Domini 1339. Ludouicum nepotem ex ſorore, Caroli regis Hungariæ filium, ſucceſſorem poſt ſe in regno Poloniæ aſsignauit, & declarauit, conſtituitq́;. Tandem 1340. Caſimirus armata manu in Ruſsiam progreſſus Leopolim regionis Metropolim cœpit: unde theſauros ingentes aſportauit. Deinde ad Volodimiriam contendit: qua expugnata, Cracouiam triumphans exercitum reduxit. Denuò in Ruſsiam ualidioribus copiis cinctus deſcendit: hasq́; prouincias, cum ciuitatibus ad deditionem cōpulit, Premisliam, Haliciam, Leopolim, Sanociam, Lucouiam, Volodimiriam, Lubaczouiam, Treblouiam, Tuſtaniam, & complures alias, quæ hucuſque à regno Poloniæ nō ſeparantur.

tur. Tertiò Caſimirus anno Domini 1349. exercitum in Ruſsiam duxit, arceſq; quas nōdum poſſederat, ſuæ ditioni ſubegit.

Poſtea anno Domini 1363. Caſimirus Rex Carolo 4. Romanorum Imperatori, Neptim ſuam Eliſabetham, Ducis Stolpenſis filiam in matrimonium dedit: ad nuptiarumq; ſolennia ipſe Carolus Imperator, Ludouicus quoq; Hungariç, Petrus Cypriæ, Sigiſmundus Daniæ Reges, Ottho Bauariæ, Semouitus Maſouiæ, Boleslaus Suidnicæ, Vladislaus Opoliæ Duces, ſatis ſplendido apparatu Cracouiam conuenerunt, abſolutoq; nuptiarum cōuiuio, quidam ciuis Cracouienſis, Vierinok nomine, à Rheno oriundus, Theſaurarius regius, hos omnes reges, & principes cum Imperatore, lautiſsimo conuiuio aliquot diebus excepit: muneraq; inſignia ſingulis obtulit.

Ad nuptiarum ſolēnia tres reges imperator, & multi Principes à Caſimiro inuitantur.

Anno tandē Domini 1370. Caſimirus Rex, iuxta Przedboriam ciuitatem, inter uenandum, ceruum inſequens, equo ſuccumbente pedem fregit: à quo uulnere ſpiritum exalauit Cracouiæ: ibidemq; ſepultus. Hic omnes ferè ciuitates & arces, in Polonia muro cinxit: plurimaſq; arces & Baſilicas condidit. Legibus quoq; tam Equeſtribus, quàm ciuilibus patriam locupletauit: quæ hucuſq; uigent: & omnes Reges anteceſſores ſuos, ſumma dexteritate in promouendis theſauris & prouentibus regni ſuperauit: ideo Magnus iure appellatus eſt.

Caſimirus à pedis fractura mortuus.

Caſimirus bonus paterſamilias.

LVDOVICVS HVNGARVS.

Decedente Caſimiro Magno abſq; hærede maſculino legitimo, Ludouicus Rex Hungariæ nepos eius, anno Domini 1370. Sacrum diadema Polonicum ſuſcepit. Eo in Polonia regnante nihil memoria dignum gerebatur: ſed homicidia, latrociniaq; paſsim exercebantur, propter abſentiam illius. Qui uerò de iniuria ſibi illata in Hūgariam ad Regem proficiſcebantur. Hi à rege ad reginam: à regina uerò ad factores regios, & à factoribus ad gubernatores in Poloniam cum literis relegabātur, plurimiſq; iniurijs, & anguſtijs Polonia tunc temporis premebatur.

Hungarus Poloniæ Rex creatur.

Poſteà anno Domini 1381. Ludouicus filiam ſuam Mariam, Sigiſmundo Marchioni Caroli quarti Romanorum Imperatoris regis Bohemiæ filio, deſponſauit, regemq; Poloniæ poſt ſe futurum declarauit. Qui in Poloniam armata manu ueniēs: quaſdam rebelles puniuit: rectaq; contra Maſouiæ Ducem exercitum duxit, qui etiam ſceptra iure propinquitatis affectabat. Maſouia itaq; flamma & ferro peruaſtata Poſnaniam Maioris Poloniæ Metropolim profectus, ab omnibus honorificè pro Monarcha agnoſcitur. Interea uerò Ludouicus Hungariæ & Poloniæ rex è uiuis decedens: Albæ regiæ ſepelitur, anno à Chriſto nato 1382. Regno Poloniç 12. annis præfuit. Poloni itaq; Ludouici regis morte audita: conſilium clandeſtinum inierunt, ut Sigiſmundo relicto pro hærede regni, Ludouici regis filiam ad ſe reciperent: eamq; in matrimonium tali Principi, qui Rempub. rectè gubernaret: ab hoſtibusq; uindicaret locarent. Regina itaq; Hungariæ Ludouici coniunx, filiam Heduigim in Poloniam miſit, quæ honorificentiſsimè à Polonis proceribus accepta, Sacro diademate ſolenniter Cracouiæ ex more coronata eſt.

Sigiſmūdus Caroli filius regnum Poloniæ obtinere tētat.

Poloni Sigiſmundo ſpreto pro hærede regni filiam Ludouici accipiunt.

Anno igitur Domini 1385. Iagielo magnus Dux Lithuaniæ certior factus de Heduigis reginæ ex Hungaria in Poloniam aduentu: pulchritudine, moribuſq; eius honeſtis commotus: oratores ad eam fratres ſuos, Skiergielonem, & Boriſſum cum peramplis muneribus deſtinauit: coniugium, regnumq; dotale expetens, promittens ſecū uniuerſa gente ſua baptiſaturum: omneſq; ciuitates & arces cum ſuis prouincijs, quas Lithuani à regno abſtraxerunt: & etiam captiuos liberaturum: inſuper etiam Magnum ducatum Lithuaniæ cum regno Poloniç uniturum, & incorporaturum, Sileſiam, Pruſsiam, Pomeraniam, armis recuperaturum, theſauroſq; omnes in uſum regni Poloniæ conuerſurum, omnia deniq; quæ ad amplitudinem Reipub. Poloniç, & ad incrementum totius Chriſtianitatis ſpectarent, acturum, curaturumq;. Hæc legatio Lithuanorum, grata, periucundaq; Polonis erat: ſed regina eam detractabat: à barbari enim matrimonio abhorrebat. Nam adhuc patre uiuente, Vvilhelmo Auſtriæ Duci deſponſata erat: ideo illum priorem ſponſum ardenti animo complectebatur. Qua de cauſa oratores Polonorum legationē Iagielonis Lithuani, ad reginam Heliſabetham in Hungariam detulerunt: quæ in omnibus ſe contentam eſſe reſpondit: quidcunque boni proceres regni conſtituerint. Legati igitur Polonorum in Lithuaniam profecti, ut Iagielonem in Poloniam cum promiſsis muneribus, Heduigi reginæ maritum, adduxerunt. Interea uerò Vvilhelmus Auſtriæ Dux, certior rerum Polonicarum factus, Cracouiam ſplendido aulicorum equitatu ſtipatus cum ingen-

Iagielo Lithuanus, Heduigim Poloniæ hæredem cum Regno ſub conditionibus petit.

Oratores in Lithuaniam pro Iagelone.

Vvilhelmus Auſtriacus Cracouiam uenit.

ingentibus muneribus, ad præcipiendum matrimonium uenit, à reginaq; alacriter acceptus, multa conuiuia quotidiè alterutrum celebrabant, choreisq; honeſtè tamen & modeſtè indulgebant: qua de cauſa proceres Poloni Vvilhelmum Auſtriacum apud reginam uidentes acceptum, gratumq; hoſpitem, & propenſam utriuſque erga ſe uoluntatem animaduertentes, in arcem eum deducunt: cum regina deſiderato matrimonio copulãt. Sed Iagielonem aduteniſſe audientes Vvilhelmum ex arce propellunt: portasq; poſt eum obſerant. Cuius expulſionem Regina animo ægrèferens, ſuis manibus ſeras portæ frangere, & contundere cœpit: optatis cum eo nuptijs in ciuitate fruitura. Sed per Conſiliarios longa diſſuaſione à propoſito retracta eſt. Vvilhelmus uerò uidens ſibi proceres Poloniæ apertè & obſtinatè aduerſari: de aduentuq; Iagielonis audiens, è Cracouia cum ſuis (relictis theſauris) clandeſtinè diſceſsit.

Vvilhelmus Auſtriæ Dux, Cracouia eijcitur.

IAGIELO SIVE VLADISLAVS LITHVANVS.

Lithuanus in regnum Poloniæ acceptus.

ANno à Chriſto nato 1386. Iagielo Magnus Dux Lithuaniæ (cuius Geneologia in Lithuaniæ deſcriptione latius patet,) cum fratribus ſuis Boriſſo, Suidrigielone, & Vitoldo, Cracouiam ſatis ſplendidè 12. Februarij uenit: ubi ab omnibus ingẽti cum lętitia acceptus & in arcem honorificè deductus eſt. Itaq; 14. die Februarij, cum fratribus in fide Chriſtiana inſtructis, ſacro Baptiſmi fonte abluitur, & Vladislaus appellatur. Eadem die Baptiſmo abſoluto matrimoniũ cum Regina Heduigi cõtraxit, Magnumq; Ducatum Lithuaniæ, Samogitiæ, Rußiæ, ſicut promiſerat regno Poloniæ incorporauit, uniuit, diplomatibusq;, & iureiurando confirmauit. Tandem hebdomada elapſa in Regem Poloniæ ſolenniter conſtituitur, & ſacro Diademate coronatur. Poſteà nuptiarum ſolẽnis peractis, Iagielo cum Regina in maiorem Poloniam ſub Quadrageſimæ tempore profectus eſt, propter pacificandas ſeditiones, quæ per Domaratum Capitaneum Generalem maioris Poloniæ, & Vincentiũ Palatinum, excitabantur. Rebus itaq; in Polonia maiori compoſitis, in Lithuaniam expeditionem adornauit: nolens eam amplius cultui idolorum & dæmonum uacari: in Comitatu ſuo magnam Procerũ, & Equitum Poloniæ cateruam habens. Archiepiſcopus quoq; Gneſnenſis, plurimisq; Eccleſiaſticorũ, & Semouitus Maſouiæ, Conradusq; Olenſniciæ Duces eum ſecuti ſunt. Vilnæq; ſolenniter conuentu indicto, ſub initium Quadrageſimæ, de uano idolorum cultu abolendo tractare cœperunt, ſicq́ue illa gens barbara Lithuaniæ, & Samogitiæ ſacro Baptiſmi fonte lauata eſt. Porrò turmatim ſtantes aqua luſtrali (nomine unicuiq́ue turmæ, Stanislai uel Petri, &c. impoſito) aſpergebantur, prout latiùs in deſcriptione Lithuaniæ patet.

Lithuania Poloniæ adiũcta.

Expeditio in Lithuaniam Iagielonis.

Lithuaniæ & Samogitia ad fidem Chriſti conuertitur.

Rebus in Lithuania pius Rex rectè diſpoſitis, Vitoldum patruelem ſummæ rerũ præfecit, in Poloniamq; reuerſus recta in Sileſiam exercitum duxit, arcesq; & ciuitates ſub Vladislao Duce Opolienſi rebelli cœpit: Krzepice, Bobolicze, Olſtin, Brzeznice, Oſtreſeuo, & Grabouo dictas, Boleslauiecz arx ſeptem annis obſidebatur, quam poſtea Oſka Duciſſa uidua, penuria cõmeatus coacta Regi ſubdidit. Dux igitur Opolienſis reliquas arces quadraginta millibus florenorum, uidens ſe eas non poſſe defendere: Crucigeris Pruſsienſibus uendidit, quas illi ſuis præſidijs munierunt: ſed Rex deſtinato exercitu cæteras arces ditioni ſuæ ſubegit.

Iagielo arces in Sileſia recuperat.

Opolienſis Dux arces uendit.

Moritur anno Domini 1399. Heduigis Regina, de cuius uitæ ſanctimonia teſtantur annales Polonorum. Poſteà anno 1400. Regi, Cilicienſis Comitis de Hungaria filia Anna Cracouiam allata eſt.

Heduigis moritur.

Tandem anno Domini 1410. Rex armatis copijs cinctus contra Pruſsienſes Crucigeros profectus, ſuperato Viſtula fluuio ad Ciernienſko oppidum caſtra metatus eſt, ubi etiam Vitoldus patruelis Regius cum ſuis Lithuanis & Tartaris uenit. Semouitus quoq; & Ianuſius Maſouiæ Duces, ſuas cohortes adduxerunt, uiribus itaq; coniunctis caſtra ad Tanebrigum & Grimoaldum oppida mouerunt. Intereà uerò Rege officium miſſæ manè in tentorio audiente, duo nuncij alterutrũ ſeſe anteuertentes uenerunt, nunciantes iam iam imminere ſibi Prutenos. Attamen Rex pius à Diuino officio quin prius abſolueretur diſcedere noluit: quo abſoluto militem in acies celeriter inſtruxit, quinquagintaq; uexilla Polonorum ordine ſuo diſtribuit. Vitoldus ſimiliter copias ſuas contrà hoſtem rectè direxit, quadragintaq; uexilla Lithuanorum iuſto ordine diſpoſuit: quibus Tartarorum manum ingentem adiunxit. Interea uerò Magiſter Crucigerorum Pruſsienſium, Vlricus Iungingen illudens Regi duos gladios euaginatos, totidemq; clipeos ei dono miſit,

Expeditio contra Prußienſes Crucigeros.

Iagielonis deuotio.

Superbia Crucigerorum.

dicens

dicens: Quid remoraris prælium ô Rex, ſi tibi deſunt gladij: en tibi unum, fratrique tuo Vitoldo alterum mitto: ſi uero campum ad ordinandum exercitum arctum habes, ego tibi ſuo cedam. Rex igitur pius gladios oblatos humiliter accipiens ingemuit, dicens: Quamuis armis omni generis abundo: attamen hoc munus per quod mihi ſignum uictoriæ (Deo fauente) datur, libenti animo accipiam, his dictis, ſigna utrinque canuntur, inde maximo clamore infeſtis ſignis cõcurritur, Tartari & Lithuani arcubus & ſagittis aſſueti, creberrimo telorum iactu æthera obumbrant, à Teuthonibus tamen in primo conflictu fugati ſunt, in quorum locum Poloni armis & uiribus recentes, cum ingenti ſonitu, armorumq́; fragore ſucceſſerunt, Pruthenasq́; acies perfregerunt, & undiq; circumdatas, ad intermiſsionem funditus proſtrauerunt. In hoc conflictu Magiſter Crucigerorũ Pruſſienſium, Vlricus cum ſuis Cõmendatoribus (quos Syluius 300. recenſet) occubuit: Duces quoq; Stetinenſis & Oleſnicienſis capti, cum multis alijs præcipuis Germanis Equitibus. Cæſa ſunt tunc temporis 50000. Prutenorũ, Teuthonicorũ. Syluius uerò 40000. teſtatur. Ingentes exuuias ex caſtris Prutenorum Poloni tulerunt: uictoriamq́; inſignem obtinuerunt, & uexilla hoſtium præcipua 50. ad perpetuam rei memoriam Cracouiæ in Baſilica arcis poſuerunt.

Humilitas Iagielonis. Certamen acre initur. Magiſter Crucigerorum cæſus, omnisq́; exercitus ſuus profligatus. Ordinis Commendatores erant quaſi Palatini prouincijs commendatis præſidentes.

Denuò Cruciger auxiliares copias ex Saxonia, & à Sigiſmundo Romanorum Rege contraſerunt, quibus Poloni pro temporis neceſsitate exercitu conſcripto occurrerunt: manumq; cum eis conſeruerunt. Interea quidam Eques Polonus Ioannes Miſſai exercitum Crucigerorum ſtrenuè dimicando, ad uexillum uſque principale pertranſiuit. Vexilliferoq; trucidato uexillum arripuit, & poſt tergum ſibi infixit, ad ſuosq; acies diſuerberans incolumis rediji. Crucigeri itaq; Vexillo orbati, ordinibus ſolutis, terga uerterunt, quos Poloni inſequentes per agros & ſyluas pallantes paſsim trucidabant, in quo conflictu 10000. Teuthonicorum cæſa ſunt.

Poloni triumphant. Alius cõflictus Polonorum cũ Crucigeris. Poloni palmã uictoriæ è Crucigeris obtinent.

Eodem anno Hungarorum copias duodecim uexilla habentes, in Poloniam excurrentes, Poloni fuderunt. Poſtea anno Domini 1414. Rex cum Vitoldo ingentem in Pruſsiã exercitum Polonorum & Lithuanorũ: (quod Crucigeri promiſsis non ſtarent) duxit, plurimasq́; ciuitates & munitiones expugnauit. Militibus aũt & Equitibus Lithuanorum in bello benè meritis inſignia, Stemmataq́; nobilitatis Poloniç pro donarijs diſtribuit.

Poloni Hungaros trucidant. Poloni cum Lithuanis Pruſſiam diripiũt. Lithuani inſignia nobilitatis Polonorũ accipiunt.

Tandem anno Domini 1432. Rex Iagielo ſenio confectus multis geſtis ſtrenuè editis, Vvladislao & Caſimiro hæredibus relictis uitam cum morte fœliciter commutauit. Cracouiæ in Baſilica arcis ſub marmoreo ſacrophago ubi ſua imago expreſſa eſt, terræ mandatur.

Iagielo moritur.

VVLADISLAVS QVINTVS.

IAgielone Vvladislao è uiuis decedente, Vvladislaus filius eius, anno Domini 1434. habenas Regni moderandas ſuſcepit. Tandem anno 1437. Sigiſmundo Imperatore Romanorum, Rege Hungariæ & Bohemiç fatis concedente, Vvladislaus, Hungariç procerum aſsiduis precibus, ad Regnum Hungariæ ſuſcipiendum uocatus eſt. Itaq; anno 1440. in eo profectus Budæ coronatur.

Polonus Hungariæ Rex coronatur.

Anno Domini 1443. Vvladislaus expeditionem bellicam contra Turcas ſuſcepit, arcesq́; in Raſcia ab eis occupatis recuperauit. Audiens tandem Turcas contra ſe proceſsiſſe; Ioannem Huniadem Palatinum Tranſſyluaniæ, cum armatis copijs Polonorũ & Hungarorum aduerſus eos deſtinauit, qui abſque rumore in Turcas irruens omnes funditus proſtrauit & diſperſit 4000. captiuorum & nouem uexilla abduxit, omnesq́; Sclauonicas prouincias Macedoniam uſque, Hungari cum Polonis peragrarunt. Turcarum uerò Imperator exercitum propter Romaniam & Macedoniam defendendam in montibus collocauit. Baſſa itaque Turcicus numeroſo exercitu fretus, uictoriam ſperans cum Polonis & Hungaris conflixit, ſed ſpe fruſtratus cum Turcarum uiribus ingenti clade à Chriſtianis proſtratus eſt: adeò ut Turcarum Imperator Amurates ad Regem Vvladislaum legatos pro pace impetranda mittere cogeretur, omnes poſſeſsiones, arces & ciuitates in Raſcia occupatas reſtituendo, quibus reſtitutis ad decem annos fœdus utrinq; icerunt, & iureiurando confirmârunt. Interea uerò Iulianus Cardinalis, Legatus Apoſtolicus ad Regem uenit: multisq́; & uarijs perſuaſionibus hoc fœdus irritum fecit, Regemq́; ſummi pontificis poteſtate à iuramento, quo ſe Turcis obſtrinxerat, abſoluit: utq; expeditionem aduerſus Turcam Chriſtiani nominis hoſtem cum uniuerſitate Chriſtianorum ſuſciperet, perſuaſit.

Vvladislaus arces Raſciæ recuperat à Turcis. Vvladislaus Turcas profligat. Turcæ profligantur. Turca pacem petit. Papa fœdus frangere ſuadet.

Anno

Vuladiſlaus cõtra Turcas. *Hungari & Poloni cum Rege ſuo à Turcis ob fœdus fractum profligati.*

Anno igitur 1444. armatis copijs Rex contra Turcarum Imperatorem Amurhatem proceſsit. Amurhates uerò re comperta inconſtantiæ,leuitatiq; Chriſtianorum admirabatur:quod Dei ſui nomen floccipenderent, exercitu itaq; ualidiſsimo ex Aſia cõſcripto, ad Varnam paludem iuxta littus ponti Euxini,prælium acre cum Chriſtianis cõmiſit, quos undiq; circundatos cruenta clade proſtrauit, ubi & Rex inclitus ſtrenui militis, & Imperatoris officium adimplens occubuit,cum multitudine Polonorum, quæ clades ingentis mœroris planctusq; toto orbi Chriſtiano cauſa extitit.

Præfuit Vuladiſlaus Poloniæ Regno decem,Hungariç uerò quatuor annis.Anno uerò ætatis ſuæ uigeſimo primo,ad Varnam à Turcis occiſus eſt, conſilio ſummi Pontificis parens,qui eum ad frangendum fœdus barbaro hoſti impulerat.

CASIMIRVS QVARTVS.

Homagium Palatini Valachiæ. *Valachi fudantur.* *Pruſsi à Crucigeris ad Regẽ Poloniæ deficiunt.* *Tyrannis Crucigerorum.* *[illegible] in Pruſsiam.*

Anno humanæ redẽptionis 1447. Caſimirus Magnus Dux Lithuaniæ,fratri Vuladislao Poloniæ & Hungariæ Regi,à Turcis perempto in regimine ſuccedit.

Anno Domini 1448.Petrus Valachiç Palatinus in uerba Regis iurauit:tributumq; debitum & obedientiam ſe præſtiturum obſtrinxit,quem Bochdamus frater ex illegitimo toro natos dominatu propulſare nitebatur:ſed ipſe à Polonis cũ exercitu pulſus,fugatusq; & trucidatus eſt. Tandem anõ Do. 1454.legati à Nobilibus,ciuibusq; Prutenorum uenientes, Regi ſeſe in clientelam & patrociniũ ſubijcientes uenerant. Crucigeri enim intollerabili onere adinuenticijsq; eos exactionibus præmebant, uxores à uiris,uirginesq; teneras ui tollebant, poſſeſsiones, iumenta colonis abſtrahebant, uulgum in ſeruitutem redigentes, eorum opera uelut iumentorum in acribus,manibusq; eugendis utebantur,quos Rex certo tributo indicto in clientelam ſuſcepit, & ſicut pro temporis breuitate potuit, exercitu conſcripto, in Pruſsiam contrà Ludouicum Crucigerorum Magiſtrum infeſtis armis contendit. Ludouicus quoque ingentem exercitum Teuthonicum oppoſuit,prælium itaque ad ciuitatem Choynicze atrox oboritur. Primam alam Crucigerorum Poloni perfregerunt: funditusq; profligauerunt,& Balthazarem Ducem Zeganenſem occiderunt,Bernardumq; Stumbarg Ducem exercitus cœperunt: ubi uerò ad unam cohortem Polonorum malè ordinatam peruentum eſt. Poloni Prutenorũ uim ſuſtinere non ualentes, ſolutis ordinibus terga uerterunt, quos Rex fruſtrà tamen ut cõuerterentur admonebat: parumq; abſuit quin ipſe hoſtium manus effugerit, multi Poloni cæſi, 300.uerò captiuorum abducti ſunt.

Dux Zeganenſis occiſus. *Clades Polonorum à Crucigeris.*

Rex Pruſsiam uaſtat. *Marienburga Polonis uenditur.* *Crucigeri funditus profligati.*

Rex tandem nouis copijs conſcriptis Pruſsiam infeſtis armis aggreditur, plurimasq; munitiones & ciuitates expugnauit, & occupauit. Pruſsiæ autem Magiſter non habens unde ſtipendium ſuis militibus perſolueret,Marienburgam arcem prçſtantiſsimam eis in poteſtatem dedit,quouſq; illis ſtipendium perſolueretur. Qui arcem Caſimiro Regi pro ſumma 476000.florenorũ:anõ Do. 1457.uendiderũt, eamq; cum omnibus tormentis, inſtrumẽtisq; bellicis dediderũt. Poſtea Magiſter Pruſsiæ iniuriã à rege ſibi illatam ulturus,quaſdam munitiones Regis in Pruſsia expugnauit: qua de cauſa Rex armata manu egreſſus, Crucigeros cum ualidis copijs cruenta clade ad internitionẽ proſtrauit: ipſe uerò Ludouicus Magiſter uix elapſus eſt: ſicq; Poloni(quamuis magna cum difficultate)omnibus arcibus Crucigeros exuerunt.

Pax cum Crucigeris. *Pomerania recuperata.*

Tandem anno Domini 1466. Caſimirus Rex ciuitate,arceq; Choynici ui expugnata,concordiam fœdusq; perpetuum,ſuffragijs multorum Principum adductus,cum Magiſtro Pruſsiæ & ordine Teuthonico inijt. Ab hocq; tempore Pomeraniæ Ducatus, Michlouienſis quoq; & Culmenſis terra,Regno Poloniæ adiuncta eſt,pro quibus Poloni 180.annis,armis cum Crucigeris decertabant.

Caſimirus moritur. *Caſimiri proles.*

Tandem anõ Domini 1490. Caſimirus Rex multis egregijs geſtis exactis, uitam cum morte fœliciter Grodnæ in Lithuania commutauit, filios ſex Vuladislaum, Caſimirum, Albertum,Sigiſmundum,Fridericum,Alexandrum: filias uerò ſeptem, Heduigim, Sophiam, Annam, Barbaram, Eliſabetham, &c. genuit. Vuladislaus poſt mortem Mathiæ communibus Hungarorum ſuffragijs, in Regnum Hungariæ euehitur, qui etiã poſtea Regnum Bohemiæ in tutelam ſuſcepit.Albertus uerò patri in ſolio ſucceſsit,Alexander Magnum Ducatum Lithuaniæ, Sigiſmundus Glogouiæ, ſorte acceperunt. Fridericus Epiſcopatum Cracouienſem & Poſnanienſem accepit,poſtea inter Romanos patres Cardinales ſcilicet connumeratus.

IOANNES ALBERTVS.

ANno à Chriſto nato 1492. Caſimiro Rege è uiuis ad ſuperos cõmigrante, Ioannes Albertus filius in locum eius ſubſtituitur: ſacroq́; Diademate ſolenniter inſignitur. Ad quem oratores Venetorum uenerũt: cuncta proſpera, fortunamq́; contra hoſtem Chriſtianum propitiam illi exoptantes. Poſteà Turcarum legati inducias petentes uenerunt: cum quibus Rex fœdus ad certum tempus pepigit.

Legati Venetorum.
Oratores Turcarum inducias petunt.

Tandem 1494. Albertus Rex cum fratre Vladislao Bohemiæ & Hungariæ Rege, in Liuocza conuentum habuit: conſultantes quomodo coniunctis uiribus, cædem crudeliſsimam Vladislai patrui ſui, ulciſcere poſsint: propoſitumq́; conſtitutum nemini reuelabant. Sed Turcarum Imperator omnium exploratiſsimus erat: qua de cauſa legatum magnum ad Regem Albertum propter confirmandum fœdus deſtinauit. Interea uerò Stephanus Palatinus Valachiæ, ut feudalis, à Rege auxilium contra Turcas implorauit: qua de cauſa Rex apertam occaſionem ulciſcendi barbari hoſtis nactus, ingentem ualidiſsimumq́; exercitum ex Polonis, Lithuanis, Maſouitis, Ruthenis, Prutenisq́; & Sileſijs conſcripſit: expeditionemq́; in Moldauiam contra Turcas celeriter adornauit. Vbi ſtatim ſigna aduerſæ fortunæ apparuerunt. Equus enim generoſus in quodam paruo torrente, iuxta Leopòlim Ruſsiæ Rege ſuccubuit: pauculoq́; aquæ obrutus eſt. Leopoliæ etiam Eques quidam Polonus Sropski dictus: inſanę mentis clamabat dicens: Noſtri in ſuum malum proficiſcuntur. Fulmen quoque quendam Equitem in tentorio cum duodecim equis interemit. Palatinus autem Moldauiæ Regi commeatum, pabuliq́; neceſſaria & uniuerſo exercitui, ſe ſuppeditaturum promiſit. Rex itaque falſis eius promiſsis fidem adhibens, ubi in Valachiam exercitum induxit, ad Palatinum, ut promiſsis ſtaret: contra Turcasq́; expeditionem ſecum adornaret, miſit. Ille uerò perfidus reſpondit: Caueat ſibi Rex à Turcis, uel ab alijs, quod auſus ſit in ditiones meas, me inſcio uenire. Rex uerò ſecũdò & tertiò eum admonuit, ut promiſſa perſolueret: ſed Palatinus hæc flocci pendebat: qua de cauſa Poloni iniuſtè exacerbati arma quæ in Turcas parauerant in ſuos conuerterunt. Soczauamq́; Valachiæ Metropolim obſederunt: quam grãdioribus machinis bellicis admotis oppugnarunt. Sed Vuladislaus Rex Hungariæ in Regem fratrẽ ſuum, & Palatinum inimicitias per legatos compoſuit. Fœdere itaque alterutrum firmato: Rex infirmitate, partim ex aduerſa fortuna: partim ex nimijs curis correptus, in Poloniam cum uniuerſo exercitu reuertitur. Cumq́; in meditullium ſyluæ ampliſsimę (quę Bukouia, à faginis arboribus dicitur,) penetrarent: ubi arbores ſuccifæ erant, Stephanus Palatinus Valachiæ fœdifragus: contra ius diuinum & humanum, à fronte & à tergo armata manu in Regis copias irruit, ingentiq́; & cruenta clade Polonos inopinatos oppreſsit, captiuorũq́; multitudinem abduxit. Inter quos inſigniores erant, Nicolaus Palatinus Ruſsiæ, Gabriel Comes à Tenczin, Ioannes Zbigneuius Capitanei Mariemburgenſis filius, & alij complures qui ſanguine ſuo uitam Regis redimerunt. Vbi adhuc ſigna huius cladis infœlicis oſſa, uidelicet albentia in hac ſylua ipſemet uidi, cum Magnificus Dominus à Lasko: Palatinus Siradiæ, Deſpotam Heraclidem in occupãda Valachia iuuaret, in cuius caſtris ego peditum præfectus fui: anno Domini 1562. Sed ad rem redeo.

Conuentus Alberti regis cũ Vladislao Rege Hungariæ fratre contra Turcam.
Turca inducias petit.
Expeditio Alberti contra Turcarum Imperatorem infœlix.
Signa aduerſa.
Perfidia Palatini Valachiæ.
Arma in Turcas parata in Valachos conuertuntur.
Valachus Polonos fœdere fracto ſternit.

Anno Domini 1493. Menſe Ianuario, & Februario tantus calor, quod in illis regionibus mirum eſt, in Polonia extiterat, ut pomeria florerent, aues nidificarent: graminaq́; pulcherrimè uireſcerẽt. Poſtea menſe Martio tanta frigora ſubſequuta ſunt, ut hæc omnia gelu arrefacta marceſcerint.

Calor inſuetus.

Anno ſequenti iuxta Cracouiam in uilla Czarna dicta, mulier quædam puerum cum Leporino collo, & auribus peperit: qui ore aperto hiabat. Non multũ poſt, altera mulier ſerpentem cum puero edidit: qui ſerpens puerum ad inteſtina uſq́; corroſit.

Monſtra nata in Polonia.

Anno Domini 1499. Cracouiæ Iudæa mulier uitulum bicipitem peperit, qui unũ caput in cauda, aliud uerò in principio habebat: cauda uerò in tergo ſita erat, pedes ſeptem in dextro latere: in ſiniſtro uerò nullum habebat: multo tempore extra Cracouiã hoc mõſtrum, ut ab hominibus uideretur expoſitum erat.

Aliud monſtrum.
Tertium monſtrum inter Iudæos natum.

Anno Domini 1501. Albertus Rex Cracouia in Pruſsiam profectus, Toruniæ apoplexia correptus extremum diem clauſit. Aetatis ſuæ 41. anno. Regnauit octo annis totidemq́; Menſibus.

Ioannis Alberti Regis mors.

ALEXAN.

ALEXANDER.

Perfidia Valachorum ulciſcitur. *Tartarorum à Lithuanis fuſa 20000.* *Alexander moritur.*

ANno à Chriſto nato 1501. Alexander Magnus Dux Lithuaniæ, fratri Alberto in regimine ſucceſsit. Poſtea anno Domini 1506. expeditionem in Valachiam adornauit, multasq; arces ad Tyram fluuium ſitas ſub Valachis expugnauit. Eodem anno in Lithuaniam profectus, Vilnæ infirmitate correptus eſt. Interea uerò Tartarorum 20000. populabundi in Lithuaniam excurrerunt: contra quos Rex Stanislaus Kiskam Lithuanũ cum armata manu deſtinauit: ipſeq; ſua perſona ſemiuiuus ferè exercitum ſequutus eſt, recenſitisq; copijs in Lida arce remanſit. Lithuani igitur inopinatè in Tartaros ſecuros, ad Kleczo oppidum ingenti impetu irruerunt, quos ad unum cruenta clade fuderunt, & ſpolia, captiuosq; abegerunt. Quæ uictoria cum Regi iam iam animam agenti nunciaretur: ille quamuis beneficio linguæ priuatus, manus tamen in altum extollens, ſuſpiransq; cum lachrymis Deo gratias egit, omnibusq; circumſtantibus manum porrigens, ad ſuperos commigrauit: anno ætatis ſuæ 45. Vilnæ ubi & ſepultus quieſcit: quatuor annis, & menſibus octo Poloniæ regni ſceptra tenebat. Magno uerò Ducatui Lithuaniæ 14. annis præfuit.

SIGISMVNDVS PRIMVS.

ANno Domini 1507. Curato ſumptuoſè funere Alexandri Regis, Sigiſmundus frater eius Dux Glogouiæ, & Opauiæ Capitaneus Generalis, Magnus Dux Lithuaniæ regni gubernacula ſuſcepit. Hic lapſam ferè Rempub. Polonam humeris ſuis erexit, qua rectè conſtituta, & undique pacata aduerſus Moſchouiæ Principem Baſilium armatas copias duxit, Tartaris Præcopenſibus in auxilium ſibi acceptis: arcesq; plurimas expugnauit, & ſuorum præſidijs muniuit.

Moſchouia deprædatur.

Eodem anno Tartari in prouincias Ruſsiæ excurrerunt, contra quos Caſtellanus Leopolienſis, cum quingẽtis equitibus Polonorũ profectus, gentem barbaram auſpice Deo inopinatè oppreſsit, & profligauit, ſpoliaq; abegit.

Tartari profligati. *Valachus Poloniam infeſtat.* *Poloni ulciſcũtur, Valachos egregiè.* *Valachi ceduntur à Polonis.*

Anno 1509. Palatinus Valachiæ fœdifragus in Ruſsiam armata manu excurrit: Leopolimq; ſpoliauit unde theſauros plurimos abſtulit, Rohatiniam arcem deditione cœpit, de Polonorumq; contra ſe expeditione audiens in Valachiam aufugit: quem Poloni inſequuti, damna in Valachia ferro & igne nullo obſtante: (ipſe enim Palatinus in abditis ſyluarum latitabat) maxima intulerunt. Hasq; munitiones, Dorochiniam, Sczepanouicze, Czarnouicze, Botuſaniam, Chocimiam cœperunt, Soczauã Metropolim regionis grauiter oppugnarunt; ſed re infecta multimodis ſpolijs onuſti, uniuerſa regione peruaſtata, ad ſua reuertuntur. Cumq; Tyram ſiue Neſtrum fluuium traijcerent, Valachij nacta occaſione è ſyluis ad pugnandum inſtructi erumpunt, cum quibus equitatus aulæ Regiæ qui adhuc in hoſtili ripa remanſerant: manus acriter commiſerunt, à tergoq; hoſtium aliquot cohortibus Polonorum clandeſtino tranſmiſsis omnem exercitum Valachiorum fuderunt.

Tartari in Ruſsia graſſantur Poloni triumphãtur de Tartaris.

Poſtea anno Domini 1512. Tartari Præcopenſes ſtipendiarij Regis, in 24000. equitũ in Ruſsiam excurrerunt, ad Viſniouiciumq; in Podolia caſtrametati ſunt, ad quorum uim reprimendam Poloni & Lithuani expeditionẽ ſuſceperunt: certamenq; acre cum eis commiſerunt, & dum una ala Polonorum ad caſtra hoſtium, ubi captiui Polonorũ, Lithuanorumq; erant, penetrârunt: captiuos ſoluentes, ad arma excitarunt. Statim igitur captiui ſoluti à tergo, illi à fronte in Tartarorum ordines ſolutos irruerunt: quos paruo negocio fuderunt, & celebrem uictoriam impari Marte obtinuerunt.

Expeditio Regis cõtra Moſchorum Ducem Conſtantinum Oſtrouſki. *Andreas Celadin.*

Anno 1514. Sigiſmundus Rex audiens Smolensko arcem munitiſsimam in ditione Lithuanorum à Moſchouię Duce Baſilio captam, exercitum ad ulciſcendum hoſtem duxit. Moſchus uerò 8000. equitum contra Regem deſtinauit: Polonorum aũt, & Lithuanorum copiæ 35000. non excedebant. Conſtantinus itaque Oſtrovvski Dux, exercitus ſtrato ponte pedites ultra Boriſthenem iuxta Orsham oppidum transfert. Equitatus uerò Auguſtum uallum ſub ipſo caſtro Orshæ ſuperat. Mox ubi dimidia pars exercitus Boriſthenem tranſiret, nunciatur Ioanni Andreæ Celadin cui ſumma rerum à Moſcho commiſſa erat, ut hanc exercitus partem inuaderet. At ille reſpondit: ſi partem hanc exercitus oppreſſerimus, quid poſtea faciemus: cùm cęteri metu perculſi terga uertent, expectemus tantiſper dum totus exercitus transferatur: tantæ enim ſunt uires noſtrę, ut circumuentos hoſtes Moſchouiam, uſq; uelut iumenta agere poſsimus. Tandem quod unicum reſtat to

tam occupemus Lithuaniam, ſigna itaq; utrinq; canuntur, Moſchouitæ primi in Lithuanos impetum faciunt: illi haud timidi ſtrenuè reſiſtunt. Poſtremò maxima ui certatur, Lithuani ſtudio cedentes ad collem ubi tormenta collocata erant: ea in Moſchos inſequentes exonerāt: extremamq; aciem eorum in ſubſidijs collocatā feriunt, turbant, dirimuntq;: hoc nouo belli genere Moſchi perterriti terga uertunt, quos Lithuani cum Polonis conuerſi omnibus copijs effuſis inſequuntur, fugant, confodiunt, cæduntq;, bellum ſola nox diremit. Eſt inter Orsham & Dubrounam, fluuius Cropiuna dictus: in cuius dubijs & altis ripis Mochi fugientes, tot ſubmerſi, ut curſus fluminis impediretur. Capti ſunt in eo conflictu omnes militiæ pręfecti, & Cōſiliarij, qui ad Regem miſsi ſunt. Ioannes uerò Celadin ſupremus Dux exercitus cum duobus præcipuis uiris, Vilnę in compedibus ferreis detinebatur. Cæſa ſunt tunc temporis Moſchorum 42000. capti 2000. exceptis ijs qui in fuga aquis obruti ſunt. Ex Polonis & Lithuanis 300. duntaxat occubuêre, ab hoc tempore Moſchouiæ Dux campeſtre prælium non audet Regi Poloniæ opponere. Moſchouię Princeps accepta ſuorum clade, Smolensko continuo relinquens in Moſchouiam fugit, Lithuanicus uerò exercitus Smolensko obſedit: ſed eam capere non potuit, benè enim firmatam Moſchus reliquerat: tribuſq; alijs caſtris citra Smolensko occupatis, quibuſdam peruaſtatis præda onuſti ad ſua reuerſi ſunt.

Certamen acre cum Moſchouitis. *Moſchouitæ crudeliter profliguntur.* *Numerus Moſchorum occiſorum.* *Moſchus fugit.* *Smolensko obſidetur.*

Anno Domini 1515. Menſe Iulio, Sigiſmundus Poloniæ, & Vvladiſlaus Hungarię, Bohemiæq; Reges, fratres germani, cum Maximiliano Imperatore Viennæ Auſtriæ conuentum inſigni, ſplendidoq; apparatu habuerunt.

Conuentus Regum Poloniæ & Hungariæ cum Imperatore.

Tandem anno Domini 1518. Bona Ioannis Sfortiæ Ducis Mediolanenſis filia, Sigiſmūdo Regi, Cracouiam allata eſt: cui Epiſcopi, Magnates, Equiteſq; Polonorum, inſigni ac ſplendido apparatu obuiam proceſſerunt. Hæc anno Domini 1520. filium Sigiſmundum Auguſtum Cracouiæ in abſentia Regis peperit.

Bona Ducis Mediolani filia Sigiſmundo nupta.

Anno 1525. Albertus Marchio Brandenburgenſis, Magiſter in Pruſsia ordinis Teuthonici, poſt plurima bella & ſimultates cum Polonis ſuſceptas, uidens fruſtra contrà ſtimulum calcitrare, Regni Poloniæ Sigiſmundo iuramentum Cracouiæ ſolenniter præſtitit, habituq; ordinis abiecto in Ducem ſecularem Pruſsiæ creatus eſt.

Magiſter Pruſſiæ ordinis Teutonici Regis iugū ſubit.

Poſtea anno Domini 1526. decedentibus immaturè ætate Stanislao & Ioanne Ducibus Maſouiæ: Ducatus Maſouiæ Regi Poloniæ ceſsit.

Maſouia Polono regi ceſſit.

Anno Domini 1530. Sigiſmundus ſecundus Auguſtus patre uiuente ſacro Diademāte ſolenniter Cracouiæ coronatur, decem duntaxat ætatis ſuæ annos habens.

Sigiſmundus Auguſtus coronatur.

Anno 1531. Petrilo Palatinus Valachiæ infeſtis armis in Pokuciam irruit, Snijatinq; & Coloniam cum adiacentibus pagis exuſsit. Rex itaque ſex millibus militum pro ſtipendio conſcriptis, Ioannem de Tarnouia Comitem eis præfecit, contra Valachioſq; deſtinauit. Poloni igitur ad Obertinam caſtra metati ſunt, in loco munitiſsimo. Petrilo uerò Palatinus Valachiæ cum quinquaginta millibus Valachiorum, & Turcarum atq; Hungarorum in colle editiori ſeſe apparuit: tormentaq; bellica aliquot in Polonos direxit: nihil tamen effecit. Poſtea utrinq; tormenta exonerantur, plurimoſq; Valachiorum Poloni globis, glandibuſq; ferreis trucidant. Inde infeſtis armis maximo clamore utrinq; cōcurrunt, gladijs, lanceis, omniq; telorum genere res geritur. Poloni fortudine, Valachij multitudine ſuperabāt. Poſtea Poloni tormenta, bombardaſq; in Valachos exonerant: exercitumq; eorum fudunt, diſsipant, & undique affligunt. Sicq; Valachij ordinibus ſolutis terga uertunt, quos Poloni omnibus copijs effuſis inſequuntur, fugant, cædunt, turbant, trucidantq;. Itaque omnis generis rerum copia ex caſtris eorum onuſti, quinquaginta maioribus tormentis ablatis, milleq; captiuis inſignioribus abductis, ad Regem reuerſi ſunt cum inſigni uictoria.

Valachus Poloniam infeſtat. *Acer conflictus.* *Poloni Valachos profligant.*

Anno Domini 1532. in Morauia ſupra Olomunciam tres ſoles apparuerunt.

Tres ſoles.

Anno 1535. Oueczina tutor, Gubernatorq; moderni Ducis Moſchouiæ, ualida manu in Lithuaniam excurrit, quam igne et ferro peruaſtauit, quindecim milliaribus à Vilna reuerſus eſt. Rex itaq; Polonię milites ſtipendiarios, uoluntarioſq;, quibus Ioannem de Tarnou præfecit, in Moſchouiam deſtinauit, cum quibus Lithuani uires ſuas coniunxerunt, fineſq; hoſtiles ingreſsi arcē Homel expugnarunt, ſuiſq; præſidijs munierūt. Inde recta ad Starodub arcem munitiſsimam, in qua Ovvczina, Suyski, & Koluczovv, cæteriq; Proceres Moſchorum erant, contendunt: eamq; grauiter tormentis bellicis adactis oppugnant. Moſcouitę quoque quorum numeroſa multitudo in arce fuit ſtrenuè ſeſe defendunt. Arx ex roboribus ædificata, terraq; & lapidibus propugnacula, & parietes impletæ erant: ideò

Moſchouitæ Lithuaniam uaſtant. *Poloni in Moſchouiam cōtendunt.*

Hh tormen-

tormenta in caſſum exonerabantur. Poſtea pulueribus, bombardarijs ſuppoſitis, arcem intenderunt: theſauroſq; ingentes quibuſdam flamma abſumptis aſportauerũt. Ovvczina Gubernator totius Moſchouiæ, Suijski, Koluczovv, cæteriq; Magnates & proceres Moſchouiæ capti ſunt. Vulgi uerò multitudo exercitũ Regiũ numero 60000. ſuperabat: qua de cauſa Ioannes Comes de Tarnovv, ſupremus Dux exercitus, omnes ſenes, plebeios, & parum idoneos decolari iuſsit, iuuenibus, nobilibuſq; & uirginibus relictis.

Starodub capta.

Sigiſmundus moritur.

Anno Domini 1548. Sigiſmundus Rex multis geſtis præclaris ſumma cum laude ſtrenuè editis, imperioq; in pace relicto, & Reipub. rebus rectè diſpoſitis, uitam cum morte fœliciter commutauit, ipſo die ſolenni Paſchæ ætatis ſuæ 81. annos, menſes duos, & dies ſeptem peregit, Cracouiæ in Baſilica arcis honorificè 26. die Iulij ſepultus.

Melſtinski ſe Christum fore finxit.

Martinus Bielski Polonus, qui annales Polonorũ uulgari lingua conſcripſit: facit mentionem, in principio imperij huius Sigiſmundi primi: Nobilem quendam Iacobum Melſtinski, prætorem de Brezinij ciuitate, ex leuitate quadam animi, ſeu potius deſperatione, nomen, autoritatemq; Chriſti ſibi aſciuiſſe, Petrumq; Zatorski ciuem Cracouienſem, ceteroſq; ſibi ſimiles latrones duodecim, ſecundum numerum Apoſtolorum elegiſſe: ſingulíſq; nomina Apoſtolorum impoſuiſſe: ſe uerò Ieſum Chriſtum appellaſſe. Qui per uillas ubiq; ambulantes: prodigia, morionum, et præſtigiarorum more exercebant: ſycophãtaſq; alios, & latrones uelut mortuos ſubornantes ſuſcitabant: piſces in paludes lutoſas primo impoſitos, ubi nunquam eos naſci poſsibile erat, in nomine Chriſti ſui manibus capiebant: panes in fornaces imponebant: in nomine Chriſti cum illic ante non eſſent, depromebant: cum ingenti ſimplicis uulgi admiratione. Quodam tempore ad Ceſtochouiam Monaſterium diuæ uirginis imagine celebre, prædictus Chriſtus cum ſuis Apoſtolis ubi adhuc ignotus erat uenit, cumq; illic aliquot diebus moraretur, unum ex ſuis quaſi abſeſſum à dæmone ſubornauerunt: cuius opera uictum acquirebant, cum ſua coquina carerent: ille enim quaſi dæmophoretus per hoſpitia, diuerſoriaq; ambulans, carnes de coquinis rapiebat, in ſuoſq; proijciebat, qui cruce illas munientes carnes comedebant. Illic autem ingens erat confluxus populi tunc temporis ad diuæ uirginis imaginem, quæ ibi perinde, ut apud nos in Loreto miraculis celebris eſt. Prædicti itaq; ſycophantæ, illum obſeſſum ſuum, ad altare diuæ uirginis ducũt: duplici ueſte ad id ſtudio præparata indutum, in cuius intercapedinem neceſſaria imponere poſsit: lapillos uerò intra induſium à corpore ei impoſuerunt, cumq; ad altare deduceretur, ille è manibus ducentium furibundus, ſeſe proripiens, in altare oblationibus pecuniarijs onuſtũ irruit, pecuniaſq; de altare rapiens in ueſtis duplicatæ intercapedinem eas imponebat. Monachus uerò ab altari diuino officio intermiſſo aufugit: cæteri Monachi ſtupidi accurrentes cingulum illius reſoluunt, putantes eum pecuniam intra induſium poſuiſſe: ſed lapilli duntaxat quos ante ſtudio impoſuerat, in terram exciderunt: pecunia uerò in ueſte publicata remanſit. Monachi igitur mœſti pecuniam arte dæmonis in lapillos transformatam putantes, exorciſmos, orationeſq; ſupra lapillos ſine intermiſsione fundunt: ut deinde in priſtinam formam transformarentur: ſed cum lapilli immutati in ſua forma perſeuerarent, Monachus librum Agendam (ut dicitur) indignabundus in terram proiecit dicens: adhuc talem dæmonem nunquam experti ſumus: abite cum eo ad omnes dæmones. Hoc latrocinio prędicti ſycophãtæ perpetrato, cum illa pecunia recta in Sileſiam uicinam Poloniæ perrexerũt, ſimplicem uulgum ſuis præſtigiationibus ſeducentes, ubi ad quandam matronam nobilem, in quodam pago diuertentes, dicũt ad illam Chriſtus te cum ſuis Apoſtolis uiſitat ô mulier, ideò te offer illi, et ſaluabitur anima tua. Illa uerò uirum domi non adeſſe, in cuius abſentia id ſibi non licere, reſpondit. Cui Apoſtoli dixerunt: Habes'ne mappas uel telam ad ſacrificandum: mulier uerò ligaturam telæ illis obtulit. Qui dixerunt, hanc nobiſcum accipiemus, Chriſtuſq; tibi benedicet, ut tibi linum abundantius creſcat, oſtende aliam ſi habes telam: quam cum ſimiliter accipere uolebant, mulier dixit: non dabo uobis hanc: maritum enim timeo. Illi autem fruſtulum fomitis cum igne in telam inuoluentes mulieri reddiderunt: quam illa nihil ſuſpicans in ciſtam repoſuit. Itaq; ciſta à tela, à ciſta uerò domus accenſa in flammã abijt. Vir igitur illius uxoris reuerſus domũ, conflagrantem inueniẽs: cauſam ſciſcitatur, cui uxor ſe malè Chriſtum cum ſuis Apoſtolis tractaſſe reſpondit: ideò hanc plagam iniuſtè in ſe permiſiſſe. Vir autem ira excandeſcens, latro hic inquit nequiſsimus, & non Chriſtus fuit. Ideò cum uicinis malefactores perſequitur, quos in quadam uilla inſequuti ſunt. Ille itaq; Pſeudochriſtus re animaduerſa ad illum qui uocabatur Petrus dixit: Petre iam mea paſsio, calixq; quem bibiturus ſum appropinquat. Cui Petrus: Et mihi ut

Latrocinium inſigne.

Exorciſmi ſupra lapillos.

Aliud latrocinium Pſeudochriſti.

uideo

uideo Domine imminet. Chriſtus uerò dixit: Petre ego aliter nõ poſſum, niſi per feneſtrã hinc euadere. Ad quem Petrus: Et ego te quò ad uiuam non derelinquam Domine, ſed quocunq; tu fugieris, ſequar te. Sicq; ille Chriſtus per feneſtram, Petro ſequente aufugit: cæteri quoq; Apoſtoli qua potuerunt euaſerunt. Quos uillani una cum ſuo Chriſto inſecutos, & undique circumuentos baculis, fuſtibuſq; preuſtis cædunt, dicentes. Propheti ſa nobis Chriſte cum tuis Apoſtolis, qua in ſylua hi baculi creuerunt. Sicq; plagis emendati uitam ſuam pœnitentiam agẽtes, poſtea emendarunt, dicentes: Difficile eſt nobis Chriſti paſsionem, Apoſtolorumq; tormenta ſubire. *Fuga Pſeudochriſti.* *Pſeudochriſtus cum Apoſtolis baculatur.*

SIGISMVNDVS AVGVSTVS.

Anno ſalutiferi uirginis partus 1548. iuſtis Sigiſmundo primo honorificè ſumptuoſeq; perſolutis, Sigiſmundus Auguſtus, filius eius Magnus Dux Lithuaniæ Regni habenas moderandas ſuſcepit, quas ſumma cum prudentia & fortitudine in pace gubernauit. *Sigiſmundus 2. Auguſtus.*

Hic anno Domini 1543. Ferdinandi Romanorum Hungariæq;, & Bohemiæ Regis filiam Heliſabetam, matrimonio ſibi copulauit, quę Cracouiã honorificè allata eſt. Poſtea immatura ętate & ſine prole añó Domini 1545. decimaqnta Iunij è uiuis deceſsit. *Prima uxor Auguſti.*

Deinde Barbaram Lithuanam ex domo Radiuilorum, quæ ante Gaſtoldo Lithuano nupta fuerat, duxit. Inuita matre Regina Bona, Proceribuſq; Poloniæ repugnantibus, hocq; matrimonium indignè ferentibus, & parum abfuit quin rebellio eorum cœpta in pernicioſam ſeditionem abijſſet. Hęc quoq; non multo poſt è uiuis ſublata eſt ſterilis: non ſine ueneni ſuſpitione, quam Rex Cracouia, Vilnam uſq; Metropolim Lithuaniæ deduxit, ibidemq; in Baſilica arcis diuo Staniſlao ſacrata, honorificè tumulauit. *Secunda uxor.*

Hac mortua ad redintegrandam cum Ferdinando amicitiam, et affinitatem conuerſus, alteram filiam eius Catherinam, quam Franciſcus Dux Mantuæ uiduam reliquerat, germanam ſororem Heliſabetæ duxit. Nuptiarum ſolennia celebrata ſunt Cracouiæ 31. Iulij anno Domini 1553. quam poſtea ſterilitate cauſata repudiauit: Maximilianoq; fratri Romanorum Imperatori Germaniam honorificè remiſit. *3. uxor.*

Tandem anno Domini 1553. iuſtiſsimum bellum aduerſus Guilhelmũ Furſtemberk, Magiſtrum Liuoniæ ordinis Teutonici ſuſcepit: centeniſq; millibus equitum & peditum electorum, tam Polonorum quam Lithuanorum, Rutenorumq; accinctus, in Liuoniam ſua perſona contendit. Sed Liuoniæ Magiſter difficilè contra ſtimulum calcitrare uidens, ſupplex pacem efflagitat, præliumq; deprecatur, & ſe cum uniuerſo ordine, & tota ditione in fidem & clientelam Regis ſubmittit, prout latiùs in Liuoniæ deſcriptione patet. *Auguſtus contra Liuones contendit.*

Tandem Princeps Moſchouiæ anno Do. 1558. hæreditarij cuiuſdam iuris & denegati tributi prætextu numeroſo cum exercitu in Derptenſem Liuoniæ prouinciam excurrit, Derptamq; ciuitatem Epiſcopalem cum arce cœpit, ac plures munitiones temporis ſucceſſu expugnauit. Itaq; Sigiſmundus Auguſtus Rex, Liuones feudales & clientes ſuos ſtrenuè propugnando bellum (pio dolore ſtimulante) cum Moſchouiæ Magno Duce ſuſcepit, quod uario Marte tam in Liuonia, quàm in Ruſsia alba, diu durauit, & in hũc diem fœdere intercedente perſeuerat. *Bellum cum Moſchorum Duce.*

Anno Domini 1562. ſub tempore Carniſpriuij Februarij 23. die, Ioannes Baſiliades, Magnus Dux Moſchouiæ, trecẽtenis millibus armatorum coadunatis in ſua perſona Poloczkam dura oppugnatione cœpit, unde theſauros dictu incredibiles, captiuorumq; octuaginta millia quibuſdam cæſis, in Moſchouiam abduxit. Iudæos uero omnes baptiſmum abhorrentes, aquis Dvvinæ fluuij ſubmergere fecit. Solummodò Polonos ſtipendiarios remuneratos, liberos dimiſit. *Dux Moſchouiæ Poloczkã capit.*

Poſtea anno Domini 1564. Magnus Dux Moſchouię, detentis oratoribus Lithuanorum, diutiùs in Moſchouia, exercitum celeriter conſcripſit, quem abſolutis oratoribus in Lithuaniam populabundum deſtinauit. Hic exercitus in duas partes diuiſus unus à Smolensko Duce Srebrnij, alter à Poloczka Duce Soiski cõtendebat, qui in campis Czaſnicienſibus ad Vlam fluuium caſtrametatus eſt. Nicolaus uerò Radiuil Palatinus Vilnenſis, Dux exercitus Lithuaniæ ſupremus, et Gregorius Chodkievvicz. Campiductor, rem certam ab exploratoribus de illis tenentes, parua manu hoſtes aggrediuntur, ſecuroſq; & inopinatos cædunt, trucidant, confodiunt, fugantq;: qui per ſyluas & agros paludes, partim à colonis cæſi, partim aquis ſubmerſi ſunt, quorum triginta millia occiſa eſſe compertum eſt. Ibidem Petrus Soiski ſupremus Dux exercitus Moſchouitici uulneratus ſuga euadens, *Moſchouitæ funduntur.*

Soiſki occiſus. *Sbreny fugatur.*

uadens, à Ruſtico ſecuri (cum magno dolore Lithuanorum, quod uiuus non caperetur) occiditur, Vilnam delatus honorificè in Ruthenorum Baſilica ſepelitur. Alius uerò exercitus, qui à Smolensko ad Orsham cum Duce Srebrnij contendebat, audita ſuorum cruenta, infœliciq; clade, metu perterriti, omni bellica ipſaq; copioſiſsimo ſuppellectili abiecta, in pedes ſeſe coniecerunt, turpiq; fuga ſaluti ſuæ conſuluerunt.

Moſchouitæ ſternuntur.

Anno Domini 1564. ipſo feſto diuæ Margaretæ, Magnificus Dominus Stanislaus Pacz Archidapifer Sacræ Regiæ Maieſtatis Magni Ducatus Lithuaniç, ac locum tenens tunc temporis Palatinus Viteblienſis, collecto ex Viteblienſi Palatinatu exercitu, adiuncta curia ſua, & duobus centurionibus, alijſq; cohortibus, quibus præfecerat Duces, Iſidorum Signiferum Viteblienſem, & Ioannem Snieporod tenutarium Viteblienſem, hi in armatura leui duorum millium, contra hoſtem Moſchum, qui tunc temporis arcem Iezeriſcza tredecim millibus armatorum grauiter oppugnabat, proceſſerunt, manuſq; acriter conſeruerunt, & hoſtium perrupta acie tormenta obtinuerũt: ulterioremq; exercitum qui fugam cœperat, inſequuntur, trucidant, uerberant, confodiunt, nonnullos captiuant: octoq; millia Moſchorum cæſa, cæteri armis abiectis quoquo potuerunt fuga ſaluti ſuæ conſuluerunt: Noſtri uerò omnem ſupellectilem bellicam, & uniuerſa hoſtium arma, tormentumq; magnum: tela ignea, uexilla, bombardas, & id genus alia abſtulerunt; & ipſi Dei benignitate ſani & incolumes ſpolijs onuſti paucis in conflictu deſideratis, ad Vvitepskã redierũt. Georgiũ aũt Tovvmak Dux exercitus hoſtilis uix euaſit, qui poſteà uiribus reſumptis, eandẽ arcẽ Iezeiriſcza acerrima oppugnatione, & igneis telis expugnauit.

Dux Romanus.

Poſtea aliquot annis uario Marte utrinq; certatum eſt, magnis & paruis congreſsibus, arces quoq; alterutrum tentatę & Dux Romanus Sangusko Campiductor exercitus Lithuanici uires Moſchorũ debilitauit: paruaq; manu magnas copias hoſtiles ſæpius fudit. Suſſam & Vlam arces Moſchouiticas ſæpius tentauit.

Sitno lacus. *Moſchouitæ cæſi.*

Anno Domini 1567. 16. Septembris, noſtrates ex Vvitebsza in Sitno lacu Moſchorũ trecentos occiderunt, bombardas 120. pulueris, globorumq; multitudinem, & ſpolia abſtulerunt. Eodem anno, pedites noſtri ex Vitebska 12. Decembris, ſub arce Vvieliſſ multos Moſchos proſtrauerunt, cęteri ex ijs fugientes in Duna fluuio ſubmerſi ſunt. Duo nobiles Alexius Simiczovv, & Bachdanus Hreori cum multis alijs captiui abducti.

Expeditio in Raskowice Regia. *Vla obſeſſa* *Vla capta.*

Tandem anno Domini 1568. Sigiſmũdus Auguſtus Rex, conſcripto ualidiſsimo exercitu, ipſoq; electiſsimo pluſquam centum millium cum tormentis, & omni ſuppellectili bellica ſufficienti ſumptuoſaq;, in Moſchouiam ſua perſona tendere propoſuerat, ad Rodoskovviczeq; à Vvilna 24. milliaribus progreſſus, ibidẽ caſtrametatus, aliquot hebdomadis tranſactis, re infecta exercitus parte dimiſſa, ipſe Grodnam reuerſus eſt. Stipendiariorum militum, equitum, & peditum copias, cum tormentis magnis muralibus, ad Vlam arcem Moſchorum expugnandam deſtinauit, quibus Illuſtrem Dominum Ioãnem Chodkievvicz, Capitaneum Generalem Samogitiæ, uirum militię peritum, & in bellis de Carolo quinto optimè meritum præfecit: ſed quamuis arcem grauiter ſtrenueq; oppugnarent, auxilio obſeſsis adueniente, re infecta obſidionem ſoluere coacti ſunt, quam poſtea Dux Romanus Sãgusko inopinata irruptione cœpit & exuſsit, anno Domini 1568. 28. die Septembris. Hoſtium maior pars cæſa, cæteri combuſti, quidam in Cuna & Vla fluuijs, qui eam præterfluunt fugientes naufragio perierunt: pauci captiui abducti, ex noſtris aliqui uulnerati, ſpolia magna, exuuias, pecuniæ argenteæ multitudinem, & tormenta aliquot abſtulerunt, & cætera multa inſtrumenta bellica. Victus maior pars combuſta, arcem ipſam noſtri occupauerunt, quam & nunc ſuis præſidijs tenent, attamen longè à priori ſtructura, (ut eam Moſchouitæ firmauerant) differentem. Hanç nos anno Domini 1564. cum eam in primis Moſchouitæ ædificare cœperunt obſideramus, nihil tamen neſcio cuius cauſa (alter iudicet) effecimus, quamuis in ſtrenua peditũ oppugnatione quidquam defuerit. Ibi Nicolaus Venetianus Rotmagiſter peditum in Leplo, glandæ bombardæ ictus ſtrenuè officium ſuum adimplens hebdomada elapſa in Vitebſca occubuit. Ego quoq; cum peditibus Rotæ meæ tormenta defendens, undiq; hoſtili manu ex arce erumpente circundatus, uim impetuoſam ſuſtinere non ualens, uix de manibus ferè hoſtium armata manu euaſi.

Venetianus occiſus.

Vielis exuſtio. *Vſuuiat direpta.*

Eodem anno 1568. noſtri pedites Viteblienſes nocturna irruptione inopinata iuxta Veliſiam arcem Moſchouiticam ciuitatem exuſſerunt, hoſtiumq; 300. occiderunt, et ſpolia magna abegerunt. Ianuarij 5. die.

Poſtea 17. Ianuarij, ijdem pedites noſtri ſub arce Moſchouitica Vſvviat, ciuitatẽ ſeptis

penetra-

penetratis,perfractiſq́ exuſſerũt,multis occiſis bombardas & ſpolia exuuiaſq́ multas abſtulerunt,parum abfuit,quin arcem ipſam caperent.

Eodem tempore Ianuarij 18.Birula cum ſuis peditibus (qui uulgo Kozacy dicuntur) id eſt,qui hoſtem furtiuè et inopinatè adoriri ſolent,Italicè Corſari,Germanicè Freibiteri dicuntur, qui in mari latrocinantur, ſed Ruthenis huiuſmodi Kozacy dicuntur, qui uias hoſtium circumſident,& furtiuè,inopinatéq́ interdũ decem Kozacy prędicti ad centum Moſchos ex inſidijs irruunt, inopinatoſq́ trucidant, ex Moſcouiæ terra à Ducatu Biela magnis ſpolijs onuſtus,cum captiuorum multitudine Vitebskam redijt. *Kozacy. Caſari. Freibiteri.*

Tandem 28.Ianuarij noſtrates pedites ex Vitebska & Suraſa arcibus,cũ equitibus Domini Palatini Vitebienſis Paczi,Vileſiam circũuſſerunt, erumpentes hoſtes ex arce cum Rotmagiſtro eorum Poluiato occiderunt.Aulicos quoq́ Magni Ducis pręcipuos triginta,cum trecentis equitibus ad præſidium arcis ferendum eadem nocte uenientes, inopinatos in ciuitate fuderunt,cæteris fuga dilapſis nondum enim in arcem quod intempeſtiuè uenerint,intromiſſi erãt,Ioannem Michaëlis Holouinum inſignem uirum,Magni ducis Pincernam captiuum multis ſpolijs onuſti Vitebskam abduxerunt, *Vielis exuſta. Captiui inſignes.*

Eodem anno 27.Maij die, in feſto Aſcenſionis Domini, noſtrates ex Moſchouia cum magnis ſpolijs & exuuijs uenerunt.Rotmagiſtrũ cum uxore & ſeptem nobiles,cum multis alijs captiuos adduxerunt.

Eodem tempore 29.Auguſti Vitebienſes noſtri, ciuitatem ſub arce Vſvviat exuſſerunt,captiuiſq́ & exuuijs onuſti, Vitebskam redierunt. Huiuſmodi autem excurſiones innumeras noſtri pedites Vitebienſes cum maximo damno hoſtili quotidiè, dies,noctesq́ exercebant, propter ſuam utilitatem,uidelicet, ſpolia enim magna referebant. Arcium reliquarum finitimarum excurſiones taceo, niſi huius mentionem facio cuius ipſe præſidia egi. *Vſuiat exuſta.*

Anno ſupradicto 1568.Septembris 29.die in feſto Diui Michaëlis Archangeli noctu diem ueneris præcedente, Moſchouitarum cum Tartaris Nahaicenſis Hordæ, ſex millia numero,ſub Vitebskam uenerunt,quibus præerant tres Palatini præcipui,Seremiet, Baſilius Buturlin,& Hreori Szoborovv,duobus diebus ſub arce exactis,ciuitate in duobus locis ſuccenſa nocte tertia ſequente diſceſſerunt. *Tartari Nahaicenſes cum Seremiet Vitebskam oppugnant.*

Poſtea per legatos, oratoreſq́ generales, Magnus Dux Moſchouiæ & Rex Poloniæ, fœdus ad tres annos utrinq́ percuſſerunt. Legati noſtri anno Domini 1571.Vorſouiam ad Regem ex Moſchouia fœdere confirmato redierunt, ex Polonia Palatinus Ino Vvladiſlauienſis,ex Lithuania Caſtellanus Samogitiæ.

In hoc fœdere añο Do.1572. Sereniſſimus, Inuictiſſimuſq́ Rex Poloniæ Sigiſmũdus Auguſtus,Magnus Dux Lithuanię,Ruſſiæ,Pruſſię,Maſouiæ, Samogitię, Liuoniæ, &c. Dominus & hæres, pacis in tota uita ſua amantiſſimus, uereq́ Chriſtianiſmus appellandus obdormiuit in Chriſto,Iulij 18.die Knyſſiniæ,in confinibus Lithuaniæ,& Podlaſſię, Maſouiæq́. Interregnum per integrum annum pacificum, & Diuina ferè protectione communitum, contra ſpem omnium, nullo finitimorum hoſtium ne quidam muſſitante durauit. *Sigiſmundus Auguſtus Rex moritur.*

Interregna Regni Poloniæ fuère nouem à Lecho primo authore & propagatore gentis,ab anno Domini,ut quibuſdam placet 550.uſq́ ad hunc annum currentem 1572.in quo naturæ debitũ perſoluit prædictus Inuictiſſimus Princeps Sigiſmũdus Auguſtus.

Primum interregnum poſt Lechij deficiẽtem progeniem in Polonia extitit, cui poſtea incerto tempore Viſimirus,ſecundum quoſdam,Viſimiro autem Cracus ſucceſſit.

Secundum interregnum poſt Vandam Craci filiam,quæ dijs uirginitatem deuouens, uicto tribus cruentis prælijs,Ritagora Duce Germanorum,in Viſtulam ſeſe pręcipitauit, poſtquam duodecim Palatini prouincias diſtributas rexerunt.

Tertium interregnum cum equorum curſu Præmiſlao ſterili decedente, de Principatu decertarent,dum Leſconi infimæ familiæ iuueni Sceptrum obueniret.

Quartum interregnum poſt Popelum ſecundum, Cruſphiciæ à muribus deuoratum, quando Piaſtus ille Cruſphicienſis ciuis,& agricola ſimplex, ſed probitate pollens, comitiali omnium conſenſu Monarcha deſignatus eſt.

Quintum interregnum poſt Mieczlaum ſiue Mieſconem 2.quando Rixa uxor ſua Senatus conſenſu, Imperium aliquod annis ,cum detrimento Regni adminiſtrauit,quæ poſtea ob ſuam peruerſitatem a Polonis iuſtè in Saxoniam ad fratrem Imperatorem Romanorum,cum Caſimiro hærede innocuo excluſa eſt.

Sextum interregnum poſt Præmiſlaum occiſum ab Othone Lango, & Marchionibus Brandenburgenſibus, quando Venceslaum Bohemorum Regem, ad ſceptra regenda uocauerunt.

Septimũ interregnum poſt Caſimirũ Magnum Vuladiſlai Lokietkonis filium, quando Ludouico Hungariæ Regni obtulerunt.

Octauum interregnum poſt Ludouicum Hũgariæ & Poloniæ Regem, qando Iagelonem Lithuanum, ad Reginæ Hedugis filiæ Ludouici connubium uocauerunt, cui & Regnum obtulerũt. Huius poſteritas ad hoc uſq; nonum modernum interregnum durauit. Sed ad rem unde digreſſus ſum redeo.

Año eodem 1572. ſtatim poſt mortem Regis multi conuentus particulares, nobilium & procerum Regni, Magniq; Ducatus Lithuaniæ celebrati ſunt, de pacificandis finibus tam Podoliæ à Tartaris, quàm Lithuaniæ, Ruſsiæq; à Moſchouitis, & de electione Regis tractantes. Subinde multi legati & oratores, tam à ſummo Pontifice, Imperatoreq; Romanorum Maximiliano, quam à Rege Franciæ & fratre ſuo Henrico Andegauenſium, et Borboniorum Duce, a Rege Suetiæ, alijſq; Monarchis, Ducibus, & Principibus circumiacentibus adueniebant. Omnia tamen in pace Diuina protegente clementia, cõtra ſpem omnium agebantur.

Conuentus de electione Regis.
Varijs in legationibus.

Tandem año Domini 1573. in Sabbato magno Paſchæ præcedente Tartarorum mille octingenti, cum Ducibus Baca & Sicoza, in Podoliam ſub Baram arcem excurrerunt, uiciſq; aliquod & prædijs circumiacentibus ſuccenſis, cum ſpolijs reuertentes ab aulicis & ſeruitoribus Buczacij Capitanei Camienecenſis, inopinata irruptione trucidantur, confodiuntur, & ſpolijs abiectis cæteri in fugam conuertuntur.

Tartari proſtrati.

Electio incœpta eſt celebrari extra Viſtulam orientem uerſus apud Varſouiam in tentorio magno 7. Aprilis die, ubi omnis Senatus Regni, & Magni Ducatus Lithuaniæ de eligendo nouo rege conſultabant. Intereà Machmet Baſſa ſupremus cõſtantinopoli, literas intercesſorias per oratorem ſuum ad Senatũ deſtinauit, intercedẽdo nomine Imperatoris ſui pro Henrico Andegauenſiũ, Borboniorũ Duce Regis Galliç fratre, in Regem eligendo, multis cõditionibus utilibus Regno propoſuit. Hic legatus retentus erat à Buczacio Capitaneo Camienecẽſi, tandiu donec innoteſceretur Senatui. Venit itaq; Varſouiam 12. Maij, auditus 17. abſolutus. 21. Poſtea ab ipſo Imperatore Sultano Zelim orator Achmet Czauſſ uenit, Imperatoris ſui gratiã, amicitiam & beneuolentiã omnem Senatui denuncians, rogando, ſynceriterq; optando, quatenus aliquẽ ex ſuis dignum uirũ, in Regem eligere dignarentur, ex hijs præcipuos propoſuit. Iacobũ Vchanski Archipręſulẽ Gneſnenſem, Primatem regni, Ioannẽ Fierlei de Dambroucza Palatinũ Cracouiẽſem, regni Marſchalcum, Georgiũ Iazlovvieczki Palatinum Ruſsiæ, Nicolaũ Mieleczki Palatinum Podoliæ, quod ſi id facere renuerint, obnixè rogauit, ut huiuſmodi Regẽ ab extraneis quærerent, qui fœdus et amicitiam cum Imperatoribus Turcarũ & Tartarorũ auxiliares copias, ad quemuis hoſtem eorum ſi oporteret reprimendum. Pro quo beneuolẽti auxilio Senatores ei gratias egerunt: dicẽtes, ſibi benignitate Diuina ad quemlibet hoſtem propulſandum uires proprias ſufficere, huiuſmodiq; auxilijs minimè egere.

Electio Regis.
Orator à Baſſa Turcarum.
Orator Imperatoris Turcarum:
Legatio Turcica.

Itaq; poſt multas conſultationes, Henricum Andegauẽſium, Borboniorumq; Ducem, eligendum cenſuerunt, aliquot Palatinatibus, Cracouiæ uidelicet, Sandomiriæ, & Podoliæ non conſentientibus, priuſquam ſententiæ de religione in ſuo ſtatu concluderentur, & iura, ac leges cum immunitatibus nobilium rectè cõſtituerentur: ſed in eundem Regem in quem cæteri conſentiebant.

Archiepiſcopus itaq; Gneſnenſis, Primas regni, Henricum prędictum Andegauenſiũ Ducem, Regem electum eſſe denunciauit. Quamobrẽ commoti ſunt Domini Marſchalci, & cæteri ordines ad quos hoc officium pertinebat, multiq; re incõtinuata, domos ſuas repetere propoſuerant. Poſtea diuina aſſulgente gratia, diſsidijs utrinq; compoſitis, inſimul conuenerunt. Maijq; 13. & 14. diebus, pacta & conditiones ad libertatem, immunitates, leges & iura regni, Magniq; Ducatus Lithuaniç, cum Legatis Frãciæis Henrici Ducis ſtatuerunt. Quæ omnia iuramento ſolenniter (cuius formam Epiſcopus Cracouienſis tradebat) prædicti legati confirmauerunt, & firmiter tenenda, adminiſtranda, augendaq; ſemper à Duce ſuo, Rege futuro promiſerunt. His ſolenniter peractis, omnes & ſinguli, tam Poloni quàm Lithuani unanimiter concordibus uocibus, & ſuffragijs electum & cõfirmatum Regem Poloniæ, Magnumq; Ducem Lithuaniæ, & c. ſupranominatum Ducem Andegauenſium Henricum Caroli Regis Galliæ fratrem, denunciauerunt, ſolenniterq;

trueq; confirmauerunt. Quem Ioannes Fierlei de Dambrouicza Palatinus Cracouienſis, Marſchalcus Regni Poloniæ, & Ioãnes Chodkievvicz, Capitaneus Samogitię, Marſchalcus Generalis Magni Ducatus Lithuaniæ Lithuanis, proclamauerunt. Sicq; rebus omnibus cõcluſis, Varſchouiæ in Eccleſiam Diui Ioannis, tam Catholici quàm Euangelici cõuenerunt: concordibuſq; uocibus unanimiter, Te Deum laudamus, & alia ſecundum ritum Eccleſiæ Romanæ decantauerunt: bombardas & tormenta grandia, ad lætitiam exprimendam explodentes.

Conſilio nondum dimiſſo tabulæ electionis confectæ ſunt. Ad eas in Galliam perferendas, & ſalutandũ Regem Electum delecti tam à Senatu Poloniæ, & Lithuaniæ, quàm ab Equeſtri ordine, tredecim oratores magno nati loco, & ſingularis prudentiæ uiri. Legationis Principem locum obtinebat Adamus Conarski Epiſcopus Poſnaniæ, eius collegę Albertus à Lasko Palatinus Syradienſis: Ioannes Comes à Tenczin Caſtellanus Voinicienſis: Ioannes Tomiczki cum Nicolao filio, Gneznenſis Caſtellanus, Andreas Comes à Gorka: Ioannes Herbortus Caſtellanus Sanocenſis Stanislaus Criski Caſtellanus Racianenſis: Nicolaus Chriſtophorus Dux in Olika & Nieſvviez, Ioannes Zamoiski Belſenſis Præfectus: Ioannes Zborovvski Odalanouienſis: Nicolaus Fierlei Caſimirienſis: Alexander Prunski Palatinides Kiouienſis: petita quidem facultate nondũ tamen impetrata per Germaniã tranſeundi accelerantes in Galliam ſalui peruenerunt. Pariſijs 14. Calendas Septembris fœliciter appulerunt, nullo ſuorũ in itinere relicto, quorum præter legationis Principes & complures nobiliſsimos adoleſcẽtes, in comitatu erant amplius ducenti quinquaginta: omneſq; à Rege Carolo & ſuis procuratorib. comiter qua cum decebat reuerentia ſuſcepti, omnibus officijs blandè hoſpitalitatis tractabantur. *Legati in Galliam.*

Concluſionibus autem & conditionibus ultro citroq; alterutrùm abſolutis & compoſitis, frequentibus cõuiuijs lautiſsimè apparatis interuenientibus, Rex electus Henricus omnibus rebus ad tantum iter comparatis, Pariſijs ualedixit 4. Calen. Octobris. Abeuntẽ uniuerſa Gallica nobilitas, ciuium omnium turmæ fauſtis ominibus ſunt proſequuti. *Henrici regis Pariſijs diſceſſus.*

Rex Carolus propoſuerat cum uniuerſo comitatu ad ultimos regni fines cum fratre amantiſsimo progredi, nec prius diuelli, quàm ad Germaniæ limites uentum eſſet: uerùm in ipſo itinere morbo correptus propoſitum mutare coactus eſt: animo & corpore fratris diſceſſum ægrè ferens. Rex electus, fratrẽ Carolo amantiſsimo infirmo relicto, à Catalonorum finibus Nanſium peruenit: ubi à Duce Lotharingę Sororio, cum omni comitatu, lautiſsimo hoſpitalitatis apparatu exceptus eſt. Tunc temporis uero duplex gaudium accidit: nam Claudia coniunx Ducis filiam recens enixa erat: cui in ſacroſancto Baptiſmo, Poſnanienſem Epiſcopum, & collegas, Chriſtiano ritu ſponſores eſſe uoluit. *Itinera Henrici Regis.*

Poſtea ualedictione Sororio data, Henricus ad Imperiũ citato curſu pergens Blamontum peruenit, ubi cum Catharina chariſsima matre, & Franciſco Duce Alenconiorum fratre dilectiſsimo, cum Margaritaq; ſorore amantiſsima, & alijs proceribus Galliæ ultimo amplexus eſt. Eum in Poloniam uſq; ſedis Romanæ nuncius, Epiſcopus Montiſregalis, & magna nobilitatis Gallicæ caterua, Duces & Comites, magnoq; in illis regionibus natali loco uiri ſexcenti ferè, cum ſuo comitatu Gallico, præter Polonos ſecuti ſunt. Germaniæ Principes Blamontum uſq; regi obuiam uenerunt, utporè Chriſtophorus Friderici Comitis Palatini filius, Princeps Paruæpetræ cum Ludouico fratre, per quos uelut itineris duces Rex Tabernas oppidum deducitur, ubi ab Epiſcopo Argentorati ſuſceptus eſt incredibili hoſpitalitatis officio, cũ uniuerſo comitatu. A Tabernis per Nemetes & Vangiones ad Rhenum fluuium celeberrimum uenit, quo ſuperato ad Fridericum Comitem Heidelbergæ agentem diuertit, qui etiam Regem & inſperatum hoſpitem, ſumma hoſpitalitate proſecutus eſt. Tranſito poſtea Rheno ad Vangiones reuertitur, & Moguntiã peruenit, a cuius urbis Antiſtite cum ſexcentis equitibus Germanis, honorificè exceptus eſt; Rhenoq; fluuio tertio ſuperato, Francofordiam ad Mœnum ſitam contendit, ubi etiam à ciuibus ſumma cum obſeruantia tractatus fuit. Francfordia mouẽs Fuldam oppidum in uigilia Natalis Domini peruenit, ubi feſtis trãſactis, Vahicum appulit, ubi etiam à Vilhelmo Landgrauio cum tribus equitum Teuthonicorum millibus occurrente, maximo hoſpitalitatis honore ſuſceptus eſt. Poſtea ſuperatis Viſurgi & Albi fluuijs in Saxoniam intrauit, ibiq; à Caſimiro Saxoniæ Principis genero, cum duobus millibus equitum, nobilitatis Saxonicæ armatorum ſalutatus eſt, et ad fines ipſos regionis honorificè perductus. Locris poſtea à Legato Maximiliani Imperatoris mille quingẽtis equitibus cincto ſuſceptus, & ſalutatus ad Marchiæ Brandeburgenſis Principis Poloniæ Vaſalli, fines perdu- *Henrici regis in Germaniã ingreſſus.* *In Saxoniam ingreſſus.* *Ingreſſus Marchiam.*

ctus, à cuius quoq; aulicis nullo officio hoſpitalitatis prætermiſſo honorificentiſſimè exceptus Francfordiam Oderæ fluuio qui Poloniæ fines cum Germanis dirimit contiguam perducitur. Poloni itaq; fines ſuos ultra Oderam iam læti conſiderantes, Deo omnipotenti uota perſoluebant. Rex etiam Henricus Imperatori, omnibuſq; Germaniæ Principibus, per quorum regiones iter habebat, pro fide publicè data, & ſincerè conſeruata gratias immenſas per facundũ oratorem, ſuoq; ore proprio confirmatas egit. Tandẽ fœliciter Miedzirzece oppidum Polonicũ peruenerunt, ubi maximo cum gaudio à Nobilitate gentis Poloniæ, proceribuſq; & magnatibus ſummo apparatu põpis, copijſq; inſtructiſsimis ſuſceptus eſt. Poſt hoc in maioris Poloniæ Metropolim Poſnaniã honorificentiſsimè deductus, magnificentiſsimeq; acceptus plures dies in ea tranſegit, et Cracouiã contendens, ad ſepulturã Sigiſmundi Auguſti prædeceſſoris ſolenniter honeſtandã, Albertum Marſchalcum Franciæ, Comitẽ Radeſiarum præmiſit. Quæ tunc temporis ante aduentũ ſuũ ſolito more peragebatur, ea nunc nobis breuiter deſcribenda uidentur: nam cum de Sereniſsimi & potẽtiſsimi Regis Diui Sigiſmundi Auguſti uitæ curriculo, rebuſq; feliciter geſtis, tum placida & beata ex hac mundi colluuiæ emigratione, interregniq; fœliciſsima tranquillitate, multa ſuperius cõmemorata ſint, id unũ te humaniſsime Lector, deſiderare amplius uelle exiſtimaui, qua is funeris pompa, et honore ad ſepulturam latus, quoq; ſplendore, & qua magnificentia, iuſta ei facta eſſent, de qua re, quoniã ea quoq; ut reliqua, honorificentiſsima ipſi meritò contigerunt, quàm potero paucis dicam.

Ingreſſus in Poloniam.

Cùm enim iam annos 50. exegiſſet, & arduis curis, ijſq; frequentibus regni debilitatus, & lenta morbi diuturni tabe confectus eſſet, integris planè uniuerſis, & immotis animi ſenſibus, de ærumnoſa hac uita, obitu ſanè per quam trãquillo, & pio diſceſsiſſet, Knyſiniæ quo ſe Varſouia Lithuaniam inuiſurus contulerat. De Knyſinia poſtea Tikocinam arcem quam ipſe ædificauerat munitiſsimam, duobus milliaribus diſtantem, funus deductum, tandem Tarſouiam uno quaſi ãno exacto, Varſouia Cracouiam cum magna Senatorum pompa, Regina ſorore ſequente, deducitur ad ſepulturam, cùm iam fœlix aduentus Regis electi Miedzirzeciam nunciaretur, ante Cracouiã aduectum, Pradnik Curia depoſitum, triduoq; exacto, omnibus pro iuſtis perſoluendis tãto Principe dignis præparatis 15. Februarij die Omnes Senatores, & Epiſcopi, ac Equites qui ad id funus cohoneſtandum & expectationem futuri regis undiquaque confluxerant, lugubri ueſtiti habitu, ad Sereniſſimam Reginulam Annam Infantem, prudentiſsimam, pijſsimamq; & honoratiſsimam uirginem, in arcem omnes ſeſe conferunt. Similiter matronæ Illuſtres tetris uelamentis capita obuolutæ confluunt, quæ Principem mœſtam, atq; adeò exanimatam largifluiſq; cõfectam lachrymis, amanter & diligenter conſolabantur. Hæc dum fierent, interim æreæ campanæ, in ædibus ſacris urbis omnibus, & circumquaq; in pagis uicinis parœcialibus, nuſpiam ceſſabant, quibus & urbs ipſa, & omnis circumuicinia latè perſonuit: ſic omnes Senatores Reginulam Pradnik uſq; proſequuntur. Inde funus plumbeo loculo depoſitum ſerico uiloſo nigro obductum, Stemmatibus & Inſignijs regni ornatum octo equis abſolutæ nigredinis deducitur, aulicis circumquaq; ſerici uiloſi tegumenta longè per terram errantia tenentibus. Sequebatur uerò longè honeſtiſsimus Illuſtrium & ornatiſsimorum uirorũ comitatus, quibus omnibus unus habitus atratus & lugubris erat. In his Nobiliſsimi, grauiſsimiq; uiri Legati externorum Principum, Archiepiſcopuſq; & Epiſcopi cum Abbatibus conſpiciebantur. Infans mœſtiſsima à Legato ſummi Pontificis & Venetorum oratore pedetentim deducebatur.

Hinc 32. pheretra ſerico uiloſo, & pannis aureis, holoſericoq; præcioſè tecta præferuntur cum Inſignijs Regijs. Equi 33. ſimiliter omnis generis ſericei coloris tecti uelamine, utrunq; latus armis regni ornati deducuntur. Demum ſingularum Prouinciarũ uexilliferi, uexilla terreſtria, armati equites inſidentes generoſi præferunt.

Primo uexillum nigrũ aulæ regiæ, aquila alba coronata cũ expanſis ad uolandum alis in campo rubeo præferebatur: aquilã uero omnia inſignia Prouinciarũ regni cingebant.

Poſtea Magni Ducatus Lithuaniæ uexillum rubeum equo currenti cum equite armatò gladium ſupra caput tenenti, ex alia parte quatuor columnis inſigniebatur, in campo rubeo. Poſtea uexillum Gonczа dictum cruce duplici in campo laſurino inſignitum.

Cracouienſis terræ uexillum rubeum, aquila alba ſimiliter inſignitum.

Sendomirienſis terræ uexillum rubeum inſigniter, clipeo ſiue ſcuto diuiſo, in una medietate lineas tres rubeas, & tres albas, in altera campum laſurini coloris cum tribus ordinibus ſtellarum portante.

Kaliſ-

Kaliſsienſis terræ uexillum capite biſontis inter cornua coronam auream geſtante, per nareſq; circulum aureum habente, in campo more ſcachorum diſtincto albo & rubro inſignitur.

Poſnanienſis terra aquilam albam ſimplicem in campo rubeo geſtat.

Siradienſis terra leonis rubei & aquilæ nigræ medietate, corona inſigniti.

Cuiauienſis leonis nigri, & aquilæ rubeæ coronatorum medietate.

Lancicienſis aquilæ albæ & leonis nigri coronatorum medietate.

Rauenſis terræ uexillum aquila nigra R, in pectore aureum geſtante inſignitur. Similiter Plocenſis litera P, in pectore ad differentiam ornata.

Belzenſis Griſone albo in campo rubeo inſignitur.

Lublinenſis terra Ceruum in collo coronatum geſtat in campo rubeo.

Podolienſis terræ uexillum, Sole radianti in campo albo.

Leopolienſis, Leone petram aſcendente in campo laſurino.

Premislienſis aquila aurea bicipiti coronata in campo laſurino.

Chelmenſis urſo inter tres arbores gradienti in campo glauco.

Dobrinenſis capite humano coronato ex corona cornubus eminentibus.

Vielunenſis agno Dei cum uexillo cruce inſignito, & calice, in campo rubeo.

Sadecenſis ſcuto diuiſo, in cuius medietate, tres lineæ rubeæ & glaucæ, in altera nouem ſtellas in campo rubeo geſtat.

Liuenſis aquilæ rubeæ & urſi albi medietate coronati.

Drohicinenſis Stemmate Magni Ducatus Lithuaniæ, ex alia parte aquila alba inſignitur in campo rubeo.

Kiouienſis ſancto Georgio draconem lancea feriente in campo laſurino, ex alia parte urſo albo in campo uiridi ornatur.

Ducatus Pruſsiæ aquila nigra, ex alis manu armata cum gladio prominente, uexillum rubeum ornabatur.

Ducatus Sileſiæ Griſone albo in campo rubeo uexillum inſignitur.

Palatinatus Valachiæ uexillum capite biſontis inter cornua ſtella & latere dextro luna defectuoſa ornatum, cum circulo per nares tranſducto, in campo cœleſtino.

Zatorienſis Ducatus uexillum cœleſtini coloris, aquila alba literam Z, in pectore ornata inſignitum.

Oſvviecimenſis aquila nigra O, literam in pectore ornata in campo Lazurino.

Maſouiæ Ducatus aquila alba cum Ducali pileo in campo Rubeo.

Slupcenſis Ducatus Griſone rubeo in campo albo, uexillum inſignitur. Similiter Pomeraniæ Ducatus iiſdem armis utitur.

Ante funus Regium Magnificus Dominus N, Maczieivvski integra armatura cum equo tam affabre facta, ſubtiliſsimeq;, tum argento, tũ coloribus diſtincta, ut omniũ oculos in admirationem conuerteret armatus, in manu gladium auratum punctura ad latus conuerſum geſtabat. Hunc ſequebatur armiger atra ueſte circundatus haſta cuſpide in terram conuerſo cum uexillo, ſcutoq; à lęua cum inſignijs Regijs armatus. Enſifer quoque Regni gladium punctura conuerſum ad latus præferebat. Tum pomum typum mundi repræſentans, ſceptrum, corona aurea à Senatoribus, quibus id competebat, portabantur. Legati autem ſingularum prouinciarum antecedebant. Poſt Nobilitatem ſuccedebat urbis Senatus & populus longo ordine. Omnes quoq; proceſsiones omnium Eccleſiarum præibant, longo, honoratiſsimoq; & præcedentium & comitantium agmine. Ex ludis, deinde literarijs pueri de more antecedebant cum cantoribus lugubres cantiones decantantes, hos almæ uniuerſitatis doctores, & magiſtri, omniſq; ſtudioſorum ordo inſequebatur. Hinc pluſquam 4. millia obſcuro, & triſti habitu ueſtiti uulgus, cum funalibus & candelis undique collucentibus ibat. Vbi iam in arcem uentum eſt, in ædem cathedralem, quæ undiquaq; defixis cereis collucentibus ardebat, funus honorificentiſsime deponitur, regalibus ſupra impoſitis. Exinde finitis cantionibus uſitatis & ſolẽnibus, orationem funebrem habuit Abbas Magilenſis, pietate & doctrina uenerabilis, poſtea cõuenientiſsimis, decẽtiſsimiſq; cæremonijs exequiarum abſolutis, in tumulum maiorum ſuorũ deponitur. Poſtera die in omnibus Eccleſijs Epiſcopi omnes ſacra celebrabant, ad omnes ſanctos, ad ſanctum Franciſcum, apud ſanctam Annam, Stephanũ, Marcum, apud ſanctã & indiuiduam Trinitatem, & in arce apud Diuum Stanislaum. Vexilliferi quoq; ſinguli cum ſuis uexillis, & turba uulgus cum cæteris eadem ut prius proceſsione cum equis totidem

tidem, & pheretris prædictis urbem luſtrabãt, eques quoq; ad funeris pheretrũ catafractus undique caſsidem pro plumis cæreis ardentibus circumuolutus, equo delabitur, haſta contracta, & gladio proiecto, cumq; cantaretur Agnus Dei, Cancellarius, & Vicecancellarius ſigilla Regis mortui confregerunt: cæteri autem Senatores ſua ſceptra poſuerunt in altari. Ciues quoque urbis ſuas exequias funebres in Eccleſia parochiali apud ſanctam Mariam celebrabant.

DE CELEBERRIMO INGRESSV CRACOVIAM, ET CORONATIONE PRÆCLARIſSIMA HENRICI VALESII, *Potentiſsimi & Inuictiſsimi Poloniæ Regis.*

ANno quo Diuina poteſtas humana in ſpecie ſalutis noſtræ reſtaurãdę gratia cœlitus ſeſe demiſit 1574. curato ſolẽniter ſumptuoſo funere Diui Sigiſmundi Augusti, & depoſitis atris, lugubribusq; ueſtimentis, & pullis integumẽtis, omnes ordines regni, & Magni Ducatus Lithuaniæ, Ruſsiæ, Maſouiæ, ac cæterarũ regionũ Sarmatiæ, in noui regis deſideratiſsimum aſpectum anhelantes, tædioq; uiſendi illius expectatiſsimi uultus, non ſecus ac patres in lymbo ardentes, animos affectionatiſsimos ad honores illius adiecerunt, nulliſq; ſumptibus quãuis profuſiſsimis ad cohoneſtandum tantum Principem pepercerunt. Longum eſſet hic referre incredibilem, inæſtimabilemq; ueſtitutũ apparatũ, quibus inter ſe cum põpoſi Poloni, tum Magnifici & profuſi Lithuani, & uinci impatientes cum Maſouitis Rutheni, magnificẽtiſsimis ſumptibus concertabant, & quiſq; quibus potuit quam maximo ſumptu cõparatis, ſuum præ cæteris in Regem affectum oſtẽtare nitebatur. Hij aureis, iſti argenteis, illi holoſericeis, alij polymitis, alij planis, alij uilloſis, tum infectis purpura, & tinctis murice & cocco, tũ Attalica, Semiramidaq; textura, & Phrygio opere elaboratis, inſertiſq; cum unionibus uariarũ gemmarum lapillis, reſplendebant. Equi omnes tales, quales Vergilius Turno fuiſſe deſcribit, & Homerus ad Troiam narrat ueniſſe Menonis, Euripidesq; Rheſi Thracum Principis. Ea erat pomparum ſolennitas, cui nihil adijci ad gloriæ magnitudinem potuiſſet. Cracouia quoq; urbs Regni caput & Metropolis nihil ad tanti Principis aduentum expectatiſſimum omiſit, non ſumptibus, non continuis laboribus quicquam pepercit, quid referam publicos, priuatosq; apparatus, quacunq; ingreſſurus erat, Rex expurgatę plateę, frondibusq; abiectum, ac pinearũ ſemper uirentium exornatæ, parietes peripetaſmatibus auro purpuraq; diſtinctis, & hinc longè pendentibus, in arce ubiq; radiabant, affixa longis tractib. in palatijs aurea balthea, tum aurea & argentea uaſa inſtar ſcalarũ per gradus expoſita, crebris repercuſsi Solis radijs fulgurabant, illa quoq; olim puluerib. ſqualentia ob diuturnam Regis mortui abſentiam inaurata pauimenta, aurea lacunaria optimè exterſa, excuſſa, & expolita reſplendebant. Plebs quoq; paſsim portas, ac feneſtras uirentibus ſertis coronabat, alij ad nocturna lumina funabula parabant, alij lignorũ ſtrues cõgerebant, tormenta bellica in uallo & propugnaculis arcis, & urbis diſponebãtur, nullus aut ætate, aut ualetudine tam imbecillis, qui otio detineretur, qui non aliquid ad publicum gaudiũ pari lætitia, diligẽtiaq;, aut excogitaret, aut operaretur. Cumq; iam omnia apprime & pluſquã perfectè apparata optatam diem expectarent. Rex electus ad Balicias ſeſquimilliari à Cracouia diſtantem uillam Palatini Cracouienſis hæreditariam aduenit, innumerata Gallorum, & Polonorũ multitudine ſtipatus: ibi noctem ineffabili ſua & omniũ cum lætitia fœliciter tranſegit. Die uerò illa optatiſsima, & niueo calculo ſignanda illuceſcente, quæ erat 18. Februarij. Cum diſcurſu triumphali Nobilium turmæ plateas urbis complent, tãtaq; hilaritudine cuncta gaudebant, & ſerena facie geſtiebant, ut præter peculiarem morem, etiam equi & canes, & quæq; domeſtica hominibus animalia, iucundis geſtibus, uocibuſque exultare ſentirentur, canoræq; auiculæ ſuauiſsimos concentus, ultra conſuetum adſonarent, exultantiumq; uocibus ipſum cœlum reboaret, Phœbus pater, qui caput ſuum atris olim (ob Regem mortuũ mœrorem exprimens) nubibus, occaluerat, obſcura caligine pariter cũ hominib. diſiecta, igniuomis radijs corruſcans, propriæq; lucis candore reſplendens gratiſsimus apparuit. Interq; & poſt coronationem aliquot hebdomadis aſsiduè lætus permanſit, ut nõ bruma: ſed uer ipſum appareret. Antequã ſe aũt è Balicijs Rex mouiſſet, de repentè undarum uiolenter altis de montib. cadentium in ſpeciem effuſa Senatorũ, equitũ, populi, & totius uulgi, utriuſq; ſexus inæſtimabilis multitudo, in occurſum eius, magnifico ornatu, ſpectabiles, Xerxiſq; exercitũ referẽtes, omnes campos extra urbẽ, oẽs montes, colles, aggeres, omnes uias, ac uillarum tecta, & ſumma arborum oppleuerunt, denſiſsimiſq; turbarum globis, principi ſuo quam longiſsimè obuiam procedere geſtiebant.

bant. Primus autem Senatorum Archiepiſcopus Gneſnenſis Hungarico habitu ducentos haſtatos equites fulgentes,holoſerico auro intertexto, produxit, quos ipſe inſequitur rubea rheda, quam ſex equi ſerico rubeo ornati trahebant, uectus in qua cum eo Epiſcopi Poſnanienſis,Adamus Conarski, & Plocenſis,Petrus Miſcovvski ſedebant. Crux autem præferebatur. Hos Leopolienſis Archiepiſcopus Stanislaus Slomovvski, cum Camenecenſi Epiſcopo,ſubſequuntur,qui etiam ſplendenti equitatu,roboreq; militum magnum triumpho ſupplementum addiderũt.Cracouienſis Epiſcopus Franciſcus Craſsinſki,proximus fuit,quem Italico ornatu ducenti equites,holoſerico ueſtiti,marturibus ſubducto & argento affabrè depicto,aureis torquibus inſigniti,præcedebant. Eius ueſtigijs Cuiauienſis Stanislaus Carncovvski cum Chelmenſi Epiſcopo, & Lancicienſi Palatino uiris & equis illuſtres inſiſtebant. Caſtellanus Cracouienſis Hungarico ornatu, primus poſt Epiſcopos,ducentos haſtatos equites auro, & argento conſpicuos,clipeisq; & uexillis fulgentes produxit. Hinc Palatini ſumma grauitate inſignes procedunt, quorum primus Cracouienſis,cum fratre Sandomirienſi Capitaneo generali,trecentos uiros,auro argento iuxta, ac equos Hungarico more, & Scythico ſupra modum exornatos producũt. Sandomirienſis quoq; Palatinus,cum fratre Enſifero regni,ducentis quinquaginta equitibus tam ad pompam,quam ad pugnã perfectè inſtructis holoſerico auro & argento fulgenti Hungarico more pariter cum equis ueſtitis comitati prodeunt. Hos Oſvviecimenſis,Breſinenſisq; Caſtellani ſubſequuntur,qui numero & apparatu hoc triumphale cumulabant agmen. Tandem Caliſsienſis Palatinus Hunnorum habitu inſtructam turmam clenodijs,monilibusq; corruſcantem,& equis auro ornatis ſuperbam ducebat. Hunc lumen patriæ, & firmum uirtutum omnium propugnaculum Albertus à Lasko Palatinus Siradienſis uiſendo apparatu, cum quadringentis equitibus Hungarico & centum Scythico more inſtructis procedit, qui omnium conſenſu facilè tulit,in hoc triumpho partes priores,tanta enim cura ſuas apparauerat turmas,ut neq; uirum alio equo, neq; equum alio uiro indigere diceres.Poſtea Podoliæ Palatinus huic triumphi agmini 150.equitibus armatis decora quaſi addidit corollaria.Deniq; Lithuaniæ & Ruſsiæ proceres permiſcui, ſumptuoſè & profuſè pomposi,acies tam ad bellũ quam triumphũ inſtructas producunt. Quorũ primus Nicolaus Georgius Radiuilus Dux,Palatinus Vilnenſis, decoris Patriæ, & Senatoris eruditi,ac ſolertis pleneq; Diuini ingenij equitatus, Polonorũ adæquat laudem. Hunc Caſtellanus Trocenſis decenter tam uiris quàm equis inſtructus comitatur. Hinc Ioãnes Chodkieuicius Samogitiæ Generalis Capitaneus,&c. bello ac pace clariſsimus,& ad res magnas gerendas natus procedit. Deinde eiuſdem Ducatus Theſaurarius ſuppremus,& Minſcenſis Caſtellanus equis & uiris auro corruſcãtibus ſuperbi ſequunt. Poſtea Nicolaus Chriſtophorus Radiuilus Dux, Curiæ Marſchalcus, Italico eoq; ſumptuoſiſsimo equitatu cinctus. Tandem exercitũ Campiductor, Inciſor, Dapifer, Pocillator,hij Hungarico,illi Italico,iſti Scythico,Moſchouiticoq; habitu & ornatu ſupbè inſtructi inſequũtur,& alij innumeri quos recẽſere longũ eſſet.Dies me deficeret,ſi ordine perſequar ſingulos,qui uiri, qui Heroës, qui Duces, ad illam celebritatẽ cohoneſtandã undiq; confluxerunt. Apparebat Lithuanorum equitatum tria millia ſuperare, holoſerico, gemmis,unionibus,corruſcantem. Poſt Lithuanos proceres Dux Conſtantinus, Kiouiæ Palatinus cum duobus filijs,uno Italico,altero Moſchouitico habitu ornato,pręcedentibus trecentis equitibus ſuperbè auro & argento rigentibus ſtipatus occurrebat.Braslauienſis quoq; Palatinus Vvolinios ſuos Scythico more pulcherrimè & ſumptuoſiſsimè ueſtitos ducentos produxit,pharetris,& arcubus auro corruſcantibus. Tandem Culmenſis, Mariemburgẽſis,& Pomeraniæ Palatini Germanico ritu ſuperbas producũt acies. Dulſcius quoq; Pruthenus 36.equites loricis indutos & auro fulgẽtes adiunxit, eiſdem. Hinc Comites à Tecin,Ioannes Vvoinicenſis,& Andreas Belzenſis Caſtellani, familia antiqua,& rebus inſigniter geſtis illuſtres,250.Hungarico more haſtatos equites, clipeis, uexillisq; ac ueſtibus & equis auro micantibus,educunt.Eos Herbortones,ingenio & prudentia,libriſq; à ſe editis clari,cum ducentis.Camenecenſis,Sauichvvoſtenſiſq; Caſtellani cũ centum quinquaginta equitibus cincti. Andreas Vvapovvski cum centum, & Biecenſis ac Radomienſis cum octuaginta benè armatis egrediũtur.Poſt hos Stanislaus Comes Tarnovv Caſtellanus Cechouienſis 200. equitibus, clipeis, haſtiſq;, & uexillis auro redimitis, marice tincta cocco & marturibus ſubducta ueſtitis, cum tormentis duorum curruum affabrè inſtructis progreditur.

Caſtellani quoq; cæteri quos ſigillatim numerare infiniti laboris eſſet, benè in acies inſtructi,

ſtructi, & ad triumphum cohoneſtandũ tanti Principis conuenientes, ſubſequuntur. Cancellarius quoq; cum Theſaurario Regni Hieronymo Buzinski omni uirtute & patriæ amore Senatores uenerãdi, ſuas copias inſigniter adornatas præſentãt: Poſt hos Marſchalcus Curiæ, Andreas Opalinski undiquaq; uirtutibus abſolutus uir, cum 75. equitib. Italico more egregiè exornatis. Deinde ultimum agmen claudebant Capitanei, ciuitatumq; & officiorum regiorum præfecti, qui etiam ſuas in acies pompoſè inſtructi ingentẽ exercitum exprimebant, aliorumq; aut adæquabant, aut ſuperabant laudem, & uereor ne tantorum illuſtrium uirorum ſplendore captus obuias imprudens alios prætercam, alios uerò abſq; diſcrimine ponam. Lublinenſis uerò Palatinus Macieovvski cum filio, & nepotibus inſigni uirtute prǽſtantibus 200. equitibus cum uulturinis alijs & clipeis, ac uexillis Hungaricè terribilibus. Hos Dzialini, Secignieuiorũ, Camieneciorum, Ocieſcij, Coſcielecij, Tomicij Caſtellani Gneſnenſis cum filio, Padnieuij, Barſi, Bonaronũ, Miſcouij, Droieuij, Leſniovvolij, Staskouij, Nemſtę, Reiorum cum Oloribus integris coronatis & lilijs in pectore ſuper clipeos ad ſimilitudinem candidarum aquilarũ inſignitis, Noſcouij, Belzenſis præfecti Zamoiſcij, alijq; innumerabiles & inæſtimabiles equitum exercitus, ut ita dicam, omnibus portis, & ſuburbiorum latebris ſeſe effundebant. Aulici quoque Regis mortui officia ſua minimè neglexerunt, equi quoque ſingulorum Senatorum, & equitum ducticij, magnam triumpho præbebant amplitudinẽ, Cubicularij etiam Regis mortui, hi Italica, illi Hungarica ſpecie auro & argento, ueſteq; prætexta fulgidi, cæteros claudebant, quibus nihil neque dici, neque fingi ſpecioſius poteſt. Poſt Senatorum & equitum turmas, ciues cum plebe, ſubſequebantur, quorum equites Germanico habitu erant 120. pedites 4000. adæquabant, omnes fulgidis armaturis ſplendidi, ac diſcolori ueſtitu & uexillis ſecundum opificum contubernia, corruſcantes, ſimiliter Clepartanæ, Caſimirianæ, & Stradomianæ gentes. Exercitu omni per hunc modum diſpoſito, iuxta Lobzovvium & Bronouice uicos ciuitatis. Rex ſuis Gallis, Guaſconibus, & magna noſtrorum turba ſtipatus aduenit, tormenta autem ubique horribiliter interdum exploduntur, & taratantara, taratantara acriter reſonant, ibi Epiſcopus Plocenſis Miſcouius facunda & Ciceroniana oratione, Regem omnium ordinum nomine ſalutauit. Bibracus poſtea Regio nomine affabiliter ad omnia reſpondit. Dehinc ciues Caſimirienſes, Cracouienſes, & Clepardienſes, eum ſalute humiliter impertiunt, qui etiam placida, & optimè ſpei plena reſponſa retulerunt. Abſolutis ſalutationibus, Rex ſingulos exercitus, agmina conſtricta, oculis perluſtrat auidè, quæ tanta erant hominum benè armata congeries, ut pleriq; uſu rerum bellicarum periti, eandem etiam ualido hoſti opponi potuiſſe affirmarent, tormentorum magiſtri & ſclopetarij tonitrua crebra iterant, reſonant, & concutitur ſonitu æther. Tandem Rex circiter primam noctis horam urbem ardentibus facibus reſplendentem diui Floriani portã ingreditur, albo equo & ſublimi altitudine illuſtri magnificentiſſimè ephiato, phaleratoq; auro undiq; refulgente uectus, cui inſidens altior omnib. eminebat, ut à cunctis conſpiceretur. Conſules aũt urbis umbellam aureã uſq; in arcem ſuper illum portauerunt, ueſte nigra pellibus panterinis ſuffulta indutus erat, Vaſcones ſclopetarij 40. & Heluetij cum Alabardis 60. duobus cũ tympano & fiſtulo præeuntib. latera eius muniebant, quibus holoſericæ uirides ueſtes, croceo colore diſtinctæ erant, in primo loco circa Regẽ Niuernenſis, & Dumeneius Duces, Marchio Elbenſis, Duca de Gvviſa, alij primores Galli, & aulici Regij, ſinguli honoris cauſa inter binos Palatinos deducebãtur, ſequebantur & anteibant tympaniſtarum, tibicinum, cornicum, multitudo, ſinguli ſuũ taratantara reſonãtes. Succedebant quoq; diuerſorũ principũ, & populorũ, oratores & legati, populus promiſcuus per uarias turmas & cuneos egrediens Regẽ ſuũ uidere geſtiens, quo ille procedebat ferebatur, omnes ſui ordinis & decoris obliti quem ſors cuiq; locũ obtuliſſet, occupabat. Conſcendũt alij tecta, & ſummis pendent tegulis, alij trabibus inſident, alij columnis implexi, alij muris hærent, omnes feneſtræ, omnes rimulæ ſuis ſpectatoribus refertæ, perforati parietes, diruptæ maceries, quo oculos ſuos tam expectati Regis ſpectactaculo populus expleret, nullus locus non occupatus, ne ijs quidem qui non niſi ruinoſum & periculoſum caperet ueſtigium. Cùm ad forum fuiſſet peruentum, tandem omniũ aures tubarum clangore, & ſclopetariorum, bombardariorumq; tonitribus obſurduerãt: in ipſo autem Caſtrenſis portæ ueſtibulo, arcus affabrè extructus erat triumphalis, tapetis exornatus aureis, in quo tibicines officium ſuum ſtrenuè adimplebant, in ſummitate uerò turris aquila alba ſubtiliter & artificioſè facta lilijs in pectore inſignita, in omnes partes quo Rex ibat circumuoluebatur, ſtridentibus alis, & capitis inflexione, ac quodam
ſtrepitu

ſtrepitu lætitiam quaſi præ ſe ferens. Cumq; Rex arcē ingrederetur, ſclopetæ omnes, tum & maiores machinæ tanto ſtrepitu, fulgoreq; exonerabantur, ac ſi Iupiter ipſe quicquid uſpiam, in theſauris ſuis fulminum, tonitruumq; concluſum habuerit, id totum pariter, ſimulq; nunc cœlo demiſiſſet, tum uerò genere tympanorum, tybiarum, tubarumq; ſonis nubes perſtrepebant. Arcem ingreſſus ubi etiam ſupra, aquila affabrè facta alis applaudebat, in Eccleſia D. Stanislai Cathedrali, à Canonicis ſalutatur, & poſtquàm Te Deum laudamus, ſuaui melodia decantaretur, ad Reginalem Maieſtatem recta deducitur, ubi ultro citroq; data ſalute in palatium auro ſplendidum cœnaturus, & acquieturus pergit. Poſtridie uerò Rex in Senatusconſultum ueniens per Bibracum Cancellariū priuatum, omnibus ordinibus Regni gratias egit: quod ſibi integrum atq; floridum tantum Regnum diuinitus adminiſtrandum præſtiterint, Deumq; omnipotentem precatur, ut is ipſis, atque adeò toti Reipub. Chriſtianæ ſit ſalutaris, polliceturq; daturum ſe ſedulò operam, ut conceptæ de ſe apud illos opinioni cumulatæ ſatisfaciat, & ut coronatio properaretur obſecrabat. Ad hæc ſequenti die Sandiuoius Carncou[illegible]s Refferendarius Regni Maieſtatem Regiam à Nobilitate affabili oratione ſalutauit, in qua & Reipub. incolumitatem, & Regiam dignitatem ſufficienter deduxit, explanauitq;, ut omnibus ſatisfactum uideretur. Regio quoq; nomine ſimiliter reſpōſum eſt, omnibus eum ſatisfacere, & ſalua omnia ſibi concredita conſeruare uelle, & non tantummodo literis approbare, uerumetiam ſanguine obſignare paratum eſſe. Eadem die Sole occidente cum magna Epiſcoporum caterua, & Legato ſummi Pontificis in rupeculam Caſimiriæ, Diui Stanislai (ubi occiſus fuit) ædem, Polonorum patroni, deducitur, ubi Deo deuotiſsimè ſupplicauit, & ſacris de more exoſculatis in arcem redijt. Quam uiſitationem S. Stanislai in Rupella omnes Reges ante Coronationem obire debiti ſunt, ex more recepto.

ORDO QVALITER SERENISSIMVS REX POLONIAE IVXTA VETERVM CONSVETVDINEM CORONATVR, ET QVAE SOlennitas & cæremoniæ circa id ſeruari ſint ſolitæ.

IMPRIMIS congregantur Epiſcopi & Conſiliarij Regni, alij Officiales, item Abbates infulati, ad minus ex Diocœſi Cracouienſi, qui omnes conuenire tenentur pro die ſtatuto coronationis.

Rex itaq; electus parabit ſe ut dignè accedat menſam Diuinā Corpus Chriſti ſumpturus in die Coronationis, unde ieiunio, eleemoſyna, & confeſsione expiabit peccata ſua. Sequenti autem die quæ erit Dominica, qua Rex eſt benedicendus. Archiepiſcopus & Suffraganei, Abbates infulati, alijq; Prælati omnes conueniunt mane in Cathedralem Eccleſiam, omnes amicti ſtolis, piuialibus, mitris, infulis, ſuperpilicijs, & id genere ſacerdotalium. Senatores quoq; omnes, & equeſtris ordo cōgregatur, quibus ſic peractis, proceſsione ordinata per magiſtrum cæremoniarum, cum turribulo & aqua benedicta, alijsq; Epiſcopalibus de Eccleſia in Palatium eunt, ſchola cum Sacerdotibus & Abbatibus ad ſcalas Palatij remanentibus, ſoli Epiſcopi cum Archiepiſcopo palatium aſcendunt, ad deducendum Principem in Eccleſiam Cathedralē, qui antea induitur per ſupremum regni Marſchalcum, uel per Magiſtrum ceremoniarum ſandalijs, tunica, chirotecis, alba, dalmetica, & pallio, ſiue capa, quem ſic ornatum & inter Barones, primoresque Regni ſtantem, Archiepiſcopus aqua benedicta aſpergit, poſt hoc collectam dicit:

Deus humilium inſtitutor, qui nos Sancti ſpiritus illuſtratione conſolaris, prætende ſuper hunc famulum tuum Henricum Gratiam tuam, ut per eum tuum in nobis adeſſe ſentiamus aduentum.

Hinc Rex in Eccleſiam per Cracouienſem & Cuiauienſem Epiſcopos deducitur, à dextra, leuaq́ appræhenſa, præferentibus Caſtellano Cracouienſi coronam, Palatino ſceptrum, Vilnenſi item Palatino pomum aureum, & Andrea à Zborouu gladium euaginatum, Epiſcopi cum Archiepiſcopo cruce præcedente, Abbates infulati, & cæteri principes ſuo ordine quilibet ſuccedebant, ſimiliter Duces Franciæ, & externorum Principum legati. Regalia ſupradicta à Senatoribus qui ea portabant, accepta in altare depoſita ſunt, Rex in ſolio ſiſtitur, ante quem Archiepiſcopus certas orationes pronũciat.

Antequam autem Rex coronaretur, orta eſt magna controuerſia, ratione Confœderationis, inter quoſdam Catholicorum, & Euangelicos ſub interregno factæ, Epiſcopis eandẽ, ut diuinis pariter, ac Eccleſiaſticis contrariam legibus, ipſisq́ inuitis, & reclamantibus factam, improbantibus, Euangelicis contra, propter rerum ſuarum ſecuritatem, omnino firmam haberi cõtendentibus, ſed poſtea omnis illa contentio, inuento medio Deo uolente ſedata fuit, & pace facta unus Epiſcoporum dicit ſubſequentem Orationem.

OMnipotens ſempiterne Deus, cœleſtium ac terreſtrium moderator, qui famulum tuum ad Regni faſtigium, dignitatemq́ dignatus es prouehere, concede quæſumus ut à cunctis aduerſitatibus liberatus, & Eccleſiaſticæ pacis dono muniatur, & ad æternæ pacis gaudium, te donante peruenire mereatur, per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Finita oratione admonet diligenter Regem, de fide, de pietate in Deum, & de alijs uirtutibus Regijs dicens:

Cùm hodie per manus noſtras, optime Princeps, qui Chriſti Saluatoris noſtri uices in hac re fungimur, quamuis indigni ſacram unctionem, & Regni inſignia ſis ſuſcepturus, bene eſt, ut te prius de onere, ad quod deſtinaris aliquantulum moneamus. Regiam hodie ſuſcipis dignitatem, & regendi fideles populos tibi commiſſos curam ſumis: præclarum ſanè inter mortales locum, ſed diſcriminis, laboris, atq́ anxietatis plenum, uerum ſi conſideraueris, quod omnis poteſtas à Domino Deo eſt, per quem regnant Reges, & legum conditores iuſta decernunt, quodq́ de grege tibi commiſſo, ipſi Deo rationẽ redditurus, primum pietatem ſeruabis, Dominum Deum tuum tota mente, ac puro corde coles, Chriſtianam Religionem ac fidem Catholicam, quam ab incunabulis profeſſus es, ad finem uſq́ inuiolatam retinebis, eamq́ contra omnes aduerſantes, pro uiribus defendes. Eccleſiarum Prælatis ac reliquis ſacerdotibus, condignam reuerentiam exhibebis, Eccleſiaſticam libertatem non conculcabis, iuſtitiam ſine qua nulla ſocietas diu conſiſtere poteſt, erga omnes inconcuſſè adminiſtrabis, bonis prœmia noxijs debitas pœnas imponendo, uiduas, pupillos, pauperes, ac debiles, ab omni oppreſsione defendens, omnibus te adeuntibus benignum, manſuetum, atq́ affabilem pro Regia tua dignitate præbebis, & ita te geres, ut non ad tuam, ſed ad totius populi utilitatem regnare, præmiumq́ benefactorum tuorum, non in terris, ſed in cœlo expectare uideatis, quod ipſe tibi præſtare dignetur, qui uiuit & regnat Deus in ſæcula ſæculorum.

Abſoluta oratione interrogat illum Epiſcopus his uerbis:

Vis fidem ſanctam, à Catholicis uiris traditam tenere, & operibus iuſtis ſeruire? R. Volo. Vis Eccleſijs, Eccleſiarumq́ miniſtris tutor & defenſor eſſe? R. Volo. Vis Regnum à Deo tibi commiſſum, ſecundùm iuſtitiam Patrum tenere, regere, & defendere? R. Volo. Et inquantùm Diuino fultus ſuffragio, ac ſolatio omnium fidelium ſuorum ualuero, ita me fideliter per omnia acturum eſſe promitto.

Finita interrogatione, Rex coram Archiepiſcopo genu flexus capite adaperto, dicit in hæc uerba: Ego Henricus, Deo annuente futurus Rex Polonorum, profiteor & promitto coram Deo, & Angelis eius, deinceps legem & iuſtitiam, & pacem Eccleſiæ Dei, populoq́ mihi ſubiecto, pro poſſe

& noſſe

& noſſe, facere atq; ſeruare, ſaluo condigno miſericordiæ Dei reſpectu, ſicut in conſilio fidelium meorum, melius potero inuenire. Pontificibus quoq; eccleſiarum Dei, condignum & canonicum honorem exhibere, atq; ea quæ ab Imperatoribus & Regibus Eccleſię collata & reddita ſunt, inuiolabiliter obſeruare: Abbatibus, Comitibus, & Vaſallis meis congruum honorem, ſecundum conſilium fidelium meorum præſtare.

Poſt hoc, utramq; manum ponit ſupra Euangelia dicens: Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Euangelia.

Poſtea dicit Archiepiſcopus Collectam.

OMnipotens ſempiterne Deus, Creator omnium, Imperator Angelorũ, Rex regum, & Dominus dominantium, qui Abraham fidelem ſeruum tuũ de hoſtibus triumphare feciſti, Moyſi & Ioſue populo tuo prælatis, uictoriam multiplicem tribuiſti, humilemq; Dauid ſeruum tuum Regni faſtigio ſublimaſti, & Salomonem ſapientiæ pacisq́ue ineffabili munere ditaſti, reſpice quæſumus Domine, ad preces humilitatis noſtræ: & ſuper hunc famulum tuum Henricum, quem ſupplici deuotione ueneramur, & in Regem eligimus, Benedictionum tuarum dono multiplica, eumq; dextera potentiæ tuæ, ſemper hic & undiq; circumda: quatenus prædicti Abrahæ fidelitate, Moyſi manſuetudine fretus, Ioſue fortitudine fultus, Dauid humilitate exaltatus, Salomonis ſapientia decoratus, tibi in omnibus complaceat, & per tramitẽ iuſtitiæ inoffenſo greſſu ſemper incedat. Tuæ quoq; protectionis galea munitus, & ſcuto inſuperabili iugiter protectus, armisq; cœleſtibus circumdatus, optabilem de hoſtibus Crucis Chriſti uictoriam fideliter obtineat, & triumphum fœliciter capiat, terroremq; ſuæ potentiæ illis inferat, & pacem ſibi militantibus lætanter reportet, per Chriſtum Dominum noſtrum, qui uirtute crucis tartara deſtruxit, Regnoq; Diaboli ſuperato, ad cœlos uictor aſcendit: in quo poteſtas omnis, Regniq; conſiſtit uictoria: qui eſt gloria humilium, & uita, ſalusq; populorum: qui tecum uiuit & regnat Deus, per omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

ALIA ORATIO.

TE inuocamus Domine, Sancte Pater Omnipotens ſempiterne Deus, ut hunc famulum tuum Henricum, quem tuæ Diuinæ diſpenſationis prouidentia in primordio plaſmatum, uſq; ad hunc præſentem diem iuuenili flore lætantem creſcere cõceſsiſti: eum tuæ pietatis dono ditatum, plenumq; gratia & ueritate, de die in diem coram Deo & hominibus ad meliora ſemper proficere facias: ut ſummi regiminis ſolium gratia ſupernæ largitatis gaudens ſuſcipiat, & miſericordiæ tuæ muro, ab hoſtium aduerſitate undique munitus plebem ſibi commiſſam cum pace propitiationis, & uirtute uictoriæ fœliciter regere mereatur, per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Poſt hæc Archiepiſcopus genua flectit, & Rex in faciem prouoluitur: Cantores autem canunt, choro reſpondente, & cum cantant hunc uerſum: Et obſequium ſeruitutis noſtræ tibi rationabile facias. R. Te rogamus audi nos. Archiepiſcopus ſtans ad Regem prouolutum, cum cruce dicit: Et hunc electum in Regem: Coronandum, benedicere digneris. R. Te rogamus audi nos. Iterum canit: Et hunc electum in Regem Coronandum benedicere & conſecrare digneris. R. Te rogamus audi nos.

Poſt hoc Epiſcopi omnes cũ Abbatibus genua flectentes, lætaniam proſequuntur ſupra Regem prouolutum, quam cum finierint, Archiepiſcopus Orationem Dominicam exorditur: Pater noſter, &c. Et ne nos inducas in tentationem. R. Sed libera nos à malo. V. Saluum fac ſeruum tuum Domine. R. Deus meus ſperantem in te. V. Eſto ei Domine turris fortitudinis. R. A` facie inimici. V. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te ueniat. V. Dominus uobiſcum. R. Et cum Spiritu tuo.

OREMVS.

DEVS qui populis tuis uirtute conſulis,& amore dominaris, da famulo tuo Henrico ſapientiæ ſpiritum,cum regimine diſciplinę,ut tibi toto corde deuotus,in Regni regimine maneat ſemper idoneus,tuoq́ munere ipſius temporibus, ſecuritas Eccleſiæ dirigatur,& in tranquillitate deuotio Chriſtiana permaneat,ut in operibus ſuis bonis perſeuerans,ad æternum Regnum te duce peruenire ualeat, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,&c.

Benedic Domine hunc Regem Henricum,qui Regna omnia moderaris à ſeculo, & tali eum benedictione glorifica, ut Dauidicæ teneat benedictionis & ſublimitatis Sceptrum,& glorificatus in eius protinus rapiatur merita,da ei tuo ſpiramine cum manſuetudine,ita regere populum tuum,ſicut feciſti Salomonem tuum continere regnum pacificum,ſit tibi ſemper cum timore ſubditus,tibiq́ militet cum quiete, ſit tuo clipeo protectus,cum proceribus,& ubiq́ tua gratia uictor exiſtat,honorifica eum præ cunctis Regibus gentium,ut fœliciter populis tuis dominetur,& fœliciter eum nationes adoret,uiuat inter gentium cateruas magnificus,ſit in iudicijs æquitatis ſingularis,locupletet eum tua per diues dextera,frugiferam obtineat Patriam,& eius liberis tribuas profuturam, Protella ei prolixitatem uitæ,& in diebus eius oriatur iuſtitia,à te robuſtum teneat regiminis ſolium,& cum iucunditate & iuſtitia, æterno glorietur in regno,per Chriſtum Dominum noſtrum,Amen.

Poſtea Archiepiſcopus ſedet,Rex uerò genua ante eum prouolutus,Dalmatica & piuiali exuitur. Archiepiſcopus autem intincto police dextro in oleo ſacro ungit illi dextram à palma,ad cubitum,& inter ſcatulas, & in brachio dextro,dicens:

Vngo te in Regem ex oleo ſanctificato, in Nomine Patris,& Filij,& Spiritus Sancti, Amen.

Pax tecum. R. Et cum Spiritu tuo.

ORATIO.

VNgo te in Regem ex oleo ſanctificato Spiritus Sancti gratia humilitatis noſtræ officio in te copioſa deſcendat,ut ſicut manibus noſtris indignis, oleo materiali pingueſcis exterius ablutus,ita eius inuiſibili unctione delibutus,impinguari merearis interius,eius quoq́ perfectiſsima ſpirituali unctione ſemper imbutus, & illicita declinare tota mente diſcas ſeu ualeas & utilia animæ tuę,iugiter cogitare,optare,atq́ operari queas, auxiliante Domino Ieſu Chriſto, qui tecum uiuit & regnat, Deus Dei filius Ieſus Chriſtus Dominus noſter,qui à Patre oleo exultationis unctus eſt,præ participibus ſuis, ipſe per præſentem ſanctæ unctionis infuſionem Spiritus Paraclyti, ſuper te Benedictionem infundat,eundemq́ uſque ad interiora cordis tui penetrare faciat. Quatenus hoc uiſibili & tractabili oleo dona inuiſibilia percipere,& temporali Regno, iuſtis moderationibus executo,æternaliter corregnare ei merearis, qui ſolus ſine peccato Rex Regum, uiuit & gloriatur, cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti, Deus per omnia ſæcula ſæculorum,Amen.

OREMVS.

OMnipotens ſempiterne Deus,qui Azachiel ſuper Syriam, & Iehu ſuper Iſrael per Heliam,Dauidem quoq́ & Saulem per Samuelem Prophetam in Reges inungi feciſti, tribue quæſumus, manibus noſtris opem tuæ benedictionis,& huic famulo tuo Henrico,quem hodie licet indignis in ſacro ungimine delingimus,dignam delibutionis huius efficatiam,& uirtutem concede.Conſtitue Domine principatum ſuper humerum eius,ut ſit fortis,iuſtus,prouidus,& indefeſſus Regni huius,& populi tui gubernator,infidelium expugnator,iuſtitiæ cultor,meritorum remunerator,Eccleſiæ tuæ ſanctæ, & fidei Chriſtianæ defenſor ad decus,& laudē tui nominis glorioſi, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum,qui tecum uiuit & regnat in unitate Spiritus Sancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum,Amen.

Chriſte perunge hunc Regem in regimen,qui unxiſti Sacerdotes & Prophetas, Reges & Martyres,qui per fidem uicerunt Regna,operati ſunt iuſtitiam,atq́ adepti ſunt repromiſsiones, tua ſanctiſsima unctio ſuper caput eius defluat,atq́ ad interiora deſcendat,& cordis illius intima penetret, & promiſsionibus, quas adepti ſunt uictorioſiſsimi Reges, gratia tua, dignus efficiatur, quatenus in præſenti ſæculo fœliciter regnet,& ad

eorum conſortium in cœleſti regno perueniat, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui tecum uiuit & regnat, &c. Vnctus eſt oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis & uirtute ſanctæ crucis poteſtates aëreas debellauit, tartara deſtruxit, Regnum Diaboli ſuperauit, & ad cœlos uictor aſcendit, in cuius manu uictoria uirtus & poteſtas conſiſtunt, & tecum uiuit & regnat per omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

Deus qui es iuſtorum gloria, & miſericordia peccatorum, qui miſiſti filium tuum, ut pretioſiſsimo ſanguine ſuo genus humanum redimeret, qui conteris bella, & es propugnator in te ſperantium, & ſub cuius arbitrio omnium Regnorum continetur poteſtas, te humiliter deprecamur, ut præſentem famulũ tuum Henricum in tua miſericordia confidentem, in præſenti regali ſede benedicas, eiq; protinus adeſſe digneris, & qui tua expetit protectione defendi, omnibus ſit hoſtibus fortior, fac eum Domine beatum, & uictorem de inimicis ſuis. Corona eum corona iuſtitiæ & pietatis, ut ex toto corde, & tota mente in te credens, tibi deſeruiat, ſanctam tuam Eccleſiam defendat & ſublimet, populumq; à te commiſſum iuſtè regat, nullum ius inſidiantibus malis iniuſtitiam uertat. Accende Domine cor eius ad amorem gratiæ tuæ, per hoc unctionis oleum, unde unxiſti Reges & Prophetas, quatenus iuſtitiam diligens, per tramitem iuſtitiæ familiariter populum ducens, poſt peracta & diſpoſita in regalia excellentia annorum curricula, ad te peruenire mereatur, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, &c.

Proſpice Omnipotens Deus ſerenis optatibus hunc glorioſum Regem Henricum, & ſicut benedixiſti Abraham, Iſaac & Iacob, ſic illum larga benedictionis ſpiritualis gratia, cum omni plenitudine potentiæ irrigare, atq; perfundere, dignare, tribue ei de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, uini, & olei, & omnium frugum opulentiam, ex largitate diuini muneris, longa per tempora, ut illo regnante ſit ſanitas corporum in Patria, & pax inuiolata in Regno, & dignitas glorioſa Regalis Palatij, maximo ſplendore Regiæ poteſtatis omnium oculis fulgeat, luce clariſsima clareſcat, atq; ſplendore, quaſi ſplendidiſsimo fulgore maximo perfuſus lumine uideatur. Tribue ei Omnipotens Deus, ut ſit fortiſsimus protector Patriæ, & conſolator Eccleſiarum atque cœnobiorum ſanctorum, maxima cum pietate munificentiæ, atq; ſit fortiſsimus Regũ, triumphator hoſtium, ad opprimendos rebelles & paganos nationes, ſitq; ſuis inimicis ſatis terribilis, præ maxima fortitudine regalis potentiæ. Optimatibus quoq; & præcelſis proceribus, ac fidelibus ſui Regni ſit magnificus, & amabilis ac pius, ut ab omnibus timeatur & diligatur. Reges quoq; de lumbis eius per ſucceſsiones temporum, futurorum egrediantur, qui Regnum hoc ualeant regere totum, & pòſt glorioſa tempora, atq; fœlicia præſentis uitæ gaudia æterna in perpetua benedictione habere mereantur. Quod ipſe præſtare dignetur qui uiuit & regnat in ſæcula ſæculorum, Amen.

Poſtea Epiſcopus aliquis, cotum manu geſtans, inuncta loca detergit, dicens:

Deus Rex Regum, & Dominus Dominantium, per quem Reges regnant, & legum conditores iura decernunt, dignare propitius Benedicere hoc Regale ornamentum, & præſta ut famulus tuus Rex noſter Henricus, qui illud portaturus eſt, ornamento bonorum morum, & ſanctorum actionum, in conſpectu tuo fulgeat, & poſt temporalem uitam æternam gloriam, quæ temporis non habeat finem, ſine fine poſsideat, per Dominum &c.

Demum induit Regem piuiali, & Dalmatica, dicens:

Accipe pallium, quatuor initijs formatum, per quod intelligas quatuor mundi partes, diuinæ poteſtati eſſe ſubiectas, nec quenquam poſſe fœliciter regere in terris niſi ſibi poteſtas fuerit collata de cœlis.

His abſolutis Archiepiſcopus manus abluit, & depoſita infula dicit Confeſsionem. Rex uerò deductus in ſolium orat, & poſt Alleluia in Miſſa, orationes pro Rege aliquis Epiſcoporum dicit. Poſtea Regi genu flexo, Archiepiſcopus gladium porrigit, dicens:

Accipe gladium deſuper Altari ſumptum per noſtras manus licet indignas, uice tamen, & authoritate ſanctorum Apoſtolorum conſecratum, regaliter tibi conceſſum, noſtroq; benedictionis officio, in defenſionem ſanctæ Dei Eccleſiæ, diuinitus ordinatum, ad uindictam malefactorum, laudem uerò bonorum, & memor eſto eius, de quo Pſalmiſta prophetauit, dicens: Accingere gladio tuo, ſuper femur tuum potentiſsime, ut in hoc

per eandem uim æquitatis exerceas, molemq; iniquitatis, potenter deſtruas. Et ſanctam Dei Eccleſiam, eiusq; fideles propugnes, atq; protegas, neq; minus ſub fide falſos, quam Chriſtiani nominis hoſtes execres, ac diſperdas, uiduas atq; pupillos clementer adiuues, & defendas, deſolata reſtaures, reſtaurata conſerues, ulciſcaris iniuſta, confirmes benè diſpoſita. Quatenus in hoc agendo uirtutum triumpho, glorioſus, iuſtitiæq; cultor egregius, cum mundi Saluatore, cuius typum geris, in nomine eius, ſine fine regnare merearis, qui cum Deo Patre, & Filio, & Spiritu Sancto, uiuit & regnat, Deus per omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

Ibidem ulterius in Miſſa proceditur, & accingens illi gladium Archiepiſcopus, dicit:

Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſsime, & attende, quod ſancti, non in gladio, ſed per fidem uicerunt Regna.

Poſtea ei Diadema imponens, dicit:

Accipe Coronam Regni, quæ licet ab indignis, Epiſcoporum tamen manibus capiti tuo imponitur, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, quam ſanctitatis gloriam & honorem, & opus fortitudinis intelligas ſignificare, & per hanc te participem miniſterij noſtri, non ignores ita ut ſicut nos in interioribus, paſtores, rectoresq; animarum intelligimur, ita & tu contra omnes aduerſitates Eccleſiæ Chriſti defenſor aſsiſtas, Regniq; tibi à Deo dati, & per officium noſtræ benedictionis in uice Apoſtolorum, omniumq; ſanctorum regimini tuo commiſsi, utilis executor, perſpicuusq; regnator ſemper appareas, ut inter glorioſos athletas uirtutū gemmis ornatus, & præmio ſempiternæ fœlicitatis coronatus, cum redemptore & ſaluatore noſtro Ieſu Chriſto, cuius nomen, uicemq; geſtare crederis, ſine fine glorieris, qui uiuit & imperat Deus cum Patre & Spiritu Sancto in ſæcula ſæculorum.

Demum pomum typum mundi referens in ſiniſtram, & ſceptrum in dextram ei dedit, dicens:

Accipe uirgam uirtutis atq; ueritatis, qua intelligas te obnoxium mulcere pios, terrere reprobos, errantes uiam docere, lapſis manum porrigere, diſperdere ſuperbos, & releuare humiles, & apperiat tibi oſtium Ieſus Chriſtus Dominus noſter, qui de ſemetipſo ait: Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit ſaluabitur, qui eſt clauis Dauid, & ſceptrum Domus Iſraël, qui apperit, & nemo claudit: claudit & nemo apperit, ſitq; tibi author, qui eduxit uinctum de domo carceris, ſedentem in tenebris, & umbra mortis, ut in omnibus ſequi eum merearis, de quo Dauid Propheta cecinit: Sedes tua Deus in ſæculum ſæculi, uirga æquitatis, uirga regni tui, & imitando ipſum diligas iuſtitiam, & odio habeas iniquitatem, qui propterea unxit te Deus: Deus tuus ad exemplum illius, quem ante ſæcula unxerat oleo exultationis, quæ participibus ſuis, Ieſum Chriſtū Dominum noſtrum, qui cum eo uiuit, & regnat Deus in ſæcula ſæculorum.

Inter offertorium, Rex panem & uinum in altare offert, Pacemq; (ut dicitur) exoſculat, & ſacroſanctum corpus diuinum accipit. Poſt hoc gladius ei diſcinditur. Abſoluto ſacro in thronum medio templo ordinatū deducitur, ubi ab Archiepiſc. introniſatur, & gubernaculis Regni præficitur, dicente:

Sede & retine à modo locum tibi à Deo delegatum, per authoritatem Omnipotentis Dei, & per præſentem traditionem noſtram omnium, ſcilicet Epiſcoporum, cęterorumq; Dei ſeruorum, & quanto clerum ſacris altaribus propinquiorem aſpicis, tanto ei potentiorem in locis congruis honorem, impendere memineris, quatenus Mediator Dei & hominum, te mediatorem cleri & plebis, in hoc Regni Solio confirmet, & in Regno æterno ſecum regnare faciat, Ieſus Chriſtus Dominus noſter, Rex Regū, & Dominus dominantium, qui cum Patre & Spiritu Sancto uiuit & regnat Deus, per omnia ſęcula ſęculorum.

Tandem Archiepiſcopus exorditur, Te Deum laudamus, quo abſoluto, ſtans à dextris Regis, dicit: Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua. R. Iuſtitia & iudicium præparatio ſedis tuæ. V. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te ueniat. V. Dominus uobiſcum. R. Et cum Spiritu tuo.

OREMVS.

OREMVS.

DEVS qui uictrices Moyſi manus, in oratione firmaſti, qui quamuis ætate langueſceret infatigabili, ſanctitate pugnabat, ut dū Amalech iniquus uincitur, dum prophanus nationum populus ſubiugatur, exterminatis alienigenis, hæreditati tuæ poſſeſſio copioſa ſeruiret, opus manuum tuarum à noſtræ orationis exauditione confirma: habemus & nos apud te Sancte Pater Dominum Saluatorem, qui pro nobis manus ſuas extendit in cruce, per quem etiam precamur altiſsime, ut tua potentia ſuffragante, uniuerſorum hoſtium, frangatur impietas, populusq; tuus ceſſanti formidine, te ſolum timere condiſcat, per eundem Chriſtum Dominum noſtrum. R. Amen.

OREMVS.

DEVS inenarrabilis author mundi, conditor generis humani, confirmator Regni, qui ex lumbis fidelis amici tui, Patriarchæ noſtri, Abrahæ prælegiſti Regem ſæculis profuturum, tu præſentem inſignem Regem hunc, cum exercitu ſuo, per interceſsionem omnium ſanctorum uberi benedictione locupletā, & in Solium Regni firma, ſtabilitate connecte, uiſita eum per interuentum omnium Sanctorum, ſicut uiſitaſti Moyſem in rubo, Ioſue in caſtris, Gedeonem in agro, Samuelem crinitum in templo, & illa cum promiſsione, & ſyderea benedictione, ac ſapientiæ tuæ rore perfundere digneris, quàm Dauid in Pſalterio, Salomon filius eius te remunerante percœpit de cœlo. Sis ei contra acies inimicorum lorica in aduerſis, galea in proſperis, ſapientia in protectione, clypeus ſempiternus, & præſta ut gentes illi teneant fidem. Proceres atq; optimates ſui habeāt pacem, diligant charitatem, abſtineant à captiuitate, loquantur iuſtitiam, cuſtodiant ueritatem, & ita populus iſte pullulet, coalitus benedictione Trinitatis, ut ſemper maneant tripudiantes, armis gaudentes & in pace uictores, per Chriſtū Dominum noſtrum, Amen.

Tunc Rex accepto in manus ſacro gladio, aliquos tum nobiles, tum conſiliares uiros, habita cæremoniæ dignitate, ad equeſtris ordinis dignitatē præcinctos prouexit. His peractis Rex in palatium deducitur, cibum capeſſurus ubi inſtructis menſis, accumbebat ſummum tronum ipſe, ac deinde per ordinem cæteri principes ſuas menſas accumbunt, tunc primores Barones & Senatores loca ſua occupant, Marſchalcis, cæterisq; officiarijs munia Regalia obeuntibus, Dapiferis, Architriclinijsq; præeuntibus cum ſuis ſcipionibus, argenteis caniſtris panem, & auratis patinis uaria tuceta, leucophaga, frictellas, tortas, & quicquid præclarum ars apetitia exquiſitiſsimas, ſumptuoſiſsimasq; per ordinem epulas copioſè apponunt, aſſa, elixa, iuſculenta, frixa, paſtillia, promulſidaria, pultaria, cruſtulenta, aliaq; lautiſsimorum eduliorū genera ſapidiſsimis ſuccorum, multijugis condimentis ſuffuſa, quæ L. Luculli Romani menſas ſuperabant. Tandem die Lunæ ſequenti ijſdem quibus antea inſignia præferentibus, in forum ſumma cum celeritate deducta, à ciuibus in edito ſolio ad id pulcherrimè iuxta prętorium facto, iuſiurandū & argenti ingentia, peramplaq; munera accepit. Ibi etiā aſſumens in manū aureum pomum, tum euaginatū gladium aliquod ſtrenuos & benemeritos uiros equeſtri ordini aſciuit, ac aurata militia cōdonauit. His peractis ad Andreæ Zborouij nuptias pedes, omnibus plateis & tectorū ſummitatibus, multitudine oppletis, iuit. Peracto prandio haſtiludia Rege inſpiciente exercebantur extra muros, ibidem & poſtera die Sacra Regia Maieſtas liberaliſsimè tractabatur. Samuel autem Zborouuski qui ad coronationem neglexerat uenire, centum uiginti equites ſumptuoſiſsimo ornatu Hungarico ei oſtenderat. Plurimi poſtea dies in audiendis gratulantium Principum externorum legationibus, & in quibuſdam cauſis decidendis tranſacti ſunt. Atq; hanc ueram Coronationis auguſtiſsimi Poloniæ Principis deſcriptionem, Lector candide, boni conſule, Vale, & nos redama.

DEDVCTIO ET ORIGO CELEBERRIMAE GENTIS LITHVANORVM, probabilis: hactenus à nemine Hiſtoricorum Latinorum explanata.

AVTHORE ALEXANDRO GVAGNINO VERONENSI.

Lithuaniæ populi.

PTOLEMAEVS ille uniuerſi orbis Geographus curioſiſsimus, his in regionibus, quæ hodie à Lithuanis coluntur, & quæ eorum ditioni utpote Ruſsia, Podolia, Volhinia, Podlaſsia, Samogitiaq́ ſubſunt, hos populos colonias ſuas, (quorum hodie ne ueſtigium quidem apparet) antiquitus habuêre recenſet, Galindos, Bodinos, Geninos, Sudinos, Cariones, Amaxobios, Stabanos, Sturnos, Naſcios, Aſubios, Vuiſsiones, Ombrones, inter Lublinam & Breſtiam, Sargatiosq́. Quos omnes ex Cymbris, Gotisq́, & Sarmatis ortum ſumpſiſſe idem Ptolemęus aſſerit.

Cymbri unde prognati.

Sarmatorum autem deductio cũ latius à nobis deſcripta pateat, Cymbrorum nomen, & ſucceſsiones mihi explanandæ uidentur. Cymbros itaq́ à Gomero nepote Nohæ ex maximo natu filio Iapheto ortos eſſe, nomenq́ ab eo per tot ſæcula paululum immutatum trahere conſentiens omnium Hiſtoricorũ opinio eſt. Hæc poſteritas Iapheti, cum maiorem orbis terrarum partem in Europa, Aſiaq́ minori occupauerit, quod ipſi cum Etymon nominis dilationem ſignificantis, tum fauſta Nohæ parentis imprecatio portendebant, pars eorum à Gomero orti, ad Boſphorum Cymerium Mæothidis paludibus proximum, (qui de illis Cymmerius eſt appellatus) ultra fontes Tanais fluuij, ubi in Ducatu Rheſanenſi Moſchouiæ Principi ſubiecto oritur, ſedes ſuas habuerũt.

Tanais fluuius

Cymbrorum patria.

Poſtea ſucceſſu temporis, quod haud difficile illis fuit, per regiones propinquas, Ruſsiam, Lithuaniam, Liuoniam & Boruſsiam, nunc Pruſsiam appellatã, & Cymbricam Cherſoneſum, ubi Sweci, Dani, Holandi progreſsi, toto eo littore ſe paſsim diffundentes latè dominati ſunt, & caſtrato paululũ nomine, literaq́ interiecta Cymbri nuncupati. Quando uerò & qua occaſione hæc migratio cõtigerit: quoniam nulla gentis ab eo tempore monumenta extant, ex quibus id conſtare poſsit, ignotum eſt. Cæterùm fuerũt ſemper Cymbri gens bellicoſa, ſtrenua, manu prompta, id enim res ab ipſis fortiſsimè, audaciſsimeq́ geſtæ teſtantur. His namq́ colonijs Septentrionalibus relictis in numero trecentorum millium, per Germanorum regiones in Heluetiam, Galliamq́ imprimis penetrarunt, deinde Hiſpanias populabundi uaſtauerunt.

Cymbri Galliã & Hiſpaniam ingreſsi.

Cymbrorum in Italia bella.

Inde annũ circiter 110. ante natum Chriſtum in Italiam excurrerunt, quam uaſtabundi paſsim deprędarunt, Romanorumq́ Conſulem Papyrium Carbonem, cum uniuerſo exercitu fuderunt. Poſtea ab eiſdẽ M. Iunius Syluanus, & ipſe Conſul cõtracta infœliciter pugna ſuperatũ. Aurelius deinde Scaurus Conſulis legatus amiſsis copijs Romanis, in manus eorum uiuus perueniens, à Bolo Rege Cymbrorum occiditur. Id Tacito affirmante actum eſt, anno 640. poſt urbem conditam. Tandem Romani maioribus copijs collectis in aditu Alpiũ contra Cymbros exercitum opponunt, fuſi tamen & ad internitionẽ proſtrati, ubi C. Manlius in pugna interfectus occubuit. Octuaginta uerò millia Romanorum militum cæſa.

Infœlix cum Cymbris Romanorum conflictus, eorum ſtrages.

Q. Seruilius Cœpio Imperator exercitus, ex conflictu funeſto uix cum denis elapſus, Romã tantę cladis nuncius perueniens, bonis omnibus publicatis, ex decreto Senatus, quod temeritate ſua exercitũ perdiderit, iugulatur. Aiunt Romanos uno in prælio maiori clade & detrimento nunquam affectos eſſe, quamobrẽ ſuſpenſis metu animis, de exitu imperij ſui magnopere ſolliciti, præſentiq́ rerum ſuarum periculo uehementer conturbati, cum hoſtes initium, ubi minitantes propediem aduentare nunciarentur. Caium Marium ex Lybia, ubi Iugurtam deuicerat, Ducem bellicoſiſsimum & fortunatum uocauerũt, duobusq́ annis ab illa clade Romanorum elapſis.

Marius Cymbros fudit.

Marius Cymbrorum & Teuthonum ad aquas Sextias cruento prælio ducenta millia fudit, tantaq́ fertur cæſorum multitudo, ut Maſsilienſes congeſtis defunctorum oſsibus uineas eiſdem obſepſerint, ſanguineq́ humano agri, quaſi ſtercore multo pingueſcentes uberrimi, feraciſsimiq́ redditi ſint. Itaque Cymbri attenuati numero & uiribus, ſed animo minimè fracti, in unum conglobati, Q. Catuli Proconſulis exercitum in fugam uerterũt, ad fluuiumq́ Atheſin caſtrametati ſunt. Quò Marius ſumma celeritate aduolans, cõiunctis copijs ſuis cum exercitu Catuli, inito prælio 29. die Iulij centũ quadraginta millia Cymbrorũ occidit.

Cymbri ex Italia.

Qua clade ad extrema redacti Italia egreſsi, patrias oras utpote Daniam, Pruſsiam, Suetiam, Liuoniam, Lithuaniaq́ petierũt, ex quibus

illi

Illi qui Lithuaniam occupauerant Gepidę nuncupati fuêre. Hac uerò in Regione ubi Samogitia, Aeneas Syluius Maſſagetas, gentem Plinio, celebrem conſediſſe teſtatur. Lithuanorum uerò gentem, qui antiquitus Gepidi uocabantur ex Gothis oriundam. Eraſmus Stella pulchris rationibus affirmat cum Duce Litalano, ſiue Lituuone Vedenuti Pruſsiæ Regis filio, anno Domini 573. in has regiones uicinas patris imperio, quas olim Alani incolebant, ueniſſe, Lithuaniæq́; nomen a ſui denominatione eiuſdem indidiſſe. Samogitiam uerò à fratre eiuſdem Lithuonis Saimone principe appellatam, idem Eraſmus Stella in Pruſsia hiſtoria teſtatur, quæ tunc temporis longè in Pruſsiam & Liuoniam uſq; extendebatur. Similiter Lotialos, ſiue Lotuuonos, qui nunc Liuones poſt Germanorū ingreſſum Latinis dicuntur, ab eodem Lituuone cum Lituuania pariter nomen traxiſſe. Hæ autem gentes, utpote Pruteni, Polouuci, Samogitæ, Gepidæ, Lithuani, Liuones, Curlandi, Iatuuingi ſiue Iaziges & Iaczuuingi appellati, ut unū idioma, ita eoſdem mores, conſuetudines, legesq́; & bellorum expeditiones in Chriſtianos concordi Marte, ſemper habebant, niſi linguæ ſingulis principibus, finibusq́; certis dirimebantur. Iaczuuingi autem fuerunt populi crudeliſsimi, in finibus Lithuaniæ iuxta Maſouiam, ubi hodie Podlaſia colonias ſuas habebant, qui in bello non referebant pedem, quin uincerent, aut uincerentur: ideò bellis aſsiduis interierunt, reliqui eorum in Lithuanos, Ruſſos, & Maſouitas ob uicinitatem abierunt. Opinantur alij Lithuanos, à Lithuo quod cornu uenatorium ſignificat, dictos eſſe, quorum opinio, ut anilis & ſtulta iure ab omnibus irridetur. Matthias autē Miechouienſis, & Dlugoſus Polonicæ hiſtoriæ indagatores, ac annales Ruthenorum teſtantur. Italos Duce Palemone, uel ob tyrannidem Neronis, uel promeritum exilium, aut ab Attila Hunnorū Reges crudeliſsimas Patriæ uaſtationes fugientes, has regiones, longa nauigatione ſuperata, ex ſinu maris Baltici, quod Pruſsiam, Samogitiam, Liuoniamq́; alluit, per Nemnam fluuium Cronone Ptolomæo dictum, claſſe ingreſſos fuiſſe, quòd & ipſa gens Lithuanica ſtrenuè aſſerit. Quamplures enim dictiones Latinæ, & Italicæ idiomati eorum intermixtæ habentur. Aiuntq́; hunc Palemonem (quem ipſum nomen Latinum, Italumq́; eſſe prodit) cum certa comitiua ex nobilibus propinquitate iunctis collecta, quorum pręcipuos, Vrſinos, Columnas, Iulianos, Cæſarianos, Gaſtaldos recenſent, Lithuaniæ nobilibus familijs & ſtemmatibus principia dediſſe, uulgum uerò Lithuanorum utpote colonos, & agreſtes ex Gotis natos aſſerūt, in hancq́; ſententiam plurimi Polonicæ & Germanicæ, ac Ruſſorum hiſtoriæ ſcriptores aſtipulantur, quorum iudicio & authoritati, nos quoq; acquieſcentes cum eiſdem ſentire uolumus.

Lithuani à Cymbris orti.

Lithuaniæ, Samogitiæ & Liuonis denominatio.

Iaczu[illegible]

Lit[illegible]

Itali [illegible]

Vulgus Lithuanorum ex Gotis, nobiles ex Italis orti.

Hic itaq; Polemon ob innatam induſtriam, à gente barbara Princeps ſalutatus, eam coram nomine Patriæ ſuę Italię (præpoſito articulo Italis in fœminini generis nominibus efferendis conſueto) *La Italia appellaſſe* creditur, quæ poſtea longo temporis ſucceſſu Italicis moribus, idiomateq́; in barbariem populi cōmutatis, Lithuania dicta eſt. Quidam etiam eoſdem Italos à littore maris Baltici, quod Pruſsiam, Liuoniam, ac Lithuaniæ, Samogitię extrema alluit, eò quod ibi prius conſederint, Lithuaniam cognominaſſe putant. Succedente poſtea Palemoni quodam ex eadem gente Principe, Itali recens Latinorū nomen non modo depoſuērūt: ſed ignaram quoq; & peregrinam eorum incolarum linguarum, apud quos principatum arripuerant addiſcentes, in ſuam cooptarūt, uiuendiq́; normam & modum cum eiuſdem barbaribus ſuſceperunt. Cæterū hæc gens Lithuana longo tempore à ſui imperij primordijs, obſcura fuit, Ruthenorumq́; iugo ſubiecta, ut Princeps Kiouienſis Ruſsiæ quondam Monarcha, ab eis periomata, ſuberaq; ob egeſtatem & ſoli ſterilitatem, in ſignum tantummodo ſubiectionis exigeret: Donec Mendolphus ſiue Mendog, & Vuitenen, Gediminusq́; Duces Illuſtres Heroica Magnanimitate illa innata, dudumq́; ſegnitia rei militaris oppreſſa excitata, rebellionem contra Ruthenos, ab anteceſſoribus ſuis inſeptam continentes, unus poſt alium in Lithuaniæ imperio ſuccedentes, Ruſsiæ Principibus partim ſtrenuo marte, partim aſtu frequentius aggreſsis, & quaſi debellatis, ſenſim adeò uiribus creuerunt, ut iugo Rutenis omnibus iniecto, etiam ad tributa ſibi pendenda eos compellerent, quæ pluribus ab annis Ruthenis ipſi pendebant, ac pro periomatibus & ſubere aurum, argentumq́; exigunt. Nunc Lithuanorum ſucceſſus & ſeriem à primis principatus incrementis, ſecundum Ruthenorū opiniones aggrediar, à tribus fratribus Palemonis nepotibus, initio ſumpto.

Polemon Italus primus dux Lithuanorum.

Lithuania ab Italia cognominata.

Lithuania à littore.

Lithuani olim obſcuri, Ruſsis tributarij.

Lithuani iugū Ruthenorum excutiunt.

ORDO, GENEALOGIAQVE DVCVM Lithuaniæ.

PAlemoni ex Romanis Patritijs genus ſuū dicenti, fatiſq́; in Lithuania multis periculis exantlatis commigranti, tres nepotes (quos Rutheni filios eiuſdem cōtra ueritatem Hiſtoriæ legitimos ſcribunt) in imperio Lithuanico ſucceſſerunt, Borcus, Cunoſſus & Spera nominati.

Palemonis nepotes.

Borcusq́;

Borcus.

Borcusq; arce ad Iuriam fluuium ubi in Crononem ſiue Nemnam exoneratur, in Samogitia erecta, à ſui nominis & fluuij compoſita denominatione, eam Iurborg, quæ huc uſq; durat, appellauit, imperiumq; in Samogitas exercuit.

Cunos. Kunoſſow arx.

Cunos uerò ulterius procedens eadem in Regione caſtrum Kunoſſouu fundauit, à ſuo nomine appellatum, ad quod regio ſubiacens pertineret.

Spera. Kiernus. Gybut. Kiernow arx, & ſedes Magni Ducatus Lithuaniæ. Lithuania à Litus tuba.

Spera quoque Vilkomir arce ad fluenta Suuentæ ædificata, ibidem dominari cœpit. Tandem Borco & Spera fatis concedentibus, Cunos in utriuſq; partes ſucceſsit, duosq; filios Kiernum & Gybutū procreauit. Mortuo Kunoſſo, Kiernus filius in Lithuania principatu ex utraq; ripa Vuiliæ fluuij arrepto, Kiernouu arcem Ducatus ſedem erexit. Hunc Lithuaniam à littore & tuba ſiue lituo cornu uenatorio, appellaſſe Rutheni, & ipſa gens Lithuanica nulla certa, probabiliq; ratione fulti autumant. Gybutus etiā Kiernouuij germanus Samogitiæ habenis præfuit, manuq; coniuncta cum Kierno Ruſsiam apud Braſlauu & Poloczko longè, lateq; uaſtauerunt. Cumq; exuuijs onuſti reuerterentur, Samogitiam à Liuonibus uicinis ſpoliatam inuenerunt, quam ulciſcentes Liuoniam uiciſsim igne, & armis, uaſtatam diripuerunt.

Ziuibundus Dux Lithuaniæ. Muntwil Samogitiæ Dux. Vikint.

Kierno è uiuis decedente, Ziuibundus filius in Lithuania ſuccedit, Gybuto uerò in Samogitia Muntuuil, hi quoque fraterna ſynceritate ſeſe proſequentes, pacificè gentium ſuarum habenis præfuerunt. Ruſsiæ principibus tributa perſoluentes, periomata uidelicet ad balnea & conturnos de ſubere more gentis contextos. Muntuuilo deinde parcis uocantibus, non diu regnanti, Vikint filius in Samogitiæ principatum euectus eſt.

Batti Rußiam uaſtauit. Grodno ædificata. Podlaßiam ab Erdiuilo occupata. Eixis. Granſis. Campa.

Interea uerò cum Batti Tartarorum imperator, Ruſsiam magna ex parte deuaſtaſſet, potentiamq; Ducum eius diminuiſſet, & debilitaſſet, Ziuibundus Lithua niæ Dux nacta occaſione ad iugum Ruthenorum excutiendum, & libertatem uindicandam, fratris Vikinti Erdziuuilū filium in Ruſsiam infeſtādam armata manu deſtinauit. Itaq; Erdziuuil tranato Vilia fluuio, Nouogrodek arcem & ciuitatem Ruthenorū occupauit, ibidemq; ſedem Ducatus ſui poſuit. Vlteriusq; caſtra mouendo ad Nemnam fluuium, ſcopulo, natura loci munitiſsimo reperto, caſtrum quod Grodno appellatur ibidem erexit. Tandem in Podlaſsiam cum exercitu penetrans Brzeſtiam, Mielnicum, Drohicinū per Batti Tartarorum deſolatas arces Ruthenorum occupauit, muniuitq;, & omnem eam oram ſuam in ditionem paruo negotio redegit. In Lithuania uerò benè meritis exercitus ductoribus prouincias, unicuiq; pro ſua dignitate, diſtribuit. Eixio ex quo Douoinorum familia creuit, Regionem hanc ubi ab eo nunc Eixiski oppidum nuncupatur. Granſo ubi Granſiski. Campæ uerò ex quo Gaſtaldorum nomen in Lithuania Oſmianam dedit.

Lithuania proceres. Erdiuilus Tartaros ſternit. Mingailo dux Lithuaniæ.

Erdziuil igitur uiribus in Ruſsia & Lithuania auctis, Tartarorum Zauuolhenſium Regem Kurdaſſum nomine cum ſuis copijs Ruthenorum regiones ex conſuetudine deprædantem apud Mozeram oppidū, in fluuio Okuniouuka dicto proſtrauit, fugauitq;. Multis geſtis Heroicis exactis fatis conceſsit. Mingailum uerò & Algimuntum filios imperij ſucceſſores reliquit. Algimuntus Samogitiæ præfuit: Mingailo uerò Polocenſibus Ruthenis liberè abſq; iugo cuiuſquam uiuentibus bellum intulit, quibus apud Grodzecz arcem eorundem quam exuſsit debellatis, Poloczkam cœpit, imperiumq; in Polocenſes, ac Nouogrodenſes latiſsimè exercuit Ginuilo, & Skirmunto filijs, patrię dominis relictis, è uiuis deceſsit.

Skirmunt. Ginuil.

Skirmunt itaq; perſolutis patri funebribus exequijs, Nouogrodecenſium & Lithuanorum habenas moderauit. Ginuil uerò Poloczkam iure naturali deuolutam adminiſtrauit, qui ducta in matrimonium Maria Tvverenſium Ducis filia baptizatus eſt, atque Georgius cognominatus, cum Pskouienſibus & Smolenſcijs acerrimum bellum pro patria geſsit, Boriſſo filio in Polocenſi Ducatu relicto, ſpiritum exhalauit.

Boris. Boriſſow fundata. Baſilius Rechwold. Poroskauia Polockiæ Duciſſa.

Boris ex more patri iuſtis perſolutis, Poloczkam ſumma cum dexteritate moderauit, Baſilicam ſub titulo Sanctæ Sophię in arce de lateribus coctis pulcherrimè ſumptuoſeq; erexit. Item aliam Saluatoris Ieſu Chriſti, qui Spes Ruthenis dicitur, & monaſterium uirginum medium miliari à Poloczka, (ubi modernus Dux Moſchouiæ in oppugnatione Poloſcæ, domicilium ſuum habuit) Boriſsiq; & Hlebi diuorum Ruthenici ritus Ecclesias inſtaurauit ac dotauit. Boriſſowo arcem & oppidum ad Bereſinam fluuium, à ſui nomine appellatam fundauit, ad quam uſq; Magnus Dux Moſchouiæ fines ſuos pertinere contendit. Boriſſo decedenti Baſilius Rechwold filius in Polocenſi principatu ſucceſsit, qui ætatis plenus ad ſuperos migrauit, relicta filia Poroskauia, & Hlebo filio. Hlebus paucis annis in Poloczka exactis fatis cōceſsit. Poroskauia uerò ſoror ſua cœlibem, uirginalemq; uitam ducens, in monaſterio Ruthenici ritus uixit, poſtea deuotionis cauſa cum quibuſdam monachis Græcis, Romā petijt, ibidemq; mortua, ob uitæ ſanctimoniā canoniſata & Catalogo ſanctorum ſcripta, Paraxidisq; Latinis ſecundū Ruthenorum

opinionem

opinionem appellata. Nunc à Polocenſibus Ducibus ad Lithuaniæ Principes redeo.

Skiermunt filius Mingaili, & frater Ginuili, Lithuaniæ habenas uiriliter moderans, Mſcislaum Ducem Lucenſium cum copijs Ruſſorum ſibi occurrentẽ proſtrauit, arcesq; Pinskam, & Turouuiam eiſdẽ eripuit. Poſtea Balaklaium Tartarorum Zauuolhenſium Regem apud Keidanouu Ruſsiam uaſtantem, cum uniuerſo exercitu fudit, fugauitq;. *Skiermunt Rnthenos proſtrauit.*

Tandem Ruſsiæ principibus bellum intulit, eò quod illum Lithuania pellere niterentur. Mortisq; ſucceſſu copijs Ruſſorum debellatis, Mozeram, Cernihouiam, Karaſouiam arces cum ſuis prouincijs expugnauit, imperioq; ſuo ſubiugauit, ac tribus filijs, Stroinato, Lauborto, & Piſsimonto in hæreditatem conceſsit.

Kukouoitus patruus Skiermunti in Lithuaniæ & Samogitiæ principatu multis annis exactis, naturæ debitum ſoluit. Giedruſſo uerò genero, qui filiam ſuam Poiatam matrimonio copulauerat, principatum cõmiſit, qui Lithuaniæ & Samogitiæ habenis ſumma cum dexteritate adminiſtrans moritur, Ringolto filio relicto. *Giedrus.*

Ringolt patri funebribus exequijs more gentili perſolutis, Lithuaniæ & Samogitiæ præficitur. In hunc principes Ruſsiæ inuidia ducti, ob tributa non perſoluta exacerbati conſpirauerunt, quatenus Ducatu paterno exueretur. Itaq; exercitibus conſcriptis, in Lithuaniam ualida manu cum Tartarorum auxiliaribus copijs excurrunt, quibus Ringolt uiribus Lithuanicis & Samogitiæ accinctus occurrit, acriq; commiſſo prælio ad Nemnam fluuium iuxta Mohilnam, Tartarorum ſex millia, Ruthenorumq; ingentes copias proſtrauit. In quo conflictu ex Ducibus Ruſsiæ, Demetrius Drucenſis, Suuetoslaus Kiouienſis, Leoq; Vuolodimerenſis occubuerunt. Ringoltus hac uictoria & alijs multis clarus humanis exceſsit, cui Mindog filius in Principatu ſucceſsit, anno Domini 1340. *Ringolt Principes Ruſsiæ ſternit.*

Mendog ſiue Mindog Dux Lithuaniæ, Samogitiæq;, communibus ſuorum acclamationibus creatus, cum Pruſsienſibus Crucigeris & Liuonienſibus multa præclara bella geſsit, Smolenskam & Vuolhiniæ Duces imperio ſuo poſt uarios conflictus ſubiecit. Boleslaum Pudicum Regem Poloniæ 1243. anno à Chriſto nato, Danielemq; Ruſsiæ Monarcham & Regem coronatum 1246. ſæpius excurſorijs pugnis, cruenta cum clade Chriſtianorum moleſtauit, Maſouiam, Dobriniam, Cuiauiam, igne, ferroq;, multis ſpolijs onuſtus frequenter peragrauit. Poſtea anno Domini 1252. à Cruciferis Pruſsiæ, Liuoniæq; inductus, fidem Chriſtianam cum nonnullis Lithuanis & Prutenis ſuſcepit, deditq; literas Cruciferis Pruſsiæ (Magiſtro Henrico de Zalcza in ordine tunc temporis quarto præſidente) quibus aſtruit, & recognoſcit, ſe ab illis multipliciter honoratum & adiutum, & ideò terras ſuæ ditionis, uidelicet Samogitarum, Iaczuuingorum, Curonuienſium, Vueizenſium, & totam terram Lithuaniæ perpetua & irreuocabili donatione, ipſis donaſſe & inſcripſiſſe. Conſilioq; fratrum Cruciferorum Pruſsiæ nuncios ſuos, nuncijs Magiſtri & Cruciferorum adiunctos, ad Innocentium Papam quartum miſit, profitens ſe puritatem Chriſtianam ſuſcepiſſe, & Coronam ſuper Lithuanos regnandi petens. In cuius fauorem Innocentius Papa fratrem Heindenricum olim prouincialem Poloniæ, & Epiſcopum Armacanum, cum alijs Epiſcopis de Riga Liuoniæ miſit, qui Mendognem in Regem Lithuaniæ inunxerunt, ſub eodem tamen anno, cum omnibus baptiſatis ad priſtinos idolatriæ feces, prioribus peiores redijt, ſiue dolore & pœnitentia amiſſarum terrarum, quas Cruciferis inſcripſerat, ſiue alia cauſa commotus. Poſtea anno Domini 1260. Mendog, ſiue Mendolphus Princeps Lithuaniæ ordinatione Crucigerorum Regem ſe gerens ex Lithuanis, Prutenis, Iaczuuingis, Samogitijsq; triginta millium exercitu coadunato, Maſouiæ oram crudeliſsimè depopulatus eſt, caſtrum Ploczko cum ciuitate exuſsit, deinde Pruſsiam inuadens, Cruciferis tantummodò caſtra tuentibus, ciuitates quas Cruciferi extruxerant, flamma & exciſione deleuit, omnesq; Chriſtianos illic repertos trucidauit, opimisq; ſpolijs onuſtus in Lithuaniam redijt. Item eodem anno Magiſtro & Cruciferis Pruſsiæ, erigentibus caſtrum Carſouuin, in monte Sancti Georgij, à Lithuanis & Prutenis barbaris proſtrati ſunt, ubi Henricus de Horshuſen Magiſter Liuoniæ, & Henricus Marſchalcus Pruſsiæ cum multis alijs occubuerunt. Lithuani autem caſtrum Carſouuin & Heizburg, maceratis fame defenſoribus conquiſiuerunt, ad caſtrum deinde Konigſperg obſidione promota à Crucigeris repulſi ſunt. *Mendog coronatur, baptiſatur.* *Mendog Chriſtianam fidem ſpernit.* *Maſouia uaſtata.* *Pruſsia à Mendog uaſtatur.*

Tandem Mendog ualido collecto exercitu cum Suuarnone Pruſsiæ principe, annô 1262. in Maſouiam irrupit, ubi in uigilia S. Ioan. Baptiſtæ Semouitum Ducem Maſouiæ incautum in curia Iaſdouu cum filio Conrado, & alijs militibus, occupauerunt. Suuarno Dux Ruſsiæ Semouitum ipſum crudeliter decolauit. Conradũ uerò filium ipſius, Mendog, & Lithuani conſeruauerunt, & eodẽ anno ab eis redemptus eſt. Lithuani itaq; & Rutheni uniuerſa Maſouiæ ora & Cuiauiæ parte peruaſtata, cum immenſa præda hominũ & pecorũ, ſuccenſis oppidis & uillis in ſuas terras redierũt. Sequẽte deinde anno, Luthuani & Rutheni *Maſouiæ clades, ubi Semouitus obtruncatur.*

& Rutheni non contenti prima deuaſtatione in Maſouiam iterũ remearunt, & in ea pro-
Louicz exuſta. pter deſolationem nihil reperientes, Caſtellaniam Louicienſem ad Archiepiſcopũ Gneſnenſem pertinentem, igne & multiplicibus prædis conſumpſerunt: neminéq; defenſionem opponente, in terras ſuas ſuperbiendo diſceſſerunt.

Tandem Deus miſericors Polonis, Maſouitiſq; Chriſtianis propiciaturus, diſſenſiones ciuiles, inter Ruthenos & Lithuanos immiſit. Nam Mendolphum, aliàs Mendog Regem Lithuanorum, nepos eius Stroinat cum Dowmanto genero eiuſdem, Principatum Lithuanicum ambiens, quieſcentem obtrũcat, & duos filios eius, Ruklam, & Rzepikaſſam, ſicq; principatum arripuit, anno 1263. in quo & fratrem Towciuilum Polocenſium Ducem ambitione commotus trucidauit. Vuoiſalk autem Monachus conſus Ruthenicum ritum primo profeſſus, filius Mendolphi, patri occiſo parentando Stroinatum exprobando illi, nephariam cædem, anno Domini 1264. occidit. Itaq; Vuoiſalk monachus Ducem Lithuanorum ſe gerere cœpit, Poloniamq;, & Maſouiam, ac Cruciferos crebris irruptionibus infeſtauit.

Mendog cum filijs occiſus à Stroinate.

Towciuilus trucidatur.

Stroinat obtruncatur.

Anno autem Domini 1267. præditus Vuoiſalk propter ſimultates & odia pro terris Ruſsiæ, quas ſibi appropriare nitebatur, in Vurowsko monaſterio Ruthenorum S. Michaelis circumuentus à Leone Duce Ruſsiæ, qui & Leopolim fundauit, filio Danielis olim regis Ruſsiæ, occiſus eſt.

Voiſalk iugulatur.

Sublatis per huiuſmodi ſeditiones Ducibus Lithuaniæ, Vtenus, ſiue Vcienus, ex principum Lithuaniæ proſapia familia Kitaurorum communi omnium acclamatione in Magnum Lithuaniæ, Samogitiæq; Ducem ſubſtituitur, qui pluribus bellis cum Ruthenis, Cruciferiſq; Pruſsiæ exantlatis Swintoroho filio relicto è uiuis deceſsit.

Vtenus.

Swintorohus paucis annis in Imperio exactis, Reipublicæ tamen negotijs optimè communitis, conſtitutiſq;, ex hac luce commigrauit, cui Germontus filius ſuccedens, & ipſe non multo tempore imperans, relictis Trabuſo & Aligino filijs, in fata conceſsit. Trahus Magni Ducatus Lithuaniæ, Samogitiæ, & quibuſdam regionibus Ruſsiæ iure hereditario ad ſe deuolutis imperans, bello & pace clarus oppidum à ſuo nomine cum caſtro hucuſq; Trahy appellatum, condidit, & quinq; filios legitimos, Narimũdum, Dowmantum, Holſanum, Giedrutum, Troidenum, procreauit, pluribuſq; egregijs geſtis exactis, fatis interceptus eſt.

Swintorohus.
Germontus.
Trabus.

Perſolutis gentiliter patri funebribus exequijs, eiuſdem in magno Ducatu Narimuntus natu maior filius ſucceſsit, ſedemq; ſuam de Nouogrodek Kiernouã tranſtulit. Dowmant uerò Vcianam caſtrum cum ſuo diſtrictu tenuit. Giedrotus ſiue Giedrus, arcem ad lacum quendam, à ſuo nomine Giedrote appellatam, condidit, in qua ſedem ſui principatus habuit, ex eo ad hęc uſq; tempora innumerabilis progenies extat propagata, Ducum Giedrocenſium titulo gaudentes, ac pro Ducibus ſeſe gerentes, & à Vuilna Lithuaniæ Metropoli, quatuor miliaribus intercipiendo, in Lithuaniam uſq; ditiones eorum extenduntur per 26. miliaria Polonica, plurimiq; eorum pauperrimi uix colonorum conditionem adæquantes, cæteris Dominis inſeruientes nihilominus tamen titulo Ducum ſeſe priuari permittunt, atq; aliter appellati ægrè ferunt: uerè enim ex Ducum Lithuaniæ proſapia, genus ſuum ducunt, & armis Ducatus Lithuaniæ antiquis, quas à Romanis importatas, ferunt, Kitauro uidelicet ſecundum illorum opinionem utuntur. Sed ad rem redeo. Holſam quartus Trabuſsi filius ultra fluuium Viliam uerſus orientem procedendo, & Korablam amnem arcem ſui Ducatus ſedem, à ſui denominatione Holſany appellatam cõdidit. Horum Ducum Holſanenſium Paulus Epiſcopus Vilnenſis moderni, uerè Reuerendiſsimi Domini Valeriani Epiſcopi anteceſſor familiam terminauit. Ducatus uerò ipſe in ditionem regis ceſsit. Quintus Troidenus Iatwingorum, ubi nunc Podlaſsia & Doinowiorum principatum ultra ſibi oblatum accepit, ubi Rayrodam arcem hucuſq; manentem condidit, ad Biebram fluuium.

Sedes de Nouogrodek in Kiernouam translata.

Duces Giedrocenſes.

His quatuor fratribus, Narimuntus ſecundum prærogatiuam natiuitatis, in Magno Ducatu præpoſitus, cõiunctis eorum uiribus Poloniam, Ruſsiam, Maſouiamq; & Pruſſiam infeſtabant, Crucigeros quoq; ſæpius, tàm Liuonienſes, quàm Pruſsienſes oppugnabant. Poſtea Narimuntus cum Dowmanto fratre bellum ciuile, quod ſibi uxorem rapuerat, mouit. Vczianaq; quo ſe Dowmantus receperat obſeſſa, uxorem recuperauit, & arcem cõquiſiuit. Dowmantum uerò Ducatu exuit, fugauitq;, qui Pskouiam fugiens in principatum à Pskouienſibus promotus eſt, quorum armis Polocenſes Ruthenos Poloczka conquiſita, ſuam in ditionem ſubiugauit.

Porrò Ruthenorum annales Narimuntum Magnum Ducem Lithuanię primum authorem Stemmatis, ſiue inſignij Lithuanici, uiri uidelicet armatiæ quo inſidentis albo, gladium extenſum ſuper caput tenentis, in modum perſequentis ſugientes, unde uulgariter

Inſignia Lithuan æ.

gariter Pogonia dicitur. Fatis tandem obtemperatis, Narimunto, Troidenus frater in Magno Ducatu Lithuaniæ & Samogitię ſucceſsit, qui rebus omnibus imperij bene compoſitis, finibuſque ab incurſu Ruthenorum & Crucifigerorum undique tutatis ſummo cum terrore finitimis gentibus principatum gubernauit, filius uerò ſuus Rimuntus, quem ex Mazouiæ Ducis filia ſuſceperat baptizatus, Monaſticam uitam ex præſcripto Ruthenorum profeſſus eſt.

Troidenus Lithuaniæ Princeps.

Poſtea anno Domini 1278. Troidenus coadunatis Lithuanorum, & Prutenorum Barbarorum copijs, quæ 30. millia pugnatorum excedebant, eas trifariam diuiſit, vnam partem in Mazouiam, duas uerò in terram Culmenſem contra Crucigeros deſtinauit, maximaq; parte Pruſsiæ ditionis Crucigerorum peruaſtata, caſtris Burgelavv, Lubavv, Chelm, expugnatis maximam captiuitatem hominum, & iumentorum in Lithuaniam abduxit. Eodem anno terra Cuiauienſis circa oppidum Kovvale, & Lancicienſis ciuitas à Lithuanis, ſubita incurſione ſpoliata eſt. Poſtea Dovvmantus Pskouienſium, & Polocenſium Princeps, Troidenum natu minorum fratrē, Magno Ducatui Lithuaco dominari ægrè ferens, tres ruſticos ſubordinauit, præcio corruptos, qui eum de balneo euntem incautum obtruncarūt. Dovvmantus itaq; copijs conſcriptis ualidiſsimo cum exercitu, ad Lithuaniam occupādam progreſſus, à Rimunto filio Troideni ex monacho principe facto, uiribus Lithuanicis profligatur, trucidaturq;, qui eius ſanguine parenti victorioſe parentauit. Facta in Kiernovva conuentione omne ius hæreditarium in Magno Ducatu abdicauit, ſæculariq; principatu ſpreto, uitam monaſticam continuare delegit. Vitenen. uerò Samogitam de familia Kitaurorum ex Romanis Principibus oriundum, uirum ſtrenuum & magnanimum, in Magnum Ducem Lithuaniæ conſtituit: quamuis enim ſuperessent Patrueles ſui duo, Giedrocenſis, & Holſanēſis Duces, ad quos magnus Ducatus iure hæreditario pertineret, ſed quod erant puerili ætate, ad imperium minus habili, ideò principatum ad eos deferri diſuaſit, dicens: patruum ſuum Narimuntum fœlicis memoriæ arma ſiue inſigne Magni Ducatus ſibi fabricaſſe, uirum armatū cum gladio equo inſidentem, ideò oportere, vt princeps, armis bellicoſis, ſtrenuè correſponderet.

Pruſsiam Troidenus uaſtat.

Troidenus trucidatur.

VITENES PRINCEPS LITHVANIAE.

ANno quo verbum Diuinum ſalutiferum, humana in carne, mundo cœlitus apparuit 1279. Vithenes communi omnium ſuffragio, Princeps ſalutatus in Lithuania, & magnæ parti Ruſsiæ latè imperauit, frequenterq; bella cum Polonis finitimis, Ruſsiæq; Ducibus geſsit.

Annoq; Domini 1282. cum Lithuanis & Iaczvvingis 24. die Septembris in terram Lublinenſem deuenit, & 15. diebus eam uaſtando, magnam prædam in Lithuaniam referebat. Lesko autem niger Rex Poloniæ, Lublini ex uiſione angelica conſolatus, ad perſequendos barbaros animatus eſt, quos cum parua manu Polonorum militum inter Narevv, & Nemen conſequutos, ſecurè agentes, facilè proſtrauit, ad decemq; millia barbarorum trucidauit, & ſpolia abegit, ac in ſignum uictoriæ Lublini Eccleſiā parochialem ſub titulo ſancti Michaëlis Archangeli fundauit.

Lithuani profligantur.

Anno Domini 1286. Peluſia unus ex Ducibus Lithuaniæ ſuas iniurias in Lithuanos ulturus, ad Albertum de Miſſen, Commendatorem in Konigsberg, ſecretò confugiens, uiginti uiros militares Teutonicos armatos ſibi dari petijt, quorum principales erat Martinus de Golin, & Conradus Tvvil Crucigeri, cum his ad locum ubi principes Lithuaniæ conuiuabant perueniens, nocte incautos oppreſsit, 70. principales Lithuanos dormientes, plurimamque multitudinem utriuſque ſexus trucidauit, ſponſum & ſponſam, cum matronis & uirginibus, ſpolijs, clenodijs, unionibusque onuſtus in Konigsberg deduxit.

Lithuani in nuptijs trucidantur.

Anno Domini 1287. Lithuani, Pruteni, & Samogitæ, furtiuo & ſilenti agmine, in terram Dobrzinenſem uenientes, principalem ciuitatem Dobrzin, die Dominico, ciuibus ſacris occupatis compræhenderunt, & trucidatis ſenibus atq; lactantibus cæteros, ſpoliatis uillis & oppidis, in miſeram ſeruitutem abduxerunt.

Dobrizenſis terra uaſtatur.

Anno Domini 1289. Exercitus Lithuanorum, in numero octo millium armatorum, in terram Sambienſem Pruſsiæ, deſcendens, flammis, cædibus, & ſpolijs eam uaſtauit, & exuuis onuſtus in propria redijt, Cruciferi decernere cum hoſtib. non audentes, 50. duntaxat Lithuanos interceperunt.

Pruſsia uaſtatur.

Anno Domini 1291. Lithuaniam Cruciferi Pruſsienſes, uaſtauerunt, multiſque oc-

Lithuania uaſtatur. ciſis ſeptingentos captiuos abduxerunt. Poſtea & Mederabe caſtrum Lithuanicũ, Commendator de Konigsberg conquiſiuit. Magiſter quoque Pruſsiæ Memer, cum forti exercitu Lithuaniam aggreſſus, duos diſtrictus, Paſtonovv, & Gerſſovv in cinerem redegit, & cum multa præda captiuorum reuerſus eſt. Paucis poſt diebus Vvitenes Lithuanorum Dux terram Cuiauiæ hoſtiliter ingreſſus, cædibus & ſpolijs, circa ciuitatem Brzeſcie patratis, hominum & rerum prædam ingentem ſecum abduxit, & licet Vladislaus Lokıek & Cazimirus, Cuiauiæ, & Lanciciæ Duces, cum militibus ſuis, Magiſter quoq; Pruſsiæ Meinhardus tempeſtiuè eos fuiſſent inſequuti, re tamen nulla memorabili edita, omnes abiêre retrorſum. *Cuiauia uaſtatur.*

Lithuania uaſtatur. Anno Domini 1293. Conradus Stange Commendator de Ragneta circa feſtum S. Iacobi caſtrum Mindege in Lithuania expugnauit, & magnam multitudinem Lithuanorum, pluribus cæſis in Pruſsiam abduxit. Vvitenes autem cum multitudine Lithuanorũ, & Rutenorum, Pruſsiam 80. diebus uaſtauit.

Pruſsia uaſtatur. Poſtea anno Domini 1294. cum mille octingentis equitibus, per ſyluas & nemora, ſilenti agmine Vvitenen, in terram Lanciciénſem poſt feſtum Pentecoſtes ingreſſus, primũ in Eccleſiã collegiatã Lanciciénſem impetũ fecit, & frequentiã populi, quæ illuc confluxerat trucidauit, alios uerò captiuauit, prælatos, canonicos, & ſacerdotes in ſeruitutem accepit: ueſtes ſacras, & uaſa diripuit, & qui ſupra Eccleſiã cõfugerant, domibus Eccleſiã circumſtantib. acceſis ſuffocauit. Ad rura deinde & uicos diſcurrẽdo, magnã prædam abigebat, redeuntemq; Cazimirus Dux Lanciciénſis, cum militib. ſuis prope Sohaczovv, ciuitatem, in uilla Troianovv cõſequutum, impari marte prælium cum eo cõmiſit, ubi à multitudine Lithuanorum confoſſus, ſtrenuè dimicando occubuit. Peracto prælio cuilibet Lithuano 20. Chriſtiani Poloni in ſortem ceſſerunt. *Cazimirus à Lithuanis occiſus.*

Lithuania uaſtatur. Anno Domini 1294. Meinhardus Pruſsiæ Magiſter, binos diſtrictus Lithuanorum Paſtovv & Gierſchovv uaſtauit. Eodem quoq; tempore Commendator de Ragneta Lithuanorum caſtrum Kymel conquiſiuit, & ſuccendit.

Pruſsia uaſtatur. Anno Domini 1296. Vvitenen. ingreſſus terram Culmenſem, & diſtrictum Colubienſem ſpolijs, & cædibus eas affixit, deinde in Liuoniam uaſtatrices, ſuas copias duxit, eamq; igne & ferro protriuit.

Anno Domini 1298. Lithuani oppidum Strasburg in Culinenſi terra uaſtauerunt, quos Cruciferi aſſequentes, partem prædæ abegerunt.

Poſtea anno Dñi 1299. ſexcenti Lithuani Pruſsiã igne & ferro ꝓtriuerũt. Natangiãq; diſtrictum deprædati 300. captiuauerunt Teutones, plurimos uerò occiderunt.

Vuitenes à Gedimino obtruncatur. Hic Vuitenes habuit magiſtrum ſtabuli, Gediminum nomine, uirum ambitioſum & excelſi animi, qui imperium ambigens prædictum Vuitenem Dominum ſuum nacta occaſione temporis obtruncauit, ſtatimque magno Ducatu, & uxore Domini occiſi (quæ etiam in necem mariti conſenſerat) potitus eſt, atque hunc exitum Vuitenes habuit. Chronica uerò Ruthenorum hunc Gediminum legitimum filium Vuitenis teſtantur, & legitimè eundem patri ſucceſsiſſe, ſed cæteri hiſtorici probabiliores ab eorum ſententia diſcrepant.

GEDIMINVS MAGNVS DVX LITHVANIAE.

ANno à Chriſto nato 1300. Gediminus imperio induſtrioſè inter ſuos arrepto, latè illud propagauit, nonnulla parte Ruſsiæ partim ui & armis, partim pactis occupata. Dum autem Lithuaniæ habenas ſtrenuè Gediminus gubernaret, à Rutenisq; & Polonis fines ſuos fœlici marte pacaret, Crucigeri, Pruſsienſes, & Liuonienſes armata manu, & conſcriptis ex Germania ualidis copijs, Samogitiam hoſtiliter ingreſsi, quæq; obuia uaſtauerunt, Kunoſſovv arcem obſederunt, machinis eam quatientes, quam uiolenti irruptione cœperunt, & Gaſtaldum Campiductorem Lithuaniæ in ea captiuauerunt, uniuerſamq; terram Samogitiæ occupauerunt. Sequente anno Gediminus ad ulciſcendas iniurias ſibi illatas, in inuaſa & uiolenter occupata Samogitia, Lithuanorum copijs conſcriptis, & Ruſsiæ principum auxilijs, ac Tartarorum accinctus, contra Pruſsienſes, Crucigeros & Lithuanienſes expeditionem egit, & ordinatis vtrinque aciebus à mane uſque ad meridiem duriſsimo Marte, ad Okmienam fluuium pugnauerunt, donec Samagitarum exercitus, in ipſo furore belli à Crucigeris ad Lithuanos deficiens, Gedimini uires augerent, qui fortiter ordinem Teutonicorum dirupit, copiaſque eorum in fugam uertit, plerique ergo Alemañorum, cum ſuis commendatoribus interfecti *Samogitia à Crucigeris occupatur.*

alij

alÿ in fuga capti, Gedimino præſentati ſunt, quã uictoriam proſperè nactam perſequẽs, in Pruſsiam contendit, duobuſq; caſtris Ragneta & Tilza conquiſitis, ciuitatibus & uillis circumquaq; ferro, & igne deuaſtatis, magna ſpolia in Lithuaniam triumphator abduxit, & Samogitiam totam recuperauit, præſidÿs & incaſtellationibus Crucigerorum eradicatis. Hoc bello fœliciter continuato, anno Domini 1304. in Ruſsiæ Principes expeditionem parabat, Volodimirum Ducem Volhiniæ, cum exercitu Ruſſorum trucidauit, Volodimiriamq; cœpit. Poſtea contra Leonem Lucenſem Ducem armata manu contendit, quo fugato Luczkum occupauit, & totam Volhiniam in ſuam ditionem redegit, Breſtiam exercitum reducens ibidem hibernauit. Tandem otÿ pertæſus maioribus copiis conſcriptis, contra Kiouiæ Principem Stanislavvlum proceſsit, Vvruczaiumq;, & Zitomiram, caſtra expugnauit, ipſum Stanislavvlum Kiouiæ, & cæteros Principes Ruſsiæ, Leo Lucenſem, Romanum Branſcenſem, Olham Præslauienſem, coniunctis uiribus ſibi occurrentes, fœlici Marte profligauit, ubi Leo Lucenſis, & Olha Præslauienſis occubuerunt, Stanislavvlus uerò Kiouienſis cum Romano Branſcenſi, fuga ſaluti conſulentes Branskam fugerunt. Gediminus autem uictoria hac elatus, Bialygrodek, poſtea Kiouiã ipſam tunc temporis Ruſsiæ Metropolim, Cerkaſſos, Kaniovviam, Putvvilam ſexaginta milliaria ultra Kiouiam, Slepovvrotum, Branskum, Pereslauiam fauente Marte, partim ui, partim deditione expugnauit, & totius ferè Ruſsiæ, Seueriæ, & Volhiniæ Princeps facili negotio factus, in Lithuaniam triumphantia caſtra reduxit.

Victoria Gedimini.

Gediminus Principes Ruſsiæ profligat.

Kiouia Principatum cum ſuis adherentib. occupat.

Poſtea Gediminus de Kiernovva ad uenandas feras cauſa ſolatÿ, quinq; miliaribus ultra Viliam fluuium emenſis, nacto loco natura & opportunitate apprimè munito, arcem ibidem erexit in lacu, ciuitatemq; eidem adiecit, quam uocauit Troki, in eam Sedem Magni Ducatus de Kiernovva tranſtulit. Poſtea anno Domini 1305. Orientem uerſus cauſa uenationis exercendæ progreſſus, in quatuor milliaribus, ubi Vilna Viliæ fluuio cõmiſcet, plurimas feras nactus eſt, ibidemq; in monte Krzyvvagora tunc tẽporis dicto, q modo Turzagoria, uel Liſſe, id eſt, caluа uocatur, Vrum feram grandem, ſua manu trucidauit, uenationeq; laſſatus, ueſpera imminente in eo monte pernoctauit, dormiẽſq; per ſomnium uidit, lupum ferreum rugientem, in cuius uentre alÿ centum lupi rugiebant, expergefactus ſomnium aulicis & ſtipatorib. exponit, quod uariÿs uariè exponentibus, Lezdzieiko, ſacerdos ſuus gentilis (quẽ dicũt in nido Aquilæ repertũ) qui etiã auguria, & futura præſagire ſolebat, huius ſomnÿ arcana expoſuit, Lupum ferreũ rugientẽ, urbẽ fortẽ, inſignẽ, & celebrẽ ſignificare, lupos uerò in eo rugiẽtes, multitudinẽ populorum portẽdere. Qua de cauſa Gedimino Principi ſuaſit ciuitatẽ & arcẽ ibidem erigendã, & ideò Lezdzieiko ſacerdos plurimis beneficÿs, ob ſingularem uirtutum excellentiam auctus Radivvil, quaſi conſiliarius Vilnæ ædificandæ, uocatus eſt, de cuius familia præſtantiſsimi Heroes ſemper fluunt, qui belli paciſq; munia, maxima animi ingenÿq; ui præclarè in Reipublicæ Chriſtianæ emolumentum obeunt. Itaq; Gediminus perſuaſione Lezdzieikonis ductus, illico arces duas, unã in monte excelſo, alteram in planicie inferiorem erigere muniréq; fecit, ciuitatem etiam populoſam ædificare iuxta mandauit, quam Vilnam à Vilna fluuio præterlabente appellauit, & ſedem ſuam de Troki in eam tranſtulit, ac fœliciter principatus finibus prolatatis imperauit.

Stare Troki erecta in Sedẽ Ducis Lithuaniæ.

Caluus mons.

Somnium Gedimini de Lupo ferreo.

Vilna condita.

Lezdzieiko ex quo Radiuilones.

Vilna condita.

Anno à Chriſto nato 1306. audientes Lithuani, diſsidia in regnô Poloniæ, per nemora, & inuia, in terras maioris Poloniæ, irripuerunt, & oppida Kalis & Stauiſsino, uillaſq; in uicinÿs eorum exuſſerunt, deprædarunt, ſenes, & impuberes trucidarunt, pluraq; millia promiſcui ſexus, in Lithuaniam abduxerunt. Eodem anno Henricus de Pleczko Saxo, Magiſter Pruſsiæ, caſtrum Gartin in Samogitia præſidio Lithuanorum munitum, ſub tempore nebulæ apertum, cum Teuthonicis inopinatè cœpit, & omnes Lithuanos trucidauit. Multis demum peregrinis, ex Germania in Pruſsiam aduenientibus aliud bellum Lithuanis illatum eſt, & diſtrictu Karſſovvin ſpoliato, in Pruſsiã cum captiuis redierunt.

Polonia maior à Lithuanis uaſtatur.

Anno Domini 1307. Lithuani in die S. Galli, terras Syradiæ & Kaliſsienſem ſubito irrupentes, plurimam rapientes prædam, cædeq; & igne plurima loca uaſtantes, concito greſſu in Lithuaniam redierunt.

Siradia à Lithuanis uaſtata.

Anno Dñi 1308. Olgerdus filius Gedimini cum Lithuanis Pruſsiam ingreſſus eam ferro, & igne protriuit, prædamq; ingentem abduxit. Hanc autem ſibi Lithuani, & Prutheni, Crucigeri uiciſsitudinem ſæpiſsimè alterutrum reddebant.

Lithuani Pruſsiam, Crucigeri Lithuaniam uaſtant.

Anno quoq; 1311. idem Olgerdus cum omnibus ſuis copÿs, terras Pruſsiæ ſub carnis

Pruſſia uaſtatur. pritio ingreſſus, p cædes & flāmas magnam partem terræ in familiam, & deſolationem redegit, in Lithuaniam cum quingētis captiuis reuerſus, dijs ſuis libamina obtulit, quam cladem Cruciferi ulciſcentes, uiciſſim terram Samogitiæ uaſtauerunt. Lithuani quoq; ſimiliter eorum Regiones deprædauerunt.

Lithuania uaſtatur. Anno Domini 1315. Samagitæ numeroſo exercitu, Ragnetam cinxerant, & cum longum tempus in obſidendo caſtro non expugnato conſumpſerant, conculcatis ſegetibus & omnibus in circuitu uaſtatis, in Samagitiam redierunt. Olgerdus autem Samagitarū cœptum continuans cum frequenti exercitu, caſtrum Triſinemel obſidione uallauit, piectioneq; machinarum 17. diebus, expugnabat. Ducentos milites ab Henrico Magiſtro Pruſſiæ miſſos, ad obſeſſos ingredi contendentes, ad unum oēs profligauit. Anno Dñi 1320. Henricus Marſchalcus Pruſſiæ, cum benè inſtructo exercitu Lithuaniam uaſtauit circa Vorniany, interim uerò Lithuani, & Samagitæ, nihil ea uaſtatione deterriti, anguſtias unius ſaltus, quem Crucigeri in redeundo tranſituri erant, occupant, & arboribus magnis ſucciſis uias obſtruunt, inſidias parandas, dumq; Marſchalcus cum exercitu ignarus inſidiarum, ſyluam ingrederetur, à Lithuanis & ipſe, & exercitus uniuerſus omnes ad unum trucidantur.

Crucigeri profligantur. Dobrzin uaſtatur.

Eodem anno Lithuani terram Dobrzinenſem inopinatè excurſione uaſtauerunt, & Dobrzin ciuitate exuſta cum præda, ad ſua reuerſi ſunt.

Liuonia uaſtatur. Pruſſiæ caſtra expugnantur. Henricus de Capiow profligatur. Maſouia uaſtatur.

Anno Dñi 1322. Lithuani Derptēſem Epiſcopatū in Liuonia uaſtauerunt, & quinq; millia captiuorū abduxerūt. Eodem anno hyemis tēpore Dauid Capitaneus de Gartin Lithuanus, frigore non torpēs, ad Raualiam uſq; Liuoniam uaſtauit. Eccleſias incendit, & ſacra uaſa recepit, & ſex milia captiuorum cum ingentibus ſpolijs de Germanis, in Lithuaniam abduxit.

Deinde ſub eodē hyeme Lithuani & Samagitæ ciuitatē Menſel, & tria Caſtra in eius uicinio expugnauerunt, poſt hæc, diſtrictum Vilovv in Pruſſia adeuntes, ſtrage magna edita, Commendatorē de Capiovv, cum exercitu Teutonicorū occurrentem, occiderunt. Mazouiam quoq; Dauid de Gartin, multis uillis & oppidis ſuccenſis, uaſtauit.

Polowsko exuſta. Anno Domini 1323. Lithuani clandeſtinis itineribus, in Dobrzinenſem terram Poloniæ, ſubito irrumpentes, ipſam ciuitatem exuſſerunt, & captiuorum nouem millia eduxerunt.

Liuonia uaſtatur. Filia Gedimini Cazimiro filio Regis Poloniæ nupta. Pax Polonorū cū Lithuanis. Gediminus occiditur. Gedimini proles.

Dauid Capitaneus de Gartin, anno Dñi 1324. Mazouiam circa Polovvsko, iuſſu Gedimini, deuaſtauit, & centum triginta uillis exuſtis, trigintaq; Eccleſijs parochialibus deuaſtatis, quatuor millia captiuorum in Lithuaniā deduxit. Alius quoq; exercitus Lithuanorum in Liuoniam deſcēdens, eam pluribus in locis deuaſtauit. Sequēti aūt āno 1325. Anna filia Gedimini Principis Lithuanorū, in coniugē Duci Cazimiro, filio Vvladiſlai Regis Poloniæ, cum omniū captiuorū ex regionib. Polonorū, per Lithuanos receptorū redditione, pro dotalibus data, & pax Polonis chariſſima & deſiderabilis, per hanc affinitatem à Lithuanis data eſt.

Gediminus poſtea in oppugnatione caſtri Fridburg, quod Crucigeri in Samogitia erexerant, à quodam Crucifero ſagitandi perito, ſagita ignea per dorſum trāſfixus eſt, à quo uulnere ſpiritum exhalauit.

Sortes exdiuiſæ Ducum Lithuaniæ.

Hic Princeps ſeptem filios ex vxore Vithenenis, domini ſui occiſi, ſuſcepit, Montiuidum, ſiue Moniuidum, Narimundum, Olgerdum, Iaunutum, Keyſtutum, Koriatum, & Lubarum, filias item aliquot, ex quibus unam Caſimiro Regi Poloniæ datam diximus. Imperium uiuens inter filios diuiſit, ut Muniuido natu maiori Kiernouia & Slonimum, ciuitates cum ſuis prouincijs. Narimundo Pinſkum cum ſuo tractu de Ruſſis, uel bello partum, uel pactis quibuſdam acquiſitū. Olgerdo Krevvo, Keyſtuto Troki, Koriato Nouogrodek ciuitas, cum ſuo territorio. Iaunuto uerò (quem pater impenſius diligebat) Vilna Metropolis Lithuaniæ, & ſumma rerum obuenit. Lubartus Vvolodimirienſem Ducatum Ruſſiæ obtinuit. Nam cum Ruſſam vxorem Vvolodimirienſium Ducis filiam duxiſſet, ac ſocero hæres factus eſſet, nullam inter fratres ſortem accepit. Ex his Olgerdus & Keyſtutus coniunctiſsimè inter ſe uixere, & uegetiora nacti ingenia moleſtè tulerunt penes Iaunutum nihili hominem principatum eſſe. Itaq; hi duo decedente è uiuis patre Gedimino, Iaunuti de Vilna ejciendi, & principatu exuendi, conſilium inierunt, diemq; certam conatus perficiendi inter ſe conſtituerunt. Habebat etiam Olgerdus in Ruſsia Vitepſcenſem Ducatum cum unicam eius oræ principis filiam uxorem duxiſſet. Itaque cum eò profectus eſſet, non uenit ad conſtitutam cum Keyſtuto diem. Keyſtutus

Iaunutus Gedimino patri in Magno Ducatu ſucceſsit.

ſtutus uerò ut uoti compos foret, cum armatis copijs inopinatè Vilnam adueniẽs, arcem utramq; occupauit, Iauunutus autem inter primum tumultum elapſus in ſylua à Keyſtutanis perquiſitus, captus & Vilnam adductus, in uinculaq; à fratre coniectus eſt, paulo poſt Olgerdus ex Ruſsia aduenit. Ibi præclarum inter coniunctiſsimos fratres de Magno Ducatu ſuſcipiendo, certamen extitit, Keyſtutus enim Olgerdo uelut natu maiori illud concedebat, Olgerdus uiciſsim Keyſtutum ſibi eum habere iubebat, quē ei fortuna, uirtusq; obtuliſſet. Tandem ſic inter eos euenit, ut Iauunuti portionem æqua lance diuiderent. Vilna tamen cum principatu penes Olgerdum maneret, neuter alterius ditionem inuaderet, ſed uterq; alterius bona perinde ac ſua curaret, ſi quid uel bello, uel quauis alia ratione deinceps uteruis acquiſiuiſſet, ex æquo ut inter ſe partirentur. Atq; his conditionibus fœdus inter ſe iecerunt, & iureiurādo utrinq; confirmarunt. Iauunuto uerò Zaſlauienſem Ducatum in Ruſsia, fraterna miſericordia conceſſerunt. *Vilna capitur à Keyſtuto.*

OLGERDVS PRINCEPS LITHVANIAE.

Olgerdus Principatu ſub Iauunuto, per Keyſtutum potitus, plurima bella cum Liuonienſibus & Pruſsienſibus Cruciferis finitimis, uario Marte geſsit.

Anno à Chriſto nato 1327. Olgerdus Lithuanorum, Rutenorumq; copijs conſcriptus Pruſsiam hoſtiliter ingreſſus eā crudeliter uaſtauit, Crucigeris decernere cum eo, non audientibus, pluribusq; munitionibus expugnatis, exercitum præda onuſtum in Lithuaniam reduxit, de Teutonibus captiuis trucidatis Gedimino patri nuper occiſo à Crucigeris parentauit. Marchiam quoq; nouā, eodem āno ſilenti agmine, adortus Francofordiam uſq; & omnem oram circa Odram fluuium, depopulatus eſt. *Olgerdus patrem in Crucigeros ulciſcitur.* *Marchia uaſtatur.*

Tartarorum Regulos fratres Germanos Kudubachum, Kaczbeium, & Dmeitrum profligauit, Podoliaq; eiecit. *Tartari ex Podolia eiecti.*

Poſtea Dux Moſchouiæ Demetrius Ivvanovvicz potentia ſua elatus, promiſit ſe armata manu, uno menſe elapſo ditiones illius uaſtaturum, & Olgerdum in Vilna, cum gladio & igne ſub Paſchalis tempore uiſitaturum. Olgerdus autem tunc temporis Vitebskæ agens ſomitem accenſum, illi miſit. Moſchouiæ antequam extinguatur adfuturus, arcique eius haſtam illiſurus. Confeſtim ergo collecto exercitu in Moſchouiam breui itinere contendit, qua obſeſſa inopinatè tyrannum compulit, ad ſe exire, ibi pacis conditionibus ex uoto firmatis, haſtam ipſemet quemadmodum promiſerat, ad arcem fregit, finibusq; Lithuaniæ ultra Mozaiskum ſex milliaribus ex una parte promotis à Moſchouia urbe duodecim milliaribus, ex alia ad Vhram fluuium, in Lithuaniam triumphator rediſt. Vniuerſam ferè Ruſsiam ditioni ſuæ ſubiugauit, cuius Principibus olim Lithuani tributa ſoluere cogebantur. *Olgerdus in Moſchouia triumphat.*

Suſcepit autem ex Maria uxore Thvverenſium Ducis filia, duodecim filios, Iagielonē (qui poſtea ad Regnum Poloniæ uocatus erat) Skiergelonem, Boriſum, Coributum, Vigūdum, Korigelonem, Narimundum, Languinum, Lubartum, Andream, & Butauum. Ex his omnibus Iagielonem natu maiorem dilexit pater, quod is & effigie, & uirtutibus, uigoreq; animi expreſsius, patrem referebat, huncq; ſucceſſorem ſibi in magno Ducatu annuente fratre Keyſtuto deſignauit. Keyſtutus quoq; ſex filios habuit, Vitoldum, Patricium, Toriuilum, Sigiſmundum, Voydatum, atque Dovvgotum. Vitoldum uerò præ cæteris impenſius diligebat, ingenio enim, animoq; excelſo pollebat, eumq; ſucceſſorem ſibi deſignauit. Inter hos duos Iagielonem ſcilicet, & Vitoldum patrueles ſumma erat animorum, & uoluntatum coniunctio. *Filij Olgerdi.* *Keyſtuti filij.*

IAGIELO PRINCEPS LITHVANORVM.

Anno Domini 1381. Olgerdo è uiuis decedente, Iagielo paterno principatu fauente Keyſtuto patruo potitus eſt. Multa bella uario euentu cum Ruthenis, Poloniſq; & Crucigeris Liuonienſibus, ac Pruſsienſibus geſsit. Erat apud eum Voijdilo quidam ruſticanæ & obſcurę familię homo, callidus & uafricia pollēs, qui cum primum piſtrinam apud Olgerdum exercuiſſet, & induſtriam ſuam Principi probaſſet, cubicularius, ac deinde pocilator fauente fortuna ei factus eſt, fuitq; poſtea intimus ſecretarius Olgerdi quo aduixit, neq; Iagielo quicquam de paterna beneuolentia in eum diminuit, quin ſororem ei ſuam in matrimoniū collocauit, quæ res non leuiter Keyſtutum patruum Iagielonis offendit. Id ubi animaduertit Voydilo ueritus ne ei authoritate honoris & gratiæ periculum adiret, apud Iagielonem, Keyſtutum, per contumeliam *Voidilo ex ruſtico, Principis gener.*

Peruerſum Voidilonis cõſilium.

criminari cœpit,eoq́; conſilijs ſuis iuuenẽ principem adduxit,ut is clam fœdus cum Cru
cigeris Pruſsienſib. aduerſus patruũ iniret. De eo fœdere Keyſtutus Hoſterodẽſis Com-
mẽdatoris Crucigeri (qui filiã eius Ioañi Mazouię Duci nuptã baptiſarat) ꝑditione cer-
tior factus eſt,tamẽ Vitoldo filio Iagielonis patruelis cauſam diluente quieuit, donec Ia-
gielo bellũ cõtra Polocẽſes Rutenos,quib. Keyſtuti filius Andreas Harbati præfuit, ſu-

Keyſtutus Magnus Dux Lithuaniæ.

ſcepit,quo ei etiã Magiſter Liuonienſiũ auxilia ferebat. Interea uerò Keyſtutus ſublata o-
mni dubitatione,armata manu Vilnã inuaſit,eamq́; in poteſtatẽ ſuam redegit, filioq́; Vi-

Vilna capitur à Keyſtuto.

toldo accerſito (nam ille arma contra patruelem charum non ſumpſerat) depræhenſa fœ
derum cum Pruſsienſibus Iagielonis munimenta ei oſtendit, ſed ab eo tamen exoratus

Voidilo ſuſpenditur.

Vilnam ſolummodò ademit Iagieloni. Kreuam uerò paternam & Vitepskam mater-
nam ſortem retinere eum paſſus eſt. Voidilonem autem perfidioſè inter ſe inimicitias

Vilna recuperatur à Iagielone.

ſeminantem,laqueo uitam finire fecit. Paulò pòſt, dum Keyſtutus Nouogrodiam Seue-
rienſem in Ruſsia oppugnat,Coributum rebellem perdomando. Iagielo non modo Vil-
na per proditionem potitus eſt,uerumetiam Troki arcem oppugnatam deditione occu-

Troki capta.

pauit, deinde contra ſe uterque comparauerunt exercitus,Keyſtutus è Samogitis & Ru

Bellum Iagielonis cum Keyſtuto.

tenis, Iagielo uerò è Pruſsis & Liuonibus Crucigeris, ille ut recuperaret Trokos, hic ut
defenderet. Sed cùm in conſpectum ueniſſent antequam infeſtis ſignis concurrerent,
Iagielo per fratrem Skergelonem,Keyſtutum,& Vitoldum filium eius ſub ſpecie collo-

Keyſtutus in uinculis trucidatur.

quij ad ſe uocatos, cœpit, Keyſtutumq́ue cathenis uinctum, Kreuam miſſum in carce-
re ſuffocare ordinauit. Vitoldum uero Patruelem Vilnæ in cuſtodia diutius detinuit,
neque Lithuanorum procerum, neque Magiſtri Pruſsienſium, Crucigerorum, neque

Vitoldus incarceratus.

fratrum & patruum deprecationibus, liberari potuit. Poſteà Kreuam miſſus & morti
deſtinatus, nocte quadam uxoris miſericordia, doloq́ue liberatus eſt: nam ea cum libe-
ram habuerit adeundi ad eam poteſtatem,commutato cum una de duabus pediſſequis

Vitoldus è uinculis aufugit.

habitu, ueſte muliebri indutum eduxit: imberbis enim erat, emiſſus ille in Mazouiam
ad Ioannem Ducem affinem ſuum, atque inde in Pruſsiam ad Crucigeros confugit, à

Vitoldus cum Crucigeris Lithuaniam uaſtat.

quibus obiurgatus, primum quod aduerſo demum tempore ſuo ſocietatem ipſorum ex
peteret, deinde benignè recreatus & benè ſperare iuſſus eſt. Statimq́ue Crucigeri cum
Samogitis, qui Vitoldo immenſè fauebant, impetum in Lithuaniam fecerunt, Troki-
q́ue arcem expugnauerunt, & præſidijs impoſitis munierunt: ſed eos poſteà illinc, re-
uerſus ex Ruſsia eiecit. Tandem Iagielo Vitoldum ex Pruſsia per internuncios reuoca-

Vitoldus ex Pruſsia reuocatur.

uit, Grodnenſemq́ue tractum, Breſtiam, Drohicinum,Mielnikum, Bielsko, Suraſum,
Cameneciam & Vvolkovvisko oppida,cum ſuis territorijs conceſsit, fidemq́ue & ob-
ſequium eius ſibi conciliauit,ita,ut is ne legatos quidem quoquam ſe inſcio mitteret. Li-
thuanorum annales, etiam Volhiniam,& Podoliam Ducatus Ruſsiæ, Vitoldo tũc da-
tam à Iagielone eſſe teſtantur. Paulò pòſt hærede legitimo Polonorum Regnum poſt

Iagielo ad Regnum Poloniæ uocatur.

Ludouicum Hungarorum,deficiente,Iagielo ex Magno Ducatu Lithuaniæ, à Polonis
ad regnum certis ſub conditionibus (prout latiús in deſcriptione regum Poloniæ pa-
tet) uocatus eſt: cum fratribuſq́ue & patruelibus Cracouiæ (quæ eſt Poloniæ Metropo
lis.) Anno Domini 1386. decimaquarta Februarij ſacro fonte ablutus, & fidei Chriſtiá-
næ præceptis incitatus eſt, eademq́ue die ſolenni ritu cum Heduigi unica regni hærede

Iagielo Baptiſatus & coronatus.

Hungariæ Regis Ludouici, & Poloniæ filia,matrimonium contraxit. Indultumq́; eſt
conuiuijs choreis,& luſibus Cracouiæ complures dies,per quos dies Magiſter Crucige-
rorum,Pruſsienſium,Conradus Zelner,Lithuanorum Ducibus uacuam uidens (omnes

Zelner Magiſter Pruſsiæ Lithuaniam uaſtat.

enim in Poloniam cum Iagielone diſceſſerant) hoſtiliter eam duplici agmine, coniunctis
uiribus cum Magiſtro Liuoniæ aggreſſus eſt: quam longè,lateq́; ferro, & igne depopula
uit, Lucomliam arcem in Ruſsia ui cœpit, & Andream Iagielonis fratrem apud Ruſſos
religionem Chriſtianam profeſſum (quo authore expeditio illa ſuſcepta erat) cum præſi-
dio in ea reliquit, cui ſe quoque Polocenſes, Rutheni dediderunt. Sub idem tempus

Swatoslaus Ruſsiã uaſtat.

Svvatoslaus,Smolenſciorum Dux in Ruſsia cum Vitebskum,& Orsha,arces depopula
uit,& Mſcislauiam ui cœpit. Iagielo in Polonia re audita,confeſtim Skiergelonem,& Vi

Iagielo arces recuperat.

toldum cum Polonis uoluntarijs,& Lithuanis,in Lithuaniam miſit, qui feſtinantes cum
Crucigerorum exercitum Lithuania diſceſsiſſe comperiſſent,Lucomliam arcem recepe-

Swatoslaus occiditur.

runt, inde Mſczislauim profecti, paruo negocio omnem eam oram,in poteſtatem ſuam
redegerunt, Svvatoslaumq́ue qui eam occuparat, occiderunt. Poloczkam etiam recu-

Andreas incarceratur.

perarunt, de authoribusq́; defectionis, pœnas ſumpſerunt. Andreas autem Dux Re-
gis frater,cuius authoritate hæc agebantur captus,integro triennio in arce Dheczinenſi

Polonię

Poloniæ ſqualido carcere detentus,poſtea ſuffragijs Vitoldi patruelis,& cæterorum fratrum liberatus eſt.Nunc quomodo fidei Chriſtianæ præceptis gens Lithuanica cum ſuis Ducibus initiata & ſacro Baptiſmo fonte lauata fuerit, pauca quæ ad rem pertinent nobis dicenda reſtant.

DE PRISCA RELIGIONE LITHVANORVM.

AD Iagielonis Vuladiſlai Regis Poloniæ ex Ducibus Lithuaniæ tempora, de quo in Polonorũ Regum deſcriptione copioſius diximus,tota gẽs Lithuanica,& Samagitica priſcæ multorũ Deorum,ſeu potius Dæmonũ ſuperſtitioni dedita erat. Imprimiſq; ignem (quem ſua lingua Znicz,ut rem ſacram appellabant)cultu diuino proſequebantur,eumq; in celebrioribus locis,atq; oppidis perpetuum obſeruabãt, & ſacerdotes cum miniſtris ad hoc munus obeundum adhibebant,quod ſi in curia miniſtrorum ignis extingueretur capite plectebantur.Huiuſque modi ignis Vilnæ Metropoli Lithuaniæ in arcis medio (ubi nunc Baſilica diuo Stanislao dicata,erecta eſt) perpetuo aſſeruabatur.Fulmen quoq; quod Perunum Slauonica lingua appellabant, pro Deo colebant. Lucos præterea & eximias,proceraſqúe arbores, in ſyluis ſinguli ſacroſanctas habebant,easq; cultu latriæ uenerabãtur,ita ut uiolare eas ferro,iniuriaue aliqua nephas eſſet, quod ſi Lithuanus eiuſdem fidei perpetraret, ut uidelicet aliquam arborem,uel ignem quolibet modo dehoneſtaret, ſtatim uel Dæmonum uiolentia interibant,uel mẽbro aliquo arrepti priuabantur. Solem forte nubibus obſcuratum credebant ſibi ſuccenſeri,ideo ſeſe illi quo placaretur, deuouebant. Viperas item atque ſerpentes Deos eſſe credebant, eiſq; cultum præcipuum exhibebant, & ſinguli patresfamiliâs, ciues, coloni,& nobiles ſingulos,ſerpentes domi aſſeruare ſolebant, quos pro penatibus, & laribus familiaribus adorabant,lacq; & gallos gallinaceos, eis immolabant, eratq; inauſpicatum & exitiabile toti familiæ,quempiam ex eis violaſſe, dehonoraſſeue,aut domi non fouiſſe,tales enim,uel bonis omnibus priuabantur,uel crudeliter lacerati interibãt.Erat autem apud eos,quottannis ſolenne ſacrificium,ſub initium mẽſis Octobris poſt collectas fruges,ad quod frequentes,cum uxoribus & liberis,ſeruiſq;,conueniebãt: ac toto triduo opiparè epulabantur,de ijs quæ Dijs ad offerendum mactarant.Quod & nunc in Samagitia,Lithuania & quibuſdam locis Ruſsiæ,ab agreſtibus obſeruatur, prout inferius ſuo loco dicetur.Ex bellis reuertentes manubias & unum aliquẽ de captiuis præcipuũ, & inſignem uirum uictimæ loco igni conſecrabant.Corpora mortuorum cum pretioſiſsima ſuppellectili,qua uiui maximè utebantur,cum equis, armis, & duobus uenatorijs canib. falconeq; cremabant,ſeruum etiam fideliorem uiuum cum domino mortuo,pręcipuè uerò magno uiro,cremare ſolebant, amicoſq; ſerui, & conſanguineos, pro hac re maximè donabant.Ad buſta propinquorum lacte melle mulſato,& ceruiſia parentabant, choreaſqúe ibidem ducere ſolebant tubas inflantes,& tympanas percutientes. Hic mos adhuc hodie in partibus Samagitiæ confinibus Curlandiæ ab agreſtibus quibuſdam obſeruatur.Quos omnes errores & uanas ſuperſtitiones.Iagielo poſtquam cum Hedvvigi hærede Regni Poloniæ, unica ut ſupra in ſerie Regum Poloniæ patet, matrimonium contraxit, abſtulit, ſedauit, & Chriſtianum nomen Lithuanis Baptiſmi lauacro ablutis,indidit.Rebus enim in Polonia rectè conſtitutis,uolens ne Lithuania patria ſua ulterius Dæmonum cultui uacaret, Comitia generalia Vilnæ Lithuaniæ Metropoli,anno Domini 1387. ad initium quadragenarij ieiunij indixit, ad quas ingenti procerum & equitum Polonorum caterua ſtipatus,una cum Regina in Lithuaniam ſe contulit,Archiepiſcopũ Gnezneňſem,& multos ſacerdotes,ac pios homines,ſecum duxit. Semouitus quoq; & Ioannes Mazouiæ,Conraduſq; Olesniciæ,Duces, eũ cõmitati ſunt.Cõuenerunt quoq; Vilnam,Skergelo Trocenſium,Vitoldus Grodnenſium, Volodimirus Kiouienſium,& Koributus Nouogrodenſium Duces, fratres Principis, & infinita equitum,plebiſqúe multitudo.Ibi de religione Chriſtiana populariter ſuſcipienda, ac de exterminando cultu falſorum Deorum,& omni ſuperſtitione diligenter actum,ipſo Rege, maximam ei rei operam nauante,non ſolum hortando,& præmijs alliciendo, ſed etiam docendo, cum Polonici ſacerdotes linguæ gentilis ignari eſſent.Porro gens barbara maiorum ſuorum, religiones ægrè relinquebat, ſed cum mandato Regis ignis ſacer extinctus,templum, araq; eius,vnde oracula à ſacerdote edebantur,euerſum eſſet Vilnę,ubi nunc diui Staniſlai templum, necatiq; ſerpentes, & ſuccisi luci, arboreſq; ſacræ,abſq; cuiuſquam læſione Lithuani admirantes,ſtupidiqúe dicebant, quomodo Dij noſtri iſtis peruerſis Polonis

Ignis Lithuanorum idolũ.

Fulmen idolũ.

Arbores uenerabantur.

Sol colebatur.

Serpentum cultus.

Solennes epulæ.

Victimæ.

Sepultura.

Serui cremabantur.

Iagielonis in Lithuaniam ad Baptiſandã gentem expeditio.

Idola Lithuanorum demolita.

Chriſtianis,hanc iniuriam diſsimulant,ſeq́; lædi ſceleſtis manibus ſinunt, quod ſi hoc aliquis noſtrum perpetraret,confeſtim ira Deorum interiret.Sed cum Poloni præter opinionem barbarorum,Idola euerterẽt, tum uerò Lithuani uanitate ſua agnita,alacriores,ad Principum ſuorum religionem facti ſunt, plurimam ex his multitudinem Rex aduectis ex Polonia pannis laneis albis,ad Baptiſmum perduxit. Porrò cum immenſi laboris eſſet,ſingulos ſacro fonte tingere,nobilioribus tantum hic honor tributus eſt: reliquum uerò uulgus turmatim diſtributum,aqua ſacra à ſacerdotibus aſpergebatur, unumq́; nomẽ ſingulis turmis,tam uirorum,quàm mulierum,in nomine patris & Filij,& Spiritusſancti, inditum erat,atq; una die triginta millia barbarorum baptiſati ſunt, exceptis nobilionb. & illis qui ante ſacro fonte,in Polonia lauati erant,atque ab eo tempore Lithuani in fide Chriſti permanent.

Lithuani Baptizantur.

SKERGELO PRINCEPS LITHVANIAE.

IAgielo rex Poloniæ poſt baptiſatam gentem patriã in Poloniam reuerſus,Skergelonem fratrem pro ſe,Magno Ducatu Lithuaniæ inueſtiuit. Vitoldus uerò excelli animi uir,indignum ducebat deteriori,& nihili uiro ſubeſſe, ideò Grodna, & Brzeſte arcibus ſuis,ualido præſidio firmatis,in Mazouiam ad Ioannem Ducem generum ſuum,cum uxore Anna, profugit, indeq́; in Pruſsiam ad Crucigeros contendit,à quibus humaniter acceptus eſt,quod ij per eum facilè ſe Lithuania, & Samogitia potituros eſſe ſperarent. Itaq; Vitoldus Pruſsienſium,& Liuonienſium Crucigerorum armis Lithuaniam uexauit,ſed cum ſibi fidem ſuſpectam Crucigerorum uideret, fratrem Iagielonem Regem Poloniæ,per inter nuntios reconciliauit, & accepta ab eo ſpe adipiſcendi Magni Ducatus Lithuanici,inſcientibus Crucigeris in Lithuaniam,ueſtitus habi tu Crucigerorum profugit,& ut aliquo cum munere ab hoſtibus reuerteretur, tres arces Crucigerorũ Samogitis confines,Iurgenburgum,Mergenburgum, & Neginhaſun, forte cum uelut ſocius & amicus intromitteretur,cœpit,& exuſsit,præfectosq; cum prçſidiarijs militibus Crucigerorum partim trucidauit,partim in ſeruitutem abduxit.Cum autem ſpem à rege datam de Magno Ducatu diutius differri uideret,conſilium cœpit Vilnæ,per proditionẽ capiendæ,hoc modo:rumores ſparſit quaſi ſorori nuptiarum ſolennia Vilnæ facturus eſſet, currusq́; centum ingentes præparauit, quos armato & delecto milite compleuit, & deſuper ſtramine texit, eosq́; quaſi carnes, & conuiuij neceſſaria, in arcem Vilnenſem duxit, verum fraude intempeſtiuè detecta, ad arcem non eſt admiſſus. Sicq; ſpe fruſtratus, in Pruſsiã reconſiliatis ſibi deinde per internuncios Crucigeris profugit, indeq́; biennio cum auxilijs eorum Lithuaniam infeſtauit. Poſtea anno Domini 1390. Iagielo Rex è Polonia ad reprimendas incurſiones Vitoldi in Lithuaniã, armata manu venit, Camenciam cępit, Grodnoq́; arcem ad Nemmem fluuiũ ſitam Vitoldi prçſidijs munitam, poſt quinquageſimum diem obſidionis cœpit, Vitoldo ſuis varijs technis, fruſtra tamen,cum Crucigeris auxilia ferente. Eodẽ anno matureſcentibus ſegetibus, triplici agmine Crucigeri in Lithuaniam deſcenderunt, Vitoldi vindicandi,reſtituendiq; prætextu : re vera autem vt Lithuanam ſibi ſubiugarent, vnum agmen Vitoldus ducebat, alterum Magiſter Liuonienſium Crucigerorum, tertium ipſe Dux belli Magiſter Pruſsienſium Conradus Valerodus, hoſtiliterq́; regionem vaſtabãt, Troki oppidum igni cremarunt, hinc Vilnam, caſtra mota, arx verò Vilnenſis inferior, vix obſeſſa, à proditoribus Ruſsis & Lithuanis ſuccenſa eſt, è quo incendio cum ſeſe Corigelo frater Regis & patruelis Vitoldi ſubduceret,ab hoſtibus captus & capite plexus eſt.Cętera multitudo in ea arce,partim igne,partim ferro hoſtili cæſa eſt,quatuordecimq; millia hominũ ibi periêre aiunt. Superiorem arcem Poloni cum Nicolao Moſcorouio præfecto tenebant, nec aut clade ſuorũ, & conflagratione arcis inferioris,aut minis hoſtium,& oſtentatione capitis Corigelonis, ac ne acerrima quidem oppugnatione,quãuis pars muri maior deiecta erat,ad deditionẽ cõpelli poterãt, loca deiecti muri ad extremum corigijs pecudũ (fimo,terraq́; deficiente) laxè prætẽdebãt,& ſic tormentorũ ictus illudebãt,deniq; corporibus ſuis aditũ hoſtibus irrũpere conantibus obſtruebãt.Skergelo quoq; Regius frater cũ ſuis Lithuanis, & Ruſſis erumpens magnis cladibus hoſtes debilitabat.Demum Octobris diebus Pruſsienſes Crucigeri cum Vitoldo ingenti ſtrage in Lithuania ædita ab obſidione diſceſſerũt, Aeſtate ſequenti rurſus Vitoldus cum Crucigeris exercitũ ad Vilnã duxit,q; fruſtra reſiſtentib. ſtrenuè Polonis aliquot diebus obſidens, re infecta reliquit. Et ne quicq; agere uiderentur

Vitoldus in Moſchouiam fugit poſtea ad Crucigeros.

Vitoldus à Crucigeris fugit.

Vitoldus aſtu Vilnam capere tentat.

Vitoldus ad Pruſsiam fugit.

Iagielo Vitoldo obſtat.

Crucigeri in Lithuaniam tendunt.

Lithuania uaſtatur.

Vilna obſidetur,capiturq;.

Polonorum ſtrenua repugnatio.

Crucigeri iterum Lithuaniam inuadunt.

tur

tur Crucigeri, reuertentes Vilcomeriam & Nouogrodum caſtra ui cœperunt, interfe-ctisq́ præſidijs Skergelonis exulſerunt. Deinde alijs duabus excurſionibus Crucigeri eadem æſtate Lithuaniam depopulati ſunt, apud Covvnamq́ tres munitiones extruxe-runt Menuerderum, Metenburgum, & Riteuerderum, unamq́ Vitoldo conceſſerunt, re-liquas uerò duas ſuis præſidijs munierunt, ex quibus circumiacentem Regionem infe-ſtabant. Tandem Iagielo Rex Poloniæ Lithuanorum calamitatis pertæſus, Henricum Semouiti Mazouiæ Ducis filium, ad Vitoldum in Pruſsiam, ut cum eo clandeſtino de pa ce ageret, & in Lithuaniæ Magnum Ducatum reuocaret, deſtinauit, Hocq́ modo inter Regem & Vitoldum de pace conuenit, cum Rex ei Magnum Ducatū Lithuaniæ, poſt habitis fratribus germanis ſuperſtitibus pollicitus eſſet. Vitoldus itaq́ rebus ſuis cum Ia-gielone patruele, ex animi ſententia compoſitis, Crucigeros atq́ Germanos mercatores Riteuerdero caſtro ſecum commorantes inopinatos compræhendit, incenſaq́ arce, uin-ctos in Lithuaniam abduxit, abeuntem, Crucigeri relictis duobus caſtris, perſequuti, ſed parito negocio fuſi proſtratiq́ ſunt, & caſtella a Vitoldo ui capta & exuſta. Veniens au-tem Vilnam Vitoldus cum captiuis & ingenti præda parta de Crucigeris, honorificè à Iagielone Rege clementerq́ ſuſceptus eſt.

Lithuania iterum uaſtatur.

Vitoldus à Crucigeris fugit, damno illato.

VITOLDVS MAGNVS DVX LITHVANIAE.

Vitoldus reuocatus ex Pruſsia, anno Domini 1392. à Iagielone patruele Re-ge Poloniæ, apud Lithuanos atque Ruthenos, ſummæ rerum præfectus & Magno Ducatu ſolenniter inueſtitus eſt, iureiurandoq́, & literis conſigna-tis, ſe in fide Regi Poloniæ ſemper futurum ſpopondit.

Poſtea Svvidrigelo & Skergelo indignè tulerunt, quod Germani fratres Vitoldo patrueli à Rege poſthabiti eſſent, bellaq́ inteſtina aduerſus Vitoldum commouerunt. Sed Svvidrigelo cum minus animi & uirium haberet, ad Crucigeros in Pruſsiam profu-git, & Lithuaniam cum eis vltro in Vitoldum incitatis, crebris populationibus diuexa-uit, Suraſumq́, Gartenam, & Stramelam arces Crucigeri in Lithuania cœperunt. Skier-gelo uerò maiore animo & opibus præditus, armatis copijs ex ſuis corraſis, collectiſq́ cū Vitoldo ad inimicitias deuenit. Quorum malorum ſedandorum cauſa, Rex Iagielo rur-ſus in Lithuaniam uenit, Skergelonemq́ adiecto ei Cremenēſi, Starodubēſi, & Trocenſi tractu placauit. Poſtea Coributus Vitoldo fratri rebellans ab eodem in conflictu uictus eſt. Tandem Vitoldus Orsham arcem Ruſsiæ, iuſſu Regis expugnauit, Vitebskumq́ per deditionem ſub Svvidrigelone recepit, deinde Duces Odrucenſes, & Princeps Smo lenſcenſis Ruſsi ad Vitoldum in Vitebskum ſupplices uenerunt, & omnes ſe in poteſta-ſtate eius ſemper fore ſpoponderunt. Poſtea Vitoldus Zithomiriam, & Kiouiam Metro-polim Ruſsiæ in poteſtatem ſuam redegit, expulſoq́ Volodimiro Duce Ruſſo Skierge-loni fratri eam ſicuti promiſit, tradidit. Skiergelo tandem ultra Kiouiā Circaſſos, & Svvi-nigrodum arces ad Boriſthenem ſitas cœpit, nec multo poſt ipſe Skiergelo ad uenationē profectus à Monacho quodam Ruſſo, Humeno Metropolitæ uicario ad uillam inuita-tus, uenenato poculo intoxicatus de medio ſublatus eſt. Kiouiæq́ in Cauernis ſubterra-neis quæ Petzari dicuntur ſepultus. Sunt autem Petzari ſpecus uaſtiſsimus, apud Kioui-am, Illuſtrium Ducum Ruſsiæ ſepultura clarus. Deinde Vitoldus Kiouienſibus præ-fecit Ducem quendam Olgemundi filium. Rheſanenſem autem Ducatum Ruſsiæ per Simonem Ducem quendam, magna ex parte uaſtauit. Smolenskum deinde ipſe contendit, & Glebum Ducem eius oræ iugum excutientem expulit, & alium Smolen-ſcijs præfecit, eoq́ ad Vitoldum Baſilius Dux Moſchouiæ, inuitatus uenit, poſtea hono-rificè, & liberaliter dimiſſus. Tandem Vitoldus per legatum ſuum Algerdum, Ducē exer citus, Tartaros profligauit, tresq́ eorum Duces trucidauit.

Svvidrigelo fugit ad Crucigeros.

Lithuania uaſtatur.

Skiergelo contra Vitoldum bellum mouit.

Vitoldus Coributum uicit.

Vitoldus Vitebskam, Orsham, & Kiouiā cœpit.

Skiergelo ueneno moritur.

Reſanenſium Ducatum Vitoldus expugnat.

Vitoldus Tartaros fudit.

Deinde Coriati filium Podoliæ Ducem rebellantem, Theodorum nomine Vitoldus fudit ipſumq́ cœpit, & Bratislauiam, Cameneciam, Smotriciam, Scalam, Ceruonigrodū, & omnem Podoliam in poteſtatem ſuam redegit, quàm poſtea Regi Poloniæ Iagieloni conceſsit. Intereà uerò Crucigeri Pruſsienſes, incitante Svvidrigelone, qui ad eos profu-gerat, Lithuaniam crebris incurſionibus longè lateq́ uexarunt. Caſtella quædam expu-gnarunt, Vilnamq́ caput gentis tentauerunt, à qua re infecta diſceſſerunt. Lithuani uerò cum Polonis ſimiliter in Pruſsiam excurrerunt, damnaq́ Crucigeris, tanta quanta illi in Lithuania intulerunt.

Vitoldus Podoliæ Ducem ſternit.

Crucigeri Lithuaniam uaſtant.

Poſtea Vitoldus, anno Domini 1396. Expeditionem in Tartaros adornauit, ac tri-

bum

Vitoldus Tartaros profligat, & in Lithuaniam eos collocat.

bum unam, quàm illi Hordam uocant, cum liberis abegit, exercitu eorum profligato, partemq́ue captiuorum Regi, & proceribus Polonis dono miſit, reliquos in medio Lithuaniæ ſupra Vaccam amnem, duobus milliaribus à Vilna, agris attributis, collocauit, qui illic manent uſque in hodiernum diem, boni ac diligentes patresfamiliâs & uirtutis priſcæ, armorumq́ue non immemores, ritus patrios Machometicæ ſuperſtitionis ſeruant, & liberi legibus ſuis uiuentes, & ex æquo cum Lithuanis, Regis Poloniæ, Magni Ducis Lithuaniæ, imperium cognoſcunt, uexillumq́ꝫ proprium, Arabicis literis inſcriptum, quo in bello utuntur habent.

Vitoldi expeditio in Tartaros.

In ſequẽti deinde anno Vitoldus fruſtra diſſuadentib. Iagielone Rege, & Regina, alteram expeditionẽ maiorib. copijs, in Tartaros fecit, ad quã permulti illuſtres de Polonica, & Germanica Nobilitate uiri gloriæ cupidi profecti ſunt. Fuerunt autem in ea expeditione de Polonis maximè inſignes & Principes uiri. Recenſitis itaq́ꝫ apud Kiouiam Vitoldus copijs, bonæ ſpei plenus longo itinere, Tartarorum campeſtria inuaſit, tunc tẽporis apud Tartaros, Tamerlane in Scytia magna regnante, humili quidem loco nato, uerũ ſcientia rei militaris, fortunæ beneficio, eo potentiæ prouectus erat, ut duodecies centena millia hominum haberet in exercitu, ac Turcis profligatis Imperatorem eorum Baiazetum (qui tunc temporis Conſtantinopolim obſidebat) captum in ferrea cauea, aureis cathenis uinctum per totam Aſiam circumuehebant, cæſa ſunt tunc temporis Turcarum 200. millia. Anno Dñi 1397. Hiberiã deniq́ꝫ hic Tamerlanes, Albaniam, Armeniam, Perſiam, Meſopotamiã, Aſiã, & Aegyptũ, incredibili celeritate uaſtauit, & occupauit, orbẽq́ꝫ terrarũ ſui nominis, terrore impleuerat. Iamq́ꝫ tranſmiſsis Sula, & Pſola fluminib. ad Campeſtria Tartariæ, Vitoldus cum ſuis, nullo repugnante, peruenerat, cum Aedigam unum ex Ducibus Tartarorum potentiſsimum, Tamerlanis legatũ cum innumerabilibus copijs, obuiam habuit. Vbi ad conflictum uenit, Tartari uicerunt, non incruenta tamen uictoria, quod niſi multitudine abundaſſent, uirtute Vitoldianorum ſuperati fuiſſent, cecidere ibi inſignes uiri, ex his fuere Iagielonis Regis fratres, Andreas, & Demetrius, Corbutus, & alij nouem Duces Lithuani, & Ruſsi pauci uiui capti. Vitoldus cum Svvidrigelone patruele, Oſtrorogoq́ꝫ, & Samotulio Polonis, pernici fuga euaſerunt, Melſtinius Polonus: cum fuga ſaluus eſſe poſſet, inter confertiſsimos hoſtes ſeſe conijcit, ſtrenueq́ꝫ dimicando, honeſtiſsimè occumbere maluit.

Vitoldiani profligantur.

Vitoldus Smolenſcam capit.

Tandem anno Domini 1403. Vitoldus Magnus Dux Lithuaniæ, cum Smolenſcijs rurſus rebellibus, bellum geſsit, fretusq́ꝫ Polonorum auxilijs arcem Smolenskam, in quã ciues, & nobiliores vxores, liberos opesq́ꝫ ſuas contulerant, poſt diutinam oppugnationem, ui cœpit: magnasq́ꝫ opes in ea repertas partim Iagieloni Regi in Poloniam tranſmiſit, partim militibus, ut quiſq́ꝫ meritus erat diſtribuit, cæteras arces deditione accepit, & principatum in prouinciæ formam redegit.

Vitoldus Liuones ulciſcitur.

Deinde Crucigeri Liuonienſes, in Lithuaniam excurrerunt, quos Vitoldus cum præda reuertentes, ueſtigijs clam inſecutus, cum ij domos diuerſè abijſſent, Regionem illorũ uiciſsim longè lateq́ꝫ uaſtauit, pagos & uicos incendit, oppidum cum arce munitũ à Germanis Dunemburgum appellatum, ad Dvvinam fluuium cõditum, ui cœpit, quibus incenſis in Lithuaniam, ſe cum ingẽti præda recepit. Nec multò poſt rurſus Lithuania hinc à Pruſsienſibus, illinc à Liuonienſibus Crucigeris, Svvidrigelonis profugi, opera peruaſtata eſt. Tandem Iagielo Rex, & Vitoldus, patriæ afflictæ uicem miſerati, Svvidrigelonẽ fratrem exulem è Pruſsia euocauerunt, Podoliæq́ꝫ Ducatum in poſſeſsionem ei conceſſerunt. Poſtea Svvidrigelo hac liberalitate Regia minimè ſanatus, homo ambitioſus & peruerſus, non habens receptaculum apud Pruſsienſes Crucigeros: (nam certis ſub conditionibus, propinquos Regis exules, ex Lithuania ſuſcipere, nequaquam Pruſsienſes ſeſe obſtrinxerãt) ad Moſchouiæ Ducem Baſilium profugit, arcibus quas in Ruſsia tenebat ſuccenſis. Eodẽ año 1406. Vitoldus pace nacta cũ Crucigeris, tranſmiſſo Hugra flumine, primam expeditionem in Moſchos adornauit, à genero Duce genus iniuria prouocatus, peruaſtataq́ꝫ longè lateq́ꝫ Moſchouitica regione, præda onuſtus, in Lithuaniã redijt. Poſtea maiori ui in id bellum, anno vno intermiſſo ſeſe expediuit, fretus maioribus auxilijs Polonorum, & Crucigerorum, & uſque ad Occam fluuium permagnum, Moſchouia deuaſtata, populabundus peruenit, quominus autem fluuium trãſmitteret, Svvidrigelonis patruelis nuper profugi (qui Moſchouitis operam ſuam nauabat) armis prohibitus eſt: Impetrauit tandem à Vitoldo, Baſilius Moſchouiæ Dux pacem, æquis ſub conditionibus.

Lithuania à Crucigeris uaſtatur.

Suidrigelo ad Moſchouiam fugit.

Vitoldus Moſchouiam uaſtat.

Dum

Dum hæc aguntur Sigiſmundus Coributus Vitoldi frater, nihil de inducijs cum Crucigeris Pruſsienſibus compertum habẽs, abſente Vitoldo cum Lithuanis in Pruſsiam excurſionem fecit, & tribus oppidis, plurimiſq; pagis direptis, & ſuccenſis ingentem prædã aſportauit. Quos ut Crucigeri ulciſcerentur, nullam excuſationem ignorantiæ admittentes, ſimili modo in Lithuaniam per auias ſolitudines excurrerunt, in Vvolkouisko oppidum improuiſe impetum fecerunt, quo ſuccenſo multitudinem hominum, qui ad rem diuinam, feſto die conuenerant, captiuam abduxerunt. Vitoldus uerò cum ſeptem miliaribus ab eo loco abeſſet, raptim in interiores ſyluas cum uxore ſeſe abdidit, donec hoſtes diſceſsiſſe cognouit, nunquam enim hoſtibus regiones ſuas uaſtantibus, occurrere auſus erat, ſed illis diſcedentibus uiciſsim regiones eorum uaſtabat. *Vitoldus Pruſsiam uaſtat.* *Crucigeri Lithuaniam uaſtant.* *Vitoldus latet.*

Deinde Vitoldus, anno Domini 1415. conducto ingenti exercitu de Polonia, contra Pskouienſes Ruſſos expeditionem fecit, qui pacem magna ui, auri, & argenti redemerunt.

Poſtea Nouogrodenſibus Ruſsis liberè uiuentibus, Pskouienſium uicinis bellum intulit, quibus etiam ſupplicibus, & ingentia dona afferentibus pacem dedit. *Vitoldus Nouogrodenſes capit.*

Tandem Sigiſmundus Romanorum Rex, inimicitias inter Iagielonem Regem Poloniæ, & Vitoldum diſſeminaturus, ſocietatem cum Vitoldo ſecreto inijt. Diademaq; Regium, in iniuriam Polonorum ei dare pollicitus eſt, cupiebat id Vitoldus homo ambitioſus, & ingentis animi, ſed ei obnixè Iagielo frater cum Polonis, ne uoti compos foret obluctabatur, denegabatq;, unde uariæ controuerſiæ utrinq; interceſſerunt. Poſtea à Sigiſmundo Rege Romanorum Draco aureus affabrè factus, pignus ſocietatis, per legatos ei allatus eſt, expetitumq; ab eo iuſiurandum de ſocietate utrinq; ſeruanda. Sed Vitoldus Dracone pro hoſpitali munere accepto, iuſiurandum nullum dedit, nec tamen à cepto de ambitione Diadematis Regij deſtitit, legatiq; Regis Romanorum de eo afferendo, certũ tempus præſcripſerunt, ad decimum ſextum Calendas Septembris. Hoc ubi Rex Poloniæ, Iagielo reſcijt Ioanni Czarnkouio Subcamerario Poznanienſi, uiro impigro, negotium dedit, ut ad confinia Poloniæ, & Saxoniæ, legatos Romanorum Regis, & Vitoldi, ultrò citroq; comeantes obſeruaret, interciperetq;. Statimq; Baptiſtam Cigalam Italum iuriſconſultum Genuenſem, & Sigiſmundum Rotum Germanum à Cæſare ad Vitoldũ proficiſcentes intercepit, excuſſoſq; inconſultè dimiſit. Literas uerò ab eis ablatas ad Regem attulit. Miſsi autem ij erant, ut Vitoldo dubitationem omnem eximerẽt, Diademaq; ad tempus allatum iri, ab alijs legatis promitterent. Præterea ut confederationes & ſocietatem Pruſsienſium, atq; Liuonienſium Crucigerorum, Hungarorumq;, & Germanorũ, cum Lithuanis aduerſus Polonos confirmarent. *Sigiſmundus Imper. cum Vitoldo gratiam inijt, & Diadema ei pollicetur.* *Legati à Cæſaris intercipiuntur.*

His cognitis Poloni nemine iubente, quaſi ſublatis ſignis, armata manu apud Turagoram inſederunt, pro Patriæ tranquillitate & honore ad extremum Oceanum Germanicum, decernere parati. Iam legati cum Diademate, Pruſsiæ appropinquabãt per quam profecturi erant, cum didicerunt à Polonis uias obſideri, & non auſi periculo ſeſe cõmittere, cum duos Menſes fruſtra expectaſſent, ad Cæſarẽ in Hungariã reuerſi ſunt. Nec multo poſt Vitoldus voto fruſtratus ex angore animi, Anno Dñi 1430. Menſe Septembri in Troki ciuitate ſpiritum exhalauit, cũ octuageſimũ annũ exceſsiſſet. Princeps impiger & vegeto ingenio, abſtemius in omni uita nihil præter aquam bibere ſolitus, in uictu tẽperans, temporis perparcus, ita ut ſupra menſam iudicaret, & reſponſa legatis daret. Cæterũ in Venerem procliuior, confecto enim fœlicisſime bello ſemper ſolebat relictis copijs in hoſtico, domum tranſmutatis equis, ad uxorem otius præcurrere. In externos liberalis erat, ſuos uerò metu magis quam beneficio, in officio continebat. Statura fuit mediocri, gracili corpore, radere barbam & genas ſolitus. *Vitoldus moritur.* *Vitoldi mores.*

SVVIDRIGELO PRINCEPS LITHVANIAE.

IVſtis Vitoldo, Vilnæ in arce perſolutis, Iagielo Rex Poloniæ, Svvidrigelonem fratrem germanum, patruelem Vitoldi, hominem nihili, & ebrioſum, ſummæ rerum apud Lithuanos præfecit. Poloni uerò primores, patriæ utilitati conſulentes, re animaduerſa Daugertum Palatinum Vilnenſem, qui Podoliam Vitoldi nomine adminiſtrabat, rerum omnium adhuc ignarum, euocatum ad colloquium cœperunt, arcemquè Kameneciam, Smotriciam, Skalam, & Ceruonigrodum occuparunt, & magnam partem Podoliæ facilè in poteſtatem ſuam redegerunt, ne in ditione Lithuanorum deinceps eſſet. Vbi factum hoc reſciuit Svvidrigelo, homo violentus *Poloni magnã Podoliæ partẽ occupant.*

uiolentus & in iracundiam præceps, beneficiorum Regis fratris oblitus, in eum (tunc tẽporis exequias funebres Vitoldi celebrantem Vilnæ) fremere, maledictisq; laceſſere, palamq; uincula & necẽ Regi, Polonisq; qui cum eo aderant minitare, cœpit: ita vt Poloni, die, noctéq; circa Regem excubare cogerẽtur. Rex uerò ſiue quod ſibi metuebat, ſiue qđ Svvidrigelonis incrementis impẽſius fauebat, Podoliam ei reſtituere aſſenſus eſt, eaq; de re Tarlonem in Podoliam cũ literis & mandatis miſit, qui eã Michaëli Babæ Ruſſo, Svvidrigelonis nomine recipiẽdam & obtinendã traderet. Andreas uerò Tencinius, & Nicolaus Dreuicius, iuuenes ex Nobilitate Polonica, qui annulum Signatorium habebant, amore Patriæ ducti, literas ad Michaëlem Buczacium, qui Cameneciam Podoliæ obtinebat, ſcripſerunt, Regem extrema neceſsitate adactum, Podolia Svvidrigeloni cedere, nunciantes, ſed ut non modo, non parceret mãdatis Regijs, uerum Tarlonem & Babam pariter comprehenderet. Eas literas quoniam palam ferri nequibant (Svvidrigelo enim omnes iter in Poloniam capeſcentes excutiebat) cæra obuoluerunt, & contexerunt, ut ſpeciem & ſimilitudinemque cerei præ ſe ferrent. Tarlonique legato dederunt, ut is cùm primum Cameneciam ueniſſet, cæreum illum Buczacio redderet, atque hæc uerba adderet, ut ſi errare ille nollet, ex eo cæreo una cum Magiſtratu urbano, lumen quæreret. Quæ omnia Tarlo iuuenis omnium rerum ignarus, bona fide perfecit, Buczacius præfectus cæreum acceptum refringit, literasq; inuenit. Tarlonem legatum & Babam compræhendit, in arceſque Podoliæ intromiſsionem non admiſit. Poloni quoque caſum Regis ſui animaduertentes, exercitum ſine mora conſcripſerunt. Svvidrigelo autem Polonos, arma parare ad uindicandum Regem audiens, confeſtim eum ſibi reconciliatum, auroq; & argento liberaliter donatum liberum dimiſit. Tandem Svvidrigelo exercitum in Podoliam duxit, cui Iagielo Rex cum armatis copijs Polonorum, anno Domini 1431. ad diem S. Margaretæ apud Luczkum ciuitatem occurrit, excurſorijs pugnis utrinq; collatis, fœdus, ad purificationis diuæ Mariæ feſtum inierunt. Interea uerò Palatinus Vvalachiæ tributarius Polonorũ, infeſtis armis in Poloniam deſcendit, cuius exercitum Poloni & Podoliani diſsipatum, & per agros, ſyluasq; pallantem, cruenta clade proſtrauerunt. Poſtea Rex Iagielo in Svvidrigelonem fratrem ſeditioſum, & ad ſanam mentem redire nolentem, Lithuanos concitauit, Sigiſmundumq; patruelem, Vitoldi fratrem Germanum, Starodubenſem Ducem, ad inuadendum principatum Lithuaniæ animauit. Statimq; proceres Lithuaniæ cognita uoluntate Regis, cum Sigiſmũdo aduerſus Svvidrigelonem Ducem ſuum, ob nimiam crudelitatem conſpirauerunt, in eumq; apud Oſmanam, tunc temporis agentem, impetum fecerunt, qui de inſidijs à Ioanne Muniuido præmonitus, pernici fuga in Ruſsiam euaſit, ideoq; poſtea adiunctis ſibi Liuonienſibus Crucigeris, Lithuaniam uexauit.

Iagielo rex cũ Polonis in periculo.

Lumen ex cæreo quæritur.

Vvalachi funduntur.

SIGISMVNDVS PRINCEPS LITHVANIAE.

ANno Domini 1432. Sigiſmundus Keyſtuti principis Lithuaniæ filius, Dux Starodubenſis, in Ruſsia, Regis Iagielonis patruelis, beneficentia & fauore Lithuaniæ procerũ, expulſo iuſta de cauſa Svvidrigelone ſeditioſo, rerum in Lithuania potitur, & Magno Ducatu ſolenniter in uerba Regis Iagielonis & procerum Poloniæ, Lithuaniæq; iurans inueſtit. Ideò tertiò Magni Ducatus Lithuaniæ cum Regno Poloniæ unio, incorporatioq; celebrata eſt.

Eodem anno Rex Poloniæ Iagielo, ultima menſis Maij uitam cum morte fœliciter commutauit, cui Vvladislaus filius in Regno, anno Domini 1434. ſucceſsit, qui poſtea Rex Hungariæ creatus eſt, quo ex Polonia in Hungariam, anno Domini 1440. ad ſuſcipiendum Regnum diſcedente, Czartorienſis Dux Ruſſus, Sigiſmundum Magnum Ducem Lithuaniæ, doloſè, perfidioſeq; necauit Troki. Atq; poſt hunc Magnus Ducatus Lithuaniæ ad ſecundo genitos Regnum Poloniæ translatus eſt. Quapropter proceres Poloniæ cũ ducib. Mazouiæ Cazimirũ hæredem regni Poloniæ, Iagielonis Regis filiũ, in Magnũ Ducatũ Lithuaniæ duxerunt, quem Lithuani cum ingenti lætitia, ſuſceptum, cõmunibus ſuffragijs, ſummæ rerũ apud ſe præfecerunt. Qui poſtea Vvladislao fratri, anno Domini 1447. in regno ſucceſsit. Magno uerò Ducatu Lithuaniæ Alexander filius eius ardentibus ſuffragijs Lithuanorum præpoſitus eſt.

Iagielo rex moritur.

Sigiſmundus Dux occiditur.

Cazimirus Magnus Dux Lithuaniæ.

ALEXAN-

ALEXANDER PRINCEPS LITHVANIAE.

ALexander Iagielonis nepos, Caſimiri Regis Poloniæ filius, Magno Ducatu Lithuaniæ potitus, apud Ioãnem Magnum Ducem Moſchouiæ, filiam Helenam, in matrimonium accepit, in ſponſalibuſq; concluſum erat, ut templum Rothenico ritu, in caſtro Vilnenſi deſtinato loco, exædificaretur, eiq; certæ matronę, ac uirgines eiuſdem ritus iungerentur. Quæ cum aliquanto tempore negligerentur, ſumit ſocer cauſam belli contra Alexandrum, & triplici exercitu inſtructo, contra eum progreditur, primum, uerſus prouinciam Seueram, in meridiem, ſecundum uerò, in occidentem contra Toropiec & Biela inſtituit, tertium in medio, uerſus Drohobus & Smolensko collocat, ab ijs exercitum in ſubditus retinet, quo ei maximè, contra quem Lithuanos pugnaturos animaduerteret, ſuccurrere poſſet. Poſtquam autem ad fluuium quendam Vvedraſch, uterq; exercitus conueniſſet, Lithuani Duce Conſtantino Oſtroski, maxima procerum & nobilium frequentia ſepto, ex quibuſdam captiuis, numerum hoſtium ac Ducũ quoq; cum cognouiſſent, magnam ſpem profligandi hoſtem concipiunt, porrò cum fluuiolus conflictum impediret, ab utriſq; tranſitus ſeu uadum quæritur. Primi autẽ Moſchi aliquot, ſuperata ripa, Lithuanos ad pugnam laceſſunt, atq; illi haud timidi reſiſtunt, eoſq; inſequuntur, fugant, ultraq; fluuiolum pellunt, mox utrinq; acies cõmittuntur, præliumq; atrrox oritur. Intereà dum utrinque eodem ardore animorum, acriter certarent, exercitus Moſchorũ in inſidijs collocatus, eo latere in medios hoſtes inducitur, Lithuani metu perculſi dilabuntur. Imperator exercitus, unà cum pleriſq; capitur, reliqui perterriti, caſtra hoſti concedunt, ſe & arces Drohobus, Toropiec, & Biela pariter ſeſe dederunt, exercitus uerò, qui meridiem uerſus proceſſerat, cui præerat Machmetemin Tartarus Rex Cazanẽſis, ſorte Bransko, ciuitatis præfectũ cõprehendit, Branskoq; ciuitate potitur. Paulòpòſt duo Germani fratres, Seueriæ Principes, Semercici dicti, alioqui Ducibus Lithuaniæ obedientes, imperio Moſchorum Principis ſe tradunt, ſic unico conflictu, & eodem anno adeptus erat Moſchus, quæ Vitoldus Magnus Dux Lithuaniæ, multis añis, maximiſq; laboribus, obtinuerat. Porrò Moſchorum Dux cum hiſce captiuis Lithuanis crudelius egit, Conſtantinumq; Ducem exercitus præfectum, crudeliſsimis uinculis pollicitationibuſq; ſollicitabat, ut relicto Domino naturali, ſibi ſeruiret, qui cum aliam ſpem elabendi non haberet, cõditionem oblatam accepit, in uerbaq; Moſchorum Principis iurauit. Et quamuis prædia, poſſeſsioneſq; ampliſsimas, pro ſtatus ſui conditione habebat attributas, à Principeq; ſummo amore proſequeretur, tamen aliquot ibi annis exactis, nacta occaſione, per inuias ſyluas, in Lithuaniam cum ingentibus theſauris profugit. Qui poſtea, anno Domini 1514. cum exercitu Polonorum et Lithuanorum ſtrenui militis, & imperatoris officium adimplens, ſub Sigiſmundo Rege Poloniæ, octuaginta millia Moſchorum ſtrauit, prout ſuperius, in geſtis Sigiſmundi Regis Poloniæ patet. Sed ad rem redeo.

Moſchus in Alexandrum Lithuaniæ Ducem inſurgit.

Lithuani funduntur.

Arces à Moſchis capiuntur.

Duces Seueriæ Moſcho ſe dedunt.

Octuaginta millia Moſchorum cæſa.

Alexander magnus Dux Lithuaniæ, poſtea decedente Ioanne Alberto fratre, Poloniæ Rex creatus, liberatione captiuorum, contentus cum ſocero Moſchorum Principe Ioanne, ad ſex annos fœdus iniit, anno Domini 1503. Poſtea año Domini 1506. Vilnæ mortuus eſt, ibidemq; ſepultus, ætatis ſuę 45. annos habens. Præfuit Magno Ducatu Lithuaniæ 14. annis Regnum Poloniæ 4. annis & 8. mẽſibus adminiſtrabat, huic in Magno Ducatu Lithuaniæ, & Regno Poloniæ Sigiſmundus frater Germanus, huius nominis primus ſucceſsit.

Alexander moritur.

FINIS.

LI VITAE

VITAE AC SVCCESSIONES SINGVLORVM PRINCIPVM, REGVMQ'VE POLONIÆ, CARMINE ELEGIACO olim deſcriptæ, à Clemente Ianitio.

LECHVS PRIMVS DVX ET AVTHOR POLONORVM.

QVæ modò Sarmatia eſt, quondam deſerta fuerunt
Inuia, poſt magnas Deucalionis aquas.
Primus in hæc Lechus populum deduxit agreſtem,
De patria pulſus ſeditione domo:
Dalmata uir, Pheryi claro patre natus in agris,
Quos rapidus curuis Crupa pererrat aquis.
Colle ſuper pulchro properatæ mœnia Gneznæ
Struxit, & à nidis nomen habere dedit.
Omine permotus: multas ibi namq́ uidebat
Per uicinum aquilas nidificaſſe nemus.
Exule patre ſumus, ſed plurima Regna per Orbem
Principia exulibus dant ſua, Roma notho.

CRACVS PRINCEPS POLONORVM.

Eluctata iugo multorum patria, CRACVM
Præfecit rebus læta lubensq́ ſuis
Finibus hic pepulit Gallos, qui noſtra tuebant
In rura, exuſtæ poſt mala Pannoniæ.
Inuitus regni tenuit quoque Sceptra Bohemi,
Et rexit geminum, carus utriq́, ſolum.
Tunc habitaſſe Draco fertur ſub rupe Vaneli,
Dirus uicini depopulator agri.
Sulphure farcit ouem CRACVS, monſtro obijcit: illo
Interijt ingens bellua uicta cibo.
Conditur à CRACO CRACOVIA: fabula Grachi
Friuola Romani iam mihi, quæſo, tace.

VANDA VIRAGO.

Connubij ob crebram Virgo formoſa repulſam
Teuthonici bello VANDA petita Ducis.
Hoſti congreditur: uincit. Magno ille pudore
Incumbit gladio, ſe perenniq́ ſuo.
At uictrix: mea uirginitas ſit uictima uobis
O' ſuperi, per quos eſt mihi ſoſpes, ait.
Rotogari effugi thalamos: ſic fata, ſub alti
Se fluuij rapidas præcipitauit aquas:
Bactra Semiramidem, Tomyrin Scythaq́ ornet, utriq́
Quàm meus anteferat laude POLONVS habet.
Aequentur Regnis, æquentur Marte, licebit,
Aequari VANDÆ quæ, rogo, morte poteſt?

PREMISLAVS SIVE LESCO PRIMVS.

Reſtituit patriæ magna uirtute ruinam
LESCO ſuæ, miris uſus in hoſte dolis.
Sub nemore hoſtis erat: Leſco ſub nocte ſilenti
Appendi galeas per nemus omne iubet.
Sol oritur, galeas accendit: id obuius hoſtis
In nemus, inſtructi Militis arma putans.
Nil reperit: ſpecies quia Leſco remouerat illas,
Sic noſtros Morauis terga dediſſe putat,
Caſtra mero celebrat, belli ſecurus: in antris.
Leſco uenit tenebris: Caſtra ſopita capit.
Aeternumq́ hoſti dat ſomnum: longa Polonis
Otia: finitimis fœdera, iura, metum.

LESCO SECVNDVS.

Attulit huic Regnum uariorum curſus equorum,
Et præter morem, Sors oculata ſuum,
Dignus erat Regno, quamuis patre natus agreſti
Ruſticus, & modici iuſtus arator agri.
Non bello quàm pace minor: mireris in illo
Hoc, qui nulla unquam nouerat arma, uiro.
Ante oculos uoluit monumentum uile prioris
Fortunæ ſagulum, ſemper habere ſuos,
Et tamen illius non legeret ille poſita,
Sarmatico dignum carmen in Orbe legi.
Fortunam reuerenter habe, quicunq́ repente
Diues ab exili progrediêre loco.

LESCO TERTIVS.

Quàm fuerit belli cupidus, quàm Martis amicus
Iſte, uel hoc ſigno diſcere quiſq́ poteſt:
Cùm ſub eo Patriæ pax arma quieta teneret,
Bellandi fieret, nullaq́ cauſſa domi:
Impatiens otij, Graicos contrà, atq́ Latinos,
Pannonibus toties auxiliaris erat.
Viginti genitor uaria de matre nothorum:
Infamat quantum tanta libido uirum?
Sæpè, licet magna, poſt multa trophæa legentur
Et Cypriæ ſtudijs incubuiſſe Diuos
Quod ſi defendi exemplo non poſsit Achillis
Leſco, & Alexandri, Mars quoq́ mœchus erat.

POPELVS PRIMVS.

An ne tibi lectum tantum, laſciue, reliquit,
Non etiam clypeos, armaq́ dura pater?
Et Veneri tantùm iuſsit ſeruire? Gradiuo
Non etiam, ô noſter Sardanapale, ſuo?
Quandoquidem in fratrum tam multa gente tuorum,
Legitima ſolus coniuge natus eras.
Succeſsiſſe etiam patrijs te laudibus æquum
Non tantùm uitijs, imperioq́ fuit.
At genitore tuo fœlicior, ipſe fuiſti
Hac in tam rari parte POPELE bonis
Quòd tibi tu ſimilem genuiſti: quiq́ putaret
A' cuculo cuculum degenerare nefas.

POPELVS SECVNDVS.

Dum timet hic Regno pelli, uir inutilis, & cum
Coniuge conſultat, quid malè tutus agat.
Vim morbi ſimulat: patruos accerſit, & illis
(Viginti fuerant) toxica mixta dedit.
Orta cadaueribus uis murum erupit: & illum,
Vxorem, natos, undiq́ dente petit:
Dilaniat, fruſtra medios fugiebat in ignes,
Fruſtra in Goplæas perfidus hoſpes aquas.
Diſcite iuſtitiam, qui propter lucra paratas
Fertis, & exertas ad ſcelus omne manus.
Eſt Deus, eſt ſcelerum uindicta, eſt pœna malorum,
Vnde putes minimè poſſe uenire, uenit.

PYASTVS CRVSPHICENSIS.

O' Priſcos hominum mores, ô neſcia faſtus
Simplicitas, ingens ô probitas, & amor.
Non puduit proceres homini dare Sceptra Polonos
Qui modò cultor agri Cruſphicienſis erat.
Ob ſolas uirtutis opes, uirtutis honorem,
Qua uir in exigua floruit ille caſa.
Hoc orti de fonte Duces, Regesq́ Poloni
Durauêre dies, ad Ludouice tuos.
Compita Cruſphiciæ ueterum, noſtro eſtis in orbe
Euentu gemini nobilitata Ducis.
Regnum ruricolæ deferri: à mure uorari
Regem: res æque prodigioſa fuit.

SEMOVITVS.

Sic & Alexander iuuenis uix illa ſuarum
Ingreſſus rerum limina magna, perijt:
Vt SEMOVITE peris, patriæq́ relinquis acerbos
Mœrores, iuſtam mortuus ante diem.

Enſe

Enſe tuo eiecti de noſtro turpiter agro
 Vltra Carpathium, Pannones uſq; iugum.
Tota tibi ſoluit Pomerania uicta tributum,
 Fluctibus & noſtris accola quiſquis erat.
Quatuor annorum ſunt, hæc omnia. quid ſi
 Non abrupta tibi tam citò uita foret?
Quamuis, quantumuis modicæ ſub tempore uitæ
 Maxima qui geſſit, uixit abundè diu.

LESCO QVARTVS.

Quam pater inuictis Semouitus fecerat armis
 Pacem, Sauromatis attuleratq; ſuis.
Filius eſt illam miro complexus amore,
 Et uitæ ſummam fouit ad uſq; diem:
Vir cuius mores nemo reprehendere poſſit,
 Aut niſi quem pugnæ claſsica bella iuuant.
Sed cur bella geras, frueris qui pace? quid optes,
 Contentus proprio qui potes eſſe, meum?
Gloria ad arma uocat multos, laudumq; cupido,
 Spes prædæ multos diues ad arma uocat.
Vtraq; bellandi cauſa iniuſtiſsima: ſolam
 Quæ pacem quærunt, prælia, iuſta uoca.

SEMOMISLAVS.

Vltimus iſte fuit noſtrorum ex ordine Regum,
 Ignari falſos qui coluère Deos.
Huic peperit Coniunx oculorum luce carentem
 Hæredem: ſterilis cùm foret ante diu.
Mos erat infanti, uitæ ut compleuerat annum,
 Ludere, quod uellet nomen habere pater.
Ergò dies uenit ſimul illa, recepit ocellos,
 Oſtentum dubia plebe ſtupente, puer.
Rex ea ſignabat, diſcuſſa nocte POLONOS
 Viſuros lucis lumina uera nouæ:
Viſuros illo CHRISTVM ſub rege negentur,
 Quòd bona præſumat, quæq; futura DEVS.

MIESCO PRIMVS.

Chriſte, ſub hoc ad nos ueniſti Principe, ab hoſte
 Poſſeſſas Stygio commiſeratus oues.
Ceſſerunt idola tibi: Mars, Lada, Gemelli,
 Cynthia, Pluto, Ceres, Iupiter, Aura, Venus.
Fœmina te nobis oſtendit prima, Bohemo
 Sanguine: prima crucem nos docuitq; tuam.
Sic tu prima quidem nobis es cauſſa ſalutis,
 Ipſe DEVS, mulier, cauſſa ſecunda fuit.
Illa tuo tingi & Meſconem fonte maritum
 Fecit: terra ſuum eſt tota ſecuta Ducem.
Plurima tunc data ſunt tibi templa, nouemq; Cathedræ,
 Et, quas ſacrifici dilapidamus, opes.

BOLESLAVS CHABRI, PRIMVS REX POLONIÆ.

Vici, deuictos cepi cum Rege Bohemos,
 Subieci Morauos, Saxonosq; mihi.
Caſſubios, populosq; freti cis littora noſtri,
 Et Pruſſos, dubia, teq; Ruthene, fide.
Imperij fines poſitis ex ære columnis
 Signaui, Herculeum ſic imitatus opus.
Nec mihi templa minus curæ, quam caſtra, fuerunt:
 Hac quoq; laude patri cedere nolo meo.
Regia ab egregio ſortitus Stemmata Othone
 Sum Gneznæ (Gneznæ tunc meus hoſpes erat)
Quæ quicunq; fac ſis hoc dignus honore,
 Quo tunc, magno iudice, dignus eram.

MIESCO SECVNDVS.

Degener, imbellis, gula, crapula, ſordibus uxor
 Vxoris totus fœmina; luxco nihil.
Hic erat: uxor erat, Rex, Princeps, omnia, noſtrum
 Aſperius quouis angue peroſa genus,
Teuthonibus tantùm æqua fuit: quam credis ab illa
 Tractata eſt miſeris terra Polona modis?
Tunc Boleslai nobis periêre labores,
 Ruperunt noſtrum Regna ſubacta iugum.
Vt rapuit tantùm mors fauſta phrenitide Regem,
 Pellitur è Regno, Rixa fugitq; ſuo.
Dant pœnas ſcelerum: furor hunc, dolor abſtulit illam
 At longo fato dignus uterq; fuit.

CAZIMIRVS PRIMVS.

Innocuus cum matre puer CASIMIRVS eodem
 Exilio, matris crimine, pulſus erat.
Cluniaci placuit ſibi uita monaſtica: ſeruus
 Quàm cuiuſquam hominis, maluit eſſe Dei.
Nos fuimus interea ſine Principe, ſubdita cunctis
 Terra, dolor fuerit, quæ numerare malis.
Reddimus eiecto Regnum, multa ille reuerſus
 Reſtituit melior uix patre, dignus auo.
Maslaum domuit ciuili Marte furentem,
 In reliquos manſit pax ſibi grata dies.
Quòd Deus innocuis adſit, quòd corruat inſons,
 Maiori ut ſurgat laude: uidere potes.

BOLESLAVS AVDAX.

Quàm bello magnus, quam magnis ſtrenuus auſis
 Boleslaus erat, tam truculentus erat.
Vaſtauit Morauos, Hunnos, te Ruſſe, Bohemos,
 Vaſtauit Patriæ nec minus arua ſuæ.
Cuncta libidinibus complebat, cuncta rapinis,
 Cuncta ignominijs ſanguine, cuncta metu.
Pontificem ſecuit fruſtratim recta monentem:
 Vrbis Pontificem, maximè Crace, tuæ.
O' ſcelus, ô portentum, ô noſtri infamia Regni,
 Non tibi ſacrilegæ tunc cecidêre manus?
Vnde, & ubi perijt, ne iam dubitate Poloni,
 Raptum ſub Stygijs obruit orcus aquis.

VVLADISLAVS HERMANNVS.

Plurima reſcidit fratris decreta Tyranni
 Hermannus Latio par pietate Numæ.
Hunc ſpurius uetitis uexauit filius armis,
 Sed pius arma tulit pro pietate Deus.
Vincitur impietas Gopleæ ad ſtagna paludis,
 Induit inq; feras debita uincla manus.
Dic, qui multa legis, quot dignos laude, pioſq;
 Legeris, hiſtoriæ per genus omne nothos?
Telogonus, qui piſce patrem obtruncauit Vlyſſem,
 De turpi Circes natus amore fuit.
Proditor Aeneas patriæ eſt: ne crede Maronis
 Romulus occiſor fratris: uterq; nothus.

BOLESLAVS KRZIVOVSTI.

Hic quinquaginta pugnauit prælia, ſignis
 Collatis, caſu non uariante fidem.
Pugnauit quoties, toties & uicit: eorum
 Nomina quos uicit, quod breue claudat opus?
Cæſaris Henrici magnas fudiſſe cohortes,
 Sat ſibi, ſi deeſſent cætera, laudis erat.
Mœrore interijt: quòd prorſus inermis ab hoſte
 Fœdifrago uictus, fraude, doloq; ſemel.
I, modò Pompeij numera mihi Roma, triumphos,
 Nos Boleslai prælia: maior uter?
Pompeium Cæſar bello proſtrauit aperto:
 Fraus potuit noſtrum uincere ſola Ducem.

VVLADISLAVS SECVNDVS.

Quatuor in natos Regnum diuiſerat æquis
 Partibus, egregia cum ratione, Pater.
Ladislae tibi ceſsit Cracouia natu
 Maximè: auaritia maximè, Marte nihil.

Fratribus eiectis, ſolus dum quæris habere
Omnia, poſſeſsis pelleris ipſe bonis,
Coniuge cumq́ tua, quæ rem tibi ſua ſit, iniquam,
Victus in externam profugis exul humum.
Ignorata tibi fuit alea: diſcere in illa,
Contentus proprio uiuere quiſq́ poteſt.
Namq́ aliena petens perdit ſua luſor, & aurum
Dum cupit, amiſſo flens abit ære domum

BOLESLAVS QVARTVS CRISPVS.

Dum cogit Pruſſos ad Chriſti dogma Polonos,
Amiſſo euertit milite Criſpus opes.
Transfuga ducebat noſtros malefidus, iniquum
Tranſgreſſos Oſſam pertrahit inq́ locum,
In conueſtitum uiridanti ceſpite cœnum,
(A' tergo in Syluis abditus hoſtis erat)
Inſilit: incluſos cœno ſuffocat in illo.
Vix pauci incolumes ſe eripuêre fuga.
Mens generoſa dolo, quia nil agit, ipſa malignis
Oportuna dolis, inſidijſq́ capi eſt.
Et quia metitur proprijs uirtutibus omnes,
Eſt in perniciem credula ſæpè ſuam

MIECZLAVS SIVE MIESCO TERTIVS.

Sæpe dies oritur nitida face, nec tamen illi
Credideris ſubitò nubilus eſſe poteſt
Grandine meſſores lapidare. tonitribus Orbem
Concutere: & rapidis frangere fulminibus.
Ecce ſenex noſter, Regni cum cœpit habenas,
Vir bonus, & placidi fratris imago fuit.
Mox ſobole ingenti, generis affinibus, auro
Inflatus: cœptam deſtitit ire uiam.
Nil illo peius, nil & crudelius illo,
(Audace excepto) Patria noſtra tulit.
Sed tamen eſt pulſus: Nunquam impunita Tyrannis
Sarmaticis feritas ſcilicet ulla fuit.

CASIMIRVS SECVNDVS IVSTVS COGNOMINATVS.

Tractus ad imperium precibus, lachrymisq́ ſuorum
Imperij fractas ſurgere fecit opes.
Percuſsit ſcelerum fratris iuſto enſe miniſtros,
Sacrificis pacem, ruricolisq́ dedit.
Qui modò calcati ſub direptore iacebant,
Inq́ ſuis rebus nil habuêre ſui.
Intulit in patriam corpus, Roma uſq́ petitum,
Diui qui floris nobile nomen habet.
Miſta dedit Domino ſcelerati aconita miniſtri,
Inter ſolennes perfida dextra dapes.
Truſit & in ſubitum, Patria plangente, ſepulchrum,
Delicias hominum, deliciasq́ Deum.

LESCO QVARTVS.

Cum ſene bellaui patruo, ſed an impius iſto
Sit facto, iuſti diſcutitote uiri.
Eſſet uter rerum Dominus, certauimus: at me
Id uelle in patriam, nudus adegit amor.
Ne paterer regnare lupum, maiore petentem,
A' quo pulſus erat, cum feritate gregem.
Dum lauor: inuadit Pomeranus balnea, inermem,
Dat non ſperatæ, meq́, meosq́ neci.
Quanto igitur rerum Dominis ſecurius æuum
(Quod quidam ſcripſit) cernite pauper agit?
Tempora ſunt, loca ſunt quæuis metuenda potenti,
Quod uiuit, totum eſt cura, pericla, metus.

BOLESLAVS QVINTVS PVDICVS.

Tartaricus furor, in cineres regnante Pudico,
Sarmatiæ totas penè redegit opes:
In flammas abijt Cracouia: quicquid & agris,
Porrigitur ripas, Odera, ad uſq́ tuas.
Fugerat ad Ungros Princeps, quia uiribus impar
Ad confligendum cum ſubito hoſte fuit:
Stanislae tuos cineres tellure leuauit:
Et ſacrum in faſtis fecit habere locum.
Coniuge conſenuit cum uirgine, Virgo Maritus:
Addictus ſtudijs, caſta Diana, tuis.
Bochnenſes reperit theſauros primus: & inde
Sarcijt à diris damna recepta Getis.

LESCO SEXTVS NIGER.

Quanta locuſtarum, quo nos hæc ſcripſimus anno,
Appulit in noſtros agmina, uentus, agros:
Agmina tanta ferunt in nos ueniſſe Getarum
Sub Nigro, & primum congeminaſſe malum.
Iis ceſsit ſolis, alioqui ſemper in hoſte
Cum quocunq́ inijt prælia uictor erat.
Arma Ruthenorum, ductore ſuperba Leone
Et magna, exigua contudit ille manu.
Obtriuit quoties Lithuanum & Iazigas (hoc iam
Interijt noſtro funditus enſe genus.)
Multa in Chriſticolas nil laudum habitura fuerunt
Bella: laceſsitus ſed quia uicit, habent.

HENRICVS PROBVS.

Teutonibus ſolis claues permiſerat urbis,
Quæ regni titulum poſsidet una, Niger:
Illi Sileſium furtim ſub nocte ſilenti
Mœnibus accipiunt, cui ſtuduêre, Ducem,
Nobilium contra, contra decreta Senatus,
Nam cui legitimè Sceptra darentur, erat.
Perfida pars uicit: regnat Probus, exulat hæres,
Sed res parta dolo non diuturna fuit.
Sileſij Henricum dubio rapuêre ueneno:
Quòd factis alter, nomine & alter erat.
Qui fraudem in uita coluit, rem fraude parauit,
Qua perijt: dignus fraude perire fuit.

PREMISLAVS SECVNDVS.

Ob ſcelus Audacis, raptum Diadema Polonis,
Retulit iſtius gloria, luxq́ Viri.
Magnus erat, tantum peperit qui primus honorem
Nobis: Munus & hic qui reuocauit, erat.
Splendidus, antiquis certans Heroibus omni
Virtute, in ſummo quam decet eſſe uiro.
Cæditur inſidijs, celebrans ſolenne Lyci,
Inuidiam uirtus dat ſibi, & illa necem.
Et cautè, & timidè, Genio ſeruite potentes:
Exitio multis lux Genialis erat,
Hac Cyrus interijt: Macedo interijtq́ Philippus,
Hac eſt Argolicis, Troia cremata rogis.

VENCESLAVS BOHEMIÆ REX.

Ad Venceslai uſq́ dies, Auguſte, Bohemi,
Scortea Sauromatis tota Moneta fuit.
Nummus erat pellis, detracta animantibus illis,
Quas Aſpergillos patria noſtra uocat.
Hoc ego dum cuidam narro, qui ſtrangulat amplo
Arcas argento, ſemper egenus ait:
Ergò putreſcebant tunc nummi? O' dura priorum
Tempora: tunc naſci res miſeranda fuit.
Gratia magna Deo, quòd homo ſum natus in iſto
Seculo: cùm pelles non niſi ſutor habet.
Quod ſi quando Deus mala uult ſæcla illa reuerti,
Tunc ego tunc, ſuperi, mortuus eſſe precor.

VVLADISLAVS CVBITALIS VVLGÒ LOKIETEK.

Corpore paruus eram, cubito uix altior uno:
Sed tamen in paruo corpore magnus eram.

Non ego Pruſſorum'q́, Bohemorum'q́ cruorem
Iactabo, cladem nec Gedimine tuam:
Fortunam uici, cum qua mihi bella fuerunt,
Vt niger è terris triſte uolârat iter.
Ter cecidi Regno: per te Rammuſia ſemper,
Poſt lapſum erexi maius ad arma caput.
Corde uir is opus eſt magno, non corpore: magnum
Qui ſtrauit Goliam, nónne puſillus erat?
Ingentem paruus Poliphœmum uicit Vlyſſes.
Sed tamen ille hominem: tam graue numen ego?

CASIMIRVS MAGNVS.

Nil hoc ſplendius, nil magnificentius uno eſt,
Quodcunque illius reſpiciatur opus.
Legibus armauit patriam, placidum'q́ ſub illo
Libertas ad nos protulit alma caput.
Oppida tot cinxit muris, quot penè per omne
Hoc Regnum muris oppida cincta uides.
Tres ſimul hoſpitio excepit cum Cæſare Reges,
Cùm tibi dat neptem, Carole quarte, ſuam.
Rex ingens opibus, bello, pietate: quid illum,
Quid premis infami Cypria ſola nota?
Hunc dici Magnum, eſt iniuria magna Poloni,
Iure ſuum nomen, Maximus, eſſe poteſt.

LVDOVICVS HVNGARVS.

Non quia uir fuerit, nequaquam Ludouicus, & ultor
Crudelis noſtras non benè rexit opes.
Sed quia Pannoniæ, dum plus amat arua paternæ:
Linquebat ſæuis iſtud ouile lupis.
Qui nouit quid agant famuli, ſi longius abſit
(Præſertim fuerit qui minus aſper) herus.
Hic uidet ærumnas, quas multa abſentia ueri
Paſtoris noſtrum tum cumulabat auis.
Illo Rege quidem Leges creuêre: ſed illo
Rege tamen, robur non habuêre ſuum.
Lex niſi tutores habeat, contra arma potentum:
Eſt quod ara Neolus ſub trabe nectit opus.

IAGIELO SIVE VVLADISLAVS LITHVANVS.

Hic gentilis erat Lithuanus de ſtirpe Iagello,
Vir bonus, & tantas inter honeſtus opes
Mox eſt cœleſti Princeps Baptiſmate tinctus,
Quem ſubitò eſt Dominum gens imitata ſuum.
Hinc dotale capit pulchra cum coniuge Regnum,
Et tribuit Litauis ſigna Polona ſuis.
Rege ſub hoc memorem ſuſcepit Pruſſia cladem,
Sæpius & rigidas concidit enſe Gethes.
Quàm multa in Regno ſtruxit delubra Polono,
Monſtrat Gymnaſium ſat puto Croca tuum.
Et linquens gnatos ex iuſta coniuge natos,
Lucida fulgentis ſcandit aſtra poli.

VVLADISLAVS QVINTVS.

Ladiſlae tibi Regale Polonia Sceptrum
Contulit, ob proprij ſplendida facta Patris.
Hinc quoq; & Vngaricus defert Diadema Senatus,
Et quæ ſunt lati iugera multa ſoli.
Egregia uerò tu præditus indole regnas.
Ac regis imperio ſubdita regna tuo.
Nec piguit Macedum fines uaſtare remotos,
Nominis ut ferret gloria nota tui.
Donec mire petit tecum trux fœdera Turca,
Quod facis: at latius frangere Papa iubet.
Cui tu dum pares: te ad Varnam Marte paludem
Fudit Amurhates: & tua caſtra capit.

CASIMIRVS QVARTVS.

Poſt fratrem Caſimirus adeſt, quem Turca peremit,
Sarmaticas iuſtus qui regit ultor opes.
Eripit & captas Marianis fratribus Vrbes,
Aetherea terribili diſcutiente modo.
Hoc Duce Sacrificij magnas ſenſêre repulſas,
Hic ubi Caſtaliam Viſtula uoluit aquam.
Hinc repetit Mariæ non ui, ſed munere Caſtrum,
Pruſsiaci quod tunc incoluêre Duces.
Hunc quoq; Choynitium multis licet inde peremptis
Senſit, & illius quæ ditionis erant.
Ducentem reliquæ fœlicia tempora uitæ,
Fata grauem nobis eripuêre Ducem.

IOANNES ALBERTVS.

Ducis Ioannes Alberte binominis agmen
Sarmaticum matre id perſidente tua.
Inſtaurasq́; nouo, ſed fruſtrà Marte tumultum,
Vlturus Patrui funera mœſta ſui.
Nam Dacus uariat primo quod dixerat ore,
Te contra Turcam uelle iuuare ferrum.
Inſtruit horrendos te contra perfidus hoſtes,
Et fudit populos Marte iuuante tuos.
Vnde nemus noſtris patuli memorabile fagi,
Dum ſol ſyderico tramite currit, erit.
Sic igitur multis non fauſtis obrutus actis,
Te rapuit iuuenem Parca ſeuera Ducem.

ALEXANDER.

Multa laborati hoc recinunt de Rege libelli,
Quàm duri promptus Martis ad arma fuit.
Nil illum morbi, nil frigora ſæua mouebant,
Vt non inceptum perficeretur opus.
Sæpius inſano compreſsit Iazigas arcu,
Et dedit horrendæ millia multa neci.
Indigna ulciſcens ſæui periuria Moſci,
Illius conſtans abſtulit ultor opes.
Nec tantùm bello ſtuduit, ſed legibus æquis,
Subiectam patiens eſt moderatus humum.
Illa ducis laus eſt certò uerisſima magni,
Qui ſacra, qui Iuſtum cum pietate colit.

SIGISMVNDVS PRIMVS.

Cum iurârat atrox deuicto Glinſcius hoſte.
Suſpectam, pulſa ſuſpicione, fidem.
Qui caperet Regni poſt mortem fratris habenas,
Tota Sigiſmundum terra Polona cupit.
Hoc, qui Magnatum tunc nemo tenatior æqui,
Maior conſilijs, & pietate foret.
Dos Regum decorabat cum clementia, ſolus
Deq́; Iagelona ſtirpe ſuperſtes erat.
Proſtrauit fretum numeroſo milite Moſchum,
Millia quo bello bis cecidêre decem.
Quantus amor populoq́; ſuo, externisq́; Monarchis.
Tantus erat Turcis, & tibi Theuto tremor.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBRI XXX.

AD SIGISMVNDVM AVGVSTVM, INCLYTVM REGEM POLONORVM, MAGNVM DVCEM LITHVA*norum, Ruſſorum, Pruſſorum, Maſouiorum, & Samagitarum dominum & hæredem, totius Operis Proœmium.*

Petrus Gamratus, archiepiſcopus Gneſnenſis, & epiſcopus Cracouienſis.

CVM PETRVS GAMRATVS, archiepiſcopus Gneſnenſis, idemq; Cracouienſis epiſcopus, uir conſilio promptus, gratia populari, & autoritate, quam partim liberalitate & beneficentia ſingulari, partim egregio in parentes tuos, SIGISMVNDE AVGVSTE, Rex inclyte, & in Rempub. Poloná ſtudio collegerat, florentiſsimus, honeſtum ac luculentum præſidium ad uitam degendam, & ocium literarium mihi parauiſſet, poſt mortem eius retuli me totum protinus ad ea ſtudia, quibus ab ineunte ætate delectatus eram, quæq; ne in ipſo quidem aulicæ uitæ curſu penitus deſerueram. Tunc autem longè liberior & expeditior, non habui ſatis, mihi ipſi (quod aiunt) & Muſis canere: ſed cœpi circumſpicere, quónam modo fructum ſtu-

Occaſiones ſcribendæ hiſtoriæ.

diorum meorum ad publicam plurimorum utilitatem referrem. Perpendebam cum animo meo, non ſolum quid à noſtris quidem hominibus potiſsimum expeteretur, ab externis uerò cupidè, & cum nonnulla Polonici nominis fama acceptum iri uideretur: ſed etiam quid à me, hac ingenij, doctrinæ, iudicijq; tenuitate & anguſtia præſtari utcunq; poſſet. Occurrit mihi in

Polonicarum rerum ſcriptores.

primis hiſtoria noſtræ gentis, quæ tractata quidem eſt ante nos cùm à Vincentio Cadlubco, epiſcopo Cracouienſi, & Gallo quodam monacho ante trecentos annos: tum ab Ioanne Dlugoſſo, & Matthia Miechouienſi, & alijs quibuſdam anonymis longè poſterius: tum uerò noſtra ferè ætate ab Ioſto Ludouico Decio, & Bernardo Vapouio, Cantore Cracouienſi: uerùm ita tractata, ut homines partim accuratius, partim emunctius & elegantius aliquid requirerent. Qua de

Sigiſm. Aug. regis ſermo de hiſtoria.

re memineram, Rex optime, quem ſermonem Vilnæ mecum familiariter habuiſſes, prius quàm ad regni gubernacula acceſsiſſes: cum eò non modò ab illo ipſo Petro Gamrato, patrono meo, uerùm etiam à parentibus tuis præclariſsimis ablegatus, ad te ueniſſem. Tenebam etiam, quam ego ſpem houeſtiſsimi deſiderij tui explendi tibi oſtendiſſem: cum indicaſſem, datum quidem eſſe à patre tuo, rege ſanctiſsimo & ſapientiſsimo, negocium uiro in primis docto ac pio, & eloquentia, iudicioq; ſingulari, Stanislao Hoſio, præceptori meo, qui nunc opera tua Varmienſis e-

Stanislaus Hoſius, epiſcopus Varmienſis.

piſcopus eſt, ut hiſtoriam Bernardi Vapouij, quam is aliquanto antè mortuus, imperfectá & rudiuſculam reliquerat, recognoſceret atq; expoliret: ſed eum negare, id à ſe, alijs grauioribus negocijs occupato, commodè pręſtari poſſe: & maioris autem negocij uideri, alienis ſcriptis limá admouere, quàm proprio Marte opus detexere. Hoc igitur magis de conſcribenda Hiſtoria co-

Autoris conſilium.

gitare cœpi, quæ & originem ueram, & res geſtas gentis noſtræ complecteretur. Et intelligebā equidem, quid res tanta requireret. Sed cum neq; Hoſius, neque quiſquam alius laborem illum ſuſciperet, ſuſcepi ego: non tam uirium mearum, & ingenij, eloquentiæq; fiducia, quàm ne pręclaro tuo, multorumq; præterea noſtratium hominum deſiderio, & publicæ utilitati deeſſem.

Impedimenta.

Verùm in proſequendo opere, plus quàm credideram initio, difficultatis reperi. Neque hoc dico, quòd uiri clariſsimi, & cùm alijs præclaris uirtutibus, tum integritate & honeſtate uitæ, humanitate, elegantia, lenitate & manſuetudine ornatiſsimi, Samuelis Maceouij, epiſcopi Craco

Samuel Maceouius, epiſcopus Cracouienſis, & cācellarius Poloniæ.

uienſis, & cancellarij Poloniæ, uoluntate primùm: deinde tua quoq;, SIGISMVNDE AVGVSTE, Rex benigniſsime, autoritate, ad ſcriptionem, aliaq; aulica negocia, & ad longa ac frequentia itinera tecum, legationesq; pro te obeundas, ab inſtituto opere identidem reuocatus ſum: non has, inquam, remoras mihi obiectas eſſe queror, quanquam hæ quoque diutius me ab abſoluendo opere inchoato diſtrahebant: ſed illud magis, quòd in tot ſeculorum hiſtoria, quem certum ducem ſequerer, non habebam. Animaduertebam Vapouium, Decium, & Miechouienſem, Dlugoſſum potiſsimùm ſecutos eſſe: illum uerò non magnopere uerſatum in externis hiſtorijs, quæ Polonica ſcribenti magno adminiculo eſſe poterant: nonnunquam perplexum eſſe, nec perpetuò ſibi conſtare, nec rationem temporum tenere: & πλέω πάρεργα τῶν ἔργων, ut Græcis eſt in prouerbio, perſecutum eſſe: & operi imperfecto immortuum, ad recognoſcendum id nihil temporis habuiſſe. Neque tamen magis repræhenſione dignum iudicabam ob id, quòd non omnia præſtitiſſet, quàm laude, quòd primus maximo labore, & in deſeſſo ſtudio glaciem, quod dicitur, perfregiſſet. Quamuis enim ſcripſiſſet ante eum Vincentius, & quidam alij, quemadmodum ſuperius attigi, ſed conciſè admodum, nonnulla etiam fabulis, ut mihi uidetur, quàm hiſtoriæ propiora. Itaque coactus ſum externasueterum iuxtà ac recentiorum hiſtorias, uicinarumque gentium annales conquirere, & peruigili cura euoluere. Nec tamen in eo poſita erant omnia. Multa à ſcriptoribus partim ignoratione rerum externarum peruerti, aut omitti, par-

tim maleuolentia & inuidentia, uel aſſentandi ſuaque extollendi ſtudio deprauari ſolere, non ignoramus. Sic autem æſtuanti, tu mihi, SIGISMVNDE AVGVSTE, licet aliud agens, ſuccurriſti: idque ultro: ſiue uiris omni ingenij, prudentiæ, dexteritatis, fidei, uirtutisq; laude cumulatiſsimis, & erga me propenſiſsimis, Ioanne Ocęſsio affini meo, Cancellario, & Ioãne Pręrembio Procancellario, conſultoribus: dum mihi archiuium tuum Cracouienſe recognoſcendi, & in certum ordinem redigendi prouinciam mandaſti. Ibi enim reperi non pauca publica literarum monumenta, quæ magnam lucem Hiſtoriæ noſtræ attulerunt, quemadmodum ſuis locis planum fiet. Iure igitur optimo hoc opus noſtrum tu tibi quaſi proprium uendicabis, quòd & incitator atque autor quodammodo ad id ſuſcipiendum initiò mihi fuiſti: & in eo perficiendo, non ſolum fauore tuo, uerùm etiam archiuio aperiendo, magnoperè me adiuuiſti. Non ornabit fortaſsis, augebit quidem certè hic liber bibliothecam tuam, quam omni genere librorum inſtructiſsimam, exornandæ arci Vilnenſi, ſplendidè & magnificè à patre quidem tuo inchoatæ, abs te uerò exædificatæ, quaſi colophonem addidiſti. Cognoſces tamen hic incunabula, incrementa & conuerſiones Reipublicæ noſtræ, & regni tui. Cognoſces non ſolùm Polonorum & Lithuanorum tuorum, ſed etiam aliorum quorundam finitimorum populorum origines, & ſucceſſus uarios. Cognoſces quaſi in ſpeculo imaginem rerum præſentium, & quem quæque conſilia noſtrorum hominum atque regum exitum habuerint: ita ut quamuis abſque eo abundes conſilio & ingenio, rectius tamen è præteritis præſentium moderandorum rationem inire poſſe uidearis. Et ſcitus eſt ille poëtæ cuiuſdam uerſiculus:

Ioannes Oceſsius Cancellarius.
Ioannes Prerembius Procancellarius.
Archiuium regium ab autore in ordinem redactum.
Vilnenſis arx, & bibliotheca regia.
Fructus legendæ huius hiſtoriæ.

Fœlix quem faciunt aliena pericula cautum.

Cognoſces denique res geſtas bello & pace clariſsimas proaui, aui, cæterorumq; maiorum tuorum, in gloriam tuam redundantes. Quibus non inferiora ſunt, quæ pater tuus diuus SIGISMVNDVS Rex geſsit, quæque abs te etiam expectantur. Sed ea nos ſegregauimus, ſiue ipſi alio rurſus opere proſecuturi, ſiue (quod malumus) alijs uegetiori ingenio, uberiore doctrina & eloquentia præditis relicturi. nam ad alia nos iam uocat inſtitutum uitæ noſtræ. Nihil autem hic auribus hominum noſtrorum dedimus, nihil domeſticorum malorum diſsimulauimus, neque alienas res geſtas data opera eleuauimus: ſed ueritatem, quæ prima eſt hiſtoriæ uirtus, ubique potiſsimùm ſumus conſectati. Ita uerò ſtylum temperauimus, ut Latinè quidem, quoad à nobis præſtari potuit, ſcriberemus, & ſuccinctè: intelligi tamen cùm ab alijs, tum à noſtris hominibus, etiam qui leuiter literis tincti eſſent, non difficulter poſſemus. Quo factum eſt, ut nobis nonnunquam uerbis minus puris uti neceſſe fuerit, dum lectorum captui ſeruimus. Cæterùm locorum & hominum barbara nomina, exemplo ueterum Græcorum, & Latinorum ſcriptorum, inflexímus ita, ut Romanum quidem ſonum, & quaſi ciuitatem acciperent: indolem tamen ſuam genuinam, quoad fieri poſſet, retinerent, quo agnoſci à peritis linguæ Polonicæ & Slauicę abſque negocio poſſent. Totum autem opus triginta libris diſtinximus. Ac primis quidem decem originem, & prima quaſi incunabula gentis, ſub barbaris & idololatris ducibus: deinde florem iuuentæ ſub Chriſtianis regibus: morbum denique & ἀναρχίαν quaſi ægrotantis Reipublicæ ſub pluribus ac diſsidentibus inter ſe principibus poſt ſublatum regnum, perſecuti ſumus. Medios à reſtituto regno orſi, ad exitum Vuladislai Iagellonis, proaui tui, Rex, detexuimus. Extremos uerò cæteris quatuor regibus, uſque ad SIGISMVNDVM patrem tuum, dedimus. Operæprecium autem facturi uidebamur, ſi gentis noſtræ originem, non admodum celebrem, neque multis cognitam, initiò diligentius perſequeremur, uerumque in profundo latens erueremus: in quo multum ſanè elaborauimus. Cæterùm aſſecutine id ſimus, an minus aſſecuti, æqui & candidi lectoris erit iudicium: alijs quidem duntaxat acriori ingenio, maioriq; ſiue uſu & cognitione rerum, ſiue felicitate præditis, ad perueſtigandum & inueniendum uerum, uiam aperuimus. Quòd ſi cui moroſulo, repræhendendis claris, receptisq; ſcriptorib. pluſculum indulſiſſe uidebimur, cogitabit is, modicè & uerecundè, ac non niſi neceſſariò id à nobis factum eſſe: cum uerum inueniri, & animis aliquo fortaſſe præiudicio præoccupatis infigi non facilè poſſe uideretur, niſi falſa aut incerta refellerentur. Sed iam ad rem ipſam tuis, Rex inclyte, auſpicijs aggrediamur.

Veritas huius hiſtoriæ.
Styli attemperatio.
Barbarorum nominum inflexio.
Operis diſtinctio.
Origo gentis Polonæ exquiſita.
Aliorum ſcriptorum reprehenſio modeſta.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER PRIMVS.

De Slauorum nomine & populis. CAPVT I. LIB. I.

Procop. de bello Goth.
Fl. Blond. ab incl. Imp.
Slauorum res geſtæ.
Greg. in epiſt.
Iornã. de regn. & temp. ſucceſsion.
Slauorum populi.
Vitich. de reb. geſt. Sax.

PRimùm omnium conſtat, Polonos Slauicam gentem eſſe. Slauorum autem ſiue Slauinorum nomen ante Iuſtiniani Imperatoris tempora incognitũ fuit Græcis & Latinis ſcriptoribus. Primus, quod equidem ſciam, Procopius Cæſarienſis de bello Gotico huius imperatoris ſcribens, eorum meminit. Tametſi Fl. Blondus Foroliuienſis, qui ante centum annos hiſtoriã ab inclinatione Romani imperij conſcripſit, Arcadij & Honorij tempora proſequẽs, Slauorum mentionem facit. Poſtea uerò ſic ij nomen & fines ſuos armis propagarunt, ut Mœſiam, ſiue Myſiam, Daciam, Pannonias, Dardaniam, Liburniam, Dalmatiam, Illyricum, Iſtriam, & nonnullas alias in Septentrionem uergentes prouincias Romanis Imperatoribus eriperent: Macedoniam, Thraciam, Epirum, Gręciam, & Italiam uexarent: Romanumq́; imperium, diuo Gregorio & Iornande Alano teſtibus, prorſus uaſtarent atq; debilitarẽt: ne Germaniæ quidem parcerent. Ad eam deniq; amplitudinem peruenêre, ut propè dimidiam Europę, nonnullam etiam Aſiæ partem occuparint. In ea natione maximæ & fortiſsimæ gentes etiam nunc cenſentur: nempe Ruſsi, quos Ruthenos pleriq; uocant, Volynij, Moſchi, Bulgari, Raſciani, Serbi, Boſnenſes, Carni, Croatæ, & ij qui Dalmatiam, Illyricum, Iſtriam, Vngariæq́; montana tenent, Slauorumq; ſeu Slauinorum nomẽ peculiariter retinent: itemq; accolæ ſinus Venedici, & Oceani Germanici, Sala & Albi tenus: quorum reliquiæ hodieq; à Germanis Vindæ ſeu Vendi uocantur, olim uarijs diſtincti nominibus ac populis, ut eſt uidere apud Vitichindum Saxonẽ: deniq; Boëmi, Luſacij, Moraui, Caſſubij, Pomerani, Maſouij, Sileſij, & ipſi, de quibus hæc nobis inſtituta eſt hiſtoria, Poloni. Cunctæ enim hæ gentes, quamuis dialectis aliquantum uariantibus, eadem tamen lingua Slauica, nec ualde diuerſis moribus utuntur, licet autem tam uarijs appellationibus diſtinctæ ſint, cunctæ tamen commune Slauorum nomen agnoſcunt. Quo fit, ut & originem cunctis communem & eandem eſſe neceſſe ſit. Operæprecium ergo facturi eſſe uidemur, ſi primùm uniuerſè Slauorũ originem perquiramus. Ita namq; faciliùs deinde, quínam homines Poloni ſint, ubi habitent, unde & quando exorti ſint, inueſtigabimus.

Origines gentium obſcuræ, & antiquitatẽ affectantes.
Romanorum origo.
Perſarum.
Thracum.
Athenienſiũ.
Aegyptiorũ.
Itali Aborigines.
Hebræorum.
Arabum.
Saracenorum.
Gallorum.
Hiſpanorum.
Ioſ. antiq. Iud. lib. 1. cap. 11.
Beroſ antiq. lib. 4. & 5.
Germanorum origo.
Cor. Tacit. de ſitu & mor. Germa.
Beroſ. antiq. lib. 4. & 5.

De Origine Slauorum tres opiniones. CAP. II. LIB. I.

NOn inuſitatum eſt, ut maximæ & nobiliſsimę quæq; gentes, cum obſcuros ortus habeant, & ex paruis initijs creuerint, uetuſtate tamen originis, & generis nobilitate ſeu uera, ſeu ficta duntaxat, ſeſe uenditent, authoresq; & conditores ſuos uel cœlo à fabuloſorum Deorũ ſtirpe deuocent, uel ab ipſo uſq; orbis terrarum diluuio, & ex arca Noe memoriter repetant. Ita Romanos, è paſtorum & fugitiuorum colluuie ad ſummam potentiam & claritatem euectos, Romuli ſui pœnituit, niſi genus eius atq; ſuum ad Martem & Venerem deos referrent. Ita Perſæ Perſea Iouis filium, Thraces Martem, generis ſui authorem iactarunt. Athenienſes αὐτόχθονας, hoc eſt, indigenas ſe eſſe uoluerunt: itemq; Aegyptij, argumento animalium, quæ ſecundum Nili inundationes in limo imperfectis etiam membris reperiuntur, iam & priſci Itali Aborigines ex eo ſeſe dixêre, quaſi iam inde ab initio & origine mũdi ibi extitiſſent. Hebræi porrò, apud quos ut antiquiſsima, ita certiſsima eſt hiſtoria, ab Abrahamo, clariſsimo & conſtantiſsimo ueri Dei cultore, ortos ſe eſſe memorant: eiusq; ſtirpem non modo à diluuio, ſed ab ipſo uſq; orbe terrarum condito repetunt. Ad eundem Arabes quoq;, & Saraceni, originẽ ſuam referunt: Galli ad Comerum ſiue Gomerũ, Iberes ſiue Hiſpani ad Iobelum ſeu Tubal, Iapeti filios, Noe nepotes: Ioſepho Hebræo, & Beroſo Chaldæo, ſcriptoribus peruetuſtis authoribus. Germani ſiue Teuthones, à Tuiſcone priſci Iani, quem eundem Noam eſſe uolunt, & Araxæ filio orſi, Mañum, Ingæuonem, Hermionem, Marſum, Gambriuiũ, Suæuum, Vandalum, Teuthonem, Alemannum, & alios deinceps reges & progenitores ſuos, Corn. Tacito & eodem Beroſo authoribus, longo ordine recenſent. Sic Hunni &

Vngari

Vngari, magnitudine rerum geſtarum Attilæ ſui non contenti, ab Hunore uſq; & Mago- Hunorum &
re Nemroti, ſiue Nini primi Aſſyriorum regis filijs, perpetua ſucceſsione (uerane an falſa, Vngarorum.
non diſputo) originem ſuam deducunt. Sic deniq;, ut ad rem ueniamus, Slauorum genus Slauorum ori-
ab ipſo uſq; Iapeto Noe filio repetunt ij, qui Polonorum & Boemorum annales conſcri- go.
pſerunt. Ex Iapeto quidem Iauanum ortum eſſe: ex hoc Philaram: ex eo porrò Alanum:
inde Anchiſen: inde Aeneam: inde Aſcaniũ: ex eo Pamphilum: hinc Reaſilinã: hinc Alanũ
ſecundum, qui primus ex Aſia in Europam commigrarit. Eum uerò quatuor habuiſſe fi-
lios: ex his natu maximũ Vandalum, Viſtulæ flumini, & Polonis nomen dediſſe, ut Van-
dali dicerentur. Hunc deniq; multos liberos ſuſcepiſſe, qui quartam partem Europæ oc-
cupauerint: & Polonorum, Ruſſorum, Caſſubiorum, Suetiorum, Bohemorum, Morauo
rum, Slauorum, Dalmatarum, Pannonum, Boſnenſium, Croatarum, Bulgarorumq; re-
gna condiderint: atq; hic ſubſiſtunt, quaſi aut Phedriæ, ac Thraſones è comœdijs, aut Ca-
peti, Tyberiniq; ex hiſtorijs eis defuerint, aut comminiſci plura ipſi arbitratu ſuo non po-
tuerint. Alij uerò ridiculam fabuloſitatem, nulla neq; authoritate, neq; probabilitate nixã, Alia opinio.
auerſati, longam quidem ſtirpis enumerationem prætermittunt: ab ijſdem tamen Iapeto
& Iauano, ſed per Heliſam filium, harum gentium genus deriuant: illam rationem ſecuti,
quod Slauos, Dalmatas & Illyrios eſſe opinantur, qui retineant etiamnum ferè ea loca, in
quibus hæ gentes ab initio, cum à turri Babylonica in uniuerſum orbem terrarum colo-
niæ deducerentur, cum Ionibus, Aeolibus, Hellenibus ſiue Græcis, ac cætera Heliſæ &
Iauani ſiue Ionis poſteritate conſediſſe, à ſuprà memoratis autoribus Ioſepho & Beroſo
memorantur. Adduntq; Iauani quoq; ſiue Ionis nomen ei rei argumento eſſe, quo Slaui
etiam nunc multum utantur, Ianum & Iuanum appellantes. In hac autem ſententia fuêre Io. Dlugoſſus.
Ioãnes Dlugoſſus, & Matthias Miechouienſis, & alij quidam noſtrates: tametſi Miecho- Matth. Miech.
uienſis uariat in eo libro, quem de Sarmatijs ſcriptum reliquit: è Bohemis Venceslaus Ha Vencesl. Hag.
gecus, & qui ab eo recenſentur Brybislaus & Coſmas Bohemi, Ioannes Merignola archi-
epiſcopus Florentinus, & Philippus Callimachus Itali. Alij porrò, cùm animaduerterent Tertia opinio.
nationem Slauorum Vandos, ſeu Vendos à Germanis appellari: eamq; gentem antiqui-
tùs hæc loca, quę nunc Poloni, Sileſij, Marchiani Brandeburgenſes, Caſſubij, & Pomera-
ni, ſinus Codani ſiue Bathici, mariſq; Sarmatici accolæ tenẽt, antiquitùs ad Cherſoneſum
uſque Cymbricam tenuiſſe ex ueteribus hiſtoricis & geographis recognoſcerent, eoſdem
eſſe exiſtimarunt Slauos ac Vandalos, quos ipſi Vindas ſeu Vendos, Latini uerò hiſtorici Vindæ, ſeu
& geographi Vinidas, Venedos, & Venetos: & ab eis Venedicum ſinum Balthicum ap- Vendi.
pellant. Nec ſcio an Vindelicos etiam, qui Bohemis uicini ſunt, non magna Bauariæ por Vindelici.
tione interiecta: cuius gentis caput, Auguſta Vindelicorum etiam nunc dicitur. Tametſi
ſunt, qui diuerſos à Vandalis Vindelicos eſſe uelint. Cumq; Germani homines (nam hi
ferè ſunt in hac ſententia) iure ſuo, ut mihi quidem uidetur, Vandalos ſibi uendicarent,
crediderunt ad amplitudinem & gloriam nationis ſuæ pertinere, ſi cùm ea Gallias per
Francos & Gotos, Britanniam per Saxonas, Hiſpanias & Africam per Gotos atq; Van- Germanorum
dalos, Italiam primùm per Cymbros, deinde per eoſdem Gotos, Vandalos, & per Lango- res geſtæ illu-
bardos, Pãnonias item, & alias orientis regiones & gentes nobiliſsimas per eoſdem par- ſtres.
tim uexaſſet, partim domuiſſet, ſubiugaſſet, ac tenuiſſet, ne Vandaliæ ac Bohemiæ anti-
quiſsima poſſeſsione à barbara & obſcura gente Slauorum, quæ ne ipſa quidem certam
originem ſuam edere poſſet, depulſa eſſe uideretur. Iam huic ita præiudicatæ opinioni nõ
ſolum neceſſe, uerùm etiam facilè erat cætera attexere, quæ de Vandalorum origine ex Be
roſo colliguntur: nempe Vandalum gentis conditorem à Tuiſcone, priſci illius Noe filio,
poſt diluuium orbis terrarum nato, quemadmodum nos etiam ſuperius attigimus, duxiſ-
ſe originem: eumq; ipſum Tuiſconem à Tanai ad Rhenum uſq; regnaſſe. Deniq; & illud:
è Bohemia & Polonia ac Vandalia, Slauos, in Dalmatiam & Illyricum progreſſos eſſe.
Hanc opinionẽ adſtruxit in primis Albertus Crantius, qui patrum noſtrorum memoria Crant. in Vãd.
Vandaliam cõſcripſit, & in eo opere cunctas res geſtas Polonorum, Bohemorum, ac cæ-
terorum Slauorũ Vandalis, atq; ita Germanis ſuis honorificè attribuit. Idem ſenſêre Ioan- Dlugoſſ.
nes Dlugoſſus, & Matthias Miechouienſis alicubi, & cõplures alij recentiores. Antonius Matth. Miech.
quoq; Bonfinius in eo opere, quod in gratiã regis Matthiæ ſcripſit de origine & rebus ge Bonf. de orig.
ſtis Vngarorum, licet non figat ferè ueſtigium: non uidetur tamen ab illis in hac parte diſ- & reb. geſt.
ſentire. Nec defuit eis è uetuſtioribus author, quem ſequerentur, Iornandes Alanus: qui Vngar.
in eo libro, quem ſcripſit de rebus Geticis, Slauos, ſiue Slauinos Vandalorum gentem Iorandes.
eſſe, aſſerere ipſis uidetur.

Superiores opiniones falſas eſſe. CAP. III. LIB. I.

SEd horum nihil nos probamus: nec id temerè, aut leuibus argumentis adducti, quemadmodum ſtatim demonſtrabimus. Et illam quidem fabuloſam genealogiam, quam primo loco poſuimus, pluribus, quàm ſuprà fecimus, refellere operæprecium non eſt. Contra reliquas duas opiniones, quæ quamuis diuerſæ, eodem tamen ferè argumento locorum, quę Slaui incolunt, nituntur, illud communiter dici poteſt: Non eſſe neceſſe, Slauos eoſdem eſſe ſiue cum Dalmatis & Illyrijs, ſiue cum Vandalis: propterea, quòd eorum loca incoluerunt, atq; etiamnum incolunt: ſicut neq; Vandalis cõmunis fuit origo cum Pœnis, Mauritanis, & Afris: neq; Gallis, Gotis, & Lãgobardis cum Italis: neq; Frãcis cum Gallis: neq; Hebræis ſiue Iſraëlitis cum Chananæis, quamuis Vandali Africam: Galli, Goti, Langobardi, Italiam, alij poſt alios: Franci Gallias: Hebręi Chananitidem, pulſis uel deletis uetuſtioribus habitatoribus, tenuerint. Pannoniam quoq; olim Galli, deinde Goti, Sarmatæ, Vandali, Langobardi, Hunni, Slaui, & Vngari, inuicem ſibi ſuccedentes, inuaſerunt. Nec tamen omnes hi populi ijdem ſunt, aut eandem habent originem, niſi fortè illam omnium gentium communem à Noa, uel Adamo etiam, ſi quis altius uelit repetere. Non ſemper ſanè eædem gentes eaſdem ſedes tenent, neq; tenuêre: uerùm aliæ ſubinde ab alijs pelluntur ſuis ſedibus, aut etiam delentur. Nonnunquam ultrò in alias regiones commigrant, aliqua uel commoditate inuitatæ, uel neceſsitate adactæ: quemadmodum cùm de his, quas modò enumerauimus, tum de Tyrijs, Phocæſibus, Lacedęmonijs, Arcadibus, Troianis, & alijs compluribus uetuſti & graues hiſtorici literis prodidere: ita ut quod uniuerſè à Comico ſeruo dictum eſt, Omnium rerum uiciſsitudinem eſſe, de hac etiam commigratione populorum, regnorumq; mutatione uerum ſit. Sed in alijs quidem gentibus facilius id probari ac demonſtrari poteſt, ſiue quòd eæ ipſæ à literis & humanitate non abhorruerunt, ſiue quòd ipſæ quidem barbaræ, uicinos tamen habuerunt excultos literis, quibus neq; ocium ac ſtudium ad perquirendum, neq; facultas ac diligentia ad conſcribendum non modò uicinarum, ſed etiam remotarum gentium res geſtas & origines defuit. Poloni & Slaui omnes literas & literatos contempſerunt, ac ne ocio quidem ad ſtudia doctrinæ & humanitatis abundarunt, cum barbari inter barbaros conſediſſent: & continẽtia cum finitimis bella gererent. Cumq; prius obſcuri & ignobiles in uaſta barbararum gentium colluuie latuiſſent, ijs temporibus extiterunt, quibus Romani atq; Græci, apud quos literarum atq; doctrinæ ſtudia ſemper in primis floruere, barbaricis Parthorum, Gotorum, Vandalorum, Alanorum, Langobardorum, Saracenorum, Hunnorum, & ad extremum ipſorum Slauorum armis implicati, diuexati, & penè deleti, doctrina quoq; & eloquentia propemodum exciderunt: & domeſticis perpetuis malis atq; calamitatibus impediti, ne ocium quidem ad perquirendum, et literis mandandum origines & res præclarè geſtas externorum, eorum præſertim quos meritò oderant, habuerunt. Itaq; cùm omnis illorum temporum hiſtoria perplexa & incerta eſt, tum Slauorum in primis: qui ad faciendum res memoratu dignas, quàm ad memorãdum promptiores, & magis appoſiti, ne gloriæ quidem ualdè cupidi fuêre. Quo factum eſt, ut non modò nihil de rebus geſtis & origine ſua comminiſcerentur: quemadmodum Gothi fortaſsis, & ſolent multi alij: ſed ne tenerent quidem memoria, aut poſteris ſuis uiciſsim quaſi per manus traderẽt, ſi quid ueri, certiq; à maioribus ſuis accepiſſent. Vixdum ſexcenti aut ſeptingenti duntaxat anni ſunt, ex quo Sclauica gens literas unà cum religione Chriſtiana amplexa eſt: nec magnopere ſanè unquam earum ſtudium poſtea coluit, ſatisq; habuit unuſquiſq; ſenſa animi ſui alteri abſenti literis utcunq; aperire, præteritorum iuxtà ac futurorum neutiquam curioſus. Sed nos ita adhuc egimus, ut oſtenderemus duntaxat, non eſſe neceſſe, eandem eſſe nationem & gentem Slauorum cum Dalmatis, Illyrijs, atq; Vandalis, deinceps ergo, prorſus non eandem eſſe, demonſtremus, ſi poſſumus, & quidem diſtinctè, prius de Dalmatis & Illyrijs, mox de Vandalis.

Gentium mutationes & migrationes.

Pannoniæ habitatores.

Terent. in Eunucho.

Cur obſcura Slauorum origo.

Poloni & Slaui alieni à literis.

Quibus temporibus efflorueriņt.

Romani & Græci à barbaris euerſi.

Slauorum ingenium.

Slaui quando literas acceperunt.

Slauos non eſſe Dalmatas, neq; Illyrios. CAP. IIII. LIB. I.

MVlta de Dalmatis & Illyrijs peruetuſti Græci & Latini ſcriptores memoriæ prodidêre. Nam & Macedones & Romani olim cum eis bella geſſerunt. Appianus quidem Alexandrinus etiam peculiarem de his librum conſcripſit, cui nomen dedit Illyrico. In quo originem harum gentium, quamuis diuerſam à Beroſo, perſequitur. Sed hoc nihil ad rem noſtram. Cõmemorat aũt is, itemq; Ptolemæus in Geo-

Dalmatæ & Illyrij.

Appiani Illyricus.

Ptol. Geog. li. 2. cap. 17.

in Geographia, & alij ſcriptores ante, & poſt eum, urbes earum gẽtium, ut Segeſtam, Delminium, Salonem, Promonam, Terponum, Metulium, Scardonam, Iaderam: fluuios, ut Naronem, & Saum, ſiue Sauum: populos, ut Scordiſcos, Triballos, Liburnos, Dardanos, Atintanos: quorum nominum etymologia nihil commune habet cum lingua Slauorum, ſicut habet eorum quæ poſterius ab ipſis Slauis indita, hodieq́; in uſu ſunt: nempe laiza, Zagrabia, Cluz, Camennygrad, Belogradum, Nouogradum, Cremen, Otocum, Iablanez, Gurca, Lipa, urbes & arces. Reca & Dobra fluuij. Craina, regio, ſiue territorium. Vnde apparet, nouam gentem poſt tempora Ptolemæi & Appiani in illis oris conſediſſe, ueteribus habitatoribus uel pulſis, uel ſubactis, & pedetentim extirpatis, quæ noua nomina locis dederit, longè diuerſa à ueteribus. Iam uerò quæ ratio excogitari poteſt, cur populi ipſi, qui prius Dalmatæ & Illyrij dicti ſunt, poſterius Slaui, & regio Slauonia dici cœperit, ſi ab initio Slaui eam tenuêre? Sed hę quamuis graues, coniecturę tamen ſunt. Quid ſi demonſtramus, quo tempore primùm Slaui Dalmatiam & Illyricum, uelut alienas ſedes, armis inuaſerint & occuparint? Nullus opinor dubitationi locus relinqueretur. Ad hoc autem demonſtrandum non utemur Alberti Crantij, qui quidem & ipſe pro nobis facit in hac parte, uel cuiuſquam recentioris ſcriptoris teſtimonio: ſed Procopij Cæſarienſis, qui Iuſtiniano imperatori à commentarijs, & Beliſario nonnullarum expeditionum comes fuit: qui eorum quę ipſius tempore, & ſub oculis penè ipſius acciderunt, certiſsimus teſtis eſſe poteſt: nec eſt cauſa, cur in gratiam aut odium cuiuſquam finxiſſe uideatur. Is igitur de bello Gothorũ libro primo ſic ſcribit: Martinus interea, Valẽtinianuſq; ad Beliſarium peruenere, milites mille ac ſexcentos ductãtes, quorũ pars maxima Huni erãt, Slauini, Antæq́, qui trans Iſtrum fluuium, nec procul ab eius ripis incolunt loca. Libro autem tertio ſic: Magnæ nuper Slauinorum hominum manus Iſtrum fluuium trajcientes, & eius regionis loca depopulati, Romanorum uim maximam cœperant. Et mox: Sed Childibius poſthac adeò terrori barbaris fuit, ut per triennij ſpacium, & quamdiu eo præfecturę munere hic fungebatur, barbarorum nemini unquam id flumen licuerit Romanos inuadendi de cauſa pertranſire: quin potius in alteram continentis partem Romani Childibio duce, ac ſæpe tranſuecti, barbarorum uim maximam trucidarant, & in ſeruitutem abduxerant. Nec multo poſt de iiſdem Slauinis, & conſanguineis eorum Antis memorans: Affatimq́, inquit, terras habent, ut qui in ulteriore Iſtri fluminis ripa incolunt partem. Trans Iſtrum, qui idem Danubius eſt, Slauinos tunc incoluiſſe ſcribit. Cõſtat autem Dalmatiam & Illyricum cis Iſtrum eſſe Romanis & Conſtantinopolitanis. Aliquanto uerò poſt, eodem libro idem Procopius ita ſcribit: Per id tempus Slauinorum exercitus flumine Iſtro traiecto, Illyrios omnes aduſq; Epidamnum malis ingentibus affecêre, partim hos trucidando, & partim ſine ullo ętatis diſcrimine in ſeruitutem, quos licuit, abigendo: & eorum bonis direptis deſæuiebant. Ad hæc & præſidia illis in locis non pauca, & quidem prętualida occuparunt. Hic manifeſtè apparet, diuerſos tunc fuiſſe à Slauis Illyrios. Certè ipſi ſeſe tam immaniter non infeſtarunt, nec ea præſidia occuparunt, quæ prius ditione tenebãt. Proſequitur ibidem idem author multa bella, & nonnulla pręlia à copijs ac ducibus Iuſtiniani cum Slauis, cùm alibi, tum in Dalmatia minus proſperè geſta: memoratq́; eos non incurſantium, & prædas agẽtium in morem ea loca infeſtaſſe, uerùm perinde ac domi hyberna habere iam tum cœpiſſe, nihil hoſtile reformidantes. Atque hæc fermè Procopius de Slauis. Nam quæ idem ſcribit de moribus eius gẽtis, inferius loco ſuo referemus. Gregorius uerò cognomento Magnus eius nominis primus pontifex maximus, qui aliquanto poſt Iuſtiniani tempora Mauritio imperante, poſt ſexcenteſimum annum à Chriſto nato, eccleſiæ præfuit, ita ſcribit ad Epiſcopos Iſtriæ: Equidem de Slauorum gente, quæ uobis imminet, & affligor uehementer, & turbor. Affligor in his, quæ in uobis iam patior: conturbor, quia per Iſtriæ aditum iam in Italiam intrare cœperunt. Addamus iam his & Blondum, recentiorem quidem, ſed diligentem antiquitatis indagatorem. Is ergo uerbis dicti Gregorij, quæ nos modò retulimus, deſcriptis, hæc addit: Quanquam uerò Gregorius plura de hac Slauorum in Iſtriam irruptione non ſcribat, tamen nos compertum habemus, eam gentem, quam ultra Danubium ſedes habere, & ſocerum, filiumq; Mauritij illis oppoſitos fuiſſe diximus, tunc primùm oram Adriatici ſinus dextri litoris occupaſſe, & ita habitationem in ea continuaſſe, ut quicquid prius Iſtria & Dalmatia dicebatur, ad tempora uſque noſtra dicatur Slauonia. Sequenti autem libro, Phocæ, qui Mauricio ſucceſsit in imperio, tempora perſequens, ita ſcribit: Per id etiam tempus imperio Conſtantinopolitano tumultibus illis in Africa & Aſia agitato, Slaui, quos oſtendimus in Dalma-

Dalmaticarum urbium, populorum, et fluminum uetuſta nomina.

Noua nomina diuerſa à ueteribus.

Mutatarum gentium in Dalmatia et Illyrico argumentum.

Slaui et Slauonia.

Slaui quando Dalmatiam et Illyricum occuparint.

Albert. Crant.

Procopius Cæſarienſis.

Proc. de bello Got. lib. 1.

ibid. lib. 3.

Iſter. Danubius.

Greg. ad Epiſcopos Iſtriæ.

Blon. ab incli. Imp. lib. 8. primæ Decadis.

tiæ & Iſtriæ ora conſediſſe, quæcunq; propinquis in regionibus imperio parentia inuaſerunt, & militibus, quos Phocas præſidio impoſuerat, ſubita irruptione occiſis, omnem Dalmatiæ & Illyrici Adriatico adiacentis, prouinciã ſubegerunt. Hinc igitur ſatis iam cõſtat, ni fallor, ſero Slauos in Dalmatia & Illyrico conſediſſe: nec eſſe eos Dalmatas, aut Illyrios: atq; ita ne accõmodari quidẽ eis poſſe ea, quę de illarum gentiũ origine literis & memoriæ ꝓdita ſunt. Iã igit᷑ ad Vãdalos quoq;, quos Procopius Vãdilos uocat, trãſeamus.

Quod Slaui Vandali non ſint. CAP. V. LIB. I.

Vandalorum ſedes, eademq́; Slauorum.

AC tenuiſſe quidem Slauos, atq; adeò nunc etiam tenere eas ſedes, in quibus olim Vandali habitaſſe commemorantur, dubium non eſt, ueterum & recentiorum ſcripta euoluenti. Nec de ijs modò locis hoc dictum uolumus, quæ ad utramq; ripam Viſtulæ Odra tenus, & ſecundum Oceanum Germanicum uſq; ad Cymbricam Cherſoneſum, nunc à Polonis, Sileſijs, Caſſubijs, Pomeranis, Maſouijs, Pruſsis, & Vindis tenentur, olim Vandalis, & Venetis ſeu Vinidis habitata eſſe conſtat: uerumetiam de alijs quibuſdam, quæ Vandalis attributa ſunt. Nam & Procopius, cuius dudum mentionem fecimus, à Mæotide palude Vandalos, quos ipſe Vandilos uocat, prodijſſe, indeq; fame pulſos in Francos Germanos impetum feciſſe, ſcriptum reliquit in eo libro, quem peculiarem de bello Vandilico conſcripſit: & Iornandes, eiuſdem ferè temporis ſcriptor, in libro de rebus Geticis memoriæ prodidit, eos quodam tempore ea loca tenuiſſe, quæ ab oriente quidem Gothos, quos tunc in Dacia habitaſſe ſcribit, ab occidente Marcomannos, à Septentrione Hermũdulos, à meridie uerò Iſtrum ſiue Danubium finitimum habuerint. At Slauini quoq;, & Ruſsi, quemadmodum inferius oſtendemus, circa Mæotim incoluêre. Tametſi modò quoq; ad eam uſque paludem ferè Moſchorum imperium protenditur. Ad Septentrionalem etiam Iſtri partem à Dacis, qui nunc Valachi ſunt, & Moldaui, & Tranſyluani, ad Bohemiam uſque, quam Strabo Buiemum uocat, Marobudi Marcomannorum regis regiam, etiam nunc Raſciani, Serbi, Boſnenſes, ac cæteri Slaui habitant, olim liberi ac domini, deinde ab Vngaris ferè regnati, ad extremùm partim patrum noſtrorũ, partim noſtra etiam memoria, à Turcis ſubacti. Fatemur hæc ita eſſe. Nec tamen hinc neceſſariò colligitur, hos populos eoſdem eſſe cum Vandalis: ſicut ne cum Dalmatis quidem & Illyrijs, quemadmodum ſuperius ratiocinati ſumus, nihilq; prohibet, diuerſis temporibus diuerſas gentes ijſdem in locis habitaſſe: ac uno etiam tempore amplam aliquam regionem, qualis eſt Italia, Sarmatia, uel Aſia minor, non ab uno uniusúe nationis populo teneri. Conſtat autem & Mæotidis oram longè & latè patêre: & quòd ea nauibus adita, notior eſſet Græcis & Romanis: interiora uerò Sarmatarum incognita, propter barbariem, eos loca remotiora etiam à Mæotide, de quibus auditu aliquid acceperant, ad Mæotim ſita eſſe exiſtimauiſſe, & cùm Vandalis, tum Roxanis atque Slauis attribuiſſe. Et inter Dacas autem, Marcomannos, Hermundulos, ſiue Hermunduros, & Iſtrum, permagna locorum intercapedo eſt. Denique tractum eum, qui ſecundùm Viſtulam, & mare Germanicum, Vandalis & Vinidis, ſeu Venetis attribuitur, multarum gentiũ capacem eſſe, dubiũ non eſt. Facilè autem eſt, cùm è ſuprà memoratis Iornande & Procopio, tum ex alijs etiam ſcriptoribus deprehendere, quid de diuerſis hiſce Vandalorum ſedibus (nam de Vinidis poſterius dicetur) ſentire debeamus: nempe eos à Mæotide profectos uerſus occidentem ſolem, ad Viſtulam in extrema ora Germaniæ conſediſſe, & cùm alios Germanos, ut quique proximi erant, tum Francos bello uexaſſe. Deinde uerò ad meliores ſedes in Pannoniam, indeq; in Galliam, Hiſpaniam, & Africam denique commigraſſe. Perinfirmæ igitur coniecturæ ſunt, quibus iſti adſtruere nituntur, Slauos eandem eſſe nationem cum Vandalis & Germanis omninò. Nam quod quidam ridiculè, cum Vandalos à Vandalo fluuio, qui nunc Viſtula eſt, dictos eſſe uelint, hunc à Vanda Polonorum regina nomen accepiſſe exiſtimant. Nonnulli porrò opinantur, quòd Vandali Slauica lingua dicantur, quaſi Vendali, quæ uox eſt cohortantium ſeſe, ut ulterius porrò ire pergant, eiuſmodi ineptias ne refellere quidem libet. Nos quidem certioribus longè argumentis Polonos & Slauos Vandalos non eſſe probabimus. Primùm enim mores his gentibus diuerſi ſunt. Ac Vandalos quidem ſub regibus ſemper fuiſſe, & molliſsimos atque delicatiſsimos eſſe, teſtis eſt Procopius. Idem uerò Slauinos Antasq; uitam duriorem, & incultam, neglectamq; ducere, & ſordibus ſeſe ingurgitare, & incondita quædam tuguria longo ab inuicem interuallo habitare, & ſingulos domicilij locum ſæpe mutare, indeq; Sporos à Græcis cognominatos eſſe: nec ab uno aliquo

Slauorum ſedes. — *Procop. de bello Vandil.* — *Iorn. de rebus Geticis.* — *Moſchici imperij terminus ad Mæotin ferè.* — *Strabo geograph. lib. 7.* — *Slauorum populi à Turcis ſubacti.* — *Diuerſi populi etiam in una regione habitantes.* — *Vandali unde, & quò progreßi.* — *Vandalus fluuius.* — *Vendali falſa etymologia Vandalorum.* — *A' diuerſitate morum.* — *Proc. de bello Vandal. Idem de bello Got. li. 3.*

eos regi, ſed plebea, communiq́ꝫ libertate uiuere, memorat. Deinde lingua penitus diuerſa utuntur Slaui omnes, ab ea qua Vandali uſi ſunt. Conſtat ſane inter omnes, Vandalos Gotorum & Germanorum gentem fuiſſe, eademq́ꝫ lingua cum eos uſos fuiſſe. Teſtes ſunt eius rei Eutropius, Paulus Diaconus, Procopius, & his omnibus antiquior Cor. Tacitus: neq́ꝫ negat Crantius. Quin citat is etiam ex Metodio martyre epiſtolam Vandalorum ad Conſtantinum imperatorem, Germanos ſe eſſe profitentium. Quod Irenicus quoq́ꝫ facit. His adſtipulantur ducum ac regum eius gentis nomina, quæ Germanicam originem atque etymologiã redolent: qualia ſunt Genſericus, Hunericus, Gildericus, Sigericus, quaſi ex anſerum, gallorum gallinaceorum, auri, & uictoriæ opulentia deriuata: Itemq́ꝫ Traſamundus, Gutamundus, Sigiſmundus, & alia eiuſdem modi: quorũ ſimilia etiam alia Gothi habuerunt, & partim Burgundiones, qui & ipſi inter Vandalos numerantur: partim ij, qui nunc peculiariter Germani ſiue Teuthones appellantur, adhuc retinent. Slauicum uero uocabulum ne unum quidem mihi quiſquam ex omni Vandalorum hiſtoria protulerit: niſi fortè illa apud Crantium, Lubecæ, Roſtochij, Viſmariæ, Stargardi, ſeu Starogradi, urbium nomina: quę nos à Slauis poſt migrationem Vandalorum indita eſſe, ſuo loco indicabimus. Satis ne igitur argumenti eſt, Slauos, qui nihil penitus commune habent cum lingua Germanica, niſi fortè ex uicinitate & commertijs mutuatum, Vandalos non eſſe? Qui enim, aut unde mutarent linguam ij præſertim, qui uetuſtiſsimas Germaniæ, quam Viſtula ſecundum Plinium, Ptolemæum, Pomponium Melam, Iornandem, & authores terminat, ſedes non reliquerunt? Hic hæret omnino Crantius, & qui eum ſequũtur. Franciſcus uerò Irenicus ui ueritatis uictus, manus dat: quamuis ut uidetur, repugnãte Iornãde. Verum de Iornande ſtatim, ſi prius refutauerimus illud Crantij argumentum, quo is adſtruit, Slauos Vandalos eſſe, quòd à Germanis etiam nunc Vendi ſeu Vindæ uocantur eius linguæ & generis homines. Non eſt certum inuſitatum, populos, qui aliunde alio cõmigrarint, cùm à locis & regionibus nomina aſſumere, tum eorum populorum, quibus ſucceſſerint, nominib. appellari. Nec lõgè huius rei exẽpla petemus. Cõſtat certè, Pruſsiã ab alijs, quàm nunc populis olim habitatã eſſe, qui ſiue Pruſsi, ſiue Boruſsi, ſiue Boruſci ſecundum Stellam dicti ſunt: quorum extant adhuc reliquiæ quædam in uicis atq́ꝫ pagis tractus Varmienſis, & Sambienſis, lingua utentes Lithuanicæ nõ abſimili. Quodam autem tempore partim à Polonis, partim à Teuthonibus Marianæ militiæ adſcriptis ſubactam & occupatam, in hoc uſq́ꝫ tempus à Germanis & Polonis habitari, deletis ferè ueteribus illis Pruſsis: nihilo tamen minus hi quoq́ꝫ Poloni & Germani Pruſſorum nomen retinẽt. Quis aũt neſcit, Gallias, Gallis ſiue migratione, ſiue bello exoneratos, quodam tempore Francis Germanis ceſsiſſe? & tamen hos etiam à Latinis Gallos appellari? Sic Troiani cũ Aenea profecti, in Latinorũ & Italorũ: Gothi & Alani, qui corruptè Catalani nũc uocantur, in Hiſpanorũ: Zechi Slaui in Bohemorum, Germanorũ, quemadmodum poſtea demonſtrabitur, nomen tranſierunt. Eadem igitur ratione credibile eſt, Slauos, eos qui priſcorum Venedorũ ſecundum Ptolemæũ, ſeu Venetorũ & Vinidarum ſecundum Iornandem, ſedes occuparint, Vendos ſeu Vindas à finitimis Germanis appellari non deſijſſe. Indeq́ꝫ propter linguæ & originis cognationem cæteris quoq́ꝫ Slauis accõmodatam, hactenus manere. Niſi fortè diuerſos eſſe uelimus à Vandalis Venetos, ſeu Venedas, ſeu Venedos, ſiue Vinidas: qua de re nunc diſputabimus.

An Venedi, Seu Veneti, & Vinidæ, ijdem ſint cum Vandalis.
CAP. VI. LIB. I.

Cornelius quidẽ Tacitus dubitat, Germanis'ne an Sarmatis Venedos aſcribat: & quamuis ad extremum eò magis inclinet, ut inter Germanos eos referat, infirmis tamen argumentis, id confirmat. Ptolemæus Venedas uult eſſe gentem Sarmaticam. Vandalos autem Germanos eſſe, iam ſatis, opinor, demonſtratum eſt. Iornãdes uerò apertius etiam alios omninò eſſe a Vãdalis Venetos & Vinidas innuit. Cum enim Vandalos, à Geberícho rege Gothorum profligatos, & ad paucitatem redactos, migraſſe ex ſuis ſedibus, & à Conſtantino magno Imperatore in Pannonia nouas ſedes impetraſſe, narraſſet, unde poſtea in Gallias, Hiſpanias, & Africam commigrarunt, mox Ermanarici, qui aliquanto poſt Geberichum apud Gothos regnauit, mentionem faciens, in Venetos eum arma mouiſſe, & quamuis abundante multitudine, uictos tamen, & ſubactos eos eſſe memorat: ſtatimq́ꝫ adijcit: Eos ab una ſtirpe exortos, tria tunc nomina reddidiſſe: id eſt, Venetorum, Antarum, Slauorum. Qui quamuis, inquit, nũc ita facienti-

Linguæ diuerſitas. *Vandali Germani ſunt.* *Eutro. hiſt. li. 10. & 14.* *Paul. li. 1. ca. 1. de geſtis Lãg.* *Proc. de bello Vand.* *Tacitus de ſitu et mor. Germ.* *Alb. Crant. li. 1. Vandaliæ.* *Iren. Germ. exegeſi li. 1. c. 33.* *Vandalica dura nomina.* *Burgundiones Vandali ſunt.* *Venedicarum urbium nomina.* *Germaniæ finis olim Viſtula.* *Plin. nat. hiſt.* *Ptol Geogr.* *Mela Geogr.* *Iorn. de rebus Get.* *Iren. Germ. exegeſi li. 1. c. 13.* *Crantius.* *Vindæ ſeu Vẽdi. Slaui.* *Populorum appellationes.* *Pruſsi priſci.* *Eraſm.* *Stella de Boruſcis.* *Pruſsiam qui homines inhabitent.* *Franci Galli appellantur.* *Cathalani.* *Zechi Bohemi.* *Slaui cur Vindæ appellẽtur.* *Tacit. de ſitu & mor. Ger.* *Venedæ an Germani ſint.* *Ptol. Geogr. lib. 3. cap. 5.* *Iornand. de rebus Getor.* *Vandalorũ migratio in Pannoniam.* *Venedi à Gothis uicti.*

Dacia.

bus peccatis noſtris, ubiq; deſæuiant, tamē tunc omnes Ermanarici imperijs ſeruiêre. Hęc ibi Iornādes. Aliquanto autem antè his uerbis ſcribit: Introrſus illi (Gepidarum genti ſcilicet) Dacia eſt, ad coronæ ſpeciem arduis alpibus emunita: iuxta quorum ſiniſtrum latus quod in Aquilonem uergit, & ab ortu Viſtulæ fluminis per immenſa ſpacia uenit, Vinidarum natio populoſà conſedit: quorum nomina licet nūc per uarias familias & loca mutentur, principaliter tamen Slauini & Antes nominantur. Hic meum diligenter perpendant ij, qui Venetos & Vinidas eoſdem cum Vādalis eſſe autumant, uerba ſcriptoris huius de rebus ſui temporis & ſibi notis ſcribentis. Profectò ſi is eoſdem eſſe uellet Venetos cum Vandalis, non temerè mutaſſet nomina: ut illicò poſt factam Vandalorum mentionem, Venetos, ac non Vandalos, ab Ermanarico bello petitos eſſe, memoraret. Nec mihi quiſquàm obijciat, in Venetis quoq; idem eum feciſſe, ut Venetos appellaret, cum prius Vinidas dixiſſet: quos eoſdem eſſe dubium non eſt, ipſomet etiam authore atteſtante. Maior eſt enim cognatio nominū in Venetis & Vinidis, quâm in his utriſq;, & Vandalis. Vel nunc etiam Germani, partim Vendos, partim Vindos, ſiue Vindas dicunt. Deinde tam Vinidis, quàm Venetis, Slauinos adiunxit. Vandalis non adiūxit, quorum paulò ante Venetos mentionē fecerat: cum rationi magis conſentaneū fuerit, in prima mentione genus eius explicare. Præterea in Aquilonem ſecundum Alpes, hoc eſt, Carpathum montem, à fontibus Viſtulæ, Venetis, ſiue Vinidis ſedes attribuit, hoc eſt, in Sarmatia: Vandalos autem ad eam partem Viſtulæ, quæ Germanis citerior eſt, habitaſſe, iſti ipſi affirmant. Iam illud longè etiam efficacius argumētum eſt, nō eſſe eoſdem Vinidas & Venetos cum Vandalis, quod poſt deuictos, & ad paucitatem redactos, pulſoſq; ſuis ſedibus Vandalos, Venetos multitudine abundātes, ab ijſdem Gothis infeſtatos & ſubiugatos eſſe ſcribit. Illud uerò longè efficaciſsimum, quòd Venetos atq; Slauinos, Antasq;, quos in Boream ad Viſtulam, Danaſtrum & Danubiū flumina, Muſianum lacum, qui fortè Myſianus eſt, & mare Ponticum commorari, paulò antè dixerat, ubiq; deſæuire ſuo tempore quęritur: cum Vandali longe antè Pannonia non pulſi, ſed à Stilicone euocati, in Gallias & Hiſpanias populariter migraſſent, atq; adeò illis etiam regionibus relictis, in Africa Iuſtiniani armis attriti, afflicti, ac deleti eſſet: quod quidem tum Paulo Diacono, tum hoc ipſo Iornande et Procopio, oculatis ferè teſtibus, confirmare poſſumus. Congruunt cum his ea quæ ſuperius de prouincijs Romani imperij ab hac gente afflictis, ex diuo Gregorio & Flauio Blondo deſcripſimus. Ex his igitur ſatis, ut arbitror, liquet, Venetos & Vinidas, quos Germani Vendos, ſeu Vindas uocant, diuerſos eſſe à Vandalis. Atq; hinc apparet error Alberti Crantij, Franciſci Irenici, & aliorum, qui in eo quòd Slauos cum Vandalis eandem eſſe gentem affirmant, Iornandis authoritatem ſequi ſibi uidentur: cum tamē is, quemadmodum nos modò oſtendimus non cum Vandalis, ſed cum Vinidis, ſeu Venetis, Slauorum gentem coniungat.

Slauini & Antes.

Vindarum ſedes.

Vandalorum è Pannonia migratio.

Vandali deleti.

Paul. Diac. de geſt. Lang. lib. 1. c. 19.

Iorn. de reb. Geth. & de reg. ac temp. ſucceſſ.

Procop. de bello Vandil.

Quòd Slaui Germani non ſint. CAP VII. LIB. I.

Slaui cur Venedi uocati.

QVòd ſi quis cum Tacito Venedos quoq; inter Germanos referre contendat, non magnopere pugnabimus: dūmodo is meminerit, fieri potuiſſe, quod ſæpè alijs gentib. uſu uenerit, ut Slaui, quos lingua, moresq; arguant Germanos non eſſe, Venedorum Germanorum nomine iam tum Iornandis tempore etiā appellarentur, cum eorum ſedes occupaſſent: ſicut etiam nunc à Germanis appellantur. Nam quod Crantius ex uſu Germanicæ linguæ non infrequenti apud Bohemos, addam ego, & apud Polonos, & è Germanicis concionibus colligit, eos Germanicam gētem eſſe, eadem ratione colligat licebit, Italos uel Latinos eos eſſe. Nam hæc quoq; linguæ in uſu eſſe cœpere apud Polonos præſertim. Hiſpanis quoq; & Italis noſtra tempeſtate, ijs præſertim qui uel militarunt, uel negociati ſunt in Germania non inſolens eſt uſus linguæ Germanicæ. Ne Latinæ quidem olim fuit Græcis, cum Romanis parêrent. Ergóne ijdem erunt aut Gręci cū Romanis, aut Itali, & Hiſpani, cū Germanis? Non rectè hic ratiocinatur Crantius. Quòd ſi Slaui Germani ſunt, uel ex Germanis orti, eadēq; olim lingua uſi. Vnde igitur Slauicę linguę uſus apud eos inoleuit? quę ut à Germanica, ſic ab omni finitimorū, atq; adeò quorumuis aliorū populorū, de quib. auditu aut literis aliquid accepimus, lingua penitùs diuerſa eſt. Quid quod apud Bulgaros, Ruſſos, atq; Moſchos, qui & ipſi Slaui ſunt, uel nullus omninò, uel certè rariſsimus eſt Germanicæ linguæ uſus? Fateatur ergo neceſſe eſt Crantius alterutrum, uel non extirpatos penitùs olim eſſe à Slauis Germanos & Vandalos, uel certè poſterius ab ijs colonias è Germania deductas eſſe, agre-

Germanicæ linguæ uſus apud Bohemos & Polonos.

Slauica lingua diuerſa ab omnibus alijs.

Germani in Polonia et Bohemia qui. lo.

agreſtium præſertim & opificum omnis generis, cum ipſi ferè militiæ uacarēt. Quod nos a Polonis quodam tempore factum eſſe ſuo loco oſtendemus. Iam, ne ex illo quidem Beroſi teſtimonio, quo is Tuiſconem Germanorū omnium conditorem à Tanai ad Rhenū, uſq; regnaſſe, & ab eo Sarmatas maximos populos conditos eſſe aſſerit, ſatis rectè cōprobatur Slauos Germanos eſſe. Nam ut illibata ſit fides & authoritas Beroſi, ut etiā demus Slauos uel Sarmatas eſſe, uel omnino cū Tuiſcone in Europā profectos, in his oris, quas nunc incolūt, inter Tanaim & Rhenū conſediſſe, certè nō ſtatim conſequetur, eos Tuiſconis poſteritatem eſſe. Neq; enim neceſſe eſt, populos alicui regi ſubiectos, uel ab eo conditos, ab eodē etiam procreatos, aut eadē dūtaxat cum illo ſtirpe ortos eſſe. Quin cernere eſt nō modò in priſcis annalibus, uerùm etiā noſtro tēpore multas gentes, externi generis regibus parêre. Legimus etiā nonnullorū populorū colonias ab externis ducibus deductas eſſe. Quid? q Sarmatiā Beroſus ab ortu ſolis Tanai fluuio, ob occaſu Rheno terminat, Sarmatæ uerò Græcorū, & Latinorū ſcriptorū teſtimonio multū terrarū ultra Tanaim tenēt, neſcio an plus quàm citra Tanaim, & quidā antiquitùs, ita ut hinc progreſsi eſſe uideantur potius, quam hinc illuc: cum et ſolum hic ſit uberius, & cœlū mitius, & propinquior ſit Aſiatica, quam Europea Sarmatia Babyloniæ, unde in totū orbē terrarū coloniæ deductæ ſunt. An nō licebit credere uel interpretē perperā nobis reddidiſſe ſcriptoris Chaldæi ſententiā, cum in diuerſis linguis, diuerſis nonnunq̄ nominibus & flumina, & loca, & gentes appellētur, uel ipſum etiā authorē de rebus tam procul a ſe remotis hallucinari potuiſſe, et aut ignoraſſe fines harū gētiū, aut Sarmatarū nomine Germanos pariter & Sarmatas cōplexū eſſe: ſicuti Sarmatis quoq; nōnulli uiciſsim Germanorū nomē accōmodāt: Scytharum uerò nomē uſq; quaq; trāſire in Sarmatas atq; Germanos, teſtis eſt C. Plinius. Sarmatæ quidē certè Germani nō ſunt, q̄d ex hoc ipſo Plinio, Corn. Tacito, Strabone, & Ptolemæo rectè colligimus, neq; ex Tuiſcone progeniti, quāuis ſecundū Beroſum à Tuiſcone conditi, quippe qui à Sarmate, quem Moſes & Ioſephus Aſarmotē uocant, Iſtri ſiue Iectani filio, & ipſo ex Noa, ſed per Semū filiū deſcendente, nomen & genus duxerint. Nō igitur Vandali, neq; Germani omninò ſunt Poloni, Bohemi, ac cæteri Slaui. Vnde aūt Slaui ducant originē, aut unde, et quādo in has oras, quas nūc tenent, aduenerint, utinā tam facile eſſet uerū inuenire, quàm falſa refellere. Conemur tamen etiā illud, quantū poſſumus, ut ſi minus inueniamus, uiam certè ad inueniendum poſt nos quæſituris uel muniamus, uel indicemus.

Beroſ. lib. 4. & ſe Slauos non eſſe ortos à Tuiſcone.

Sarmatiæ fines ſecundum Beroſum.

De Beroſi teſtimonio iudicium.

Scytharum appellatio.

Plin. nat. hiſt. lib. 4. cap. 12.

Sarmatarum origo.

Geneſ. 10.

Ioſeph. ant. li. 1. cap. 14.

Vnde Slaui & Slauini appellentur. CAP. VIII. LIB. I.

AC nomen quidem Slauorum, & Slauinorum ante Procopij, & Iornandis hiſtoriam, & Iuſtiniani Imperatoris tempora, nuſquam neq; apud Latinos, neq; apud Græcos ſcriptores adhuc inuenimus, quemadmodum initio ſcripſimus. Nam Alberto Crantio, & Saxoni Grammatico, niſi uetuſtiores authores proferant, fidem in hac parte nō habemus. Neq; uerò loci ullius in terris neq; hominis cuiuſquā priſci nomen apud ueteres, uel geographos, uel hiſtoricos adhuc reperimus, hæc unde gens, ſiue natio uerìſimiliter denominata eſſe uideatur. Slauoniā enim a Slauis, non hos ab illa appellationem accepiſſe, ſatis opinor conſtat ex his, quæ ſuprà memorata ſunt. Slauorum autē etymologiam, uel à Slouo, quod uerbum, & ſermonem, uel à Slaua, quod famam, ſiue gloriā gentis ſignificat, omnes deriuant, nemo, quod ſciam, aliūde: ita cum ipſi ſe Slouacos & Slouanos, quaſi uerboſos, ut uult Crantius, ſiue Slauacos, & Slauanos, quaſi celebres dicerent, à Latinis Slaui, & Slauini dicti ſint. Propius autem uero eſt, eos à celebritate & gloria potius, quàm à uerboſitate, quæ in uituperio eſt, nomen ſibi ſumpſiſſe, cum res magnas, & præclaras, contra Romanū imperium, & finitimos quoſq; gererent. Et cōuenit ſanè, cum hac etymologia, quod nō Sloui, aut Slouini, uerùm Slaui, & Slauini à Latinis appellantur. Corrigendus uerò, hic eſt error eorum, qui eos Sclauos, ſiue Sclauinos uocant: qui quidē etiam in pleraq; Procopij, & Iornādis, & Blondi exemplaria irrepſit, ab Italis, niſi fallor, quod ij dū mollius loqui ſtudent, ſæpe i, pro l, proferunt, ut pro flatu, fiato, pro placet, piace: ſic pro Slauo, Siauo. Nihil autem ferè intereſt apud eos in enunciando, ſiue quis dicat Siauum, ſiue Sciauum, c litera interſerta. Inde fortaſsis imperiti cum Latinè loqui uellent, uel ſcribere, non Slauum reddidêre, ſed Sclauum: quo nomine nunc quemlibet ſeruum appellant Itali, cùm alij, tum Adriatici maris accolæ, ex nomine gentis, cum qua multa bella geſſêre: quemadmodum Romani olim Getas & Syros. Sed ad inſtitutum reuertamur.

Slauorum nomen quando clarere cœpit.

Slaui à Slouo uel Slaua dicti.

Slauos perperam dici.

Sclaui apud Italos qui uocentur.

Slauorum populi. Moraui unde nomen habeant. Marcomanni. Ptol.li.2.ca.11. Tacit.de ſitu et mor.Germ. et annal.lib.2. L.Fl.Epi.li.4. Bohemi, qui et unde appellati. Strabo Geog. lib.7. Zechi. Albert.Crant. lib.1.& 2. Vand. Saxo in Dania. Caſſubij. Polon. nomen ante Chriſtum natum non extitiſſe. Moſchi. Ptol. li.5.cap 9.& 13. lib.eod.cap.6. Plin.nat.hiſt. li.5.ca.27. Ibid.li.6.cap. 9.& 10. Strabo.lib.11. Geogra. Ioſeph.ant.li. 1.cap.11. Geneſ.10. Moſchi unde, & quando appellari cœpti.

CVm igitur Slauorum nomen tam ſit recens, nec à loco, uel conditore gentis deriuatum eſſe appareat, uideamus num inter eos populos, qui Slauorum nomine cenſentur, eademq; lingua utuntur, quiſquã ſit, qui uetuſtius nomen habeat ut inde cæterorum omnium examina prodijſſe, & cùm ſingulos noua nomina, tum uniuerſos communem Slauorum appellationem accepiſſe demonſtremus. Ac Polonorum quidem, Zechorum, Sileſiorum, Pomeranorum, Boſnenſium, Croatarum, ſiue Caruatorum, Raſcianorum, Dulebianorum, Dreſlanorum, Traſlanorum, Volyniorum, Podoliorum, Palucorum, Pouazanorum, Maſouiorũ, Vilzorum, Velataborum, Luſicorum, qui nunc Luſacij uocantur, Lunchinorum, Licauicorum, & ſi qua ſunt prætereanomina, etiam recentiora ſunt. Recens eſt & Morauorũ, ſiue à Marotho rege, qui longè poſt Attilæ tempora fuit: ſiue à Moraua flumine, Olomuciũ urbem primariam præterlabente id inditum eſt. Marcomanni enim, qui loca illa & uicinam Bohemiam, deletis Boijs, Gallica gente, quæ regioni nomen dedit, prius tenuêre, Germani fuêre: Ptolemæo, Cornelio Tacito, & L. Floro teſtibus. Vnde & illud apparet, quòd priſcorum Bohemorum gens, licet uetuſtior ſit, quippe cuius & Ptolemæus, & Tacitus, atq; etiam Strabo meminerint, Gallica tamen fuerit initiò: deinde, quæ eam deleuit, cum eſſet Germanica, & ipſa Bohemorum appellationem retinuerit: quam poſtremò Zechi quoq; Slaui in hanc uſq; diem retinent, cum longe pòſt in ea regione domicilium fixiſſent. Quuãqam ipſi ſe Zechos appellant, & à cæteris Slauis ita uocantur. Nam quod ſcribit Crantius, è Bohemia & Pannonia Slauos profectos, in Illyrico ac Dalmatia conſediſſe: non probat nobis, cum neminem è uetuſtioribus huius ſententiæ authorẽ habeat. Sicut ne illud quidem, quod authore Saxone Grammatico prodidit, Caſſubios, & ipſos gẽtem Slauicam, ante Chriſtum natum extitiſſe: & quæ nunc teneant loca, tenuiſſe. Nam et Saxo ille non multo uetuſtior eſt ipſo Crantio: & cum de re procul à memoria ſua remota nullo authore ſcribat, non maiorem & ipſe meretur fidem. Itaq; ne illud quidem recipimus, quòd Saxo idem, uetuſtiora Chriſto nato tempora perſequens, etiam Poloniæ facit mẽtionem. Modocas equidem populos in Sarmatia Aſiatica apud Ptolemæũ, Moſchicos, ſiue Moſchios mõtes in Cappadocia, ſiue Armenia, apud eundem Ptolemæum, & C. Plinium reperio. Moſchenos etiam populos, & Moſchorum tractum, idem Plinius commemorat. Strabo quoq; Moſchos populos Colchis finitimos eſſe ſcribit. Ioſephus uerò Hebræus Moſchinos populos, Cappadocas poſtea dictos, à Moſochim, ſiue Moſoch Iapeti filio, ut eſt in Geneſi apud Moyſen, oriundos eſſe, ſcriptum reliquit. Et Modocarum quidẽ nomen minus, Moſchenorum uerò, ſeu Moſchinorum, ſiue Moſchorum, admodũ conuenit ijs populis, qui nunc in Europea pariter & Aſiatica Sarmatia longè, lateq; imperantes, Slauica lingua utuntur, & Moſchi Latinè, Moſchouitæ, Germanicè, Slauicè uerò Moſqua appellantur. Et à multis quidem ſeculis ij ſedes illas tenent, quod eorum ipſorum annales teſtificãtur: ſed hoc nomen Moſchorum non ita pridem uſurpare cœperunt, nec uniuerſè primùm. Sed unus de multis populis, à flumine & arce Moſqua, ita dici cœptus eſt, ex eo ferè tempore, quo poſt diuiſum in multos principatus Ruſſorum eius regionis imperium, Ioannes quidam dux Danielis filius, (quemadmodum uir grauis ac diligens, Sigiſmundus Herberſteinus, regis Ferdinandi conſiliarius, in Moſchouia ſua, ex eius gentis annalibus compertum, nuper memoriæ prodidit) ei territorio præfuit, & inſtaurata arce, quæ modica & ob-

Ruſſorum ſeptentrionaliũ populi, qui Moſchorum principi parent. Metropolitæ in Rußia duo. Moſchorum principes Ruſſiæ totius dominatum ſibi arrogant. Bulgari.

ſcura antè fuerat, ſedem ibi ſuam cõſtituit. Cuius poſteri cum ſubactis proximis quibuſq; eiuſdem nationis atq; linguę principibus, principatum ſuum longè lateq; dilataſſent, tum demum cæteri quoq; Ruſſorum populi longè maiores, antiquiores, & nobiliores, quàm Moſchi ad eam diem fuerant, nempe Vvladimirienſes, Nouogrodenſes, Iaroslauienſes, Tiuerenſes, Moſaiſcenſes, Suſdali, Piskouenſes, Rezanenſes, Seuerienſes, & alij, ut quiq; deuicti ſunt, in Moſchorum nomen abiêre: ſic tamen, ut cuncti pariter Ruſſorum nomen libenter etiamnum agnoſcant. Itaq; olim Kiouienſis metropolites, & nunc Moſchicus etiam, Ruſsiæ metropolites cùm ab alijs, tum à patriarcha Conſtantinopolitano uocatur: & ipſe hunc titulum, uelut ampliorem, & auguſtiorem, quàm Moſchouiæ, uſurpat: & uerò ipſi quoq; Moſchorum principes non tam Moſchorum, quàm Ruſsiæ totius dominatum in inſcriptionibus, quanquam falſo, ſibi arrogant. Vnde liquet, nec antiquũ eſſe Moſchorum nomen: & Ruſſorum partem, ac unum quendam populum eos eſſe, ab arce & oppido, quod maximis terrarum ſpacijs à priſcorum illorum Moſchorum ſiue Moſchinorum tractu abeſt, non ita pridem appellationẽ mutuatos. Ab his igitur, Slauorum origo de-

go deduci non poteſt. Bulgaros cum Slauinis coniungit Iornandes, cum ab his pariter, & Antis, atq; Slauinis Romanum imperium uexari ſcribit. Attribuit autem eis alibi ſedes in Europa ſupra mare Ponticum. Huic adſtipulatur Blondus, qui Danubij accolas eos eſſe prodidit. Pomponius autem Lætus memorat, Anaſtaſium Imperatorem duxiſſe longum murum à mari ad Selibriam, ne incurſiones Myſorum, Bulgarorum, & Scytharum Conſtantinopolitanis obeſſe poſſent. Verùm aliunde eos in illa loca ueniſſe, Blondus idẽ teſtis eſt, nimirum è Scythia. Scythiæ uerò nomine Sarmatiam complexus eſt. Conſtat enim, in Sarmatia Aſiatica Bulgarorum antiquas ſedes eſſe: ad Rha, ſeu Volgam fluuium. Ac Ptolemæus quidem horum non meminit: Sergorum uerò meminit, Sarmatiã Aſiaticam deſcribens. Conſtat autem, hos quoq; a recentioribus in Europa, inter Slauorum populos numerari: nec eos modò qui Bulgaris & Raſcijs proximi conſedere, uerùm etiam eos qui Saxoniam & proxima Albi loca tenuere, & à quibuſdam Sorabi dicti ſunt: quo ſit, ut non incredibile ſit, eos ex Aſia in Europam ueniſſe. Sed ij ſiue Serbi, ſiue Bulgari, quota pars ſunt Slauorum? Profectò non eſt credibile, unum aliquem tam exiguũ populum ex anguſto terræ angulo profectum, tam paruo tempore tantas uires & incrementa ſumpſiſſe, ut dimidiam ferè totius Europæ partem occuparit, impleretq;. Deinde ſi è Bulgaris prognati ſunt Slaui, Serbi Slaui non erunt: ſi ex his illi non erunt: ſin ex utriſq;, profectò ambobus communis origo & commune aliquod eſſe debet. Nec id Slauorũ eſt, quippe quod ſit recentius.

Iorn. de ſucceſ. regn.
Idem. de reb. Get.
Blond. Dec. 1. lib. 9.
Pomp. lib. 2. hiſt.
Blond. ibidem.
Bulgarorum ſedes.
Ptol. lib. 5. c. 9.
Serbi ſlaui, & ſedes eorum.

Vera Slauorum origo. CAP X. LIB. I.

RVſſorum nomẽ latiſsimè patet in Sarmatia, quemadmodum dudum indicauimus. Complectitur enim ferè quicquid terrarum eſt inter ſinum Venedicũ, Liuoniam, Suetiam, Oceanum glacialem, Rha, ſiue Volgam, Mæotim, mare Ponticum, Sarmaticos montes, Poloniam, Lithuaniam, & Samagitiã. Sed non perinde celebre aut antiquũ uidetur eſſe id nomen: ne illis quidem ipſis ſcriptoribus, qui primi Slauorum & Bulgarorum mentionem fecêre, fortaſſe notum. Extant etiam eius gentis annales, uerum non ſupra ſeptingentos annos a noſtra hac ætate. Nam Ruthenorum uetuſta gens in Gallia Aquitanica, nõ eſt eadem cum Ruſsis. Quo fit, ut nos cum Ruſſorum meminimus, nunquam eos Ruthenorum nomine appellemus, quemadmodum fecerunt cùm alij pleriq; ante nos, tum Saxo Grammaticus, qui Ruthenos Ruſsiæ ſiue Ruſciæ populos uocat, cum eiſq; Danos & Sueonas ſeu Suetios finitimos multa bella etiam longe antè Chriſtum natum geſsiſſe memorat. Minimè uerò mirum eſt, primùm, nullos extare annales apud gentem barbaram, quę poſt ſuſceptam demum religionem Chriſtianam uix literis, à Bulgaris ſuis paulo ante ad imitationem Græcarum inuentis, uti cœpit, & modicè utitur. Deinde incognitam fuiſſe Græcis & Latinis eam gentẽ, ſicut alias quoque ſeptentrionales, quas cõmuni uocabulo, uel Sarmatas, uel Scythas appellauêre, cum propter lõga terrarum interualla, incultas regiones, feroſq; & barbaros earum mores, nihil cum eis haberent commercij. Tametſi Roxanorum, ſiue Roxolanorum nomen, quod Ruſſorum uel Ruſsianorum nomini, non ualde diſsimile eſt, non eſt incognitum ueteribus. Nam & Ptolemæus, & C. Plinius Roxolanos populos in Sarmatia ad latus Mæotidis collocat, & Corn. Tacitus Otthonis Syluij, qui octauus poſt C. Cæſarem apud Romanos imperauit, tempora perſequens, ita de eis ſcribit: Conuerſis ad ciuile bellũ animis, externa ſine cura habebantur. Eò audentius Roxolani Sarmatica gens priore hyeme cæſis duabus cohortibus, magna ſpe ad Mœſiam irruperant. Strabo autem ita: Roxani uerò magis ad Aquilonem ſpectantes, inter Tanaim, & Boriſthenem campeſtria paſcuntur. Et Paulo pòſt: Num qui uerò ſupra Roxanos habitent, ignotum eſt nobis. Roxani quidem aduerſus Mythridatis Eupatoris ductores belligerarunt. Hic mihi conſideret uelim diligens lector, eas ſedes ab his tam uetuſtis, grauibuſq; ſcriptoribus attribui Roxolanis, ſiue Roxonis, quas Ruſsi in hanc diem retinent: eoſq; iam tum Othone imperante Mœſiam finitimam infeſtare cœpiſſe: ita ut ueriſimile ſit ab iiſdem poſterius, debilitatis partim Gothorum, Hunnorum, Vandalorum, Alanorum, & Langobardorum: partim Parthorum, Perſarum, & Saracenorũ incurſionib. atq; bellis Romani imperij uiribus, non ſolùm eam ipſam Mœſiam, uerùm etiã Daciã, Pannoniã, Dardaniã, Liburniã, Illyricũ, Dalmatiã, & Iſtriã ſubactas & habitatas: Thraciã, Macedoniã, & Græciã diuexatas, & ad extremũ Græcam linguã penitus corruptã eſſe: rebuſq; tam feliciter geſtis, eos Slauorũ, ſiue Slauinorũ nomẽ à gloria ſibi ſumpſiſſe. Eadem autẽ facilitate alia ipſorũ quaſi examina ad occidentẽ ſolem progredi, & omnem eam Germaniæ partem, quæ à Viſtula ad Salam & Albim, ſeu Viſur-

Ruſsiæ fines.
Ruſſorum nomen.
Ruſſorum annales.
Rutheni non iidem cum Ruſsis.
Ruſsicæ literæ.
Roxani, ſeu Roxolani.
Roxanorum ſedes.
Ptol. lib. 5. cap. 5. Plin. lib. 4. cap. 12. Tacit. annal. lib. 17.
Strabo lib. 7. Geogr.
Slauos è Ruſsia prodiiſſe.
Slaui unde dicti.
Poloni & Bohemi unde uenerint.

Poloni & Bohemi unde uenerint.

Viſurgim uſq; inter Carpathũ montẽ, Danubiũ, & Oceanũ Germanicũ protẽditur, occupare, et in ditionẽ ſuam redigere potuiſſe, cũ ea populis exhauſta & uacua eſſet. Gothorũ, Vandalorũ, Alanorum, Burgundionũ, & Langobardorũ continentibus bellis, & in alias ſedes migrationibus: easq; gentes mox imperijs diſtinctas, diuerſis etiam nominibus appellatas eſſe, ita ut partim à ducibus, partim à ſitu locorũ, partim à priorib. incolis, denique à ſtudijs, habitu, uel euentu aliquo noua nomina ſumerent. Solos autem eos, qui in natali ſuo ſolo manſerunt, antiquum Roxanorũ nomen retinuiſſe: cuius facilis eſt flexus in Ruſſianos, & Ruſſos. Nam & inter X literam, & geminum ſſ, in enũciando permagna eſt cognatio cùm apud ueteres, tum apud recentiores, Italos præſertim: & Roſsiam pro Ruſsia etiamnunc proferunt & ſcribunt Græci: quod nos in diplomate quodam antiquo patriarchæ Conſtantinopolitani Vilnæ ante aliquot annos uidimus.

Roxani ijdem qui Ruſsi.

Authores ſupra memoratæ ſententiæ. CAP. XI. LIB. I.

Bern. Vapouius. Bonfinius. Fl. Blondus.

IN hac autem ſententia fuit ante nos Bernardus Vapouius, qui noſtra memoria Polonorum res geſtas ab initio ad ſua uſq; tempora ſtylo perſecutus, imperfectum opus reliquit. Nec diuerſum ſenſiſſe uidetur Antonius Bonfinius in Vngarica hiſtoria, quãuis non ſatis ſibi conſtet. Vterq; autem Blondum Foroliuienſem ſecutus eſſe uidetur, qui libro primo primæ Decadis hiſtoriarum, de Vandalis & Burgundionibus mentionem faciens, ita memoriæ prodidit: Facta autẽ eſt poſtmodum alia in dictis gentibus mutatio. Siquidem Vandali à fluuio regionis ſic dicti, paulò poſt, quàm illi, quos Stilico concitauit, patria erant profecti, ſe Slauos dixêre, à nomine gentis, quæ à Boſphoro Cimmerio in Tanaim fluuium habitare ſolita, ſe contulit in ſedes Vandalorum, Burgundiorũq; patria profectorum. Nec tamen diu tenuere hi populi eam Slauorum nominationem: ſed cum eorum pars Mauritij Imperatoris temporibus in Dalmatiam, Illyricumq; emigraſſet, qui manſerunt domi, paulo poſt mutarunt nomina, & partim ſe Polonos, partim Bohemos nominauêre. Et libro octauo de illa Slauorũ in Dalmatiam & Iſtriam inuaſione ſcribens, ita prodidit: Nec tamen omnis illa gens reliquit primas ad Danubium ſedes: quin ijdem mutato nomine magnam obtinent partem illius regionis. Siquidem locutionis ſimilitudo ac penè proprietas oſtendit, eos qui nunc Poloni & Bohemi dicũtur, ex Slauorum reliquijs fuiſſe. Incoluerãt autem prius, ut ſuprà docuimus, ea loca Vandali: quos credendum eſt, quando ad inuadendas Romanorum prouincias ſunt profecti, partem gentis in patria reliquiſſe. Quare Slaui paulò poſt ſuperuenientes, ita locutiones commiſcuere, ut ex utraq; tertiam effecerint, quæ pro regionis & ducũ diuerſitate partim Bohemica, partim Polonica poſtmodum ſit dicta. Sunt etiam certiores proximis in regionibus Slauorum reliquiæ apud Saxones, quorum coloni maiori ex parte puram habent, qua Dalmatæ utuntur, Slauonicam locutionem. Hactenus Blondus. Perplexè quidem & uariè, ut qui de rebus à ſua memoria, aſpectuq; & cognitione remotis & alienis ſcribebat: illud tamen non obſcurè oſtendit, Slauos Vandalos non eſſe, Vandalorum tamen nomine fuiſſe appellatos: & quo tempore, undeue ij primùm in Vãdaliam, Saxoniam & Germaniã, Dalmatiamq; & Illyricum aduenerint, nempe à Cimmerio Boſphoro ac Tanai, quæ loca geographi omnes Roxanis, ſiue Roxolanis & Sarmatis attribuunt. Nec omninò diſſentit ab his Iornandes. Is enim cum Slauinos & Antas, & uniuerſam Vinidarum nationem ad ſiniſtrum latus Sarmaticorum montium ab exortu Viſtulæ in Aquilonem per immenſa ſpacia conſediſſe memoraſſet, quod nos quoq; ſuperius retulimus, addit: Slauinos quidem ab exortu Viſtulæ uſq; ad Danaſtrum commorari, & paludes, ſyluasq; pro ciuitatibus habere: Antas uerò, fortiſsimos eorum, qui ad Ponticum mare curuantur, à Danubio uſq; ad Danaſtrum extendi. Siue autem Danaſter is eſt, quem etiam nunc accolæ Ruſsi & Valachi Neſtrum, ſiue Dneſtrum uocant, et multi Tyran antiquis dictum eſſe uolunt: ſiue Boriſthenes, ut ipſe Iornandes uelle uidetur: dubium non eſt, eam oram ferè Ruſsia, Sarmatia quidem certè, contineri. Et tamen de Slauinis & Antis tantum hic ille ſcribit. Nihil autem prohibet, alios eiuſdem linguæ & nationis populos ulterius ad Aquilonem habitaſſe, aut etiam illos ipſos inde ad meridiem & mitiores, fertilioresq; oras non modò in Mœſiam, & ad Danubium, ſed longè ultra etiam, ſicut nos iam oſtendimus, progreſſos eſſe. Ruſsis igitur Slauorum omnium originem nos quoq; cum his ſcriptoribus libenter acceptam referimus.

Vandali unde dicti. Slaui.

Poloni & Bohemi.

Slauos Vandalos dictos eſſe.

Iorn. de rebus Get.

Danaſter fluuius.

Ruſſorum

Ruſſorum denominatio & Origo. CAP. XII. LIB. I.

QVòd ſi quis porrò quærat, quo tempore primùm Rusſi Sarmatiã habitare cœperint, unde eò uenerint, & unde nomẽ acceperint: ingenuè fateor, me, quamuis diligenter inueſtigantem, neſcire tamen. Reperio quidem apud Ezechielẽ prophetam fieri mentionem principis Ros, Moſoch, atꝗ Tubal: ſic enim legũt Euſebius Cæſarienſis, Theodocion, Symmachus, & Septuaginta interpretes. Nam diuus Hieronymus ambigit, propriumne gentis alicuius nomen ſit Ros, an capite loci ſignificet: ſicut etiã habet uulgaris editio Latina. Ac de Tubale quidem, & Moſocho, iam nobis dictum eſt. Ros, ſi gentis nomen eſt & ipſum, Ruſsis affine eſſe uidetur. Verum Euſebius idem, eam gentẽ Romanos uult eſſe. Hieronymus, quæ ſit, non inuenit. Non incognitũ autem iam tũc fuit nomen Roxanorũ Græcis & Latinis, ſicuti ſuprà diximus. Quo fit, ut nõ auſim Ruſſorum, ſeu Roxanorũ originem ab illo Roſſo, ſiue Ros deducere: præſertim cum neꝗ apud Beroſum, neꝗ apud Ioſephũ, neꝗ apud Moyſen in priſcis genealogijs de eo quicquam reperiã. Ruſsi ſeu Ruſsiæ oppidi antiqui in ditione Nouogrodenſi mentionem facit uir grauis ac diligẽs, Sigiſmundus Herberſteinus, in deſcriptione Moſchouiæ: nec inuſitatũ eſt, ab ignobilibus etiam oppidis populos denominari, qui cum obſcuri fuiſſent initio, poſtea uirtute & armis nomẽ ſuum unà cum imperio propagarunt: ſicut nos de Moſchis dudum oſtendimus. Et adſtipulari uidetur huic opinioni, id quod in annalibus Ruſſorum legitur, dominatum Ruſſorum apud Nouogrodum magnam, Bialoiezorum ſiue Album lacum, & Isborſcum initium ſumpſiſſe à Rurico, Sineo ac Trubore Varaijs fratrib. Quod ſi quis hoc non probat, uel altiorem etiam gentis originem requirit, nihil opinor prohibet credere, Polonos ac cæteros omnes Slauos Sarmatas eſſe: præſertim cum conſtet iam, Bulgaros, Serbos & Roxanos Sarmatiæ gentes eſſe, indeꝗ egreſſos populos quodam tempore, nouas ſedes occupaſſe in Germania & Romano imperio, & Slauos, ſiue Slauinos ſeſe dixiſſe: demonſtrari aũt non poſsit, unde aut quo tempore populi illi in Sarmatiã aduenerint, & priſcos illos Sarmatas (ſi qui modò alij fuerunt) inde pepulerint, uel deleuerint: ſicut de Gothis atꝗ Tartaris poteſt, quorum illi quidem tenuerunt aliquando, hi uerò etiam nunc tenent, partem aliquantam Sarmatię. Nam de Pruſsis, Liuonibus & Lithuanis, & ipſis Sarmatiæ populis, poſtea ſuo loco dicemus. Quod ſi cui non ſatis adhuc probamus, Polonos ac Slauos omnes Sarmatas eſſe, non magnopere pugnabimus: modò illud certum teneat, eos populos, qui Slauica lingua & natione cenſentur, partim in Sarmatia ſedes habere antiquitùs, partim inde profectos, ꝑ magnam Europæ partẽ ſeſe diffudiſſe. Atꝗ hæc nos de origine Slauorũ in uniuerſum attuliſſe ſufficiat. Si quis exquiſitius ac certius qcquã attulerit, nõ modò nõ moleſtè feremus, uerùm ſequemur etiã. Nunc certè prolixiores eſſe nolumus in diſceptãdis & explicandis ijs, quæ ueteres ſcriptores uariè de Sarmatarũ gente memoriæ prodiderunt. Quin Slauos etiam miſſos faciemus, & ad inſtitutam Polonorum hiſtoriam propius accedemus.

Ezech. cap. 38. & 39.
Euſ. Demonſt. euang. lib. 9.
Hiero. in Eze.
Ros.
Rußia oppidũ uetuſtum.
Sigiſm. Herberſt. in Moſchouia.
Ruſſorũ principatus initiũ.
Poloni & Slaui omnes Sarmatæ ſunt.
Gothi & Scythæ in Sarmatia.

De ſitu Poloniæ, & nomine gentis. CAP. XIII. LIB. I.

IGitur Slauorum ij populi, qui ad Sarmaticos montes, ſiue Carpathum, & in extrema ora Sarmatiæ, quà Germaniæ Viſtula flumine interlabente coniungitur, & inde porrò uerſus occidentem ſolem ad Odram fluuium (ſiue is Viadrus, ſiue Guttalus eſt ueteribus) atꝗ adeo ad Bohemiam uſꝗ, & Albim, quà is relicta Bohemia in mare decurrit, ut uolunt noſtrates ferè, & ad extremam Sarmatici maris oram conſederunt, Polaci, ſiue Polane, à uicinis eiuſdem linguæ populis, atꝗ inde Poloni à Latinè loquentibus dicti ſunt: regio uerò Polonia. Duplex autem nominis huius ratio aſsignatur. Vel enim à Pole, quod & planiciem, & uenationem Slauis ſignificat, Polanos & Polacos appellari uolunt: propterea quòd & planam ferè, apertamꝗ regionem ij tenent, & apprimè tenentur uenandi ſtudio: uel à conditore ac primo duce gentis Lecho ſiue Lacho, Polacos, quaſi Polachos, hoc eſt, poſteritatem Lachi, dici autumant. Cui rationi ac denominationi adſtipulatur illud, quòd Ruſsi & Moſchi, nec ſcio an alij quoque Slaui, præter Bohemos, non Polanos, neque Polacos, uerùm Lachos eos in hanc uſque diem uocant. Nec multum ab hac diuerſa eſſe uidetur ratio nominis Vngarici, qui Polonos Lengel, quaſi Lechel, ut mihi quidem uidetur, hoc eſt, à Lecho conditos, appellant. Conuenit certè inter omnes, Zechum & Lechum, ſiue Lachum, germanos fratres, hunc quidem apud Polonos, illum uerò apud Bohemos primùm regnaſſe. Quamuis enim Vincentius

Poloni qui.
Poloni unde dicti.
Polachi.
Lachi.
Lengel.
Zechus & Lechus fratres principes.

Cadlubicus, nullam horum mentionem fecerit: Lechitas tamen Polonos uocat, à Lecho proculdubio. Aliundéne autem ij cum ſuis populis in has oras cõmigrauerint, an ipſi alibi nati, ad cognatas gentes, antiquitùs ea loca tenentes, acceſſerint: an uerò & ipſi ſiue in Polonia, ſiue in Bohemia nati, quodam tempore gentiũ harum regna, priuati cum eſſent, inuaſerint, aut oblata ſuſceperint: deinde ſi aliunde uenerunt, undenam, & quo tempore, non perinde conuenit. Qua de re nos, expoſitis breuiter aliorũ ſententijs, quid ſentiamus, ſubijciemus: de Polonis præſertim, de quibus hoc nobis opus inſtituitur.

Vnde, & quo tempore Poloni in has oras uenerint. CAP. XIIII. LIB. I.

Crant. Vand. lib. 1. Idem lib. 3.

QVi Slauos, Vandalos & Germanos eſſe uolunt, non habent neceſſe affirmare, Polonos cum ſuo duce aliunde in has oras, quas nunc incolunt, poſt uetuſtam illam Tuiſconis migrationem ueniſſe, ſi modò cõſtare ſibi uolunt. Itaq; Albertus Crantius aſſeuerat, Slauos regionẽ ſuam ab omni memoria ad Sarmaticos cãpos tenuiſſe: & cũ anguſtæ eis eſſent ſedes in Polonia, Morauia, Bohemia, & Ruſsia, nouas in Pannonia à Cõſtantino magno Imperatore eos impetraſſe: indeq; imperante Mauritio, in Dalmatiam & Illyricum profectos eſſe. Verùm huius opinionis fundamentum iam conuulſum eſt: cõſtititq;, Polonos atq; Slauos Vandalis ſucceſsiſſe in his locis, ubi nunc eſt Polonia. Quocirca refellere nunc eam operæprecium non eſt. Alij uerò aliunde omninò Polonos & Bohemos ueniſſe, pro cõperto habent: & quidem cõplures è Croatia profectos eſſe cõſentiunt.

Lechi & Zechi peregrinatio. Vnde. Quare. Quò.

Lechum enim & Zechum fratres, principes uiros, apud Crapinam & Pſaros degentes, cum pertæſi eſſent diſsidiorum & bellorum ciuilium, coadunata ſuorum hominũ & aliorum uoluntariorum manu, ad quærendas nouas ſedes è patria uerſus occidentẽ ſolem per ſyluas monteſq; iter habuiſſe: donec ad Albim flumẽ, & Bohemiam uenerint. Ibi Zechum ſoli bonitate delectatum, cum parte multitudinis in incultis locis cõſediſſe: Lechũ uerò cũ cæteris ad Aquilonẽ ire perrexiſſe, eumq; tractũ qui Sileſiã & maiorẽ Poloniã cõplectitur, & ipſum habitatorib. uacuũ tenuiſſe.

Matth. Miech. de dupl. Sarm. & Chron. lib. 1. Aen. Syl. in hiſt. Bohem. Anonymos. Ruſſus Lechi frater, uel nepos.

In hac ſentẽtia fuerunt Aeneas Syluius Senẽſis, & ferè Bohemi, Poloniq; Chronographi. Quanquã Ioãnes Dlugoſſus, & Matthias Miechouienſis, noſtri, non ſatis cõſtanter & cõueniẽter id aſſeuerare poſſunt, ut qui ipſi & Polonos Vandalos, Germanoſq; eſſe uolũt. Adijcit præter cæteros Aeneas Syluius, Zechũ cædis perpetratæ iudiciũ fugiſſe, eiq; fratrem Lechũ fugę comitẽ adhæſiſſe. Vnus eſt, quod ſciam, inter noſtrates, atq; is Anonymos, cuius mihi copiã fecere nuper Cracouiæ ſodales Dominicani: qui ſuprà memoratos fratres, ac tertiũ cũ his Ruſſum nõ è Croatia, ſed è Pannonia ꝓfectos, Bohemiã, Poloniã & Ruſsiã occupaſſe ſcribit. Nam alij Ruſſum hunc, nõ fratrẽ, ſed nepotẽ Lechi fuiſſe uolunt: ſed falſo, ut nos iã oſtendimus.

Quando. Vincentius.

Porrò quo tẽpore id factũ ſit, nõ ſatis cõuenit inter oẽs, noſtrates ferè nõ multo poſt Oecumenicũ diluuiũ opinãtur: quippe qui fratres illos partim filios, partim nepotes, partim pronepotes, aut nõ remotã certè poſteritatẽ Iauani et Noe fuiſſe memorẽt. Vincentius, licet migrationis huius nullã faciat mentionẽ, antiquiſsimã tamẽ Lechitarũ gẽtẽ (ſic enim Polonos nõnunquã uocat) eſſe oſtendit, cum eos cum Gallis (quo tẽpore ij ſeſe ꝑ Europã & Aſiã diffuderunt) & cum Alexandro Magno rege Macedonũ bella geſsiſſe, Craco & Leſco, qui poſt Cracum lõgè regnauit, ducibus, prodiderit.

Aeneas Syluius. Venceslaus Hagecus.

Aeneas Syluius nullum tempus huic migrationi adſcribit. Venceſlaus Hagecus, imperante Conſtantino tertio, poſt IESVM CHRISTVM Deum & hominem natum anno ſexcẽteſimo quadrageſimo quarto, à creatione uerò mundi quinquies milleſimo, octingẽteſimo quadrageſimo tertio, fundamenta regni Bohemici à Zecho iacta eſſe ſcriptum reliquit. Hæc ferè de Polonorum & Bohemorum origine & aduentu à recentioribus memorantur. nam apud ueteres nihil de ijs reperio.

Refutatio ſuperiorum opinionum. CAP. XV. LIB. I.

Zechũ & Lechum longè poſt diluuium fuiſſe.

SEd nobis horũ nihil ſatisfacit. Primùm eñ fabulę illæ, nẽpe Zechũ & Lechũ filios aut nepotes Iauani, aut certè è ꝓpinqua poſteritate eius, & Noe ꝓgenitos, nõ multò poſt diluuiũ è Croatia, ſiue Pãnonia in Bohemiã & Poloniã cõmigraſſe, ipſæ ſe refellunt: & facilè ex ijs quę nos de Slauis ſuperiùs attulimus, refelluntur. Neq; enim de proſapia eorũ à ueterib. Græcis & Latinis, ac ne ab ipſis quidẽ Slauis quicquã memoriæ proditũ eſt: ac neq; de rebus geſtis Polonorũ, aut Bohemorũ, aut Slauorũ, aut Vandalorũ omninò (quos quidã ex his eoſdẽ cũ Slauis eſſe uolũt) ſiue cõtra Alexandrũ Magnũ, ſiue contra priſcos Gallos: quãuis pleraq; omnia de Gallis iuxtà ac de Alexandro ueteres hiſtorici cùm Latini, tũ Græci diligenter perſecuti ſint. Neq; ante Iuſtiniani tẽpora Slauica gens Croatiã, aut Dalmatiã, aut Slauoniã tenuit, ſicut nos iam demõſtrauimus: ac ne Pannoniam

noniam quidem, ꝗ anonymus ille de Pani, quo uerbo Slauica lingua dominus uocat̃, regis nomine dictā eſſe fabulatur. Multo minus aũt hanc Germaniæ partē, qua nunc Polonia ferè, Sileſia, Morauia, Bohemia, Luſacia, & Pomerania continet. Quod ſi contendant pertinacius, habitaſſe quidē lōgè antè, & iam inde à diluuio, has gētes in his locis poſt Lechum & Zechū cōditores, uerùm alijs nominib. appellatas fuiſſe: cur quæſo tam ſerò priſcorum conditorum nomina accepêre? Sin aũt affirmant, tenuiſſe quidem eas antiquitùs haſce ſedes, uerùm lōgè poſt, Lechum & Zechum, eiuſdem linguæ homines peregrè aduenientes apud eas regnaſſe, & tum primùm noua nomina eis indidiſſe: de Zechis quidē non penitus abſurdè dici id poſſet: de Polacis etiam fortaſsis, ſi à principe, ac non à planicie ſeu uenatione id nomen habent. Sed Polanorum & Polonorum denominatio à campis certè, quàm à Lecho, rectiùs deducitur. Eſt ne autem credibile, externos duces, exules præſertim, ab his gentibus quodam tempore non ſtico expetitos, ſed ea dignatione habitos eſſe, ut abiectis priorib. nominib. ſuis, ab ijs ipſæ dominari ſe paterētur? Subactas quidem, nec ipſi huius opinionis authores dictitant.

Slaui quo tempore occupauerint eas, quas nunc tenent, ſedes.

Pan.

Pannonum etymologia falſa.

Nos uerò ſatis euidēter oſtendimus, ad Conſtantini certè primi tempora Poloniam à Germanis habitatam fuiſſe: nec eſſe Germanos eos populos, qui nunc Bohemiam & Poloniam tenent. Iam qui poſt ſexcenteſimum demū à Chriſto nato annum Polonos & Bohemos cum ſuis authoribus è Croatia profectos, in his locis cōſediſſe uolunt: aliquid illi quidem afferunt, in quo non iniuria quiſquā acquieſcere poſſe uideatur. Iam enim tunc illuſtre erat nomen Slauorum, & iam aliquanto prius ij ſedes in Illyrico, Dalmatia, & Croatia fixerāt, & numero ac uiribus abundabāt, ita ut in alias quoꝗ terras deducere colonias potuerint, uerùm tria ſunt, quæ nos ab hac ſententia reuocant.

Germani fuêre olim, ubi nunc Poloni ſunt.

Polonos & Bohemos non è Croatia ueniſſe.

Primū, ratio migrationis. Nā ſi Zechus patrati homicidij iudiciū fugitans, ut uult Syluius, ſedes mutabat, quid cauſæ erat, cur Lechus frater inſons eū ſequeret: cui manenti in patria, fratris fuga bono futura fuerat, propter acceſsionem fortunarum ab illo relictarum? Aut ſi is tantopere dilexit fratrem, ut omnem fortunam cum eo ſubeundā ſibi eſſe duceret, uel conſcius admiſsi ſceleris pœnam & ipſe metuebat: quid multitudo illa tanta, quanta ad occupanda duo perampla regna ſuffecit, nō potuit ea tam charos principes ſuos iudicio, ſupplicioꝗ eripere? Quomodo autem ea cum uxoribus, paruulis liberis, & omni ſupellectili fugā, ad quam celeritate opus eſt, expediebat? Deinde ſiue patratū facinus, ſiue inteſtina diſsidia migrandi è patria cauſam eis prębebant, ſiue commodiores atꝗ patentiores ſedes ij quærebāt, quæ ratio fuit tam longinquæ, & incertæ peregrinationis per auios montes atq; ſyluas ſuſcipiendæ? Cur non potius petiêre Macedoniā, aut Epirum & Acarnaniam, aut Italiam, finitimas & nō incognitas ſibi, tum cœli clēmentia pariter & ubertate ſoli, & omni cultu agrorum, urbiumꝗ præſtantes regiones? Et ſanè uſitatius eſt, gentes à Septentrione ad meridiem, uelut è rigidis ad temperatiora, ex incultis ad cultiora loca migrare. Exemplo ſunt Galli, Cymbri, Gothi, Vandali, Langobardi, Scythę, Hūni, Normanni, Circaſsi, Turcæ deniꝗ.

Populi à Septētrione uerſus meridiem ferè migrant.

Aut ſi æſtuantibus fortè Boreæ flatus adlubeſcebat, cur non in Pannonia, uel Bauaria, & ipſis cultis ac fertilibus terris, per quarum alterutram iter facere neceſſe habuerunt, ſubſtitêre? Quòd ſi laceſſere bello horum locorum populos nolebant, quî ſcire poterant, ſi porrò uerſus occidentem ſolem, uel ſeptentrionē ire pergerent, inculta & habitatoribus uacua loca ſe reperturos eſſe? aut ſi id alicunde cognouerant, cogitare certè ſecum poterant, ea nō futura fuiſſe inculta & uacua, ſi excoli cura & induſtria humana poſſe putarentur. Poſtremò ut haſce coniecturas, tametſi graues, mittamus, certis profectò authoribus demonſtrare poſſumus, ante illud tempus quod ſuprà memorauimus, & ante Conſtantinū tertiū Imperatorem, atꝗ adeò ante Mauritium etiam, Slauorū gentem hæc loca tenuiſſe, quæ nunc Poloni tenent.

Poloni ante Mauritium Imp.

Non utemur autem ad id probandum neq; Alberti Crantij, neꝗ Fl. Blondi teſtimonio, qui Slauos, quemadmodum etiam retulimus, ex his oris in Dalmatiam, Illyricū, & Croatiā, Mauritij temporibus, qui Conſtantinum tertium propè quinquaginta annis præceſsit, profectos eſſe aſſerunt. Certior nobis teſtis erit Iornādes, qui cum ante Mauritij tempora hiſtoriā ſui tēporis ſcripſerit, Slauorum & Slauinorum mentionem faciens, ad ſiniſtrum latus Sarmaticorū montium, & ad Viſtulam fluuiū, qui nunc Poloniā interluit, habitare eos memorat. Per quę tēpora Dalmatiam, Illyricum, & Iſtriā infeſtatas quidem, ſed nondum habitatas fuiſſe à Slauis, ex hoc ipſo Iornande, diuo Gregorio, & Procopio cōprobatur.

Crant. lib. 1. Vand. Blon. Dec. 1. lib. 1. & 8.

Iorn. de reb. Get.

Procopius quoꝗ memorat, Iuſtiniano regnante Erulos à Longobardis deuictos, partim in Illyrico conſediſſe: partim cum Iſtrū flumē haudquaquā traijcere ſtatuiſſent, Slauinorū gentē prætereūdo, cū in loca deſerta euaſiſsēt, ad Harmos primùm, deinde ad Dacas, hinc ad Oceanū peruiſſe,

Procop. de bello Got. lib. 2.

coq́ traiecto in Thule inſula conſtitiſſe. Vnde apparet, Illyricum quidem tunc adhuc Slauinos nõ tenuiſſe: tenuiſſe autẽ ea loca, quæ Eruli ab Iſtro, qua is Illyrico proximus eſt, per Daciam (quæ eadem Dania eſt) ad Oceanum ac Thulen uerſus Septentrionẽ proficiſcentes, præterire neceſſe habuerunt. Non igitur probabile eſt, è Croatia tunc Lechum & Zechum cum Slauis in Bohemiam & Poloniam ueniſſe. Ac ne ex Pannonia quidem: quippe quã ante Valentis imperiũ à Vandalis, mox à Gothis, deinde uſq; ad Martianũ imperatorem ab Hunnis habitatã: poſt Attilæ uerò mortẽ à Gothis, ſiue Oſtrogothis recuperatã eſſe, ex his ipſis Procopio et Iornãde cõſtat. Deinde uerò circa Iuſtiniani tẽpora à Lãgobardis ſubactam, & poſt quadraginta duos annos ab his ipſis, in Italiã populariter cõmigrantibus, ſub pacto Hunnis relictã eſſe, ex Paulo Diacono notum eſt: quod quidẽ paulo ante Mauritij tempora factũ eſſe, dubiũ nõ eſt: quo tẽpore Slauos iam ad Viſtulã habitaſſe, paulò ante oſtendimus. Manifeſtum eſt igitur, neq; è Croatia, neq; è Pannonia tũc, aut etiam prius eos populariter ueniſſe in hanc orã: multò minùs poſterius. Quanquã enim regnauere poſtea Slaui in Pãnonia, ſubiugatis, ut reor, Hunnis, qui pauci poſt Attilã ibi remãſerant, uſq; ad Suaten, ſiue Suatubolugũ, ſiue Suatoplugum Marothi filium, qui poſt ſeptingenteſimum quadrageſimum annum à Chriſto nato, uel ut alij uolũt, longè poſterius, ab Hunnis, uel Vngaris ex Aſia tunc uenientibus deuictus, fugiens Danubij uorticibus hauſtus perijt: ſed iam tunc longe antè habitata fuit à Slauis Polonia. Quin iſtum ipſum ſiue Suaten, ſiue Suatoplugum nonnulli ſcriptores Polonum, nõnulli Morauũ fuiſſe memorant: Slauum quidem uel ipſa etymologia prodit. Cæterum ne Blõdo quidem & Crantio aſſentimur in eo, quòd è Polonia & Bohemia Slauos in Dalmatiã & Illyricum ueniſſe uolunt. Poteſt enim probari è Procopio & Sabellico, Thraciam & Macedoniam, uelut uiciniores, ab ijs prius, quàm Illyricum & Iſtriam, uexatas eſſe. E Polonia uerò & Bohemia proficiſcentibus hæ regiones prius ſeſe offerunt, quàm illæ: nonnullaq; præterea ſuperius à nobis commemorata ſunt, & ſtatim commemorabuntur, quę ad refellendam illam opinionem ualde accommodata ſunt, ſi ſit operæprecium. Atque hęc aduerſus ſupra memoratas opiniones dicta ſunto.

Poloni non è Pannonia.
Iornan. ibidẽ
Paul. de geſt. Langobard. lib. 1. & 2.
Slaui regnauerunt in Pannonia.
Bonf. Vngar. Dec. 1. lib. 9.
Suatoplugus.
Slaui unde in Dalmatiam uenerint.
Proc. lib 3. de bello Goth. Sabell. Ennead. 8. lib. 4.

De Lecho & Polonis, unde & quando extiterint, probabilior ſententia.

CAP. XVI. LIB. I.

QVid igitur certius, aut probabilius duntaxat nos afferimus? Illud nimirũ, quòd cum oſtenſum ſit ſuperius, è Ruſsia & Sarmatia Slauos in Mœſiam, Daciãq́; ac Pannoniam ſecundum citeriorem Danubij ripam penetraſſe: inde uerò nõ ante Iuſtiniani Imperatoris tempora, in Thraciam, Macedoniam, Dalmatiam, & Illyricum inundaſſe: & aliquanto pòſt demũ, nempe circa Mauritij & Phocæ tempora, in ijs oris certum domicilium fixiſſe, ante quod tempus iam eadem gens ad Sarmaticos montes & fontes Viſtulę, ubi nunc eſt Polonia, habitabat: aliquanto prius autem Vandalos ex ijs locis in Pannoniam, atq; inde mox in Gallias, Hiſpanias, & Africam commigraſſe: conſentaneum, ac propè neceſſarium eſt, tunc, uel certè pauló poſterius circa Attilæ tempora, eos populos, qui nunc Poloni & Bohemi dicuntur, progreſſos è Ruſſia & Sarmatia, itidem atq; illos alios Slauos, uacuas, aut certè infrequentes Vandalorum ſedes occupaſſe, indeq; porrò in interiorem Germaniã & Bohemiam arma protuliſſe. Et ſanè minore longè negocio, citiusq; hâc ſecũdum dextrum latus Carpathi montis ad interiorem Germaniam, uacuam aut certè ſemiuacuam tunc, ſicuti modò diximus, ij penetrare potuerunt, è patria ſua profecti, quàm in Slauoniam ac Dalmatiam, longius à ſe diſtantes, & Romanorum imperatorum armis defenſatas. In hac ſententia fuit ante nos Bernardus Vapouius: tametſi neq; tam firmis argumentis, neq; tam multis aut tam certis teſtimonijs uſus. Idem Blondus quoq; ſenſiſſe uidetur. Antonius uerò Sabellicus diſertè ſcribit, Slauos à Cimmerio Boſphoro bipartitò digreſſos, partem unam ad dextram deflexiſſe ſeptentrionem uerſus, ſciſſamque in duos populos, Bohemos & Polonos: alteram tranſmiſſo Iſtro, ſecundum Sauum amnem ad Dalmatiam uſq; ſedes tenuiſſe, nihil mutato nomine. Hæc nos de Polonorum & Bohemorum origine & aduẽtu ad has terras, grauibus argumentis & authoribus, ratione temporum & locorum conſentiente comprobamus. Siue autem ij Lecho & Zecho ducibus initio è Sarmatia profecti, hæc geſſerunt, ſiue cum initiò nullo aut uno duntaxat imperio regerentur, ſucceſſu temporis, longe lateq; propagato imperio, hi duo principes regnum inter ſe partiti ſunt: alterum Polonis, alterum Bohemis nomen dediſſe, dubitandum non eſt. Neque enim fabuloſum omninò habendum eſt id, quod diuturno non tantum horum ipſorum populorum, ſed cunctæ

Polonos & Bohemos è Ruſsis profectos eſſe.
Bern. Vap. lib. 1. hiſt. Polo.
Blon. Dec. 1. lib. 1.
Sabell. Ennea. 8. lib. 2.
Bohemi & Poloni à ducibus nomina acceperunt.

cunctæ Slauicæ nationis conſenſu celebratur, Lechum & Zechum principes hiſce Slauorum populis præfuiſſe, & nomina indidiſſe. Vapouius quidem etiam certum tempus edidit, quo hæc acta ſint: nempe circa annum Chriſti quingenteſimum quinquageſimũ. Cuius rei penes authorem fides eſto. Illud uerò, quod de aduentu Slauorũ è Croatia uulgò & ipſum circumfertur, credibile eſt à ſciolo quopiam, rationem temporum & hiſtoriæ ueteris non ſatis tenente, aſſutum eſſe: cum is aduenas eſſe in his oris Polonos & Bohemos perſuaſum haberet, nec unde huc ueniſſent inueniret, neſciuiſſe tamen id uideri nollet. Eum uerò locum ab eo potiſsimùm electum eſſe, unde cum hi populi commune Slauorum nomen acceperint, originem quoq; duxiſſe probabiliter uideri poſſent. Niſi forte exiſtimandum eſt, has gentes non ab uno aliquo homine regi, ſed ab antiquo plebeia cõmuniq; libertate uiuere ſolitas, teſte Procopio: cum longè ante in his ſedibus cõſediſſent, quodam tempore uel utilitate, uel neceſsitate adductas, peregrinos reges, ſed eiuſdem tamen ſecum linguæ, è Croatia acciuiſſe, oblatosúe ultrò accepiſſe. Quod credere, uel non credere, per nos liberum cuiq; eſto. Nos explicata, quoad fieri potuit, origine Polonorum, iam ad res geſtas eorum aggrediamur, à Lecho ſumentes initium, quando de uetuſtioribus gentis temporibus nihil exploratum habemus.

Lechus & Zechus quando in has oras uenerint.
550. annum à Chriſto nato.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER SECVNDVS.

LECHVS.

LECHVS igitur omni illa, quam ſiue armis, ſiue imperio tantum occuparat, regione quàm latiſsima, ad colendum & habitandum multitudini ſuorum diſtributa, arces & caſtella opportunis locis muniuit: ipſe in una ex iis domicilium fixit, quã ſexto à Varta flumine milliario, uerſus Septentrionem in patentiſſima planicie, ex rudi & non dolata materia inter lacus & paludes, ad neceſsitatem magis & qualequale receptaculum, quàm ad ſplendorem atq; delicias extruxit, eiq; oppidũ adiunxit, quo eſſet tamen aliqua hominum circum principem frequentia: & Gneſno, ſeu Gneſnæ nomen ipſi impoſuit, à nido, quem Gnaſdo uocamus, paulùm deflexo uocabulo: ſiue quòd eo ſibi loco arx illa futura eſſet, quo nidus auibus, per apertam aëra uagantibus: ſiue quòd aquilarum nidum ibi reperiſſet, indeq; inſigne boni auſpicij acceptum, manſiſſe & manere ſucceſſoribus eius principibus Polonorũ exiſtimatur, alba aquila, erecta, expanſis alis. Sic igitur fundato regno Lechus partim Gneſnæ manendo, partim obeundo regnum, ius dabat populo æquabile, non ex præſcripto legum, quæ nullæ erant: ſed ex arbitrio ſuo, hoc eſt, ex æquo & bono: imperio, quod credere par eſt, moderato utens, magis ut patris charitatẽ quàm Domini ſeueritatẽ obtineret, in eos qui fidem, ductumq; ſuũ ſecuti eſſent. Nec enim facilè liber & ferox populus aſperum, ſuperbum, ſtolidum & impotentem tyrannum, aut initiò ſecutus eſſet, aut poſtea pertuliſſet. Reditus tũc & agros peculiares nullos habebat princeps: ſed ei cuncti ſeminabant & metebant, deq; omnium rerum prouentu fructibus ipſis uectigal pendebãt. Nam numus tũc incognitus erat apud Polonos: ſed permutatione rerũ, quod cuiq; opus erat, ſibi comparabant. Quam diu uerò Lechus regnauerit, quid præclari bello, paceq; geſſerit, quosq; liberos reliquerit, nihil comperti habemus. Aliquandiu quidem poſteri eius poſt eum regnaſſe feruntur, ita ut natu maximus principatum, cæteris libenter concedentibus, obtineret: ſed quinam hi, quotq; ſibi inuicem ſucceſſerint, donec ſtirps omnis deficeret, non liquet. Bernardus Vapouius, neſcio quem authorẽ ſecutus, uult, Lechũ aliquoties cum Germanis, ſecũdis prælijs dimicaſſe, ac de regulo quodam ſingulari certamine uicto & interfecto opima ſpolia retuliſſe: multas munitiones partim ui, partim per deditionem cœpiſſe, & ad Veſſeram ſeu Viſurgim uſq; imperiũ protuliſſe, & in eius fluminis ripa urbem condidiſſe, eiq; propter onus perpetui præſidij Brzemie ſiue Bremę nomẽ impoſuiſſe: poſteritatẽ uerò eius centũ quinquaginta fermè annis regnaſſe in Poloniã, nempe ad ſeptingenteſimum ferè annum à Chriſto nato: multaq; bella geſsiſſe cum Germanis, & alijs finitimis gentibus. Nam ea quæ ſequuntur, è Saxone Grãmatico, & Alberto Crantio paulùm immutata ſumpſiſſe uidetur: nempe, maris quoq; fortunã Polonos tunc feliciter tentauiſſe. Inſtructa enim claſſe, traiectoq; ſinu Codano, ſiue Balthico, Rugiam,

Varta fluuius.
Gneſna condita.
Gnaſdo.
Aquila alba, Polonorũ principum inſigne.
Lechi ſtudia.
Imperium placidum.
Principis reditus.
Pecunia incognita.
Bern. Vapouius.
Lechi res geſtæ.
Brema urbs cõdita.
Brzemie.
Lechi poſteri quamdiu regnarint.
Saxo in Danis lib. 1.

Fœoniam,

Crant. in Van. Dani à Polonis bello petiti & uicti. Syuardus rex Danorum uictus à Viſsimiro. Viſsmiria quæ nūc Viſsimaria. Dantiſcum, ſiue Gdanum.

Fœconiam, & alias quaſdam inſulas de Danis Polonos tunc cœpiſſe, & cum ea gente uario marte terreſtribus & naualibus prælijs dimicaſſe. Ad extremum duce Viſsimiro, uno de Lechi poſteris, Syuardum Danorum regem nauali pugna inſigni ab ijs profligatum, pulſumq́;, precario regni partem ſub annuo tributo recepiſſe, conceſſa Polonis Iutia, Scaniaq́;: filias uerò eius duas captiuas, alteram Noruegijs, alteram Germanis uenditas: filiū autem Iarmericum in obſidis loco aſſeruatum eſſe. Inde Viſsimirum principem captiuis abundantem, duas urbes maritimas citra mare condidiſſe: & ex his alteram Viſsimiriam de ſuo nomine, alteram Dantiſcum, ſiue Gdanum, à Danis deuictis, eoq́; deductis appellaſſe: quæ parua, obſcuraq́; aliquandiu, ad eum ſplendorem poſtea peruenit, ut ſit celeberrimum, & non ſolum Septentrionis & occidentis, uerùm totius ferè orbis terrarū copioſiſsimum, & omni genere mercium refertiſsimū emporium, portu ac tribus oppidis permunitum. Addit idem Vapouius, Syuardum poſtea ſeruitutis impatiētem, Viſsimiro rebellaſſe, & in pugna occubuiſſe: filium uerò Iarmericū aliquantò poſt è cuſtodia elapſum, nouos motus in Dania concitaſſe: uerùm eos à Polonis tunc ſedatos eſſe. Quo tempore autem Dani iugum Polonorum penitus excuſſerint, non memorat Vapouius.

DVODECIM DVCES, SEV PALATINI.

Voieuodæ. Ambitio rerū pub. peſtis.

CVm autem ſtirps Lechi defeciſſet, Poloni comitijs de cōſtituenda repub. Gneſnæ habitis, ad neminem unum principatum deferunt: uel quòd in pari multorum dignitate uariarent ſententiæ, uel quòd monarchiæ ad tyrannidem (ut ſunt res humanæ in deterius mutabiles) declinantis pertæſi iam eſſent, duodecim uerò ex omni procerū numero, potentes & ſpectatos in primis uiros, deligūt, qui ſiue nouo tunc populi placito, ſiue uſitato etiā ſub principibus inſtituto, ſuę quiſq; regioni, diuiſa in totidem regiones tota Polonia, præeſſent: & Voieuodæ, hoc eſt, duces belli & copiarum, uernacula lingua dicerentur. His reipub. in pace iuxtà ac in bello ſummam in commune mandant. Et rectè quidem illi initio, eq́; repub. initum magiſtratum geſſère, legesq́; pauciſsimas & ſimpliciſsimas, ut rude illud ferebat ſeculum, non in libris, neq; in tabulis, ſed in animis hominū atq; in uſu, perinde atq; Lycurgus apud Lacedæmonios quondam, incidêre: quæ inſtituta uerius, quàm leges dixerimus. Sed pòſt aliquāto ad ambitionē uerſi, dum ex ſuo quiſq; nutu omnia geri uult, & rem priuatā, potentiamq́; ſuam augere ſtudet, aſſentari multitudini, eiusq́; licētiam alere, ſuos quiſq; per fas, nefasq; defendere & euehere, terrori eſſe ijs quos beneuolentia ſibi adiungere non poſſet: inde contentiones, ſimultates, & factiones deniq; è ſtudijs partium exortę: inde edicta & imperia ipſorū uulgo negligi cœpta, rempub. ab unius imperio ad paucorum dominatum dudum traductam, nec multo pòſt eò redactam, ut rex iam ſibi quiſq; & lex eſſet, pene funditus euerterunt. Quibus rebus cōmoti finitimi populi, Polonorū uim atq; potentiam dudum ueriti, & experti etiam: celatum bene ad eam diem timore odium atq; dolorem in apertum proferendū, & armis uindicandum, nomenq́; Polonum delendum, uel affligendum certè ſibi eſſe exiſtimarunt, tam luculenta occaſione ſeſe offerente. Quamdiu uerò horum duodecim ducū imperium durauerit, nihil comperti habemus. Manſit quidem deinceps etiam ſub principibus & regibus, manetq́; in hanc diem is ſiue honor, ſiue magiſtratus: uerùm aliquātum reſtricta poteſtate & iuriſdictione, & ab ijs qui Latinè loqui uolunt, Palatini uſurpantur: quo nomine à nobis quoq; deinceps appellabuntur, habentq́; ij principem ſecundum epiſcopos in ſenatu regio locum. Cum autem nō ijdem perpetuò fines Poloniæ fuerint, ſed acciſi aliquādo, rurſusq; prolati ſint, ne regionum quidem eadem diſtinctio, nec idem Voieuodarum ſiue Palatinorum numerus manſit.

Palatinorum dignitas.

CRACVS.

Cracus qui & cuius fuerit, et quo tempore.

PErtæſi igitur malorum Poloni, quæ ſub duodecim Palatinorum imperio agminatim ipſis incubuerant, ad unius principatum reſpexêre, & aliquid de guſtata libertate ipſi ſibi detrahere, quàm perire prorſus malebant. Itaque conuentu apud Gneſnam acto, poſt longam conſultationem una omnes ſententia ad Cracū principatum deferunt: quem noſtrates quidem perperam Gracchum appellant, Romanumq́; exulem fuiſſe, & ſupra quadringenteſimum, uel ut alij uolunt, quingenteſimum annum ante Chriſtum natum apud Polonos regnaſſe, fabulantur. Quo quidem tempore, necdū Polonorum gens extiterat: & incognitū, ni fallor, adhuc erat apud Romanos Gracchorū nomen. Ac ne ijs quidem temporibus, in quæ nos hunc Cracum conijcimus, aliquem de

Graccho-

Grachorum familia ſuperfuiſſe, in Romana hiſtoria reperimus. Veriſimilius eſt igitur, quod etiam Dlugoſſus ſentit, Polonos Polonorum potius, quàm externum ſibi regem creaſſe. Ac Vapouius quidem circa ſeptingenteſimum annum à Chriſto nato id factum eſſe uult: Hagecus uerò paulò poſterius, fingitq; idem Lechi filium Cracum ſiue Crocum hunc fuiſſe. Verùm is neq; hoc, neque itē alia multa nobis probat. Siue aūt Cracus unus de Voieuodis fuit, ſiue non, domicilium quidem habebat apud Viſtulam, tertiodecimo milliario à fontibus eius fluminis: uir cùm amicitijs, copijs & facultatibus potēs, tum prudentia, animi magnitudine, & iuſticiæ atq; integritatis opinione apud omnes gratioſus, ita ut ſolus rectè dilabentem republic. ſuſtinere & recreare poſſe uideretur. Is multum diuq; reluctatus, eo quòd perdifficile eſſe uideret rempub. partim ciuium licentia & inteſtinis diſsidijs perturbatam, partim externis bellis quaſſatam reſtituere & reficere: tandem precibus & contentione multitudinis, & charitate patriæ uictus, reipublic. curam ſuſcepit: hoſtes alios fœderibus, alios armis à ceruicibus patriæ remouit. In his Gallos, ut uolunt noſtrates plerìq; omnes per Pannoniam ſeſe magnis copijs in Poloniam infundentes profligat, atq; depellit. Vnde uerò hi Galli uenerint in has oras, inueſtigare difficile eſt. Nam Scordiſci ac Tauriſci Gallorū populi, qui Mœſis mixti, ut author eſt Strabo, multo antè ad Iſtrum conſederāt, iam à Romanis primùm, deinde à Gothis, & mox ab Hunnis deleti erant. Boij quoq;, & ipſi Gallica gens, qui Bohemiæ, quemadmodum ſuperiore libro indicauimus, nomen dedēre, multo antè iam à Marcomannis Germanis, & hi porrò à Zechis Polonorum conſanguineis, uel pulſi, uel ſubacti erant. Nec per Pannoniam certè ij Polonos adoriri neceſſe fuiſſet: niſi fortè eos Bohemia pulſos, in Morauia uel extremis finibus Pannoniæ conſediſſe, & inde in Poloniam inuaſiſſe exiſtimandum eſt: aut certè credendum eſt, eos Francos fuiſſe orientales, quorum regnum Auſtraſiam & Bauariam complexum, ad Vngariam uſq; pertinuiſſe fertur: apud quos per ea tempora Pipinum, Caroli magni proauum, dominatum eſſe, Blondus & Sabellicus memoriæ prodidēre. Illud autem fortaſſe noſtris errandi occaſionem præbuit, quòd ea gens, cum Gallias ſubegiſſet & inſediſſet, priſcorum Gallorum nomine etiam nunc à Latinis appelletur. Sed quicunq; tandem ij fuēre populi, qui tunc Poloniam bello uexauerunt, eos Cracus repreſsiſſe memoratur. Vincentius etiam in Carinthiam cum expeditionem feciſſe uult, antè ſuſceptum principatum: indeq; reuertentem, cum perſuaſiſſet Polonis, ut ſub unius principatu, quàm ſine principe uiuere mallent, omnium conſenſu principem factum eſſe. Deinde uerò Cracus pacatis foris rebus, domi licentiam & audaciam perditorum coërcuit: iudices priuatarum controuerſiarum per loca conſtituit: urbem in læua Viſtulæ ripa in loca domicilij ſui condidit, ac de nomine ſuo Cracouiam appellauit: eiq; arcem in colle Vauelo, Viſtula eum ab oppido tunc dirimente, fœlicibus auſpicijs ſuperædificauit: quam regni caput, Gnezna relicta, fecit. Quæ quidem urbs è paruis illius ſeculi initijs ſucceſſu temporum ad eam, quam uidemus, amplitudinem & ſplendorem, principum poſteriorum habitatione & fauore peruenit, ut mœnium ac turrium firmitudine, ædificiorum publicorum iuxtà ac priuatorum magnificentia, copia rerum quæ non modò ad ſobrium uictum, cultumq; corporis, uerùm etiam ad luxum & uoluptatem requiruntur: deniq; urbanitate & elegantia ciuium & incolarum, cum Germanicis & Italicis urbibus certet: inter totius autem Septentrionis, nedum Poloniæ, urbes facilè principatum teneat. Fertur etiam, immanem beluam, quam Holophagum uocāt, in antro montis, cui arx Cracouienſis ſuperimpoſita eſt, cubile habentem, & uiciniam omnem deuorandis pecudibus, iumentis & hominibus uaſtantem, à Craco aſtu interēptam eſſe, cum corpora illi obijcienda, pice, ſulfure & fomite ſuccenſo infarciri iuſsiſſet, & ignis conceptus uiſcera beluæ torruiſſet: quod neſcio an fabuloſum ſit. Antrum quidem in hanc uſque diem extat ſaxo exeſo profundum, quod ſpecum Draconis uocant: quod tamen etiam natura ſic extitiſſe potuit. Celebri Craci fama moti conſanguinei Polonorum Zechi ſiue Bohemi, ipſi quoq; ultrò principem ſibi eū aſciuerunt, uti Dlugoſſo & Vapouio placet. Tametſi Aeneas Syluius, & Hagecus, nō hūc, ſed aliū Cracū ſiue Crocū tūc apud Bohemos regnaſſe uolunt, & Cracouiā ſiue Crocoueciam arcem in Bohemia cōdidiſſe: morientemq; eo ferè tēpore, quo noſter regnare cœpit, tres filias reliquiſſe: è quibus una Libuſſa ſaga paternum regnum ſuſceperit, aſſumpto ſibi in ſocietatem thori & principatus Præmiſlo ruſtico homine, quem miſsi ad hoc equites in ferrea tabula, hoc eſt, in uomere prandentem repererant: eorumq; poſteritatē longa & perpetua ſucceſsione per multa ſecula Bohemis præfuiſſe. Verùm ad noſtra reuertamur. Cracus cum permultum tem-

700. ann. poſt Chriſtum natum.

Cracus inuitus regnum ſuſcepit.

Franci à Craco repulſi.

Franci orientales.

Pipinus Caroli Magni proauus.

Blondus.

Sabellicus.

Cracus expeditionem fecit in Carinthiam.

Pacis ſtudia.

Cracouia condita.

Regia Cracouiam tranſlata.

Cracouiæ laus.

Holophagus à Craco extinctus.

Cracus an & apud Bohemos regnarit.

Cracouia in Bohemia.

Libuſſa cum Præmiſlo Bohemorum principe.

Craci monumentum.

pus bene & fœliciter regnaſſet, obijt, & è conſpectu Cracouiæ ultra Viſtulam in monte Laſſotino, aggeſto inſtar montis tumulo, quemadmodum mandauerat ipſe, ſepultus eſt: extatq; in hunc uſque diem is tumulus, haud procul à delubro, quod diui Benedicti nomine appellatur.

LECHVS SECVNDVS.

Lechi parricidiũ & pœna.

CVRATO Craci funere, filius eius natu minor Lechus, maiorem cui Craco nomen erat, per ſpeciem uenationis in ſyluas eductum, incautum occultè interemit: ac fortuito caſu eum perijſſe mentitus, ſimulatis lachrymis atque luctu honorificè ſepelit: principatumqúe ſceleratè appetitum, qui maiori natu debebatur, ſublato illo ſuſcipit. Verùm aliquanto pôſt patefacto ſcelere, principatu deiectus, & in exilium actus eſt. Alij dolore & conſcientia patrati parricidij, cum dijs hominibusq; exoſus eſſet, domi eum contabuiſſe, nullis relictis liberis, aiunt. Vincentius uiuente adhuc patre parricidium ab eo patratum, ſed mortuo demum patre, & iam ipſo regnante, ſcelus patefactum eſſe, memorat.

Vincentius.

VENDA.

TAM gratam autem, atque iucundam ſui memoriam Cracus princeps apud Polonos reliquerat, ut utroque filio eius, quemadmodum iam commemorauimus, orbati, Vendæ filiæ ſuperſtiti, uirgini, principatum mandarent: ea ſpe ducti, quòd præſtantem aliquem & inclytum principem de externis regibus, aut principibus, coniugio Vendæ inuitatum, habituros ſe eſſe exiſtimarent. Erat Venda uenuſtiſsima puella, ita ut meritò uendæ, hoc eſt, hami nomen ipſi inditum eſſe uideretur: quòd quaſi piſces hamo, ſpecie eius contemplantes caperentur. Nec ſanè feſelliſſet Polonos opinio, niſi per Vendam ſtetiſſet. Nam Ritigerus (Ritogarum ferè noſtri uocant) illuſtris & potens ea tempeſtate in Teuthonibus finitimis ſiue Germanis, apud quos in uſu etiamnum Rutigeri ſeu Ritigeri nomen, princeps, miſsis oratoribus coniugium eius petiuit. At illa excelſi & minimè muliebris animi uirago, facundaq; iuxtà ac prudens, negare ſe cuiquam nupturam: principem, quàm principis uxorem eſſe malle. Indignè repulſam illam Ritigerus ferre: orare iterum atque iterum, & minas adijcere. Vbi fruſtra ſe omnia tentare uidet, coacto ingenti exercitu, armis negatum coniugium, atque principatum contemptu muliebris imperij perſequi ſtatuit. Nec ſegnius Venda cum expeditis ſuorum copijs aduenienti hoſti ad fines regni ſui occurrit. Miſcere rurſus Ritigerus preces atq; minas. Exprobrare illa armato importunam libidinem. Renunciant oratores duci ſuo eximiam puellæ pulchritudinem & ſapientiam, & animũ ad belli dimicationem quàm ad nuptias paratiorem, adhæc permagnas & inſtructiſsimas armatorum copias. Quibus auditis, labaſcere Teuthonum animi: monere & orare ducem ſuum, ne ſeſe, exercitumq; ſuum, propter intempeſtiuum amorem, atq; cupiditatem ſuam, tam turpiter conijciat in periculum. Inglorium eſſe uiro cum fœmina certamen, etiamſi exploratam habeat uictoriam. Ni deſinat, relicturos ſe eum, domumq; ſignis conuerſis reuerſuros. Ille ubi omnibus tentatis, obſtinatos ſuorum animos, & à prælij dimicatione alienos eſſe uidet, cùm amoris impatientia, tum ignominiæ conſcientia, quòd à muliere ſine ullo prælio uictus eſſe uideretur, mortem ſibi conſciuit. Teuthones ictis cum Venda fœderibus, finibus Poloniæ deceſſerunt. Hæc ita mágno conſenſu à noſtris prodita ſunt. Quæ nam autem illa gens Teuthonum fuerit, nihil comperti habemus. Marcomannos ſiue Morauos, uel Saxonas certè fuiſſe, ſuſpicari nihil fortaſsis prohibet. Hagecus Pruſſos fuiſſe ſcribit. Lætata hoc ſucceſſu Venda, ouans Cracouiam inuehitur: mactatisq; quamplurimis uictimis, ad extremum ipſa dijs patrijs ſolenni ritu ſeſe deuouet, ac de ponte in profluentem Viſtulæ, ne quis aduerſus caſus felicitatem eius contaminaret, proijcit. Proceres inuentum cadauer eius, uno ab urbe milliario editiore loco è conſpectu urbis, ſupra amnem Dlubniam ſepeliunt, aggeſto, itidem ut patri, tumulo. Indeqúe ſubiacens pagus Mogilæ, hoc eſt, tumuli nomen adeptus, adhuc retinet.

Vendæ etymologia.

Ritigerus dux Vendæ coniugium ambit.

Teuthonicum bellum.

Ritigeri interitus.

Venda uirilis animus, & mors.

Dlubina flumen.

Mogila.

DVODECIM PALATINI ITERVM.

POST Vendæ obitum, cùm nemo regiæ ſtirpis ſupereſſet, commutata rurſus reipublic. forma, à duodecim ducibus, uel Palatinis, iterum Polonia cuncta militiæ, domiq; adminiſtrata eſſe fertur aliquandiu: donec ex huiuſcemodi euentu, rurſus ad unum principatus delatus eſt. Vincentius memorat, Alexandrum magnum regem Macedonum legatos miſiſſe ad Polonos, qui tributum ab ea gente exigerent: eos cum Poloni uiuos excoriaſſent, cutesq; auro pariter & herbis infartas ipſi remiſiſſent, Alexandrum indignatum, permagnas copias in Poloniam immiſiſſe: à quibus cum ea crudeliter uexaretur, uaſtareturq;, Poloniq; ſua defenſuri occurriſſent, & aliquoties profligati animos deſponderent, hominem quendam plebeium & aurificem, Præmislum nomine, coadunata aliquanta manu uoluntariorum militum, huiuſmodi arte hoſtem circumueniſſe. Nempe galeas & clipeos cum è tenerioribus arborum corticibus, & quauis alia materia magno numero fabricari curaſſe, eaque partim felle, partim litargyrio extrinſecus illita, noctu è conſpectu hoſtilium caſtrorum in extrema ſylua truncis arborum, arbuſtis & ramis terræ infixis impoſuiſſe, uel appendiſſe, ad exorientem ſolem obuerſa, ita ut repercuſſu radiorum ſolis armati exercitus ſpeciem eminus inſpectantibus exhiberent. Id conſpicatos hoſtes, paucos tumultuariè correptis armis, contemptu ſæpe uicti, fugatiq; à ſe hoſtis, quaſi ad certam prædam procurriſſe: & quoniam noſtri interea galeas & clipeos ſummouerant, ſiue combuſſerant, fugere creditos eſſe: ibi illos, cum longius in ſyluas fugientes, Polonos perſequi inſtituiſſent, in præparatas à Premislo inſidias præcipitatos, & conciſos eſſe. Polonos deinde cæſorum armis indutos, ad caſtra hoſtilia contendiſſe, & pro socijs atque commilitonibus habitos, in imparatos & nec opinantes impetum feciſſe, magnamq; ſtragem edidiſſe: ad extremum re animaduerſa, hoſtes in fugam ſeſe effudiſſe, omni rerum copia referta caſtra noſtris diripienda reliquiſſe, & inglorios Polonia exceſsiſſe. Ita quidem ferè Vincentius. Verùm Dlugoſſo id non probat. Itaque non Alexandrum, quem nos quoque multis ſeculis hæc tempora præceſsiſſe ſuperius attigimus, ſed Pannonas & Morauos is ab hoc Præmislo, hoc ipſo quem modò retulimus euentu, atq; etiam ſtratagemate profligatos & eiectos eſſe refert: præter quòd is uult, exercitum hoſtilem, cum Polonos, qui ſeſe oſtentarant, non repeniſſet, ad caſtra reuerſum eſſe, ſecurumq; genio liberiùs indulſiſſe: Præmislum deinde crapula, ſomnoq; ſtratos, prima noctis uigilia è ſyluis prouolantem, adortum eſſe. Sed uerisimilius futurum erat, ſi galeis illis & clypeis de nocte ſuſpenſis, relictisq; ibidem paucis hominibus, qui ſub exortum ſolis clamore ſublato, tubarumq; ac tympanorum ſonitu, & galearum, clypeorumq; illorum aſsimulatorum agitatione, exercitus aduentantis ſpeciem hoſtibus præberent. Præmislus cum reliquis copijs diuerſa parte in caſtra hoſtium impetum feciſſet, eosq; ancipiti periculo perterrefactos in fugam uertiſſet. Sed utut geſta res eſt, illud quidem conuenit, arte ac dolo hoſtes illos à Præmislo deuictos & pulſos eſſe. Qui nam autem hoſtes illi fuerint, Dlugoſſo quàm Vincentio libentius aſſentimur: niſi quod non explicat is, quinam ij Pannones fuerint. Nos, Vngaros, qui è Sarmatia Aſiatica, ut ſuperiori libro indicauimus, egreſsi, Pannoniam tunc iterum occuparant, fuiſſe exiſtimamus: eisq; Morauos, utpote uictorib. uictos, militaſſe. In illa quidem tempora Præmisli huius principatus incidere uidetur: nempe poſt ſeptingenteſimum & quinquageſimum, uel ſexageſimum annum à Chriſto nato.

Alexandri Macedonis bellũ cum Polonis fabuloſum.

Præmiſlus aurifex magni animi.

Stratagema.

Pannones & Moraui à Polonis pulſi.

Vngari è Sarmatia Aſiatica uenientes Pannoniam occuparunt.

760. ann.

PRAEMISLVS, SIVE LESCVS PRIMVS.

OB tam præclarum igitur facinus atque meritum in rempublic. Præmislus omnium acclamationibus princeps renunciatur: & blandum Leſci nomen, gratioſum apud Polonos, ob Lechi conditoris memoriã, oblatum accipit. Quanquam Vincentius Leſticum, ab aſtu uult appellatum fuiſſe. Poſt ſuſceptum principatum, nullum Leſci huius inſigne factum, quod ad laudem, uel uituperium pertineat, memoratur: niſi quòd in pace, una illa uictoria ſibi, ſuisq; parta, moderatum in ſuos geſsit principatum. Nec auſus eſt quiſquam eo uiuente Poloniæ fines infeſtare. Quamdiu uerò regnauerit, ubi, quaq; morte abſumptus ſit, non conſtat. Liberos quidem poſt ſe nullos reliquiſſe fertur.

Leſtici etymon.

LESCVS SECVNDVS.

PRAEMISLO, ſiue Leſco eius nominis primo uita defuncto, exoritur noua de principatu contentio. Cumq; nullus appareret neque modus, neque finis, multis ambientibus, neque quoquam eorum alium ſibi præferri patiente, placuit rem fortunæ committere: indictoq́ue ad certam diem maculoſorum equorum curſu, qui primus ad metam perueniſſet, eius dominus ut princeps eſſet cunctæ Poloniç. Figitur meta apud Prandinicum amnem, in aperta planicie ad ſeptentrionalem plagam Cracouiæ. Status curriculo dies adeſt: effunditur ad ſpectaculum ingens hominum multitudo, uaria ſtudia: ſollicita omnium, quem det euentum fortuna, expectatio. Conſident delecti iudices & munerarij, dant ſignum certaminis. Ibi Leſcus quiſpiam, procerũ & cõpetitorũ unus, cũ ſtadiũ uafro conſilio ſtratis clàm in ſabulo ferreis hexagonis, ſiue ſtylis cæcis, quibus currentium equorum pedes læderentur, impediuiſſet, ipſe obliquo & minimè impedito tramite primus, cæterorum equis in curſu offendentibus ac ceſpitantibus, ad metam peruenit. Munierat is etiam equi ſui calces ferreis ſoleis, ut ne offenderet in ſtylis, ſi fortè cum impetu currens in eos incidiſſet, cum omnes omnium aliorum equi de more illius temporis ſoleas nullas haberent. Rei prorſus ignaris & miraculo attonitis omnibus, & iam uictorem atq; principem diuinitùs ſibi oblatum Leſcum conclamantibus, techna deprehenditur. Protrahitur Leſcus in medium: conuincitur: damnatur: concerpitur. Notarant commentum illud impediti curriculi, duo quidam iuuenes tenues & obſcuri. Cum ēm nemine etiā dū præſente, in ſtadio illo pedeſtri curſu fortè certarent, ioco principatum inter ſe pacti, offendunt in ſtylis: ſubſiſtunt: inueſtigant rem curioſius: notant tramitem ſtylis uacuum. Eorum alter, equitibus à carceribus procurrentibus, procurrit & ipſe pedeſter noto iam ſibi tramite, omnibus effuſo riſu eum proſequentibus. Omnium uerò equis, cum ad ſtylos uentum eſſet, ita ut par erat, ceſpitantibus, iuuenis ille pedeſter primus poſt doli fabricatorem ad metam peruenit. Eum igitur, Leſco interfecto, principem populus omnis ſalutat: & ne quid ad authoritatem ac maieſtatem ipſi deſit, Leſcus commutato nomine appellatur. Atque is cum tam inſperato euentu rei mirabundus atque dubitabundus principatum ſuſcepiſſet, ſedulò dedit operam, ne tanto munere indignus iudicaretur: nec modò repreſsit finitimorum uim & incurſiones, ſed quibuſdam etiam populis ultrò bellum intulit. Quantum uerò ocij dabatur ipſi à bellis & ſerijs reipublic. negocijs, in exercenda militari uirtute atque diſciplina ferè conſumere: uarios ludos & certamina equitibus pariter & peditibus indicere: certantibus & ampla, & honorifica præmia proponere: ipſe arbiter atq; iudex præſidere, & pro meritis quenq; collaudare. Fuit autem in hoſpites ſplendidus & munificus: in ſuos cùm uirtute aliqua præſtantes, tum egeſtate preſſos liberalis: ita ut egere ipſe mallet, quàm triſtem aliquem à ſe dimittere: adeuntibus facilis & comis: eorum qui potentiorũ ui & iniurijs premebantur, acer uindex. In uictu cultuq; corporis ſingulari parſimonia: rudibus & craſsis pannis aulæorum loco utens: niſi ſi quando in publico dare aliquid ſplendori atq; maieſtati principatus, maximè propter externos homines, cogebatur. Quin ibi quoque craſſos pannos, quibus ante adeptum principatum uſus eſſet, ob oculos poni ſibi iubebat, quibus admoneretur aſsiduò fortunæ ſuæ priſtinæ, & unde ad tantum honoris faſtigium euectus eſſet. Quod non abſimile eſt illi, quod de Agathocle Siculorum tyrãno memoratur: quem, quòd figulo patre natus eſſet, fictilia inter aurea uaſa apponere in menſa ſolitum eſſe ferunt. Ab ebrietate uerò Leſcus maiorem in modum abhorrebat, quòd pecudis quàm hominis ſimiliorem eſſe ebrium hominem iudicaret. His moribus & hac moderatione animi quamdiu, quibusq; rerum ſucceſsibus regnauerit, & quomodo uita defunctus ſit, itidem atq; alia illius temporis, incertum eſt: niſi fortè ad hunc Leſcum pertinere exiſtimandum eſt id, quod Dlugoſſus Martinum Gallum memoriæ prodidiſſe refert, Lechum, ſeu Lechonem, ut ſcribit ille, principem, in prælio cum Carolo, Caroli magni imperatoris Rom. filio notho, quem pater contra Polonos & Bohemos, Saxoniam bello uexantes cum exercitu miſerat, occubuiſſe: idq́ue actum eſſe anno quarto uel quinto poſt octingẽteſimum à Chriſto ſeruatore noſtro nato, translato iam ad Francos & Germanos occidentis imperio. Quanquam Blondus Foroliuienſis, & Sabellicus, Leonem Bohemorum ducem ab hoc Carolo interfectum eſſe ſcribunt. Sed nullum per ea tempora Leonẽ apud Bohemos regnaſſe comperio: ne Lechonem quidem. Apud Polonos Leſcus regnauit: quem Gallus, & H. Mutius Lechonem, cæteri Leonem uocant. Facilis eſt autem Lechonis

Prandinicus fluuius.
Curſus equorũ de principatu.
Styli cæci.
Leſcus arte uictor, deprehenſa fraude truci datur.
Principatum obſcurus homo fortuitò adeptus eſt.
Leſci ſtudia in pace & in bello.
Certamina militaria.
Mores.
Priſtinæ fortunæ memoria.
Agathocles Siculorum tyrãnus.
Sobrietas.
Leſci mors.
Mart. Gallus.
Caroli Magni bellum cum Polonis.
804. ann.
Imperium ad Francos trãſlatum.
Blond. Dec. 2. lib. 1.
Sabell.
H. Mutius de Germ. lib. 9.

chonis in Leonem commutatio. Tametſi nihil uetat credere, Polonis pariter & Bohemis eum præfuiſſe. Tam Dlugoſſus autem cum ſuo Gallico, quàm Blondus & Sabellicus, Carolum eo bello Poloniæ fines depopulatum, repreſsis modò hoſtibus, citò ad patrem reuertiſſe, memorant. Eginhartus, qui Caroli Magni uitam conſcripſit, eumqúe dominum ac nutritorem ſuum appellat, Polonorum quidem nuſquam meminit: ſed omnes barbaras ac feras nationes, quæ intra Rhenum ac Viſtulam fluuios, Oceanumqúe & Danubium poſitæ, lingua quidem penè ſimiles, moribus uerò atq; habitu ualde diſſimiles, Germaniam incolunt, ita perdomuiſſe Carolum ſcribit, ut eas tributarias effecerit. Sabellicus uerò Slauorum, Polonorum & Bohemorum legatos Aquiſgranum cum amplisſimis muneribus ad hunc ipſum Carolum ueniſſe refert, ut pax ſibi cum Gallis (quos equidem Francos fuiſſe crediderim) incolumis maneret. Verùm de his ſententiam noſtram ſtatim aperiemus.

Eginhartus in uita Caroli magni.

Sabell. Ennea. 8. lib. 9.

LESCVS TERTIVS.

LESCO huic è rebus humanis ſublato, unicus filius, eiuſdem nominis, ſucceſſit, non degener à paternis uirtutibus: qui ita ſe geſsit in principatu bello paceq;, ut patrem non adæquare modo, ſed ſuperare etiam uideretur. Multa hic cum finitimis, qui nouitate & humilitate generis eius deſpecta, nouos ciebant motus, bella geſsit: eosq; uel perdomuit, uel ad officium reuocauit: Slauis conſanguineis Polonorum, Pannoniam tunc imperio tenentibus, ut uult Dlugoſſus, & cum orientis atque occidentis imperatoribus bellum gerentibus, rogatus, auxilio affuit aliquoties, collatisq; ſignis cum utroq; hoſte proſperè dimicauit. Nec tamen is memorat, qui nam hi fuerint imperatores. Fabuloſius etiam id eſt, quod ſcribit Vincentius, C. Iulium Cæſarem tribus prælijs ab hoc Leſco ſuperatum, ſororem ſuam Iuliam in matrimoniũ ei collocaſſe: Craſſum item Romanum cum exercitu ab eo deletum eſſe. Magis conſentaneum eſt rationi temporum, Leſcum ſuperiorem quidem, Vngaris & Slauis promiſcuè Pannonias tunc incolentibus cõtra Carolum Magnum, paulo antè quàm Imperatoris Romani titulum, Pontificis maximi beneficio, adeptus eſt, octo annis in Pannonia bellum gerentem præſtò fuiſſe, & nonnunquam bene rem geſsiſſe: ad extremum uerò debellatis Vngaris propter latam illis opem, uel infeſtatam, ut uult Blondus, Saxoniam à Carolo, Caroli eiuſdem filio, bello petitum: commiſſoq; prælio interfectum eſſe: Albiq; & Salæ fluuijs, quod idem Blondus memorat, impoſita præſidia. Tum demum autem illud accidiſſe, quod è Sabellico ſuperius memorauimus, ut filius interfecti, de quo nunc agimus, legationem Aquiſgranum ad Carolum patrem de pace mitteret: & quidem cum muneribus: eaqúe munera tributi nomine ab Eginharto, Carolum ſuum ornante, appellata eſſe. Poſterius quidem certè hoc bellum contra Bohemos ſiue Polonos, quàm illud contra Pannonios & Vngaros, à Carolo Magno geſtum eſſe, ab ijs qui res geſtas eius quoquo modo attigerunt, memoratur: ante Carolum uerò trecentis plus minus annis uacauit occidentis imperium. Orientis quidem imperatores, nullum per hæc tempora bellum in Pannonia geſsiſſe reperio. Cum Bulgaris geſſerunt Imperatores orientis & occidentis, & antè & poſt etiam, ſed in Thracia: ac non inferentes, ſed illatum depellentes. Quanquam Nicephorum imperatorem in Mœſia contra Bulgaros bellum gerentem, uictum, & interfectum eſſe huius Caroli tempore, reperio. Sed Bulgaria quoq; & Mœſia longiſsimè tunc aberat à finibus Poloniæ, partim Vngaris, partim Ruſsis & Valachis, ſiue Moldauis magna terrarum intercapedine interiectis, ita ut difficulter eò auxiliares copiæ à Polonis tranſmitti potuerint. Verùm penes lectorem eſto horum iudicium. Suſcepit autem Leſcus hic liberos mares, ex legitima quidem uxore Popielum: è concubinis uerò Boleslaum, Cazimirum, Vvladislaum, Vvratislaum, Otam, Baruinum ſiue Barnimum, Pribiſlaum, Præmislum, Iaxam, Semianum, Zemouitum, Zemomyslum, Bogdalum, Spicigneuum, Spicimirum, Sbigneum, Sobeslaum, Viſsimirum, Ceſsimirum, & Vislaum. Ex his Popielum in ſpem principatus liberaliter educatum, ſucceſſorem ſibi uiuens deſignauit: cæteris ſacramento, ut Popielo pareant, adactis, occidentalem & maritimam oram omnem inter Albim & Habelam fluuios, quemadmodum Dlugoſſus prodidit, ad Oceanum & Germaniam ſpectantem, inter eos partitus eſt. Tametſi Habela qui ſit, compertum non habemus. Niſi forte is eſt Bola, è lacu quodam in Viſtulam ab occidente influens, qui ducatum Stolpenſem, niſi fallor, à Pomerania regia quadamtenus diuidit. Et Boleslao quidem natu maximo, Baruino ſiue Barnimo, atq; Bogdalo Pomerania, quaſi tu

Poloni cum imperatoribus Rom. bella geſſere.

Vincentius.

Caroli Magni bellum contra Polonos.

Legatio Polonorum ad Carolũ Magnũ.

Imperiũ occidentis quãdiu uacauerit.

Bulgarorũ bella cum imperatoribus.

Nicephorus imp. à Bulgaris occiſus.

Sabell. Ennea. 8. lib. 9.

Bulgariæ ſitus.

Leſci filij.

Leſcus ſucceſſorem ſibi deſignauit Popielum filium.

Poloniæ diuiſio.

Pomerania. Caſſubia. Serbia. Rugia. Dituonia, ſiue Luſaria. Sgorelecia, ſiue Brandenburgenſis. Magdeburgũ urbs. Dalemburgũ. Viſmaria. Brema. Luneburgum. Lubeca. Bachiborum. Zuerinum. Mechelburgũ. Vrbes Polonicæ, ſeu Venedicæ. Alb. Crant. Poloniæ occidentalis fines, quando & à quibus acciſi. Eginhartus in uita Caroli. Blond. Dec. 2. lib. 1. Bonf. Dec. 1. li. 9. hiſt. Vng. Vitich. de geſt. Sax. li. 1. & 2. Crant. in Vandal. H. Mut. de Germ. Slauicæ linguæ uſus.

maritimam dicas, obtigit: Cazimiro & Vvladislao Caſſubia: laxæ & Semiano Serbia ſiue Sorabia: Vvratislao Rama ſiue Rugia, ut uult Bernhardus Vapouius: Pribislao, Ceſſimiro, & Otæ Dituonia, quæ nunc à noſtris Luſaria, ab alijs Luſitia dicitur: Præmislo, Zemouito, & Zemomislo ea quæ nunc Marchia Brandenburgenſis, à metropoli Brandeburgo, quæ à noſtris Sgorelecia uocata fuit. Reliquis reliqua eius oræ. In quibus Vislaus Mezibozum arcem, quam nunc Meideburgum ſiue Magdeburgum uocant: Sobeslaus Dale, quod Dalemburgum: Viſsimirus in litore Oceani Viſsimiriam, quæ antiquum nomen in Viſmariam à Teuthonibus deflexum retinet, condiderunt. Quanquam de Viſmaria uariat Vapouius: nunc enim ab hoc Viſsimiro, nunc à quodam eiuſdem nominis, de Lechi poſteris, multo antè uult eam eſſe conditam, ut nos quoque in Lecho indicauimus. Alias præterea complures & oppida ijdem duces, poſteriq; eorum ædificarunt, & uernaculis ſuis uocabulis appellarunt. De quibus ſunt Brema, ut uult Dlugoſſus, in confinio Friſiorum & Veſtualorum (tametſi Vapouius à Lecho primo eam conditam eſſe prodidit:) Luna, quàm Germani Luneburgum uocant, à reſplendentia: Bucouicia, quæ à Germanis Lubeca uocatur, apud Slauos uerò accolas antiquum nomen etiamnum retinet: tametſi Lubecæ quoq; nomen Slauicam etymologiam redolet. Bacchiborum: Zuerinum: Lubouia ſiue Lucouia, Germani Mechelburgum à Mikelo conditore: eiusq; oræ duces Mechelburgenſes, nonnulli Magnopolenſes, ineptè compoſito uocabulo dicunt. item Roſtocum, Verla, Suanouũ, Oſtrouũ, Celsinũ, Marlouum, Bolelum, Trebeiſouũ, Ciaſni, Volyneſſum: addit Crantius Vinetam & Iulinum, quæ omnes fuêre Polonorum coloniæ. Et ſubactæ quidem atq; poſſeſſæ ſunt regiones illæ poſteriori tempore à Francis, Saxonibus, Turingis, Friſijs, Veſtualis, & Holandis, Teuthonum populis, ſiue per ignauiam poſteriorum principum Poloniæ, ſiue per conniuentiã, cum duces earum, Leſci huius nepotes ab imperio principum Poloniæ, quemadmodum dicemus inferius, deſciuiſſent. Quanquam Eginhardus, cuius dudum mentionem fecimus, iam inde à Carolo Magno Slauos Viulſos ſiue Velatabos, auſtrale litus ſinus Codani ſiue maris Germanici tenentes, una expeditione ita contuſos ac domitos eſſe perhibet, ut deinceps imperata facere non renuerent. Verùm idem paulò pòſt ſcribit, Salam fluuium Turingos à Sorabis, qui & ipſi Slaui erant, diuidêre. Blondus addit, & Bonfinius, eo ipſo tempore Albi & Salæ fluuijs præſidia contra Sorbienſes Slauos (ſic ille Serbos uel Sorabos uocat) Carolo, Caroli huius Magni filio, uiuente patre impoſita eſſe. Vitichindus quoq; longè recentior, bella quædam cum Slauis eius oræ à Francis, Turingis & Saxonibus geſta commemorat: itemq; Crantius & H. Mutius, ita ut ij à Carolo Magno debellari cœpti, longè pòſt partim à ſucceſſoribus eius imperatoribus & regibus, partim ab alijs ducibus & populis Germanorum paulatim ſubacti eſſe uideantur. Pagos quidem atq; uicos complures Slaui in tractu illo maritimo etiamnum colunt, communi cum Polonis lingua, quamuis Teuthonicæ admixtione corrupta, utentes. Sed ad inſtitutum reuertamur. Leſcus igitur cum ita inter filios imperium diuiſiſſet, uita pariter atque principatu defunctus eſt.

POPIELVS SENIOR.

Popieli ingenium. Regia rurſus translata. Cruſuicia. Cracouiæ ſitus.

SVSCEPIT deſtinatum à patre principatum Popielus, proceribus pariter atque fratribus aſſentientibus, patris, auiq; diſsimilis, ignauus atq; timidus. Itaq; nihil is præclari in principatu geſsiſſe memoratur. Regiam quidem & domicilium ſuum Cracouia Gneznam primùm retulit, indeq; non pòſt Cruſuiciam: cum eam arcẽ in planicie ad lacum Goplum, & inter paludes, in ea ora quæ Cuiauia dicitur, ipſe condidit & tranſtulit: uel quod montanæ regionis, in qua ſita eſt Cracouia, pertæſus, apertis campis delectaretur: uel quòd ab Vngaris & Ruſsis ferocibus populis longiùs, à fratribus uerò propius abeſſe, tutius ſibi fore exiſtimaret. Iuuenili adhuc ætate, cum aliquot annos regnaſſet, in morbum incidit: & priuſquam fratres, fratrem uiſitaturi, aduenirent, obijt. Fertur autem ſubinde ſolitus eſſe murium deuorationem ſibi ſuisq; imprecari: quo malo filius eius, ut mox dicemus, abſumptus eſt.

POPIELVS IVNIOR.

PERACTO ſolēni ritu Popieli funere, filius eius eiuſdem nominis impubes etiamtum, principatui concordi patruorum, procerumq; uoluntate inauguratur, omnibus ſubiectionem ipſi interpoſito iureiurando promittentibus. Pupilli tutela, reiq; publicæ adminiſtratio, delectis aliquot de numero patruorum, qui maximè idonei uidebantur, mandatur. In regia ij ſedulò & ad latus principis eſſe: cauſas & controuerſias cognoſcere ac diſceptare: nec ulla in parte deeſſe reipub. quoad princeps ipſe per ſe publica munera obire poſſet, ſiue adeò donec regi ſe illorum conſilijs paſſus eſt. Nam cū pubertatē attigiſſet, quæ maximè lubrica & pcliuis ad licentiā, uoluptatesq; ętas eſt, ſuo iam arbitratu uiuere: patruorū monita aſpernari: cū æqualib. conſilia capere: conuiuia, compotationesq; largiores cum ijſdem frequentare: in luſtris, & in choreis, luſibus & amplexibus puellarum pernoctare: deinde crapulæ, ſtupriq́ue plenus ad multam diem ſtertere, rempublicam. iudicia & querimonias hominum negligere: ad res agendas ineptus, ingenio nullo, ſtipes, caudexq́ue: indeq́ue omnibus iam erat deſpicabilis, ita ut Choſtek, uulgò per contemptum appellaretur, cum diſſolutos & perditos mores eius deformis facies, rarus in capite & in barba pilus, quales ferè laſciui ſunt, magis etiam deformaret. Capiunt patrui cum alijs proceribus conſilium, quonam modo tam diſſoluta illa principis ſui uita, tamq; profligata licentia refrenaretur: uxorem ei dant eleganti forma puellam, Teuthonici principis cuiuſdam filiam. Et uidebatur ſanè mulier auara & ambitioſa mariti uitam ad meliorem frugem reductura, torporemq; ignauo excuſſura. Sed res aliter cecidit: nimirum, ut nihil ille de flagitijs & nequitia ſua remitteret: quibus uerò uitijs antea caruiſſet, uxoris conſuetudine ea ſibi adiungeret. Nam & auarior factus, decreta honores atque magiſtratus uendebat: & cum uirtute ac dignitate non poſſet, quotidianorum peccatorum ſuorum ſibi conſcius, faſtu & crudelitate principatum ſibi ſtabilire: & metui à ſuis uolebat, cum amari non mereretur. Atq; hæc omnia uxore & impellente, & ſequeſtra faciebat. Quæ deguſtata ſemel dominatus atq; lucri dulcedine, deſpectaq; uiri inertia, muliebri aſtu imperium omne ad ſe tranſtulerat: maximè cum duobus filijs Lecho & Popielo aucta, mollem uiri animum amore ſui penitus adſtrictum teneret, & firmum, perpetuumq; apud Polonos dominatum ſuum fore, ſibi perſuaderet. Vnus obſtabat ſcrupulus, patruorum uiri ſui gratia, & authoritas apud multitudinem, integritate uitæ, grauitate morum & prudentia collecta. Hos metuebat: hos iam blandiuś admonentes, iam liberius obiurgantes oderat: horum tacitam etiā conſcientiā pertimeſcebat. Itaque uiros eos quàm maximè poteſt ſuſpectos & inuiſos, confictis etiam criminibus, reddit: perſuadet, illis uiuis & incolumibus, principatum ipſi certum, firmūq́ue eſſe non poſſe. Quem ſi retinere ipſe uellet, & liberis ſuis relinquere, tolleret patruos de medio. Si ipſe animi ſatis ad id facinus non haberet, ſibi mandaret eam prouinciam: illos armis atque uiribus, ſe dolis inſtructiorem eſſe. Confecturam ſe negocium ſine ulla populi offenſione, ſiue adeò ſuſpicione. Quibus dictis, facilè ægrum atque timidum uiri animum in deteriorem partem impulit. Initur necandorum illorum ratio. Grauem & periculoſum morbum princeps ſimulat. Patruos neci deſtinatos acciri eius nomine, uxor iubet: conueniunt ſine mora: circumſtant mœſti ægrotum principem: conſolantur. Ille morbi magnitudinem gemitu aſsimulabat: adeſſe uitæ ſuæ finem, diuinitùs ſibi indicatum: uxorem paruosq́ue filios illorum tutelæ, fideiq́ue etiam atque etiam commendabat. Complentur muliebribus eiulatibus, planctibus & lamentis regiæ: parantur funebres exequiæ, ipſo iubente principe. Abſumpto in his die, cum iam ad occaſum ſol tenderet, princeps patruos quaſi moribundus iam dimiſſurus, nomine quenq; blandè compellat, & in ſignum amoris & beneuolentiæ ſuæ erga ipſos, circumferri medicatū poculum, paratū ad eam rem, iubet: prægustare ſe ſimulat: cæterū ſpumā tantū à medio extantē halitu diſſlat, potū ne extremis quidem labijs attingit. Cùm omnes bibiſſent ordine, fingit ſomno ſe premi, & uelle quieſcere. Diſcedunt illi, reuerenter ſalutato principe. Conceptum præcordijs uenenum uitalia membra occupat. Nec mora, de ſtatu mentis dimoti, & furentes maximo cum cruciatu cadunt & exanimantur. Ibi mulier re ſtatim ꝑ exploratores nunciata, cadauera inſepulta proijci mandat. Inſidiatos eos uitę neceſſarij & bene merentis principis: iuſta & euidenti deorum immortalium uindicta percuſſos, repentè periſſe diuulgat. Quanquam autem liuores corporum, & effuſa ruptis præcordijs uiſcera, manifeſtum ueneni indiciū faciebant, nemo tamē indignū optimorū princi-

Tutores principis.

Iuuenilia ſtudia & cōſilia.

Choſtek.

Auaritia & tyrannis.

Muliebris improbitas.

Muliebre conſilium atrox.

Popielus patruos & proceres ueneno extinxit.

Popielus cum uxore & liberis miſerè à muribus abſumptus periit.

823. ann.

H. Mutius de Germ. lib. 10.

Ludouicus pius Imperator.

pum interitum apertè deplorare auſus eſt, metu tyranni non amplius morbum mortemq́ ſimulantis. Sed non ſinit inulta eſſe diu diuinum numen ſcelera. Nam ex cadaueribus putrefactis enati mures inuſitatæ magnitudinis, impium parricidam cum ſcelerata uxore atque liberis fugientem quoquò uerſus per aquam, flammamq́ perſequuntur: nec clauſtra proſunt, aut abigentium ſatellitum præſidia. Ad extremum diffugientibus omnibus, abſumptis prius filijs, deinde uxore, poſtremus ipſe infelix miſerabiliter lenta morte conſumitur in arce Cruſuicia. Ita non caſſæ ceciderunt patris eius imprecationes. In hoc tempus incidere uidetur id, quod H. Mutius in annum Chriſti 823 confert: nempe duos fratres, quos in Saxonia Polonici ſiue Slauici generis fuiſſe conſtat, cum de principatu paterno contenderent, Francofordiam ad Ludouicum Pium imperatorem, Caroli Magni filium ueniſſe: eoque authore principatum natu minori, concedente maiore, attributum eſſe, cum eum magis gens illa per legatos expeteret.

INTERREGNVM.

Comitia de rege Cruſuiciæ.

Polonia tumultuatur.

EXTINCTO, ut iam diximus, Popielo cum uxore & liberis, conuenit magna procerum multitudo Cruſuiciam, ad creandum nouum principem. Agitata re aliquandiu, eò quòd uaria eſſent hominum ſtudia, & ambitioſi quidā magnas poſt ſe traherent factiones, infecta tandem diſceditur. Ac dum nemo alteri paret, neque cedit, in ſumma omnium licentia, cædes & latrocinia paſsim exercebantur, & iuſtis interdū prælijs inter diſsidentes concurrebatur. Nec finitimæ gentes, Germani præſertim, occaſionē impunè uel proferendorū finium ſuorū, uel prædas agendi prætermittunt: diuexatur miſerè Polonia. Indicūt iterū primores comitia, cōſultatur diu fruſtra. Nā non modò non remittūtur, ſed intendūtur etiā ſtudia partiū. Non deſunt ſibi interfectorū Popieli ſenioris filiorū filij, quaſi hęreditariū principatū poſcētes. Verū ij quaſi nothi, ex nothis certè orti, & indigni qui bene natis imperēt, repellūtur. Iam tanta multitudo, quantā illuc partim ultrò, partim à potētiorib. euocatū cōueniſſe credibile eſt, caritate annonæ atq; penuria premebať. Neq; apparebat tñ, quorſum tanta contentio euaderet, quis comitiorū exitus futurus eſſet: cum ecce inſperata ſalus, diuinitùs, ſi modò non fabuloſum eſt quod memoratur, afflictæ Poloniæ oblata eſt. Erat Cruſuiciæ oppidanus, Piaſtus nomine, Caſsiſconis filius, ſtatura infra mediocrem, craſsis atq; robuſtis artubus, mediam ætatem ſupergreſſus, agello modico colendo & mellificio uitam ſuſtentans, homo ſimplex & iuſtus, & beneficus tamen in egenos, atq; hoſpitalis pro modo facultatum ſuarum. Is ex uxore à ſuis moribus non aliena, cui Repichæ nomen erat, unicum filium ſuſceperat: eiq́, uiuente adhuc Popielo, primam comam gentili ritu tonſurus, & nomen impoſiturus, amicos ad eam ceremoniam atq; conuiuium porco mactato, & aquæ mulſæ uaſe infuſo, inuitarat. Priuſquam ſtata dies adeſſet, fortè obtulerunt ei ſeſe ignoti duo homines habitu peregrino: quos ille, cum regia excluderentur, comiter inuitatos, hilarè domum ſuam introduxit: inſtruxit menſam, appoſuit affatim ex his, quę ad futurum conuiuium pręparauerat. Ibi res mira & ſtupenda accidit. Accreuit porcina, redundauit ex uaſe mulſa: excepit Piaſtus, uaſis admonitu hoſpitum conquiſitis. Iiſdemq́ authoribus nō ciues modò, uerùm etiam principem ipſum (ut tunc minimè faſtuoſi ac delicati erant principes) cū omni comitatu deſtinato conuiuio accepit. Eiſdem igitur hoſpitibus ſub tempus comitiorum reuenientibus, & iubentibus, Piaſtus ex tenui pœnu, cellaq́ ſua conuentū illum omnem penuria laborantem, augeſcente rerum earum, quæ promebantur copia refecit. Quo miraculo animaduerſo, uulgatoq́, una uoce omnes Piaſtum non humanis ſuffragiis, ſed diuino iudicio principē ſibi dari cōclamant. Fit domū eius cōcurſus orantiū, & obſecrantium, labenti reipubl. ut ſuccurrat. Recuſat ille. Tandem hoſpitibus illis ſuis authoribus aſſenſus, ita ut erat ueſte & peronibus ex tiliæ cortice textis indutus, in regiam à primoribus deducitur. Hoſpites illi perfuncti officio ſuo diſparuerunt. Exiſtimantur autem ij fuiſſe angeli Dei, beneficentiam & hoſpitalitatem etiam in alieno à uera religione remunerantis. Neque id magnopere mirabitur, quiſquis de Abimelech rege in Geneſi, ac de Cornelio centurione in Actis Apoſtolorum, non omninò diſsimilia legerit. Alij uolunt, eos Ioannem & Paulum, quos Iulianus imperator ob Chriſti nomen & magnas facultates in uſus egentium expenſas ante aliquot ſecula necauerat, fuiſſe: itaq; percontanti Piaſto nomina ſua edidiſſe, quemadmodum Dlugoſſus memorat.

Piaſti genus et conditio.

Tonſura primæ comæ.

Miraculum.

Beneficentiæ remuneratio.

Ioannes & Paulus martyres.

PIASTVS.

PIASTVS.

INAVGVRATVS principatui Piaſtus, non mutauit cum ſtatu uitæ animum. Quin auctus copijs, multum ad priſtinam ſuam beneficentiam atque benignitatem adiecit: uxore non modò non dehortante, uerùm adiuuante etiam. Conquierunt autem ſub eius principatu, hoſtium incurſiones: ceſſarunt & inteſtina diſsidia, cædes & latrocinia, reuerentia magis boni & uigilantis principis, quàm armis, ſeueritate & ſupplicijs: præſertim quod eum dijs curæ eſſe, & ipſorum non obſcuro iudicio in illa reipublic. ſpecula collocatum, certò ſibi perſuaderent. Nihil enim æquè ualet ad religandos atq; deuinciandos hominum animos, & ad moderandas, ſtabiliendasq; reſpublic. quàm religio: quæ pietate & integritate principis maximè excitatur, & continetur. Nam principum diligentiam & animaduerſionem multi fruſtrantur ſæpè: legum etiam uincula uel perrumpunt, uel declinant: diuini uerò numinis nemo eſt qui ſe uel prouidentiam fallere, uel uindictam effugere poſſe credat. Hoc ergo præſidio Piaſtus & bonis charus, & malis reuerendus, & finitimis uenerabilis erat: eodem longam principum, regumquè Poloniæ poſteritatem permulta ſecula uſque ad Cazimirum ſecundum, qui Magni cognomen adeptus eſt, propagauit. Cuius etiam nunc quædam, licet tenues, extant reliquiæ, in Alberto duce Teſsinenſium in Sileſia, & Anna filia Conradi ducis Mazouiæ: quæ non ita pridem cum Stanislao Odrouanzo Palatino Ruſsiæ, iuuene nobiliſsimo, nupta fuit, eiq; filiam peperit: quam nuper Ioannes comes Tarnouius, Caſtellanus Cracouienſis, uir non ſolum genere illuſtris, ſed etiam peritia rei militaris & rebus bello geſtis domi, foriſq; clariſsimus, ætate, conſilio ac dignitate facilè princeps ſenatus Polonici, uni eo filio ſuo Ioanni deſpondit. Nihil autem ad felicitatem Piaſto defuiſſet, ſi liberos interfectorum à Popielo ducum, qui prælatum ſibi in principatu hominem plebeium atque humilem dolebant, & parêre ei dedignabantur, ad officium & parendi neceſsitatem reduxiſſet. Qui ex eo tempore non modò alieni à repub. Polona, ſed hoſtes etiam Polonis, progenitoribus ſuis, nonnunquam fuerunt. Abominatus uerò Cruſuiciam Piaſtus, nefario ſcelere diroq; interitu Popieli contaminatam, Gneznam priſci Lechi regiam, domicilium ſuum tranſtulit: cumque per multos annos ſapienter, clementerq; regnaſſet, ſenex admodum mortuus eſt, annum agens centeſimum & uiceſimum. Per hæc ſanè tempora tres fratres Varaij, Ruricus, Sineus, & Trubor, dominari apud Ruſſos ſeptentrionales cœpiſſe memorantur, partiti inter ſe principatum, quemadmodum libro primo ex ipſorum annalibus retulimus: nempe circiter annum 6370. à creatione mundi, ſecundum ſupputationem ipſorum: qui nobis uidetur eſſe à Chriſto nato 861. Apud Auſtrales uerò, tres item, nempe Kius, Saiecus, & Choreuus, cum ſorore Libeda, quatuor principatus fundaſſe, ac de ſuis nominibus appellaſſe feruntur, aliquanto antè, ut uidetur. Quorum ſtirps cum defeciſſet, poſt mortem Rurici, Aſcoltum ac Dyrum, Kiouiam urbem à Kio conditam, occupaſſe, & per Pontum inuectos, nauali bello Conſtantinopolitanum imperium uexare adortos, naufragium feciſſe. Deinde Olgum, cui Ruricus, ueluti propinquo, unici filij ſui Igori tutelam moriens mandauerat, interfectis illis, Kiouienſem principatum Igoro adiunxiſſe, & cum Græcis bellum geſsiſſe: & cum ampliſsima dona ab ijs accepiſſet, reduxiſſe exercitum Kiouiam, ibiquè ſerpentis ſeu uiperæ morſu extinctũ eſſe. Manſit autem deinceps Imperij Ruſsici ſedes Kioui. Circa hæc eadem tempora ſcribit H. Mutius, Ludouicum cognomento Balbum regem Germaniæ, Ludouici Pij imperatoris filium, Caroli Magni nepotem, aduerſus Slauos, gentem irrequietam, & rapinis intentam, in Germania bellum geſsiſſe, uictiſq; pacem certis conditionibus dediſſe: principem autem eorum luminibus priuaſſe, ut homo ferox inutilis ad ciendos motus redderetur. Hunc aliquem de Popieli poſteris fuiſſe oportet. Mutius quidem nomen eius non edidit. Paulus uerò Conſtantinus Phrygio, Rasliz eum uocat. Sed ad inſtitutum noſtrum reuertamur.

Piaſti beneficentia.
Religio efficax ad regendam rempub.
Piaſti poſteritas.
Stanislaus Odrouanzius, Pal. Ruſsiæ.
Ioannes Tarnouius.
Regia Gneznam rurſus tranſlata.
Piaſti ætas.
Ruſsiæ principatuum initiũ.
6370. annus mundi ſecundum Ruſſos. 861. ann.
Kiouia cõdita.
Ruſſorum bellũ cũ Græcis.
Olgus.
Igorus.
Kiouia ſedes Ruſsici imperij.
H. Mut. lib. 11.
Ludouicus Balbus rex German.
Germ. bellum cum Popieli nepotibus.
Rasliz dux excæcatus.

ZEMOVITVS.

SVCCESSIT Piaſto unicus filius Zemouitus, cuius uicaria opa uiuẽs adhuc & ſenio cõfectus pater in bellis & grauiſsimis qb. negocijs magno omniũ fauore & bñuolẽtia uſus erat: uir impiger, & ad rẽ militarẽ factus, ęſtus iuxtà ac frigoris, laboris & inedię patiẽs: ſomni parciſsimus: uictu, cultuq; corporis non multũ à grega-

Principis uirtutes.

rijs

rijs militibus differens: alieni abſtinens: de ſuo munificus: facilitate & liberalitate, militum, procerumq́; ſtudia & uoluntates tenere ſolitus: in animaduertendo, ſi quando neceſſe erat, lenis: noctu excubias ipſe per ſe crebrò obibat. His artibus atque ſtudijs ſummam ſibi hominum ſuorum charitatem comparauerat. Principatum poſt patrem adeptus, conſtituta primùm diſciplina militari, creatoq́ue magiſtro militiæ, & ordinum ductoribus, ex ijs quos maximè dignos & idoneos nouerat, ad recuperanda ea quæ Vngari, Moraui & Germani ſub Popieli principatu inuaſerant: neque ad eam diem recuperata erant, totum ſe conuertit: eaſq́ue res ex animi ferè ſui ſententia confecit, eo quidem minore negocio, quòd eæ tunc gentes inter ſe belligerabant. Moraui enim bello exagitati à Ludouico Balbo rege Germaniæ, poſt mortem eius, Suatoplugo rege, qui primus cum ea gente Chriſto nomen dedit, ductore, Germaniam uehementer afflixerant. Contra quos Arnolphus Imperator, idemq́ue ſucceſſor Ludouici in regno Germaniæ, Vngaros in auxilium euocauit: qui profligatis Morauis, & rege eorum interfecto, cum ſibi merita ſtipendia ab imperatore non exoluerentur, magnis deinde & ipſi cladibus Germaniam affecêre. Sic igitur diſtentis Morauis, Vngaris atque Germanis, facile fuit Zemouito ab ijs ſua recuperare, ac plura etiam, de Morauis præſertim, capere, & regno ſuo adijcere: cum Suatoplugus, quemadmodum Venceslaus Hageeus memoriæ prodidit, filium Suatoboium, è ſorore Arnolphi ſuſceptum, iuuenem admodum reliquiſſet: atque is ob impietatem in Deum, & acerbitatem in ſanctum Epiſcopum Methodium, Chriſtianæ religionis in Slauorum natione propagatorem, afflictus, & ſuis exoſus, in ſolitudinem & auias ſyluas ſeſe ſubduxiſſet. Vbi etiam pœnitentia anteactæ uitæ compluribus annis religioſè peracta, uitam finiuit: & moriens demum, tribus inſtituti eiuſdem ſocijs, quinam eſſet, indicauit. Et in eo Morauorum regnum finem accepit, à Germanis, Vngaris, Bohemis & Polonis diſcerptum. Sic igitur proſperè ab ea parte rebus geſtis, Zemouitus à Pruſſis quoque, quæ ij ſuperiori tempore de Polonis cœperant, bello repetiuit. Ad extremum Pomeranorum & Caſſubiorum, & Vinidarum, ſiue Slauorum ducibus, Popieli ſenioris nepotibus & poſteris, qui à patre ſuo defecerant, bellum infert: quod quidem illi, locorum difficultatibus magis quàm uiribus freti, diutius extraxerunt: domitiq́ue eſſent ad extremum, niſi Zemouitus rebus humanis, Gneznæ moriens, exemptus eſſet, altero & triceſimo principatus ſui anno.

Moraui Germaniam uexarunt.
Moraui Chriſtiani facti.
Arnolphus imperator.
Vngari Morauiam, ac deinde Germaniam infeſtarunt.
Morauia diuexata.
Suatoboius, Morauorum rex Monachus factus.
Morauorum regni finis.
Zemouitus de Pruſſis ſua recuperauit.
Pomeranis & Caſſubijs illatum bellum à Zemouito.

LESCVS QVARTVS.

MAGNO tam boni, tamq́; bene merentis de republic. principis deſiderio ducti proceres, filium eius unicum, cui Leſco nomen erat, in principatu ipſi ſurrogant adoleſcentulum, eiq́ue cuſtodes & moderatores conſiliorum primores aliquot adiungunt. Quorum incuria & ignauia bellum aduerſus Pomeranos, Slauos, & Caſſubios à Zemouito ſuſceptum, & nonnullo iam ſucceſſu proſpero geſtum, intermiſſum eſt. Quod ne ipſe quidem Leſcus poſtea cum adoleuiſſet, unquam proſecutus eſt, quietis & ocij, quàm bellicæ gloriæ amantior: contentus eo, quem à patre per manus acceperat, principatu. Quin & ipſe, & filius eius Zemomislus, de quo mox dicemus, habuit eos derelictui, cum Germanis bellum gerentes. Itaq; uehementer ij tunc diuexati ſunt, & attriti, quẽadmodũ Vitichindus memorat, ab Henrico Cæſare, ſiue rege Germanorũ, qui Cõrado ſucceſsit: & nõnulli ex ijs cũ deditionẽ feciſſent, tributarij facti, Zorelicia ſiue Brãdeburgum & Grona urbes captę. Cumq́; paulò pòſt quidam ex eis rebellaſſent, apud Lunchinos urbem maritimam ab exercitu & legatis eiuſdem regis ad internecionem profligati ſunt, ita ut ad ducenta millia hominum eo prælio perijſſe putarentur. Bohemi quidem duce Venceslao, uiro pio & ſancto, in fide regis Henrici permanſerunt, donec Boleslaus, interfecto per ſummum ſcelus fratre Venceslao, dominatum inuaſit, & Ottoni eius nominis primo Cæſari, Henrici filio, ſemel atq; iterum rebellauit, Germanos magna ſtrage uicit, Bohemiaq́; eiecit. Sed & ipſe tandem bello fractus, & Brandeburgum cum omni regione Slauorum citra Odram, proditione Tugumiri ducis pecunia corrupti, in poteſtatem Cæſaris reuenit. Nec ita tamẽ gens ea quieuit, & Germanorum iugum pertulit, quin ſubinde eis negociũ faceſſeret. Leſco certè Polonorũ principi, & Zemomyslo filio nihil horũ curæ fuit. Tametſi Venceslaus Hageeus, ſubegiſſe Leſcum hunc Pomeranos, & Polonis adiunxiſſe ſcribit. Et fieri ſanè potuit, diuiſa in tot principatus ea gente, ut alij cum Germanis bellum gererent, alij ſubigerentur à Polonis. Principa-

Conſilij regij moderatores ignaui.
Vitich. Saxo. lib. 1.
Henricus Cæſar.
Poloni occidentales debellati à Germanis.
Brandeburgũ & Grona à Germanis capta.
Bohemi tributarij Cæſarib.
S. Venceslaus.
Otto Cæſar.
Vitich. lib. 2. & 3.
Brandeburgũ proditione receptum à Germanis.
Pomerani à Polonis ſubacti.

cipatum quidem, iuſtè, continenter & clementer, magna ciuium beneuolentia complures annos geſsit Leſcus, ut uult Dlugoſſus: qui eum ſenem obijſſe, & adultum filium reliquiſſe, ſcribit. Quod ſi uerum eſt, pauciores ergo Zemouitus regnauit, aut multo ante nongenteſimum uiceſimum primum, ut idem uult, regnare cœpit. Nos quidem potius deſiiſſe eum tunc regnare credimus: niſi Hagecum ſequi malumus, qui Zemouitum anno Chriſti nongenteſimo ſexto uult obijſſe, cum uiginti annos regnaſſet: aut noſtrum quendam anonymum, qui Leſcum hunc anno 913 poſt Chriſtum natum obijſſe, & Zemomyslum filium ei ſucceſsiſſe memorat. Alioquin non quadrabit ratio temporum ad poſteriorem ſupputationem, quæ certior eſt apud nos ex eo tempore, quo Polonia religionem Chriſtianam ſuſcepit. *Leſci moderatio.* *Temporum ratio.* *921. ann.* *906.* *913. ann.*

ZEMOMYSLVS.

SVCCESSIT Leſco patri Zemomyslus, probus & ipſe, lenis, beneficus, hoſpitalis, & quietis amans, quas uirtutes quaſi hæreditarias à maioribus ſuis habebat. Sed non alia re nobilior, quàm filio. Nam cum aliquot annis, nullos ex uxore ſuſciperet liberos, naſcitur ei tandem filius: ſed cæcus. Quæ res ipſi breui gaudio delibuto, maioris mœſticiæ cauſa fuit, præſertim cum uxor uno illo partu edito, parere deſijſſet. Septimum annum puer attigerat, quo prima coma pueris gentili ritu attonderi, & nomen imponi ſolebat. Adſunt ad celebritatem frequentes proceres, epulantur cum principe mœſto, & ſortem ſuam, orbitatis non ita multum diſsimilem, deplorante: mœſti & ipſi, & principis uicem dolentes: cum ecce inſperata omnibus affulſit lætitia. Puer abſque ulla medicorum, aut cuiuſquam omnino ope, lucem aſpexit. Nec mora, uidentem mater exultans ad patrem in conuiuium adducit. Conuiuæ miraculo attoniti, effuſo gaudio principibus, ſibi & reipublic. tantum bonum diuinitùs oblatum certatim gratulantur: feſtum diem largioribus inuitationibus, concentibus, plauſibus, choreis, acclamationibus, & omni iucunditate inſtaurant. Puero, Miecziſlao, quaſi qui gladio gloriam ſibi pariturus ſit, nomen inditum, ut uult Dlugoſſus: is poſtea à matre & pediſſequis blandius, ut fit, Meſco uocitatus eſt. Vincentius eum cæcum adhuc, cum tonderetur, ex tumultu atque turbatione ominoſè Mieſcam appellatum, idquè nomen poſtea boni ominis gratia in Miecislaum in baptiſmo commutatum eſſe ſcribit. Zemomyslus peracto conuiuio, ſplendidè remuneratis ac dimiſsis proceribus, diuinos & ariolos de filij ſucceſsibus, & quid portenderet, quòd is cæcus natus, tanto interuallo uidere cœpiſſet, ſciſcitatur. Reſpondent illi, Poloniam eius principatu illuſtratam iri. Accuratè igitur puer, & ut principe dignum eſt, iuſſu patris educatus eſt. Quamdiu uerò Zemomyslus regnauerit, non conſtat ſibi Dlugoſſus, qui octo tantum annorum principatum ei tribuit: & ad Piaſti tamen proaui ætatem, perducto ad maturitatem filio, perueniſſe eum, & anno Chriſti nongenteſimo ſexageſimoquarto obijſſe ſcribit. Venceslaus, ſupra quadraginta annos uult eum regnaſſe. Sed iam hic liber unà cum Zemomysli, qui mortuus Gneznæ ſepultus eſt, principatu finem habeat. Alterius initium à mutata religione, quemadmodum par eſt, faciemus, pauca prius de priſca Polonorum & Slauorum religione præfati. *Zemomysli uirtutes.* *Meſco cæcus natus.* *Miraculum.* *Miezislai etymologia.* *Mieſſca.* *Arioli.* *964. ann.*

DE ORI-

DE RELIGIONIBVS PRISCORVM PO-
*lonorum & Slauorum, & religione Chriſtiana ab
ijs ſuſcepta.*

Religiones falſæ. TOTVS quidem pené orbis terrarum iam inde ab initio propemodum humani generis, poſt maximum illud uniuerſæ terræ diluuium, fallacium dæmonum fraude inductus, ueram unius ueri Dei religionem, impio multorum & falſorũ deorum cultu & ſuperſtitione commutauerat: mortuos homines primùm propter merita & beneficia accepta: *Gradus impietatis.* deinde impios dæmonas, ementitis miraculis & prodigijs, hominum oculis atq; mentibus ſeſe inſinuantes: poſtea ſolem, lunam, & eximia quæq; naturæ, Deiq; opera ueneratus: deinde uerò mutis etiam animantibus, feris, beluis, atq; ſerpentibus, cepis atq; alijs, & ad extremum, nullum exitum inueniente inſania, ſculptis, fictis, pictisq; humana arte ſimulachris, diuinum honorem impertitus. *Chriſtiana religio.* Verùm eas tenebras tetras & horribiles, IESV CHRISTI Dei, hominisq; benignitas, poſt multa ſecula quaſi lux clariſsima cœlitùs affulgens, diſpulit: *Ieſus Chriſtus. Apoſtoli.* dimiſsis quoquò uerſus certis hominibus, omnium, præter uitæ integritatem, miraculorumq; & inſpiratæ diuinitùs doctrinæ efficaciam, egenis: qui genus humanum dæmonum fallacia perfundatum, ab errore ad ueritatem, à ſcelere ad innocentiam, à nequitia ad ſanctimoniam, deniq; à falſorum deorum innumerabili multitudine, & abominandis ritibus, ad unius ueri Dei agnitionem, & rectam, ſanctamq; religionem reducerent. *Slaui diutiùs falſas religiones retinuerunt.* Sed enim à Slauis, cæterisq; Septentrionalis plagæ populis diutiùs, ꝙ ab alijs gentibus, inueterata illa de multis dijs opinio & ſuperſtitio retenta eſt, cum propter barbariem & feritatem, ut equidem exiſtimo, difficilis ad eos externis hominibus eſſet aditus: nec uerò multũ homines militiæ & bellis dediti, de religione diſquirerent. *Polonorum & Slauorum dij falſi.* Colebant itaq; pro dijs Poloni, & cæteræ Slauici nominis gentes, præcipuè Iouẽ, Martẽ, Plutonẽ, Cererem, Venerem, Dianam: quos Ieſſam, Ladum ſiue Ladonem, Niam, Marzanã, Zizililiam, Zieuanam ſiue Zieuoniam, uocabant. De his eadem quæ cæteri homines ferè ſentiebãt: his delubra, lucosq; dedicabant: his ſimulachra & ſacerdotes conſecrabant: his libabant, his imolabant: his feſtos dies epulis, choreis, plauſibus, cantibus, luſibusq; uarijs indulgentes, agebant. *Ludi priſci in Polonia.* Quem ritum feſtorum dierum Dlugoſſus uſq; ad ſuam tempeſtatem, aliquot poſt ſuſceptam religionem Chriſtianam ſeculis perduraſſe memorat. Solitos enim uiros & mulieres, ſenes & iuuenes, ad luſus & choreas pariter conuenire ijs diebus, quos nos Pentecoſten uocamus: eumq; cœtum, Stado, quaſi gregem uel armentum appellatum eſſe. *Stado.* Nec ſcio an hoc ſit, quod Ruſsi & Lithuani, præſertim in pagis, adhuc retinent, dum Ladonem choreas ducentes, & manibus complodentes, ingeminant. *Niæ templum Gneznæ.* Fuiſſe uerò Gneznæ ſanctiſsimum Niæ ſiue Plutonis templum, idem Dlugoſſus refert. Adhæc autem Ziuie, quaſi tu dicas uitalis (aura nimirum) Pogoda, hoc eſt, ſerenum, ſiue temperies: Pochuiſt, quam Miechouienſis auram, nos intemperiem interpretamur (indeq́ue Pochuiſcel à Mazouijs adhuc cœli intemperies dicitur) Polonis dij fuêre. *Pochuiſcel.* Sunt qui his addunt Lelum & Polelum, quos in conuiuijs & compotationibus appellari adhuc audimus, eosq; Caſtorem & Pollucem eſſe autumant. *Ruſſorum dij.* Pior unum autem, hoc eſt, fulmen, & Stribum, & Chorſum, & Mocoslum Ruſsi peculiariter coluêre, ut proditum eſt eorũ annalib. In hoc igitur errore & uana ſuperſtitione hęc natio diu perſtitit. *Bulgari Chriſtiani facti. 860. ann.* Primi Slauorum Bulgari, Nicolao eius nominis primo Pontifice maximo, poſt annum Chriſti octingenteſimum ſexageſimũ: hinc minus ꝙ triginta annis interiectis, ꝓximi his Raſcij, Serbi, Boſnenſes, Croatæ, Dalmatæ, Illyrici, Suatoplugo ſiue Suetopilo, ut eſt apud Blondum, regnante, religionem Chriſtianam, cultumq; ciuiliorem à uicinis Græcis & Italis acceperunt. *Raſcij, Serbi, Boſnenſes, etc. Suatoplugus. Moraui. Velegradum.* Venceslaus Bohemus Suatoplugum hunc apud Morauos, Velegradi domicilium habentem regnaſſe, & cum ea gente Chriſto nomen dediſſe, eiusq; opera Boriuoium Bohemorum

morum ducem & ipſum Chriſtianum factum eſſe, et uxorem Ludimilam gentemq; ſuam in eandem ſententiam adduxiſſe, circa annum Chriſti nongenteſimum, memorat. Dlugoſſus uerò tres duces Slauorum, Roſcislaum, Suatopolcum, et Cocelum à Gręcis Chriſtianæ religionis leges accepiſſe uult circa octingenteſimum annum, imperantibus in oriente quidem Michaële, in occidente uerò Arnolpho, qui pediculari morbo perijt. Nos Blondum & Sabellicum, utpotè diligentiores, & qui magis ſibi conſtant, quàm Dlugoſſum in ſupputatione horum temporum ſequi malumus. Pręclaram autem his populis noua religione imbuendis operam nauarunt Methodius & Cyrillus èpiſcopi: à quibus & illud perfectum eſt, aſſentiente pontifice maximo, ut Slauis ſua lingua in ſacris uti liceret. Aliquanto poſt Ruſsi, imperantibus apud Græcos Baſilio & Conſtantino fratribus, Ioannis Zemiſcæ filijs, poſt nongenteſimum octogeſimum annum à Chriſto nato, hoc eſt, 6497. ab orbe condito, ut ipſorum annales habent, publicè ad eandem religionem acceſſerunt, cum Volodimirus dux eorum Suentoslai, ſiue ut alijs placet, Stoslai è concubina filius, ſororem imperatorum in matrimonium, & magiſtros religionis Græcos accepiſſet: ac Metropoliten quidem Kiouiæ, Archiepiſcopum uerò Nouogrodi, in alijs autem urbibus epiſcopos, à Conſtantinopolitano patriarcha ſacris initiatos, collocaſſet. Itaque ergo Græcos ritus ex eo tempore Ruſsi mordicus retinent. Tametſi Olga ſiue Helena Volodimiri huius auia aliquanto antè, poſt Igori mariti ſui mortem profecta Conſtantinopolim, Zemiſce imperãte Chriſtiana facta erat. Lambertus Schaſſnaburgenſis, qui ante quingentos ferè annos chronicon rerum Germanicarum annotauit, ſcribit, anno Chriſti nati 960. Ruſciæ gentis legationem ad regem Ottonem primum ueniſſe, orãtem, ut ſibi epiſcopus aliquis, qui religionem Chriſtianam apud ſe docendo propagaret, mitteretur: miſſumq; eſſe Adalbertum, qui uix manus eorū effugerit. Sed hallucinatur Lambertus. Venceslaus Hageeus, à Bohemis eum epiſcopum nominatim expetitum fuiſſe memorat, ſed iam longè antè Chriſtianis. Et adijt is quidem Vngariam & Poloniam, quemadmodum & nos ſuo loco attingemus: uerùm & aliquanto poſterius, quàm uult Lambertus, & poſt ſuſceptam ab ijs populis religionem Chriſtianam, Ruſsiam nunquã adijt. Pruſsiam adijt quidem, ſed nō expetitus: neq; manus eius gentis effugit, quod nos inferius narrabimus. Certiora ſunt, quæ Ruſsi ipſi de ſe memoriæ prodidêre, qui Volodimirum adhuc impio dæmonum cultui deditum, miſiſſe exploratores ad nonnullas gentes ferunt, cognoſcendarum religionum gratia: Chriſtianamq; ipſi in primis apud Græcos & Conſtantinopolitanos placuiſſe. Aliquanto autem ante Poloni Miezislao authore, & ipſi Chriſto nomina dedêre. Quod quomodo & quando factum ſit, omiſsis ijs quæ ſuperius attigimus, cum ipſius Miezislai principatu pariter proſequemur.

Boriuoius & Ludmila 900. ann.
Methodius & Cyrilus epiſcopi.
Slauicæ linguæ uſus in ſacris.
Ruſsi.
Ioannes Zemiſces imp. Conſtantinop.
980. ann.
6497. mundi annus ſecundum Ruſſos.
Ruſsi Græcorum ſectam amplectuntur.
Olga.
Lãb. Schaffnaburgenſis error.
960.
Adalbertus epiſcopus.
Poloni Chriſtiani.

MIEZISLAVS.

PEracto Gneſnæ ſolenni ceremonia Zemomysli funere, Miezislaus filius principatum ſuſcepit: & iuſtè quidem adminiſtrabat, ſed tamen infra ſpem omnium diuinorumq; uaticinia, quorum ſuperiori libro meminimus: ex quibus præclarum quiddam & eximium Poloni de ipſo ſibi uulgò pollicebantur. Vxores ſeptem barbarico more duxit: ijſq; & libidini ſuæ liberius indulgens, nullos ſuſcipiebat liberos. Erant iam tunc inter Polonos nonnulli, qui peregrè reuertentes à Bohemis & Morauis, religionem Chriſtianam domum referebant. Erant & externi partim in miniſterio & comitatu principis, partim mercaturam in Polonia exercẽtes, partim etiam in receſsibus ſyluarum & ſolitudinum, quo liberius cultui diuino uacarent, degentes, Chriſtiani nō pauci. His monentibus atq; ſuadentibus, & religionis Chriſtianę ueritatem, caſtitatemq; prędicantibus, poſteritatem deniq; & felicitatem principi, ſi eam religionem amplecteretur, pollicentibus, Miezislaus priores uxores dimittit, Dambrouucamq; Chriſtianam, Boleslai primi Bohemorum ducis filiam uirginem, de conſilij ſententia nouo matrimonio ſibi iūgit. Libet autem hic Dambrofcæ huius ac Bohemorum ducum genus paulò altius repetere. Premislus ruſticus Bohemorum princeps, Nezamislum filium è Lebuſſa ſuſceptum, ſucceſſorem reliquit: huic Mnata filius ſucceſsit: hunc porrò Voien filius, quem Aeneas Syluius Vorcium uocat, excepit: poſt hunc filij Creſomyslaus & Vvratislaus principatum inter ſe partiti ſunt, ita ut Creſomyslo Viſſegradenſis, Vvratislao Lucẽſis ſiue Zatecenſis cederet. Huic Vvlaſtislaus, illi Neclan, filij ſucceſſere. Neclan porrò, uicto & interfecto Vvlatislao patruele, & filio eius Zbislao puero, Tiringi curatoris fraude ſublato, principatum Bohemorum redintegrauit, hūc Hoſtiuitus filius excepit: cuius filius Bo

Vxores ſeptẽ.
Chriſtianiſmi occaſio apud Polonos.
Dambrouuca Bohema Miezislai uxor.
Bohemorum ducum propago.

Boriuoius dux Bohemorum primus Chriſtianam religionem fundauit in Bohemia.

riuoius, primus Bohemorum principū, cum uxore Ludimila, quemadmodum ſuperius attigimus, religionem Chriſtianam in Bohemia fundauit: priuatamq́ uitam ſecutus Spitigneuo filio natu maiori, deinde eo breui ſine liberis uita defuncto, Vvratislao minori principatum conceſsit. Hic autem è Dragomira uxore impia, & à Chriſtiana religione aliena Vēceslaum & Boleslaum filios ſuſcepit: quorum hunc mater, illum auia, ſuis utraq; moribus conuenienter cum educaſſet, patre mortuo ſic ij diuiſēre dominatum, ut Auſtralem oram ad Albim uſq; Venceslaus, inde porrò ſeptētrionalem Boleslaus obtineret. Sed crudelis & impius Boleslaus, pio, ſanctoq́ fratre per dolum intercempto, redintegrauit rurſus principatum: & ex Brena uxore Boleslaum filium, et hanc iſtam, de qua nunc agimus, Dambrouucam ſuſcepit.

Diuerſæ educationis diuerſi fructus.

Venceslaus a fratre occiſus.

Dambrouucæ parentes.

Quæ poſteaquam Gneſnam ſplendido comitatu aduecta eſt, Mieſca ſiue Miezlaus princeps, baptiſmo, ut conuenerat, ritu Chriſtianorum initiatur, & ſubſequētib. diebus nuptias magna celebritate peragit, añō Chriſti nōgenteſimo ſexageſimo quinto, deinde Bohemos, q nouam nuptā deduxerant, honorificè habitos, & ſplendidè donatos, remiſit.

Miezislaus fit Chriſtianus. 965. ann.

Religionis propagandæ cura.

Mox totum ſeſe ad propagandam per omnem principatum ſuum religionem, hortante & adiuuante uxore, conuertit. Baſilicas nouem diuerſis locis ædificat, easq; ſuppellectili omnis generis precioſa ornat, cenſibus & poſſeſsionibus locupletat, & in diœceſes diſtributas, duas quidem ex his Archiepiſcopis, nempe Gneſnenſem & Cracouienſem: reliquas uerò, hoc eſt, Poſnanienſem, Smorogouienſem, quæ poſtea Bicinenſis, ac demum Vvratislauienſis dicta eſt: Cruſuicienſem, quæ Vvladislauiam ſucceſſu temporis translata eſt, Plocenſem, Culmenſem, Lubuſſenſem, & Camenenſem, ſingulis epiſcopis attribuit: ijsq; decimas omnis generis frugum, de ſuis iuxtà ac nobilitatis plebisq; agris edicto perpetuo adſcribit, ita quidem, ut eæ decimæ poſt meſſem ab ijs qui dant, ad conſtitutum locum comportentur.

Epiſcopæ & Baſilicæ primæ in Polonia.

Decimæ epiſcopis attributæ.

Cracouiæ Archiepiſcopus.

Culmenſis epiſcopa quando condita ſit.

Quāquam annonymus quidam uetuſtus rerum Polonicarum annotator, utrius quàm ſcriptor, Cracouiæ quoq; initiò non Archiepiſcopum, ſed epiſcopum uult eſſe cōſtitutum: deinde uerò Aaronem abbatem Tinecenſem à Benedicto papa nono primum Archiepiſcopum Cracouienſem renunciatum eſſe: eam uerò prærogatiuam ſucceſſorem eius proximum, Lampertum Zulam, neglexiſſe. De Culmenſi quoq; epiſcopa Dlugoſſo non aſſentior. Longè poſterius enim eam conditam eſſe, ac de Plocenſi quaſi deductam, certa extant monumenta literarum cùm alibi, tum in archiuio regio Cracouienſi, quemadmodum ſuo loco indicabimus. Niſi fortè initio quidem à Miezislao conditam, poſterius uerò à Pruſsis ſubacta ea regione deletam, ac deinde à Conrado Maſouiorum duce denuò reſuſcitatam potius, quàm conditam fuiſſe, exiſtimare uolumus. Vtut eſt, tunc quidem primùm epiſcopæ & baſilicæ in Polonia conditæ, & ſolenni ceremonia dedicatæ ſunt.

Legatus Pontificis Max.

Epiſcopi Itali in Polonia.

Sacerdotes inferiores.

Parœci.

His autem rebus perficiendis Aegidius Cardinalis epiſcopus Tuſculanus, Ioannis tertijdecimi Pōtificis Max. qui per illud ipſum tempus Leoni octauo ſucceſſerat, legatus præfuit: qui primos Archiepiſcopos & Epiſcopos Italici, nec ſcio an quoſdam Gallici & Germanici generis fecit, cum noſtri rudes adhuc eſſēt, & nouitij. Additi ſunt & inferiores ſacerdotes, qui partim ſocij & conſiliarij, partim adminiſtri eſſent Epiſcoporum, quos uulgò Prælatos & Cannonicos, & plebanos, ſiue parochos, ſeu rectius parœcos dicimus: quibus etiam poſſeſsiones à principe, & locupletioribus quibuſq;, ac certæ decimæ ab Epiſcopis attributæ ſunt: templaq́ in oppidis & pagis permulta, ſtudio pietatis certantibus inter ſe cunctis, extructa.

Religionis propagandæ ſtudium in Miezislao.

Horum itaq; opera ſtudio atq; diligentia religio Chriſtiana celeriter magna cœpit incrementa in Polonia, præſertim cum alij muneribus & honoribus à pio principe ditionem ſuam omnē eius rei gratia circumeunte, allicerentur: alij minis adigerentur: deorum ſimulachra ubiq; in oppidis atque uillis confringerentur, comburerenturq́: & uani priſcę ſuperſtitionis ritus atq; ceremonię abolerentur à magiſtratibus edicto regio, conſtituta ad eam rem publicè peragendam ſeptima die Martij.

Simulachrorum demerſio.

Repræſentari autem eius rei memoriam etiam ſua ætate Dlugoſſus teſtatur, quòd in pagis quibuſdam ſimulachra Marzanæ & Zieuoniæ contis præfixa, (uel ut nos è maioribus natu didicimus, trahis impoſita) cum querulo & lugubri cantu uulgò in pompa geſtari, & in paludem uel in flumen abijci ſoleant, ea die, quæ eſt quarta Dominica Quadrageſimæ.

Boleslaus natus 967. an.

Boleslai uxor Iuditha.

Adleida Miezislai filia.

Dum in his totus eſt Miezislaus, naſcitur ei filius ex uxore Dambrouuaca, anno Chriſti nongenteſimo ſexageſimoſeptimo, ut uult Dlugoſſus: eiq; apud ſacrum fontem aui materni Boleslai, qui per idipſum tempus è uiuis exceſſerat, nomen imponitur. Adulto deinde, pater uiuens adhuc uxorem accepit Iuditham, Geiſæ ſiue Ieſſæ Vngarorum principis affinis ſui filiam, ex priore uxore ſuſceptam. Nam ea mortua, ſororem ei ſuam Adleidam Miezislaus in matrimoniū collocarat: à qua perſuaſus Geiſa, cum

Vngaris

Vngaris ſuis Chriſtianam & ipſe religionem quinto poſt Polonos anno ſuſcepit, quem- *Vngari Chri-*
admodum Dlugoſſus & Vapouius memorant. Vngari annales nullam Adleidæ huius, *ſtiani facti.*
aut omninò alterius uxoris Geiſæ, mentionem faciunt: ſed eum Chriſtianum iam antè fa-
ctum, Vngaros ad ſuſcipiendam religionem eâdem adduxiſſe, & ex Aſcolta Giulæ Tran-
ſyluanorum ducis filia Stephanum filium, & hæredem reliquiſſe. Quādam autem certam
eius temporis hiſtoriam Vngari non habent, nec ſatis ſibi conſtat etiam in temporum ra-
tione Bonſinius: nos tamen litem hanc non dirimemus. Illud quidem conſtat, uel eodem *Bonſinius.*
tempore, uel certè paulò poſterius Vngaros quàm Polonos, populariter cum ſuis princi- *Stephanus*
pibus Chriſto nomina dediſſe, Stephanumq; Geiſæ filium a diuo Voicecho ſiue Adal- *Geiſæ regis*
berto (de quo paulò pòſt plura narrabimus) primis Chriſtianorū myſterijs initiatum, uel *Vng. filius.*
certè confirmatum eſſe, anno poſt CHRISTVM natum nongenteſimo nonageſimo. *974. ann.*
Anno 974, narrat Dlugoſſus acrem & niuoſam hyemem à principio Nouembris uſque *hyems aſpera.*
ad æquinoctium uernum in Polonia perduraſſe. Tertio autem anō pòſt, Dambrouucam *Dambrouuca*
rebus humanis exemptam eſſe, quæ ſerto & corona redimita incedere, nec unquam ue- *mortua.*
lare caput ſolita ſit. Pijs autem & quietis conſilijs ferè principatum ſuum Miezislaus an-
nis triginta quinq; adminiſtrauit: præter, quod cum Volodimiro Ruſſorū duce, ditiones *Ruſſicum bel-*
ſuas inuadente, neceſſarium bellum geſſit, ſucceſſu quidem uario, iam huc, iam illuc in- *lum.*
clinante uictoria, euentu uerò non ſatis proſpero. Nam Præmisliam, Ceruenū, & aliquot *Præmislia a-*
præterea arces & oppida à Volodimiro capta amiſit. Quo planior autem decurrat hiſto- *miſſa.*
ria, non abs re fuerit, Volodimiri genus paucis repetere: à quo Kiouienſiū, ac totius Ruſ- *Ruſſorum principum*
ſiæ duces, cum quibus multa bella noſtri geſſerunt, orti ſunt. Iorus, ſiue Igor Rurici filius, *ſtirps. Igorus.*
Kiouiæ ac Nouogrodi principatū obtinens, multa cum Græcis Imperatoribus bella pro- *Dreſliani.*
ſpero euētu geſſit: ictoq; cum eis fœdere, à Dreſlianis populis (qui neſcio an Bulgari ſint) *Coroſtanum.*
cum grauibus tributis eos premeret, Coroſtani interfectus eſt. Quanquam Luitprandus *Luitpran. re-*
Ingerum Ruſſorum regem (ſic enim ille eum appellat) cum ingenti claſſe uenientem à Ro *rum per Euro*
mano imperatore, Conſtantinopolitano nauali prælio uictum, et magna ſtrage repulſum *pam geſt. lib.*
eſſe prodidit. Poſt Iori mortem circa annum Chriſti 950. uxor eius Olga uidua principa- *5. c. 6.*
tum aliquandiu adminiſtrauit: Dreſlianosq; dolo ulta, Stoslao filio, cum adoleuiſſet, prin *950 ann. Ol-*
cipatum tradidit: et Conſtantinopolim profecta, Ioanne Zemiſce impetrante, religionem *ga uidua Con-*
Chriſtianam ſuſcepit. Stoslaus uerò, nequicquam ſuadente matre, ut ipſe Chriſtianus fie- *ſtantinopoli*
ret, in impietate perſeuerans, ſeptuaginta arces ſecundum Danubium cępiſſe fertur: reuo- *facta Chriſtia-*
catusq; à matre Pecinigos (quos Vapouius Peucinos, eius oræ, qua Danubius in Pōtum *na.*
influit, populos eſſe uult) ditionem ſuam infeſtantes, et Kiouiam obſidentes, repreſsit. Sed *Stoslaus.*
ab his deinde, cum eis uiciſſim bellum inferret, cæſus eſt. Viuens autem principatum in- *Pecinigi.*
ter filios Iaropolcum & Olgum, ex iuſta uxore natos, partitus erat: Volodimirum porro è *Iaropolcus.*
Maluſſa concubina ſuſceptum, Nouogrodenſibus petentibus principem dederat. Sed *Olgus.*
non diuturna manſit concordia inter fratres. Poſt mortem enim patris, & annum Chriſti *Volodimirus*
971. Iaropolcus Kiouienſium dux Olgo fratri Pereaslauicenſium duci bellum intulit, in- *dux.*
citante Suenceldo, qui principem gratiæ honoris locum apud Iaropolcum obtinebat, *971. ann.*
quòd filium eius Olgus interfecerat: Olgoq; ſuorum perfidia perempto, dominatum e-
ius in poteſtatem ſuam redegit. Nec multo pòſt ipſe quoque Iaropolcus à Volodimiro
per ſpeciem colloquij euocatus, ſimilem exitum habuit. Volodimirus uerò paterno prin- *Volodimiri*
cipatu omni potitus, finitimos Bulgaros, Croatas, Viaticos, Dulepios, & Iazygas, quos *res geſtæ, &*
Iazuitingos noſtri uocant ſubegit, ac tributarios ſibi fecit. Cum Piecinigis quoq; proſpe- *uxor.*
ro Marte bella geſsit. Imperatoribus Cōſtantinopolitanis Corſunum urbem Ponti, quam
Cherſoneſam uocat Sabellicus, eripuit: ductaq; in matrimonium Anna ſorore imperato- *Sabel. En-*
rum Baſilij & Conſtantini, & religione Chriſtiana ſuſcepta, reddidit. Quibus ſucceſsibus *nead. 9. lib. 1.*
elatus, proximas Polonorum ditiones adortus eſt, & quas dudum memorauimus muni- *Ruſſi Polono-*
tiones, anno Chriſti nongenteſimo octuageſimo quinto, de ipſis cæpit, quemadmodū *rum fines infe-*
Dlugoſſus ſcriptum reliquit. Ruſſorum annales nullam cuiuſquam expeditionis Volo- *ſtarunt.*
dimiri huius contra Polonos mentionem faciunt. Venceslaus autem Hagecus memorat, *985. ann.* *Hageci error.*
Miezislaum, uiuente adhuc Boleslao pio Bohemorum duce, Dambroſcæ fratre, anno
Chriſti 994. crebris incurſionibus Bohemiam tunc infeſtaſſe, cum Volodimirus illas
munitiones Polonorum, in poteſtatem ſuam redegit. Cōtra quē cū Miezislaus, Bohemis *Bohemicum*
omiſsis, duxiſſet exercitum, & bello illo Ruſsico diſtineretur, Boleslaum magnas Bohe- *bellum.*
morum copias duce Craſata Suchoradio in Poloniam immiſiſſe, & cùm alias munitio-
tiones, tum Cracouiam expugnaſſe, & præſidijs muniuiſſe: ſexto demum anno pòſt, cum

Oo 2 Boles-

Boleslao pio Bohemorũ principi extincto, filius Boleslaus tertius in principatu ſucceſsiſſet, a Miezislao et Boleslao filio eas recuperatas eſſe, eiectis & ad internecionẽ cęſis Bohemis. Sed uiderit Hagecus, quem ſecutus ſit authorem in eo, quod Miezislaum, mitem & quietis amantem principem, nulla iniuria prouocatum, cum affine ſuo Boleslao bellum

Vitich. de geſt. Sax. lib. 3.

geſsiſſe uult. Noſtrorum quidem nemo quicquam eiuſmodi memorię prodidit. Vitichindus uerò etiam adiutum eſſe à Boleslao ſocero Miſicam ducem (ſic fortaſsis ille Miesconem appellat) Ottonis imperatoris amicum contra Vigimannum, & cõcitatos ab eo Vuloinos Slauos, indicat. Niſi fortè alius à Miezislao noſtro hic eſt Miſica, unus fortè de poſteris Popieli: quem Vitichindus Licicauicorum Slauorum ducem ſiue regem appellat: qui potuit & ipſe gener eſſe Boleslai Bohemi, ſed fratis potius, quàm patris Dambrofcæ,

Bohemicum bellum.

ſi diligentiorem temporum, quibus hæc geſta eſſe uult Vitichindus, rationem ineamus. Scribit quidem Dlugoſſus noſter, et Vapouius, Miezislaum unà cum filio ſuo Boleslao feciſſe expeditionem in Bohemiam, ſed poſt Ruſsicum illud bellum, & poſt mortem Boleslai pij, in gratiam filij ipſius pupilli: cui & ipſi Boleslao nomen fuit: cuius imperiũ proceres Bohemi proteruè contemnebant, & bona principis inter ſe diripiebant. Idq; bellum

Praga expugnata.

magna celeritate ab eo confectum eſſe, Praga metropoli, quæ ſola ipſi uenięti portas clauſerat, expugnata, præſidioq; militum aduerſus rebellionem procerum in ea relicto. Venceslaus Cracouiam à Miezislao & Boleslao Polonorum principibus expugnatam & receptam falſo affirmat: & quidem anno poſt Chriſtũ natum 1000. nempe altero poſt Miezislai mortem. Aeneas uerò Syluius eam ipſam urbem per fraudem à Meſcone Polonorum principe Bohemis ereptam eſſe refert: qua de re nos paulò inferiùs in Boleslao ſententiam noſtram exponemus. Nunc de Ruſsico & Bohemico Miezislai bello hæc dicta

Diadema regium à Pontifice Max. petitum.

ſufficiant. Cęterùm quo auguſtiorem poſteris ſuis principatum relinqueret Miezislaus, hortante ſenatu, Lampertum Cracouienſem Archiepiſcopum ſiue epiſcopum, uirum doctum & eloquẽtem, oratorem mittit ad Benedictum eius nominis ſeptimum Pontificem maximum, ut regium diadema ſibi mitteret, regemq; Polonorum ſe & poſteros ſuos eſſe iuberet. Quo tempore etiam Stephanus Geiſæ filius, poſt defunctum patrem Vngariæ

Vngarici regni principiũ. Polonorum mores antiqui.

princeps, eadem de re ſuum miſerat. Atque ille quidem impetrauit: quanquã Vngari uulgo crediderũt, ab angelo cœlitùs ei diadema eſſe impoſitũ. Noſtro negatum eſt, uel quòd de morte eius nunciatum eſſet, uel quòd differre eam rem Pontifex diuino oraculo iuberetur: eo quòd Poloni uenationibus, rapinis ac cædibus mutuis dediti, duri & immanes, contumelioſi & aſperi aduerſus tenuiores atq; ſubditos, minus caſtè religionẽ colere dicerentur. Regnauit Miezislaus annis triginta quinq; ferè: mortuus uerò uiceſimoſecundo

Miezislai regni & uitæ finis: 999. ann.

poſt uxorem lectiſsimam & pientiſsimam fœminam defunctam, & nono poſt natum ſibi nepotem Miezislaum anno. Poſnaniæ honorificè ſepultus eſt eo anno, qui fuit à Chriſto nato nongenteſimus nonageſimus nonus. Non uidetur ſilẽtio prætereundum eſſe, quod

Mos diſtringẽdi gladium, dum Euangelium recitatur.

ſub hoc principe mos inoleuit apud Polonos, ut homines equeſtris ordinis in templis, dum ſacerdos apud altare pronunciat unde recitaturus ſit Euangelium, gladios mediotenus ſtringerent, quaſi profitentes Euangelij & religionis defenſionem. Choro autem reſpondente, Gloria tibi Domine: rurſus reconderent. Diuq; hic mos manſit in Polonia.

Donaiecius fluuius. Donaiec. Opatouec. Benedictus & Suiradus monachi.

Fuerunt etiam hoc tempore in ſolitudine apud Donaiecium fluuium, qui è finibus Vngariæ profluens, Viſtulæ apud Opatouecium oppidum miſcetur, duo monachi ſanctimonia uitę celebres: quorum Benedictus ab Vngaris, quòd Chriſtum profiteretur, cęſus: Suiradus poſt uitam duriſsimè exactam, in monaſterio Mõtis ferrei in Vngaria, quo ambo commigrarant, ſua morte abſumptus eſt.

BOLESLAVS PRIMVS REX, COGNOmento Chrobry.

Boleslai uirtutes.

SVſcepit paternum principatum Boleslaus, ſumma Polonorum omnium uoluntate: quippe quos non indoles tantum eius egregia, ſed ſpecimen etiam uirtutis, nec uulgare, nec unum uiuẽte patre ab eo editum, ſpe optima impleret. Nam præter ingenij prompti & perſpicacis, ad omnia cum decoro atq; dignitate ſeſe accommodantis, acrimoniam, præter ſtudium laudis, rerumq; & hominum militarium ſingulare, præter animi deniq; magnitudinem ſummo principe dignam, elucebat in eo rara modeſtia, uerecundia, comitas, ſuauitas morum grauitate temperata: nullum intemperans dictum aut factum, ſordes nullæ, ſed cum delectu ac iudicio paulatim ſeſe proferens liberalitas, & cæteræ minores uirtutes, quæ magnopere adoleſcentiam commendant. Nec ſanè

ſpem

ſpem & opinionem hominum fefellit. Hic enim princeps, Polonorum nomẽ regia dignitate externorum principum neceſsitudinibus, & clariſsimis rebus geſtis uehementer illuſtrauit: militarem diſciplinam auxit, regni fines longè, lateq́; propagauit: religionem ſtabiliuit, & auguſtiorem reddidit: deniq; feros & agreſtes homines ad ciuiliorem aliquanto uitæ cultum redegit. Quæ priuſquam explicemus, operæprecium eſt paulum ab inſtituto curſu deflectere: quo maiorem ſequenti hiſtoriæ lucem afferamus. ERAT apud Bohemos ſecundus ordine Pragenſis epiſcopus Voicechus, qui Adalbertus ab externis appellatus eſt, uir nobilis, & ſanctimonia uitæ, pietatisq́; ſtudio clarus. Is Bohemicę pertinaciæ in retinendo impio idolorum cultu, & feritatis, iniuſtitiæ, rapinarum, & neutiquã conuenientium Chriſtianæ profeſsioni morum pertæſus, cum crebris admonitionibus, acribusq́; obiurgationibus nihil proficeret apud populũ, atq; adeò multos etiam infeſtos ſibi reddidiſſet, Romam primùm, ac deinde impetrato à Põtifice Max. commeatu, tentatis tamen iterum, an reſipiſcerent, Bohemis, in Vngariam Razino ſiue Gaudentio fratre, & uitis aliquot religioſis comitantibus, profectus erat: ibiq́; annum & amplius commoratus, Geiſa principe cum uxore fauentibus, Vngaros religione Chriſtiana, non ita pridem, nec uniuerſè adhuc ſuſcepta, per interpretem accuratius imbuit: Stephanum regis filium uel baptizauit, ut uolunt quidam, uel baptiſatũ iam antè confirmauit. Inde Poloniam ire perrexit. Acceptus honorificè à primoribus, & cætera multitudine, ab ipſo Miezislao duce, eandem Polonis, quam Vngaris, nauauit operam, cùm Cracouiæ & in itinere, quà ueniebat, tum Gneſnæ in primis: & eò quidem maiore ſtudio & alacritate, quòd linguæ & ſanguinis cognatio Bohemis ſuis cum Polonis intercederet. Mortuo uerò illis dieb. Roberto primo Gneſnẽſi Archiepiſcopo, Adalbertus magnis principis precibus exoratus, quẽadmodum uolunt noſtrates, ſufficitur. Sed non multo interiecto tempore, uiſo nocturno diuinitùs admonitus, iam inde ab initio ſuſceptam ad Pruſſos, de quibus paulò poſt dicemus peregrinationem, ægrè dimittentibus cum principibus, perſequitur: relicto pro ſe Gaudentio, ſiue Razino fratre Archiepiſcopo. Ibi dum religionem Chriſtianam magna cum difficultate & patiẽtia diſſeminat, à gente barbara & immani, dæmonum & idolorũ ſacrificulis cum antiſtite inſtigantibus, ueneranda myſteria peragens prope oppidũ, quod Fiſshauſum Germani poſtea dixêre, ad litus Oceani à barbaris confoſſus interficitur, die uiceſimatertia menſis Aprilis, anno Chriſti nongẽteſimo nonageſimoſeptimo. Cuius corpus poſtea Boleſlaus dux, patre iam mortuo, dilata in aliud tempus ultione, à Pruſsis redemit: & minimo quidẽ, propterea ꝙ appenſo in ſtatera, perexiguũ ipſi pondus, diuina, ut creditũ eſt, uirtute efficiente, ineſſet. Tantũ enim argenti, ſiue auri, ut alij uolunt, barbari pacti erant, quantũ corporis ponderi reſponderet. Deductum ſolenni pompa primùm in Tremeſnẽſi monaſterio collocauit: nec multo pòſt ad Gneſnẽſem baſilicã tranſtulit. Nec mora, cœpit locus monumẽtũ inclyti martyris CHRISTI plurimis & ſalutiferis humano generi clarere miraculis. Hac igitur fama motus Otto Ruffus, tertius eius nominis (quamuis Crantius ſecundum fuiſſe uelit) imperator. Rom. ab Italica ſiue expeditione, ſiue peregrinatione reuertens, cum permagno & ſplendido comitatu pacatus in Poloniam ad ſepulchrum noui martyris uenit, ſiue exoluendi uoti, ꝙ graui morbo implicatus uouerat, gratia, ſiue expiandi ſceleris cauſa, quo comitem quendam inſontem, calumnia libidinoſæ uxoris ſuę incitatus, pro adultero indicta cauſa interfici iuſſerat. Et erant inter ſe cum Boleſlao Polonorum principe paterni amici. Acceptus eſt à Boleſlao, habituſq́; unà cum ſuis omnibus pluſquam regali magnificentia & liberalitate, & cùm alijs ampliſsimis donis, tum abaco & inſtrumento menſæ omni aureo & argenteo, quod triduo nouum ſemper promebatur, auleiſq́; & ueſtibus precioſis donatus. Volens aũt tam ſplendido hoſpiti & amico principi parem referre gratiã, collocutus cum conſilio, quod ſecum in comitatu habebat, regem eum appellat, ſociumq́; & amicũ Rom. Imperij: à tributa & omni iuriſdictione Imperatorũ immunem. Ac diadema ſuum, Gaudentio archiepiſcopo ſolennes cæremonias peragẽte, ipſi imponit: cumq́; honorem ſempiternũ ipſi et poſteris ipſius, in Polonia regnaturis eſſe iubet. His adiungit hoſpitale munus: unũ de clauis, quibus CHRISTVS Dominus & Deus noſter cruci affixus eſſe dicitur, & lanceam D. Mauritij: quæ in baſilica Cracouiẽſi, ubi ſedes eſt epiſcopi, adhuc uiſuntur, uiciſsim autem brachium diui Adalberti à nouo rege accepit: quod Romæ in inſula apud diui Bartholomæi ędem ab eo poſtea depoſitum eſſe fertur. Et quo arctior, firmiorq́; eſſet inter ipſos & poſteros ipſorum neceſsitudo, Rixã Hezois Erenfridi comitis Palatini Rheni filiã, è ſorore ſua Machtildi ſuſceptam, Miecislao regis filio, puero duodecimum annum agenti, deſpondet Imperator.

Boleſlai merita erga Poloniam.
Voicechus ſiuè Adalbertus epiſcopus, uir ſanctus.
Bohemorum mores.
Adalberti iter in Vngariam.
Adalb. in Poloniam aduẽtus.
Robertus primus Archiepiſcopus Gneſnenſis.
Adalberti in Pruſſiam iter.
Gaudentius archiepiſcopus.
Adalberti cædes.
997. ann.
Miraculum.
Adalberti corpus Gneſnam translatum.
Miracula.
Ottonis Imperatoris aduentus in Poloniã.
Crant. lib. 2. cap. 30. Vand.
Boleſlai ſplendor & munificentia.
Regni Polonici initium.
Clauus ſacer.
D. Mauritij lancea.
Rixa Miecislao deſpõſata.

peratur. Quæ paruula apportata in Poloniã, & à ſocru educata, duodecimo demum año
pôſt, adulta adulto Mieziſlao nupſit. Annus autem, quo hæc acta ſunt, & Boleſlaus rex
1001. an. appellatus eſt, milleſimus primus à CHRISTO ſeruatore noſtro nato fuit. His ita peractis,
Otto Romam rurſus ad ſedandos nouos motus contendit: ijſq; compoſitis, ſequenti
Otto Imperator Romã profectus. anno cum Gregorio eius nominis quinto Pôtifice max. propinquo ſuo, cui Bruno prius
nomen fuerat, conſtituit, ut penes certos Germaniæ principes ſemper deinceps libera electio
Imperij Romani electores. Rom. regis ſiue Cæſaris eſſet: nimirum tres Archiepiſcopos, Moguntinenſem, Colonienſem,
ac Treuerenſem: comitẽ Palatinum Rheni, ducem Saxoniȩ, & Marchionẽ Brandeburgenſem.
Quibus poſtea rex Bohemiȩ ſeptimus à Rudolpho imperatore adiunctus
eſt, qui paribus illorum ſuffragijs, controuerſiam dirimeret: nec tamen prius is qui electus
Blon. Dec. 2. lib. 3. eſſet, imperator appellaretur, quàm à Pontifice Max. confirmaretur, & ritu ſolenni ungeretur
atq; coronaretur. Cõrado autem Sueuo imperante, quemadmodũ ſcribit Blondus,
Imperij diademata. illud quoq; his inſtitutis additum eſt, ut imperator deſignatus, priuſquam Romæ à Pontifice
confirmaretur, ſiue inaugurareturi, Modoeciæ primùm palea, deinde Mediolani ferro
Ottonis mors. coronaretur. Poſterius demũ Aquiſgrani fieri cœptum eſt id, quod Modoeciæ prius
Henricus imperator primus. 1003. an. fiebat. Nõ multo poſt Otto, cum ex Italia in Germaniã reuerteretur, ueneno, ut creditum
eſt, extinctus, Henricũ Bauarorum ducẽ nouo inſtituto electum, ſucceſſorẽ accepit, anno
Chriſti 1003. Boleſlaus aũt nouus rex, cũ Volodimiro duce Ruſsiæ, non recuperatis ijs,
quȩ is patri ipſius ademerat, pacẽ fecit: ad Bohemicũ bellum ſpectans, ne pluribus eodem
Bohemicum bellum. tempore bellis implicaretur. Nam Boleſlaus Bohemorũ dux, ferox iuuenis, & futuri incogitans,
de quo ſuperius in Miecislao mentionem fecimus, improbo quorundam procerũ
ſuorũ conſilio adductus, q̃ ij non permiſſos ſe à Miecislao, Bohemiã pro libidine ſua uexare
dolerent: Poloniæ fines circum Cloſcum oppidũ ferro & igni, prædiſq; agendis uaſtabat.
Mittit ad eum Polonus legationem res repetitum, cognationi, ætatiq; illius aliquid
remittens: componitur pax. Eam non multo pôſt Bohemus, repetita in Poloniam incurſione,
rupit. Ibi rex læſam iterum patientiam ſuam indignatus, & grauib. ſuorum iniurijs
Bohemia ſubacta à Polonis. & querelis irritatus, tumultuaria manu Bohemum perſequitur: quem cum intra regni ſui
fines non eſſet aſſecutus, auctis copijs Bohemiam longe, lateq; populatus eſt; oppida &
Praga et Viſſegradum regi Polono dedita. & arces partim ui expugnauit, partim in deditionem accepit: Pragam metropolim, et Viſſegradum
arcem, quò ſe dux Boleſlaus cum Iaromiro filio receperat, biennio obſeſſam,
fame ad deditionem compulit, fautoribus & adiutoribus ad omnia uſus Cochano, & cæteris
Boleslaus Bohemus excæcatus. Rauitis, ſeu Verſouicijs, principe tunc inter Bohemos familia: cuius ſtemma gentilitium
eſt, puella urſo inſidens. Ducem Boleſlaum, ne nouos poſſet ciere motus, Bohemorum
ſuaſu oculis priuauit: Iaromirum filiũ eius, Rauitis in cuſtodiam aſſeruandũ tradidit.
Ipſe, cum præfectos, qui nomine ſuo Bohemiam adminiſtrarẽt, partim de ſuis, partim
de Bohemis, quos fideles ſibi expertus erat, conſtituiſſet, præſidijſq; opportuna loca firmaſſet,
Vdelricus dux Bohemiæ, Polono regi tributarius. uictorem reduxit exercitũ: Vdelricũ alterũ Boleſlai filiũ, ab Hẽrico imperatore affini
ſuo, qui tunc bello Gallico ualde diſtinebatur, petenti ſibi deditum, cum in cuſtodia
habuiſſet aliquandiu, non modo liberum, ſed etiam equis, ueſtimentis, ſatellitibus, & uiatico
lautè inſtructũ, domũ remiſit, motus lachrymis & pollicitationibus cognati adoleſcentis:
& quòd ſanctè is deieraret, ſemper ſe in poteſtate regis Poloniæ futurum. Verebatur
etiam rex, ne ſi Rauitȩ uel fidem erga ſe mutarent, uel populi conſenſum reformidarẽt,
Bohemi regi Polono tributarij. Iaromirus, cui propter ætatem paternus principatus debebatur, ex ipſorum cuſtodia elaberetur,
& nouos cieret motus. Hũc ergo alterum beneficio ſuo ſibi obligatũ, ac dominandi
Iaromirus dux excæcatus à fratre. cupidum, illi obijciebat. Is poſteaquam ad ſuos peruenit, principatum ſuſcipit, regi Polono
obnoxium ac tributarium: fratrem Iaromirum excæcat, quo minus eum metuat. Ita
de hoc Bohemico bello Dlugoſſus, Miechouienſis, & Vapouius, noſtri memoriæ prodidêre.
Aeneæ Syluij error. Aeneas Syluius, qui poſtea fuit Pontifex Max. aſſumpto Pij ſecundi nomine, aliquanto
aliter hæc refert. Scribit is, à Meſcone Cracouiam Boleſlao tertio duci Bohemorũ
per fraudem ereptam: ipſum deinde per inducias, poſt bellum utrinq; geſtum, & agros uaſtatos,
factas, eòdem ad colloquium euocatum, non ſeruata fide captum, et luminibus orbatum:
comitatum eius, exceptis Rauitis, quos ille Vrſouicenſes, ab urſa fortaſsis, uocat,
trucidatum: Bohemiam uaſtatam, et in ditionẽ Polonorum redactam: excepta arce Viſſegradenſi,
quam Iaromirus non filius, ſed frater, ut ipſe uult, ducis, è manibus Rauitarum,
Predislaus Vdelrici filius. necare eum uolentium, populi concurſu liberatus, retinuerit. Vdelricum poſtea tertium
fratrem, re cognita, ab Henrico Imperatore dimiſſum, Bohemiam omnem deiectis Polonorum
præſidijs recuperaſſe, & Iaromiro fratri oculos eruiſſe: filium Prædiſlaum, quem
illede-

ſtle deprauatè Bizezislaum uocat,(niſi fortè typographi hic error eſt,quòd ſecundam literam i pro r poſuit) ex Bozena ruſtica uxore ſuſcepiſſe, eumq; adultum Iutham Otthonis Ruffi imperatoris filiam rapuiſſe: eam bellum inter patrem & ſocerũ atq; uirum, propter ſe exuſcitatum, interuentu ſuo ſuſtuliſſe. Tametſi Venceslaus Hagecus eam Otthonis, nõ imperatoris, uerùm Comitis Bauari filiam fuiſſe uult. Hæc fermè, tametſi non iiſdem uerbis, Aeneas Syluius: uir magnus quidem ille, & in magnis rebus uerſatus, ſed uel Polonis ob negatũ epiſcopã Varmienſem, ut aiunt, nimio plus iniquus: uel à Bohemis malè edoctus, cum quib. in aula Friderici tertij Imperatoris, qui tunc Ladislai pueri Bohemorũ regis, ꝓpinqui ſui tutor erat, familiariter uixit.

Aeneas Syluius cur Polonis iniquior.

Obſeruare is certè aliquanto diligentius conuenientiam rerum atq; temporum debuit, ſi ſcriptis ſuis fidem derogare noluit. Primùm enim confundit Aeneas hanc expeditionem Polonorum in Bohemiam cum ſuperiori, cuius nos in Miezislao meminimus: & nullã facit Boleslai Poloni, clariſsimi principis mentionem.

Polonorum expeditiones in Bohemiam.

Noſtri eas diſtinguunt, diſerteq; utriuſq; cauſas produnt: nec ullum à Miezislao, ſiue Meſcone, bellum contra Boleslaum affinem ſuſceptum, ſed principatum ei puero ſtatim poſt mortem patris uindicatum memorant: & quidem eo ipſo anno, quo Miezislaus quoq; mortuus eſt. Porrò à Boleslao rege ſuſceptũ quidem eſſe bellum cõtra illum ipſum Boleslaum, ſed prouocato iniuria. Et ſanè, ut demus Syluio, quamuis contradicente Hageco, longè pòſt quàm Boleslaus Bohemus in principatu patri ſucceſsit, Miezislaum noſtrum obiiſſe: tamq; cupidum eum fuiſſe, ut affini principatum per ſcelus eriperet, haud ita pridem ſuſcepta, ac tam ſanctè, quam oſtendimus, culta religione Chriſtiana, eſt ne credibile, eum ab obſidione Viſſegradenſi re infecta, dimiſſaq; e manibus uictoria, diſceſſurũ, & Iaromiro renouandi belli, atq; eripiendæ ſibi tanto ſtudio, labore & ſumptu petitæ Bohemiæ opportunitatem relicturũ fuiſſe? Non conueniunt cum tanta cupiditate, tanta incogitantia & ignauia. Iam Cracouia in Polonico ſolo, quod Syluius non uidit, à Polono condita, & minimũ quadraginta milliarib. Germanicis à finibus Bohemicæ ditionis tunc remota, quî eripi Bohemis potuit, quam illi imperio nunquã obtinuerunt, nec ſanè potuerunt, niſi pariter interiacentem partem Poloniæ permagnam, quæ poſtea Sileſia dicta eſt, aut Morauiam etiam finitimam obtinuiſſent?

Cracouia an fuerit in ditione Bohemorũ.

At Sileſia quomodo aut quando Polonis adempta ſit, nuſquam ille oſtendit: nos alibi oſtendemus. Tunc aũt eam in Polonorũ ditione fuiſſe, iam liquere debet ex eo, quòd Smogorouienſem ſiue Vvratislauienſem eccleſiam, ac diœceſim, quæ Sileſiam ferè omnem complectitur, ab iſto ipſo Miezislao, quem Aeneas Meſconem uocat, conſtitutam eſſe conſtat.

Sileſia pars Poloniæ.

Morauiæ uerò permagnam partem à Polonis ſubactam fuiſſe, Arnolpho Romanis imperante (qui ſunt ſexaginta plus minus anni ante Meſconis tempora) ipſe etiam Syluius teſtatur, & nos ſuperius memorauimus.

Morauiæ magna pars ſubacta à Polonis.

Bohemi uerò poſterius in ea pedem poſuêre, uel ipſo Hageco teſte: qui hæc nõ uidit, cum Syluium ſequeretur. Quanquam illud tamen animaduertit, non potuiſſe hæc geri à Miezislao ſiue Meſcone, præſertim quod ad excæcationẽ Boleslai tertij Bohemi attinet: proinde ipſe Boleslao Miezislai filio id attribuit. De Iaromiro quoq;, & Vdelrico, & Prædiſlao diſſentit idem à Syluio: propterea quòd ille temporũ rationem ita confundit, ut ipſe ſe paulo pòſt refellat. Cum enim & ipſe Vdelricum iuuenẽ etiã tum ab Henrico imperatore, cuius tempora in Meſconis principatum nuſquam incidunt, dimiſſum, ac non Polonorũ regi, quemadmodum ſuperius nos diximus, condonatũ eſſe ſentiat: mox Prædislaum Vdelrici filiũ, Otthonis imperatoris filiam uxorem ſibi rapuiſſe, eamq; cõtumeliã Otthonẽ bello perſecutum eſſe uult. At enim, non Ottho Henrico, ſed Henricus Otthoni defuncto, & quidem priuſquam naſceretur Prædislaus, in imperio ſucceſsit. Fratres quidem Boleslai huius Bohemi fuiſſe Iaromirum & Vdelricum, ac non filios, ut uult Dlugoſſus noſter, atq; etiã Hagecus, non difficulter Syluio conceſſerimus. Nam cũ pauciores quàm decem anni, inter ſuperius illud Miezislai, & alterum hoc Boleslai filij eius bellum, ſecundum eundem Dlugoſſum, interceſſerint, nõ eſt ueriſimile, Boleslaum Bohemũ, iuuenem etiam tum, hoc bello adultos iam filios habere potuiſſe. Tametſi Hagecus aliter ſentit de ætate illius, inconſtanter quidem & inconuenienter, ut nobis uidetur: de Vlderico autem fabuloſè etiam, ſicut pleraq; alia.

De Vdelrico duce fabulæ.

Quem diuinitùs liberatum è carcere Henrici Cæſaris, & in Bohemiam delatum, ſubulci opera cum paucis adiutoribus, Pragam, pulſo ignominioſè Boleslao rege Polono, exercituq; eius cõciſo, recepiſſe ſcribit. Idem aliquanto pòſt memorat, Boleslaum, cum bellum contra Vdelricum & Bohemos inſtauraret, graui morbo à cœpta expeditione retractum eſſe: reſumptis autem uiribus, mox proſecutum intermiſſam expeditionẽ, Cloſcum obſediſſe: inde uerò, coorta in exercitu eius dira peſte, quaſi

diuinitùs admonitum, in gloriam ab inauſpicato bello reuertiſſe: uno autem anno intermiſſo, Morauis cum bellum intuliſſe, totamq; Morauiam peruaſtaſſe: nec potuiſſe ab Vngaris inde depelli, ac ne à Bohemis quidem, cum ij Morauis amicis ſuppetias iuiſſent. Ac Morauici quidem belli etiam Vincentius ac Dlugoſſus, & alij noſtri mentionem faciunt, uoluntq; illam quoq; gentem tunc tributariam regi Polono factam eſſe: Bohemici uerò iſtius alterius, nemo. Et ſanè leuiuſculus in eo, ſicut in pleriſq;, uidetur eſſe Hagecus. Hæc nos, nō quòd diſsimulandum nobis eſſe in hiſtoria domeſticum aliquod ſcelus aut crimē exiſtimemus, neq; contentionis ſtudio, ſed ueritatis uindicandę gratia ab inſtituto digreſſi, diſputauimus. De quibus liberum lectori iudicium relictum eſto. Vincentius quidem noſter, & qui poſt eum, ante Dlugoſſum, Polonorū res geſtas literis mandarunt, breuiter, ſubactos eſſe ab hoc Boleslao Bohemos & Morauos, ac tributarios factos, prodidêre. Vtrumq; autem bellum, Bohemicum ſcilicet ac Morauicum, intra quintum annum poſt ſuſceptum regnum ab eo confectum eſt. Deinde anno Christi 1008. quemadmodum Dlugoſſo placet, Ruſsicum bellum eum excepit, maiore apparatu, ác prolixius, ſed nō minus proſpero euentu geſtum. Ruſsiæ principatum ampliſsimum Volodimirus uiuens inter duodecim filios partitus erat, & Viſſeslao natu maximo Nouogrodum, Iſaslao Pultuſcū (niſi fortè Poloſcum legendum eſt) Stopolco Turouiam, neſcio an Tuuerā potius, Iaromiro Roſtouiā. Nec multo poſt, cum Viſſeslaus obijſſet, translato Nouogrodū Iaroslao, Roſtouiā Barislo, Glebo Muromū, Stoslao Dereuos, Vvſieuolodo Vvlodimiriā, Meſcislao Torocanum, Stanislao Smolenſcum, Pleſcouiam Sudislao, Volyniam Poſuiſdo attribuerat. Verùm ij partitione paterna nō contenti, poſt mortem patris mutuò inter ſe principatus inuadebant, bellumq; ciuile concitabant. Ex his Stopolcus, ſiue Suentopelcus, qui cognita morte patris Kiouiam occuparat, duobus fratrib. Glebo & Borislo, quos Ruſsi in diuorum numerum poſtea retulerunt, dolo occiſis, ab Iaroslao tertio fratre, cæſorum necē ulciſcente, ſuperatus, & Kiouienſi principatu eiectus, in Poloniam ad Boleslaum regem confugit. Eius rogatu ſuſcepit impigrè Boleslaus expeditionem aduerſus Ruſſos, cùm ut exulem ſupplicem reduceret, tum ut ea quæ pater ſuus Miecislaus amiſerat, recuperaret, & regni ſui fines cum gloria longius proferret. Ingreſſus fines Ruſsiæ, obiter obuia quæq; populatur, incendit, diripit, arcibus oppugnandis abſtinet, quæ tamen per paucæ munitę erant. Nam pagis, uicis, & oppidis ferè, nulla arte munitis, Ruſsi, itidem atq; Poloni, & omnes ferè Septentrionales gentes, antiquitùs habitāt. Iamq; ad Lucenſem ſiue Volynienſem oram rex cum infeſto exercitu peruenerat. Ibi occurrit ei ad Bogum fluuium, quem Hipanum eſſe uolunt, Iaroslaus cum expeditis ſuorum copijs, & magnis Varaiorum atq; Pecinigorum auxilijs: quarum gentium memoria quoq; iam extincta eſt. Prior rex maledicto Bludi Palatini Ruſsi, Iaroslao chariſsimi irritatus, copias ſuas celeriter armatas fluuium traijcit, hoſtes ſubita re tumultuantes, & inſtruenda acie impeditos adortus, magna ſtrage, quamuis acriter repugnantes, profligat: caſtra opulenta diripit: Iaroslaum fugientē perſequitur, quem ubi ſuis diffiſum, in remotiores paludes ſeſe recepiſſe accepit, Kiouiam, inſignem ea tempeſtate urbem, cuius amplitudinem & ſplendorem ingentes ruinę adhuc teſtantur, non longi temporis obſidione & fame, propter infinitam hominum multitudinem, quæ undiq; eò confugerat, adactā, per deditionem accepit: intactamq; theſauro tantum principis in donatiua militum & in ſumptus belli ablato, Stopolco reſtituit. Diſtributo in hyberna exercitu, ipſe Kiouiæ cum paruo præſidio ſtabiliendi Stopolco principatus gratia, hyemare ſtatuit. Quo explorato, Iaroslaus raptim coacto exercitu, Boleslaum ſecurum & inopinantem opprimere conatus eſt. Sed re per exploratores regi nunciata, nō modò fruſtratur, ſed magna iterum occidione ſuperatus, Nouogrodum, quæ urbs in ditione eius, patris inſtituto erat, profugit. Aliud autē hoc eſt Nouogrodum in ditione Seuerienſi, ab illo, quod magnum uocatur: quod quidem ad occidētem ſolem & Liuoniam uergens, longiſsimè abeſt à Kiouia. Nouogrodenſes, ut erant potentes & opulenti, ducem ſuum ulteriorem fugam, abiecta ſpe omni, meditantem, recreant, confirmant, ſtipendio, militibusq; ad inſtaurandum bellum iuuant. Dum hæc fiunt, Kiouienſes pertæſi impendiorum, tamq; diuturnæ moræ regis apud ſe, milites Polonos nihil tale metuētes per omnē occaſionē clàm excipere ac trucidare, ſiue iubente, ſiue cōniuēte Stopolco. Hac iniuria cōmotus Boleslaus, cum nihil amicè monendo proficeret, in prædā dat Kiouiā, militibus indignantib. Arcem receptam de poteſtate ducis, & alia quædam loca opportuna præſidijs munit, ipſe cum reliquo exercitu, primoribus Ruſsis compluribus, atq; duabus filiabus Volodimiri ducis in loco obſidum deductis, quarum unam Prædislauā, ut habēt annales

Morauì Polono regi tributarij facti.

1008. ann. Ruſsicum bellum.

Volodimiri filij.

Ruſſorum bella ciuilia.

Stopolci fuga in Poloniam.

Gleb & Boriſl. ſancti apud Ruſſos.

Boleslai regis expeditio in Ruſsiam.

Septentrionales populi carent urbibus munitis.

Bob fluuius Hipanis.

Ruſsi profligati à rege.

Kiouia per deditionem accepta.

Iaroslaus bellum renouans, iterum ſuperatur.

Nouogroda duo in Ruſsia.

Kiouia direpta.

Columnæ Boleslai in Boriſthene.

annales ipſorum, per uim ſtuprauerat, primo uere uictor in Poloniam reuertitur, cum tres columnas ferreas permagnas fixiſſet in Boriſthene ſeu Nepro, quà Zula fluuius influit, ad memoriam uictoriæ ſempiternam. Diſcedentem Iaroslaus cum ualido exercitu, apud Nouogrodum comparato, ad Bogum conſequitur: ſed tamen uictorem, quamuis incompoſitè reuertentem, ac dilabentem iam exercitum adoriri non auſus, bene gerendæ rei occaſionem, clam ſubſequens, captabat. Cuius aduentu ab exploratoribus cognito, rex, reuocatis celeriter, quos potuit, militibus, pauca apud eos côcionatus eſt, quibus eos fiducia ſuperiorum uictoriarum ad delendas reliquias bis uicti hoſtis inflâmaret: ſimul periculi imminentis & ignominiæ admoneret, ſi pugnam detrectarent, aut adeò trepidarent, & cùm præteritas uictorias ſibi eripi, tum patriam cædibus & incendijs fœdari, uxores, liberos & parentes ſuos chariſsimos in ſeruitutē & in contumeliam abripi paterentur. His dictis incenſos, & ad mortem, ſi quid durius accidat, pro patria, pro libertate, & pro gloria nuper parta, paratos, in hoſtem ducit. Ille Polonorum paucitate contempta, acriter initiò manus côſerit. Sed urgentib. noſtris, regeq; & imperatoris, & militis officium faciente, pelluntur Ruſsi. Magna in prælio, maior multo in fuga cædes editur, ita ut Bogus ſanguine cæſorum rubuiſſe dicatur. Viui multi in poteſtatē uenêre, capta impedimenta, relata com plura ſigna militaria: dux hoſtium abiectis ducalibus inſignibus, mutatisq; equis euaſit. *Ruſſi tertium profligantur.*

Ruſſorū annales nullam neq; ſecundi, neq; tertij huius prælij mentionem faciunt. Sed poſt diſceſſum regis, Iaroslaum contra Stopolcum arma reſumpſiſſe memorant: eum uerò Pecinigorum auxilium imploraſſe: cômiſſoq; prælio prope eum locum, ubi Boriſſus interfectus erat, totum diem dubio Marte dimicatum eſſe: ad extremum, Stopolcū uictum in Poloniam profugiſſe, & in ſolitudine quadam inter Poloniam & Bohemiam hiatu terræ hauſtum periſſe. Verùm hæc etiam poſt tertiam uictoriam, & poſteaquā Boleslaus rex Ruſſia exceſsit, accidere potuerunt. Ille quidem uictor in regnum ſuum reuectus, uota Deo perſoluit: templa complura, ſed Gneſnæ in primis, hoſtium ſpolijs ditauit, ornauitq;: proceres & milites eos, quorum uirtus maximè præclaro aliquo facto perſpecta erat, pro meritis collaudatos, honoribus & præmijs affecit. Chrobri, hoc eſt, acris appellationem, propter excellentem uirtutem & animi magnitudinem a Ruſsis tributam, accepit: indeq; nouam arcem uno à Vislicia milliario conditam, Chroberſum nuncupauit: uſus Chabitum Boleslaum pro Chrobro dici obtinuit. Monaſterium Secechouienſe ſupra Viſtulam in tractu Sendomirienſi Benedictinis ſodalibus conſtruxit, conferente patrimonij ſui partē Secechо Palatino Cracouienſi, & magiſtro militiæ Polonæ ex gente Topororum, à quo monaſteriū id nomen accepit. Côſtruxerat etiam idem rex ijſdem monachis paulo ante Ruſſicum bellum, aliud monaſterium in monte Lyſeco, ſiue Caluo, orante & hortante Emerico Stephani regis Vngariæ filio, uiro ſancto & caſto, qui lubens cū Boleslao propinquo uitam degebat in Polonia. Atq; is portionem crucis CHRISTI, quā Côſtantinopolitanus imperator patri eius Stephano magni muneris loco miſerat, quaq; ipſe pro amuleto utebatur, in eo loco repoſuit, ubi in hanc uſq; diem ſalutaria hominibus eduntur miracula. *Ruſsica hiſtoria. Donaria ex manubijs Deo dicata. Chrobri. Chroberſum arx condita. Secechouienſe monaſterium conditum. Lyſecenſe monaſterium. Emericus ſanctus Stephani regis Vngar. filius.*

Hoc tempore, atq; adeò ante Ruſsicum bellum, quemadmodum Dlugoſſo placet, ſex uiri religione & ſanctimonia uitæ inſignes, duram & incultam uitam degebant in ſolitudine maioris Poloniæ, ubi nūc eſt Cazimiria oppidū, ex his quinq; à côſceleratis quibuſdam, crudeliter excarnificati, pridie Idus Nouemb. interfecti ſunt: ſextus, qui tunc abfuerat, aliquanto poſt ſua morte uitā finiuit. Cum diuo Adalberto eos ex Italia in Poloniā ueniſſe, Hagecus exiſtimat: Dlugoſſus uerò, duos ex his Boleslao regi poſtulāti, à Romualdò Camaldulēſi abbate ſancto miſſos eſſe, his deinde reliquos quatuor noſtrates in ſocietatem uitæ ſeſe adiunxiſſe, ſcribit. Cauſa autē ſceleris fuit, aurū, quod latrones a Boleslao rege ipſis donatū eſſe cognouerāt, ſed repudiatum, remiſſumq; ab ipſis neſciebant. Ferūt, tuguria eorū ab ijſdem latronib. incenſa nō arſiſſe: ipſos cum exitum ſyluæ non inuenirēt, regis iuſſu côprǽhenſos, & ad martyrū tumulū alligatos, ut acerbiſsimū famis ſupplicium expenderent, diuinitùs cadentibus ultrò uinculis ſolutos eſſe: cum pœnitentia patrati ſceleris ducti, ad Dei clementiā, & eorū quos dudū necarant, patrociniū côfugiſſent. Per hæc eadem tempora Turcæ Scythica gens, ſubacta Cappadocia, Bitynia & Armenia, imperiū in Aſiam, Syriamq; protulerunt, & Ieroſolymā urbem anno Chriſti 1012. cœperunt. Deinde uerò ex paruis, pudendisq; initijs, ad tantam, quantā nunc cernimus, magnitudinem imperium ſuum ſucceſſu temporum perduxerunt, Chriſtianis imperatorib. & principib. inter ſe belligerantibus, & ad reſtinguendum cômune quaſi incendiū nō côcurrentibus. *Crucis Chriſti portio in monte Caluo. Sex eremitæ martyres. Cazimiria maioris Poloniæ. Romualdus abbas ſanctus. Miraculum. Turcarum incrementa. Ieroſolyma capta an. 1012.*

Confecto, ut iam diximus, Ruſcico bello, Boleslaus rex, ne ſui diuturno ocio torpeſcerēt,

& ut

Saxonicũ bellum.

& ut ea quæ Poloniæ maiorum ſuorũ negligentia adempta erant, recuperaret, eo ipſo anno cuius modò mentionem fecimus, Saxonib. bellum intulit. Saxones enim Henrico primo Saxone rege, & filio eius Otthone primo eius nominis Imperatore Rom. regnãtibus in Germania, pleráq; omnẽ eam Poloniæ oram, quam Leſcum tertium inter uiginti filios partitum eſſe ſuprà narrauimus, partim armis, partim proditione Tugumiri ducis, ditioni ſuæ ſubiecerant, quẽadmodum ſuperius expoſuimus. In hos ergo duxit Boleslaus, & ſub

Saxonia uaſtata à Polonis. Magdeburgũ. Miſna. Hiltẽſeimum. Mechelburgũ.

ſignis progreditur, ſperans hoſtes ad dimicationẽ prælij uenturos eſſe. Quæ poſtquã eum opinio fefellit (nam hoſtes in auias ſyluas ad impeditas paludes ſeſe abdiderãt) lõgè lateq; excurrit, rapidi torrentis in modũ obuia queq; ſternens & euertens, ita ut Meideburgum, ſiue Magdeburgũ, Miſna, Hiltenſeimũ, Mechelburgum, inſignia oppida, exitiali illa quaſi inundatione & incendio Polonorũ conſumerentur. Quæ Henricus Bauarus imperator,

Henricus Bauarus imperator.

de quo ſuperius mentionẽ fecimus, aliquanto pòſt à Gallicis & Italicis bellis, quib. tũc impeditus abfuerat, reuerſus, inſtaurauit. Porrò qui Polonici ſeu Slauici erant nominis, certatim Boleslao, partim propter cognationẽ linguę & ſanguinis, partim clementia & liberalitate eius inuitati, partim etiã metu adacti, ſeſe dedebãt. Ita is hoſtico uexato, tractatoq;

Vindarum ſeu Slauorum deditio.

cum nuſquã in aciem prodirent hoſtes, & ſua quoq; auertendorũ noſtrorũ cauſa ipſi excurrerent, omnẽ illã orã latiſsimam, quæ olim à Slauis, & Polonis poſſeſſa fuerat, uſq; ad Albim & Salam fluuios, & Cherſoneſum Cimbricam, quæ nunc Dania ſiue Dacia eſt, magna celeritate in ſuam poteſtatem redegit. Principibus Slauis, qui adhuc ſupererãt, Saxonum dominatu liberatis, nullum tributum impoſuit. Ac cætera quidem eos ſui iuris eſſe

Cherſoneſus Cimbrica Dania.

paſſus eſt: ſed ſacramento tantum in ſua & ſucceſſorum ſuorũ regum Poloniæ uerba adegit & obſtrinxit, & ad ſuſcipiendam religionẽ Chriſtianã, quam propagare quoquò uerſus in primis ſtudebat, adduxit: tametſi Henrici Bauari imperatoris armis eos Chriſtianos

Vindæ religionem Chriſtianam ſuſcepere. Bonf. Dec. 2. lib. 1.

factos eſſe, apud Bonfinium, Vngaricarũ rerum ſcriptorẽ, & alios quoſdam hiſtoricos reperio: uultq; idem Bonfinius, Bohemos quoq; & Polonos uniuerſè ab eodẽ imperatore armis ad profeſsionem Chriſti adductos eſſe. Verùm facilè id ratio temporũ refutat, cum utramq; gentẽ longè ante hunc imperatorem, religionem Chriſtianã ſuſcepiſſe conſtet. Ille enim anno Chriſti milleſimo ac tertio imperare cœpit. Poſuit autem Boleslaus rex itidẽ

Poloni & Bohemi ante Hẽricum imperatorem Chriſtiani fuêre. Boleslai columnæ in Sala.

in ripa Salæ tres colũnas ferreas, uictoriæ ſuę monimentũ, & regni Poloniæ limites. Venceslaus Hagecus, neſcio quo authore, ſcripſit, Boleslaũ prædabundum crebras excurſiones in Marchiam Brandenburgenſem & Saxoniam feciſſe: cumq; legatis Henrici imperatoris ab inſtituto eum reuocantibus ſuperbius reſpondiſſet, imparatorẽ cũ magnis copijs ingreſſum in Poloniam, haud longè à Cracouia abfuiſſe. Ibiq; duobus prælijs uictorẽ Boleslaum, dum pertinacius fugientes Germanos perſequitur, captũ, Henricoq; traditũ, in-

Hagecius. Falſa quædam de Boleslao Chrobro.

genti pecunia ſeſe redemiſſe. Verum uiderit ille, ne imprudẽs his Henrico & Boleslao accommodarit, quæ de alijs memoriæ prodita ſunt à noſtris: & quidem affingens nonnihil, nè dicam multa, de ſuo, quæ nos ſuo loco attingemus. Aliorũ quidem quotquot de Henrico hoc literis aliquid mandarunt, nemo quicquã eiuſmodi de eo ſcriptum reliquit, quod

Lampert. in hiſt. Germ. H. Mut. lib. 14. Germ.

ego ſciã, præter Lampertũ Schaffnaburgenſem: qui tamẽ Henricũ bis duxiſſe modò exercitum contra Polonos memorat, nimirũ anno Chriſti 1015. & iterũ anno 1017. niſi fortè hûc detorquendũ eſſe duxit id Hagecus, quod apud H. Mutiũ uel aliũ quempiã Germanum ſcriptorem legerat: Henricum hunc exercitũ duxiſſe in Bohemos & Slauos, & cum his ſæpius cõgreſſum, ſemper uictorem diſceſsiſſe, admodũ exiguã ſuorũ iactura paſſum. Eos uerò prælio præter alia maiore poſtremò uictos pacem petiuiſſe, & iugum admiſiſſe. Subiugatis autem Bohemis, & eorum principe Boleslao, quem ille Bodislaũ deprauatè uocat, apud illos iura & leges in rebus prophanis ac ſacris ordinaſſe. Hæc ipſis ferè Mutij uerbis relata, uiderit ęquus lector, an ad Boleslaũ noſtrũ & Polonos pertineant: nos ad curriculum noſtrum reuertamur.

Prußicum bellum. Pruſſorum origo. Boruſci.

Non multo tempore poſt hoc bellum quieti dato, aliã rurſus expeditionem Boleslaus rex in Pruſſos ſuſcepit, indignã diui Adalberti necem ulturus, & illam quoq; gentem ſuo adiecturus imperio. Fuerit aũt operæ precium hic paulò altius eius gentis originẽ ac mores repetere. Inter multas Sarmatiæ Europeæ gentes Boruſci à Ptolemæo in geographia ad Septentrionẽ ualdè remoti ponuntur in ea ora, quam nunc Liuones & Moſchi, ut opinor, obtinent, ultra Cherniſcũ amnem, Rhyphæis uicini. Eos ego aliquo tempore ad meridiem & occidentem progreſſos, magnam Sarmatię partẽ, quę ab oriente Ruſsis & Moſchis cõiungitur, à meridie nemoribus & Hercinio ſaltu clauditur: & omnem illum tractum qui ſecundum Venedici, ſiue Balthei & Codani ſinus litus, uſq; ad Viſtulã & Oſſam fluuios pertinet, tenuiſſe: & Boruſſos ſiue Pruſſos, deflexo paulò

nomine,

nomine, dictos eſſe, cum Eraſmo Stella crediderim. Quibus finibus nūc Liuones, Lithuani, Samagitæ, & Pruſsi uetus nomen retinentes, continentur, gentes imperijs quidem & reipub. ratione nunc diſtinctæ, ſed eadem penè inter ſe lingua uulgò adhuc utentes, Slauicæ prorſus diſsimili, ſed quæ non paucas habeat admixtas Latinas uoces, corruptas ferè, & magis Italica uel Hiſpanica nota ſignatas quam Latina. Quanquam Teuthones & Germani in eam oram quæ maritima eſt, & Pruſsia ac Liuonia nunc uocatur, deuictam, colonias poſteriori tēpore deduxerunt: quod ſuo loco attingemus. Hinc uſitatior iam eſt apud eas gentes lingua Germanica, quam uetus illa & uernacula, pręſertim in urbibus & oppidis: quemadmodum & apud Lithuanos uſuuenit, ut propter uicinitatem commerciaq; Ruſſorum, & colonias etiā deductas, multum utantur ſermone Ruſsico. Nam quod Dlugoſſus à Pruſsia Bithyniæ rege originem illius gētis deducit, fabuloſum eſt omninò, nec refutatione indiget. Quidā Boruſſos, quaſi Ruſsis finitimos, à Germanis lingua uernacula dictos eſſe exiſtimant: uerène an falſo, nō diſputo. Quando autem & quónam modo Latina lingua cum uernacula Pruſſorum, Lithuanorum, Liuonumq; ſeſe miſcuerit, dicere non habemus. Eraſmus quidem Stella Pruſsiam Romanis armis tētatā magis, quàm uictā eſſe, memorat, Pliniumq; authorē citat: quo fit, ut cū imperio Latina lingua eò peruenire non potuerit. Dlugoſſus uerò ſcribit, ciuili bello, quod inter Cæſarem & Pompeium geſtum eſt, manum quandam Romanorum deſerta Italia, in ijs oris conſediſſe, urbemq; condidiſſe, & Romoue de Romæ nomine dixiſſe, eamq; diu metropolim gentis fuiſſe. Quod ſi uera eſt Dlugoſsi ſententia, ſuſpicari quis poſſet (ſi quis tamen locus eſt ſuſpicioni in Hiſtoria) eam Romanorum manū, duce Libone aliquo, ad ea litora Venedici ſinus, quę ad exorientem Solem ſpectant, & Ruſsis finitima ſunt, uel ui tempeſtatum appulſam eſſe: uel certo curſu Cæſarum tyrannorum ſæuitiam fugiētem, ſeceſsiſſe, & Liuonum ſiue Liuoniorum appellationē à Libone accepiſſe. Deinde propagatis finibus alios, Lithuanos, magis iam corrupto uocabulo dictos eſſe, alios uetus Pruſſorum nomen retinuiſſe. Quanquam autem Pomeraniæ quoq; magna pars, & Culmenſis, ac Michalouienſis ora, poſteaquam eodem cum Pruſsis iure uti cœperunt, & in ditionem Teuthonum Crucigerorum, uti poſt dicetur, cōceſſerunt, Pruſsiæ nomine cenſeri cœperunt, atq; ita nos quoq; nōnunquam poſterius utemur eo nomine: reuera tamen, ac propriè Pruſsia ea eſt, quæ eſt inter Viſtulam, Deruanciam, Oſſam & Nemenum fluuios, & ſinum maris ſuprà memoratum: & à Lithuanis atq; Maſouijs, denſis ac paluſtribus ſyluis dirimitur. Nemenum autem eum eſſe uolunt, qui à ueteribus geographis Chronus appellatur, Germani Memelā uocant: qui in finibus Ruſsiæ, quæ Podlaſſenſis dicatur, ortus, Lithuaniamq; & Samagitiam emenſus, in ſinum Venedicum, qua is extremam Pruſsiam & Liuoniam alluit, ſeſe exonerat. Fuit autem antiquitùs gens Pruſſorum fera & bibax, lac equinum in delicijs habens, ante mellis cum aqua deſpumationem cognitam. Vxores quot cuiq; libuiſſet ducere ius, faſq; erat, eaſq; pro ancillis habere: hypocauſtorum ſiue balneorum uſu penè quotidiano laſsitudinem, laborē uel intemperantia & ebrietate contractam, depellere, indeq; excalfacta corpora frigidæ aquæ immergere aut abluere, etiamnum hyberno quoq; tempore ſolent. Corpora defunctorū cum precioſiſsima quaq; & chariſsima ueſtium, equorū & armorū ſupellectili cremabant: manibus interfecti cæde humana parentabant. Solem, lunam, beſtias, ſerpentes, aues, aquam, ignem, & neſcio quid non pro Dijs colebant. Criue autem uocabant ſacrorū antiſtitem. His ergo Boleslaus rex bellum intulit, & per Culmenſem tractum, qui Polonicæ ditionis erat, hoſtiles terras ingreſſus, agros uaſtat: Razinum, Romoue & Balgam arces, nullo negocio capit & incendit: uicos & pagos diripit. Oppida enim pauca, eaq; ferè natura locorum, non arte, manuq; munita, tunc Pruſsi habebant: ſed in ſyluas atq; paludes ad primum aduentum hoſtilis exercitus ſeſe occuluerant. Ex quibus cum regionem ſuam uaſtari longè, lateq; proſpicerent, ſupplices pacem à rege petunt, & impetrant: tributum pendunt, & penſuros ſe deinceps quotannis promittunt. Dimittit ibi rex, qui barbaram gentem rationem & ritus Chriſtianæ religionis docerent. Ipſe uictor recedens, in Oſſa flumine ferream columnam ponit, mille paſsibus à Rogoſno oppido. Vnde uicina uilla Slupi, hoc eſt, columnæ nomen accepit. Biennium ab eo bello quieuit Boleslaus, quo tempore multa quæ ad religionis maieſtatem, & ad rempub. belli domiq; adminiſtrandam pertinere uidebantur, ſapienter conſtituit. Interim optatam pacē Iaroslaus dux Ruſſorum turbauit. Is enim, dum Boleslaus alijs bellis, quæ modò cōmemorauimus, diſtinetur, Kiouienſem principatum, Stopolco fratre uno, quemamodum ſuprà indicauimus, ſiue duobus, ſecundum Dlugoſſum, ſecundis prælijs uicto, & dum ad

Boleslaum

Eraſm. Stella.
Pruſsi, Lithuani, Liuones & Samagitæ, eadem ferè lingua utuntur.
Germanicæ linguæ uſus in Pruſsia.
Ruſsicæ in Lithuania.
Pruſsi unde dicti.
Latina uerba apud Pruſſos.
Romoue urbs in Pruſsia.
Liuonij.
Pruſsiæ nomine etiam Pomerania & Culmēſis quādoq; accipitur.
Pruſsiæ fines.
Oſſa fluuius.
Deruancia.
Nemenus, ſiue Chronus, ſiue Chronus flu.
Mores Pruſſorum.
Balnea Pruſſorum et Lithuanorum.
Pruſſorum exequiæ.
Dij.
Criue antiſtes Pruſſorum.
Culmenſis tractus Polonicæ ditionis.
Pruſsi munitionibus caruere olim.
Pruſsi tributarij Polonorum regi.
Columna Boleſlai in Oſſa.
Rogoſnum oppidum.
Iaroslaus Ruſſorum dux.
Kiouienſis principatus à Iaroſlao occupatus.

Boleslaum refugit in itinere mortuo, denuò inuaſerat: Nouogrodenſem etiam à Prædiſ-
lao, Iſaslai fratris filio ſibi ademptum receperat: Rededam Coſarorũ ducem ſingulari cer-
tamine uictum interfecerat, gentemq; illam tributariam ſibi fecerat: & quamuis à Mieciſ-
lao fratre ſuperatus, & Kiouienſi principatu exutus eſſet, tamē fratris eiuſdem benignitate
& miſericordia reſtitutus erat, quemadmodum à noſtris memoriæ proditum eſt. Nam
Ruſſorum annales hoc loco Kiouiæ captæ & reſtitutæ nullam faciunt mentionem. Illud
modò memorant: poſt atrox prælium inter fratres commiſſum, Meſcislaum partitum eſſe
cum Iaroslao principatum Ruſsiæ, ita ut ei quicquid cis Neprum eſt concederet, ipſe Se-
Rußicum bellum. uerienſi ditione ultra Neprùm contentus. His igitur cōſtitutis rebus, cum fratre Iaros-
laus bellum aduerſus Boleslaum regem magno apparatu renouabat. Rex non rumori-
bus modò, ſed crebris atq; certis præfectorũ ſuorum, & præſidij, quod in Ruſsia relique-
rat, nuncijs excitus, cõtra hoſtem cum exercitu proficiſcitur. Ducebat & Iaroslaus ingen-
tes copias, in Poloniam inuaſurus. Veniunt in conſpectum apud Bogum amnem exerci-
tus. Decreuerat eo die Boleslaus prælio nō dimicare, ob reuerētiam diei Dominici, ſimul
ut hoſtium copias & cōſilia prius cognoſceret. Sed magnam in bellis uim fortuña habet,
paruisq; interdum momentis permagna fit rerum atq; conſiliorum mutatio: ut tunc acci-
Prælium. dit. Nam pugna inter paucos primũ lixas & aurigas, dum adaquant equos, apud flumen,
quod caſtra dirimebat, orta, mox pluribus utrinq; concurrentibus incaluit, eminus res ſa-
gittis & iaculis, & cominus etiam ab audacioribus nonnullis in flumine gerebatur: cum
Polonicus exercitus omnis celeriter armatus fluuium tranat. Cōmittitur acre prælium:
cedere loco hoſtes, noſtri magis inſtare: ibi dux hoſtiũ à ſuis impulſus, fuga ſaluti ſuę con-
Boleslai uictoria de Rußis. ſuluit. Tunc effuſo curſu omnes paſsim ex acie diffugiũt. Magna ſtrage cùm in prę lio tum
in fuga cōciſis atq; debilitatis hoſtibus, rex pacem dedit ſupplicibus, tributum modicum
impoſuit: captiuos omnes, quos uel hoc, uel ſuperiori bello cœperat, uel obſidiũ loco ha-
1018. ann. buerat, liberaliter dimiſit. Hoc bellum anno poſt Chriſtum natum 1018. confectum eſt,
Falſa cauſa belli Rußici. ut uult Dlugoſſus. Non aſſentior autem ijs, qui ſiue alterum hoc bellum Ruſsicum, ſiue
prius etiam, à Boleslao propter negatum ſororis Iaroslai coniugium, quam poſtea in con
cubinæ loco ipſi fuiſſe aiunt, ſuſceptum eſſe autumant. Nam ut faciamus, principem tam
temperantem, ut non melius populis & gentibus, quam ſuis cupiditatibus dominaretur,
prouecta iam ætate, tot rebus geſtis clariſsimis, tãtum libidini indulſiſſe, ut bello uxorem
ſibi quærēdam exiſtimaret: quid cauſæ erat, cur eam aliunde peteret, negatamq; bello per-
ſequeretur, quam domi ipſe obſidis loco, ut diximus ſuperius, habebat? aut partam bello
cur uiduus pro concubina, ac nō pro iuſta uxore haberet, cuius amore tantum exarſiſſet,
& in qua ipſa nulla hærebat culpa, quòd à fratre tradita non eſſet? Sed mitto diſputationē:
pace per circuitum parta, auctoq; & propagato in omnes partes cum laude atq; gloria im
Boleslai ſtudia in pace. perio, Boleslaus rex reliquum uitæ tempus quieti & conſtituendæ domi reipub. dabat,
duodecim utens cōſiliarijs, quos è tota Polonia probatiſsimos, & annis, iudicioq; graues
Conſiliarij duodecim. delegerat: quos etiam quoties animum remittere uolebat, unà cum uxoribus ipſorũ men
ſæ ſuæ & conuiuio adhibebat, iudicia exercebat: tenuiores, dum litis finē expectant, ſum-
Comitas regis. ptu, menſaq; ſua ſubleuabat. Fertur autem quadraginta menſas, exceptis minoribus alijs,
quotidie apud eum ſolitas eſſe inſtrui, ad quas accumbere uolentibus licuerit. In itinere ſi
quem ruſticum hominem, aut alioqui pannoſum conſpexiſſet, accerſebat ad ſe ultrò: &
num quid à ſe uellet, percōctabatur. Quòd ſi is de potentioris iniuria querebatur, euoca-
tum illum qui accuſabatur, cauſa cognita, placidè obiurgabat: ac in poſterum ne quid e-
iuſmodi committeret interminatus, ſatis facere iniuriam paſſo iubebat, ſi quis autē è pau-
peribus cauſam ipſe ſuam agere neſciebat, ei cauſidicũ attribuebat, mercede de ſuo data.
Polonorũ iura atq; ſtudia. Quanquam ſimpliciſsimũ tunc ius erat apud Polonos, & non ſummo iure diſceptaban-
tur, ſed ex æquo & bono, aut armis nōnunquam & ſingulari certamine dirimebantur pri
uatorum controuerſiæ. Pluris erat fortis uir, quàm diſertus cauſidicus: mentiri, fallere, ca-
lumniari, alienum appetere, iniquam litem alere, turpe & infame ducebatur. Hinc maius,
ac ſolum ferè, exiſtebat in hominibus illis laudis & bellicę rei ſtudium. Hoc rex comitate,
Iudithæ reginæ clementia. clemētia & liberalitate ſua alebat, hoc moderata ſeueritate uindicabat: Iuditha regina, fœ-
mina lectiſsima, quæ ſub alterius belli Ruſsici tempus extincta eſt, mariti iram & ſeuerita-
tem leniente, & ſontium ſupplicia deprecante. Cuius clemētiæ illud in primis exemplum
prædicatur, quòd nobiles quoſdam adoleſcentes ob latrocinium damnatos à rege, occul
tè ſeruari inſciente rege iuſsit: aliquanto pòſt captato tempore, & iniecta eorum quaſi ne-
catorum mentione, ubi regem ad miſericordiam flexum uidit, ſupplex cum nōnullis pro-
ceribus

ceribus adoleſcentum illorum mortem deprecata eſt. Nulla autem in re Boleſlaus erat ſeuerior, quàm in cõtemptu religionis templorum profanatione, & ſacerdotum iniurijs atque contumelijs uindicandis: ad quæ facinora, cum pleriq; equeſtris ordinis homines partim priſtinæ impietatis conſuetudine, partim licentia militari incitati ferrentur, & decimarum quoque onus detrectarent, ſacerdotesq; pulſarent, in authores quidem pœna capitis animaduertit: cæteros partim uerberibus, partim uerbis atq; minis caſtigauit: epiſcopos & ſacerdotes ipſe magnopere colebat, & ab omnibus coli uolebat. Nec ſedebat ſtante aut ueniente Epiſcopo, niſi et ille aſſediſſet. Ab hoc etiam rege, ipſo ſtatim initio regni, deſcripta eſt equitibus Polonis militandi ratio per regiones atque tractus, quos noſtri uulgò Palatinatus ac diſtrictus uocant: ita ut ex præſcripto certũ numerum armatorum, quilibet Palatinus è ditione ſua, ad expeditionem à rege indictam educeret. Oppidanis quoque pedites & currus onuſti commeatu, ad numerum imperati ſunt. Sed hæc abuſu arbitraria poſtea facta ſunt, magno reipubl. detrimento: de quo nos alibi uberius ſcripſimus. Equorum quoq; diſpoſitio & ſubuectio oppidis iniuncta, per quam celerrimè regi, ſi quid cognitu dignum aut neceſſarium uſquam in regno extitiſſet, nũciaretur, & rex uiciſsim quæ uellet iuberet, huius regis eſt inſtitutum. Quod quidem abuſu noſtri temporis, ualde oneroſum eſt oppidanis. Muniuit is etiam arces pleraſq; in finibus regni, quo receptus eſſet equitibus iuxtà atque agricolis ad ſubitos uicinarum gentium motus, & unde furta & latrocinia domeſtica, excurſiones, prædationesq; finitimorum reprimerentur, domi inter ciues pax & tranquillitas præſtaretur: ijſq; arcibus præfectos cum modicis militum præſidijs impoſuit, & certos pagos adſcripſit, qui & excubias nocturnas per uices ſeruarent, & materiam ad reficiendas, cum opus eſſet, eas arces comportarent, et certam ſiliginis atque auenæ menſuram in cellam arcis & alimentum præſidij hoſtiatim quotannis præberent. Indeq; id uectigal Stroſza, hoc eſt, cuſtodia, eo quòd cuſtodibus expenſum ferretur, dictum eſt. Cæterum hominibus eccleſiaſticis omnium onerum, laborum & penſionum regi & reipubl. præſtandarum, immunitatem ſempiterno iure conceſsit. Ipſe rex crebrò arces & præfecturas, atq; omne penè regnum obibat, ut ſuperſtitiones, ritusq; priſcæ religionis, ſi qui adhuc uſquam extarent, penitus extirparet, ac de iniurijs atq; controuerſijs omnium cognoſceret, & quid quoque loco opus eſſet præſens mandaret: dicere ſolitus, malle ſe gallina ueſcentem, ſalutem atque tranquillitatem ſuorum tueri, quàm delicijs indulgentem, pati ut quiſquam uexaretur, aut opprimeretur. Pecuniam cõtemnebat, omniaq; ad decus religionis, ſalutem reipub. ornamentum templorum, & præmia bene merentium de republ. conferebat. Cum autem annis pariter atque laboribus, & contentione animi confectum atq; debilitatum ſe eſſe animaduerteret, indictis Gneſnam comitijs, Mieciſlaum filium ſucceſſorem ſibi ſummo totius conuentus conſenſu deſignauit, eumq; deinceps iudicijs pro ſe præfecit: cætera per ſe ipſe adminiſtrauit. Nec multo pòſt inmorbum incidit: quem ubi menſium aliquot ſpacio inualeſcere, mortemq; appropinquare ſibi ſenſit, ſacris myſterijs ritu Chriſtianorum procurari minimè neglexit. Primores ſacri pariter ac militaris ordinis Poſnaniam, ubi decumbebat, ad ſe conuocauit. His mandata dat, de concordia inter ipſos & beneuolentia erga poſteritatem ſuam retinenda. Seorſum filio cùm de rebus priuatis, tum ut ſenatoribus ſuis honorẽ habeat: ab omnibus amari magis, quàm metui ſtudeat: pietatem erga Deum, uirtutem, iuſtitiam, benignitatemq; in omnes colat: ocium & uoluptates tanquam peſtem fugiat. Ad extremum, multa coram omnibus de futuro ſtatu & motibus reipubl. & poſterorum ſuorum ſucceſsibus quaſi diuinitus, prædixiſſe fertur, quę rerum euentus poſtea comprobarit. His actis, dictisq;, ſummo omnium dolore atq; mœrore moritur: et Poſnaniæ moderata, quemadmodum uiuus præceperat, põpa ſepelitur, cum annos uigintiquinq; regnaſſet, uixiſſet octo & quinquaginta. Fuitq; is annus poſt Chriſtum natum milleſimus uiceſimusquintus. Per quod tempus Conradus Sueuus Henrico Imperatori mortuo à principib. electoribus ſucceſſor datus eſt. Fuit autem Boleſlaus ſtatura mediocrem non excedẽte, oris & corporis totius habitu elegãti, & ad modeſtiam compoſito, capillo denſo, criſpo, nigroq;: uictu, cultuq; corporis non neglecto, neq; nimis tamẽ exquiſito. Eius morte uniuerſa Polonia, optimè merenti rege orbata, annum totum in luctu fuit, ita ut neq; conuiuia ulla, neq; choreæ celebrarentur, neq; cultoribus ueſtibus quiſquam nobilium uirorum aut fœminarum ſeſe ueſtiret. Scribit Vincẽtius, frequenter Vngaros ab hoc rege ſuperatos, & uſq; ad Danubium ſubactos eſſe. Mihi nõ fit uerisimile, aliquid ei hoſtilitatis cũ Vngaris interceſsiſſe, regnante tum apud eos Stephano, cum quo magna neceſsitudine coniunctus erat. Et iam diximus,

Religio Boleſlai. — *Sacerdotibus honos habitus.* — *Militandi ratio.* — *Curſus publici, ſiue ſubuectiones.* — *Arcium munitio.* — *Præfecturæ & reditus earum.* — *Stroſza.* — *Eccleſiaſtici ordinis immunitas.* — *Regis peragratio regno ſalutaris.* — *Præclarè dictum.* — *Liberalitas.* — *Succeſſor deſignatus.* — *Iudicia filio mandata.* — *Pia cohortatio.* — *Prædictio futurorum.* — *Boleſlai mors.* — *Aetas.* — *1025. ann.* — *Conradus Sueuus imperator electus.* — *Habitudo corporis Boleſlai.* — *Luctus publicus.* — *Vngarica bella.*

mus, Emericum Stephani filium libenter in Polonia cum Boleslao uictitaſſe: dicemusq; poſterius, eiuſdem Stephani fratres patrueles fuga in Polonia ſalutem ſibi quæſiuiſſe. Niſi forte Stephano regi propinquo aduerſus Çupan cognatum, res nouantem in Vngaria, præſto fuiſſe exiſtimandus eſt.

MIEZISLAVS SECVNDVS REX.

Coronatio Miezislai.

CVrato Boleslai primi regis funere, Miezislaus filius triginta quinq; annos natus, deſtinatum iam prius regnum init, frequenti procerũ & nobilium conuentu, quid ad exequias regias conuenerant. His ſtipatus Gneſnam uenit, ibiq; diadema regium ipſi & Rixæ uxori eius, Hippolytus archiepiſcopus Gneſnenſis cum alijs epiſcopis ſolẽni ceremonia impoſuit ea die, quæ Chriſtianis Pentecoſte dicitur. Inde dies aliquot feſtis epulis et conuiuijs dantur: ſparguntur in uulgus miſsilia: apparantur & in egenos atq; mendicos piæ uiſcerationes. Aeſtate ſequenti rex in Ruſſos facit expeditionem. Nam ij Boleslai regis morte nunciata, Iaroslao & Meſcislao ducibus rebellauerant: quas oras rex ille ditionis ſuæ fecerat, eas armis infeſtabant: Ceruenum, & alias arces, & præſidia Polonorum oppugnabant: abactoſq; ex Polonia agreſtes complures, ad Porſum amnem non procul à Kiouia collocarunt, ut agros ob aſsidua bella cultoribus exinanitos colerent. Hos primo aduentu Miezislaus repreſsit: & multos ex Ruſsis primores comprehenſos, in arces ſuas cuſtodiendos diſtribuit: ſed Iaroslaum tamen ducem ad officium non reuocauit. Quin monarchę is titulum, qui apud Ruſſos Iedinouuladecz dicitur, poſtea Meſcislao fratre defuncto uſurpauit. Ex Ruſsia reuertens Miezislaus, pleraſq; Poloniæ regiones obit, cùm iuris dicendi, tum uiſendi gratia: filium Cazimirum ſeptennem literas docere curat. Bohemicum bellum uix ſuſcepit, & nulla cum laude geſsit. Cuius hæc fuit cauſa. Obtinebat Bohemiæ principatum Vdelricus, cuius in Boleslao ſuperius meminimus. Is morte Boleslai confirmatus, & Prędislao filio, impigro et feroci iuuene, fretus, tributum, quod Boleslao quotannis pependerat, Miezislao negauit: nec eo contentus, regia prędidia per filium (nam ipſe cæcus erat, & iuriſiurandi religione teneri ſe ſimulabat) undiq; deturbauit & interfecit: Morauiam, quæ tunc in Polonorum ditione erat, inuaſit: oppida aliquot cum arcibus obſeſſa & oppugnata, nemine opem fęrente, in deditionem accepit: quorum autoritatem ſecuta Morauia cuncta, breui tempore in poteſtatem Bohemi uenit, Polonis uel eiectis, uel trucidatis. Qua de re non fuit neceſſe Hagecio citare autores Critium & Callimachum, quorũ neuter de temporibus illis quicquam ſcriptum reliquit. His itaq; rebus motus rex Miezislaus, & magnis populi clamorib. & conuicijs uix tandem impulſus, & ſibi iam, regnoq; timens, è Ruſsia reuerſus, in Morauiã duxit exercitum: & oppidum quidem nullum oppugnatione tẽtauit: quippe quæ Bohemorum prędidijs tenerentur, & per ſe etiam oppidani conſcientia deditionis atq; defectionis, obſtinatè ea defenſuri eſſe uiderentur: ſed agris tantũ & ſuburbanis uaſtatis, magnaq; hominum, pecudum & iumentorum pręda abacta, domum reuerſus, dimiſit exercitum. Bohemorum exemplum ſecuti, qui trans Odram erant duces, & præfecti regij, in ijs regionibus quas Boleslaus rex de Saxonibus uindicarat, molliciem & ipſi, ignauiamq; regis contemnunt: imperium detrectant: uectigalia regia, impendens à uicinis bellum cauſificantes, pro ſe uſurpant: cũ uicinis Teuthonibus clam fœdera, amicitias & affinitates iungunt: poſtremò ubi inulta hæc eſſe uident, in apertam rebellionem erumpunt: & partim nouos ipſi ſibi dominatus conſtituunt, partim Romano imperio ſocios & uectigales ſeſe faciũt: idq; uel conſcientia defectionis, & metu regis Poloni: uelut Germanici ſcriptores prodidère, ui & armis Conradi ſubacti. Nam quod ijdem ſcribunt, & ſequitur Bonfinius, Boleslaum regium titulum, imperante adhuc Henrico uſurpantẽ, tributumq; negantem, à Conrado multis grauibus prælijs ſuperatum & ſubactum eſſe, Meſchonemq; filium eius aliquanto poſt eadem molientem eiectum: & fratrem eius Ottonem, qui à Meſcone pulſus fuerat, reſtitutum: Meſconem uerò profugum ad Bohemos, ab Vdelrico quidem penè proditum Conradi uerò clementiam, & magnanimitatem expertum, eius fidei ſeſe commiſiſſe: principatum cum fratre partitum, regia dignitate ſe abdicaſſe, contentum principis nomine: Poloniam imperatori tributariã manſiſſe: longè in eo aberraſſe à uero uidentur. Nam neq; Conradus imperium uiuente Boleslao adeptus eſt: neq; Boleslaus præter Miezislaum ſiue Meſconem alium filium habuit: neque diadema regium ille ipſe Boleslaus temerè uſurpauit, ſed ab Ottone tertio imperatore ultrò oblatum accepit, atq; poſteris ſuis reliquit: neq; Conradus, compluribus alijs externis pariter ac ciuilibus bellis diſtentus,

Rußicum bellum.

Iedinouuladecz monarcha.

Bohemicum bellum.

Morauiam Poloni amiſere.

Morauiam populatus eſt Miezislaus.

Vindarum defectio.

Otto Friſing. Naucler. Tubing. H. Mutius. Bonfinius.

Falſa de Boleslao & Miezislao.

ſtentus, ocium ad perſequendos bello Polonos habuit: neq; uerò Polonos principes cuiquam omnino imperatori Romano unquam tributarios fuiſſe, iſti uetuſtioribus & fide dignis teſtimonijs aut argumentis docere poſſunt. Sed cum partẽ aliquam Poloniæ Germani, ut ſuperius meminimus, ſeu per deditionẽ ſeu ui cæpiſſent, uniuerſam ſe Poloniam ſubiugaſſe iactarũt. Hoc unus aliquis ab alijs auditum, uel ne auditum quidem fortaſsis, poſtea literis mandauit, & cæteri ſecuti ſunt. Gallus quidam, qui non ita multo poſt hæc tempora Boleslai tertij & ſuperiorum regum Poloniæ res geſtas tribus libris complexus eſt, nullam neq; de fratre Meſconis, neq; de ulla Conradi huius Imperatoris expeditione in Poloniam faci mentionem: ac ne Lampertus quidem Saſſnaburgenſis, aut Hermannus Contractus, quamuis propinquiores etiam illis temporibus, nec indiligentes eorum quæ ad gloriam Germanicæ nationis pertinebant. Hermannus quidem Luiticos, quos eoſdem Vilſos à Crantio uocari uideo, Slauos ſcilicet, citra & ultra Panim fluuium habitantes, non præterijt, quos cum Virbinam caſtellum in confinio Saxoniæ intercepiſſent, à Conrado deuictos, & uectigales factos eſſe memorat. Ab illa autem defectione ducum et præfectorum regiorum, Lubecenſis reſpub. abrogato poſteriori tempore unius dominatu, opibus creuit. Hinc Holſatiæ comites, hinc Mechelburgenſes, ſiue Magnopolenſes, Rugij Pomerani, & nonnulli alij eius oræ duces, originem habuêre, hinc Marchionum Brandeburgenſium ditio exorta, magna cæpit incrementa: quanquam Lubuſſenſem & Camenenſem diœceſes poſteriori tempore detractas eſſe Polonis, argumento eſt penſio nummi S. Petri, de qua pauló inferius dicemus: quæ ijs tantum, qui tunc Poloniæ finibus, regnoq; continebantur, impoſita eſt, quam Lubuſſenſis quidem diœceſis adhuc pendit. Camenenſi uerò poſterius ſingulari ſedis Apoſtolicæ indulgentia, ob liberatum legatum Apoſtolicum, remiſſa eſt. Cæterùm ex eo tempore nunquam illa loca, quæ tunc ſeſe abalienarunt, in ditionem Polonorum reuenêre: præter Pomeranos, quibus, cum ducem ſibi potentem quendam & factioſum inter ipſos creaſſent, intulit bellum Miezislaus, habens ſecum in exercitu Andream, Belam & Leuentam, Vngaros, Ladislai calui filios, Stephani regis fratres patrueles: qui, cum Petrus eiuſdem regis ſororis filius regnum Vngarorum Stephano moriente inuaſiſſet, in Poloniam confugerant. Cum his igitur & magnis ſuorũ copijs cum ingreſſus eſſet Miezislaus in Pomeraniã, occurrit illi cum armatis Pomeranus, & in aciem ſuos educit neceſsitate magis, ne qua ſuos defectionis & noui dominatus ipſius pœnitentia ſubiret, quàm aliqua ſuarum uirium fiducia. Quanquam non nullam etiam bene gerendę rei ſpem ignauia Miezislai regis ipſi dabat: Concurritur infeſtis armis, hinc ira ſtimulante, illinc conſcientia defectionis ſpem ueniæ præcidente: ad extremum inclinata acie, fundũtur Pomerani, & in poteſtatem regis ueniunt: autores defectionis capitali pœna afficiuntur, cæteræ multitudini parcitur. Nam dux in prælio occubuit. Nonnulli à Bela eum ſingulari certamine uictum & interſectũ eſſe uolunt. Præclara quidem certè eo pręlio uirtus atq; opera Belę enituit. Itaq; generũ eum ſibi rex filiæ matrimonio adoptauit: Pomeraniam ipſi in dotem dedit. Cætera neglexit, nec unquam ad recuperãda quæ amiſerat, animum adiecit. Verùm torpori ac deſidiæ ſe dedit, ac uoluptatibus ijs quæ guſtu, tactuq; percipiuntur. Aliarum etiam, præter uxorem, mulierum conſuetudine uſus eſſe dicitur. Vxori tamen, mulieri auaræ & importunæ, ita fuit obnoxius, ut eius maximè nutu & arbitrio regnum adminiſtraret. Quæ quidem deinceps, cum rex amentia correptus, ſui compos non eſſet, dominatum omnem regium ad ſe trãſtulit: quo maius etiam hominum in ſe & in regem odium cõcitauit. Moritur haud ita multò póſt ex morbo illo Miezislaus, anno Chriſti 1034. & Poſnaniæ ſepelitur: homo tardus & hebes, leuitate iuuenili, & iuuenum atq; uxoris conſilia plerunq; ſectatus, quibus rebus factum eſt, ut ſuis atq; externis hoſtibus pariter atq; ſocijs eſſet contemptui: ſic ut in ſe uerum eſſe comprobaret id, quod Græcis eſt in Prouerbio, Heroum filios noxas eſſe. Regnauit autem annis ferè nouem, uixit quadraginta quatuor. Sunt qui eum in colloquio quodam inſidijs exceptum à Bohemis, gigendo inutilem redditum, & mox mente captum, non diu patri mortuo ſuperſtitem fuiſſe uolunt.

Poloni nunquam fuêre tributarij Ro. imperio.

Gallus anonymus Polonicarum rerum ſcriptor.

Lamp. Saffnaburg. de reb. geſtis Germ.

Herm. Contractus in ſupplemento Chron.

Luitici ſeu Vilſi à Conrado Cæſare uectigales facti.

Lubecenſis reſpubl.

Holſatiæ comites. Mechelburgenſ. Rugiæ et Pomeraniæ duces.

Marchia Brandeburgenſis.

Lubuſſenſis et Camenẽſis diœceſis olim in Polonis.

Pomeranicum bellum.

Andreas, Bela & Leuenta, duces Vngari in Poloniam profugi.

Pomerani uicti & recepti.

Bela gener regis Poloniæ, et Pomeraniæ dux.

Vicia Miezislai.

Mulíebre imperium.

Miezislaus amentia correptus.

Ann. 1034.

Miezislaus captus, & exectus à Bohemis.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER QVARTVS.

INTERREGNVM.

Terræ tremor inſolens in Polonia.

Cazimiri ætas.

VNICVM reliquit poſt ſe Miezislaus rex ſuperſtitem filium, Cazimirum: ſub cuius ortum tremor terræ acciderat. Quod ita rarum & inſolens eſt in Polonia, regione mediterranea, ut magni prodigij loco habeatur, quoties accidit: & tunc quoque habitum ſit. Is igitur Cazimirus, ſiue iam uiceſimum annum, ut placet Dlugoſſo, attigerat: ſiue paruulus puer adhuc erat, ut uult Gallus, nondum regiam dignitatem & reipubl. curam ſuſtinere poſſe uidebatur. Itaq; ex uniuerſi conuentus, qui Gneſnam ea de re conuocatus erat, ſententia, differtur noui regis coronatio.

Rixa regnum adminiſtrat.

Nouæ exactiones, & contemptus gentis.

Interim penes Rixam reginam pueri matrem regia poteſtas relinquitur: qua abuſa mulier, pia alioqui & religioſa, quemadmodum uideri uolebat, cæterùm audax & auara: uarijs & grauibus exactionibus, uiuo marito inſtitutis, ruſticanos homines tam regios, quàm nobilitatis, magis ac magis premebat: nouas rationes cogendæ pecuniæ exquirebat: Polonos deſpicatui habebat: Teuthonas ſuos in conſilium adhibebat, hos ad honores & magiſtratus euehebat: hos diuitijs & poſſeſsionibus augebat, etiamſi nullum induſtriæ & uirtutis ſpecimen præ ſe ferrent. Indigne hæc ferre noſtri: orare reginam, ut quorum armis atque ſanguine regnum defenderetur, & ad tantam amplitudinem, quanta regnante Boleslao fuit, perductum eſſet, eorum maiorem, quàm externorum, quamq; ſuæ cupiditatis, rationem duceret.

Polonorum obſequium erga principes ſuos.

Pol. humanitas erga externos.

Turbãtur res in Polonia.

Multa Polonos principibus ſuis ultrò concedere & indulgere, aſperioris dominatus inſuetos eſſe: externis hominibus, in quibus aliquid modò ingenij uirtutisq; ſit, maiorem, quàm gens ulla habeat, honorem habere: ſed poſthaberi ſe omnino in patria ſua, dignisq; indignos præferri non oportere. Cæterùm ubi uident, orando apud reginam ſe nihil proficere, fremebant inter ſe uulgò, atque adeò palàm etiam loquebantur: non ferendum eſſe uiris tam graue & contumelioſum externæ mulieris imperium. Contemnebant uiciſsim potentiores iuſſa reginæ, & regias poſſeſsiones atque reditus nonnulli inuadebant: atque ut inter quoſque ſimultates & clandeſtina odia antè id tempus fuerant, tunc in apertam hoſtilitatem erumpebant: comparabantur factiones, & omnia diſsidijs atque ſeditionibus plena erant.

Rixa profugit è Polonia.

Regina uerita, ne in tanta licentia, & irritatis in ſe hominum animis, maius aliquod malum in ſe redundaret, conſilium fugæ cum filio atque Teuthonibus ſuis clàm init: regium fiſcum, in quo cùm precioſæ res multæ, tum duo diademata Regis & Reginæ erant, compilat, regno excedens, in Saxoniam ſe contulit: ab imperatore Conrado,

Salefeldum Rixæ emptum.

Cazimirus in Vngariam.

oblatis ei magnis muneribus, & inter ea duabus coronis è Polonia aſportatis, Salefeldũ, uti uult Vapouius, ſeu Magdeburgum, & Brunſuicam oppida cum ſuis territorijs uel emit, uel dono accepit. Cazimirum uolunt nonnulli non cum matre pulſum eſſe, uerùm aliquanto pôſt, cum ij qui maternæ eius fugæ autores fuerant, magnasq; clientelas & factiones comparauerant, ab eo ſibi metuerent, ſiue adeò impotentius agerent: ipſum quoque ſolum uertiſſe, & in Vngariam ad Stephanum regem propinquum profugiſſe.

Stephanus Vngar. rex cũ Emerico filio in diuos relatus.

1036. ann.

Deinde poſt Stephani mortem, qui anno Christi 1036. obijt, & cum Emerico filio in numerum diuorum relatus eſt, à ſucceſſore & ſororis eius filio Petro cõmeatu & comitatu inſtructum, ad matrem in Saxoniam miſſum eſſe: nec Bohemis proditum, qui ſimulatione miſericordiæ eum depoſcebant, ulturi in eo clades ab auo acceptas: & in poſterum ut ſine metu eſſent, ſibi proſpecturi. Quam enim Vincentius præterea refert neſcio cuius opinionem, quaſi Cazimirus hic paruulus poſt matris in puerperio mortem, clam nouerca, quæ ut necaretur infans, apud uirũ inſtabat, in monaſterio quodam educatus ſit: mortuoq; patre cum res reginæ odio turbatæ eſſent, proditus ab eo, à quo educabatur, ad paternum regnum uocatus ſit: eam inquam opinionem, ne refellere quidem pluribus libet,

Cazimirus monachus fit.

Poloniæ ſtatus turbatiſsimus.

aperte enim ijs refellitur, quæ ſtatim exponemus. Profectus eſt autem Cazimirus Lutetiam, uoluntate matris, ut ingenium honeſtis diſciplinis excoleret: inde poſt aliquot annos uiſa obiter Italia, & Romualdo abbate ſancto, Cluniaci in Benedictinorum monachorum ſodalitatem ſe dedit, monaſticam uitam profeſſus. Reginæ & regij filij diſceſſu, quaſi lymphatico furore Polonia cuncta exagitatur. Miſcentur omnia cædibus mutuis:

latrocinijs

latrocinijs uiæ publicæ infeſtantur: incenduntur pagi atq; oppida: tumultuatur: collatiſq; ſignis inter ciues atq; proceres concurritur: ut quiſq; audaciſsimus eſt, ita maximam perditorum hominum manum cogit, aliena inuadit, ueteres poſſeſſores poſſeſsionibus deturbat: trucidantur paſsim diuites et locupletes patresfamilias, liberi eorum eliduntur, cæſorum coniugijs atque bonis interfectores per uim potiuntur: ſtuprantur honeſtæ uirgines, & matresfamilias. In tanta uaſtitate atq; confuſione, agreſtes quoq; à laboribus & agricultura feriati, in patronos ac dominos ſuos inſurgunt: in nobilitatis excidium conſpirant: ueteres nonnullorum iniurias & oppreſsiones, concepto in omnes odio, omni crudelitate ſummaq; acerbitate ulciſcuntur.

Ruſticorum tumultus contra dominos.

Neq; miniſtris ſacrorum, ac ne ipſis quidem templis, aris atq; ſacris parcitur: & in priſtinam barbariem atq; impietatem Polonia, abiecto ueri Dei cultu, relapſura eſſe uidebatur. In latebras ſeſe abdebant proceres & epiſcopi. Erat q; miſerabilis ubiq; rerum facies. Nihil uſquam tutum: nihil cuiuſquam proprium: nemo mali exors erat.

Vis illata ſacris, & miniſtris ſacrorũ.

Per hoc tempus Maslaus, qui & Maſos dictus eſt, qui pocillator regis Mieziſlai fuerat, uir potens & audax, dominatũ inter ſuos in tractu Plocenſi arripuit: confluenteq; ad eum undiq; magna hominum, partim ui & armis exercitatorum, partim potentiorum uim & iniurias declinantium, multitudine, permagna potentia auctus eſt, & Maſoſsiæ, ſiue Maſouiæ nomen ei oræ, quam dominatu complexus eſt, dedit.

Maslaus tyrannus.
Maſouia.

Ad hæc domeſtica mala accedebant hoſtiles incurſiones: erumpebant deuota deuictarum dudum gentium in Polonos odia. Hinc Iaroslaus Ruſsiæ dux terreſtribus & naualibus copijs ſecundo Bugo uiciniam omnem, quæ nunc Poleſsia ſiue Podlaſsia eſt, & à Ruſsis atq; Lithuanis tenetur, uſq; ad eam oram, quam Maſouia pòſt ea tempora finibus ſuis complexa eſt, infeſtauit.

Ruſsi uaſtant Septentrionalem oram Poloniæ.

Illinc Prędislaus Bohemus quum poſt Vdelrici patris mortem, Iaromiro cęco patruo concedente, principatum ſuſcepiſſet, cum ualido exercitu ferro et igni Sileſiam, quæ ſic poſterius dicta eſt, & maiorem Poloniam quàm longiſsimè populatus eſt: Vvratislauiam, Poſnaniam, aliaq; minora oppida complura diripuit et incendit, nulli neque ſexui neq; ętati hominum pepercit, nec à templis impias & ſacrilegas manus abſtinuit (nam de Cracouia Syluio & Hageco non aſſentimur, refellitq; eos locorũ ratio) Gneſnam metropolim nec manu munitam, et habitatoribus, defenſoribuſq; uacuam primo impetu cępit: ad baſilicam eius oppidi ſpoliandam, ubi iuſſu ipſius uenêre milites, aliquoties irrumpere conati, ſubitò cæcitate & lethargo diuinitus percutiuntur.

Prædislaus dux Bohemorum meridionalem & occidentalem.
Vvratislauia.
Poſnania.
Gneſna incenſa.

Erat in caſtris Prædislai, Seuerus Pragenſis epiſcopus. Is miraculo attonitis omnibus, & ſpoliationẽ templi in religionem uertentibus, perſuaſit, nõ ob id quod putabant omnes, ſed propter nefanda flagitia & enormia ſcelera Bohemorum, cæcitatem illam & obliuionem ipſis accidiſſe: triduanoq; ieiuno diuinam iram placandam eſſe cenſuit. Quo expleto Bohemi liberè iam epiſcopo authore templum ingrediuntur: aurum & argentum omne, ueſtes ſacras & omnem baſilicæ ſuppellectilem, quæ erat munificentia ſuperiorum principum ſatis ampla, tollunt: itemq; quinq; eremitarum, de quibus in Boleslao meminimus, corpora, quæ illuc à pio rege translata erant, auferunt.

Gneſna capta ac direpta.
Miraculum.
Epiſcopi impietas.

Gaudentij corpus, pro Adalberti corpore à miniſtris templi pio mendacio indicatum, etiam tollunt. Nam Adalberti corpus ijdem miniſtri in adito templi clam defoderant. Quamuis Bohemi eius reliquias habere ſe iactent. Hæc omnia Pragam aſportauit Prædislaus, & in baſilica Pragenſi repoſuit: præter Chriſtini, unius de quinq; illis eremitis, corpus, quod Olomucenſibus cõceſsit. Atq; hæc año Chriſti 1038. acciderunt: Hagecum enim multa temerè de hoc bello nugãtem, non ſequimur.

Quinq; eremitarum & Gaudentij corpora aſportata à Bohemis.
S. Adalberti corpus occultatum.
1038. ann.

Nec unquam poſtea Prædislaus, quę iure belli cæperat, Polonis reſtituit: quamuis poſtulatus ea de re apud Pontificem Max. à Stephano archiepiſcopo Gneſnenſi, qui Polonus Polono Bozentæ ſucceſſerat. Grauioribus etiam fortaſſe incommodis ferox Bohemus Poloniam tunc affeciſſet, ni metus domeſtici belli, à Conrado quidem imperatore intentati, ab Henrico autem filio & ſucceſſore Conradi illati, eum repreſsiſſet.

Romæ litigatũ cum Bohemorum duce de ſpoliatione templorum.

Conradum quoque imperatorem Rixæ reginæ precibus & muneribus adductum, ad uexandos & infeſtandos Polonorum fines exercitum miſiſſe, Dlugoſſus memorat: ſed eum non multum progreſſum, nec magnis damnis illatis, citò domum uertiſſe: uel quòd inuitus imperator eo ſe bello cum Polonis implicabat, & reginæ tamen utcunq; ſatis eſſe faciendum putabat: uel quòd ad ſedandos motus Burgundicos & Italicos, & Bohemicum fortaſsis bellum, auocabatur. Nec multo pòſt uitam is cum morte cõmutauit, Henrico filio, ſicut modò attigimus, Imperij ſucceſſore relicto: quem longè ante mortem, Cæſarem, ſiue regem Rom. ipſe de principum electorum ſententia deſignarat. Nec tamen huius belli Polonis à Conrado tunc illati, quiſquam omnino, præter Dlugoſſum, mentionem fecit. Cæterùm

Conradus imperator Poloniam uexauit.
Henricus filius Conradi ſucceſſor in imperio.

Pomerani Poloniam infeſta runt.
Procerum Polonorum prudentia.
Comitia & cõſultatio de republ.

Pomeranos quoq; defectores Poloniam tunc diuexaſſe, Gallus innuit. His tam ſæuis tempeſtatibus totos penè ſex años iactati ac fatigati Poloni, & acerbiora etiam, extremumq; tam florentis dudum regni naufragium metuentes, ut maximè quiſq; conſilio, dignitate & authoritate pollebat, remittunt nonnihil de inteſtinis diſsidijs, condonant ſibi mutuò priuatas offenſas, de republica cogitationem ſuſcipiunt, reç per internũcios inter ſe communicata, comitia Gneſnam indicunt: ibi de ſumma reip. conſultatur. Et inter omnes quidem conueniebat, rempub. niſi ad unum rurſus deferatur principatus, ſaluam eſſe nõ poſſe: quem' nam uerò potiſsimum deligant, uariabant ſententiæ: nonnulli reuocandum eſſe Cazimirum, optimè de ipſis meriti Boleslai regis nepotem, cenſebant: alij negabãt, quod metuendum eſſe dicerent, ne is paternam ignauiam & maternam auaritiam imitatus, uniuerſa perderet: neúe memor iniuriæ, crudelis ultor & acerbus tyrannus in ipſos exiſteret. Sed cum de proceribus atq; ciuibus neminem deligi placeret, externi uerò principes ij qui erant finitimi, partim hoſtes eſſent, partim impares tanto oneri iudicarentur, partim etiam domeſticis malis atq; diſſenſionibus laborarent: uicit tandem ea ſententia, quæ Cazimirum, ubi ubi ſit, quærendũ, placandum, & reducendum eſſe cenſebat. Iuuenem eſſe, & faciè liberali, nec ſanè crudelis patris filium: facilè ueniam daturum, culpam deprecantibus: indolem uerò eius omnia meliora, quàm de patre, matreq;, polliceri: ad hęc autem, calamitate & exilio non ad ocium & nequitiam, ſed ad induſtriam & modeſtiam eruditum eſſe. Oratores delecti primores uiri ad reuocandum eum, luculento uiatico & amplis muneribus publicè contributis inſtructi, ad Rixam in Saxoniam proficiſcũtur: ei dona dant: quo in ſtatu ſit res Polona, ad quidúe ipſi ueniant, ſupplici & miſerabili oratione exponunt. Illa implacabilis mulier, aſpernari preces: exprobare eiectionem ſuam: inſultare malis miſerorum: negare filium poſtulata ipſorum facturum eſſe, ipſorum ſcelere eò redactum, ut calamitatis tædio, exilijq; pudore, in Gallias ſecederet, Cluniaciq; monaſticæ uitæ ſeſe addiceret. Hoc accepto à regina reſponſo, oratores Cluniacum rectà contendunt: inueniũt Cazimirum mutato nomine Carolum, non modo profeſſum religionem, ſed iam Diaconum.

Cazimirus Diaconus.
Cazimiri modeſtia.

Deprecantur culpam exilij ipſius, quæ tamen penes reginam ferè fuerit: orant, reſpiciat afflictam & penè euerſam patriam: ſuſcipiat paternum, & auitum regnum ab extremo interitu uindicandum: in eo ſolo ſpem Polonorum ſitam eſſe. Quaſi decidant, funditùs ſe periſſe. Reſpondet ille modeſtè obortis lachrymis: Exilium ſuum non ipſis, uerùm arcano Dei iudicio, & nonnulli forteaſsis parentum ſuorum culpę ſe imputare: caſum dulciſsimæ patriæ, quam ſui maiores florentiſsimam reliquiſſent, miſerari: & adiutam eam omni ope & conſilio uelle, ſi integrum id ſibi ſit. Nec ignorare, maioris eſſe pietatis & meriti, publica adminiſtrantem multorum ſaluti conſulere, quum priuatum, & in ſolo loco concluſum, innocentiam uitæ ſuæ tueri. Sed alieni iam ſe iuris factum eſſe: datam ſemel Deo, atq; ijs quorum ſe poteſtati ultrò ſubiecißet, fidem fallere non poſſe. Mœſti hoc reſponſo legati, ac de ſpe propemodum deiecti, omnia tamen tentanda ſibi eſſe exiſtimant. Abbatem monaſterij adeunt: eadem illa orant: muneribus animum eius mollire conantur.

Oratores Poloni Romã profecti.
Votum relaxatur Cazimiro.
Polonis iniuncta onera à Põtifice Max.
Numus S. Petri.

Ab eo ad Pontificem Max. reijciũtur. Ne eum quidem itineris laborem & moleſtiam defugerunt: Romam è Gallijs profecti, magna diligentia, importuniſq; precibus tandem à Pontifice maximo Benedicto, eius nominis nono, uel à Clemente ſecundo, ut alij uolunt, impetrant, ut Cazimirus monachus & Diaconus, profeſsionis et ſacramenti religione ſolutus, ad regnum maiorum ſuorum redeat, uxorem ducat, liberos procreet. Pro hoc Polonis, quo beneficium ſedis Apoſtolicæ agnoſcant, iniunctum, primùm ut de ſingulis capitibus, exceptis nobilibus ſiue equitibus, & qui ſacris addicti ſunt, quotãnis obolus unus in lucernam perpetuò in æde diui Petri Romæ arſuram pendatur: qui etiamnum ſancti Petri numus dicitur: tametſi Dlugoſſus, regnante apud Polonos Vvladislao Loctico ad hanc rationem uult redactam eſſe penſionem illam, cum prius tres oboli & cribrum auenæ de unaquaq; familia penſitatum eſſet. Deinde præſcriptum eſt, ut omnes Poloni rotunda in morem monachorum tonſura capillorum utantur, nec ultra auriculas ritu barbarico quiſquam omninò comam promittat: tum feſtis ſolennibus, dum ſacra peragũtur, ut ſinguli equites faſciam lineam candidam in modum ſtolæ, qua in ſacris utuntur ſacerdotes atq; diaconi, è collo ſuſpenſam ferant. Suſcipiunt non grauatim præcepta & leges Pontificis oratores, & Poloniam omnem ad ſeruanda hæc obſtringunt. His rebus è ſententia confectis, curriculo Cluniacum repetunt cum mandatis pontificijs: atq; inde porrò læti Cazimirum reducentes, ad Rixam, ita uolente ipſo, diuertunt. Ea fruſtra reditionem filio diſſuadere conata, ſalutataq;, ad Henricum deinde imperatorem adeũt, orant, ut dia-

demata, quæ Rixa è Polonia ſublata Conrado patri ipſius donarat, propinquo regi reddat, eumq́; auitum ſocium & amicum Rom. Imperij tuendum ac defendendum ſuſcipiat: Bohemum ducem ab inferendo Polonis bello cohibeat: & ad reddenda, quæ ſuperiori tempore abſtulerat, cogat. Non difficilem ſe in ijs quæ petebantur, Henricus præbuit. Nam & coronas reddidit, & ſexcentorum equitum præſidium Cazimiro deducendo addidit: & de Bohemo, cum quo bellum tunc gerebat, curæ ſibi fore promiſit. Igitur auctus comitatu Cazimirus, & plenus bonæ ſpei, ſalutato Imperatore, in Poloniam contendit. Cum autem Poloniæ fines attigiſſet, effuſa obuiam hominum omnis generis, ætatis, atq; ſexus ingens multitudo, officij gratia, læta ac tripudians regem ſuum tantopere expetitum, quaſi præſens quoddam numen, atque ſalutem ſuam, fauſtis ominationibus & acclamationibus, gaudioq́; profluentibus ubertim lachrymis, excipit: reducem gratulatur: certatim omnes præteritorum ueniam & obliuionem ſupplices petunt. Ille lachrymans & ipſe, comiter omnes conſolatus, ſuſpicione culpæ, metuq́; ſupplicij liberat. Quicquid factum ſit, non ſine diuino nutu factum, pro ſuis fortaſſe & maiorum ſuorum meritis. Adeſſe iam ſe, quem alio uitæ generi deditum, & in eo acquieſcentem, tanto ſtudio expetiſſent, & reuocaſſent: ſalutem omnibus, ac non perniciem cuiquam afferentem, confidere autem ſe uiciſsim, ipſos omni fide atque beneuolentia complexuros ſe eſſe, boni ac uigilantis principis officio fungentem. Ita denſiſsimis, lætitiaq; exultantibus hominum cateruis præcedentibus & ſubſequentibus, Gneſnam honorificentiſsimè deducitur, ſeptimo poſteaquàm exceſſerat anno.

Henrici imperatoris animus erga Cazimirum.

Cazimiri reditus.

Cazimiri comitas & pietas.

CAZIMIRVS PRIMVS REX.

Reſtitutus igitur paterno regno Cazimirus, uiceſimum ſextum annum agens, & ſumma omnium ordinum gratulatione, lætitiaq; Gneſnæ de more inunctus & coronatus, legatis externorum principũ gratulantibus, celebritatemq́; illam cohoneſtãtibus, benignè & ſapienter reſpondit, eoſq́; liberaliter donatos dimiſit, mox ad reipubl. uulnera ſananda animũ adiecit: pacem publicam inter ciues grauibus edictis ſanxit, & quoniam ex tanta rerum perturbatione, obducendam potius afflictæ reipubl. cicatricem, quàm acerbis quæſtionibus & iudicijs uulnus refricandum eſſe exiſtimabat, uetus Athenienſium exemplum imitatus, præteritorũ quidem obliuionem edicit, reſtitutis modò in ſuas poſſeſsiones ijs quibus per uim ablatas eſſe conſtabat: in poſterum uerò eis qui ſe ui, cæde, latrocinio non abſtinuiſſent, omnem ſpem ueniæ præcidit: in paucos contumaciores, qui à conſuetis rapinis ægrè recedebant, ad terrorem cæterorum, nõ ſine moderatione tamen, animaduertit. Rebus domi maxima ex parte bene conſtitutis, ad externa circumſpicit: & ut debilitatas regni uires externis auxilijs confirmaret, ſimulq́; ut poſteritati ſuæ conſuleret, amplisſimi ſenatus ſuaſu atq; rogatu cum Iaroslao Ruſſorum principe fœdus & affinitatem init: ſorore eius Maria, cuius mater Conſtantinopolitanorum imperatorum, ſicut ſuprà memorauimus, ſoror fuerat, uxore cum ampla dote ducta: quam ingenti pompa Cracouiam aduectam iuxtà ac exceptam, Gneſnã deduxit: Græcorum ſchiſma abdicantem, eccleſiæ catholicæ reconciliauit: Reginam ſolenni ceremonia fecit, & pro Maria Dobrogneuam appellauit. Iaroslaum affinem iure omni, quod pater, auuſq́; ſuus in Ruſsia habuère, donauit: ſocietatem tantum, & auxilia contra quoſuis hoſtes pactus. Quibus auxilijs, itemq́; ſexcentis Germanis equitibus, quos præſidij ſui cauſa ex Germania ſecum adduxerat, fretus, inſequenti æſtate Maſouios infeſto exercitu adoritur. Nec ſegnius Maslaus tyrannus, non parua ſuorum manu raptim coacta; aduenienti regi occurrit: nec mora, pugnæ copiam facit: Pruſſorum, quos in ſocietatem belli aſciuerat, auxilijs non expectatis. Fit acre prælium, hinc iuſta ira, illinc ueniæ deſperatione pugnante, franguntur tandem, funduntúrq; Maſouiorum acies: dant manus uictori regi. Dux ipſe & author belli Maslaus, nihil ſibi tutũ fore inter ſuos ratus, ad Pruſſos fugit: ab his ſimul & à uicinis Slonenſibus & Iazygibus, ſiue Iazuingis facilè non modò auxilia, ſed ualidos exercitus contra regem impetrat, quòd ipſorum rem agi diceret. Non quieturum enim eſſe regem ſe uicto, quin ipſis quoq; arma inferret: & non tantum tributum quod pendere deſijſſent exacturum, uerum etiam graues pœnas rebellionis de ipſis ſumpturum eſſe. Tuerentur libertatem, in quam ſe aſſeruiſſent: cogitarent, non eas iam Polonorum uires eſſe, quæ Boleslai regno floruiſſent, quibuſq; ipſi debellati eſſent: magnam uim hominum partim externis bellis, partim inteſtinis cædibus exhauſtam eſſe: qui ſuperſint, quiq; maximè bellicoſi ſint, eos ferè ſecũ ſentire: & partim apertè id profiteri,

1041. ann.

Conſilium ſalubre in rebus turbatis.

ἀμνηστία.

Fœdus & affinitas cũ Ruſsis.

Dobrogneua regina.

Ruſſorum ſchiſmate abdicato, coronatur.

Ruſsiæ ius Iaroslao duci dónatum.

Maſouienſe bellum.

Maslaus uictus reparat exercitum.

partim clàm conſilia communicare: in regem non optimè animatos eſſe, quippe qui ocio & ſuperſtitioni in monaſterio imbibitæ deditus, militaribus hominib. minus indulgeret. Se quidem cum paucis non tam iuſto prælio ſuperatum, quàm inopinantem oppreſſum, non incruentam tamē hoſti uictoriam reliquiſſe: ipſos tantis pollere copijs, ut Poloniam omnem nullo negocio poſſent ſubigere, afflictam præſertim atq; laceram, ut tunc eſſet, ad hæc, ipſe etiam de ſuo ingentibus pollicitus eos onerat: nec difficulter homines barbaros ad ſocietatem prædæ magis, quàm belli, quemadmodū uideri uolebat, allicit.

Iazuingi & Slomenſes populi.

Iazuingos autem & Slonenſes, ſiue Slomenſes, Pruſsici tractus populos fuiſſe, Dlugoſſus indicat. Siue autem ijdem fuerunt Iazuingi cum Iazygibus Metanaſtis, quorum extant adhuc reliquiæ quædam ad Tibiſcum fluuium in Vngaria, nomen antiquum retinentes, & quodam tempore ad Septentrionem in mediam Sarmatiam progreſsi colonias deduxerunt, ſiue diuerſi prorſus ab illis, inter Poloniam quidem, Ruſsiam atq; Pruſsiam medij, in extrema ora Lithuaniæ habitaſſe, & acerrimi ac bellicoſiſsimi fuiſſe memorantur: donec à uicinis attriti, & ad extremum deleti ſunt. Quanquam ferūtur adhuc tenues quædam eorum

Pruſsicum bellum.

reliquiæ ſupereſſe in Lithuania & Ruſsia. Hi ergo cum Pruſsis pariter ad inuadendam Poloniam exciti, publico conſenſu belli totius adminiſtrationem Maslao mandant.

Boleslaus Cazimiro natus 1045.

Per id tempus Cazimiro regi Boleslaus filius natus eſt. Aeſtate inſequenti Maslaus cum ingentibus barbarorum copijs in fines Maſouiæ ingreſſus, facilè eam recepit: carebat enim præſidijs & munitionibus. Nec multo poſt Cazimirus de aduētu hoſtium certior factus, adeſt & ipſe, auctus numero & robore militum ſuperioris anni copijs. Venientem apud Viſtulam Maslaus ſpei & animorum plenus, operitur: conferuntur propemodum caſtra caſtris.

Cazimiri pœnitentia.

Rex ubi copias hoſtium ſuis longè maiores uidit, concidere animo: pœnitere præſentis fortunæ atq; regni: priſtinam monaſticæ uitæ quietem atq; tranquillitatem animo requirere. His curis atq; cogitationibus fatigatum ſopor opprimit. Ibi per uiſum diuinitùs recreatus & confirmatus, poſtero die pro concione militibus uiſum exponit, & repletos fiducia diuini auxilij, alacres in aciem educit. Nec hoſtes pugnam detractarunt, canunt ſigna: clamor utrinque attollitur. Nuſquam deeſt ſuis, regis prouidentia & adhortatio, ut

Viſum.

duce Deo certam uictoriam amplectantur. Et ferunt, conſpectum eſſe in aëre iuuenem auguſta ſpecie corporis, ueſte candida, candido equo inſidentem, & in hoſtiles turmas uexillum inferentem.

Pruſsi & Iazyges profligati à Polonis.

Nec mora, terga uertunt barbari: inſtant acrius noſtri fugientibus: fit ſtrages maxima. In eo prælio cæſa feruntur hoſtium quindecim millia, capta duo millia: ex noſtris pauci ſaucij, pauciores deſiderati ſunt.

Cazimiri labor in prælio.

Rex inter primos hoſtem fugiētem perſequens, uociferando, cædendoq; laſſus, & cruore reſperſus, ſemianimis propemodum à gregario quodam milite in caſtra relatus eſt: quem poſtea militaribus affecit præmijs, & in equeſtrem ordinem retulit.

Maslai interitus.

Cæterùm Maslaus ex fuga perpetuo curſu in Pruſsiam cōtendit. Ibi à barbaris cognito euentu prælij excarnificatus, in crucem actus eſt: inſultantibus, ut alta teneret, qui alta petiuiſſet. Sic mali conſilij author, malè perijt. Ab hoc prælio Maſouia penitus in ditionem regis reuenit: nomen tamen ſemel acceptum in hanc diem retinet, quamuis mutatis deinde finibus. Pruſsi clade ſuorum permoti, & ueriti ne ſtatim ſibi Cazimirus uictricia ſigna inferret, miſsis legatis culpam rebellionis deprecantur: Regi ſe & ſua ſubijciunt: tributa debita perſoluunt, ac deinceps quotannis ſoluturos ſe eſſe recipiunt. Ita pax eis data eſt, & captiui dimiſsi.

VVladislaus naſcitur.

Rex altero filio VVladislao auctus eſt.

Bohemi ab Henrico imp. uicti, ac denuò tributarij facti.

Interim autem dum hæc geruntur in Polonia, Henricus imperator, cum meditatum etiam à patre bellum Bohemis intuliſſet, ſuperbo Prædislai ducis reſponſo, de reddendis Polono regi munitionibus, magis etiam fortaſsis irritatus, principio quidem rem non ſatis proſperè geſsit: ſed altero anō repetita maioribus uiribus in Bohemiam expeditione, uictum, fractumq; Prædislaum grauiter mulctauit, & iureiurando in ſua uerba adactum, quas de Polonis cœperat, uel ipſe in finibus Poloniæ munierat munitiones, Cazimiro reddere

Morauia Bohemis ceſsit.

Bohemorum tributum.

coēgit: conceſſaq; ipſi Morauia, tributum auxit, ita ut quingentas libras, ſiue ut uulgo uocant marcas argenti, ac centum uiginti boues dux Bohemus deinceps Romano imperio quotannis penderet. Atq; hoc illud eſt, quod Aeneas Syluius, & alij nōnulli hiſtorici ſcribunt, ab hoc Henrico Bohemorum ducem domitum eſſe, quòd is iniuſſu ſuo Poloniam uaſtaſſet. Neq; enim exiſtimandum eſt, Poloniam tunc in ditione Romanorum imperatorum fuiſſe.

Sileſia in Polonorum ditione manſit.

Nam quod addit Syluius, Sileſiam Bohemis ab imperatore, impoſito tributo traditam eſſe: de Morauia id rectius accipitur. Sileſiam enim etiam tunc in Polonorum ditione manſiſſe, uel S. Petri numus, cuius dudum mentionem fecimus, argumento eſt. Nam cum Sileſij quoque, itidem ac cęteri omnes, qui tunc in regno Polono cenſebantur,

etiam

etiam nunc pendunt: & aliquãto poſt, ut nos inferius oſtendemus, ea regio Sileſia dici cœpta eſt. Adde quòd poſterius Cazimirus rex Polonorum, cuius tempora nunc proſequimur, Smogorouienſem ſiue Bicinenſem cathedram et epiſcopam Vvratiſlauiam, propter Odræ fluuij commoditatem tranſtulit: quę urbs in umbilico Sileſię ſita eſt. Pectius igitur Sileſiæ munitiones Polonis tunc à Bohemo iuſſu Henrici redditas eſſe crediderimus. Pacato per circuitum regno, Cazimirus memor priſtinæ conditionis, & uitæ monaſticæ, uictoriamq; cõtra Maslaum atq; barbaros diuino beneficio acceptã referens, Cluniacũ, ubi monachus fuerat, legationem cum amplis muneribus mittit, benignitatẽ erga ſe Dei prędicat: ſodalitati uniuerſæ ſe ſuosq; commendat: aliquot monachos ad ſe mitti poſtulat, qui ſectæ illius quaſi colonias quaſdam in Poloniam deducant: mittũtur duodecim. His partim Tineciam arcem uno à Cracouia milliario ſupra Viſtulam, cum centum amplius pagis: partim Lubenſum oppidum ad Odram ſitum, cum compluribus itidem pagis & prouentibus alijs attribuit: domicilia monachis extruxit, atq; templa, eaq; perampla ſuppellectili ad cultum diuinum apta ornauit. Fuit autem primus abbas Tinecenſis Aaron Gallus: cuius integritas, pietas, & induſtria Cluniaci adhuc Cazimiro perſpecta erat. Atq; is deinde Rachelino, ſexto archiepiſcopo ſiue epiſcopo Cracouiẽſi uita defuncto, à ſacro eius baſilicæ collegio poſtulatus ſeptimus ſucceſsit, regis fauore et cõmẽdatione adiutus: decimas, quæ ex bonis Tinecenſis monaſterij Archiepiſcopo Cracouienſi præbebantur, Abbati & monaſterio iure ſempiterno addixit & adſcripſit: diœceſim pſalmodijs & precationibus ijs, quæ Graduum uulgo dicũtur, onerauit. Multa item alia Cazimirus rex fecit & inſtituit, quæ ad religionis & reipubl. inſtaurationẽ pertinere exiſtimabat: pace perpetua, poſt Maslaicum bellum fatigatam ſuperioris temporis malis Poloniam, mirum in modum recreauit: eoq; inſtauratoris pacifici cognomentum meruit. Henrico imperatori bellum in Polonos paranti, quòd auxilia contra Petrum regem, propinquum ipſius Andreæ, & Leuentæ Vngaris miſiſſe dicerentur, miſsis legatis, & refutatis Bohemorum, qui imperatorem in Polonos irritabant, calumnijs, ſatisfecit: & contra Vngaros ipſi, Petri necem ulciſcenti, auxilia poſtea miſit. Vngari enim pulſo Petro, Abam, ſiue Ouonem, cum quo ſoror diui Stěphani regis nupta erat, regem ſibi creauerant. Atq; is ob receptũ ab imperatore Petrum, æmulum ſuum, Auſtriam & Bauariam infeſtarat. Quare irritatus Henricus, defunctus bello Bohemico, in Vngariam ſemel atq; iterum exercitum duxerat, quo Petrum in regnum reſtitueret. Sed reſiſtentibus Vngaris, re infecta receſſerat. Deinde uerò accitus ab Vngaris, quibus Abas ob crudelitatem & contemptum nobilitatis exoſum ſe reddiderat, Petrum profligato & interfecto Aba reſtituerat. Sed cum is quoq; impotenter dominaretur, ac Teuthonas, Italosq; Vngaris non modò in conſuetudine uitæ, ſed etiam in honoribus mandandis anteponeret, Vngari Andream, & Leuentã, Ladiſlai Calui filios, apud Ruſſos tunc poſt Miezislai Poloni regis mortem exulantes, clàm acciuêre: & regnum ad Andream, Leuenta cõcedente, detulére, ea conditione, ut ſibi, abiecta Chriſtiana religione, extirpatisq; ſacerdotibus & externis omnibus, priſtinam & Scythicã impietatem publicè reſumere liceret. Quod ubi factum eſt, Petrus fuga ſibi cõſuluit: ſed retractus & excæcatus, pauló poſt angore animi perijt. Andreas regno potitus, edictum ſuum de religione abrogauit, capitaliq; pœna ſanxit cultum religionis Chriſtianæ. Nec tamen ea re Henricum imperatorem placauit: quin is Bohemorum & Polonorum auxilijs accitis, denuò contra Vngaros expeditionem faceret, ut Petri regis mortem ulciſceretur, & Vngariam Romano imperio uectigalem redderet. Ad hoc igitur bellum Cazimirus auxilia ipſi miſit. Verùm id bellum æquis conditionibus diremptum eſt, ut mox in Boleslao referemus. Scribit Bonfinius, & uetuſtior quidam Vngaricarum rerum ſcriptor, quem in pleriſq; ſequitur Bonfinius, Andream hunc Bohemiam, Poloniã & Auſtriam tribus continuis annis infeſtaſſe, & uectigales ſibi reddidiſſe: irritatum, ut uidetur, ob miſſa contra ſe imperatori auxilia. Cæterorum nemo ullam huius rei mentionẽ facit. Hagecus uerò memorat, Latrunculos è Polonia, ducibus Verſouijs ſiue Rauitis Bohemis circum Cloſcum infeſtaſſe: & multos ex his à Cazimiro rege captos, & ſuſpendio necatos eſſe, Prædislao Bohemorum duce poſtulante: atque ita pacem inter Bohemos & Polonos redintegratam, nequicquam diſſuadentibus Prædislai filijs: Vvratiſlauiamq; & alias urbes Polonis à Prædislao redditas, ea lege, ut Bohemorum principi certũ tributum quotannis inde penderent. Sed hoc quoque inconuenienter & obliuioſè ille, ut cætera ferè. Quomodo enim ad Cloſcum prius Poloni excurriſſent, Bohemis Vvratislauiam & cæteras intermedias munitiones tenentibus? Syluius quidem, ex quo

pleraq;

Vvrathlauia urbs.

Benedictini monachi Cluniaco acciti in Poloniam.

Tinecenſe monaſterium.

Lubenſenſe.

Aaron archiepiſcopus Cracouienſis.

Graduum preces in Cracouienſi diœceſi.

Cazimirus inſtaurator pacificus.

Vngaricæ res.

Petrus rex Vngarorum.

Abas rex Vng.

Andreas rex Vngariæ.

Vngari à religione Chriſtiana defecére.

Petri regis mors.

Andreas religionem Chriſtianam apud Vngaros reuocauit.

Henricus imperator bellũ infert Vngaris.

Polonorũ auxilia contra Vngaros.

Bonf. rerum Vngar. Dec. 2. lib. 2.

Bohemorum cum Polonis pacificatio.

pleraq; ſumpſit Hagecus, Bohemorum principi tributum id ab Henrico Imperatore impoſitum eſſe uult: ſed is quoq; re ipſa, quemadmodum ſuperius attigimus, facilè refellitur. Nos cætera de Cazimiro perſequamur. *Cazimiri regis liberi.* Suſcepit autem is ex Dobrogneua uxore liberos, mares quidem quatuor, Boleſlaum, Vvladiſlaum, Mieſconem & Otthonem: fœminam uerò unam, Suentochnā. *Cazimiri mors.* Ex his Ottho puer admodum, uiuo patre: Mieſco adultior iam, octauo poſt patrem anno, rebus humanis exempti ſunt. Cum autem Cazimirus decimumoctauum regnaret annum, incidit in grauem morbum: quo menſem unum afflictus, ubi finem uitæ ſuæ adeſſe ſenſit, proceribus liberos commendat, & ſacramentis ritè procuratus, religioſè, tranquilloq; animo, quarto Calendas Decembris, extremum uitæ clauſit diem: & magno omnium mœrore Poſnaniæ ſepultus eſt, anno poſt Chriſtum natum 1058. *1058. ann.* Mortem eius cometes portenderat. Fuit autem Cazimirus procera ſtatura, *Cazimiri effigies & mores.* forma liberali, bona & uegeta corporis habitudine, capillo denſo, promiſſa barba, cōptus & elegans: literis mediocriter eruditus, primus quidem inter reges Poloniæ: in pupillos & uiduas clemens & beneficus: in Eccleſiaſticos homines in primis propenſo animo: erga omnes comis, lenis & benignus: deniq; in omnibus rebus agendis Dei timorem maximè ob oculos habere ſolitus. Hic rex ſedem epiſcopi, quæ primùm Smogorouiæ, deinde Bicinæ fuit, Vvratislauiam tranſtulit: *Vvratislauienſis baſilica.* inſula urbi uicina ad confluentem Odræ & Olauæ fluuiorum ſita, Epiſcopo & collegio ſacerdotum attributa.

BOLESLAVS SECVNDVS REX.

Boleſlai ſecundi indoles. Conuentu apud Gneſnam acto, ſumma omnium uoluntate ad Boleſlaum Cazimiri filium natu maximum, ſolenni cerimonia regnū & diadema defertur, cùm quod ætati is honor habendus eſſe exiſtimaretur: tum quòd is adoleſcentulus etiam tum ſingulari induſtria, liberalitate, animi magnitudine, laudis atq; gloriæ ſtudio prꝑditus, ad res maximas gerendas factus, & regno dignißimus eſſe uideretur. *Bellorum ſeminarium.* Ad eum primis tribus annis tres illuſtres exules cum confugiſſent, magnam ei materiam ſequentium bellorum præbuerunt. Ii uerò fuerunt, Izaslaus princeps Kiouienſium, Iaroslai Dobrogneuæ reginæ fratris filius: Bela dux Vngariæ, Andreæ regis frater, quorum ſuperiùs meminimus: & Iaromirus, Prædislai Bohemorum principis filius. De quibus omnibus, quo res fiat dilucidior, ab inſtituto digredientes, paulò altiùs repetemus. *Ruſsiæ principatuum partitio.* Ac primùm de Izaslao. Iaroslaus monarcha, de quo plura ſuprà ſcripſimus, inter quinq; filios Izaslaū, Suentoslaum, ſiue Stoslaum, Vvſeuolodum, Igorum ſiue Gregoriū (ut habent Dlugoſſus & Vapouius) & Viceslaum ſiue Viſſeslaum, Ruſsiæ principatus moriens partitus erat. *Fratrum diſsidium.* Sextus enim Volodimirus, uiuente adhuc ille obierat. Ex his Izaslaus cui Kiouia, & Vvſeuolodus cui Pereaslauia obtigerat, Viſſeslaum Polocenſium ducē cum duobus filijs, poſt patris mortem dolo captū, in uincula coniecerant. *Polouuzi Ruſſiam uaſtant.* Per id tempus Polouuzi, barbara gens, Ruſsis ab oriente ſole & meridie cōfines, quos noſtrates quidam Gothos, *Gothi.* Vngarici uerò ſcriptores (neſcio an rectè) Cunos & Cumanos eſſe uolunt, *Cumani.* Tanai tranſmiſſo, in Vvſeuolodi ditionem impetum fecerant: cumq; unà cum Izaslao fratre & Ruſſorum copijs ſibi obuiam progreſſum, bis magna ſtrage profligarant: Ruſsiam longè, lateq; uaſtabant, & ingenti terrore extremi excidij cunctos impleuerant. *Viſſeslaus è carcere liberatus.* Ibi Ruſsica nobilitas uinctum Viſſeslaum dimitti ſibi popoſcit. Cumq; id negatum eſſet, ipſa eum per uim atq; tumultum inuitis ducibus ſuis liberauit, & cum eo arcem Kiouiēſem inuaſit, ac ducem eum ſibi pro Izaslao conſtituit. *Izaslai fuga in Poloniam.* Izaslaus diffiſus rebus ſuis, in Poloniam ad propinquum regem confugit. Ita Dlugoſſus & Vapouius. Ruſſorum annales nullam faciunt Viſſeslai, capti & liberati, mentionem: nec ab eo, ſed à Stoslao Cernechouienſium, & Vvſſeuolodo Pereaslauienſium ducibus, Izaslaum Kiouia eiectum eſſe uolunt, paulò pòſt, quàm *Ruſsicorum annalium fides de Polonorum rebus geſtis.* tres ij Smolenſcenſem principatum à morte Igori inter ſe partiti erant. Ac ne Boleſlai quidem & Polonici belli meminerunt: ſed Stoslaum cum Izaslao in gratiam rediſſe, Kiouiamq; ipſi reddidiſſe memorant: atque adeò pleraq; omnia, quæ Poloni in Ruſsia præclarè geſſerunt, ſubticent. *Bela uocatus à fratre in Vngariam.* In Vngaria uerò, Andreas rex prouecta iam ætate, poſt Leuentæ fratris mortem, alterum fratrem Belam, cum filijs è Polonia & Pomerania euocauerat, ut quem exilij ſocium habuiſſet, ſecundarum quoq; rerum participem faceret: & cum eo *Vngariæ ducatus.* ſic Vngariam partitus erat, ut ipſe quidem duas partes regni cum titulo regio, Bela uerò tertiam ac ducis nomen obtineret. *Solomon Andreæ regis filius.* Poſtea bello petitus Andreas ab Henrico Imperatore, quemadmodum dudum memorauimus, pace facta, filiam Henrici uxorem, ſiue filio Solomoni è Ruſſa uxore ſuſcepto acceperat, ſiue ipſe duxerat, & Solomonem filium ex ea

ſuſce-

ſuſceperat(uariant enim ſcriptores) & eum ipſum filium,paruulum adhuc, ſocero conten dente,ſucceſſorem ſibi deſtinarat,regemq́ue uiuus nuncuparat. Igitur indignè ferens Bela puerum ſibi ſeni prælatũ eſſe,initiò quidem diſsimulauit:mox collectis clam ſarcinis,cum uxore,tribus filijs,& familia in Poloniam ad affinem regem ſe recepit,ueritus ne quid du rius in ſe frater ſtatueret. Subolfecerat enim,cum ſibi inſidiari. Porrò in Bohemia Prædiſ laus princeps ex Iuditha uxore quinq; filios ſuſceperat,Spitigneum,Vvratislaum, Othonem,Conradum & Iaromyrum.Moriens Spitigneum natu maximum ſucceſſorem ſibi fecerat:Iaromyrum natu minimum ſacerdotio deſtinarat: tribus autem reliquis Morauiam attribuerat. Eo mortuo,cum Spitigneus impotenter dominatũ gerere cœpiſſet, Germanos & externos omnes,& in his matrẽ ſuã Iudithã excedere Bohemia iuſsiſſet,primoresq́; nobilitatis Morauicæ euocatos ad ſe prehẽdiſſet,& per arces cuſtodiẽdos diſtribuiſſet, Vvratislaus fratris acerbitatẽ timens,relicta uxore in Vngariã ad Andreã regem profugerat. Vxore deinde mortua,alterã,Andreę regis filiã,ultro oblatã exul duxerat.Id cũ cõperiſſet Spitigneus,ueritus ne ille ſoceri auxilio fretus,bellũ ſibi inferret,ultrò eum reuocarat: nec multò poſt ſupremũ uitę clauſit diẽ. Vvratislaus à Bohemis ad ſuſcipiendũ principatũ accitus,Morauiã Otthoni & Cõrado fratrib. totã cõceſſerat: Iaromyrũ,itidẽ ac Spitigneus, exortẽ patrimonij fecerat,perſuaſeratq́; ipſi epiſcopæ ſpe iniecta,ut ſacris initiaret. Is igitũ cũ iam eſſet Diaconus,pœnitẽtia ductus,mutata ſentẽtia & ueſtitu, in Poloniã & ipſe, apud Boleslaũ regẽ militaturus,& rebus ſuis cõmodius cõſulturus, paruo comitatu ſe cõtulit. Nũc iam ad inſtitutũ noſtrũ reuertamur. Vvratislaus ergo permoleſtè ferens,receptũ ex fuga fratri ſuo Iaromyro in Polonia patére,ueritusq́; ne quid ille noui cõtra ſe Polonorũ fauore auxilijs fretus moliret,cũ infeſto exercitu in fines Polonię ingreſſus eſt: Sileſiam ferè omnẽ,quæ nedũ hoc nomen acceperat,populatus,igni,ferroq́; uaſtauit: quo nũcio ad ſe perlato,celerit Boleslaus cũ tumultuaria manu hoſti occurrit, & inopinantẽ in ſylua quadam aſſecutus,reficere corpora, & iumẽta ſuos feſtinatione defatigatos iubet, poſtera die hoſtẽ aggreſſurus.Bohemus regis aduẽtu cognito,nec ꝑ dimicare cũ Polonis,quorũ uires non noſſet,quosq́; locorũ peritia adiuuaret,tutũ ſibi eſſe ducebat: & manere eũ diutiùs in eo loco,penuria rerũ omniũ nõ ſinebat:tũ aũt uerebat,ne ſuccisiõe arborũ,uel ab agreſtib. receptu ꝑhiberetur,itaq; fugæ cõſiliũ cœpit:à rege fallendi cauſa colloquiũ in poſterũ diẽ petijt,quaſi de admiſsis ſatisfacturus,& ſecũda noctis uigilia relictis impedimẽtis, & paucis infirmis,maioribusq; ignibus,quo facilius excubias noſtrorũ fruſtraret,accenſis, ſilentio ſuos eduxit,& feſtinus fugã arripuit.Inſequẽti die Boleslaus,ubi hoſtẽ effugiſſe animaduertit,dolore atq; ira percitus,aliquot dies eũ perſecutus eſt,nec tñ aſſeq potuit:ſed extremos tantũ agminis debiliores atq; laſſos, excepit. Nec mora, in Morauorũ fines diuertẽs, uillas,uicos & oppida incendit,multosq́; mortales,nihil eiuſmodi metuentes, in agris oppreſsit,& magnã prædam abegit & abduxit. In ſequentẽ uerò annũ maius bellũ parabat. Quod ubi Vvratislaus cõperit,cùm hoſtiles uires,tũ ſuorũ proditionẽ,& fratrum inſidias metuens,de pace per cõmunes amicos agit: & quod aliò ſpectabat Boleslaus, facilè impetrat, his quidẽ legibus,ut dãna noſtris illata ſarciat:ſororẽ Boleslai Suentochnã,quã Suantauã Bohemi uocarunt,tertiã uxorẽ ducat:alterã enim anno ſuperiore defunctã amiſerat.Suentochna ad ſpõſum nõ multo pòſt à primorib. Bohemis accita ac deducta,et nuptię magno ſplendore celebratę.Iaromyrus aũt Poloni regis & reliquorũ fratrũ opera in gratiã cũ Vvratislao redijt.& Pragẽſis,deinde uerò etiã Olomucẽſis epiſcopus nõ ſine iniuria alterius factus eſt.Per id tẽpus Aaroni archiepiſcopo uita defuncto,cũ ſedes ob diſcordiã ſacri collegij toto biennio uacua fuiſſet, tandẽ Lãpertus cognomento Zula Polonus ſucceſſor electus eſt.Nec tamen is palliũ de more à Pontifice Max.petiuit. Inde igitur in poſterũ Cracouia archiepiſcopum habere deſijt. Per idem tempus Pruſsi contẽnentes Boleslai regis adoleſcentiã,& quod eum Bohemico bello diſtineri ſciebant, rebellarunt: Pomeraniã ſinitimam tranſmiſſo flumine Viſtula repẽtina excurſione populantur:arcẽ Grodecũ, quò ſe cum præda recipiant,muniunt,inde crebro in adiacentes oras Poloniæ, nemine prohibente,graſſant.In eos igit Boleslaus,pace cũ Bohemis facta,duxit exercitũ:Grodecũ oppugnare adorit,uerùm difficultate expugnãdi eius deterritus, eo quod natura munitus eſſet locus,egregieq; à Pruſsis defenderet,ſoluit obſidionẽ,in qua pluſculũ tẽporis fruſtra conſumpſerat:ſciensq;,quòd ſyluis & paludib.& munitione illa ſeſe tenerẽt hoſtes, nec ullã pugnandi copiam facerent,& ſe aliò feſtinantem diſtinerẽt,arte ſibi domandos eſſe, quos aperto marte nõ poſſet,exiſtimauit: reducere ſe exercitũ ſimulat: cæterùm in inſidijs latebat. Pruſsi abijſſe hoſtẽ rati,è latebris prodeunt,& in Poloniã excurſionem facere parant. Quod

Bela fuga in Poloniam.

Bohemicæ res.
Prædislai filij.

Spitignei acerbitas.

Vvratislai fuga in Vngariam.

Morauiæ Marchiones.
Iaromyri diaconi fuga in Poloniam.

Bohemicum bellum.

Bohemorum fuga.

Morauia à Polonis uaſtata.

Pax affinitate ſancitur inter Bohemos & Polonos.

Lãpertus Zula epiſcopus Cracouienſis.

Pruſsicum bellum.
Grodecum arx.

Quod cum Boleſlaus ab exploratoribus accepiſſet, ducit in hoſtem alacer. Priuſquam ad hoſtem ueniretur, tranſmittendus erat Oſſa fluuius, qui Poloniam à Pruſsia dirimit, hunc primi armati incunctanter ingreſsi, pondere armorũ, & altitudine aquarũ, quæ imbribus tunc fortè excreuerant, abſorpti ſunt. *Pruſsi uicti à Boleſlao rege.* Cæteri exuti armis & loricis, quæ magni ponderis fiebant antiquitùs, minori periculo tranarũt: hoſtesq́ſ ſecuros, & nihil tale ſuſpicantes opprimunt: & ingenti ſtrage conciſos, in poteſtatem ſuam redigunt. *Armatura leuior Polonorum.* Gallus in Pomeranico bello id uſu ueniſſe narrat: nec fluminis nomen prodit. Ex illo autem tempore Poloni grauioribus armis & loricis minus utuntur. *Vngaricũ bellum.* Pruſsicum bellum excepit Vngarica expeditio. nam Boleſlaus rex Belæ exulis, & uxoris eius amitæ ſuæ, precibus fatigatus, & perfugientium ad eos Vngarorum multitudine, clandeſtinisq́ nonnullorum procerũ, fidem & ſtudia ſua Belæ deferentium, legationibus motus, neq; prætermittendam ſibi eſſe tam luculentam gloriæ comparandæ occaſionem iudicãs, reducere propinquos inſtituit: ac tribus agminibus, Belam in comitatu ſuo ducens (uxor & liberi in Polonia manſerant) Vngariam ingreditur. Venientibus adiungunt ſe complures Vngari, ita ut quartum ex ipſis agmen conficeretur. *Tibiſcus fl.* Nec ſegnius Andreas rex hoſti aduentanti ad Tibiſcum, ſiue Ciſſam amnem, qui è Sarmaticis montibus ortus, in Danubium influit, occurrit: magnas Vngarorum copias, maioraq́ Germanorum & Bohemorum auxilia ducens. Cùm enim bellum contra ſe à Bela & Polonis parari intelligeret, miſerat Solomonem filium in Germaniam. *Henricus quartus imp. Rom.* Regnabat tunc apud Germanos poſt mortem Henrici patris Henricus puer, eius nominis inter Cæſares quidem quartus, inter imperatores uerò tertius, cum Agnete matre: quæ ſiue ſocrus, ſiue auia Solomonis erat. Ab his igitur Solomon non contemnenda auxilia, ducibus Guilhelmo et Botho acceperat: à Bohemis item alia, quibus Vvratislaus ipſe princeps præerat. *Prælium.* His ergo uiribus fretus, tranſmiſſo Tibiſco acies inſtruit: neq; noſtri pugnam detrectarunt. Concurritur infeſtis ſignis, & aliquot thoris dubio marte & incerto euentu pugnatur. *Boleſlai uictoria de Vngaris. Germ. & Bohem.* Ad extremum cedunt loco Andreæ copiæ. Ibi Vngari qui cum Andrea rege erant, premi ſuos, noſtros urgere conſpicati, ad Belæ partes tranſeunt: *Vngari ad Belam tranſeunt.* nec diutius Germani & Bohemi, deſerti ac proditi ab Vngaris, impetum Polonorum pariter & Vngarorum ſuſtinuêre. In fuga oppreſsi ſunt multi, capti item non pauci, & in his Vvratislaus princeps, & Germanorum duces. *Bohem. dux captus.* Vapouius pro Vvratislao Conradum fratrem eius, Marchionem Morauiæ, Bohemicis auxilŋs præfuiſſe, & captum eſſe, excæcatumq́ à Boleſlao ſcribit. *Andreæ regis fuga & mors.* Rex Andreas longius fugiens, tandem ad portas Moſonienſes comprehenſus ab Vngaris, & malè tractatus in ſylua Boconienſi, uitam finiuit. Magna eo prælio Boleſlai uirtus & ſolertia extitit. Poſt uictoriam Boleſlaus Belam Albæ Regiæ in ſede regia collocauit: uictorem exercitum præmŋs ab eo & Vngaris affectum, domum reduxit. *Vxor Boleſlai.* Deinde procerum ſuorum ſuaſu uxorem duxit, præſtanti forma uirginem, Viſſeſlaũ Ruſſorum principis cuiuſdam filiam unicam, ad quam hæreditas paterna pertinebat. *Ruſsicum bellum.* Tantiſper autem quieuit Boleſlaus à bello Vngarico, & à nuptŋs, quantum ſat erat ad apparatum belli Ruſsici, ad quod ſummo ſtudio & omni cogitatione incumbebat. Paratis omnibus, coadunatoq́ ad conſtitutum locum omni exercitu, in hanc ſententiam apud milites in concione uerba feciſſe memoratur. *Oratio Boleſlai regis ad milites.* Non ignoratis milites, compluſculos iam annos Izaslaum cognatum noſtrum, principatu ſuo paterno iniuſtè pulſum, apud nos exulare: eiq́ reſtituendo nos hanc operam dare exiſtimatis. Nec ſanè fallimini. Debemus hoc propinquitati: debemus humanitati. Quin ita hoc natura cõparatum eſt, ut afflictæ principum fortunæ, principes quamuis alienos maximè ad miſericordiam moueant. Sed nobis hic nos etiam ſerimus milites. Scitis quantum nobis imperium, quàm amplam gloriã maiores noſtri reliquerunt, & ut alios prætercam, Boleſlaus quidem proauus meus imperium hoc noſtrum Boriſthene, Albi & Sala fluuŋs, Sarmaticis montibus, & Germanico Oceano: gloriam uerò nominis Poloni ŋſdem penè, quibus orbis terrarum clauditur, finibus terminauit. Nunc quanto noſtro cum dedecore & imperium hoc acciſum, & gloria obnubilata ſit, quis neſcit? Equidem uix teneo lachrymas, quod ad patrẽ, auumq́ meũ hæc infamia in primis attinet. Tametſi patrem ueſtra excuſat iniuria, & afflictæ nimiũ interregno uires. Auo ueniam, niſi ſim ipſe ignauiſsimus, dare non poſſum. Verùm enimuerò eam labem à genere noſtro detergere, Ruſsiam regno huic rurſus adŋcere, columnisq́ Boleſlai (quem ego ut nomine refero, ita & factis referre cupio) imperium noſtrum terminare, mihi in animo eſt. Quod uobis placere debet, milites, niſi fortè à uirtute maiorum ueſtrorum degenerauiſtis. Atque maiores quidem noſtri gentem hanc, ſibi prius incognitam, adierunt, uexarunt, debellarunt. Nos iugum excutientem, & quidem domeſti-

corum

corum noſtrorum malorum, non ſuarum uirium fiducia, non ulciſcemur? non ad officiũ reuocabimus? Niſi fortè ubertas ſoli illius admiranda, hominũ ingens opulentia, & ex rerum copia ortus luxus, atq; mollicies, ab hoc bello uos deterrent milites. At ego nobiſcum hæc omnia, contra ipſos facere iudico. Quin iſta ipſa in primis ad ſpem luculentæ prædæ nos inuitant. Plura dicere parantem, clamore interpellant uniuerſi: duceret quò uellet, bono omine: ſe impigrè ſecuturos, & imperata facturos eſſe. Hinc magnam pecuniæ uim inter milites, ut quenque ſuperioribus bellis meritum eſſe nouerat, aut uſui ſibi deinceps fore ſperabat, diſtribuit. Sic animatis & optima ſpe impletis militibus, inſtructa acie triplici, Ruſsiam ingreditur: propterea quòd credebat hoſtes mox ad prælij dimicationem uenturos eſſe. Et aderat quidem ad Bialogrodum Vuiſeslaus dux, cum non contemnendis Ruſſorum, Piecinigorum & Varaiorum copijs: uerùm explorata noſtrorum multitudine atque apparatu, Poloſcum paucis conſcijs fuga contendit. Exercitus quoque, cognita ſui ducis fuga, nulla interpoſita mora diffugit. Trepidare tota Ruſsia, Kiouienſes deditionem facere uelle, ni metuant iratum Izaslaum, quem principatu eiecißent: implorare Stoslai & Vuſſeuolodi opem: ni adſint, exuturos ſe eſſe urbem, & in Græciam cum coniugibus atque liberis migraturos. Bono eos animo Stoslaus & Vuſſeuolodus eſſe iubent. Ipſi legatos ad Izaslaum fratrem mittunt, orant ut parcat ciuibus atque patriæ, dimittat exercitum, Kiouiam recipiat ſupplicem: Vuiſeslaum Poloſco ſeſe continentem, non iam de uictoria aut Kiouia, uerum de ſua ſalute eſſe ſolicitum. Neminem præterea ipſi aduerſaturum. Quod ſi dolorem exilij ex animo delere non poſſet, ipſe de ſontibus ſupplicium arbitratu ſuo ſumeret, Polonis patriam utcunq; de ſe meritam, in ſeruitutem atq; prædã ne daret. Cogitaret quàm bene olim Stopolko ſucceſsiſſet, qui exul per eoſdem Polonos reſtitutus eſſet. Ad hæc Izaslaus de Boleslai ſententia nihil aliud, quàm periculum ſe facturum eſſe, quàm uerè illa de Kiouienſibus dicerentur, quæq; ij uoluntate in ſe eſſent, reſpondit. Mouet Boleslaus exercitum propius Kiouiam, & Meciſlaum Izaslai filium cum expeditis aliquot turmis ad urbem præmittit. Is intromiſſus, cum opportuna loca præſidio occupaſſet, authores ſeditionis, paterniq; exilij ſeptuaginta comprehenſos partim necat, partim excæcat. Patri & Boleslao regi pacatas eſſe res Kiouiæ renunciat. Contenderunt ij tamen, eo pacato agmine. Venientibus tota ciuitas ad ſeptimum milliarium obuiam effuſa eſſe dicitur. Dies ea fuit ſecunda Maij. Rex reſtituto in paternum principatum Izaslao, partem exercitus cum eo contra Vuiſeslaum miſit. Atque is fuga elapſo Vuiſeslao, nulla mora Poloſco potitus eſt, filiumque Meſciſlaum, & non multo poſt eo mortuo, alterum Suentopelcum, ſiue, ut Ruſsi habent, Stopolcum Michaëlem, cum præſidio ibi reliquit: ipſe cum Polonis Kiouiam reuertitur. Rex diſtributo in æſtiua, ac deinde in hyberna exercitu, ipſe cum delectis æſtatem atque hyemem illam Kiouiæ peregit, amœnitate loci ac delicijs urbis, & mulierum uenuſtate, teneritudine & lepore admirando captus. Præbuit autem Izaslaus uniuerſo exercitui per omne id tempus alimenta & ueſtes, inſuper & regem perquàm honorificè & exercitum pro meritis remuneratus eſt. Exacta hyeme maturè Boleslaus ex hybernis mouit, & in Præmiſlienſem tractum, iniuria ne prouocatus, an quòd ea paterna eſſet uxoris ſuæ hæreditas, an uero ſola proferendi regni cupiditate ductus, non conſtat, ac minoribus quidem oppidis, quæ erant in itinere, primo aduentu potitus eſt: cæterùm Præmiſlia à Septentrionali quidem latere, qua ipſe ueniebat, Sano fluuio, qui è Sarmaticis montibus haud ita longè à Tibiſci fontibus oritur, ab reliquis uerò foſsis & aggeribus munita erat, & à magna præterea multitudine hominum urbanorũ ſimul & agreſtium, atq; nobilium, qui ex agris eo ſe cum familijs & facultatibus ſuis receperant, defendebatur. Ad hæc ab uno latere arx oppido imminebat, in edito loco ſita, & ualidis mœnibus, turribusq; expugnatu, ut illa ferebant tempora, perdifficilis. Rex igitur cum fluuium, nequicquam prohibentibus Ruſsis, uado ſatis alto tranſiſſet, oppidum ſumma ui oppugnat: nec ſegnius defendunt Ruſsi, & crebris eruptionibus, abundante multitudine, noſtros oppugnationi intentos adoriuntur: ſed repremuntur, magnaq; cæde in oppidum repelluntur. Poſtremo uim noſtrorum diutiùs ſuſtinere ſe poſſe diffiſi, deſerto oppido, in arcem ſe receperunt. Rex oppidum ſumma rerum omnium copia diuitijs q; refertum, quartò poſteaquam oppugnare cœpit, die captum, in prædam dat militibus. Arcem, quia difficilis eſſe uidebatur eius expugnatio, propter multitudinem defenſorum, neq; contrucidari ſuos uolebat, corona obſedit, ſperans fame, ſitiq; breui ſe eam ſedẽdo in poteſtatẽ ſuã redacturum eſſe: equites, peditesq; quoquo uerſus pabulatũ dimit-

Ruſsiæ ubertas & opulentia.

Liberalitas Boleslai in milites.

Vuiſeslai fuga.

Ruſſorum ducum legatio ad fratrem Izaslaum.

Kiouiæ deditio.

Poloſcum redactum in poteſtatem.

Kiouienſes illecebræ.

Fœminarum uenuſtas.

Præmiſlienſe bellum.

Præmiſliæ ſitus.

Sanus fluuius.

Præmiſlienſe oppidum in prædam datum.

Arx obſeſſa.

tit,commeatum quàm plurimum in caſtra comportare, uillarum incendijs abſtinere iubet. Ipſe diſpoſitis cuſtodijs obſeruabat, ne quid ad obſeſſos importaretur, néue ij libera è flu mine aquatione uterentur. Nullas enim arx intus perennes habebat aquas. In magna difficultate, obſtinatis tamen animis, obſeſſi obſidionem ſuſtinebant: donec fame, ſitiq́; enectis iumentis, & peſte in homines graſſante, deditionem extremo æſtatis tempore fecerunt, uitam, & quæ ſinguli uno onere ſecum efferre poſſent, pacti. Rex arcem deditam quantum poteſt reficit & adornat, in eaq́; hyemem ſequentem commoratus eſt, exercitu in hyberna diſtributo. Fuit hic annus à Chriſto nato milleſimus ſexageſimus nonus. Eo tempore, cum Bela rex Vngariæ tertio regni ſui anno cameræ ruina in uilla quadam afflictus, pauló poſt obiuiſſet, Solomon Andreæ filius ab Henrico quarto imperatore affini ſuo in Vngariam ualidis copijs reducebatur: quo cognito, Geiſa, Vvladislaus & Lampertus Belæ filij, nihil præſidij ſibi in fluxa Vngarorum ſuorum fide fore rati, ex Vngaria in Poloniam excelſerant: & Cracouiam recta contendentes, à Vvladislao regis fratre & regina comiter & benignè accepti ſunt, Rege tunc apud Præmisliam cum exercitu moram trahente. Cumq́; hybernaturus is eſſe in Ruſsia referretur, Geiſa relictis Cracouiæ fratribus, illuc ad eum uenit, opem eius implorans. Quem Boleslaus comiter conſolatus, cogitare ipſe ſecum, ac deinde cum ſenatu conſultare, quid faceret: propinquóſne exules atque ſupplices, intermiſſo Ruſsico bello, reduceret, an hoc prius conficeret. Ac conſilium quidem in eam ferè inclinabat ſententiam, ut Ruſsiam prius pacandam domandamq́ue, & alienam rem ſuæ poſthabendam eſſe cenſeret. Cæterùm regi placuit, non eſſe differendam expeditionem in Vngariam, donec Solomon regnum ſuum ſtabiliret, Germanorumq́ue auxilia accerſeret. Igitur æſtate proxima, cum iam matureſcerent ſegetes, Boleslaus rex relicto Præmisliæ, quantum ſatis eſſet, præſidio, in Vngariam cum reliquo exercitu & Belæ filijs, ſuperatis montibus, qui Poloniam & Ruſsiam ab Vngaria diuidunt, contendit. Confluxit ſtatim ad ipſos non paruus Vngarorum numerus. Solomon rex, ubi de aduentu hoſtium cognouit, Buda regia urbe relicta, Moſonum (arx ea erat munitiſsima) ſe recepit, eo quod inops ab externis auxilijs, parum præſidij ſibi contra patrueles in Vngarorum ſuorum uiribus atque fide eſſe exiſtimaret. Ibi epiſcopi medios ſeſe interponunt: Belæ filios orant, ne ſe patriæ parricidio contaminent: pacem deinde eos & Solomonem, non abnuente Boleslao, qui ad intermiſſum Ruſsicum bellum feſtinabat, componunt his conditionibus, ut Belæ filij regium honorem cum duabus partibus regni Solomoni permittant, ipſi tertia, ducumq́ue nomine contenti ſint. His rebus magna omnium lætitia confectis, Boleslaum cum exercitu, datis de publico ampliſsimis muneribus, dimittunt. Reuertens autem Præmisliam Boleslaus, reperit Izaslaum principatu Kiouienſi iterum à fratribus prætextu controuerſorum finium illato bello eiectum. Itaq́; æſtate quæ conſecuta eſt, in Volynienſium fines infeſtum duxit exercitum. Regio tunc erat diues, & omnium rerum propter fertilitatem agri abundans, & oppidis, caſtellisq́; frequens, quæ pleraq́; omnia partim ui capta, partim dedita, citó in poteſtatem regis uenêre. Arces tres præcipuæ, Luſcum, Vvladimiria & Chelma, è materia quidẽ limoque, ut pleræq́; oẽs harum regionum, conſtructæ, ſed benè munitæ, ualidis Ruſſorum præſidijs tenebantur. Ex his ad Luſcum primùm caſtra ponit, arcem ui capere nititur: ubi ſæpiùs res tentata non ſucceſsit, animi dubius deliberat, quid faciat. Et ad Kiouiam quidem prono animo ferebatur: itaque iudicabat, ea recepta facilè cæteras eius oræ munitiones deditionem facturas eſſe: uerùm relinquere poſt ſe hoſtem integrũ, & cæteris Ruſsis horum exemplo animos ad reſiſtendum addere, neque conſultum, neque tutum fore arbitrabatur. Itaque obſidendo ad deditionem adigere, quos expugnare non poterat, ſtatuit. Obſeſsi ſex propemodum menſes, uim & obſidionem cum ſuſtinuiſſent, ad extremum freti benignitate regis, pactiq́ue liberum cum rebus ſuis diſceſſum, arcem dedunt. Ibi Gregorius, ſiue Igorus dux, qui oram illam ditione tenebat, diffiſus munitioni reliquarum arcium, miſsis primùm legatis, deinde ipſemet ueniens, imperata ſe facturum promiſit, obſides dedit, pacem impetrauit. Anno ſequenti ad Kiouiam mouit caſtra Boleslaus: obuium ſeſe ipſi offert Vvſſeuolodus cum ualido exercitu, è ſuis iuxtà ac fraternis ditionibus collecto. Nam Stoslao fratre mortuo, principatum eius ſibi adiunxerat: & ij qui Luſci, Vvladimiriæ & Chelmæ in præſidijs fuerant, dimiſsi, ad eum ferè ſeſe receperant: eoq́ue inuitum multa ſuadendo & orando impulerant, ut prælio cum noſtris de ſumma rei decerneret. Rex quod in primis cupiebat adeptus, acies contrà inſtruit: milites paucis cohortatur, ut optatam conficiendi illius

Premislienſis arcis deditio.

1069. ann.

Bela regis Vng. interitus.

Solomon reductus in Vngariam.

Belæ filiorum fuga in Poloniam.

Vngarica expeditio.

Solomon rex in tutum ſe recipit.

Pax inter Solomonem & Belæ filios.

Solomon regnat in Vngaria.

Ruſsicum bellum inſtauratum.

Volynia in poteſtatem Boleslai uenit.

Luſcum obſeſſum ac deditũ.

[illegible]rus dux regi ſe dedit.

1074.

Vuſſeuolodus dux.

Oratio regis ad milites.

lius belli occaſionem, ab hoſte præter ſpem ſibi oblatam, elabi è manibus ne ſinerent: & extremum illum eius conatum deſperatione magis, quàm ſpe uincendi ſuſceptum, fortiter retunderent: eundem eſſe, qui prius ad manus uenire nunquam auſus eſſet: & ex ijs militibus ferè collectum, qui uicti prius, ac uel fuga elapſi, uel deditione facta dimiſsi à ſe eſſent. Si ipſi uiri eſſe pergerent, penitùs debellatum iri ea uictoria, nec niſi præmia belli, & ea quidem ampliſsima, ipſis reliqua fore. Quòd ſi quid eos paululum feſelliſſet, cogitarent in hoſtico ſe eſſe: ne eos quidem quieturos, quos pacatos à tergo reliquiſſent, ut ſunt Ruſſorum ingenia mobilia. Adniterentur, ne fortuitu, ſed ſua uirtute atque fortitudine ſuperiores, uictorias adepti eſſe uiderentur. *Ruſſorum leuitas.* His dictis, & clamore, crepituquè armorum alacritatem ſignificante uniuerſo exercitu, canere ſigna iubet. Cohortatur & Vvlſeuodus ſuos, fortiter ut pro patria, pro liberis, pro coniugibus, pro parentibus, pro aris & focis, pro libertate denique dimicarent: ex eius prælij euentu uel lætiora omnia deinceps, ſi uiciſſent: uel ſi, quod abſit, uicti eſſent, duram ſeruitutem, ſummamq; miſeriam expectarent. Congrediuntur infeſtis armis & animis inſtructuræ acies: incaleſcit pugna, & magis quiſq; ut hoſtem feriat, quàm ut ictum ipſe declinet, dat operam. *Prælium.* Adſunt ubiq; ſuis duces. Iamq; premi & conturbari poloni cœperant in dextro cornu, hoſtium clamore, fugere noſtros uociferantium, magis etiam conſternati: cum Boleslaus laborantibus ſubſidium ſubmiſit, & non modò pugnam reſtituit, uerùm etiam hoſtilem aciem perfregit, & conuertit. *Victoria Boleslai de Ruſsis.* Perturbatis ordinibus, fugiunt Ruſsi: Vvlſeuolodus, ubi aliquamdiu ſuos nequicquam reuocauit, in fugam ſe & ipſe coniecit. Ita plena, nec incruenta tamen uictoria noſtris obtigit. Multi nanque ſaucij in caſtra relati, mille propemodum deſiderati ſunt. Boleslaus aliquantum recreato ab ea pugna exercitu, ad Kiouiam contendit: *Kiouia oppugnata.* quam cum primo impetu capere non potuiſſet, opportuno loco caſtra metatus, oppugnauit urbē iterū: atq; iterū ſed nullo opæ precio, imò uerò nō minimo ſuo detrimēto. Nam etſi locus neque ſitu, neque opere admodum munitus erat, ſed tamen acriter cùm ab urbana multitudine, tum ab ijs qui è prælio dudum fuga elapſi eò ſe receperant, defendebatur: nec à uiris modò, ſed à mulieribus etiam atque pueris, noſtri mœnia ſubeuntes eminus, atque è ſuperiore loco iaculis omnis generis uulnerabantur. Omiſſa igitur oppugnatione, obſidione urbem, multitudine hominum abundantem, premere ſtatuit, diſpoſitisquè in omnes partes cuſtodijs, commeatu oppidanos prohibet. Quod quidem facilè fuit, longum proſpectum quoquo uerſus præbente planicie, in qua Kiouia ſita eſt. Nec multo pòſt cum anguſtiore annona uti cœpere obſeſsi: ueritiq;, ne extrema pati cogerentur, & ad extremum in poteſtatem hoſtium uenirent, culpam & neceſsitatem deprecati, urbem dedunt. *Kiouia deditur Boleslao.* Boleslaus ingrediens in portam urbis ferro intectā, gladium uibrauit, quod proauum item ſuum feciſſe acceperat: oppidanorum autem facultates atque corpora capitali edicto à militum ui atque iniurijs & rapinis tutatus eſt. *Moderatio Boleslai.* Qua clementia eius, & animi moderatione moti oppidani, ingentia dona ultrò ipſi accumularūt. Ea rex pleraq; omnia inter milites uirtutis ergò collaudatos, pro meritis cuiuſq; diſtribuit. *Rußia Polonis uectigalis facta.* Pacata omni Ruſsia, uectigalia magna non ſolùm pecuniæ, ſed & omnium rerum ad uictum cultumq; corporis pertinentium, inſtituit. Izaslaum ſummæ rerum præpoſuit. Is porrò filios ſuos, Stopolcum quidem Polocenſibus & Nouogrodenſibus, Vvladimirum Smolenſcijs, Iaropolcum uerò Viſſegradenſibus præfecit. Rex quo magis imperiū ſuum in Ruſsia ſtabiliret, & quo diutius notis iam ſibi antea Kiouiæ delitijs atq; uoluptatibus perfrueretur, hyemem illam ibi manſit. Ibi robur noſtrorum hominum illecebris opulentæ, luxurioſæ, & Græcorum cōmercijs corruptæ ciuitatis, ut Pœnorum olim apud Capuam, elanguit, ac diſciplina militaris licentia diſſoluta, & ille uictor multarum gentium exercitus, deuictæ urbis laſciuia, libidinibus & flagitijs uictus eſt: ita ut ei uinci magis propemodum, quam uincere expediuerit. *Deliciæ uincere uictorem.* Etenim plurimorum, maximorumquè malorum, quæ Poloniam poſtea implicarunt, hæc uictoria cauſa & origo fuit. Nam dum illi Kiouiæ nulla ſe nequitia & libidine, quamuis fœda, & ſibi inuſitata prius, abſtinent, uxores eorum & filiæ domi relictæ, non ferentes tam diuturnā uirorum abſentiam (iam enim ſeptimum fortè annum in Ruſsia & Vngaria militantes domibus aberant) tum autem libidinibus eorum quæ crebris nuncijs ad ipſas perferebantur, & iniurijs irritatæ, flagitijs uiciſsim uiros & propinquos ſuos pleræque ulciſcuntur: *Polonorum fœminarum petulantia.* nonnullarum etiam pudor & conſtantia partim blanditijs & falſa extinctorum uirorum perſuaſione corrumpitur, partim ui expugnatur, iuſta diuini numinis uindicta atque permiſſu. Libet hic præclarum muliebris pudicitiæ exemplum referre. *Margaritha Zembociæ pudicitia.* Margaritha Nicolai Zembocij comitis

Qq 2 uxor,

uxor,pudicitiæ ſuæ metuens, graſſante paſsim impunè flagitioſorum iuuenum licentia, in turri templi Zembocinenſis,uno à Proſſouia milliano cum duabus ſororibus per multum tempus latuit,familia per funem alimenta ipſi ſubminiſtrante.Hæc ubi uiris in hyberna renunciata ſunt,fremere multi ad quos illa pertinebant,& indignari,cômeatumq; domos uiſendi à rege petere.Sed uel non admiſsi ad regē,uel ſuperbius repulſam paſsi,clam pauci primùm ſeſe ſubduxere,deinde plures paucorum exemplum ſecuti, ipſi quoque diſceſſerunt,ita ut pauci cum rege remanerent.Raptim is quoq; cum reliquis conſequitur, ueritus,ne Ruſsi mutatis animis, deſpectaq; Polonorum paucitate,opprimendi ſui conſilium inirent.Poſteaquam peruenit Cracouiam,concœptam animo in deſertores iram in apertum profert: a quibus fugæ initium ortum erat, eos capitali pœna afficit: in cæteros autem bonorum confiſcatione,aut diuturno carcere animaduertit.Sæuit & in mulieres,quæ culpæ affines eſſe uidebantur,quibusq; miſericordia & indulgentia uirorum pepercerat, & quidem inaudito modo. Abſtractis enim,& abiectis infantibus,quos eſtupris & adulterijs enixæ erāt,catulos ad ubera earū admouiſſe dicitur. Adhæc uulgus atq; plebem nouis & grauibus exactionibus premebat. Ius non dicebat,nec iniurias tenuiorū uindicabat: impeditus conſuetis uoluptatibus, fœdisq; & abominandis libidinibus, de quibus nihil remittebat.Quin Chriſtina, nobili fœmina,à Meſcislao marito abducta, palam per adulteriū abutebat.His cōmotus,ita ut decuit,Stanislaus Cracouienſis epiſcopus,uir pius & nobilis de Pruſſorum, quam uocant, familia, cognomento Scepanouius, qui Lamperto defuncto pauló antè ſuffectus erat: uidensq; iniurias & exempla regiorum flagitiorum ad multos pertinere,regem adit, & ſemotis arbitris blandè admonet,orat & obſecrat,ut his moribus & corruptelis finem ſtatuat, ne quod grande malum ſibi,ſuisq; & uniuerſæ Poloniæ accerſat.Peccata per ſe maxima,longè tamen maiora eſſe in rege,quàm in priuato homine:cū ea quoq; quæ in alijs leuia ſint,in eo qui loco & honore eminet,grauiſsima eſſe uideantur:propterea quód ultró hominum ſeſe oculis ingerant,& plurimos ſecum malo exemplo in præceps detrahant.Quo ſublimior ſit & fortunatior,hoc maiore uitæ puritate & innocentia cum niti, Deiq; beneficentiam agnoſcere oportere.Ni faceret,metueret,ne diuina ultione de ſummo gradu in imum deturbaretur, neu deniq; falſas & momentaneas uoluptates diris,ſempiternisq; cruciatibus commutaret.Hæc dicta rex iniquiori animo pati:& ira, odioq; inflāmatus, conuicijs & maledictis ſanctiſsimum antiſtitem inceſſere:quærere quo pacto authoritatē eius eleuaret,linguæq; libertatem comprimeret:neq; tamen quicquam eiuſcemodi in uita & moribus Stanislai, quod opportunum eſſet crimini aut reprehenſioni,comperiebat. Emerat fortè illo triennio Stanislaus pagum Petrauinum in tractu Lublinenſi, à Petrico quodam equite Polono. Atqui is Petricus accepto precio iam obierat:nec ſatis tamē Stanislaus propter perpetuum bellum & iuſticium, actorum publicorum monumentis de iure ſuo ſibi cauerat. Eius rei Boleslaus ab aſſentatoribus ſubmonitus,Petrici agnatos ſubornat, qui de interuerſa hæreditate ſua legitima Stanislaum in ius uocent, auxilium ſuum ipſis pollicetur.Illi tum authoritate regis,tum inſperati compendij ſpe adducti,iuſſa faciunt.Fortè tunc iudicia,quæ noſtri uulgó colloquia & generales terminos uocant,in pratis inter Solezum, & illud ipſum Petrauinum in papilionibus,ut moris erat antiquitùs, à rege exercebātur. Comparet Stanislaus citatus:emiſſe ſe pagum,& ſoluiſſe precium affirmat: teſtes eius rei nonnullos citat. Qui cum à rege deterriti,teſtimonij dictionem ſubterfugerent: ibi Stanislaus non tam pagi retinendi,quā criminis depellendi cauſa anxius,tandem facinus aggreditur,humanas uires atq; cogitationes,fidemq; excedens. Tridui dilatione à rege impetrata, Petrauinum contendit: ibi peracto cum ſacerdotibus & alijs pijs hominibus, quos in comitatu habebat,ieiunio, Deiq; ope peruigili oratione & perpetuis lachrymis implorata,detectum Petrici putre cadauer, pedo, quo utuntur epiſcopi, tangit: magnaq; fiducia exurgere Petricum à mortuis in nomine Dei patris & filij, & Spiritus ſancti habet.Nec mora,attollit ille ſeſe,quaſi è ſomno expergefactus, & à Stanislao per manū deductus,ad tribunal regium ſiſtitur.Rei miraculo rege & omnibus qui aderant obſtupefactis,Petricus, uendidiſſe ſe pagum,& precium omne accepiſſe fatetur. Regem, ac deinde propinquos quod iniuſtè innocenti & ſancto epiſcopo negocium faceſſant,liberè obiurgat.Ita ingratis & inuito rege uincit cauſam Stanislaus.A tribunali diſcedens,optionem dat Petrico,reuerti ne ad ſepulchrum,an diutiùs uita hac frui malit. Aeternam ille,cœleſtemq; malle,à qua non longiùs abeſſet,ſi exiguum id quicquid eſſet reliquum ſupplicij, quo anteactæ uitæ ſuæ maculas eluere adhuc deberet,oratu ipſius ſibi remitteretur. His

dictis,

Boleslai receptus è Ruſsia fugæ ſimilis.

Boleslai ſæuitia & ſcelera.

Boleslai regis adulterium.

Stanislai Cracouienſis epiſcopi officium, et animi magnitudo.

Principū exēpla illuſtria.

Boleslai peruicacia.

Calumniæ occaſio.

De Petrauino lis intenta epiſcopo.

Colloquia generalia in papilionibus.

Petricus mortuus à Stanislao reſuſcitatus.

dictis, & annuente poſtulatis eius epiſcopo, ſepulchrum ſubiens, animam iterum exhalauit. Non deterruit ea res Boleſlaum regem, à contaminatis moribus & libidinib. Quin is iterum atq; iterũ monitus, & acrius obiurgatus ab eodẽ Stanislao, adhibitis etiam ſecundum præceptũ CHRISTI grauib. aliquot uiris, furere, cædéq; minari ipſi cœpit. Nec ſegnius Stanislaus, ubi nõ reſipiſcere regem animaduertit, graui anathemate eũ percellit:

Rex diris deuotus ab epiſcopo.

uetat ſacra fieri tota urbe, quò ille de teſtatione & conuicio populi, qui ſacris arcebatur, ad ſaniorem mentem reuocaretur. Ipſe per pontem Viſtulæ foràs ad diui Michaëlis ædem, in

Interdictorum ratio.

rupe prærupta ſupra Viſtulam è conſpectu arcis ſitam, ad faciendam rem diuinam clàm cum paucis ſacerdotibus commeabat. Quod ubi Boleſlaus, à ſuis certior factus, cognouit, quadam die correptis armis amens cum compluribus aſſeclis & ſatellitibus eò contendit. Præmittit, qui Stanislaum ſacris operantem ad deſtinatam necem ab ipſis altaribus abſtrahant. qui introgreſsi erant, ſubito & inſolito fulgore perculſi, ſupini caduntinde manib. pedibusq; reptãtes ſeſe proripiũt. Submittit rex alios iterũ atq; iterum: idem & ijs, quod primis, accidit. Ille moræ impatiens, & furore percitus, increpita ſatellitum ignauia & formidine, ipſe ſtricto enſe in templum irrumpit, lethaliq; ictu ſacroſanctũ epiſcopum in uerticem ferit, ita ut cadens cerebro parietem proximum aſpergeret.

Stanislai cædes.

Ibi ſatellites cohortati ſeſe mutuò, corpus humi procumbens templo extractum, minutatim concidunt, morem gerentes furori regio, & in ſubiectis pratis, canibus & uolucribus laniandũ diſijciunt. Erant autem ij ſatellites equeſtribus & honeſtis quatuor ferè familijs, quæ in hodiernum diem in Polonia durant, orti: nempe Stremenij, Srenauij, Drucinij, & Iaſtrembecij. Dies, quo hæc patrata ſunt, fuit octauus Maij, anno Chriſti milleſimo, ſeptuageſimo nono: cum Stanislaus uix triennium epiſcopus fuiſſet.

1079. ann.

Aquilæ defendunt corpus ſanctum.

Rege cum conſceleratis ſatellitibus poſt perpetratum parricidium abeunte, quatuor aquilæ inuſitatæ magnitudinis apparuiſſe feruntur, circum eum locum uolitãtes, corpusq; ſanctum à laniatu canum & rapacium auium defendentes toto biduo: donec moti ea re pij quidam ſacerdotes, reſumptis animis, membra diſiecta collegerunt, & ſuo ordine compoſuerunt, quæ eueſtigiò mirandum in modum coaluiſſe dicuntur. Ita corpus integrum pro foribus ędis illius, ubi martyr Dei cæſus erat, in urna uenerabundi condiderunt: quòd decimo poſt anno in arcem Cracouienſem illatum, in medio baſilicæ reconditum eſt.

Corpus diſſectum ac diſiectum coaluit.

Quin & lucernæ permultæ in aëre ſupra eum locum ubi diſiectum erat corpus Stanislai, nocte proxima, quæ cædem conſecuta eſt, ardere à nonnullis uiſæ eſſe memorantur. Fertur etiam pijs quibuſdam hominibus diuinitùs reuelatum eſſe, regnum Polonũ inſequenti tempore in multas partes diſcerptum iri, quemadmodum corpus Stanislai ſectum fuiſſet: itaq; per multum tempus manſurum.

Polonici regni diſſectio.

Hæc ubi Romæ nunciata ſunt, Pontifex Max. Gregorius eius nominis ſeptimus, atrocitate rei commotus, toti Poloniæ ſacris interdixit, Boleſlaum diris deuouit, regnumq; ipſi ſolenni ritu abrogauit. In poſterum quoque, ne quem epiſcopi regem iniuſſu ſuo ungerent & coronarent, edixit. Qui uerò ſocij ſceleris regi fuiſſent, eos ſimul & poſteros eorum uſq; ad quartam propaginem, à ſacerdotij & omnium magiſtratuum eccleſiaſticorum functionibus & emolumentis alienos eſſe iuſsit.

Poloniæ ſacris & regio nomine interdictũ à Pont. Max.

In infectores qua pœna affecti.

Nihilominus tamen annum & amplius Boleſlaus poſtea regnauit, ſed inuiſus omnibus, & externis etiam contemptibilis: ita ut iam Ruſſorũ principes ab eo ſubacti, imperium eius detrectarent. Conſpirarunt deinde in necem eius nobiles & proceres nonnulli: qua conſpiratione detecta, ueritus ne ad plures etiam ea pertineret, in Vngariam cum filio Meſcone & paucis comitibus fugit.

Boleſlai fuga.

Regnabat tunc in Vngaria poſt Solomonem eiectum, & Geiſam mortuum, Ladislaus Geiſæ frater: quos ambos à Boleſlao reductos in Vngariã fuiſſe, ſuperius narrauimus. Ab eo Boleſlaus exul ſanè quàm comiter & honorificè acceptus eſt: manſitq; apud eum aliquandiu.

Ladislaus rex Vngariæ.

Verùm exagitante eum in dies magis ac magis patrati ſceleris conſcientia, acerbo & infatigabili ſceleratorũ carnifice, amentia correptus, mortem ſibi ipſe conſciuit, anno poſt Chriſtum natum milleſimo, octogeſimo primo: qui quidem æſtu & ſiccitate inſignis fuit.

Boleſlai interitus.

1081. anno.

Alij uolunt, eum in uenatione concito equo efferatiore, in auias ſyluas delatum eſſe, canibus conſequentibus: excuſſumq;, ab ijs diſcerptum, ac deuoratum. Sunt qui uelint, eum clam omnibus errabundum inter Alpes ad monaſterium quoddam, ſiue id ad Oenipontem, ſiue ad Villacum ſitum ſit (utrumque enim memoratur) perueniſſe, ibiq; latentem quiſnam eſſet, poſt multos labores in coquinę miniſterio ultro & pœnitentia cõmiſsi paricidij ſuſceptos & exhauſtos, uitam finiuiſſe. Sed Miechouienſis ſcribit, quærentẽ ſe in illis locis, nihil eiuſcemodi cõperire potuiſſe. Fuerat autẽ futurus hic rex clariſsimus & feliciſsimus, ſi fortunã perpetuò cœptis ſuis adſpirantem ſer-

Libidinem & iracundiam domare difficile.

Lãp. Schaffnaburgen. error.

re didiciſſet. Verùm ſecundis rebus elatus & inſolens, animo ſuo minus quàm oportuit moderatus eſt. Et ſanè libidini & iracundiæ moderari longè eſt cùm difficilius, tum præclarius: quàm gentibus & nationibus, quamuis feris atq; barbaris, imperare. Mirari ſatis nequeo, à Lãperto Schaffnaburgenſi qui per hæc tempora uixit, & res geſtas Germanorum conſcripſit, memoriæ proditum eſſe, quòd anno Chriſti milleſimo ſeptuageſimo ſeptimo, dux Polonorum, qui per multos annos regibus Teuthonicis tributarius fuiſſet, cuiusq; regnum iam olim Teuthonum uirtute ſubactum, atq; in prouinciam redactum fuiſſet, repentè in ſuperbiam elatus, regiam dignitatem, regiumq́; nomen ſibi uſurpauerit, diadema impoſuerit, atq; ipſo die natalis Domini à quindecim epiſcopis in regem ſit conſecratus. Atqui plus ſeptuaginta añis ante hoc tempus Polonia regem cum habuiſſet, & quidem Ottonis Ruffi Germani Imperatoris beneficio, per hoc tẽpus habere deſiit. Iam uerò quindecim epiſcopos Poloniam, non modò tunc, ſed nunquam omninò habuiſſe, rei euidentia falſum eſſe conuincitur. Conſtruxit autem Boleslaus uiuens, ac ditauit, Mogilnenſe monaſterium, in eoq́; Benedictinos collocauit. Audacis & liberalis cognomentum uiuo inditum, mortuus etiam retinuit. Regnauit autem annos fermè duos & uiginti, cum ſextum decimum annum nondum egreſſus regnare cœpiſſet. Sed iam Cazimiri, & Boleslai filij regno, librum hunc terminemus. Quintum à ſublato regno, auſpicaturi, duobusq́; principibus finituri, quorum filius patris, atq; adeò ſuperiorum ferè omnium principum claritatem, rerum geſtarum magnitudine & gloria ſua obſcurauit.

Mogilnenſe monaſterium.

Boleslaus audax & liberalis.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER QVINTVS.

VVLADISLAVS PRIMVS PRINCEPS.

Ruſsi populantur fines Poloniæ.

EXACTO rege Boleslao, priuſquam ex motu illo ſeſe recolligeret reſpub. Ruſsi incunctanter arripuêre eam nouandarum rerum occaſionem: & coacto è ſuis & auxiliaribus Polovuzorũ militibus exercitu, Polonas ditiones duce Baſilio Roſcislai filio, ferro & igni depopulati ſunt, & cum magna præda ad ſua ſe incolumes recepêre. Quo incõmodo permoti proceres, ueriti ne quo grauiore etiam caſu rurſus interregnũ illud rẽpub. affligeret, comitijs habitis, ad Vvladislaũ Boleslai fratrẽ, quẽ Hermannũ etiã uocarunt, qui unus ſupererat, regnũ deferunt. Et ſuſcepit is quidem principatum: ſed tamẽ regẽ ſe appellari paſſus non eſt, uel quòd inunctus & coronatus ſolenni regum ritu, Pont. Max. interdicto, nõ eſſet: uel ꝙ reuerſurũ aliqñ Boleslaũ, regnũq́; repetiturũ exiſtimaret. Principis uerò & hæredis regni Poloni nomẽ ſibi ſumpſit: uir prudẽs quidem, & uirtute præditus, uerũ ad quietẽ & ociũ, q̃ ad bellũ ꝓpenſior, & humanitatis atq; religionis amantior, q̃ gloriæ. Initio ſtatim principatus ſui Poloniã commotam nonnihil, magna dexteritate pacauit, latrocinijsq́; purgauit. Ad Pont. Max. de tollendo interdicto, quo Polonia uniuerſa ob necẽ Stanislai epiſcopi obnoxia, ſacris ſe abſtinebat, oratorẽ miſit, uirũ eruditũ & eloquentẽ, Lampertũ, equeſtri apud Polonos ortum familia, canonicũ Cracouienſem, quẽ Pontifex diuo Stanislao ſucceſſorem dedit, & ſublato interdicto epiſcopum remiſit. Vxorẽ deinde Vvladislaus duxit de ampliſsimi conſilij ſententia, Iudithã Vvratislai Bohemorũ principis filiam, ex Adleida Andreæ Vngarorum regis filia ſuſceptã. Meſconem, ſiue Miecislaũ Boleslai fratris filium, cum cæteris exulibus ex Vngaria reuocauit, fortunę eius miſertus: aut ueritus fortaſſe, ne quando is ope Vngarorum, apud quos ob indolem gratioſus eſſe dicebatur, paternum regnũ repeteret. nam pater eius iam perierat. Reuerſum in filij loco dilexit. Atque is cum egregia indole, uirtute & comitate ſua paruo tempore animos multitudinis mirum in modum ſibi deuinxiſſet, & optima ſpe omnes impleret, ſexto, poſteaq̃ redijt, anno, immaturam mortem obijt, nullis relictis liberis, & magnum ſui deſiderium apud oẽs reliquit. Creditumq́; eſt vulgò, ueneno ſublatum à paternæ eius fugæ authoribus, ueritis, ne qñ eos, iniuriæ memor, ulciſceretur: Vvladislao principe & patruo ſi non iu-

Vvladislaus Hermannus dictus.

Vvladislaus regem ſe dici noluit.

Hæres regni Polonorum.

Interdicti relaxatio.

Lampertus epiſcopus Cracouienſis.

Vxor Vvladislai principis.

Mieſco Boleslai filius extinctus.

ben-

bente,cōnitente quidem certè:ne ſe aut liberos ſuos, populari gratia fretus,regno eijceret.Volunt nonnulli,quēadmodum refert Dlugoſſus, non tunc perijſſe Miecislaum hūc, ſed altero demū poſt Vvladislai mortem anno,uenenato poculo, unà cum Eudoxia uxore Ruſſa Stopolci ducis ſorore,Izaslai filia, de medio ſublatū eſſe,cum Cruſuicienſem tractum cōplures annos obtinuiſſet.Affirmatq́ idem Dlugoſſus, uidiſſe ſe diploma eius authenticum,quo is donationē paternam Mogilnenſi monaſterio confirmauit.Sed uiderit Dlugoſſus,ne alius ille ſit Miezislaus,nempe Boleslai tertij filius, cuius diploma illud fuerit.Vngarorum hiſtoriæ memorant,circa illud tempus,quo Miecislaum a patruo reuocatū eſſe diximus,regē ſuū Ladislaū Polonis bellū feciſſe,q̄ ij cum Ruſsis & Cunis,quos noſtri Polouuzos uocant,cōſpiraſſe cōtra ſe dicerent.Cūq́ eos inſigni & cruento prælio profligaſſet,Cracouiā urbē tribus menſib.obſediſſe,& fame oppidanos ad deditionē adegiſſe:deinde deditiōe facta,ius omne cū urbe Polonis reſtituiſſe, admonitis ne deinceps amicitiā cū Vngaris pridē conſtitutā uiolarēt.Hæc an uera ſint neſcio. Noſtri quidē,eius belli nuſquā meminerūt.Qđ ſi q́s tandē Ladislaus expeditionē per hęc tēpora in Poloniā fecit,credibile eſt Miecislai reducēdi cauſa,q̄uis nullam eius illi faciant mētionē,eam eſſe ſuſceptā,lætioreq́ Polonorū euentu confectā,Miecislao cum patruo æquis conditionib. reconciliato.Nam cū Ruſsis & Cunis non uideo quid cōmune tunc Poloni habuerint, ut pariter contra Vngaros arma ſumerēt.Ruſsi quidē poſt exactū regno Boleslaū, hoſtiliter etiā uexarant Poloniā:& ipſi uerò uehementer per illa ipſa tempora ab ipſis Polouuzis diuexabantur.Nec facilè crediderim, Vuladislaū nouū principē nondum benè conſtitutis domi rebus ſuis externo, & non neceſſario bello ſeſe implicaſſe.Neq́ uero intelligo,cur Ladislaus Vngarus dubiā Martis aleam cum Polonis ſubijſſet, ac tam diuturnæ obſidionis laborē hauſiſſet,ſi culpā omnem uictis & obſeſsis remiſſurus, captamq́ urbē hoſtibus liberā omninò & iure optimo cōdonaturus erat.Sed omittamus Vngaros. Iam autem Vvladislaus princeps habebat liberos,cum Miezislaus hic mortuus eſt, Sbigneū nothū, ante initū principatū è concubina ſuſceptū:& Boleslaū legitimū in principatu ex Iuditha uxore,cum aliquot annis ſterilis ea fuiſſet,diuinitus,quēadmodū creditum eſt, in gratiam ſancti abbatis Aegidij datum. Cum enim orbitate ſua principes coniuges maiorē in modum angerentur,& Iuditha religioſiſsima fœmina aſsiduis precibus, ieiunijs, & eleemoſynis in egenos liberaliter erogandis de prole Deum aſsiduò fatigaret, omniaq́ tētaret eius rei gratia,admonita à Lāperto epiſcopo Cracouienſi, mittit unà cū uiro in eandē ſententiā adducto,oratores in Narbonenſem prouinciam,ad monaſterium diui Aegidij,ubi corpus ſancti illius uiri mortui conditum erat.Vbi eò peruenerunt oratores, dedicant templo diui ampliſsima aurea & argentea donaria,quæ ſecum attulerant: Abbati præterea & monachis non contemnenda dant munera principum ſuorum nomine: exponunt quid ueniant, quid'ue poſtulent. Indicitur monachis tridui ieiunium: oratur Deus, ut intuitu grati ſerui ſui Aegidij, maſculam prolem concedat pijs principibus. Triduo illo reuelatur per uiſum ſeni cuidam & pio monacho, impetratum eſſe, quod tanto ſtudio petitum eſſet. Dimittuntur cum ſpe certa oratores: reuerſi repetiunt Iuditham grauidam: quæ poſtea maturo partu puerum edidit, cui Boleslao nomen inditum eſt. Iuditha poſt quartum menſem à partu, extremum clauſit diem,fœmina pietati in primis & beneficentiæ dedita: quæ & ipſa facultates ſuas, mundumq́ muliebrem penè omnem in uſus pauperum, & ad cultum templorum uiua elargita eſt: & à marito impetrauit, ut Croppenſem ſiue Pabianicenſem comitatum collegio ſacerdotum Cracouienſis baſilicæ,Lagouienſe territorium Cruſuicienſi ſeu Vvladislauienſi epiſcopo,Xanſnicenſia uerò bona Tinecenſi monaſterio ſempiterno iure donaret. Non multò poſt etiam Dobrogneua,Vvladislai principis mater,ſenex uita defuncta eſt. Duxit deinde alteram uxorem Vvladislaus,ſuaſu Ladislai regis Vngarorum, Sophiam uiduā,Henrici quarti imperatoris ſororem,quæ Solomonis uxor fuerat,honeſtè & honorificè poſt mortem uiri a Ladislao rege ſancto,pioq́ habitam:ex eaq́ tres filias ſuſcepit, quamuis ea cum Solomone nullos habuiſſet liberos.Quanquam Bonfinius eam ex aliorum ſententia in Agmondenſi monaſterio,poſt Solomonis mortem ſiue exilium, obijſſe memorat. Per hæc tēpora Ruſsi,cognita Meſconis & uxoris eius morte,in libertatem ſeſe rurſus aſſeruēre:munitiones,quæ Polonorum præſidijs tenebantur, recepēre: militibus Polonis partim pecunia & largitione corruptis,partim ui eiectis,partim longa obſidione ac deſperatione nequicquam petiti & expectati à principe ſuo auxilij deditionem facere coactis. Deiecēre & Pruſsi & Pomerani. Hos Vvladislaus,dilatis in aliud tempus Ruſsis, bello

Cuni ſeu Comani Polouzci.

Sbigneus nothus Vuladislai filius.

Boleslaus filius legitimus diuinitùs per diuum Aegidiū impetratus.

Aegidij abbatis ſepulchrū.

Iuditha mors.

Pabianicenſis comitatus eccleſiæ Cracouienſi donatus.

Lagouiēſe territorium Vuladislauienſi.

Xanſnice Tinecenſi monaſterio.

Dobrogneua mortua.

Vuladislai uxor altera.

Ladislaus rex Vngarorum ſanctus.

Ruſsi in libertatem ſeſe aſſeruere.

Pomeranicum & Pruſsicum bellum.

bello perſecutus, & Pomeranorum fines depopulatus eſt, arceſq; & munitiones aliquot primo aduentu recepit. Nec ſibi defuêre Pomerani: ſed cum Pruſsis pariter coniunctis uiribus, magno impetu Polonorum caſtra die quintodecimo menſis Auguſti adoriuntur. Nolebat eo die Vvladislaus cum hoſte manus conſerere: habebat eum honorem Virgini matri, cuius aſſumptionem dies ille anniuerſaria celebritate repræſentabat. Verùm laceſſitus, & iuſta penè neceſsitate adductus, educit ſuos in aciem. Atrox prælium in magnam diei partem, utriuſq; dubio euentu pro uictoria contendentibus, committitur. Incipiunt deinde pedem referre hoſtes: noſtri cohortati ſe inuicem, inſtare cedentibus, nec mora, illi effuſo curſu diuerſi diffugiunt: quos noſtri ira elati longiùs perſequuntur, magnamq; in fugientibus ſtragem faciunt: qua fuſi, fractiq;, principis poteſtati, & clementiæ ſeſe, ſuaq; omnia permiſerunt. Facilè dedit ille ueniam uictis & ſupplicibus, arces tamen & munitiones opportunas, quæ illis rebellandi anſam dare poſſent, in poteſtatem ſuam redactas, partim præſidijs firmauit, partim demolitus eſt. Nec diu quieuêre Pruſsi & Pomerani, ſed præfectis à Vuladislao ſibi datis, partim dolo necatis, partim pulſis, rebellant iterum. Quam rebellionem Vvladislaus ut in primo ſtatim ortu opprimeret, tumultuarijs copijs coactis, media hyeme magnis itineribus ad fines Pruſſorum & Pomeranorum peruenit. Quos ubi munitionibus ſeſe tuentes, aut in ſyluas atque paludes abditos pugnandi copiam non facere animaduertit, partitus exercitum cum Sececho palatino Cracouienſi, & magiſtro militiæ, hoſtiles terras crudelem in modum uaſtauit ac depopulatus eſt. Reuertenti, apud Drenum, quam arcem Naclus amnis circumfluit, nunciatur, hoſtes ſubſequi, nec longiùs quinque milliarijs abeſſe: ſtatuerant enim ij noſtros nec opinantes, animaduerſa ac deſpecta eorum paucitate, magna ui adoriri: & magna celeritate ſeſe undiq; conuolantes collegerant. Debilitabat principis animum, hoſtium multitudo: ſed cedere non tam iuſtis hoſtibus, quàm fugitiuis & contumacibus ſeruis, turpe ſibi Poloni milites & infame ducebant: barbarorum rabiem, ni mox reprimatur, efferatam, in tergis cedentium hæſuram, & Poloniæ uiciſsim infeſta arma, faceſq; illaturã. Dictis in cõſilio caſtrenſi ſententijs, uicit ea quæ cenſebat, occumbendum potius honeſtè, ſi ita ſors tuliſſet, quàm per ſummam turpitudinem concedendam eſſe ultrò ſæpiùs à ſe uictis uictoriam. Itaq; cõuerſis ſignis pugnam flagitant. Vbi in cõſpectum uentũ eſt, magna uociferatione, magnoq; impetu noſtri in hoſtem feruntur. Concurritur utrinq; infeſtis, & obſtinatis ad uincendum, aut moriendũ animis. Noſtri peritia rei militaris hoſtiũ uim ſuſtinebãt: illi cõtra abundante multitudine integros in ſauciorum ac defatigatorum locum ſubmittebant. Pugnatum eſt à mane uſq; ad ueſperam, neutrò inclinante uictoria: niſi quòd nocte præliũ dirimente, aduerſarij pro uictis, nemine tamen perſequente, diſceſſêre. Tantus autem erat ardor utrinq; in militibus, ut perpauci uiui caperentur, ſed omnes aduerſis pectorib. uulnera, mortemq; exciperent. Dies, quo hæc acta ſunt, fuit pridie eius diei Dominicæ, quæ Chriſtianis Palmarum nomine celebris eſt. Poſtero die dilapſis hoſtibus, conſultant noſtri quid porrò faciant, inſtent'ne perculſis & perterritis, nec ullum dent reſpirandi & colligẽdi ſeſe ſpaciũ: an potius abacta & ablata præda, quæ ingens erat, domi ſeſe prius exonerent: & mox aucto mercenenarijs militib. q è Bohemia & Vngaria expectabant, exercitu, cõmodiore anni tẽpore, maiore ui hoſtẽ adoriant: neq; pauci multos in ſolo ipſorũ inuadentes, ſæpiùs fortunã periclitent. Huic ſentẽtiæ facilè oẽs aſſenſi ſunt, & mouebat illud quoq; plurimos, quòd ſacrũ Paſchæ tempus pro foribus aderat, quo Chriſtianos impenſius cultui diuino uacare oporteret. Itaq; diuerſi ex hoſtico diſcedunt. Nec ita multo pòſt recreatis ab illa hyberna expeditione iumentis, auctiſq; tum domeſtico, tum externo milite copijs, Vvladislaus princeps Pomeraniam ingreſſus, hoſtem quærit: quo nuſquã in apertũ prodeunte, uaſtat iterũ agros, pagoſq; & oppida quàm acerbiſsimè. Deinde Naclum arcem in primis munitam, quę receptaculum erat Pomeranis, ad excurſiones in Poloniam faciendas ualde opportunum, cum primo impetu capere non potuiſſet, eò quòd ualido teneretur præſidio, operibus circumuallare inſtituit, ut obſeſſorum eruptiones reprimeret. Vbi res mira & prodigij ſimilis accidit: nocturnis temporibus lucente luna, crebrò uiſebantur ab excubitoribus noſtris, quaſi armatorum hoſtium acies, ex apertis campis ad ſtatiua noſtrorum adequitantes & incurſantes: quas noſtri exciti, raptimque correptis armis, ſatis habebant à foſsis caſtrorum propellere, uerid nocturnas inſidias. Cum id ſæpiùs accideret, indignari noſtri, inquietari ſeſe, nec uſquam in apertum certamen prodire hoſtes: itaque nocte quadam, cum itidem hoſtes adeſſe nunciarentur, fremebundi agminatim è caſtris ſeſe proripuêre, diffugienteſq;

Pomerani & Pruſsi uicti, uictori Polono ſeſe ſubdunt.

Pomeranorũ & Pruſſorum rebellio.

Pomeranicum bellũ alterum.

Drenum arx. Naclus flu-uius.

Preliũ anceps.

In Pomeraniã expeditio tertia Vuladislai.

Nakel.

Naclum arx obſeſſa.

Spectra nocturna.

teſq; caſſo labore longiùs perſecuti ſunt. Obſeſsi tumultu noſtrorum exaudito, & excur-
ſione è caſtris animaduerſa, erumpunt ſubitò, & ignem in opera atq; tuguria militum ſtra *Caſtra Polono*
mine, arundineq́ue contecta iniiciunt: quo celeriter pluribus in locis ſeſe diffundente, *rum incenſa.*
paucis qui in caſtris manſerant defendentibus, facile opera cum magna caſtrorum parte
conflagrarunt. Nocturnas umbras illas fuiſſe autumant, quæ hoſtilis exercitus ſpeciem
oſtentantes, Polonos ita diuino permiſſu exagitarunt: propterea quod ſolenne omni- *Ieiunium Qua*
bus Chriſtianis quadraginta dierum ieiunium, priore expeditione, promiſcuo ac teme- *drageſimæ te-*
rario eſu carnis & lactariorum, moribus & inſtitutis Eccleſiæ catholicæ contemptis, te- *meratum.*
merauerant. Hoc incommodo accepto noſtri, quod hyems, quæ citiùs & aſperius regio-
nes illas affligit, iam inſtabat, tuguriaq; amiſerant, ſine quibus uim & iniuriam hyberni
cœli perferre non potuiſſent, ſimul quòd terrores illos nocturnos in religionem uerterãt, *Obſidio Nacli*
re infecta ab oppugnatione Nacli, iuſſu regis domos diſcedunt. Inſequenti æſtate rurſus *relicta.*
in eoſdem Pomeranos, & mox in Pruſſos, infeſtis animis impetum faciunt: regionesq; eo *In Pomeraniã*
rum, quæ quidem cultæ erant, quoquo uerſus quam crudeliſsimè uaſtant, nulli neque ſe- *quarta expedi*
xui, neque ætati hominũ parcunt. His igitur, fatigati fractiq́ue malis hoſtes, publico con- *tio.*
ſilio deditionem fecerunt, miſericordiam principis ſupplices implorarunt. Ille populari- *Pomeranorum*
ter adeſſe iuſſos, grauiter caſtigat, authores rebellionis edere imperat, & in eos ſupplicio *& Pruſſorum*
capitis animaduertit: cæteram multitudinem metu ſoluit, & iuſiurandum conceptis uer *deditio.*
bis dare ſibi iubet. Ita perdomiti Pruſsi & Pomerani, ad tempus quieuerunt. Secutum *Bohemicum*
eſt Bohemicum bellum, quod ut temerè excitatum, ita citò, neque graui admodum e- *bellum.*
xitu, conſopitum eſt. Vvratiſlaum Bohemorum principem Henricus quartus impera- *Bohemiæ rex*
tor, de conſilij ſententia Maguntiæ regem appellauerat, anno poſt Chriſtum natũ 1087: *primus.*
eiq; & poſteris eius Poloniam omnem, in qua uterq; ne tantillum quidem habebat, quan *Vuratislaus.*
tum ueſtigio calcare poſſet, attribuerat. Vvratiſlao, ac deinde Conrado item Vvratiſlai *1087. ann.*
fratre, qui poſt fratrem regnum ſuſceperat, intra paucos menſes uita defunctis, Prædiſla- *Conradus dux*
us Vvratiſlai filius ex Vngaria, ubi iuſtam patris iram fugiens exulabat, reuocatus ſuc- *Bohem.* *Prædislaus Po*
ceſſerat. Neque is tamen, ac neque Conradus, neque ſuccedentium poſt principum *loniam infeſta*
quiſquam, uſque ad Vvladiſlaum, regium nomen uſurpauit. Is ergo Prædiſlao im- *uit.*
memor neceſsitudinum, quæ ipſi cum Vvladiſlao intercedebant, ſiue perſequendi ima-
ginarij illius iuris cauſa, & ſpe occupandi aliquid de Polonis, ſiue prædæ cupiditate, Po-
loniæ fines cum infeſto exercitu inuaſerat, Vvladiſlao principe Pomeranico & Pruſsico
bello, quod modò expoſuimus, implicato: omnemq; eam oram, quæ ab Albi fluuiò, &
Grezo ſiue Gradezo, ut uocat Hagecus, arce, quæ tunc in Polonorũ ditione erat, queãd
modum uult Ioannes Dlugoſſus, uſq; ad Odram amnem pertinet, copioſam tunc diutur *Odra fluuius.*
na pace, & abundantem, incendijs & populatione diuexauerat. Hanc iniuriam ulturus
Vvladiſlaus, quoniam tunc per anni tempus commodè bellum gerere non poterat, pro-
ximè conſecuta æſtate, qui fuit annus à Chriſto nato 1094, exercitum in Morauiã, Con- *1094. ann.*
radi principatu in unius principis ditionem cum Bohemia redactam, mittit, eiq́ue Sece- *Morauia Bo-*
chum Palatinum Cracouienſem, præſtantem in re militari uirum, præficit. Ipſe enim ad- *hemiæ rurſus*
uerſa ualetudine, & pedum dolore proficiſci ad eam expeditionem prohibebatur: nec ta- *iuncta.*
men uolebat inſtitutum bellum differre. Mandata cum dabat Sececho proficiſcenti Vv- *Secechus pal.*
ladiſlaus, aderat fortè Boleſlaus filius, nonum tunc agens annum: attentoq́ue animo *Cracouien.*
omnia hauriebat, & in leonini catuli morem, qui teneris etiamdum unguibus, laniatu *Boleslai pueri*
tamen iam gaudet, generoſum pueri pectus belli, gloriæq́ue cupiditate impendio exar- *indoles genero*
deſcebat: neque diutiùs animo conceptam flammam ferens, genua patris amplexus, & *ſa.*
collo eius implicatus, uix magnis precibus, oſculis & blanditijs eum exorat, ut cum Sece
cho ad id bellum mittatur. Sececho pueri cura mandatur. Vbi ad exercitum uentum eſt,
puer ſingula quæ fiebant curioſiùs obſeruare, uerſari inter ordines, omnibus arride-
re, æſtum, imbremq́ue pati, uigilare, humi cubare, uigilias cum Sececho obequitare, a-
liaq́ue multa præter ætatem facere, ferreq́ue: ita ut indoles illa, ſtudiumq́ue pueri, futu-
ram eius magnitudinem non obſcurè portenderet. Vaſtata igni, ferroq; aliquò uſque Mo
rauia, & paucis hoſtium turmis, quæ ſeſe noſtris tulerant obuias, aliquot prælijs profliga
tis (munitionum enim oppugnatione abſtinere Vuladiſlaus iuſſerat) reduxit cum Bo-
leſlao copias Secechus, præda onuſtas. Hagecus more ſuo fingit, Vuladiſlaum illa tam
acri Prædiſlai in ditionem ſuam inuaſione conſternatum, ſtatim auertendi belli cauſa ora
tores ad eum cum tributo duorum annorum miſiſſe, deincepsq; perpetuò ſe & poſteros
ſuos Bohemorum principibus uectigales fore promiſiſſe, atque ita pacem impetraſſe.

Homo

Homo ridiculus, cui pueriliter & leuiter tanquam inter aniculas garrire ſtudium eſt. Nec tamen memorat is, quomodo aut quando tributum illud ante id tempus Vvladislao fuerit impoſitum, quod quaſi debitum etiam ſuperiori anno, dependiſſe eum ſcribit.

Pomeranica expeditio.
Miezirzecz.

Reuertente è Morauia Sececho & Boleslao, magna fuit inter patrem & filium gratulatio. Nec diu tamen à bello feriati ſunt. Nam cùm arcem Medirezum à Pomeranis quibuſdã priuato conſilio interceptã eſſe, ex eaq; latrocinia in ſubiectas oras, & quicunq; eò iter facerent, exerceri nunciatũ eſſet: difficulter quidem, ſed tamen impetrat rurſus à patre Boleſlaus, ut ſibi cùm exercitu ad recuperandum Medirezũ, & coërcendos prædones ire liceat. Summa tamen rerũ, & adminiſtratio belli, ipſeq; adeò tyrũculus Boleslaus, Secechi curæ fideiq; committitur. Nec mora, operibus à caſtris ad arcem ductis, quatit murum aries: cuius non exigua ruina cum paucos defenſores partim oppreſsiſſet, partim debilitaſſet, mutilaſſetq;: cæteri diffiſi rebus ſuis, & liberam cum ſingulis equis & ſarcinis ambitionem pacti, arcem dediderunt.

Medirezum receptum.

Recepta & refecta arce, dimiſſoq; exercitu, Secechus & & Boleslaus intra dies non ita multos ad Vvladislaum ouantes reuertuntur. Felix admodum ſibi eſſe Vvladislaus tali filio uidebatur: ſed fortuna, quæ nihil ex omni parte beatum, nihilq; ſtabile in rebus humanis eſſe ſinit, felicitatem eius nonnulla ex parte contaminauit.

Secechi Palatini potentia & acerbitas, occaſio rerum nouandarum.

Valebat plurimùm apud eum gratia & authoritate Secechus, idq; nonnullo ſuo merito: magnamq; potentiam ſibi compararat, ita ut ex eius ferè nutu reſpubl. omnis & princeps ipſe pendere uideretur. Magnam ea res ipſi apud nobilitatem Polonam inuidiam conciliauerat, maius ipſe ſibi in dies odium, intolerabili faſtu ſuo & immoderato dominatu conflabat. Itaq; complures ab eo bonis exuti, proſcripti, aut aliqua inſigni iniuria uel contumelia affecti: multi item potentiam & importunitatem eius reformidantes, aut neceſſarios afflictos ſecuti, ſolum uerterant.

Prædislai Bohemorum ducis odium in Polonos.

Quibus omnibus apud Bohemos tutus erat receptus, Prædislao principe comiter & benignè eos recolligente. Quos ex crebris ſermonibus & querelis, ubi irarum aduerſus Secechum, & ipſum adeò Vvladislaum (quod tantum is Sececho indulgeret) plenos eſſe, & patria ægrè carere animaduertit, odium ſuũ in Polonos conceptum exatiare, damnaq; ab eis accepta alieno periculo ultum ire cupiens, facilè ægros animos eò, quo ferebantur ipſi ſua ſponte, impellit: nempe ut armis patriam repetant: auxilia pollicetur: ducem quoq; ſatis, ut uidebatur, opportunum ad eam rem ipſis edit,

Sbigneus nothus Principis filius monachus.

Sbigneum Vvladislai principis filium nothum: quem pater literis à puero utcunq; imbutum, propter nouercale odium (& ueritus, ne quid is poſtea negocij Boleſlao, quem pòſt ex iuſta uxore ſuſceptum in ſpem principatus alebat, faceſſeret) in Saxoniã relegarat, & monaſticæ uitæ addixerat.

Sbigneus dux exulum.
Exules Poloniam repetũt.

Eum igitur è monaſterio extractum, ducem ſibi exules Poloni adſciſcunt, & Vvratislauiam cum eo & cum auxilijs Bohemorum & uoluntarijs Saxonibus contendunt.

Magnus præfectus Vratiſlauienſis.

Obtinebat præfecturam Vvratislauienſem Magnus, comes illuſtris & ſpectatæ probitatis, cui ſimultas etiam nonnulla cum Sececho interceſſerat. Ad eum præmittunt exules legationem, recipi ſe & Sbigneum principis filium poſtulantes: nolle ſe patriæ bellum facere, neq; principi optimo & mitiſsimo. Parentum, coniugum, liberorum, tectorum ac domorum ſuarum, ipſius deniq; patriæ aſpectu iucundiſſimo diutiùs carere non poſſe: unde non ob aliqđ ſcelus ſuũ, neq; iuſta principis indignatione, ſed per ſummam Secechi iniuriã, & impotentẽ ſuperbiam eiecti eſſent. Ipſum quoque Magnum, multò pręſtantiorem, digniоremq; Sececho uirum, ſcire ſe tamen haud penitùs expertẽ eſſe illius iniuriæ. Ne patereť ſe in auxilio cõſeneſcere: néue ipſe deterioris dominatũ ferret, ſuaq; patiẽtia aleret. Miſerareť uel Sbigneũ principis filiũ, qui Secechi opa ſuaſuq; ab oculis patris auulſus, & in monaſteriũ, quaſi in carcerem quendam ęrumnoſum, retruſus eſſet. Cauendum eſſe, ne homo ambitioſus eadem audacia alterum quoque principis filium circumueniat, dominatumq; Poloniæ, non expectata etiam Vvladislai morte, inuadat. Frangendis Secechi conatibus atq; potentiæ neminem aptiorem fore, quàm principis filium, iuuenem magni animi, conſilijq;, & Sececho infeſtum. Eum igitur Magnus neceſſariò illo ipſius tempore beneficio ſuo ſibi deuinciret, per quem cũ locum adipiſci poſſet, quem tunc Secechus obtineret. Quieturos ſe cũ illo eſſe Vvratislauiæ, quo facilius è ꝓpinquo reuocationẽ à benigno & clementi principe impetrare poſſent, & reuocati accurrerent. Hac legatorum poſtulatione, iuſta in ſpeciem, & honeſta, aliquantum permotus Magnus: tamen ne quid imprudens contra fidem & officium ſuũ faceret, conuentu Vvratislauienſis territorij, ciuitatisq; celeriter conuocato, rogat ea de re ſententias. Exoſum erat uulgò Secechi nomen: miſerabantur exulum gentiliũ pleriq;, & neceſſariorum ſuorum: miſerabantur Sbignei: audierant magna eſſe principem erga

ſuos

ſuos indulgentia: non oportere ſeſe inter patrem & filium medios interponere. Alioqui hunc offenſuros: ab illo autem paruam uel nullam gratiã inituros. Tum autem uerebantur, ne hoſtes eos in agris experirentur, quos hoſpites & amicos recuſarent. Ita de conuentus ſententia, Magnus exulibus aduenientibus portas urbis aperit: Sbigneum honorificè in arcem deducit, omniaq́ ad uictum abundè ipſi ſuppeditat. Quæ cum ad Vvladiſlaũ principem perlata eſſent, commotus animo maiorem in modum, mittit certos homines, qui Magnũ & Vvratislauiẽſes ſuis uerbis caſtigẽt, fideiq́, & officij admoneant, eoq́ prætextu ocioſè & accuratè rem omnem & cõſilia exulum cognoſcant. Reſponſum eſt à Vvratislauienſibus, eos nõ hoſtem, ſed filium principis recepiſſe: putaſſeq́ gratum id fore principi, à cuius fide non receſsiſſent, neq́ auelli ſe à quoquam omninò paſſuri eſſent. De exulibus aũt orare, ut optimus princeps, calamitoſos homines clemẽtia ſua, redituq́ in patriã dignaretur, néue deſperatione ſalutis ad duriora conſilia capeſſenda eos cogeret. De Sececchi crudelitate eos queri: eum ne plus pateretur poſſe, quàm ipſe ſibi ſumat princeps: ne omnium uoluntates propter unum hominem, qui dominatum omnem ad ſe tranſtuliſſet, pergat offendere. Hæc miſsi, principi referunt. His addunt, parum ſe abfuiſſe, ut lapidarentur à conuentu, cum Secechum purgare uellent. Non ceſſandum ſibi ratus Vvladiſlaus, neque patientia ſua confirmandum uires & auſa exulũ, raptim quantas poteſt copias cogit: cum ijs ipſe, quamuis infirmus, proficiſcitur. Nam Secechum quò minus mitteret, uerebatur, ne plus incommodi eius odio & inuidia acciperet. Porrò Boleſlaus tener adhuc erat, necdum aptus adminiſtrando bello: & metuebat pater, ne is à fratre, cuius ambitio & audacia iam ſeſe ipſa prodebat, inſidijs appeteret. Itaq́ reliquit eum Cracouiæ cum Voiſlao, quem puero cuſtodem & curatorem, & quaſi magiſtrũ dederat. Vbi de principis aduentu Vvratislauienſes certiores facti ſunt, uniuerſa multitudo nobilium pariter & oppidanorum, obuiam ſeſe ipſi effudit cum Ziroslao epiſcopo, ueniam errati petens. Reſalutata comiter pro tempore multitudine, princeps patentem urbem & arcem ingreditur. Deinde aduocata concione, clementer obiurgatis omnibus, culpam remiſit: cæterum Magnũ à præfectura amouit, & pro eo Voiſlaum Boleſlai pædagogum abſentem illis præfecit. Pridie quàm Vvratislauiam adueniret Vvladiſlaus, Sbigneus cum ſuis inde profugerat, & Cruſuiciam contendit, frequentem adhuc ea tempeſtate & copioſam urbem. Eum igitur Vvladiſlaus, pauculos dies cõmoratus Vvratiſlauiæ, perſecutus eſt: ueritus ne ille uicinorum Pomeranorum, ad nouãdas res procliuiũ, auxilijs ſeſe confirmaret. Nec eum opinio feſellit. Cognito enim aduentu & conſilio Sbignei, magna mox uis Pomeranorum, atq́ etiam Pruſſorum, ad eum confluxit: quorum ille ſuaſu atq́ fiducia hoſtilem prorſus animum aduerſus patrem induit. Veniẽti, cum ſeptem aciebus inſtructis ad marginem Gopli lacus, qui Cruſuiciam in inſulæ modum ambit, occurrit. Nec mora, expedit & Vvladiſlaus ordines: canunt utrinq́ ſigna: concurrunt infeſtæ acies: acrius multo pugnabant ipſi exules, utpote in ſuo periculo, quàm auxiliarij. Ibi ſors gentiles etiam, neceſſarios, agnatos & fratres inter ipſos commiſit, ut manus inter ſe conſererent, ita ut neceſſe erat in ciuili bello accidere: cæduntúrq́. Ad extremum acrius inſtantibus ijs qui cum Vvladiſlao ſentiebant, fuſi aduerſarij, maxima pars in lacum compelluntur: ibiq́ue uel à perſequentibus trucidantur, uel aquis merguntur. Magna ea ſtrages fuiſſe memoratur, ita ut aqua eius lacus cruore & cadaueribus infecta, uſibus hominum & iumentorum aliquandiu poſt apta non eſſet. E Vvladiſlai exercitu non ita multi deſiderati ſunt: uulnerati fuère plurimi. Sbigneus fuga in urbem relapſus, uiuus in poteſtatem patris uenit. Vrbs, quòd receptum ipſi præbuiſſet, militi in prædam conceſſa: & ex eo tempore in eam, quæ etiam nunc cernitur, ſolitudinem redacta eſt. Dimiſit deinde Vvladiſlaus exercitum, Sbigneumq́ in cuſtodiam Sececho dedit: ipſe in Mazouiam inde diuertit. Vnde cum Gneznam ad baſilicæ dedicationem à Martino archiepiſcopo inuitatus, cum multis proceribus, & aliquot epiſcopis ueniſſet, eorum precibus expugnatus, ueniam Sbigneo dedit, filium agnouit, & liberaliter apud ſe deinceps habuit: nec ita multo pòſt cum Boleſlao legitimo filio, peſsimo exemplo, & magno reipub. malo, honore eum exæquauit, & quibus finibus uterque poſt ſe principatum obtineret deſignauit. Cui rei diſſenſio ipſorum occaſionẽ dedit. Nam quo tempore baſilica Gneznenſis dedicabatur, Pomerani Santocum arcem penè interceperant. Re enim cum paucis proditionis conſcijs conſtituta, noctu intromiſsi, cæteros arcis cuſtodes dormientes trucidare parabant. Verùm terrore diuinitùs, ut creditum eſt, quaſi equitis armati cum ſtrepitu & impetu in ipſos incurrentis oblato, perculſi, dum pauidi & locorum ignari in te-

Sbigneus Vratislauiam occupat.

Vratislauienſis conuentus poſtulata à principe.

Vuladiſlai expeditio contra exules.

Voislaus pædagogus principis.

Vuratislauienſibus uenia data à principe.

Magnus præfectura amotus.

Sbignei fuga.

Prælium inter patrẽ & filiũ, Goplum lacum.

Sbigneus captus.

Cruſuicia direpta.

Sbigneus in gratiam receptus & Boleſlao exæquatus.

Pomerani Santocum adorti repelluntur.

Diſsidium Sbignei cum Boleslao.

in tenebris diſcurſant, à cuſtodibus ſtrepitu atq; trepidatione excitis conciſi ſunt. Hoc facinus ulturus Vuladislaus, ambos filios cum exercitu in Pomeranos miſit. Qui cum diſſidere cœpiſſent, nulla re memorabili geſta, citò ad patrem reuerterunt. Hac igitur diſſenſione ipſorũ motus pater, ac ueritus ne magis in dies inter eos odia gliſcerent, certos principatus fines utriq; deſcripſit. Cæterùm interea dum Vuladislaus Sbigneum Cruſuiciam perſecutus erat, Prædislaus Bohemorũ dux, ad oẽm occaſionem, qua Polonis noceret, attentus, ſimul ut exulibus promiſſum præſtaret, cũ tumultuaria ſuorum manu raptim in eã oram, quæ ad Nyſſam fluuium eſt, prædabundus excurſionem fecit: Bardum arcẽ defenſoribus uacuam, ut in pace, nullo negocio cœpit, & exuſsit. Aliam ipſe in rupe quadã eminenti & undique prærupta, loco opportuno celeriter conſtruxit, & Cameneciam appellauit: relictoq́ue ibi aliquanto præſidio, cum reliquis copijs domum ſe recepit. Verum hoc antè, quàm Sbigneus in gratiam à patre reciperetur, acciderat. Tertio autem anno poſt fama uulgatur, Bohemum clàm comparare exercitum, ut ex improuiſo Poloniam inuadat. Contendit ſtatim Boleslaus uoluntate patris, cum expedita ſuorum manu, quam ex tempore cogere poterat, ad tutandos fines, & uim Bohemi propulſandam: non expectandum ſibi eſſe ratus, dum aliquo prius ille incommodo Poloniam afficeret. Adueniens nullum tumultum, nullum metum reperit ad ſuos, qui Bohemis & Morauis erant finitimi. Miſsi exploratores, pacata eſſe omnia apud Bohemos referunt. Ibi rumor à paucis, ex inuidia ne confictus, an ex uero timore ortus neſcio: mox tota peruaſit caſtra: unoquoque, ut fit, addente aliquid ijs quæ ab alijs acceperat: nimirum, famam illam de motu Bohemorum à Sececho ſparſam eſſe, ut conflato adoleſcentis temeritate bello, periculo ipſum obijceret, aut à patre duntaxat ſeiungeret: ipſe interim liberius potentiam ſuam ſtabiliret, omniaq; ad inuadendum principatũ, & ad exitiũ abſentis Boleslai cõpararet. Erat enim Secechus homo callidus, præpotens, & factioſus: magnas habebat clientelas: cum multis proceribus neceſsitudine & affinitate ſeſe implicauerat: complures propinquos & gentiles ſuos ad multos honorum gradus euexerat: præfecturas regias pleraſq; per ſuos, & per ſe ipſe adminiſtrabat. Is porro erat faſtus & ambitio hominis, & ſublatus ſecundis rebus, & nonnullis in rempubl. meritis animus, ut rem uerisſimilem faceret, eum in præſenti illo rerum ſuarum ſtatu acquieturum non eſſe: neque æquo animo laturum, ut minus ualeret gratia apud iuuenes, quàm apud patrem: quos animaduerteret ſuo merito non optimè in ſe animis affectos eſſe. Augebat ſuſpicionem & illud, quod Voislaus Boleslao de more ad expeditionem illam comes non fuerat. Nam & is Secechi cognatus erat. Extollunt apud Boleslaum in immenſum omnia ij, quorum animos uel iniuria aliqua, uel nimia potentia Secechi offenderat, & quibus priores cum Sbigneo conatus non malè ceciderant, quiq; creſcere ipſi aliena inuidia uolebant. Et facilè ambitioſi adoleſcentis in eum iram exacuunt. Fremitur totis caſtris: indignum eſſe facinus, ab uno ſic omnes ludificari. Non ferendum eſſe diutius impotentem eius dominatum, & intentas in capita principum ſuorum inſidias. Placet acciri Sbigneum, quem ſciebant Sececho ob relegationem & cuſtodiam infenſum eſſe. Aduolat ille: initur ſocietas inter adoleſcentes aduerſus Secechum, dato & accepto inuicem iureiurando: patrem aut exorandum ſibi eſſe ſtatuunt, aut terrore exercitus cogendum, ut Secechum à ſe, & ab adminiſtratione reipubl. penitùs amoueat. Vvratislauiam in primis in poteſtatem ſuam redigunt, propterea quòd Voislaum præfectum eius urbis cum Sececho ſentire credebant. Ibi dum cætera comparant, uenientem fortè Voislaum, rerum omnium ignarum, urbis aditu prohibent. Miranti, & cauſam ſciſcitanti, proditio & inſidiæ obijciuntur. Purgare crimen cupiens, non auditur. Repulſus, ad Vvladislaum in Mazouiam magnis itineribus contendit. Degebat is tunc apud Zarnoueciam, uicum ignobilem. Nec multo poſt adſunt Boleslaus & Sbigneus cum copijs ſuis: haud longè à uico caſtra metantũ. Miſsis legatis, conſtantẽ fidem & pietatẽ ſuam erga patrem plurimis uerbis, & iureiurando aſſeuerant: inuidioſam & intolerabilem omnibus Polonis Secechi potentiam, maximo cum contemptu & dedecore principis coniunctam, & ad principatum iam adſpirantem, atq; adeò graſſantem exaggerant: inſidias ſibi ab eo comparatas, & manifeſtè à ſe deprehenſas eſſe. Orant, ne inultum ſcelus illud, & læſam maieſtatem ſuam eſſe patiatur. Per omnia ſe patrem indulgentiſsimum debito honore & obſeruantia proſecuturos eſſe, eiusq; dicto audientes fore. Cæterùm ſalutem ſuam, dignitatemq; ipſius minimè neglecturos, & ingratum atq; ſceleratum Secechum uel inuito patre perſecuturos: idem ſecum ſentire uniuerſam Poloniã, paucis neceſſarijs malefici illius exceptis. Videret ergo pater, utrùmne uni

Margin notes:

Bohemi Sileſiã inuadunt.

Nyſſa fluuius.

Bardum captũ & incenſum.

Camenecia arx in Sileſia.

Rumor falſus Bohemicæ excurſionis.

Secechi inuidia.

Secechi opes & ingenium.

Conſpiratio contra Secechum.

Voislaus præfectura amotus.

Zarnouecia.

Legatio filiorum ad patrẽ principem.

uni malefico, ui ſe incantamentis dementaſſet, immoderatius indulgendo, plurimorum animos offendere: an unum illum Deo, hominibuſq; exoſum, à ſe & à ſuperbo dominatu amouendo, cunctorum beneuolentiam retinere malit. Aderant epiſcopi aliquot & proceres è uicinoribus locis, qui ad primum noui illius motus nuncium, ad principem euocati accurrerant. Ab ijs perſuaſum eſt principi, ut filiorum poſtulata faceret potius, quàm uim & furorem multitudinis unà cum Sececho experiretur. Reſtitui poſtea Secechum in ſuum locum, & iuuenibus reconciliari poſſe, ubi iræ eorum paulùm reſediſſent. Itaq; dat fidem princeps filijs, facturum ſe de Sececho, quod poſtulaſſent. Adeunt ipſi ad patrem adoleſcentes inermes, & læti euentu illo conſilij ſui: uenerabundi patrem ſalutant, & ueniã cœpti ſui non tam temerarij, quam neceſſarij, ut ipſis uidebatur, ſupplices petunt. Facilè indulget pater, & mox in amplexus eorum ruit. Secechus conſpectum eorum declinans, diſceſsit ad arcem ſuam Secechouiam, foſsis atq; propugnaculis bene munitã. Id ubi adoleſcentes cognouerunt, ſtatuunt eum perſequi: neq; quieturi eſſe: niſi aut ſublato illo, aut è Polonia pulſo, uidebant. Non poterat id pati Vvladislaus. Itaq; nocte intẽpeſta clàm, traiecta nauigio Viſtula, trib. tãtum miniſtris comitatus, ad Secechũ contendit præſentia ſua periculum à capite ipſius, quẽadmodum credebat, depulſurus. Nec eum ſpes fefellit. Cognito namq; patris conſilio, adoleſcentes mutant conſilium: partitiq; inter ſe copias ad ditiones à patre ſibi deſtinatas uterq; proficiſcuntur: arces capitales, eiectis Secechi partium præfectis & cuſtodibus, in poteſtatem ſuam redacturi. Et Boleslaus quidem facilè, & nemine repugnante, Cracouia, Sendomiria, Siradia, & alijs quibuſdam ſuæ ditionis munitionibus potitus eſt. Sbigneus à Ploſco repulſus, Boleslai opem implorat. Nec moratur ille: iunctis uiribus Ploſcum obſidetur. Interea Martino Gneſnenſi archiepiſcopo, ſene optimo, interueniente & admitente, pax iterum inter patrem & filios Secechi exilio ſancita eſt: qui in Ruſsiam exulatum abijt, & quamuis longo poſt tempore placato Boleslao ab exilio redierit, nunquam tamen ad priſtinum dignitatis atq; potentiæ gradum peruenit. Arces quas occuparat Boleslaus, patri reddidit. Perfeſi quietis Pomerani, & commodam rerum nouandarum occaſionem ciuili Polonorum bello oblatam ſibi eſſe rati, Santocum arcẽ noſtris ad reprimendos ipſorũ motus ualde opportunã, per fraudem intercipere conati ſunt: ubi dolus non proceſsit, ac ne aperta quidem uis, alteram & ipſi arcem è regione illius, quæ à noſtris defendebatur, magna celeritate excitarunt: unde noſtros commeatu & pabulatione prohibeant, & ipſi liberius in Poloniã incurſiones faciant. Quod publicóne conſilio, an priuato quorundam latrocinio factum ſit, incertum eſt. Valida certè ea fuiſſe manus memoratur. In eos mittit Sbigneum Vvladislaus, cum iuſto exercitu. Verùm is difficultate expugnandæ hoſtilis munitionis deterritus, re infecta receſsit. Indignè id tulit Boleslaus, excelſi animi adoleſcens: & mox cum expeditis copijs profectus, ad hoſtem peruenit. Pomerani ſuperioris temporis ſucceſſu feroces, impetum in Polonos ex arce faciunt. Quos fuſos Boleslaus in arcem compellit: parumq; abfuit quin cum fugientibus ſimul irrumperet. Repreſsi Pomerani, & qui dudum noſtros obſidebant, uiciſsim obſeſsi, deſperatis rebus, incenſaq; munitione ſua, ſub obſcuræ noctis ſilentio diffugêre. Celebris iam erat Boleslai fama apud exteros. Cuius admiratione ductus Prædislaus Bohemorum princeps auũculus ipſius conſpectum eius expetebat: fecit ille ſatis deſiderio eius, & à Santoco rectà ad eum profectus eſt. Nec minuit famam ueniẽs: paucoſq; dies apud auunculum commoratus, maiore beneuolentia & charitate eum ſibi deuinxit: & Camenecia arce, quam ſupra Nyſſam amnem à Prædislao munitam eſſe, ſuperius memorauimus, ab eo donatus, magniſq; præterea muneribus ornatus, quæ tamen ille pleraque omnia mox inter milites diſtribuit, in Poloniam ad patrem reuertit. Qui alendam ſibi eſſe laude & honore præcocem adoleſcentis uirtutẽ exiſtimans, baltheo militari quatuordecim annos natum cingere ſtatuit. Conuocati primores utriuſque ordinis, Ploſcum ad præſtitutam diem conueniunt. Interim nunciatur, Pomeranos iterum ſumma ui Santocum oppugnare: nec diutius noſtri, qui erant in præſidio, hoſtiles impetus ſuſtinere poſſe dicebantur. Ibi Boleslaus cum equitibus, quos ad manum tunc habere poterat, nequicquam retinentibus patre & proceribus, celeriter ad ferendam Santoco opem excurrit. Et facto tota nocte itinere, primo diluculo in hoſtes, ſecuros ab ea parte, irruit: inermes ac dormientes uel contrucidat, uel capit: pauci ex magno exercitu fuga elapſi ſunt. Ita ſumma celeritate confecto bello, uictor cum longo captiuorum agmine, magniſq; ſpolijs, Ploſcum ad intermiſſam celebritatem reuertens, ingenti lætitia patrem, omneſq; perfudit. Et mox ſolenni ceremonia ipſe primùm, deinde complures nobiles iuuenes, qui uirtutis aliquod

Boleslaus & Sbigneus ueniam à patre petunt.

Secechouia arx.

Secechi gratia apud Vvladislaum.

Ploſcum obſeſſum à Sbigneo.

Secechus in exilium pellitur.

Pomerani à Boleslao adoleſcentulo uicti.

Boleslaus in Bohemiam profectus.

Camenecia arx in Sileſia Polonus donata.

Pomerani iterum profligati à Boleslao.

Baltheo militari donatur Boleslaus.

ſpecimen ediderant, baltheis militaribus à Vvladislao principe donati ſunt. Inſequenti anno Ruſsi ducibus Vvladimiro Nouogrodenſium, Dauide Olecho Pereaslauienſiũ, Volodoro Premislienſium, principibus, & Iaroslao Iaropelci filio, cum ualido exercitu Poloniæ fines inuaſere, & ad Viſtulam uſq; excurſionibus longè lateq; factis, ingentem prædam & magnum captiuorum numerum abigebãt.

Ruſſorum excurſio in Poloniam.

Hos Boleslaus tantiſper dum raptim copias cogit moratus, iam extra Poloniæ fines uno agmine euntes, & nihil hoſtile à tergo metuentes conſecutus, nocte intempeſta, dum feſsi potiq; dormiunt, ſublato ad terrorem hoſtium clamore adoritur. Nec magni erat negocij, quamuis longè paucioribus, re ſubita trepidantes ſuperare. Ad fugam ſpectabant omnes, reſiſtebat nemo: nec tamen fugæ conſilium explicabant, ueriti, ne ſubducentibus aſpectum hoſtium tenebris, in inſidias ſeſe præcipitarent. Impeditos cædunt noſtri. Neque captiui ceſſant: ſed ſciſsis ruptiſq; uinculis obuios quoſque uel obtruncant, uel iiſdem quæ ipſi dudum geſtarant, uinculis conſtringunt. Ita longè maiore, quàm pro numero noſtrorum, ſtrage fuſi Ruſsi, temeritatis & perfidiæ ſuæ pœnas dedere. Duces tamen noctis præſidio cum paucis effugêre.

Ruſsi ſuperantur à Boleslao.

1102. ann.

Vvladislai principis mors.

Sequenti anno, qui fuit à Chriſto nato milleſimus, centeſimus & ſecundus, Vvladislaus morbo & angore confectus obijt, pridie Nonas Iunij: cum uiginti regnaſſet annos, uixiſſet propemodum quinquaginta nouem. Scribit Dlugoſſus, opinari nonnullos, qui ante ſe ſcripſerint, eum à Sbigneo filio dolo interemptum eſſe. Vtcunque eſt, procuratus quidem certe eſt ante mortem ſacris myſterijs, à Martino archiepiſcopo Chriſtiano ritu: & ſolenni pompa ab ambobus filijs, & magna procerum atq; nobilitatis frequentia in baſilica Plocenſi ſepultus.

De theſauro controuerſia fratrum.

Mortem uerò eius nõ eodem modo tulere filij. Nam Boleslaus quidẽ mœrori ac luctui totum ſe dedit: Sbigneus uerò omnibus rebus poſthabitis, theſauro manus iniecit, totum ſibi uendicans: propterea quòd is in arce Plocenſi, quæ ipſi erat deſtinata, eſſet reconditus. Tandem epiſcopis et proceribus medios ſeſe interponentibus, conuenit, ut æqualem uterq; partem acciperet.

BOLESLAVS TERTIVS COGNOMENto Criuouſtus.

Poloniæ diuiſio.

PErſolutis Vvladislao principi iuſtis, nihil eorum mutatum eſt, quæ is uiuens de principatu conſtituerat. Conceſsit enim Boleslaus Sbigneo fratri Maſouiã atq; Cuiauiam, & Lencicienſem tractum: cætera ipſe cum ſummo imperio obtinuit. Nam quod Dlugoſſus maiorem Poloniam, hoc eſt, Poſnanienſem & Caliſsienſem tractum, Sbigneo adiungit, mihi nõ admodum uериſimile fit, Vvladislaum maiorem portionem, & ipſam Poloniæ totius ueruſtam metropolim Gneſnam, quæ in maiore Polonia eſt, notho potius quàm legitimo filio attribuiſſe. Nec ſanè quicquam negocij Boleslao prius, quam in ſuam poteſtatem paternum omnem principatum redegit, cum Pomeranis atq; Pruſsis, quod paulò pòſt exponemus, fuiſſet: ſi maior Polonia cum Cuiauia & Maſouia, quæ oræ populos illos à cætera Polonia diſiũgũt, in Sbignei ſortẽ ceſsiſſet.

Boleslai mores.

Tãto autem patris deſiderio Boleslaus tenebatur, ut diu ſanè lachrymis & fletibus non temperaret, geſtabatq; de collo ſuſpenſam in pectus auream laminam, in qua nomen & imago patris inſculpta erat, qua ſubinde memoriam eius ſibi refricaret, & quicquid uel faceret, uel loqueretur, ſic ageret, quaſi inſpiciente omnia, & exaudiente patre, ita ut ſumma in iuuene exiſteret modeſtia & uerecundia.

Boleslai uxor.

Exacto luctu annuo, ſuadente & orante ſenatu uxorem duxit, Sbislauam Suentopelci ſiue Stopolci Michaëlis (ſic eum Ruſſorum annales uocant) Kiouienſium principis filiam: nòn ſine indulgentia tamen Pontificis maximi, ne propter intercedentem cognationem inceſtæ eſſent eæ nuptiæ. Fuit enim Suentopelcus hic Izaslai filius: is porrò Iaroslai: cuius ſoror germana eodem patre Vvladimiro, ſed alia tñ matre orta Dobrogneua, paterna Boleslai huius auia fuit.

Sbignei improbitas.

Eas nuptias Sbigneus non modò non cohoneſtauit, ſed penê defœdauit & interturbauit, ſi euentus conatui reſpondiſſet. Etenim improba mens, malus animus, cum fraternæ gloriæ inuideret, atq; ad uniuerſum principatum adſpiraret, moliebatur fratri exitium.

Boriuoius Bohemorũ dux.

Boriuoius Vvratislai filius è Suentochna Polona uxore, tunc in Bohemis poſt Prædislaum fratrem, Vngara matre natum, ſuorumq; fraude occiſum, principatum tenebat. Ad eum ſe cõtulit Sbigneus, perſuaſit precibus & pecunia, ut ſub nuptiarum tempus in Boleslai ditionem inuaderet.

Bohemorum contra Polonos expeditio.

Ad Grezum iam Bohemi peruenerant, cum ſubitò murmure & fremitu caſtra complẽtur, ad iniuſtum ſe bellum & contra cognatos & confœderatos duci: minimè neceſſaria expeditione: nec minoribus propemodum, quàm in quos irent Polonos, incommodis ſe ab auaro prin-

ro principe ſuo confici Borituoius ubi uidet alienos eſſe ab illo bello Bohemorum ſuorum animos, reduxit exercitum. Ita conatus ille primus, ſumptuſq; Sbignei tūc incaſſum cecidit, niſi quòd in ſequentem annū bellum tamen conflatum eſt. Nam Boleslaus incurſione illa Bohemorum ſuperiori ãno facta prouocatus, primo uere coëgit exercitum, eũq; mox duce Zelislao miſit in Morauiã. Nam ipſe ne unà proficiſceretur, magnis precibus à proceribus & noua nupta exoratus eſt. Iamq; Zelislaus peruaſtata tripartito agmine Morauia, ingenti pręda onuſtum reducebat exercitum, cum certior fit, Suentopelcũ Morauorũ ducem cum magnis copijs à tergo uenientem, non longius duobus miliarijs à ſe abeſſe. Itaq; præmiſsis impedimentis atq; captiuis, ſigna cõuertit, & inſtructa acie manus cũ hoſte conſerit. Pugnatũ æquo marte aliquãdiu, plurimũq; humani ſanguinis utrinq; fuſum eſt, ducibus ubiq; prælium inſtaurantibus. Ad extremũ neutrò inclinante uictoria, utriq; mœſti & pro uictis ſe gerentes: illi quidem in Morauiã, noſtri uerò cum præda incolumes in Poloniam ſeſe recepere. In eo prælio Zelislaus, dum ducis pariter atq; militis officio fungit̃, dextrã amiſit. Quem Boleslaus princeps, collaudatum pro meritis & uirtute, aurea manu donauit. Nec longa quiete data militibus, iterum eadem æſtate Boleslaus ipſe tranſmiſsis montibus atq; ſyluis, quibus Morauia à Polonia uerſus occidentẽ ſolẽ diſiungitur, incurſionem in Morauiam fecit: exuſtiſq; nemine reſiſtẽte, plurimis uicis atq; pagis, aliquãto tñ minorem prædã, quàm Zelislaus reuexit: proptерea quòd agreſtes à Sbigneo, ut creditũ eſt, de aduentu Boleslai certiores facti, in uaſtas ſyluas cum gregibus & armentis ſeſe occuluerant. Reuertente & ouante ex Morauis Boleslao, legatus Pontificis maximi Gualtho epiſcopus Beluacenſis in Polòniam uenit, adhibitaq; ſcelerum ac flagitiorum indagine & correctione, fauente & adiuuante principe, duos epiſcopos Gneſnẽſis prouincię ſedibus ſuis eiecit. Qui uerò ij fuerint, non liquet: niſi quòd Dlugoſſus alterum ex ijs Ciaslaum fuiſſe ſuſpicatur, qui Cracouienſem ſedẽ permittẽte Boleslao, ſine authoritate Pontificis Max. uſurpauerat. Geminata eſt aũt Boleslao uictoriæ Morauicæ lætitia nato filio Vuladislao. Quanq̃ contaminabant eã lætitiã Sbignei nõ obſcuræ machinationes, à quo exciti eſſe Bohemi, ſollicitati Pomerani dicebãtur: & rem credibilem faciebat, ꝙ ipſe cum ſuis copijs ad Bohemicam expeditionem non adfuiſſet. Diſsimulabat tamẽ Boleslaus, & patientia ſanare fratrem uolebat. Cæterũ Pomeranos è Polonia prædas agentes coërcere, & inſigniter ulciſci cupiens, æſtate ſequenti in Bohemos expeditionem ſimulat. Ad Glogouiam conuenire equites iubet. Inde conuerſo itinere, per denſas ſyluas ſeptimis caſtris, ad Colbergũ, frequens & opulentũ ea tempeſtate oppidũ, peruenit: & nocte quidẽ in ſyluis quieti data, inſequentis diei diluculo, uadato amne, qui oppidũ præterfluit, & maiore copiarũ parte ad ſubitos hoſtiũ impetus, ſi fortè eos aduẽtus ſuus nõ feſelliſſet, ſuſtinẽdos relicta, cũ reliquis oppidũ improuiſò adortus eſt. Iamq; portas oppidi effregerat, cũ facto ab oppidanis concurſu, recipere ſe coactus eſt: ueritus, ne ſui pauci à multis, in quibus & pueri & mulieres bonam de domibus atq; tectis operã nauare poſſent, opprimerẽtur. Pleriq; enim è noſtris prędæ cupidiores, ad ſuburbana diripienda diſcurrerãt. Primò tumultu dux hoſtiũ, qui in eo tũc oppido cõmoratus erat, in fugã ſe eiecit. Boleslaus caſtigatis ijs, quorum importuna auaritia factum erat, ne oppidũ primo impetu caperetur, maiore deinde ui & omnibus copijs oppugnationẽ aggreſſus: ubi caſſo labore & uulnerib. confici ſuos ab oppidanis ſtrenuè mœnia defendentibus animaduertit, direptis et incenſis ſuburbanis, in Poloniã cum pręda reuerſus eſt. Pauciſq; diebus quieti datis, cum ijſdẽ copijs inexpectatus in Pomeraniam rurſus inuadit: Suatoborum maritimæ oræ ducem, ſocium & conſanguineum ſuum liberaturus. Nam is propter iniuſtum & crudelem dominatum captus à ſuis, in uincula couiectus erat. Itaq; præmiſsis, qui Suatoborum repeterent, ipſe nõ magno interiecto ſpacio cum exercitu ſubſequitur. Pomerani repentino hoſtiũ aduentu territi, Suatoborum dimittunt, & in Boleslai caſtra perducunt. Boleslaus Suatoboro admonito officij ſui, & non optimę erga ſe ante eum diem fidei, ſtatim reduxit exercitum. Inſequenti anno rurſus, miſſa cum Scarbimiro magiſtro militum, quem comitem palatij uocat Vincentius, aliquanta manu, Pomeraniam, nemine prohibẽte, depopulatus eſt. Nam ipſe cum prædatoribus illis profectus non eſt. Haud longè tamen à Ppmeranorum finib. aberat. Reuertens è Pomerania Scarbimirus, ad principem contendit, ab equite quodam familiari ſuo ad nuptias pariter atq; dedicationem templi inuitatũ. Adueniens maiore lætícia explet conuiuiũ. Inde princeps hilarior, uenatũ ſe in ſyluã cũ centũ, nõ amplius, equitibus è conuiuio proripuit. ibi in Pomeranos, qui tũc fortè raptim in Poloniam incurſionem fecerãt, ſua damna cõpenſaturi, cum incidiſſet: fugere turpe ratus, manus cum hoſte,

Poloni infeſtãt Morauiam.

Suentopelcus Morauorum dux.

Zelislaus uirtutis ergò donatus aurea manu.

Morauia iterũ uaſtatur à Boleslao.

Legatus Pontificis Max.

Epiſcopi duo depoſiti.

Vuladislaus filius Boleslao natus.

In Pomeraniã expeditio Boleslai.

Colbergum.

In Pomeranos altera expeditio.

Suatoborus Pomeranorum dux.

Pomerania rurſus uaſtatur.

Boleslai periculum & fortitudo.

Ri a quam-

quamuis lōgè impar, conſeruit. Magnaq́; in eis ſtrage edita, dum iterū atq; iterū perrūpit hoſtile agmen, deficiēte ex uulneribus equo ipſius, & uno de comitib. equū ipſi ſuppeditante uix cū triginta ſuis, int quos & Scarbimirus erat, ſaluus euaſit: Pomeranis in ſtuporem uerſis, & perſequi abeūtes nō auſis, & mox ad ſuos peruenit: q re cognita, correptis armis certatim ad ferendā principi ſuo periclitanti opē accurrebāt. Pomerani ſine mora, omni fere militia incurſione, q̃ malè adhuc ipſis ceciderat, curriculo domos ſeſe recepēre. Fuerunt aut ſtratae ad tria millia. Sic temeritatis principis, proſperū tn̄ euentū habuit. In ea pugna Scarbimirus ualde cōſauciatus, dextrū etiā oculū amiſit. Implet mox fama huius prælij atq; periculi principis omnē Poloniā, multa (ut fit) ueris affingēs. Cōcurrunt ad uiſendū proceres: et obiurgant principē periculoſæ temeritatis: orāt, in poſterū ne ſeſe, remq; pub. in tantū diſcrimen praecipitet. Ille contrà, reprehenſionē facti ſui, ꝙ iam infectū fieri nequeat, in aliud tēpus, ſi ipſis uideat, differendā eſſe cenſet: hoſtē uerò, ſi uicē ſuam, cæſorūq; fratrum doleant, ſecū ſtatim ulciſcantur. Annuunt omnes, et mox domos ad arma capiēda dilapſi, quantū quiſq; copiarū ex tempore contrahere poterat, contrahunt. Acciuntur ex fœdere Ruſſorum auxilia: conducuntur etiam ex Vngaris mercenarij milites. Nunciatur interim Boleslao, Suentopelcū Bohemorū principē cum ualida equitum, peditumq; manu expeditionem parare in Poloniā. Erat aūt is Suentopelcus, quē & Conradū dici reperio, Ottonis Olomucẽſiū ducis, cuius ſuprà meminimus, filius: qui pulſo Boriuoio patruele, Bohemorū principatum illis diebus inuaſerat. Atq; id eò liberiùs faciebat, ꝙ magni erāt motus in Germania, bellumq; ciuile primùm inter Henricū eius nominis quartum Cæſarem, & Rudolphum ducem Sueuorum, Henrico uiuenti à principib. Electoribus ſuffectū: deinde Rudolpho extincto, inter eundem Henricum, & filium eius Henricum, quē pater ipſe imperij conſortem & regem Germaniæ fecerat. Is igitur Suentopelcus ſiue ſuopte ingenio, ſiue ob receptum è fuga Boriuoiū Polonis infenſus, ſiue adeò à Sbigneo ſubornatus, incurſionem in Boleslai ditionē, dum ille Pomeranico bello diſtinetur, facturus eſſe dicebatur. Diſtrahebatur ancipiti conſilio Boleslaus, Pomeranóſne prius ulciſceretur, an Bohemorum excurſionem reprimeret. Hic ſalus multorum agebatur: illuc iuſtus dolor & ira pectus generoſum impellebat, ueritum ne creſcerent hoſtibus animi patientia ſua. Tandē adueniētibus Ruſsis & Vngaris, utrumq; bellum perſequi ſtatuit, & Scarbimirū quidem cum parte copiarum in Pomeranos mittit: ipſe cum reliquis ad ſaltum Herciniū, qui Bohemiā terminat, Bohemis obuiā ire pergit. Verùm ij cognito Boleslai occurſu, quieuerūt: nec eos tūc ſibi laceſſendos Boleslaus exiſtimauit. Scarbimirus uaſtatis, ut mandatū erat, Pomeranorum finibus, nemine obuiā prodeunte, exercitū præda onuſtū reduxit. Mentio facta Vngarorū admonet nos, ut ne prætereamus, id quod in ipſorū annalibus reperimus. Tradunt ij, Almum Geiſæ regis filium, propter metum Colomanni fratris, cui Almus regnum, a Vvladislao patruo ſibi delatū, ultro conceſſerat, profugum, hoc anno, qui fuit à Christo nato 1 1 0 6. à Polonis in Vngariam reductum, & cum fratre pacificatum, non tentata dubia Martis alea, Polonorum auxilia dimiſiſſe. Noſtri nullam per hæc tempora Polonorū in Vngariā expeditionē cōmemorant: cæterùm ipſos ab Vngaris contra Pomeranos adiutos eſſe referūt. Nobis controuerſiā hanc dirimere nō libet. Hoc etiā año Boleslaus filia Suētoslaua auctus eſt: & cū Sbigneo fratre opera Suētopelci ſiue Stopolci Kiouienſiū principis, ad quē Sbigneus profugerat, in gratiā redijt. Sequēti año maiore ui Pomeranis bellū fecit. Iam ij malorū pertæſi, & aſsiduis agrorū ſuorū uaſtationibus fracti, ad deditionē animis inclinabant, ſoli Bialogradēſes, ciuitas ea fuit Pomeranorū in primis diues & populoſa, ferociores, cæteros quoq; à propoſito auerterūt. Itaq; in eos omnem belli molē cōtertit: ſed prius tn̄ miſsis cū legato duob. ſcutis, animos eorū tentat, albū ne, in quo pax rubrū, in quo bellū excidiūq; ſignificabat, mallēt. Superbius illi reſpōſum dedere, ambob. ſcutis acceptis: Sāguine Polonorū ſe ſibi candidā uictoriā paraturos. Itaq; Boleslaus admotis ad mœnia Bialogradi caſtris, actis uineis, & turribus celeriter excitatis, ſumma ope urbem expugnare nititur: quatit murum aries: ipſe princeps periculi immemor, inter primos uerſari, nec deterreri multitudine telorum hoſtilium, aut ſuorum circa ſe cadētium miſerabili interitu, quin ad portam urbis excindendam ſuis præiret. Depelluntur tandem ſumma noſtrorum ui è propugnaculis hoſtes, noſtriq; liberius effractis portis, cæſiſq; uel ſummotis qui in introitu urbis repugnabant, in urbem ſigna inferunt. Tunc demum Bialogradēnſes abiectis armis, clementiam uictoris ſupplices implorant. Parci iubet inermibus Boleslaus: & receptui ſigno dato, ab excidio & direptione urbis abſtinere milites iubet: euocatoq; & caſtigato magiſtratu urbis & omni multitudine, dat ueniam uictis. Hac uictoria

Scarbimirus oculo priuatur.

Senatus principem obiurgat.

Suentopelcus ſiue Suatoplugus Bohemorum rex.

Germaniæ motus.

Henricus pater & filius, Rudolphus, Cæſares.

Pomerani uaſtati à Polonis.

Almus rex Vngarorum à Polonis reductus, 1106.

Suentoslaua Boleslai filia.

Pomeranicum bellum.

Bialogradum Pomeraniæ captum.

Clementia Boleslai.

uictoria & uictoriæ moderatione accepta, Colberga, Camenũ, Vielenũ, Coſminũ, & aliquot pręterea oppida Pomeranorũ, in poteſtatẽ Boleslai uenére. Zarnicouũ excitatis turribus maiore ui oppugnatum, dum Boleslaus ad Bohemię fines excurrit, ad extremũ ſub autumnum reuertẽte eo, per deditionẽ receptũ, & Gneuomiro, qui eius oppidi dominus fuerat, redditũ eſt: cũ is religionẽ Chriſtianã, à qua alieni adhuc erãt Pomerani, à Boleslao de ſacro fonte leuatus, ſuſcepiſſet, & in Boleslai, ſucceſſorumq; eius principũ Polonię uerba iuraſſet: Quod autẽ de excurſione Boleslai ad Bohemorũ fines attigimus, ita ſe habuit. Cozle arx ſupra Odrã ſita, ad reprimẽdas Bohemorũ ſiue Morauorũ incurſiones peropportuna, conflagrauerat. Suſpicabatur Boleslaus dolo Bohemorum incendium id conflatũ eſſe: eoſq; mox locum denuò munituros, & præſidio firmaturos, ni ipſe anteuerteret. Nec tamen eum, quem in Pomeraniam duxerat exercitum, longo itinere & labore belli defatigatum, nondum confecto eo bello, deducere, & nouo labore conficere uolebat. Itaque Sbigneum fratrem auxilia, cum quibus ad inſtaurandam arcem Cozle iret, popoſcit. At ille nõ modo nõ fecit poſtulata, uerumetiam legatis fratris ſuperbo & pleno contumelię reſpõſo oneratis, uix manus abſtinuit. Permoleſtè id tulit, ut par erat, Boleslaus. Itaq; cũ paucis uoluntarijs, ſumma celeritate cõfecto itinere, reſtaurata arce Cozle, ac mox recepto Zarnicouo, ꝙ hyems iã inſtabat, dimiſit exercitũ. In Poloniã reuerſus, ad ampliſsimum ſenatũ de iniurijs, contumelijs & perfidia Sbignei refert. Conſtabat, cũ aduerſus cõmune placitum (quod inter fratres iureiurãdo interpoſito cõuenerat, ut neuter ſine altero fœdus cum quoq̃ percuteret, & alterius hoſtẽ, ſuum uterq; duceret) cũ Pomeranis fœderatũ eſſe: his crebros nũcios & munera mittere, uiciſsimq; ab eis accipere: captiuos, ſi qui forte de eius ditione capti eſſent, ei cõdonari. Proferebãt teſtimonia, & literę eius interceptæ, ad Bohemos & Pomeranos ſcriptę, quib. eæ gẽtes aduerſus Boleslaũ ſollicitabant, ac doli in caput Boleslai cõcinati aut meditati aperiebant. Certatim quiſq; in ſenatu partim hæc exaggerãt, partim alia præterea, quæ acceperãt, aut cõpererant, proferunt. Cẽſent omnes nõ eſſe ferendũ diutius monſtrũ illud, ſed armis perſequendũ: & aut tollendũ de medio, aut certè pellendũ hoſtẽ publicũ, q eo ſit capitalior, ꝙ ſub ſpecie ſocietatis & amicitiæ fallat. His cognitis Sbigneus, diffiſus rebus ſuis, maluit ad clemẽtiã & miſericordiã fratris, quã ſummã eſſe in eo nouerat, cõfugere: quã uitiũ & armorũ eius uniuerſę Polonię conſenſu nitentium, in ſe periculum facere: præſertim cum ſuorum animos alienos à ſe eſſe intelligeret, & in Bohemis atq; Pomeranis parũ iam ſpei reponeret. Etenim Boleslaus cum Bohemis quidem pacem fecerat, Pomeranos uerò fregerat: & diſtinebantur ij tunc, ut uidetur, Saxonum, Danorumq; bellis. Itaq; Sbigneus per Balduinum Cracouienſem epiſcopum, & Iaroslaum Ruſſorum ducem, ut uult Gallus, ueniam, & Maſouiam, cætera ditione ſua Boleslao conceſſa, impetrauit, & in poteſtate illius ſemper ſe fore ſanctè promiſit. Hoc tempore Pomeranorum manus, ſiue ea prædabunda forte incurſionem fecerat, ſiue intẽtis in unum inſidijs ad rem certam uenerat, Spicimirũ uicũ improuiſo inuaſit. Seceſſerat eò tunc cum paruo comitatu Martinus Archiepiſcopus Gneſnenſis, prius & uenerandus ſenex. Atq; is ad primũ tumultũ & aduẽtum, hoſtilẽ, timore ſubminiſtrãte cõſiliũ atq; uires, inter cõtignationẽ tẽpli abſcõſus latuit: miniſtri uero & comites eius, dilapſi partim euaſerũt, partim in fuga ab hoſtib. capti ſunt, inter quos erat Archidiaconus Gneſnẽſis, eũ Pomerani, ꝙ & ſacerdos, & ſplẽdidè ueſtitus, & magna oris dignitate præditus eſſet, Archiepiſcopum eſſe rati, ſpoliato raptim tẽplo, ſecũ abduxerũt. Ferunt, Pomeranos omnes, quicũq; Archidiaconũ & ſacra tẽpli uaſa attigiſſent, domũ reuerſos, cũ liberis, cõiugibus, propinquis, atq; domeſticis familijs, uel comitiali morbo correptos ad parietes & ſaxa ſeſe alliſiſſe, uel in amentiã uerſos partim mutuis cædibus cõcidiſſe, partim dẽtib. & unguibus in ſeipſos ſæuijſſe. Hoc malo igit̃ perculſi, cauſaq; mali notata, Archidiaconũ cũ ſacris uaſis, et omni inſtrumento templi Spicimirienſis conquiſito, domum remiſerunt. Hæc ita diuinitùs ad preces pij, ſanctiq; Archiepiſcopi accidiſſe exiſtimant. Addunt Dlugoſſus & Vincentius, ex eo tempore Pomeranos religionem Chriſtianã ſuſcepiſſe. His adſtipulantur Albertus Crant. qui et ipſe Pomeranos Boleslai huius principis opera Chriſtianos factos eſſe ſcribit: tametſi paulo poſterius. Longè quidem antè ij cum cæteris eius oræ Slauis, quos Vandalos uocat Crantius, Chriſto nomina dederãt, partim Germanorum, partim Polonorum armis adacti: ſed rurſus ad priſtinam impietatem ſemel atq; iterum deſciuerant. Poſt hæc Bohemicum, et ex eo Teuthonicum bellum exarſit in Polonia, ex huiuſmodi cauſa. Henrico quarto Imperatore capto, & in carcerem coniecto, ac deinde angore animi cõfecto, liberè iam Henricus filius eius tenebat habenas imperij: inferebatq; is bel-

Vrbium Pomeranicarum deditio.
Zarnicouum à Boleslao in poteſtatem redactum.
Gneuomirus Zarnicouii dominus Chriſtianus factus.
In Sileſiam excurſio Boleslai.
Cozle arx exuſta & inſtaurata.
Sbignei contumacia.
Sbignei doli.
Clementia Boleslai erga male merentem fratrem.
Spicimirus uicus à Pomeranis direptus.
Archidiaconus Gneſnen. captus à Pomeranis.
Sacrilegij pœna.
Pomerani religionem Chriſtianam ſuſcepêre.
Henrici quinti Imper. expeditio in Vngariã.

lum Vngaris,ob uexatos & uiolatos milites,q ex uniuerſo orbe Chriſtiano ad Aſiaticam contra Saracenos & Turcas expeditionē,& recuperandā Hieroſolymā per Vngariā proficiſcebantur,& Almū Colomanni regis fratrē exulē reducebat.Ad quod bellū Bohemos etiā,utpote tributarios Rom.imperij,ſecum in exercitu ducebat. Hac tāti belli mole territus Vngarorū rex Colomannus,Geiſæ filius,q Ladislao patruo in regnū ſucceſſerat,à Boleslao colloquiū petijt.

Boleslai cū Colomanno rege fœdus & affinitas.

Loco,dieq́ cōſtituto,cōueniūt principes in Scepuſienſi territorio: ſocietatē inter ſe ineunt:cōmunes amicos, cōmunes hoſtes ſibi fore ꝓmittūt: fœdus, quo firmū,perenneq́ ſit,noua affinitate ſanciunt:Colomannus enim Iudithā Boleslai filiā, Stephano filio ſuo natu maiori deſpondit:

Scepuſium in dotem datum Vngaris.

Scepuſienſe territoriū, quod Polonicæ ditionis erat,in dotē datū,ex eo tēpore in Vngarorū poteſtatē uenit. Veniebat iam Henricus imperator cum ualido exercitu contra Vngaros, Almū Colomanni regis fratrem natu minorē ſecū ducens.Idq́ factū eſſe quinq́ annis antè,q̄ Bonfinius ſupputat,multis authorib.& argumentis docere poſſumus.Ibi Boleslaus Vngaris,quemadmodū cōuenerat,auxilia mittit:ipſe cū non contēnendis alijs copijs in Bohemiā inuadit, Boruoiū & Sobeslaū Suentopelci Bohemorū principis fratres patrueles, Colomāni regis ſororis filios exules in comitatu ſuo habēs.

Bohemia uexatur à Polonis.

Tametſi Vēceslaus Hagecus uelle uidet̄,nō interfuiſſe huic expeditioni Boleslaū.Suentopelcus Henricū ad Vngaricū bellū cum auxiliarib.copijs ſequēs, Vaſconi & Mutinæ procerib. ſummā rerū Bohemicarū cōmendauerat.Hi igitur Boleslao fines Bohemiæ ingredienti,cū aliquāta ſuorū manu occurrūt:initoq́ prælio profligati,Pragam ſe receperunt.Polonus uaſtata magna parte Bohemiæ,oppidisq́ aliquot captis atq́ direptis,incolumē & ingēti præda ditatum reduxit exercitū. Suentopelcus de domeſtico periculo certior factus,ægrè impetrato ab Imperatore fremēte,& Polonis iam tūc minante,cōmeatu,raptim cum ſuis in Bohemiā reuertit: cumq́ Polonos tūc ulciſci procliuè ipſi non eſſet,in ſuos iram cōuertit,quaſi eorū cōniuētia & proditione Bohemia uaſtata eſſet. Et Vaſco quidē alter de ijs,quib.princeps abiens imperium mandarat,in collegā culpā omnē trāsferebat.Res uериſimilis eſſe uiſa eſt,eò ꝙ Mutina gente Rauita ſiue Verſouius, in Polonos ſemper propenſa,erat.

Rauitarum excidium in Bohemia, & in Poloniam migratio.

Itaq́ is cum duob.filijs, & alijs nōnullis primorib. Rauitis,& paruulis eorū filijs,iuſſu principis indicta cauſa capitali ſupplicio affectus eſt. Reliqui ex ea familia fuga elapſi,in Poloniā cōmigrarūt.In Vngaria nihil præclari geſtum eſt à noſtris: ſed rebus cum Cæſare & Almo fratre amicè compoſitis,dimiſit Colomānnus auxilia. Reuertentē aūt à Bohemica expeditione Boleslaū, duæ res aduerſæ & moleſtæ excepêre.Nam Sbislaua uxor eius uitā cum morte cōmutarat:Pomerani aūt Vſce arcē Gneuomiro Zarnicouienſi domino uel authore,uel adiutore, per deditionē interceperāt, deceptis qui in præſidio fuerāt,cū falſum de Boleslai morte rumorē cōfinxiſſent, quaſi is uictus à Bohemis,captusq́,& Henrico Cęſari traditus eſſet.

Pomerani Vſce arcem intercepere.

Itaq́ omnib. rebus poſthabitis Boleslaus,à Bohemica expeditione maximis itineribus rectà in Pomeraniā cū paucis expeditis militibus contendit,reliquo exercitu dimiſſo, ut præda Bohemica exoneratus,ad Pomeranorū fines ſibi occurreret.

Pomeranicum bellum.

Nec tamē expectauit,dum is exercitus conueniret: ſed cum paucis illis,ita ut uenerat rapida excurſione,cædibus hominū & incendijs uillarū,hoſtium fines uaſtauit:non quo ſic ulciſceretur eorū iniurias,ſed magis ut incolumē ſe eſſe,et mox iuſtas pœnas de perfidis exacturum, ipſis oſtenderet. Poſteaquam uniuerſus cōuenit exercitus,Velenum oppugnat.

Velenum oppugnatum.

Nam id quoque recepto Gneuomiro defecerat:nec ita magno,ut Vſce,præſidio tenebatur. Iam autem hyems aduentabat. Erat in exercitu cum fratre Sbigneus: ſed cum hoſtibus,qui aliquanta manu coacta, opportunitatem inuadendorum noſtrorum obſeruabant,ſentiebat,eosq́ clàm per internuncios de omnibus rebus & conſilijs fratris certiores faciebat, & prodendi,perdendiq́ eius occaſionem quærebat.

Sbignei perfidia.

Nocte quadā caſtris clàm egreſſus,perſuadet Pomeranis,ut ſe duce caſtra Polonorū adoriantur: perfacilè eſſe,quamuis paucis multos inopinantes opprimere. Sequūtur Pomerani.

Pomerani funduntur à Boleslao.

Agebat fortè in ſtatione & excubijs Boleslaus, quod quidem crebrò facere ſolebat, is re animaduerſa,hoſtes cum tumultu & ſtrepitu in caſtra irrumpentes,cum ijs qui in ſtatione erant à tergo adoritur:ſuos in caſtris ſubita re perculſos,uoce ſublata animat: concidunt animis hoſtes,in inſidias præcipitatos ſe eſſe rati: conciduntur & capiuntur utrinq́: pauci tegentibus eos tenebris effugiunt. Captus eſt & Sbigneus, detractaq́ galea agnitus,& ad Boleslaum adductus,in ſequentem diem aſſeruatus eſt.

Sbigneus exceptus.

Iudicium de Sbigneo.

Orto die,refert rem Boleslaus ad caſtrenſe conſilium. Ibi alius alio acerbiorem in Sbigneum dicit ſententiā. Sed omnium acerbiſsimam Secechus palatinus Cracouienſis, qui iam ab exilio reuerterat. Is grauiſsimè in genus, mores, ingratitudinē, impietatē & perfidiā Sbignei inuectus,exag-

gerans,

geradis, quæ is in patrē indulgentiſsimū, quæ in fratrem manſuetiſsimum, quæ in patriam optimè merentem peccaſſet, nullo non ſupplicio dignum, & unguib. atq; dentibus, ſi fertum delit, populariter laniandum ac diſcerpendum eſſe pronūciauit: Boleslaum etiam de nimia & pernicioſa ipſi, totiq; reipub. facilitate & clementia obiurgauit. Productus, & cauſam dicere iuſſus Sbigneus, cum ſe non explicaret, & re manifeſta redargueretꝰ, non morte tamen, quemadmodū cenſebant omnes, ſed exilio à mitiſsimo fratre damnatus, in Bohemiam abijt. Velenenſes uigilijs, defendendæq; arcis labore aſsiduo fatigati, & deſperato ſuorum auxilio, arcem apertis portis dedunt. Introgreſsi milites, crebris Pomeranorū defectionib. & immedicabili perfidia cōmoti, in omne genus hominū nullo neq; ſexus, neq; ætatis, neq; ordinis diſcrimine deſæuierunt: nequicquā reuocante Boleslao, & uictis parci iubente. Gneuomirus ad principem uiuus adductus, cōminuto fuſtibus capite, iuſtas perfidiæ pœnas dedit. Boleslaus cum per hyemem iam nihil rectè geri poſſet, reduxit, dimiſitq; exercitum. Gallus per hyemem etiam Pruſſos adortū eum eſſe memorat, concretis glacie lacubus & paludibus, quibus ea regio impedita, difficilem præbet aditum alijs temporibus: per uaſtatisq; ferro & igni agris, magnam hominum & pecudum prædam abegiſſe, nemine obſiſtente, aut pugnæ copiam faciente. Sequēti anno, qui fuit poſt Chriſtum natum 1109. Germanicū bellū exarſit: breue quidē illud, ſed proſpero ſucceſſu, magnaq; gloria Polonorū & Boleslai principis geſtū. Cuius hæc fuit cauſa. Adiutos à Polonis Vngaros, & uexatos, retractosq; è ſuis caſtris Bohemos, ipſe per ſe indignè ferēs Henricus Cæſar, magis etiam à Bohemis cōtra Polonos incitabatꝰ. Sollicitabatꝰ & à Sbigneo exule magnis pollicitationibus, eaq; ſpe implebatꝰ, ut p Sbigneū Poloniā omnē nullo negocio in poteſtatē ſuā redacturū ſe eſſe crederet. Affirmabat eī Sbigneus, primo eius aduentu, certatim ad ſe Polonos defecturos eſſe. Igitur initio æſtatis, quæ Vngaricū bellum cōſecuta eſt, cū maximis copijs atq; uirib. totius Germaniæ & Bohemiæ Poloniā, quæ Saxonib. atq; Thuringis cōfinis eſt, & nūc Marchiæ Brādēburgēſis ac Sileſiæ nomē habet, ingrediꝰ: Lubus arcē & oppidū, quæ ſedes epiſcopi etiā nūc eſt in prouincia Gneſnenſis Archiepiſcopi, capit (tametſi negant quidā) & Magdeburgenſi Archiepiſcopo donat. Bythomiā deinde, nō hanc quæ in Oppolienſi tractu eſt, tentat: ſed à Polonis audacter ex oppido erūpentibus repulſus, ſpei ſuæ & Sbignei pollicitis nō reſpondere euentū, iniquius tulit, & omiſſa atq; in aliud tēpus reſeruata Bythomia, ad interiora contendit: Recenū recepit: inde ad Glogouiā duxit. Iam eò Boleslaus partē copiarū præmiſerat, quæ hoſtē trāſitu Odræ fluuij prohiberēt, dum ipſe Ruſſorū & Vngarorū auxilia expectat. Verùm Cæſar nouo inuento uado, haud ita procul à Glogouia tranſducit exercitum ad nonum Cal. Septemb. peneq; noſtros ultra Odram ſtatiua habentes oppreſsit: paucos quidem milites in agris uagantes, & magnam agreſtium, pecudumq; prædam cœpit. Reliqua militū manus partim in oppidum ſeſe recepit, partim fuga diſsipata eſt. Magna ui oppugnatur oppidum, frequens quidem ea tēpeſtate, ſed non munitiſsimum. Oppidani ueriti, ne capto p uim oppido, extrema quæq; ab irato hoſte paterentur, quinq; dierū inducias petunt, quib. niſi ſuccurſum ſibi eſſet, deditionē promittunt, obſides dant primorū ciuiū liberos: ad Boleslaum principem mittunt, quanto in diſcrimine ſit oppidū, & quid cum hoſte conſtituerint exponunt: orant, celeriter ſibi ut opem ferat. Collaudat ille eorum conſiliū: affuturum ſe eſſe maturè pollicetur. Quod ni affuerit ad cōſtitutū cū hoſte tempus, ſuſtinere eos porrò impetum hoſtilem iubet. Ni faciant, deleturū ſe eſſe eos poſt diſceſſum Cæſaris iurat. Malint ergo paucorum obſidum iacturam facere, quàm uniuerſi perire. Valuit apud Glogouiēſes plus fides & authoritas principis, quàm priuata pietas. Itaq; biduo, quod de inducijs erat reliquum, ad ſuſtinendam uim hoſtium omni ope ſeſe cōparant, turres & mœnia quaſſata & labefactata reficiunt, lapidū & aliorū telorum maximā uim in turres congerunt. Adueniente quinta die, imperator promiſſam deditionem poſcit: ubi mutatos oppidanorum animos uidet, iratus corona oppugnat oppidū, obſides pallijs alligari, & ad mœnia obuerti iubet, ut dum ſuis oppidanorū miſericordia parcit, facilius & liberius milites mœnia ſubeant. Sunt aūt pallia aſſeres cōpacti, qui milites mœnibus ſuccedentes tegunt, & à miſsilib. defendūt. Sed nihilo minus oppidani omne telorū genus in ſuos iuxtà ac in hoſtes cōgerūt: qui propius ad mœnia acceſſerant, aut ſcalis admotis muros iam ſcādebant, eos contis deturbant, lapidib. obruunt, pice & aqua feruēti perfundunt, præcipitesq; agunt. Cæſar hoſtium ſiue pertinaciam, ſiue conſtantiā admiratus, & ſuorū uulnera & pericula miſeratus, receptui canere iuſsit. Sic eo die & ſuccedentibus aliquot deinceps, fruſtra tentata expugnatio eſt. Nec uoluit poſtea Cæſar ſuos periculo obijcere. Permultos

Sbigneus exilio mulctatus.

Velenum direptum.

Gneuomirus fuſte comminuto capite interfectus.

In Pruſsiam excurſio Polonorum.

1109. ann.

Germanicum bellum.

Lubus arx capta à Cæſare, & Archiepiſcopo Magdeburgen. donata.

Bythomia oppugnata.

Recenū oppidum.

Glogouia oppugnata & fortiter defenſa.

Glogouienſiū fides & cōſtantia.

Pallia

enim fortes uiros, Bauaros, Saxonas, & Bohemos una illa oppugnatione amiſerat. Ac Bauarorū quidē & Saxonū funera honorificè domos remiſit, Bohemi uerò ad Glogouiā in cāpis tumulati ſunt. Nō receſsit tamē ab obſidione Glogouiæ Cæſar. *Belli gerendi ratio.* Iam Boleslaus expectata auxilia acceperat, ualidasq; de ſuo milite copias habebat: itaq; ꝓpius hoſtē accedit, nec tñ pugnādi copiā, quāuis flagitantib. ſuis, faciebat: ſed è latebris & inſidijs hoſtilē exercitū carpebat, pabulatores excipiebat, noctu ſubducendæ alui cauſa caſtris egreſſos trucidabat: ſæpius intēpeſta nocte cū clamore & clāgore turbarū hoſtiū caſtris adequitabat, excubias aut opprimebat, aut è ſtationib. depellebat: interdiu quoq; nōnūquā prādētes aut quieſcētes tumultuariè adoriri, ꝑſequēti hoſti cedere, recipientē ſeſe rurſus ꝑſequi, celeritate equorū ſuorū, & hoſtiliū tarditate, grauiq; armatura fretus. Itaq; neq; oppugnādi oppidū, neq; reficiēdi ſe, neq; quieſcēdi ſpaciū hoſti dabat. Exurebat etiā circūiacētes uillas, obſidebat itinera, ita ut integras legiones pabulatū mittere hoſtes, & lōgius petere cōmeatū neceſſe haberēt: ſæpeq; reuertentib. præda excutiebat. Celebre his rebus erat Boleslai nomen inter hoſtes, totaq; caſtra laudes & uirtutes eius, cōpoſitis etiā ad id carminib. ꝑſonabāt: ita ut Cæſar capitali pœna, ne id fieret, ſancire cogeret, ueritus ne ea res formidine atq; deſperatione animos militū ſuorum deijceret. Angebatᷣ aūt ancipiti malo, obſeſſo ꝙ obſidēti ſimilior. Et infectis quidē rebus ab obſidione diſcedere turpe, manere aūt diutius in loco, periculoſum ducebat: ne nō mutantē caſtra exercitū & peſtis, & fames, & peruigilia, ꝓpter crebros noſtrorū inſultus cōficerent. Tandē ui expugnare oppidū ſtatuit. Cęterùm Suentopelcū cū Bohemis ad ſuſtinendos noſtrorū impetus, ne ſe oppugnationi urbis intento, caſtra ſua caperēt, obijcit. Et impediebāt nōnihil Bohemi noſtrorū conatus, tum in *Suentopelcus Bohemus dolo interfectus.* ſtatione illa, tum aliàs. Verùm Suentopelci mors nō parū adiumenti noſtris attulit, aduerſariorum uerò animos deiecit. Occidit aūt eum Ioānes Ciſtes, eques Bohemus exul, ſiue Boleslai cōſilio, & præmio percuſſori ꝓpoſito adductus, (nam & hoc fertᷣ) ſiue ꝓprij exilij, cæſorumq; propinquorū Rauitarū dolore ſtimulatus. Certè patrata cęde, fuga, nequicquā ꝑſequentib. Bohemis & Germanis, pernici equo elapſus, magnis præmijs a Boleslao affectus eſt. Perculit is caſus uehemēter Cęſarē, & omnē eius exercitū. Itaq; tumultuatū in caſtris, ac tota nocte in armis uigilatū eſt, ne qd maius noctu noſtri aggrederentᷣ. Neq; enī in uno illo tā audaci facinore cōquietura eſſe Polonorū audacia uidebatᷣ. Poſtero die cōploratione circa cadauer facta, Cæſar ut Bohemorū ſtudia & uoluntates retineret, ꝑmittit eis, ut principē ipſi ſibi, quē uelint, eligāt. Illi Henrico & Venceslao Suentopelci filijs, & Vuladislao eiuſdē fratre patruele, quē prius Suentopelco ſucceſſorē interpoſito iureiurando deſignarāt, præteritis, Otthonē eiuſdē Suentopelci fratrē germanū Morauię Marchionem *Ottho dux Bohemis datus.* abſentē regnare iuſſerunt: à Cęſare miſsionē flagitarunt, deducendi funeris gratia: & ꝙ uerebantᷣ, ne Boriuoius & Sobeslaus exules, qui uel authores, uel certè cōſcij necis fraternæ eſſe credebantᷣ, principatū inuaderēt. Ac ne Vuladislaus quidē tā inſigni iniuria affectus, quieturus eſſe exiſtimabatᷣ. Et ita ſanè accidit. Ad primum enim nuncium fraternę mortis, *Vuladislaus principatū apud Bohemos occupat.* principatū is occupauit. Aegerrimè Bohemorū diſceſsionē tulit Cæſar: maluit tamen hoc ipſis concedere, ꝙ ut ij nequicquā aduerſante ſe, irritatis animis diſcederent. Boleslaus ratus Cæſarem non ſatis auſpicati belli iam pertæſum, ſimul ꝙ hyems inſtabat, faciliorem, placidioremq; fore, legatos ad eum de pace miſit. *Legatio Boleslai ad Cæſarē.* Edit ille pacis conditiones, ut Sbigneus in principatum ſuum reſtituatur, & ut Poloni tributarij ſint Romano imperatori. *Henrici Cæſaris arrogātia.* Duræ uidebantur noſtris hæ conditiones, neq; exiſtimabant principē eas accepturū eſſe. Ibi Henricus Cæſar ambitioſè admodum & arroganter, oſtendens legatis theſaurū, quem ingentē habebat: Hic, inquit, Polonos perdomabit. Erat legationis princeps Scarbicus comes ex ea gente, *Habdancorum familiæ origo.* quæ inſigne habet lineas iunctas in modum duorum trigonorū ęqualiū, acutos angulos habentiū, quorum baſes ſurſum uerſus pateant: uel, ut planius ac rudius dicam, in modum VV literæ geminæ maiuſculæ. Is igitur Scarbicus ſtultā Cæſaris iactantiam notans, annulo, quem digito geſtabat, in theſaurum proiecto: Aurum, inquit, adijciamus auro. Id ſcomma intellectum Cæſar, gratias agendo cluſit, **Habdank**, inquiens lingua Germanica, quod eſt, gratias ago. Inde familiæ id nomen manſit, ut Habdanci dicantur. Ex qua familia Michaël comes Lubenenſe monaſterium in maiore Polonia paulò poſt conſtruxit atq; dotauit. Hæc eo libentius commemoramus, quòd ex *Ioannes Choinius episcopus Cracouienſis, & Cācellarius Poloniæ.* hac familia fuit Ioannes Choinius epiſcopus Cracouienſis, & Cancellarius Poloniæ, uir clariſsimus, admirabili ingenio, excelſo animo, maximo conſilio, eruditione & iuriſperitia non uulgari, rara celeritate ac dexteritate in rebus agendis præditus, in uictu, cultuq; corporis elegans & moderatus, temporis parciſsimus, conſtantia uerò, integritate & liber-

libertate in defendenda iuſticia & iniuſtitia oppugnanda ſingulari: quibus rebus cum potentes & factioſos quoſdam offendiſſet, eorum obtrectationib. minus gratioſus fuit apud multitudinem, quàm eſſe debuit. Cæterùm regi Sigiſmundo, cuius iudicium diuinũ erat, ita fuit charus, ut inuidi quidam & inimici, plus quam filium eum diligi ab illo, dictitarẽt. Atq; is uiueret adhuc fortaſſe, ſi chariora ſua cõmoda, quam uirtutẽ & rempub. habuiſſet. Cæterùm ante octo annos immaturã mortem obijt, maximo noſtro dolore. Etenim nõ in clientis, ſed in alumni atq; filij loco nos dilexit, ac de ornamentis noſtris ſedulò cogitabat. Sed unde deflexìmus, reuertamur. Reuerſi ad Boleslaũ legati, mãdata Cæſaris retulẽrũt, miratur ille cõfidentiã Cæſaris, & iniquitatẽ cõditionũ, quaſi uictor uictis leges imponeret, ac nõ dubia adhuc eſſet Martis alea. Itaq; quã nõ impetrabat pacẽ, ui & armis extorquere pergit, ac maioribus q̃ prius dãnis & incõmodis hoſtẽ afficit, minus aptũ ꝑ ſe, abductis Bohemorũ auxilijs, ad noſtrorũ inſultus diurnos atq; nocturnos reprimendos: nec ullã ei dat lignãdi, pabulãdi, cõmeatus petẽdi, atq; adeo è caſtris prodeũdi facultatẽ. His malis fatigati Germani, maioraq; metuentes, aliò trãsferre bellũ ſtatuũt, ut loci mutatione & aura meliore, & pabulatione, cõmeatuq; laxiore uterent̃. Simul aũt elicere ſe noſtros ad decernendum de ſumma rei uniuerſis copijs aliqua occaſione poſſe ſperabãt. Soluta igitur Glogouiæ obſidione, ad interiora Poloniæ & Vvratislauiã urbẽ inſtructa acie contendunt. Inuadit à tergo, carpitq; extremos hoſtium Boleslaus, turbat ordines, impedit iter: nec ſuſtineri noſtrorũ impetus a paucis poterat, uulnerabãt̃ hoſtes haſtis cominus, eminus ſagittis: cũ illi cõuerſis ſignis ad prælium ſe expedirent, noſtri diuerſi refugiebant, rurſusq; ex interuallo, iter proſequentes adoriebant̃. Orabant principẽ noſtri pleni fiduciæ, tota ut acie cũ hoſte dimicaret. ſatis ſibi eſſe animorũ, ſatis uirũ ad apertũ certamen: defungi ſe cupere ſemel totius belli labore: indignũ eſſe, uaſtari agros ſuos, expugnari arces & oppida ſe intuẽtib. Quietos eſſe iubet Boleslaus, & ad omnia paratos: ſibi curæ fore, quid facto opus ſit. Cæſar magno cum labore & cæde ſuorũ, ægrè in conſpectũ Vvratislauiæ uenit. Eſt circũ Vvratislauiam latè patens planicies: Boleslao locus uiſus eſt peropportunus ad dimicationẽ prælij, & noſtris propter leuẽ armaturã & pernicitatẽ equorũ, equitumq; multitudinem, quàm hoſtibus, cõmodior. Itaq; paucis milites cohortatus, adeſſe tempus, quod dudum flagitaſſent: meminiſſent pollicitationẽ ſuarũ: cogitarent in eo prælio imperiũ, ſalutẽ & libertatem patriæ uerti: uiri, & maiorib. ſuis digni eſſe pergerẽt: uaſtatos agros, incenſas uillas, capta oppida, in ſeruitutẽ redactos agricolas, ulciſcerẽtur: gloriã deniq; maiorũ ſuorũ, imperatore orbis terrarũ deuicto, illuſtrarẽt. Deinde maiore, quàm aliâs, ui hoſtes à tergo & ab laterib. laceſsit. Cõuertunt illi acies more ſolito, noſtros repulſuri. Non iam refugiebant noſtri: ſed celeriter ad ſigna & ordines ita ut iuſsi erant, concurrentes, præter opinionem hoſtiũ, pugnandi copiam fecêre. Prælium fermè exoriente ſole initũ, durauit uſq; ad meridiem. Et inclinabat quidem ad hoſtes uictoria: reprimebãtur noſtri equites graui illorum armatura, nec denſas peditum phalanges perrumpere poterant, ſed quaſi in murũ incurrebant, maiore ſuo quàm hoſtium detrimento: iamq; audacius illi uiciſsim ſigna inferebant, nutabãt Poloni: uerùm Boleslaus omnia ſollicitè prouidens, ubicunq; deteriori loco rem ſuorũ eſſe animaduertebat, accurrebat, & hortando, orando, ſubſidiarias cohortes, ſubmittendo, inſtaurabat pugnam. Ad extremũ cohortes aliquot Sileſiorũ, facto cuneo ab aperto latere curriculo in hoſtiles acies inuehi iuſsit. Quod ubi factum eſt, celeriter inuadentib. noſtris in auerſos & inopinantes, perturbari cœpere hoſtium ordines. Noſtri alacriores, mutua ſignificatione & clamore ſeſe cohortati, inſtare utrinq; trepidantib. nec ſpaciũ colligẽdi ſeſe dare. Acrius tamẽ adhuc à fronte noſtrorũ impetũ ſuſtinebant hoſtes: ſed ubi ſuos à tergo cedere noſtris urgentib. reſpexêre, in fugam ſeſe omnes conijciunt, in primisq; Cęſar ipſe, nequicquã reuocare fugientes conatus. Iamq; non in ancipiti dimicatione, ſed in cæde fugiẽtium & impedientiũ ſeſe, noſtri uerſabant̃. Plurimi mortales interfecti ſunt, permulti uiui in poteſtatẽ uenẽre: atq; ij honeſtè & liberaliter iuſſu Boleslai habiti & aſſeruati ſunt. Multi etiam ex noſtris ceciderunt: longè plures (ut in nudis, aut certè leui armatura tectis euenire neceſſe erat) uulnerati ſunt. Campus, ubi pugnatũ erat, plenus cadauerũ, acerbũ & miſerabile ſpectaculũ exhibebat. Ac noſtri quidem cõquiſiti & ſepulti ſunt. Germani uerò inſepulti, canibus & uolucribus eſca iacuêre. Inde cum eò tanta uis canum conueniſſet, ut difficilem trãſitum præberet paucis iter facientibus, Caninus campus à Polonis atq; Germanis locus ille dictus eſt: et in hodiernum uſq; diem utraq; lingua nomen hoc, is qui ibi eſt uicus, retinet. Abeſt aũt uno à Vvratislauia milliario. H. Mutius longè diuerſum ab hoc exitũ, diuerſamq; item cauſam huius belli memoriæ prodidit. Sic enim

Boleslai cohortatio.

Prælium Polonorum cũ Germanis.

Boleslai de Hẽrico Cæſare uictoria.

Henrici Cæſaris fuga.

Caninus campus.

enim is ſcribit: Poſt comitia illa Aquiſgranen. ſequenti anno iterũ Francofordiæ cõueniũt principes & imperator, deliberantq́ de bello ſuſcipiendo contra Polonos: qui tributũ imperatori debitũ dare recuſabant, regemq́ ſibi elegerant, ipſiq́ coronã impoſuerant: qui tũ imperatoris erat ſummus contemptus. Quare cõſcripto exercitu, in eos proficiſcitur. Rex ante imperatoris aduentũ in caſtris eſt: pugnatur aliquoties multo utrorũq́ ſanguine: ad extremũ uerò uicit imperator, milite Germano fretus, & potentia ſua. Polonis igitur in fidem receptis, tributoq́ ueteri aucto, ꝓpter belli expenſas, reuertit̃ in patriã. Hactenus Mutius: neq́ cum Gallo illius tẽporis ſcriptore, neq́ cum ratione temporũ cõgruenter. Neq́ enim tunc regẽ ſibi crearũt Poloni: ſed ante centũ annos creatũ, paulo ante illud tẽpus habere deſierunt. Sed nos cætera perſequamur. Boleſlaus tam inſigni, tametſi nõ incruenta, uictoria triumphãs, ꝙ hyems iam aderat, dimiſit exercitũ ſuum, auxiliares uerò Ruſſos & Vngaros pro meritis remuneratus, in hybernia diſtribuit. Clarius uerò quàm antehac, ea uictoria Boleſlai & Polonorũ nomen apud Germanos factũ eſt. Itaq́ cũ Henricus Cæſar acceptã à Polonis apud Caninum cãpum cladem ulciſci inſequenti æſtate pararet, minus alacres militum animos ad eam expeditionẽ habuit: & res Italicę præterea eum ab illa cogitatione auertebant. Verebatur aũt, ne ſe in Italiã profecto, Poloni uicinã ſibi Germaniã infeſtis armis inuaderent. Ad hæc ſciebat, multos nobiles & egregios tribunos militũ, centuriones, turmarũ & alarum præfectos, quorum præclara opera in illa Italica expeditione uti poſſet, captiuos à Polonis detineri, & pacẽ quidem cum Boleſlao facere cupiebat: ſed offerre eam ultrò, quã dudũ à ſe petitã negarat, turpe ſibi ducebat. Tãdẽ cõmunes amicos ſubornauit, qui Boleſlao perſuaderent, ut ipſe eam à Cęſare peteret: ac de uoluntate ipſius illi prolixè pollicerent̃.

Boleſlaus princeps ad Cæſarẽ profectus pacẽ petit.

Vicit animũ ſuum Boleſlaus, ut ipſe ad Cæſarem Babenbergã, oppidum id eſt Franconiæ, ſplendido apparatu & comitatu proficiſceretur. Adueniens comiter & honorificè acceptus eſt à Cæſare. Ibi multis inter ſe ſermonibus habitis, & cauſis offenſarum & inimicitiarũ diſcuſsis atq́ ſublatis, pacẽ inter ſe fecerunt æquis conditionib.

Pax & affinitas inter Henricum quintum Cæſarem, & Boleſlaum Polonorum principem.

Renouantur uetera primi Boleſlai cum Otthone tertio Imperatore fœdera, nouaq́ affinitate ſempiterna amicitia inter ipſos principes & poſteros ipſorũ ſancit̃ & ſtabilitur. Nam Boleſlaus Henrici ſororem Adleidã uxorẽ duxit, & filio ſuo Vladiſlao impuberi adhuc Chriſtinã eiuſdem Cæſaris filiã paruulã deſpondit: captiuos omnes Cæſari liberaliter remiſit, & ab eo uiciſsim oppida capta ſuperiore bello recepit: peractiſq́ magna celebritate & ſumma omniũ lætitia nuptijs, datis & acceptis ultro citroq́ magnis munerib. aucto nobilibus Germanis, nouas nuptas deducentibus, comitatu, Boleſlaus in Poloniã reuertit. Tametſi Radeuicus Phryſingenſis in eo libro, quem de rebus geſtis Friderici imperatoris ſcripſit, Gertrudim Leopoldi Marchionis Auſtriæ filiam, Henrici Cæſaris neptẽ, Vladiſlao uxorem fuiſſe memorat.

Bohemicum bellum, & Boriuoij reductio.

Poſt Germanicũ bellũ, quod dudum expoſuimus, Boriuoius oblatam Suentopelci fratris interitu, & Otthonis atq́ Vladiſlai de Bohemiæ principatu cõtentione, occaſionẽ nõ prętermittẽdã ſibi eſſe ratus, quin principatũ, unde à Suentopelco eiectus fuerat, repeteret, impetrat à Boleſlao Polono auxilia: & cõfluentib. certatim ad eum procerib. & equitibus, paruo negocio Pragã Viſſegradũ caput Bohemiæ, in ſuã redegit poteſtatẽ.

Boriuoius à Cæſare captus.

Sed euocatus à Cæſare ad cognitionẽ ac diſceptationẽ cauſæ pariter cũ Vladiſlao fratre, qui impar uirib. Cæſaris opẽ implorarat, in uincula coniectus eſt: Vladiſlaus uerò Bohemorum princeps declaratus. Moleſtè aũt ferẽs Boriuoij circũſcriptionem Boleſlaus Polonorum princeps, motuſq́ Sobeſlai fratris eius, qui apud ſe adhuc exulabat, precibus, inſequenti anno, cum Henricus Cæſar Romam ad ſuſcipiendum diadema imperatorium profectus eſſet, in Bohemos duxit exercitum.

1110. ann.

Boleſlai expeditio in Bohemiam.

Præmiſsis autem legatis, poſtulat à Vladiſlao miſsionem Boriuoij, & ut ſe arbitro cõſtitui de principatu inter fratres patiatur. Recuſat Vladiſlaus, & ad arcendam uim Boleſlai ſeſe comparat. Itaq́ deſperata pacificatione noſter Bohemiæ oram eam quæ cis Albim eſt, ferro & incendijs uaſtauit:

Boleſlai uictoria de Bohemis.

Bohemumq́ ſua defendentem, commiſſo ad Cidlinam amnem prælio, profligatum, in fugam uertit: & mox cum magna præda & ſpolijs hoſtium, propter anni tempus in Poloniã ſeſe recepit. Ad octauum enim Idus Octobris prælium factum erat. Hagecus Polonos uictos, & præda parta exutos, Sobeſlaumq́ humero ſaucium Bohemia raptim exceſsiſſe ſcribit. Sed neq́ Vladiſlaus ſecundis rebus ſuis tam facile ſe ad reconciliandum ſibi, reuocandumq́ Sobeſlaũ fratrẽ adduci paſſus eſſet: neq́ Boleſlaus aduerſo prælio debilitatus, Pruſſos & Pomeranos mox bello perſecutus eſſet.

Pomeranorum & Pruſſorum excurſio in Maſouiam.

Excurrerantij prædabundi in Maſouiam, uaſtatiſq́ raptim agris & pagis permultis, celeriter ſe cum præda domũ recipiebãt. Præerat tunc Maſouiæ Magnus comes, quem à Vvradiſlauienſi præfectura amotum

fuiſſe,

Pomerani profligati à Magno comite.

fuiſſe, ſuperius in Vvladiſlao expoſuimus. Is tumultuaria manu facta, reuertentes barbaros perſecutus, & prima luce inopinantes, & poſt populationis laborẽ, largioreſq; ex prędæ epulas altum dormientes adortus, ad internecionem omnem illam hoſtilem manum deleuit, nullo de ſuis deſiderato. Hoſtes autem ſexcenti interfecti ſunt, capti mille ducenti. Cæteri qui in proximas ſyluas effugerãt, ſequentibus aliquot diebus ab agricolis exceptiac trucidati ſunt. Quin à mulieribus quoq; duabus fraga legentibus unus captus, & reuinctis poſt tergum manibus adductus eſſe memoratur. Atq; hæc uictoria de barbaris,

Simon epiſcopus Plocenſis pius.

Simoni epiſcopo Plocenſi, pietate & ſanctimonia uitæ uenerando ſeni refertur accepta, quod is & animauerit noſtros in hoſtem, & pugnantibus ijs Dei opem implorare nõ ceſſauerit: Moyſen populi Dei ducem imitatus, cuius precibus & extenſione manuum, magis quàm armis atq; uiribus Amalechitas profligatos eſſe, ſacris Hebræorum literis proditum eſt.

In Pomeraniã expeditio Boleslai.

Non ſatis autem pœnarum Pomeranos atq; Pruſſos dediſſe ratus Boleslaus, æſtate ſequenti expeditionem in Pomeraniam ſuis indixit, cõuenit exercitus ad Cruſuiciã, iamq; moueri caſtra debebant: ecce clara die, inſpectante omni exercitu, apparuit in culmine baſilicæ Cruſuicienſis formoſus iuuenis, candida ueſte refulgens: cunctiſq; ſtupentibus delilijt, & ante ſigna progreſſus eſt. Ibi uniuerſus exercitus lætus, e ueſtigio motis caſtris, diuinitus oblatum ducem ſequitur, inſignem uictoriam ex hoſte barbaro ſibi pollicens.

Naclum obſidetur.

Vbi ad Naclum Pomeranorũ tunc urbem facilè principem, natura loci manuq; munitam, uentum eſt, iuuenis ille malum aureum, quod manu geſtabat, aduerſus oppidum proiecit, ſubitoq; diſparuit. Noſtri alacres partim ſcalis admotis muros ſcandere, partim portas refringere ſumma ui cõtendunt: parumq; abfuit, quin oppidum eo die caperetur. Sed plenior & illuſtrior ipſis de perfido hoſte uictoria debebatur. Oppidani prima oppugnatione perculſi, quindecim dierum inducias à Boleslao impetrant, ea lege, ut ni ſibi interea ſuccurſum eſſet, dederent ſeſe: circum ſuos dimittunt, qui de periculo urbis certiores eos faciant, & auxilium petant.

Pomeranorum exercitus.

Iam ingentes Pomeranorum & Pruſſorum copiæ conuenerant, ac de ratione belli gerendi inter ſe conſultabant: fit fremitus totis caſtris ad primũ nuncium Naclenſium. Deinde inito conſilio, reſpondent Naclenſibus, in tempore ſe affuturos, opemq; obſeſſis laturos. Quanquam autem quadraginta, uel ut uult Dlugoſſus, quinquaginta millium armatorum numerum excedebant, non auſi tamen aperto Marte cum noſtris, quorum uirtutem ſæpe experti erant, cõgredi, ex inſidijs eos aggredi ſtatuũt. Amotiſq; equis, ne eorum hinnitu proderentur, & quo maiore fiducia, exæquato inter omnes periculo dimicarent, per ſyluas, quæ à ſtatiuis eorum ad Naclum uſq; pertinebant, ſilenti agmine iter faciunt, ut incautos & inopinantes noſtros opprimerent. Nec ſanè inanis eorum conatus fuiſſet, ſi ſtatim ex itinere caſtra Polonorũ adorti eſſent. Dies erat Laurentio martyri ſacra: noſtri nihil de hoſtibus ſuſpicati, & quòd induciæ cum oppidanis adhuc durabant, inermes diuinæ rei uacabãt, & iam ſacris peractis diuerſi diſcedebant, cum ſubitò cõſpicantur hoſtes, agmina è uicinis ſyluis explicantes. Conclamatur ad arma: tumultu ac trepidatione caſtra complentur. Perturbabat omnes non tam multitudo hoſtiũ, quàm quòd in puncto temporis omnia prouidenda & facienda erant. Sed hoſtium cunctatio noſtris colligendi ſeſe, arma capiendi, & ordines explicandi ſpacium dedit. Nam

Pomeranorum caſtra expugnata.

poſteaquam illi conſpectos ſe à noſtris animaduertere, de prima ſpe deiecti, locum caſtris cœperunt, frontem & latera ſudibus præuſtis & haſtis tranſuerſis in modum ſepis muniunt. Boleslaus metu hoſtium animaduerſo, paucis pro tempore milites cohortatus, in aciem educit, loco ſe continebant hoſtes: & difficilis atq; periculoſa noſtris futura erat pugna, quòd & ſepes quibus impeditus erat ad hoſtẽ aditus, conuellendi, & foſſæ tranſeundæ, & denſa illorum iacula ſagittæq; declinandæ erant. Animaduertit fortè Boleslaus nuda eſſe terga hoſtium, nec impeditum ea parte acceſſum. Itaq; Scarbimiro magiſtro militiæ negocium dat, ut cum ipſe hoſtem à fronte adortus in ſe conuerterit, ille cum parte copiarum facto circuitu, à tergo in auerſos impetum faciat. Quod ubi factum eſt, clamore

Boleslai de Pomeranis & Pruſsis inſignis uictoria.

cædeq; à tergo orta, impelluntur ab extremis primi. Summa fit inter hoſtes trepidatio & confuſio, perculſis inſtat etiam à fronte Boleslaus, perrũpit impedimenta. Hoſtes utrinq; circumuenti, & uallo illo ſuo ac ſepe impediti, fugam non explicabant. Itaq; in medio maxima ſtrage conciſi ſunt, ita ut cæſorum numerus ad uiginti ſeptem millia perueniſſe dica-

Captiuorũ numerus.

tur: lacubus etiam & paludibus multi hauſti eſſe memorantur: capti fuẽre bis mille. Cadauera comportata, & humo, ne tetro odore aërem inficerent, operta, tumulum inſtar collis effecere: quem Dlugoſſus ad ſua tempora extitiſſe ſcribit, monimentum tantę uictorię.

Naclũ per deditionem receptũ à Polonis.

Naclenſes deſperatis rebus ſuis, deditionem fecẽre, eorumq; factum ſex alia oppida ſecuta ſunt,

ta ſunt. Quibus omnibus Boleslaus Suentopelcum, unum de proceribus & conſiliarijs ſuis præfecit, de Gryphonum ſiue Gryphium familia, hominem non tam opibus aut natalium ſplendore, quàm uirtute & ſcientia rei militaris clarum. Exarſit deinde rurſus Bohemicum bellum, à Boleslao quietis & ocij impatiente conflatum. Cuius prætextus fuit Sobeslai exulis reſtitutio. Reuocauerat quidem eum Vvladislaus frater poſt Polonicum bellum, cuius dudum fecimus mentionem, & in gratiam cum eo redierat, Zatecenſemq́ tractum ipſi attribuerat, Suatauę matris precibus & lachrymis uictus: & uim Boleslai, cui Cæſare abſente impar erat, metuens. Verùm Sobeslaus aliquanto poſt, cùm non ſatis placatum & beneuolum fratris animum erga ſe animaduerteret, & à Vaſcone primo & intimo conſiliario incitari eum in ſe, ſiue certo indicio, ſiue falſa æmulorum delatione (ut refertæ ſunt æmulationibus, ſuſpicionibus, obtrectationibus & calumnijs aulę principū) didiciſſet, per inſidias eum interfecit: & fratrem ob id facinus iratum fugiens, in itinere ab Ekenbergo Cæſareo arcis Domini præfecto dolo captus, in cuſtodia aſſeruatus eſt. Vnde, cum negligētius aſſeruaretur, poſt unum menſem elapſus, in Poloniam euaſit. Huius ergo rogatu Boleslaus Polonorum princeps, bellum in Bohemos iterum ſuſcepit. Præmiſit autem legatos ad Vvladislaum, poſtulans, ultrò ut cum Sobeslao fratre in gratiam rediret, principatumq́ partiretur: cui reſpondit Vvladislaus: Non eiectum à ſe eſſe Sobeſlaum, neq; ulla iniuria affectum: ſed ipſum ingratum, & immemorem benignitatis ſuæ, fideliſsimum conſiliarium ſuum indignè interfeciſſe, & conſcientia ſceleris profugiſſe. Exulare etiam apud ſe Sbigneum Boleslai fratrem: eum ſi Boleslaus in partem principatus à patre attributum reſtituat, neq; ſe recuſaturum de Sobeslao. Boleslaus cum nihil impetraſſet, Bohemiam cum infeſto exercitu ingreditur, obuia quæq; uaſtat & exurit: nequicquam, ne id faceret, orante Sobeslao. Prodit obuiam cum ſuis copijs Vvladislaus, ſua defenſurus. Cibina amnis duos exercitus dirimebat, non tam altitudine aquarum, quàm q limoſum ſolum habet, uadatu difficilis. Dat optionem Bohemo Polonus, ut uel ipſe, permittente ſe, amnem traijciat, uel ſe tranſire patiatur. Neutrum Bohemus accepit. Forte nubila dies & procellæ, tempeſtatesq́ ualidæ proſpectum ademerant: ibi Boleslaus paucis ad ſeruanda caſtra, & qui clamore atq; ſtrepitu hoſtem a ſuſpicione auerterent, relictis, reliquum exercitum ſecundum amnem progreſſus aliquātum ſilenti agmine traducit, haud ita longè ab eo loco, ubi Cibina in Albim influit. Curſuq́ ad hoſtilia caſtra contendens, uacua ea reperit. Etenim Bohemi, cum tranſmiſiſſe amnem Polonos perſenſiſſent, raptim abierant. Vaſtati deinde ſunt à noſtris ultra Cibinam agri: Cloſcum oppidum incenſum, & in prædā datū militib. Deficiente porrò, quemadmodum ſcribit Dlugoſſus, cōmeatu, reduxit Boleslaus alio itinere exercitum, neq; tamen populationes intermiſit. Vbi ad ſyluas, quæ Bohemiam in modum coronæ ambiunt, peruentum eſt, nocte intempeſta clamor ab uno temerè ortus, tumultu ac trepidatione, quaſi adeſſent hoſtes, caſtra cōpleuit. Verùm is tumultus ſtatim, procurrente in medium Boleslao, qui tunc fortè uigilans in papilione ſuo precationi uacabat, ſedatus eſt. Poſtero die ab exploratoribus cognitum eſt, Bohemos ſyluas inſediſſe. Itaq; re diuina facta, procuratoq́ ſacris myſterijs exercitu à ſacerdotibus Boleslaus graui ac diſerta oratione milites ad cauendas inſidias, & ad refutandū hoſtium impetum, ſi quem in ſe reuertentes, locorum opportunitate, non uiribus freti facerent, animauit. Primam & extremam aciem, ac latera quoq;, robore militum cōmunit: in medio captiuos, impedimenta, ac infirmos milites collocat. Ita quadrato agmine progreditur. Et iam ferè ad exitum ſyluæ peruenerat, cum ſubitò hoſtes dato ſigno è latebris proſiliunt, & quàm tumultuoſiſsimè undiq; in Polonos inuadunt. Suſtinent noſtri impetum inuadentium, ſaluis & integris ordinibus. In primis Boleslaus dux hoſtem, qui fortè ante alios pugnā ciebat, manu ſua peremit, huic proximū Derslaus pocillator: horū exēplo incenſus ardor cæterorum militū, Bohemorū uim ea parte primum repreſsit. Nec minore alacritate alijs quoq; locis noſtri, non iam ſuſtinebant hoſtem, ſed referre pedem cogebant: præſertim cum Boleslaum bene rem gerere intellexiſſent. Ibi ſignum dat receptui ſuis Vvladislaus: aderant enim unà cum Sbigneo. Nec noſtri eos ſeſe recipientes initiò perſecuti ſunt, ueriti ne in inſidias præcipitārentur. Vallis enim, denſitate arborum obſcura, & inſidijs apta, in quam Bohemi refugiebant, ſuſpicionem noſtris faciebat, ex compoſito ſimulari fugam. Verùm ubi ueram illam eſſe fugam cognouēre, fugientes aliquouſq; perſecuti, extremos tamen non paucos hoſtium partim cœperunt, partim trucidarunt: repetitaq́ eueſtigiò in Bohemiam excurſione, quemadmodum Dlugoſſus memoriæ prodidit, incolumes cum ingenti præda in Poloniam reuerterunt. Hageeus Cloſcum modò à So-

Bohemicum bellum.

Sobeslaus captus & elapſus.

Cibina fluuius.

Bohemorum fuga.

Cloſcum exuſtum.

Bohemi repreſsi à Polonis.

à Sobeſlao incenſum ac direptum hoc anno, qui fuit à Chriſto nato 1114. memorat: nihil præterea. Magni per hæc tempora fuêre motus in Italia & Germania, quib. diſtentus Cæſar, ad res Bohemicas animum aduertere non potuit. Etenim Henricus Romam ueniens, Paſchalem pontif. Max. et aliquot purpuratos ſeu Cardinales, ut uocant, ſacerdotes cępit, & abductos in cuſtodia habuit: cumq; hoc modo diadema imperatorium, & alia quædã à põtifice extorſiſſet, diris ab eo deuotus eſt poſtea: quę res pleroſq; oẽs Germanorũ principes ab Henrico alienauit, ita ut inteſtino bello Germania Saxonibus authoribus exagitaretur, & ſacra iuxtà ac prophana uexarentur. Ipſe uero Henricus pulſo Paſchali, alium Romanis inuitis dedit pontificem: eoq; celeriter extincto, alium ei ſuffecit, cum Paſchali mortuo Gelaſius eius nominis ſecundus à purpuratorum ſacerdotum collegio, ipſo inconſulto, ſucceſſor electus eſſet. Sequenti anno cum parari rurſus in ſe à Polonis expeditionem Vuladislaus Bohemus accepiſſet, tractus animo, de pace legationem ad Boleslaũ mittit, Sobeslao fratri partem principatus, & obliuionem ſuperiorum offenſarum promittit: conſtitutoq; loco ac tempore, conueniunt principes apud Nyſſam fluuium: ibi pax inter fratres, & Ottonem Marchionem Morauiæ patruelem, quem Vuladislaus pauló antè è carcere dimiſerat, authore Polono certis conditionibus atq; iureiurando utrinque dato, redintegrata eſt: Sobeslao Gradecenſis tractus cum quinq; caſtellis in Bohemia, in Morauia uerò Olomucenſis, cuius domini Vdelricus et Litoldus, Cõradi filij, per illud ipſum tempus extincti, & continuatis funeribus elati erant, à Vuladislao fratre conceſſus: datiſq; & acceptis ultrò citroq; muneribus, & conuentu ſoluto, principes diuerſi diſceſſêre. Nec tamen quieuit illo anno Boleslaus: uerum hyberno tempore cũ expeditis copijs Pruſsiam ingreſſus, uicos, pagos, & oppida, lõgè, lateq; extenta populatione, ferro & igni uaſtauit, & nuſquam prodeunte ad dimicationem hoſte magnam prædam abegit: captiuos, quorum ingens erat numerus, ad colendos agros in Polonia per diuerſa loca diſtribuit: Extantq; etiamnum nonnulli pagi, qui ex eo tempore Pruſſorum nomen retinent. Sbigneus reliqua ſpe, quam habebat in Bohemorum & Pomeranorum armis, penitus abiecta, cum hos quidem debellatos à Boleslao accepiſſet, cum illis autem pacem factam eſſe ſciret, Cæſaris uero affinitate potentiorem etiam Boleslaum eſſe iudicaret, fratris clemẽtiam & miſericordiam ſupplici legatione rurſus tentat. Agnoſcit ac deprecatur culpam: fratris fidei atq; poteſtati totum ſeſe permittit: orat ne inops, egenſq; in exilio uitam finire cogatur, ut paululùm quid ſibi in patria præ manu detur, unde uitã ſuſtentare poſsit: quicquid id fuerit, eo ſe contentum: & fratri, quem ipſi Deus & uirtus ipſius dominum conſtituiſſet, obſequentem ſemper fore. Emollijt, fregitq; hæc legatio Boleslai animũ, pronum ſuapte natura ad miſericordiam: reuocatur Sbigneus, nequicquam reclamantibus proceribus. Veniens, nihil de faſtu & uanitate ſua remiſit: ſed quem legati ſupplicem ad pedes fratris proſtraturum ſe eſſe polliciti fuerant, is cum tubis atq; tympanis incedens, præferri ſibi ſtrictũ gladium de more principum iuſsit. Diſsimulauit id quidẽ Boleslaus, & comẽ ſe fratri prębuit: ſed tamen cœpit mox animum eius ſubire facti pœnitẽtia, quod inſanabile cernebat ingenium Sbignei. Alebant eum igniculum in pectore Boleslai conceptum proceres, qui Sbigneo infenſi erant, & multis uerbis atq; ſuſpicionibus odium eius inflãmabant. Nunquam eſſe quieturum illum: eoq; reditum impetraſſe, ut quẽ aperta ui fruſtra tentatis multis, collere de medio nequiuiſſet, dolo circũueniret. Anteuerti oportere ſcelus eius, ſi ſibi, liberiſq; ſuis Boleslaus conſultum uellet. His dictis eò perpellunt principem mitiſsimum, ut de nece fratris quibuſdam mandaret. Faciunt illi iuſſa: iurgio de induſtria agreſsi Sbigneum, fruſtrà implorantem fratris opem, interfecerunt. Quidam non interfectum, ſed oculis orbatum eſſe, nec ita multo pòſt animi dolore uita eum deceſsiſſe memorant. Vehementer quidem Boleslaum admiſsi facinoris, contaminatæq; una illa labe exiſtimationis ſuæ pœnituit: multiſq; poſtea lachrymis, eleemoſynis et laboribus peregrinationum ultro ſuſceptarum id ſcelus eluit, quemadmodum inferius exponemus. Non multo autem interiecto tempore, poſt patratum in Sbigneum facinus illud, Scarbimirum quoque palatinum Cracouienſem cæpit: in carcerem compegit, excæcauit: ſenatu mouit, & abdicare ſe utroq; magiſtratu coegit: propterea quod is elatus rebus ſecũdis, & bellis aliquot ſuo ductu proſperè geſtis, omnia ſibi arrogaret, ac de principis laude, uirtute ꝑ detraheret: cumq; propinquorum, neceſſariorum, & beneficiariorum ſuorum multitudine, & gratia populari fretus, cõtemneret, cõuicijs & maledictis inceſſeret, & iam in apertam rebellionem euaſurus eſſe uideretur. Erat autem uir magni ingenij, lingua, manuq; promptus, & factioſus, Scarbimirus. Cuius autem genus fuerit, nõ reperio. Atq; ex eo tempore deinceps Caſtel-

1114. ann.
Germaniæ motus.
Paſchalis pontifex cum Cardinalibus captus à Cæſare.
Saxones rebellant Henrico Cæſari.
Bohem. & Polo. principum conuentus.
Pax inter Bohemos principes.
Pruſsicum bellum.
Sbigneus fratris miſericordiam implorat & impetrat.
Sbignei faſtus.
Sbignei cædes.
Scarbimirus Palatinus Cracouienſis excæcatus & magiſtratu motus propter arrogantiam.

Caſtellanus Cracouienſis Palatino prælatus.

lano Cracouienſi, qui longè inferior fuerat, prior in ſenatu locus datus eſt. Hoc tempore
Maurus epiſcopus Cracouiẽſis, patria Romanus, mortuus, Radoſſum Polonum ſucceſ-
ſorem accepit. Hoc etiam anno, qui fuit à Chriſto nato 1117. Boriuoius Bohemus, Hen-

Radoſſus epiſcopus Cracouienſis.

rico imperatore ab Italica expeditione reuertente, è cuſtodia dimiſſus, Boleslai opera &
arbitrio cum Vvladislao fratre reconciliatus eſt: partemq; principatus Bohemici ab Albi
fluuio ad meridiem uergentem, ut ſcribit Dlugoſſus, ſecundum Hagecum autem ſepten-

1117. ann.

trionalem, in ditionem accepit. Nec diu tamen firma fratrum gratia ſtetit, aſſentatoribus

Boriuoius Bohemus exul reſtitutus, & rurſum profugus.

improbis, ut fit, alterum alteri ſuſpectum & inuiſum reddẽtibus. Itaq; non multo pòſt Bo-
riuoius à Vvladislao ſibi metuens, ſolum uertit: & ad Polonos primùm, inde mox ad Vn-
garos ſe cõtulit, ibiq; diem uitæ clauſit extremum. Per hæc tempora memorat Bonfinius,
Stephanum regem Vngarorum, qui aliquanto ante Colomanno patri mortuo ſucceſſe-

Vngarorum excurſio in Poloniam.

rat, exercitum in Poloniam immiſiſſe, propterea quòd Poloni ipſi, patriq; ipſius ſępe iniu-
rij fuiſſent, & latrocinijs atque incendijs fines Vngariæ uiolaſſent: cumq; exercitum longè
lateq; graſſatum, cũcta ferro & igni uaſtaſſe, & abacta ingenti præda domum redijſſe. Cu-
ius rei præter Bonfinium nemo facit mentionem. Cum Bohemis quidem ac duce eorum
Vvladislao Stephanum fortuito prælio commiſſum eſſe, quod idem Bonfinius ſubiũgit,

1118. ann.

Hagecus quoq; ac Dlugoſſus noſter prodidêre, euentu tamen diuerſo. Sequenti añno Bo-
leslaus pacatis domi rebus, ſtatuerat Pruſſos & Pomeranos, fractos iam atq; debellatos

Inundatio aquarum et tempeſtates.

magna ex parte, ad extremum perdomare. Verùm imbres anni illius perpetui, & ingens
aquãrum uis, atque inundatio, quę neq; ſeri agros, neque meti paſſa eſt: neq; id in Polonia
modò, ſed in uicinis quoq; regionibus, quieſcere eum coëgêre. Præceſſerat autem eos im-
bres tale prodigium, quod cœlũ totas tres horas poſt occaſum ſolis ardere uiſum eſt. Per
quod tempus Martinus archiepiſcopus Gneſnenſis, uenerandus ſenex, mortuus, ſucceſ-

Iacobus archiepiſcopus Gneſnenſis.

ſorem ſacri collegij ſuffragijs accepit Iacobum Znenenſem municipem. Venit hoc anno
in Poloniam Iaroslaus Vvladimirienſium dux, Sbuslauę reginę frater, Vvlodimiri patrui,
qui Kiouienſem principatum poſt mortẽ Stopolci fratris occuparat, inſidias fugiens. Ac-

Iaroslaus Ruſſorum dux ad Polonos confugit cum uxore & liberis.

ceptus à Boleslao comiter & humanè, quadriennio cum eo manſit, dum Pruſsico & Po-
meranico bello Boleslaus defungitur: quod quidem ſequenti anno perſecutus eſt, ſedatis
uentis atq; tempeſtatibus, quæ poſt imbres ſuperioris anni coortę, uehementes ac diutur-
næ fuêre. Extremam autem uaſtitatem timentes Pruſsi & Pomerani, iuuẽtutem omnem,

Pomeranicum bellum.

opificumq;, & agreſtium multudinem armarunt, & Boleslao cum exercitu aduenienti oc-
currerunt, ultimam prælij fortunam tentaturi, & uiam ipſi ad interiora ditionum ſuarum
corporibus ſuis præcluſuri. Nec noſter cunctatus eſt, quin mox cum hoſte, quamuis nu-

Boleslai uictoria.

meroſiore, manus conſereret. Pugnatum à primis eſt marte dubio: ibi enim robur omne
exercitus ſui hoſtes collocarãt. Vbi cedere ij loco cœpêre, immittit Boleslaus perculſis no-
uas aliquot cohortes, quæ mox totam aciem conuertêre. Primis enim partim cęſis, partim
perturbatis, reliqua multitudo imbellis in fugam effuſa eſt. Parci iuſsit Boleslaus fugien-
tibus, ne regio cultoribus prorſus uacua redderet̃. Itaq; multo plures capti, quàm cæſi: re-
liqui flore omni iuuentutis amiſſo, cum oppidis & munitionib. & rebus ſuis omnibus Bo-

Suentopelcus rebellis Boleslao.

leslao ſeſe dedidêre. Reſtabat Suentopelcus Nacli præfectus, cuius mentionem ſuperius
fecimus: qui dominandi cupiditate ductus, minus erat dicto audiẽs Boleslao, & cum Po-
meranis hoſtibus Polonorum ſocietatem iniuerat. Hic perfidiæ ſuæ ſibi conſcius cum ue-
niam deſperaret, obſtinatius in rebellione permanebat, Naclumq; armis propugnaculis,
& commeatu bene munierat. Motis igitur caſtris Boleslaus Naclum obſidere cœpit, ad
ſextum Idus Septemb. Tenebat principis animum Suentopelcus per internũcios, culpam
deprecabat̃, pecuniam & obſides pollicebatur. Sed ſurda hæc aure Boleslaus accipiebat,
eo quòd peſsimi exempli facinus nolebat impunitum relinquere: et uulnere, ſagittę iactu,
è mœnibus accepto iritatus erat. Sed cum paratiores quàm initiò crediderat, ad perferen-
dam obſidionem hoſtes, oppugnationem autem oppidi, eo præſertim anni tempore, per-
difficilem eſſe animaduerteret: fremeret uerò exercitus, ne hyberno quidem tempore mi-
litiæ uacationẽ ſibi cõcedi, nec ſolũ hoſtib. uerùm etiã cũ frigore, procellis, & niuib. ſe cõfli-

Suentopelci deditio, & noua rebellio.

ctari: tandẽ negatã diu ueniã dat Suẽtopelco & Naclenſibus: pecuniã & obſides imperat:
fuitq; inter obſides Suentopelci filius. His peractis, dimittit Boleslaus exercitum circa Ca-
lend. Ianuarij. Verùm æſtate proxima, noua Suentopelci & Naclenſium defectione per-
motus, nõ iam cum totis Polonię uiribus, ſed cum euocatis haud ita multis raptim in Po-

Viſſegradum captum.

meraniam contendit. Iam enim domiti pleriq; omnes reliqui Pomerani erant, neque cum
Suentopelco ſentiebant. Aduenians Viſſegradũ, arcem & oppidum, quod à Suentopel-
ci præ-

ci præſidio tenebatur, ſextodecimo die expugnat & capit: & octo dies ibi, ut ægrotos & ſaucios reficeret, commoratus, ad Naclum duxit. In itinere quædam oppida primo impetu cœpit. Naclum poſt ſuperioris anni obſidionem melius etiam munitum, & commeatu refertum erat, & Suentopelci præſentia & induſtria magnum momentum oppidanis ad reſiſtendum principi afferebat. Itaq; plus ibi negocij, quàm putarat, reperit Boleslaus: eoq; maiore ſtudio & conatu ad expugnationē eius cœpit intendere. Turres oppidi mœnibus altiores excitauit, expletisq; foſsis ad oppidum admouit, defenſoresq; mœnium baliſtis, catapultis, & ſcorpionib. è propugnaculis ſummouebat. Nec ſegnius oppidani uim noſtrorum ſuſtinebant, & uel de ſuperioribus locis ſaxis, aqua & pice ferueti eos qui propius ſucceſſerant, propellebant: uel apertis portis in eos, operibus & materiæ comportandæ intentos, erumpebant. Et quidem non ſine magno operæprecio. Obſeruata enim noſtrorum negligentia, & uenti opportunitate, coniectaq; magna ui ſarmētorum, butyri, picis, laridi & olei ter turres noſtrorum excuſſerunt: cum Boleslaus prioribus conflagratis, maxima celeritate nouas ſubinde excitaret. Quartæ tamen acerrimè defenſæ ab incendio, & maiore militum contentione promotæ, nequicquam prohibentibus hoſtibus, mœnibus adhæſere. Inde noſtri cominus haſtis atque gladijs rem gerentes, oppidanos è propugnaculis deiecēre, & ipſi in oppidū tranſcendere cœpēre. Obſtinatè tamen hoſtes ad eum locum conglobati reſiſtebant, neq; conſiſtere noſtros in mœnibus patiebātur. Pacem deinde à Boleslao poſtulant, ut excedere ipſis oppido & facultates ſuas omnes efferre liceret. Vbi id negatū eſt, inducias aliquot dierum petunt: cum ne eæ quidem cōcederentur, tandem deſperatis rebus, uitam modò pacti, oppidum & Suentopelcum ducem dedunt: quem Boleslaus mox perpetuo carceri mancipauit. Naclo recepto, cuncta Pomerania, ut uult Dlugoſſus, in poteſtatem Polonorum uenit: religionemq; Chriſtianam bis ante ſuſceptam, et bis rurſus repudiatam, cum Varcislao duce, tūc demum authore Boleslao Polonorum principe, ſicut ab Alberto Crantio memoriæ proditū eſt, tertiùm recepit, & hucuſq; retinet. Boleslaus pacata omni Pomerania, dimiſſoq; exercitu reuerſus in Poloniam, ſequenti anno nuptias Vuladislao filio, cum Chriſtina Henrici Imperatoris filia, qui tūc demum ambo pūberes facti erant, maximo apparatu fecit, quibus Stephanus rex Vngariæ Boleslai gener, cum magno procerum Vngarorum comitatu, & Ruſſorū quidam duces interfuēre. Interfuit & Boriuoius Bohemus: itemq; Iaroslaus Vuladimirienſium dux, affinis Boleslai, uterq; fuga ſalutem ſibi quærens, quemadmodum paulo antè memorauimus. Exacto autem poſt eas nuptias āno, Adleida Boleslai uxor, poſt decem annorum ſterilitatem filium Cazimirum peperit. Eodem quoq; anno Volodor Premislieſium dux, cum ſæpe latrocinantium in morem prædas è Polonia ageret, nec deſiſteret, admonitus à noſtris apud Vyſſokie profligatus, captus, & ad Boleslaum adductus, uicies mille pōdo, ſiue marcis argenti ſeſe redemit. Fuit etiam eodem anno magna caritas annonæ, arefactis ſegetibus perpetuo trium menſium uernorum æſtu & ſiccitate. Inſequenti anno Vuladislaus Bohemorum & Sobeslaus Morauorum duces, fratres germani, ad iurgia, teſtataſq; rurſus uenēre inimicitias, cùm propter alias cauſas, tum propter Boriuoium tertium fratrem exulem, quinetiam coactis utrinq; copijs prælium inter ſe commiſēre. In quo uictus Sobeslaus, ad Cæſarem: atq; inde, cum nihil æqui ibi impetraret, ad Boleslaum in Poloniam rurſus confugit. Et comiter quidem eum tunc Boleslaus accepit, & conſolatus eſt: ſed auxilium tamen diſtulit, propter Ruſsicam expeditionem, quam Iaroslai affinis ſui exulis cauſa ſuſceperat. Quam cum proſequeretur, coniunxit ſe cum eo apud Præmisliam Colomannus dux, Stephani Vngarorum regis frater, qui & ipſe cum non contemnendis copijs, reducendi Iaroslai cauſa ueniebat: itemq; Volodor & Baſilius Præmislieſium duces, & Vuladimirus alteris cuiuſdam Volodori filius. Itaq; communibus armis & cōſilijs à Polonis, Vngaris, & Ruſsis illud bellum gerebatur. Breuiq; Belzum, Ciruenum & Vuladimiria arces, & quædam aliæ ignobiles munitiones uel expugnatæ, uel deditæ, in poteſtatem Iaroslai uenēre. Inde ad Kiouiam Ruſſorum metropolim itum eſt. Præcedebat autem Iaroslaus exercitum, cum ſeptem millibus equitum ab Vngaris & Polonis attributorum. Qui ubi Kiouiæ propinquauit, obuium habuit ex urbe hoſtilem exercitum pedeſtrem, cumque conſerta pugna ſuperior eſſe uidebatur: ſed ſummiſēre ſuis oppidani ſubſidium: itaq; inſtauratum eſt prælium: Iaroslaus dum inter primos pugnam ciet, confoſſo ab hoſtibus equo, in terram excuſſus eſt. Acre circa eum certamen fit, hinc Kiouēſibus opprimere, inde Polonis & Vngaris eripere eum ſatagentibus. Cedunt tandem Ruſsi, & in urbem ſe recipiunt. Iaroslaus ſaucius relatus, paucis diebus mortuus eſt. Nihilo tamē mi-

Naclum oppugnatum & captum.

Machinæ incenſæ à Naclēſibus.

Suentopelcus in carcere perijt.

Pomerania citerior ſubacta à Polonis, & Chriſtiana facta.

Vuladislai ducis Polo. cum Chriſtina Henrici Imperatoris filia nuptiæ.

1122. ann.

Cazimirus filius Boleslao natus.

Volodor Premislienſiū dux captus, ac dimiſſus.

Annonæ caritas.

Sobeslai Bohemi fuga in Poloniam.

Ruſsicum bellum.

Belzum.

Ciruenum.

Vuladimiria dedita.

Iaroslaus Ruſſus interfectus.

Ruſsis pax data. nus Vngarus & Polonus Kiouiam obſidere pergunt. Sed non multò pôſt re infecta diſceſſere, pace data Kiouienſibus: orantibus Ruſsis, qui in caſtris noſtrorum militabant, & Andrea præfecto arcis Kiouienſis. Nam princeps ipſe Vuladimirus iam inde ab initio in ulteriorem Ruſsiam ſe receperat, neq; mœnibus neq; fidei Kiouienſium ſeſe credens. Aliquāto aliter hæc Vngarorum habent hiſtoriæ. Bezen eæ uocant principem, cui hęc opera à Stephano rege, qui nullum fratrem habuerit, nauata ſit: nec ullam in ea noſtrorum expeditione mentionem faciunt. Suos, occiſo (quemadmodum & nos expoſuimus) eo qui reducebatur, murmure, ac tumultu contra regem concitato, quod magna ſtrage primo illo prælio fuſi eſſent, & cum periculo expugnare metropolim Ruſſorum iuberentur, conuerſis ſubitò ſignis nec ulla re cum conſtituta, in Vngariam reuertiſſe memorant. Poloniam quoq; iterum ab eodem rege per legatos uexatam uaſtatamq; narrant. Quod nobis non admodum fit uerìſimile, propterea quòd neceſsitudo et affinitas Stephani cum Boleslao, nihil hoſtile de ipſis inter ipſos opinari ſinit. Et ut fuerit tam ferus, & immemor non ſolum humanitatis, uerùm etiam neceſsitudinum Stephanus, quam fuiſſe fertur: Boleslaus quidem noſter tam ignauus & patiens non fuit, ut impunè ſua uexari pateretur, præſertim cū *1124. ann.* alijs bellis tunc non diſtineretur: ita ut ſequenti āno, qui fuit poſt Chriſtum 1124. nouam *Daniæ deſcriptio.* in Danos expeditionem ſuſceperit. Eſt autem Dania, ſiue Dacia (nam & ita appellatur) ea regio, quæ Cherſoneſum Cimbricā, & adiacentes in ſinu Baltheo ſeu Venedico inſulas, ultra mare uerò magnam partem alterius Cherſoneſi maximæ, & ueteribus Coſmographis incognitæ, quæ ad Moſchiam ſiue Moſchouiam anguſtis faucibus continenti iuncta eſt, complectitur: nam reliquum eiuſdem Cherſoneſi, Sueciam & Noruegiam, duo am *Olaus & Ioannes Magni, fratres, Archiepiſcopi Vpſalenſes.* pla regna continet, illuſtrata nuper Olai Gothi, archiepiſcopi Vpſalenſis (quem nos Romæ nuper, cum legatione apud Paulum tertium pontif. Max. Sigiſmundi ſenioris regis nomine fungeremur, cognouimus) deſcriptione: à quo etiam Gothicam hiſtoriam fratris eius Ioannis, qui & ipſe Vpſalenſis archiepiſcopus, poſt diuturnum exilium Romæ mortuus eſt, expectamus. Sed ad inſtitutum reuertamur. Cauſa uerò expeditionis Danicę Bo *Petrus Duninus.* leslao fuit, Petrus, clara & illuſtri apud Danos ortus familia: qui cum ſe iuuenis in aulam Boleslai, quæ tunc longè florebat apud exteros gloria rei bellicæ, contuliſſet, magna ingenij dexteritate, induſtria, uirtute, officio & ſuauitate morum, adhęc commendatione regis Danorum, citò ſe in gratiā & amicitiam Boleslai inſinuauit, ita ut poſtea multis, magnisq; poſſeſsionibus & in primis comitatu Scrinnēſi, & uxore illuſtri è genere ducum Ruſsiæ, quæ Sbislauam priorem Boleslai coniugem cognatione attingebat, ab eo cohoneſtaretur. Perdidicerat autem linguam Polonicam, & ita ſe ad mores Polonorum accommodabat, ut nemo tāta illa bona externo homini inuideret. Pat uerò eius Guilelmus, cui Suetoslao nomen noſtri dedêre, facilè princeps erat procerum Daniæ, & plurimnm ualebat gratia apud Henricum regem Danorum, præfectus ab eo maximis quibuſq; regni negocijs. Cum autem regem Abelus frater occidiſſet, regnumq; inuaſiſſet, habebat in poteſtate ſua theſaurum regium ingentem pater Petri. Certiorem is filium facit rerum Danicarum: admonet, ut cum aliquanto præſidio militum ueniens, theſaurum illum auferat, potius quàm ut is ad manus crudeliſsimi parricidæ, & inuiſi omnib. ſuis tyranni perueniat. Refert ea de re ad Boleslaum principem. Pollicetur is non grauatim opem ſuam, cùm ut homini de ſe bene merenti gratificaretur, tum q; ea expeditione & opes Poloniæ augere, & & nominis ſui gloriam trans mare etiam, & ad extrêmos Septentriones proferre & pro *In Daniam Boleslai expeditio, & ſucceſſus eius.* pagare cupiebat. Itaq; claſſe apud Gdanum Pomeraniæ maritimū oppidum, ad tranſportandum exercitum inſtructa, diſtributoq; in milites donatiuo, cum primùm per anni tempus rectè potuit, naues conſcendit: & commoda tempeſtate uſus, improuiſus in primo litore Daniæ, ad quod claſsis appulerat, nemine prohibente copias expoſuit: dimiſsiſq; circum proceres & nobiliores Danos nūcijs, per familiares & miniſtros Petri ac patris eius, omnium Danorum uoluntates facile ſibi adiunxit: cum profiteretur ſe ulciſcendi parricidæ tyranni, & uindicandæ libertatis Danorum cauſa adueniſſe. Tyrannus deſertus à ſuis, profugit. Boleslaus facilè potitus omni Dania, munitiones Danis reddidit: regem, quem uelint, creare ſibi iuſsit. Confectis & conſtitutis rebus omnibus theſaurum omnem Petri cognationem ſecum auexit: & ſecūda nauigatione uſus, paucis diebus in Poloniam *Petri Dunini opera.* reuerſus eſt. Fertur autem ſucceſſu temporis hic Petrus 77. templa diuerſis in locis in Po *Præmonſtratēſes monachi.* lonia de ſecto lapide extruxiſſe ac dotaſſe, quorum plæraq; adhuc extant: itemq; duo monaſteria, ijs qui ſe Pręmonſtratenſes uocant, qui tunc primùm extiterunt: alterum quidem puellis in Vuladislauienſi diœceſi, in Chalino pago, quod poſtea Strelnum tranſtulit: alterum

terum

terum uerò uiris, in ſuburbanis Vvratiſlauienſibus, titulo ſancti Vincentij, quod Vvratiſlauienſes noſtra memoria prætextu metus Turcarum demoliti ſunt. Florent adhuc in Polonia huius ipſius Petri poſteri, cygno in rubro ſcuto inſigni utentes, indeq; Labĕcıorum nomen habet ea familia. Interim dum Boleſlaus Danicam expeditionem obit, Volodor Præmisliĕſium dux, cum abeſſe eum comperiſſet, immemor fœderū & iuriſiurandi, quod Boleſlao Kiouiæ dederat, miſſo Volodimiro filio cum exercitu, uicinam ſibi Poloniam præſidio uacuam, cædibus & incendijs uaſtauit, uſq; ad Biezzum oppidum, ingentemq; pecudum iumentorum & hominum prædam abegit. Itaq; reuerſus à Danica expeditione Boleſlaus, & hyeme illa quieti militum data, inſequēti æſtate bellum Volodoro fecit. Aduenienti occurrit impigrè Volodor, cum non contemnendis ſuorum copijs, & aliorum Ruſſorum principum auxilijs, uaſtitatem ſuarum ditionum prohibiturus. Cui fecit mox Boleſlaus pugnandi copiam, nec ille detrectauit, conſerūtur manus: ſed uix primum noſtrorum impetum Ruſsi ſuſtinuēre: mox in fugam acti, nequicquam reuocante Volodoro, diuerſi dilapſi ſunt: caſtra fugientium à noſtris direpta. Cecidēre de Ruſsis in eo prælio, & in fuga multi fortes & inſignes uiri: inter quos præſtabant, Nauorotnicus & [illegible]cus. Dux Volodor Haliciam fugit, ibi uires reparaturus. Poſt uictoriam Boleſlaus liberius hoſtiles regiones diuexauit ac depopulatus eſt, uicemq; Ruſsis cum fœnore reddidit: citoq; deduxit exercitum, nulla munitionū expugnatione tĕtata propter urgentĕ hyemĕ, quæ ſæuiſsima ac diuturna eo anno fuit. Cracouia urbs eo anno penitus conflagrauit: incertum, fortuitòne incĕdio, an à Bohemis clàm ſubornato, propter receptum Sobeſlaum exulĕ: cui Bohemiam eodem añō repetĕti (propterea quòd Vvladiſlaū fratrĕ rerū Bohemicarū tūc potientĕ, periculoſe ægrotare acceperat) Boleſlaus pecuniā & milites liberalitĕ ſuppeditauit. Et redintegrata quidĕ pax eſt inter fratres Suatana matre interueniente. Verùm paucis illis dieb. Vvladiſlaus extremū clauſit diem: eiq; Sobeſlaus in principatu procerum & populi fauore ſucceſsit. Quod moleſtè ferens Otto Marchio Morauiæ, cum ipſe Sobeſlai uiribus impar eſſet, Lotharij Cęſaris, qui Henrico quinto paulo antè uita defuncto ſucceſſor deſignatus erat, opem implorauit. Ac dedit quidem Lotharius Saxonibus ſuis negociū inſequenti anno, ut eum in Bohemorū principatū inducerent: uerùm is exercitus apud Chlumeciū oppidū Bohemiæ, à Sobeſlao profligatus eſt. Vbi Otto etiā cecidit: Sobeſlaus uerò cum Cæſare, cui grauius tunc à Conrado Sueuorū duce, Hĕrici defuncti ſororis filio, & ipſo ad imperiū adſpirante, bellū imminebat, in gratiā redijt, & impotentius dominari Bohemis cœpit. Fratrū eņ filios, & proceres nonnullos in carcerĕ coniecit. Hoc ipſo aūt anno Volodor Ruſſorū Præmiſlienſiū dux, in medio belli apparatu uita deceſsit. Verùm filij eius Volodimirus & Rociſlaus, exercitum à patre cogi cœptum, nihilo minus ad uaſtandos Polonorum fines immiſerūt: ſed is pauculis pagis ad Viſlocam flumen exuſtis, citò ſe domum recepit: non plus habens animorum, quàm ſui duces, qui ad eam expeditionĕ ꝓfecti non erant. Quieuit à bellis eo anno & conſequentib. aliquot Boleſlaus princeps, cū pleræq; oēs finitimæ gĕtes partim externis alijs, partim ciuilib. bellis diſtinerenĕ. Etenim Stephanus Vngarorū rex cū Græcis & affine ſuo Cōſtātinopolitanō imꝑatore bellū gerebat. Apud Ruſſos Volodimirus & Rotiſlaus Volodori ducis filij belligerantes inter ſe, uires eius gĕtis diſtrahebāt. Ne apud Bohemos quidĕ quietæ res erant, quemadmodum dudum memorauimus. In Germania uerò & Italia Conradus Sueuus cum fratre Friderico contra Lotharium Cæſarem arma ſumpſerāt, donec uicti ab eo, Bernardi Clareuallenſis Abbatis, doctrina, pietate & ſanctimonia uitę clari, opera ipſi reconciliati ſunt. Rogerius aūt Normannus, Innocentio eius nominis ſecundo pontifice Max. Roma pulſo, utriuſq; Siciliæ regis titulum primus uſurpauit. Quietem igitur nactus Boleſlaus, ad religionem cultumq; diuinum animum adiecit. Nam baſilicam Cracouiĕſem, humilĕ etiamtum & neglectā, in auguſtiorĕ formam redegit, excitatis altius muris eius, ac duabus turribus ad latera adiunctis: ſuppellectilĕ quoq; eius ueſte precioſa, auroq; & argento facto maiorĕ in modū auxit. Quin et collegiū ſacerdotū ſiue canonicorū eius baſilicę, uiginti ad ueterĕ numerum adiectis, amplificauit, eiſq; certos pagos & poſſeſsiones ipſe, Radoſſus uerò epiſcopus decimas attribuit: permiſit autem pius princeps epiſcopo ius omne cōferendi ea ſacerdotia, ipſius arbitratu. Auctus eſt deinde filio ſui nominis Boleſlaus: cui quidem poſtea Criſpo, à capillorū figura, cognomētū fuit. Añō Chriſti 1128. memorat Dlugoſſus, Boleſlaū filio ſuo filiā regis Danię cum ampla dote uxorĕ accepiſſe. Sed quinam is filius fuerit, ille non meminit, nec nos cōijcere poſſumus. Nā Vvladiſlaus quidĕ natu maximus ę Sbiſlaua ſuſceptus, habebat Chriſtinā uxorĕ ſuperſtitem. Cazimi-

Vvratiſlauienſes monaſter. S. Vincentij demolitt.
Labencia familia.
Ruſsicum bellum.
Biezz oppidum.
Ruſsi uicti à Polonis.
Cracouia conflagrauit.
Sobeſlaus Bohe. princeps.
Lotharius Cæſar.
1126. anni.
Saxones profligati à Bohemis.
Sobeſlai crudelitas.
Ruſſorum excurſio in Poloniam.
Vngari regis cum imperatore Cōſtāt. bellum.
Ruſſorum ducum inteſtinū diſsidium.
Conradi Sueui bellum contra Cæſarĕ Lotharium.
Siciliæ utriuſq; primus rex Rogerius.
Cracouiĕſis baſilica à Boleſlao exornata.
Canonicatus uiginti Cracouiæ additi à Boleſlao.
Boleſlaus Criſpus natus.
1128 anni.
Danorum regis affinitas cū Boleſlao.

ras aūt uix ſeptimū tunc annum attigerat. Saxo quidem Danicæ hiſtoriæ ſcriptor, quem ſequitur Albertus Crantius, memoriæ prodidit, Boleslaū Polonorum princıpē Magno Nicolai regis Danorum filio, filiam ſuam per internuncios deſponſam in matrimonium collocaſſe, eamq; cum exercitu et claſſe inſtructa in Pomeraniam deduxiſſe: eodem Nicolaum regem & ipſum naualibus copijs inſtructum, occurriſſe: cōiunctiſq; copijs Iulinum urbem inſignem & uetuſtam eos expugnaſſe, & Varcislao duci Pomeranorum communi hoſti pacem petenti dediſſe: inde Nicolaum ſponſam filij ſecum deduxiſſe. In Daniam uero expeditionis Boleslai neuter facit mētionem. Poſt hæc Boleslaus, quamuis magnis in ornatum templorum, & in alimenta ſacerdotum atq; egenorum impendijs atq; donationibus, iugiq; precatione & lachrymis, & aſpero, tenuiq; uictu & cultu corporis, cilicio pro ueſte utens, & cinere ſeſe aſpergens, ægrotorumq; mendicorum pedes ſubinde manibus ſuis abluens, admiſſum in Sbigneū fratrē facinus ſedulo expiaret, cum alijs ſatisfaceret, tamen ipſe ſibi non ſatisfaciebat, niſi & laborem longę, moleſtæq; peregrinationis adijceret. Itaq; ſolenne Chriſtianis quadraginta dierum ieiunium, pane tantum & aqua guſtandis, cilicium indutus cum exegiſſet, paucis ſacerdotibus et alijs pijs hominibus comitatus, ad Aegidij tutelaris diui ſui ſepulchrū, peregrinationem priuati habitu ſuſcepit, atq; id iter magna ex parte nudis pedibus confecit, nullū templū, nullū monaſterium, nullum egentium domicilium, neminem deniq; ſacerdotem aut mendicum prætereiens, quin liberalitatis & munificentiæ quippiam in eum depromeret. Quindecim dies apud diui ſepulchrum ieiunijs & ſupplicationibus uacans, commoratus, cum in Poloniam reuertiſſet, & reliquum illius anni tempus quieti dediſſet, uere proximo in Vngariam ad diui Stephani ſepulchrum alteram peregrinationem inſtituit: eaq; religioſe & pedeſtri item itinere obita, & quidem non ſine moleſtia, propterea quod ſplendide & honorifice contra animi ſui ſententiam, a Stephano rege, genero ſuo, & à primoribus Vngaris acciperetur ac deduceretur. Gneſnam etiam adijt, ad diui Adalberti reliquias, paulo ante Iacobi Archiepiſcopi opera in propatulum prolatas è latebris, in quibus diu poſt captum & uaſtatum à Bohemis, exulante Cazimiro rege, id oppidum, paucis conſcijs delituerant: & octoginta pondo auri & multas gēmas in urnam diui contulit. His peractis, non ita multo poſt Cazimirum filiū immatura morte defunctū amiſit, Verùm eum mœrorē uiri, mox uxor alio filio edito mitigauit, cui Miezislao nomen inditum: ſeniſq; cognomen poſtea puero, propter grauitatē morū & prudentiā, additū eſt. Alium item ſequenti āno enixa eſt, qui aui materni & auunculi Cæſarū nomine, Henricus appellatus eſt. Quo quidē āno Boleslaus expeditionē in Vngariā fecit, ut nepotes ſuos, quemadmodum Dlugoſſus memorat, Stephani regis filios, exules cum matre reduceret. Nam obierat Stephanus rex anno ſuperiori, & Vngari Belā cæcū, quē Colomannus rex patruus unà cum Almo patre excæcauerat, regē ſibi, prætermiſſis Stephani liberis, creauerant. Ii ergò paterno regno fruſtrati, & uitę pretereà ſuæ à nouo rege, quis propinquo, metuentes, in Poloniā ad Boleslaū auum confugerāt. Motus eorū precibus & calamitate Boleslaus, cum ualido exercitu, & euocatis ex fœdere Ruſſorū auxilijs, in Vngariā contendit. Occurrit ei in Scepuſienſi territorio, cum magnis Vngarorū & Auſtriorū copijs, Albertus, Marchio ſuperioris Pannoniæ, ſiue Auſtrię, cum quo ſoror Belæ regis nupta erat. Cōmittitur durū præliū. Tandē uirtute & conſtantia noſtrorū, ac ducis ſolerti diligentia, in fugā agunt aduerſarij: nec longius eos fugiētes noſtri perſecuti ſunt. Ita enim à principe præceptū erat. Duxit deinde ad Budā metropolim Boleslaus: ſed in itinere certior fit, Sobeslaū Bohemū in gratiā Vngarorū, excurſionē in Poloniā feciſſe, & Vvratislauiēſem tractū ferro & igni uaſtare. Aduocato caſtrenſi cōſilio, conſulitur in mediū, quid facto opus ſit: uicitq; ea ſententia, quę propria defendēda potius, quā aliena appetenda eſſe cenſebat. Itaq; intermiſſo in præſens Vngarico bello, Boleslaus magnis itineribus aduerſus Bohemū ſua inuadentē rectà per Morauiā cōtendit. Verùm Bohemus cognito Boleslai aduentu, domū ſe cū præda raptim recepit: nec anni tempus ſpacium noſtris dabat, ingratū & perfidū hoſtem ulciſcendi. Quocirca dimiſit tūc exercitum Boleslaus. Cæterùm ęſtate quæ cōſecuta eſt, parantē eum in Bohemos arma, magnis precibus expugnant exules Vngari, qui ad Stephani liberorum partes multi indies perfugiebāt, ut cœptam potius in Vngariam expeditionem proſequeretur. Itaq; Vvratislauienſi conuentu & comitatu omni præſidio ad tutandos fines ſuos aduerſus uim Bohemorum relicto, cum reliquis copijs & auxiliaribus Ruſsis Vngariam ingreditur, & nemine magnopere reſiſtente, atq; adeò compluribus Vngaris cum eo ſe cōiungentibus, ad Viſegradū, quò Bela ſe receperat, contendit. Interim cognoſcit, Bohemos maiore ui Sileſiam rurſus,

Iulinum Pomeraniæ expugnatum.

Boleslaus pœnas de ſe ipſe ſumit interfecti fratris.

Peregrinatio Boleslai in Narbonenſem prouinciam.

In Vngariam.

Gneſnam.

S. Adalberti reliquiæ è latebris erutæ.

Donarium Boleslai templo Gneſnen.

Miezislaus filius Boleslao natus.

1132. ann.

Henricus Boleslai filius.

In Vngariam expeditio Boleslai.

Bela cæcus rex Vngarorum.

Albertus Marchio Auſtriæ.

Sileſiam depopulantur Bohemi.

Boleslaus ex Vngaria in Sileſiam cum exercitu contendit.

Boleslaus iterum in Vngariam ducit exercitum.

Sileſia iterum uexata è Bohemis.

miſſus, cedentibus ſuis, qui relicti erant in præſidio, nec ſuſtinere uim hoſtium ualentibus, crudeliter diuexare. Itaq; omiſsis iterum Vngaris, tranſmiſsisq; celeriter montibus atque ſyluis, qui Morauiam ab Vngaria diſterminant, magnam Morauiæ partem, ut par pari referret, depopulatus eſt: uaſtatisq; agris, & abacta ingenti præda, in Poloniam reuertit, nec

Morauia uaſtatur à Polonis.

deinceps reductionem nepotum & Vngarorum exulum tentauit, ne maiorem quàm pro uiribus belli molem in ſe attraheret: eo quod accepiſſet, Lotharium imperatorem magnis precibus & muneribus a Bela rege inuitatum, opem ſuam illi promiſiſſe. Aliter hæc ab Vngaricarum rerum ſcriptoribus narrantur. Negant illi Stephanum regem ullos liberos

Vngarorum hyſtoria.

reliquiſſe, nec Polonæ uxoris eius mentionem ullam faciunt: ſed Borichum ex Ruſſa Colomanni regis uxore natum, ſiue is uerè Colomanni filius fuerit, ſiue ex adulterio ſuſceptus, pro Colomanni filio ſit habitus: cum inquam, poſt Stephani mortem à Polonorum & Ruſſorum principibus adiutum, quaſi hæreditarium regnum Vngarorum armis repetiiſſe. Nec tamen Polonos atque Ruſſos eo bello ad prælij dimicationem ueniſſe. Sed amica Belæ regis legatione & poſtulatione motos, deſerto Boricho, uti notho, populariter domos reuertiſſe. Paucos uoluntarios, qui cum Boricho manſerant, ab aduerſarijs profligatos, & in his fratrem comitis Cracouienſis (ſic enim illi habent) captum eſſe. Horum utrum uerius ſit, legentium eſto iudicium. Inſequenti anno Boleslaus iniurias Bohemorum quàm cumulatiſsimè ultum ire cupiens, ualidis ſuorum, & auxiliariorum Ruſſorum copijs Bohemiam longè, lateq; uſq; ad Albim flumẽ, ferro & incendijs omnia miſcens, peragrauit. Nam Bohemus, quamuis iuſtum & ipſe haberet exercitum, nuſquã

1134. ann.

Bohemus cum bellum.

tamen cum noſtris aperto marte congredi auſus eſt. Verùm ex inſidijs in pabulatores Polonos, & quicunque ab uniuerſo exercitu caſtriſq; prædabundi excurrerant, impetum faciebat, interim occaſionem benè gerendæ rei captans. Itaq; noſter agris, uicis & oppidis hoſtilibus fœdè uaſtatis, cum ad pugnam elicere hoſtem non poſſet, ingenti præda onuſtum exercitum reduxit atq; dimiſit. Nec multò poſt Bohemus citato agmine eam Poloniæ ſiue Sileſiæ oram, quæ ad Odram eſt, aliquantiſper depopulatus, raptim ſe inde domum recepit: ueritus, ne Boleslaus reuocato quem dimiſerat exercitu, reditum ſuum impediret.

Sileſiam depopulantur Bohemi.

Hoc tempore Ruſsi cœpere nouas res moliri, eò, quòd moleſtè ferrent, aſsiduò ſibi milites & auxilia imperari: & ea fortaſsis opinione elati, quaſi ſine ſe Poloni gerere bella non poſſent. Author eius conſilij Iaropelcus Vvladimiri filius, Kiouienſium princeps erat, qui in conuentu cæterorum principum Ruſsiæ, huiuſcemodi orationẽ habuiſſe perhibetur.

Ruſſorũ à Polonis defectio.

Quàm dura conditione Polonorum principi ſeruiamus, Principes, nõ eſt neceſſe pluribus uerbis exponere. nam ut uos, qui ad imperandum alijs, non ad parendum nati eſtis, prætercam: multitudini quidem certè noſtrorum hominũ, quæ ſeruituti aſſueta, ſine alieno dominatu rectè uitam degere non poteſt, tamen quàm acerbus ſit iſtius ſeruitutis ſenſus uidetis. Quis autem omninò tam patiens eſt, ut & graue tributum pendere, & in alieno ſolo procul à patria, nullo ſuo cõpendio, alieno iuſſu, ductuq; perpetuò militare, & apertis periculis obijci ſe, aliumq; expertẽ periculi laborũ & uulnerũ ſuorum præmia tollere, æquo animo ferat? Sed fuerit hoc maiorum noſtrorũ, qui pernicioſa ambitione & inteſtinis diſsidijs hoc malũ ſibi accerſiuerunt, & florentiſsimũ imperiũ fœda ſeruitute commutarunt, nullum' ne nos quæremus eius mali exitum? Ego uerò honeſtè mori, q̃ turpiter ſeruire malim, principes: ideóq; de uobis iudico. Subdiderũt colla iugo maiores noſtri, ſuis magis quàm Polonorũ armis uicti, cũ ciuili & parricidiali bello mutuò ſe afflixiſſent, & alij contra alios Polonorũ opẽ, ſuo iuxtà ac aduerſariorũ malo, implorafſent: hoſtes experti, quos in auxiliũ aduocarant. Nos coniuncti & concordes id iugum non excutiemus? Quaſi uerò non magis nos, quàm Bohemi & Vngari, atq; adeo ipſi impotentes domini noſtri Poloni, multitudine & uirib. abundemus.

Iaropelci oratio ad Ruſſos ſuos.

Seruitutis incommoda.

Ruſſi quomodo ſubacti à Polonis.

Ruſſorum uires.

Quòd ſi benè ij rem gerunt aduerſus Vngaros & Bohemos, noſtrum id eſt totũ: noſtris illi uirib. ualent, nõ ſuis: noſtra iuuẽtus primos et acerrimos hoſtiũ impetus ſuſtinet, illi ſibi cauẽt poſt principia. Quod ſi ũllũ unquã fuit tempus, quo aſſerere nos nullo negocio in libertatẽ poſſemus, nunc certè id nobis fortuna, ſiue adeò Deus, qui ſanctius et rectius à nobis quàm ab illis colitur, obtulit, cum Poloni maximis duobus bellis Vngarico & Bohemico diſtinentur: quorum neutri ſanè pares erunt, ſi noſtra ipſis auxilia detrahamus, tantum abeſt, ut noſtra præterea arma ſuſtineant. Ego uerò, principes, non tam ad certam libertatem, quàm ad uictoriam & amplíſsimum imperium uos uoco, ſi uiri eſſe pergitis. Illi nobis ſeruierint, nobiſq; militauerint, quæ nos dudum ipſis præſtitimus, ſi uos uolueritis. Et habemus ſanè cùm ad omnia obſequentem, tum odio duræ ſeruitutis & Polonici nominis inflammatã multitudinem.

Occaſio recuperandæ libertatis.

Videte modò, ne ſtudium illi ueſtrum ductusq; defuiſſe uideatur. Aſſenſi ſunt omnes Ia-
ropelco: obſtringunt ſeſe mutuo iureiurando. Conſultatur de apparatu, & de initio belli
faciendi. Placuit tandem, celari ac diſsimulari id conſilium ad tempus, dum quæ opportu
na ac neceſſaria eſſent ad tantum bellum cõparantur. Permanauit fortè ea res, ut ſunt Ruſ-

Ruſſorum ingenium.

ſorum fluxa & infida ingenia, ad Boleslaum: conturbabat eum illa alieno ſuo tẽpore con
ſtituta rebellio: quòd ad duo maxima bella tertium non minus, nec ſcio an maius, ipſi ac-
cedebat. Conuocat ſenatum: exponit de intempeſtiua Ruſſorum defectione: dicũtur ſen-

Petri Vuloſtouicij conſiliũ.

tentiæ, ibi inter alios proceres Petrus Vuloſtouicius, comes Xanſenſis, uir magni ingenij
& conſilij, in eam ſententiam uerba fecit, ut diceret non maximo negocio naſcentẽ rebel-
lionẽ opprimi poſſe, ſi caput eius rebellionis Iaropelcus amputetur. Id arte facilius eſſe fa-
ctu, quàm apertis armis: nec dedecere, ſi dolo perfidia uindicetur, ad eamq; rem operã ſuã
pollicetur: cætera quietos eſſe iubet. Inde paucis fidis comitibus, neq; tamen conſilij con-
ſcijs, aſſumptis, in Ruſsiam ad Iaropelcum proficiſcitur. Exilium & fugam ſimulat, Boleſ-
lai crudelitatem in ſe & graues iniurias incuſat: fugæ perfugium, tutumq; latibulum à Ia-
ropelco, de cuius humanitate & uirtute multa audiuerit, petit: addit multa de impotentia
& ſæuitia Boleslai in omne genus hominum, quibus rebus ſuis exoſus factus ſit. Pergra-
tus fuit aduentus Petri Iaropelco, pergrata oratio: gaudebat diuinitùs ſibi oblatum cõſi-
lij ſui adſtipulatorem & adiutorem: multa de Boleslao, & ſtatu rerum Polonicarum quę-
rit, nonnihil etiam de defectione ſua ſignificat. Accommodabat Petrus reſponſa ſua ad il-
lius uoluntatem, approbabat conſilium. Quibus rebus fidem ſibi adſtruxit apud eum, &
in intimam eius familiaritatem ſeſe inſinuauit. Itaq; Iaropelcus communicato cum cæte-

Petri Vuloſtouicij audax facinus.

ris principibus cõſilio, maturare rebellionem ſtatuit. Rus fortè ſeceſſerat cum paruo comi
tatu: ſecutus erat & Petrus: qui obſeruata bene gerendæ rei occaſione, Iaropelcũ cum pau
cis prandentem, ſigno dato comitib. ſuis, cõpræhendit, conſtringit: & equo impoſitũ cele
riter, diſpoſitis prius per loca equis & nauibus, auehit, & incolumis ad Boleslaum perdu-

Iaropelcus captus, ac dimiſſus.

xit. Collaudauit fidem, ſtudium & operã Petri Boleslaus, & peramplis eum munerib. or-
nauit, Iaropelcũ uerò cuſtodię tradidit. Vnde intra uertentẽ annũ, maximo auri & argenti
pondere à Baſiliſco, ſiue Vaſilco, fratris ſui filio redẽptus, ad principatũ ſuum data Boleſ-
lao fide reuerſus eſt: in qua tamen fallenda, patrio indulſit ingenio. Nam cum aperta ui im

Vngarus perfugã ſe ſimulat.

parem ſe eſſe Boleslao cerneret, ad dolos animum conuertit, ut par pari referret. Vngarum
quempiam, hominem non ignobilem, cæterũ uafrum atq; callidũ, ſubornauit, qui pro per
fuga ob defenſas Stephani liberorũ partes, ad Boleslaũ delatus, captata occaſione, uel ui-
tam eius peteret, uel inſigni aliqua clade Polonos afficeret. Qui quidem induſtria ſua &
eloquentia, & bene aſsimulatis ad tempus officijs, ita ſe in amicitiã creduli principis breui
tempore inſinuauit, ut ad conſilia, quæ habebantur de repub. adhiberetur, ac præfectura

Vngarus præfectus Viſlicienſis.

Viſlicienſi donaretur. Cum ſedatos penitus Ruſsicos motus Boleslaus exiſtimaret, ma-
iore apparatu ad Bohemicum bellum ſeſe accingebat. Hoc agentem, legati Lotharij Cæ-

Lotharij Cæſaris legatio ad Boleslaum.

ſaris Rom. cõueniunt: poſtulant, ut iudicio ſiue arbitrio Cæſaris potius quàm armis, cum
Bohemo de iniurijs diſceptet: illum Cæſaris eſſe tributarium: à Cæſare ad æqua omnia co
actum iri, ſi legatos ad Cęſarem cum ſumma poteſtate Boleslaus mitteret: aut ſi ipſe eò p-
ficiſci dignaretur, quod quidem futurum eſſet Cæſari gratiſsimũ. Hoc eo faciebat Lotha-
rius, ꝙ in Italiam feſtinabat, nec uolebat Bohemum Polonico bello diſtineri, quo minus

Boleslaus ad Lothariũ Cæſarẽ profectus.

auxilia ex fœdere ſibi mitteret. Proficiſcitur Boleslaus ipſe Bambergam ad Cæſarem per-
quàm ſplendido comitatu. Venerat eodem & Bohemus. Tentatur pax inter diſsidentes

Polonorum cũ Bohemis induciæ.

principes: quæ cum coire non poſſet, tamen ne magis irritatis animis diſcederent, triũ an-
norum inducias, inſtante maximè & orante Cæſare, inter ſe paciſcuntur. Quæ priuſquam
finitæ ſunt, pax perpetua inter Polonos & Bohemos, ſed poſt Halicienſem demum cladẽ,
de qua paulo inferius dicemus, interuenientib. utriuſq; gentis proceribus firmata eſt. Nu-

Hagecus.

gatur hic more ſuo Venceslaus Hagecus, dum hæc non multò aliter enarrat. Cæterùm
H. Murius magis ocioſum, q̃ tunc fuit, fingit Lotharium. Non tam comiter enim, neq; le
gatos eum egiſſe cũ Polonis, ſed bellum in eos cõparaſſe: idq; non ut Bohemis cõmoda-
ret, ſed ꝙ rebellabant Poloni, tributumq; Rom. Imperatori debitũ à duodecim annis nõ
pendebant. Eos uerò bellum timentes, ducem ſuum cum magnis muneribus imperatori
obuiã miſiſſe: atq; eum in Saxonia occurrentẽ, ad Lothariũ admiſſum nõ eſſe, niſi prius tri
buta debita ſolueret, & iuſiurandũ daret, ſe Romano imperatori deinceps dicto audientẽ
fore. Id utrunq; cum ille feciſſet, magnaq; inſuper dona dediſſet, pacem ei datã eſſe. Huius
aũt narrationis penes authorem fides eſto. Multũ ſanè interfuit Lotharij, huiuſcemodi ru

mores

mores tunc in uulgus ſpargi. Ac noſter quoq; Dlugoſſus ſcribit, Lothariū à Boleslao tributū Pomeraniæ Rugiæq; nomine, tanquā ad Romanū imperiū pertinentiū, popoſciſſe: uerùm illum negaſſe, quod eas ſuas prouincias eſſe affirmaret. Ita conſtitutis rebus cū Cæſare, ad Italicam expeditionē, pontificemq; reducendum, ac diadema imperiale ab eo accipiendum ſpectante & feſtinante, Boleslaus in Poloniā reuertit. Dum autem is hac de cauſa abeſt à Polonia, Vngarus ille, cuius dudum meminimus, cōmodā proditionis occaſionem nactus, celeri nuncio Iaropelcum euocat: ad ſextum Idus Februarij ad Viſliciā adeſſe cum expeditis copijs iubet.

Viſlicia oppidum.

Eſt autem Viſlicia oppidum nono à Cracouia milliario, in rupe, quam Nidæ amnis reſtagnatio inſulam facit, ſitum: ad quod non niſi per aggerem, nec cum latiſsimū, & pontes ſublicios aditus eſt. Eratq; tunc temporis frequens & populoſum id oppidū, quanq; ne nūc quidē deſertū eſt. Eò igitur Vngarus, de aduētu Ruſſorū certior factus, cōmigrare uiciniā oēm cū liberis, uxorib. & facultatib. ſuis iubet. Libent facit iuſſa plebs pariter & nobilitas, ut ſe ſuaq; loco munito ab hoſtium armis defendat.

Viſlicia direpta à Ruſsis, & incenſa.

Adſunt ad condictum tempus Ruſsi: intromittuntur ab Vngaro clàm in oppidum intempeſta nocte: ingentem uulgi, nullo neq; ſexus neq; ætatis diſcrimine aut miſericordia, cędem edunt: oppidum ſuccēdunt: nobiliores ac ditiores cum reliqua præda, pecudum in modū curſim abigunt.

Proditionis præmium.

Proditori Iaropelcus princeps præmij loco linguā præcidit, oculos effodit, genitalia membra abſcidit. Sic ille perfidus dignā ſceleris ſui mercedem tulit. Oderunt enim ferè proditorem principes atq; reges, quāuis proditionē ament. Reuerſus aūt è Germania Boleslaus, cum de Viſlicienſi excidio, & Iaropelci perfidia didiciſſet, ingentes aduerſus Iaropelcū & Ruſſos iras concipit: cumq; primùm per anni tempus res geri potuēre,

Ruſsicum bellum.

non modo ex nobilitate, uerùm etiā ex oppidanis & agreſtibus magnū cōparauit exercitum: & Ruſsiā fremens, perinde ac leenæ uel urſæ rapto fœtu ſolent, ingreditur. Cū autē nemo ipſi prodiret obuiā (nam Iaropelcus peccati ſimul & timiū ſuarū ſibi cōſcius, procul in paludes atq; ſyluas ſeſe abdiderat) Vuladimirienſi regione omni & proximis quibuſq; crudeliſsimè uaſtatis, afflictis, & exuſtis, cū ingenti præda reuertit in Poloniā.

Vuladimirienſis ora uaſtata.

Irritatus magis q̄ fractus ea ſuorum clade & calamitate Iaropelcus, & cæteri Ruſſorum principes, de ratione belli cum Polonis gerendi conſultabant: & in eam ueniebāt ſententiā, ut dolis aggrederentur eos, quibus uirtute pares non eſſent. Forte fortuna optatam eis occaſionem obtulit. Etenim cum comperiſſent Iaroslaum Halicienſiū ducem cum Polonis ſentire, & ab eo conſilia ſua prodi, principatu eum eiecēre. Itaq; in Poloniā is ad Boleslaū confugit.

Iaroslai Halicienſiū ducis fuga ad Polonos.

Ruſſorū fraus.

Nec ambigebant Ruſsi, eum à Polonis reductū, & ſe ultum iri: anteuertēdos & fallendos ſibi eos eſſe iudicant, ut pacato agmine tanquā in tranquillis rebus uenietes, ex improuiſo opprimerent potiùs, quàm aperta ui non ſine periculo graue bellum repellerent. Halicienſes ſubornant, ut ſimulato principis ſui deſiderio, à Boleslao petant, ut eū primo quoque tempore reducat: affirmēt, pœnitere Ruſſos, quòd eū eieciſſent: quippe qui offenſum Boleslaū uehementer metuant: quieturoſq; eos eſſe, & culpā deprecaturos. Faciunt iuſſa Halicienſes: eadem penè confirmant nobiles quidā Vngari, Halicienſib. finitimi, ab ijſdē principibus ad aſtruendam & perficiendā inſtitutā fraudem cōducti & ſummiſsi. Habuit dictis fidem Boleslaus, ut erat natura credulus & apertus.

Boleslaus credulus.

Itaq; iuſto quidem, ſed minori tamen, q̄ pro belli magnitudine & clandeſtino apparatu Ruſſorum, exercitu, Iaroslaū reducit, nihil hoſtile ſuſpicatus. Appropinquanti Haliciæ, quod oppidū ad radices Sarmaticorum montium, Vngariam à Ruſsia diuidentium, ſitum, ſalinas habet,

Haliciæ ſitus.

primę Vngarorum turbæ inſtructæ gratulabundæ occurrunt: & præteruectæ noſtros, extremū agmen claudunt: ſubſecuti deinde Halicienſes, idem & ipſi faciunt. Suſpecta ea res eſſe Boleslao cœpit. Accitoq; Vuſeborio palatino Cracouienſi, & magiſtro militiæ, ſuſpicionē ſuā cum eo cōmunicat. Dum hæc illi inter ſe conferunt, ac de euitando periculo & inſidijs conſultant, ecce apparent procul à fronte inſtructę Ruſſorum acies, quas Iaropelcus citato curſu ducebat. Sublata erat omnis dubitatio. Præcipitatū ſe in inſidias, & in medio hoſtiū concluſum Boleslaus uidebat: & quanquā longè imparem ſe numero hoſtium animaduertebat, tamen qui ſemper ſolitus eſſet uincere, ſatius eſſe ducebat, honeſtè occumbere, quàm fugiendo uictoriā ultrò hoſti concedere.

Ruſſorum cum Polonis prælium.

Itaq; inſtructis pro tempore cōtra utrunq; hoſtē aciebus, & paucis cohortatus milites, ſigno dato primus in imminētem à fronte hoſtē impetum facit, concurrunt infeſtæ acies: extollitur ad cœlos clamor uirorū, clāgor tubarum, & armorum ſtrepitus. Contendunt noſtri de ſalute, Ruſsi de uictoria.

Boleslai uirtus.

Iamq; noſtrorū res, ueterani exercitus uirtute & peritia, meliore loco eſſe incipiebat: ea maximè parte, qua Boleslaus militis pariter & imperatoris officio fungebatur, magnamq; in hoſtibus ſtragem

edebat

Palatini fuga. edebat: cum ſubitò perturbatis ordinibus, & fugæ initio à palatino quodam, cuius nomẽ non memoratur, orto, ſequentib. eum qui proximi ſteterant, magna pars exercitus Polonici in fugã cõiecta eſt. Pugnabat nihilo minus cum paucis, & ijs quidem partim ſaucijs, partim laſsis, Boleslaus: & cum fugere turpe ſibi duceret, nolebat tamẽ inultus mortẽ oppetere. Fortè equus cui inſidebat, multis uulnerib. confectus atq; debilitatus concidit. Ibi *Gregarij militis præclarum facinus.* miles quidã gregarius, obſcurus, & originarius, ut ait Vincentius, ſubleuatum eum equo ſuo impoſuit, & ut patriæ magis quàm gloriæ ſuæ rationem duceret, fugaq; melioribus ſe rebus ſeruaret, orauit. Sic ille tunc quadragies ſepties uictor princeps (tot eñ ſecũdis ꝑlijs *Boleslai uictoria.* dimicaſſe memorat̃) nobilisſimi uiri fuga proditus, gregarij militis opera preſenti ſe morti eripuit. Reuerſus in Poloniã, palatino quidem illi fugæ principi leporis pellẽ, colũ, & fu*Fugæ merces.* ſum dono miſit, meticuloſitatẽ eius & muliebrẽ animũ notans, qua ignominia ille ad uo*Virtutis præmium.* luntariũ ſuſpẽdiũ adactus eſt: militẽ uerò ſalutis ſuæ authorẽ (nam & is fortè ſaluus è prælio euaſerat) inſignib. nobilitatis, luculenta pecunia & poſſeſsionib. remuneratus, etiã ad *Boleslai excelſus animus.* honores amplos & magiſtratus euexit, poſteritatemq; eius omnẽ nobilitauit. Deinde fiſcum ſuũ in redemptionẽ captiuorũ, qui permulti erãt, effudit. Nec tamẽ oẽs redimi potuẽre: multi barbaris uenditi, in fœda ſeruitute conſenuerunt. Et uehementer quidẽ angebat animo Boleslaus, ut ſolent ij, qui perpetuò ſecũdis reb. uſi, aduerſo aliquo caſu affligũtur: *Polonorum fœdus cum Bohemis.* pudebatq;, & pigebat eum ſui ipſius, quòd tantæ illius cladis culpã in ſe agnoſcebat, quippe qui credulus nimium & incircumſpectus fuiſſet. Sed tamẽ de labe illa delenda, & ulciſcendis perfidis Rusſis, atq; Vngaris, ſedulo etiam atq; etiam cogitabat. Et quo liberius id faceret, cum Sobeslao Bohemorũ principe Cloſci cõuentũ egit, pacemq; fecit, arbitris utriusq; populi procerib. Pudore aũt ac dolore ſtimulantibus, conſpectũ hominũ & colloquia uitabat. Quæ res ei maturauit mortẽ. Nam ex mœrore illo & anxietate animi, in languorem corporis & morbũ incidit: qui ſenſim ingraueſcens, omnẽ medicinã renuentẽ, toto anno lecto affixum, magnopere debilitauit. Nec angorẽ ac morbũ eius natus filius Ca*Cazimirus filius Boleslao natus.* zimirus leuauit. Vbi mortem appropinquare ſibi ſenſit, conuocatis proceribus, qui officij cauſa undiq; conuenerant, & quatuor filijs adſtantibus, de concordia apud eos uerba *Polonia diuiſa inter Boleslai filios.* fecit: partitusq; omnia quæ tunc erant Polonicæ ditionis, inter quatuor filios, principatũ & ſummã rerum penes Vvladislaum natu maximũ conſtituit, cæteros eius authoritatem ſequi iuſsit. In partitione quintũ filium, qui ſuperiori anno natus erat, prætererat. Id cũ proceres obliuione feciſſe exiſtimabant. Itaq; admonent, ut ne illum exortem patrimonij re*Vaticiniũ Boleslai.* linquat. Reſpondit princeps: Iam illi quoq; portionem ſuam eſſe deſignatã. Admirantib. cunctis: Non aduertitis, inquit, in curru inter quatuor rotas quintã eſſe eam partem currus, cui homines inſident, & onera imponunt, quæ quidem à rotis ſuſtentatur atq; portatur. Eum igitur locum inter quatuor fratres quintus obtinebit, illisq; ſuo tẽpore ſuccedet. Diuinitus ne id quod futurum erat, præſciuerit, an ut ſolent homines ferè inſtante morte alienati mente diuinare, an uerò diſcerpere in plures partes principatum noluerit, dicere *Boleslai mors.* non habemus. Nec ita multò poſt, ſacris Chriſtianorum myſterijs ritè procuratus, uita ex*Anni uitæ & regni Boleslai.* ceſsit, maximo totius Poloniæ deſiderio: cum regnaſſet poſt patrẽ annos triginta ſex, uixiſſet quinquaginta tres. Funus Ploſcum ſolenni pompa elatum, & iuxta patrem conditũ *Boleslai figura, & ingeniũ, & ſtudia.* eſt. Fuit autem Boleslaus hic, habitudine corporis ſatis firma, uegeta, & laborum patiẽte, colore fuſco, ſtatura mediocri: os ei carbunculus morbus ab ineunte adoleſcentia diſtorſerat, atq; inde Criuouſti cognomentum habuit. Animo uerò excelſo fuit, & periculorũ cõtemptore: iuſti & æqui obſeruantisſimus: ad iram, gratiã, miſericordiam ex æquo pronus: ad credendum perfacilis, quæ res ei multarum aduerſitatum, & ad extremum exitij cauſa fuit. Ad beneficentiam & liberalitatem cùm in omnes, tum præſertim in eos, qui in re militari præſtabant, promptus: modeſtia & clementia ſingulari: laudis & gloriæ cupidus: pacis artium non penitus expers, uerùm belli ſtudijs longè præſtantior: ad quæ à teneris, qđ aiunt, unguiculis toto animo ferebatur. Hinc omnem ferè principatũ ſuum bella gerendo exegit: miles ſtrenuus & audax: dux prouidus, ſolers, animoſus & fœlix, excepto ulti*1139. ann.* mo illo Haliciensi prælio. Obijt autem anno Chriſti nati 1139. cum eum Lotharius impe*Lotharij imp. mors.* rator uno anno anteuertiſſet: cui Germanorum principes Conradum ducem Sueuorum, *Conradus Cæſar.* cuius mentionẽ ſuperius fecimus, ſuffecẽre. Sed nos exitu Boleslai Criuouſti claudamus hunc librum: ſequentes quinq;, ſecto ac diſcerpto monſtroſè in plures principatus imperio, bellisq; ciuilibus dicaturi. Ex his autem proximus, Boleslai filiorum res geſtas complectetur.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SEXTVS.

VVLADISLAVS SECVNDVS, PRINCEPS.

MOrtuo Boleslao, torpor quidam animos hominum occupauit,
futurorum malorum omine, propter ſectionem regni, quam te-
ſtamento Boleslai nuncupatam, filij eius flagitabant. Videbant
enim omnes, ſe, qui dudum ſub unius imperio florentes & for-
midabiles cunctis in circuitu uicinis populis fuiſſent, deinceps *Principatus*
diſcerptis uiribus atq; ſtudijs, quorũuis iniuriæ fore obnoxios. *multorũ per-*
Neq; enim diu concordiam inter fratres, conſtitutionemq; pa- *nicioſus reip.*
ternam ualere poſſe, cum infida ferè ſit omnis regni ſocietas: ne-
que contentos illos fore ſuis ſortibus, deguſtata ſemel regnandi
dulcedine: ſed iniuſtè aliena inuadentes, & uim atq; iniuriã ui-
ciſsim propulſantes, ciuilibus & parricidialibus armis inter ſe cõcurſuros eſſe: quibus ne-
ceſſe eſſet tam amplam ac florentem dudum rempub. euerti. Itaque aliquandiu triſte ſilen-
tium omnes tenuêre, promiſcueq; à fratribus imperabatur, donec ij diuerſa iubendo per-
turbare omnia cœpêre. Tum demum conuentu apud Cracouiam acto, cum flagitatio fra-
trum, ſtudiaq; & factiones comparatæ, ad unum deferri uniuerſam rerum ſummam non *Comitia Cra-*
paterentur, nec rectius quicquam in mentem cuiquam ueniret: neceſſariò Boleslai con- *couiæ.*
ſtitutio approbatur, ut iuuenes certis ac definitis à patre finibus dominarentur: principa-
tus uerò & ſumma belli, pacisq; authoritas penes natu maximum eſſet. Partitione regni
ſecundum deſcriptionem patris facta, Vvladislao quidem natu maximo Cracouiẽſis, Si- *Diuiſio regni*
radienſis & Lencicienſis tractus, itemq; Sileſia obtigêre: Boleslao, qui Criſpus appellatus *Polonici.*
eſt, Maſouia & Cuiauia, Culmenſisq;, ac Dobrinẽſis tractus: Miezislao Gneſnenſis, Poſ-
nanienſis, Caliſsienſis & Pomerania: Henrico Sendomirienſis atq; Lublinenſis. Cazi-
mirus uerò infans exors, quẽadmodũ pater uoluerat, à Vvladislao curandus atq; educan- *Vvladislao ſum*
dus ſuſceptus eſt. Ita ad ſuas quiſq; ditiones & quaſi ſatrapias diſceſſêre, ut Vvladislaũ ta- *ma rerum per*
men principem agnoſcerent, eiusq; maieſtatẽ comiter cõſeruarent: qui iam ſextum ac tri- *miſſa.*
ceſimum agebat annum. Nam hæc anno Chriſti 1140. acta ſunt. Extincto uictore ac ter- *1140. ann.*
rore gentiũ Boleslao Criuouſto, mutataq;, uti diximus, forma reipubl. nõ diu uicinorũ ar-
ma quieuêre. Primus omniũ Sobeslaus Bohemorũ dux, immemor fœderũ, quæ cum eo
principe & uniuerſa Polonia iuriſiurandi religione interpoſita dudum icerat, nondũ exa-
cto à morte Boleslai anno, Sileſiam infeſto exercitu longè, lateq; populatus eſt: nec ea prę- *Sileſia uexata*
da, quamuis magna, contentus, ad ſubigendã omnem eam oram animum adiecit: & quo *à Bohemis.*
facilius id faciat, locum opportunũ apud uicum Coſcenũ inter lacus, & paludes munitio-
ne & prędidio firmare adoritur. Sed molientẽ uindicta diuina, iuſta uiolati fœderis & iu-
riſiurandi ultione perculit. Nam ualida febre correptus, incœpto deſiſtere coactus eſt: re- *Sobeslaus Bo-*
latusq; Pragam, non multo pòſt, inualeſcente morte, extinctus eſt. Ita bellum exoriens re- *hemus extin-*
pentè inter initia, unius morte ſedatũ eſt. Neq; enim Vvladislaus, Vvladislai regis filius, *ctus.*
qui Sobeslao patruo, filijs eius præteritis, apud Bohemos in principatu ſucceſsit, & bello *Vvladislaus*
uacare potuit, domeſticis motibus prohibitus: nec noſter acceptas iniurias, uaſtationẽq; *Bohemorum*
ditionis ſuæ ulciſci perrexit, ad inferendam, quàm ad propulſandam iniuriam magis ſpe- *princeps.*
ctans, & inuadendis alienis potius, quàm ſuis defendendis inhians, propterea quòd mo- *Vvladislai Po-*
leſtè ferret acciſum & mutilatum principatum, ſibiq; erepta eſſe duceret ea, quæ fratribus *lonorum prin-*
patris uoluntate, cunctæq; Poloniæ conſenſu ceſſerant. Aegrum ſua ſponte eius animum *cipis ambitio.*
uxor Chriſtina, ſuperba, auara & ambitioſa mulier, & quæ Polonos omnes in pòrcorum *Chriſtinæ inge-*
loco habebat: nec eos ad miniſteriũ, ac uix ad conſpectum ſuũ admittebat, Germanis ſuis *nium & mo-*
impendiò delectata, magis etiam inflammauit, quòd eum præter mores, iuraq; gentiũ ad *res.*
quartam modò partem principatus detruſum eſſe dictitaret, qui in uniuerſum principa-
tum patri, utpotè natu maximus, ſuccedere debuiſſet: ſe Cæſaris filiam, Cæſaris neptem, *Chriſtinæ me-*
ex inclyta familia, cum ampliſsima dote in ſpem uniuerſi principatus ipſi nupſiſſe: nũc ue- *[illegible]*
rò ad exiguam ſortem cum liberis cõmunibus redigi, qui quidem poſt patris mortem ad *[illegible]*
egeſtatem indignam ſuo genere, & ipſorũ ordine, redituri eſſent. Quòd ſi ille uir eſſe[illegible]-
geret, nec à moribus & uirtute paterna degeneraret, breui ſe uiſuram eſſe dom[illegible]

[illegible]

regnum. Patrem eius non tuliſſe unum fratrem participē imperij: ipſum tres ferre? Quartum quoque, ubi adoleuerit, ſi ſapiat, portionem ſuam repetiturum eſſe. Summum illud ius & authoritatem monarchiæ umbratilem eſſe: neminem ipſi obſecundaturum. Quid ſi quis reliquorum fratrum ad ſummum illum principatum adſpiret? Quid ſi omnes inter ſe contra unū conſpirent? Tunc uerò nullam ipſi fore ſpem ſalutis, niſi in fuga & exilio. Præſtare ergo anteuertere, quàm anteuerti. Hæc eadē identidem iterando, querendo, lachrymando, fremendo & obiurgando, tandem ad maturandum impium facinus uirum impulit. Sed ut ſub honeſto prætextu latêre ſcelus: & quo facilius uel adiuuante, uel certè non aduerſante multitudine ſuorum, cogitata perficeret, ſenatum conuocat: queritur, perniciosam & exitialem eſſe reipub. partitionem principatus à patre ſuo inſtitutam, propterea quòd multitudo principum cùm hoſtes ad inuadendum audaciores, tum ciues ad reſiſtendum infirmiores redderet, cuius rei aliquem iam guſtum paruo temporis ſpacio ipſi feciſſent, uexati impunè à Bohemis: qui non modò commouere ſe, dum penes unum patrem ſuum fuit imperium, auſi non eſſent, uerùmetiam pacis conditiones ab eo accepiſſent. Neq; uero diu quietam eſſe poſſe ab inteſtinis diſcordijs atq; ciuilibus bellis eam rempub. quæ à plurib. exæquato dominatu, non certis legibus, ſed arbitrio cuiuſq; gubernetur. Nec diu maieſtatem unius cuiuſpiam ab ijs conſeruari ſolere, qui non modò genere, ſed uiribus etiam & potentia uni illi pares ſe eſſe ſentirēt. Exemplo eſſe recenti penè hominum memoria Sbigneū, qui licet genere impar, tamē q; pater eum fratri ex iuſta uxore ſuſcepto exæquaſſet, tantis malis, cladibusq; rempub. inuoluerit, ut eam euerſurus omnino fuerit, niſi iuſta fratris indignatio aliquando tamē eum de medio ſuſtuliſſet. Bohemos quoq; & Ruſſos uicinos ſuos nullam aliam ob cauſam ciuilibus bellis inter ſe ad excidiū, penè collidi, quàm q; in multos partita ſint eorum imperia. Quocirca uellent, iuberent, ut penes unum ſe, quem primogeniti prærogatiua cæteris fratribus prætuliſſet, uerè eſſet regnū. Attributurum ſe eſſe fratrib. aut definitos è fiſco ſuo reditus, aut uerò agros nōnullos & territoria, in quib. illi uitam honeſtè ſuſtentare queant, nec tamen calcitrandi materiam aut occaſionē habeant. Multo eſſe præſtabilius, paucos quoſdam incōmodo ac detrimento affici, quàm uniuerſos perire. His addit Chriſtina (aderat enim in ſenatu, quo minus liberè eius intuitu ſententię dicerentur) cùm alia quæ uidebantur, tum, ſic in ſua Germania, ſic apud alias gentes, quæ cultu uitæ, ingenijs, & ſapientia præcellerent, morib. atq; legib. receptum eſſe, ut maximus natu in bona paterna ſuccedat, cæteris fratribus paululum aliquid præ manibus det, unde uiuant: hac ſpe ſe Vvladislao nuptui datam eſſe. Deinde ſententias rogati ſenatores, cum ſtupefacti rei nouitate aliquandiu ſilentium tenuiſſent, tandem omnes, paucis à Chriſtina ſubornatis exceptis, impium & crudele principis conſiliū deteſtari: orare, monere, ne patris ultimam uoluntatem irritam faciat, ne uniuerſę Polonię conſenſum aſpernetur, ne leges naturæ labefaciat. Valde eſſe diſsimile, quod de Sbigneo commemoratū ſit: illum nothum fuiſſe, nec ullo more aut iure in partē principatus admitti debuiſſe: hos legitima uxore, & quidem Cæſaris filia ortos, exortes paterni dominatus fieri rectè non poſſe. Illum improbum, impudentē, & iam inde ab initio in patrem impiū, extitiſſe: hos liberalib. ingenijs, honeſtiſsimè educatos, ſummo eſſe pudore & modeſtia: æquiſsimisq; animis ferre, & laturos porrò eſſe maxima natu fratris principatū. Magis autem conſultum eſſe reip. ſi plurium ea conſilijs & armis cōiunctis defendatur, quàm ſi ex unius iudicio & propugnatione dependeat. Non poſſe commodè unum omnia proſpicere, nec ad omnes regni partes ſuis opem ferētem pariter accurrere, nec omnia per ſe munia principatus obire. Quòd ſi uicaria cuiuſquam opera utendum ſit, magis fidum, magisq; beneuolentem eſſe fratri fratrem, quàm extraneum. His & alijs dictis propemodum ad ſanitatem reuocata erat mens principis, niſi uiolentior uxoris amor, nocturnæq; eius perſuaſiones & blanditiæ, quæ plurimū apud uxorios uiros ualent, tantoq; peſtilentiores ſunt, quantò plus poteſt is quē ſuperant, præcipitem eum egiſſent. Deliberato ſcelere, tributum ſiue ſubſidium pecuniarium fratribus & fraternis ditionibus primùm imperat, ut eorū tentaret patientiā: & ſi renuerēt, iuſtū haberet belli ipſis inferēdi prætextū. Vbi paritū eſt, deinceps ad intercipienda quæ eorū ditionis eſſent, animū cōuertit, nec tñ Polonorū, quib. iā ſuſpectus & exoſus eſſe cœperat, quosq; alienos à cupiditate ſua eſſe nouerat, miniſterio & militia uti ad eā rē auſus eſt: ſed Ruſſorū, cū qb. materno genere cōiūgebat, auxilia clam acciet, cū his apertè iam in fraternas ditiones graſſat: edicit, ne cuiq; Poloni, prę ſe, obediant: cōtumaces aut uinculis, aut uerberib. coërcet, aut bonis mulctat. Nonnullas iam fratrū munitiones & oppida cum pagis adiacentibus, partim per Ruſſos occuparat, partim

Wladislai principis oratio in ſenatu.

Chriſtina in ſenatu.

Primogenitorum ius apud multas gentes.

Libertas ſenatus Polonici.

Vxorum ſuaſiones efficaces.

Wladislaus princeps pecuniam fratribus imperat.

Wladislaus fratrum poſſeſsiones inuadit.

partim in deditionem acceperat, ad florentiorem fortunam uel metu, uel (ut eſt uulgus fere nouarum rerum, nouorumque dominorũ auidum:) defluentibus paſsim hominibus. Ibi iuuenes impio fratris propoſito perſpecto, quid faciant porro cum ſuis conſultant. Animaduertunt à bello ciuili animos popularium ſuorum abhorrere: nec ipſi ſatis animorum ad uim fratris propulſandam habebant, propterea quod & uiribus minus ualebant, & quantum cuique fidendum eſſet neſciebant. Itaque ad miſericordiam procerum confugiũt, paternorum meritorum, paternæ uoluntatis, publicique omnium ordinũ cõſenſus de partiendo imperio ipſos admonẽt, ipſorum fidei & protectioni ſe, ſuaque commendant. Ad fratrem etiam proficiſcuntur: & quoniam caput illorum cõſiliorum Chriſtinam gloţem ſuam eſſe ſenſerant, ad mulieris pedes ſeſe proſternunt: clementiam eius ſuplices implorant. Verùm ea ſurdis auribus leuirorum preces accipiebat, & ſalutem reip. quæ omni neceſsitudini præponenda eſſet, cauſſificabatur. Cõmouit ea res multos ex primoribus, cùm iuuenum miſericordia, tũ metu exorientis tyrannidis: cuius argumentũ erat, quod Vuladislaus externum militem in ſuos immittebat: tũ aũt auaræ, importunæque mulieris odio, quæ præter hanc in fratres mariti ſui inclementiã, nouis etiam exactionibus animos multorũ offenderat. Etenim ea, cùm alia quædam auarè & crudeliter inſtituerat, tum uerò illud excogitauit, ut homines oppidani & ruſticani ſtatis & ſolennibus ferijs honoraria quædam munera, nempe pullos gallinaceos, anſeres, oua, mel, auenam, porcos, triticum in cellam principis inferrent. Quod cum ſemel atque iterum ac tertium in gratiam principis non inuiti feciſſent, lege uiri, ut id perpetuum deinceps eſſet, ſanciuit. Itaque imperiſius iam & apertius nonnulli iuuenibus fauebant. In primis autem Vuleboribus palatinus Sendomirienſis, & magiſter militiæ, & Petrus Danus comes Scrinenſis, quorum ille nonnunquam Ruſſos ex inſidijs paruis prælijs fundebat, Petrus uero monendo & obiurgando principem ab inſtituto auocabat: quæ res ei, ſi non exitioſa, calamitoſa quidem certe fuit. Nam Vuladislaus, ut omnibus de rebus cum uxore cõmunicabat, ita de Petri quoque re conſilio ac ſtudio ipſi narrauit. Excanduit ſubitò in hominem iracunda mulier, alioqui etiam ipſi infenſa, ex huiuſmodi cauſa. Venatum fortè Vuladislaus princeps & Petrus hic in remotas ſyluas ierant: ibi totum diem inueſtigandis & perſequendis feris defatigati, ad ueſperum ad focum conſtructa è ceſpite menſa, cum ſe pane & ferina carne, & aqua fontana utcunque refeciſſent, & humi ſtratis penulis cubituri eſſent, Vuladislaus domeſticarum lautitiarum, & mollium ſtratorum recordatus, ioco Petrum appellans: Mollius inquit, nunc Petre uxor tua cum Abbate Scrinenſi ſiue Suleouicẽſi cubat, quàm nos. Petrus contrà, ut iocum ioco retunderet: Fortaſſe, inquit, & tua cum Dobeſſo. Erat autem Dobeſſus iuuenis ex equeſtri ordine non inelegans, quo familiarius Criſtina utebatur, ita ut muſsitaretur uulgò, eum cum illa clàm conſueuiſſe. Tetigit id dictũ principis animum, & ſermonibus quidem tunc, iociſque finem fecit: uultu uerò ne poſtea quidem ſatis diſsimulauit ſiue dolorem, ſiue ſollicitudinem: incertum, liberiori'ne dicto Petri offenſus, an de crimine uxoris ex uerbis Petri, & ſuperioris temporis coniecturis, quas nõ tam ſcrupuloſè ad eam diem notarat, ſuſpiciones colligens. Chriſtina ubi triſtiorem cogitabundumque præter morem uirũ reuerſum animaduertit, ſciſcitatur cauſam, diſſimulat aliquandiu Vuladislaus: ad extremum uictus blanditijs & importunitate uxoris, detegit ei uulnus animi ſui. Inde grauiores ea in Petrum iras concœperat, occaſionemque ulciſcendi eius quærebat: quam cum fortuna percommodam attuliſſe uideretur, in eo quod Petrus apertè cupiditati principis aduerſabatur, ibi uerò inſtare uiolenta mulier apud maritum nocteſque dieſque, ut Petrus de medio tolleretur. Eo uiuo, nunquam animi compotem futurum Vuladislaum. Erat enim uir ingenti ſpiritu Petrus, ſummaque potentia præditus: quippe qui præter priuatas opes & facultates ampliſs. Caliſsienſem, Cruſuicienſemque tractum omnem, Boleslai Criuouſti nomine, adminiſtraſſet. Subornat tandẽ Dobeſſum Chriſtina, partim probri infamia irritatũ, partim pollicitatione bonorum Petri illectum, ut eum quouis modo uel caperet, uel interficeret. Non eſt tamen auſus Dobeſſus hominem aperta ui aggredi: ſed obſeruabat tempus, quo per fraudẽ eum incautum opprimeret. Fortè Petrus nuptias filiæ, quam Iaxæ Serborum ſiue Vinidarum duci in matrimonium collocabat, Vuratislauiæ inſigni pompa atque celebritate apparabat: eò ſe Dobeſſus quoque magno comitatu cõfert, ſecurumque & nihil eiuſmodi ſuſpicantem Petrum, ſolum fortè conſpicatus, dum miniſtri circa apparandas nuptias, & hoſpites comiter accipiendos ſatagunt, correptũ, celeriter paratis & diſpoſitis ad hoc equis aſportat, & ad principem adducit. Diu, quid eo faceret Vuladislaus, animi dubius fuit. Reuerebatur hominis dignitatem, gratiamque popularem: reminiſcebatur, quo is honore apud patrem ſuum

Boleslai filij deprecãtur fratris iniuriam.

Procerum alienatio à Vuladislao.

Exactiones nouæ inſtitutæ.

Honoraria.

Petrus Danus dolo Chriſtinæ petitus.

Iocus pernicioſus.

Dobeſſus de adulterio reginæ ſuſpectus.

Petri Dani opes & præfecturæ.

fuiſſet. Contrà ſuggerebat Chriſtina, ſi incolumis Petrus dimittatur, acerbiorem cum capitalemq; hoſtem fore principi, iniuria illa exacerbatum. Vbi cunctari uirum uidet, minatur ſe ab eo diſceſſuram, ubi impunè probro proſtitutę pudicitiæ afficeretur. Vicit tandem, perfecitq;, ut indicta cauſa lingua Petro pręcideretur, atq; oculi effoderentur. Sic ei, & ſæpè multis, liberior cum principe iocus malè ceſsit. Vixit tamen poſt eam calamitatem Petrus quinq; annos. Mortuus apud Vuratislauiam in ſancti Vincentij, quod templum & monaſterium ipſe condiderat, honorificè ſepultus eſt. Vnde fit mihi ueriſimile, Vuratislauienſem etiam præfecturam eum tenuiſſe. Ferunt nonnulli, quemadmodum Dlugoſus memorat, ei poſtea propter pietatē, qua ſumma erat, uiſum, & ſermonis uſum diuinitùs reſtitutum fuiſſe.

Petri Dani calamitas.

Miraculum.

Per hæc tempora Bela cæco Vngarorum rege uita defuncto, Geiſa filius eius de quatuor natu maximus, regno paterno ſuſcepto, Henricum Auſtriorum ducem cum totius ferè Germaniæ auxilijs Vngariam inuadentem, cruento prœlio ſuperauit.

Geiſa rex Vngarorum Auſtrios uicit.

Petro tam crudeliter, quemadmodum dictū eſt, excarnificato, minus auſi ſunt cæteri proceres uoluntati tyranni aduerſari: creuerunt tamen omnium in eum odia, quæ ſecundo fortunæ flatu occultata, poſtea afflictis rebus eius in apertum erupere. Minus autem diſsimulanter is iam agere, & fratres ditionibus ipſorum pellere, magnis Ruſſorum fretus auxilijs, quibus Suatoslaus, Vuſeuolodi Kiouienſium principis filius, Izaslaus Dauidis, & Vuielodimirus Halicienſium duces præfuere. Iamq; Henricum Sendomiria, & Boleslaum Ploſco, omniq; Maſouia propulerat. Reſtabat Miezislaus, ad quem cæteri fratres confugerant.

Vuladislaus princeps fratres uiolat cum Ruſsis.

Ciuile bellum inter fratres.

Ad eos igitur Vuladislaus in maiorem Poloniā cum exercitu magnis itineribus contendit, in celeritate plenam uictoriæ ſpem reponens. Veniens Poſnaniam, quæ ipſi portas clauſerat, cum primo impetu capere non potuiſſet, obſidione cinxit. Vaſtabant interim Ruſsi agros liberioribus excurſionibus, exurebant uicos & pagos, captiuos uiros ac mulieres in ſeruitutem abducebant, diripiebant fana, uimq; honeſtis puellis ac matronis inferebant, ne à pueris quidem abſtinebant.

Poſnania obſeſſa.

Viuebat adhuc Iacobus archiepiſcopus Gneſnenſis, plebeius quidē, ſed uenerabilis & pius ſenex, excelſiq; animi. Is igitur cupiditatem & crudelitatem Vuladislai peroſus, & cum optimi principis Boleslai Crziuouſti filiorum, tum patriæ indignam & calamitoſam ſortem miſeratus, ſacro pontificum cultu & infula, quo auguſtiorem ſpeciem principi exhiberet, indutus, & carpento in caſtra, & uſq; ad ipſum Vuladislai tentorium inuectus, comiter principem nefarij cœpti admonet: negat eſſe boni principis, patriam, à qua in lucem editus, indulgenter educatus, & ad ſummum honorem euectus ſit, externis armis hoſtilem in modum impetere, uexare, ac diripere: negat eſſe Chriſtiani hominis, fratres coniunctiſsimos & obſequentiſsimos, quos tuendos ſuſceperit, oppugnare: & non modò attributis à patre & uniuerſa repub. ditionibus exuere, ſed uitam etiam & ſanguinem eorum ſitire. Deſiſteret ergo cœptis: moderaretur diræ & inſatiabili cupiditati ſuæ: & cū optimis fratribus in gratiam rediret: præſtare, ut eorū fideli ope & opera, aduerſus quoſuis externos hoſtes uteretur, quàm ut infidis & ſitientibus Poloni ſanguinis Ruſſorum armis illos iret perditū, & quaſi in ſua ipſe uiſcera ſæuiret. Si homines non uereretur, at Deum metueret, acerrimum ſcelerum omnium, & maximè uiolatæ humanæ coniunctionis & ſocietatis ultorem.

Iacobus Archiepiſcopus principē obiurgat, ac diris deuouet.

Non commouit hæc Archiepiſcopi oratio, quamuis grauis & prudens, Vuladislaum, nec ab inſtituto deterruit. Quod cum uir diuinus animaduerteret, quaſi numine afflatus, è ſella aſſurgens: Quando, inquit, humana ſimul ac diuina iura ſuperbè contēnis, & paterna mea monita obſtinatè reſpuis, Dei omnipotentis, cuius uices gero, authoritate, ſacris & Chriſtianorum hominum ſocietate tibi interdico, caputq; tuum & omnium adiutorum & aſſeclarum tuorum diris deuoueo. Deinde multa in eum & in exercitum eius execratus, recedebat. Fortè dum imprudentius auriga carpentum conuertit, in columnam, quæ tentorium principis ſuſtentabat, extremo axe impingens, mota loco columna, tentorium ſolo proſtrauit. Mali ominis ea res cunctis uiſa eſt.

Omen malum.

Tenuit tamen iram Vuladislaus, nec acerbius quicquam in Archiepiſcopum aut fecit, aut dixit: ita ut mirarentur omnes patientiam eius. Commouerat nonnullos de proceribus, qui in caſtris Vuladislai erant, Iacobi archiepiſcopi authoritas & execratio. Itaq; deducere & ipſi à propoſito principem inſtituēre, ſed nullo operæpretio. Nam is diligentius etiam omnia ad expugnationem Poſnaniæ adminiſtrare perrexit. Tamen cum nullus hoſtilis ſubeſſet metus, nec magnopere è paruo oppido eruptio timeretur, ſecurius agebant Ruſsi, quàm ratio caſtrorum exigit: & uel ad prædas agendas quoquouerſus diſcurrebant, uel genialibus epulis & compotationibus, ludiſq; & luſibus indulgebant, uel his rebus grauati & fatigati altum ſtertebant; in ſtationibus rari,

Caſtrenſis negligentia.

neq;

nec ij ſotis ſobrij excubabant. Deliteſcebant in abdito Boleslaus, Miezislaus & Henricus, cum modico militum præſidio, occaſionem bene gerendæ rei captantes: ij poſtea quàm uel ex transfugis, uel è captiuis per inſidias, dum incautius pabulantur, exceptis, certò didicere de negligentia & ſecuritate aduerſariorum, ſilenti agmine ad caſtra propius accedunt. Oppidani è turribus procul ſuos conſpicati, nec ignari quid in ſubiectis oppido caſtris ageretur, propoſito uexillo ſignum dant ſuis faciendi in hoſtem impetus tempeſtiui. Animaduertere id uexillum præter morem extenſum Ruſſorum duces, qui tunc forte cum Vuladislao conuiuabantur: rogant, quid'nam rei ſit, & quid ſibi uelit uexillum illud? Reſpondet Vuladislaus, deditionis eſſe ſignum. parcendum eſſe Ruſsi cenſent ſupplicibus: negat Vuladislaus ullum fore ijs qui tam obſtinatè obſidionem ſuſtinuiſſent, miſericordiæ locum. Nec multo pôſt, exauditur ab extremis caſtris ingens clamor atque ſtrepitus, iam intra uallum, & in cæde uerſantium hoſtium. Erumpunt eodem tempore & oppidani, & turribus ac cæteris operibus, tugurijsq́ militum, è ſtipula ſtramentisq́ factis, celeriter ignem ſubijciunt. Fit trepidatio & diſcurſatio totis caſtris, perculſis re ſubita & inopinata omnibus: nec quid agerent, aut quò ſe uerterent, ac ne fugæ quidem conſilium explicantibus. Nec à uero abhorret, diuinitùs formidinem illam tanto exercitui meritò iniectam fuiſſe. Nec fuit, qui ſe uictoribus opponeret, fuſis nullo negocio, qui ad primum tumultum pauci & inordinati occurrerant. Nam cæteri uel ad ducum tentoria, uel ad corripienda arma, uel ad ſternendos equos, uel ad efferenda quæ quiſq; chariſsima habebat, feſtinabant, uel moniti deniq; amentium more huc atq; illuc diſcurſabant. Ad extremum graſſante latè undique ferro & incendio, effundunt ſeſe caſtris, qua quiſque exitum inueniebat. Fugientes partim trucidantur ab equitibus, partim in Vartham & Glorunam fluuios, qui non ita procul à caſtris erant, compulſi merguntur. Vuladislaus cum Ruſsis ducibus, & paucis quibuſdam euadens, effuſo curſu Cracouiam contendit. Inde quoque Ruſsi non multum morati, nudi penè & inermes, & omnium rerum egeni domos ſeſe recepêre. Direpta ſunt copioſa & opulenta Vuladislai Ruſſorumq́ caſtra. Dlugoſſus aliquanto aliter hæc exponit. Ait enim, Boleslaum, Miezislaum & Henricum, primo Vuladislai aduentu Poſnaniæ ſe cum paruo præſidio tenuiſſe, diuturnamq́ obſidionem in magna commeatus inopia toleraſſe: & clementiam atq; miſericordiam fratris per internuncios imploraſſe. Cum autem is inexorabilem ſe ipſis præberet, nec aliter ueniam daret niſi ſeſe & ſua omnia ei dederent, dura hæc, ita ut erant ſanè uiſa eſſe iuuenibus: & in magna ſalutis deſperatione, decreuiſſe eos, honeſtè mori potius, quàm crudelis uictoris, & apud quem nihil ſancti eſſet, fidei ſeſe committere. Erupiſſe deinde aliquoties ex oppido, & nonnulla ſtrage in hoſtibus edita, repulſos tamen eſſe. Deinde cum quieuiſſent aliquandiu, quaſi abiecta iam erumpendi cogitatione, & ſecuriores negligẽtioresq́ reddidiſſent eos qui in ſtationibus & ad opera excubabant, captato tempore, armatisq́ omnibus, qui arma ferre poterant in ciuitate, erupiſſe in inopinantes, eo propoſito, ut aut uincerent, aut non inulti occumberẽt: & clariſsima illa uictoria, de qua iam diximus, potitos eſſe. Annus quo hæc acta ſunt, fuit à Chriſto nato milleſimus centeſimus quadrageſimus quintus. Parſum eſt autem ciuibus iuſſu iuuenũ, quoad in ſumma illa perturbatione & confuſione fieri potuit. Magna fit ſtatim ea uictoria rerum commutatio. Defluebant omnes paſsim à uicto ad uictores, & augebant eorum exercitum: arces & munitiones interceptæ, in fidem & poteſtatem priſtinorum dominorum ultrò redibant. Non contenti autem uictores iuuenes eo, quòd fratrem ſe oppugnantem profligaſſent, ſuaq́ omnia recuperaſſent, exterminare eum etiã uiciſsim proprijs ditionibus, & principatu eijcere inſtituunt, rati nunquam eum ad ſanitatem & modeſtiam rediturum eſſe: uerùm Ruſſorum auxilijs fretum, bellum renouaturum. Itaque æſtate ſequenti, cum eo quem ad manum habebant exercitu, ualidiori iam aliquanto, quâm fuerat initio, Cracouiam contendunt. Quod cum Vuladislao nunciatum eſſet, diffiſus munitioni arcis, ſuorúmque ſtudijs & uoluntatibus, & fratrum deſperata miſericordia, quippe quos ipſe ſupplices nulla miſericordia dignatus eſſet, relicta Cracouiæ uxore ac tribus filijs, per Sileſiam in Germaniam profugit, Conradi tertij Cæſaris, uxoris ſuæ ſobrini, opem imploraturus. Cracouienſes cum primùm adueniente Boleslao, Miezislao & Henrico portas clauſiſſent, cognita principis longiore fuga, & conſenſu totius Poloniæ, aperuêre: nec multo pôſt arx etiam deditur. In qua recipienda, ſumma animorum moderatione iuuenes uſi ſunt. Liberos & uxorem Vuladislai, quamuis infeſtam ſibi, & quæ origo malorũ illorum fuerat, ab omni iniuria & contumelia iratorũ

Vuladislaus uincitur & fugatur.

Dlugoſſus.

1145. ann.

Defectio Polonorum à Vuladislao.

Vuladislaus principatu pulſus.

Cracouia in poteſtatem fratrum iuniorũ uenit.

Moderatio iuuenum uictorum.

 militum

militum atq; procerum defenderunt: & cum omni ſupellectili in Germaniam, aut quò uellent, additis præſidij cauſa, qui abeuntes deducerent, dimiſerunt. Sic infelix Vuladiſlaus, qui ſuaſu uxoris iniuſtè aliena concupiuerat, ſua iuſtè amiſit: & qui in ampliſsima fortuna, principatusq; prærogatiua non acquieuerat, in exilio cum mala conſultrice uxore miſer contabuit: quemadmodum inferiùs exponemus. Obtinuit autem principatum Poloniæ Vuladiſlaus, non totos ſeptem annos. Sub ipſum principatus eius initium Ianicus, qui poſtea Vratislauienſis epiſcopus, ac deinde archiepiſcopus Gneſnenſis fuit, Ianislaus'que dictus eſt, & Clemens, fratres germani, equeſtri Gryphium ſiue Gryffonum, ut uulgò uocant, familia orti, monaſterium Andreouienſe condiderunt: eiq; oppidum ipſum Andreouum, & ſeptem pagos de bonis ſuis attribuerunt, atque in eo Ciſtercienſis ſectæ monachos, à Bernardo abbate ſancto conditos, è Morimundenſi Burgundiæ monaſterio euocatos, collocarunt. Impoſuerunt autem conditores illi tributum perenne oppidanis, addictis monaſterio: ut corda cæſarum pecudum, & paucula haleca ſibi poſteris'que ſuis memoriæ ſempiternæ gratia penderent. Verùm id tributum poſtea Abbas neſcio qui redemit. Addiderunt etiam Radoſſus & Gedeon epiſcopi Cracouienſes, decimas quaſdam eidem monaſterio: itemq; Ianicus, poſteaquam Gneſnenſis archiepiſcopus factus eſt, non modò decimis, uerùm etiam duodecim pagis ad ſuperiores adiectis, id locupletauit,

Andreouienſe monaſteriū.

Androuienſis monaſterij tributum.

BOLESLAVS CRISPVS.

EXacto cum uxore & liberis Vuladiſlao principe, concordi fatrum iuxtà ac procerum, nobilitatisq; ſententia ad Boleſlaum, qui Vuladiſlao natu proximus erat, principatus & ſumma rerum defertur, & quæcunque in ditione Vuladiſlai fuerant: Cazimirus etiam natu minimus frater, eius curæ commendatus eſt. Et moderatè is, clementerq; regnauit: fratres magna beneuolentia & charitate complexus, beneficentia etiam & liberalitate maiorem in modum ſibi deuinxit. Nonnulla enim bona & poſſeſsiones, quæ ipſius iuris fuerant, ipſis ultro donauit & edixit: eoq; ſumma ij fide, ſummoq; ſtudio uiciſsim eum defenderunt, nihil neque Ruſſorum, neque Bohemorum, neque Germanorum & Conradi Cæſaris minis deterriti, aut precibus emolliti. Nam inſtabat Vuladiſlaus aſsiduò, tum apud Vuladiſlaum ducem Bohemorum, ad quem ea de re adierat, tum apud Cæſarem, ut eorum uel authoritate in paternum principatum reſtitueretur, uel armis reduceretur. Sollicitabat & Ruſſos legationibus. Verùm hi nondum ſe ſatis è clade Poſnanienſi refocillarant, & nolebant conſentientem Poloniam iritare, à cuius exigua quadam parte uicti, profligatiq; nuper eſſent. Cæſar uerò & Bohemus prolixè promittebant: uerùm hic domeſticis motibus, ille Aſiatica expeditione, impediti, præſtare commodè promiſſa non potuêre. Rebus enim Normanorum in Syria Saracenorum, Turcarumq; ui inclinatis, Edeſſaq; nobili & uetuſta urbe Meſopotamiæ, quæ tunc à Gallis tenebatur, expugnata, & magno terrore Chriſtianis in Aſia militantibus iniecto, Cæſar & rex Gallorum Ludouicus cum compluribus principibus uiris & epiſcopis à Bernardo Abbate Claræuallis concitati, expeditionem in Syriam ſuſceperunt. Ne tamen Vuladiſlai cauſam penitus deſeruiſſe uideretur Cæſar miſit legationem ad Boleſlaum, cæterosq; fratres, ut Vuladiſlao ademptas ditiones & principatum ſua ſponte redderent, potius quàm arma ſua experirentur. Neque enim ſe rectè & affini, & calamitoſo ac ſupplici principi deeſſe poſſe. Cui legationi Boleſlaus princeps de ſententia fratrum & procerum ita reſpondit: Nulla à ſe, fratribusq; ſuis iniuria affectum eſſe Vuladiſlaum, ſe nequicquam deprecantes impio bello ab eo petitos, & attributis à patre & ab uniuerſa rep. ditionibus & principatibus iam penè exutos, cum pacem tamen nullis æquis conditionibus impetrare poſſent, uitam defendiſſe ſuam: illumq; omnis diuini & humani iuris uiolatorem, fratres inſontes & obſequentiſsimos eijcientem, intolerabilem in liberos populos dominatum uſurpantem, non tam ipſorum uiribus, quàm diuina ultione euidenter perculſum: fugientem'que, magno uniuerſæ Poloniæ conſenſu ſempiterno exilio damnatum eſſe. Recipere eum talem, tamq; iuſtè conſenſu publico pulſum, neque ſibi tutum eſſe, neque Polonis expedire. Ne ergo Cæſar id à ſe poſtularet, néue ab inuitis extorquere pergeret, quod ſine periculo, & ſine magno malo reipublicæ facere non poſſent. Eſſe quidem tanti principis atque Cæſaris, afflictis ſubuenire: ſed ijs demum, qui immeritò afflicti eſſent. Cæterùm ad uim & iniuriam

Boleſlai Criſpi benignitas.

Vuladiſlai exulis ſolicitudo.

Conradi Cæſ. & Ludouici Gall. regis expeditio in Syriam.

Bernardus abbas Claræuallis.

Cõradi Cæſaris legatio ad Polonos.

Boleſlai Criſpi reſponſum.

Principis officium.

faciendam

faciendam, nemini opem eius patere debere: quippe qui ab innocẽtia contra ſcelus, ab officio contra improbitatem, à modeſtia contra audaciam, à iuſtitia contra iniuſtitiam, denique à pietate contra parricidium ſtare debeat. Eſſe Vuladiſlaum affinem Cæſaris ſe uerò cognatos etiam: auxilium ſe ab eo ſperare, non bellum expectare, cuius nullam, neque dediſſent, neque daturi eſſent occaſionem. Habere ſe illi eum honorem, quem & cognato & maximo principi haberi par eſſet: libenterque in alijs rebus authoritati eius obobſecundaturos, in una illa re id fieri non poſſe. Libentius ſe cum quouis capitali hoſte, quàm cum illo tali fratre in gratiam redituros eſſe: & quiduis potius paſſuros, quam commiſſuros, ut ſuo ſibi iumento, quod dicitur, malam rem adſciuiſſe, & rempub. quæ in fidem ſuam confugerit, prodidiſſe uiderentur. Fregit ea reſpõſio Conradi animum, ita ut multum de ſtudio ſuo in Vuladiſlaum deinceps remitteret, præſertim quòd ad expeditionem Aſiaticam totus ſpectabat, quamuis à proceribus ſuis & Bohemo, quos ſedulò unà cum liberis & uxore prenſabat Vuladiſlaus, in Polonos incitaretur. Porrò in concilio Remenſi, quod Eugenius tertius pontifex max. initio pontificatus ſui coegerat, Henricus Bauarorum dux, Chriſtinæ propinquus, de principibus & epiſcopis Polonorum per legatos queſtus eſt, quòd illi quidem fratrem, hi uerò dominum ſuum contra fidem & iuſiurandum paterno principatu pepuliſſent. Sed quid effecerit, non comperio. Conradus uerò Cæſar expeditionem illam ſuam cùm maturaſſet, per Poloniam, quemadmodum ſcribit Dlugoſſus, ſtatuit iter facere: quòd & compendioſior ea uia eſſet, & minus periculorum haberet: ſimul quod non diffideret, ſe Vuladiſlaum cum fratribus coràm reconciliaturum eſſe. Et acceptus quidem eſt a Boleslao, cæteriſque fratribus perquàm honorificè & liberaliter, unà cum Vuladiſlao Bohemorum principe, & fratribus eius Henrico & Spicigneuo, omnique Germanorum & Bohemorum exercitu, & uſque ad pontum Euxinum deductus: cæterum de reconciliatione nihil tunc aliud impetrauit, niſi quod pollicitus eſt Boleslaus cum fratribus, ſe, cùm reuertiſſet ab illa expeditione Cæſar, quæ is uellet, facturum eſſe. Multi uerò uoluntarij è Polonis militiæ illi nomina dedere, & cum Cæſare profecti ſunt. Alij, per Vngariam cum non ſatis compoſito agmine profectum eſſe in Thraciam, uolunt. Vincentius uerò crebrioribus legationib. cum de reſtitutione Vuladiſlai cum Polonis egiſſe memorat. Sub hyemem eiuſdem anni, duxit Boleslaus cum Henrico fratre exercitum in Ruſsiam, Izaslai Kiouienſium principis, cõſpiratione cæterorum principum principatu eiecti, precibus & muneribus inuitatus: caſtriſque apud Cemerinum poſitis, totam hyemẽ ibi conſumpſit: & nulla re memorabili geſta, propter ignauiam Izaslai, & non ſatis certam fidem Ruſſorum, in Poloniam redijt. Izaslaus uerò poſt diſceſsionem auxiliorum, Luici obſeſſus ab hoſtibus, pacem tandem ab eis impetrauit. Per hoc tempus Iacobus Archiepiſcopus Gneſnenſis mortuus, Ianicum ſiue Ianiſlaum, cuius paulò antè mentionẽ fecimus, è Vuratiſlauienſi epiſcopatu euocatum, Boleslai principis ſtudio adiutum, ſucceſſorem accepit: huic uerò Valterus equeſtri Zadoreorum ortus familia, ſucceſsit: qui baſilicã Vuratiſlauienſem, ligneam ad id tempus, muro exædificauit, rituſque Lugdunenſis baſilicæ in eam induxit. Anno uno interiecto, reuerſus ab Aſiatica expeditione Conradus, cum non multum ibi operæpretij feciſſet, magnamque copiarum ſuarum partem partim Turcico prælio, partim dolo Emanuelis Conſtantinopolitani imperatoris amiſiſſet, bellum Polonis intulit, ut per uim Vuladiſlaum exulem in principatum reſtitueret: cum Boleslaus, cæterique fratres promiſſorum admoniti, tergiuerſarentur, quod dicerent, Vuladiſlao reducto, ſe nouos motus, noua pericula, ſummamque reip. perturbationem reformidare. Verùm id bellum in ſpeciem ingens & formidabile, Boleslai principis humanitas & ſapientia inter ipſa initia reſtinxit. Nam ut Cæſar cum ualidis Germanorum, Bohemorum & Morauorum copijs Poloniæ fines attigit, non deſtitit. Boleslaus cum expeditis turmis, quas de ſuis tumultuariè coëgerat, omnibus locis opportunis hoſtilia itinera, pabulationes, frumentationes & aquationes ex inſidijs obſeruare, & in incautos hoſtes impetum facere, interdumque totum exercitum reficientem ſe, aut quieſcentem, ſubito tumultu, & ad caſtra adequitantis exercitus oſtẽtatione exagitare & perterrefacere. Illis uerò ad arma conclamantibus, ad impedita loca raptim ſe cum ſuis recipiebat, nec unquam rem fortunæ & uniuerſæ dimicationi committebat. Cum autẽ ad Odram ſubſtitiſſet, & caſtra metatus eſſet Cæſar, eo quòd aquæ eius fluminis tunc fortè excreuerant, & noſtri ulteriores ripas obſeruantes, difficilem traiectionem ipſi effecerant: ſimul autem è Germania noui quidam motus ipſi aſſerebantur, quib. ad rerum domeſticarum curam reuocabatur: accepta fide Boleslaus in caſtra ad eum uenit, factaque publica audientia,

Remenſe concilium.

Conradi Cæſaris expeditio in Aſiam.

Bohemorum principes in Aſiam militatũ profecti.

1147 ann.

Ruſsicũ bellũ.

Ianislaus Archiepiſcopus.

Vuratiſlauienſis baſilica, & ritus eius.

1149. ann.

Conradi Cæſ. expeditio in Poloniam.

Polonorum cũ Germanis belli gerendi ratio.

Boleslaus ad

Cæſarem in caſtra uenit, & bellū ſuſtulit.

dientia, Vuladiſlai fratris facinora & peccata omnia, in ſe ac cæteros fratres, & in omnes ordines reip. Polonæ luculenta oratione expoſuit: neceſſariam expulſionem, iuſtamq́ʒ reſtituendi eius recuſationem ſuam & uniuerſæ reip. excuſauit: neceſsitudinem ſuam cum Conrado maiorem, quàm Vuladiſlai commemorauit: ſtudia & officia ſua nonnulla in Cæſarem & Germanos modeſte refricauit: ne cognatum & Chriſtianum ſanguinem ſitirent, neu ſe ad extrema adigerent, orauit. Munera etiam non contemnenda Cæſari & nonnullis principibus, maximeq́ʒ ijs quos gratia plurimùm ualere apud Cæſarem didicerat, priuatim miſit. Ita poſcente Boleſlao, ſuadentibus primoribus, ad ſua defendenda feſtinantibus militibus, ipſo Cæſare ductum iri diutius opinione ſua bellum animaduertente, & ad componendas res domeſticas feſtinante, bellum illud ſtatim ſolutum eſt: demiſſusq́ʒ poſtridie exercitus, nequicquam reclamante Vuladiſlao exule: & item Bohemorum principe, non tam exulis rem agente, quàm Polonis inimico. Hagecus hic neſcio quid de Tartaris & Saracenis unà cum Ruſsis à Vuladiſlao exule contra Polonos ductis, & à Boleſlao uictis, pulſisq́ʒ: qui utriq; populi

Boleſlai & Mieziſlai uxores.

procul tunc aberant à Polonia. Pace cum Cæſare facta, aut uerius bello in aliud tempus dilato, Boleſlaus & Mieziſlaus uxores duxere ſorores germanas, Vuſeuolodimiri Halicienſium principis filias: Boleſlaus quidem Anaſtaſiam, Mieziſlaus uerò Eudoxiam. uerùm is, hac non ita multò poſt mortua, nondum exacto à primis nuptijs biennio, aliam duxit, Gertrudim Geiſæ regis Vngarorum ſororem, Belæ cæci filiam. Cæterùm Henricus cœlibem uitam ſecutus, ad Hieroſolymitanam militiam cum non contemnendo comitatu profectus eſt, principatu ſuo Boleſlai fratris fidei ac tutelæ commendato: cumq́ʒ totum annum ibi commoratus, non uulgare uirtutis ſuæ ſpecimē aduerſus barbaros Sarracenos edidiſſet, ſoſpes reuerſus eſt.

Henricus dux ad Hieroſolymitanam militiā profectus.

Templarij in Poloniam deducti.

Reuertens autem, in Zagoſce pago ad Nidam amnem parœciam ac domicilium Templariorum ſodalitati, quæ tunc bonam in bello Aſiatico Chriſtianis nauabat operam, condidit & luculentis reditibus inſtruxit.

Iaxa Gryphius.

Canonici ſepulchri Chriſti.

Miechouienſe cœnobium.

Cum hoc Henrico crediderim profectum Iaxam, nobilem & locupletem equitem de familia Gryphium, ut fama eſt: qui cum in Aſia aliquandiu militaſſet, reuertens, unum de canonicis ſepulchri Chriſti domini noſtri, diui Auguſtini inſtituto uiuentibus, & geminam crucem rubram in toga inſigne profeſsionis ſuæ geſtantibus, ſecum deduxit, eamq́ʒ ſodalitatem in Polonia propagauit, condito templo ac domicilio in pago ſuo Mechouo, quod nunc oppidum eſt, quinto à Cracouia milliario: eom, & duobus item pagis ſodalitati attributo: cui etiam Gedeon epiſcopus Cracouienſis decimas quaſdam poſterius adiunxit. Condidit idem Iaxa, dotauitq́ʒ etiam monaſterium uirginibus profeſsionis Præmonſtratenſis, ut uocant, in ſuburbano ſuo Cracouienſi,

Zuerinecenſe cœnobium.

quod Zuerinecium, quaſi tu dicas uiuarium, dicitur. Impetrauit autem utriq; loco ſubiectis hominibus à Boleſlao Criſpo principe, omnium onerum, munerum atq; penſionum, quæ ad principem ac rem. pertinerent, ſempiternam immunitatem. Sed ad inſtitutum reuertamur. Vuladiſlaus exul, quamuis deſiderio & ſpe ſua fruſtratus iterum atque iterum, pergebat tamen moleſtus eſſe Cæſari de reductione ſua: & commouebat quidem Cæſarem, cùm aſsidua flagitatione & querimonia, tum aſpectu ipſo miſerabili, ac tanta fortunæ commutatione: pudor etiam cum indignatione mixtus, Cæſarem ſtimulabat, q; contemni & poſtulata, & minas ſuas, nec promiſſa præſtari a Polonis principibus, maieſtate ſua indignum iudicaret. Sed tamen exulem reducere non potuit, partim aduerſa ualetudine ac diuturno morbo impeditus, partim etiam proprijs & neceſſarijs negocijs, & nonnulla imperij perturbatione diſtentus.

Vuladiſlaus exul infeſtat Poloniam.

Nemcium & Grothecium arces in Sileſia conſtructæ, & Polonorū principi deditæ.

Verùm quo leuius interea Vuladiſlaus ferret exilium, poſſeſsiones quaſdam ei dedit utendas fruendas, unde ſe & uxorem, liberosq́ʒ ſuſtentaret: adiungit exiguas equitū, peditumq́ʒ copias, cum quibus ille crebris excurſionibus Vuratiſlauienſem tractum & uiciniam illam omnem, extructis in confinio duabus arcibus Nemcio & Grothecio, quo ſe tutò recipiebat, infeſtauit. Non tulit hoc Boleſlaus. Nam coacto exercitu, ad prædatores illos perſequendos, & arces euertendas profectus eſt. Id ubi cognouit Vuladiſlaus, munitis præſidio militum arcibus, in Germaniam ſe recepit, ſiue, metu ſiue auxiliorum petendorum gratia. Qui in præſidijs relicti erant Germani ſiue Bohemi, ſuſtinuerunt aliquandiu impetum & obſidionem Polonorum: tandem deficiente annona, & morbis inualeſcentibus, ac deſperatis auxilijs, deditionem fecere.

1153 ann.

Conradus Cæſar mortuus.

Fridericus Barbaroſſa Cæſar.

Nec ita multo pòſt, nempe anno Chriſti nati 1153. Conradus Cæſar mortuus, antequam imperatoris diadema adeptus eſſet, ſolicitudine & metu grauis belli noſtros liberauit. Quieuitq́ʒ tunc Polonia annis aliquot, donec Fridericus cognomento Barbaroſſa, Friderici Sueuorum ducis filius, qui

Conrado

Conrado patruo in imperio ſucceſsit, petendo imperiali diademate, pacandisq́, ſeu potius turbandis rebus Italiæ & Galliæ Ciſalpinæ, quæ nunc Langobardia dicitur, ac pontificibus maximis arbitratu ſuo creandis atq; deijciendis, occupatus fuit. Reuerſum autem in Germaniam, & conuentum totius Germaniæ agentem Vircεburgi, ſiue Herbipoli, ſupplex adit Vuladislaus, orat de reductione ſua: & quo magis eum ad miſericordiam flecteret, tres filios iuuenes pedibus propinqui imperatoris admouit. Idem pro eo petijt Vuladislaus princeps Bohemorum, faſtum Polonorum & contemptionem Cæſareæ maieſtatis & authoritatis exagerans: idem pleriq; Germanorũ principes atq; duces, quibus iam Vuladislaus exul diuturna conſuetudine familiaris factus erat, quoſq; ea de re prehenſauerat. Quanquam autem rebellarant imperatori Mediolanenſes cum ſocijs ſuis, tamen exoratus Fridericus, priorem in Polonos expeditionem de ampliſsimi ſenatus ſententia decreuit. Ac legatos quidem ſtatim ex illis comitijs ad Boleſlaum principem & fratres eius miſit, qui ipſis, niſi reciperent Vuladislaum, aut niſi ipſi tributum, quod fortaſſe pollicebatur Vuladislaus, imperatori Romano penderent, bellum denunciant: ipſe uerò hyemem illam in apparatu belli conſumpſit. Reuerſi Cracouia legati, non diſsimile eius, quod Conrado olim datum erat, reſponſum retulerunt: cuius ea uis erat, ut quiduis potius paſſuri Poloni principes, qui ea de re Cracouiam ad Boleslaum conuenerant, quàm aut tam immanem ac turbulentum fratrem recepturi, aut tributum cuiquam daturi eſſe uiderentur. Itaque æſtate anni ſequentis, qui fuit à Chriſto nato 1158, Fridericus imperator cum maximis Germanorum omnium atque Bohemorum copijs, per Saxoniam in Polonorum fines ingreditur, & ad undecimum Calendas Septembris Odram amnem nemine prohibente uado tranſiuit. Nam Poloni principes, etſi non contemnendam & ipſi manum habebant, nuſquam tamen auſi ſunt apertè eum tanto ac tam ualido exercitui opponere: ſed munera inter ſe copiasq; partiti, quòd equitatu abundarent, & leui armatura uterentur, partim in prædatores & pabulatores ex inſidijs uim faciebant: partim uillas & oppida ſua, quà iter facturum eſſe imperatorem ſuſpicabantur, ipſi comburebant: partim etiam munitiones deijciebant, ita ut neque progredi rectè imperator propter pabuli & commeatus inopiam, neque ueſtigium ponere firmo aliquo & munito loco poſſet. Eo noſtrorũ incendio tunc Bythomia, cuius etiam ſuperius mentio facta eſt, atque Glogouia, non obſcura oppida conflagrarunt. Erat in magna difficultate res Germanorum: quippe quibus neque frumentum, neque pecudes ad ueſcendum, neque uinum aut cereuiſia ad bibendum ſuppetebat, omnia itinera noſtris obſidentibus. Itaque inteſtinorum dolore laborari uulgò cœptum, quo morbo multi mortales abſumpti ſunt: iamq; non muſsitabant milites, ſed apertis conuicijs & maledictis imperatorem inceſſabant, quòd ab eo ad inauſpicatum bellum ob rem alienam educti eſſent. Quibus rebus permotus Fridericus, ſimul quòd res Italicæ diſceſſu eius turbatæ, eum ad ſe reuocabant, de reducendo exercitu cogitare cœpit: uerùm metuebat, ſi nulla pace facta retrocederet, ut ſatis tutò id facere poſſet: quod non dubitabat noſtros terga reuertentium preſſuros, & aliquam Germaniæ oram dimiſſo à ſe exercitu uiciſsim inuaſuros ac deuaſtaturos eſſe: ſin pacis mentionem prior feciſſet, pro uicto ſe habitum atque contemptum iri: utrumque autem non ex dignitate imperatoria fore. Etenim ex æquo turpe & ignominioſum eſt, eum qui bellum alteri intulerit, aut pacem ultro offerre, aut rebus infectis retrocedere. Eum ſenſum imperatoris cum probè calleret Bohemorum princeps, ſiue iuſſus, ſiue pertæſus & ipſe belli, agit cum Polonis, ut de pace ad imperatorem mittant, aut ipſi ueniant: ſperare ſe, ac recipere, æquis conditionibus eam iri compoſitam. Placabiliorem enim ipſis Fridericum ſe reddidiſſe. Amplectuntur noſtri eius conſilium, petita acceptaq; fide, ad hoſtem proficiſcuntur: ibi multis ultro, citroq; habitis ſermonibus, pax tandem his legibus conſtituitur, ut Vuladislaus ad Sileſiæ dominatum modò reſtituatur, cæteris ſe abſtineat: & ut Boleslaus unà cum fratribus trecentos haſtatos equites Friderico in auxilium ad Mediolanenſe, ſiue Langobardicum bellum mittat. Et quò firmior hæc pax ſit, Adleidam imperatoris ſororis filiam Miecislaus tertiàm uxorem ducit. Nam alteram, quæ fuit Vngara, haud ita multo antè amiſerat, ſuſceptis ex ea duobus filijs, Ottone & Stephano. Quanquam quod ad reſtitutionem Vuladislai attinet, perplexus eſt Dlugoſſus. Nam cum reſtitutionem illam, quam poſtea Fridericus uelut ſanctè promiſſam, mortuo Vuladislao liberis eius efflagitauit, in pactis fuiſſe memoraſſet, paulo pòſt ſubijcit, Boleslaũ recepiſſe imperatori, ſe ad natalem Chriſti Dei noſtri Magdeburgum uenturũ eſſe, & Polonis, Bohemisq; diſceptatorib. & arbitris de expulſione

Legatio Friderici imperatoris ad Polonos.

1158 ann. Friderici imp. expeditio in Poloniam.

Bythomia & Glogouia exuſtæ ab ipſis Polonis.

Friderici conſultatio.

Pax inter imperatorem & Polonos. Sileſia Vuladislao attributa. Polonorum auxilia imperatori ad Italicum bellum. Miezislai tertia uxor filia ſororis Friderici imp.

Radeuicus hiſtoricus.

& reſtitutione Vuladiſlai fratris, uſurum: quod tamen non præſtiterit. Paulò aliter de hoc bello Radeuicus in ſupplemēto eius libri, quem Otto epiſcopus Friſingenſis, illius temporis, de geſtis huius Friderici imperatoris conſcripſit, memoriæ prodidit. Et cauſam quidem belli eandem, quam nos expoſuimus, fuiſſe memorat: ſucceſſum uerò & exitum aliquanto diuerſum. Ait enim poſteaquàm imperator in Poloniam (arte ſcilicet & natura permunitam) penetrauit, & Odram flumen copias trāſduxit, Polonos, quamuis magna haberent Ruſſorum, Parthorum, Pruſſorum & Pomeranorum auxilia, in fuga tamen ſpem uitæ conſtituiſſe: ac deſperatione adductos, non certo conſilio, munitiones, oppida, pagosq́ ſuos uaſtaſſe. Ad extremum autem peruaſtata ab hoſtibus Vuratislauienſi & Poſnanienſi ora, Boleslaum ducem ſupplicem, & imperata ſe facturum recipientem, prouolutum ad pedes imperatoris, ueniam impetraſſe, cum iuſiurandum dediſſet non ad contumeliam Rom. imperij fratrem à ſe, ſuisq́ pulſum eſſe: promiſiſſetque imperatori, præter auxilia ad bellum Italicum, duo millia marcarum, principib. mille, aulico eius comitatui ducentas marcas argenti: Auguſtæ uerò, ſiue imperatrici uiginti marcas auri, & obſides Cazimirum fratrē cum alijs quibuſdam nobilibus dediſſet. De Vuladiſlai uerò iniuria rem ad arbitriū Bohemorum & Polonorum Magdeburgum, ut nos quoq́ è Dlugoſſo retulimus, reiectam eſſe. Neq́ tamen ſtetiſſe ulla ex parte promiſſis & iureiurando Boleslaum. Tributi Radeuicus hic nullam facit mentionem: quod neque imperator exigere, ſi prius penſitatum eſſet, neq́ Radeuicus commemorare, ſi tunc exactum eſſet, omiſiſſet. Pace facta cum Polonis, deduxit imperator exercitum, & anno ſequenti expeditionem in Italiam proſecutus eſt, Bohemorum & Polonorum auxilijs adiutus.

Vuladiſlaus rex Bohemorum factus.

In ipſo autem procinctu Vuladiſlao Bohemorū principi Ratiſponæ diadema impoſuit, regemq́ eum appellauit: quo nomine poſt Vuratiſlaum ſexaginta annis amplius nemo principum Bohemorum uſus erat.

Fames in Polonia.

Fames deinde Poloniam afflixit, frumēto belli tempore partim non demeſſo, partim ab hoſtibus conſumpto, partim uerò à noſtris, quemadmodum diximus, corrupto.

Boleslai Criſpi filij.

Mortua eſt eo anno Anaſtaſia Boleslai Criſpi uxor, ex dolore partus, cum Leſcum alterum filium peperiſſet: nam bienno ante Boleslaum pepererat.

Boleslaus alteram uxorem duxit.

Duxit poſtea Boleslaus alteram uxorem Helenā, Roſciſlai Præmiſlienſium principis filiam, ſuaſu fratrum, cum ad Adleidæ Mieziſlai uxoris puerperium conueniſſent.

Vuladiſlai mors.

Apparabat iam Vuladiſlaus reditum in patriam, opera & beneficio Friderici imperatoris impetratum, poſt tredecim annorum exilium. Verùm in ipſo apparatu extinctus, & Aldenburgij in Holſacia, quæ urbs à Slauis condita, Starigradum olim dicta fuit, ſepultus eſt: ita ut non irrita ceciderit Iacobi archiepiſcopi deuotio, nec potuerint humani conatus diuinam ſententiam, & iuſtam fratrum, & patriæ uiolatoris ultionem immutare. Tametſi proditum eſt à nonnullis, ut refert Dlugoſſus, eum ad conſtitutum cum fratribus colloquium uenientem, Plodeci clàm ueneno ſublatum eſſe.

Plodecz.

Vuladiſlai filij.

Vixit autem Vuladiſlaus quinquaginta quinq́, præfuit Polonis non totos ſex annos. Liberos reliquit maſculos tres, Boleslaum, Mieziſlaum & Conradum, cui Lanſconogo, propter gracilitatem crurum, cognomen fuit: quem quidem Conradus imperator Fuldenſi abbati educandum dederat.

Chriſtinæ mors.

Chriſtina uerò Vuladiſlai uxor, Aldenburgi in exilio conſenuit, & uitam cum morte commutauit. Nam filij nonauſi abſente imperatore Sileſiæ principatum ex fœdere patri promiſſum repetere, quarto demū anno poſt mortem patris, nempe anno poſt Chriſtum natum 1163 inſtante precibus atq́ minis apud Boleslaum Friderico, cum is ab Italica expeditione capto, euerſoq́ Mediolano reuertiſſet, reuocati, Sileſiam omnem, quæ continentibus ſyluis à reliqua Polonia dirimitur, uſq́ ad Bohemorū Saxonumq́, fines in ditionē ſuam acceperunt, ea quidē lege, ut maieſtatem ſummi principis Polonorum comiter conſeruarent, neue patris tyrannidem imitarentur.

1163 ann.

Mediolanum euerſum.

Sileſiæ ducum origo.

Sileſiæ fines & nomen.

Slezaci.

Sileſiæ uerò nomen à confluxu multorum populorum inditum eſſe uidetur, ſiue tunc, ſiue aliquanto prius, nempe poſteaquam Sbigneus nothus Vuladiſlai primi principis filius, cum Bohemis & Saxonibus eam oram inuaſit, ita ut Sileſij, ſiue Slezaci, quaſi conuenæ dicantur lingua Slauica. Eam igitur partem Poloniæ Vuladiſlai mortui filij ex pacto obtinuerunt: Atq́ hinc ferè omnes Sileſiorum duces propagati ſunt.

Sileſiæ diuiſio.

Vt autem omnis diſsidiorum materia inter fratres deinceps tolleretur, patrui inter eos ditiones partiti ſunt, ita ut Boleslao, qui Procerus ſiue Altus cognominatus eſt, Vuratislauienſis tractus: Mieziſlao Ratiborienſis & Oppolienſis, Conrado uerò Glogouienſis & Croſnenſis obtingeret. Ex his Mieziſlaus inſano mulierculæ cuiuſdam amore captus, Opauiam ipſi ſempiterno iure donauit.

Oppauia donata amicæ.

Fuit autem reſtitutio illa Vuladiſlai filiorum curæ Friderico imperatori, cùm ob miſericordiam cognatorum exulum, & ut perficeret,

ceret, quod ſe authore cœptum atque conſtitutum fuerat: tum in primis Boleslai ex ijs natu maximi gratia, qui præclarum uirtutis ſuæ ſpeciem in exercitu ipſius apud Mediolanum ediderat. Nam cùm eques quiſpiam uaſto corpore & gigantea ſtatura Mediolano prodiens, identidem Cæſarianos contumelioſis uerbis ad ſingulare certamen prouocare, nec prodiret quiſquam, prodijt hic Boleslaus inconſulto imperatore, & inſcijs omnibus, non ferens uniuerſi exercitus ignominiam: cumq; infeſtis haſtis concurriſſent, effuſo ad ſpectaculum omni exercitu, obſeſsis quoque mœnibus proſpectantibus, & utriſque euentum pugnæ expectantibus, primo impetu deiecit noſter hoſtem, humiq; proſtratum celeriter de equo deſiliens confecit, & cum opimis ſpolijs uictor in caſtra reuerſus eſt, acclamante & applaudente uniuerſo exercitu, & Boleslai uirtutem ad ſidera efferente. Ex eo autem tempore magno in honore iuuenem apud ſe imperator habuit: & cùm alia amoris ſui documenta ei præbuit, tum in reſtitutionis eius, fratrumq; curam maiore ſtudio, ſicut iam commemorauimus, confecto Mediolanenſi bello incubuit. Reſtitutis Vuladislai filijs, ſublato'que omni metu belli, Boleslaus Criſpus princeps Polonorum, ex fratrum & fratris filiorum, conſilij'que totius ſententia, Pruſsis, qui iam inde à Boleslai Criuouſti morte à fide principum Poloniæ, & à religione Chriſtiana deſciuerant, bellum fecit: tranſductoq; Oſſam amnem exercitu, tripartito agmine ad interiora ipſorum penetrauit: ferro & incendijs omnia miſcens, & magnas prædas agens. Ea uaſtatione moti Pruſſorum primores, cum uires ſuas impares tanto bello ſuſtinendo eſſe animaduerterent, quippe qui non plus decem millibus peditum, & ſexdecim equitum facere poſſent, pacem ſupplices à Boleslao petunt, imperata ſe facturos pollicentur. Negat is pacem ſe eis daturum, ni ſtulta & uana multorum deorũ ſuperſtitione ſeſe abdicent, & Chriſtianam religionem populariter recipiant. Durius hoc Pruſsis uidebatur: ſed tamen præſentibus iuxtà ac impendentibus malis adacti, accipiunt conditionem: demoliuntur fana & ſimulacra falſorum deorum: uni uero Deo, quem nos colimus, deiecta aut deſolata pridem inſtaurant: liberos poſt deſertam religionem ſibi natos, ritu Chriſtianorum initiant. Et quo celerius religio Chriſtiana in tota Pruſsia coaleſcat, tributum quidem exiguum Boleslaus genti impoſuit: edixit autem, Quicunque ad certum tempus Chriſtiani facti non eſſent, ut in ſeruitutem abducerentur, & ſub haſta uenundarentur. Et certatim quidem omnes nomina dabant Chriſto, ſed magis deuitandi præſentis periculi metu, quàm ex animo: & lingua quidem iurat, quemadmodum inquit poeta quidam, mens iniurata manet. Itaq; ergo deducto exercitu, & amoto metu, cito ad ingenium redire. Neque enim firmã atque ſtabilem ſedem habere poteſt religio, ui & metu expreſſa: quæ, quamlibet foris neceſsitati ſeruiat, intus quidem in animo liberrima eſt. Vixdum circumacto anno, Pruſsi in priſtinum errorem apertè relabuntur: ritus Chriſtianos explodunt: ſacerdotes, cæteroſq; qui conſtantius Chriſtianam religionem retinebant, eijciunt: templa profanant. Veriti autem, ne extrema quæque pro his quæ patrarant paterentur, ad Boleslaum principem legatos mittunt cum donis magni precij: profitentur ſe in fide eius permanere, cæteraq; omnia iuſſa eius facturos eſſe, religionis modo Chriſtianæ neceſsitatem ut ſibi remitteret: multitudinem patrias & auitas religiones neutiquam uelle aut poſſe abijcere, & omnia prius malle perpeti, quàm ab inueteratis tempore & conſuetudine ritibus ad nouos tranſire. Leuius quàm par erat Chriſtiano principi, uiolatam & neglectam ab ipſis religionem Boleslaus ferre uiſus eſt, cum ij de fide erga ipſum ſua nihil mutarent. Itaque ſic tunc legatos eorum dimiſit, ut factum eorum approbaſſe uideretur, pluris faciẽs ſuam quàm Dei maieſtatem: ſiue adeò muneribus, quæ ſapientum quoque mentibus caliginem offundunt, delinitus. neque cogitabat non habere modum, neque finem, temeritatem, cui ſemel habenæ impunitate relaxatæ ſint. Offendunt autem plerunq; homines in eo, quod cauſæ Dei præpoſuerint: ut tunc accidit. Nam Pruſsi uidentes impunè ſibi ceſsiſſe prima auſa, ſublatis animis haud ita multo poſt exactores principis propellunt: facta q; manu ualida è promiſcua hominum multitudine, Culmenſem tractũ & Maſouiam nec opinantibus noſtris ingreſsi, crudeliter uaſtarunt ac diripuerunt, ingenteſq; pecudum & hominum prædas abegerunt. Qua de re certior factus Boleslaus, nihil ſibi fecit reliqui ad celeritatem: quin cum paucis, quos circum ſe habebat, & quos proficiſcens ſibi adiungere potuit, militibus, auxilio ſuis accurreret. Sed iam barbari abierant, nec eos longius ille cum paucis curſu defatigatis perſequi auſus eſt. Verùm fremens, & ſibi ipſe ob ſuperiorem conniuentiam diſplicens, tunc quidẽ ditionis ſuæ fines qualiquali

præſidio

Boleslai proeri uirtus.

Pruſsicum bellum.

Pruſsi religionem Chriſtianam recipiũt, & mox rurſus abijciunt.

Religionis contemptus non negligendus principibus.

Pruſſorum defectio & excurſio in Culmenſem & Maſouiam.

1167 ann. præſidio aduerſus repentinas barbarorum excurſiones muniuit: cæterùm anno ſequenti, qui fuit poſt Chriſtum natum 1167, maiore ui & apparatu expeditionem in eos fecit. Aderant & fratres cum inſtructis ſuorum copijs. Barbari ſceleris & perfidiæ ſuæ ſibi conſcij, deſperabant ueniam, nec ſatis uirium ad ſuſtinendos Polonos habere ſe iudicabant. itaque in remotas ſyluas & inuias paludes ſe cum gregibus & armentis abdunt: nihilominus exquirunt, quomodo noſtros dolis & inſidijs circumueniant. Erant apud Boleſlaum in caſtris Pruſsi quatuor perfugæ, non ignobiles, qui ſic iam probarant fidem ſuam Boleſlao, ut ijs ducibus & conſultoribus in expeditione illa maximè uteretur: erant enim periti regionum, & rerum Pruſsicarum. Eos Pruſsi clàm per certos homines, qui & ipſi transfugas ſe ſimularant, magnis donis, maioribus promiſsis, ad proditionem pellexerunt. tempus & ratio proditionis conſtituitur. Magnam iam Pruſsiæ partem noſtri depopulati, ad ſylueſtria quædam, paluſtria, & uliginoſa loca peruenerant, quæ in ſpeciem herbida & compaſcua, limoſos abſceſſus & uoragines occultabant: circum hæc, uti conuenerat, latebat Pruſſorum exercitus. Ibi transfugæ magnum numerum pecoris ad ea loca compulſum eſſe, magnamq; multitudinem hominum cum rebus & facultatibus ſuis ſe recepiſſe affirmant, perſuadentq; principi, ne prædam illam contemnat. Vbi primum agmen, quod Henricus Sendomirienſis dux Boleſlai frater ducebat, ægrè aliquantum progreſſum eſt, dictitantibus transfugis perbreuem eſſe eam difficultatem: ibi ſigno dato ſubitò Pruſsi pedites undique è latebris proſiliunt, & ſagittas ac omnis generis tela eminus in impeditos conijciunt. noſtri neque progredi iam, aut conſiſtere ex aduerſo hoſtium neque regredi poterant, terra abſcedente, & equites ac pedites armatos deuorante: & à fronte quidem & ab lateribus acriter inſtabant hoſtes, à tergo uerò noſtri extremi primorũ receptum implicabant, ita ut nihil omnino uirtuti loci eſſet, neq; ſubmitti ſubſidia laborantibus poſſent: quin ut quiſq; ſuis opem laturus, aut hoſtem exultantem in cæde ulturus procurrerat, ita & ipſe ſe, & illos quibus ſuccurrebat, magis etiam impediebat. Eratq; miſerabile ſpectaculum, cum noſtri ſine ordinibus progreſsi, & inopinato hoſtium occurſu aut impulſi, aut perterrefacti, terga uertebant, ſeq; inuicem proterebant & proculcabant. Multi ibi mortales cæſi, longè plures uoraginibus abſorpti ſunt. Pauci per cæterorum corpora ſalui ad extremum agmen, quod firmiori loco ſubſtiterat, ſeſe recepere. Ibi Henricus dux inter primos pugnans, fortiter occubuit: ibi omne penè robur Polonorum afflictum atq; debilitatum eſt. Reliquas copias Boleſlaus princeps cum Mieziſlao fratre nihil cunctati in Poloniam tumultuariè reduxere, ne Henrici quidem fratris corpore recepto, aut perquiſito. Pruſsi mortuorum ſpolijs potiti, dijs ea ſuis, quib. uictoriam illam acceptam referebant, cõſecrarunt. Sub finem eiuſdem anni edixit comitia Cracouiam Boleſlaus cùm alijs de rebus, tum de Sendomirienſi atq; Lublinenſi ditione, Henrico ſine liberis extincto, quid fieri oporteret. Poſt longam conſultationem placuit, ut Cazimiro minimo de filijs Boleſlai Criuouſti, qui ad eam uſq; diem exors patrimonij fuerat, principatus ille mandaretur. tametſi Sendomirienſis urbs cum territorio & alijs quibuſdam proximis oppidis, conſentiente Cazimiro, Boleſlao Criſpo conceſſa eſt, quoad uiueret, quò commodius onera principatus poſſet ſuſtinere. Nec multo poſt duxit Cazimirus uxorem, Helenam Vuſeuolodi Belzenſium ducis filiam. Diſplicuerat id, quod factum erat de Sendomirienſi ac Lublinenſi ditione, filijs Vuladislai: exiſtimabantq; ij, partem eius aliquam poſt patrui mortem agnationis iure ad ſe pertinere. Et iam antè alienioribus erant animis à Boleſlao patruo, quòd is munitiones quaſdam in Sileſia, cũ eam ipſis traderet, in poteſtate ſua retinuiſſet. Reſidebant etiam in animis eorũ iræ ueteres, & dolor exilij, ereptiq; ſummi principatus, & Cracouienſis ditionis, quæ utraq; hæreditario iure ſecundum patrem ſibi arrogabant. Hæc omnia percõmodam repetendi occaſionem oblatam ſibi eſſe arbitrabantur, quòd inuiſum eſſe offenſione illa & re malè atq; inconſideratè geſta imperium nomenq; Boleſlai proceribus ac equitibus pleriſq; animaduertebant. Fortaſſe non deerant etiam, qui eos in ſpem recuperandi illa uel omnia, uel pleraq;, clàm uocarent, & operam ſtudiumq; ſuum pollicerentur. Itaq; apertè querebãtur de iniurijs Boleſlai principis: arma bellumq; ciuile non diſsimulanter parabant: è Germania auxilia & mercenarios milites accerſebant. Id ubi Boleſlaus cognouit, uirium ſuarum & offenſionis popularis ſibi conſcius, ac ueritus ne latius incendium illud diffunderetur, neu certa finitimarum gentium fiducia rem illam iuuenes inceptarent, per proceres & conſiliarios communes de componendis rebus agit. iiſdemq; arbitris de ſummo quidẽ principatu, ac de Cracouienſi, itemq; Sendomirienſi & Lublinenſi ditione

Polonorũ expeditio contrà Pruſſos.

Proditio Pruſſorum.

Poloni profligati à Pruſsis.

Henricus dux interfectus.

Cazimirus Sẽdomirienſium dux creatur.

Cazimiri uxor.

Sileſiorum duces in Boleſlaum principẽ concitantur.

Cracouiēſis & ꞇ.o principatus adiecta.

ditione poſtulata filiorum fratris modeſtè refutauit, q̄ Cracouienſem ditionem cum ſum
mo principatu totius Poloniæ conſenſu coniunctam eſſe diceret: principatum autem iu-
ſtè eiecto patre eorum, ſumma omnium uoluntate ad ſe delatum, & alioqui illo è uiuis
ſublato, ad ſe qui illi eſſet natu proximus, nō immeritò attinere. Porrò Sendomirienſem
ac Lublinenſem ditionem rectè fratri Cazimiro datam, quem non oporteret exortē eſſe
patrimonij. Et eam fuiſſe mentem patris, ut is cæteris fratribus abſq; liberis decedentib.
ſuccederet. De Sendomirienſi nonnihil ſe uoluntate eius detraxiſſe, quo rectius onera
ac dignitatem principatus ſuſtineret. Idem ſe feciſſe in Sileſia, cùm fratribus cæteris, tum
ſenatu uniuerſo aſſentiente. Sed tamen liberaliter ſe eis remittere & condonare, quæ

Pacificatio inter cognatos ducet.

ad eam uſque diem in Sileſia retinuiſſet, quo maiorem in ſe patrui benignitatem agnoſ
cerent. Quo iuniores illi eſſent, hoc impenſius ſe, qui ſenior & uſu rerum peritior ſit,
rebus eorum conſulere æquum eſſe, ne temeritate ſua, aut prauis aliorum conſilijs ſe-
ducti, eant præcipites. Ita deliniti iuuenes Boleslai commoditate & facilitate, proce-
rumq; perſuaſione conquieuerunt, & naſcens etiamdum pernicioſum bellum ſup-

Cracouiēſis nobilitatis motus contra Boleslaū principē.

preſſum eſt. Non ceſſarunt tamen ſeditioſi quidam e Cracouienſi ditione homines
equeſtris ordinis res nouare. Etenim conſpiratione facta, cuius capita fuere, Iaxa, cu-
ius ſuperius mentionem fecimus, & Suentoslaus, potentes & factioſi homines, ad
Cazimirum Sendomirienſem ac Lublinenſem ducem, ætate & gratia populari floren
tem, ſummum principatum deferebant: Boleslaum peroſi, quod ignauum & imbel-
lem, & ineptiorem ad obeunda principatus munera eſſe dicerent: ſimul ut Miezislao,
qui ætatis beneficio Boleslao ſuccedere debebat, uiam præcluderent, de quo non

Cazimiri moderatio & ſapientia.

optimè ſentiebant. Et egit quidem ipſis gratias Cazimirus de ſtudio ac iudicio: cæ-
terum principatum delatum modeſtè recuſauit, quòd negaret ſuum eſſe, fratri maiori
& optimè de ſe merito principatum eripere, quem omni ope defenſum & adiutum ire
deberet. Illos quoque non æquum facere, qui tot annos clementi & moderato illius
imperio uſi, ad extremum quaſi uetulum canem eum expellerent: & quidem benè me-
rentem, & æquitate animi prudentiaq; ſua potius, quàm armis exorientia bella amo-
lientem. Nam cladem Pruſsicam, qua maximè offenderentur, non tam temeritate e-
ius, quàm diuino permiſſu acceptam eſſe. Neminem neque tam felicem eſſe, neque
tam omnibus horis ſapere, quin offendat aliquando: perturbari etiam interdum diui-
nitùs conſilia principum, & benè conſulta malè cadere, propter peccata populi. Quòd
ſi deterius etiam aliquantò principatum adminiſtraſſet, quàm adminiſtrarit Boleslaus,
ferri tamen eum conueniret, propter patris Boleslai optimi & maximi principis me-
moriam: in quem ingratiſsimi futuri eſſent, ſi progeniem eius, tolerabiliter tamen
imperantem, de principatu, quem ille maiorem in modum auxiſſet, ornaſſetq;, de-
ijcerent. Se quidem non modò non fore ſocium eius conſilij & periurij, uerùm etiam
ſummo conatu fratri coniunctiſsimo & beneficentiſsimo opitulaturum eſſe. Ita rur-
ſus gliſcens ciuile diſsidium Cazimiri grauitate & conſtantia ſopitum eſt. Præerat

Vernerus epiſcopus Plocenſis Boleſtæ fraude occiſus. Boleſta familia.

tunc quartum decimum annum Plocenſi eccleſiæ epiſcopus Vernerus, equeſtri Ro-
ſarum familia, integritate & ſanctimonia uitæ clarus, & eleganter eruditus: ei per uim
& iniuriam Boleſta uir potens & uiolentus, ex ea familia ortus, quæ ſoleam equi
cum cruce altrinſecus ſuperpoſita inſigne gerit, Carſcum pagum adimebat. Erat
autem is caſtellanus Viznenſis, & oram illam Pruſsis finitimam pro Boleslao Criſpo
adminiſtrabat. Eum igitur comiter & blandè Vernerus per ſe & per amicos orat &
admonet, ne uim faciat eccleſiæ. Vbi nihil proficit, in ius uocat: cauſam obtinet: in
poſſeſsionem reponitur. Moleſtiſsimè id ferebat Boleſta, multaq; maledicta in man-
ſuetum epiſcopum ingerebat, & necem ei machinari cœpit. Erat ei non modica
cum uicinis Pruſsis conſuetudo: qui cum non pauci fortè ad eum uel ius petituri, uel
compotaturi conueniſſent, acceptos lautè, & benè potos, promiſsis etiam oneratos,
noctu ad obtruncandum Vernerum, qui tunc fortè ad Biſcupice uillam ſuam uene-

Petrus archiepiſcopus Gneſnenſis.

rat, cum Benaſſo fratre ſuo germano miſit. Peragunt illi iuſſa: effractiſq; portis, in
cubiculo dormientem epiſcopum cum fratre Benedicto, monacho Benedictenſis ſe-
ctæ, trucidant. Delituerat per eum tumultum ſub lecto epiſcopi puer cubicularius:

Interdictum archiepiſcopi.

is igitur authores ſceleris prodidit. Re cognita, archiepiſcopus Gneſnenſis Petrus,
familia Szenauius, qui Ianico non multò antè ſucceſſerat, de conſilio & uoluntate

Boleſta parricida uinctus exuſtus.

cæterorum epiſcoporum toti prouinciæ ſuæ ſacris interdixit. Motus & atrocitate fa-
cinoris, & interdicto Archiepiſcopi Boleslaus princeps, comprehendi Boleſtam, &
ex uinculis cauſam dicere apud ſe, condemnatumq; in foro Gneſnenſi, ubi hæc

agebantur

Miracula ad Verneri ſepulchrum.
Lupus epiſcopus Plocenſis.
Boleslai mors. 1173. ann.
Leſcus Boleslai filius.
Stephanus rex Vng. mortuus.
Bela rex Vng.
Vuladislaus rex Boemorũ regno motus.
Sobeslaus dux Boemis datus ab imperatore.
Veneti cum Vngaris & Græcis bellũ gerũt.
Emanuel ambit occidentale imperium.
Thomæ Canthuarien. archiepiſcopi cædes.
Angliæ rex regno pulſus.
Friderici imp. acta.
Gedeon epiſcopus Cracouienſis.
Epiſcoporũ cõfirmatio ab Archiepiſcopo.
Kelcenſe oppidũ & collegiũ à Gedeone epiſcopo cõditũ.
Matthæi epiſcopi Cracouien. ingluuies.
Vuladiſlauiam tranſlata ſedes epiſcopi.

agebantur extructo rogo cremari iuſsit. Benaſſus uero poſt patratum illud ſcelus nuſquam poſtea comparuit: creditumq́; eſt uulgò, eum terræ hiatu abſorptum, meritum ſancto epiſcopo ſupplicium expendiſſe. Verneri corpus Ploſcum delatum, honorificè ſepultum eſt. Nec ita multo pòſt uarijs & ſalutiferis hominum generi miraculis cœpit ſepulchrum eius celebrari. cui Lupus gente Gozembius cuſtos eius ipſius baſilicę ſucceſsit. Aliquot deinde annis quibus uixit Boleslaus Criſpus, quietæ fuerunt res in Polonia, neque memoratu dignum quicquam geſtum eſt. Poſtea moritur Boleslaus, & Cracouiæ ſepelitur, anno Chriſti 1173, cum principatum Poloniæ annos 17. tenuiſſet, uixiſſet ſex & quadraginta, relicto uno filio Leſco, cui poſterius Albi cognomen inditum eſt. Nam maior natu Boleslaus paulò ante patrem obierat. Moriens tutelam filij Cazimiro fratri commendauit, eumq́; hæredem filio ſubſtituit. Supellectilem autem omnem inter eundem fratrem, filium & uxorem partitus eſt. Quo quidem anno etiam Stephanus tertius Geiſæ filius Vngarorum rex uita exceſsit, continuato ferè funere cum duobus patruis Ladislao & Stephano, qui alter poſt alterum infeliciter regnum eius inuaſerant. Huic autem frater germanus Bela tertius ſucceſsit. Porrò ſequenti anno cum Vuladislaus rex Bohemorum ſenio confectus, Fridericum filium natu maximum inconſulto Friderico imp●ratore pro ſe regnum adminiſtrare iuſſiſſet, ſucceſſorem ab imperatore accepit Sobeslaum, Sobeslai filium, patruelem ſuum, quem aliquandiu in uinculis aſſeruarat. A quo cum ſibi metueret, ſolum uertit cum uxore & liberis, & intra quartum menſem in Germania diem clauſit ſupremum. Sobeslaus autem regio nomine abſtinens, principatũ paucos annos geſsit: ac totus tunc ferè orbis Chriſtianus mutuis bellis collidebatur. Veneti quidem cum Vngaris & orientis imperatore Emanuele de Dalmatiæ dominatu decertabant. Idem autem Emanuel ab Alexandro pontif. max. non ignarus inimicitiarum eius cum Friderico Barbaroſſa, magnis pollicitationibus ac donis occidentis imperium ambiebat. In Anglia Henricus rex Thomam Canthuarienſem archiepiſcopum, uirum ſanctum, libertatem & immunitatem eccleſiaſticam defendentem, cum occidiſſet, à filio regno pellebatur. Porrò Fridericus Imp. Langobardiam & Italiam uexabat, Germaniæq́; motus ab Henrico Saxonum duce concitatos compeſcebat. Verùm nos à noſtris ne longius recedamus. Ante obitum Boleslai Criſpi, Gedeon gente Giyphius, poſt Matthæum, hominem guloſum & helluonem, qui Roberto, uiro bono, pioq́;, Radoſsi ſucceſſori ſucceſſerat, epiſcopus Cracouienſis factus eſt: & ab Archiepiſcopo Gneſnenſi Petro, ut tunc moris erat, aſſentiente Boleslao, confirmatus. Qui poſtea Kelce oppidum in remotis ſyluis condidit, in eoq́; templum ſecto lapide exædificauit, & collegium ſacerdotum primariorum, quos Prælatos & canonicos uocant, iuxtà ac uicariorum ibi inſtituit, cum eis pagos ac decimas attribuiſſet. De Matthæo uerò illud memoratur, eum Boleslai principis nuncium, ſubſidium in ſumptus belli poſtulantem, ad latrinam duxiſſe, & ſpurcè ibi facultates ſuas reconditas eſſe dictitaſſe. Per eadem ferè tempora Cruſuicienſis cathedra Vuladislauiam translata eſt ab Honoldo Italo, eius oræ epiſcopo.

MIEZISLAVS SENEX.

Miezislaus mutauit mores.
Miezislai aſper dominatus.
Venationes principis erãt in Polonia.

BOleslai Criſpi funebribus exequijs peractis, conuentus Cracouiæ à fratribus eius, fratriſq́; Vuladislai filijs, & proceribus cunctis, de creando nouo principe inſtituitur. Et quanquam omnis eius oræ, quæ minor Polonia dicitur, procerum & equitum ſtudia in Cazimirum inclinabant: uicit tamen maior pars, quæ Miezislaum, qui maiori Poloniæ & Pomeraniæ præerat, utpotè natu maiorem, nequaquam prætereundum eſſe cenſebat. Verùm is, qui puer ob grauitatem morum & prudentiam, ſenis cognomen adeptus erat, ſuſcepto principatu, prouecta iam ætate, ſpes hominum fefellit. Nam conſultore malo Henrico Ketlicio utens, initio ſtatim aſpero, & auaro dominatu, hominum uoluntates offendit: noua onera, noua uectigalia, & uarias exactiones equitibus iuxtà ac plebeis imponens: & leuibus de cauſis, uelut ob cæſum urſum aut ceruum, captam'ue dorcam, bonorum confiſcatione mulctans. Solius enim tunc principis erant in Polonia omnes ubique uenationes. Ad hæc, præfectos etiam ſuos & miniſtros aulicos in poſſeſsiones & facultates aliorum graſſari aut iubebat, aut certè permittebat: neque afflictorum querimonias audiebat, ſed eos inclementioribus dictis à conſpectu ſuo repellebat.

Iudicia

Iudicia & alia munera publica quæſtuoſè mandabat:ita ut mirum non eſſet, plura peccari ab huiuſmodi magiſtratibus,quàm ab ipſo principe. Vendebant enim liberè, quæ ipſi emerant. Audiebantur uulgo ſuſpiria,gemitus,& querelæ calamitoſorum hominum:quibus permotus Gedeon Cracouienſis epiſcopus, uir magni animi & conſtantiæ, Miezislaum ſemotis arbitris adit: mixtisq; cum grauitate blanditijs, orat & admonet placidè & benignè, more maiorum ut regnet: contentusq; uſitatis uectigalibus, & operis hominũ, ne quid præterea à libero populo exigat, abhorrere enim uehementer animos populariũ à nouis oneribus,quamuis leuibus. Magiſtratus ritè atq; ordine dignis hominibus mandet,neu quid iniuſtè aut crudeliter ab eis fieri patiatur.Eius enim periculo omnes eius uicarios & miniſtros peccare: commemorabat nonnulla exempla domeſtica, uetuſtiora & recentia,quibus eum ab inſtituto deterrebat. Sed nihil planè profecit,niſi quod infenſum eum ſibi reddidit,& ita dimiſſus eſt,ut ſua curaret:illa ad ipſum nihil pertinere. Addiditq; princeps:non ad cuiuſquam præſcriptum,ſed ſuo arbitratu ſe geſturum eſſe principatum. Tam ſuperbè & procaciter reiectus Gedeon,haud remiſit tamen ſollicitudinẽ ſubueniendi afflictæ patriæ,atq; emendandi tyranni.Cum autem apertis monitis ſuis præcluſum eſſe aditum ad aures eius intelligeret,callidè comminiſcitur,quomodo ſuo eum ſibi iudicio reuincat,mulierem ſubornat, quæ ſordido & miſerabili habitu aſſumpto, ubi in conſpectum principis uenit,lamentabili uoce & eiulatu ementito opem eius implorat.Motus eius lachrymis & importuno clamore Miezislaus, accitã quid queratur, quidúe ſibi uelit, rogat. Ibi illa:gregem ſe ouium numeroſum habuiſſe, & filio commendaſſe, illum porrò mediaſtinis paſcendum commiſiſſe:eorum negligẽtia gregem à lupis dilaniatum, ſeq; ad extremam inopiam inde redactam eſſe: rogare, ut cuius culpa damnũ datum eſſet, ab eo præſtaretur. Citati mediaſtini,qui pariter ſubornati uenerant, negant ſua negligentia damnum datum eſſe: uerùm adoleſcentis,qui priuignus,non filius eſſet eius mulieris,culpa. Eum enim uenationi deditum,feros canes alere: qui ſoluti, partim ipſi gregem laniarint, partim diſiectum ac diſsipatum lupis in prædam dederint, eum igitur damnum præſtare oportere: ſe neq; canes abigere, neq; diſperſis ouibus ſuccurrere potuiſſe. Aderat & adoleſcens,crimenq; in mediaſtinos referebat: ſe præſidio gregi canes alere: neq; tamen ſatis illorum dicta refellebat. Cognita cauſa Miezislaus,cum nonnihil cogitaſſet, condemnat matri ſiue nouercæ adoleſcentem damni infecti. Approbant, qui tum aderant ſenatores, principis iudicium, ibi tum Gedeon:Iuſtè, inquit, & ſapienter iudicaſti, princeps inclyte. Adoleſcens certè maternæ calamitatis & laniati gregis culpam ſuſtinet, quippe qui eiuſmodi canes apud regem habuerit:& relaxarit: qui non modò præſidio gregi aduerſus lupos non fuerunt,uerum ipſi uel concerpſerunt,uel certè diſsiparunt, quo magis luporum morſibus eſſet obnoxius. Verùm tunc demum iuſti & ueri iudicis functus eris officio, ſi iudicatum ipſe facias:& quæ in alios ſtatuis,primus ipſe in te præſtes. In te ipſe nunc iuſtã tuliſti ſententiam:te ipſe condemnaſti. Tu filius es huius ampliſsimæ & florentiſsimę dudum reipub. Sed tu te priuignũ eius dici mauis. Tametſi non tam tua culpa hæc eſt, quàm aliorum. Te illa in lucem editum, ac tenerè educatum, ad hoc honoris faſtigium extulit: tibi gregem ſuum, ſeq; ipſam curandam atq; tuendam commendauit. Tu porro gregem eum numarijs iudicibus & magiſtratibus tradis: tu feros canes, hoc eſt, acerbos & crudeles exactores & pręfectos facultatibus & ſanguine innocentium hominum ſaginas:quorum cæca cupiditate & aſperitate fit,tenuiores ut a potẽtioribus, perinde quaſi à lupis impunè diripiantur & opprimantur. Hæc damna omnia ac incõmoda reipublicæ tibi præſtanda ſunt,quemadmodum ipſe iudicaſti,ſi nõ humano,at diuino quidem certè iudicio: quod nemo,quamuis magnus,quamuis potẽs,quamuis ſapiens recuſare poteſt,aut effugere.Quanquam autem te uolente ac iubente iſta fieri, uita abs te antè acta, cuius meritò ſenis cognomen iam inde à puero meruiſti,credere uetat, in te tamen omnis culpa hæret, tu mali occaſionem das,dum canes illos tuos nõ coërces,dum lupos non perſequeris, dũ deniq; precio magiſtratus addicis.Reſipiſce igitur,& miſeram ſordidatamq; matrem, afflictam rempublicam,quam florentem accepiſti,reſpice:ne eas perditum, quam ſeruare debes. Si præſtare præterita non uis,aut non potes, at in poſterum ne quid loci querelis hominum relinquas. Ita autem exiſtimato,per me tibi nunc uniuerſam rempublicam ad genua tua accidentem ſupplicare. Quod ſi preces eius repudias,illa quidem fortaſſe diuinitùs ſalutem & præſidium nacta fuerit:at tu ultorem Deum experiére,ſeueriorem fortaſſe, quàm cognominis tuus Miezislaus rex,quàm Boleslaus eius nominis ſecũdus, maior eius, quàm Vvladislaus frater: quàm deniq; omnes, quicunq; uſquam auarè & crudeliter

Magiſtratuum peccata.

Gedeon epiſcopus corripit principem.

Miezislai contumacia.

Sapiens commentum.

Gedeonis oratio liberior ad principem.

Numarij iudices.

dominati ſunt: quandoquidem eorum exemplis & exitu non commoueris.

Miezislai contumacia.

Incenſus hac oratione epiſcopi Miezislaus, fremens è ſenatu ſeſe proripuit: multa Gedeoni, multa cæteris ſenatoribus, qui Gedeonis dicta approbare uidebantur, minitans: & pluſculum iræ & odio ſuo indulgens, grauior etiam deinceps hominibus eſſe pergit.

Procerum de principe conſultatio.

Fortè is in maiorem Poloniam proficiſcebatur: eam occaſionem nacti primores, cum auctam etiam eſſe monendo acerbitatem principis uiderent, & minas atq; ſæuitiam eius cum animis ſuis reputarent, conueniunt certo loco, & ſecretò inter ſe de ſalute ſua & reipublicæ conſultant. Princeps Gedeon, amouendum eſſe principatu Miezislaum, tam præfractum & impotenter dominantem, cenſet. Eius ſententiam ſequuntur cæteri: ſed unus omnes premebat ſcrupulus, quem ei ſucceſſorem darent.

Cazimiri Sendomirienſiū ducis laus.

Iuſtitiæ & moderationis inſigne exemplum.

Ibi Stephanus palatinus Cracouienſis, Cazimirum Sendomirienſium ducem nominat: grauitatem eius, humanitatem, facilitatem, iuſtitiam, ſolertiam, uigilantiam, & animi moderationem prædicat, iudicium ac diligentiam in mandandis iudicijs & magiſtratibus, liberalitatem in remunerandis rectè factis, ſeueritatem in puniendis ſceleribus & flagitijs etiam ſuorum miniſtrorum, in primis laudat. Quàm ſit fratri diſsimilis, uel uno facto eius poſſe recognoſci. Accidiſſe aliquando, ut cum aulico quodam ſuo equite, Ioanne Conario, alea luderet animi oblectandi gratia. Incenſum utrunque uincendi ſtudio, in profundam noctem ludum produxiſſe: pertæſos deinde ludi & uigiliarum, uno iactu ſummam reliqui luſiſſe: uincentemq; Cazimirum, & quod lucratus erat argentum non modicum auferentem, palma manus in faciem à Conario ictum eſſe: illumq; noctis beneficio elapſum, poſtridie inuentum, & ad Cazimirum adductum. Clamantibus autem cunctis, eum capitis pœnam commeruiſſe, qui principis maieſtatem imminuiſſet: Minimè gentium, inquit Cazimirus, eum occidi oportere, qui dolore grandis iacturæ incogitans deliquiſſet: & cum fortunam, à qua damno affectus erat, ulciſci non poſſet, in ſe fortunæ alumnum commotus eſſet: ſe magis in culpa eſſe, qui conditionis ſuæ ac dignitatis oblitus, eum ad ludendum prouocaſſet. Non modò igitur ſe illum abſoluere, uerùm etiam gratias ipſi agere, quòd ſe ictu illo admonuiſſet, ne quid indignum principe in ſe admitteret, neu ſe ludo, aut ulli rei leui ac inhoneſtæ deinceps daret. Sic igitur illum principem, ſeueriorem in ſeſe quàm in alios iudicem, homini à quo læſus erat, omnium iudicijs damnato, indulſiſſe. Quin & argentum omne quod ludo quæſierat, ipſi reddidiſſe. Ad eum igitur deferendum eſſe principatum: eum iure & more Miezislao ſuccedere debere: eum fama uirtutum ſuarum & gratia plurimùm ualere apud omnes ordines, ita ut ei nihil negocij futurum ſit: uim Miezislai, ſi is principatum repetat, repellere. Si recuſet, conſenſu ſuo & authoritate reip. cuius ipſi perſonam ſuſtineant, uel inuitum cogendum eſſe, ut cauſam publicam ſuſcipiat.

Cazimirus reluctās ad principatum uocatur.

Huic ſententiæ cum omnes aſſenſi eſſent, indidem ad Cazimirum rectà contenderunt: eum recuſantem, & pietatem ſuam, ætatisq; fraternæ prærogatiuam cauſantem, & repudiatum à ſe prius eundem principatum commemorantem, excipiunt illi & refellunt: quòd dicerent, longè diuerſam eſſe rationem huius temporis à ſuperiori: quòd tunc quidem priuatorum quorundam conſilio & conſpiratione delatum principatum non ſine iuſta ſuggillatione uiolati officij in optimè de ſe meritum, & iuſtè imperantem fratrem Boleslaum, accepturus fuerit. Nunc uerò Miezislai mores atque tyrannidem publicè peroſis omnibus, neque diutius tolerare ualentibus, à publico eum conſilio rogari & flagitari, ut afflictæ & oppreſſæ patriæ ſubueniat. Si perſiſtat recuſando, uideat, ne ingratus & impius in patriam iudicetur, néue ea aliunde opem ſibi petere neceſſe habeat. His atque alijs dictis uix tandem eum, ut poſtulatis ſuis annueret, impulerunt.

Miezislaus quandiu principatum obtinuerit.

1177. ann.

Alexander papa tertius fugit ad Venetos.

Otho Fri. imp. filius captus.

Emanuel Conſt. imperator captus & mortuus.

Sic Miezislaus cum non multum ſupra quatuor annos aſperè & impotenter dominatus eſſet, abſens principatu deiectus eſt, anno poſt Chriſtum natum 1177. Quo quidem anno cum Alexander tertius Pontifex Max. Friderici imperatoris uim metuens, ad Venetos confugiſſet, & Ottho imperatoris filius cum claſſe pontificem repetens, à Venetis uictus & captus eſſet, pax Italiæ reddita eſt. In Aſia uerò Emanuel Orientis imperator in prælio quodam captus à Turcis, mox ex pacto dimiſſus, paulò pòſt obijt, Alexium filium puerum adhuc hæredem relinquens. Quem cum breui Andronicus, tutor à patre datus, extinxiſſet, imperium uacans occupauit. Ad noſtra reuertamur.

CAZIMIRVS.

Cazimirus igitur ad ineundum principatum, redigendumq; in ſuam ditionem Cracouienſem tractum qui principatui peculiariter attributus erat, paruo comitatu profectus eſt: ne non accitus, ſed uelut inuaſor alieni, uenire uideretur. Venienti magna cum lætitia & gratulatione obuiam prodijt ingens omnis generis atq; ordinis multitudo, liberatorem & ſeruatorem eum ſalutans. Cracouienſis quoque urbis atq; arcis portę ei apertę ſunt, & breui nemine aduerſante rerum potitus eſt. Certior autē de excluſione ſua factus Miezislaus, cum intelligeret ſummo totius conuentus Cracouienſis conſenſu Cazimirum fratrem receptum eſſe, & ita ſe comparare, ut nihil domeſticas ipſius uires atq; potentiam reformidaret, ad externa ſibi auxilia confugiendum exiſtimauit. Habebat magnas cum finitimis principibus neceſsitudines, pleraſque affinitatibus conſtitutas. Nam generi eius erant Sobeslaus Bohemorum princeps, Saxonum item atque Lotariorum ſiue Lotoringorum duces, quemadmodum uult Dlugoſſus. Ac apud Saxonas quidem Henricum, cuius mentionem ſuperius fecimus, tunc dominatum eſſe, eundemq; Norico præfuiſſe reperio. De Lotoringo uerò nihil conſtat: nec eum, aut quenquam alium præter hos duos Miezislao generum tunc fuiſſe Vincentius memorat, quorum is opem implorarit. Hi uerò rogati, nihil tunc opis ſocero attulerunt, partim domeſticis diſſenſionibus atque bellis, partim auxilijs imperatori mittendis in Italiam & Aſiam, quemadmodum Dlugoſſus ſcribit, impediti. Sobeslaus quidem Bohemus à Friderico Vvladislai defuncti regis filio graui bello premebatur: à quo etiam ad extremum uictus, & principatu eiectus eſt. Saxonum uerò dux Henricus cum Fridericum imperatorem in Langobardia bellum gerentē deſeruiſſet, et Germanos in eum concitaret, abſens in comitijs Germanorum damnatus ab imperatore, dominatu ferè omni exutus eſt: ut ſcribit H. Mutius. Nam Aſiatica expeditio poſterius à Friderico comparata eſt. Deiectum autem de ſpe externorum auxiliorum Miezislaum, ac de recuperādo principatu ſollicitum, grauior etiam caſus perculit. Otto enim filius eius natu maximus, procerum quorundam fauore & ope fretus, maiorem etiam Poloniam, quæ in fide Miezislai adhuc erat, occupatis nōnullis arcibus & munitionibus, ipſi eripuit, miſsisq; ad Cazimirum legatis, in poteſtate eius fore ſe, & imperata facturum recepit: iratus patri, quòd is præcipua quæq; ditionis ſuæ natu minoribus filijs, è tertia uxore ſuſceptis, deſtinabat. Lubens hoc accepit Cazimirus, & potiri paternę ditionis Ottonem facile paſſus eſt: Gneſnam modò, propter ueterem loci dignitatem, quippe quæ metropolis Poloniæ fuiſſet, in poteſtatem ſuam redegit. Exemplum Ottonis Pomerani quoq; proceres ſecuti ſunt, & in Cazimiri fidem ſe contulerunt. Atq; is citeriori quidem Pomeraniæ, cuius Gdanum, ſiue Dantiſcum caput eſt, Samborium comitem Ziræ, quem Leſco puero fratris filio curatorem dederat, filium, ut uult Vincentius: ulteriori uerò, quæ Slupenſis, & corrupto nomine Stolpenſis dicitur, Boguslaum ſiue ducem ſiue comitem gente Gryphium præfecit. Quorum uterque poſteriori tempore non pro præfecto, ſed pro domino atq; principe gerere ſe cœpit, conciliatis ſibi popularium & uicinorum ſtudijs. Quanquam perplexi hic ſunt noſtri ſcriptores, quod ad res Pomeranicas attinet. Nam qui hic Pomeraniam omnem à Miezislao ad Cazimirum deficientem, duobus præfectis gubernandam mandatam eſſe ſcribunt, ijdem alibi ante hæc tempora Sobeslaum, & filios eius Meſciugum & Samborium duces Pomeranorum memorant: Boguslaum etiam à Criuouſto Boleslao Pomeranis & Caſſubijs ducem datum eſſe teſtantur. Ad hæc Boguslaum patrem & filium duces maritimæ oræ, generos Miezislai: Pomeranorum uerò et Rugianorum ducum filias cum eiuſdem Miezislai filijs nuptas fuiſſe produnt. Poſterius autem Leſcum principem, Pomeranorum precibus exoratum, quòd ij quererentur nimis longè ſe à principe, Cracouiæ ferè degente, ius petere Suentopelco Meſciugi ducis filio præfecturam Pomeraniæ cum ſumma poteſtate mandaſſe, & Gdanenſem Suecenſemq; palatinos ei parêre iuſsiſſe: atq; eum ipſum deniq; Suentopelcum principatum Pomeraniæ arripuiſſe. Nos hanc difficultatem ſic explicabimus. Pomeraniæ nomen longè lateq; patuit, atq; etiam nūc patet, in eo tractu, qui eſt ſecundum mare Sarmaticum, unde etiam nomen habet. Eam à ſuis ducibus longè ante hæc tempora gubernatam fuiſſe, teſtes ſunt Saxo Grammaticus Danicæ hiſtoriæ ſcriptor, & Albertus Crantius, & nos etiam ſuperius aliquoties indicauimus. E quibus Varciſlaum, de Popeli fortaſſe poſteris ortum, Boleslai Criuouſti opera cum gente ſua ad religionem Chriſtianam conuerſum fuiſſe illi memorant. Nos etiam è Dlugoſſo & Vincentio ma-

Miezislai conatus ad recuperandū principatum.

Miezislai affines.

Bohemici motus.

Sobeslaus principatu eiectus.

Henricus Saxo dominatu pulſus.

Miezislaus ſenex ab Ottone filio pulſus.

Gneſna Cazimiro conceditur.

Pomerani à Miezislao ad Cazimirum deficiunt.

Pomeraniæ præfecti.

Gdanenſis & Suecenſis palatini.

Pomeraniæ deſcriptio, & nomen.

Pomeraniæ ulterioris duces.

Varciſlaus dux Pomer. Chriſtianus. Boguslaus dux Pomeranorũ à Danis uictus. Boguslaus in clientela Polonorum. Stolpenſis. Pomeraniæ citerioris ducum origo. Samborius ſatrapa. Oliuenſe monaſterium cõditum. Suentopelcus præfectus Pomeran. principatum arripuit. Dlugoßi incuria. Meſciugus quæſtor & gener Miezislai. Pomerania ditionis Polonicæ. Pomeraniæ fines mutati. Pomeraniæ duces clientes imperat. ć Polon. Miezislai exilium. Cazimiri pietas.

tio magnam Pomeraniæ partem ab eodem Boleslao detractam: reliquæ Boguslaum (Varciſlai illius, ni fallimur, filium) ducem datum, ſeu uerius relictum eſſe retulimus. Hic autem Boguslaus cum à Friderico incitatus Danos bello prouocaſſet, ut ſcribit Crãtius, ab eis uictus fractusq́;, Vologoſtum, Iulinum, Oſnam, Camenum urbes, & alia nonnulla minora oppida à Danis capta, amiſit. Cætera, ut uidetur, retinuit, cum ſe ad Polonorum opes contuliſſet: in quorum fide & clientela metu Danorum deinceps etiam manſit. Atq; hæc eſt Pomerania Slupenſis, ſiue Stolpenſis, à Polonis remotior. Citerior uerò à Boleslao Criuouſto ſubacta, à præfectis eius, ac deinde filij eius Miezislai cognomento ſenis adminiſtrata, cum ad Cazimirum, uti dudum oſtendimus, defeciſſet, ab eo Samborium ſatrapam ſiue præfectum accepit: qui & ipſe poſtea pro principe ſe geſsit, & Oliuenſe monaſterium uno ab urbe Gdano milliario Ciſtercienſibus monachis condidit. Leſcus deinde Cazimiri huius filius, Poloniæ principatum adeptus, Suentopelcum Meſciugi (ſiue is Samborij frater, ſiue alioqui præpotens in ea gente uir fuit) filium oræ illi præfecit: ad quẽ ij Pomerani, qui à Danis ſubacti erant, defecerunt: quo ſucceſſu ille auctus & elatus, contemptis Polonorum uiribus & imperio, principatum arripuit, aut certè à patruo patreq; ſuo, diſsimulanter tamen, uſurpatum, apertè & ex profeſſo ſibi uendicare & gerere cœpit, & ad poſteros tranſmiſit. Fieri autem poteſt, ut librariorum errore, Meſciugi & Samborij pater Soheslaus pro Ziroslao, qui idem eſt Zira, apud Vincentiũ ac Dlugoſſum legatur. Nec inuſitatum eſt Dlugoſſo temporum rationem peruertere, et nonnullos non ſuis titulis appellare: quod hic quoq; accidere ei potuit: nempe ut ante hæc tempora ducum nominibus appellauerit eos qui poſterius ea uſurparunt: et generos affinesq́; Miezislai uocant, qui poſtea facti ſunt, uel etiam nunquam fuerunt. Vincentius quidem Meſciugum duntaxat quæſtorem & generũ fuiſſe Miezislai memorat. Recuperauêre deinde Poloni magnam Pomeraniæ citerioris partem, id quod ſuo loco narrabitur. Vlteriorem uerò partim cùm ab alijs uicinis, tum à Marchionibus Brandenburgenſibus acciſam, partim citerioris detrimentis auctam, duces etiamnum retinent: ſed ſtirpis Germanicæ, & Romano imperatori obnoxij. Tametſi ijdẽ Bythouiæ arcis, & Lemburgi urbis nomine beneficiarij ſunt, & clientes regum Polonorum. Sed nos ad hiſtoriam curſum reflectamus. Pulſus & excluſus omni ſuo dominatu Miezislaus, Ratiboriam cum uxore & liberis ſe recepit. Inde ad Fridericum imperatorẽ affinẽ ſuum profectus, cum nequicquã opem eius implorasset, propterea quòd is & Italicis rebus diſtinebatur, et in Aſiam expeditionem parabat: reuerſus & omni auxilio deſtitutus, ad fratris miſericordiã per internuncios confugit: nec ſanè durũ ſe & inexorabilẽ Cazimirus fratri calamitoſo, & ſupplici, & ſummo principatu ſeſe abdicanti, ſuamq; modò portionem petenti, præbuit. Indignum enim iudicabat, fratrem nihil malè unquam de ſe meritum, filij ſcelere omnibus fortunis exutum, exulare & egere: commouebat etiam eum ingens illa in fratre fortunæ mutatio, et inconſtans humanarum rerum conditio. Itaq; ad ſenatum de reuocando Miezislao, & ad dominatum ſuum reſti-

Senatus principi aduerſatur.

tuendo refert. Grauiter cunctus ſenatus, et non obſcuro murmure eam orationem principis excepit: petitoq; ſeorſum ab ipſo colloquendi & conſultandi ſpacio, obiurgat principem, quòd priuatum officium publicæ ſaluti atq; trãquillitati anteferret, præſentemq; peſtem optimè de ſe merenti patriæ, ac ſibi ipſi quoq; uellet accerſere. Illum nunquam conquieturum, neq; ullam recuperandi ſummi principatus occaſionem prætermiſſurum eſſe: nihil de moribus & crudelitate ſua mutaturũ, eiectionis ſuæ recordatione. Deſineret itaq; reſtitutionis illius mentionem facere, aut ipſe quoq; ſibi ab infenſa Miezislao multitudine caueret. Hoc reſponſo ſenatus deterritus Cazimirus gratias agere ſingulis de tam conſtanti erga ſe uoluntate, neq; quicquam deinceps apertè de reuocando Miezislao mouere: clàm tamen, uincente miſericordia & pietate, impenſius ipſi fauere, & ut ſibi aliqua ra-

Miezislaus Pomeranorum ope ditionem ſuam recuperat.

tione proſpiceret, monere: non aduerſante ſe id facturum eſſe. Habebat Miezislaus filiam nuptam cum Meſciugo, cuius mentionem paulo antê fecimus, ſiue is oræ maritimę princeps fuit, ut uult Dlugoſſus: ſiue ſatrapa et quæſtor Miezislai in Pomerania, quemadmodum Vincentius prodidit, qui eum Miezislao in illa demum aduerſa ipſius fortuna generum factum eſſe indicat. Florebat autem is opibus & gratia populari inter Pomeranos. Eius igitur opera reconciliatis ſibi Pomeranis, & collecta aliquanta manu, inopinantibus omnibus Gneſnam intercepit: nec mora, complures alias munitiones partim ui, partim

Otto Miezislao patri recõciliatus.

per deditionem recepit, non ignaro, uerum conniuente Cazimiro. Quibus rebus conſternatus Otto, petita & impetrata uenia, patris poteſtati ſeſe omniaq; permiſit. Sic Miezislaus poſt biennium rurſus omni dominatu ſuo à patre attributo potitus eſt. Cazimirus

uerò

uerò initio ſtatim principatus ſui uectigalia illa & labores, cæteraq; onera, quibus inſtituendis & exigẽdis Miezislaus offenderat, ſuſtulit: iudicia correxit: magiſtratuũ licentiam coercuit, infinitamq; poteſtatẽ circumſcripſit: calumniatores uel exilio mulctauit, uel inuſta fronte aut facie notauit.

Cazimiri ſtudia digna principe.

Ad maiora deinde animũ intẽdit. Inoleuerat ſuperiorum principum negligentia & conniuentia, prauus & barbarus mos apud proceres & equites Polonos, ut iter facientes, quotieſcunq; & ubicunque collibitum eſſet, agros atq; prata agreſtium & oppidanorum depaſcerentur, ac non modò pabulum, ſed etiam uictum omnem ipſis imperarent, ſiue adeo ipſi effractis horreis atq; cellis per uim auferrent: neq; contenti quantum libuiſſet abſumpſiſſe, reliquum etiam malicioſe profundebant, diſſipabant, & corrũpebant, iumenta è paſcuis & ſtabulis, atq; etiam iuncta curribus & aratris, utẽda, uel potius ad curſum abutẽda abducebãt: eaq; uel defatigata & enecta dimittebãt, uel ſi fortè placuiſſent, retinebant, & uſurpabãt.

Barbara procerum immunitas lege abrogata.

Ad hæc in poſſeſsiones & facultates morientiũ epiſcoporum, ac cæterorum ſacerdotum inuadebant, eaſq; crudeliter diripiebant. Quin & præfecti principis idem faciebant, & principis horrea, prædia, fiſcumq; bonis cultus diuini miniſtris & egentibus addictis, augebant.

Eccleſiaſtica bona uexata.

Hæc quamuis iniqua, iniuſta, crudelia, et impia, quamuis acerba miſeris hominibus & intolerabilia: tamen quia longa conſuetudine inueterauerant, legiſq; uim propemodum obtinebant, & à proceribus, quibus erant utilia, defendebantur, perdifficile erat abrogare. Sed tamen anno Chriſti 1180. comitijs apud Lenciciam habitis, omni cura ſtudioq; contendit & perfecit Cazimirus, & legẽ pertulit, qua barbari illi, & indigni Chriſtiano populo mores & abuſus omnino ſublati ſunt.

1180. ann.

Comitia Lenciciæ.

Ac ne quando reſumerentur, octo epiſcopi, qui in ijs comitijs aderant, de ſynodi eam ob rem inſtitutæ ſententia, graui anathemate, audiente et aſſentiente uniuerſo conuentu execrati ſunt, diriſq; deuouerunt, quicunque in poſterum agricolæ cuipiam pabulum, annonam, obſonium iumentumúe ui aut arte aliqua, præterquam ad hoſtium aduentum denunciandũ rapuiſſet, rapiúe iuſsiſſet: item qui in bona epiſcoporũ & ſacerdotũ decidentium inuaſiſſet, aut inuaſorem recepiſſet, adiuuiſſet, defendiſſet, quocunque is tandem eſſet genere, honore ac dignitate etiam ſumma, præditus.

Synodus Lenciciæ.

Execratio uim facientium bonis eccleſiaſticis, & agreſtium.

Fuêre epiſcopi qui hæc decreuerunt, Zdislaus archiepiſcopus Gneſnenſis, qui non multo antè Petro defuncto ſucceſſerat, Gedeon Cracouienſis epiſcopus, Ziroslaus Vvratislauienſis, Onoldus Vvladislauienſis, Cherubim Poſnanienſis, Lupus Plocenſis, Conradus Camenenſis, Gaudentius Lubuſſenſis. Interfuerunt etiam ijs comitijs Otto Poſnanienſis, Boleslaus Vvratislauienſis, & Leſcus Maſouienſis, duces.

Epiſcopi Poloni.

Zdislaus archiepiſcopus.

Deinde legati ex eo cõuentu ad pontificem maximum, de confirmando ſalutari illo & pio decreto ſimul & conſtitutione miſsi, facilè quod petebant, ab Alexandro tertio impetrarunt. Domeſticos quoq; motus quoſdam per ea tempora excitatos, optimus princeps placidè & ſine bello cõpoſuit, ita ut nulla non pars reip. curata, ac melius quàm dudũ cõſtituta eſſe uideretur. Obtinebant Sileſiæ dominatũ certis ac diſtinctis finibus Vvladislai filij, quẽadmodũ ſuperius expoſuimus, ex his Miezislaus ſorte ſua non contẽtus, Vvratislauiã Boleslao ademerat: uerum Cazimirus inter eos pacẽ fecit, & Boleslao quidem Vvratislauiã reſtituit, Miezislao uerò, quò æquiori animo conquieſceret, Oſuencimenſe territoriũ de ſuo largitus eſt, filiumq; tunc ei natum, è ſacro fonte ſuſcepit, ac de ſuo nomine Cazimirum appellauit.

Sileſiorum duces reconciliati.

Oſuencimenſe territoriũ Sileſiæ additum.

Nam quod Dlugoſſus etiam Bythomienſe territorium Miezislao tunc à Cazimiro donatum eſſe ſcribit, non placet. Iam inde enim ab initio ille id adeptus erat, ſicuti nos ex eiuſdem Dlugoſsi ſententia ſuprà memorauimus. Subdit idem Dlugoſſus, Breſtenſem, Drohicinenſem, Vvladimirienſem & Præmislienſem orã omnẽ, quæ non parua eſt pars Ruſsię, tunc à Cazimiro in poteſtatẽ redactam eſſe. Ac Breſtenſem quidem, cum à Polonis defeciſſet, à Cazimiro mox receptam eſſe, etiam Vincentius, quo uiuente hæc acta ſunt, memoriæ prodidit: de cæteris nullam facit mentionem.

Ruſsiæ pars recuperata Polonis.

Breſte Lithuanicum receptũ à Polonis.

Verùm Drohicinenſem non incredibile eſt pariter in poteſtatem Polonorum ueniſſe, quippe quæ Breſtenſi proxima ſit: Præmislięſem, neceſſarium etiam, ſi ad hoſtes reciderat. Neq; enim penetrare ad Haliciam cum exercitu Cazimirus potuit, ut ſtatim exponemus, niſi per Pręmislienſem terram. Cæterùm Vvladimirienſem tractum, Belzenſi & Chelmenſi, qui intermedij ſunt, ſaluis & intactis receptum, aut adeo aditum eſſe, minus uerisimile eſt. Niſi fortè poſterius uictis prælio Ruſsis, Vvladimirienſium dux Romanus in fidem Polonorum ſe cum ſuis tradidit. Adfuit quidem Cazimiri filio Leſco, quod ſuo loco indicabitur, ex fœdere euocatus. Addit Dlugoſſus, Cazimirum Breſte oppido intra duodecimum, poſteaquam id oppugnare cœpit, diem, potitum eſſe: authores defectionis, capitis pœna affeciſſe: arcem ſupra oppidũ extruxiſſe, eiq; præſidium impoſuiſſe:

1182. ann.

Halicienſe bellum.

Polonorum fremitus.

atque hæc anno Chriſti 1182. acta eſſe. Inde porrò ad Haliciam duxiſſe exercitum, Meſcislaum ducem quaſi nothum à fratribus pulſum, reducentem. Moleſtè ferebant eam expeditionem plerique proceres, fortaſsis recordatione cladis apud illud oppidum Criuouſto Boleslao regnante acceptæ: muſsitabantq́ue, ſe ad externũ & iniuſtum bellum pro notho contra iuſtos duces & hæredes, procul domo educi. Hæc ad Cazimirum cum perferrentur, diſsimulauit, & in propoſito perſtitit. Ad Haliciam uentum erat, cum nunciatur, Vvſeuolodum Belzenſium, & Volodimirum Halicienſium ducem, Meſcislai exulis fratrem cum magnis copijs, ac cæterorum Ruſſorum auxilijs appropinquare. Tunc uerò apertè noſtri fremere in principem, & in Nicolaum palatinum Cracouienſem, ductorem exercitus, uelut authorem illius expeditionis: queri, ſe planè prodi hoībus.

Ruſsi magis & ſagis dediti.

Cazimiri oratio ad milites.

Contrà Ruſsi alacres, & pleni bonæ ſpei ex reſponſis ſagarum, magorum & aruſpicum, quibus ea gens, quamuis Chriſtiana, apprimè dedita eſt, proſpera omnia ſuis pollicentium, conuitijs noſtros laceſſebant. Nihil his commotus Cazimirus, paucis pro tempore milites ad prælium capeſſendum cohortatur: eoſdem eſſe hoſtes, quos ipſi cùm alias ſæpenumero, tum ſuperioribus aliquot annis apud Poſnaniam, fratribus ſuis ducibus, pauci multos uiciſſent atque profligaſſent: alacritatem illam inconſultæ temeritatis, conuicia uerò mulieroſitatis eſſe argumentum. Ipſi qui ſe uiros ſemper, quàm mulieres eſſe maluiſſent, manu ferroq́ue maledicas linguas ulciſcerentur: ſeq́ue indignos eſſe illis maledictis, dignos maioribus ſuis Ruſsiæ domitoribus oſtenderent: & manibus partim patrum, partim propinquorum ſuorum, qui iis ipſis in locis, non uirtute, ſed dolo ac proditione uicti cecidiſſent, ſanguine perfidorum hoſtium parentarent. His animatos in aciem educit: ac ſiniſtro quidem cornu Palatinum Cracouienſem præficit, ipſe uerò dextrum adminiſtrat: nec mora, ſignis canere iuſsis, pugnandi poteſtatem facit, explicant & Ruſsi ſuas acies: concurritur infeſtis animis, ac durum prælium committitur. Premebantur noſtri in ſiniſtro cornu à ſagittarijs, nec iam ſatis ſeruabant ordines. Ibi Cazimirus re intellecta, ſubſidium ſuis laborantibus ſubmittit: ſiue adeò ipſe ſatagens, ut ſcribit Vincentius, magno uitæ ſuæ periculo ſuccurrit, & inclinatam aciem uix reſtituit.

Cazimiri uictoria de Ruſsis.

Reprimuntur deinde feroces Ruſsi, & mox commutata fortuna, pedem referre incipiunt. Inſtant noſtri acrius turbatis ac trepidantibus: & cohortati ſeſe mutuò, in fugam eos conijciunt. Quo animaduerſo cæteri, qui dextrum noſtrorum cornu adhuc ſuſtinebant, terga uertunt & ipſi: perſequuntur noſtri: maiorem longè in fugientibus, quàm dudum in reſiſtentibus, ſtragem edunt: permultos uiuos capiunt: duces hoſtium commutandis equis euaſère.

Meſcislaus in Halicienſem principatũ reſtitutus, in fide & clientela Polonorum principum ſe fore promittit.

Deinde reuerſi noſtri, caſtra opulenta diripiunt: Halicienſes mox deditionem fecère. Quibus Cazimirus Meſcislaum ducẽ præfecit, accepto ab eo iureiurando, quòd ſemper in fide & clientela principum Poloniæ futurus eſſet. Aliquanto aliter hæc prodit Vincentius. Nempe ſtatim poſt receptum Breſte Cazimirum de aduentu hoſtium certiorem factum, diſsipatis ſuis, cum parua manu ferociter & animoſè in multos & inſtructos impetum feciſſe, & per hoſtilem aciem cum uictrice aquila penetraſſe. Id conſpicatos cæteros Polonos, & ipſos perturbatis hoſtibus inſtitiſſe: atque ita parta uictoria, fugatisq́ue hoſtium ducibus, Cazimirum ad Haliciam contendiſſe, eiusq́ue dominatum Meſcislao ſororis ſuæ filio tradidiſſe.

Miezislaus Maſouia & Cuiauia potitur.

Zira curator Leſci.

Dum hæc in Ruſsia geruntur, Miezislaus ſenex, iam antè ad omnem recuperandi ſummi principatus occaſionem intentus, & multa ſæpè apud ſuos de Cazimiro fratre queſtus, conatusq́ue clàm procerum animos ab eo alienare, ac ſibi adiungere, tunc uerò abſente Cazimiro magis etiam curam atque cogitationem ſuam omnem in id ſtudium intendit: Leſcum Boleslai fratris filium blanditijs captabat, Ziramq́ue comitem, qui curator Leſco à Cazimiro datus, Maſouiam atque Cuiauiam omnem, & Leſci conſilia gubernabat, muneribus & ingentibus promiſsis, & fallacibus dictis induxit, ut ipſe à Leſco, qui lento morbo conſumebatur, hæres ſcriberetur, tutorq́ue reiecto Cazimiro nuncuparetur.

Miezislaus hæres à Leſco, tutorq́ue ſcriptus.

Videbat enim permultum rebus atque uiribus ſuis acceſſurum eſſe, ſi Maſouiam & Cuiauiam ſibi adiunxiſſet. Et expugnata quidem eſt adoleſcentis conſtantia, curatoris perſuaſione, quòd is uerebatur, ne paulò poſt à curatione illa Miezislai authoritate amoueretur. Aſſeuerabat enim Miezislaus, conueniſſe ſibi ſecretò cum Cazimiro fratre, ut pro interuerſo principatu ius ſuccedendi Leſco haberet. Igitur cum à Ruſsica expeditione Maſouij & Cuiauij reuertiſſent, iurant omnes in uerba Miezislai, iubente Leſco.

Cazimiri lenitas & manſuetudo.

Id cum accepiſſet Cazimirus, nihil temerè & præcipitanter agere, uerùm tacitus apud ſe, quid nam facto opus eſſet, cogitare. A ciuili quidem bello uehementer abhorrebat: inſultare ipſi plerique proceres, quòd intempeſtiua lenitate ſua & miſe-

ricordia

ſcordia eò redactus eſſet, ut hoſtem experiretur, cui ipſe impenſius indulſiſſet, quemque mento pulſum exulem pati nequiuiſſet. Ferebat tamen hæc æquo animo Cazimirus, & quauis ratione, quàm armis, fratrem, & alterius fratris filium ſanare, & ius ſuum recuperare malebat. Et cito ſanè manſuetudini & lenitati eius fortuna reſpondit. Nam ut Miezislaus curationem Leſci, ac dominatus eius adminiſtrationem inijt, amouit ueteres præfectos & magiſtratus in Maſouia & Cuiauia, nouosque arbitratu ſuo inſtituit, ac pro domino, non pro curatore gerere ſe cœpit.

Leſci pœnitentia.

Moleſtè ferebat Leſcus, negligi ſe, uiuentemque dominatu ſuo penè excludi: Zira uerò authoritate ſua excidiſſe ſe, & ad extremum contemptum ſpretumque iri animaduertebat. Vtrunque pœnitebat præcipitis conſilij, quo ſe ab optimo & benigniſsimo principe Cazimiro alienaſſent, & ultimam patris uoluntatem temerè immutaſſent. Ad hæc, quo magis inſignem illam iniuriam diſsimulabat Cazimirus, hoc magis iram & potentiam eius reformidabant. Itaque optimum factu rati, malè conſulta emendare, ad Cazimirum cum primoribus Maſouijs & Cuiauijs proficiſcuntur. Fatentur peccatum: excuſant imprudenter uerius, quam malicioſè factum: deceptos ſe eſſe, & in fraudem inductos à Miezislao, quòd ei credidiſſent affirmanti, ita ſibi cum Cazimiro conſtitutum eſſe, ut ipſe Leſco hæres eſſet, procidunt: errati ueniam petunt: orant, & obſecrant lachrymantes, ut ſe in gratiam fidemque recipiat: deierant fore ſe deinceps ſemper in poteſtate eius, & Miezislaum cum magiſtratibus eius propulſaturos. Ignoſcit Cazimirus ſupplicibus, comiter prius caſtigatis: & quòd reſipuiſſent, collaudatis, inde Leſcum amplexatus, exoſculatus, & amplius muneratus, flens dimittit, & ad recipienda ſua reuerti iubet. Atque ita ille fecit: & uix biennium poſtea uixit. Cum autem diuturno ac perpetuo morbo exhauſtus, deſtitui ſe uiribus & uitali uigore ſentiret, Cazimirum ad ſe acceſsijt, & ſe uiuente Maſouiæ & Cuiauiæ poſſeſsionem adire iuſsit, ne quid poſtea Miezislaus turbaret.

Cazimiru Maſouiā & Cuiauiā ſuſcepit in poteſtatē ſuā.

Mortuus, Ploſci à Cazimiro honorificè ſepultus eſt. Ex eo tempore Maſouia ſemper, Cuiauia etiam aliquandiu deinceps in ditione Cazimiri, & poſterorum eius permanſit.

Leſcus mortuus.

Aegrè ſucceſsionem illam Cazimiri tulit Miezislaus, quòd diceret, iure ſe quoque è ſemiſſe fratris filio hæredem eſſe. Sed tamen gratiam & potentiam Cazimiri reueritus, quieuit.

1185. ann.

Anno deinde poſt Chriſtum natum milleſimo centeſimo octogeſimo quinto, bellum Ruſsicum, & ex eo natum Vngaricum, Cazimirum excepit, ex huiuſmodi cauſa.

Meſcislaus dux Haliciēſiū ueneno ſublatus à ſuis.

Meſcislaus ad Haliciensem principatum à Cazimiro, quemadmodum ſuperius expoſuimus, reductus, uix exacto triennio propter impotentem dominatum, & quòd Polonos milites circum ſe præſidij cauſa habebat, in eosque erat propenſior, parum fidei ſuis habens, ueneno ſublatus eſt: & reuocatus Volodimirus ex Vngaria, quo ſe ex aduerſo illo Haliciensi prælio receperat.

Volodimirus à Bela rege Vngar. captus.

Atque is quòd audierat Romanum Vvladimirienſium ducem, fratris ſui filium, à Cazimiro Polonorum principe miſſum Haliciam contendere, commeatum, auxilia & reductionem à Bela rege Vngarorum petijt. Sed non modò non impetrauit, uerùm etiam in uincula coniectus eſt: miſſusque celeriter cum non contemnenda manu à Bela Andreas filius, qui Haliciam in ditionem ſuam redigeret.

Vngari Haliciam intercipiunt.

Venienti Andreæ magno cum plauſu Halicienſes portas arcis aperiunt, rati Volodimiri eum, non ſuam rem agere, præſertim affirmante illo, Volodimirum ponè ſe ſequi. Occupata arce, profitetur id quod erat, non Volodomiro, ſed ſibi ſe dominatum quæſiuiſſe. Deinde iurare omnes in uerba ſua cogit. Renuentes, aut cunctantes modò, capit: cæteros arce excludit, magiſtratibus amouet, ac per ſuos Vngaros omnia adminiſtrat.

Volodimirus elapſus principatum Halicienſem repetit.

Cæterùm Volodimirus tam apertè circumſcriptus à Bela, cum biennium ferè in cuſtodia aſſeruatus eſſet, corruptis cuſtodibus effugit, iiſdemque ducibus atque comitibus Haliciam peruenit: ſed arce tamen potiri non potuit, tenentibus eam ac defendentibus Vngaris. Confluxêre mox ad eum Ruſsi, cum quibus uiciniam omnem latrocinijs infeſtare cœpit, ingẽtesque prædas hominum, pecudum & iumentorum etiam è Præmislienſi tractu, qui tunc in ditione Cazimiri & Polonorum erat, egit.

Cazimirus Ruſſos latrocinantes reprimit.

Non tulit id Cazimirus: uerùm miſſo cum expeditis copijs Nicolao Cracouienſi palatino, prædatores illos perſecutus, in remotiores ſyluas ac montes, quibus Polonia & Ruſsia ab Vngaria diſiungitur, propulit. Cum autem in anguſto res ſuas poſitas eſſe Volodimirus ſecum perpenderet, iamque non tam de recuperanda Halicia, quàm de ſalute ſua cogeretur eſſe ſollicitus, damnabat ipſe conſilium ſuum, quòd Ruſſos atque Polonos, à quibus auxilium ſperare debuerat, parui compendij cauſa in ſe prouocaſſet. Reſpicere deinde ad Cazimiri clementiam cœpit: ad quem cum petita per internuncios fide ueniſſet, facilè non modo ueniam, ſed etiam

Vu 4 auxi-

auxilium impetrauit, dato iureiurando, ſe in fide & poteſtate Polonorum ſemper fore.

Volodimirus à Cazimiro reducitur.

Mittitur ad eum reducendum cum ualido exercitu Nicolaus palatinus, mirantibus cunctis tantam in Cazimiro uel facilitatem, uel lenitatem animi, atque temeritatem, quòd hoſtem adiutum iret: amicumq́ regem, & quidem potentiſsimum bello laceſſeret. Verùm Cazimirus non tam miſericordia exulis & ſupplicis Volodimiri commouebatur, quàm quod ſibi ſurreptam eſſe Halicienſem ditionem, per iniuriam atque fraudem, doleret: cuius recuperandæ primam occaſionem Ruſsis ipſis, qui Vngarorum dominatum iam oderant, inuitantibus & fauentibus, non amittendum ſibi eſſe iudicabat.

Halicia obſeſſa à Volodimiro.

Coniungunt ſe cum noſtris Ruſsi, pariterq́ corona Haliciam obſident: foſsisq́ & caſtellis circũmuniunt, ne quid ad obſeſſos importaretur, quos nouerant breui difficili annona uſuros eſſe. Alacres initio obſidionem, atque omnia incommoda ferebant Vngari, qui arcem tuebantur, quod propediem Belam regem cum magnis copijs ad liberandũ filiũ affore ſperabãt. Sed cum is moraretur, nec iam alimenta obſeſsis ſuppeterent, deditionem fecêre, pacti cum Nicolao palatino, ut ipſis unà cum rebus ſuis ſaluis diſcedere liceret: excedentibus adiunxit Palatinus præſidium militum uſque ad fines Vngariæ, ne quid hoſtile paterentur.

Vngari Halicia eijciuntur à Polonis.

Arx & dominatus Volodimiro tradita ſunt. Magnam ea uictoria & reſtitutione Volodimiri laudem atque gloriam apud exteras gentes, & maximè apud Ruſſos Cazimirus adeptus eſt: quod quem Bela hoſpitem uiolarat, ipſe hoſtem, deuicto ac eiecto maximi regis filio, in paterna ſede collocaſſet.

1188. ann.

Hieroſolyma à Saracenis capta.

Hoc anno, qui fuit à natali Chriſti 1188. Hieroſolyma à Saladino & Saracenis capta ſunt, poſt octauum & octogeſimũ annum, poſteaquam in Chriſtianorum poteſtatem redacta fuerant. Eam ob rem Clemens tertius Pontif. Max. de recuperanda ea urbe ſollicitus, cum omnem, quòd dicitur, moueret lapidem, Poloniæ quoque totius eccleſijs, epiſcopis & ſacerdotibus decimam, miſſo ad id legato, imperauit.

Decima impetrata eccleſiaſticis à pontifice.

Vngaricum bellum.

At Bela rex non ferens contumeliam oppugnati, obſeſsi & eiecti filij, ereptæq́ Haliciæ, querebatur uiolata à Cazimiro fœdera, quæ Vngari cum Polonis ex multo tempore ſanxiſſent, & ad illud uſque tempus ſeruaſſent: et iuſtum quidem in Polonos bellum maiore ui moliebatur. Tunc autem miſſo, quem ad manum habebat, exercitu, Poloniæ fines depopulatus eſt. Idem fecerunt noſtri uiciſsim in Vngaria: uaſtabantur utrinque agri, exurebantur uillæ, diripiebantur uici & oppida, miſeri agricolæ & mercatores in ſeruitutem abducebantur, greges & armenta abigebantur. Grauiter id ferre noſtri, fremere contra principem, uiolatam ab eo cum Vngaris pacem & amicitiam, exuſcitatumq́ minimè neceſſarium bellum perfidi hoſtis gratia, quem non adiutum ac reſtitutum, ſed ſupplicio, propter temeritatem uexatamq́ Poloniam, affectum eſſe oportuerit.

Vngari cũ Venetis de Dalmatia bellum gerunt.

Ne Vngaris quidem bellum illud placebat. Et deſtinebantur ij tunc bello Dalmatico cum Venetis gerendo. Quod tamen ipſum quoque Clementis Pontificis Max. opera duorum annorum inducijs interceptum eſt. Concitabat enim tunc is pontifex omnes Chriſtianos principes atque ciuitates ad recuperanda Hieroſolyma, ferendamq́ rebus Chriſtianorum in Aſia afflictis opem: effecitq́, ut Veneti & Piſani claſſes ſuas in Aſiam mitterent: Fridericus uero imperator, Philippus Gallorum, Guilhelmus Siciliæ, & Ricardus Anglorum reges, Ottho dux Burgundiæ, & plurimi præterea principes uiri & epiſcopi, ipſi per ſe cum magnis copijs eò proficiſcerentur.

Chriſtianorũ expeditio in Syriam.

Sed ea quoque expeditione non multum operæprecij factum eſt. Nam plurimi mortales de exercitu Chriſtiano morbis, peſte, fameq́ abſumpti ſunt, multi à barbaris trucidati. Fridericus uero in Armenia minore, dum ſe in flumine quodam abluit, ui & fluminis & uortice correptus, extinctus eſt anno Chriſti milleſimo centeſimo nonageſimo.

Friderici imp. mors.

1190. ann.

Gallorum cum Anglis, & Venetorum cũ Piſanis belli origo.

Porro Gallus cum Anglo, & Veneti cum Piſanis ex eo tempore poſtea diuturnis & grauibus bellis inter ſe conflictati ſunt. Sed unde digreſsi ſumus, reuertamur. Igitur Vngaris iuxtà ac Polonis à mutuo bello abhorrentibus, agitur de pace per proceres utriuſque gentis. Quæ cum difficilius coiret, quòd utrique ab alteris iniuria ſe affectos eſſe aſſeuerarent, tandem triennes induciæ fiunt, ut interim de pace per ocium conſtitueretur.

Induciæ cũ Vngaris.

Mieziſlaus ſenex à minoribus Polonis ad principatum reuocatur.

Collegerat permultum odij Cazimirus apud pleroſque proceres atque equites illa Volodimiri reſtitutione, & bello Vngarico. Igitur cum is fortè in Ruſſiam controuerſiarum quarundam de finibus inter Vſeuolodum Belſenſium, & Romanum Vladimirienſium duces componendarum cauſa profectus eſſet, celeriter conſpirarunt contra eum proceres. Mieziſlaum accerſunt ad recipiendum amiſſum pridem principatum: & quo magis ſtudia populi in eum inclinent, fingunt Cazimirum in Ruſsia ueneno extinctum eſſe. Accurrit propere Mieziſlaus, recipitur à proceribus, præfectis, & cætera multitudine. Cracouiam uenienti, portæ urbis aperiuntur: arcis uero aditu arcetur à Ful-

Cracouia arx clauditur Miezislao.

à Fulcone epiſcopo & Nicolao palatino fratribus, familia Vulpijs, qui à conſpiratione alieni, firmo eam militum & clientum ſuorum præſidio tenebant. Nec mora, aliam ex aduerſo illius arcem in oppido excitauit Mieziſlaus, è materia duroq; robore. Bochnæ item aliam, de quarum munitionibus aduerſariorum & Cazimiri conatus reprimeret, ac ipſe uiciſsim rebelles impeteret. At Cazimirus certior factus de defectione ſuorũ, auxilia Volodimiro, Romano & Vvſeuolodo imperat, ipſosq; duces proficiſci ſecum iubet: præterea quantum poteſt, uoluntariorum & mercenariorum militum cogit. Cum his copijs Cracouiam contendit: coniungit ſe cum eo Nicolaus palatinus, cum non contemnenda manu. Mieziſlaus, ubi appropinquare Cazimirum cum ualido exercitu cognouit, Boleſlaum filium cum Henrico Kethcio, qui ipſi cùm aliorum conſiliorum, tum repetendi principatum ſemper author fuerat, in præſidio nouæ arcis relinquit: ipſe in maiorem Poloniam, maioris exercitus comparandi cauſa, magnis itineribus contendit. Verùm antequam ille ueniret ſuis ſuppetias, Cazimirus ſumma ope adniſus, nouam arcem uel expugnauit (nam uariè traditur) uel per deditionem accepit & exuſsit. Fratris quidem filio & plerisq; omnibus aduerſæ partis militibus non modo uitã & libertatem conceſsit, uerùm etiam ampla munera largitus eſt: qua indulgentia & clementia ſua ita ſibi cùm omnium, tum in primis Mieziſlai fratris animũ deuinxit, ut nunquam is deinceps, quoad uixit Cazimirus, de repetendo principatu cogitarit. Cæterùm Kethcius, cum culpam illius belli ſolus ſuſtineret, ſupplicioq; deſtinatum ſe eſſe intelligeret, in penetralia primarij templi, quod Trinitatis appellatur, Cracouiæ ſeſe abdiderat. Sed Ruſsis uictoriæ fiducia & innata auaritia ad diripiendum templum irruentibus, in turbam ſe immiſcuit, ut ignotus effugeret. Verùm tumultu Ruſſorum, interuentu Cazimiri ſedato, defenſoq; theſauro templi, Kethcius in turba agnitus et comprehenſus, Romano duci à Cazimiro traditus eſt in exilium deportandus. Ruſsi præmijs affecti domos remiſsi ſunt. Cum Vngaris deinde certa pax conſtituta, ſiue adeò innouata eſt, & principum ipſorum congreſſu apud antiquum pagum in Scepuſienſi territorio confirmata, ea lege, ut obliteratis utrinq; iniurijs, & condonatis inuicem offenſis rex Vngarorum Halicienſi ditione & Ruſsia omni ſe abſtineret: communes amicos, communesq; hoſtes Vngari et Poloni haberent: ad extremum proceres & principes ipſi donis inter ſe certarunt, conuentumq; amicè ſoluerunt. Pacatis domi rebus, Cazimirus Pruſsis ijs quos Poleſsianos uocant, ſicut ſcribit Vincentius, bellum intulit, ut cladem ſub Boleſlao Criſpo acceptam, fratriſq; Henrici mortem ulciſceretur, & gentem barbaram atque rebellem domaret. Secuti ſunt ipſum ad eam expeditionem Boleſlaus Mieziſlai, Boleſlaus altus, & Mieziſlaus Vvladiſlai, fratrũ filij. Vbi ad fines barbarorum uentum eſt, cautius exercitum ducere Cazimirus, inſtructaq; acie & exploratis itineribus progredi, pabulatum et frumentatum non niſi cum armatorum præſidio mittere: omnia deniq; circumſpicere, ne quid detrimẽti per inſidias à uafro hoſte acciperet. Nec ſanè caſſa fuit ea cura atq; diligentia. Obſeruabant enim noſtros ex inſidijs barbari, ad omnem occaſionem benè gerendę rei attenti. Sed in irritum ipſis cadebant omnes conatus atq; doli. Noſtri quacunq; proficiſcebantur, incendijs atq; cædibus omnia uaſtabant, nec ulli ætati aut ſexui parcebant, iuſta ira & memoria cæſorum ſuorum animos omnium extimulante. Quibus malis uicti Pruſsi, pacem ſupplices à Cazimiro petiuerunt: parci reliquijs ſuis flagitarunt: ſuperiorum annorum tributa perſoluerunt: imperata omnia in poſterum ſe facturos ſanctè promiſerunt, obſides centum dederunt primorum filios: captiuos Polonos dimiſerunt: ſigna ſuperiori bello de noſtris capta reddiderunt. Nam ad religionem Chriſtianam, quam abiecerant, reduci ſe paſsi nõ ſunt. His legibus pacem impetrarunt. Deducto è Pruſsia exercitu, bellis omnibus uel armis, uel benignitate, ſapientia & felicitate Cazimiri extinctis, pacis artibus, hoc eſt, arcibus & oppidis inſtaurandis, moribusq; & legibus ciuium emendandis, reliquum ætatis tempus Cazimirus transmittere cogitabat: & magnam ſibi uirtutis & ſapientiæ opinionem apud exteros iuxtà atq; ſuos conciliauerat: ita ut felix, & admirabilis, & omnibus ſuis charus, deinceps regnaturus eſſe uideretur, cum ſubitus eum caſus humi proſtrauit. Impetrarat à pontifice maximo Lucio, eius nominis tertio, reliquias Floriani martyris: eaſq; ab Aegidio Mutinenſi epiſcopo allatas, ad ſeptimum milliarium à Cracouia cum ingenti omnis generis hominum caterua, & ſolenni ſacerdotum pompa obuiã progreſſus, reuerenter exceperat: & in ſuburbano Cracouiæ Septentrionali, quod pòſt in formã oppidi redactũ, Cleparia nũc dicitur, extructo magnifico templo, collocarat: idq; templum ſplendida ſuppellectili, dotauerat, & collegiũ ſacerdotum canonicorum in eo inſtituerat, attributo ijs cenſu luculento, tum de ſua tum de Ge-

Cracouiæ arx clauditur Mieziſlao.

Cazimirus principatum recuperat Ruſſorum auxilio.

Clementia Cazimiri.

H. Kethcius malus conſultor in exilium miſſus.

Pax & congreſſus regis Vngari cum duce Polono. Vngari Ruſsiæ dominatu ſeſe abdicarunt.

Pruſsicum bellum.

Pruſsis pax data.

D. Floriani martyris reliquiæ Cracouiã apportatæ. Cleparia, & oppidum, templũ et collegium ſacrum.

de Gedeonis epiſcopi beneficentia: peculiariter autem Præpoſito maximam partem redituum parœciæ diui Michaëlis Rupenſis detractam, addixerat, & ſumma ueneratione nouum hoſpitem & patronum proſequebatur. Fortè dies martyris memoriæ ſacra, *Cazimiri pietas.* quæ ad quartum Nonas Maij anniuerſaria inſtituta eſt, aduenerat. Ibi Cazimirus totum cum diem rei diuinæ in æde diui, & piæ in egenos & afflictos largitioni dedit. Quod ferè omnibus feſtis diebus facere conſueuerat: neq; temerè eos luſibus & conuiuijs contaminabat. Inſequenti die grande conuiuium inſtruxit: proceres omnes, qui tunc aderant, inuitauit. Feruente conuiuio, exhilaratis conuiuis, & multa de præteritis bellis atque periculis inter ſe conferentibus, & principis res geſtas & felicitatem celebrantibus, ipſe nonnulla de immortalitate animi, atque cœlitum beatitudine non *Cazimiri mors.* inepta, in medium propoſuit. Erat enim ab ineunte pueritia non peſsimè educatus & inſtitutus. Deinde hauſto mediocri poculo, ſubitò concidit, & paucis horis animam exhalauit. Subitúsne morbus eum inuaſerit, an uenenum à muliercula, in quam deperibat, præparatum hauſerit, incertum eſt, nam & hoc ſermone hominum *Mores & ſtudia.* diuulgatum eſt. Nec ſanè immunis & incorruptus ab illicitis amoribus & adulterijs, de *Fulco epiſcopus Craconienſis.* quibus etiam aliquando à Fulcone epiſcopo admonitus & obiurgatus ſit, uixiſſe fertur. Cæterà moderatus, candidus, frugi & abſtinens, ſeuerus iuxtà atque clemens, bello paceq; clarus, & laude dignus princeps. In fratres uerò & fratrum filios ita pius & indulgens, ut multa detrimenta, incommoda & pericula, eorum gratia ſubiret. Diuini cultus perquàm ſtudioſus, multa ad ornatum templorum contulit. Monaſterium Su*Suleouienſe monaſterium.*leouienſe in Gneſnenſi diœceſi, Ciſtercienſi ſodalitati, antequam ſummum principatum adeptus eſſet, in uilla Ruſlai comitis, qui decedens abſque liberis, Chriſtum hæredem inſtituerat, ad Pilciam amnem condidit & locupletauit: cui monaſterio poſtea Petrus archiepiſcopus etiam complures decimas eius rogatu adiecit. In principatu ue*Copriunicẽſe.*rò & Floriano martyri ædem atque collegium, ut iam cõmemorauimus, inſtituit, & Copriunicenſe monaſterium eidem Ciſtercienſi ſodalitati excitauit. Quod amplius etiam deinde nobiles Bogorij & Habdanci locupletarunt, principis exemplum ſecuti. Fit enim plerunque, ut ad principis ſui ſtudia cæteri homines libenter ſeſe accommodent. Itaque ſub Cazimiri principatu etiam alij alia quædam monaſteria condidêre, *Vanchocenſe.* uelut Gedeon Cracouienſis epiſcopus Vanchocenſe in ſua diœceſi ijſdem Ciſtercien*Buſcenſe.*ſibus: Vitus uerò Plocenſis epiſcopus, gente Ianinus, Buſcenſe in Cracouienſi diœceſi, *Vitouienſe.* Vitouienſe in Gneſnenſi, & Plocenſe, partim uiris, partim puellis Præmonſtratenſis *Plocenſe.* ſectæ. *Oliuenſe.* Oliuenſe quoque Ciſtercienſibus item monachis, in Vvladislauienſi diœceſi, eodem tempore à Samborio conditum eſſe, nos è Dlugoſſo ſuperius retulimus. Re*Liberi Cazimiri.*gnauit autem Cazimirus annos ſeptemdecim propemodum, uixit ſex & quinquaginta. Reliquitq; duos filios impuberes, Leſcum, cui albo, à colore capillorum, cognomen fuit: & Conradum: & filiam Adleidam, quæ ſeptimodecimo poſt patrem anno mortua eſt, cum caſtè religioſeq; uixiſſet. Nam Boleslaum puerum admodum, uiperæ mor*1194. ann.*ſu extinctum, uiuens Cazimirus amiſit. Fuit autem is annus, quo mortuus eſt Cazimirus, poſt Chriſtum natum milleſimus centeſimus nonageſimus quartus. Quarto uerò poſt mortem die in baſilica Cracouienſi ſepultus eſt, magna uxoris, filiorũ, & omnium ordinum comploratione.

DE ORI

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SEPTIMVS.

LESCVS ALBVS CVM HELENA MATRE.

FVnebribus iuſtis Cazimiro peractis, non exiſtimarunt proceres ceſſandum ſibi eſſe, quin primo quoq; tempore nouum principem crearent, ne qui nouus motus domi foriſúe, præbente occaſionem interregno, excitaretur. Itaq; Cracouiæ ut frequentes proceres iuxtà ac equites ad funus Cazimiri conuenerant, comitia inſtituunt. Ibi dies aliquot uarijs ſtudijs atq; ſententijs certatum eſt. Et Fulco quidē epiſcopus Cracouienſis, qui Gedeoni ſucceſsit, ob memoriam Cazimiri meritorum, cenſebat ad filium eius Leſcum natu maiorem deferendum eſſe principatū, & quidem priuſquàm Miezislaus ſenex aut Vuladislai filij moliri aliquid poſſent. Negabat enim omninò ex re atq; dignitate Cracouienſis & Sendomirienſis cōuentus fore, aliunde principem ſibi adſciſcere. Atq; huic ſententiæ Nicolaus palatinus Cracouienſis, Fulconis frater, & magna pars conuentus adſtipulabatur. Alij contrà, ſtultum & periculoſum eſſe affirmabant, puero tanti imperij habenas committere: cauendum eſſe, ne hæreditarium principatum facerent, quem liberis ſuffragijs, cui uellent, mandare more maiorum poſſent. Quod ſi ualere quicquam deberet ſanguis & ſucceſsio, Miezislaum ſenem unum de filijs Boleslai Criuouſti ſupereſſe: ei deberi principatum, cęteris fratribus extinctis, iure & more gentium. Sin crudelitatem eius priſtinā & impotentem dominatum perhorreſcerēt, eſſe proximos gradu Sileſiæ duces, Vuladislai principis, qui maximus liberorum Criuouſti fuerit, filios. Ex his Miezislaum Oppolienſium & Ratiborienſium ducem, & uicinum ſibi eſſe, & armis prudentiaq; multū ualere: eum, ſi princeps renunciatus ſit, & Miezislai ſenis conatus, quem uериſimile ſit non eſſe quieturum, reprimere, & tributarios principes atq; populos, ſi qui fortè ad res nouas adſpirent, in officio poſſe continere. Quanquam autem non eſt proditum, quínam huius ſententiæ author fuerit, non iniquis tamen auribus ea accepta eſt: uiciſſetq; adeò, ni Fulco eam refellisſet, quòd diceret, referendam eſſe hancce gratiam optimo principi Cazimiro, ne eius filij poſthabeantur. Potentiores autem eos eſſe paternis meritis, clientelis, amicitijs, atq; domi natu hæreditario, quam utrunq; Miezislaum. Nam quòd ætatem eorum & infirmitatem conſilij quis cauſificetur, nihil eſſe. Eſſe iam pubertati propinquum Leſcum: nec obſtare quicquam, quin ei, dum adoleſcit, curatores & moderatores conſiliorum de ſenatu dentur. His grauiter & copioſè dictis, aſſentiuntur tandem Fulconi omnes, & Leſcum Cazimiri filium natu maiorem, principem renunciant. Sed interim dum is adoleſcit, penes matrem eius Helenam imperium omne, & ſummi principis authoritatem eſſe iubent: ea quidem lege, ne quid illa ſine conſilio epiſcopi & palatini Cracouienſis, qui curatores puerò & gubernatores principatus dati ſunt, faceret. Ibi Nicolaus palatinus facta audientia, gratias agit cunctis de gratitudine erga defunctum principem ſuum, ac de ſtudio erga filium eius Leſcum, primusq; in uerba eius iurat: & quoniam ſe cum fratre curatorē eius eſſe uoluiſſent, eiuſcemodi iuſiurandum ab omnibus exigit, mobilitatem & leuitatem multitudinis, & quorundam propenſa in Miezislaos ſenem & Oppolienſem ſtudia ſuſpecta habens. Nec mora iurant cuncti, ſemper ſe Leſco principi fideles & obſequentes fore. Hæc ubi Miezislao ſeni ita ut acta erant, nunciata ſunt, excanduit maiorem in modum, nō modò quòd præteritus eſſet, ſed quòd temporis etiam puncto excluſus, ne adeſſe ſibi in comitijs poſſet. Itaq; comparare ipſe arma ad perſequendam iniuriam: & ſuos, atq; etiam Sileſios irritare, quòd ad creandum communem principem, quem communi totius Poloniæ iudicio eligi & creari oporteret, neq; uocati, neq; expectati eſſent. Facile autem perſuaſit Sileſiorum ducibus, ut ſecum conſilia armaq; in communi cauſa coniungerent, quippe quos idem ſtimularet dolor, ſurrepti quaſi per fraudém principatus, quem ad ſe maximos natu Criuouſti Boleslai nepotes, magis quàm ad Leſcum puerum, eius quem Boleslaus pater exortem & exhæredem eſſe uoluiſſet, filium, pertinere aſſerebant, & in cuius adipiſcendi

Comitia Cracouiæ de creando principe.

Leſcus Albus princeps creatur.

Curatores principis.

Iuſiurandū in uerba principis.

Miezislaus iterum ad principatū adſpirat.

ſcendi

ſcendi ſpem nonnullam Miezislaus Oppolienſis iam uenerat. A' Meſciugo quoq; genero, Pomeranorum ſiue duce ſiue ſatrapa, auxilia Miezislaus ſenex corrogauit: & è ſuis

Bellum ciuile inter Polonos.

quantum potuit maximum exercitum coëgit, & magna celeritate Cracouiam contendit, ſperans terrore ſolo exercitus, abſq; ulla prælri dimicatione ſe aduerſarios & principatum ipſum in poteſtatem ſuam redacturum eſſe. Sed eum ſpes ſefellit. Nam Cracouienſis palatinus cognito hoſtili aduentu, non contemnendas & ipſe copias ex omnibus regionibus, quæ in ditione Cazimiri fuerant, collegit, & Romanus Vvladimirienſium ſiue Luſcenſium dux euocatus, non paruam Ruſſorum manum in auxilium Leſci adduxit. Iam

Moſgaua fl.

in Cracouienſis oræ fines Miezislaus ſenex inuaſerat, & apud Moſgāuam amnem ſeptimo à Cracouia milliario ſtatiua habebat, cum hoſtes adeſſe prius, ꝑpemodū uidit, quàm audiuit. Nondum ei Sileſiorum auxilia conuenerant: id cum ſcirent aduerſarij, anteuertendum ſibi eſſe prælio exiſtimarunt, dum pares hoſtibus eſſe poſſent, quibus uniuerſis, ſi ſe

Prelium ad Moſgauam.

coniungerent, impares futuri erant. Itaq; inſtruunt acies, & pugnandi copiam faciūt. Nihil cunctatus Miezislaus, educit & ipſe ſuos: concurritur infeſtis animis: magno ardore utrinq; pugnatur: cerneres miſerabile ſpectaculum, notorum, amicorum, affinium, gentilium, propinquorum, atq; fratrum, deuoto odio, nullaq; miſericordia aut reſpectu pietatis inter ſe confligentium: cadebant multi utrinq;: nemo referebat pedem: & magis ferire hoſtem, quàm declinare ictum omnes ſtudebant. Boleslaus Miezislai ſenis filius inter pri-

Boleslaus Miezislai filius occiſus.

mos fortiter pugnans, in cōſpectu patris haſta traiectus occubuit. Romanus pluribus uulnerib. acceptis, Ruſsis ſuis partim cæſis, partim diſiectis, prælio exceſsit ſemianimis. Mie-

Romanus Vvladimirienſium dux uulneratus.

zislaus ipſe ſauciatus, cum ſeſe quinam eſſet detracta caſside prodidiſſet, & ſupplex uitam peteret, ſeruatus, & ex acie clàm eductus, fuga ſibi conſuluit. Tunc demum maiores Poloni ad paucos redacti, amiſsis ducibus (nam & Miezislaum cecidiſſe putabant) pugnandi

Miezislaus uulneratus.

pertinaciam remiſêre. Nec minores cedentibus inſtitêre, laſsi & ipſi, debilitatiq; uehementer, & quòd ſatis ſibi eſſe ducebant in funeſto ciuiliq; bello, belli authores ſuſtuliſſe. Et ipſi enim credebant Miezislaum in acie inter confertos milites præliantem periſſe. Ita ex acie quaſi ex compoſito utrinq; diſceſſum eſt, cum dubio ferè marte à mane uſq; ad ueſperam propemodum pugnatū eſſet. Nec multò poſt, Leſcianis cæſos recognoſcentibus, & ſpolia legentibus, ſuperuenêre Miezislaus Oppolienſium & Ratiborienſium dux, & Iaroſlaus Boleslai alti Vvratislauienſium ducis filius, cum recentibus copijs: ad quos ſe recollegêre diſperſi exercitus maiorum Polonorum & Pomeranorum reliquiæ: fixisq; ſignis quaſi uictores, haud longè à loco certaminis conſedêre, cum ij qui ex aduerſo erant, perterriti atq; diffugientes, pugnandi copiam facturi non eſſe uiderentur. Sed non tulerunt ij intempeſtiuam Sileſiorum exultationem cum ignominia ſua coniunctam: uerùm celeri-

Prælium renouatur.

ter à Gouoricio gente Rauita, palatino Sendomirienſi, cuius agmen in ſubſidijs ſuperiori prælio collocatum, erat integrius, recollecti, & in ordines redacti, in aciem proceſſere. Nec Sileſij feroces pugnam detrectarunt. Certatum eſt collatis ſignis, ab his quidem, ut rem ſua mora perditam reſtituerent: ab illis uerò, ut uictoriam partam retinerent. Cum in-

Gouoricius palatinus captus. Sileſii uincūt.

gens utrinq; cædes fieret, Gouoricius ab hoſtibus captus eſt. Quo facto minores Poloni perturbati terga uertêre: ſed nox tamen fugientes texit. Poſtero die Sileſij, cum Miezislaum ſenem ſaucium lectica domum referri cognouiſſent, & à maioribus Polonis atq; Pomeranis ducem ſuum ſequentibus deſeri ſe uiderent, nec uſq; adeò fractos profligatosq; minores Polonos eſſe animaduerterent, quin ij recollectis animis atq; uiribus prælium inſtaurare, aut alioqui negocium faceſſere uictoribus paucis, & non incruenta uictoria uſis, domi præſertim poſſent, trophæis erectis, & abductis captiuis non paucis ex nobilitate,

Fulconis epiſcopi ſtudium.

domum reuerterunt. Erat Fulco ſiue Pelca epiſcopus in uillà ſua Derſ.nzina, uariosq; de exitu prælij rumores accipiebat: & quanquam non erant ſecundæ res Leſcianorū, triſtiores tamen etiam aliquanto, ut fit ferè, afferebantur. Itaq; anxius & pendens animi, miſſo uno de ſacerdotibus adminiſtris ſuis ad locum prælij, qui duobus tantum aberat milliaribus, rem omnem certò cognoſcit: & quòd uerebatur, ne Miezislaus ſenex reparato exercitu mox ad expugnandam Cracouiam & occupandum principatum rediret, conſcenſo equo Romanum Vvladimirienſium ducem fugientem curriculo inſequitur: quem cum nocte altera cōſecutus eſſet, orat, ut memor beneficiorum Cazimiri, liberos eius in rebus maximè dubijs ne deſerat. Excuſat ille debilitatē ſuam è uulneribus, & partim cæſos, partim diſsipatos ſuos: nec retineri ſe ullis precibus paſſus eſt. Inde reuertens Fulco, cum fra-

Fulconis conſilium.

trem ſuum Nicolaum palatinum ex fuga non contemnendas copias collegiſſe, & perſequi hoſtes, acceptamq; ignominiam detergere uelle accepiſſet, ad eum ſe contulit, & ut

Cracouiam potius aliasq́; arces opportunas præſidijs muniret, perſuaſit: dubiam eſſe Martis aleam, hoſtes diuerſos abijſſe: metuendam eſſe, ne, dum alteros inſequeretur, alteri ipſum à tergo adorirentur, aut ſanè uacuas defenſoribus munitiones inuaderent: deinde parum eſſe animorum & roboris in militibus, aduerſo prælio dudum perculſis: tum autem incertum eſſe, quantum ſit fidei in ſingulis præfectis arcium, atq; etiam in oppidanis. Solere plerunq; homines aduerſis principum ſuorum rebus nutare, atq; adeò mutare fidem. Hæc ubi ambobus iuxtà placuère, diſtributis in cæteras munitiones pro neceſsitate & ratione locorum militibus, ipſi cum maiore parte Cracouiam tenuère, ubi uxor & liberi Cazimiri ſeſe continebant. Quieuêre tamen permultum tempus tam Sileſij, quàm Miezislaus ſenex, cùm quòd non ſatis proſperè primi conatus ipſis ceſſerant, tum quòd Cracouienſibus & socijs eorum, quamuis malè affectis Moſgauienſi prælio, neque animos, neque uires, neque conſtantiam ad defendendum Leſci principatum deeſſe intelligebant. Dum in hoc ſtatu eſt reſpubl. Polona, uenit in Poloniam Petrus diaconus Cardinalis, cognomento Capuanus, legatus à pontifice maximo Cæleſtino eius nominis tertio: habitisq; ſynodis cum alia quædam, quæ aduerſa religioni Chriſtianæ & conſtitutionibus eccleſiaſticis in ſacro pariter & profano ordine inoleuerant, correxit: tum ſacerdotibus imperauit, ut concubinas & uxores, quibus tunc paſsim liberè utebantur, à ſe abdicarent. Quod Poloni quidem non grauatè amplexi ſunt. In Bohemia uerò cum idem legatus hoc ipſum ageret, parum abſuit, quin à ſacerdotibus occideretur. Non adſcripſiſſemus de uxoribus, cum non ignoremus longè antè decretis ſynodorum & pontificum in toto Occidente matrimonio interdictum fuiſſe presbyteris, diaconis, & hypodiaconis: niſi à Dlugoſſo, uiro graui, memoriæ proditũ eſſet: niſiq; Lampertus Schaffnaburgenſis, uir pius, idem à Gregorio, eius nominis ſeptimo pontifice maximo, ante centum annos ætate ſua in Germania tentatum eſſe ſcriberet: & eodem quidem ferè ſucceſſu, quo in Bohemia Dlugoſſus memorat. Conſtituit idem legatus, ut profani homines publicè in templis matrimonio coniungerentur. Annus, quo hæc acta ſunt, fuit 1197, à Chriſto nato. Inſequenti anno Volodimirus Halicienſium dux mortuus, nouæ expeditioni occaſionem Polonis præbuit. Ambiebant dominatum Halicienſium nonnulli Ruſſorum duces: & in his facilè princeps Romanus dux Vuladimirienſium, ſuo quodam iure ſibi eum depoſcebat, quòd & Volodimiri fratris filius eſſet, & benemeritum de Polonis & Leſco principe ciuili illo bello ſe eſſe diceret. Poloni cupiebant Haliciam in formam prouinciæ redigere. Sed eos reſpectus ciuilis belli nondum extincti mouebat, ut eam Romano traderent, tributo conſtituto, quod ille Polonorum principi quotannis penderet. Verebantur enim, ne ſi nulli eam Ruſſorum conceſsiſſent, omnes eos penitùs à ſe alienarent. Quãquam autem non ſatis conſultum eſſe uidebatur reip. Polonæ, Romani potentiam, quæ non minima iam tum erat in Ruſsis, acceſsione illa Haliciæ magis etiam augere: tamen offendere eum repulſa, alieno ſuo tempore, minus tutum iudicabant: quippe qui repulſam paſſus, non modò auxilia negaturus, uerùm etiam ultrò bellum noſtris illaturus eſſe uideretur. Itaq; decreuit frequens ſenatus, ut Romanum Nicolaus palatinus cum exercitu in Halicienſem principatum induceret. Abhorrebant enim à Romano Halicienſes, crudelitatem eius ueriti. Ibi Leſcus orare, ut ſibi cum exercitu illò proficiſci liceret. Pertæſum ſe iam eſſe mollis & ocioſæ uitæ, quam hactenus inter cœtus muliebres apud matrem exegiſſet. Cupere ſe deinceps armatum inter armatos uiros uerſari, & quæ principis eſſent munera, uſu condiſcere. Si adhuc nequiret alium, tamen eum ſe uſum in exercitu præſtiturum, quem ſigna ſua præſtarent. Quod ſi non impetraret, tamen uel cum uno comite ſe caſtra ſecuturum eſſe. Itaq; approbante ſenatu, & indolem dignam principe, & neutiquam degenerem à maioribus ipſius certatim extollente, cũ exercitu proficiſcitur, palatini Cracouienſis cuſtodiæ commendatus. Vbi in Halicienſem agrum uentum eſt, occurrunt Halicienſes armati & inſtructi: præſenſerant enim, Romano ſe addictum iri. Excipiunt Poloni eorum impetum, & minimo negocio eos in fugam conijciunt. Pulſi fuſiq́; ueniam petunt, auri & argenti, gemmarum, ueſtium & equorum magnam uim Leſco pollicent, ſi ipſe eos in ditione ſua teneat, nec Romanum ipſis dominum imponat. Poſteaquam id non impetrarunt, imperata omnia ſe facturos promiſerunt: portas arcis aperuerunt: iuſſiq; Romano ſacramentum publicè dixerunt. Is porrò Leſco & Poloniæ principibus fidẽ ſuam obſtrinxit: Halicienſibus autem iuſtè & clementer ſe dominaturum eſſe ſanctè, promiſit: quod tamen poſtea non præſtitit. His peractis, dimiſſoq; exercitu, Leſcus Cracouiam redijt.

Legatus pontificis Max. uenit in Poloniã.

Sacerdotibus uxores ademptæ.

Legati apoſtolici periculum in Bohemia.

1197. ann.

Halicienſium dux Volodimirus mortuus.

Halicienſis principatus Romano duci conceſſus.

Leſci principis indoles.

Ruſsi à Leſco profligati.

Romanus dux iurat in uerba Leſci.

MIEZISLAVS SENEX ITERVM.

Cuiauia ſubacta à Miezislao ſene.

MIEZISLAVS uerò ſenex, quamuis poſt Moſgauienſe prælium ad malè tentata prius arma eſſet ſegnior, animo tamen haudquaquam conquieſcebat: neque cogitationem recuperandi iniuſtè prærepti ſibi, quemadmodum ipſe exiſtimabat, principatus deponebat. Sed cum aperta ui peruenire ſe ad eum poſſe diffideret, ad dolos conuerſus eſt. Ac primùm quidem Cuiauienſem oram, quæ in poteſtate Cazimiri liberorum erat, ditioni ſuæ finitimam, fraudem quarto poſtquam apud Moſgauam malè pugnauerat anno intercepit. Quod facinus eius cum armis

Diſſenſio palatinorum. Gouoricij fuga. Miezislai conatus.

uindicatum non eſſet, propter ætatem puerorum, atque diſſenſionem palatinorum Cracouienſis & Sendomirienſis, quæ ab æmulatione & obtrectatione orta, eo uſque progreſſa eſt, ut Gouoricius ſolum uertere cogeretur, maiora deinde moliri Miezislaus cœpit. Epiſcopum Cracouienſem, & palatinum fratrem eius, donis & ingentibus pollicitationibus ad proditionem ſollicitat. Quod ubi non ſuccesſit, muliebrem ſexum credulum, atque deceptioni propter infirmitatem conſilij obnoxium, blandis dolis adoritur. Ad Helenam Leſci matrem, penes quam tunc erat ſumma rerum, allegat: negat Leſcum ritè principem creatum eſſe, neque ſe inuito certum ſtabilemqúe principatum obtinere poſſe: quem ipſe bis ſibi præreptum, omni ratione repetiturus atque uindicaturus eſſet. Non deeſſe ſibi conſilia, non uires domeſticas, non auxilia externa: Leſcum uerò puerum eſſe, curatores eius inuidia laborare, bonam nobilitatis partem clam ſecum ſentire, ſenatum in duas factiones diuiſum inter ſe diſſidere. Hæc omnia pro ſe, & contra puerum facere. Nuper id adeò rem ipſam declaraſſe, cum Cuiauienſem terram impunè occupaſſet. Verùm ſi ſibi ea principatum concedat, redditurum ſe eſſe filijs eius Cuiauiam, cincturumqúe ipſos militari baltheo, & in filiorum locum adoptaturum, certosqúe ſibi ſucceſſores in principatum ipſos deſignaturum. Et ſanè ſenem ſe eſſe, nec diu uiuere & regnare poſſe: interim dum Leſcus aptus fieret principatui, rectiùs atq; conuenientiùs eum a ſe, qui tamen de regia ſtirpe, & patruus Leſci eſſet, quàm ab alienis ac ſeruis ſuis adminiſtrari. Dedignaturos eſſe Polonos equites atq; proceres ęqualium ſuorum dominatum, quo illi ad ſtabiliendam potentiam ſuam abutantur: ſe uerò & cæteros duces minimè laturos inferioris ordinis hominum imperium: atque ita principatum Leſci unà cum ditionibus paternis in diſcrimen uenturum eſſe. Eius rei non obſcurum argumentum eſſe Gouoricij cum Nicolao diſſenſionem: quem, quamuis in præſens potentiori Nicolao ceſſerit, credibile ſit, non eſſe quieturum, cùm familiæ & factionis ſuæ uiribus, tum Bohemorum, ad quos confugerit, & à quibus comiter acceptus ſit, auxilijs fretum. Hæc omnia authoritate ſua

Miezislai iuſiurandum.

ſi princeps factus ſit, ſedatum pacatumq; iri, tranquillumq; & florentem principatum maturè ſe eſſe Leſco relicturum. His inducta & perſuaſa credula mulier, nequicquam ad-

Henricus archiepiſcopus Gneznenſis. Miezislaus principatum recuperauit. 1200. ann.

uerſantibus curatoribus, ac cęteris proceribus, annuit Miezislai poſtulatis, modò ut is iuriſiurandi religione promiſſa ſtabiliat. Quod ille cum ſe facturum recepiſſet, cōdicta die, quæ diui Bartholomæi memoriæ conſecrata eſt, Cracouiam cum ſplendido procerū ſuorum comitatu ueniēns, haud grauatim fecit. Iurarunt & proceres utriuſque partis, ſe ea omnia, quemadmodum pacta conuenta eſſent, rata firmaqúe habituros eſſe. Epiſcopi uerò, authore Henrico archiepiſcopo Gneznenſi, qui Zdislao defuncto, Miezislai contentione, non liberis ſuffragijs ſucceſſerat, diris caput eius deuouerunt, quiſ-

Terræ motus. Conſtantinopolis à Gallis & Venetis capta. Orientales cōiuncti cum Romana eccleſia. Granata à Saracenis ſubacta. Anglia & Hibernia Romano pont. uectigales.

quis aliquis aliquid eorum non ſeruaſſet. Ita rurſus Miezislaus principatu potitus eſt. Helena uerò cum filijs Sendomiriam commigrauit. Nec multo poſt Gouoricius amicorum literis reuocatus, quòd iam nihil commune cum Nicolao habiturus eſſet, è Bohemia redijt. Hoc anno, qui fuit à Chriſto nato 1200, ad quintum Nonarum Maij, terremotus uehemens meridiano tempore excitatus, aliquot diebus cōſequentib. plmulta ædificia in Polonia, & in uicinia eius cōquaſſauit. Quæ res inaudita propemodū in his regionib. prodigij loco habita eſt. Eodem añо, Conſtātinopoli à Gallis & Venetis capta, imperator Conſtantinopolitanus Alexius pulſus, Haliciā ad Romanū cōfugit: cui cum Alexius puer à uictorib. ſuffectus, & paulò pòſt interfectus à ſuis eſſet, Balduinus Gallus ſucceſsit, Orientēq; ſublato ſchiſmate Rō. eccleſiæ recōciliauit & ſubdidit. In Aſia uerò Chriſtianorū res id per tēpus in deterius lapſæ, nec multo pòſt euerſę ſunt. Quin Betica etiā ſiue Granata à Saracenis ſubacta eſt. Anglia & Hibernia inſulę Rom. pontif. uectigales factæ ſunt. In Germania uerò Henricus imperator Friderici filius & ſucceſſor, cum regnū Sici-

Siciliæ uxoris Conſtantiæ nomine recepiſſet, ac Fridericum filium trimulum Cæſarem ſiue regem Romanorum renunciaſſet, moriens longam litem & controuerſiam de imperio reliquit. Philippus enim dux Sueuorum, patruus ac tutor pueri Cæſaris, non pro tutore, ſed pro Cæſare ſe geſsit, inunctusq; & coronatus eſt ritu ſolenni Maguntiæ. Id uerò moleſtè ferentes nonnulli principes, æmulum ei excitarunt Ottonem Saxonum ducem: quem Innocentius tertius Pontifex Maximus Philippo diris deuoto confirmauit. Inde ſtudijs partium creſcentibus, Germania inteſtino bello aliquandiu colliſa eſt: donec Philippo interfecto, & Ottone defuncto, Fridericus iam adultus imperio ſuſcepto, pacem reſtituit. Ab hoc autem Philippo Præmislus, ſiue Ottocarus Bohemorum princeps regium diadema, à proximis principibus bello ciuili diſtractis neglectum, ſuſcepit, & ſucceſſoribus ſuis reliquit. In Vngaria uerò per idem tempus Emericus poſt Belæ patris mortem, cum paruo tempore nec ſine impedimento Andreæ fratris regnaſſet, Ladislaum filium, & eo ſtatim extincto, Andream ſucceſſorem reliquit. Sed ad noſtra redeamus. Annum totum nequicquam Helena Miezislaum ſenem literis atq; legationibus crebris de promiſsis admonuerat, nunc occupationes publicas, nunc aduerſam ualetudinem cauſantem: ad extremum ipſa cum Cracouiæ adit, eadem illa quæ in pactis conuenerant, coram orat & flagitat. Blandis ille eam uerbis & pollicitationibus ducebat. Inſtare illa importunius, fidemq; datam requirere, & iuriſiurandi religionem uiolatam queri. Ibi ille nihil iam diſsimulans: iniquis pactis & iureiurando, contra ius gentium atq; ipſius naturæ exacto, ſe non teneri: habere ſe iure gentium & naturæ certos & ſuos hæredes, filios ex iuſta uxore ſuſceptos, & quidem iam adultos atq; maturos principatui: eos pactis ullis aut priuilegio à ſucceſsione ſibi debita excludi nefas eſſe: & adultis filijs præteritis, alienis pueris tantum principatum tradi non oportere. Ita dimiſſa atq; reiecta Helena, ingenti animi ſui dolore damnare ipſa credulitatem ſuam & præceps conſilium: ſerò procerum dicta & conſulta, quibus in tempore non obtemperaſſet, probare. Neque tamen ſollicitudinem pro filijs remiſit. Reuerſa Sendomiriam, dimiſsis circum proceres Cracouienſes, quorū prius cōſilia contēpſerat, & apud quos gratam Cazimiri mariti ſui memoriam reſidere iudicabat, literis atq; nuncijs, de iniuria & perfidia Miezislai queritur: eorum fidem implorat: Cazimiri merita publicè priuatimqúe extantia commemorat: liberorum eius pupillorum ſolicitudinem, & indignam deiectionem Miezislai fraude & ſua ſtulticia factam deplorat: quæ a ſe malè conſulta eſſent, ab eis corrigi petit, quippe qui iureiurando ſuo ſe inauſpicatis illis pactis cum Miezisl. ò ſtaturos eſſe promiſiſſent. Promiſſa etiam non leuia addit: adhæc odium Miezislai exaggerat. Et offenderat is iam ſanè non leuiter animos procerum atque equitum, propterea quód nonnullos poſſeſsionibus certis & antiquis deturbarat, easqúe poſſeſsiones ſuis quibuſdam è maiore Polonia aſſeclis & miniſtris donarat: & quód eiſdem magiſtratus mandabat, indigenas præteriens.

Henricus Imperator Rom.
Germanici motus.
Fridericus ſecundus Cæſar.
Præmislus. Ottocarus rex Bohemorum.
Emericus rex Vngarorum.
Ladislaus & Andreas reges Vng.
Miezislaus promiſſa non ſeruat.
Helena pro filijs ſoluta.
Miezislai odium.

LESCVS ALBVS CVM HELENA
matre iterum.

ITAQVE quaſi ſublato ſigno plerique omnes proceres Cracouienſes in Miezislaum conſpirarunt: quorum princeps Nicolaus palatinus Cracouienſis, idoneam abſente tunc fortè Miezislao occaſionem nactus, Cracouiam occupauit, Helenamqúe cum Leſco filio celeriter accerſitos intromiſit. Reliquas deinde arces atque munitiones Cracouienſis ditionis nullo negocio recepit, cedentibus uitrò, qui eas pro Miezislaò tenebant, cum totius Cracouienſis conuentus conſenſum & conſpirationem uiderent. Bythomia modò, ut ait Dlugoſſus, in poteſtate Miezislai manſit: quam arcem ille duodecimo à Cracouia milliario, in confinio Sileſiorum, iam inde ab initio in eiuſmodi caſus mœnibus & præſidio munierat. Sed quomodo ea in poteſtatem eius uenerit, cum in Oppolienſis ducis ditione prius fuiſſet, non reperio. Inde poſtea excurſiones crebræ in ſubiectos agros pagosqúe factæ ſunt. Hoc anno Boleslaus procerus, ſiue altus, Vladislai filius, dux Vratislauienſium, amiſsis intra breue ſpacium temporis quatuor filijs mortuus, ſolum Henricum Barbatum hæredem reliquit. Hic pro Benedictinis monachis Ciſtercienſes in Lubenſi monaſterio collocauit, de Portenſi monaſterio euocatos: qui delicatorum malorum genus, quæ etiamnum Deporta ſiue daporta uocantur, in Polonia propagarunt. Filius uero eius de quatuor natu maxi-

Leſcus Cracouia potitur.
Bythomia retenta à Miezislao
Boleslaus Vratislauienſium dux mortuus.
Henricus Barbatus.
Lubenſe monaſterium.
Daporta mala.

Nyſſa epiſcopæ Vuratislauienſi donata.

mus, Iaroslaus, epiſcopus Vvratislauienſis, Nyſſam urbem cum territorio à patre ſibi datam, Vvratislauienſi epiſcopæ ſempiterno iure adiūxit. Tertium deiectus principatu Miezislaus, non deſtitit tamen rurſus ad eum adſpirare: nec eum conatus feſellit, & quidem iiſdem, quibus prius artibus graſſantem. Bello enim repetere amiſſum principatum, perdifficile ſibi eſſe ducebat. Sed Helenam iterum blanditijs atque dolis aggreditur: affirmat, non per ſe ſtetiſſe, quò minus pactis ſatisfaceret: uerùm per proceres Cracouienſes, & in primis per Nicolaum Palatinum. Eos non ſiuiſſe ſe promiſſa implere: eamq; eiectionis ſuæ cauſam eſſe, quod obnixius contra eorum ſententiam filios Cazimiri fratris adoptare pertenderet. Se paratum eſſe fidem ſuam liberare, & abſque ulla procraſtinatione Cuiauienſem tractum ipſi & filijs eius redditurum. De cæteris quoq; quæ in pactis eſſent, quibus illa uellet modis & monimentis cauturum eſſe. Quibus cum eam emolliuiſſet, monet ut clam proceribus omnia faciat: Nicolaum autem ante omnia à ſe amoueat & releget, ſi ſibi, liberisque ſuis bene conſultum uelit: illum ſeditioſum eſſe hominem, & pro libidine ſua principes inſtituere ac deſtituere, ut ipſe alieno nomine dominetur. Probè enim intelligebat Miezislaus, unum illum, cuius authoritatem reliquus conuentus Cracouienſis ſequebatur, ſibi ad recuperandum principatum obſtare. Nec difficulter perſuaſit mulieri omnia timenti, & omnia credenti. Nec deerant inuidi quidam & maleuoli, qui muliebrem animum in Nicolaum magis ac magis irritarent. Fit enim ferè, ut rectè geri ſummi magiſtratus abſque offenſione multorum non poſsint. Tametſi ipſis quoque ſecundis rebus, atque etiam rectè factis neceſſarius propemodum comes eſt inuidia. Neque Gouoricium tantam ulciſcendi inimici occaſionem neglexiſſe credibile eſt. Factus autem certior de mulieris conſilio Nicolaus, adit ad Helenam & filios eius, merita ſua & ſtudium in illos cōmemorat: orat, ne ſe, famam, caputq; ſuum æmulis & inimicis ſuis prodāt: quos quidē inimicos cœpiſſet, dū ipſis fidelis eſſe ſtuder, dūq; caput ſuū pro eorū ſalute & imperio multis periculis obijcit. Non priuato cuiuſq; odio ſe oppugnari, ſed uelut obſtantem uafris Miezislai conatibus, & Cazimiri optimi ac de ſe bene meriti principis filiorum partes enixius defendentē, ſumma cum contumelia remoueri: ꝓpterea quod ſe incolumi circumſcribi illi, & à principatu excludi non poſſent. Sic canes à lupis peti, quo liberius in gregem, aut in pecudes deſæuiant: ni reſipiſcerent, in ipſorum capita cito hoc malum eſſe redundaturum. Vbi uidet non commoueri precibus ſuis implacabilem mulierem, Poſnaniam ad Miezislaum, quamuis infenſum ſibi hoſtem, contendit, ſaluti & incolumitati ſuæ proſpecturus: ſimul & inimicos, ingratamq; mulierem ulturus. Non ferunt contumeliam magni & illuſtres uiri: ſæpeq; irritati, impotentia animi ad multa ſe indigna impelluntur, atque adeò in perniciem patriæ nonnunquam feruntur præcipites. Exiſtimabat autem, non ingratam Miezislao tranſitionem ſuam fore Nicolaus: quippe qui ſciret, quantum in ſe uno momenti eſſet ad aſſequendum & obtinendum principatum. Nec eum ſpes feſellit. Ab eo igitur ueniam præteritarum offenſarum petit, & in poſterum ei ſtudium ſuum defert: qua fide erga Cazimirum & liberos eius uſq; fuiſſet, eadem ſe erga ipſum fore: quantumq; dudum obfuiſſet, tantum breui profuturum. Accepit eum comiter & honorificè Miezislaus, benigneq; & liberaliter habitum, & magnis promiſsis oneratum, dimiſit. Ac per eum nullo negocio Cracouienſem omnem regionem in ditionem ſuam redegit. Tanta erat authoritate & gratia apud omnes ordines Nicolaus.

Helena à Miezislao decepta.

Nicolaus Palatinus Cracouienſis obex conatuū Miezislai.

Nicolaus palatinus ad Miezislaum tranſijt.

Cracouienſem principatum Nicolaus palatinus reddit Miezislao.

MIEZISLAVS SENEX TERTIVS.

Miezislaus pactorum immemor.

Miezislai mors. 1202. ann.

Caliſsienſe collegiū conditū.

Landenſe & Vangrouecenſe monaſteria Teuthonibus attributa.

ATQVE inde iam apertè profiteri Helenæ Miezislaus, ſe pactis & iureiurando non teneri, quòd non ipſius conceſsione aut ex pacto, ſed Nicolai opera principatum adeptus eſſet. Nec ſatis habuit, non reddere fratris filijs Cuiauienſem tractū: quin & Viſlicienſe territorium, & tria præterea caſtella de Sendomirienſi ditione ipſis ademit: ſua illa eſſe, & ad principatum pertinere aſſeuerans. Hæc agentē, ac de redintegratione uniuerſi principatus atque regni Poloni cogitantem, mors inopinata oppreſsit, ſeptuageſimum tertium uitæ annum agentem, anno Chriſti 1202. Sepultus eſt Caliſsiæ in templo Pauli apoſtoli memoriæ dicato, quod ipſe condiderat, & collegio ſacerdotum canonicorū inſtituto ornauerat. Verùm oppido, temploq; in alium locū poſtea translato, ſepulchrū eius ſub diuo relictū eſt. Contulit aūt is & alibi non parū ad amplificandū cultū diuinū. Nam Landenſe & Vangrouecēſe monaſteria iam inde à pulſo fratre

Vvla-

Vvladislao condidit, & locupletauit: & in ambobus Teuthonas Ciſtercienſis ſodalitatis ex monaſterio ueteris montis tertio à Colonia milliario deductos, collocauit: edictoquê perpetuo ſanxit, ut non niſi Colonienſes ad ea monaſteria cooptarentur & reciperentur, propterea quòd honorificè à Colonienſibus habitus eſſet, cum eò adoleſcens religionis cauſa ueniſſet. Extruit etiam Ptochodochium, ſiue hoſpitale, ut uocant, recipiendis & ſuſtentandis egenis Poznaniæ apud diui Michaëlis, & compluribus pagis dotauit, eiusq; curam hoſpitalarijs fratribus Hieroſolymitanis mandauit. Coſciolenſe quoq; monaſterium Benedictorum in ſuburbano Caliſsienſi, eius opus eſſe Dlugoſſus ſcribit: itemq; Lubenſe, ad Odram amnem in diœceſi Vvratislauienſi. Tametſi quod ad Coſciolenſe attinet, non conuenit ratio temporis. Nam octauo demum anno poſt Miezislai mortem conditum id eſſe memorat. Niſi fortè uiuente eo inchoatum, tunc demum à liberis eius perfectum, uel ex teſtamento ædificatum eſt. De Lubenſi autem uariat idem ſcriptor: quod ex ijs quæ ſuperiùs commemorata ſunt, deprehendi poteſt. Sed Lubinenſe opinor dicere uoluit, ſupra Vartam flumen in diœceſi Poznanienſi ſitum. Reliquit autem Miezislaus ſenex hæredes, Ottonem & Vvladislaum filios: nam cæteri iam obierant. Quin & Otto non ita multo poſt patrem ſecutus eſt, relicto Vvladislao item filio impubere: cui ſputatoris poſtea, propter crebræ ſputationis uicium, cognomen fuit. Cuius tutelam Vvladislaus patruus, qui Magnus, & Laſconogus etiam à gracilitate crurum dictus eſt, aliquandiu geſsit.

Hoſpitale Poſnanienſe. Coſciolenſe monaſterium. Lubinenſe monaſterium. Miezislai ſenis filij. Vvladislaus Spulator.

VVLADISLAVS LASCONOGVS.

MIEZISLAVS ſene defuncto, in Leſcũ album rurſus uniuerſi ferè cõuentus Cracoui. ſtudia prona erãt: negabãtq; locũ eſſe creãdo principi, uiuẽte Leſco, qui iuſtus princeps eſſet omniũ ſuffragijs creatus, ſed fraude, doloq; Miezislai bis principatu ſumotus eſſet. Eius aũt principatũ diuino quoq; iudicio cõprobatum eſſe, inuaſore Miezislao iuſta numinis uindicta tam citò de medio ſublato. Aduerſabatur huic ſententiæ Nicolaus palatinus, cum Fulcone fratre epiſcopo, quorum magna tũc erat authoritas & potentia, propter ſplendorem familiæ, magnasq; neceſsitudines & clientelas, ita ut perdifficile eſſet in conuentu quippiam ijs inuitis ſtatuere. Erat autem Nicolaus infenſus Helenæ Leſci matri, ob ſuperiorem iniuriam. Adhæc ſciebat Gouoricium, cum quo capitales gerebat inimicitias, principem in conſilio atq; in amicitia Leſci & Helenæ locum obtinere. Ceſſere tamen & ipſi conſentienti multitudini: illud uerò peruicere, ut ea demum lege Leſcus principatum reciperet, ſi Gouoriciũ relegaret. Miſsi ad Leſcum legati, mandata conuentus exponunt. Dubius animi Leſcus, ob adiectã de Gouoricio conditionem, quid faceret, deliberabat. Stultum, aut certè damnoſum eſſe uidebatur, principatum ultrò oblatum † refutare: & ſubeſſe alteri malle, omnibus præeſſe cum poſſet. Sed ejcere per ſummam iniuriam charum ſibi, fidumq; conſiliarium, ac de ſe bene merentem nolebat: indignumq; iudicabat, tã duras & iniuſtas leges ſibi dici. Cunctantem Gouoricius ultrò hortatur, ne ſua cauſa tanta commoda negligat. Malè uerò ſibi, ſuisq; poſteris Leſcum conſulturum eſſe, ſi propter ſe unum ſeniculum, & pauculos, atq; eos incertos dies uitæ ſuæ, in aliam familiam transferri principatũ ſinat. Libenter ſe ꝓ eius commodis atq; honore in exilium abiturum, pro quo uitam quoq; ponere deberet, atq; cuperet. Felix ac ſempiterna poſteritatis memoria glorioſum exilium illud ſuum fore, ſuſceptum pro dignitate & amplitudine optimi principis. Commouit Leſcum ea Gouoricij oratio, & inſignis beneuolentia cum animi magnitudine coniuncta: in eam quidem partem, ut is illicò negaret, tanti ſe facere principatum, ut eius adipiſcendi gratia tam fidum conſiliarium proderet, immerentemq; magiſtratu ſimul & patria ejceret. Principatum quidem duplici nomine ad ſe pertinere, quòd & hæres Cazimiri eſſet, & à conuentu pridem electus & expetitus, nunq; ſe eo abdicaſſet. Verùm tyrañicam illam uocem: Si ius uiolandum ſit, regnandi cauſa uiolandum eſſe, non placere ſibi, qui iuſto & legitimo imperio ſuos regere, à patre & à maioribus ſuis didiciſſet. Proinde alium ſibi Cracouienſes proceres iſtis legibus quærerent: ſe in paterna ditione ſua acquieturum eſſe potius, q̃ per ſcelus principatu potiturum. Et cum his mandatis legatos dimiſit mœſtos, & palatini ſui faſtũ, arrogantiam, & impotentem iracundiam deteſtantes. Cognita Leſci ſententia, denuò cõſultatur in conuentu Cracouienſi de principatu. Diſplicebat multis iniquitas & acerbitas decreti ſuperioris de relegãdo Gouoricio: admirabantur Leſci uirtutem, & ex-

Comitia de creando principe. Nicolai palatini Cracouienſis implacabilis iracundia. † forte recuſare. Gouoricij palatini Sendomirienſis pietas in principem. Leſci albi iuſtitia, & animi magnitudo.

& excelſum uereq́ regium ſpiritum, qui carere principatu mallet, quàm inſontem cōſiliarium iniuria afficere. Nicolao ſuccenſebant: neque tamen mutare decretum illud poterant, refragante eo, & reſponſum Leſci quaſi ſuperbum, & plenum cōtemptus cauillante. Nam quo clariùs dederat Leſcus propenſæ in Gouoricium uoluntatis documentum, eo magis potentiam eius Nicolaus reformidabat: contendebatq́ſ ſummo ſtudio, ut cuiuis potius quàm Leſco principatus mandaretur: perfecitq́ſ tandem, ut Vvladislaus Laſconogus Miezislai ſenis filius, quaſi iuſtus hæres abſens princeps renunciaretur.

Vuladislaus Laſconogus princeps creatur.

Miſſi ad eum legati, uix, ut oblatum principatum ſuſciperet, ei perſuaſerunt: nec aliter tamen, quàm ſi Leſcus eum omnino refutaſſet. Verebatur enim eius potentiam, meminerat atq́ſ patrem ſuum ſemel atq́ſ iterum in gratiam eius à Cracouienſibus uel deiectum, uel eiectū.

Vuladislai æquitas & modeſtia.

Itaque ad Leſcum mittit: poſtulata Cracouienſis conuentus, & quid ipſe reſponderet, exponit: negat ſe prorſus quippiam aduerſus ſententiam Leſci facturum, ad quem longè ante delatum eſſe principatum ſciret, quemq́ue inimicum capere nollet: nec ſe tam cupidum eſſe, ut principatus cauſa ius ſanguinis uiolaret. Reſpondet Leſcus: ea lege, quæ ſibi à Cracouienſibus proceribus diceretur, principatum ſe accipere noluiſſe, nolleq́ue: nec aduerſus animi ſui ſententiam facturum eſſe Vvladislaum, ſi eum delatum accipiat. Hoc ubi reſponſum à Leſco Vvladislaus accepit, tum demum poſtulatis Cracouienſium legatorum annuit, & Cracouiam profectus principatum inijt: magnaq́ue facilitate, humanitate & iuſticia, atque liberalitate etiam, ſtudia & uoluntates hominum adiungere ſibi cœpit.

Romani Vuladimirienſiū ducis tyrannis & ſuperbia.

At Romanus Vuladimirienſium & Halicienſium dux immemor iuriſiurandi ſui, inaudita crudelitate nobilitatem ferè omnem Halicienſem, nullo non ſupplicij genere uſus, extirpauerat: dictum illud ſubinde uſurpans, Mellé neminem, niſi interfectis apibus, ſecurè ueſci poſſe.

Prouerbium.

Interfectorum autem & proſcriptorum, ac metu tyrannidis diffugientium bona confiſcarat, magnasq́ue diuitias conflarat: unde potens effectus, finitimis quoque ducibus erat formidabilis, ita ut nonnullos faceret ſibi tributarios, & alios eijceret, alios inſtitueret. His rebus elatus, ubi Leſcum principatu excidiſſe accepit, contemnere animi eius anguſtiam, ut ipſe interpretabatur, & ætatem: maioraq́ſ moliri cœpit.

Ruſsicum bellum.

Ac primùm clandeſtinis excurſionibus in Leſci ditionem ſuæ finitimam, deinde negociatorum Polonorum, in Ruſsia rationes habentium, direptione, patientiam Leſci tentauit. Deinde legatis eius amicè res repetentibus, durius ac ſuperbiùs reſpondit, ac Lublinenſem tractum ultrò à Leſco & Conrado popoſcit mercedis nomine, ob ſtipendia facta aduerſus Miezislaum, & ob detrimenta in prælio Moſgauienſi accepta. Sed cum poſtulata eius Leſcus & Conradus refutaſſent, quòd dicerent, deſertori, & ei qui ex acie profugiſſet, nihil ſe debere: accenſus ira, apertè iam Lublinenſem oram latrocinio & populatione agrorum infeſtabat. Cohibebant uerò Sendomirienſes liberiores eius excurſiones, & ex eius ditionibus uiciſsim prædas agebant.

Minæ Romani.

Maiore deinde ui Romanus bellum gerere inſtituit: coactoq́ue ualido exercitu, non modò Poloniam omnem animo & ſpe complexus, uerùm etiam Latinorum literis atq́ſ religioni (ſic enim Ruſsi nos, qui rectè in religione Chriſtiana ſentimus, & principatum Romani pontificis agnoſcimus, appellant) exitium ſuperbè minitans, Poloniæ fines ingreditur, ac Lublinenſem arcem toto menſe obſedit.

Lublini obſidio.

Sed certior factus, Leſcum & Conradum copias contra ſe comparare, ſoluta obſidione ad eos magna fiducia uirium ſuarum ad interiora Poloniæ cōtendit, immaniter & contumelioſè in omnem ſexum, ætatem, ſtatūq́ſ, & maximè in ſacerdotes, atq́ſ etiam in innoxia tecta ſæuiens: legatos Polonorum æqua omnia pollicentes, cuius legationis princeps erat Vitus Plocenſis epiſcopus (nam de Fulcone Dlugoſſo non aſſentior, quippe q alienus tunc eſſet à Leſco) cum incerto reſponſo dimittit. Tranſmiſſoq́ſ partim nauibus, partim uado flumine Viſtula, apud Zauichoſtum oppidum in ripa Viſtulæ caſtra locat, altero à Sendomiria milliario. Ibi cognoſcit noſtros appropinquare: neque tamen credebat pugnandi copiam facturos eſſe.

Prælium apud Zauichoſtum.

Vbi ſe opinione ſua falſum eſſe, & Polonos inſtructis aciebus adeſſe uidet, conſternari ac trepidare cœpit, quòd imparato ſibi præter opinionem dimicandum eſſet. Neq́ſ rectè explicare ordines poterat, noſtris perpetuo curſu & magna cum uociferatione irruentibus, cum ira & indignitas belli à ſocio ac tributario duce, ac de quo Leſcus optimè eſſet meritus, illati, animos ipſis ſuppeditaret.

Criſtinus comes palatinus Plocenſis.

Goſdouia familia.

Præerat aūt noſtris Criſtinus comes, gente Goſdouius, cuius lilium inſigne eſt, palatinus Plocēſis, uir acer, & rei militaris peritus. Nam Leſcus & Conradus adoleſcentes aberant de conſilij ſententia, cum aliquanta manu præſidij cauſa, à longè euentum prælij expectantes, ut ſi qui durior

caſus

caſus exercitum afflixiſſet, recipere ſe commodè ad tutiora loca poſſent. Romanus uerò in acie inter primos uerſabatur, boni ac ſtrenui ducis fungens officio, ne manus quidem à noſtris abſtinens. Feruente aliquandiu pugna, & multis utrinque cadentibus, cum noſtris ira, uirtusque ſuffragarentur, hoſtes uerò abundarent multitudine, & dux ipſe cohortatione eos animaret, debilitatos confirmaret, & pedem referre incipientes ſiſteret, conſpicati id noſtri, globo facto impetum in eum faciunt. Nec ſegnius ille reſiſtit, donec ſtrage ſuorum, confoſſoque multis uulneribus equo, fugæ præſidium mandare coactus eſt, equam efferatam nactus: qua uectus cum Viſtulam iam tranaſſet, immixtus multitudini ſuorum fugientium, a Polonis inſtantibus in turba interfectus eſt. Exercitus autem hoſtilis partim pugnās, partim fugiēs, ad internecionem ferè deletus eſt. Nam Poloni longius, & propè Vuladimiriam uſque, ut uult Dlugoſſus, fugientes perſecuti ſunt. Multi in agris & in ſyluis latitantes, à ruſticis hominibus conquiſiti ac trucidati: multo maxima pars flumine demerſa perijt, fugam præcipitans, & in anguſto uado ſe impediens, & ruinam faciente ripa ulteriori preſſa pondere multitudinis, quæ in prima fugiens tranato flumine conuerſa & conglobata conſtiterat. Reuertentes noſtri, caſtra copioſa & opulenta diripuēre. Cadauer Romani repertum, Sendomiriæ iuſto honore tumularunt. Verùm poſtea id effoſſum Leſcus, Ruſsis flagitantib. & captiuos omnes dimittentibus, ac mille pondo argenti appendentibus, reddidit, ut Vuladimiriæ in ſepulchro maiorum ſuorum ſepeliretur. Fertur autem Romanus expeditionem illam in Poloniam facturus, miſsis muneribus petiuiſſe à Vuladimirienſi epiſcopo, quem Ruſsi Vuladicā uocant, ut ſe, exercitumque ſuū ſolenni precatiōe & omine, ſiue benedictione, ut uulgò dicimus, dignaret. Qđ cùm ille recuſaſſet, affirmans nefas eſſe, Chriſtiános Chriſtianis iniuſtum bellum inferentes eo honore dignari: indignatum Romanum, mortem ei minatum eſſe, cum ex eo bello uictor domum reuertiſſet. Illum uerò conſtanter reſpondiſſe, ſe mortem pro ueritate neutiquam reformidare: neſcire aūt Romanum, an ex eo bello reuerſurus ſit. Vnde poſtea epiſcopus ille ſanctitatis opinionem apud uulgus nactus eſt, quaſi diuinitùs futurum belli euentum præſciuiſſet. Fertur itentidem Romanum nocte ea, quam prælium conſecutum eſt, ſomniaſſe: magnam multitudinem paſſerum à longè minori numero achantidum ab ea parte, quæ ad Sendomiriam uergit, aduolantium, dilaniatam eſſe. Idque ſomnium, cum amicis manè narraret, ſenioribus atque prudentioribus triſte & mali ominis uiſum eſſe. Fuit autem hic dies, quo apud Zauichoſtum pugnatum eſt, ad tertium decimum Calendas Iulij: annus uerò poſt Chriſtum natum 1205. Et quoniam dies ille Geruaſio & Prothaſio Chriſti martyribus dicatus eſt, aram eis poſtea Leſcus in baſilica Cracouienſi dicauit. Sed eius aræ prouentus uberes, uehementer acciſos eſſe ſucceſſu temporum, Dlugoſſus memorat. Per hoc tempus Lithuani, gens fera, ſylueſtris & obſcura, Ruſſorum agros prædis agendis infeſtare cœpēre. A quibus cruento prælio uicti, ſubera, reſtes & falces frondeos, quibus ea gens in balneis ſudorem prouocare ſolet, tributi nomine deinceps pendere iuſsi ſunt. Apud Liuones uerò, cùm Meinardus epiſcopus, & poſt eum Albertus, Chriſtianam religionem paulò antè propagare cœpiſſent: Albertus alter, quò facilius barbariem inde extirparet, ordinem ſiue ſocietatem, quæ militiæ Chriſti dicta eſt, inſtituit, ac tertiam partem redituum Rigenſis epiſcopæ ipſi attribuit.

Romani fuga & interitus. *Ruſsi profligati.* *Epiſcopi integritas.* *Vuladica epiſcopus apud Ruſſos.* *Somnium.* *1205. anno.* *Lithuani à Ruſsis uicti, & uectigales facti.* *Liuones ad religionem Chriſtianam adducti.* *Ordo militiæ Chriſti in Liuonia.*

LESCVS ALBVS TERTIVM.

MAGNAM è Ruſsica uictoria uirtutis & felicitatis opinionē Leſcus apud ſuos pariter atque exteros cōſecutus eſt, eoque maius ſui deſideriū in animis Cracouienſis cōuentus accēdit. Summis cum laudibus paſsim oēs efferebāt, Vuladiſlaumque ſuum præ eo contēnebant. Parū etiā utriuſque merita inter ſe comparabant. Et reiectum à ſe temerè & iniuſtè optimi principis Cazimiri optimum filium dolebant. Fortè autem per id tempus, nondum circumacto anno à Zauichoſtenſi prælio, Nicolaus Palatinus Cracouienſis uita defunctus eſt. Itaque ſummoto iam eo obice, qui ſolus Leſco ad principatū obſtiterat, ſummo conſenſu cōſpirant, ut excluſo Vuladislao, Leſcū ueluti iuſtum principē acceſſant. Acto conuentu, cui & Fulco epiſcopus interfuit, legatos cum decreto ad Leſcū mittunt. Nec ille, cū uniuerſi conuentus cōſenſum uideret, cunctatus eſt, quin poſtulatis eorū annueret: ueniensque, Cracouiā, & omnes quæ ad principatum pertinebant munitiones, nemine repugnante, in poteſtatem ſuam redigeret. Nam Vuladislaus, uir modeſtus & quietis amans, cognito conſenſu conuentus, ceſsit,

Leſcus ad principatum reuocatur. *Vuladislai Laſconogi modeſtia.*

& Poznaniam ſe recepit, nec ulla re poſtea Leſco moleſtus fuit. Annus autem quo hæc acta ſunt, fuit poſt Chriſtum natum 1206. Inſequenti anno Fulco quoque, ſiue Pelca, Cracouienſis epiſcopus, Palatini frater uita exceſsit: qui ſibi, & ſucceſſoribus ſuis prærogatiuam loci & ſuffragij ſecundum Archiepiſcopum in Gneznenſi prouincia, ab Innocentio tertio Pontifice Max. impetrauit. Succeſsit autem ei magiſter Vincentius, cognomento Cadlubcus, præpoſitus Sendomirienſis, gente Roſeus, uir doctus, ut tunc ferebant tempora, & pius: qui primus Polonorum, hiſtoriam gentis ſuæ conſcripſit: liberis collegij ſacri ſuffragijs creatus & expetitus, quamuis ipſe in eo collegio non eſſet. Perfecerat enim id collegium per Ioannem archidiaconum, ut libera ſibi deinceps eſſet electio epiſcopi, in quam ſe principes peruerſo more etiam tunc ingerebant. In Ruſſia deinde Leſcus princeps per legatos res quaſdam uario marte geſsit, ſiue excurſionibus eius gentis in Poloniam prouocatus, ſiue ad ferendam Colomanno Vngarorum regis filio opem inuitatus, ſiue utrunque. Neque enim conſtat hic ſibi Dlugoſſus: & Vngarorum annales totum id bellum prætereunt: ne Vincentius quidem attigit. Sic autem, ſecundum Dlugoſſum, res habuit. Poſt Romani mortem, Ruſſorum ducibus, qui in magnum iam numerum excreuerant, diſsidentib. inter ſe, & alijs alios pellentibus, debilioribusq; contra potentiorem aliquem, patronum atq; defenſorem ſibi accerſentibus, cum à Polonico nomine propter proximam ſuperioris temporis cladem abhorrerēt, Colomannus, Andreæ regis Vngarorum filius, Halicienſem principatum adeptus eſt, à Ruſſis expetitus. Veniens autem Haliciam cum magnis copijs, ab epiſcopis, quos in comitatu ſuo habebat, ſolenni pompa inunctus, coronatus, & rex Galatiæ ſiue Haliciæ appellatus eſt: quod iam inde ab initio de ſentētia Andreæ patris conſtitutum erat. Inſcientib. aūt Ruſsis hæc acta ſunt. Itaq; confeſtim eorum animos à Colomanno alienarunt, ſic ut non diuturna illi eſſet principatus illius & regni poſſeſsio. Non multo enim pōſt, cum ille pacata omnia ſibi eſſe crederet, partemq; exercitus in Vngariam remiſiſſet, conſpirant contra eum Ruſsi, authore Meſciſlao. Meſciſlai illius opinor, qui à Cazimiro principe reductus, Halicienſiū Dux fuit, filio uiro forti & magnanimo, ita ut & ipſe Chrobri cognomētum adeptus ſit: qui ante aduentū Colomāni Halicieſem dominatū ſibi uēdicabat. Is igit ex Ruſsis & Polouucis ualida manu facta, Colomānum eijcit cū ſuis omnib. Inter quos Vincentius, Cracouiēſis epiſcopus, & Iuo Sauli Comitis filius, gente Odrouāſius, Cācellarius Poloniæ, qui poſtea fuit Cracouienſis epiſcopus, fuiſſe memorantur. Nos, quid ibi duo iſti tunc egerint, aut cur potiſsimum à Cracouienſi epiſcopo Colomannus unctus, ac regio diademate cinctus ſit, non intelligimus. Neq; credimus tam patientes, ne dicam ignauos, tunc fuiſſe Polonos, ut nō modò præripi ſibi Halicienſem dominatū, quē armis ſuū fecerant, ab Vngaro paterentur, uerumetiā cōſilio ad id ipſi, auxilioq; ſuo accōmodarent. Itaq; exiſtimamus, Colomannū nō à Ruſsis expetitū eſſe: ſed uxore ducta Salomea, Leſci Albi ſorore, Halicienſem dominatum controuerſum in dotem, concedentibus Polonis: accepiſſe: eoq; nouam nuptam ab epiſcopo Cracouienſi, & à Cancellario ad conſtitutum locum deducta, & poſſeſsionem Haliciæ Colomanno traditam eſſe. Quod cum diſpliceret Ruſsis, externi dominatus inſolentibus, & ueritis ne cum principe religionē pariter, cuius tenaciſsimi ſunt, mutare cogerentur, libenter eos cum Meſciſlao, qui Haliciam iure hæreditario repetebat, aduerſus Vngaros & Polonos cōſpiraſſe. Nec nobis fit uериſimile, Colomannum Galatiæ, ſiue Haliciæ potius, quàm Ruſsiæ principem atq; regem ſe dici paſſurum fuiſſe, ſi Ruſſorū conſenſu atq; decreto cōmuni accitus fuiſſet. Longè enim clarius atq; ſplendidius Ruſsiæ totius, quàm unius ciuitatis Haliciæ, nomē erat. Nec planè diſſentit ab hac noſtra ſententia Dlugoſſus. Mox enim poſt eiectionem Colomanni, ſubdit, eodem anno Salomeā ipſi nupſiſſe. Quàm aptè uero cum ſtrage ac turpi fuga cohæreant nuptiæ, Dlugoſſus uiderit. Sed ut ut eſt, ſequenti quidem anno Leſcus Colomanno cum exercitu Haliciam repetenti, non contemnenda miſit auxilia. Colligebat & Meſciſlaus ingentes copias. Coniungebant enim ſe cum eo Volodimirus Rurici, Roſciſlaus Dauidis, & alter Roſciſlaus Meſciſlai, Ducum filij. Educebat & ualida Polouuciorū auxilia: q, ppriū etiā dolorē interfecti ſupiori āno Ducis ſui ulciſci in Vngaris cupiebāt. Primo aduētu recepere Vngari & Poloni Haliciā: cōmunitaq; diligētiùs arce, & Colomāno cū uxore & imbelli multitudine in ea relicto, hoſtib. aduentantib. obuiā, pgreſsi, præliū cōmiſerunt. Nec difficulter Poloni, qui dextrum tenebānt cornu, Ruſſos loco mouerunt, fugientesque longiùs perſecuti ſunt. Quin in altero cornu iam ad Vngaros inclinabat uictoria: ibi Meſciſlaus cum Polouucijs eos à tergo adortus, facilè ſecuros diſsipauit,

1206. ann. — Cracouienſis epiſcopi prærogatiua. — Vincentius Cadlubcus epiſcopus Cracouienſ. — Epiſcopi libera electio. — Ruſſorum duces multi ac diſſidētes inter ſe. — Colomannus Haliciæ rex factus. — Meſciſlaus Dux. — Colomannus Halicia pellitur. — Colomannus coronatus ab epiſcopo Cracouienſi. — Colomanni uxor Salomea, Leſci ſoror. — Polonorum auxilia Colomanno contra Ruſſos miſſa. — Ruſſorum uictoria de Polonis et Vngaris.

pauit, & magna ſtrage profligauit. Maiorem etiam in Polonis ſine ordine reuertentibus ſtragem edidit, cum uexillum eorum captum erexiſſet. Accurrentes enim ad id, à Polouucijs pariter & Ruſsis conuerſis excipiebantur & trucidabantur. Ita totus ferè ille exercitus ad internecionem deletus eſt. Colomannus autem à uictoribus in arce diu obſeſſus, tandem fame & ſiti adactus, deditionem fecit, & annum ferè totum unà cum uxore Salomea in cuſtodia aſſeruatus eſt à Meſcislao.

Colomannus captus cum uxore.

Deinde Andrea patre ſatagente per legatos, dimiſſus eſt: cõuenitq́; inter regẽ & Meſcislaũ, ut Maria Meſcislai filia, Belæ filio eius natu maiori nuberet: poſt trienniũ aũt Meſcislaus Haliciã Colomãno redderet. Quod cũ ille feciſſet, nõ multo poſt Colomãnus à Daniele Romani filio rurſus exactus, & a patre longè poſt, ab Aſiatica, ut uidet, expeditione reuerſo, reſtitutus, cũ uix trienniũ pacatum regnũ obtinuiſſet, incertũ ueneno ne an morbo extinctus, uacuã Haliciæ poſſeſsionẽ, & belli materiã Ruſsis reliquit.

Colomannus Haliciam recuperauit.

Ex eo tẽpore Vngari reges Ruſsia prorſus exciderunt: nihilo tamen minus Galatiæ & Lodomeriæ (Vvladiminiã fortaſsis corruptè ſic uocãtes) reges deinceps appellari uoluerũt.

Vngari Halicia exciderunt.

Galatie & Lodomeriæ regnum cur Vngari ſibi uendicant?

Elati uictoria illa tam inſigni Ruſsi, adiunctis etiam Lithuanis, crebris excurſionibus Poloniam uexarunt & affixerunt. Quare motus Leſcus, Sulislaum Caſtellanum Sendomirienſem cum expeditis copijs ad uaſtandum uiciſsim Ruſsiam miſit. Cui cum occurriſſent Ruſsi, magna clade profligati ſunt: cęſi multi, capti non pauciores: inter quos quinq; fuère duces, Suentoslaus Meſcislai, eius opinor qui cum Vvſeuolodo Romani patre & uiro ſororis ſuæ de Vvladiminienſi principatu bellũ geſsit, filius: Georgius, Iaroslaus, Volodimirus, & Conſtãtinus: qui ad Leſcũ adducti, & ab eo aliquãdiu in uinculis habiti, poſtea dimiſsi ſunt. Poloni uero magnã prædam tũc è Ruſsia retulerunt.

Ruſsi à Polonis profligati: Ruſſorum duces capti.

Fuit aũt hic annus a Chriſto nato 1211. Quo cometes decẽ & octo diebus menſis Maij coma in orientem obuerſa apparuit, futurorũ malorum, quæ ſtatim Sarmatiam utranq; affixerãt, prodigiũ.

1211. ann.

Cometes.

Aliquãdiu poſtea tacito quaſi conſenſu pax fuit inter Polonos atq; Ruſſos.

Pax inter Polonos & Ruſſos.

Cuius & illa non minima cauſa fuit, quod Ruſsi anno ſequenti nouũ, dirũq; hoſtem nacti ſunt, qui uires eorũ deinceps penitus attriuit, & multas alias Chriſtiani orbis gentes magnis & acerbis calamitatibus atq; cladibus inuoluit, ac penè funditus euertit. Tattari enim, ſiue, ut uſus obtinuit, Tartari, Scythica gens, ſiue à multitudine nomen habens cum antè ultra Caſpium mare, & intra Imaum montem ad orientem ſolẽ obſcuri, ignotiq; Græcis iuxta ac Latinis habitaſſent, circa ãnum Chriſti 1202. uel ut alij uolunt, 1188. finibus ſuis egreſsi, deuicto & interfecto Indorum rege, cui ſeruierant, Aſiam penè omnem uictores longè, lateq; peruagati, & Rha ſiue Volga flumine tranſmiſſo, ad occidentem progreſsi, uicinis Ruſſorum Polouucijs, quos nonnulli recentiores Gothos, nõnulli Chunos ſiue Cumanos eſſe uolunt, cãpeſtria ad Tanaim & Mæotim paludem loca habitãtibus indeq; ut noſtra fert opinio, finitimorũ Ruſſorũ lingua nõ ualde diuerſum à Polonis nomẽ ſortitis, bellũ intulerũt.

Tattari ſeu Tartari.

Quãuis aũt perpetui Ruſſorũ hoſtes eſſent Polouucij, neceſsitate tñ adacti opem eorũ implorarunt. Nec defuère Ruſsi rogantibus in communi periculo.

Polouucij.

Quin legatos Tartarorum monentes, ne ſeſe eo bello implicarent, contra ius gentium interemère. Commiſſo prælio uictores Tartari magna ſtrage Polouucios & Ruſſos fudère & fugauère. Fugiẽtes aũt Ruſſos, ipſi etiã Polouucij excepère, & ſpoliatos trucidauère.

Polouucij & Ruſsi à Tartaris uicti.

Munitiones dein Polouuciorum expugnatæ: ipſi deleti, & omnis illa circa Tanaim & Mæotim ora cum Taurica Cherſoneſo à Tartaris habitari cœpta.

Tartarorum ſedes.

Deinde Ruſsi debellati & ſubacti ſunt, ita ut non modo tributa ipſis pẽderent, & iuſſa facerẽt, ſed etiã ſeruis antè ſuis Lithuanis prædę eſſent. Quod ſuo fortaſsis loco attingemus.

Ruſsi Tartaris uectigales.

Nunc noſtra pſequamur. Nullum deinde Leſcus quoad uixit bellũ geſsit, pace & ocio impẽſius delectatus. In pace uero iuſtè, clemẽter, & moderatè principatũ adminiſtrauit: ædificia partim collapſa inſtaurauit, partim noua excitauit.

Leſcus ſtudiũ pacis amplexus.

Obibat aũt cũctas regiões ditioni ſuæ ſubiectas, cauſasq; & controuerſias hominũ omnib. in locis ipſe per ſe cognoſcebat & iudicabat: inſontes, & maximè in ſycophãtas ſiue calũniatores animaduertebat oppreſſos potentiorum iniurijs uindicabat.

Iudicia principis.

Calumniatores correxit.

In Pomeraniam uerò cum ueniſſet, atq; eadẽ illa quæ alibi ageret, rogatus a Pomeranis quòd lõgiùs ij ſe ius à principe nõ ſine magno incõmodo atq; impẽdio petere quererent, quẽadmodũ Suẽtopelcũ ſuperius attigimus, uniuerſę Pomeranię prętecit, & ampliſsimã poteſtatẽ atq; iuriſdictionẽ etiã in Palatinos, qui tunc duo erãt, nẽpe Gdanenſis & Succẽſis, & in cęteros magiſtratus ipſi cõceſsit.

Pomeraniæ præfectus Suentopelcus.

De reditibus aũt totius Pomeraniæ mille pondo ſiue marcas argenti quotannis fiſco principis Polonorũ ut penderet conſtituit, & iureiurãdo in ſua, poſterorumq; ſuorũ principum Poloniæ uerba eum adegit. Quam tamen ille fidem non diu ſeruauit, quemadmodũ poſterius

Pomeraniæ uectigal.

Leſcus fratri Mazouia & Cuiauia ceſsit.
ſterius exponemus. Mazouiam uerò & Cuiauiam Leſcus de conſilij conuentusq́; ſententia Conrado fratri minori in ſortem patrimonij conceſsit, comitijs eam potiſsimū ob rem Sendomiriæ habitis. Deinde duodetrigeſimū agens annū, rogatu procerum uxorē

Grimislaua Leſci uxor. 1220. ann.
duxit Grimislauam Iaroslai unius de Ruſſorum ducibus, quē captiuū habuerat, filiā, anno Christi 1220. Ex qua anno ſequēti Boleslaū filiū, qui poſtea Pudicus appellatus eſt,

Boleslaus Pudicus.
ſuſcepit, in arce Corcinenſi æditum: deinde filiam Salomeam. Neq; memorabile quicquā pręterea eſt in principatu Leſci huius quāuis diuturno, præter mortē eius: quam priuſquā perſequamur, nonnulla quæ regnante eo acciderunt in Polonia, nō indigna memoratu,

Henricus Barbatus diuidit principatum inter filios.
breuiter exponemus. Henricus Barbatus dux Vvratislauienſiū ex Heduigi uxore, filia Bertholdi ducis Morauiæ et Carinthiæ, fœmina lectiſsima, Henricum & Conradum, cui Criſpo cognomen fuit, filios habebat. Et maiorem quidem mater, minorem pater plus diligebat. Sed tamen partitus inter eos dominatum pater, uxoris ſuaſu minori quidem Lu-

Luſacia et Lubuſſenſis in ditione Polonorum.
ſaciam & Lubuſſenſem tractum, Henrico uerò maiori reliqua omnia cum Vvratislauia aſsignauerat. In qua partitione cū Conradus non acquieſceret, bellum fratri fecit, neq; diſſuadentib. ac deprecantibus parentib. Nec Henricus iunior ſibi defuit. Sed coacto &

Bellum inter fratres.
ipſe tumultuariè exercitu, obuiam fratri ꝓdijt. Pugna cōmiſſa in loco cui nomē Studnicia, inter Legniciā & Goltbergā, Henricus uictor extitit. Cōradus cū ſe ex fuga Giogo-

Conradi interitus.
uiā ad patrē recepiſſet, ſalutē cōſecutus eſt. Verū non ita multò pòſt, in Tarnauienſi ſaltu uenationi uacans, & ferā agitās, lapſo equo ceruices fregit. Ferūt aūt Heduigis diuinitus fi-

Heduigis ſanctimonia.
lij interitū præſciuiſſe. Tam ēm religioſa & pia fuit ea mulier, & ſanctimonia uitæ præſtās, ut prophetico ſpiritu à Deo dignaretur. Huius rogatu Henricus Barbatus Trebnicienſe

Trebnicienſe monaſterium conditum.
monaſterium tertio à Vvratislauia milliario maximis ſumptibus exædificauit, & puellis Ciſtercienſis ſectæ attribuit. Addixit autē Heduigis, indulgente uiro, illi monaſterio oppidum ipſum Trebniciam, & complures pagos ſuos dotales, ita ut in mille hominū ali-

Trebnicienſis prouentus.
menta reditus eius ſuffecturi eſſe uiderent. Qđ exēplum ſecutus Nicolaus Henrichoui-

Henrichouienſe monaſterium.
us, uir nobilis & locuples, qui Henrico Barbato à ſecretis fuit, & ipſe patrimoniū ſuū omne Ciſtercienſibus monachis, aſſentiente Henrico Barbato, donauit: extructoq́; eis monaſterio in pago ſuo Henrichouo, ipſe quoq; ibi religionem profeſſus, uitā pegit. Tantū uerò tūc pacatis rebus uigebat in Polonis religionis amplificādæ ſtudiū, ut eo potiſsimū in-

Ribnicenſe monaſterium.
ter ſe certarēt. Nam & Miezislaus Vvladislai filius dux Oppolienſis & Ratiborienſis Ribnicenſe monaſteriū Præmonſtratēſis ſectæ puellis condidit ac donauit: quod poſtea filius eius Cazimirus, quē unicū reliquit, Zarnouāſium tranſtulit: & Vincentius Cracouie-

Cracouienſi baſilicæ ſupellex & decimæ à Vincentio epiſcopo donatæ.
ſis epiſcopus, cum baſilicæ Cracouienſi, cuius ſupellex uniuerſa, tacto de cœlo ęrario cōflagrarat, multa cōtuliſſet, decimasq; nonnullas collegio eiuſdem baſilicæ in diſtributiones quotidianas, & in lucernam, quę perpetua in templo arderet, addixiſſet, epiſcopatu ſe abdicauit, nequicquā aduerſante principe, ac diſſuadēte collegio ſacerdotū: & in Androuienſi monaſterio reliquos quoq; uitæ años religioſè exegit, cū 10. añis epiſcopus fuiſſet.

Vincentius abdicauit ſe epiſcopatu.
Huic uerò Vincentio qui ſucceſsit, Iuo Sauli filius, cuius etiā ſuperius mentionē fecimus, Romam profectus, ac Dominici Calaguritnia, qui tunc nouę ſectæ & ſodalitatis quam à

Iuo epiſcopus Cracouienſis.
ſtudio concionandi Prædicatorum uocant, autor florebat, doctrinam uitamq́; admiratus, Iacium ſiue Iacinctum gentilem ſuum de territorio Oppolienſi, canonicum Cracoui-

Dominicanorum ſodalium ſecta Cracouiā inducta.
enſem (qui poſt mortem multis annis propter ſanctimoniā uitæ actæ & miracula, in numerum diuorum relatus eſt) atq; tres alios de comitibus ſuis, à Dominico inſtitutum uitæ illius edoctos atq; profeſſos, Cracouiam ſecum reduxit, nouæq́; ſodalitati primariū in urbe Cracouienſi templum, quod Trinitatis nomine appellatur, attribuit, & copioſam ſu-

Iacinctus in diuos relatus.
pellectilem templo dicauit, uictum ueſtitumq; ſodalibus ſuppeditauit: Parœciā uerò inde in templum uirgini matri Dei Mariæ dicatum, ob id tunc à ſe conſtructum, tranſtulit.

S. Trinitatis monaſterium.
Complura deinde eidem ſodalitati cœnobia in Polonia cōdita ſunt. Quin Kiouiā quoq; & Haliciam ea paulò poſt colonias ſuas deduxit. Sed non potuit eā diu ferre Kiouiæ dux

S. Mariæ templum Cracouiæ.
Volodimirus, ueritus ne ab ea Ruſsi ſui à ſchiſmate & ritibus Græcorum abſtraherentur. Idem Iuo Cacicenſe etiam monaſterium Ciſtercienſibus monachis condidit: nec multò

Mogilnenſe monaſterium.
pòſt Mogilam ſupra Viſtulam uno à Cracouia milliario, locum à Vendæ reginæ tumulo dictum id tranſtulit, & magnificè locupletauit. Præterea egenis, & morbo ac ſenio debilitatis ptochodochium, ſiue hoſpitale, ut uulgò uocant, ſuburbano ſuo Cracouiēſi, Prandinico dicto exædificauit, pagosq; ac decimas quaſdam in alimenta attribuit, eiusq; ho-

Hoſpitalarij.
ſpitalis curam & adminiſtrationem hoſpitalarijs fratribus, qui ſe de Saxia uocant, mandauit. Poſterius autem incommoditatem loci, ab urbe & frequentia hominum remoti, cum

animo

animo ſuo ppendens, Cracouiã id trãſtulit, extructis nouis ædibus atq; tẽplo qđ Spiritui ſancto dedicauit. Quo tẽpore etiã parœciã uicinã, ſanctæ Crucis dictã, in urbe, & alteram in pago ſuo Biſcupicenſi, altero ab urbe milliario, illis ipſis hoſpitalarijs iure ſempiterno addixit. Sẽdomiriç quoq; idẽ epiſcopus Dominicanis fratrib. ſiue prædicatorib. monaſteriũ erexit. Tametſi uariat Dlugoſſus. Nã & ab Adleida Leſci ſorore monaſteriũ illud conditum eſſe, alibi memorat. Quæ tñ aliquãto ante inuectãcã ſectã in Poloniã, ut ipſe uult, obijt. Niſi forte pecuniã eius teſtamẽto relictã, Iuonẽ in ædificationẽ monaſterij impendiſſe exiſtimandũ eſt, ita ut ambo, hic opa, illa ſumptu cõditores illius monaſterij fuiſſe uideanť. Idem Iuo etiã Meſtouienſe atq; Dlubnenſe monaſteriũ, & Derſanſnenſem, Vvauutinzicenſem, Daleſsicenſem, & S. Pauli apud Sendomiriã parœcias condidit. Iam Henricus Archiepiſcopus Gneznẽſis, Theodorici ducis Bernenſis ex Eudoxia Polona, filius, bonã & ipſe in hoc pietatis ſtadio nauauit operã. Perfecit eñ diligentia & autoritate ſua, ut principis atq; omnium ducũ procerũq; Polonorum cõſenſu, & uniuerſi cõuentus conſtitutione, ſacer & eccleſiaſticus ordo omnis cum adſcriptitijs etiã & ſubditis ſuis ab omnium profanorũ iudicum etiã ducum, atq; ipſius ſummi principis iuriſdictione prorſus liber eſſet, ita ut ne per exceptionem ullam quidem, aut reconuentionẽ pertrahi ad ullum profanum, ſiue laicũ, ut uocant, forum poſſent. Eamq; cõſtitutionẽ Pont. Max. & ſedis apoſtolicæ autoritate cõfirmauit. Sacerdotes uerò oẽs ex decreto ſynodi a ſe conuocatæ, uxores & concubinas, quas retinebant adhuc pleriq; poſt edictum legati pontificij, abdicare coëgit, iureiurando ab eis exacto. Hic etiam obtinuit à ſede apoſtolica Archiepiſcopis Gneznenſibus perpetuæ legationis munus. Mortuus deinde eſt anno Chriſti 1219. cum decẽ & nouẽ annis eccleſiæ illi præfuiſſet. Cui Vincẽtius ſucceſsit. Biennio pòſt dẽſi atq; cõtinentes per totã æſtatẽ imbres, ingenti aquarũ inũdatione uehemẽter Poloniam afflixêre, plurimos pagos atq; uicos euertere atq; abripuêre, ſegetes hybernas uaſtauêre, uernã ſementẽ fieri paſsi non ſunt. Conſecuta mox eſt hyems acris & horrida. Inde fames & peſtis, poſtea totũ trienniũ ſæuientes, maximã uim pecudũ, iumentorũ, atq; hominum abſumpſêre. In his tãtis malis, Iuonis epiſcopi beneficẽtia egentibus paſsim expoſita, permultis ſaluti fuit. Et ſanè mirũ eſt tũc longe minores, q̃ nunc ſunt redditus epiſcopæ, ſuffeciſſe tã pio & benefico epiſcopo in tot tantosq; ſumptus, in cultũ diuinũ & ſubleuationẽ egentiũ, ut par fuit, collatos. Verum diuinæ benignitatis fuit, ut liberaliter ſeminanti uber meſsis prouenirer: moderati uerò ac temperantis epiſcopi, ut paruo contentus, diſpenſatorẽ, non dñm ſe eſſe meminiſſet. Sed inſtitutũ noſtrũ urgeamus. Mazouiæ, Cuiauiæ, ac Dobrini dominatũ Leſcus Cõrado fratri quẽadmodũ iam antè diximus, cõceſſerat. Sed quoniã is iuuenis admodũ erat, & ocio, deſidiæ, uoluptatibusq; deditus, Criſtini palatini Plocenſis, grauiſsimi & clariſsimi uiri, cuius etiam ſuperius meminimus, nutu & arbitrio pleraq; omnia adminiſtrabat. Et rectè is ſanè ſe gerere, domi ſcelera ſeuerè coërcere, foris Pruſsis, & Lithuanis finitimis formidabilis eſſe, ita ut uulgò iam ab exteris magnus Mazouiæ palatinus uocitaretur. Inuidêre ipſi eam gloriam atq; authoritatem multi, atq; in his Ioannes Zapha, Scholaſticus Plocenſis, & Cancellarius ducis, cæteris impenſius. Itaque is ſedulò Criſtino apud Conradum obtrectabat, & inuidiam odiumq; omni ratione conflabat. Admonebat crebrò Conradum Criſtinus officij ſui: & cum remiſsiorem & nequiorem indies fieri animaduerteret, in frequenti quoque ſenatu fortè acrius obiurgarat. Eam igitur occaſionem exoptatam æmuli eius cupidè arripuêre, iratumque ſua ſponte Criſtino Conradum, magis etiam irritarunt, multis falſis criminibus in eum confictis, & in primis quòd is ad dominatum Mazouiæ aſpiraret, & Conradi uitæ inſidiaretur. His incitatus Conradus, Criſtinum in uincula coniecit, deinde excæcauit, poſtremò necauit, & liberos eius proſcripſit: optimè merentem peſsimè remuneratus. Verum non nouum neque inuſitatum hoc eſt apud Principes, apud quos plus ferè loci eſt perditis palponib. & aſſentatoribus, atq; calumniatoribus, quam recta monentibus. Verùm non impunè id ſcelus Conradus abſtulit. Nam ubi ſublatum de medio Criſtinum, quem Deum uocabant, Pruſsi accepère, reſumptis animis in ditionem Conradi incurſarũt: & Chelmẽſis quidem ſiue Culmẽſis tractus magnã partẽ, palatini eius loci, cũ is puellæ cuiuſdã Pruſſæ amore captus eſſet, proditione in poteſtatẽ ſuam redegerunt. In Mazouiã uero progreſsi, maximis eam affecêre incõmodis, ferro & igni longè lateq; graſſantes, ita ut Ploſcũ etiã oppidũ, Mazouiæ caput, exurerẽt. Nã baſilica Plocẽſis in arce ſita iam antè fortuito cõflagrarat incendio, quo ſupellex baſilicæ ſanè quàm ſplendida abſumpta eſt. Ad quæ incommoda illud etiam acceſsit Mazouiæ, quòd cathedra Plocenſis poſt mortem Goslai, bien-

S. Spiritus prochodochium Cracouiæ.
S. Crucis parœcia.
Sendomirienſe monaſterium Domin.
Meſtouienſe & Dlubnenſe monaſteria.
Parœciæ quædam.
Henrici Archiepiſcopi opera.
Eccleſiaſtici ordinis exemptio à iuriſdictione iudicum profanorum.
Sacerdotibus uxores ademptæ.
Legatio nata.
Vincentius archiepiſcopus.
Inundatio, fames, & peſtis in Polonia.
Iuonis epiſcopi beneficentia.
Conradi nequitia.
Inuidia & calumnia in aulis principum regnant.
Criſtini palatini cædes.
Pruſsi Chelmẽſem tractum in poteſtatem ſuam redegêre, & Mazouiam uaſtauêre.
Ploſcum incenſum à Pruſsis.
Plocenſis epiſcopatus biennium uacauit.

Cruce ſignati in Pruſſos immiſsi.

biennium epiſcopo caruit, cum plures pariter à collegio electi eſſent. Quibus malis adactus Conradus, cum Pruſſorum excurſionibus cohibendis per ſe ipſe par non eſſet, Cruce ſignatos in auxilium contra barbaros Chriſtiani monachi ſectæ Ciſtercienſis opera undequaq; euocauit. Inter quos facilè principes erant Henricus dux Sileſiæ, Vvratislauienſiſq;, & Lubuſſenſis epiſcopi, & multi è nobilitate Polonica. Quorum ope cũ Chelmenſem ſiue Culmẽſem & Lubauienſem tractũ in poteſtatẽ ſuã redegiſſet,

Chriſtianus epiſcopus Culmenſis.

Culmenſis epiſcopi bona & reditus.

Chriſtianũ ibi primum epiſcopũ conſtituit, quo per eum barbari ad religionem Chriſtianã adducerentur, eiq; & ſucceſſoribus eius epiſcopis Pruſsiæ ſiue Culmenſibus, partem tractus Chelmenſis, in quo fuerunt arces, Grudentum, Vapſcum, Coprinum, Villiſazum, Colnum, Ruch, Riſsinum, profundum Turnum, Pinũ, & Plochum, cũ omnib. uillis & prædijs, ac centũ prꝫterea pagis iure ſempiterno donauit. De cęteris uerò agris, quos ipſe retinebat, decimã omnium frugum ipſi addixit.

Tarnouia in Culmenſi.

Papouia.

1222. ann.

Adiecit etiam Gedeon Epiſcopus Plocenſis aſſentiente toto collegio ſacerdotum Tarnouiam, quæ fortaſsis Torunia eſt, & Papouiam, cum omnibus item pagis ac prædijs adiunctis, itemq; ius omne eccleſiaſticum, quod ha bebat in ditione Chelmenſi. Id adeò anno Chriſti 1222. Actum eſt, uti uidere eſt ex diplomate à Conrado & Gedeone ſuprà memoratis, pariterq; à Leſco Poloniæ, & Henrico Sileſiæ ducibus, Vincentio Archiepiſcopo Gneznenſi, Cracouienſi, Poznanienſi, Vvratislauienſi, Lubuſſenſi, & Cuiauienſi epiſcopis conſignato. Cuius exemplum extat in archiuio regio. Vnde licet colligere, Archiepiſcopum quoq; ac cæteros epiſcopos Conrado contra barbaros adfuiſſe.

Liuonienſes milites Chriſti contra Pruſſos euocati.

Dobrinenſis tractus.

Nec tamen ab illo Cruce ſignato exercitu perdomari Pruſsi potuerunt. Itaq; inito conſilio, & miſſa ad Albertum Archiepiſcopum Rigenſem legatione, ſodales ſiue fratres militiam Chriſti profeſſos, qui rubrum enſem cum cruce in pallio inſutum geſtant, è Liuonia euocauit: eiſq; Dobrinenſem tractum inter Camenizam & Culmenizam riuos attribuit, ut ibi contra Pruſſos præſidio eſſent.

Liuonienſes milites deleti à Pruſsis.

Verùm ij quoq; uno prælio, quod biduo duraſſe memoratur, obtriti a Pruſsis ac deleti ſunt, ita ut quinq; ſoli euaderent: qui & ipſi, Dobrino repudiato, in Liuoniam ſeſe receperunt. Dum hæc ita geruntur. Leſco principi nouus hoſtis exortus eſt, ex huiuſcemodi cauſa. Suppetias is Conrado fratri contra Pruſſos ſiue miſerat, ſiue ipſe ierat.

Ioannes Gryphius ignominia notatus.

In eo exercitu & bello Ioannes Clementis filius, gente Gryphius, equeſtri, nec ſanè obſcuro loco natus, & nonnulli alij, quorum nomina non memorantur, cum aliter, quàm ipſis & genere eorum dignum erat, ſe geſsiſſent, cæteriq; fuga eorum proditi occubuiſſent, reuerſi, ignominia notati, & magiſtratibus amoti ſunt à Leſco, Iuonis epiſcopi & Hoſtaſij Comitis, Odrouanſiorum, aduerſæ factionis, ſuaſu & conſilio. Permoleſte tulit eam notam familiæ ſuæ inuſtam Marcus Palatinus Cracouienſis (Nam Gryphius & ipſe erat.) Itemq; Andreas magiſter & canonicus Cracouienſis, ſuprà memorati Ioannis frater.

Henricus Barbatus ad interuertendum principatum concitatur.

Itaq; cum clam contra principem cum cæteris ſuæ factionis conſpiraſſent, Marcus Palatinus ad Henricum Barbatum profectus, perſuaſit homini, ut ad principatum, iure optimo ad ſe pertinentem, quippe qui natu maximus tunc eſſet in familia Criuouſti Boleslai monarchæ, ſibi uendicandum adſpiraret: operam ad id ſtudiumque ſuum, & maximè partis procerum equitumque Cracouienſis conuentus, quibus exoſus ſit Leſci dominatus, prolixè ipſi deferens, ita ut eum nullo negocio uoti compotẽ fore affirmaret. Henricus, ut eſt ingenium hominum, quod opes, honores, & eminẽtiam attinet, inſatiabile, & facilè ſperat creditq; quod optat, paſſus eſt ſibi perſuaderi ab homine, quem illuſtri familia ortum, ac ſummo honore fungentem, gratia & authoritate plurimum ualere in conuentu Cracouienſi nouerat.

Henrici Barbati expeditio in Cracouienſem principatum.

Dlubna fl.

Itaque facta de ſuis manu ſatis ualida, ſpei plenus, fruſtra reclamante uxore Heduigi, Cracouiã contendit. Neq; Leſcum molimina Marci, & apparatus Henrici ducis fefellere. Itaq; exercitum quantum poteſt maximum contrà comparat, & à Conrado fratre auxilia acceſſit. Iam ad Dlubnam amnem uno à Cracouia milliario Henricus cum ſuis copijs peruenerat, cum de apparatu & exercitu Leſci, maiore quàm ſuo, cognoſcit: & maiorem longè ꝙ Marcus pollicitabatur, difficultatem adipiſcendi principatus reperit. Nec auſus rem prælij periculo committere, propter non obſcurum pauorem ſuorum, ad Leſcum miſit, tempus locumq;, & modum colloquij petens. Non abnuit Leſcus, pacis & ipſe amans.

Pax & fœdus inter cognatos principes.

Conuenitur utrinq; pari numero procerum & ſtipatorum, erecto inter caſtra tentorio. Aderat autem & Conradus. Ibi multis ultrò citroq; ſermonibus habitis, tandem Iuonis epiſcopi opera maximè, pax componitur inter Duces. Henricus iure ſuo, ſi quod haberet ad principatum, ſeſe abdicat. Vtriq; uerò, nunquam ſe alterorum bonis & poſſeſsionibus inhiaturos, ſed commoda honoremq; alterorum inuicẽ curaturos defenſurosq; eſſe paciſcuntur.

tur. Deinde inuitatus Cracouiam à Leſco Henricus, octo dies ſplendidè & honorificè acceptus atq; habitus, qui hoſtis uenerat, amiciſsimus diſceſsit. De Marco Palatino nihil memoriæ proditum eſt, quid factum ſit. Sed uerisimile eſt, ei Leſcum Henrici opera reconciliatum eſſe. Nam poſt Leſci mortem, in eo conuentu, qui de eligendo principe nouo habitus eſt, interfuit, & uxori, filioq; Leſci non defuit. Eodem tempore maior quoq; Polonia non immunis fuit ab inteſtinis diſsidijs, & ciuilibus bellis. Nam Vuladislaus, Ottonis filius, cui Sputatori cognomen fuit, nōdum egreſſus ex ephœbis, æqualium ſuorum ſuaſu & conſilio, dimitti ex tutela à patruo Vuladislao magno, ſine Laſconogo, & partiri cum eo dominatum flagitabat. Cum non impetraret, coacta clàm aliquanta manu, Caliſsiam arcem intercepit. Qua de re certior factus Laſconogus, celeriter cum tumultuarijs copijs nobilium iuxtà ac ruſticanorum accurrit: arcem obſidet, non inſtructam ad longam obſidionem perferendam. Quintumdecimum diem iam durabat obſidio, cùm commeatus obſeſſos deficere cœpit. Quocirca qui in præſidio erant, uitam & incolumitatem pacti, arcem Laſconogo dedidere. Porrò Vuladislaus Sputator, per noctem cum ſeptem tātum comitibus effugit, & ad Leſcum Principem Cracouiam, deinde in Vngariā ſe recepit: & ab Andrea rege humanè & benignè acceptus, nouem fermè años apud eum metu patrui exulauit. Sed hæc aliquantò antè acciderant. Poſt hæc Vuladislaus, idem Sputator, ſocietate et affinitate clàm per internuncios cum Suentopelco Pomeraniæ præfecto inita, quòd filiam eius Helingam ſiue Helenam uxorem ducebat, monachi habitu clàm in Poloniam redijt: & Suentopelci ope Vſce arcem cum duorum fluminum Noteſi & Guidæ allapſu & ambitu, tum manu quoq; munitiſsimam intercepit, indeq; ſubiectas ac uicinas oras uexare cœpit: prædia patrui, & Mogilnenſe monaſterium diripuit: complures nobiles, qui cum Laſconogo ſentiebant, interfecit: Alberto et Laurentio, Ioannis filijs, non obſcuris iuuenibus, inprimis adiutoribus utens. Hæc ubi accepit Laſconogus, ualidum ex omni dominatu ſuo conſcribit exercitum: arcem Vſce, cum difficilis eſſet expugnatu, obſidione cingit, caſtella pluribus in locis extruit: unde diſpoſiti in ſtationibus milites, obſeruarēt ne quid ad obſeſſos importaretur, neúe iterum Vuladislaus Sputator manus ſuas effugeret. Vineas, turres, & alia opera ad mœnia agit, & machinis murum nequicquam quatit. Vbi hac non proficit, diuturna obſidione & fame ad deditionem obſeſſos adigere ſtatuit. Cumq; ad medium menſis Iulij à primo uere duraret obſidio, nec obſeſsi è munitione prodirent, negligentius omnia cœpêre agi in exercitu. Rari, atq; ij inermes ferè, atq; ebrij quoq;, in ſtationibus apparêre. In caſtris etiam pauci ac diſſoluti obuerſari. Hoc animaduerſo, hi qui obſidebātur, alere etiam ipſi data opera ſimulato metu obſidentium negligentiam. Die quadam cum infrequētes admodum ſtationes & infrequentia caſtra ſupernè conſpexiſſet Vuladislaus Sputator, celeriter inſtructis in arce ordinibus, cohortatusq; paucis milites, apertis portis erumpit: deiectaq; nullo negocio ſtatione hoſtium, ad caſtra curriculo contendit. Ibi permagnam in inermibus, & inopinata re perturbatis ſtragem ædidit, donec Laſconogus retractis & animatis ſuis, globoq; facto, in cæde exultantes repreſsit, & in arcem compulit. Multos ibi nobiles & fortes milites, & Palatinum Poſnanienſem Dobrogoſtium Laſconogus amiſit. Quo incommodo conſternatus, poſtero die obſidionem ſoluit. Diſcedentem Sputator magna iam fiducia ſuarum uirium ſecutus eſt, & multi ad eum à Laſconogo, accepta fama prælij, quæ deteriorem etiam quàm erat rem Laſconogi fecerat, deficiebant. Poſnania quoq; & Caliſsia primaria oppida non grauatè ſeſe ei uenienti dedidêre. His tam ſecundis generi ſui rebus Suentopelcus Pomeranorum præfectus, cum alioqui magnis opibus & facultatibus terra, mariq; partis, & gratia populari tumeret, inſolentior factus, à Leſco Principe magnopere contendit, ut ſe Ducis ſiue Principis Pomeraniæ nomine & honore dignaretur, et ſempiternum id ſibi poſterisq; ſuis eſſe iuberet, ut ij tamen ſummo Polonorum Principi obtemperarent. Conceſsiſſe id auum eius Criuouſtum Boleslaū in inferiore Pomerania & Caſſubia Boguslao gentili ſuo. Refutauit poſtulata Suentopelci Leſcus. Qua repulſa ille accenſus, ad defectionem ſpectare cœpit: neq; pēſionem annuam de more Leſco miſit. Leſcus igitur cum conſilium eius nō modo hominum ſermonibus, uerùmetiam re ipſa deprehendiſſet, communicato cum Henrico Barbato conſilio, Ganſauam, quæ uilla eſt Tremeſnenſis monaſterij prope Znenam in maiore Polonia ſita, uniuerſæ Poloniæ comitia ad tertium Idus Nouembris, quæ dies diui Martini ſancti epiſcopi memoriæ dicata eſt, indicit, quaſi de republica, ac de componendis inteſtinis Ducum maioris Poloniæ diſsidijs. Re uera autem, ut Suentopelcum prætextu comitiorum euocatum, ſine armis et bello opprimeret. Subolfecit id Suentopelcus,

Vuladislaus Sputator Caliſsiam intercepit.

Vſce arx à Vuladislao Sputatore intercepta.

Noteſus fl.

Guida fl.

Vſce arcis obſidio.

Dobrogoſtius Pal. Poſn. occiſus.

Vuladislaus Laſconogum uicit.

Vuladislaus Sputator maiorem Poloniam occupat.

Suentopelci præfecti Pomeraniæ ambitio.

Suentopelci defectio.

Comitia apud Ganſauam.

topelcus, & ultrò in Principem inſidias intendit unà cum Vvladislao genero, quòd eius quoq; iuxtà ac ſuam rem agi, nec minus illius quàm ſuo periculo comitia illa inſtitui diceret, & ad ſpem ſummi principatus adipiſcendi eum incitaret. Conuenêre ad præſtitutum locum atque diem Leſcus princeps, Henricus Barbatus, Conradus, Vvladislai duo, Laſconogus & Sputator Duces, Archiepiſcopus Gneſnenſis, Cracouienſis, Vvratislauienſis, Vvladislauienſis, Poſnanienſis, & Lubuſſenſis epiſcopi, & electus nuper Plocēſis, magnuſq; procerum numerus. Porrò Suētopelcus nectebat moras: miſsiſq; ſubinde per ſpeciem excuſandæ ſuæ moræ hominibus, ſtatum omnem comitiorum cognoſcebat, & occaſionem peragendi cogitati facinoris captabat. Cum triduo de pace inter Vvladislaos actum atq; tractatū eſſet, ac Suentopelci aduentus requireretur, propterea quod totius conuentus ſententię eo inclinabant, ut ipſe Pomerani maioribus Polonis de damnis ac detrimentis cum Sputatore illatis ſatisfacerent, quartaq; dies curādis corporibus data eſſet, ad balneum ſe Leſcus & Henricus contulêre. Ibi Suentopelcus cum expedita ſuorum manu adeſt: propè enim delituerat, & opportunitatem rei peragendæ didicerat: & in diuerſoria ac tentoria proxima irrumpēs, obuios quoſq;, rei nouitate attonitos, facilè aut remouet, aut obtruncat: Leſcum quærit: ad balneum, ubi eum eſſe acceperat, contendit. Interim exaudito tumultu certior factus Leſcus de hoſtili aduentu Suentopelci, exilit: & equum nactus, cum paucis fugere cœpit. Fugientem Suentopelcus cum pleriſq; ſuis perſequitur: illum unum ſe potiſsimum petere, in uno illo capite omnia ſibi poſita eſſe dictitans. Vbi eſfugere Leſcus inſequentium & prementium ſe manus non potuit, conuerſo equo, & reuocatis fugæ comitibus cum aliquandiu multis & bene armatis nudus penè cum paucis

Leſcus interfectus à Suentopelco.

reſtitiſſet, fortiter dimicans apud Marcincouum pagum occubuit. At qui ad perſcrutandum in balneo Principem deſcenderant, in Henricum, qui ætate grauis fugam deſperauerat, impetum faciunt. Sed cum aliquot uulneribus debilitatum, proſtratumq;, Peregrinus Veiſemburgius unus de aulico ipſius comitatu, corporis ſui obiectu protexit: confoſſuſq; & conciſus deficiente uita ſuper iacentis domini ſui corpus ſe proiecit. Percuſſores rati utrumq; exanimem, diſceſſêre, & recolligendi ſui ſpacium Henrico conceſſêre: qui raptim, furtimq; Vvratislauiam lectica delatus à ſuis, haud ita multo poſt ſanitati priſtinę reſtitutus, & poſteros Peregrini liberatoris ſui magnis muneribus & honoribus proſecutus eſt.

Henricus Barbatus à Peregrino Veiſemburgio protectus & ſeruatus.

1227. ann.

Suentopelcus dux Pomeraniæ citerioris.

Annus quo hæc acta ſunt, fuit à Chriſto nato 1226, ſecundum Vincentium, uel ut uult Dlugoſſus 1227. Ex eo tempore Suentopelcus pro duce ac domino Pomeranię gerere ſe cœpit. Leſci uerò corpus Cracouiam elatum, in baſilica magna omnium comploratione ſepultum eſt. Regnauit autem Leſcus à morte patris annos trigintatres propemodum, cum puer admodum ad principatum euectus eſſet. Sed in his triginta tribus annis Miezislaus quidem duos ferè, Vvladislaus uerò filius eius tres annos, quibus ſummoto Leſco principatum obtinuêre, ſibi uendicant. Per hoc tempus Pruſsis Maſouiam uehementer uexantibus & uaſtantibus, inops conſilij Conradus dux, habito conuentu ſuorum, tandem Chriſtiano epiſcopo ſuggerente & ſuadente, fratres ſiue ſodales Teuthonicos, & ipſos piam contra barbaros militiam ſub titulo S. Mariæ profeſſos, qui paulò antè à Saracenis è Syria eiecti fuerant, per eum ipſum Chriſtianum Roma acciuit: Chelmenſemq; tractum, & quicquid terræ eſt inter Viſtulam, Mocram, atq; Deruanciam flumina, eis tradidit: his legibus, ut contra Pruſſos ſedulò & ſummis uiribus bellum gererent. Vbi uerò eos domuiſſent, Chelmenſem quidem ditionem redderent: cætera uerò quæcunq; de barbaris cæpiſſent, arbitrio bonorum uirorum ex æquo ſecum, ſeu cum poſteris ſuis partirentur: Polonis nequam uim aut iniuriam facerent, neúe hoſtes eorum receptarent, aut ullo fauore proſequerentur: contra barbaros autem, & à religione Chriſtiana alienos, ut ipſis, cum opus fuerit, præſtò eſſent. Si quid horum tranſgrederentur, pœnæ, quæ contra ingratus eſt ex iure gentium, ſubiacerent, hoc eſt, beneficia accepta amitterent.

Teuthonicorum S. Mariæ ordo.

Chelmenſis tractus Teuthonibus conceſſus iure hoſpitij.

Pacta Conradi cum Teuthonibus fratribus.

Hęc ita inter Conradum & ſuprà memoratos frates Cruciferos, quorum tunc Hermannus de Salza ſummus magiſter erat (ſic illi ducē ſuum appellant) cōuenêre, & à Gregorio nono pontifice max. approbata eſt, confirmata ſunt. Quæ nos è libro uetuſto Germanica lingua ſcripto, qui in arce Lubauienſi aſſeruatur, uiri pietate iuxtà ac doctrina & integritate ſumma præditi Stanislai Hoſij dudum Culmenſis, nunc iam Varmienſis epiſcopi beneficio eruta & ſubminiſtrata bona fide hic inſeruimus. Nam pacta ipſa publicis literarum monumentis conſignata, partim iniuria temporum & negligentia noſtrorum amiſſa, partim forta ſsis etiam ſtudio Cruciferorum periêre. Friderici quidem ſecundi Imperatoris diploma ſub bulla aurea diligentius ijdem Cruciferi aſſeruarunt: quo ille confirmauit ipſis poſſeſſionem

Hermannus de Salza primus Magiſter Teuthon. in Pruſsis.

Stanislaus Hoſius epiſcopus Varmienſis.

Friderici ſecūdi imperatoris diploma.

ſionem terræ Culmenſis, & quicquid ij de Pruſsis poſtea cęperint, itemq́ ditionem quam eis Conradus dux Maſouiæ deinceps adhuc donaturus eſſet, inter Pruſsiam & nouam Marchiam: quaſi uerò imperium aliquod atq; iuriſdictionem Imperator in illis oris haberet, aut habuiſſe: unquã. Ac ditionem quidem illam, quę eſt inter Pruſsiam & nouam Marchiam, ſiue ea Cuiauia, ſiue Pomerania eſt, Conradus eis non donauit. Cæterum Dobrinum, quod Culmenſem tractum & Maſouiam attingit, iure hæreditario eis, filijs & uxore aſſentientibus, conceſsit. Vxor autem eius fuit Agaphia Ruſſa, ſiue ea eſt Agapia, ſiue Agatia potius. Etenim Ruſsi θ Græcum, hoc eſt th, quaſi ph ſiue f pronunciant, ut eſt uidere in Theodoro, quem illi Phedorum dicunt, & alijs ſimilibus. Oſſcam noſtri uocarunt: quæ filia fuit Suentoslai ducis, cuius mentionem ſuperiùs fecimus. Adiecit etiã militibus illis Cruciferis, Güntherus epiſcopus Plocenſis Gedeoni paulò antè mortuo ſuffectus, uillam cum inſula magna in eo ipſo territorio, itemq; decimas ad epiſcopam ſuam pertinentes: uerum ex ijs modò agris quos Germani agricolæ colerent. Quin & collegium Vuladislauienſe ius ſuum omne in uilla Viſsin eis conceſsit, accepta à duce Conrado compenſatione. Atq; hæc ferè ſuprà memorato anno Chriſti 1228. acta ſunt. Libet autem hic adſcribere nomina & ordinem teſtium, quibus præſentibus ſupra ripam Viſtulæ ex aduerſo Ploſci hæc confecta, ac diploma conſignatum eſt. Michael epiſcopus Cuiauienſis: Mikul Archidiaconus, magiſter Ioannes Dobroslaus, magiſter Petrus Canonici Plocenſis eccleſiæ, Gothardus Cancellarius: Gregorius ſubcancellarius: Ioãnes Abbas beati Alberti Plocenſis: Venceslaus abbas, Gerardus prępoſitus, Petrus prior Zeruenenſis eccleſiæ: Boguſſa palatinus Maſouiæ: Comes Arnoldus, Cethegus iudex, Abraham pincerna, Martinus dapifer, Vitus Caſtellanus de Plonsk, Matthæus Caſtellanus de Raciaſſ, Seguta dapifer, Barta ſubcamerarius Adalbertus Caſtellanus antiquæ Vvladislauiæ. Biennio porro intereiecto Neſſouiam arcem cum tribus pagis in ditione Cuiauienſi Conradus ipſis addidit: Chriſtianus uerò epiſcopus omnia, quæ ab eodem Conrado in tractu Chelmenſi acceperat, pręter ducentos aratores, & quinq; prędia eis cõceſsit, modiũ tritici, & alterũ ſiliginis de ſingulis aratris in omni agro Chelmẽſi ſibi & poſteris ſuis epiſcopis quotannis dari pactus. Paulò aliter hæc à Dlugoſſo memoriæ prodita ſunt: ſed nos uetuſta ſcripta ac diplomata, q̃ poſt Dlugoſſum noſtra memoria archiuiũ regiũ ẽ Pruſsia relata ſunt, ſecuti ſumus. Ita Cruciferi Teuthones fixis primùm Dobrini domicilijs, Cõrado Landisbergio, duce quem Hermañus de Salza ipſis præfecit, magiſtrumq; appellauit, Maſouiorum & Polonorum defendendorum, & Pruſsiæ barbaris eripiendæ prouinciam ſuſcepẽre, & mox primam in terra Culmenſi munitionem in ripa Viſtulæ excitarunt, eamq; Fogelſangum dixêre. Inde uerò Maſouijs adiuuantibus, & uoluntarijs multis undiq; pietatis ergo accurrentibus, barbarorum excurſiones reprimere, & ipſorum agros, pagoſq; uiciſsim infeſtare cœperunt. Toruniam deinde & Quizinum, quod ipſi Marieuerderum uocauêre, & Elbingam arces & urbes nõ ignobiles paucis annis in ripa Viſtulæ munierunt. Rogouiam uerò quòd Rogoſnum eſt, niſi fallimur, & Culmam, & alias quaſdam à barbaris munitas ſiue interceptas in poteſtatem ſuam redegerunt, & paruo tempore magna in illis oris incremẽta fecerunt. Per hoc ipſum uero tempus Fridericus Imperator ſublatis æmulis, poſt uexatam Italiam, uix adactus à Gregorio nono pontifice maximo expeditionem in Syriam ſuſcepit. Sed nihil memorabile ibi geſsit: niſi quòd Hieroſolyma à Sultano ex pacto recepit, regemq; eius urbis ritu ſolenni appellari ſe curauit. Mox reuerſum Italici motus excepêre: quos ille quidem placidè compoſuit. Sed Hieroſolyma non multo pòſt amiſit. Titulum tamen eius regni etiam poſteri & ſucceſſores eius retinuêre. Sed nos ad noſtra.

Dobrinum donatum Crucifris.
quomodo Ruſsi pronunciẽt.
Cruciferis donatio.
1228. ann.
Neſſouia Cruciferis donata.
Culmenſis epiſcopus ſua donauit Teuthonibus Cruciferis.
Fogelſang caſtellum.
Torunia.
Quizinus ſeu Marieueder.
Elbing.
Rogoſno.
Culma ſiue Chelm.
Friderici 2. Imp. expeditio in Syriam.
Frider. Imp. rex Hieroſolymorum.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER OCTAVVS.

BOLESLAVS PVDICVS.

Monarchia elanguit.

NVllam quidem propemodum uim & authoritatem Leſci Albi principatus inter cœteros duces Polonorum habuit, nec ſere is in quenquam, niſi in ſuæ ditionis homines, perinde atq; cæteri illi poteſtatem ſuam exercebat, ſua ne id ignauia & anguſtia animi, an illorum contumacia, an uero utroq;, non diſputamus. Cæterùm poſt mortem eius, maior etiam confuſio & perturbatio conſecuta eſt, ita ut uix aliquod ſummi principatus, et cõmunis reipublicæ ueſtigium in Polonia extaret. Nam cum Boleslaus Leſci filius puer admodum eſſet, necdum aptus adminiſtrando per ſe principatui, excludi eum quidẽ à principatu non placuit, ſed de eius tutela ac de ſumma rerũ nihil conſtitui publico conſilio potuit, cũ proceres inter ſe diſſentirent, & nonnulli Conrado, Leſci fratri, fauerent, & iure patruum pupilli tutorem eſſe debere aſſeuerarẽt: alij uero, quorum multo maxima pars erat, una cum Grimiſlaua Boleslai matre, & Marco Cracouienſi, atq; Pacoslao Sendomirienſi palatinis, profligatos Conradi mores peroſi, atq; ſæuitiam reformidantes, ad Henricum Barbatum ducem Vratiſlauienſium tutelam pueri, & adminiſtrationẽ principatus deferrent. Neq; uero illi liberis comitiorum ſuffragijs rem permiſere, ſed armis ac per uim, quaſi oblatam fortuitu prædam, dominatum pro ſe uterq; uſurpare aggreſſi ſunt. Itaq; comparatis uterq; magnis uiribus, in Cracouienſem ditionẽ inuaſere. Et arcem quidem Cracouienſem Grimiſlaua cum liberis obtinebat: Henricus uerò maiore quam Conradus celeritate uſus, & procerum fauore fretus, duas ex tempore munitiones nouas excitauit, alteram prope Scalam oppidum in colle, quem Prandnicus amnis alluit, alteram ad Meziboſlum, eaſq; ualidis militum præſidijs munierat, ut inde aduerſariorum conatus retunderet, tractumq; illum omnem in poteſtate ſua teneret, nec facile intercludi à ſua ditione poſſet. Porro Conradus re cum Teuthonicis Cruciferis, uti modo expoſuimus, conſtituta, omnia ſibi in eo poſita eſſe exiſtimabat, ſi nouas munitiones & præſidia Henrici deijceret, quod eorum fiducia Cracouienſes ſibi reſiſterent: itaq; ad Scalenſem munitionem oppugnandam contendit. Occurrit ei Henricus: durum prælium committitur. In quo multis utrinq; cadentibus, Præmiſlus quoq; Conradi filius inter primos pugnans interficitur. Quo aduerſo caſu fractus Conradus, receptui canere iuſſit, & pro uicto abijt. Nec multo poſt ad alteram munitionem duxit, quaſi mutaturus cum loco fortunam, & acceptam ignominiam deleturus. Verùm ibi quoq;, cum eum Henricus conſecutus eſſet, apud Vuiocienſum pagum, eodem quo prius ac deteriore etiam euentu pugnauit. Profligatus autem in ſyluas & montes proximos, inde uerò in Maſouiam ad redintegrandum exercitum ſe recepit. Henricus uerò debellatum iam credens, & quod hyems inſtabat, ut tempori agricolæ ſementem facere poſſent, dimiſit exercitum. Ipſe uero ſine ullo metu cum paucis comitibus in Cracouienſi tractu uerſabatur. De quo certior factus Conradus à ſuis ſtudioſis, improuiſus cum expedita manu aduolat: Henricumq; in Spitcouienſi uilla diuinæ rei uacantem capit & in Maſouiam aſportat. Hoc poſteaquam accepit Henrici filius Henricus, raptim quãtum poteſt maximum conſcribit exercitum ad liberandum patrem. At Heduigis pia, quæ ab initio futuri, ut credibile eſt, præſcia, uiri conſilium illud de principatu adipiſcendo non probarat, tunc quoq; dubios euentus belli ſecum reputans, & ſanguinis Chriſtiani atq; cognati profuſionem, quæq; bellum conſequi ſolent calamitates, & nefanda ſcelera perhorreſcens, iuncto curru in Maſouiam ad Conradum, expeditionem filij anteuertens, excurrit, & oriens deteſtandi atq; parricidalis belli incendium ſapientia ſua reſtinxit. Eius enim precibus atq; ſuaſu motus & placatus Conradus, Henricum & cæteros captiuos omnes dimittit: duaſq; neptes Henrici ex Henrico filio, filijs ſuis Cazimiro & Boleslao uxores deſpondit. Henricus autem tutela Boleslai & adminiſtratione principatus, iureiurando interpoſito ſe abdicauit. Exinde Conradus nec quicquam renitente Grimiſlaua Boleslai nomine principatum apud minores Polonos adminiſtrare cœpit. Per quod tempus Præmiſlus ſiue Ottocarus rex Bohemorum uita defunctus, Vẽceslaum filium, quem uiuens deſignauerat, ac diademate cinxerat, ſucceſſorem reliquit. Nec in maiore Polonia quietæ

De tutela Boleslai & adminiſtratione principatus controuerſia.

Bellum ciuile inter Henricum & Conradum duces.

Præmiſlus Conradi filius occiſus.

Conradus bis uictus ab Henrico.

Henricus Barbatus captus à Conrado.

Heduigis Henricum uirum liberat, & pacem inter cognatos duces componit.

Affinitas inter Maſouios & Sileſios duces.

Vẽceslaus rex Bohem.

res per id tempus fuêre. Nam Vuladislaus Laſconogus poſt ſolutam illam Vſcenſis arcis
obſidionem, de qua ſuperius meminimus, ſimilemq́; fugę receptum, coadunatis nouis co
pijs, et uicinorum auxilijs, recuperare amiſſa, & ulciſci fratris filium ſtatuit. Nec ille quam-
Vuladislaus Sputator pellitur.
uis inferior tunc uiribus, quippe qui ſoceri auxilia dimiſiſſet, ad reſiſtendū patruo ſegnior
occurrit: & ſuperioris temporis ſucceſſu confiſus, temerè magis quàm animoſe pugnan-
di copiam fecit: commiſſoq́; prælio fuſus, uiuus in patrui poteſtatem uenit. Verùm ali-
quanto pòſt, cuſtodum fauore elapſus, ad Suentopelcum ſocerum profugit. Quem non
modò armis atq; copijs inſtruxit Suentopelcus, uerùm etiam ipſe proſecutus eſt. Ad pri-
Vulad. Laſcōnogus eijcitur.
mum autem aduentum eorum Laſconogus ſuis diffiſus, quos propenſiores in Sputatorē
eſſe animaduertebat, non tentata belli fortuna (tametſi ſuperatum prælio nonnulli uolūt)
ceſſit, & Ratiboriam ad Cazimirum ducem ſe recepit. Vbi cum in quartum annum exu-
laſſet, multiq́; è maiore Polonia, quos uel Sputatoris tædiū cœperat, uel æs alienum, ſcele-
riſúe conſcientia, & iudiciorum metus premebat, ad eum conueniſſent, aut per internun-
cios ſua ei ſtudia ſignificaſſent, magna ſpe rurſus ad recuperandum dominatum aſpirare
cœpit. Sed eum fortuna in ipſo curſu deſtituit. Facta enim aliquāta manu, Gneſnam, cum
Gneſna obſeſſa.
ea uenienti portas clauſiſſet, oppugnare adortus eſt, ſperans non illos modò oppidanos,
ſed & pleroſq́; alios, atq; etiam nobilitatem ad ſe defecturam. Verùm ubi fruſtra duos mē-
ſes in obſidione Gneſnę contriuit, neq; quiſquam omninò per id tempus ad eum deſciuit,
& Vuladislaum Sputatorem cum Suentopelco & magnis copijs aduentare nunciatū eſt,
ſoluta obſidione mœſtus abijt: nec multo pòſt mœrore confectus, Srodæ uitā cum morte
commutauit, & in Lubinēſi monaſterio, uel, ut alij uolunt, Ratiboriæ ſepultus eſt, uir pro-
Vulad. Laſconogi mors.
pter libidines & fœdos mores ſuis exoſus. Hic autem Vuladislaus Slupenſem ditionem
in Pomerania incuria ſua, uel ſanè domeſtico bello implicatus amiſit, ab Euardo Dano-
Pomerania Slupenſis ſiue Stolpenſis amiſſa, & à Suētope co recepta.
rum rege, qui maternum genus ad principes Poloniæ referebat, ui ſubiugatam. Ita qui-
dem Dlugoſſus inconuenienter, ut uidetur, ijs quæ alibi ſcripſit. Nos uero quid ex alijs
ſcriptoribus ea de re acceperimus, ſuperius in Cazimiro attigimus. Cæterùm per hoc tem
pus illa ipſa Pomeraniæ pars ſuperbam & iniuſtam externi regis dominationem indignè
ferens, ad Suētopelcum Pomeranorum dominum ſiue ducem defecit. Nullos autem Vu-
ladislaus hic reliquit liberos. Itaq; eius morte uniuerſa maior Polonia in ditionē Vuladiſ-
lai Sputatoris recidit. Reperio tn̄ Boleslaum Leſci filiū à Vuladislao (ſed Laſconogóne an
Sputatore, incertū eſt) āno Chriſti 1228. adoptatum eſſe. Cuius adoptionis diploma ſub
Boleslaus Pudicus à Vuladiſlao adoptatus.
ipſius Vuladislai ſigno ac titulo extat in baſilica Cracouienſi. Sputator uerò Dei benigni-
tati ſucceſſus ſuos acceptos referens, ut aliquod grati animi documentum in propagan-
do cultu diuino ederet, Olobocenſe monaſterium Ciſtercienſibus uirginibus condidit, et
Olobocenſe monaſterium.
locupletauit. Quanq̄ Virbenta quoq; eques Clementis filius nonnihil contulit. Donauit
item hic ipſe Vuladislaus, quemadmodū Dlugoſſus memorat, eccleſias Gneſnenſem &
Gneſnenſis & Poſnanienſis eccleſiarū immunitas et prærogatiuæ.
Poſnanienſem, & oppida, pagoſq́; earum: etiam quos in poſterum eccleſiæ illæ acquiſitu-
ræ eſſent, uacatione omniū laborum atq; munerū, & immunitate penſionum, quæ princi-
pibus, ducibusúe præſtātur: ad hęc ab omni quorumuis profanorum iudicum, præfecto-
rum, palatinorum, atq; adeò ipſorum principum iuriſdictione omnes, quicunq; in ditio-
ne illarum eccleſiarū eſſent, liberauit. Quanquā hoc prius iam in uniuerſa Polonia Henri-
ci Archiepiſcopi opera in conuentu effectum eſſe diximus. Fecit etiam idem Vuladislaus
Monetæ cudendæ & uenandi ius.
poteſtatem Archiepiſcopo Gneſnenſi, & epiſcopo Poſnanienſi, monetam cudendi, & ue-
nandi in ſyluis atq; bonis ſuarū eccleſiarum, q̄d antea nemini præter principē licebat. Cro
biam quoq; amplum & locupletem pagum, Sulcouam prius dictum, nūc oppidum Poſ-
Crobia epiſcopo Poſnan. donata.
nanienſi epiſcopo donauit. Quę quidem largitiones, inuidiam ipſi, iniuſtus uerò et ſuper-
bus dominatus, odium etiam apud pleroſq́; omnes proceres conflarunt, ita ut in eius ex-
pulſionem coniurarent: & Henrico Barbato, quem propter Ganſauienſem proditionem
Polonia maior ad Henricum Barbatum defecit.
& uulnera hoſtem Vuladislao eſſe ſenſerant, accito, ſe, dominatumq́; omnē dederent. Nec
auſus eſt Vuladislaus Henrico cum ualido exercitu uenienti ſeſe opponere, diffiſus uiri-
bus ſuis, & uoluntatibus militum. Sed Bnino atq; Sremo arcibus, quòd non ſatis muni-
Bninum & Sremum arces incenſæ & refectæ.
tæ eſſent, crematis, Gneſna uerò firmo præſidio munita, ad Suentopelcum ſocerum con-
fugit. Henricus uerò munitionibus pleriſq; omnibus atq; oppidis facilè potitus, Bninum
quoq; & Sremum refecit, & præſidia opportunis locis impoſuit, eiſq; Boriuoium nepotē
ſuum ex filia Adleida Dipoldi Marchionis Morauiæ filium præfecit. Ipſe reliquas copias
Boriuoius nepos Henrici ducis.
domū reduxit, domeſtico ne aliquo bello reuocatus, an uindicandæ tutelæ Boleslai pue-
ri, & adminiſtrationis principatus gratia, non conſtat. Vindicauit quidem certè utrumq;

Poloniæ minoris motus.
Iuo epiſcopus ad pontificem profectus.
Abſolutio à iureiurando.

priuſquam ad ſubiugãda reliqua, quæ in fide Vuladiſlai perſtiterant, reuerteretur. Nam ut Conradus dux Maſouiæ, concedente & abdicante ſe Henrico, quemadmodum ſuperius narrauimus, pro tutore & principe gerere ſe cœpit, Iuo epiſcopus Cracouienſis, ſiue Henrici uoluntate, ſiue ſua ſponte, & metu, odioq́ Conradi, cui aduerſatus erat ſedulo, ꝓfectus ad Pontificẽ Max. Gregorium eius nominis nonũ, cum quo adoleſcens in Academia Pariſienſi coniunctè & familiariter uixerat, acceptusq́ ab eo Peruſij honorificè, relaxationem per uim exacti iuriſiurandi Henrico impetrarat. Et proximus iam erat pubertati Boleslaus, & à Conrado patruo alienus, in Henricũ prono ſtudio pariter cum matre ferebatur, ſiue adeò ſui iam iuris eſſe cupiebat. Hæc ubi nõ obſcuris indicijs atq; ſignis intellexit, Conradus, Boleslaũ unà cum matre ꝑ ſpeciẽ colloquij euocatũ capit: Cirſcumq́; quę arx eſt in Maſouia, aſportat, ac de necando puero cogitabat. Deinde mutata ſentẽtia, ſuaſu Vuladiſlai Sputatoris, & Marci Palatini Cracouienſis opera, in Secechouienſe monaſterium, quod in tractu Sendomirienſi ſupra Viſtulã ſitũ eſt, eos tranſtulit, & aſſeruari iuſſit. Ipſe uerò cum nonnullis ducib. finitimis & cũ nouis hoſpitib. ac defenſorib. Cruciferis expeditionẽ in Pruſsiã fecit, hoſtilemq́ regionẽ longè & latè igni, ferroq́ uaſtauit. Dũ aũt Conradus eo bello diſtinetur, interim Boleslaus cũ Grimislaua matre, opera Abbatis Nicolai Franci, partim corruptis, partim inebriatis & ſopitis cuſtodibus, intẽpeſtæ noctis ſilentio diſpoſitis clàm equis effugit: Zauichoſtoq́ & Sendomiria potitus, nõ auſus eſt tamen uſquã in ſua ditione conſiſtere, ꝓpterea ꝙ præcipuis arcib. Conradus Maſouios ſuos præfecerat: ſed in Sileſiã ad Henricũ profectus eſt. Venientem humaniſsimè, ut par erat, Henrícus accepit, & conſolatus eſt: cõparabatq́ exercitũ, quo eum reduceret, Cõradumq́ eijceret.

Boleslaus Pudicus captus à Conrado, & elapſus.
Cirſcum arx.
Pruſsia uaſtata à Maſouijs & Cruciferis.
Cracouienſis nobilitas aliena à Conrado.

At Cracouienſis conuentus plerią; oẽs ordines, cognita Boleslai fuga, & apparatu Henrici, nõ obſcurè illis fauere, & in Cõradũ cõſpirare. Erat in Sendomirienſi ditione Boleslaus Conradi filius, ſiue à patre, ad Pruſsicũ bellum proficiſcente, cum imperio, ne quid fortè ſe abſente nouaretur, relictus, ſiue tũc primùm, accepto de fuga Boleslai Pudici (iam enim ſic eum appellemus, quò dilucidior fiat hiſtoria) ac de motu Sẽdomirienſiũ atq; Cracouienſiũ nuncio, aduolarat: nihil enim de eo certi habemus. Is igitur facta manu ſuorum, crudeliter in eos, quos aduerſæ factionis eſſe didicerat, imò uerò promiſcuè, nulloq́ amici & inimici diſcrimine, cædibus & incendijs debacchabatur: & Vislicię belli ſede cõſtituta, in Cracouienſem oram populabundus excurrebat. Porrò aduerſarij Vslicienſe territoriũ uiciſsim infeſtabant.

Boleslai Maſouij crudelitas.
Henrici Barbati expeditio in minorem Pol.
Henricus principatum obtinet.
Scala Præginẽſis arx.

Venit tandem cum ualido exercitu Henricus, Boleslaũ Pudicum ſecum ducens: ac decedentibus metu Maſouijs, magno omnium ordinum conſenſu atq; alacritate ſuſceptus eſt: & Cracouienſem, Sendomirienſem, atq; Lublinenſem oram omnẽ facilè in ſuã redegit poteſtatem. Et quoniam per magnos ſumptus fecerat, paternus aũt Boleslai theſaurus à Conrado direptus erat, Cracouienſem quidẽ ditionẽ unà cũ principatu ſummo, permittẽte Boleslao, Hẽricus ſibi retinuit, Sendomiriẽſem uerò atq; Lublinenſem ei cõceſsit. Cũ aũt is nõ ſatis tutò ſe in uicinia Cõradi eſſe exiſtimaret, Scalã Præginenſem arcẽ cum ſuo territorio, in Cracouienſi tractu, ab Henrico, ubi cũ matre uitã degeret, impetrauit, & quinquenniũ fermè ibi uſq; ad Henrici obitũ exegit.

1234. ann.
Ploſcũ à Marchione Miſnẽſi interceptum & recuperatum.
Conradi expeditio in Cracouienſem oram.
Cracouia obſidetur.

Atq; eo quidẽ año, qui fuit poſt Chriſtum natum 1234. Conradus à Pruſsica expeditione reuertens, ſatis habuit exortũ domi inopinatũ bellum propulſare. Siquidẽ Miſnẽſis Marchio, cũ ipſe quoq; piæ aduerſus barbaros Ruſſos militiæ nomen dediſſet, Ploſcum arcẽ Conradi interceperat, incertum cupiditaténe ductus, an iniuria prouocatus. Sed eum Conradus cum filijs mox eiecit, multis de exercitu eius cæſis, multisq́; cum baſilica in quam confugerant, crematis. Inſequenti uerò æſtate, anno Chriſti 1235. Conradus in Henricum arma mouit: & proceres Cracouienſes atq; Sendomiriẽſes necquicquã ad defectionem ſollicitauit. Cum autẽ omnes à ſe alienos eſſe animaduerteret, admouens exercitũ propius Cracouiã, Scarbimirienſe & Prandocinenſe templa, & monaſterium Andreouienſe communiuit, præſidijsq́; firmauit. Deinde Cracouiam oppugnare adortus, in radice montis cui arx impoſita eſt, & ad mœnia urbis caſtra metatus eſt: templumq́ diui Andreæ, quod tunc ſuburbanum erat, caſtelli loco communiuit, primus Polonorum auſus Deo conſecrata templa impijs armis profanare. Habebat quidem Henricus magnas copias, ſed tamen uniuerſæ dimicationis diſcrimini rem non committebat, facilius & minori incommodo bellum ducendo debellari poſſe Conradum exiſtimans, propterea quòd ſibi domi bellum gerenti rerum omnium copia ſuppetebat. Hoſtibus cum longius frumentari & pabulari, aut domo ſupportare commeatum non ſine periculo neceſſe eſſet, diſpoſitæ ab Henrico turmæ ex inſidijs in pabulatores & frumentatores impetũ faciebãt. Qui uerò in præſidio

Cracouiæ erant, omnes oppugnantiũ conatus fruſtrabantur. Itaq; Conradus his difficultatibus implicatus, uaſtatis agris, incenſis pagis & uillis, nõ modico etiam uiciſsim detrimento accepto, in Maſouiam redit. Neq; tamen præſidia de quatuor, quibus diximus, locis deduxit. Verùm ea poſt Hẽricus, extructis & munitis è regione caſtellis, in anguſtum redegit. Illud uerò quod in templo diui Andreæ erat, longa obſidione ad deditionẽ cõpulit, & aduerſarios incolumes decedere permiſit. Agi deinde à procerib. de pace cœptũ, cõuentumq; ut Henricus iuxtà atq; Conradus tutela & principatus gubernatione ſe abdicarent, ac Boleſlai Pudici, qui iam pubeſcebat, arbitrio permitterẽt, utrũ ipſe ſibi curatorẽ ſumeret, cuius conſilijs in adminiſtrando principatu niteref. Facta poteſtate eueſtigio is patruo præterito, Henricũ ſibi delegit. Moleſtè id tulit Conradus, uerùm tamen præſidia ex pacto deduxit. Et deſponſas pridẽ filijs ſuis Henrici neptes, Cõſtantiã quidẽ natu maior Boleſlao, Gertrudim uerò Cazimiro uxores accepit, partitus inter eos, ac tertium Zemouitum, dominatũ ſuum, quibus quiſq; finib. poſt ſe dominaretur, ne quid diſsidij ſe defuncto inter eos oriretur. Ipſe uerò quoad uixit, nihilominus omnia adminiſtrauit. Hoc tẽpore Cazimirus dux Oppolienſium & Raborienſium, Miezislai filius, uita exceſsit, & Miezislaum atq; Vvladislaum filios ex Venceslaua uxore ſuſceptos reliquit. Quorũ Miezislaus cùm Iudithã Conradi Maſouij filiã uxorẽ duxiſſet, ſine liberis decedens, fratrẽ habuit ſucceſſorem. In Vngaria uerò Bela eius nominis quartus, Andreæ patri in regno ſucceſsit. Facta pace cum Conrado Henricus, quãuis principis ac ducis Cracouienſis & Sendomirienſis titulo abſtineret, tamẽ ſuo nutu eas regiones gubernabat, & magnã redituũ partẽ nõ inuito Boleſlao accipiebat, ut ſumptus in bellum factos cõpenſaret. Et rectè, utiliterq; multa de conſilij ſententia conſtituit: leges quaſdam improbas & peſtilentes, quæ auxiliares, uirginales, & uiduales dicebantur, ſuſtulit: meliores nonnullas ſanxit: eccleſiarũ immunitates confirmauit, Magiſtratus bonis & induſtrijs uiris mandauit: in maleficos & calumniatores ſeuerè animaduertit. Opatouiam uerò oppidum cum ſexdecim pagis, amotis inde Templarijs, in quorũ ditione fuerat, Lubuſſenſi epiſcopo iure ſempiterno adiunxit & addixit, aſſentiente Boleſlao. Quin & in Sileſia Borcum oppidum & territorium, & in maiore Polonia poſtea Cazimiriã cum quatuordecim pagis atq; dẽcimis eidem epiſcopo donauit. Quod quidem ille miſeratione epiſcopi feciſſe uideri poteſt, propterea quod et Landigrauius neſcio quis aliquanto prius arcem Lubuſſenſem cum oppido intercepiſſet, quemadmodũ Dlugoſſus memorat. Idem autem nõ multò pòſt prodit, à Villebrando Magdeburgenſi Archiepiſcopo eam ipſam munitionem expugnatã eſſe, propterea quòd is ab Henrico quarto Imperatore Romano, olim cum Criuouſto Boleſlao bellũ gerente eam captam, & eccleſiæ ſuæ donatã eſſe diceret. Verùm ab Henrico Pio poſtea, cum is patri Barbato ſucceſsiſſet, recuperatã eſſe. Quæ quidem nõ ſatis inter ſe congruunt, niſi hanc Archiepiſcopi Magdeburgenſis inuaſionem in Lubuſſum ad ſuperius tẽpus retrahamus, eandemq; eſſe putemus cum illa Lãdigrauiana, qui Archiepiſcopo eam munitionẽ quæſiuiſſe, uel ſibi quæſitam illi ex pacto tradere potuit: aut uerò poſt priorem illam interuerſionem, ab Henrico Barbato recuperatam fuiſſe exiſtimemus, & pro ea Henricũ illa, quæ dudum cõmemorauimus, epiſcopo Lubuſſenſi in compenſationem dediſſe, ſtatimq; eam rurſus amiſiſſe. Nunc quidem oppidum id, eſt in ditione Marchionis Brandeburgenſis. Fieri autem potuit uel librariorum, uel ipſius Dlugoſsi errore, ut Landigrauium ſcriberet pro Marchione, quem Germani Margrauium uocant. Cęterùm illud longè etiam inconuenientius, quod idem Dlugoſſus uigintiſex annis ante illa Landigrauij tempora Boleſlaum huius Henrici filium prodigum & luxu perditum Marchioni Brandeburgenſi illud ipſum territorum uendidiſſe, et ex eo tempore à Polonia alienatũ fuiſſe ſcribit. Quo quidẽ tempore necdum Henricus patri ſucceſſerat, nec ſcio an iam tum uxorem habuerit. Quin unicum is filium reliquit moriens, Henricum, non Boleslaum. Sed non unũ hoc eſt Dlugoſsi peccatum, in huius temporis hiſtoria. Sic enim ferè, homo alioqui diligens, hic omnia confudit & implicauit, ut in ueritate & ordine rerum explicando Delio, quod in prouerbio dicitur, natatore opus ſit. Niſi forte librariorum ea culpa eſt. Verùm de Lubuſsi alienatione nos inferius, ex eodem Dlugoſſo, ſuo loco referemus. Nunc ad curriculum reuertamur: ſi pauca prius de Iuone epiſcopo prætermiſſa reſumpſerimus. Is igitur cum in cõtentionem de loco cum Laurentio Vvratislauienſi epiſcopo (qui poſtea ex roſarum odore deceſsit) in ſynodo prouinciali ueniſſet, nec ei quamuis probanti prærogatiuã ſuam ſedis Apoſtolicæ diplomate Vvratislauienſis cederet, profectus iterũ ad Pontificẽ Max. quo tempore Conradus dux Maſouię principatum adminiſtrare cœpit, quemadmodum

Conradus reb. infectis diſceſſit.

Pax inter duces.

Cazimiri Oppolienſis mors & filij.

Bela quartus rex Vngariæ.

Henrici Barbati acta.

Leges malæ abrogatæ ab Hẽrico.

Opatouia Lubuſſenſi epiſcopo donata.

Borcum & Cazimiria eidem donata.

Laurẽtium epiſcopus roſarũ odore extinctus.

Cracouienſi epiſcopo metropolitica dignitas reddita, nec tamen retenta.

ſuperius attigimus, metropoliticam dignitatem Cracouienſi eccleſiæ, quam Lampertus Zula epiſcopus ante centum quinquaginta annos negligentia ſua amiſerat, recuperauit. Verùm cum Romam religionis ergo Peruſio profectus eſſet, reuertens æſtate media, ęſtu & itineris labore cōfectus, in morbū incidit: ex quo non multò poſt prope Mutinā deceſſit, cum duodecim annis epiſcopus fuiſſet.

Iuonis epiſcopi Cracouienſis mors.

Cuius corpus poſtea Cracouiā à Dominicanis fratrib. relatū, & in ipſorū templo conditū eſt. Nec poſtea curæ fuit ſucceſſorib. eius epiſcopis, ut metropoliticū honorē reſumerent. Vacauit aūt eo mortuo cathedra Cracouienſis

De Cracouienſi epiſcopatu lis.

biennio, propterea ꝙ Vislaus Coſcelecius canonicus, gente Zabauius, & magiſter Andreas Gryphius Scholaſticus, Marci palatini Cracouienſis filius, qui cū Iuone in Italiā pfectus erat, de ea litigarent, hic quidē prouiſione Pōtificis Max. ille uerò legitima electione nixus.

Vislaus epiſcopus Cracouienſis.

Ad extremū peruicit Henricus Barbatus, ut Vislao eā pontifex adiudicaret, Andreas uerò poſtea poſt Petrum Plocenſis epiſcopus factus eſt. In interregno aūt illo, ut ita

Cracouienſis baſilica arſit.

dicamus, baſilica Cracouienſis fortuito incendio in turri, quæ ex teſtamento Iuonis plumbo tegebatur, excitato cōflagrauit. Quā Vislaus poſtea inſtaurauit, & alterā turrim excitauit.

Poloniæ maioris motus.

Nūc iam ad maiorē Poloniā reuertamur. Dum Henricus de tutela Boleslai & principatu cum Conrado belligeratur, Boriuoius qui cum præſidijs in maiore Polonia relictus

Boriuoij impotentia & cædes.

erat, cœpit abuti poteſtate ſua. Etenim cum fines bonorū epiſcopi & eccleſiæ Poſnanienſis inuaderet, nec alijs iniurijs abſtineret, ac Paulus epiſcopus Poſnanienſis ex condicto Sremum ad eum ueniſſet, ut certorum hominum arbitrio ijs de rebus cum eo tranſigeret,

Paulus epiſcopus Poſnanienſis captus.

captus ab eo, & in uinculis habitus eſt. Verùm non impunè ei ceſsit uiolaſſe ſacroſanctā epiſcopi maieſtatē. Nam & epiſcopus cum fortè euaſiſſet, è cœtu Chriſtianorū eum eiecit, &

Vuladislaus Sputator Sremenſem arcem recepit.

Vuladislaus cū prædatoria manu, qua agros aduerſariorū & oppida uexabat, noctu à cuſtodibus in arcē Sremenſem intromiſſus, ipſum cum Sendiuoio nobili & potenti equite, multisq; alijs militibus, qui ad primum tumultum non diffugerant, obtruncauit: arcemq;, ne receptaculum deinceps hoſtibus ſuis eſſet, exuſsit. Tametſi Dlugoſſus uelle uidetur, alium ab illo, cuius ſuperiùs mentionem fecimus, hunc fuiſſe Boriuoium, Polonū, equeſtri familia ortum.

Henrici Barb. expeditio in maiorem Poloniam.

Henricus cognitis ijs, quæ in maiore Polonia gerebantur, à Cracouienſib. rebus eò conuerſus, ut Vuladislaum reprimeret, neq; ullam ei munitionem, ex qua bellū renouare poſſet, reliquam faceret, exercitum conſcribit: & ad Gneſnam, quæ adhuc Vuladislai præſidio tenebatur, ducit. Materia ferè & roboribus arx Gneſnēſis munita erat an-

Gneſna oppugnata, nec tamen expugnata.

tiquitùs, ſed egregiè tamen à militibus Vuladislai defendebatur: multiq; oppugnantium, cum ſub mœnia ſucceſsiſſent, ſaxis atq; alijs telis, aut contis etiam ſupernè icti cadebant. Erumpendo item ſæpius obſeſsi obſidentes magnis incōmodis afficiebant, ita ut iam ſegnius munia ſua obirent, & machinæ quædam ad expugnationem excitatæ (quas tamen bombardas fuiſſe, quæ poſteriùs inuentæ ſunt, credere non libet) ſuóne uitio collapſæ, an hoſtium ui diſiectæ, ruinam fecêre. Quibus incommodis permotus Henricus, & ad Sileſicæ ſuæ ditionis res componendas reuocatus, ſoluit obſidionem: & ad extremas ditionis ſuæ Sileſicæ oras contendens, in itinere apud Croſnam grauiter ægrotare cœpit: nec mul-

Henrici Barbati mors. 1238. ann.

tò pòſt, ritè ſacris myſterijs procuratus, diem clauſit extremum anno Chriſti 1238. Cuius corpus ad Trebnicienſe monaſteriū ab Henrico filio, cui Pio cognomen datū eſt, relatū,

Heduigis res humanas deſpexit.

honorificè ſepultum eſt. Nam Heduigis uxor in illo ipſo monaſterio degens, neq; ęgrotū uiſere, neq; mortui funus deducere, aut obuiā ei prodire uoluit, ne quo rerum humanarū commercio animus eius à diuinis auocaretur. Quin etiam cæteris, uiris iuxtà ac mulieri-

Henrici Barbati cum Heduigi uxore continentia.

bus plāgentibus & lamentantibus, ſola moderatè coniunctiſsimi mariti mortem tulit: impium eſſe, uoluntati diuinæ aduerſari, dictitans. Ac ne uiuentem quidem illum ſæpè adijt, niſi fortè ut egenis, & iniuria affectis opitularetur. Cōmuni enim cōſenſu totos ferè triginta annos diſiuncti & continentes uixêre.

Henricus quare Barbatus dictus eſt.

Ex quo tēpore Henricus barbā promiſit, atq; inde Barbatus uocitatus eſt. Sub illud tēpus ſtupēda, nec tamen inaudita prius, res in Cuiauia accidiſſe memoratur. Miezislaus enim ſiue Mieſco, Cōradi ducis filius, cui ꝓpter capitis intemperiē Coſsiſco cognomen fuit, cui pater Cuiauiā cōceſſerat, cū inopū, pupillorū

Mieſco Cuiauiæ dux iniuſtus à muribus abſumptus.

& uiduarū bona iniuſtè diriperet, indeq; quodā tēpore conuiuiū multis inuitatis præberet, ab ingēti multitudine muriū inuaſus: & fruſtrà naui fugiens, murib. fugientē etiam per aquas perſequētibus miſerabiliter perijſſe dicitur: exemplo futurus poſteris, ne ſe rapinis,

Vuladislaus Sputator mortuus.

iniurijs, & ſanguine miſerorum hominū ſaginent. Defuncto Henrico Barbato, adſpirare rurſus Vuladislaus ad amiſſum dominatum cœpit. Sed abhorrentibus ab eo uoluntatibus omnium præter paucos, & Henrico Henrici Barbati filio fauentibus, fidemq; ſuam

Vuladislai filij.

obligātibus, mœrore ac dolore animi in grauē morbum incidit, cum apud ſocerū eſſet in

Pomeraniã, & paucis diebus moritur, relictis Præmiſlo & Boleſlao, qui poſtea Pius dictus eſt filijs. Corpus eius Poſnaniã relatum permittente Henrico Pio, in baſilica (nam ita mandarat moriens) ſepultũ eſt. Poſt eius mortẽ Naclenſis & Vſceẽſis arx cũ territorijs ſuis in fide filiorũ eius permanſère. Gneſna uero deditione facta in poteſtatem Henrici uenit. Cæterum Conradus Maſouiæ dux Henrici morte ruſus in ſpem Boleſlai Pudici fratris filij opprimendi erectus, uexare ditiones eius clandeſtinis latrocinijs, ac mox etiã apertis excurſionibus cœpit. Ad cuius conatus reprimendos, Boleſlaus, ut externa quoq; auxilia ſibi adiungeret, ad Belam quartũ Vngarorũ regẽ legatos miſit: cuius legationis principes fuère Clemens Clementouius Caſtellanus, & Ianuſius palatinus Cracouienſis: noua cũ eo fœdera icit, ſiue adeo antiqua firmauit: filiã eius Kingã, quæ & Cunegundis dicta eſt, anno Chriſti 1239. uxorẽ duxit, puellã moribus & ſanctimonia uitæ nobilẽ. Dos ei quadraginta millium marcarũ fuit. Tali aũt coniuge beatus Boleſlaus, tamen primis nuptiarum diebus eam non attigit. Inde confirmata poſtea cõſenſu mutuo religione, ambo perpetuo uouère continentiã. Hinc Boleſlao Pudico cognomen inditũ. Poſt hæc aũt fœdera & nuptias, Conradus Boleſlaum bello laceſſere auſus non eſt. Verum Bydgoſtiã arcẽ in Cuiauia, quæ cum illo inter ipſum & Henricũ bello urgente, à Suentopelko Pomeranorũ domino intercepta erat, in poteſtatẽ ſuã redegit. Nec tamen quieuit Suentopelcus, quin poſtea tumultuaria excurſione Inovvladiſlauiã oppidũ, cõplures q; pagos circumcirca ferro et igni depopulatus eſt. Porrò a Pruſsis quietior iam erat Cõradus. Nam ij Cruciferorũ & uoluntariorũ quorundã Teuthonũ ducũ atq; etiã Pomeranorũ armis fracti, & in angu ſtũ redacti erant. Cæterum domi nõ ita tranquillas res habuit. Atq; id quicquid erat mali, ſua ſibi temeritate & furore præcipiti, falſa ſuſpicione inflãmato, acceſſiuit. Profectus erat Cazimirus filius eius Vvratiſlauiã, ut ſponſam & affines ſuos uiſeret: captusq; conſuetudine eius, diutius ibi, nequicquã reuocante patre, cõmoratus eſt. Suſpecta res ea Cõrado, ut eſt fere ſuſpicax & ſollicita tyrannis, eſſe cœpit, uerito ne quod filius cum Henrico ſocero (uiuebat em̃ adhuc) contra ſe & cæteros fratres conſiliũ iniret. Neq; enim adhuc Henrico, quamuis reconciliato, ac duplici affinitate ſecum cõiuncto, fidebat. Erat cũ Cazimiro Ioannes Zapla, iuris peritus, Vvladiſlauienſis & Plocenſis Scholaſticus, atq; ducalis Cãcellarius, cuſtos & moderator adoleſcentiæ a patre datus. Eum igit Cõradus, quaſi conſciũ ſiue adeo authorem conſiliorũ filij, literis reuocauit, captumq; cauſa nõ cognita in carcerẽ coniecit, ac mox quæſtionibus ſubiectum, eodem furore in patibulũ egit. Cuius cadauer cum Dominicani fratres (quos Ploſcũ Cõradus antè aliquot annos, condito eis monaſterio induxerat) depoſuiſſent, & Chriſtiano ritu funus deducerent, Agathia Conradi uxor, mariti furori ſuffragata, ereptum & in plauſtro duobus bubus contumeliæ cauſa uectum, noua furca ad id ex tempore ad ædem atq; monaſteriũ Dominicanorum ex aduerſo baſilicæ erecta, iterum appendi iuſsit. Nec tamen deterriti ſunt fratres Dominicani, quin iterũ id deponerent, atq; honorificè ſepelirent. In quo quidem euidenter diuina iuſtitia apparuit, ſceleſta & ſacrilega tyranni manu ad ultionem patrati prius à Ioanne illo ſceleris uſa, propterea quòd is iniuſtæ & nefariæ Chriſtini palatini necis autor, aut ſanè inuentor fuerat. Et ſanè huiuſmodi ferè ſunt ſuſurronum ac delatorum quibus aulæ & aures principũ patent, exitus. Hoc uerò Conradi facinus, & patratum in ſacerdotem Dei parricidiũ, Andreas Plocenſis epiſcopus, Marci palatini Cracouienſis filius, uindicare auſus non eſt, ne quid & ipſe à tyranno pateretur. Cæterùm Petrus Archiepiſcopus Gneſnenſis, cuius genus & familia non memoratur recognita, maiore animo uniuerſæ Plocenſi diœceſi facris interdixit. Quamobrẽ excanduit quidẽ primũ Cõradus, uerũ poſt ad ſe reuerſus, agnouit culpã, & Lenciciã ad Archiepiſcopũ, ut ille iuſſerat, uenit: de admiſſo ſcelere Archiepiſcopi arbitratu ſatisfecit: Louiciã uillã, cũ circũiacentibus ſyluis ſanè q; uallis, Archiepiſcopo Gneſnenſi ſempiterno iure donauit, ea quidem lege, ut is Plocenſis Canonicus ſemper eſſet, & libram ſiue marcã auri duci Maſouiæ eorum bonorũ nomine quotannis penderet. Vvladiſlauienſi item et Plocenſi eccleſijs idem Cõradus multã largitus eſt, atq; ita archiepiſcopus interdictũ ſuũ relaxauit, & Conradus dux ab delegatis Pont. Max. Gregorij IX. epiſcopo Vvratiſlauienſi, & Scholaſtico Cracouienſi, à crimine abſolutus eſt, cum ea quę Archiepiſcopo, & Vvladiſlauienſi atq; Plocenſi epiſcopis receperat ac donarat, unà cum filijs ſuis confirmaſſet. Id adeo 1240. Chriſti anno actum eſt. Circa hæc tempora Boleſlaus Pudicus, matris precibus adductus, cœnobiũ Cracouiæ fratrib. diui Franciſci Aſſiſinatis nouo tunc inſtituto uiuentib. Praga accitis, condidit: itemq; Pompo ſecũdus magiſter Cruciferorũ in arce noua Torunenſi: nec ita multo antè Theodorus palatinus Cracouienſis,

Henricus Gneſna potitus.
Conradus uexat terrã ſen. clandeſtinis.
Boleſlai fœdus & affinitas cũ Bela Vngarorum rege.
1239. ann.
Cunegundis uxor Boleſlai Pudici.
Coniuges continentes.
Boleſlaus unde uocatus ſit Pudicus.
Bydgoſtia intercepta & recepta.
Suentopelcus Cuiauiam populatur.
Pruſſorum uires fractæ à Teuthonis.
Ioannes Zapla Scholaſticus Plocenſis à Cõrado ſuſpẽſus.
Calumniæ pœna.
Interdictũ Archiepiſcopi in Plocenſi diœceſi.
Conradi pœnitentia.
Louicia Archiepiſcopo donata.
Archiepiſcopus Gneſnenſis Canonicus Plocenſis.
1240. ann.
Franciſcani ſodales.
Pompo ſecundus magiſter Teuthonicorũ in crepſia.

Sciricienſe monaſterium.

uienſis, gente Gryphius, qui Cedro uulgò appellatus eſt, in pago Sciricio, monaſteriũ Ciſtercienſib. monachis excitauit & locupletauit: quod in Ludimiro hæreditario pago ſuo ſub Carpatho monte prius ædificauerat: uerùm transferre coactus eſt, quòd locus ille in confinio Vngarorum ſitus, infeſtus eſſet latrocinijs, cuius monaſterij reditus Viſlaus & Prondota epiſcopi Cracouienſes attributis decimis quibuſdam auxerũt. Bronisius etiam comes gente Venatius, cuius inſigne eſt caput biſontis, in pago ſuo hæreditario Goſcicouo in Poſnanienſi diœceſi iiſdem Ciſtercienſibus monaſterium cõdidit, quod Paradiſum [illegible] tunc dici cœptum, etiam nunc eam appellationem retinet.

Paradiſi monaſterium.

Breſcenſe monaſterium.

Nec ita multo antè Breſcenſe etiam monaſterium ſupra Viſtulam, quinto à Cracouia milliario Præmonſtratenſibus monachis ab Iuone epiſcopo Cracouienſi conditum poſſeſsionibus ac decimis dotatum eſt. Conſecutum eſt deinde tempus, quo Polonia cuncta, dudum inteſtinis motibus atq; ciuilibus bellis exagitata, ferarũ etiam, barbararumq; gentium quaſi inundatione quadam noua miſerabiliter diuexata & afflicta eſt.

Tartari Poloniam uaſtant.

Zauichoſtium incenſum.

Sendomiria expugnata.

Coprivvnicienſe monaſterium direptum.

Tartari ad Scarbimiriam uſq; prædas agendo progreſſi.

Tartari nanq; Ruſsia, quemadmodum ſuo loco narrauimus, peruaſtata, & maxima ex parte ſubiugata, anno Chriſti 1240. Lublinentem oram in Polonia Ruſsiæ finitimam magno impetu inuaſerũt: exuſtaq; arce Lublinenſi, omnem illam regionẽ uſq; ad Viſtulam longè, lateq; depopulati, Zauichoſtiũ etiam arcem in ripa Viſtulæ ſitam incenderũt: indeq; in Ruſsiam reuerſi, depoſita tutò loco præda, quã ingentẽ abegerant & aſportarant, curriculo in Poloniã hyberno tẽpore reuerſi ſunt: trãſmiſſoq; Viſtula flumine glacie cõcreto, Sendomiriã expugnauêre: Coprivvnicienſe monaſterium diripuêre: utrobiq; præter ciues magnam agreſtium & nobilium multitudinem, quæ illuc cõfugerat, unà cum monachis interfecêre: progreſsiq; longius, nemine prohibente, per Viſliciam Scarbimiriam uſq;, quod oppidũ ſeptem milliarijs abeſt à Cracouia, peruenêre. Inde uerò in capite quadrageſimæ anni ſequentis omnis generis præda onuſti, ingentem etiam hominum utriuſque ſexus forma & ætate florentium, multitudinem, loris adſtrictam in morem pecudum præ ſe agentes reuertebantur. Continebat ſe Boleſlaus princeps Cracouiæ ſimul cum matre, nuſquam auſus tantæ hoſtium multitudini ſeſe opponere.

Poloni apud Turſcũ à Tartaris funduntur.

Cæterùm Vvlodimirus palatinus Cracouiẽſis coacta aliquanta manu, inſecutus abeuntes, apud Turſcum pagum, uno à Polanecio oppido milliario, ſtatiua habentes, ex improuiſo adortus eſt, & magnam in perturbatis & inopinata re perterritis, initio ſtragem edidit. Verùm poſtea Tartari animaduerſa noſtrorum paucitate, facilè multi paucos & multa cæde fatigatos, ſuperarunt: & cæſis nonnullis, reliquos in fugam uerterunt. Neq; tamen longius inſequi fugientes auſi ſunt, ueriti ne in inſidias præcipitarent. Interim aũt dũ pugnabãt Tartari, captiui diſciſsis uinculis in ꝓximas ſyluas effugerũt.

Captiui Tartarorum elapſi.

Porrò Tartari ſua ſtrage perculſi, metuentesq; ne maiorib. noſtrorũ copijs opprimerentur, raptim atq; tumultuariè ſeſe recipientes, & ſaucios, & ægrotos abijcientes, ꝓpe Secechouũ in magna ſylua, quæ Stremech dicit, aliquot dieb. delituêre, ut inſequentes fallerent. Inde poſtea in Ruſsiã rediêre.

Tartari iterũ bipartito agmine totam Poloniam peruaſtant.

Battus dux Tartarorum.

Batti uia.

Peta Tart. dux.

Vngaria cum finitimis prouincijs triẽnio uaſtata à Tartaris.

Nec multo poſt auctis maiorẽ in modũ copijs, iterũ pleni in Poloniã reuertêre. Et cum apud Sendomiriã biduo ſtatiua habuiſſent, quo plura populationib. cõplecterent, bifariã diuiſi ſunt. Ac pars quidẽ Loncicienſem & Cuiauienſem oram duce Kaidano uaſtarunt: cum reliquo uerò exercitu Battus ſummus eorum dux & imperator Sendomirienſem tractum, uerſus Camionã fluuium & Iliſzam arcem & oppidum epiſcopi Cracouiẽſis infeſtauit. Vnde & Batti uiam haud longè ab eo oppido nuncupari Dlugoſſus memorat. Tametſi Bonfinius de rebus Vngaricis, Battũ per id tempus cũ longè maximis copijs in Vngariã expeditionẽ feciſſe ſcribit, Petam uerò ab eo cũ parte exercitus miſſum ex Ruſsia, in Poloniam excurriſſe, ac deinde per Sileſiam & Morauiam in Vngariam ad Battum ueniſſe. Satis quidem conſtat, Tartaros Batto & Caidano ducib. per idem tempus Vngariam omnem cum finitimis Raſcia, Boſna, Croatia, & Bulgaria, toto triennio cædib. & incendijs deuaſtaſſe, Bela rege profligato, & in Dalmatiã fugato. At proceres & equites Cracouienſes, & Sendomirienſes, non ferentes chariſsimam patriã, ſe inſpectantibus, tam crudeliter uaſtari: parentes, uxores, & liberos ſuos dulciſsimos, omni genere contumeliæ affectos, uel miſerabiliter trucidari, uel in fœdam ſeruitutem abduci, uillas atq; penateis incendi, religiones ſanctiſsimas atque templa Dei Opt. Max. cædibus & libidinibus & ſanguine ſacerdotum pollui: Chriſti Ieſu Dei & hominis corpus cœlitibus uenerandum, impuris barbarorum pedibus conculcari.

Polonorũ clades apud Chmelicum à Tartaris accepta.

Hæc inquam non ferentes, ſimul autem conflictu Turſcenſi animati, facta manu Tartaris apud Chmelicum pagum non longè à Sidlouo oppido occurrunt, eo quidem propoſito, ut uel corporib. ſuis uiam ipſis ad ulteriora obſtruerent. Tartari ubi de aduentu Polonorũ cognouerunt, duas acies

inſtruunt

inſtruunt: quarum altera magno cum clamore in noſtris aduenientes procurrens, ut mos eſt genti, prælium commiſit. Altera in ſubſidijs erat, ut laborantibus ſuis ferret opem. Noſtri, quòd pauci erant, ſimplicē aciem inſtruxerant, & omnes pariter pugnam capeſſebant. Et læuum quidem cornu Cracouienſes cum Vvlodimiro palatino & Clemente Caſtellano Cracouienſi tenēbant. In dextro autem Pacoslaus palatinus, & Iacobus Rauborij filius Caſtellanus, Sendomirienſibus ſuis præerant. Pugnatum eſt horis aliquot acriter: ad extremum tartari multis fortibus uiris amiſsis, cedentes ad ſubſidiariam aciem ſeſe recepere, noſtris alacriter inſtantibus, & debellatum eſſe credentibus. Ibi uerò denuò inſtauratur prælium. Tartari integri & recentes feſsis & saucijs ſuccedunt, noſtri primo ſucceſſu freti, extremum conatum faciunt, ut aut plena uictoria potiantur, aut uerò honeſtè pro patria mortem oppetant. Tandem amiſsis ducibus & fortiſsimis quibuſq; militibus ad paucos redacti, terga dedere: & itinerum notitia, ſyluisq; tecti, euaſere. Ceciderunt eo prælio inter cæteros maximè nobiles & præſtātes, Chriſtinus Sulcouicius, Albertus Stēpocius, Nicolaus Vitouius, Zementa, Grābina, & Sulislaus. Factum eſt autem hoc prælium decimaoctaua die Martij. Continebat ſe per id tempus Boleslaus Pudicus cum Grimislaua matre & Kinga uxore in arce Cracouienſi. Sed accepto nuncio de clade ſuorum, in Vngariam cum familia & ſuppellectili, raptim collectis ſarcinis, ad ſocerum profugit, nihil tuti Cracouiæ & in tota Polonia à barbarorum furore ſibi ducens. Sed cum Vngariam quoq; maior etiam uis eorundem barbarorum infeſtaret, ad fines Poloniæ ſe recepit, & in Pienina arce ſupra Donaiecium fluuium, haud longè ab oppido Sandecia ſub Carpatho monte ſita, aliquandiu commoratus eſt. Principis exemplo plurimi mortales, ditiores præſertim, partim in Vngariam, partim in Germaniā diffugerunt. Tenuiores uero in ſyluas, mōtes, & paludes ſeſe abdiderunt. Porrò Tartari poſt Chmelicenſem uictoriam ad Cracouiā contenderunt, quòd eam urbem caput Poloniæ ac domicilium principis eſſe didicerant: & cum uacuam defenſoribus reperiſſent, flammis in tecta ſæuierunt. Templum tamen diui Andreæ duabus turribus munitum, quod etiam tum extra oppidum erat, egeni ac debiles, qui in id ſe receperant, interfectis ſupernè compluribus barbaris, qui propiùs acceſſerant, defenderunt. Neq; enim immorari Tartari in expugnatione templi uoluerunt, ne quid ſpacij darent alijs ad colligendum ſeſe, aut fugiendum. Sed in Sileſiam ingreſsi, cum diſiectos Odræ pontes reperiſſent, compactis ex tempore ratibus, apud Rauboriam flumen traiecerunt. Seruabat ripam ulteriorem Miezislaus, dux Ratiborienſium, Cazimiri filius, cum parua manu. Is igitur in eos qui primi amnem tranſmiſerant, facto impetu, magnam in eis ſtragē edidit: ſed reliquo exercitu celeriter nauigando pariter & natando (ualent enim ea re ipſi iuxtà ac equi ipſorum) ſuperueniente ceſsit, & Legniciam ad Henricum Pium, Barbati filium, qui ibi cogebat exercitum, ſe recepit, & cum eo ſe coniunxit. Tartari uerò continuato curſu ad Vvratislauiam, quòd oppidum oræ illius primarium eſſe acceperant, feſtinarunt. Verùm id incenſum repererunt. Oppidani namq; cognito aduentu barbarorum, munitioni oppidi diffiſi, ſuppellectili ſua, frumēto, & commeatu cætero in arcem comportato, id reliquerant: milites uerò qui in præſidio arcis erant, uacuum, ne hoſtibus prædæ uel receptaculo eſſet, incenderant. Quam ob rem indignati Tartari, arcem obſederunt. Sed fruſtrà conſumptis diebus aliquot, cum obſeſsi ad longiorem etiam obſidionem perferendam non imparati eſſe uiderentur, irrito cœpto inde ſimiles fugientibus abierunt, diuino, ut poſtea compertum eſt, oſtento perterriti: quod fuit huiuſmodi. Ceslaus unus de comitibus Iuonis epiſcopi Cracouienſis Romæ diui Dominici uitæ inſtitutum profeſſus, præerat conuentui Vvratislauienſi apud diui Adalberti. Et ad primū tumultum cum cæteris ſodalibus in arcem confugerat. Eo igitur iugibus precibus & lachrymis Dei miſericordiam, & præſentis periculi depulſionem implorante, ecce columna ignea cœlitùs apparuit, & ſtatiua Tartarorum, omneq; territoriū ingenti atq; terribili fulgore colluſtrauit. Hoc miraculo barbari perterrefacti, nihil cunctati, obſidionem ſoluerunt: & Legniciam, ubi Henricum ducem cum magnis copijs & auxilijs eſſe cognouerāt, contenderunt, auctis uiribus ſuorum aduentu, quos in Lencicienſem & Cuiauienſem tractum excurſionem feciſſe ſuperiùs memorauimus. A quibus etiam Vitouienſe monaſterium in tractu Siradienſi direptum, & monachæ omnes, præter tres quæ in ſyluam profugerant, interfectæ ſunt. Vnde poſtea quæ ſuperfuēre Buſco cum locum commutarunt, & monachi eiuſdem ſectæ locum illum incolere cœperunt. At Henricus aduentu hoſtium cognito, obuiam eis progreditur, procurato ſacris myſterijs exercitu, eo quidem animo, ut aut uinceret, aut fortiter pro aris atq; focis, aut pro populo ſuo dimicans occumberet,

Boleslai Pudici fuga.

Pienina arx.

Cracouia incenſa à Tartaris.

S. Andreæ templum defenſum.

Sileſia à Tartaris uaſtata.

Vratislauia incenſa.

Tartari ab arce Vratislauienſi refugerūt.

Miraculum.

Vitouienſe monaſterium direptum.

Buſcenſe monaſterium.

non modò non deterrente,ſed etiam atq; etiam hortante matre Heduigi, quæ futuri præſcia,tamen diuinæ uoluntati repugnare nefas eſſe ducebat. Quinq; autem agminib. exercitus eius conſtabat.

Henrici exercitus.

In primo erant cruce ſignati ex uarijs gentibus ſummi pontificis autoritate & cohortatione poſt cladem ſuperioris anni collecti: cum quibus ordinati erant foſſores ex metallis Goltbergenſibus. Cui agmini præerat Boleslaus Dipoldi Marchionis Morauiæ filius. In ſecundo erant maiores Poloni & Cracouienſes nōnulli, quos quidem ducebat Sulislaus Vvlodimiri palatini Cracouienſis frater. In tertio erat Miezislaus dux Ratiborienſis & Oppolienſis cum ſuis copijs. Quartum tenebat Pompo Magiſter Pruſsiæ,cum ſuis Cruciferis. In extremo erat ipſe Henricus, cum flore militiæ Sileſicæ & Polonicæ,& mercenarijs externis. Totidem Tartari fecerunt.

Prælium cum Tartaris apud Legniciam.

Tartari fugiendo pugnant.

Eſt ſub Legnicia planicies ſpacioſa ad Nyslam amnem,quæ bonus campus dicitur. In ea igitur concurrunt acies,primiq; cruce ſignati(nam id ab Henrico impetrarant)pugnam ineunt,& primos barbarorū præcurſores facile fundunt. Verum illis ſiue pulſis,ſiue de induſtria cedentibus(etenim fugiendo pugnare genti maximè uſitatum eſt)primum illud agmen cruce ſignatorum,productum longius à ſuis, & à multitudine barbarorum circundatum, denſo imbre ſagittarum obruitur,ita ut pauci inde euaderent: magna ſiquidem ex parte nudi erant.

Sagittæ Tartarorum penetrant loricas & thoraces atq; galeas.

Tametſi ne loricæ quidem,aut thoraces,aut galeæ ſatis uim Tartaricarum ſagittarum ſuſtinent. Ibi & Boleslaus dux inter primos pugnans cecidit. Succedit alterum agmen ex duobus iunctum,cui dux Oppolienſis & Sulislaus præerant. Atq; id facto impetu in hoſtes in cæde primorum exultantes,magnam ſtragem edidit,cum baliſtarij contra ſagittarios eorū conſtitiſſent. Quod animaduertentes Tartari,duo item agmina ſuis laborantibus ſuccurſum ſubmittunt.

Stratagema Tartarorum. Sileſiorum & Polonorum fuga.

Neq; tamen ſegnius noſtri pugnam cient,donec quiſpiam de exercitu Tartarorum eques ab latere noſtris ex improuiſo apparens, Polonica lingua,ut fugerēt identidem uociferatus,eos conturbauit,& in fugam cōuertit,orto fugæ initio à Miezislao Oppolienſi,qui uocem illam amici eſſe,ſaluti ſuorum conſulentis, quaſi iam reliqua agmina à barbaris deleta eſſent,credidit. Ibi Henricus nihil ſuorum ſtrage,fugaq; deterritus,extremo agmine cum Cruciferis coniuncto fugientes,inſequētium Tartarorum impetum excipit: inſtauratoq; prælio,Tartaros uiciſsim premit. Succurrit & Battus,ſiue Petaſius,uehementer debilitatis. Certatur utrinq; totis uirib. pro uictoria: exæquataq; rurſus aliquandiu pugna,tandem Henrici res uirtute militum,meliore loco eſſe cœperant.

Tartari uincunt Polonos magicæ artis præſidio.

Ibi Tartari fugam neutiquam ſimulatam capeſſunt. Inſtant noſtri fugientibus. Erat in extremo illo agmine inter alia ſigna uexillum inſigne,cuius pictura X Græci elementi figuram præſeferebat: in cuſpide uerò imago erat tetra,nigraq; capitis humani barbati. Id igitur uexillum cum ſignifer uehemētius quateret, fumum atq; nebulam denſiſsimam & fœtidiſsimā exhalabat. Ea nebula non modò aſpectum barbarorum noſtris adimebat, uerùm etiā odore teterrimo eos enecabat: totumq; adeò exercitum noſtrorū nouitate & miraculo rei ſtupefactum perturbauit.

Tartari magica arte multū utuntur.

Incantationibus id quibuſdam Tartari effecerāt. Quibus iuxta ac ariolationibus atq; diuinationibus cæteris cum alias,tum in bello plurimum utuntur. Ex humanis etiam extis de futuris euentibus coniectare ſoliti. Tunc uerò barbari ubi noſtros trepidare ſenſerunt,cohortati ſeſe inuicem,impreſsionem in eos faciunt: perturbatiſq; ordinibus magnam cædem faciunt:in qua Pompo Magiſter Cruciferorum cum fortiſsimis quibuſq; ſuorum occubuit.

Pompo magiſter Cruciferorum Pruſsienſium occiſus. Henrici fuga & cædes.

Diffugiunt cæteri ex acie,præter eos qui circum ducem erant. Nam is turpe ratus fugere,non inultus mori uolebat. Ad extremum tamen,cum aliquandiu fortiter pugnans hoſtium uim ſuſtinuiſſet, perſuaderi ſibi paſſus eſt, ut ſe melioribus rebus ſeruaret: perruptiſq; hoſtilibus cuneis, quatuor tantum comitantibus,nempe Sulislao,de quo ſuperiùs,Clemente palatino Glogouienſi, Conrado Conradi, & Ioanne Iuani filijs,nobilibus & fortiſsimis uiris,iam periculum euaſurus eſſe uidebatur, cum ſubitò fortuna conatum eius deſtituit. Equus enim cui inſidebat, multis uulneribus in prælio acceptis,debilitatus concidit. Et quanquam Ioannes alium ipſi,à cubiculario eius petitū, ſubminiſtrarat,tamē dum inſequentes & obuios barbaros ferro ſummouet, & in prementem ſe maximè Tartarum ſublato brachio gladium uibrat,ab alio quodam haſta ſub aſcella ictus,moribundus de equo defluxit. Ibi barbari inconditum clamorem attollunt, deductumq; per manus Henricum ad alterum baliſtę iactum,capite plectunt,& cadauer nudū detractis armis & ueſtimentis relinquūt. Tres quoq; illi,qui eum fugiētem comitati ſunt, pugnantes cecidêre.

Poloni Ioānis fortitudo.

Nam Ioannes impoſito in alium equum duce, ferro per medios hoſtes uiam ſibi atq; duci patefaciens,ſaucius cum duobus miniſtris uix euaſit. Quem cum nouem Tartari pertinacius ad unum milliarium perſequerētur, nactus Luſmanniū quendam,

dam,

dam, & ipſum cum duobus fugientem, conuerſus, & eius ope fretus, octo de perſequentibus ſe Tartaris peremit, nonum captiuum abduxit. Tantus autem eo prælio interfectorum Christianorum numerus fuit, ut ſingulis ſingulæ auriculæ à Tartaris præciſæ, nouem ingentes ſaccos explerent. Inter quos inprimis clari Poloni fuêre, Stephanus Virbenius cum Andrea filio, Clemens Pelcinicius Andreæ filius, Thomas Piotricouicius, & Petrus Kuza. Henrici caput haſtæ infixum Tartari ad arcem Legnicienſem (nam oppidũ noſtri iam antè cremarant) accedentes prætulerunt, deditionemq; ꝑ eos qui in præſidio cum liberis Henrici erant, poſcebant. Quam cum negarent illi, uaſtatis per circumitum uillis atq; pagis, receſſerunt ad Othmuchouũ: ubi cum quindecim diebus ſtatiua habuiſſent, Ratibonenſem oram repetita excurſione uaſtarunt: ibiq; octo dies commorati, in Morauiam inuadunt. Quam cum nemine prohibente & Venceslao rege in Bohemia deliteſcente, amplius uno menſe uſq; ad Auſtriæ & Bohemiæ fines crudeliter diu exauſiſſent, in Vngariam ſuperatis montibus atq; ſyluis peruenerunt. At Henrici corpus poſt diſceſsionem Tartarorũ, inter cadauera, ſex digitorum in læuo pede argumento, Anna uxore indicante inuentum: cum alijs nonnullis nobilioribus Vuratislauiam deductum, & in ſancti Iacobi, quod monaſterium Franciſcanis ipſe inchoauerat, Anna uero uxor poſtea conſummauit, honorificè ſepultum eſt. Cæterum Heduigis mater, quæ monaſterij Trebniciẽſis munitioni diffiſa, Croſnam unà cum grege monacharum & Anna nuru, ſub aduentum barbarorum ſe receperat, nihil nuncio cladis & interfecti filij cõmota eſt. Quin monachas & nurum lamentantes & pectora plangentes comiter conſolata, minimè deiecto uultu gratias egit Deo, quòd eius munere talem filium peperiſſet, cuius ipſa uiuẽtis pietatem ſummam in ſe experta ſemper eſſet, quiq; ad extremum pro religione et populo ſuo uitam alacer profeciſſet. Fertur autem cum Henricus exercitum Legnicia contra Tartaros educeret, ſaxum grande è culmine templi uirgini Chriſti matri dicati ante pedes eius decidiſſe, ita ut parum abfuerit quin eum extingueret. Quæ res infauſti ominis uulgo iudicata eſt.

Stragis magnitudo. *Legnicia arx defenſa.* *Tartari Morauiam infeſtarunt.* *Henrici cadauer inuentum.* *Heduigis conſtantia.* *Omen infauſtum.*

Henrico Pio cæſo, Boleslao Pudico nuſquam comparẽte, oppidis, uicis, atq; pagis ad uaſtitatem redactis, nobilitas Cracouienſis & Sendomirienſis deteriora etiam timens, quod ſine principe & magiſtratibus eſſet, inito conſilio, Boleslao Caluo Henrici Pij filio natu maximo principatum detulit. Atq; is princeps factus, ſtatim magiſtratus creauit: plerique enim tempeſtate illa Tartarica deſiderati erant, Clementemq; de Ruſcia Sulislai filiũ, gente Gryphium, Cracouienſem palatinum fecit. Quod cum accepiſſet Conradus dux Maſouiæ, permoleſtè tulit, alienum ſibi Cazimiri principis filio, Leſci albi fratri in principatu prælatum eſſe. Itaq; colloquium à Suentopelco Pomeranorum duce petijt, fœdus cum eo percuſsit, auxiliaq; ab eo contra Boleslaum Caluum impetrauit. Nam ipſe Suentopelcus negauit ad id bellum ſe poſſe proficiſci, alijs curis & occupationibus diſtentum, de quibus paulò inferius memorabimus. Interim autem dum Conradus in apparatu belli occupatus eſt, Tartari ex Vngaria per Scepuſienſem tractũ excurſione facta in Poloniam, Cracouiam inexpectati aduolarunt: direptaq; urbe, et maiore quàm prius cæde hominum facta, cum ingenti præda in Vngariam per Oſuencimẽſe territorium citi reuerſi, atq; ibi tres annos commorati ſunt. Cõradus uerò dux omnibus ad bellum ritè comparatis, accitiſq; Pomeranorum auxilijs, in Sendomirienſem, ac deinde in Cracouiẽſem tractum duxit exercitum: & facilè munitiones omnes, opera Zegotæ gente Toporij, eiuſq; familiç & clientium, dedentibus ſeſe ultro omnibus, in ſuam redegit poteſtatem. Cæterum Clemens palatinus Cracouienſis, & alij qui cũ Boleslao ſentiebant, cũ impares eſſent conatib. Conradi reprimendis, Scalenſem arcem ualido præſidio tenuerunt. Nec eos Conradus oppugnare tũc adortus eſt: ſed Cracouiam ueniens, arcem muniuit: conſtitutiſq; rebus, in Maſouiam redijt. Aduenit mox Boleslaus Caluus cum exercitu ſuo, & Germanis mercede conductis, recuperaturus ereptum principatum. Cum autem Cracouienſem arcem expugnare niteretur, re cognita, ſuperuenit iterum Conradus cum maioribus copijs: cum quibus Boleslaus Caluus congredi nõ auſus, in Sileſiam ſe recepit. At Conradus Scalam admouit exercitum. Nec mora, Clemens palatinus deſtitutum ſe ope Boleslai cernẽs, petita, impetrataq; à Conrado uenia, arcem ei dedidit. Potitus iam omni principatu Conradus, cum belli ſumptibus exhauſtus eſſet, grauia mox uectigalia & exactiones non modò oppidanis & agreſtibus, uerùm etiam equeſtri & ſacerdotali ordini impoſuit: ac ne ocio ad res nouandas inuitarentur, in reficiendis ueteribus, & extruendis nouis munitionibus acerbè uulgus exercere cœpit. Quę poſt tantas clades atq; calamitates à Tartaris illatas, famemq; grauem, cum pergrauia & intolerabilia omnibus uiderẽtur, magnũ odium

Boleslaus Caluus ad principatũ uocatur. *Clemens de Ruſcia palatinus Cracouienſis.* *Tartari Poloniam populantur, & Cracouiam diripiũt.* *Conradus Maſouiorum dux principatum inuadit.* *Scala arx Conrado dedita.* *Conradus aſperiori dominatu Cracouienſes à ſe alienat.* *Fames in Polonia.*

Conrado conflarunt. Redierat is fortè in Maſouiam. Ibi proceres Cracouienſes clàm de eijciendo ipſo conſilia ineunt: nonnullos conſcios, qui Boleslaum Pudicum perquirerent, dimittunt. Atque is de uoluntate & ſtudio ſuorum certior factus, reditum parabat, ac de Vngaris auxiliarem manum cogebat. Porrò Conradus cum alienatos eſſe à ſe Cracouienſis & Sendomirienſis conuentus animos accepiſſet, ac de conſilio reuocandi Boleslai Pudici & eijciendi ſui perſenſiſſet, properè accurrit cum non contemnendo comitatu ſuorum: diſsimulatoq; conſilio, comitia apud Scarbimiriam indixit. Ad quæ cum frequentes proceres & equites conueniſſent, capiuntur quidam ex eis nobiliores, qui contra Conradum ſentire uidebantur, & in Maſouiam uincti abducuntur. Cæterùm Clemens palatinus cautior, et aduentum Conradi celerem, comitiaq; illa æſtate media præter morem indicta, ſuſpecta habens, cum Sulcone & Theodoro fratribus & alijs nonnullis ad Boleslaum Pudicum, qui in Pienina arce in Vngariæ finibus ad eum diem latuerat, profugit. Nec ſanè multo pòſt prima die menſis Augusti, illi qui in Maſouiam abducti erant, fractis compedibus, in tempeſta nocte cum euaſiſſent, omnem ſuorum multitudinem palàm contra Conradum concitabãt. Eorum reditu cognito, Clemẽs palatinus confeſtim aduolat: & facta manu, coniunctiſq; uiribus, Cracouiam in poteſtatem ſuam redigunt, eiecto Conradi præſidio. Subſequitur Boleslaus Pudicus cum uxore. Cui ueniendi ingens multitudo hominum omnis ordinis, ętatis, atque ſexus exultans atq; gratulabunda obuiam ſeſe effudit. Et mox proceres authore ac principe Prendota epiſcopo Cracouienſi, gente Odrouanſo, cognomento Bialaſſouio, qui nuper Vislao Coſcelecio defuncto ſucceſſerat, nouum iuſiurandum principi dicunt. Quo conſenſu permoti, qui arces & munitiones pro Conrado tenebant, Boleslao eas reddiderunt. Factus autem certior Conradus de defectione minorum Polonorum, ac de reditu Boleslai Pudici, magnis itineribus Cracouiam accurrit: cumq; uideret Boleslaum Cracouienſis arcis munitione (neque enim ſpacium cogendi exercitus habuit) ſeſe cum præſidio continere, obſidere eum cœpit: & quòd longius ductam iri obſidionem, neq; ſatis uirium ſe ad bellum in hoſtico gerendum habere ſentiebat, templis D. Andreæ, & D. Georgij, quod ex aduerſo arcis in eodem colle ſitum eſt, ſed tunc extra munitionem arcis erat, caſtellorum loco uallis atq; foſſis cõmunitis, cõmendataq; cura exercitus & obſidionis Boguthę equiti Cracouiẽſi, qcũ ipſo ſentiebat, in Maſouiã, ut mox maiores copias abduceret, receſsit. Nec mora Boguthę mutata fide, de templis pręſidia deduxit, obſidionẽq; ſoluit. At Conradus conſcripto maiore exercitu, accitis etiam in auxilium Præmislo Poſnanienſi, & Miezislao Oppolienſi ducibus, Lithuaniſq; item & Iazygibus ſiue Iaſuingis barbaris, tractum Sendomirienſem populabũdus ingreditur. Ac de Lithuanis quidem, quínam ſint, ſuperius memorauimus. Iazyges uerò ſiue Iaſuingi eiuſdem cum Lithuanis linguę, ut uolunt nonnulli, eorũdemq; morũ & religionũ fuêre, & ad Auſtrũ finitimas Polonię ſyluas incoluêre. Quę regio à noſtris Poleſſe ſiue Podleſſe, quaſi ſubſyluana uocatur: alij Podlaſſe, quaſi Lachis, hoc eſt, Polonis finitimam dici uolũt, cuius caput eſt Drohicinum oppidum. Gens bellicoſa admodum contemptrixq; mortis: uerum pugnandi cupiditate et pertinacia ad paucos redacta, ac deinde deleta eſt à noſtris, quemadmodum inferius exponemus. Fuerunt etiã Dacis & Pannonib finitimi Iazyges Metanaſtæ. Neſcio an ijdem cum his: & an illinc huc, an uerò hinc illud aliquãdo cõmigrârint. Hos igitur populos Conradus dux tũc contra Boleslaũ exciuit. Nec Boleslaus committendũ ſibi eſſe exiſtimauit, quin ſua defenderet. Itaque magna celeritate quantũ poteſt exercitũ comparauit, in quo erãt & Vngari: & ad Suchodolum pagũ Cõrado occurrens, q̃uis eſſet uiribus longè inferior, tñ pugnãdi copiã fecit. Et fauit ſanè iuſtiori cauſæ Deus, hominumq; preces pro Boleslao paſsim ſupplicantium exaudiuit. Commiſſo enim prælio, numeroſus ille Conradi exercitus cum ducibus ſuis à Boleslao fuſus, & in fugam actus eſt. Victorq; uictoria moderatè uſus, neq; fugiẽtes longius perſecutus eſt: & ſaucios benignè recreauit, & captiuos dimiſit. Cuius quidẽ moderationis fructum mox conſecutus eſt. Etenim ſtatim reliqui de nobilitate Sendomirienſi, qui Conradi partes ad eam diem pertinacius tutati erãt, unà cum munitionibus quas obtinebant, in poteſtatem Boleslai uenêre. Conradus uerò, qui Prendotæ epiſcopo Cracouienſi extrema quæq; dudum comminatus erat, quòd ipſo authore eiectum ſe eſſe non ignorabat, turpiter uictus, in Maſouiam ſe cum Cazimiro filio, cæteris domos ſuas dilapſis, recepit. Boleslaus recuperatis omnibus quæ abſens amiſerat, Cracouiam reuertens, ingenti omnium gratulatione exceptus eſt. Nec in maiore Polonia poſt Tartaricum bellum quietæ res fuêre. Nam poſt interfectum Henricum Pium à Tartaris, cum Boleslaus

Caluus

Boleslaus Pudicus reuocatur.

Comitia Scarbimiriæ.

Cracouienſes proceres & equites capti à Conrado, & elapſi.

Boleslai Pudici reditus.

Prendota epiſcopus Cracouienſis.

Boleslaus Pudicus principatum recuperat.

Cracouienſis arcis obſidio.

Boguthæ defectio.

Conradus bellum infert Boleslao.

Iazyges ſiue Iaſuingi qui'nam fuerint.

Poleſſe ſeu Podleſſe, ſiue Podlaſſe.

Drohicinum.

Iazyges Metanaſtæ.

Prælium apud Suchodolum.

Boleslai uictoria & moderatio.

Conradi fuga.

Caluus filius eius natu maximus dominatum ſuſcepiſſet, grauis nobilitati & cetere multitudini eſſe cœpit, atque externos indigenis, Teuthonas Polonis, & quidem infimos optimatibus præferebat: in hos perparcus & reſtrictus, in illos munificus & liberalis, ita ut honores quoque & magiſtratus eis mandaret: et quòd ſine modo familiaritate eorum delectaretur, in conſilium quoque eos adhibebat. Malè hæc res Polonorum proceres habebat. Itaque queſti inter ſe de faſtu ducis, & contemptione ſui, celeriter contra eum, authoribus Bogundo palatino Poſnanienſi, Cecundo Gneſnenſi, Thoma Poſnanienſi Caſtellanis, & Domaratho iudice, conſpirarunt: & conuentu apud Poſnaniam facto, Præmiſlum & Boleslaum Vvladislai Sputatoris filios bonæ indolis iuuenes, acciunt: abdicatoque Boleslao Caluo, duces eos ſibi conſtituunt. Commorabantur autem ij in arce Vſcenſi, quam de patrimonio ſolam habebant reliquam. Naclum enim Suentopelcus auus maternus eis per fraudem ademerat. Venientibus ijs traduntur arces & munitiones, una excepta, cui Præmentæ nomen. Cuius præfectus in fide Boleslai Calui perſtabat. Quam tamen haud ita multo poſt nobilitas expugnauit. Tulit eam iniuriam & contumeliam non iniquiſsimo animo Boleslaus Caluus, ſuadente auia Heduigi, quæ & antea maritum, & poſterius filium ab eo dominatu fruſtrà auocauerat, & tunc nepoti, ne iniuſtè iuſtis heredibus olim ereptum retineret, aut repeteret, perſuaſit. Quin is poſteriori tempore affinitatem etiam cum Præmislo contraxit, collocata ei in matrimonio ſorore ſua Elizabetha una de quinque. Verùm id poſt mortem Heduigis actum eſt. Vix enim uno anno ea poſtea uixit. Nam altero poſt maritũ obijt, qui fuit a Chriſto nato 1243. ſeptimo Idus Octobris. Corpus eius, quod croceum dum uixit, propter rationem uictus duram atque tenuem, aſsiduaque ieiunia, fuerat, poſt mortem inſolito ſplendore, coruſcaſſe fertur, Deo perhibente teſtimonium ſanctimoniæ & pietati eius. Quanquam tertio demum & uiceſimo anno poſt, à Clemente pontifice maximo in numerum ſanctorum, examinato bene ac diligenter negocio relata eſt. Sepulta eſt autem Trebnicæ. Cruciferi quoque Teuthones eodem tempore, hoc eſt poſt Tartaricam illam inundationem, cum Pomponij apud Legnicam interfecto Henricum de Vida magiſtrum ſuffeciſſent, non modò Pruſsiam bello quæſitam, ſed etiam ea quæ initiò à Conrado duce acceperant, penè amiſerunt Suentopelci fraude, & mox aperto bello. Nam cum ij inuitati à Conrado contra Pruſſos cum barbaris bellum uaria fortuna geſsiſſent, nunc uictores, nunc uicti, & arces atque oppida quædam ipſi condidiſſent, quædam de hoſtibus cepiſſent, atque ex his nõnulla rurſus amiſiſſent, & quodam tempore in barbarorum magna ſtrage uicti, cæſique, in arctum redacti eſſent, ad extremum tamen multis Germaniæ principibus opem ferentibus magna ex parte Pruſſos debellatos domuerunt, & ad recipiendam religionem Chriſtianã adegerũt. His eorum ſucceſsibus inuidens Suentopelcus, ſimul autem ſibi ac dominatui ſuo metuẽs, Pruſſos clàm partim ad bellum, partim ad defectionem atque rebellionem ſollicitauit: & quo magis eos ſibi obnoxios, & Cruciferis inimicos & irreconciliabiles hoſtes redderet, perſuaſit ijs, qui Chriſtiani iam facti erãt, ut religionem Chriſtianam, quam inuiti ſuſceperant, rurſus abijcerent: Germanoſque & Polonos omnes, qui uel negociabantur apud ipſos, uel etiam domicilia in Pruſsia fixerant, conſtituta certa die trucidarent. Quæ cùm illi impigrè peregiſſent, munitioneſque omnes, præter Balgam & Elbingam, interfectis ubique præfectis, & præſidijs, in poteſtatem ſuam redegiſſent, Suentopelcum belli ducem creant, eique parituros ſe eſſe recipiunt. Accepit lubens delatum imperium Suentopelcus, confeſtimque obſeſsis terreſtribus iuxtà ac fluuialibus, quicunque Crucifericarum eſſent partium, ſiue in Pruſsiam proficiſcerentur, ſiue inde fugerent, excipiebat & necabat: coactiſque celeriter Pruſſorũ atque Pomeranorum ſuorum copijs, Culmenſem tractum omnem ferro & igni uaſtauit, ubi ad quatuor millia hominũ partim occidit, partim captiua abduxit. Nec integrum quicquam in eo tractu, præter Toruniam, Culmam, ſiue Chelmam, & Razinum, arces quibus potiri non potuit, reliquit. Neque eum authoritas Guilelmi epiſcopi Mutinenſis, legati apoſtolici, ab incœpto deterruit. Qui quidem legatus Pruſsiã tunc in diœceſes & epiſcopas, nempe Varmienſem, Zambienſem & Pomezanienſem diſtinxit, quemadmodum uult Dlugoſſus, tametſi nondum eæ regiones penitùs à Cruciferis ſubactæ erant. Fungebatur tũc apud Cruciferos magiſtratu, quem illi Marſalcum uocant, Ditrichus ſiue Theodoricus. Is igitur conuocato conſilio, conſultat quid facto opus ſit. Incõſultum ac temerarium uidebatur, in prælij dimicationem cum Suentopelco uenire, cuius uires Pruſsis & Pomeranis coniunctis maiores erant, quàm ut à ſe tunc ſuſtineri poſſent. Itaque placuit omnibus, ut munitiones ſuas defenderẽt, et per omnem occaſionem Suentopelci ditiones uiciſsim infeſtarent.

Boleslaus Caluus propter propenſionem in externos exoſus ſuis.

Maiorum Polonorum defectio à Boleslao Caluo. Bogumilius pal. Poſnan.

Vvladislai Sputatoris filij.

Naclum à Suẽtopelco interuerſum.

Præmenta arx expugnata.

Boleslaus Caluus æquo animo tulit ſe eiectum è maiore Polonia.

Heduigis ſanctæ mors.

1243. ann.

Heduigis in diuos relata.

Suentopelci bellum contra Cruciferos Pruſsienſes.

Cruciferorum res geſtæ in Pruſsia.

Pruſſorum defectio à religione & Cruciferis.

Balga & Elbinga munitiones retentæ à Cruciferis.

Suentopelcus à Pruſsis bello præficitur.

Razinum arx.

Pruſsiæ epiſcopæ.

 feſtarent.

Zartauicia arx à Cruciferis intercepta.

feſtarent: Zartauicia arx erat in Pomerania, Cruciferorum ditioni finitima arte & præſidio bene munita, ubi theſaurus erat Suentopelci. Eam igitur Ditrichus nocte quadam, quæ eſt ante pridie nonas Decembris, cum uiginti quatuor armatis, admotis ſcalis, cuſtodibus partim interfectis, partim captis, intercepit theſaurum, in quo diuę Barbarę illuſtris Antiochenæ, cuius celebre eſt nomen apud Chriſtianos, an alterius cuiuſpiam, incertum eſt, corpus erat, aſportauit, arcemq; accito & impoſito prȩſidio ſuo muniuit. Aduolat cum expedito agmine Suentopelcus, tentataq; nequicquam expugnatione, & parte copiarum ad obſidionem relicta, cum reliquis in Cruciferorum ditionem excurſionem fecit.

Cruciferorum uictoria.

Occurrit ei Ditrichus cum Cazimiro duce Cuiauiæ & Lenciciæ, Conradi filio, quem Ditrichus haud falſò conijciens euenturum, id quod euenit, in auxilium acciuerat. Conſeruntur manus, uincitur & fugatur Suentopelcus. Neque contenti uictores præſenti uictoria, in Pomeraniam etiam inuadunt.

Præmiſlus dux maioris Poloniæ.

Coniunxit ſe cum eis Prȩmiſlus dux maioris Poloniæ precibus Cruciferorum euocatus. Quam quidem expeditionem eò lubentius ſuſcepit, ut ſuam quoque iniuriam in Suentopelco auo materno ulciſceretur. Nec ſatis habuerunt agros, uicos, atq; pagos populari,

Viſſegradum captum à Cruciferis.

Viſſegradum etiam urbem expugnârunt. Deinde emotis ad Naclum caſtris, arcem per deditionem recipiunt, & Præmiſlo reddũt.

Naclum ereptum, & Præmiſlo redditum.

Quibus incommodis motus Suentopelcus, extremaq; metuens, pacem cum Cruciferis Gulielmi legati apoſtolici opera facit, datis obſidibus Meſciugo ſiue Meſtuino filio, Veado comite, & Vimaro Burgrabio, primarijs uiris. Captiui utrinq; dimiſsi ex pacto. Zartauiciam uerò ut Suentopelco redderent Cruciferi, adduci nequiuêre. Itaque minus diuturna pax ea fuit.

Pax inter Suẽtopelcum & Cruciferos.

Suentopelcus Culmenſem oram uerum uaſtat.

Etenim Suentopelcus non multo pòſt uiolato fœdere, uocatiſq; in auxilium Pruſsis, Culmenſem religionem ingreſſus, crudeliter eam uaſtauit. Non tulêre Cruciferi eam uaſtationem, & cùm prohibere non poſſent, reuertentem tamen hoſtem adoriri, & prædam excutere ſtudebant. Sed erat inter eos diſſenſio. Ditrichus enim antiquus Marſalcus, cum ſuas uires impares hoſtilibus eſſe iudicaret, loci opportunitatem, quo hoſtem inuaderet, quærebat: uolebatq́, ut apud Reuſinam paludem, quæ Pruſsis & Pomeranis tranſeunda erat, in extremos impetum facerent, cum primi in tranſeunda palude impediti eſſent: cui prudentiores facile aſſentiebantur.

Conſilium ſenile & iuuenile.

Improbabat hoc cõſilium nouus Marſalcus Berlinus, utpote ferocior & minus uſu rerum peritus, quòd diceret, prædam ſibi abactã, ereptumq́ iri, ſi extremum agmen inuaderent. Vicit huius ſententia.

Cruciferi uicti à Suẽtopelco.

Quare aperto campo ultra Oſſam, reuertens hoſtes conſecuti, pugnam ineunt, non detrectante Suentopelco, qui paucitatem eorum contemnebat. Nec magno negocio ſuperantur, & ad internecionem cæduntur, ita ut uix uiginti ex eo numero euaderent. Quin & alterum agmen in auxilium ſuis ſuperueniens, facilè profligatur. Suẽtopelcus geminata uictoria lætus, cum ingenti præda domum reuerſus eſt. Subornat deinde Remcam aduocatum & nonnullos alios oppidanos Culmenſes magnis pollicitationibus illectos, ut obſides ſuos, qui in arce Culmenſi aſſeruabantur, ſolutos ſibi remittant. Sed prodito conſilio, proditores in arcem intromiſsi non ſunt. Obſides uerò noctu clàm Zartauiciam deportati ſunt, quæ arx firmo tenebatur præſidio Cruciferorum. Animaduertens autem Suentopelcus dolos ſuos non procedere, ſubornat qui Culmenſe & Zartauicenſe oppida incenderent.

Cuiauia uaſtatur.

Ipſe uerò cum Pruſsis in Cuiauiam excurſionem facit, eamq; longè lateq́ ferro & incendijs depopulatur, iratus Cazimiro duci, quòd is cum Cruciferis contra ſe ueniſſet. Neq; authoritate legati apoſtolici, ac ne interdicto quidem ab inſtituto dimotus eſt. Quin irritatus magis, cunctæ Poloniæ minari cœpit.

Zantir arx condita.

Excitataq; arce, quam Zantir appellauit, ſupra Viſtulam in tractu Culmenſi, ſeu uerius Pomeſanienſi, quo loco poſt quadraginta ferè annos Marieburgum à cruciferis conditum eſt, nauigationes & commercia Polonorum cum Cruciferis prohibebat, naueſq; diripiebat. Quibus malis fracti Cruciferi, de pace cum Suentopelco per Samborium fratrem eius agunt. Zartauiciam reddere promittunt. Verùm ille filium quoq; obſidem remitti ſibi poſcebat. Facilè intelligebant Cruciferi, quàm infirma & incerta ea pax futura erat, ſi filium Suentopelco remiſiſſent. Itaq; in Pannoniam ſuperiorem, quæ iam Auſtria dicitur, eum relegarunt, & Friderico duci adſeruandum commendarunt.

Suece arx condita.

Puterborgum arx.

At Suentopelcus priore non contentus, alteram quoque arcem, cui Suece nomen eſt, in ripa Viſtulæ citeriore ubi uerticoſiſsimus amnis eſt, ædificat, fruſtrà prohibentibus Cruciferis, & aliam arcem Puterborgum ex aduerſo ædificare orſis. Nam à cœpto poſtea deſtitêre. Cæterùm auxilijs Friderici ducis Auſtriæ, & aliorum quorundam Teuthonum, & aduentu Cazimiri ducis Cuiauiæ, auctis copijs, in Pomeraniam excurſionem faciunt in qua nouem dies morati, reuertentes ingentẽ prædam abigebant, cum meos Suentopelcus

pelcus accitis properè Pruſsis (nam ipſe cum ſuis adoriri eos auſus non eſt) impetum facit. Et auxiliares quidem qui cum prȩda antecedebant, hoſtium uim non ſuſtinentes, funduntur, fuganturq́;. Extremum quoque agmen Cazimiri & Cruciferorum perturbari iam à Suentopelco cœperat. Sed Martinus Cruſuicienſis ſignifer cohortatione ſua pugnam reſtituit. Cumq́; neutra pars referret pedem, pars Auſtriorum è primo agmine retrò ad ſuos ſe recipiens, fortè fortuna in Pomeranos cum ſuis dimicantes incidit, hoſteſq́; aucíſos adorta, cum anceps illis eſſet dimicatio, in fugam uertit. Adueniens autem Opiſſo Abbas Meſſanenſis ab Innocentio quarto pontifice Max. Gregorij noni ſucceſſore legatus, pacem inter Suentopelcum, & Cazimirum, & Cruciferos redintegrauit, exacto à Suentopelco iureiurando, quòd nihil deinceps commune cum Pruſsis habiturus eſſet. Quibus factis, ab interdicto Gulielmi prioris legati eum abſoluit. Sed iam miſsis Cruciferis & Pomeranis ad Boleſlaum noſtrum reuertamur. Conradus dux Maſouiæ poſt Suchodolenſem cladem, de ulciſcendo Boleſlao Pudico ſedulo cogitabat. Et cum imparem ſe eius uiribus uideret, Lithuanos & Iazygas finitimos in eum concitauit. Qui rapidi torrentis in morem in Sendomirienſem oram ſibi proximam tunc uſq; ad Viſtulam inundarunt, & magnam pecudum, iumentorum atq; hominum prædam è Lucouienſi & Secechouienſi territorio abigebant. Nec aberat Conradus cum ſuis, cȩde & incendijs in obuia quæq; ſæuiens. Coëgit & Boleſlaus exercitum, quantum anguſtia temporis patiebatur, querelis & lachrymis ſuorum fatigatus, & aduerſus Conradum duxit, ſua defenſurus, & illatum bellum propulſaturus. Commiſſaq; apud Iaroſsinum pagum pugna, uincitur: & multis cæſis, captiſq́; fugit ex acie. Ingens inde trepidatio Sendomiriẽſem nobilitatem inuaſit. Quocirca metu conſtricta & prȩſenti periculo, deſperato Boleſlai principis auxilio, Conrado ſeſe dedidit. Et parci quidem tunc iuſsit Conradus cæteris omnibus. Solas epiſcopi Cracouienſis poſſeſsiones, quòd is in Boleſlai fide permanebat, crudeliter diripuit, & incendit. Atq; ea calamitate Kelcenſe, Cunouienſe, atq; Tarzecenſe, quod nunc Bozentinenſe dicitur, territoria in tractu Sendomirienſi tunc afflicta ſunt. Nam Secechouienſe barbari iam deuaſtarant. Hac iniuria commotus Prendota epiſcopus, Conradum uelut inuaſorem eccleſiaſticorum bonorum, incendiarium, & ſacrilegum autoritate ſua pontificia publicè anathemate atq; diris deuouit. Quam rem Fulco ſiue Pelca, Archiepiſcopus Gneſnenſis, cum uniuerſa ſynodo ea de cauſa conuocata, comprobauit. Muniuit aũt Conradus arces quaſdã in Sendomirienſi tractu. Verùm eas non ita multo pòſt Boleſlaus, deiectis eius præſidijs, recepit, cum Conradus curſim in Maſouiam, excurſione Pruſſorum excitus diſceſsiſſet. Barbari enim ſiue à Suentopelco incitati, ſiue ſua ſponte ob negatam mercedem nauatæ dudum in Polonia contra Boleſlaum, ut uult Dlugoſſus, operæ indignati, ſiue adeò iuſto Dei Opt. Max. iudicio mala in authorem conuertente, in Maſouiam ipſo abſente excurſionem fecerant, ad Cechanouiam uſq; oppidum progreſsi. Quãquam non impune illud eis ceſsit facinus. Nam à Cechonouia reuerti cum ingenti præda incipientibus ad tertium Idus Iulij Maſouij, Lencicienſeſq́; equites iuxtà atque agreſtes manu facta occurrerunt: & prælio inito, nongentis cæſis, captis ducentis, reliquos excuſſa præda in fugam præcipites egerunt. Exuſtum eſt autẽ Ploſcum oppidum, habitatoribus, uacuum, quòd ij ſub aduentum hoſtium in arcem cõſugerant. Sed eáne, an anteriore quadam barbarorum excurſione, non liquet. Nec diu moratus Conradus, repulſis barbaris, expeditionem aduerſus Boleſlaum renouauit unà cum Cazimiro filio, & Mieziſlao genero, duce Oppolienſi: & in Cracouienſem oram duxit exercitum. Continebat ſe Boleſlaus in arce Cracouienſi, non auſus iterum prælio rem committere. Itaque e regione arcis Conradus caſtra metatus eſt, quo loco Rudaua amnis Viſtulȩ miſcetur: cumq; locum foſſis, aggeribus, caſtelliſq́; muniuit. Et quòd obſidio longior fore uidebatur, uno à Cracouia miliario ſupra Viſtulam nouã arcem munit in eo colle, in quo monaſterium Tinecenſe ſitum eſt. Aliam item apud Lelouiam oppidum, decimo à Cracouia milliario. Et hanc quidem Mieziſlao commẽdauit, illam uerò ſuo firmauit præſidio. His actis in Maſouiam reuertit. Poſt cuius diſceſſum Boleſlaus Tinecenſem arcem in ſuam redegit poteſtatem. Quo cognito, ij quoque qui in caſtris ad Cracouiam relicti erant, deceſſêre, ueriti ne & ipſi expugnarentur. Et paucis diebus illis Mieziſlao mortuo, Lelouiẽſis quoque arx Boleſlao dedita eſt. Ita paruo negocio omnes Conradi conatus, labores, atque ſumptus in irritum tunc reciderunt. Nec ita multo pòſt Conradus extremum uitæ clauſit diem, relictis tribus filijs ſuperſtitibus, Boleſlao, Cazimiro, & Zemouito, añо Chriſti nati 1247. Cum autem Boleſlaus paucis diebus patrem ſecutus eſſet, Cazimirus non acquieſcens in Len-

Pomerani uicti à Cruciferis.

Legatus pontificius Opiſſo Abbas.

Lithuanorum & Iazygum excurſio in Poloniam.

Boleſlaus Pudicus uictus fugatusq; à Cõrado & barbaris.

Sendomirienſis nobilitas Conrado ſeſe dedit.

Epiſcopi Cracouienſis poſſeſſiones uaſtatæ à Conrado.

Conradus anathemate ictus.

Pruſſi Maſouiam uexant.

Pruſſi profligati à Maſouijs.

Ploſcum incenſum.

Conradi expeditio contra Boleſlaum Pudicum.

Cracouia obſidetur.

Rudaua fl.

Tinecẽſis arx.

Lelouia.

Tinecenſis & Lelouienſis arces recuperatæ.

Mieziſlaus Oppolienſis obijt.

Conradus Maſouiorum dux obijt.

1247. anni.

Boleſlaus Cõradi filius moritur.

cicienſi & Cuiauienſi dominatu, quem ipſi uiuens pater attribuerat, Siradiam, Spicimirum, & Roſpram arces intraſit, & fratrem cum uxore Gertrudi captum in uincula coniecit.

Boleſlai Pudici ſtudium.

Boleſlaus uerò Pudicus à morte Conradi pacem nactus, collapſa & uaſtata bello inſtaurare, depravataq́ corrigere inſtituit, magnāq́ manſuetudinis, & probitatis laudem etiam apud exteros adeptus eſt. Qui ſtatus rerum huius oræ hoc fuit admirabilior, quòd non modò cætera Polonia, uerùm tota penè Europa bellis tunc ardebat.

Vngaria uexata ab Auſtrijs.

Ac in Vngaria quidem Bela rex poſteaquam Tartari exceſſerunt, nihil antiquius habuit, quam recollectis afflicti regni uiribus Fridericum Auſtriorum ducem ulciſci, propterea quòd is ſibi ſub tempeſtate illa Tartarica tria territoria, & argenti, auriq́ permultum, uiolento pacto extorſiſſet, Vngariamq́ nihilo mitior Tartaris populatus eſſet.

Fridericus Auſtriæ dux occiſus.

Commiſſoq́ prælio Fridericus occiſus eſt. In Bohemia uerò Præmiſlus Venceslaum patrem regno ſpoliauit. Sed mox captus ab eo, ac dimiſſus, in Morauiam illo iubente conceſsit.

Italiæ ſtatus.

Guelfi & Gibellini.

Porro Fridericus Imperator Italiam infeſtabat, factioneſq́ Guelforum & Gibellinorum, ſumpto à Piſis initio, in ſingulis ferè urbibus tunc excitatæ, diu poſtea ipſam exercuerunt & afflixerunt.

Friderico abrogatum imperium in concilio.

Cumq́ Innocentius pontifex Fridericum à cœpto reuocare non poſſet, coacto Lugduni concilio, imperium ei diris deuoto abrogauit: Germanoſq́ principes concitauit, ut Henricum Lantgrauium Turingiæ, diuæ Elizabethæ filium ſucceſſorem ei abſenti crearent, quamuis ipſe Fridericus, poſt Henricum filium captum et mortuum, Conradum alterum filium ſucceſſorem ſibi deſtinaſſet, regemq́ Romanorum appellaſſet.

Germaniæ motus.

Henricus Cæſar.

Conradus Cæſar.

Cum autem Henricus apud Vlmam interfectus eſſet, Guilelmum Holandiæ comitem ijdem principes regem appellarunt.

Friderici Imperatoris mors.

Guilelmus Cæſar.

Entius Friderici F. captus. 1250. ann.

Nec multo poſt Fridericus quoque profligato à pontificijs exercitu, & Entio filio capto, in Apulia perijt, anno Chriſti 1250. Sed mittamus externa. Nec in maiore Polonia & Sileſia quietæ res tunc fuêre. Belli uerò principium illud fuit Sileſia.

Henrici Pij filij.

Henricus Pius dux Sileſiæ à Tartaris interfectus, ex Anna uxore Ottocari primi regis Bohemorum filia, quatuor reliquit filios, Boleſlaum cognomento Caluum, Henricum, Conradum, & Vvladiſlaum. Ex his duo poſtremi & natu minimi ab Heduigi auia ſacerdotio deſtinati, & in Italiam miſsi, literis nauabant operam & Conrado quidem Bambergenſis epiſcopa, Vvladiſlao uerò Saliſburgenſis Archiepiſcopa promiſſa erat.

Sileſiæ principatuum diuiſio.

Itaque reliqui duo fratres de Annæ matris & conſilij ſententia dominatum paternum in Sileſia inter ſe partiti ſunt, ita ut Boleſlao, cui Caluo cognomen fuit, Vvratiſlauienſis, Henrico uerò Legnicienſis tractus ſorte obtingeret: & ne duo illi minores omninò exhæredes eſſent, Conradus quidem Henrico in Legnicienſi, Vvladiſlaus uerò in Vvratiſlauienſi Boleſlao conſors accederet.

Diſsidium inter fratres.

Verùm paulo pòſt Boleſlaus cupiditate ductus, quòd Legnicienſem portionem meliorem eſſe iudicaret, Conradumq́ fratrem, qui in ea conſors Henrico factus erat, iam hypodiaconum, portionem ſuam petiturum non eſſe exiſtimaret, repudiato Vvratiſlauienſi dominatu, Legnicienſem uſurpauit Henrico uerò Vvratiſlauienſem conceſsit. Atque hic fomes poſtea ciuilium & parricidialium bellorum inter ipſos fuit, quemadmodum ſuo loco exponemus.

Copanicia arx.

Poloniæ maioris diuiſio.

Tunc autem Boleſlaus Caluus pœnitentia ductus, quod maioris Poloniæ dominatum à Præmiſlo & Boleſlao Vvladiſlai Sputatoris filijs præripi ſibi, ſuadente auia, paſſus eſſet, ad recuperandum eum adſpirare cœpit, arcemq́ nouam Copaniciam ſupra Odram in finibus ditionis Præmiſli muniebat. Iam enim Premiſlus quoque cum fratre dominatum partitus erat: & Caliſsienſem quidem tractum à Proſnia amne ad Præmentum arcem. & inde ad Vartam fluuium, & Moſinam arcem, & Sepnum paludem fratri conceſſerat, Poſnanienſem uerò & Gneſnenſem ipſe obtinebat.

Pax inter maiores Polonos & Sileſios.

Sbanſinū arx condita.

Ad eam igitur munitionem prohibendam Præmiſlus & Boleſlaus fratres copias comparabant. Sed proceribus utriuſq́ partis interuenientibus, pax inter affines duces conſtituta eſt, his quidem legibus, ut Præmiſlus Boleſlao Caluo Santocum, Medirezum, & Sbanſinum, quam arcem non ita pridem condiderat, daret. Ille uerò nouam munitionem demoliretur.

Barnimus Caſſubiorum dux.

Santocum oppugnatum.

Santocum maiori Poloniæ adiunctum.

Nec multo poſt Barnimus Caſſubiorum & Slauorum dux, ſiue is Samborio, ſiue Boguſlao, ſiue aliunde ortus fuit, Santocum ſibi uendicare, & cum exercitu oppugnare adortus eſt. Et facilè quidem paucis arcem defendentibus expugnaſſet, ni propere ei Premiſlus ſuccurriſſet. Nec mora Boleſlaus quoq́ Caluus ad ferendam ſuis opem accurrit. Quorum amborum uires metuens Barnimus, ab obſidione receſsit. Boleſlaus autem ut Præmiſlo gratiam referret, Santocum ei reddidit.

Landenſe monaſterium captum, & receptum.

Sub idem tempus Cazimirus dux Lencicienſis atq́ Cuiauienſis, ut cum alterius iniuria, dominatum ſuum amplificaret, Landenſe territorium in tractu Caliſsienſi inuaſit, monaſteriumq́ eiuſdem nominis, ſupra Vartam fluuium ſitum præſidio firmauit. Verùm id Boleſlaus dux Caliſsienſis de-

ſis deiecto Cazimiri præſidio mox recepit: diſiectisq; propugnaculis, monachis reſtituit. Porro Cazimirus, qui aliena appetiuerat, nō modicum ſuorum detrimentum tunc accepit. Suentopelcus enim quietis impatiens, uiolatis fœderibus, quæ cum Cazimiro & Cruciferis iecerat, cùm ſubitò cum Pruſsis in Cruciferorum ditionem irrupiſſet, multosq; mortales apud Golubum incautos oppreſsiſſet, in Cuiauiam quoq; impetum fecit, quo luculentiore præda barbaros ſibi deuinciret, ſuorumq; inopiā releuaret. Anguſtiore enim annona Pomerani iuxtà atq; Cruciferi tunc utebantur. Itaq; magna clade Cuiauiam affecit: plurimisq; interfectis hominibus, abſq; ullo ſexus ac ætatis diſcrimine, incenſis uillis atq; pagis, permagnā prædam aſportauit. Quanquam ea præda a Cruciferis excuſſa eſt, eam Suentopelcus reuertens ex itinere, munitionem, quam tunc illi e regione Chriſtiborgi arcis muniebant, expugnare adortus, commiſſoq; prælio ſuperatus eſſet. Nihilo tamen magis conquieuit Suentopelcus, ſed reparato exercitu mox ad Chriſtiborgum rediit: cumq; præmiſsi ab eo præcurſores à decurrentibus ex arce Cruciferis reiecti, tumultuoſius ad reliquum agmen ſe reciperent, exercitum omnem in fugam conuerterunt. In qua dum ſe mutuo præcipites in Viſtulam impellunt, multi de exercitu Suentopelci periere. Freti autem hoc ſucceſſu Cruciferi, uiciſsim Pomeraniam excurſione facta, maiorē in modum uaſtauerunt. In Pruſsiam quoque ij, qui Balgæ & Elbingæ in præſidijs erant, populabundi excurrêre. Sed cum præda onuſti reuerterentur, in inſidias a barbaris præparatas incidêre, ubi cum propter iniquitatem loci, & circumfuſorum barbarorum multitudinem neque recipiendi ſe facultas, neque ex æquo pugnandi copia eſſet, hoſtibus ſeſe, fruſtra diſſuadentibus Magiſtro & Marſalco dedidêre, & ad unum omnes trucidati ſunt. Qua clade uehementer eorum uires attritæ ſunt: ſed recreatæ non multò poſt Germanorum principum auxilijs, atque ita recreatæ, ut non modò reprimerent feroces & exultantes barbaros, uerùm etiam perdomarent magna ex parte, uſque adeò, ut quinque conuentus, nimirum Pomezanus, Erminius ſiue Varmienſis, Pogezanus, Barthinus, & Nactaginus ſubacti, religionem Chriſtianam reciperent. Suentopelcus quoque cum iam ſenio confectus eſſet, his Cruciferorum ſucceſsibus, & authoritate Iacobi Leodienſis Archidiaconi legati apoſtolici adductus, pacem cum eis fecit. Venerat autem tunc is legatus ab Innocentio Pontifice Maximo, cùm ad res Polonicas componendas, tum ut pontifici à Friderico Imperatore uehementer exagitato & afflicto aliquid ſubſidij corrogaret & corraderet. Itaque conuocata Vvratislauiam epiſcoporū ſynodo, impetrauit, ut quinta pars redituū eccleſiaſticorum ex tota Polonia in triennium ei decerneretur. Relaxauit autem tunc Polonis partem ieiunij eius, quod eſt ſolenne cunctis Chriſtianis ante paſcha. Nam cum id totis nouem hebdomadis ueteri ſummorum pontificum inſtituto uulgò ſeruarent, indulſit, ut eſſet deinceps hebdomadarum ſex & dimidiæ. Per eadem tempora Sileſia, Boleslao Caluo authore & incentore, ciuilibus bellis ardebat. Nam cum Conradus reſutato ſacerdotio à Boleslao fratre, præter ſpem eius, portionem Legnicienſis dominatus ſibi deſtinatam, repeteret, Vvladislaus uerò Archiepiſcopus factus, partem ſuam in Vvratislauienſi non peteret, Boleslaus ad Vvratislauienſem, quem prius contempſerat, redire uelle cœpit. Negante Henrico, exercitum coëgit, è Germania mercenarium militem acciuit. Vvratislauienſem Hērici fratris ditionem armis atq; flammis infeſtauit. Neimarco oppido cum templo & hominibus incenſo, Vvratislauiam contendit. Nouis tūc mœnibus Vvratislauia muniebatur, & iure Teuthonico ciuitas inſtituebatur. Et tamen trimeſtrem Boleslai obſidionem ſuſtinuit, obſidentesq; crebris eruptionib. exagitatos, re infecta diſcedere coëgit, cum Henricus impar fraternis uiribus ad prælij dimicationem prodire non eſſet auſus. Rediit mox Boleslaus cum maiorib. copijs, & fruſtra tentata iterum Vvratislauiæ expugnatione, uaſtatis longè, lateq; agris atq; pagis, cum munitiones Henrici præſidijs tenerentur ac defenderentur, reduxit exercitū triſtior, quòd duabus expeditionibus ſumptuoſis, nullum tantis ſumptibus dignū operæ precium feciſſet. Sed tamen tertiam deinde adiecit. Et cum ne ea quidem ex ipſius animi ſententia ceſsiſſet, nec haberet unde ſtipendia debita mercenarijs militibus diſſolueret, infeſtare ij latrocinijs ditionem eius cœpere: inde odiſſe eum iam ſui ac deſerere. Qua re adactus, ſupellectilē oēm ſuam in ſtipendia militū diſtraxit: & cū ne ita quidē eis ſatisfaceret, arces eis quaſdā et poſſeſsiones hypothecæ nomine habēdas dedit. Deniq; Lubuſſenſe territoriū, Brādēburgēſib. Marchionib. Ioāni & Otthoni oppignerauit. Atq; ex eo tēpore, id in Saxonū poteſtatē uenit. Cū aūt Boleslaus inops, egēsq; & ſuis exoſus, nec ſatis cōpos mētis oberraret, ab Henrici militib. exceptus, & Vvratislauiā adductus fratris benignitate & miſericordia

Suentopelcus Culmenſem & Cuiauiam infeſtat.
Golubum.
Suentopelcus bis uictus à Cruciferis Pruſsienſibus.
Pomerania uaſtata à Cruciferis.
Cruciferi ad internecionem profligati à Pruſsis.
Pruſsorum cōuentus quinque regiones à Cruciferis ſubactæ et Chriſtianæ factæ.
Pax inter Pomeranos & Cruciferos.
Legatus pontificius Iacobus Leodienſis Archidiaconus.
Synodus Vvratislauiæ.
Subſidiū pontifici ab epiſcopis Polonis decretum.
Ieiunij quadrageſimalis moderatio.
Sileſiæ motus & bellum inter fratres.
Neimarcum.
Vvratislauia munita, & iure Teuthonico dotata.
Boleslaus exoſus ſuis ob iniurias & mente captus.
Lubuſſenſe territorium Marchionibus oppigneratum.
Boleslaus captus à fratre et dimiſſus.

ſtatim dimiſſus eſt. Nec illa tamen lenitate & manſuetudine fraterna, cupiditas & feritas Boleslai uicta eſt. Quin is Legniciam reuerſus, noua aduerſus fratres conſilia cum animo ſuo & cum externis militibus (cum ſuos à ſe alieniores eſſe animaduerteret) agitabat. Neque Conrado portionem ipſius, quemadmodum receperat nuper Vuratislauiæ, reddebat:

Zichauia. Gerlicia.

& cum pecunia indigeret, Zichauiam & Gerliciam oppida ſuis quibuſdam hominibus oppignerauit. Hinconem Mirſonis Caſtellani Croſnenſis filium, quod magnas pater eius facultates habebat, ut pecunia multaret, cepit.

Croſnenſis ad Conradum deficit.

Quibus rebus magis etiam alienatis ab ipſo animis omnium, Croſnenſe territorium & arx cum alijs finitimis ad Conradum ab eo defecit. Sed cum is comparari ſibi à Boleslao fratre inſidias comperiſſet, neque ſatis uirium ad reſiſtendum ei ſe habere, ac in Henrico quoque parum ſpei ſibi reliquum eſſe cerneret, ad Præmiſlum Poſnanienſem & Caliſsienſem ſupplex confugit.

Salomea Conradi uxor. Nalencij in uincula coniecti.

Quem benignè accepit Præmislus, & bene ſperare iuſſo, ſororem ſuam Salomeam ipſi deſpondit: & nuptijs Poſnaniæ celebratis, Thomam Caſtellanũ Poſnanienſem, & Thomislaum pincernam cum filio, gente Nalencios, quos in uincula quaſi contra ſe conſpiraſſent, coniecerat, Archiepiſcopo Gneſnenſi, epiſcopo Poſnanienſi, & alijs proceribus, qui ad nuptias conuenerant, rogantibus, dimiſit. Reuera autem illi ea re animũ Præmisli offendiſſe exiſtimabantur, quod factum eius improbabant, cum is abſque conſilij ſententia Gneſnenſem tractum Boleslao fratri pro Caliſsienſi adempto dediſſet. Poſt nuptias autem illas, Præmislus mox ad Henricum & Boleslaum legationem miſit, poſtulans ut ij Conrado fratri iuſtam partem patrimonij concederent. At Henricus quidem negauit à ſe repetendam eſſe Conradi portionem, ſed a Boleslao, & cum eo acturum ſe ea de re pollicitus eſt.

Conradus portionem patrimonij bello repetit.

Boleslaus uerò durius reſpondit: Conradum ſacris initiatum, iure omni patrimonij repetendi excidiſſe. Quo circa Præmislus cum exercitu ſuo fratriſq; Boleslai, Legnicienſem tractũ ingreditur, Conradum ſecum ducens,

Bythomia condita uel inſtaurata.

& magna celeritate arcem Bythomiam ſiue in ueterib. ruinis, ſiue alio quodam opportuno loco ſupra Odram non procul à Glogouia excitauit: & turribus, aggeribus, foſsiſq; muniuit, turmaſq; aliquot & cohortes Conrado attribuit, cum quibus ille finitimas oras Boleslao Caluo ſubiectas tamdiu uexaret, quoad ius ſuum ab ipſo conſequeretur. Et paucis quidem diebus debellatum erat, ſi ad extremum fortuna Conradi cœptis reſpondiſſet.

Boleslaus Caluus iterum captus & elapſus.

Nam Boleslaus Caluus dum incautius fortè aduerſariorum copias & nouam munitionem ſpeculatur, comprehenſus ab aduerſarijs in ſtatione excubias agentibus & in cuſtodia à Conrado habitus, ad quamuis iniquas conditiones adduci potuit, niſi corruptis cuſtodibus euaſiſſet.

Drenum ſiue Dreſna arx intercepta à Caſſubijs, & recuperata.

Dum autem Præmislus cũ fratre Boleslao Silesico bello occupatus abeſt, Barnimus Caſſubiorum & inferioris Pomeraniæ dux arcem Drenum quam Germani Dreſnam uocant, noctu ſopitis cuſtodibus intercepit. Sed eam Præmislus poſt unum menſem expugnatã recepit, hoſteſq; in præſidio repertos captiuos abduxit.

Sbanſinum interceptum & receptum.

Sbanſinum quoq; tunc à latrunculis è Lubuſſenſi arce excurrentibus interceptum, idem Præmislus paruo negocio recuperauit. Nam cum ij fortè in gregem quendam incidiſſent, eumq; abigere uellent, paſtor gregis direptionem deprecatus, prœmij loco indicauit eis proximam arcem, Sbanſinũ ea erat, quæ à tribus tãtum habitaretur, & à ſuccedentibus ſibi quotidie per uices uicinis ruſticis cuſtodiretur, facilè eos capere poſſe, ſi ruſticano cultu quaſi ad cuſtodiam uenientes, ianitores fallerent. Itaq; intro ingreſsi, ianitores cõſtrinxerunt, & arce potiti ſunt. Qua de re cum Præmislus nocte ſequenti certior factus eſſet, poſtero die aulico tantum comitatu ſuo ſtipatus, cæteris ſequi iuſsis, feſtinus ad Sbanſinum accurrit: & oſtentata ſpecie obſidionis, ad deditionem adegit prædones illos, uitam tantum pactos.

Rudenſe ſeu Velunenſe territorium receptum à Præmislo.

Redegit autem hic ipſe Præmislus tunc in ſuam poteſtatem Rudenſe, ſeu Velunenſe territorium, quod cum ad maiorem Poloniam pertineret, Miezislaus dux Oppolienſis & Ratiborẽſis interceperat, quo tempore Henricus Barbatus maioris Poloniæ dominatum, pulſo Vuladislao, Præmisli & Boleslai patre, inuaſit. Ad quod recuperandum Præmislus huiuſmodi occaſione uſus eſt.

Vuladislaus dux Oppolienſium.

Miezislao ſine liberis defuncto, Vuladislaus frater germanus legitimus hæres fuit. Is cum uxori Miezislai Iudithæ Conradi ducis Maſouiorum filiæ dotem quingentarum marcarum argenti, & alterum tantum quod contra dotem uulgo, elegantiores uerò donationem propter nuptias uocant, de more atq; iure exoluere deberet, nec haberet pecuniam, pactus eſt cum fratre & curatore eius Cazimiro, ut loco illius pecuniæ Rudenſe territorium ipſi daret, cuius poſſeſsionẽ non ſatis certam, firmamq; ſibi eſſe intelligebat. Traditioni certa dicta eſt dies. Quod cùm reſciſſet Præmislus, anteuertens Cazimirũ, arcem Rudenſem (unde iam Vuladislaus præſidium deduxerat, relicto cum aliquot comitibus

præfecto,

præfecto, qui eam Cazimiro traderet) occupauit. Quo cognito, nobilitas omnis ultro in fidem & poteſtatem eius uenit. Nec multo poſt aduenêre, qui à Cazimiro ad accipiendam poſſeſsionem miſsi erant: ſed cum didiciſſent à Præmiſlo Rudam teneri, re infecta receſſêre. Neque Vvladiſlaus poſtea ea de re aduerſus Præmiſlum quicquam tentauit. Pecuniam uero Henrico duci Vvratiſlauienſium, qui Iuditham poſterius uxorem duxit, numerauit. Alio quoq; incommodo idem Vvladiſlaus pauló antè affectus eſt à Brunone Olomucenſi epiſcopo. Nam is inimicitias gerens cum Vvladiſlao, oppidum Ratiborienſe armata manu aggreſſus, cum templis & monaſterijs exuſsit. Ab arce, ſiue repulſus, ſiue tribus millibus marcarum à Vvladiſlao acceptis (nam & hoc fertur) placatus receſsit.

Ratiboria incenſa ab epiſcopo Olomucenſi.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER NONVS.

CAeterùm in minore Polonia cum pacatum iam principatũ Boleſlaus Pudicus obtineret, anno Chriſti 1252. ſalis metalla apud Bochnam pagum, quod iam oppidum eſt, quinto à Cracouia milliario inuenta ſunt. Vnde uberes principi reditus acceſſêre. Kingę uero ſiue Cunegundis uxoris Boleſlai pietati & ſanctimoniæ beneficium id, non modo Polonis, uerùm etiam finitimis populis perutile acceptũ refertur. Excinditur autem id etiam nunc altiſsimis & late ſub terra patentibus puteis, ſupernè egeſta humo ſolidum, duritie lapidea, moleſq; ingentes trochleis, uel equorum, uel hominum opera circumactis extrahuntur, pleræq; cryſtalli penè in modum pellucidæ. Quin ex eo quoq; columnæ miræ magnitudinis exciſę ſpecus cauos, & contignationes eorum, atq; oppidum ipſum ſuper ædificatum, illaſq; ſuſtentant. Aqua item è puteis illis hauſta, in ſal candidum excoquitur. Cum hoc metallo, ſimul alius quoque theſaurus ingens & incomparabilis extitit Cracouiæ. Nam diuus Stanislaus martyr Chriſti, & epiſcopus quõdam Cracouienſis, ſatagente Boleſlao principe, & epiſcopo Cracouienſi Prendota, ab Innocentio quarto Pontifice Maximo de ampliſsimi collegij ſententia, re diligentiſsimè iterum atq; iterum examinata, in numerum ſanctorum relatus eſt, centeſimo demum & quinto ac ſeptuageſimo anno poſt mortem, qui fuit poſt Chriſti natalem 1253. In qua re perficienda cum non minima difficultas eſſet, propter tantam temporum intercapedinem & uetuſtatem, uno atq; altero miraculo diuinitùs edito, ſublata eſt omnis dubitatio. Primùm enim Reginaldus Hoſtienſis epiſcopus, uir grauiſsimus & ſumma in collegio Cardinalium authoritate præditus, qui maximè huic negocio aduerſabatur, ſubito, grauiſsimoq; morbo correptus, & aliquot dies, noctéſq; afflictus, nocte quadam in lecto uigilans, uirũ quendam auguſta ſpecie, cultu pontificali perquàm ſplendido ſibi adſtantẽ, nomenq; ſuum & morbi illius cauſam edentem, cum uidiſſet, audiſſetq;, impetrata uenia è ueſtigio ſanitati reſtitutus eſt: eodemq; puncto temporis ad pontificem cunctis rei miraculo ſtupentibus profectus, uiſum ei ſuum, ac tam ſubitam ualetudinis mutationem ordine enarrauit. Nempe Stanislaum epiſcopum ſibi pauló antè apparuiſſe, & ab eo clementer obiurgatũ ſe eſſe, quòd unus maximè ipſi aduerſaretur, morbumq; ſuum ſubitò depulſum eſſe, cum de ſententia deceſſurum ſe eſſe polliceretur. Itaq; orare atq; hortari pontificem, ut ſublata omni cõperendinatione, ſanctum epiſcopum in album martyrum adſcribat. Quo euidenti miraculo permotus pontifex Innocentius, rem tamdiu cõperendinatã tandem ad ſextũ Idus Septembris, Aſiſij in baſilica diui Franciſci memoriæ dicata ſolenni ceremonia peragere ſtatuit. Qua die illuceſcente cum ipſemet ſacris operaretur, ecce in baſilicam infertur adoleſcens nuper mortuus, caterua propinquorum & amicorum magno eiulatu funus proſequente. Ibi pontifex humi poſtratus Deum orat, ut iuueni illo ad uitam reuocando ſanctitatem ſui martyris Stanislai luculentius declararet. Vix pauca elocutus erat, cum uiuus atque ſanus exurrexit qui erat mortuus, quaſi de ſomno expergefactus. Sacris atque ceremonijs omnibus ritè peractis, ipſe pontifex è ſuperiore loco pro concione grauem & luculentum ſermonem habuit de uita ac meritis Stanislai: eiuſq; memoriæ diem anniuerſarium ad octauum Idus Maij, quo die cæſus eſt, dicauit. Deinde anno ſequenti Prendota epiſcopus Cracouienſis, ſacri corporis eius reliquias ſolenni pompa de ſepulchro leuauit,

1252.ann. Salinæ Bochnenſes.

D. Stanislaus martyr in diuorum numerum relatus.

1253.ann.

Miraculum.

Miraculum.

leuauit, & hominum uenerationi expoſuit. Interfuêre uerò ei celebritati Archiepiſcopus & epiſcopi Poloniæ quicunq; per ualetudinem potuêre, itemq; Gerardus Ruſſorum, & Vitus Lithuanorum epiſcopi. Nam & hi ad religionem Chriſtianam iam accedebant, & illi ad ſocietatem eccleſiæ catholicæ ſeſe adiunxerant, quod utrumq; mox plenius exponemus. Adfuêre & cum Boleslao Pudico Præmislus Poſnanienſiū, Cazimirus Lencicienſium atq; Cuiauienſium, Zemouitus Mazouiorum, & Vvladislaus Oppolienſium duces, & Opiſſo iterum legatus apoſtolicus: præterea ſacerdotum, abbatum, monachorum, nobilium, & promiſcui uulgi non modò ex Polonia, ſed etiam è Sileſia, Morauia, Bohemia, & Vngaria tanta multitudo, ut urbs non exigua eam nō caperet, ſed in campis eā ſub diuo gregatim diuerſari cogeretur. Præceſsit autem anno uno celebritatem illam, ingens aquarum inundatio, in tota ferè Polonia, ex perpetuis imbribus, ab Aprili menſe uſque ad uiceſimam quintam Iulij delapſis, ita ut campi, agri, ſyluæq;, nauigabiles eſſent. In Maſouia uerò præterea Lithuani Viſnenſem oram uaſtarunt. Tertio deinde anno Lublinenſem quoque tractum depopulati ſunt, & arcem ligneam etiam tunc incenderunt. Erat autem tunc Lithuanorum dux Mendocus ſiue Mindacus, qui Cruciferorum armis debilitatus, & in anguſtum redactus, anno Chriſti 1252. religioni Chriſtianæ initiari cum ſuis aſſenſus eſt, & Samagitenſem, Veiſenſem, Curouienſem: & Iazygum ſiue Poleſſenſem tractum donaturum ſe eſſe Cruciferis promiſerat, ut imminenti ab ipſis exitio ſeſe eriperet. Quorum opera regium etiam nomen adeptus eſt à ſummo pontifice, & à Rigenſi Archiepiſcopo, atque Culmenſi epiſcopo, ſolenni ritu diademate cinctus. Verùm non multò poſt ſtabilitis rebus ſuis, neque Cruciferis promiſſa præſtitit, & religionem abiecit, & ex finitimis Chriſtianorum regionibus prædas agebat, ut tunc è Lublinenſi, pòſt ex alijs, quemadmodum ſuis locis exponemus. Fortè autem tunc aberat Boleslaus Pudicus, expeditione Morauica occupatus, cuius expeditionis hæc fuit cauſa. Poſt interfectum Auſtriæ ducem Fridericum, Pręmislus, ſiue Otthocarus, Venceslai Luſci regis Bohemorum frater, uel, ut quibuſdam placet, filius, Auſtria potitus erat, ducta in matrimonium ſorore Friderici Margarita iam anu, quæ prius cum Henrico Friderici Imperatoris filio, nupta erat, ac Styriam quoque idem Otthocarus ſibi adiunxerat, quod eò facilius fuit factu, quòd imperium in Germania tunc uacabat poſt mortem Friderici, Conrado filio eius, & Guilelmo comite Holandiæ, qui de imperio certabant, intra breue ſpacium temporis extinctis. Huic igitur Otthocaro cum Bela rex Vngarorum bellum facere uellet, & uirium ad id non ſatis haberet, Boleslaum generum Cracouienſium principem in auxilium euocauit. Nec ita multò antè, Venceslaus rex, poſt Miezislai Ratiborienſium & Oppolienſium ducis mortē, cum is nullos reliquiſſet liberos, Opauiam occuparat, & Nicolao filio ſuo notho tradiderat. Quocirca Boleslaus, ut in gratiam ſoceri manum Bohemorum diſtineret, Opauiamq; Polonis rurſus adiūgeret, in Opauienſem oram, & in Morauiā cum exercitu ingreſſus, ferro & incendijs eam longè, lateq; uaſtauit, magnamq; prædam abegit, nec tamen Opauia potitus eſt. Ne Bela quidem operæprecij quicquam fecit. Quin à Morauis fuſus fugatusq; eſſe fertur. Venceslaus Hagecus & ſuperiora aliquāto aliter narrat, & huius belli, & excurſionis Polonicę in Morauiam nullam prorſus facit mentionem. Nugatur autem de auxilijs à Venceslai rege miſsis Cracouiā contra Tartaros, ac de morte Boleslai principis, & quòd principatus Poloniæ ad Vvladislaum, & mox eo defuncto ad Præmislum Venceslai regis filios delatus, uerum à Præmislo repudiatus ſit. Sed nos Hagecum animo ſuo indulgere ſinamus. Hac igitur expeditione Morauica occupato Boleslao, liberior fuit excurſio Lithuanis in Poloniam. Venceslaus quidē rex per illud tempus mortuus apud Bohemos, Præmislum filium ſiue fratrem, qui & ipſe Otthocarus dictus eſt, ſucceſſorem accepit, cum quo Bela pacem fecit. In Sileſia uerò Conradus Henrici Pij filius ditiones fratrum ex arce Bythomienſi armis infeſtabat, quem quo expeditius adiuuaret Præmislus ſocer, dux maioris Polonię, cum Boleslao fratre, quem iniuria, quēadmodum ſuperius commemorauimus, affectum, in carcerem etiam quaſi inſidiatorem conieceerat, in gratiā à Fulcone Archiepiſcopo reductus eſt, ac denuò dominatū cum eo, conuentu apud Gezum, partitus, Gneſnā, Caliſsiam, Rudam ſeu Velunū, Pyſdros, Srodam, Pninum, Biechouiam, Gezum, & Pobiediſcos ei conceſsit, Poſnaniam cum cæteris munitionibus ac territorijs ipſe retinuit. His ita tranſactis, in Vvratislauienſem regionem duxit exercitū, & omnem eam oram, quæ circa eſt Oleſniciam, Syzouum Trebniciam & Cerequiciam oppida uſq; ad Vidauam amnē, uno à Vvratislauia milliario, deinde & ultra Odrā uadato flumine depopulatus eſt, propterea quòd Henricus dux Vvratislauienſis

Ruſſorum epiſcopus catholicus.
Lithuanorum epiſcopus primus.
Legatus Apoſtolicus in Polonia Opiſſo iterum.
Inundatio.
Lithuanorum excurſio in Maſouiam & Poloniam.
Lublinēſis arx incenſa.
Lithuani religionem Chriſtianam accipiunt, & abijciunt.
Mindacus Lithuaniæ rex creatus.
Morauicum bellum.
Venceslaus Luſcus rex Bohem.
Auſtria & Styria in ditione Bohemorum.
Bela rex Vngariæ Auſtrijs bellum infert.
Opauia à Bohemis occupata.
Opauienſis tractus uexatus à Polono.
Hageci nugæ.
Vēceslaus rex Bohem. mortuus.
Otthocarus regnat apud Bohemos.
Præmislus cū fratre redit in gratiam.
Fulco archiepiſcopus.
Poloniæ maioris noua diuiſio.
Præmislus dux Sileſiam infeſtat.

ſis neq; ipſe partem patrimonij Conrado reddebat, neq; ad repetendã eam à Boleslao fra-
tre opem ei ferebat. Ad hæc, non ſoluebat Præmislo quinquaginta pondo ſiue marcas ar-
genti, de quibus pro redemptione cuiuſdam Germani captiui fide iuſſerat. Templis tamẽ
Premisli religio.
& monaſterijs, & poſſeſsionibus eorum atq; hominib. eccleſiaſticis omninò manus abſti-
nuêre milites, edicto Præmisli. Erat tunc Vvratislauiæ Opiſſò legatus ſummi pontificis,
exiſtimabatq; contumeliã fieri ſedi Apoſtolicę, quòd ſe præſente, & penè inſpectante Vv-
ratislauienſem oram Pręmislus infeſtaret. Itaq; ſacris ipſi & omnibus qui ſub ditione eius
erant, interdixit. Sed mox poſtulante Præmislo interdictum illud abrogauit, ueritus ne
ad ſummum pontificem deferretur, quòd intemperanter fines legationis tranſgreſſus eſ-
ſet. Pax deinde & concordia inter Sileſios fratres, epiſcopi Vvratislauienſis & aliorũ pro-
cerum interuentu componitur: & Glogouienſis dominatus Conrado à Boleslao Caluo,
quanquam inuito, conceditur: Conradus obſides & captiuos dimittit. Alijs item, qui
prius ex pacto dimiſsi erant, æſtimationes capitum remittit. Mendocus dux Lithuano-
Lithuanorum excurſio in Maſouiam & Pruſsiam.
rum abiecta religione Chriſtiana, quam ſimulatè ad tempus ſuſceperat, infeſtior indies
Chriſtianis uicinis erat. Coactoq; è ſuis Lithuanis, pariter atque Pruſsis idem ſentienti-
bus, ualido exercitu, in quo triginta millia armatorum cenſebantur, Maſouiam omnem
crudeliſsimè uaſtauit, pagos & oppida quàmplurima, & caput gentis Plocenſem arcem
Plocenſis arx incenſa.
defenſoribus uacuam, incendit: & ingenti hominum, pecudum, & iumentorũ præda do-
mum remiſſa, in Cruciferorũ ditionem eodem furore inuaſit: & ea peragrata, exuſtaq;, ho-
mines quidem captos immanitate barbarica trucidauit, cæteram uerò prædam perma-
gnam abegit. Cruciferi non auſi obuiam prodire tantæ multitudini, munitionibus tunc
ſeſe cõtinuêre. Poſtea uerò anno Chriſti 1255. aduenientibus Otthocaro duce Bohemo-
1255. ann.
rum, nec dum enim diadema regium ſuſceperat, Marchionibus Brandenburgenſi, & Mo
Bohemorũ ducis & aliorum Chriſtianorũ expeditio in Pruſsiam.
rauiæ, duce Auſtriæ, Pragenſi, Olomucenſi, & Ermelienſi, (qui fortè Varmienſis fuit, quẽ
etiamnum Teuthones à ditione ſiue diœceſi Ermelandenſem uocant) epiſcopis cum ma-
gnis copijs, magnaq; item multitudine crucis militiam profeſſa, aucti uiribus & animis,
uiciſsim Pruſsis bellum inferunt, & illis ad prælij dimicationem nuſquam prodeuntibus,
ferro, & igni in obuia quæq; deſæuiunt. Quibus malis adacti hi qui Samenſem ſiue Sam-
Ermela olim Varmia.
bienſem regionem incolebant, barbari, in poteſtatem Cruciferorum uenêre, & religionẽ
Chriſtianam ſuſcepêre. Et ne facilè ij rurſus deficerent, duas ibi arces Cruciferi cum ſocijs
Sambienſis terra ſubacta à Cruciferis, & ad religionem Chriſtianã adacta.
condidêre, præſidijsq; firmauêre. Quarum altera ad Preglam fluuium & ſinum maris
Balthei ſita, Kynixberga lingua Germanica, quaſi Regius mons, altera Brunsberga, quæ
aliquandiu poſtea fuit ſedes epiſcopi Varmienſis, appellata eſt. Hæc quidem ob hono-
rem & memoriam Brunonis epiſcopi Pragenſis, ſiue Olomucenſis, ut uult Hagecus, illa
uerò Otthocari regis Bohemorũ: quæ poſtea tribus oppidis peramplis ac ſplendidis ad-
Pregla fluuius.
iunctis, & portu maris amplificata, Magiſtrorum quodam tẽpore fuit, nunc ducis eſt do-
micilium. Cum autem Otthocari huius & Kynixbergæ mentio facta ſit, operæ preciũ eſt
Kynixberga arx condita.
Aeneæ Syluij errorem, quem nõnulli alij ſcriptores ſecuti ſunt, redarguere: qui Otthoca-
Brunsberga.
rum hunc omnes eas regiones, quæ inter Bohemiam & mare Baltheum ſunt, imperio ſuo
Regius mons.
ſubieciſſe, deuictisq; Tartaris Kynixbergam arcem & oppidum in Pruſsia condidiſſe ſcri-
Aeneæ Syluij error de Otthocaro.
bit. Quæ ipſi ne de ſe Bohemi, gens glorioſa, finxerint, an Aeneas gratiam à rege eorum,
apud quem legatione functus eſt, inire uoluerit, non conſtat. Rem quidem ipſam ab Ae-
neæ narratione diuerſam, quemadmodum ſe habuerit, ſeries hiſtoriæ noſtræ & cõſequen-
tium cum præcedentibus conſenſus, euidenter oſtendit, ita ut plurib. hic uerbis triplicem
Aeneæ errorẽ, nempe de ſuperatis ab Otthocaro in Pruſsia Tartaris, qui eò tunc non per-
uenêre, ac de ſubactis intermedijs populis, nẽpe Sileſijs & Polonis, uel Saxonibus & Po-
meranis, & quòd ſuum ille omninò aliquod in Pruſsia bellum geſſerit, ſuisq; uiribus con-
fecerit, eo arguere neceſſe non ſit. Aut dicat Aeneas, quomodo & quando Bohemi rurſus
Pruſsiam, & interiacentes illas prouincias amiſerint. Conditum eſt etiam eodem ferè tem
pore Brandeburgum in eadem Pruſsia, in memoriã Marchionis Brandeburgenſis. Et ta-
Brandeburgũ in Pruſsia conditum.
men Marchiones ſibi Pruſsiam eam ob rem non uendicarunt. Sed nos ad inſtitutum re-
uertamur. Pacem fecerat cum Cruciferis Suentopelcus Pomeranorum dux, ut ſuperiùs
Suentopelcus Naclum intercepit.
narratum eſt. Sed quietis impatiens, nouum excitauit bellum. Etenim miſſo clàm cum
expedita manu filio, quem obſidem pace facta à Pruſsis receperat. Naclum arcẽ Præmiſ-
li nepotis ſui, cõſcio & adiuuante uno de cuſtodibus, pecunia corrupto, noctu iterum in-
Nacli obſidio.
tercepit. Quod ubi Præmislo nunciatum eſt, quantum poteſt cogit exercitum. Mittunt
ei auxilia duces alij Polonorum tanquam ad reſtingendum commune incendium. Boleſ-

laus

laus quidem Pudicus mille armatorum, Zemouitus autem dux Maſouiæ octingentorũ. Porro Boleſlaus Præmiſli frater, & Cazimirus dux Siradiæ, Lēciciæ, & Cuiauiæ ipſi ſuas copias ad eam expeditionem adduxēre. Cum his igitur ad Naclum contendit Præmiſlus. Et cum arx ſitu, arteq; munitiſsima egregiè à Pomeranis defenderetur, ac difficilis eſſet eius expugnatio, aliam è regione eius ad occidentem ſolem ſumma celeritate excitauit, eiq; importato copioſo comeatu præſidium impoſuit, quantum ſufficiebat ad uexandos & quaſi in obſidione continendos hoſtes, qui in præſidio antiquæ arcis erant. Quo facto, dimiſit reliquum exercitum. Fiebant autem crebræ utrinq; ex arcibus eruptiones & conflictus marte uario. Alteram deinde Præmiſlus cum Boleſlao fratre & Cazimiro fecit expeditionem in Pomeranos: & omiſſa Nacli expugnatione, noctu ſilenti agmine ad Racianzum arcem Pomeraniæ, allam à Cuiauienſi, ut uidetur, & Maſouienſi, in quam ſe magna multitudo Pomeranorum cum facultatibus ſuis propter bellum contulerat, contendit: eamq; antelucano tempore aduenions, quamuis expergefactis ad primum tumultum cuſtodibus, uerùm inopinata re perculſis, & quaſi capta iam arce diſcurſantibus, ac de propugnaculis ſeſe præcipitantibus, incendio conſumpſit. Poſt cuius diſceſſum Suentopelcus cum exercitu non contemnendo, hoſtibus ex noua arce obſiſtere non auſis, in Naclum perrupit, & cõmeatu importato, ſuos laborantes uictus inopia, confirmauit. Deinde omnem conatum ad nouam arcem uel capiendam uel euertendam conuertit. Primumq;, quo minore ſuorum periculo quod uolebat, efficeret, ſarmenta & pinguia ligna in foſſas, quibus arx munita erat, cõportari iubet, ut ea ſtrue incenſa arcem cremaret. Magna ui lignorum multo labore à militibus coaceruata, cum ij plura etiã è remotioribus ſyluis petitum iuiſſent, erumpunt præſidiarij: ſubiectoq; igni, id quod iam cõportatum erat materiæ, ſine ullo arcis periculo cõburunt. Hoc primo conatu fruſtratus Suentopelcus, ui arcem expugnare nititur: factaq; è clipeis teſtudine, milites eius ſiccas foſſas transgrediũtur, & ſub ipſa propugnacula ſubeunt: atq; alij ignẽ ſubijciunt, alij aſcijs & ſecuribus ligneos arcis parietes perrumpere conãtur. Sed ſaxis & magnis molibus ſupernè deiectis, iaculisq; uehementius afflicti, amiſsis uiginti, compluribus uulneratis, irrito cœpto receſſerunt. Nec tamen deſtitit Suentopelcus ab incœpto. Sed cum aperta ui noua arce potiri non poſſet, ad dolos ſe cõuertit. Reducto enim domum exercitu, auctoq; ſtatim reuertitur, nec longè ab arce in conualle quadam in inſidijs conſidit: ſuis in antiqua arce noctu per fidum internuncium, quid fieri uelit, præcipit. Orta luce Pomerani ex antiqua arce, quemadmodum iuſsi erant, decurrunt, & aduerſarios ad pugnam prouocant. Non detrectant illi. Pomerani inito prælio fugam ſimulant. Inſtant Poloni fugientibus, ita in inſidias præcipitantur. Nec tamen inulti cadunt. Quibus ad unum partim cæſis, partim captis, Suentopelcus uictoriæ ſigna præ ſe ferens, ad nouam arcem accedit, deditionem poſtulat. Reſpondent ij, qui erant in præſidio: Plures in arce ſupereſſe, qui de fraudulentis uictoribus pœnas expetituri eſſent. Videns autem Suentopelcus omnes ſuos conatus in irritum recidere, difficulterq; ſe Naclum retinere poſſe, ad pacem cum Præmiſlo faciendam inclinari animo cœpit. Nec difficulter ea, Popone uno de Cruciferis, qui Suentopelcum & Præmiſlum materno ſanguine attingebat, interueniente coiuit. Conuentu enim apud Xynam acto, Suentopelcus, per ſententiam Poponis ex compromiſſo latam, Præmiſlo Naclum reddidit: Præmiſlus uerò Suentopelco pro impendijs & Racianzi demolitione quingentas marcas argenti, certis penſionibus exoluturum ſe eſſe, nouem obſidibus nobilibus datis, cauit: & exoluit poſtea. Captiui utrinque dimiſsi. Pax perpetua mutuo iureiurando firmata eſt, ita ut neuter alterius ditionem unquam inuaderet. Nec toto ab ea pace facta anno circumacto, Præmiſlus triginta ſex annos natus, pridie nonas Iunij immatura morte extinctus, & Poſnaniæ ſepultus eſt. Mitiſsimus ſui temporis princeps, & ſupra ætatem prudens: iuſticia autem & animi moderatione in iudicando tanta, ut eius iudicium uictus atq; uictor ex æquo probarent. Ebrium aut iratum eum nemo uidit. Vſque adeò uerò addictus fuit religioni & cultui diuino, ut per tempus quadragenarij ieiunij cilicina ueſte ſuper nudum corpus, & uino diluto admodum, aut inſipidiore ceruiſia uteretur. Nocturnis temporibus, cum dormire putabatur, prolixæ precationi uacabat. Porrò qua die cœnam Chriſti ultimã anniuerſario ritu recolimus & repræſentamus, duodecim pauperũ pedes reuerenter abluere, exterſosq; deoſculari, & pauperes ipſos ueſtire quotannis ſolitus eſt. Ouanſcenſe monaſterium Ciſtercienſis ſectæ puellis ad Vartham fluuium condidit. Srodicenſe uerò Dominicanorũ Poſnaniam tranſtulit. Gneſnenſe etiam Xenodochium, ſiue hoſpitale ſepulchri Chriſti militib. cõtulit & commen-

Noua arx è regione Nacli.

Racianzum incenſum.

Racianzũ triplex.

Noua arx fruſtra oppugnata.

Poloni funduntur à Suentopelco.

Pax inter Suentopelcum & Præmiſlum.

Xyna oppidũ.

Præmiſli mors & laudes.

Sobrietas & animi moderatio.

Pietas & religio principis.

Ouanſcēſe monaſterium conditum.

commendauit, & præpoſito Miechouenſi ſubiecit. Præter multas autem alias pias largitiones, Gneznenſi quidem eccleſiæ Cirnelinum pagum, Poznanienſi uero Bucum donauit, non ſine inuidia & offenſione procerum. Plurimis uerò alijs laudibus eum cumulari a Baſcone annalium ſcriptore, Cuſtode Poznanienſi, Dlugoſſus memorat. Sed eius Baſconis ſcripta nos non uidimus. Reliquit autem Præmiſlus quatuor filias, Conſtantiam, Veronicam, Oſcam ſiue Agathiam, & Euphemiam, ex Elizabetha uxore ſuſceptas, & filium poſthumum poſt quartum menſem natum. Cui paternum nomen inditum eſt. Eodem anno qui fuit poſt Chriſtum natum 1257. Iacicus ſiue Iacinctus diui Dominici inſtitutum uitæ profeſſus, poſt exhauſtos multos labores in Polonia & Ruſsia pro religione Chriſtiana, de exilio huius uitæ in cœleſtem domum commigrauit, ad decimumoctauum Calendas Septembris. Non omninò tunc Sileſia ab inteſtinis motibus immunis erat. Etenim Boleslaus Caluus cùm dolore amiſſæ Glogouiæ percitus, tum bello ſuperiore exhauſtus, ut iram ſimul & cupiditatem ſuam expleret, facinus aggreſſus eſt impium & ſacrilegum. In epiſcopum enim Vvratislauienſem Thomam templum Gorcenſe dedicantem, & Boguſlaum præpoſitum, & Heccardum canonicum cum Teuthonibus ſatellitibus ſuis manus iniecit, captosque ad ſubuculam uſque exſpoliauit, & in arcem Vvlai, atque inde Legniciam deportauit. Poſcebat aũt eos decem millia marcarũ. Quæ cũ non darent, coniecit eos in tetrum carcerem, conſtrictos compedib. Quare cognita Fulco Archiepiſcopus Gneznenſis, Lenciciam ſynodum conuocauit, ac de ſynodi ſententia Boleslaum Caluum diris deuouit. Vvratislauienſi uerò omni diœceſi ſacris interdixit. Deinde (cum nihilo magis dimitteret captos Boleslaus) pontificem Max. Alexandrum quartum certiorem ea de re fecit: & quid porrò fieri oporteret, rogauit. Reſcripſit ille Archiepiſcopo, ut Poloniam omnem ad arma contra Boleslaum ſumenda Crucis prædicatione unà cum cæteris epiſcopis concitaret. In eandem ſententiam Magdeburgenſi quoque Archiepiſcopo de concitandis Germanis ſcripſit. Sed interim Thomas pertæſus diri carceris, duobus millibus marcarum, & commutatione decimarum manipularium in pecuniarias per totam diœceſim ſuã, unà cũ præpoſito & canonico ſe redemit. Cõſcijs fratrib. Henrico & Cõrado Boleslaũ hæc patraſſe creditũ eſt, ꝓpterea ꝙ illis quoque commodo pactum illud de commutandis decimis fuit. Retinueruntque mordicus tam ipſi, quàm poſteri eorum id, quod tunc ab epiſcopo per uim expreſſum eſt. Neque uerò uno illo ſcelere Boleslaus contentus fuit. Nam Præmiſlo, cuius ope Conradus gener nitebatur, mortuo, Conradum quoque fratrem per fraudem capere, & bonis dudum datis, exuere adortus eſt. Sed hoc non itidem ſucceſsit. Certior enim factus Conradus de inſidijs fratris, cum Legniciam ab eo doloſè ad conuiuium uocaretur, cum expedita manu profectus eſt: & reliquis in ſylua propinqua Legniciæ latère iuſsis, cum paucis expeditioribus ueniens, à Boleslao ſimulati officij cauſa obuiam prodeunte in arcem deducitur. Vbi conſpicit loca ſuperiora ab armatis teneri, anteuertit meditatum fratris facinus, captumque eum, metu perculſis omnibus, aſportauit, & in cuſtodia habitum aliquandiu, atque ea, quam ab epiſcopo Vvratislauiẽſi emunxerat, pecunia mulctatum, poſtea dimiſit. Sic Boleslaus laqueo, quem alteri tetenderat, ipſe ſe implicauit. Anno ſequenti qui fuit 1258. à Chriſto nato, terræ motus uehemens Poloniam concuſsit, & animos hominum propter raritatem rei, non metu tantum, uerùm etiam religione impleuit ueluti magnorum malorum, quæ mox conſecuta ſunt, prodigium. Nam & ciuilibus bellis mox agitata, & barbarorum excurſionibus afflicta eſt. Ciuilium bellorum Cazimirus dux Siradienſis, Lencicienſis & Cuiauienſis cauſa fuit. Cuius inexplebilis cupiditas eò uſque progreſſa eſt, ut Zemouito fratre in uincula coniecto, quemadmodum ſuperius memorauimus, Siradienſem tractum, cuius hæreditas ſecundum Boleslaum fratrem iure ad utrumque peruenire debebat, ſolus occuparet: Landenſe territorium, unde prius à Boleslao Pio duce Caliſsienſi depulſus erat, iterum inuaderet: itemque Racianzum epiſcopo Vvladislauiẽſi auferret, ꝙ tñ poſt reddidit, cum ei litem intendiſſet epiſcopus. Lelouienſe uero territorium Boleslao Pudico adimeret, munita arce in colle ſupra oppidum. His igitur de cauſis primus omnium Boleslaus Pius Caliſsienſium dux in eum arma ſumpſit, inita ſocietate cum Varcislao Boguslai filio, Caſſubiorum & Stolpenſium Pomeranorum duce, quòd is Suentopelco, cuius tunc gener Cazimirus factus erat, propter iniurias quaſdam infenſus eſſet. Obtinebat Boleslaus etiam Poznanienſem dominatum, utpote tutor liberorũ fratris defuncti. Itaque conſcripto ex omni maiore Polonia magno exercitu, coniunctisque cũ Varcislao uiribus, Cuiauiam uaſtabundus ingreditur. In-

Baſco annalium ſcriptor.
Præmiſli liberi.
Præmiſlus poſthumus natus.
1257. ann.
Iacicus monachus ſanctus.
Boleslai Calui facinus impium.
Vvratislauienſis epiſcopus in uincula coniectus.
Vulai arx.
Boleslaus Caluus excommunicatus.
Decimæ manipulares in pecuniarias commutatæ in Vvratislauienſi diœceſi.
Boleslaus Caluus à fratre captus.
1258. ann.
Terræ motus.
Cazimiri ducis cupiditas et ſcelera.
Zemouitus frater captus.
Siradia prærepta.
Landenſe territorium inuaſum.
Racianzum captum.
Lelouia intercepta.
Lelouia arx munita.
Varcislaus Caſſubiorum dux.
Cuiauia infeſtata à maioribus Polonis.

Inouladislauia obſeſſa.

ouuladiſlauiam arcem cum primo impetu capere nequiuiſſet, obſidione cinxit. Non ha-
bebat Cazimirus exercitum, & Inouuladiſlauiæ, cæteriſq́ꝫ munitionibus ſuis metuebat.
Itaque conſilium ex re capit. Legatione ad Boleſlaum miſſa bellum deprecatur. Landen-
ſe territorium redditurum ſe ipſi eſſe promittit, arcemq́ꝫ quam in eo præſidij cauſa cõmu-

Caliſsienſis regio uexatur.

nierat, demoliturum. Secutus fidem eius Boleſlaus, obſidionem ſoluit, exercitumq́ꝫ di-
miſit. Sed Cazimirus non modò non præſtitit Boleſlao quæ receperat, uerùm etiam Ca-
liſsienſem tractum uiciſsim inſequenti anno populatus eſt, cum de clade Varciſlai cui Bo-
leſlaus ex fœdere auxilia miſerat, in Pomerania, cognouiſſet. Proficiſcebatur tunc Boleſ-

Boleſlai audacia & uictoria.

laus Caliſsia Poznaniam, cum de excurſione Cazimiri nuncium accepit. Nec mora, cum
ſolo comitatu ſuo aulico reuertens, triginta tantum equitibus in itinere collectis, & agre-
ſtibus, quos hoſtes damno affecerãt, ſequentibus, in ſylua, cui Soleciæ nomen eſt, non p-
cul ab Opatouico Archiepiſcopi pago, hoſtilem exercitum cõſequitur, & magno animo
impetum in eum facit: extremiſq́ꝫ perturbatis, & primos impellentibus, & omnibus ma-
iores multo quàm erant inſequentium ſe copias (propterea quòd ſylua longiorem pro-
ſpectum adimebat, clamantium uerò ſonitum ampliorem reddebat) eſſe credentib. uni-

Mart. palatinus Cuiauienſis captus.

uerſum agmen in fugam agit, prædam excutit, & cùm alios quoſdã ex hoſtibus, tũ Marti-
nũ Cuiauiẽſem palatinũ ſauciũ, captiuos abducit. Nec tñ clade hac affectus Cazimirus ac-
geuit. Sed nõ ita multo poſt, Hercaboldũ Gneznẽſem, niſi forte mẽdoſe Gneznẽſis pro

Palatini Poznan. & Caliſs. capti.

Poznanẽſi apud Dlugoſſum ſcriptus eſt, Nicolaũ Caliſsiẽſem palatinos, Simonẽ ſacer-
dotẽ Hercaboldi fratrẽ, & alios nõnullos ex nobilitate, ꝑ ſpeciẽ colloquij euocatos, cœpit
ut captiuorũ cõmutatione palatinũ ſuũ recuperaret. Deinde Pacoſſum oppidũ, quod in Bo-

Pacoſſum oppidum captum.

leſlai ditione erat, capit, & arcẽ in eo munit. Indeq́ꝫ Caliſsiẽſem orã liberiùs infeſtabat. Ibi
tũc Boleſlaus Pudicus, & Zemouitus Cazimiri frater, ut & Boleſlao Pio ſubuenirẽt, &

Lencicienſis munita & Zemouito tradita.

ſuo quoq́ꝫ nomine Cazimirũ ulciſcerent, coniunctis cũ Boleſlao Pio uirib. Lenciciẽſem
tractum crudeliter uaſtant, arcem ædificant, & commeatu copioſo implent, ac Zemoui-
to commendant. Fractus hiſce incommodis, metuq́ꝫ maiorum Cazimirus, inducias duo-
rum menſium petit, æqua omnia ſe eſſe facturum promittit iureiurando dato. Sed eluſis
ducibus, amotoq́ꝫ præſenti periculo, nõ ſeruauit fidem. Itaq́ꝫ inſequẽti anno Boleſlaus Pi-
us in Cuiauiam duxit exercitũ. Deprecante uerò Cazimiro, non prius deduxit, quàm il-

Landa & Pacoſſum Boleſlao Pio reddita.

le arce Landenſi & Pacoſſo præſidia deduceret. Quod quidem Cazimirus extrema penè
adactus neceſsitate fecit, cũ alio quodam infortunio maximo multatus eſſet. Nam duo fi-
lij eius, Leſcus, cui Nigro cognomẽ fuit, & Zemomyſlus, è priore matrimonio ſuſcepti,

Cazimirus à filijs Siradia & Lencidia pulſus.

ueneno, ut aiebãt, à nouercà appetiti, ut uerò credere par eſt, iuſta Dei uindicta incitati, Si-
radiẽſem atq́ꝫ Lẽciciẽſem ditionẽ abſente patre, procerib. cũ omni nobilitate fauentib. oc-
cuparunt: & Leſcus quidem Siradienſem, Zemomyſlus uerò Lencicienſem obtinuit. Ita
qui aliena iniuſtè appetebat, ſua turpiter amiſit. Atq́ꝫ hi tunc ſanè ciuiles motus in Polo-
nia, inter propinquos, agnatos, fratres, parẽtes, atq́ꝫ liberos extiterunt. Dum aũt hi ſic in-

Tartari uaſtant Poloniam.

ter ſe bellum gerunt, ecce Tartarorum ingens uis Nogaio & Celebuga ducibus in Polo-
niam ſeſe per Ruſsiam menſe Decembri effudit, Ruſsis ipſis adiutorib. atq́ꝫ ductorib. nec
ſcimus an authoribus etiam, ut Cazimiro gratificarentur. Flumina tunc iam glacie con-
creta erant. Itaque ſumma celeritate uſi, & Lublinenſem oram, quam à Lithuanis uaſtatã

Lublinũ à Ruſſis interceptũ & turri munitum.

ſuperiori tempore, Daniel Ruſſorum rex arce Lublinenſi intercepta, ac turri rotunda præ-
ſidioq́ꝫ firmata uſurparat, prætergreſsi, in Sendomirienſem impetum faciunt, & plurimos
mortales incautos opprimunt, monaſteriũ Zauichoſtenſe, quod Boleſlaus Pudicus nu-

Zauichoſtenſe monaſterium conditum, & mox direptũ, Sendomiria incenſa.

per condiderat, & uiginti quinq́ꝫ pagis dotatum puellis diui Franciſci, ſiue diuæ Claræ,
quod perinde eſt, uitæ inſtitutum profeſsis attribuerat, diripiunt, itemq́ꝫ id quod in Lyſſe-
cio ſiue Caluo monte ſitum eſt. Sendomirienſe oppidum incendunt, arcem nullo reſpirã-
di ſpacio defenſoribus dato die, nocteq́ꝫ oppugnant: uerùm nullo operæ precio. Nam à
multis ea gnauiter defendebatur. Pleraque enim omnis uicina nobilitas, & oppidani at-
que agreſtes multi cum uxorib. liberis & fortunis ſuis ad primum aduentum hoſtium eò

Ruſſorum dolus.

confugerant. Ibi Ruſſorum duces Leo & Romanus Danielis filij, & Baſiliſcus frater, qui
in caſtris Tartarorum erãt, primùm per internũcios, deinde per ſe ipſi cum Petro de Crem-
pa præfecto arcis agunt, ut ſi ſe, arcemq́ꝫ ſeruatum ire uelit, ad Tartarorum duces in caſtra
ueniat: & imperata ſe facturum profeſſus, paruo ſe arcemq́ꝫ, & omnem multitudinẽ redi-
mat: fidem dant, nihil in ea re fore periculi. Se hæc ita cõfecturos eſſe. Credidit præfectus,
Ruſſos Chriſtiani ſanguinis miſericordia commotos, quemadmodum præ ſe ferebant,
illa ſuadere & recipere. Confirmabant autem promiſſa ſua, impetratis aliquot dierũ indu-
cijs.

cijs. Itaq; præfectus cum Sbigne fratre & primoribus ex nobilitate ad caſtra hoſtiũ quẽadmodum conuenerat, proficiſcitur. Duces barbarorum, ut erat edoctus à Ruſsis, adorat: de ſalute ſua & arcis ſupplex agit. Barbari, ut ſunt fallaciſsimi, fideiq; expertes, in ſupplites impetum faciunt, ſpoliatos & uerberatos immaniter obtruncant. Et confeſtim ſublato clamore effuſo curſu in arcem, nihil tunc eiuſmodi expectantibus defenſoribus, inuehuntur, & in cæde hominum, omnibus perterritis, & latebras quærentibus promiſcuè graſſantur. Matronas tantum & puellas formoſiores ad contumeliam & explendam libidinem (ut eſt gens libidinoſiſsima) adſeruarunt. Defeſsi autem cædendo, reliquum uulgus hominum gregatim in Viſtulam impulerunt. Tanta uerò cædes in arce tunc facta eſſe dicitur, ut ſanguis cæſorum ad Viſtulam uſque deflueret. Incenſa arce barbari nulla mora interiecta uerſus Cracouiam Ruſsis ducibus itineris contendunt, & urbem defenſoribus uacuam incendunt, ualetudinarios & mendicos trucidant. Nam Boleſlaus princeps accepto nuncio de capta Sendomiria, in Vngariam cum uxore (mater enim anno ſuperiore mortua erat) profugerat. Cætera hominum multitudo partim in ſyluas ſeſe abdiderat, partim munitionibus arcium ſeſe defendebat: & Cracouiẽſem quidem arcem Clemens palatinus tutatus eſt. Tartari uero cædibus & incẽdijs uſq; ad Bythomiã in Opolienſi tractu impunè prouecti, poſt alterum ſiue adeò tertium menſem præda onuſti in Ruſsiam reuerterunt. Annus autem quo hæc geſta ſunt fuit poſt Chriſtũ natũ 1260. Tametſi Dlugoſſus etiã præcedenti ãno de eadẽ Tartarorũ excurſione, & ſtrage Sendomirienſi memorat. Niſi fortè bis tunc Tartari in Poloniam excurrerunt. Quod quidẽ inde mihi fit credibile, quod priorem illam ſub brumam, initio menſis Decembris factam eſſe ſcribit idem. Nam ea qua Sendomiria capta eſt, æſtatis initio accidiſſe conſtat ex eo, quod in hodiernum uſque diem ſtrages illa quaſi martyrum Chriſti, anniuerſaria celebritate poſtridie Calend. Iunij. Sendomiriæ magno populi concurſu recolitur, magna Alexandri quarti pontificis Maxim. indulgentia cumulata ac dedicata. Per hæc tempora Michaël Palæologus imperium Conſtantinopolitanum pulſis Gallis cum Balduino imperatore poſt annos quinquaginta octo, uel ut alij uolunt, tres & ſexaginta, Græcis reſtituit: nec multo poſt in Lugdunenſi concilio concordiam inter Græcos & Latinos tredecies ſciſſam & refectam, redintegrauit. Siculum uerò & Neapolitanum regna, quæ poſt Friderici Imperatoris mortem Manfredus filius eius nothus inuaſerat, Clemens quartus Pontif. Max. Carolo Ludouici regis Francorum fratri addixit. à quo Manfredus, & mox alio prælio Corradinus Friderici e Conrado filio nepos interfectus eſt. Tartarorum autem duces quidam in Aſia religionem Chriſtianam ſuſceperunt, & magnas res in Syria & Perſia ſocijs Armenorum regibus contra Saracenos & Aegyptios aliquandiu geſſerunt. E' quibus unus Caſſanus ſucceſſoribus ſuis Perſarum regibus nomen dedit. Quod autem Ruſſorum regis mentionem dudum fecimus, ita ſe res habuit. Poſt mortem Colomanni Vngari Halicienſium regis, Daniel Romani ducis filius aduerſæ factionis ducibus uel domitis, uel in ſuam ſententiam adductis, magnam ſibi potentiam & monarchiam ferè in Ruſsis Auſtralibus uſurpabat. Et quo maiorem ſibi authoritatem compararet, legatione ad Opiſſonem legatum apoſtolicum in Poloniam miſſa, cum promitteret ſe cum uniuerſa gente ſua ad Romanæ & catholicæ eccleſiæ ſocietatem ſiue unitatem acceſſurum, & Chriſtianas regiones aduerſus Tartaros, qui iam ingentem formidinem omnibus principibus Chriſtianis incuſſerant, defenſurum, nomen ac diadema regium ſibi & poſteris ſuis, necquicquam diſſuadente Opiſſoni Prendota epiſcopo Cracouienſi, & nonnullis alijs, impetrauit. Verùm conſecutus id quod concupierat, fidem & iuriſiurandi religionem uiolauit: & in priſtinum errorem relapſus, nõ modò non defendit à barbaris Chriſtianos, uerùm etiam cum Tartaris, ut iam diximus, pariter infeſtauit, mox etiam cum Lithuanis. Nam cum eis Suarnonem ſororis filium cum magna manu ad populandam, uaſtandãq; Mazouiam miſit. Qui celeritate uſi, Zemouitum ducem cum Conrado & filio, & aulico comitatu in Iaſſouſco prædio ſecurè ruſticantem cœpêre, & ſupellectilem eorum omnem diripuére. Et Zemouitum quidem Suarno barbarica crudelitate interfecit, Conradũ uerò Mindacus, cui ceſſerat, ſeruauit, & pecunia redemptum poſtea dimiſit. Tunc autẽ his patratis, Mazouiam penè oẽm duce orbã Ruſsi cum Lithuanis populabũdi peragrarũt. Non tulere Mazouij, duces ſuos circũuentos eſſe, & patriã uaſtari. Itaq; facto agmine eqtes pariter & agreſtes, hoſtibus obuiã prodeunt: & quamuis longè impares uiribus, tamẽ indignatione animos miniſtrãte, apud Dlugoſeldũ pagũ impetũ in eos faciũt. Et magnã quidem in eis ſtragem edunt. Sed ad extremum abundante hoſtium multitudine ſupe-

Adoratio principũ apud Tartaros.
Sendomirienſis præfectus à Tartaris occiſus.
Sendomirienſis arx capta et incenſa.
Strages inſignis.
Tartari libidinoſi.
Cracouia iterum incenſa à Tartaris.
Boleſlai fuga in Vngariam.
Arx defenſa.
1260. ann.
Martyrum dies Sendomiriæ.
Conſtantinopolitanum imperium Græcis reſtitutum.
Græci cum Latinis coniuncti.
Siculum et Neapolitanum regna ad Gallos translata.
Manfredus & Corradinus occiſi.
Tartari Chriſtiani.
Perſarum reges à Caſſano Tartaro originem & nomẽ habent.
Daniel rex Ruſſorum.
Ruſſorum perfidia.
Suarno dux Ruſſ.
Zemouitus Mazouiorum dux interfectus.
Conradus redemptus.
Mazouia uaſtata à Ruſsis.
Mazouij uicti.

 rantur,

Cuiauia uexata à barbaris.

rantur, & fugam capeſſunt. Hac elati uictoria barbari, Cuiauiæ quoque magnam partem depopulati, incenſis multis pagis & oppidis, ingentem prædam abegêre. Miſeratus autem acerbam illam cladem Mazouiæ Boleslaus dux Caliſsienſis, & precibus Gertrudis Zemouiti uxoris exoratus, uenit cum exercitu in Mazouiam, copioſum commeatū &

Plocenſis arx inſtaurata.

fabros ſecum ducens: releuataq; populi calamitate & inopia, & arce Plocenſi, quæ ab hoſtib. exuſta fuerat, refecta, & bene munita, & uiduæ, liberisq; eius Boleslao & Cōrado tradita, diſceſsit. Reuertunt̃ deinde æſtate ſequēti Lithuani in Mazouiā: & nō reſpōdēte eorū cupiditati atq; ſpei p̄da, longiùs ꝓgreſsi, Louiciēſe territoriū, qđ Archiepiſcopo Gneznenſi à Conrado primo Mazouiorū duce donatum eſſe memorauimus, ferro & incendiis uaſtarunt. Graues autem iam admodum non modò Mazouiæ, ſed & Boleslai Pudici ditionibus Lithuani eſſe cœperant, ni diuinitùs auxilium affulſiſſet. Inteſtini enim eorum

Louicienſe territorium uaſtatum à Lithuanis.

Mindacus Lithuanorum rex interfectus.

motus reſpirandi ſpacium noſtris dederunt. Etenim Mindacus Lithuanorū dux à Stroinato fratris filio per inſidias dormiens cum filijs interfectus eſt, & Stroinatus dominatu potitus. Nec pacatior is futurus erat, aut mitior in Chriſtianos. Mox enim initio principatus ſui Mazouiam circa Ciruinum depopulatus eſt: captaq; Orſimouia arce, mares qdem puberes trucidauit, impuberes uerò cremauit, porrò fœminas cū cætera p̄da captiuas abduxit. Sed citò ſcelerū ſuorū pœnas dedit. Nam à Voiſalco Mindaci interfecti filio ſuperſtite, qui monaſticæ uitæ inſtitutum apud Ruſſos profeſſus erat, & à Theophilo eiuſdem Mindaci conſobrino uenationi uacans captus, excruciatus, atque necatus eſt. Nec ita multo pòſt Voiſalcus Lithuanorum dominatu potitus, à Leone Danielis Ruſſorum regis filio per dolum interfectus eſt.

Orſimouia arx.

Stroinatus trucidatus.

Voiſalcus Lit. dux interfectus.

Dum hæc ita turbantur in Lithuania, non putauit Boleslaus Pudicus prætermittendam ſibi eſſe illam occaſionem, quin Iazygas finitimos & infeſtos ditionibus ſuis ulciſceretur. Itaq; duxit in eos exercitum, & quidem compoſito agmine, inſtructaq; acie incedebat. Neq; enim dubitabat eos, ut erat gentis ad moriendum iuxtà ac uincendum pertinacia, ad pugnam, quamuis iniquam ſibi occurſuros eſſe, neque paſſuros, ut ſe inſpectātibus regio ſua uaſtaretur. Nec ſanè opinione ſua falſus eſt. Nam ut Boleslaus fines eorum ingreſſus eſt ad uiceſimam ſecundam diem menſis Iunij, adeſt mox omnis multitudo Barbarorum Conato duce ad depellendum bellum parata: & uix præuiſa à ſpeculatoribus noſtris, illuceſcente ſole ad ſtatiua noſtrorum magna alacritate contendit. Educit ſuos Boleslaus in aciem, concurritur infeſtis animis: cumq; aliquot horis marte dubio pugnatum eſſet, tandem ſuperante noſtrorum multitudine, ad paucos rediguntur barbari, ducemq; inter primos pugnam cientem amittunt: nihilo tamen magis pedem referunt. Ita fortiter dimicantes ad internecionem uſq; cæſi ſunt, adeò, ut ex eo tempore nomen quoq; Iazygum penè deletum ſit.

Iazyges à Boleslao Pudico uicti ac penè deleti.

Conatus dux Iazygum interfectus.

Iazygum reliquiæ ad religionem Chriſtianam adactæ.

Regione eorum deinde potitus Boleslaus, exiguas gentis reliquias Chriſtianam religionem ſuſcipere capitali pœna in contumaces ſancita, coēgit: & ne regio uaſta & inculta maneret, colonias eò deduxit. Ab Vrbano autem quarto pontifice Maximo impetrauit mandatum ad Archiepiſcopū Gneznenſem, ut nouum genti præficeret epiſcopum, cuius exemplū extat apud Dlugoſſum. Atq; is eſt, ni fallor, Lucenſis, ſiue Luceorienſis epiſcopus, cuius ea eſt etiamnūc diœceſis, tunc uel aliquanto pòſt à pontifice creatus.

Lucenſis epiſcopus.

1264. ann.

Peſtis in Polonia.

Cruciferi afflicti à Pruſsis.

Annus hic fuit poſt Chriſtū natū 1264. quo pòſt cometæ trimeſtrem apparitionem peſtis acerba in pecora & pecudes in Polonia graſſata eſt. In Pruſsia uerò Cruciferi aduerſa fortuna uſi, penè deleti ſunt à barbaris. Magiſtrum quidem Helmericum, qui Conrado Landigrauio Turingiæ ſucceſſerat, cum Theodorico Marſalco in prælio quodam amiſerunt. Inſequenti anno Ruſsi duce Suarnone magna ui, in Sendomirienſem oram populabundi inuaſere. Sed à proceribus Sendomirienſibus cum nobilitate & agreſtibus præter opinionem occurrentibus, & impetū in palantes facientibus, inſigni clade profligati: & cæſis, captisq; multis, & præda omni excuſſa, in turpē fugā acti ſunt.

Ruſſorum excurſio in Poloniam.

Ruſsi pulſi.

Ruſsicum bellum.

Ropcicia oppidum.

Exercitus ducendi ratio.

Irritatus autem uehemētiùs quàm ſolebat Boleslaus excurſionibus Ruſſorum, eas pariter & Zemouiti cædem ultum ire cupiens, anno ſequenti expeditionem in Ruſsiam ſuis indicit: ad Ropciciam oppidum conuenire omnes iuſsi. Sūma rerū & adminiſtratio belli Petro palatino Cracouienſi commiſſa. Nam Boleslaus ipſe ad eam expeditionem profectus non eſt. Verùm precationibus & ſupplicationib. cū Kinga uxore uacans, exercitus ſui curam & protectionem Deo cōmendabat. Petrus uerò ſuſcepto exercitu, hoſtilem regionem ingreſſus, prudenter & accuratè omnia agere, inſtructis ordinibus cautè progredi, ſpeculatores quoquo uerſus dimittere, caſtris loca opportuna capere, excubias in omnes partes ſeruare, neque pabulatores, frumentatores, & lignatores abſq; firmo armatorum præſidio caſtris emittere, non ignorans cum uafro hoſte

ſte

ſe ſibi rem eſſe. Nihil autem niſi de caſtrenſis conſilij, & maximè Ioannis Sendomirienſis palatini ſententia faciebat. Non multum in hoſticum progreſsis Polonis apud Pictā, hoc loco nomen eſt, occurrit Suarno dux (nam Daniel rex haud multo antè erat mortuus) ingentes Ruſſorum & Tartarorum in auxilium euocatorum copias ducens: nec longè à noſtris caſtra metatus eſt. Et eo quidem die quieuêre noſtri. Sequenti uerò, qui erat decimus nonus Iunij, quòd eo die proſperè contra eoſdem Ruſſos apud Zauichoſtū ante cōplures annos dimicatū erat, educit ſuos in aciem Petrus, diei illius, uictoriæq; admonitos. Nec detrectat pugnā Suarno. Eminus primū Poloni baliſtis, hoſtes arcubus pugnabāt. Sed quoniā eo pugnādi genere meliore loco erat res hoſtiū, expeditiori genere armorū, plures de Polonis uulnerantiū, magno mox impetu Poloni in hoſtiles acies inuehuntur, & cominus haſtis atq; gladijs rem gerunt. Nec mora, ſuperiore loco noſtrorū res eſſe cœpit. Referunt pedem hoſtes, inſtant noſtri. Nitebatur reſtituere pugnam Suarno. Sed cum nihil ageret, in fugam ſe conijcit. Hic uerò uniuerſa acies hoſtium cōuertitur, & mutuo ſeſe impellit & impedit. Cædunt noſtri terga fugientium, & plurimos abiectis armis uiuos capiunt, & plena potiuntur uictoria. Direptisq; opulentis caſtris, & agris maiorem in modum uaſtatis, uictores in Poloniam reuertuntur. Itaq; uerò uires & animi Ruſſorū ea clade fracti ſunt, ut permultis deinceps añis nihil hoſtile cōtra Polonos molirent. Porrò Boleslaus abundè contentus repreſſiſſe ea uictoria feroces Ruſſos, ipſe quoque quieuit, benignus & mitis princeps. Cuius cum uxore precibus à Deo impetrata illa uictoria exiſtimata eſt, magis quam humanis uiribus parta, de tanta ſcilicet hoſtium multitudine, ut quadruplo ea noſtros excederet. Quin & illud memoratur, oranti Kingæ adſtitiſſe duos candidatos, & futurum belli euentum prædixiſſe. Atque ij Geruaſius & Protaſius, quorum memoriæ dicata erat dies illa, qua pugnatum eſt, fuiſſe crediti ſunt. Vaſtata eſt hoc anno rurſus a Lithuanis & Pruſsis Mazouia, Boleslao & Cōrado ducibus munitiones tantum defendentibus. Sub idem tempus Boleslaus dux Caliſienſis cum Conrado Marchione Brandeburgenſi de Santoco bellum, quanquam incruentum, geſsit. Cuius originem perplexè Dlugoſſus attigit. Nam cum Boleslaū Conrado Marchioni Conſtantiam Præmiſli fratris filiam deſpondiſſe, & Santocum in dotem dediſſe memoraſſet, quinto pòſt anno ſcribit idem, Santocum à Polonis negligentius cuſtoditum, à Saxonibus interceptum eſſe, & Conrado traditum. Atq; id moleſtè ferentem Boleslaum, exercitum duxiſſe ad recuperandam arcem. Sed intercedentibus utrinq; proceribus, conueniſſe inter duces, ut Boleslaus Santocum, Conradus uerò Drenum, ne prædonibus, & publicæ pacis turbatoribus eſſent receptui, demolirent. Duplex hic peccatū eſt. Nam ſi Santocum in dotē datū fuit Conrado prius, quomodo poſtea uel ab eodem interceptum, uel à Boleslao qui dederat, armis repetitum eſt? Deinde quid in Drenum Conradus iuris habuit, quod antè aliquot annos in poteſtate Præmiſli Boleslai fratris, fuiſſe, & ab eo recuperatum eſſe, cum à Caſſubiorum duce interceptum fuiſſet, idem Dlugoſſus ſcribit? Nos in ea re quid ſequamur, non habemus. Non ſtetit autem pactis Boleslaus. Sed cum exercitu, fabrisq; reuertens, magna celeritate caſtellum intra ambitum ruinarum arcis Santocenſis muniuit, commeatum importauit, & præſidium impoſuit. Quo cognito Marchio, poſt perfectam munitionem atq; diſceſſum Boleslai, cum exercitu aduenit, arcem acriter oppugnat. Et facilè uoti compos factus eſſet, quòd propugnacula recens excitata infirmiora erant, quàm ut ſuſtinere uim oppugnantium diutius poſſent, ni citò Boleslaus ſaluti ſuorum, qui in præſidio erant, conſulens, miſſa ad Conradum legatione, ſeruaturū ſe eſſe pacta recepiſſet. Nec mora, deducto præſidio demolitus eſt arcem. Ita tūc bellū illud inter initia reſtinctū eſt. Fatale hoc tēpus ducibus Polonicæ nationis fuit. Primùm enim Henricus tertius Vratislaui. dux ueneno, ut creditum eſt, extinctus eſt, relictis Henrico filio, & Heduigi filia impuberib. Quorū tutelam Vuladisla. patruus Archiepiſcopus Salisburgenſis paucis añis, quibus ſuperſtes fuit, geſsit. Deinde Salomea Halicienſis regina, Boleslai Pudici ſoror, cū poſt mortē Colomanni uiri integra in Zauichoſtenſi monaſterio, deinde in Scalenſi (nam eò id Boleslaus tranſtulerat) ſanctè, pieq; uitā exegiſſet, natu iam grandior defuncta eſt, & funus Cracouiam ad diui Franciſci illatū. Fertur aūt corpus eius multis diebus poſt mortem ſeruatū, ſuauē odorē ſpiraſſe, & oleum ſudaſſe, quo inuncti ægroti conualuerint. Iiſdem diebus Cazimirus quoq; Cuiauienſis & Lencicienſis dux obijt, qui moriens Leſcum filium, cui Nigro cognomen fuit, Siradienſem ditionem retinere paſſus eſt, ut ab eo fuerat occupata. Reliquas uero Zemomyslo Leſci germano, cui Suentopelci filiam Salomeā deſponderat cum tribus alijs, nempe Cazimiro,

Danielis regis mors.

Ruſsi & Tartari profligati à Polonis.

Suarnonis fuga.

Precum piarū efficacia.

Mazouia à Lithuanis & Pruſsis uaſtata.

Brandeburgenſe bellum.

Cōradus Marchio Brandeburgenſium.

Santocum & Drenum arces dirutæ.

Drzen.

Hērieus Vratislauienſium dux obijt.

Vuladislaus Archiepiſcopus Salsburgenſis.

Salomea Halicienſis regina mortua uirgo ſancta.

Scalenſe monaſterium Zauichoſto tranſlatum.

Cazimirus Cuiauienſium dux mortuus.

Cazimiri filij.

Leſcus Niger Siradienſium dux.

Vuladiſlaus cur Locticus uocatus. Cazimirus Lenciciēſium; Zemomyſlus Vuladiſlauienſium. Vuladiſlaus Breſtenſium. Zemouuus Dobrinenſiū.

Vuladiſlao cui Loctico, quaſi cubitali propter breuem ſtaturam cognomen fuit, & Zemouito ex altero matrimonio ſuſceptis, partiēdos reliqt. Et Cazimiro quidē Lenciciēſis obtigit. Cuiauienſem uerò Zemomyſlus & Vuladiſlaus inter ſe diuiſère, ita ut Zemomyſlo Vuladiſlaui. Vuladiſlao Breſtenſis tractus cederet. Dobrinenſem uerò Zemouitus obtinuit. Quā uel promiſſo tenus accepant, ac nō re ipſa obtinuerāt Cruciferi, uel certè reddiderant Cazimiro poſt longas cōtrouerſias: quas extitiſſe inter eos argumēto ſunt arbitria & cōpromiſſa, quæ extēt in archiuo regio. Diploma quidem Cazimiri huius anno Chriſti 1233 editum, Culmenſis tantummodo terræ conceſsionem à Conrado patre factam Cruciferis approbat. Condidit autem Cazimirus hic, pater inquam, monaſterium Dominicanis in Breſte oppido.

Suentopelci ducis Pomeranorum obitus. Suentopelci filij. Suentopelci præceptum.

Suentopelcus etiam Pomeranorum citeriorum dux eodē anno mortuus eſt ætate decrepita. Reliquit aūt quatuor filios Meſtuinum ſiue Meſciugum, Varciſlaum, Samborium, & Ratiborium. Quibus moriens præcepit, ut à bello Cruciferis inferendo, quoad poſſent, abſtinerent: Polonos uerò duces omni ratione & beneuolentia ſibi deuincirent. Quorū illi præceptorū immemores, magnis ſe poſtea calamitatibus implicarunt.

Apoſtolica ſedes uacauit tribus annis. Zemomyſlus exoſus ſuis. Bydgoſtia Boleſlao Caliſsienſi tradita. Berda fl.

Per idem tempus Clemente eius nominis quarto, pontifice ſancto & religioſo uita defuncto, trib. ferè annis ſedes Romana uacauit, propter ambitionē ac diſſidium Cardinalium. Porrò Zemomyſlus Cazimiri filius, Vuladiſlauienſem dominatū adeptus, deſpicatui ſuos habere cœpit: cum Cruciferis, apud quos ab ineunte ætate educatus erat, familiarius uiuere, eorū arbitratu omnia agere, & conſilijs niti. Quibus rebus offenſa nobilitas, muſsitare primùm, deinde apertius fremere: ad extremum, eo non mutante mores, ad Boleſlaum Caliſsienſium ducem defecit. Qui iam Bydgoſtia ſupra Berdam fluuium ſita, Theodorici Pruſsi proditione, qui poſt ſuſceptam religionem Chriſtianam à Cazimiro Zemomyſli patre ei arci præfectus fuit, potitus erat. Cum autem ſpe præmij fruſtratus eſſet proditor, à famulo, ſicut ipſe iuſſerat, interfectus, proditionis pœnam exoluit.

Boleſlai cum Zemomyſlo tranſactio. 1269. ann. Culmenſis epiſcopi cum Plocenſi tranſactio.

Exorauit poſtea Boleſlaum Zemomyſlus, ut ſua ſibi redderet, donato ei territorio Cruſuiciēſi, placataq́ nobilitate, quòd reciperet, nihil ſibi commune deinceps fore cum Cruciferis. Diſsidium autem illud Zemomyſli cum ſuis, anſam dedit Lithuanis, ut Cuiauiam popularentur. Quod ſanè fieri non potuit, niſi percurſa prius Mazouia. Hoc anno, qui fuit à Chriſto 1269. longa inter Plocenſem & Culmenſem epiſcopos controuerſia, arbitrio epiſcopi Vuladiſlauienſis & Magiſtri Cruciferorū, ſublata eſt, ita ut Culmenſis pagum Orechouum, ac trecenta iugera inculti adhuc agri in territorio Lubauienſi daret Plocenſi epiſcopo, pro decimis & poſſeſsionibus, quas ille ſibi in Culmenſi diœceſi, præter eas, quas ipſi donarat, uendicabat.

Brandeburgenſe bellum. Otto Marchio Brandeburgenſis. Sulentia arx condita. Medirecia arx munita.

Eodem autem anno bellum inter Boleſlaum ducem Caliſsienſem, & Saxonas, ſiue Marchiones Brādeburgenſes, recrudiut, ex huiuſmodi cauſa. Otto Marchio, Conradi frater, cupiens Santocenſe territoriū in poteſtatem ſuam redigere, arcem Sulentiam inter Lubuſſum & Medireciam, comportata celeriter domo materia, extruxit: & argilla altrinſecus, ne incendio eſſet obnoxia, cōtexit. Id ubi Boleſlaus accepit, ratus id quod erat, non de nihilo arcem illam in confinibus Poloniæ munitam eſſe, tamē quia in ſuo ſolo eam Otto munierat, oppugnatione quidē eius abſtinuit, ne prior fœdus rupiſſe argueretur. Cæterùm Medireciam ipſe uiciſsim foſsis & ligneis propugnaculis munire cœpit. Necdum perfecta erat munitio, cùm Otto cum expedita manu aduolans, oppidum diripit, & incendit: arce tentata potiri non potuit. Certior earum rerum factus Boleſlaus, hoſtem diſcedentem cum expeditis, quos ad manum ſubitò habere potuit, perſequitur: & cum conſequi eum intra fines ſuæ ditionis non poſſet, Lubuſſenſe territorium per circuitum uaſtauit: deinde ad Sulentiā arcem expugnandam reuertitur.

Sulentia expugnata & incenſa.

Nec mora, milites, facta è ſcutis & clypeis teſtudine, munitionem ſubeunt: dimotaq́ ſecuribus argilla, ignem ſubijciunt. Qui ſubminiſtratis alimentis mox arcem omnem, necquicquam reſtinguere conantibus Saxonibus, corripuit, & cum præſidiarijs pariter abſumpſit. Pauci cum Sabello præfecto arcis flammis ſeſe eripientes, uiui in poteſtatem noſtrorum uenêre. Ad extremum noſtri reſtincto igne prædam ambuſtam diripuêre. Ita tunc Boleſlaus Ottonem ultus, reduxit exercitum.

Santocum reſtauratum. Drenum refectum & à Saxonibus interceptum.

Sequentis autem anni initio, cum Boleſlaus Caliſsienſis Cracouiam, ut uiſeret Boleſlaum Pudicū, profectus eſſet, non prætermiſit eam occaſionem Otto: ſed magna celeritate uſus, quamuis hyberno tempore, Santocenſem arcem ligneis propugnaculis, uallis, foſsis, commeatu, & præſidio muniuit. Reuertens autem Boleſlaus, ubi pacta cum Conrado inita ex profeſſo temerata eſſe comperit, ipſe quoq; Drenum inſtaurauit, & intra octauum diem munitionem perfecit, impoſitoq; præſidio diſceſsit. Sed aliquanto pòſt, cùm noſtri negligen-

gentius, ut ſolent, arcem cuſtodirent, à Santocenſi præſidio noctu ea intercepta, & Ottoni tradita eſt. Multa eo anno portenta & prodigia in Polonia extiterunt.

Portenta & prodigia.

In Cracouienſi quidem regione honeſta quædam matrona Margarita Virboslai comitis uxor triginta ſex pueros uiuos uno partu edidit, uiceſima die menſis Ianuarij.

Pueri 36. uno partu editi.

Sexta uerò die Decembris crepuſculo nouus & inſignis ſplendor, in figuram crucis efformatus, cœlitùs nō modo urbem, ſed omnem circumcirca regionem illuſtrauit. Caliſsiæ intra octauam diem natalis Chriſti natus eſt uitulus cum duobus caninis capitibus, atq; dentibus, & ſeptem pedibus uitulinis: capitum autem maius quidem in loco ſuo, minus uerò ad caudam ſitum erat. Ab eius cadauere canes atq; uolucres abhorruêre.

Monſtrum.

In Sileſia uerò apud Michalouū pagum, & inter Odram, & Nyſſam fluuios, triduo ſanguine pluiſſe dicitur. Præcedente quoq; anno ferebantur uiſæ eſſe in aëre armatorum acies inter ſe concurrere. Aeſtas eius anni tota ferè continentibus pluuijs, & inſolita aquarum inundatione non modò ſegetibus, uerùm etiam pecudibus & iumentis, pagisq; & oppidis, plurimum incommodi attulit.

Inundatio inſolita.

Hæc cum ingentem terrorem animis hominum incuſsiſſent, ſupplicationibus & ſacrificijs publicè procurata ſunt. Conſecuta ſunt autem cùm externa quædam aduerſa noſtris bella, tum domeſtici motus. Quæ ordine exponemus. Inſequenti anno, qui erat pòſt Chriſtum 1271. Boleslaus Caliſsienſis Santoci occupatione atq; Dreni ereptione irritatus, coactis magnis copijs, & auxilijs Cuiauienſium & Zemomysli adiutus, bellum fecit Marchionibus Brandeburgenſibus:

1271. ann.

Brandeburgenſe bellum.

& cum illi ad prælij dimicationem non deſcenderent munitionib. ſeſe defendētes, uaſtato Santocenſi agro, ad Soldinū duxit: & ſcalis admotis oppidū cœpit, diripuit, & incēdit, magnāq; prædam abegit.

Soldinum captum & incenſum.

Reuerſus Cruſuicienſe territoriū Zemomyslo pro nauata opera reddidit, arcem demolitus.

Cruſuicienſe territorium Zemomyslo redditum diruta arce.

At in Sileſia Boleslaus Caluus Conradum fratrem parum abfuit quin caperet, in Boleslauice oppido ſecurum. Sed tñ effugit is, de hoſtili aduentu fratris in ipſo articulo factus certior. Oppido autem Boleslaus potitus eſt.

Boleslauice oppidum à Conrado duce captum.

Duxit autem Conradus uxorem alteram, priore defuncta, Brigittam Theodorici Miznenſis Marchionis filiam: quæ cum Conradino Friderici imperatoris nepote prius nupta fuerat: cum qua non multo poſt, Croſnam, Greifenſteinū, & Prinum oppida, quæ ei dotalia conſtituerat, amiſit. Nam cum pòſt mortem eius dotem non redderet, pater Brigittæ poſſeſsionem eorum bonorum adijt, & Magdeburgenſi Archiepiſcopo ea decem millibus marcarum uendidit.

Croſna, Greifenſteinum, et Prinum à Polonis alienata.

Przin.

Sequenti deinde anno, bellū quod à Boleslao Caliſsienſi cum Brandeburgenſibus Marchionibus gerebatur, in Pomeraniā trāſlatum eſt ex huiuſmodi cauſa. Poſt Suentopelci mortem, bellum ciuile inter filios eius Meſciugum & Varcislaum exortū erat.

Diſsidium inter Suentopelci filios.

In eo cum firmiores eſſent partes Meſciugi, Varcislaus è carcere fratris elapſus, Conradi Marchionis Brandeburgēſis opem implorauit, iuſtam remunerationem pollicitus. Accepit conditionem Conradus. Cùm autem pignoris loco Gdanum ei tradidiſſet Varcislaus, paucis diebus illis in ipſo apparatu belli mortem obijt.

Gdanum in pignus datum Marchioni Brandeburgenſi.

Repetit à Conrado Gdanum Meſciugus: negat ille ſe redditurum, ni ſibi ſumptus in bellum facti, quos permagno æſtimabat, exoluantur. Magna tunc ſanè erat potentia Marchionum, ut eſt etiamnum, ita ut longè imparē uiribus ſe illis eſſe Meſciugus non ignoraret. Venit autem ipſi in mentem belli, quod Boleslaus Caliſsienſis cum ijſdē Marchionibus gerebat. Itaque miſſa legatione non difficulter impetrat à Boleslao, ut ſecum aduerſus cōmunes hoſtes arma coniungat. Duxit ergo in Pomeraniā exercitū Boleslaus: & iunctis cum Meſciugo copijs, ad Gdanenſem admouit.

Bellum contra Marchionem in Pomerania.

Nam ea capta, nihil negocij futurum erat in potiundo oppido. Tentata deditione, & pulſata machinis arce nullo operepretio, nona deinde die factis teſtudinibus ex aſſeribus, Poloni audacius ſuccedūt ſub ipſa mœnia & propugnacula, præſertim cum defenſores à ſagittarijs eminus uulnerarentur: & alij quidem conuellunt & reſcindunt munitionem, utpote ligneam: ignem alij ſubijciunt, alij ſcalis admotis mœnia ſcandunt: & quamuis ſupernè cum pice & aqua feruēti perfunderentur, tum ſaxis, & alijs telis obruerentur, ſed tamen pertinacius urgentes oppugnationem, ad extremum, cum hoſtibus tela deficerent, ui irrumpunt: & ira, odioq; inflammati, magnam cædem exercent in Saxonibus, & arce potiuntur.

Gdanenſis arx expugnatur.

Nonnulli hoſtium in editiorem turrim euaſerant: uerùm ij quoq; cum arcem à noſtris tenere conſpicarentur, uitam tantum pacti, proiectis armis ſeſe dedidêre: qui compedibus uincti in ſeruitutem abducti ſunt. Arce capta, mox oppidani deditionē fecêre.

Oppidum deditum.

E quib. paucos quoſdam, qui impenſius fauerant Saxonibus, uita & bonis mulctauit Meſciugus: in quibus erant præcipui, Arnoldus & Iacobus. De quorum bonis duos pagos Scrobotouum & Vitominū Vladislauienſi epiſcopo donauit. Boleslaū uerò honorificè habitū & remunera-

In Marchiam Polonorum expeditio. Præmiſli ducis Poznanienſiũ tyrocinium. Strelce arx cõdita & mox capta & incenſa. Drenum receptum. Pauli epiſcopi Cracouienſis contaminata uita & improbitas. Paulus epiſcopus captus, & Siradiã aſportatus. Interdictum Archiepiſcopi. Paulus epiſcopus dimiſſus. Pauli epiſcopi conatus improbi. Conſpiratio minorum Polonorum contra principem. Nouarum rerũ cupidi qui nam eſſe ſolent. Stephanus 4 poſt Belam patrem apud Vngaros regnat, & Bohemis bellum facit. 1273. ann. Boleslai Pudici conuentus cum rege Bohem. Leſcus Niger hæres nuncupatus à Boleslao Pudico. Iudiciorum prauitas & corruptela. Boleslai Pudici prauitas in iudicijs. Nobilitatis onera.

tum cum exercitu dimiſit. Qui domum reuerſus, quatuor menſium ſpacio militibus ad quietem dato, rurſus contra Marchiones expeditionem fecit, eiq; expeditioni Præmiſlũ iuuenem fratris filium, ſextumdecimum annum agentem, præfecit, adiunctis quorũ conſilio faceret omnia, Predipelco palatino Poznanienſi, & Ioañe Caſtellano Caliſsienſi.g:a uibus & prudẽtib. uiris, & pitis rei militaris. Dreno pterito, uaſtat̃ longè, lateq; hoſtilis regio, quæ cis Odram eſt, Strelce arx haud ita pridem à Conrado condita, expugnat̃, diripitur, & exuritur. Sæuitur in homines, agros atq; tecta: nonnullis tamen deprecante Præmiſlo uita conceditur. Abigitur ingens præda. Cum qua reuertens Præmislus, cum apud Velenum exercitũ dimitteret, cognoſcit, Drenum arcem paruo hoſtiũ præſidio teneri: Caſſubiosq;, qui in caſtris eius militarant, domum abeuntes nauigio, primam portã arcis incendiſſe. Reuocatis igitur ex itinere militibus, ad Drenum contendit: & Saxonibus deditionem facientibus arcem recepit, præſidioq; cõmuniuit. Dedititios uerò liberos dimiſit, datis qui eos deducerent, ne quam uim à noſtris paterentur. Hæc tunc rudimenta militiæ Præmisli fuêre. Sex deinde totis annis utrinq; ab armis ceſſatum eſt, pacé ne facta, an inducijs, an pertæſis belli ducibus conquieſcentibus, nihil compertum habemus. Interea uerò minor Polonia quaſi uiciſsitudine quadam bellis ardere cœpit, authore & incentore Paulo epiſcopo Cracouienſi, gente Polucoſio, Iaſci ſiue Ioannis comitis Premencouij filio, qui cum canonicus Cracouienſis & Boleslai Pudici Secretarius ſiue Cancellarius eſſet, Prendotæ mortuo, à collegio ſacerdotum electus, ſucceſsit. Is enim ſuæ dignitatis immemor, cum totus uoluptatibus, uenationi, & libidini deditus, & ſubditis ſuis grauis, aduerſus principem uerò Boleslaum contumax eſſet, nec precibus & monitis neq; collegij ſui, neq; principis flecteretur, & præterea monacha quadam de Scalenſi monaſterio educta pro concubina abuteretur, in Cunouienſi prædio degens, ab Otta & Zegota iuuenibus, equeſtri Topororũ familia ortis, captus, & Siradiam deportatus, à Leſco Nigro in honeſta cuſtodia menſem unum ſeruatus erat, Boleslai Pudici, quemadmodum exitus rei comprobauit, uel iuſſu, uel pmiſſu. Sed cũ Ioãnes Archiepiſcopus Gneznenſis omni prouinciæ ſuæ ſacris eam ob rem interdixiſſet, cõuicijs & maledictis populi exagitatus Boleslaus, dimitti cum iuſſerat: & in gratiam cum eo redierat, cum ducenta pondo argenti ipſi : ppendiſſet. Nec tamen conquieſcebat Paulus: uerùm in hoc erat totus, ut Boleslaum ulciſceretur, & cum Lithuanis barbaris affinitates & amicitias iungebat. Domi quoque factioſorum hominum animos in principem concitabat, in primis uerò eorum qui cum ſua turpiter prodegiſſent, & ad inopiam redacti, aut etiam ære alieno oppreſsi eſſent, alienis inhiabant, aut qui ob latrocinia & alia ſcelera pœnas metuebant, ſiue adeò multati iam erant, aut etiam qui in pace cupiditatibus ſuis minus commodè ſatisfaciebãt. Ferè enim eiuſcemodi homines res nouas cupiunt, ducemq; fortuitu oblatum cupidè ſequuntur. Incenſis autem complurium animis, nec occaſio cogitata perficiendi defuit. Erant inter Præmíslum ſiue Ottocharum regem Bohemorum & Boleslaum Pudicum inimicitiæ, propter ſurreptam Polonis à Bohemo Opauiam, & propter adiutũ à Boleslao Belam regem Vngarorum contra Bohemos. Ac fecerat quidem Ottocharo pacem Bela paulò ante mortem ſuam, cum in Morauia malè rem geſsiſſet. Sed Stephanus filius eius ſuſcepto paterno regno, bellum redintegrauit. Quod ut maiore ui gereret, ad Boleslaum affinẽ Cracouiã uenerat, & cũ eo fœdus paternũ renouarat. Mox cũ p Vngaros, tũ p Chumos ſiue Cumanos magnis incõmodis Bohemos affecit. Quib. adductus Bohemus, ut Polonorũ auxilia Vngaro detraheret, cũ Boleslao Pudico de Opauia tranſigere ſtatuit. Nec abhorrebat à pace Boleslaus. Igit̃ anno Chriſti, 1273. ad cõſtitutũ tẽpus Opauiã is profectus erat, & cum Bohemo cõuentũ agebat. Hoc tẽpus nacti coniurati, quo plerq; proceres Boleslao fauentes cum ipſo ſimul aberant, maturant defectionem illam aduerſus Boleslaum, offenſionis cauſam prętexentes, ꝙ is ſe inſcijs, nec de conuentus ſententia Leſcum Nigrum (hoc enim cognomen habuit) ducem Siradienſem propinquum ſuum, hæredem nuncupaſſet. Erant & aliæ quædam cauſæ, quæ bonos etiam uiros non paucos infenſiores Boleslao reddiderant: nimirum quòd is indulgẽtia aut negligentia quadam, calumnias in iudicijs regnare patiebatur, quibus implicati ſimpliciores, multi graues mulctas expendere cogebantur, multi patrimonijs exuebantur. Neq; uerò uſq; quaq; incorruptus iudex ferebatur eſſe Boleslaus. Ad hæc aũt oneroſus erat nobilitati, propter crebras uenationes, eo quòd & canes principis alere, & equos atque ſubuectiones ipſi præbere omnibus paſsim, quacunque iter faciebat, neceſſe erat. His igitur de cauſis plures infenſi erant Boleslao, ſperabantq; mutatione principis defunctum ſe iri malis illis. Itaque conuen-

conuenticulo habito, Paulo authore ad Vuladiſlaum ducem Oppolienſium mittunt, principatumq́ue ei deferunt. Animaduertebat quidem Vuladiſlaus difficulter ſe tunc uiuente Boleſlao Pudico principatu potiri poſſe. Sed quoniam ſenex iam erat Boleſlaus, nec ullus habebat liberos, & alienas eſſe ſciebat à Leſco multorum uoluntates, uel in poſterum utile id ſibi fore iudicabat, ſi tunc oblatum principatum non refutaret. Itaq; cōuentum illum omnem ad ſe Oppoliam uenire iubet, ut ibi ea res iureiurando & literarum monumētis cōfirmaret. Faciunt illi iuſſa, & frequētes Oppoliam proficiſcūtur. Nihil horū latebat Boleſlaū. Soluto igitur cōuentu Opauienſi rebus infectis, & inducijs tantū in uiginti annos cum Præmiſlo factis, feſtinus ad ſedanda domeſtica mala reuertit, & ꝓficiſcentes Oppoliam aduerſarios incōpoſitos & inopinantes, cū aulico ſuo ꝓcerumq; comitatu apud Bogucinū pagū altera die lunij mēſis adorit. Nec illis animus ad defendendum ſeſe defuit. Committitur atrox pugna, nemine referēte pedem. Ad extremū Boleſlao ceſſit uictoria, ſed non incruenta tamen. Plurimi ibi mortales, exceptis ferè aduerſo pectore uulneribus, utrinq; cecidêre, ſed multo plures tn̄ ex aduerſarijs Boleſlai. Pauci fuga ad Oppolienſem ducem euaſêre. Bona cæſorum & profugorū partim confiſcata, partim inter uictores diſtributa ſunt. Oppreſſa cōiuratione ſiue adeò bello ciuili, paucis diebus Lithuani in Lublinenſem oram excurſionem fecêre, magnamq; prædā auexêre, nemine ꝓhibente. Nam uires minoris Poloniæ Bogucinenſi illo prælio uehemēter attritæ erāt. Creditum eſt aūt, à Paulo epiſcopo barbaros etiam tunc excitos eſſe, ut cęſorū apud Bogucinum ſanguini parentaret. Tantam autem eius audaciam, tamq; ſceleratum animum diuina clementia paululum tūc repreſsit nouo & inuſitato modo. Nam cum Cracouiæ apud Dominicanos fratres commoraretur, quadā die cœlitus increpitus eſſe fertur, huiuſmodi uerbis: Ve tibi Paule epiſcope: Melius tecum actum eſſet, ſi natus non fuiſſes. Atq; hāc uocem à ſeptuaginta hominibus tunc eum circumſtantibus auditam eſſe. Monachus etiam quiſpiam per quietem uidiſſe dicitur, lupum erectis prioribus pedibus contra eum humana uoce exclamantem: Ve tibi Paule epiſcope, quoniam cœpiſti, & occidiſti. Hoc quoq; cum ille renunciante monacho accepiſſet, expauefactus, fertur ſcelera ſua maiorē in modū deploraſſe. Dumq; ſolus in cubiculo fletibus indulget, rurſus talibus dictis compellatum eſſe memorant: Ne timeas Paule epiſcope: Age quod lubet, ſeptimo deinde anno moriêris. Atq; eum reſpōdiſſe: Optimè ſecū acturam eſſe Diuinā miſericordiam, ſi ſibi ſeptem annorum ſpacium ad expianda præterita peccata concederet. Has quoq; uoces ab ijs qui ad fores cubiculi obſeruabant, exauditas eſſe. Credibile eſt autem, Satanæ eas fuiſſe, primùm deſperationem, deinde ſecuritatem illi & maiorem licentiam ingerentis. Refrenauit tamen ille aliquatenus audaciam ſuam quādiu uixit Boleſlaus. Nec tn̄ inulta Lithuanis excurſio illa fuit. Nā dū illi Lublinēſem orā populantur, Poleſsienſis eorum ditio & Pruſsia uiciſsim à Mazouijs & Cuiauijs uaſtata eſt. Reſumpſerāt eñ uires tunc Pruſsi cum Lithuanis coniuncti, magna ſtrage profligatis aliquoties Cruciferis, & munitionibus eorum quibuſdam expugnatis, & ſolo æquatis. Boleſlaus uerò Pudicus iratus Vuladiſlao duci Oppolienſium, quod ſuis nouas res molientibus fauiſſet, exercitu conſcripto, accerſitisq; à Boleſlao Caliſsienſi & Siradienſi ducibus auxilijs, Oppolienſem & Ratiborienſem oram omnem infeſto agmine depopulatus eſt, ita ut ſuburbana quoq; primorum oppidorum exureret. Nec tamen elicere ad pugnam Vuladiſlaum potuit. Sed carpſit is tamen ex inſidijs hoſtes palantes & prædas agentes, nec paruis affecit incommodis. Maius utrinq; in ſequentem annum bellum parabatur: contrahebantur auxilia: mercenarijs ſtipendia pronunciabantur. Sed gliſcens bellum Boleſlai Caliſsienſis opera conſopitum eſt. Nihil autem illo & proximo deinde anno memorabile uſquam in Polonia geſtum eſt, præter contracta & conciliata quædam ducum matrimonia. Nam Præmiſlus iunior dux Poznanienſis ſextumdecimum annum iam egreſſus, uxorem duxit Lucardem Henrici, ſiue, ut alij uolunt, Nicolai Slauorum ducis filiam, neptem Barnimi Scecinenſiū ducis ex filia, ſuadēte Boleſlao patruo, q nullos adhuc ſuſcepat liberos ex Iolēta ſiue Helena Belæ regis Vngarorū filia, ſorore Kingę. Boleſlaus uero Caluus priore cōiuge mortua, alterā duxit Adleidā Samborij ducis Pomeranorū filiā. Sed ea deinde uiri contumelia ꝓpter pellicē offenſa, pedes ad paternā domū redijt. Porrò Leſcū Siradienſem cū Griffina ſua Roſcislai Bulgarorū ſiue Ruſſorū, ut uult alicubi Dlugoſſus, ducis filia, Boleſlaus Pudicus Siradiā ꝓfectus, in gratiā reduxit: cū illa accuſata publicè uiri frigiditate, detractaq; uita matronali, totos quatuor años ſeſe ab eo ſeiūxiſſet. Duo uerò portēta illo biennio in Cracouienſi territorio extitiſſe memorantur. Puer quiſpiam dentatus eodem

Poloni minores ad Vuladiſlaum ducē Oppolienſium deficiunt.

Polonorum cum Bohemis induciæ.

Boleſlai Pudici uictoria cōtra defectores.

Lithuani Lublinenſem orā populantur.

Paulus epiſcopus diuinitùs admonitus.

Poleſsienſis terra & Pruſsia uaſtata à Mazouijs & Cuiauijs.

Sileſiacum bellum.

Præmiſli Poznanienſium ducis nuptiæ.

Boleſlai Calui nuptiæ.

Griffina Leſci Nigri uxor.

Portenta.

dē q̃ natus eſt die, diſtinctè & articulatè locutus eſt, donec religioni Chriſtianæ initiatus,

Vaticinium infantis.

& dētes, & ſermonis uſum amiſit. Alius uerò ſemeſtris in urbe Cracouiã ꝓlocutus Tartaros aduēturos, & Polonorū capita ꝑciſuros eſſe ꝓdixit, rogatusq́; diuinitus id ſe ſcire, & ſibi q̃q; illud malū impēdere, reſpōdit. Qđ poſt duodecimū annū euenit, quēadmodū ſuo loco exponemus. Non libet aūt & miraculū ſilētio præterire, qđ illo tēpore multis teſtib. accidit.

Rapacis & iniuſti hominis ſupplicium.

Homo quidam ſplendidus equeſtris ordinis, ſed uiolentus & rapax, & ſuis iuxtà ac alienis grauis, cum grauiter ægrotaret, admonitus crebrò à religioſis quibuſdam uiris, ut ad Dei clementiam confugiens, animæ ſuæ ſaluti cōſuleret: negauit ſibi ueniæ locum relictum eſſe. Iam enim diuino iudicio traditum ſe eſſe dæmonum poteſtati. Nec mora, audiuntur à circumſtantibus uehementium uerberum & percuſsionum ſtrepitus. Apparēt in corpore ægroti fœdi liuores atq; uibices, ita ut oēs obſtupeſcerēt. Inter hæc ille infelix nullam uocem, nullumq́; gemitum edens, ter infelicem animam exhalauit. Hic orſus ſupplicia, quæ deinde apud inferos æternum expenderet: ut eſſet exemplo ijs qui ex aliorum

1276. ann.

Ladislaus rex Vngarorum.

incommodis ſtudent ſua commoda parare. Annus tunc agebatur 1276. quo Ladislaus cognomento Chunus, apud Vngaros poſt Stephani patris mortem regnare cœpit: &

Rudolfus Cæſar bellum infert Bohemis.

cùm Bohemis infenſior etiam patre eſſet, cum Rudolfo Cæſare, qui poſt diuturnam diſſenſionem principum electorum ante tres annos ad imperium euectus erat, contra Ottocarum regem ſocietatem belli inijt. Repetebat enim Rudolfus ab Ottocaro Auſtriam, Styriam, Carinthiam, Carniolam, forum Iulij, & portum Naonis, quòd eas terras ſecundum Fridericum & Vlricum duces iure feudi, ut uocant, ad Imperium deuolutas eſſe di-

Sileſici motus.

ceret. Poſt id tempus Sileſia rurſus inteſtinis diſsidijs exagitari cœpit, materiam ſubminiſtrante inuidia. Grauiter ferebant & duces, & proceres, Croſnam, Prinum, & Greifenſtelnum, Conradi culpa in externorum iuriſdictionem recidiſſe. Sed neque Conradus ipſe, neq; frater eius Boleslaus, oberati ambo, redimere oppignerata poterāt. Nam decē millia numûm aureorum Archiepiſcopo Magdeburgenſi exoluenda erant. Abundabat aūt pecunia Henricus Vvratislauiēſis Henrici tertij fratris corū filius, quę eo puero à curatorib. ex ampliori dominatu collecta erat. Itaq; ſuaſu procerum ſuorū redemit is territoria illa.

Inuidia.

Croſna etiam redempta ab Henrico Vuratislauienſi.

Quæ res inuidiam ipſi conflauit apud patruos. Acerbior tamē erat Boleslaus. Et cū Henricum circumuenire decreuiſſet, miſit ad eum leg[…]tionē ſub ſpecie repetēdæ portionis hæreditariæ, ſecundū mortē Vvladislai fratris, qui Archiepiſcopus Magdeburgenſis fuerat, reuera aūt ſolicitandorum quorundam Vvratislauienſium procerum cauſa, quos patrem

Henricus quartus dux Vuratislauienſis captus à Boleslao patruo.

Henrici, atq; patruum Vvladislaum ueneno ſuſtuliſſe erat ſuſpicio. Diſsimulato aūt dolo, cum ad oēm occaſionem attentus eſſet, ruſticantem fortè Henricum in uilla ſua Ielce, & nihil tale metuentem, miſsis ſatellitibus cœpit, & in arcem Lehen deportatū, aſſeruari diligenter iuſsit, donec aliquid ab eo uiolentis pactis extorqueret. Charus erat ſuis Henri-

Lehen arx.

Henricus Probus.

cus, propter probitatē, à qua etiā cognomē adeptus eſt, itaq; eum deinceps nos iam appellabimus. Quocirca de liberādo eo conſilia ineunt, exercitū cōparant: à cæteris etiā ducib. Boleslao Pudico, Cracouienſi & Sendomirienſi, Boleslao Caliſsienſi, Præmislo Poznanienſi, & Vvladislao Oppolienſi, indignitate rei motis, magna auxilia impetrant. Diſpli-

Sileſiorum inteſtinum bellum.

cebat & Conrado Glogouienſi Boleslai fratris facinus in alterius fratris filium perpetratū. Itaq; miſit & ipſe Vvratislauienſibus auxilia contra fratrem. Verùm Boleslaus explorata Vvratislauienſiū apparatu, magna celeritate Saxonas, Miſnios, Bauaros, atq; Sueuos mercede conduxit, & prior in Vvratislauienſem oram impetum fecit. Educunt & Vvratislauiēſes ſuas copias, & obuiā Boleslao ꝓdeunt. Inter Scorolciū & Procianū in planicie cōgreſsi exercitus, magno ardore cōmittunt prælium. Et neutris referentibus pedem ali-

Boleslai Calui fuga.

quandiu, tandem Boleslaus Caluus conſpecta ſuorum & cæſorum ſtrage, & pugnantiū

Henrici filij fortitudo.

paucitate, uno tantum comitatus milite, clàm ſe ex acie ſubduxit. At filius eius Henricus, de tribus natu maximus, maiore animo, boni imꝑatoris fungēs officio, nutātes ſuos cōfir-

Præmislus dux Poſnanienſium captus.

mabat, laborātib. ſuccurrębat. Et nō modò inſtaurauit prælīū, ſed etiā uictor magnā in hoſtibus ſtragē edidit. Quæ eo maior fuit, quo ꝑtinaciùs utrinq; pugnatū eſt. Captus eſt in eo ꝓlio Prę̄mislus dux Poznanien. Clade hac ꝑculſi Vvratislaui, Ottochari ſiue Prę̄mis-

Croſna Marchioni Brandeburgenſi oppignerata.

li Bohemorū regis opē implorant. Et cum ante hac Croſnenſe territorium Ioanni Brandeburgenſi Marchioni, hypothecæ nomine ꝓ quatuor millib. marcarum tradidiſſent, ne Boleslaū Caluū aduerſum ſe adiuuaret, tūc porrò Cloſcū dant Ottocharo, ut afflictis Henri-

Cloſcum Bohemorum regi traditum.

ci rebus ſubueniret, ꝗ & armis ille tunc multum ualebat, & authoritate apud ſororis filiū Boleslaū Caluū meritò ualere debebat. Dant aūt ea lege, ut id poſt obitum Ottochari in Henrici ducis ſui poteſtatem recideret. Itaq; Ottocharus cū ademptas ſibi à Rudolfo Cæ

ſare

ſare ditiones, quarum ſuperiùs mentionem fecimus, bello repetere neceſſe haberet, fecit pacem inter Boleslaum & Henricum. Sed iniquis Henrico conditionibus, nempe, ut is Boleslao patruo, Stregomum, Nouum forum, Strozam, Greiſenbergam, Pninũ, & Geſuindidorſum, oppida ea ſunt, iure ſempiterno daret. Accepit tamen eas conditiones Henricus, ut ſe & Præmislum uinculis liberaret. Cùm autem euaſiſſet, recuperauit à Marchione Croſnã, numeratis ei ſex millibus marcarũ. Nã duo millia is Henrici cauſa falſo expẽſa referebat. Cœpit uerò Hẽricus & in carcerẽ cõpegit ſuos nõnullos ex equeſtri ordine, ꝗ cũ Boleslao ſenſiſſe dicerent. Eodẽ año Lithuani cũ Pruſsis ꝑuaſtata Mazouia, Culmẽſiq; & Cuiauiẽſi tractu, Lenciciẽſem quoq; crudeliter depopulati, ingentẽ prædã abegerũt, in qua ad quadraginta millia hominũ fuiſſe memorant. Tũc quoq; ꝓdigiũ circũ Cracouiã apparuit. Etenĩ nocte media, in qua initiũ noui añi eſt, cœlũ clara & nõ iniucũda luce ad breue tẽpus reſplẽduit, principis mortẽ, qđ re poſtea cõprobatũ eſt, portendens. Memorãt aũt & ſpectrũ quoddã tunc in eodẽ Cracouiẽſi tractu apparuiſſe. Lacum enĩ quendam peramplũ infeſtatione dæmonũ piſcationib. & uſibus hominũ exemptũ fuiſſe. Ad eum hyberna glacie concretũ uicinos cũ ſacerdotib. uexilla, cruces, & reliqas ſacras, quibus uis dæmonũ propulſaret, ferentib. piſcãdi gratia, cõueniſſe. Immiſſo aũt reti, primo qdẽ tractu, contẽdentib. piſcatorib. tres piſciculos, altero nihil niſi rete conuolutũ, tertio deniq; monſtrũ horrẽdum caprino capite, & in ſpeciẽ ignis ardẽtib. oculis extractũ eſſe. Territis autem ac diffugientibus cunctis, ſpectrum illud ſub glaciem ſeſe immerſiſſe, ac toto lacu diſcurſans, terribilem ſtrepitum ac ſonitum edidiſſe: afflatosq; ab eo nonnullos homines, fœda ulcera retuliſſe. Reſumpſit æſtate ſequẽti Boleslaus Caliſsiẽſis cũ Præmislo fratris filio expeditionem aduerſus Marchiones Brandeburgenſes ob Santocũ, auctus Pomeranorum auxilijs. Vaſtanti autẽ ei hoſtilem regionem cis Odram, occurrit Otto Longus Marchio, Ottonis tertij filius, cum non contemnendis Saxonũ copijs, & alijs quibuſdam auxiliarib. apud Soldinum. Cõmiſſoq; prælio, facilè fundit̃, fugatq;, utpote uiribus inferior, ac deinde intra munitiones arciũ ſe cõtinuit. Boleslaus uero oẽm orã cis Odram uictor peruagatus ac depopulatus, dimiſit exercitũ. Et intra anni decurſum febri extinctus eſt, tribus filiabus relictis, quarum tutelam Præmislo mandauit. Condidit hic uiuens tres arces, Dupinum, Nesluſſum, & Boleslaueciam in territorio Velunenſi. Condidit & monaſterium Gneznæ puellis diui Franciſci, ſeu diuæ Claræ inſtitutum ꝓfeſsis. Conſecutus eſt autem ſub finem eiuſdem anni, qui fuit 1279 ad quartum Idus Decembris, Boleslaus Pudicus dux Cracouiẽſis & Sendomiriẽſis: & Cracouiæ apud diui Franciſci, quod monaſteriũ ipſe cõdiderat, ſepultus eſt: benignus & religioſus princeps, & in egenies, cultumq; Dei, ac miniſtros eius munificus. Cuius illa extant in Cracoui. epiſcopũ, & eccleſiã, memorabilia beneficia, diplomatibus eius conſignata, qb. cũctos ſacri ordinis homines, eorumq; adſcriptitios omni prorſus onere ſeruitutis atq; penſionis duci debitæ, etiam telonij, liberauit: & ab omni ſuorum iudicum & magiſtratuum, ſuaq; ipſius iuriſdictione exemit. Epiſcopum autem omninò ducali iure in bonis ſuis eſſe iuſsit, modò ut ſemel quotãnis principẽ hoſpitio acciperet, ſubuectiõesq; ipſi ut pręberet, qñ ipſi uſuueniret ꝑ epiſcopalia prædia iter facere. Ad hęc fecit poteſtatẽ ſingulis prælatis, ut uocãt, & canonicis baſilicæ Cracoui. ſenos ex nobilitate, aut duodenos e plebe, quos uellẽt ab expeditione bellica eximẽdi, miniſterij ſui cauſa: inferiorũ uerò eccleſiarũ collegijs dimidiũ eius numeri. Condidit etiã ac dotauit Crizanouicẽſe monaſteriũ ſupra Nidam amnẽ Pręmonſtratenſib. uirginib. Cracouiæ itẽ apud ſancti Marci, ei ſectæ mẽdicantiũ, quæ uocãt de Pœnitẽtia beatorũ martyrum. Ciuitatem uerò Cracouiẽſem iure Saxonico, ſiue Magdeburgenſi, quod etiã Sredenſe & Teuthonicum uocãt, quo pleraq; oppida & uici, & pagi utunt̃ in Polonia, ſtabiliuit. Regnauit aũt Boleslaus hic, ſeu uixit potius poſt mortẽ patris, quinquaginta duos años. Mortem eius Kinga uxor, uirgo etiam tũ, moderatè tulit. Quin gratias egit Deo, quòd ſe coniugij uinculo tandem liberaſſet. Ac mox unà cum ſorore Iolenta, quæ poſt mortem mariti Boleslai Caliſsienſis ad eam ſe contulerat, diſtractis & in uſus egenorum diſtributis cunctis facultatibus ſuis, diui Franciſci religioni & inſtituto uitæ ſeſe addixit: & ueterem Sandeciam, necquicquam refragãtib. & renitentib. ꝓceribus commigrauit, ibiq; reliquum tempus uitæ in monaſterio a ſe & uiro ſuo cõdito, peregit. Non multo autem ante hos duos Boleslaos, tertius quoque Boleslaus Legnicienſium dux, cognomento Caluus & Rogatca, è uiuis exceſsit, Henrico, Boleslao, & Bernardo filijs, & quatuor filiab. relictis. Quo tempore etiam Ottocharus Bohemorũ rex in Auſtria commiſſa cum Rudolfo Cæſare & Ladislao rege Vngarorum pugna, proditio-

ne

Pax iniqua in Sileſia.

Croſna redempta.

Pruſsi & Lithuani Mazouiam Culmenſem, Cuiauienſem tractum uaſtante.

Prodigium.

Spectrum.

Brandeburgenſe bellum.

Marchio Brandeburgenſis uictus à Polonis.

Boleslaus Pius dux Caliſsienſium obijt.

Dupinũ, Nesluſſum & Boleslauecia arces conditæ.

1279. ann.

Boleslai Pudici mors.

D. Franciſci cœnobium.

Cracouienſis eccleſiæ ac diœceſeos immunitas & prærogatiuæ.

Crizanouicenſe monaſteriũ.

Cœnobium D. Marci.

Cracoui. urbs iure Teuthonico uti cœpit.

Boleslai Pudici ætas.

Kinga princeps cum ſorore Iolenta monaſticam uitã amplexa.

Sandecenſe monaſterium.

Boleslaus Caluus ſeu Rogatca Legnicienſ. dux obijt.

Rudolfus Cæſar.
Ottocarus ſecundus Bohemorum rex occiſus in prælio.

ne ſuorum occubuit. Succeſsit autē ipſi in Regno Venceslaus filius, quinq; aut certè non plus octo annos natus. Tutelam pueri Otto Marchio Brandenburgenſis, Bohemis gratus, adminiſtrauit. Tunc igitur Henricus Vvratislauienſium in Sileſia dux, Cloſcum iure ſuo recepit. Rudolfus Albertum filium Auguſtæ Vindelicorum, in conuentu principum Auſtriæ, Styriæ, Carinthiæ & Carniolæ ducem appellauit. A quo originem duxerunt ij, qui deinceps illis regionibus præfuère uſq; ad noſtra tempora, & Carolum Quintum Imperatorem, Hiſpanorum, Siculorum, Neapolitanorumq; regem, ac Ferdinādum Cæſarem, ſeu regem Romanorum, Vngarorum, & Bohemorum, fratres germanos, & liberos eorum inclytos.

Venceslaus rex Bohemorum.
Cloſcum Sileſijs redditum.
Auſtriæ ducum & archiducum origo.
Carolus V. Imperator.
Ferdinandus Cæſar & Rex.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER DECIMVS.

LESCVS NIGER.

Leo Ruſſorum dux.

SVCCESSIT Boleslao Pudico in principatu Cracouienſium & Sendomirienſium Leſcus Niger, ex fratre ipſius patruele ortus, quem ipſe ſibi Boleslaus ſucceſſorem deſignarat, quique ſiue uiuente adhuc illo, ſiue iam mortuo Cracouiā cū uxore aduolarat, & funeri patris adoptiui iuſta perſoluerat. Nec tūc ſanè quiſpiam ipſi aduerſatus eſt, bello à Ruſsis ingruente, cuius metus locum atq; ſpacium nouādis rebus non dabat. Nam Leo princeps in Ruſſorum ducibus, Danielis filius, poſt Boleslai mortem media hyeme, in Lublinenſem orā cum ingenti Ruſſorum, Tartarorum, & Lithuanorum exercitu inuaſerat: eaque peruaſtata, Sendomirienſem quoque tractum ferro & igni infeſtabat. Sed cum Varſius Cracouienſis Caſtellanus, & palatini duo, nempe Petrus Cracouienſis, & Ioannes Sendomirienſis, repreſſerunt, cum ei ſe apud Goslice pagum altero à Sendomiria milliario cum parua manu temerè quidem, ſed tamen euentu proſpero oppoſuiſſent. Commiſſo enim prælio tertia die Februarij, cum noſtri magno animo impetum in Ruſſos feciſſent, cæſis primis, magna trepidatio cæteros inuaſit, ſic ut abiectis armis terga uerterent, & auxiliares barbaros ſecum inuoluerent. Qui tamen, quod fugiendo pugnare conſueuerūt, repreſſo gradu reſtituerunt noſtris paululum. Sed mox & ipſi, deſerti à Ruſsis, inſtantibus noſtris in ueram fugam acti ſunt. Fugientes longiùs perſecuti noſtri, magnam ſtragē edidère. Cæſa feruntur eo prælio hoſtium ad octo millia, capta duo, militaribus ſignis ſeptem noſtri uictores potiti ſunt. Cætera multitudo amiſſa præda euaſit. Non contentus autem ea uictoria Leſcus, intra paucos dies maiores coègit copias, ita ut ad triginta equitum, peditum uerò duo millia peruenirent, & in Ruſsiam duxit, ut Leonem ulciſceretur: qui nondum reſumpto è ſuperiori clade animo, in penitiora Ruſsiæ ſeſe recepit. Quocirca impunè Leſcus hoſtilem regionem ad Leopolim uſque, quæ arx cum oppido ab iſto ipſo Leone condita eſſe & nomen ſumpſiſſe uidetur, peruagatus, direptis, exuſtiſq; multis pagis & oppidis, & arcibus nonnullis, quæ negligentiùs ſeruatæ ac defenſæ erant, captis & euerſis, ingentem prædam abegit, in qua ad quatuor millia hominum fuiſſe, cæſa uerò ad quinque millia feruntur. Sequenti deinde anno, qui fuit 1281. Leſcus contra Vvratislauienſem ducem Henricum quartum, qui Probus dictus, re poſtea longè a probitate abfuit, expeditionem inſtituit ex huiuſmodi cauſa. Henricus is, quem dico, Boleslai Calui patrui fraude per iniuriam bonis quibuſdam, quemadmodum ſuperiùs dictum eſt, mulctatus, induxerat & ipſe in animum ſuum facinus Probi cognomento neutiquam conueniens. Nam Præmislum maioris Poloniæ, Henricum Legnicienſem Boleslai Calui, & Henricum Glogouienſem Conradi filium, duces, ad conuentum & colloquium, quaſi de re communi Bariciam, qui pagus in ditione eius erat, euocatos cœperat, & Vvratislauiam deportatos aſſeruabat, ut aliquid uiciſsim ab eis iniuſtis pactis emungeret. Indignè id ferre Leſcus, qui uocatus & ipſe unà cum cæteris ducibus Polonorum, tamen incertum qua excuſatione uſus, non uenerat. Ac Præmisli maximè uicē dolens, cum crebris

Ruſſorum cū Tartaris & Lithuanis excurſio in Poloniam.
Ruſsi cum barbaris ſuperati à Polonis.
Ruſsis uaſtata à Polonis.
Leopolis à Leone condita. Lwow.
1281. ann.
Henricus Probus nomine, non re.
Duces tres dolo capti ab Henrico Probo.
Leſcus bellum infert Henrico Vvratislauienſium duci.

bris

bris literis atq; legationibus nihil ęqui ab Henrico impetraret, armis illum uindicare decreuit, orantibus maioribus Polonis, & auxilia pariter cum Meſciugo Pomerano pollicentibus. Itaque coadunato exercitu, & auxiliaribus illis maioribus Polonis & Pomeranis ad condictum locum conuenientibus, triplici agmine Vvratislauienſem Henrici ditionem aggreſſus, acerbè eam diuexauit, uſque ad Vvratislauienſia ſuburbana, maioribus Polonis maximè ob captum ducem ſuum in agreſtes & oppidanos culpæ expertes, & in innoxia tecta ſæuientibus. Nec tamen aut his malis, aut lachrymis & conuicijs ſuorum Henricus commotus eſt, ut uel propulſaret illatum bellum, & miſerabilem ſuę ditionis uaſtationem prohiberet: uel captos duces dimitteret, ac ſe, ſuosq; præſentibus calamitatibus liberaret. Sed in arce Vvratislauienſi ſe continebat. Peruaſtata omni ora Vvratiſlauienſi, & abacta ingenti præda Leſcus auxiliares dimiſit, & ſuas copias domum reduxit. Capti uerò duces pertæſi uinculorum eius, in cuius poteſtate erant, arbitratu ſe redemère. Ac Præmislus quidem Rudenſe ſeu Velunenſe territorium ipſi conceſsit. Legnicienſis uerò & Glogouienſis quinquennio ſe ipſi cum triginta haſtatis, militaturos eſſe dato iureiurando receperunt, obſidibusq; cauerunt. Per idem tempus, Siculi trucidatis una hora per omnes urbes ex compoſito Gallis omnibus, à Carolo ad Petrum Arragonenſem defecerunt, & Gallum regem Hiſpano commutarunt. Quod multorum deinceps bellorum inter duas has gentes & Italos ſeminarium fuit. Pruſsi uerò Cruciferorum ditionem uehementer afflixerunt: & longè, lateq; ferro & igni graſſati, Chriſtburgum, Clementiam, Zantirum, Marieuerderum ſiue Guizinum, & Grudentum arces de ipſis cœperunt, ac diruerunt. Inſequenti anno Lithuani cum Iazygum reliquijs ſubita excurſione Lublinenſem regionem tripartito agmine crudeliter depopulati ſunt. Iura tunc de more Leſcus reddebat Cracouiæ, cum de barbarorum excurſione certior factus eſt. Nec mora, omiſsis rebus omnibus, arma corripere his qui circũ ſe, quiq; in itinere erant equitibus, & ſe ſequi iuſsis, magnis itineribus in Lublinenſem oram peruenit. Sed hoſtes iam præda onuſti receſſerant. Itaque angebatur animi, quòd ſibi hoſtem ulciſci, ſuosq;, qui captiui abducebantur, uindicare procliue non eſſet. Neq; enim cum parua manu longè maiorem hoſtium multitudinem per ignotos ſibi, illis uerò notiſsimos ſyluarũ & paludum tramites abeuntes perſequi audebat. In hoc æſtu animi cum eum ex labore itineris & inſomnia fatigatum ſopor inuaſiſſet, expergefactus deinde poſtero die lætus, ab Archangelo Dei Michaele in ſomnis confirmatum ſe, & ſponſione certæ uictoriæ perſequi barbaros iuſſum eſſe, pro concione expoſuit. Quo ſermone animatis militibus & impedimentis cum cõmeatu ponè ſe ſequi iuſsis, ipſe cum expeditis arma tantum & aliquot dierum cibaria ferentibus recentibus abeuntium hoſtium ueſtigijs inſiſtit, & inter Naruã & Nemenum flumina tertiadecima die Octobris eos conſequitur. Neq; enim belli præda impediti celerius iter facere potuère. Perculſi ſunt inopinato Polonorum aduentu barbari, quòd neq; paucos, neq; imbelles, atq; timidos tam longè perſecuturos ſe fuiſſe ſuſpicabantur. Sed tamen arma citò expediunt, authoribus maximè Iazygibus, qui ſumma erant audacia. Inuehuntur in eos noſtri una & ſimplici acie, quòd & locus ſyluis cinctus, anguſtus, & exiguæ copiæ, quippe quæ ſex millia equitum uix continerent, diducere manum in plures acies nõ ſinebant. Non ſegniter & illi primos noſtrorum impetus excepère. Sed in pugnam intentos captiui ſuorũ ſigna conſpicati, fortuitu oblatis telis à tergo adoriuntur. Inermes quoq; & fœminæ clamore ſublato ſuos animabant, & hoſtibus terrorem incutiebant. Quin & canes, quos ſecum ducebãt barbari, & qui dudum lætiore ululatu aduenientibus noſtris gratulari uiſi erant, ſæuis morſibus barbaros ipſos impetebant. Itaq; ancipiti malo perturbati, effuſa fuga proximas ſyluas petunt. Inſtat fugientibus Leſcus: inſtant & captiui mutuo ſeſe cohortantes, dolore & ira extimulante. Nox tandem perſequendi finem fecit. In eo prælio reliquiæ Iazygum, qui pertinacius noſtris reſtiterant, & à ſuſcepta religione defecerant, penitus extinctæ ſunt. De Lithuanis quoque, qui quatuordecim millia bellatorum expleuiſſe dicebantur, non multi ſanè euaſerunt. Complures enim qui effugerant, partim pudore, partim timore ſuorum mortem ſibi conſciuère. De noſtris, quod mirum cuique ac diuini numinis opus uideri debet, ne unus quidem deſideratus eſt. Leſcus recuperata omni prędа, & cumulata etiam hoſtium cæſorum ſpolijs, uictor in Poloniam reuerſus, Lublini templum, monimentũ uictoriæ ſuæ condidit: ac diui Michaelis, quem in ſomnis uictoriam ſibi pollicentem uiderat, memoriæ dedicauit. Pace per circuitum ab externis hoſtibus parta, ciuiles motus Leſcum excepèrunt. Sendomirienſis enim conuentus Ioanne palatino & Chriſtino Caſtellano eius oræ authoribus, cum qui-

Velunenſis terra Hẽrico Vvratislauienſiũ duci conceſſa.

Sicilia à Gallo ad Hiſpanum defecit.

Siculæ ueſperæ.

Pruſsi multa de Cruciferis cœperunt.

Lithuanorum excurſio in Lublinẽſem orã.

Somnium.

Narua fl.

Leſci Nigri inſignis de Lithuanis & Iazygibus uictoria.

Iazygum reliquiæ deletæ.

Sendomirienſium defectio à Leſco.

Conradi ducis Maſouij fuga. bus & Paulus epiſcopus Cracouienſis ſentire dicebatur, ab eo defecit: & Conrado Maſo-
uię duci accito, ſeſe, munitionesq; ſuas ſubdidit: nec uinci beneficijs & ſecundis rebus Le-
ſci potuit, ut conceptum in eum iam inde ab initio odium deponeret. Verùm Leſcus hoc
ſic abire paſſus non eſt. Nam coacto tumultuarie exercitu de Cracouienſi ditione & au-
lico ſuo comitatu, in Sendomirienſem oram cōtra Conradum profectus eſt. At ille de ad-
uētu Leſci certior factus, cum ſe nō ſatis crederet Sendomirienſibus, & paruam ipſe manū
ſecum adduxiſſet, in Maſouiam celeriter ſe recepit, promittens confeſtim ſe cum maiori-
Leſci benignitas & moderatio. bus copijs reuerſurum. At Leſcus magna animi moderatione & manſuetudine uſus, pro-
ceres authores defectionis deſtitutos à Conrado, facilè ſibi reconciliauit: per quos conuen-
tum omnem unà cum munitionibus in poteſtatem ſuam redegit, gliſcensq; ciuile bellum
ſapienter oppreſsit. Laboratum eſt fame eo & ſequenti anno in Polonia, uſque adeò, ut
Fames in Polonia. multi de plebe cum uxoribus & liberis præſens malum euitaturi, in Vngariam atq; Ruſ-
ſiam commigrarent. Sed utrobique pro ſalute acerbiori calamitate gentium illarum im-
manitate & perfidia operti ſunt. A' Ruſsis quidem tributi nomine Tartaris in ſeruitutem
Legatus pontificum in Poloniam & Pruſsiam. traditi, ab Vngaris uerò, Cumanis barbaris uenundati. Per hoc tempus Philippus epiſco-
pus Firmanus legatus pontificis ex Vngaria uenit Cracouiam. Humaniùs acceptus à Po-
lonis, quàm ab Vngaris, à quorū rege Ladislao in uincula coniectus erat, propterea quòd
Ladislai Vngarorum regis nequitia, improbitas & interitus. eum ob adulteria & Cumanas pellices poſt leniores admonitiones diris deuouerat. Sed
ipſe quoque rex pòſt ab Vngaris ſuis in honeſta cuſtodia aſſeruatus aliquandiu, ad extre-
mum à Cumanis, quorum conſuetudinem & mores amplexus erat, interfectus occidit.
E' Polonia uerò legatus in Pruſsiam contendit, & controuerſiam inter Meſciugum Po-
meranorum ducem & Cruciferos diremit. Etenim Varcislaus Meſciugi frater, cum ſe ad
Pomerani duces Cruciferis ſua donarunt. Cruciferos contuliſſet, eorum inſtitutum amplexus, patrimonium ſuum ipſis donarat. E-
ius exemplum ſecuti alij duo fratres, & ipſi bona ſua eiſdem Cruciferis addixerunt, hone-
ſtum uictum quoad uiuerent, ab eis cum familia ſua pacti. Ac donationes quidem illas le-
Gneuenſe territorium donatum Cruciferis. gatus reſcidit. Cæterùm Meſciugum induxit, ut Gneuenſe ſiue Meuenſe territorium ipſe
donaret Cruciferis. In quo mox illi arcem condiderunt, præſidioq; firmarunt, Puterbur-
gum demoliti. Sequēti anno menſe Octobri rurſus Lithuani per Lucouienſe territorium
in Sendomirienſem tractum improuiſi excurrerunt, & magnis incommodis atque cala-
Gneua arx cōdita. mitatibus multos pagos & oppida affecerunt, nemine reſiſtente. Namq; nobilitas in ar-
ces proximas diffugerat. Exercebat tunc Leſcus Cracouiæ iudicia, quæ colloquia noſtri
1283. ann. uocant. Quamprimum uerò de barbarorum excurſione cognouit, correptis celeriter ar-
Lithuani Sendomirienſem agrum uaſtāt. mis cum ijs qui aderant, ex equeſtri ordine, cæterisq; ſine mora ſequi iuſsis, nocturnis pa-
riter ac diurnis itineribus hoſtem perſequitur. Sendomirienſis autem conuentus nobili-
tatem ſimul & ruſticanos homines, præmiſsis ueredarijs de aduentu ſuo certiores facit, &
occurrere ſibi curriculo iubet. Concurrentibus omnibus, ubi haud longè ſe ab hoſti-
Leſci oratio ad milites. bus abeſſe ſenſit, aduocatis in concionem militibus, graui oratione eos in hoſtem ani-
mat, ut uiri eſſe pergerent, & coniugibus ac liberis dulciſsimis, propinquis, neceſſarijs, at-
que etiam agricolis ſuis, qui in fœdam ſeruitutem à barbaris abducebantur, ſubuenirent.
Cæſos ſenes atque paruos pueros, uaſtatos agros, incenſas uillas, pagos & oppida, dire-
pta fana, uiolata ſacra grauiter ulciſcerentur, & inſignem ſuam, patriæq; communis igno-
miniam, uel cum uitæ ſuæ diſcrimine uindicarent. Honeſtiſsimum eſſe pro patria, & pro
aris & focis dimicantem occumbere. Gloriæ quàm uitæ bonos, forteſq; uiros cupidiores
eſſe debere. Non prouenire autem magnam atque ſolidam gloriam ſine magnis pericu-
lis. Neque tamē eò ſe hæc dicere, quòd de uirtute & alacritate eorum dubitaret, aut quòd
periculoſum admodum illud cum barbaris certamen fore crederet. Eoſdem enim eſſe,
quos anno ſuperiori intra ipſorum iam fines penè ad internecionem nullo de ſuis amiſſo
profligaſſent, quiq; furtis modò & clandeſtinis latrocinijs uicinos infeſtare ſoliti, uirtute
& arte bellica nihil ualerent. Irent ergo alacres, cæſisq; ſuis eorum ſanguine parentarent,
& captiuos opem ſuam lachrymis & eiulatibus implorantes, liberarent. Et quo meliore
ſpe & fiducia diuini auxilij, Dei contemptorem hoſtem adorirentur, confeſsione eos pec-
cata expiare, & ſacroſancta euchariſtia cōmunire ſe iubet. Atque ipſe princeps ſanè quàm
religioſè hoc fecit. Præſenſere aduentum Polonorum barbari, & anni ſuperioris fortu-
nam reformidantes, in proximas ſyluas in Lucouienſi territorio ſeſe ſubducunt, atque ibi
Lithuanorum conſultatio. de ſalute ſua conſultant. Syluis ſeſe diu tegere non poterant. Prædam & impedimenta re-
linquere nolebant, nec adeò tutum ſibi receptum eſſe animaduertebant, eò quòd exper-
ti iam noſtrorum audaciam, etiam in intimam Lithuaniam perſecuturos ſe eos eſſe certò

ſibi perſuaderent. Nec in armis magnam ſpem habebant. Sed tamen hoc ſibi tentandum extrema pene adducti neceſsitate conſtituunt. Itaque relictis in ſylua cum paruo imbecillium & ægrotorum præſidio ſarcinis, captiuisq; arctius colligatis, ne ſibi rurſus à tergo negocium facerent, magno impetu & cum clamore incondito in noſtros feruntur. Perturbauit nonnihil noſtros primus eorum aſpectus, propterea quòd præter omnem expectationem ad ſe contendere eos uidebant, quos fugere crediderant, & quòd multitudine ĳ ſuperabant. Sed tamen cohortante duce, & inſtruente acies, citò animos reſumpſere. Duas autem is incurſantibus hoſtibus acies obiecit, quarum alteri Zegota Cracouienſis, alteri Ioannes Sendomirienſis palatinus præerat. Ipſe in omnes partes oculos & totum corpus circumferre, ac ſollicitè circumſpicere, quid quaque in parte gereretur, & ſicubi laborantes ſuos conſpiceret, ut mox ſubſidia ſummitteret. Nec diu primus ille barbarorum impetus uiguit. Sed uirtute noſtrorum, quaſi firmo muro obiecto, ſtatim refractus eſt. Primi qui cum Cracouienſi palatino concurrerant, quod in eius acie aulicus Leſci comitatus ordinatus erat, repreſsi, ad fugam ſpectare cœperunt. Quo animaduerſo, cæteri quoque conuerſi ſyluas petiuerunt. Inde porrò continuato curſu quoquo uerſum diffugerunt. Poloni depoſita in ſyluis præda potiti ſunt, & captiuos relaxarunt. Quibus adiuuantibus per aliquot dies deinceps barbaros quicunque in ſylua delituerant conquiſitos trucidarunt. Reuertentesq; magna omnis generis hominum occurrentium lætitia excepti ſunt. In Paulum epiſcopum Leſcus Lithuanicarum illarum excurſionum, atque item defectionis Sendomirienſis conuentus culpã conferebat. Habebat enim Paulus magnas neceſsitudines & clientelas in tractu Sendomirienſi, & cum barbaris amicitias & affinitates coniunxerat. Leſco uerò iam inde ab initio propter captiuitatem ſuam infenſus erat, ita ut non incredibile eſſet cùm nobilitatem Sendomirienſem ab eo concitatam fuiſſe, tum barbaros in Poloniam euocatos, quo magis Leſcum inuiſum apud omnes, ſuis quenque damnis & publica indignitate acuente redderet. Itaque captus is eſt iterum à ſatellitibus Leſci, & Siradiam deportatus. Dimiſſusq; deinde maiorem immunitatem bonorum ſuorum eccleſiaſticorum, & in Derzanzina pago quicquid ad ducem pertinebat, Caſtellano & Palatino, Decanoq; & Scholaſtico Cracouienſi arbitris à Leſco accepit. Nam tria millia pondo argenti, quæ & ipſa ſoluere Leſcus debuerat, ei remiſit. Extat ea de re diploma Leſci in baſilica Cracouienſi. Inſignis eſt hic ipſe annus & alio nefario facinore. Etenim Lucardis Præmiſli ducis maioris Poloniæ uxor à pediſſequis ſuis iugulata eſt. Nec expers huius culpæ Præmiſlus, quòd ne quæſtionem quidem de ſcelere habuiſſet, nec pœnas exegiſſet, habitus, & uulgari carmine notatus eſt: quod carmen ſua ætate Dlugoſſus uulgo cantari ſolitum eſſe memorat. In quo oratio fœminæ illius repræſentetur orantis maritum pro amore coniugali & honore, quem illi ſemper habuiſſet, ne uitam ſibi adimat, ſed ut uel una ſubucula tectam in domum paternam ſe remittat. Cauſa uerò huius parricidĳ Præmiſlo ea fuiſſe fertur, quòd nullos ex ea ſuſciperet liberos. Quaſi uerò id in arbitrio ſit cuiuſquam, ac non diuinitus concedantur liberi. Sed non inultum id ſcelus tulit Præmiſlus. Quamuis enim alteram uxorem duxiſſet non multo poſterius Rixam Sueciæ regis filiam, tamen ne ex ea quidem mares liberos reliquit. Quin etiam alĳs aduerſitatibus fuit obnoxius. Inſequenti enim anno Henricus dux Vuratislauienſium Caliſsienſem arcem proditione Sandiuoĳ præfecti traditam ipſi eripuit. Oppidum enim paulò antè fortuito incendio conflagrarat. Erat hic Sandiuoius Ioannis palatini Poſnanienſis filius iratus Præmiſlo, quòd ab eo in mandandis magiſtratibus & honoribus præteriretur. Niſus eſt quidem Præmiſlus arcem ui & armis in poteſtatem ſuam redigere, ſed repulſus à præſidio Henrici, proceribus intercedentibus cum Henrico pacificatus eſt, ea conditione, ut pro Caliſsienſi arce Olobocenſe territorium Henrico daret, & arcem ei ſuis ſumptibus in eo exædificaret. Quam arcem tertio poſt anno maiores Poloni ui expugnatam in Præmiſli poteſtatem redegerunt. Neque eam tunc Henricus armis uindicauit, ſed dolos uerſabat in pectore. Ad quos ita factus erat, ut ne à ſacris quidem rebus & ſacerdotibus manus abſtineret, dum nimia opum cupiditate flagrat. Quas tamẽ iuſta diuini numinis uindicta poſtea alienis cũ ſuo hærede careret, reliquit. Atq; ut prætermittamus, quod Caliſsienſis arcis proditorem Ioannem cum Beniamino neſcio quo equite in carcere aliquamdiu tenuit, qui minus etiam dignum facto ſuo præmium tulere. Illud quidem certè deteſtabile eius facinus ſilentio prætereundum non eſt, quod in eccleſiam Vuratislauienſem, & in epiſcopum eius Thomam ſecundum, Thomæ illius, quem Boleslaus Caluus in uinculis habuerat, ſororis filium, patrauit.

Lithuani iterũ uicti à Leſco.

Paulus epiſcopus turbator iterum captus.

Derzanzina epiſcopo Cracouienſium donata.

Lucardis Præmiſli uxor iugulata.

Caliſsia Henrico Vuratislauienſiũ duci prodita.

Olobocũ à Polonis recuperatum.

Henricus Probus ad dolos factus.

Vuratislanienſis epiſcopi & eccleſiæ bona ac decimæ uſurpatæ ab Hẽrico duce.

Etenim permagnā uim pecuniæ ipſi, & uniuerſo ordini eccleſiaſtico eius diœceſeos præter ius & morem in bellum, neſcio an illud, quod cum Præmiſlo de Calitsienſi dominatu gerere uolebat, imperauit. Quæ cum non daretur, arcem epiſcopi Othmuchouiam, & Nyſſam oppidum, ac deinde cætera omnia epiſcopo & ſacri ordinis bona inuaſit, mox & decimas omnes uſurpauit. Nec ea reddere epiſcopo per honeſtos & graues oratores, ac poſtea per ſe ipſum flagitanti uoluit, ſuperbeq́ꝫ inſuper & minaciter reſpondit. Erat tunc Archiepiſcopus Gneſnenſis Iacobus gente & cognomēto Suinca, Ioanni defuncto poſt undecim annorum uacationem & plurium competitorum partim obitum, partim reiectionem, crebramq́ꝫ pontificum maximorum mutationem, fauore Martini quarti pontificis, electione collegij Gneſnenſis poſthabita, ſucceſſor datus. Is igitur ſynodo Lenciciæ coacta, de eius ſententia Henricum ducem communione Chriſtiani populi unà cum ſocijs & fautoribus ſceleris, & ſacrilegij ſui excluſit: Vvratiſlauienſi uero ciuitati & omnibus locis, quæ in ditione Henrici erant, ſacris interdixit. Cui decreto paritum eſt ab omnibus, preter Franciſcanos fratres pluris facientes emolumenta ſua & fauorem ducis, quam diſciplinam eccleſiaſticam. Quæ res maioris pertinaciæ & crudelitatis Henrico cauſa fuit. Irritatus enim, epiſcopum & ſacerdotes omnes ditionibus ſuis eiecit. Qui quocumque in Poloniam commigrarant, humanè & benignè recipiebantur. Epiſcopus autem cum in concilio Lugdunenſi de ui & iniuria Henrici nequicquā quæſtus eſſet, propterea quod Henricus iam prius aures concilij falſis criminationibus per legatos occuparat, reuerſus mœrens, Rauboriam ſe contulit. Vbi à Cazimiro duce Vvladiſlai filio perbenignè & honorificè acceptus atque habitus eſt. Quo factum eſt, ut æquiore animo exilium illud ſuum in quintum uſque annum ferret. Verùm ne ita quidem tyranni crudelitatē exatiauit. Nam is & nobiles quoſdam, bonosq́ꝫ uiros de ſuis, à quibus repræhenſus erat de ſcelere, trucidauit, & cum Cazimiro literis & legationibus expoſtulauit, quod inimico ſuo receptum præberet, minasq́ꝫ adiecit, ni eum pelleret. Quæ cum à Cazimiro contemnerentur, coëgit exercitum, & Ratiboriam obſidione cinxit. Nam Cazimirus uiribus eius impar, arcis munitione ſe continebat. Cum aliquot dies duraret obſidio, murmurare contra epiſcopū & cæteros ſacerdotes exules plebs à uictu imparata, & præſertim ij, quorum bona in agris atque uillis diripiebantur, & qui ea formidabant, quæ uictis, captisq́ꝫ urbibus, ab irato hoſte euenire ſolent. Qua re cognita, epiſcopus collocutus cum ſuis, Indignum eſſe, ait, ut ſua paucorum exulum cauſa, bene merita de ſe ciuitas periculum ſubeat, aut ullo prorſus afficiatur incommodo ac detrimento. Præſtare, ut ipſi ſoli uel capitibus ſuis iram tyrāni exatient, quam ut tot inſontes & bene merentes hoſpites ſecū eodem ſecum exitio inuoluant. Induit deinde ſacras & pontificales ueſtes, nōnullosq́ꝫ de ſacerdotibus quemadmodum ad ſacra peragenda ſolent, indui iubet, ita ſpectabilis cum uenerando illo cœtu urbe egreſſus, ad hoſtilia caſtra profectus eſt. Venientes à longè conſpicatus Henricus, attonitus & quaſi numine afflatus de papilione exilijt: & obuiam procurrens, ad pedes epiſcopi ſeſe abiecit, & culpam ſupplex deprecatus eſt: auguſtius quiddam humana ſpecie in uultu epiſcopi contēplatus. Benignè eum humo epiſcopus attollit, amplexatur, & exoſculatur non ſine lachrymis, certamq́ꝫ ueniam, ſi eum factorum pœniteat, pollicetur. Deinde in proximam ædiculam diuo Nicolao dedicatam pariter ingrediuntur. Ibi ſemotis arbitris inter ſe in gratiam redeunt, cum Henricus redderet quæcunque epiſcopo, eccleſijs & uniuerſo ordini ſacro ademerat, & pro perceptis emolumentis ſatisfacturum ſe eſſe, ad hæc ampla munera & immunitates eccleſiæ largiturum, & reciperet. Quibus peractis ſoluit obſidionem, & ab Archiepiſcopo uinculo excommunicationis liberatus, interdictumq́ꝫ ſublatum eſt. Vt autem referret gratiam pro hoſpitalitate Cazimiro Thomas epiſcopus, collegium ſacerdotum in arce Ratiborienſi inſtituit, eiq́ꝫ decimas quaſdam de ſuo attribuit. Porrò Henricus poſteriori tempore templum ſanctæ Crucis in inſula Vvratiſlauienſi è regione baſilicæ condidit, & collegium ſacerdotum, dotis de ſuo luculentis reditibus, inſtituit. Quin etiam cum ex uxore Otthonis Longi Marchionis Brandeburgenſium filia, nullos liberos ſuſciperet, Vvratiſlauiam ipſam cum omni territorio eccleſiæ & epiſcopo Vvratiſlauiēſi ſempiterno iure donabat, niſi epiſcopus eam donationem abnuiſſet. Dum hæc ita gerūtur in Sileſia, nec in minore Polonia quietæ res fuère, turbante maximè Paulo epiſcopo Cracouienſi, & omnium odia in Leſcum ducem, quo captiuitatem ſuam ulciſceretur, inflammante. Quod malum eouſq́ꝫ progreſſum eſt, ut iam non priuata paucorum conſpiratione, ſed publico procerum atq́ꝫ nobilitatis conſilio Conradus Cirnenſium Maſouiorū dux ad ſuſcipiendum principatum accerſeretur.

Othmuchouiæ arx.

Iacobus Suinca Archiepiſcopus Gneſuenſis non per electionem.

Interdictum ac diræ Archiepiſcopi cum ſynodo in Henricum.

Franciſcani ſodales interdictum contempſère.

Epiſcopus cū ſacerdotib. eiectus è Vvratiſlauiè ī Lugdunenſe concilium.

Cazimirus dux Ratiborienſium.

Ratiboria & Cazimirus dux bello petitus ob receptū epiſcopi & ſacerdotum exulum.

Thomas epiſcopus Vvratiſlauienſ. ad hoſtē ſacrato ueſtitu egreſſus, iram eius fregit.

Henrici ducis cum Thoma epiſcopo tranſactio.

Ratiboriæ collegium ſacerdotum inſtitutum.

S. Crucis templum & collegium ſacerdotum Vvratiſlauiæ.

Vvratiſlauiæ donatio refutata ab epiſcopo.

Polonia minor ad Conradum Maſouium à Leſco deficit.

ſeretur. Cui cum exercitu uenienti Varſius Caſtellanus, & Zegota palatinus Cracouienſis, Ioannes Sendomirienſis palatinus, & Chriſtinus Caſtellanus cum Paulo epiſcopo & maxima nobilitatis multitudine ad Sendomiriam obuiam progreſsi ſunt, & in uerba eius iurarunt. Itaque ille nullo negocio Cracouienſi & Sendomirienſi dominatu omni tunc potitus eſt. Sola reſtabat Cracouia, in qua ſe Leſcus cum uxore continebat. Nec tamen explicabat rationem, quomodo eam in tanta contra ſe omnium cõſpiratione retineret. Nam & ij qui ei fauebant, quiq; in comitatu eius aulico fuerant, ab eo ſe ſubducebant, ueriti ne ſibi fraudi eſſet, à publico uniuerſi conuentus conſilio diſſentire. Deſertus ab omnibus, ad Cracouienſis ciuitatis, cuius ſtudia nõ aliena eſſe à ſe animaduertebat, miſericordiam confugit.

Cracouia in fide Leſci permanſit.

Eius fidei atq; tutelæ Cracouienſem arcem commendauit. Ipſe cum uxore, uel ut alij uolunt, uxore Cracouiæ relicta, in Vngariam ad Ladislaum regem profugit. Suſcipiunt arcis defenſionem Cracouienſes ciues. Et quoniam difficulter ſe arcem & urbem pariter tutari poſſe exiſtimabant, cùm quòd humiles erant urbis muri, nec bene inſtructi propugnaculis, tum quod diſtracta multitudo imbecillior futura erat ad ſuſtinendam uim aduerſariorum, qui iam appropinquare cum Conrado dicebantur, relicta urbe cõmigrant in arcem cum uxoribus, liberis, & facultatibus ſuis. Cognita Cracouienſium ciuium uoluntate proceres, mittunt ad eos quorum gratia & authoritate deduci eos de ſententia poſſe credebant, & non modò impunitatem illius cœpti, ſed etiã maio a à Conrado, quàm à Leſco præmia ipſis pollicentur, ſi cõſenſum uniuerſi conuentus ſecuti, Conrado ſeſe & arcem dedant: ſin recuſent, minas adijciunt. Nihil neq; blanditijs deliniti, neq; minis territi Cracouienſes ciues, reſpondent legationi procerum: Non licere ſibi fidem & iuſiurandum Leſco ſemel datum uiolare. Re integra in conſilium illud ſe non eſſe adhibitos: ne nunc quidem ad id acceſſuros, cum eius rationẽ probabilem reddere non poſſent. Scirent proceres quid agerent, ſe omnia chariſsima & uitam ipſam prius amittere, quàm fidem frangere decreuiſſe.

Cracouienſium ciuium fides & conſtantia.

Quæ cum Conrado & proceribus renunciata eſſent, irritati & multum frementes, ad Cracouiam caſtra admouent. Cumq; per difficilem ſibi eſſe intelligerent arcis & armis, & commeatu bene munitæ expugnationem, urbem uacuam incendunt, ut uel ſic ciuium ſiue pertinaciam, ſiue conſtantiam præſenti priuatorum cuiuſq; malorum aſpectu frangerent. Sed nihilo tamen ſegnius illi arcem defendebant. Quanquam autem uaſtarant paulò antè Tartari Tranſyluaniam & Vngariã uſq; ad Peſtum totos tres menſes, tamen impetrauit Leſcus à Ladislao rege non contemnenda Vngarorum & Cumanorum auxilia, & cum ijs iam aduentabat, eo quidem celerius, ut arci Cracouienſi ſubueniret. Id ubi didicit Conradus, occurrit ei cum exercitu, & collatis ſignis apud Boguciece pagum ad Rabã flumen uincitur: diſsipatoq; longè maiori quam Leſcus habebat exercitu, in Maſouiam uſque profugit, ueritus ne alienatis à ſe aduerſo prælio uoluntatib. eorum à quibus accitus erat, in poteſtatem Leſci uenirent.

Tartari Vngariam uaſtãt.

Conradus uincitur à Leſco & fugatur.

Raba fl.

Sic euentus tunc oſtendit, uter iuſtius arma ſumpſiſſet. Leſcus moderatè utens uictoria, captiuos omnes dimiſit, proceribus culpam deprecantibus ueniam dedit: deinde Cracouiam ueniens, Vngaros & Cumanos liberaliter remuneratos remiſit: Cracouienſibus ciuibus gratias egit, urbem fortius muniuit, eiusq; regimen Teuthonibus ſolis, qui fidem ipſi præclarè ſeruaſſent, proprium deinceps attribuit. Quod ad noſtra uſque tempora durauit. Habytu quoque & cultu corporis cum eis conformato, quanti eos faceret, oſtendit. Hæc anno poſt Chriſtum natum 1285. geſta ſunt.

Cracouiæ urbis regimen Teuthonibus mandatum.

Leſcus cultu Teuthonico uſus.

1285 ann.

Quo etiam Boleslaus Maſouiorum Plocenſium dux, Conradi frater, Ruſsiam, ſiue adeò quæ Ruſsi in tractu Lublinenſi & Poleſsienſi de Polonis capta tenebant, repentina excurſione populatus, cum præda onuſtus domum reuertiſſet, mox idem incommodum à Ruſsis accepta damna ulciſcentibus, in ditione ſua uiciſsim pertulit.

Maſouij Ruſſiam, Ruſſi Maſouiam populantur.

Inſequenti uerò anno, Conradus frater eius Goſtinino, quod in ditione Vuladislai Loctici erat, per fraudem potitus eſt. Cum enim nonnullos de ſuis eò prodendæ arcis cauſa ſubmiſiſſet, Lithuanos deinde euocauit. Quibus ex improuiſo aduenıẽtibus, ij qui ſubornati erãt, arcem prodiderunt. Captam illi ac direptã Conrado conceſſerunt, plus ſexcentis hominibus ibi partim necatis, partim captis. Quos cum reliqua præda abegerunt. Non tulit eam iniuriam Vuladislaus. Verùm tumultuaria manu facta, ſilenti agmine ad Ploſcũ contendit, noctuq; aggreſſus arcem uigilibus cæſis, facilè fit uoti compos. Deinde procerum utriuſque partis opera pax fit inter duces, redditis mutuo, quas interceperant, arcibus damnisq; Vuladislao perſolutis. Nec tamen impunè abijt, Maſouijs alienæ rei manus admouiſſe. Eodem enim anno ab ijſdem Lithuanis quos in Goſtininenſe territoriũ immiſerant, grauı

Goſtininum à Cazimiro ſurreptum.

Ploſcũ à Vuladiſlao interceptum.

Pax inter Lencicienſes & Plocenſes.

Lithuania Maſouiam uexãt.

graui excurſione uexati ſunt, & Sochaſſauia, Ploſcumq; arces negligentius cuſtoditæ, captæ & exuſtæ. Pruſsiam tunc nouo uermium genere per æſtatem infeſtatam fuiſſe ferunt, qui caudis cancrorum præditi, quoſcunq; aculeo pupugiſſent, intra tertiũ diem extinguebant. Hoc etiam anno Bernardus dux Legnicienſium, Boleſlai Calui filius obijt. Sequẽti uerò, Leſcus diſsimulato propoſito per ſpeciem Lithuanici belli Conrado bellum intulit. Vaſtarant Lithuani cum Pruſsis Dobrinenſem tractũ, qui in ditione Zemouiti erat: Dobrinumq; oppidum, magna hominũ ſtrage edita, cum inexpectati die Dominico, uacante diuino cultui multitudine, irrupiſſent, diripuerant & incenderant. Fratris igitur iniuriã ulciſci ſe uelle cùm ſimulaſſet Leſcus, comparato cùm de ſuis, tum de uoluntarijs cruceſignatis non paruo exercitu, in Maſouiam deflexo itinere, obuia quæque ferro & igni nemine reſiſtente uaſtauit, & cum ingenti præda domum reuerſus eſt. Atque ex eo tempore prior illa fortuna ab eo receſsit, & ſecundæ res aduerſis commutatæ ſunt, ſunt, ne impunè ferret Deum, & homines feſelliſſe, & prætextu pietatis iræ ſuæ impenſius indulſiſſe. Itaque & tunc licet nemine perſequente complures tamen de ſuis in traiectu fluminum amiſit, & mox ad finem eiuſdem anni cunctæ eius ditiones longè, lateq; à Tartaris peruaſtatę ſunt, & ipſe fuga in Vngariam conſulere ſibi coactus eſt. Nam Tartari fame domeſtica ſtimulati per Ruſſos, & cum Ruſsis, primùm in Lublinenſem oram & in Maſouiam delati, locuſtarum in modum eas regiones cædibus & incendijs nuſquam abſtinentes depopulati ſunt. Inde porrò diuertentes, Sendomirienſem tractum, & nonnullam partem Siradienſis eadem crudelitate peruagati, fruſtrà tentata Sendomiriæ expugnatione, Lyſcenſis monaſterij, quod S. Crucis dicitur, direptione ſuaſu Ruſſorum penitus abſtinuerunt, & ad Cracouiam pridie natalis Chriſti populabundi peruenerunt. In cuius oppugnatione cum nonnullos fortes uiros amiſiſſent, & Leſcum ducem cum uxore & primoribus in Vngariam profugiſſe didiciſſent, maiore licentia, & furore in pagos & oppida uſque ad Capathum montem debacchati, Sandecenſe tamen monaſterium, pauore, ut creditum eſt, diuinitus immiſſo, non attigerunt. Quanquam aberat inde tum Kinga. Nam cum duabus ſororibus, Iolenta, & Conſtantia, quæ Danielis Ruſſorum regis uxor fuerat, & cum uniuerſo cœtu monacharum, quæ ad ſeptuaginta fuêre, ad hæc cum magna ſacerdotum & equeſtrium hominum caterua in Pieninam arcem, natura loci munitiſsimam, ac unum tantum, & eum quidem peranguſtum aditum habẽtem, ſeſe receperat. Tandem ſatiati cædibus atq; præda barbari, in Ruſsiam reuerterũt. Tantam autem hominum prædam tunc abegiſſe dicuntur è Polonia, ut cum eam apud Vvladimiriam recognoſcerent, & partirentur inter ſe, unum & uiginti millia innuptarum puellarum cenſa eſſe dicantur. Eas enim libidinis cauſa ſeruant maximè. Prouectiores tum uiros, tum mulieres, itemq; paruos pueros immaniter trucidant. Ne Ruſsi quidem quamuis ſocij ac tributarij prorſus expertes malorum à barbaris tunc fuêre. Nam barbari exceſſuri è Ruſsia, ut eſt malicioſum genus hominum, & incantationum atque ueneficiorum gnarum, aquas omnes infecerunt, exectis captiuorum cæſorum cordibus, & præſentiſsimo ueneno imbutis, & uerubus ſubter aquas defixis. Vnde plurimi mortales poſtea ex aquæ uenenatæ uſu immedicabilibus morbis correpti, miſerabiliter extincti ſunt, cum ſerius mali cauſa animaduerſa eſſet. Nihil acerbius ille cuncti dominatus ſui ſtatus atque uaſtitas animum Leſci emollijt. Quin is reuerſus ex Vngaria in ſequentem æſtatem expeditionem contra Conradum ducem Maſouiæ rurſus parare cœpit. Sed cum ſegniores ad eam eſſe cerneret Cracouienſes & Sendomirienſes, Matthæo Siradienſi palatino mandat, ut ipſe cum Siradienſibus, qui minus calamitatis à Tartaris pertulerant, in Maſouiam populabundus excurrat. Fecit iuſſa palatinus. Etiam permultis uicis, pagisq; uaſtatis præda onuſtus reuertebatur, cum eum Conradus, qui ditionem ſuam ſiue ob imbecillitatem uirium, ſiue ex induſtria uaſtari paſſus erat, cum ualida equitum & ruſticanorum manu occultis itineribus ſecutus, uiceſimaquinta die lunij in finibus Maſouiæ adipiſcitur: & ſecurum incautumq; exercitum ex improuiſo adortus, non leui ſtrage fudit ac diſsipauit. Palatinus cum paucis fortiter dimicans, occumbere quàm fugere maluit. Præda omni Conradus potitus eſt. At Leſcus his aduerſis rebus & ſugillationibus hominum afflictus, ex mœrore & angore animi in morbum incidit, quo ſenſim tabeſcens ultima demum die Septembris anni ſequentis, qui fuit poſt Chriſtum natum 1289. uitam cum morte commutauit, & in templo S. Trinitatis apud ſodales Dominicanos honorificè ſepultus eſt, bonus & moderatus princeps, & felix, ſi extrema cum primis contexuiſſet. Quod tamen

impro-

improbitati & perfidiæ procerum magis, quàm ipſi imputandum eſt. Donauit hic epiſcopo Cracouienſi iure ſempiterno decimam de omnibus metallis* in cuiuſcunque ſolo eſſent intra ipſius diœceſim. Præceſsit autem Leſcum Zemomyſlus frater dux Vvladiſlauienſium non toto biennio, relictis tribus filiis, Leſco, Præmiſlo, & Cazimiro, de Salomea filia Suentopelci ſuſceptis. Tametſi Dlugoſſus nullos eum liberos reliquiſſe memorat. Hoc anno Cazimirus Oppolienſium dux Henrici forte Vvratiſlauienſium ducis uim & arma timens, Venceslao Bohemorũ principi & ſucceſſoribus eius ſeſe cum dominatu & liberis ſuis ſubdidit. Quod Henricus quoque Vvratiſlauienſis aliquãto prius uiuente adhuc Otthocaro rege feciſſe memoratur. Quãquam hic, cum nullos liberos reliquiſſet, non Bohemorum principem, ſed cognatum hæredem habuit.

Decima ex metallis epiſcopo Cracouienſi donata.

Zemomyſli ducis Vvladiſlauienſis mors & filij.

Oppolienſis principatus adiectus principi Bohemorum.

Vvratiſlauienſis item.

INTERREGNVM.

TEmpus quod Leſci Nigri mortem conſecutum eſt, uſq; ad reſumptum atq; renouatum à Præmiſlo duce maioris Poloniæ regnum, interregnũ nobis appellare uiſum eſt, propterea quòd Cracouienſem dominatũ, penes quem ſummus Poloniæ principatus poſt exactũ regem Boleslaum ſecundum, & intermiſſum regnum per multos annos manſerat, nemo tunc unus obtinuit. Tametſi enim ad extremum Boleslaus Pudicus & Leſcus Niger, imò & albus ferè Boleslai pater, duces Cracouienſes nihil omninò ſibi authoritatis & iuriſdictionis in cęterorũ ducum ditionibus uendicauerunt. Nos tamen quo minus perturbata eſſet ſeries hiſtoriæ, eos quoq; in principũ ſiue monarcharum ordinem redegimus. Deinceps uerò pluribus de Cracouienſi dominatu contendentibus, cum penes neminem unum ſumma rerum eſſet, interregnũ id tempus uocare collibuit, quod iam proſequimur. Leſco Nigro ſine liberis uita defuncto, Cracouienſis, Sendomirienſis atque Siradienſis dominatus in medio erant, quos alius iure agnationis ſibi uendicabat, alius gratia populari ambiebat, alius ui & potentia uſurpabat. Primum omnium Vvladislaus Locticus Leſci mortui frater, eodem patre, ſed alia matre prognatus, Siradienſem dominatum, ſeiungentem ſeſe à reliquis, & ultrò ſe ipſi ſubdentem occupauit. Ad cæteros quoque adſpirabat. Verùm Cracouienſis, & Sendomirienſis conuentus proceres ac equites, comitijs apud Sendomiriam habitis, Paulo epiſcopo authore & ſuaſore, Boleslaum ducem Plocenſem Conradi fratrem principem creauêre, poſthabito Conrado, cui ſe bis antea uiuente Leſco ſubiecerant, propterea quòd is remiſſius & ignauius tunc agere uiſus, oblatum ſibi principatũ non retinuiſſet, & quòd ipſi poſtea cum Leſco ditionẽ eius uaſtaſſent, ueriti ne memor eſſet acceptæ iniuriæ. Accitus igitur Boleslaus, poſſeſsionem principatus adit, Cracouiamq; ſolenni pompa deducitur. Nec multò poſt Henricus dux Vvratiſlauienſiũ omiſſa Bohemia, ad cuius principatum procerum quorundam conſpiratione cõtra Venceslaum inita inuitabatur, à Cracouienſibus ciuibus clàm acceſitus, cum iuſto exercitu aduenit. Venienti ciues, in quibus lanij maximè ualebant, portas urbis, quemadmodum conuenerat, aperuêre. Ibi Boleslaus noua & inopinata re perculſus, quippe qui ſpe quieti principatus potiundi cum non maximo, & ad celebritatem & ſplendorem, quàm ad bellum inſtructiore comitatu uenerat, ex arce Cracouienſi ſe proripuit: & nequicquam retinẽtibus proceribus, qui copias ad eijciendum Henricum cogebant, iratus in Maſouiam redijt, dictitans, ſe non ad bellum, ſed ad pacatum principatum ſuſcipiendum, acceſitum ueniſſe. Poſt diſceſſum Boleslai, arx quoque Cracouienſis Henrico à Sulcone Medirecio, cui Boleslaus eam commendarat, dedita eſt. Ibi tum proceres capto ex tempore & re præſenti conſilio, legationem ad Henricum mittunt, leges quaſdam ipſi, ſi apud ſe dominari uellet, præſcribunt. Quas cùm ille accepiſſet, princeps renunciatus eſt. Nec tamen diuturna ei poſſeſsio principatus fuit. Vvladislaus enim Locticus iam Siradienſis dux, indignum ducens, alienum fratri ſuo Leſco ſucceſſorem in principatu quæſitum eſſe, exercitum cogit: à maioribus Polonis & Pomeranis auxilia impetrat. Cazimirus quoque frater dux Lencicienſis & Conradus ac Boleslaus Maſouij cum ſuis per ſe ipſi eum adiuuabant. Quibus omnibus copijs coadunatis, Cracouiam primo Vere contendit, ad deijciendum Henrici præſidium. Redierat Henricus in Sileſiam, relicto Cracouiæ præſidio. Factus autem certior de conſilio & apparatu bellico Vvladislai, cùm ipſe ægrotaret, Henricum Legnicienſem Boleslai, & Præmiſlum Sprotauienſem Conrado filios patrueles ſuos, & Boleslaum Oppolienſium ducem cum expeditis copijs Cracouiam mittit. Quorum aduentu cognito Vvladiſ-

Vvladislaus Locticus Siradienſem dominatũ occupauit.

Boleslaus Plocenſis accitus ad principatũ.

Henricus Vvratiſlanienſis Cracouia potitus.

Boleslaus deſeruit principatum.

Henricus principatum adeptus.

Vvladislaus Locticus principatum bello petit.

Sileſiorum expeditio contra Vvladislaum.

laus, ad Seuerum oppidum, quod nunc eſt in ditione Cracouienſis epiſcopi, ad quartum Cal. Martias ei occurrit: & prælio commiſſo, multis utrinque cadentibus, ad extremum Vuladislao ceſsit uictoria. Præmislus Conradi Glogouienſis ducis filius, adoleſcens admodum interfectus, Boleslaus Oppolienſis ſaucius captus eſt. Duobus item alijs certaminibus apud Scalam Suetnicium Vuladislaus Sileſios fudiſſe fertur. Victor Cracouiam profectus, cum proceres & equites plerique omnes in fidem eius uenirent, apertis portis receptus, omnium conſenſu & acclamatione princeps renunciatus eſt. Sed hic item non diu poſſeſsionem principatus retinuit. Henricus enim Vuratislauienſis, non deiectus Seuerienſi clade, præſertim quòd ciues nonnulli Cracouienſes clanculum ſpem eius alerent, nouum rurſum exercitum Cracouiam cum Henrico Legnicienſi (ipſe enim adhuc decumbebat ægrotus) tranſmittit. Qui latenter profectus, & nihil ad celeritatem ſibi reliqui faciens, cum nocte intempeſta ad Cracouiam acceſsiſſet, in urbem à conſcijs recipitur. Clamore ſublato à Sileſijs, ut fieri ſolet capta urbe, tumultuatur tota ciuitas. Nox atque tenebræ incerta omnia & longè quàm erant formidabiliora reddebant. Erat in urbe cum præſidio Vuladislaus, uerùm inopinato tumultu perterritus, cum neque numerum, neque genus hoſtium exploratum haberet, proditionemq́ metuẽs, ad Franciſcanos ſodales ſe recepiſſet, ubi ſuos paſsim per uicos & plateas cædi, & ſe quæri didicit, ſumpto monachi habitu, de muro à Franciſcanis demiſſus euaſit. Qui uerò partium eius fuerant in urbe, reperti ab aduerſarijs partim necati, partim capti ſunt, & bona eorum direpta. Cuius calamitatis ne Paulus quidem epiſcopus expers fuit, quod impenſius Vuladislao fauiſſet. Deinde in agros & uillas procerum & equitum, qui defectionis ad Vuladislaum capita fuiſſe exiſtimabantur, ferro & igni ſæuitum eſt. Quibus malis adacti cæteri certatim in poteſtatem Henrici redierunt. Henricus conſtitutis utcunque rebus Cracouiæ, & ualido præſidio impoſito, epiſcopo ac cæteris captiuis dimiſsis, properè in Sileſiam reuerſus eſt, quòd Henricum Vuratislauienſem ueneno, à ſuis, ut creditum eſt, propinato, animam agere, ſiue adeò mortuum iam eſſe accepiſſet. Veniens autem Vuratislauiam poſt mortem Henrici, multorum ciuium & procerum ac militum fauore, urbe & arce, ac dominatu denique omni Vuratislauienſi potitus eſt, elapſo per fugam Conrado patruo Glogouienſium duce, quem defunctus dux teſtamento hæredem in eo dominatu inſtituerat. Nam Cracouienſem & Sendomirienſem ditionem, cum ipſe nullos liberos relinqueret, Præmislo duci maioris Poloniæ legauit. Quem per idem tempus Meſciugus etiam Pomeranorum dux, cum uxorem quidem habuiſſet, ſed monacha quadam pro concubina abuſus fuiſſet, fratribus ſiue iam extinctis, ſiue iuſta uindicta præteritis, ſucceſſorem ſibi deſignauit, & mox Pomeranos in uerba eius adegit, & intra quartum annum mortuus, uacuam ipſe Pomeraniæ poſſeſsionem reliquit. Morte atque teſtamento Henrici cognito, urbs & arx Cracouienſis Præmislo ſeruatur. Sendomirienſem uerò dominatum Vuladislaus retinebat, ac de recuperando etiam Cracouienſi cogitabat, cum noua & inopinata res obiecta, rationes eius omnes conturbauit. Etenim Gryphina Leſci Nigri uxor, ſiue pertæſa belli ciuilis, ſiue ne dotalibus bonis à uictore eijceretur uerita, miſsis clàm legatis ad Venceslaum Otthocari & Kunegundis ſororis ſuæ filium, Bohemorum ducem, donauit ei Cracouienſem & Sendomirienſem dominatum: quem ſibi à Leſco marito donatum eſſe, confictis diplomatis affirmabat. Non refutauit quamuis caſſam & inanem donationem Venceslaus, cupidus proferendi imperij: quippe qui etiam ſuperiori anno, Nicolaum fratrem ſuum nothum, per iniuriam Opauienſi dominatu eieciſſet. Itaque anno ſequenti, qui fuit poſt Chriſtum natum milleſimo ducenteſimo nonageſimoprimo, cum ipſe morbis quibuſdam domeſticis, & morte ſoceri Rudolphi Cæſaris impediretur, Tobiam Pragenſem epiſcopum cum exercitu in Poloniam adeundę poſſeſsionis gratia miſit. Poterat Præmislus Cracouiam defendere ac retinere, ſed quia cum Vuladislao quoque rem ſibi fore uidebat, ne duplici bello pariter ſeſe implicaret, & ut exorientem Vuladislai potentiam, quam ſuſpectam habere cœperat, ualidiori hoſti e ipſi obiecto, reprimeret, deducto præſidio ſuo, Cracouiam Bohemis tradit. Hinc omnis tractus Cracouienſis in poteſtatem eorum uenit. Ad Sendomirienſem deinde animos adijciunt: ac Vislicia primùm per deditionem potiuntur, deinde Oblecomum arcem prope Viſtulam ſitum ui capiunt. Sendomiriam uerò oppugnare adorti, à Vuladislao cæſis, captisq́ compluribus, & plurimis uulneratis, ignominioſè repulſi ſunt. Itaque inde reuertentes,

relicto

relicto ad tutandas munitiones & maximè Cracouiam forti præſidio, & abducta ſecum Gryphina, ne ſentẽtiam ſuam de donatione mutaret, in Bohemiam ſe receperunt. Ibi Vvladiſlaus, re apud Sendomiriam feliciter geſta erectus, munitiones aduerſariorum armis aggreditur, & expugnat. Viſliciam deiecto hoſtium præſidio recipit. Inde ad Cracouiam progreſſus, omnem circumcirca regionem, utq; adeo ſuburbana etiam ipſa uaſtat ac diripit. Nec tantum animorum & uirium habebant Bohemi & noſtri qui cum eis ſentiebant, ut liberiores Vvladiſlai excurſiones reprimerent. Itaq; in Bohemiam ad Vẽceslaum mittunt, ut ſibi ſubueniat. Mittit ille eis rurſus Tobiam epiſcopum mediocri manu, ut eos utcunq; confirmaret, & uel inducijs cum Vvladiſlao bellum ſuſpẽderet, ſi cohibere eum nequiret. Sed is cum neque uiribus Vvladiſlao parem ſe eſſe cerneret, neq; ferocem & indomitum animum eius flecteret, mox in Bohemiam rebus infectis redijt. Cum autem uexare Cracouienſem oram Vvladiſlaus non intermitteret, crebris ſuorum nuncijs & querelis excitus Venceslaus, ipſe per ſe inſequenti anno expeditionem in Poloniam fecit et Ottonem Longum Brandeburgenſem marchionem, tutorem aliquando ſuum, in auxilium cum Saxonibus euocauit. Hi ergo præpotentes duces iunctis copijs per Oppolienſem tractum, poſt medium menſem Auguſtum Cracouiam aduenerunt: & accepti honorificentiſsimè, aliquot ſeptimanis ibi de ratione belli cum Vvladiſlao gerendi conſultarunt, cum ille quieſceret interim, & hoſtium conſilia captaret. Tandem in Siradienſem eius ditionem impetum faciũt, eamq; liberiore excurſione depopulantur. Habebat quidem exercitum Vvladiſlaus, ſed nuſquam tamen ad uniuerſæ rei dimicationem ueniebat: uerum ex inſidijs uexabat hoſtes, & ſæpe quieſcentes & corpora curantes, quàm tumultuoſiſsimè ad caſtra obequitans exagitabat, pabulatores & frumẽtatores & lignatores è latebris ſubitò proſiliens excipiebat, ita ut ij poſtea nuſquam è caſtris abſq; forti equitum peditumq; præſidio, prodire auderent, & in caſtris excubias nocturnas duplicarẽt. Ita eis terrorem Vvladiſlaus incuſſerat. Quare non diu morati, oppido Siradienſi exuſto, arce uerò in paluſtri loco ſita, ne tentata quidem, Cracouiam, atq; inde mox domos ſuas reuerterũt gloriabundi, quaſi magnum operæprecium feciſſent, quòd pagos aliquot & oppidum, neq; manu, neq; ſitu munitum incendiſſent. Nec ita multò antè Lithuani, duce Vithene per ſyluas Maſouiæ conniuente Boleslao duce profecti, in Cuiauiam impetum fecerant: ac Breſtenſe territoriũ depopulati, magnã prędã abegerant. Annus hic 1292. poſt Chriſtũ natum inſignis eſt etiam morte Kingę ſiue Kunegundis uxoris Boleslai Pudici, ſanctæ & religioſæ fœminæ. Quæ nullius unquam uiri experta concubitum, poſt mariti mortem, diſtributis in uſus egenorum & in cultum diuinum omnibus facultatibus ſuis, in Sandecenſi monaſterio plus duodecim annis, duram exegit uitam. Sanctimonia uerò eius multis & ſtupendis miraculis cùm ab ea uiuente, tum poſt mortem ad ſepulchrum eius editis diuinitùs comprobata fuiſſe, à Dlugoſſo memoratur. Sanctam fœminam improbus epiſcopus Cracouienſis Paulus conſecutus eſt: qui cùm alijs ſtudijs minimè dignis epiſcopo, tum uenationi ſic fuit deditus, ut uenatorem quòd feram imprudens è caſsibus repulerat, uenabulo tranſigeret. Accepit autem ſucceſſorem Procopium præpoſitum Sendomirienſem, & canonicum Cracouienſem, quem Dlugoſſus Ruſſum de gente Cuſſorum, & Gryphinæ propinquum, ac Leſci Nigri cancellarium fuiſſe memorat. At in Sileſia per eadem tempora, Conradus dux Glogouienſis, bellum aduerſus Henricum Lencicienſem animo uerſabat, ob interuerſum Vvratislauiẽſem dominatum. Et cum imparem ſe illi eſſe uiribus intelligeret, incautum dolis circumuenire ſtudebat, & clandeſtinis nocturniſq; incurſationibus & latrocinijs ditiones eius uexabat. Deinde fratrem germanum Henrici Boleslaum Suidnicienſium ducem, felicitati fratris inuidentem, in ſocietatem belli aſciuit. Videns autem Henricus bellum à Conrado patruo contra ſe magno ſtudio comparari, cum non paruam Vvratislauienſis conuentus partem illi fauere non eſſet neſcius, ad eundem fratrem Boleslaum mittit oratum, ut arma ſecum aduerſus Conradum coniungat: ignarus pactorum, quæ ille prius cum Cõrado pepegiſſet. Cauſificatur Boleslaus tenuitatem facultatum ſuarum. Tandem acceptis ab Henrico duobus territorijs, Iauorienſi & Stregomenſi, iuſiurandum dat, ſe ipſi non defuturum. Vbi tempus expeditionis faciendæ aduenit, admonitus pacti ab Henrico Boleslaus, moras nectere, & nunc hoc, nunc illud cauſari. Dat ei rurſus Henricus tria oppida, Reichembachum, Frankenſteinum, & Strelinum. Nihilo tamen ille magis fidem promiſsis præſtitit. Porrò Conradus cum animaduertiſſet, non optima fide ſecum agere Boleslaum, à quo ſperarat dolo captum iri Henricum,

Viſlicia recepta à Vvladiſlao.

Vvladiſlaus Cracouienſem oram infeſtat.

Pragenſis epiſcopus cum exercitu iterum in Poloniam uenit.

Venceslai Bohemorũ principis expeditio in Poloniã cum Marchione Brandeburgenſi.

Siradienſis tractus diuexatur.

Siradia oppidum exuſtum.

Lithuani Cuiauiã populati.

1292. ann.

Kunegundis principis mors.

Caſtitas.

Religio.

Pauli epiſcopi mors & homicidium.

Procopius epiſcopus Cracouienſis.

Sileſici motus.

Iauoria, Stregomum, Reichembachum, Frankenſteinum, & Strelinum duci Suidnicienſi donata.

cum,

cum, quemadmodum conuenerat, Luticum unum de familiaribus & conſiliarijs Henrici, gente Habdancum, donis & promiſsis ad proditionem heri induxit. Erat hic Luticus in intimis Henrici, & magnis ab eo beneficijs affectus: ſed patrem eius Pacoslaum, gratia & fauore principis inſoleſcentem, Henricus capite plecti iuſſerat, quòd is homicidij reus, crimen, fruſtra diſſuadente ipſo iudice, gloriabundus fateretur. Lenierat tamen eum Lutici dolorem Henricus poſtea, collatis in eum plurimis & magnis beneficijs. Et ille iure cæſum patrem profeſſus, iureiurando dato. Perſuaſerat Henrico, ne quid ob eam rem de fide ſua dubitaret. Hæc non ignota Conrado erat. Itaq; cum faces Lutici animo ſubderet, ac male curatum uulnus refricaret, effecit, ut plus apud eum ualeret uetus dolor, quàm tot recentia beneficia. Fortè in balneo ad Odram haud longè ab arce Vvratislauienſi corpus curabat Henricus, aduolat eò Luticus cum armatis, Henricumq; præmonitum quidem de aduentu ſuo, ſed nihil tale ſuſpicãtem, nudum è balneo extrahit, & uilli palliolo tectum atq; equo impoſitum, continuato nocte dieq; curſu Sanduoithum, quod in ditione Conradi erat, aſportat. Inde uinctus Glogouiam perductus, in anguſtum uas ferreum concluditur, in quo erant parua foramina, alterum quo cibum ſumeret, alterum quo aluum purgaret. In quo ſex totos mẽſes aſſeruatus, neq; ſedere, neq; iacere poterat. Ad extremum eò redactus eſt, ut iam tabeſcente corpore, ſanies & uermes de ſcapulis et femoribus eius ſcaturirent. His malis uictus tandem, numeratis Conrado trigintamillibus marcarum pecuniæ, datiſq; Namislouienſi, Beiothouienſi, Cruciborgenſi, Bicinenſi, Cunceſtatenſi, Roſembergenſi, Hainouienſi, & Boleslauienſi territorijs dimittitur. Nec tamen poſtea conualuit Henricus. Verùm tertio deinde anno lento morbo conſumptus eſt, quintus eius nominis Vvratislauienſium dux, relictis tribus filijs, Boleslao, Henrico & Vvladislao. Quorum tutelam non prius Boleslaus patruus ſuſcipere uoluit orante patre, quàm cum Sobota arx ſibi data eſſet. In minore autem Polonia poſteaquam Venceslaus Bohemus uaſtata, quemadmodum expoſuimus, Siradienſi ora receſsit, ut cum Adolpho Cæſare, qui Rodolpho ſucceſſerat, affinitatem contraheret, Vvladislaus Locticus rurſum ſubiectam illi ditionem Cracouienſem infeſtabat, & magnis incommodis præſidiarios Bohemos uaſtationem agrorum prohibere uolẽtes afficiebat. Verùm Tartarica rabies Sendomirienſem oram crudeliter depopulata, uires eius debilitauit. Hoc adeò 1293. anno accidit. Inſequenti uerò, Vithenen Lithuanorum dux, quamuis magna ſtrage paulò ante in Pruſsia fuſus à Cruciferis, & uix fuga elapſus, cum mille octingentis equitibus clàm per Maſouiam traductis, ex inopinato Lencicienſem tractum inuaſit. Oppidum Lencicienſe atq; templum propter celebritatem quampiam plenum hominibus diripuit, & incendit, agroſq; uaſtauit. Reuertentem cum præda Cazimirus dux Loctici frater cum tumultuaria manu prope Sochaſſouiam oppidum, uadato Bſura amne, conſecutus eſt, collatiſq; ſignis magnam in barbaris ſtragem edidit. Sed ad extremũ in confertiſsimos hoſtes audacius prouectus & interfectus, uictoriam hoſti cõceſsit. Nam ducis caſu conſpecto, cæteri terga uertêre. Tantam uerò prædam hominum abduxêre tunc barbari, ut uiginti capita ſingulis cederent. Succeſsit autem Cazimiro ſine liberis defuncto in Lencicienſi dominatu Vvladislaus frater. Eodem anno Cõradus dux Moſouiæ Cirnenſis morte abſumptus, cum nullos haberet liberos, Boleslaum fratrem hæredem reliquit. Nec multo pòſt Cruciferi Viznam arcem in Maſouia expugnarunt & exuſſerunt, quòd ea receptaculum eſſet Lithuanis, excurſiones in ipſorum ditiones & in Poloniam facientibus, cum Boleslaus crebrò à Cruciferis, ne id fieri pateretur, fruſtra eſſet admonitus. Magnus enim ei fuit cum Lithuanis uſus, ita ut uxorem quoq; inde haberet Troideni ducis filiam. Sed hic iam decimo libro finis eſto. Vndecimi uerò initium à reſumpto regno nobis petatur.

DE OR

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VNDECIMVS.

PRAEMISLVS REX.

PErtæſi malorũ Poloni proceres, quæ Poloniã diſcerpto in multos principatus regno miſerãdum in modum afflixerant, reſpicere ad regnum & unius dominatum cœpêre. Cui rei tempus etiam ipſum optatam occaſionem afferebat. Etenim Præmiſlus Præmiſli primi filius poſthumus, uir acer & ad res magnas gerendas factus, maiorem Poloniam omnem ſolus obtinebat. In Marchia Brandeburgenſi & in Pomerania præclarum uirtutis ſpecimen ſuperiori tempore dederat. Pomeraniæ acceſsione auctus, Henriciq́ Vvratislauienſis teſtamento Cracouienſibus & Sendomirienſibus princeps nũcupatus erat. His opibus fretus, facilè ſperabatur Præmislus & externa bella à Poloniæ ceruicibus depulſurus eſſe, & cæteros duces ad officium reducturus, & cum dignitate regium nomen laturus. Etiam Cracouiẽſis conuentus animi à Bohemo alieniores facti erant. Erat autem magno & excelſo animo Pręmislus, regnumq́ ducentis quindecim annis apud Polonos intermiſſum non modò non aſpernabatur, ſed appetebat etiam & ambiebat. Igitur anno Chriſti 1295. indictis Gneſnam, uetuſtam totius Polonię metropolim, comitijs, Pręmislus rex creatur triceſimum octauum annum agens, & mox uiceſimaſexta die Iunij ſolenni ritu inunctus, diadema regium ab Iacobo Suinca Archiepiſcopo Gneſnenſi accepit, adſtantibus Ioanne Cerbello Poſnanienſi, Ioannę Romca Vvratislauienſi, Goslao Plocenſi, & Conrado Lubuſſenſi epiſcopis. Nam Procopius Cracouiẽſis, uel iam erat mortuus, uel certè ægrotabat. Vislaus autem Vvladislauienſis incertum qua de cauſa abfuit. Porro Culmenſis à Cruciferis priùs in ordinem redactus erat, tunc autem, ut nihil prorſus commune cum Polonis haberent, à Gneſnenſi Archiepiſcopo abſtractus, Rigenſi ſubiectus eſt. Conuentus autem uniuerſus, qui erat frequentiſsimus atq; celeberrimus, cum Palatinis & Caſtellanis, gratulans fauſta omnia nouo regi acclamauit, & feſtis epulis ludiſq; indulſit. Suſcepto regno Præmislus mox cogitationes ſuas omnes eò cœpit intendere, ut Poloniam uniuerſam pacaret, & in concordiam priſtinam unumq́ corpus redigeret. Ac primùm omniũ, offenſos ob præſumptum à ſe regnum cæterorum ducum animos blandis & modeſtis legationibus demulcere, & ad reſtinguenda mutua odia, ac diſsidia inteſtina componẽda cohortari inſtituit. Deinde externis bellis ſedandis, tollendiſq; manum admouit, quò facilius laxatæ exhauſtæq́ ſuorũ uires reficerentur & coaleſcerent. Et quoniam Cruciferorum Pruſsienſium uicinitatem ſuſpectam habebat, & moliri eos iam nonnihil de adipiſcẽdo Gdano, quod ipſi propter portus commoditatem ultramarina commercia fructuoſius multò quàm tunc erat, fieri à ſe poſſe intelligebant, quin potius ad Pomeraniæ totius dominatum aſpirare ſenſerat, munire Gdanum orſus eſt. Tam præclaros autem conatus eius mors immatura præcidit ſeptimo uel octauo regni ſuſcepti menſe. Mortis eius authores Marchiones Brandeburgenſes fuiſſe exiſtimantur. Qui ueteribus odijs incitati, & potentiam uicini & inimici principis, noui regni & Pomeraniæ acceſsione auctam ueriti, ac de Santocenſi territorio, quod Polonis pridem ſurripuerant, metuentes, cum eum per dolum de medio tollere ſtatuiſſent, locum atq; tempus ad peragendum facinus idoneum nacti ſunt, cum ille feſſum reipubl. curis atq; negocijs animũ apud Rogoſnum Polonicum in uicinia Marchiæ Brandeburgenſis relaxaret, quòd continentes ei loco ſyluæ iucundas uenationes præbebant, tempore etiam ad id inuitante, quo uulgo, more ex priſca, uti arbitror, Liberalium ſeu Bacchanalium ſuperſtitione deducto, maiore licentia genio indulgetur. Vt igitur eum ibi ſecurum & incautum opprimerẽt, Otto Longus elector Marchio, cum Ottone altero, & Ioanne Conradi fratris filijs, ex Conſtantia Præmisli ſorore ſuſceptus, & ualida ſuorum manu nocturno itinere per ſyluas & auia profecti, diluculo eius diei, quo Chriſtiani anniuerſario ritu cinere capitibus aſpergẽdo præteritorum flagitiorum abdicationem, & uitæ mutationem profitentur, armatis locum circumdant, rati omnibus qui circum regem erant longa uigilia & crapula pridiana ſopitis, nihil ſibi negocij

Præmiſli opes.

Polonorum regnum quàm diu uacauerit.

1295. an.

Præmislus rex creatus Gneſnæ.

Culmenſis epiſcopus Rigenſi Archiepiſcopo ſubiectus.

Præmiſli regis ſtudia.

Cruciferorum uicinitas Polonis ſuſpecta.

Gdanum munitur.

Præmislus inſidijs Marchionum Brandeburgenſium appetitus.

Rogoſnum in Polonia. Eſt alterum in Culmenſi.

Bacchanalia.

Cineris dies.

gocij fore in peragendo ſcelere. Expergeſactus tamē primo tumultu Præmislus, nec ſubita & inopinata re conſternatus, cum paucis qui euigilarant, in hoſtes ad ſe uenientes neſciens quínam, quamq́ multi eſſent, inſiluit: & multis ſtrenui, fortiſq́ uiri operibus in eos editis, cum unus omnium telis cominus, eminuſq́ peteretur, obrutus cecidit. Ibi, diffugiũt noſtri. Attollunt ſemianimem regem Saxones, & equo imponunt, ut eum ſecum abducerent. Sed cum agitationem nullam ferre poſſe uideretur, pugionibus immaniter confoſſum reliquêre. Volunt nonnulli Zarembas quoſdam & Nalencios, equeſtres eæ ſunt apud Polonos familię, cædis Præmisli ſi non adiutores, conſcios quidem certè fuiſſe, quòd ſeueriorem eum uindicem ſcelerum, & inhoneſtas parandæ ei rei familiaris rationes refrenantem ferre non poſſent. Manſiſſeq́ patrati ſceleris notam in his familijs, ut neq́ rubris ueſtibus uti, neq́ inter equeſtres homines in acie conſiſtere eis liceret, uſque ad id prælium quo Cazimirus ſecundus rex cum Ruſsis cõflixit. Corpus Præmisli Poſnaniam relatum, in baſilica cum maioribus eius cõditum eſt, creditur autem uxori peremptæ nece ſua pœnas dediſſe. Poſteritatem quidem, ut concupierat, non reliquit, præter unicam filiam Rixam, nomine materno dictam, decem annos natam. Per idem ferè tempus Procopius epiſcopus Cracouienſis mortuus Ioannem Muſcatam artium liberalium magiſtrum ſucceſſorem accepit. Cõdidit autem Præmislus xenodochium ſiue hoſpitale in ſuburbano Caliſsienſi, Poſnaniæ uerò cœnobium puellis ſodalitij Dominicani. Porrò Cracouienſi epiſcopo decimam de dimidijs linis Cracouienſibus iure ſempiterno donauit. Cui donationi poſtea Venceslaus Bohemus reliquũ adiecit. Auulſerunt poſtea Marchiones Brãdeburgenſes ab eccleſia Poſnanienſi præpoſitutã, ut ita loquar, Sancenſem, peramplũ ſacerdotium. Cuius erat iuriſdictio ordinaria intra Odrã, Inam, Drauam, Vartã, & Noteſſum amnes. Conferendæ autem eius poteſtas penes epiſcopum Poſnanienſem fuit. Sed ereptam Marchiones Soldinenſi eccleſiæ adiunxêre. Controuerſia diu Romæ agitata, à duobus epiſcopis, tandem à tertio Ioanne cognomẽto Lozia neglecta eſt. Albertus Crantius etiã complura oppida tunc Polonis à Marchionibus Brandeburgenſibus & Miſnenſibus adempta, indeq́ nouam Marchiam uult eſſe cõſtituram. Nec abhorret à uero. Nam de Pruſſis ipſi non aſſentimur. Niſi forti Pomeranos Pruſſorum nomine appellauit.

Præmisli mors.

Zarembæ & Nalencij Præmisli interfectores.

Præmisli filia.

Ioannes Muſcata epiſcopus Cracouienſis.

Cracouienſi epiſcopo decima in ſalinis donata.

Præpoſitus Sãtocenſis.

Noua Marchia.

VVLADISLAVS LOCTICVS REX
Deſignatus.

SVblato per dolum Præmislo rege, ad nonum Calendas Maij, qui dies diui Adalberti memoriæ apud Polonos dicatus eſt, proceres cum nobilitate & Pomeranis de nouo rege creando frequentes Poſnaniam conuenerunt. Iniecta eſt à nonnullis Rixæ filiæ Præmisli mentio. Sed metus belli, quod à Marchionibus, atque etiam à Cruciferis impẽdere uidebatur, uiro forti & potenti potius, quàm imbelli puellæ regnum mãdare ſuadebat. Vvladislaus Locticus inter duces Polonos potiſsimùm idoneus uiſus eſt, quippe qui & bellis compluribus geſtis acer atque peritus rei militaris eſſet, & nõ parum roboris domeſticis ſuis opibus ad teneras adhuc noui regni uires eſſet adiecturus, cum Siradienſem, Lenciciẽſem, & Sendomirienſem tractum omnem, & Cuiauienſis magnam partem ditione teneret, & Cuiauienſium ducum fratrum germanorum fauor et auxilia non defutura ipſi eſſe crederentur. Huc accedebat, quòd Heduigim Boleslai ducis Caliſsienſis filiam habebat, in matrimonio. Quare cum per eum maximè Polonia tot imperijs diſcerpta, rurſus in unum corpus coaleſcere, dignitatemq́ ſuam & amplitudinem priſtinam recuperare, & aduerſus finitimos defendere poſſe uideretur, magno conſenſu eum regem creant. Et in uerba noui regis omnes iurant. Venientiq́ arcium & munitionum omnium poſſeſsio traditur. Diſtulit tamen is, incertum qua de cauſa, ſolennem regibus inunctionis & coronationis ritum: nec regis nomen, ſed hęredis regni Polonici uſurpauit. Profectus autem in Pomeraniam è maiore Polonia, ſuſceptus eſt ſummo cum honore ab omnibus, etiam à Leſco Zemomysli fratris filio, qui mox à Præmisli morte Pomeraniam occupare nixus eſt, Gdanumq́ iam tunc obtinebat. Hoc amoto, ne quid abſente ſe turbaret, ſecumq́ abducto Voislaum quendam Pomeranum nobilem Pomeraniæ præfecit. Sequenti deinde anno in minorem Poloniam ſe contulit, & Bohemorum præſidia, fautoreſq́ crebris excurſionibus uexauit. Tametſi prẹter munitiones, quas præſidijs Bohemi tenebant, haud ferè quiſquam in fide ipſorum permanebat. Fauebat Sileſij fermè Bohemis, & in cæteras oras Poloniæ iter eis præbebant. Vvladislaum uerò regem aſpernabantur. Itaque in eos tunc expeditionem fecit Vvladislaus: Sileſiamq́ longe

Vvladislai Loctici potentia & rei militaris peritia.

Vvladislaus Locticus rex creatur.

Hæres regni Poloniæ.

Leſcus Gdanũ occupauit.

Voislaus Pomeraniæ præfectus.

Sileſijs bellum icit Vvladislaus rex.

& late

& latè depopulatus, luculentam prædam, nemine prohibente, auexit. Siquidem diſsidebant ipſi inter ſe Sileſij. Boleslaus enim Suidnicienſium dux ſuſcepta tutela liberorum Henrici fratris ducis Vuratislauienſium & Legnicienſium, moliebatur bellum aduerſus Conradum patruum Glogouienſium ducem, quòd is Henricum fratrem ſuum fœdo, tetroque carcere ad mortem adegiſſet, magnaque parte bonorum mulctaſſet. Verùm gliſcens bellum inter ipſa initia ſopitum eſt inter agnatos, ueritos ne inter ſe belligerantes, tertio prædæ eſſent, cum Conradus duo territoria, Boleslauienſe et Hainouienſe ex pacto Boleslao reddidiſſet. Quorum Hainouienſe quidem, Cozonouia arce munitum, poſtea filijs Henrici Boleslaus reddidit. Boleslauienſe uerò retinuit, et in eo Clicedorfiam arcem condidit. Idemque cum diuitijs abundaret, Bregam, Nemcium, Grotcouiã oppida muniuit. Et Vuratislauienſes imperium ſuum detrectantes quodam tempore oſtentata obſidione eò adegit, ut mœnium urbis altitudinem ad quatuor cubitos demolirẽtur: Bohemum quoque, bellum ſibi minantem, ad Landishutam, intrepidè cum exercitu obuiam progreſſus, ab inſtituto deterruit. Nec diu pòſt pacificationem illam cum Boleslao Conradus Glogouienſis ſuperſtes fuit: à quo collegium ſacerdotum ope Thomæ epiſcopi Vuratislauienſis accedente Glogouiæ inſtitutum eſt. Secutus eſt eum Boleslaus. Qui primus ſubditis & ſuis Henrici fratris filiorum, exactiones inauditas ante eum diem in Polonia impoſuit, nobilitatemque ex cenſu pro magnitudine poſſeſsionum et redituum deſcripto militare iuſsit, cum uiritim antea militaret. Reliquit autem filios Bernardum Suidnicienſium, Henricum Iauorienſium, & Boleslaum Sambicenſium ſiue Monſterbergenſium duces. Conradus uero Glogouienſis Henricum & Cõradum filios reliquit. Quorum Henricus quidem patri ſucceſsit, Conradus uerò gibboſus Stinauienſis dux, præpoſitus Vuratislauienſis fuit. Vocatus autem ad Archiepiſcopatum Salisburgenſem, cum in itinere apud Viennam accepiſſet, ceruiſiæ uſum ibi non eſſe, repudiato Archiepiſcopatu reuerſus eſt. Homo ſtolidus, ſi nihil aliud eum mouit. Quaſi uerò ne frumentum quidem ibi naſceretur, nec poſſet illuc tantopere concupitæ ceruiſiæ coquendæ artifices deducere. Reuertẽs autem, à fratre compedibus uinctus eſt. Vnde ſuorum ui & ope liberatus, paruo tamen tempore uixit. Poſt mortem autem eius Henricus frater omni dominatu Glogouienſi potitus eſt. Per hoc demum tempus Venceslaus cum Iuditha uxore, quæ paulo pòſt obijt, Pragæ ritu ſolenni regium diadema ſuſcepit. At Vuladislaus Locticus poſt Sileſitanam illam expeditionem in maiorem Poloniam cum copijs profectus, quieti ſe & ocio, uoluptatibuſque dedit. Quæ res ei pernicioſa fuit. Etenim milites in bellis rapto uiuere aſſueti, nec in pace quidem ab iniurijs atque uexationibus tenuiorũ, & eccleſiaſticorum bonorum direptionibus, ingenuarumque matronarum, & uirginum ſtupris ſibi temperabant. Eam licentiam ille non modò non coërcebat, ſed indulgentia magis etiam alebat. Cætera quoque boni & uigilantis principis munera negligentius obibat, muliercularum amoribus irretitus, ita ut externi quoque & finitimi Saxones pleraſque Poloniæ & Pomeraniæ oras impunè latrocinijs infeſtarent. Quibus de rebus cum fruſtrà admonitus & reprehenſus eſſet aliquoties ab Andrea Poſnanienſi epiſcopo, cumque nihilo minus eccleſiaſtica bona uexarentur, epiſcopus toti diœceſi ſuæ ſacris interdixit. Et quamuis ſatis fecerit epiſcopo Vuladislaus, tamen odium eius ita altè radices egit in animis hominum, ut conuentu apud Poſnaniam habito, regnum ipſi, abſenti tunc fortè, & in maiorem Poloniam profecto, poſt tertium annum abrogarent: Henricoque Glogouienſi, qui id ambiebat, & alijs ſuæ ſtirpis ducibus præteritis, Venceslaum Bohemum regem crearent; quòd retineret is etiam tunc munitiones quaſdam in tractu Cracouienſi, & nemo potentior hoſtis obijci Vuladislao poſſet. Id autem anno Chriſti nati 1300. factum eſt. Quo anno Romæ Iubileus imitatione Hebræorum à Bonifacio octauo pontifice Max. primùm inſtitutus eſt. Per hæc tempora Lithuani cum reliquijs Pruſſorum aſsiduis excurſionibus Cruciferos in Pruſsia & Liuonia affligebãt. Nihilo tamen magis ij inſectandi ſuos epiſcopos, & in bona munitioneſque eorum inuadendi ſtudium remiſerunt. Itaque et Fridericum Darbatenſem epiſcopum eiecerunt, & Rigenſem Archiepiſcopum Ioannem patronum ſuum, quo facilius Rigam ipſi auferrent, in uincula coniecerunt. Per eadem tempora Ottomanus quiſpiam obſcuro loco natus, apud Turcas dominatum arripuit, et res magnas geſsit, ac poſteris ſuis regnum & nomen reliquit.

Sileſiorum ducum diſsidia.
Cozonouia arx.
Clicedorfia arx.
Brega, Nemecium & Grotcouia oppida munita.
Vuratislauienſium contumacia coërcita.
Conradus Glogouienſis mortuus.
Glogouienſe collegium.
Boleslaus Suidnicienſis obijt.
Militandi ratio iuſta.
Boleslai Suidnicienſis filij.
Conradus Archiepiſcopatum Salsburgenſem repudiauit propter ceruiſiam.
Conradus captus à fratre, & mortuus.
Venceslai coronatio apud Bohemos.
Vuladislai incuria & ignauia.
Militum licentia.
Vuladislaus Locticus amoribus deditus.
Interdictum epiſcopi Poſnanienſis.
Vẽceslaus rex Polonis expetitus.
1300. ann.
Iubileus inſtitutus.
Lithuani cum Pruſsijs Cruciferis graues.
Cruciferi in Liuonia epiſcopis graues.
Ottomanus Turcarum rex primus.

VENCESLAVS BOHEMORVM REX.

...slaus Bo... ...s coro... Gneſnæ, ...xã Præ... regis fi... ...xorem — ...islaus bo... ...nibus ...tus. — Sendomi... ...n agrum ...runt. — ...inẽſis arx ...ſa à Ruſ... — ...rinum ua... ...u. — ...dislai Lo... ...uga & ...grinatio. — ...deus pala... Vngariæ. — ...inum et ...um à Bo... ...s oppu... ...ur. — ...emi Polo... ...ræfecti. — ...ertus Cæ... — ...is in Polo... — ...garorum ...es. — ...norum Po... ...orum expe... ...o contra ...ſos. — ...&i cum Tar... ...s et Lithua... ...uicti à Po... ...is.

ACcitus igitur ſplendida legatione Venceslaus, adfuit ſine mora, Gneſnæq; de more à Iacobo Archiepiſcopo inunctus, ac regio diademate cinctus eſt: & mox Poſnaniam profectus, procerum ſuaſu duxit Rixam, quæ & Elizabetha dicta eſt, Præmisli regis defuncti filiam, quo magis eius coniugio regnum ſuum apud Polonos ſtabiliret. Deinde dimiſsis quoquouerſum copijs cum Henrico ſiue Hincone Berca Dubio, omnia quæ dudum in ditione Vvladislai fuerant, in poteſtatem ſuam redigebat. Dum hæc ita geruntur, Ruſsi tempus aduenilſe rati, quo tanquam in uacuam finitimæ ſibi Poloniæ poſſeſsionem impunè poſſent inuadere, dum Vvladislaus deſertus ferè à ſuis de retinendo ſiue adeò recuperando regno laborat, Venceslaus uerò nouus rex ſtabiliendo eo, & redigendis domi in poteſtatem ſuam ijs, qui imperium eius adhuc detrectabant, occupatus eſt, magnis copijs Sendomirienſem tractum infeſtarunt: & longè, lateq; peruagati, capta & incenſa arce Corcinenſi, quæ lignea etiam tunc erat, raptim cum ingenti præda domum ſe receperunt, prius ferè quàm ad Venceslaum regem de excurſione eorum nuncius perferretur. Per idem ferè tempus Lithuani Dobrinum depopulati ſunt. Malebat autem Venceslaus tunc Vvladislaum perſequi, quàm Ruſſos ulciſci. Verùm Vvladislaus cautus atque callidus, nuſquam pedem figere, nemini ſe credere, omnes habere ſuſpectos, in ſyluis & ſolis locis latitare, locumq; ſubinde mutare, famem cœliq; inclementiam patienter ferre, & clàm procerum animos pertentare. Quos ubi partim alienos à ſe eſſe, partim arma Bohemorum, & Poloniæ totius conſenſum metuere, decretumq; comitiorum præuaricari nolle animaduertit, & patrimonio quoque omni à Bohemo ſpoliatus eſt, abiecta ſpe recuperandi regni: & inſidias aduerſariorum declinans, in Vngariam profugit. Inde porrò Romam priuato habitu profectus, facinora ſua duriore pœnitentia expiauit. Deinde reuerſus in Vngariam, Amedæi palatini Vngariæ hoſpitio uſus eſt annis aliquot, occaſionem expectans, qua regnum ereptum repeteret. At Venceslaus rex ſubactis omnibus, quæ in Loctici ditione fuerant, Goſtinium quoque & Ploſcum adortus eſt: ſed re infecta, agris tantùm uaſtatis, è Maſouia ſeſe recepit. Nec tamen memoriæ proditum eſt, quæ ipſi cauſa uel inuadendæ Maſouiæ, uel re infecta inde diſcedendi fuerit. Niſi fortè cum initio Maſouij regem eum agnoſcere noluiſſent, armis, belloq; territi, & in poteſtate eius fore ſe profeſsi, eum placarunt. Conſtitutis autem rebus ſuis in Polonia, relictisq; præfectis Bohemis, penes quos rerum ſumma eſſet, in maiore quidem Polonia Nicolao duce Opauienſi, in maiore uerò Fricio Sileſio, in Cuiauia uerò Taſſa Viſſemburgio, in Bohemiam redijt: ſiue quia prouiſo ſibi opus eſſe putabat, ne quid ſe abſente Albertus dux Auſtriæ & nouus Cæſar uicto & interfecto Adolpho, turbaret in Bohemia uel Morauia, ſeu quia peſtis Poloniam infeſtare cœperat, ſeu quia Vngari quoque poſt Andreæ cognomento Veneti, qui Ladislao ſucceſſerat, mortem regem eum ſibi expetebant. Quanquam enim miſerat eis Bonifacius pontifex Carolum Martellum adoleſcentulum, Caroli Galli Siculorum regis filium ex Vngara matre natum, uiuente adhuc Andrea. Sed non omnes cum eo ſentiebant. Multis diſplicebat exemplum, regem à Pontifice accipiendi. Nec tamen ipſe Venceslaus delatum ab Vngaris regnum ſuſcepit: ſed filium ſuum Venceslaum duodecim annos natum eis regem dedit. Nec multo pòſt repudiantem controuerſum regnum, domum reduxit. Otto deinde dux Bauariæ ab ijſdem accitus, & coronatus, à Ladislao palatino Tranſyluaniæ captus eſt: nec dimiſſus, donec & ipſe regno ſe abdicauit. Poſt id tempus Venceslaus in Poloniam nunquam aſpexit. Fuerunt autem eo regnante quietæ res in tota Polonia, præter quòd minores Poloni, cùm uetuſta Lublini ereptione, tum noua in Sendomirienſem oram excurſione, de qua dudum diximus, irritati ultrò expeditionem aduerſus Ruſſos ſuſceperunt. Cuius non ignari Ruſsi, magnum & ipſi coëgerunt exercitum, Lithuanorumq; ac Tartarorum auxilia ſibi adiunxerũt, & apud Lublinum noſtris aduenientibus occurrentes, pugnandi copiam fecêre, freti multitudine ſua. Nec noſtri quamuis longè pauciores pugnam detrectarunt, & ſumma ope adnixi, uictos hoſtes in fugam egerunt præcipites. Magna tunc ea ſtrages Ruſſorum & barbarorum fuit, fuiſſetq; maior, ni propinqua arx Lublinenſis receptum eis præbuiſſet. Tametſi ne munitio quidem ſatis eos tutata eſt. Obſeſsi enim à noſtris, cum eruptionem tentare auſi non eſſent, fame inualeſcen-

te, ut

te, ut ſit in magna hominum multitudine, deditionem fecere. Ita Lublinenſis arx poſt ſeptimum & quinquageſimum, niſi fallor, annum, poſteaquam à Ruſsis capta erat, à noſtris recuperata eſt. Condidit autem Venceſlaus rex Sandeciam nouam, oppidum ad confluentem Donaiecij & Bialæ fluminum ſub Carpatho monte, quem Crempacum opinor noſtri uocant. Et erat quidem ager ille in ditione epiſcopi Cracouienſis. Verùm Venceſlaus eum Biecenſi arce & oppido, quod & ipſum in confinio Vngarorum ſitum, nomen Vngarico quàm Polonico ſimilius habet, commutauit: parœciæ tamen conferendæ poteſtatem penes epiſcopum reliquit. Cuius monumentum extare Venceſlai regis diploma, Dlugoſſus memorat. Nobis quidem id uidere non contigit. Sed Ladiſlai regis Vngarorum eiuſdem temporis uidimus, quo is arcem & territorium Ploche prope Sandeciam epiſcopo Cracouienſi donauit. Cæpit deinde noua ſpes recuperandi regni affulgere Vuladiſlao, cum Polonis exoſa iam eſſe inciperet Bohemorum ſuperbia & auaritia, & Venceſlaus Vngarico bello ſeſe implicaſſe uideretur pro Venceſlao filio. Harum rerum cum non ignarus eſſet Vuladiſlaus, arripuit oblatam occaſionem: & Amedei hoſpitis ope adiutus, in Poloniam cum aliquanta manu Vngarorum contendit. Adueniens ex improuiſo Pelciſcam arcem, quæ in ditione eccleſię Cracouienſis tunc erat, Viſlicię imminentem, occupat. Mox Bohemorum præſidium Viſlicia, fauentibus ciuibus, deturbat. Deinde Lelouiam arcem oppidum in ſuam redegit poteſtatem. Hinc iam omnis uicinia ui & metu adacta ad eum deficiebat, & copias eius augebat. Adiuuit autem & fortuna conatum eius. Nam non ita multo poſt Venceſlaus, ut fortè Vngarorum perfidiam peroſus, ex Vngaria filium repudiato regno reduxerat, Pragę morbo correptus, uel ueneno, ut exiſtimatum eſt appetitus, lenta tabe abſumptus eſt, nono Cal. Iulij, anno Chriſti Ieſu 1305. Eius morte cognita, res Vuladiſlai aliquanto meliore loco eſſe cœperunt. Nec magno is negocio agreſtium ferè opera Sendomirienſem tractum omnem, deiectis undiq; Bohemorum præſidijs recepit. Tunc uero primores cùm pleraq; omni nobilitate Cracouienſis & Sendomirienſis conuentus fortunam ſecuti, cum Vuladiſlao ſe coniungunt, & ad ſubigendas Cracouienſis oræ munitiones, ducem eum ſequuntur. Iam uerò & Ioannem Muſcatam Cracouienſem epiſcopum Vuladiſlaus ſibi reconciliauerat, cum ei Biecenſe territorium cum arce ab Vngaris auxiliaribus ſuis capta, redditurum ſe eſſe promiſiſſet. Venienti cum exercitu, Cracouienſes ciues Alberto aduocato authore portas urbis aperuêre: Nec mora, arcem quoque Bohemi dedidêre, cum tardius ipſis ſubueniret iunior Venceſlaus, qui patri hæres in Bohemia ſucceſſerat, & uictus atq; commeatus inopia longiorem obſidionem ſuſtinere non poſſent. Fecit tandem anno ſequenti Venceſlaus iunior expeditionem in Poloniam regni paterni repetendi cauſa, cuius iam titulum uſurparat. Sed antequam Poloniæ fines attingeret, Olomucij, quod primarium oppidum eſt Morauiæ, meridiano tempore in cubiculo quieſcens interfectus eſt, à ſuiſne, an ſubornatis ab Alberto Cæſare percuſſoribus, ne tum quidem in recenti ſcelere certò ſciri potuit. Ex eo tempore Bohemi externos reges & principes habere cœperunt. Ac primùm quidem ad Henricum ducem Carinthiæ, cum quo Venceſlai iunioris ſoror nupta erat, regnum detulerunt. Sed eum ſtatim Albertus Cæſar expulit, & Rudolphum filium ſuum cum Rixa ſiue Elizabetha regina uidua matrimonio coniunxit, & principem eis dedit. Qui cùm paulò poſt Pragæ obijſſet, Bohemi Henricum reuocarunt. Alterum filium Fridericum Albertus Cæſar eis inuitis præficere uolebat: ſed in ipſo apparatu belli à Ioanne Rudolphi fratris ſui filio, interfectus eſt. Nec tamen Henrico diuturnus fuit principatus. Peroſi enim hominis mores Bohemi, ab Alberti ſucceſſore Henrico Cæſare eius nominis ſeptimo, Ioannem filium Lucemburgenſem comitem, Elizabethæ Venceſlai regis iuniori ſorori maritum, & ſibi regem dari poſtularunt, & impetrarunt, et ritu ſolenni regnare iuſſerunt. Hæc omnia intra ſextum annum peracta ſunt poſt mortem Venceſlai.

Lublinenſis arx per deditionem recepta à Polonis.
Sandecia condita.
Sandecz.
Biala fl.
Crempak mōs.
Biecz arx & oppidum.
Ploche arx epiſcopo Cracouienſi donata.
Vuladiſlaus regnum repetit.
Pelciſca arx eccleſiæ Cracouienſis.
Viſlicia.
Lelouia.
Venceſlai regis mors.
1305. ann.
Biecz arx ab Vngaris capta.
Cracouiam recepit Vuladiſlaum.
Venceſlai iunioris expeditio in Poloniam.
Olomucium oppidum.
Venceſlaus interfectus.
Bohemorum regium ſtirps defecit.
Bohemorum principes poſt Venceſlaum tertium.
Albertus Cæſar interfectus.
Henricus ſeptimus Cæſar.
Ioannes rex Bohemorum.

VVLADISLAVS LOCTICVS ITERVM.

Bohemi Polonia exceſſere.

MOrte autem eius uulgata apud Polonos, tunc uerò Bohemi, qui iam antè a-
lienatas eſſe à ſe Polonorum uoluntates perſenſerāt, ſibi proſpicere, ac de præ-
ſidijs undiq; decedere. Noſtri uerò, quos ad eum diem metus Bohemorum
continuerat, in poteſtatem Vvladiſlai ueniunt: & actis Cracouiæ comitijs, ma-

Maiores Poloni Henrico Glogouienſi ſeſe ſubijciunt.

gno omnium conuentuum conſenſu Vvladiſlaus iterum rex creatur. Poſnanienſes mo-
dò & Caliſsienſes aberant, quòd abhorrerent ab imperiò Vvladiſlai, priſtinorum flagi-
tiorum & iniuriarum eius memores, & ueriti, ne is grauius in ſe animaduerteret, quod
eum prius eiecissent. Itaq; à cætera Polonia ſeſe tunc ij ſegregarunt, atque Henrico duci
Glogouienſi Conradi filio, quòd ex ſorore Præmisli natus erat, ſubdiderunt. Quod qui-
dem diſsidium in cauſa fuit, quo minus tunc Vvladislaus coronaretur, cum diadema ac

Metropoliticæ ſedis uacatio.

reliqua regni inſignia Gneſnæ de more aſſeruarentur, & Archiepiſcopus, ſine quo non fit
coronatio, in ditione Henrici eſſet. Tametſi uacua tunc fuit rurſus annis aliquot ſedes me-
tropolitica poſt obitum Iacobi Suincæ Archiepiſcopi, propter diuturnam Cardinalium

Ianislaus Archiepiſcopus Gneſnenſis.

diſſenſionem in creando pontifice Max. poſt Benedictum undecimum, qui Bonifacio o-
ctauo ſucceſſerat, & quòd ad extremum Borislaus electus Archiepiſcopus confirmatus
tandem à Clemente quinto, qui Bonifacio ſucceſsit, antequam Auinione diſcederet, ex-

Vvladislaus Henrico duci bellum facit.

tremum uitæ clauſit diem. Cui pontifex Ianislaum Sulimætim dedit ſucceſſorem. Fecit au-
tem bellum Henrico Vvladislaus: uerùm illo nuſquam in dimicationem prodeūte, ac mu-
nitiones modò defendente, uaſtatis per æſtatem aduerſariorum agris, uillis, & oppidis, in

Pomerani iurant in uerba Vvladislai.

Pomeraniam cum nonnullis Polonorum proceribus, in quibus fuit & Kelcius Poſnani-
enſis palatinus, deſcendit: & Gdani ab uniuerſo Pomeranorum conuentu iuſiurandum
accepit, quòd in poteſtate eius futuri ſemper eſſent. Præfecit autem toti Pomeraniæ Præ-

Gdano præfectus Boguslaus.

mislum & Cazimirū duces, Zemomysli fratris filios, Gdano excepto, quod pariter cum
arce Boguſsi iudicis Pomeraniæ fidei commendauit. Dum autem Vvladislaus Gdani

Lithuani maiorem Poloniā uaſtant.

commoratur, Lithuani ſilenti agmine per ſyluas progreſsi, in maiorem Poloniam excur-
ſionem fecêre, Caliſsiam & Stauiſsinum oppida incēdêre, & omnem circumcirca regio-
nem uaſtauêre, & ingentem prædam diſsimulantibus Maſouijs & qui Vvladislao pare-

Caliſsia et Stauiſsinum oppida incenſa.

bant, abegerūt. Eodem anno, qui fuit 1306. octaua die Maij, baſilica Cracouienſis, & arx
tota, quæ lignea tunc erat, penitùs conflagrauit, cum ea parte urbis, quæ circum ædem o-
mnium ſanctorum eſt, fortuito incendio ardente carbo ardens uento delatus in tigno ba-

1306. ann.

Cracouienſis arx et baſilica arſit.

ſilicæ plumbo tectæ inhæſiſſet. Sed baſilica dirutis ueteribus muris, in eam quam nūc ob-
tinet formam & amplitudinem poſt quatuordecimum annum reædificata eſt à Nankero
epiſcopo Sileſio nobili gente Oxio, qui Ioanni ſucceſsit, conferente in eam rem pecuniam

Nankerus epiſcopus Cracouienſis. Collecta ſeu contributio ad inſtaurationem templi Cracouienſis.

non modò collegio & epiſcopo, uerùm etiam uniuerſo ordine eccleſiaſtico, qui eſt in diœ-
ceſi Cracouienſi. Ad hæc ſemeſtribus fructibus omnium ſacerdotiorum, quæcunq; per il-
lud tempus uacare contigit, in eum uſum conuerſis. Non diu uerò pacatam tenuit Pome-
raniam Vvladislaus. Author nouorum motuū fuit Petrus Cancellarius Pomeraniæ, Sui-
anciæ palatini Gdanenſis filius, qui quantò plus poſsidebat, tantò maiore cupiditate &
ambitione flagrabat: & cum repulſam à Vvladislao de quibuſdam poſtulatis paſſus eſſet,
conſilium cæpit nefarium prodendæ Marchionibus Brandeburgenſibus patriæ, patre ſi
non impulſore, certè non inſcio. Nec difficile hoc ipſi erat peragere, cùm & dignitas inter

Pomerania Marchionibus prodita.

Pomeranos maxima eſſet eius familiæ, & nouē arces Petrus in ſua poteſtate haberet. Sed
proditis re nondum matura eius conſilijs aduolat Vvladislaus, captumq; Petrum Craco

Palatinus Gdanenſis.

uiam ſecum abduxit. In quem ſi minus lenis fuiſſet, minùs fortaſsis poſtea negocij cùm i-
pſe, tum poſteri ius habuiſſent. Sed erat in fatis, ut Polonia Cruciferorum armis exagita-

Petrus Cancellarius Pomeraniæ proditor capitur, & dimiſſus.

retur. Dimiſit enim eum non multò pòſt Vvladislaus, à fratribus eius exoratus, cum ij ſe
obſides fore pro fratre obtuliſſent. Atque ij quoq;, cum negligentius adſeruarentur, breui
euaſerunt, & ad Petrum carceris ignominia & meditati ſceleris infamia iritatum, ſed de i-
pſorum tamen ſalute ſollicitum peruenientes, omnem ei dubitationem ſuſtulêre. Acciti
Ioannes & Voldemarus tutor eius, Marchiones cum exercitu Pomeraniam ingreſsi ſunt.
Nec mora, pleraſque omnes eius regionis munitiones partim per deditionem accepêre,
partim expugnauêre, adiuuante Petro cum fratribus neceſſarijs, & clientibus. Ad Gda-

Gdanenſes dedunt ſe Marchionibus.

num deinde caſtra admota ſunt. Et oppidani quidem, cum magna iam ex parte Teutho-
nes eſſent, & cum Teuthonibus plurima haberent commercia, Saxonibus portas urbis
aperuerant. Arcem tenebat Boguſſus iudex cum nobilitate Pomeranica, quæ ſe perfidia

Petri

Petri non contaminarat. Is igitur ueritus ne obſeſsi extremi pati cogerentur, néue aut moleſtia diuturnæ obſidionis fracti, aut largitione corrupti, hoſti arcem dederent, cum Nemira honeſtiſsimo equite maximis itineribus ad Vvladislaum, commendata alijs arce, excurrit: repertumq; Sendomiriæ, de ſtatu rerum Pomeraniæ, ac de periculo Gdanenſis arcis edocet, opemq; eius implorat. Pollicetur Vvladislaus, breui ſe eis aſſuturum eſſe auxilio. Sed quia tardius id fore iudicabat Boguſſus, quàm præſens neceſsitas poſtulabat, ſi tunc primùm indici uniuerſæ Poloniæ expeditio in Pomeraniam deberet, præſertim æſtate iam declinante, ſuggerit Vvladislao, ut Cruciferorum Pruſsienſium opera ad defendendum arcem uteretur, tantiſper dum ipſe commodè bellum aduerſus Saxonas comparare poſſet.

Boguſſi fides.

Perniciosum conſilium.

Erant uicini Gdano Cruciferi, ſemperq; ferè in armis erant, & facultatibus abundabant. Ad hæc Polonorum ſe amiciſsimos, ita ut iure optimo eſſe debuerant, præ ſe ferebant. Itaque approbat Boguſsi conſilium Vvladislaus: extemploq; Boguſſus ipſe, cum regijs mandatis ad Magiſtrum Cruciferorum proficiſcitur. Dato concilio commemorat Polonorum & maximè Vvladislai maiorum in Cruciferos beneficia: pro ijs unam illam gratiam poſtulat, ut arcem Gdanenſem aduerſus Saxonas defendendam ſuſcipiant. Non immemorē, nec ingratum fore erga ipſos Vvladislaum. Prolixe illi omnia polliciti, conſtituerunt cum Boguſſo, ut dimidiam arcem ipſi tenerent, & annum unum ſuis ſumptibus defenderent, deinceps uerò poſt exactum annum quæcunque impendia facerent, ut ea Vvladislao expenſa referrent: nec prius arce decederent: quàm exoluta illa ſibi eſſent. Damnorum uerò, ſi qua acciperent, nulla ratio duceretur. Erant pacta in ſpeciem amica, dignamq; religione & profeſsione hominum erga patronos gratitudinem ac pietatem præ ſe ferebant.

Gdanenſis arcis defenſio cõmendata Cruciferis Pruſsienſibus.

Pacta Cruciferorum cum Boguſſo de defendenda arce Gdanẽſi.

His igitur conditionibus in arcem recepti, magnam tum commeatus ſecum importarunt. Ac munera, domiciliaq; cum Pomeranis, quemadmodum conuenerat, partiti, non habebant ſatis defendere munitionem, ſed crebris eruptionibus hoſtem laceſſebant, ita ut is in oppidum ſe recipere cogeretur, & ad extremum inſtante hyeme obſidionem ſolueret, relictoq; in oppido aliquanto præſidio diſcederet. Verùm id quoque non ita multo pòſt expugnatum, & præſidium interfectum eſt, ac de authoribus defectionis ſumptum ſupplicium.

Gdanum receptum.

Et iam non magnoperè opus erat adiutoribus ac defenſoribus Cruciferis: uerùm tamen alebant ij metum Pomeranorum, & ſubinde plures armati in arcem ſubmittebantur. Cùm autem ſuperiores iam ſe eſſe Pomeranis animaduerterent, ferociùs ſeſe gerere, ac ſæpè cum illis iurgari atque rixari. Ad extremum apertius totam ſibi arcem uendicarunt, & primores nobilitatis Pomeranicæ, ipſumq; præfectum arcis Boguſſum in carcerem compegerunt. Qua neceſsitate adductus Boguſſus noua pacta cum ipſis iniuit, nimirum ut totam arcem ipſis concederet, ibi uerò eam Vvladislao ad primam eius poſtulationem deinde redderent, & cum is impenſas belli eis exoluiſſet. Suſpicabantur quidem Pomerani ſubeſſe dolum his pactis. Sed quid facerent? Vis eis & iniuria, atque adeò præſens exitium ante oculos obuerſabatur. Itaq; cuncti arce exceſſerunt.

Gdanenſem arcem Cruciferi in ſuam redegerunt poteſtatem.

Boguſſus cum præſidiarijs Pomeranis captus à Cruciferis.

Qua re ad Vvladislaum Cracouiam perlata, cœpit eum pœnitere conſilij, de acciendis in auxilium contra Saxonas Cruciferis. Videbat enim ſe lupis, quod dicitur, oues commendaſſe: & nō ſublatum, ſed duplicatum ſibi eſſe bellum, duosq; ſe pro uno hoſtes cœpiſſe. Ac tunc demum recordabatur, adhuc Præmislo regnante Cruciferos ad interuertendum Gdanum adſpiraſſe. Nec multò diſsimili cupiditate, quamuis diſsimili arte, Michalouienſem ditionem, Culmenſi ac Dobrinenſi finitimam uſurpaſſe. Acceperant eam hypothecæ nomine à Leſco duce Cuiauiæ ac domino Vlladislauiẽſi (hoc enim titulo is in diplomate ſuo uſus eſt) datis ei mutuo trecentis marcis Torunienſibus, quibus ille ſe in bello Vngarico à Venceslao Bohemorum rege captum redimebat. Conuenerat autem Cruciferis cum Leſco, ut ſi is intra triennium pecuniam illam non redderet, propria iure ſempiterno Cruciferorum fieret ea ditio. Et offerebat quidem eis Leſcus cum fratribus pecuniam intra conſtitutum tempus, nō acceptarunt tamen eam illi, deguſtata ſemel poſſeſsionis & utilitatis dulcedine, iam hoc, iam illud cauſificántes, donec aliquantò pòſt Leſcus neceſsitate adductus, acceptis inſuper ab eis ducentis ſexaginta duabus marcis, dominatu illo, & iure ſuo omni ſeſe abdicauit. Hæc tunc ſecum de Cruciferis Vvladislaus reputabat. Nec tamen ſpem penitùs omnem de fide eorum abijciebat. Exiſtimabat enim, quamuis literis, & legationibus nihil apud eos proficeret, tamen ſi ipſe in colloquium cum eis ueniret, facilè authoritate ſua ad æquas conditiones rem perduci poſſe. Alebant illi hanc ſpem eius blandis reſponſis, quo maiore ui ac diuturnitate temporis Gdani poſ-

Michalouienſem ditionem quomodo adepti ſint Cruciferi.

Cruciferorum pacta cum duce Cuiauiæ.

ſeſsionem ſibi ſtabilirent. Tandem conſtituto loco atque tempore conueniunt rex, et Magiſter Cruciferorũ, Henricus apud pagũ Craiouice in tractu Cuiauienſi cum primoribus uterque ſuis. Ibi Vvladislaus exorſus, longa oratione cum Magiſtro de iniuria occupatæ arcis, & eiectorum ſuorum expoſtulat: beneficia maiorum ſuorum in ordinem Cruciferorum commemorat, pro quibus aliter ij gratiam ſibi referant, quàm gratis, boniſq; uiris, & eximiam pietatem atque religionem habitu profitentibus, dignum ſit. Atque ut ingrati, iniuſti, atque impij eſſe uellent, fidem quidem certè uel unicum, uel maximum ſocietatis humanæ uinculum, & pacta conuenta, quæ ne barbari quidem temerè uiolarent, ſeruare eos debuiſſe.

[…]dislai cum […]ciferis ex[…]ulatio.

Ad hæc Magiſter nihil beneficiorum, & ingratitudinis, perfidiæq; exprobatione commotus, placidè & modeſtè reſpondet: Se, quicquid fecerit, bono Vvladislai feciſſe. Metuentem enim, ne Pomeranorum inſolentia, ſuorumq; impatientia res in maius malum erumperet, excedere Pomeranos arce iuſsiſſe, quam retinere ipſi per ſe non poſſent. Paratum autem ſe eſſe eam reddere, ſi impẽdia ſibi perſoluerentur. Aequum eum Vvladislaus poſtulare affirmat, & edere impendiorum ſummam iubet. Ibi ille conceptum animo dolum detegit, ac centies mille marcas latorum groſſorum (genus eſt Bohemici numiſmatis quarta parte noſtratem groſſum excedens) poſcit. Negare Vvladislaus iuſtam eſſe eam æſtimationem, bonorumq; uirorum arbitrio in ea ſtare uelle. Recuſare id magiſter, & quantum edidiſſet poſcere. Ingens tunc ea ſumma fuit in magna annonæ utilitate. Itaq; re infecta, & irritatis magis animis, diſceditur.

[…]giſtri Cru[…]rorum re[…]nſum.

[…]i groſſi ſi[…] Pragenſes.

Cruciferi omnem iam Pomeraniam animo complexi, maiore ui bellum comparabant. Augebat autem eis ſpem potiundæ eius, quòd ſciebant Vvladislaum ciuili aduerſus Henricum bello de maioris Poloniæ poſſeſsione diſtineri. Lithuanos quoque non modò aduerſariorum, ſed etiam ipſius Vvladislai ditiones infeſtos. Nam excurrerant ij ſuperiori tempore populabundi non modò in Caliſsienſem oram iterum, ſed etiam in Siradienſem, quæ in Vvladislai ditione erat. Ipſi uerò Cruciferi proſperiore fortuna contra Lithuanos bellum gerebant. Temporis igitur opportunitate ſibi utendum rati, anno Chriſti 1310. magnas è Germanis ſuis copias conducunt, cum Marchionibus Brandeburgenſibus fœdus iciunt, ea lege ut ij retinerent, quicquid ſuperiori bello in Pomerania occupaſſent: Gdanũ uerò, Derſauiam, & Suece, munitiones in ripa Viſtulæ ſitas ſibi bello quærendas concederent. Et ſanè facile eſt de alieno eſſe munificum.

[…]huani Ca[…]ienſem & […]adienſem […]ctum ua[…]t.

[…]o. ann. […]ciferorum […]dus cum […]rchioni[…]

Deinde Cruciferi ad Gdanenſe oppidum, quod in poteſtate Vvladislai erat, & à Pomeranica nobilitate defendebatur, caſtra admouent, eo potiſsimum tempore, quo plurima eò multitudo hominum undique ad mercatum & anniuerſarias nundinas confluxerat, hoc eſt primis Auguſti menſis diebus. Idq; eo maximè conſilio fecêre, ut ex direptione opulenti oppidi, & mercatorum atque nobilitatis, quæ facultates ſuas eò importarat, pecuniam in ſtipendia militum & in cæteros uſus belli conquirerent. Defendebatur quidem oppidum ſtrenuè, plurimumq; negocij in expugnando eo habituri eſſe uidebantur Cruciferi, ni proditio interueniſſet. Etenim nocte quadam hoſtes à ciuibus quibuſdam Teuthonici generis aperta porta intromiſsi, oppidum cæperunt, ingentemq; cædem hominum omnis ordinis, ætatis, atque ſexus ediderunt, ut eo crudelitatis exemplo reliquos à defenſione cæterarum munitionum deterrerent. Nec in ulla cuiuſpiam munitionis expugnatione plus Polonici ſanguinis effuſum eſſe proditur ab ullis barbaris, quàm tunc à religioſis illis, & Polonorum beneficiarijs effuſum ſit.

[…]merania […]lo petita à […]ciferis.

[…]danenſes nũ[…]ae.

[…]anẽſis urbs […]dita Cru[…]ris.

[…]ciferorum […]delitas.

Gdano potiti, ad Derſauiam, quæ Tyſciouum appellatur à Polonis, ducunt exercitum: neque tamen interim populationibus & incendijs pagorum & uillarum, hominumq; cædibus abſtinent. Præerat arci Cazimirus dux, cui cum Præmislo fratre Pomeraniam à Vvladislao commendatam fuiſſe, ſuperius memorauimus. Is igitur de aduentu hoſtium factus certior, ad caſtra eorum cum Vincentio decano Gneſnenſi proficiſcitur, quòd non parua ei erat cum Cruciferis & Magiſtro conſuetudo. Sperabat enim eos ſua cauſa ſuſceptum bellum depoſituros eſſe, propterea quòd meminerat, prolixè eos ſibi, fratriq; ſuo de ſtudio & beneuolentia ſua polliceri. Admiſſus in conſpectum Magiſtri & Commendatorum (nam ſic ipſi uocant eos, qui rectius legati uel præfecti dicerentur) ſupplicis habitu, Magiſtri erga ſe, fratremq; Præmislum beneuolentiam atque pollicitationes commemorat. Eius hortatu ſe adminiſtrationem Pomeraniæ ſuſcepiſſe. Nihil unquam hoſtile, ſed bonam uicinitatem, & auxilium ab eo ſperare iuſſos. Orat deinde, ut pollicitationum ſuarum & officij memor eſſe uelit, exercitumq; deducat. Si quid ipſe, fraterúe ſuus, aut Pomeranorum quiſquam, aut patruus denique ſuus Vvladislaus, in eum,

[…]mmendato[…] Cruciferom[…]

[…]zimirus […]x ſupplex […]ciferis.

uel in

ſed in ordinē Cruciferorum deliquiſſet, cumulatè ſatisfacturos eſſe. Superbè & improbè ei Magiſter reſpondit, falſus ea quæ ille commemorarat: uerùm eò id ſe feciſſe, quòd ipſos, quàm potentiorem quempiam uicinum habere mallet. Nunc ſe, quàm illos Pomeraniam obtinere malle. Sibi ſe eſſe amiciorem quàm ipſis. Verùm eam tamen ſe eis gratiam facere, ut eis præſidium deducere, & res ſuas ſaluas auferre liceat. Aut ſi id nollent, ſeſe ſuaq; defenderent. His dictis, menſam apponi iubet, inuitat hominem, comitesq; eius comiter. Dum illi prandent, interim exercitus Crucifericus arcem obſidione cinxit. Peracto prandio, cum Cazimirus nihil æqui à Magiſtro impetraret, & in arcem cum ſuis reuerti uellet, uidet aditum obſeſſum ab hoſtibus. Mittit ad Magiſtrum qui eum admoneant, prȩter officium & ius gentium id ſibi factum uideri, quòd interim dum ipſe de pace agit, arx obſeſſa ſit, & ipſe ab ea excludatur. Reſpondet Magiſter, erraſſe Cazimirum, qui exiſtimârit, ſe cum tanto exercitu ad quietem, ſomnumq; capiēdum eò ueniſſe, ullumq; tempus uacuū à rebus gerendis intermiſſurum eſſe, donec Pomeraniam in ſuam redigat poteſtatem. Si ſibi ille auſcultare uellet, arcem ſibi, deducto præſidio, rebusq; exportatis, traderet. Ibi Cazimirus cum ſciret arcem nō ſatis munitam eſſe aduerſus tantam uim hoſtium, neq; commeatu inſtructam, conſilium cœpit neceſſarium dedendæ arcis: ſaluisq; rebus & hominibus ad Præmislum fratrem in Suecenſem arcem ſe contulit. At Cruciferi Derſauia incenſa, ulterius progreſſi, Choiniciam, Nouum, & alia quædam ignobilia oppida partim per deditionem acceperunt, partim expugnata exuſſerunt. Deinde ad Suece caſtra mouerunt, quæ una erat arx reliqua in Pomerania, natura, arteq; bene munita, & ad ferendam longiorem obſidionem inſtructa, quòd in eam ſe Præmislus & Cazimirus duces, & Pomeranica nobilitas omnis, quæ ſupererat, cum copijs & facultatibus ſuis contuliſſet. Quod cùm intelligerent Cruciferi, maiore cura ad expugnationem eius animos intendere cœperunt: excitatisq; machinis aliquot, mœnia arcis, quæ lignea erant, quatere inſtituerunt. Ac duobus patibulis è regione arcis poſitis, exitium obſeſsis, ni arcem dederent, minabantur. Quò uerò maiorem terrorem eis incuterent, quotidie aliquot homines ruſticanos captos appendebant. Facilè autem omnes alios Ziffridus quiſpiam Commendator, optimus ſcilicet pietatis & humanitatis præceptor (nam & hoc ſibi nomen uendicant) crudelitate anteibat: qui quotidie compluribus funibus atque reſtibus in equum impoſitis, deuouebat non prius ſe ſumpturum eſſe cibum, quàm omnes illos funes atque reſtes in ſuſpendendis Polonis ſiue Pomeranis expendiſſet. Verùm hanc eius plus quam barbaricam immanitatem iuſta numinis uindicta diutius impunè graſſari paſſa non eſt. Etenim quadam die cum ad focum adſtaret, furijs derepentè exagitatus in ignem ſe proiecit, & ſic infelix, qui permultos iniuſtè perdiderat, iuſtè perijt. Nihil tamen Cruciferorum illa crudelitas minæq;, eorum qui in præſidio erant animos à defendenda arce & obſidione perferenda retardabat. Itaque Cruciferi cum animaduerterent ſedendo ſe tempus terere, & aperta ui nihil proficere, ad dolos ſeſe conuertunt. Andream Cedrouicium, quempiam de Pomeranis, gente Gryphium, auro corrumpunt, ut arcem ſibi proderet. Is igitur nocte quadam chordis catapultarum, & baliſtarum, quibus noſtri maximè hoſtium uim eminus reprimebant, ſuccisis, ad Cruciferos transfugit: & quid egerit, exponit. Igitur poſtero die Cruciferi magna fiducia turres, quas excitarant, ad mœnia arcis propiùs prouoluunt ab ea parte, quæ interrupto fluminis ambitu liberiorē præbebat aditū. Noſtri cum ſummouere hoſtem, ſolito ferocius urgētem oppugnationē, uellent, reperiunt baliſtas & catapultas redditas eſſe inutiles. Re noua perculſi, tamen oblatis fortuitu telis extremū conatū faciūt: & partim contis mœnia ſcandentes hoſtes detrudūt: partim ſaxis & molib. deiectis audaciùs ſuccedentes obruūt, ita ut receptui canere Magiſter cogeretur. At noſtri periculo illius diei admoniti, ac ueriti ne grauius in ſe à Cruciferis capta arce cōſuleretur, miſſo caduceatore menſtruas inducias à Cruciferis impetrarūt, deditionem pacti, ni ſibi intra id tempus ſubueniretur. Vvladislaum de omnib. rebus certiorem faciūt. Niſi celeriter opem ſibi ferat, actum eſſe de ſe, ac de arce, docent. At ille cum domi quietas res non haberet, Andream Roſpirenſem Caſtellanum cum aliquanta manu in auxiliū Pomeranis proficiſci iubet, ut bellū modo duceret. Verùm is neglīgētius agēs, neq; auſus per hoſtilem exercitū in arcem perrumpere priuſquam conſpexiſſet hoſtem, retrò abijt. Finitis inducijs, cum nulla ſpes auxilij obſeſsis oſtentaretur, poſt ſeptuageſimum obſidionis diē excedūt arce Præmislus & Cazimirus duces cū Bogumilo præfecto arcis, & Otthone Lexico Caſtellano, atq; omni præſidio, armisq; & facultatibus ſuis, & ad Vvladislaum

Magiſtri ſuperbum & improbum reſponſum.

Derſouia dedita Cruciferis.

Choinicia & Nouum oppida capta.

Suece arx obſeſſa & oppugnata.

Ziffridi Commendatoris mira immanitas.

Ziffridi interitus.

Andreas Cedrouicius proditor.

Andreas Caſtellanus Roſpirenſis timidus.

Suece deditur.

ladislaum

Pomerania ſub acta à Cruciferis.
ladiſlaum profecti, humanè ab eo recreati ſunt. Ita tunc Suecenſem arcem ſimul & omnē
Pomeraniam Vvladislaus amiſit, dum de maiore Polonia ſibi adiungenda ſollicitus eſt:
Maiores Poloni in fidem Vvladislai ueniunt.
Etenim cœperat iam maiores Polonos Henrici, tædium, quòd contemni ſe ab eo, & iura
inſtitutaq; maiorum ſuorum uiolari uiderent. Itaque conuentu Gneſnæ habito, deſerto
Henrico, in Vvladislai fidem & poteſtatem reuenerant. Quod cùm accepiſſet Henricus,
Ioannem Biberſteinum comitem cum exercitu ad reuocandos ad officium Polonos miſit.
Poſnanienſes Henrici præſidium recipiũt.
Cui uenienti Poſnaniam, ciues, authore Premeco quodam, portas urbis aperuère,
præſidiumq; munita baſilica accepère. A qua in prælatos & canonicos, domosq; eorum in inſula ad baſilicam ſitas, ſæuitum eſt, quod cum Vvladislao ſentirent: & Nicolaus
Sileſiorum militum acerbitas.
cognomento Samotula Achidiaconus Poſnanienſis interfectus eſt. Ad cætera uerò ſubigenda pergenti Biberſteino, Dobrogoſtius Samotulius, cognomento Paruus, Thomiſlai palatini Poſnanienſis iam defuncti filius, gente Nalencius, cum Polonis occurrit: initoq; prælio multis utrinque cæſis, ad extremum uictoria potitus eſt.
Sileſii eiecti à Polonis.
Inde præſidium Sileſiorum Poſnania eiectum: in ciues quòd Henrico fauerant, & occaſionem malorum,
Poſnaniēſium pœna.
quibus ſacerdotes affecti ſunt, præbuiſſe uidebantur, ea pœna ſancita, ne liberi eorum in collegia baſilicarum ſeu cathedrarum epiſcopalium cooptarentur, reciperentur'ue. Nec
Henricus à Boleslao uictus et mortuus.
ita multò poſt Henricus domi à Boleslao duce Vvratislauienſium, Henrici quinti filio, bello laceſſitus & profligatus, ex mœrore cùm ægrotaſſet, quinto Idus Decembris mortuus eſt, relictis quatuor filijs.
Henrici filij.
Glogouienſis dominatus diuiſio.
Qui ſic inter ſe partiti ſunt patrimonium, ut Henrico Zeganenſis, Conrado Oleſnicenſis, Ioanni Stinauienſis, Præmislo uerò nato minimo Glogouienſis dominatus cederet. Ad maiorem uerò Poloniam ij ne aſpirauère quidem. Atque ex eo tempore pacatam eam tenuit Vvladislaus.
Cazimirus filius Vvladislao natus.
Suſcepitq; eodem anno Cazimirum filium ex Heduigi uxore, natum pridie Calend. Maij.
Fames in Polonia.
Inopia quoque & fame, ex imbribus & inundatione aquarum orta, laboratum eſt, eo anno in Polonia, & nonnullis alijs regionibus. Subacta omni Pomerania, non depoſuère tamen ſollicitudinem Cruciferi, ueriti ne bello à Polonis ea, conſtitutis domi rebus, repeteretur.
Poloni regis conuentus cũ Cruciferis apud Breſte.
Quocirca ut ſibi poſſeſsionem eius ſtabilirent, colloquium à Vvladislao Magiſter Carolus, qui Henrico ſucceſſerat, petiuit. Nec renuit Vvladislaus, ſperans pactis aliquibus (quod malebat quàm armis) recuperare ſe à Cruciferis amiſſam Pomeraniam poſſe. Itaque anno ſequenti præſtituto die apud Breſte Cuiauienſe oppidum conueniunt. Ibi Magiſter grauiter à Vvladislao accuſatus, paucis ad excuſationem facti ſui dictis, magnis precibus ab eo, proceribusq́ue Polonis contendit, ut Pomeraniam ſibi & ordini ſuo iure ſempiterno concederent, certam auri, & argenti ſummam, & Neſſouiam arcem cum Orlouo Murinouo pagis uiciſsim à ſe acciperent. Ad hæc quadraginta haſtatorum auxilium ad quæuis bella Polonis contra quemuis hoſtem Cruciferorum ſtipendijs militatura, promittit. Addit etiam, peramplum monaſterium, quibuſcunque monachis uellet Vvladislaus, pro ſalute eius, maiorumq́ue eius conditurum ſe eſſe. Quaſi uero fraude quæſitis, aut per uim raptis muneribus placetur Deus. Offenſus hac oratione Magiſtri Vvladislaus, quòd irrideri etiam ſe ultrò ab eo exiſtimabat, indignabundus
Pomeraniã emunt Cruciferi à Marchionibus Brandeburgenſibus.
& minitabundus diſceſsit. Magiſter uerò repulſam paſſus, ut aliquem tamen duntaxat in ſpeciem iuſtum titulum ſceleri ſuo prætexeret, à Marchionibus Brandeburgenſibus Ioanne & patruo, tutoreq́ue eius Voldemaro, decies millies marcis latorum groſſorum eandem Pomeraniam, de cuius inuaſione eos dudum depulerat, emit, eamq́ue emptionem ab Henrico Cæſare ſibi & ordini ſuo confirmari curauit.
Riga erepta Archiepiſcopo, & Cruciferis addicta.
Nec diſsimili parricidio Liuonienſes quoque Cruciferi eodem ferè tempore Rigam urbem atque territorium Rigenſi Archiepiſcopo, à quo ante centum & quatuor, aut quinque annos ſimili de cauſa in Liuoniam inducti erant, per ſummam iniuriam eripuère. Qua de re cum Romæ lis plus octoginta annis ducta eſſet, tandem Bonifacius nonus Rigam ordini Cruciferorum quindecim millibus aureorum acceptis addixit. Multa præterea nefaria utrique Cruciferi in Pruſsia & Liuonia, ac Lithuania quoque deſignabant, unde appareret eos delendæ potius, quàm propagandæ apud barbaros religionis Chriſtianæ
Cruciferorum facinora.
curam habere. Quæ literis, Clementis quinti Pontificis Max. quibus cognitionem earum rerum Ioanni Archiepiſcopo Bremenſi, & magiſtro Alberto canonico Rauennati delegauit, prolixè ac diſertè deſcripta ſunt. Quarum literarum exemplum extat apud
Templarij deleti.
Dlugoſſum. Per idem ferè tempus Templariorum ordo potens & ipſe ac locuples, per uniuerſum orbem Chriſtianum quaſi dato à pontifice ſigno è Vienneſi concilio deletus
eſt, ob

eſt, ob nefanda quædam ſcelera, & prauas de religione opiniones, bonaq́ eorum Rhodienſibus D. Ioannis militibus attributa. Sed nos noſtra perſequamur. Quo minus autem ſtatim Pruſsienſes Cruciferos Vvladiſlaus ulciſceretur, ſuaq́ ab his erepta recuperaret, ciuilibus quibuſdam motibus, & Cracouienſis ciuitatis defectione impeditus eſt. Nam dum is cæteras Poloniæ regiones, à Cuiauienſi illo colloquio digreſſus, uiſit, ciues Cracouienſes, Alberto aduocato authore, Boleslao Oppolienſium duci ſeſe ſubiecerunt, acceptumq́ in urbem receperunt: & ad capiendam arcem, quæ in fide Vvladiſlai permanebat, adiuuerunt. Sed cum ea neque dederetur, neque expugnari ab eo, qui ad rem certam uenerat, poſſet, aduocati domum in ipſis mœnibus urbis prope portam, quæ à diuo Nicolao nomen habet, eminentem, pro arce Boleslaus cum ſuis occupauit. Qua de re certior factus Vvladiſlaus, nihil ſibi reliqui ad celeritatem fecit, quin manu facta ad eijciendum inuaſorem contenderet. Legatos tamen ad Boleslaum præmiſit, qui de tam inſigni iniuria cum eo expoſtularent, monerentq́ eum, ut ſua ſponte excedere, quàm arma ſua experiri mallet. Paruit monitis Vvladiſlai Boleslaus, cùm non ignoraret, eum cum magnis copijs ſubſequi, deductoq́ de domo aduocati præſidio, urbe exceſsit. Quem aduocatus & nonnulli alij ciues, qui defectionis capita fuerant, ſecuti, in Sileſia deinceps & in Bohemia exulauerunt. Profugorum bona Vvladiſlaus adueniens in fiſcum ſuum redegit. Aduocatiæ reditus peramplos è molis, macellis, atque tabernis ademit: primarios quoſdam ciues, ut exemplo ſuo terrori deinceps alijs eſſent, diris ſupplicijs affecit, partim equis diſceptos, partim rotis implicatos, partim in patibulum actos. Deinde turrim in porta D. Nicolai excitauit, præſidioq́ muniuit. Ciuitati uerò ius omne creandi ſenatus, & ex eo octonos in ſingulos annos eligendi, penes quos adminiſtratio urbanarum rerum eſſe ſolet, abſtulit, & in palatinum tranſtulit, ut uel ita ſuperbiam & rebellionem ciuium in poſterum reprimeret. Inſimulatus eſt etiam Ioannes Muſcata epiſcopus Cracouienſis conſcius fuiſſe illius defectionis: quod eò facilius creditum eſt, quod eſſet Sileſius. itaque multis poſt incommodis affectus eſt à Vvladiſlao: captum quoque & in cuſtodia ſeruatum referunt. Bieccenſe quidem territorium ei non reddidit Vvladiſlaus, quemadmodum promiſerat. Atque ex eo tempore id in regum poteſtate manſit. Quin ad Miechouienſem quoque præpoſitum omnis culpæ expertem, ſerpſit pœnæ contagio. Nam Lencouice pagum luculentum & uberem ei Vvladiſlaus ademit, propterea quòd eius uſumfructum Albertus aduocatus præpoſiti frater habebat. Nec ita multò poſt Boleslaus Oppolienſis è uita exceſsit. Maſouiæ quoque dux Boleslaus eodem anno, nempe milleſimo tricenteſimo decimo tertio, mortuus, Zemouitum & Troidenum filios è Lithuana uxore ſuſceptos, & Venceslaum ſeu Vanconem è Bohema hæredes reliquit. Per idem tempus Henrico Imperatore ui ueneni in euchariſtia dati extincto, principes electores per contentionem duos crearunt Cæſares, Fridericum Auſtrium, & Ludouicum Bauarum: qui Germaniam & Italiam aliquandiu ciuilibus bellis deſtinuerunt. Quieuit tunc annis aliquot, incertum qua de cauſa Vvladiſlaus, nec ad uindicandam Pomeraniā animum adiecit, niſi fortè fames in cauſa fuit, quę anno Chriſti milleſimo tricenteſimo decimo quinto, ac deinde anno uno interiecto, iterum duobus annis tam acerbè Poloniam omnem afflixit, ut nullo quamuis fœdo edulij genere, ac ne cadaueribus quidem humanis uulgo abſtineretur: ac ſi Dlugoſſo credendum eſt, ut parentes in liberos, & hi uiciſſim in illos ſæuirent. Quam famem, ut par erat, dira peſtis conſecuta eſt. At Cruciferi augeſcente in dies cupiditate, ut ſolet in ijs qui intercute morbo laborant, ſitis, ne ſacris quidem ac Deo dicatis bonis iniuſtas manus abſtinuêre. Sed ut antea Culmenſem eccleſiam occupàrant, & à Gneſnenſis Archiepiſcopi iuriſdictione abſtractam, Rigenſi ſubiecerant, ita tunc in Pomerania poſſeſsiones ac prædia eccleſiarum inuaſêre, decimas è ſuis arationibus ſacerdotibus omninò denegarunt: ex agricolarum uerò in pecuniarias penſiones commutarunt, & ita diminuerunt, ut ex manſo ſiue lanco (modus hic eſt agri, quod Latinè opinor iugerum dicimus) quaterni tantum groſsi penderentur. Quibus rebus factum eſt, ut derelicti haberentur, ac deinde malignè à Cruciferis ſupprimerentur multa ſacerdotia. Iniquius hæc tulêre Archiepiſcopus Gneſnenſis, & Vvladiſlauienſis atque Poſnanienſis, epiſcopi, qui decimas è Pomerania capiebant: itemque Ioannes Plocenſis, cui etiam ex territorio Michalouienſi decima negabatur. Et cum hoc quidem Carolus Magiſter tranſegit ea lege, ut ſeptem annis immune eſſet id territorium à penſione decimæ, poſt eos uerò nonaginta marcas Torunenſes epiſcopus decimæ nomine quotannis acciperet. Cæteri uerò cum tenaciores eſſent iuris ſui,

Cracouienſes ciues ad Boleſlaum Oppolienſem defecerūt.

Cracouienſes ob defectionē puniti.

Ioannes epiſcopus Cracouienſis captus.

Boleslai Oppolienſis mors. 1313. ann.

Fridericus & Ludouicus Cæſares.

Cruciferorum iniquitas in eccleſiaſticos.

De Michalouienſibus decimis tranſactio.

Magi-

Magiſtrum, Commendatores, & cæteros Cruciferos publicè in templis execrabantur, & locis quibuſdam ſacris interdixêre. Verùm contemnebant eam diſciplinam, religioſe ſemper à bonis, priſcisq; hominibus obſeruatam, Cruciferi, prætextu prouocationis ad Pontificem Max. Qua re adducti epiſcopi, communicato cum Vvladislao rege conſilio, Gerardum Vvladislauienſem epiſcopum in cuius diœceſi eſt pleraque omnis Pomerania, & Ioannem eius nominis uiceſimum ſecundum Pontificem Max. qui tunc demum poſt duorum annorum, triumq; menſium uacationem Clementi quinto ſucceſſerat, miſerunt, ut non modò de eccleſiaſticis bonis ac decimis, uerùm etiam de erepta per ſummam iniuriam Pomerania, regis & uniuerſæ Poloniæ nomine contra Cruciferos actionem inſtitueret: ſimul autem, ut Vvladislao diadema & nomen regium impetraret. Exiſtimabant enim inauſpicato id ſibi Præmislum iniuſſu pontificis aſſumpſiſſe, quòd non ignorarent interdictum eſſe ea re nomini Polono poſt cædem diui Stanislai. Non latuit conſilium Polonorum Cruciferos, & ne id procederet, omni ope enitendum ſibi eſſe exiſtimarunt. Itaque miſerunt & ipſi ad pontificem, qui noſtrorum conatibus obſiſterent, litemq; quantum poſſent ducerent. Regnabat tunc apud Bohemos Ioannes Henrici Imperatoris Romanorum filius, nec ſolum Bohemorum, ſed & Polonorum regis nomen quaſi hæreditarium ſibi uendicabat. Quæ enim præterea nugatur Hagecus, de expeditione eius in Poloniam, & pace uendita Vvladislao, ne libet quidem adſcribere. Eum igitur etiam promiſsis & muneribus induxêre Cruciferi, ut Vvladislao negocium faceſſeret: & ne regnum ei decerneretur, ſumma ope apud pontificem intercederet. Ad quas res perficiendas cum opus haberent grandi pecunia Cruciferi, tributum Pomeraniæ toti imperarunt, binos groſſos in marcas, unde triginta millia marcarum redacta eſſe dicuntur. Ad hæc eiectas naufragio merces in mari, lege Rhodia uſurpare cœperunt. Quibus rebus factum eſt, ut toto fermè quadriennio, nihil aliud impetraret Gerardus à pontifice, quàm ut cognitio cauſæ inter Polonos & Cruciferos, Archiepiſcopo Gneſnenſi, Poſnanienſi epiſcopo, & Abbati Mogilnenſi delegaretur. Quod uerò ad regnum attinet, ut non impediret pontifex, quo minus Poloni iure ſuo uterentur. (nam apertè Vvladislao regnum decernere noluit, ne Ioannem, & ſocerum eius Philippum regem Francorum offenderet.) ſecreto tamen uoluntatis ſuæ ſignificationem Gerardo dedit. Eamq; Gerardus literis ſuis regi deſcripſit: ipſe uerò Auinione, ubi tunc degebat pontifex, manſit, ſuam cum Cruciferis litem perſequens. Cum igitur ſententiam pontificis, non tam reſcripto ipſius, quàm literis Gerardi perſpectam haberet Vvladislaus, atque proceres Poloni, comitijs Cracouiam indictis ad uiceſimam diem Ianuarij menſis, Vvladislaus cum uxore Heduigi in baſilica Cracouienſi tunc primùm inſtaurata & conſummata, ab Archiepiſcopo & cæteris epiſcopis ritu ſolenni coronatur, anno Chriſti 1320. Atque ex eo tempore ius coronandi reges atque ipſa regni inſignia Gneſna Cracouiam propter amplitudinem, ſplendoremq; urbis & plurimas, maximasq; commoditates translata ſunt. Nec multò poſt Vvladislaus rex Elizabetham filiam Carolo Vngarorum regi bis uiduo in matrimonium collocauit, & Budam ad ſponſum cum ſplendido comitatu miſit. Intendit deinde animum ad purgandam Poloniam furtis & latrocinijs, & ad perſequendam litem contra Cruciferos. Verùm detrectarunt ij iudicium delegatorum, apud Breſce Cuiauienſe ius dicentium. Sed tamen refutata appellatione, cum cauſam ſuam Vvladislaus plurimorum fide dignorum ſacri pariter & prophani ordinis hominum teſtimonijs luculentè probaſſet, damnati ſunt: & Pomeraniam regi reddere, ac centum quinquaginta millia marcarum pecuniæ pro perceptis fructibus, aliaq; triginta millia in litem expenſa numerare iuſsi. Cum autem non parêrent rei iudicatæ, anathemate perculſi ſunt, ita ut nuſquam ijs præſentibus ſacra fieri liceret. Per id autem tempus Lithuani impunè Dobrinum rurſus & Maſouiam depopulati ſunt. Dum hæc ita geruntur in Polonia, & Pomerania, Sileſia ciuilibus atque adeò parricidialibus ducum ſuorum bellis exagitata & labefactata eſt: & ad extremum libertate partim uendita, partim per uim aut fraudem amiſſa, Bohemorum iugum accepit, magno reipublicæ Poloniæ detrimento, nec minori ſuo malo ac dedecore. Author eorum malorum Boleslaus natu maximus filiorum Henrici quinti ducis Vvratislauienſium & Legnicienſium fuit. Cuius auaritia maximum dedit Ioanni Bohemorum regi uel dolo interuertendæ, uel per uim ſubigendæ Sileſiæ occaſionem. Cum enim adoleuiſſet hic ipſe, quem dico, Boleslaus, & amoto à tutela Boleslao patruo Suidnicienſium duce, per ſe ipſe paternum dominatum adminiſtraret, dilapidare paterna bona cœpit. Qua re offenſi cæteri fratres, cum & ipſi iam adoleſcerent,

leſcerent, maturius patrimonij partitionem efflagitarũt. Tres partes pro numero fratrum factæ, Vvratislauienſis, Legnicienſis, & Bregenſis. Quæ cum inæquales eſſent, placuit ut cui Bregenſis, quæ minima erat, ſors obtigiſſet, ei cæteri certam pecuniam annumerarent. Legnicienſis quidem triginta duo millia marcarum, Vvratislauienſis uerò octo & quadraginta. Non tẽtata ſortitione, hanc ultrò Boleslaus accepit, illectus pecunia, qua in ſumptus quotidianos indigebat. Reliquis uerò duobus ſortitis, Henrico quidem Vvratislauienſis, Vvladislao uerò, qui iam hypodiaconus erat, Legnicienſis obuenit. Qui quũ præſenti pecunia, quam fratri Boleslao ex pacto debebant, carerent, Henricus quidem à ſuis hominibus mutuam accepit, & exoluit. Vvladislaus uerò Boleslao Legnicienſe territorium cum oppido hypothecæ nomine tradidit. Quam ob rem cum tenui admodum fortuna eſſet, malo uſus conſilio, uexare & ſuam, & Boleslai ditionem latrocinijs & populationibus inſtituit, ut Boleslaum ad remittendam ſibi pecuniam, reddendamq́ Legniciã adigeret. At ille abundans uiribus, cum fratris conatus improbos aliquoties repreſsiſſet, ad extremum eum cœpit, & in uincula cõiecit. Deinde proceribus interuenientibus cum eo pacificatus eſt ea conditione, ut quingentas ei marcas quotannis ex omni ditione Legnicienſi penderet. Quibus pactis, quamuis iureiurando firmatis, non diu ſtetit Vvladislaus: uerùm infeſtare rurſus latrocinijs cœpit Boleslai ditionem ex Horniſperga arce cuiuſdam equitis. Dumq́ incautius prædas agit in Bregenſi ditione, à ruſticis captus cum uiginti ſocijs, & ad Boleslaum ductus, iterum ab eo in carcerem coniectus eſt. Vbi cum unum annum aſſeruaretur, in furorem actus eſt: dimiſſusq́ poſtea miſericordia fratris, egens, uagusq́, nec ſatis compos mentis uixit: & in Maſouiam profectus, Boleslai eius oræ ducis filiam uxorem duxit. Conrado deinde Oleſnicenſium duci bellum fecit Boleslaus Bregenſis, quòd in eius ditione fermè erant oppida ea, quæ auus ipſius Conradus dux Glogouienſium ab Henrico patre ſuo iniquis pactis, quemadmodum ſuprà memorauimus, extorſerat. Cumq́ regionem omnem Oleſnicenſem peruaſtaſſet, eò adegit Conradum, ut is icto fœdere Namislouiam, Berolthouiam, Cruceburgum, Picem, & Cunceſtadiam oppida ſibi traderet: uiciſsim autem ipſe ei Boleslaus, miſertus egeſtatis eius, Volauiam & Lubenſium donauit. Neque tamen hæ tantæ acceſsiones inopiam Boleslai releuarunt. Sed cùm omnia tanquam in barathrum aliquod, aut in pertuſum doliũ caderent, homo ſumptuoſus ac prodigus tantum alienum æs contraxit, ut Nemcenſe territorium Bernardo Suidnicenſium duci, Hainouiam uerò & Goltibergam Vvratislauienſibus ciuibus oppigneraret. Aliud deinde cœpit parandarum opum conſilium. Nam ab Henrico fratre, quòd is nullos maſculos haberet liberos, contendit, ut ſibi Vvratislauienſem dominatum concederet, Legnicienſem uerò à ſe acciperet. Quod cum negatum eſſet, facilè æger ſua ſponte animus eius à Ioanne Bohemorum rege in deteriorem partem impulſus eſt. Parebant iam Oppolienſium, Ratiborienſium, Celſinenſium & Bythomienſium duces Bohemis, à Venceslao rege blanditijs & muneribus allecti. Emerat & Cloſcum Ioannes rex à Boleslao Zambicenſium ſiue Monſterbergenſium duce: unde cum proximas Sileſiæ oras latrocinijs per ſuos infeſtaret, eò rem perduxit, ut Frankeſteinum quoque à Nicolao filio Boleslai paruo emeret. Ad Glogouiam deinde cum animum adieciſſet, fauentibus ciuibus, magna iam ex parte Teuthonibus, neque Præmiſlum ducem eorum uel blanditijs, uel precio ad ſe pellici, ac ne ui quidem perpelli poſſe animaduerteret, ueneno eum ſuſtulerat. Cumq́ ipſi Henricus & Ioannes fratres pariter ſucceſsiſſent, & Conrado tertio fratri Stinauiã conceſsiſſent, paruo negocio rex à Ioanne, qui conſcius fortaſsis necis fraternæ fuit, dimidium Glogouiæ pecunia numerata acceperat: & mox corrupto Henrici præfecto, reliquum etiam in ſuam redegerat poteſtatem. Tametſi recepit aliquantò pòſt paternam portionem Henricus, Henrici huius filius, à Carolo Ioannis regis filio. Nam ipſe Henricus ſenior non diu calamitati illi ſuperſtes fuit. Hæc ergo cum haberet iam in Sileſia Ioannes rex, totiusq́ regionis ſibi adiungendæ magna cupiditate flagraret, Boleslaiq́ Bregenſis & Legnicienſis auaritiam atque egeſtatem ſuis fraudibus maximè opportunam eſſe iudicaret, magnis donis atque pollicitationibus eum ad inferendum Henrico Vvratislauienſium duci bellum perpulit. Quare clandeſtinis primùm incurſionibus Boleslaus Vvratislauienſem oram, latrocinantium in morem, uexauit, deinde apertis uiribus infeſtare adortus eſt. Agebat hoc quidem rex, ut fratrum diſsidijs res ſuas in Sileſia ſtabiliret, commiſſosq́ inter ſe ut facilius opprimeret: aut uerò alteri ferendo opem, & illum ſibi obnoxium faceret, & alterum ſubiugaret, ſed eum prima hæc ſpes fefellit. Henricus enim cum fratris iniurias & populationes partim ferendo, partim ar-

Diuiſio dominatus inter fratres.
Bregenſiũ dux Boleslaus.
Henricus Vvratislauienſis.
Vvladislai latrocinia.
Horniſperga arx.
Vvladislaus Legnicienſis in carcerẽ coniectus à fratre.
Bregenſium cum Oleſnicenſibus bellum.
Boleslai prodigalitas.
Oppolienſis, Ratiborienſis, Ceſsinenſis & Bythomienſis duces Bohemis ſubditi.
Cloſcum à rege Bohemo emptum.
Frankeſteinũ emptum à rege Bohemorũ.
Præmiſlaus Glogouienſis ueneno ſublatus.
Glogouiã rex Bohemorum in ſuam redegit poteſtatẽ.
Henricus Zeganenſis mortuus.
Bellum inter fratres.
Ioannis regis Bohemorum uafrum ingenium.

Vvratiſlauienſis dominatus regi Polonorũ deditus, & ab eo redditus.

cendo cohibere tamen ſatis non poſſet, ad Vvladiſlai regis Polonorum auxilium confugit, eiuſq; fidei ſe ac dominatum ſuum omnem tradidit. Ac facilè quidem Vvladiſlaus Boleſlai conatus fregit, metuq; proprij periculi eum compeſcuit. Quo facto, uir bonus Henricum ſua ſibi habere iuſsit, ut ſorores nubiles elocaret. Id ubi cognouit Ioannes rex,

Vvratiſlauia potitus eſt rex Bohemorum.

qui iam de Vvratiſlauia propemodum deſperarat, noua ſpe erectus, dolis ſibi agendum eſſe duxit, Henricum per ſpeciem arduorum & arcanorum negociorum ad ſe accitum, & perquàm honorificè acceptum, blanditijs, liberalitate, precio, ingentibus promiſsis, & odio denique inimici fratris tandem induxit, ut ſibi Vvratiſlauienſi dominatu cederet:

Perfidiæ pœna.

Cloſcumq;, quoad uiueret, utendum fruendum à ſe acciperet, adiutoribus ad eam rem Henrico perſuadendam uſus proceribus, & ciuibus Vvratiſlauienſibus, quorum conſilijs Henricus utebatur, pecunia corruptis.

Hainouia & Goltiberga Vvratiſlauienſibus adempta.

Ita Vvratiſlauia potitus Ioannes, non multò pòſt Hainouienſe & Goltibergenſe territoria, quæ Vvratiſlauienſes hypothecæ nomine à Boleſlao duce poſſidebant, per iniuriam eis ademit, condignamq; nauatæ ſibi ab ipſis in adipiſcendo dominatu operæ gratiam retulit. Expoſtulauit cum eo de præerepta Vvratiſlauia Boleſlaus: fœduſq; & iuſiurandum, quod ſibi mutuò dederant, ne quid alter

Legnicienſis dominatus in clientelam Bohemorum regis uenit.

contra alterum moliretur unquam, in memoriam reuocauit. Commemorauit etiam ſua merita & beneficia, quòd eum difficillimo eius tempore eiectum à Bohemis omni ope adiuuiſſet. Sed ea expoſtulatione tantum profecit, ut Ioannes propinquiorem ſe ſibi quàm illi eſſe reſponderet, atque ad eius quoque ditiones per fas atque nefas in poteſtatem ſuam redigendas animum adijceret. Ad quam rem non defuit ei, quaſi diuina quædam

Boleſlaus dux filios oppignerauit.

uirgula oblata, occaſio. Vvladiſlaus enim tertius Boleſlai frater, quem excluſum Legnicienſi dominatu, in Maſouia uxorem duxiſſe, ſuperiùs diximus, diſsipata dote, reuertens in Sileſiam, Legniciam Ioanni uendere ſe uelle oſtendit: literaſq; Legnicienſium

Legnicienſes æs alienum ſui ducis diſſoluerunt.

exhibuit, quæ ſe illi ad Vvladiſlaum iure pertinere, & in poteſtate regis Bohemi libenter fore ſignificabant. Deliberandi ſpacium Ioannes cœpit, interim Boleſlaum ad ſe acceſit, & quæ ſecum Vvladiſlaus egerit, ipſi exponit, & literas Legnicienſium cõmonſtrat. Addit deinde: Si Legniciam ipſe retinere uelit, in ſua & Bohemorum fide atq; clientela ſemꝑ

Sileſij duces reliqui Bohemo ſeſe ſubdidere.

ſe fore profiteatur. Ni faciat, & Legniciã, & cætera omnia amiſſurũ. Quo metu perculſus ille, imperata fecit, eò redactus inopiæ, ut filios quoq; ad extremum Vvratiſlauienſibus mercatoribus oppigneraret. Sed cum uxorem, quæ regis Bohemi ſoror fuit, amiſiſſet, &

Milizia arx epiſcopi intercepta à Bohemis.

alteram bene dotatam Cracouia duxiſſet, releuatus aliquantulum, ipſe quidem Bregam ſeceſsit: filijs uerò Venceſlao & Ludouico Legnicienſem dominatum, ingenti ære alieno grauatum conceſsit. Verùm pòſt Legnicienſis conuentus collata in cõmune pecunia omne id exoluit. Poſt hæc reliqui quoq; duces Sileſiorum, nempe Glogouienſium, Zega-

Ioannes rex diris deuotus.

nenſium, Oleſnicenſium, Stinauienſium, & Falkembergenſium, ultrò in ditionem Bohemorum conceſſere: & partim timore potentiæ Ioannis, partim inuidia Vvladiſlai regis, li-

Nankerus epiſcopus Vvratiſlauia exceſsit.

bertatem ſuam Bohemis prodidere. Miliziam uerò arcem epiſcopi Vvratiſlauienſis idem rex Ioannes per uim & fraudem interuertit. Quam ob rem diris aliquandiu pòſt Nankerus epiſcopus & anathemate regem præſentem, ſenatumq; Vvratiſlauienſem regis adiutorem deuouit, & ipſe cum omnib. presbyteris & monachis Vvratiſlauia exceſsit: nec ta-

Suidnicenſes ſoli in fide Polonorum permanſere.

men arcem recuperauit. Solus Bernardus Suidnicienſium dux, gener Vvladiſlai regis, & poſt eum filius eius unicus Boleſlaus in fide & ſocietate Polonorum permanſere. Retinet etiamnum pleraq; omnis Sileſia ueſtigium uetuſtæ originis ſuæ à Polonis deductæ, pen-

S. Petri numus per Sileſiam.

ſionem, quam S. Petri numum uocant, cuius in ſuperioribus abundè meminimus. Quæ quidem per illa ipſa Sileſicæ defectionis tempora eò redacta eſt, ut numus tantum æreus,

S. Petri numi ratio mutata.

quem obolum uocamus, in capita quotãnis penderetur, cùm antea tres oboli & cribrum auenæ in ſingulas familias pendi ſoleret. Sed nos Sileſios deinceps deſeramus, niſi ſicubi

Vvladiſlai regis Poloni difficultates & conſultatio.

neceſſe erit propter lucem hiſtoriæ inſtitutę: iamq; ad Vvladiſlaũ reuertamur: quẽ tot, tantæq; difficultates ſimul implicarant, ut ſingulis explicandis uix par eſſe poſſet. Nam ſollicitum eum faciebat erepta à Cruciferis Pomerania, & auulſa à Bohemis Sileſia: poſtremò crebræ Lithuanorũ in Poloniã excurſiones, intendere eum animũ ad externa illa bella nõ

Dobrino rex Vvladiſlaus potitus.

ſinebant. Itaq; incertus conſilij deliberabat, quid faceret, & quò ſe primùm uerteret. Videbat Cruciferos non modò nõ acquieſcere in Pomerania, ſed Dobrinenſi quoq; tractui in-

Bohemorum cum Cruciferis ſocietas.

hiare, quem redactũ penè in ſolitudinẽ à Lithuanis, ipſe nuper à Vvladiſlao duce Zemouiti fratris filio acceperat, cõceſſa ei, quoad uiueret, Lẽcicia. Animaduertebat ita coniunctos eſſe cum Cruciferis Bohemos, ut ab eorũ ſocietate auelli non poſſent, præſertim cum Sileſia in ditionem ſuam redacta nuper ineſcati, in ſpem totius Poloniæ occupandæ p eos uenirent.

uenirent. Vterq; per ſe ſatis ualidus & potens hoſtis erat, nec tamen alter laceſsi poterat quin cum utroq; dimicatio futura eſſet. Iam Saxones quoq; Brandeburgenſes lingua & fœdere cũ Cruciferis cõiuncti, nõ defuturi ipſis eſſe uidebant, & alioqui imminebãt ipſi quoq; Poloniæ per omnem occaſionem, & qua ui, qua fraude fines eius inuadebant. Intento autem in hæc bella regi, uel prodenda erat Polonia Lithuanorum populationibus, uel certè relinquendo ad excurſiones eorum arcendas præſidio militum deſtinendæ, minuendæq; uires, quæ ne integræ quidem aduerſus illos hoſtes admodum ſufficiebant. Aſſiduis enim excurſionibus iam has, iam illas oras Poloniæ, Lithuani uexabant. Ac per illud ipſum tempus etiam Poltouiam epiſcopi Plocenſis oppidum, ac centum triginta pagos, in Mazouia diripuerant, & incenderant. Neq; uerò facilè ij domari poterãt, cum neq; foris dimicandi copiam facerent, ſed rapta præda fugerẽt: & domi fluminũ obiectu, ſyluarumq; & paludum latebris, ac deniq; incultarum ſolitudinum uaſtitate tuti eſſent: ita ut ſi quis eis bellum inferret, ei non magis cum hoſte fugaci & inſidioſo, quàm cum uiarũ difficultatibus, cum intemperie cœli, & cum fame conflictandum eſſet. Itaque quod erat reliquum, placuit tentare ſi fortè eos mitigare ulla ratione & in ſocietatem pertrahere poſſet. Ad quam rem perficiendam nonnullam ei ſpem faciebat, quod communes ſibi cum illis hoſtes Cruciferos eſſe nouerat. Aſsidua nãq; bella Cruciferi cum Lithuanis uaria fortuna gerebant. Quam ſententiam cum frequens ſenatus comprobaſſet, mittuntur ad Gedeminum principem gentis, ſiue magnum ducem, quod nomen à Ruſsis acceptum, à Lithuanis quoq; uſurpari cœpit, legati, qui fœdus cum eo feriant, & filiam eius Cazimiro regis filio uxorem petant, nec dotem aliam ab egeno principe quàm captiuorum omnium Polonici generis miſsionem poſtulent. Non grauatè Gedeminus legatorum poſtulatis annuit: initaque cum Polonis ſocietate, ſine longa procraſtinatione ſponſam cum eis miſit. Quæ ingentibus omnis conditionis ſexus atq; ætatis captiuorum cateruis comitata, aduecta Cracouiam, religionemq; Chriſtianam à Nankero epiſcopo edocta, & ſacro lauacro initiata, Annæ nomen accepit, & ritu ſolenni Cazimiro ſextumdecimum annum agenti nupſit anno Chriſti 1325. Atq; ex eo tempore pleraq; omnis Polonia, magna ex parte uaſtata & inculta ſuperioribus bellis & populationibus barbarorũ, populoſior & cultior eſſe cœpit, dimiſsis ac deductis quoquouerſus agricolis, qui ex captiuitate redierant. Pace & ſocietate cum Lithuanis conſtituta, maiore iam fiducia, ſtudioq́ue in Crucifericum bellum Vuladislaus rex cœpit incumbere, primũq; Mazouios & Saxonas Brandeburgenſes, qui utrique fœderati erant Cruciferis, ab eorum ſocietate auellere, ac proprij periculi intuitu, ne illis auxilia mitterent, deterrere inſtituit. Quocirca miſſo in Mazouiam exercitu è Cracouienſi & Sendomirienſi equitatu comparato, ferro & igni eam longè lateq; uaſtauit, & oppidum Plocenſe incendit. Sequenti deinde anno maioribus copiis coactis, per ſe ipſe in Marchiam Brandeburgenſem expeditionem fecit, magna Lithuanorum & Ruſſorum auxilia ſecum habens. Et ad Francofordiam uſq; cum infeſto exercitu progreſſus, cum nemo contrà prodiret, munitionum quidem oppugnationibus abſtinuit, populationes uerò in oẽs partes exerceri iuſsit. Inceſsiſq; plurimis pagis atq; uicis, magnum captiuorum numerũ & cæterã prædã ingentem abegit. Crudelius in eo bello ſe geſſere barbari, & magnã hoſtiũ cædẽ fecerũt, matronas atq; uirgines cõtumelioſè cõſtuprarũt, delubra ac templa paſsim prophanarũt, diripuerunt, & incenderũt. Memorat autem fortè & præclarum monachæ cuiuſdam facinus: quæ capta à Lithuano quopiam, cũ ad ſtuprum traheret, rogauit eũ ne ſibi uim faceret: mercedis autem loco promiſit, ſe eum edocturam eſſe, quî corpus eius uulnerari nullo unquã ferro poſſet. Quod cũ diſcere ille percuperet, iugulũ ei fortis puella præbuit, ut in ſe eius rei periculũ faceret. Credulus ille ſtricto gladio caput eius amputauit. Sic illa barbari libidinem eluſit, ſtuprũq; turpe honeſta morte euaſit. Dimiſsi Lithuani, per Mazouiã prædabundi domum reuertère. Non tulit aũt uaſtationem illã Lithuanorũ Andreas quidã eques Mazouius. Verùm maiore ira inflãmatus, facinus audax & memorabile aggreſſus eſt. Nam cum ſe inter Barbaros inſinuaſſet, Dauidem præfectum Gartinenſem, inſignem inter Lithuanos uirum, in medijs caſtris ferro adortus obtruncauit, & inter tumultuantes fuga euaſit. Sequenti item anno Lithuani in Marchiam excurſionem fecère: & cum cædibus & incendijs in obuia quæq; deſæuiſſent, prędã raptim abegère. Cruciferi uerò cũ Venceslao Mazouiorum duce facto impetu in Cuiauiam, Couale arcem cœperunt & incenderunt. Non putauit ſibi diutiùs differendum eſſe bellum in Cruciferos Vuladislaus, qui ne pontificis quidem maximi authoritate, ut Pomeraniam ſibi redderent, commouebant: quin etiam ueteres iniurias no-

Poltouia direpta & incenſa.
Poltowſco.
Lithuanorum domandorum difficultas.
Gedeminus magnus dux Lithuanorum.
Polonorum cũ Lithuanis fœdus.
Cazimirus Vuladislai regis filius Lithuanã uxorem duxit.
Dos Lithuanæ ſponſæ.
1325. ann.
Poloni Mazouiam populãtur, & Ploſcĩs incendunt.
In Marchiam Brandeburgenſem expeditio Vuladislai regis cum Lithuanis.
Francofordia ad Odram.
Lithuanorum crudelitas.
Monachæ facinus memorabile.
Lithueni Mazouiam uaſtant.
Andreæ audax facinus.
Lithuanorum Marchiam excurſio.
Couale arx capta & incenſa à Cruciferis.

[1]328. ann.
Pruſsicũ bellũ.
Culmenſis regio uaſtata.
Septentrionales populi expugnandarum munitionum imperiti.
Cruciferi & Mazouij uicti à Polonis.
Nankerus è Cracouienſi epiſcopa ad Vuratiſlauienſem tranſijt.
Ioannes Grotus epiſcopus Cracouienſis.
Ioannes Bohemorum rex in Pruſsiam cum exercitu uenit.
Dobrinum deditum, & Cruciferis traditũ.
Vuladiſlauia capta & incenſa.
Cechocinum epiſcopo Vuladiſlauienſi ablatum.
Prodigioſus partus duodecim filiorum.
Mazouia Plocenſis in ditionem Bohemorum uenit.
Pomerania Cruciferis donata à rege Bohemorum.
Dobrinum uenditum.
Ioannis regis uanitas.
Cruciferorum cum Bohemis altera in Poloniam expeditio.
Viſſegradum & Naclum capta & incẽſa.
Radeouia incenſa.
Racianzum captum.
De decimis Pomeranicis tranſactio.

uis cumulabant. Itaque in ſequentem annum, qui fuit 1328. expeditionem toti Poloniæ in Cruciferos indicit. A Carolo rege Vngarorum genero ſuo non contemnenda auxilia impetrat, à Lithuanis itẽ atq; Ruſsis finitimis. Cum quib. omnib. copijs hoſtiũ fines ingreſſus, Culmẽſem tractũ oẽm uſq; ad Oſſam amnẽ flammis, cædib. & populationib. peruaſtauit: nec tamen elicere hoſtes in aciem è munitionibus, in quas ſe abdiderant, potuit. Munitionum uerò oppugnatione prorſus abſtinuit, quòd & bene munitæ erant, & rudes tunc adhuc & imperiti oppugnationum Poloni erant: ut ſunt ferè hæ gentes, quæ ad Septentrionem habitant. Dimiſit deinde auxiliarios: ſuis uerò præcepit, ut Mazouiam infeſtarent. Quod cum factum eſſet, non multo pòſt excurrerunt uiciſsim Cruciferi cum Mazouijs in Cuiauiam. Quò cum properè noſtri accurriſſent, collatis ſignis fundunt hoſtes: & Mazouij qdem cum duce ſuo Venceslao diffugerunt: Cruciferi uerò fortiter dimicãtes, ad internecionẽ unà cum Cõmendatore Torunẽſi cæſi ſunt. Hoc anno Nankerus epiſcopus Cracoui. ad epiſcopum Vvratislaui. lite duorum competitorum per ſeptẽ annos uacantem translatus, Cracouiæ ſucceſſorem accepit Ioannem Grotũ Slupecium, Ioannis papæ authoritate ultrò datum, cũ quo adoleſcens Bononiæ familiaritatem contraxerat. Inſequenti anno Ioãnes rex Bohemorũ à Cruciferis in auxiliũ uocatus, cum grandi exercitu uere ineunte in Pruſsiam aduenit, & cum Cruciferis ſe cõiunxit. Arx inde Dobrinenſis diu & acriter oppugnata & labefactata, deditionem tandem fecit, dedente præfecto Paulo Spicimirio, cognomento Ogono Palatino Lencicienſi: eiectisq; Polonis, Cruciferorum præſidio concedente Bohemo, munita eſt. Vexabãt tñ noſtri carpebãtq; hoſtilem exercitũ, & ex inſidijs in pabulatores & pdatores crebrò impetũ faciebãt: cõmeatũ quoq; qui Viſtula ſupportabat, expugnatis nauib. intercipiebãt. Sed in uniuerſę rei dimicationẽ, cũ eſſent longè impares, nõ ueniebãt. Itaq; hoſtes motis ex Dobrino caſtris, trãſmiſſoq; Viſtula flumine, Vuladislauiã oppidũ adorti, primo impetu cœperunt, & exuſſerunt. Et ab epiſcopi ſacerdotumq; cæde abſtinuére. Cæterùm edixerunt eis, ne quod omninò ædificium ibi denuò excitarent. Cechocinenſe quoq; territoriũ, qđ in ditione epiſcopi erat, abſtulére. Erat autem tunc epiſcopus Vvladislauienſis Matthias Golanzeuius, cognomento Paluca, Slauunici Caſtellani Naclenſis filius, gente Toporus, qui Gerardo Auinione mortuo à pontifice Max. ſuffectus fuit. De cuius prodigioſo ortu illud memorãt, Matrẽ eius duodecim filios uno partu ediidiſſe: uerùm ex ijs unum illum uixiſſe, reliquis, mox ut nati erant, mortuis. Deinde in Mazouiam pariter ingreſsi Bohemi & Cruciferi, eamq; crudeliter depopulantes, eò adegere ducem gentis, ut ſe Ioanni quaſi iuſto Polonorum regi ſubijceret. Qui nam uerò is dux fuerit, Dlugoſſus non memorat: ſed Venceslaum fuiſſe indicant Ioannis regis literæ, quæ extant in archiuio regio: quibus ille teſtatur, Venceslaum à ſe Mazouiã, & pręſertim Plocenſem, Viſſegradenſem, & Goſtinienſem iure feudi, ut uocant, obtinere. Dum aũt iuſti uideri, q̃ eſſe malunt Cruciferi, ne iniuſtè ac per uim Pomeraniam uſurpaſſe dicerent, perfecerunt precib. atq; precio apud Ioannẽ regem, ut ſibi Pomeraniam iure ſempiterno donaret. Cuius donationis exemplum eſt apud Dlugoſſum. Dobrinũ quoq; idem ipſe Ioãnes, quatuor millib. & octingentis ſexagenis (ſic enim appellat) Pragenſibus eiſdem Cruciferis ſe uẽdidiſſe conſignatis literis teſtatur, ea qdem lege, ut eos priuilegio pontificio à pẽſione decimarum ex eo territorio liberet: nec aliter pacem faciat cum Vvladislao, qui ſe aſſerit regem Cracouiæ (ut eius uerbis utamur) quàm ſi is, itemq; Zemouiti fratris eius filius omni iure terræ Dobrinenſis ſeſe abdicârit. His peractis ingruente hyeme, reduxit Ioãnes exercitũ, & ſtulta uanitate, de ſubactis & ad religionẽ adactis Barbaris triumphauit. Aeſtate uerò ſequẽti, matureſcentib. ſegetib. conuenit rurſus magnus Germanorũ & Bohemorum militum mercenariorũ numerus ad Cruciferos: & cõiunxerãt ſe cum eis Liuonienſes quoq; iã inde ab initio. Cum qb. copijs illi facto impetu in finitimas oras Poloniæ, Viſſegradũ Cuiauienſe & Naclũ arces ui, ſed non ſine magna ſtrage ſuorũ cœpe, & exuſſere. Nã Radeouiã noſtri cremarant, ne capta receptaculũ eſſet hoſtib. ad excurſiones. Apud Raciãzũ epiſcopi arcẽ diutiùs morati ſunt, & multos fortes uiros in oppugnatione eius arcis amiſerũt, q̃ à multis ea nauiter defendebatur. Ad extremum tñ ea quoq; potiti ſunt, adempto puteo, qui ſolus ijs qui in arce erant, aquam ſuppeditauerat. Itaq; ibi maiorem exercuêre crudelitatẽ in omne genus hominũ, ut uulnera ſua, cædẽq; ſuorũ ulciſcerẽt. Paucos de nobilitate cũ ira iam deferbuiſſet, uiuos ſeruarũt: in quib. erãt inſignes, Suẽtoslaus frater epiſcopi, & Vincẽtius Caſtellanus Starogrodẽſis. Quos oẽs epiſcopus quadringentis marcis pecuniæ redemit. Adhæc ut bona ſua recuperaret, pepigit idẽ cum Cruciferis, ut ſenos modò

dò groſſos annuos in iugera decimæ nomine, tã ipſe quàm ſacerdotes eius omnes de Pomeranienſib. agris acciperent. Qua re uehementer acciſi ſunt reditus Vuladislauienſis epiſcopæ. Tandem ubi aduentare Vuladislaum regem cum magnis copijs, & Vngarorũ, Auſtriorum atq; Lithuanorũ auxilijs Cruciferi accepere, omiſſa oppugnatione alienorũ, ad ſua defendenda redierunt.

Vuladislai regis cum exercitu ingreſſus in Pruſsiam.

Poſteaquã aũt hoſtium fines Vuladislaus attigit, exercitũ longè lateq; populationes in tractu Culmenſi iuſsit, nec ullũ crudelitatis genus ab iratis omiſſum eſt. In trãſmittẽdo Deruancia aliquantũ difficultatis fuit.

Deruanza.

Nam uada eius fluminis ripasq; Cruciferi caudicib. ac ſudib. per longũ ſpaciũ impedierãt: ipſiq; in ulteriore ripa caſtra metati, trãſire noſtros prohibebant. Rex facta ibi aliquot dierũ mora, inuentoq; uado liberiore ad moletrinam Lubiciam, cùm animaduerteret, quo ſe cunq; ipſe uerteret, hoſtem ſibi occurrere, delectas aliquot turmas occultè propè id uadum reliquit: ipſe cum cætero omni exercitu aduerſo ab eo loco itinere, uerſus Brodniciã ire pergit: conſequunt̃ hoſtes, nihil de fraude ſuſpicati.

Deruanciæ fluuij tranſitus.

Ibi noſtri ut iuſsi erant, è latebris prorumpentes, uadum præſidio uacuum ſuperant, fumoq; ſignũ dant ſuis. Quo uiſo, rex citato agmine retro unde ꝓfectus erat reuertitur, & fluuiũ traijcit. Grauiorib. utebant̃ equis hoſtes, itaq; nõ potuere tempori ad uadũ noſtris occurrere, aduẽtantiumq; uim ij, qui primi de noſtris trãſmiſerant, fortiter ſuſtinuere, donec omnis exercitus traiecit, & ad ordines redijt. Cruciferi inopinata re perculſi ceſſere noſtris pugnãdi copiã facientib. dilapſiq; in munitiones ſeſe recepere. Ibi uerò noſtri effuſè agros, pagosq; hoſtiles uaſtarunt, uillas, uicos, & ſuburbana munitiorum oppidorum, qualia ferè ſunt in eorum ditione, exuſſerũt. Deinde præmiſſa in Poloniam præda omni, Dobrinenſem orã ingreſsi ſunt: & arce Dobrinenſi tentata, cum eam, egregiè tutantib. Cruciferis, capere non poſſent, re infecta redeuntes, quicquid erat reliquum in Culmenſi tractu uſq; ad Oſſam amnem ferro & igni abſumpſere. Pruſsia ultra Oſſam, quæ iam Cruciferis parebat, erat reliqua. Quam cum noſtri in actam dimiſſuri non eſſe uiderentur, tunc demum Magiſter cum primoribus Cruciferorum, qui Grudenti ſiue Gruzanzi erant, de pace uel inducijs cum Vuladislao rege agere cœperunt.

Grudziendz.

Induciæ inter Polonos & Cruciferos.

Induciæ in annũ factæ, ea cõditione, ut Dobrinẽſem arcẽ atq; tractũ & Bydgoſtiã Cruciferi Vuladislao mox redderẽt. De Pomerania uerò Carolus Vngarorũ & Ioãnes Bohemorũ reges arbitri capti. Quanquã Carolum tunc aduerſus caſus unà cum uxore & liberis penè perculit.

Caroli Vngarorum regis periculum.

Felicianus enim quiſpiam de Zaachorum familia ſtricto gladio in cœnaculo ipſum adortus, ſed fruſtratus ictum, dextram modò eius leui ictu perſtrinxit. Reginæ quatuor digitos dextræ manus amputauit. Filios uerò pædagogi accurrentes obiectu corporũ ſuorum, ꝓtexere. Mox parricida à Ioanne Patocio nobili iuuene proſtratus, cõcurſu ſatellitũ regiorũ mẽbratim diſſectus eſt. De cauſa ſceleris uariãt authores. Nonnulli affectaſſe eum tyrannidẽ uolunt: alij ſtuprum Claræ ſorori ſuæ à Cazimiro reginæ fratre, ipſa conſcia & conciliatrice illatum, ulciſci eum uoluiſſe memorant.

Bazaradus Tranſalpinenſium Voieuoda uicit Carolum regem Vngarorum.

Nec ita multo poſt idem Carolus cum Bazarado Tranſalpinenſium Valachorũ palatino temerè bellũ intuliſſet, ab eo per dolum profligatus, uix cum paucis effugit. Rebus ita cum Cruciferis conſtitutis, reduxit Vuladislaus exercitum, auxiliaq; dimiſit. Liberati præſenti metu Cruciferi, minus iam pacem capere: nec Bohemũ ad arbitrandũ de Pomerania, ſicut cõuenerat, adducere, cũ Carolus rogatu Vuladislai præſtò eſſet. Paruo deinde momẽto, ut fit, ad renouandũ in ſequentẽ annũ, qui fuit 1331. bellũ impulſi ſunt.

1331. ann.

Chencinenſia comitia.

Checiny.

Comitia Vuladislaus rex æſtatis initio apud Chencinos habuit. In his cùm alia nõnulla de republ. ſalubriter de ampliſsimi conſilij ſententia conſtituit, tum ꝙ graue ſibi & periculoſum bellũ cum Cruciferis impendere nõ ignorabat, ætatẽq; ſuã ingraueſcentẽ, & uires magnis laborib. & aduerſis rebus attritas & afflictas conſiderabat, Cazimirum filium unum & uiginti años natũ maiori Poloniæ toti præfecit, ut fama nominis eius non tam facilè ſe Bohemi & Saxones cõmouerent: ad hæc ut in tuto is eſſet, ſi quid ſibi aduerſi in Pruſsico bello accideret.

Cazimirus regis Vuladislai filius maiori Poloniæ præfectus.

Grauiter tulit Vincentius Samotulius ſiue Pomeranius (utroq; enim modo cognominatus eſt) palatinus Poznanienſis, gente Nalencius, præfecturã illam ſibi ademptam eſſe, ignominiæ loco id ducens. Simul autem uerebatur, ne priuatas inuidiã & odio populari conflagraret, cum non uſquequaq; rectè iuſteq; magiſtratũ geſsiſſet: itaq; ira & metu peſsimis conſultoribus uſus, clam ad Magiſtrum Cruciferorum Marieburgũ profectus eſt.

Vincentius Samotulius tranſfugit ad Cruciferos.

Et cauſis aduentus ſui expoſitis, molienti ſua ſponte bellũ aduerſus Polonos facilè perſuaſit, ut in maiorem Poloniam expeditas copias mitteret, quòd ibi non modò magna præda potiri, ſed & munitiones pleraſq; & Cazimirum regis filium ſua ſuorumq́ue, opera facilè in poteſtatem poſſent redigere. Præfecti copijs Theodoricus Aldenburgius Marſalcus, &

Cruciferorum expeditio in maiorem Poloniam.

Otto Luterbergius, de ſententia Vincentij omnia facere iuſsi ſunt. Qui traiecta apud Toruniam Viſtula profecti, parum abfuit quin Breſte & Inouuladislauiam ex improuiſo caperent, ni citato curſu, armorumq́; & uexillorum forma ꝑditi ab ipſis uſq; portis cõcurſu noſtrorũ cũ ignominia ducẽtis amiſsis repulſi eſſent. Nec eis tũc uacabat oppugnationi oppidorũ inſiſtere, ad aliud lõge maius facinus ꝓfectis. Cuius pagẽdi ſpẽ oẽm in celeritate, noſtrorũq; ſecuritate ponebãt.

Slupcia incenſa.

Itaq; magnis & occultis itinerib. in maiorẽ Poloniã perueniunt: & capta primo impetu, exuſtaq; Slupcia Poznanienſis epiſcopi oppido, continuato itinere Pyſdros contendunt, in quo oppido Cazimirum eſſe didicerant:

Pyſdri capti et incenſi.

magnoq; impetu adorti oppidum non munitum, facile eo potiuntur. Sed euẽtus eorũ ſpei non reſpondit.

Cazimiri fuga.

Paulo em̃ antè Cazimirus de aduentu hoſtiũ factus certior, cum paucis comitib. oppido ſe eiecerat, & in proximã ſyluã receꝑat. Quamobrem irati Cruciferi, ac dolore amiſſę prędæ, cuius cauſa maximè uenerant, incenſi, omni crudelitate in oppidanos deſæuierunt: direptumq́; oppidum cum templis, & ſacris iuxtà prophanis rebus omnib. exuſſerũt. Deinde uiciniam omnem cis & trans Vartã ferro & igni depopulati ſunt. Atq; inde cum ingẽti præda retrò unde uenerant abiere. Probauit ea expeditione Vincentius fidem ſuam Cruciferis. Itaq; & tũc honorificè pro nauata opera muneratus eſt, & maiorib. promiſsis oneratus, in maiore precio deinceps apud eos eſſe cœpit, ſic ut eius arbitrio multa in eo bello gererentur.

Cruciferi in Poloniam rurſus.

Cum aũt maior militum numerus ex inferiore etiam Germania & è Liuonia ad eos confluxiſſet, rurſus eadem æſtate uexare Poloniam, qua parte intacta adhuc eorũ populationibus erat, ſtatuunt: eò ſcilicet adacturi Polonos cladib. domeſticis, ut ſibi ius omne in Pomerania, atq; aliquid etiã præterea lubẽtes concederent, pacemq́; redimerẽt. Profecti igitur cõpoſito & pacato agmine per Cuiauiam, quam reuertentes ſuę ditionis facere deſtinabãt, in Lencicienſem tractum inſultum faciunt, arcem ui capiũt & incẽdũt, pagos & oppida crudeliter uaſtant.

Lencicienſis arx capta & incenſa.

Caliſsienſis tractus uaſtatus.

Deinde in Caliſsienſem oram iter flectũt: qua omni ꝑuaſtata, oppido tñ potiti non ſunt, non ſine cæde inde reiecti. Vbi cum quinq; dies cõmorati, Ioannẽ Bohemorũ regem fruſtra expectaſſent, ꝓgreſsi longiùs populãdo, Gneznã, Znenã, Naclũ, Srodam, Pobediſcos, Clecicũ, Coſtrinũ oppida, ac circumiacentes pagos diripuerunt, & exuſſerunt, ne tẽplis quidem & monaſterijs, ſacriſq; rebus ſacrilegas manus abſtinentes.

Gnezna, Znena, Naclum, Sroda, Pobediſci, Clecicum, Coſtrinum oppida direpta, & incenſa.

Reliquias tamen diui Adalberti cupidè quæſitas, ſed occultatas à miniſtris templi, non inuenere. Hagecus memorat, regem Bohemorum hoc anno primùm in Langobardiam, mox aditis Gallijs contra Auſtrios magnis Vngarorum & Polonorum auxilijs adiutos, proſpero ubiq; ſucceſſu expeditionem feciſſe: inde Lucemburgum & in Gallias iterum profectum eſſe. Et quaſi hoc parum ſit, addit Ioannes Dubrauius epiſcopus Olomucenſis (cuius hiſtoriam Bohemicam latinè conſcriptã nunc primũ cũ hæc recognoſceremus, editam uidimus) tertiam quoq; cõtra Fridericũ Myſnenſem expeditionẽ inter duas ſuperiores interiectam.

Ioannis Dubraui epiſcopi Olomucenſis hiſtoria Bohemica.

Sed horũ fides penes authores eſto. Nos ad Cruciferos reuertamur. Qui deinde in Siradienſem tractum impetum fecerũt, & pari celeritate uniuerſam percurrentes, ferro & igni cuncta uaſtarunt.

Siradienſis tractus uaſtatus.

Siradia, Vneouia, Vartha, Stauus, & Schadecum arces & oppida incenſa.

Quo incendio Siradia, Vneouia, Vartha, Stauus, Schadecum oppida pleraq; cum arcibus conflagrarunt. Nec matronarum & uirginũ etiam Deo dicatarũ pudori uſq; parſum eſt. In direptione aũt Siradiẽſis monaſterij cum præſes ſodalitatis, quem Priorem uulgò uocant, Hermannum Elbingenſem commendatorem Elbingæ cognitum agnouiſſet, cędemq; innocentium hominum, qui eò cũ facultatib. ſuis cõfugerant, atq; direptionem monaſterij ſui ſupplex deprecaretur, Pruſsico uerbo, Nepreſt, quod eſt, non intelligo, ab eo reiectus eſt. Quaſi non ſatis eſſet re ipſa barbaro, niſi & lingua id profiteretur.

Nepreſt.

Caliſsia defenſa.

Ad Caliſsiam deinde expugnanda reuertẽre: ſed amiſsis nõnullis militibus, poſt paucos dies re infecta diſceſſere. Eſt enim permunitum id oppidum, nõ tam arte quidem, quàm ſitu & natura loci: nempe à Proſna flumine latiùs, ut in magna planicie, reſtagnante ambitum.

Caliſsiæ ſitus.

Coninum uaſtatum.

Hinc Coninenſe oppidum & territoriũ uaſtarũt. Porrò qui apud Nezamyslum lacum & Gluſsinum oppidum habitabãt, equeſtres pariter & agreſtes, munito loco ſe cum uxoribus, liberis, & familijs, cum gregib. & armentis, & cæteris facultatibus ſuis continebant: ductaq; foſſa ad ſeptem milliaria, & lacu in eam immiſſo, aditum ad ſe hoſtib. præcluſerant.

Cruciferorum ſtrages apud Nezamyslum lacum.

Qua re cognita Cruciferi, magnitudine prædæ allecti, tria millia equitum ad expugnandũ locum mittunt. Quibus uenientib. noſtri cum paucis turmis à rege ad huiuſmodi caſum ſubmiſsis ad aggerẽ intrepidè occurrunt: conſertoq; p̃lio, fuſos & impeditos ingenti ſtrage interficiũt, ita ut pauci admodũ manus noſtrorũ, longè agiliorib. equis utentium, effugerẽt: quin & alijs locis opportunis eos palantes & liberiùs prædas agẽtes noſtri excipiebãt atq; trucidabãt. Neq; em̃ lõgè Vladiſlaus

laus rex cũ nõ contẽnẽdis ſuorũ copijs aberat,ſed nuſq̃ certo loco figebat pedẽ,nec aude bat ꝑlio rẽ cõmittere:nõ ignarus,quantũ eſſet robur Germanicarũ phalangũ,& cataphra ctorũ equitũ.Diſcruciabat aũt ſumoperè,uidẽs patriã chariſsimã tam imaniter uaſtari, fla grãtes & fumãtes circũquaq̃ pagos & oppida,& innumerabilẽ penè hominũ omnis ge neris atq̃ ordinis multitudinẽ partim cęſam,partim captã.Augebat dolorẽ eius,φ neq̃ o pẽ ullã reb.ſuis tã calamitoſis afferre,neq̃ hoſtẽ ulciſci ꝓliue ſibi eſſe arbitrabaẽ. Cũ igiẽ inops conſilij,animũ in oẽs partes uerſaſſet,una tandem uia utriuſq̃ rei expediendæ ipſi ſe oſtendit,nimirum,ut Vincentium ſibi recõliaret:eiusq̃ proditione,uel circũueniret ho ſtes,uel conſilia eorum perturbaret. Intelligebat enim quantum in eo momenti Cruci feri ponerent.Itaque ſecretò per internuncios eum hortatur,ut afflictæ ac penè ꝑditæ pa triæ miſereaẽ,impunitatẽ admiſsi pollicẽs.Addit alia,q̃ ad flectendũ, pacandũq̃ eius ani mum ualitura eſſe iudicabat:nec malè ipſi conſiliũ hoc cecidit.Subijt enim animum Vin centij patrati ſceleris pœnitentia.Reputabat ſecum diligentius,quantã infamiæ ſempiter næ notã nomini ſuo, familiæq̃ inuſtam ad poſteros eſſet trãſmiſſurus.Itaq̃ ꝓditionis me moriã obliterare,& recẽti beneficio priorẽ iniuriam obſcurare ſtatuit:cõſtitutoq̃ tẽpore, nocte quadam,per ſpeciem exploratoris è caſtris Cruciferorum egreſſus,ad regem uenit, ueniam ſupplex petijt,& impetrauit. Deinde regem ad conſerendas cum hoſte manus a nimat. Docet in tanta multitudine plurimam eſſe fæcem hominum inermium & imbel lium. Si noſtri uiri eſſe pergerent, & in inopinantes impetum facerent,fore ut uel pertur batos opprimerẽt,uel certè fracta prima hoſtium acie,cęteri neq̃ uim noſtrorũ ſuſtinerẽt, & in fuga ſe inuicem impedirent. Sibi uerò eas partes ſumit, ut hoſtẽ ab omni ſuſpicione prælij auerſum fallat:ac deinde intentum in pugnã,à tergo cũ ſuis adortus,noua re pertur bet. His ita conſtitutis,in caſtra Cruciferorũ reuertiẽ,nihil à Polonis periculi ipſis eſſe renũ ciat:regẽ pauidũ & conſciũ uirium ſuarũ non diutius exercitũ tenere,ut laceſſere eos ſta tuiſſe. Qđ ubi accepe Cruciferi,ſublata ſpe ꝑlij,cum ſatis iã debacchati in Polonia eſſent, & ingentem prædam uix traherent,ad hæc imbrib.& frigorib.autumnalib.urgerentur,re uerti in Pruſsiam incipiunt. Et quoniam præda grauib.& impeditis,lentius progredi ne ceſſẽ erat,Ottonẽ Brundorfiũ cõmendatorẽ magnũ,& Ruſſum Plauiũ cum expeditiori parte copiarũ ad expugnandũ Breſte ex itinere p̃mittunt. Iam extremũ agmẽ ad Bleuum ſiue Ploſce pagũ prope Radeouiã peruenerat,ubi latè patẽs eſt planicies, ita ut opportu nior is locus ad prælũ eſſet noſtris,equitatu maximè ualentib.q̃ hoſti, cũ ſubito illuceſcẽ te die ij,q extremas ſeruabãt excubias,renũciant in caſtra,Polonorũ exercitũ adeſſe. Non creditũ eſt narrãtib. Vincẽtio maximè omnia ſibi exploratiora eſſe affirmãte, donec ſtrepi tus aduentantiũ,& hinnitus equorũ exaudiri cœptus eſt:nam cõſpectũ dẽſa nebula adi mebat:& tñ non credebãt noſtros,quos penitùs cõtempſerãt, rem uniuerſæ dimicationi cõmiſſuros:ſed abeuntiũ modo iter ſolitis adequitationib. & particularib.certaminib.im pedituros. Vbi uerò aciem ad dimicandũ inſtructã cum ſignis adeſſe ſenſere, tũc demum tumultuari,& ad arma cõclamare primores:perturbari re noua cætera multitudo, cũ uix armãdi ſe ſpaciũ haberẽt qui pridiana crapula & ebrietate grauati & ſopiti,claſsico exper gefacti erant,& ſemiſomnes,quid nam rei eſſet,alius alium percontarentur. Inſtructis tã dem utcunq̃ primis ordinib.in aciem ꝓdeunt:cathenisq̃ per baltheos primorum militũ immiſsis,ordines & phalangẽ colligãt,ne perrumpi & perturbari ab equitib.noſtris poſ ſet. Rex qa nebula caliginoſa incerta omnia reddiderat,parumper impetũ ſuorũ inhibuit, dum ea reſideret:atq̃ interim milites graui oratione ad pugnã incitauit: quæ huiuſmodi fuiſſe ferẽ. Non uos latet, milites, cum quib. nobis hoſtib. res ſit, nẽpe qui beneficiarij ſunt maiorũ noſtrorũ, acciti in hęc loca, & liberaliter inuitati, ut eis auxilio eſſẽt, cõtra uicinos barbaros: nũc ij ingrati & impij ꝓ maximis beneficijs parricidialia arma in nos cõuertẽre. Pomeraniã nobis ſurripuẽre uerius q̃ eripuẽre,itẽq̃ Cuiauiam penè oẽm:reliquę etiã in hiãt:neq̃ hoc ſatis illis eſt. Cernitis iam oẽm ferè Poloniã crudeliter ab eis uaſtatã,popula tos agros,incenſos pagos,euerſa oppida,aratores ueſtros ignominioſè necatos: parẽtes, coniuges,liberosq̃ ueſtros dulciſsimos uel cæſos,uel in fœdam & contumelioſam ſerui tutem abſtractos: quorũ quidem ploratus & eiulatus miſerabiles exaudire poteſtis. Ad ſunt enim propè,& proditi fidem ueſtram incuſant: implorarent, ſi uos adeſſe intellige rent. Quid ego commemorem profanata ac direpta tẽpla Dei Opt. Max. & monaſteria? abreptas ab ipſis aris & adytis ad inceſta ſtupra monachas? reſperſa ſanguine innocenti um hominum & ſacerdotum,qui pro ueſtra ſalute & incolumitate huius regni ſacra facie bant,ueneranda Chriſti Ieſu myſteria? Hæc uos pati poteſtis, milites? tam ferrei eſtis, ut

Phalanx & cataphracti Germanorum.

Vincentius Samotulius redit in gratiam cum rege.

Ploſce pagus clade Cruciferorum nobilis.

Vladiſlai regis ad milites concio.

Cruciferorum crudelitas & impietas.

uos ueſtrarum coniugum,ſororum,& filiarũ ad ſtupra truciũ Teuthonũ aſſentatarũ non miſereat? Tam duri,ut non paruorũ liberorum & fratrum ueſtrorum miſera conditione commoueamini:quos Germani milites cauponib.lanijs,coquis, & meretricib.in intima Germania in perpetuam ſeruitutem addicent? At ſacra quidem tam indignè,& cõtumelioſè attrectata ferre non debetis,acrius ac promptius pro his ſemper maiores ueſtri, quã pro liberis & coniugib.nedum pro facultatib.ſuis dimicarunt.Quid uerò? Creditis conſceleratos hoſtes malis noſtris iam ſatiatos,aut modũ ullum cupiditati & crudelitati ſuæ poſituros eſſe? Non facient profectò,niſi uos ſedib.ueſtris omninò ꝓpulerint, aut ſanguinẽ ueſtrum ꝑſus exſorbuerint,nomẽq; extirparint:nili uos fugit gentis imanitas, humanis hoſtijs olim deos placare ſolitæ.Sed ne ego uirtuti ueſtræ diffidere uideor, q uos tam diligenter in hoſtem tam trucem incitare inſtituerim:quaſi uerò nõ per me ſteterit hactenus,ne cum eo manus conſereretis.Fateor equidẽ,ad hanc uſq; diem obſtitiſſe me ſedulò uobis prælium flagitantibus,& uel hoſtium, uel ſi ita ſors tuliſſet, ueſtro ipſorum ſanguine patriæ flagrantus incendia reſtinguere cupientibus. Sed meliorib. rebus & minori diſcrimini uos ſeruaui,milites.Neq; enim ſemper apto marte bella gerenda eſſe exiſtimo. Arte doloq; utendum,ubi impar ſis uiribus.Plurimum etiam momenti habet temporum & locorum opportunitas.Ita ſępè maximos hoſtium exercitus à pauciorib.noſtris fuſos, ꝓfligatosq; reperiet,qui ueterũ reminiſci uolet.Nunc ita nobis inſtructa,expeditaq; ſunt omnia,ut diuina iuſtitia,quæ proculdubio fauebit iuſtiori cauſæ,& ueſtra uirtute fretus, confidam in manib.nos habere uictoriam,daturosq; nobis illicò perfidos & impios hoſtes condignas ſcelerum & audaciæ ſuæ pœnas. Primùm eñ certũ exploratũq; habeo, multitudine eos nobis præſtare,non uirib. Quanq; ne multitudine quidẽ iam ſuperant. Nuper eñ florem ipſum & robur exercitus ſui ad ſubigendam reliquam Cuiauiam pręmiſerunt.Fex ferè imbellis cum captiuis,ſarcinis,& impedimentis manſit. Neq; par illis nobiſcum dimicatio eſt.Illi enim mercede conducti ferè,& alienum bellum belligerãtes, & multorum ſcelerum ſibi cõſcij,minus ſtudij,minusq; animorũ ad prælium afferẽt. Vos pro ijs rebus quæcunq; ſunt chariſsimæ,& pro patria ipſa iuſta & pia arma ſumpſiſtis. Tũ autem ſecuri hi dudum,& ſoluta omni diſciplina militari,re noua & inexpectata conturbantur.Auditis enim clamorem illum diſſonum & inæqualem,timoris argumentum. Aſpicitis curſitationem trepidationemque ad ſigna concurrentium,imò ueriùs fugam circumſpectantium.Poſtremò ita nobis conſtitutum eſt,ut eos in pugnam intentos, ſi modò primũ ueſtrum impetum ſuſtinebunt,alius & inopinatus hoſtis à tergo inuadat. Vincentius is eſt palatinus quondam Poznanienſis,cuius ope & conſilio in primis nituntur. Is nãq; iuſtas iras ueſtras hoſtium capitib.placare,& nouis meritis priorem infamiam delere decreuit. Agite ergo milites,impigri & alacres pugnã capeſsite, totq; millia captiuorum fratrum,liberûm,coniugum,& aratorũ etiam ueſtrorum uindicare:cæſos ulciſcimini,fumantesq; adhuc pagos & uicos ueſtros inuiſo cruore reſpergite,imperium & libertatem ueſtram defendite:quæ utraq; in diſcrimen ueniunt, ſi quid fortè, quod omen Deus auertat,titubaueritis. Deniq; Deum piorum adiutorem, & ſcelerum atq; flagitiorum contaminatorumq; ſacrorum ſuorum, & religionis ſacroſanctæ ultorem inuocate. Hæc elocutus,ubi alacres & incitatis animis pugnam poſcentes aſpexit, & iam nebula reſidere cœperat,canere ſigna iuſsit.Prima de quinq; aulicorum acies, quæ erat firmiſsima,magno impetu & infeſtis animis in hoſtes inuehitur.Excipiunt illi qui contrà conſtituerant non impigrè.Deinde cæteræ acies concurrunt,præter ſubſidiarias.Pugnatur utrinq; ſumma contentione,neq; quisq; pedem referebat,& magis quiſq; ferire hoſtem q̃ ictũ declinare ſtudebat.Adeſt omnib.locis Vuladislaus ſuos animãs, & feſsis integros ſummittẽs, ipſe indefeſſus,q̃uis effœto & ſenili corpore. Ferueſcente aũt prælio, cũ Vincentius adhuc nuſq; appareret,ſubuereri iam rex cœperat,ne quẽ is dolũ necteret. Circũſpiciebãt & milites memores promiſſorũ regis:cũ ille à tergo hoſtium ſublato clamore cum ſuis impetum in extremos auerſos,quẽadmodũ cõuenerat,fecit. Ibi uerò turbari illi noua re perculſi,primi quoq; exaudito pòſt ſe clamore ac tumultu reſpicere, & ſciſcitari inter ſe, quidnã id eſſet.Inſtant noſtri acrius reſpectantibus & remiſsius pugnantibus. Nec mora,cæſis ducibus,totas acies ancipiti prælio perterrefactas conuertunt. Fit longè maior fugientium ſtrages,q̃ quæ dudum pugnantium fuerat.Adeò nanq; dolori,iracundiæq; Poloni indulgebant,ut neminem uiuum ſeruarent. Et iam plena uictoria potiti eſſe uidebant, cum ecce longo interuallo,utpote diſcuſsis iam prorſus nebulis, nouas copias hoſtium effuſo curſu aduenire adſpiciunt.Erant autem ij quos ad Breſte capiendũ præmiſſos eſſe

dixi-

diximus: qui certiores facti de noſtrorum aduentu, ſuppetias ſuis ueniebant. Ibi Vuladiſlaus captiuis aliquot nobilioribus cum præſidio retro amandatis, & paucis cohortatus milites, ne labori ſuccumberent, neu ſibi partam uictoriam eripi ſinerent, mox in uenientes impetum facit, ne quod eis clade ſuorum conterritis, & fugientium multitudine inter ordines ſeſe immiſcente perturbatis, colligendi ſeſe ſpacium daret. Nec par ſuperiori prælium illud fuit. Non enim uim noſtrorum recẽti uictoria ferocium hoſtes ſuſtinuere. Itaq; paruo negocio uertũtur in fugam. Nec tamen multi euadere potuẽre, graui armatura & longo curſu defatigatis equis pariter & militib. alioqui etiã laboris impatientib. Cæſa ſeruntur his duob. prælijs hoſtiũ ſupra uiginti millia. Tametſi Dlugoſſus quadraginta millia refert: de noſtris quingenti, uel ut apud alios reperio, triginta tantũ de promiſcua multitudine: ac duodecim de nobiliorib. cecidẽre. Inter quos inſignes fuẽre, Zegota Morauicius Cracouienſis, Criſtinus Oſtrouius Prendotæ Caſtellani Cracouienſis filius Sendomirienſis, ſigniferi, & Iacobus Suinſcius Caſtellanus Zarnouienſis. Tam paruo tam inſignis uictoria noſtris conſtitit. Caſtra hoſtium opulẽta capta ac direpta. Noſtri captiui ſoluti, ubi ingens fuit inter fratres, coniuges, neceſſarios, parẽtes & liberos mutuo ſibi quaſi poſtliminio redditos gratulatio. Dies quo hæc geſta ſunt, fuit uiceſimusſeptimus Septẽbris: qui dies trãslatis diui Stanislai oſsibus feſtus eſt apud Polonos. Et quoniam ad ueſperum ferè pugnatum erat, reliquum diei illius, & mox ſequens curandis & reficiendis corporib. data eſt. Poſtero die cæſorum quẽ dixi numerus recognitus & ſpolia lecta ſunt. Ibi rex obequitans, fortè conſpicatus eſt unum de ſuis, hominem equeſtris ordinis multis uulneribus debilitatum, reſupinato corpore iacentem, & ilia per uulnus effluentia manibus cohibentem: conuerſusq; ad comites, Quàm magnus hic eſt, inquit, huius uiri cruciatus. Reſpondit ille: Maiorem eſſe eius qui in eodẽ pago malũ uicinũ habeat, qualẽ ipſe expertus ſit. Rex, contrà, Bono, inquit, animo es. Iſtoc ego te malo liberabo, ſi uixeris. Et ſublatus, curatusq;, totum pagũ amoto malo uicino regia munificẽtia adeptus eſt, inſuper p̃clarũ uirtutis teſtimoniũ cõſecutus, ad poſteros trãſmiſit, ut ſtẽma eius familiæ, quæ tres haſtæ trãſuerſæ ſunt, Ielitorũ, hoc, eſt iliũ nomine appellet, cũ prius Kozierogi ab hirci cornib. diceret. Fuit aũt is Florianus cognomẽto Sari. Vincẽtius palatinus ob nauatam bene opã nõ modò impunitate donatus, uerùm etiã abrogata infamia, priſtino honori reſtitutus eſt. Sed nõ impunè tñ ei ceſsit hoſtes in patriã induxiſſe. Inſequẽti eñ anno conſpiratione nonnullorũ eqtum, quos ira & dolor amiſſarũ rerũ chariſsimarũ in eum ſtimulabat, interfectus eſt. Statuerat quidẽ Vuladislaus curſum illius uictoriæ mox p̃ſequi, ſed cum Bohemi cum Sileſijs ab ea cogitatione auerterunt. Qui cũ primũ cladis ſociorum nunciũ acceperunt, rati Vuladislaum poſt uictoriam illam in Pomeraniam, & in Cruciferorum ditionem ducturum eſſe exercitum, cum ſubitarijs copijs in maiorem Poloniam fecerunt inſultum, Poznaniamq; obſidere cœperunt, ut auerſo rege Vuladislao Cruciferi reſpirare poſſent. Quod cùm accepiſſet Vuladislaus, mutato conſilio, ad propulſandum nouum bellum cum uniuerſo exercitu contendit. Nec tamen hoſtem adeptus eſt. Nam is cognito Vuladislai aduentu, in Sileſiam præproperè ſe recepit. Nec eum tunc Vuladislaus p̃ſecutus eſt, quòd & hyems iam inſtabat, & quies danda erat militibus, ut uires in ſequentẽ æſtatem refocillarent. Ferunt quidem de Bohemis & Sileſijs apud Poznaniam cecidiſſe ſupra ſeptingentos, præter foſſores: qui in cuniculis opus faciebant. Aliquanto aliter narrat hæc Ioannes Dubrauius: & quidem nullo, quod ſciam, authore. Nempe Ioannem regem à Pruſsis euocatum in Pomeraniam primũ duxiſſe exercitũ, ut ea quæ Polonus ibi interceperat, Magiſtro reſtitueret. Quo facto, ad populandam Poloniã cum Pruſsis eum contendiſſe, ut ulciſceretur incommoda à Polonis circum Opauiam uaſtatis agris nuper data. Peruaſtatis aũt impunè circum Poznaniã agris, cũ nemo ipſi occurreret, Cracouiã obſediſſe: quaſi nõ longiùs ea abeſſet à Poznania, q̃ Olomucia à Cremeſirio, uel Vyſcouia. Et q̃uis fame premeretur exercitus eius, nõ prius tamen diſceſsiſſe ab obſidione, quã rex Polonus quadraginta millibus nummũm aureorum inducias ab eo redemit. Sic Dubrauius. Quæ quàm ſint uerisſimilia, cuiuis facilè eſt iudicare. Tentata eſt deinde pax inter Vuladislaũ & Cruciferos, Carolo & Ioanne arbitris. Quæ tamẽ nõ cõuenit, Cruciferis Pomeraniã non reddentib. Et paucis poſt diebus ij, cum è Germania nouis copijs aucti eſſent, Cuiauiã quatuordecim dieb. ad finẽ Nouẽbris populabũdi infeſtarũt. Nec multo poſt initio noui anni, nihil morati aſperitatẽ hyemis, iterũ, ſed maiore apparatu, in eandem Cuiauiam ingreſsi, Breſte oppidum obſederunt, rati fame ſe oppidanos ad deditionẽ cõpulſuros. Sed cũ fruſtrà tres ferè mẽſes in obſidione inſumpſiſſent, ea die, qua uniuerſus

Pugna inſtaurata. *Strages Teutonum.* *Vicinus malus.* *Bohemorum expeditio in Poloniam.* *Ioannes Dubrauius.* *Breſte obſeſſum & deditum.*

uerſus Chriſtianus orbis ſalutarem Chriſti Ieſu mortem anniuerſario ritu recolit, quę Paraſceue dicitur, ſumma ui oppidum oppugnant. Nec ſegnius noſtri defendunt. Verùm quatriduano labore defatigati, tandem quinto die oppidum dedunt. Alij ſeptimo obſidionis die deditum eſſe id oppidum memorant, cum die cœnę Domini hoſtes id obſidere cœpiſſent. Cruciferi impoſito ibi præſidio, ad Inouuladiſlauiam caſtra mouerunt, eãq; mox dedentib. oppidanis acceptã, præſidio itẽ munierũt. Progreſsi ulterius Gneſcouiam arcem oppugnant. Erat in ea Cazimirus dux Vuladiſlai fratris filius. Is igitur pactus cum hoſte, ut ſibi ſuiſq; res ſuas aſportare liceret, ipſe inſpectantib. & permittentib. Cruciferis, arcem incendit: & cũ miſerabile illo ſuo Cuiauienſis nobilitatis comitatu ad Vuladiſlaum regem profectus eſt. Ignobiliora deinde oppida Cruciferi facilè in poteſtatem ſuam redegêre. Pacoſſum arcem Albertus Coſcelecius, quæ clara familia eſt, palatinus Breſtenſis egregiè tutatus eſt, & non paruis incommodis hoſtes affecit. Vt autem Cuiauiæ ac Dobrinenſis oræ poſſeſsionem ſibi ſtabilirent Cruciferi, demoliti Breſte uetus, munitiore id loco condiderunt: & arces quaſdam in eo tractu cocto latere munierunt. Nam Vuladiſlaus maturas ſegetes & Vngarorum auxilia expectauit. Quę cùm conueniſſent, per Mazouiam in Culmenſem tractum infeſtum duxit exercitum. Et hoſtibus prælij ſuperioris euentu, pauidis & pugnam detrectantibus, uaſtare eorũ regionem longè, lateq; cœpit. Excitus autem quoquouerſus collucentibus pagorum, & uirorum ſuorum incendijs, cædibuſq; agreſtium Lutherus Magiſter decernere prælio cum rege cupiebat: uerùm commendatores temeritatem eius reprehenderunt. Itaq; meliore conſilio uſus, caduceatorem ad regem miſit: & cum æquas pacis conditiones accepturum ſe eſſe reciperet, facilè à credulo rege annuas inducias impetrauit. Quibus conſtitutis rex, ne nihil tantis copijs ſumptibuſq; dignum egiſſe uideretur, utq; Sileſios qui ſuperiore anno Poloniæ arma intentarant, ulciſceretur, in Sileſiam copias duxit. Ac nemine pugnandi copiam faciente, quinquaginta & amplius munitiones hoſtiũ cœpit, & incendit. Coſtenum, quod oppidum cum arce inter ſtagna & paludes ſitum, ualido hoſtium præſidio tenebatur, obſidione cinxit. Irridebant obſidionem noſtrorum ij qui erant in præſidio, fiſi uiribus ſuis, & ſitu arcis. Itaq; motus hac indignitate Cazimirus regis filius (aderat enim in exercitu) audacius cum ea manu, quam circum ſe habebat, ad mœnia progreſſus, ui expugnare munitionem adortus eſt. Quod conſpicatus reliquus exercitus, ducem ſecutus, non prius oppugnare arcem deſtitit, quàm ea per uim potitus eſt. Quo facto, mox oppidani ſeſe dedidêre. Sæuitum eſt autem in præſidiarios atrocius, quòd non pauci de noſtris in expugnatione ceciderant. Atq; ex eo tempore Coſtenum rurſus in poteſtate eſt Polonorum. Extremum id operum Vvladiſlai regis fuit. Reuerſus enim ab eo bello Cracouiam, donatiſq; ac dimiſsis auxiliarijs, languere cœpit. Ac ſenſim inualeſcente morbo, ubi imminere mortem ſibi ſenſit, ritu Chriſtiano ſacris myſterijs procurari ſe iuſsit, deinde admonitùs à ꝓximis, Cazimirũ filiũ ꝓcerib. aſsidentib. languida uoce commendauit, & ut eum poſt ſe regem crearent, rogauit. Ipſum uerò ad colendam iuſticiam & clementiam in ſuos, & ad perſequendos bello ingratos Cruciferos, recuperandaq; ea quæ illi à regno ſuo abſtraxerant, adhortatus eſt. Poſt hæc ad ſextum Idus Martias anno Chriſti 1333. inter ſuorum lamentantium manus animam exhalauit, & in baſilica Cracouienſi ad læuam aræ maximæ ſepultus eſt. Cuius extat monumentum. Fertur corpus eius pluribus poſt mortem diebus inſepultum, dum ſolennes exequiæ parantur, nihil putredinis aut tetri odoris contraxiſſe. Regnauit autem ab eo tempore, quo diademate cinctus eſt, annis tredecim & paulò amplius: princeps ſingulari patientia & manſuetudine animi præſtans, & adeuntibus perfacilis: ſtatura perbreui: cæterùm manu promptus, uirtute uerò tanta, & animi magnitudine uſque ad decrepitam ætatem uaria fortuna exercita, ut cùm maximis regibus rectè comparari poſsit. Ac eo quidem magis, quo turbulentius & mutilatius regnum accepit.

Inouuladiſlauia dedita.

Breſte nouum conditum.

Polonorum expeditio in Sileſiam.

Coſtenum captum.

1333. ann.

Vuladiſlai uirtutes.

DE

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER DVODECIMVS.

CAZIMIRVS SECVNDVS COGNOMENTO MAGNVS, REX.

IVSTIS funebribus Vvladiſlao ritè peractis, habita ſunt comitia Cracouiæ de creando nouo rege. Introducti legati Caroli regis Vngarorum, petierunt ut Cazimiro regnum poſt patrē mandaretur, auxilia ipſi contra quemuis hoſtem pollicētes. Et facilè ij quod poſtulabant impetrarunt, cū alioqui etiam omnium procerum pariter & equitum uolūtates eodem inclinarēt. De uxore noui regis ſcrupulus iniectus eſt: negabat enim Heduigis Cazimiri mater, ſe regina ſuperſtite eam coronari debere: tamen exorata à filio ceſsit: atq; ut iniectum ſcrupulū prſus demeret, Sandeciam antiquam ſecedens, diui Franciſci inſtitutum uitæ profeſſa eſt. Itaq; Cazimirus unà cum Anna uxore uiceſimaquinta die Aprilis, in baſilica Cracouienſi ab Ianislao archiepiſcopo ſolenni ritu inunctus, diadema accepit. Datus eſt autem ei iuuenilium conſiliorum moderator Iaſcus ſiue Ioānes Melſtinius Caſtellanus Cracouienſis, uir grauis & prudens, & amans reip. Et quoniam uidebat Cazimirus omnem penè Poloniam Cruciferorum armis, atq; domeſticis latrocinijs, quæ patre regnante impunitate increbuerant, attritam, domeſticis malis prius quā externis manus admouit. Et cum Cruciferis quidem inducias fecit, per quas perpetua pax, ſuprà memoratis Vngarorum & Bohemorum regibus arbitris, componeretur. Adiectum in pactis, ut Magiſter Cruciferorum Breſte oppidum Zemouito duci Mazouiorum Cirnenſium, aut Matthiæ Vuladislauienſi epiſcopo tenendum concederet, qui id pace firmata Cazimiro traderent: ſin minus coiſſet pax, Magiſtro redderent. uerùm in eo magiſter fidē non ſeruauit: nihilo tamen minus manſere induciæ: quibus durantibus diligenter ubiq; prædones & infeſtatores publicarum uiarū perquiſiti, exquiſitisq; ſupplicijs affecti ſunt. Neq; quicquam præterea memorabile eo & ſequenti anno in Polonia geſtum eſt, niſi q uiceſimatertia die Aprilis intra annum à coronatione regis ingens nix decidit: quæ cum quinq; dies duraſſet, præter omnium expectationem, ſingularem fertilitatem agris attulit. Inſequenti uerò anno, qui fuit 1335. tanta uis locuſtarum peruagata eſt, ut uolantes ſolis aſpectum hominibus adimerent: humi uerò ſtratæ equorum ungulas craſsitudine ſuperarent: quæ depaſtæ matureſcentes ſegetes, anguſtiorem annonam fecere. Nouembri uero menſe eiuſdem anni, pax inter Cazimirum & Cruciferos arbitrio Caroli & Ioannis regum Viſſegradi in Vngaria facta eſt, iniquior Cazimiro, quòd Ioannes homo callidus atq; diſertus ſatagens pro Cruciferis, Carolum in ſuam ſententiam adduxiſſet, aduocati magis q̄ arbitri functus officio: id quod deprehendere eſt ex eius ipſius literis ad Theodoricum Magiſtrum ſcriptis. Accepit tamen eam pacem Cazimirus, plus q̄ dignum erat quietis & ocij cupidus. Fuit autem in conditionibus, ut Cruciferi Pomeraniā cōcedente rege retinerent, atq; etiam Neſſouienſem arcem in Cuiauia ſupra Viſtulam, nēpe ut utrāq; ripā & naulum in poteſtate ſua haberent, eodem iure quo Culmenſem atq; Torunēſem tractū olim à maiorib. Cazimiri accepiſſent. Regi uerò Dobrinenſem & Cuiauiā relinquerēt, ne ea quidem portione excluſa, quæ ad Cazimirū ducem Zemouiti filiū pertinebat, regi redderent, ac decem millia florenorū pro damnis datis annumerarēt: etſi in decreto nulla fit mentio eius pecuniæ, ſed ex diplomate pontificio, quo cognitio controuerſiarum inter regem & Magiſtrum certis iudicib. poſtea cum non ſtarent pactis Cruciferi, delegata eſt, apparet, id quoq; conueniſſe. Profugis aūt utriuſq; partis ut liceret ad poſſeſsiones derelictas reuerti, uel uendere eas arbitratu ſuo. Impendia, damnaq; utrinq; cōpenſata. Dubrauius cum Hageco memorāt, inter ipſos quoq; reges Polonū & Bohemū Vngari arbitrio tunc pacta conueniſſe: ut Polonus Bohemo ius omne in Sileſia concederet: Bohemus uero ne regis Polonorum appellationem deinceps uſurparet, ac ius tributi à Polono rege exigendi ut remitteret, acceptis à Carolo quingentis libris auri puri puti. Ac de his qdē conditionib. cōſentiunt: de illa uerò diſſentiunt, q Dubrauius illud quoq; cōueniſſe ſcribit, ut Polonus Bohemo pecuniā debitā exolueret: Hagecus, cōtrà, uiginti

Comitia Cracouiæ.
Vngari oratores.
Heduigis regina in monaſterium ſeceßit.
Cazimirus cū uxore coronatur.
Ioannes Melſtinius moderator regis.
Induciæ cum Cruciferis.
Nix ſub finem Aprilis.
1335. anno. Locuſtæ.
Cazimirus rex in Vngariam profectus.
Pax inter Polonos & Cruciferos.
Pacta inter Bohemum & Polonum reges conuenta.
Bohemicorum ſcriptorum diſſenſio & temeritas.

millia

millia marcarum Polono à Bohemo numerata uult eſſe, ne quid iuris in Vvratislauienſi
ditione, & in omni Sileſia & Oppolienſi ſibi uendicaret. Addit idem ſocietatem tunc ab
omnib. trib. regib. contra Ludouicum Cæſarem initam eſſe: quod Dubrauius prætermi-
ſit: uultq; idem, & quidem ſolus, hæc omnia uiuente & præſente Loctico cõfecta eſſe. Ali-
quid fortaſsis horum tunc actum eſt. Cæterùm Sileſiam omnem tunc nõdum Bohemus
in ditionẽ ſuam redegerat. Tributum aũt illud unde aut qñ ipſi natum ſit in Polonia, non
poſſunt oſtendere iſti, ſi ultima cum primis aptè & conueniẽter uolunt cõtexere. Sed inte-

Cruciferi pactis conuentis cum Polono non ſteterunt.

grum ſit ſuum cuiq; iudiciũ. Soluto cõuentu, non tñ reddebãt ex decreto & pacto Cuia-
uiam ac Dobrinenſem Cruciferi Cazimiro, quamuis approbaſſet is ſententiam regũ ex
compromiſſo latam, niſi etiam diſertè unà cum ſenatu, nobilitate, & ciuitatibus, diploma-
tis & iureiurando dato Pomeraniam, Culmenſem, & Michalouienſem tractum a ſe & à
poſteris ſuis prorſus abdicaret. Quod cum ille ad ſenatũ & comitia retuliſſet, omnib. indi-
gna res uiſa, poſt tam iniquum arbitrium, nouas etiã durioresq; pacis leges ab hoſte per-
inde atq; à uictore ſibi ferri. Itaq; bellum malle, quam tam iniquam & ignominioſam pa-
cem. Cum autem de ratione belli gerendi conſultaretur, placuit non inferre bellum: ſed ſi
inferatur, propulſare atq; ad Pont. Max. primo quoq; tempore de ui & iniurijs Crucifero-

Legatus Cazimiri regis ad pontificem.

rum, ꝓpter religionẽ ad eius iuriſdictionẽ pertinentium, referre. Legatus ad eam rẽ curan-
dã miſſus Ioãnes Grotus Slupecius epiſcopus Cracoui. qui nequicq; inficientib. negotiũ
aduerſarijs, magna cura ac diligẽtia tandem perfecit apud Benedictũ eius nominis duo-

Delegati Papæ de controuerſijs Polonorum cum Cruciferis.

decimum Pontif. Max. ut is Galardum Titulenſem præpoſitum, & Petrum Geruaſium
Anicienſem canonicum legatos, & iudices ea de re in Poloniam & Pruſsiam mitteret:
qui Polono regi Cuiauiam ac Dobrinum reddi, & decem millia florenorum adiudicata
numerari à Cruciferis curarent: de cæteris uerò controuerſijs cognoſcerent. Cruciferi ue-

Ludouici Cæſaris interdictum.

rò ut prætextum aliquem iniuriæ, & neq; arbitrorum decreto, neq; põtificis mãdatis pa-
rendi haberent, perfecerunt apud Ludouicum Cæſarem, cui tunc neq; cum regibus neq;
cum pontifice conueniebat, ut is Magiſtro Theodorico Aldemburgio & uniuerſo or-
dini grauiſsima pœna adiecta interdiceret, ne cuiuſquam præcepto quicquã de ijs terris
quas ab imperio haberent, cuiq; concedant. néue apud ullos iudices de ijs diſceptẽt, præ-
ter aſſenſum ſuum. Cum aũt iudices à pontifice delegati Varſauiæ cognoſcẽdæ cauſæ ali-
quãdiu operam dediſſent, refutata friuola detrectatione & prouocatione Cruciferorũ, an-

1339. ann.

Decretum contra Cruciferos.

no Chriſti nati 1339 adiudicarunt Cazimiro & Polonis Pomeraniam, Cuiauiam, Do-
brinenſem, Culmenſem, & Michalouienſem ditionem. Cruciferos aũt ad centũ nonagin-
taquatuor millia & quingẽtas marcas Polonicas pro damnis datis, itemq; ad milleſexcen-
tas marcas impenſarum nomine condemnarunt: ad hæc ut ij templa & monaſteria in Po-

Cruciferi anathemate deuoti.

lonia, ſuperiore bello direpta & exuſta inſtaurarent. cumq; iudicata non facerent, anathe-
mate deuoti ſunt, & ſacris interdictum omnibus locis quæ in ditione eorum eſſent, & ad
quæ quiſpiam eorum perueniſſet. Interim annis aliquot quietę res fuerunt in Polonia, ni-

Lithuani Mazouiam uaſtarunt.

ſi ꝙ Lithuani crebris excurſionib. Mazouiam quãuis affinitate ducũ ſibi coniunctã depo-
pulati ſunt: tametſi non oẽs illæ excurſiones proſperè eis ceciderunt. nam anno 1337 cũ

1337. ann.

Lithuani Cechanouiam et Poltouiam diripuere.

direptis Cechanouia & Poltouia oppidis, cum copioſa prędа incompoſito agmine, ut ſo-
lent, reuerterentur, ingruentib. ex inopinato Mazouijs, cum trepidi mutuò ſe in traiectu

Narua fl.

Naruæ fluuij impellerent & impedirent, plurimos de ſuis partim cæſos, partim impetu &

Lithuani fuſi.

altitudine fluminis abſorptos, & prædam omnem amiſere. Ne cõtra Cruciferos quidem
ſatis proſpera fortuna tunc uſi ſunt. Libet autem inſigne quoddã facinus eorũ cõmemo-
rare. Cum Cruciferi Germanorũ quorundã principũ auxilijs adiuti, agros eorũ infeſtarẽt,
& arcem Pullen obſediſſent, Barbari qui erãt in p̃ſidio, deſperatione retinendæ arcis indu-

Lithuanorum facinus forte.

cti, pyram in medio accenderunt, & facultates, liberos, & uxores ſuas, ac ſeipſos ad extre-
mum in eam coniecerunt, ne uiui in poteſtatem hoſtiũ uenirent. Quid interim Cazimi-

Cazimiri regis ſtudia.

rus rex egerit, non conſtat: credibile tamen eſt eum ſtudia pacis, ad quæ factus erat, co-
luiſſe: arces & oppida muniuiſſe: leges partim nouas condidiſſe, partim ueteres emen-
daſſe, iudiciorum rationem correxiſſe: huius enim regis ea ſunt maximè opera in Po-

Cazimirus ſucceſſorem ſibi deſignauit regem Vngariæ.

lonia: quæ certè uno & altero anno perfecta non ſunt: ſed hæc pluribus perſequemur
inferius. Vnum quidem nunc eſt commemorandum, quod propriè huius temporis eſt:
quòd cum nullos ex Anna uxore mares liberos ſuſciperet, præter unam filiam, ſucceſſo-
rem ſibi in regno deſignauit, indictis ad eam rem comitijs Cracouiã ad VIII diem Maij

1339. ann.

anno Chriſti 1339. ubi re in conſultationem ſenatus poſita, quamuis alij Zemouitum,
alij Ianuſsium duces Mazouiorum, alij uerò Vuladislaum Oppolienſem mallent, quòd

omnes

omnes hi è uetuſta regum Poloniæ proſapia oriundi eſſent: peruicit tamen Cazimirus, ut omnium ſententiæ in Carolum regem Vngarorum ſororis ſuæ uirum, & filios eius inclinarent, refutatis aliorum qui diſſenſerant ſententijs, quòd diceret, Sileſios quidem defectione ad Bohemos, indignos ſeſe eo honore reddidiſſe: è Mazouijs autem nihil dignitatis & amplitudinis regno acceſſurum eſſe, cum ij ſtipendiarij ſocij, & uaſalli, ut uulgari uerbo utamur, Polonorum ſint. In neutris uerò ſatis fore uirium & præſidij contra hoſtes. Porrò Caroli filios Ludouicum & Stephanum præclaræ indolis iuuenes, matre Polona ortos, ac tanti regis filios amplificaturos eſſe regni maieſtatem: nec ei defuturas eſſe Vngarorum opes, ſiue ad defendendos, ſiue ad proferendos fines Poloniæ. Re confecta ex animi ſententia, conuentuq; dimiſſo, mox Viſſegradum in Vngariam ad Carolum ſe contulit Cazimirus, cum ſplendido procerum & equitum comitatu. Ibi fœdera inter uicinos duos populos renouata & confirmata ſunt, & pacta quædam cum rege & regijs filijs de ſententia totius conuentus Polonici inita. Eodem autem anno Cazimirus uxorem Annam amiſit mulierem luſibus, & choreis ſuprà modum deditam, & muſicos, qui uoce, flatu, & pulſu canendo eam oblectarent, quocunq; iter faceret, circũducere ſecũ ſolita. Sequentẽ annũ Ruſsia meridionalis ſubacta, & in prouinciæ formã redacta inſignẽ facit. Fuerat ea quidem olim in ditione regũ & principũ Polonorũ, quẽadmodũ ſuperiorib. libris expoſuimus, Boleslaorum maximè armis ſubiugata: ſed cũ ſuos tamen duces indulgentia noſtrorum haberet, pedetentim deinde iugum excuſsit eo potiſsimũ tẽpore quo Polonica reſp. multis imperijs diſcerpta, mox etiam ciuilib. atq; adeò parricidialib. bellis concuſſa ac euerſa propemodum, neq; ſpacium, neq; uires ad coërcẽdos rebelles Ruſſos habuit. Ad extremum paulò antè hæc tempora, in quib. nunc uerſamur, cum maſcula progenies Danielis regis liberorum, quorum ſumma erat in Ruſsis authoritas & potentia, defeciſſet, Lubartus Gedemini, Lithuanorum ducis filius, cum Vuladimirienſium ducis filiam uxorem duxiſſet, omni eo tractu Ruſsiæ, qui Lithuanis finitimus eſt, Ruſsis ducib. quorum propter multitudinem atq; diſcordias extenuatæ erant uires, uel deuictis, uel in deditionem acceptis, potitus eſt. Nam cætera Ruſsia, quæ ab Halicia & Leopoli in Poloniam uergit, in Boleslai, qui Troideni Cirnenſium Mazouiorum ducis filius fuit, deditionem cõceſsit, quòd ei Maria Ruſſa matre de genere ducũ Ruſſorũ, edito, legitima ſecũdum auũculos ſucceſsio deberi uideret. Nec tñ hic dominatus diuturnus ei manſit. Offenſi enim Ruſsi intemperantia eius, & ſororum, uxorum, filiarũq; ſuarũ ſtupris, ſiue grauiorib. exactionibus, ſiue ob magiſtratus externis mandatos, ſeu deniq; propter diuerſitatem religionis ſiue rituum, ueneno eum de medio ſuſtulêre. Quod ubi accepiſſet Cazimirus rex, ratus ueniſſe tempus, quo Ruſsiam maiorũ ſuorum negligentia amiſſam, facilè in poteſtatẽ ſuam poſſet redigere, ſubitario exercitu de aulico ſuo, procerumq; ſuorum comitatu coadunato ſtipatus, menſe Aprili magnis itinerib. in Ruſsiã cõtendit: Leopolim caput gentis circũſidit. Nec longum tẽpus interceſsit, cum ſeſe arcemq; ſuperiorem & inferiorem, atq; oppidum Ruſsi dedidêre: illud unum pacti, ut retinere ſibi ueteres religionis ritus liceret. Ingens uis auri, & argenti, gemmarum, præcioſarum ueſtium, & reliquæ ſupellectilis, uetuſta Ruſſorũ ducũ gaza, in ijs arcib. repta eſt: in qua inſignes erãt, duæ cruces aureę plurimis & precioſis gẽmis diſtinctæ, quarũ altera portionẽ ligni, in quo Chriſtus Ieſus pependit, incluſam habuit: quæ extat etiãnũ in Baſilica Cracoui. itẽq; duo diademata cum ſella, & ueſte auro gemmisq; rigente. Quã gazam Cazimirus reuertens in Poloniã ſecũ aſportauit, & arces ipſas, utpote ligneas concremauit, ne earum fiducia Ruſsi rebellarent, cum ipſe diſtrahere in præſidia earum copias ſuas exiguas, non ſatis tutũ ſibi, eſſe exiſtimaret. Tantiſper autem commoratus Cracouiæ, dum ex omni Polonia indicta expeditione uniuerſali, copiæ ad certum locũ conueniunt, rurſus cum ijs copijs ad ſubigendã reliq; Ruſsiã reuertit, inſtãte iam meſſe, nulloq; negotio Prẽmiſlia, Sanoco, Halicia, Trebouulia, Lubaſſouia, Tuſtano, cæteriſq; omnibus eius oræ munitionibus potitur, ita ut ad Cremenециam uſque arma circumferret. Quam tamen penes Narimunthouicium in ſequeſtro ad tempus eſſe paſſus eſt, ex pacto cum Iauunuta, Keyſtuto, Lubarto, ducib. Lithuanis affinib. ſuis Gedemini filijs, & nepotib. eiuſdẽ duob. Georgijs, Narimunthouicio & Coriathouicio, Olgerdi quoq; & Coriathi abſentium nomine id ratum fore promittentib. inito: Vuladimirienſem uerò, Lucenſem, Belſenſem, Chelmenſem, & Breſtẽſem ditiones ad biennium intactas eis reliquit. Cauebat aũt Cazimirus ne ſibi ad cætera impedimẽto eſſent. Hoc aũt pactũ paulò poſt, Iauunuta ſumo principe & maximo natu inter filios Gedemini ab Olgerdo & Keyſtuto fratrib. capto ac deiecto, Olgerdus, qui illi in principatu ſuc-

Cazimirus in Vngariã profectus.

Fœdera inter Vngaros & Polonos.

Anna regina muſicis & luſibus dedita.

Rußia Auſtralis quando à Polonis deficit.

Rußia à Lithuanis occupata.

Boleslaus Mazonius dux Ruſſorum.

Czirsk.

Boleslaus ueneno extinctus.

Cazimiri in Rußiam expeditio.

Leopolis Cazimiro dedita et incenſa.

Theſaurus Leopoli inuentus.

Rußia à Polonis ſubacta.

Polonorum fœdera cum Lubuanis.

Rußia quæ in Lubuanorum ditione fuit.

ſucceſsit, renouauit. Vbi recenſentur arces quas Lubartus in Volynia, quáſue Keyſtutus in Poleſenſi, ſiue Podlaſſenſi tractu retinebant: additur etiam, quód mutuam ſibi opem rex & Lubartus ferre debebant. Si quid autem controuerſiæ inter ipſos exoriretur, ut ea regis Vngari arbitrio decideretur. His ita geſtis rex conuentu Ruſſorum habito, in formam prouinciæ Ruſsiam à ſe ſubactam redegit, Palatinos, Caſtellanos, præfectos, iudices, & alios magiſtratus Polonorum more inſtituit, Ruſſosq́ue eodem cum Polonis iure eſſe iuſsit. Neque deinceps conſilio publico ea pars Ruſsiæ à Polonis deſciuit. Per hoc tempus Lithuani rurſus Mazouiam depopulati ſunt. Ianiſlaus uerò Archiepiſcopus Gneznenſis extrema ſenectute defunctus, ſucceſſorem accepit Iaroslaum Scotnicium, gente Bogorium. Nankerus quoque Vuratislauienſis epiſcopus religioſiſsimus & continentiſsimæ uitæ, ueneno, ut creditum eſt, extinctus, Prædislaum Pogorelecium gente Grimalium Bononiæ tunc ſtudijs doctrinæ uacantem ſucceſſorem accepit. Qui cum Ioanne Bohemorum rege de iniurijs eccleſiæ Vuratislauienſis pontifice Max. arbitro tráſegit. Vvratislauienſem quoque ſenatum nudis pedibus, & capitibus, diſcinctumq́; & pallijs depoſitis ad ſe uenientem, & ſatisfacientem deprecante Carolo Marchione Morauiæ in gratiam recepit: arſitq́; non multo pòſt tota Vuratislauia. Reuerſus à Ruſsico bello Cazimirus, cum luctum annuum poſt mortem Heduigis matris expleuiſſet, uxorem alterá duxit Adleidam, ſiue Heduigim, Henrici Heſſorum Landgrauij filiam cum dote duûm millium ſexagenorum Pragenſium (ſic enim in pactis ſcriptum eſt) promiſſa. Quæ cum eſſet deformior, mox eam deſpicatui habere cœpit, & concubinarum, quas pluribus in locis alebat, amoribus & illecebris captus atque faſcinatus ſegregatam à ſe in Zarnouecenſem arcem relegauit, quo maiore licentia libidinibus indulgeret. Anno ſequenti ad funus Caroli regis cohoneſtandum, conſolandamq́; ſororem in Vngariam profectus, mox ad uoluptates & libidines ſuas redijt. Quæ quidem ſic animum eius emollierunt atq́; dementarunt, ut paternorum præceptorum dignitatisq́; ſuæ oblitus, iniquas pacis conditiones à Cruciferis acciperet potius, quàm erepta ab his bello repeteret. Ad quod quidem gerendum ſatis uirium præſertim acceſsione Ruſsiæ habere uidebatur. Lite enim cum eis ad extremum perducta, quemadmodum ſuperiùs commemorauimus, cum ij diris deuoti, nihil tamen authoritate Pontificia mouerentur, ut iudicata facerent, facilè Cazimirus conceſsit petentibus, ut iure omni quodcunq́; ipſi à maioribus ſuis haberent in Pomerania, Culmenſi, Michalouienſi ditione, ſeſe, poſterosq́; ſuos iureiurando interpoſito, & literarum monumentis cōſignatis abdicaret: ac de ſigillo etiam, quo diplomata regia ſignātur, Pomeraniæ nomen eraderet, quo Cuiauiam ac Dobrinenſem ditionem ab eis reciperet. Itaq́; conſtituto cum Magiſtro Cruciferorum cōgreſſu Inouuladislauiæ ad uiceſimáſecundam diem menſis Iulij, comitia quoque ſuis indixit. Vbi abdicatio illa ſcriptis facta, Caliſsiæ uerò non modò regis, uerumetiam Zemouiti Viſnenſium, Zemouiti Cirneſiū, & Boleslai Plocenſium Mazouiorum ducum, procerum quorundam Polonorū, & primariarū ciuitatum, nempe Cracouienſis, Poznanienſis, Sendomirienſis, Sandecenſis, Caliſsienſis, Vvladislauienſis, & Breſtenſis diplomatis conſignata eſt. Epiſcopi uerò neq́; ut ſignarent, neque ut approbarent, adduci ulla ratione potuere. Quo robore animi utinam rex ac cæteri proceres fuiſſent. Annus autem quo hæc acta ſunt, fuit 1343. Tam damnoſa pace facta, recuperataq́; Cuiauiæ ac Dobrini poſſeſsione, Cazimirus reliquo eiuſdem æſtatis & autumni tempore, Henrico Zeganenſium duci magnis uiribus bellum intulit, ueritus ne Ioannes Bohemorum rex ſuppetias ei ueniret. Cauſa belli fuit, ut recuperaret Vuſchouenſe territorium, quod Teuthones Freiſtatenſe uocāt, ab Henrico duce Glogouienſi huius Henrici auo interceptum, & à maiore Polonia auulſum. Vbi ad oppidum uentum eſt, quaſſatis aliquot diebus, deiectisq́; muris, captum id eſt, nequicquam defendentibus Sileſiis. Quos capi rex iuſsit, & bona eorum militibus diripienda conceſsit: cæterum oppidanis parſum eſt. Inde progreſſus, Stinauiam cœpit, ac diruit, agrumq́; circumiacentem depopulatus eſt. Inde porrò ad Zeganum cum duceret exercitū, Henricus dux ſupplici legatione ad eum miſſa, ac deinde in caſtra ipſe cum fratribus ſuis, Conrado, Ioanne, & Præmislo uenire iuſſus, pacem æquiſsimis legibus impetrauit, Vvſchouenſis tantum territorij iure omni & uendicatione à ſe abdicata. Neq́; uerò ademit rex oppidanis Vuſchouenſibus ius cudendæ monetæ, quod à duce acceperant. Ita bellum illud paucis diebus ſolutum eſt. Collocauit autem eodem anno Cazimirus rex filiam ſuam Elizabetham à priore uxore ſuſceptam, in matrimonium Boguslao duci ulterioris Pomeraniæ ſiue Sczecinenſium, quos Germani Stetinenſes uocant. Societatemq́; cum eo & fratribus

eius

[Margin, cut off:] …ſi exequa… …m Polonis …r & prærogatiuis. …huani Mazouiam uaſtant. …slaus Archiepiſcopus Gneznenſis. …nkerus epiſcopus obijt. …atislauienſes ſupplices …iſcopo. …atislauiæ …ndium. …imiri libidines. …nouecia… …olus rex Vngarorum …tuus. …imiri regis …ſactio cum …ciferis. …3. ann. …imiri expeditio in Sileſiam. …chouia capta. …auia diruta. …cum Zeganenſi duce. …chouenſes …uerunt ius …endæ monetæ. …meranorum …um fœdus …Polono…

eius Barnimo & Varciſlao inijt his legibus, ut mutuam ſibi opem ferrent contra quoſuis hoſtes, nominatim autem contra Cruciferos, quoties opus eſſet, cum quadringentis galeatis, eoſq; intra menſem ex quo eſſent admoniti mitterent, uel ipſi adducerent: ac in ſua quidem ditione utriq; auxiliaribus commeatum & pabulum ſuppeditarēt, in hoſtico autem ſibi quiſq; proſpiceret: munitiones ab hoſtibus recuperatæ ut redderentur ei, cui ademptæ fuiſſent. Quæ uerò ad neutros prius pertinuiſſent, captæ inter ſocios diuiderētur: aut dato alteri dimidio precio, ab altero retinerentur. Hoc tunc primum fœdus Pomeranorum ducum cum Polonis fuit, non minus metu Cruciferorum, quàm affinitate conciliatum. Dos autem puellæ fuit uiginti millia ſexagenarum Pragenſium, præter cæteram ſuppellectilem & paraphernam, peramplam ſanè, & ſplendidam. Viciſsim autem Boguſlaus duûm millium ſexagenarum prouentus annuos nouę nuptę promiſit. Nuptiæ Poſnaniæ ſub finem Februarij ſequentis anni magna pompa celebratæ ſunt. Quo quidem anno magna uis locuſtarum ex Vngaria coorta, & mox ingentes Tartarorum copiæ in Ruſsiam & Poloniam inundauêre à Daſcone, quē rex Præmisliæ præfecerat, & Daniele Oſtrogio, & nōnullis alijs Ruſsis res nouas molientibus euocatæ. Nam ij nacti tempus, quo rex Cazimirus longiſsimè aberat Cruciferorum colloquijs, Sileſico bello & filię nuptijs occupatus, miſsis clam legatis, admonuêre Tartarorum principem ſiue Cęſarem, ne tributariam ſibi Ruſsiam à Polonis occupari pateretur: non defuturam ipſi fidem ſuam, operam'q; polliciti. Habebant autem ij inuiſum Polonorum imperium, cum quòd non libenter ferè externis parent homines, tum quòd ſectæ, ritibuſq; ſuis, ne callidè ſenſim abolerentur, metuebant. Videbāt enim multos de ſuis ad noſtros ritus, & ad Romanam, ſiue adeò catholicam eccleſiam ſe transferre, pluresq; in dies honoribus & alijs præmijs à rege oſtentatis inuitari. Ab his igitur exciti Tartari & adiuti, obiter tranſcurſa Ruſsia, in Poloniam magna ui contendunt. De quorum aduentu cum tempori Cazimirus à ſuis è Ruſsia certior factus eſſet, coacto celeriter exercitu, in Sendomirienſem tractum obuiam eis profectus, poſitis in ripa Viſtulæ ſtatiuis, tranſitu fluminis arcere eos ſatis habuit, non auſus cum longè maioribus copijs manus cōſerere. Eminus modò hinc baliſtis, illinc arcubus uelitatum eſt: in qua uelitatione, Albertus Palatinus Sendomirienſis, gente Habdancus, ſagitta ictus cecidit. Tartari fruſtrà tentato multis in locis tranſitu Viſtulæ, magno cū tumultu populabundi, & ferro atq; igni obuia quæq; uaſtantes, per Lublinēſem tractum retrò abiêre. Nec arcem Lublinenſem aliquot diebus oppugnatam, expugnare potuêre. Memorat Dlugoſſus hoc ipſo anno, Maſouios malè pugnaſſe apud Oleſniciam, ſiue Elſam, contra Sileſios. Sed quódnam id bellum fuerit, aut inter quos, aut quam ob rem excitatum, non reperio. Nec ſanè Maſouij confines uſquam ſunt Sileſijs. Contra Lithuanos quidem expeditionem Ioannes Bohemorum rex cum Carolo filio Marchione Morauię, & Ludouicus Vngarorum hyberno huius anni tempore magnis uiribus, ſed ſucceſſu nō ſatis pari apparatui, cum Cruciferis feciſſe memorantur. In ſequēti autem intulit Ioannes bellum Polonię, Zeganenſi, ut uidetur bello, cuius paulò antè meminimus, prouocatus. Ac tanto quidem ardore animi id fecit, ut cum ſenio, laboribuſq; confectus eſſet, ac alterum quoq; oculum iam amiſiſſet, tum deinde libenter ſe moriturum affirmaret, cum Cracouię muros manu uictrice palpaſſet. Sed eum ſpes ſua fefellit. Et uenit is quidem per Opauienſem, Ceſsinenſem, & Oſuencimenſem tractum in conſpectu Cracouię cum maximis Bohemorum, Sileſiorum, atque Teuthonum copijs, biduoq; apud Ciſinum pagum Abbatis Mogilenſis caſtra habuit. Sed noſtris neq; frumentari, neq; pabulari liberè eum ſinentibus, neq; tamen pugnandi copiam facientibus uexatus, ne in anguſtum redigeretur, ſiue commeatu, ut ſcribit Aeneas Syluius, deficiente, ſiue metu Vngaricorū auxiliorum Poloni à Ludouico nouo rege, Caroli filio & ſucceſſore miſſorum, ut uult Antonius Bonfinius, ſoluit obſidionem: bipartitoq; agmine, quo plura populationibus cōplecteretur, exercitum reuerti iuſsit: ipſe cum paruo comitatu præceſsit. Et unum quidē agmen uerſus Ilcuſſum, alterum autē uerſus Lelouiam abijt. Quod ubi didicêre noſtri ab exploratoribus bipartito, & ipſi hoſtes abeuntes concito curſu inſequūtur. Et hos quidē apud Bialam pagū, illos uerò apud Pogoniam adepti, utroſq; magno impetu à tergo adoriuntur, & re inopinata pauidos citò perturbant, & in fugam uertunt. Pauci famæ & honoris amantes reſumptis animis inſultum noſtrorū paulíſper ſuſtinuêre. Verùm ij quoq; paruo negotio, utpote pauci & perturbatis ordinibus fuſi, fugatiq; ſunt. Cecidêre in utroq; prę lio & fuga de primoribus Bohemis, Zagiz Pczſſek, & Aſſo de Stramberk: captus Hinco Dubius: multi præterea de inferioribus ordinibus cæſi, captiq;. Captiui Cazimiri iuſſu benignè curati ſunt: diu tamē captiuitatem pertulêre. Ioannes rex accepto à fugientibus ſuis cladis nuntio, mœſtus in Bohemiam redijt. Noſtri cum uictoria non contemnendam prædā reportarunt. Palma rei bene geſtæ Prendotæ Galeæ gente Odrouanſio data. Itaq;

Dos regiæ filiæ.

Locuſtæ in Polonia.

Tartarorum excurſio in Ruſsiam & Poloniam.

Albertus Palatinus Sendomirienſis à Tartaris occiſus.

Maſouiorum cum Sileſijs bellum.

Lithuania uexata ab Vngaris, & Bohemis, & Cruciferis.

Ioannes Cæcus rex Bohe. bellum infert Polonis.

Cracouiæ obſidio.

Bohemi profligati à Polonis.

Prendotâ Galeâ.

magnis præmijs & militari baltheo à Cazimiro is affectus eſt. Topori uerò Hinconis nomen, ab Hincone Bohemo capto deinceps uſurpare cœperunt. Annus quo hæc acta

An. 1345.

ſunt, fuit poſt Chriſtum natum 1345. Paulo aliter hæc narrat Hagecus. Vult enim ipſe non regias copias à Polonis profligatas eſſe: uerùm alias quaſdam, quas tunc proceres quidam Bohemi regi ſuo in auxiliũ adducebant. Exceſsiſſe tamen ſtatim Ioannem è Polonia magno incommodo accepto. Cauſam autem belli huius uult idem præbuiſſe Polonos, propterea quòd Opauienſem tractũ priores infeſtaſſent, dum Bohemo, qui Suid-

Suidnicienſiũ duci bellum illatum à Bohemis.

nicienſium ducem bello premebat, par pari referre ſtudent. Conatus eſt enim Ioannes rex Suidnicienſem ducem Boleslaum, Bernardi filium, qui unus inter duces Sileſiorum cum Polonis adhuc ſentiebat, ſubigere, oppugnauitque Suidniciam: ſed repulſus, inde

Landishuta amiſſa, & recuperata.

Landishutam cœpit: nec multò pòſt rurſus amiſit, cum Boleslaus armatos curribus, prætextu mercium deuectos, eò clàm immiſiſſet, præſidiumq; Bohemorum partim interfeciſſet, partim expuliſſet. Dlugoſſus, niſi fortè librarij hic error eſt, Suidnicienſium duci poſterius, quàm Polonis tunc bellum à Bohemis illatum eſſe uelle uidetur. Neutrum autem

Carolus Cæſar & rex Bohemorum.

bellum perſecutus eſt Ioannes, cùm ſtabiliendi Carolo filio imperij ſtudio, tum morte prępeditus. Principes electores Clemente ſexto Pont. Max. & Philippo Francorum rege admitentibus, filium ipſius Carolum Morauiæ Marchionem, Ludouico Cæſari uiuente

Ioan. Bohem. regis mors.

adhuc, ſed podagrico, ac diris deuoto, per id tempus ſuffecerunt. Nec diu poſtea uixit Ioannes. Nam cum Philippo Francorum regi affini ſuo ſuppetias contra Anglos iuiſſet, in-

Pragenſis Archiepiſcopus.

clinante ad Anglos uictoria, in aciem ſe produci iuſsit, ibiq; interfectus occubuit. Perfecit is apud Pont. Max. ut Pragæ deinceps eſſet Archiepiſcopus, qui ius haberet coronan-

Carolus rex Bohemorum.

di regis. Succeſsit autem Ioanni in regno Carolus filius Cæſar. Nec multò pòſt Ludouicus quoq; Cæſar perijt. Quo imperante, in pleriſque Italiæ urbibus noui tyranni extitère.

Ludouici Cæſaris mors.

Qui poſtea Ducum & Marchionum titulis, indulgentibus Pontificibus, ſeſe cohoneſtarunt. Per idem tempus Ludouicus rex Vngarorum exercitum, in quo multi Poloni mili-

Italiæ tyranni.

tarunt, duxit in Italiam, ut Andreæ fratris, Neapolitanorum regis mortem ulciſceretur.

Ludouici regis Vngarorũ expeditio in Italiam.

Nam cum Ioanna uxor, eademq; cognata ſtrangulauerat, & Philippum Tarentinũ principem, & ipſum cognatum, thori, regniq; conſortem fecerat. Quibus exactis, Ludouicus regnum in ſuam poteſtatem redegit. Nec multò pòſt, admittente Pont. Max. Ioanne id certo pacto reſtituit: illa uerò Auinionem urbem Narbonenſis prouinciæ pontifici in lo-

Ioanna regina Neapolitana ſcelesta & libidinoſiſſima.

co mercedis iure ſempiterno donauit: perfrictaq; ſemel fronte totam ſeſe libidinibus dedidit. Interim in Polonia nihil memorabile geſtũ eſſe proditur, præter leges in comitijs Viſlicienſibus ſcriptas: quibus Palatinorum & iudicum infinita poteſtas certis cancellis coërcita eſt, ut ne ex moribus aut è libidine ſua, ſed è ſcripto iure deinceps iudicarent. Cer-

Regnum Neapolit. Ioannæ conceſſu Ludouicus.

tæ etiam mercedes eis & alijs miniſtris iudiciorum conſtitutæ ſunt, ut ne quid prætereà à litigantibus exigeretur, mulctæq; quas iudices arbitratu ſuo dicebant & exigebant, definitæ. Ad hæc ſublatus mos barbarus, iuriurandi conceptis uerbis dandi, in quo ſi quis uerbo lapſus eſſet, atq; adeò titubaſſet, cauſa quauis iuſta, cadebat. Nec illud ſanè ſilentio

Auinio donatus Rom. Pont.

prætereundum eſt, quod eodem anno apud Cracouiam accidit. Nam cum conſcelerati quidam homines ſacrilega cupiditate adducti, ſanctiſsimum corpus Chriſti cum ferculo

Leges Cazimiri regis.

ſuo è templo omnium ſanctorum memoriæ dicato ſuffurati eſſent, atq; id ferculum non aureum, ut crediderunt, ſed æreum inauratum eſſe comperiſſent, apud Bubalum ſiue Ba-

Iuriſiurãdi barbarus mos ſublatus.

uolum pagum ſuburbanum, qui erat in ditione collegij baſilicæ Cracouienſis, in cœnoſam paludem id impiè & irreuerenter abiecerunt. Mox locus crebris ignibus atq; faculis dies, noctesq; aliquot perpetes colluſtratus eſt. Id miraculum cum ad epiſcopum perla-

Miraculum.

tum eſſet, neque cauſa tamen eius pateret, poſt indictum triduanum ieiunium, epiſcopus

Bauolus pagus.

eò cum ſolenni pompa ſacerdotum, & ſupplicationibus profectus eſt, repertumque ſanctiſsimum corpus ingenti cum ueneratione eò unde ſublatum erat, retulit. In eo uerò lo-

Cazimiria cũ templis condita.

co, ubi id repertum eſt Cazimirus in ſequenti anno auguſtum templum titulo Corporis Chriſti de coctis lateribus ædificauit: ſucceſſuque temporis peramplum ſpacium muro complexus nouum oppidum condidit, & Cazimiriam de ſuo nomine appellauit. In quo oppido manaſterium etiam aliud excitauit ſodalitati monachorum, ſiue eremitarum Au-

An. 1347.

guſtinenſium. Mortuus eſt eodem anno, qui fuit poſt Chriſtum natum 1347. Ioannes Grothus epiſcopus Cracouienſis. Qui præter uoluntatem Vuladiſlai regis Nankero ad Vratislauienſem epiſcopum propter iram & contumeliam eiuſdem regis tranſeunti, ſucceſſor datus erat. Ei uerò Petrus Falcouius gente Doliuius à collegio ſurrogatus eſt.

Petrus epiſc. Cracouienſis.

Qui cum regio nomine legationem obiret apud Pontificem Max. intra uertentem annum Auinione mortuus ſucceſſorem accepit à Pontifice Bozentam Iancouium, gente

Bozenta epiſc. Cracouienſis.

Roſeum, decanum Cracouienſem, qui comes ipſi fuit itineris. Fuit autem Grothus uir excelſi & cõſtantis animi, ita ut Cazimirum regem nouum oppidum Socolnicos prope

Scar-

Scarbimiriam condentem authoritate eccleſiaſtica, quemadmodum Dlugoſſus memorat, deſiſtere à cœpto cogeret, propterea quòd futurum erat, ut eo oppido condito Scarbimiria quæ eſt in ditione præpoſiti Scarbimirienſis deſereretur. Quin & patrocinium eiuſdem præpoſituræ, ut ita dicam, concedente rege, ſibi & ſucceſſoribus ſuis epiſcopis uendicauit. Sed paulò antè noſtram memoriam uir clariſsimus Eraſmus Ciolcus epiſcopus Plocenſis, id ſimul & cæterorum ferè omnium primorum in unaquaque eccleſia ſacerdotiorum patrocinium indulgentia Leonis decimi Pont. Max. in regiam poteſtatem redegit. Anno deinde 1349. fecit Cazimirus rex expeditionem in Ruſsiam ut eam quoque partem eius, quam Lubartus & Keiſtutus uſurpabant, regno ſuo adijceret. Magnaq; fœlicitate uſus una æſtate expugnatis arcibus Luſco, Vuladimiria, Breſte & Chelmo, ac cæteris in deditionem acceptis Volyniam omnem, Belzenſemq;, & Breſtenſem tractum in poteſtatem ſuam redegit: Ruſſos duces deditionem facientes retinere ſua iuſsit, primarijs modo munitionibus Polonos præfecit. Et quo certior, quietiorq; ipſi eſſet Ruſſiæ poſſeſsio, quoniam Vngarorum reges ad ſe eam pertinere antiquo iure, ſicuti ſuprà memorauimus, contendebant, cum Ludouico rege eius gentis, aſſentiente etiam Stephano fratre Ludouici duce Slauoniæ ac Dalmatiæ tranſegit, & contra Cruciferos ſocietatem inijt. Atque eundem Ludouicum certum ſibi ſucceſſorem in regno Polonorum deſignauit, ſi ipſe ſine maſculis liberis decederet. Quòd ſi Ludouicus quoque nullos maſculos liberos relinqueret, Ioannes Stephani fratres eius filius rex Polonorum eſſet. Miſit autem tunc Ludouicus matrem ſuam in Poloniam, ut ſuo nomine iuſiurandum à Polonis exigeret. Reuerſus autem à Ruſsica expeditione Cazimirus, & ſecundis rebus, laudibusq́ue hominum inſoleſcens, neque de libidinibus quicquam remiſit, ſed palam concubinas Opoſni & Creſſouiæ alebat: & cum à Bozenta epiſcopo Cracouienſi officij ſui admoneretur, non modò non reſipuit, ſed etiam ſubiectos ipſi homines in territorio Sendomirienſi per Ottonem Pilecium, gente Toporum, palatinum & præfectum eius loci, indebitis tributis & laboribus uexauit. Porrò cum his de rebus epiſcopi Poloni Pontifici Maximo indicaſſent, iſq; moneri eum ſuo nomine uellet, Martinus cognomento Bariſca, unus de uicarijs baſilicæ Cracouienſis, qui ſolus id facere auſus eſt, in profluentem Viſtulæ demergi ab eo iuſſus eſt: uerùm non diu ſcelus id diuina maieſtas inultum eſſe ſiuit: nam & rex diris deuotus eſt à Bozenta epiſcopo, & peſtis acerba, quam epidemiam Græci uocant, quaſi nos dicamus popularem, duobus illis annis Poloniam omnem peruaſit: tanta ui graſſata, ut pagos atque oppida hominibus uacua redderet. Ac initio quidem triduana febris ardens cum ſputo ſanguineo miſeros mortales paſſim abſumebat: deinde uerò in quintum prolata diem carbunculis & apoſtematibus enecabat. Quanquàm autem arcano id fiat Dei Optimi Max. iudicio, & ab hominum intelligentia abſtruſo, tamen non nouum, neque inuſitatum eſt, pro principum peccatis, ſubiectam eis multitudinem pœnas expendere. Nec Poloniam ſolùm ea tunc uexauit, ſed uniuerſum ferè orbem terrarum peruagata eſt. Creditum autem eſt uulgo, eam à Iudæis infectis ueneno fontibus effectam eſſe. Itaque exquiſitis ſupplicijs ij nullo neque ſexus, neque ætatis diſcrimine, per Italiam, Germaniam, & Gallias affecti, & facultatibus ſpoliati ſunt. Increbuêre tunc per uniuerſum ferè Chriſtianum orbem greges uirorum pariter ac mulierum nudis umbilico tenus corporibus obambulantium & flagellantium ſeſe, diuinamq́ue clementiam miſerabilibus uocibus implorantium, uexillis præeuntibus. Itaque in Poloniam quoque ij tunc uenêre ex Vngaria. Sed cùm ea ſiue religio, ſiue ſuperſtitio à flagitijs & prauis dogmatibus non penitùs immunis eſſe deprahenderetur, pœnis coërcita & extincta eſt. Neque tamen hic tunc malorum finis Poloniæ fuit. Quin ubi peſtis conquieuit, Lithuani ob ereptam ſiue præreptam Ruſsiam irritati, quamuis graui bello à Cruciferis, qui magna tunc habebant Germanorum & Gallorum auxilia, premerentur, tamen crebris excurſionibus Sendomirienſem tractum penè omnem uaſtarunt, fuſis, fugatiſq; noſtris, ſi qui fortè obijcere ſeſe ipſis auſi ſunt. Ruſsiæ quoque eam partem, quam dudum Lubarto Cazimirus eripuerat, Ruſsis fidem mutantibus, & præſidia Polonorum eijcientibus, in poteſtatem ſuam redegerunt. Vuladimiria, Chelma, Belzo, & Breſte, quam arcem Cazimirus cocto latere munierat, per deditionem potiti. Vnde liberius finitimam oram Poloniæ populabantur. Habet enim Breſte ſitum uerſus Poloniam Bugo flumine nauigabili, & paludibus permunitum. Inde ad Leopolim excurrentes, cum utramque arcem nouis muris & præſidio Polonorum munitam eſſe cognouiſſent, non tentata oppugnatione, circumiacentem oram omnem ferro & igni fœdè uaſtarunt. His tot, tantiſq́ue detrimentis excitus tandem Cazimirus anno Chriſti milleſimo, trecenteſimo, quinqua-

Scarbimirienſ. præpoſitura.
Eraſ. Ciolcus epiſc. Plocenſis.
An. 1349.
Ruſsicum bellum.
Volynia, Belzenſis, Chelmenſis & Breſtenſis prouinciæ à Cazimiro rege ſubactæ.
Cazimiri tranſactio de Ruſsia cum Vngaris.
Ludouicus rex Polonorum deſignatur.
Poloni iurarunt in uerba Ludouici regis.
Cazimiri flagitia & ſcelus in præsbyterum.
Opoſnum. Creſſouiæ.
Mart. Bariſca demerſus iuſſu Cazimiri.
Cazimirus iterum excommunicatus ab epiſcopo.
Peſtis in Polonia.
Iudæi trucidati.
Flagellantes ſeſe.
Lithuani Sendomirienſem tractum uaſtarunt.
Ruſsi à Polonis ad Lithuanos defecêre.
Belzo.
Bugus fluuius.
Leopolis munita à Cazimiro.
An. 1351.

geſimo primo, comparatis magnis copijs unà cum Ludouico Vngarorum rege in Ruſſiam rurſus expeditionem fecit, uictiſque leui prælio Lithuanis, ac duce eorum Lubarto (quanquam uariat Dlugoſſus, & Keiſtutum hoc loco, non Lubartum nominat) capto, arcem, tractumque omnem Vuladimirienſem recepit, exercitumque dimiſit hyeme appetente ſiue adeò remittente, ut uult Bonfinius. Nam is hyeme congelatis paludibus lacubus & fluminibus, & non in Ruſsia, ſed in Lithuania bellum hoc geſtum eſſe memorat. Lubartus autem, cum religionem Chriſtianam ſuſcepturum ſe eſſe unà cum cæteris fratribus deieraret, non ita multò pòſt è captiuitate euaſit. Verùm dimiſſus'ne à rege, an cum negligentius aſſeruaretur: cuſtodias fruſtratus, non ſatis liquet. Fidem certè feſellit, fœduſque ictum ſtatim rupit. Vnde fit uerisſimile, dimiſſum eſſe icto fœdere, ut alibi Dlugoſſo placet. Ingreſſus autem cum tumultuaria manu in Ruſsiam & Vuladimiriam ex improuiſo adortus, in ſuam poteſtatem redegit, direptámque incendit. Atque ita omnem illum tractum Ruſsiæ dudum à Cazimiro ſibi ereptum, recuperauit. Haliciam quidem hic Dlugoſſus memorare uidetur pro Vuladimiria. Sed librarij fortaſsis id mendum eſt. Longisſimè enim abeſt Lithuanis Halicia, confinis Vngariæ & Valachiæ. Et repetitam quidem eſſe bello poſthac à Polonis Vuladimiriam, inferius idem Dlugoſſus refert. Quando uerò eam amiſerint, poſteaquàm ſemel ea tunc potiti ſunt, alibi non prodit. Infeſtarunt deinde ijdem Lithuani Sendomirienſem tractum uſque ad Zauichoſtum. Nec deerant de noſtris, qui ſe barbaris duces ad uaſtandam patriam præberent. Inter quos inſignes erant, Petrus Pſonca, gente Ianinus, & Otto Sceecarouicius, de Topororum familia: qui locorum & rerum periti, clàm excurſiones Lithuanorum dirigebant, & noſtrorum conſilia ipſis prodebant, ac ſicubi cauendæ eſſent inſidiæ, aut uis noſtrorum, præmonebant. Fortè autem accidit, ut Petrus à barbaris, in interiorem Poloniam excurrere deſtinantibus ad exploranda uada Viſtulæ præmitteretur: inuentum autem uadum infixis in alueo fluuij prælongis ſtipitibus notauit, & renuntiatum Lithuanis redijt. Paulò pòſt cum piſcatores ad eum locum nauiculis aduecti, animaduertiſſent, id quod erat ſuſpicati, euulſos ſtipites non longè in profundiori & uorticoſo flumine infixerunt. Nocte intempeſta Lithuani, quo faciliùs noſtros fallerent, & incautos trans flumen opprimerent, ad Viſtulam uenientes, ſecundum ſigna, monſtrante Petro, trajicere incipiunt, & non pauci qui primi agmine in flumen ſe præcipitauerant, eius altitudine & uorticibus abſorpti unà cum equis perierunt. Id ubi duces animaduertêre, dolum ſub eſſe rati, Petrum uti proditorem in ripa capite plexerunt: maioréſque inſidias ueriti, interdiu latitantes, nocturnis itineribus receſſerunt. Fertur autem poſtea Iagello, cum eſſet rex factus, tàm Petri, quàm Ottonis bona propter proditionem illam confiſcaſſe. Ac Sceecarouice quidem uix extremo tandem uitæ tempore magnis procerum precibus exoratus, Zachcæ Tarlonı Ottonis nepoti reddidiſſe. Criſlonouum uerò quod Petri fuiſſet, Lublinenſi præfecturæ adiunxiſſe. Tartari quoque per idem tempus ab Olgerdo euocati, Ruſsiam interiorem, quæ Podolia dicitur, quæ & ipſa in Cazimiri regis ditione iam erat, depopulati ſunt. His tot, tantiſq; calamitatibus admonitus Cazimirus, tandem admiſſum in ſacerdote necando ſcelus lachrymis, & auſteriore uita expiare inſtituit, miſſoque Albrico Cancellario Dobrinenſi abſolutus, & ſocietati eccleſiaſticæ à Clemente ſexto Pontifice Maximo reconciliatus eſt. Simul autem impetrauit, ut ſibi decima decimarum ab uniuerſo ordine eccleſiaſtico totius Poloniæ quadriennio in ſubſidium aduerſus barbaros Lithuanos atque Tartaros conferretur: Itémque ne Vuratiſlauienſis eccleſia à Gneſnenſis Archiepiſcopi iuriſdictione abſtracta, Pragenſi, quemadmodum contendebat Carolus Imperator & rex Bohemorum, addiceretur. Reſtituit autem tunc Cazimirus eccleſiæ Cracouienſi immunitatem ademptam, cùm quæ ad adſcriptitios eorum & agreſtes pertinebat, tum quæ ad conuectionem & uenditionem decimarum, rapinaſq; coercendas: Adhæc poſſeſsiones & prædia Radlouienſia, Vſuenſia, cæteráque in regione ſubmontana, quæ per uim occupârat epiſcopo reddidit. Quarum rerum extant adhuc eius diplomata in baſilica Cracouienſi. Condidit etiam complura templa, partim cocto latere, partim ſecto, quadróque lapide, in quibus ſunt, Sendomirienſe, Viſlicenſe, Sidlouienſe, Stobinicenſe, Sagoſcenſe, & Gargouienſe. Multáque præterea ad placandam diuini numinis iram pia & præclara opera tunc ædidit. Extat in archiuio regio conſpiratio, ſiue confœderatio nobilitatis maioris Poloniæ contra quemlibet hominem, excepto rege, anno Chriſti milleſimo, triceſimo, quinquageſimo ſecundo, facta & conſcripta, atque uno & uiginti ſignis conſignata, à qua excluduntur furti & latrocinij publici rei. Promittunt autem ſe non prohibituros, quòminus pecudes & iumenta ſua pignerentur. Quòd ſi regem uel præfectum non exorauerint,

…uſſicum bellum. *…ubartus dux …ptus & elapſus.* *…uſsia à Lithuanis recepta.* *…ithuani Sendomirienſem agrum populantur.* *…onca & Sceccarouicius proditores.* *…ſectorum …ſus.* *…etrus Pſonca proditor iugulatus.* *…roditorum bona confiſcata.* *…artari Podoliam populati.* *…zimirus abſolutus.* *…ecima decimarū regi donata à pontifice.* *…leſiaſtica …ratiſlauienſis diœceſeos.* *…cimarū conuectio & uenditio.* *…adlouienſia, Vſuenſia reddita epiſcopo.* *…pla à Cazimiro condita.* *…ionū Polonorū conſpiratio.*

rint, ſolituros quicquid id fuerit, propter quod pigneratio facta erit. Vnde autem nata ſit, & quid ſibi uoluerit, quóue pertinuerit ea conſpiratio non liquet, niſi quod iniurijs forte & aſperitate præfecti regij expreſſa eſſe uideri poteſt. Inde quietæ res domi, ſonſque complures annos fuere. Cæterum Pruſsiam Lithuani crebris excurſionibus infeſtarunt. Per quod tempus Polonia pacis artibus magna cura, ſtudióque regis effloruit, & non exigua ciuilitatis & elegantiæ incrementa accepit. Quæ priuſquam exponimus, libet rem miraculi loco habitam, quæ tunc in Polonia accidit, non præterire. Anno Christi milleſimo, tricenteſimo, quinquageſimo tertio, cum Martius, Aprilis, & Maius, ultra medium uerno ac penè æſtiuo calore ad calamos & ariſtas ſegetes perduxiſſent, coorto de repentè acri frigore & gelu, nix duos cubitos alta terram operuit, & in ſextum uſque diem durauit. Qua ſoluta poſtea cum corruptas eſſe ſegetes omnes exiſtimarent tanta præter ſpem ubertas frugum, quanta uix unquam aliàs, fuit. Anno deinde milleſimo, tricenteſimo, quingenteſimo quinto, miſsi ad Ludouicum regem Vngarorum legati nomine totius Poloniæ retulerunt diploma eius, quo is recipit, nunquam ſe, neque poſteros ſuos, ullum tributum aut exactionem, ulli ordini Polonorum, neque ſacro, neque profano imperaturos, neque iter facientes oneri cuiquàm omninò futuros. Præterea damna ac detrimenta in expeditionibus quæ fiunt ultra fines, accepta, omnibus exoluturos. Acceſsit eodem anno Maſouia ad ſocietatem cæteræ Poloniæ, & regiæ autoritati ſeſe ſubdidit. Quod ut planius fiat, paulò altiùs quædam de Maſouiorum ducibus repetenda, ac de profundis tenebris, quantum licebit, eruenda ſunt. Conradus & Boleſlaus, de quibus in Boleſlao Pudico multa commemorauimus, Zemouiti ducis Maſouiorum filij fuere. Ex his Conradus cum ſine liberis deceſsiſſet, Boleſlaum fratrem hæredem reliquit. Is porrò è Preiſlaua Ruſſa, ſiue Lithuana priore uxore duos filios Zemouitum & Troidenum, è Bohema uerò Vanconem ſiue Venceſlaum ſuſcepit. Hi poſt mortem patris Maſouiam ita inter ſe partiti ſunt, ut Zemouito Cirſcum, Raua, Liuum, Goſtininum : Troideno Varſauia, Sochaſſouia, Viskitki, Cechanouia, Nouigrodum, & Nouiduorum : Vanconi uerò Plocenſis tractus cederet. Ex his Zemouitus unicum ſui nominis filium ſucceſſorem reliquit, de quo mox plura dicemus. De Troideno Boleslaus & Cazimirus nati ſunt : quorum Boleslaus Ruſsiæ principatum adeptus, quemadmodum ſuperius expoſuimus, ueneno extinctus eſt : Cazimirus uerò patri ſucceſsit. Porrò Vanconi unicus itidem filius Boleslaus hæres fuit. Atque hi omnes ſocij, & ut ita dicam, feudatarij regis Cazimiri fuere : quanquàm non comperiò, ſua'ne ſponte regis autoritatem ſecuti, an ui ſubacti ſint. Illud quidem in pactis fuiſſe conſtat, ut ſi quis eorum nullos mares liberos reliquiſſet, ei rex hæres eſſet. Itaque cùm primus omnium Boleslaus Plocenſis orbus uita deceſsiſſet, Cazimirus rex hæreditatem adijt, arcemque Plocenſem cocto latere muniuit : nec multò poſt duobus millibus marcarum pecuniæ à Cazimiro duce mutuò acceptis, eam ipſam arcem hypothecæ nomine ipſi addixit. Neque tamen diu ſuperſtes is ipſe dux Cazimirus fuit. Anno enim milleſimo, tricenteſimo, quinquageſimo quarto, extremum uitæ clauſit diem, nullis & ipſe relictis liberis. Quocirca Cazimirus rex & Ploſcum, & ditionem eius omnem in ſuam redegit poteſtatem. Supererat Zemouitus, qui ſibi legitimam ſucceſsionem ſecundum fratres patrueles uendicabat. Veritus autem rex, ne is ad Bohemos, uel ad Cruciferos deficeret, fraternámque hæreditatem bello repeteret, ita cum eo conſtituit, ut ei totius Maſouiæ dominatum traderet, dummodo ille non hæreditario iure, ſed regia munificentia, & in feudum, ut uocant, ſe eum habere, regiſque maieſtatem ſe cum poſteris ſuis comiter conſeruaturum, & contra quoſuis hoſtes barbaros iuxta atque Chriſtianos auxilio ſemper Polonis affuturum, neque cum quoquàm fœdus ullum inconſulto rege ſanciturum, ſolenni ritu & iureiurando profiteretur. Cui rei dies dicta eſt Caliſsiæ ad ſextum Calend. Ianuarij, anno Chriſti milleſimo, trecenteſimo, quinquageſimo quinto. Itaque uenit eò ad regem ex condicto Zemouitus cum Nicolao Plocenſi epiſcopo, & magna caterua procerum & equitum Maſouiorum, & publicè uexillum ad pedes regis proiecit, & in uerba eius, poſterorumque regum Poloniæ iurauit. Ad hæc diplomate ſubiectionem ſuam teſtatus eſt : cuius diplomatis exemplum extat apud Dlugoſſum, ex archiuio regio deſcriptum. Quo illud etiam cautum eſt, ut illa duo millia à Cazimiro duce in mutuum accepta, rex nemini ſolueret : Plocenſem autem tractum omnem, quoad uiueret, retineret, ſecundum mortem regis in ditionem Zemouiti is unà cum Viſſegrado & Plonſco eodem iure quo cætera recideret. Quoniam autem Elizabetha Vanconis quondam uxor, tunc uerò uidua, pleraque mariti ſui bona dotis nomine retinebat, ita de ijs cum Zemouito rex tranſegit, ut poſt mortem uiduæ ea quidem quæ cis Viſtulam erant

An. 1353. *Nix & gelu poſt medium Maium.*

An. 1355.

Maſouiorum ducum genealogis.

Maſouiæ diuiſio.

Ploſcum muni tum.

Pactum cum Venceslai uxore.

Zemouito,ea uerò quæ ultra flumen,ſibi primum,ac poſt ſuam demum mortem Zemouito cederent. Hæc tunc ſic acta atque tranſacta ſunt. Interceſſère tamen pòſt inter hos principes nonnullæ bonorum commutationes.Facit quidem Dlugoſſus & alterius Zemouiti Viznenſium ducis,qui anno milleſimo,trecenteſimo,quadrageſimo quinto mortuus ſit,mentionem: itemque Ianuſsij ducis Maſouiæ:ſed undénam ij orti ſint,aut quem hæredem Zemouitus hic reliquerit,quámue partem Maſouiæ Ianuſsius obtinuerit, quando mortuus ſit,quem denique ſucceſſorem habuerit,neque ille prodidit,neque ego inuenio:niſi fortè Zemouiti ſenioris filij hi fuère, anticipatis temporibus à Dlugoſſo, quod in pleriſque alijs etiam feciſſe eum deprǽhendimus, in hunc locum conie͏cti. Verùm de his ſuis locis uidebimus:nunc ad Cazimirum regem reuertamur. Qui cum Poloniam atque Ruſsiam partim bellis ſuperioribus & excurſionibus barbarorum,partim peſtilentia exinanitam, minus cultam, minuſqúe populoſam eſſe cerneret, Teuthonici generis hominibus,ſiue accitis,ſiue ultrò uenientibus agros attribuit: quorum non exiguę reliquię in ſubmontana & Vngaris finitima regione,& Ruſsia in hodiernum uſque diem manent, utentes lingua craſsiore ac non diſsimili ei qua in Sileſia & Pruſsia uulgò utuntur:eorum cura & opera Polonia frequentari & cultior eſſe pagis & oppidis cœpit. Sunt enim frugaliores ac diligentiores in re paranda ac tuenda quàm Poloni,& lautius habitant: ita ut facile etiamnum appareat per pagos & oppida iter facientibus, ubi illi, ubi'ue Poloni habitent: uidemuſquê ruere muros oppidorum quorundam ab illis, quod uel nomina teſtificantur, conditorum, poſteaquàm à Polonis habitantur, & adminiſtrantur. Fuit autem in eos, Teuthonas inquam, & in cæteros oppidanos & agreſtes propenſior & indulgentior Cazimirus: nec eos grauioribus laboribus, uel exactionibus, aut ullis iniurijs præfectorum ſuorum, ſiue adeò procerum atque nobilitatis premi paſſus eſt, animaduertendo in eos,qui aliquid eiuſcemodi auſi eſſent,ita ut uulgò ruſticorum, ſiue plebeiorum rex uocaretur. Nec ipſos modò Teuthonas iure ſuo Saxonico,ſiue Magdeburgenſi uti permiſit: ſed ſuis quoque Polonis id indulſit. Quoniam uerò ab ijs iudicijs ad Magdeburgenſe tribunal prouocabatur,non ſine infamia Polonorum, & magno ſumptu ac diſpendio litigantium,ſuſtulit eam prouocationem Cazimirus, & in arce Cracouienſi ſupremum, & prouinciale iudicium Teuthonicum conſtituit,ad quod prouocatiônes omnes ab inferioribus iudicibus ex tota Polonia minore fierent. Cui quidem iudicio præſidet peritus eius iuris aduocatus cum ſeptem ſcabinis (ſic enim appellari eum quæſitorem cum iudicibus uſitatum eſt) quos magnus procurator arcis legit de certis oppidis atque pagis. Ab eo quoque iudicio ad regem eſt prouocatio: à quo extrema cauſæ cognitio binis ſex oppidorum, ſiue ciuitatum decurionibus, ſeu conſulibus, neutri litigantium ſuſpectis,delegatur: à quibus non eſt prouocatio. Sunt autem eæ ciuitates, Cracouia, Sandecia, Bochna, Velicia, Cazimiria, & Ilcuſſum. Tametſi receptum eſt poſterius,ut rex ipſe etiam cum conſilio de ijs prouocationibus quæ à ſupremo illo iudicio Cracouienſi fiunt, ſi uelit, cognoſcat. Habent autem ſuprà memorati ſeptem iudices cum quæſitore ſuo ab eodem Cazimiro immunitatem omnium onerum atque exactionum regiarum,neque iudicari à quoquàm niſi rege,aut peculiariter delegatis ab eo iudicibus poſſunt. Ita tunc Cazimirus populoſiorem,cultiorémque externis colonis Poloniam reddidit: & ne ij cum indignitate ſua ac totius reipublicæ ius aliunde petere neceſſe haberent, prouidit. Coërcuit etiam ſuccreſcentia rurſus latrocinia, unius maximè ſplendidi & potentis uiri ſupplicio. Fuit is Matthias Borcouicius,ortus equeſtri Napiuonum familia: cuius inſigne eſt, ceruus inter cornua lupum geſtans, Palatinus Poſnanienſis, uir impiger: qui cum prædones clàm receptaret, quos punire debuit,conſuetudine turpis lucri captus,ducem ſe ipſis deinde præbuit. Quæ res cum ad regem crebris quærimonijs hominum perferretur, nec ille tamen quamuis admonitus & obiurgatus ab incœpto deſiſteret, captus eſt Caliſsiæ, cum eò fortè ad regem ueniſſet: & in Oſtinenſem arcem deportatus,in tetro & obſcuro carcere inedia uitam finiuit. Cuius mortem cum Ioannes frater ulciſci uelle diceretur, iuſſu regis interfectus eſt. Bona eorum,in quibus erant Coſminum & Zazia munitiones,confiſcata ſunt. Filius uerò Matthiæ profugus, cum ex Marchia Brandeburgenſi in Polonos mercatores atque equites poſtea graſſaretur,quodam tempore in oppido Roſraſſouo ab agreſtibus trucidatus,pœnas dedit. Fuère,ut habet Dlugoſſus,qui exiſtimarent cauſam tam diræ mortis Matthiæ Palatino fuiſſe, quòd de ſtupro reginæ inſimulatus eſſet. Sed quæ'nam ea regina fuerit,Dlugoſſus non meminit. Secunda quidem Heduigis, cum quindecim annis in Zarnouecio caſtello quaſi relegata, honeſtè tamen & lautè habita uixiſſet,ad extremum biennio ante

hanc

hanc Palatini necem, à patre, nemine prohibente, domum reducta eſt, & paulopòſt è uiuis excelsit. Nec diu cunctatus Cazimirus, tertiam duxit, Heduigim Henrici Glogouienſium ducis filiam. Poſt cuius nuptias anno ſequēti, qui fuit milleſimus, trecenteſimus, quinquageſimus octauus, illud quod diximus ſupplicium de Palatino Poſnanienſi ſumptum eſſe Dlugoſſus memorat. Inſequenti anno controuerſiæ quædam de iure decimarum, de iuriſdictione eccleſiaſticorum iudicum, de uiſitationibus & exactionibus archidiaconorum, præpoſitorum, & parœcorum, de nouis parœcijs inſtituendis, de moderatione immunitatis clericorum, ac de ſemeſtribus uacantium parœciarum reditibus, qui iam inde à Nauclero epiſcopo in inſtaurationem baſilicæ Cracouienſis uſurpabantur, inter Bozentam epiſcopum Cracouienſem, & nobilitatem Cracouienſis & Sendomirienſis conuentus exortæ, interueniente rege & Iaroslao cognomento Bogoria Gneſnenſi Archiepiſcopo, extinctæ ſunt: & Lublinenſis, Lucouienſis, ac Secechouienſis territorij homines, propter uaſtitatem ex Tartarorum & Lithuanorum crebris incurſionibus, immunitate decimarum ſpacio triginta annorum donatæ. Statimquè illis ipſis diebus Cazimirus ignominioſam fecit expeditionem in Valachiam. Quam priuſquàm perſequimur, explicanda eſt origo gentis, ſi quid modò certi è tantis tenebris eruere poſſumus. Dacia ſecundum ueterem geographorum deſcriptionem, Tyra fluuio, quem nos Neſtrum uocamus, ab ea Sarmatiæ parte, quæ nobis Ruſsia & Podolia eſt, diuiditur: ab occidente ſole Iazygas Metanaſtas finitimos habet: ab oriente Hieraſſo, quem Pruthum nunc dici opinor, & Iſtro ſiue Danubio fluuijs ab inferiore Mœſia, quæ nunc Bulgaria eſt: à meridie uerò eodem Danubio à ſuperiore Mœſia, quæ nunc Boſna & Seruia eſt, disiungitur. Ea poſt multa bella cum Romanis geſta, ad extremum à Traiano Imperatore, quemadmodum ſcribit Eutropius, ſubacta, & in formam prouinciæ redacta eſt. Cum autem bellis ſuperioribus exhauſta eſſet, infinitas hominum copias ex toto orbe Romano idem princeps ad agros, urbeſque colendas eò tranſtulit. Sed tamen haud ita multò pòſt, ſub Galieno, ac deinde ſub Aureliano Imperatoribus barbari eam uindicarunt. Deinde Gothi eam ſub Gratiano principe poſſederunt. Ita ex illa colluuie Romanorum & barbarorum commercijs & connubijs commixtorum, Valachi orti, Daciam ueterem patriam etiamnum retinent, lingua noua ex ueteri ſua barbara & Romana confuſa ac corrupta utentes: tametſi Ruſsicam quoque & Slauicam linguam in uſu habent, ſiue propter uicinitatem & commercia, ſiue quòd à Slauis ea quoque gens, quemadmodum cæteræ in eodem tractu à Mæoti palude & Ponto uſque ad Adriaticum mare pertinentes, ſubacta fuit. Gens dura, bellicoſa, & fraudulenta. Vnde uerò & quando Valachi dici cœperint, non comperio. Vulgaris quidem eſt opinio, ſed nullo ueteri authore nixa, à Flacco quopiam ſiue præfecto, ſiue domino eos nomen hoc accepiſſe, ut primum Flacci, mox corrupto à finitimis barbaris uocabulo Vulaſsi & Valachi appellarentur. Polonorum quidem atque adeò Slauorum omnium lingua, non modò hi populi, uerumetiam omnes Italici generis Vulaſsi & Vuloſsi dicuntur: Quod ipſum etiam argumento eſt Italicam hanc gentem eſſe. Agros non magnopere colunt Valachi, ſed armentis atque gregibus alendis ferè uictitant, eo quòd optimis paſcuis abundet eorum regio. Inde fit fortaſſe, ut noſtris aliquanto maiores oues & boues ibi naſcantur: quorum maximam ac penè infinitam uim non modò finitimis Ruſsis atque Vngaris, uerumetiam Polonis, Pruſsis, Sileſijs, Bohemis, Germanis, Slauis, Italis, Turciſquè quotannis ſuppeditant. Religionem Chriſtianam colunt, ſed Græcorum ritu. Obſcura & ignota penè uſque ad hæc tempora, quæ nunc perſequimur, ea gens fuit. Primumquè hoc nomen in Vngarorum hiſtoria reperio tempore Caroli regis, qui anno Chriſti milleſimo, trecenteſimo, trigeſimo, contra Bazaradum Valachorum regulum, quem illi Slauico nomine Voieuodam uocant, Latinè Palatinum dici uſus obtinuit, bellum geſsit, eodem ferè quo Cazimirus noſter euentu. Vocatur etiam Moldauia hæc ipſa regio, ſed utrum à flumine, an aliunde, nondum ſatis compertum habemus. Poſteriori quidem tempore gens una in duos dominatus ſecta, nominibus quoque diſtingui cœpit, ſic ut ij qui ad orientem & ſeptentrionem uergunt, & Podoliæ finitimi ſunt, Valachorum nomen retineant: qui uerò meridionale Tranſyluaniæ latus attingunt, Multani à noſtris, à cæteris uerò Tranſalpinenſes, Moltaui & Valachi uocentur. Huic ergo genti huiuſmodi de cauſa bellum fecit Cazimirus. Mortuo Stephano Voieuoda Valachorum, duo filij eius Stephanus & Petrus de principatu contendebant. Petro quamuis natu minori, tamen propter liberalem indolem & morum ſuauitatem plures fauebant. Et acceperat is etiam ab Vngaris auxilia. Itaque nullo negotio dominatum occupauit. Excluſus dominatu Stephanus, ſimul & inſidias fratris metuens, in Poloniam cum

An. 1358. *Daciæ deſcriptio.* *Eutropius.* *Valachorum origo.* *Valachorum ſtudia.* *Religio Valachorum.* *Moldauia.* *Valachicum bellum, eiusq́ cauſa.*

nonnullis ſuæ factionis nobilibus Valachis ad Cazimirum regem profugit: & cum ſe in poteſtate & clientela eius fore polliceretur, facilè ab eo impetrauit, ut ſe ad paternum dominatum ui & armis reduceret. Igitur Cazimirus conſcriptum è minore Polonia & Ruſſia exercitum non contemnendum, initio menſis Iulij in Valachiam cum legatis & Stephano miſit. Nec malè Polonis ea ſuccedebat expeditio principiò. In uelitationibus enim & particularibus certaminibus ferè ſuperiores euagebant. Petrus ubi ſe imparem eſſe animaduertit Polonorum uiribus, ad dolum ſe conuertit. Et quò facilius incautos fal leret, clàm per internuntios cum exulibus redit in gratiam. Superanda erat Polonis inte-
Ploniny. riorem Valachiam ingreſſuris ſylua denſa & impedita, quæ Ploniny à ſoli ſterilitate uocatur. Eam igitur Petrus cum ſuis inſedit: & quà noſtri iter facturi erant, arbores ſuccidit, ita ut truncis tamen utcunque hærerent. Vbi noſtri indaginem illam ingreſsi ſunt, ibi coorti ex inſidijs Valachi, arbores ſuccisas ui impellunt, ab extremis orſi, ita ut cæteri mutuò ſeſe impellerent. Qua ruina noſtri ſic obruti ſunt, ut qui obtriti & extincti non ſunt, uiui tamen ferè, debilitatis & colliſis membris, in hoſtium poteſtatem uenirent. Pauci de extremo agmine ſalui euaſêre. Capta ſunt in eo conflictu tria uexilla magna, Cracouienſium, Sendomirienſium, & Leopolienſium. Signa minora, militaria ſeu gentilitia nouem, Topororum, Leliuiorum, Liſſorum, Rauiorum, Gryphiorum, Strenauiorum, Habdancorum, Polucoſarum, & Stremeniorum. Cazimirus clade hac ad ſe perlata, mœſtus, ac de proditione exulum quæſtus, de redimendis captiuis ad hoſtem miſit, & facilè impetrauit. Fuerunt autem inter eos maximè inſignes Nauoius Tencinius, Andreæ Palatini Cracouienſis filius, & Sbigneus Oleſnicius, Sbignei eius, qui poſtea fuit epiſcopus Cracouienſis & Cardinalis presbyter, auus. Cladem Valachicam alia non minor domeſtica poſt unum annum conſecuta eſt è peſtilentia: quæ cum per populos latè ſerperet, Poloniam quoq; ſex menſibus autumnalibus & hybernis afflixit, ita ut in oppidis atque pagis dimi-
Peſtis. diam fermè partem hominum abſumeret. Cracouiæ quidem uiginti millia mortuorum cenſa ſunt. Magis autem ea in nobiles & locupletes, quàm in uulgus graſſata eſt. Cruciferi uerò ope Ludouici Marchionis Brandeburgenſis, qui fuit filius Ludouici Cæſaris, Lithuaniam tribus excurſionibus uehementer tunc afflixerunt, Keiſtutumq; ducem Ge-
nia ua- demini filium cœperunt. Sed is commutatione captiuorum liberatus eſt: nec multò pòſt
Crucifẽ iterum ac tertium captus, cuſtodias fruſtratus euaſit. Anno ſequenti, qui fuit milleſimus, tricenteſimus, ſexageſimus primus. Cazimirus rex miſsis Auinionem ad Vrbanum Pon-
361. tificem Maximum, Innocentij ſucceſſorem, oratoribus impetrauit, ut in Ruſsia cathedra metropolitica, Cracouiæ uerò Cazimiriæ noua Academia inſtitueretur: id quod Carolus Imperator & rex Bohemorum Pragæ iam fecerat. Atque illud quidem perfectum eſt
ſis Aca eodem anno, primuſquè Archiepiſcopus Leopolienſis fuit Criſtinus, homo equeſtris or dinis, quanquam non memoratur cuius gentis fuerit, à Gneſnenſi Archiepiſcopo præ-
piſcopa ſente rege conſecratus. Academiæ uerò cœptum opus, magna parte ædificiorum conſe-
ia inſti- quentibus annis magno ſumptu excitata, ad finem tamen tunc perductum non eſt, Cazimiri morte intermiſſum. Inuidere ipſi fortaſsis fata hanc gloriam, ut integra ſolidaq; Vuladiſlao Iagelloni maneret. Præterea repullulans rurſus inter epiſcopum Cracouienſem & regem, ſacrumquè & profanum ordinem controuerſia de iure decimarum & interdictorum, eodem anno arbitrio Iaroslai archiepiſcopi Gneſnenſis, qui tunc fortè Cracouienſem diœceſim uiſitabat, ex compromiſſo ſedata eſt. Cuius decreti exemplum extat in cõditionibus regni & ſynodalibus uulgò editis. Hoc eodem anno Vuratiſlauia for tuito incendio conflagrauit. Inſequens annus annonæ penuria & fame apud Polonos &
in Polo uicinos populos inſignis eſt. Ac ueris quidem tempore lætæ arriſerunt ſegetes. Iunio uerò menſe tempeſtates & aquilones cum pluuijs coorti florem ſegetum decuſſere, & iam coaleſcentia grana corrupêre: itaq; fame uulgò laboratum eſt: quod malum tamen regis beneficentia & ſolertia non ſine magno reip. fructu mitigauit. Erat in regijs prædijs atq; horreis ingens uis frumenti è ſuperiorum annorum ubertate reliqua. Id frumentum rex externis quidem ac ditioribus ſuis iuſto precio uendi iuſsit: plebs uerò egena partim commutatione rerum frumentum accipiebat, partim opus faciendo merebat. Quo quidem
artiũ tempore complures arces & oppida muris, uallis atque foſsis munita ſunt: piſcinæ, agge-
idorũ. res, & aquæductus multis in locis facti. Atque inter cætera alueus à Cracouia Bochnam uſque per quinq; miliaria duci inſtitutus, quo deriuata ac immiſſa aqua ex Viſtula, ſal, ligna, & cæteræ merces ultrò, citroq; nauibus uel ratibus portarẽtur: uerùm is alueus perfectus non eſt. Redegit autem & pecuniam non modicam Cazimirus è frumẽto uendito. Quæ ſplendori eius anno ſequenti nõ minimum ſuffragata eſt in nuptijs neptis, filiæ Bo-
363. guſlai ducis Scecinenſium: de quibus breuiter commemorabimus. Inimicitiæ erant inter

Carolum

Carolum Imperatorem & Bohemorum regem, & Ludouicum Vngarorum regem, qui gener Caroli fuerat, leuibus quibuſdam iniurijs, ut fit inter uicinos populos, excitatæ, ſed conuitio Caroli ſic auctæ, ut bellum utrinque magnis uiribus appareretur. Ludouicus Cazimirum cum Ruſſorum ac Tartarorum auxilijs, & per eum Sigiſmundum Danorum regem Boguslai propinquum in ſocietatem belli pertraxerat. Carolus Bohemiam, Morauiam & Germaniam omnem ad arma concitabat. Hoc ubi accepit Vrbanus Pontifex Maximus, de pace cum utriſque diligenter egit per legatum ſuum, Ioannem quempiam ſodalem Franciſcanum, uirum prudentem & eloquentem: qui cum impigrè iam ad Carolum, iam ad Ludouicum & Cazimirum recurreret, Carolumq; eò adduxiſſet, ut is ſatisfacturum ſe eſſe aduerſarijs de conuitio reciperet, mitigatis ea re Ludouici & Cazimiri animis, non modò pacem inter inimicos reges, uerumetiam affinitatem confecit, nempe ut Carolus Imperator neptem Cazimiri regis, Elizabetham Boguslai filiam, quartam uxorem duceret. Tertiam enim, Annam Bernardi Suidnicienſium ducis filiam, per quam Suidnicienſem dominatum ſibi & ſucceſſoribus ſuis Bohemorum regibus quæſiuit, paulò antè morte ſublatam amiſerat, cùm Venceslaum filium ex ea ſuſcepiſſet. Nuptijs dictus locus Cracouiæ ad Liberalia, quod Carniſpriuium uulgò uocant. Conueniunt eò inuitati à Cazimiro reges, Ludouicus Vngarorum, Sigiſmundus Gothorum, ſiue Danorum, & Petrus Cypriorum, Ponto & aduerſo Iſtro in Valachiam, & inde terreſtri itinere per Ruſsiam Cracouiam aduectus: præterea duces Otto Bauarorum, Zemouitus Maſouiorum, Boleslaus Suidnicienſium, Bernardi defuncti frater, Vuladislaus Oppolienſium, & Boguslaus cum ſponſa filia. Ad extremum uenit Carolus cum ſplendido comitatu. Cui uenienti omnes Principes atque Reges cum Cazimiro Cracouia ad unum miliarium obuiam profecti ſunt, & non modicum ſpacium pedibus progreſsi, quod idem facere Imperatorem cognouerant, amicè inter ſe conſalutarunt. Cùm autem urbi appropinquaret Carolus, ſponſam cum patre & magna puellarum ac matronarum caterua obuiam habuit. Deductuſque cum ingenti pompa in arce, Cazimiro petente, diuertit: cæteris in urbe hoſpitia diſtributa. Omnes autem hi Principes aduenientes in extremis Poloniæ finibus Cazimiri iuſſu comiter & perhumane accepti ac deducti, liberaliter & magnificentiſsimè habiti ſunt, durantibus uſque in uiceſimum diem nuptijs & conuiuijs. Et cum abundè omnia ad nutum ſuppeditarentur hoſpitibus regiorum procuratorum atque diſpenſatorum prouidentia, tamen ne quid magnificentiæ deſideraretur, magna dolia in foro ſeu circo urbis collocata ſunt, alia uini, alia auenæ plena, unde ſumerent quantum quiſque uellet. Præerant autem procuratoribus ac diſpenſatoribus omnibus regijs Verincus Germanus, conſul Cracouienſis, quem Cazimirus propter ſingularem induſtriam atque dexteritatem in rebus agendis theſauro ſuo præfecerat, & omnium conſiliorum ſuorum non modò participem, ſed moderatorem propemodum habebat. Is igitur cum eſſet ditiſsimus, non habuit ſatis nuptias illas regio nomine quàm ſplendidiſsimè adminiſtrare, ſed ut ſua quoque magnificentia Poloniæ ſplendorem adderet, Imperatori, Regibus, Ducibus, & Proceribus eorum domi ſuæ conuiuium magnifico apparatu dedit, & ampla munera omnibus largitus eſt: in primis autem regi ſuo Cazimiro, ita ut quæ ei donauit, plus quàm centum millibus florenorum æſtimata eſſe dicantur. Nuptijs ritè peractis, & fœdere ſempiterno inter Reges icto, & iureiurando firmato, & miſsis inter ſe ultrò, citróque ampliſsimis muneribus, domos quiſque ſuas diuerſi diſceſſerunt, ad fines uſque regni à Polonis proceribus deducti. Dedit autem Cazimirus ſororis filiæ in dotem centum millia florenorum. Quoniam autem habebat Cazimirus uxorem, & ex ea iam filiam unam atque alteram ſuſceperat, remiſit ei Ludouicus Rex Vngarorum ius ſuccedendi ea conditione, ſi quem is filium poſt ſe relinqueret Polonia. Infeſtata eſt etiam deinde hoc ipſo anno peſte populari. Sequentis uerò anni hyems tam fuit aſpera & niuoſa, ut feras quoque beſtias in ſyluis & uolucres extingueret. Adiecit deinde Cazimirus animum ad recuperandam eam partem Ruſsiæ, quam ante tredecim aut quatuordecim annos defectione Ruſſorum magis quàm ui Lithuanorum amiſerat: indictaque toti Poloniæ expeditione, cum magnis copijs aduerſus Ruſſos & Lithuanos profectus eſt. Cùm autem Belzenſium fines primùm attigiſſet, uenit ad eum Georgius dux eius oræ, & placato Rege imperata facere pollicitus, impetrauit ut ditionem illam ſuam retineret. Itaque ibi nihil hoſtile noſtri fecère. Quin & Chelmenſem ditionem cum Chelma arce de Lithuanis captā Cazimirus ei adiecit: nam Lubarto petenti ueniam dare noluit. In Volyniam deinde, ſiue Vuladimirienſem tractum exercitum promouit: & cum nemo pugnandi copiam faceret, Luſcum, Valadimiriam & Oleſcum arces ui in ditionem

Legatus Pontificium.

Pax & affinitas inter reges.

Nuptiarum apparatus.

Dos nepti à Cazimiro regē data.

Peſtis.

Hyems aſpera.

Ruſsicum bellum.

Georgius dux Belzenſium.

Chelma Ruſsica capta.

ditionem ſuam redegit: cæteras per deditionem accepit. Atque ita Lubarto eiecto, oram illam omnem ſubactam ac tributariam factam Alexandro duci Michaëlis Coriathi filio, Gedemini nepoti, addixit. Et quo facilius eum in fide & officio contineret, Luſcum & Vuladimiriam ipſe retinuit, præſidiaque ijs arcibus impoſuit. Deinde ſucceſſu temporis Vuladimiriam, cum lignea fuiſſet, lateritio muro muniuit. Et Alexander quidem in Cazimiri fide perſtitit: Georgius uerò ambigua fide aliquoties poſtea rebellionem tentauit. Porrò Lithuani nunquàm deinde, quoad uixit Cazimirus, neque Ruſſiam, neque Poloniam infeſtarunt, eo quòd ſatis habebant negotij cum Cruciferis, & quòd præſidia contra eos opportunis locis rex collocârat: Maſouiam ſemel duce Keiſtuto impunè depopulati ſunt, ad Poltouiam uſque prouecti. Quo oppido direpto, incenſoque, quippe quòd munitum non eſſet, arx quoque cum plurimis mortalibus, qui in eam ſe cum facultatibus ſuis receperant, conflagrauit, barbaris materiam incendio ſubijcientibus. Neque memorabile ullum Cazimiri regis factum poſt ſubactam Ruſsiam quatuor illis annis, quibus poſtea uixit, memoratur, niſi quod cum Petro quoque Lubuſſenſi epiſcopo, quem bonis quibuſdam ſpoliarat, tranſegit, ea lege, ut epiſcopus Lubuſſenſis bona, quæ antiquitùs intra fines regni Polonici iam inde à tempore Henrici barbati ducis habebat, retineret, regem autem dominum & patronum ſuum agnoſceret: & quòd comites Dreni ipſi quoque cum ea ipſa arce & Santoco ſe in ditione Cazimiri & regum Polonorum antiquitùs eſſe, ac deinceps fore iurati profeſsi ſunt: itemque quòd idem rex magna parte Poloniæ peragrata in Pruſsiam ſe contulit, cum pacato comitatu, uidendi Mariæburgi, aliarumque arcium & oppidorum, quæ Cruciferi frequentia & permunita & bene conſtituta habuêre, gratia, ut ad eorum exemplum Poloniam etiam magis cultam redderet. Vbi perhumanè & honorificè à Cruciferis quocunque adijt, acceptus eſt. Quin & inimicitias cum Carolo Imperatore ſuſcepit, idque ſiue ſua ſponte & aliqua iniuria prouocatus, ſiue Ludouici regis Vngarorum gratia: qui hoc ipſo tempore Carolo indixiſſe, & Morauiam infeſtaſſe memoratur. Extat quidem in Archiuio Cracouienſi fœdus & ſocietas Cazimiri cum Ludouico anno Chriſti milleſimo, tricenteſimo, ſexageſimo nono, diſertè contra Carolum Imperatorem & Regem Bohemorum inita. Nec illud ſilentio prætereundum eſt, quòd per hoc tempus metalla Bythomienſia, plumbi cum argento intermixto feracia, euanuerunt, poſt interfectos crudeliter ab oppidanis publico conſilio duos ſacerdotes, Petrum parœcum oppidi, & Nicolaum, qui ipſi erat à ſacris concionibus. Neque hac modò pœna Bythomienſes facinus illud luerunt, ſed etiã ab epiſcopo Cracouienſi interdicto perculſi, & honore omni priuati ſunt, damnatique, ne qui ex poſteritate eorum deinceps ſacris initiarentur, aut ulla ſacerdotia obtinerent. Sed ab interdicto & cæteris pœnis poſt biennium demum apud Pontificem Maximum permagno ſe redemerunt. Erat autem tunc epiſcopus Cracouienſis Florianus Morſcius, gente lelitius, Caſtellani Sendomirienſis filius, poſt Bozentam, qui Bozentino arci & oppido nomen dedit, amiſſoque uiſu obijt. Sub hoc ipſum tempus Boleslaus dux Suidnicienſium & Iauorienſium mortuus, Carolum Imperatorem & Regem Bohemorum affinem ſuum ex pacto hæredem reliquit. Ita tunc Sileſiæ quod reliquum fuerat, Bohemorum regno adiectum eſt. Sed iam Cazimiri mors ſtylum noſtrum ad ſe reuocat. Anno igitur Chriſti milleſimo, tricenteſimo, ſeptuageſimo, cum hyemem Cracouiæ Cazimirus exegiſſet, Vere appropinquante in maiorem Poloniam profectus, per æſtatem ibi commoratus eſt. Deinde autumno inde diſcedens in Sendomirienſi tractu, & in Ruſsia uenationibus hybernum tempus dare decreuerat: iamque Prædboriam, quod oppidum in Siradienſi tractu eſt, peruenerat, cum eum grauis caſus afflixit. Fortè enim ad ſextum Idus Septembris, qui dies Mariæ Dei matris natalis anniuerſario & ſolenni ritu à Chriſtianis celebratur, uenatum in proximas ſyluas, fruſtra diſſuadentibus nonnullis pijs hominibus profectus erat: ubi dum cupidius ceruum fugientem impedito loco, & inter uepres perſequitur, labente magno cum impetu equo quo uehebatur, uehementer homo ſenex & carnoſus conquaſſatus eſt, ita ut febre exagitaretur. Relatus autem Prædboriam, & citò medicorum ope releuatus, Sendomiriam contendit. Vbi cum ſpretis medicorum præſcriptis, intemperantius uiueret, & pyris, maliſq́, ac cæteris fructibus, quos locus ille producit eximios, ſeſe ingurgitaret, balneiſque nimium uteretur, in febrim recidit. Neque tamen tam acris ea fuit quin rheda uehi poſſet, medicis Cracouiam proficiſci ſuadentibus, quòd ibi faciliorem eſſe medicationem dicerent. Itaque Sendomiria Chrobranos profectus, cum ex agitatione itineris grauiore æſtu urgeretur, frigidam aquam præter ſententiam medicorum bibit. Atque inde maiores flammas concepit. Quibus medicorum arte mitigatis, lectica in Copriuunicenſe monaſterium

naſterium delatus ſuccolantibus aulicis, octo dies ibi quieuit. Releuatusq́ aliquantulum, iter inſtitutum proſecutus eſt. Olſeci autem cum alterius de medicis Matthæi permiſſu mulſam bibiſſet, rurſum deterius habere cœpit: ſed tamen Corcinum, atque inde poſt aliquot dies pridie Calendas Nouembris Cracouiam delatus, languebat magis. Quærit deinde ex medicis, num iam Cracouiam perueniſſent, tacitè eos admonens promiſſorum, quibus ei Cracouiæ certam quodammodo ſanitatẽ erant polliciti. Deinde eos rogat, ut uerè ac liberè ſibi dicerent, an de uita ſua deſperarent. Sed ijs, ut fit, bonam ſpem oſtentantibus, nihilominus cum deſtitui ſe uiribus animaduerteret, accito epiſcopo Cracouienſi Floriano, ac Vuladislao duce Oppolienſi ſororis ſuæ nepote, quem Ludouicus rex Vngarorum illis ipſis diebus ad uiſendum eum miſerat, itemq́ inſignioribus nõnullis de cœtu ſacro baſilicæ Cracouienſis, ad hæc & aulicis miniſtris ſuis, in Chriſtiana religione, uti Chriſtianũ decet mori ſe profeſſus eſt, teſtamentumq́ condidit, quo multa multis cùm ſatellitibus, tum nothis filijs ſuis, plurima Cazimiro Stecinẽſium Pomeranorum duci, largitus eſt: quædam etiam Gneſnẽſi & Poſnanienſi baſilicis: Cracouienſi uerò crucem illam inſignem, quam Leopoli deportarat, cum incluſa portione ligni crucis Chriſti. Duabus uerò filiabus è tertia uxore ſuſceptis, ſtragulam ueſtem omnem, ac dimidium aureæ, argenteæ, & gemmæ ſupellectilis: reliquum autem eiuſdem ſupellectilis matri carum uxori ſuæ legauit: adminiſtrationemq́ ſiue executionem teſtamenti Ioanni Stelcio, cognomento Suchyuilco, Decano Cracouienſi, & Cancellario regni commiſit. His rite peractis, ſacris myſterijs de more procuratus Nonis Nouemb. uitã cum morte commutauit, ac tertia die pòſt, in baſilica Cracouienſi ad dextram aræ maximæ honorificè ſepultus eſt, ubi extat adhuc eius monumentũ cum imagine ſculpta in marmore. Regnauit autem Cazimirus annos triginta ſeptem, uixit ſexaginta: pacis quàm belli artibus & operib. clarior: unde etiam Magni cognomentum ſolus hic inter Polonorum Principes, non tã uirtute bellica & uictorijs meruiſſe uidetur, quàm operibus magnificis, & pluriması̃ arcium & oppidorum munitione, & quòd omnium ſummorum pariter & infimorũ hominum erga ſe beneuolentiam ijſdem quibus collegerat uirtutibus, hoc eſt, iuſtitia, facilitate, humanitate, elegantia & clementia, ad extremum retinuit: etenim ad gloriam quidẽ plus ualent bellicæ uirtutes. Præſens uerò hominum beneuolentia lenioribus his uirtutibus facilius comparatur. Magis illas ferè homines admirantur, ſed has gratiore memoria proſequũtur. Tametſi bellicæ quoq; gloriæ non expers fuit cùm alibi, tum in Ruſsia maximè: quam à maioribus ſuis amiſſam, maiore fœlicitate quàm ſudore recuperauit. Hic Princeps inextricabiles iudiciorum laqueos reſecuit: leges barbaras & iniquas, quoad tũc potuit, uel ſuſtulit, uel correxit: adeuntibus facilis & comis: querimonias etiam infimorum benignè & patienter audiuit: tenuiores à potentiorũ ui & iniuria uindicauit, ſic ut ęquior plebi, quàm nobilitati eſſe uideretur: captos ab hoſtibus ſuos promiſcuè redemit: ne cuiquam oneri eſſet, cauit: ſeueritate, ut medici ſolent uſtionibus & ſectionibus, non niſi neceſſariò uſus eſt: Poloniam ſuperiorum temporum bellis & alijs calamitatibus uaſtam & infrequentem, populoſiorem reddidit, & ad meliorem cultum redegit, maximè indulgentia in agreſtes, ac Teuthonum colonijs deducendis. Arcium uerò & oppidorum in Polonia, plerorumq́ omnium munitiones, ac templa lateritia, eius ſunt opera. Hic enim Cracouienſem arcem exornauit, cuius tamen exornationis uix iam ulla extant ueſtigia: Cazimiriam Viſtula diſiunctam à Cracouia, Veliciam Scauinam, Ilcuſſum, Bendinum, Lelouiam, Sendomiriam, Vsliciam, Sydlouiam, Radomiam, Opoſnum, Vauelniciam, Lublinum, Caliſsiam, Pyſdros, Stauiſsinum, Velunum, Coninu, Petricouiam, Lenciciam, Ploſcun, Inouulodum, Leopolim, Sanocum, Croſnam, Cichouum oppida & caſtellum mœnibus cinxit. Arces Poſnanienſem, Caliſsienſem, Sendomirienſem, Lublinenſem, Leopolienſem utramq;, Pyſdrenſem, Siradienſem, Velunenſem, Lencicienſem, Colenſem, Plocenſem, Nepolomicenſem, Sidlouienſem, Prædborienſem, Breſnicenſem, Boleslauecenſem, Oſtreſſouienſem, Bremislienſem, Landiſcoronenſem, Bendinenſem, Lelouienſem, Zorſtinenſem, Ocecẽſem, Crepicienſem, Secechouienſem, Solecẽſem, Zauicholtenſem, Corcinenſem, Coninenſem, Naclenſem, Velenenſem, Medirecẽſem, Cruſuicienſem, Zlotorienſem, Bydgoſtienſem, Lubaſſouienſem, Trebouulicẽſem, Halicienſem, Tuſtanẽſem, Opoſnenſem, Priſſouienſem, Rauenſem, & Viſſegradẽſem, uel denuò muniuit, uel uetuſtas refecit. Templa uerò præter ea quę ſuprà enumerauimus, Nepolomicenſe, Corcinenſe, Solecenſe, Opoſnenſe, Lapſicenſe, & in arce Cracouienſi duo, quorum alterum S. Michaelis, alterum S. Georgij nomine dedicatum eſt, è conſpectu uerò eiuſdem arcis Rupenſe Diui Stanislai cæde nobile, itemq́ ptochodochium ſiue hoſpitale Stradomienſe condidit. Præterea Corcini, Petricouiæ, Caliſsiæ, & Lenciciæ monaſteria: quibus omnibus amplam & luculentam ſupellectilem, ad cultum diuinum accommodam attribuit.

Vuladislaus dux Opolienſis.

Teſtamentum Cazimiri regis.

Cazimiri mors.

Aetas.

Magni cognomentum unde.

Cazimiri uirtutes & præclara facta.

Arces & oppida munita à Cazimiro Magno.

Templa à Cazimiro condita.

Mogilenſe

Mogilenſe quoq; monaſterium imperfectum conſummauit. Baſilicam etiam Cracouienſem exornauit. Eius etiam opus ſunt tabernæ mercatorum & propolarum in circo Cracouienſi. Fuit & uiuarium ſub arce Cracouienſi ad Viſtulam: cuius ueſtigia ſe uidiſſe Mathias Mechouienſis paulò antè noſtra tempora memorat. Zemouitum Maſouiorum ducem epiſcopo Poſnanienſi, ut decimas de noualibus agris reddi in ſua ditione iuberet, condemnauit. In ſumma, publica regis huius acta, & opera pleraque omnia laude digna ſunt: ac eo quidem magis, quòd diſsimilem habuit ſucceſſorem. Cæterùm domeſtica uita fuit impurior, in cibo, potuq; intemperans: in libidines uerò ita proiectus, ut præter greges concubinarum, cum quibus magis quàm cum iuſtis uxoribus conſueuerat, Bohemam quandam Rochicianam, captus eius pulchritudine, in loco iuſtæ uxoris haberet, promiſſa ei conceptis uerbis (cum aliter potiri ea non poſſet) fide matrimonij, interueniente Abbate Tinecenſi thyara ornato: quem mulier epiſcopum Cracouienſem eſſe credidit. Sed eam deinde cum caluam & ſcabioſam eſſe comperiſſet, eiecit, & Iudææ cuiuſdam Heſter conſuetudine uſus eſt, de qua Nemiram & Pelcam filios ſuſcepit. Nam filias natas, ut Iudaica religione permanerent, matri indulſit. Huius Heſter opera gens Iudaica magnas prærogatiuas in Polonia à rege adepta eſt, cùm nouas, tum quas ipſis olim Boleslaus dux Caliſsienſis in ſua ditione conceſſerat. Quin & periculi illius, quod Carolus rex Vngarorum cum uxore & duobus filijs à Feliciano intentatum adijt, Cazimiri huius libidinem in cauſa fuiſſe exiſtimant. Itaque iuſta pœna diuinitùs affectus eſſe uidetur Cazimirus, quòd nullos poſt ſe mares liberos reliquit. Quamuis autem tam libidinoſus ipſe eſſet, tamen continentes ſacerdotes ſingulari fauore proſecutus eſt. Quòd ſi induſtria, dexteritateq; etiam præditi eſſent, multum eis utebatur: & quamuis plebeij, & obſcuro loco nati eſſent, nobilibus eos non modò exæquabat, uerumetiam anteponebat. Curabat autem ut omnes ſacerdotes, quoad fieri poterat, ſacerdotia ſua per ſe ipſi præſentes adminiſtrarent. Statura procera fuit & corpulentus, capillo denſo & criſpo, promiſſa barba, uoce ſonora, ſed balbus aliquantulum. Cazimiro etiam regnante, ut ne pios homines ſuis laudibus defraudemus, Mathias Golanzeuius, gente Toporus, epiſcopus Vladiſlauienſis, qui duos & quadraginta annos epiſcopi munere functus eſt, baſilicam Vladiſlauienſem nouam condidit in oppido, cum prius ſub arce fuiſſet. Aliud item templum Vitalis martyris memoriæ dicatum in eodem oppido conſtruxit: arces Vuladislauienſem & Racianzum cocto latere muniuit. Deinde ſenio confectus, & uiſu orbatus, Sbilutho propinquo ſuo præpoſito Vuladislauienſem epiſcopam conceſsit. Quanquam poſtea pœnituit eum facti, cum non pro meritis ab illo tractaretur. Iaroslaus uerò Scotnicius, gente Bogorius, Archiepiſcopus Gneſnenſis permulta præclara monumenta reliquit, quæ aptius infrà recenſebuntur. Per hoc tempus Cruciferi Pruſsienſes atque Liuonienſes, & Lithuani mutuis populationibus, & munitionum euerſionibus, inter ſe certabant, nonnunquam etiam ad manus ueniebant, & quidem Marte uario. In Germania uerò Heluetiorum, ſiue Suitenſium ſocietas, ante ſeptuaginta ferè annos inſtituta, per iniurias principum, quibus ij ciuitates affligebant, magna cœpit incrementa. Sed iam librum hunc unà cum Cazimiri regno finiamus: ſequentesq; externi generis regibus dedicemus.

Vitia Cazimiri.

Iudeorũ prerogatiuæ in Polonia unde ſint

Effigies Cazimiri.

Vuladislauienſis baſilica noua.

Vuladislauia & Racianzum arces muniuntur ab epiſcopo.

Heluetiorum incrementa.

DE ORI-

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER TREDECIMVS.

PROOEMIVM.

PER nongentos aliquanto plures annos, quibus hiſtoria ab initio uſque ad mortem Cazimiri ſecundi Regis decucurrit, ſemper Polonia ſui generis Reges atq; Principes habuit, Venceslao Bohemo, de quo in ſuperiore libro pertractauimus, excepto. Qui quòd unus inter noſtrates interiectus eſt, nec diu apud Polonos regnauit, in numerum quodammodo à nobis redactus eſt, ne ſeriem narrationis interrumperemus. Deinceps uerò quod reliquum eſt temporis uſq; ad hoc tempus, quo hæc ſcribimus, cùm Cazimirus Rex moriens, quemadmodum ſuperius commemorauimus, nullos mares liberos reliquiſſet, exteri apud Polonos regnarũt, nempe Ludouicus Vngarus, & gener eius Vuladislaus Iagello Lithuanus cum ſua poſteritate, quæ in hunc uſq; diem durat atq; regnat. Quæ tempora dum perſequimur, nemo à nobis exactam eorum omnium, quæ ij Reges uſquam geſſerunt, rationem expectabit. Quanquam enim per Reges atque Principes hiſtoriam ducimus, tamen inſtituti noſtri eſt, non tam uitas Regum ipſorum atque Principum, quàm res geſtas Polonorum perſequi. Quocirca, quæ Ludouicus, de quo mox ſcribere aggrediar, ſiue in Vngaria, ſiue in Italia, ſiue uſquam aliâs geſsit, quæq; ij qui poſt eum in Polonia regnarunt, quæ quidem ad Polonicam hiſtoriam non pertinebunt, uix & obiter attingemus. Lithuanicas uerò res à tempore Iagellonis Regis, quòd coniunctæ erunt cum Polonicis, non ferè omittemus, niſi ſi quæ erunt, quæ minus ad nos pertinere uidebuntur. Hæc ſemel præfati, iam ſuſceptum opus à morte Cazimiri ſecundi Regis proſequamur. *Externi reges.*

LVDOVICVS VNGARORVM ET Polonorum Rex.

CERTIOR factus de graui morbo, ac mox etiam de morte Cazimiri regis Zemouitus dux Maſouiorum à Ioanne filio, quẽ hac de cauſa miniſterio Regis addixerat, illicò Ploſcũ, Rauam, Viſſegradum, Goſtininum, & Sochaſſouiam arces in ſuam redegit poteſtatem, dedentibus eas ultrò præfectis, cũ quòd ſciebant ex pactis conuentis eas Zemouito deberi, tum quòd muneribus & pollicitationibus ab eo corrupti erant. In utraq; etiã Polonia & in Ruſsia, poſt uulgatam mortem Regis, noui quidam motus exciti ſunt à finitimis. Nam Haſſo ſiue Heſſus quiſpiam, Ottonis Marchionis Brandeburgenſis, qui fuit filius Ludouici Bauari Cæſaris, præfectus cùm didiciſſet proditione trium Saxonum, qui in præſidio Santoci erant, arcem eam à paucis cuſtodiri, & à commeatu imparatam eſſe, præfectumq; eius Sandiuoium Virium Caſtellanum Bninenſem abeſſe, cũ tumultuaria agreſtium ferè manu eò accurrit, arcemq́ue oppugnatam acrius, tandem Sendiuoio Sleſsinio impigro iuuene, qui ceſſantibus Saxonibus proditoribus cum paucis ſuis arcem defendebat, uigilijs & labore confecto, per deditionem accepit. Ex alia uerò parte Lubartus Lithuanus cum Keiſtuto fratre & expeditis copijs Vuladimirienſem arcem in Volynia poſteaquàm primo impetu capere non potuit, circumſedit. Præerat arci Petraſsius Turſcius de tractu Lencicienſi. Is quamuis diutius obſidionem ſuſtinere potuiſſet, tamen Alexandro duce, cui Volynios parêre Cazimirus iuſſerat, Cracouiam profecto, cum nec unde quicquàm opis expectaret, ferocitate & minis Lithuanorum territus, arcem ligneam ueterem quam tuebatur, dedidit. Acceptam Lubartus ualido præſidio firmauit. Nouam uerò, quã Cazimirus duobus annis magna cura, ſumptuq; cocto latere muniuerat, neq; tamen conſummauerat, diruit, & ſolo æquauit. Inde in Lublinenſem atq; Sendomirienſem tractum excurſionem fecêre ijdem barbari, magnasq; prædas egêre. Ac inter alia Lyſſecenſe, ſiue Caluimontanum monaſterium diripuêre. Vnde cum inter aliam prædam portionem Crucis Chriſti auro incluſam aſportarent, & ad fines Poloniæ perueniſſent, memorabilis res accidit. Plauſtrum enim quo Crux cum cætera præda uehebatur, nulla ui, neque iumentorum, neque hominum loco moueri potuit: quin ſubitò concidebant exanimati homines, equi, & boues, quicunque id plauſtrum attigerant. Obſtupefacti re noua Lithuanorum duces, cum ex Ruſſo quopiam miraculi & cladis ſuæ cauſam

Zemouitus Maſouiorum dux munitiones quaſdam occupat.

Lithuanorum excurſio in Poloniam.

Miraculum.

cognouiſſent, mox crucem Chorabala quodam nobili captiuo, libertate donato, ad locum ſuum remiſerunt: ipſi cum reliqua præda domos ſuas ſalui peruenêre. Neque enim erat qui noſtros in arma cogeret, ut fit ſoluta diſciplina omni morte principis. Nam Ludouicus rex Vngarorum, quem Cazimirus multò antè ſucceſſorem ſibi deſignârat, licet mox de morte auunculi certior factus eſſet, tamen continuit ſeſe domi: & quorſum conſilia Polonorum uergerent, expectabat. Verebatur enim, ne ij mutata ſententia alij regnum mandarent. Erant enim ſuperſtites duæ filiæ Cazimiri. Erat & Cazimirus Scecinenſium dux nepos ex filia. Erant etiam Cuiauienſium & Maſouiorum duces, propinqui & neceſſarij. Matrem tamen ſuam Ludouicus Cazimiri regis ſororem celeriter præmiſit. Nec ita multò pòſt uenerunt ad eum Viſſegradum è comitijs Polonorum oratores, Florianus epiſcopus Cracouienſis, & Ioannes Strelcius Cancellarius Poloniæ, rogantes ut primo quoque tempore in Poloniam ueniret, regnumq́ue deſtinatum ſuſciperet, ac præſentia ſimul & impendentia pericula depelleret. Audita ille legatione aliquandiu, quid faceret, deliberauit. Cunctanti cum & noſtri orando, & Vngari proceres ſuadendo inſtarent, tandem reſpondit: Non ſatis intelligere, neque hos quid ſuadeant, neque illos quid petant. E neutrorum enim id re fore, ſicuti ne duobus quidem gregibus expediat, unum habere paſtorem. Satis & abundè eſſe negotij uni populo præeſſe. Duas reſpub. uix ulla ratione ſine alterutrius, ſiue adeò utriuſque malo & incommodo ab uno adminiſtrari poſſe. Ita tunc Ludouicus. Sed tandem uictus precibus oratorum annuit. Bonfinius, audita morte Cazimiri auunculi, ſtatim eum, ingenti delectu habito, in Poloniam profectum eſſe, regnumq́ teſtamento legatum à proceribus & legatis populorum petiuiſſe, & facilè impetraſſe ſcribit. Venientem proceres Poloni cum frequenti nobilitate, ad Sandeciam obuiam progreſsi, excepêre, & Cracouiam deduxêre. Ibi rurſus armatæ ciuitatis occurſu honorificè conſalutatus eſt. Poſtero die rogatus publicè à Ioanne Cancellario, an teſtamentum Cazimiri regis ratum eſſe iuberet, præcipitanter aſſenſus eſt. Sed admonitus ab his qui proximi de ſenatu aderant, multum detrimenti eam rem Poloniæ allaturam eſſe propter profuſas donationes & legatos Cazimiri, & quòd de fide quoque ſcripturæ teſtamenti dubitaretur, ad ſenatum ea de re per Vuladislaum Oppolienſium ducem retulit. Senatus porrò, ne quem offenderet, cæteras quidem omnes donationes ualere: de ea uerò qua Scecinenſi duci Siradienſis, Lencicienſis, quam poſt mortem Zemouiti auunculi ſui Cazimirus recuperauerat, ac Dobrinenſis ditio, itemq́ue arces Croſuicia, Bydgoſtia, Vulotouum, & Valcia cum ſuis territorijs donabantur, itemq́ue de ea quæ fiebat nothis filijs Cazimiri, apud terreſtres iudices, quos uocant, diſceptandum eſſe cenſuit. Itaque Pelca Zambrus iudex Sendomirienſis, & Vilcius Naborouius ſub iudex Cracouienſis, lecti iudices, re bene perpenſa, decreuerunt eas donationes irritas eſſe debere, quòd non de ſententia ſenatus factæ, ualde damnoſæ eſſent reipublicæ. Cui decreto ſenatus rogatus à rege, ſubſcribere noluit. Et ſanè in utramque partem res erat perdifficilis de Scecinenſium duce. Nam ſi is omnibus ijs quæ ſibi donata erant, potitus eſſet, permultum regi detractum eſſet: cauendúmque erat, ne fretus ea potentia regnum inuaderet: ſin repulſam pateretur, bellum ab ipſo & à Carolo Imperatore, cum quo ſoror eius nupta erat, expectandum. Quocirca ita cum eo tranſegit Ludouicus, ut is in Dobrinenſi tantum ditione, & Bydgoſtia, Vulotouo, & Valcia acquieſceret, cætera regi relinqueret. Quibus rebus tunc peractis, de coronatione rurſus noui regis Archiepiſcopo & maioribus Polonis ſcrupulus iniectus eſt, quòd ij contendebant, ut ea Gneſnæ more ueteri fieret. Sed Ludouicus proximorum regum Vuladislai aui & Cazimiri auunculi exemplum in ea re ſecuturum ſe eſſe dixit. Quo reſponſo ſedatis maioribus Polonis, decimoſeptimo die Nouembris ab Iaroslao Archiepiſcopo Gneſnenſi, adſtantibus Floriano Cracouienſi, & Petro Lubuſſenſi epiſcopis in baſilica Cracouienſi diadema ſolenni ritu accepit. Nec tamen deſiderium Cazimiri defuncti regis ex animis hominum rex nouus euulſit: imò plus etiam accendit, cum non modò diſsimilis eſſet Cazimiri, ſed ne adiri quidem à noſtris ſine interprete poſſet: quin res quoque Polonicas negligere ac parui facere uideretur, ac non modò non intenderet animum ad recuperanda ea quæ ſuperiori tempore à Polonia auulſa erant, uerumetiam enormem donationem adijceret, qua Vuladislao duci Oppolienſium, Vngariæ Palatino, Oſtreſſouienſem & Velunenſem tractum omnem, qui Rudenſis olim dictus eſt, itemq́ue Olſtinenſe, Crepicienſe, & Bobolicenſe territoria in tractu Cracouienſi, adhęc Breznicienſe in Siradienſi ditione, donauit. Sed tamen tum ab hoc ipſo Vuladislao, tum à Cazimiro Scecinenſi (quanquàm de Vuladislao uariat Dlugoſſus) ſolenne iuſiurandum accepit, quòd perpetuò in poteſtate ipſius & regum Poloniæ deinceps futuri eſſent, & quòd illæ omnes eorum ditiones regno accreſcerent, ſi ij nullos mares liberos relinquerent.

re- atio. dictū. is Ca- dictū. le le- us rex æ co- cur in- Polonus

linquerent. Exequias deinde magnificentiſsimas & ſumptuoſiſsimas auunculo mortuo apparauit. Vbi permultum argenti facti baſilicæ Cracouienſi oblatum atque donatum eſt, & infinita penè hominum multitudo lachrymis, planctu, & eiulatu ingens defuncti regis deſiderium teſtata eſt, præſertim quòd cum eo ſucceſsionem regum ſuorum uetuſtiſsimam à Piaſto uſque propagatam, extinctam eſſe cerneret, regnumque ad externum regem perueniſſe, qui longè abfuturus eſſet. Quod cum Ludouicus animaduertiſſet, ueritus ne quam filiæ Cazimiri nouandarum rerum occaſionem Polonis darent, ablegauit eas in Vngariam: & conſtituto ibi iudicio, perfecit ut non ex iuſta uxore natæ, atque exhæredes pronunciarentur. Quod adeò ingrati hominis facinus, non ſine iuſta diuini numinis uindicta factum eſſe uideri poteſt, ut filiæ Cazimiri, paternarum libidinum & ſtupri, ingenuæ puellæ Feliciani filiæ oblati in eodem penè loco quo ille deliquerat, pœnas luerent. *Cazimiri filiæ relegatæ & exhæredatæ.* Poſt hæc tamen Anna Vilelmo comiti Ciliæ, Heduigis Romero cuidam duci nuptui tradita eſt. Vt uerò poſtulatis maiorum Polonorum ſatisfaceret Ludouicus, in maiorem Poloniam poſt paucos dies profectus eſt, & biduum Gneſnæ commoratus, paratum ſibi in baſilica Gneſnenſi ſolium aſcendere noluit, affirmans id neque ſibi, neque Polonis decorum fore, ut coronationem Cracouię peractam quaſi in dubium reuocaret. Deinde Cracouiam reuerſus, cum animos Polonorum uexatione, uiolentia, & rapinis Vngarorum offendiſſet, neque de recuperando Santoco & Vuladimiria conſilij quicquam iniuiſſet, mox in Vngariam redijt, Tranſalpinenſium Voieuodæ defectione excitus, omni gubernatione Poloniæ matri commiſſa. *Vngarorum uiolentia.* Nec mora cum duobus exercitibus Tranſalpinenſem Moldauiam ingreſſus, alterum quidem in ſyluis circumuentum ab hoſtibus amiſit, cum altero uictor defectores in ſuam redegit poteſtatem: & ne tam facilè ij deinceps rebellarent, Seuerinum oppidum inſtaurauit, præſidioq; firmauit. *Seuerinum.* Interim Elizabetha mater eius in Polonia muliebri uſa conſilio, iuuenes & imperitos homines in ſenatum allegit, compluréſque bonos & graues uiros magiſtratibus mouit, & nihili homines atque aſſentatores eis ſuffecit. Ac inter alios inprimis Prædislaus Goluchouius Palatinus Caliſsienſis uir magnanimus & moderatus, præfectura maioris Poloniæ motus, eiq; Otto Pilecius ſucceſſor datus eſſe memoratur. Quam rem ægrè tulêre maiores Poloni, & parêre Ottoni, quamuis & genere & uirtute præſtanti, detrectabant, propterea quòd nullas is habebat poſſeſsiones in maiore Polonia, atque ita contra leges præfecturam obtinebat. Sed tamen homo ſplendidus & liberalis, ut quemque de nobilitate factioſiſsimum, & ſibi maximè aduerſarium eſſe nouerat, ita os eius comitate & munificentia ſua primum obſtruxit: ſic aliquanto patientius deinde imperium eius ferri cœptum. Sed cum ora illa Poloniæ finitimorum latrocinijs infeſtaretur, neque Otto domeſticis opibus quas ibi nullas habebat, compeſcere ea poſſet, & nobilitas uulgo eius odio militiam detrectaret, ceſsit inuidiæ, & præfectura ſe abdicauit. Cui Sendiuoius Subinius indigena ſucceſſor datus eſt. Neque is tamen ſatis prædonum uim & furta coërcuit. *Peſtis.* Peſtilens hic, itemque ſequens annus Polonis fuit. *Prodigium.* Prodigium etiam inſigne Poſnaniæ accidit. Baſilica enim cum adhærente ſibi turre dextra de cœlo tacta eſt, ita ut perrupto culmine & angulo turris, parua fiſſura facta in fornice, in ſacellum regium fulmen penetraret: ac cæteris rebus intactis, ſolas Præmiſli regis & Rixæ uxoris eius imagines confringeret. Inſequens annus nihil ferè memorabile habet, præter quædam de Iaroſlao Archiepiſcopo, nempe quòd is Zemouitum Maſouiorum ducem eccleſiaſtico interdicto perculit, eoque adegit, ut duorum pagorum donatione ipſi ſatisfaceret, pro eo quòd Petraſsius Criſtini Palatini Plocenſis filius, bona eius eccleſiaſtica in Maſouia, iubente uel certè conniuente Zemouito latrocinio infeſtaſſet, uexaſſetque. Nec multò pòſt ſenio confectus & oculis captus Iaroſlaus, cum ſupra triginta annos Archiepiſcopus fuiſſet, Nicolao Coſſitouio præpoſito Gneſnenſi propinquo ſuo Archiepiſcopam concedere ſtatuerat. *Iaroslaus cæcus abdicauit ſe archiepiſcopa.* Sed cum is improuidè ſine regia commendatione & collegij Gneſnenſis conſenſu Auinionem ad Gregorium undecimum Pontificem maximum ea de re ſe contuliſſet, infecto negotio inanis redijt. Neque tamen Iaroſlaus dimittendæ Archiepiſcopæ cogitationem depoſuit, ſed Ioannem Suchyuilcum iuriſcanonici Doctorem, cuius antea mentionem fecimus, ſororis filium ſucceſſorem ſibi legit: uerùm is quoque pluſculum negotij in conficienda re habuit, palàm commendante, & clàm impediente eius cauſam Ludouico apud Pontificem Maximum. *Ioan. archiepiſcopus Gneſnenſis.* Ad extremum tamen noua regis commendatione & collegij approbatione adiutus, uoti compos factus eſt. Iaroſlaus uerò Pomeranicis & Opatouicenſibus poſſeſsionibus ac decimis in ora Caliſsienſi indulgentia Pontificis Maximi ad uſum ſuum retentis, in Landenſe monaſterium ſeceſſit, & biennium ferè ibi exegit. *Iaroslai mors.* Deinde pertæſus monaſterij, Caliſsiam commigrauit,

ubi intra uertentem annum uita exceſsit. Permultum hic Archiepiſcopam amplificauit, & ornauit. Nam Louiciam, Opatouicum, Vneouiam, & Camenum arces condidit: aulas archiepiſcopales Gneſnæ, Lenciciæ, Veluni, Caliſsiæ conſtruxit. Louicienſes reditus primus ita auxit, ut cum antea cenſus duas marcas non excederet, tunc ad octingentas perueniret.

Vneouienſe collegium.

Aedificauit etiam templa Gneſnæ, Caliſsiæ, Curelouię, Opatoueci, & Vneouiæ, ubi & collegium ſacerdotum inſtituit, & monaſterium Benedictinis condidit, ac Tinecenſis abbatis iuriſdictioni id ſubdidit. Dotauit idem nouam parœciam in oppido nouo Crepicienſi rogatu Cazimiri regis. Atque ob eam rem iuriſdictionem ſibi poſteriſque ſuis Archiepiſcopis in ea parœcia, in Cracouienſi diœceſi ſita, uſurpauit, conniuente Bozenta epiſcopo Cracouienſi, qui dotare eam noluit.

Fines diœceſeon.

Iſtiuarta enim amnis eo loci Gneſnenſem & Cracouienſem diœceſes dirimit. Memoratur etiam de eo illud excelſi animi facinus, quòd cum iuuenis adhuc Bononienſis Academię rector eſſet, tranſtulit inde Academiam ſua autoritate propter Britannum ſiue Anglum quẽdam ſcholaſticum à magiſtratu urbis capite plexum: nec prius eam reſtituit, donec pro cæde Angli ſatisfactum eſt. Fertur autem Iaroslaus mandaſſe moriens, ut cadauer ſuum non oſtio, ſed pertuſo pariete in baſilicam ſepeliendum inferretur, quòd non ritè, neque ordine Archiepiſcopum ſe factum eſſe diceret. Hæc de Iaroslao ſuffecerint, quæ omitti certè hic à nobis non oportuit. Per hoc tempus Ludouicus rex cum Carolo Imperatore in gratiam rediit, ac filiam ſuam natu maiorem Mariam, filio eius Sigiſmundo, è quarta uxore ſuſcepto, paruulo etiamnum deſpondit, & in aula ſua ipſum educauit.

Marchia Brandeburgenſis à Carolo Imp. empta.

Pater uerò Marchiam Brandeburgenſem ab Ottone Ludouici filio ipſi emit. Cùm autem duas filias ex Elizabetha Stephani Boſnenſium reguli filia ſuſceptas, duóque regna haberet Ludouicus, utrique filiæ uiuens cupiebat proſpicere, ita ut altera apud Vngaros regnaret, apud Polonos altera. Ac apud Vngaros quidem iam uni proſpexiſſe uidebatur: de altera autem ſollicito, fortuna ſiue conſilium talem occaſionem obtulit. Poſcebat is Polonos uectigal, quod regium & poradlne, quaſi raſtrale dicitur, duodenos groſſos latos, & ſingulos modios ſiliginis & auenæ in iugera ſiue laneos, quemadmodum antiquitùs pendi ſolitum erat. Negabant proceres ſacri pariter & profani ordinis: quòd ab eo Poloniam immunem factam eſſe liberalitate Cazimiri dicerent. Cumquè ille admonitus à nonnullis, promiſſam modò, non etiam datam eſſe à Cazimiro immunitatem illam argueret, ſolutum enim eſſe id uectigal, quoad uixerit Cazimirus, tandem eò rem deduxit per internuntios, ut ſi alterutram de filiabus ſuis regnare deinceps apud ſe Poloni iuſſuros ſe eſſe reciperent, binos tantum groſſos quotannis deinceps in iugera penderent, quibus regem agnoſcerẽt: ab reliquis penſionibus & oneribus quæ regibus ac ducibus antiquitùs debebantur, cuncta nobilitas atque ſubiecti homines perpetuam uacationem & immunitatem haberent, prẹterquàm ſi rex nouam arcem conderet, aut ueterem tempore belli reficeret, tunc ut nobilitatis ſubditi cum regijs opus facerent. Accepère conditionem Poloni: atque indein hodiernum uſque tempus manet uectigal hoc ita imminutum regi: tametſi epiſcopi tunc id ſuos agricolas péndere paſsi non ſunt, defendentes mordicus Boleslai Pudici & Cazimiri remiſsionem. Cuius quidem remiſsionis, Cracouienſi duntaxat eccleſiæ factæ, extant diplomata utriuſque principis in baſilica Cracouienſi. Monaſteriorum uerò adſcriptitij, præfectis regijs exigentibus & conniuentibus epiſcopis aliquandiu totam ueteri more pendere coacti ſunt. Illa quoque in pactis fuère, ne rex magiſtratum ſiue honorem ullum perpetuum ſupprimeret, neúe externo cuiquam conferret, ac ne præfecturam quidem arcis cuiuſquàm aut oppidi, quæ iuriſdictionem adiunctam habeat, imò ne indigenæ quidem illuſtri ducum genere orto. Hæc ita tunc conuenère Caſſouiæ anno poſt

An. 1374.

Chriſtum natum milleſimum, tricenteſimum, ſeptuageſimum quartum. Nunc iam nouos motus, quibus Polonia deinceps agitata eſt, perſequamur, paulò altiùs repetito principio. Zemomyslus Vuladiſlai Loctici frater tres filios moriens reliquit: qui ſic patrimonium inter ſe partiti ſunt, ut Præmislo Bydgoſtia cederet, Leſco Inouuladiſlauia, Cazimiro Gneſcouia.

Ludouici ſecunda uxor.

Ex his ſolus Cazimirus liberos reliquit, Elizabetham & Vuladiſlaum, cognomento Album. Atq; Elizabetham quidem cum Caroli regis Vngarorum uxor, Loctici filia educandam ſuſcepiſſet, Boſnenſium regi Stephano in matrimonium collocauit, de qua Elizabetha item filia nata eſt, quæ ſecunda Ludouici regis uxor fuit. Vuladiſlaus uerò cum patri & Præmislo patruo, concedente rege Cazimiro ſucceſsiſſet, cauſamque de ui & alieno agro uſurpato quodam tempore apud eundem regem dicere iuſſus

Gnewcouia empta.

eſſet, furore percitus temerè Bydgoſtiam repudiauit: nec eam poſt ullis precibus recuperare à Cazimiro potuit. Poſtea Gneuucouiam quoque, acceptis mille florenis, regi conceſsit: & peregrè profectus, cum per multa loca peruagatus eſſet, tandem Ciſtercium ueniens,

niens, monachus factus eſt: nec multo pòſt mutato conſilio Diuione in Burgundia Benedictinorum ſectæ ſeſe addixit: & complures annos ibi commoratus, & ſororis, Cazimiriq; regis liberalitate ſuſtentatus eſt. Cùm igitur proceres quoſdam de maioribus Polonis nouarum rerum cupidos, pœnitere externi regis & abſentis, muliebriſquè dominationis cœpiſſet, communicato clam inter ſe conſilio, legationem ad acciendum Diuione Vuladislaum miſere, quòd nemo eo propinquior Cazimiro & Vuladislao regibus agnatus uiueret: ac facilè is, ut erat leuis, in ſpem & cupiditatem adipiſcendi regni adductus eſt. Quoniam autem diaconus iam erat, Auinionem ad Pontificem Maximum obtinendæ indulgentiæ, ſiue diſpenſationis cauſa contendit, legatis Baſileæ ſe expectare iuſsis. Et quamuis nihil à Pontifice impetraſſet, tamen Baſileam, atque inde legatorum ſuaſu, dimiſsis eis in Vngariam diſsimulato propoſito ad affinem regem profectus eſt: apud quem reginæ propinquæ ſuæ magnis precibus perfecit, ut ad Pontificem Maximum pro ſe legationem mitteret quo ſibi mutato ordine, & obiecta profeſsione, poſſeſſiones & principatum obtinere liceret: ſed repulſam etiam tum paſſus, clàm ſe cum quatuor tantum comitibus ex Vngaria ſubduxit, & ueniens Inouuladislauiam arcem ex improuiſo occupauit. Et mox oppidanos accitos in uerba ſua iurare iuſsit. Inde Gneuucouiam, eadem celeritate uſus, in poteſtatem ſuam redegit, Romliconem Zlotoriæ arcis præfectum in agro fortè repertum cœpit, & Zlotoriam quoque eodem die per deditionem accepit, cum necem præfecto ſub arcem abducto minaretur, ni ea ſibi dederetur. Ita tribus arcibus uno die potitus, cum uoluntarij multi ad eum concurrerent, ſumpta maiore fiducia poſtero die Sarleium arcem oppugnare adortus, tertio die in deditionem accepit. Hæc ad Sendiuoium Subinium præfectum maioris Poloniæ cum perlata eſſent, celeriter Ludouicum regem de ſtatu rerum Cuiauienſium certiorem facit: ſimulqúe facta non contemnenda manu de nobilitate, ad reprimendos conatus Vuladislai contendit. Obſeſſa primum Inouuladislauia, cùm nihil eſſet ſpei in Vuladislao, deditionem fecit. Qua re permotus Vuladislaus, ſimul & ab ijs qui cum eo ſe coniunxerant, deſertus, reliquas quoque arces reddidit, promittente ei Sendiuoio clementiam & munificentiam regis. Qua diutiùs expectata cum fruſtraretur, & inopia premeretur, rurſus eadem quæ prius moliri, ſuadentibus & incitantibus quibuſdam improbis, inſtituit. Sed cum Sendiuoius præfectus conſilia eius ſenſiſſet, ratus, ita ut erat, Scripſinium ſororis ſuæ uirum, quem Zlotoriæ præfecerat, ſenem inertem & ebrioſum, inſidijs eius maximè opportunum eſſe, amouere eum à præfectura uolebat: uerùm ab eo & ſorore ſua, ne id faceret, exoratus eſt. Ad hunc ergo fallendum ſubornat Vuladiſlaus piſcatores, qui eum allato Torunia uino inebriarent. Quod cum factum eſſet, ſopito eo pariter & cuſtodibus, ut ferè ad exemplum heri familia ſeſe componit, nocte intempeſta miſſa à Vuladislao manus, ſcalis admotis arcem, cuſtodes, præfectumquè cœpit: ſed Criſtinum propinqui poſtea mille florenis redemere. Hinc rurſus magnus egentium, ære alieno oppreſſorum, & facinoroſorum hominum concurſus ad Vuladislaum factus eſt. Inter alios etiam Vlricus Bodzæ Drenij, qui ſuperiori tempore inopem Vuladislaum facultatibus ſuis ſuſtentauerat, filius, impiger iuuenis cum aliquanta peditum, equitumqúe manu in auxilium eis ueniens, Racianzum arcem epiſcopi ex itinere capere nixus eſt: ſed repulſus ab ijs qui in arce erant, Gneuucouiam oppugnauit: & fauentibus atque adiuuantibus oppidanis, arcem incendit, præfectumqúe arcis Gerardum Sloneuium uiuum in poteſtatem ſuam redegit: quem Sendiuoius poſtea magno redemit. Infeſtabat autem Vuladislaus ex arce Zlotorienſi maiorem Poloniam latrocinijs uſque adeò ut Sendiuoius ſolus cum maioribus Polonis reprimere eum non poſſet. Itaque & Iaſcus Cmitha, gente Srenauius, præfectus Siradienſis, cum nobilitate Siradienſi, ad reſtinguendum gliſcens incendium profectus eſt. Verum eius currus, & impedimenta cum alia uia ſubſequerentur, à Vuladislao intercepta ſunt. Iaſcus tamen nihilo ſegnius cum Bartholomæo Veiſemburgio præfecto Breſtenſi coniunctis copijs, Vuladislao ad uexandos Inouuladislauienſes numeroſam magis quàm bellicoſam multitudinem ducenti, apud Gneuucouiam occurrit, conſertóque prælio facilè eum fudit, fugauitqúe. Nactus autem nauiculam Vuladislaus fugiens, Viſtulam traiecit, & in Zlotorienſem arcem ſe recepit. Et quamuis Sendiuoius præſidium militum in munitione Iaroslai Sluzeuij ad arcendas excurſiones eius collocaſſet, agebat ille tamen nihilo lo minus prædas ex uicinia. Quare maiore ui Sendiuoius contra eum bellum gerere inſtituit, maioribus Polonis cunctis, & Cuiauijs ſumere arma iuſsis, accitóque etiam in auxilium Cazimiro Stecinenſium duce. Ab his copijs Vuladislaus in arce Zlotorienſi oppugnatus ac circumſeſſus aliquandiu, nõ modò ſuſtinuit obſidionem, uerumetiam non leuibus incommodis ac detrimentis obſidentes ſe afficiebat. Nocturno enim tempore,

Vuladislaus monachus accerſitur ad regnum.

Vuladislai noui conatus.

Gnewcouia incenſa.

Iaſcus Zmitha.

Vuladislaus dux uictus.

expeditos milites ex arce nauigijs emittebat, qui præteruecti ſilentio caſtra obſidentium, non modò eos qui longius è caſtris egreſsi erant excipiebant, uerumetiam extrema ſtatiua infeſtabant: quin machinis etiam quibuſdam artificioſis oppugnationi intentos ex arce conuulnerabant, & ſummouebant: earum uerò machinarum opifices & adminiſtri erant duo molitores, quorum alter Zlotoriam Vuladislao prodiderat, alter, cui nomen Hanco, Breſtenſis moletrinæ hæres, captus ſuperiori tempore à Vuladislao. Cum autem hic ipſe Hanco exitum illius belli & obſidionis, quam diu ſuſtineri non poſſe propter commeatus penuriam uidebat, ſecum reputaret, metuens ne fraudi ſibi eſſet hoſtes patriæ iuuiſſe, conſilium cœpit prodendæ arcis: ſed re coniecturis quibuſdam depræhenſa, ſubiectus quæſtionibus rationem & ordinem omnem meditatæ proditionis aperuit. Quibus rebus exploratis, emiſit Vuladislaus Hanconis generum ad hoſtes cum mandatis Hanconis de proditione. Lætus ea re Sendiuoius, cum gloriam captæ arcis & confecti belli ſolus obtinere cuperet, Cazimirum quidem ducem, cæteróſque proceres conſilium ſuum celauit: ipſe uerò intempeſta nocte, quemadmodum conſtitutum erat, cum expedita ſuorum manu, ſine ullo ſtrepitu, ad arcem acceſsit: patefactáque porta cum iam uiginti ſex milites immiſiſſet, antequàm ipſe cum cæteris ingreſſus eſt, milites Vuladislai, qui hæc ſupernè clàm obſeruabant, celeriter cratem portæ impendentem deiecêre: cuius pondere & clauis prominentibus inſignes duo milites Poloni, Fridericus Vedelius, & Vſcenſis dominus oppreſsi ſunt. Nec mora, illuſtrata ignibus arce, uigintiſex illi qui primi ingreſsi erant, ſaxis & iaculis undique coniectis obruti ſunt. Ita in inſidias præcipitatus Sendiuoius, tot fortibus uiris amiſsis, triſtis atq; cõfuſus in caſtra redijt. Illuceſcente uerò die fremens ob acceptam ignominiam, totis uiribus arcem oppugnauit uſq; ad ueſperam, nec tamen capere eam potuit. In ea oppugnatione Cazimirus Scecinentium dux ſaxo per caſsidem ictus in capite, non diu poſtea uixit. Poſtero die cum Vuladislaus de retinenda arce deſperaſſet, crematis palàm ante arcem molitore ac genero eius, itémque ijs quorum opera arcem intercœperat, deditionem fecit: & ad regem in Vngariam miſſus, decem millia florenorum ab eo pro Gneuucouienſi territorio accepit. Ad hæc abbatia quadam luculenta in Vngaria donatus eſt. In qua aliquantiſper commoratus, Diuionem redijt, ibiquè reſumpto monachi habitu uitam finiuit. At illi qui cum ad res nouandas in Polonia adiuuerant, partim uoluntarium ſibi ipſi exilium indixêre, partim carcere & bonorum confiſcatione damnati, pœnas dedêre. Aliquanto aliter Albertus Crantius hæc de Vuladislao duce, quem ipſe Album uocat, ac toti Poloniæ uult præfuiſſe, commemorat. Sed quorſum attinet omnes omnium opiniones perſequi? Pertæſa Polonicorum motuum Elizabetha Ludouici regis mater, exceſſerat Polonia, & peramplos reditus in Dalmatia de Venetis dudum recepta, à filio acceperat: ſed non ita multo pôſt, pœnitentia ducta, indulgente eodem, in Poloniam redijt. Venienti cum magno & ſplendido comitatu proceres Poloni Cracouienſes & Sendomirienſes apud Sandeciam gratulabundi obuiam prodierunt: ſimulquè renunciarunt, compertum ſe habere ab exploratoribus ſuis, Lithuanos de inuadenda, uaſtandáque Polonia conſilium iniuiſſe. At illa muliebri leuitate, quietos & ſecuros eos eſſe iuſsit: filium enim ſuum tam longis, grauibuſquè manibus præditum eſſe, ut ad ſolum nomen eius non modò Lithuani, ſed & cunctæ in circuitu nationes contremiſcant. Nec mora, Lithuani cum ualida manu è Lithuania & Ruſsia coacta, ducibus Keiſtuto, Iagellone, Vitoudo, Lubarto, & Georgio, percurſo magnis & clandeſtinis itineribus, propter uaſtitatem Lublinenſi tractu, quicquid loci in Sendomirienſi tractu eſt inter Sanum & Viſtulam flumina, populabundi & uaſtabundi magna celeritate peruagati ſunt, ita ut permulti mortales de nobilioribus quoque & locupletioribus, uel in fuga, uel in domibus ſuis incauti à barbaris opprimerentur. Itaque permagna ea barbarorum præda fuit: quam integram, nihil uſquàm hoſtile paſsi, abigêre. Per idem tamen tempus ipſi quoque à Cruciferis Pruſsienſibus domi ſuæ magno incommodo affecti ſunt, ſex territorijs Samogitiæ una atque altera excurſione peruaſtatis: neque tamen Elizabetha quicquam de luſibus & choreis, atque ſymphonia, quibus mulier octogenaria nimium indulgebat, clade illa mota, remiſit, donec eam præſentius aliud malum perculit. Vngari qui cum regina uenerant, domeſtica conſuetudine fœnum atque auenam, cum Cracouiam ſiue ad mercatum, ſiue ad priuatum cuiuſquàm uſum importaretur, paſsim diripiebant. Id Prædborius Brezius nobilis adoleſcens, ne ipſe quoque pateretur, familiam ſuam armatam ante domum ſuam, quæ ad portam urbis Cazimirienſem, ſiue Bochnenſem ſita erat, obſeruare iuſsit: ibi cum Vngari in fœnum quod aduehebatur, impetum facerent, Prædborij uerò miniſtri prohiberent, iurgium atque prælium inter Vngaros & Polonos ortum eſt. Quod cum concurſu utrinque ſuis opem ferentium atrocius fieret, miſſus à regina la-

Hanco proditionē molitus.

Vuladislai exitus.

Albertus Crantius.

Lithuanorum excurſio in Poloniam.

Samogitia uaſtata à Cruciferis.

Vngarorũ uiolentia & regina.

ſcus

ſcus Cmitha præfectus Cracouienſis, ad ſedandum tumultum, ſagitta Vngarica in turba in collum percuſſus, ex equo defluxit, & expirauit. Ibi neceſſarij & familiares eius furentes, facto undique concurſu in Vngaros coorti, magnam cædem fecêre: non eorum tantum qui ſe in tumultu illo obtulerant, ſed eorum quoque qui in hoſpitijs ac diuerſorijs inuenti ſunt. Centum ſexaginta Vngari eo die trucidati feruntur. Atque ij modò ſalui fuerunt qui in arcem effugere potuêre. Triduo deinde arx clauſa, & ab armatis obſeſſa fuit. Annus quo hæc acta ſunt, fuit poſt Chriſtum natum milleſimus, trecenteſimus, ſeptuageſimus ſextus. Paruo autem interiecto tempore, Elizabetha mœſta in Vngariam reuerſa eſt, Petro Cmitha Iaſci filio in ſolatium necis paternæ præfecto Lencicienſibus dato. Per hoc tempus Gregorius Pontifex, eius nominis undecimus, cum cathedram & curiam pontificiam poſt ſeptuageſimum annum Auinione Romam retuliſſet, accepiſſetque Turcas Amurathe primo duce, traiecto nauibus Genuenſium Helleſponto, plurimas Græcorum & Conſtantinopolitani Imperatoris, à quo contra rebelles Principes in auxilium ex Aſia prius euocati erant, urbes cœpiſſe, magnáque ſtrage Bulgaros, Serbos & Albanos profligaſſe, Italiæ metuens, undique ſubſidia corrogabat. Itaque & in Poloniam ea de re legatum miſit Nicolaum Maioricenſem epiſcopum, qui coacta Vneouiæ ſynodo epiſcoporum, uix illud impetrauit, ut bini groſſi de unius marcæ prouentu conferentur. Quoniam autem epiſcopus Vuratiſlauienſis Prædiſlaus Pogorelius paulò antè uita exceſſerat, relicta magna pecunia, præter contributionem redegit legatus ex illa hæreditate triginta millia aureorum: & inſuper octo millia annua pactus eſt Pontifici, donec aliquis Prædiſlao ſucceſſor daretur: cuius approbationem ob id Pontifex in ſeptimum annum diſtulit. Sequenti anno Ludouicus nouos præfectos in Polonia de ſententia matris inſtituit. In maiore quidem Polonia Domaratum Pirſchnicium, tranſlato Cracouiam Sendiuoio Subino. In Cuiauia uerò amotis Bartholomæo Veiſemburgio, & Bartholomæo Socolouio, Petraſsium Malocham: propterea quòd hic quidem pluris quàm illi præfecturæ illius fructus redimeret, Domaratus uerò multis Vngaris in cæde ſuprà memorata ſaluti fuiſſet. Quoniam autem Ludouicus excurſionibus Lithuanorum in Poloniam, & Belzenſiũ ducis defectione motus, bellum contra eos parabat, datis Domarato ex Vngaria reuertenti mandatis ad epiſcopos & uniuerſum ordinem eccleſiaſticum totius Poloniæ, ſubſidium ab eis & ab eorum agricolis ad pium bellum contra barbaros hoſtes petiuit. Negatum eſt, ueritis epiſcopis ne munificentia illa ſua in morem, & mox inde in legem abiret. Nihilo tamen minus proſequi inſtitutum bellum perrexit Ludouicus: indictáque toti Poloniæ expeditione, & omnibus ad Sendomiriam conuenire iuſsis, ipſe cum non contemnenda Vngarorum manu tranſmiſsis Sarmaticis montibus, per Sanocum rectà Sendomiriam profectus eſt. Ibi conuentu habito, recenſitiſque copijs, cùm abundaret uiribus & multitudine, partem exercitus in qua erant Cracouienſes & Sendomirienſes cum Sendiuoio ad recipiendam Chelmam miſit: ipſe cum reliquo ad Belzum caſtra mouit. Ac Sendiuoius quidem intra octauum diem Chelma potitus, Grabouecíam quoque, & Grodlum, & Seuoloſſum munitiones cœpit: deinde ad regem, Belzum adhuc obſidentem, reuertit: erat enim arx ea natura loci permunita. Itaque fame rex præſidiarios ad deditionem compellere decreuerat. Venit interim in caſtra regis Keiſtutus dux Lithuanorum, ex hoſte pacificator factus, & his legibus pacem impetrauit, ut Georgius dux ſeſe, Belzumque regi redderet, ac Lithuani captiuos omnes Polonos redderent. Quæ cùm impleta eſſent, Ludouicus Georgij blanditijs & pollicitationibus delinitus, non modò Belzum ei reddidit, ſed etiam Lubaſſouiam, & centum marcas annuas in ſtipendium è ſalinis Bochnenſibus adiecit, accepto ab eo iureiurando, quòd in fide atque clientela Polonorum ſemper futurus eſſet. Fortaſsis autem & illud adiumento fuit Georgio atque Lithuanis, quòd orto inter Vngaros & Polonos iurgio, ac Petro Safranecio nobili Polono in faciem ab Vngaro quopiam uulnerato, ad ſeditionem & cædem mutuam res ſpectare cœperat. Itaque Petri quidem dolorem rex donato ei territorio cum arce Peſcoua ſcala, mitigauit: exercitum uerò, ne quod maius malum iritatis utrinque animis excitaretur, ſtatim dimiſit. Septem uexilla tunc habuiſſe ſola Topororum familia fertur. Bis poſtea rurſus Ruſsiam à Lithuano duce uexatam eſſe, biſque eiectis barbaris à rege pacatam, Bonfinius memorat. Cum autem ipſi uber & fertile ſolum Ruſsiæ placuiſſet, & frequẽtari eam à catholicæ fidei cultoribus animaduerteret, miſſa Auinionem ad Gregoriũ eius nominis undecimum Pontificem Maximum legatione, effecit ut duæ ibi cathedræ epiſcopales, nimirum Præmisliæ & Vuladimiriæ, Haliciæ uerò archiepiſcopalis inſtitueretur. Ita qui quidem Dlugoſſus ſcribit. Sed ſi prius metropolis Leopoli conſtituta fuit, quemadmodum nos ſuperius ex eiuſdem Dlugoſsi ſententia prodidimus, epiſcopalem

Iaſcus Cmitha interfectus ab Vngaris.

An. 1376.

Turcæ Græciã inuaſerunt.

Præfecti Poloniæ.

Sanocum.

Chelma recepta.

Grabouecia.

Grodlum.

Seuoloſſum.

Belzum.

Iurgium inter Polonos et Vngaros.

Haliciæ conſtitutam eſſe oportet. Vna enim archiepiſcopalis eſt in Rufsia, & ea quidem Leopoli. Ego initio Leopoli epiſcopalem cathedram regnante Cazimiro inſtitutam fuiſſe dixerim. Neque enim Archiepiſcopus uſquam inſtituitur qui nullum in ditione ſeu prouincia ſua epiſcopum habeat, ſicut tunc in Rufsia nullus fuit: ſed cum Ludouici opera plures epiſcopi fierent, metropolim Haliciæ conſtitutam eſſe, quæ poſtea Leopolim tranſlata ſit, epiſcopatu Cameneciam tranſlato. Cæterum quoniam propenſiore erat animo Ludouicus in Vngaros, quàm in Polonos, Vngaris adiungere Rufsiam inſtituit, Polonis à quibus ſubacta fuerat, ademptam. Obtinebat in ea nonnullas præfecturas & ampla territoria Vuladislaus dux Oppolienſium Ludouici beneficentia iure hęreditario donata, ita ut iam dux Ruſſorum uulgò appellaretur, & ipſe hunc titulum uſurparet. Quo facilius igitur Ludouicus id quod cogitabat perſiceret, dedit Vuladislao Dobrinenſem ditionem atq; Bydgoſtienſem, quæ antiquitùs Viſſegradenſis uocata fuit, excepta Valcia & Slochouia territorijs, quæ nuper Cazimiri Scecinenſium ducis morte ex pacto receperat: itemq; Inouuladislauiam, Gneuucouiam, Zlotoriam & Sarleium, quæ à Vuladislao Albo duce, quemadmodum dudum memorauimus, redemerat. Et ea quidem lege hæc ei dedit, ut ſacramento adactus, in clientela, quod feudum uulgò uocant, regum Polonorum ſemper eſſet, & ad ſolos maſculos hæredes ea tranſmitteret. Rufsicas autem præfecturas ab eo recepit, & Vngaris eas attribuit. Recenſet autem Bonfinius Emericum Agrienſem epiſcopum, Georgium Zudarem cum fratribus, deinde Emericum Bebecum, & Ioannem Zapolæum, qui Rufsiam Ludouici nomine cum imperio obtinuerint. Suſpecta & moleſta ea res de Rufsia Polonis fuit: ſed muſſantur ferè principum & potentium iniuriæ. Nec ſanè tunc in promptu erat, quid ea re facerent abſente rege, aut quomodo uoluntati eius refragarentur. Quin alia magis præſentia mala eos à ſenſu illius, quod in diem differebatur, auertebant. Increbuerant latrocinia: creuerat audacia perditorum & improborum hominum. Debilior prædæ erat potentiori: uis, non ius ualebat: iudicia uel ſilebant penitus, uel potentiorum iniuriæ contra tenuiores ſuffragabantur, propterea quòd nemo unus uindex legum, ſcelerumquè ultor erat, quem cæteri omnes reuererentur. Hæc publica quidem mala, ſed cum plurimorum priuato dolore coniuncta, tollerabilius illud uideri faciebant, quod ad neminem priuatim pertinebat. Itaque de præfecturis Rufsiæ patienter tunc latum: de domeſticis uerò incommodis crebris literis atque nuntijs, & quærimonijs multorum cum rege actum. Quibus ille commotus, cum ipſe non ueniret in Poloniam, quòd negarat auram Polonicam ſe ferre poſſe, Vuladislaum Oppolienſem pro ſe gubernatorem & uicarium miſit. Et erat quidem id non ingratum plebi ac tenuioribus. Cæterum nobilitas cum proceribus duobus conuentibus, altero Visliciæ, altero uerò Gneſnæ actis, negarũt ſe homini externo, quem ipſi ſibi principem non conſtituiſſent, parituros eſſe, propterea quòd id contra leges & inſtituta maiorum ſuorum eſſet. Atque cum his mandatis legati de primoribus è comitijs ad regem miſsi, facilè effecerunt ut is Vladislaum reuocaret. Verebatur enim, ne Poloni ea offenſa ad res nouas incitarentur. Interim autem dum hæc ita fiunt, uectigal, quod raſtrale ſuperius appellauimus, & quod ad duos groſſos à Ludouico redactum eſſe diximus, dimidium eius quod antiquitùs pendebatur, iuſſu regis ab eccleſiaſticorum agrorum cultoribus exigi cœptum eſt, hoc eſt ſeni groſsi, & ſinguli modij ſiliginis & auenæ in iugera, negantibus exactoribus regijs, gratiam illam quæ nobilitati facta ſit, etiam eccleſijs & ſacro ordini factam eſſe. Debere autem eccleſiaſticos homines æqui, boniq; facere, quòd dimidium ferè eius uectigalis ſibi, ſuisq; agriculis remittatur. Quod ſi recuſent, integrum ſe ueteri more exacturos: ita enim ſe à rege in mandatis habere. Quocirca Ioannes Archiepiſcopus Gneſnenſis ſynodum Caliſsiam conuocauit, unde legati in Vngariam miſsi Florianus epiſcopus Cracouienſis, ac Dobrogoſtius decanus impetrarunt, ut eodem iure: quod ad illud uectigal attinet, cum nobilitatis bonis eccleſiarum bona cenſerentur. Hęc uſque ad annum Chriſti milleſimum, tricenteſimum, ſeptuageſimum octauum octo annis regnante Ludouico in Polonia acta ſunt, eo ferè ordine quo hic à nobis conſcripta ſunt. Per quod tempus Lithuani & Cruciferi mutuis ſe excurſionibus & cladibus uehementer afflixerunt: & Carolus Imperator extremo anni tempore uitam cum morte commutauit, cum aliquanto ante Venceslaum filium natu maiorem adoleſcentulum, regẽ Bohemis deſignaſſet, ac deinde, redemptis magno Principibus electoribus, Cęſarem feciſſet. Hoc eodem aũt anno & ſequentibus aliquot non uſquequaq; tranquillæ res fuerũt in maiore Polonia. Quanquam publico conſilio nullũ bellum geſtũ eſt: ſed priuatis conſilijs & latrocinijs propemodũ cùm à Polonis finitimi populi, tũ ab illis Poloni infeſtati, & uis ui ultrò, citroquè propulſata eſt. Primùm enim Borcouij Pomerani homines equeſtris ordinis, Valcienſes oppidanos ita uexarunt, ut cum oppidum id fortuito

incendio

Incendio conflagraſſet, aliò ciues commigrare populariter uoluerint, ni Domaratus præfectus maioris Poloniæ cum expedita ſuorum manu ingreſſus in Pomeraniam Borcouios, peruaſtatis eorum prædijs, uicis atque pagis, coercuiſſet. Deinde Sendiuoius Virius, Caſtellanus Bninenſis, gente Nalencius, ditionem Suatobori Stecinenſium ducis, qui Cazimiro fratri germano (ex alia tamen matre) defuncto ſucceſſerat, igni, ferroq; depopulatus eſt, adiutus ope Ioannis Zarnicouij, iudicis Poſnanienſis fratris ſui. Cauſa uerò hoſtilitatis denuntiatæ hæc fuit, quòd Sendiuoius Cazimiri duci cum Ottone Brandeburgenſi Marchione bellum gerenti aliquandiu cum numeroſa cohorte militauerat, nec ei Suatoborus Cazimiri hæres merita ſtipendia perſoluebat. Suatoborus uerò uaſtatione agrorum ſuorum commotus, coacto de ſuis iuſto exercitu, accitisq; Stargardenſium & aliarum maritimarum ciuitatum auxilijs equeſtribus & pedeſtribus, Poloniæ fines ingreſſus ad arcem Zlopenſem, quæ erat Ioannis Zarnicouij, caſtra metatus eſt. Poſtero die non ita multo poſt ortum ſolis, arcem ui capere adortus, uſque ad ueſperum caſſo labore ſuos defatigauit, niſi quòd non paucos fortes uiros aridas foſſas ſub teſtudine tranſgreſſos, & aſcijs ac ſecuribus munitionem perfringere conatos, ſaxis, teliſque ſupernè obrutos, amiſit. Induciæ deinde in poſterum diem factæ interueniente Sulisſio Vedelio, ſepeliendorum interfectorum cauſa. Quibus ſepultis Suatoborus pridiana clade deiectior ab obſidione diſceſsit, bipartitoque agmine circumiacentes pagos exuſsit: nec multo pòſt pacem cum Sendiuoio fecit, cum ei debitorum ſtipendiorum pariter ac damnorum nomine ſatisfeciſſet. Nec tamen diu frui optata pace Suatoborus potuit. Etenim anno ſequẽti, qui fuit milleſimus, tricenteſimus octuageſimus, Ioannes Vedelius, cũ à Ioanne Zarnicouio arcem ac territorium Zlopenſe hypothecę nomine utendũ fruendum accepiſſet, facta de affectis ſuis ac de Zlopenſibus, Tuſnenſibusq; aliquanta pedeſtri, equeſtrique manu, in Stecinenſium fines excurſionem fecit, ratus impunè id facinus ſibi fore, propterea quòd ſciebat Suatoborum alio bello cum Brandeburgenſibus & alijs Pomeranis gerendo deſtineri. Sed eum ſpes feſellit. Reuertentem enim cum luculenta præda è Piricenſi ora abacta Suatoborus cum expeditis copijs in finibus Poloniæ conſecutus eſt. Et poterat quidem Vedelius cum ſuis in arcem Zlopenſem propinquam euadere, ſed cum prædam partam nollet amittere, nihil motus paucitate ſuorum, qui ruſticani ferè & oppidani erant, manus cum longe ualidiori hoſte conſeruit, pœnáſque temeritatis dedit. Cecidêre in eo prælio de Polonis quadringenti quinquaginta, centum in propinquo lacu ſubmerſi periêre. Nec tamen Pomeranis incruenta ceſsit uictoria. Per hoc tempus, quod certè ſilentio prætereundum non eſt, machinam æneam, quam à ſono terribili bombardam uocant, certiſsimo uitæ & uirtutis humanæ exitio, Germanus homo apud Venetos excogitauit. Inſequens annus Elizabethæ ſenioris reginæ, matris Ludouici regis, & Zemouiti Maſouiorum ducis morte inſignis eſt. Ac Zemouitus quidem moriens, duos filios, Ioannem & Zemouitum è priore uxore Nicolai Opatienſium ducis filia ſuſceptos hæredes reliquit, ita ut Ioanni Varſauienſis, Zemouito Plocenſis ditio cederet. Ex altero autem matrimonio Zambicenſium ducis filiæ Henricum filium & duas filias ſuſceperat. Atque ex his alteram Vuladiſlao Oppolienſi, alteram uerò Cazimiro Stecinenſi, ac deinde uiduam Henrico Bregenſi Ludouici filio in matrimonium collocârat. Henricum uerò ſacris initiatum, Plocenſem & Lencicienſem præpoſitum fecerat. Et Lencicienſem quidem non ſine ui & iniuria Pelcæ Garbouij, cui id ſacerdotium Archiepiſcopus Gneſnenſis contulerat. Nam & poſſeſsiones eius ſacerdotij manu armata inuaſit, & Louiciam cum exercitu obſedit, nec prius ſoluit obſidionem, donec Pelca Henrico ius ſuum conceſsit. Porrò matrem huius Henrici Zemouitus, cum in eam deperiret, per ſatellites iugulauit, quòd adulterij inſimularetur. Sed cum poſtea facti uehementer pœnituit, cum nihil certi de crimine eius comperiſſet, liberóſque ex ea ſuſceptos perſimiles ſibi eſſe cognouiſſet. Fuit autem Zemouitus hic liberalis, ne dicam prodigus, cóque grauior ſuis, dum crebris exactionibus exhauſtum profuſo ſumptu ærarium replere cogitur. Multa ab ineunte ætate eccleſijs largitus, prouectior factus, eaſdem exhauſit & afflixit. Atque ob id diris non ſemel deuotus & anathema perculſus. Cæterùm Ludouicus rex matre defuncta, cum aſsiduis & grauibus Polonorum querelis fatigaretur, ut reipublicæ Poloniæ conſtituendæ, iudicioruḿque aliquam rationem iniret, Budam eis comitia indixit ad medium Quadrageſimæ. Erat res noua, multaque ſe cum ferebat incommoda, ac etiam periculo proceribus atq; nobilitati, & uniuerſæ reip. ad exteras oras per tanta locorũ interualla euocari, frequẽtes tamẽ proceres eo profecti ſunt, frequẽtiores multò ex alijs ordinib. quos priuatæ iniuriæ, factaq; ſpes iudicij regij excitarat: Multa ibi, uariáque de adminiſtratione reipublicę abſente rege, ac de ſumma iudiciorum iactata,

Zlopum oppugnatum.

An. 1380.

Vedelius inuadit Pomeraniam.

Poloni à Pomeranis uicti.

Bombarda inuenta.

Zemouitus uxorem occidit.

Z. mouiti mores.

Polonorum comitia Budæ.

iactata. Ad extremum de ſententia regis paucis approbantibus ſumma rerum Polonicarum, iudiciorumq́ꝫ tribus nempe Zauiſſæ Curoſuancio, gente Roſeo, epiſcopo Cracouienſi, qui non ita pridem Floriano mortuo ſucceſſerat, & Dobeslao Caſtellano Cracouienſi Zauiſſæ fratri germano, & Sendiuoio Subinio Palatino Caliſsienſi & præfecto Cracouienſi mandata. Iudicia uerò nulla ibi exercuit Ludouicus, uerùm omnia ad uicarios illos ſuos, ſiue triumuiros (nihil enim uetat eos & hoc nomine appellare) reiecit. Ad hæc autem fecit poteſtatem Zauiſſæ epiſcopo, omnium magiſtratuum & honorum quicunque uacaturi eſſent, exceptis Caſtellania & palatinatu Cracouienſi, in Polonia conferendorum. Ita conuentus ille ſolutus eſt, & calamitoſi homines ſpe iuris ſui obtinendi fruſtrati, mœſti domos reuertêre. Porrò triumuiri illi propoſitis de iure dicendo edictis, cum obire Poloniam à Cuiauia & maiore Polonia orſi cœpiſſent, noua, ſed tamen falſa ſpe rurſus animos hominum erexerunt. Et audierunt ij quidem in compluribus oppidis magno hominum concurſu quærimonias multorum: ſed nuſquam ius dixerunt, omnibus Caliſsiam ſe ſequi iuſsis, quòd eò Zauiſſam epiſcopum, ſine quo iudicare nolebant, uenturum eſſe ſperabant. Nam is profectus non erat cum cæteris, ſed magiſtrum Ioannem Naſsichouicium Archidiaconum Cracouienſem, & cancellarium ſuum pro ſe miſerat. Hoc autem reſponſo accepto, omnis illa quærentium multitudo maledictis inceſſens regem atque triumuiros, dilapſa eſt. Vexata ſunt eo anno in Polonia nonnullis in locis bona eccleſiaſtica. Nam Vuladislaus quidem dux Oppolienſium uetuit in Dobrinenſi tractu decimas dari Plocenſi epiſcopo. Inſuper de agricolis eiuſdem epiſcopi, quaternos & uicenos groſſos in iugera ſeu laneos exegit. Sed anathemate perculſus à Dobeslao epiſcopo, interueniente Ioanne Archiepiſcopo Gneſnenſi, & Sbiluto epiſcopo Vuladiſlauienſi, in arce Zlotorienſi cum eo in gratiam redijt, ac de omnibus iniurijs ſatisfecit. In maiore uerò Polonia, cum Domaratus præfectus eius oræ, iuſſu regio expeditionem contra Bartholomæum Chotelium ſiue Coſminium, uiciniam omnem latrocinijs ex Odalanouia arce ſua infeſtantem, feciſſet, crudeliter admodum uulgus equitum in bona Gneſnenſis & Lubuſſenſis eccleſiarum debacchatum eſt: Bartholomæo uerò petenti pax data his conditionibus, ut regi arcem, territoriumq́ue omne traderet: æſtimationem uerò eius, hoc eſt, decem & octo millia florenorum acciperet: deducta tamen inde ea pecunia, quæ Gallis mercatoribus, quorum merces Bartholomæus diripuerat, numerari debuit. Nec multò pòſt, Vneouia arx Archiepiſcopi Gneſnenſis, à Bernardo Garbouio intercepta eſt. Præerat ei arci Pelca Bernardi frater præpoſitus Curelouienſis, qui inuitatus ad conuiuium à Petraſsio Malocha præfecto Lencicienſi & Cuiauienſi, rixa de uenationibus quibuſdam cum Nicolao Caſtellano Lencicienſi excitata, ab eo interfectus eſt. Sed ne Caſtellanus quidem fugiens, manus miniſtrorum Pelcæ euaſit. Cognita ergo cæde fratris Bernardus, arcem occupauit: & quo paratior eſſet ad ſuſtinendam uim & obſidionem, ſi qua alicunde afferretur, pecudes permultas mactatas in arcem importauit, hominum quantum potuit in ſocietatem adſciuit, & cum his theſaurum Archiepiſcopi diripuit. Nec prius arcem Archiepiſcopo reddidit, quàm impunitatem facti ſimul ac direpti theſauri, Domarato præfecto maioris Poloniæ, Petraſsio Malocha, & quibuſdam alijs proceribus interuenientibus pactus eſt. Receptam arcem Archiepiſcopus Petro & Nicolao fratribus tenendam & adminiſtrandam commiſit. In ſequentem annum 1382. aliquot primorum epiſcoporum, & regis mors, ſubſecutiq́ue motus nobilem faciunt. Primùm enim pridie Idus Ianuarij Zauiſſa epiſcopus Cracouienſis in prædio ſuo Dobrouoda, ſeu repentino & uehementi morbo, ſeu de ſcala lapſus, cum aceruum fortè ad conſtuprandam ruſticanam puellam aſcenderet (uariat enim fama) extinctus eſt. Cuius funus cum pompa militari à Dobeslao patre, & Creslao fratre Caſtellano Sendimirienſi elatum eſſet, ferunt noctu in baſilica Cracouienſi, ubi ſepultus eſt, exauditos eſſe ſtrepitus & hinnitus equorum diſcurſantium, dæmonumq́ꝫ uoces uociferantium: Proficiſcamur meretricatum. Et mirum eſt, ſed multorum ſermonibus celebratum, hoc ita ferè uſu uenire in hac baſilica, nō modò poſt funera nonnullorum clarorum hominum, ut aliqua terriculamenta exiſtant, uerùm etiam ut principum, epiſcoporum, atque etiam prælatorum, ut ita dicam, & canonicorum propinquæ mortes ſignis quibuſdam prænuncientur. Inſtituit autem hic epiſcopus in baſilica Cracouienſi collegium quoddam ſacerdotum, quos manſionarios uulgò uocant: alioqui profanis negotijs, & uoluptatibus magis, quàm diuinis rebus addictus. Præfuit Cracouienſi eccleſiæ annis duobus & dimidio. Succeſsit autem ei Ioannes Radlicius, regis medicus & cancellarius Poloniæ, Ludouici regis fauore adiutus. Zauiſſam poſt alterū menſem Nicolaus Curnicius Poſnanienſis epiſc. ſecutus eſt: carcinomate morbo in genitalibus membris biennio, ac deinde febre quartana

Triumuiri in Polonia.

Plocenſis epiſcopi iniuria.

Bartholomæi Chotelij latrocinium.

Odalanouia regi quæſita.

An. 1382.

Zauiſſæ epiſcopi mors pudenda.

Cracouienſis baſilicæ prærogatiua.

quartana & gutturis atque linguæ exulceratione tanta, ut uſum ſermonis amitteret, afflictus & extinctus: homo garrulus, contentioſus, & amans litium. Et intra paucos dies Ioannes quoque archiepiſcopus Gneſnenſis deceſsit: uir dexteritate ingenij, prudentiaquè commendatior uulgo dum priuatus uixit, quàm in magiſtratu præcipiti iracundia, in eccleſiaſticos homines dictis ac factis contumelioſus, nec ſatis acer defenſor & uindex ſuorum. In agnatos plus æquo propenſus. Diripuerunt autem ij ſuppellectilem omnem & facultates defuncti. Quin & bona Archiepiſcopalia uexauerunt, & Vneouiam uix tandem ſucceſſori eius Bozentæ, gente Seligio reddidere. Porrò Zemouitus Plocenſium dux cùm Archiepiſcopum defunctum eſſe uita accepiſſet, facta manu pagos Archiepiſcopales populatus eſt, Louiciamque obſedit. Legato autem Gneſnenſis collegij Andreæ Ceretenſi epiſcopo, qui uicarius ſiue à ſuffragijs erat Archiepiſcopo, cauſas belli ſciſcitanti, reſpondit, ad ſe pertinere, ut bona Archiepiſcopi, quæ à maioribus ſuis profecta eſſent, obtineret dum cathedra illa uacat. Neque tamen id ſe poſtulaturum fuiſſe, ſi Louiciam canonicus quiſpiam, ac non inimicus ſuus Derslaus Iuenius Caſtellanus Gneſnenſis teneret. Quo reſponſo accepto, maturauit collegium noui Archiepiſcopi electionem. Electus eſt autem Dobrogoſtius Nouiduorius Iureconſultus, Cantor Gneſnenſis, ac Decanus Cracouienſis, gente Nalencius: quo poſtulante ſoluit Zemouitus obſidionem. Sed tamen Archiepiſcopatum Dobrogoſtius tunc adeptus non eſt, aduerſante ipſi Ludouico rege, quòd eum Zemouito, ut ſibi in regno Poloniæ ſuccederet, fauere Domarati præfecti delatione accepiſſet. Cum autem Dobrogoſtius præter ſententiam regis Romam ad Pontificem Maximum unà cum Nicolao Poſnanienſi epiſcopo deſignato profectus eſſet, Taruiſij uterque à Venetis, à Ludouico ſubornatis, captus eſt ac detentus aliquandiu. Bozenta uerò Seligius, qui regius procurator Cracouiæ fuerat, ab Vrbano ſexto Pontifice Maximi, qui Gregorio ſucceſsit, Archiepiſcopus renunciatus eſt. Poſnanienſis uerò epiſcopus Ioannes, cognomento Cropiglo, Boleſlai Oppolienſium ducis Vuladiſlai fratris filius, adoleſcens admodum factus eſt. In utroque perperam Vrbanus Ludouico regi petenti gratificatus eſt, ut in ſchiſmate, quo tunc eccleſia Romana diſferebatur, fauorem eius ſibi adiungeret, ſiue adeò retineret, & bene merenti gratiam referret. Miſerat enim Ludouicus eo poſtulante Carolum fratris filium cum exercitu in Italiam, ut Ioannam reginam Neapolitanam, cuius ſtudio æmulus Vrbano à Gallis Cardinalibus excitatus erat, Clemens ſeptimus, ulciſceretur. Per idem tempus Ludouicus rex cum languere ſe ac ſenſim uiribus deſtitui ſentiret, ut uiuens adhuc res filiarum ſtabiliret, indixit Polonis comitia ſub finem Iulij Zuolenum, ſiue Zolium, quod oppidum eſt in Scepuſio. Quò cum frequens ſenatus conueniſſet, ſucceſſores ſibi deſignat in regno Polonorum Mariam filiam natu maiorem cum Sigiſmundo ſponſo eius, Marchione Brandeburgenſi, Caroli Imperatoris & regis Bohemorum, ex Elizabetha nepte Cazimiri regis filio, quartumdecimum annum tunc agente. In quorum uerba proceres Poloni iuſſu Ludouici ſtatim iurarunt. Eundem'ne autem Sigiſmundum Vngaris & Polonis, an hunc quidem Polonis propter uicinitatem Marchiæ Brandeburgenſis, Guilelmum uerò Auſtriorum ducem Leopoldi filium, cui minorem natu filiam Heduigim uxorem deſtinarat, Vngaris propter ſimilem cauſam atque commoditatem regem dare uoluerit, non conſtat. Soluto conuentu Zolienſi, profectus eſt Sigiſmundus in Poloniam cum primoribus, & non contemnenda Vngarorum manu, ad ſedandos inteſtinos motus, & adeundam uiuente adhuc ſocero poſſeſsionem. Veniens autem in maiorem Poloniam, Coſminum arcem & oppidum, itemquè Nabyſsice & Coſminecium caſtella Bartholomæi Chotelij, quòd is latrocinari non intermitteret, in poteſtatem ſuam redegit. Odalanouiam uerò circumſedit. Nam eam Bartholomæus poſt priorem obſidionem ex pacto non tradiderat. Deinde cum aliò feſtinaret Sigiſmundus, nouis pactis cum Bartholomæo initis, in Maſouiam cōtendit, ut Zemouitum ducem detrectantem, per uim ſacramento adigeret. Nam Ioannes frater eius ultrò iam id fecerat. Itaque uaſtare ditionem Zemouiti Sigiſmundus cœpit. Interim Ludouicus rex tertiadecima die Septembris. Tarnauiæ ſeu Tirnauiæ quo conuentum Vngaris edixerat, uitam finiuit. Mortem eius cometes prænuntiauit. Quo nuntio accepto Sigiſmundus omiſſo in pręſens Zemouito Poſnaniam ſe recepit, Ludouici uerò funus Albam regiam, ubi regum Vngarorum ferè ſepultura eſt, ſolenni pompa elatum eſt. Regnauit autem Ludouicus apud Polonos quidem duodecim annis, apud Vngaros uerò uno & quadraginta: uixit ſex & quinquaginta. Statura fuit mediocri, prominentibus oculis atque labris, capillo, barbaque criſpa, ſereno uultu, humeris parum incuruis. Moribus uerò ita temperatus fuit, ut foris bella acriter & excelſo animo gereret, domi placabilitate & iuſtitia pacem coleret: utrobique prudentia & animi moderatione ſingulari eſſet: in cōtumaces ſeuerus, in ſupplices clemens: maleficio iuxtà ac beneficio ſuperari

Ioannis archiepiſcopi mors & mores.

Bozenta archiepiſcopus.

Schiſma in eccleſia.

Polonorum comitia in Scepuſio.

Sigiſmundi aduentus in Poloniam.

Ludouici effigies et mores.

non patiebatur:in doctos uiros fuit propenſior. Nam & ipſe ſtudia bonarum li.
atque artium libenter coluit. Nec ferè quicquam inconſulta aſtrologia ſolitus
bicari. Pietatis atque religionis ita fuit obſeruans,ut non in poſtremis duceret,lu.
Cumanos falſorum deorum cultores ad Chriſtianam religionē adducere.Quod
anis quidem aſſecutus eſt.Iudæis autem cum neque minis,neq; pręmijs propoſi.
adere poſſet,omnes proſcripſit. Plebis non minorem quàm nobilitatis curam
atq; nonnunquàm diſsimulato habitu uicos & oppida perluſtrauit,ut cognoſce.
de publicanis & exactoribus,iudicibus & magiſtratibus ſuis,ac de ſe deniq; uul.
ninum aſſentandi neſcium ſentiret,multaq; ex huiuſmodi ſermonibus in ſe,ſuiſ.
igauit. Hic rex rebelles Vngaris,Bulgaros,Boſnenſes,Serbos,Croatas,Tranſal.
ad officium reduxit: Valachiam cum Bogdano Palatino in clientelam accepit:
iam Venetis eripuit.In Italia nonnulla bella geſsit,quibus negotijs diſtentus,non
ntam,quantam res poſtulabat,curam rebus Polonicis intendere.

E ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER QVARTVS DECIMVS.

INTERREGNVM.

DIVVLGATA morte Ludouici regis Vngari,qui Ruſsiæ pleraſque præfecturas,quemadmodum ſupra memorauimus, ab eo obtinebant, Cremeneciam, Oleſcum,Grodlum,Lopatinum, & Sniatynum arces cum territorijs ſuis Lubarto Lucenſium duci,magna ui auri & argenti ab eo accepta prodidêre. Atque ex eo ferè tempore Lithuani Volynenſem oram ſibi uſurpare cœperunt.Nec tamen eam proditionem impunè tulêre Vngari. Etenim à regina Vngarorum Elizabetha ſempiterna infamia notati,bonisquê mulctati,& partim capitali pœna,partim retrocarcere dānati ſunt.At in Polonia, cum Sigiſmūdus Mar-
iam eſſet deſignatus,nō magna re magna facta eſt uoluntatum commutatio.Po
t ab eo proceres cum frequenti nobilitate,ut Domaratum à præfectura maioris
amoueret.Quod cûm negaſſet Sigiſmundus,omnis illa multitudo quę ad eum
erat,domos dilapſa eſt Profectus autem Poſnania Gneſnam uenit: acceptusq; à
nouo Archiepiſcopo honorificè,ſolennes ibi exequias Ludouico regi peregit.
Cuiauiam diuertit.Ibi denuò maiorum Polonorum legatione de amouendo Do
ſollicitatus,cum durius & minaciter reſpondiſſet,ſic animos eorum à ſe alienauit,
conuentu apud Miloslauiam habito,legationem mitterēt ad minores Polonos,
uentum ſecum pariter de ſtatu Reipub.ac de nouo rege apud Radomſcos agere
Obſecundatum eſt. Lecti de proceribus atq; nobilitate minoris Poloniæ conſili-
o cum maioribus Polonis ad uiceſimam quintā diem Nouemb. conuenêre,eoq;
ant plurimorum ſententiæ,ut Heduigim Ludouici natu minorem filiam Zemo
ſouiorum Varſauienſium duci uxorem cum regno darent.Tuebantur Sigiſmun
Bozenta archiepiſcopus,ac Domaratus præfectus maioris Poloniæ. Itaque res
ntionem & altercationē uenerat.Tandem ita decretū eſt,ut memores pactorum
douico initorum,& iuſiurandi ſui eſſent, neq; progeniem Ludouici à regno ex-
it. Cæterum cum de generis Ludouici regem crearent, qui in Polonia præſens
regnum adminiſtraturus eſſet. Quo quidem uerbo tacitè Sigiſmundus exclu-
Altera deinde comitia minorum Polonorum Visliciæ ad ſextam diem Decem-
ita:quo uiciſsim legati maiorum Polonorum uenerunt. Venit & Sigiſmundus
cum Bozenta Archiepiſcopo ac Domarato præfecto,ne deeſſet cauſæ ſuæ.Ad-
autem & à regina Elizabetha oratores, Stephanus Agrienſis,& Ioannes Cana
piſcopi. Atque hi facta dicendi poteſtate, gratias egerunt Polonis,quòd fidem
udouico de filiabus eius ſeruarent: idemquê deinceps etiam ut facere perge-
tati ſunt. Deinde poſtularunt, ne ſententiam præcipitarent, neu quem penitùs
bi ſumerent,donec à regina matre de filiabus conſtitutum eſſet, utram in Vnga-
n in Polonia regnare uellet.Cupidè hæc oratio à conuentu audita eſt,quòd cum
Radomſcenſis conuentus,& cum uoluntatibus omnium ferè congruebat. Ita-
m ſententiam itum eſt,placuitq; alia comitia Siradiam ad uiceſimamſextā diem
Februarij

Februarij ſequentis anni indici, & ibi certum à Regina reſponſum expectari, nec quicquam deprecante Sigiſmundo: qui utrumque fortaſſè Regnum obtinere cupiebat. Offenderat autem is Polonorum animos, tum propter Domaratum, tum quòd eijci Polonos cùm cibum ſumpturus eſſet, patiebatur: & quod ſacerdotium quoddam in Polonia, repudiatis procerum precibus, Bohemo contulerat. Quocirca repulſam paſſus, Viſlicia diſcedens, Cracouiam diuertere uoluit. Sed eum Dobeslaus Curoſuancius Caſtellanus Cracouienſis non intromiſit, ueritus ne eam uel dolo, uel ui accitis mox ex Vngaria militibus in poteſtatem ſuam redigeret, indeq; promiſsis, & largitionibus proceres, & nobilitatem corrumperet, & ſibi adiungeret. Ita acceptus à Polonis, in Vngariam rediit. Sumptus tamen ei de publico ſuppeditati ſunt, quoad per Poloniam iter fecit. Vbi in Vngariam uenit, reperit Mariam ſpõſam ſuam ab Vngaris iam, non Reginam, ſed Regem renunciatam, & coronatam. Sed ibi quoque maiores etiam motus eum excepêre, alienata ab eo ſocrus uoluntate, ſiue ut ipſa cum filia arbitratu ſuo regnaret, ſeu qua alia iuſtiore de cauſa. Quæ res ipſum quidem & ſponſam eius in extremum periculum adduxit, ſocrui uerò exitio fuit. Etenim cùm mulieres arbitratu Nicolai Garæ Palatini regnarent, eumq; & neceſſarios eius, cæteris neglectis, ornarent, ac de alio Rege è Gallijs accerſendo clàm conſilio caperent, moti indignitate rei plerique proceres, Carolum Neapolitanum Regem, Ludouici defuncti Regis fratris filium ex Italia euocarunt. Cuius aduentu cognito Mariam ferunt cum Sigiſmundo nuptias acceleraſſe: exceſsiſſe tamen Sigiſmundum ex Vngaria in Bohemiam, metuentem Vngarorum inſidias, quemadmodum ſcribit Bõfinius. Carolus uerò partim dolis, partim aperta ui Regnũ adeptus, haud multò poſt Reginæ ſenioris opera interfectus eſt. Quo facinore perpetrato, mulieres ſecuræ omnium ad inferiores partes Regni, & uerſùs Croatiam iter fecêre. Ibi Ioannes Horuatus præfectus Croatiæ, quem illi Banum uocant, Caroli, cui ipſe ſtuduerat, mortem ulturus, impetum in reginas fecit: trucidatisq; palatino & Blaſio Farcaſſo Caroli interfectore, ac cæteris diſsipatis, Elizabetham quidem in profluentem demergi iuſsit, Mariam uerò aliquandiu aſſeruauit. Ad extremum Sigiſmundo Budam uenienti, & bellum contra ſe comparanti, eam remiſit. Ita demùm eodem anno, quo Iagello apud Polonos, Sigiſmundus apud Vngaros regnare cœpit. Hæc de Vngaricarum rerum eius temporis ſtatu paulò prolixiùs hîc perſequi libuit, quò planior hiſtoria nobis decurrat. Ad quam iam reuertimur. Iniecta erat nonnulla ſpes Regni Polonici Zemouito Maſauiorum Duci, quam Bartholomæus Chotelius ſiue Odalanouius homo audax, & factioſus auxit, cùm ad eum ueniſſet, operamq; ſuam, & fidem ei pollicitus eſſet. Viſum eſt autem, faciliùs eum uoti compotem fore, ſi quas munitiones Poloniæ in poteſtatem ſuam redegiſſet: itaque ad eam rem profectus Bartholomæus acceptis ab eo copijs, Caliſsiam arcem noctu intercipere conatus eſt. Et iam quiſpiam de militibus eius portam arcis terebra perforauerat, immiſſaq; ſerra, capax hominis foramen faciebat: & alij murum aſcendere nitebantur, cùm exauditus eſt à uicino piſtore ſtrepitus, excitiq; uigiles, ſaxis, alijsq; telis fortuitu oblatis hoſtem ad irruptionem intentum supernè ſimul, & ex equo cominùs repulerunt. Inde reiectus Bartholomæus munitionem ſuam Coſmineccium non ita pridem à Sigiſmundo Marchione captam, recepit. Choteciam item præſidio communiuit, & Proſna amne tranſmiſſo Coſminum contendit. Verùm illinc à præſidio Domarati Præfecti repulſus, Parſcum Michaëlis Thomaſsij munitionem octo diebus obſedit: eóque dominum loci adegit, ut is deſerto Domarato in partes ſuas tranſiret. Maiora autem in dies incrementa factio Bartholomæi capiebat, odio Domarati, quod ille (ueriſne criminibus, an inuidia hominum, neſcio) tantũ ſibi uulgo conflârat, ut publico decreto nobilitas pleraque omnis parere ei detrectaret. Quin cùm is ſatisfacere in Viſlicienſibus comitijs, minoribus Polonis arbitris, uellet, reſponſum eſt: Non aliter ſatisfacturum eſſe, niſi ſi magiſtratu abierit. Auxit uerò maiorem in modum odium eius fama (uerâne, an falſa, incertum eſt) quòd in Saxonibus, Bohemis, & Caſſubijs copias comparare diceretur, quibus aduerſariorum contumaciam reprimeret, & uinculis, contumelijs, bonorum direptionibus, & alijs malis eos coërceret. Quæ conſilia eius ut præuerteret nobilitas, authore ac Duce Vincentio de Cempa Palatino Poſnanienſi arma ſumpſit, Bartholomæumq; cum Maſouijs adiutoribus ſibi adiunxit. Primumq; medio Ianuario ad Pyſdros itum, & oppidum poſt tertium diem in deditionem acceptum eſt. Arx deinde poſt triduum dedita, ſaluis dimiſsis, qui in præſidio eius fuerant, cum equis, armis, & facultatibus. Inde ad Caliſsiam caſtra mota ſunt. Sendiuoius uerò Suiduua Caſtellanus Naclenſis cum parte copiarum Poſnaniam miſſus, ut eſſet præſidio illi oppido, ne quid hoſtile à Domarati præſidio, quod in arce cum Predipelco Staſſeuio Medirecenſi Caſtellano erat, pateretur. Miſerant enim ij ſimul & alij quidã oppidani publicè legationem ad Vin-

Sigiſmundi offenſæ apud Polonos.

Sigiſmundus excluſus Cracouia.

Maria regio diademate coronata ab Vngaris.

Sigiſmundus ingratus etiam ſocrui.

Nicolaus Garæ Palatinus Vng.

Carolus ab Vngaris ad regnũ uocatur.

Sigiſmundus exceßit Vngaria.

Carol. rex Neap. & Vngar. interfectus.

Horuatus Banus Croatiæ.

Elizabethæ reginæ mors.

Maria in cuſtodia aſſeruata.

Sigiſmundus quãdo adeptus regnum apud Vngaros.

Zemouitus Maſouius ad regnũ adſpirat.

Bartholomæi Chotelij conatus.

Caliſsia tentata.

Domarati odium.

Bellum ciuile Polonorum.

Vincẽtius Cempius palatinus Poſnanienſis.

centium palatinum, quod in poteſtate eius futuri eſſent, ſi contra uim Domarati defenderentur. Aduenienti autem Caliſsiam Vincentio, oppidani portas oppidi aperuere. Arx à Domarati præſidio, cui Ioannes Lencolsinius Lencicienſis Caſtellanus præerat, tenebatur. Nam ipſe Domaratus in Saxonas, Caſſubios, & Pomeranos, exercitus comparandi cauſa, profectus erat. Obſeſſa eſt igitur arx Caliſsienſis, cùm eſſet expugnatu difficilis, excurſionesque factæ in agros, & pagos aduerſariorum. Dum autem obſidetur, aduenit Conradus Oleſnicenſium dux cum expedita manu, à Derslao Iuenio Caſtellano Gneſnenſi Domarati fratre in auxilium euocatus. Verùm ubi uidit aditum arcis à Vincentio interſeptum eſſe, retulit pedem, & grauiter obiurgatus à Vincentio, domum rediit. Cæterùm apud Poſnaniam remiſsiùs cuncta fiebant. Nam Suiduua domum modò quandam in oppido è regione arcis caſtelli loco munierat, ad prohibendas hoſtium in oppidum eruptiones. Exteriore uerò porta, quæ in agrum uergit, ij qui in arce erant, liberioribus excurſionibus aduerſariorum, & Eccleſiaſtica bona depopulabantur. Porrò Suiduuæ minùs liberæ erant, magisque damnoſæ excurſiones. Nec alibi res quietiores fuêre à factione Domarati: quæ Nacium, Labiſsinum, Pacoſſum, Medrieciam, Sbaninum, Medicſlodiam, Velenum, & Keplouiam arces atque caſtella obtinebat, & ex his uiciniam omnem armis infeſtabat. Erant autem in partibus Domarati inſigniores Gilmata Oleſnicius Coſtrinenſis, Andreas Suiradouius Camenenſis, Caſtellani, Virbenta Smoguletius, Theodoricus Margoninius, propinqui & neceſſarij eius, præter eos, quos paulo antè commemorauimus. Fuitque miſerabilis tunc facies maioris Poloniæ, cùm nullus penè locus, nulla cuiuſquam poſſeſsio, nemo neque uir, neque fœmina extra munitiones & præſidia utriuſque partis uexationum, direptionum, & aliorum malorum, quæ bellum ſecum trahit, exors eſſet. Nam quicunque ab alteris ſtetiſſet, alterorum iniuriæ erat obnoxius. Ac ne mercatores quidem, & inſontes agricolæ expertes illarum calamitatum erant. Ad hæc peſtis popularis eo ipſo anno Poloniam, ſicut multas alias regiones infeſtauit. Aduenit deinde Domaratus cum externo milite, bellum illatum depulſurus: metatusque caſtra in Piotricouice Suiduuæ prædio, Vuroncos & Samotulios oppida diripuit. Quæ cum Suiduua ab exploratoribus didiciſſet, Bartholomæum, & Sremenſem Caſtellanum cum ſuis copijs clàm acciuit, noctuque cum his ad Domarati caſtra contendit. Præmonitus quidem erat de aduentu Suiduuæ Domaratus. Verùm de Bartholomæo, & Sremenſi Caſtellano nihil ſuſpicatus, contempto Suiduua, quem paruam manum habere nouerat, quieſcere ſuos iuſſerat. Illuceſcente uerò die quintadecima Februarij hoſtes, ab his, qui in ſtatione fuerant, magna celeritate adeſſe nunciantur. Trepidatur totis caſtris, nec ſatis ſpacij ad expedienda arma, frenandosque equos fuit. Neque uerò caſtra munita erant. Itaque Domaratus cum ijs, quos primùm ad manum habere poterat, obuiam hoſti progreſſus, non inſtructis ordinibus manus cum eo conſerit. Et paruo negocio diſsipatis ſuis, in fugam actus eſt. Fugientes Suiduua longo eſt ſpacio perſecutus. Fortè Virbenta Smoguletius trans Vartam amnem cum centum haſtatis equitibus, & quingentis peditibus erat. Is igitur de aduentu hoſtium ad oppugnanda caſtra Domarati noctu certior factus, in auxilium Domarati ueniebat. Cùm autem comperiſſet Domaratum profligatum eſſe, nihil ea clade ſuorum deterritus, concito gradu aduerſùs hoſtes tetendit, palantesque per agros, dum fugientibus inſtant, nactus, magnã in eis ſtragem edidit. Interim Suiduua cum paucis expeditioribus longiùs Domaratum perſecutus, uictor captiuis, ſpolijsque onuſtus reuertebatur. Cognitoque ſtatu ſuorum perturbato, nihilominùs contra nouum hoſtem ire pergit. Sed conſpecta cominùs multitudine conſternatus, proſpicere ſibi quemque iubet. Ipſe in Oſtrorogum caſtellum Derslai Grocholę, Caſtellani Santocenſis concitato equo profugit, & uix perſequentium ſe Virbentæ ac Domarati, qui iam ſeſe ex fuga recollegerat, manus euaſit. Magna utrinque ſtrages hominum, uariante fortuna fuit. Oſtrorogum deinde Domaratus acriter uſque ad ueſperum oppugnauit: ſed cùm nouas hoſtium copias in auxilium Suiduuæ aduentare falsò accepiſſet, ſoluit poſtero die obſidionem, & in Obornicos oppidum copias ſuas deduxit: indeque quicquid loci inter Poſnaniam, Bucum, Vuroncos oppida, & Vartam fluuium interiacet, infeſtauit. Inſtabat iam tempus præſtitutum comitijs. Quapropter Elizabetha regina, ut in Viſlicienſibus comitijs anni ſuperioris conuenerat, flagitantibus Polonis proceribus, ac pericula ciuilis belli denunciantibus, Veſprimienſem Epiſcopum cum alijs duobus proceribus Vngaris miſit Siradiam, qui Polonos de uoluntate ſua certiores facerent. Hi reginæ mandato proceres atque nobilitatem iuriſiurandi Religione, quò ſe Mariæ natu maiori Ludouici filiæ, & Sigiſmundo ſponſo eius obſtrinxerant, primùm ſoluerunt: deinde poſtularunt, ut Regnum ad Heduigim natu minorem decreto comitiorum deferretur, ſed ut ea tamen, ubi ad proximum Paſcha in Poloniam deducta atque coronata

Conradus Oleſnicenſium dux.

Peſtis.

Vuronci, & Samotuli oppida.

Domaratus profligatus à Suiduua.

Suiduua uictus & fugatus à Smogule tio.

Oſtrorogum caſtellum.

Obornik oppidum.

Bucum.

Comitia Siradiæ.

coronata eſſet, triennio deinceps propter teneram & immaturam Regno, uiroq; ætatem in Vngaria apud matrem educaretur. Re in conſultationem poſita, uariæ dictæ ſunt ſententiæ: & aberat non contemnenda pars Senatus atque nobilitatis ex maiore Polonia, ciuili bello diſtenta. Itaque placuit comitia ad uiceſimam octauam diem Martij prorogari, & interim per legatos totius conuentus nomine de pace inter diſsidentes agi.

Comitia prorogantur.

Lecti ad eam rem Spitco Meliſtinius Cracouienſis, Sendiuoius Subinius Caliſsienſis palatini, Nicolaus Bogoria Zauichoſtenſis Caſtellanus, & Creslaus Sciucouius, uiri graues & prudentes cum literis Elizabethæ reginæ ad eam rem conſcriptis.

Mediorum Polonorum legatio ad maiores

Qui cùm ad Caliſsiam acceſsiſſent, imperarunt pręfecto arcis Ioanni Lencoſsinio, ut ſibi arcem traderet: nec ille renuit. Quanquam non conſtat hic ſibi Dlugoſſus. Nam aliquantò inferiùs poſt conſtitutas in Iucias, obſeſſam tamen eſſe nihilominus Caliſsiã à factione Bartholomæi, quæ eadẽ Vincentij palatini Poſnanienſis fuit, memorat, niſi forte paruit legationi Vincẽtius, non paruit autem Bartholomæus. Peruicit autem Vincentius, ut ea Ioannis Caliſsien. Caſtellani fidei committeretur. Inde reuerſi Cracouienſis & Caliſsienſis palatini, in Vngariam ad Reginam profecti ſunt: ſed qua de cauſa non proditur.

Poloni Oratores ad reginã.

Reliqui uerò duo legati Poſnaniam profecti, aduocatis diſsidij capitibus, & Radimi tantùm amnis interlapſu diremptis, inducias uſque ad octauum Cal. Iulij, qui diui Ioannis Baptiſtæ natalis eſt, inter eos confecerunt, ea lege, ut arces Domaratus in poteſtate ſua retineret.

Siradienſia comitia.

Frequentes deinde proceres atque equites Siradiam ad conſtitutam diem conuenêre, & omnium penè ſententiæ in Zemouitum Maſouiorum Ducem inclinatæ erant, ut ei cum Heduigis Ludouici Regis filiæ coniugio Regnum mandarent. Aduenerat etiam Vuladislaus Dux Oppolienſium, cum quo Zemouiti ſoror nupta erat, non ſine ſpe aliqua adipiſcendi Regni, propterea quòd propinquitate Cazimirum Regem attingeret.

Vuladislaus dux Oppolienſium ad regnũ adſpirat.

Is igitur Zemouiti fautoribus obnixè refragabatur: ſed parùm abfuit, quin ab eis caperetur, ni primorũ Senatorum authoritas interueniſſet. Fauebat & Bozenta Archiepiſcopus Zemouito. Atq; ei roganti, placerétne Regnum Zemouito mandari? magna acclamatione uniuerſus conuentus aſſentiebatur. Sed unus homo oratione ſua mox omnium uoluntates conuertit. Iaſcus is fuit, ſiue Ioannes Tencinius Voinicienſis Caſtellanus, Andreæ, qui fuit palatinus Cracouienſis, filius: qui impetrato ſilentio, in hanc ſententiam uerba feciſſe dicitur:

Ioannis Tencinij oratio.

Non equidem conſenſum iſtum & iudicia ueſtra repræhendo, proceres, nec à Zemouito alieno ſum animo: ſed uidete ne quam infamiæ labem nomini noſtro Polono aſpergamus. Ego ſi integra ea nobis res eſſet, liberaq; prorſus ſuffragia, tamen de re tanta conſultantibus, ampliùs deliberandum eſſe cenſerẽ. Periculoſa eſt enim in re qualibet inconſulta feſtinatio: & præceps conſilium ferè pœnitentia ſequitur. Nunc uerò cùm mortui Regis Ludouici filiæ fidem noſtram obſtrinxerimus, perpendite cum animis ueſtris diligentiùs, an ea præterita rectè nobis Regem creare poſsimus. Equidem fallendi iuriſiurandi nunquam uobis author ero. Quòd ſi quiſquam eſt in hoc cœtu, qui Religionem illam iuriſiurandi, ſanctiſsimum ſocietatis humanę uinculum, paruipendat, ab hoc mihi liberè diſſentire liceat. Neque enim ego ita ſum inſtitutus, ut aut homines fidem meam ſecutos mentiendo, aut Deum mentium inſpectorẽ, quem uolens, ſciensq; iuriſiurandi teſtem adhibui, peierando fallam. A' uobis quoque patres, & à genere noſtro talem mentem, ſeu ueriùs amentiam, Deus ut auertat, precor. Quid igitur faciemus? dicet aliquis. Ergóne Rege orbi, mutuis cædibus & inteſtinis bellis peribimus? Procul hoc omen Deus auferat. Quid ergo? Dicam quod ſentio. Differri ego hanc de creando nouo Rege conſultationem adhûc cenſeo. Adſunt hîc Oratores ſenioris Reginæ: quæ mandata ſiue adeò poſtulata ad nos attulerint, non ignoratis. His igitur ita reſpondendum eſſe iudico. Non mutare uos id quod ſemel cum Ludouico Rege ueſtro iureiurando dato conſtituiſtis. Liberatos autem à Sigiſmundi Marchionis fide, libenter in Heduigi minore natu filia Ludouici fidem ſeruaturos eſſe. Sed quod Polonia tamdiu Rege orba in maximo uerſetur diſcrimine, petere uos etiã atq; etiam à regina ſeniore, ut Heduigim filiã primo quoq; tempore ad uos mittat, diadema ritu ſolenni ſuſcepturã, & nupturam uiro ſibi, nobisq; grato, & cum eo Regno adminiſtraturam. Quod niſi illa ad proximè uenturam Pentecoſtẽ deſiderio ueſtro ſatisfecerit, tum demùm teſtati, non per nos ſtare, quò minus pacta conuenta cum Ludouico ſeruentur, ſiue Zemouitum, ſiue quem alium uidebitur, Regem creabimus. Neque enim euſque cunctantem, ne dicam ludificantem nos reginam expectare debemus, dum funditùs interimus. Cunctis ſententia Ioannis placuit.

Comitiorum decretum.

Igitur in eam itum, ac decretum factum eſt. In quo illud adiectum eſt, ut Heduigis adueniens, ſi regina eſſe uellet, reciperet ſe de conſilio Polonorum nupturam, & in Polonia cum uiro manſuram, & in ſummo ſtudio annixuram eſſe, ut Velunenſem, Dobrinenſemq; tractum, & in Ruſsia quicquid Poloniæ detractum eſſet, recuperaret.

Et cùm hoc reſponſo oratores Vngari dimiſsi ſunt, ſolutusq́ conuentus. Inſtante autem Pentecoſte, frequentes proceres atque equites Sandeciam, qua Heduigim reginam deſignatam uenturam eſſe ſperabant, honoris illius cauſa profecti ſunt: ſed illa ad conſtitutum tempus non uenit. Cæterùm palatinus Caliſsienſis cum mandatis Elizabethæ ueniens, moram eius excuſauit, quòd diceret, eam cupientem ipſorum uotis ſatisfacere, Caſſouiam uſque perueniſſe, inde porrò commodè progredi non potuiſſe, imbrium ui, & inundatione aquarum prohibitam. In hoc tamen eam eſſe, ut periculo ſe commiſſura ſit potiùs, quàm Polonorum uoluntates offendat. Orare autem, quod ſine incommodo ipſorum fiat, ut ipſi Caſſouiam ad ſe ueniant, & meliùs atq; certiùs præſentes cum præſente omnibus de rebus conſtituant. Efficax fuit oratio palatini: quocirca cætera multitudine domos reuerſa, primores de Senatu, nempè Boleslaus Curoſuancius Caſtellanus, Spitco Melſtinius palatinus Cracouienſis, Iaſcus Tarnouius Sendomirienſis, Vincentius Campius Poſnanienſis, Sendiuoius Subinius Caliſsienſis palatini, ac Domaratus Caſtellanus Poſnanienſis, & præfectus maioris Poloniæ, Caſſouiam profecti ſunt. Ibi antiquato quadantenus decreto comitiorũ Siradienſium, noua pacta cum regina inita ſunt: nimirum ut ad tertium Idus Nouembr. quæ dies diui Martini Epiſcopi memoriæ ſacra eſt, Heduigis in Poloniam ueniret, ac de ſententia ampliſsimi conſilij matrimonium iniret. Quod ſi ea deinde nullis liberis relictis deceſſeret, ut Maria ſoror cum ſua poſteritate ipſi in Regno Polonorum hæres eſſet, uiciſsimq́; idem ius eſſet Heduigi ſecundùm Mariæ mortem in Vngaria. Ita ſempiternum fœdus inter Vngaros, & Polonos ſancitum.

[...] primo- [...] Caſſouiam [...] cti.

[...] mouitus [...] Cracouiã [...] intromiſ.

Interim Zemouitus dux ex actis Siradienſium comitiorum, & non obſcuris plurimorum procerum ſtudijs in magnam ſpem adipiſcendi Regni, & coniugij Heduigis erectus, cum quingentis ſuis equitibus Archiepiſcopo ac Bartholomæo Coſminio comitantibus Cracouiam contendit, eo conſilio, ut Heduigim ex Vngaria uenientem, ſi potiri coniugio eius aliter non poſſet, ui raperet. Nec eius aduentus in tam inſigni comitatu latère Cracouienſes potuit. Quapropter in urbem intromiſſus non eſt, ueritis ciuibus ne per uim eam occuparet: ſed in ædibus præpoſiti diui Floriani, quas Bozenta Archiepiſcopus, cùm adhuc eſſet præpoſitus eius templi, ædificârat, diuertit: nec ibi diu perſtitit. Nam cùm ſuſpectum ſe eſſe Cracouienſibus intelligeret, ueritus ne qua in ſe exceptio ex urbe fieret, poſtridie Corcinum, quæ etiam Noua ciuitas appellatur, ſe recepit. Atque ibi quindecim dies Heduigis aduentum, ac deinde Caſſouienſis conuentus exitum præſtolatus, in maiorem Poloniam præproperè abijt, ut maiorũ Polonorum ſtudia propenſiora in ſe, quàm minorum retineret, augeretq́. Spitconi uerò Melſtinio maximè infenſus, quòd aduerſari eum ſibi accepiſſet, oppidum eius Xianzum incendit. Creditum eſt autem aduentum Heduigis propter inſidias Zemouiti euitandas tamdiu prorogatũ fuiſſe. Ille uerò poſteaquam animaduertit, nihil ſe dolis proficere, ad apertam uim conuerſus eſt: miſſoq́ Abrahamo palatino Plocenſi, & Creslao Dobeslai Cruſuicienſis Caſtellani filio, cum expeditis copijs, pleraſq; omnes Cuiauiæ munitiones in ſuam redegit poteſtatem, Petraſsio Malocha præfecto, & Caſtellano Breſtenſi, qui Cruſuiciæ præerat, cuius nomen non memoratur, fauentibus. Et quanquam ijs propter non obſcura ſtudia in Zemouitum Stiborius Moſcicius ſucceſſor datus erat ab Elizabetha, ſerò tamen is ex Vngaria uenit, occupatis iam à Zemouiti exercitu arcibus: à Breſtenſibus modò oppidanis crudelitatem Zemouiti formidantibus receptus eſt: ſed non multò pòſt excedere oppido coactus, cùm à Maſouijs circumſeſſus eſſet. Accepto per deditionẽ oppido, multi oppidani in carcerem coniecti, & bonis mulctati.

[...] o Melſti-

[...] uiam Ze- [...] um reue- [...] ſuam po- [...] em.

Lencicia quoq; per eundem Petraſsium præfectum in Zemouiti poteſtatem uenit. Igitur acceſsione Cuiauiæ & Lēciciæ auctus animo, uiribusq́; Zemouitus apertè iam regnum ſibi uendicare: indictisq́ uniuerſæ Poloniæ comitijs, Siradiam ad quintamdecimam diem Iunij cædes, & incendia comminari his, qui dicto audientes non eſſent. Aduenêre Nicolaus Vuladislauienſis, & Stiborius Plocenſis Epiſcopi, & Bozenta Archiepiſcopus cum aliquanta maiorum Polonorum caterua. Ibi Zemouitus ab Archiepiſcopo rex renunciatur, acclamantibus, qui aderant ex equeſtri ordine: coronabatur etiam, ni quidam graues uiri diſſuaſiſſent. Conuentu ſoluto, Zemouitus Caliſsiam cũ exercitu cōtendit, arcemq́; cum oppido obſedit. Ibi ſe cum eo coniunxit Conradus dux Oleſnicenſium cum trecenis haſtatis adueniens, Odalanouiam mercedis loco, concedente Bartholomæo ſibi pactus. Quin ipſi quoq; maiores Poloni per idem tempus rurſus nouis motibus agitabantur. Nam Colinuenſis, & Camenenſis Caſtellani, & Vrbenta Smolugetius facta manu Znenã Archiepiſcopi oppidũ natura loci munitum capere conati ſunt: ſed oppidanis petentibus dierũ aliquot inducias, dum Archiepiſcopũ dominum ſuum ea de re conſulerent, conceſſêre. Atque interim Gembice oppidũ, quod in Zemouiti partibus erat, diripuêre. Bedcimus uerò Radi-

[...] cicis Ze- [...] o deditus.

[...] ſis obſeſ- [...] Zemouitc.

[...] niæ maio- [...] motus.

[...] redire-

cius eiuſdem factionis homo Camenum oppidum,& arcem Archiepiſcopi per deditionem accepit, cùm Archiepiſcopum á regina proſcriptum, ſolum uertiſſe aſſirmaret. Porrò Archiepiſcopus numeratis quadragintaquinq; marcis latorum groſſorum, donatiſq; inſuper decimis Palucenſibus, Znenam liberauit. Quo facto eius irritati Abraham palatinus Plocenſis,& Slauecius uexillifer Maſouiæ, qui Cuiauiam cum præſidio tenebant, Quecisſouum oppidum eiuſdem Archiepiſcopi cum circumiacentibus pagis depopulati ſunt. Et iuſtè fortaſsis hæc mala tunc in Archiepiſcopũ ingruerunt, quod & cathedram illã, excluſo alio, qui ritè electus erat, interuerterat, & pactorũ, decretorumq; comitialiũ immemor, priuato conſilio ad Zemouitũ defecerat. Neq; hic tamen malorũ finis ei fuit. Nã Domaratus Caſtellanus Poſnanienſis, qui iam præfectus maioris Poloniæ eſſe deſierat, ſucceſſore accepto Peregrino Vêgleſsinio, Floriani Epiſcopi Cracouiẽſis fratris filio, ex Vngaria reuerſus, cum ſocero ſuo Alberto palatino Cuiauienſi, Grimala,& Virbenta gentilibus Znenam ad eum uenit: callidoq; cõmento perſuaſit, ut Grimalæ,& Virbentæ Znenam ad tempus obtinendam concederet, quod eum ab Elizabetha regina,& Sigiſmundo genero eius hoſtem publicum iudicatum eſſe diceret, miſſoſq; ab his ad ſummum Pontificem, qui amoueri eum ab Archiepiſcopa peterent, quod cum Zemouito ſentiens perduellis,& iuriſiurandi ſui, fœderumq; publicorum præuaricator eſſet. Pactus eſt tamen ab eis Bozenta Archiepiſcopus, ut nihil hoſtile cuiquam facerent, neq; ullam poſtea impendiorũ rationem ducerent. Per idem tempus Glogouienſium duces Henricus,& frater eius rati commodam ſe nactos eſſe occaſionem recuperandæ Vuſchouæ in interregno, dum maior Polonia ciuilibus bellis ardet, ſumptis armis oppidum id ui capere adorti ſunt: ſed reiecti turpiter ab oppidanis, territorium omne populabundi peruagati ſunt. Hos igitur ut reprimeret Peregrinus præfectus maioris Poloniæ, ſimulq; ut Caliſsiæ obſeſſæ opem ferret, delectum habere inſtituit: ſed paucis conuenientibus, & nomina dantibus, nullum operæprecium fecit, bona tantùm Eccleſiæ Poſnanienſis,& Lubinenſis monaſterij depopulatus eſt: ad hæc Thomiſlaum Villotam cũ fratre, quod Ponecіam Conrado Oleſnicenſium duci dedidiſſent, cœpit,& in uincula coniecit. Deinde ad Poneciam profectus, arcem incenſam à Sileſijs præſidiarijs, aduentum eius non ferentibus, inſtaurauit, non ſine preſſura & calamitate agreſtium adſcriptitiorũ Poſnanienſi eccleſiæ, qui circum Crobiam atq; Dolſcum ſunt. Alterum deinde delectum apud Vincicium Epiſcopi Poſnanienſis pagum agere inſtituit. Ad quem frequentiores equites conueniebant. Sed eum Bartholomæus Coſminius diſturbauit, cùm ex inopinato impetum in eos feciſſet, oppreſſoſq; armis & equis exuiſſet, ac nonnullos captiuos abduxiſſet. Hęc cùm ad minores Polonos, apud quos quieta erant omnia, & in Vngariam perferrentur, minores quidem Poloni fratrum uicem doluêre,& indictis Cracouiam ad octauum Cal. Auguſti, qui dies diui Iacobi Apoſtoli memoriæ dicatus eſt, comitijs, exoratiſq; Zemouito duce,& Bozenta Archiepiſcopo, ut ad ea comitia uenirent, de pace totius Poloniæ, & concordia ordinum cum eis diligenter egêre. Vix tandem inducias bimeſtres confecêre. Tametſi perſtitit nihilominùs in obſidione Caliſsiæ Bartholomæus, magniſq; incommodis circumiacentes pagos & oppida, contemptis inducijs, affecit, donec à Zemouito ueniente abſcedere & quieſcere iuſſus eſt. In Cuiauia quoq; præfecti, & legati Zemouiti aduerſariorum bona nihilo ſeciùs uexabant. Porrò Elizabetha regina Zemouito indignata, Sigiſmundum Marchionem generum ſuum atq; Demetrium Strigonienſem Archiepiſcopum cum duodecim millibus armatorũ in Poloniam miſit, ad coercendum Zemouitum & factionem eius, pacandamq; maiorem Poloniam. Tranſmiſſo autem Sigiſmũdus Carpatho monte, apud Sandeciam ſtatiua habuit. Quò cùm proceres Cracouienſes & Sendomirienſes, ſiue ultrò, ſiue euocati ad eum conueniſſent, diſceptatum eſt, an Zemouito bellum inferri fas eſſet, quod alij negarent uiolandas eſſe inducias, alij contrà iam ab ipſo priore uiolatas eſſe contenderent. Vicitq; hęc poſterior ſententia. Quapropter ſumpsêre & ipſi cum Vngaris contra turbatorẽ publicæ pacis arma. Per Radomienſem igitur oram pacato agmine in Maſouiam pariter Poloni, & Vngari duce Sigiſmundo ingreſsi ſunt,& Zemouito nuſquam faciente pugnandi copiam, ditionem eius omnem acerbè igni, ferroq; uaſtârunt. Ceterùm Ioannis fratris eius ditione abſtinuêre, propterea quòd is quieſcebat, nec temerabat pacta cum Ludouico publicè de Regno inita. Per idẽ tempus Peregrinus Vęgleſsinius præfectus maioris Polonię, fiducia propinqui exercitus ſuarũ partium erectus, facta aliquãta manu cũ Vincentio palatino Poſnanienſi, Derſlao, Oſtrorogo Santocẽſi, Sendiuoio Suiduua Naclẽſi Caſtellanis, Arnoldo Valdouio,& nonnullis alijs, ad Gneſnã caſtra poſuit, quòd Archiepiſcopus cũ Zemouito ſentire uideretur. Sed repulſi ab oppido, in agreſtes,& ſuburbana ſęuierũt, raptaq; pręda Gneſnã profecti domos Archiepiſcopi,& ſacerdotũ diripuêre: Naclenſe territorium

Camenum interceptum.

Archiepiſcopi iuſta pœna.

Vuſchouienſe territoriũ uaſtatum.

Comitia Cracouiæ.

Induciæ.

Coſminius turbator.

Maſouia uaſtatur.

Polonia turbatiſsima.

ritorium, quod à Domarati factione tenebatur, uaſtauêre. Domaratiani autem uiciſsim,
...num oppi- cùm præter Lecnum oppidum prædas agerent, oppidanos ad excutiendam prædam ef-
...ncenſum. fuſos perſecuti, oppidum id cœpêre, & incendêre. Porrò Drogroſsius Chrobrius præfe-
ctus Siradienſis Volboriam arcem Epiſcopi Vuladislauienſis, conniuente Henrico ca-
nonico Vuladislauienſi, qui tunc ei poſt mortem Sbiluti epiſcopi præerat, intercepit, op-
pidanosq; & agreſtes finitimos uexauit, ratus his malis eò ſe adacturum eſſe collegium
Vuladislauienſe, ut fratri ſuo Nicolao epiſcopam mandaret. Sed eum ſpes feſellit. Nam
Troiano præpoſito Poſnanienſi, & canonico Vuladislauienſi is mandatus eſt. Tametſi
Vrbanus ſextus Pontifex max. reiecta ea electione, Ioannem Cropidlonem Oppolien-
ſis Ducis filium, de Poſnanienſi epiſcopa translatum Vuladislauienſem fecit. Cæterùm
Sigiſmundus peruaſtata Maſouia, in Cuiauiam duxit exercitum, & Breſte undecim die-
bus obſedit. Induciæ deinde ſemeſtres cum Zemouito uſq; ad Paſcha factæ interuentu
Vuladislai Oppolienſium Ducis: à quo Domaratus, cùm ſtudium ſuum, operamq; Si-
giſmundo probare uellet, cum Saxonibus, & Pomeranis mercenarijs è Cuiauia prædas
agens, apud Inouuladislauiam non leue detrimentum acceperat, quod per ditionem e-
ius ipſo inuito Cuiauiam infeſtaſſet. Interfuit autem illis pactis etiam Archiepiſcopus, &
cùm è Sigiſmundo cognouiſſet, ſed falſis terroribus à Domarato circumuentum eſſe, ut
Znenam neceſſariorum, & gentilium eius fidei cõmitteret, diſcedente Sigiſmundo, po-
poſcit eos, ut eã ſibi redderẽt. Negantibus autem illis, & impendiorum ſolutionẽ contra
pacta cõuenta repoſcentibus, cõſtituta re clàm cũ magiſtro ciuiũ & primoribus oppida
...uani Ma... nis adueniens, receptus eſt in oppidũ: & eiectis ui Saxonibus, Pomeranisq; prælidiarijs,
...um popu- Iarandum decanũ Gneſnenſem oppido præfecit. Dum hæc ita geruntur, turbanturq; in
...ur. Polonia, Lithuani occaſionem bene gerendæ rei nacti, Iagellone Olgerdi filio Duce Ma-
ſouiam inuaſêre, Drohicinum arcem, quam Ioannes dux Maſouiorum Keiſtuto Duci ſo
cero ſuo, ciuili bello occupato, non ita multò antè unà cum Melnico, Camenecia, & Su-
raiſo interuerterat, obſidione uallauêre. Fortè tunc aberat præfectus arcis Saſsinus magi-
ſter curiæ, ſiue (ut uulgò dicunt) Marſchalcus ducis. Hic igitur ubi de periculo arcis, in
qua nihil ipſe præſidij reliquerat, accepit, cũ ſubitaria triginta haſtatorum & ſexaginta ba
liſtariorum manu accurrens, & facto cuneo per medios hoſtes in arcem perrumpens, re-
...rohicinum ceptus eſt à ſuis. Qua eius audacia barbari de ſpe potiundæ arcis deiecti, abire parabant.
...nſum. Interim Ruſsi quidam, à quibus ora illa ferè habitatur, proditionem cum eis pacti, arcem
incenderunt, & per funes in ſtationes hoſtium ſeſe demiſerunt. Lithuani arcem flagran-
tem ſumma ui oppugnârunt, ne quod ſpacium noſtris reſtinguendi incendij darent. Ita
plurimi mortales partim hauſti incendio, partim hoſtilibus telis necati ſunt. Præfectus ue
rò cum paucis reliquis omni ope deſperata, uiuus in poteſtatẽ hoſtium uenit. Turbaue-
rat Polonorum mentes Elizabetha regina, quòd Heduigim filiam ad conſtitutum tem-
pus ipſis non mittebat. Itaq; fruſtrà expectato Nouembri atq; Decembri menſe, poſt i-
1384. nitium noui anni 1384 Sendiuoius Subinius palatinus Caliſsienſis, & præfectus Cra-
couienſis, de ſententia Epiſcopi, & aliorum procerum Cracouienſis conuentus, cum no-
biliſsimorũ quorumq; adoleſcentum comitatu ad Elizabetham, Iaderam uſq; Dalmatiæ
profectus eſt. Statum rerum Polonicarum, & poſtulata procerum diligẽter expoſuit, mi-
nasq; precibus adiecit. Petebat autem ab ea, ut quamprimũ Heduigim ad breue tempus
in Poloniam mitteret, coronatam mox ipſi remiſſum iri pollicebatur, ut cùm ipſa eſſet, do
...inæ conſi- nec adoleſceret: obſideſq; ad eam rem nobilium filios, quos ſecũ adduxerat, dabat. Ne-
ctere moras Elizabetha, & aliam ex alia excuſationẽ quærere, ambiguisq; reſponſis Sen-
diuoium ducere. Quibus rebus exacerbatus ille, iram non obſcurè præ ſe ferre, uelleq; diſ
cedere. Quod ubi regina animaduertit, uerita ne is, in cuius poteſtate erat Cracouia, re-
uerſus turbas cieret, Iaſcum ſiue Ioannẽ Tarnouium Caſtellanũ Sendomirienſem ad oc-
cupandam arcem Cracouienſem miſit: Sendiuoium autẽ diſcedere uetuit. Non latebat
Sendiuoium reginæ cõſilium. Itaq; unũ de comitibus fidelẽ curriculo mittit Cracouiam,
...inij celeri- qui Tarnouij aduẽtum anteuerteret, curaretq; ne arx ipſi dederetur, etiamſi ipſe extrema
pateretur. Ipſe uerò clàm ſeſe Iadera euoluens, ferè intra uigintiquatuor horas ſexaginta
milliaria benè longa, ut ſunt Vngarica, crebrò mutando equos, emenſus, Cracouiam laſ-
...nitia Ra- ſus peruenit, & proceres de omnibus rebus certiores facit. Indixerant Lelouiam comitia
...ſcis. minores Poloni ad ſecundã diem Martij: ſed adueniente Sendiuoio, Radomſcos ea tranſ
tulêre, ut maiores quoq; Poloni ad ea, propinquitate loci inuitati uenirent, & in commu-
ne de Repub. conſulerẽtur: & frequentes ij conuenêre, cùm de legatione & reditu Sen-
diuoij cognouiſſent. Vbi cùm multa de ſuperbia & fruſtratione Elizabethæ, de ſedandis
inteſtinis diſsidijs, ac de nouo Rege creando, tractata eſſent, neq; tamen creatio noui Re
gis malorũ finem allatura eſſe uideretur, propterea quod neq; ſolis pacẽ ob uiolata pacta

cum

cum Ludouico inita, neq; domi quietem in tantis animorum atq; ſtudiorum diſſenſioni bus habituros ſe eſſe iudicabant, ad extremum placuit, ut reginæ animum adhuc leuiore legatione pertentarent, ſi fortè legati humilitas, quæ magnam offenſionem & alienationem animorum ſignificaret, pertinaciam reginæ frangeret: deinceps uerò ne quis omninò ad eam neq; publicè, neq; priuatim proficiſceretur. Statuta reginæ dies, octaua Maij, ut Heduigim Cracouiæ tandè ſiſteret, ſi regnare eam in Polonia uellet: ni faceret, aliter ſibi prouiſuros eſſe. Hęc ut ita rata manerent, iureiurando mutuò ſe adſtringunt. Miſſus cũ his mandatis Predislaus Vauelius equeſtri familia non illuſtri, commouit reginam, ita ut Sigiſmundum generum ſuum uiris, equis, armisq; inſtructum ad gubernandam Poloniam, tantiſper dum adoleſcit Heduigis, mitteret. Quod ubi apud Polonos proceres percrebuit, indignati, ludibrio ſe eſſe fœminæ, eiusq; & Vngarorum arbitratu ſibi prefectos, atq; adeò dominos imponi, & Sigiſmundum peculiariter peroſi, exercitum contrahunt, & Sandeciam contendunt. Inde Lubouuliam, ſiue Liblium, quę tunc Vngaricæ ditionis erat, legationẽ ad Sigiſmundũ mittunt: monent, ne ſe inuitis in Poloniã ueniat. Si aliter faciat, pro hoſte ſe eũ habituros eſſe. Itaq; repreſſit gradũ Sigiſmundus: ſed illud uiciſſim impetrauit à Polonis, ut nõnulli de primorib. ad ſe uenirẽt, ac de rebus quibuſdã ſecum conſtituerent. Miſsi Spiteus Melſtinius, Sendiuoius Subinius, & Ioannes Tarnouius: à quibus illud modò impetrauit Sigiſmundus, ut aduentus Heduigis ad Pentecoſten uſq; expectaretur. Author exſpectandi maximè Sendiuoius fuit, quod ei Sigiſmundus receperat: liberaturum ſe eſſe nobiles illos adoleſcentes, qui poſt fugam ipſius Iaderæ detenti, & in cuſtodia aſſeruati erant: qui ferè propinqui erant Sendiuoij. Neq; tamen præſtitit promiſſa Sigiſmundus propter motus fortaſsis illos Vngaricos, quorum ſuperiùs mentionem fecimus. Interim rurſus non quieſcebat maior Polonia: certatumq; eſt mutuis cædibus atq; captiuitatibus inter proceres & equites. Quin & caſtella quædam magna ui oppugnata: inter quæ Bythinum fuit Nicolai Lodij caſtellum, qui quòd in Domarati partibus erat, obſeſſus in eo, & oppugnatus eſt à Vincentio palatino, Peregrino præfecto Poſnanienſi, & Suiduua Caſtellano Naclenſi. Verùm ij non paruis incommodis in oppugnatione acceptis, re infecta diſceſſerunt, pagos tamen adiacentes diripuerunt, & incenderunt. Induciæ deinde inter diſsidentes factiones factæ: Quas cum Suiduua & Viſſota Curnicius contemptu Domarati ſeruaturos ſe eſſe negarent, magnis incommodis à Domarato affecti ſunt, direptis eorum oppidis Cazimirio, & Samotulis cum adiunctis pagis. At uerò Cracouienſes & Sendomirienſes proceres ad octauam diem Maij, quemadmodum conſtituerant, conuentum rurſus egére apud Sandeciam, Heduigisq; aduentum præſtolabantur, ſed cum ea non ueniret, placebat rurſus Oratores mitti in Vngariam, ni Prædislaus Vauelius diſſuaſiſſet, quòd diceret, aut ſe mendacij, aut conuentum omnem leuitatis argutum iri, ſi cùm conſtituiſſent, & reginæ denunciaſſent, neminem ſe deinceps neque publicè, neque priuatim ad eam proficiſci paſſuros eſſe, nouam legationem mitterent, contemptumq; iri eam legationem. Ita placuit in commune, ut mittenda legatione pariter & creando Rege ad tempus adhuc ſuperſederent. Sendiuoius uerò Subinius, cuius animum in primis angebat nobilium puerorum detentio, priuatim in Vngariam profectus, perfecit tandem, ut Heduigis in Poloniam ueniret. Comitati ſunt eam Demetrius tituli ſanctorum quatuor Coronator: presbyter Cardinalis, & Archiepiſcopus Strigonienſis, & Ioannes Canadienſis Epiſcopus, & plures alij proceres Vngari. Ad cuius aduentus famam exciti Polonorum proceres cum frequenti nobilitate Cracouiam accurrêre: & qui tempori aduenerant, uenienti uſque ad fines Vngariæ obuiam profecti ſunt. Deducta Cracouiam honorificè cùm perampla ac ſplendida aurea, & argentea, & ſtragulæ ueſtis ſupellectili, qualis decebat tanti Regis filiam, Idibus Octobris, qui dies memoria diuæ Heduigis Legnicienſis apud Polonos feſtus eſt, regina Poloniæ renunciata, & à Bozenta Archiepiſcopo ſolenni ritu inuncta, & coronata eſt, magna omnium lætitia, & fauſta acclamatione: regniq; ampliſsimi adminiſtratio teneræ puellæ commiſſa. Lenitum erat in animis Polonorum Regis deſiderium, propter ſuaues, & liberales mores Heduigis reginæ, cum uerecundia, modeſtia, prudentia, decentiq; ſuauitate coniunctos: quarum uirtutum non uulgare condimentum erat forma corporis eximia: Neque grauatim uiri muliebri imperio pariturì eſſe uidebantur, niſi ad domeſticas procerum inter ipſos diſſenſiones ſedandas, externorum bellorum impendentium metus parùm authoritatis, & præſidij fore in puella iudicaſſent. Nec satis in tuto Reginæ pudor illa ætate, illaque forma, & neceſſaria cum uiris conſuetudine ſine coniugio futurus erat. Ad hæc poſteritati quoque proſpiciendum erat. Itaque noua cura procerum animos inceſsit, de adiungendo nouæ Reginæ marito, qui Regiam dignitatem, & molem rerum maximarum rectè ſuſtinere poſſet. Deſtinârat quidem Ludouicus Rex

Senatusconſultum.

Poloniæ maioris motus.

Bythin caſtellum oppugnatum.

Induciæ.

Sandeciæ conuentus.

Heduigis mores, & forma.

De rege conſultatio.

Vilelmus dux Auſtriæ.

adhûc uiuens generum ſibi & ſucceſſorem, ſiue in Vngaria, ſiue in Polonia, Vilelmum Auſtriorum ducem, & puerum admodum in aula ſua educârat, promiſſo ei Heduigis filiæ matrimonio: ſed non magnoperè placebat Polonis eum habere Regem, qui propter paternum principatum, longo ſpacio, & interiectu terrarum diſtantem à Polonia, longiùs aliquando à Regno abſuturus eſſet: nec multum opis princeps tenui fortuna, & potentia domeſtica, Poloniæ in rebus dubijs afferre poſſet. Dum autem diutiùs de re tanta conſultatur, commodum aduenerunt oratores ab Iagello magno duce Lithuanorum. Cuius genus explicandum nobis eſt priùs, quàm cætera proſequimur.

Gediminus.

Erat apud Vitenen magnum Lithuanorum ducem magiſter ſtabuli Gediminus, uir ambitioſus & excelſi animi, qui interfecto domino ſuo, dominatũ inter ſuos arripuit, & latè propagauit, ſubacta magna parte Ruſsiæ. Huic ſeptem fuêre filij, Montiuidus, ſiue Moniuidus, Narimundus, Olgerdus, Iaſnuta, Keiſtutus, Koriatus, & Lubartus: filię item aliquot, de quibus unam Cazimirus ſecundus Rex Polonorum uxorem duxit, quemadmodum ſuperiùs expoſuimus. Inter filios uiuens adhûc Gediminus dominatum partitus eſt in hunc modum, ut Montiuido Kernouia, & Sloninũ, Narimundo Pinſcum, Olgerdo, Creua, Keiſtuto Trocchi, Coriatho Nouogródecum: Iaſnutę uerò Vilna caput gentis obueniret. Nam Lubartus cùm Ruſſam uxorem Vuladimirienſium ducis filiam, quemadmodum ſuperiùs memorauimus, duxiſſet, ac ſocero hæres factus eſſet, nullã inter fratres ſortem accepit.

Olgerdi, et Keistuti amicitia.

Ex his Olgerdus, & Keiſtutus coniunctiſsimè inter ſe uixêre, & uegetiora nacti ingenia, moleſtè tulerunt, penes Iaſnutam nihili hominẽ principatum eſſe. Itaq; hi duo poſt mortẽ patris Iaſnutæ Vilna ac de principatu deturbandi conſilium cœpêre, diemq; patrandi ſceleris inter ſe conſtituêre. Obuenerat etiã Olgerdo in Ruſsia Vitepſcenſis dominatus, cùm unicam Ducis eius orę filiam uxorem accepiſſet. Itaq; cum eò profectus eſſet, non uenit ad conſtitutam cum Keiſtuto diem. Keiſtutus, ut conſtitutum erat, cũ non contemnenda manu improuisò Vilnam adueniens, arcẽ utramq; occupauit: Iaſnuta inter primũ tumultum elapſus, in ſylua à Keiſtutanis perquiſitus, captus, & Vilnam reductus, in uincula à fratre coniectus eſt. Aduenit paulò pòſt Olgerdus. Ibi pręclarũ inter coniunctiſsimos fratres

Præclarũ certamen.

certamen fuit, de principatu non ambiendo, aut uſurpando, ſed recuſando. Keiſtutus Olgerdo uelut natu maiori concedebat: Keiſtutum uiciſsim Olgerdus ſibi eum habere iubebat, quem ei fortuna, uirtusq; ſua obtuliſſet. Tandem ſic inter eos conuenit, ut Iaſnutæ portionem inter ſe partirentur, principatus tamen cũ Vilna penes Olgerdũ maneret: neuter alterius ditionẽ inuaderet: ſed uterq; alterius cõmoda perindè ac ſua curaret. Si quid ſeu bello, ſeu quauis alia ratione deinceps uteruis quęſiuiſſet ex æquo ut inter ſe partirentur. His conditionibus fœdus inter eos ictũ, & iureiurando mutuò ſancitũ.

Zaslauienſis damnatus.

Iaſnutæ uerò Zaslauienſis tractus in Ruſsia fraterna miſericordia datus. Potitus magno principatu Olgerdus, multa cum finitimis Cruciferis Pruſsienſibus atq; Liuonienſibus bello uario Marte geſsit, quæ perſequi hic nobis neceſſe non eſt.

Olgerdi uxor & filij.

Suſcepit autem è Maria Ruſſa uxore Thruuerenſium ducis filia duodecim filios, Iagellonẽ, Skirgellonẽ, Suitrigellonem, Boruſſum, Coributhum, Viguntum, Corigellonem, Narimundum, Languinum, Lubartum, Andream, & Luthauum. Ex his omnibus Iagellonem natu maximũ dilexit pater, quòd eſſet præclara indole, ſucceſſoremq; ſibi in principatu, annuente Keiſtuto, deſignauit. Habebat & Keiſtutus ſex filios, Vitoudum, Patricium, Totiuilum, Sigiſmundum, Voidatum atq; Dougotum.

Vitoudus.

Sed Vitoudum & ipſe ſucceſſorem ſibi præ cæteris deſignauit, quòd is & effigie, & uirtutibus, & uigore animi expreſsiùs patrem referebat. Inter hos duos Iagellonem, inquam, & Vitoudum patrueles, ſumma erat animorũ, & uoluntatum coniunctio. Mortuo deinde Olgerdo, anno Chriſti 1381. Iagello paterno principatu, fauente Keiſtuto, potitus eſt. Erat apud eum gratioſus in primis Voidilo quiſpiam ruſticanæ, & obſcuræ ſortis homo, callidus & impiger, qui cùm piſtrinam apud Olgerdum exercuiſſet, & induſtriam ſuam probaſſet principi, cubicularius, ac deinde pocillator ei factus eſt, fuitq; in intimis Olgerdi, quoad is uixit. Neq; Iagello quicquam de paterna beneuolentia in eum diminuit: quin ſororem ei ſuam in matrimonium collocauit. Quæ res non leuiter Keiſtutum offendit. Id ubi animaduertit Voidilo, ueritus, ne eius authoritate honoris & gratiæ periculum adiret apud principem affinem, criminari Keiſtutum apud Iagellonem inſtituit: eoq; conſilijs ſuis iuuenem perpulit, ut clàm fœdus cum Cruciferis Pruſsienſibus aduerſus patruum iniret. De eo fœdere Keiſtutus, Oſterrodenſis cõmendatoris, qui filiam eius Ioanni Maſouiorũ duci nuptam de ſacro fonte ſuſceperat, proditione certior factus, tamen Vitoudo filio chari patruelis crimina diluente, quieuit, donec Iagello bellum contra Polocenſes imperium ſuum detrectantes

Vilna à Keiſtuto intercepta.

ſuſcepit: quo cùm ei Magiſter Liuonienſium Cruciferorum ſuppetias ueniſſet, tunc uerò ſublata omni dubitatione Keiſtutus, contractis raptim copijs Vilnam inuaſit,

& in po-

& in poteſtatem ſuam redegit. Accitoq́ Vitoudo filio (neque enim is arma contra amicum cœperat) depræhenſa fœderum monumenta oſtendit. Sed ab eo tamen exoratus, Vilnam modò cum ſummo principatu Iagelloni ademit. Cæterùm Creuam, & Vitepſcũ retinere eum paſſus eſt. Voidilonem uerò in crucem egit. Sed non multò pòſt, dum Keiſtutus Coributum rebellem armis ad officium reducere nititur, ſiue ut Lithuanorum annales habent, Nouogrodecum Seuerienſe oppugnat. Iagello non modò Vilnam proditione recepit, uerumetiam Trocchos oppugnatos per deditionem accepit. Deinde nouos uterque comparârunt exercitus: Keiſtutus è Samagitis ferè, Iagello è Pruſsis, & Liuonibus ille, ut recuperaret Trocchos, hic ut defenderet. Sed cùm in conſpectum ueniſſent, antequam infeſtis ſignis concurrerent, Iagello Keiſtutum, & Vitoudum per ſpeciem colloquij ſeuocatos cœpit: & Keiſtutum quidem catenis uinctum, & Creuam miſſum in carcere necauit. Vitoudus uerò Vilnæ in cuſtodia diutiùs aſſeruatus, neq́ Lithuanorũ, neq́ Magiſtri Pruſsienſium Cruciferorum, neq́ fratrum, & patruorum deprecationibus liberari potuit. Poſtea Creuam miſſus, & morti deſtinatus uxoris miſericordia, doloq́ liberatus eſt. Nam ea cùm liberam haberet commeandi ad uirum poteſtatem, nocte quadam commutato cum una de duabus pediſſequis habitu, ueſte muliebri indutum eduxit. Emiſſus ille, in Maſouiam ad Ioannem ducem affinem ſuum, atq́ inde in Pruſsiam ad Cruciferos confugit: à quibus obiurgatus primùm, quod aduerſo demùm tempore ſuo ſocietatem ipſorum expeteret, deinde benignè recreatus, & benè ſperare iuſſus eſt: Iagello uerò dominatu pacato potitus. Quanquam enim fecerunt Cruciferi cũ Samagitis, qui Vitoudo non obſcurè fauebant, impetum in Lithuaniam, Trocchosq́; munitionem expugnarunt. Sed mox inde eiecti à Iagellone è Rutsia reuerſo, ad ſua ſeſe receperunt. Hæc altiùs repetere libuit, cũ propter Iagellonis genus, tum ut lucem afferremus hiſtoriæ, quam deinceps de Lithuanicis, & Pruſsicis bellis, quatenus ad inſtitutum noſtrum pertinere uidebuntur, perſequemur. Nunc ad intermiſſam ſeriem narrationis reuertamur. Ab hoc igitur Iagellone miſsi oratores, Skirgello & Boriſſus fratres Principis, & Hanulo præfectus Vilnenſis, perampla munera Heduigi reginæ attulerunt: coniugiũ eius, Regnumq́ dotale Principi ſuo petiuerunt, multa, magnaq́ pollicentes, quæ ad amplitudinem Reipub. Polonæ, & ad incrementum religionis Chriſtianæ pertinere uidebantur. Non ſurdis auribus oratio illa à proceribus Polonis audita eſt. Cæterûm Heduigis abhorrebat à barbari matrimonio. Præpoſitæ oratoribus cauſæ, quã ob rem non impetrarent, quibus de rebus ueniſſent, nimirùm quod Chriſtianæ cũ barbaro nuptę eſſe non liceret, & quòd pacta iam quędam cũ Vilelmo Auſtriorũ duce matrimonio priùs interceſsiſſent, adiecta ducentorũ millium florenorum pactione, ni pactis conuentis ſtatum eſſet. Ad hęc oratores reſponderunt: Quod ad religionem Chriſtianam attineret, Iagellonẽ cum cæteris fratribus Chriſtiana matre natum, iam inde ab ineunte ætate Chriſtiana religione imbutũ, non alienum ab ea gerere animum, quamuis eius myſterijs de more initiatus non ſit. Sed quòd multis principibus uiris petentibus hactenus negauit, id eum Heduigi, & matrimonio eius daturum eſſe, ut ſe pariter & fratres, & gentem ſuam omnem Chriſtianis myſterijs initiari ſit curaturus. Illa uerò ducenta millia ipſum etiam prædiaturum, & ſi neceſſe ſit, exoluturum eſſe, theſaurosq́ ſuos omnes, & maiorum ſuorum in Poloniam cõportaturum, & Lithuaniam Poloniæ adiuncturum, ut eodem deinceps cum ea Imperio cenſeatur. Permouebãt hæc magnoperè Polonorũ animos. Magna uidebatur fore ad amplitudinem Regni Lithuaniæ acceſsio. Perutile non modò pacẽ, uerumetiam auxilium ſibi eius gentis adiungere, cuius hoſtiles excurſiones, quibus magna pars Poloniæ ſuperiori tempore ad uaſtitatem redacta eſſet, perdifficulter cohiberẽtur: præclarum & glorioſum nomini Polono, ſi eius opera Lithuania religionẽ Chriſtianam ſuſciperet. Verùm tamen nihil præter ſenioris reginę ſententiam his de rebus ſtatuendum eſſe uiſum eſt. Ad quam Heduigis etiam prouocabat, cùm aliter procerũ poſtulationem rectè refutare nõ poſſet. Itaq́ ad Elizabetham oratores in Vngariam ire iuſsi: miſsiq́ cum eis de conuentu Polonorum Nicolaus Bogoria Zauichoſtenſis Caſtellanus, Vulodicus Ogrodenecius pincerna, ſiue ſubpincerna (ut uulgò uocãt) Cracouienſis, & Criſtinus Oſtrouius præfectus Caziminenſis, optatum reſponſum retulère. Reſpondit enim eis Elizabetha, ſi id Poloni ex re ſua publica fore exiſtimarent, nõ remoturam ſe eſſe eorũ commoda, neq́ religionis Chriſtianæ incrementa præciſuram. Nec multò pòſt in Croatiam cum altera filia tendẽs, ab Horuato Banoq́ de medio ſublata eſt: quemadmodũ ſuperiùs memorauimus. Hoc reſponſum Elizabethæ cùm in Poloniam relatum eſſet, de uniuerſi conuentus ſententia (in quo tamen pauci aderant de maiore Polonia, ſiue quòd Zemouito ferè fauebant, ſiue quòd inteſtino bello deſtinebantur) Lithuani oratores dimiſsi, & Vulodicus atq́ Criſtinus ſuprà memorati, itemq́ Petrus Szafraneccius, & Hincia Rolcouicius legati ad Iagellonem

Voidilonis exitus.

Iagello Vilnam recuperauit.

Keiſtutus captus, & in carcere necatus.

Vitoudus e custodia liberatus.

Vitoudus uxoris ... Vitoudus ... in Pruſsiam.

Iagellonis legatio ad reginam, & Polonos proceres.

Conditiones futuri matrimonij.

Lithuani oratores in Vngariam profecti.

Elizabetha regina interfecta.

Polonorum legati ad Iagellonem.

Conditio adiecta. lonem cum eis miſsi ſunt, ut eum ad coniugium Heduigis, & regnum Polonorum uocarent, & ſecum adducerent, ſi is ſupramemoratas conditiones accepiſſet, & iureiurando ſuo ſtabiliſſet: una inſuper adiecta, de recuperandis ijs, quæ in eum diem à iuriſdictione Polonorum regum quomodocunq; exciderant. *Reginæ pacta cum Zemouito Maſouio.* Cum Zemouito autem tranſegit regina his conditionibus, ut is munitiones in Polonia ſub interregno captas redderet: ac pro ijs decem millia ſexagenarum Pragenſium ab ipſa acciperet: Cuiauiam autem hypothecæ nomine retineret, donec ea pecunia ſibi numeraretur. Captiui utrinq; dimitterentur liberi. De iniurijs intra inducias ultrò, citroq; illatis, & acceptis, delecti utrinq; arbitri arbitrarentur. Pactum quod de Lencicia cum proceribus Polonis Zemouitus inierat, eſſet irritum. Deniq; Moglinenſe monaſterium idem Zemouitus recuperaret, ac redderet.

Vilelmi Auſtrij aduentus Cracouiam. Dum hæc ita fiunt, interim Vilelmus Auſtrius certior factus de ſtatu rerum Polonicarũ, ac de propenſa Heduigis reginæ erga ſe uoluntate, ſiue eius ipſius nutu (ut creditum eſt) à Gneuoſsio Daleuicio gente Stregomio, Succamerario Cracouienſi (cui ſeſe illa concredebat) ne ipſe ſibi deeſſet, admonitus, & adductus, cum ſplendido comitatu, & apparatu, magnisq; diuitijs Cracouiam inopinatus aduenit. *Vilelmus arcis ingreſſu excluſus.* Sed arcis ingreſſu Dobeslai Curoſuanecij Caſtellani Cracouienſis, & aliorum procerum authoritate prohibitus, in urbe diuertit. *Heduigis reginæ amor erga Vilelmum.* Conuenitq; cum eo identidem Heduigis regina in cœnobio diui Franciſci luce clara, aulico ſuo uirorum, & puellarum comitatu ſtipata, & choreis indulſit. Quin fama etiam ſeu uera, ſeu falſa uulgatum eſt, eam conſumandi cum illo matrimonij, priuſquam Iagello ueniret, tanta cupiditate flagraſſe, ut cùm ille thalamo eius, arceq; arceretur, ipſa portam arcis clauſam effringere, & in urbe optatis nuptijs cum eo defungi tentârit, niſi Demetrius Goraius theſaurarius regni ei diſſuaſiſſet. Intelligens autem Vilelmus apertè ſibi Polonos proceres aduerſari, ſimul de aduentu Iagellonis certior factus, poſt aliquantam moram clàm ſeſe euoluit Cracouia, *Gneuoſsij Daleuicij opes.* depoſitis apud Gneuoſsium theſauris, quos ſecum apportârat. Vnde Gneuoſsius poſtea multas, amplasq; poſſeſsiones ſibi comparaſſe exiſtimatus eſt: ſed quæ tamen à liberis eius deinde turpiter diſtractæ ac dilapidatæ ſint. Aduentabat iam cum fratribus Iagello, & cum magno comitatu Lithuanorum. Sed ei Heduigis nupturam ſe non eſſe præ ſe ferebat, Vilelmi amore capta: cui ſe à patre deſponſam eſſe, eodemq; lecto paruulam cum paruulo cubuiſſe aſſeuerabat. Ab Iagellone uerò eò magis abhorrebat, quòd cum breui ſtatura, deformem, & barbarum barbaris moribus eſſe accepiſſet. Negabant proceres, ualere id matrimonium, quod inter impuberes contractum eſſet. De Iagellone autem orabant reginam, ut maiorem Reipub. & ſanctiſſimæ Religionis propagandæ, quàm ſuarum uoluptatum rationem duceret. Vbi emollitus eſt muliebris animus, cum multiplici perſuaſione, & precibus, tum relatione Zauiſſæ Oleſnicij, qui ad contemplandam ſpeciem, moresq; Iagellonis per ſpeciem ſalutandi miſſus utraq; commodiora opinione in illo eſſe renunciaret, tum demum pauci proceres ei obuiam profecti ſunt: in quibus principem locum Spitco Melſtinius palatinus Cracouienſis obtinebat: qua re magnam is apud Iagellonem gratiam iniit: plures eum Cracouiæ cum regina expectârunt. Aduenit autẽ Cracouiam Iagello duodecima die Februa-
An. 1386. rij anno Chriſti 1386. qui fuit quartus poſt Ludouici mortem, habens in comitatu ſuo cùm alios complures Duces atq; proceres Lithuanos atq; Ruſſos, tum Boriſſum & Suitrigellonem fratres germanos, & Vitoudum patruelem. Iam enim eum ſibi reconciliauerat, & è Pruſsia reuocârat, conceſſo ipſi Grodnenſi dominatu, Breſte, Drohicino, Melnico, Bielſco, Suraſſo, Camenecia, & Volcouiſco oppidis atq; territorijs, pactus ſibi fidem, & obſequium eius, ita ut is ne legatos quidem quoquam ſe inſcio mitteret. Lithuanorũ annales etiam Volyniam & Podoliam Vitoudo, tunc datam eſſe à Iagellone memorant. Sed certiora ſunt, quæ nos ab ipſo Vitoudo literis mandata, & conſignata, in Archiuio regio uidimus. His igitur comitatus Iagello uenit. Adueniens, in thalamo Heduigim reginam, magna cum admiratione eximiæ formæ eius, ſalutauit: poſtridie uerò perampla ei dona cum Vitoudo, Boriſſo, & Suitrigellone miſit. Sed iam Iagellonis aduentus interregni, & quartidecimi libri finem nobis faciat.

DE ORI-

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER QVINTVSDECIMVS.

VVLADISLAVS IAGELLO REX.

DE origine & moribus Lithuanorum ſcripſimus in ſuperioribus libris, quantum quærendo inueſtigare, & ex uetuſtatis ſitu eruere potuimus. Nunc de Religione pauca, quæ ad rem pertinent, nobis repetenda ſunt, antequã Iagellonis Regnum ſtylo perſequamur. Ad hæc uſque tempora, quæ nunc perſequimur, fuit gens Lithuanica priſcæ multorum deorum, ſeu uerius dæmonum ſuperſtitioni dedita. Quin & ignẽ pro Deo colebat, & eum in celebrioribus locis atque oppidis perpetuum aſſeruabat. Fulmini quoque, quod Percunum uocabat, diuinum honorem tribuebat. Lucos & eximias quaſdam arbores in ſyluis ſacroſanctas habebat, ita ut uiolare eas ferro nefas eſſet, nec impunè erat tale quicquam auſis. Nam uiolentia dæmonum uel interibant ſubitò, uel membro aliquo capiebantur. Viperas item atque ſerpentes diuinitatis non exortes eſſe credebat, & alebantur ij, quaſi lares quidam familiares in ſingulis domibus atque familijs, & lac eis libabatur, & galli gallinacei immolabantur. Eratque inauſpicatum & exitiabile toti familiæ, quenquam ex his occidiſſe, aut uiolaſſe. Erat autem apud eos quotannis ſolenne ſacrificium ſub initium menſis Octobris, poſt collectas fruges, ad quod frequentes cum uxoribus, & liberis, & ſeruitijs conueniebant, ac toto triduo epulabantur de his, quæ dijs mactârant & obtulerant. E bellis etiam reuertentes manubias, & unum aliquem de captiuis eximium uictimæ loco igni cremabant. Corpora mortuorum cum precioſiſſima ſupellectili, qua uiui maximè uſi erant, & cum equis & armis cremabant, & ad buſta propinquorum lacte, melle & mulſo parentabant. Hos igitur errores, cæteraſq; omnes ſuperſtitiones Iagello, priuſquam cum Heduigi matrimonium iniret, unà cum fratribus & proceribus, atq; uniuerſo comitatu ſuo, exceptis ijs, qui iam apud Ruſſos initiati erant, abdicare iuſſus, quartadecima die menſis Februarij à Bozenta Archiepiſcopo & Ioanne Epiſcopo Cracouienſi ſacro fonte ablutus, & Chriſtiana Religione initiatus, Vuladiſlai nomen accepit, & mox matrimonium cum Regina ſolenni ritu contraxit: Lithuaniamq; omnem cum Samagitia, & ea parte Ruſsiæ, quæ in ditione eius erat, Poloniæ iure ſempiterno adiunxit, & in unum corpus redegit, iureiurando interpoſito. Ad hęc Vitoudus cum Michaele duce Zaslauienſi, & Lubarto, pro ipſo his ipſis de rebus reginæ & proceribus Polonis fidem ſuam obſtrinxêre, & obſidum loco fuêre. Quarto autem die poſt unctus ab Archiepiſcopo diadema regium nouum ſuſcepit. Nam uetus in Vngariam à Ludouico aſportatum, nondum ad eam diem reportatum erat. Sequenti die in urbem ſolenni pompa deductus, & in foro poſito ſolio collocatus, iuſiurandũ à Cracouienſibus, & alijs oppidanis de more accepit. Lithuani quoq; & Ruſsi duces atq; proceres, qui tũc aderant, in uerba Regis & reginæ iurârunt: conſignatisq; diplomatis in fide, & clientela ipſorum, & Regni Polonici ſe cum ditionibus ſuis deinceps ſemper fore promiſerunt. Idem poſtea cæteri quoq; fecerunt: extantq; in archiuio regio eiuſmodi diplomata ſub titulis & ſignis Demetrij Coributhi Nouogrodenſium Seuerianorum Ducis, & octo Ducum, procerumq; eiuſdem ditionis pro Coributho fide iubentium: Skirgellonis, Alexandri, Vigunti Kernouienſis, Theodori Lubarti Lucenſis, & Vuladimirienſis, Baſilij Pinſcenſis, Volodimiri Kiouienſis, Simonis Languini filij, quem Rex Nouogrodo præfecit: Georgij Dougoti, Georgij & Andreæ Michaëlis filiorum, ducum: indultumq; eſt conuiuijs, choreis, & luſibus complures dies. Per quos dies Magiſter Cruciferorum Pruſsienſium Conradus Celner ſpreta inuitatione Regis & reginæ, qua ad nuptias per Demetrium Goraium inuitatus erat, hoſtiliter in Lithuaniam, uacuam tunc Ducibus & militibus duplici agmine inuaſit: & longè lateq; eam depopulatus, Lucõliam arcem ui cœpit: & Andream Iagellonis fratrẽ apud Ruſſos religionẽ Chriſtianam profeſſum, quo authore & concitatore expeditionẽ illam in Lithuaniã ſuſceperat, cũ pręſidio in ea reliquit. Cui ſe Polocẽſes quoq; dediderũt. Ruſſorũ hiſtoria nõ à Pruſsienſibus, uerũ à Liuonienſibus Cruciferis Andream hunc adiutũ eſſe memorãt: quod ſanè probabilius eſt. Quandoquidem uiciniores ij ſunt Poloſco & Lucõliæ: extantq; in archiuio literæ induciarum, anno

ſequenti

Lithuanorum ſuperſtitiones.
Dij Lithuanorum.
Serpentes pro dijs habiti.
Sacrificium ſolenne.
Humanæ uictimæ.
Funerũ ritus.
Iagello baptiſatus, Vuladislai nomen accepit.
Lithuania Samagitia & pars Ruſsiæ adiuncta Poloniæ.
Fideiuſſores & obſides.
Vuladislaus Iagello coronatur.
Corona Polonica in Vngariã aſportata.
Lithuani, & Ruſsi duces iurant in uerba regis, & reginæ.
Cruciferi Lithuaniam populantur.
Lucõlia capta.
Andreas regis frater.
Polocenſium deditio.

ſequenti inter Lithuanos & Liuones conſtitutarum, niſi fortè & hi, & illi operam Andreę nauarunt. Id quod inde non malè colligitur, quod noſter Dlugoſſus memorat, Cruciferos duplici agmine Lithuaniam tunc infeſtaſſe. Eodem autem tempore ex compoſito Ruſſorum Smolenſciorũ dux Suetoslaus Lithuaniam & ipſe circum Vitepſcum, & Orſam uexauit, & Meſcislauiam oppugnauit. Hæc ubi accepit Iagello, mox Skirgellonem & Vitoudum cum Lithuanis, & cum Polonis uoluntarijs in Lithuaniam miſit, qui feſtinantes, cùm Cruciferorum exercitum Lithuania exceſsiſſe didiciſſent, Lucõliam partim trucidato, partim eiecto Andreę præſidio, receperunt. Inde ad Meſcislauiam profecti, nihilo maiori negocio omnem eam oram in poteſtatem ſuam redegerunt, Suetoslaoq́ interempto filium eius Georgium, iurare in uerba Vuladislai & Skirgellonis iuſſum, Smolenſcijs præfecerunt. Polocum quoq́ recuperarunt, ac de authoribus defectionis pœnas ſumpſerunt. Dedit & Andreas dux poſtea temeritatis ſuæ pœnas, toto triennio in arce Chemcinenſi ſqualore carceris confectus. Cæterùm Rex ipſe Iagello, perfectis ritè ſolennibus regni mandati cærimonijs, ad pacandam maiorem Poloniam animũ intendit: profectusq́ eò cum Heduigi regina, & magno comitatu maiorũ minorum Polonorũ, Poſnaniæ Paſcha ſacrum peregit: & Grimaliorũ atq́ Nalenciorum familias capitalibus odijs diſsidentes, cum ducibus ſuis Domarato & Vincentio palatino, de quibus ſuperiùs multa commemorauimus, in concordiam redegit. Bona Eccleſiaſtica à quibuſcunq́ per uim ſiue dolum occupata erant, iuſtis dominis reſtituit. Bartholomęum Coſminium prædonicam exercentem, & uenire ad ſe recuſantem proſcripſit: Odalanouiam uerò arcem in ſuam poteſtatem redegit: Ioannem Venetium, gente Plomenium, iudicem terreſtrem, ut uocant, Poſnanienſis conuentus, qui propter iniuſta iudicia, & ſcelera perpetrata, cruenti dæmonis cognomentum meruit, confiſcatione bonorum & carcere puniuit. Cùm autem Gneſnam ueniſſet Vuladislaus, & commeatum, ſeu ſtationem (ut uocãt uulgò) à collegio eius baſilicæ petiſſet, nec impetraſſet, fertur more barbarico pigneraſſe facultates adſcriptitiorum Eccleſiæ: ſed cùm eam ob rem ſacris ciuitati interdictum eſſet à Nicolao Strosbergo præpoſito & uicario Archiepiſcopi, Poſnania orto, reprahenſus à regina Vuladislaus, pignora capta reddi iuſsit. Ibi illa ſuſpirans: Pignora quidem reddemus, inquit, agreſtibus, cæterùm lachrymas quis eis reddet? Pium reginæ dictum, & ſempiterna memoria dignum. Sic tunc res maioris Poloniæ perturbatas admodùm, placidè Vuladislaus compoſuit. Autumnus totus cum ęſtate his rebus conſtituendis datus. Hyeme & ſubſequentis anni initium Vuladislaus nouus Rex ingenti procerum & equitum Polonorum caterua ſtipatus, unà cum regina in Lithuaniam ſe contulit: Archiepiſcopum Gneſnenſem, & multos ſacerdotes ac pios homines ſecum duxit. Zemouitus etiam & Ioannes Maſouiorum, & Conradus Oleſnicenſium Duces eum comitati ſunt. Conuentu Vilnam indicto ad initium quadragenarij ieiunij, conuenerunt eò Skirgello Trocenſium, Vitoudus Grodnenſium, Volodomirus Kiouienſium, & Coributus Nouogrodenſium, duces fratres Principis, & infinita equitum, plebiſq́ multitudo. Ibi de Religione Chriſtiana populariter ſuſcipienda, ac de exterminando cultu falſorum deorum, & omni ſuperſtitione, diligenter actum, ipſo Rege maximam ei rei nauante operam, non ſolùm hortando, & orando, & præmijs inuitando, ſed etiam docendo, cùm noſtri ſacerdotes linguæ imperiti eſſent, ipſe autem Ruſsicam callens, Polonos loquentes intelligeret. Aegrè gens barbara maiorũ ſuorum Religiones relinquebat. Sed cum iuſſu Regis ſacer ignis extinctus, templũ, araq́ eius diruta, & adytum, unde oracula à ſacerdote edebantur, euerſum Vilnæ eſſet, necatiq́ ſerpentes, & ſucciſi luci nulla cuiuſquam læſione, quod præter opinionem barbarorum acciderat, tum uerò barbari uanitate ſua agnita, alacriores ad Principum ſuorum Religionem facti, & aliquot diebus capita Religionis, quod Symbolum uocatur, & Orationem Dominicam, pio Rege nullum laborem ſubterfugiente, edocti, Chriſtianis myſterijs de more initiati ſunt. Sed cùm immenſi laboris eſſet, ſingulos ſacro fonte tingere, nobilioribus tantùm hic honor habitus: reliquum uerò uulgus turmatim diſtributum, aqua luſtrali ſiue ſacra à ſacerdotibus conſperſum eſt, unumq́ nomen cuique turmæ tam uirorum, quàm mulierum inditum. Plurimam ex his multitudinem Rex aduectis è Polonia pannis, laneis & calceis ueſtiuit. cũ ad eum diem gens illa conficiendarum earum rerum ignara eſſet, ſed aduectitijs tantùm nobiliores uterentur: nam uulgus agreſte peronibus magna ex parte etiam nunc utitur, & lineis ueſtibus, pelliceiſq́ tunc utebatur. Baſilica deinde Vilnæ condita, & reditibus amplis atque ſacerdocijs locupletata, ac diui Stanislai memoriæ à Bozenta Archiepiſcopo conſecrata eſt: inſtitutusq́ue in ea Epiſcopus, Andreas Vaſsilo Polonus, gente Iaſtrembicius, de Franciſcanorum ſodalitate: qui Elizabethæ Reginæ à confeſsionibus fuerat. Septem prætereà parœciæ à Rege conſtitutę, dotatæq́, Volcomirienſis, Miſſogolenſis

Smolenſciorũ dux Suetoslaus Lithuaniam infeſtat.
Lucõlis recepta.
Smolenſci à Lithuanis & Polonis ſubacti.
Poloſcum receptum.
Andreas dux in carcerem compactus.
Vuladislaus rex in maiorẽ Poloniam profectus.
Grimalij et Nalencij reconciliati.
Eccleſijs bona ſua reddita.
Barth. Coſminium proſcriptum.
Odalanouia regi quæſita.
Iudex iniuſtus punitus.
Cõmeatus ſeu ſtationes ab eccleſiaſticis regi negatæ.
Heduigis reginæ pietas.
Vuladislai regis cum regina profectio in Lithuaniam.
Lithuanorum conuentus.
Vuladislai Iagellonis ſtudiũ propagandæ religionis Chriſtianæ.
Ignis ſacer extinctus, & luci ſucciſi.
Vuladislaus rex Euangeliſtæ & catechiſtæ functus officio.
Baptiſatio Lithuanorum.
Lithuanorum ueſtitus.

lenſis, Nemencinenſis, Mednicenſis, Creuenſis, Obolcenſis, & Hainenſis. His omnibus templis regina plurimam ſuppellectilem ad cultum diuinũ accommodam largita eſt. Remeata deinde regina in Poloniam, Vuladislaus rex totum annum propagandæ in Lithuania religioni Chriſtianæ uacauit, pluri maq; loca per ſeipſe obiuit. Dobrogoſtium uerò Poſnanienſium epiſcopum ad Vrbanũ pontificem allegauit, eiq; ſe dicto audientem fore ſolẽni regum Chriſtianorum more promiſit. Deinde Vitepſcum & Poloſcum profectus, nouos motus ſedauit, ſumpto de ſeditioſis ſupplicio. Inde Vilnam reuerſus, Skirgellonem fratrem pro ſe ſummæ rerum apud Lithuanos præfecit: legem condidit, ne Ruſsis & catholicis matrimonium inter ſe cõtrahere liceret, niſi Ruſſus uel Ruſſa à ſuis ad noſtros deficeret. Aliam item, qua bona eccleſiaſtica omni onere, labore, penſione, & iuriſdictione principis & profanorum quorumuis liberauit. Sororẽ Alexandrã, Zemouito iuniori Maſouio in matrimonium collocatã, magno apparatu nuptias fecit. Radomienſem ditionẽ nouo affini in dotem promiſit. Reuertens autem in Poloniã, per Ruſsiam iter fecit, Creſlaumq; Curoſuancium Caſtellanum Sendomirienſem Luſco præfecit. Leopoli Petrum palatinum Moldauiæ ſiue Valachiæ cum proceribus ipſius ſolenni iureiurando adactos, in fidem & clientelam, accepit, cum ij ab Vngaris ſub interregno defeciſſent. Nec diu poſt diſceſſum regis quietæ res fuerunt in Lithuania. Cum enim eſſet æmulatio inter Skirgellonem & Vitoudum, & indignum duceret Vitoudus, excelſi animi uir, deteriori parte, nec reſpondere promiſsis ſuis & ſpei mentiſq; eius Vuladislaum, nec ignoraret Skirgelloni homini feroci, & lingua, manuq; prompto, & qui per ebrietatem compotores ſuos plerunq; ferro peteret, uitiſsim ſe ſuſpectum eſſe, metuens eius inſidias, Grodno & Breſte arcibus ſuis ualido præſidio firmatis, in Maſouiam ad Ioannem ducem ſororis ſuæ maritum cum Anna uxore profugit: inde ad Zemouitum eius fratrem ſe cõtulit. Sed cum ab utroq; malignius tractaretur, in Pruſsiam ad Cruciferos contendit. A quibus comiter acceptus & habitus eſt, quod ij per eum facilè ſe Samagitia & Lithuania potituros eſſe ſperarent. Commoratus autem ibi aliquandiu, adminiſtrationem rei familiaris & linguam Germanicam aliqua ex parte didicit. Interim Lithuania & Cruciferorum Pruſſienſium pariter & Liuonienſium armis uexata eſt: & in duas factiones, quarum altera Vitoudo, altera Skirgelloni fauebat, diuiſa, inteſtinis diſsidijs laborare cœpit. Veritus autem Vuladislaus rex, ne Vitoudus Vilna, quod caput gentis eſſe diximus, Ruſſorum impenſius ipſi fauentium proditione per inſcitiam & ignauiam Skirgellonis potiretur, miſit eò Nicolaum Moſcorouium procancellarium Poloniæ cum mediocri militum Polonorum præſidio, & apparatu bellico, ut arcem utramq; tueretur. Icerat quidem Vitoudus fœdus cum Cruciferis, & ſpe potiundæ Lithuaniæ ab eis onerabatur: ſed cum ſuſpectam eorũ fidem, ſiue uana ſuſpicione, ſiue coniecturis quibuſdam habere cœpiſſet, clam ſibi per internuncium, Vuladislaum regem, proditionem Ruſſorum & Lithuanorum metuentem, reconciliauit: et accepta ab eo ſpe adipiſcẽdi ſummi principatus, ſiue magni ducatus, ut uulgo dicunt, in Lithuaniam inſcientibus Cruciferis reuertit, & in itinere tres arces Cruciferorum Samagitis confines, Iurgenburgum, Mergenburgum, & Nauanzum, cum uelut ſocius & amicus intromitteretur, cœpit & exuſsit, præfectis & præſidiarijs militibus Cruciferorum partim cæſis, partim in ſeruitutem abductis, ut aliquo tamen cum munere ab hoſtibus ad ſuos rediret. Cum autem ſpem ſibi datam à rege diutius duci uideret, conſilium cœpit Vilnę per proditionem capiendæ. Verum fraude intempeſtiuè detecta, ſpe fruſtratus in Pruſsiam, reconciliatis ſibi per literas & internuncios Cruciferis, ſeſe recepit, indeq; biẽnio Lithuaniã cum auxilijs Cruciferorum infeſtauit. At in Polonia lites & ſimultates inter regem & reginam ſuſpicionibus quibuſdam ac ſuſurronum delationibus excitatæ eouſq; increuerãt, ut nõ longè eſſent à diſsidio, ni ſe primores interpoſuiſſent. Conuenit tandem, ut delatores utrinq; ederentur. Editus Gneuoſsius Daleuitius ſuccamerarius Cracouienſis, qui ſanctiſsimã fœminam Heduigim reginam clàm apud maritum regem probri inſimularat, quòd diceret, abſente illo Guilelmum Auſtrium ſecreto Cracouiam ueniſſe, & aliquot diebus cum regina conſueuiſſe. Qua de re ſatisfecit regina regi iureiurando. Cæterum Gneuoſsium iudicium de infamia Visliciæ in conuentu procerum inſtitutum eſt. Ibi accuſatus, damnatusq; Gneuoſsius, cum non probaſſet quæ dixerat, nec dixiſſe ſe negare poſſet, ex decreto iudicij, mentitum ſe eſſe clara uoce & latratu ſubter ſcamnum edito profeſſus eſt. Eſt autem ea grauiſsima apud Polonos & infamiæ pœna mendacij retractatio, quæ fit publicè latratu canino adiuncto. Ita ſublata omni ſuſpicione, amor coniugalis eſt inter regem & reginam redintegratus. Per illud tempus cum

Heduigis reginæ pia munificentia.
Vitepſcum & Poloſco pacata.
Skirgello Lithuaniæ præfectus à rege.
Lex de matrimonio diſparium in religione.
Eccleſiaſtica immunitas.
Alexandra regis ſoror cum Zemouito Maſouio nupta.
Lutſco præfectus eligitur.
Valachi iuſiurandum regis Poloniæ.
Lithuanorum factum diſſenſio.
Vitoudi fuga in Maſouiam, et mox in Pruſſiam.
Lithuania uexata à Pruſsis & Liuonijs.
Nicolaus Moſcorouius cum exercitu in Lithuaniam miſſus.
Vitoudus regi reconciliatus, redit in Lithuaniam.
Cruciferorum arces à Vitoudo exuſtæ.
Vitoudus iterũ tranſit ad Cruciferos.
Lithuania à Vitoudo uexata.
Simultas inter regem & reginam.
Gneuoſsius Daleuitius infamia notatus.
Mendacem obtrectationis pœna apud Polonos.

 Bozenta

Ioannes Cropidlo Archiepiſcopa excluſus à rege, & Vvladislauienſem epiſcopam amiſit.

Bozenta Archiepiſcopus Gneſnenſis eſſet, mortuus, Ioannes Cropidlo, quemadmodum prius Poſnanienſem, ac deinde Vvladislauienſem ſedem inuaſerat, Gneſnēſem etiam, neque ſuffragiis collegij, neq; regis commendatione adiutus, unius de duobus, qui de pontificatu maximo tunc cōtendebant, authoritate inuadere conatus eſt. Sed rege aduerſante neq; Gneſnenſem adeptus eſt, & Vvladislauienſi excidit, Henrico Legnicienſi duce ſucceſſore accepto. Cùm autem pertinacius de Archiepiſcopa litigaret Cropidlo, captus à Sbigneo Brezio Marſalco regni, & omnibus facultatibus exutus, regiſq; iuſſu dimiſſus, inopem uitam aliquot annis egit, donec Camenenſis epiſcopus in Pomerania, ac deinde Henrico mortuo, & Nicolao Curouio ſucceſſore eius ad Archiepiſcopam translato, Vvladislauienſis iterum rege indulgente factus eſt. Bozentæ autem Dobrogoſtius Nouodtuorius epiſcopus Poſnanienſis, qui Cropidloni Vvladislauiam translato ſucceſſerat, uoluntate regis ſucceſſor datus eſt.

1390. ann. Vvladislaus rex ducit in exercitum.

Fecit deinde Vvladislaus rex anno Chriſti 1390. expeditionem in Lithuaniam, ut gliſcens inter Lithuanos & Ruſſos ſtudio partium diſsidium reprimeret, Vitoudiq; potentiam frangeret, atq; excurſiones arceret: cuius iuuandi gratia Cruciferi Pruſsienſes exercitum in Germania & aliis exteris oris comparabant. Tenebantur Vitoudi præſidiis arces Breſte, Camenecia Poleſſenſis, & Grodnum, è quibus crebræ fiebant in ſinitimas oras excurſiones. Eas igitur arces primum rex in poteſtatē ſuam redigere adortus,

Breſte captū.

Breſte intra decimum diem cæpit, & Hinciam Roſcouicium equitem Polonum cum præſidio ibi collocauit. Inde cum Poloni milites impatientia frigoris (nam initio Februarij hæc agebantur) & pabuli, commeatuſq; penuria miſsionem efflagitaſſent, cum aulico ſuo comitatu, & paucis uoluntariis, qui nongentorum numerum non explebant, ad Cameneciam caſtra mouit, captamq; nullo negocio arcem Zindrami Maſcouicij equitis Poloni fidei commēdauit.

Camenecia capta.

Inde porrò nihil paucitate ſuorum ac dubia Lithuanorum & Ruſſorum fide deterritus, tranſmiſſo Nemeno fluuio, ad Grodnum caſtra metatus eſt. Ibi cōuenêre ad eum Skirgellonis, Volodimiri, & aliorum Lithuanorum ac Ruſſorum ducum atq; procerum non contemnendæ copiæ. Coributhus uerò Nouogrodenſium Seuerianorum dux, cum Ruſsis de religione ſentiens, per ſeipſe cum inſigni equitatu in caſtra regis fratris uenit. His copiis Grodnum, cùm non facile ui caperetur, obſeſſum eſt. Non latebant hæc Vitoudum: nec ignorabat is, Grodnēſis diuturnam obſidionem ferre non poſſe.

Grodnenſis arx capta.

Properè igitur cùm non parua Pruſſorum & Cruciferorum manu in auxilium ſuis aduenit, ac cis Nemenum à regione arcis caſtris poſitis, nouā arcem in aggeſto de terra tumulo munire inſtituit. Verum nihil ea re obſeſsi releuabantur. Et iam inter or arx inſpectante ipſo expugnata erat. Igitur intromiſſo cæpto opere, Vitoudus ferream cathenam nauibus deuectam per flumen ad arcem deligauit, eaq; cōtinuatis nauibus in flumine pontem iunxit, quo facilius laborantibus ſuis ſubueniret, commeatum ſupportaret, ægros atq; ſaucios ad ſe transferret, & pro his recentes ſubmitteret. Contra id opus regij milites ingentes piceas ſiue pinaſtros in ripa ſucciſas, & in amnem deiectas ſecundo flumine implerunt, quę impetu rapidi amnis celeriter delathæ cathenam perruperunt, naueſq; nonnulas cum hominibus obluctantibus attriuerunt ac demerſerunt. E quibus unus quiſpiam Germanus, in ulteriorem ripam ad regia caſtra fruſtra inclamantibus ſuis, ut in undis periret potius, quàm in hoſtium poteſtatem ueniret, enatauit. De quo rerum hoſtilium ſtatus omnis cognitus eſt. Inſequenti autem nocte Vitoudus cum ſuis deſperata defenſione arcis, fugiēti ſimilis diſceſsit, & arx poſt quinquageſimum obſidionis diem in deditionem regis uenit. Nec ſanè multo leuior ea obſidio obſidentibus quam obſeſsis fuit.

Obſidentium patientia.

Tanta enim rerū penuria preſsi ſunt, ut uix ater ac de ſiligine pariter cum ſpicis molita factus panis (quali etiamnū uulgus Lithuanorum ferè utitur) militibus ad ueſcēdum ſuppeteret: equis uerò frondes arborum ac uetus palea de ruſticanis tuguriis detracta, ac per quatuordecim miliaria petita pabuli loco eſſet. Ab ea Grodni deditione quid egerit Vvladislaus, non reperio. Niſi fortè tunc profectus in maiorem Poloniam, Varcislaum ducem Pomeranorum Scecinenſium ritu ſolenni iuratum, in fidem & clientelam ſuam atq; regni, & in ſocietatem contra Cruciferos Pruſsienſes accepit. Extat enim in archiuio regio diploma Varcislai hoc anno cōſcriptum, quo is profitetur ſe iuſiurandum eo nomine regi & regno dediſſe, idemq; Boguslaum fratrem facturum eſſe Pyſdris, & pro tertio fratre Barnimo itidem promiſſurum eſſe promittit.

Bydgoſtia cōceſſa Pomeranis ducibus.

Recipit etiam ſe Naclum regi eſſe redditurū, recepta ab eo Bydgoſtia. Extat & alterum diploma omnium horum trium fratrum biennio antè conſcriptum & conſignatum, quo ij redditam ſibi eſſe à rege Bygdoſtiam teſtatum faciunt, certumq; modum auxiliorum & muniorum uti clientes patrono, regi pollicentur.

centur. Quomodo autem Naclo potiti fuerint quod reddebant, & Bydioſtia quam repetebant rurſus amiſſam, nihil compertũ habemus, niſi forte in interregno ac ciuili bello maiorum Polonorum munitiones illas interceperant: aut Naclum quidem interceperant, Bydgoſtiam uerò poſt mortem Cazimiri itidem ducis Pomeranorum Stecinenſium, ſiue fratris, ſiue propinqui ſui iure ſucceſsionis ſibi uendicabant. Superius enim memorauimus, eam inter alia ipſi à Cazimiro magno teſtamento legatam, & à Ludouico conceſſam, rurſusq; poſt mortem eius recuperatã eſſe. Interea uero dum rex expeditione Lithuanica occupatus fuit, fertur Heduigis regina alterum de Polonis exercitum comparaſſe, & Iaroslauiam, Præmisliam, Grodecum, Haliciam, Trebouuliam, ſuperiorem Leopolim, & alias quaſdam arces in Ruſsia meridionali in poteſtatem ſuam redigiſſe, eiectis Sileſijs & Vngaris, quorum fidei arces ille à Ludouico rege olim commendatæ erant. Matureſcentibus autem ſegetibus cum Lancaſtro Hẽrici regis Anglorum filius, cum permagna Anglorum, Francorum, Theutonumq; uoluntariorum manu in Pruſsiam piæ contra barbaros militię opinione ueniſſet, triplici agmine in Lithuaniam itum eſt, Vitoudi uindicandi, reſtituendiq; prætextu, reuera autem ut Lithuaniam ſibi Cruciferi ſubiugarent. Ducebat autem unum agmen Vitoudus, alterum Magiſter Liuonienſium Cruciferorum, tertium ipſe dux belli Conradus Valerodus Magiſter Pruſsienſium. Apud Cauunum, quod oppidum in confluente Nemeni & Viliæ fluuiorum ſitum eſt, eæ copiæ conuenẽre. Inde ad Trochos peruentum, & oppidum id crematum eſt. Hinc ad Vilnam caſtra mota Ibi regiæ hoſti aduentanti occurrere, commiſſoq; prælio terga dedere, multis fortibus uiris amiſsis: inter quos clari maximè fuere, duces Simon Iaſnutæ, Hilebus Suetoslai filius, & Ioannes Leo. Deinde arx Vilnenſis inferior, quam Curuam uocãt, uixdum obſeſſa, à proditoribus Ruſsis & Lithuanis ſuccenſa eſt. Ex quo incendio cum ſeſe Corigello frater regis ſubduceret ab hoſtibus exceptus, & capite plexus eſt. Cætera multitudo omnis in ea arce partim abſumpta incendio, partim ferro hoſtili crudeliter cęſa. Ad quatuordecim millia hominum ibi perijſſe exiſtimantur. Superiorem arcem Polonicum Nicolao Moſcorouio præfecto tenebant, nec aut clade ſuorum, & conflagratione arcis, aut minis hoſtium et oſtentatione capitis Congellonis, ac ne acerrima quidem oppugnatione, qua pars muri non exigua deiecta erat, ad deditionem compelli poterãt. Veriti autem proditionem, ipſi inter ſe cuſtodias ac cætera defendendæ arcis munia, ſubmotis Ruſsis atq; Lithuanis, partiti ſunt. Loca deiecti muri uel humo, fimoq; opplebant, uel corijs pecudum & iumentorum laxe prætendebant, & ſic bombardarum ictus eludebant: deniq; corporibus ſuis hoſti irrumpere conanti aditum obſtruebant. Skirgello quoq; regius frater noctu ferè cum ſuis Lithuanis & Ruſsis erumpens, non paruis detrimentis atq; cladibus hoſtes afficiebat. Cum autem plus minus tres menſes arx irrito labore obſeſſa, & oppugnata eſſet, primis demum Octobris diebus hoſtes magna non modo profanarum, ſed & ſacrarum ædium uaſtitate, & inermium hominum atq; infantium cæde perpetrata, ac obſidione diſceſſere. Non paucos tamẽ & ipſi fortes uiros in ea obſidione deſiderauere. In his fuit Algardus comes Hoenſteinenſis. De ducibus autem hinc Narimũdus Iagellonis, illinc Touiuilus Vitoudi frater periere: hic quidem bombarda ex arce ictus, ille uerò in ſingulari certamine uictus, captus & pedibus ex Vlmo iuſſu Vitoudi ſuſpenſus, & ſagittariorum ſpiculis confectus. Depopulatus eſt deinde finitimam Pruſsiæ Samagitiam Vitoudus cum commendatore Ragnetenſi, & præfecto Inſterburgenſi, quibus hoc negocij datum erat à Cruciferis. Porrò Vvladiſlaus rex opẽ laturus afflictæ patriæ, menſe Nouembri cum magno apparatu armorum, commeatusq; copioſo uenit in Lithuaniam, et nutantes, dubioſq; Ruſſorum & Lithuanorum animos liberalitate & largitione maxime lanearum ueſtium, quarum permagnam uim ſecum apportarat, confirmauit. Et quoniam Nicolaus Moſcorouius præfectura ſe abdicabat propter Skirgellonis ſuperbiam & crudelitatẽ, hoſtiumq; potentiam, & Ruſſorum atq; Lithuanorum fluxam fidem, Ioannem Oleſsnicium Polonum gente Dembnium, ſucceſſorem rex ei dedit. Skirgellonem uerò ut Vilna amoueret, Kiouienſi oræ præfecit. Drohicinenſem tractum cum Drohicino Melnico, & Bielſco arcibus Ioanni ſeniori duci Maſouiæ hæreditario iure donauit, pactus ut is tractus, ſicut ad Poloniam pertinebat, ita deinceps quoq; pertineret. Idem autem eius nomine dux regi præſtaret quod alij duces in Lithuania præſtent. Deinde hyeme rex in Poloniam reuertit. Cum Sileſijs ducibus Henrico Glogouienſi atq; Sttinauienſi, & Conrado ſecundo Oleſsnicenſi & Coſſenſi inducias pepigit ea conditione, ut ij Caliſsiã ad ſe uenirent, ac de controuerſijs atq; damnis datis ſecum tranſigerent. Vnde apparet ipſis aliquid diſsidij cum

Rusſiæ munitiones receptæ ab Heduige regina.

Cauunũ oppidum.

Trochi incẽſi. Lithuani fuſi à Cruciferis.

Vilnenſis arx ſuperior à Polonis defenſa.

Narimundus & Touiuilus duces interfecti.

Vuladiſlai expeditio in Lithuaniam.

Maſouiorum duci donatio.

Cum Sileſijs induciæ.

Polonis interceſsiſſe. De quo tamen nihil præterea compertum habemus. In Lithuaniam

Vitoudus Vilnam rurſus oppugnat.

deinde milites in ſupplementum, commeatum, atq; arma Oleſſnicio tranſmiſit. Aeſtate ſequenti rurſus Vitoudus cum Cruciferis ad Vilnam duxit exercitum, ſpe proditionis ab ijs, quibus exoſus erat Skirgello, faciendæ inductus. Cognito uerò aduentu hoſtium Oleſſnicius præfectus, oppidum, ne receptaculo eſſet hoſtibus cremauit: ſeptiſq; de uiridi robore pluribus in locis extructis, aditum ad arces impediuit, & in uenientes hoſtes ad ædem Virginis matris, quam Franciſcani ſodales obtinent, impetum fecit: nulloq; de ſuis amiſſo in arcem ſe recepit. Animaduerſa noſtrorum audacia, deſperataq; ob amotum Skirgellonem proditione, Vitoudus & Cruciferi paucis diebus ſoluerunt obſidionem: & ne nihil egiſſe uiderentur, reuertẽtes, Vilcomiriam & Nouogrodecum caſtella ſupra Viliam fluuium à Skirgellone condita, ui cæpêre & incendêre, interfectis noſtrorum præſidijs.

Medniki & Velzani uici exuſti.

Duabus deinde alijs excurſionibus eadẽ æſtate, Lithuaniam populati, Mednicos & Velzanos in Samagitia exuſſêre. Hyeme uerò ad Cauunum, quod regio præſidio tenebatur prouecti, tres munitiones in circuitu excitarunt, Naugardum, Metemburgum, & Ritteruerderum. Et hæc quidem extrema Vitoudo cum ſuis cõceſſa. Reliquas uerò duas Cruciferi ſuis præſidijs firmarunt, & ex his ſubiectam oram infeſtarunt. Porrò Ioañes Oleſſnicius, ut hoſtium conatus reprimeret, Alexandrum Viguntum regis fratrem cum expeditis copijs ad expugnandas eas munitiones miſit. Et tentauit is quidem Ritteruerderum, ſed mox infecta re diſceſsit, cum propè abfuiſſet, quemadmodum poſtea cognitum eſt, ut id caperet. Cæperat iam Vuladiſlaum eius belli ſatietas, propter Polonicas occupa-

Commeatus Lithuanis è Polonis ſuppeditatus.

tiones, quibus diſtinebatur, & magnitudinem ſumptuum. Cogebatur enim per omne id bellum frumento, larido, leguminibus & pecudibus ſubmittendis, non modò præſidiariorum, ſed & Lithuanorum ipſorum nobilium atq; popularium inopiam releuare, ne regionem hoſtilibus excurſionibus peruaſtatam, & alioqui incultam ferè atq; ſterilem delererent, & hoſtibus occupandam permitterent, néue ipſi ad eos deficerent. Itaq; Henricum Zemouiti Maſouij filium, qui Plocenſis epiſcopus poſt Stiborij mortem deſignatus erat, ſubornat, ut ad Vitoudum profectus clàm de pace ageret. Sublatus erat ueneno per eos dies Alexander Viguntus regis frater, qui propter induſtriam atq; dexteritatem in rebus agendis & mores minimè barbaros, regi charus fuerat, & Bydgoſtiam Inouuladiſlauiamq; ab eo acceperat, & Vuladiſlai Oppolienſium ducis filiam uxorem duxerat, ſed nullos ex ea reliquerat liberos. De cuius morte Vitoudus uulgò inſimulatus eſt. Hoc igitur extincto, facilius de pace inter regem & Vitoudum conuenit, cum rex ei principatum ſiue magnum ducatum poſthabitis fratribus germanis ſuperſtitibus, pollicitus eſſet, cum quod illos ignauos & uenationibus modò atq; ebrietati deditos eſſe cerneret, tum

Vitoudus regi reconciliatus.

ut ſe moleſtia belli Lithuanici, & metu inſidiarum Vitoudi liberaret. Hac igitur conditione Henricus Vitoudum Vuladiſlao reconciliauit: & ipſe iam Hypodiaconus repudiato ſacerdotio, filiam Vitoudi Ringalam uxorẽ duxit. Sed paucis diebus ueneno extinctus, temerati uoti pœnas dedit. Qua re cognita, Bonifacius põtifex, cum Plocenſe collegium ſacerdotum alium ſibi epiſcopum eligere cunctaretur, Mamphiolum propinquum ſuum epiſcopum dedit Plocenſibus. Sed cum is poſſeſsionem epiſcopæ adipiſci non poſſet, ad-

Iacobus Corſkeuius auditor palatij Apoſtolici.

uerſantibus ducibus, ſacroq; & equeſtri ordine, Iacobum Corſkeuium ſiue Curduanouium equitem Polonum, Iurecõſultum & auditorem palatij apoſtolici, in locum eius ſuffecit. Atq; hic quoq; ægrè receptus eſt. Vitoudus autem rebus ſuis cum Vuladiſlao ex animi ſui ſententia compoſitis. Cruciferos atq; Teuthonas mercatores in Ritteruerdero caſtello ſecum commorantes comprehendit, & incenſo caſtello uinctos in Lithuaniam ſecum abduxit. Abeuntem Cruciferi è reliquis duobus caſtellis perſecuti, & adorti paruo

Vitoudi reditus in Lithuaniam.

negocio fuſi, fugatiq; ſunt, & caſtella à Vitoudo ui capta, & exuſta. Veniẽs autem Vilnam Vitoudus cum captiuis, & non contemnẽda præda parta de Cruciferis, honorificè ab Oleſſnicio, quemadmodum rex iuſſerat, acceptus eſt. Quibus de rebus certior factus Vuladiſlaus, ad finem menſis Iulij properè in Lithuaniam profectus, apud Oſtrouum Vitoudum cum ſuo comitatu ſupplicem obuium habuit, clementer eum conſolatus, cum Skirgellone in gratiam reduxit, cum ei rex promitteret, ac diplomate etiam caueret ſe Vilnam, Vitepſcum, Mereciam, et Gartenum arces ipſo inſcio nemini traditurum eſſe. Vbi Vilnam

Vitoudus iurat in uerba regis Polonorum.

1392. ann.

uentum eſt, ibi rex Vitoudum amoto de præfectura Oleſſnicio, ſummæ rerum apud Lithuanos atq; Ruſſos præfecit, accepto ab eo iureiurando, quòd in fide & clientela Polonorum ſemper futurus eſſet. Hoc idem Anna uxor eius pro ſe & pro marito ſpopondit, & literis conſignatis cauit. Id adeo anno Chriſti 1392. actum eſt. Nec tamen datus Vitoudo

princi-

principatus, pacem Lithuanis attulit. Nam Suitrigello & Skirgello indignè tulerũt, quòd germani fratres Vitoudo patrueli poſthabiti eſſent. Ac Suitrigello quidem cum minùs animi & uirium haberet, ad Cruciferos profugit: & Lithuaniã cum eis ultrò in Vitoudum incitatis, crebris populationibus diuexauit. Per quod quidem tempus Suraſſum, Barthenam, & Stramelam arces Cruciferi de Lithuanis cæpêre.

Suitrigello ad Pruſſos tranſijt.

Lithuania uaſtatur à Cruciferis.

Skirgello uerò maiore animo & opibus prææditus ex æmulatione & iurgijs ad teſtatas cũ Vitoudo inimicitias uenit. Quorum malorum ſedandorum cauſa rex rurſus cum regina anno ſequenti in Lithuaniã contendit, Skirgellonem adiecto ei Cremecenſi, Starodubenſi, & Starotrocenſi tractu, placauit. In poſterum ſi quid noui diſsidij inter eos ortum eſſet, conuenit ut reginæ arbitrio ſtaretur. Ita quidem Dlugoſſus, & poſt eum Miechouienſis. Verùm extant Vitoudi literæ, quibus is teſtatum facit, ſecum Skirgellone in gratiam rediſſe, & ſocietatẽ contra quemlibet, excepto rege Polonorum, iniuiſſe. Ac ſe quidem Kiouienſem dominatum armis quærere, ipſiq; & hæredibus eius iure ſempiterno tradere debere: Vuladiſlaum uerò regem, ſe aſſentiente. Cremeneciam & Stoſcum eidem donaſſe, propterea quod is patrimonio in gratiam ſuam ceſsiſſet. Lithuanica hiſtoria hic Skirgellonis mentionem non facit. Sed Coributhum fratrem eius, detrectantem imperium Vitoudi, comparato exercitu cum Vitoudo conflixiſſe: uictumq; Nouogrodecum, ubi uxorem & liberos habebat, fugiſſe, & cum his expugnata arce à Vitoudo captum eſſe.

Coributhus cũ uxore & liberis captus à Vitoudo.

Atq; hinc nata eſſe uidetur ſponſio Alexandri Rezanenſium ducis pro Coributho regi facta, & literarum monumentis, quæ extant in archiuio regio, ſignata, cum eum rex è uinculis liberaſſet. Nec multo poſt Andreas quoq; frater eius, qui Chencinis aſſeruabatur, dimiſſus eſt, Vitoudo & alijs quibuſdam ducibus interuenientibus, regiq; fideiubentibus pro ipſo. Theodorus uerò dux Vuladimirienſis (Lubartus is fuit, ni fallor) dominatum Seuerienſem tunc à rege accepit promittens conſignatis etiam literis, in fide & poteſtate regis ſemper ſe futurum eſſe.

Theodorus dux Seuerienſis iurat in uerba regis.

Ita conſtitutis rebus Lithuanicis, rex & regina in Poloniam reuertêre. Orſam deinde iuſſu regis à Vitoudo expugnatam eſſe, Lithuanica prodit hiſtoria, Vitepſcum uerò per deditionem receptum, eiecto Suitrigellone, qui Theodorum quendam aucupem oræ illi nuper à rege poſt mortem matris præfectum excluſerat, & per dolum interfecerat. Atque hæc fortaſſe Suitrigelloni cauſa ad Pruſſos fugiendi fuit. Occurriſſe autem Vitoudo eam expeditionem facienti duces Odruſcenſes, Smolenſcenſem uerò Vitepſcum ueniſſe, & omnes profeſſos eſſe, ſe in poteſtate ipſius Vitoudi eſſe.

Odruſcenſes & Smolenſcẽſes duces ſubditi Vitoudo.

Vere autem proximo eundem Vitoudum Zithomiriam & Kiouiam in poteſtatem ſuam redegiſſe: amotoq; Vuladimiro duce, Skirgelloni eam, ſicuti promiſerat, tradidiſſe: à Skirgellone uerò Cercaſſos & Suinigrodum munitiones captas eſſe. Nec multo poſt ipſum ad uenationem profectum, à monacho quodam Ruſſo Metropolitæ uicario ad uillam inuitatum, uenenatoq; poculo de medio ſublatum, in Piezaris honorificè ſepultum eſſe. Sunt autem Piezarij ſpecus uaſtiſsimus apud Kiouiam, illuſtrium Ruſſorum ſepultura nobilis. Dlugoſſus in arce Viſſegradenſi occiſum propter intolerabilem crudelitatem refert. Proſequitur deinde Lithuanica hiſtoria, Vitoudum Kiouienſibus miſiſſe ducem Ioannem Olgemundi filium, Rezanenſem autem tractum per Simonem ducem magna ex parte uaſtaſſe.

Rezanis uaſtatur.

Ipſum uerò Smolenſcum contendiſſe, ac ducem eius oræ Glebum rebellantem amouiſſe, & alium Smolenſcijs præfeciſſe: eoq; ad Vitoudum ueniſſe Baſilium ducem Moſchorum, generum, & honorificè ac liberaliter acceptum eſſe, ac dimiſſum. Tartaros deinde è legato Vitoudi, Olgerdo duce profligatos, cæſis tribus eorum ducibus quibus Podoliæ tributum pendebat: Theodorum autem Coriathi filium Podoliæ ducem imperium Vitoudi detrectantem uictum, captũq;, & Bratislauiam, Cameneciam, Smotriciam, Scalam, Ceruonygrodum, & omnem Podoliam in poteſtatem redactam eſſe. Poſtea uerò Vitoudum Vuladiſlao regi petenti partem Podoliæ cum ſuprà memoratis arcibus conceſsiſſe, quadraginta millibus florenorum ab eo acceptis.

Podolia ſubacta à Vitoudo, & pars eius regi Polono uendita.

Hæc ita bona fide è Lithuanica hiſtoria hîc retulimus. Tametſi quòd ad Podoliam & Cameneciam attinet, uel erraſſe, uel data opera ſeriem rei deprauaſſe uidet ſcriptor, quiſquis ille fuit. Primum enim ut demus Lithuanis, eam oram Podoliæ Tartarorum excurſionibus deſolatam, à Coriathi filijs occupatam, ab eiſdemq; arces ſuprà memoratas, excepta Bratislauia, munitas eſſe: uiciſsim illi nobis concedant oportet, id quod ſuperiùs expoſuimus, Ruſsiam meridionalem & Podoliam uſq; ad Cremeneciam à Cazimiro magno Polonorum rege ſubactam eſſe: idq; nos non leui coniectura collegimus, ſed pactis ipſorum ducum Lithuanorum, inter quos fuit Georgius unus de Coriathi filijs, Theodori huius frater, quem à Valachis ei oræ finitimis interfectum Lithuanica hiſtoria

Podoliam nõ à Vitoudo, ſed à Cazimiro rege ſubactam eſſe.

memorat,cõprobauimus.Deinde cum ut quæq; ora ad regnum adiuncta eſt, ita eius oræ palatinus in ampliſsimo ſenatu regio locũ tenet, Podoliæ palatinus Belſenſem præcedit. Iam aũt hoc tempore cuius res geſtas nũc perſequimur,Belſenſis tractus,in ditione Polonorum erat:imò ſequenti aut certè tertio anno poſt Zemouito Maſouiorũ duci,a rege donatus eſt.Ad hæc,ſicut cæteræ Ruſsiæ quæ in ditione Polonorũ regũ tunc erat, ita Podoliæ quoq; Vngaros rex Ludouicus præfecit,ſicuti nos ſuprà memorauimus.Et extat in archiuio regio binæ literæ Theodori ducis Podoliæ ac domini de Muncatio , quæ arx eſt in Vngaria,pauló poſt hæc tẽpora ſcriptæ,quibus teſtatũ facit,ſe cum Vuladislao rege Polonorum tranſegiſſe,& cum Podolia ipſi ſe in fidem & clientelam tradidiſſe.Poſtremo extat exemplum diplomatis ipſius Vuladislai regis ſub titulo & ſigno Alberti Archiepiſcopi Gneſnenſis,ex ipſo exemplari deſcriptum, quo rex indicat, Camenecẽſem arcem ac territorium Vitoudo & hæredibus eius in feudum,ut uocãt,à ſe dari, idq; anno Chriſti 1394. *1394.ann.* factum eſſe.Quod quidem tempus cõgruit cum eo , quo ſcriptor ille eandem Cameneciã cum cæteris eius oræ arcibus Vitoudũ per uim cœpiſſe memorat. Quo fit,ut ſit uerìſimilius,Vitoudum,cum partem Podoliæ eam, in qua eſt Zitomiria, & Cercaſsi, in poteſtatẽ ſuam redegiſſet,Cameneciam quoq; de Vngaro duce partã,precario tamen à rege,ut quę ad regnum pertineret, obtinuiſſe. Reliquum uero eius oræ Vngarum indulgentia regis deinceps quoq; retinuiſſe.

Cruciferi uexant Lithuaniam. Per hoc aũt tempus Cruciferi Pruſsienſes incitãte Suitrigellone,Lithuaniam crebris excurſionib.longè,lateq; uexarunt:munitiones etiã nõnullas cœperunt,& caput gentis Vilnam tentarunt,ſpe ſubornatæ per Ruſſos monachos proditionis & incendendarum arcium: ſed cum ab uno ex ipſis detecta eſſet proditio , ſumptumq; de conſcijs ſupplicium,Cruciferi re infecta receſſerunt.Erant quidem ad manũ Lithuanis non cõtemnenda Polonorum partim à rege miſſorum,partim uoluntariorum auxilia:ſed nuſquam tamen ad uniuerſam prælij dimicationem cum hoſte uentum eſt . Satis habuêre noſtri ex inſidijs hoſtiles uires carpere,nonnunquam etiam ipſi in hoſtilem agrum populabundi excurrêre.Quo factũ eſt,ut non minus incõmodi acceperint Cruciferi, quàm intulerint.

Cracouienſis arx firmata. Burgrabij. Dum hæc ita geruntur in Lithuania , interea rex & regina ſtudijs pacis occupati, muros arcis Cracouienſis,qui humiles ad eam diem fuerant,altius excitarũt, præfectis uigilum,quos Burgrabios uocant,ſtipendia auxerunt , & ut ſingulos equites ſagittarios in promptu ſemper haberent,iniunxerũt.In ſuburbano etiam Cracouienſi ſeptentrionali, & in ora Clepari oppidi,monaſteriũ titulo S.Crucis inchoarunt , & in eo Slauos Benedictinæ ſectæ Praga accitos,qui Slauica lingua ſacris operarentur,collocarunt . Quanquã aũt templum id atq; monaſterium conſumatum nõ eſt, morte Heduigis reginæ intermiſſum, cantatum tamen ibi & ſacra facta Slauica lingua uſq; ad ſuam ætatem Dlugoſſus memorat.Aliud item monaſteriũ in eodem ſuburbano occiduo, titulo S.Marię in arena Carmelitis ſodalibus mendicantibus condidêre.Pſaltarum quoq; ſiue pſalteriſtarum collegiũ in baſilica Cracouienſi iidem inſtituêre,attributo eis de ſalinis ſalario.

Electio epiſcopi abrogata. Sub idem tẽpus Ioanne cognomento Paruo epiſcopo Cracouienſi mortuo, ſucceſſor à collegio deſignatus eſt Setegius ſiue Secechus Chmielicius canonicus. Sed rege & regina poſtulantibus Bonifacius nonus Pontifex Max.Ioanne abrogato,Petrum Viſſum iureconſultũ præpoſitũ Vuladislauienſem & cancellarium reginę,equeſtri Brogorũ ſiue Aceruorũ familia ortum nõ optimo conſilio epiſcopum fecit.Sed luit is poſt ambitionis ſuę pœnam.

Sigiſmundi regis Vngarorũ aduentus in Poloniam. Venit per eadem tempora in Poloniam Sigiſmundus rex Vngarorum,uiſendæ Heduigis reginæ cauſa.A' qua dies aliquot Sandeciæ perhumanè habitus , & poſt longos tractatus de rebus publicis & priuatis dimiſſus,in Vngariã reuertit. Id adeò poſt Mariæ reginæ,Sigiſmundi uxoris, Heduigis uerò ſororis fuerat, mortem factum eſſe, ratio temporum argumento eſt. Scribit enim Antonius Bonfinius, Multum negocij Sigiſmundo Croatas, Beſnenſes, Bulgaros, Valachos, atque Tranſalpinos , mulieris & externi regis imperium aſpernatos exhibuiſſe,armisq; ad officium reuocatos, cæteros quidem quieuiſſe, Stephanum uerò utriuſque Valachiæ palatinum denuò rebellaſſe.

Vuladislaus rex conatus Vngariam inuadere. Interim autem dum eum bello perſequitur Sigiſmundus,Mariam reginam obijſſe: eoq; cognito, Vuladislaum regem Polonorũ cum ualido exercitu in Vngariam inuadere conatum eſſe , ut Heduigis uxoris nomine hæreditarium regnum in poteſtatem ſuam redigeret: ſed occurrente ſibi ad fines Poloniæ Ioanne Canyſa Strigonienſi archiepiſcopo cum armata manu, cœpto deſtitiſſe.

Mircius Tranſalpinẽſis palatinus fœderatus Polonis. Extant etiam in Archiuio regio diplomata fœderis cum Mircio Beſſarabiæ ſiue Tranſalpinæ Moldauiæ palatino fœderato regis Vngarorum à Vuladislao pauló antè hoc tempus icti : quo cautum eſt, ne Vuladislaus inſcio Mircio Vngarorum regi bellum inferat : inducias uero aut

fœdus,

fœdus, ſi quod reges inter ſe icerint, approbet. Inde fortaſsis ortum eſt illud colloquium
Sigiſmundi cum Heduigi non officij gratia, quemadmodum Dlugoſſo placet, ſed de ſta-
biliẽdo regno ſuo apud Vngaros. Quos ille ſibi iam inde ab initio infenſos, in Heduigim
uero uti iuſtam hæredem Ludouici regis propenſos eſſe non ignorabat, ut ea delinita &
aſſentiente tranquillius regnaret. Per idem tempus Henricus epiſcopus Vvladislauienſis
in fidem Vvladislai regis conceſsit. Vltrone autem, an ui adactus, non comperimus: ac
ne illud quidem, cur aut quando à rege defecerit: niſi quòd ueriſimile eſt, cum Cuiauiam
rex & regina Zemouito Maſouiorum duci hypothecæ nomine tradidiſſent, eum quoque
cum Cuiauijs Zemouiti fidem ſecutum fuiſſe. Tametſi extant literæ Zemouiti quarto
demum anno poſt ſcriptæ, quibus is teſtatum facit: Decem millia ſexagenarum, quarum
nomine Cuiauiam tenuerit, à rege & regina ſibi ſoluta eſſe: nec tamen adijcit, reddat ne, an
iam prius reddiderit Cuiauiam. Extant etiam Vvladislai Oppolienſium ducis literæ per
hæc tempora ſcriptæ: quibus ille Cuiauiæ quoque ducem ſe nominat, ita ut eam dotis
nomine in pignus accepiſſe à Zemouito uideri poſsit, habebat enim eius filiam Aga-
thiam in matrimonio, niſi forte quòd Inouuladislauienſe territorium habebat in Cuiauia,
Cuiauiæ ducem (ut faciunt uulgò principes) ſeſe uocitabat. Fecit quidem per illud ipſum
tempus rex bellum huic Vvladislao: nec tamen reperio Cuiauiam obnoxiam fuiſſe eius
belli incommodis, præſertim cum in Dobrino id gereretur. Quin regi tunc aduerſus Vv-
ladislaum Cuiauij militarunt. Cauſæ autẽ belli regi hæ fuiſſe memorantur, ut ſe religione
iuriſiurandi, quod initio regni ſui dederat de recuperandis ijs ditionib. quæ ſuperiori tem-
pore à Polonia auerſę erant, exolueret, et illum detrectantẽ imperiũ ſuum coërceret: nam
neq; reddebat ille quæ prodiga Ludouici regis dona, quẽadmodũ ſuo loco expoſuimus,
acceperat: neq; iuſiurandũ dabat, ſe cum illis ditionibus in fide & poteſtate Polonorũ iure
feudi, ut uocant, ſemper fore: in quo rex acquieturus erat, quinetiã contẽptim atq; ſuperbè
legatis regijs reſponderat, ac tumulis etiam cõplurib. excitatis ditiones illas ſuas ad Zitnũ
oppidũ ab reliqua Polonia diſiunxerat. Ad hæc Inouuladislauienſe, Vvladislauiẽſe, Tuſ-
nenſe, atq; Tucholienſe territoria rege inconſulto Heduigi filiæ, quæ cum Alexandro du-
ce nupta fuit, donarat. Magiſtro autem Conrado Valrodio atque ordini Cruciferorum
Pruſsienſium, primum Zlotoriam ſex millibus ſexcentis triginta duobus aureis Vngari-
cis, mox totam Dobrinenſem terram quinquaginta millibus oppignerauerat. Quo faci-
lius autem eum incautum rex opprimeret, cum quinq; modò conſiliarijs (quinam uerò hi
fuerint non proditur) rem communicauit. Cum Zemouito iuniore Maſouiorũ duce ge-
nero ſuo, & affine Vvladislai de quibuſdam controuerſijs, ſiue eę fuerunt de Cuiauia, ſiue
de dote ſororis ſuæ, quod ueriſimilius eſt, bona eius conditione aſſentiente regina tranſe-
git, & Belſenſem, Lubaſſouienſem, Buſcenſem, Grabouicẽſem, Hrodlenſem, Seuoloſſen-
ſem, & Lopatinenſem præfecturas iure ſempiterno & in hæreditatem ei dedit, his legibus
ut eas non niſi regno Polonico ſubiectis hominibus uendere poſſet: expeditiones belli-
cas cum rege & Polonis obiret: nec bellum cuiquam rege inconſulto inferret. His ita pro-
uiſis, & indicta toti Polonię expeditione, Chriſtinum Oſtrouiũ Caſtellanũ Sendomirien-
ſem cum parte copiarum aduerſus Dobrinum præmiſit: ſiue ut Vvladislaum à ſuſpicio-
ne propinquioris belli auerteret, ſiue ut duplici bello uires eius diſtineret; ipſe cum reli-
quo exercitu, cum ſe Chriſtinum ſubſequi ſimulaſſet, deflexo itinere ad Olſtinum caſtra-
metatus, tertio die eam arcem expugnauit. Ad cæteras deinde arces, partitus cum Spitco-
ne Melſtinio palatino Cracouienſi copias, aduentu Zemouiti & Ioannis ducum Maſo-
uiorum auctas, properè diſcurrit, ne quod perterritis reſpirandi ſpaciũ daret, intra 7 diem
Crepicia, Velunum, Oſtreſouia, Breznicia, Bobolice, & Grabouia in deditionem acce-
pta. Zenſtochouienſe & Velunenſe ſuburbanum monaſterium haud multo antè à Vvla-
dislao duce condita, unà cum poſſeſsionibus ſuis edicto pij regis intacta ab huius belli
clade manſêre. Reliqua erat una arx Boleslauecia loco arteq; munita ſupra Proſnam flu-
men ſita. Quæ quia armis, præſidio, & commeatu, ſecundo flumine importatis abunda-
bat, ſeptem annis obſidionem pertulit. At Chriſtinus Caſtellanus Sendomirienſis, ut pri-
mum Dobunenſem orã attigit, adiunctis ſibi Cuiauijs, Dobrouunicos arcẽ circumſedit.
Sed cùm accepiſſet Magiſtrũ Cruciferorũ Pruſsienſium Conradũ contra ſe cũ ualidis co-
pijs aduentare, ſoluit obſidionem. Ipſe uerò Vvladislaus dux è Sileſia regias ditiones la-
trocinantis in modum infeſtauit, mercatorũ Polonorũ ad Vvratislauienſes nũdinas pro-
ficiſcentiũ merces & facultates cum currib. diripuit. Confluebãt eñ ad eum etiã e Polonia
multi, partim qui ſuis bonis ꝓfuſis, alienis inhiabant, partim qui rei capitalis damnati aut

Vvladislauiẽſis epiſcopus iurauit in uerba regis.

Vvladislaus dux Cuiauiæ.

Zitno oppidum.

Ruſsiæ pars magna Zemouito Maſouiorum duci data.

Olſtinum expugnatur.

Zenſtochouiẽſe monaſteriũ conditum.

Vvladislaus dux latrocinia exercet.

proſcripti erant,aut conſcientia ſcelerum ſuorũ profugerant.His igitur irritatus rex, in ditionem eius paternam cum exercitu impetum fecit, Caſtella quædam & oppida cœpit, agros,pagosq; depopulatus eſt,& Oppoliam primarium eius oppidum cum duabus arcibus obſedit.

Oppoliẽſis tractus uaſtatus à rege Polonorum.

Et implorauit quidem Vvladislaus dux Vẽceslai Cæſaris & regis Bohemorum opem,ſed non impetrauit,propterea quòd icerat is paulò antè fœdus cum rege Polonorum,quo ſexcentorum haſtatorum , ac totidem baliſtariorum auxilia contra quemuis hoſtem,contra rebelles autem ſubditos ſocietatem principes hi ſibi inuicem promittebãt. Quanquam exceperat Venceslaus electiores imperij , Vvratislauienſem epiſcopum atq; ciuitatem,ducesq; Polonos & Sileſios Bohemorum clientes , uerum eatenus modò, ut neceſſe haberet contra eos Polono auxilia mittere. Sed reuera ignauia Cæſaris in cauſa fuit , quòd clienti opitulatus non eſt. Cùm igitur in illo nihil eſſet ſpei , Vvladislaus dux Conrado Oleſnicenſium,& Bernardo Nemodlienſium ſiue Falkenbergenſium ducibus fratre ſuo de precatoribus ad Vvladislaum regem,miſsis ut uult Dlugoſſus , pacem impetrauit his conditionibus , ut ablata mercatoribus bona reſtitueret, rex uerò Lublineciam & Strelce arces , & præterea neſcio quæ caſtella & oppida de ipſo capta , iure belli retineret:quæ mox Spitconi Melſtinio utenda fruenda dedit .

Lublinecia & Strelce in tractu Oppolienſi Spitconi donata.

Cæterùm extat in archiuio regio tranſactio Boleslai & Bernardi ducum Oppolienſium,& fratris ipſorum Ioãnis(Cropidlonis nimirum) epiſcopi Camenẽſis cum Vvladislao rege ſub Oppolia, defuncto interim, ut uidetur, Vvladislao,facta,& nouem ſignis ſignata,qua diſertè cauetur,ut illi ipſi duces Oppoliam,Glogouiam, minorem uidelicet,Strelce ac Domarazum arces,oppida ac territoria deinceps retinerent , ſicut Vvladislaus patruus ipſorum tenuiſſet: prouiderent autem ne quid nocumenti inde regi, Poloniæq; inferretur : captiui utrinq; ut redderentur: Boleslaueciæ,quæ à præſidio Vvladislai defuncti Agathiæ uxoris eius nomine tenebatur,ne quid commeatus,uel auxilij contra regem ſubmitterent : curarent autem ut arx ea nemini alij quàm regi Polon. dedatur: De Oleſno uerò & Lublinecia ne quid negocij faceſſerent Spitconi Melſtinio.Omnia tamen hæc ut ita fierent,ne quid iuri regis Bohemorum derogarent.Fide iuſſerunt autem ducibus pro ſupra memoratis,cuncta hæc rata firmaq; fore,Venceslaus epiſcopus Vvratislauienſium,Ludouicus Bregenſium,Conradus Oleſnicenſium & Gozlenſium , & Præmislaus Opauienſium duces , promittentes cum rege ſe futuros eſſe contra illos,ſi quid fefellerint. Magiſtratus uerò urbani Oppoliæ,Glogouiæ,Strelce,& Crepiciæ promiſerunt ſe ſine ulla tergiuerſatione oppida illa ſuo regi certisq; proceribus Polonis ab eo deſignatis dedituros eſſe , ſi ſuprà memorati duces ſui pactis non ſteterint. Hæc nos,quàm Dlugoſſum ſequi maluimus.

Lublinecia & Oleſnum duci Ceſsinenſium oppignerata.

Oppignerauit autem poſtea Melſtinius Lublineciam , Oleſnum , & Gorzouum Præmislo duci Ceſsinenſium,& filijs eius Boleslao & Præmislo mille marcis Pragenſibus. Eiusq; rei monimentum extat literæ ab iiſdem ducibus conſignatæ. Dlugoſſus autem memoriæ prodidit,Vvladislaum regem ea bona reddidiſſe Bernardo ſupramemorato Oppolienſium duci , cum is Heduigim filiam Melſtinij uxorem duxiſſet,ac Boleslaueciam regi Vvladislai ducis defuncti uxor reddidiſſet.

1396.ann. Sigiſmundus rex Vngarorũ à Turcis profligatus apud Nicopolim.

Hoc ipſo autem anno nempe 1396. Sigiſmundus rex Vngarorum cum Turcæ,duce Baiazete Amurathis filio,Thracibus,Græcis,& Macedonib. deuictis, Myſos,hoc eſt,Bulgaros & Raſcios uexarẽt & Vngaris abſtraherent, coadunato è uarijs gentibus Chriſtiani nominis ingenti exercitu,infeliciter pugnauit apud Nicopolim: elapſus tamen,traiecto naui Danubio Conſtantinopolim fuga delatus eſt,& inde aliquantò poſt Rhodum,ac deinde in Dalmatiam & Vngariam reuerſus.Interim autem Turcæ anno ſequenti Vngariæ prouincias fœdè populati ſunt, cumq; Sigiſmundus rex periiſſe putaretur,Vvladus Beſſarabiæ palatinus & comes Seuerenſis cum ditione ſua in fidem & clientelam Vvladislai regis,Heduigisq; reginæ Polonorum,ut hæredis Vngariæ ultrò conceſſit. Alij præcedenti anno funeſtum illud Chriſtianis prælium commiſſum eſſe prodidêre. Militauerunt autem in eo bello contra barbaros etiam Poloni uoluntarij, & nõnulli ex ijs fortiter dimicãtes occubuêre . In quibus nobiles in primis fuêre Baſilius Caſtellanus Viſſegradenſis cũ Rolando filio,& Thomas Calſcius.

Sciborius Polonus armatus Danubium tranauit.

Sciborius uerò Sciboricius gente Oſtoius fugiens cum rege & Vngaris cùm nauim ingredi nõ poſſet, inſequentibus Turcis, ita ut erat armatus,in Danubium ſe proiecit & enatauit,charusq; poſtea Sigiſmundo regi fuit.

Conſultatio de bello Cruciferis inferendo.

Inſequenti anno Vvladislaus rex iratus Cruciferis Pruſsienſib. quòd ij uiolato fœdere arma contra ſe mouiſſent, Dobrinumq; improbè interuertiſſent,ſimulq; (& magis quidem fortaſſe) quòd Lithuaniam infeſtare nõ intermitterent, & magnam Samagitiæ partẽ occupaſſent,bello eos perſequi cogitabat. Sed abhorrebant ab eo bello procerum Polo-

norum

norum animi, quòd non ignorabant ſe uniuerſam Germaniam in ſe concitaturos eſſe. Itaque re in conſultationem poſita, cum maxima pars ſenatus quieta conſilia magis probaret, placuit ut conuentus cum Cruciferis ijs de rebus Inouuladiſlauiæ ageretur, ad eumq; conuentum ut regina modò cum proceribus proficiſceretur: Verebantur enim, ne rex dolore acceptarum in Lithuania iniuriarũ exacerbatus, aſperiore aliquo dicto intempeſtiuũ bellum exuſcitaret. Neq; tamen ſic æqui aliquid à Cruciferis impetrari potuit. Sed nectere ij moras & excuſationes, noſtrorumq; patientiam eludere, ut ſibi diuturnitate temporis poſſeſsionem Dobrini firmarent. Ibi Heduigis reprehenſa eorum cùm præſenti auaritia & fœderis atq; iuriſiurandi uiolatione, tum ſuperiorum temporum ingratitudine & impietate qua in patronos ſuos Polonos uſi erant, diſertè quaſi fatidico ore adiecit: Se quidem uiuente nihil eos aduerſi pro illis auſis paſſuros eſſe: poſt mortem uerò ſuam maximis incommodis atq; cladibus ſuis illa omnia expiaturos. Ita tunc rebus infectis, neq; certa pace, neq; aperto bello Inouuladiſlauia diſceſſum eſt. Hoc autem anno Vitoudus expeditionem illam in Tartaros, cuius paulò antè Lithuanica hiſtoria mentionem fecimus, feciſſe memoratur, ac tribum unam Tartarorum, quam illi Ordam uocant, cum pueris & mulieribus abegiſſe, partemq; captiuorum regi & proceribus Polonis dono miſiſſe. Reliquos in media Lithuania ſupra Vacam amnem prope Vilnam agris attributis collocaſſe. Qui manent ibi uſque in hodiernum diem, boni ac diligentes patresfamiliàs & uirtutis priscæ, armorumq; non immemores. Ritus autem patrios Machometicæ ſuperſtitionis adhuc ſeruant. Tametſi negant ij ſe à Vitoudo ſubactos, uerùm ciuili bello domo pulſos, ſiue adeò in auxilium contra Cruciferos à Vitoudo euocatos, in Lithuaniam ultrò ueniſſe, & in eo quem incolunt loco à Vitoudo ſibi conceſſo domicilium fixiſſe. Cui rei argumento eſt illud, quòd ij in hanc uſque diem liberi legibus ſuis uiuũt, ex æquo cum Lithuanis magni ducis imperium agnoſcentes. Verùm utut eſt de ijs, uictorem quidem certè exercitum è Scythia tũc Vitoudus reduxit, aut recepit, ſi quidem per legatum id bellum geſsiſſe fertur. Ineſcatus autem hac uictoria & re benè geſta, annum quidem unum quieti & comparandis maioribus copijs dedit. Quo quidem anno Sigiſmundus rex Vngarorum Cracouiam, ſiue uiſendi regis & reginæ, ut uult Dlugoſſus, ſiue res ſuas ſtabiliẽdi cauſa, magis etiam alienatis ab eo poſt cladem illam Nicopolenſem Vngarorũ animis, & non obſcurè nouas res molientibus iterum ueniſſe fertur. Inſequenti uerò anno 1399. Vitoudus, necquicquam diſſuadentibus rege & regina, alteram expeditionẽ fecit in Tartaros: ad quam permulti de Polonica & Germanica nobilitate gloriæ cupidi nomina dedère. Multi Heduigis reginæ, aduerſos eius expeditionis ſucceſſus prædicentis, authoritate de procinctu retracti ſunt. Fuerunt autẽ in ea expeditione de Polonis maximè inſignes Raphael Tarnouius Iaſconis ſiue Ioãnis Caſtellani Sendomirienſis filius, Sendiuoius, Oſtrorogus Dobrogoſtius, Samotulius, Ioannes Glouacius palatinus Maſouienſis, Ioãnes Dambrouius, Varſius Michouius, Socha Plocenſis palatinus, Thomas Verincus, & illuſtris in primis Spitco Melſtinius palatinus Cracouiẽſis, ac dominus inferioris Ruſsiæ ſiue Podoliæ, quã ei Vuladiſlaus rex ante duos annos fruſtrà reclamãte regina cũ procerib. donarat, ſiue adeò certo pacto obligarat, ea lege, ut accitus à rege ad quoduis bellũ cũ auxilijs præſto eſſet. Recenſitis apud Kiouiã copijs Vitoudus bonæ ſpei plenus, Scythiã cum infeſto exercitu ingreditur. Imperabat tunc apud Tartaros Tamerlanes, humili quidem loco natus, uerùm ſcientia rei militaris & felicitate eò potentiæ prouectus, ut duodecies centena millia hominum haberet in exercitu: ac Turcis profligatis, imperatoreq; eorũ Baiazete capto, & in ferrea cauea feræ in modũ ſecũ circũuectato, & Iberia, Albania, Armenia, Perſia, Meſopotamia, Aſia & Aegypto incredibili celeritate uaſtatis, orbem terrarũ terrore ſui nominis impleret. Iamq; tranſmiſsis Sula & Pſola fluminib. ad campeſtria Tartariæ, & ad Vorſclam amnẽ Vitoudus nemine repugnante peruenerat, cũ Edigam unum inter duces Tartarorum potententiſsimum Tamerlanis legatum cum innumerabilibus copijs obuiũ habuit. Ibi cõſternatis noſtrorũ animis, reginæ monita in mentẽ ueniebant. Itaq; ſuadente maximè Spitcone, de pace cũ barbaris agi placuit: neq; illi pacem aſpernabanẽ. Verùm id maiorũ cõſiliũ quaſi timidũ ferociores pleriq; cũ reprẹhenderẽt, re uniuerſæ dimicationis diſcrimini cõmiſſa, uicerũt barbari, nõ incruẽta qdẽ uictoria. Quod ni multitudinẽ abundaſſet, uirtute noſtrorũ ſuperati fuiſſent. Cecidêre de noſtris plurimi, nec multi tamẽ. In his fratres regis, Andreas & Demetrius Coributhus, & alij nouem duces Lithuani & Ruſsi: pauci uiui capti. Vitoudus cũ Suitrigellone patruele, Oſtrorogo, & Samotulio, cum inclinari aciem ſuorum cerneret, pernici fuga euaſit. Melſtinius cum ſeu fuga, ſeu ducis hoſtiũ indul-

Conuentus reginæ cum Cruciferis.

Heduigis reginæ uaticinium.

Tartari in Lithuania collocati.

1399. ann.

Contra Tartaros altera Vitoudi expeditio.

Tamerlanes princeps Tartarorum maximus.

Sula fl.

Pſola fl.

Vorſcla.

Melſtinij mors præclara.

indulgentia, cui uirtutem & prudentiam ſuam inter colloquendum de pace probarat, ſaluus eſſe poſſet, inter confertiſsimos hoſtes honeſtiſsimè occumbere maluit, quemadmodum ipſe optarat & prædixerat Paulo Zucouio ſiue Sciucouio timorem illi exprobranti: Sciucouius uerò ille dictis quàm factis fortior, Therſitæ in morem, primus propemodum

Tamerlanis mors.

fugam inijt. Nec diu Tamerlanes ei uictoriæ ſuperſtes fuit, eo ipſo anno extinctus. Porrò

Tartari Ruſsiã uaſtarunt.

Tartari continuantes curſum uictoriæ, in Lithuaniam populabundi uſq; ad Luſcum excurrerunt. Kiouienſes tamen tribus millibus rublorum oppidum, agrumq; ſuum redeme-

Rublus.

runt. Continet autem in ſe rublus apud Lithuanos centum groſſos. Sub idem ferè tem-

Heduigis reginæ mors & laudes.

pus Heduigis regina filiam Elizabetham Bonifaciam primo partu enixa eſt, eiq; poſt tertium diem extinctæ nec ipſa diu ſuperſtes fuit, & in læua parte baſilicæ Cracouienſis ante aram maximam ſepulta eſt, elata magnificentiſsimo funere, multorum regum & ſummi pontificis Bonifacii noni ſplendidis legationibus celebrato. Tametſi non ad exequias, uerum ad leuandam de ſacro fonte prolẽ regiam, rege ipſo inuitante eæ miſſæ erant. Fuit autem Heduigis ſingulari pietate & ſanctimonia uitę prædita, ab omni faſtu, leuitate, & iracundia aliena. Ocij iuxtà ac alienorum à ſuo ſexu, atq; dignitate negociorum fugiens, tempus omne ſuum uel diuino cultui, uel lectioni eorum quæ ad pietatẽ, moresq; formandos pertinerent, uel deniq; audiendis, & leuandis uiduarum, pupillorum, & aliorum miſerabilium hominum querimonijs impertiebat. Facultates uerò ſuas, quas ampliſsimas è paterna domo ſecum aduexerat, liberaliter in uſus egentiũ, in cultum diuinum, & in publicas utilitates expendebat. Ac præter ea quæ ſuperius commemorauimus, uiuens aras duas in

Lithuanorum collegium Pragæ.

baſilica Cracouienſi dotauit: Pragę uerò domũ peramplã Lithuanis, qui honeſtis diſciplinis operã darent, ſiue emit, ſiue condidit, poſſeſsionesq; perãplas, unde eis ſumptus ſuppeditarentur, adiecit: quæ domus Reginæ uulgo dicta, Dlugoſsi temporibus hæreticorum furori intacta unà cum poſſeſsionibus ſuis fuit, ſed ad noſtram memoriam non permanſit. Moriens uerò quicquid habuit reliquum in ſuppellectili, partim egenis dilargiendũ, partim ad excitandam Cracouiæ & conſummandam Academiã, quam Cazimirus magnus Cazimiriæ inchoauerat, legauit: nuncupatis executoribus ultimæ uoluntatis ſuæ, Petro epiſcopo, & Ioanne Tencinio Caſtellano Cracouienſi. Donauit etiã baſilicæ Cracouienſi ueſtem ad ſacra peragẽda factam, margaritis & lapidibus precioſis diſtinctam: duo anni tempora, Quadrageſimam & aduentum Domini religioſa abſtinentia & ieiunio ſemper coluit. Delicias, pompas, & oſtentationem diuitiarum contempſit, ita ut cum propinqua partui, regali cultu atq; magnificentia exornare cubiculum regis abſentis literis iuberetur, reſpondiſſe ei feratur, ſe pompam omnem & inanem ſplendorem pridem abdicaſſe: nec inſciam eſſe, ſæpe mortem partui comitem eſſe. Tum autem rectiùs ſe uilitate & neglectu mundani faſtus diuinæ benignitati, quæ ſterilitatis probrum à ſe amouerit, reſponſuram eſſe. Feruntur autem ob ſanctitatem eius, miracula quædam ad tumulum eius poſtea fuiſſe edita.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SEDECIMVS.

Vladislaus cogitat regnum relinquere.

IVſtis reginæ peractis, Vvladislaus rex mœſtiſsimus, ac de retinendo regno addubitans, quòd non ignorabat ſe externum uxoris nomine apud liberrimam gẽtem eò uſq; regnaſſe, in Ruſſiam ſeceſsit: cogitabatq; ultrò regno ſe abdicare, & ad paternũ principatum reuerti potius, quàm ut ui, & armis ſumma cum ignominia pelleretur. Sed hæc eum cogitantem, primores Poloni placidè conſolati cõfirmarunt, cum ei ſtudia ſua in poſterum quoque detuliſſent. Quod ſi quam id ei dubitationem faceret, quòd alienus amiſſa uxore nihil iam hæreditarij iuris in regno haberet, oſtendebant ei malo remedium, quod ipſa etiam Hed-

Secundæ nuptiæ Vladislai.

uigis regina moriens indicaſſe ferebatur, nimirũ ut Annam Vilelmi Ciliciæ comitis filiã, cuius ſororem iam Sigiſmundus rex Vngarorum poſt Mariam in matrimonio habebat, ſecundam uxorem duceret. Eam enim iuſtam regni hæredem eſſe, propterea quòd Cazimiri regis neptis eſſet. Placuit conſilium Vvladislao. Quocirca miſsi oratores ad Hermannum patruum puellæ (nam pater iam obierat) Ioãnes Obychouius Caſtellanus Sremenſis, Hincia

ſis, Hincia Rogouius, & Ioannes Oſtrouicius, optata omnia retulêre, ſimulq́; ſponſam ad ſedecimam diem Iulij menſis anni ſequentis Cracouiam adduxêre: & cum ea nullius linguæ præter Germanicam gnara eſſet, octo menſes condiſcendæ linguæ Polonicæ operā dedit, priuſquam nuptiæ celebrarentur. Interea rex in Lithuaniam profectus, pacta & fœdera cum Vitoudo & Lithuanis, ſuo Polonorumq́; nomine renouit: ubi promiſſum eſt, & literarum monumentis cautum, ut ſi Vitoudus ſine liberis decederet, in regis & regni Poloni poteſtatem reciderent omnia quęcunq́; is poſſediſſet, unà cum magno ducatu: excepta dimidia parte Nouogrodeci, cum quatuor prædijs, quæ Sigiſmundo Vitoudi fratri cedere debeat: ea quidem lege, ut is tamen regi & regno ſit ſubiectus: exceptis etiam bonis dotalibus Annæ uxoris Vitoudi, quę poſt eius demum obitum ad regem atq́; regnū redire deberent. Hæc adeò anno Chriſti 1401. acta eſſe, è literis ea de re tunc conſcriptis & conſignatis conſtat. Reuertens autem rex è Lithuania, quoniam à nuptijs propter deformitatem ſponſę abhorrebat, proceribus Polonis interuenientibus menſe Februario apud Biezum oppidum cum Ciliensibus proceribus conuentum habuit: nouisq́; pactis initis, ſeu prioribus confirmatis, liberalibus diebus nuptias peregit: cui celebritati Anna reginæ mater, Cazimiri regis filia, & Vitoudus cum Anna uxore interfuêre. Coronationem uerò nouæ reginæ in ſequentem annum dilatam eſſe Miechouienſis refert. Per hæc fermè tempora Academia Cracouienſis ex teſtamento Heduigis reginæ, & cumulatiore liberalitate regis condita eſt: duæ domus ſiue collegia excitata, alterum philoſophis & theologis in platea, quæ Iudæorum tunc fuit, nunc diuæ Annæ nomine nuncupatur: alterum iureconſultis & medicis, quà ex urbe ad arcem itur. Acciti q́; magiſtri & doctores omnis generis è Pragenſi Academia, cenſusq́; his in perpetuum attributi à rege è ſalinis & telonio: & adiuncta omnia ſacerdotia apud diui Floriani, præter præpoſituram, ut uocant. Auctior deinceps ea ipſa Academia, & locupletior multorum & maximè doctorum ipſorum beneficentia reddita, magnoperè quodam tempore ſtudijs dialecticis, mathematicis, philoſophicis atque theologicis effloruit. Quietæ tunc res erant in Polonia, eoq́; florebant pacis ſtudia. Non item alibi. Apud Bohemos quidem & Germanos Carolus Cæſar, qui ſe totum compotationibus, luſibus & nequitiæ dediderat, ita ut cum de arcis cuiuſdam ſuæ conflagratione nuncium accepiſſet, rogaſſe dicatur, Ancella uinaria incendio ſuperfuerit: ita contemptibilis fuit, ut primùm à Pragenſibus ciuibus caperetur, & aliquot menſibus aſſeruaretur: inde uerò cum euaſiſſet, iterum à proceribus quibuſdam, Sigiſmundo fratre conſcio, captus, Viennam cuſtodiendus deduceretur. Inde quoque cum elapſus eſſet, à principibus electoribus imperio amoueretur: & Robertum Palatinū Rheni, Bonifacio nono Pontifice Max. approbante, ſucceſſorem non inuitus acciperet. Infeſtata eſt etiam tunc ab Vngaris quidem Morauia: Bohemia uerò à Myſnenſibus & Morauijs Marchionibus, incitante Sigiſmundo: ne Vngaria quidem pacata fuit. Nam Sigiſmundus rex, dum fraterno regno inhiat, ſuum penè amiſit: captus quidem & ipſe eſt à ſuis Vngaris ob ſeueriorem in aduerſarios ſuos animaduerſionem, poſt Nicopolenſem cladem: & filijs Nicolai Garæ in cuſtodiam traditus, in arce Socloſſenſi adſeruatus eſt. Ladiſlaus uerò rex Neapolitanus, Caroli interfecti filius, ad regnum euocatus: qui tamen è Dalmatia Neapolim reuerti neceſſe habuit, ſiue pulſus à Sigiſmundo, cum is è cuſtodia dimiſſus eſſet, ſiue ad comprimendos nouos motus eius gentis reuocatus. Iam & Galeatius Vicecomes, dux Mediolanenſium, totam fermè Italiam ad arma concitarat, & Florentini contra eum Robertum Cæſarem magna mercede & promiſsis in auxilium euocarāt. Verùm is re infecta ex Italia in Germaniam ſe recepit. Porrò tota reſpublica Chriſtiana duos tunc habebat pontifices iam inde ab Vrbano & Clemente. Nam Clementi Galli, & qui cum eis ſentiebant, Benedictum eius nominis tertiumdecimum natione Arragonenſem, Vrbano uerò Itali Bonifacium nonum: eoq́; per hoc tempus defuncto, Innocentium ſeptimum, & huic mox Gregorium duodecimum ſuffecerunt. Hos alij principes & populi, illum alij ſequebantur. Ipſi pontifices ſe inuicem execrabantur, & pro ſchiſmaticis habebant, & ſtudia principum, multa indulgendo & conniuendo, ſibi comparabant: & tamen pro ſe uterq́; concordiæ in eccleſia redintegrandæ, uel cum iactura pontificatus dignitatisq́; ſuæ ſe ſtudere, iureiurando etiam interpoſito & chirographis, præ ſe ferebant. Ita tunc perturbatus erat omninò ſtatus Chriſtiani orbis. At in Polonia tranquilla ferè erant omnia: itaque per aliquot illos annos nihil in ea memorabile geſtum eſſe memoratur, præter quod perduellium quorundam uias publicas infeſtantium latrocinia tūc Vladislaus rex coërcuit, expugnata per aulicum ſuum comitatum Sorſteno arce in Morauia,

Rex in Lithuaniam profectus.

1401. anno.

Academia Cracouienſis condita.

Carolus imperator bis captus, & ab imperio amotus.

Sigiſmundus rex captus ab Vngaris.

Schiſma in eccleſia Chriſti.

Sorſtenum arx expugnata ab aulico Vladiſlai comitatu.

Grotus Slupecius & Ioãnes Rogala latrocinantur.

uia, quæ illis receptaculo fuerat. Fuêre autem latronum illorum principes, Grotus Slupecius de Rauiorum familia, & Ioannes Rogala, quod etiam equeſtris familiæ nomen eſt, Caſtellanus Vvladislauienſis. Quorum hic quidem captus, multis annis carcerem pertulit, donec in Zauiſsij Nigri gratiam dimiſſus eſt: ille uerò euaſit, ſed arx eius Conari in tractu Sendomirienſi diruta eſt. Latrocinandi uerò occaſionem ei dederat prior proſcriptio, ob cædem Ioannis Oſſolinij Caſtellani Viſlicienſis, dum diſceptant inter ſe de limitibus agri præbendæ Sendomirienſis, quam filius Oſſolinij obtinebat, patratam. Vlricus uerò Dreni hæres, Vvladislai regis & regni poteſtati ſeſe ſubdidit, ea lege, ut ſi decederet ſine liberis, arx ea regi cederet, præfectiq; arcis deinceps etiam ipſo uiuente in uerba regis iurarent.

Chriſti corpus in pratis Poſnanien. repertum.

Per idem tempus apud Poſnaniam, cum diuinum Chriſti corpus in ſpecie panis (quemadmodum antiquiſsimo totius eccleſiæ Chriſtianę ritu & ipſius Chriſti & apoſtolorum eius inſtituto in templis publicè uulgò diſtribuitur) ab infelici quadam muliercula ore ſublatum, ut Iudæis ad ludibrium uenderetur, mutataq; ſententia in pratis ſuburbanis eius oppidi abiectum eſſet, miraculis quibuſdam inſignibus proditum eſt, & repertum. Itaq; templum in eo loco Vvladislaus rex condidit, & ſanctiſsimi corporis Chriſti titulo dedicauit. Tarnouiæ uerò collegium ſacerdotum Petrus epiſcopus Cracouienſis, Ioanne domino loci palatino Sendomirienſi petente, & redituum partem de ſuo conferente, inſtituit. Per hoc ipſum tẽpus Dobrogoſtius, ſiue Bonauentura Archiepiſcopus Gneſnenſis mortuus, ſucceſſorem accepit Nicolaum Curòuium, gente Srenauium: qui Vvladislauienſem quoq; epiſcopam, unde transferebatur, fauente rege toto biennio ſimul retinuit.

1403. ann. Valachiæ palatini iurant in uerba regis.

Anno ſequenti, qui fuit à Chriſto nato 1403. Valachiæ palatinus Alexander, & mox Romanus Petri filius, cum è poteſtate & uinculis Suitrigellonis à rege liberatus eſſet, iurati una cum conſiliarijs in uerba regis, in poteſtate eius atq; regni ſe eſſe, foreq; profeſsi ſunt. Romanus uero etiam ſocietatem belli contra quoſuis hoſtes, Pruſsis atq; Lithuanis propter locorum intercapedinem exceptis, promiſit. Boguslaum uerò Pomeranorũ ducem rex in aulam ſuam ſuſcepit, octingentarum marcarum ſtipendium ipſi pollicitus, ut quoties opus eſſet, cum centum haſtatis ſibi militaret. Porrò Vilelmus marchio Miſnenſis, fœdus & ſocietatem cum eodem rege pepigit: itemq; Vngari proceres cum Polonis: quo cautum eſt, ne alteri contra alteros regibus ſuis opitulentur. Ad regem quoq; Vvladislaũ ijdem pôſt de pace ac fœdere oratores cum certis mandatis miſêre: ſed an inter eos côuenerit, non liquet. Ac ne illud quidem conſtat, quid his fœderibus cauſam præbuerit: niſi fortè odium Vngarorum, & perpetratum facinus in regem ſuum Sigiſmundum, ſed magno ſtudio Vvladislaus de liberando eo laboraſſe fertur, ita ut regnum quoq; à proceribus Vngaris ſibi oblatum contemneret: quin Sandeciam profectus eſt, ut propinquitate loci terrorem Vngaris obijceret.

Vvladislai regis ſtudium erga Sigiſmũdũ.

Euaſitq; tunc Sigiſmundus miſericordia nobilis matronæ, cuius filijs in cuſtodiam traditus erat. Non parum autem & Sciborius Sciboricius eques Polonus ipſi commodauit, propterea quòd armis Polonorum & Bohemorũ ſuperiores Vngariæ partes, Poloniæ & Morauię finitimas, in fide eius continuit, compluresq; aduerſariorum munitiones in ſuam poteſtatẽ redegit, & proceres quoſdam captos in uinculis habuit: & cum neruo belli, pecunia inquã, deficeretur, à Vvladislao rege decem millia marcarum Polonicarum accepit mutua: pro hisq; nouam Marchiam, quæ ſimul cum ueteri hæreditario iure ad Sigiſmundum pertinebat, ipſi oppignerauit. Cuius rei monumentum extat in archiuio. Quanquam tunc non niſi quatuor millia ei numerata ſunt: nec de reliqua pecunia poſtea numerata, neq; de poſſeſsione Marchiæ regi tradita, quicquam inuenio.

Smolenſciorũ dux profugus.

At Vitoudus magnus dux Lithuanorum, cum Smolenſcijs rurſus rebellibus bellum gerebat: fretusq; Polonorum auxilijs, arcem Smolenſcum, in quam ciues & nobiliores quiq; uxores, liberos & fortunas ſuas contulerant, aliquandiu obſeſſam & oppugnatam cœpit, magnasq; opes in ea repertas partim Vvladislao regi tranſmiſit, partim militibus, ut quiſq; meritus erat, dilargitus eſt. Cæteras uerò arces in deditionẽ accepit, & principatum omnem in formam prouinciæ redegit: dux in Vngariã profugit, & in miniſterio Sigiſmundi regis uitam finiuit. Cum Cruciferis quoque Pruſsienſibus & Liuonienſibus bellum paruo tempore intermiſſum, Suitrigellonis opera ipſi recruduerat. Nunquam is tamẽ hoſtibus ditionem ſuam infeſtantibus occurrere auſus eſt: uerùm Liuonienſes cum præda reuertentes, ueſtigijs clam ſecutus, cum ij diuerſi domos abijſſent, agros eorum uiciſsim longè, lateq; uaſtauit, pagos uicosq; incendit: ac Zuinam munitũ oppidum uí cœpit atq; diripuit: arcem uerò oppido imminentem in deditionem accepit, incenſisq; arce pariter & oppido, cum ingenti præda in Lithuaniam ſe recepit. Nec multò pôſt rurſus Lithuania

Zuina oppidũ & arx Liuoniæ à Vitoudo capta & incenſa.

thuania hinc è Pruſsienſibus, illinc à Liuonienſibus Cruciferis uehemẽter peruaſtata eſt, multiq; mortales in ſeruitutem abacti, quos Vitoudus permutatione captiuorum liberauit. Tandem Vvladiſlaus rex afflictę patrię uicem miſeratus, Suitrigellonem fratrem exulem è Pruſsia reuocauit, magno ære alieno, quod ibi contraxerat, exoluto. Ac ne quod ei cum Vitoudo noui diſsidij ſeminarium relinqueret, Podoliam ei quinq; millibus marcarum Pragẽſium à filijs Spitconis Melſtinij redemptam, conceſsit: itemq; Strium, Zidaſſouiam in Ruſsia, Sidlouiam, Stobniciam, atque Drugniam in Polonia: ad hæc mille quadringentas marcas annuas è ſalinis adiecit. Nec tamen ea liberalitas regis, animum Suitrigellonis ſanauit. Conuentum deinde rex cum Pruſsicis Cruciferis apud Racianzum epiſcopi Vvladiſlauienſis oppidum, ad Pentecoſten anni ſequentis habuit: ubi ſic de pace conuenit, ut rex quinquaginta millia (licet quadraginta ſint apud Dlugoſſum) florenorum Cruciferis exolueret, Dobrinumq; & Zlotoriam reciperet: uerùm ut ratas tamẽ Magiſtri donationes atq; largitiones haberet, & pacta à Cazimiro Magno cum eis cõuenta rata eſſe iuberet. Deinde ut Nouogrodi magni dominatus regi, Samagitia uerò Cruciferis cederet: ipſi uerò, ut omni iure quod habebant in Lithuania, ſeſe abdicarent: nec paterentur hoſtilem aliquem exercitum per ditiones ſuas in Lithuaniam tranſire, neq; ipſi per eam ſine permiſſu regis copias ſuas ducerent: neq; receptarent proſcriptos è Lithuania, ac ne profugos quidẽ propinquos regis: deniq; ut liberam mercaturã atq; ſocietatem haberent inter ſe Lithuani atq; Pruſsi. His aũt conditionibus implendis annuum tempus conſtitutũ. Sic neceſſaria magis, quàm ſpecioſa pace facta, Vvladiſlaus rex inuitatus à Magiſtro, Toruniã cum magna parte procerũ diuertit, triduoq; ibi manſit, ſplẽdidè & magnificè acceptus: per quos dies ſimulachro equeſtris pugnæ inter Theuthonas & noſtros edito, cũ ſuperiores illi ferè eſſent in eo genere, in quo ſunt exercitatiſsimi, ad extremũ tamẽ Dobeslaus Oleſſnicius unus de noſtris palmam & brabium obtinuit. Dum aũt Vvladiſlaus obequitans, ſitũ, munitionẽ, atq; ędificia urbis contẽplatur, ſordibus culinę à muliercula quapiam ſeu caſu, ſeu data opera perfuſus, mulierculæ morti ob id deſtinatę impunitatẽ impetrauit. Inde diſcedẽs in maiorẽ Poloniã diuertit, æſtateq; ibi exacta, & particularibus conuentib. habitis, qui tunc primùm haberi ꝓpter nouam rem cœperũt: Corcinũ, ꝙ comitia toti Poloniæ ad undecimã diem Nouembris indixerat, uenit: perfecitq; precario, ut ſibi redimẽdi Dobrini cauſa, agraria contributio noua omniũ ordinũ cõſenſu extra ordinẽ decerneretur, nẽpe deni groſsi in iugera, ab agreſtib. tantũ et õppidanis culta. Ex qua contributione cũ ordinaria illa binorũ groſſorum, ꝙ Raſtralẽ appellauimus, cõiuncta, ad centum millia marcarũ tunc redacta eſſe memorantur. At nunc quando longè cultior atq; populoſior eſt Polonia, ne ad quadraginta quidem millia ꝑuenit. Vvratiſlauiam deinde rex ſplendido plus quàm quinq; millium equitum comitatu profectus eſt, cum Venceslao rege Bohemorum, illo poſtulante, congreſſurus. Animaduertebat enim Venceslaus, quamuis ſtupidus, cœnoq; uoluptatum penitùs immerſus, ſe de ſumma rerum periclitari. Bis captus, & ab imperio amotus erat: palàm ab eo Sigiſmundus frater, ut ſibi regno Bohemorum cederet, contendebat, & non obſcurè fauebant ei Bohemi proceres. In gratiam eius etiã dux Auſtriæ Morauiam infeſtare uidebatur. Quo igitur obuiam iret conatibus aduerſariorũ Venceslaus, & regnũ ſuũ ſtabiliret, regis Poloni amicitiã & ſocietatẽ certo fœdere ſibi adiungere ſatagebat. Itaq; aduenientẽ perhumanè, lauteq; accepit, nõ ſine admiratione opum eius: ita ut etiam Sbigneo Brezio cum ſexcentis equitibus antecedenti, regem in eo comitatu adeſſe ratus, extra urbem obuiam prodijſſe dicatur. Octo diebus de fœdere inter cõſiliarios regum tractatum eſt: et eò res propemodum perducta erat, ut Bohemus Polono Sileſiam omnem redderet, Polonus illi uiciſsim cum quadringentis haſtatis equitibus, quoties opus eſſet, præſtò eſſet. Sed uel indigna res uiſa eſt Polonis proceribus, Bohemis eſſe obnoxios, uel certè Ioannes Smiritius conſilio & authoritate præſtans inter Bohemos ſuperueniẽs rem infecit. Dum hæc ita fiunt, nihilo tamen magis fida pax Polonis fuit à Cruciferis. Etenim cum expedita manu clàm in Maſouiam ingreſsi, Ioannem ducem Cirnẽſium nihil hoſtile ſuſpicantem, in prædio quodam, ſiue apud Zlotoriam arcem, quam tunc ligneam ædificabat, cæpêre: & equo impoſitum, ac ſubter aluum equi pedes indignè colligatum, arce incenſa ſecum abduxêre: non multo pòſt tamen à rege de uiolato fœdere admoniti, dimiſerunt. Dimiſſus, pauló pòſt in eam curam diligenter incubuit, ut nouum prælatorum & canonicorum, & item uicariorum collegium in templo & parœcia Varſauienſi inſtitueretur. Et inſtitutum id eſt ab Alberto Iaſtrembecio Poſnanienſi epiſcopo, cum Ioañes dux luculentos reditus de bonis ſuis, ac de decimis à Plo-

Lithuania rurſus uexatur à Cruciferis.

Pax & pacta cum Cruciferis Pruſsienſibus.

Vvladiſlaus rex Toruniam profectus.

Agraria ſiue iugeralis contributio noua decreta.

Venceslai regis Bohemorum fortuna.

Marſalci Poloni comitatus.

Acta inter Polonos & Bohemos.

Vrſauiæ collegium ſacerdotum inſtitutũ.

Gneuucouienſis conuentus cum Cruciferis.

cenſi epiſcopo permutatione quadam acquiſitis, utriq; illi collegio, atq; paroecias aliquot & quædā alia ſacerdotia, ſuppreſsis ueteribus titulis, addixiſſet. Anno à Racianzenſi conuentu circumacto, alter conuentus Gneuucouiæ à rege & Cruciferis de perficienda pace inchoata habitus eſt. Ibi noua res à Cruciferis oblata, negocium omne infecit. Poſtulabāt ij, ut rex Pomeraniæ nomen in inſcriptionibus & ſigillis ſuis non uſurparet, quemadmodum cum Cazimiro rege multo antè conuenerat. Negabat ille: cōſiliarijs diſſuadētibus.

Pecunia pro Dobrino numerata à rege.

Itaq; Cruciferis Dobrinum non reddentibus, infecta pace diſceſſum eſt. Tametſi extant in archiuio regio literæ Conradi magiſtri, hoc ipſo tempore ſcriptæ: quibus teſtatum facit, quinquaginta millia Vngaricorum florenorum pro Dobrino & Zlotoria ſibi numerata eſſe. Nec melior euentus fuit alterius conuentus cum Vitoudo in Lithuania. Sed tamen is cum ægrè ſe aduerſus potentiam & uim Cruciferorum defenderet, mox deinde ceſsit ipſis Samagitia.

Samagitæ detrectarūt Cruciferorum dominatum.

Detrectabant Cruciferorum imperium Samagitæ, & nocturnis incurſionibus atq; inſidijs pręſidium eorum affligebant, Vitoudumq; obſecrabant, ne ſe immanibus Teuthonibus proderet. Sed uincebat utilitatem neceſsitas. Itaq; iuſſu principis obſides dedêre Cruciferis. Quo facilius uerò eos Cruciferi in officio continerent, tres arces in Samagitia condidêre. Duas ſupra Nauazam fluuium, tertiam uerò in confluente Nemini atq; Dubezę. Profugerat iterum in Pruſsiam Suitrigello, ſpe totius Lithuanię per Cruciferos potiundæ: ſed Podoliā nihilominus pręſidijs ſuis tenebat.

Podolia redacta in ditionē Polonorum.

Itaq; conuentu Gneuucouienſi ſoluto, rex eò profectus, omnem eam cum arcibus in deditionem recepit, orto à Camenecia ciuitate initio: præfecturamq́; eius oræ Petro Saffranecio Polono mandauit. Ab Alexandro Valachorū Palatino, iam inde à duobus annis ſibi addicto, & conſiliarijs eius Cameneciā euocatis, ſolenne iuſiurandū, quod in fide et clientela ſua, reginæ, ac filiorum, & regni Polonici permanſuri eſſent, accepit, quanq; idem anno ſuperiori Romanus Palatinus & ipſe fecerat: cuius rei extant monumēta in archiuio regio utriuſq; diplomata: unde credibile fit, eos inter ſe de principatu contendiſſe. At in maiore Polonia Thomas

Drahimū arx recuperata à Polonis.

Venglesſinius Caſtellanus Sendomirienſis, & præfectus maioris Poloniæ, Drahimum arcem ab ijs, qui religioſam militiam diui Ioannis nomine profitentur, interceptam, quadriduo expugnauit: eiectoq; præſidio, in poteſtatē ſuam redegit. Vitoudus uero pacē nactus à Cruciferis, eodē anno, qui fuit 1406. tranſmiſſo Vgra flumine, primam fecit in Moſchos expeditionē, ſiue proferendorū finiū gratia, ſiue iniuria prouocatus à genero, duce

Moſchi.

gentis, Baſilio. Parua & obſcura initiò gēs Ruſſorū fuêre Moſchi, quemadmodū primo libro indicauimus: ſed iam tunc acceſsione finitimarū gentiū, partim ſucceſsionib. iuſtis adiunctarū, partim ui uel fraude ſubactarū, nō parua incrementa cœperant. Nec tamen elici ad pugnā potuêre. Peruaſtata igitur longè, lateq́; eorū regione, Vitoudus præda onuſtus in Lithuaniam redijt. Fuerūt eius expeditionis ſocij Vitoudo cōplures de nobilitate Polonica, qui præda hoſtili magnopere ditati ſunt. Maiore ui poſtea Vitoudus in id bellum, anno uno intermiſſum incubuit, fretus maioribus Polonorū, quibus Sbigneus Brezius

Sbigneus Brezius dux copiarum Polonicarum.

Marſalcus præfuit, & Cruciferorū auxilijs: & uſque ad Occam fluuium permagnū populabundus peruenit. Quo minus aūt fluuium tranſmitteret, Suitrigellonis patruelis armis prohibitus eſt. Nam is ſeu leuitate quadam ingenij, ſiue inuidentia ſtimulatus, Branſco & Starodubo arcibus, quæ in Seueria Vvladislai regis beneficentia obtinebat, incenſis, ad Baſilium hoſtem Vitoudi transfugerat, bonamq́; illi nauabat operam, exercitum Vitoudi ex inſidijs & iniquis locis laceſſendo. Atq; hinc poteſt colligi, Suitrigellonem aut non ad Cruciferos profugiſſe paulò ante id tempus, ſicuti nos dudū è Dlugoſsi ſententia narrauimus: aut certè ex formula fœderis cum Vitoudo icti ab eis exactum ſiue excluſum, cū hoſtibus eius Moſchis ſeſe coniunxiſſe. Impetrauit tandem à Vitoudo pacem Baſilius æquis conditionibus. Qua conſtituta, Vitoudus properè equos permutando, in Lithuaniā

Lithuanicus exercitus incommodo affectus.

ad uxorē (ut erat in Venerē pronus) contendit. Exercitus uerò eius ſine imperio & ordine ex Moſchouia decedens, cum per uaſtata dudum à ſe, & ab ipſis etiam Moſchis, loca iter faceret, fame afflictus: & magnis incōmodis propter cœli intemperiem in limoſo ſolo affectus, et à Tartaris etiā, quos Moſcus uelut cliens patronos in auxili[illegible] acciuerat, à tergo & ab laterib. incurſantibus uehementer uexatus eſt. Verùm ij tamen uirtute Polonorum atq; Cruciferorum, pedeſtri magis quàm equeſtri, prælio uicti pulſiq́; ſunt. Poloni amiſsis armis & equis reuertentes, liberalitate regis abundè recreati. Lithuanica hiſtoria nullam

Rezania à Vitoudo uaſtata.

belli cuiuſquam à Vitoudo contra Moſcos ſuſcepti mētionem facit: & quidem trās Occā non Moſchica, ſed Rezanenſis ditio eſt, quam à Vitoudo uaſtatā eſſe conſtat: quæ quamuis nunc Moſchorū duci pareat, tūc quidē ſuum adhuc habebat ducē, Olgū nomine. Per

hoc tem-

De ſtupro reginæ inſimulati.

hoc tempus Iacobus Cobilenius, gēte Grimalius, Nicolaus Chrāſtouius Stregomius, & Andreas Tencinius Toporus, de adulterio Annæ reginæ à rege inſimulati ſunt. Et Chrāſtouius quidē ſolum uertit, Cobilenius uerò triennio in arce Leopolienſi in carcere aſſeruatus eſt: Tencinio, quod minus ſuſpectus eſſet, nihil actum. Obiurgatus aūt rex à ſenatu de nimia credulitate, & probro reginæ, iudiciū in delatores inſtaurauit: ubi Clemens Moſcorouius caſtellanus Viſlicienſis & p̃fectus Cracouiēſis delator editus publicè & ſolēni ritu dicta ſua reuocauit, & mendacij ſe ipſe dānauit.

Iudæi Cracouiæ direpti & contrucidati.

Per idē tempus Cracouię uulgò in Iudæos impetu concitatæ multitudinis, nequicꝙ̃ prohibentib. Moſchorouio p̃fecto, & Nicolao Lituos pcuratore arcis, ſæuitū eſt: direptæ & incēſæ eorū domus: ſerpſitq; p plateas aliquot, etiā in Chriſtianorū tecta, incendiū. Quin & ædes diues Annæ, circū q̃ tunc erant Iudæorū domicilia, conflagrauit: Academia, quam collegiū maius uocant, ægrè à ſtudioſis iuuenibus defenſa. Magnam aūt Chriſtiani in Iudæorū pueris, quib. parſum erat, educandis, & Chriſtiana religione imbuendis, curā impendêre. Adulti quoq;, qui cædi ſuperfuêre, pleriq; ultrò Chriſtiani facti. Inuidia opū fraude & uſuris quæſitarum, & opibus aucta licentia, ac ſcelera, flagitiaq; impunita, ipſis cladis illius cauſę fuêre. Porrò in Lithuania poſt Moſchicam illam expeditionem, qua res Lithuanorū uehemēter attritæ erant, Cruciferi nullum cupiditati ſuæ modum ſtatuentes, nouas inimicitiarum atq; belli cauſas quærere, neq; iniurijs abſtinere. Quibus rebus adductus rex Vuladiſlaus, cum ad pacē quamuis iniquam pronior, quàm ad iuſtum bellum eſſet,

Conuentus regis et magiſtri Cruciferorum apud Cauunū.

conuētum cum Vlrico Iuningo magiſtro Cruciferorum Pruſienſiū apud Cauunū oppidū egit. Sed nihil æqui à feroci Teuthone, & ex manſuetudine aliena maiores ſpiritus ſumēte, impetrare potuit: amicè tamē miſſis ultrò, citroq; munerib. diſceſſum eſt: Cruciferis bellū, quod meditatū nondum maturauerant, diſsimulantibus. Nec diuturna tamen ea diſsimulatio fuit. Nam ut reuertit rex in Poloniam, uiginti naues frumento onuſtas è Cuiauienſibus horreis ſuis ſecundo flumine Viſtula ad mare miſit, ut inde porrò aduerſo Nemeno in Lithuaniam ducerētur, ſubuenturus genti ſuæ inopia ex malo prouentu frugū tunc laboranti: eas naues Cruciferi intercepêre.

Polonorum legati ad Magiſtrum.

Miſsi ad eos repetitum res legati, Nicolaus Curouius archiepiſcopus Gneſnenſis, Nicolaus Michalouius Sendomirienſis, Ianuſsius Tuliſcouius Caliſsienſis, et Vincentius Granouius Naclēſis Caſtellani, re infecta rediêre, cauſificantibus Cruciferis, arma ijs nauibus cōtra ſe barbaris ſupportata eſſe. Mox & alterā iniuriā adiecêre. Etenim Lithuanos mercatores apud Ragnetā uiolarūt, & merces eorū diripuerunt. Hac gemina iniuria irritatus Vitoudus, prior bello perſequi Cruciferos adortus, Rumboldū Marſalcū clam cum expeditis copijs in Samagitiā miſit: præſidia Cruciferorū, quę erant cum Michaële Cochmeiſtro p̃fecto ſiue aduocato nouæ Marchiæ, uel cæpit, uel interfecit, uel eiecit, & Samagitiam omnē iam inde ab initio à Cruciferorū imperio abhorrentē in ſuā ditionē redegit.

1409. ann. Cruciferorum legati ad regem.

Venêre deinde año ſequenti, q fuit 1409. poſt Chriſtū natum Obornicos ad regē legati Cruciferorum, queſtū de erepta Samagitia, captiſq; & cæſis ibi præſidijs ſuis: & cum bello ſibi tantam iniuriam ulciſci neceſſe eſſet, propterea quòd res repetitæ à Vitoudo non redderentur, quęrebant ex rege, eſſet ne illi opem laturus? Fluctuabat animo Vuladiſlaus, quid faceret: ſi deeſſet Vitoudo, Cruciferis eum atq; patriam ſuam planè prodebat: ſin opitularetur, omnem difficilimi belli molem in ſe et Poloniam, commodiorem prędas agentibus & bellantibus, quam Samagitia eſt, attrahebat: & abhorrebāt ab eo bello Polonorum animi. Itaq; ad ampliſsimum conſilium atq; comitia rem integram reiecit: neq; certi quicꝙ̃ legatis tunc reſpondit. At illi elati ſuperbia & impatientia, & proteſtati, non à ſe, uerùm à rege fœdera uiolari, minabundi diſceſſêre. Comitia deinde rex Lenciciæ ad decimā ſeptimam diem Iulij habuit.

Poloni oratores ad Cruciferos.

Inde, cum omnia prius experiri, quàm ad arma uenire, in cōmune placuiſſet, tres legati ad Magiſtrū miſsi, ijdē q prius, ultimo excepto. Poſtulabant hi à Magiſtro, ut conuentu conſtituto amicè cū rege de omnib. iniurijs trāſigeret. Regis enim, nō Vitoudi proprium & hæreditariū eſſe dominatum Lithuaniæ. Excandeſcere Magiſter, & moram pati nolle, confeſtimq; arma ſe Lithuanię illaturum eſſe minari.

Archiepiſcopi reſponſum animoſius quàm conſideratius.

Ibi archiepiſcopus non ferens Magiſtri ſuperbiam: Deſinas, inquit, nos bello terrere. Si arma contra Lithuanos cæperis, uiciſsim arma noſtra domi tuæ ſenties. Quod dictum in mandatis ne archiepiſcopus à rege acceperit, an bili percitus, inconſideratiùs protulerit, incertū eſt: optatum quidē certè Magiſtro accidit. Quocirca ſtatim is ſubiecit: Bene ſe rē habere, cùm ſententiā regis teneat, caput ſe potius petiturum, q̃ pedes: & culta magis, q̃ inculta: agros uberes potius, quàm ſyluas & ſolitudines. Ita tūc legati impatiētia bellū approperatū eſt. Nec mora, dictis facta Magiſter adiecit. Dimiſsis enim legatis, ad mediū Auguſti menſis cū exercitu

Dobrinum magna ui oppugnatū, cæpit & incēdit. Polonos, qui arcem defendebant, unà cum prꝍfecto arcis Iacobo Plominio capitali pœna affecit. Inde Ripinū & Lipnum oppida primo impetu capta uaſtauit, magnaꝗ in oppidanos & agreſtes crudelitate debacchatus, ne teneræ quidē ætati & muliebri ſexui pepercit. Inde motis ad Bobrouunicos caſtris, arcē oppugnare orſus, in deditionē accepit: quāuis defendi ea diutiùs, arte, præſidio et cōmeatu munita, potuiſſet. Quare p̄fectus arcis Varciſlaus Gotartouicius de Liſſorū familia, fœdum carcerē poſtea regis imperio pertulit. Cæteri uerò equeſtris ordinis, qui in prꝍſidio fuerāt, infamia notati. Tametſi ea infamia Bartholomꝍus, Plomycouius, unus de his, anno ſequenti, cū multa fortis uiri opera in prælio Gruneualdenſi edidiſſet, ſeſe liberauit. Nunquā tamen poſtea ſatis compos rationis fuit, cum ſemel dolore infamiæ de ſtatu mētis dimotus eſſet. Zlotoria deinde acriter oppugnata, poſt octauum diem in deditionem Cruciferorum uenit, cùm magna pars defenſorum ictu baliſtarum & bombardarum interiecta eſſet: reliqui captiui abducti, cum de commutatione captiuorum poſtea cum Vitoudo conueniſſet, tamen Cruciferorum perfidia, cùm ij ſuos recepiſſent, dimiſsi nō ſunt. In Bydgoſtia expugnanda cum pluſculum laboris ſentirent, propterea quòd arx ea munitiſsima erat, per proditionem, corrupto præfecti uicario, quem Burgrabium uocant, ea potiti ſunt. Quo cognito, præfectus arcis Thomas Vengleſsinius, qui etiam totius maioris Poloniæ præfectus erat, abſens magno mœrore confectus, non ita multo pòſt uita exceſsit, & ſucceſſorem Vincētium Granouium caſtellanum Naclenſem accepit. Rex ubi hæc crebris, certiſꝗ nuncijs accepit, minimè ceſſandum ſibi ratus, expeditionem & ipſe toti Poloniæ, Ruſsiæ & Lithuaniꝍ contra Cruciferos indixit: minores Poloni cum Ruſsis ad Volboriam, maiores ad Lenciciā conuenire iuſsi. Quod ubi factum eſt, recenſito apud Radeouiam exercitu, ad Bydgoſtiam ſub finē Septembris caſtra admouit, arcemꝗ obſedit. Ibi Magiſter, cùm retinere ſe eam poſſe diffideret, Conradum Oleſſnicenſium ducē ad regē cum his mādatis miſit, ut rex Venceslaū regem Bohemorū de Bydgoſtia ſecū pariter arbitrum caperet. Quanꝗ aūt hoc ille agebat, ut apparatū regium eluderet, non abnuebat tamen Vuladiſlaus, ſi non modò de Bydgoſtia, uerùm de cuncto Dobrinenſi tractu, atꝗ adeò de omni controuerſia, Magiſter illum ſibi arbitrū ferret. Iam enim hyems appetebat, nec Vitoudus cum Lithuanis ueniebat: miſſoꝗ excuſandi ſui cauſa ad regem nuncio, inducias ſuadebat. Dum cunctatur Magiſter cōditionem oblatam à rege accipere, Bydgoſtia poſt octauum diem à Polonis expugnata, & mox refecta, præſidioꝗ munita eſt. Magiſter ad Suecē ſuos cōuenire iuſſerat: quod ubi rex cognouit, partem copiarum ſtatim cōmiſit: pulſi, diſsipatiꝗ, qui primi de hoſtibus conuenerant, & caſtris exuti. Interea interuenēre oratores regis Venceslai, Conradus ſenior dux Oleſſnicenſium, & Ienco Vvratiſlauienſium ac Suidnicenſium præfectus: bellumꝗ, inducijs utriuſꝗ patris conſenſu, uſꝗ ad uiceſimā quartam diē ſequentis anni conſtitutis, diremēre, ut interim Venceslaus de tota controuerſia inter diſsidētes arbitraretur. Quo nomine ſenatus regius uulgo malè audijt, quaſi corruptus à Cruciferis, nō ſatis decoras ſibi inducias cōfeciſſet. Ita tunc ab armis diſceſſum eſt. Quanquā Sigiſmūdus Coributus frater Vitoudi cum nihil adhuc de inducijs compertū haberet, è Lithuania excurſionē fecit cū Lithuanis in Pruſsiā: ac trib. oppidis hoſtilibus, plurimiſꝗ pagis direptis & incenſis, magnā prædam reportauit. Quos ut ulciſcerentur Cruciferi, qui excuſationem ignorantiæ non accipiebant, menſe Martio anni ſequentis clàm per auias ſolitudines atꝗ ſyluas tacito agmine progreſsi, tranſmiſſo Netupa amne, & ſtatione Lithuanorum apud Iaſcrum, prodente eam fumo, oppreſſa, in Volcouiſcos improuiſò impetum fecēre: multoſꝗ mortales, qui ad rem diuinam feſto die conuenerant, uico incenſo, captiuos abduxēre. Vitoudus uerò cum ſeptem milliaribus ab eo loco abeſſet, ac de aduētu hoſtium certior factus eſſet, raptim in interiores ſyluas cum uxore ſeſe abdidit, donec diſceſsiſſe eos cognouit. Sub initium autem huius belli Pruſsici, concilium Piſis in Hetruria apertum eſt, extinguendi ſchiſmatis cauſa, quod ſupra quadraginta años, binis, ac interdū ternis de ſummo pōtificatu contendentibus, rēpublicā Chriſtianam afflixit. Ad id concilium Petrus Viſſus epiſcopus Cracouiēſis profectus eſt. Cꝍteri uerò epiſcopi Polonici, itemꝗ Academia Cracouienſis, collegium Plocenſis baſilicꝍ, ꝗ tunc epiſcopum habebat, & Abbas Tinecenſis, legatos miſēre. Sed nō modò nō oppreſſum, ſed auctū etiā ibi ſchiſma eſt, cum duobus, Angelo Corrario, qui Gregorius duodecimus, & Petro Lunenſi, qui Benedictus tertiusdecimus appellatus eſt, nequicquam reiectis, tertius Petrus Cretenſis de ſodalitio Franciſcano pontifex creatus eſſet, Alexandri quinti nomen adeptus. Cauſa reijciendi duos illos fuit, quòd ij, cum ſanctè uterꝗ promi-

ſiſſet

ſiſſet ſe abituros eſſe pontificatu, redintegrandæ eccleſiæ gratia: ubi id Cardinales poſtu-
laſſent, ludificabantur eos, qui fidem ſuam ſecuti eſſent, ac ne ueniebant quidem ad conci-
lium. Secutus eſt aūt Vvladislaus rex concilij authoritatem, cum ſuperiori tempore Gre-
gorium pro pontifice habuiſſet: ac decanatus Cracouienſis, & præpoſituræ Gneſnenſis
Bohemici motus.
conferendæ ius ſempiternum ab eo accepiſſet. Per idem tempus Praga, ac mox tota Bo-
hemia nouis motibus agitari, Ioanne Huſſo, & Hieronymo Prageñ authoribus, cœpit: ui-
cinaſq; Morauiam, Sileſiam, & Germaniam, ac Poloniā etiam partim peſtifero nouæ hæ-
reſeos ueneno afflauit, partim cædibus & incendijs exercuit, & multis, magniſq; incom-
modis uehementer afflixit, ab ambitione & contētione ſcholaſtica orto initio: Rege Ven-
ceslao non modò non compeſcente, ſed compendij ſui cauſa alente etiam contentionem,
cum dictitaret, anſerem (hoc enim Huſi cognomen apud Bohemos ſonat) aurea ſibi oua
parere. Ac ſuppreſsit quidem utcunq; incendium id oriens Sbinco archiepiſcopus, quoad
Epiſcoporum auaritia.
uixit: ſed cū ipſi Albicus medicus, homo auarus ſucceſsiſſet, nec multò poſt, emptā archie-
piſcopam auariori etiā Conrado Veſtphalo uendidiſſet, atq; is muneris ſui negligēs, pecu
niam modò cùm ad ꝓpinquos ditandos, tū ad res ſuas dubias auarè corraderet, ac miſerè
comparceret, diffudit id ſeſe longè lateq; fomentū ſubminiſtrante diſsidio pontificum, &
crucis militia, q̄ iuſſu Ioañis uiceſimi tertij pontificis contra Ladislaū regem Neapolitanū
per totū orbē Chriſtianū, uenia peccatorū omniū ꝓpoſita, cōcitabaẗ. Grauiť enim edictū
illud pontificiū, ac deinde uitia ſacerdotū, Huſſus, ut erat diſertus, ſecūdo populo inſecta-
Ioannes Vicleffus hæreſiarcha.
tus eſt: & hoc quaſi gradu facto, mox cū ſacrū ordinē inuiſum uulgo reddidiſſet, Ioannis
Vicleffi Angli heretici praua dogmata unà cum Hieronymo diſſeminare cœpit. Quorum
ſucceſſu inuitati Iacobellus & Petrus Myſnenſes Germani, nōnihil et ipſi de ſuo ad ea do-
gmata adiecère. Inde uires ſumente multitudine, duceſq; improbos nacta, coitiones non
modo cōtra magiſtratū Pragenſem, ſed etiā cōtra regē ipſum uulgò haberi, & res gladijs,
nō uerbis geri, boniſq; eccleſiaſticis manus admoueri cœptæ: mox omnia ſumma & una ꝑ-
mixta, iuraq; humana ac diuina euerſa, ita ut neq; Vēceslaus rex, amiſsis ſemel per incuriā
Sigiſmundus rex Vng. Boſnam recepit, et à Turcis uictus eſt.
et cōniuentiā habenis regni, ſubuenire ꝑditis reb. potuerit. Ac ne Sigiſmūdus quidē frater
eius, q poſt recuperatū de Turcis Boſnenſe regnū, & aduerſam cum Cyriſcelebe ſiue Ca-
lepino Baiazetis filio, ſiue Mahomete eiuſdē nepote, in Golubecijs cāpis pugnā, Rober-
to Cæſari mortuo ſucceſsit: aliquanto aūt poſt etiā regnū Bohemorū poſt Vēceslaum ſu-
ſcepit, multaq; cōſilio pariter & armis cōtra cōtumaces Bohemos nequicq; tentauit. Sed
nos ad noſtra redeamus. Reuerſus à bello Pruſsico Vvladislaus ꝑ maiorē Poloniā, apud
Nepolomiciā comitia habuit. His pactis, legatiſq; ad Venceslaū regē, ad tractādū de pace
Rex in Lithuaniam.
cum Cruciferis, deſignatis, mox Breſte Lithuanicū contēdit, & ibi cū Vitoudo de ratione
totius belli gerēdi ſecretò, ſolo Nicolao Tramba ꝑſente, cōſtituit. Inde in Ruſsiā diuertēs,
uenationib. uacauit: confectāq; biſontiū, onagrorū atq; ceruorū magnā uim, et ſale cōditā,
1410. ann.
ſecūdis fluminib. Narua & Viſtula, Ploſcū tranſmiſit. Inde porrò ſequētis añi, q fuit 1410.
initio, ꝑ Chelmēſem, in Lublinēſem & Sēdomiriēſem tractū reuectus, nulliſq; uenatiōes in-
termiſit. Inde cum eū Hermannus comes Ciliæ, frater patruelis Annæ reginæ, uiſiſſet ac de
congreſſu cū Sigiſmundo Vngarorū rege inſtituēdo cōtuliſſet, Ruſsia ac Podolia ruſſus
curſim peragrata, poſt paſcha Sādeciā pariter cū Vitoudo aduenit, quò iam cōplures pro-
Sigiſmundus cur ſaueat Cruciferis.
ceres iuſsi cōuenerāt. Expectabat etiā Keſmarci Sigiſmundus. Nec tamē cōuenerūt reges.
Sed miſſus à Vvladislao cum nōnullis procerib. Polonis ad Sigiſmūdū Vitoudus, de ſta-
biliēdis cum eo in reliquos quatuor años inducijs, q̄ in ſexdecim annos olim pactæ erant,
id reſponſi accepit: ſi Vvladislaus bellū Cruciferis faceret, Sigiſmundū eis deeſſe nō poſſe.
Etenim Roberto Cæſare ꝑ id tempus uita defuncto, adſpirabat is ad Romanum imperiū
(quod & conſecutus eſt) quamobrē gratiam Germanorū principum, apud quos gratioſi
erāt Cruciferi, aucupabaẗ. Quin ipſi Cruciferi quadraginta millia numûm aureorū ei pro
miſerant, ſi Polonis bellū indixiſſet. Cæterùm ad pacem componendam operam ſuam re-
Sigiſmundi regis Vngarorū artes.
gi pollicitus eſt Sigiſmundus. Cum Vitoudo aūt ſecretos ſermones abſq; arbitris habuit,
quib. eum ad ſe allicere, & à fide ac ſocietate Vvladislai, ſpe regni Lithuanici iniecta, auo-
care conatus eſt. Verùm Vitoudus dolis Sigiſmūdi intellectis, inſalutato eo diſceſsit. Sed
intra unum milliarium conſecutus eum Sigiſmundus, honorificè, magnis donis munera-
tum, dimiſit. Nec celauit is Vvladislaum de Sigiſmundi conſilijs atq; artibus: quibus etſi
tunc captus non eſt, poſtea tamen irretitus fuit, quemadmodum ſuo loco dicemus. Con-
Monaſterium Sandecenſe.
didit autem per hoſce dies Vvladislaus rex Sandeciæ monaſterium Præmonſtratenſibus,
quos uocant, monachis, abbatiq; eius curam propinqui prochodochij mandauit. Ad bel-

Venceslai regis Bohem. arbitriũ inter Polonos & Cruciferos.

lum deinde Pruſsicum ſummo ſtudio cœpit incumbere, ſpe pacis, Cruciferorũ improbitate & iniquitate Venceslai præciſa. Nam is cum arbitrium inter diſsidentes ex cõpromiſſo ad ſe delatum recepiſſet, ut erat homo nihili, & uoluptatibus atq; ebrietati totus immerſus: ne cognita quidem cauſa, de ſententiã Iodoci Marchionis Morauiæ ita pronunciauit, ut nullã prorſus neq; iuſtitię, neq; æquitatis rationem duceret: ad hæc ineptiſsimè quę extra controuerſiam erãt, adiungeret, ut Poloni non niſi ex occidentalibus oris regẽ ſibi deinceps peterẽt: Dobrinenſem aũt tractum, ut ipſe uno anno obtineret, atq; interim deliberaret, utri parti eum adiudicaret. Quæ ſentẽtia cum Germanica lingua à ſcriba recitari inciperet, noſtri diſceſſére, negantes ſe Germanicæ cõcioni ꝓpter linguæ imperitiã intereſſe uelle. Erat aũt Iodocus infenſus Vuladislao, propterea ꝙ is æmulũ ſuum Procopium contra ſe armis adiuuiſſet. Deſperata igitur æqua pace Vuladislaus, dimiſsis in omnes partes literis reſtibus alligatis, quæ ex eo reſtium nomen obtinent apud Polonos, expeditionem

Pruſsicum bellum.

cunctæ Poloniæ edixit. Ne quid aũt abſente ſe & in Pruſsicũ bellũ intento Sigiſmundus turbaret, quemadmodũ præ ſe ferebat, Ioannẽ Scecociniũ caſtellanũ Lublinenſem, & præfectum Sandecenſem, gente Odrouanzũ, cum omni Sciricienſis atq; Biecenſis oræ nobilitate ad tutandã illam oram ab Vngaris reliquit: Vitoudum & aulicũ ſuũ comitatũ, ut ſe ad bellũ cõpararẽt dimiſit: militem mercenariũ cum ductoribus ordinũ atq; centurionib. metandorũ caſtrorũ, & inſtruendarũ acierũ peritis è Bohemis atq; Morauis, de ſententia Sbignei Brezij Marſalci (alijs aduerſantibus, & ſumptuũ magnitudinẽ, dubiamq; & infirmã externorũ militum fidẽ cauſificantib.) acciuit: cum Sbigneus diceret, uictorib. quidẽ

Mercenarij milites externi an utiles ſint.

his uictos hoſtes ſtipendia penſuros eſſe: ſi uero uicti fortè eſſent, pro cęſis, captisq; nõ fore qui ea peterent: fidelem aũt operã eos nauaturos eſſe in cõſpectu eorũ, apud quos ſtipendia facerent, dimicantes, & infamiã ignauiæ ſiue perfidiæ ex diſciplina militari metuẽtes. Miſit tamẽ iterum Vuladislaus legationẽ ad Sigiſmundũ regẽ: eumq; & fœderũ, & promiſsi de tentãda pace inter ſe & Cruciferos admonuit. Et prolixè quidẽ ille ꝓmiſit, ipſum

Legati Sigiſmundi ad Cruciferos.

ſe ad Cruciferos ea de cauſa profecturũ eſſe: ſed mutata ſententia, Nicolaũ Garã Vngariæ, & Sciborium Sciboricium Polonũ Tranſyluaniæ palatinos, & Georgiũ Kerſdorſum Sileſium legatos miſit in Pruſsiam, non tam pacis tractandæ, quàm quadraginta millium florenorum à Cruciferis emungendorum cauſa. Benigneq; ij legati habiti à Vuladislao, eum Pruſsiam uſq; eius iuſſu atq; ſumptib. deducti ſunt. Nihilo tamen magis remittebat is inſtitutam expeditionem. Erant in aula & miniſterio Sigiſmundi cõplures Poloni equeſtris ordinis, & in his nobiles in primis, Zauiſsius cognomento Niger, & Ioannes Faruleius Garbouij fratres germani, gente Sulimæi, Thomas Calſcius Roſeus, Albertus Malſcius Nalencius, Dobeslaus Puchala Venauius, Ioannes Broglouius Grimalius, & Scarbicus Gorius Habdancus, q propter præclara merita ſua non contẽnendas facultates & poſſeſſiones in Vngaria, beneficentia eius regis adepti erãt. Qui oẽs ubi regẽ ſuũ Vuladislaum ad Pruſsicũ bellum proficiſci, & Sigiſmundũ ad uiolandũ cum eo fœdus pronũ eſſe ſenſerunt, relictis poſſeſsionibus, & ingentib. Sigiſmundi pollicitationib. repudiatis, memorabili exẽplo Vuladislaũ ſecuti ſunt. Nec malè eis poſtea reſpondit Vuladislai gratitudo &

Archiepiſcopus gubernator Poloniæ.

liberalitas. Proficiſcens aũt is ad bellum Pruſsicum, Nicolaum Curouium archiepiſcopũ Gneſnenſem Cracouiæ cum imperio reliquit: & quacunq; iter faciebat, profuſa in egenos largitione utebať. Cum aũt Slupiã, quod oppidũ epiſcopi Vuladislauienſis ſub Lyſlecenſi monaſterio ſitum eſt, perueniſſet, biduo ibi cõmoratus, diluculo ad ædẽ ſacrã, ligno crucis Chriſti celebrẽ, in excelſo monte poſitã, pedes aſcendebat, nec niſi ueſperi ad ſumendũ cibum in oppidum deſcendebat, cum totum diem precationi flexis genibus in templo uacaſſet. Iam induciæ cum Cruciferis expirarant: Poloniq; equites, quos rex de aulico comi-

Poloni uexant Pruſsiam.

tatu ſuo ad præſidium Inouuladislauiæ, Breſte & Bydgoſtiæ præmiſerat, initium belli fecerant, incenſis cõpluribus pagis in ripa Viſtulæ, Magiſtro Cruciferorum cum legatis Sigiſmundi non ſine perturbatione animi inſpectante. Sed furore eius mitigato, legati decẽ dierum inducias, per quas de pace ageretur, rurſus confecerunt. Quę quidẽ induciæ, tametſi nihil per eas de pace actum eſt, tamen ex re noſtrorum fuère: quòd nondum copiæ ad conſtitutum locum conuenerant. Cùm autem eæ apud Ciruenſcenſe monaſterium cõueniſſent, nauali ponte iuncto, qui multò antè ad eum uſum ingenioſè apud Cozinicio[illegible] tus excogitatus & paratus erat, Viſtulam cum impedimentis, curribus & bõbardis tranſ-

Vitoudi exercitus.

miſêre, & in ulteriore ripa caſtra poſuêre. Eò Vitoudus cum Lithuanicis ac Tartaricis copijs aduenit. Neq; uerò is ſuos tantũ Lithuanicos Tartaros adduxit, ſed Zauolgẽſes ſiue Tranſuolganos etiam, quos per hyemẽ unà cum liberis & uxoribus eam ob rem ſuſtentarat.

rat. Exactis decem dierum inducijs,cum ne tentata quidem pax eſſet,Ioãnes Broglouius,
quem rex præſidio Bydgoſtienſi præfecerat,cùm non contemnenda ſuorum manu noctu *Polonorũ pri-*
in Succenſe territoriũ ingreſſus, inſidias opportuno loco poſuit: ipſe uerò poſtridie cum *ma de Crucife-*
paucis circũ arcẽ & oppidũ populabundus,hoſtes elicuit, & ſimulata fuga in inſidias in- *ris uictoria.*
duxit:ubi à fronte & à tergo circũuenti,omnes ad unũ partim cæſi,partim capti ſunt.Quo
cognito,Cruciferi Henricum Plauenium cõmendatorem Succenſem cum præſidio tueri
oram illam iuſſerunt.Venerunt deinde in caſtra regis legati Sigiſmundi, & perſpecta uolun
tate regis ad pacẽ æquis conditionib.cõponendã inclinata,ad Cruciferos reuerterũt.Fue-
runt aũt conditiones à rege editæ,ut Cruciferi Dobrinenſem ditionem ſibi redderent,Sa- *Pacis conditio*
magitia abſtinerent:de damnis uerò,ut Sigiſmundus arbitraretur.Nec eas tamẽ Cruciferi *nes à Polonis*
accipiebant:indignũ rati,ab hoſte armato, ac ditiones ſuas infeſtante, cuiuſq; modi cõdi- *propoſitæ.*
tiones accipere,quaſi uictoriam in manib.haberent.Cum aũt nihil reſponſi rex ab Vnga-
ricis legatis acciperet,miſit ad eos Petrum Corsbocum equitẽ, ut de Cruciferorũ ſentẽtia
certior fieret.Re in cõſultationẽ Cruciferorum à Magiſtro poſita,fremere omnes, & bellũ
q̄ pacem malle:unus ab omnib.cõmendator Meuenſis,comes Vendenſis,aññis & uſu rerũ
prudentior,diſſentiebat,pacem ſuadens,& cõmunem eſſe Martem, dubiumq; euentũ bel
li dictitans.In quem Vernerus Tetinger Elbingenſis cõmendator grauius inuectus: Po- *Tetingeri fero*
teras,inquit,cum iſtoc animo domi manere, & ægrotorum fratrum curam gerere.At ille: *cia.*
Ego,inquit,quæ recta & utilia iudico,in medium conſulo: ſed tamen ſi his aliter uidebiť,
ita me Deo propitio geram,ut genere meo dignũ eſt,tu uide,ne ſis dictis ferocior,quàm fa
ctis fortior. Intercepit rixam cõmendatorum Sciborius, pacemq; enixius ſuadere cœpit.
Sed eum quoq; Magiſter increpuit: Polonus,inquiens,cum ſis Sciborí,quæ in rem Polo-
norũ ſunt loqueris.Interim dum hæc fiunt,promouebat caſtra Vuladislaus, & quodã tem
pore ex cõpoſito hoſtium aduentũ nunciari iuſsit,ut inopinato tumultu negligentiam &
ſecuritatem ſuis excuteret.Cum autem ad Vecram amnem caſtra haberet (qui locus Ma- *Vecra fl.*
ſouiticæ quidem ditionis erat,ſed eum tunc Cruciferi datis duci mutuo quinque millibus
marcarum Pragenſium,hypothecæ nomine obtinebant)ibi Lithuani atq; Tartari non ſe-
cus ac in hoſtes omnẽ crudelitatem, nulla neq; ſexus neq; ætatis miſeratione, exercuêre.
Qua de re grauiter reprahenſus rex à primoribus Polonorum,cum ſe ij cum omni nobi-
litate Polonica tam impia caſtra deſerturos eſſe minarentur, captiuos omnes ſolui iuſsit,
ac dimitti.Motis autem ex eo loco caſtris,cum primùm hoſtium fines attigit, expandit a-
cies in latè patenti planicie: acceptumq; manu ſua uexillum maximum, cuius inſigne eſt
alba aquila coronata hiante roſtro,& extenſis alis, explicat, ſuſpiranſq; & lachrymabun-
dus ſonora uoce ita fatur: Deus Optime Maxime, non modò factorũ atq; dictorum, ſed *Vuladislai re-*
& cogitationum omnium cognitor, tu mihi teſtis es locupletiſsimus, me inuitum ad hoc *gis oratio pia.*
bellũ cũ Chriſtianis qualibus qualib. Chriſtianis tamen, gerendũ deſcendere,maximis &
intolerabilibus Cruciferorum iniurijs prouocatũ: & officio meo adductum, ut populos
abs te curæ & fidei meæ concreditos,de rapacibus & cruentis eorum manibus, & infan-
dis contumelijs uindicem. Tu noſti,conſilia pacis me nunquã defugiſſe, & uel iniqua pa-
ce iuſtum bellum redimere cupiuiſſe,ſi quem religioſi homines inſatiabili cupiditati,& ir-
religioſæ ſuperbiæ ſuæ modum ſtatuere uoluiſſent.Sed quando nihil apud eos manſuetu
dine & patientia,uix priuato homini, nedum principi conſentanea, proficio,tuæ iuſtitiæ
fiducia iuſta,piaq; arma ſumpſi,tuiſq; auſpicijs uexillum hoc nunc explico.Tu quæſo iu-
ſtiori cauſæ faueto, & ſanguinem Chriſtianorum hominum, qui immaniter hactenus à
Cruciferis trucidati ſunt,quoſq; hoc bellum utrinq; abſumet,ab illis qui bello cauſam de-
derũt,expetito. Hæc rex,collachrymante omni exercitu.Idem fecêre deinceps Vitoudus,
& Maſouij duces,& proceres tam Poloni quàm Lithuani. Deinde Poloni abſterſis lachry- *Bogarodiza*
mis,carmen patrium,ſiue Pæana Virgini matri Dei dicatum,cuius authorem diuum Ad- *Pæan.d.Adal-*
albertum archiepiſcopum ferunt, cecinêre. His peractis,quæſitum eſt, cui ſumma admini- *berti.*
ſtratio totius belli ſecundum regẽ cõmitteretur. Detrectantibus autem tantum onus,ma-
ximo cum periculo cõiunctum,Bohemis & Morauis, qui ſcientia rei militaris præſtare in
primis uidebantur,ad Zindramum Maſcouicium enſiferum,ut uulgò uocãt,Cracouien-
ſem,ortum ex ea familia,cuius inſigne ſol eſt,munus id defertur. Erat is quidẽ ſtatura par-
ua,ſed ingenti ſpiritu,& ingenio,ſolertiaq; nõ uulgari.Huic adiuncti cõſiliarij,Vitoudus, *Conſilium Ca-*
Chriſtinus Oſtrouius caſtellanus Cracouienſis, Ioãnes Tarnouius Cracouienſis, Sendi- *ſtrenſe.*
uoius Oſtrorogus Poſnaniẽſis,Nicolaus Michalouius Sendomiriẽſis palatini, Nicolaus
Trãba ppoſitus apud S.Floriani & procancellarius,Sbigneus Brezius marſalcus,& Petrus

Saffranecius magiſter cubiculi,ſiue ſuccamerarius,ut uocant,Cracouienſis.His conſtitu-
berga tis,ad Luterbergam hoſtile oppidum, quod iam noſtri ſuccenderant, caſtra mota. Ibi res
am. horrenda accidit, ac barbarico duorum Lithuanorū ſupplicio diſciplina militaris in exer-
citu ſancita eſt. Dira ac deteſtanda ſcelera Lithuani atq; Tartari in excurſionib.atq; popu-
lationibus pagorū nihilominus patrabant,matronas atq; uirgines conſtuprabant,infan-
tes diſſecabant,templa cum ſacris diripiebant: & quodam loco ſanctiſsimū CHRISTI
IESV corpus,quod in templis de more apud Chriſtianos aſſeruatur, de argēteo ferculo
orum profanè in terram abiecerant.Id ubi reſciuêre noſtri,fremêre cuncti:& ni plectantur ſacri-
legi,militiam ſe deſerturos eſſe,populariter minari. Hoc clamore & fremitu cōmotus rex,
authores ſceleris perquiri iuſsit. Inuenti duo Lithuani,Vitoudi iuſſu ipſi ſibi furcam exci-
tarunt,& ſuis uterq; manib.barbaro,ſed patrio tamen more,ſeſe ſuſpenderunt,obiurgātes
ſeſe mutuò,ne ſua cunctatione iram principis in ſe magis accenderent:quaſi is atrocius e-
tiam aliquid in eos poſſet ſtatuere. Nec ferê tale quippiam poſtea deſignatum eſt, territis
nicum cunctis duorū ſupplicio.A Luterberga deinde ad Curetnicum,quod oppidum cum arce
lum. ſuperpoſita ad Rubicouū lacū eſt,haud procul à Deruācia flumine,caſtra mota. Vnde cū
pabulatū nōnulli de noſtris excurriſſent,quinquaginta equos hoſtiū, qui in flumine ada-
quabantur,seſſorib.deiectis cœpêre:& cum his reuertentes,eminùs conſpecti,cum ſpeciē
hoſtiū aduentantiū præbuiſſent,tumultū in caſtris cōciuêre.Sed mox is reſedit, errore co-
gnito. Quod ne deinceps accideret, edictū eſt publicè regis iuſſu, ne quis abſq; cōmeatu
ū regiū caſtris egrederetur,neúe in caſtris tuba uterecē,præter unum regium tubicinem.In mouen
cipium dis autem caſtris hæc ratio inſtituta, ut ad primum regij tubicinis cantum cūcti ſeſe arma-
rem per rent:ad ſecundū,equos ſternerent & frenarent:ad tertiū uerò,ut Marſalcū cum regio uexil
s. lo minore præcedentē,cōpoſiti ſuo quiſq; ordine ſequerentē. Omnia deniq; cautius & ac-
curatius fieri cœpta,propterea q̄ haud procul caſtra habebāt Cruciferi, traiectu fluminis
noſtros prohibituri,cuius utranq; ripam & alueum denſis ſtipitibus & ſudib.præfixis im-
pedierant.Quibus rebus cognitis rex,ne ſuos in extruendo ponte fatigaret,ac dimicatio-
ni obijceret,reflexo ad caput amnis per aſpera & mōtoſa loca itinere,ꝓpe Zaldouiā oppi-
dum caſtra metatus eſt.Venit eò ad regem Fricius Reptius Sileſius, cum mādatis legato-
nundus rum Sigiſmundi regis:& quando fruſtrà de pace apud Cruciferos tentatū erat, bellū Vv-
elium Po ladiſlao Sigiſmundi nomine in ſecreta magiſtri militiæ & octo conſiliariorū audientia li-
indixit. teris Sigiſmundi exhibitis,denūciauit. Soli aūt regi ſecretius in aurē inſuſurrauit, ne quid
ea denunciatione terrereē: quadraginta enim milliū aureorū à Cruciferis emungēdorum
cauſa,eam factā eſſe,animauitq; eum,ut ne conſerere manus cum Cruciferis, quorū uires
longè eſſent inferiores,reformidaret.Dimiſſus cū eo reſponſo, quo Vvladiſlaus Sigiſmū-
do extremā pro cōplurib.maximisq; ſuis beneficijs ingratitudinē exprobrauit, & ultionē
diuinam in caput eius,qui prior fœdus rumpebat,imprecatus eſt.Vbi in caſtra Crucifero-
rū rediit Fricius,certiores eos fecit de caſtris regijs. Crediderāt eñ ij Polonos atq; Lithua-
nos ſubito pauore perculſos,fuga diſsipatos eſſe.Nec multò poſt ab exploratorib. nūcia-
mbrouuno tum eſt,Polonos Dambrouinum,quod Gilgemburgum Teuthones uocarūt, oppidum
idum dire frequens & opulentū,& lacu in orbem ferè circumfuſo,& ſpiſſo muro munitū,expugnaſ-
n & uicen ſe,direptumq; incendiſſe,& uerſus Marieburgū iter intendere.Quo nuncio accepto Cru-
ciferi ira perciti,uociferari,indignifsimū facinus:impunè ab his ditiones ſuas infeſtari,qb.
ipſi prius Pomeraniam atq; Dobrinum eripuiſſent,& quorū regionem ferro & igni quo-
dam tempore longè,lateq; peruaſiſſent:nec ferēdum amplius, quin de ſumma rerū cum
Polonis primo quoq; tempore decernerent.Itaq; in hoſtem ſe duci flagitabāt: neq; Magi-
ſter abnuit.Rex cum altero quoq; die apud Dambrouinum expugnatum ſtatiua habuiſ-
ſet,captiuosq; omnes,exceptis Cruciferis religionē profeſsis,benignè relaxaſſet, prędaq;
& cōmeatu copioſo exercitum ditaſſet:tertia die,hoc eſt,quintadecima menſis Iulij, facto
duûm milliariū itinere,inter fruteta & nemora prope Gruneualdum & Tanebricū pagos
caſtra metatus eſt.Fuerat nox præcedens tempeſtatibus inquieta, ſed apud Cruciferorū q̄
noſtrorum caſtra longè inquietior,ita ut eorū tentoria diſijceret:manè aūt ualidiores uen-
rei diuinæ ti flare cœperant.Quam ob rem cum rex non facta re diuina,præter morē caſtra mouiſſet,
re ſolutus. apud Gruneualdum demùm erecto tentorio rei diuinæ uacauit.Interim ei nunciaē ab ex-
ploratoribus,alio ſuper alium accurrentibus,hoſtes adeſſe. Ad extremū ueniens ipſe Vi-
toudus,nunciat hoſtes in cōſpectu eſſe:ni maturetur,in imparatos impetum daturos: nec
tamen auelli rex ab altaribus,donec ſacra peragerentur,potuit.Et fuit ſanè res in periculo,
ſi hoſtes aciebus noſtrorum nondum inſtructis,illicò ſigna intuliſſent. Sed ne id facerent,
diuinitus,

diuinitùs,uti creditum eſt,impediti ſunt:ueriti, ne quid fraudis & inſidiarũ noſtri nemorũ opportunitate occultarent. Interea commodè à Zindramo & Vitoudo acies inſtructæ: læuum cornu Poloni, dextrũ Lithuani tenuêre. Quinquaginta fuêre ſigna Polonica, Lithuanica quadraginta. In prima acie robur totius exercitus & ueterani milites collocati. Iamq; pugnæ ſignum à rege poſcebatur:& ſinguli,bini, terniq; inter duas acies procurrentes,cum pari numero hoſtium manus conſerebant:& rex iam peractis ſacris armatus in aciem prodierat,imbellemq; ſacerdotum & ſcribarum turbam ad caſtra remittebat:cùm ex hoſtili acie duo caduceatores progreſsi, quòd mãdata ad regem à Magiſtro ferre ſe ſignificabant,intacti ad regem deducti ſunt.Hortabantur autem ij regem Magiſtri nomine,ne tam cunctanter & meticuloſè pugnam iniret:& quo incunctatius id faceret,duos gladios ſtrictos & cruentos (quemadmodum carmen uulgare de prælio hoc compoſitum, quod in hanc uſque diem extat, habet) ei & Vitoudo obtulêre, ut uel ijs aduerſus Cruciferos uterentur. Ne quam uerò anguſtiarum ad explicandos ordines excuſationem necterent, néue inter nemora latitarent,conceſſurũ ipſis eſſe Magiſtrum plus campeſtris ſpacij. Hæc tam ſuperba mandata dum caduceatores exponunt, interea Crucifericus exercitus, ut fidem dictis eorum præſtaret,non modico interuallo retroceſsit. Rex (nam Vitoudus aberat,Lithuanicam aciem obequitans)communicato cum his,quos circa ſe, quemadmodũ diximus,habebat,conſilio,placidè & modeſtè caduceatorib. reſpondit: Quamuis armorum ſatis habeat in exercitu, accipere ſe tamen in Dei nomine gladios, contumeliæ cauſa ab hoſte miſſos:atq; ita accipere,ut omen uictoriæ,quam ſibi armorum traditio portẽdat. Nunquam ſe quidem à pace abhorruiſſe: ſed quando bellum mallent Cruciferi, & ſanguinem Chriſtianum tantopere ſitirent,ſperaſſe,manſuetudini ſuę & iuſtiori cauſę diuinũ auxilium affuturum,ac de illis condignas crudelitatis atq; ſuperbiæ pœnas expetiturum. Omnem autem eam rem unà cum electione campi,ſe diuinæ ſapientiæ & iuſtitiæ cõmittere.Accepti gladij,in ærario regio in hanc uſq; diẽ aſſeruantur.Caduceatores aũt alter Sigiſmundi regis,alter Sccecinenſium ducis inſignia præ ſe ferebant. Mox Vuladislaus paucis pro tempore milites adhortatus, excedens ex acie (nam ita uiſum erat proceribus atq; conſiliarijs, ut is aliquo loco cum delecta manu, quæ ipſi cuſtodiæ & præſidij cauſa attributa erat,extra diſcrimen prælij conſiſteret)canere ſigna iuſsit,ſimulq; exercitus omnis alacer patrium pæana cecinit. Editiore loco Cruciferi conſtiterant,inde cum duas bombardas dato loco eiaculati eſſent,nec ullo tamen ferè detrimẽto noſtros affeciſſent, per decliue cũ infeſtis ſignis decurrit.Occurrêre & noſtri aduenientibus:cõmiſſum utrinq; ſumma ui præliũ,ita ut fragor,ſonitusq; armorũ procul exaudiret̃. Iamq; ad unius fermè horæ ſpaciũ pugna durauerat,& neutro tamẽ inclinabat uictoria:ibi Cruciferi animaduertẽtes debilius eſſe dextrũ cornu noſtrorũ,in quo Lithuani, Ruſsi,atq; Tartari,armis,equis & multitudine Polonis aliquanto inferiores,turmatim inſtructi erãt,cum aliquot alarũ ſubſidijs maiorẽ in id impetũ dedêre,eo cõſilio, ut eo pulſo, totis uirib. læuum cornu,in quo pertinacius Poloni dimicabant,adorirentur.Nec uanus omninò conatus hic fuit.Statim enim res noſtrorũ in ea parte deteriore loco eſſe cœpit,Lithuanis atq; Tartaris ſenſim pedẽ referentibus:& ad extremum, cum ad unius iugeri ſpacium tamen utcunq; hoſtium impetũ ſuſtinuiſſent,in fugã nequicquã reuocante Vitoudo effuſis. Nec ij ſiſti ullo modo potuêre: ſed perpeti fuga pleriq; in Lithuaniã contendentes,actum eſſe de uniuerſo exercitu renunciarunt.Soli Smolenſcij Ruſsi,qui ſub tribus ſignis in eodem cornu conſtiterant, fœditatẽ fugæ deteſtati,eximiæ uirtutis & fortitudinis laudem meruêre: & una turma penitùs deleta,duæ reliquæ cum Polonis in læuo cornu ſeſe coniunxêre. Alia ibi erat rerum facies:noſtri enim acerrimè dimicantes,uexillum regium, cuius ſignifer fuit Martinus Vvrocimouicius,uexillifer Cracouienſis,ab hoſtibus deiectum,ſumma ui connixi recuperarunt. Ibiq; primùm inclinari cœpit hoſtilis acies.Inſtabãt noſtri perturbatis: & cõmodùm leni pluuia delapſa,puluis,qui lõgiorem aſpectum adimebat, reſederat. Affuêre quidem, ſed poſt tempus fermè,ij qui Lithuanos à dextro cornu pulſos longiùs perſecuti erant: & ni confuſi iam fuiſſent ſuorum ordines,reſtituiſſent proculdubio pugnã. Verùm ij quoq; & fatigati,& ſuorum peturbatione conſternati,& ſine ordinibus inuecti,nõ diu Polonorum impetum ſuſtinuêre.Erat extremũ agmẽ Cruciferorũ ſub ſexdecim ſignis, quod nõdum prælij fortunam tentauerat,in quo Magiſter & primores Cruciferorum erant. Id ubi ſuorum fortunam cognouit,circumduci cœptum,ut ab latere noſtros inuaderet. Fortè in ea parte rex cum globo ſuo, & minori uexillo conſtiterat,euentum pugnæ expectans: ratusq; in ſe aciem illam dirigi,Sbigneũ Oleſniciũ ſcribam in aciẽ ad ſuos miſit, ut cohortes aliquot

Signa Polonorum et Lithuanorum.

Gladij miſsi regi à Magiſtro.

Regis modeſtũ reſponſum.

Rex exceſsit ex acie.

Lithuanorum fuga.

Vexillum regium recuperatum.

aliquot ſubſidiarias inde ſibi adduceret. Sed is reiectus à Nicolao Kelbaſſa gente Nalen-cio,negante id fieri cōmodè poſſe,ne ſpeciem fugientiū exhiberent: & hoſtibus perculſis quidē,ſed nō deuictis terga obijcerent:retulit,nullū in acie cuiuſquā imperiū exaudiri. Ibi

Rex non permiſſus pugnāre.

rex cum experiri nihilominus fortunā prælij cuperet,retentus eſt ab his,quorū fidei a toto exercitu cōmendatus erat:& uexillum minus, ne ex eo ibi eſſe agnoſceretur, occultatum. Interim Luſacius quidam Dipoldus Kikericius,miles ſtrenuus,totū corpus armis tectus, ex hoſtili acie procurrens,regem & ipſum armis inſignē infeſta haſta petere uidebatur. In eum & rex uiciſsim haſtā direxerat:ſed Sbigneus Oleſſnicius inermis,cum ſemifracta haſta præcurrens,ut uel ſuo periculo regiū periculū auerteret,ab latere uibrata haſta de equo Dipoldum deiecit:deiectum rex haſta in frontem,reuoluta caſu caſside apertā, ferire ſatis habuit:ſed regij ſatellites eum interfecerunt. Præclarum & memorabile nobilis adoleſcentis facinus:quod rex poſtea magnis donis & epiſcopa Cracouienſi remuneratus eſt, cum

Cruciferi uicti à Polonis.

ille ſacris initiari cogitās,baltheum militarem abnuiſſet. Iam noſtri totam hoſtilem aciem, ſeu quæ initiò contra ſe conſtiterat,ſeu quæ actis in fugam Lithuanis poſtenùs acceſſerat, ingenti ſtrage fractam profligarant, cùm illum fortè cuneum ſub ſexdecim ſignis procul aſpexêre:& primùm quidem Lithuanos eſſe è fuga reuerſos credidêre: deinde cum error Dobeslai Oleſsnicij opera & audacia diſcuſſus eſſet, ſigna in eum cuneum à noſtris illata ſunt:& auctus is erat acceſsione non modica eorum,qui è profligata acie fuga eò delati erant. Sed eadem ibi fortuna fuit,uicti hoſtes non maximo negocio. Cæſis enim primoribus,qui primi pugnā inierant,facilè reliqua multitudo, cùm nihil iam ſpei opisq; uſquam

Caſtra capta.

cerneret,in fugam acta eſt. Fugientium terga noſtri prementes,eodem impetu caſtra iunctis carris atq; curribus munita cœperūt:& plurimos ibi mortales, ira nihil penſi faciente, contrucidarunt,ita ut inde torrens ſanguinis longiùs profluxiſſe memoret. Sed reuera uinum id fuit,ſanguine cæſorum tinctū. Nam cum noſtri captis caſtris ad prædam uerſi eſſent,& magnam uini copiam,ut in opulentis ac delicatis caſtris, reperiſſent, auidius eo ſe, ut qui æſtu ac labore diuturno & uulneribus confecti impenſè ſitirent, iniurgitare cœperant. Qua re,ne à continuanda uictoria retraherentur,neu immoderatiore potatione morbum cōtraherent,diſſectis regio iuſſu uaſis,uinum inter cæſorum corpora profluens,ſpeciem ſanguinis præbuit. Neque uerò longiore fuga multi hoſtium euaſêre. Nam fugientes quoquo uerſus noſtri perſecuti ad aliquot milliaria, partim ceciderūt, partim captiuos abegerunt. Quodam autem loco paluſtri aliquot turmæ latitātes,armorū ſplendore proditæ,abiectis armis,pecudum in morem noſtris præ ſe agentibus,in caſtra compulſę ſunt:

Cæſorum & captiuorum numerus.

paucis,qui primùm reſiſtere auſi erant,interfectis. Cæſa feruntur hoſtium ea die quinquaginta millia,in quibus Magiſter & cōmendatores,paucis exceptis,fuêre: capta ad quadraginta millia,ſigna militaria relata unum & quinquaginta. Nec id mirum cuiquam uideri debet. Nam ad centum quadraginta millia hoſtium fuiſſe,autores habeo. Et ſanè omnis ferè Germania tūc autoribus Cruciferis in exitium Polonorū cōſpirauerat. Sileſiorū item & Slauorum,qui ad Oceanum Germanicum accolunt, duces, in cōſanguineorū ac progenitorum ſuorum perniciem deuoti,armis Cruciferos uiriſq; iuuerūt. Ex his Conradus Albus Oleſſnicenſis,& Cazimirus Sceeinenſis,qui ſoli per ſe ipſi cum auxilijs affuerāt,uiui capti:multi itē alij inſignes & illuſtres uiri:caſtra opulenta direpta. Ibi magna uis tædarum ad incendia Poloniæ,magna catenarū ad uinciendos noſtros cōparatarum, malo do-

D. Staniſlaus Polonis dimicantibus adfuit.

minorum ſuorū reperta. Fertur autem à multis, ex utroq; exercitu per omne tempus prælij conſpectus eſſe in aëre uir uenerandus, pontificali habitu, dimicātes noſtros cōfirmās, hoſtibus uerò terrorem incutiens. Atq; is diuus Stanislaus epiſcopus Cracouienſis fuiſ-

Oſtentum.

ſe creditur. Quin & ea nocte,quæ prælium hoc præceſsit, oſtentum in cœlo circa lunam, euentum prælij portendens,multis teſtibus apparuiſſe memorant. Monachum enim cum rege aliquandiu depugnaſſe: & ad extremum, monachum uictum,ac cœlo deturbatum eſſe. Nec ſanè nouum & inuſitatum eſt, futuros maximarum rerum euentus oſtentis & prodigijs quibuſdam, ſiue cœleſtium conuerſionum efficientia,ſiue ſanctiſsimarum mentium,quos Angelos uocamus,ſiue impurorum dęmonum,caliginoſum hunc ac terręuicinum aërem incolentium miniſterio,non ſine diuino tamen nutu,ęditis ſignificari. Et aſ-

Iacubouius & Zulicius interfecti.

fuit ſanè Polonis non obſcurè diuinum numen in eo prælio. Nam præter Tartarorū,Ruſſorum,Lithuanorum ſtragem,quæ non parua fuit, de nobiliorib. Polonis per pauci cecidêre:inter quos Iacubouius gente Roſeus,& Imbramus Zulicius gente Ceuinius, maxi-

Bohemorum ſeceſſio.

mè inſignes fuêre. Nōnihil fortaſſe momēti ad uictoriā noſtris & Bohemi,Morauiq; mercenarij,ſed imprudentes,attulêre. Nam ij cum uno uexillo,cuius ſignifer fuit Ioānes Zarnouius

nouius

nouius Bohemus,ſiue metu,ſiue auro Cruciferorum corrupti ſub initium pugnæ ſeceſſerant.Conſpicatus autem eos in ſylua Nicolaus Tramba procancellarius, cum ex acie iuſſu regis in caſtra cum cætera imbelli turba reuerteretur, accurrit ad eos:& grauiter obiurgatos,in aciem redire compulit, in ductorem ſuum Zarnouium culpam omnem referentes.Qui quidem ita deinceps infamis fuit apud omnes ob id factum, ut ne uxor quidem coniugali thoro eum dignaretur.Hi ergo reuertentes in aciem,ſpeciem noui exercitus hoſtibus præbuêre,terroremq; addidêre.Dum aũt noſtri poſt uictoriã pertinacius hoſtes fugientes perſequuntur, rex cum impedimentis ſubſecutus,haud longè à loco prælij uerſus Marieburgũ fixit tentoria:& ad ueſperum ſuos cum ſpolijs & magna captiuorũ multitudine reuertentes,ingenti cum lætitia in caſtra recepit.Ibi defeſſa totius diei labore, æſtu & inedia corpora,cibo,potuq;,ac deinde ſomno curata ſunt:quo quidem factum eſt,ut complures ſaucij in loco certaminis neglecti,nocturni cœli, & pluuiæ pernoctis intẽperie afflicti extinguerentur. In ſequente die,ſacris in primis Deo ſolenni pompa peragendis,hymnisq; iuſſu regis uacatũ eſt.Hinc cæſorum funerib.cura impenſa: collectaq; Magiſtri Vlrici & principũ Cruciferorũ,inter quos comes Vendenſis erat,qui ita ut prędixerat,fortiſſimè dimicans occubuerat,corpora,& curribus impoſita,Marieburgum tranſmiſſa ſunt à rege,mortem hoſtium ſimul & humanarũ rerũ uiciſsitudinẽ pijs ſuſpirijs & lachrymis ꝓſequente. Relata deinde ad regẽ capta ſigna,& captiui omnes exhibiti, ac ſecundũ nationes diſtincti atq; deſcripti:ac cæteri quidem omnes ſponſione militari,ut ſe ad diem ſancti Martini Cracouiæ ſiſterent,à Sbigneo Marſalco, & Petro Saffranecio ſuccamerario Cracouienſi obligati,iuſſu regis domos dimiſsi ſunt, dato etiã pro cuiuſq; cõditione uiatico. Cazimirus uero Stecinenſium,& Cõradus Oleſſnicenſium duces, Chriſtophorus Kerſdorfius Sileſius,Venceslaus Dunius Bohemus,& quicũq; erãt de Cruciferorũ ordine, in Poloniã miſsi,per arces aſſeruandi diſtributi ſunt. De duobus modò,Marquardo Saliſbachio cõmendatore Brandeburgenſi,& Sumbergio,nequicquã deprecante rege,à Vitoudo ſumptum ſupplicium:quòd ij in colloquio quodam prope Cauunum,matri eius probrum obiecißent,& tunc captiui nihil de faſtu ſuo diminuiſſent.

Nicolaus Trãba. *Zarnouius Bohemus infamis.* *Regis pietas, & humanitas.* *Vitoudi ira.*

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER XVII.

Dimiſſus autem in Poloniam ueredarius,cum nuncio uictoriæ & literis,ad archiepiſcopum,epiſcopos,ac præſides Academiæ, & ad ſenatum Cracouienſem à rege ſcriptis,celeriter cunctam Poloniam immenſa lætitia repleuit.Quamobrem ſolennes ſupplicationes apud omnia templa habitę, diesq; tam inſigni uictoria memorabilis, quò dimiſsio,ſiue diuiſio Apoſtolorum CHRISTI repræſentatur,inter feſtos relatus. Triduo uerò in iiſdẽ ſtatiuis noſtri manſêre,non optimo conſilio, & contra ſententiam eorum,qui magnum in re militari uſum habebant: quibus placebat,continuari curſum uictoriæ,neque ullum recolligendi ſeſe ſpacium dari hoſtibus: ſi mox ad Marieburgũ eatur, aut pars modò exercitus integrior præmittatur, paruo negocio arcem eam capi poſſe. Ea uerò capta, omnes Cruciferorum munitiones in poteſtatem regis & Polonorum uenturas eſſe. Et ſanè ita eueniſſet: perpauci enim eam arcem aſſeruabant: atque ij uictis & ad internecionem cæſis ſuis inopes animi & conſilij,partim de deſerenda arce,partim de ditione cogitabant: donec tertio die Henrici Plauenij, Succenſis commendatoris, qui ad præſidium eius oræ relictus, prælio non interfuerat, aduentu confirmati ſunt. Adduxit autem is quinque millia hominum, ex omni uicinia collecta. Porrò legati Sigiſmundi regis cum de clade Cruciferorum, & nece Magiſtri Marieburgi cognouiſſent, acceptis Gdani reliquis uiginti millibus florenorum,quæ ibi eis Magiſter annumerari iuſſerat,ad regem ſuum reuerſi ſunt. Acceperant noſtri,qui ad præſidium oræ Pomeranis finitimæ cum Matthia Vanſoſsio, gente Toporo,palatino Caliſsienſi, & præfecto Naclenſi, relicti à rege erant, nonnihil incommodi à Michaele Cochmeiſtro,aduocato nouæ Marchiæ,tertio die ante Grunualdenſe prælium, cum in hoſticum populabundi excurriſſent: eiusq; rei culpa in præfecto hæſit, qui noſtris acriter cum hoſte obuio dimicantibus,primus fugam inijt: ſed percõmodè accidit, quod

Diuiſionis Apoſtolorum feſtum unde. *Poloni neſciunt uti uictoria.* *Henricus Plauenius Marieburgum præſidio firmauit.* *Matthias Vanſoſius pal. Caliſsienſis.*

Hoenſteinum, Morangum, Preiſmarcū & Zirgonum oppida in deditionem accepta.

Pruſſia ferè omnis in deditionem accepta.

Elbingenſium ſtudium erga Polonos.

de ea clade poſt uictoriam demùm in caſtris regijs cognitum eſt. Debilitaſſet enim proculdubio noſtrorum animos, ſi ante conflictum nunciata eſſet. Mouit deinde caſtra rex: & cum oppida quædam cum arcibus, nempe Hoenſteinum, Morangum, Preiſmarcum, Zirgonum in deditionem accepiſſet, repertamq; copioſam ſuppellectilem Cruciferorum in milites diſtribuiſſet, ſeptimis demùm caſtris ad Marieburgum peruenit, & poſtridie oppidum expugnauit: parumq; abfuit, quin eodem impetu arcem quoq; caperet, noſtris refugientium è capto oppido terga prementib. Quoniam autem arx amplo & ſpacioſo ambitu eſt, ueriti hoſtes, ne ſi undiq; ea eodem tēpore oppugnaretur, diducti & rarefacti pauci ſufficere defenſioni non poſſent: pontem quo Nogatus, qui Viſtulæ pars eſt, iungebaī, exuſſerunt, ut ab ea duntaxat parte, qua flumen arcē alluit, ſecuri eſſent. Arx deinde, diſtributo in terna caſtra exercitu, obſideri à noſtris cœpta: quorū una Poloni in ſuperiore parte, altera Lithuani in inferiore, tertia uerò inter utroſq; interiecti ad meridiem Ruſsi & Podolij obtinebant: bombardiſq; in omnia diſtributis, & nonnullis etiam in templo oppidi, & alijs in ea parte ubi pons fuerat, trans flumen collocatis, undiq; quaſſata mœnia. Dum hæc ita apud Marieburgum geruntur, pleraq; omnis nobilitas Pruſsica, Culmenſis & Pomeranica, cum quatuor epiſcopis, Culmenſi, Varmienſi, Pomeſanienſi, & Zambienſi, ultrò in poteſtatē regis uenit: arces quoq; & oppida in deditionē accepta, in primis Gdanū, Elbinga, Torunia, Chelma, Kynixberga, Suece, Gneua, Tyſciouū ſiue Derſauia, Nouum, Brodnicia, Brandeburgum, Copriuunū ſiue Engelsberga, Grabinum, Venceslauū, Golubia, Grudentū, Allenburgū, Oſterroda, Nidborgum, Zaldouia, Scithnū, Curetnicū, Brathianum, Couale, Hamerſteinū, Bythouia, Lemburgū, Holandia, Piſcaria, Rogozinū, Struma, & Tucholia. Sed Elbingenſiū maximè ſtudium in Ponos enituit: qui Vernerū Teungerum cōmendatorē ſuum, hominem dictis quàm factis, quēadmodū cōmemorauimus, ferociorē, ex arce, quò ſe ex prælio Gruneualdenſi turpi fuga receperat, eiecerunt, arcemq; regi dediderūt. Eam uerò rex Ioannis Tarnouij palatini Cracouienſi fidei cōmendauit, repertaq; ibi centū uaſa partim aurea, partim argentea, & bona fide ab eo miſſa accepit. Nobilitatem uerò oēm & oppidanos, cùm in uerba ſua iuraſſent, ſuo ſibi iure utrumq; ordinē uiuere permiſit. Ex his uerò arcibus atq; oppidis Kynixbergā & Holandiam Vitoudo duci, Oſterrodam & Nidborgum Ioanni, Zaldouiā & Scithnum Zemouito, Maſouiorū ducibus: Bythouiam uerò & Hamerſteinū, itemq; Sipelbeinum, Fridelandiā, & Balgenburgum, ac dimidium Slochouiæ, Boguslao Stolpenſium duci conceſsit.

Boguslaus Pomeranorum Stolpenſium dux cum ſuis iurat in uerba regis Polonorum.

Cōiunxerat quidē ſe Buguslaus hic anno ſuperiori cū Cruciferis, prioris pacti cū rege oblitus: uerùm pari leuitate ijs deſertis, poſt pugnā Gruneualdēſem ad regē in caſtra uenit, & in fide atq; clientela eius, Polonorūq; ſe fore deinceps, ſuiſq; impēdijs cōtra Cruciferos, et quēuis aliū hoſtē infra fines maioris Poloniæ, extra uerò regijs ſtipēdijs perinde atq; alij cliētes militaturū eſſe, ſolēni iureiurādo interpoſito, cōſignatoq; diplomate, pmiſit. Vngaros modò excipiēs, quatenus ij ab æquis cōditionib. pacis nō abhorrerēt. Ac de his omnib. etiā ſubditi ipſius Pomerani, pro ipſo fideiuſſerunt regi. His igitur legibus addixit ei rex ea, quæ modò recenſuimus. Quin & Cazimirum fratris eius filium dimiſit, cum ipſe Boguslaus cum ſuis, eiuſq; ſubditis, de ſiſtendo eo quò rex iuberet, fideiuſsiſſet. Cæteras uerò arces inter proceres & equites Polonos, ne Bohemis quidem præteritis, pro meritis cuiuſque diſtribuit.

Gdanenſi ciuitati donata à rege.

Ciuitati uerò Gdanenſi dimidium omnium emolumentorum molæ farinariæ, agrumq; unius milliarij ſpacio circum urbem: exceptis eccleſiaſticis & priuatorum hominum proprijs bonis, & pratis ad arcem pertinentibus: aliaſq; item certas uillas, & liberā in mari piſcaturam per duo milliaria in parte orientali portus, deniq; parœciæ primariæ, ſcholęq;, & campanaturarum, ut uocant, patrocinium donauit. Reliquæ erāt arces Radinenſis, Gdanenſis, Plochouia, Suecenſis, Brandeburgenſis, Balga, Ragneta, & Troipeda ſiue Memela, quæ hoſtium præſidijs tenebantur. Ex his Gdanenſis, ne quid aduerſi à noſtris pateretur pacto, de ditione cum primùm Marieburgo rex potitus eſſet, facienda, ſeſe liberauit.

Incommodum apud Marieburgum à Polonis acceptū.

Dum autem continuatur Marieburgi obſidio, quadam die obſeſsi, cùm negligentius ſtationes à noſtris ſeruari animaduertiſſent, cum impetu erupêre: ſed mox concurrentibus noſtris, non ſine ſtrage in arcem compulſi ſunt, quos noſtri temerè prouecti, uſque ad murum arcis perſecuti ſunt. Erat is ab ea parte ictu bombardarum labefactus: itaque facilè cum hoſtes, in noſtros incautius ſuccedentes impulerunt, eaq; ruina non paucos oppreſſerunt. Fuerunt in ca ſtatione ij, qui ſub Dobeslai Oleſſnicij, Cmithæ Viſnicij, & Gryphium uexillis militabant. Petijt deinde, & impetrauit Henricus Plauenius à rege colloquiū: aduenienſq; in caſtra cum fratre & paucis Bohemis atq; Sileſijs ſupplici

habitu,

habitu,ita apud regem uerba feciſſe perhibet. Deuicti abs te rex maximè grauiſsimo prælio,& ad extremũ ferè deleti,nihil eſt qđ uel tua uictricia arma incuſemus,uel fortunæ ſuc cenſeamus:penes nos ipſos huius cladis atq; omnium malorum, quæ cumulatè nunc in nos inundarũt,culpa eſt. Nos iniuſtè tua appetiuimus,atq; diuexauimus:nos ſtultè manſuetudinem & patientiam tuam contempſimus: nos demq; te grauiter læſum,& tamen æquiſsimas pacis leges ferentem,ſuperbè aſpernati ſumus. Itaq; iuſta diuini numinis uindicta abs te,tuoq; inuicto exercitu perculſi & afflicti ſumus. Sed iam ſatis abundè pœnarum tibi Deoq; ultori dedimus,non modò exercitibus noſtris ad internecionem deletis, uerùm etiam ducibus & authoribus horum malorum extinctis. Iam agnito errore & culpa noſtra,exiguæ miſerorũ Cruciferorũ reliquiæ ad tuam clementiam cõfugimus, ne ad extremũ nos excindas. Eiuſdem eſt uirtutis,rex inclyte, Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos,nouimus te Chriſtianum principẽ eſſe:& clementiæ magis atq; bonitatis, q; fortitudinis laudem expetere. Quanquam,quæ fortitudinis laus eſſe poteſt, ſi proſtratos atq; iacentes proteras? Ne leones quidem, atq; urſi,id facere dicuntur. Quid tibi ſeu commodi,ſeu uoluptatis noſtrum afferet excidium? Multa,fateor,in te,tuosq; Lithuanos atq; Polonos peccauimus. Verùm quo maior eſt culpa noſtra, hoc illuſtrior erit clementia tua. Neque nos tamen tibi omnem uictoriæ fructum eripimus,neq; incolumitatem impudẽter petimus. Pomeraniam, Culmenſem & Michalouienſem tractum, & ſi quid aliud de Polonis ſiue bello,ſiue qua alia ratione quæſiuimus & uſurpauimus,tibi ut habeas ꝑ nos licebit. Pruſsiam modò,quam olim noſtri maiores, dum Mazouiam atq; Poloniã,illo ꝓmio inuitati defendunt,iuſtis armis & ſanguine ſuo barbaris eripuêre, nobis concedas,ꝑ te ſalutarem CHRISTI IESV mortem,& ſanctiſsimæ matris eius Mariæ nomẽ, ſub cuius ſignis militamus,petimus & obſecramus. Maiori tibi,tuisq; Polonis & Lithuanis uſui poſthac fuerimus in extremo illo terræ angulo relicti, quàm ex hiſce ſedibus noſtris penitùs eiecti & exterminati. Variè hæc oratio Plaueni à conſilio regio excepta eſt. Flexerat enim nonnullos ad miſericordiam,humanitatis atq; religionis intuitu,& ipſa æquitate conditionum atq; poſtulatorum,perpendentes ſecum fortunæ inconſtantiam, & rerũ humanarũ uarietatẽ: alij uerò ſecundis rebus elati,præſentisq; fortunæ curſum proprium ac perpetuum ſibi pollicentes,præſertim, q; innata genti Teuthonicæ ſiue magnitudo animi,ſiue ſuperbia ueriſimile faciebat,nõ niſi ab extrema deſperatione tam demiſſam atq; ſupplicem orationem profectam eſſe,incumbendum eſſe perculſis,extirpandumq; penitùs ex illis oris germen improbum & inſatiabile:ne,quæ tunc neceſsitate cõcederet, mox reſumptis uiribus per uim atq; fraudem uſitatam repeteret. Et uidebatur Marieburgum, ubi tunc ſumma rerum erat,diurnam obſidionem tolerare non poſſe. Vicitq́; hæc in ſenatu ſententia: in quam Sbigneus Brezius Marſalcus Plauenio reſpõdere à rege iuſſus,accipere eum à uictore conditiones pacis,non ipſum domo afferre, debuiſſe,dixit:aut ſi afferret,non ea ſanè uictoribus eum concedere oportere,quæ ipſorũ & olim fuiſſent,& nũc denuò iure belli atq; deditione facta eſſent: Marieburgum potiùs,& quæ alia in poteſtate ſua haberet,dederet,ac tunc demum clementiam uictoris imploraret. Offenſus hoc reſponſo Plauenius,cum aliud inſtanti non redderet: At ego, inq̃t, æquiſsimas uobis & ultrò expetẽdas conditiones attuliſſe me arbitrabar: ſed quando aliter uobis & regi ueſtro uidetur,Marieburgum cæterasq; munitiones,quas adhuc retinemus Cruciferi prius quã ego dedam,extrema quæq; experiar: & reſpiciet iam nos, uti ſpero, deinceps magis propitius Deus,quandoquidem iram & offenſionẽ eius, ruptione fœderis, & ſuperbia noſtra contractam,partim ſupplicijs noſtris, & mortibus eorũ,qui in hoc bello ceciderunt, partim tam demiſſa & ſupplici hac petitione noſtra ſatis,ut opinor,expiauimus. Et cũ his dictis, multa Deum rerũ omnium arbitrum & inſpectorem teſtatus, in arcem ſe recepit. Neque irritæ fortaſsis eæ Plaueni preces Deo acciderunt. Nam ex eo tempore minus ꝓſperè noſtris res eſſe, retroq; relabi cœpêre. Paucis diebus,quibus hæc acta ſunt,ſtatio Velunenſium pulſa,bombardæ deiectæ,& alia quædam parua incõmoda accepta. Nec multo pòſt Hermannus Liuonienſium Cruciferorum Magiſter,clàm cum quingentis militibus in Pruſsiam aduenit,occaſionem bene gerendæ rei captans: qua quidẽ nõ difficulter per fraudẽ potitus eſt. Nã ut rex de aduentu eius cognouit, Vitoudum cũ ſuis, & cũ duodecim uexillis Polonorum contra eum miſit. In quem cum Vitoudus apud Paſſariam amnem ultra Holandiam oppidum impetum facere uellet,ille ab armis ad dolos conuerſus,colloquio Vitoudi ſecretò impetrato,perſuaſit ei,ut ſuam potiùs, quàm Polonorum rem ageret: ac Samagitarum,Sudorumq; oras pactis ſecum & cum Cruciferis initis ſibi

Plaueni oratio ad regem.

Conſultatio Polonorum.

Plaueni reſponſum magnanimum.

Fortuna Polonorum mutata.

Hermanni Magiſtri callidum conſiliũ.

ſibi pacaret atq; ſtabiliret. Itaq; eo authore Hermannus cætera manu apud Balgã & Brandeburgum relicta, cum quinquaginta equitibus ad regem in caſtra, atq; inde permittente rege in arcem obſeſſam, quaſi ſequeſter deditionis, uel arbiter pacis peruenit: Plauenium & obſeſſos confirmauit, cum eos de uoluntate Vitoudi certiores feciſſet: ac de ratione ꝓſequendi, ſi opus ſit, belli, & amiſſa recuperandi, cum eis conſtituiſſet. Quibus peractis, pace infecta diſceſsit. Inde iam auctus animo Plauenius, nullam facere pacis mẽtionem: à noſtris uerò factam ita accipere, ut quas ipſe prius conditiones tulerat, abnueret. Vitoudus uerò, & ipſe miſsionem à rege flagitabat, & illum ad ſoluendam cœptam obſidionẽ inducebat: uerùm hoc tamen nõ perſuaſit, illud partim precibus, partim odio, multa cauſsificando, poſt natalem demùm ſanctiſsimæ Mariæ impetrauit. Mox & Mazouiorum duces indulgente rege diſceſſere. Interim dum hæc ita fiunt, parœcus Gdanenſis, ſenex admodum, quaſi moleſtias obſidionis diutius tolerare non poſſet, ex arce Marieburgenſi noſtris permittentibus, & nihil fraudis ſubeſſe ſuſpicantibus, ætatiq; & ſacerdotio honorem habentibus exceſsit, & inter ſupellectilem ſuam triginta millia aureorum numûm duplicium, ſiue nobilium, ut uulgò uocantur, ab Henrico Plauenio accepta ſecum exportauit: & inter Gdanenſem, Slochouienſem, & Succenſem commendatores, ut ij mercenarium militem inde conducerent, diſtribuit. Sed lentius id erat, quàm ut ſuſtineri poſſet tã diu obſidio: quæ difficilis iam atq; moleſta eſſe Bohemis mercenarijs, propter frumẽtũ penuriam dyſenteria uulgò afflictis, incipiebat. Itaq; ij priuato cõſilio per Ioannem Socolũ, Bohemum & ipſum, in caſtris regijs militantem, de ꝓdenda arce cũ rege cõſtituerunt, incolumitatem & quadraginta millia florenorum pacti. Sed re ad ſenatum relata, turpe uiſum noſtris, auro & proditione hoſtilium munitionum potiri uictores dudum, & ferrum in manibus habentes. Ita reiecti Bohemi. Falſo deinde rumore in caſtris regijs percrebuit, Sigiſmundum Cęſarem cum ualido exercitu in Poloniam inuaſiſſe: quo commoti noſtri miſsionem à rege flagitabant: & ſuadebant id regi complures proceres, in primis autem Andreas Tencinius caſtellanus Voinicienſis, non ferens pulchræ & iuuenculæ uxoris, quemadmodum Dlugoſſus memorat, deſiderium. At uerò primores nobilitatis ciuitatumq; Pruſsicarum & Pomeranicarum, quæ poſt uictoriam Grunewaldenſem ad regem defecerant, ſedulò diſſuadebãt, ac ne præcipuum illius uictoriæ fructum Marieburgi expugnationem omitteret, orabant. Ni faceret, omnia mox rurſus Cruciferorum fore, quæ in poteſtatem eius dudum ueniſſent: excuſantiq; regi inopiam pecuniæ in ſtipendiũ, ſuadebant ut tributũ ſibi imperaret. Cùm ille in nouo imperio, nouis dediticijs oneri eſſe nollet, fuêre qui ſuaderent, ut arces atq; oppida earum regionum mercenarijs militibus debiti ſtipendij nomine pignori daret. Ne id quidem probauit, ueritus ne milites illi ciuibus graues eſſent: neu qua ſiue ab his, ſiue ab illis proditio fieret. Itaq; repudiatis ſalutaribus conſilijs, quorum author præcipuus erat Nicolaus Tramba procancellarius, non modò uerbis, ſed etiam lachrymis ſuadens, nequaquam cœpto deſiſtẽdum eſſe, ad tertiũdecimũ Calendas Octobris incenſis ſtatiuis, & mediocri aulicorum comitum præſidio, cum Andrea Brochocio Stumi ad infeſtandam orã Marieburgẽſem relicto, ab obſidione diſceſſũ eſt. Iucundũ id fuit ſpectaculũ obſeſsis: qui eò iam inopiæ redacti fuerãt, ut uix paucu los dies Henricus Plauenius ab eis impetrauerit, ne ſeſe, arcemq; regi dederent: quòd dicerẽt, exploratum ſe habere, ſoluturos eſſe obſidionem Polonos. Ni facerẽt ante quintumdecimum diem, tunc demum milites arbitratu ſuo arcem dederent. Quò minus autem lætus diſceſſus ille, diſcedentibus noſtris eſſet, non maxima res effecit: nempe quòd equus regius, qui dudum alacriter hinniens, terramq; ſcalpens ungula adſtiterat, dum rex eum abiturus conſcendit, ſubitò exanimatus concidit. Quæ res mali ominis uulgò eſt habita. Diſcedens autem rex, Radinum arcem permunitam, in qua obſidenda & oppugnanda pars exercitus à prælio Grunewaldenſi fruſtra tempus triuerat, in deditionem accepit: cũ iam eam milites facto impetu, portaq; effracta fere cœpiſſent. Quindecim ibi Cruciferi inſignes reperti, & in Poloniam captiui abducti ſunt: reliqua multitudo nihil aduerſi paſſa, arx Ioannis Socoli Bohemi fidei commendata. Eoq; mox Toruniæ, quò regem ſecutus erat, ueneno à ciue quodam Torunenſi extincto, Dobeslao Puchalæ & Alberto Malſcio pariter rex curam eius mandauit. Socoli uerò paruos filios, propter merita patris, honeſtè & liberaliter educari Cracouiæ iuſsit. Non ceſſabat interim Henricus Plauenius, qui iam Magiſter Cruciferorum factus erat: ſed undiq; contrahebat exercitum, acceptis mutuò in ſtipendium centum millibus florenorum à ciuitate Gdanenſi, quæ iam rurſus in fidem eius inclinauerat: totidemq;, & inſuper quindecim millibus à Venceslao rege Bo-

Vitoudus è caſtris diſceſsit.

Aurei nobiles ſiue duplices.

Andreæ Tencinij conſilium.

Nicolai Trambæ conſilia.

Socoli liberi regis impendijs educati.

Bohemorum, cum ei bona Chomentouienſia, quæ ordo Cruciferorum in Bohemia habebat, hypothecæ nomine tradidiſſet. Et quæ prima manus è uicinioribus oris conuenerat, ea Michaële Cochmeiſtro aduocato nouæ Marchiæ duce, Tucholiam arcem obſedit, nam oppidani primo aduentu hoſtium, deditionem fecerunt. Neſſouiæ tunc rex erat, cũ hæc ad eum perlata ſunt. Neq; is expediebat, quomodo cùm his, tum alijs ſuis, qui ſimilẽ fortunam ab hoſtibus expectabant, ſuccurreret, uaſtationemq; ditionis ſuæ prohiberet. Centum modò uel paulò plures haſtatos de aulico ſuo comitatu, & ipſos neceſſariã miſſionem flagitantes, prece, precioq; adduxit, ut cum ſuis quiſq; miniſtris, quibus merebat, Tucholiam præſidij cauſa proficiſcerentur: quibus Petrus Mieziuecius, gente Staricouius, magiſter militiæ præfectus eſt, opportunè autem Sendiuoius Oſtrorogius palatinus Poznanienſis, & Dobrogoſtius Samotulius caſtellanus, cum ſuis cohortibus & nonnullis maioribus Polonis, & Martinus Labiſsinius palatinus Breſtenſis, cum his ſeſe coniunxêre. Atq; hæc manus omnis, ſeu quòd aditu Tucholiæ interclusa eſſet, ſeu qua alia de cauſa Coronouiæ (quod oppidum neque arte, neque natura munitum, haud longè abeſt à Tucholia) ſubſtitit. Cuiauienſem uerò atq; Dobrinenſem nobilitatem rex Brodniciæ, Breſte, Ripini & Nacli in præſidijs eſſe iuſsit, ad tuendas eas munitiones, arcendasq; hoſtium excurſiones. Ipſe Inouuladislauiæ cum exiguo comitatu manſit: & quidem damnans conſilium ſuum de ſoluta obſidione Marieburgi, dimiſſoq; exercitu, cum alia ſuper alia aduerſa ipſi renunciarentur. Nam & Oſterroda, Nideborgum & Zaldouia arces, per eos dies ab hoſtibus receptæ ſunt: & Stanislaus Charbinouius Sulimæus, ac Nicolaus Synoues Starconius, cum de præſidio Coronouienſi deceſsiſſent, aduenientes perterruerant regem, quòd dicerent præſidium in magno eſſe periculo, ſiue ut honeſtam cauſam turpi facto ſuo prætexerent, ſiue ut eius conſilium opemque implorarent. Erant enim in propinquo iam ſatis magnæ uires hoſtium, cum Michaële Cochmeiſtro. Atq; ij quidem, ut de aduentu & paucitate noſtrorum cognouerunt, paucis ad obſidionem Tucholiæ relictis, raptim tanquam ad certam prædam Coronouiam contenderũt, ut noſtros nec opinantes opprimerent. Et ſanè aſpirare initio conatibus eorum fortuna uiſa, tamen non ad extremum uſq; reſpondit. Etenim cũ exploratores Polonos incautius progreſſos excœpiſſent, & ex his, callidè & conſtanter omnia eleuantibus, exiguã modò ꝓmiſcuæ & imperitæ multitudinis manũ Corohouiæ coaceruatã eſſe didiciſſent, contemptum, turbatisq; ordinibus ex eqs delapſi, latrocinantium in morẽ, impetum fecêre in oppidum. Noſtri ubi adeſſe hoſtem ſenſêre, & fortè tunc prandebant, tumultuariè correptis armis ad monaſteriũ in crepidine mõtis ſupra Berdã amnẽ ſitũ, intrepidè ſeſe recollegêre, celeriterq; aciem inſtruxêre. Qđ cum præter expectationem hoſtibus accidiſſet, curriculo ij ſeſe ad equos ſuos recepêre, atq; his conſcenſis retroceſſêre: idq; ſiue re inopinata perculſi, ſiue certo conſilio, ut equites noſtros à peditum auxilio longiùs abducerent. Nec ſanè impigrè Poloni equites pugnæ auidi, recedentibus inſtitêre, audacius adequitãdo, iaculando, & cominus etiam feriendo, remorantes agmen, donec pedites cõſequerentur. Vbi ad Lancicum, qui pagus monachorum Coronouienſium eſt, uno ab oppido milliario, non ſine multis hoſtium uulneribus peruentũ eſt, ſubſtitêre Teuthones in colle quodam editiori, & ordines inſtruxêre. Ne Poloni quidem pugnandi moram fecêre. Erant enĩ utrinq; milites & numero, & uirtute, & ſcientia rei militaris ferè pares. Sed erat aſcenſus ad hoſtem ab ea parte qua Poloni conſtiterant, arduus atq; difficilis. Itaq; ne ſimul cũ hoſte & cum iniquitate loci dimicarent, circumuecti, leniori & accliuiori aſcenſu aciẽ aduerſus collem erexerunt. Prius uerò quàm ſigna canerent, Conradus Nemcius Sileſius, de cohorte regis Sigiſmundi ex hoſtili agmine eques, in medium procurrit, aliquẽ de Polonis ad ſingulare certamẽ prouocãs. Incunctanter ſeſe ipſi Ioannes Scicius, gente Doliuius, obtulit. Concurſum infeſtis haſtis: uictus atq; captus à Polono Sileſius: non leue de euentu uniuerſi prælij omen atq; præiudicium ſuis uterq; attulit. Confeſtimq; ſublato utrinque clamore ſigna collata. Aliquamdiu pugna dubia fuit, nemine ex eo loco, quo primùm conſtiterat, referente pedem. Itaq; defatigatis militibus, quaſi ex compoſito pugna utrinque intermiſſa, diuerſi paulum retrocedunt, ſaucios ſummouent, uulnera alligant, commutant captiuos, ſudorem ſibi, equisq; ocioſè abſtergunt. Quin & pocula inter ſe miſiſſe memorantur, ita ut colludentium, non infeſtis odijs concurrentium agmina uideri potuerint. Vbi aliquantiſper reſpiratum eſt, ſigno dato redintegrant prælium, non minore quàm prius pertinacia. Vulnerãtur & cadunt utrinque multi: nec tamen in alterutram partem inclinat uictoria. Rurſus ergo conſenſu quodam mutuo ceſſatur, & reſpiratur.

Tucholia arx obſeſſa à Cruciferis.

Petrus Mieziuecius.

Charbinouius & Nicolaus Synoues.

Berda fl.

Pugnæ intermiſsio ſemel atq; iterum.

.efocillatiſq́,ſicut prius,uiribus, tertiò cōcurritur,obſtinatis utrinq; uel ad uincendum, el ad moriendum animis.Ibi Ioannes Oſtrouicius,cognomento Naſsianus, gente To- orus,adacto equo uexilliferum hoſtilem obtruncat: uexillumq;, quo uno totus eorum xercitus (itidem atq; noſter) utebatur,abripit. Qua re tandem hoſtium acies perturbari, : deteriore loco eſſe cœpit.Inſtitêre noſtri acrius trepidantibus. Ibi uerò illi,metu pudo- em ſuperante,auerſi fugam capeſſunt. Premunt fugientium terga noſtri: nox tandem erſequendi finem fecit. Cæſa feruntur eo prælio hoſtium ad octo millia,captorum nu- nerus non memoratur: non exiguus tamen fuit. Inſignior hæc uictoria ſuperiore illa Gruneualdenſi habita eſt, propterea quòd maiore contentione & labore parta eſt: & q a ea uires atque animi Cruciferorum fracti ſunt,ut per multos annos poſteà nunquam uderent rem uniuerſæ dimicationi committere. Parta eſt autem,decima die Octobris. equenti die ſpolia à noſtris lecta,humatiq; qui ceciderant.Deinde motis caſtris,Bydgo- tiæ prædam inter ſe partiti,Inouuladislauiam ad regem, cum longo captiuorum ordine eruenêre. Ibi omnibus à rege gratiæ actæ: compluribus,quorum illuſtriora merita eſ- e conſtabat, perampla munera data ſunt,captiuis uerò lautè inſtructa cœna: qua pera- ta, ſermonem apud eos rex de Cruciferorum ſuperbia & iniuſticia, ac de ſua manſue- udine & æquitate habuit: illosq́ue, quòd iniquiori cauſæ fauiſſent, clementer obiur- gauit. Deinde benignè conſolatos, & militari ſponſione, ut ſeſe certo loco ad præſti- utam diem ſiſterent, obligatos omnes dimiſit: excepto Michaële Cochmeiſtro duce xercitus, quem aliquamdiu poſtea in arce Chencinenſi in uinculis habuit. Nihil tamen onſtern[illegible] animis ex ea clade ij, qui ad obſidionem Tucholiæ relicti erant, dolo etiam ocum ex ea inuenêre.Subornatis enim transfugis Polonis, & qui inter ipſos Polonicæ inguæ gnari erant,& pro captiuis eos oſtentantes, magna ſtrage ſe deuiciſſe noſtros a- ud Coronouiam illis teſtificantibus mentiti, perſuaſerunt Ioanni Broglouio præfecto rcis atque præſidij,ut arcem ſibi dederet.Augebatur autem in dies Cruciferorum exer- itus nouo milite mercenario, & à Tucholia in Poloniam excurſionem facturus eſſe ui- lebatur.Id ne accideret,celeri conſilio prouidendum ſibi, eſſe rex Vuladislaus exiſtima- it.Quocirca nouam expeditionem toti Poloniæ,excepta ea quæ minoris nomine cen- etur,atque Ruſsia,indixit.Nec ſegniter ea manus Bydgoſtiam, ut à rege imperatū erat, conuenit.Inde porrò eam cum cohorte regia coadunatam Petrus Saffranecius ſuccame- rarius Cracouienſis,ſub ſignis duodecim ad Tucholiam duxit. Præmiſsisq́ue ſexcentis baliſtarijs, qui prædas agendo, uaſtandoq́ue ſubiectam Tucholiæ oram, hoſtem elice- rent,ipſe cum reliquo exercitu opportuno loco in inſidijs ſubſtitit. Simulatq; conſpexêre equitatum Polonicum per agros palantem hoſtes,contēpta eius paucitate, cū ptinacius eum fugam ſimulantē inſecuti eſſent,in paratas inſidias præcipitati ſunt.Quas cū maturè animaduertiſſent,pedem retulêre.Ibi noſtri tardius,quàm res poſtularat ſigno dato,pau- ciores aduerſus plures coorti ex inſidijs,uſq; ad portas oppidi fugientes perſecuti ſunt: & quoniam agilioribus equis utebātur,multos ex illis partim interfecêre,partim uiuos cœ- pêre: & caſtris hoſtium,quæ ante oppidum poſita erāt,uacuis potiti ſunt. Non pauci op- pido,ne noſtri ſimul erumperent,excluſi,inconſideratè in undas ſeſe præcipitantes,merſi ſunt.Fuêre inter captiuos inſignes quinq; ductores ordinū, tres Bohemi, unus Sileſius, & unus Luſacius.Porrò Ioannes dux Monſterbergēſis,& Ebrardus epiſcopus Vircebur genſis,qui & ipſi uoluntarij in Caſtris Cruciferorum militabant,fuga euaſerunt. Quodſi maturius noſtri ex inſidijs conſurrexiſſent,creditum eſt, & oppido,& arce eos potiri po- tuiſſe.Sed ſiue imperitia,ſiue inſidias, & ipſe metuens Saffranecius, tardius ſignum dede rat.His ad uiceſimamoctauam diem Octobris geſtis,captiuisq; ad regem miſsis, exerci- tus omnis,præter aulicam cohortem,mox iniuſſu regio domos dilapſus eſt, propter tem pus anni cuius rei magis,quàm bello gerendo commodum. Captiuos rex, accepta ab eis,itidem atque ab alijs prius,ſponſione,dimiſit.His uerò cladibus permotus Plauenius Magiſter Cruciferorum, non auſus denuò fortunam aduerſus regem tentare, in interio- rem Ruſsiam reliquias profligati exercitus deduxit: & Stumam arcem aliquamdiu ob- ſeſſam,in deditionem accepit: noſtris, qui in præſidio eius arcis erant, propter incen- dium turris, in qua tormenta & pulueres bellici fuerant, longiorem obſidionem ferre non ualentibus, & ut ſibi ſaluis rebus ſuis abire liceret,pactis. Eam deditionem Moran- gi quoque deditio ſecuta eſt.Inde ad Radinum caſtra mota, circumſeſſaq́ue ea arx ſex ſe- ptimanis.Sed cum in ſpem Toruniæ,Gdaniq; in deditionem accipiendi Magiſter ueniſ- ſet,ſoluta obſidione,ſaucijsq; quorum non exiguus erat numerus,cum præſidio in oppi-

do

do Radino relictis, ad recipiendas eas urbes profectus eſt. Quo diſcedente Poloni accitis celeriter his qui erant in præſidio Brodnicæ, impetum fecêre in oppidum. Expugnatū[que] paruo negocio, diripuêre & incendêre. Non parum aūt & ibi noſtros fortuna iuuit. Erat in porta oppidi, quæ ad arcem ſpectat, ſita bombarda, maxima: ea, cum hoſtes conferti aperta porta in noſtros forte erupiſſent, à ſacerdote quodam temere incenſa, non modicam in ſuis ſtragem edidit, de noſtris tres modò extinxit. Quo factum eſt, ut illi perculſi, dolum[que] ſubeſſe rati, abiectis armis uiui ferè in poteſtatem noſtrorum uenirent: temperatum[que] eſt à cæde ſupplicum. Porrò Torunenſes & Gdanenſes aduentante Magiſtro cum exercitu, miſerunt ad regem, ut ſibi celeriter opem ferret, quod ipſi per ſe oppida ſua defendere non poſſent. Sed cum præter opinionem eorum accidiſſet, ut rex tempori ſe illis affuturum eſſe promitteret, nec mora eò contenderet, rurſus ei legationem obuiam miſêre Gneuucouiam, ſe iam neceſsitate adactos, deditionem cum Magiſtro pactos eſſe. Itaq[ue] rex dimiſsis contra ſententiam multorum legatis ſaluis, quod diceret teſtatum ſe cunctis facere uelle, non ſuam illis, ſed ſibi illorum fidem defuiſſe, Inouuladislauiā ſe recepit. Magiſter acceptis in deditionem Torunia & Gdano oppidis, arcem Torunenſem nequic[quam] oppugnauit. Nam ea ſtrenuè à præſidio regio defenſa eſt. Rex Gneznam ad ſepulchrum diui Adalberti, & Poznaniam ad ædē ſanctiſsimi corporis Chriſti, uotorum quæ ante prælium Grunenualdenſe nuncuparat, exoluendorum cauſa profectus, equeſtrem ordinem totius illius tractus denuò ad expeditionem in Pomeraniam exciuit: ea[que] manus, ductu Sendiuoij Oſtrorogij palatini Poznanienſis, Nouum oppidum ui cœpit, & exuſſit: Pomeraniam[que] omne, omiſſa arcium & oppidorum oppugnatione, longe, late[que] ferro & igni uaſtauit. Dum hæc ita geruntur in Pruſsia & Pomerania, interea Sigiſmundus rex Vngarorum, ut Vuladislaū à Cruciferico bello auerteret, promiſsis[que], ob quæ quadraginta millia florenorum a Cruciferis acceperat, ſatisfaceret, Sciborium Tranſyluaniēſem palatinum cum duodecim uexillis Bohemorum, Morauorum, & Auſtriorum (nam Vngari fœdera ſibi, cum Polonis conſtare cauſificati ſunt) miſit ad uaſtandam Poloniæ cum iam noſtri, qui ad præſidium eius oræ relicti a rege erant, hyeme ingruēte domos dilapſi eſſent. Sed celeriter tamen, ij ad primum nuncium concurrentes, hoſtem præda ex agro Sandecenſi capta grauem, abeuntem perſecuti ſunt: & non procul à Barteta ſiue Bardeouia adepti, magno[que] impetu adorti profligarunt. Maior pars hoſtilis exercitus, uel cæſa, uel capta à longè paucioribus noſtris. Quanquam ne noſtris quidem incruēta fuit uictoria. Iam[que] ad fugam ſpectare cœperant, niſi Bohunek, Caſpar, & Dalibor, ductores ordinum, fugam inhibuiſſent, prælium[que] reſtituiſſent. Fuerunt autem clari maximè in Polonico exercitu, Sciborius Agrienſis epiſcopus cum fratre, exules Vngari, Spitco Iaroslauius, Ioannes Scecocinius caſtellanus Lublinenſis, & Ioannes Valachus Chmelicius. Et uaſtauit ea manus deinceps repetitis excurſionib. finitimā Polonis Vngariā. Hæc de nouo ex Vngaria illato bello, ubi ad regē Inouuladislauiam reuerſum plata ſunt, ueritus ne quo grauiori incōmodo Sigiſmūdus Poloniā ſe abſente affliceret: ſimul aūt q[uod] permoleſta & pdifficilis erat uiris, eq[ui]s[que] hyberna militia, mittit ad Magiſtrū de inducijs. Cōſtituta colloquio dies Racianzi ad octauā diē Decēbris. Interea uerò noſtri penultima Nouēbris memorabili rurſus uictoria de Liuonijs potiti ſunt. Hermannus Magiſter Liuonienſium Cruciferorū, ualidū exercitū è Germania & Bohemia in Pruſsiam adduxerat, eo[que] apud Golubū relicto, ipſe cū paucis equib. Marieburgū, ut de ratione belli cū Pruſsientib. Cruciferis cōſultaret, pfectus erat. Id cū cōperiſſent noſtri, qui Ripini & Bobrouunicis in pręſidijs erāt, auſi facinus audax, ductore Dobeslao Puchala gente Venauio, ad hoſtē uiris, armis[que] longè ſuperiorem contendêre: inſidijs[que] apto loco diſpoſitis, pauci per agros palantes, & prædas agentes, ſub Golubo ſeſe oſtendêre. Quos hoſtes correptis armis auidius perſecuti, locum inſidiarum incautè prætervecti ſunt: ibi conſurgens Puchala, cū toto agmine à tergo eos adortus, perterritos & incompoſite fugientes uſq[ue] ad oppidum inſecutus eſt. Oppidani, ubi id animaduertêre, ueriti ne patentibus portis noſtri permixti ſuis fugientibus pariter in oppidum irrumperent, portas clauſerūt. Ita excluſi oppido hoſtes, cùm cæderentur paſsim in medio, proiectis armis ſupplices noſtris ſeſe dediderunt: & quadruplo maior numerus captiuorum, quàm eorum qui eos cœperant, fuiſſe proditur: uerùm illi re inopinata perculſi, alium longè maiorem exercitum noſtrorum in ſyluis latuiſſe crediderant. Ripinum tandem captiui cum appulſi eſſent, ingenti cum dolore ac pudore errorem ſuum cognouerunt. Inde porro Breſte ad regem tranſmiſsi, ſub militari ſponſione omnes dimiſsi ſunt: Curouienſibus modò, quod fidei tenaces non

Radinum oppidum receptum, & incenſum à Polonis.

Torunenſis arx defenſa.

Vngari noluerunt arma ſumere cum rege ſuo contra Polonos.

Vngariæ fines uaſtati à Polonis.

Captiuorum multitudo.

 eſſent,

[I]nduciæ men-ſtruæ.

eſſent, & ijs qui religionem profeſsi erant, retentis. Conuentus inter regem & Cruciferos habitus: uerũ in eo tamen de inducijs non conuenit. Poſterius eæ menſtruæ tantum per Petrum Saffranecium confectæ ſunt. Quibus durantibus, rex properè in Poloniam excurrit, & apud Radoſsice oppidum cum regina cõgreſſus, excitisq; denuò ad expeditionem cunctis Polonis ad integrandum cum Cruciferis bellum, poſt noui anni initium reuertit. Vitoudus quoq; cũ Lithuanicis auxilijs Vuladislauiam ad eum uenit, eiusq; conſilium de circumuallanda Torunia, ubi Magiſter & primores Cruciferorum erant, ſpe pacis iniecta mutauit: perſuaſitq;, ut in ſylua quadam caſtra haberet. Interim de pace in inſula Torunenſi agi cœptum. Fortè accidit, ut induciæ expirarent, & conſenſu mutuo in longius tempus prorogarentur. Sed eius rei ignarus Ioannes Broglouius, præfectus Bydgoſtienſis præſidij, cum permagnum numerum equorum hoſtilium, apud Pappouiam eſſe didiciſſet, traiecta cũ quadraginta modò equitib. Viſtula, & facto impetu ex improuiſo in antemurale Papouičſe, equos ibi ſtabulantes abegit, & antemurale incẽdit. Qua re Toruniam ſubitò nunciata, emiſsi ſunt nõ pauci equites, qui eũ perſequerent. Hoc animaduerſo Broglouius, cæteris cũ equis captiuis præcedere ac tranare Viſtulã iuſsis, ipſe cũ duodecim modò equitibus perſequentes ſe hoſtes ſuſtinuit, non auſos ſenſim cedentem pertinacius ſeq;, metu inſidiarũ. Receptus deinde in naues paratas, nullo accepto incõmodo flumẽ traiecit. Pax deinde uictorib. q; uictis iniquior, inſtãte maximè Vitoudo, proceribus uerò Polonis regis diſſuadere non auſis, confecta eſt: cuius hæc potiſsima fuére capita, ut Samagitiam Vitoudo & regi, quoad ij uiuerent, Cruciferi concederent, ducentaq; millia florenorum Pragenſis pecuniæ intra annum uertentẽ tribus penſionibus numerarẽt: Zemouito aũt Mazouiorũ Duci Zaſcreuienſe territorium redderet: rex Cruciferis, quæ de ipſis bello cœperat, remitteret: Dobrinum ſibi haberet: captiui oẽs inuicem uti dimitterẽtur: de Dreno & Santoco, & alijs controuerſijs, ſeni uiri utrinq; delecti arbitrarentur: q ſi inter eos non conueniret, Pontificis maximi arbitrio ſtaretur. Complexi ſunt autem hoc fœdere rex quidem duces Stolpenſium, & Mazouiorum: Magiſter uerò Sigiſmundum regem Vngarorum, ſi is uellet: interim autem ne ei Polonus bellum faceret. Hæc tam iniqua noſtris pax, ſtipulatione utrinq; interpoſita, cũ Magiſter Henricus in caſtra regis ueniſſet, firmata eſt, & mox captiui omnes ſponſione ſoluti. Munera deinde inter principes ultrò citroq; miſſa.

[P]apponiæ antemurale direptum & incenſum.

Podolia Vitoudo conceſſa.

Vitoudo autem ibi rex, inconſulto ſenatu Polono, Podoliæ dominatum, amoto à præfectura Petro Vulodico Charbinouicio, utendum fruendum conceſſit, non ſine magno Polonorum incommodo & iniuria. Dimiſſoq; deinde exercitu, in Poloniam redijt: nec diu ibi moratus, in Ruſsiam contendit, cùm Alexandro Palatino Valachorum, iam prius fœderato & cliente ſuo, nouam contra Sigiſmundum regem Vngarorum ſocietatem inijt: Snatinumq; & Colomeiam, & omnem tractum Pocucenſem ei oppignerauit, acceptis ab eo mutuis mille rublis, ſiue ſiclis argenti.

[S]tephani Palatini Valachiæ promiſſa.

Eodemq; anno, Stephanus cum Alexandro ſiue extincto, ſiue pulſo, in principatu ſucceſsiſſet, miſsis ad regem quatuor oratoribus, in fide & clientela ipſius itidem, ut maiores ſui fuiſſent, ſe fore, & ubi accitus ab eo fuerit, uenturũ, ſolẽneq; iuſiurandũ daturũ: neq; repetiturũ unquam Pocuce, ſed præſentem cum præſenti rege, arbitratu ipſius de eo tranſacturum eſſe promiſit, quod quidem literarũ monumẽtis, quæ in archiuio extãt, ſatis cõſtat. Vnde ſanè colligitur, Pocuce uel non fuiſſe traditum Alexandro, uel certè mox receptum à rege, alioqui cur negaretur, Stephanus id repetiturus eſſe? Tranſactum autem eſſe de ea ditione, argumento eſt diploma regium, quo eam Alexandro obligauit: quod & ipſum extat in archiuio, redditum procul dubio a Valachis. Per idem tempus, opera Zauiſsij nigri, apud Vngarorum iuxtà ac Polonorum regem gratioſi, effectum eſt, ut primores Poloni & Vngari ſimul apud Nouam uillam conuentum de pace inter reges redintegranda agerent: ſed ea non confecta, octo menſium inducias tantùm conſtituerunt, ea lege, ut Polonis cum Cruciferis pax rata maneret. Quod ſi eam Poloni nouo bello rupiſſent, illæ quoque induciæ cum Sigiſmundo, & Vngaris irritæ forent: ſin Cruciferi priores id facerent, Sigiſmundus ſeſe deinceps ab amicitia, & ſocietate eorum ſeiungeret.

[R]ex in Lithuaniã profectus.

His ita compoſitis, rex per Chelmenſem oram ſub initium ueris in Lithuaniam ſeceſsit. Ad Ioannem uerò pontificem, qui Alexandro quinto mortuo ſucceſsit, oratores miſit, Andream Laſcarem præpoſitum Vuladislauienſem, Martinum Vurocimouicium uexilliferum Cracouienſem, & Sbigneum Oleſnicium ſecretarium ſuum, cum peramplis donis, nempe quatuor patinis, duobus crateribus magnis aureis, tribus ueſtibus ſabellinis, & culcitra item ab altera parte è pantherarum, ab altera ex armelinorum pellibus conſuta: obedientiam ſuam ipſi

[D]ona pontifici miſſa.

pſi

pſi delaturos,poſtulaturosq́;,ut Pontifex declararet,ipſum iuſtè bellum contra Crucife-
ros ſuſcepiſſe,& quicquid rerum ſacrarum è templis, Pruſsicis per id bellum ablatũ eſſet,
rectè in Polonica templa diſtributum eſſe:deinde,ut ipſi crucis militiam contra Tartaros
concederet.Ac cætera quidem imperata ſunt:extremum hoc ne impetraretur, illud obſti
tit,quod eiuſdem modi militia, contra Ladislaum regem Neapolitanum,ab ipſo Pontifi
ce promulgabatur,& obſtabant Polonis Sigiſmundi regis,& Cruciferorum oratores,ue
riti fortaſsis,ne contra ſe rex uteretur illa militia.Sub id tempus, Iacobo Halicienſi archie
piſcopo,& Alexandro Camenecenſi epiſcopo mortuis,huic quidem Andreas neſcio qs,
illi uerò Nicolaus Tramba procãcellarius,rege petẽte a Ioãne XXIII, uno de tribus, *Nicolaus Trã*
de Pontificatu Max. contendentibus,ſucceſſores dati ſunt.Quanquam Nicolaus Tram *ba Leopol. &*
ba eodem ipſo anno ad Gneznẽſem archiepiſcopã,præter collegij Gneznẽſis uoluntatẽ, *Gneznenſis ar*
quod Albertũ Iaſtrembecium epiſcopũ Poznanienſem poſtularat,translatus eſt,ſecundũ *chiepiſcopus.*
mortem Nicolai Curouij archiepiſcopi:qui cum in Ruſsia regi, è Lithuania reuertenti,
ab ipſo euocatus occurreret,caſu equi colliſus & extinctus,iudicio regis, & Vitoudi ſeſe
ſubtraxit.Nam regina ei crimẽ intenderat,quaſi ipſam de ſtupro ſollicitaſſet. Reliquit aũt
is permagnas diuitias,quas Petrus frater eius,cum alijs fratribus,& agnatis diripuit.Trã-
bæ uerò Ioannes Reſſouius in Halicienſi ſucceſſor datus : qui archiepiſcopã illam poſteà
Leopolim tranſtulit.Venit deinde rex Cracouiam,pedibus religionis cauſa incedens:ue-
xillaq́; & ſigna militaria unum,& quinquaginta de Cruciferis capta, ad ſempiternã tam
inſignis uictoriæ memoriam,in baſilica ſuſpendit,quæ in hanc uſq; diem extant. Haud *Rex in Lithua*
multo poſt inde diſcedens in Lithuaniã,partẽ hyemis in uenationib.exegit. Sequẽtis aũt *niam iterum.*
anni,qui fuit 1412,initio,properè Cracouiã reuertit,de aduẽtu Herneſti ducis Auſtric- *1412.ann.*
rum certior factus,cũ quo affinitatem iunxit,collocata ei in matrimonium Cimbarca Ze
mouiti Mazouiorum ducis,& ſororis ſuæ filia. Aduenerat, & Venetorum legatio,quin-
gentorum haſtatorum ſtipendium regi pollicens,ſi Sigiſmundo bellum facere pergeret.
Iam erat creatus Cæſar Sigiſmundus.Faceſſebant aũt ei negotium Veneti in Dalmatia. I-
pſe uerò à Ioañe Pontifice in Italiã, & ad liberãdam de manu Ladislai regis, Neapolitani
Romã,ſuſcipiendumq́; diadema imperiale,inuitatus, Foroiulianam Venetorũ ditionem
infeſtabat.Auerti igitur eum Veneti , ac diſtineri bello Polonico uolebant:ſed nihil impe
trarunt.Cauebant enim proceres Poloni,ne uetuſta cum Vngaris fœdera uiolarentur.Et
cum ſenſiſſet id agi à Venetis Sigiſmundus,miſit & ipſe legatos ad Vuladislaum regem,
Brandam Cardinalem presbyterum,& Sciborium palatinũ Tranſſyluanorũ, de renouan
do fœdere,aut certè de cõuentu,& colloquio. Aegrè cõuentus ad certam diem, Lubouu *Regum Pol. et*
liam ſiue Liblium impetratus.Prior Anna regina eo profecta eſt, Barbarã ſororẽ, quæ cũ *Vng. conuen-*
Sigiſmũdo nupta erat,uiſum.Rex deinde,qui Sandeciæ ſubſtiterat,ſecutus,Boleslao Ma *tus Liblij.*
zouio,& Sigiſmundo Coributho fratre,& multis proceribus Polonis deducentib. Ve-
nienti Sigiſmũdus obuiam ꝓdijt,unà cum uxore,uſq; ad iugũ montis.Atq; ibi ſeptem di-
ebus tentata nequicquam inter proceres regum pace,cùm diſcedere iam Vuladislaus uel
let,ad ſecretũ colloquiũ ſemotis prorſus arbitris,à Sigiſmũdo inuitatus,blandirijs eius,&
ingẽtib.pollicitationibus expugnatus,tandem homo minimè malus, in gratiam cum eo,
pactis iureiurando mutuò firmatis,redijt.Erat autem in pactis,ut Sigiſmundus cum Vu-
ladislao,& Vitoudo,duce contra quoſuis hoſtes,& in primis ad extirpandos Cruciferos,
arma coniungeret:ac Pruſsia quidem eiectis Cruciferis,inter reges pro portione copiarũ
utriuſq; ad id bellũ adductarũ diuideretur:Pomerania uerò , Culmenſis & Michalouien-
ſis,integrè Vuladislao Poloniſq;,quorum fuiſſent olim,cederent.Porrò de Ruſsia,Podo *De Rußia &*
lia & Valachia,quæ iuris Polonici,& tunc erant ſine controuerſia, & antiqtùs fuerant, ut *Valachia.*
nulla fieret mentio aut controuerſia,quoad ambo uiuerẽt, & qnq; annis ꝓximis poſt obi
tum eius,qui prior de ipſis obijſſet:Valachi duntaxat Sigiſmundo , cũ Turcis bellum ge-
renti,mãdato Vuladislai,ut eſſent auxilio,ſi ipſi Vuladislao,& Polonis tunc nõ militarẽt.
Quod ſi dicto audiẽtes non eſſent,ambo ſimul reges,eos bello ꝑſequerent̃, ditionẽq́; eo-
rum ſubiugatam,certis finibus inter ſe partirent̃:tamen ut ea nihilominus ſub cõditionẽ,
ſuprà memoratam,quinq; annorum poſt mortẽ alterius caderet. De priuatis uerò homi-
num inter ipſos iniurijs,conſtitutum in poſterum,ut Vngari Sandeciam, Poloni Liuoci-
am ſiue Leiciam referrent:& quaterni utrinq; deſignati,omnium controuerſiarum atque
iniuriarum cognitores & iudices,qui animaduertẽdi in ſontes poteſtatẽ haberent. Hæc
ita tunc inter reges priuatim conuenère.Publicè uerò,ne qua mentio Pruſsiæ, & Crucife *Sigiſmundi Cæ*
rorum fieret,Sigiſmundi calliditate, & precibus perfectũ eſt: quòd is diceret, Minimè ſi- *ſaris calliditas.*

bi expedire, id palàm tunc fieri. Et erant fortè tunc apud eum Cruciferorum legati: quibus

Pacta publica Sigiſmundi cũ Vuladislao.

ſeorſum prolixè omnia pollicebatur, ut aliquid rurſus ab eis emungeret. Quo factum eſt, ut caput illud de Pruſsia diplomatis à regibus, & proceribus eorum conſignatis diſertè non insereret: ſed in genere modò caueret, ut reges contra quoſuis alterutrius hoſtes, nemine prorſus excepto, fœderati inter ſe eſſent, ac ne aſſenſu quidem alterius, hoſtibus & rebellibus fauerent: quin uterq; alterius incommoda pro uiribus, præmonendo & omni ope auerterent. Nec hoc ſolum perfecit Sigiſmundus: uerũ etiam cum Vuladislaũ ſub ſpecie uenationũ longiùs in Vngariam ſecum, necquicquam reclamantibus cõſiliarijs, & inprimis Ioanne Tarnouio palatino Cracouienſi, extraxiſſet, perſuaſit homini ſimplici & credulo, ut ſe iudicem, & arbitratum propitium quidem, ut uideri uolebat, controuerſiæ cum Cruciferis per compromiſſum ſumeret: promittens, idem facturos Cruciferos, & iudicato parituros: ni facerent, uim ſuam experturos. Iam enim rurſus Vuladislaus non obſcurè præ ſe ferebat inimicum contra eos animum: propterea quòd ij, primam penſionem ex pacto Torunenſi, ad præſtitutam diem ſibi, non ſoluiſſent. Cùm autem iudicium id Sigiſmundus ſanè, quàm libenter aſſentientibus, Cruciferis inſtituiſſet, uarias nectebat moras, ut cùm Vuladislaum ſpe pacis duceret, tum Cruciferos obnoxios haberet. Tandem grauiores occupationes, & expeditionem contra Venetos cauſificatus, cognitionem cauſæ inter Vuladislaum, & Cruciferos, ne deſeruiſſe uideretur, proceribus quibuſdam Vngaris delegauit. Interim aduenêre legati Venetorum, quòd eis Vuladislaus rogatu Sigiſmundi ſpem pacis æquiſsimis conditionibus conficiendæ feciſſet. Ac tentata quidem Vuladislao interueniente, ſed non confecta pax eſt, propterea quòd nihil æ-

Dalmatiam Veneti Vngaris eripuère.

qui Veneti attuliſſent: nec reddebant Sigiſmundo ereptam Dalmatiam. Dum autẽ Vuladislaus Budæ commoratur, uenit eò fortè ad eum ſplendida legatio Tartarorum, cum muneribus, magna auxilia, ſicubi opus eſſet, ei pollicens. Honorificentiſsima hæc erat ei legatio apud exteros. Perſuaſit autem is legatis, ut eadem Sigiſmundo nunciarent. Quo ille ferocior factus, Venetos territabat. Dimiſsis legatis, ludis ac deinde uenationibus uacatum eſt, ubi cum Vuladislaus bubalinis caſeis recentibus ſeſe repleſſet, ac deinde calido balneo uſus, in profluente Danubij diutius ſeſe abluiſſet, febrim contraxit. Ab ea uerò paucis diebus regiorum medicorum opera releuatus, & ampliſsimis muneribus à Sigiſmundo donatus, per Morauiam atque Ceſsinenſem oram in Poloniam reuertit, quinto demum menſe, poſteaquàm Vngariam ingreſſus fuerat. Fuerunt autem præcipua dona, quæ à Sigiſmundo acceperat, corona, ſceptrum, & pomum aurea, & Boleslai Chrobri

Inſignia regni Polonici reportata ex Vngaria.

gladius, inſignia regni, quę Elizabetha Ludouici regis mater in Vngariam aſportauerat, uerita ne Poloni mutata ſententia alium ſibi regem crearent. Ea rex Cracouiam ingrediens, publicè ſibi præferri iuſsit. Nec diu moratus Cracouiæ, per Sendomirienſem, Lublinenſem & Chelmenſem tractum profectus, ſupra Bugum fluuium propè Rubeſſouum oppidum cum Vitoudo de omnibus quæ in Vngaria egerat, communicauit. Venerat eò ad exorandum regem Petrus Viſſus epiſcopus Cracouienſis, magna neceſſariorum caterua ſtipatus, quod ab eo de Cracouienſi epiſcopa in Poznanienſem, quaſi delirus & in-

Albertus Iaſtrembecius epiſcopus Cracouienſis per ambitionem factus.

ualis, Alberti Iaſtrembecij epiſcopi Poznanienſis & cancellarij regni ambitione reijcebatur: ſed nihil impetrauit. Et aduerſa is quidem uſus eſt ualetudine, ex quo concilio Piſano, & longiore ad ſepulchrum CHRISTI peregrinatione reuerterat, ſtupore quodã & lethargo afflictus: ſed tamen de gradu mentis dimotus non erat. Facilè tamen in diſsidio pontificum rex quæ uolebat obtinuit. Non fuit tamen ſine metu poſtea Iaſtrembecius, propinquis Petri ad omnem occaſionem intentis, qua eum de medio tollerent. Dimiſſo deinde Vitoudo, Ruſsiam rex obibat: quò cum legati Sigiſmũdi regis ad eum ueniſſent, octoginta millia florenorum Pragenſium ab eo mutua acceperunt, dato ei in pi-

Scepuſium oppigneratum regi Polono.

gnus Scepuſienſi tractu omni, arce modo excepta. Atq; ex eo tempore Scepuſium in ditione Polonorum eſt uſq; in hanc diem. A Cruciferis autem ea pecunia ſumpta eſt: quibus Sigiſmundus eam mulctam irrogarat, quòd pactis in inſula Torunenſi cũ Vuladislao initis non ſatisfeciſſent. Ita quidem habet Dlugoſſus. Verùm nos reperimus in archiuio literas Ioannis XXIII, Pontificis maximi, quibus is poſtulat à Vuladislao, ut proroget Cruciferis tempus ſoluendarum quinquaginta millia marcarum (quæ ſunt octoginta millia florenorum) quæ ij ex pacto debebant. Vnde nobis ueriſimile fit, in pactis Torunenſibus de ea pecunia numeranda, Cruciferis cum rege conueniſſe, licet literis pactorum id inſertum non ſit. Quin extant teſtimonia Benedicti Macrini, cui Sigiſmundus delegarat arbitriũ, & in rẽ præſentẽ in Pruſsiã & Lithuaniam eũ miſerat: qui teſtificatur Vu-

ladiſlaum quidem & Vitoudum iudicatum feciſſe, Cruciferos uerò minimè. Indè autem apparet, Sigiſmundum iudicaſſe quidem tunc inter diſsidentes: quid autem iudicarit, nõ liquet, præter quòd Vuladiſlaus & Vitoudus parentes rei iudicatæ, tradidere Magiſtro Cruciferorum diplomata ſuper Samagitia: tametſi Heduigis regis filia teſtata eſt, ſe ei traditioni aduerſari. *Cruciferi non paruerunt decreto Cæſaris.*

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER XVIII.

RVSSIA peragrata, in Poloniam rex reuertit: paucisq; diebus Nepolomiciæ exactis, in Lithuaniam rurſus ſeceſsit, & hyemem illam ibi exegit: quæ quidem prodigioſè calida fuiſſe memoratur, ita ut initio Februarij flores & olera in regione frigidiſſima exiſterent. Verno atq; æſtiuo tempore Poloniam rurſus ferè omnem peragrauit. Poznaniam autem cùm ueniſſet, Petrũ epiſcopum in delubrum ſeuocauit: & in genua procumbens, culpam ab eo deprecatus eſt, quod eum ſede Cracouienſi præcipitanter eieciſſet: Apud Grodlum deinde, ſupra Bugum amnem, Polonorum & Lithuanorum conuentum habuit. Ibi fœdera inter has duas nationes renouata: conceſſumque ius nobilitatis Lithuanis ijs dun taxat, qui ritus Eccleſiæ Romanæ & catholicæ ſeruarent, iiſdem ut inſignibus, iiſdemque prærogatiuis, quibus Polona nobilitas, uterentur: præterquam ut iuſſu magni ducis, arces conderent, uias publicas reficerent, tributaque ſolita penderent: ſenatum autem & magiſtratus more Polonorum haberent: cæterùm honores & magiſtratus ne alienis ab Eccleſiæ Romanæ inſtitutis mandarentur: Ducem, quando uſus poſtularet, non niſi de ſententia regis, & ampliſsimi conſilij Polonorum, legerent: uiciſsimque Poloni, ut ne inſcijs & inconſultis duce & ſenatu Lithuanico regem ſibi crearent: comitijs communibus quoties opus eſſet, ut ea Lublinum uel Parſouiam, uel aliàs quò uideretur, mutuo conſenſu indicerentur: ordo item eccleſiaſticus ut eodem iure, iiſdemque prærogatiuis, quibus in Polonia, uteretur. Hæc omnia proceres Lithuani, libertatem & prærogatiuas nobilitatis adepti, approbarunt, & literarũ monumentis conſignarunt. Soluto conuentu, quia peſtilens autumnus erat in Polonia, in Lithuaniam rex ſeceſsit. Inde porrò in Samagitiã profectus, gentem eam, quæ nondũ falſorũ deorum cultum penitùs abdicarat, magno ſtudio, magnaq; cura, extinctis ſacris ignibus, ſuccifis lucis, necatisq; ſerpentibus, & alijs ſacris animalib. ad religionẽ Chriſtianã conuertit, partim donis alliciens, partim autoritate & minis adigens: non modò pij regis, uerùm etiã doctoris & apoſtoli fungens officio, ſuggerentibus ſacerdotibus noſtris, quæ diceret, quæ ue faceret: cũ ipſi barbaros loquentes non intelligerent, nec ab eis uiciſsim intelligerentur. Populariter autem Samagitæ tunc religionem Chriſtianam ſuſceperunt, per unum natu maximum apud regem profeſsi, ſe quos in eum diem deos coluiſſent, uelut infirmos & ignauos deſerere: & in eius ius concedere, cuius numine illi à rege uicti & profligati eſſent. Cùm autẽ nonnulli adhuc, ſi reſuſcitare ignẽ extinctũ è calidis fauillis poſt regis diſceſſum poſſent, relapſuri eſſe in priſtinum errorẽ uiderent, & hęc inter ſe muſsitarent, ſubſtitit ibi rex diutius quàm ſtatueret, locumq; ignis largiore aqua inundari iuſsit. Epiſcopum apud Mednicos, attributis agris & reditibus, & parœcos duodecim (tot enim territorijs cõtinetur Samagitia) ut iidem tamen canonici Mednicenſes eſſent, inſtituit. Quanquam hæc quarto demũ anno poſt à Ioanne archiepiſcopo Leopolienſi, & Petro Vilnẽſi epiſcopo, conſumata ſunt. Tunc aũt rex, præfecto genti Keſgellone nobili Lithuano, & religionis curam in primis rudi populo gerere iuſſo, in Lithuaniam, atque inde porrò poſt anni ſequentis, qui fuit 1414. initium, in Poloniã, & in Cuiauiã, ad conſtitutũ cum Cruciferis conuentum apud Slonſcum, cõtendit. Iam ſummum apud Cruciferos magiſtrum Michaël Cochmeiſter gerebat, amoto & in carcerem coniecto Henrico Plauenio, ſiue propter profuſas largitiones, ſiue propter inuidiam: ſiue quòd à Michaële, ambitioſo & feroci homine, quaſi Polonis impenſius faueret, inſimulatus eſſet. Quo comperto, Vlricus Henrici frater, cõmendator Gdanenſis, metuens & ipſe ſibi, clàm ad regem perfugit. Fugiſſet Henricus quoq; è cuſtodia,

Hyems calida.

Lithuanis prærogatiuæ & leges datæ à rege.

Samagitia ad religionẽ Chriſtianam conuerſa.

Keſgello Samagitiæ præfectus.

1414. ann.

llo epi- arcanũ rodidit.

ſtodia, re clàm per internuncios cum rege compoſita, niſi eum Ioannes Cropidlo Vvladislauienſis epiſcopus, cum quo forte rex ea de re ſecretò communicarat, prodidiſſet. Pace cum Cruciferis tentata, ſed non confecta, cauſa uerò tota à Strigonienſi archiepiſcopo, ueluti delegato Sigiſmundi Cæſaris, iniquiſsimè diſceptata, cũ Cruciferi iniurijs nullum modum ſtatuerẽt, mercatoresq́; Poznanienſes Gdani, direptis eorũ mercib. crudeliter interfeciſſent, & per ſubornatos homines multa oppida & pagos in Polonia incendiſſent, latrocinantiũq́; in morẽ è Dobrinẽſi & Polonia finitima prædas agerẽt: & captos homines, non modò plebeios, uerùm etiam equeſtres, in patibulum agerent: cumq́; ad extremũ ſub ſignis populabundi in Dobrinenſem excurriſſent, ac ſubitò pauore turbati diffugiſſent, nouam in eos expeditionem rex Polonis, Ruſsis, atq́; Lithuanis cunctis indixit. Dum aũt bellum id adornatur, ipſe maiorem Poloniam percurrit. Forte tunc Petrus Viſſus epiſcopus Poznanienſis, lento morbo cõfectus obijt. Quod ni obijſſet, reſtitutus fuiſſet autoritate Conſtantienſis concilij ad Cracouienſem epiſcopatum, Alberto deiecto: ſed profuit Alberto mors eius, ut facilius à concilio, rege petente, ueniam impetraret. Etenim tribus tunc de pontificatu maximo contendentibus, & Ioanne Huſſo turbas ciente in Bohemia, Sigiſmundus Cæſar magno ſtudio, labore & curſitationibus perfecit, ut conciliũ œcumenicũ, conſenſu Chriſtianorũ principum, & primorum eccleſiaſticorũ, apud Conſtantiam Germanorũ aperiretur: quod quidem durauit in quartũ annum. In eo cùm alia multa reipub. Chriſtianæ ſalutaria cõſtituta ſunt, tum Huſſus hæreſiarcha condemnatus & exuſtus, & poſt eum Hieronymus Pragenſis. Ad extremum aũt ſublato diſsidio, cum tres illi pontificatu partim amoti eſſent, partim ultrò ipſi ſe abdicaſſent, Martinus eius nominis quintus, põtifex creatus eſt. Verùm hæc & externa ſunt, & poſterioris tẽporis. Tũc aũt, cum collegium Poznanienſe petiiſſet à rege, ut ſibi epiſcopũ arbitratu ſuo legere liceret, non abnuit: ſolusq́; in conſilium ſacerdotũ reuerẽter ingreſſus, impetrauit, ut de quatuor à ſe editis, inter quos etiam fuit Alexander ducis Mazouiæ filius, è ſorore ſua natus, unus legeretur epiſcopus. Lectus eſt abſens, magno omnium conſenſu, Andreas Laſcaris Goslauicius, decanus Cracouienſis, & canonicus Poznanienſis, gente Goziembius: qui tunc forte legatus à rege cum tribus alijs, ad Sigiſmundum Cæſarem de cauſa Cruciferica profectus erat. Aegrè tamen is decreto collegij cum uoluntate regia coniuncto aſſenſus eſt, uir bonus, & non ignarus, quantum onus in ſe ſuſciperet. Cuius ſimiles perpaucos fortaſſe illa ætas habuit: noſtra unum, quod ſciam, habet, quo libentiùs tam rarum integritatis & modeſtiæ exemplum commemorauimus. Iam ingentes copiæ ex omni Polonia, Ruſsia, Lithuania, & Mazouia, cum ſuis ducibus, Volboriam conuenerant. Tartarorum etiam non contemnenda auxilia Vitoudus adduxerat. Erat & mercenariorum militum ex Bohemis atq́; Sileſijs non exiguus numerus. Ad hæc, Sileſiorum duces, Bernhardus Oppolienſis, Ioannes Ratiborienſis, Boleslaus Ceſsinenſis, Conradus Oleſnicenſis, Venceslaus Zeganenſis, Ioannes Lubinenſis, Conradus Albus Cozlenſis, & Venceslaus Opauienſis, auxerant exercitum regium. Quin & Lacicus Crauarius præfectus Morauiæ, unum uexillũ militũ in auxiliũ regi miſerat: ita ut tantus ille eſſet exercitus regius, quãtus nõ modò ad Pruſsiã, ſed ad magnã orbis partẽ perdomandã poſſet ſufficere. Itaq́; rex non moratus diutiùs, in terram hoſtilẽ eum duxit, inſtructum inſpectantibus legatis hoſtium, qui ſiue auertendum bellum, ſiue ad ſpeculandum uires noſtrorum, uenerant. Verùm non ita multum operæpretij cum tantis copijs factum eſt. Oppida modò & caſtella quædam ignobilia, partim ui expugnata, partim in deditionem accepta, partim uacua dilapſis habitatoribus occupata, direpta & exuſta. Inter quæ fuêre Nidburgum, Hoenſteinum, Alleſteinum, Gutteſtadia, Zirgonum, Prabutha, ſiue Riſemburgum, Biſſouiſuerderum, & Cruciborgum. Nam ab Helsbergæ obſidione Ioãnes Varmienſis epiſcopus, cuius ea arx eſt, precib. regem auertit. Holandiæ obſidio, cũ in longũ extractum iri uideret, omiſſa eſt. Et nonnihil ibi incommodi Lithuani, cum incautius prædas agerẽt, accepêre, capti ab hoſtibus Butrim magiſter curiæ, ſiue Marſalcus Vitoudi, Mikita, & nonnulli alij, peruaſtati tamen agri longè, lateq́;, nemine obuiam prodeunte. Cum autem Chelmæ ſiue Culmæ atq́; Torunię oppidorum dedendorum regi nonnulla ſpes facta eſſet, eò moturus erat caſtra, ni eum Magiſter Cruciferorum uafro conſilio eluſum, aliò auertiſſet, ſubornato homine cum literis, commendatoris Brodnicienſis nomine ad ſe confictis: quibus perſcriptum erat, arcem Brodnicienſem à commeatu, tormẽtisq́; bellicis imparatam, longiorem obſidionem ſuſtinere nõ poſſe. Quæ literæ, capto & excuſſo tabellario, cũ fidẽ feciſſent noſtris, hoc perfecerũt, ut eius arcis potiundæ ſpe conatus meliores fruſtrarẽtur: uiresq́;

tus La- rcius e- iſcopam uienſem ...

...icum ...m.

...icus Cra- ...ius præfe- Morauiæ.

...ſtrum con- ...um magi- ...

uireſq; noſtrorũ nõ hoſti magis, q̃ ſibiipſis ꝓpter difficultatẽ annonæ graues, inerti obſidione lãguidas & inutiles redderet. Nam Brodnicia, præterquã ꝙ natura, arteq; ꝑmunita eſt, ualido hoſtiũ præſidio tenebatᷣ, & cõmeatu, armiſq; abũdabat. In eius igitᷣ obſidione rex cũ omni exercitu totũ mẽſem fruſtra cõſumpſit. Inde Vitoudus, nec q̃cq; retinente rege, non ſine animi eius offenſione diſceſsit. Et iam morbus uulgò in corpora militũ ex panis penuria graſſari cœpat. Continuabat tñ rex obſidionẽ: dimiſsiſq; quoquo uerſus frumẽtatorib. cũ præſidio armatorũ, frumentũ in caſtra cõportabat. In eos cũ quadã die hoſtes, ad oẽm occaſionẽ rei benè gerendæ intenti, impetũ feciſſent, longè plures à paucioribus fuſi, fugatiq; ſunt, ſexaginta captis, ducentis deſideratis. Venit interim ad regẽ legatus Pont. Max. Ioañis XXIII, Ioannes Lauſanẽſis epiſcopus: q facilè impetrauit à rege, deſidis & famelici belli (ſic em̃ uulgò appellatũ, id eſt, poſtea) iam pertæſo, ut duorum annorũ induciis cum Cruciferis cõſtitutis, Conſtãtienſis cõcilij iudicio cauſam & cõtrouerſiam ſuam oẽm cum Cruciferis ꝑmitteret. Itaq; rex dimiſſo exercitu reuerſus in Poloniã, de ampliſsimi conſilij ſententia legatos ad concilium miſit, Nicolaum archiepiſcopum Gneznenſem, Ioannem Vuladiſlauienſem, Iacobum Plocenſem epiſcopos, Andreã Laſcarem electum Poznanienſem, Ioannem Tuliſcouium Calliſienſem caſtellanũ, & Zauiſsium nigrũ Garbouium, uirum clariſsimũ. Pollicebatᷣ autem Sigiſmundus, non defuturum ſe ibi eſſe cauſæ regiæ contra Cruciferos: eiq; uiciſsim rerum Vngaricarum curam commendauit. Idemq; fecit concilium illud, ſcriptis ea de re ad regem literis. Ac fecit qdẽ Vuladiſlaus amici officium, nam cum Turcæ Vngariam infeſtarent, Boſnamq; à Sigiſmundo prius recuperatam, ipſi iterum eriperent, fuſis, profligatiſq; Vngaris, Vuladiſlaus miſſa ad Turcas graui & minaci legatione, ſex annorum inducias inter eas gentes, captiuis Vngaris, ꝓcerib. liberatis, cõfecit: pacem quoq; perpetuam cõfeciſſet, ni Pipo Florentinus comes Themeſsienſis temerè omnia turbaſſet, capto pro exploratore Gregorio Armeno Vuladiſlai internũcio, qui Turcicæ legationi de pace uenĩẽti tutũ ad Vngaros acceſſum præſtructurus anteceſſerat. Proſperè tamen poſtea rẽ cõtra Turcas geſsit aliquoties Nicolaus Petri Macedonis filius, abſente Sigiſmundo, eoſq; Boſna expulit. Interea Vuladiſlaus rex Lithuaniam, Poloniam, Ruſsiam continentibus ferè itineribus obiuit. Et Sniathini cùm eſſet in Ruſsia ad Pentecoſten anni ſequẽtis 1415, uenit ad eum Alexander palatinus Valachorum, permagna & ſplendida nobilitatis ſuæ caterua ſtipatus: adoratoq; publicè rege, & uexillo ad pedes eius proiecto, & dato conceptis uerbis iureiurãdo, in fide & clientela eius atq; Polonorũ ſe fore ſemꝑ ꝓmiſit, & ꝑampla munera ei dedit, ab eoq; uiciſsim accepit. Venit & ab Imperatore atq; patriarcha Conſtantinopolitano legatio, frumentarium ſubſidium petens. Vehementer enim à Turcis infeſtabantur & premebantur. Quorum princeps Mahometes recuperatis in Aſia iis, quæ Tamerlanes auo eius ademerat, impij ſedẽ Pruſa Adrianopolim trãſtulerat: & iã trãſalpinos Valachos uexabat, iam Conſtantinopoli ac toti Græciæ ferox im̃inebat. Vuladiſlaus rex inopia laborantibus Conſtantinopolitanis liberaliter opitulatus, in Cacybeio portu maris Pontici, qui in ditione Polonorũ tunc erat, frumentum admenſus eſt: inde in Lithuaniam rurſus diuertens, uiginti millia marcarum Pragenſiũ, quadraginta ueſtes Sabellinas eximias, centum equos, totidemq; aureos pannos à Vitoudo dono accepit. Anno ſequenti cum Annam reginam mortuã Cracouiæ ſepeliſſet, rurſus in Lithuaniã ꝓfectus, apud Velunã Samagitiæ cum Cruciferis Pruſsienſibus pariter atq; Liuonienſib. de regundis finib. Samagitiæ, ac de pace perpetua conſtituenda conuentũ egit: ſed Cruciferis intolerabili faſtu tumentibus, neq; ullam æqui & iniqui rationem ducentibus, re infecta diſceſſum eſt. Augebat autem eis ſpiritus, ut creditum eſt, ſocietas cum Tartaris inita, qua eos ad uaſtãdos Ruſsiæ fines excitarant. Nec multo pòſt ingens uis barbarorum duce Ediga in Kiouienſem tractũ improuiſò effuſa, ferro, igniq; omnia depopulata eſt. Vrbem quoq; ipſam Kiouiam diripuit ac diruit. Atq; ex eo tempore ea ſplendorem priſtinum nunq̃ recuperauit, arce quidem, ſumma ui oppugnata, potiri non potuit: & ingentem pecudum hominũq; prædã abegit. Rex pro eo quod hoſtes bello perſequi debuit, Sanoci nuptias celebrauit, indignas illa ætate, & nomine ac dignitate ſua, ducta in matrimonium Elizabetha Pilecia, Ottonis palatini quondam Sendomirienſis filia, uidua prouectæ iam ætatis & effœtæ: quippe quæ uirgo propter magnitudinẽ dotis à Morauo quodam rapta, eiq; aliquanto pòſt ab alio quodã Morauo item erepta, & interfecto priori raptore, in loco iuſtæ uxoris habita: ad extremum Vincentio Granouio caſtellano Naclenſi gente Toporo, deſpondente Spitcone Melſtinio propinquo, nupſerat: perq; eam Granouius ſeſe in familiam

Brodnicia arte munita, fruſtra obſeſſa à Polonis.

Vuladiſlaus curam geſsit Vngariæ, Sigiſmũdo abſente.

Cacybeius portus in ditione Polonorum.

Rex Elizabetham Pileciam uxorem tertiam duxit.

iam Leliuiorum inſeruit. Siue autem intempeſtiuo amore & conſuetudine eius mulieris captus, ſiue philtris etiam & magicis artibus dementatus Vuladiſlaus, eo ſe tam impari matrimonio implicauit: magnam certè nomini ſuo infamiam non modo apud ſuos, uerũ etiam apud exteros aſperſit: ita, ut Concilium quoq; ea fama, traducẽtibus Cruciferis, impleret. Huc acceſsit, quòd ritu Chriſtianorum inceſtum id erat cõiugium, cum illa regi in loco ſororis eſſet, propterea quòd is à matre eius de ſacro fonte leuatus erat. Sed inſtante rege, concilium legitimas eſſe iuſsit eas nuptias. Rex inde Cracouiam indicto conuentu, reginãquoq; eam ritu ſolenni fecit, neqquã aduerſantib. nonnullis procerib. & in primis Sendiuoio Oſtrorogio palatino Poznanienſi. Quoniã aũt ea ab archiepiſcopo Leopolienſi Ioanne Reſſouio coronata erat, ueritus Nicolaus archiepiſcopus Gneznenſis, qui tunc in cõcilio Conſtantienſi ꝓpter ſplendorẽ gratioſus erat (ita ut ſummus põtificatus ad eũ, ſi Dlugoſſo credimus, deferret, ſi eũ ſuſcipe uoluiſſet) ne ſibi poſteriſq; ſuis archiepiſcopis Gneznenſibus ea prærogatiua coronandi reges & reginas ſurriperetur, obtinuit apud Conciliũ, ut archiepiſcopus Gneznenſis deinceps Poloniæ primas haberetur: perfecit aũt idem cum collegis ſuis, ut Ioãnes quiſpiam Falchembergius ſodalis Dominicanus decreto Concilij in tetrũ carcerẽ cõpingeret, ꝙ ſubornatus à Cruciferis ſatyram ſiue famoſum libellum in Vuladiſlaum regem, & in omne Polonũ nomen cõſcripſerat. Cum uerò mitius cum eo poſtea Martinus, eius nominis quintus Pont. Max. cui Nicolai archiepiſcopi fauor ad pontificatum nõ parum ſuffragatus erat, ageret, rem nouam legati regis auſi, ad Baſilienſe concilium, quod in decimũ annũ indicebat, prouocarunt. Verùm ſatisfecit eis deinde pontifex, authoritate patrum adductus. Cæterùm libellus ille famoſus Lutetiæ archiepiſcopo oblatus erat, cum eius urbis doctores & ſtudioſos oẽs lauto conuiuio accepiſſet. Etenim Sigiſmundo Cæſari ad conciliandum cõcilio regẽ Arragonum, & ad pacificandum Francorũ & Anglorũ reges proficiſcenti, comes itineris una cũ Tuliſcouio & Zauiſsio de cõcilij ſentẽtia datus erat. Prorogauit deinde Vuladiſlaus rex inducias cum Cruciferis in aliud biennium, Cæſare & rege Francorum Carolo petentib. Et anno ſequenti, qui fuit 1418, rurſus apud Velunam Samagitiæ cum Cruciferis de pace conuentũ egit, deductis ſecum primoribus Polonorũ: unde cum re infecta diſceſsiſſet, dimiſsiſq; proceribus, ipſe cum paucis apud Vigros, ſyluæ id nomen eſt, uenationi uacaret, parum abfuit, quin in Raſtemburgenſis commendatoris inſidias incideret. Sub idem tempus Vitoudus amiſſa paulò antè Anna uxore, alteram duxit Iulianam uiduam, prioris materteram. Atq; id matrimonium inceſtum Ioannes Cropidlo epiſcopus Vuladiſlauienſis, qui etiam regem fortè in Lithuaniam ſecutus erat, præter diſciplinam eccleſiaſticã iunxit, cum Petrus Vilnenſis, ut id faceret, nequaquam adduci poſſet. Ita plurima ſibi plerunq; præter ius & æquũ permittunt homines excelſo loco nati. Inſequenti anno cùm rex in Poloniam reuertiſſet, uenêre ad eum duo legati Martini Pont. Max. Iacobus Camplus Spoletanus, & Fernandus Hiſpanus Lucenſis epiſcopi, de pace cum Cruciferis conficienda poſtulantes: qui comiter & liberaliter à rege habiti, cognita eius uoluntate, ad pacem ꝓpenſa, in Pruſsiam inde ad Cruciferos contenderunt. Quorũ corrupti muneribus, cum monumenta ad cauſam ipſorum pertinentia iiſdem ipſis exhibentibus inſpexiſſent ac deſcripſiſſent (ad quam fortè rem magis quàm ad pacem faciendã, Cruciferorum rogatu atq; ſumptibus uenerant) regis cauſam incognitam temerè teſtimonio ſuo damnarũt. Qua de re grauiter poſtea rex cum pontifice queſtus eſt. Ac fecit is deinde regi poteſtatem producendi documenta cauſæ ſuę. Dimiſsis autem legatis pontificijs rex Caſſouiam profectus eſt, ad colloquium à Sigiſmundo Cæſare inuitatus: ibiq; blanditijs eius inductus, arbitrum eum tulit Cruciferis ex cõpromiſſo de cõtumelijs, damnis & iniurijs, quas ab illis acceperat, reclamantib. quos ſecum duxerat procerib. & ad extremum, ut certa tñ formula, certoq; die id compromiſſum adſtringeret ſuadentibus: quorum princeps fuit Albertus epiſcopus Cracouienſis, idemq; Cancellarius Poloniæ. Recuſabant aũt id compromiſſum Cruciferorũ legati, qui tunc ibi aderãt, ſiue adeò recuſare ſe ex cõpoſito ſimulabant: qua re Cæſar uehemẽter, ut uideri uolebat, irritatus, arma ſecum Vuladiſlao contra eos coniuncturum iureiurando interpoſito pollicitabatur. Qua de cauſa remittere ei Vuladiſlaus pecuniam quam mutuam dederat, Scepuſiumq; mox reddere cogitabat, niſi proceres, cum quib. ea de re communicarat, id ei diſſuaſiſſent. Soluto cõuentu Vuladiſlaus in Poloniã reuerſus, magna cura bellũ aduerſus Cruciferos apparauit. Miſit & Cæſar epiſcopũ Pathauiẽſem imꝑialem cãcellariũ, & Ioannẽ comitem de Herdek Cracouiam, ut in ſpeciem arma & cætera ad Pruſsicum bellum neceſſaria exercitui ſuo compararent.

Quibus

Quibus lautè à Rege ſumptus ſuppeditati ſunt. Sed ij cùm ſupra quadraginta dies Cracouiæ manſiſſent, ultrone an reuocati, incertum eſt, in Vngariam ad Cæſarem reuerterunt. Redijt deinde ad Regem ex Vngaria Sbigneus Brezius Marſchalcus, qui ad deducenda à Cæſare auxilia relictus erat, uanitate Cæſaris perſpecta. Lactatus inanibus Cæſaris promiſſis Vuladislaus, tamen inſtitutam in Pruſiam expeditionē non remiſit, ne legatione quidem eius motus, qua ille ab eo contendebat, ut in aliud tempus id bellum differretur. Iam copiæ omnes Volboriam conuenerant, indeq; per Maſouiam progreſſæ ad fines hoſtium peruenerant, cùm uenit ad Regem in caſtra Bartholomæus Capra Archiepiſcopus Mediolanenſis, legatus à Cæſare dirimendi eius belli cauſa. Et perfecit is quidem rurſus adiuuante maximè Vitoudo, & accedente Pontificis max. authoritate, duorum annorum inducias, cùm compromiſsi ſui Regem admonuiſſet, & aliud ei ex aduerſo reſpondens ipſe à Cruciferis attuliſſet. Præfinita autem compromiſſo dies ad octauum Idus Ianuarij, quam Epiphanias Chriſtiani dicimus. Itaq; irritus tantus ille conatus atq; apparatus belli fuit, non ſine magno omnium fremitu, imprudentiam Regis in faciendo compromiſſo incuſantium. Verum eam culpam Rex in Cancellarium reiecit: quamobrem magno is omnium odio deflagrauit. Cum Erico autem Daniæ, Suetiæ, & Noruegiæ Rege, ac Duce Pomeraniæ, eiuſq; conſiliarijs, publicè à Vuladislao, & Vitoudo in caſtris tunc ictum eſt fœdus, & ſocietas, cùm contra alios utriuſq; partis hoſtes, tum nominatim contra Cruciferos: ea lege, ut etiamſi quis principum ab eo fœdere uellet diſcedere, ſubditi tamen ipſius eò nihilominùs tenerentur: ne tamen inſcijs alteris alteri Cruciferis, uel cuiquam omninò bellum inferrent. Excepti ſunt autem à Vuladislao, & Vitoudo Sigiſmundus Cæſar, & Venceslaus Rex Bohemorum, propter priora cum ipſis fœdera. Reuertens autē ex eo bello Vuladislaus, per Cuiauiam in maiorem Poloniam diuertit: Poſnania uerò Srodam proficiſcentem aduerſus caſus perculit. Nam ſub ueſperū ſereno ſubitò atris nubibus cœlum obductum eſt: inde inter crebra fulgura ac tonitrua fulmen magno fragore decidens, quadrigas carpento, quo Rex uehebatur, iunctas, duosq; ſtipatores regios, itemq; Poſnanienſis, & Sendomirienſis palatinorum, & nouem alios regiorum comitum equos unà cum regio, cui cubicularius quidam haſtam Regis ferens inſidebat, uno ictu interfecit: aurigæ, & ſeſſoribus equorum nihil actum, niſi quòd cubicularij ueſtis diſcerpta eſt. Rex cùm aliquandiu exanimatus iacuiſſet, tandem reſpirauit, cætera ſoſpes, præter quòd ſurdaſter paucos dies, & modico manus dextræ dolore affectus fuit. Vulgò creditum eſt, propter inceſtum matrimonium diuinitùs eo terrore correptum fuiſſe. Et ſanè liberiùs tunc eum Sbigneus Oleſnicius ſecretarius eo de crimine obiurgauit. Per illud tempus Ediga princeps Tartarorum, miſſa legatione cum muneribus ad Vitoudum, fœdus cum eo icit. Sub idem tempus, cùm uires ſumeret hæreſis Vicleffi, & Huſsi in Bohemia, motuſq; magni cùm Pragæ, tum alibi cum ſummo contemptu Regis exiſterent, & ad quadraginta millia oppidanorum pariter, & agreſtium cum mulieribus ac paruulis ad montem quendam coiuiſſent, magiſtratuſq; nouæ Pragæ concurſu populi trucidatus eſſet, anxio fuit animo Rex Venceslaus: & ira fortè in pocillatorem ſuum percitus, cùm interficere eum ſuis manibus uellet, paralyſi affectus concidit, & paucis diebus poſtea uita exceſsit. Parabat fortè expeditionem in Turcas Sigiſmundus Cæſar, cùm hæc ad eum perlata ſunt. Obierat enim paulò antè Mahometes Imperator Turcarum: unde Sigiſmundo commoda occaſio recuperandi ea, quæ Mahometes de Vngaris cœperat, & ulciſcendi clades ſuas, oblata eſſe uidebatur. Cùm igitur diſtracto eſſet animo, impetrato à Rege Polonorum colloquio, Sandeciam uenit. Ibi de Bohemicis rebus ac de Turcico bello conſultatum. Suadebat Cæſari Vuladislaus, ut Bohemiam ante omnia in poteſtatem ſuam redigeret, hæreſimq; ſumentem uires opprimeret: & ad hæc peragenda auxilia ipſi pollicebatur. Sed ille dum inconſultè & intempeſtiuè Turcicum bellum Bohemiæ pacandæ præuertit, & Turcas, nullo operæprecio facto, magis irritauit, non auſus cum exercitu Danubium tranſmittere, illis ulteriorem ripam tenentibus, & Bohemię potitus non eſt. Ac Vngariam quidem atque Tranſyluaniam Turcæ, Baiazetis noui Imperatoris, qui patri Mahometo ſucceſsit, ductu ſiue auſpicijs, magnis affecère incommodis. Bohemi uerò Bernam ad comitia euocati à Cæſare, paruerūt, & in poteſtate eius fore ſe polliciti ſunt: ac fecerunt etiam iuſſa Pragenſes, qui tunc factionibus, & hæreticorum conſenſu potentes erant, amoliti caſtella quædam contra arcem euerſa, catenasq; & repagula, quibus plateas urbis impediuerant: amoti ſunt etiam præfecti, quos poſt Venceslai mortem arcibus regibus impoſuerant. Sed cùm Sigiſmundus Berna non in Bohemiam, ſed Vuratislauiam iter deflexiſſet, ibiq; de ſeditioſis, qui magiſtratum urbis necauerant, ſupplicium ſumpſiſſet, Pragēſes ueriti, ne ſibi idem auſis idem eueniret, cauere ſibi impenſius cœpére: Taboritas, promiſcuam illam fecem hominū, quę

Legatus Cæſaris.

Apparatus belli irritus.

Rex exanimatus.

Bohemici motus.

Sigiſmūdi bellum in Turcas.

Vngaria uaſtata à Turcis.

Pragēſium potentia.

à caſtris nomen ſumpſit, ſibi adiunxêre portas urbis Regi uenienti clauſêre, copiasq; eius Germanis & Vngaris ualidas profligauêre, & caſtris exuêre: ubi plurimi de proceribus, & nobilitate Bohemica, qui cum Rege ſentiebant, cecidere: ipſe uerò Sigiſmundus poſt ſuſceptum in arce S. Venceslai regium diadema, fuga ſaluti ſuæ conſuluit. Sed hæc paulò poſteriùs acta ſunt. Illa prius: Sigiſmundus Vurauslauiam ſeſe ſequi legatos Polonorum & Cruciferorum iuſſerat, ut ibi inter eos de controuerſijs arbitrium perageret. Sed ipſe ad extremam demùm compromiſſo præfinitam diem, poſt initium noui anni eò uenit. Veritus igitur, ne die lapſa irritum eſſet compromiſſum, ut Cruciferis gratificaretur, cauſa non cognita neq; diſceptata, ſententiam ex ſcheda, quam in pera paratam habebat, iniquiſsimam, inſertis quibuſdam, quæ in controuerſiam non uenerant, recitauit, reclamantibus nequicquam noſtris, & fidem, Religionemq; iudicis requirentibus. Fuêre autem Archiepiſcopus Gneſnenſis, Cracouienſis, Vuladiſlauienſis, Poſnanienſis, & Plocenſis Epiſcopi: palatini, Cracouienſis, Poſnanienſis, & Sendomirienſis, itemq; Caliſsienſis caſtellanus, Marſchalcus Regni, & Zauiſsius niger: qui omnes duobus relictis actutum diſceſsêre, Cæſare nequicquam retinente: & errorem quidem agnoſcente, ſed culpam in alios transferente, & moderationem decreti pollicente. Quam tamen legati Cruciferorum fieri paſsi non ſunt. Eò uerò ſpectabat potiſsimùm decretum illud Cæſaris, ut abolito decreto delegatorum Apoſtolicorum, Caroli Vngarorum, & Ioannis Bohemorũ Regis arbitrium, pactaq; apud Toruniam inter Polonum Regẽ, & Magiſtrum conuenta, rata eſſent, quamuis ijs pactis iuxtà ac arbitrio priores Cruciferi non ſteriſſent. Additum nonnihil de Zlotoria, Iaſeneciaq; arcibus, Lubicia moletrina, & finibus ditionum Cruciferi[illegible]arum cum Maſouia, itemq; cum Samagitiæ parte, quæ Lithuanis relinquebatur: qui fines tantiſper duraturi eſſent, quoad Rex, & Vitoudus uiuerent. Pœna autem appoſita eſt decem millium librarum, ſiue marcarum argenti. Hæc ubi celeriter ad Vuladiſlaum, in Lithuania tunc uenationibus cum Vitoudo uacantem perlata ſunt, dolore, & ira uterq; ad lachrymas uſq; & ululatum exarſit. Mox communicato cum paucis conſilio, Rex curriculo Sbigneum Oleſſnicium ad Cæſarem miſit, qui ei beneficia ſua plurima & maxima, & ipſius non modò ingratitudinẽ, & ſummam iniuſticiam, uerùm etiam perfidiam, & periurium exprobraret, ſeq; pariturum eſſe illi ſentẽtiæ negaret. Quod cùm Sbigneus in frequenti Epiſcoporum, & principum conſenſu grauiſsimis uerbis feciſſet, ſimulq; Nicolaus Cebulca ſubſecutus, Vitoudi nomine, cùm alia quædam acerbè in Cæſarem dixiſſet, tum fœdus, & amicitiam olim cum eo conſtitutam repudiaſſet, ita accenderunt Cæſarem, ut eos uiolato iure gentium in profluentem demergere uoluerit, niſi eum, qui proximi aſsidebant Epiſcopi & Principes à tam præcipiti, & nefario conſilio auertiſſent: ſine reſponſo autem ij dimiſsi ſunt. Nec ita multò poſt Cæſar miſsis duobus legatis ad Regem, correcturũ ſe eſſe pollicitus eſt, quòd non malicioſè, uerùm imprudenter Cruciferorum fraude circumſcriptus deliquiſſet. Verùm ne in eo quidem ſeruauit fidem, cùm Vuladiſlaus rurſùm Epiſcopũ Cracouienſem, & Marſchalcũ ea de re ad eum miſiſſet. Relata deinde re ad Senatum, parendùmne eſſet iniquiſsimo decreto Cæſaris, an eo ſpreto inferendum bellum Cruciferis, placuit ad tempus quieſcere, & expectare, ec quam priores Cruciferi, non parendo decreto Cæſaris, iuſtã belli occaſionem darẽt. Nec ea diu expectata eſt. Cùm enim Cruciferi duodecim millia, & quingẽtos aureos numos regi decreto Cæſaris ad certam diem numerare deberent, nec ſatis auri parati haberent, legati Regij Ioannes Coſcelecius palatinus Vuladiſlauienſis, & Sbigneus Oleſſnicius ſecretarius, argentum, quod in ſupplementum auri dabatur, non accipiebant: dieq; lapſa, teſtati priores Cruciferos iudicatum non feciſſe, diſceſsêre. Quę res apprimè grata, & exoptata Regi, Poloniſq;, atq; etiam Vitoudo accidit. Quietæ tamen aliquandiu poſtea res fuêre inter Polonos, & Lithuanos atq; Cruciferos. Cæterùm domi in comitijs Lencicienſibus ad uiceſimam quintam diem Iulij parùm abfuit res à pernicioſa ſeditione. Infenſa erat Elizabetha Regina Alberto Epiſcopo Cracouienſi, cùm quòd is matrimonium eius cum Rege in primis improbabat: tum quòd Ioanni filio eius, quem Vincentio Granouio pepererat, diploma de comitatu, quo is à Rege contra leges publicas ornatus erat, non ſignabat. Cùm autem non ignoraret mulier, infiniti compromiſsi culpam à Rege in Albertum Epiſcopum, Tuliſcouium caſtellanum Caliſsienſem, & Sbigneum Brezium Marſchalcum, quos etiam alienioribus credo à ſe animis eſſe ſentiebat, reijci mulier uindictæ cupida, urgebat eam occaſionem, Regemq; in eos aſsiduò incitabat: & ut ſunt efficaces ſepe apud uiros mulierum ſuaſiones atq; preces, quæ noctu, & in geniali thoro adhibentur, propemodùm eò Regem pepulerat, ut Alberto indicta cauſa Cancellarij munus abrogaret: id quidem perfecit, ut in tres illos iudicium publicum in comitijs inſtauraretur. Et mortua quidem eſt Regina ante diem comitiorum, publica omnium ordinum,

Sigiſmundi fuga.

Oratores Poloni ad Cæſarem.

Sigiſmundi Cæſaris decretũ.

Sigiſmũdi Cæſaris preceps iracundia.

Cõſultatio Polonorum.

Comitia Lenciciẽſia turbulẽta.

Reginæ Elizabetæ mors omnibus grata.

ordinum, præterquam Regis ipſius, lætitia: quam ſplendidior ueſtitus omnium teſtatam faciebat. Iudicium tamen nihilominùs in Epiſcopum, & cæteros duos, quos diximus, inſtitutum eſt. Ibi cùm propinqui, & clientes Petri Viſsi Epiſcopi, ueteris iniuriæ memores, frequentes Alberto inſultarent, & Bartholomæus Vulodicus gente Sulimæus, cum quo Petri fratris filia nupta erat, cauſam aduerſus Albertum dicens, acerbiùs in eum inueheretur: non tulerunt id Alberti fratres, propinqui, & clientes, quorum numeroſa turba ſtipatus aduenerat: creſcebat iniurijs, & conuicijs mutuis tumultus, & ab utriſq; ad arma ſumenda, accendosq; ſocios ex arce in oppidum decurrebatur. Rex cum primoribus in penitius cubiculum ſe ſubduxit. Quòd ni mox porta arcis clauſa, & pons ſublatus eſſet, multum ibi ſanguinis effuſum eſſet. Repreſſa tandem eſt à primoribus gliſcens ſeditio, Rexq; conciliatus reis, maximè Ioannis Tarnouij palatini Cracouienſis opera, & induſtria. Conſultatum deinde eſt de Repub. & in primis de Bohemis, an eos petentes Rex in fidem ſuam reciperet. Nam ij uicto, pulſoq; Sigiſmundo, ad Vuladiſlaum regnum deferre nunciabantur. Nondum tamen oratores eorum aduenerant. Re diligentiùs agitata in Senatu, placuit, ut Rex regnum à Bohemis delatum ne reciperet, propter hæreſes, quæ uariè totam Bohemiam infecerant, & propter inteſtina gentis diſsidia, factionesq; diuerſas, & quòd inimicus capiendus erat Sigiſmundus Cæſar, ad quem Regnum illud iure pertinere uidebatur: nec apertè tamen id refutaret, ſed ambiguos legatos dimitteret, ut eo metu Sigiſmundus in officio contineretur. Soluto conuentu Lencicienſi, uenêre deinde Bohemorum legati: quibus quæſtis de Sigiſmundi ſuperbia, & acerbitate, Regnumq; Vuladiſlao deferentibus, reſponſum eſt: Regem uicem eorū dolere, ipſum quoque multis inſignibus iniurijs à Sigiſmundo affectum, ut meritò Bohemis, pro tam propenſis eorum in ſe ſtudijs, auxilio aduerſùs eum eſſe deberet: ſed quoniam res magna eſſet ac difficilis, quàm poſtularent, nolle Regem quicquam de ea ſine Vitoudi fratris conſilio ſtatuere. Hoc reſponſo accepto, pars legatorum in Lithuaniam ad Vitoudum profecta eſt: cæteris Nepolomiciæ manendi locus datus, ſumptusq; ſuppeditati, ne in urbe propter hæreticorum præſentiam ſuperſederi ſacris neceſſe eſſet. Indictis deinde rurſus comitijs Nepolomiciam ad undecimam diem Nouembris legati Bohemorū (iam enim & ij, qui ad Vitoudum fuerant, reuerſi erant) præciſa apertè omni ſpe ſuſcipiendi à Vuladiſlao Regni, dimiſsi ſunt. Reuerterunt tamen ij poſt inſequentis anni initium, repertoq; Rege unà cum Vitoudo in Lithuania apud Mereciam, idem quod priùs poſtulârūt, adijcientes: ſic eum faciliùs coniunctis Bohemorum & Polonorum uiribus, & Cruciferorum, & Sigiſmundi cōmunis hoſtis iniurias ulciſci poſſe: quod ni faceret, Bohemis ſubactis, ne Poloniam quidem ab iniuſtis Sigiſmundi armis tutam fore. Quod ad Religionem attineret, omnia ſe moribus & inſtitutis Eccleſiæ Catholicæ remiſſuros eſſe, quatuor capitibus exceptis. Quæ ipſa à Sigiſmundo quoq; concedi ſibi poſtulârant, ſed repulſam acceperant. Erant autem ea capita: ut ſub ſpecie panis, & uini Euchariſtiam ipſis uulgò accipere liceret: ut libera eſſet cuiuis uerbi Dei prędicatio: ut publica eſſet facinorum correctio: & ut prædia, cæteraq; bona Eccleſiaſtica, quæ Eccleſijs, & ſacerdotibus eripuerāt, ne redderent. Quòd ſi Vuladiſlaus Regnum illud abnueret, ut Vitoudus id ſuſciperet. Diu eos Vitoudus ſuſpenſos tenuit, oſtentata nonnulla ſpe, uel Sigiſmundi ulciſcendi cauſa, ſe id non recuſaturum. Tandemq; ad 18 Calendas Septembris Lublini certum eis reſponſum Regis pariter ac Ducis nomine datum eſt, cuius ea fuit ſententia: Licet ambo grauiter à Sigiſmundo læſi ſint, non eſſe tamen ſibi in animo, improbitate cum eo certare: ſcire ſe, Bohemiam Venceslai regnum hæreditario iure ad Sigiſmundum fratrem pertinere: meminiſſe fœderum, quę cum ipſo ſibi conſtent, quamuis non eadem fide utrinq; ſeruentur: Religionem etiam ſibi eſſe, apud hæreticos regnare. Honoris autem Bohemorum gratia ſe omni ratione curaturos eſſe, ut eis Sigiſmundum, & Pontificem Max. & Eccleſiam Catholicam, à qua deſciuiſſent, reconciliarent. Quòd ſi patiatur Sigiſmundus, alium eos habere Regem, ſiue adeò non patiatur, modò ut illi in uiam rectę Religionis, & ad ſocietatem uniuerſæ Eccleſiæ redire uelint Reipub. Chriſtianæ cauſa alterutrum de ipſis, ſi ita Pontifici Max. uideatur, non eſſe recuſaturum, quin id Regnum ſuſcipiat. Dimiſſa cum his mandatis Bohemorum legatione, miſit Rex legatos ad Sigiſmundum Cæſarem Ioannem Tarnouium palatinum Cracouienſem, & Sbigneum Oleſſnicium ſecretarium ſuum: qui commemoratis modeſtè ſuperioribus Vuladiſlai in eum beneficijs, illiusque uiciſsim in Vuladiſlaum iniurijs, perſtare tamen Vuladiſlaum in amicitia, nec mutare fidem oſtenderent: peterentq; ab illo, ut cum Bohemis in gratiam redire, Eccleſiæq; reconciliare clementer eos uellet: ſi ille pateretur, utranq; rem Vuladiſlao curæ fore: & uel armis, ſi aliter nequiret, eos ad officium reductурū, & in ditionem eius, ſocietatemq; Eccleſiæ Catholicæ redacturū eſſe: modò ut poſtea uiciſsim Sigiſmūdus cum ipſo

Iudicium in epiſcopū Crac. & alios duos proceres.

De regno Bohemico ſuſcipiendo conſultatio.

Reſponſum regis Bohemis datum.

Comitia Nepolomicia.

Reſponſum Bohemorum oratorib. datum.

Poloni oratores ad Sigiſmundum Cæſarem.

contra Cruciferos, ſecundùm pacta conuenta, tandem arma coniungeret. Eius autem rei præſtandæ pignus interim Sileſia in poteſtate Vuladislai ut eſſet tantiſper, quoad Sigiſmundus fidem ſuam apud eum liberaſſet. Grata hæc fuit legatio Sigiſmundo, maioraq; is ultrò Vuladislao, quàm quæ poſtulabant legati, obtulit: nimirum coniugium unicę filiæ ſuæ, cuius Vngaria, & Bohemia hæreditaria Regna futura eſſent: aut uerò Agathiæ uiduæ, quę cum Venceslao Rege fratre ſuo nupta fuiſſet, ſi magis par coniugium ipſi placeret. Adhûc enim impubes erat filia Sigiſmundi: ei uerò uiduæ dotem fore Sileſiam, & centum millia florenorum. Hæc cùm legati à Cæſare ad Regem retuliſſent, miſſus eſt inde Sbigneus ad Vitoudum in Lithuaniam, ut cum eo rem omnem communicaret. Res autem ipſa reiecta eſt, ad comitia Nepolomicenſia. Inde Zauiſsius Niger de ampliſsimi conſilij ſententia ad Sigiſmundum de Agathiæ matrimonio conficiendo miſſus, cũ Cæſarem in expeditione Bohemica occupatum ſequeretur, eoq; ab hæreticis profligato, in proximum oppidum Goram cum multis alijs ex acie ſeſe recepiſſet, oppido per proditionem ab hæreticis capto, in poteſtatem ipſorum uenit: Pragamq; ductus, per longum tempus in cuſtodia habitus eſt. Et poterat quidem ante obſidionem oppidi euadere: ſed extrema quæq; pati, quam ſocios ſuos, & milites Cæſaris deſerere maluit. Eius igitur captiuitas diuturna impedimẽto fuit, quò minùs matrimonium illud perficeretur. Dum hæc fiunt, Vuladislaus Rex cum Friderico Marchione Brandenburgenſi, qui cùm eſſet Burggrauius Norembergenſis, Marchiam à Sigiſmundo Cæſare dono acceperat, ſiue emerat, affinitatem iunxit, deſponſa filio eius natu maximo Friderico, unica filia ſua Heduigi. Atq; is cùm impubes etiam tum eſſet, in aula regia deinceps ab Helia Theologo decano Sendomirienſi, & Petro Chelmio honeſto equite, honeſtẽ & liberaliter educatus eſt. Conuenerat enim inter affines, aſſentiente Senatu Polono (nam Cracouiæ hæc agebantur, quò Fridericus ſenior ea de re aduenerat) ut ſi Vuladislaus nullos mares liberos ſuſciperet, Regnum Poloniæ poſt eius mortem dotale Fridericus gener, etiamſi ante nuptias moreretur ſponſa, acciperet: Marchiamq; paternam ſuam ditionem, quæ à Polonia quondam abſciſſa eſſet, iure ſempiterno, quemadmodum Dlugoſſus prodit (tametſi hoc in pactis diſertè ſcriptum non eſt) eidem rurſus adiungeret. Si quas uerò alias filias Rex relinqueret, eas Fridericus elocaret. Sin filium hæredem Rex relinqueret, centũ millium aureorum Vngaricorum puellæ dos eſſet, intra duos annos poſt conſummatum matrimonium exoluenda. Quæ tamen Heduigi defuncta ad Regem, & Regnum rediret, ſi Fridericus ex ea nullos liberos ſuſcepiſſet. Quod ſi Fridericus dote non accepta è uiuis excederet, Heduigis tamen nihilominùs, quoad uiueret, in Marchia certorum prædiorum atq; bonorum ducentis millibus aureorum æſtimatorũ uſumfructum haberet. Pollicebatur autem Fridericus pater Vuladislao magna aduerſus Cruciferos auxilia, quoties opus eſſet. Sed ea cùm ex pacto paulò pòſt poſceretur, negauit in eum annum ſe mittere poſſe: perſuaſitq; Regi, ut in ſequentem annum bellum Crucifericum differret, quòd diceret, initurum ſe eſſe rationem, ut Cruciferi ultrò imperata Regis facerent, & uel culinarium eius currum ducerent. Acceſsit etiam, ni fallor, ad prorogandas inducias Pontificis Maximi authoritas, apud quem tunc cauſa inter Regem, & Cruciferos, Paulo Vuladimirio cuſtode, & canonico Cracouienſi negocia Regis Romæ gerente, diſceptabatur. Et uenit quidem ſequentis anni, qui fuit à Chriſto 1422. initio legatus Pontificis Antonius Zenus iuriſperitus, uir integer, & incorruptus, ſiue ad componendas res inter diſsidentes Polonos & Cruciferos, ſiue ad cognoſcendam diligentiùs cauſam, & audienda utriuſq; partis teſtimonia, deſcribendaq; monumenta: ſecutus autem is eſt Regem in Lithuaniam. Nam ibi tunc ille inconſulto Senatu Polonico quartas nuptias cum Zonca Ruſſa, cui Sophiæ poſtea nomen fuit, Andreæ Kiouienſium Ducis & ſororis Vitoudi filia, celebrabat. Id uerò matrimonium ſine dote Vitoudus, nequicquam aduerſantibus Polonis, qui cum Rege erant, conciliauit: uſus illa occaſione, quòd Zauiſsio capto, nihil ad eam diem cum Cæſare conſtitutum erat.

Sigiſmundi reſpõſum, et pollicitationes.

Comitia Nepolomicia.

Friderico Marchioni Vuladiſlaus filiam deſpondet.

Friderici Marchionis ingentia promiſſa.

Paulus Vuladimirius.

Ann. 1422.

Quartam uxorem ducit Vuladislaus.

DE ORL

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER XIX.

Dux de Monte nõ ſuſceptus à rege in clientelam.

REVERTENTI è Lithuania Regi, legatus Ducis de Monte. cuius ditio ultra Rhenum Burgundiæ finitima erat, quemadmodum ſcribit Dlugoſſus, occurrit, orans ut eum Ducem Rex in fidem, & clientelam ſuam ſuſciperet. Sed ei reſponſum eſt: neque Regi, neque Duci eam rem, propter tantam loci inter eos intercapedinem, commodo eſſe poſſe. Cùm autem eſſet Rex in Polonia, popoſcit ordinem Eccleſiaſticum quinque millia florenorum, quæ ei Pontifex Maximus exigenda conceſſerat. Verùm ea de ſynodi ſententia negata ſunt, ne quid eiuſcemodi in conſuetudinem ueniret, & quòd nullum tunc Rex bellum aduerſus hæreticos Bohemos gerebat: nam in eum uſum Pontifex eam exactionem indulſerat. Bellum deinde Regi cum Cruciferis præter omnem opinionem exarſit. Nauiter operam dabat cauſæ diſceptandæ Zenus legatus: & iam finis induciarum inter Regem & Cruciferos appetebat. Egit ergo legatus cum utriuſque de prorogandis inducijs: eoq́ rem perduxerat, neutris recuſantibus, ut eæ conuenirent, ni fraus Cruciferorum depræhenſa eſſet. Offenſus enim iniquitate Cæſaris Vitoudus, Sigiſmundum Coributhum fratrem cùm non contemnendis Polonorum & Lithuanorum copijs, in Bohemiam ad recipiendum ac defendendum aduerſus eum gentis illius Regnum, haud multò antè miſerat, ſi non annuente, certè non aduerſante Rege. Id cùm ægerrimè ferret Cæſar, Cruciferos ad inferendum Polonis bellum incitabat: & ut facilius incautos fallerent, ſuadebat ut inducias nõ abnuerent: illa duntaxat conditione in pactis adiecta, ut eatenus eæ firmæ eſſent, quatenùs ipſi quid aliud ſiue à Pontifice Maximo, ſiue à Cæſare in mandatis non haberent. Ea de re cùm Cæſar aliquot hominibus habitu mendicorum ornatis literas ad Magiſtrum Cruciferorum perferendas dediſſet, unæ ex his inter ueſtes mendici apud Coninum fortè mortui inuentæ, dolum detexerunt. Itaque cùm Cruciferi in inducijs Pontificis, ſiue Cæſaris authoritatem diſertè exciperent, re infecta, & arguta euidenter à noſtris Cruciferorum fraude, irritatisq́ animis diſceſſum eſt, bellumq́ magna celeritate, & ingenti animorum ardore comparatum. Intra paucos dies cunctæ copiæ è Polonia, Ruſsia, & Lithuania, quò iuſſæ ſunt, conuenêre. Interim autem Zenus cùm cognitioni cauſæ apud Vuratislauiam inſiſteret, mandato Pontificis importunitati Cæſaris conceſſo reuocatus eſt. Suſpecta enim eius fides & integritas Cruciferis eſſe cœperat. Ingreſſus autem Rex hoſtilem terram, compoſito agmine, perindè ac ſi hoſtes in conſpectu eſſent, incedebat, & habebant ij ſanè ſupra triginta millia equitum pariter atque peditum: commiſſuriq́ erant rem uniuerſæ dimicationis diſcrimini, ne uaſtari ſua ſub oculis ſuis paterentur: niſi Conradus Nemcius Sileſius, uir ſcientia rei militaris præſtans, temeritatem eorum, qui cum tanto exercitu pauci dimicare uellent, redarguiſſet. Erant enim ſupra centum millia bellatorum in caſtris regijs. Itaque Cruciferi mutato conſilio ad tuandas munitiones dilapſi ſunt, relicta aliquãta manu ad prohibendum noſtris Deruanciæ amnis tranſitum. Sed ea facilè à noſtris pulſa eſt, cæſis, captisq́ compluribus, circum caſtella deinde & oppida noſtri arma circumtulêre: Riſemburgum, quod Vambreznum noſtri uocant, ubi cathedra ac domicilium erat Culmenſis Epiſcopi, & Golubum, oppida cœpêre, diripuêre, & incendêre. Duæ Golubo arces imminebant: ex his inferiorem præſidiarij milites Cruciferorum ipſi incenderunt, quò faciliùs ſuperiorem defenderent: & equos ſuos, ne prædæ Polonis eſſent, interfecêre. Sed ſuperiore quoque Poloni, cùm machinis eam quaſſaſſent, per deditionem potiti ſunt. Præſidiarij omnes, qui ſupra quadringentos fuerunt, cum quindecim Cruciferis in uincula coniecti. Ibi dum Rex caſtra habebat, uenit ad eum Corbauienſis Epiſcopus, legatus à Cæſare, petens, ut Coributhum è Bohemia reuocaret, Cruciferos ne bello uexaret. Si quid ij deliquiſſent, iure cum eis apud Cæſaris tribunal, cui illi ſubiecti eſſent, ageret: quod ſi iniquitate ſententiæ Cæſaris offenderetur, Cæſarem, ſi quid eiuſmodi eſſet, correcturum eſſe. Si qua alia iniuria læſum ſe eſſe à Cæſare arbitraretur, Polonis & Vngaris proceribus rem diſceptandam ſecundùm fœdera permitteret. Ad hæc ſic ei reſponſum eſt: quod ad Cruciferos attineret, Regem ſatis perſpectam habere fidem, & æquitatem Cæſaris: pariturum tamen eum fuiſſe eius decreto iniquiſsimo, niſi Cruciferi priores id contempſiſſent. Deinde prorogaturum quoque nihilominùs inducias cum eis

Bellum Pruſsicum.

Sigiſmũdi Cæſaris conatus.

Antonij Zeni integritas.

Vambreznum olim ſedes Epiſcopi Culmenſis.

Legatio Cæſaris ad regem Vladiſlaum.

ſuiſſe, ni ſubleſtam fraudem ex literis Cæſaris depræhendiſſet. Illud etiam quale eſſet, quod Cæſaris opera Antonij Zeni, legati Pontificij, incorrupti uiri iudicium intercœpiſſet. Itaque neceſſe Regi armis ſua repetere, quando aliter non poſsit. Conbuthum non Regis iuſſu in Bohemia cum exercitu eſſe.

Vitoudi reſponſum.

Intulit mox Vitoudus: à ſe eum illûc miſſum eſſe, ut Cæſaris iniurias, & uiolata fœdera ulciſceretur: futurumq; ibi eſſe deinceps etiam ut intelligeret Cæſar, quos homines ſub ſpecie amicitiæ dolis falleret. Cum his reſponſis dimiſſus legatus. Non intermittebant interea noſtri, populabundi hoſtiles agros longè, lateq; diſperſi infeſtare. Fortè quadringenti Valachi expediti (tot enim palatinus Regi in auxilium miſerat) ſub Mariæburgo prædas agebant. In eos Cruciferi magno numero ex arce effuſi, impetum fecerunt. Valachi uenientium contra ſe hoſtium multitudine animaduerſa, in proximam ſyluam ſe recipiunt, ex equis deſiliunt, non inſueto genere pugnandi pedeſtres inter condenſas arbores ſeſe defenſuri.

Valachorum uictoria de Pruſsis.

Deſcendunt & Germani hoſtes, ut latitantes, quemadmodum opinabantur, è latebris extraherent. Sed mox denſo ſagittarum imbre à Valachis obruti, cæſis, captisúe primis, fugam capeſſunt. In fuga quoque à perſequentibus Valachis non paruam cladem accepêre. Victores Valachi cum præda, & captiuis in caſtra reuerſi ſunt. Alia quoque non minori clade per idem tempus Cruciferi inter Orlouiam, & Murinouiam pagos profligati ſunt ab Andrea Brochocio præfecto Breſtenſi, gente Oſſorio, non magis uiro forti, quàm pio atque religioſo.

Andreas Brochocius.

Erat is cum Matthia Labiſsinio Breſtenſi, & Ioanne Coſcelecio Inouuladislauienſi, palatinis, & cum omni nobilitate Cuiauienſi, relictus à Rege ad præſidium eius oræ cum ſummo Imperio, ne quid à Cruciferis ibi moueretur. Indignati uerò palatini, ſibi eum prælatum eſſe, domos cum clientibus ſuis per ſpeciem comparandi commeatus receſſerant. Perſtitit in caſtris Brochocius, nihil ea diſceſsione deterritus, diligentiusq; ſeruabat excubias quoquouerſus diſpoſitas. Erant in præſidio Neſſouiæ octingenti equites Cruciferorum: ij ut incautos Polonos opprimerent, ſilenti agmine circumuecti, à tergo, ubi nullas rebantur ſeruari excubias, noctu eos adorti ſunt. Sed non fefellêre tamen. Et ultimas quidem excubias ſecuras oppreſsêre: uerùm à ſecundis ad tertias, & inde in caſtra clamor perlatus, Brochocium cum ſummis exciuit. Armis raptim correptis, hoſti ſepta caſtrorum conuellere iam incipienti intrepidè occurſum eſt, commiſſoq́ue prælio (& lucebat fortè Luna) ceſsit noſtris uictoria: diſsipati fuga hoſtes, cùm per ignota ſibi loca, ſyluasq́ue errarent, agreſtibus prædæ fuêre per ſubſequentes dies.

Neſſouienſes præſidiarij fuſi à Brochocio

Magnusq́ue fuit numerus captiuorum, in quibus commendatoris Torunenſis uicarius, ac duodecim Cruciferi fuerunt. Nam commendator ipſe fuga elapſus eſt. Rex Golubenſi arce potitus, ad Coualouiam, quam Germani *Schoneſe* uocant, caſtra mouit: & in arcis illius oppugnatione nonnihil incommodi accepit.

Coualouia Schoneſe.

Nam oppidum ipſi Cruciferi ſuccenderant. Captus cum paucis Dobrogoſtius Camenenſis caſtellanus, per cuius incuriam Drahimum haud multò antè interceptum erat à Germanis militibus in Pruſsiam contendentibus. Tametſi intra paucos dies arx ea à noſtris recuperata fuit. Pauli Venzici Germani opera: qui cùm eſſet inter præſidiarios hoſtium, Polonos clàm noctu caſsibus uenatorijs in arcem ſuſtulit: à quibus mox præſidium hoſtile deiectum eſt: Paulus perpetuo cenſu donatus à Rege in ſalinis Velicienſibus. Omiſſa Coualouiæ oppugnatione, ad Toruniam Rex duxit. Fortè didicerat ab exploratoribus, Cruciferos non contemnendas copias coegiſſe: quanquam non habebant ij in animo, aperto prælio cum Rege manus conſerere, ſed occaſionem, & opportunitatem benè rei gerendæ captabant. Contra hos ergo ſexdecim Polonorum, totidemq́ue Lithuanorum uexilla miſit. Sed priuſquam in conſpectum uentum eſt, hoſtes aduentu noſtrorum cognito, fuga dilapſi ſunt. Rex cùm peſtem graſſari Toruniæ accepiſſet, contagionem metuens, mutato conſilio, uaſtatis modò ſuburbanis, in Culmenſe territorium exercitum reduxit, ut id ſiue peruaſtaret, ſiue in poteſtatem ſuam redigeret.

Cruciferi pacem petūt à rege, & impetrant.

Intereà Cruciferi, & ipſi inauſpicati belli pertæſi, & nobilitatis, oppidanorumq́ue ſuorum clamoribus, & quærimonijs defatigati, legatos ad eum de pace miſerunt, non difficulter impetratum: pacis leges ſuprà Oſſam fluuium, & apud Melnum lacum in caſtris conſcriptæ: inter quas erant præcipuè, ut Rex Galardi, & Petri iudicum à Pontifice Maximo delegatorum decretum: Magiſter uerò Cruciferorum, Pruſsienſium quidem Paulus, Liuonienſium uerò Sifridus, pacta Torunenſia, & Sigiſmundi Cæſaris decreta duo ex compromiſſo lata repudiarent: Samagitiam, Sudos, Neſſouiam, arce tamen ab ipſis diruta, & materia aſportata, Rex haberet, itemq́ue dimidium Viſtulæ & Nauli apud Toruniam: Cruciferis uerò redderet, quicquid de ijs tunc cœpiſſet: præteritæ omnes iniuriæ obliterarentur. Quod ſi utriuis bellum renouare uellent, ut ſubditis eorum impunè liceret dominis ſuis nullam opem ferre. Pecuniam quoque certam Regi Cruciferi numerare debebant:

quanquam

quanquam hoc monumentis literarum mandatum non eſt. Hæc ita conuenta, Eberhardus quoque generalis Cruciferorum Magiſter literis ſuis comprobauit. Nec tamen rata fuêre. Nam diſcedente Rege, non impleuerunt Cruciferi promiſſa: ita iubente Cæſare. Vnde cùm irritatio animorum inter Principes maiores motus parturire uideretur, Vngarorum proceres conuentum cum noſtris expetiuêre: nec difficulter impetrârunt, ut ad Keſmarcum oppidum delecti à Rege de ſententia comitiorum ſecum conuenirent. Ibi conſtitutum, ut ad medium Quadrageſimæ anni ſequentis ipſi inter ſe Cæſar, & Rex conuenirent, & proceribus Vngaris, & Polonis arbitris, quemadmodum erat in fœdere, de iniurijs mutuis diſceptarēt: Cruciferorum quoq; legati cum luculentis mandatis, ut adeſſent. In eo uerò conuentu cùm Nicolaus Tramba Archiepiſcopus Gneſnenſis mortuus eſſet, ſucceſſor ei Albertus Iaſtrembecius, quamuis reluctans, Rege authore datus eſt. Poſt eum uerò Sbigneus Oleſnicius, adſertante primùm: deinde uerò fauente & adiuuante Vitoudo (nam in Lithuania tunc Rex erat) Cracouienſis Epiſcopus factus eſt. Congreſſi deinde Cæſar, & Rex ad præſtitutam diem apud Stareſolum, cùm de iniurijs mutuis inter ſe audientibus proceribus expoſtulaſſent, pacem inter ſe renouârunt: Cruciferi quoque pacta conuenta apud Melnum lacum ſeruare iuſſi, dicto audientes fuerunt: & controuerſa quædam pactorum conuentorum capita, ad mercaturam, & commercia pertinentia, conuentu cum Polonis apud Neſſouiam inſtituto, explicârunt. Reuocatus deinde eſt à Rege Coributhus è Bohemia, ubi non contemnendas uires habuerat, & authoritatem ſibi apud Bohemos, præter Ziſcæ factionem comparauerat: Pragenſem ciuitatem lenitate cum ſeueritate mixta in meliorem formam, quemadmodum inquit Aeneas Syluius, redegerat: arcemque munitiſſimam, cui Carliſteno fuit nomen, ſex totos Menſes fruſtrà obſederat, & cum Sigiſmundi copijs leuibus prælijs aliquoties proſperè fermè dimicauerat. Reuerſus inde, cùm Dobrinenſem dominatum à Polonis non impetraret, ſollicitabat animos multorum ad res nouas. Qua re magnum ſibi odium apud Regem, & proceres conflauit. Miſſi deinde à Rege Sbigneus deſignatus Epiſcopus, Sendiuoius Oſtrorogius palatinus, & Dobrogoſtius caſtellanus Poſnanienſis, & Stanislaus Ciolcus procancellarius, ad regundos fines cum Cruciferis in Samagitiam, certis ſignis Samagitiam à Cruciferorum ditione diremerunt. Nihil præterea memorabile eo anno geſtum, niſi quòd proceres cum nobilitate in comitijs Vartenſibus, Rege abſente, leges quaſdam condidêre. Inſequenti autem anno, qui fuit milleſimus, quadringenteſimus, uigeſimus quartus, duodecima die Februarij, Sophiæ reginæ diadema ſolenni ritu impoſitum eſt. Quam celebritatem præter Polonos, & Lithuanos proceres, Sigiſmundus Cæſar cum Barbara uxore, Ericus Rex Danorum, qui tunc fortè Hieroſolyma Religionis ergò iter habebat: Branda Cardinalis cognomento Placentinus, legatus Pontif. Max. Iulianus Cæſarinus auditor cameræ Apoſtolicæ, qui poſtea Cardinalis fuit, Ludouicus Bauarorum, Zemouitus, Vuladislaus, Cazimirus, & Alexander fratres Maſouiorum, Bernardus Oppolienſium, Boleslaus Ceſſinenſium, Ioannes Ratiborienſium, Cazimirus Oſuencimenſium, Venceslaus Oppauienſiū, duo Conradi albus & niger Cozlenſium, Venceslaus Zeganenſium, Coributhus Vitoudi frater, Duces, itemq; Elbingenſis, & Torunenſis commendatores, nomine Magiſtri Cruciferorum Pauli Ruſdorfi, cohoneſtârunt. Vitoudus uenire noluit, neſcio qua de cauſa infenſior reginæ factus. Tentatum eſt in illo conuentu à Principibus, de Heduigi Regis filia Boguslao Duci Stolpenſium, Cæſaris neceſſario, in matrimonium collocanda: cum Vuladislaus non obſcurè alienum à Friderico Marchione, cuius filio ea deſponſa erat, animum præ ſe ferret, propterea quòd is auxilia nulla ex pacto ipſi ad bellum Cruciferi cum miſerat. Sed nihil tamen ea de re impetratum eſt, diſſuadentibus Regi proceribus, fidemq; rebus omnibus potiorē ducentibus. Diſſuaſit & Vitoudus abſens, apud quem tunc Fridericus iunior educabatur, cùm res tota ad eum à Rege reiecta eſſet, Cæſarq; & Reges ad ipſum ea de re oratores allegaſſent. Acceſſit etiam Pontificis authoritas poſtea qui Fridericum è ſua familia Columnenſi originem ducere profitebatur. Effectum autem eſt in eodem conuentu, adnitente maximè Cardinali, ut Rex Vuladislaus, Cæſari, præter uoluntarios, qui certatim crucis militiam à Pontifice promulgatam amplectebantur, quinque millia equitum ad bellum contra Bohemos hæreticos promitteret. Acta & alia nonnulla in ſecretis colloquijs. Poſt quintumdecimum tandem diem Reges & Principes liberaliſsimè, & magnificentiſsimè habiti, ſuas quiſque domos diſceſsêre. Vuladiſlaus Rex Viſliciam profectus: ibi eum legatio Bohemorum conuenit, petens, ut quando ipſe, Vitoudusq; nollent, Coributhum ſibi Regem mitteret. Probauerat enim is priore expeditione Bohemis induſtriam, uirtutem ac diligentiam ſuam. Non modò negatum, ſed bellum quoque denunciatum Bohemis, ni hæreſim abijcerent, & Romano

Pax infecta iuſſu Cæſaris.

Albertus Iaſtrēbecius Archiepiſcopus Gneſnen.

Pax renouata inter Cæſarem, & Regem.

Coributhus è Bohemia reuocatus.

Comitia Varſta abſente Rege.

Ann. 1424.

Legatus Apoſtolicus.

Rex alienatus à Friderico Marchione.

Bohemorum repulſa.

Coributhus ad Bohemos profectus.

Pontifici dicto audientes eſſent. Profectus eſt tamen iterum ad Bohemos Coributhus, Rege inſcio, cum aliquanta facinoroſorum, & obæratorum hominum manu, quæ ad eum confluxerat. Quamobrem ſuſpicionem Cæſaris, multorumq́ præterea uitare Vuladiſlaus non potuit, quamuis promiſſa equitum auxilia Duce Petro Meziuezio Cæſari miſiſſet. Quin ea quoque, cùm per Morauiam iter facerent, & ſuſpecta ſe eſſe ijs, quibus ſuppetias ibant, haud obſcurè animaduerterent, oppidisq́ue excluderentur, uerita nec ubi opprimerentur, in Poloniam ab Olumucio reuertêre. Hoc anno natus eſt Vuladiſlao filius, pridie Calendas Nouembris, ingenti patris lætitia: & poſt quartum demùm Menſem Religioni Chriſtianæ ritu ſolenni initiatus, Vuladiſlai nomen accepit. Adfuerunt autem ei cærimoniæ, Pontificis Maximi, Cæſaris, Venetorum, & Mediolanenſium Ducum, & nonnullorum aliorum Principum à Rege inuitatorum legati, cum amplis donis puerperæ allatis. Vitoudus uerò argenteas cunas centum pondo puero miſit. Remiſit autem uiciſsim Vuladiſlaus omnibus munera. Aduenit poſtea legatus Pontificis Latinus Vrſinus Cardinalis Epiſcopus Hoſtienſis, afferens Regi dono unum de clauis, quibus CHRISTVS IESVS author Salutis noſtræ cruci affixus fuit. Acceptus eſt ſummo cum honore ueniens Cracouiam, multitudine omni cum ſacerdotibus, & monachis obuiam effuſa: clauusq́ ſacer, uoluntate Regis in Baſilicam Cracouienſem illatus, ubi in hanc uſque diem aſſeruatur. Nihil præterea memorabile geſtum

Vuladiſlaus ſilius Iagelloni natus.

Vuladiſlaus rex crus fregit.

An. 1426.

duobus illis annis, niſi quòd peſtis Poloniam, & Lithuaniam peruagata eſt, ita ut Rex cum regina, & Vitoudo in ſyluis degere cogeretur: ubi cùm uacaret uenationi, caſu crus fregit, in quo curando Menſes aliquot Craſniſtauiæ abſumpſit. Anno uerò 1426. ad Pentecoſten Lenciciæ comitia habita. Ad ea Rex per Maſouiam proficiſcens, Zemouitum ſeniorem Ducem in gratiam recepit, cùm is ipſi primùm per filios, deinde per ſe ipſe ſatisfeciſſet de eo, quòd inſimulatus erat, quaſi in poteſtate Regis eſſe nollet. Cui quidem ſuſpicioni Stanislaus Pauulouius Archidiaconus Plocenſis occaſionem dederat, cùm is fortè anno ſuperiori in ſynodo Lencicienſi, in qua de uiginti millibus florenorum Regi Pontificis Maximi iuſſu ab ordine Eccleſiaſtico conferendis fruſtrà actum eſt, negaſſet mandatum illud Pontificium ad Plocenſem diœceſim pertinere, quòd in ea ac in tota Maſouia Rex nihil prorſus iuriſdictionis haberet. Atque id de ſententia Ducis, cuius erat Cancellarius, & cuius authoritate non multò pòſt Iacobo Epiſcopo mortuo, Plocenſis Epiſcopus deſignatus erat, dixiſſe uidebatur. In comitijs uerò Lencicienſibus permiſſum Cruciferis, importuniſsimè efflagitante Vitoudo, ut moletrinam Lubicenſem, quam ex pactis conuentis demoliti erant, inſtaurarent. Miſsi ea de re legati ad Vitoudum, Sbigneus Epiſcopus Cracouienſis, Domaratus caſtellanus Biecenſis, Petrus Saffranecius Succamerarius Cracouienſis, & Nicolaus Dreuicius ſcriba Regius, Ducem de temeritate promiſsi, & importunitate grauiter obiurgârunt. Præ ſe ferebat enim Vitoudus, niſi id precibus ſuis datum eſſet, ſe Dolangenſe territorium in Samagitia ad mare uergens, Cruciferis donaturum eſſe. Alia res magna in ijſdem comitijs à Rege tentata, ſed non impetrata eſt: cùm is promiſſa eam ob rem in ſuperioris anni comitijs Breſtenſibus, non præſtaret. Promiſerat autem, confirmaturum, & aucturum ſe nobilitatis libertatem, & prærogatiuas ſtationes Eccleſijs, & monaſterijs remiſſurum, Cuiauienſes autem auenæ penſione liberaturum, ſi filium ſuum anno ſuperiore natum, Regem poſt ſe deſignarent: conueneratq́, ut ijs de rebus Rex in proximis futuris comitijs, diplomatis in ſingulos tractus ſiue palatinatus datis, diligenter caueret. Verùm is mutato, ſuaſu Cæſaris, conſilio, cùm negaret id ſe facturum eſſe, conſurgens omnis Senatus, diploma ſuum, quo Regi de filio promittebat, à Sbigneo Epiſcopo, cuius fidei côcreditum fuerat, receptum, magno cum fremitu ac tumultu Rege inſpectante concerpſit. Sic re infecta conuentus ille ſolutus eſt. Alia tamen uia Rex id, quod cupiebat, poſtea perfecit, cùm ſingulos Senatores priuatim, quemadmodum Cæſar monuerat, prenſaſſet, & à ſingulis chirographa exegiſſet: itemq́ à ciuitatibus, & pleriſq́ conuentibus nobilitatis, præſertim Ruſsiæ & Podoliæ. Perpauci de proceribus reperti, qui maiorem Reip. quàm priuatorum commodorū ſuorum, & gratię Regiæ rationem ducerent. Natus autē eſt eo anno Regi alter filius Cazimirus, & intra annum uertentem mortuus. Porrò Vitoudus conducto è Polonia magno numero mercenariorum militum, fecit eodem anno expeditionem in Pſcouenſes Ruſſos, liberos tūc, ſed poſtea in ditionem Moſchorum redactos. Nec ea expeditio ſatis proſpera ei fuit initiô, quippe quæ nulla iuſta de cauſa ſuſcepta eſſet: perennibus ferè pluuijs madente humo, per ſe etiam uliginoſa, ita ut neq́ progredi commodè exercitus, neq́ pabulari poſſet. Ad extremum tamen Pſcouenſis magna ui auri & argenti, infecti pariter, & ſignati, pacem redemerunt. Vuladiſlaus uerò per idem tempus de nobilitate Ruſsica ſuæ ditionis quinq́ millia equitū, duce Ioanne Cobilenſo, gente

Synodus Lenciciæ.

Lubicenſis moletrina.

Senatus regij factū inſigne.

Cazimirus filius Vuladiſlao natus, & mortuus.

gente Grimalio, præfecto Sanocenſi, in auxilium Sigiſmundo Cæſari contra Turcas miſit. Qui ad Brailouum uſq; (quod oppidum ad confluentem Serethi ac Danubij fluminum, in extremis Valachiæ, & Moldauiæ tranſalpinæ finibus fuit) longum iter emenſi,

Serethus fl.

duos menſes in eo loco campeſtri unà cum Valachis (qui & ipſi ex fœdere iuſſu Regis præſto fuerunt) caſtra habuere, dum Cæſarem ultra conſtitutum tempus expectant. Vbi uerò non uenturum eſſe, Bohemicis rebus impeditum, intellexerunt: pacato agmine, quemadmodum profecti domo erant, reuertere. Detrectârant nonnulli de Ruſsis eam militiam, propterea quòd quinæ marcæ in haſtas ex Ludouici Regis ſanctione ſibi non dabantur: eos Rex carcere diuturno coërcuit, & bonis mulctauit.

Ruſsi cõtumaces coercentur à Rege.

Sed remiſit poſt omnibus mulctam, rogatu procerum: Aduocatiam modo Crosnenſem retinuit. Mortuus eſt eo anno Zemouitus Dux Maſouiorum, relictis quatuor filijs, & quinque filiabus. Ac filij quidem ſic inter ſe paternum dominatum partiti ſunt, ut Zemouito Rauenſis, Vuladislao Plocenſis, Cazimiro Belzenſis ditio cederet: quartus Alexander exors patrimonij, ſacris initiatus, Archiepiſcopus Tridentinus, & poſtea Cardinalis fuit. De filiabus uerò Cimbarca Erneſto Auſtriorum Duci nupſit, de qua Fridericus tertius Cæſar natus eſt:

Cimbarca Friderici tertij Cæſaris mater.

Euſemia Venceslao Ceſsinenſium: Cunilia Boguslao Stolpenſium Duci: quarta Oſca, quæ eadem Agathia eſt, Michaëli Duci, qui Sigiſmundi, Vitoudi fratris filius fuit: quinta innupta obijt. Laſcaris quoque Epiſcopus Poſnanienſis eodem anno mortuus, longam, & pernicioſam ſucceſſoribus, Miroslao Nalencio iureconſulto ac datario Apoſtolico, & Stanislao Ciolco Poëtæ, Procancellario Regni, litem reliquit: cùm hic ſacri collegij ſuffragijs, & Regis authoritate, ille Pontificis prouiſione niteretur: & Miroslaus quidem conſecratus, poſſeſsionem tamen bonorum adire inuito Rege non potuit. Stanislaus uerò omnia bona Epiſcopi in poteſtate ſua habuit, quanquam non niſi poſt biennium Epiſcopus à Pontifice renunciatus, Miroslao uita defuncto. Laſcarem haud multò pòſt Ioannes Pella, Vuladislauienſis Epiſcopus, qui ante duos annos Ioanni Cropidloni ſucceſſerat, ſecutus, Ioannem Saſſianecium Decanum Cracouienſem, & Cancellarium Regis habuit ſucceſſorem.

Ioannes Saſſianecius Epiſcopus Vuladislauien.

Inſequens annus nulla ferè alia re, quàm probro reginæ, memorabilis eſt. Eius uerò author Vitoudus fuit: qui ſiue odio reginæ, ſiue cupiditate Regni, quam apertiùs poſtea præ ſe tulit, ſtimulatus, ſeu denique rumoribus hominum uulgaris permotus, augente ſuſpicionem in decrepita Regis ætate tertiò, quod inſtabat, reginæ puerperio, cum omnibus minimè mali Regis actionibus moderaretur, facilè credulum hominem, ut in pudicitiam reginæ inquireret, induxit. Captæ duæ puellæ, pediſequæ Reginæ, Catharina, & Elizabetha ſorores Sciucouiæ, quæ omnium eſſe conſciæ uidebantur, terrore tormentorũ adhibito, confeſſæ ſunt de libidinibus reginæ: ſed uerène, an falsò, incertum eſt.

De reginæ adulterio.

Editi nominatim, cum quibus illa rem habere conſueuiſſe diceretur, Hincia Rogouius, Petrus Curouius, Laurentius Zaremba, Petrus Craſca, Ioannes Conespolius, Petrus ac Dobeslaus Scecocinij. De quibus tres ultimi re intellecta profugerunt: reliqui indicta cauſa proceribus, qui cum Rege Grodlum (ubi hæc agebantur) à Vitoudo euocati uenerant, partim gratia, partim metu aſſentientibus, in carcerem coniecti, pediſſequæ in Lithuaniam relegatæ, maritos ibi poſtea nactæ ſunt. Regina non audita, plena mœroris ex tam inſigni infamia, Cracouiam remiſſa eſt. Remittebatur in Lithuaniam aſſeruanda in cuſtodia, ni Poloni proceres, & in primis Ioannes Tarnouius Palatinus Cracouienſis, cuius magna tunc erat authoritas, diſſuaſiſſet.

Ioan. Tarnouius palatinus Cracouien.

Is enim cùm id à Rege clàm agi ex apparatu curruum, & mox ipſius confeſsione cognouiſſet, percontatus eſt Regem, quid pueris ex ea natis facturus eſſet: cumq; Rex ſecũ eos fore, & in ſpem Regni educatum iri, reſpondiſſet: Apagè, inquit Tarnouius: tune Reges nobis relinquere uis, quos ipſe, dum matrem ipſorum probro afficis, pro tuis liberis non agnoſcis? Cæterùm Senatus frequens eò rem perduxit, ut regina ſe ſuo ipſius, & ſeptẽ honeſtarum & nobilium fœminarum iureiurando purgaret. Iurârunt cum ea Catharina Nicolai Michalouij Sendomirienſis palatini uxor: Cochna, quæ cum Iacobo Conespolio Siradienſi: Heduigis, quæ cum Ioanne Glouacio Maſouiæ, palatinis:

Reginæ purgatio.

Anna, quæ cum Sbigneo Brezio marſchalco: Clichna, quæ cum Nauoio Mocnſcio nupta fuerat: Helena Pauli Bogumilouicij iudicis uxor, & Helena Cotca uirgo. Iudicium deinde in Ioannẽ Straſſum à regina efflagitatum eſt, quòd is princeps hunc de ipſa rumorem apud Vitoudũ, & Germanos ſparſiſſe diceretur: atq; is neq; confeſſus, neq; conuictus, cum ſe etiam decreto Petri Vidauij iudicis Siradienſis, cui rex cognitionẽ eius cauſæ mandârat, iureiurando purgaſſet, & accuſatores ad ſingulare certamen prouocaret, in carcerem tamen à Rege coniectus eſt Sendomiriæ: ubi parùm abfuit, quin fumo & uapore prunarum illatarũ enecaretur. Sed hoc poſterius, mortuo demũ Vitoudo accidit. Tunc autem non multò pòſt regina filiũ peperit, cui Andreæ Cazimiro nomen fuit. Erat Cracouiæ Henricus quiſpiam Bohemus,

Bohemus, inſignis Aſtrologus: hic infantem recens natum, longæuum, ſed infœlicem

Vaticinium aſtrologicū de filijs regijs.

fore, Poloniamq; multis ac magnis malis atque calamitatibus eo regnante afflictum iri, ex aſtris prædixit, fratrem uerò eius Vuladiſlaum, clariſsimum atque uictorioſiſsimum futurum, & ni fata longiorem ei uitam inuiderent, multis gentibus imperaturum. Quæ utraque euentus poſtea comprobauit. Poſt hæc reginæ infamia conquieuit. Sed tamen res ea diſsidij, quod deinceps inter Regem, & Vitoudum accidit, ſeminarium fuit: id uerò diſsidium gliſcens. Sigiſmundus Cæſar tertio deinde anno maleuolentia quadam ductus, maxime inflammauit. Cûm enim ſubolfeciſſet, ſubiratum eſſe Regi Vitoudum,

Vuladiſlaus Vitoudi conſilijs nitebatur.

conciliandum eſſe eum ſibi exiſtimauit, de cuius conſilijs Regem totum pendere non ignorabat, ut uel committeret eos inter ſe, uel faciliùs ipſe Regem ſimplicem circumſcriberet. Itaq; colloquium utriuſq; expetiuit: uerùm id, Turcico bello implicatus, in tertium annum diſtulit. Duxit autem exercitum in Turcas in ſequenti anno, qui fuit à Chri-

An. 1428.

ſto nato, milleſimus, quadringenteſimus, uigeſimus octauus: qui Golubeciam arcem, à Raſcio quodam Turcis, cùm ipſe emere eam nollet, paruo uenditam, armis recuperaret: ſiue adeò, quo belli Turcici prætextu ceſſationem ſuam à bello Bohemico Martino Pontifici max. id urgenti, quemadmodum ſcribit Dlugoſſus, excuſaret. Sed priuſquã ad congreſſum cum hoſtibus ueniret, retrò ſe, tranſmiſſo raptim Danubio cum magna parte exercitus, ad tutiora loca in Tranſyluaniam recepit: proditis hoſti reliquis, quos naues capere non potuêre: in quibus fuit Zauiſsius Niger præfectus Scepuſienſis, de Bohemorũ captiuitate dimiſſus: qui ſubmiſſum à Sigiſmundo lembum aſcendere noluit, mauolens fortiter occumbere, quàm turpiter ſocijs proditis fugere. Quare adacto calcaribus equo, in confertiſsimos hoſtes irruit: & multis præclaris operibus editis, ad extremum conglobatis circa eum Turcis, uiuus captus, & cùm pro magno munere ad tyrannũ uir robore corporis, oris, dignitate, & auratis armis inſignis duceretur, controuerſia inter duos barbaros orta, ab utro captus eſſet, ab imbecilliori deſecto capite uitam finiuit: uir in omni uita belli, paciſq; artibus clariſsimus, & ſempiterna memoria dignus. Per idem uerò tem-

Nouogrodenſes pacem à Vitoudo redemerunt.

pus Vitoudus, Polonis militibus, quos multos circum ſe & præſtantes habebat, partim uoluntarios, partim ſtipendio propoſito euocatos, Nouogrodenſibus Ruſsis, libero populo, prætextu controuerſorum finium bellum intulit: ſuperataq; præter ſpem eorum difficultate itineris, cùm ad Opoſcam caſtra haberet, ſupplicibus, & ingentia dona afferentibus pacem dedit. Fuerunt autem in ea expeditione de Polonis inſignes in primis, Cazimirus Dux Maſouiorum, Vincentius Samotulius caſtellanus Medirecenſis Dux copiarum, Iacobus Cobylanius, Ioannes Cizouius, Meſciugus Scrinnius, Nicolaus Brezius, Zicus Cadlubius, Matthias Vſcius, Ioannes Sciecocinius, Ioannes Lopata Calinouius, Iacobus Precora Morauianius, Nicolaus Sepinius. Viguiſſe autem in primis in toto illo exercitu diſciplina militaris memoratur, Vitoudi ſæueritate ſancita: præter quòd confecto bello, & tunc, & aliàs ſolebat is relictis copijs in hoſtico, domum uxoris, & uoluptatum deſiderio præcurrere. Vnde cùm ſine Duce, & ordine redirent Lithuani, impeditis locis nonnunquam incommodo afficiebantur. Sed unde digreſsi ſumus, reuertamur. Ex illo igitur inauſpicato bello Turcico reuerſus Cæſar, Vuladiſlaum Regem incuſare, quod is promiſſa ſibi auxilia non miſiſſet (quæ tamen ille ſuperiori anno fruſtrà miſerat) & maiori in eum odio exardeſcens, urgere conſilium illud ſuum de adiungendo ſibi Vitoudo: colloquiumq; efflagitare, nec difficulter id impetrauit. Dies

Maſouij duces iurant in uerba regis Polonorum.

dicta conuentui apud Luſcum, ad ſextam diem Ianuarij ſequentis anni. Interim filij Zemouiti Maſouij, ſuperiori anno defuncti, uenientes ad Regem Sendomiriam ſolenni ritu in uerba eius iurârunt. Et intra paucos dies Ioannes patruus eorum Dux Varſauienſium, uita exceſsit. Cùm autem conueniſſent Luſcum Cæſar cum Barbara uxore, Rex, & Vitoudus, actum eſt aperta fronte de mutuis offenſis, ac de Valachis maximê. Poſtulabat Cæſar ex formula fœderis, ut Valachiam ſecum pariter ſubiugarent, & partirentur: propterea quòd nemini ſatis fidi eſſent Valachi, & quod ſibi ad Turcicum bel-

De Valachis cõtentio inter principes.

lum præſtò non fuiſſent. Negabat Vuladiſlaus id ſe facturum, paſſurumúe eſſe: parêre enim ſibi Valachos antiquitùs. Nam quòd ſuppetias Cæſari non ueniſſent, ipſius, non illorum eſſe culpam. Veniſſe enim unà cum Ruſsis, & expectaſſe fruſtrà ſuperiori anno. Et ceſsit quidem in ea re Vuladiſlao Cæſar: cæterùm ſecretò longè alia cum

Sigiſmũdi Cæſaris ſecreta pacta cum Vitoudo.

Vitoudo egit. Societatem enim cum eo inijt, ac diadema Regium ipſi pollicitus eſt, ut eum cum Vuladiſlao, Poloniſqúe committeret. Non recuſabat Vitoudus, homo ambitioſus, & ingentis ſpiritus: ſed negabat, ſibi inuito Vuladiſlao accipere licere. Itaque ad Vuladiſlaum callidè & blandè affectata à Cæſare, & uxore eius uia: perfectumqúe eſt, ut is cohoneſtandę patrię gratia non abnueret, ſi Senatus Polonicus aſſentiretur. Ad Senatum uerò cùm res relata eſſet, & pręſens ipſe Vitoudus hoc ſibi concedi peteret, dicen-

disq;

diſq; ſententijs, quò minùs liberé dicerentur, non optimo exemplo intereſſet, Princeps Albertus Iaſtrembecius Archiepiſcopus Gneſnēſis, longis uerborum ambagibus uſus, nihil tamen certi ſtatuebat. Poſt hunc Sbigneus Oleſnicius Cracouienſis Epiſcopus prçfatus: Indignum eſſe rem tantam longiore deliberatione, grauiſsimis uerbis Vitoudi prçſentis conſilium reprçhendit: pactorum conuentorumque, quæq; ipſe cum Polonis ſanctiſsimo iureiurando interpoſito olim firmaſſent, & quibus Lithuaniam Poloniæ adiunxiſſent, admonuit: turpem eſſe prudenti ſeni, & ſaturo gloriæ principi, intempeſtiuam illam ambitionem, quç magnas ſecum clades atque calamitates Lithuanis iuxtà ac Polonis importatura eſſet: cogitaret, uenenatam eſſe illam oſſam, & exitiale munus, quod ſibi à deuoto, & communi hoſte Cæſare offerretur: non hoc illum agere, ut honorem ipſi habeat, ſed ut diſsidium inter eum, & Vuladislaum faciat: & quos coniunctos nullo incommodo poſsit afficere, diſiunctis ac diſsidentibus omne malorum genus inuehat: reputet ſecum ingentia Polonorum, & Vuladislai beneficia, magis quàm recentes, & inſidioſas Cçſaris pollicitationes: illum nunquam fideliter neque ſecum, neq; cum Vuladislao amicitiam coluiſſe, pacta conuenta toties irrita feciſſe; ſub ſpecie beneuolentiæ, uel maximè ſemper nocuiſſe: à Polonis uerò Lithuanos omnium rerum egenos, & aduerſus Cruciferos ægrè ſeſe tuentes, in ſocietatem receptos, & ad Regnum, poſthabitis ciatis, & potentioribus alijs principibus, uocatos: Polonorum armis atque ſanguine inexplebilem Cruciferorum crudelitatem à ceruicibus corū depulſam eſſe: ipſum à Vuladislao præ germanis fratribus principatum Lithuanorum adeptum, Regni etiam adminiſtrandi moderatorem ferè magis, quàm participem adhiberi: uaſrum illud Cæſaris conſilium multò antè ſibi notum fuiſſe: ſed non ſe crediſſe, Vitoudum tanta prudentia prçditum, unquam eo captum iri: rediret ad ſe, neque pateretur, tot res, tantasq; in eam diem à ſe præclarè geſtas, & ſempiternam ſui nominis memoriam aliena fraude contaminari.

Sbignei ſententia fortis.

Hæc eloquutum Sbigneum Ioannes Tarnouius palatinus Cracouienſis graui oratione, & ipſe rem illam, & conatum Vitoudi exaggerauit. Hos frequens Senatus magno conſenſu ſecutus eſt. Itaque repulſam paſſus Vitoudus, iratus, fremensq; forás ſe proripuit, minitans, quando ſic ipſis uideretur, alia id ſe uia tamen aſſecuturum eſſe. Correptus deinde Rex à Senatu, quòd tam facilis atq; credulus, hoſtem ſuum in Regno in perniciem ſuam, reiq; publicæ Polonæ graſſari pateretur: ni ſibi caueret etiam atq; etiam, futurum eſſe, ut mellitis dolis eius caperetur. Nec mora proceres Luſco frequentes diſcedunt: quos Rex proxima nocte ſecutus eſt. Cæſar paucos dies cum Vitoudo commoratus, ueritusq;, ne quem in ſe dolum Poloni offenſi intenderent, properè in Vngariam rediit.

Ioannes Tarnouius palatinus Cracouienſis.

Cæſaris diſceſſus.

Venerat autem Luſcum ad Regem, & ad Vitoudum Andreas Conſtantinopolitanus Theologus, de ſodalitio Dominicano, magiſter palatij Apoſtolici, legatus Pontificis Max. poſtulans, ut uel pacatis conſilijs, & pactionibus, uel armis Bohemos ad rectam Religionem, pacemq; reducerent: pergraues enim ij erant Cæſari, & uniuerſæ Germaniæ: ſæpè magnos exercitus profligârant: Sileſiam, Miſniam, Auſtriam, & cæteras finitimas regiones infeſtabant, & ſubigebant, ita ut Sigiſmundus Alberto genero ſuo Auſtriorum Duci Morauiam donaret, quò eam ab hæreticis uindicaret: Ziſcam cæcum hoſtium Ducem, quem armis uincere non poterat, ingentibus promiſsis ad ſe pelliceret. Sed nihil tamen legatus propter diſsidium Regis atq; Ducis impetrauit. Incitabant Vitoudum aſſentatores, quibus plenæ ſemper ſunt principum aulæ, ut cœptam rem perageret. Itaq; mittit is Gaſtoudum palatinum Vilnenſem, & Rumoldum Marſchalcum oratores ad Regem, & ad primores Polonos, qui frequentes Corcinum ad Regem de impediendis Vitoudi conſilijs conuenerant. Fuit autem legatorum extrema oratio: Vitoudum ſiue uolentibus, ſiue nolētibus Polonis Regem fore. Ad eam legationem, qui reſponſum Vitoudo referrent, Sbigneus epiſcopus, & Nicolaus Michalouius palatinus Sendomirienſis de Senatu miſsi: cùm eum fœderum, & iuriſiurandi ſui, ac temerarij, pernicioſiq; incœpti admonuiſſent: ac ni deſiſteret, Polonos armatos conatibus eius obuiam ituros aſſeuerarent, ille in Vuladislaum culpam reiecit, ab eo ſe detrectantem, ad id impulſum eſſe: non fore autem è dignitate ſua, ſi rem ſemel inſtitutam, leuiter remitteret. Nec ſanè remiſit per internuncios promiſſum à Cæſare diligentiùs exigere, incitantibus maximè Cruciferis, qui nullam incommodandi Polonis occaſionem etiam in pace prætermittebant, fœdusq;, & ſocietatem cum Vitoudo inibant. Id ubi apud Polonos increbuit (nam & literæ, & nuncij aliquot intercepti erant) conuenêre proceres ad Regem Sendomiriam ad natalem diuæ Mariæ (nam eum diem ibi Rex, ſicut obitus, ſiue aſſumptionis eiuſdem Visliciæ libenter peragebat) decreta iterum legatio ad Vitoudum: cuius principes fuêre Sbigneus Epiſcopus iterum, & Ioannes Tarnouius palatinus Cracouienſis. His datum in mandatis, ut ſi aliter animum Vitoudi à propoſito deflectere nequeant,

Lithuani oratores ad Polonos.

Polonorum legatio ad Vitoudum.

Cruciferi inimici Polonis.

Polonorum

Polonorum Regnum, concedente Vuladislao, ad eum deferrent, ut quando tam appetens eſſet Regni, ab amicis id potiùs, quàm ab hoſtibus acciperet. Cæterùm ſperarint ne beneficio illo oblato emollitum iri Vitoudum, quem aduerſando frangere non poterāt, an reuera id agebant, impendens à tanta illa conſpiratione exitium patriæ quoquo modo propulſare cupientes, certum non habeo. Vuladislaus quidem non tam altos, ſeu potiùs tumidos ſpiritus nactus, & priſtinum ingenij ſui, quantulumcunque id fuit, uigorem ætate magis ac magis in dies hebeſcentem, ac propemodùm iam extinctum, uiresq; defectas ſentiens, non grauatè Vitoudo longè uegetiori, ſolertioriq; Regnum concedebat, cuius iam ipſe ſatur, & penè pertæſus erat: & filios paruos, Regnoquè adminiſtrando inutiles adhùc habebat: ad quos tamen id, Vitoudo nullos relinquente liberos, rediturum eſſe, haud ita multò pòſt intelligebat. Iam enim & Vitoudus octogeſimum annum non paulò exceſſerat.

Vitoudi ętas.

Hùc accedebat non aliena à Vitoudo, plerorumquè procerum Polonorum uoluntas, munificentia eius conciliata. Ipſe quoque Vuladislaus, per multum tempus eius conſilijs maximè in omni re nixus, ita eius authoritatem indulgentia ſua apud Polonos auxerat, ut illum magis, quàm ſe reuererentur. Flexiſſet hæc talis oratio quamuis præfractum, & pertinacem Vitoudi animum, niſi proceres quidam Poloni priuata compendia publicæ rei præferentes, ut largitiones eius in ſe aſſentando magis augerent, clàm eum per internuncios hortati eſſent, ut perſiſteret in propoſito: de quibus etiam cognouerat, priuſquam legati aduenirent, quid ij afferrent.

Proditio in Senatu Polonico

Itaque reſpondit is, nolle ſe eſſe tam impudentem, & impium, ut Vuladislaum Regno priuaret: cæterùm cœpto, per omnium gentium atque principum ora uulgato, & cuius author ſibi Vuladislaus fuerit, deſiſtere, turpe ſibi & indecorum uideri. Nihil ſe aduerſus Regem, & Polonos moliri, ſed ſi quod bellum ſibi ab eis inferatur, omni conatu propulſaturum.

Cęſaris legatio ad Vitoudum.

Dum autem aliquot dies ibi commorantur legati, allatus eſt Vitoudo à Cæſare draco affabrè factus, in pignus ſocietatis, expetitumq; iuſiurandum de ſeruanda ſocietate certis legibus. Ac draconem quidem pro hoſpitali munere, non pro pignore ſocietatis accipere ſe reſpondit: iuſiurandum uerò nullum dedit, reueritus legatos Regios, qui grauiter, & ſeuerè cum eo agebant: ac Sbigneus quidem longè, quàm collega liberiùs. Itaque illum ampliſsimis donis Vitoudus honorauit, ſiue quòd beneuolentiorem ſibi eſſe crederet, ſiue ut Sbigneo ægrè faceret: cum Sbigneo uerò expoſtulauit, quòd ſolus deſiderio ſuo aduerſaretur, Tarnouio collega non aduerſante. At Sbigneus perſpectā habens fidem & integritatem Tarnouij, reſpondit incunctanter, ſe quoque ipſi aſſenſurum eſſe, ſi Tarnouius aſſentiretur. Ita Vitoudum refellit uir excelſi animi, & raræ integritatis. Nec tamen cœpto deſtitit. Dum hæc ita fiunt, conſtituère Poloni proceres cum Vngaris, ut certo loco, certoquè die ſimul conuenirent, ac de reſarcienda Regum ſuorum amicitia toties interrupta inter ſe tractarent. Sed neque ad conſtitutam, neque ad comperendinatam diem Vngari affuerunt.

Legatio Vuladislai regis ad pontificem.

Omnia uerò tentabat Rex, ut ne conſilium Cæſaris de coronando Vitoudo procederet. Itaque & ad Pontificem max. quæſitum ea de re miſit. Et fruſtrà is utriſq; miſsis literis ab inſtituto dehortatus eſt. Intelligens autē Vuladislaus, quorſum Cæſaris & Vitoudi conatus & molimina, & noua cū Cruciferis Pruſsienſibus atq; Liuonienſibus fœdera inita ſpectarent,

Ann. 1430.

anno ſequēti, qui fuit poſt Chriſtum natum milleſimus, quadringenteſimus, trigeſimus, comitijs Iedlnam (pagus hic eſt in tractu Lublinenſi, uenationibus tantùm nobilis) indictis, ut Polonorum uoluntates beneficijs ſuis ſibi, liberisq; ſuis obſtringeret, Regniq; ſucceſsionem alteri de filijs ſuis, utrum ipſe poſt ſe edidiſſet, ſtabiliret, ueteres priorum Regum ac Principū donationes, & immunitates confirmauit: permulta equeſtri ordini, nonnulla etiam Eccleſiaſtico, pauca oppidanæ, ruſticanæq; plebi indulſit, ac de penſionibus & oneribus remiſit, quę quidem his ferè capitibus continentur: honores, & Magiſtratus ſacri iuxtà ac profani, ut non niſi indigenis in ſuo cuique tractu mandentur, neque quicquam eorum cuipiam, priuſquam uacet, promittatur: arces, & præfecturæ, ne cuiquam Ducali genere orto, néue externo committantur:

De eccleſiarū immunitate.

Eccleſiæ & monaſteria cum ſuis prædiibus, ut penſionum, quas ſtationes, ſiue procurationes uocant, immunitatem prorſus habeant: equites ut abſque ullo ſtipendio Regni fines per ſe ipſi defendant: ſi extra fines ad bellum proficiſci iubeantur, quinas marcas in haſtam ſtipendium accipiant: quod ſi fortè accepto eo, intra biennium non educantur, deinceps ut pro eo nihil debeant: ſi prælium intra fines commiſſum ſit, capti ut à Rege redimantur: extra fines uerò etiam damna ac detrimenta exoluantur:

De captiuis.

captiui hoſtes, ut eorum ſint ſerui, à quibus capti fuerint:

De moneta.

monetam ne quam Rex, niſi de ſententia Senatus, cudat: equitum aratores, & adſcriptitij, ut immunes ſint ab omni frumenti iuxtà ac pecuniæ penſione, procuratione, ſubuectione, & alio quouis onere Regi præſtando, excepta raſticali penſione, cuius iam anteà mentionē fecimus: & ab ea tamen ſculteti, ſiue

teti ſiue aduocati, qui patroni ſunt pagorum, & oppidani, qui agros colunt, ut immunes ſint: itemq; hortulani, molitores, & caupones, qui exiguos agros colunt: equeſtrem hominem indicta cauſa ne liceat præhendere, aut ſupplicio afficere, excepta cauſa furti, incendij, homicidij uoluntarij, ſtupri uirginum, & matronarum, latrocinij, & his, qui uadimonium promittere nollent, aut non poſſent: bona item ne Rex cuiquam equiti abſque iudicij authoritate auferat: ad fines regundos recuperatores, quos commiſſarios uulgò uocant, qui in rem præſentem ueniant, ne cuiquam neget: de controuerſijs, ſi qui pendente lite, amicè inter ſe compoſuerint, ut ne mulctæ iudiciariæ ab eis exigantur: quæ uerò mulctæ à litigantibus debebuntur, ut ipſe eas Rex per ſe, uel per procuratores ſuos exigat, neque cuiquam exigendas donet: actuarij ſiue notarij terreſtres, ut uocantur, ut ipſi per ſe adſint in omnibus iudicijs: nec uicarijs, niſi neceſſaria cauſa impediti, utantur: atque eos tamen, ut integræ famæ apud præſides iudicij edant: Ruſsi ut eodem penitùs iure ſint cum Polonis, auenæ modò penſione Vuladiſlao, quoad uixerit, ſalua: Cuiauij quoque, ac Dobrinenſes poſt decem annos deinceps, ut ab auenæ penſione immunes ſint. Hæc nunc à Rege conceſſa publicè, & literarum monumentis conſignata: receptumquè ei uiciſsim de alterutro filio, uter aptior Regno adminiſtrando fore uideretur, Rege creando: & cùm adoleuerit, & prærogatiuas atque beneficia ſuperiorum Regum cunctis ordinibus publicè data confirmauerit, coronando. Obſtrinxit etiam uniuerſus conuentus ille fidem & honorem ſuum quiſque ſe pro hoſte habiturum, quiſquis communi illi placito aduerſari, aut turbas aliquas, tumultumq; in Regno ciere uellet, aut conſpiraret ulla de re, aut hæreticis denique & hæreſibus faueret. Atque hæc deinceps quoque ternis comitijs Poſnaniæ, Breſte, ac Dobrini paulò ante mortem Regis repetita ſunt à proceribus & nobilitate: quo demùm tempore diploma Regis ſuprà memoratum ſcriptum reperio. Miſsi deinde ex ijs comitijs legati ad Vitoudum Sbigneus Epiſcopus tertiùm, & Nicolaus Michalouius iterum, qui ei pro Rege ſatisfacerent. Quærebatur enim Vitoudus, traductum ſe eſſe ab eo apud Pontificem Maximum, & alios Principes Chriſtianos. Ad hæc ut fœderum eum admonerent iterum atque iterum, & ad ſanam mentem reducerent. Rebellionem enim moliens, nouo ſacramento Lithuaniam omnem adigebat, & arces finitimas Poloniæ muniebat. Sic eſt enim ambitio, ut modum prorſus neſciat, ſi ſemel ei habenas laxaueris. His reſponſum à Vitoudo datum, quæ ille præ ſe ferebat, non nouandarum, ſed ſtabiliendarum rerum ſuarum cauſa ea ſe facere, ne incautus ab hoſtibus opprimeretur, propterea quòd accepiſſet petiuiſſe à Rege Bohemos, ut ſe per Poloniam in Pruſsiam & Lithuaniam exercitum ducere pateretur: ac de eo ſe prę-ter morem à Rege celatum eſſe. Rex ubi nulla ratione Vitoudum de ſententia deduci poſſe animaduertit, ſimulq; maturari coronationem præſtituta ad decimum ſextum Calendas Septembris die didicit: negocium dat Ioanni Zarnicouio ſuccamerario Poſnanienſi, nobili & impigro homini, ut ad confinia Poloniæ & Saxoniæ, ubi poſſeſsiones ipſe luculentas habebat, obſeruaret, atque internuncios Cæſaris & Vitoudi per Pruſsiam ultrò, citroq; commeantes interciperet. Nec malè ſucceſsit Zarnicouio negocium. Etenim Baptiſtam Cigallam iureconſultum Genuenſem, & Sigiſmundum Rothum Sileſium, à Cæſare ad Vitoudum proficiſcentes cœpit, excuſſosq; inconſultè dimiſit: ſcripturas ab eis ablatas ad Regem attulit. Miſsi autem ij erant, ut Vitoudo dubitationem omnem eximerent: dubitabat enim is, an Cæſar, ſiue ut uulgò loquuntur, Rex Romanorum, qui imperatorium diadema nondum adeptus eſt, poteſtatem habeat noui Regni inſtituendi: ſimulq; ut diplomata Cæſarea, quibus in Lithuania Regnum conſtituebatur, & Vitoudus Rex creabatur, ipſi afferrent, ac diadema ad tempus allatum iri ab alijs legatis promitterent. Habebant & alia quędam mandata, de fœderibus & ſocietate Pruſſienſium atq; Liuonienſium Cruciferorum aduerſus Polonos. His cognitis Rex, Zarnicouium ſplendidè pro meritis remuneratū, & amplioribus pollicitationibus oneratū, ad inſidendas diligentiùs uias remiſit. Propediem enim Germanorum, Vngarorum, & Bohemorū legationes ſplendidæ, cum diademate à Cæſare ad Vitoudum profecturę erant. Sed cùm Zarnicouius aduerſa ualetudine præpeditus uacare ei rei non poſſet, nobilitas omnis maioris Poloniæ, Sendiuogio Oſtrorogio palatino & præfecto, Dobrogoſtio Samotulio caſtellano Poſnanienſi, & Iarando Bruzeuio palatino Vuladiſlauienſi Ducibus, nemine iubente, quaſi ſublato ſigno armata, ſyluas apud Turagoram inſedit, dimiſsis quoquouerſus ſtationibus, & exploratoribus, ut quocunque opus eſſet, etiam ad extremum Oceanum Germanicum, cuncta accurreret, uel cùm longè maioribus copijs pro patriæ tranquillitate, & honore decernere parata. Iam Francofordiam, quæ ſupra Odram eſt, legati prætergreſsi erant, cùm obſideri uias omnes à Polonis acceperunt: & non auſi periculo ſeſe committere, cùm duos Menſes fruſtrà expectaſſent, ad Cæſarem

Nobiles quando capi poſſint.

Poloni Regis Vuladislai filium regem ſibi deſignant.

Legatio regis & Polonorum ad Vitoudum.

Ioannes Zarnicouius.

Legatio Cæſaris ad Vitoudum.

Maiorum Polonorum ſtudium.

Magiſtri Cruciferorum legatio ad Polonos

reuertêre. Non omiſêre tamen Poloni longiorem cuſtodiam: quæ cûm ſuſpecta eſſet Cruciferis, ſuorum ſibi conſiliorum & conatuum conſcijs, miſit Paulus Ruſdorfius Magiſter perquiſitum ab ijs, hoſtéſne eos an amicos ducere deberet? reſponſum eſt: nihil eius referre, ſi ipſi intra fines ſuos armati, rerum ſuarum curam habeant. Si bellum illaturi ſint, indicturos id eſſe prius. Aegerrimè hæc tulit Vitoudus, ubi reſciit: ſed tamen dolorem apud hoſpites ad celebritatem inuitatos, ſedulò diſsimulauit, & ad finem uſque Septembris eos apud ſe retinuit. Fuerunt autem ij duo Magiſtri Cruciferorum, Pruſsienſium, & Liuonienſium, cum primoribus commendatoribus: Moſchorum, Tuuerenſium, & Odoiouienſium Ruſſorum Duces, & Princeps Tartarorum. Fortè tunc Anthracem morbum, ſiue ex angore animi, ſeu qua alia ex cauſa, Vitoudus contraxit: neque tamen quicquam de ambitione ſua detraxit. Cûm autem inuitis Vuladislao & Polonis uotis ſe compotem fieri poſſe deſperaret, arte ſibi tendandum eſſe duxit, quod aperta ui peragere non poterat. Sciebat Vuladislaum hominem non malum, haud difficulter exorari à ſe poſſe, ſi eum in Lithuaniam, cuius uiſendæ deſiderio teneri eum nouerat, extraxiſſet. Quòd ſi qui fortè proceres Poloni cum eo ueniſſent, eos quoque uel blandicijs deliniri, uel muneribus corrumpi, uel metu deniq; compeſci poſſe. Itaque miſſo ad Vuladislaum legato, præterita excuſat: iam ſe omnem de Regno cogitationem depoſuiſſe oſtentat: in Lithuaniam Regem ad uenationes inuitat. Cupiebat Rex ire in Lithuaniam: ſed ſuſpecta erat proceribus, qui cum eo Lublini tunc erant, Vitoudi inuitatio, tamq́ue repentina mutatio: nouerant eius ingenium, nouerant ingentes ſpiritus, & coniunctam his pertinaciam: aliquid eum doli nectere ſuſpicabantur: ſed ſanari rurſus animum eius poſſe Regis præſentia, & ſermonibus, non deſperabant. Quare mittuntur cum Rege, cùm alij quidam proceres, tum Sbigneus Epiſcopus, cuius neq; prudentia facilè circumſcribi, neq; integritas corrumpi, neque conſtantia frangi à Vitoudo poſſet: quemq; Vuladislaus reuereretur, ut ne quid præter ſententiam eius faceret. Non ignorabat hæc Vitoudus. Itaq; cùm Regem, & cæteros omnes, qui cum eo ueniebant ab extremis finibus Lithuaniæ, comiter & liberaliter acciperet, unum Sbigneum negligebat. Vbi Vilnam peruentum eſt, inſtabat Regi Vitoudus orando, ne ſibi Regium diadema inuideret: negabat ille, licere id ſibi concedere, Polonis reclamantibus: eaq; de cauſa Sbigneum ſibi in Lithuaniam proficiſcenti adiunctum eſſe comitem, ne quid præter ſententiam eius faceret. Illum præhenſandum, & quoquo modo expugnandum eſſe. Allegat Vitoudus ad Sbigneum, qui eum orent ſuo nomine, & ingentibus promiſsis onerent, ne ſolus honori ſuo aduerſetur. Si dimoueri ille ſe de ſententia non patiatur, ut exiſtimationi tamen Vitoudi utcunq; conſulat, & ſimulari momento temporis coronationem ſinat. Accepta diadema ſtatim ſe depoſiturum eſſe. Si pertinacior, ne hoc quidem concedat, pro hoſte ſe illum habiturum eſſe, & manibus, pedibusq; adnixurum, ut de Epiſcopa deijciatur, quemadmodum Petrus Viſſus anteà deiectus eſſet. Immotus ad hæc omnia Sbigneus, renunciari Vitoudo iuſsit: digniſsimum eum ſibi uideri Regio diademate, & ſummis quibuſq; honoribus: uerùm saluis fœderibus, & iuriſiurandi Religione aſſequi id eum nō poſſe. Quocirca ſuadere ſe, deſineret id cupere, quod ei non honorem, quemadmodum ipſe putet, ſed dedecus & infamiam ſempiternam pariturum: Poloniæ uerò & Lithuaniæ præſens exitium approperaturum eſſet. Ne erret, non honoris eius gratia id ei ſuadere Cæſarem, & Cruciferos, deuotos & ſempiternos non magis Polonorum, quàm Lithuanorum hoſtes: ſed ut duos coniunctiſsimos populos, qui coniuncti graues ſibi eſſent, diſiunctos, commiſſosq; inter ſe, inteſtinis atq; ciuilibus propemodum bellis debilitent atq; deleant: idq; Cæſarem uulgò iactare, dictitantem ſe os in medium duorum canum conieciſſe, ob quod ij ad mutuum uſq; interitum concertaturi ſint. Poneret ergo Vitoudus modum inconſideratæ, & intempeſtiuæ ambitioni: non conuenire ætati, & prudentiæ eius, ut ſeniculus capulo proximus, nullos habens liberos, quibus Regnum relinquat, tam cupidè per fas & nefas ad id adſpiret: ſe quidem neq; precibus emolliri, neq; largitione corrumpi, neq; minis deterreri poſſe, quò minùs in hoc cupiditati eius aduerſetur. Pluris apud ſe eſſe fidem, uirtutem & charitatem patriæ, quàm fauorem, gratiam, & omnes theſauros Vitoudi. Mirari uerò ſe magnoperè, quod Petri Viſſi, eiusq; deiectionis mentionem faceret, quam ſine ſua, Regisq; infamia commemorare non poſſet: neq; id ſe reformidare. Alia iam eſſe tempora, & minùs turbulenta, minusq; deprauata cæca plurium de Pontificatu maximo contendentium ambitione. Paratum autem ſe eſſe non honoris modò, uerùm etiam uitæ diſcrimen adire pro patria, quæ tantam illam rem ſuæ fidei credidiſſet: neq; falſurum eſſe unquam eius expectationem. Atque ita quidem Sbigneus, non ſine magna ipſius Vitoudi admiratione. Inualeſcebat interim Vitoudi morbus, ita ut ipſe deſperatione uitæ ſuæ cogitationem omnem de Regno ab-

Inuitati à Vitoudo ad celebritatem coronationis.

Sbignei Oleſnicij uirtus.

Vitoudi ad Sbigneum allegatio.

gno ab-

gno abijceret, & ad mortem, uti Chriſtiano principe dignum eſt, obeundam ſeſe componeret. Rex ubi animaduertit, uiuere eum diutiùs non poſſe, Sbigneum & cæteros Polonos proceres in Poloniam amandauit, quod intelligebat ijs præſentibus Suitrigellonem fratrem ſe Lithuanis Ducem, quemadmodum deſtinabat, præficere non poſſe. Diſcedens autem Sbigneus, cùm rogaretur ab Iuliana Vitoudi uxore, ut ſupellectilem ſuam, gazamq́ inde aſportaret, ac ſuperſtiti ſibi ſeruaret: ſi quid autem humanitùs ſibi accideret, ut eam ad cultum diuinum conuerteret, aſſenſus non eſt. Vitoudus uerò, cùm ſe uiribus deſtitui ſentiret, ritu Chriſtiano ſacris procuratus, & uerè Chriſtianum ſe mori teſtatus: ueniam ſuperiorum admiſſorum à Vuladislao petiuit, & Lithuanos ei commendauit, petens ut acta, donationesq́ ſuas ne reſcinderet: nec multò poſt apud Trocos ſpiritum exhalauit, cùm aliquanto octogeſimum annum exceſsiſſet: princeps impiger, & uegeto ingenio: abſtemius in omni uita, nihil præter aquam bibere ſolitus: in uictu temperans: temporis perparcus, ita ut ſupra menſam iudicaret, & reſponſa legatis daret: cæterùm in Venerem procliuior, in externos liberalis: ſuos uerò metu magis, quàm beneficentia in officio cōtinere ſolitus: ſtatura fuit mediocri, gracili corpore, radere barbam, & genas ſolitus, qualem apud Trocos in templo depictum uidimus. Habebat autem in more, ut procuratores bonorum ſuorum rapinis ditatos excuteret, atque expilaret, rurſusq́ præficeret.

Rex Polonos à ſe amandat.

Vitoudi mors, mores & effigies.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER XX.

POST mortem Vitoudi, ſuſpenſi animis Lithuanorum, & Ruſſorum proceres, hærebant, quid'nam ſe fieret. Supererat Coributhus, Vitoudi frater: ſed aberat, Bohemorum furori Ducem ſe præbens: nec ullum præclari ingenij ſpecimen in Lithuania ediderat. Porrò Suitrigello Regis frater, qui Vitoudum metuens, ad Sigiſmundum Cæſarem aliquantò antè profugerat, & Vitoudo indulgente in Lithuaniam redierat, homo erat nihili, & ebrioſus, & præcipitis iracundiæ, ſed tamen liberalitate multorum ſibi animos conciliârat: in primis autem Ruſsi ei fauebant, propterea quòd à ſua ſecta non alieno cum animo eſſe exiſtimabant: ſed tamen ſenſum Regis, penes quem rerum Lithuanicarum ſumma erat, non tenebant. Poſteaquam uerò perſenſerunt, principatum Lithuaniæ clàm ab eo ad Suitrigellonem deferri, tunc uerò certatim omnes ad eum concurrere, ſtudiaq́ ei ſua probare uelle, ita ut ingens circa Regem ſolitudo eſſet. Venit deinde Vilnam ad exequias Vitoudi Suitrigello, ingenti hominum turba ſtipatus: elatusq́ fauore hominum, Vilnenſem, Trocenſem, & alias quaſdam primarias arces occupauit, & pro duce gerere ſe abſq́ authoritate Regis cœpit. Deinde magis ac magis inſoleſcens, aſſentatoribus frigidam, quod aiunt, ſuffundentibus, oblitus omnium beneficiorum Regis, fraternæq́ neceſsitudinis, contumelioſius eum tractare: carceris, & exilij ueteris memoriam reſuſcitare: uenisse tempus dictitans, cùm ulciſci eum probè poſſet: Polonos, qui cum Rege erant, aſperiùs appellare: internuncios, qui à Rege in Poloniam, quiúe ex Polonia ad Regem mittebantur, excutere, epiſtolasq́ refringere: plus eius amentia atq́ temeritate, quàm ſuo periculo Rex commouebatur, & quantum poterat, furorem eius & inſolentiam lenitate, & comitate ſua mitigabat. Placatiorq́ is iam futurus eſſe uidebatur, cùm res noua oblata, denuò furorem eius accendit. Podolij primores, nimirum Paulus Epiſcopus Camenecenſis, uir humili quidem loco natus, uerùm generoſi ſpiritus, Riſco Kerdeius, Theodoricus, Michael & Murſilo fratres Buzacij, & Cruſsina Galouius, cognita celeriter Vitoudi morte, Doigertum palatinum Vilnenſem, qui Podoliam Vitoudi nomine adminiſtrabat, rerum omnium adhùc ignarum, euocatum ad colloquium, cœperant: arcemq́ Camenecciam, Smotriciam, Scalam, & Ceruonigrodum occupârant, & omnem Podoliam facilè in poteſtatem ſuam redegerant, ut Regi eam & Polonis reſtituerent, & ne in ditione Lithuanorum ea deinceps eſſet. Id ubi factum reſciuit Suitrigello, homo uiolentus & impotens, fremere in Regem, & maledictis eum, Polonosq́ inceſsêre, palamq́ uincula aut necem præſentibus intentare, ita ut excubare omnes die, noctuq́ circum regiam neceſſe haberent. Et non deerat noſtris, quamuis paucis, animus, non modò ad defendendum ſeſe atq́ Regem, ſed etiam ad inuadendum ac trucidandum Suitrigellonem. Sed Rex ſiue, quòd ſibi metuebat, ſiue quod Suitrigellonem impensè diligebat, ſeu denique

Suitrigellonis mores.

Suitrigello apud Lithuanos principatum arripuit.

Podoliorum præclarum facinus.

quòd Lithuaniæ, quàm Poloniæ incrementis & amplitudini impenſiùs fauebat, inconſultis omnibus aſſenſus eſt de Podolia Suitrigelloni, recipienti unà cum proceribus Lithuanis, Regi ſe eam bona fide redditurum eſſe, ſi de ea inter Polonos & Lithuanos non conuenerit, ac deinde ius ſuum perſecuturum atq; repetiturũ: eaq; de re Zaclicam Tarlonem in Podoliam cũ literis & mandatis miſit, qui eam Michaeli Babæ Ruſſo, Suitrigellonis nomine recipiendam & obtinendã, traderet. Aegerrimè id ferebat iuuentus Polona, quæ in comitatu Regis erat: & in primis duò nobiles iuuenes, Andreas Tencinius, & Nicolaus Dreuicius, cuſtos Sendomirienſis, cui Rex annulum ſuum ſignatorium, cancellario, & procancellario abſentibus, commendárat. Igitur hi duo, ducti amore patriæ, ſcripſêre Michaeli Buzacio, qui Camenecíam obtinebat, Regem extrema neceſsitate adactum, Podolia Suitrigelloni cedere: ſed ſi ipſe communi patriæ ſimul & honori ſuo conſultum uellet, non modò non parêret mandatis regijs, uerùm Zaclicam pariter, & Babam compræhẽderet. Eas literas, quoniam palàm ferri nequibant, Suitrigellone omnes excutiente, conuolutas, ceraq; contectas, ut ſpeciem cerei præ ſe ferrent, Zaclicæ puero omnium inſcio, paucula pecunia præ manu ei data, dedêre: ut is cùm primùm Camenecíam ueniſſet, cereum illum Buzacio præfecto redderet, atq; hæc uerba adderet, ut ſi errare ille nollet, ex eo cereo unà cum magiſtratu urbano lumen quæreret. Cùm autẽ puer bona fide omnia feciſſet, miratus Buzacius, quid ſibi cereus ille, & ambigua mandata uellent: non de nihilo tamen omnia illa eſſe ſuſpicatus, refracta cera literas inuenit, Zaclicam & Babam in cuſtodia habuit. Dum hæc ita fiunt in Lithuania, cognouere tandem Poloni, referente Ioanne Oleſnicio Marſchalco, qui mille ciclos argenti, & alia quædam munera poſt reconciliationem à Suitrigellone Regi donata, in theſaurum Polonicum inferre iuſſus erat, quo in ſtatu Regis ſui res eſſent: & iure quidem optimo ei aduerſa, quę accidiſſent, accidiſſe cuncta cenſebant: uerùm aliud tamen ſuccenſendi, & repræhendendi eius tempus fore rati, de liberando eo, ſecluſa omni mora, agendum ſibi eſſe exiſtimârunt. Graſſabatur quidem tunc dira peſtis in omnem ferè Poloniam, ſed nihilo tamen ſegnius, comitijs Vartam ad ſextam diem Decembris indictis, frequentes conuenerunt. Re diligentiùs in cõſilio agitata, expeditio in Lithuaniam decreta: edictumq;, ut ad medium Ianuarij apud Kianos, pagum ſupra Veprum amnem, armati omnes præſtò eſſent: tentari tamen priùs legatione Suitrigellonis animum placuit. Ad eam obeundam deſignati Sbigneus Cracouienſis, & Ioannes Vuladislauienſis Epiſcopi: Sendiuoius Poſnanienſis, & Ioannes Lichinius Breſtenſis, palatini, cùm Varſauiam uſque progreſsi eſſent, mandato Regis, nunciantis liberum ſe iam eſſe, domos reuerterunt. Vt enim audiuit Suitrigello, quæ in Vartenſibus comitijs acta ac decreta eſſent, liberum ac reconciliatum ſibi Regem dimiſit. Ne Pontifex quidem Maximus Martinus quintus prætermiſerat, ad Sigiſmundum Cæſarem, & ad Suitrigellonem de liberando Vuladislao ſcribere, cùm detineri eum in Lithuania celeri nuncio accepiſſet. Eiuſdem autem Vartenſis conuentus decreto, cura Regiorum liberorum educandorum & inſtituendorum, magiſtro Vincentio Cothio Dembenio, cuſtodi Gneſnenſi, & Petro Ritercio equiti mandata eſt. Poſt inſequentis anni principium Rex per Chelmenſem tractum è Lithuania reuerſus, Sendomiriæ comitia habuit. Ibi cùm de Suitrigellonis inſolentia, ſiue amentia pleniùs cognitum eſſet uulgo, afferreturquè, etiam caſtella quædam in Podolia per illud tempus ab eius copijs intercepta, Smotriciam circumſeſſam (cuius tamen obſidio noſtrorum uirtute non ſine ſtrage hoſtium ſoluta rurſus erat) Treboulienſem, & Leopolienſem oram excurſionibus & populationibus diuexari, damnabant omnes præceps, & peruerſum Regis conſilium, & bellum aduerſus Suitrigellonem flagitabant. Sed peruicit Rex, ut legatio priùs ad eum de repetendis rebus mitteretur. Miſsi Stanislaus Poſnanienſis, & Ioannes Chelmenſis, Epiſcopi: Sendiuoius Poſnanienſis, & Ioannes Lichinius Breſtenſis, palatini: cum his mandatis, ut Suitrigello caſtella, quæ in Podolia cœpiſſet, redderet, Luſco & Volynia decederet, ad Regem ad certum diem ueniret, ab eoq; principatum Lithuaniæ certis legibus acciperet, quem perperam & contra fœdera inuaſiſſet: aliter, neceſſe fore Polonis cum Rege ius ſuum armis perſequi. Ferocius his reſponſum eſt à Suitrigellone. Nihil enim eorum, quæ poſtulabantur, faciebat: & aſſeuerabat, ſe quicquid egiſſet, ageretúe, rectè & iure optimo egiſſe, & agere: quin etiam reliquam Podoliam à rege repetebat. Hæc eadem mandata luculentiùs & acriùs poſtea per Baſilium Ducem Ruſſum, cognomento Craſni, apud Regem repetita. Intereà dum hæc fiunt, uenit ad Regem Coributhus, cum cæteris Bohemorum hæreticorum, qui poſt mortem Ziſcæ cæci orphanos ſeſe dixêre, Ducibus: qui Bohemia ſiue pulſi, ſiue ultrò excedentes, cùm Luſatiam diuexaſſent, Sileſiam quoq;, belli ſede Gluiciæ poſita, longè, lateq; uaſtabant: oppida hoſtiliter diripiebant, & incendebãt, & in templa atq; monaſteria, ſacerdoteſq; & monachos

Lithuanorum promiſſa.

Michaelis Buzacij factum.

Polonorum procerum ſtudium erga Regem.

Pontificis Maximi ſtudiũ de liberando Vuladislao.

Comitia Sendomiriæ.

Legatio Polonorum ad Suitrigellonem.

Suitrigellonis ferox reſponſum.

monachos potiſsimùm barbarico furore debacchabantur, Ziſcæ Ducis ſui immanitatem ſecuti: qui quaſi uiuens parùm inſaniſſet, moriens cutem ſibi detrahi, eamꝗ tympano induci iuſsit: fore pollicens, ut ad eius tympani ſonum, animis conciderent ipſorum aduerſarij. Cum his autem coniunxerat ſeſe Conbuthus, captus, & mox pulſus à Pragenſibus, quemadmodum Hagecus memorat: & cum primoribus eorum ad Regem uenerat, accepta ab eo fide publica. Actum cum his de Religione: adhibiti Doctores Academiæ Cracouienſis, qui errores ipſorum diſputando refellerēt. Rex ipſe ſimpliciore oratione uſus, quanta rerum omnium perturbatio ſecuta apud eos ex mutata & perturbata Religione eſſet, commemorauit: ut florentiſsimum quondam Bohemorum Regnum ad interitum properaret, ſublatis magiſtratibus, ſacris iuxtà ac prophanis: euerſis oppidis & munitionibus: cæſis, uel fuga dilapſis optimatibus: conſtupratis honeſtis matronis atꝗ uirginibus: coniugijs nobiliſsimarum fœminarum in agreſtes homines, & ex infima fæce uulgatis: agris partim hoſtiliter uaſtatis, partim furore quodam ipſorum cultorum deſertis: prophanatis, direptis, ac dirutis templis: abrogatis ſanctiſsimis cæremonijs: ſacroſancta Religione contaminata, ac tam uarijs, portentoſis & abominandis opinionibus diſcerpta, ita ut nemini propemodùm cum altero conueniret: deniꝗ peruerſo rerum omnium, atꝗ naturæ ipſius ordine: quæ omnia, ni maturè reſipiſcerent, præſens & extremum exitiū conſequi neceſſe eſſet: quòd ſi his rebus commouerētur, pollicebatur ſe perfecturum, ut æquis conditionibus res eorū componeret. Sed ſurdis auribus Bohemi hæc accepêre. Neꝗ enim facilè eſt, cum impetu ruentes ſemel in præceps in uiam reuocare. Quoad autē ij ſubſtitère Cracouiæ, ceſſatū eſt à ſacris, interdicto Sbignei Epiſcopi, cōſecratumꝗ ab eo chriſma in Mogilēſi monaſterio. Itaꝗ propter ſolennes Paſchæ dies, Cazimiriam Bohemi cū Conbutho à Rege eiecti ſunt, tremētes in Epiſcopum: alia quoꝗ de cauſa ipſi infenſi. Nam cùm paulò ante Lechnicēſe monaſterium in finibus Vngarorū diripuiſſent, Sbigneus facta de clientibus propinquis, & amicis ſubitaria manu, reuertentes perſecutus erat: & paucos, qui agmen raptim ſeſe recipiens cōſequi non poterant, excœperat. His ergo de cauſis Conbuthus indignans, corā Rege cum Sbigneo iurgatus eſt: diſcedensꝗ Cracouia cum cæteris, nō modò ipſi, ſed Eccleſijs etiam ac diuo Stanislao ſublata manu comminatus eſt. Verùm eæ minæ diuinitus mox in irritū cecidêre. Reuertētes enim, cū Gliuiam à Conrado albo, Oleſſincēſium duce, per proditionē captam, direptam & incenſam, ſuosꝗ magna ſtrage cæſos reperiſſent, ad paucos redacti, & rerū omnium egeni, in Bohemiam receſsère. Ab ijs autē & Poloni equites latrocinari cū didiciſſent, quodam tempore Zenſtochouienſe monaſterium, quod propter peculiarē Virginis matris cultū, & frequētiſsimas nō modò Polonorū, ſed etiam uicinorū Vngarorum, Morauorum, Bohemorū, Sileſiorum, Saxonū, Pruſſorum, atꝗ Lithuanorū peregrinationes magnis diuitijs refertū eſſe credebatur, diripuêre. Atꝗ ut patrati ſacrilegij ſuſpicionē à ſe in Bohemos hæreticos auerterēt, imagini uirginis matris, quę uulgò magna Religione colitur, uulnus inflixêre. Sed minorē opinione prædam reperere: meritasꝗ ſacrilegij pœnas intra illū ipſum annum expendêre. Fuerunt autē authores ſceleris Iacobus Nadobni Rogouius, gēte Zialoſsius, & Ioannes Curopatua gente Surnatus. Dimiſsis Bohemis cum Conbutho, Vuladislaus Rex Biezū profectus, bellum in Suitrigellonē parabat: eò uenit ad ipſum Ludouicus commēdator Turonenſis, legatus à magiſtro Cruciferorum, deferens eius operā ad componendas res inter diſsidentes fratres. Ei gratiæ actæ, factaꝗ poteſtas, ut id ageret. Tametſi ſecretò aliud actum eſſe Dlugoſſus memorat, nempe poſtulaſſe Regē à magiſtro, ut Suitrigelloni faueret: ſeꝗ expeditionē faciente in Ruſſiam, ut ipſe Poloniam armis infeſtaret: citatꝗ idē non leues authores huius rumoris, qui mortuo demùm Rege diuulgatus latè manarit: quem nos unà cum ipſo Dlugoſſo neꝗ affirmamus, neꝗ refellimus. Miſit deinde rex Ioannē Brezium, Lutici filium ſcribam ad Suitrigellonem, ut eum ad ſaniorē mentem reuocaret. Sed eum Suitrigello excandeſcēs, cōtra ius gentium uiolauit. Quare irritatus Rex, maturauit expeditionē: motisꝗ caſtris, ad Grodlum oppidum, ſupra Bugum amnē duodecim dies ſtatiua habuit: & maiores Polonos tardiùs uenientes, & hoſtiliter penes in ſuos quacunꝗ iter faciebāt graſſantes expectauit. Deinde Bugum amnē traiecit. Interim uulgus omne eius oræ cum iumentis, pecudibus, & facultatibus ſuis, in denſas, paluſtresꝗ ſyluas ſeſe abdidit. Aduenit & Suitrigello cum ſex ferè millibus armatorum, arcemꝗ Lucēſem armis cōmeatu, præſidioꝗ muniuit. Certatum eſt deinde leuibus aliquot prælijs cum hoſte: in quibus omnibus noſtri uel nullo, uel paruo incōmodo accepto, ſuperiores erant. Seneo dux Ruſſus occiſus, captiui non pauci ad Regē adducti, incenſa Vuladimiria, peruaſtatū Vuladimirienſe territorium, quod Rex Theodoreto, ſiue Feuduſconi duci Ruſſo, fratris filio donauit: qui dux non multò poſt mortuus, Regē fecit hæredem. Non intermittebat tamē Rex Suitrigellonem

Ziſca cedit immanius.

Regis oratio ad hæreticos.

Interdictum Cracouiæ propter hæreticos.

Bohemi minaces pruſtigiati.

Cruciferorum legatio ad Regem Poloniæ.

Suitrigello legatum regium uiolauit.

Maiorum Polonorum licentia.

Suitrigello fœdus icit cum Cruciferis.

gellonem ad pacem inuitare. Sed nihil inde pacati referebatur. Sperabat enim ille, Regem breui inde ad aliud bellum à Cruciferis, cum quibus fœdus icerat, reuocatū iri. Aduenêre deinde maiores Poloni. Quibus grauiter de tarditate, & neglecta diſciplina militari in itinere, obiurgatis, Rex cum omni exercitu Styrum fluuium, qui Luſcum alluit, difficili ac profundo uado tranſmiſit, cùm Suitrigello pontem diſſecuiſſet, ulterioremq; ripam fruſtrà ſeruaſſet. Videns autem Suitrigello ſe ualdè imparem eſſe tanto exercitui, incenſo Luſco oppido, arce uerò Iurzæ Ruſsi fidei commendata, ne tentata quidem prælij fortuna, fugam init. Ducem ſuum ſecutæ copiæ, diuerſæ & ipſæ dilapſæ ſunt: ſed multi mortales ex his in fuga à Polonis cæſi, captiq;. Inter captiuos inſignes maxime fuêre,

Rumboldus et Gaſtaudus Lithuani capti.

Rumboldus Marſchalcus Lithuaniæ, & Gaſtaudus. Quos Suitrigello deinde liberauit, cùm ſpopondiſſet Regi, eos Cracouiam, cùm Rex iuſsiſſet, uenturos eſſe. Creditus eſt autem & Suitrigello cecidiſſe, cùm ueſtis eius cruenta inter cętera ſpolia reperta eſſet. Cecidêre tamen de Polonis quoq; nonnulli nobiles, & fortes uiri, dum incautiùs Tartaros, qui in caſtris Suitrigellonis militabant, perſequuntur. Alia quoq; per eoſdem dies uictoria de eodem hoſte Belzenſem tractum uexante Polonis parta eſt. Nam eò ſex millia hominum Rex cum Cazimiro duce Maſouiorum, & Ioanne Menzico Dambrouio Ruſſiæ, ad prǽſidium ſuis miſerat. A' quibus Oleſcum arx, cùm capi poſſet, tamen in poteſtate Bogdani Rohatinij Ruſsi, qui ad Suitrigellonem nulla neceſsitate adactus perfugerat, præfecturamq; eius arcis ab eo, confiſcatis à Rege bonis ſuis adeptus erat, relicta eſt, ea conditione, ut eam Regi redderet, cùm is Luſco potitus eſſet. Obſeſſa eſt deinde à toto exercitu arx Lucenſis, & oppugnata etiam: ſed remiſsè admodùm, atq; ſegniter, indulgentia quadā Regis, uti creditum eſt. Et cū pars muri à Polonis bombardarum ictu deiecta eſſet, fruſtrà tamen impetus factus eſt. Trium dierum induciæ, per quas de deditione deliberarēt, obſeſsis datæ à Rege, fruſtrà diſſuadētibus conſiliarijs: per quos dies mœnia & propugnacula arcis refecta ſunt: ſaxa & alia miſsilia cōgeſta: & aqua importata, cuius hauſtu à noſtris arcebantur. Deinde iterū quoq; idem factum non ſine murmure totius exercitus. Fuêre tamen inter proceres, & conſiliarios regios, qui noctu clàm cum obſeſſis colloquia habere, & arma eis, commeatumq; ſuppeditare ſoliti eſſe dicerentur. Et

Oleſcum arx.

Proditores in exercitu Polonico.

probri loco id obiectum eſt, poſtea Laurentio Zarembæ caſtellano Siradienſi, à Stanislao Zuicla gente Labencio. At Suitrigello ridiculo magis, quàm callido, ut ipſe exiſtimabat, commento noſtros ab inſtituto deterrere aggreſſus, confictis literis nomine principis Tartarorum ad Regē, ut is Podoliā Suitrigelloni à ſe donatā, ei redderet. Cæterùm ubi id commentum ſibi nō procedere animaduertit, legationem de pace ad Regē miſit: ſiue ex animo id agens, ſiue ducendi belli, & obſeſsis ſubueniendi cauſa ſimulās. Intelligebat enim, Polonos belli ob aduentantē hyemem, graſſantēq; in equos luem pertęſos, domos reuerti cupere: & ipſe Tartarorum & Valachorū auxilia, cum quibus per hyemem Ruſsiam & Poloniam infeſtaret, expectabat. Conuenit, ut proceres utrinq; delecti certa die de conditionibus pacis inter ſe tractarent. Interim dum hæc ita fiunt, arx regia Rathnum, prodentibus eam Ruſsis defenſoribus, ab hoſtibus capta & exuſta eſt, Chelmenſisq; ora direxata. Sed Ciolcus præfecti Chelmenſis uicarius, ſiue Burggrauius, ut uocant, cum centum triginta nō ampliùs hominib. facto in ſecuros animoſè impetu, ultus eſt: ita ut trecentos ex ijs interficeret, quadraginta uiuos caperet. Ad Cremenecıam quoque eodem tempore benè res à noſtris oram eam depopulantibus geſta eſt. Cùm enim hoſtes in noſtros, paucos conſultò per agros palātes, ex arce decurriſſent, excepti inſidijs, perpauci in arcem refugerunt, plurimis uel cæſis, uel captis. Continuabatur autem ab reliquo exercitu obſidio, & maioribus odijs, quàm uiribus inter obſidentes, & obſeſſos certabatur. Lithuani, & qui cum eis ſentiebāt Ruſsi, quoſcunq; Polonici generis & catholici ritus in arce repererent, exquiſitis ſupplicijs in propugnaculis, ut inſpectarent noſtri, necabant, & omne genus contumeliæ in noſtros iactabant, ſiſi incantationibus, quibus gens ea ualdè utitur, & magicis artibus: quarum profeſſores Iudæi cùm alia quædā abominanda faciebāt, tum captiuum quempiam Polonum elegāti forma infixo in iugulum cultro mactârunt: hauſtumq; ſanguinem & inteſtina, uiſcera aliaq; membra extracta, & in minuta fruſta conciſa prunis impoſuerunt & adoleuerunt: eoq; ſuffitu impias, & ſacrilegas precationes adhibentes, omnes arcis angulos luſtrârunt. Sæuiebant & Poloni uiciſsim in Ruſsos quoſcunq; cœperant, ut par pari referrent. Conueniebat iam de pace inter proceres: ſed eam Suitrigello approbare noluit, niſi Cruciferi quoq; & Valachi fœderati & ſocij ſui pacis eius legibus continerentur. Vtroſq; enim in ſocietatem adſciuerat, eoſq; magnis muneribus illectos adduxerat, ut & Cruciferi uiolato fœdere Cuiauiā atq; Dobrinum, & Valachi clientes Polonorum Podoliam, & Ruſsiam finitimā armis infeſtarēt. Sed Valachos quidem cum ingenti præda è Snatinenſi, Halicienſi, & Camenecenſi agro

Rathnum proditione captū, & exuſtum.

Ruſsorum ſæuitia.

Ruſsi incantationib. dediti.

capita

capta reuertentes Ruſsi regij Buzacijs fratribus ducibus è caſtris regijs curriculo profecti & conſecuti, magna ſtrage fuderunt, prędamq́ excuſſerunt. Alexander quidem palatinus, dux & author belli, fuga elapſus eſt: uerùm nō multò poſt, pœnitentia facti & mœrore confectus obijt. Nec diſsimili, ſed pro numero tamen aliquato minore clade Cruciferi quoq; Cuiauienſem oram uaſtantes, affecti ſunt ab agreſtibus Cuiauijs ac Dobrinenſibus, ſeu Boleslao Iarogneuio gente Orleio, Bartholomæo Villenburgio Nalencio, ac Dobrogoſtio Colinio equeſtris ordinis ducibus: cum ij accepto domeſticæ calamitatis nuncio, præpeti curſu è caſtris domum contendiſſent. Neq; paruum eſt arma abijcientibus. Theodoricus modò Marſchalcus Liuonienſis, & ſeptem commendatores capti cū quatuor uexillis: Cracouiamq; ad Regem miſsi, omnes præter Theodoricum in carcere uitam finierunt. De uniuerſo autem agmine illo, in quo ſeptingenti Liuonienſes equites, præter cæteram Curouienſium, Slochouienſiumq; equitum pariter & peditum manum, fuere, paucisſimi equeſtres ferè euaſerunt. Nam reliquus Cruciferorum exercitus peruaſtata longè, lateq; Cuiauienſi ac Dobrinenſi ora, uiginti quatuor oppidis (in quibus præcipua fuere Inouuladislauia, Vuladislauia & Neſſouia Torunicæ æmula) & plus mille pagis direptis & incenſis, & arce Neſſouienſi præſidio munita, incolumis & præda onuſtus domum reuerterat. Illos uberioris prædæ ſpes ab Iodoco Tocholienſi commendatore oſtenſa longiùs prouexerat. Et quidem non ſine magno compendio, niſi id ſanguine ſuo exoluiſſent. Nec mirùm cuiquam uideri debet, tantum detrimentū una illa excurſione acceptum eſſe: propoſuerant enim Cruciferi præmia incēdiarijs, oppidorum quidem ternas marcas, pagorum uerò ſingulas. Munitionibus autem oppidis, & arce Neſſouienſi, proditione Nicolai Tumigralæ Secouij, quem Rex ad cuſtodiam Cuiauiæ reliquerat, potiti erant: Breſtie fruſtrà tentàrunt. Cùm igitur de conditionibus pacis Regi cum Suitrigellone conueniret, inducijs interceptum eſt bellum, ita ut poſtridie Cal. Februarij ſequentis anni in conuentu Parſouienſi accuratiùs de pace tractaretur. Nec mora, ſoluta eſt Luſci obſidio, dimiſſusq; exercitus. Ac tum demùm Cuiauienſes illi, quos dudum commemorauimus, & complures alij eiuſdem oræ equites, curſu omnia præuertentes, cum agreſtibus coadunati, illam de Cruciferis uictoriam adepti ſunt. Miſerant quidem Rex & Suitrigello pariter, inducijs ſic inter ſe factis, legationem ad Cruciferos, ut ne Poloniam bello uexarent: ſed tardiùs ea peruenit, cùm iam hoſtes ſæuis in homines omnis ordinis atq; ætatis, & innocua tecta debacchati, præda graues domum reuerterentur. Illud Crucifericо illo bello animaduerſum, uariè ſuſpicandi hominibus anſam dedit, quòd Maſouitorum fines intacti prorſus ab omni ui hoſtium fuerant. Rex uerò à Luſco diſcedens, in Chelmenſi ora aliquandiu ſubſtitit: per quod tempus Ruſsi Volynienſes nullum genus crudelitatis omiſerunt in noſtros: qui ibi poſt pacem factam, & diſceſſum, Regis cum mercibus omnis generis Lucenſibus uenum expoſitis, ſiue alia quauis de cauſa remanſerant, aut antiquitùs domicilia fixerant. Templa etiam quæcunque Ruſsici ritus non eſſent, impiè & immaniter exuſta & euerſa ſunt. E Chelmenſi deinde Rex Leopolim profectus eſt: quò cùm ingens Cuiauienſium ac Dobrinenſium equitum multitudo confluerent, opem & ſubſidium Regis afflictis, & perditis Crucifericо bello rebus, ſuis ac ſuorum implorans, magna in cunctos ac profuſa benignitate uſus eſt, nonnullos præſente pecunia ſubleuans, nonnullis uerò poſſeſsiones de ſuo largiens: cumq; non illius modo, ſed & cuncti ſuperioris temporis immenſis donationibus ſeſe, & ærarium ſuum exhauſiſſet, ſupereſſentq; adhùc multi, quibus ipſis cum liberis & uxoribus etiam ſubuento opus eſſet, Eccleſiaſtica bona illis dilargiri cœpit, ut per hyemem duntaxat eorum uſufructu ſuſtentarentur. Pernicioſi exempli res ea uiſa antiſtibus. Itaq; Albertus Archiepiſcopus Gneſnenſis, & Sbigneus Epiſcopus, cum primoribus Eccleſiarum ſacerdotibus properè ad Regem excurrerunt, tam iniuſtas donationes eius repreſſuri. Et Archiepiſcopus quidem ſubmiſsiùs fruſtrà orabat Regem: Sbigneus uerò maioris animi & conſtantiæ uir, grauiùs in eum inuectus eſt, cùm præterita eius peccata commemorans, tum iniuſtas illas alienorum bonorum donationes reprehendens: & ni cœpto deſiſteret, grauiore ſe in eum cenſura, & animaduerſione uſurum eſſe minitans: excuſantiq; neceſsitatem, & piam calamitoſorum hominum commiſerationem; adiecit: nihil ea commiſeratione & miſericordia opus futurum fuiſſe, niſi ipſe calamitatē illam tam multis inuexiſſet: uulgò enim iactari, ab eo ipſo Cruciferos quieſcentes excitatos eſſe. Quod ſi id uerum non ſit, non eſſe tamen ipſum culpæ expertē, propterea quòd iuſtum aduerſus ingratū & ſceleratum fratrē bellum, quod paruo negocio debellari potuerit, peruerſa quadam indulgentia ſua duxiſſet, commeatumq; & arma obſeſsis Luscenſibus ſubminiſtraſſe diceretur: inducias quidē certè, per quas ille ſe recrearent, his eis contra omnium ſententiam conceſsiſſet. Ita tunc Sbigneus: quanquam nihil cuiquam Rex

Alexander palatinus Valachorum extinctus.

Cruciferi inſignes capti.

Neſſouienſis arx præſidio firmata.

Induciæ cum Suitrigellone.

Maſouiorum ditiones expertes incommodorum belli.

Calamitoſi immiſsi à rege in bona Eccleſiaſtica

in Cracouienſi diœceſi, præter quædam Miechouienſis monaſterij, donârat: Sbigneum
reueritus: atq; id ipſe tum commemorabat: ſed nihil tamen ea res animum Sbignei mol-
lijt, non tam ſuam, quàm publicam Eccleſiaſtici ordinis cauſam agentis. Reuerſus dein-
de Rex eſt in Poloniam ad comitia, quæ Nepolomiciam ad undecimam diem Nouem-
bris indixerat. Ibi Hedugim filiam Friderico iuniori Marchioni Brandenburgenſi de-

Heduigis Vuladislai Regis filia mortua.

ſponſam, immatura morte defunctam amiſit. Creditum eſt uulgò, ueneno eam à nouer-
ca ſublatam eſſe, ne quo filijs ſuis impedimento ad Regnum adipiſcendum eſſet: propte-
reà quòd ea Cazimiri magni Regis, cuius grata etiam tum erat Polonos memoria, pro-
neptis eſſet. Rex quoq; ipſe æquiori, quàm par erat animo, mortem eius tuliſſe uiſus eſt.

Ann. 1432.

Poſt initium uerò inſequentis anni Lublinum Rex, magna procerum caterua ſtipatus,
proceres'q; omnes, excepto Alberto Archiepiſcopo, Padouiam ad conuentum cum Su-
ſtrigellone agendum tranſmiſit. Verùm ij cùm diu fruſtrà Suitrigellonem moras nectentem
expectaſſent, re infecta diſceſſerunt. Erat autē apud Suitrigellonem Ludouicus com-
mendator Toruntenſis, qui hoc agebat ſedulò Cruciferorum nomine, ne pax cum Polo-
nis coiret. Rex de ſtatu Reipub. ac de impendentibus undiq; periculis anxius, ad uiceſi-
mam tertiam diem Aprilis Siradiæ comitia habuit. Ibi Vuladislaus maior natu Regis fi-
lius Regni ſucceſſor à patre deſignatus, totius'q; cōuentus ſuffragijs approbatus eſt. Con
ſtitutum eſt etiā, ut ſi plura ſimul bella ingruiſſent, cæteris omiſſis ad tempus, in id quod
eſſet grauiſſimum, toto conatu, & cunctis uiribus incumberetur, ne diductæ multiplici-

Tumigrala proditionis damnatus.

ter, & extenuatæ uires nulli rectè ſuſtinēdo ſatis eſſent. Nicolaus uerò Tumigrala prodi-
tionis, cuius ſuperiùs meminimus, ibi damnatus eſt: quamuis neceſsitate, cùm nullas ad
reſiſtendam hoſti uires haberet, eò adductus eſſe pleriſq; uideretur. Vuzcicius is gente
fuit, cuius inſigne eſt latruncularia tabula. Nuptias deinde Rex Eu[illegible] Maſouiorū Du-
cis & ſororis ſuæ filiæ, Boguslao Stolpenſium Duci in matrimonium collocatæ, ſplendi-
do apparatu fecit. Reuertentem in minorem Poloniam, Pabianiciæ, quod oppidū cum

Bohemorū hæreticorum oratores ad Regē. Baſileenſe concilium.

omni territorio ſacri collegij Cracouienſis baſilicæ eſt, legati Bohemorum hæreticorum
conuenerunt, auxilia contra Cruciferos pollicētes, & Coributho Regē reconciliantes:
ad hæc Baſileenſis cōcilij propenſionē erga ſe nunciantes. Id tempus indixerat eū Martinus
Pōtifex anno præterito conciliū, eiq; ſuo nomine Iulianum Cardinalē diaconum præfece
rat: cumq; interea uita defunctus, Eugenium eius nominis quartum ſucceſſorē accepiſ-
ſet, nihilominùs patres, qui conuenerant, Sigiſmundo Cæſare authore id proſecuti ſunt, &
cū alia multa ad ſalutem Reipub. Chriſtianæ pertinētia faciebant, & ſanciebant, tum ad
Bohemos Egræ conuentum agentes miſerant oratores, qui eos blandè in uiam reuoca-
rēt, aut certè ad congreſſum, & colloquiū amicè inuitarēt, prolixè multa pollicētes. Hæc
igitur tunc Polonorum Regi Bohemi nunciabant. Grata fuit ea legatio Regi & proceri-
bus, bellū in Cruciferos mouentibus. Quare comiter & lautè legati habiti ſunt, &, aſſenti-
entibus Archiepiſcopo & Epiſcopis, qui tunc aderant ad ſacrorum communionē admiſ

Interdictum ſacris Cracouiæ propter Bohemos.

ſi. Perfuncti uerò legatione, cùm reuerterēt, & Cracouiam contra præceptū Regis ex iti-
nere diuertiſſent, ceſſatū eſt à ſacris mandato Epiſcopi licet abſentis, adſtipulante uniuer-
ſo cœtu ſacerdotū, & Theologorum, & iureconſultorū, quos Vicarius Epiſcopi ea de re
conuocârat. Contumelioſum id uiſum Bohemis: regi uerò (qui tamē futurum id diuina-
uerat) & cæteris Epiſcopis permoleſtū fuit, quod Sbigneus unus omnium acta ac decre-
ta irrita faceret. Accendebant etiam magis iram Regis Ioannes Menzicus Dambrouius
palatinus Ruſsiæ, & Petrus Corcibocus, qui Bohemos honoris cauſa iuſſu Regis dedu-
xerant. Itaq; excanduit is in Epiſcopū, & uenienti ad ſe Viſliciam, dextram beneuolētiæ
ſymbolum, non porrexit: quin aſperioribus etiam uerbis eum increpuit, & Petri Viſsi for
tunam ei comminatus eſt. At ille imperterritus reſpondit: fauorē ſe, non offenſam Regis

Sbignei oratio ad Regem.

meritū arbitrari, quòd ſolus & ſalutis, & exiſtimationis eius, quæ ab inimicis eius, & ma-
ximè Cruciferis, cū aliàs, tum in Baſileenſi concilio proſcinderetur, optima fide curā habe
ret: prouideretq; omni ratione, ne Rex meritò pro fautore hæreticorū traducatur. & cùm
de Religione agitur, neq; Regis, neq; cuiuſquā omninò uultum atq; minas ſe reformida
re, quin id faciat, quod rectū eſſe intelligat. Authoritate Archiepiſcopi. & cæterorū Epi-
ſcoporum nihil ſe in hac parte moueri, habentē adſtipulatores diuini, humaniq; iuris pro
feſſores. Petri Viſsi calamitatē deſineret commemorare, quæ non tam innocenti Epiſco-
po, quàm iniurioſo Regi ignominioſa accidiſſet. Neq; uerò ea ſe terreri: paratum nō mo-
dò quaſuis contumelias pro religione, uerumetiam exilium atq; mortē ſubire. Cùm autē
Rex ſubijceret: ſe quoq; diuini & humani iuris peritos diuerſæ ſententię authores habe-
re, acciti primores Academiæ Cracouienſis, & cum his commiſsi Ioannes Salfranecius
Vuladislauienſis, Ioannes Theologus Chelmenſis, Epiſcopi: & Vuladislaus Oporoni-
us pontificij iuris peritus, procancellarius Regis, qui poſtea Vuladislauienſis Epiſcopus
fuit,

fuit, haud difficulter refutati ſunt. Neq; tamen penitùs Regis ira in Sbigneum reſedit: admonitusq; is eſt ab Ioanne Tarnouio palatino Cracouienſi, ut ſibi diligẽter caueret: ſubornatos enim eſſe à Rege, qui eum de medio tollerent. Et egit quidem gratias palatino Sbigneus: ſed nihil tamen ea nocte, in quam ſibi periculum comparatum eſſe acceperat, de conſuetudine ſua remiſit. In eodem cubiculo, eodem lecto cubuit, nullam ſibi cuſtodiam adhibuit: nocteq; intempeſta cum uno ſacerdote, & puero lumen præferente, ad matutinas precationes ad templum adijt, neq; aduerſi quicquã ei accidit, quòd Rex uel mutaſſet conſilium, uel uanus ille terror fuiſſet. Nec multò poſt, ſacerdotem hęreticũ, qui ad Regẽ uenerat, idem Sbigneus eiecit, uir excelſi animi, & ſempiterna poſteritatis memoria dignus.

Sbignei magnus animus, contemnensq; periculi.

Venit autem eòdem ad Regem illuſtris legatio Iani Cypriorum, Hieroſolymorum & Armeniorum Regis, mediterraneo mari per Propontidẽ & Pontum Euxinum, atq; inde aduerſo Danubio aduecta in Valachiam, & inde porrò terreſtri itinere nõ ſine magna difficultate in Ruſsiam & Poloniã profecta. Eius legationis princeps Balduinus de Noris Marſchalcus Cypri, donis Regi & reginæ oblatis, connubiũ Heduigis regiæ filiæ, Regis ſui filio, ac ducenta millia aureorũ nummûm ipſi Regi mutua petebat, beſſemq;, hoc eſt, duas tertias partes Cypriorũ Regni hypothecæ nomine Vuladislao offerebat. Sed nihil impetratũ, quòd & Heduigis iam obierat, & pecuniã ſe rex habere, aſsiduis bellis exhauſtũ, negauit.

Rex Lithuanos in Suitrigellonem concitat.

Miſit deinde Vuladislaus Rex Laurentiũ Zarembam caſtellanum Siradienſem, legatũ in Lithuaniam, admonendi in ſpeciem, & ſanandi Suitrigellonis cauſa: reuera autẽ, ut Lithuanorum procerum animos ſua ſponte iam à Suitrigellone, cùm propter crudelitatem eius, tum propter propenſiorẽ erga Ruſſos fauorem alienatos, magis etiam clàm in eum incitâret: Sigiſmundumq; Vitoudi fratrem germanum, Starodubenſium Ducem ad inuadendum principatum Lithuanorum animaret. Neq; irritus hic conatus fuit. Cognita enim uoluntate Regis, Lithuani cum Sigiſmundo conſpirantes, in Suitrigellonem, apud Oſſinianos tunc agentẽ, arma ſumunt. Et euaſit quidem Suitrigello fuga in Ruſsiam, ab Ioanne Moniuido de inſidijs præmonitus: cupideq; receptus eſt, cũ à cæteris Ruſsis, tum à Smolenſcijs: indeq; poſtea adiunctis ſibi Liuonienſibus Lithuaniã uexauit.

Suitrigellonis fuga.

Vxorem uerò eius Ruſſam, Tuuerenſium ducis filiã Sigiſmundus cœpit, Lithuaniamq; omnẽ in poteſtatem ſuam redegit: deinde ad Regem miſit oratum, uellet, iuberet, ſe principẽ eſſe Lithuaniæ. Miſsi in Lithuaniam ſeptẽ de primoribus Polonorũ, conditiones Sigiſmundo tulerunt, ut iureiurando interpoſito reciperet, ſe in fide & clientela Regis, qui ſupremi ducis Lithuaniæ titulũ retineret, & Polonorũ, ſemper futurum: eoſdem cũ eis amicos, hoſteſq; habiturũ, ſuiſq; ſtipendijs eis militaturum: cum Suitrigellone & Cruciferis nullũ fœdus contra Regem & Polonos ſeruaturũ: Oleſcum, quod tũc ab exercitu regio obſidebatur, Grodlũ, Rathnum, Vetlios, Lopatinũ, & omnẽ Podoliã, quę in ditione Polonica fuiſſet, deinceps quoq; eſſe paſſurũ: diadema contra ſententiam Polonorũ ne ultrò quidem oblatũ, à quoquam accepturũ: neminem, niſi Regẽ & liberos eius in principatu ſucceſſorem relicturum: Michaëlem uerò filium, & reliquos hæredes ſuos legitimos in Trocenſi tantũ dominatu & patrimonio ſibi ſucceſſuros, fidem & ſubiectionẽ Regi, Regnoq; profitentes atq; ſeruantes: ijs uerò, ſi abſq; ſuis hæredibus decederent, Regem & Regnum hæredes fore: Volyniam, quoad uiueret, ſibi conceſſam & adiunctam, quemadmodum & Vitoudo conceſſa eſſet, ſe mortuo in ius ac ditionem Polonorum reuerſuram eſſe. Hęc omnia Sigiſmundi ipſius, & filij Michaëlis, Senatuſq; Lithuanici, & uniuerſæ nobilitatis conſenſu approbata & accepta, & unis atq; alteris literarum monumentis cõſignata ſunt.

Pacta Lithuanorum cum Polonis.

De Volynia.

Quibus ritè peractis, Sbigneus Epiſcopus princeps legationis regię, gladiũ, principatus inſigne, Sigiſmũdo Regis nomine publicè tradidit. Interfuit his omnibus Ludouicus cõmendator Torunenſis, cũ tribus collegis à Paulo magiſtro Cruciferorũ ad ineundam nouã cum Sigiſmundo, poſteaquã Suitrigello principatu eiectus erat, ſocietatẽ miſſus. Atq; is enixè ſtuduit infecta reddere, quęcũq; à Polonis procerib. agebantur: adiutorẽ ad id nactus Georgiũ Butrim Lithuanũ, hominẽ ingenioſum, & callidũ, quippe qui multas Chriſtiani orbis regiones peragraſſet. Sed irriti tamen ij conatus fuêre: iuſsiq; Cruciferorum legati, uelut hoſtes, Lithuanię finibus ſtatim excedere.

Principatus inſigne.

Georgius Butrim.

Cõpoſitis rebus Lithuanicis, ad Podoliã pacandam rex animũ intendit. Et miſerat quidẽ eò nonnihil copiarũ: ſed hę in Oleſci obſidione tẽpus terebant: & minores erant, quã ut Podoliã, cuius nõnihil munitiones adhûc Suitrigellonis præſidijs tenebãtur, ſubigere poſsẽt. Itaq; Leopolim profectus eſt, ut ex propinquo rectiùs è re nata rebus conſuleret. Ibi Lucenſi cõuentui ad priores immunitates adiecit, ut nobilitatis ſubditi nonniſi aduenienti in id territoriũ, regi commeatũ & ſtationes præberent: templa Ruſſorũ ne uaſtarentur, neq; cogeretur quiſquã tranſire ad Religionem catholicã. Fortè per eos dies Oleſcũ expugnatũ erat. Eas igitur uictrices copias, nouo ſupplemẽto auctas, ad recipien-

Lucenſium priuilegium.

recipiendas reliquas munitiones Podoliæ miſit. Nec magno eæ negocio in poteſtatem Regis redactæ ſunt. Braslauiam uerò arcem, ne noſtri ea potirentur, Theodoretus, ſiue

Fedco dux Oſtrogius.

Fedco Oſtrogius Dux Ruſſus, partium Suitrigellonis, uir ſtrenuus & bellicoſus, unà cũ oppido incendit. Habebat is quidem circa ſe non contemnendam manũ. Sed nuſquam aperto Marte cum noſtris rem gerebat, nec ſe certo loco tenebat. Ex inſidijs uerò noſtros laceſſens, ſæpè fuſus, fugatusq; erat. Cùm autẽ hominem in latè patentibus campis cum expedito equitatu uagantem adipiſci & perdomare difficile eſſet, tempusq; anni hybernum bello gerendo minimè aptum eſſet, reuertebantur noſtri. Reuertentes Fedco occultus ſequebatur, opportunitatẽ & occaſionem rei benè gerendæ captans: & non minimũ auxerat uires ſuas auxilijs Valachorum, Tartarorum, & Beſſerabũ. ita ut numero noſtros

Moraqua fl.

longè uinceret. Moraqua amnis eſt, qui in Neſtrum, ſiue Tyrã influit, limoſus & latè reſtagnans, ac per ſyluestria loca means. Et iam fragili glacie concretus erat. Ad eius uadũ, quod uirgultis noſtri conſternebant, alio itinere præcurrens Fedco, occultus & ſyluis tectus, cum exercitu in ulteriore ripa conſedit. Iam pars noſtrorũ anguſto tramite impeditum locum tranſiuerat: ponè carri & impedimenta in medium recepta ſequebãtur: cùm

Polonorum cũ Ruſsis præliũ.

ſubitò ille magno cũ impetu, clamore, ac diſſono tubarum, tibiarũ, tympanorumq; cantu & ſtrepitu inuectus, nec opinantes primos adoritur. Trepidi noſtri re noua & inexpectata, cùm neq; ad extremum agmen receptus daretur, nec ab eo magna auxilij ſpes affulgeret, tamen impetũ hoſtium utcunq; ſuſtinuêre. At qui in extremo agmine erant, ubi ſuorum periculum animaduertêre, nihil cunctati, contempto omni periculo, partim per conſtratam uiam, euerſis, & in cœnũ deiectis carris, partim per infirmã etiam tum amnis reſtagnantis glaciem ſuperata difficultate, auxilio ſuis iam laborantibus accurrerũt, & prælium inſtaurârunt. Superabant tamen multitudine hoſtes, perturbatosq; noſtros, & ſine ordine pugnantes premebãt, pars eorũ quaſi parta iam uictoria ad diripiendos carros diſ-

Kemlicius inſtaurat pugnã.

currebat: deplorata res noſtrorũ erat, cũ ſubitò quaſi diuinitùs eis auxiliũ affulſit. Kemlicius quiſpiam, ſiue is Polonus, ſiue Sileſius, ut ex nomine licet conijcere, fuit, tribunus militum cũ centum equitibus pabulatum præceſſerat. Is cũ ex clangore tubarũ, & fragore armorum pugnari eminùs cognouiſſet, inſtructa tumultuariè acie, ſublatoq; maximo clamore in auerſos, & ad præliũ intentos hoſtes impetũ fecit. Qua re & illos uehemẽter perturbauit, & noſtris animũ addidit. Redintegrato igitur prælio, à tergo pariter & à fronte cæduntur: & qua fugæ patebat exitus, diſsipãtur. Fugientibus inſtitêre noſtri uſq; ad mediam ferè noctẽ, quæ tunc ſubluſtris erat: & cùm neminẽ uiuum ſeruarent, magnã hominum ſtragem fecerunt, duodecimq; ſigna capta retulerũt: dux ipſe fuſa euaſit. De no-

Rumor celer.

ſtris non adeò multi deſiderati ſunt, & ij quidẽ ferè gregarij. Abeſt locus ille prælij à Leopoli non minùs 40 miliaribus benè longis, & tamen quo die hæc geſta ſunt, hoc eſt, ultimo Nouembris, cùm Rex in templo, ubi tunc totos dies tranſigebat, diuinã opem ſedulus imploraret, non ignarus cũ quàm grauibus & inſidioſis hoſtibus exercitui ſuo res eſſet, rumor de uictoria ſparſus totã urbem impleuit. Nec author eius rumoris inueniri potuit, ita ut uana lætitia exultaſſe homines uiderẽtur. Poſtero die certo nuncio res omnis, ut geſta erat, cognita eſt: gratiæq; actæ Deo, ac dona à Rege miſſa militibus. Nec multò poſt cumulata eſt Regi ea lætitia, profligato à Sigiſmundo duce apud Oſſmianos inſigni ſtrage Suitrigellonis exercitu, è Ruſsis, Tartaris & Liuonienſibus collecto: de quo ad 10 millia cæſa, quatuor capta eſſe, relata ſunt. Suitrigello quidẽ pernici fuga crebro mutãdo equos euaſit. Sigiſmundus monimentũ uictoriæ, templũ & collegium ſacerdotum apud

Oſsmianenſe collegium.

Oſſmianos poſtea inſtituit. Hac gemina uictoria rex lætus, Leopoli diſcedẽs, Cracouiam ad comitia, ad natalẽ Chriſti indicta, uenit, & ouans pedibus urbẽ ingreſſus, apud cõplura templa feſtas ſupplicationes obijt, priuſquã arcem aſcenderet. In comitijs deinde de Pruſsico bello agi cœptũ, resq; integra ad alia comitia, quæ ad ſecundã Dominicã Quadrageſimæ Sendomiriã indicebantur, reiecta. Eò porrò aduenerũt oratores è cõcilio Ba-

Baſilienſis concilij oratores ad Regem.

ſilienſi, quod Eugenius põtifex cũ ab initio approbaſſet, Bononiã transferebat, atq; adeò diſſoluebat. Conciliũ contrà, abrogare pontificatũ Eugenio nitebatur. Quanquã obſtabat Sigiſmũdus Imperator, ut gratiã referret Eugenio, à quo Romæ paulò antè diadema Imperatoriũ ritu ſolenni acceperat. Poſtulabat autẽ ea legatio, ut rex cũ omnibus ditionibus ſuis cõcilio aduerſus pontificẽ faueret, & ut uexandis bello Cruciferis ſuperſederet, cõcilioq; cauſam illã omnẽ cognoſcendã & arbitrandã permitteret. Cui reſpõſum eſt: nõ abhorrere à pace regẽ, ſi à Cruciferis ipſi ſatisfieret: porrò de his, quæ præterea oratores po-

Sigiſmundus Imperator factus.

ſtulabãt, diligentius eum conſultaturũ, ac deinde miſſurũ legatos ſuos ad concilium cum certo reſponſo. Ita dimiſsi oratores concilij, in Pruſsiam ad Cruciferos, ut eos ad accipiendam conditionem pacis à rege oblatam adducerent, profecti ſunt. Cæterũ in comitijs Sendomirienſibus de cogitatione, & apparatu belli nihil à noſtris remiſſum eſt. Tametſi geren-

ſi gerendi eius ratio non expediebatur, proptereà quòd Rex ſenio confectus, & caligantibus oculis munia belli per ſe ipſe obire non poterat: & Lithuanorum, Ruſſorum atque Valachorũ auxilia, cùm eæ gentes partim proprijs ac domeſticis bellis implicatæ eſſent, partim à fide Regis deſciuiſſent, defutura erant. Itaq; tertia comitia armatorum ad diem ſancti Ioannis Baptiſtæ natalem Colum indici, & Bohemorum hæreticorum auxilijs utendum eſſe, quamuis refragantibus Epiſcopis, decretũ eſt. Nec ita multò pòſt, conuentu inter noſtros atq; Cruciferos opera oratorum concilij de pace fruſtrà inſtituto, cùm Cruciferi quindecim dies ultra condictũ expectati non uenirent, euocati Bohemi à Rege, duce Zapcone præſtò fuêre: coniunctiq; cum maioribus Polonis, quibus Sendiuoius Oſtrorogius iuſſu Regis præerat, nouam Marchiam Cruciferorum Imperio ſubiectã, crudeliter uaſtârunt: duodecimq; oppida munita partim ui, partim per deditionem cœperunt: quę quidem omnia direpta ac diruta ſunt, Choſſno, quam Teuthones Arnnbergam dixêre, excepto: quod quoniam erat munitiſsimũ, præſidio firmatum eſt, quò faciliùs omnis ea regio in fide regia contineretur. *Noua Marchia ſubacta à Polonis.* Per eoſdem ferè dies Sigiſmundus dux Lithuanorum, coadunatis magnis copijs, duodecim dies Liuoniam depopulatus eſt, & ingentem prædam inde aſportauit. *Liuonia à Lithuanis uaſtata.* In Ruſsia uerò, Riſco ſiue Gregorius Kerdeius Noſſum ducem Ruſſum, Suitrigellonis partium, qui Luſcũ non ita pridem intercœperat, profligauit atq; cœpit. Vbi ſtatuta armatorum comitiorum dies aduenit, frequens conuentus fuit, ut Rex in Polonia ſubſiſteret: exercitui uerò uniuerſo, & ſummæ rerũ præfectus eſt Nicolaus Michalouius, gente Roſeus, caſtellanus & præfectus Cracouienſis. *Nicolaus Michalouius dux exercitus Pol.* Huic Rex dedit in mandatis, ut hoſtiles regiones longè, lateq; uaſtaret: munitionũ oppugnationibus abſtineret. Retinuit autẽ ſecum Rex nonnullos de Senatu graues & grandæuos uiros, cũ quibus quacunq; de re ad ſe referretur, conſultaret. Colo profectus Michalouius cum exercitu in Pomeraniam, non diu mandatorũ regiorum memor fuit. Iam maiores Poloni cum Bohemis ſubacta omni noua Marchia, præter Landisbergã oppidum, in Pomeraniam anteceſſerant, & Choiniciam obſidebant. Quoniam autem conſultiſsimũ uidebatur coniunctis copijs rem gerere, eò duxit reliquũ exercitũ Michalouius, facileq; perſuaderi ſibi ab Oſtrorogio paſſus eſt, ut cœptã Choiniciæ obſidionem proſequeretur. *Choinicia obſeſſa à Polonis* Erat autẽ oppidum bene munitũ, commeatu, præſidio, & omni apparatu belli inſtructiſsimũ. Vbi in longius tempus obſidionẽ eius duci animaduerſum eſt, inſtitutus cuniculus, quo ex improuiſo in oppidum irrumperetur. Verùm is non altè ductus, priuſquã perduceretur, ſubſidente ſabuloſo ſolo obrutus eſt. Tentata deinde ui & impetu oppugnatio. exiccata foſſa oppidum ambiente. Sed inde quoq; multis uulneribus acceptis, re infecta diſceſſum eſt: cũ primi Bohemi in tutũ ſe recepiſſent. Iam difficiliore annona, propter multitudinẽ, & uias ab hoſtibus ipſeſſas, noſtri utebantur, & ex pabuli inopia plurimos equos amittebant. Itaq; ſerò regiorum mandatorũ recordati, cùm totos duos menſes in obſidione Choiniciæ caſſo labore conſumpſiſſent, ea ſoluta, caſtra mouerunt, & in interiora Pomeranię populabundi progreſsi ſunt: *Pomerania uaſtatur.* prętergreſsiq; nonnulla oppida, direpto Pelplinẽſi monaſterio, magnificentiſsimè ædificato & opulento, ad Tizouiam, ſiue Derſauiam peruenerunt. *Pelplinenſe monaſterium direptum.* Præceſſerant & prætericrant oppidũ Bohemi, qui primas ſtationes ſeruabant, & loca metandis caſtris capiebant. Poloni uerò quò minùs in ſuburbana prædandi cauſa diſcurrerẽt, cohiberi à Ducibus nequiuêre. Erat in oppido ualidũ hoſtium præſidium. Nam ij quocunq; admoturos eſſe noſtros intelligebant, omnia præſidia ex propinquis munitionibus deducta, noctu eò contrahebant. Id igitur præſidium occurrit noſtris ad extrema ſuburbana: ſed tamen quò minùs ea incenderentur, prohibere non potuit. Itaq; latè uagante incendio, in oppidum ſe hoſtes receperunt. Nec mora, aduerſo ac uehementi uento flante, urbana quoq; ædificia flamma corripuit: nec ea reſtingui ullo cũ hoſtium ipſorum, tum ad extremum etiam noſtrorum conatu potuit. *Derſauia incenſa.* Sic oppidum longè munitius & opulentius, quàm Choinicia, quaſi fortuito incendio conflagrauit: pręda omnis, præter eam, quæ in ſubterraneis cellis & fornicibus abſconſa erat, igne corrupta: captiuorum ſupra decem millia fuiſſe dicuntur. Ex his quicunq; Bohemici generis fuerũt, Zapco reuertens, ut ſibi condonarẽtur, impetrauit: traditos, grauiter, quod Teuthonibus contra Polonos eiuſdem ſecum linguæ & originis militarent, corripuit, pyraq; ingenti extructa exuſsit. Eius exemplũ ſecutus Ioannes Straſſus Bialaſſouius, piratas in ergaſtulo concluſos, quorum non exiguus numerus inter præſidia Cruciferorum fuit, circumiecta palea, & arida materia, ſuccendit. *Piratæ combuſti.* Et effregerunt ij quidem ergaſtulum ligneum: ſed cùm effugere uellent, aduerſis haſtis à noſtris excipiebantur, donec Michalouius ſuperueniens cædem eorũ repreſsit, ignemq; reſtinxit. Matronis uerò & puellis captiuis iuſtus honor habitus: adhibitaq; publicè cuſtodia, ne quid in eas cõtumelioſè à quoquã fieret: factaq; diligenti conquiſitione, ne qua priuatim à quopiam occuleretur, omnes ad Viſtulam

deductæ,

deductæ, traiectæq; nauibus, liberè dimiſſæ ſunt. Perhonorificum id fuit noſtris apud ipſos etiam hoſtes, omnesq; eis omnia bona precari: ſuis uerò, qui longè eſſent, fuiſſentq; in populanda Polonia diſsimiles, mala imprecari. Atque utinam in templis, monaſterijs, & rebus ſacris noſtri eadem abſtinentia uſi fuiſſent. Sed plus hîc ualuit ira, & dolor immaniſsimè direptorum à Cruciferis in Cuiauia templorum. Itaque Oliuenſe quoq; monaſterium paulò pòſt direptum, & incenſum eſt.

Oliuenſe monaſterium incenſum.

Inde ad Gdanum caſtra mota, quadriduoq; in conſpectu eius urbis ſtatiua habita: per quos dies omne id territorium peruaſtatum, munitio portus lignea diſiecta. Equites cùm ad mare ueniſſent, longius in ſalum atq; fluctus, ludibundi, & gratulabundi ſibi inuicem, quòd mare infeſtis armis attigiſſent, procurrère. Feruntur etiam Bohemi marinam aquam hauſtam, laguncul is domum deportaſſe. Peruaſtata ſatis uſq; ad mare Pomerania, reuertentes noſtri alio itinere, Tucholienſem & Iaſenecenſem oram uaſtabant. Cùm autem apud Iaſeneciam ſtatiua haberent, de pace ab hoſtibus tractari cœptum eſt.

Iaſeneſſum arx capta, & incenſa.

Et Bohemi iam præceſſerant, ut ſe in Polonia reficerent. Dum colloquuntur inter ſe primores, pauci de noſtris iuniores temerè impetum in arcem fecère: eosq; prægreſſos exercitus omnis, cùm eſſet ſine imperio, quaſi dato ſigno ſecutus eſt: capta momento arx, & direpta, & improbitate cuiuſdam militis incenſa eſt. Captiui ad unum omnes trucidati, furore militum, ob interfectum in oppugnatione Ioannem Leuinum Vilcinium, nemini parcente. Permoleſtè id factum, dum de pace agitur, tulère Cruciferi: ſed noſtris iniuſſu id ſuo, & tamen iure belli, neque pace, neque inducijs adhûc conſtitutis, factum defendentibus, accelleratæ ſunt induciæ trium menſium. Interim autem ad Calend. Decemb. ut in conuentu Breſtenſi de conditionibus pacis conſtitueretur. Captiui Cruciferorum nobiliores facta ſponſione ſiſtendi ſeſe, ſi de pace non conueniſſet, dimiſsi: tenuiores & gregarij, uel commutati, uel binis florenis redempti: noſtri munitiones in noua Marchia quæſitas retinuère: pacti nihil munire interim, nec reficere. Mirum autem eſt, tum demùm Cruciferos de pace & inducijs quàm diligentiſsimè egiſſe, cùm noſtri peruaſtata omni Pomerania, ita ut ſoli quatuordecim pagi inter lacus & paludes ſiti intacti relinquerentur, domum reuerteret. His peractis, exercitus omnis accepta à Michalouio miſsione, ſuam quiſq; domum dilapſus eſt. Sed Bohemorum primores Pyſdros ad Regem, ut erat ab eo præceptum, profecti, honorificè ab eo accepti & remunerati ſunt.

Poloni nō corrupti conſuetudine Bohemorum.

Neq; uerò labis quicquam tunc noſtri ex eorum conſuetudine contraxère, quin odiſſe magis eorum fœditatem & impietatem cognitam cœpère. Nouum etiam tunc fœdus Cazimirus Dux Pomeraniæ Stecinenſis cum Rege icit, ueteri, quemadmodum credere par eſt, uiolato: quo recepit ſub fide & honore ſuo unà cum primoribus ſuis, nullam opem ſe laturum eſſe Cruciferis aduerſus Polonos: neque paſſurum eſſe quenquam, qui contra eos arma ſumpſerit, perditionem ſuam tranſire.

Peſtis in maiore Polonia.

Hoc fœdere icto, & Bohemis dimiſsis, Rex in Sendomirienſem tractum ſe recepit, declinans peſtem, quæ maiorem Poloniam inuaſerat: qua quidem Ioannes Saffranecius Epiſcopus Vuladislauienſis abſumptus, Vuladislaum Oporouium Decanum Cracouienſem, & Procancellarium Regni, Rege ſuffragante, ſucceſſorem accepit. Cùm autem Rex eſſet Priſſouiæ, uenit ad eum Bohemus quiſpiam ſacerdos hæreticus, à Chriſtano Aſtrologo, nuncians ut mortem propè ſibi imminentem caueret.

Prædictio mortis regiæ.

Id cùm ille ſemotis arbitris ageret, Sbigneus Epiſcopus Cracouienſis ueritus, ne quid de Religione hæreticus ille Regi ſuaderet, grauiter obiurgauit Regem, quòd neminem de conſiliarijs ad audientiam Bohemi adhibuiſſet. Et ſatisfecit quidem Rex Sbigneo, nihil Bohemum neq; de Religione, neq; de Republica ſecum locutum eſſe: ſed tamen coactus eſt, eum primo quoq; tempore, inſtante Sbigneo, dimittere, propterea quòd ſpargebat is uulgò praua dogmata. Non multò autem pòſt cometes non obſcurus, plus quàm unum menſem pernox, face ad Occidentem uerſa apparuit: Regiæ mortis, ut uulgò tunc creditum eſt, poſteà euentus comprobauit, prænuncius.

Helias palatinus Valachiæ iurat in uerba Regis.

Nepolomiciæ iam Rex erat, quò comitia ad diem diui Martini Epiſcopi memoriæ dicatum indixerat: eò uenit Helias Alexandri palatini Valachiæ defuncti filius, à minore natu fratre Stephano dominatu paterno eiectus, Regis opem implorans, & in fide, clientelaq; Regis & filiorū eius ac Polonorum ſe fore ſemper ſolenni iureiurando recipiens. Conſecuta eſt eum & Stephani fratris legatio cum ſplendidis donis, Lenciciam uſque ad Regem ſequens: & poſtulans, ut ipſi magis, quàm fratri omnibus inuiſo, Rex faueret: fore & ipſum perpetuò in fide & clientela Polonorum, quemadmodum pater, maioresq; ipſius fuiſſent. Offenſam autem à patre paulò ante mortem contractam, damnaq; data Podolijs, ut ſibi Rex condonaret. Habebat quidem Helias in matrimonio ſororem germanam Sophiæ reginæ: ſed tamen re in conſultationē Senatus poſita, placuit, ut Stephanus, in quem ſtudia gentis inclinaſſent, dato iureiurando in uerba Regis & Regni Polonici, retineret Valachiam, tractumque

Sepinen-

Sepinenſem cum Chocimo, Zezuno, & Chmelouia munitionibus à rege iure ſempiterno reciperet. Heliæ uerò, quo magis Stephanus eius metu in officio contineretur, luculentæ poſſeſsiones à rege in Polonia datæ ſunt. Sed cùm in his ille non acquieſceret, & ad recuperandum dominatum paternum aſpiraret, ex fuga retractus, Siradiæ deinceps ſub honeſta cuſtodia cum uxore & liberis uixit. Stephanus uero, ſicut conuenerat, Sozauiæ ſolenne iuſiurandum legatis regijs exigentibus dedit: promiſitq́ etiam ſe, cum iuſſus fuerit, in Ruſsiam uenturum, & iuſiurandum illud coràm repetiturum eſſe: & ut gratiam referret regi, non ita multo poſt, Tartaros in ditiones Polonicas excurſionem parantes repreſsit: Braslauiam, quæ inſtaurata, ni fallor, erat, & Suitrigellonis præſidio tenebatur, interceptam regi reſtituit. Ex iiſdem comitijs miſsi ſunt proceres quidam in Cuiauiam ad conuentum Breſtenſem agendum cum Cruciferis. Verùm ex eo conuentu infecta pace, & iritatis animis, incertum qua de cauſa diſceſſum eſt. Lenciciæ rex euentum illius conuentus expectabat: ubi rediêre ad eum legati è conuẽtu, de bello agi cœptum: uiſumq́ eſt, non expectandam eſſe æſtatem, ſed quam primum immittendum in terras hoſtiles exercitum. Expeditiora fore omnia concretis glacie fluminibus, atq́ lacubus, quibus abundat Pruſsia. Vna res difficultatem faciebat, quod pecunia regi deerat in ſtipendium: & propè abſuerat res à ſeditione ſuperiore æſtate apud Chomiciam, fremente uniuerſa nobilitate contra proceres, quòd ij bellum extra fines Poloniæ ſine ſtipendio decreuiſſent: receperantq́ illi, nunquam id ſe deinceps admiſſuros eſſe. Inuentus tandem modus eſt eius difficultatis explicandæ, ut Palatini ſuæ quiſq́ ditionis nobilitati de ſtipendio ſoluendo cauerent. Hæc ubi didicere Cruciferi, miſsis mox ad regem legatis, quas antea repudiarât conditiones, ultrò accepêre, in duodecim años pacti inducias. Adiectum, ut ad natalem Virginis matris diem ſequente anno apud Sloncum de pace perpetua tractaretur. Ibi tunc marſalcus Cruciferorum Liuonienſium ex pacto dimiſsus, ſiue adeo ſponſione militari ſolutus: dimiſſus enim erat, cum de ſuſpẽdio eo, quum rex iuſsiſſet, Suitrigello quoq́ cauiſſet, ac Theodoricus Buzanus præfectus Camenecenſis pro eo receptus. Captus hic à Fedicone duce, Camenecenſem agrũ & ſuburbana uaſtante, cum paucitate prædatorum contẽpta, temere in eos erupiſſet, & in paratas inſidias incidiſſet, Magiſtroq́ Liuonẽſi petenti à Suitrigellone, donatus erat. Neq́ enim quieſcebat Suitrigello cum Ruſsis: ſed cum ipſe per ſe auxilia Tartarorum & Liuonum habens, Lithuaniam, tum per Fediconem & Noſſum duces Ruſsiam regiam æſtate præterita Cruciferis incitãtibus infeſtârat, illa occaſione uſus, quòd noſtri Pruſsico bello diſtinebant, & quod is Sigiſmundum ducem Lithuanorum inuiſum iam eſſe pleriſq́ Lithuanis acceperat. Et ſumpſerat Sigiſmundus paulò antè ſupplicium capitis de Ioanne Moniuido palatino Trocenſi, & Rumboldo ſummo marſalco Lithuaniæ, authoribus conſpirationis, quæ in eum cõparata eſſe dicebatur. Itaq́ liberè tunc Suitrigello Lithuaniam depopulatus eſt, Sigiſmundo habente quidem et ipſo exercitum, ſed non ſatis ei fidente, propter neceſſarios & propinquos interfectorum procerum, opportunis modò locis exercitum hoſtilem is carpebat. Itaq́ non multum operæ precij tunc fecit Suitrigello, niſi quòd Vilnam, Trocos & Lidam, oppida immunita exuſsit. Breſte Ruſsicum per Fediconem & Noſſum duces obſedit: nec difficulter eo potitus eſſet, propter commeatus inopiam, dubiamq́ Ruſſorum fidem, niſi Maſouios arma iuſſu regis ſumpſiſſe, & aduentare eò renunciatum eſſet. Tartaros quoq́ magnis donis ad uaſtandam eam oram Ruſsiæ, quæ Sigiſmundo parebat, cõcitârat. Verùm ij cum aliquouſq́ progreſsi Sigiſmundum in clientela regis Polonorum eſſe accepiſſent, mutata ſtatim ſententia, in Kiouienſem & Cirnechouienſem tractum, qui in Suitrigellonis ditione erat, populabundi excurrerunt. Inſequens annus 1434. Vvladislai regis morte inſignis eſt. Ac initio quidem eius anni in Lithuaniam is rogatu Sigiſmundi ducis profectus, Chrinchos peruenit. Inde uero ſtabilito Sigiſmundi principatu, magniſq́ muneribus ab eo acceptis; Corcinum, quæ & Noua ciuitas dicitur, uenit: & comitia ibi per tempus quadragenarij ieiunij habuit. In quibus legati ad concilium Baſileenſe deſignati ſunt, qui & uniuerſi regni perſonam ibi ſuſtinerent, & Sigiſmundi imperatoris, Cruciferorumq́ obtrectationes & falſas criminationes, quæ aduerſus Vvladislaum regem iactabãtur, refellerent, ac de uniuerſa cauſa cum Cruciferis diſceptarent. Fuerunt autem principes eius legationis, Sbigneus Cracouienſis, Stanislaus Poſnanienſis epiſcopi, Ioannes Conelpolius cancellarius regni, & Nicolaus Laſſocius decanus Cracouienſis. Non putauit autem Sbigneus prætermittendam ſibi occaſionem caſtigandi regis, priuſquam peregrè proficiſceretur. Itaq́ in illo ipſo cõſeſſu ampliſsimo grauiſsimis uerbis id egit, in hanc ſententiam locutus: non

Sepinenſis terra donata Valacho.

Braslauia regi reſtituta.

De ſtipendio ſoluendo nobilitati cautio.

Suitrigello infeſtus Lithuaniæ & Ruſsiæ.

Tartari à Suitrigellone euocati, ipſius ditionem uaſtant.

1434. ann.

Rex in Lithuaniã profectus.

Sbigneus epiſcopus regem obiurgat.

recuſare ſe iniunctum legationis onus pro honore ac dignitate patriæ ſimul & regis: ſed non poſſe tamen, quin regem quibuſdam de rebus pro officio ſuo, priuſquam proficiſcatur, admoneat. Vereri enim ſe, ut eum reuertens è cõcilio ſuperſtitem reperiat, quippe qui tam grandis natu eſſet, & profligatis iam uiribus. Neſcire etiam, quonam pacto pleraſque Imperatoris et Cruciferorum criminationes in ipſum diluat. Nam & ipſum ſe, et alios pleroſq; omnes in illo conſeſſu, animaduertere, in eo nonnulla reprehenſione digna. Multas

Vladislai uitia. quidem in eo, dignas bono principe uirtutes relucere: ſed non carere eum & uitijs, quibus uirtutum illarum ſplendor obſcuretur: qualia ſint, quód ipſo uel iubente, uel permittente multis per iniuriam, aut certè ſummo quodam iure, & nimis exacta acerba interpretatione iuris bona adimantur: quód oppreſsi à potentioribus non uindicentur: quód calamitoſorum hominum cauſæ non audiantur atq; decidantur, ipſo in profundam noctem prolixioribus cœnis indulgente, ac deinde magnam diei partem inerti ſomno abſumẽte. In itineribus etiam pergrauem eum eſſe eccleſiaſticis iuxtà ac equeſtribus hominibus, oppidaniſq; & agricolis, propterea quód aulicum ſuum comitatum à rapinis, ſtupris, & iniurijs non cohibeat: ſubuectioneſq; & procurationes præter ius & æquum acerbè, & pigneratione iumentorum exigi patiatur. Ad hæc monetæ cudendæ fœminis eum poteſtatem fecisse: eam uerò perleuem cudi, magno reip. detrimento. Superſtitiones uerò eius quaſdam ex priſco demonum cultu retentas, quas ipſe quoque non ignoret, reticere ſe, pudore pręditum. Egiſſe ſe his de rebus plerũque omnibus cum ipſo primùm quidem ſemotis arbitris: deinde paucos etiam arbitros adhibuiſſe: uerùm quando in eam uſque diem nihil profeciſſet, in ampliſsimi conſilij conſeſſu id ſibi facere neceſſe fuiſſe: ut quem Dei timor in officio non contineret, pudor hominum duntaxat emendaret. Quod ni hæc quoq; profutura eſſent, acerbioribus deinde medicamentis ad ſanãdum eum uſurum eſſe: licere quidem ſibi, non minus quàm alijs diſsimulando, uel etiam aſſentando gratiam eius aucupari, ſed memorem ſe eſſe officij ſui, & nullo neque metu, neque gratia deſerturũ eſſe ſtationem, in qua ſe Deus & rex ipſe, & ſenatorem & epiſcopum conſtituiſſet. Pluris ſe facere incolumitatem patriæ, quàm omnia quæ uulgò concupiſcantur: & pro magnis regis in ſe beneficijs, antiquiorem ſibi eſſe eius ſalutem, quàm præſentem & aſſentando quæſitam gratiam: quæ tamen certa & ſtabilis eſſe non ſoleat. Nõ poterat ſe diutius rex tenere, quin ſermonem eius interrumperet, ita fremens atq; lachrymans: intemperanter eum & arroganter facere, qui cunctis alijs ſenatoribus cum Archiepiſcopo ipſo primate & modera-

Senatus Polonici cõſtantia. tore conſilij tacentibus, unus tam acerbè in ſe inueharẽ. Ibi aſſurgens cunctus ſenatus, eandem omnium eſſe ſententiam, & illam epiſcopi Cracouienſis orationem, ſuam eſſe profeſſus eſt. Quo audito rex accenſus magis, è conſilio ſeſe proripuit, multa Sbigneo minitans. Verùm citò ad ſe reuerſus, impenſius Sbigneum poſtea coluit, & corrigere ea quę ille reprehẽderat, ſtuduit. Albertus uerò Archiepiſcopus, etiam gratias egit Sbigneo, quód maiore fiducia, quemadmodum diui Stanislai ſucceſſore dignum erat, regis peccata corrigere aggreſſus eſſet. His ita actis, & conuentu ſoluto, rex Cracouiam profectus eſt, ut inde porrò in Ruſsiam proficiſceretur, iuſiurandum à Stephano palatino Valachorum promiſſum ipſe coràm ritu ſolenni accepturus. Dum autem itineri ſe accingit, nun-

Bohemi profligati in finibus Vngariæ. ciatum eſt Fridericum quempiam Ruſſum ducem exulem cum non contemnenda Bohemorum manu arcem nouam prope Sorſtenum munire inſtituiſſe, unde in finitimos Polonos & Vngaros latrocinium exerceret. Id ubi rex accepit, miſſo confeſtim aulico comitatu ſuo: manum illam diſsipauit: deinde iter inſtitutum ingreſſus, cum Grodecum (oppidi id nomen eſt in Ruſsia) perueniſſet, inter prandendum ualida febri correptus eſt: quam inde accidiſſe exiſtimatum eſt, quod nocte præcedenti, quæ præter tempus anni frigida fuit, in ſyluis diutiùs luſciniæ cantu ſeſe de more oblectans, cœli intemperiem pertuliſſet. Vbi uitæ ſuæ finem adeſſe ſenſit, ſacris myſterijs procurari ſe iuſ-

Extrema acta Vladislai regis. ſit: offenſas omnibus remiſit, ſibiq; uiciſsim ab omnibus remitti petiuit: teſtamentum condidit: ſi quid cuiquam per iniuriam abſtuliſſet, reddi iuſsit. Filios proceribus præſentibus atq; nobilitati commendauit: ac Vuladislaum quidem diligentius, nam eum tenerius diligebat. Sbigneo uerò epiſcopo annulum nuptialem ab Heduigi regina, quo nihil charius ipſe in omni uita ſua habuerat, dono miſit, ueniam ſuperiorum omnium admiſſorum ab eo petens, & animam ſuam, liberoſq; ſuperſtites ei commendans. Deinde pri-

Liberalitas ſiue prodigalitas Iagellonis. die Cal. Iunias, ſeptimodecimo die poſteaquam ęgrotare cęperat, animam exhalauit, cum regnaſſet annos duodequinquaginta, & tres ferè menſes. Nam quantum uixerit, nõ conſtat, Vitoudo quidem natu maior fuit. Tãta autem fuit liberalitate & munificentia, ut non

modò

modò fiſcum exhauriret, uerùm etiam magnā partem regiarum poſſeſsionum etiam immerentibus, & maximè uenationum ac cæterarum uoluptatum ſuarum, quanquam non inhoneſtarum, aſſeclis & miniſtris dilargiretur, ac tota interdum ſingulis hominibus donaret territoria: ſic ut quodam tempore Martinus quintus pontif. Max. prodigalitatem eius inhibendam ſibi eſſe duceret, dato ad Archiepiſcopum Leopolienſem mandato, ut donationes eius reſcinderet. Arces & urbes neque nouas condidit, & uetuſtas neglexit. Baſilicas Chelmenſem atque Kiouienſem in Ruſsia inſtituit, & epiſcopis attribuit. Ex his ad Chelmenſem Ioannem theologum ſodalitij Dominicani extulit: & in gratiam eius Lublinenſem tractum omnem à Cracouienſi diœceſi abſtrahere, & Chelmenſi adiungere conatus eſt: perficere tamen id, conſtanter aduerſante Sbigneo Cracouienſi epiſcopo, nequiuit. Monaſterium quoq; præter ea, quæ ſuperius commemorauimus, Lublini diuæ Brigitæ nomine condidit: in Cazimirienſem uerò parœciam canonicos diui Auguſtini inſtitutum profeſſos induxit: Gneſnenſe, Sendomirienſe, & Vislicienſe templa Græca pictura decorauit. Venationum ſine ullo modo auidus fuit: interfectaſq; feras maiores, & præſertim biſontes, in prælatos & canonicos, Academiæq; ac ciuitatis Cracouienſis præſides & magiſtratus partiri ſolitus: in peregrinos hoſpitalis & munificus. Nullum quamuis exiguum munus aſpernabatur, nec eos qui donarant, irremuneratos dimittebat. Aliquid petentibus à ſe, ferè dimidium eius quod peterent largiebatur. Itaque duplum petebant, qui ſimplum auferre cupiebant. Offenſarum immemor: ad ſupplicia de ſontibus ſumenda lentus: aſſentatoribus ac delatoribus aurem libenter accommodabat: cultui diuino apprimè deditus: ieiuniorum diebus pane & aqua ferè utebatur. Superſtitiones quaſdam ineunte ætate imbibitas, ad extremum uſq; retinuit: in quibus illa fuit, quod quotidie priuſquam prodiret in publicum, ter ſeſe in gyrum uertebat, & ſtipulam ter confractam in terram abiiciebat. Abſtemius in omni uita ſua, nec niſi aquæ potu uſus: cæterùm cibi appetentiſsimus fuit, itemq; balnei, ſic ut alternis diebus eo uteretur: nonnulli quotidie uſum eſſe ferunt. Cultu corporis neglecto, neq; alijs quàm agnellinis pellibus, & laneis ferè ueſtibus uſus. A malis abhorruit, ut ne odorem quidē eorū ferret. Statura fuit mediocri, facie oblonga, macra, & ad mentum contractiore: capite caluo, paruo & faſtigiato: oculis nigris, paruis, & inſtabilibus: ceruice longa, uoce graui, citaq;. Corpus eius magna pōpa Cracouiam relatum, & intra menſem in baſilica Cracouienſi magno procerum atque nobilitatis concurſu funus celebratum eſt. Extat eius ſepulchrum in media ferè baſilica ad dextrū latus, à Sigiſmundo rege nepote eius, paulo ante noſtram memoriam magnificè inſtauratum. Ac de Iagellone quidem hæc nobis ſcripta ſunto. Deinceps de Vuladislao, eius filio proſequemur.

Munitionum negligentia.

Venationum ſtudium.

Lenitas.

Cultus corporis.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER XXI.

VVLADISLAVS TERTIVS REX.

IAm Sbigneus, cæteriq; legati ad concilium miſsi, Poſnaniā peruenerant, cum de morte Vuladislai regis nunciatum eſt. Hoc igitur nuncio accepto conueniunt mox Poſnaniam ſequentes proceres, & nobilitatis maioris Poloniæ, rogatu Sbignei: initoq; conſilio, ex eius ſententia Vuladislao natu maiori, defuncti regis filio regnum diſcernunt: eiq; ſolenni ritu inaugurando diem ad tertium Cal. Iulij ſtatuunt: & ad Sigiſmundum magnum ducem Lithuanorum, ut ad eam celebritatem uel ipſe adeſſet, uel legationem mitteret, oratores mittūt. Moleſte hoc maiorum Polonorum præiudicium minores Poloni tulêre: ſed tamē qui Sbigneus epiſcopus Cracouienſes, homo ſuarum partium, autor eius fuerat, & ex repub. eſſe maximè uidebatur, ne qua diſſenſio, neu qua mora in re tanta fieret, in eandem & ipſi ſententiam decretum fecerunt: dies modò ad octauum Cal. Auguſti prorogata eſt, quo maiore ac ſplendidiore pompa omnia fierēt. Erant in equeſtri ordine duo nobiles, factioſi, ac turbulēti iuuenes, Spitco Melſtinus, ac Derslaus Rituanius, Martini Lencicieſis palatini filius, agnatus Alberti archiepiſcopi Gneſnēſis: quorū hic quidem ingentem theſaurū ab archiepiſcopo, magno patruo ſuo, cum paucis conſcijs (inter quos ipſe quoque fuit) de-

Maiores Poloni cū Sbigneo epiſcopo Vuladislao regis defuncti filio regnū decernūt.

Derſlaus Rithuanius.

foſſum, paulò antè effoderat, & Euſemiæ Boleslai ducis Maſouiorum filiæ inſano amore captus, paruo tempore decoxerat: ſed magnas tamen ſibi prodigalitate ſua clientelas comparathe, ille uerò patris, palatini quondam Cracouienſis, & maiorum ſuorum opibus & imaginibus tumens, nullo neque honore, neque magiſtratu auctum ſe eſſe, indignè ferebat. Cum igitur uterque res nouare cuperet, & uterque magnas poſt ſe iuuentutis cateruas traheret, conuentum Opatouiæ ad tertium Idus Iulias, communicato cum ſuis conſilio, inſtituêre. Ibi omnium una erat ſententia: malè tantum regnum puero committi, cuius ætate, & regina mater, ſuperba mulier, & primores ad dominatum abuſuri eſſent: aliter de repub. conſtitui oportere. Cõfirmabat autem id in primis Gouorcus Chrobranius homo ſenex, multa ex ueteri memoria ad rem facientia commemorans. Reuerterat iam Sbigneus cum Coneſpolio cancellario, reuocatus ex itinere, reliquis duobus legatis inſtitutum iter Baſileam proſequentibus. Ab eo igitur Sophia regina, non ignara conſiliorum Spiconis atque Derſlai, impetrauit, ut Opatouiam proficiſceretur: turbulentaq; iuuenum conſilia diſsiparet. Non fuit gratus aduentus eius ijs qui conuenerant. Sed tamen ille ſingulari patientia uſus, & in conſilium admiſſus, graui & prudenti oratione plurimis perſuaſit, ut abiecto nouandarum rerum ſtudio, ne quid diſsidij alieniſsimo tempore in Polonia exuſcitarent, præſertim quòd res iam integra non eſſet, Vvladislao defuncti regis filio ante aliquot annos in Breſtenſibus, comitijs ſummo omnium conſenſu rege iam deſignato. Ita conuentus ille re infecta, nequicquam frementibus ſeditionis authoribus, ſolutus eſt. Nec tamen ij quieuerunt, nacti plures ſententiæ ſuæ adſtipulatores. In quibus præcipui fuerunt Abraham Sbanſcius iudex Poſnanienſis conuentus, & Ioannes Straſſus. Nam cùm frequentes undique proceres ac equites Cracouiam ad præſtitutam diem cõueniſſent, iniectus eſt ab ijs ſcrupulus, quòd dicerent, nouum & inuſitatum eſſe, impuberi diadema imponi: in diſcrimen autem adduci libertatem & prærogatiuas equeſtris ordinis, magno labore & ſanguine maiorum ſuorum partas, illa impuberis regis coronatione: neque enim rectè ab impubere iuſiurandum dari poſſe. Quod ſi id in aliud tempus differatur, difficulter exactũ iri ab eo qui iam rerum potitus ſit. Verum hic quoq; ſcrupulus è maioribus natu exemptus eſt, producto à Sbigneo codice e baſilica Cracouienſi, in quo effigies Cazimiri magni regis impubes depicta erat. De iureiurando autem regis, reiecta res ad pubertatem eius: interim autem placuit, ut Sophia mater, et primores ſacri pariter & profani ordinis pro eo fide iuberent, nec eum prius ad gubernacula regni admitterent, quàm iuſiurandum ritè præſtitiſſet. Conquieturi iam turbatores illi uidebant, cum in ipſo coronationis articulo nouas cõciuerũt turbas, uociferãtes, ne ſibi inuitis paucorum conſpiratione rex imponeretur. Inita denuò ſuffragia: nec ea tamen liberè ferri poterant, factioſis illis altercando tẽpus extrahentibus, præteriret dies, & interim ipſi plures de nobilitate ad ſe pertraherent: ij porrò quibus magis placebant quieta conſilia, ut tædio diuturnæ moræ domos dilaberentur. Quod ubi a primoribus animaduerſum eſt, Ioannes Oleſſnicius: cognomento Glouacius marſalcus è ſenatuſconſulto pronunciauit ad nobilitatem, ut quibus placeret Vvladislaum coronari, in dextram diſcederent: qui aliter ſentirent, in læuam. Id ubi factum eſt, una uoce omnes Vvladislaum regem eſſe iuſſerunt, Melſtinius uerò cum Sbanſcio & Straſſo, qui in editiorem locum contradicturi cõſcenderant, turpiter deturbati ſunt. Non abſtinuit tamen maledictis Melſtinius, cùm in alios, tum in Marſalcum. Verum ille rogatu procerum patienter ea tunc tulit, ne inſtitutum negocium impediretur. Nec mora, coronatio regis in baſilica ritu ſolenni peracta eſt, ſole ad ueſperum declinante: poſtridie in urbem deſcenſum, ad recipiendum ab oppidanis & plebe iuſiurandum. Nec tamen accendit tunc rex in præparatum ſibi in foro ſolium, contentione orta inter epiſcopos ac duces Maſouiorum, quòd proximum regi locum utrique ſibi uendicarent. Subſequentibus deinde diebus conſultatum eſt à proceribus, de ratione adminiſtrandæ reipub. Multorumq; ſententiæ in Zemouitum ducem Maſouiorum inclinabant, ut is gubernator regni eſſet. Erat enim uir bonus, & magno conſilio. Sed uicit plurium ſententia, metuentium ne is dominandi dulcedine deguſtata, ambitione deprauatus, aliquid aduerſus regem & rempub. moliretur: & indignum uiſum eſt, ad eum ſummam rerum Polonicarum deferre, qui in clientela Polonorum eſſet. Itaque placuit, in ſingulis tractibus ſingulos prouiſores, in Cracouienſi uerò propter monetariam officinam duos, ex ijs qui ſummis in republ. honoribus non fungerentur, conſtitui, qui quæſtores regiorum redituum eſſent, & intra ſuos quiſque fines negocia publica regio nomine adminiſtrarent, ſed ne quid tamen noui in republ.

Spitco Melſtinius. — *Gouorcus Chrobranius.* — *Abrahã Sbanſcius.* — *Factioſi turbas ciені.* — *Vvladislaus tertius rex coronatur.* — *Prouiſores inſtituti in Polonia.*

publ. niſi ex ampliſsimi conſilij decreto ſtatuerent: his quinquagenę marcę annuę in ſumptus conſtitutæ. Ibi etiam Ruſsica & Podolica nobilitas, cum Polonica, omni iure exæquata eſt à nouo rege, non ſine murmure multorum, qui remitti illa quoque Ruſsis ægrè ferebant, quod neceſſe eis fuerat antiquitus, quandocunque & quocunque rex iuſſerat, ſine ullo ſtipendio ad bellum proficiſci: ad arces muniendas et reficiendas operas mittere: de quolibet iugero culto duos auenæ, totidemq; ſiliginis modios, & quaternos groſſos quotannis regi pendere. Verùm illud maximè permouit regem, quod à patre ſuo illam exæquationem promiſſam eis eſſe conſtabat. Inceſsit deinde cura conſiliariis conſtituendæ reipubl. atque pacis. Multæ undique difficultates impendebant. Cum Cruciferis adhuc pendebant induciæ, needum pax certa confecta erat. Sigiſmundus quoque imperator, ne quid ex inueterato in Polonos odio, uiolataq; ſæpius cum Iagellone amicitia, contempta pueri ætate moueret, cauendum erat. Ad hæc Sileſij poſt mortem regis, finitimas ſibi oras Nicolao Couſicio cognomento Seſtrenecio duce latrocinijs infeſtabant. Ne domi quidem uſquequaque quietæ res erant, nouatoribus illis nobilitatem aduerſus eccleſiaſticum ordinem, ob repreſſos conatus ſuos concitantibus, & ius decimandi, cenſuræq; eccleſiaſticæ, ſiue excommunicationis in controuerſiam reuocantibus. His de rebus omnibus in frequenti ſenatu actum. Et ad Sigiſmundum quidem imperatorem miſsi legati, Coneſpolius cancellarius, & Oleſſnicius marſalcus, quo æquioribus conditionibus pacem conficerent, coniugium duarum filiarum Alberti ducis Auſtriorum, generi imperatorij, nouo regi, fratriq; eius petere iuſsi ſunt. Sed reiecta res ab imperatore, ut prius diſsidiorum cauſæ conuentu inſtituto ſummouerentur, cuius rei conſtituta dies ad Pentecoſten inſequentis anni. Quod autem tunc nihil impetratum eſt in cauſa fuit illud, quòd imperator tutelam regis, & gubernationem regni ſperabat & ambiebat: legatoſq; largitione & pollicitatione fruſtra tentarat, ut eum ſibi honorem publicè uel ſimulatè deferrent repudiaturo honeſtius, quàm diuulgarat, In eam autem ſpem adduxiſſe eum ferebatur Ioannes Gamratus, præcurſor ante legatos miſſus, qui cum his mandatis uenire legatos regios, à Petro Saſfianecio palatino Cracouienſi, ei nunciarat. Cum Cruciferis conuentus actus apud Racianzum & Zlotoriam ad natalem diuæ Mariæ: ſed utrinque re infecta diſceſſum, propterea quòd in expectatione erant Cruciferi, quònam modo ſuccederet Liuonienſibus, qui Samagitiam & Lithuaniam cum Suitrigellone tūc bello infeſtabant: & iam noſtri diſcedentes Breſte Cuiauienſe peruenerant, cum eos commendator Oſterodenſis conſecutus eſt, de pace poſtulans. Fefellerat enim Cruciferos euētus Samagitici belli. Nam Liuonienſes præda onuſti è Samagitia reuertentes, in ſylua quadam ſucciſis arboribus impediti à Samagitis, & circumuenti, magnaq; ſtrage profligati erant. Atq; id noſtri quoq; eo ipſo puncto temporis, quo commendator aduenit, cognouerant. Prorogatus eſt tamen conuentus, et induciæ ad tertium Nonas Maias inſequentis anni. Cum Sileſijs quoq; Benzini conuētus actus eſt, ipſis poſtulantibus, propterea quòd Criſtinus Cozeglouius caſtellanus Sandecenſis damna paſſus à prędonibus Sileſijs, cum fœnore ipſis uicem reddebat, & Gliuiciam oppidum in Sileſia interceperat. Renouata pax his conditionibus, ut Nicolaus Couſicius turbator pacis unà cum focijs ſuis utrinque pelleretur: damna data, acceptaq; inuicem ut compenſarentur. Deinceps uerò, ſi quod latrocinium ab alterutris in alteros patraretur, ad id armis perſequendum ut præſtò eſſent ij quoq; ipſi, à quorum parte id extitiſſet: nec diu tamen hæc à Sileſijs obſeruata ſunt ad ingenium redeuntibus. Podoliam uerò cum Suitrigello infeſtaret, ac Theodoritum ſiue Fedconem Neſuiſienſem ducem cæpiſſet, repreſſus eſt à noſtris ducibus Vincentio Samotulio, & Michaele Buxacio: receptuſq; & liberatus Fedco, Braſlauiam & Cremeneciam regi dedidit, moxq; rurſus concedente rege eas, quoad uiueret retinendas recepit, cum ſe unà cum poſteris ſuis, Sbaraſſum, Viniciam, Chmelnicum & Socoliciam retenturis, in fide & clientela eius & Polonorū fore ſolenni iureiurando profeſſus eſſet: pmiſiſſetq;, non niſi iuratis in uerba regis atq; regni, præfecturas & cuſtodiam illarū arcium ſe mandaturū eſſe. Porrò domi diutius res agitatæ inter ſacrum & profanū ordinem, conuentumq; ſępius, neq; tamen conuenire quicquam inter partes poterat, Melſtinio, Sbanſcio & Straſſo omnia turbantibus. Temperatum tamē eſt à ui, metu interdicti eccleſiaſtici. Ad extremum pedetentim turba omnis cōquieuit, compluribus ex ijs, qui ſigniferi erant illarum turbarum, iuſto Dei iudicio, quemadmodum creditum eſt, intra breue tempus extinctis: cæteris uerò religione & metu perculſis. Illud autem in contentionem uenerat, quòd cupiebant profani ualere cōſtitutionem Iaroslai archiepiſcopi: qua

Ruſsica et Podolica nobilitas exæquata cum Polonica.

Nicolaus Couſicius.

Sigiſmundus tutelam &c regni ... regi. expetiuit.

Conuentus cum Cruciferis.

Criſtinus Cozeglouius ultus eſt Sileſios, & Gliuiciam cæpit.

Braslauia & Cremenecia et reliquæ munitiones Podoliæ regi deditæ.

Cauſæ diſsidij inter ordines.

qua ſanciebatur, ut qui agri ex illo tẽpore coli cœpiſſent, ex ijs ne manipularis decima penderetur. Verùm ea conſtitutio per uim expreſſa eſſe ferebatur. Præterea, quem agrũ quiſq; eques, agreſti & adſcriptitio depulſo, per ſe ipſe coleret, ut inde parœco ſuo decimam penderet, quamuis alij prius ea pendi ſolita eſſet. Sed neutrum extortum: illud modo conceſſum equiti, ut quoſcunque agros coleret, ex his canapale ne ſolueret, neq; conueheret ſuo curru decimam: neque delectum in ea ſacerdos haberet, niſi data opera uicioſum frumentum ab equite relinqueretur. Aliud quoque equitum minoris Poloniæ inteſtinum inter ipſos diſsidium mortuo Spitcone palatino Sendomirienſi, de conferendis honoribus in conuentu Vislicienſi diuerſis partium ſtudijs excitatum, ſedatum eſt: cùm eſſet conſtitutum, ut uacantes honores ijs qui eſſent gradu proximi, conferrentur. Itaq; Ioannes Cizouius, qui caſtellanus Sendomirienſis erat, palatinus factus eſt. In eius uerò locum caſtellanus Lublinenſis ſuffectus, & ſic alijs alij deinceps ſucceſſerunt: Biezenſem uerò caſtellaniam Clemens Strelcius, cognomento Vantropca, alter de prouiſoribus Cracouienſis tractus, nobilitatis ſuffragijs adeptus eſt. Verùm hæc duo extrema inſequenti ferè anno, qui fuit à Christo nato 1435. acta ſunt. Conuentus deinde rurſus cum Cruciferis apud Breſte Cuiauienſe & Sluzouiam eodem planè, quo ſuperiori anno, euentu actus eſt, Cruciferis itidem ex euentu Samagitici belli pendentibus, & noſtrorum facilitate abutentibus, & ad octauum Idus Decembris conuentum & inducias prorogantibus. Inde Siradiæ comitia rex habuit. Ibi de dimittendo Helia Valacho petitum ab eius fautoribus, nec tamen impetratum. Sed tamen poſt paucos dies is, ſiue præfecti conniuentia, ſiue cuſtodum negligẽtia euaſit, & miſcere Valachiam ciuili bello adortus eſt. Autumno uerò Suitrigellonis exercitus, cum auxiliaribus Cruciferis Liuonienſibus inſigni ſtrage in Lithuania à Polonis, duce Iacobo Cobilenio in auxilium Sigiſmundo duci, à rege miſsis, & Michaële Sigiſmundi magni ducis filio, ad Vilcomiriam profligatus eſt: multi mortales capti, multi cæſi: multi Suantæ fluuij undis, ubi commiſſum eſt prælium, extincti: ibi robur omne Liuonienſium cum magiſtro & marſalco concidit. Captus eſt in eo prælio Sigiſmundus Rotus Sileſius, is qui à Cæſare ad Vitoudum proficiſcens, à Ioanne Zarnicouio captus, & ſub militari ſponſione dimiſſus, fidem fregerat: itemq; Coributhus, qui paulò antè è Bohemia, ubi negligi iam ſe animaduerterat, per Pruſsiam cum auxiliaribus Bohemis & Sileſijs reuerſus, cum Suitrigellone ſe coniunxerat: uterq; in profluentem demerſus. Tametſi de Coributho fama uariat: nam & ueneno in medicamentum infuſo, à Sigiſmundo duce extinctum eſſe, uulgatũ eſt. Suitrigello uerò cum paucis Ruſſis effugit: ſed ex eo tempore Smolenſcum, Orſam, Poloſcum, Vitepſcum, & Ruſsiam ferè omnem, uictoris fidem ſecutam, amiſit. Miſerat interim, dum hæc in Lithuania geruntur, Sigiſmũdus Imperator legationem ad Vuladislaum regem, ut bellum inter cognatos duces dirimeret, non tam pacis cupidus, quàm quòd Suitrigellonis partibus, quę ipſe uanis promiſsis ad id bellum concitarat, metueret. Ei legationi, priuſquam de exitu belli Lithuanici cognitum eſſet, reſponſum eſt: libenter id facturũ fuiſſe regem, ſi integrum eſſet: uerùm credere eum, illos collatis ſignis iam ferro inter ſe decreuiſſe. Vtrilibet autem ceſsiſſet uictoria, eum difficiliorem fore ad æquas conditiones pacis. Necdum legati diſceſſerant, cum de uictoria Sigiſmundi allatum eſt. Quo minus poſt ea negocij fuit cum Cruciferis in conficienda pace perpetua, cum ij fracti animis, duriores etiam conditiones acciperent. Inſequẽti demum anno, ad Pentecoſten proceres Vngarorum & Polonorum apud Keſmarcum conuenerunt: ſublatiſq; diſsidiorum cauſis, pacem inter reges ſuos fecerunt. Qua cõfecta, miſit rurſus Vuladislaus rex legationem ad Imperatorem, coniugiũ neptis eius ſibi, fratriq; poſtulans. Nec ille abnuit, ſed in aliud tẽpus, quo eſſet bellicis curis & negocijs Bohemicis ſolutior, eam rem reiecit. Iam enim pertæſum erat Bohemos proceres, ciueſq; Pragenſes malorum, quę ex diſsidio domeſtico, ac Taboritarum & Orphanorum licentia magis ac magis in dies pullulabant. Inter quos deſertores ſacrificuli potiſsimùm prætextu religionis impotẽter dominabantur, & in quos collibitum erat ſæuiebant. Nam cum inter eos de religione & ritibus ſacrorum non conueniret, ut fit, ubi ſemel à legib. & inſtitutis maiorũ priuata paucorũ temeritate diſceſſum eſt, alij in alios leuem, credulamq; multitudinem cõcitabant: ita ut plurimũ ſanguinis humani effunderetur, templa euerterentur, magiſtratus in urbibus & oppidis è profligatiſsimorũ hominũ libidine inſtituerẽtur ac deſtituerentur: quin ad ſupplicia quoq; raperẽtur, urbes deniq; & oppida diriperentur. Quæ cũ explorata haberet Sigiſmundus, nihil curę, ac diligentię prætermittebat, quo eos qui quietis & ocij cupidiores eſſe uidebantur, ſibi & Eccleſiæ catholicæ reconciliaret.

Nobilitati prærogatiuæ conceſſæ à ſacerdotibus.

1435. ann.

Cõuentus cum Cruciferis iterũ.

Sigiſmundi Rotæ fidefragi interitus.

Sigiſmundi Imperatoris legatio ad Vuladiſlaum regem.

Bohemorũ incommoda ex diſsidio religionis.

Sigiſmundi Imper. ſtudiũ pacandæ Bohemiæ.

Ad

Ad quam rem conficiendam concilij Baſileenſis ope & authoritate uſus eſt. Ac indultus quidem eſt eis à concilio promiſcuus uſus Euchariſtiæ, ſub ſpeciebus panis & uini, ubi is iam inoleuiſſet: ea tamen lege, ne diuerſum uſum improbarent, neu ſe ab Eccleſia catholica in cęteris ritibus, dogmatibusq́ſeiungerent. Quibus rebus ita tranſactis, publicè ab ea gente Sigiſmundus per hoc ipſum ferè tempus, quod perſequimur, rex appellatus eſt: ingreſſusq́ Bohemiã, ad pacãdas res animũ intẽdit, nec diu poſtea uixit. Neq́ Vvladislaus, bis reiectus, urgere deinceps deſideriũ ſuum eo uiuẽte perrexit. Porrò inter Valachos fratres diſsidium tunc rex per legatos cõpoſuit, partitus inter eos dominatũ, ita ut inferior & maritima ora, quam Beſſarabiam uocant, in qua Bialogradum arx eſt, & Kilia, Stephano: ſuperior uero, hoc eſt occidentalis, & Rußis uicinior, cum Sozauia metropoli, Heliæ cederet. Qui quidem Helias incunctanter Leopolim ueniens, in uerba regis pręſentis, & habitu regio præſidentis, unà cum proceribus ſuæ partis iurauit: uexilloq́ ritu ſolenni ad pedes regis abiecto, in fide & clientela eius & omnium deinceps regum Poloniæ ſemper ſe fore, & contra quoſuis hoſtes ſumma ope ſe ipſis affore profeſſus eſt. Quo facto, rex eum ſubleuatum exoſculatus eſt: proceribus uerò Valachis dextram dedit, tributumq́ cẽtum equorum: totidem, ſiue ut uolunt alij, quadringentarum purpurarum, quadringentorum boum, ac ducentorum curruum Viſonis ſiue Vſionis (piſcis id prægrandis nomen eſt, cuius ferax eſt Danubius) in ſingulos annos impoſuit (quanquam piſces, bouesq́ muneris tantum loco tunc ab eo regem accepiſſe, nonnulli prodiderunt) Sepinenſem uerò tractũ, diplomaq́ paternum, quo is tractus Stephano donabatur, ex pacto ab eo recepit in compenſationem damnorum, quæ Alexander pater eius in Colomeienſi & Snatinenſi præfecturis dederat. Tametſi eo demum anno, quo Vvladislaus rex perijt, munitiones eius tractus Ioanni Cizouio caſtellano & præfecto Cracouienſi, & Petro Odrouanzo palatino & præfecto Rußiæ, à Marilia ſiue Maria uxore Heliæ & præfecto Chocimenſi traditas eſſe reperio. Porrò Halicienſis arcis uſum Heliæ, quoad uiueret, rex conceßit. Eius autem precibus adductus Vvladislaus, Ioannem Odrouãzum, Leopolienſem archiepiſcopum eſſe, poſt Ioannem Reſſouium paulò antè mortuum iußit, amoto Syluestro Sciechouio, qui iam paulo antè à collegio electus erat. Oſtendebat & Stephanus, miſſa ad regem legatione cum amplißimis donis, & commemoratione ſtudij, meritorumq́ ſuorũ erga ipſum recentium, ſimile iuſiurandum, ſe uelle dare, cum diu id prius facere diſtuliſſet, ſed neſcio cur ſiue ipſe diſtulit, ſiue reiectus eſt: niſi forte ſatis eſſe uiſum eſt, quòd is Heliæ fratri palatino fidem ſuam Bialogrodi obſtrinxit. Sed poſt quartũ demum annum, & ipſe & Helias frater iterum cum uniuerſo ſenatu ſuo in uerba eiuſdem regis iurauit. Sub finem anni fœdus cum Cruciferis Pruſsienſibus & Liuonienſibus Breſte Cuiauienſi ictum eſt à rege: quo cautum eſt fide & iureiurando principum, inter cætera, ut fœdus Cruciferorum cum Suitrigellone eſſet irritum: epiſcopis & Eccleſijs Polonicis bona ſua ac decimæ in ditione Cruciferorum ſaluæ eſſent atq́ liberæ, fructus uerò præteritorũ duorũ annorũ interuerſi, ad Paſcha proximum ut eis à Cruciferis reſtituerẽtur. Epiſcopo uerò Vvladislauienſi mille ducenti aurei pro domo Gdanenſi diruta ſoluerentur. Nouam Marchiam & Choſnum rex Cruciferis, ipſiq́ uiciſsim Neſſouiam ac dimidium traiectum Viſtulę apud Toruniam regi redderent, & nouẽ millia florenorũ & quingentos aureos numerarent: Iaſeneciã retinerent nec fraudi eſſet cuiquã, à ſuis dominis ad hoſtes defeciſſe: finiũ regundorũ ratio certa præſcripta: de controuerſijs dirimendis conuenit, ut quotannis bini utrinque delecti arbitri certo loco conuenirent, ſed ita, ut Polonos magiſter, Pruſsienſes rex ederet: atque hæc pacta conuenta noui reges, magiſtri, atque duces intra annum uertentem à creatione ſua, conſiliarij uerò atque ſubditi decimo quoque anno ſolenni iureiurando coram legatis alterius partis approbarent: nobilitas atque ciuitates cauerent ſibi inuicem, non fore ſe dicto audientes dominis ſuis, ſi ij contra hæc pacta uenire uellent: idq́ impunè fore, principes ipſi ſuis quiſque ſubditis intra certum tempus cauerent: quod quidem fecerunt poſtea. Fatalis autem annus ille fuit archiepiſcopis. Nam & Albertus Iaſtrembecius Gneſnenſis archiepiſcopus eodem autumno uitam cum morte commutauit. Cui collegium illius eccleſiæ Vincentium Cotum Dembenium, gente Doliuium, cuſtodem Gneſnenſem, & pædagogum regium, ſucceſſorem dedit: nequicquam aduerſantibus proceribus & curatoribus regijs, qui Vvladislaum Vvladislauienſem epiſcopũ, cum Sbigneus Cracouienſis renueret, ſufficere Alberto uoluerant. Superiori autem anno Ioãnes Lubenius cognomento Slezus Præmislienſis epiſcopus mortuus, Nicolaum Chranſtouium gente Suegomiũ, regis & procerũ uoluntate, ſummoto Franciſco Orecio decano

Cõmunio ſub utraq́ ſpecie Bohemis conceſſa à cõcilio Baſileenſi.

Valachorum tributum.

Haliciẽſis arx Valacho cõceſſa ad tempus.

Pax Breſtenſis & pacta cum Cruciferis.

Nicolaus Chrãſtouius epiſcopus Præmislienſis.

Leopolienſi & canonico Præmislienſi, qui à collegio electus erat, ſucceſſorem accepit. Sequens annus nulla re memorabilis eſt, niſi quod cum Sigiſmundo Lithuanorum principe de Suitrigellone reconciliando per principes ſenatus, legatos à rege miſſos, fruſtrà actum eſt. Commouerat enim Suitrigello regem ſenatumq; Polonicum ad miſericordiã, ſupplici habitu adueniens, & Luſcum, quod adhuc retinuerat, regi tradens: quod nõ multo poſt rex Sigiſmundo repetenti ex fœdere tradidit, ea lege, ut eo mortuo in ditionem regis & Polonorum cum tota Volynia recideret. Daugerdus uerò cùm creatus eſſet palatinus Vilnenſis, iuſiurandum dedit, ſe poſt Sigiſmundi magni ducis mortem, nõ niſi Vuladislao & ſucceſſoribus eius regibus Polonorum, arcem Vilnenſem traditurum eſſe. In ſequenti anno, qui fuit 1438. non uſque adeò quietæ res fuêre domi, forisq;. Etenim Spitco Melſtinius partim inueterato in Sbigneum epiſcopum, quod conatibus ſuis ad nouandas res antè ſtetis obſtitiſſe, odio, partim etiam nouo, quod de hæreſi Bohemica exagitaretur, inflammatus, bona eius Vilſeuenſia Melſtino arci propinqua, armata manu inuaſit atq; diripuit: caſtellum interceptum præſidio muniuit. Citatus à rege uelut publicæ pacis turbator, in gratiam cum Sbigneo rediit, cùm ei communium amicorũ arbitrio ſatisfeciſſet: quæ tamen gratia diuturna non fuit. Ea uerò niſi fallor cauſa fuit utriuſq; ordinis proceribus, ut in comitiis Corcinenſib. menſe Aprili habitis, ſanctè ſe obſtringerent, pro perduelle habituros, quiſquis iudicia contemneret, armisq; priuato conſilio ſumptis ius ſuum perſequeretur: & quiſquis hæreſim ullam profiteretur, aut profitentes defenderet. Vbi etiã minores Poloni frequentes contra prouiſores ſiue curatores regios conſpirarunt, dominatus eorum pertæſi: ſiue adeò indignum eſſe rati, paribus parêre. Vix dum hoc malum conquieuerat, cum ſubitò aliud exortum eſt. Derslaus Rithuanius, auctus opibus & animo ex direptis facultatibus pro patrui ſui Alberti archiepiſcopi ſuperiori anno defuncti, ualidam peditum, equitumq; manum coëgit. Accituſq; ad regem, negauit ſe quicquam cõtra rempub. moliri. Dimiſſus, nocte quadam ad Zatoriam duxit, & ſcalis admotis oppidum id cœpit, oppidanis nihil eiuſmodi ſuſpicantibus: deinde Oſuencimenſem tractum omnẽ in ditionem ſuam redigere adortus eſt, & magnum uicinis Sileſiorum ducibus terrorẽ incuſsit: & iam Sigiſmundus Imperator, ac Vngarorum & Bohemorum rex ætate, laboribus, morboq; confectus obierat. Moleſtum tamen regi, ſenatuiq; fuit, quemadmodũ ſcribit Dlugoſſus, uicinum & amicum principem, eamq; oram quæ promptuariũ quoddam eſt Cracouiæ, à ſuis uexari. Nec tamẽ reuocari ſe Derslaus à cœpto paſſus eſt, donec, dum incautius ſtatiua habet, fuſus, fugatusq; à Sileſiis, regi Zatoriã tradidit, acceptis ab eo mille marcis impenſorũ nomine. Rex uerò non prius eam Venceslao Oſuencimenſium duci Cazimiri filio reddidit, donec is in fide & clientela regis Polonorũ ſe unà cum Præmiſlo & Ioanne fratribus impuberibus fore deinceps ſolenni iureiurando ſpopondit, & Berualdum caſtellum infame latrociniis ipſi conceſsit. Dederant autem ei rei cauſam duces ipſi Sileſii, qui cũ latè propagati patrimonia ſua in tenues portiones diduxiſſent: neq; commodè & pro dignitate inde ſuſtentare ſeſe poſſent, rapto uiuere neutiquã turpe aut ignominioſum ducebant: & cum aliàs in mercatores, uiatoresq; graſſabantur, tum poſt pacem haud multo antè cum Polonis factam, Velunenſe territorium nouo latrocinio infeſtarãt: quanquam non impunè. Nam reuertentes à Laurentio Zaremba, cæteraq; Velunenſi nobilitate præda omni exuti, trepidè domos dilapſi ſunt. Sic ergo tunc Vuladislaus Sileſios ultus eſt. Quo fit, ut minus moleſtè factum illud Rithuanii tuliſſe uideatur. Bohemicum deinde bellum exarſit, neq; ſpacio temporis diuturnum, neq; exitu funeſtum. Cuius hæc fuit cauſa. Sigiſmundus Imperator moriens, cùm animaduertiſſet Barbaram uxorem ſuã, de regno magis, quàm de uita ſua ſollicitam, cum primoribus Bohemorũ clandeſtina conſilia conferre, Albertum generum ſuum, ducem Auſtriorum, Vngaris & Bohemis proceribus diligenter commendauit: Barbara, quæ regna illa ad Vuladislaum regem Polonorũ dotalia afferre, quàm filiam reginam uidere malebat, capta Znoimæ, & cum funere mariti in Vngariam ducta eſt. Neq; ſatis cõſtat, an ita Sigiſmundus ipſe iuſſerit. Poſt Sigiſmundi mortem nihilo minus Bohemi in duas factiones diuiſi, partim Albertũ, quem Vngari iam ſibi regem creauerant & coronarant, partim Cazimirum Vuladislai regis fratrem ad regnum inuitarunt. Acceptauit delatum regnũ Cazimirus, magna & ſaniore ſenatus Polonici parte nequicquam diſſuadente: cæterùm iunioribus & prouiſoribus ſiue curatoribus regni, compendii ſui cauſa, quemadmodum creditum eſt, in primis ſuadentibus. Itaq; miſsi in Bohemiam ad adeundam poſſeſsionem regni, nomine Cazimiri Sendiuoius Oſtrorogius Poſnanienſis, & Ioannes Tencinius Sendomirienſis, palatini, cum non contẽnendis

Suitrigello ſupplex, nõ potuit tamen cum Sigiſmundo reduci in gratiam.

1438. ann.

Comitia Corcin.

Derslaus Rithuanius Zatoriam intercepit.

Berualdũ accepit rex pro Zatoria.

Laurẽtius Zaremba Sileſios ultus.

Barbara imperatrix capta.

Polonorum expeditio in Bohemiam.

rendis copijs,uel ut habet Bonfinius,cum duobus tantũ millibus equitum,pacato agmine per Sileſiam iter fecerunt,cum his ſeſe non exiguus Bohemorũ numerus coniunxit,ita ut ad quatuordecim millia eſſent in eo exercitu:uaſtabatq; is aduerſariorũ agros. Præuerterat eos Pragam Albertus,iamq; ſolenni ritu diadema ſuſceperat.Quin coegerat etiã longè ualidiorem exercitum cum de Bohemis & Vngaris,tum ex omni ferè Germania, cum eo igitur,monitu ſuorũ obuiam hoſtibus prodijt. Cazimiriani ne iniquo loco cũ lõgè potentiori hoſte pugnare cogerent,ad Thaborum oppidũ foſsis & carris caſtra cõmuniunt. Nec Albertus caſtra oppugnare auſus,nõ longè & ipſe caſtra ſua metatus eſt.Crebris excurſionibus & leuibus certaminibus haud leuia utrinq; damna accepta. Cum autem Cazimiriani,quo tutiores eſſent ab ictibus bombardarum,quib. acriter petebantur,in oppidum ſe recepiſſent,dimiſit Albertus exercitum. Nam difficili & ipſe pabulatione atq; annona iam utebatur:& perdifficilis erat oppidi operib.præſidioq; permuniti oppugnatio. Cazimiriani quoq;,nullo operæprecio facto, numis exhauſti, & amiſsis equis Bohemia exceſſerunt.Verum id priuſquã Vuladiſlaus rex factum reſciret, quoniã de periculo eorũ certior factus erat,nihil deterritus minaci legatione Alberti,Poloniã omnẽ ad bellũ Bohemicum exciuit:& qua proximus patebat aditus,Cracouia proficiſcenti,in Sileſiam cũ inferito minorũ Polonorũ exercitu ingreſſus,longè,lateq; eam uaſtauit. Idem ab altera parte maiores Poloni in inferiore Sileſia fecère.Cauſæ aũt uexandæ Sileſiæ hæ fuerũt, quod Sileſij partes Alberti ſequebantur,& quòd latrocinijs Poloniã infeſtare nõ intermittebant. Ad hæc adulterina moneta cudenda & importanda,non parũ incõmodi Poloniæ afferebant.Itaq; ui,metuq; adacti,Venceſlaus Opauienſium & Ratiborẽſium,Boleſlaus Glogouienſiũ & Oppolienſiũ, Bernardus item & Ioãnes,& Nicolaus Oppolienſiũ Sileſiorũ duces,& nobilitas Bregenſis,fœdus cũ Vuladiſlao & Cazimiro icerunt, Cazimirũq; electũ regẽ Bohemorũ approbarunt,pollicẽtes tum demũ ſe in uerba eius iuraturos eſſe, ubi is diademate à Bohemis redimitus eſſet:de falſa quoq; moneta inhibenda receperũt. Ofuencimenſiũ uero duces,Venceſlaus, Præmiſlus & Ioannes, primi omniũ ſpoponderũt, ſe contra Cazimirum nemini affuturos eſſe.Quòd ſi aliorum Sileſiorũ uoluntates in eum inclinarent,ſe in uerba eius iuraturos eſſe. Hæc tunc acta in Sileſia.Inde uerò in Bohemiã rex progredi,& ſuis opem ferre parabat.Sed cum de ſtatu rerum Bohemicarũ apud Opauiam è palatino Sendomirienſi,è Bohemia reuertente, cognouiſſet, exercitũ dimiſit, domumq; redijt.Non fuerunt in ea expeditione Ruſsi & Podolij,clade domeſtica, quã inſignem eius æſtatis initio à Tartaris acceperant, impediti: & ne qua maiore etiam abſentes obruerentur,ueriti.Excurrerant enim Tartari populabundi in Podoliã, ingentemq; prædam abigebant.Recedentes eos cum Podolij ualida manu facta perſequerentur,in limoſam quandam paludem ex metu recipere ſe coegerũt:ignariq; locorũ,adactis equis impetum in eos fecerunt.Stabant cõtrà inſtructi Tartari æquiori loco,eminusq; imbrem ſagittarum in noſtros,cum cœno conflictantes, iaculabantur.Ibi ancipiti malo perculſi primi, extremis,ut retrocederent,ſibiq; explicãdi ſeſe ex illa difficultate locũ darent, ſignificabãt. At illi actum eſſe de ſuis rati,in fugam ſe prorſus coniecerunt.Nec Tartari occaſioni defuerunt.Obtritis enim primis,cæteros auerſos obſtinatè perſecuti,magna ſtrage profligarũt, neminem uiuũ ſeruantes.Ibi pleraq; omnis nobilitas & firmamentũ Ruſsię cum Michaële Buzacio præfecto Podoliæ concidit,ita ut crebris deinceps excurſionib. Tartari omnẽ illam regionem abſq; metu peruaſtarent. Non eſt autem prætereundum egregium fortis uiri facinus,toleratiæq; exemplum ſingulare,Ioannes Vulodicus,gente Sulimæus,multis uulnerib.cõfectus,cùm inter cadauera iacens à uictorib.deſpoliaretur, ita cõpreſsit uitalem ſpiritum,ut cum barbarus caligas de pedib. eius non ſine uulnere reſcinderet, digitumq; cũ annulo præcideret,tamẽ nullã doloris atq; ſenſus ſignificationẽ edidit,& incredibili patientia uitam ſeruauit.Vidiſſe eum ſe poſtea cũ illis notis,Dlugoſſus memorat. Per illud tẽpus Albertus rex Cæſar à Germanis principib.appellatus eſt:quem honorẽ uix,ac non niſi aſſentientibus Vngaris,quib.promiſerat ſe eum non eſſe ſuſcepturũ,ſuſcepit. Barbara uerò ſocrus cum ei cunctas poſſeſsiones,quas dotales in Vngaria,Bohemiaq; habebat,conceſsiſſet, ac duodenũm millium aureorũ penſionem annuam ab eo accepiſſet, dimiſſa ab eo ex Vngaria in Poloniam commigrauit, & à Vuladiſlao rege perhumanè atq; honorificè accepta eſt: & Sendomirienſem arcem cũ præfectura & omnibus emolumentis ad utendum fruendum,& habitandum,quoad uiueret,accepit.In Bohemia tamẽ eam nequiter, libidinoſè, ſine ulla religione & ſpe futuræ uitæ reliquum ætatis exegiſſe, uitaq; defunctam,in arce Pragenſi in ſepulchris regum ſolenni pompa à Georgio Podiebracio guber-

Albertus rex Bohemorum.

Poloni re infecta Bohemia exceſſerunt.

Sileſiorum pacta cum rege Polonorum et fratre eius Cazimiro.

Tartari Podoliam uaſtarũt, & Podolios profligarunt.

Ioannis Vulodici patientia.

Albertus Cæſar.

Barbaræ imperatricis nequitia.

gubernatore conditam eſſe, Vngaricarum & Bohemicarum rerum ſcriptores memoriæ prodidêre. Eodem anno confirmatum eſt Vuladiſlao regnum in comitijs Petricouienſibus, menſe Decembri habitis: amotiq; ab adminiſtratione curatores ſiue prouiſores, cum rex iam quintumdecimum annum (qui apud nos finiendæ tutelæ legitimus eſt) attigiſſet, ac iuſiurandum ſolenne dediſſet. Sigiſmundo magno duci Lithuanorum, renouata pacta conuenta cū Iagellone & Polonis, ſtabilitus principatus regio diplomate. Monetę quoq; probandæ, qui præeſſent in ſingulis ciuitatibus, deſignati: ualde enim iactabatur nummus. Verùm non diu id decretum ualuit, prærerquàm in minore Polonia & Ruſsia. Non conueniebat tunc inter Eugenium papam & concilium Baſilienſe. Ille enim concilium Ferrariam reuocabat: quò iam Ioannes Palæologus Imperator, & Ioſephus patriarcha Cōſtantinopolitanus cum compluribus Grecis epiſcopis ea ipſa de cauſa appulerant: concilium uerò pontificatum Eugenio abrogauerat, & alium pontificem creabat. Et cōcilium tamē & pontifex per oratores de pace inter Cæſarem & regem Polonorum componenda diligenter egit: quo commodius ſublato inter hos principes bello, Græcis atq; Vngaris ſubueniretur. Vtriſq; enim grauis erat rex Turcarum Amurathes: tranſalpinenſem Valachiā uectigalem ſibi fecerat. Ac per illud ipſum tempus Raſciam & Serbiam uectigales regum Vngarorum ditiones affligebat: Singidunū ſiue Sinderouiam, uel Smiderouiam, quemadmodum noſtrates uocant, urbem in ripa Danubij non multo infra Belogradum, quam Nandor Albam appellant, ſitam, obſidebat & oppugnabat. Nec ſuccurrere ſocijs Cæſar commodè poterat, Polonico bello diſtentus. Non abhorrebat igitur is à pace. Ac ne Poloni quidem: iam enim refrixerant ſtudia Bohemorum in Cazimirum: Sileſij uerò Alberto marchione Brandeburgenſi duce accepto à Cæſare, crebris populationibus, quemadmodum ſcribit Aeneas Syluius & Dubrauius, Poloniā uexabant: ſiue adeò, ut uult Bonfinius, uexare parabant. Itaq; ex illis ipſis comitijs Petricouienſibus quatuor de primoribus Polonis legati miſsi ad Cæſarem Vuratiſlauiā, quò is uenerat è Bohemia, multis hinc inde iactatis, eo rem perducebant, ut poteſtas fieret Bohemis denuò, quem uellent regem creandi. Id eo lubentius faciebant noſtri, quòd Cæſar ſecretò pollicitus eſſe dicebatur archiepiſcopo principi legationis Polonicæ, daturum ſe Cazimiro Bohemiam in dotē cum filia natu minore. Nec tamen de pace conuenire ibi potuit, uariante Cæſare conditiones pacis, Teuthonum quorundam cōſilio & maleuolentia. nam ipſe uir bonus erat, & pacis amans. Diſcedentes autem legati infecta pace, precibus legatorum pontificis atq; concilij ægrè reuocati ſunt. Namyſlouiæ denuo tentatum de conditionibus pacis: neq; ibi tamen ea conuenit: induciæ modò quadrimeſtres, per quas commodius pax conficeretur, conſtitutæ. Atq; id anni milleſimi, quadringenteſimi, trigeſimi noni principio actum eſt. Quo quidem anno pax foris fuit, domi turbæ quædam, ſiue nouandarum in religione rerum ſtudio, ſiue eccleſiaſtici ordinis odio & inuidia, ſiue utroq; excitatæ, paucorum ſupplicio ſedatæ ſunt. Corcinum ex compoſito, quemadmodum uult Dlugoſſus, indicta erant comitia poſt paſcha. Et iam rex, peragrata maiore Polonia, & parte Ruſsiæ, eò uenerat: conueniebant & proceres, cum Spitco Melſtinius, facta clàm non contemnenda manu equitum aſſeclarum, agreſtibusq; ſuis armatis, apud Piaſcum maiorem pagum ſuæ ditionis, haud longè à Corcino, in oppidum improuiſus irrupit: & impetu facto in diuerſoria Vuladiſlai Vuladiſlauienſis epiſcopi, & Nicolai Laſocij decani Cracouienſis, ſummo mane quieſcentibus adhuc omnibus ea diripuit. Idemq; de monaſterio fecit, cum ibi Ioannem Coneſpolium cancellarium, & Ioannem Oleſſnicium marſalcum, qui ibi diuerterāt, non inueniſſet. Commodum enim ſeſe ſubduxerant, præmoniti à quibuſdam Spitconis ſocijs, quòd eum infenſum ipſis eſſe nouerāt, quippe qui conatibus eius antea reſtitiſſent. His patratis, ex oppido ſuos eduxit: & e regione oppidi, ubi Nida reſtagnans Viſtulæ miſcetur, caſtra curribus & foſsis munire cœpit. Sed priuſquam ea perficeret, coadunati omnes qui circum regem erant, impetum in exercitum eius Hincia Rogouio, ac Dobeslao Scecocinio, inermes ferè in armatum fecerunt: commiſſoq; prælio, cum Spitconem ipſum inter primos pugnam cientem interfeciſſent, facilè cæteros in fugam egerunt. Nec multū ibi ſanguinis fuſum eſt: parci enim rex agreſtibus, qui inuiti dominum ſecuti erant, iuſsit. Non pauci tamen in Nidam fluuium, quem à tergo habebant compulſi, ſubmerſi ſunt: in Spitconem palpitantem adhuc iudicium inſtitutū, damnatusq; perduellionis, triduo nudus & inhumatus in publico iacuit. Rapſtinum arx eius in ditionem regiā redacta: Melſtinum uerò uxori eius deprecanti conceſſum. Quin & iudicium, decretumq; ſuū rex proceribus ſupplicantibus, ne quid factum eius poſteris obeſſet, clementer abrogauit, quòd amentia

Comitia Petricouiæ. *Prouiſores abrogati.*

Oratores Eugenij & Baſil. concilij ad Cæſarem & Polonos.

Polonorum legatio ad Albertum Cæſarem.

Induciæ Polonorū cum Cæſare. *1439. ann.*

Spitco Melſtinius interfectus, & perduellionis damnatus.

Rapſtinū arx Spitconi adempta.

amentia deliquiſſe diceretur. In Sbigneum uerò epiſcopū conatus illos ſuos maximè intendiſſe Spitco exiſtimatus eſt, partim propter litem quandam priuatam ex affinitate ortam: partim etiam, quod diris deuotus, & ſenatu abſtinere iuſſus erat ab epiſcopo propter hæreſim. Sed tum eius Sbigneus præmonitus, ad comitia non ueniendo, declinauit. Vulgo etiam creditum eſt, quemadmodū Dlugoſſus memorat, ſuaſu & inſtinctu Sophiæ reginæ Spitconem facinus illud aggreſſum eſſe: ſed in quem, aut quam ob rem id illa intenderit, coniectura aſſequi non poſſum. Non minores in maiore Polonia per idem tempus motus erant, Abrahamo Sbanſcio concitante: fauebat & hic Bohemorum ſectæ, Bohemosq; ſacerdotes hæreticos domi ſuæ alebat, per quos uirus in populū ſpargeret: Orthodoxis uero ſacerdotibus, & epiſcopo Poſnanienſi Stanislao Ciolco ita infeſtus fuerat, ut is Cracouiam commigrare cogeretur: eo uerò defuncto, & Andrea Bninio ſucceſſore ei dato, magis etiam inſaniebat Abrahamus. Et perculit quidem eum anathemate Andreas epiſcopus: ſed cùm ea uia nihil proficeret, ui coërcere nouatores adortus eſt. Coactos enim nongentos amplius equites de propinquis & clientibus ſuis, ad Sbanſinum arcem duxit, dediq; ſibi quinque Bohemos ſacerdotes coëgit, quos inſtaurato Poſnaniæ iudicio publicè cremauit: nec multo poſt Abrahamus ipſe mœrore, ira & pudore confectus perijt. Sic incendium illud peſtilens haud leuiter iam gliſcens in maiore Polonia, uirtute epiſcopi reſtinctum eſt. Habuit autem hic Andreas in epiſcopatu competitorem Nicolaum Laſocium decanum Cracouienſem: quem bona pars collegij Poſnanienſis elegerat, & rex Eugenio Pontifici Max. commendarat: ſed tamen Andream prætulit pontifex infenſus Laſocio, quod legatus regio nomine in Baſileenſe concilio, cum ibi de abrogando ipſi pontificatu ageretur, fuiſſet. Hoc anno Stanislao Pauulouio epiſcopo Plocenſi mortuo, Paulus Gizicius ſcholaſticus Cracouienſis & canonicus Plocenſis ſucceſsit, confirmatus a Vincentio archiepiſcopo Gneſnenſi, propterea quòd de Eugenij Pontificis Max. à concilio deiecti authoritate dubitabatur. Eodem anno magna pars Cracouiæ gemino incendio conflagrauit. Superiori uerò Nicolaus Seraphinus præfectus ſalis, & nonnulli alij de ſenatu urbis, ob importatam adulterinam monetam, popularì inuidia penè deflagrarunt: quod ni conſpirationem hominum ſubodorati, in arcem properè fugiſſent, cæſi eſſent tumultu & concurſu populi. Gliſcentem ſeditionem Sbigneus epiſcopus repreſsit, coniectis reis ſenatoribus in carcerem, & poſt aliquot ſeptimanas deſidente ira hominum, dimiſsis. Ad Pentecoſten eiuſdem anni actum de pace inter proceres Polonos & Vngaros, neque tamen regibus ipſis abſentibus quicquam confectum: reiecta res ad congreſſum ipſorum regum: qui antequam contingeret, Albertus Cæſar ab expeditione, quam in Turcas nullo operæprecio inſtituerat, reuertens, diſenteria ex immoderato eſu peponum contracta, uitam finiuit. Poſt cuius mortem Vngari recta ſecum ratione perpendentes in quantis eſſent periculis Turcico bello implicati, communicato cum defuncti Cæſaris & regis ſui uxore Elizabetha conſilio, ad Vvladislaum regem Polonorum regnum unà cum ipſius Elizabethæ coniugio detulerunt. Tametſi prægnans tunc erat Elizabetha: ſed neque certum erat, marem ne paritura eſſet, neq; tutum, maturam regno ætatem pueri expectare. Miſsi publicè ad acciendum Vvladislaum è Polonia, Ioannes Signienſis epiſcopus, Matco ſiue Matthias Taloncius, Dalmatiæ & Croatiæ præfectus, quem Banum illi uocant, Emericus Marcellus magiſter curiæ regiæ, Ioannes Peremæus maior, & Ladislaus Palocius, menſe Februario inſequentis anni cum ſplendido comitatu & legatis ciuitatum Cracouiam uenerunt, & poſtulata totius Vngariæ Vvladislao regi expoſuerunt. Res in conſultationem ſenatus poſita: uariabant ſententiæ ſenatorum, diſſuadentibus multis, difficultatemq; duorum ampliſsimorum regnorum adminiſtrandorum, & Turcici belli magnitudinem exaggerantibus: alijs contra rem ſplendoris & gloriæ plenam nequaquam repudiandam eſſe cenſentibus, neq; prodendā barbaris cum florentiſsimo regno ſalutem & amplitudinem reipublicæ Chriſtianæ, quæ illo quaſi firmiſsimo quodam propugnaculo niteretur: & præſtabilius autem, cōſultiusq; eſſe, Polonos Vngarorum armis atq; periculo contra Turcarum uim ſeſe tueri, quàm illis proditis, & illo quaſi intermedio pariete ſublato, per ſe ipſos omnem maximi ac difficillimi belli molem ſuſtinere. Pronior in eam partem erat Vvladislai animus, ut regno ſuo paterno cōtentus eſſe uellet, cùm propter illas, quas paulò antè expoſuimus cauſas, tū quòd adoleſcens prouectæ mulieris coniugium faſtidiebat. Sed tamen ceſsit plurium diuerſum ſuadentium ſententiæ, & Vngarorum precibus. Et aderat fortè Amurathis Turcarum domini nunc imperatoris legatio, quæ uiuente adhuc Alberto Cæſare miſſa, fœdus & amicitiam

Spitco cur Sbigneo fuerit infenſus.

Stanislaus epiſcopus Poſnanienſis ceſsit Sbanſcio.

Nicolaus Laſcius electus Poſnan. ſed nō confirmatus.

Conuentus Vngarorum cum Polonis.

Oratores Vngarorū in Poloniam.

Turcarum legatio ad Vvladislaum regem.

Pacta Vuladiſlai regis cum Vngaris.

tiam tyranni, pecuniamq́;, & centum millium armatorum auxilia Vuladiſlao contra Albertum deferebat. De conditionibus deinde cum Vngaris tractatum. Cõueniebat iam legatis, totius conuentus Vngarici & reginæ mandata diſertè proferentibus, ut ſi Elizabetha regina ex Alberto Cæſare maſculum poſthumum peperiſſet, cum Vuladiſlaus ad Bohemorum regnum adipiſcendum adiuuaret, Vngaricum ipſe ad poſteros ſuos tranſmitteret: quòd ſi nullos mares liberos relinqueret, tum demum ut Alberti poſthumus in Vngaria ipſi ſuccederet. Hæc dum ita conſtituuntur, interim aduolat ex Vngaria ueredarius cum literis ad legatos, quibus ſcriptum erat, ut re infecta redirent, eo quod regina filiũ peperiſſet. Verùm non putabant id legati ex dignitate ſuæ gentis fore: & habebant etiam in eum euentum diſerta mandata, ut etiamſi regina marem peperiſſet, nihilominus Vuladiſlao regnum deferrent. Abiecerat eo nuncio rex omnem de ſuſcipiendo eo regno cogitationem: ſed tamen uictus eſt legatorum perſeuerantia.

Turcicæ legationi reſpõſum à rege datum.

Tum demum Turcarum legationi, quæ aliquot menſes Cracouiæ expectarat, reſponſum à rege datum eſt, regnum ſibi ab Vngaris delatum eſſe: quòd ſi Amurathes amicitiam ſuam expeteret, Vngariam ne infeſtaret, ſocijs Vngarorum Raſcijs redderet quæ ademiſſet. Nam is poſt expugnatum Smiderouiam, alias etiam quaſdam Raſciorum munitiones partim uiuente, partim defuncto iam Alberto cœperat. His ita confectis, legati Vngarorum, duobus ad deducendum regem relictis, cæteri in Vngariam reuerterunt: ac Perenæus quidem apud Sariſſam arcem ſuæ ditionis regem uenientem hoſpitio accepturus ſubſtitit: Matthias uerò & Emericus ad reginam, dolorem & iram diſsimulantem, contenderunt: eiusq́; iuſſu compræhenſi, & in uincula cum omni comitatu ſuo coniecti ſunt. Id ubi Sendiuoius Oſtrorogius palatinus Poſnanienſis, & Ioannes Conceſpolius cancellarius Poloniæ, qui legati à Vuladiſlao

Poloni oratores ad reginã.

ad reginã miſsi erant, accepêre, omiſſa, Simonis Agrienſis epiſcopi ſuaſu, legatione, in Poloniam reuerterunt. Scinduntur in duas partes Vngari, dum alij reginæ, alij Vuladiſlao ſtudent. Nihil tamen hæc Vuladiſlaum mouebant, ut mutaret ſententiam. Quin aliud quoque longè maius impedimentum fortuna ei obiecit. Nam per eos dies, quibus iter adornabat in Vngariam, nuncium accepit è Lithuania, Sigiſmundum ducem Lithuanorum auarè & crudeliter dominantem, conſpiratione Iuani ſiue Ioannis Ruſsi ducis Zartorienſis, & aliorum quorundam Ruſſorum & Lithuanorum procerum apud Trocos interfectum eſſe, permultorumq́;, maximè Samagitarum ſtudia in Michaëlem filium eius incli-

Luſcum à Suitrigellone interceptum.

nare: Suitrigellonem uerò Luſcum Ruſſorum proditione rurſus in poteſtatẽ ſuam redegiſſe: magnos etiam theſauros Sigiſmundus reliquerat, eosq́; Ioãnes interfector unà cum Trocenſi arce occuparat. Sic autem is Sigiſmundum ex inſidijs adortus eſſe fertur. Vrſam habebat Sigiſmundus cicurem, quam ad menſam & ad cubiculu familiariter admittebat. Ea ſiue non uenerat illo eunte cubitũ, ſiue de more emiſſa exiuerat, & à coniuratis alicubi concluſa erat. Eius igitur unguiũ ſtrepitu ad oſtium cubiculi aſsimulato, coniurati intromiſsi, ducem nihil tale ſuſpicantem trucidarunt. Deſiderabant nõnulli de primoribus Lithuanis regis præſentiam, & res ipſa flagitabat. Nihil tamen is de ſua in Vngariam profectione mutabat, ne leuitate quadã aut metu, & anguſtia animi cœpto deſtitiſſe uideretur.

Cazimirũ rex Lithuaniæ pro ſe præfitit.

Cazimiro uerò fratri recipiendæ, parandæ & gubernandæ ſuo nomine Lithuaniæ negocium dedit. Ingreſſurum autem iter poſt medium Aprilem, ingens aquarum inundatio, ſoluta tunc primùm niue & glacie, remorata eſt. Aſperrima enim præterita hyems fuerat, magnaq́; niuium uis ante medium Nouembrẽ delapſa, ad illud uſq; tempus durarat. Neq; uero bene ſuperiore æſtate fruges prouenerãt, ita ut hominibus uulgò folijs atq; tenerioribus frondibus arborum, & radicibus herbarũ ueſci neceſſe eſſet. Pecudes uero & iumẽta uetuſtis tuguriorũ ſtramentis detractis ægrè ſuſtentata: indeq́; magna uis morbi paſsim graſſabatur. Cuncta hæc agminatim concurrentia, ominoſa uulgò habita, regem tamẽ minimè cõmouerunt. Itaq; inſtitutũ iter adornans, in minore quidẽ Polonia & Ruſsia Ioan-

Præfecti primarij mutati.

nem Cizouium caſtellanum Cracouiẽſem, in maiore uerò Albertum Malſcium palatinũ Lencicienſem uicarios pro ſe reliquit: præfectos Cracouienſem, Poſnanienſem & Podolienſem neſcio qua de cauſa mutauit, & in Cracouienſi quidem præfectura illũ ipſum Cizouium Ioãni Pilecio, in Poſnanienſi Creslaum Curozuanzium Stanislao Oſtrorogio, in Camenecenſi uerò Theodoricum Buzacium Petro Polaco ſuffecit: porrò Scepuſium

Drohicinenſis tractus Lithuanis ademptus à Maſouijs.

Sbigneo epiſcopo Cracouienſi, ut inde ſibi debitum pro argento cælato, ſignatoq́;, cuius non modicum pondus regi mutuò dederat, deduceret, commendauit: Boleslao duci Maſouiorum præcepit, ne Drohicinenſem tractum, quem poſt interfectum Sigiſmundũ Lithuanorum ducem, ex fœdere uetuſto, ſed ab ipſo Sigiſmundo renouato, occuparat, cui-

quam

Vuladiſlai profectio in Vngariam.

quam concederet. His peractis, & rebus omninò Polonis pro tempore conſtitutis, cum magnificentiſsimo apparatu, & comitatu nobilitatis Polonæ ſplendidiſsimo, & iuſti exercitus ſpeciem præ ſe ferente, in Vngariam profectus eſt: præmiſſoq; Simone Roſgonio epiſcopo Agrienſi, Vincentio Samotulio caſtellano Medirecenſi, Ioanne Senenio, & Andrea Tencinio, Budam in poteſtatem ſuam redegit. Quod quidem percommodè accidit: pauló poſt enim Vlricus comes Ciliæ, reginæ Elizabethæ propinquus, cum quingentis equitibus eandem ob cauſam à regina miſſus uenit: ſed cognito quod noſtri arcem & urbem tenerent, ad reginam ſe uacuus recepit. Illa uero certior facta de omnibus, filiū ſuum Ladiſlaum nōdum quadrimeſtrē, ſublato de Alba regali diademate diui Stephani, à Dionyſio Zecho cardinali & archiepiſcopo Strigonienſi, præſentibus et aſſentientibus Benedicto Iaurinenſi epiſcopo, Vlrico comite Cilienſi, Ladiſlao Gara ærarij præfecto, Nicolao Friſtacio, Stephano Roſgonio, & Thoma Zecho fratre archiepiſcopi, coronari curauit.

Ladiſlaus poſthumus infans coronatur ab Vngaris.

Poſteaquam Budam uenit Vuladiſlaus, magnaq; nobilitatis & procerū (in quibus & archiepiſcopus Strigonienſis, & Ladiſlaus Gara fide publica accepta fuēre) multitudo ad eum conuenit, huiuſmodi concionem per interpretem habuiſſe fertur. Alium ego, proceres & uiri Vngari, alium longè quàm uideo, regni huius ſtatū me reperturum eſſe ſperaui. Credebam enim ſummo omnium ordinum, hominumq; conſenſu me accitum eſſe, ut uobis uolentibus imperarem, Turcarumq; arma ab Vngaria depellerem. Itaq; omiſsis rebus Lithuanicis, quæ meam præſentiam nunc maximè requirebant, deſiderio ueſtro, & precibus legatorum ueſtrorum ſatisfeci, & meum ad uos aduentum maturaui. At nunc aduenienti alia ſe mihi rerum facies offert. Non idem eſt ſenſus omniū: diuerſa ſtudia: habet inſ uos non paucos nec obſcuros fautores Alberti filius poſthumus, & iam ab his diademate redimitus eſt. Quid hinc aliud, quàm ciuile & penè parricidiale bellum inter uos propediem expectandum eſt? Eius ego uobis author cauſaq; eſſe nolo Vngari. Abundè regno paterno contentus ſum. Vos, me nihil obſtante, quouis modo commodis ueſtris, & quieti, ſaluti q; publicę diligēter etiam atq; etiam proſpicite: mei uero nullam ducite rationem.

Vuladiſlai regis oratio ad Vngaros.

Hæc elocuto rege, ſecedunt in conſilium Vngari, admirantes regis modeſtiam, & excelſum animum. Deinde Laurentius Hedreuarus palatinus Vngariæ ex omnium ſententia gratias regi egit, quod patris clariſsimi & optimi regis ueſtigijs inſiſtens, religionem Chriſtianam defendere in primis ſtuderet, quemadmodum ille propagare ſtuduiſſet, pluriſq; publicam ſalutem, quam ſuam amplitudinem, faceret: deinde orauit eum, ut ſuſceptū ſemel ſumma omnium cum lætitia & ſpe optima regnum ne repudiaret. Non falli eum, quód crediderit, publico omnium ordinum conſenſu id ad ſe delatum eſſe: permanere autem illum conſenſum, optima atq; etiam neceſſaria ratione nixum. Paucos ſiue muliebri conſilio ſeductos, ſiue dominandi alieno nomine cupidos, cum regina mutaſſe ſententiam, & alieniſsimum ab illo tempore de infante coronando conſilium iniuiſſe: ſed eorum conatibus improbis ſe cunctos uſq; ad ſanguinem obſtaturos eſſe. Ne quam uerò ei dubitationem relinquerent, ſtatim cuncti in uerba eius iurarunt, orſi ab Dyoniſio archiepiſcopo: ſublatumq; de more gentis in humeros Vuladiſlaū, acclamante populo, regem renunciarunt.

Reſponſum ab Vngaris Vuladiſlao datum.

Vuladiſlaus ab Vngaris rex renunciatur et attollitur.

Viſſegradum deinde itum eſt, ubi aſſeruari ſolebat diadema, quod diui Stephani ferebatur: uerùm id regina inde clam omnibus ſurripuerat. Quare parum abfuit, quin Ladiſlaus Gara Banus, præfectus eius arcis & ærarij, tumultu concerperetur. Captus quidē eſt: ſed mox regis beneficio liberatus, cum is Poloniam ſtatim rediturum ſe eſſe minareſ, ni ſibi Ladiſlaus, qui fidem ſuam ſecutus eò uenerat, condonaretur: decretum autem eſt, ut Viſſegradenſis arcis præfecturam deinceps non niſi Polonus obtineret. Itaq; Vincentio Samotulio Medirecenſi caſtellano tūc ea mandata eſt. Regi uerò diadema de caluaria S. Stephani detractum ad XVI Cal. Auguſti ſolēni ritu apud Albam regiam ab archiepiſcopo Strigonieſi impoſitum.

Vuladiſlai coronatio.

Accidit per eos dies facinus memorabile. Vngarus quiſpiā obſcurę ſortis, indicauit magnam auri uim ab Elizabetha regina ſibi obtruſam eſſe, ut Vuladiſlaum regem uel ferro, uel ueneno de medio tolleret. Id ſiue uerum fuit indicium, ſiue ementitum ſpe maioris muneris, Vuladiſlaus irremuneratum, prætermiſit atq; diſsimulauit, ne quam Elizabethæ infamiam ſuſcepti ſceleris inureret: Vngari uero indicem ignitis forcipibus immaniter dilaniatū diſſecuerunt. Coronatione ritè peracta, rex Polonos proceres, qui ſe in Vngariam deduxerant, dimiſit. Ex his Sbigneus epiſcopus nouo Cardinalis presbyteri honore tam ab Eugenio pōtifice Max. quàm ab Amadeo Allobroge, quem concilium Baſileenſe, amoto Eugenio ſuffecerat, & Felicem quartum appellárat, auctus, Cracouiam reuertens, magna omnium gratulatione exceptus eſt. Tametſi in funere apud

Amadeus dux à concilio Baſileēſi Pōtifex Max. creatus.

Sbignei periculum apud Keueſſum.

Keueſſum oppidum in Vngaria non multum abfuit à periculo, iurgio & prælio inter oppidanos & familiam eius concitato. Nemo tamen de comitatu eius cæſus eſt, uulnerati complures. Oppidani uero multorum ſanguine & nece, dimidijq́; oppidi conflagratione, excitati temerè tumultus pœnas luerunt. Conuentum deinde minores Poloni bis apud Corcinum egerunt, & auxilia quinque millium equitum regi in Vngariam decreuerunt: in eorum uerò ſtipendia ut agricolæ duodenos groſſos in iugera penderent: ſculteti & equites, qui nullos haberent adſcriptitios, octonos & quadragenos, quæ marca apud nos dicitur. Cæterum qui equites per ſe ipſi eam militiam obire uellent, ut & ipſi, & adſcriptitij eorum ab omni pēſione immunes eſſent. Fuit autem neceſſarium id ſubſidium propterea quòd Vngari apertius iam factiones alere cœperant, & partim regi, partim reginæ ſtudebant. Et firmiores erant reginæ partes in ſuperiore Vngaria, Auſtriæ & Morauiæ finitima: cuius ciuitates pleræque omnes à Teuthonibus habitatæ, non contemnendo externi militis mercenarij præſidio, duce Ioanne Iſcra Bohemo, in fide reginæ continebantur: ab his aduerſariorum agri uexabantur, munitiones etiam partim expugnabantur, partim per proditionem intercipiebantur. Ab altera quoq; parte Ladiſlaus Gara, malè referens regi liberatori ſuo gratiam, temerato unà cum archiepiſcopo Strigonienſi iureiurando, multos in reginæ partes potentia & authoritate ſua pertraxerat, & ualidum exercitum contraxerat. Contra eum rex, non expectatis Polonorum auxilijs, aulicum ſuum comitatum Vngaris & Polonis conſtantem, & quos ad manus habuit Vngaros uoluntarios, Nicolao Friſtacio, ſiue Vlacho, ut habent alij, qui à regina ad regem defecerat, & Ioanne Huniade ducibus miſit: et certam ſibi uictoriam pollicentem, inſigni ſtrage profligauit. Ladiſlaus tamen ipſe fuga euaſit: ſed non ita multo pòſt à Friderico Cæſare, qui Alberto patrueli à Germanis principibus ſucceſſor datus erat, captus, ſeptuaginta millibus florenorum ſeſe redemit, cū reginā ſecutus in Auſtriā ueniſſet. Captiuos autem omnes rex liberaliter dimiſit. Qua clemētia permagnā apud Vngaros gratiā inijt, Slauoniamq́; & Croatiam, miſſo illuc Nicolao Laſocio decano Cracouienſi legato, ſine armis recepit. Friſtacium uerò & Huniadem ampliſsimis muneribus affecit. Et illum quidem Croatiæ Banum, hunc uerò Tranſyluaniæ Voieuodam ſiue palatinū fecit, deinde uerò etiam Themeſienſi & Seuerinenſi præfectura auxit. Inde primum Ioannis Huniadis, quem & Coruinum à uico in quo natus eſt, appellauère quidam, nomen celebre eſſe cœpit: cum is antē clarus non fuiſſet, matre Græca, patre autem Valacho natus. Nonnulli eum à Sigiſmundo Cæſare genitum eſſe exiſtimarunt. Ab eo quidem Huniadum arcem in extrema Tranſyluaniæ ora, & inde cognomen ipſe accepit. Deinde uerò cum is nauiter rem gereret, Turcasq́; Vngariam infeſtantes aliquoties magnis cladibus affeciſſet, etiam magiſter Vngaricæ militiæ factus eſt à Vuladiſlao. Dum ita diſsident inter ſe Vngari, ne Bohemi quidem quieti fuère. Edictis enim Pragam noui regis creandi cauſa comitijs, cum interim Elizabetha Alberti Cæſaris uxor peperiſſet, ac de nato hærede regni Bohemos illuſtri legatione admonuiſſet, alij bene meritorum de ſe regum Alberti filium Sigiſmundi nepotem, Ioannis pronepotem prætereundum non eſſe cenſebant: alij ineptam regno adminiſtrando ętatem pueri, inteſtinaq́; diſsidia cauſati, ad Albertum Bauarorum ducem regnum deferebant: quorum ſententia uincebat. Sed Albertus molem turbulenti regni auerſatus, & à Friderico Cæſare, ne Ladiſlao poſthumo paternum regnum pręriperet, pręmonitus, nō accepit oblatum regnum. Ad Fridericum Cæſarem deinde itum eſt, ut is regnum uel ipſe ſuſciperet, uel pro tutore duntaxat cognati infantis, quoad ille adoleſcat, adminiſtraret. Vtrunq; negauit: quòd neq; eum, quē omni ratione defenſum ire debeat, iniuria afficere ſibi conueniret, neq; tam negocioſum pauperq́; regnum alieno nomine gerere uellet. Ad Ladiſlaum potius Bohemi hæreditarium regnum deferrent, & gubernatores ipſi ſibi legerent, penes quos foret ſumma rerum, quoad rex adoleſcat. Fecère iuſſa Bohemi, deſignatoq; rege Ladiſlao, ad Meinardum & Ptaſconem primores ſummam adminiſtrandi regni detulerunt: quorū hic erat hæreticus, ille rectè de religione ſentiebat. Nec tamen ceſſabant domeſtica latrocinia. Non multo pòſt extincto Ptaſcone, conſpiratione idem ſentientiū, Georgius Podiebradius prætextu adminiſtrationis dominatum arripuit, Pragam gentis metropolim & Meinardum gubernatorem in poteſtatem ſuam redegit. Nec multo pòſt Meinardus extremum clauſit diem, non ſine ueneni ſuſpicione: uires ſumpſère hæretici authore Rochezana pſeudarchiepiſcopo. Hæc de Bohemicis rebus obiter hic modò cōmemoraſſe ſuffecerit. Dū ita res turbantur in Bohemia et Vngaria, Cazimirus regis frater cum pleriſq; primoribus minorum Polonorum, & ducib. Maſouiorum Cazimiro & Boleſlao,

Vngarorum fluxa fides.

Ladiſlaus Gara fuſus, fugatusq́; & à Cæſare captus.

Ioannis Huniadis genus, honores, & res geſtæ.

Albertus Bauarus regnum Bohemicum repudiauit.

Georgius Podiebradius dominatum apud Bohemos arripuit.

leslao accepta de ærario regio pecunia, ſplēdido comitatu pro gubernatore in Lithuaniā profectus, Vilnæ dux magnus à Lithuanis renunciatus eſt, nequicquam reclamantibus Polonis, & fœdera, regiſq; aduerſam uoluntatē teſtantibus. Sed plus ualuit apud Lithuanos præſens metus. Verebātur enim, ne, ſi uicarius modò ducis eſſet Cazimirus, Michael Sigiſmundi cæſi filius, Samagitarum & aliorum fautorum ſuorum ope principatum arriperet, pœnaſq; mortis paternę à ſe expeteret. Quin apud Ruſſos iam noui motus extiterant: et Smolenſcia plebs in primis tumultuata, ſumptis armis præfectos ſuos cum nobilitate profligarat & eiecerat, arcem in poteſtatem ſuam redegerat, & Georgium Meſciſlauienſium ducem, dominum ſibi adſciuerat. Sed Cazimirus nouus dux cum ſubitaneo exercitu, exuſto oppido, ingentiq; cęde hominum edita, arcem recuperauit. Hæc igitur cauſa ſiue prætextus fuit Lithuanis creandi ſibi magni ducis præter ſententiam regis, & contra pacta conuenta cum Polonis. Petiuit tamen à rege poſtea per legatos diligenter Cazimirus, ut factum Lithuanorum approbaret: ſed non modo non impetrauit, uerùm etiam uehementius eum irritauit, quòd neque exemplā regi placebat, & Michaelem Cazimirus patrimonio omni exuerat: & Bielſcum, Melnicum, ac Drohicinum cum omni eo tractu Boleslao Maſouiorum duci eripiebat. Nam Boleslaus eas munitiones auo ſuo Ioanni ab Iagellone rege olim donatas, ſed à Vitoudo deinde ereptas, poſt Sigiſmundi demum obitum ex pacto occuparat. Inſequens annus nihil ferè memorabile habet, niſi quòd minorum, ac deinde maiorum etiam Polonorum & Ruſſorum auxilio partim, ex mercenariis militibus, partim ex uoluntariis collecta, ducibus Ioanne Tencinio palatino Cracouienſi, Ioanne Oleſnicio caſtellano Sendomirienſi, Petro Odrouanzo palatino Ruſsię, Gregorio ſiue Riſcane Kerdeio palatino Podoliæ, Ioanne Sennenio præfecto Sendomirienſi, Derslao Rithuianio, Laurentio Zaremba caſtellano Siradienſi, Nicolao Scora iudice Poſnanienſis regionis, & nonnullis aliis uiris nobilibus, in Vngariam, nequicquam prohibente Iſcra, ad regem uenerunt. Quorum opera, ductu Tencinii in ea quidem parte, quæ Auſtriæ finitima eſt, ſuperiores ferè partes regis fuerūt, Poſonienſis arx obſidione liberata: aliæ munitiones, quæ reginæ præſidiis tenebantur, partim per uim, partim per deditionem extrema adhuc hyeme receptæ ſunt: Vlricus comes Ciliæ captus: In ea uerò ora, quæ ad Poloniā uergit, diuerſa fortuna regis fuit, ita ut ab obſidione Caſſouiæ, re infecta, diſcedere Poloni cogerentur, Keſmarcum amitterent: Scepuſienſem etiam oram, quæ in ditione Polonorum eſt, & à Sbigneo epiſcopo tunc tenebatur, Iſcra infeſtaret, & Podolinū obſideret. Nec tamen eò rex arma conuertere ab Vngaris permiſſus eſt, ſiue propter graſſantem peſtem: ſiue quòd ii uererentur, ne pertæſus tam negocioſi ac turbulenti regni, in Poloniam, propinquitate loci inuitatus, ſeſe ſubduceret. Peſtem tamen ita is contempſit, ut quamuis plurimi paſsim repentè conciderent, & in intimum quoque cubiculum eius contagio morbi peruaderet, nihilo tamen minus uerſaretur in publico, regiaq; obiret munia. Apud Parſouiam uerò Poloni proceres cum Lithuanis conuentum egêre: fruſtraq;, Lithuanis rem inficientibus, concordiam inter Cazimirum regis fratrem, & Boleslaum Maſouiorum ducem, & Michaëlem Sigiſmundi ducis filium tentarūt. Per quod tempus Moſchorum dux, adiunctis ſibi Tartaris Caſanenſibus excurſionem fecit in Lithuaniam, Veſmenſemq; tractum ferro & igni depopulatus eſt: quem ut ulciſcerentur, Lithuani, ipſi quoque uiciſsim ditionem eius longè, lateq; uaſtarunt, & ingentem prædam abegerunt, Moſchoſq; ſe inſecutos commiſſo pręlio fuderūt, Cazimiro interim Smolenſci euentum belli expectante. Sequenti anno maiores Poloni facta manu Sileſiam finitimam depopulati ſunt: ac duo caſtella, Garſouium & Cecerinum expugnarunt & incenderūt, ulti crebra Sileſiorum latrocinia. Vexatum eſt tamen poſtea nihilominus territorium Velunenſe à Vvratislauienſibus, duce Haſenemero, ſiue Zaieſſo Auſtrio, Vieruſſouiumq; oppidū cum caſtello incenſum, ac dominus eius Vieruſſ captus. Podoliam uero atq; Ruſsiam, Leopolim uſq;, ingentia Tartarorum examina impunè ferro, igniq; uaſtarunt, & infinitam penè captiuorum multitudinem, cæteramq; prædam abegerunt. Reuertentes, Vindica Glinianorum præfectus cum parua manu inſecutus, magna ſtrage afflixit, multoſq; captiuos liberauit: ſed ad extremum hoſtium multitudine circumfuſus, honeſtiſsimam cum ſuis omnibus mortem oppetiit. Rex ubi de excurſione Tartarorum nuncium accepit, Polonos & Ruſſos proceres profuſè magis quàm liberaliter, non modò pecunia de reditibus Polonicis prouenientę, uerùm etiam cenſibus, poſſeſsionibus, ac totis præfecturis, præter leges Polonorum, ſiue donatis, ſiue hypothecæ nomine addictis, atque etiam alienis bonis perperàm per imprudentiam attributis, remuneratos dimiſit. Ex his Petrus Odrouanzus

Cazimirus magnus dux à Lithuanis creatus eſt.

Michael Sigiſmundi ducis filius, patrimonio ſpoliatus à Cazimiro.

Diuerſa fortuna regis Vladislai in Vngaria.

Peſtem Vladislaus contempſit.

Moſchicum bellum.

Ann. 1441.

Tartari uaſtarunt Podoliam & Ruſsiam.

Petrus Odrouanzus captus in Vngaria.

palati-

palatinus Ruſsiæ, & præfectus Leopolienſis, cum ſuis Ruſsis properè reuertens, cum Agriæ à Simone epiſcopo lautè acceptus eſſet, à Bohemis, qui Caſſouiæ erant in præſidio, ſummo diluculo duce Telepho in oppidum improuiſo irruentibus, captus eſt, curruſq; eius direpti: ſed Bohemos cum præda raptim ſeſe recipientes, conſecuti noſtri pariter cum comitatu epiſcopi, ad internecionem penè ceciderunt, ſuaq; omnia præter ipſum Odrouanzum recuperarunt. Nam cum Telephus in arcem quãdam propinquam præmiſerat: ſed eum tamen præfectus arcis Iacobus Zuder regi condonauit: defectioniſq; ſuæ impunitatem, placato rege eo munere, impetrauit. Pauci hoſtium uiui in poteſtatem noſtrorum uenêre: inter quos fuit ipſe Telephus. Hi omnes Simoni epiſcopo traditi, non multò poſt ab eo, icto cum Iſcra fœdere, & affinitate firmato, dimiſsi ſunt. Sub idem ferè tempus, Nicolaus Zaica Brozouuiciæ, et Nicolaus Comorouius Podolini in Scepuſio præfecti, cum parua manu noctu Aperiaſſum oppidum, quod modico Iſcræ præſidio tenebatur, admotis ſcalis ingreſsi, raptim direptum incenderunt: quo properè cognito Iſcra cum expeditis equitibus eos abeuntes inſecutus, facilè fuſis uel cæſis, uel captis paucis, qui cum ducibus hoſtem à longè conſpectum temerè expectarunt, prædam ferè omnem recepit, Zaicam & Comorouium duces cæpit: & ad Brozouiciam admotis caſtris, altera arce ſiue fortuito incendio, ſiue ſubiecto à quopiam igni exuſta, altera per deditionem potitus eſt. Quocirca ſubſidiarias aliquot cohortes Sbigneus Cardinalis ad tenendum Scepuſium mittere ex Polonia coactus eſt. Aeſtatis huius initio duo legati pontificij in Vngariam ad regem iiſdem de cauſis uenerũt. Ab Eugenio quidem Iulianus Cæſarinus Cardinalis, epiſcopus Sabinenſis: à Felice uerò & concilio Baſileenſi Alexander Zemouiti Maſouiorum ducis, & Alexandræ regiæ amitæ filius, patriarcha Aquileienſis, epiſcopus Tridentinus, & Cardinalis presbyter tituli S. Laurentij in Damaſo non ita multo antè ab ipſo Felice creatus. Atq; hic quidem ut Felicis, ille uerò ut Eugenij authoritatem rex unà cum ſuis omnibus ſequeretur, poſtulauit. Iuſtior Eugenij cauſa Vngaris uiſa eſt, quippe quæ Græcos etiam & Armenos adſtipulatores haberet, qui concilio Ferrariam ab eo conuocato, & propter peſtem Florentiã translato interfuêre. Adfuit & Iſidorus Kiouienſis ac totius Ruſsiæ metropolites, cum ducentorum equitum comitatu. Polonis, quoniam Academia Cracouienſis authoritatem concilij defendebat, & non modo Sbigneum Cracouienſem epiſcopum, ſed etiam Vincentium archiepiſcopum Gneſnenſem Cardinalis presbyteri honore ornarat Felix, tutius uiſum neutrum, donec diſsidium illud maneret, pro pontifice Max. agnoſcere. Egit deinde Iulianus cum rege & Vngaris de pace facienda cum regina Elizabetha. Quæ relicto in Auſtria, ac Friderici Cæſaris tutelæ commendato Ladiſlao puerulo, cum ſacro diademate, Strigonium redierat, quo Vngaros partes ſuas ſecutos in fide contineret: egit & de ſuſcipiendo bello contra Turcas. Et pax quidẽ cum regina ſecretis conditionibus compoſita eſt, cum ad eam rex Iaurinum rogatu Iuliani ueniſſet, moreſq; & uirtutem ſuam, ac dignitatem oris ei probaſſet. Verùm ea pax, regina paucis diebus ex dyſenteria ac dolore matricis mortua, rurſus infecta eſt, defendentibus nihilo ſegnius partes Ladiſlai poſthumi, ſeu uerius ſuam rem agentibus, & nullo amici, & inimici diſcrimine omnia infeſtantibus iis, qui in ſuperiore Vngaria cum regina ſenſerant. Iactatum eſt uulgò, reginam ueneno ſublatam eſſe. Bonfinius quidem eam Budam ad regem ueniſſe, & inde Iaurinum reuerſam, poſt tertium diem torminibus uentris ingenti regis dolore extinctam eſſe, ſcriptum reliquit. Neque uerò in perſuadendo bello Turcico plus difficultatis ſenſit Iulianus, cum non tam utilitas inferre bellum barbaris, quàm neceſsitas illatum ab iis depellere, & amiſſa recuperare ſuaderet. Etenim Amurathes nõ ignarus Vngaricorum diſsidiorum, ciuiliſq; belli, infeſtabat reliquum Raſciæ, atq; Tranſyluaniam: Bielogradum obſederat, & ſumma ui oppugnarat. Et quamuis Vuladiſlaus rex per Dobrogoſtium Oſtrorogium, et Lucam Gorcanum Polonos, oratores ſuos poſtulaſſet ab eo, ut ab obſidione diſcederet, & pacem, fœduſq; dudum ultro expetitum ſecum ſanciret: ille tamẽ ferox, amandatis Smiderouiam oratoribus, continuauit obſidionem in ſeptimum menſem. Nec niſi maxima ſuorum ſtrage adactus, ab ea receſsit. Ac ne tunc quidem demiſit ſpiritus: quin dimittens oratores regios, iis demum legibus pacem ſe daturum eſſe reſpõdit, ſi ſibi reliquum Raſciæ & Bielogradum traderetur. Pollicebatur legatus regi & Vngaris ad id bellum ingentia pontificis Max. & quorundam principum Chriſtianorum auxilia. Ad hæc autem Vngarorum ſpes per ſe ipſe iam inde ab initio in Vuladiſlaum erectæ, rebus ad eam diem aduerſus eundem hoſtem auſpicijs eius proſperè geſtis, augebantur. Nam præt id quod Amurathes à ſeptimeſtri illa Bielogradi oppugnatione re infecta turpiter

Iacobus Zuder.

Poloni fuſi ab Iſcra.

Alexãder Maſouius Cardinalis.

Pax inter regẽ & reginam in Vngaria.

Bielogradũ à Turcis fruſtra obſeſſum et oppugnatum.

piter diſcedere coactus erat, Ioannes Huniades regis huius auſpicijs eoſdē barbaros trib. inſignib. prelijs, uno apud idē Bielogradū, altero in Trāſyluaniā, tertio apud Vaſcapū in finib. eiuſdē Tranſyluaniȩ per illud ipſum tēpus uicerat, & magnis cladibus affecerat, Mezitem Baſſam ducem exercitus bellicoſiſsimum cum filio interfecerat, Sciabadinum alterū Baſſam trepidè fugere coëgerat. Commouebat etiam & regem et Vngaros Stephani ſiue Georgij Deſpotæ Raſciæ, & Albaniæ miſericordia, qui paucis illis annis utraq; ditione à Turcis exutus, & filijs duobus captis, exectis, & excæcatis orbatus, regis beneficentia in Vngaria ſeſe ſuſtentabat: & cum publicè cunctis ſupplicabat, tum priuatim ſingulos proceres prehēſabat, ut in ſuum dominatum reſtitueretur. Ad extremum ſuperba Turcarum tyrāni Amurathis legatio in illud fortè conſultationis tempus coniecta, omnium animos uehementer accendit: afferebat autem ea pacem uel inducias Vngaris, ſi tributum tyranno, quem Cæſarem & illi uocant, quotannis penderent: aut Bielogradum, quod Nandor Albam, & Albam Grȩcam uocant, olim Taurunum fuiſſe exiſtimatur, traderent. In quam ſpem barbaros Matthias Taloncius Dalmatiæ & Croatiȩ Banus, illorum uires & felicitatem, ac perturbatum Vngariæ ſtatum ſecum reputans, & grauiora metuēs, adduxiſſe exiſtimatus eſt. Itaq; procerum animis ad bellum inclinatis, comitia Budam ad Pentecoſten, anni ſequentis, qui fuit à Chriſto nato 1443. à rege indicuntur. Ibi bellum uno omnium conſenſu decernitur. Mittuntur oratores ad Fridericum Cæſarem, & ad alios principes Chriſtianos, & ad Cruciferos Pruſsienſes atque Liuonienſes, nominatim in hoſtes Chriſtiani nominis militiam profeſſos, petitum auxilia ad tam piam ac toti Chriſtianæ reipublicæ ſalutarem expeditionem. Sed nihil uſquam impetratum, præter duorum annorum inducias à Cæſare Friderico. Pontifex quidem Eugenius piam Crucis militiam aduerſus barbaros per omnes nationes Chriſtianas pronunciari iuſsit. Inde aliquantulus uoluntariorum militum, ſiue adeò promiſcuę multitudinis numerus confectus eſt, quem Iulianus legatus, cruce pro uexillo utens, duxit. Poloni regi ſuo non contemnenda auxilia miſere. Per id tempus Nonis Iunij magnus terræmotus Vngariam, Bohemiam & Poloniam afflixit, quo multa ædificia & arces etiam quædam concuſſæ ac deiectæ ſunt. Vigeſimaſecunda die menſis Iulij Buda caſtra mota ſunt: tranſmiſſoq; apud Salſum lapidem Danubio, ad hoſtiles terras peruentum. Capta & incenſa in Raſcia et Bulgaria non pauca ignobilia oppida, & cæterę munitiones: in his inſignis in primis Sophia, quàm Sardicam nonnulli antiquitùs fuiſſe uolunt. Vbi ad Morauam fluuium uentum eſt, cum didiciſſet rex ab exploratoribus in propinquo eſſe hoſtium copias, Ioannem Huniadem cum decem millibus expeditorum militum, in quibus Poloni erant, contra eos miſit: qui cum intempeſtæ noctis ſilentio improuiſò in ſtatiua eorum impetum feciſſet, magna ſtrage ad internecionem hoſtes profligauit. Cæſa feruntur ad triginta millia Turcarum, capta quatuor. Bulgaria deinde pleraq; omnis, quēadmodū Bonfinius memorat, partim per uim, partim per deditionem, ob linguæ & ſtirpis cognationem, Polonorum opera potiſsimum, in poteſtatem regis redacta, ad fines Macedoniæ peruentum eſt. Altiſsimi & celebratiſsimi apud poëtas & hiſtoricos, Græcos præſertim, montes Macedoniā atq; Thraciam à Myſis, Dardanis, & Triballis, qui nunc Raſciani Seruij, Albani, & Bulgari ſunt, ſeparant, nec niſi duob. locis peruij, altero ad pontū Euxinū, & in Thraciā uergēte, altero in Macedoniā per anguſto ac difficillimo tramite, ſed propiore à caſtris regijs: et inſederat iam eum penè infinita uis Turcarum, duce Carambeio, propinquo tyranni, præfecto Aſiæ, quam Natholiam corrupto ſeu detruncato nomine nunc uocant, ab Amurathe ad prohibendum noſtris tranſitum poſt primam illam cladem tranſmiſſa. Edixerat autem Amurathes Carambeio, prorſus ne manus cū noſtris conſereret: cuius tamen ille edicti, animaduerſa noſtrorum paucitate, tenax non fuit. Sed noſtris ad montes appropinquantibus, pridie natalis Chriſti Dei noſtri impetum fecit in regis exercitum: nec rex detrectauit pugnam: uictoſq; & fuſos barbaros, duce ipſo Carambeio capto, in montes cōpulit: & rupem in qua ſtatiua habebant, uſque ad ueſperū ſumma ui fruſtra, & non ſine ſuo incōmodo, ita ut ipſe quoq;, licet armatus, aliquot ſagittas aduerſo pectore exciperet, oppugnauit. Ita quidem ferè Dlugoſſus noſter, & Philippus Callimachus. Antonius uero Bonfinius aliter paulo hoc prælium literis prodidit. Scribit enim, exercitum regis, cum prope clauſtra montium perueniſſet, partim difficultate tranſitus deterritum, partim hyberni cœli inclementia & fame confectum, miſsionem, nequicquā reclamante Huniade, ac deprecante Georgio Deſpote, efflagitaſſe. Ac regem quidem cum omni alio exercitu conuerſis ſignis reuertentē, uno die præceſsiſſe. Huniadem uero cum expeditis lentiùs ſubſecutum, quò tutiorem tranſitum regi

Victoriæ tres de Turcis per Huniadem partæ.

Comitia Vngarorum Budæ. 1443. ann.

Terræmotus.

Turcæ ad Morauam profligati.

Montes Macedonici.

Turcæ iterum uicti.

Rex ictus in oppugnatione rupis.

tum regi

tum regi præſtaret: in eam manum Turcas impetum feciſſe, & fuſos, fugatosq; eſſe, priuſq; rex cum cæteris copijs, opem ſuis ferens reuerteret. Venientem autem cum omni exercitu, hoſtem fugientem ad montes inſecutū eſſe. Ita Bonfinius: qui neſcio an aſſentari Huniadi in gratiam Matthiæ regis filij eius, cui ſuos illos de rebus geſtis Vngarorū libros dicabat, uoluerit. Vtcunq; res acta eſt, ſatis conſtat Polonos bonam operam in eo prælio regi nauaſſe, nō ſolum equites, uerum etiam pedites, cum ij immixti equitibus, hoſtiliū equorum inguina ſuffoderēt, equitibusq; ipſis crura præciderent. Poſt hanc uictoriam orabat regem magnopere Georgius Deſpotes, ne reduceret exercitum, priuſquam Raſciā & Albaniam omnem receptam atq; pacatam ſibi reſtitueret: ac cētum millia numûm aureorum dabat.

Fames in exercitu. Sed uile eſt infame aurum, nec adduci ullo modo exercitus potuit, diutius ut illic maneret, equis & hominibus uulgo fame tabeſcentibus. Quoniam autem oſtētabant ſe à tergo proficiſcentibus Turcæ, ueritus rex inſidias, aut uim ullam maiorem, quo expeditius agmen duceret, arma quidem ſuperflua uel de hoſtibus capta, uel à ſuis deſideratis relicta, in terram infodit: cætera uerò impedimenta, & hoſtium ſpolia, quæ oneri futura erant militibus, exuſſit, magniſq; itineribus Bielogradum peruenit. Ibi aliquot diebus refecto exercitu, cōtinuato itinere Budam attigit: & nudis pedibus urbem ingreſſus, ſigna hoſtium in æde uirginis matris nomine dicata affixit. His in uniuerſum orbem Chriſtianum celeri fama uulgatis, frequentes à pleriſq; omnibus principibus & rebuſpublicis, etiam à Conſtantinopolitano Imperatore Ioanne Paleologo, legationes, tam inſignem uictoriam regi gratulabantur, & ad proſequendum incæptum bellum eum cohortabantur, pollicentes auxilia. Nominatim autē pontifex Eugenius cum Venetis, Genuenſibus, et Philippo duce Burgundionum, claſſem ad prohibendū Turcis ex Aſia tranſitum deferebant.

Polonorum consilium. At uerò Poloni proceres miſſis publicè & priuatim legatis, uerè & ipſi gratulabantur tam felices ſucceſſus regi ſuo: obteſtabantur autem eum, ut uno illo periculo defunctus, ne rurſus difficilimi & lōginqui belli fortunam tentaret: ſed in Poloniam ut primo quoq; tempore ueniret, ac benemerentis patriæ ſaluti atq; tranquillitati etiam atq; etiam conſuleret. Nam & Tartari crebris excurſionibus Podoliam atq; Ruſsiam infeſtabant: & Lithuani cum duce ſuo Cazimiro bellum aduerſus Boleſlaum Maſouium ob occupatum Drohicinēſem tractum apparabant,

Silesiorum motus. & uerò è Sileſia magna belli moles conſpiratione principum exiſtere uidebatur, ex huiuſmodi principio. Sbigneus Cardinalis & epiſcopus Cracouiēſis, ut eccleſiam ſuam locupletaret, emerat à Venceſlao Ceſsinenſiū duce ditionem ſiue ducatum, ut uocant, Seuerienſem, ſex millibus marcarum Pragenſium: ſed in adeunda poſſeſsione difficultas ei à Nicolao Ratiborienſium duce obiecta eſt. Eum uerò dum noſtri publicè ea de re ductore Petro Saſſranecio bello perſequuntur, fortè cōtagio et incommoda belli Boleſlaum Oppolienſium ducem, qui extra noxam erat, attigerant. Is igitur à noſtris res repetebat: ni redderentur, bellum denunciabat: & adiuturi eum cæteri Sileſiorum duces, ut erant ferè cognati & affines inter ſe, uidebantur. Hæc igitur præſentia pariter & impendentia mala ut rex aduētu ſuo ſedaret & auerteret, Poloni magnoperè inſtabant. Quòd ſi is à Turcico bello tamen abduci non poſſet, certè ne quid ſe inconſultis de eo ſtatueret.

Regis deliberatio. Hoc optimi regis animum in diuerſa diſtrahebant. Hinc dulcedo deguſtatæ gloriæ, et cohortationes maximorum Chriſtiani orbis principum: illinc Polonorum, quibus quātum deberet intelligebat, preces, & impendentia pericula, cogitationes eius differebant. Vicit tamen cauſa Chriſtiani orbis publica, inſtante maximè legato. Cæterùm rex ne Polonos omninò deſpicatui ac derelictui habere uideretur, pollicetur ad Pentecoſten ſe in Polonia futurū, ac de ampliſsimi conſilij ſententia rempublicam conſtituturum eſſe.

Comitia Vngarorum Budæ. Vngaris uerò ad diem S. Georgij Budam indixit comitia. Quò Iſcra quoq; aduerſæ factionis princeps euocatus, data à rege fide aduenit. Nam Vngari proceres poſt reginę mortem omnes iam in fide & poteſtate regis erāt. Ibi pactis cum Iſcra factione Ladiſlai pueri inducijs, bellum in Turcas ſummo omnium ordinum conſenſu decernitur: oppidanis atq; agreſtibus pecunia in ſumptus belli, quia ærarium regium nullum erat, imperatur. Dant ultrò nomina piæ militiæ Ioannes Vadienſis, & Simon Agrienſis epiſcopi. Peractis comitijs regem in Poloniam iter adornantem Vngari proceres ſummo ſtudio atq; contentione retinuêre,

Boleslaus dux Oppoliensis mercatores Polonos diripuit. ueriti, ut à Polonis, deſiderium non ferentibus, rurſus dimitteretur. Quæ res non paruo Polonis conſtitit. Nam Boleſlaus Oppolienſis poſteaquā cognouit, regem Turcico bello implicatum, in Poloniam uenturum eſſe, maiore confidentia mercatores Cracouienſes ad nundinas Vvratiſlauienſes proficiſcentes diripuit: atq; id damnum ad ducenta millia aureorum numûm æſtimatum eſt. Quæ res cum regi in Vngaria renunciata eſſet, quietos

eſſe

eſſe iuſsit ſuos, quoad ipſe à Turcico bello reuerteretur. Dum autem bellum id comparatur, de pace à Turcis agi cœptū eſt cum Georgio Deſpota Raſciæ, & Ioāne Huniade, per ſpeciem redimendi Carambeij: pro quo quinquaginta millia numûm numerata ſunt Deſpotæ. Quo uerò proniorem ad pacem redderet Huniadem Deſpotes, promiſit ei cuncta, quæ exul in Vngaria partim Sigiſmūdi & Alberti Cæſarum, partim Vvladislai regis munificentia nactus erat. Cupiebat autem pacem Amurathes propterea, quòd non ignorabat quanto conſenſu & quanta mole Chriſtiani principes contra ſe bellum pararent, et ſatis iam anno ſuperiore ſolius Vvladislai uires magno ſuo malo expertus erat: adhæc aliud ei pergraue bellum in Aſia à Carmanorum principe imminebat: in quod totis uiribus incumbere, pace cum Vvladislao facta, cogitabat. Nec Vvladislaus, neq; Vngari ab honeſta & gloriæ plena pace abhorrebant: ex multo tempore petere à Turcis, ac non dare ipſis pacem ſoliti: & nihil dum de claſsibus & naualibus ſocijs afferebatur. Segedinum igitur profectus rex, non intermiſſo tamen apparatu belli, quo facilius hoſtem in ſuas conditiones perduceret, oratores Amurathis ampla dona afferētes in auguſto Vngarorum & Polonorum conſeſſu audiuit: pacemq; petentibus, ſiue adeo inducias decem annorum, dedit his legibus, ut Amurathes Golubeciam, Synderouiā ſiue Smiderouiam, Zarnouiam, Cruſſoueciam, Couinum, Seuerinum, Nouobardum, ubi argenti metalla ſunt, Srebernicum, Oſtrouiciam, Surinum, Colnicum, Coperhanum, Procopiam, Laſcoueciam, Zelonigrodum arces, totamq; Raſciam, & eam partem Albaniæ, quæ in ditione Deſpotæ Raſciæ fuiſſet, ac duos filios Deſpotæ captiuos redderet: ad eaq; implenda pauci dies conſtituti. Interim allatæ ſunt literę Franciſco cardinali Veneto procancellario & præfecto claſſis apoſtolicæ, & aliarum ſociarum claſsium præfectis, itemq; ab Imperatore Conſtantinopolitano, quibus nunciabatur, Amurathē omnes ferè copias ſuas in Aſiam ad Carmanicum bellum traduxiſſe: mare ſocijs claſsibus teneri. Maturaret rex expeditionē: neq; occaſionē tam commodā, tamq; luculentā Græciæ liberandæ, & Europæ uindicandæ, elabi ſibi è manibus ſineret. Pollicebantur aūt ij, ſe præſtaturos eſſe, ne Turcæ in Europā rurſus traijcerent: Palæologus aūt terreſtres etiam copias & ſocietatē belli polliceri. His permotus Iulianus cardinalis, qui pacem fruſtrà dudum diſſuaſerat, tūc uerò ad omiſſum bellum ſumma cura atq; diligentia regē incitare: belli præmia longè ampliora q̄ pacis, in immenſum attollere: neceſsitate expreſſam pacem, quæ diuturna futura non eſſet, labefactare, ac temporis cauſa ſimulatam dicere: argumento eſſe, quod lapſo iam tempore, tamen promiſſa à barbaris non implerentur: q; ſi maximè nulla per eos mora in tradendo fieret, priora tamen cum pontifice, duce Burgundionum, Venetis & Genuenſibus fœdera, & ſocietatem pij belli initam magis ualere oportere. Quòd ſi qua religione rex teneretur, ne iuſiurandū in barbaris datum uiolaret, illo ſe eum metu, pontificis Max. authoritate prorſus liberare. Hæc identidē agendo & inculcando tandē perpulit iuuenem, ut nouo ſacramento ſe cum proceribus ad proſequendum bellum Turcicum obſtringeret, cedēte de priore ſententia etiam Huniade, Bulgarici regni promiſsione illecto. Non placebat hoc regis de uiolandis pactis conſilium Polonis proceribus, qui abſq; eo quoq; regem illo bello tunc implicari moleſtè ferebant, & pacis nuncio dudum exhilarati erāt. Itaq; cum primùm hæc acceperunt, comitia Petricouiam ad uiceſimamquintā diem Iulij indicunt, legationem ad regem decernunt: ſed eos ille anteuertit, miſſo ad conuentum Ioanne Cruſcinio cuſtode Cracouienſi, qui referret, regi omninò conſtitutum eſſe Turcicum bellum perſequi, iubereq; Polonos auxilio eſſe Boleslao Maſouio aduerſus Lithuanos & Cazimirū, ſi bellum id æquis conditionibus dirimere non poſſent. Iam enim Cazimirus ad Drohicinū caſtra poſuerat. Habebat & Boleslaus exercitum, genere militum hoſtili non imparem: in quo multi de Polonica nobilitate uoluntarij militabant: nec Michaël Sigiſmundi ducis & Boleslai gener aberat, qui non parum momenti rebus ſoceri allaturus eſſe uidebatur, propterea quod complures de Lithuanico exercitu cum eo clam ſentire, cōmiſſoq; prælio tranſituri eſſe ad eum dicebantur. Nec tamen Nicolaus Pouala ſuccamerarius Sendomirienſis, & magiſter militię Maſouiticæ fortunā prælij abſente Boleslao experiri uolebat. Intererat enim Boleslaus comitijs. Atq; ibi eo petente, è ſententia regis decretum eſt, ut Lencicienſes, Cuiaui, ac Dobrinenſes arma pro eo ſumerent: præmiſsi tamen ad Cazimirum Vincentius archiepiſcopus Gneſnenſis, & Ioannes Oleſſnicius palatinus Sēdomirienſis, cum pacem nequirent, inducias & controuerſiæ totius reiectionem in aduentum regis conferunt. Sed mox ipſis inter ſe ducibus de re tota ita cōuenit, ut Boleslaus Cazimiro omnē illam controuerſiam ditionē, excepto Vigrouienſi territorio, cōcederet, ac duodecim millia flo-

Turcæ pacem poſtulāt à Vladislao.

Induciæ decem annorū grauibus conditionibus Amurathi conceſſæ.

Abſolutio à iuramento.

Mandata regis ad Polonos.

Decretū de iuuādis Maſouijs contra Lithuanos.

Transactio.

Cazimirus Vigros Maſouijs eripuit. lia florenorũ Pragẽſiũ ab eo acciperet. Nec ad amuſsim tñ Cazimirus ea pacta cõuẽta ſeruauit: mox em̃ & Vigrouiẽſe territoriũ Boleſlao eripuit. Legati uerò, q̃ ad regẽ deſignati erãt, ubi de Gruſcinio cognitũ eſt, regẽ iã iter ingredi, reuocati ſunt. Miſſę tñ publicè ad regem illa ipſa de re literæ ꝑ ueredariũ. At ille poſt mediũ Septembr. Segedino caſtra mouit, nõ ſatis alacer, nec ſpe optima, propterea ꝙ uiolari à ſe fœdera & iuriſiurãdi religionẽ non cogitare non poterat. Iam em̃ Turcæ & filios Deſpoto, & munitiones promiſſas reddiderant: & animaduertebat, q̃ longè minores copias, quàm ꝓ magnitudine belli, & quàm ſuperiore expeditione duxiſſet, duceret. Multi enim cùm ex Vngaris, tum ex alijs Chriſtiani orbis nationib. nõ occurrebant, pacis cõuentione decepti: ad hæc de Polonis, qui circum regẽ fuerant, multi, ꝙ eorũ ſpei liberalitas regis minus reſpondebat, cõmeatu accepto diſ-*Nicolai Laſocij tenacitas.* ceſſerant. Cuius rei inuidiã Nicolaus Laſocius, qui fiſcũ regis adminiſtrabat, ſuſtinuit. Directo aũt in Bulgariã itinere, tertia die Nouembris rex cũ omni exercitu apud Orſauã Danubium traiecit. Erat cõſiliũ regis, ut Callipolim ad oram Helleſpõti ſitam, ubi erat ſtatio claſsis Italicæ, rectà duceret, & ibi ſe cum maritimis copijs coniungeret. Atq; eò, ſi cõpendioſo maximè itinere peruenire uellet, per fines Macedoniæ & Adrianopolim proficiſci eum neceſſe erat. Quoniam autem iter illud difficillimum, quemadmodum ſuperius commemorauimus, per montes tranſitum habet, nec muniri paucitas exercitus proficiſcentis obiectu curruum inter anguſtias poterat, per Bulgariam planiori & flexo in læuam itinere ad pontum Euxinum exercitus iter habuit, nec oppugnationi urbium & arcium intendit, ut milites quàm integerrimi ad dimicationẽ eſſent. Ad Nicopolim, quæ metropo-*Vvladus ſiue Dracula palatinus Tranſalpinenſis.* lis Bulgariæ eſt, quarto de triceſimo die cùm perueniſſet, uenit ad regem Vvladus, qui & Dracula, palatinus Tranſalpinæ Moldauiæ, ueniam petens, ꝙ neceſſariũ cum Turcis fœdus ſuperiori tẽpore iciſſet: uiſaq; paucitate exercitus regij, in quo uix quindecim millia equitum, pedites uerò longè pauciores, & ij ferè cruce ſignati erant, cũ reditũ regi perſuadere nequaquã poſſet, quatuor millib. ſuorum hominũ duce filio exercitũ eius auxit: ipſe uerò domũ reuertens, duos equos perniciſsimos, duosq; iuuenes uiarũ peritos in aduerſum belli euentũ ei dedit. Vbi ad fines Thraciæ multorũ clariſsimorũ & admirabiliũ ſignorum atq; monumentorũ, à uetuſtis Imperatorib. poſitorũ, quæ barbari demoliti erant, ueſtigijs etiã tum uiſendæ peruentũ eſt, propoſuit rex edictũ, ut milites à Chriſtianorũ templis manus abſtinerent: itemq; ut Turcæ liberè & ſecurè ſaluis rebus ſuis, munitionũ præſidijs decederent, eiusq; edicti exempla per Turcas captiuos quoquo uerſus dimiſit: hinc deditæ *Petreſſum & Sumenum arces expugnatæ.* nonnullæ munitiones. Petreſſum uerò & Sumenum, quæ Pezechium & Sunium uocat Bonfinius, cum non dederentur, una die ſumma ui expugnatæ ſunt. Vbi præclarum in primis eximiæ uirtutis ſpecimẽ duo Poloni equites Ioãnes Tarnouius, & Leſcus Bobricius (uel Vngaricorum annalium teſtimonio) edidère, dum alter Sumeni portas, duobus uulneribus acceptis, refregit, alter Petreſsi murũ primus aſcendit. Interim Amurathem cum quadraginta, uel ut Bernardus Vapouius ſcribit, centum, ſiue ut Paulus Iouius, octoginta millibus Turcarum infra Callipolim paruis nauib. ex Aſia traieciſſe allatũ eſt, ſiue conniuentib. Venetis & Genuenſib. mercede corruptis, ſiue cũ cõmeatus cõparãdi cauſa è cuſtodia deceſsiſſent. Nec tamen hic nuncius regem ab incœpto deterruit. Decima die Nouembris, cum noſtri ad Varnam, quam Dionyſiopolim dixère ueteres, oppidum mox clade ſua nobile futurum, quod iam in deditionem receperãt, caſtra haberẽt, poſt ortũ ſolem *Acies Chriſtianorum.* hoſtes adeſſe ab exploratoribus nunciatũ eſt. Laborare ex apoſtemate pedis rex cœperat: itaq; Huniades militibus præliũ poſcentibus, ita acies inſtruxit. Sub ipſis radicibus montium, qui ad Varnã terminantur, lacus ſinui maris cõtinẽs, uallem mille paſſuũ latã in medio inter ſe & mõtes relinquit: in ea igitur ualle arcuatã Huniades aciem direxit: ac dextrũ quidem cornu montibus continens, Deſpotæ, Tranſalpinis, Iuliano legato, Varadienſi & Agrienſi epiſcopis, & Franco Bano, adiuncto ijs Bobricio cũ paucis Polonis, attribuit: ſiniſtrum ipſe ſibi deſumpſit: regẽ in media acie cum cæteris Polonis & Vngaris aulicis collocauit: currus, qui magno pugnantibus munimẽto ab lateribus & à tergo ſolent eſſe, nõ optimo cõſilio in extremo cum imbelli multitudine relicti ſunt: propterea quod intra eos multorum ignauia facilè latère diceretur. Ita inſtructa acie, ad duo millia paſſuũ hoſtibus obuiam itum eſt: deinde ſignis defixis, quæ tamen ſubdita tempeſtas in tranquillo coor-*Conflictus apud Varnam.* ta concerpſit, ad tres horas hoſtes expectati. Apparuerunt ij pòſt, ab extremis collibus in dextrum cornu noſtrorum inuehentes: nec eorum impetum noſtri ab ea parte, equis *Galata.* inſuetum camelorum aſpectum & odorem non ferentibus, Tranſalpinisq; illico diſsipatis, ſuſtinuerunt: fuſi, fugatiq; per montoſa uerſus Galatam ad decem ferè millia paſſuum.

Meliore

Meliore uerò fortuna à rege & Huniade ab alia parte collata ſigna, & ad quatuor millia paſſuū ſubmoti non ſine cæde barbari,inſtabili ferè genere pugnæ utentes. Inde ad opem ferendam ſuis,qui reliqui in dextro cornu cum Iuliano & Franco Bano ægrè uim barbarorum ſuſtinebant,rex reuertens,inde quoq; hoſtes in fugam egit, ita ut ij diſsipati Thraciam trepidatione implerent, quaſi deletis iam omnibus ſuis copijs. At rex fuſo,fugatoq; iam omni equitatu Turcico,in Ianizerorum phalangem,in qua Amurathes ipſe erat,& in quam ſe Baſſa Aſiaticus ex fuga recipiebat,temerè cum paucis,ijsq; Polonis maximè, inuectus,cum ab Huniade,ſiue perſequente adhuc hoſtem fugatum,ut Vngari & Turcæ ipſi,ſiue fugiente cum dimidia parte exercitus,ut noſtri prodidêre, nequicquam reuocaretur,pedem referre turpe,& ſe,genereq; ſuo indignum eſſe duxit:nec enim eius eſſe, qui bellum inferret,fugere. Itaq; cum magnā inter confertos hoſtes pugnans ſtragem faceret, atque Aſiaticum Baſſam, quemadmodum Bonfinius memorat,interfeciſſet, ad extremum ſub ueſperum iam,equo ab Ianizeris confoſſo perijt, princeps longiore uita & immortali gloria digniſsimus. Aliquanto aliter Callimachus hoc prælium enarrat. Ac de inſtructa quidem acie regia nō diſſentit ferè ab ijs quę nos memorauimus,niſi quòd Huniadē cum Valachis Tranſalpinis nullum ſibi certum locum ſumpſiſſe ſcribit,intĕrum ad ſubueniendum,ſicubi ſuos laborare conſpexiſſet. Cæterum in conflictu memorat idem, eos qui in dextro cornu erant Vngaros,denſo ſagittarum imbre à Turcis eminùs laceſsitos, ſubijſſe temerè non ſeruatis ordinib.in aduerſos colles:indeq; aucta hoſtiū multitudine depulſos in uallē,cū aliquādiu dimicaſſent,tandē diſsipatos eſſe: & epiſcopos quidē fugiētes perijſſe,legatū uerò cum Deſpote & Francobano ad munitionem curruum ſeſe recepiſſe, ibiq; ancipiti pugna aliquandiu dimicatū eſſe: donec Leſcus Bobricius, qui audendo,hortandoq;,uim hoſtium potiſsimum ſuſtinuerat,multis uulnerib.confoſſus cecidit.Ibi uerò cedentibus iam Vngaris, in currus impetū factum eſſe à Turcis. Id animaduertentē regem cum Huniade accurriſſe,hoſtemq; ferocem ad duo millia paſſuum ſubmouiſſe. Reuerſos deinde diuerſis locis pugnam ſuorum reſtituiſſe,& omnem barbarorū equitatū in fugam egiſſe.Inde noſtros ad prędam uerſos,fortè in camelos onerarios incidiſſe: eorum aſpectū & odorem inſuetū equos non tuliſſe,nec regi, aut retineri à ſeſſoribus potuiſſe.Regem interim cum paucis equitibus ad Ianizerorum aciem perueniſſe.Ibi cruentum fuiſſe præliū: & iam Turcæ penitus ad fugam ſpectabant,cum noſtros partim camelorum occurſu, partim falſa interfecti regis fama perturbatos conſpexêre: ibi uerò cohortati ſeſe mutuò Ianizeri inſtaurant præliū.Huniades uerò uiſa ſuorum perturbatione & fuga, regem nequicquā inter cōfertiſsimos hoſtes pugnā cientem reuocare conatus eſt. Ad extremū is excuſſus ab equo ſaucio,Ianizerorū telis obrutus eſt. Huniades cum regis occiſi cadauer recuperare non poſſet,omnibus diffugientibus,ipſe quoq; cum paucis Valachis meliori ſe fortunæ ſeruauit. Ita ferè,quāuis pluribus uerbis,Callimachus.Nec barbari,equitatu deſtituti,perſequi fugientes Vngaros atq; Tranſalpinos,ac ne currus quidem & caſtra uſq; ad tertium diem oppugnare auſi ſunt.Nox enim pugnantes adhuc opprimens,incertam eis fecerat uictoriam: & inſidias autem timebant.Tertio demum die caſtra,immaniter trucidatis ægrotis & faucijs,direpta. Iulianus Cardinalis fugiens,à Tranſalpino nauiculatore, cū per Danubium ueheretur,propter aurum quod ſecum ferebat,occiſus,& in profluentem nudus deiectus perijt. Callimachus in ualle quadam à latronibus ſpoliatum,& à Gregorio Sanocio prætercurrente conſpectum,& cum exprobratione perfidiæ increpitū,perijſſe ſcribit. De Polonis duo tantū ex eo prælio euaſêre,Ioannes Reſſouius, qui poſtea Cracouienſis epiſcopus: & Gregorius Sanocius, cuius modò meminimus, qui Leopolienſis archiepiſcopus fuit. Cecidêre autē inſignes maximè duo fratres Tarnouij, Maior & Gratus,& Martinus atq; Stanislaus, Zauiſsij Nigri filij. De omni exercitu,qui uiginti millia pugnatorum non exceſsiſſe exiſtimatur, uix quintam partem eo prælio deſideratam eſſe, & tamen uix tertiam euaſiſſe,multo pluribus in cœno ac longa fuga abſumptis: Turcarū autem ad octoginta millia,ut uult Dlugoſſus noſter: ſecundum Bonfinium autem ſupra triginta millia (cum fuiſſent ſexaginta) periêre. De captiuis Polonis Paulus Grabouius, qui Chelmenſis epiſcopus,Albertus Zichlinius,qui procancellarius regni,Ioannes Vantropca Strelcius,qui canonicus Cracouienſis,& præpoſitus apud S.Michaëlis, Andreas Sennenius,Ioannes Borouinius,Martinus Choranzicius,& Petrus Lathoſinius, poſtea mirabiliter euaſerunt. Duodecim uerò alij ingenui adoleſcentes Poloni Adrianopoli, cum ab Amurathe ex omni captiuorum numero propter eximiam formam ſecreti, ut circumciſi pro catamythis & cinædis eſſent,& in cubiculum tyranni deducti fuiſſent, in necem

Vladislai uirtus & audacia.

Baſſa Aſiaticus à rege interfectus.

Turcarum timor poſt uictoriam.

Polonorum ſtrages.

Polonorum captiuorum eximia uirtus.

cem eius coniurarunt: peregiſſentq́; facinus præclarum, & omnibus ſeculis memorabile, niſi in ipſo articulo à Bulgaro, quem unũ ſocium conſilij adhibuerant, proditi eſſent. Atq; ij tamen, ubi rem palàm eſſe cognouerũt, ne tyranni ſiue libidini, ſiue crudelitati eſſent obnoxij, obditis oſtio peſſulis, armati inter ſe concurrerunt, & mutuis uulneribus fortiter ceciderunt. Accidit autẽ clades hæc anno à Chriſto nato milleſimo quadringenteſimo quadrageſimoquarto. Regni uerò Vuladiſlai in Polonia quidẽ undecimo, in Vngaria uerò quinto, cum is uiceſimum ætatis ſuæ annum uix dum egreſſus eſſet. Fuit autem Vuladiſlaus hic procera ſtatura, facie fuſca, ſed honeſta, ac dignitatis plena, capillis nigris, laboris & inediæ patientiſsimus, abſtemius, iuſticiæ & religionis cultor eximius: probitate, comitate & clementia etiam in hoſtes ſingulari, liberalitate propemodũ nimia: animi uerò magnitudine tanta, ut nihil humile cogitaret, nulla difficultate ab eo quod conſultò inſtituerat, auelli ſe pateretur. Denique ſumma in eo fuerunt omnia, quæ maximos & optimos principes decent: Poloniæ quidem, totus in Turcicum bellum intentus, minorem quàm debuit curam geſsit: eiusq; regni non modò ærarium in alienam rem exhauſit, uerumetiam reditus profuſis largitionibus extenuauit. Sed ne ob hæc minus grata eſſet apud Polonos eius memoria, conſequentia tempora effecerunt.

1444. ann.

Vuladiſlai regis effigies, mores & ſtudia.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER XXII.

INTERREGNVM.

Rumor incertus de rege.

POſteaquam in Polonia de clade regia incerto primùm rumore, deinde & ſermonibus eorum qui fuga euaſerant, percrebuit, ingens mœror atq; luctus mẽtes omnium peruaſit. De rege ipſo, uiueret'ne, an cæſus eſſet, certum ſciri non poterat. Non deerant tamen in Vngaria, qui euaſiſſe eum, & uel Conſtantinopolim, uel Venetias, uel in Moldauiam, uel in Tranſalpinam perueniſſe affirmarent: nõnulli etiam in Raſcia ſiue in Albania cum exercitu incolumẽ eſſe dictitabant. Et quanquam uarietas ſuſpecta eſſe poterat, credebatur tamen id quod maximè optabatur, donec reſidere ſenſim & langueſcere ea fama cœpit. Tũc uerò miſſi publicè in Thraciam, Græciam & Bulgariam Ioannes Reſſouius, & Aegidius Suchodolius, perquiſitum regem, nihil tamen explorati retulère. Dum autem hæc ita fiunt, Poloni proceres inducias annuas cum Bernardo & Boleslao ducibus Oppolienſium publicè pacti ſunt Glogouiæ: quę argumento ſunt, orto à latrocinijs mutuis initio, ne ab armis quidem temperatum eſſe. Conuenit autem, ut captiui utrinque data cautione dimitterentur: Polonis cum aliquo alio bellum gerentibus, ut liceret ex Oppolienſi agro commeatum petere: duces uero illi ne cui aduerſus eos opem ferrent, ne' ue ſuos homines ferre paterentur, ac ne tranſitum quidem præberent per ditionẽ ſuam latrunculis & hoſtibus Polonorum: ſi quid iniuriæ damníue datum eſſet alteris ab alteris, de eo bini utrinque arbitri certis locis conuenirent, ac deciderent. De uniuerſa autem controuerſia, ut Vuladiſlai regis, ſi is reuerſus eſſet, arbitrio ſtaretur, ſi cum Polonis proceribus rem non compoſuiſſent: promittebant enim ob id uenturos ſe eſſe in Poloniam. Cum Vuratislauienſib. quoque & Namislouienſibus & Nouoforenſibus tertio poſt anno decennes induciæ factæ ijſdem ferè conditionibus. Porrò Opauienſium, Ratiborienſium, Ceſsinenſium, Oſuencimenſium, & Toſcenſium duces eo ipſo anno Cracouiam cùm ueniſſent, pacem & concordiam cum regibus & regno Polonorum redintegrarunt. Vnde ſatis euidens eſt, non leues offenſas tunc Polonis cum uniuerſa Sileſia interceſsiſſe, ex quo tempore rex Vngaricis negocijs, & Turcico bello diſtentus erat: quæ tamen magna ex parte ſopitæ ſunt, incerto adhuc rumore de morte eius. Cæterùm ubi cognitum eſt, Vngaros alium ſibi regem, Ladislaum poſthumum Alberti Cæſaris filium, nondum quinquennem, creaſſe, Poloni quoque ad XXIII. diem Aprilis inſequentis anni poſt amiſſum regem Siradię comitia ſanè frequentia de rege creando habuère: atque ibi in Sbignei Cardinalis ſententiam, quamuis aduerſantibus nonnullis, qui expectandum adhuc cenſebant, decretum factum eſt, ut Cazimiro Vuladislai fratri regnum mandaretur. Facillimè & æquo animo fratrèm fratri ceſſurum, ſi is uel poſt aliquot annos reuerteret. Miſsi legati quos epiſco-

Sileſiorum cũ Polonis offenſæ mutuæ compoſitæ.

Cazimirus à Polonis rex creatur.

epiſcopi ediderũt, ad Cazimirum in Lithuaniam, qui eum re tota ſuſpenſa, ad alia comitia, quæ Petricouiam ad XXIIII. diem menſis Auguſti indicebantur, euocarent ad conſultandum in commune, & conſtituendum de Republica Polona, rege orba. Et Polonorum quidem legatos ille abſq; certo reſponſo dimiſit: ſuos uero ad conuentũ Petricouienſem cum his mãdatis miſit. Debilitatũ ſe ægritudine ex aduerſo caſu fratris, uenire eò nõ *Comitia Petricouiæ.* potuiſſe, & inopem eſſe conſilij, præter, quod immatura ſibi ea de ſurrogando rege cõſultatio uideretur: ſe quidem, dum adhuc incerta eſſent omnia, neq; regnum, neq; adminiſtrationem ullam ſuſcepturum eſſe. Videri aũt ſibi, ut ij deinceps quoq; ſummæ rei præeſſent, quos Vuladislaus in Vngariam diſcedens, uicarios & gubernatores reliquiſſet. Non acquieuit in eo reſpõſo cõuentus. Itaq; placuit, ut octo principes ſenatus ad Cazimirũ proficiſcerentur, ac diſertè ad regnum ſuſcipiendum eum uocarent: ſi renueret, aut cũctaretur, alium ſibi quæſituros eſſe. Neq; enim tutum ſibi eſſe, neq; conſultum reipublicæ, diutiùs principe carere. Perſtabat in ſententia Cazimirus, ſiue quòd de fratris uita nõ deſperaret, ſiue quòd Lithuani proceres ęgrè eum à ſe dimitterent, libertatis, & lenis, ne dicã lenti im- *Lithuanorum conſilium de retinendo Cazimiro.* perij, dulcedine deguſtata: ac ueriti, ne abſente eo Michaël Sigiſmundi filius dominatũ arriperet, interfectiq; patris pœnas à ſe expeteret: aut ſi cui alij principatus à Cazimiro mandatus eſſet, ne is profuſas ipſius donationes in ſe retractaret: adhæc Luſcum & Podoliam in ſuam ditionem redigere cupiebant. Id autem, ſi regnum ſuſciperet Cazimirus, cõmodè fieri non poſſe iudicabant. Nec tamen Cazimirus regnũ penitus repudiabat. Vbi per Lithuanos ſtare, quo minus Cazimirus tũc regnum delatum acciperet, animaduerſum eſt, actum eſt cum eis diligẽter: ſed nihil impetratum. Itaq; diſcedebant re infecta legati, teſtati ſeſe, Polonumq; nomen omne functum eſſe officio ſuo, quod paternum, fraternumq; re- *Reginæ ſtudiũ in euehẽdo ad regnum filio.* gnum Cazimiro detuliſſent. Deinceps aliter ſibi proſpecturos eſſe. Regina Cazimiri mater, quæ ea de re in Lithuaniam legatos anteceſſerat, filium, ut ſaniore cõſilio uteretur, nequicquam obſecrabat: quem ubi obſtinatum uidit, à legatis impetrauit, ut referre illi de re tanta ad Lithuanorum & Ruſſorum conuentum liceret. Ad octauũ Idus Ianuarij ſequentis anni, qui fuit poſt Chriſtũ natum 1446. eum certũ reſponſum Polonis daturũ eſſe. Vbi tempus id aduenit, frequensq; nobilitas cum proceribus Petricouiã conuenit, uenêre ſex *1446. ann.* legati à Cazimiro & Lithuanis, differri adhuc rem poſtulantes: quod ni fieret, bellũ comminantes, propterea quòd Cazimirus armis ius ſuũ perſecuturus eſſet: quẽ tamẽ dicebãt in principatu Lithuanorũ acquieſcentẽ, regnũ non appetere. Irritati hoc reſponſo Poloni, alium regem creare ſibi ſtatuunt. Sed cùm ad rem uentũ eſt, pœnitentia nonnullorũ mentes ſubijt, metuentium ne graues inde motus exiſterent. Veniebat enim in mentem, Cruciferos, orto inter Polonos & Lithuanos diſsidio, minimè defuturos eſſe occaſioni uexandæ & infeſtandæ Poloniæ. Quare placuit rurſus rem in tertiũ menſem differre, & interim adhuc Cazimiri animum pertẽtare. Miſsi ad id Prædiborius Coneſpolius Sendominenſis, & Sciborius Sarleius Sciboricius Inouuladislauienſis caſtellani, qui authores compendinandi in ſenatu fuerant, nihilo æquius reſponſum retulerunt. Itaque ad uiceſimamoctauam diem Martij, cum frequens ſenatus Petricouiam conueniſſet, cunctusq;, quo re- *Comitia Petricouiæ.* ligioſius reipublicæ conſuleret, ſacris CHRISTI IESV myſterijs procuratus eſſet, inita de rege creando ſuffragia, ea tamẽ cõditione, ut Cazimiro etiam tum acceptandi regni locus relinqueretur: perſuadebant enim ſibi cõplures, mutaturũ eum eſſe ſententiam, ubi intelligeret, alium regem creatum eſſe. Et epiſcoporum quidem ſententiæ ferè in Fridericum marchionem Brandeburgenſem, qui iam antè gener & ſucceſſor Iagelloni regi deſtinatus fuerat, inclinabat: præter Paulum Gizicium Plocenſem epiſcopum, qui ad alterutrum de ducibus Maſouiorum Vuladiſlao & Boleſlao, regnum deferebat: hunc ſecuti Ioannes Cizouius caſtellanus, Ioannes Tencinius palatinus Cracouienſis, Lucas Gorcanus palatinus poſnanienſis, & maior pars ſenatus, & pleraq; omnis nobilitas, Boleſlaum regem edebant. Itaq; in hanc ſententiam ſenatuſconſultum factum, & Boleſlaus *Boleſlaus Maſouius rex à Polonis creatus eſt.* à Vincentio archiepiſcopo Gneſnenſi rex renunciatus: deſignatiq; quinq; de primoribus oratores ad eum, ſi Cazimirus ante Pentecoſten mutatæ uoluntatis ſignificationem nullam dediſſet. Ibi Cazimirum, cum de his quæ Petricouiæ acta erãt, celeriter certior factus eſſet, pœnitere uehementer conſilij ſui cœpit: nec modò ſperatum regnum ſe amiſiſſe dole- *Cazimirũ pœnitet non ſuſcepti regni.* bat, uerùm etiam de principatu Lithuanorum, ac de uita denique in periculum ſe uẽturum eſſe propediem augurabatur: non ignorabat, impigrum eſſe Boleſlaum, et ſibi merito ſuo inimicum: Michaelem uerò hoſtem itidem ſuum, generum eius eſſe: in eumq; rurſus Lithuanorum & Samagitarũ ſtudia inclinata eſſe, alienatis à ſe animis: quod moleſtè ferret,

Gaſtoudi

Gaſtoudi potẽtia & authoritas.

Gaſtoudi arbitratu ſibi imperari: & meminerat aliquoties iam inſidias à coniuratis capiti ſuo & ferro, & ueneno comparatas eſſe, etiam ab his quos chariſsimos & intimos habuetat: in quibus Sueſta quiſpiam Ruſſus fuit, quẽ tantoperè dilexit Cazimirus, ut in eodem cum eo lecto cubaret. Cogitabat ergo, ſi ſecundis rebus ſuis, ſepties tamẽ petitus, ægrè inſidias depuliſſet, quid futurum eſſet aduerſis? Itaq; conſultores ſuos, & ipſos per ſe peccatum ſuum agnoſcẽtes, reprehendebat: & ad matrem ſecretò miſit, petens, ut erratum ſuũ, ſi quo modo poſſet, corrigeret. Nec ſegniter ea proceres atq; nobilitatẽ pro filio prçherſauit, multa largiendo, plura pollicendo. Nec difficulter minores Polonos induxit, ut cõuentum apud Belzice agerent, indeq; Petrum Curouium caſtellanum Sandecenſem ad Cazimirum mitterent. Is ubi cupere eum iam regnum renunciauit, regem eum nobilitas,

Sbignei graue conſilium.

quæ frequens Cracouiam conuenerat, renunciabat, reclamante Sbigneo, & nõnullis alijs proceribus, qui leuitatem multitudinis reprehendebant, quòd nulla propria Cazimiri legatione expectata, ſoli ſine cæteris Polonis de re tantą ſtatuerẽt. Itaq; reiecta res ad maiores Polonos: ad quos Ioannes Pelecius legationem ſibi deſumpſit. At illi Coli conuentu acto, in Cazimirum ipſi quoq; rurſus animos inclinant: & abrogata Boleſlai electione, legationem nouam ad Cazimirum decernunt, ut ad penultimam diem Septembris Parſouiæ, ſiue uſquam alibi in finibus Lithuaniæ inter Breſte & Parſouiam conuentum ſecum ageret. Deinde & minores Poloni ad XVIII. Cal. Septemb. Corcini conuentum rurſus egerunt, & Colenſe decretum approbarunt. Erant enim complures de proceribus atq; nobilitate, qui amplas patris, fratrisq; Cazimiri profuſa liberalitate poſſeſsiones nacti, uerebantur, ne Boleſlaus, regnum adeptus, irritas eas faceret. Et fit ferè, ut priuatæ res publicis

Cazimiri tergiuerſatio.

præferantur. Conueniunt ergo frequentes proceres ad cõſtitutam diem Parſouiam. Cazimirus uerò diu fruſtrà expectatus, & admonitus ut ueniret, negauit ullã ſe ſignificationem uoluntatis ſuæ de ſuſcipiendo regno, aut de conuentu pariter inſtituendo, dediſſe Petro Curouio: ſed matris & quorũdam Polonorũ procerũ ſibi amicorũ precib. adductũ ſe Breſte ueniſſe. Si quid ſecũ fortè Poloni agere uellent, illuc ad ſe uenirẽt. Nimia tũc erat noſtrorũ hominũ patientia, & miſera propemodũ conditio, qui barbaricũ faſtum & ludificationem tam æquis animis ferrent. Et tamen miſerunt ij ſex de primorib. ad eum Breſtenam uniuerſos proficiſci nõ placuit, ne qua ui ad iniqua pacta adigerentur. Dicebatur e-

Cazimirus cõditiones fert Polonis.

nim Cazimirus nõ exiguã Lithuanorũ atq; etiam Tartarorum manũ ſecum habere. Eam uerò conditionẽ ille legatis tulit: non aliter ſe ſuſcepturũ regnum, niſi Podolia, Luſcum & Oleſcum Lithuanis redderentur. Quam cum noſtri non acciperent, & re infecta recedere pararent, inſuſurrarunt nonnulli de noſtris Cazimiro, in manu ei fore ſuſcepto regno, ut per ſe ipſe faceret ea, quæ tũc aliunde poſtularet. Ita patrem eius Melſtinio, ita Suitrigelloni, ita Vitoudo deniq; eas ipſas ditiones conceſsiſſe. Placuit Cazimiro conſilium. Sic tandem Polonorum deſiderijs aſſenſus eſt, & ad octauum demum Calend. Iulij ſequẽtis anni in Poloniam ad ſuſcipiendum regnum uenturum ſe eſſe recepit. Per pulchrè autem regni, ut ita dicam, crepundia auſpicatus eſt, mox enim, quemadmodum Dlugoſſus memorat, Lomazos & Polubice à prçfectura Parſouienſi & à Polonia abſtraxit: ut iam tunc credo documentum daret, merito ſibi à Polonis ſupplicatum eſſe. Ita tunc diſceſſum eſt. Nec

Pax cum Ratiborienſibus & Ceſsinenſib. ducibus.

multo pòſt Nicolaus & Venceſlaus Ratiborienſium, & Boleſlaus Ceſsinenſium duces aduenientes Cracouiam, pacem cum Polonis, reddita Sbigneo epiſcopo Cracouienſi Seueria, fecerũt. Per eadem tempora Ioannes Huniades in Vngaria magnas res geſsit. Non multo enim poſt Varnenſem cladem, cum à Tranſalpinẽſi palatino Dracula, à quo ex aduerſo prælio fugiens captus erat, dimiſſus eſſet, coacta ualida armatorum manu, Turcas Raſciam infeſtantes ad Sauum fluuium nocturno prælio profligauit: mox Vlricum Ciliç comitem, Croatiæ & Slauoniæ finitimæ, ut in interregno imminentem, peruaſtata ditione eius, ad deditionem compulit. Inde cum ad comitia Vngarorũ, quibus rex creatus eſt Ladiſlaus puer, ueniſſet, omnium conſenſu prorex ſiue gubernator factus, Tranſalpinenſem Valachiam cum infeſto exercitu ingreſſus eſt: uaſtatisq; agris, Draculam cum uno filio cœpit & interfecit, alterum uita & libertate donauit: regem à Friderico Cçſare, ubi educabatur, bello repetijt: & Auſtriam, Styriam, Carinthiamq; uexauit: nec tamen peruicit, ut

Georgius Podiebradius gubernator Bohemiæ.

Ladiſlaus Vngaris redderetur. Ac ne Bohemis quidem efflagitantibus is miſſus eſt. Itaq; ibi Georgij Podiebradij nutu & arbitrio cuncta gerebantur. Ita ſimili quodam fato tria hæc regna tunc, ut aliàs nonnunquam, erant. Sed nos iam Cazimiri regnum ordiamur.

CAZIMIRVS TERTIVS REX.

IGITVR anno Chriſti 1447, Cazimirus inſigni Lithuanorum & Ruſſorum comitatu ſtipatus, uiceſimaquinta die Iunij, quemadmodum conuenerat, uenit Cracouiam: inſequenti die ritu ſolenni coronatus eſt: tertia de more caſtellano Cracouienſi coronam, Palatino ſceptrum, Poznanienſi uerò palatino pomum, & Sendomirienſi gladium præferentibus, in forum urbis ad recipiendum ab oppidanis iuriſiurandum deſcendit. Ibi priuſquam præparatum ſibi ſolium aſcenderet, controuerſia inter epiſcopos ac duces Mazouiorum Vuladiſlaum & Boleſlaum (nam Cazimirus anno ſuperiori obierat) de loco, utri dextrum regis latus tenerent, orta, reuerti regem in arcem re infecta coegit. Ceſſere tamen poſtea duces epiſcopis. Accidit autem res ominoſa inter ſolennes ceremonias. Nam cùm de pagis aliquot Tinecenſi monaſterio ſubiectis pecudes pigneratæ ob negatam regi nouo inuſitatam procurationem ſiue ſtationem eſſent, mulieres ruſticanæ pecudes ſuas ſecutæ, eiulatibus, & lamentis, non ſine moleſtia, & fremitu omnium, templum impleuerunt. Monaſterium quoque Mogilenſe, quo die Cazimirus Poloniæ fines attigit, totum fortuitò incendio conflagrarat. Nec ſanè fefellit omen: ſenſêre enim preſſuram eccleſiæ, & monaſteria poſtea hoc rege regnãte. Conſultatum deinde eſt, utrum de duobus rex pontificem Max. agnoſceret: Felicem'ne, à quo oratores ea de re aderant: an Nicolaum quintum, qui Eugenio mortuo nuper ſucceſſerat, & literas ad regem miſerat. Hunc agnoſcere placuit: miſsique ad eum legati, Viſſota Gorcanus, præpoſitus Poznanienſis, & Petrus Samotulius caſtellanus Caliſsienſis, impetrarunt regi decem millia florenorum in ſubſidium contra Tartaros, quæ ordini eccleſiaſtico in Polonia imperata ſunt: itemque facultatem conferendi nonaginta ſacerdotia, quæcunque in prouincia Gneznenſi uacatura eſſent, & ad ius ſummi pontificis pertinerent. Petierant autem ij regio nomine decimam decimæ, & ius omnium ſacerdotiorum in tota Polonia conferendorum, & penſionem ſiue denarium S. Petri. Sed ea negata ſunt. Nec multo pòſt Felix in gratiam Nicolai certis pactis interuenientibus, omni iure pontificatus ſe abdicauit, & concilium Baſilienſe ſolutum eſt, cum acta eius Nicolaus approbaſſet. Peractis ritè noui regni ceremonijs, dimiſsisque, & extra portam honoris cauſa deductis Lithuanis proceribus, rex Cazimirus in maiorem Poloniam comitante matre profectus eſt: & cũ eſſet Caliſsiæ uenit ad eum Michaël Sigiſmundi Lithuanorum ducis filius, ſupplex & proſtratus ad pedes eius, reddi ſibi paternam hæreditatem petens: nihil tamen æqui impetrauit. Poznaniam ubi rex aduenit, tota urbs fortuito incendio conflagrauit. Quam calamitatem infelicium ciuium, rapacitas regij comitatus auxit. Sed rex inſontes ſupplicio capitis animaduertit. Lublinum quoque, Znena, Siradia, Bochnia, & Xianzum oppida eodem anno arſerunt. Comitia deinde Petricouiæ ad diem diui Bartholomæi memoriæ ſacrum habita: in quibus leges quaſdam rex de ampliſsimi conſilij ſententia condidit: pacem & pacta conuenta Vuladiſlai fratris cum Cruciferis approbauit: miſsisque ad eos uiciſsim legatis, iuſiurandum ſecundum ea ipſa pacta ab eis exegit, rogatus aũt a proceribus, ne quid eorum quæ in Polonorum ditione eſſent aut fuiſſent, Lithuanis concederet: proficiſcens in Lithuaniam, ut graues & prudentes uiros de Polonico ſenatu ſecum duceret: Theodorico Buzacio præfecto Podoliæ, qui arces quaſdam a Lithuanis interceptas recuperarat, ut ueniam daret: omnia de Lithuanorum, quos ſecum habebat, conſilio negauit, & properè in Lithuaniam ſeceſsit. Quo quidem facto additi ſunt animi improbis & ſceleratis hominibus, ut furtis & latrocinijs non modò uias publicas, ſed pagos etiam ac domos equeſtrium hominum, & oppida infeſtarent, rege interim in Lithuania uenationibus aſsiduis uacante, & neutiquam curante res Polonicas. Itaque impunitate creuit licentia, adeò ut noſtri quoque non pauci, de nobilitate latrociniorum ſocietatem, cum Sileſijs & Vngaris inirent, præfectis regijs, & ſenatoribus nonnullis, ſi non fauentibus, certè conniuentibus. Multorum tunc mercatorum merces prope Grebouiam direptæ: multi item pagi in ora, Velunenſi direpti & incenſi: Bendinum quoque in oppidum dolo captum, & exuſtum. Sequenti anno ſub finem Maij, comitia cum Lithuanis apud Lublinum habita ſunt. Poſtularunt Lithuani, ut ſibi æquo iure fœdera cum Polonis eſſent, utque caput illud, quo Lithuania Poloniæ Vuladiſlai Iagellonis diplomate adiungitur & inſeritur, de fœdere tolleretur: itemque, ut Podolia, Oleſcum, Vetli, Lopatinum, & Grodlum territoria, quæ præter ius ſibi adempta eſſe aſſeuerabant, redderentur. Ad hæc, ut commodè & placidè Poloni reſponderent, neque Lithuanorum animos à ſe alienarẽt, rex

1447. ann.

Mogilenſis monaſterij incendium.

Sigiſmundi Lithuani repulſa.

Poſtulata Polonorum à rege negata.

1448. ann.

Comitia Lublini cum Lithuanis.

Ppp pe-

Polonórum reſponſum.

petiuit. Re in conſultationem poſita, reſponſum eſt: Commodiorem uiam ad retinendos Lithuanorum animos non eſſe, quàm ut Lithuani, Ruſsiq; omnes Polonorum, regno atque nomine, abrogato principatu ſuo, cenſeri ſe deinceps uelint. Quod cùm illi abnuerent, tunc demum ad poſtulata eis reſponſum eſt, primùm quod attineret ad fœdera, rectè ea à Vuladislao rege. & Vitoudo conſtituta ac deſcripta eſſe: nec eſſe, quod querantur de iniquitate fœderum Lithuani, quibus libertatem, nobilitatem, immunitates, & multa præterea præclara adepti eſſent: non licere autem Polonis quicquam de iјs mutare, ne penitùs ea labefacerent. Podoliam à Cazimiro magno rege, ſubmotis Tartaris quæſitam, & Camenecia, Chaceno, Cecinis, Bacota, Mezibozo arcibus, & quibuſdam aliјs caſtellis munitam, à Ludouico deinde poſſeſſam, ad Iagellonem quoq; unà cum regno perueniſſe: ab eo primùm Melſtinio, deinde Suitrigelloni fratri, ad extremum Vitoudo ad tempus conceſſam eſſe: morte Vitoudi ad ius Polonorum rediјſſe, prouidente etiam ipſo Vitoudo pauló antè obitum, & ſacramento præfectos adigente, ut non niſi regi eam traderent: idq; ita factum eſſe.

Luſcum iuris Polonici.

Nam de Oleſco, Verlis, Lopatino, Luſco, & Grodlo, extare etiam apud ſe diploma, Sigiſmundi magni ducis Lithuanorum, teſtatum facientis, ea ad Poloniam pertinere: ſupereſſe etiam inter ipſos, qui hæc ita ſe habere meminiſſent. Ita tunc reſponſum Lithuanis, conuentusq; ſolutus eſt. Venerat eò Baptiſta Camerinenſis epiſcopus, legatus à Nicolao Pontifice Max. & auream roſam dono regi attulerat: ſed Cracouia demum, rege eò reuerſo, dimiſſus eſt. Nullum autem honorem ei Cracouiam uenienti Academiæ præſides habuére, propterea q; affirmarent, nō Nicolaum, ſed Felicem iuſtum eſſe pontificem, quippe qui Eugenio ritè amoto, à concilio Baſilienſi ſuffectus eſſet. Necdum enim de ceſsione Felicis increbuerat. Paucos dies Cracouiæ rex commoratus, cùm inducias cum Sileſiorum ducib. in unum annum prorogaſſet, in Ruſsiā ꝓfectus eſt, ad ſedandos motus Moldauicos. Stephano & Heliæ fratrib. palatinis uita defunctis, huic quidē Romanus, illi uerò Petrus, filiј in dominatu ſucceſſerāt: ex

Huniades gubernator Vngariæ.

his Petrus Ioannis Huniadis, qui Vngariam pro Ladislao rege gubernabat, ope fretus, Romanum eiecit: erat autem Romanus conſobrinus Cazimiri regis: eiectus in Podoliam profugit. Hunc ergo reducere Cazimirus, & res inter diſsidentes patrueles componere uolebat. In itinere autem certior fit, Romanum ueneno ſublatum eſſe: itaque accelerauit iter, Ruſſosq; Præmislienſes. Leopolienſes, Belſenſes, Chelmenſes, & Podolios arma ſumere, & ſe ſequi iuſsit. Sublato enim æmulo detrectabat Petrus iuſiurandum in uerba regis, quod prius per legatos obtulerat: detrectabat enim Petrus imperiū eius, Leopoli cùm eſſet rex, uenit ad eum matertera, Romani extincti mater, cum ducentis equitibus Valachis: ac equites quidem, fide eorum commendata, præſenti pecunia ſubleuauit: materteræ uerò Colomeiam conceſsit. Cameneciam deinde cum ueniſſet, ingenti Po-

Legatio Cazimiri regis ad palatinum Valachiæ.

doliorum lætitia, & liberalitate exceptus eſt. Inde legatos ad Petrum palatinum miſit, Petrum Odrouanzum palatinum Ruſsiæ, & Prædiborium Coneſpolium caſtellanū Sēdomirienſem, & præfectum Præmisljenſem, cū his mandatis, ut ille ad ſe ueniret, atq; in uerba ſua iuraret: Michaelem uerò Sigiſmundi ducis filium profugum ut ſibi traderet. Nam is cum inſidiari capiti ſuo regem intelligeret, è Lithuania in Mazouiam ad ſocerum, inde in Pruſsiam: & cum ne ibi quidem tuto eſſe poſſet, in Sileſiam, ad extremum in Valachiā profugerat. Et ad præſtandum quidem iuſiurandum uenturū ſe eſſe Petrus, accepta à rege fide, recepit: Michaëlem uerò, qui ad ſe cōfugiſſet, ut ꝓderet, neq; ex fide ſua, neq; ex dignitate regis fore reſpondit: ſed iuſſurū ſe, deinceps ut finibus ſuis excederet. Itaq; ad Tartaros is deinde profugit. Non expectauit autem rex Petrum: ſed miſsis ad eum quatuor legatis, Chocimi promiſſum iuſiurandum abſens ab eo conſiliariјsq;, & nobilitate Moldauica accepit: quo diſertè illud cauebat, irrita fore, eſſeq; fœdera, quæ Petrus & Valachi cū quibuſuis hominib. atq; principib. prius iciſſent: quib. uerbis Vngari potiſsimū deſignabant: ipſum aūt palatinum uēturum, eſſe ad regem intra tres menſes, poſteaquam accitus fuerit, datumq; iuſiurandum in uerba eius iteraturum: miſsis autem Chocimum legatis rex ipſe propriè in Lithuaniam, ut tempori ad comitia, Nouogrodecenſi adeſſet, ſe recepit. Venerat autem ad eum Tartarorum principis legatus Cameneciam, auxilia contra

Tartari Podoliam uaſtarunt.

Petrum Valachum pollicens: eumq; rex cum ſecretis mandatis dimiſerat. Vix autem in Lithuaniam ad conſtitutum locum uenerat, cum Tartari rapidi torrentis in modum in Podoliam populabundi ſeſe diffuderunt, ferro & igni cuncta uaſtantes. Quos tamen Theodoricus Buzacius præfectus Podoliæ, cum expedita manu, anguſtis & impeditis in locis, palatos aliquoties adortus, non leuibus incommodis affecit, multosqúe captiuos

Tartari comiter accepti à Lithuanis.

nos liberauit. Reuertentes autem Tartari, à Iurza Ruſſo ſiue Lithuano, ad Bráslauiam comiter accepti ſunt: unde aucta eſt ſuſpicio, eos ſiue à rege, ſiue à Lithuanis ſubornatos, Podoliam uexauiſſe. Per hæc tempora Vincentio Cotto archiepiſcopo Gneznenſi mortuo, Vuladislaus Oporouius epiſcopus Vuladislauienſis, à maiore parte collegij in gratiã regis ſuffectus eſt. Ei uero in Vuladislauienſi epiſcopa, Nicolaus Laſocius, à Nicolao Pontifice maximo, contra uoluntatem regis, qui Ioanni Gruſcinio fauebat, ſucceſſor datus eſt. Nec tamen poſſeſsionem bonorum, rege per præfectos prohibente, adeptus eſt Laſocius: anno autem ſequenti, peſte apud Camerinum ne uiuis ſublatus, liberam Gruſcinio epiſcopam reliquit: uir ingenio, ſolertia, doctrinaq; ſingulari, cuius etiã cõſilio Ioãnes Huniades multũ uſus eſſe ferẽ. Hoc ipſo anno, Ioannes Huniades, cum accepiſſet Amurathem Turcarum principem, in Vngaros arma ſumere decreuiſſe, ultrò

Vngarorum expeditio contra Turcas.

cum uigintiduobus millibus Vngarorum, & auxiliariorum obuiam hoſti in Bulgariam, ad Schunizam fluuium proceſsit, adiunctis ſibi in ſocietatem belli palatino Tranſalpinenſi, & Alexandro Albanenſium principe, quem Turcæ Sanderbeccum appellarunt, qui ab Amurathe defecerat. Nam Georgius Raſciæ Deſpotes, cùm poſt Varnenſem cladem dominatum ſuum Amurathis munere recuperaſſet, fidem datam barbaro ſeruauit. Nec tamen Alexander ad condictum locum, tempusque occurrit. Triduo iam à mane uſque ad ueſperum infeſtis animis dimicatum eſt. Ad extremum ſuperant hoſtium multitudine, defatigati Vngari ſuccubuère. Nec tamen Turcis incruenta ceſsit uictoria. Trigintaquatuor millia Barbarorum in ijs prælijs cecidiſſe feruntur, Christianorum uerò ferè octo millia. Huniades fuga ſaluti ſuæ conſuluit: ſed cum in Deſpotæ manus incidiſſet, ab eo detentus, ac deinde certo pacto dimiſſus eſt, dato pro ſe obſide Ladiſlao filio: quem tamen paulò poſt comminatione belli repetitum recepit: Deſpota q;

Huniades captiua et obſide Raſcia.

contra Turcas, ditionem eius propter dominium ſe inſeſtantes, cum exercitu prælio ſuo, & inopinato aduentu ſuo perterritos hoſtes in fugam egit. Nec diu poſtea uixit Amurathes: moriens Mahometi filio, quem uiuens ſucceſſorem ſibi deſignarat, imperium reliquit. Sed nos noſtra repetamus. In ſequenti anno, cum Michaël dux profugus Starodubum, Nouogrodum Seuerienſe, & nonnullas alias munitiones in Ruſsia Moſchis finitima auxilio Tartarorum intercepiſſet, tumultuariasq; regis copias fudiſſet, maiore mole

1449. ann.

rex cõtra eũ arma mouit: eiectoque eo, munitiones interceptas recepit. Dum autem in Lithuania commoratur, Sophia regina, & Sbigneus cardinalis, miſsis in Vngariam Ioanne Zagorenio magiſtro curiæ reginæ, & Ioanne Dlugoſſo maiore canonico Cracouienſi legatis regio nomine, pernicioſam inter Ioannem Huniadem, & Ioannem Iſcram bellum, Polonis quoque propter uicinitatem (nam in Scepuſienſi ora gerebatur) metuendum, pace inter eos facta, interceperunt. Decembri demum menſe rex in Poloniam ad comitia Petricouienſia reuertit: ubi magna exorta eſt inter proceres, de prærogatiua loci, & ſententiæ dicendæ controuerſia, propter Sbigneum epiſcopũ, cui à duobus pontificibus, prius cardinali presbytero deſignato, Nicolaus paulò antè inſignia eius honoris miſerat. Nam illo in ſenatum ueniente, Vuladislaus archiepiſcopus, ne principem locum amitteret, cum omnibus maiorum Polonorum proceribus, qui & ipſi prærogatiuam illam, ad minorem Poloniam à ſe transferri nolebant, diſceſsit. Volunt enim cardinalem etiam presbyterum, & diaconum maiore eſſe dignatione, quàm epiſcopum, & Archiepiſcopum, atque etiam patriarcham. Rex nihilominùs cum his manſerant, ſenatum habuit, Friderici Cæſaris legationem, pro Vuladislao Mazouiorum duce propinquo ſuo poſtulantem, ut rex eum Rauam atque Belſum, quæ rex repoſcebat, ſecundum fratres, abſque liberis defunctos, retinere pateretur, audiuit, & cauſam illam cum Vuladislao, in aliud tempus reiecit. Expoſtularunt grauiter cum rege maiores Poloni, de ſenatu ſe abſentibus habito: & ut archiepiſcopus principem, in ſenatu locum retineret, contenderunt. Sed negauit rex id ſibi in manu eſſe: quando ſic uiſum ſit Pontifici, authoritati eius ſtari oportere. Ad extremum, ne quo obſtaculo controuerſia illa eſſet reipubl. exora-

Cardinalis dignitas.

Cardinalis & archiepiſcopus è comitijs diſceſſerunt.

tus Sbigneus Petricouia diſceſsit, archiepiſcopo quoque diſcedente. Liberius deinde habita ſunt conſilia, de repub. quibus nonnulla ſalutaria ſtatuebantur. Sed ea cuncta mox irrita fuère, cum rex, proceribus petentibus ſolenne iuſiurandum, quòd ritè, & ſecundum leges regnum adminiſtraturus eſſet, dare, & regum ſuperiorũ acta, conſtitutiones, & beneficia quæuis publicè, & priuatim conceſſa, rata habere, ne quid Lithuanis ſuis detraheret, recuſaret. Sequenti anno, nempe 1450, ueris initio conuentum rex egit Cracouiæ, cũ ſolis minoribus Polonis, de inquirendis, & cohibendis furtis, & latrocinijs, quæ impu-

1450. ann.

Petrus Saffranecius de latrocinio ſuſpectus. nitate admodum inualuerant, etiam inter primos de nobilitate: nominatimq́; Petrus Saffranecius, uulgò magna infamia laborabat. Et placebat primoribus inquiſitionem uulgò haberi. Verùm Ioannes Tencinius palatinus Cracouienſis, cuius magna erat, apud nobilitatē gratia, & authoritas, eam rē diſſuaſit, non q̀ faueret is furib. & prædomb. ſed q̀ agi quicq̄, & ſtatui publicè cū rege nollet, aduerſus uniuerſæ Poloniæ cōſenſum. Conuenerat enim inter proceres ſuperioribus comitijs, ne pro iuſto rege Cazimirum haberent, quoad is iuſiurandum, quod à ſe petebatur, præſtitiſſet. Reuera tamen nimium (ut fit) nonnulli proceres ſanguini ſuo, & neceſſarijs indulgebant, quo maiorem ſibi potentiam cōpararent. Itaq; ſoluto conuentu, creuit magis perditorum hominum licentia, & iam regi quoq; ipſi Saffranecius inſidias tendere dicebatur. Miſit deinde rex Petrum Odrouanzum, & Prædiborium Coneſpolium, cum exercitu Ruſſorum, & Podoliorum in Moldauiam, quæ nouis tunc rurſus motibus agitabatur. Quid Petro palatino Valachorum factum fuerit, non reperio. Sed tamen Bogdanus, qui ſe nothum Alexandri palatinum filium eſſe præ ſe ferebat, dominatum apud Valachos, quaſi hæreditario iure ſecundum fratres legitimos, ad ſe pertinentem inuaſit. Supererat adhuc paruus Heliæ filius Alexāder, cum matre profugus: atque is reductus paulò antè fuerat iuſſu regis, à Ioanne Sennenio Oleſsio, Bogdanusq́; eiectus. Sed cum Sennenius copias reduxiſſet, Bogdanus, qui in montana ſe abdiderat, facta aliquanta manu latronum, & nouas res cupientium hominum, quibus eorum, qui cum Alexādro ſentiebant, bona pollicebatur, Alexandrum rurſus eiecerat. Ac deliberatum, quidem eſt in conſilio regio, an rex Valachiam omnino ſubigeret, atque in prouinciæ formam redigeret, attributis Alexandro puero bonis in Ruſſia: ſed res magnæ difficultatis uiſa in feroci populo, & externi dominatus impatiente, & propter Turcarum uicinitatem, qui Bulgariam & ulteriorem, Danubij ripam tenebant. Conſultius uiſum, ut alienis uiribus, & alieno periculo, tam potentem à ſe arcerent. Itaque Odrouanzus, cum Coneſpolio, Valachis ipſis petentibus, & opitulantibus, reducere iterum Alexandrum iuſsi ſunt. Atque hi tripartito agmine, Valachiam ingreſsi ſunt: Alexander enim Valachos, Theodoricus Buzacius Podolios, quibus præfectus erat, cæteros uerò Ruſſos Odrouanzus, & Coneſpolius ducebant. Bogdanus imparem ſe hoſti animaduertens, in nemora ſeſe cum ſuis abdidit. Ac de pace tamen cū noſtris, dolos nectens, p internūcios egit: impetrauitq́; ea lege, ut Alexandri nomine, donec is ad quintumdecimum annum perueniret, Valachiæ p̄ia eſſet, regiq́; ſeptuaginta millia, quemadmodum Dlugoſſus ſcriptum reliquit (nam Bernhardus Vapouius, habet ſeptē millia modò) Turcicorum aureorum, equorum certum numerum, & pecorum greges quotannis penderet. Pace facta reuertebantur noſtri: ibi Bogdanus circumductis ſuis, ſyluam apud Craſne pagum, qua iter habebant noſtri anguſto, & impedito tramite, inſedit. Sed ea de re, edocti noſtri à transfugis, & exploratoribus Burculabi, quo nomine præfectum arcis illi uocant, qui ſumma fide partes pueri tuebatur, curribus & impedimentis, cum præſidio Valachorum duce Burculabo, & ala Podoliorum præmiſſis, ipſi expediti prælij fortunam, æquo & iniquo loco tentare, ac honeſtè potius occumbere, quàm turpi, & fugæ ſimili receptu, perfido hoſti incruentam uictoriam concedere, ſtatuunt. Complures tamen, de exercitu iniuſſu præfectorum, clàm ſe cum impedimentis ſubduxerunt. Sexta die Septembris, Bogdanus cum expedito agmine apparuit: nec noſtri quamuis conſternatis Valachis, qui cum Alexandro erant, pugnam detrectarunt. Equitatu noſtri, peditatu hoſtis, pro loci opportunitate abundabat: ſed cum tamen peditatum equitatu texerat. Equeſtri pugna conſerta, & acriter inuehentibus noſtris, hoſtes cedentes, & huc atque illuc diſsipati, peditum aciem oſtendere. Nec eo ſegnius tamen à noſtris, quamuis iniquo genere pugnæ, dimicatum eſt. Fortiſsimi quique de noſtris, & qui in prima acie pugnam ciebant, cadebant: & iam inclinare cœperat tota acies, cum Burculabus certior factus de prælio, collocatis in tuto curribus, cum præſidiaria illa ſua manu adueniens, noſtris animum addidit, hoſtium uerò ferociam, & exultationem repreſsit, territosq́ue in fugam uertit. Ita noſtri inſperata, & cruenta uictoria potiti ſunt: multos enim fortes uiros amiſēre: atque in his principes Odrouanzum palatinum, & Michaëlem Buzacium. Pugnatum eſt à mane uſque ad ueſperū. Hoſtes fuga diſsipatos quadriduo Burculabus, in ſylua conquiſiuit. Bogdanus ſoſpes Barlotum, oppidi id nomen eſt, ſeſe recepit. Noſtri quamuis uictores, ualde tamen debilitati, & maiorē ex amiſsis fortib. uiris dolorē, q̄ ex pfligatis hoſtib. lætitiā capientes, ſatis tūc habebant domū reuerti. Odrouanzum palatinum, Ioannes frater archiepiſcopus Leopolien-

Conſultatio Polonorum de Valachia redigenda in formam prouinciæ.

Bogdani fraus.

Valachi fuſi, fugatiq́;.

Barlotū opp. Valachiæ.

lienſis paucis diebus ſecutus eſt, mœrore confectus: cui Gregorius homo plebeius, è Sanoco oppido ortus, artium liberalium magiſter, cuius ſuperius meminimus, ſucceſsit. Non multo pòſt Tartari, ubi de ſtrage Ruſſicæ nobilitatis accepêre, magno impetu in Podoliam atq; Ruſsiam uſq; ad Grodecum oppidũ, & fines Belſenſium populabũdi excurrerunt: parumq; abfuit, quin Vuladislaum Mazouium, Belſenſem dominatum ſecundũ fratris mortem obtinentem, & uenationi tunc uacantẽ, caperent: abactaq; ingenti hominum, pecudum & iumentorum prædã, incolumes ad ſua ſe recepêre. Inde ingens mœror atq; luctus, ac metus etiam geminato malo, non modo Podolios atq; Ruſſos, uerùm oẽs Polonos afflixit: cùm nemo eſſet, qui, ſi quid mali rurſus ingrueret, ſuccurreret, rege in Lithuania commorante, & conuentum cum Lithuanis de Podolia, & Luſco agente. Ne in Cracouienſi quidem ora quietæ res fuere per id tempus. Nam Premiſlus dux Toſcenſiũ, coacto exercitu Seueriam epiſcopi Cracouienſis arcem oppugnauit: reiectus uerò inde cũ ignominia, tractũ illum oẽm diuexauit: ſed cũ Sbigneus cardinalis coadunatis aliquãtis copijs ultus eſt uſq; adeo, ut eum ad petendam pacẽ, & ſatisfaciendum de damnis datis adigeret. Ad Pentecoſten demum ſequentis anni, rex Petricouiam ad comitia uenit: ibi actum rurſus de Sbigneo cardinali, ipſo abſente: nam eum rex, ne ueniret, rogarat, ſancitumq;, ut is quidem principem in ſenatu locum obtineret: deinceps uerò, ne quis eum, atq; legationis etiam apoſtolicæ perpetuæ honorem, rege & ſenatu inconſultis, peteret aut uſurparet. Cracouiam deinde rex ueniens, conuentum minorum Polonorum egit: ad quem Lucas Gorganus palatinus, & præfectus Poznanienſis, Nicolaus Scora caſtellanus Caliſsienſis, & Laurentius Zaremba caſtellanus Siradienſis, & præfectus Velunenſis, nomine omnium maiorum Polonorum adfuère. Tentatum ibi rurſus de purganda Polonia latrocinijs: ſed inquiſitionem nobilitas pleraque abnuebat. Nec ea ſanè magnopere opus erat, ſi rex in eos modo, quorum publica erant ſcelera, animaduerteret, ipſaſmesque latronum receptu munitiones Berualdum, & Velcinum in poteſtatem ſuam redigere uoluiſſet. Velcinum Ciels Stielius, Berualdum Vulodicus Scinius, una cum Catharina uxore latrocinans tenebat. Clauſum eſt autem iter mercatoribus Polonis Vratiſlauiam, propter noua telonia in Sileſia inſtituta. Interdictumquè externis mercatoribus, & præſertim Norembergenſibus, Cracouiæ & aliorum oppidorum domicilijs, proptereà quod noſtris uictus, quærendi rationes præriperent: cum Boleſlao uerò Oppolienſium duce, rurſus prorogatæ induciæ. Cæterùm cum rex iuſiurandum ſolenne poſceretur, impetrauit ut ea res differetur tantiſper, donec communis, cum Lithuanis conuentus ageretur: atque is Parſouiam ad penultimam diem Auguſti indictus eſt. Impetrauit etiam, habito denuo apud Corcinum minorum Polonorum conuentu, ut ſeni groſsi in iugera, pro neceſſarijs uſibus reipublicæ conferrentur: eiusquè pecuniæ quæſtores atque diſpenſatores, Cracouienſis & Sendomirienſis palatini conſtituti. Ibi Sbigneus arrepta occaſione, grauiter regem increpuit, cùm de alijs quibuſdam criminibus, tum de Michaëlis Sigiſmundi ducis filij iniuria, & indigna ſupplicis repulſa: ob quæ minus ei proſperè caderent omnia. Cumq; eum de ſententia non dimoueret, Deum teſtatus eſt, eum reum fore omnium, quæcunq; hominibus ac ditionibus ipſius aduerſa euentura eſſent. In Ruſsiam inde per Sendomiriam rex iter habuit. Venit ad eum Sendomiriam Dauid, Muſtaphæ Amurathis Turcarum principis non ita pridem defuncti fratris filius: qui pulſus olim à patruo, in Vngaria complures annos exulauerat, & religionem Chriſtianã ſuſceperat: tunc autem cognita patrui morte, præreptum imperium repetere in animo habebat: & à Cazimiro petebat, ut ſibi per eius ditiones tranſire liceret. Quod impetrauit quidem ille, & ſplendida inſuper munera à rege accepit: ſed cum ad Iſtri oſtia perueniſſet, Machometemquè poſt Amurathem patrem, apud Turcas ſine controuerſia imperare didiciſſet, per Poloniam in Vngariam redijt, & ibi conſenuit. Samboriæ cùm eſſet rex Cazimirus, legatio Sophiæ reginæ, & procerum Polonorum eum conſecuta eſt, rogans & admonens, ut ne Luſcum a Polonia alienari pateretur. Nam Suitrigello, qui id obtinebat, grauiter ægrotabat: idem contendebant, qui præſentes in regio comitatu erant. Rex ad comitia Parſouienſia integram eam rem reiecit: & cupere ſe quidem Luſcum Polonis adiungere, affirmauit: ſed prouidendum eſſe etiam atq; etiam, ne Lithuani ea re alienarentur. Venit etiam eo Maria Heliæ defuncti Valachorum palatini uxor, cum Alexandro filio, regis opem aduerſus Bogdanum implorans. Reiecta res ad comitia proxima. Interim eos, & munitiones quas tenebant in Valachia, Andreas Odrouanzus præfectus Leopolienſis tueri iuſſus eſt. Comitia deinde Parſouiæ habita. Ad quæ Lithuani

Gregorius Sanocius archiepiſcopus Leopolien.

1451. ann. Comitia Petricouiæ.

Vratiſlauiam ne proficiſcantur cum mercibus mercatores Poloni.

Dauid Turca profugus.

Maria palatina Valachiæ.

Gaſtoudus. Lithuanorum poſtulata refutata.

non ueniebant,niſi fides publica ipſis data eſſet: uerùm ea negata eſt, ne quid fœderibus derogaretur. Tandem rex obuiam eis egreſſus Lomaſos uſq;,ſecum eos adduxit. Gaſtoudus tamen uenire renuit. Eadem autem quæ prius,Lithuanorum poſtulata in eo conuentu fuerunt,cùm de Podolia,Luſco,& cæteris,ad quæ Rathnum etiam acceſsit:tum corrigendis fœderibus,q̃ ea ſe inſcijs,non ſine contumelia ſua,& obnoxiæ ſeruitutis teſtificatione,conſcripta eſſent.Itaq; in eandem quoq; ſententiam eis,à Sbigneo cardinali cunctę Poloniæ nomine reſponſum eſt:refutatumq; euidentiſsimè illud, quód illi ſe inſcijs fœdera conſcripta eſſe aſſeuerabant.Nam & Matthias Vilnenſis epiſcopus, & alij proceres Lithuani negare non poterant,ſe ea poſterius approbaſſe, & iureiurando ſuo confirmaſſe: ſimulq; de Podolia,& cæteris quæ ſibi uindicabant,profeſſos eſſe, ad Polonorum ius ea pertinere:ſumerent tamen ijs de rebus, quos uellent, ſiue iudices,ſiue arbitros,uel regem denique ipſum communem principem, ne quam querendi anſam, neu quod diſsidij fomentum relictum haberent. Verùm illi ne hanc quidem tam æquam conditionem acceperunt.Ne uerò irritatis animis diſcederetur, placuit in annum integram rem differri, ad alia eodem in loco habenda comitia. Conuentu ſoluto rex in Lithuaniam, ad uenationes ſeceſsit, rerum Valachicarum cura Ioãni Cizouio caſtellano, & præfecto Cracouiẽſi, Petro Samotulio Poznanienſi, & Prædiborio Coneſpolio Sendomirienſi caſtellanis mandata:Polonicis uerò,quaſi derelictui habitis, nihil motus recenti complurium equitum Velunenſium cæde,à Ioanne Gels prædone in conflictu quodã patrata. Tametſi potuit rex habere nonnullam excuſationem,peſtis uitationem:quæ grauiter eo anno maiorem Poloniam afflixit.Minor enim ferè immunis ab ea fuit, quãuis magnus eſſet undiq; Cracouiam hominum concurſus,Iubilęi à Nicolao quinto Pont.Max.ad ſpacium unius anni poſt peractũ Romanũ conceſsi gratia. Eum uerò ille Cracouiæ,Gneznæ,Leopoli, & Vilnæ cõceſſerat ea lege,ut quiſq; dimidium eius,quod in itinere Romano impenſurus eſſe uideretur,in capſam reponeret:ex ea uerò pecunia,ut dimidium regi in ſumptus belli cõtra Tartaros gerendi cederet:de reliquo dimidio,dimidium Sophia regina in dotem egentium puellarum auferret, reliquum uerò pontifici pro inſtaurandis Romæ templis mitteretur.Sed cum grauis uulgò eſſet ea æſtimatio,ad quartam redacta eſt.At illi,qui ad componendas res Valachicas deſignati erãt,dum moliuntur,interea Bogdanus à Petro Alexandri maioris notho filio (qui & ipſe ſibi ius in dominatu Valachiæ uendicabat, & fœdus atque ſocietatem,cum Alexandro iniuerat) ebrius per dolum interfectus eſt. Nec multo poſt,ipſum quoque Alexandrum, idem ille Petrus rupto fœdere,de medio tollere conatus eſt:feciſſetq; adeò,ni ſe ille ſubduxiſſet. Reuerſus autem cum præſidio Polonorum Alexander,nihil tamen propter hybernum tempus anni, & q̃ Petrus in interiora ſeceſſerat, agere potuit. Venit per id tempus,ad regem Philippi Burgundionum ducis legatio,auxilia uel pecuniarium ſubſidium,ad bellum Syriacum, contra Soldanum Aegypti,& Syriæ regem petens.Sed ei reſponſum eſt,regem ſatis negocij habere, ut Tartarorum,qui & ipſi Barbari ſint,uim à ſuis propulſet:tantùm abeſſe,ut quietos laceſſendos ſibi eſſe putet.In Vngaria uerò, per idem tempus Huniades gubernator Ioannem Iſcram, Caſſouiam,& alias quaſdam in ea ora munitiones obtinentem, & ſibi dicto minus audientem,cum inſidijs fruſtrà appetiſſet,aperto bello adortus,monaſterium, quod ille præſidio munierat,obſidione cinxit:ſed Iſcra coadunato raptim de Bohemis, & Polonis quatuor millium armatorum exercitu, laborantibus ſuis, deditionemq; ſuperbè recuſanti, Huniadi offerentib. ſuccurrit: cõmiſſo aũt prælio,& obſeſsis tẽpeſtiuè erũpentib.uictus & magna clade affectus eſt Huniades, cum ſexdecim millibus Vngarorum. Anni ſequentis, qui fuit 1452, menſe Februario,Suitrigello dux moriens, Luſcum Lithuanis, ad hoc turmatim accurrentibus tradi mandauit,immemor & illorum maleficij, & Polonorum beneficij:cum illorum opera arcem illam,atq; ditionẽ amiſiſſet, horũ uerò beneficio recupaſſet,ac iureiurãdo ſeſe, & p̃fectos ſuos, nobilitatẽq; oẽm obſtrinxiſſet,mortuo ſe, non niſi Polonis parituros.Et eodẽ ferè tẽpore, Michaël Sigiſmũdi ducis filius, apud Moſchos exulans,ueneno opera Lithuanorũ procerũ, ut creditũ eſt uulgò, in poculum infuſo,extinctus eſt. Vtriuſq; corpus Vilnam relatũ,honorificè à rege ſepultum eſt. Hos paucis diebus Petrus Chranſtouius epiſcopus Præmiſlienſis præceſsit. Magni inde motus in Polonia extiterunt,fremebantq; uulgò in regem,tum ob Luſcum ipſo cõniuente,atq; adeò aſſentiente,ut creditum eſt,interuerſum:tum ob epiſcopam Præmiſlienſem, Nicolao Blaſcouicio,homini externo,nempe Sileſio, delatam: habitaqúe ſunt nonnulla eas ob res conuenticula, à minoribus Polonis maximè, atque Ruſsis. Inde Ioannes

Legati in Valachiam.

Bogdanus Valachus interfectus.

Huniades ab Iſcra uictus.

1452.ann. Luſcum Lithuani occuparunt.

Legati Polonorum ad regẽ.

Oleſſnicius palatinus Sendomiriẽſis,& Albertus Michouius caſtellanus, Zauichoſtẽſis publicè,ad regẽ de Luſco,de Præmislienſi epiſcopa,ac de iureiurãdo exigẽdo allegati,ex itinere reuocati ſunt,cum caſtellanus Cracoui.rege uolente, & iubente Luſcũ interceptũ eſſe affirmaſſet,ne cõtẽptui eſſet illa legatio:decretũq́;,ut minores Poloni, atq; Ruſsi Vuladimiriam à Lithuanis,nuper exuſtam reficerent,præſidioq; firmarent,& Luſcũ quocũq; modo poſſent,in poteſtatẽ ſuã redigerẽt.Sed irritũ tñ decretũ id fuit, metu offenſæ regiæ: & q negligunt̃ ferè,quæ à multis pariter,ac non uno aliquo curãda ſuſcipiunt̃.Præceptũ eſt aũt theſaurario,& ſalinarũ præfecto,ne qua arma Luſcũ,cuiuis mãdante rege, mitterẽt: qđ fortaſſe rex,Lithuanorũ quàm Polonorum,amãtior mãdarat.Hęc ubi regi renũciata ſunt,grauiter in Sbigneũ cardinalẽ,& palatinos Cracouiẽſem, atq; Sendomirienſem exarſit:& aſſentatorib.nonnullis incitantibus,quæſtum de ijs,ad maiorum Polonorũ conuentum miſit,quaſi illi regnum ſibi abrogarent,& reditibus Polonicis interdicerẽt: à ꝓceribus petiuit,ut Sendomiriam, ad Pentecoſten uindicandæ contumeliæ, & ignominiæ ſuæ cauſa,ad ſe uenirent.Venêre Ioannes Vuladislauienſis epiſcopus, Lucas Gorcanus Poznanienſis,Nicolaus Sarleius Breſtenſis,& Boguslaus Inouuladislauienſis palatini: ac de minoribus Polonis aliquot nominatim euocati. Venerant & alij quidam non uocati nominatim:ſed ij,quòd fauere Sbigneo,in quem maximè regis ira efferbuerat, uidebantur,à conſilio excludebantur. Nec tamen rex uoti compos factus eſt:cum omnibus cõſtaret,illos quos rex accuſabat,im̃eritò ac falſo delatos eſſe. Vbi uenit Cracouiam,uenerunt,& illi quadam die in conſiliũ,& grauiter cum eo expoſtularunt, q aſſentatoribus aures accõmodaret,ut ſe pro hoſtibus traduceret, atq; infamiæ notã ſibi ſtuderet inurere. Paratos ſe eſſe purgare omni ratione ea,quæ ſibi obijcerent̃.De corrigẽda quidem inutili,atq; praua regni adminiſtratione,ſe pro officio ſuo egiſſe,& conſilium captaſſe, neceſſarium magis,quàm utile reip.Si quid ſecus fiat, quàm rex uellet, penes ipſum eius rei culpã eſſe,qui nec ipſe peccata ſua multa, magnaq; corrigeret, neq; ſalutaribus monitis obſecundaret:ocio,uenationibus,epulisq; uacantẽ eum aſsiduo, neq; cauſas afflictorum hominum cognoſcere,neque de quiete, atque tranquillitate publica, cùm à barbaris hoſtibus, tum à latronibus præſtanda conſilia inire: ſuperiorum regum acta, conſtitutiones, & prærogatiuas,ſuas cuique ordini benignè datas,non modò,non approbaſſe adhuc toto quinquennio,ſed labefactare, etiam per ſummam multorum iniuriam: creberrimis, & grauiſsimis ſubuectionib.miſeros oppidanos, & agreſtes ad inopiam redigere:ab eccleſiaſticis, & monaſticis hominibus inuſitatas penſiones ſiue ſtationes,& alimenta equorũ exigere:nuper adeò externo homini,ſuis longè dignioribus præteritis, Præmislienſem epiſcopam deſtinaſſe:Lithuanis totum ſeſe dedere,Polonis neglectis: illos ſolos in cubiculum, & in familiarem uitæ conſuetudinem admittere:cum illis ſeria iocoſq́; miſcere: in illorum uſus, atq; amplitudinem Polonicum ærarium reditusq́; exhaurire:illis deniq; Luſcum,& Podoliam à Polonorum iure abſtrahẽda permittere, atq; adeò fauorem,opemq́; ſuam ad id impertiri. His de rebus pleriſq; crebrò eum à ſe,& priuatim,& publicè admonitũ, dicebat Sbigneus,qui pro omnibus uerba faciebat,nec tamen emendatum. Itaque deinceps abſtinere, ſe uelle conſilio regio, ne eius peccata approbare uideretur: ſed nihilo tamen magis eccleſiarum,monaſteriorum,pupillorum,& uiduarum cauſis, uel cum periculo uitæ ſuæ defuturũ.Subiecerunt Cracouienſis,& Sendomirienſis palatini,candẽ ſuam eſſe ſententiam:& cum dicto omnes,de conſilij loco exceſſerunt, cæteris cõſiliarijs, qui aderant,tacitè eorum ſententiam ferè approbantibus,ſed rege irritato mutire non auſis.Venerant ad regem,nonnulli duces uicini:aderant & aliorum legationes:pudebat regem dare his audientiam,primoribus ſenatus in conſilium non uenientibus. Itaq; actum cum his eſt,utrinq; ut omnia,etiam de epiſcopa Præmislienſi, integra ad proxima comitia,quæ Siradiam ad uiceſimamquartam diem menſis Auguſti indicebãtur, penderent. Ita illis delinitis,auditæ ac dimiſſæ ſunt legationes. Non multò poſt Tartari improuiſa in Podoliam excurſione facta,propterea quòd ſtationes, & excubiæ à Theodorico Buzacio prætermiſſæ erant,permagnam prædam abegerunt,& Rouũ caſtellũ cœperũt.Rex in maiorẽ Poloniã,& inde Neſſouiã ꝓfectus, Ludouicũ Erlichauſiũ Magiſtrum, cum epiſcopis,& primoribus Cruciferorum,ad ſe uenientẽ,lautè & magnificè accepit,uiciſsimq́; ab ipſo Toruniam inuitatus eſt.Interea Boleslaus dux Oppolienſiũ,non tam abſentia regis,quàm mutua eius,cum proceribus offenſione,ac diſsidio fretus,ualida militũ manu è Bohemis,Morauis,& Sileſijs conducta,bellum Poloniæ indixit: Seuerienſem & Velunenſem tractum hoſtiliter uaſtauit. Id ubi rex cognouit,ſumere arma Polonos iuſsit: ſed

Polonorum conatus contra regis ſui ſententiam.

Primores minorum Pol. expoſtularunt cum rege.

Sbignei epiſcopi grauitas & libertas in dicendo.

Polonia à Sileſijs uaſtata.

nemo obtemperauit. Itaq; ipſe quidē Siradiā ad comitia cōtendit: aulicum uerò comitatum ſuum, ne tamen negligere prorſus res Polonicas uideretur, ad reprimendam uim hoſtium in oram Velunenſem miſit: ſed is nulla re memorabili patrata, nonnullis peſte, quæ

Induciæ cum duce Oppolienſi.

in Sileſia & finitima Polonia tunc graſſabatur, abſumptis, ad regem rediit. Et commodum Boleslaus de pace miſit. Igitur factæ ſunt, cum eo rurſus unius anni induciæ, interim ut de pace accuratius ageretur. In comitijs uerò eadem cantilena, à Lithuanorum legatis ſuperbè, & non ſine minis repetita. Eiq; modeſtè à noſtris reſponſum eſt: cum rege de iureiurando, & confirmatione importunius actum: itaq; is in anguſtum redactus, cū octo primoribus conſiliarijs ſecretum conſilium habuit: & cum aſſeueraret, non poſſe tunc ſe ſine capitis ſui periculo, atq; defectione Lithuanorum, poſtulatis Polonorum ſatisfacere, annum unum impetrauit; ut interea Luſcum, & primarias Lithuaniæ munitiones, in poteſtatem ſuam redigeret, theſaurumq; Lithuanicum in Poloniam transferret. Tametſi admonebat Sendomirienſis palatinus Oleſnicius, uidēdum eſſe, ne rex Polonos uana ſpe, & pollicitatione lactaret: eoq; ſyngrapha ſiue diploma, quod ea de re fidem faceret, ab eo exactum, & regis ac omnium illorum ſignis obſignatum, archiepiſcopo aſſeruandū concreditum eſt: atque ita conuentus ille ſolutus. Sub illud uerò tempus Tartari rurſus in Po-

Tartari Ruſsiam peruaſtarunt.

doliam populabundi, uſq; ad Leopolim excurrerunt: & cum ſe recedere ſimulaſſent, reuerſi quater, eos qui ex latebris, ad meſſem prodierant circumuentos, in miſeram ſeruitutem abegerunt. Quocirca rex Ioannem Cizouium caſtellanum, & Ioannem Tencinium palatinum Cracouien. in Ruſsiam ad reprimendam, cum Ruſsis atq; Valachis efferatam rabiem barbarorum proficiſci iuſsit: ipſe in Lithuaniam, quamuis dira peſte afflictam, ad uenationes ſeceſsit. Sed dum noſtri ſeſe parant, Tartari præda onuſti diſceſſēre. Compertum eſt autem, à Lithuanis eos immiſſos fuiſſe. Mox enim ij Radiuilum Hoſticouitium, cum amplis muneribus, ad barbaros remunerandos miſerunt. Sed is cum fortè in id tem-

Tartarorum ciuile bellum.

pus, quo Sadachmetes Tartarorum dux, cum ſuis è Podolia reuerſus, ab Eigere duce Tauricano profligatus eſt, incidiſſet, excuſſus, & exutus à uictoribus, nudus dimiſſus eſt. Sadachmetes uero fugiens, cum nouem filijs, & familiaribus ſiue purpuratis, quos Murzas, & Vlanos illi uocant, in Lithuaniam, tanquā ad amicos, ſeſe recepit: ſed eum ſpes ſua fefellit. Nam captus à rege, & Lithuanis, & cum paulo poſt Kiouiam fugiſſet, è fuga retractus, Caunnæ in cuſtodia uſq; ad mortem aſſeruatus eſt, ut ea re hoſtem eius Eigerem in fide, & officio continerent. Neq; Cracouienſis ora, à belli cladibus tūc immunis fuit. Etenim Præmislus Toſcenſiū, & Ioānes Oſuēcimenſiū duces, coactis nongētis mercenarijs, militibus equeſtribus atq; pedeſtribus, finitimam ſibi oram Poloniæ, impunè populādo longè, lateq; peruagati ſunt, nacti occaſionem cōmodam, q; ſine ullo præſidio, tunc ea loca eſſent, proceribus cū nobilitate ob ſæuientē Cracouiç, & circūquaq; peſtem partim di-

Saffranecius Sileſiam infeſtauit.

lapſis, partim extinctis. Cauſa uerò belli fuit, bellum aliud inter Petrum Saffranecium, & Vlodicum Serinnium, de Berualtho geſtum: cuius incōmoda, ut à finibus ſuis duces illi propellerent, duo millia florenorū Saffranecio promiſerant. Itaq; Saffranecius, cum ſua cauſa id bellum motū eſſe intelligeret, è Maleiſo caſtello de illis capto, & Bendino, ditiones eorum cum centum equitibus totidemq; peditibus uiciſsim infeſtauit, uſqueadeò ut homines tributo, pacem uulgo redimere cogeret. Et iam duces etiā ipſos tædium eius belli cœperat, propterea q; ſtipendijs exhauſti erāt. Quamobrē pacē a Saffranecio petiuerūt, & impetrarunt his legib. ut profiterentur, iniuſtè ſe Poloniæ bellum intuliſſe: captiuos dimitterent: & ſupra duo millia prius promiſſa, octingentos florenos ipſi ſoluerent. Ille uerò Maleſſum ſibi uiciſsim redderet. Atq; hæc quidem priuata ducum illorum, cum Saffranecio pacta conuenta fuerunt. Cum Præmislo uerò Toſcenſi induciæ in ſex menſes publicè factæ, propter hyberni cœli, quo hæc gerebantur, inclementiā. Nec tñ is fidem ſeruauit, namq; mercatores Cracouienſes Vuratislauia, cum mercibus reuertentes, haud multo poſt diripuit. Per idem tēpus, cum Fridericus Cæſar, altero diademate præter morē, ac tertio, de more unà cum noua nupta, Leonora regis Portugaliæ filia, Romæ à Nicolao pontifice, fauentib. cunctis Italis, coronatus, in Auſtriā reuertiſſet, neq; redderet Auſtrijs, Vngaris & Bohemis, Ladislaum regem duodecim annos natum, quemadmodum

Legatio Cazimiri ad Ladislaum regem Vngar. & Bohem.

in Italiam proficiſcens promiſerat, obſeſſus ab ijs, Ciliæ comite Vlrico ductore, dimiſit eū è tutela ſua, Auſtriaq; ceſsit. Nec multo pòſt miſsi ad Ladislaum in Bohemiā, à Cazimiro rege Polonorum legati, Nicolaus Sarleius Breſtenſis palatinus, ac Derslaus Rithuanius præfectus Sendomirienſis, Elizabethā ſororem eius petitum in matrimoniū, optatū reſponſum retulerunt: nec tamen pacta ſponſalia, tunc cōfecta ſunt, ſed reiectū id Vvratislauiam,

uiam, quò Ladiſlaus è Bohemia ſeſe uenturum promittebat. Nec ſcio an legati Poloni non ad conciliandas regi ſuo nuptias, uerum ad cohoneſtandam coronationem Ladiſlai miſsi, iniuſſu regio nuptiarum, & affinitatis mentionem fecerunt, eoq; nihil tūc effectū, & Ladiſlai regis, ac Vlrici comitis, cuius arbitrio rex adoleſcens cūcta gerebat, legatio paulò poſt ad Cazimirum uenit, animum eius de nuptijs exploratura, quēadmodū ſcribit Vapouius.

Ladiſlai regis et Vlrici comitis legatio ad Cazimirum.

Hoc anno, cū Mahometes Turcarum princeps Carmanorum regem ſubegiſſet, turbatoq; fœdere, quod cū Conſtantinopolitano Imperatore, conſtitutum habebat, in ora Propontidis ſumma celeritate arcē excitaſſet, claſſemq; armaſſet, qua Græcos quaſi obſeſſos teneret, ne libero mari uterent, Nicolaus pontifex Iſidorum metropoliten Kiouienſem, qui Cardinalis factus ab Eugenio, & a Ruſsis ſuis, quod ſe cū Latinis in concilio Florentino coniunxiſſet, pulſus, Romam reuerterat, legatum miſit Conſtantinopolim. Cum autem is metu Turcicæ claſsis penetrare, eo non poſſet, ad Alphonſi Arragonum, Siculorum & Neapolitanorum regis, & Venetorum opem confugit. Habebant ij tunc pariter claſſem inſtructam aduerſus Soldanum Aegypti. Ab ea igitur claſſe Iſidorus, Turcarum claſſe deuicta, ac diſiecta, ad Imperatorem Conſtantinopolim deductus eſt.

Turcica claſsis diſiecta à Chriſtianis.

Nihilo tamen minus Mahometes inſequenti anno eam urbem obſedit, & acriter oppugnauit, & poſt quinquageſimum obſidionis diem, Gerlucæ cuiuſdam Græci proditione cœpit, & Imperatorem Conſtantinum Palæologum fortiſsimè dimicantem, ad portam urbis interfecit: nec multo poſt Gerlucæ, cùm cognouiſſet eū ab Imperatore, quē prodiderat, magnis beneficijs affectum fuiſſe, iuſtam proditionis mercedem diro ſupplicio exoluit: ſedemq; imperij Conſtantinopoli poſuit. Sed ad curriculum reuocetur oratio. Eiuſdem anni initio pauci Tartari improuiſo in Lucenſem, & Oleſcenſem oram excurſionem fecerunt, & ad nouem millia captiuorum, ingentemque aliam prędam abegerunt: ijdemque iterum ad Paſcha, aucti numero, Trebouulienſem agrum depopulati ſunt. Hos inſecuti Ioannes Laſcius Zincouienſis, Ioannes Nemez, quo nomine Poloni Germanum appellant, Lauſſouienſis, & Mathias Mezibozenſis præfecti, noctu in ſecuros ac ſopitos, perpauci in longè plures impetum fecerunt, & magna ſtrage eos profligarunt, prædamque omnem excuſſerunt.

Laſ. Z.
Tartari ad internecionem cæſi à Ruſsis.

Trecenti cum è nocturno illo tumultu euaſiſſent, & paucitate noſtrorum animaduerſa ſeſe recollegiſſent, poſtero die denuò, cum noſtris manus conſeruēre. Sed ij quoque non reſumptis, prorſus ex trepidatione nocturna, ſuorumq; ſtrage animis, paruo negocio fuſi. Reliquias fuga diſsipatas Braslauienſes exceperunt, & partim trucidarunt, partim captiuas regi miſerunt, ita ut ne unus quidem euaſiſſe exiſtimetur. Per hoc tempus Alexander palatinus Moldauorum, cum paternum dominatum, adiuuantibus Polonis recuperaſſet, in fide regis atq; Polonorum ſemper ſe fore, iureiurando coràm legatis regijs dato, & literis conſignatis, unà cum conſiliarijs ſuis profeſſus eſt: & ſocietatem belli totis uiribus, contra Tartaros, & quoslibet alios hoſtes promiſit. Per idem tempus, Vuladiſlaus archiepiſcopus Gneznenſis, qui Oporouiam arcem muniuit, uita defunctus, Ioannem Sprouium, gente Odrouanzum, præpoſitum Sendomirienſem, canonicum Gneznenſem, & ſcribam regium accepit ſucceſſorem, cum plura ſuffragia, quàm Thomas Strempinius Theologus, in gratiā regis tuliſſet.

Oporouia arx.

Tametſi Vapouius ſcribit, Strempinio magis fauiſſe regem: ſed à ſenatu perſuaſum poſtea, Sprouium, uti digniorem, ipſi prætuliſſe. Archiepiſcopum Matthias Vilnenſis, & Paulus Camenecenſis epiſcopi paucis diebus ſecuti ſunt. Menſe Iunio rex apud Parzouiam, Polonorum ſimul, & Lithuanorum comitia habuit. Verùm ad ea tamen Lithuani proceres non adfuerunt, inſidias neſcio quas cauſificantes: legationem modò miſēre, quę uſitatam illam de corrigendis fœderibus, reddendaq; Podolia, & Volynia cantilenam occineret. Proferebant noſtri diplomata Iagellonis, Vitoudi & Suitrigellonis: & ſuis ipſorum argumentis Lithuanos refellebant, quod ij dicerent oppigneratam, Vitoudo à Iagellone rege Volyniam, & Podoliam quadraginta millibus aureorum fuiſſe: uel inde enim liquido conſtare, eas terras Polonici iuris eſſe, & mortuo Vitoudo, unà cum pecunia in ditionem Iagellonis legitima ſucceſsione recidiſſe. Ad extremum ferebant eis arbitros, ſiue regem, ſiue pontificem maximum, ſeu quem alium principem uellent.

Refelluntur Lithuanorum poſtulata.

Tartarorum principem, ſiue Cæſarem illi edebant. Quod cum indecorum, atque etiam ridiculum eſſet, ita dimiſſa eſt legatio, ut intelligerent Lithuani, Polonos iuri ſuo nequaquam defuturos. Tentatum eſt à rege, & nonnullis conſiliarijs, ut in aliud tempus res tota adhuc rejceretur: ſed negatum eſt. Deinde auditæ legationes Vuladiſlai, & Boleſlai Mazouiorum ducum, nobilitatis, & ciuitatum Pruſsicarum, & Magiſtri, totiusq; ordinis Cruciſero-

Pruſsi regis opem implorãt contra Cruciferos.

ciferorũ. Mazouij Ticocinum. & Gonianzum à Lithuanis intercepta, repetebant: Pruſsi aduerſus iniurias, & impotentem dominatum Cruciferorum, opem regis implorabant. Cruciferi contrà, ne rex aduerſus fœdera Pruſsis adeſſet, poſtulabant. Reſponſum eſt Pruſsis & Cruciferis, Regem ueluti Chriſtianum principem, diſsidia nolle alere: ſi eo arbitrio uti uellent, non recuſaturũ. Mazouijs durius rex incõſulto ſenatu, & nõ ſine cõminatione reſpõdit. Quocirca grauiter à Sbigneo Cardinali obiurgatus eſt: non eſſe regũ, aſperioribus dictis, aut factis quenquam lædere: inter apes quoque regem aculeo carere: Mazouios duces, non modo non contumelioſè, ſed honorificè acceptum oportuiſſe, qppe qui ſocij, & conſanguinei Polonorum, & propinqui regis ipſius eſſent. Ad hæc, cauſam illam ad uniuerſam Poloniam attinere. Non paſſuram eam, ſocijs atque adeò ſibi iniuriam illam fieri. Approbarunt Sbignei dicta cæteri ſenatores, & gratias ei egerunt. Itaque moderatior deinde rex in legatos fuit. De iureiurando deinde, & confirmandis actis ſuperiorum regum, & principum, cum eo Sbigneus idem publicè omnium nomine egit.

Lithuanorum contumacia aduerſus regẽ.

Admonuit regem contemptus Lithuanici, cum quòd uocati ab eo, ad comitia non uenirent, tum quod alioqui etiam imperium eius non magni facerent, & omnia arbitratu ſuo agerent. Admonuit & periculorum atque inſidiarum, quibus ab eis identidem appetitus eſſet. Contrà, Polonorum, ſtudia, obedientiam, atque etiam nimiam penè patientiam exaggerauit: petiitquè, ut his uiciſsim, quàm illis propenſiorem, ac magis propitium rex ſeſe exhiberet: his quàm illis fidelioribus, atque beneuolentioribus conſultoribus uteretur: illorum contumaciam his adiutoribus retunderet. Neque defectionem eorum ſe uigentibus, & incolumibus reformidaret, aut certè non impunitam ſperaret. Se uolentes, lubentesquè ipſi dicto audientes eſſe: etiamſi fortuna paginam uerteret, ſe nihil de ſuis erga ipſum ſtudijs maturos eſſe. Illos, qui ſecundis ipſius rebus tam inſidi eſſent, quales futuros eſſe ſperare deberet reſlante fortuna? In hanc fermè ſententiam cæteri, quoque omnes multa dixêre. Audiuit hæc rex ſubtriſtis, demiſſo capite, & crebra ex imo pectore trahens ſuſpiria. Hæc ita quidem Dlugoſſus de

Oſuencimenſis dux Parſouiã profectus.

Parſouienſibus comitijs memoriæ prodidit: idemquè Ioannem Oſuencimenſium ducem ſuperiori anno neceſsitate adductum, cum arx Oſuencimenſis à noſtris oppugnaretur, Cracouiæ cum proceribus tranſactione facta, arcẽ certis conditionibus dedidiſſe memorat. Sed extant in Archiuio regio pacta ipſius Ioannis, cum proceribus Polonis hoc demum, anno milleſimo quadringenteſimo, quinquageſimotertio, non Cracouiæ, ſed Parſouiæ, & quidem abſente rege conuenta: quibus ille recepit, arcem Oſuencimenſem, quæ tunc obſidebatur, ſe intra certos dies caſtellano, & præfecto Cracouienſi traditurum eſſe, & ad regem in Lithuaniam profecturum, ueniæ petendæ, dedendiq; ſeſe ipſi gratia. Quod ſi repulſam ab eo paſſus fuerit, ſe ei mille, & octingentos aureos partim mutuò ſibi datos, partim in ſtipendia militum, & bellum expenſos, ad medium menſem Auguſtum exoluturum eſſe: ac tum demum, ut ſibi arx ſua redderetur, deinde rex, ſi uellet, iniuriam ſuam, ſuorumquè perſequeretur. Quod ni ad eã diem exolueret, poſt id tempus pro damnis quoque, deligendorum utrinque arbitrorum arbitrio regi ſatiſfaceret, priuſquam ſibi arx redderetur. Quod ſi ipſe è uiuis excederet, pacta hæc ad Venceslaum fratrem, Zatorienſium ducem, pertinerent. Quas conditiones rex approbauit,

Comitia Petricouiæ.

& Ioannem in gratiam recepit. Parſouia Petricouiam, ad alia comitia, ad diem natalem diui Ioannis baptiſtæ indicta, itum eſt. Ibi fortaſsis acta ſunt ea cum rege, & à rege, quæ Dlugoſſus Parſouiæ acta eſſe prodidit. Ibi quidem prolata eſt, ab archiepiſcopo regis promiſsio diplomate conſignata, poſtulatumquè à rege, ut ei promiſsioni tandem ſatisfaceret. Sumpta ad deliberandum die, reſpondit ille: non licere ſibi aduerſum priori iureiurando, quod Lithuanis dediſſet, iuſiurandum dare: daturum tamen, ſed uti regem modo Polonorum, non etiam uti Lithuanorum principem. Captioſum, ſicuti reuera erat, id iuſiurandum uiſum eſt. Itaque inſtare proceres unà cum Sophia regis matre, ut captione illa rex abſtineret, & commendato cuipiam Lithuanorum principatu, Polonam rempub. per ſe ipſe diligentius adminiſtraret: Lithuanos a ſuo contubernio amoueret: quatuor de primoribus Polonorum ſenatoribus, publicè deſignandos, ſemper in conſilium adhiberet, ac de illorum ſententia cuncta ageret ac decerneret: quæ uerò præter ſententiam ipſorum acta, uel decreta forent, ut irrita eſſent: ſtationes, & ſubuectiones uti moderatius, & more antiquo exigeret. Ni hęc faceret, diutius nõ eſſe expectaturos, quin ſibi, reiq;

Polonorum procerum confœderatio.

ſuæ publicæ aliter proſpicerent: dictisq; facta adiecerunt, ac data & accepta fide mutuò ſeſe obſtrinxerũt, neutiq; defuturos eſſe patriæ reip. His tãdẽ tã importunis poſtulatis atq;

etiam

etiam minis motus Cazimirus, iuſiurandum, quale petebatur, dedit. Quo facto proceres cætera poſtulata renuſerunt, ſiue adeò in aliud tempus reiecerunt, ueriti ne ægrotum regis animum exacerbarent, ſimul ſperantes cum tempore ſanatum iri: Præmiſlo Toſcenſi è ſenatus conſulto induciæ in biennium conceſſæ: itemq; Bernhardo, Boleſlao, & Nicolao Oppolienſibus ducibus. In nonum uſque diem tunc durauêre comitia: quod quidem uelut nouum, & inuſitatum Dlugoſſus memorat. Quomodo is nunc acciperet, cum in tertium, interdum in quartum, etiam menſem durant. Cazimirus rex Petricouia diſcedens, paucosque dies Cracouiæ commoratus, in Lithuaniam ſeceſsit. Ratus autem Ioannes, dux Oſuencimenſium abſente eo oblatam ſibi eſſe occaſionem recuperandi arcem Oſuencimenſem, quam tunc ab eo traditam, Ioannes Curopatſa regio nomine obtinebat, facta manu ſubitaria, eā adortus eſt. ſed repulſus a noſtris cū ignominia, ruinas uetuſtæ arcis, cui Volco nomen fuit, refecit, indeq; latrocinio uexare Poloniā cœpit. Quare exciti Poloni proceres, aulicos regis atq; ſuos comitatus, duce Ioanne Tencinio palatino Cracouienſi, ad obſidendam eam arcem miſerunt: & facile ea per uim potiti fuiſſent, niſi nobilium iuuenum, qui uoluntarij ad eam militiam conuenerant, ne quid in oppugnatione aduerſi paterentur, ratio ducta eſſet. Interim pax data Ioanni petenti, ea conditione, ut accepto certo precio, de quo tunc conuenit, omni prorſus ditione Oſuencimenſi regi Poloniſq; cederet. Sic tandem Oſuencimenſis regio longo, quaſi poſtliminio in ditionem Polonorum rediјt: nobilitasque omnis eius oræ, ſequentis anni initio ſolenni iureiurando fidem ſuam regi. & regno obſtrinxit. Quanquam ne poſtea quidem quieuit Ioannes, donec repetitis identidem pactis, auctoq; precio, poſt tertium annum ius omne ſuum regi conceſsit. Per hæc tempora maiores in Pruſsia motus à nobilitate, & oppidanis contra Cruciferos exſtiterunt, cum Imperator Fridericus, quem iudicem partes ſibi ſumpſerant, illos non modo non uindicaſſet, ab intolerabilibus iniurijs Cruciferorum, uerum etiam ſexcentorum millium florenorum, multam eis irrogaſſet, ac magiſtro eos demq; tanquam ſeruos addixiſſet. Itaq; illi magnitudine iniuriarum & contumeliarum permoti, conſpiratione inter ſe facta, pleraſque omnes munitiones, & oppida ſex, & quinquaginta in poteſtatem ſuam, eiectis Cruciferis, redegerunt: miſſaq; ad regem ſplendida legatione ea omnia, ſeq;, & omnem Pruſsiam, Pomeraniam, Culmēſem, & Michalouienſem ei dedebant. Sendomiriæ ea legatio regem, è Lithuania reuertentem reperit: ſed Cracouiæ Februario menſe adeſſe iuſſa eſt. Nam rex ad nuptias, in illud tempus conſtitutas feſtinabat: quo etiam frequens ſenatus, quo inconſulto nihil de re tanta ſtatuere poterat, conuenturus erat. Nona die Februarij, noua nupta Cracouiam ſplendido comitatu aduenit: à rege ipſo una cum matre obuiam, ei profecto deducta. Dos ei centum millia aureorum numûm fuit promiſſa, ea conditione, ut ea penes regem remaneret, etiamſi illa ſine liberis deceſsiſſet: nec tamen ea numerata eſt. Rex uero ei loco muneris nuptialis prouentus annuos quinq; millium marcarum in ſalinis Bochnenſibus, & Velicienſibus conſtituit. Poſtridie contentio inter Archiepiſcopum, & Sbigneum cardinalem fuit de nuptiali ceremonia, uter eius adminiſter eſſe deberet: quòd ille Archiepiſcopus & primas, hic cardinalis, & Cracouienſis epiſcopus, ubi hæc agebantur, eſſet. Re diu agitata, conuenit tandem, ut Ioanni Capiſtrano, eum honorem deferrent. Erat autem is, Italus non ignobilis de ſodalitio Franciſcanorū, qui ſe Obſeruantes, & Bernhardinianos appellant, doctrina, facundia, & ſanctimonia uitæ pollens, uſqueadeò, ut multis miraculis eam comprobaret. Suſceperat autem peregrinationem Bohemorum, maximè ad rectam religionem reducendorum gratia: & cum in ea re, apud Bohemos non multum profeciſſet, à Sbigneo cardinali accitus, anno ſuperiori Cracouiam, effuſa obuiam omni penè ciuitate, cum ſacerdotibus, & epiſcopo, atq; ipſo etiam rege & regina, aduenerat: & poſita in foro, ac deinde hyberno tempore in æde, Virginis matris cathedra, quotidie per interpretem ad populum conciones habebat, & multos ægrotos diuina uirtute ſanabat: autorq; fuit Sbigneo, ut cœnobium omnium primùm, in Polonia ſuo ſodalitio, ſub arce ad Auſtralem portam urbis conderet. Huic ergo tunc datum eſt negocium, nouos coniuges ritu ſolenni coniungendi. Sed cū is neq; Polonicā, neq; Germanicā linguā calleret, ac Sbigneo muneris eius functionem adiudicaret, Sbigneus utriuſq; linguæ peritus, cedente Archiepiſcopo id peregit. Archiepiſcopus uero ſacris operatus, nouam reginam inunxit, ac diademate cinxit. Poſt hæc Pruſſorum legati, quorum princeps Ioannes Baſenus erat, in ſenatum introducti, facta audiētia, plixè expoſuerunt, qua improbitate, & quibus artibus Cruciferi Pomeraniam, & Michalouiēſem tractum olim Polonis interuenientibus

qua

Iuſiurandum regis Poloniæ datum.

Volcū arx inſtaurata.

Friderici Imperatoris arbitrium inter Pruſſos & Cruciferos.

Contentio inter cardinalem & archiepiſcopum.

Cœnobium D. Bernhardini.

qua crudelitate in Dobrinum, Cuiauiam, Mazouiam, cæteramq́; Poloniam parētem ſitam ferro, & igni debacchati, in ſolitudinem ferè eas oras redegiſſent: quam inſidam incertamq́; pacem, cum Polonis colerent, ſemperq́ue coluiſſent: deinde quam acerbo, crudeli, contumelioſo, & impotenti dominatu in ſe uſi eſſent, atque etiam tum uterentur: commemorabant eorum rapinas, ſtupra, & libidines in uxores, liberosq́; ſuos è complexibus maritorum atq; parentum abſtractos: qđ ſi q contrà mutire auſus eſſet, in eos uerbera, uincula, & ſexcenta tormentorum genera, capitis denique ſupplicia deprompta eſſe. His tot ac tantis malis, ut occurrerent, ſe confœderationem quandam inter ſe feciſſe: eam uerò à duobus Magiſtris, Paulo & Conrado approbatam & confirmatam, à Ludouico, qui tunc Cruciferis præerat, abrogari cœpiſſe, & Imperatoris Friderici opem contra ſe, quaſi rebelles ſubditos, imploratam eſſe: ad eum ſe legationem ſplendidam, purgandi ſui, Cruciferorumq́ue accuſandorum cauſa, miſiſſe: legatos ſuos per Morauiam iter facientes, à latrunculis, quos Cruciferi ſubornauiſſent, captos, & in uinculis aliquandiu aſſeruatos, & ad extremum dimiſſos, ad imperatorem perueniſſe. Ibi cum is ex compromiſſo iudicium inſtauraſſet, nihil æqui ſe impetrare potuiſſe, eoq́ue re adhuc integra iudicem illum recuſaſſe: nihilo tamen minus inſtantibus aduerſarijs, & legatis principum Germanorum, quos ij corrupiſſent, adiuuantibus, non modò abrogatum eſſe fœdus ſuum, uerùm etiam ſexcentorum millium florenorum multam ſibi dictam eſſe: atque adeò infamia ſe notatos, & libertate, priuilegijsq́ue ſpoliatos, ſeruorum aut pecudum in morem tam impotentibus dominis addictos eſſe, & ab ijs deinde trecentos morti deſtinatos. Eam tyrannidem ſe diutius ferre non potuiſſe: ſed ſumptis armis, Cruciferos eorumq́; magiſtratus & præſidia ex oppidis, urbibus, atque arcibus pleriſque omnibus eieciſſe, neq; deinceps in poteſtate eorum fore. Scire autem ſe probè, à Polonia ſe, orasq́ue illas à ſe cultas & habitatas, olim partim dolo, partim per uim ac pꝛ ſummam iniuriam auulſas fuiſſe: non ignorare, Cruciferos initiò Polonorum beneficio in illis oris conſediſſe. Ad illorum igitur, qui & Cruciferorum patroni, & iuſti domini ſui eſſent, opem, ſe ſupplices confugere, eisq́ue ſe ſuaq́ue omnia dedère: orare, ne ſe in extrema ſua neceſsitate deſpicerent, néue opprimi, & ad extremum excindi paterentur. Nihil autem eſſe, quòd Poloni uererentur, ne ea re fœdera cum Cruciferis uiolarent. Iam ab illis prioribus uiolata, cum ciues Choſnenſes, propterea quòd ij, ſe urbēq; ſuam bello adacti Polonis dedidiſſent, contra q̄ conuenerat, capitis ſupplicio affeciſſent, & noua fœdera cum Lithuanis aduerſus Poloniam dudum iciſſent. Non uoluntate Cruciferos, neq; pacis colendę ſtudio, ſed ui à ſe adactos, pacem cum Polonis feciſſe, & in eam diem ſeruaſſe. Se enim cunctam ſuperiorum bellorum molem, dum illi Marieburgenſis arcis mœnibus ſeſe ferè continent, ſuſtentaſſe: defeſſos autem & exhauſtos, ad pacē illos impuliſſe. Non aliena Polonos occupaturos, uerū ſua recepturos eſſe, quæ ipſis ſedes Apoſtolica aliquoties adiudicaſſet: ſpondere aūt ſibi fortunam regis, & Polonicæ gentis uirtutem, illa omnia è ſententia ſua ipſorumq́; ꝓceſſura eſſe. Nec ſe ſibi, defenſoribusq́; ſuis eſſe defuturos. Huiuſmodi ferè fuit Pruſſorū oratio. Relata re ad ſenatum, uera eſſe quæ dicebantur à Pruſsis, omnes recognoſcebant: meminerant multi, Cruciferos quater ictum cum Iagellone rege fœdus rupiſſe: & ad extremum, ut Pontificis maximi & Baſilienſis concilij authoritate id ſibi facere liceret, elaboraſſe: ciues Choſnenſes, propterea quòd ſe regi in bello dediderant, contra pacta & iuſiurandum ſuum immaniter interfeciſſe: commercia cum Polonis capitali ſupplicio Pruſsis interdixiſſe. Memorabāt ſeniores, eosq́; cū hoſtib. Polonorū cōſilia & arma ſocia nō ſemel cōiunxiſſe, Polonisq́; piū aduerſus Barbaros bellū diuerſa parte gerentibus, Poloniæ fines impiè & perfidè infeſtaſſe: nulla cum eis fœdera, nullam certam pacem eſſe. Hæc tunc in ſenatu commemorabantur: ſed tamen de acceptanda deditione uariabant ſententiæ: cenſebant multi: nonnulli, quorum princeps Sbigneus fuit, diſſuadebant: alij uerò ad comitia rem integram reijciebant: cuius ſententiæ Tencinius palatinus Cracouienſis author erat. Nec deerat ſuis ex altera parte Cruciferorum legatus, theſaurarius eius ordinis, qui ad cohoneſtandas regias nuptias miſſus, quinquaginta millia florenorum ad corrumpendos proceres Polonos ſecum attulerat. Atque is cùm uniuerſos publicè fœderum admonebat, tum priuatim ſingulos orando, & pollicendo prenſabat. Ad extremum clientes ac uectigales regi, Polonisq́; Magiſtrum atq; Cruciferos in futurum omne tempus fore promittebat. Quocirca quindecim plus minus dies conſultando abſumpti ſunt. Legati Pruſſorum ubi comperendinari rem animaduertēre, contenderūt à regē, ne differret: alioqui ſe alios dominos & patronos ſibi quæſituros eſſe,

Confœderatio Pruſſorum.

Pruſsi iudicem Fridericum imperatorem recuſarunt.

Cruciferi fœdera cum Polonis uiolarunt.

Cruciferi quo modo ſe geſſerunt contra Polonos.

Cruciferi non deſunt ſibi.

eſſe, qui obuijs, quod aiunt, ulnis tam luculentam conditionem accepturi eſſent. Apparebatq́ eos in Bohemiam ad Ladislaum regem profecturos eſſe: nam is cupere id ſe ſignificabat. Interim afferebatur è Pruſsia, nobilitatis & ciuitatum partes indies meliores fieri: Magiſtrum & Cruciferos in anguſtū redactos, Mariæburgi & Stumæ ferè munitionibus ſeſe tueri: Brodniciam arcem, ne in aduerſariorum poteſtatem ueniret, Ioanni Coſcelecio Inouuladislauienſi palatino à commendatore ſiue præfecto traditam eſſe: nam oppidum in fide Cruciferorum manſit. His igitur impulſi rex atq́ proceres Poloni, ne tam luculentam & inſperatam occaſionem recuperandi ea quæ maiores ſui olim amiſerant, uix unquam poſtea redituram, ſibi elabi paterentur, deditionē Pruſſorum accepêre: tametſi præuidebant nonnulli motus bellorum, qui inde conſecuturi, & Poloniam atq́ Germaniam inter ipſas colliſuri eſſent: uerebanturq́ quorſum tanta illa & inopinata proſperitas ad extremum euaderet. Theſaurarius ubi acceptam eſſe deditionem didicit, abſq́ mora Cracouia diſcedens, in Sileſiam, indeq́ in Miſniam & Saxoniam, mercenarios milites conductum contendit. Prius tamē aculeum, & ueluti ſeminarium quoddam inteſtini mali atq́ diſsidij, quo diſtinerētur noſtri, immiſit, cum Petrum Salſranecium, hominem callidum, audacem, & factioſum, & latronum, furum, atq́ ſicariorum, ut inquit Dlugoſſus, ſocium & fautorem, donis, promiſsisq́ clàm corrupiſſet, ut bello & latrocinio Poloniam, exagitaret. Et facilè id erat perſuadere homini turbulento, & huiuſmodi rebus aſſueto, & qui ſe ob id regi, bonisq́ omnibus inuiſum eſſe intelligeret. Non latuit hoc regē atq́ proceres: uerùm nonnullis res uiſa incredibilis: alij porrò diſsimulando ſanatū iri inſaniam eius iudicabant. Miſsi extemplò in Pruſsiam Andreas epiſcopus Poſnanienſis, & Ioannes Coneſpolius cancellarius Poloniæ, iuſiurandum ab uniuerſa nobilitate ac ciuitatibus concepta formula in uerba regis datum acceperūt: epiſcopi in aduentum regium dilati ſunt: arces, quibus rex iuſſerat, traditæ. Quanquam Torunenſes, Elbingenſes, Gdanenſes, & Kynixbergenſes, ſiue Regiomontani ciues, eas quæ urbibus ſuis imminebant, diruerāt: quæ res neq́ noſtris, neq́ Pruſsicæ ipſi nobilitati placuit: ſed neq́ aduerſandi, neq́ factū repræhendendi tempus tunc erat. Per idem tempus Fridericus Marchio Brandenburgenſis nouam Marchiam, quę Caſſubia fuit antiquitùs, detrectantem & ipſam Cruciferorum imperium, in deditionem accepit: miſſaq́ ad regem legatione, ut cum bona eius uenia id eſſet, petiuit, auxilia cōtra Cruciferos pollicens. Sed nihil certi reſponſum eſt, propterea quòd Stolpenſium quoq́ Pomeranorum dux eam petebat, & ſuo quodam iure ſibi uendicabat, & in clientela, & fide regis fore ſe unà cum ditionibus ſuis, duoq́ millia equitum ad quoduis bellum regi Polono adducturum, pollicebatur. Ne huic quidem certum reſponſum datum. Tametſi Vapouius, Marchionē occupatione Caſſubiæ, quæ iuris fuiſſet Polonici antiquitùs, abſtinere iuſſum eſſe ſcribit: ni faceret, ui & armis depulſum inde iri. Vngarorum quoq́ & Bohemorum rex Ladislaus eam ditionem iure quodā ſuo repetebat. Miſit deinde rex legatos, ad Ladislaum quidem Nicolaum Chranſtouium tribunū Cracouienſem: ad Imperatorem uerò apud Ratiſponam Germanorum comitia tunc habentem, & ad Pont. Max. Ioannem Brezium Luteci filium iureconſultum, qui factum ſuum defenderent, & Cruciferorum quærelas refellerent: ipſe Breſte Lithuanicum ad conuentum Lithuanorum excurrit, & cum his conſtituit, ut Liuonienſiū auxilia tranſitu in Pruſſiam prohiberent: inde mox Lenciciam ad comitia ad Calend. Maias indicta contendit. Ad quæ pauci de minoribus Polonis & Ruſsis aduenêre. Decretum autem ibi eſt, ut rex Toruniam ſe conferret, pacandæ Pruſsię cauſa: Cuiauios atq́ Dobrinios, ſi opus eſſet, ad aulicum comitatum ſuum in auxilium Pruſſorū, qui tunc Cruciferos Mariæburgi & Stumæ, & in Brodnicienſi oppido, ſuo pariter & mercenario milite è Polonis & Bohemis collecto, obſidebant, adiungeret. Maſouij uerò duces fruſtra iterum à rege & Lithuanis ſua ibidem repetiuerunt, quamuis omnes copias ſuas regi ad Pruſsicū bellum pollicerentur. In Pruſsiam deinde itum eſt, magna & ſplendida procerum caterua regem comitante. Ibi Toruniæ, Elbingæ & Gdani iteratum publicè à proceribus, nobilitate, & ciuitatibus ritu ſolenni iuſiurandū in uerba Cazimiri & ſucceſſorem eius regum Polonorum, tribus palatinis, in ſua quoq́ ſatrapia, præeuntibus. Epiſcopi quoque tres, nempe Arnoldus Culmenſis, Gaſpar Pomeſanienſis, & Nicolaus Sambienſis, cum ſuo quiſq́ ſacerdotum collegio, in uerba regis iurarunt: abiectoq́, regis permiſſu, cultu Crucifero, ueterem habitum D. Auguſtini regulam profitentium reſumpſerunt: quartus Franciſcus Varmienſis apud Cruciferos Mariæburgi erat: ſed collegium tamen eius unà cū cæteris iuſiurandum dedit. Ladislai deinde regis legati Bohemi Ioannes Perſtenius ſiue Roſembergius, & Sdencus Coſtca (nam Chranſtouius nihil certi retulerat) auditi, expoſtularunt cum rege, quòd ſuo rege inconſulto, Pruſſorum deditionem ſecus quàm Cracouiæ in nuptijs pollicitus erat, accepiſſet: poſtularūtq́ ut Pragam legatos mitteret cū luculentis mandatis ad

Cruciferorum res minus proſpera.

Pruſsi iurant in uerba regis.

Arces à primarijs ciuitatibus Pruſſ. dirutæ.

Comitia Lenciciæ.

Cruciferi obſeſsi à Pruſsis.

Ladislai Bohemiæ regis legatio ad Cazimirum.

Qqq conſtituendum

conſtituendum de rebus Pruſsicis: quarum cura magnoperè ad regem Bohemorũ pertineret, quòd & patronus Cruciferorum eſſet, & Pruſsiam omnem nuper interueniente Alberto Friderici marchionis Brandeburgenſis fratre germano à Cruciferis in deditionem accepiſſet. Interim autem, ut Cazimirus obſidiones inſtitutas ſolueret, belloq; Cruciferis inferendo ſuperſederet. Ridiculè ſuperba & arrogãs noſtris uiſa eſt ea legatio, neq; à miti ac ciuili Ladiſlai ingenio profecta: id quod paulo pòſt ſecreto ipſorum legatorum indicio compertum eſt. Nam ij Georgium Podiebradium, penes quem tunc ſumma rerũm apud Bohemos erat, eius legationis authorem prodiderunt. Itaq; ad eam nihil aliud reſponſum eſt, quàm Cazimirum nunquam recepiſſe Ladiſlao, quòd ipſo inſcio Pruſſos in deditionem accepturus non eſſet. Ad cæteræ eum per ſuos legatos reſponſurum eſſe. Ita dimiſsi Bohemi, nec permiſsi Mariæburgum ad Cruciferos ire. Ladiſlaus uerò cum è legatis ſuis reuertentibus legationis ſuæ ſummam, reſponſumq; Cazimiri cognouiſſet, Ioannem Rabenſtenium ad eum properè miſit, priorem legationem corrigens, & pollicẽs, non obſtaturum ſe eſſe, quo minus ille omni Pruſsia potiretur. Grata hæc fuit legatio regi, cunctiſq;: itaq; miſsi in Bohemiam Ioannes Tencinius palatinus Cracouienſis, & Petrus Samotulius caſtellanus Poſnanienſis, ut uoluntatem illam Ladiſlai confirmarent. At Cazimirus comitia Pruſſorum apud Grudentum habuit: ibi tributum ſiue exactio certa in capita conſtituta eſt, unde emerita ſtipendia Bohemis mercenarijs, quos primo motu Pruſsi acciuerant, & qui Mariæburgum etiam tum ignaui obſidebant, ſoluta ſunt: dimiſsiq; ij ſunt, ſiue quòd ambiguæ fidei eſſe uiderentur, ſiue quòd nimio conducti eſſent. Nam ſex & uiginti floreni in tres menſes equiti numerabantur. Id adeò neceſsitas Pruſsis expreſſerat, ne militari præſidio nudi, à Cruciferis opprimerentur, & ut ij ſecum potius contra Cruciferos, quàm cum illis contra ſe eſſent. Pro Bohemis uerò aulicũ ſuum comitatum rex ad continuandam obſidionem Mariæburgi miſit, præfecto ei Ioanne Scecocinio præfecto Lublinenſi. Decretum eſt etiam, ut ſedecim ex nobilitate & ciuitatibus allecti, à conſilijs regi eſſent, qui cum eo de repub. Pruſsica conſultarent, ſummoq; iudicio præſiderent: itemq; ut arces & munitiones epiſcoporum atq; eccleſiarum, quoad bellum duraret, in poteſtate nobilitatis eſſent. Hæc adiuncta ad illas prærogatiuas, quæ initio deditionis Cracouiæ ipſis à rege datæ erãt: quibus Pruſsi cum Polonis quaſi in unum corpus redacti ſunt, nimirum ut eorum conſiliarij cum Polonis pariter in comitijs de rep. conſultarent, ad honores & magiſtratus regni admitterentur, ius creandi regis pariter haberent: cæterùm ſuo quiſq; iure, ſeu Culmenſi mallent, ſeu Saxonico, ſeu Pruſsico, ſeu deniq; Polonico, uiuerent: quæ bona quiſq; antiquitùs, ſiue priuatim, ſiue publicè obtinuiſſet, deinceps quoq; retineret: telonia cuncta & portoria, nominatimq; id quod liberale, ſeu Pfuntzol Teuthonicè dicebatur, quo bini oboli à marca exigebãtur, & penſio ea quæ à Polonis principibus in Pomerania olim inſtituta, Narzas ſiue porcus uulgò uocabatur, remiſſa & ſublata: merces naufragio eiectæ, ijs quorum fuiſſent, aut legitimis eorum hæredibus remiſſæ: nam eas antea Cruciferorum præſides iniuſtè ſibi uendicabant: honores & magiſtratus publici, & præfecturæ arcium ne cuiquam externo ſecundum uſum & conſuetudinem cæterarum regionum Poloniæ mandarentur: ius monetæ Toruniæ, Elbingæ, Kynixbergæ & Gdani cudendæ cum imagine & inſcriptione regia, quoad bellum duraret, in commune eis conceſſum. Finito uerò bello, ut Toruniæ modò & Gdani regio nomine, ſumptuq; ea cuderetur: mercatoribus uerò poteſtas facta eſt, quoquo uerſus in Poloniam cum mercibus proficiſcendi, eaſq; deponendi, & uænum exponendi ubicũq; uellent. Ad extremum Ioannes Baſenus, uicarius regis & gubernator, cum rex abfuturus eſſet, conſtitutus: Gdanenſi uerò ciuitati, cum ea ſplendidè & honorificè in primis regem cum omni comitatu ipſius accepiſſet, peculiariter cenſus ſeptingentarum marcarum remiſſus: molendinæ omnes urbanæ, & inſula minor adiacens, quàm Viſtula mare, & montes in medio concludunt & efficiunt, addicta & attributa: tredecim modò pagos, ac duo prædia rex ſibi excepit, & pro his omnibus annuam penſionem duûm millium aureorum ciuitati, unde Cruciferis ſexaginta aureorum millia quotannis proueniſſe ſcribit Vapouius, impoſuit: itemq; ut ea quotannis quatuor dierum ſumptus ſibi unà cum omni comitatu ſuo aulico præberet: pro arce uerò diruta, ut magnificum palatium regi in urbe, horreumq; ſiue granarium, & ſtabulum cocto latere exædificaret.

Georgius Podiebradius.

Alia Ladiſlai legatio.

Legatio Cazimiri ad Ladiſlaum.

Conſiliarij Pruſsici.

Pfuntzol ſublatum.

Narzas.

Naufragæ merces.

Moneta.

Mercatura.

Gdanenſi ciuitati conceſſa à rege.

DE

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VICESIMVS TERTIVS.

CONVENTV Grudentino ſoluto, Toruniam rex rediјt, cum
quinq; legatos è comitijs Ratiſponenſibus Pont. Max. Impera
toris, principum electorum, Philippi Burgũdionum, Ludouici
Bauorum ducum, ac totius Germaniæ nomine ad ſe uenire co
gnouiſſet: atq; ij cùm ad regem in ſenatum introducti eſſent, pe
tebãt à rege, ut Cruciferis data uenia, ſi quid deliquiſſent, Pruſ-
ſiam omnem redderet: atq; ad bellum Turcis inferendum, recu
perandamq; Conſtantinopolim arma ſecum, & cũ cęteris Chri
ſtianis principibus coniungeret. Imperatori & Germanis curæ
eſſe res Pruſsicas, & earum cauſa maximè eos alia comitia Fran
cofordiam ad Mœnum ad tertiũ Calend. Octob. indixiſſe. Rex, quo diutiùs Germanos
bellum cõtra ſe molientes ſuſpenſos teneret, nihil aliud reſponſi legatis dedit, quàm ſuos
ſe legatos ad illa ipſa Francofordienſia comitia de rebus ijs miſſurum eſſe. Petebãt deinde
legati, ut ſibi ad Magiſtrum Cruciferorum adire liceret, atq; ut rex Mariæburgi, Stumę &
Brodnicię obſidionem ſolueret. Sed neutrum impetrarunt: Sabellinis tamen ueſtibus ho
norificè munerati, dimiſsi ſunt. Non multò pòſt ij qui Stumæ in præſidio erant, ſame inua
leſcente, ita ut quinquaginta de eis perirent, arcem regi cum apparatu bellico dediderũt,
uitam modò & res ſuas ſaluas pacti: & quinquaginta quidem ex ijs Mariæburgũ ad ſuos
ſe receperunt, macie, tabeq; luridi, centum reliqui, in quibus erant quatuor Cruciferi, in ca
ſtris regijs manſerunt. Apud Mariæburgũ uerò cum obſeſsi in noſtros erupiſſent, cruen-
ta pugna coorta, hoſtes magna ſtrage in arcem compulſi ſunt: ac longè maior ea fuiſſet, ni
hoſtes fugientes puluis texiſſet. Gdanenſes uerò nauem pice, reſina, ſulfure, & eiuſmodi
ignis alimentis plenam, in pontẽ Mariæburgenſem ſecundo Nogato impulerunt: ſed ma
gno tamen conatu hoſtium, pons incendio correptus, ſeruatus eſt. Iam & ipſi inter ſe præ
ſidiarij milites, iurgio propter ſcortum concitato, intra arcem cõflixerunt, ducemq; ſuum
interfecerũt. Non ceſſabat interim theſaurarius Cruciferorum in Germania: ne Magiſter
quidẽ Germanicus: atq; is bona & reditus ſuos diſtraxit, ut ſocijs in Pruſsia laborantibus
celeriter opem ferret. Itaq; ab his duobus octo millia mercenariorum militum, peditũ pa-
riter & equitum è Germanis, Bohemis & Sileſijs conſcripta, ac Baltaſſare & Rodolfo Ze
ganenſiũ ducibus, & Bernardo Sumbergio Bohemo ductoribus, per nouam Marchiam
in Pruſsiam miſſa ſunt: & iam Plauenius Bohemus, Cruciferorum & ipſe ſtipendia me-
rens, cũ mille equitibus à Choinicienſibus in urbẽ receptus erat: magnaq; Polonis dam-
na agros uaſtãdo intuliſſet, niſi Nicolaus Sarleius palatinus Vuladislauienſis, præfectus
Slochouienſis ac Tucholienſis, cum mille ducentis equitibus, & ſeptingentis peditibus,
ferociam eius repreſsiſſet. Id ubi cùm amicorum admonitu, tum exploratorum relatione
à noſtris cognitum eſt, rex maiores Polonos ſolos arma ſumere, & ad Choiniciam prę̃ſtò
eſſe iuſsit. Adfuêre ferociores quàm armatiores, ac diſciplinę militaris expertes, per ſuorũ
agros non ſecus quàm per hoſtiles, rapinis, incendijs, ſtupris & ſacrilegijs debacchantes.
Venientibus ad Cerequiciam altero à Choinicia milliario rex occurrit: tumultuantesq;,
ac de prærogatiuis & iuribus ſuis intempeſtiuè flagitantes, uix ſedauit, & in ſeptẽ turmas
diſtribuit: inſtructosq; ad Choiniciam, quò hoſtes contendere nunciabantur, duxit. Sua-
debãt nonnulli proceres regi, ne cum in imperita illa & minimè obſequenti multitudine
hoſti pugnandi copiam faceret: ſed pateretur eum Choiniciam ingredi: ibi cũ facilè quaſi
retibus & caſsibus concludi, & commeatus inopia, fameq; ſine ſanguine citò expugnari
poſſe: breui enim omnem eius arcis commeatum à tanta multitudine exhauſtum iri: aut
ſi tandem committere prælio rem uellet, id quod maiores Poloni poſcebant, aulicum co-
mitatum à Mariæburgi obſidione, aut uerò Ioannem Zarnicouium caſtellanũ Gneſnen
ſem, & Ioannem Vedelium cũ quinq; millibus, quæ ad præſidium, niſi fallor, maioris Po-
loniæ reliquerat, acciret. Diſſuadebat Ioannes Coneſpolius cancellarius de aulico comi-
tatu, ne obſidione remiſſa hoſtes releuarentur. Aſſeuerabãt maiores Poloni (quod fit ple-
rũq;, ut quo quiſq; eſt imperitior, eo ſit arrogantior) in ſe ſatis uirium eſſe, uſq; adeò, ut uel
aurigarum ſuorum flagellis hoſtes in fugam actum iri iactarent. Quocirca nõ grauatè eis
rex ceſsit, præſertim cum de paucitate hoſtium intellexiſſet: neq; enim procul ij aberant.
Fortè autem ſpeculatores utriuſq; partis in ſe mutuò inciderunt, cõmiſſoq; prælio, noſtri
non incruenta uictoria potiti ſunt. Ad quartumdecimũ Calend. Octob. cum hoſtes ad-

Legationes Pont. & imp. ad Cazimirũ.

Reſponſum regis.

Stuma regi dedita.

Res geſtæ apud Mariæburgum.

Res geſtæ apud Choiniciam.

Plauenius.

Arrogantia cũ imperitia coniuncta.

uentare dicerentur, rex acies inſtruxit, easq; regendas atq; ducendas Lucę Goreano Poſnanienſi, Stanislao Oſtrorogio Caliſienſi, Nicolao Sarleio Inouuladislauienſi palatinis, atq; Derslao Rithuianio caſtellano Roſperienſi, nobilibus quidem illis hominibus & potentibus, uerùm in arte militari non magnum uſum habentibus, commiſit, cum id ultro ipſi ſibi depopoſciſſent. Sub ueſperum tandem hoſtiles acies apparuêre. Abſceſsit noſtris prior illa alacritas & ferocitas cõſpecto hoſte, cœptumq; trepidare ab ijs qui nunquam armatas acies aſpexerant. Duces Poloni ad iniquum locum & limoſum, ubi equi commodè circumagi non poterant, inſtructum exercitum deduxêre, & in confertos hoſtium ordines impetum fecêre. Et fauit quidem initio noſtris fortuna: turbati primi hoſtium ordines: Zeganeſium dux alter interfectus, Bernardus Sumbergius uiuus captus: ſed mox acrius connixi hoſtes, ſparſos & ſine ordine pugnantes noſtros repreſſerunt. Ibi trepidari & concurſari temerè à noſtris cœptum eſt. Submittebant tamen duces laborantibus ſubſidiarias cohortes, ex æquarátq; erat pugna cum ſubitò extremum agmẽ, in quo rex erat nulla euidenti cauſa expauefactum, in fugam ſe coniecit, nequicquam retinente & reuocante rege. Quo conſpecto, ij quoq; qui in prima acie pugnabant, fugientes ſuos ſecuti ſunt. Perſeuerabat rex cum paucis inſtaurando pugnam. Quod niſi ui ab ijs, quibus eius cuſtodia mandata erat, abſtractus eſſet, uiuus in hoſtium poteſtatẽ ueniſſet. Hoſtes uictores, caſtris quoque opulentis, in quibus ad quatuor millia curruum fuêre, potiti ſunt: nec tàm grauis quàm ignominioſa ea clades noſtris fuit. Vix ſexaginta deſiderati: in quibus inſignes fuêre Petrus Scecocinius procancellarius, Nicolaus Morſcius uexillifer Sendomirienſis, Ioannes Zauiſsij Nigri filius præfectus Colenſis, & Ioannes Rizinius: capti trecenti triginta: inter quos nobiliſsimi Lucas Goreanus, Nicolaus Sarleius, Ioannes fœlix Tarnouius, Ioannes & Nicolaus Rithuianij, Aegidius Suchodolius, Ioannes Meliſtinius, Sendiuoius Lezenicius, Petrus Stricouius, & Bartholomæus Ogrodenius fuêre: ſed in his complures erant, qui fugæ turpitudine ſecum reputata, cum euadere poſſent, ſiue adeò iam euaſiſſent, reuerſi hoſtibus ſeſe dedidêre. Atq; ij Mariæburgum deducti, ac durius habiti, maxima pars interiêre. Mortuos ne ſepultura quidem crudi & immanes hoſtes dignati ſunt: ſed equis abſtractos, in profluentẽ abiecêre. Eius uerò cladis culpam, opinione hominum, ducum imperitia qui neq; idoneum prælio locum cœpiſſent, neque leuiorem equitatum ad turbandos & perrumpendos hoſtium ordines præmiſiſſent, neq; quicquam omninò præuidiſſent, ſuſtinuit. Sed fortaſſe fletibus & eiulatibus ſacerdotum, monachorum, uiduarum, pupillorum, & agreſtium, quorum facultatibus maiores Poloni ad id bellum proficiſcentes, crudeles & ſacrilegas manus adiecerant, id ſupplicium expenſum eſt. Sunt qui regijs facinoribus eam cladem acceptam referant: atq; id poſtea Sendiuoio cuidam theologo, canonico Gneſnenſi, homini pio & religioſo, diuinitùs reuelatum eſſe, eumq; ad regem ueniſſe, & aſſurgere, ſtareq; iuſſo, dum Dei mandata audit, ſemotis arbitris, magna Dei beneficia, & ipſius ingratitudinem, peccataq; exprobraſſe: & ni mutaret mentem, grauiora comminatum eſſe. Inuidia quidem fortunæ regiæ, quæ ſuſpecta erat multis, clade hac non maxima expiata eſt. Cruciferi obſeſsi, ubi de ſuorum ſucceſſu certiores facti ſunt, nimia lætitia, quaſi debellatum iam eſſet, exultauêre: ſolus marſalcus uir prudens, triſtior, uereri ſe dixit, ne plus illa uictoria uictoribus quàm uictis mali afferret. At Pruſſorum inſigniores ciuitates, miſsis ad regem Neſſouiam, quò ſe receperat, legationibus, hortatæ ſunt eum, ne uno illo aduerſo caſu frangeretur: reciperet animum, & peccatum illud corrigeret. Se fidem ſemel datam nunquam mutaturos, & facultatibus atq; corporibus ſuis ipſi ad extremum uſq; nõ defuturos. Rex collaudatis eis, reſpondit, irritatum ſe magis eſſe clade illa, quàm fractum: curaturum ne lætitia illa hoſtibus diuturna eſſet. Soluit deinde obſidionẽ Mariæburgi, easq; copias accitas ad ſe in præſidia arcium ac cęterarum munitionum diſtribuit, præfectis ex aulico comitatu ſuo impoſitis: propterea quòd Pruſsi minus diligenter eas ſeruabãt: & nuper adeò Stuma & Preiſmarca oppida, contempta paucitate pręſidiariorum, qui Ioannis & Gabrielis Baſenorum familiares erant, ad hoſtes defecerant. Ad hæc Derſauia & Gneuum, quam Meuam Germani uocant, oppida in ripa Viſtulæ ſita, aduenienti à Choinicia exercitui Cruciferorum ultro ſeſe dedidêre. Id igitur malum ne latiùs ſerperet, ut ſunt ferè mẽtes hominum ſecundum flatum & reflatum fortunæ mutabiles, & arces rex, oppidaq; præſidijs muniuit, & mercenarium militem è Sileſia, Morauia & Bohemia acciuit: & uerò Poloniã reliquam, Ruſsis & Podolijs ad ſubitas Tartarorum excurſiones reprimendas relictis, ad bellũ exciuit. Inſtabat quidẽ hyems, ueruntamen impigrè paritũ eſt. Tantus erat in animis omnium ardor ignominiæ, quæ apud Choiniciam erat accepta, delendæ, ac retinendæ Pruſsiæ. At Cruciferi glorioſi uniuerſam Germaniam fama uictoriæ ſuę in immenſum extollenda impleuerunt: Pruſſos uerò dimiſsis quoquo uerſus nuntijs, uenia & impunitate propoſita, ut ad

Duces copiarum. — *Prælium apud Choniciam.* — *Polonorum fuga & clades.* — *Cæſi & capti nobiliores.* — *Cruciferorum immanitas.* — *Marſalci Cruciferorum prudentia.* — *Arces Pruſsicæ Polonis commiſſæ.* — *Polonorum expeditio in Pruſsiam.*

ut ad ſe rurſus à rege deficerent, ſollicitabant: ſed ſurdis hæc auribus canebant: nec præter Sambienſem epiſcopum quiſquam inuentus eſt, qui fidem illis haberet, atq; is porrò per benignè ſcilicet ab eis acceptus eſt. Mariæburgum enim uenientem cunctis facultatibus priuatis pariter & eccleſiaſticis, quas ſecum apportarat, Magiſter exuit: inde uerò, & ex imaginibus, aliaq; ſupellectili ſacra, aurea & argentea undiq; comportata & conflata, exiguam quandam partem emeriti ſtipendij militibus cum iurgio ac tumultu efflagitantibus ſoluit: de reliquo autem, quæ quadringenta millia florenorum erant, cum eis pactus eſt, niſi ad liberales dies, quod Carniſpriuium uulgò uocant, exolueret, Mariæburgum ac cæteras munitiones ſuas, captiuosq; in poteſtatem eorum traditurum ſe eſſe. Tametſi non multum ij operæprecij fecere, neſcientes uti uictoria: receptis enim oppidis illis, quæ ſuperius commemorauimus, Mariæburgi deſides multum temporis contriuerunt. Ne noſtri quidem multo plus egerunt: nam cum omnes copiæ conueniſſent, tranſmiſſo apud Toruniam nauali ponte Viſtula, ad Laſsinum ductæ ſunt, atque ibi in ſylua uno milliario ab eo oppido totum ferè menſem inertes ſtatiua habuere: duo tantum oppida, Prabuta, quam Teuthones Briſouiſuerderum uocarunt, & Neleiſalca, capta ſunt. Interea qui ad Bohemorum regem legati miſsi erant, reuerterunt, optata omnia referentes. Hos paucis diebus Bohemica Ladiſlai legatio ſecuta eſt, petens ut Cazimirus ad diem Nonarum Decembrium, Vratiſlauiam ueniret, & arctius cum Ladiſlao fœdus iceret: deinde controuerſiam quandam perm[illegible]gnam de finibus inter ipſum & marchiones Miſnenſes ex compromiſſo dirimeret: poſtremò ut ipſe quoque omiſſo bello cum Cruciferis, compromiſſum faceret, omnemq; cauſam Ladiſlao arbitrandam permitteret. Excuſauit Cazimirus, ſe ab incœpto bello abeſſe non poſſe: miſſurum tamen ſe primores de ſenatu. Miſsi archiepiſcopus Gneſnenſis, caſtellanus Lublinenſis, & Ioannes Brezius archidiaconus Gneſnenſis: tamen cõtrouerſiam illam cum Marchionibus nõ diremerũt, negantibus ijs, ſe in alium quempiam quàm in ipſum regem Polonorum compromiſſum feciſſe. Dimiſit deinde rex nobilitatem, hyberni belli pertæſam, medio Ianuario ſequentis anni, cum ea duodenos groſſos de ſingulis iugeribus in ſtipendium mercenariorum militũ promiſiſſet, hoſte non faciente pugnandi copiam. Rex quoq; ipſe, præfectis, Culmenſi quidem Andrea Tencinio, Pomeraniæ uerò Petro Samotulio caſtellano Poſnanienſi, inferiore uerò Pruſsiæ Ioanne Colda Bohemo, & omni mercenario milite ijs pá[illegible]ſſe, in Poloniam diſceſsit: atq; inde in Lithuaniam profectus, nouos quoſdã motus à Gaſtoldo excitatos ſedauit. & ut Lithuani ſocia cum Polonis arma aduerſùs Cruciferos coniungerent, quod detrectarant, perfecit: ibiq; ueris omne tempus exegit, & cùm aliorum principum legationes audiuit, tum Tartarorum ducis Ezigeris fœderati, auxilia contra Cruciferos pollicentis, & ut Podoliam atq; Volyniam ſe uiuente rex arcibus & oppidis contra impotentiam liberorum, gentisq; ſuæ muniret, ſuadentis: ſe enim ſenuiſſe, illos autem quietis & otij impatientes eſſe. Per hoc tempus Sbigneus cardinalis & epiſcopus Cracouienſis, cum Sendomiriæ Quadrageſimam ferè omnem arctiore abſtinentia peregiſſet, ac die Palmarum nomine apud Chriſtianos celebri publicè ſacris operatus eſſet, ſequenti uerò die Conespolij cancellarij exequias peregiſſet, ex laſsitudine morbum contraxit: cruorem exputans præfocato anhelitu poſtridie, quæ prima dies Aprilis erat, uitam cũ morte commutauit, cum triginta duos annos epiſcopus fuiſſet, uixiſſet ſex & ſexaginta: uir magnus, pupillorum & uiduarũ patronus, in egenos liberalis, eccleſiæ uindex atq; defenſor acerrimus, reipub. ſtudioſus, & conſtans aduocatus, minarum periculorum q; cõtemptor. Hic Sandeciæ nouæ collegium ſacerdotum cum prælatis inſtituit: facultates ſuas omnes egenis & ſtudioſis adoleſcentibus, eccleſijs item & monaſterijs, propinquis prætermiſſis, teſtamento legauit. Succeſſorem accepit Thomam Strempinum theologum, procancellarium, nõ tam regis fauore, quàm uniuerſi ſacri collegij ſtudio deſignatum. Quo quidem die Cracouiæ plus quàm centum domus in Arcenſi & Canonicorum plateis fortuito incendio deflagrarunt. Arx non ſine labore defenſa eſt. Gneſnæ quoq; aliquoties de cœlo tacta baſilica, globusq; de faſtigio deiectus. Quo tempore etiam Nicolao quinto Pont. Max. mortuo, Sixtus quartus in pontificatu ſucceſsit. Sbigneum ſeptem ferè menſibus præceſsit Boleſlaus dux Maſouiorum, prudens, modeſtus, & religioſus princeps. Qui quatuor filios, Conradum, Cazimirum, Boleſlaum, & Ioannem, duasq; filias, Annam & Sophiam, ſuperſtites reliquit. Nihil interim in Pruſsia memorabile geſtum eſt, niſi quòd leuibus aliquot prælijs certatũ eſt: in quibus omnibus ferè noſtri ſuperiores fuêre. Zialdouia oppidum, Slauici Humbouij Maſouij, cuius fidei rex id commendarat, proditione in poteſtatem hoſtium uenit. Sed non multò poſt Ioannes Colda id recuperauit, direptumq; incendit, intromiſſus ab oppidanis, cum habitum commendatoris Elbingenſis aſsimulaſſet: multosq; Cruciferorum milites ibi peremit. Duo item oppida Kynixber-

Eccleſiaſtica ſupellex conflata à Crucifer is.

Laſsinum oppidum.

Ladiſlai regis legatio ad Cazimirum.

Iugerale tributum.

Sixtus quartus Papa.

Zialdouia Cruciferis dedita, et recuperata.

Cynixberga uetus & noua ad Cruciferos defecit.

gæ,uetus & noua urbs,in inferiore Pruſsia,Cruciferis portas aperuêre: tertium, cui Cnipouiæ nomen eſt,in fide Polonorum permanſit:atq; id hoſtes circumſedere. Parum autem abſuit,quin uetus quoq; Torunia,quò nouæ oppidanos dubiç fidei Tencinius compulerat (duo enim ſunt oppida,muris,foſsisq; diſtincta) per proditionem duorũ primariorum ciuium,& parœci,atq; ſodalium Dominicanorum, in poteſtatem hoſtium ueniret. Iamq́ue eò Magiſter Bernardum Sumbergium, & quoſdam alios milites,quaſi aliud acturos præmiſerat,& ipſe cum tribus millibus hominum armatorum ueniebat, cum ab apparitore ciuitatis conſpiratio detecta eſt,ſumptumq; ſupplicium de proditoribus. Ita Magiſter irrito cœpto reuertens, complures pagos circumcirca incendit. Hæc tunc in Pruſsia rege abſente acta. At rex rebus Lithuanicis compoſitis,Petricouiam ad comitia menſe Maio uenit. Vbi cum Pruſſorum legatis inſtantibus,de Pruſsico bello conſultaretur,non uiſum eſt expeditionem publicam edicere, quòd pergrauis ea futura erat multis,ex hyberna ſuperiore magna moleſtia & incommodo afflictis, & quòd ſatis uirium erat in mercenario milite aduerſus eas copias,quas tunc habebant hoſtes:ſed pecunia deerat,unde militi præterita ſimul & futura ſtipendia ſoluerentur. Quamobrem pigrius is belli munera obibat,ac munitionibus ſeſe tueri ſatis habebat, neque obſeſſæ ab hoſtibus Cnipouiæ ſubueniebat. De pecunia igitur paranda cũ ageretur, placuit, agreſtibus duodenûm groſſorum in iugera penſionem rurſus imponere. Verùm id alteris demum comitijs,ad uiceſsimamquartam diem Iulij indictis, ægrè perfectum eſt: ſimulq; decretum, ut,ſi opus eſſet,ad unicos reſtes,hoc eſt,ad unicum regis mandatum, cum alioqui tribus intra menſtrua ſpacia ſeſe cõſequentibus ex inſtituto & lege opus ſit,nobilitas omnis certo loco præſtò eſſet ad bellum in Pruſsia proſequendum. Nihilo tamen minus ſegnitèr bellum à rege adminiſtrabatur,maximè quòd et mercenarij milites hoſtium ſpem iniecerant,ſi emerita apud Cruciferos ſtipendia ſibi ſolueret, dedendarum arcium & munitionum reliquarum:quas iam concedentibus ex pacto Cruciferis,in poteſtatem ſuam redegerant. Atque ea de re conficienda Ioannem epiſcopum Vuladiſlauienſem,& Ioannem Rithuianium præfectum Sendomirienſem ad eos allegarat. Verùm tergiuerſabantur, & extrahebant rem ij milites,qui erant Teuthonici generis. Continuabatur autem Cnipouiæ obſidio, prouiderantque diligenter hoſtes, & oppidani reliquorum duorum oppidorum,quæ ad eos defecerant,ne quid omninò ad obſeſſos importaretur:& alueum Pregolæ fluminis,quod oppidum alluit,tignis & roboribus impediuerant. Rex ubi obſeſſos in extremo diſcrimine eſſe accepit,miſſa aliquanta pecunia militibus,iuſsit ut illicò laborantibus ſubuenirent:uerùm dum id fit,obſeſsi non ferentes longiorem moram,deſperato omni auxilio ſeſe dedidêre:uerùm Zeganenſium duci ſuperſtiti,nõ Magiſtro. Quo ſucceſſu elati Teuthones milites,minus iam ſecum de deditione munitionum agi patiebantur. Rex uerò amiſsione Cnipouiæ perturbatus,ueritusq; ne cæteræ ciuitates illius exemplo à ſe deficerẽt(& ſanè de Gdano atq; Torunia rumor ſparſus erat)expeditionem toti Poloniæ ſub autumnum edixit,& ad confirmandos Pruſſorum animos legationem miſit. Nec illi mutabant fidem:nonnulloſq; primores ciues in oppidis, quos Cruciferorum partibus fauere perſenſerant,capitis ſupplicio affecêre: aliquot modò ignobilia oppida in inferiore Pruſsia, Cnipouiæ exemplum ſecuta ſunt. Rati autem,hoſtes occaſioni ſe deeſſe non oportere,ad Fridelandiam exercitum admouerunt. Præerat ei oppido Scubela quiſpiam Bohemus cũ præſidio:is ubi aduentare hoſtes accepit, ſimulata negligentia,ad ipſa uſque mœnia oppidi pertingere eos paſſus eſt:deinde ſubitò bombardis,quas opportuno loco collocarat, in confertos iaculatis, magna clade, maiore uerò perturbatione eos affecit. Confeſtimq; in trepidantes cum ſuis erumpens,longè eos propulit,& quingentos ex eis cecidit,centum uiuos cœpit. Cæterùm expeditio illa intempeſtiua,neque cupidè ſuſcepta eſt à noſtris,& lentior multò fuit,quàm par erat. Adfuerunt quidem nonnulli maturius: ſed dum cæteros expectant, magnam frumenti uim ex agris Cuiauienſibus raptam,in caſtra,quaſi ibi hybernaturi eſſent,conuexerunt: quam poſtea motis caſtris incenderunt. In itinere quoque quoquouerſus eccleſiaſticis & regijs bonis parſum non eſt. Rex Breſte præceſſerat:quò cum proceres Poloni ad eum conueniſſent, flagitantibus ſtipendium militibus,inita ratio eſt parandæ pecuniæ, neq; honeſta, neq; utilis,ſacra eccleſiarum uaſa ac donaria conflandi,archiepiſcopo,& Vuladiſlauienſi,Poſnanienſiq; epiſcopis,aſſentientibus. Quod cum in tribus diœceſibus,quarum epiſcopi conſenſerant,factum eſſet,ſola ſex millia florenorum redacta ſunt. Nam è Cracouienſi nihil ablatum eſt,non permittente epiſcopo. Cùm autem cunctæ copiæ conueniſſent,nauali ponte apud Toruniam Viſtula traductę ſunt. Interea Fridericus Marchio Brandeburgenſis ad Magiſtrum Cruciferorum cũ quingentis cataphractis equitibus profectus, & complures dies ibi commoratus,relicto apud hoſtes equitatu,ad regem in caſtra uenit,petens

ut ſe

Marginal notes: Comitia Petricouiæ. — Comitia iterũ. Reſtes ternæ. — Legati miſsi in Pruſsiam. — Pregola flu. — Cnipouiæ deditio. — Polonorum expeditio in Pruſsiam. — Polonorum licentia.

ut ſe arbitro rex cum Cruciferis pacē faceret. Id uerò non ex animo faciebat, ſed ut aptum bello gerendo tempus eximeret. Vbi non abnuere regem ſenſit, reuerſus ad Cruciferos, regi renunciari iuſsit, optimas, & ultro ipſi expetendas, meritisq́ eius maiores conditiones ſe allaturum eſſe: itaq; condicta ad Coſcelecium pagum die, miſsi à rege Ioannes epiſcopus Vuladislauienſis, & cancellarius, Ioannes Tencinius Cracouienſis, Petrus Opporouius Lencicienſis palatini, & Hincia Rogouius caſtellanus Siradienſis, uana fuiſſe Friderici promiſſa repererunt.

Conuentus de pace apud Coſcelecium.

Poſtulabant enim Cruciferi, ut rex omni Pruſsia (quo nomine iam Pomeraniam quoq;, & Culmenſem, & Michalouienſem complectimur) ſibi decederet: tum demum, quocunq; uellet iudice ſecum diſceptaret. Increpitus à noſtris Fridericus, quòd non bona fide cum rege ageret, ne tamen nihil egiſſe uideretur, pollicebatur, Cruciferos Culmenſem & Michalouienſem regionem noſtris conceſſuros, ac impenſas belli ſoluturos eſſe. Quas conditiones cum non acciperent noſtri, re infecta diſceſſum eſt, ferocioribus factis Cruciferis quingentorum cataphractorum equitum acceſsione, quos Fridericus diſcedens in caſtris ipſorum relinquebat. Itaq; intermiſſum ſpe pacis belli ſtudium reſumptum. Eodemq; itinere quo ſuperiori anno, ad Laſsinum non optimo conſilio caſtra mota ſunt. Prætergreſſus autem oppidum exercitus, non longo interuallo ad obſidendum id reuertit. Spectabant ad deditionem oppidanorum animi: ſed quadringenti Cruciferorum equites præter caſtra noſtrorum, in quibus nulla erat militaris diſciplina, in oppidum ingreſsi, eos confirmarunt, ſtrenueq; oppidum defenderunt.

Laſsinum fruſtra obſeſſum à Polonis.

Itaq; obſidione in Nouembrem menſem extracta, cum maiorē penè obſidentes, quàm obſeſsi inopia præmerentur, neque commoda eſſet frumentatio & pabulatio tanto exercitui, dilapſis metu noſtrorum (qui nulla in eos iniuria ſe abſtinebant) agreſtibus & frumento maturè ante aduentum noſtrorum in munitiones conuecto, ſerò conſilium ſuum rex damnauit: & niues autem pluuijs mixtæ, uentiq́ acriores, equos & homines deſuetudine militiæ molliores affligebant. Igitur ſoluta obſidione, rex dimiſit exercitum, quarta fermè parte equorum amiſſa, domuitionem flagitantem: ipſis quoque Pruſsis noſtrarum partium, diſceſſu eius lætantibus. Neque enim minoribus, nec ſcio an maioribus etiam damnis incommodis ab eo, quàm ab hoſte, agri eorum affecti erant, ita ut ne tectis quidem parceretur. Dum hæc ita geruntur in Pruſsia, latrunculi è Sileſia Ioanne & Cauuca Sueborpuijs fratribus Polonis, & Georgio Stoſſo Morauo ducibus, in agrum Ilcuſſenſem & Slauucouienſem impetum fecerūt, raptaq; cùm alia præda, tum equis octoginta, quorum opera in plumbi metallis aqua exhauriebatur: & Slauucouia propter iniuriā, quam Sueborouius à præfecto eius oppidi acceperat, incenſa, Velunenſem quoque agrum uexarunt: & Cempnum arcem, natura loci munitam, agreſtium cenſum domino afferentium habitu ingreſsi, cœperunt, & Virbentam loci dominum in Morauiam abduxerunt.

Slauucouia incenſa.

Cempnum arx capta & recepta.

Sed arx poſtea obſeſſa diu à Velunenſi nobilitate, & cohorte archiep. ſcopi, & epiſcopi Poſnanienſis, latrunculis pacto excedentibus, recuperata eſt. Cauſa latrocinandi eis fuit, emerita quidem in Pruſsia ſub rege ſtipendia: quæ cum non numerarentur ob inopiam ærarij, illi ex profeſſo, quouis modo ea ſe à Polonis repetituros eſſe denunciarant, & ad eos magnus egentium & perditorum hominum numerus ex omni uicinia confluebat. At in Maſouia Vuladislaus dux Plocenſis, hectica febre, quam illi generi hæreditariam fuiſſe Dlugoſſus memorat, exinanitus, per eos dies uita exceſsit, Zemouito & Vuladiſlao filijs pueris relictis. Ne Boleſlai quidem alterius fratris, cuius paulò antè meminimus, filij adulti, & gerendi rebus maturi erant.

Vuladiſlai ducis Plocenſis mors & liberi.

Itaq; Paulo Gizicio Plocenſi epiſcopo cunctæ Maſouiæ adminiſtratio mandata publicè, quoad pueri adoleſcerent. Atq; is bene & cum laude ſe geſsit: mores quoſdam, legesq; barbaras exercēdorum iudiciorum, pœnarumq; exigendarum ſuſtulit, non ſine ſumptū ſuo. Rex dimiſſo exercitu, apud Grudentum cum ſenatu de gerendo deinceps bello conſultauit. Et quoniam mercenario milite id geri placebat, nec ſuppetebat pecunia in ſtipendium, cenſebant pleriq; de iunioribus, pēſionem duodenûm groſſorum agricolis imponendam eſſe, ſuis quidem atq; nobilitatis ſimplam, regijs uerò & eccleſiaſticis duplā: ad hæc ut eccleſiaſticus ordo dimidios reditus ſuos conferret. Atq; in eam ſententiam decretum factum, Cracouiæ & in alijs oppidis promulgatum eſt non ſine ſumma profanę tyrannidis infamia, & eccleſiaſtici ordinis iniuria, cui inuito immunitas diuinis, humanisq́ legibus conceſſa eripiebatur. Tametſi retractatum id decretum eſt in comitijs Petricouienſibus inſequentis anni, qui fuit 1456. principio, contendentibus epiſcopis: decretumq́, ut æſtate ſequenti publica in Pruſsiam expeditio maturè poſt Pentecoſten fieret.

Comitia Petricouię. An. 1456.

Nec tamē ea facta eſt, propter anguſtiam rei frumentariæ & pabuli, ex magnis pluuijs & inundatione aquarum. Quin & ſuperioris anni expeditio magna ex parte eam calamitatem inuexerat. Ad hæc autem nihil ea expeditione opus eſſe uiſum eſt, propterea quòd debellatum iam eſſe uidebatur, cùm noſtri, quibus id

negotium mandatum erat, cum hoſtium militibus de dedendis munitionibus, & reddendis captiuis deciſſent, ſeptuagintaſeptem florenos in ſingulos equites, dimidium in pedites pacti, urgentibus maximè Pruſsis, ac dimidium eius pecuniæ pollicentibus. Qua de cauſa rex ipſe etiã in Pruſsiam excurrerat. Itaq; alteris comitijs ad ſextum Idus Septemb.

Comitia iterũ.

Petricouiam indictis, de pecunia paranda à noſtris conſultatum eſt: nam in ærario regio prorſus nulla erat: placuit uniuerſo conuentui, ut rex pariter, & eccleſiaſticus, equeſterq́; ordo uniuerſus, dimidium annuorum cenſuum conferrent, ne honorum quidem & magiſtratuum fructibus exceptis: oppidani uerò, ſoli iuxtà ac mobilium bonorum æſtimatione facta, ut binos groſſos à marca penderent: agreſtes uerò unum groſſum in capita marium & fœminarum: cæterùm equeſtres homines, qui nullos haberent agricolas & adſcriptitios, ne ꝓ cenſus, uicenos quaternos groſſos. Nec tamen Petricouiæ res ea confecta eſt: ſed maiores quidem Poloni in Colenſi, minores uerò in Corcinenſi demum conuentu denuò inſtituto, decretum id approbarunt, lectis quæſtoribus, qui eam pecuniam ex repub. diſpenſarent. Cæterùm eccleſiaſtici ad ſynodum eam rem reiecerunt, ac pontificiæ modò ſiue uſitatæ æſtimationis dimidium contribuerunt. Quanquam Cracouienſis epiſcopus ultro tres quartas, cæteri uerò epiſcopi uſitas cenſuum pariter ac decimarum pecuniariarum dimidias contulerunt. Cum autem ne hæc quidem ſuffectura eſſent, aurum inſuper & argentum ſacrum è Cracouienſi templo à rege importunè flagitatum, ſed conſtanter negatum eſt: placatusq́; rex quinq; millibus florenorum, epiſcopi & ſ. c. i collegij fide à mercatoribus mutuò acceptis, ut rex ea poſtea ſolueret. Miſsi ſunt etiam legati

Tributum ingens.

Conuentus Coli & Corcini.

Podolia munitur contra Lithuanos.

è comitijs Petricouienſibus in Podoliam, qui arces armis, commeatibus, & propugnaculis munirent, & iuſiurandum à præfectis earum exigerent: propterea quòd Lithuani miſſa ad regem legatione, Podoliam repetebãt, admonentes eum iuſiurandi, quod ſibi profecturus ad ſuſcipiendum regnum dediſſet: ni faceret, non toleraturos ſe eſſe diutius eam iniuriam. Addebant autem eis animum Cruciferi fœderati. In Valachia uerò per id tempus, Alexandro palatino ueneno ſublato à ſuis, Petrus, cuius mentionem ſuperius fecimus, populi fauore ſucceſsit: miſsisq́; ad regem oratoribus aliquoties, tandem à diſtento tot ſimul curis & negotijs aſſenſum impetrauit. Ita quidem Dlugoſſus de Petro hoc memorat: ſed nos è monumentis literarum Ruſsicarum, quæ extant in Archiuio regio, comperimus, anno 6963. ab orbe condito, qui eſt poſt Chriſtum natum milleſimo, quadringenteſimo, quinquageſimo quinto, Petrum palatinum Valachorum in uerba regis iuraſſe, Andrea Odrouanzo palatino Ruſsiæ cum alijs quibuſdam proceribus Polonis id iuſiurandum exigente & recipiente: & auxilia regi, regnoq́; more maiorum ſuorum contra quoſuis hoſtes promiſiſſe: matri uerò ſuæ Mariæ regis amitæ poſſeſsionem territorij Sereisler Targenſis confirmaſſe: uſque ad aliam tranſactionem cum rege. Vnde apparet alium hunc eſſe Petrum, Heliæ filium, Alexandri uerò tunc extincti fratrem. Indidem autem comperimus hoc anno, hunc ipſum palatinum unà cum conſiliarijs ſuis miſiſſe oratorem ad principem Turcarum Mahometem, ut pacem ab eo duûm millium aureorum tributo redimeret. Nam is poſt ſubactum Conſtantinopolitanum imperium uehementer uexabat Valachiam: & diſtinebantur tunc Poloni bello Pruſsico, ne ſocijs & clientibus opem ferre poſſent. Nihil enim non agebant Cruciferi Teuthones, ut eam prouinciam nuper amiſſam recuperarent: ac per illud ipſum tempus Brathianum arcem munitiſsimam in Culmenſi tractu, præſidiarijs militibus, Ioanne Treſca præfecto abſente, corruptis interceperant: Brodnicium uerò clàm noctu intercipere conati, non latuerant, & non ſine ſtrage repulſi ſunt: multisq́; in locis leuibus certaminibus commiſsis, ubique inferiores fuêre. Porrò Torunenſis plebs intemperantia, niſi fallor, noſtrorum militum irritata, in Cruciferorum partes propenſior, claues portarum urbis magiſtratibus ſuis ſibi aduerſantibus, ſeditione coorta, ademit. Verùm Gdanenſes accitis properè regijs militibus de proximis præſidijs, eum tumultum ſedarunt, ducentis de primoribus plebis comprehenſis, & ſeptuaginta ex his, qui capita ſeditionis fuerant, cæſis. Per idem tempus magiſtratus urbis Cracouienſis Nicolaum Turſcium presbyterum, & Nicolaum Cinoinium, & ipſum ſacris initiatum, furti reos, captos, & quæſtionibus examinatos, noctu clàm capitali ſupplicio affecit. Quamobrem toti ciuitati ſacris interdictum eſt, donec epiſcopus à rege exoratus, trecentis florenis mulctæ nomine acceptis, id interdictum ſuſtulit. Inuaſerant autem illi duo, alter quidam in ſcholaſtriam, alter uerò in canonicatum Cracouienſis eccleſiæ, quorum ſacerdotiorum ſuperſtites erant poſſeſſores. Neque rex necis eorum imperatæ ſuſpicione caruit. Comitijs Petricouienſibus, quemadmodum diximus, peractis, rex, auctus filio Vuladislao, nequicquam renitentibus Polonis proceribus, & ut Pruſsicas res prius conficeret, flagitantibus, in Lithuaniam ad ſedandos motus ibi concitatos profectus eſt. Etenim Lithuani plerique abſentia

Valachi tributarij Turcis facti.

Brathianum proditione captum.

Interdictum Cracouiæ.

ſentia regis offenſi, & Podoliæ cupiditate incenſi, alium ſibi principem creare conſtituerant, Simonem Kiouienſium ducem, Olelconis filium. Eorum principes erant Gaſtoudus Simonis ſocer, Georgius dux Oſtrogienſium Ruſſus, & Alexander quiſpiam humili loco natus, ſed ſingulari regis gratia in ſublime euectus. Nam Moniuidus cũ ſuis propinquis & gentilibus, & nõ paucis alijs, regias partes tuebatur. Hos igitur motus rex indulgentia & largitionibus ſuppreſsit magis in præſens, quàm ſedauit. Culpa omnis in Gaſtoudo hæsit, qui legationem illam ad regem cætero concilio inſcio conflarat: & tamen impunè ei fuit. Gdani quoq; per id tempus promiſcua multitudo tumultuata eſt, authore Martino Coga obſcuro quidem, ſed ingenioſo & factioſo homine, & Cruciferorum rebus fauente. Cauſa ſeditionis fuit, quòd regij milites ſuburbana eius oppidi incenderant, & quòd rex in Lithuaniam receſſerat: unde colligebatur, & iactabatur uulgò ei res Pruſsicas curæ non eſſe. Antiquis ergo magiſtratibus, quaſi aduerſarijs, amotis, nouos creant. Dum autem glíſcit ſeditio, Viricus Ceruonca Bohemus, præfectus præſidij Marienburgenſis, data opera adueniens, longa & prudenti oratione in gratiam partes diſsidentes reduxit, & in fide regia continuit, oſtendens, quantò magis expediret ei ciuitati à Polonis ſtare, à quibus magis beneficijs & libertate donata eſſet, & ſine quibus ægrè ſeſe ſuſtentare poſſet, quàm ſuperbis & crudelibus Cruciferis ſeruire. Miſit deinde ad maiores Poloniæ proceres, & ad regem, oſtendens in quanto diſcrimine eſſent res Pruſsicæ, & ut magis eas curæ haberent admonens. Atq; ex eo tempore regiarum partium ſtudioſus eſſe cœpit, magnaq; beneuolentia, cum noſtri ad redimendas à militibus Cruciferorum arces nondum ſatis parati eſſent, diem numerandæ pecuniæ prorogauit. Miſêre deinde maiores Poloni palatinum Brestenſem ad regem in Lithuaniam: miſêre & Gdanenſes, orantes ut is quamprimùm ad componendas res Pruſsicas adueniret. Nec tamen quieſcebat Coga, donec Ioannes Zaraicouius caſtellanus Gneſnenſis, qui cum Caliſienſi caſtellano, Vuladislauienſi epiſcopo pro gubernatore in Pruſsiam à maioribus Polonis miſſo, adiunctus erat, Gdanum uenit. Cuius aduentu legitimus magiſtratus, authoribus Reinaldo Niderhouio & Ioanne Lindauio, ſumpta fiducia, capitale ſupplicium de Coga ſumpſit. Sic motus omnes cum eo conquieuerunt. Annus hic menſtrua pernoctis cometæ apparitione inſignis eſt: quam Turcica clades apud Nandor Albam, quæ Taurinum olim dicta eſt, à Ioanne Huniade, & Ioanne Capiſtrano ducibus, quemadmodum ſuperius attigimus, irrogata, & Mahometi imperatoris turpis fuga conſecuta eſt. Vbi non ignobilis fuit ſexcentorum Polonorum Capiſtranum ſecutorum opera. Nec ita multo pòſt Huniades & Capiſtranus uitam cum morte commutarunt. Inſequenti anno Huniadis filius Ladislaus perduellionis inſimulatus, cum Vlricum Ciliæ comitem inſidiatorem ſuum interfeciſſet, capite pœnas luit. Matthias frater eius minor natu captus, & Viennam à rege ductus: Ioannes item Varadinenſis epiſcopus, & complures alij de proceribus Vngaris in uincula coniecti. Mater Ladislai & Matthiæ, magnanima mulier, non fletibus & lamentis indulſit: ſed arma contra regem Ladislaum pro filijs ſumpſit: maius pro facinus ira ſuadente auſura, ac Turcas in auxilium accitura erat, ni res interuentu aliorum procerum compoſita fuiſſet: ſed prius quàm Matthias ex pacto dimitteretur, Ladislaus rex in ipſo nuptiarum apparatu Pragæ obijt, ſiue ex repentino morbo, ſeu ueneno clam à Georgij Podiebradij uxore miniſtrato. Dira quidem tormina ſenſit moriens: & medici Germani poſteaquam Bohemia exceſſerunt, uulgarunt non obſcura ueneni hauſti ſigna in ea apparuiſſe. Mortis cauſam ei fuiſſe exiſtimant, Podiebradij partim ambitionem, partim offenſionem uel metum. Etenim non obſcurè Ladislaus iniquior & infenſior erat hæreticis, eorumque cœtus & ſacerdotes, & in primis Rochezanam pſeudarchiepiſcopum amicum Podiebradij aſpernabatur. Et ſanè adeptus eſt regnum poſt Ladislaum Georgius, Rochezanæ & factionis eius opera, poſthabitis Friderico Imperatore, Sigiſmundo & Alberto Auſtriorum Archiducibus è fœdere, Cazimiro rege Polonorum, & Vilelmo duce Saxonum, iure hæreditario nominibus uxorum & liberorum ſuorum regnum id petentibus. Vilelmus enim maiorem natu ſororem Ladislai defuncti in matrimonio habebat. Nam Caroli regis Gallorum legatio, qui ingentibus pollicitationibus idem ambiebat, non niſi poſt comitia publicè audita eſt: idq; aſtu Georgij factum. Vngari Matthiam Huniadem annos decemſeptem natum, authore Michaële Saladino, ſiue Zilagio (ſic eum uocat Bonfinius) auunculo eius, qui cum quinq;, ſiue, ut uult Bonfinius, uiginti millibus armatorum ad regia comitia uenerat, regem crearũt: & numeratis Podiebradio quinquaginta millibus aureorum redemerũt. Extincto enim Ladislao, Georgius ſignatis annulo regio literis celerrimè eum Vienna Pragam deduci curarat, magnum inde ſperans compendium: qua ſpe fruſtratus non eſt: quin & filiam ſuam ei deſpõdit, fœdusq; & ſocietatẽ cum eo iniji. Et Vngari aũt, quemadmodum ſcribit Dlugoſſus noſter, Friderici,

Moniuidus.
Gaſtoudus.
Mart. Coga turbator.
Polonorum et Gdanenſium legationes ad regem.
Cometes.
Turcarum clades apud Bielogradum.
Huniadis et Capiſtrani mors.
An. 1457.
Mulieris magnus animus.
Ladislai mors
Rochezana.
Georgius Podiebradius Bohemorum rex.
Matthias rex Vnga. creatus et redemptus.

Cazimiri

Cazimiri & Caroli Galli poſtulata, non ſibi, ſed Vuladiſlao natu maiori Cazimiri filio regnum illud adſtruentium repudiarunt: cui Carolus filiam ſuam, eam, ni fallor, quam Ladiſlao dudum deſponderat, uxorem cum ſumma dote pollicebatur. Vexauit autem tunc *Peſtis.* peſtis Vngariam, eiusq́ contagio etiam in finitimam Poloniam proſerpſit. Sed hæc pleraque hoc quidem anno, quem nunc perſequimur, inchoata, ſequenti uerò peracta ſunt. Sed ad noſtra redeamus.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VIGESIMVS QVARTVS.

An. 1457. VEre autem nouo prioris illius anni, nempe 1457. rex Cazimirus, flagitantibus Pruſsis atq; Polonis, è Lithuania in Poloniam ad Petricouienſia comitia uenit: *Comitia Petricouiæ.* atq; inde ad Colenſem maiorum Polonorum conuentum profectus, impetrauit à nobilitate eius oræ, ut, quoniam pecunia deerat in ſtipendiũ mercenarijs militibus, ipſa Slochouiam, Suece ac Tucholiam arces Pomeraniæ tuendas ſuſciperet: deinde in Pruſsiam, Gdanumq́ diuertit: ubi à Carolo Danorũ rege exule, pedibus extra urbem progreſſo, *Carolus Danorum rex exul.* ſalutatus, & à Gdanenſibus comiter & ſplendidè acceptus eſt: exolutaq́ militibus hoſtium conuenta pecunia, nempe quater centenis ſeptuagintaſex millibus florenorum, Mariæburgum, Gilauiam atq; Deiſauiam ab eis recepit. *Mariæburgum &c. regi deduntur.* Migrantes inde milites cũ Magiſtro Cruciferorum & commendatoribus, rex tutò uſq; ad fines Poloniæ deduci iuſsit. Nam qui cæteras munitiones obtinebant, parte pecuniæ accepta, cum reliqua ad conſtitutum tempus ſibi ſoluta non eſſet, in fide Cruciferorum authore Bernardo Sumbergio manſerunt. Maximè uerò rex à Gdanenſibus ad exoluendã eam pecuniam, triginta millibus denuò extra ordinẽ collatis, adiutus eſt. Nec ſtudium Vlrici Ceruoncæ præfecti præſidij Mariæburgenſis erga regem obſcurum fuit, cuius authoritate milites fidem non mutarunt, quamuis ad præſtitutam diem reliqua pecunia ſibi non numeraretur. Itaq; quinquagintaſex millibus *Poloni dilapſi ab obſidione.* florenorum in Suece, Golubo, Preiſmarco, Coualouia, & Gneuo obligatis & oppigneratis, rex eum muneratus eſt: & mox in duarum ex his primarum præfecturarum poſſeſſionem eum miſit. Mariæburgo quoq; eum præfecit: ipſe Bydgoſtiam ſe recepit. Obſidebatur nihilominus Gneuum à mercenarijs militibus, & maioribus Polonis: iamq́ tãtum fames apud obſeſſos inualuerat, ut uix paucos dies obſidionem toleraturi eſſe uiderẽtur: ſed noſtri ſine ulla diſciplina militantes, nequicquam uetante ac deprecante magiſtro militiæ Prendota Lubeſſouio, domos dilapſi ſunt, authore Ioanne Cromno Cotiſicio, corrupto ab hoſtibus. Atq; ob eam rem is poſtea capite damnatus eſt à rege. Per eoſdẽ dies malè à Dobrinenſibus quadringentis ferè domi pugnatũ eſt contra octingentos hoſtes, qui *Dobrinenſes fuſi à Cruciferis.* ex Zialdouia excurſionem fecerant. Atq; ij uaſtata ora Dobrinenſi, non cõtemnendam prædam abegêre. Apud Sipelbeinum quoq; oppidum in inferiore Pruſsia, quod à Cruciferis obſeſſum erat, infœliciter noſtri ab obſidione hoſtem depellere tentarunt. His igitur ſucceſsibus erecti Cruciferi, ad recuperationem Mariæburgi adſpirare cœperunt: & fauebant eis clàm complures oppidani, atq; etiam equites, qui in arcis præſidio cum Ceruonca erant. *Mariæburgi proditio inſtructa.* Itaq; conſtituta cum eis proditione, Bernardus Sumbergius cum expedita manu adueniens noctu, in oppidum receptus eſt: pręſidiariosq́ regios ſine ullis excubijs per domos diſperſos, & ſomno oppreſſos concidit: nonnulli tamen in tumultu nocturno in arcem euaſerunt. Ceruonca tumultu oppidano excitus, hoſtem ad arcem concurrentem, lapidibus & omni telorum genere ſupernè repulit. Cum autem dies illuxiſſet, crebrę fiebant ex arce in oppidum globorum è bombardis proiectiones, ita ut nemo in propatulum impunè prodire poſſet. Sed in domibus ferè latitabant hoſtes, perfractisq́ parietibus inter ſe commeabant. Veriti autem, ne qua ex arce eruptio in ſe fieret, foſſa & aggere ab arce oppidũ interſepſerunt: quod cùm perfeciſſent, traiecto Nogato, in Zolauam ſiue inſulam maiorem impetum fecerunt, ut eam depopularẽtur, aut in poteſtatem ſuam redigerent. Fortè eòdem Lubeſſouius cũ reliquijs diſsipati exercitus, & auxilijs Gdanen- *Lubeſſouij uirtus.* ſium, Mariæburgo ſuccurſurus, ſub idem tempus aduenit, nauibus Gdano aduectus. Eius milites ubi nec opinantes in hoſtem longè ualidiorem, quippe qui octingentorũ numerum excederet, incidêre, metu perculſi, ad naues reſpectabant: ſed Lubeſſouius ſtricto gladio pro hoſte ſibi futurum minitatus, quiſquis ad fugam ſpectaret, fugã eorum inhibuit,

& caſtra

& caſtra ſecundum aggerem inſulæ metatus eſt: ita ut à tergo aggere, à fronte uerò cur-
ruum obiectu tutus eſſet. Sumbergius deſpecta eorum paucitate, caſtra adoritur: defen-
dunt illi acriter: cum ecce in ipſo feruore pugnæ quadringenti armati Stargarta in auxi-
lium noſtris aduenêre. Inſtauratur prælium maiore ui, bisq; pedem referre coacti hoſtes,
tertiùm redintegrato prælio uicti, perpeti fuga Neutichum atque inde Mariæburgum ſe
receperunt, octoginta de ſuis amiſsis, & Sumbergio duce uulnerato. Nihil tamen is de
officio remiſit: quin per illos ipſos dies Culma ſiue Chelmno oppido potitus eſt, prodi-
tione Bohemi cuiuſdam: qui cum prius ſtipendia feciſſet in caſtris regijs, uxorem opulen
tam in eo oppido duxerat. Gilauia quoque regio præſidio, quod pabulatum exierat, ex-
cluſo, in poteſtatem Cruciferorum uenit. De hac tam uaria, & maiore ex parte aduerſa

Polonorum uictoria de Sumbergio.

fortuna noſtrorum, cum regi renuntiatum eſſet, perfecit apud maiores Polonos, ut in cen
tenas marcas annui cenſus ſingulos haſtatos equites mitterent: haſtati autem unius no
mine apud Polonos tres equites continentur: nempe haſtatus unus grauioris armaturæ
cum duobus baliſtarijs: ciuitatibus peditibus imperati. Sex millia peditum pariter & e-
quitum fuêre: eáque Mariæburgum ductore Sciburio Chelmio præfecto maioris Polo-
niæ, miſſa ſunt. Atque is exercitus unà cum auxilijs Gdanenſium & Elbingenſium ſatis
habuit hoſtes importando in oppidum commeatu prohibere: nec elici ad pugnam ab ho
ſtibus potuit, ne ſuburbanis quidem Torunienſibus incenſis. Dum hæc ita geruntur in

Maiorum [illegible] ditio in Pruſsiam.

Pruſsia, ne Cracouienſis quidem ora quieta fuit. Cauuca & Ioannes Sueborouij fratres,
cum ea quam coëgerant latronum manu, montem cui Zebrace nomen eſt prope Oſuen
cimum, caſtello communierant: atque inde uiciniam omnem latrocinijs uexabant. Pluri-
bus autem indies tanquam in ſentinam quandam confluentibus, in quibus & Ioannes

Sueborouiorum latrocinium.

Zebrace mõs.

erat, qui dux Oſuencimenſium fuit, alium quoque montem, qui Vapenna dicitur, pro-
pe Dopſice, itemq; Miſlouice oppidum communierunt: parumq; abfuit, quin Oſuenci-
mum quoq; in ſuam poteſtatem redigerent, octo de ſuis, qui capti in arce aſſeruabantur,
ſumma turri potitis. Qui ut decederent, non ui, ſed precio ducentorum aureorum perfe-
ctum eſt à præfecto arcis Ioanne Synouecio. Vix autem ſub initium autumni minores
Poloni edictis regijs exciti ſunt, ut contra latrunculos illos arma ſumerent. His uerò ſum-
ptis, amicos quidem afflixerunt, in eccleſiaſtici ordinis bona, fructusq́ue, qua proficiſce-
bantur, impetum facientes: hoſtibus uerò non nocuerunt, ſed cum Miſlouice aliquan-
diu obſediſſent, facto fruſtra aduerſus oppidum impetu, irrito cœpto turpiter & proteruè

Eccleſiaſtica bona uexata.

diſceſſerunt, quadraginta nobilibus præter cæteram multitudinem amiſsis, centum ſau-
ciatis. Sexaginta millia bellatorum in ijs caſtris cenſa eſſe Vapouius memorat. Rei malè
geſtæ culpa in proceres nonnullos, quaſi cum hoſtibus ſenſiſſent, uulgò coniecta eſt. At
ij uiciſsim contumaciam equitum, ac diſciplinæ contemptum incuſarunt. Nec mora, no-
ſtris ad ſua dilapſis, Ioannes Oſuencimenſis Clobuſcum oppidum diripuit & incendit.
Quocirca aliam noſtri defendendi ſua rationem inire coacti ſunt, partitis inter proceres

Clobuſcum direptum & incenſum.

muneribus: nempe ut Ioannes quidem Cizouius caſtellanus Cracouienſis Scauinæ, Io-
annes Tencinius Ilcuſi, Prædiborius uerò Coneſpolius caſtellanus Sendomirienſis Le-
louiæ cum præſidijs eſſent: militibus ſtipendium de ſalinis conſtitutum rege inconſulto,
duodeni groſsi in hebdomadam. Ac ne Podolia quidem per idem tempus tumultus &
incommodi exors fuit. Nam Tartari populabundi improuiſò in eam oram incurſionem
fecêre. In eos Bartholomæus Buzacius præfectus Podoliæ, cum Ioanne Laſſcio ſucca-
merario, & inermi comitatu iter faciens, imprudens penè incidit: ſed prior tamen eos ipſe
animaduertit. Duo erant eorum agmina: in maiore uulgus erat promiſcuum, in minore
eximij bellatores: uerùm noſtri in maiore robur omne eius militiæ eſſe opinati, facto in id
noctu impetu, quo terribiliora omnia hoſti facerent, facilè id fuderunt & conciderunt.
Tumultu exaudito, alterum agmen loco ceſsit. Poſtridie illud quoq; adoriri noſtris pla-

Ruſſorum anceps cum Tartaris pugna.

cuit, nocturna uictoria ferocibus, ratisq́ minus cum illo negotij ſibi fore. Et ſanè nõ malè
auſus illi eis ſucceſsiſſent, ſi incunctãter, quemadmodũ cenſebat Laſſcius, in perturbatos
impetum feciſſent. Sed dum cunctãtur, Barbari paucitate eorum cognita, animos reſum-
pſerunt, & in orbem noſtros trepidantes, & cõglobatos abundante multitudine circum-
uecti, in medio concluſerunt, & ad internecionem profligarunt, non multos tamen. Nec
mora, uictores populatione omiſſa, ad ſua ſe receperunt, ueriti nec ubi defatigatos, & ad
paucos redactos, nouus & recens hoſtis inuaderet. At rex Cazimirus conſtitutis, quem-
admodum diximus, rebus Pruſsicis, Petricouiam ad comitia ad uiceſimamquartã diem
Nouemb. indicta profectus eſt. Sed cum ibi nihil de republica ob infrequẽtiam ſenatus,

Comitia Petricouiæ.

ad reprimendam latronum uim intenti, conſtitutum eſſet, alij conuentus Coli & Corcini
acti ſunt: & in his decretum, ut iugeralis exactio duodenûm groſſorum agreſtibus impo
neretur, unde ſatis fieret ijs quib. emerita in Pruſsia ſtipendia ſoluta non erant: præfectura

Tributum iugerale.

Cracouienſis,

Cracouienſis, amoto ob ingraueſcentem ętatem Ioanne Cizouio, Nicolao Penanſco Vitouicio mandata eſt, auctis reditibus, quo numeroſiorem familiam, pacandarũ, & à latrocinijs purgãdarum uiarum cauſa poſſet alere. Satisfactũ deinde ijs qui latrocinio & bello emerita ſtipendia repetebant: caſtellaq; ab eis dedita, diruta regis uoluntate, ne deinceps etiam latrocinantium eſſent receptacula. Nobilitati uerò Oſuencimenſi latrunculorũ uexationibus afflictæ, à rege clementer ſubuentum eſt. Conuentu ſoluto, rex unà cum regina, uti ſolebat, in Lithuaniam ſeceſsit, indeq; ad Calendas Maias inſequentis anni Petricouiam ad alia comitia rediJt: ubi cum de expeditione in Pruſsiam cõſultaretur, ac decerneretur, uenit Ioannes Iſcra ex Vngaria, hortans regem, ut regno Vngarorum hæreditario uxoris ſuæ iure animũ adijceret, neq; occupari id à Matthia homine nouo pateretur: operam ad id ſuam regi pollicens: & retinebat is adhuc munitiones quaſdã in Vngaria. Cum autem intelligeret, Pruſsicum bellũ ei rei impedimento eſſe, componendi aut intercipiendi eius partes ſibi ſumpſit, rege pacem non abnuente. Ne Cruciferi quidem abhorrere à pace uidebantur: & ſperabat Iſcra facilius etiam fore negotium, quòd Bohemorum mercenariorum armis, quorum ductores ferè neceſſarij & familiares ſui eſſent, tũc res Cruciferorum maximè nitebatur. Sed eum ſpes fefellit. Elati enim hybernis ſucceſsibus pauló ſecundioribus Cruciferi, iniqua poſtulabant. Quocirca præciſa ſpe pacis, uniuerſæ regni copiæ regis edicto ad Gneuucouiam cõuenêre: inde Viſtula nauali ponte tranſmiſſo, ad Papouiam caſtrametatæ ſunt. Interceperant fraude eam arcem hoſtes, atq; inde Torunenſem agrum uehementer infeſtabãt: ſed permunita erat, nec ſine multorum periculo à noſtris expugnari poſſe uidebatur. Cæterùm lixæ & calones atq; promiſcuum uulgus temerè, & nemine iubente ad mœnia procurrens, mox omnem exercitũ incredibili expugnandæ arcis ardore & ſpe inflammauit. Itaq; facto impetu, portaq; effracta, cũ iam caperetur arx, hoſtes magnis clamoribus uictorum miſericordiam implorarunt: exauditiq; à Petro Samotulio caſtellano Poſnanienſi, penes quem ſumma in exercitu ſecundum regem poteſtas erat, minore porta à caſtris auerſa emittebantur. Sed parum abfuit, quin ipſe quoq; Samotulius ab irata multitudine uiolaretur, ob Sbigneũ Iauorium, Dobricium, atq; Dauidem Bohemum caſtrorum metatorẽ, in oppugnatione arcis interfectos. Fremitus quidem aduerſus regem & proceres ingens fuit, cùm propter emiſſos hoſtes, tum quòd proceres nonnulli miſsis miniſtris cellas arcis commeatu & facultatibus refertas occuparãt. Quare ſubiecto igni à furente multitudine, arx tota cum omni copia & compluribus ſatellitibus procerum, qui pertinacius cellas defendebant, conflagrauit: muri deinde arcis, ne ab hoſte inſtaurarentur, rege iubente diruti. Ac triduo ibi ſtatiua habita ſunt. Inde ad Culmam ſiue Chelmnũ mota caſtra. Nec tamẽ tentata eſt eius oppidi oppugnatio, quod amplum quidem & ſpacioſum eſt, & neq; arte, neq; natura munitum: ſed eò undique hoſtium copiæ confluxerant. Ad Mariæburgum uerò itum eſt. Quod cũ Bernardus Sumbergius Culmæ intellexiſſet, nocturno itinere anteuertere eò noſtros cũ expedita manu inſtituit: perfeciſſetq; id adeò, ni tota nocte erraſſet. Orto die, ubi ſe in noſtros incidiſſe animaduertit, fuga ſibi quemq; conſulere iuſsit: diſsipatos perſecuti noſtri, nõ leui ſtrage affecerunt, cęſis, captiſq; multis. Sumbergius ipſe euaſit, quindecim milliarium itinere eo die confecto: facultatum tamen iacturam fecit. Ad Marięburgum deinde noſtri caſtra poſuêre: ac deſides ibi tempus triuêre, ludificantibus eos ſpe pacis hoſtibus. Ad quam conficiendam Iſcra ſequeſtrum ſe interponebat. Per quos dies Nouum oppidum Pomeraniæ, dimiſſo Polonorum præſidio, quaſi ſuis uiribus ſe tuturũ eſſet, hoſtile accepit. E diuturna uerò eodem in loco apud Mariæburgum mora (nam in duos menſes extracta eſt obſidio) fœtore, & pabuli, uictusq; inopia regius exercitus afflictus eſt: ita ut octingenti homines, equorum autem ſeptem millia, fame & peſte interirent. Eam ob rem fremere multitudo, & facto agmine ad regis tentorium orare, ut ui ſe oppidum non munitiſsimum capere pateretur, aut uerò obſidionem ſolueret: cum utrunq; ſuaſu procerum quorundam negaretur, negligentius omnes munera belli obibant: ſolutaq; diſciplina, neq; cuſtodias & excubias ſeruabant. Inde creſcere hoſtibus audacia: ita ut ij erumpentes, leuibus incommodis noſtros afficerẽt. Inde coorta maior indignatio, quàm hoſtium clamor, auro ſe redemiſſe, ne oppugnarentur, è mœnibus uociferantiũ, auxit. Et ſanè depræhenſi ſunt nonnulli, noctu ad oppidum cum mandatis quorundam procerum cõmeantes. In primis autem Ioannes Breſius procancellarius eam infamiam uulgò ſuſtinuit: & niſi fuga ſe ſubduxiſſet, uiolatus eſſet à concitata multitudine. Tandem inducię cum hoſtibus uiginti menſium confectę ſunt, eà cõditione, ut intra id tempus octoni utrinq; arbitri pacis apud Culmam conuenirent: inter quos ſi non conueniret, ut Alberti ducis Auſtriæ ſummum eſſet arbitrium. Interim autem Mariæburgenſe oppidum Iſcra ſequeſter obtineret, ac utri parti id adiudicaretur traderet: aut ſi infecta pace diſcederetur, Cruciferis redderet. Dum autẽ hæc

Caſtella latronum diruta.

An. 1458. Petricouiæ comitia.

Polonorum expeditio in Pruſsiam.

Petrus Samotulius dux exercitus.

Papouia capta incenſa, ac diruta.

Mariæburgũ oppidum obſeſſum.

Ioãnes Breſius de proditione ſuſpectus.

hæc fiunt, uniuerſa nobilitas moræ longioris impatiens, iniuſſu regio domos diſceſsit, orto à Ioanne Oſtrouicio, cognomento Naſsiano, diſcedendi principio. Quocirca rex quoque ſuffecto in præfecturam Mariæburgenſem pro Ceruonca Sciborio Chelmio, diſcedentem exercitum ſequi coactus eſt, nequicquam retinentibus Pruſsis, & in primis Gdanenſibus, qui ei in quatuor millia militum ſtipendium, ſi apud Mariæburgum manere uellet, pollicebantur, proſpera fortuna uſi eo anno in mercatura maritima, & magnopere ditati: ſed uxoris deſiderium ei fuit antiquius, ut ait Dlugoſſus: quæ quidem per eos dies ad quintum Nonas Octobris Cazimirum filium Cracouiæ peperit. Quamobrem eò contendit: ibiq; legatos Georgij Podiebradij noui regis Bohemorum audiuit, fœdus petentes, & ingentia auxilia cōtra Cruciferos, regniq; ſucceſsionem Cazimiro, quæ ſecundum Ladislaum hæreditario iure ad uxorem, liberoſq; ipſius pertineret, pollicentes: Georgium procerum precibus uictum, regnum ſuſcepiſſe, ne quis alius præriperet: eo defuncto ad iuſtos hæredes rediturum. His reſponſum eſt, regem fœdus & amicitiam cum Bohemis ſemper coluiſſe: cupere uerò, ut mutuum ab eis fieret: non commeruiſſe eum, ut cum liberis ſuis hæreditario regno excluderetur: atq; eam iniuriam eum ad eam uſq; diem patienter tuliſſe. Quod ſi deinceps Bohemi officijs & beneuolentia certare ſecum uellent, non ingratum eum experturos: Georgium non malè feciſſe, facturumq́ue eſſe, ſi aliquam Cazimiri, liberorumq; eius rationem in ſuſcipiendo regno duxiſſet, ſiq́ue legitimis hæredibus id relinqueret. Cauſa uerò tam modeſtæ & ſubmiſſæ legationis Georgio fuit illa, quòd animaduertebat, nonnullos de Bohemis proceribus, itemq; Sileſios & Luſacios, alienis à ſe animis eſſe, propterea quòd cum Rochezana ab eccleſia & religione catholica non obſcurè diſſentire uidebatur: & cum Morauiam obiret paulopòſt ſumptum ab Vngaris epiſcopis, quos Matthias rex miſerat, diadema, Iglauia ciuitas potens ipſi clauſerat. Eam cum ille cum ijs, quas ad manum habebat, copijs obſediſſet, Auſtriorum Archiduces Iglauienſibus præſtò fuêre, & Morauiam infeſtauêre. Ibi Georgius maioribus copijs accitis è Bohemia, cùm Iglauiæ obſidionem continuauit, tum Fridericum Imperatorem in arce Viennenſi ab Alberto fratre & ciuibus Viennenſibus obſeſſum liberauit. Quanquam hoc alij poſterius factum eſſe autumant. His igitur difficultatibus implicatus, ne maiore belli mole prægrauaretur, Cazimirum regem, qui perſequi ſe uelle ius uxoris & liberorum ſuorum non obſcurè præ ſe ferebat, tali legatione placandum atq; ductandum ſibi eſſe exiſtimauit. Comitia deinde ad medium Ianuarij ſequenti anno Petricouiæ habita: ubi de pace ac de bello cum Cruciferis conſultatum eſt. Increbuerat enim, Cruciferos his conditionibus pacem facere uelle, ut centum millia florenorum impenſæ bellicæ nomine regi numerarent, uiginti millium tributum quotannis penderent, duo uexilla auxiliaria ad quoduis bellum mitterent, & ut ſinguli Magiſtri in regis uerba iurarent: Pruſsiam uerò cunctam ſibi haberent, ijſdem finibus, quibus ante id bellum habuiſſent. Probabat magna pars ſenatus has conditiones: ſed Pruſſorum legatio, commodùm adueniens, orabat regem atq; ſenatum, ne ſe in fidem ſuſceptos, immanibus Cruciferis ad exquiſitos cruciatus, & in teterrimam ſeruitutem proderet: Elbingæ ſe conuentum egiſſe, nouoq; fœdere ſeſe inuicem obſtrinxiſſe: extrema omnia pati malle prius, quàm in Cruciferorum impotentium dominorum poteſtatem redirent. Erant & in ſenatu regio, qui cenſerent, non ex fide atq; dignitate regis & Polonicæ nationis fore, ſocios deſerere: ſuaq; olim amiſſa, nuperq; recuperata, rurſus prodere aut uendere. Non diuturnam pacem eo precio redimi: ſed perpetuorum hoſtium uires refici, & opes augeri. Efficax fuit hæc oratio: decretumq;, non eſſe deſerendos prodendoſúe Pruſſos. Verùm de ratione proſequendi belli, ad particulares conuentus reiectum eſt. Nobilitas enim Polona, præterita expeditione uehementer offenſa, & pecuniarium ſubſidium negabat, & militiam in poſterum detrectabat. Quam ne rex quidem probabat, propter nimiam atque pernicioſam equitum licentiam. Interim rex in Lithuaniam cum regina excurrit: indeq; reuertens, ad Colenſem maiorum Polonorum conuentum poſt initium æſtatis adfuit: & ut expeditio in Pruſsiam pro modo facultatum decerneretur, à maioribus Polonis impetrauit: nempe, ut de centum marcarum cenſu annuo unus eques haſtatus mitteretur: oppidani uerò regij ut peditem ſuppeditarent. Difficiliores fuêre minores Poloni, & emendari prius quædam in rege & magiſtratibus flagitabant. Itaque pro hoſtibus ducti ſunt à rege nonnulli, quorum inſtinctu hæc fieri uidebantur: ſed tamen eorum pertinaciæ datum eſt, ut ad Calend. Septemb. Petricouiam rurſus comitia uniuerſæ Poloniæ indicerentur. Miſsi uerò octo de proceribus, quemadmodum cum Cruciferis conuenerat, in Pruſsiam, ad agendum de pace, re infecta redierunt, cum neq; illi Neſſouiam uenirent neq; noſtris Culmam ueniendi luculentam ſecuritatem præſtarent. Itaq; fecerunt maiores Poloni ſatis promiſsis ſuis, ut exercitum in Pruſsiam mitterent. Verùm nihil is ope-

Georgij Bohemorū regis legatio ad Cazimirum.

Iglauia obſeſſa à Georgio.

An. 1459. Comitia Petricouiæ.

Pruſſorum legatio.

Maiores Poloni expeditionē in Pruſsiam decreuerunt.

præpreciȷ fecit: agros modò ſociorum utcunq; tutatus eſt per æſtatem: ſub autumnum au-
tem domum non expectata miſsione remeauit. Per quod tempus mercenariȷ milites in
Cruciferi uicti. inferiore Pruſsia inſignem de Cruciferis uictoriam retulerunt: nec multum abfuit, quin
Ludouicus Magiſter uiuus in poteſtatem eorum ueniret: præda ingens reperta, ita ut ui-
ceni aurei in milites diuiderentur. Igitur de pace rurſus agi cœptum à Cruciferis. Per
quod tempus renouatis inducȷs, Lubauia Cruciferorum præſidium accepit, cum ad eam
diem in partibus regis fuiſſet. Ad Gneuum uerò complures naues frumentum & ligna
atque aſſeres è Polonia Gdanum portantes, ab hoſtibus interceptæ ſunt. Quæ cum à re-
Magiſtri excuſatio. ge repeterentur, reſpondit Magiſter, iniuſſu ſuo à militibus id factum eſſe, neque eos im-
perium ſuum exaudire: atque adeò paucis quoque arbitrium penes eos eſſe. Clementer
rex ageret, & ordinem Cruciferorum ne penitus iret perditum. Sub finem Auguſti men-
ſis uenit ad regem Lenciciam Vuratislauienſium & Namislouienſium legatio, deditio-
nem oppidorum ſuorum offerens, quòd ſub imperio Georgȷ regis Bohemorum hære-
tici cum cætera Sileſia eſſe nollent. Commendata eſt eorum pietas & religio: ſed aliter ſi-
bi proſpicere iuſsi ſunt, Cazimirum eos tueri non poſſe, Pruſsico bello implicatum: ſi pa-
cem cum Cruciferis fecerit, tunc demum recipi eos poſſe. Et ſuſtinuerunt ȷ quidem ali-
quandiu bellum à Georgio illatum non infœliciter: ſed pòſt à legatis Pontificis Maximi
Aeneas Syluius Papa. Pȷ ſecundi, Aeneæ Syluȷ prius dicti, qui per id tempus Calixto ſucceſſerat, in eam credu
litatem adducti, quòd Georgius ab eccleſia catholica alienus futurus deinceps non eſſet,
trium annorum inducias cum eo fecerunt, ut interim ſui iuris, deinde uerò, ſi is hæreſim
abdicaret, dicto audientes ipſi eſſent: ſed ut præfectum tamen ab eo ac cæteris deinde re-
Comitia Petricouiæ. gibus inuiti neminem acciperent. Comitia deinde Petricouiæ habita ſunt. Ad quæ Cra-
couienſis tractus legati ſiue nuntiȷ uenire detrectarunt, niſi fides publica à rege ſibi dare-
tur. Acceperant enim, regem aulicum ſuum, & procerum quorundam, quibus fidebat,
comitatum in armis eſſe iuſsiſſe. Nam erat is admonitus, conſilia contra ſe ab illis inita
eſſe. Erat res noua & inaudita: ſed tamen, ne qua maior turba & ſeditio exuſcitaretur, da-
tum hoc illis eſt. Principes eius legationis erant Ioannes Rithuianius, præfectus Sendo-
mirienſis, Ioannes Tarnouius, & Ioannes Melſtinius. Impetrata uerò dicendi poteſtate
in frequenti conſeſſu, Ioannes Rithuianius homo magno animo, & lingua promptus,
pro cæteris collegis & omni nobilitate in hanc ſententiam ad regem uerba feciſſe fertur:
Ingentem animis dolorem haurimus, rex illuſtriſsime, quòd nos immerentes ac tibi ad-
dictiſsimos pro hoſtibus ducis, & armatum præſidium contra nos comparaſti. Nemo eſt
noſtrûm, atque adeò ex omni numero Polonæ nobilitatis, quem odiſſe aut metuere de-
beas: omnes te ſummo ſtudio proſequimur, ſemperq; proſecuti ſumus. Verùm dura ne-
ceſsitas, & impendens exitium nos impulit, comitia hæc abs te eflagitare: non quo ali-
quid contra te moliremur, ſed ut ſaluti & incolumitati noſtræ, liberorum noſtrorum, &
longæ poſteritati, ſimulq; dignitati reipub. noſtræ calamitoſæ tandem aliquando proſpi
ceremus. Quod ſi roges, quid id mali, aut unde eſt? Vndénam cenſes? niſi unde minimè
ſperabamus, & unde minimè decuit: abs te, inquam, tuisq; magiſtratibus, quorum etiam
Præfectorum regiorum iniuriæ. culpa omnis in te redundat. Tui præfecti non modò ius non reddunt petentibus uiduis
atq; pupillis, uerùm etiam per ſummam iniuriam & potentiam nos, fratresq; noſtros op-
primunt, bonis indicta cauſa ſpoliant: uinculis, uulneribus, & omni cõtumelia afficiunt:
quemadmodum nuper poſt edicta hæc iam comitia Sigiſmundo Laticinio & Virben-
thæ Semnicio, ab Ioanne Curopathuua præfecto Chelmenſi uſu uenit. Atq; hæc tamen,
quòd priuata ſunt, & ad ſingulos pertinent, leuiora ducimus: illa multo grauiora & acer-
biora, quę te cõniuente, imò uerò indulgente, Lithuani in nos deſignãt: nempe quòd Lu-
ſcũ & omnẽ illam fertilẽ oram Ruſsiæ nobis intercepерũt: pagos nõnullos à Parſouienſi
territorio abſtraxerunt: Podoliæ quaſdã munitiones occuparũt, reliquis etiã imminent:
Maſouiorũ ducibus, ſocȷs noſtris, & clientibus tuis, duo territoria Gonianzum & Van-
grouecĩã eripuere. Hæc te authore facere eos neceſſe eſt. Non facerent ſanè, aut certè non
impunè facerent, ſi alium regẽ haberemus. Tu eorum temeritatẽ & audaciam indulgẽdo
alis, adeòq; prouexiſti, ut non modò contra Cruciferos ſocia nobiſcũ arma ex fœdere, &
gratiam nobis de uindicata ſibi Samagitia referendo, non coniungant: ſed ſuperbè tuum
quoq; imperium iam detrectent. Nec tamẽ hęc te mouent, quo minus bonis & facultati-
bus huius regni tam ingratã Lithuaniam ornes & augeas. Quòd ſi merita utriuſq; popu-
li recta ratione perpẽdas, reperies iniuſtè & indigniſsimè hęc abs te fieri. Illi neq; tibi, neq;
Polonorũ merita in familiã Iagellonum. patri tuo unquam ſatis fideles fuere: & cum iure ueſtro eis imperaretis, contra utrunq; nõ
ſemel pernicioſa cõſilia inıère, ferro & ueneno uitam utriuſq; appetiuère. Nos uerò illum
quidẽ obſcurum & ignotum, & anguſtè dominantem, ad ampliſsimum cõiugium & flo-
rentiſsimũ regnum ultrò acciuimus, & in uniuerſum terrarum orbẽ celebrẽ reddidimus:
Samagitiam

Samagitiam & magnam partem Lithuaniæ à Cruciferis ereptam, armis noſtris atque ſanguine reſtituimus: fratrem tuum Vuladislaum non tantum ad Polonicum, uerumetiam ad Vngaricum regnum fauore & impendijs atque opibus noſtris eueximus. In te uerò quales fuerimus, tu ipſe teſtis es locupletiſsimus. Atq; ut alia præteream, Pruſsicum quidem bellum per tot annos in hanc uſque diem & armis, & facultatibus noſtris, noſtrorumq;, pro te impigrè ſuſtinuimus. Pro his meritis iſta nobis abs te refertur gratia, ut Lithuanos exuuijs noſtris ueſtitum & ornatum eas? Iam ne illa quidem leuia ſunt incommoda, quòd & ipſe leuem monetam cudis, & adulterinam importari aliunde permittis: & furum, latronumq; examina impunè in nos & noſtros graſſari pateris. Quæ facilè tu, quemadmodum debes, nobis quieſcentibus, reprimeres, niſi regia bona & reditus perperàm diſsipaſſes. Ad hæc procurationibus quoq; ſiue ſtationibus nimium oneroſis nos & homines noſtros uehementer exhauris: afflictos à potentioribus non modò non uindicas, ſed ne audis quidem quiritantes. Hæc & alia acerba immeritò abs te accidunt, rex illuſtriſsime, fratribus noſtris, quos obſequentiſsimos & ſtudioſiſsimos tui ſemper expertus es. Ea ut tandem corrigas, muteſq;, ſummopere per nos abs te petunt. Refer hanc gratiam benemerentibus: redde nobis, quæ Lithuani te indulgente ademerunt: moneta leui cudenda abſiſte: adulterinam ſummoue: immoderatas ſtationes circumſcribe. Magiſtratuum impotentiam & petulantiam refrena, & uigilantiam excita, ut uias publicas, regnumq; omne, pro debito ſuo, furtis & latrocinijs purgent: Poloniæ commoda & ornamenta ne minoris facias, quàm Lithuaniæ: fac denique patrem te, non uitricum nobis præbeas. Quod ſi impetramus, nullus nobis labor, nulli ſumptus pro tuis commodis, & ad nutum tuum, graues erunt: ac ne ſanguini quidem & uitæ noſtræ pepercerimus. Sin repulſam ferimus, nihil eſt quod extra ordinem à nobis expectes. Atque ita tibi perſuadeas, neq; nos in Pruſsia tibi ſine legitimo ſtipendio militaturos eſſe, neq; pecuniæ quicquam collaturos, conferriúe paſſuros. Ita fermè Rithuianius. Modeſtè ad hæc à rege, culpam à ſe remouente, reſponſum eſt: ſed tamen re infecta, comitia ſoluta ſunt, maioribus quidem Polonis ſenum groſſorum de iugero penſionem non abnuentibus, minorum uerò legatis negantibus factam ſibi eſſe poteſtatem à nobilitate, alicuius oneris ſuſcipiendi. Itaque alia rurſus comitia ad ſextam diem Decembris eôdem edicta. Vbi cum regis, ſenatusq; placito uiginti de primoribus, qui de repub. conſultarent, ſtatuerentq;, delecti eſſent, & rex correcturum ſe eſſe deinceps peccata à nobilitate ſibi obiecta, & omnia in quibus homines uulgò offenderent, recepiſſet, iugeralis duodenûm groſſorum exactio agricolis, & telonium omnium mercium omnibus quicunque lucrum ſectarentur, in annum impoſita: ab eccleſiaſtico uerò & equeſtri ordine octaua pars cenſuum promiſſa regi in ſtipendia militantium in Pruſsia. Ibi etiam præfectura Mariæburgenſ. amoto neſciò quam ob rem Sciborio Chelmio, duobus pariter Ioanni Coſcelecio palatino Inouuadiſlauienſi, & Prendothæ Lubelſouio, à rege mandata eſt: fortaſsis ut alter territorio, reditibusq; regijs, alter præſidio militari præeſſet. Inde etiam Iacob. Sennenius Gneſnenſis, & Cracouienſis præpoſitus, orator ad nouum Pontificem Pium ſecundum à rege miſſus, ut ei de more gratularetur. & in poteſtate eius regem fore profiteretur. Impetrauit autem is, ut remitteret Pontifex Pruſsis diras atq; excõmunicationes, quibus eos ad parendum Cruciferis adigebat. Petebat idem de transferendis ex Pruſsia in Tenedon inſulam Cruciferis: in quo eum omnium ferè Chriſtianorũ principum oratores diligenter adiuuabãt, propterea quòd Mahometes Turcarum Imperator Corinthum, urbem Græciæ nobiliſſimam, & Lemnum atque Mitilenen inſulas paulò antè cœperat: & Peloponneſo Eubœæq;, Imperatorum fratrum diſsidio fretus, imminebat. Verùm id impetratum non eſt, impenſius indulgente Cruciferis & Germanis pontifice iam inde ex quo in aula & miniſterio Friderici Imperatoris fuerat. Quorum fortaſsis opera & odio in Polonos perfectum eſt, ut is nunquam de Polonis bene ſentiret: quod è ſcriptis eius cuiq; depræhendere licet. Ac ne de diris quidem & interdicto contra Pruſſos promulgato impetratum tunc eſſe à Pontifice, ex ijs apparet, quæ legatus eius Hieronymus Cretenſis Archiepiſcopus poſtea geſsit in Polonia & Vuratiſlauiæ, quæ ſuo loco exponemus: uerùm in legati potius poteſtate poſitum fuiſſe, ut cum in rem præſentem ueniſſet, faceret quod maximè ex re fore exiſtimaret. Septembri uerò menſe Cruciferi non contemnendam cladem acceperunt apud Paſſeneimum oppidum inferioris Pruſsiæ. Nam cum contra id quod in inducijs conuenerat, oppidanos eius oppidi regias partes ſecuros ad defectionem ſollicitarent, illi re cum præfecto præſidij regij Michaële, cognomento Sromothni, communicata, mitti ſibi præſidium à Cruciferis poſtularunt. Miſsi quingenti equites cum ualido peditatu. Ac cęteri quidem foris manere iuſsi, trecenti modò equites intromiſsi, ab armatis noſtris, quos Michaël ex alijs præſidijs ad eam rem deduxerat, facilè conciſi ſunt. Dolo

Polonicæ opes in Lithuaniam exportatæ.

Moneta.

Latrocinia.

Stationes.

Viginti uiri delecti reip. conſtituendæ cauſa.

Iacobus Sennenius orator ad Pontificem.

Cruciferorum clades apud Paſſeneimum.

animaduerſo, reliquum agmen, cum ſuis in oppido clauſis opitulari non poſſet, fuga ſibi conſuluit. Vernum huius anni tempus uentorum uehementia, & aquarum è ſolutis niuibus & imbribus bimeſtri inundatione corruptis ſegetibus, non parum incōmodi ac detrimenti Polonis attulit. Sub finem anni Elizabetha regina Ioannem Albertum filium peperit.

Ioan. Albertus filius Cazimiro natus.

Inſequentis uerò anni initio conuentum Poloni cum Bohemis egerunt Bythomię, Præmiſlio Ceſsinenſium duce controuerſiam de regno Bohemico inter reges componere, & offenſiones inter Polonos & Sileſios tollere ſtudente.

An. 1460.

Sed tamen re infecta inde diſceſſum eſt, niſi quòd alius conuentus ad octauum Calend. Iulias in idem oppidū condictus eſt: ad quem Bohemi nō adfuerunt, offenſi multis oppidorum & uillarum ſuarum incendijs, à Cazimiro rege & uxore eius, quemadmodū opinabantur, ſubornatis. Id ubi accepit Cazimirus, non putauit ſibi committendum eſſe, quin ſe, uxoremq́ue ſuā Georgio expurgaret: non tam quòd inimicitias eius metueret, quæ tamē & ipſæ Pruſsico bello durante intempeſtiuæ accidebāt, quàm quòd ſe, uxoremq́ue ſuam pro incendiarijs uulgò traduci permoleſtè ferret.

Cazimiri legatio ad Georgium Bohem. regem.

Ac ea de cauſa Iacobum Dembenium caſtellanum Malogoſtenſem, & Albertū Gorſcium legatos ad eum miſit, qui ſe & uerbis, & prouocatione ad ſingulare certamen, militari, & quidem barbarico more purgarent. Qui cum iuſſa feciſſent, nec inueniretur quiſquam, qui aſſeuerare ſparſum illum de rege & regina rumorem auderet, Georgius quoq; nunquā id ſe de tantis principibus credidiſſe affirmauit. Sic ei ſatisfactū cum eſſet, perfectus eſt intermiſſus conuentus: & pax, fœdus atq; amicitia inter reges cōſtituta, ea cōditione, ut neuter alterius hoſtes ulla ope adiuuaret: ſolus Pont. Max. religionis cauſa à Cazimiro exceptus eſt.

Maſouia.

De Maſouia quoq;, & pro ducibus eius orę, ne quid negotij Georgius ipſi faceſſeret. Adiectum, ut uno anno exacto, reges ipſi confirmandæ amicitiæ gratiæ apud Glogouiam congrederentur, & ibi de dote Elizabethæ reginæ non exoluta inter ſe tranſigerent. Fuére aūt ad eam rem miſsi à Cazimiro Stanislaus Oſtrorogius Caliſsienſis palatinus, Ioan. Breſius Luteci filius, procancellarius, & Ioan. Dlugoſſus canonicus Cracouienſ. & cuſtos Viſlicienſis.

Cruciferorum artes.

Creditum eſt autē opera Cruciferorum & Bernardi Sumbergij ſubmiſſos fuiſſe incendiarios illos Bohemiæ: ſparſumq́ue uulgò rumorem, quaſi à rege & regina Polonorum ob interuerſum hęreditarium regnum iratis id factum eſſet. Idq; eò feciſſe Cruciferos, quo facilius ipſi bellum cum Polonis haberent, ſi eos Bohemico quoq; bello implicaſſent. Nihil enim intentatum ij relinquebant, quod ad perniciem Polonorum pertinere exiſtimarent. Nec abhorret à uero, Albertum Archiducem, ut uulgato hoc uerbo nobis uti liceat, Auſtriorum, itemq́ue Ludouicum Bauarorū ducem, & legatos Pont. Max. Hieronymum Cretenſem Archiepiſc. & Franciſcum Toletanum Aſtigienſem Archidiaconū, Vuratislauienſibus Georgio regi reconciliandis operā dantes, ab ijſdem Cruciferis ſubornatos, miſsis eiuſdem anni initio ad Cazimirū legationibus arbitriū omnis inter ipſum & Cruciferos controuerſiæ dirimendæ ſibi popoſciſſe, quo facilius eum ſpe pacis ſecurum & incautum fallerent. Cazimirus autem Alberto, qui primus ea de re miſerat, non grauatè permiſit, ut amicè, ſi poſſet, inter partes componeret. Cæterùm de re uniuerſa compromiſſum facere abnuit, ne illum pro amico inimicum caperet, commemorans qua fide ſe Sigiſmundus Cæſar quondam in eiuſdem modi re geſsiſſet: Ludouico & legatis pontificijs reſponſum, regem poſtulata eorum facturum fuiſſe, niſi Albertus id arbitrium occupaſſet.

Legati pontificij ſuſpecti Polonis.

Erant autem ſuſpecti regi legati pontificij de ſtudio in partem aduerſam, quòd hic quidem Cruciferorum cauſam Romæ prius egiſſet, ille uerò à mercatorio quæſtu ad ſacerdotium nuper translatus eſſet: fœdus tamen ictum cum Bauaro, itemq́ue cum Conrado Albo Oleſnicenſium duce, cum quo diſsidij nonnihil, propter iniurias quaſdam ultrò, citroq́ue illatas, Polonis interceſſerat. His dimiſsis, in Ruſsiam Cazimirus nondum exacta hyeme iter inſtituit: id autem apparanti nunciatur, Valciam arcem proditione Ioannis Vedelij præfecti, à Gaſparo Noſtiuicio & Cruciferis interceptam eſſe. Boriouium autem Scrinnium gente Labencium cum non contemnenda manu è Ziuecia & Vrimonte, Turzagoram noſtri uocant, Dopſice oppido impendente, ſubiectam oram latrocinio infeſtare.

Ziuecia, Turzagora.

Et latrocinium quidem Boriuorij rex per Nicolaum Pienianſcum ſubcamerarium & præfectum Cracouienſem, & Petrum Comorouium cum aulico ſuo comitatu, & Sciricienſi nobilitate miſſos, expugnato utroque eius præſidio, celeriter ſuſtulit. Valciam uerò maiores Poloni recuperare iuſsi, obſederunt quidem arcem, ſed non multo pòſt ab obſidione re infecta receſſerunt. Rex in Ruſsiam profectus, Ecigerem Tartarorum Imperatorem, & Stephanum palatinum Valachorum per legatos auxilia contra hoſtes popoſcit: promiſſa utrobique alacriter. Peragrata uerò Ruſsia, Breſſe ſupra Bugum amnem cum Lithuanis conuentum egit: animos eorum ad occupandam armis, cum Poloni Pruſſico & Bohemico, ut rebantur, bello diſtinerentur, Podoliam, procliues ſanauit.

Lithuanorum comitia.

In Polo-

In Poloniam uerò reuertens Maio menſe, Sendomiriæ cum minoribus Polonis, & mox Lencicię cum maioribus conuentus egit. Conſultatum de ratione belli gerendi cum Cruciferis, miſſuſque exercitus ad recuperandam Valciam: porrò cum monachis Lubinenſibus conſtitutum, ut ne abbatem niſi à rege approbatum, haberent. Inde adeò hic mos inoleuit poſterius in cæteris quoque monaſterijs totius Poloniæ, ut noui abbates aſſenſum regis requirant. Per eoſdem dies Mariæburgenſes oppidani, quatuor ferè menſes à noſtris obſeſſi, oppidum, quod propè iam aberat, ut cuniculis actis caperetur, Ioanni Coſcelecio præfecto arcis dediderunt. Recepto oppido, de tribus modò oppidanis, qui defectionis authores fuiſſe dicebantur, capitale ſupplicium ſumptum: milites præſidiarij in uincula coniecti: cæteræ multitudini parſum eſt. Dum Valcia à noſtris obſidetur, Bernardus Sumbergius tria millia equitum, peditumq́ Germanorum & Bohemorum per marchiam Brandeburgenſem Cruciferis in Pruſsiam adducere, & propè iam adeſſe, uelleq́ Valciam primùm obſidione liberare, nunciatur. Ibi Iacobus Dembenius dux regiarum copiarum, ueritus ne ſe hoſtes utrinque, aduerſum pariter & auerſum adorirentur, ſoluta obſidione, in æquiorem locum hoſti aduentanti obuiam proceſsit. Sed priuſquam is appropinquaret, milites Germani & Bohemi, cum Francofordiam ad Odram ſitam perueniſſent, ac de deditione oppidi Mariæburgenſis accepiſſent, domos dilapſi, ducem cum quingentis modò militibus deſeruêre. Cum his autem ille iter inſtitutum proſequens, & noſtrorum occurſum obliquo tramite declinans, confectis unius diei, noctisq́ itinere duodecim milliaribus & centum equis, qui laborem tanti itineris non ferebant, amiſsis, ad Choiniciam peruenit. Quo intellecto, ij qui in præſidio Valciæ fuerunt, nocte, arce incenſa, eum ſecuti ſunt. Atque is Gdanum contendens, munitionem Gdanenſium uno ab urbe milliario oppugnare adortus eſt, collocatis opportuno loco inſidijs: ratus, id quod accidit, Gdanenſes ſuis qui in præſidio erant, opem laturos. Itaque illi incompoſito agmine ruentes, in inſidias præcipitati, & non contemnenda clade repulſi ſunt, ſexaginta amiſsis, ducentis captis, inter quos duo conſulares fuêre. Nonnullam rebus Cruciferorum acceſsionem aduentus Sumbergij, ſecundumq́ illud prælium fecit. Mox enim Golubum oppidum proditione in hoſtium poteſtatem redactum eſt: in quo non pauci Dobrinenſes equites unà cum facultatibus ſuis capti ſunt: arcem Ceruoncā defendit. Puſcum item, quod rex Suetiæ exul tunc hypothecæ nomine, certam pecuniam Cazimiro mutuatus, obtinebat, ab eiſdem interceptum: Belaui oppidum toto anno obſeſſum: Bartenſteinenſes oppidum ſuum dedidêre: Suecæ arx ſuperior permunita in ripa Viſtulæ, fraude ab hoſtibus intercepta eſt, quos ad centum uſque captiuus quidam, qui ibi aſſeruabatur negligentius, caſsibus in altum ſuſtulerat: Dobrinenſis ora ne uaſtaretur, uectigalis hoſti facta. Porrò Ericus dux Stecinenſium Pomeranorum propinquus & fœderatus, atque ſocius regis, quem haud ita pridem rex, Caliſsiam ad ſe cùm ueniſſet, non exiguis donis affecerat, nulla læſus iniuria, nulla ui adactus, uiolata fide & iureiurando, Lemburgum oppidum, & Bythouiam arcem, fidei ſuæ commiſſa à rege, hoſtibus dedidit, nequicquam deprecantibus Lemburgenſibus uiris iuxtà ac mulieribus, pueris atque puellis, & precium pro redimendis tredecim quibuſdam captiuis (quam cauſam deditionis Ericus præ ſe ferebat) collata publicè pecunia pollicentibus. Neque noſtris tamen penitus fortuna tergum obuertit: Quizinum & Varmia oppida quæ Mariæuerderum & Fraumbergam Germani uocant, ab his noctu intercepta ac direpta: unde tanta præda miles ditatus eſt, ut ducenti floreni in capita cederent: duobus iuſtis prælijs uicti, fuſiq́ hoſtes apud Paradiſenſe monaſterium, & compluribus amiſsis, in fugam acti. Ita uaria noſtrorum atque hoſtium fortuna eo anno bellatum eſt in Pruſsia. Septembri menſe exceſsit è uiuis Thomas Strempinius Cracouienſis epiſcopus, uir ſingulari memoria & pietate magna præditus: moriens utenſilia quædam non parui precij baſilicæ Cracouienſi: Louicienſi uerò templo mille florenos pro inſtituendo collegio ſacerdotum, quos Manſionarios uulgò uocant, reliquit. Porrò librariam ſuppellectilem in Gneſnenſem, Poſnanienſem, Vneouienſem, & Louicienſem eccleſias, & in Academiam Cracouienſem partitus eſt. Eo mortuo tres de epiſcopa magno & reipublicæ incommodo, & authoritatis eccleſiaſticæ atque pontificiæ detrimento, & pernicioſo ambitionis exemplo aliquandiu contenderunt. Nam ubi dies electioni dicta aduenit, miſit rex ad collegium ſacerdotum, ad quod electio Epiſcopi iure & more antiquo pertinebat, ut Ioannem Cruſcinium Vuladiſlauienſem epiſcopum, Cancellarium regni, ſibi optarent epiſcopum. Sed tamen is in tanto numero tria modò præſentium, ac totidem abſentium tulit ſuffragia: reliqua duorum & uiginti, quibus antiquior fuit regis iuſsione libertas & religio, in Ioannem Breſium procancellarium regni concurrerunt. Verùm hic regijs minis deterritus, electionem ſuam repudiauit, Vuladiſlauienſis epiſcopæ adipiſcendæ ſpe ac-

Iacobus Dembenius dux exercitus.

Valcia incenſa.

Golubū proditum Cruciferis.

De Cracouienſi epiſcopa contentio.

Ioannes Cruſcinius.

Ioannes Breſius.

Iacobus Sennenius. cepta. Certa iam ſpe erat de Cracouienſi epiſcopa Ioannes Vuladislauienſis, cum Iacobus Sennenius Dobeslai Palatini Sendomirienſis, & Sbignei cardinalis fratris filius, Gneſnenſis & Cracouienſis præpoſitus, à Pontifice Maximo, apud quem ante annum legatione regis nomine functus erat, epiſcopus Cracouienſis renunciatus eſt, cedentibus nomine Thomæ Strempinij quibuſdam, quos ille paucis ante mortem diebus ad peragendum id Romæ, inſcio rege procuratores nuncuparat. Id ubi rex accepit, fremere in Sennenium, qui ſine ſua authoritate in regno ſuo Epiſcopus eſſe uellet: petentemque per amicos & propinquos, magnos & nobiles uiros, non modò reijcere, uerùm etiam proſcribere unà cum fautoribus & receptatoribus eius adortus eſt, epiſcopo Vuladislauienſi, & Ioanni Breſio, itemque Ioannem Pilecio Cracouienſi, Luca Gorcano Poſnanienſi, Stanislao Oſtrorogio Caliſsienſi palatinis, & Ioanne Rithuianio marſalco regni, incitantibus. Nec deerat ſibi Sennenius: nam & initiatus eſt ſacris epiſcopalibus à Gneſnenſi, Cracouienſi, & Vuratislauienſi ſuffraganeis, quos uocant, epiſcopis in arce paterna Pinzouienſi: & à pontifice acerrimum & pœnale, ut uocant, mandatum, quo diris deuouebantur ij qui eum pro epiſcopo Cracouienſi non reciperent, impetrauit. Verùm ab eo mandato uniuerſum ferè collegium Cracouienſis baſilicæ, regio iuſſu & minis inductum, ad pontificem ipſum, ſiue ad futurum uniuerſale concilium prouocauit: ſacris tamen ſinguli canonici abſtinuère. Pauci quidam ex eo collegio, & omninò ex ordine eccleſiaſtico pontificiam quàm regiam authoritatem antiquiorem ducentes, cum Iacobo ſenſerunt: inter quos primarij fuère, Demetrius Sennenius, Iacobi frater, Scarbimirienſis præpoſitus, Dlugoſsi duo fratres, Derslaus Crizanouius, & Nicolaus canonici Cracouienſes: quibus ſacerdotiorum reditus à Nicolao Pienanſco ſuccamerario & præfecto Cracouienſi, regis mandato adempti ſunt: itemque Pauli Glouenij decani, qui negotia Sennenij Romæ gerebat. Hi, & item Georgius de Franciſcano ſodalitio ſuffraganeus *Cracouienſis Canonicorum cultus.* Cracouienſis, qui Sennenium conſecrârat, Cracouia abeſſe iuſsi: Crizanouius uerò domo ab apparitoribus præfecti extractus, & per mediam urbem foras eductus eſt eo ueſtitu, quo canonici in templo utuntur: nempe ueſte linea latiore, & palliolo cum cucullo ex pellibus, quas hermellinas uulgò uocant, indutus. Qua re magnam in ſe populi ſpectantis commiſerationem, gemitusque de acerbitate regis commouit. Idem tres alijs inferioris ordinis ſacerdotibus accidit, cultui diuino uacantibus. Reliquum collegium iureiurando à rege ipſo adactum, ne quem iniuſſu ſuo ad poſſeſsionem bonorum epiſcopalium admitteret: quorum tamen bona pars cùm à Pienanſco præfecto Cracouienſi & alijs quibuſdam, tum à neceſſarijs Vuladislauienſis epiſcopi, regio uel iuſſu, uel permiſſu, occupata tenebatur, Dlugoſsi domus Cracouiæ à Stanislao & Dobeslao Curoſuencijs, epiſcopo Vuladislauienſis propinquis, rege inſpectante & approbante direpta. Nec mo*Stanislai Vantropcæ religio.* dò fieri talia rex tunc permittebat, ſed iubebat. Qua in parte ſingularis Stanislai Vantropcæ, gente Oxij, pietas & magnitudo animi ſilentio prætereunda non eſt: qui iuſſus à rege in bona ſacerdotium ſuæ cupiditati aduerſantium inuadere, regem quàm Deum offendere maluit. Sennenius ipſe obſideri in arce Pinzouienſi à rege iuſſus, Melſtinſe cum Ioanne Dlugoſſo ſeniore totum annum continuit, à domino arcis Ioanne Melſtinio receptus, nequicquam prohibente rege, ne perduellem ſuum & hoſtem publicum *Legatio regis ad Pont. Max.* ſeruaret. Ad pontificem uerò Ioannes Rithuianius præfectus Sendomirienſis & marſalcus regni, & Matthias Racianzius iuriſconſultus & canonicus Vuladislauienſis, rogatu & ſumptu Vuladislauienſi epiſcopi miſsi, uehementer Sennenium, quaſi ambitus reum, & ſeditioſum, & regi, populo, atque eccleſiaſtico ordini inuiſum, qui ui Thomam epiſcopum cedere ſibi coëgiſſet, epiſcopamque ui inuaſiſſet, in qua inuaſione propinquus eius Andreas Tencinius magnus uir, & facilè princeps ſenatus Polonici, populi Cracouienſis concurſu interfectus, & immaniter laniatus ſit, apud pontificem criminati ſunt: literasque Sennenij Mantua, cum legatione fungeretur, ad regem ſcriptas, quibus incuſare is pontificem, quaſi plus æquo faueret Cruciferis, uidebatur, producebant, oblatis pontifici regio nomine magnis muneribus, & Friderici Imperatoris, ac Georgij Bohemorũ regis, ad quos Romam proficiſcentes ea de re diuerterant, commendaticijs literis. Nihil tamen aliud à pontifice impetrarunt, quàm ut is Hieronymo archiepiſcopo Cretenſi legato ſuo cauſam cognoſcendam delegaret, atque interea Sennenio epiſcopæ adminiſtratione interdiceret. Neque æqui quicquam Hieronymus, uix tandem uno anno exacto *Sennenij tranſactio de epiſcopatu Cracouienſi.* aduenieus, pro Sennenio impetrare à rege potuit: ac ne Sennenius quidem ipſe, cum data fide cum triginta comitibus uenire permiſſus, ſupplex ad genua regis accidiſſet, ad miſericordiam eum flexit: aſſeuerante rege, regnum ſe prius amiſſurum, quàm epiſcopum illum, aut quenquam omnino in ſuis ditionibus ſe inuito eſſe paſſurum. Ceſsit tandem Sennenius pertinaciæ regis: & retenta nonnulla parte bonorum epiſcopalium, receptaque à Ioanne

à Ioanne Gruſcinio pecunia, quam liti expenſam tulerat, hoc eſt, 4000. florenorum, epiſcopa Cracouienſi ſe abdicauit, duobus annis ac dimidio, ex quo controuerſia illa orta erat, præterlapſis. Quo facto ij quoque qui cum eo ſenſerant, ad ſacerdotiorum ſuorum uſumfructum reſtituti ſunt. Sed ad Pruſsicum bellum reuertamur. Cùm igitur Cruciferi aduentu Sumbergij, & aliquot oppidorum, quemadmodum ſuprà memorauimus, acceſsione, non tàm uiribus quàm animis aucti, crebris excurſionibus regi ſubiectum agrum popularentur, rex menſe Decembri Lenſiciam, atque inde initio noui anni, qui fuit 1461. poſt Chriſtum natum, Breſte in Cuiauiam cum omni comitatu ſuo aulico ſe contulit, ibique Februario menſe comitia habuit: ueritus, ne ſi ea Petricouiæ, quemadmodum indixerat, haberet, maiores Poloni, qui in caſtris ad arcendos à ſuis hoſtium impetus erant, dilaberentur. Sed cum infrequens admodum ſenatus eò conueniſſet, præſertim ex minore Polonia, nulla re memorabili acta, per Radomiam in Lithuaniam profectus, ad ferias Paſchæ Vilnæ Lithuanorum comitia habuit. Inde repudiatis, ſeu uerius in aliud tempus dilatis eius gentis poſtulatis, quibus flagitabatur, ut aut ipſe ſecum maneret, aut Simonem Olelcouicium Kiouienſium principem in magni ducis loco ſibi præficeret, in Poloniam reuertens, Sendomiriam ſenatum conuocauit: pauciſsimi affuere: itaque neque ibi quicquam ferè actum. Cracouiam deinde cùm excurriſſet, menſe Iunio Inouuladislauiam ad Pruſsicum bellum proſequendum profectus eſt, nobilitate omni totius Poloniæ eòdem conuenire iuſſa. Verùm ea medio demum Auguſto menſe ægrè conuenit. Interim Cruciferi Sipelbeinum & Raſtemburgum, & Belauos oppida, & Morangum arcem obſedère. Neque rex obſeſsis opem tulit: ſed peiore uſus conſilio quorundam procerum, qui à Cruciferis corrupti eſſe dicebantur, in Pomeraniam ſigna conuertit, ut Fridenlandiam & Choiniciam reciperet, & Ericum Stecinenſium ducem ulciſceretur. Iactarunt certè Cruciferi, ſe auro, non ferro effeciſſe, ne noſtri obſeſsis ſubuenirent. Cæterum præſidiarij milites, qui Sipelbeini erant, eruptione in obſidentes hoſtes facta, magna ſtrage eos repulerunt, caſtriſque eorum potiti ſunt. Porrò apud Raſtemburgum, ciuium Magiſter ſimulata proditione, parum abfuit quin Magiſtrum Cruciferorum in præparatas inſidias induceret: fraude à quodam de comitibus Magiſtri animaduerſa, & Magiſtro ciuium ante oppidum confoſſo, non modò eius oppidi, ſed & Morangi obſidio ſoluta eſt. Ne noſtri quidem, qui in aliarum arcium & oppidorum præſidijs erant, ceſſarunt: ſed cum Elbingenſibus ciuibus Ioanne Scalio Bohemo duce coadunati, & nauibus eorum per Habum lacum tranſportati in Sambiam, regionem eam ferro & igni longè, lateq; populati ſunt, & ingentem prædam inde aſportarunt: quippe qui inexpectati in oram ab ardore belli remotiorem irrupiſſent. Per quos dies Elizabetha regina Cracouiæ quartum filium Alexandrum peperit. Paucis uerò diebus antè, Andreas Tencinius, uir uetuſtate & claritate familiæ nobilis, Cracouiæ concurſu ac tumultu urbanæ multitudinis in æde Diui Franciſci memoriæ dicata oppugnatus, effractiſque foribus in adito ſeu ſacrario inuentus, immaniter trucidatus eſt: interfecti cadauer per mediam plateam, quæ fratrum dicitur, in forum contumelioſè tractum, luto oblitum, & pugionibus cõfoſſum, ambuſtaq; barba & capillis ludibrio habitum, & biduo in curia ciuitatis, quòd prætorium uulgò uocant, aſſeruatum, tertia demum die amicis ad ſepulturam redditum eſt: amici & miniſtri eius nocte, dieq; inſequenti cum ſe in turri templo adiuncta ſtrenuè defendiſſent, ad extremum uitam pacti in ciuium poteſtatem uenerunt, deductiq; in curiam tertia die, reconciliati multitudini urbanæ incolumes dimiſsi ſunt: filius Andreæ cum in furno apud uiduam quandam delituiſſet, noctu ex urbe ſaluus euaſit. Cauſam uerò huic malo Andreas ipſe præbuit, cum fabrum armorum, quod arma ſibi ad bellũ proficiſcenti tempori non perfecerat, bis pulſaſſet. Potuit quidem euadere initio ſtatim coorientis tumultus, reginæ nuntio, ut ſe in arcem ſubduceret, admonitus niſi turpe duxiſſet, cedere furori concitatæ multitudinis. Et ſanxerat quidem regina Elizabetha octoginta millium marcarum pœna in ſequentem diem ut quieſceretur, donec ipſa cauſam cognoſceret: ſed uicit pœnæ metum ira, dolórque non tàm priuatæ iniuriæ, quàm publicæ, ut opinabantur, contumeliæ. Hæc res in caſtra renunciata, cum leuius quàm pro atrocitate ſui ferri à rege uideretur, uehementi indignatione animos nobilitatis accendit, minus alacriter alioquin expeditionem illam obeuntis. Nam & infrequens erat exercitus, & non niſi Derslaus Rithuianius palatinus Sendomirienſis, & Euſtachius Sprouius, Ioannis archiepiſcopi Gneſnenſis frater, gentilitia uexilla erexerant: & uerò diſplicebat ferè cunctis illa belli gerendi ratio, quòd ab hoſtibus auerſum in ſuos conuertebatur. Excitatus ab omni exercitu Ioannes Amor Tarnouius caſtellanus Sandecenſis, graui oratione apud regem atrocitatem cædis Tencinianæ exaggerauit, excuſsitq; regi, & ſenatui regio lachrymas. Rex peracerbum ſibi eſſe illum Tencinij caſum teſtatus, cauſatusq; expe-

An. 1461.

Comitia Breſte Cuiauiæ.

Lithuanorum comitia & poſtulata.

Cruciferorum clades apud Sipelbeinum.

Alexander filius Cazimiro natus.

Ioan. Amor Tarnouius.

Petrus Samotulius & Ioan. Zaremba duces exercitus.

ditionem, quo minus tam atrox facinus tunc uindicare poſſet, nō inultum fore cum promiſiſſet, non difficulter multitudinem mitigauit: & præfectus exercitui Petrus Samotulio caſtellano Poſnanienſi, maiorisq́; Poloniæ præfecto: & Ioanne Zaremba caſtellano Siradienſi, & præfecto Velunenſi, Naclenſe territorium ſuæ ditionis, propterea quòd tributum hoſtibus penderet, acerbè uaſtauit. Deinde admotis ad Fridelandiam caſtris, oppidum ſeptem dies obſeſſum, octauo cum oppugnare adortus eſſet, in deditionem accepit, facta abeundi cum rebus ſuis poteſtate hoſtium præſidio. Inde uerſus Choiniciam progreſſus, ad mille paſſus ab oppido quindecim dies in ſtatiuis nullo operæprecio conſumpſit, niſi quòd per eos dies pars quędam exercitus adhibitis Tartaris Lithuanicis, qui circiter ſexcenti erant, in ditionem Erici Stecinenſium ducis populabunda excurrit, & uaſtatis igni quæ obuia & immunita fuêre, ingentem prædam auexit. Reuertentes noſtros conſecuti hoſtes, & maiore ui adorti, magna ſtrage ab ijs profligati ſunt.

Sophia Stecinenſiū dux regem exorauit.

Captiui regi traditi, cætera præda militibus ceſsit. Quo facto Sophia Erici uxor, mulier præſtanti forma, & liberali ingenio, ſuauiquе eloquio prædita, cuius hæreditarius erat principatus Stecinenſis, in caſtra regis ſupplicis habitu ueniens, regem marito ſuo placatum reddidit. Feruntq́; Cazimirum, formam & prudentiam eius admiratum, pœnituiſſe aliquatenus, quòd eam olim non contemnendum principatum, & magnam uim auri ab auo Erico ſeniore rege Daniæ pro dote afferentem, uxorem non duxiſſet. Rege apud Choiniciam tamdiu ſtatiua habente, fremere cuncta nobilitas, cùm quòd autumnalis cœli intemperies, mixtæq́; niuibus pluuiæ uulgo permoleſtæ eſſent: tum quòd ſe fruſtrà tempus terente in Pomerania, Cruciferi in diuerſa parte nauiter rem gererent, Morangumq́;, Sipelbeinum, & Raſtemburgum maioribus uiribus denuò obſiderent: exaudiebanturq́; uulgò uoces puerorum, malum conſilium regi acclamantium. Quare inito conſilio, cum deinceps milite mercenario bellum illud geri placuiſſet, nobilitasq́; omnis in ſtipendium

Tributum decretum.

duum millium militum, quæ mox in Pruſsiam contra hoſtes mitterentur, uiceſimam redituum ſuorum annuorum partem (proceribus onus id recuſantibus) contuliſſet, & in ſequentem annum tributum duodenûm groſſorum in iugera ſciuiſſet, ſub finem Septembris dimiſit rex exercitum: idq́; eo incunctantius fecit, quòd ad ſeditionem & ciuile bellum res uergere uidebatur, Maioribus Polonis in Petrum Samotulium præfectum, aſperè & auarè gerentem magiſtratum, frementibus, illóque contra neceſſarios & clientelas armante. Rex reuertens, Bydgoſtiæ dies aliquot, dum mercenarium militem, dato ei duce Petro Dunino Prauucouio ſuccamerario Sendomirienſi, in Pruſsiam tranſmittit, commoratus, acerbum de morte Sophiæ reginæ matris ſuæ nuntium accepit. Febrim ea ex melopeponibus contraxerat, & mox paralyſi accedente extincta eſt, uno & quadraginta annis poſteaquam Vladislao regi nupſerat, exactis, mulier religioſa, magnanima, ſed iracunda: & cùm ad amplificandum cultum diuinum munifica, tum in luxum profuſa: quo factum eſt, ut non modicum æs alienum relinqueret: quod moriens, ut filius diſſolueret, mandauit. Extant ampla eius donaria, ueſtéſque ſacræ magni precij in baſilica Cracouienſi, & in delubro, quod magnificè à fundamentis excitatum, & omni apparatu ſacrorum, collegioq́; octo ſacerdotum inſtructum, ac ſanctiſsimæ Trinitati dicatum, baſilicæ frontiſpicio adiunxit: in quo etiam ſepulta eſt. Duninus accepto à rege exercitu, Suece arcem ſuperiorem in Pomerania, aliquandiu à Bydgoſtienſi & Cuiauienſi nobilitate, & ab altera parte à Gdanenſibus nauali apparatu obſeſſam, aduenienſ, in deditionem recepit.

Cruciferorum ſecundæ res.

At hoſtes ex diſceſsione noſtrorum aucti animis, Morangum, Sipelbeinum & Raſtemburgum, itemq́; Belauos toto anno obſeſſos in Pruſsia præfectis dedentibus in poteſtatem ſuam redegerunt, Dunino ob ſuorum paucitatem ſubuenire obſeſsis non auſo.

Braunsbergenſes Polonos eiecerunt.

Braunsbergenſes eiecto regio præſidio cum Ioanne Scalio Bohemo præfecto, Paulum epiſcopum Varmienſem cum Cruciferis ſentientem receperunt: & cum id Scalius intempeſtiua nocte recuperare conatus eſſet, parum abfuit, quin in hoſtium poteſtatem ueniret. Fridelandenſes in inferiore Pruſsia idem conati, cum aliquoties à noſtris, qui in præſidio relicti erant, non ſine cædibus repreſsi eſſent, ad extremum hoſtibus clàm accitis primo diluculo portas urbis aperuêre, eorumquе ope præſidiarios incautos contrucidarunt.

Stargartha prodita Cruciferis.

Stargartha ſiue Starigrodum in Pomerania à tribus è magiſtratu urbano proditum. Ne Gdanum quidem ac Torunia extra periculum fuêre, ſtudijs multitudinis propter proſperiores ſucceſſus ad Cruciferos inclitantibus, & illis multos ad proditionem ſolicitantibus cùm per alios, tum per duos quoſdam Carthuſios monachos de Paradiſenſi monaſterio. Fuiſſetq́; perfecta proditio, ſi ad conſtitutum cum proditoribus tempus Cruciferi adfuiſſent. Depræhenſi proditores pœnas dedêre.

Brodnicia arx obſeſſa à Cruciferis.

Brodnicia quoque oppidum in Culmenſi tractu, negligentius cuſtoditum à Nicolao Coſcelecio palatino Inouuladislauienſi, interceptum: arx uerò propugnaculis circumquaque extructis arctius obſeſſa eſt.

In

In quam tamen modicum præſidium, cum non copioſo item commeatu à Dunino ſubmiſſum, ui per medias hoſtium ſtationes aliquot militibus deſideratis perrupit. Quare diutius ea ſuſtinuit obſidionem. At Cazimirus Bydgoſtia profectus in maiorem Poloniam, autumni tempus ibi conſumpſit: inde Corcinum ad comitia, ad ſextam diem Decembrem edicta, ſe contulit. Ibi auditæ legationes Ecigeris Tartarorum principis, Georgij Bohemorum regis, & Friderici Marchionis Brandeburgenſium. Tartari oblatis muneribus, pacem, amicitiam, ſocietatem, & auxilia contra quoſuis hoſtes regi pollicebantur, quamuis à Lithuanis ſe ad inuadendam Podoliam ſolicitari dicerent. Bohemi congreſſum cum ſuo rege Glogouiæ ad Calend. Maias, & arbitrium cunctæ controuerſiæ, quæ Cazimiro eſſet cum Cruciferis, regi ſuo poſtulabant: quod Cruciferos quoque non abnuere dicebant. Brandeburgenſes principem ſuum ſuſpectum, quòd ſentiret cum Cruciferis, purgabant, operamq́ue & ipſi ſuam ad componendas cum illis res pollicebantur. Tartaris actæ gratiæ, miſſaq; ſplendida dona. Bohemi abſque certo reſponſo dimiſſi, Cazimiro per ſuos legatos reſpondere pollicente. Nec ita multò pòſt Stanislaus Oſtrorogius Caliſsienſis palatinus, & Ioánes Tarnouius caſtellanus Sandecenſis, ad Georgium miſſi cum his mandatis, ut ad diem Iduum Maij Glogouiæ maiori cum Cazimiro congrederetur: de pace cum Cruciferis faceret arbitratu ſuo, modò ne Pomeraniam, Culmenſem & Michalouienſem ditiones Polonis abiudicaret. Brandeburgenſi uerò exprobratæ iniuriæ, commemorataq; in ingratum Marchionem regia beneuolentia, quòd rex neque cum Ludouico Bauaro, neque cum Bohemis coniungere ſeſe aduerſus eum in animum induxiſſet: de pace cum Cruciferis, ſi ſe interponeret Marchio, non inuito rege facturum eſſe. Legatis dimiſsis, iudicium contra Cracouienſes conſules de cæde Andreæ Tencinij inſtitutum eſt. Atque ij citati, cùm non ſiſterent ſeſe, eo quòd beneficio Cazimiri ſecundi regis cautum ſibi eſſe dicerent, ut non niſi Cracouiæ coram rege cauſam unquam dicerent, abſentes ad capitalem pœnam, & octoginta millia marcarum damnati ſunt. Peractis comitijs, ad finem anni rex Cracouiam profectus eſt. Ibi inſequentis anni initio, inſtauratum in arce in ciues Cracouienſes iudicium iure Polonico illis nequicquam ad Saxonicum, quo ciuitates Polonicæ ferè utuntur, prouocantibus: ſera enim ea prouocatio ſiue exceptio tunc eſſe dicebatur, omiſſa priore iudicio Corcinenſi. Pronunciata ſententia contra ciues: ſed nihil tunc actum ijs, qui fide regia ſeſe ſiſterant. Cæterùm paucis diebus miſsi in urbem Nicolaus Scora Gaiouius Caliſsienſis caſtellanus, & Nicolaus Pienanſcus præfectus Cracouienſis, quatuor è ſenatu urbano, totidem de plebe & magiſtrum lictorum ad pœnam depopoſcerunt: dediti: & iureiurando Ioannis Rabſtinij ſiue Tencinij, interfecti Andreæ filij, ſecundum leges patrias rei peracti, rex tunc in arce, ne qui nouus motus exiſteret, ſi in urbe id fieret, capitibus plexi ſunt: tres reliqui uita donati à Ioanne Rabſtinio, in carcere plus quàm toto anno in arce Rabſtinenſi aſſeruati ſunt, donec res cum Tencinijs tranſacta eſt. Iaroslao Sarleio uni de damnatis regina Elizabetha, quamuis domum ea de re ad Ioannem Rabſtinium adiuiſſet, ueniam impetrare non potuit. Sic ira Tenciniæ familiæ exatiata eſt ſanguine, quanquam non eorum penes quos culpa cædis fuit. Nam & Clemens armorum faber, qui multitudinem concitauit, & Ioannes Doiſuon, qui Tencinium latitantem prodidit, fuga ſaluti ſuæ conſuluère. Sex item millia florenorum ſenatus Cracouienſis Ioanni caſtellano Cracouienſi fratri, & Ioanni filio defuncti Tencinij exoluit. Et ægrè quidem Derslai Rithuianij palatini Sendomirienſis, & Iacobi Dembenij theſaurarij regni, à rege ad componendam rem delegatorum, opera, & Iacobi Sennenij precibus eò res perducta eſt, Tencinijs dimidium multæ ſiue uadij à regina editi, hoc eſt, quadraginta millia, poſcentibus. Acriter interim obſidebatur Brodnicia à Cruciferis. Itaque miſsi ad regem ab equeſtri Pruſſorum ordine, & ciuitatibus oratores, Gabriel Baſeuus palatinus Culmenſis, Otto Machuicius, & duo ſenatores Gdanenſes, Philippus Biſſouius & Ioannes Marpurgius, petiuerunt ab eo, ut Pruſsicarum rerum maiorem curam ſuſciperet, arcemq; munitiſsimam & nobiliſsimam Brodniciam, quæ ægrè iam aliquot menſium obſidionem toleraret, ne in poteſtatem hoſtium uenire pateretur: permultum in una illa arce ſitum eſſe ad retinendam Pruſsiam, & confirmandos Pruſſorum animos. Conſultiſsimè autem eum facturum eſſe, ſi quamprimùm in Pruſsiam ipſe cum exercitu ueniret, ac Mariæburgi degeret: ſi pecunia careret, Pruſſos ciſam ſiue acciſam (tributum ſic appellant) ac redituum ſuorum dimidium collaturos eſſe, atque adeò theſauros ipſorum, & fortunas omnes in poteſtate regis fore: ſi eſſet remiſsior, uideret ne ditiones ampliſsimas atque opulentas, magno labore & ſudore, multo ſanguine, & maximis impendijs de manibus cupidi & improbi hoſtis recuperatas, non ſine ſummo dedecore rurſus amitteret: ſeq; in fidem receptos, tetris & immanibus tyrannis proderet. Hac legatione motus Cazimirus, magnam partem aulici comitatus

Comitia Corcini.

Cazimiri legatio ad Georgiũ Bohemum.

An. 1462.

Ius Polonicum de cauſa.

Pruſſorum legatio ad regẽ.

Pruſſorum ſtudium erga regem & liberalitas.

Ciſa.

tatus ſui,& quantum mercenariorum militum ſtatim ad manum habere potuit,in Pruſſiam ad liberandam obſidione Brodniciam ad Duninum præmiſit. Duninus quamuis auctus copijs,tamen obſeſsis non ſuccurrebat,hoſtium uires reformidans: qui ad famam noſtrorum aduenientium,omnes copias Brodniciam contraxerant, & oppidi munitione ſeſe tuebantur.Itaque obſeſsi,cum diutius inopiam & famem ferre non poſſent, menſe Februario uitam, resq; ſuas ut ſibi auferre liceret pacti, arcem Cruciferis dediderunt. Per id tempus Zemouitus Maſouiorum Plocenſium,& Vuladiſlaus Rauenſium atque Belſenſium duces,Vuladiſlai filij,continuatis penè funeribus elati ſunt, à Gothardo Ribenio caſtellano Sochazouienſi, gente Raduanio ſiue Virbouio, cui Ribnam pagum eripere uoluerant,ueneno,ut uulgò creditum eſt,de medio ſublati. Et quoniam nullos ij liberos relinquebant,de ſucceſsione inter cognatos eorum,& regem certatum eſt. Cognati legitimæ hæreditatis nomine pro ſe quiſque defunctorum ditiones ad ſe trahebant. Erant autem fœminæ proximæ Catharina & Agathia ſiue Oſca amitæ defunctorum: quarum Catharina Michaluſconi Lithuano duci matrimonio iuncta,uidua tunc erat: Agathia cum Ceſsinenſi duce nupta,Venceſlaum & Præmiſlum filios moriens reliquerat,qui maternam hæreditatem petebant: petebat & Margarita ſoror patruelis defunctorum,Zemouiti filia,Conradi nigri Oleſſnicenſium ſiue Cozlenſium ducis uxor: iam & Conradus,Cazimirus, Boleſlaus, & Ioannes Boleſlai Varſauienſium ducis filij, quanquam remotiores, nimirum quarto gradu defunctos attingentes,tamen quia mares,ad ſe iure bona eorum pertinere aſſeuerabant. Rex uerò, quòd mortui duces nullos ſuos hæredes maſculos reliquiſſent,iure feudi caduci ditiones illas ſibi & regno ſuo uendicabat.Ac Belſenſes quidem donatione Iagellonis haud ita pridem à regno auulſi, non difficulter Andrea Odrouanzo palatino Ruſsiæ & præfecto Leopolienſi,& Ioanne Curopatuua ſubcamerario Lublinenſi & præfecto Chelmenſi authoribus,in uerba regis iurarunt.Plocenſis uerò conuentus priuato propriorum principum dominatu delectatus, authore Paulo epiſcopo Plocenſi,regis imperium, præſertim cum Cazimirum non probaret,detrectabat.Et primùm quidem Catharinam,quam ſuperius commemorauimus: deinde quòd ea mulier,& ſterilis eſſet,Conradum de Varſauienſibus ducibus natu maximum,ducem ſibi aſciuit,attributis Catharinæ nonnullis poſſeſsionibus. Rauenſis & Goſtininenſis cōuentus,Grotho Nouomeſcio authore, Catharinam cum non contemnenda manu ad ſe uenientem repulerunt.His auditis Rex Louiciam contendit, indéque Ioannem Vuladiſlauienſem,& Andream Poſnanienſem epiſcopos, Lucam Poſnanienſem,& Petrum Lencicienſem palatinos,& Ioannem Tarnouium caſtellanum Sandecenſem,uiros primarios,oratores ad Plocenſes miſit: à quibus cum nihil aliud impetratum eſſet,Lenciciam, ex conſtituto cum Plocenſibus, conuentum ad ſextum Nonas Maias edixit. Eò cum pauci quidam de Plocenſi conuentu, nec ij primores cum Barbara Boleſlai quondam Varſauienſium ducis uxore tunc uidua conueniſſent, re infecta diſceſſum eſt.Itaque alia rex comitia Petricouiam ad tertium Idus Nouembris edixit, ad eaq; Paulum epiſcopum,ac cæteros Plocenſes proceres,ni uim ſuam experiri uellent, nominatim adeſſe iuſsit.Interim autem,quoniam Rauam & Goſtininum Catharina ui ſubigere aggreſſa erat,ab armis ut diſcederetur. His actis rex Glogouiam ad conſtitutum cum Georgio Bohemorum rege congreſſum profectus eſt: quibus diebus Lencicia poſt diſceſſum regium conflagrauit. Nec ita multo antè,Cracouia horrendo incendio in cœnobio Dominicanorum ſodalium è fornace Alchymiſtica, quemadmodum uulgò iactatum eſt,orto arſerat,ita ut dimidia ferè pars urbis ad meridiem & occidentem ſolem uergens abſumeretur. Eius autem incendij culpa partim in acerbitatem regis aduerſus Iacobum Sennenium,& cum eo ſentientes ſacerdotes, quorum decimas quoque rex diripi iuſſerat: partim in cædem Andreæ Tencinij in æde ſacra irreligioſè patratam, uulgò relata eſt. Glogouiam aduenienti Cazimiro, Georgius Bohemus, qui prior eò aduenerat, cum Vuratiſlauienſi & Olomucenſi epiſcopis, & quatuor ducibus Sileſiorum,ſplendido & ambitioſo apparatu ad unum milliarium occurrit: uicêre tamen noſtri magnificentia & multitudine,in ſex turmas deſcripti. Salutatione mutua ex equis facta,Cazimirus in arcem deductus eſt: Georgius in curia urbana diuertit. Nouem deinde dies dati colloquijs: quibus fœdus, ante annum Bythomiæ ictum inter reges, confirmatum eſt: adiectum,ut id ad mortem utriuſque eſſet ſtabile. De Oſuencimo,Volco,Zatoria,Ziuecio, Seuero & Berualto munitionibus ac territorijs, Bohemus Polono ne faceſſeret negotium: Polonus uerò à Bohemo dotem Elizabethæ uxoris ſuæ nomine ut ne repeteret. De iniurijs mutuis & controuerſijs delecti utrinque proceres, alternis uicibus in Polonia & Sileſia certis locis conuenientes diſceptarent. Proximus conuentus regum,ſi quis deinceps futurus eſſet, ut in Polonia ageretur. Ad extremum ſocietas contra Tur-

Brodnicia arce potiti Cruciferi.

Plocenſes defecti à rege Poloniæ.

Legatio regis ad Plocenſem conuentum.

Comitia Lenciciæ.

Lenciciæ & Cracouiæ incendium.

Cazimiri & Georgij regū conuentus Glogouiæ.

ctas inita, promiſſaq; auxilia mutua, utri bellum à barbaris illatum eſſet. De rebus Pruſsicis nihil actum, tergiuerſantibus Cruciferis, ſucceſſu belli & receptæ Brodnicæ elatis. Venit eò ad Cazimirum Ludouici ducis Bauari legatio, in Fridericum marchionem eum incitans, & contra Cruciferos auxilia uiciſsim pollicens. Cui quid reſponſi datum ſit, non liquet. Reges ita conſtitutis rebus, & miſsis ultrò, citróque hoſpitalibus muneribus, diſceſſerunt, Georgio Polonorum opes & ſplendorem admirante, nec auſo unquam Cazimirum ad conuiuium inuitare, eo quòd prior ipſe ab eo inuitatus, acceptusq; magnificentiſsimo apparatu, prodere paupertatem ſuam, quæ gentis eſt ambitio, nolebat.

Bauari ducis legatio ad Cazimirum.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VICESIMVS QVINTVS.

CAZIMIRVS Glogouia diſcedens, Poſnaniam diuertit: ubi cum tribus ſeptimanis ſubſiſteret, Cruciferorum præſidiarij Choinicienſes in Palucos populabundi excurrerunt. Noſtri quoq; in nouam Marchiam excurrerant: ſed ab hoſtibus profligati, pauci fuga euaſerunt. Nec mora Inouuladislauiam rex contendit: inde miſsis agreſtibus cum præſidio aulici comitatus ſui, ſegetes hoſtium in Culmenſi tractu ſuccidi iuſsit. Prodigia per id tempus in Polonia minore apparuiſſe memorantur. Quadam die ſole occidente plus quàm duabus horis imaginem crucifixi cum gladio ab occidente ad meridiem in aëre tendere uiſam eſſe: caput ſiue caluam Diui Stanislai aliquoties dum in ſolenni ſupplicatione circumfertur, ſudaſſe. Conſecuta ſunt domi quidem latrocinia, duce Boriuoio Scrinnio, gente Labentio, & Vulodico ex Letaua, cum ij cum mille hominum manu rupe quadam inter Volcum & Zaros, quam Sola fluuius alluit, munita, Oſuencimenſem oram omnem infeſtarent. Quos Pienanſcus præfectus Cracouienſis, facta è Sciricienſibus & mercenarijs paucis tumultuaria manu, cum ſe cum Petro Comorouio & Prædislao Dmolicio, hoc è Scepuſio illo ex Vngaria aduenientibus coniunxiſſet, non modò à latrocinijs cohibuit, ſed in munitione illa, quam Buconeciam dixêre, obſeſſos aliquandiu, cum Boriuoius ex Oſtrauia ipſis non ſuccurreret, fame ad deditionem compulit, uitam modò & ueſtimenta pactos. In Pruſsia uerò cum Cruciferi nauiter rem gererent, rex ut eorum audaciam reprimeret, Toruniam ſe contulit, indéque aulicos ſuos cum Petro Dunino, & mercenario milite, Varmienſi baſilicæ ſiue Fraumbergæ obſeſſæ ab hoſte præſidio ſummiſit. Cuius aduentu Magiſter Cruciferorum conterritus, & aleam pugnæ periclitari non auſus, deſertis caſtris, fugiens ſoluit obſidionem: noſtri caſtra hoſtilia diripuêre. Nonnihil fortaſſe momenti hoſtibus ad fugam attulit, quòd agrum ſuum Sambienſem à Gdanenſibus Habum tranſuectis, acerbè uaſtari acceperant. Et ferè agreſtibus eius oræ hoſtilis conſtabat exercitus: itaque retineri ij nequiuerunt, quin ad ſua defendenda dilaberentur. Rex interim Toruniæ commoratus, & à Torunenſibus liberaliter habitus, nonnunquam reginam in arce Neſſouienſi degentem uiſebat. Erat apud Culmam Bernardus Sumbergius cum aliquanta manu hoſtium. Is cum è uicinis agris ſubinde prædas ageret, quadam die ſuos, nauibus traiecto amne Viſtula, noctu ad Neſſouiam iuſsit excurrere. Non ita multo antè rex id oppidum in gratiam Torunenſium in ſuperiorem ripam tranſtulerat: domus quæ in ueteris oppidi loco relictæ erant, uici ſpeciem præ ſe ferebant. Eum igitur uicum cum hoſtes noctu incendiſſent, trepidatum eſt à noſtris, qui ibi diuerterant, nihil tale ſuſpicantibus. Mox abiecto metu, Tartari cum perpaucis aulicis ad perſequendum hoſtem emiſsi, & naues repetentem, amolientemq; aſſecuti, magnam ſtragem gladijs, ſagittisq; ediderunt, & nauibus cunctis potiti ſunt: ſex modò uiui cum duabus nauibus de omni illo numero euaſerunt. Porrò Duninus hoſtibus à Fraumberga depulſis, Gdanenſemque agrum populatione infeſtantibus, ipſe quoque copias ſuas eò traduxit. Neque ſatis habuit hoſtem liberioribus excurſionibus arcere, ſociósque defendere: ſed in hoſticum progreſſus, Stargartenſium, Bythouienſium, Lemburgenſium & Puſcenſium, quæ territoria non ita pridem in hoſtium poteſtatem uenerant, fines ferro & igni uaſtare adortus eſt. Hoſtes ubi noſtros prædæ cupiditate longius ad iniqua loca inter ſtagna & lacus prouectos animaduertêre, ualidam & ipſi manum deducto è proximis ſuis munitionibus præſidiario milite, agreſtibusq; arma ſumere iuſsis, coëgerunt, opportunitate locorum contra noſtros uſuri. Idq; eo maiore fecêre

Paluci regio.

Polonorum ſtrages.

Prodigia.

Latrocinia.

Le..aus arx.

Gdanenſes Sambiam uaſtarunt.

Cruciferorum clades.

Pomerania uaſtatur utrinq;.

cêre fiducia, quòd commodum Fricius Raunechius Auſtrius, & Caſpar Noſtiuicius Sileſius, nouos milites è Germania & Sileſia ipſis adducentes, aduenerant. His igitur copijs coadunatis, occurrere noſtris parabant: tramitesq́ omnes, ne quà noſtri ex anguſtijs effugere poſſent, ſuccißis quoquouerſus arboribus, interſepiebant. Qua de re Duninus per exploratores factus certior, ad regem mittit curriculo, qui eum, ut periclitantibus actutum ſubueniat, orent. Nec mora rex Albertum Gorſcium cum reliquo comitatu ſuo ac Tartaris Lithuanicis ad ſuccurrendum ſuis mittit. Id ubi duces hoſtium compererunt, minore parte in caſtris aduerſus Duninum relicta, ipſi cum maiore ac delecta, ripam Viſtulæ, qua Gorſcium traiecturum eſſe exiſtimabant, inſederũt, ut eum, priuſquàm ſe cum Dunino coniungeret, opprimerent. Sed Gorſcius deflexo itinere, alibi liberè fluuium traiecit: ubi id intellexerunt hoſtes, omiſſo Gorſcio, propius ad Duninum caſtra mouerunt, ut eum priuſquam Gorſcius cum eo ſe coniungeret, ad pugnam elicerent: aut certè in anguſtijs concluſum, excluſo Gorſcio, obſeſſum tenerent. Non ignorabat Duninus de aduentu ſuorum: exploratum etiam habebat, longè maiores eſſe hoſtium uires, quàm ſuas. Itaque non minus de auxiliarijs illius, quàm de ſui exercitus periculo ſollicitus, noctu hoſtes in ſe intentos fallere, ac per deuias ſyluas euadere ad Gorſcium decreuerat. Id ne facere poſſet, hoſtes diligenter cauerant, deiectione arborum tranſitu omni impedito. Mutato igitur conſilio, ferro per medios hoſtes uiam ſibi ad ſuos aperire ſtatuit: inſtructáque equeſtri acie, qua peditem contegebat, in hoſtes contendit. *Stulta adiuratio.* Alacres & illi pugnam capeſſunt, magna ſpe uictoriæ. Et ita ſe authore Noſtiuicio inuicem adiurarant ac deuouerant, ut qui de ſuis pedem retuliſſet, ſine omni tergiuerſatione pro ſeruo regi ſeſe dederet. *Pauli Iaſenij audacia.* Vbi ad congreſſum uentum eſt, Paulus Iaſenius, gente Goſdouius, aulicus regius, armatus ab latere inter duas acies magno impetu procurrens, haſtas hoſtium in noſtros intentas auertit. Eodemq́ momento noſtri inopinata re perturbatos ſumma ui adoriuntur: & mox uel confractis, uel abiectis haſtis, gladijs utrinque res geritur, pugnatur acriter: omnibus non tam declinare ictus, quàm hoſtem ferire ſtudium eſt. Audacia noſtri, hoſtes multitudine ſuperabant. Cumq́ totas tres horas dubio marte pugnatum eſſet, utrinque quaſi ex compoſito diſceſſum eſt. Mox recreatis paululum uiribus, utrique non ad pugnam, ſed ad perſequendum alteros contendunt, utrique alteros uictos diceſsiſſe rati. Occurſu mutuo inſtauratur prælium, rurſusq́ una hora dimicatum eſt, donec ſauciato Fricio ductore exercitus, & peditibus noſtris aſsiduo baliſtarum ictu dextra hoſtium latera ferientibus, retrocedere ſenſim ij cœperunt. Sed mox reuocante & ſiſtente Fricio, redintegrabatur pugna, ſi quod noſtri trepidantibus recolligendi ſeſe ſpacium dediſſent. *Fricius cæſus.* Interim dum ciet pugnam, animatq́ ſuos Fricius, interfectus corruit. *Noſtiuicij fuga* Ibi tum effuſa fit fuga hoſtium cum altero duce Noſtiuicio, iuriſiurãdi pauló antè dati, & ab omnibus exacti, immemore. Pedites deſperata longiore fuga, pars in caſtra ſeſe recepêre, pars caſtra prætergreſsi, ſtagna, lacusq́ propinquos petiuêre. Noſtri pernicitate equorum freti, fugientes perſecuti, magnam cædem edebant: ubi ad caſtra hoſtilia peruentum eſt, ibi nonnihil difficultatis noſtris obiectum erat. Etenim hoſtes ea, qua parte ſtagno non tegebantur, foſſa & ſudibus acutis foras obuerſis munierant. *Caſtra hoſtiũ capta.* Sed cupidis uictoribus non facilè quicquam obſtat. Noſtri enim præuertendos ſibi eſſe hoſtes perterritos, priuſquam ad caſtrorum defenſionem accurrerent, rati, admotis calcaribus cæcorum in morem in ſudes obiectas ruebant: confoſsisq́ equis nonnullis, tandem contextum ſudium perfregerunt, & uno impetu caſtra cœperunt, atque diripuerunt, quindecim bombardis maioribus, ducentis curribus, armis, impedimentis, & commeatu referta. Interim equites hoſtium caſtra ſua prætervecti, plurimi euaſêre. Ala una in locum deiectu arborum á ſeſeptum delata, nec inueniens exitum, à noſtris conciſa eſt. *Cæſorum & captorum numerus.* Cæſa eo die hoſtium duo millia, capti ſexcenti, & maior propemodum quàm pro numero noſtrorum ſtrages edita. De noſtris centum gregarij milites ceciderunt: de nobilioribus tantum Hector Chodoraſius deſideratus eſt: ſed pauci reperti, qui ſaucij non eſſent. Duninus in femore & in manu uulnera accepit. Ad Puſcum hoc prælium commiſſum eſt quintodecimo Calendas Octobris. Triduum pòſt in ijſdem ſtatiuis humando cæſos, & ſaucios curando, conſumptum eſt. Per quos dies Ericus Stolpenſium Pomeranorum dux fortunam, ut credebat, ſequutus, *Erici Pomerani perfidia.* mutata fide, quam Cazimiro regi, impetrata per uxorem uenia, dudum dederat, cum ſexcentis equitibus grauis armaturæ ad caſtra Cruciferorum contendens, cum profligatum eorum exercitum accepiſſet, raptim ſeſe ex itinere demum recepit: non paucos tamen extremi agminis à noſtris inſequentibus partim captos, partim trucidatos amiſit. Honoratus eſt à rege uictor exercitus Petrus Duninus, Paulus Iaſenius, Venceslaus Neborius, Nicolaus Vilcanouius, Thomas Odrouanzus, Ioannes Dlugoſſius, canonicorum frater, & triginta alij uirtutis ergò militaribus donis inſignibus ornati. Eodem illo

tempore

tempore tribus alijs in locis proſperè item dimicatum eſt à noſtris: apud Iaſenecium pagum, & apud Piſsiam flumen in Maſouia, unde propinquarum hoſtilium munitionum præſidiarij milites prædas agebant: & apud Suece. Apud Elbingam quoque non multo póſt nauali prælio hoſtes à noſtris profligati ſunt. Prorogatum autem eſt à rege militi- *Contributio.* bus ſtipendium, cum eccleſiaſticus ordo decreto Caliſsienſis ſynodi ſubſidium regi in maiore quidem Polonia uicenûm groſſorum, in minore uerò ſenûm de prouentu uniuſcuiuſque libræ ſiue marcæ argenti contuliſſet. Sub finem Octobris Vlricus Ceruonca Bohemus, cum à Georgio rege eius gentis carcere, in quem biennio in gratiam Cruciferorum compactus erat, Cazimiro poſtulante emiſſus eſſet, Golubum oppidum noctu ingreſſus, in poteſtatem ſuam redegit, hoſtili præſidio ſatis ualido partim capto, partim interfecto: turres duas, quæ acriter defendebantur, igni ſubiecto in deditionem accepit: de authoribus defectionis capitale ſupplicium ſumpſit. His ſucceſsibus magna rurſus animorum inclinatio in regias partes facta eſt. Rex deinde ad comitia Petricouiam ad unde- *Comitia Petricouiæ.* cimam diem Nouembris edicta profectus eſt. Pauci eò de minoribus Polonis, incertum quam ob cauſam, conuenêre. Venêre autem Conradus Maſouiorum Varſauienſium dux, cum matre Barbara, & Catharina amita, Michaluſcônis Lithuani ducis quondam uxore, & Paulo Plocenſi epiſcopo, comitatu octingentorum equitum, itemque Conradus Niger Oleſnicenſium dux, Plocenſem & Belſenſem principatum cognationis iure ſibi uendicantes. Dati à rege recuperatores ſiue iudices: Staniſlaus Oſtrorogius palatinus Caliſsienſis pro ſummo iudice, Grothus uerò Cazimirus pro ſuccedaneo, quē ſubiudicem noſtri uocant, iudicio præſidere iuſsi, his adiuncti palatini & caſtellani aliquot pro aſſeſſoribus. Inſtaurato iudicio, regij procuratores Ioannes Rithuuianius Marſalcus, & duo iuriſconſulti, negabant legitimæ cognatorum ſucceſsioni locum eſſe in dedititijs ſeu feudatarijs, ut uocant, bonis, cuiuſmodi eſſet cuncta Maſouia, Polonorum regibus antiquo iure obnoxia: ſed regem optimo iure defunctis ducibus dedititijs, qui nullos mares liberos relinquerent, ſuccedere. Refellebant id Conradi Varſauienſis cauſidici, quòd dicerent, à Cazimiro eius nominis ſecundo rege Maſouiorum duces ē dedititijs penitus exemptos eſſe. Contra regij negabant, Cazimirum aut quenquam omninò regem ſine aſſenſu ampliſsimi conſilij tantum de commodis & iure regni detrahere potuiſſe. Iuraſſe autem póſt in uerba regis Zemouitum, Cazimirum, Ioannem, & Vuladiſlaum duces. Atque ita diſceptata cauſa iudices ſecundum regem pronunciarunt, Maſouijs iudicium illud fruſtra iam detrectantibus, & ad Pontificem Maximum, & quemuis alium qui ſciret, poſſet, & uellet iure ſuo opitulari, prouocantibus. Cum Alberto Auſtriorum archidu- *Fœdus cum Alberto duce Auſtriæ.* ce fœdus ictum, ea conditione adiecta, ne Cazimirus dotem Elizabethæ uxoris ſuæ ab eo repeteret. Nihil præterea memoratu dignum in ijs comitijs geſtum eſt, propter ſenatus infrequentiam: niſi quòd Hieronymus Cretenſis Archiepiſcopus, legatus pontificius, cuius iam ſuperius mentionem fecimus, annum ferè totum expectatus, ſub finem *Legatus pontificius.* comitiorum aduemens, ad pacem cum Cruciferis faciendam, & ad bellum Turcicum regem hortatus eſt publicè: priuatim autem ſolo archiepiſcopo interprete reconciliare Iacobo Sennenio regem conatus eſt, affirmans, epiſcopam ſemel à ſede Apoſtolica ipſi iniunctam, inuito adimi iure nō poſſe. Sed rege aſſeuerante, malle ſe regno decidere, quàm illum pati eſſe epiſcopum: legatoque uiciſsim uociferante, præſtare ut tria regna pereant, quàm ius & authoritas eccleſiæ perturbetur: re infecta, & iritatis utrinque animis diſceſſum eſt. Conuenit tandem inter eos poſtero die, ut rex alia comitia eòdem in decimamſeptimam diem Ianuarij ediceret: interim uterque ſcriptis ad Pontificem literis contenderet, ut ſi aliter fieri non poſſet, ad Vuladiſlauienſem epiſcopam Iacobus Sennenius transferretur. Et mox legatus explorata regis uoluntate de pace, ad Cruciferos in Pruſſiam contendit: nec tamen ultra Breſte Cuiauienſe progreſſus, per literas & internuntios cum Magiſtro Cruciferorum de pace egit. Rex uerò diſcedens & ipſe Petricouia, Rauæ & Goſtinini poſſeſsionem adijt: & hanc quidem præfecturam Nicolao Cutenio, illam uerò Grotho Ceſnico (ſiue id illi gentilitium nomen, ſiue magiſtratus, quem pocillatorem dicimus, appellatio fuit) quoad uiuerent confirmauit: poſſeſsiones etiam quaſdam utrique hæreditario iure donauit, propterea quòd horum duorum opera potiſsimum ditiones illæ ipſi adiunctæ eſſent. Archiepiſcopo uerò Gneſnenſi libram ſiue marcam auri è Louicia Maſouijs ducibus Sochaſſouiæ quotannis pendi ſolitam, in omne deinceps tempus remiſit: quibus peractis Radomiam ad reginam uxorem ſe contulit. *Fridericus Imperator obſeſſus à Viennenſibus.* Per id demum tempus Viennenſes ciues tumultu ciuili ob ſex ſenatores in carcerem coniectos concitato, Fridericum Imperatorem in arce duobus ferè menſibus obſederunt: & Georgium Bohemorum regem, cum exercitu liberandi eius cauſa uenientem, Alberto Friderici fratre duce, inſidijs exceptum in ſuburbanis uillis profligarunt. Pax deinde facta,

Maximilianus dux Auſtriæ. de facta, ea conditione, ut Fridericus Maximiliano filio principatum illum concederet, eiuſq; tutelam Albertus patruus gereret. Fridericus ut gratiam referret Georgio, filios eius duces Monſterbergenſium Sileſia creauit. Hoc etiam anno reperio Stephanum palatinum Valachorum in uerba regis abſentis iuraſſe, & promiſiſſe, præſenti quoq; idem iuſiurandum ſolenni ritu ſe daturum eſſe intra duos uel tres menſes, cum euocatus fuerit: alius'ne autem ſit hic Stephanus ab illo, quem ſuperius iuraſſe narrauimus, aut ſi idem, cur iuſiurandum repetiuerit, nihil compertum habemus: niſi fortè ex eo, quòd is tunc retractauit omnes alias obligationes ſuas huic contrarias, colligi rectè poteſt, eum intermedio tempore mutaſſe fidem, & ad Vngarum deſciuiſſe: in quo ſuffragari nobis uidetur Vngaricarum rerum ſcriptor Bonfinius, qui hæc tempora perſequens, Valachorum palatinum, ſiue Vaiuodam, ut ipſe uocat, in fide Matthiæ regis fuiſſe memorat. Huc accedit & illud, quòd proceres & conſiliarij ipſius pro ipſo, quaſi cui ipſi fides non haberetur, ſpóponderunt, quòd eum deinceps in fide regis Cazimiri & officio retenturi eſſent. *Comitia Petricouiæ. An. 1463.* Poſt initium inſequentis anni Cazimirus Petricouiam ad præſtitutam comitijs diem rediit. Adfuit frequens ſenatus, & Hieronymus legatus pontificius, itemq; Iacobus Sennenius. Aduenêre & Conradi, cæterorumqúe fratrum Maſouiorum ducum oratores, Nicolaus Boglerius Varſauienſis palatinus, Vicentius Gizicius Marſalcus, Nicolaus Mirzenecius, & Nicolaus Maleus iuriſconſulti: Lithuanorum uerò procerum Totiuil & Cuzck. Ac Sennenius quidem omnibus nequicquam tentatis, ceſſit pertinaciæ regis, ſicuti iam ſuprà expoſuimus. Ioannes Gruſcinius Cracouienſis epiſcopus deſignatus in Vuladiſlauienſi, ſucceſſorem accepit Ioannem Lutecum Breſium procancellarium regni: quorum trium ambitio & pontificiam authoritatem in Polonia debilitauit, & electioni liberæ uim attulit: ita ut ex eo tempore ea ſublata, umbra modò eius quædam penes ſacra collegia remaneat, non ſine grandi non modò eccleſiaſticę authoritatis, uerùm etiam religionis & reipublicæ iactura. *Epiſcoporum electiones liberæ.* Etenim donec liberæ ſacerdotum electioni in creando epiſcopo locus fuit, fuit tamen aliquod bonorum & malorum, dignorum, indignorumq; diſcrimen, cum ſacerdotes ſumptis reuerenter tremendis Chriſti myſterijs, iurati de futuro epiſcopo ferrent ſuffragia: uirtute, doctrina, & pietate tunc ambiebatur, pluſquàm fautoribus, aut neceſſariorum precibus, aut mulierum blanditijs atque lachrymis, aut ſplendore comitatus, aut apparatu conuiuiorum, & compotationibus, aut commendatione generis & familiæ, aut aſſentatione, & ſacerdoti indecoris miniſterijs, aut etiam largitione. Vigebat igitur diſciplina eccleſiaſtica: minus ſibi permittebant ij qui epiſcopi fieri cupiebant: ſeruiebant famæ & exiſtimationi: & non modò repræhenſionem collegarum, ſed etiam ſiniſtram cuiuſuis ſuſpicionem cauebant. Epiſcopi uerò facti, nihilominus pro fratribus ducebant collegas ante ſuos: in conſilium eos de rebus maioribus adhibebant, plurimumq; reuerebantur, & officium ſuum nauiter faciebant, memores quid ſolenni & ſeriò dato iureiurando recepiſſent. Ad aulas principum quoties ueniebant (ueniebant autem rarius, nec tam ſua ſuorum'ue, quàm publicæ utilitatis gratia) de uia ipſis decedebatur, aſſurgebatur, omniſq; honos habebatur, & quaſi numinibus quibuſdam tantum non ad genua procumbebatur ab ipſis etiam principibus. Porrò in conſilijs de republica in iudicijs, in defendendis ac uindicandis bonis & hominibus eccleſiaſticis, pupilliſq; & uiduis, denique in admonendis & corrigendis non modo infimis & mediocribus, uerùm etiam primoribus, atque adeò regibus ipſis liberæ erant eorum uoces & ſententiæ, ſingularis dignitas, ſumma authoritas. Non inhibebat uocem accepti beneficij memoria, non ſpes futuri. Nec eleuabat authoritatem dicentis aut arguentis ambitio, & conſcientia audientium: nec metus aut inſcitia dignitatem deprimebat. Non erat neceſſe epiſcopo & ſacerdoti pro foribus cubiculi regij inter ſcurras & uilia uentris mancipia aſsidere: nec ſannas & ſcommata leuiſsimorum quorumque ferre: non turpiter & indecorè adulari & adblandiri non modò elegantioribus iſtis cubiculi & menſæ regiæ adminiſtris, ut aliquam tamen ij uel ioco mentionem abſentis apud regem faciant: uerùm etiam ſatellitibus, ianitoribus, ne dicam etiam horum concubinis atque ſcortis, matellionibus, morionibus, ac cæteræ feci aulicæ, atque ipſis denique catellis principum. *Scholæ ſacerdotum ſeminaria.* Itaque florebat tunc reſpublica, florebat religio, florebat ordo eccleſiaſticus: florebant Scholæ & Academiæ, ſacerdotum & epiſcoporum ſeminaria: ſplendeſcebant templa: aulæ uerò principum, horum præceptis & exemplis inſtitutæ, urbanitatis, uirtutis, fortitudinis, prudentiæ, modeſtiæ & pudoris erant officinæ, non *Principum aulæ quales olim, & quales nūc.* faſtus, ignauiæ, ebrietatis, libidinum, temeritatis, impudentiæ, & omnis nequitiæ & impietatis ganeæ ac barathra. Nunc ſublata electione, hæc & multo plura alia mala bonis illis ſucceſſerunt, & in domos ac familias, atque adeò in ipſa intima cubicula epiſcoporum, nedum in profanorum principum aulas inuaſerunt: ſimulqúe dignitas ſacerdotum,

indecorè emerendo & emendo fauore etiam abiectiſsimorum uiluit:labefactata eſt authoritas: nutat, ne dicam ruit, Reſpublica: religio proſtrata penè concidit. Quæ omnia Principes non tam epiſcopis debent imputare & ſacerdotibus, quàm ſibi ipſi, qui nuncupandorum epiſcoporum ius ſacris collegijs ereptum, ſibi uendicarunt. Nam ut nihil perperam ij faciant, nihil affectioni cuiquam indulgeant, ſed eadem illa omnia, quæ iurati ſacerdotes in electionibus epiſcoporum habere ſolent, ob oculos habeant, certè longè facilius unus aliquis, & is quidem alienis ferè oculis & auribus ſentiens & iudicans, errat & fallitur, quàm multi graues, acuti, & multarum rerum periti: & aliud is plerunque ſpectat, quam quod potiſsimum ſpectandum eſt in deligendo epiſcopo: & uerò expeditius eſt, unum quàm multos corrumpere. Tametſi magna, ne dicam præcipua huius rei culpa eſt penes Pontifices Maximos, mea quidem ſententia: qui niſi electiones collegiorum primi labefactare adorti eſſent, nunquam eò audaciæ reges prouecti eſſent. Sed nos inutili deploratione omiſſa, ad rem redeamus. Sic igitur de epiſcopa Cracouienſi tunc actum eſt. Maſouij nihil & ipſi impetrarunt. Petebant autem, ne ducibus ſuis rex moleſtus eſſe pergeret de Plocenſi ditione, aut certe externis & à ſuſpicione alienis hominibus cauſam cognoſcendam & iudicandam permitteret. Ferebantque regi iudicem Fridericum Marchionem Brandeburgenſium, uel Albertum archiducem Auſtriorum, uel Ludouicum ducem Bauarorum. Lithuanis Podoliam, Belſenſem, Oleſcenſem, & Rathnenſem tractus non ſine comminatione belli repetentibus, nihil aliud reſponſum eſt à ſenatu, quàm miſſum iri ea de re legatos ad conuentum Lithuanorum. Et mox legati deſignati, Stanislaus Oſtrorogius palatinus Caliſsienſis, & Ioannes Rithuianius Marſalcus regni. Porrò in Pruſsiam bellum ſiue expeditio decreta eſt. His peractis Cazimirus Radomiam ad uxorem, & inde cum ea in Lithuaniam profectus eſt. Quem conſecuti legati ſenatus Polonici, poſtulata Lithuanorum in conuentu Vilnæ dilertè refutarunt. Sed cum Lithuani non acquieſcerent, rex cauſam ad conuentum communem Parſouiam indicendum reiecit. Legatus uerò pontificius Petricouia diſcedens, in Pruſsiam à præſidio militari regis iuſſu ad Magiſtrum Kynixbergam deductus. Secundæ tunc res noſtris erant in Pruſsia. Nam præter ea quæ ſuperius commemorata ſunt, apud Vormitham, quam Ornetam Poloni uocant, Pauli epiſcopi Varmienſis, qui uiolata iuriſiurandi religione ad Cruciferos deſciuerat, milites una cum aulicis Magiſtri præſidiarijs, cum per proditionem noctu capere id oppidum conſtituiſſent, proditi ab illo ipſo, qui oppidi proditionem ipſis promiſerat, & à Ioanne Scalio præfecto præſidij regij præparatis inſidijs intromiſsi, ad unum omnes aut capti, aut trucidati ſunt, quotquot ingreſsi erãt. Nam qui in extremo agmine fuêre, ne multitudo hoſtium noſtros pauciores prægrauaret, excluſi & inopinato periculo perterrefacti, in propinquos lacus glacie concretos diffugerunt, ruptaque fragili etiam tum glacie demerſi periêre. Apud Scampe item oppidum agri Dobrinenſis trecenti equites hoſtiles è præſidio arcis Brodnicienſis prædatum profecti, ab Vlrico Ceruonca, qui Golubi erat, profligati ſunt, ita ut perpauci fuga euaderent capti ex his octoginta. Arx uerò Slochouia, ne proditione in hoſtium poteſtatem ueniret, præſidiariorum Pomeranorum opera ſeruata eſt. Vuladislaus caſtellanus & præfectus Naclenſis, illius etiam arcis præfectus erat, eamque abſens Georgij cuiuſdam ſculteti nobilis, gente Topori, fidei commendarat. Is igitur Georgius, cum prodendæ arcis conſilium cœpiſſet, præſidiarios milites, quos conatibus ſuis aduerſaturos eſſe ſuſpicabatur, per ſpeciem commeatus ex hoſtico importandi emiſſos, arce excluſerat, & (uerè ne an falſò, non liquet) præfecti iuſſu id ſe feciſſe dictitabat, nec niſi duodecim, & eos quidem Pomeranos, quos minus ſuſpectos habebat, ſecum reliquerat. Hi ubi eum pactiones cum hoſtibus de prodenda arce inire animaduertêre, ſiue inuidia & auaritia incenſi, ſiue officij & fidei ſuæ memores (nam ne hoc quidem conſtat) comprænhenſum eum in fundum turris concluſerunt, & fide accepta præfecto aduenienti portas arcis aperuerunt. Sed is uiolata fide omnes eos capitali affecit ſupplicio. Quod factum uariè ſuſpicandi occaſionem hominibus præbuit. His igitur ſucceſsibus noſtrorum moti Cruciferi, pacem afferentem legatum pontificium cupidè acceperunt. Promiſcua uerò multitudo cùm uirorum, tum matronarum & puellarum belli & penuriæ, cæterorumque incommodorum bellum conſequentium pertæſa, lachrymare gaudio, ac deſyderio pacis legatum, magiſtratusque ſuos ſupplex obteſtari, ut exoptatam eam ſibi quibuſuis, modò tolerabilibus conditionibus conficerent, ni ſe prorſus perditum ire uellent. Ibi legatus, æquiſsimus ſcilicet pacis arbiter per interpretem, quemadmodum proditum eſt, laudare & confirmare conſtantiam populi: hortari, deinceps quoque ut in fide Cruciferorum permaneret: regem, Polonosque carpere, & cùm iniquitatem cauſæ eorum exaggerare, tum mores fidei religionis, & humanitatis expertes calumniari: ſtudium ſuum erga Cruciferos omnibus mo-

Maſouiorum poſtulata.

Lithuanorum poſtulata.

Cruciferorum clades apud Vormitham.

Apud Scampe

Slochouia periculum.

Pacis deſiderium apud Pruſſos.

Legati iniquitas.

dis teſtatum facere: deniq; certam, perpetuamq; pacem, aut duodecim dũtaxat annorum inducias ipſis, quaſi regem quò uellet adducturus eſſet, certò polliceri. Ita cõfirmatis eius oratione animis omnium, mittuntur cum eo Breſte tres oratores, ad tractandum de pace cum Polonis, quos eò rex eius rogatu miſerat. Fuerunt autem ij, Ioannes Vuladislauienſis, Andreas Poſnanienſis epiſcopi, Stanislaus Oſtrorogius Caliſsienſis, Petrus Opporouius Lencicienſis, Nicolaus Coſcelecius Breſtenſis palatini, Sendiuoius Zechel præpoſitus conuentus Clodauienſis, Ioan. Dambiouuca, Iacobus Schadecus, & Matthias Ractanzus doctores, partim theologi, partim iuriſconſulti. Ad conſtitutam diem, hoc eſt, ad Cal. Maias cõuentum, indeq; infectis rebus diſceſſum eſt, orta inter Polonos & legatum acerba contentione & iurgio ex huiuſmodi cauſa. Veniebant legati à ciuitatibus Torunenſi, Elbingenſi, & Gdanenſi: eos legatus ingreſſu oppidi & conuentu prohibere oportere contendebat, quòd eas ciuitates, ſimulq; cęteros Pruſſos, qui cum Polonis ſentiebãt, ipſe diris deuouiſſet. Contrà Poloni, iniquiſsimum id eſſe præiudicium aſſirmabant, & ab inſtituta re alieniſsimum. Admiſsi igitur legati, fruſtra reclamante legato apoſtolico. Mox ille toti oppido ſacris interdixit: uerùm id interdictum Poloni contempſerunt, otto initio à militibus, qui per ſpeciem ſupplicationis ob rem bene geſtam à ſuis apud Helgebeilam, oppidumq; id à Scalio captum ac direptum, facto concurſu ad templa, nolarum ſiue campanarum pulſu, feſtoq; cantu oppidum impleuerunt. Ibi uerò furere legatos, uociferari, non modò ſe, uerùm etiam pontificis & ſedis apoſtolicæ authoritatem contemni. Nec ceſſere furori eius Poloni, grauiter in eum inuecti per Oſtrorogium, quòd cum pacificatoris perſonam ſuſtineret, nihil minus quàm paci ſtuderet, ſed claſsicum etiam caneret. Cuius rei clariora etiam documenta proferebantur eis literæ ad Cruciferos, à noſtris interceptæ. Ita tunc irritatis animis diſceſſum eſt. Et legatus quidem Cracouiam, ubi controuerſæ epiſcopæ ſequeſter & adminiſtrator à pontifice conſtitutus erat, proficiſci cupiens, cum prohiberetur à Polonis, Vuratislauiam ſe contulit: indeq; miſsis ad regem in Lithuaniam literis, quæſtus eſt de Breſtenſi contumelia, in Vuladislauienſem epiſcopũ potiſsimum culpam cõferens. Quodſi rex agi de pace nihilominus à ſe uellet, extra fines Poloniæ locum conſtitueret, quò tutius aduerſarij uenire poſſent. Et hęc quidem oſtentans, Pruſſos & Pomeranos Vuratislauiam Iubilæi gratia uenientes, in partes Cruciferorum pertrahere omni ratione conatus eſt, minis etiam intentatis. Quin mulieribus maritorum conſuetudine & contubernio interdixit ijs quæ maritos à fide regi data auellere nequirent. De qua iniquitate eius aliquanto antè quàm is ueniſſet in Poloniam, Iacobum Sennenium prædixiſſe Dlugoſſus memorat. Miſit tamen poſtea Cazimirus ad eum legatos, Ioannem Rithuianium Marſalcum regni, & Iacobum Schadecum iureconſultum & canonicum Sendomirienſem, poſtulatum, ut interdictum ſiue diras, quibus Pruſſos regias partes ſecutos, indicta cauſa deuouerat, relaxaret, & æquiorem ſeſe in componenda pace præſtaret. Verùm illo non niſi ad tempus, quoad de pace tractaretur, diras relaxare uolente, acceptum id à rege non eſt, nec ipſe in Poloniam deinceps uenit. Tametſi Bernardus Vapouius ueniſſe eum, omnia prolixè pollicentem, infectaq; pace receſsiſſe, memorat. Verùm id non conuenit cum ijs quæ Dlugoſſus, cuius tempore hæc acta ſunt, ſcribit. Nempe miſiſſe eum poſtea ad regem, denuò depoſcentem ſibi pacificandi ipſius cum Magiſtro prouinciam: miſſoſque uiciſsim ad eum à rege Iacobum Schadecum iureconſultum, & Ioannem Sepinium, qui dicerent, regem non abnuere, modò ut is Pruſſos interdicto abſoluat, Poſnaniamq; ueniat. De damnis & impendijs penes eumſore arbitrium, ac de cæteris, modò ut Pomeraniam, Culmenſem, & Michalouienſem tractum Poloni retinerent: cumque ille non remitteret de interdicto, Romam eum reuertiſſe Vuratislauia. Hac æſtate quingenti noſtrates Ruſsi milites, permiſſu regis, Caſenſium ſtipendio conducti, cum ad defendendam eam urbem aduerſus Turcas proficiſcerentur, apud Bogum amnem à Lithuanis & Volynijs deleti ſunt, ex huiuſmodi cauſa. Braslauiam Lithuanicæ ditionis oppidum cum peruenıſſent milites, excitata temerè cum oppidanis rixa, unum ex ijs forte fortuna interemerunt: cumque gliſcere in ſe magis ac magis tumultum concitatæ multitudinis animaduerterent, oppidum incenderunt, quo minore negotio inde ſeſe euoluerent, oppidanis incendio reſtinguendo occupatis. Præfectus erat arci Michaël dux Zartorienſis. Is dolore ſimul & ira incenſus, cum tumultuaria manu noſtros abeuntes perſecutus, quater in eos impetum fecit: quaterque non ſine clade ſuorum repulſus, affluente ex toti territorio oppidanorum & agreſtium, qui propter Tartarorum uicinitatem bellicoſi & in armis probè exercitati ſunt, multitudine, uada ſuprà memorati fluuij præoccupauit, & truncis, ſtipitibuſque impediuit: indeque rurſus ſubducens ſeſe, impeditos in traijciendo flumine à tergo & lateribus adortus, cunctos atrociſsimè trucidauit, ne ſupplicibus quidem parcens.

Conuentus Polonorum cum Cruciferis de pace.

Legati iniquitas.

Legatus non admiſſus Cracouiam.

Legatio regis ad legatum pontificis.

Ruſsi auxiliares Caſenſium deleti à Lithuanis & Volynijs.

Quinq;

Quinq; ſoli ex omni eo numero fuga elapſi ſunt. Præda omnis, qua hoſtis potitus eſt, triginta millibus florenorum æſtimata. Sic urbs illa nobilis, Genuenſium colonia, Theodoſia, quemadmodum uolunt, olim dicta, fruſtrata noſtrorum ope & præſidio, non multo poſt à Turcis ſubiugata eſt. Mouebat autem Caſenſes ad implorandam opem Turcarum uicinitas, qui in ipſo huius anni initio Lesbon inſulam, & mox Boſnam regnum florens opibus & munitionibus, in ſuam poteſtatem redegerant, regemq; Stephanum cum primaria arce Iaice in deditionem acceptum, contra fidem datam, ad palum alligauerant, & ſagittis confixerant, exprobrante ipſi Mahomete imperatore ignauiam, quòd cum argento & auro, cuius immenſa uis in theſauris eius reperta erat perire, quàm ad defendendum ſeſe & ſuos, eo uti maluerit. Ex eo uerò tempore Ianizeri, quę phalanx eſt Turcica, ab hoc ipſo Mahomete primum inſtructa, Slauonica lingua uulgo uti cœpere, triginta millibus ex captiua iuuentute Boſnenſi in eum ordinem allectis. Longè uerò proſperiores ſucceſſus tunc habuerunt ij Poloni, qui Matthiæ regis ære conducti Felice Paniouio gente Gozembio, & Ioanne Sreſcouio Doliuio, cognomēto Albo ducibus, in Vngaria militabāt. Fuerunt autem ij quingenti equites, qui ad reprimendam Turcarum excurſionem è Boſna factam, miſsi à rege cum ſeptingētis itidem equitibus Vngaris, miſerti Chriſtianorum, qui ad ſeptem decem millia utriuſq; ſexus in fœdam ſeruitutem à barbaris abigebantur, obſirmatis ad uincendum aut moriendum animis, cum Vngari multitudine hoſtium pauefacti diffugiſſent, prima noctis uigilia in barbaros, ne paucitas ſua conſpecta illis animum adderet, impetum fecēre: reſiſtentibusq; acriter Turcis quinquies pugnam redintegrarunt. Sic tota nocte pugnatum eſt. Diu uerò illuceſcente, cum barbari paucitatem eorum conſpexiſſent, cohortati ſeſe inuicem, & in duas acies diuiſi, à fronte pariter, & à tergo adoriri eos ſatagebant. Verùm hoc parantibus, Poloni captiuorum clamore animati, acrius inſtabant. Aberat haud longè Raſcianorum turma, expectans euentum prælij, ut cum uictoribus ſeſe coniungeret. Ea igitur cum meliore loco rem Chriſtianorum eſſe animaduertiſſet, inuecta eſt & ipſa in Turcas. At illi deſperatis rebus, Sauum amnem propinquum effuſa fuga petiuēre. Et commodùm naues ad traijciendos eos adnauigarant. Itaq; abiectis equis & armis, tumultuariè ad naues perfugiebant, è quibus tamen paucæ incolumes in ulteriorem ripam eiectæ ſunt: cæteræ pondere inſilientium depreſſæ ac demerſę periēre. Fuēre autem quatuor millia Turcarum ſelectorum in eo exercitu. Sic tunc Matthias Polonorum opera præclara, ſed inſperata prorſus uictoria de barbaris potitus eſt. Nam Vngari in fugam effuſi ad unum eos omnes perijſſe diuulgarant: quos rex inſigni ignominia notauit. Polonis uerò & Socoli Petro duci Vngarici illius equitatus, qui ſolus cum ſexdecim familiaribus ſuis cum Polonis perſeuerarat, perampla dona largitus eſt. Et mercenarijs militibus externis, è Polonis, Sileſijs, Morauis, Bohemis, atq; Germanis conſcriptis, poſtea multum uſus eſt. Nec multo pòſt in Tranſyluania iterum eoſdem hoſtes itidem per legatos profligauit. Cumq; Nicolaum Friſtacium, & alios quoſdam æmulos ſuos, qui Fridericum Imperatorem ad regnum Vngarorum inuadendum excitarāt, commoditate ſua & magnis promiſsis ſibi reconciliaſſet, & cum Friderico poſt duo prælia diuerſo euentu depugnata pacem feciſſet, ac diadema ſacrum, ab Elizabetha regina olim ſublatum, & apud eundē Fridericum depoſitum, ſexaginta millibus numûm aureorum redemiſſet, cōparato in ſequētem annum maiore exercitu, ad depellēda arma Turcica, recuperandamq; Boſnam animum adiecit. Per eos dies, ſiue adeò ſub ipſum tempus comitiorum Petricouienſium Paulus Gilicius epiſcopus Plocenſis, cum tres & uiginti annos illi eccleſiæ præfuiſſet, è uiuis exceſsit, & in Poltouienſi templo, quod ipſe exędificārat, & lautum collegium canonicorum ſacerdotum in eo inſtituerat, ſepultus eſt. In locum autem eius Sciborius Gozacicius Canonicus à collegio eius baſilicæ, tribus, de quibus ipſe unus erat, facta per compromiſſum poteſtate nuncupādi epiſcopi, ſuffectus eſt, repudiatis mādatis & nuncijs regis, qui Iacobo Sennenio ſtudebat. Cazimirus uerò rex facturus expeditionem in Pruſsiam, è Lithuania profectus, menſe Iunio uenit Lenciciam. In eum enim locum copijs omnibus, ut conuenirent, edixerat. Ibi cum de conſiliarijs nonnullis, qui primi ei occurrerāt, cognouiſſet fremere ob eam expeditionem equeſtrem ordinem, comitia Corcinum edixit ad quintā diem menſis Iulij: eoq; ipſe profectus, poſt octo dierum conſultationem decreto, omnium conſenſu, ſenûm groſſorum ex iugero, itemquè è caupona & moletrina tributo, & alijs comitijs ad medium Octobrem Petricouiam indictis, expeditionem remiſit: mercenariorum uerò militum aliquantam manum in Pruſſiam ad capiendum Gneuum miſit, motus quęrelis Pruſſorum, qui minus libera nauigatione in Viſtula utebantur, quòd à præſidiarijs eius arcis & oppidanis infeſtarentur. Ipſe uerò in maiorem Poloniam ſeſe contulit. Cum autem Gneuum egregiè defenderetur ab hoſtibus, ita ut ij crebrò decurrentes nō parum damni noſtris obſidentibus inferrent, cœpere

Caſa à Turcis capta.

Ianizeri.

Raſcianorum dubia fides.

Vngari equites ignominia notati.

Comitia Corcini.

Gneuum obſeſſum.

pêre noſtri conſilium longiore & ſecura obſidione hoſtes ad deditionem compellendi. Itaq; nec quicquàm prohibentibus Cruciferis, circumuallarunt arcem uallo ſiue ſepibus

Gdanum propè proditum.

limo oblitis, turresq; & propugnacula opportunis locis excitarunt. Nam fluuio ne quid obſeſsis importaretur, Gdanenſes claſsiarij obſeruabant, quibus arx illa potiſsimũ incommodabat. Sed ij dum aliena oppugnant, ſua urbe penè exciderunt proditione paucorum ciuium, quorum capita erant Matthias Schimnan iureconſultus, & Georgius Cocus: qui ſub ſpecie remigum & baiulorum è nauibus onera ferentium nõ paucos iam hoſtiles milites in urbem receperant. Nec procul ab urbe Magiſter Cruciferorum cũ mille quingentis equitibus aberat, ut conſtituta cum proditoribus die ad tertium Idus Iulij ex improuiſo irrumperet. Sed detecto ab uno ex coniuratis ſcelere, euocati in curiam proditores per ſpeciem conſultandi de repub, captiq; & conuicti, capitali ſupplicio affecti ſunt. Schim-

De Doctore non iudicarũt Gdanenſes.

nani tamẽ profeſsioni honor habitus eſt. Nam is in cuſtodiam epiſcopalis iudicis, quem Officialem uocant, traditus: & epiſcopi Vuladislauienſis opera poſtea liberatus, ad Magiſtrum profugit. Milites item hoſtiles in urbe depræhenſi, partim capitis pœnas luerunt, partim in profluentem demerſi ſunt, partim diuturni carceris moleſtias pertulêre. Magiſter uerò ſpe fruſtratus, ad opitulandum ſuis Gneui obſeſsis animum conuertit: nauesq; uiginti militibus bene inſtructas Kynixberga emiſit, Habo lacu & aduerſo flumine Viſtu-

Cruciferi fuſi in Habo.

læ nauigaturas. Sed re cognita noſtri cum Gdanenſibus claſsiarijs, duodecim tantum nauibus armatis, ut ait Vapouius, uno ab Elbinga milliario hoſtibus occurrerunt: commiſſaq; nauali pugna, uictoria potiti ſunt Poloni: mille hoſtes deſiderati, capti ſexcenti, & cũ captiuis nauibus, armis, & fortunis Gdanum deducti. Id ad decimumquintum Calendas Septembris actum. Cuius cladis nuncio accepto, Henricus Plauenius commendator Elbingenſis, & Bernardus Sumbergius, qui cum terreſtribus copijs in maiore inſula adue-

Holandia Cruciferis dedita & recepta.

nientem ſuorum claſſem expectabant, in diuerſum dilapſi ſunt. Nec multo pòſt Holandiam oppidum Plauenius in poteſtatem ſuam redegit, accitus & receptus ab oppidanis, cum ij præſidiarios noſtros populatum egreſſos excluſiſſent. Arcem tamen noſtri & duas turres cum porta oppidi ad arcem uergente, retinuêre. Nec mora, Petrum Duninum à Gneui obſidione in auxilium accerſiuêre. Qui cum noctu cum equitatu aduolaſſet, Plauenius cum ſuis, incenſo pluribus in locis oppido, raptim ſeſe euoluit. At noſtri reſtincto celeriter incendio, oppidum recuperarunt, & in nonnullos ciues capitali ſupplicio ani-

Liuonienſium claſsis profligata.

maduerterunt. Nonis uerò Octobribus Liuonienſium claſsis eodem conſilio, quo Regiomontana domo profecta, à regijs qui in præſidio Nideburgi, Palſeneimi, & Vormithæ erant, & cum Elbingenſibus ſeſe coniunxerant, itidem prope Elbingam profligata

Comitia Petricouiæ.

eſt: cæſisq; compluribus hoſtibus, duæ naues maiores cum ducentis militibus & centum equis hoſtilibus, captæ ſunt. Hæc eo anno geſta in Pruſsia. Porrò Cazimirus Petricouiæ comitia habuit. Ibi de Plocenſi ditione rurſus actum cum oratoribus Conradi, ac cæterorum ducum Maſouiorum. Qui cum bonorum uirorum arbitrio controuerſiam componi, aut externos ac minimè ſuſpectos iudices ſibi ferri, aut denique Italicæ cuipiam Academiæ cauſam decidendam permitti à rege poſtularent, nihil horum impetrarunt. Reiecta eſt tamen res ad alia comitia: quòd Maſouij duces aduerſam ualetudinem cauſificabantur. Venerat eò & Conradus Niger iterum. Sed cum ei rex iudices de more ferret, re infecta receſsit. In Pruſsiam uniuerſalis expeditio decreta. Quoniam uerò Turcarum terror capta ſuperiore anno Caſa animos cunctorum peruaſerat, miſsi in Podoliam, Ioannes Tencinius Caſtellanus Cracouienſis, Derslaus Rithuianus Sendomirienſis, & Andreas Odrouanzus Ruſsiæ palatini, ut Cameneciam arcem, quæ Theodorico Buzacio oppignerata cum toto territorio, ab hæredibus eius obtinebatur, pro rege redimerent, & munirent, Podolijs equitibus in ſumma fiſci inopia bouem in iugerum ſiue laneum ul-

Lithuanorum conatus.

trò pollicitis. Comitijs peractis rex peragrata maiore Polonia ſub finem anni per Radomiam in Lithuaniam ſe recepit. Quieuerat ea gens per omne tempus belli Pruſsici, nec à Polonis in ſocietatem eius belli pellici potuerat: ſed quorſum id euaſurum eſſet, ocioſè ſpectauerat. Tunc uerò longioris moræ impatiens, non inconſultum ducebat, Podoliam armis repetere, Polonis adhuc Pruſsico bello diſtentis. Eos igitur motus animorum rex aduentu ſuo repreſsit: cæterùm comitia quæ communia Lithuanis cum Polonis Parſouiam ad diem Purificationis Sanctæ Mariæ, qui eſt poſtridie Calend. Febr. edixerat, ad ſextum Idus Septembr. qui dies eiuſdem Virginis matris natalis eſt, reiecit: ueritus, ne qua in conuentu maior animorum irritatio fieret: cui excitandæ inter diſsidentes, quamuis leuis occaſio ſufficit. His ita compoſitis, Vere nouo inde reuertens poſt

An. 1464.

medium Aprilis Cracouiam uenit. Senatum urbis tribus millibus florenorum multauit, propter Iudæos paulò antè iniuria affectos à militibus piam in Turcas militiam profeſsis. Etenim Pius eius nominis ſecundus Pontifex Maximus ſubactarum à Tur-

cis ea

cis ea tempeſtate gentium Chriſtianarum calamitatem miſeratus, & à cæteris, quibus idem hoſtis imminebat, periculum propulſare cupiens, edicto Mantuam conuentu cunctos Chriſtianos principes atque populos ad pium bellum, crucis uexillo propoſito cohortabatur & inuitabat, ipſe eius belli dux futurus. Ac de principibus quidem Mathias rex Vngarorum, Philippus Burgundionum, & Chriſtophorus Maurus Venetorum dux eam militiam publicè profeſsi erant: Cazimirus Polonus ne idem faceret, Pruſsico bello impediebatur. Permulti tamen è Polonis priuati nomina dedêre, ita ut ij propè duodecim millia hominum conficerent.

Crucis militia contra Turcas.

Eorum igitur cruce ſignatorum militum nonnulla pars dum coit & inſtruit ſeſe Cracouiæ, ad tertium Nonas Aprilis, qui tunc erat dies tertius Paſchæ, re inter ſe communicata in Iudæos impetum fecit: effractisq́ue domorum foribus, facultates eorum diripuit, ac ne cæde quidem abſtinuit. Cæſi ex utroque ſexu Iudæi triginta fermè: cæteri in uicinam Ioannis Tencinij Caſtellani Cracouienſis domum confugerunt. Eam quoque creſcente tumultu poſtridie expugnaſſent, niſi Ioannes Gruſcinius epiſcopus, & Iacobus Dembenius præfectus, idemq́ue Theſaurarius regni, cum cohortibus ſuis aulicis, & ſenatu ac multitudine urbana licentiam atque furorem eorum repreſsiſſent, Iudæosq́ue in arcem deduxiſſent. Multatus tamen ſenatus eſt.

Iudæi direpti Cracouiæ.

Mox ante finem eiuſdem menſis rex Corcini Minorum Polonorum conuentum habuit: quibus cum duodenûm groſſorum in iugerum tributum ſciuiſſent, unde mercenarius miles in Pruſſiam conduceretur, remiſſa eſt expeditio. His ita conſtitutis, & latrociniorum, quæ ex Vngaria & Morauia intentabantur, terrore repreſſo, in Maiorem Poloniam contêdit. Aegrè ferebant maiores Poloni, expeditionem à minoribus in tributum commutatam eſſe, non communicato ſecum conſilio. Sed tamen ipſi quoq́ue conuentu à rege ad octauum Calendas Iulij Colum coacto, idem fecerunt: quòd neque militare ſine minoribus Polonis uolebant, & ſecundæ noſtrorum res in Pruſsia minimè id requirere uidebantur. Nam poſt clades illas hoſtium, quas ſuprà memorauimus, continuata à noſtris in alterum annum Gneui obſidione, obſeſsi ad extremam rerum omnium inopiam ac deſperationem ſalutis ſuæ redacti, cum inutilem bello multitudinem oppido eieciſſent, & à noſtris ea rurſus in oppidum compulſa eſſet, poſtridie Natalis Chriſti, quæ dies D. Stephani memoriæ ſacra eſt, arcem ſimul & oppidum dedidêre, uitam & quicquid ſuarum rerum quatuordecim curribus poſſent euehere, pacti. Quadringenti milites cum magno commendatore Vdalrico Eiſenhoueno, & Nicolao Veiſembachio Bauaro ducibus in præſidio fuerunt. Hi omnes Kynixbergam à noſtris deducti ſunt.

Gneuum per deditionem receptum à Polonis.

Ex oppidanis magiſter modò ciuium, & alius quidam conſul, qui Cruciferis impenſius fauerant, ſiue eiecti, ſiue ultrò exceſſere, unius menſis ſpacio ad diſtrahenda bona ſua à noſtris impetrato. Per eoſdem dies Ioannes Scalius Bohemus Holſteinum magnum, oppidum Crucifericæ ditionis, ex improuiſo intercepit. Porrò qui Fridelandiæ fuerunt in præſidio milites Cruciferorum, cum ſibi ſtipendia non ſoluerentur, hoſtiliter direpto & incenſo oppido, diſceſſerunt. Bernardus uerò Sumbergius eadem de cauſa, & quod ualdè acciſas eſſe uires Cruciferorum animaduertebat, cum rege paciſcitur, ut quæ tunc præſidijs ſuis tenebat, deinceps quoque, quoad bellum illud maneret, quietus retineret: cum regijs libera commercia haberet. Cum ijs uerò qui Crucifericarum eſſent partium, nihil ſibi commune eſſe duceret: Bello uerò finito, iuſta mercede à rege accepta præſidia deduceret, munitiones, quas obtinebat, regi traderet. Obtinebat autem Culmam urbem, Starogrodum arcem, Brodniciam item arcem cum oppido. Non mediocriter & illa clades Cruciferos afflixit, quam apud Colbergam oppidum Pomeraniæ acceperunt. Erat oppidum id in ditione epiſcopi Camenenſis: uerùm detrectabant oppidani eius imperium. Hermingus igitur epiſcopus facta etiàm aliquanta manu, acceptisq́ue à Cruciferis ſeptingentorum equitum auxilijs, noctu oppidum aggreditur, ut nec opinantes oppidanos opprimeret. Verùm ij commodum à Gdanenſibus fœderatis facti certiores de conſilio epiſcopi, receptisquè in urbem auxiliaribus eorum copijs maritimo itinere tranſmiſsis, hoſtem ſcandere muros incipientem adorti fuderunt, & ad internecionem reciderunt.

Cruciferorum clades apud Colbergam.

Sic igitur attritis Cruciferorum uiribus, placuit Polonis mercenario milite rem eo anno gerere in Pruſsia, præſertim quòd expeditiones publicas nullo ordine, nullaquè diſciplina militari, ſed ſumma licentia conſtantes, ſocijs & amicis magis quàm hoſtibus pernicioſas eſſe animaduerterent: quòd neque principis imperium ſatis exaudiebatur, & nihilo magis in ſociorum, quàm in hoſtium agris à ui & iniuria temperabatur. Huc accedebat, quòd epiſcopus & ciues Lubecenſes Polonis iuxta ac Cruciferis conſentientibus componendæ inter bellantes pacis arbitrium ſibi deſumpſerant, & iam tunc aduentabant Gdano, quò nauibus aduecti erant, Toruniam, adiunctis ſibi de Roſtocenſium, Viſmarienſium, & Luneburgenſium ſenatu ſingulis: Rigenſium uerò ac Darbatenſium binis.

Expeditionum publicarum incommoda.

Conuentu Colenſi peracto, rex Breſte diuertit: Toruniam uerò ad diſceptandam atque
tranſigendam cauſam ſuam Pruſsicam, miſit Ioannem Lutecum Vuladislauienſem epi-
ſcopum, & procancellarium regni, Lucam Gorcanum Poſnanienſem, Stanislaum Oſtro
rogium Caliſsienſem, Sendiuoium Lenzenicium Siradienſem, Petrum Opporouiū Lan
cicienſem, Nicolaum Coſcelecium Inouuladislauienſem, Sciborium Baſenum Culmen-
ſem palatinos: Caſtellanos, Hinciam Rogouium Sendomirienſem, & Nicolaum Zarni-
couium Gneſnēſem: Secretarios, Ioannem Dlugoſſum ſeniorem, Ioannem Dramhou-
cam, & Iacobum Schadecum: quorum poſteriores duo iuris Canonici conſulti fuêre. De
nobilitate Pruſsica quatuor, Ottonem Maquitium, Matthiam Tolcam, Nicolaum Pila-
uium, & Nicolaum Zialouium. De ciuitatum uerò decurionibus ſiue conſulibus, Toru-
nenſis quidem quatuor, Elbingenſis autem duos, Gdanenſis uerò quatuor: & quintum
parœcum eius urbis, candidatum iuris pontificij. Porrò à Magiſtro & ordine Crucifero-
rum adfuêre Iodocus epiſcopus Oſsilienſis, Henricus Plauenius, qui fuerat Elbingenſis
Commendator, Gerardus Melingradus Marſalcus Liuonienſis, Georgius Comes Hen-
nebergenſis, Andreas Peper decanus Darbatenſis, Ioannes Vmbelerus, & Nicolaus de-
canus Pomeſanienſis, tres hi iureconſulti, Vilelmus Eppingenius Oſterodenſis in Pruſ-
ſia, & Vilelmus Schundelus Oſterodenſis in Liuonia Commendatores. De nobilitate,
Vlricus Gilauienſis, & Ludouicus Lubauienſis præfecti, duo conſules Regiomontani,
Pax infecta. itemq; duo Reualienſes è Liuonia. Inter hos igitur ad quintum Nonas Iulij tractari cœ-
ptum, & uno ac dimidio menſe tractatum, ad extremum infecta pace diſceſſum eſt. Con-
uenerat iam, ut Polonus Pomeraniā, Culmenſem, Michalouienſem, & Elbingenſem tra-
ctum totum haberet: reliquam inferiorem Pruſsiam Cruciferis relinqueret. De Mariæ-
Conditiones burgo intra triginta annos proximos, ut iudicio, arbitrio, pactoúe tranſigeretur: interim
pacis reiectæ. autem in poteſtate regis arx ea maneret. De illis uerò conditionibus conuenire non po-
tuit, ut Magiſter ac totus ordo Cruciferorum in uerba regis Poloni iurarēt, ſemperq; de-
inceps in fide & clientela eius eſſent: Rex uerò ut militibus Cruciferorum emerita unde-
cim annorum ſtipendia exolueret ijs duntaxat, qui fuerunt in præſidio munitionum ea-
Germani pacē rum quæ ipſi tradebantur. Nam neq; hoc Poloni, neq; illud Cruciferi acceptabant. Cre-
inſtruunt. ditum eſt autem ſiue inuidia, ſiue maleuolentia Brandeburgenſium & Miſnenſium Mar-
chionum, & aliorum quorundam Teuthonum Principum perfectum fuiſſe, difficiliores
ut eſſent Cruciferi, metu offendendi cunctos ordines Germaniæ, & amittendi ea quæ in
Germania poſsidebant. Et uenerant in ſpem potiundi Torunia, per proditionem non-
nullorum ciuium, quam Henricus Plauenius, dum ibi de pace agitur, inſtruxerat. Soluto
igitur conuentu illo Torunenſium bellum, inſtauratur à rege Breſte commorante. Tene-
batur Nouum oppidum Pomeraniæ cum arce, Cruciferorum præſidio. Id quoniā in ripa
Viſtulæ ſitum eſt, eam habebat opportunitatem, ut fluminis traiectum liberum hoſtibus
præſtaret, noſtris uerò nauigationem impediret. Ad hæc ager ſylueſtris abundabat mate-
ria, uallis, & machinis faciendis, & alijs bellis uſibus aptam. Id igitur primùm adoriri, & in
poteſtatem redigere placuit. Miſſus eò cum peditatu Thomas ſiue Thomiez quiſpiā uir
Polonorum maioris animi, quàm conſilij. Qui non expectato Dunino & equitatu, cum quo ſe iuſſus
clades apud erat coniungere, ad Nouum caſtra metatus eſt. Hoſtes noſtrorum paucitate animaduer-
Nouum. ſa, coadunati celeriter è proximis præſidijs impetum in eos fecêre. Quāquam autem non
improuiſum id noſtris acciderat, tamen uim hoſtium non ſuſtinuêre. Fugientibus naues
regiæ non procul in Viſtula ſtantes ſaluti fuêre. Centum aut paulò plures ex omni nume-
Cruciferi fuſi. ro deſiderati. Eodem autem die Adam Vilcanouius contractis tumultuariè Nideburgo,
cui præerat, & Sarnouia militibus, præſidiarios Cruciferorum, qui erant Zaldouiæ, præ-
dam agentes è Maſouia, profligauit, prædamq; excuſsit. Zaldouiam deinde Conradus
Maſouiorum dux Varſauienſium obſidione cinxit, & per deditionem accepit. Rex uerò
ignominia apud Nouum accepta commotus, Ioannem Synouecium, & Paulū Iaſenium
cum aulico ſuo comitatu eò miſit: Duninum quoq; cum Pruſsis & equitatu, & item pe-
Nouum obſeſ- ditatu recollecto eôdē iuſsit contendere, ut ita munitione potirentur. Nec tamen per uim
ſum à Polonis. ea capi potuit, ualido præſidio & natura loci defendente. Ceterùm obſidio in ſequentem
annum extracta eſt. Porrò Puſcum Gdanenſes cum totos ſex menſes terra, maríq; obſe-
diſſent, per deditionem in poteſtatem ſuam redegerūt. Rurſus igitur Cruciferi pacis men
tionem iniecêre: ſiue quo liberius Toruniæ proditionem conficerent, ſiue reuera pacis cu
pidi, quòd non admodum lætis ſucceſsibus tunc uterentur, & oppidani, agreſtesq; atque
adeò milites quoq; cum iurgio, defectionisq; denunciatione pacem flagitarent. Miſſus
eam ob rem à rege Ioannes Dlugoſſus in Pruſsiam, cū gubernatore & primoribus trium
ciuitatum apud Mariæburgum & Stumam colloquia habuit. Et uidebātur Cruciferi ac-
cepturi eſſe conditiones illas, quæ ipſis Toruniæ ferebantur, quemadmodum ipſe Dlu-

goſſus

goſſus ſcribit. Poſtulabant autem ut rex primores conſilij ſui cum ſumma poteſtate Manæburgum ad conficiendam pacem mitteret. Verùm id propter peſtem in ijs locis graſſantem factum nõ eſt. Quin cum Breſte quoq; id malum infeciſſet, rex inde Clodauiam, ac deinde Lenciciam ſeſe recepit: ubi aliquot ſeptimanas cum regina, quæ filiã Sophiam Cracouiæ menſe Maio enixa erat, cõmoratus, indeq; Petricouiam profectus, ad medium Octobris comitia quindecim dierum habuit. Venerant eò ex condicto Conradus Maſouiorum Varſauienſium, & Conradus Oleſnicenſium ſiue Cozlenſium duces, de ſucceſſione diſceptaturi. Sed cùm res ſubinde tentata per amicam tranſactionem non procederet, reiecta eſt cauſa Oleſnicenſis quidem ducis ad Pentecoſten ſequentis anni, Maſouij uerò ad proxima regni comitia, cùm quòd peſtis cõtagio Petricouiam quoq; & omnem ferè maiorem Poloniam iam peruaſerat, tum quòd inconſultum regi uidebatur offendere duces illos aduerſo iudicio, bello Pruſsico nondum confecto. Petricouia Parſouiam itum eſt ad alia comitia, quæ rex ad natalem Mariæ matris Chriſti prius dilata, rurſus ad diem S. Martini memoriæ ſacrum diſtulerat, communia futura Polonis & Lithuanis. Et frequentes quidem utriq; proceres aduenère: ſed cum Lithuani Parſouiam ad Polonos, hi contrà Breſte ad illos uenire detrectarent, Lomazis tandem conuentum. Neq; ibi tamen quicquàm actum, propter pagi incommoditatem ac cœli inclementiam. Sed res in annum dilata eſt. Rex dimiſſo conuentu, in Lithuaniam cum regina ſeceſsit. Et quoniam Vilnam quoq; peſtilentia infecerat, Grodni manſit aliquandiu. Deinde Caunnam profectus, magnam partem hyemis ibi exegit. Sub illud autem tempus, quo Parſouiæ habita ſunt comitia, Henricus Plauenius inſtructa, ut ſuprà dictum eſt, Toruniæ proditione, cũ mille armatis noctu ad urbem acceſsit ſecundum flumen: qua parte, auerſa ab hoſtibus, ſecuriores erant oppidani atq; uigiles. Iamq; præteritis piſcatorũ ſuburbanis domicilijs, & antemuralibus ſuperatis, taciti ſcalas mœnibus admouebant hoſtes, cum à uigilibus il lucescente iam aurora animaduerſi, & ſtrepitu, clamoreq; tumultuantium & concurſantiũ deterriti, relictis ſcalis cœpto irrito raptim ſeſe recepère, ueriti ne loci iniquitate & eruptione ciuium opprimerentur. Tametſi ita conſternata erat inopinati periculi obiectu ciuitas, ut magis ad fugam, quàm ad arma cuncti ſpectarent, potueritq; urbs capi primo impetu, ni fortuna ipſius ſeu potius propitium numen hoſtibus pauorem iniecìſſent. Sed non multo pòſt ijdem meliore fortuna uſi ſunt apud Carniſsinum Maſouiorum arcem. Tametſi non diuturna ea fuit. Mox enim Maſouij interceptam arcem circumuallarunt, priuſquam hoſtes commeatum importarent. Itaq; ſtatim eam per deditionem recuperarunt. Per idem tempus Vngari Scepuſienſem tractum, qui in ditione regis Poloni eſt, populabundi peruagati ſunt, authore Emerico Diaco gubernatore, ſiue fratre eius Stephano: donec afflictæ ciuitates ſeptem millibus florenorum contributis publicè, pacem redemerunt. Id autem fecerunt Vngari nulla iniuria prouocati: niſi fortè cruce ſignatorum militum licentiam & iniurias ulciſci uoluère. Cùm enim Pius Pont. Max. in ipſo procinctu belli Turcici in portu Anconitano extinctus eſſet, intermiſſa pia illa expeditione à principibus, Poloni qui ei militiæ nomina dederant, Felice duce in Vngaria uagantes, ſcelere & rapinis non abſtinebant, & Vngaros agreſtes & oppidanos uectigales ſibi fecerant. Exarſiſſet autem proculdubio graue bellum inter Polonos & Vngaros in ſequentem annum, Prædislao præfecto Scepuſienſi Vngaros ulciſci ſatagente, niſi conſiliarij quidam regij, & inprimis Iacobus Dembenius theſaurarius & præfectus Cracouienſis diſſuaſiſſent, cenſentes rege inconſulto nihil eiuſmodi attentari oportere, præſertim cum alioqui Vngari bello Turcico, & Boſna recuperanda diſtinerentur. Commodum autem & Matthias rex Vngarorum, miſsis in Poloniam literis pollicebatur ſatisfactionem, ſi quid à ſuis peccatum eſſet. Recepit autem tunc is in deditionem Iaizæ arcem, & uiginti ſeptem oppida Boſnæ & Raſciæ è Turcis occupata. Hoc anno Ioanni Sprouio Archiepiſcopo Gneſnenſi, ad medium Aprilis mortuo, Ioannes Gruſcinius, huic autem in epiſcopa Cracouienſi Ioannes Lutecus: ei uerò in Vuladislauienſi Iacobus Sennenius à Paulo ſecundo Pont. Max. qui Pio ſucceſsit, rege poſtulante ſuffectus eſt. Nec ita multo antè idem Pontifex Paulum Grabouium, rege itidem commendante, Chelmenſem epiſcopum creauerat.

Peſtis. *Comitia Petricouiæ.* *Torunia propè capta.* *Carniſsinum arx capta, & recepta.* *Pij Pont. Max. mors.* *Boſna à Mathia rege recepta.*

DE

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VICESIMVS SEXTVS.

An. 1465.

Cruciferorum copiæ dilapſæ.

SEQVENTI anno, qui fuit 1465. noſtri uaria fortuna uſi ſunt in Pruſsia. A quibus cũ Nouum arcta obſidione premeretur, Caſpar Noſtiuicius laturus obſeſsis opem, ſexcentos equites et quadringentos pedites mercenarios è finitimis Poloniæ & Pomeraniæ locis adducebat exiguo ære ſubarratos, Choinicię uerò luculẽtum ſtipendium ſe ipſis numeraturum eſſe pollicitus. Eorum non paucos hyemis aſperitas partim confecit in itinere, partim debilitatos ſubſiſtere coëgit. Reliqui uerò cũ perueniſſent Choiniciã, nec ſibi numeraretur promiſſum ſtipẽdium, frementes dilapſi ſunt, noſtris qui ad arcendos eos è compluribus

Nouum Polonis deditum.

præſidijs conuolarant, non inſectantibus, diſcedentes. Qua re cognita, obſeſsi Cal. Febr. Magiſtro nequicquã deprecante, & auxilium pollicente, oppidũ dedidère: & liberè abire permiſsi qui uellent, quinquagintatribus currib. res ſuas aſportarunt. Non quieuit & Magiſter. Quam enim circa ſe habebat manũ, in territorium Gdanenſe, ſiue inſulã minorem immittens, acerbè eam ferro & igni diuexauit, prædamq́ ingentẽ Stargarthã importauit, quo rectius ibi ſui noſtrorum obſidionẽ, quam expectabant, ſuſtinerẽt. Non ſoluebantur noſtris emerita ſtipendia. Dilapſi igitur Nouo recepto, Poloniam latrocinijs infeſtare cœperunt. Et pars quidẽ eorum nonnulla Dobrinenſem montẽ Viſtulæ imminentem duce Mikelſſo quodã occupauit. Inde in Maſouiorũ & Cuiauieñ. agros excurrens, & in pręternauigantes impetum faciens, prædas agebat. Alij uerò cũ Tomezo, Storcio, & Bucouio bonis eccleſiaſticis, templorũq́ & monaſteriorũ Gneſneñ. diœceſeos ſupellectili è Labiſſino imminebant. Qui facilè mille equitũ numerum explebãt, exceptis peditibus. Verùm utriq; authoritate & placidis ſermonib. atq; muneribus, hi quidẽ ab Andrea Poſnanienſi, illi uerò à Iacobo Vuladislauienſi epiſcopis deliniti, cum hi centũ quinquaginta, illi mille florenos accepiſſent, quieuère. Mons uerò Dobrinenſis, ꝑpterea quòd permagnã habe-

Nicolaus Zalinius.

bat opportunitatẽ incommodandi noſtris, ſi ab hoſte occuparetur, Nicolai Zalinij pręſidio firmatus eſt, collata publicè in ſtipendiũ pecunia. Quæ res tardius animaduerſa, tã male habuit hoſtes, qui erant in præſidio Nouę ciuitatis, ſiue Neimarci, ut rixarentur inter ſe, alius in alium culpã neglectæ cõmoditatis reijcientes. In qua rixa duodecim ex ipſis deſiderati eſſe dicũtur. Hæc per hyemẽ geſta in Pruſsia. Vere ſequẽti rex feſtis Paſchæ diebus apud Grodnum exactis, reginã cum maiore parte comitatus aulici Corcinũ pręmiſit. Ipſe cũ paucis Leopolim excurrit, ꝙ Ruſsi opem eius cõtra uim & iniurias Andreę Odrouanzi palatini & prefecti Leopolienſis implorаſſent. Sed cũ is paulò antè obijſſet, ac Ioannes frater ei hæres eſſet, illud modò actum eſt, ut Ioannes præfecturis omnib. amoueretur, accepta à rege pecunia, cuius nomine fratres ipſi præfecturas illas addictas tenebant. Cum aũt pecunia rex careret, placuit Ruſsis, Leopolienſibus, Podolijs, Halſciẽſibus, & Belſenſibus duodenos groſſos in iugerũ, & ſingulos boues in focũ ſine familia ob eam rem conferre. Ex utraq; penſione uiginti millia florenorum redacta, Ioan. Odrouanzo numerata ſunt. Ita Leopolienſis & Zidazouienſis pręfecturæ cum Glinianis redemptæ: Samboria

Comitia Corcinĳ.

relicta, cum ad eam quoq; redimẽdam non ſufficeret pecunia. Ruſsicis rebus ita utcunq; aliquot dierum ſpatio compoſitis, Corcinum rex diſpoſitis equis cõtendit ad comitia ad 12. diem Maij edicta. Quò ex minore quidẽ Polonia & Ruſsia frequentes conſiliarij conuenerũt: è maiore uerò Polonia Lucas Gorcanus Poſnanienſis, Stanislaus Oſtrorogius Caliſsienſis, Petrus Opporouius Lencicienſis palatini, & Sciboriũs Chelmius ſubcamerarius Poſnanienſis, legati cum libera poteſtate miſsi. Quindecim diebus in conſultando cõſumptis, placuit ut maioris Poloniæ nobilitas in Pruſsiam expeditionẽ ſtatim faceret, Choiniciã circũuallaret, donec mercenarij milites, quib. deinceps eo anno res gereretur, conuenirent: eamq́; ob cauſam illi ipſi maiores Poloni ſenos tantũ groſſos, cæteri uerò alterum tantum in emerita iuxtà ac deinceps emerenda ſtipendia ante medium menſem Iulium conferrent. His conſtitutis, Cracouiam ſe rex recepit. Cuius non exigua pars cũ æde D. Franciſci memoriæ ſacra nõ multo antè ad 5. Cal. Maias, Stradomia uerò tota, excepto templo ac cœnobio ſodalitij Bernardini ad 7. Idus Aprilis, conflagrarat. Aduenerunt eò

Pruſſorum legatio ad regẽ.

Pruſſorum legati, Gabriel Baſenus palatinus Culmenſis, ac trium ciuitatũ ſinguli conſules, narrantes nobilitatẽ & primores ciuitatũ Cruciferis ſubiectarum apud Neiingã peninſulam, quæ Habum lacum à mari diſterminat, cõuentum ſecum habuiſſe: pacẽ impenſè cupere, & qualuis tolerabiles conditiones nõ abnuere. Exhauſtos enim penitus, ad extre-

mam

nam miſeriã redactos eſſe tam diuturno bello. Poſtulabãt igitur, ut rex gubernatori cum conſilio poteſtatẽ pacis conficiendæ faceret. Id rex cum conſilio ſuo collocutus, negauit: ſpem modò pacis illis facere, tempusq́ & locũ de ea tractandi conſtituere eos iuſsit. Tractationem uerò & arbitrium pacis conſiliarijs regni, quos ad eam rem in tẽpore miſſurus eſſet, reſeruauit. Cum his mandatis dimiſsi Pruſsi, liberaliter à rege donati. Dimiſsi item Sileſij principes uicini, Præmiſlus Ceſsinenſium, Ioan Ratiborienſiũ, Præmiſlus Toſcenſium, Venceſlaus Zatorienſiũ, Ioan. Gliuicenſium, & Ioan. Ribnicenſiũ, qui in baptiſmo regiæ filiæ Heduigis tunc natæ, & intra annum uertentem mortuæ, ſuſceptores adfuere.

Sileſiorum duces.

His peractis, rex diſcedẽs Cracouia, Caliſsiam profectus eſt ad cõuentum cum Conrado Oſueſſincenſium duce ad 7. Cal. Auguſti conſtitutum. Nihil tamen etiã tunc de ſucceſsione tranſactum. Sed res integra ad finem Septembr. reiecta, ut ibi tunc duorum cõſiliariorum regis Bohemi arbitrio tranſigeretur. Inde rex Cazimirus Breſte in Cuiauiam ſe cõtulit, bello Pruſsico operam daturus. Ibi comperit, Vuladiſlaum Damoboriũ, Caſtellanum & præfectũ Naclenſem, quingentis equitibus, quibus Nicolaus Petrouius, Iacobus Creſa, & Ioan. Bucouius præerãt, coadunatis, pronunciato in ſingulos dimidij floreni ſtipendio, hoſtilia in regem, regnumq́ machinari, ob non exoluta ſtipendia, in Pruſsia emerita. Angebat ea res regem, ut quæ maximè: dolebat reſpirationẽ dari, animosq́ reddi Cruciferis, quos iam ferè deſponderant. Itaq́ actum cũ Damoborio, ut cœpto deſiſteret, acceptis ternis florenis in capita militum. Vbi hac uia nihil profectũ eſt, bello ſtatim perſequi perduelles placuit. Collocantur Znenæ & alijs quibuſdam in locis præſidia. Rex cũ cæteris copijs, quas ad manum habebat, Naclum & Damoborzum, quæ loca ab illis tenebãtur, obſidere parabat. Id ubi animaduerterunt illi, mutata ſententia miſerunt ad regem, imperata ſe facturos pollicẽtes: iuſsi uenire Inouuladiſlauiam ad regem primores, accepta fide uenerunt, culpamq́ publicè deprecati, & ad pedes regis proſtrati, non modò ueniam cunctis impetrarunt, ſed etiã pecuniam emeritorum ſtipendiorum nomine acceperũt, ac denuò regi nomina dedere, & ad Stargartam oppugnandam ſub ſignis Pauli Iaſenij miſsi ſunt. Damoborius uerò loco ac dignitati ſuæ reſtitutus. Interea res Cruciferorũ in Pruſsia paulo meliore loco eſſe cœperant. Nam & in Maſouienſem agrum duce Menzico Bohemo Zaldouienſi præfecto excurrentes, nobilitatem eius oræ ſiducia multitudinis, incautius in ſe irruentẽ in inſidias induxerãt, & non contemnenda ſtrage apud Cechanouiam profligarant: & naues Torunenſiũ atq́ Gdanenſiũ multis mercibus onuſtas apud Quizinum ſiue Mariæuerderum exceperant, & ad Dirſauiam nobilitatem Pruſsicam, quę in præſidio eius oppidi erat, cum ad pugnam direptione ſuburbanorũ elicuiſſent, contectis equitatu peditibus, re inopinata perturbatã, ſex hominibus cæſis, octoginta captis, in urbem repulerant: & apud Gneuum quinq́ & quinquaginta præſidiarios milites comportandi ex agris commeatus cauſa egreſſos, & ab aratoribus damno afflictis proditos, Stargarta eſſuſi, intercluſo in oppidum & arcem reditu, uiuos exceperãt: & poſtridie eius diei arcem, cum ex interceptis literis uacuã eſſe præſidio didiciſſent, oppugnarãt: cœpiſſentq́ adeò, ni Martinus Brzenius nobilis Pruſſus cum paucis ſtrenuè eam defendiſſet, ſubeuntemq́ hoſtem supernè coniectis lapidibus remoratus eſſet, donec periculo cognito, ſexaginta equites Marięburgo, & ſeptuaginta pedites Gdano miſsi aduenẽre. Ibi tunc hoſtes receſſere ſuburbanis direptis. Sed nihilominus omnem eam oram uſq́ ad Gdanenſium ſuburbana ſubitarijs excurſionibus ſubinde infeſtabant. Excurrerãt & in ditionem Henrici Stolpenſium Pomeranorum ducis trecenti equites, quòd is tunc unà cum epiſcopo Camenẽſi, cunctisq́ ſuis denuò ſocius & fœderatus regis factus erat. Sed ibi minus proſpera fortuna uſi, profligati à duce ac deleti ſunt, perpauci uiuis ſeruatis, & in carcerẽ compactis.

Maſouiorum clades apud Cechanouiam.

Martinus Brzenius Gneuum deſenſum.

Cum igitur è Starigrado ſiue Stargarta, potiſsimùm ij qui regiarum erant partium in Pomerania, infeſtarentur, eò duxit Iaſenius exercitum iuſſu regio, duabusq́ turribus excitatis, ad oppidum id aſſedit, ita ut pateret nihilominus obſeſsis liber exitus & reditus. Quo factum eſt, ut Iaſenius eorum inſidijs exciperetur. Sexaginta enim equites clàm urbe egreſsi, cum ſub ueſperam noſtrorum ſpecie & habitu aſsimulato ad mœnia accederent, contraq́ ij, qui in oppido erant, ex compoſito erumpentes, quaſi in hoſtes impetum facerent, Iaſenius fortè tunc obequitans rem conſpicatus, mittit ad eos, qui noſtrorum ſpeciem præ ſe ferebant unum de ſuis comitibus ſciſcitatum, qui nam eſſent: Reſpondent illi, ſe Dirſauienſes eſſe, & ex hoſtico reuerti. Id uerum eſſe credens Iaſenius, gratulabundus ad eos procurrit: compræhenſusq́ cum duobus comitibus, in oppidũ ductus, & in cuſtodia aſſeruatus eſt. Tantaq́ hoſtes eo capto lætitiæ ſigna dedère tympanorum nolarumq́ crepitu ac ſonitu, ut debellaſſe ſibi uiderentur. Sed uana fuit ea exultatio. Extemplò enim Gothardus Radlinius in locum eius ſuffectus à noſtris, obſidionem continuauit. Interea uerò conuentum rurſus à noſtris in Neringa cum Cruciferis pridie Calendas

Starigradum Pomeraniæ obſeſſum à Polonis.

Paulus Iaſenius captus à Cruciferis.

lendas

lendas Septembres, ac de pace, Paulo Legendorſio Varmienſi epiſcopo electo, qui neutrarum erat partium, arbitro tractatum quinq; dies, ſed re infecta diſceſſum eſt. Illud modò conuenit Magiſtro poſtulante, ut poſt alterum menſem denuò eodem in loco, uel inter Mariæburgum & Stumam conueniretur, ea quidem lege, ne quam Mariæburgi mentionem Cruciferi facerent. Tametſi recipiebant ij, ſi Mariæburgum ſibi redderetur, ſe cum tota Pruſsia & Liuonia in fide & clientela regis Poloni fore, & non contemnendam pecuniã continuatis aliquot annis ei annumeraturos eſſe. Verùm non accipiebant noſtri hanc conditionẽ, ſiue quòd permagno ſibi arx ea conſtitiſſet, empta à militibus: ſiue quòd inde perfacile Cruciferi, quamuis leui occaſione arrepta, bellũ renouaturi eſſe uiderẽtur, quòd & permunita & peropportuno loco ea ſita eſſet. Sic igitur è Neringa diſceſſum tunc eſt.

Pacis cõditiones à Polonis repudiatæ.

Conuentum deinde ſuorum Kynixbergæ Magiſter habuit. Vbi cum nobilitas & Kynixbergenſes ciues grauis ac diuturni belli pertæſi, nõ ſolum ei ſumptus in bellum deinceps negarẽt, uerumetiam niſi pacem tandem cum Polonis faceret, ab eo ſe defecturos ſignificarent, ſex & uiginti ex eis, quos maximè aduerſari uoluntati ſuæ cognouerat, in arcẽ euocatos compræhẽdi, & ſex primarios interfici iuſsit: cæteros uerò per præſidia diſtribuit aſſeruandos, donec pergrandi ære ſeſe redimerẽt. Nec poſtea quẽquam ad conſtitutũ cum noſtris conuentum miſit. Nec tamẽ interea de belli ſtudio, curaq; utrinq; remiſſum quicquã fuerat. Cuius tota ferè moles ad Starigradũ ſeſe collegerat, noſtris, ut ſuprà memoratum eſt, oppidũ id obſidentibus, hoſtib. uerò nauiter & impigrè defendentibus, ita ut anguſtiore propè annona obſidentes, quàm obſeſsi uterenẽ, propterea quòd è uicinis agris neq; frumentari, neq; pabulari noſtri poterant, omni frumento & pabulo cum re pecuaria tempeſtiuè in oppida è remotioribus quoq; locis cõportato & coacto. Et excipiebantur autẽ ab hoſtibus, qui circumiacẽtia oppida, nimirum Choiniciam, Fridelandiam, Hamerſteinum, Bythouiam, Lemburgum, Olecum, Keiſſouum præſidijs tenebãt. Quo factũ eſt, ut Gothardus dux exercitus cum non exiguo expeditorum militum numero, comparandi commeatus cauſa Derſauiam proficiſci neceſſe haberet. Id ubi obſeſsi è trãsfuga quodam Gdanẽſi cognouère, eruptione facta caſtra ſemiuacua oppugnare adorti ſunt. Sed ea noſtri egregiè defenderunt, ita ut eos longè ſuperantes multitudine quater uallo ac turribus ligneis magno cũ impetu ſuccedẽtes, uix tandẽ permultis amiſsis, longè plurib. ſauciatis, in oppidũ recipere ſeſe cogerent. Nihilo tamẽ minus infeſtabant ij deinceps quoq; uias, & ne quid rerũ uenaliũ in caſtra Polonica importaretur, prohibebant: ſæpeq; inter occurſantes ſibi mutuo particularia certamina cõmittebantur. Quin cũ bruma quoq; ac intemperie cœli hyberni Polonis confligendum fuit. Sed uicit omnẽ eam difficultatẽ ipſorum cõſtantia, ne ab obſidione diſcederent. Quæ quidẽ in ſequentem æſtatẽ uſq; perdurauit.

Res geſtæ apud Stargartam.

Dum hæc ita gerũtur in Pruſsia, Cazimirus rex Inouuladiſlauia Caliſsiam ſe recepit ſub finẽ Septemb. ibiq; cum Conrado Oleſſnicenſium duce, & Margarita uxore eius per Iodocum Vuratiſlauiẽſ. epiſcopum, & Vilelmũ Riſemburgium iuniorẽ arbitros à rege Bohemorum rogatu diſceptantiũ miſſos, tranſegit ea conditione, ut ille quatuor annorũ ſpacio uiginti millia aureorũ numûm à ſe acciperet: ſucceſsione omni in Maſouia & Belſenſi unà cum uxore ſua ſeſe abdicaret, dotemq; poſt mortẽ Annæ Vuladiſlai Maſouiorũ ducis defuncti uxoris, ne repeteret. His ita cõſtitutis, Poſnaniã rex, Conrado & uxore eius comitantibus profectus eſt, dimiſsisq; ijs Pruſſorum legationẽ audiuit. Petebat ea ut arx Mariæburgenſis gubernatoris & nobilitatis fidei cõmitteretur. Reſponſum: Regẽ id ſine comitiorum regni decreto, & conſilio ciuitatum Pruſsicarũ, quæ plurimum ad emendam eam arcẽ contuliſſent, rectè facere non poſſe. His dimiſsis, Poſnania diſcedẽs ad medium Nouemb. Coli quinq; dierum comitia cum maioribus Polonis habuit: deinde per Lẽciciã & Radomiam in Lithuaniam profectus eſt.

Pruſsicæ nobilitatis legatio ad regem.

Conuenit eum ibi Ludouicus patriarcha Antiochenus ab Ezigere Tartarorũ principe, apud quẽ Pont. Max. & Imp. Romani legationẽ obierat, reuertens. Summa aũt legationis illius hæc fuit, ut Ezigeres Mahometem Turcarum Cæſarẽ à bello Chriſtianis inferendo reuocaret: ſi id nõ poſſet, bellum ipſi inferret, Pont. & Imp. ſtipendia pollicentibus, ac tunc quoq; perampla dona mittentibus. Quoniam autem eiuſmodi reſponſum à barbaro acceperat, ut is in bello Turcis inferendo è conſilio & uoluntate Cazimiri fœderati & amici ſui pendere ſe oſtenderet, literasq; ad Cazimirum ea de re daret, quibus ei faciebat poteſtatẽ, quicquid ipſi uideretur de bello Turcico conſtituendi ſuo nomine cum illis Principibus, contendebat à Cazimiro Ludouicus, ut rex Chriſtianus Chriſtianos adiutos uellet, quando id in poteſtate eius eſſet. Debere hoc eum cõmuni religioni atq; pietati erga Deum.

Ezigeris Tartari amicitia cũ Cazimiro.

Rex dilata re ad regni comitia, quę ad medium menſem Martium Petricouiam edicebat, hominẽ ſine certo reſponſo dimiſit: ac de more uenationibus uacauit. Anno inſequenti poſt medium Ianuarium Archiepiſc. Gneſnenſis ſynodum apud Lenciciã habuit. Ibi Sendiuoio Lenzenicio palatino

An. 1466.

Siradienſi,

Siradienſi,& Michaëli Laſocio præfecto Lencicienſi oratoribus regijs petentibus decretum eſt,ſubſidium Regi ad bellum Pruſsicum è tributo ſacerdotum, in Cracouienſi quidem diœceſi ſenûm groſſorum, in cæteris uerò duodenûm in libram,ſiue marcam argenti,ſecundùm uſitatam æſtimationē.Varietatis autem cauſa fuit,indulgentior in alijs diœceſibus,quàm in hac,æſtimatio redituum ſacerdotaliū.Menſe Februario Liuones ſeptingenti equites pariter & pedites Cruciferis ſuis in Pruſsiam ſuppetias euntes,cū Samagitiam attigiſſent, nec progredi per ſyluas poſſent, impedita à Samagitis deiectione arborum locis opportunis uia,uerſus mare iter inſtituêre. Quod Samagiti euenturū cùm prouidiſſent,foueas præaltas iam antè in ea parte foderant,ſarmentisq́ contexerāt.In eas igitur Liuones inedia, frigore & pauore urgentibus, imprudētes præcipitati, contrucidati ſunt. Pauci cùm ex inſidijs ad lacum euaſiſſent, rupta fragili glacie nihilominùs periêre. Duo tantùm ex omni numero uiui ſeruati:è quibus cognitum eſt,quadraginta naues refertas militibus è Germania in Pruſsiā nauigantes,non ita multò antè naufragio perijſſe. Iiſdem diebus Paulus Epiſcopus Varmienſis cùm animaduerteret res Cruciferorū inclinatas eſſe,& à pace tamen eos abhorrere, partium regiarum ſe deinceps fore profeſſus,arcium & oppidorum ſuorum adeundorum poteſtatē fecit regijs militibus, qui Paſſenei mi,Nideburgi,& Vormithę in pręſidijs erāt,ut non ſolū ea tuerentur, ſed etiā communē iam hoſtem inde infeſtarēt. Quæ res Magiſtro peracerba accidit,magisq́ ſeriò deinceps is de pace cogitare cœpit. Ad medium menſis Martij rex Petricouiæ comitia habuit. Ibi rurſus actum eſt cum Cōrado Varſauienſium duce, & matre eius Anna ac matertera Catharina. Sed cum pactionibus trāſigi res non poſſet,Conrado Belſenſem modò tractum remittente, Rege uerò nihil præter Viſnenſem cōcedente, iudicium uerò Pruſsico bello durante intempeſtiuum fore uideretur,reiecta res eſt ad alia comitia. Actum eſt & de Ioanne Penāſco Archidiacono Gneſnenſi, Nicolai Penāſci ſuccamerarij & pręfecti Cracouienſis filio. Qui cū Dorothea Ioannis Rogalæ, qui palatinus Varſauienſis fuerat,filia, Iacobi Bogleuij uxore,ſtupri conſuetudinē habuiſſe, eaq́ cōſcia & adiutrice maritum eius dormientē crudeliter necaſſe arguebatur: literæq́ eius ad mulierē,quibus patrādi ſceleris ratio deſcripta erat,à Ioanne Bogleuio palatino Varſauienſi fratre interfecti proferebātur. Cauſa uerò cur ad comitia referretur ea de re,fuit facinoris atrocitas,& impunitas. Nam mulierem quidē appræhenſam occiſi frater palatinus dimiſerat, Franciſcanorū obſeruātium precibus uictus: de Penāſco uerò cùm Archiepiſcopus Gnęſnenſis ex ſynodi, ubi etiā hæc res acta fuit, ſententia ſupplicium ſumere cauſa cognita debuiſſet,uel remiſſior fuerat, uel præhendere eum nō potuerat. Placuit igitur toti conuētui,ut negocium præfectis regijs præhendendi,& Archiepiſcopo ſiſtendi Penanſcum. In mulierē uerò,ut moribus,& legibus animaduerteretur. Sed ei mulier in Pruſsiā ad Menzicū Bohemum profugit,& Penanſcus apud neceſſarios delituit. Sacerdotijs quidem à Pontifice Max. priuatus eſt. Nec multò pòſt,facta aliquāta manu nobilium quidē genere, ſed moribus, & luxu perditorū iuuenum,cùm latrocinari cœpiſſet,ab ipſo patre, maius aliquod dedecus,labemq́ generis metuente,captus:& quoniā presbyter erat,epiſcopo Cracouienſi in cuſtodiā traditus,in arce Ilſenſi aliquādiu in carcere aſſeruatus eſt. Ita tunc infamia & calamitate filij expendit ſuppliciū ſacerdotibus,in quos immerētes manus iniecerat.Quin ipſe quoq́ præfectura Cracouienſi amotus eſt: quod nō ſine ignominia fieri potuit. Ad extremū duodenûm groſſorum in iugera tributum in comitijs ſcitum eſt.Affluêre autem legati Pruſſorum,petentes ut rex Marieburgū cum aliquātis copijs quamprimū ueniret, hac ratione facilimè bellum cōfecturus,quod pleræq́ ciuitates ſubiectę Cruciferis ad eū defecturę eſſe dicerentur. Et eius rei cauſa duûm groſſorum penſionem & acciſam,ut uocant,in unum annum ei deferentes. Itaq́ peracto quindecim diebus cōuentu, Breſte rex Archiepiſcopo Vuladiſlauienſi, epiſcopo Poſnanienſi, & Siradienſi palatinis, & Petro Gaio Caliſsienſi Caſtellano occurrentib.ac deducentibus,cōtendit.Per id tempus Ioannes Scalius facta aliquāta manu pręſidiariorum equitum & peditum,Melſacum oppidū Cruciferarum partium intercepit:militesq́ ſexaginta,qui erāt in præſidio,uiuos in poteſtatem ſuā redegit. Perturbauit ea res Magiſtrum,ut quę maximè,ita ut de Kynixberga is iam periclitari uideretur.Certior enim factus erat,Gdanenſes trāſportatis claſſe copijs, Sambiā adoriri & infeſtare ſtatuiſſe: eoq́ copias & ipſe ſuas Kynixbergam contraxerat, quas hoſtib.opponeret.Ex his itaq́ tria millia peditū pariter & equitū Henrico Plauenio duce celeriter ad recuperādum Melſacum miſit,ratus Polonus paruo pręſidio relicto inde diſceſsiſſe: & uerò nō ignorans eos,rebus præſertim ſecundis,ſecuros eſſe ſolere,ita ut qua id arte,quaq́ facilitate cœpiſſent,eadē rurſus amittere poſſe uiderentur. Plauenius igitur ſilenti agmine profectus,nocte intempeſta oppidū diuerſis quatuor locis aggreditur:iamq́ una porta refracta, ſigna inferebat. Sed cū Poloni partim aduerſi nauiter obſiſterent

Sacerdotalium redituum inæqualis æſtimatio.

Paulus Varmienſis Epiſcopus in partes regias conceſſit.

Comitia Petricouiæ.

Penanſcus ſacerdocijs priuatus.

Penanſcus pater ſupplicium expendit ſacerdotibus.

Melzacum captum à Polonis.

Poloni rebus ſecūdis ſecuri.

ſterent irrumpētibus, partim ſupernè in ſubeuntes ſaxa deijcerent, ducētis amiſsis, in tutum ſe recepit. Poſtero die ut acceptam ignominiā corrigeret, fremēs, frendensq; ad Holandiam duxit. Verùm ibi quoq; nihilo meliore fortuna uſus, plures etiam milites amiſit. Nec magis proſperæ tunc erant res Cruciferorum in Pomerania. Oſecum caſtellum ob-

Polonorum uictoria apud Oſecum.

ſidebant Poloni, ligneo caſtello eregione excitato: hoſtes ſuccurrere ſuis laborātibus uolentes, nō contemnendā manum Choinicia, & Starigrado emiſére: cui aduenienti obuiā progreſsi Poloni, pugnæ copiā fecêre. Nec mora, in fugā acti hoſtes, perpauci tamen euaſére, pluribus in fuga, quàm in prælio trucidatis. Cæterorum ſpolijs noſtri potiti ſunt. Id ubi uiderunt obſeſsi, incenſo caſtello natādo profugerunt. Noſtri uerò accurrētes incendium reſtinxerunt, caſtellumq; in poteſtatem ſuā redegerunt. Fortè etiam ij, qui Vartemburgi in præſidio fuerunt hoſtes, cū noſtris, qui Reslam tenebant, congreſsi, nō leui ſtrage profligati ſunt. At Ludouicus Magiſter quoniā magnam earum cladium partē Pauli

Cruciferi uaſtant Varmiā.

Varmienſis Epiſcopi tranſitioni ad regias partes acceptā ferebat, ut eum ulciſceretur, cū ſexcentis equitibus, ac totidē peditibus, agros oppidorum eius, Brunsbergę, Vormithæ, Elsbergæ, Reslæ, Guteſtadiæ, & Melſaci percurſat, & ſegetes conculcat, non ſine acerbo dolore oppidanorū, & fremitu in Epiſcopum, quòd cū pacati in medio belli ſtrepitu ad eam diem fuiſſent, tranſitione eius ad regē irritatis Cruciferis hoſtilia pati cogerētur. Erat quidē in præſidijs eorū oppidorum, & aliarū uicinarum munitionum, non exiguus regiorum militū numerus cū Adamo Vilcanouio, Ioanne Scalio & Ioanne Zaco: ſed exacerbatis pręſenti & inſueta calamitate oppidanorū animis, mœnibus ij ſeſe continebāt, uerìti ne prodeuntes excluderētur. Increpidi uerò regijs literis atq; nuncijs, prodiêre tandem cōſtituto ad conueniendū loco. Quo cognito, Magiſter Bartenſteinū ſe cum copijs ſuis recepit. Ibi noſtri quoq; liberiùs hoſtiles agros peruagati, ſegetes & ipſi cōculcārunt, & in uillas igne deſæuierunt. His diebus Cazimirus rex cū accepiſſet literas à Rudolpho

Rudolphus epiſcopus Lauātinenſis legatus Apoſtolicus.

epiſcopo Lauatinēſi, qui ſcribebat, ſe uenire legatū à Pontifice Max. ad componendā pacem inter ipſum, & Cruciferos, miſit ad eum Vuratislauiā, ubi ſubſtiterat, Ioannē Dlugoſſum Secretariū ſuum, indicans pacē ſe non abnuere, modò ille bona fide pacificatorē ſeſe interponeret: neq; imitaretur Hieronymum Cretēſem Archiepiſcopum, qui Regi, ac ſi filius eius eſſet, operā ſuam pollicitus, cū ad Cruciferos profectus eſſet, redemptus ab ijs calice aureo: Cretēſis, ut eſt in prouerbio, Cretiſſauiſſet, bellumq; non modò nō reſtinxiſſet, uerumetiā ultrò iam ferè conquieſcēs reſuſcitaſſet, cū alijs factis, & improbis ac uerſutis conſilijs ſuis, tum quòd Pruſsis regiarū partium interdictum nō relaxaſſet. Si nihil eorum hic haberet in animo, ueniret bono omine, fauere ſe ei, ut præclarā compoſitæ pacis gloriā referret. Prolixè ille omnia pollicitus eſt, ſe diſsimilē Cretenſis illius fore. Inter Fridericū quoq; Imperatorē, & Matthiam Regē Vngarorum non ita pridē pacem ſe feciſſe, in eaq; conficienda incorruptū ſe præſtitiſſe, ita ut incurſaretur ab Imperatore, quaſi homo Germanus in Vngaros, quàm in ſuos propēſior fuiſſet. Venerunt ijſdē diebus ad Re-

Pruſſorum legatio ad regē.

gem Sciborius gubernator Pruſsiæ, & Gabriel palatinus Culmēſis, Baſeni fratres, cū legatis nobilitatis Pruſsicę, & trium ciuitatū, orantes, ut Rex Mariæburgum tandē accederet, ac tā diuturno bello, quo ipſiq; penitùs iam exhauſti eſſent, finē imponeret. Fore enim, cū eò acceſſerit, ipſi hoſtiū metropoli Kynixbergæ propius bellū oſtentárit, ut ad eū ciuitates quædā deficiant, & Cruciferi ad quaſuis pacis cōditiones perducantur. Repetebāt & priora poſtulata de Marięburgo, & alijs arcibus fidei ſuę cōmittendis. Non debere minùs certā & probatam eſſe Regi fidē ſuam, quàm externorū: & minore autē impendio eas arces ſeruari à ſe poſſe, quàm ab externis, quorū inſatiabili auaritiæ explendæ, neq; ærarium, neq; facultates ſuæ ſufficiant, & uerò negligi propter eos culturā agrorum. Hæc uoce & geſtu aſperiori exaggerātes, addebant minas: Niſi ratio precū ſuarum duceretur, fore ut aliter ſibi proſpicere cogerētur. Offendit ea legatio Regē, & quotquot ipſi aderāt in conſilio, quòd quorū uindicandorum cauſa tantū cùm pecunię, tum ſanguinis profunderetur, ij liberatoribus ſuis etiā leges ferrent. Sed diſsimulata tamen temporis cauſa offenſione, comiter eis reſponſum eſt: Regē maturè affuturū eſſe Mariæburgi, ibiq; de illis & omnib. rebus cum Pruſsis conſtiturū. Ante meſſem autē cum exercitu eò proficiſci commodè non potuiſſe, propter annonæ & pabuli penuriā. Ita dimiſsis Pruſsis Rex Inouuladislauiam profectus eſt, quò magis accelerēt inter milites, cùm Regē in itinere eſſe

Stolpenſium ducis legatio ad Regem.

audirēt. Ibi eum conueniunt legati Stolpenſiū ducis Henrici. Gratulabantur ii Regi ſaluum aduentū in eas oras: auxilia permagna ad bellum pollicebātur: ipſumq; adeò ducē præſentē affuturum, ſi Rex ipſe foret in exercitu. Deinde percontabātur, Choiniciámne, & alias Pomeranicas munitiones Rex oppugnaturus eſſet, an Marięburgū profecturus. Poſtremò poſtulabāt apertè quidē, ut redimere duci Lemburgum, & Bythouiam munitiones à Cruciferis ſibi ademptas liceret: cupere hoc eius ſubditos, & pecuniā in eam rem

contu-

contuliſſe. Ipſum uerò hoſtibus didiciſſe iam octo millibus florenorum, & captiuis eorũ
reddendis. Tectiùs uerò & obiter agebãt. Si fortè dux de Choinicia, Stargartha, ſiue aliã
quapiã munitione Pomeranica decidere cum hoſtib. regijs aliqua conditione poſſet, ut
ipſi cùm bona Regis habere eas munitiones liceret, in fide & clientela Polonorũ futuro.
Ad tam uafrã legationem, quippe quæ nõ obſcurè indicaret Henricum toti Pomeraniæ
inhiare, nihil aliud reſpõſi datum eſt, quàm ut dux ipſe poſt quintamdecimã diem Byd-
goſtiam ad Regẽ ueniret, de illis, quæ poſtulabat, corã acturus. Ne quã tamen pecuniam
interim hoſtibus numeraret, neúe captiuos redderet. Ferret potiùs aliquãtiſper adhûc de-
trimentum amiſſarũ munitionum. Id autẽ prouidebatur, ne uires hoſtium receptis capti-
uis, conductisq; illa pecunia nouis militibus reficerẽtur. Bydgoſtiã deinde rex peruenit.
Vbi de Slochouiæ arcis interceptione nuncium accepit. Præfectus eius arcis Georgius
Dambrouius Martinum Siſſouicium nobilẽ & copioſum Pomeranũ, è ditione Henrici
ducis, domi ipſius captum, in arce aſſeruabat, quoad ſe magno ære redimeret. Inſinuârat
is ſe in familiaritatẽ præfecti ita, ut liberiùs in arce diuerſaretur. Erant ibi in præſidio Po-
merani Polonis intermixti. Cum his igitur Siſſouicius clàm de proditione pactus, cũ co-
gnitam haberet anguſtiã rei frumentariæ in arce, ultrò pollicitus eſt de domo aliquantã
uim farinæ. Dimiſſus eam ob rem à credulo præfecto, quatuor currus farina onuſtos ad-
duxit. His uerò quaternos expeditos pedites quaſi cuſtodiæ, & præſidij cauſa adiunxe-
rat. Cum quibus in arcẽ intromiſſus, præfectum arcis, & quos de militibus fidos ipſi eſſe
arbitrabatur, adiuuantibus ex condicto Pomeranis pręſidiarijs, cõprehendit, & in imam
turrim detruſit, arcemq; in poteſtatẽ ſuam redegit. Vehemens erat ſuſpicio, ſi nõ iubente,
certè nõ inſciente Henrico duce facinus illud ab ipſius hominib. patratum eſſe, eoq; ſpe-
ctaſſe uidebatur pars illa legationis eius, qua petebat, ut ſibi habere liceret per Regẽ mu-
nitiones, ſi quas pacto aliquo in poteſtatẽ ſuam redegiſſet. Itaq; increpiti legati eius, qui
nondũ dimiſsi erãt. Miſſusq; ad ipſum legatus à Rege, qui de fraude & perſidia cũ eo ex-
poſtularet: minasq; adijceret, ni Slochouia regi redderetur. Ad ipſum quoq; Martinũ Siſ-
ſouicium miſſus alius de reſtituenda arce, nil niſi bona uerba retulit. Quo tempore Choi-
nicia quoq; duces hoſtiũ aderant, pecuniã Martino grandẽ pollicentes, ſi ſibi arcẽ trade-
ret. Atq; ij reuerti alio tempore iuſsi ſunt. Venerat & Dinis, primarius Friderici Marchio-
nis Brãdenburgenſis cõſiliarius, cum 40 equitibus, quaſi ſociũ ſe Martino ad defenden-
dam arcẽ offerens, ut intromiſſus arce potiretur: uerùm intromiſſus nõ eſt. At rex cũ con-
uocaſſet cõſilium, omiſſo Mariæburgo & Kynixberga, Choinicia adoriri, nec quicquam
reclamãtibus Pruſsis, ſtatuit, quo militibus hoſtium, qui è Germania & Bohemia deduce-
bantur, tranſitum intercluderet, Poloniamq; maiorẽ ne hoſtilib. excurſionibus expone-
ret. Ad hęc autẽ Slocouiam quoq; faciliùs ſe recuperaturum eſſe ſperabat, ſi propiùs exer-
citũ admoueret. Hoſtes qui Starigradi in præſidio erãt, ubi cognouerunt Regẽ in ea ora
tunc bellum gerere decreuiſſe, diuturna obſidione defatigati, & fame iam laborãtes, reli-
ctis reb. omnibus, quâ patebat exitus, noctu ſilẽti agmine exceſsêre: & equites quidẽ ſpar-
ſim Choiniciã contendêre: parũq; abfuit, quin in mercenarios regis milites, qui cũ Felice
Panieuio ſeu Pniouio, quemadmodũ habet Vapouius, ad Choiniciã præmiſsi erãt, inci-
derẽt. Pedites uerò in Zanturã uicũ ſe recepêre, templũq; Viſtulę imminẽs, unde nauigã-
tes infeſtarẽt, muniuêre. Poſtero die oppidani, dilapſis defectionis authoribus, cõpotes
ſui facti, Gothardo Radlinio ſeſe dedidêre: quo nũcio exhilaratus rex, alacrior ad obſiden- *Starigradum deditum.*
dã Choiniciã comitatũ ſuum aulicũ, Dunino & Synouecio ducibus, miſit: quib & proce-
res, qui aderãt Bydgoſtię, ſuos comitatus adiunxerũt: ipſi Bydgoſtię cũ rege mãſerunt. Lu-
dibrio primũ fuit hoſtib. ea obſidio, abundãte oppido defenſorum multitudine, & quòd *Choinicia à Polonis obſeſſa.*
noſtri uno in loco, cęteris partib. oppidi liberis, caſtra metabãtur. Vbi uerò foſsis atq; ſepi-
bus cingi oppidũ cœptum eſt, erũpere, frequẽtes, & inuadere operi intentum militẽ, glo-
bosq; bombardis & omne telorũ genus è mœnib. eiaculari. Ad extremum imbutis uene-
no ſagittis uti, ac temerè uagãtes, ut ſolent, Polonos, inſidijs excipere. Nec paruis incom-
modis noſtros afficiebãt, donec ſubmiſsis à rege Lithuanis ac Tartaris equitibus, liberi-
ores eorũ excurſiones inhiberẽtur. Intereà Slochouiã rex fortuna adiuuãte, ſexto, poſtea *Slochouia recuperata à Polonis.*
quàm amiſerat, die recuperauit. Excurrerãt eò 40 pedites Ioannis Coſcelecij palatini In-
ouuladiſlauienſis, ſiue ut fortunã tentarent, ſiue ut aliquid è ſubiectis agris raperẽt. Eos
Martinus Siſſouicius ex arce cõſpicatus, omnib. militibus, quos in præſidio habebat, de-
ductis perſequi inſtituit. Sacerdotes tantũ duo cum ludimagiſtro, & aliquot ſcholaſticis
adoleſcẽtibus in arce remãſerant: qui quãuis Pomerani, tamen benignioribus uſi Polo-
nis, permoleſtè ferebãt eos per dolum arce excidiſſe. Hi ergo ſolitudinẽ nacti, occaſionẽ
referendi gratiã benè meritis, nõ negligendã ſibi eſſe rati, portas arcis ſuperioris occluſê-
re: oſtioq; turris refracto, Georgium Dãbrouium cum ſexdecim ſocijs caſsibus uenato-

Slochouia fraude intercepta (margin note beside "Vbi de Slochouiæ arcis…")

rijs ſubmiſsis extraxêre, & cum his pariter clamorē ſuſtulêre: quo conſternati Pomerani, cū in arcē ſe recipere uellēt, ſubeunteſq; ſaxis ſupernè deiectis arcerētur, foris uero à quadraginta illis peditibus, ſignificatione eorū, qui in arce erāt, animatis peterētur, correptis & cōſcenſis celerrimè equis Dambrouij, qui in inferiori arce ſtabulabātur, in Stolpenſem ditionē profugerunt. Remunerati à rege ſacerdotes & ſcholaſtici. His cognitis Fridelandenſes & Hamerſteineſes, eiectis hoſtium præſidijs, regi ſeſe & oppida ſua dedidere: qui propter ſæuitiā, & aſperitatem præfecti ſui Vuladiſlai Damoborij Caſtellani Naclenſis defecerāt. Deiecerunt hæc magnopere Magiſtri & Cruciferorū animos, qui in ſpem potiundæ Slochouiæ, quæ amplitudine, & munitione Marięburgo non multū cedit, uenerāt: & Germanis principibus, à quibus ad eā diem uanis auxiliorū promiſsis lactati erāt, inter ſe diſsidentibus, nihil ſpei ſibi reliquum eſſe in poſterū uidebant, metuebantq; ne id quicquid haberēt reliqui in Pruſsia, per uim, aut per uoluntariā deditionem Pruſſorum amitterēt. Itaq; cōuentu Kynixbergæ habito, cū non ſatis tutum eſſet aliorū cuiquam pacis mentionem facere, nōnullis ob id, quemadmodū ſuperiùs dictum eſt, ſupplicio affectis, primus ipſe Magiſter Ludouicus ſententiā dixit: in quā ab omnibus itum eſt, nimirū ut pax cum Polono cōficeretur, ſi minùs æquis, ac tolerabilibus duntaxat cōditionibus: miſſuſq; e ueſtigiò ad regē Bernardus Sumbergius, tempus, locumq; colloquio de pace habendo petiuit. Nihilo ferociorē ſecundæ res regem fecera.., & iam antè oſtenderat legato Apoſtolico, non abhorrere ſe à pace. Sed nō placebat ei tamen, inconſultis ſuis, cum hoſte quicquā conſtituere. Ad quintamdecimā ergo diem iuſſus redire Sumbergius, reſponſum accepturus. Eo ſic dimiſſo, cœpit mox regē finiendi belli cupidum pœnitere, quòd rem integrā ad Pruſſorum arbitrium retuliſſet. Poſſe enim eam infici. Itaq; mutata ſententia, miſsi ad Sumbergiū, qui aſſentiri regē eius petitioni indicarēt, locumq; ac tempus certum colloquij cum eo cōſtituerent. Indeq; rectà Mariæburgum ad conuentum Pruſſorū ire pergerent, cauſas mutati cōſilij regij de eo quòd is Mariæburgū, ut promiſerat, nō ueniret, redderent: de tempore, & loco conſtituti colloquij certiores eos facerent, & ad id colloquium inuitarent. Conuenit, ut ad diem natalē Dei matris Mariæ rex Torunię, Magiſter cum ſuis Culmæ eſſent, ij uerò, qui de conditionibus collocuturi ac tractaturi erant, Culmeſeæ, medio ferè utrinq; ſpacio, conuenirent. Accituſq; eſt ad eā rem Rudolphus legatus pontificius. Nihilo tamen ſegnius continuabatur obſidio Choiniciæ: & quò celeriùs ea operibus circūuallaretur, ſpeſq; omn.s auxiliorum, & facultas euagandi obſeſsis præcideretur, euocatę à rege è maiore Polonia, & Cuiauia operæ ac ruſticani homines cum ligonibus, ſecuribus, & alijs eiuſdē generis inſtrumentis, nō parcebant diurno ac nocturno operi. Non leuiter autē ad id extimulabat Polonos obſeſſorū, qui ferè Sileſij erāt, ferocia, eò pertinacior, quò minùs eis aduerſùs progenitores ſuos Polonos, quàm Cruciferis & Germanis cōueniebat. Neq; uerò leue momentū addidit Henrici Stolpenſiū ducis perfidia. Qui cū Bydgoſtiam ad regem illis dieb. ueniſſet, & cùm omnia ſocij & fœderati officia, tum operā ſuam efficacem ad conficiendā deditionem Choiniciæ regi ſanctè pollicendo detuliſſet, honorificè habitus, donatus, dimiſſus, & Choiniciam profectus, longè diuerſum egerat. Indeq; diſcedens, miſſo denuò ad Choinicienſes præfectos nuncio ſacerdote quodā, non regi, ſed ſibi Choiniciā tradi aliqua mercede poſtulabat. Verùm is ſacerdos excuſſus à noſtris, ad oppidū admiſſus non eſt. His igitur de cauſis feſtinabāt, & ſatagebant noſtri. Et faciebat eis potiundi ſpem, quòd nullo flumine importari in oppidum cōmeatus poterat. Dum hæc gerūtur in Pruſsia, Georgius Bohemorū rex miſit aliquantā manum equitum pariter atq; peditū contra Vuratiſlatienſes, qui ipſi dicto audientes nō erant, duce Sciborio Touazouio Morauo: qui ſiue iuſſu regis ſui, qui ſucceſsibus Polonorū angebatur, ſuaq; intereſſe putabat, ut ij quāplurimum haberēt negocij, ſiue propria temeritate, excurſione facta in Poloniam, Zenſtochouiam oppidum, & monaſteriū, circumiacenteſq; pagos diripuit, falſo prætextu, quaſi rex Polonus Bohemis quibuſdā, qui tunc in illo exercitu militabāt, emerita in Pruſsia ſtipendia nō exoluiſſet. Præmonitus ea de re fuerat à nonnullis Morauis & Sileſijs æmulis Touazou j Iacobus Dembenius præfectus Cracouienſis. Cui rex abſente ſe curā minoris Poloniæ cōmiſerat: ſed malo cōſilio uſus, ipſe quidē cum parte copiarū, quas raptim coegerat, Oſuencimi ſe continuit: Prædiſlaum uerò Dmoſicium præfectū Scepuſienſem cum expeditis ad reprimendū Touazouium miſit. Qui tardius molitus, occaſionem opprimendi hoſtē incautū, & ſecurè apud Dornouicium pagū ex labore diurno, & nocturna cōpotatione indormientem amiſit. Ita Touazouius incolumis ſeſe cū ſuis recepit, & Nanyſlouienſem agrū diuexauit. Nec auſus adoriri Vuratiſlauiā, in Morauiam reuertit. Expoſtulauit ea de re cū Georgio Cazimirus per internunciū Caſtellanum Malogeſtienſem. Sed ille negauit quicquā eius ſuo iuſſu factū eſſe. Conuentus deinde inter reges per internun-

Damoborij ſæuitia.

Cruciferi pacem petunt.

Sileſij malè animati in Polonos.

Bohemorum excurſio in Poloniam.

Zenſtochouia direpta.

ternuncios conſtitutus,ubi de iniurijs & controuerſijs tranſigeretur, Bythomiæ ad diem
S.Andreę memoriæ ſacrum.Hoc igitur tumultu motus Rudolphus legatus,reſcripſerat
regi:Se uenire ad diem ſtatutã non poſſe:uerũ diſceſsione Bohemorũ repentè præter opi
nionem ſolutus metu,ad 26 diem Auguſti Toruniam paucis poſt regẽ horis uenit. Cru- *Legatus pontificius.*
ciferi aliquandiu expectati ſunt, quòd legatũ in Sileſia impeditum, nõ uenire acceperãt.
Interim legatus die natali Mariæ, rege cum procerib.ſuis præſente,apud ſodales Franciſ-
canos,ritu ſolenni ſacra fecit. Poſtridie uerò mandata Põtificis expoſuit,regemq; ad pa-
cẽ cohortatus eſt.Reſponſum eſt:Regẽ, quamuis iuſtũ bellum ſatis proſpero ſucceſſu ge
reret,uictoriamq; penè in manibus haberet,facilẽ tamen fore ad faciendã pacem,& in æ-
quis conditionibus acquieturũ eſſe. Vbi Magiſter quoq; cum ſuis aduenit, placuit,apud
Neſſouiã potiùs,quàm apud Culmẽſem conuentũ agere ſub papilionibus. Nam Toru-
niã Cruciferos intromittere noſtris uiſum nõ eſt, ſuperioris tẽporis periculo admonitis.
Per eos dies hoſtile præſidium, quod Zantiræ erat, à Tomezone, & Petro Rabelinio *Zantiræ præſidium expugnatum.*
Burggrauio Mariæburgenſi expugnatũ eſt. Ad medium uerò Septembris apud Choini
ciam, cùm ex oppido erupiſſent hoſtes, cõmiſſo cum noſtris prælio, in oppidum reiecti
ſunt. Nec multò pòſt prandentibus noſtris rurſus erumpentes, cum aliquot horis ſtre-
nuè dimicaſſent,multis amiſsis terga uerterũt.Inſtare noſtri fugientibus.Hoſtes ueriti,ne
cũ ſuis noſtri ſimul irrumperẽt,clauſis celeriter portis,permultos de ſuis excluſerunt: qui
partim cęſi, partim capti, partim cũ in foſſam aquæ plenã armati ſeſe præcipitaſſent,ſub-
merſi ſunt. Nec multò pòſt noſtri ſagittis ignẽ iaculati noctu oppidũ incenderunt, ita ut
quarta pars eius cũ frumento conflagraret. Quo uicta tandẽ eſt hoſtium pertinacia,miſ- *Choinicia Polonis dedita.*
ſisq; in caſtra Vlrico Eiſenoueno magno Cõmendatore,& Ioanne Zalio,uitã, fortunas-
que pacti,neq; unquã contra Polonos arma ſe ſumpturos eſſe ſanctè iurati,redditis,rece-
ptisq; uiciſsim captiuis,inter quos erat Paulus Iaſenius,oppidũ cum bombardis,& omni
apparatu ac inſtrumẽto bellico ad quartũ Calendas Octobr.dediderunt: & lachrymãtes
Lemburgũ profecti,poſt octauũ diem illud quoq; oppidum atq; Bythouiã Henrico Stol
penſi, acceptis ab ipſo octo millib. florenorum, captiuisq; receptis,reddiderunt. Victor
exercitus Toruniã ad regem ueniens,facta mutua gratulatione benignè & liberaliter ha
bitus eſt. Choiniciã rex impunitate donauit,quãuis cuncti ſolo eam ęquandã eſſe ſuade-
rent.Iiſdem dieb.mons Neſco ſupra Vecram amnẽ,quem hoſtes pręſidio firmârant,pro- *Neſco mõs expugnatus à Maſouijs.*
fligatis 40 militibus,qui inde in Maſouiam populabundi excurrerant,â comitatu aulico
Conradi ducis expugnatus eſt. Hæc nunciata Cruciferis, incredibilia uideri primò,ter-
rendiq; ſui cauſa à noſtris cõficta. Sed ubi uera eſſe cõpererẽ, pronioribus animis ad pa-
cem inclinari cœpêre, ueriti ne Pruſsia cuncta à ſe deficeret. Poſt multorũ igitur dierum
colloquia,tractatusq; cũ noſtris habitos,legato põtificio ſumma fide, cura,ſtudioq; adni
tente, & rege nihil de ſua facilitate remittẽte, & peſte, quæ Toruniæ inualeſcebat, celerẽ
diſceſsionem ſuadente,tandẽ decima nona die menſis Octobris optata diu pax cõfecta:
in ſcriptũ redacta:legati ac trium tabellionũ manibus ſubſcripta: à Rege,Magiſtroq; To-
runiam accito, & utriuſq; cõſiliarijs obſignata eſt, & in domo publica, quã Geldam uo-
cãt,Rege & Magiſtro cũ ſuis congregatis, à legato quidẽ Germanica, à Vincentio uerò
Kelbaſſa ſecretario regio Polonica lingua publicata, & utriuſq; partis aſſenſu,& ſolenni
iureiurando approbata eſt. His autẽ conditionibus ea conuênit, ut Polonis Culmẽſem,
& Michalouienſem ditionẽ,& Pomeraniam omnẽ,ad hęc Mariæburgũ,Stumam,& Cri
ſtiburgũ arces,& oppida, Elbingã ac Tolchemitã oppida cum ſuis territorijs, & munere
ſyluatico,quod *valdampt* Teuthonicè uocatur, & ſex pagis,qui ad arcẽ Holandiam perti- *Valdampt.*
nuerũt,iure ſempiterno obtineret. Tres modò pagi in Neringa Cruciferis propter cõmo
diorẽ in Habo lacu piſcationẽ relicti, dimidiaq; piſcatura lacus Keſtel: reliquũ quicquid
eſt in Pruſsia,ut Magiſter cũ ſuis Cruciferis ſibi haberẽt,ea quidẽ lege,ut ſemper ſint in fi-
de,& clientela regũ Polonorum: idq; ſolenni iureiurãdo, quicunq; Magiſter ordinis de-
inceps unquã creatus eſſet, intra ſextũ menſẽ per ſe ipſe ad Regẽ ueniens profiteretur:ſer
uaturus omnia,quę tunc cõueniſſent,neq; ulla tergiuerſatione,aut relaxatione cuiuſquã
ſiue abſolutione à iureiurãdo,ne ultrò quidẽ oblata uſurus: eſſetq; is princeps & cõſilia-
rius regni,& ad læuã Regis primũ locũ in cõſilijs, & cõſeſsibus publicis haberet.Primos
quoq; Cõmendatores,quos Magiſter ederet, ut & ipſi cõſiliarij Regis eſſent:atq; ita Ma
giſter,ordo,ac tota Pruſsia, & quicquid ij poſtea bello, uel quouis alio modo de barbaris
quærerent,cũ Polonia arctiſsimo uinculo coniungerentur,& in unũ corpus coaleſcerẽt,
neq; cuiuſquã omninò in terris,præterquam regis Poloni maieſtatem,authoritatẽ,ac iu-
riſdictionẽ, ſalua Pontifici Max. ſua iuriſdictione,agnoſcerẽt. Ei uerò contra quẽuis ho- *Poloni recipiendi inter Cruciferos.*
ſtem adeſſent, nec eum in aduerſis iuxtà ac in proſperis deſererent. Ad profeſsionem or-
dinis, ut patêret aditus Polonis, & alijs regiæ ditionis hominibus, dummodò ij dimidiã

partem ne excederent, eorumq́; etiam in magiſtratibus,& curationibus mandandis ratio haberetur. Magiſter uerò ne Rege inſcio quauis de cauſa amoueretur. Quòd ſi quæ munitiones intra fines utriuſuis ab altero adhùc tenerentur, ut ante octauum Calendas Iulij bona fide redderentur. Sin à quoquam alio, tamen alterius ope recuperarentur. Donationes, uenditiones, & aliæ quæuis alienationes bonorũ ab occupatore incommodo ac damno alterius bello durante factæ, ne ratæ eſſent. Profugis & exulibus equeſtris ordinis poſſeſsiones ademptæ, ut reſtituerẽtur. Plebeis uerò eæ modò, quæ ante initium conuentus illius uenditæ nõ eſſent. Cæterùm pro uenditis liceret preciũ renumerare. Omnibus autem, ut perduellionis ac defectionis noxa remitteretur. Culmenſis Eccleſia amotis religioſis Cruciferis, ut ad ius matricis ſuæ Gneſnẽſis metropoleos rediret, eiuſq́; epiſcopam Vincentius Kelbaſſa, ſimulq́; Pomeſanienſem haberet. Eo uerò mortuo, Pomeſanienſis Eccleſia in Cruciferorũ ditionem recideret. Arces, oppida, pagi, & quæuis bona Eccleſiaſtica utrinq; ſuis Eccleſijs redderẽtur. Captiui item utrinq; dimitterẽtur: uiæ publicæ ut eſſent liberæ more ueteri. Telonia, ſiue porteria noua, nè qua utrinq; alteris imperarẽtur. Hęc ita rata, firmaq́; eſſe, ut omnes Epiſcopi, duces, palatini, Caſtellani, commendatores, equites, ciuitates iureiurando interpoſito iuberẽt. Et quãuis authoritate legati pontificij cõfecta, conſtituta, & ſtabilita eſſent, mitterent tamen nihilominùs Rex & Magiſter oratores ad Pontificẽ, & ab ipſo approbari, & cõfirmari pacta illa cũ omnibus conditionibus peterẽt, adiectis in uiolatores pœnis. Hunc igitur tunc exitum bellũ Pruſſicum, tredecim annis uaria fortuna geſtũ, habuit. Omnibus itẽ peractis, ad ędem Virginis matris nomine nuncupatã itum eſt, Deoq́; actæ gratiæ: reliquum diei feſtis epulis, & conuiuijs datum.

Rudolphi integritas.

Rudolphus legatus tam pulchræ pacis confectæ meritã apud omnes laudẽ tulit: qua cõtentus, ampliſsima dona à rege miſſa refutauit. Conſiliarij modò regij titulum, honoremq́; cũ penſione, ſiue ſalario ducentorũ florenorum in ſingulos annos, quoad uiueret, in ſalinis Bochnenſib. attributam accepit, & Vuratiſlauiã ſe recepit. Magiſtro item Ludouico, & ijs, qui cũ eo erant primarijs uiris, Henrico Plauenio, Gerardo Melengrado, Vilelmo Epingio, Vlrico Regiomontano, ſiue Kynixbergẽſi, Bernardo Sumbergio, Georgio Sliuenio, ac duobus Cruciferis cubicularijs Magiſtri, perampla pro cuiuſq; cõditione ab eodẽ Rege data munera.

Cazimiri beneficentia in Magiſtrũ, & Cruciferos.

Cumq́; is egere admodũ Magiſtrum cõperiſſet, præter priora dona, quindecim millia florenorũ ei ultrò dono promiſit in emerita ſtipendia militũ, quò facilius Pruſsia excedentibus illis recreatur. Remiſit etiã ipſi in uiginti annos neceſsitatẽ mittendorum ex pacto auxiliorũ, excepto tamen bello Turcico, ſi id Polonis inferretur. Viciſsim aũt Magiſter Polonis in ditione ſua fundos, & poſſeſsiones habẽtibus, tributa, operas, & quæuis alia onera in uigintiquinq; annos remiſit.

Legatio ad Pont. Max.

Miſsi deinde oratores Romã: à Rege quidẽ, Vincentius Kelbaſſa deſignatus epiſcopus Culmenſis, & Pomeſanienſis, & Ioannes Oſtrorogius iurecõſultus, & Caſtellanus Medireccẽſis: à Magiſtro uerò, Ioan. Vinclerus iureconſultus: quibus mandatũ, ut Pontifici gratias agerent, Rudolphi induſtriam, fidẽ, integritatem, ſtudiũ, atq; diligentiam cõmendarent, & apicem honoris Cardinalitij pro meritis ei peterẽt. Sic igitur ille uberrimũ eſt uirtutis, & laborũ ſuorum fructum cõſecutus: quos eò alacriùs exhauſit, quòd Vuratiſlauia in Pruſsiã proficiſcẽs uiſo religioſæ cuiuſdã uirginis Veronicę Cracouienſis apud baſilicã Vuratiſlauienſem per multos annos cõmorantis animatus erat: quẽ illa uidere ſibi uiſa eſt coram throno Dei gladiũ utraq; parte acutum confringentẽ: quo ſignificabatur, eũ bello Pruſſico finem impoſiturũ eſſe. Id quod euentus rei cõprobauit.

Viſum religioſæ fœminæ.

Pax quibus ingrata accidit.

Non omnibus tamen ea pax grata & iucunda fuit. Nam & Pruſsi moleſtè ferebant, tantũ relinqui Cruciferis in Pruſſia, ut facilè reſumptis uiribus bellũ inſtaurare poſſent: & Poloni proceres, qui ei paci cõficiendæ nõ erant adhibiti, multa in eam cauillabantur: & milites ſpem ſtipendiorũ faciendorum ſibi præciſam eſſe moleſtè ferebant. Et Lithuani dolebãt, ſe occaſionẽ recuperandæ, quemadmodũ exiſtimari uolebant, Podoliæ, dum Poloni Pruſsico bello diſtinẽtur, amiſiſſe. Iam uerò Georgius rex Bohemus, qui magnã retinendi, & ad poſteros ſuos trãſmittẽdi regni Bohemici, ſpem in eo bello collocârat: eo finito, impẽſius ſibi, liberiſq́; ſuis

Georgius rex à Cazimiro liberis ſuis metuit.

metuere à Cazimiro rege incipiebat, quòd eius Regni hæreditatem ad ipſum, filioſq́; ipſius per Elizabetham uxorẽ Regis Vngarorum atq; Bohemorũ filiam, & ſororẽ pertinere intelligebat: ſeq; exoſum eſſe apud ſuos, eos præſertim, qui in recta religione permanebant, nõ obſcurè animaduertebat: neq; ignarus erat, Cazimirum ad bellũ ſibi inferendum, cũ ab alijs Chriſtianis principibus, tum à Pontifice Max. incitari. A' quo etiã per id tempus ipſe iudicio Romę inſtaurato, hæreſeos, & perfidię damnatus, omni regio, ducali, & Marchionali honore non in præſens modò, ſed etiã in futurum tempus unà cũ liberis ſuis priuabatur: & ſubditis eius indulgebatur, ut ei parẽre neceſſe nõ haberent. Et egerat quidẽ cum Cazimiro de ſuſcipiendo regno Bohemico Rudolphus legatus quàm diligentiſ-

gentiſsimè Torunia diſceſſurus: pollicebaturq; ipſi non ſolũ ſubſidium Pontificis, uerũ etiam Sileſiæ, & Luzaciæ deditionẽ, quamprimùm arma cõtra Bohemos ſumpſiſſet, aut aliquem de filijs ſuis cum exercitu miſiſſet: uerùm Cazimirus eam conſultationẽ ad comitia regni reiecit. Ridiculè hic de Cazimiro atq; omni diſsidio regũ de regno Bohemico fabulatur Antonius Sabellicus, ſcriptor alioqui diligẽs, ſolam, ut arbitror, famã popularem, & rumores Riui alti ſecutus. Quem res ipſa ſatis refellit. Nobis id obiter admonuiſſe ſufficiat. Dimiſſo legato & Magiſtro, Cazimirus ad quintũ Calendas Nouẽbris Torunia profectus, quoniam peſtis totã ferè Poloniam peruaſerat, apud Cozinicios ſaltus aliquãdiu uenationi uacauit. Intereà Ioannes Srancus collectis duobus millibus mercenariorum militum, ne nihil ageret, finitis ſtipendijs, Pelniciam oppidũ in tractu Stolpenſi occupauit: nec multò pòſt Drahimum, arx regia ab eo, qui Pelciniciæ præfuerat, intercœpta eſt. Regis deinde iuſſu ex pacto reſtitutio utrinq; facta. *Antonij Sabellici error multiplex.*

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER XXVII.

INSEQVENTIS anni initio, ipſis adeò Cal. Ianuarijs natus eſt Regi apud Cozinice Sigiſmundus filius pacata Pruſsia, bono quodã omine conficiendarũ reliquiarũ belli Pruſsici, quod Cruciferi ſucceſſu tẽporis renouarũt. Sub finẽ uerò eiuſdẽ mẽſis rex in Lithuaniã profectus eſt: duobusq; penè menſib. ibi exactis, in Poloniã reuertens, ad tertiam diem Maij Petricouiæ comitia habuit. Ibi poſtulantibus legatis Cruciferorũ, quorum Magiſter Ludouicus paucis illis diebus obierat, pax reliquorũ procerum, qui Toruniæ non adfuerant, ſolenni iureiurando cõfirmata eſt. Conſtitutæ etiã res reliquæ Pruſsiæ, quæ in Regia ditione erat: & mutata nonnihil magiſtratuũ atq; honorum ratio, nobilitatis atq; ciuitatũ legatis flagitantibus. Nam gubernatione extincta, & palatinatu Elbingenſi in Mariæburgẽſem commutato, Scibonus Baſenus eo honore cohoneſtatus eſt: Caſtellanus uerò eiuſdẽ loci, Fabianus Maulius factus: palatinus Gdanẽſis, ſiue, ut nunc uſus obtinuit, Pomeraniæ: Otho Maquicius, Caſtellanus autẽ Nicolaus Pilauius: deniq; Caſtellanus Culmẽſis, Ludouicus Mortangius creati. Palatinus enim eiuſdẽ loci, qui ſecundũ Epiſcopos primus eſt in ſenatu Pruſsico, Gabriel Baſenus uiuebat adhùc. Audita eſt etiã Nurduuuladi noui Tauricanorũ Tartarorum principis, qui Ezigeri patri ante ſeptẽ menſes extincto ſucceſſerat, legatio, fœdus, & amicitiã paternã cum Cazimiro, eiuſq; ditionis hominibus cõfirmans, & auxilia cõtra quoſuis hoſtes pollicẽs. Conſultatũ deinde de exoluendis ſtipendijs militũ toto Pruſsico bello meritis, quorũ permagnus numerus cũ coniugibus, & liberis aduenerat. Deciſum cũ equitibus quidẽ octonis florenis in ſingulos annos, cũ peditibus uerò quaternis. Quæ ſumma ad bis centũ, & ſeptuaginta millia florenorũ perueniebat: eaq; intra duos annos, & ſemis exolui promiſſa. Tunc quidem bini modò aurei numerati in militem: quaterni intra menſem promiſsi. Neq; quicquã operęprecij tunc factũ eſt per totos ſeptendecim dies, propterea quòd nobilitas pleraq; omnis in Corcinenſi, & Siedenſi conuentibus renuerat tributum agrariũ in eam rem petitũ. Itaq; placuit nouos conuentus, Coli quidem ad diem ſancti Iacobi, Corcini uerò ad diem S. Laurentij, quò ex Colenſi maiores Poloni aduenirent, inſtitui. Aegrè autem milites in eo acquieſcebãt, Vuladiſlao Damoborio Caſtellano Naclenſi, homine turbulento, & ſeditioſo, in primis animos eorum ſollicitante: qui dudum Slochouiã intercipere adortus, & ſpe ſua fruſtratus, ex agro arci illi ſubiecto prædam egerat: milites eius arcis præſidiarios, fide data euocatos, perfidè trucidârat: Naclenſi territorio pecuniam imperârat: Gneſnenſis Eccleſiæ bona populatus erat: & adulterinum numum cudere inſtituerat: nec in futurum tempus quieturus eſſe uidebatur. Is igitur quamuis clara Topororum familia, patre Inouuladiſlauienſi palatino ortus, & ſenator regius eſſet, tamen ſponſores dare iuſſus de quieſcendo: cùm non daret, captus, & Petro Samotulio Caſtellano Poſnanienſi, & præfecto maioris Polonię traditus: Caliſsiamq; ductus, eius iuſſu capitali pœna affectus eſt. Ita unius ſupplicio repreſſa tamẽ ſunt utcunq; latrocinia, quæ iam increbeſcere cœperãt, ita ut Ioan. Reſſouius canonicus Cracouienſis, & præfectus Corcinẽſis Petricouia domũ reuertẽs, in itinere, direpta, quã ſecum uehebat, ſupellectili ſua & regia caperetur. Adfuit & Georgij Bohemi legatio, cuius princeps erat Ioan. Hicinius Morauus, fœderis apud Glogouiã icti Cazimirũ admonẽs, ne procerib. Bohemis, & Vuratiſlauienſib. perduelibus cõtra Georgiũ faueret. Conuenerãt enim unũ in locũ proceres Bohemi nobiliſsimi quiq;,

Ann. 1467.

Comitia Petricouiæ.

Culmenſis palatinum Pruſsiæ eminentia.

Vuladiſlai Damoborij improbitas, et cædes.

Georgij regis legatio ad Cazimirum.

& cum his Budeouicenſis, Pelſnenſis, & omnium ferè Morauiæ ciuitatum legati: Georgiumq́, ſi iureiurãdo promiſſa de religione non præſtaret, pro rege deinceps nõ habituros ſe eſſe cõſtituerant: & in aliquẽ de filijs Cazimiri, utpote de ſtirpe regũ ſuorum natis, animis inclinati eſſe uidebãtur. Itaq; anteuertẽs eos Georgius, quod fit plerunq;, diligentiùs ut curentur ea, quæ ab uno, quàm quæ à multis curantur, pactorũ conuentorum Cazimirum admonebat. Huic reſpõſum: A' Cazimiro quidẽ fœdus ſeruari, & ſeruatũ eſſe: à Bohemo uerò id uiolatũ uideri. Satisfieri ab eo de damnis datis, & iniurijs oportere, ſi deinceps quoq; fœdus integrũ eſſe uellet. Ita ſpes tamẽ aliqua oſtenſa trepidãti. Nec multò pòſt, ſolutis iam comitijs, adfuêre, & aduerſariorũ, hoc eſt, orthodoxorũ Bohemorũ legati, quorũ Stenco Conopiſcius, ſiue Sternbergius Burggrauius Pragẽſis princeps erat,

Bohemorum legatio ad Cazimirum.

petẽtes, ut Cazimirus regni Bohemici, quod ipſi, liberisq; ipſius certa quadã ſucceſsione deberetur, curã ſuſciperet: neq; id à ſcelerato, perfido & hæretico inuaſore occupari pateretur. His reſpõſum: Nihil iam tunc de re tanta ſtatui rectè poſſe, conuẽtu dimiſſo. Cauebat nimirũ rex, ne nouo bello implicaretur, pertæſus Pruſsici ut qui maximè. Nec tamẽ ſucceſſionis iure ſe & liberos ſuos abdicare uolebat: uerũ ſpectabat, quò fortuna diſsidentium

Bohemici motus.

Bohemorũ inclinatura eſſet. Erat enim armis Georgius, & rebelliũ munitiones in Bohemia oppugnabat: & illi Buzeouice inſigne ſecundũ Pragam oppidũ, quinq; conſulibus, qui cũ Georgio ſentiebãt, de medio ſublatis, ſibi adiunxerãt. Et uerò Vuratislauiẽſes, quo Georgiũ diſtinerent, facta è mercenario milite, & urbana multitudine manu, oppida, & munitiones ſibi uicinas, quæ in fide illius manebãt, infeſtabant, Francheſteinũq; cœperant.

Vuratislauienſium clades apud Francheſteinum.

Sed uiciſsim in eo ipſo oppido obſeſsi à Bohemis, & Saxonibus auxiliaribus, oppido per ſcalas inter tumultũ temerè inter milites coortũ capto, exciderunt. Ac equites quidẽ fuga euaſerunt: pedites uerò ad quatuor millia partim cæſi, partim capti. Miſerant aũt Georgio Vilelmus Miſnenſiũ ac Turingorum dux, & Albertus Marchio Brandẽburgenſium nõ contemnenda equitum auxilia. Hæc igitur circumſpiciebat Cazimirus. Peractis autem comitijs, Petricouia profectus, Nepolomiciã diuertit. Ibi oratores ſuos reſpõſum Pontificis Maximi referẽtes audiuit. Nihil ab eo tunc impetratum, præter quod Culmenſis Eccleſia amotis Cruciferis in priſtinum ſtatũ reſtituta, & Gneſnenſi Archiepiſcopo denuò addicta eſt. Cõfirmatio uerò pacis Pruſsicæ, & relaxatio interdicti in Pruſſos regiarum partiũ promulgati, Rudolpho Lauantinẽſi epiſcopo mandata. Qui ad quintũ Calendas Auguſti Vuratislauia Cracouiã aduenicns cum Gabriele Veronẽſi Franciſcano, hæreſeon inquiſitore, & Petro Ercleo decano Aquẽſi cubiculario põtificio, recẽs Roma miſsis, regẽ ad ſuſcipiendũ, & à nefario, & hæretico occupatore uindicãdum regnum Bohemicum exhortabatur: & Põtificis, Imperatoris, Germanorũ, & aliorum Chriſtianorum principum opem, & ſubſidia promittebat: diplomataq; põtificia proferebat, quibus ea demũ conditione interdictũ relaxare, & pacẽ Pruſsicam cõfirmare uidebatur. Et commodum proceres Bohemi, qui Georgio aduerſabãtur, miſerant, & ipſi ad Cazimirum è

Bohemorum procerum legatio.

cõuentu Iglauienſi Heliam adminiſtratorem Lutomyslienſis epiſcopæ, orãtes, ut aut ipſe regnũ id ſine longiore cõperendinatione ſuſciperet, aut aliquẽ de filijs, uel cũ mille equitibus regẽ ſibi mitteret. Suis uiribus regnũ ſe ipſi uindicaturos eſſe. Ad extremũ tergiuerſante Cazimiro, poſtulabat Rudolphus, ne tamẽ pro fœderato, nec pro rege haberet Georgium, priuatũ regio honore à Põtifice, ſed pateretur piam crucis militiã contra eum in ditionib. ſuis promulgari. Offendit ea legatio regẽ, & proceres Polonos, qui tũc ipſi aderant in cõſilio, propterea quòd pax cũ Cruciferis in dubiũ reuocari, prætextusq; renouandi belli ipſis præberi uidebatur, propter adiectã in diplomatis conditionẽ. Itaq; res integra ad conſultationem cõuentus Corcinenſis, qui tunc inſtabat, reiecta: cõuentusq; ipſe propter incommoditatem loci, & peſtem circumquaq; ſæuientem, Cracouiã translatus:

Comitia Cracouiæ.

& ad eum maioris Poloniæ proceres propter nouam illã cauſam euocati, uix ad medium Auguſti tandem, nõ omnes tamen, conuenére. Quindecim ferè diebus conſultatum. Ad extremũ placuit gratias agi põtifici, & Bohemis proceribus de oblato regno, quod Cazi-

Cazimiri reſponſum.

miro, liberisq; eius iure optimo deberetur. Sed acceptare id eũ tunc propter infrequentiã ſenatus, cuius cõſilijs, & auxilijs uſurus eſſet, rectè nõ poſſe: differri rem ad alia comitia oportere: curæ aũt Regi fore, ut bellũ ciuile inter Bohemos gliſcẽs dirimatur: Georgius in uiã redeat, & in poteſtate ſit Põtif. Maximi. Quo minore uerò negocio ea cõfici poſsint, operæpreciũ eſſe, ut aliquãtiſper à publicãdo pontificio decreto, quo Georgius regno priuabatur, & militia crucis abſtineatur. Cũ hoc reſpõſo dimiſſus Rudolphus, Vuratislauiã reuertit. Petro uerò Ercleo Romã reuertẽti adiunctus Ioannes Sẽpinius eques Polonus, qui de cõfirmatione pacis Pruſsicæ ſine conditione rurſus ageret. Cui mandatũ & illud eſt, ut peteret, quò Vincẽtius Culmẽſis epiſcopus Paulo Varmiẽſi per eos dies peſte, ſeu ueneno, ut creditũ eſt, extincto, ſucceſſor daretur: quãuis Nicol. Tungenus canonicus eius Eccle-

lus Eccleſiæ, Vormitha ortus, qui Romæ tunc erat inter ſcriptores Apoſtolicarum litera-rum, ritè à collegio Baſilicæ illius electus eſſet. Sed ne Sempinius quidem quicquã impe-trauit. In Bohemiã uerò miſsi legati, Stanislaus Oſtrorogius palatinus Caliſienſis, Iaco-bus Dẽbenius theſaurarius & præfectus Cracouienſis, & Ioannes Dlugoſius canonicus Cracouienſis.

Legatio Polon. ad Bohemos.

In Pruſsiã autem ad cõſtituendas res, Iacobus Sennenius Vladislauienſis, Vincentius Kelbaſſa Culmenſis epiſcopi, & Ioannes Coſcelecius palatinus Inouuladis-lauienſis. Qui ſubortas cũ Cruciferis nonnullas cõtrouerſias diremerunt: & quãuis ęgrè, perfecerunt tamen, ut de promiſsis Magiſtro à rege quindecim millib. florenorum, duo-decim millia ciuitates exoluerent. Rex tribus menſib. exactis Cracouiæ, in Lithuaniã ſe-ceſsit. Iam enim totã ferè Poloniã, Ruſsiam & Maſouiã peſtis popularis peruaſerat. Ibi Ni-colao Vilnenſi epiſcopo ſub finẽ Septembris defuncto, Ioannẽ Ioſſouicium Vilnenſis ci-uis filium, qui tunc erat Lucẽſis epiſcopus: huic uerò Martinũ Creſſouicium gente Gry-phium ſucceſſorẽ deſtinauit.

Peſtis in Polonia.

Nicolao uerò Camecenenſi, qui & ipſe ad mediũ Octobris peſte extinctus erat, Nicolaum Golãbicum gente Gryphiũ: ſed cùm is paulò pòſt in iti-nere à latronib. interfectus eſſet, Nicolaũ Prochnicium gente Cuſlium ſuffecit. Legati re-gij in Bohemiã profecti, multa agendo & ſuadẽdo eò rem perduxére, ut Georgius nega-ret ſe quicquã aduerſùs Põtificem, & pacta cũ anteceſſore eius, & cum cõcilio Baſileenſi cõuenta admiſiſſe: correcturum autẽ, ſi quid fortè eiuſmodi eſſet. Cõponendarum uerò Bohemicarum rerum arbitrũ Cazimirum nõ recuſaret.

Georgij regis reſ[p]o[nſ]um ora[]toribus Polonis.

Cæterùm alterius factionis pro-ceres, conuentu apud Vratislauiã habito, negârunt, ſe illũ arbitrum accipere poſſe incõ-ſulto Pontifice Max. cuius iuſſu bellum ſuſcepiſſent, neq; uerò habendã eſſe fidem Geor-gij uerbis atq; promiſsis: quin ſuſciperet Cazimirus oblatum, & iure ſibi debitum regnũ, aut uerò aliquẽ de filijs, quos tam multos haberet in ſpem plurium regnorum ſuſceptos, regẽ ſibi mitteret. Factæ ſunt tamen inter eos, & Georgium quinq; menſiũ induciæ ſe-quentis anni, qui fuit 1468. initio nihil memorabile actũ in Polonia, pręter quòd peſtem latè graſſantẽ annonæ charitas excepit, ex hyberni cœli intemperie, & intempeſtiuo calo-re ac ſiccitate, coorta ingẽti multitudine muriũ: qui horrea depaſti, cũ ſe in agros effudiſ-ſent, ſegetes quoq; hybernas uireſcẽtes radicitùs arroſerunt.

Ann. 1468.

Nihilo tamen minùs primo Vere Cazimirus rex cum uxore Cracouiã ẽ Lithuania reuertit. Ibi cõuenit eum Protaſius Olomucenſ. epiſcopus: & ad uindicandã Bohemiã, & ſocia cũ Imperatore Friderico, & Matthia rege Vngarorũ arma cõtra Georgium coniungẽda exhortatus eſt. Secretò uerò quinq; modò cõſiliarijs adhibitis, ſuaſit ut rex fœdus cũ utroq; principe noua affinitate ſtabiliret, collocatis in matrimoniũ Matthię, & Maximiliano Friderici filio duab. filiabus natu maximis: conſultiùs fore, ut per filias certã Vngarici & Bohemici regni hæreditatẽ nomine uxoris ſuæ adiret, quã ad filios eam peruenturã expectaret, aut uerò armis eã uin-dicaret. Non recuſaturos eſſe principes illos cũ conſiliarijs ſuis, quin ſi ipſi liberos nullos relinquerẽt, ad Cazimiri liberos ex pacto ſecundũ ipſos ſucceſsio pertineret. Attingebat quidẽ Georgium propinquitate Protaſius, & magna fiducia & libertate ſubindè eũ offi-cij ſui admonuerat. Sed cũ plus apud eum ualeret authoritate, ſiue adeò terrore, minisq; Rochezana, Protaſius cum rectè ſentientib. Bohemis ſeſe cõiunxit. Et cùm Cazimirus oblatũ ab eis nõ acciperet: Matthias uerò Vngarorũ rex, quãuis gener & fœderatus Ge-orgij, tamen Põtificis Max. hortatu & authoritate adductus, miſſa ad eos legatione ultrò id expetiuiſſet, nõ grauatè ſuſceptus eſt ab eis.

Rochezanã Georgio formidabilis.

Et fortè is tunc nihil habebat negocij cum Turcis, qui reiecti à Iaize arce, quã recuperare nixi erãt, in Aſiam ad ſubiugãdum Trape-zõtinum imperiũ, & cõtra Syros & Aegyptios arma cõuerterant. Quò magis autẽ Mat-thias res ſuas cõtra Georgium ſtabiliret, fœdus cũ Imperatore Friderico perculsit, quò eũ ſibi ſucceſſorẽ aſſentientib. Vngaris deſignauit. Cumq; prouidendũ ſibi eſſe exiſtimaret, ne Cazimirus impedimẽto ſibi eſſet, Protaſium, nõ inſcio, ut credibile eſt Friderico ſub-miſit, per quẽ uel affinitate Cazimirũ ſibi adiungeret. Aliquãtò enim antè uiduus factus erat. Id igitur tunc egit Protaſius. Relata re ad cõſilium regiũ, reſponſum eſt Protaſio, Ca-zimirũ ius ſuum ad regnũ Bohemicũ, tam hæreditariũ, quàm delatũ ab ipſis Bohemis, nõ repudiaſſe: uerũ reieciſſe eã conſultationẽ ad comitia, quæ inſtarẽt.

Reſponſum à Rege Protaſio.

Quòd ſi quis interim id regnũ uſurpare uellet, curæ ipſi fore, ne id impunè ferret. Cũ Matthia rege eũ fœdus ice-re, & affinitatẽ ſtatuere nõ poſſe, niſi ille iniurias, & damna data Polonis exolueret. Bis ab eius hominib. infeſtatã eſſe Sceputienſem orã, quæ in ditione ſua eſſet: Valachiã item, quę in fide & clientela itẽ ſua eſſet, anno ſuperiori ab eo uexatã eſſe. Cũ hoc reſpõſo Protaſius, quãuis ſplẽdidè donatus à Cazimiro, nõ admodũ lętus in Vngariã, unde uenerat, rediit.

De Valachiæ dominatu contentio.

Quod aũt de uexatione Valachię memorauimus, ita ſe res habuit. Tres de principatu, ſi-ue palatinatu Valachię aliquãdiu certârãt, Stephanus, Petrus, & Berẽdeius: ad extremũ à Stephano reliqui duo eiecti, ad Cazimirũ cõfugerãt. Sed cũ is nihil opis ipſis afferret, atq;

adeò

adeò Stephanum principē eſſe iuberet, Berendeius in Vngariā profectus, Matthiæ regis opem implorauit. Qui ſubigendę Valachię occaſionē non amittendā ſibi eſſe ratus, cōparato exercitu quadraginta milliū hominū, per mōtes atq; ſyluas, Vngariā ac Tranſyluaniā claudentes, cùm in Valachiā penetraſſet, crudeliter eam ferro & igni uaſtârat. Stephanus uerò quamuis ipſe quoq; exercitū collegiſſet, auxiliaq; à Polonis accepiſſet, tamen aperto Marte hoſtē adoriri non auſus, quod ſe imparē eſſe uiribus eius cerneret, neq; magnoperè ſuis fideret, inſidijs eum appetebat, donec Matthias in oppido Bania caſtra metatus, rei benè gerendæ occaſionē ei præbuit. Summiſsis enim hominibus prima noctis uigilia, nihil tale expectātibus Vngaris, oppidum pluribus locis incēdit, ipſeq; ſtatim cū expedito peditatu aſſuit, & re inopinata perturbatis, nocturna caligine omnia maiora, & formidabiliora faciente, colligēdi ſeſe ſpaciū non dedit. Itaq; Vngari ancipiti periculo ferri & incendij cōſtricti, omiſſa defendēdi ſui cura, quà quiſq; poterat, ex oppido ſeſe eijciebāt. Nec ullus planè ab his quidē fugæ, ab illis uerò cædis modus fiebat, quoad in Tranſyluaniam peruentum eſt. Deſiderata tunc eſſe dicuntur Vngarorum ad decem millia.

Matthiæ regis expeditio in Valachiam.

Rex tribus uulneribus acceptis, cū reliquijs diſsipati exercitus, relictis impedimentis, per ignotos montiū tramites, Valacho quodā duce, euaſit. Vias enim Stephanus ſucciſis arboribus impedierat, & obſederat. Hic tunc belli illius exitus fuit. Miſerat autē Valachus Cazimiro Regi Vilnā dona de hoſtium ſpolijs uictoriæ ſuæ argumenta: & in poſterum conſilium & auxilium ab eo petebat. Neq; enim quieſcebat poſt tam inſignē illam cladem Matthias. Verùm quater cētenis millibus aureorū è mulcta Tranſyluanienſium coactis, nouum exercitum cōparabat. Sed eum contra Bohemos cōparari Protaſius, neq; id falsò, aſſeuerabat. Per eos autē dies, quibus is fuit Cracouiæ, regina Elizabetha ſextū filium nono partu edidit: cui Friderici nomen, Protaſij rogatu inditū eſt. Poſteaquā autem diſceſsit Protaſius, poſtridie aduenit Albertus Coſtca Poſtupicius orator à Georgio Bohemo, gratias agens Cazimiro de fide, & cōſtantia in ſeruādo fœdere, ac de ſtudio & opera nauata recōciliandis Bohemorum animis: pergeret porrò inchoatū opus perficere, quoad durarēt induciæ. Georgium eius arbitrio cuncta permittere. Orabat etiā de recōciliando ipſi pontifice Max. à quo non modò Bohemi, & Matthias rex Vngarorū, ſed & alij Chriſtiani principes aduerſus eum cōcitabantur. Purgaturū eum eſſe ea, de quibus inſimularetur, & Cazimiri arbitratu ſatisfacturū: cuius etiā filium aliquē de ſententia Bohemorum procerum ſucceſſorē ſibi, præteritis filijs ſuis deſtinaret, non hæreditario iure, quod nullū eſſet regni apud liberā gentem, ſed ſingulari quadā omnium Bohemorum in Cazimirū propenſione, & linguę cū Polonis cōmunione. Eaq; de re cōſtituenda, & conficienda mitteret Cazimirus legatos ad proxima Bohemorū comitia. Atq; hæc non ſyncerè, neq; ex animo fiebāt, & mandabantur à Georgio: ſed ſumma neceſsitate exprimebantur, quo Cazimirū à ſuſcipiendo ab aduerſarijs ſuis oblato regno, & à ſocietate Matthiæ regis retardaret. Iam enim duxerat Matthias exercitū in Morauiam, & ciuitatibus eius oræ pleriſq; omnibus ultrò ſeſe ipſi dedentibus, in Bohemiam infeſta ſigna inferebat.

Matthias rex uulneratus fugit.

Friderici filius Cazimiro natus.

Morauia in poteſtatem Matthiæ regis uenit.

Nec minùs comiter Georgij legationi reſponſum eſt poſtridie: Cazimirū libenter omnia Georgij cauſa facere, deincepsq; facturū eſſe, modò ille uerè & bona fide ageret. Rectè autē & ex officio ſuo facturos, & ſuis rebus cōſulturos eſſe Georgiū & Bohemos, ſi nō niſi de filijs Cazimiri regem ſibi ſumant. Cum hoc reſponſo dimiſſus legatus Georgij. Nec mora, legati ijdem, qui ſuperiore anno fuerāt, ad componendas res Bohemicas iterū proficiſci iuſsi ſunt, Dlugoſſo excepto: cui quod rex liberorū ſuorum curam, & inſtitutionē mandârat, Nicolaus Scopus Oſuencimenſis Caſtellanus ſuffectus eſt. Verùm ij feruente maximè contra Georgiū bello, quod in Auſtria quidem à Friderico Imperatore depellebatur, in Bohemiā uerò à Matthia Vngaro maximis uiribus inferebatur, tentata, ſed refutata à legatis pōtificijs (nam ad Rudolphū paulò antè Vuratislauiēſem epiſcopum factū Laurentius Ferrarienſis epiſcopus acceſſerat) pacificatione, caſſo labore fatigati reuerterunt. Ad Stephanum uerò in Valachiā miſsi Dobeslaus Biſſouius caſtellanus Belſenſis, & Stanislaus Tencinius Ioannis Caſtellani Cracouienſis filius, ut cum pollicitatione, auxilij regij cōfirmarent, & locum, tempusq; cū eo conſtituerent, ubi is præſens ſolenne fidelitatis iuſiurandū regi daret. Conuenit: Renouatū eſt fœdus cū promiſsione mutuorū auxiliorū: adiectis his cōditionibus: Ne Valachus, inſciēte & inuito rege cuiquā bellū faceret: rex uerò ne receptaret hoſtes eius, qui ad palatinatū adſpirarēt. Ipſe rex dimiſsis legatis ſub finē Iunij Cracouia profectus, Pruſsis, ut ad ſe accederet, orātibus, Visliciā diuertit: conuentū minorū Polonorū egit: ſubſidiū ad exoluenda Pruſsica ſtipēdia poſtulauit. Quod nō abnuebat quidē nobilitas, uerū ſine maiorib. Polonis ſciſcendū ſibi eſſe nō putauit. Quare placuit binos è ſatrapijs, ſiue palatinatibus legatos ad comitia Petricouiēſia mitti, qui decernēdi in cōmune cū cęteris Regi moderati tributi poteſtatē haberēt. Atq; hoc

Rudolphus Vuratislauienſis Epiſcopus.

Fœdus Polon. cum Stephano Valacho.

hoc tunc primùm fieri cœptum, ſic inoleuit poſterioribus temporibus, ut ſine ijs legatis ſeu nuncijs terrarum (ſic enim uocantur) nulla comitia legitima haberentur, ne͂ tributū decerni, ac ne lex quidem ulla ferri poſſe uideatur: auctusq́; eſt, & ſubinde etiamnum augetur eorum numerus. Poteſtas uerò eorum ad inſtar Tribunitię apud Romanos, uel Ephororū apud Lacedæmonios eſſe cœpit. Nam tantùm ij noſtra tempeſtate arrogare ſibi cœperunt, ut nullam rem maiorem iniuſſu ſuo decerni à Rege & ſenatu, aut fieri uellent, & in ſenatum, atq; adeò in Regem ipſum ius atq; cenſuram grandi ſupercilio ſibi ſumerent. Ad extremum creſcente indies inſolentia, de Religione quoq; Chriſtianæ dogmatibus, ritibus, ac cæremonijs diſceptare, & nō accipere, ſed ferre leges agreſsi, Sigiſmundi Auguſti regis, quo regnāte hæc ſcribebamus, diuina & ſupra ętatem ſeſe exerente ſapientia, & authoritate repreſsi tamen ſunt aliquantiſper. Aluerunt autem hāc eorum licentiā, eoq; magnitudinis ſenſim prouexerant partim Reges ſuperiores multa ipſis indulgendo, ſiue inopiæ fiſci ſui releuandæ gratia, ſiue quieti & ocio ſuo cōſulentes: partim potentiores & factioſi nonnulli proceres, certatim eos præhenſare & epulis, largitioneq; corrumpere, & quocunq; libuiſſet incitare, & quaſi tibias inflare adorti, idq; ſiue ut gratificarentur, ſiue ut ægrè facerent regibus, ſiue ut potentiā ſuam ſtabilirent, æmulosq́; ſuos deprimerent, aut ulciſcerentur: ſeu deniq; ut per eos ſubornatos, quo iure, qua iniuria quiduis perficerēt, quod apertè per ſe ipſi uel aggredi nō auderent, uel efficere nō poſſent. Eſt quidem ſalutare admodū in republica, eſſe cuſtodes libertatis cōmunis. Cæterùm prouidendum eſt etiā atq; etiam, ne quod ad ſalutem comparatum eſt, abuſu uertatur in perniciem. Metuendumq́; eſt, ne infinita illa poteſtas, & in licentiam erumpens libertas, non tam publicam fortaſsis utilitatem ſpectās, quàm priuatę alicuius unius, uel paucorum libidini, cupiditatibus, uel deniq; auræ populari ſeruiens, & regere magis, quàm Regi ſatagens, proſtrata, & euerſa regia maieſtate, & authoritate ſenatoria, ſummā Reipubl. confuſionem, & barbarā quandam, exitialemq́; ἀναρχίαν, ut Græci uocāt, Polonis pariat: aut certè graui & acerba tyrannide finiatur. Quorum utrumuis, eò quidem propius impendêre uidetur, quò iuniores & imperitiores rerum, eoq; audaciores id ad munus obeundū legi, ſiue adeò ipſi ſeſe ultrò ingerere cœperunt, cedentibus impudentię, & importunitati eorum natu maioribus, ut quiſq; grauitate, uſu rerū, & ſapientia maximè pollet. Quod utinā non in conſultando quoq; uſuueniret, ut non id plerunq; obtineat, quod grauiſsimis, aut plurimis duntaxat, ſed quod loquaciſsimis, clamoſiſsimis, & minaciſsimis placuit. Sic Romana Reſpublica ampliſsima quondam & florentiſsima, Tribunitijs furoribus exagitata, primùm in licentiam multitudinis intolerabilem effuſa: deinde ſeditionibus, ciuilibusq́; bellis quaſſata, cùm in paucorum dominatum, ac mox ſub unius tyrannidem recidiſſet, nobilitate exciſa, ſenatus authoritate ſublata, oppreſſa omnium libertate, omni calamitate foris, domiq́; afflicta, ad extremum barbarorum inundatione à fundamentis euerſa, corruit. Sed nos à diuerticulo ad inſtitutum curſum reuertamur. Conuentu Vilicienſi dimiſſo, Rex Colum profectus, maiorem quoq; Polonorum cōuentum egit. Verùm nihilò magis ibi profecit. Reiecta res ad alium conuentum, eodem loco ad uiceſimā diem Septembris inſtituendum. Itaq; Rex cœptum iter per Pomeraniam peragens, ad tertium Idus Auguſti Gdanum ingreſſus, magno populi obuiam ſeſe effundentis ſtudio & lætitia exceptus eſt: & lautè atq; honorificè habitus, quoad ibi manſit per totos ferè triginta dies. Et purgârant iam ipſi Gdanenſes literis atq; nuncijs crimen, cuius apud eum ab Henrico Plauenio Vilnam profecto inſimulati erant, quaſi ad Burgundionum Ducem deficere ſtatuiſſent. Inſtituto autem ea in urbe, ac deinde Marięburgi conuentu Pruſſorum, ciuitatibus egeſtatem cauſificantibus, uix eò rem perduxit, ut in octo annos tributum, quod Ciſam uocant, ſciſceretur. Ac de eo quidem, quod in primarijs tribus ciuitatibus colligeretur, primis quatuor annis, quarta pars illis ipſis ciuitatibus, reliquę uerò tres Regi in ſtipendia militum cederent. Deinceps uerò ciuitates illæ tres, quicquid apud quamq; redactum eſſet, ſibi haberent: aliundè autem quicquid proueniret, Regi annumeraretur. Sed Gdanenſes præterea quinq; millia florenorum de regio prouentu detrahere permiſsi, quę tunc Regi mutua dederāt: triginta quoq; millia eis remiſſa ſunt, quę anniuerſarijs penſionibus per quindecim illos annos nō ſoluerant. Ipſi uerò contra Gdanenſe, Derſauienſe, & Puſcenſe territoria, quæ oppignerata tenebāt, Regi condonârunt. Miſit autem inde Rex legatos ad intercipiendum bellum inter Fridericum Marchionem Brandenburgenſem, & Pomeranorū ducem Henricum paulò ante exortū. Henricus enim cū ei Fridericus auxilijs Miſnenſis, Mechelburgēſis, & Brunſuicēſis ducū, & Archiepiſcopi Magdeburgēſis, adiutus grauis eſſet, oratores primū, deinde uxorē ad Regē miſerat, opē eius implorās, & ſubiectionē ſuam cū ſuis omnibus ipſi deferēs, ſi fœdus cū nō moueret. Fortè dimiſerat exercitū Marchio, cū ad eū legati regis uenêre. Itaq; facilè inducias in-

Nunciorum nimia poteſtas.

Romana reſp. tribunitijs furorib. euerſa.

Gdanēſium ſtudium, & liberalitas erga regem.

Pruſsi tributū in octo annos ſciuerunt.

Regis & Gdanēſium mutuæ donationes.

Cruciferi primarij ad Regē ueniunt.

cias inter diſsidentes cōfecerunt, illicq; Cazimirum Regē arbitrum cōtrouerſię ſuæ ſumpſerūt. Marięburgū deinde ſe Rex contulit, Henricum Plauenium Magiſtri uices gerentē cum Marſchalco & aliquot cōmendatoribus Cruciferorū ad ſe uenientes benignè accepit: quę poſtulabāt pleraq; omnia conceſsit: Nideburgum oppidum, quod ad eā diem retinuerat, ex pacto reddidit: anniuerſarios cōuentus cum Cruciferis Elbingæ agendos, quibus duodeni utrinq; delecti uiri controuerſias ultrò, citroq; ſuborientes diſceptarent ac deciderent, conſtituit: de nō acceptando regno Bohemorum, ſi abſq; bello id adipiſci nō poſſet, conſilium ab eis accepit: deniq; ad maturādum noui magiſtri electionem eos hortatus, quinq; millibus florenorum donatos dimiſit. Deinde magiſtratus in comitijs regni dudū creatos ſtabiliuit, aliosq; inſuper adiecit: tres regundorum finium præſides, quos Succamerarios uocāt, qui & ipſi locum & ſententiæ dictionē in ſenatu habent. Iu-

Iudices nobilitatis in Pruſsia

dicia quoq; nobilitatis cōſtituit, creatis ſex iudicib. totidē territoriorum, nimirū Culmenſis, Marięburgenſis, Derſauienſis, Suecenſis, Slochouienſis, atq; Gdanenſis. Itaq; cōſtitutis rebus Pruſsicis Mariæburgo diſcedens, per Culmenſem oram ac Toruniā, Petricouiā cōtendit, quò ad nonā diem Octob. comitia edixerat. Per eos autem dies, quibus Gdani & Mariæburgi cōmoratus eſt, cometes inter Orientem ſolem, & Septentrionem 15 diebus apparuit. Quo extincto, ſtatim alter illuſtrior etiā totidem diebus ad Occaſum uiſus eſt, inſignium malorum mortalibus impendētium prodigia. Et ſanè permultum ſanguinis humani hoc anno profuſum eſt in inferiore Germania, cùm Carolus dux Burgundionum Leodienſes, qui dominum ſuum epiſcopum Caroli ſororis filium cœperāt, & in uincula coniecerāt, expugnaſſet, amiſsisq; in oppugnatione quadraginta millib. hominum, urbem eam penitùs excidiſſet, & ſolo æquaſſet. Plurimis autem in locis maximæ inunda-

Charitas annonæ.

tiones aquarum permagnā annonæ charitatē effecerunt. Comitijs inſtitutis Petricouiæ, primū omnium de Vuladislao Damoborio ab uxore & propinquis eius, qui cōplures erāt in ſenatu regio, actū. Quærebantur eū per iniuriā indicta cauſa cæſum eſſe, eiusq; facti inuidia omnis, rege aſſeuerāte iniuſſu ſuo cæſum, in Petrum Samotuliū abſentem conferebatur. Data enim opera ob eā ipſam is nō uenerat. Itaq; citari ad futura comitia iuſſus eſt. Ita tunc turba cōquieuit. Introductus deinde in ſenatum Balthaſar canonicus Vuratislauienſis à Rudolpho epiſcopo & legato pōtificio miſſus oratum, ut Rex interdictum cōtra Georgium Bohemū, & crucis militiā promulgari in ditionib. ſuis pateretur. Hunc

Georgij regis legatio ad Cazimirum.

ſubſecutus eſt Georgij legatus, iuſtā illius contra rebelles cauſam defenſans, & quā ſubmiſsè is Pontifici Max. ſeſe exhiberet, quamq; libenter deſiderio, conſilioq; Cazimiri in faciendis inducijs obſecundaſſet, cōmemorans. Ex eo longè deteriore loco res illius eſſe cœpiſſe. Orare, ne Cazimirus amicum, eiuſdemq; cum ſuis Polonis linguæ Regnū, diripi & euerti ſineret: ſed magis ferret opem, Pōtificemq; Georgio recōciliaret. Vtriq; reſponſum: Regem oratores ad Pōtificem de rebus illis miſſurum eſſe, eisq; mandaturum, ut ad Rudolphum Vuratislauiam, ac deinde in Bohemiam diuerterent, & utriq; ſententiam eius renunciarent. Inſtauratum eſt etiā ibi iudicium inter Regem & Conradum ducem Maſouiorum natu maximum, & amitā eius Catharinam, quæ cum Michaluſcone nupta fuerat, apud recuperatores, ſiue iudices à rege editos, Pruſsici belli intuitu eò uſq; dilatū, adiudicataq; ſunt Regi Sochaſſouienſe, Vyskicēſe, Viznenſe, Plonenſe, Plocenſe, & Za-

Maſouia Regi adiudicata.

uucrenſe territoria. Tractatum item de ſubſidio publicè in Pruſsia ſtipendia cōferendo. Sed nuncijs nobilitatis negantibus mandata ea de re ſe habere, nouos rurſus conuentus Coli & Corcini menſe Decēbri inſtitui placuit. Ibidemū ægrè perfectum eſt, ut iugerale tributum duodenûm groſſorum ſciſceretur: cuius dimidiū agricola, tantundē dominus eius ſolueret. Laborabatur enim paſsim magna inopia & charitate annonę propter anni intemperiem. Perpauci tamen fuêre de nobilitate, qui oneris illius partē cum ſuis hominibus ſuſtineret. In ſequenti anno Cazimirus rex ſub finē Ianuarij Cracouia diſcedēs in Ruſsiā contendit, menſemq; unū & ſemis Leopoli exegit, Stephanū Valachiæ palatinū expectās, ut ab eo fidelitatis iuramentū ex conſtituto acciperet. Verū ille cū alia multa, tū Turcicæ & Vngaricæ incurſionis metū cauſificatus, re uera autē falsò nonnullorū regiorū conſiliariorū indicio, ne à rege caperetur, deterritus tūc nō uenit: iuſiurandū tamē Ioan-

Stephanus palatinus Moldauiæ iurat in uerba regis Poloni.

ni Muziloni palatino Podolię, & Spitconi Iaroslauio ſuccamerario Premislięſi, legatis regijs ad ſe miſsis dedit, recepitq; poſtea ſe Cameneciā, uel Colomeiā, uel Sniatinū ad regē uenturū eſſe, modò ut duob. mēſibus, antè de tēpore certior fieret. Adfuit aūt Menglygeris noui Tartarorū principis, qui Nurdulabo, ſeu Nurduuulabo maiori natu fratri à ſuis eiecto ſucceſſerat, legatio, fœdus, & amicitiā, & auxilia cōtra quoſuis hoſtes regi deferēs. His de more cū donis & gratulatione dimiſsis, cōſtitutisq; pro tempore rebus Ruſsicis, rex ad finem Aprilis Cracouiā redijt: ſtipendiorū Pruſsicorum partē ex pacto diſſoluit: legationem procerum Bohemorum, Morauorum, ac Sileſiorum cum Eccleſia catholica

contra

Cruce ſignati contra Bohemos.

contra Georgium ſentientiū, cuius princeps erat Ioannes Zaiecius, audiuit. Erat iam grauis Georgio Matthias rex Vngarorum, in Morauia habens exercitum. Cui Bauarorum dux Otto ualida cruce ſingnatorum militum auxilia adduxerat è Germania. Itaq; poſtulante Georgio, de pace inter eos agi cœperat: & fortaſsis ea conueniſſet ſine arbitris apud uillam Oroticiam prope Olomuciam congreſſos, nec quicquam intercedentibus oratoribus Polonis, quos Romam & in Bohemiam miſſos eſſe ſupra memorauimus, niſi legati pōtificij & proceres Vngari atq; Bohemi pio zelo incitati, Matthiam auertiſſent. Induciæ modò ad finem añi illius inter reges factæ. Nec mora, Matthias Bohemorum regem ſe renunciari Olomuciæ paſſus eſt: profectuſq; in Sileſiam ac Luzaciam, fidelitatis iuſiurandum a ducibus & ciuitatib. partim ultrò oblatum, partim terrore expreſſum, accepit. Hoc igitur factum ſuum Bohemi proceres Cazimiro tunc excuſabant, cunctatione eius et neceſsitate adactos id ſe feciſſe: ſimulq; rogabant, ut Rex rectè de religione ſentiens, ſibi potius faueret idem ſentiētibus, quam Georgio hæretico. Vtiliorem ipſi Poloniſq; amicum fore Matthiam, q̄ illum perfidum. Ad hanc legationē nihil tunc aliud reſponſum eſt, q̄ Cazimirum relata re per primam occaſionē ad ampliſsimū conſilium, cuius copiā tunc non haberet, Bohemis reſponſurum eſſe. Neq; enim placebat regi in utramuis partem tūc ſententiā ſuam aperire. Non diſsimulauit is tamen lætitiam, cum ei renunciatum eſſet, filium ſuum natu maximū ingenti fauore acclamatione Bohemorum, qui cum Georgio ſentiebant, ſucceſſorem Georgio deſtinatum eſſe, oratoribus ſuis Stanislao Brezio, & Gregorio Lubrantio, quos ad eum de conditionibus induciarum cum Matthia factarum ſciſcitatum miſerat, ipſoq; Georgio cum tribus filijs præſentibus, nec reclamantibus. Quod ne Zaiecio quidem principi legationis Bohemicæ auditu iucundum accidit. Fauebat enim Cazimiri liberis, ſuadebatq; ei, ut ſi ipſi Praga & Carloſteinum mox à Georgio traderet, acceptaret oblatam conditionem. Fieri enim poſſe, ut cum Matthia æquis conditionibus tranſigeret. Dimiſſa legatione Bohemica, Rex in Lithuaniam cum uxore iter habuit, Radom æq; de ratione depellendi belli, ſi quod fortè ſibi à rege Vngarorum inferretur, cum conſiliarijs, frequentes eo conuenerant, conſultauit. Ibi eum conſecuta eſt legatio Georgij & Bohemorum, qui in partibus eius erant. Recenſebat autem ea, quicquid per illud tempus cum Matthia rege actum eſſet, & ad Cazimiri legationes reſponſa referebat. Deinde Vladislao regio filio natu maximo, regnum ſecundum Georgiū deferebat, his conditionibus: ut id Georgius quoad uiueret, retineret, Cazimirus eum in gratiā pōtificis maximi reponeret, & contra quoſuis hoſtes tueretur: uxori eius bona dotalia, filijs principatus, proceribus magiſtratus & honores attributi ut ſalui eſſent: Ludmillā Georgij filiā Vladislaus uxorem duceret. Quibus de rebus cum ad conſilium relatū eſſet, uariabant ſententiæ Senatorū. Plures tñ erant, qui regnū armis & ſanguine parandum, ſocietatemq; & affinitatem hominis heretici non probarent. Cuius ſententiæ principes erant epiſcopi: quibus etiam ſacrorum interdicto uti placuit propter legatos hæreticos præſentes: uerum de hac ſententia contentione aliorū facilè ſe deduci paſsi ſunt. In quo conſtantius fuit collegium baſilicæ Cracouienſis, cum ijdem oratores redeuntes Cracouiā diuertiſſent. Tota enim urbe à ſacris ceſſatum eſt, quoad Bohemi diſceſſerūt. Viſum eſt deinde ſenatui, cum Rege denuò legatos mittere in Bohemiam de conditionibus ſuſcipiendi regni. Ioannes Tarnouius Voinicienſis, & Stanislaus Vātropca Sandecēſis Caſtellani ire iuſsi. Ad cōtrouerſias uerò cū Vngaris diſceptādas & cōponēdas deſignati: Ioānes epiſcopus Cracouiēſis, Ioānes Tencinius caſtellanus Cracouiēſis, Derslaus Rithuianius Sendomiriēſis, Stanislaus Oſtrorogius Caliſsienſis palatini, & Ioannes Dlugoſſus Canonicus Cracouienſis, his caſſo labore defatigati ſunt, non uenientib. Vngaris. In Pruſsiam uero Iacobus Sennenius Vuladislauienſis, & Vincentius Kelbaſſa Culmenſis epiſcopi, & Petrus Duninus ſuccamerarius Sendomirienſis delegati ad res conſtituendas, et cōponendas controuerſias, ne qua Cruciferis noui belli anſa relinqueretur. Dicebantur enim à Friderico Imperatore & Matthia Rege clam ad res nouādas incitari. Cōtendit ſanè Fridericus ſiue in gratiam Matthiæ, ſiue aliqua alia de cauſa, tum per literas atq; oratores, tum per ſe ipſe Romā profectus, ne pontifex Max. pacē inter Polonos & Cruciferos Toruniæ compoſitā approbaret. Matthias uero satagebat Cazimirū quauis ratione à Bohemicis rebus auertere, cū ipſe minus ſecundo rerū ſucceſſu cōtra Georgiū tunc uteretur, poſt captū per proditionē Victorinum eius filium. Erat enim ab Herico capti fratre inſigni clade in Morauia profligatus: & plerorumq; Bohemorū animos à ſe abalienarat: nōnulli etiam ex ijs qui cum eo ſentiebant, extincti erant. Et uerò Stephani Valachorū palatini geminata excurſione in

Vuladislaus Cazimiri filius rex Bohemorum deſignatus.

Conditiones oblatæ à Bohemis regi Vuladislao.

Legati ad conuentum cum Vngaris.

Stephani Valachi excurſiones proſperæ in Tranſyluaniam.

Tranſyluaniā nō modò ignominiā & calamitatē,ſed cladē quoq; duplicē acceperat.Cazimirus ita cōſtitutis reb. Polonicis Radomiæ, p Volyniā & Luſcū in Lithuaniā cœptū iter peregit,& apud Grodnū cū Lithuanis cōuentū egit.Per quos dies Tartari Zauolgenſes, hoc eſt,qui ultra Volgā ſiue Rha fluuiū habitant, Maniaco duce cū Boryſthenē trāſmiſiſſent,trib.agminib.factis in Lithuaniā,Podoliā,et Valachiā ſeſe infuderūt.Ac in Lithuania quidē ſiue Podolia Lithuanicæ ditionis,& Volynia oēm oram circū Cremenecīā, Zithomiriā,Cuſminios,Zudouiā,& Vvladimiriā impunè depopulati,ad decē millia hominum abegerunt,Lithuanis propter paucitatē reſiſtere nō auſis.Præmonuerat quidem Regē de aduentu eorū Menligeres dux Tauricanus amicus & fœderatus:uerùm pauci tñ Lithuani quāuis iubente Rege,accurrerāt.In Podolia Polonicæ ditionis nihil ferè incōmodi acceptū retrocedentib.Tartaris,cū ad Trebouuliā iuſtus Polonorū & Ruſſorū exercitus,Raphaele Iaroslauio Leopolienſi, & Paulo Iaſenio Belſenſi & Chelmenſi præfectis ducibus præſto eſſet. In Valachia uerò ter,opportunitate locorū utentib.Valachis cū Stephano palatino,profligati Tartari retroceſſerunt, filio ducis amiſſo. Quē captū cùm à patre minaci legatione repeteretur,Stephanus præſentib.centū legatis diſſecari,& mox ipſos quoq; legatos palis ſuffigi iuſsit,uno excepto,quē truncato naſo & aurib. nunciū rei geſtæ ad Maniacum remiſit. Ad comitia deinde Petricouienſia ad initiū menſis Octobris edicta Rex profectus,iuri dicundo & legationib.exterorū principū audiendis ac dimittēdis uacauit. Auditi primùm Iacobus Dembenius & Paulus Glouinius,cōmodùm à Pontifice Maximo reuerſi,expectationi hominū,literis ſuis ex itinere ſcriptis,quaſi omnia rectè confeciſſent,de ſe cōcitatę nō reſponderūt.Nam neq; pacē Pruſsicā pontifex cōfirmauit,neq; Vincentium Kelbaſſam Varmienſem epiſcopū eſſe iuſsit. Quin etiā queſtus eſt de Zazimiro, q̄ hereticis fauere uideretur,eo q̄ neq; interdictū,neq; crucis militiā cōtra eos in ditionib. ſuis pmulgari patereť.De regno uerò Bohemico,cū Matthiæ Regis legati ſeſe oppoſuiſſent,legatū pōtifex miſſurū ſe eſſe dixit,qui cauſam utriuſq; diligenter cognoſceret. Introducti deinde Bohemi oratores Georgianæ factionis, ſuperiùs expoſitas cōditiones iterū occinentes.Quib. reſponſum eſt:Regē nihil niſi de ſententia Pontificis Maximi de regno Bohemico ſtatuere uelle,cuius legatū indies operiretur. Poſt hos auditi quinq; legati Friderici Marchionis Brandenburgēſis,quorū princeps erat Fridericus epiſcopus Lubuſſenſis: & Henrici Stolpenſiū ducis unus,uerùm catus & uafer.Contendebant illi,Stolpenſiū duces Marchionibus Brandeburgenſibus eſſe obnoxios,& ut uulgò loquuntur,uaſallos ſeu feudatarios,proferebantq; Imperatoria diplomata,quibus id confirmabať: Ex aduerſo negabat hic,cuiquā eſſe aut fuiſſe obnoxios, exceptis Polonorū regib.Poloniæ namq; fuiſſe partē uniuerſam Pomeraniā.Eius aūt cōtrouerſię principes illi Cazimirū regē arbitrum ſumpſerant.Verùm is audita cauſa,in aliud tēpus arbitriū diſtulit,difficultatē & perplexitatē cauſatus.Doctorib.uerò Academiæ Cracouienſis mandauit, ut eam diligenter examinarent,iudiciumq; ſuū explicarēt. Videť aūt magis offenſionē utriuſq; uitaſſe,eoq; Sciboriū Chelmiū iudicē tractus Poſnaniēſis ad eos allegauit,qui uel amicè diſsidiū illud cōponeret,uel inducijs bellū inter eos gliſcens interciperet.Voluit etiā tunc Marchio Cazimiri filiā filio ſuo ex altera uxore nato per eoſdē oratores uxorē accipere. Nec is abnuit, ſed negociū id in aliud tēpus reiecit.Sub finē uerò comitiorū,quæ in quadrageſimū diem extracta erant, aduenit Henricus Plauenius Magiſter Cruciferorum Pruſsicorum recens creatus,cum duobus Cōmendatoribus,& iuſiurandum fidelitatis Regi ſolenni ceremonia dedit, proximusq; Regi ad læuā aſſedit. Honoratusq; à Rege peramplis muneribus, cum in Pruſsiā rediſſet, paucis diebus apoplexia extinctus eſt. Poſtremò deſignati in ſenatu legati ad externos principes. Ad Fridericum quidem Imperatorem,Stanislaus Viſlicius:in Bohemiam, Stanislaus Vantropoca Sandecenſis, & Nicolaus Scopus Oſuiencimenſis Caſtellani:in Vngariam ad proceres, Ioannes Vantopca canonicus Cracouienſis:in Valachiam, Ioannes Rithuianius Marſalcus regni:ad Tartarorum uerò principem Zborouius. Peractis comitij initio Decembris, Rex cum Regina in Lithuaniam profectus eſt. Per id tempus, concretis glacie fluminibus & paludibus, Turcæ Vngarorum & Slauorum fines,uſq; ad Ciliam atrociter depopulati ſunt,neq; Vngaro rege, neq; Imperatore ſua defendentibus.Primis autem diebus anni ſequentis,nempe 1470.Cazimirus eadem illa hyemis cōmoditate uſus,Ploſcū,Vitepſcum,& Smolenſcum,quæ loca totos ſexdecim annos non uiſerat, pleriſq; Lithuanis proceribus comitantibus adijt: conſtitutisq; rebus Lithuanicis,primo uere in Poloniam reuertit: & Corcini Alexandrū Forolíuiēſem epiſcopum legatum pontificium ſe uenietem audiuit.Excuſabat aūt is pontificem, quòd

Tartari Zauolgenſes Lithuaniam, Podoliā, & Valachiam populantur.

Tartari ter à Stephano in Valachia profligati.

Legatio Bohemorum.

Cazimirus arbiter controuerſiæ.

Comitia 40. dierum.

1470.ann.

Legatio pontificis ad Cazimirum regem.

Bohemiam

Bohemiam Cazimiro attribuere nō poſſet, propter Matthiam Vngarum, cuius inſignia extarent merita in ſedem apoſtolicam, & rempublicam Chriſtianam, arcendis Turcis, & oppugnandis hæreticis. Eius quæſitum auferri non oportere: ſed iungeret cum eo Cazimirus affinitatem filiæ matrimonio, pariterq; contra Georgium hæreticum & hoſtem eccleſiæ arma ſumeret. Addebat etiam, habere ſe in mandatis, ut ad Matthiam quoq; adiret, ſi quid cōmodare Cazimiri rationibus poſſe uideretur. Venit eodem legatus Imperatoris Friderici, Raphaël Leſcinius, eques Polonus: uerùm complures annos in miniſterio Imperatoris uerſatus, eiq; inter paucos charus. Homo nauus & magni animi, qui parui fecerat difficultatē itineris, pericula, & inſidias à Matthia rege comparatas: quarū ergò Theutoni legationem illam defugerāt. Is igitur commemorata Friderici in Matthiam ſingulari, & penè paterna beneuolentia, cōpluribusq; officijs & beneficijs, inter quæ & illud erat, quòd eius opera & commendatione, cum nonnulla Cazimiri ſuggillatione coniuncta, pontifex Matthiæ regnum Bohemorū detuliſſet, de ingratitudine & ſuperbia queſtus eſt, quòd is, dum Fridericus ab eſt, Italiā obiens, Baūkircherū, & quoſdā alios Auſtrios, ad rebellionem & infeſtandā Auſtriam cōcitarat, eoſq; in fidem ac defenſionē ſuam ſuſceperat. Proinde nihil cōmune deinceps Imperatorē cum eo habere uelle: monere aūt Cazimirū, ut & ipſe ab eo ſibi caueret, utpote uafro homine, fraudulento, & cupido. Porrò qua de re Cazimirus Stanislaū Viſliciū oratorē ad Fridericū miſiſſet, hoc eſt, de fœdere et amicitia, ipſum quoq; Fridericū idem cupere: quin etiā ad affinitatē cum eo iungendā propendere. Mitteret igit̄ Cazimirus his de reb. ad ipſum oratores cum luculento mandato. Iucunda fuit ea legatio regi. Nec mora, Derslaus Rithuianius Sendomirieñſis, & Stanislaus Oſtrorogius Caliſsienſis palatini ad Fridericū proficiſci iuſsi, ut accipienda Vvladislao regis filio Kunegundi filia Friderici uxore, dandaq; uiciſsim ipſi, aut certe filio ipſius Maximiliano una de regijs filiabus, affinitatē ultro, citroq; & fœdus contra Matthiā iungerent: ꝗ fœdere diſertè cautū eſſet, ut Fridericus adiuuaret Cazimiri liberos, in conſequendis Vngarorū & Bohemorū regnis. Verùm ij fœdus modò reportarunt. Quod tm̄ Rex cum ſenatu non ꝓbauit, ꝓpterea ꝙ in eo Fridericus ſe Regē Vngariæ ſcripſerat. Cautū autē erat, ne uterq; ad alterius regna ac dominatus aſpiraret. Quę res regiorū liberorum iuri derogatura eſſe uidebat̄. Reportarūt etiā promiſsionem Imperatoris, de exoluēda tertia parte dotis, q̄ Elizabethæ Cazimiri uxori ex Auſtria debebat̄. Ad Georgiū item miſsi, Iacobus Dębenius Cācellarius regni, & Stanislaus Sidlouecius Caſtellanus Zarnouieñſis, poſtulaturi, ut is Vvladislao Cazimiri filio uiuens regnū traderet. Iuſsi etiā ijdem cū procerib. Bohemis, Matthiæ partes ſequentibus, agere de reconciliatione, cū Georgij partes meliore loco iā eſſent tunc. Habebat enim is nō contēnendū exercitū, & Gradiſci diuturnā obſidionē ſoluerat, in Tirnauieñſem agrū Vngariæ uiciſsim excurrerat, Matthiā cum equitatu Bohemiā circū Kuthuos mōtes uexantē, raptim ſeſe nō ſine ignominia & incōmodo recipere compulerat: & uerò Sileſiā præſidijs uacuā, quippe q̄ diuturno bello iam exhauſta eſſet, longe lateq; infeſtabat, ita ut Sileſiorū duces atq; ciuitates uaſtationē agrorū ſuorū magno redimere cogerentur: & Matthiæ denunciarent, ſe rebus ſuis aliter ꝓſpicere oportere, ni ille ſibi maturè opē ferret. Vndecim aūt ſeptimanis Corcini cōmoratus Cazimirus, relicto ibi legato pōtificio, in Pruſsiā cum iuſto propè exercitu triū millīū hominū contēdit, ut à Stephano Moldauo promiſſum iuſiurandū exigeret. Verùm is bellū cū Radulone Tranſalpinæ Valachię palatino cauſificatus, nō uenit: ſed miſsis oratorib. atq; literis ſuo & procerū ſuorū ſignis ſignatis, ad Calendas Maias aṅi ſequētis uenturū ſe eſſe ꝓmittebat. Interim aūt ut Rex bellū ſuū cū Radulone interciperet orabat. Quæ quidē res fuit curę Cazimiro, uerēti ne Radulo implorato Turcarū auxilio, mali aliquid Moldauię cōcitaret. De aduentu quoq; Stephani conſtitutū, ut ſine omni excuſatione adeſſet intra ſextū menſem ex quo à Rege acciret̄. His ita actis, Corcinū Rex redijt, & minorū Polonorū conuentū egit. Inde Petricouiā ad comitia ad uiceſimāoctauā diem Octobris edicta, ire perrexit. Ibi cum ſubſidium ad exoluenda ſtipendia popoſciſſet, qd' erat caput comitiorū, obiecta eſt maiorū Polonorū infrequentia, & Ruſſorū petitio, ut ſibi contra Tartarorū incurſionē proſpiceretur: deniq; ꝙ ad eam diem Rex iura regni & prærogatiuas ordinum à maiorib. ſuis datas, diplomate ſuo nō confirmaſſet. Recuſabat enim id Rex, ſeu uerius tergiuerſabatur, in gratiā Lithuanorū, ne recuperare ab ijs, q̄ detracta de Polonorū regno poſsidebant, cogeret̄. Eò namq; ſpectabat illa diplomatis exactio, & hoc erat eius caput potiſsimū. Verum ubi ille diploma quod poſcebatur, conſignatū exhibuit, ſiue adeò promiſit, colonis quidē duodenûm groſſorū in iugera, oppidanis autē in domos ꝓ portione tributū impoſitū eſt.

Friderici Imperatoris legatio ad Cazimirum.

Legatio Cazimiri ad Fridericum Imperatorem.

Legatio Cazimiri ad Georgium & Bohemos.

Valachorum Moldaui atq; Tranſalpini bellum.

Priuilegia Polo. à Cazimiro confirmata.

Cruciferorum magiſter Henricus Richtēbergius iurat in uerba regis Poloniæ.

Nouus deinde Magiſter Pruſsicorum Cruciferorum Henricus Richtembergius, Henrico Plauenio repentina morte extincto apud Mōtem regium ſuffectus, Petricouiam cum ueniſſet, in ſenatum introductus, in uerba Regis iurauit. Cum Varſauienſibus etiam ducibus, tractatum de Plocenſi, Rauenſi, & Gotinienſi dominatu. Ac Plocenſis quidem eis concedebatur, ſi à Rege eū iure clientelę, ſiue feudi, ut uocant, acciperent, & uiginti millia florenorum, quæ Conrado Oleſnicēſium duci Rex numerarat, renumerarent. Sed cum ij conditiones haſce non acciperent, in alia comitia res dilata eſt. Datum etiam eſt reſponſum legato pontificio, petitumq́; , ne pontifex priorem de regno Bohemico ſentētiam, qua id Cazimiri liberis iure ſucceſsionis legitimæ detulerat, mutaret: neu quid deniq; præcipitanter ageret, donec Regij legati cum nouis mandatis ad eum uenirent. Iuſsiq́; eo proficiſci Michaël Abbas Lyſſecenſis ſiue Caluimontanus, et Iacobus Dēbenius Cancellarius regni & præfectus Cracouienſis. His mandatū, ut confirmationē pacis Pruſsicæ, & regnū Bohemicū Vladislao regis filio iterū atq; iterū peterent. Ad Georgium ex itinere diuerterent, eumq́; cum ſuis hortarentur, ut reſipiſceret ab hæreſi, & in poteſtate pontificis eſſe uellet, ac de regni ſui ſucceſſore ſtaret promiſsis. Videbatur enim is mutata ſententia, Matthiæ id deſtinare. In Pruſsiam uerò miſsi, Iacobus Vladislauienſis epiſcopus, Stanislaus Oſtrorogius Caliſsiēſis, et Ioannes Coſcelecius Inouuladislauiēſis palatini, exortas controuerſias diſceptarūt. Solutis comitijs, Rex cum regina Poſnaniā, uoti à Regina nuncupati, apud ædē Corporis Chriſti exoluendi cauſa, iter fecit. Inde Colū ꝓfectus ad cōuentū maiorū Polonorū, ut Tributū agrariū & ipſi ſciſcerent, ꝑfecit. Inde porrò Radomiā ſe contulit, et ad finē āni ibi ſubſtitit. Initio uerò noui anni in Lithuaniā cum Regina de more ſeceſsit.

Ad Georgium regem.

1447. an.

Vbi ſolito diutius immoratus eſt, rebus cōponendis uacans. Nam & Liuones, Magiſtro ſuo uita functo, ſexdecim Lithuanorū pagos diripuerant, & apud Kiouienſes poſt mortē Simonis Olelcouitij ducis, non ſatis quietæ res erāt. Etſi enim reliquerat Simon filiū & filiā, eosq; paruulos moriēs Regi ꝑ nuncios cōmendarat, cū ei equū & arcū, quibus contra Tartaros bella ꝓ ipſo gerens uſus erat, dono miſiſſet: Rex tn̄ Lithuanorum ſuaſu in formā prouinciæ Kiouiā redegit, et Martinū Gaſtoudū Lithuanū Kiouienſibus, præfectū, ſiue palatinum dedit. At illi indignū ducentes, parēre homini neq; illuſtri, neq; conſentiēti ſecū de religione, & Lithuano, q̄ gens tributaria maiorib. ſuis fuiſſet, Gaſtoudū aduenientem bis non recipiebant: à Rege aūt petebant, ut Michaëlem Simonis fratrē, q Nouogrodenſib. tunc Regis nomine præerat, aut aliquē duntaxat Græcæ ſectæ, deniq; uel de filijs ſuis aliquē ſibi præficeret. Ad extremū tn̄ cum Regē à propoſito nō dimouerent, Gaſtoudū acceperūt.

Liuones pacē petunt à Cazimiro.

Liuones uerò creato nouo magiſtro, Lithuanis miſſa ad regē legatione ſatisfecerūt, pacēq́; inſtaurarunt. His ita peractis, Cazimirus reditū in Poloniā maturauit, ut liberorū ſuorū reb. in Bohemia conſuleret. Varij namq; ſenſus animorū et motus in Bohemis tunc erāt. Nam Sileſij duces, Polonis finitimi, bello ciuili inter ſe decertabant. Cæteri uerò, cùm ob reprobā monetā & ſæuitiā, tum quòd à Georgij exercitu impunè uexabantur, Matthiam odiſſe cœperant. Bohemi uero alterius factionis, grandibus promiſsis & muneribus à Matthia ineſcati, diuturniq́; belli pertæſi, in eum propendebant, celeriorem finem belli, faciliorem q́; indulgentiā pontificis maximi per eum ſperantes, q̄ ſi regis Poloni filium regem accepiſſent.

Georgij regis inconſtantia.

Quin & Georgius ipſe Matthiam ſucceſſorem iam non abnuere uidebatur, quòd ei quoad uiueret, Matthias regnum cōcedebat, Victorinum filium liberum dimittebat, & Sileſiæ uel Morauiæ Marchionem facere deſtinabat. Ad hæc, quoniam Matthias nullos habebat liberos, ſpes oſtentabatur eius morte ad Georgij liberos regnum Bohemorum rediturum eſſe. Ad has autem cōditiones neceſsitate magis, quàm uoluntate Matthias pertrahebatur, propterea quòd & Vngarorū ſuorum animos Strigonienſi archiepiſcopo & Quinqueccleſienſi epiſcopo authoribus à ſe alienatos eſſe intelligebat: & Turcæ ſubacta ſuperiori anno Eubœa inſula (quam Necropontum ſiue Nigropontum nunc uocant, ab urbe primaria, quæ Chalcis olim fuit) feroces, Tranſalpinā Valachiam & Vngariam, uſq; ad Zagrabiam & Croaciam ter excurrentes, immaniter depopulati erant.

Turcæ Eubœā ſubigunt, Vngariam infeſtant.

Idemq́; identidem, ni reprimerētur, facturi eſſe uidebantur, ita ut uereri Matthias cogeretur, ne dum alienū regnū appetit, ſuū amitteret. Quocirca permittente Georgio, Bohemi utriuſq; factionis Polnam conuenerant: confeciſſentq́; rem, inclinatis ad pacem utrinq; animis, niſi Iacobus Dembenius, & Michaël abbas, oratores Cazimiri Romam proficiſcentes, fortè fortuna interueniſſent: admonitoq́; Georgio cum ſuis fidei & conſtantiæ, ut res integra in reditum ſuum differretur, perſuaſiſſent.

Georgij regis mors.

Quibus uix Bohemiam egreſsis, Georgius, tumore pedum in reliquū corpus peruadente, uitam cum morte commu-

commutauit. Eius morte cognita, Matthias cum nouem ferè millibus armatorum Poſonio Bernam accurrit: Stenconem Conopiſcium cum duobus millibus in Bohemiã præmiſit, ut Bohemos ſuadendo ac territando in partes ſuas pertraheret. Verùm inter eos, comitijs Pragæ creandi noui Regis cauſa inſtitutis, neutiquam conueniebat. Nam alij Polonum, alij Vngarum, alij Cæſarem cupiebant, nonnulli Henricum Georgij defuncti filium malebant: ij potiſsimum, qui ab externo rege hæreſi ſuæ metuebant. Pollicebantur aũt ij ſibi Alberti Marchionis Brandeburgenſis auxilia: qui cum ſoror Henrici nupta erat. Erãt, qui ad regem Francorũ ſpectarẽt, quod redimi ab eo regia & eccleſiaſtica bona poſſe exiſtimabant. Ludouici quoq; Bauari mentionẽ nonnulli faciebant. Iam uerò Albertus Miſnenſis Marchio ſibi non deerat. Aduenerat enim cum quinq; millibus militum, quaſi opẽ laturus Bohemis, ſi quis uim facere eis uellet, re uera aũt ſuũ negocium gerebat. De his omnibus rebus Cazimirus partim adhuc in Lithuania, partim in Poloniã reuertens, certior factus, Paulum Balicium, mox Martinum Vvronimouiciũ, deinde Dobeslaũ Curozuancium equites ad Bohemos ablegauit, iuris ſui, promiſsiq; ipſorũ eos admonens. Aderãt & Matthiæ oratores, epiſcopus Agrienſis, & palatinus Tranſyluanienſis. Re diu Pragæ agitata, & ad extremũ ad Cuthuos montes comitijs, quo liberiora eſſent, translatis, uiceſima quinta die Maij Vvladislaus Cazimiri Polonorũ regis filius rex à Bohemis renunciatur, quãuis reclamantibus Ioãne Roſembergio, Stencone Conopiſcio, & Henrico Gradecio proceribus, qui Matthiæ ſtudebant. Mox delecti cõplures legati de primoribus, nobilitate, & Pragenſi ciuitate utraq; pręſtantes uiri, qui Vvladislaũ primo quoq; tempore accirẽt è Polonia. Fruſtratus eñ ſpe ſua Matthias, nullo crudelitatis genere è Bohemis & Morauis abſtinebat. Quin & Albertus Marchio Miſnẽſis exercitus, quẽ habebat, fiducia grauis eſſe Bohemis cœperat. Nec deſperabat adhuc de regno, ꝑpterea q̃d Vvladislaus id ſuſcepturus eſſe negabatũ. Verùm is coorto in ſe Bohemorũ tumultu, in quo nõnullos milites amiſit, incenſo oppido cũ metallis, raptim ſeſe cũ ſuis recepit. His ergo de cauſis Vvladislaus maturare ꝑfectionẽ ſuã in Bohemiã rogatus, acceptis à patre ſeptẽ millib. equitũ, ac duob. peditũ, ductoresq; exercitus Paulo Iaſenio, uiceſimaquinta die mẽſis Iulij Cracouiã egreſſus eſt, deductus à patre bidui itinere. Fuẽre autem in comitatu eius inſignes, Nicolaus epiſcopus Camenecẽſis, Vincentius Ennenſis, & Paulus Laodicenſis, à quib. Pragę diadema ritu ſolẽni ſuſcepit: Stanislaus Oſtrorogius Caliſsiẽſis, & Nicolaus Cutenius Lencicienſis palatini, & Ioannes Dlugoſſus præceptor. Proficiſcenti uerò ſex duces Sileſiorũ ſeſe adiunxẽre. Apud Cloſcũ uerò obuiã uenientib. Bohemis proceribus, & omniũ ordinũ permagna multitudine, in leges Bohemorũ iurauit: & omne æs alienũ, qđ Georgius contraxerat, (quod quidẽ ad trecenta millia florenorũ aſcendebat) imprudẽtius in ſe ſuſcepit: pacatamq; regni poſſeſsionẽ adijt, Matthia domeſticis incõmodis, & morib. Vngarorũ procerũ reuocato. Nam ij, poſteaquã Vvladislaũ regis Poloni filiũ, Matthia pręterito, regẽ creatũ eſſe acceperũt, quod ſecretis cõſilijs aliquãdiu agitauerãt in apertũ proferentes, miſerunt & ipſi legatos ad Cazimirũ, alterũ eius filiũ Cazimirũ regẽ ſibi dari petentesq; ferre diutius Matthiæ tyrannidẽ nõ poſſent. Quod ni faciat Cazimirus, uel à Turcis auxiliũ ſeſe petituros eſſe. Sumptus aũt belli ſe præbituros eſſe pollicebantur. Nec ſpreuit eorũ poſtulata Cazimirus, Cazimirũq; filiũ cũ non contẽnendo exercitu Petro Dunino duce in Vngariã miſit, Derslaũ Rithuianiũ palatinũ & præfectũ Sendomirienſem, Ioannẽ Tarnouiũ Voinicienſem, Stanislaũ Vantropcã Sandecenſem, Stanislaũ Sidlouiciũ Zarnouienſem caſtellanos, & alios quoſdã præſtantes uiros comites ipſi adiunxit, & Paulo Iaſenio è Bohemia reuertẽti mandauit, ut è Morauia rectà in Vngariã cõtenderet, & cũ Cazimiro copias ſuas cõiũgeret. Ipſe cũ pater Sandeciã uſq; deduxit. Maturè de his procerũ ſuorũ conſilijs factus erat certior Matthias apud Bernã ſtatiua habens. Itaq; nihil ſibi reliqui fecit ad feſtinationẽ, et quaſcunq; habuit in Morauia, Sileſiaq; copias, in Vngariã contraxit: primores nõnullos à ſe alienatos, partim terrore exercitus, partim ingentib. promiſſis ad ſe reuocauit. Eos ſecuti cæteri, dũ tardius moliť & uenit Cazimirus, uacillare & ipſi, ut eſt mos gentis, fidẽq; mutare. Itaq; aduenicẽs Cazimirus præterita Caſſouia ſiue Coſsicia, quæ à Palatino Tranſyluanienſi & Emerico Diaco Scepuſienſi Comite occupata iam erat, ad Otfanũ oppidũ diuertit. Inde ꝑfectus, apud Nitriã, quæ in ditione Strigoniẽſis Archiepiſcopi erat, ſtatiua habuit. Neq; quiſquã Vngarorũ procerũ ꝑ omne id tẽpus ad eum uenit, præter Quinqueccleſienſem epiſcopũ, qui & ipſe ſtatim Strigoniũ, unde uenerat, ſe recepit. Matthias uerò cũ ſexdecim millia hominũ in exercitu haberet apud Budã, occurrens aduentanti Cazimiro, triũ milliariũ ſpacio ab eo caſtrametatus eſt. Nec tamẽ pugnæ

Bohemorum diſſenſio in creando rege.

Vvladislaus Cazimiri filius rex Bohemorum creatus.

Paulus Iaſenius dux exercitus.

Vngarorũ procerum defectio à Matthia rege.

Cazimiri profectio in Vngariam.

copiam Polonis faciebat,propterea quòd Vngarorum iuxtà ac Polonorum, quorum nõ paruus erat numerus in caſtris eius,fidem ſuſpectam haberet:in agreſtibus uerò, quę maxima pars erat exercitus,exiguam fiduciam collocaret. Dum ſic utrinq; tempus teritur,uenit ad Cazimirum Polonorum regem Tilemãnus Slechtus canonicus Colonienſis, cubicularius & nũc ius Sixti,eius nominis quarti Pontificis Max. qui per illud tempus Paulo ſecũdo uita defuncto ſucceſſerat.Hortabatur aũt regem ad pacem cum Vngaro faciendã. Id adeò,ſiue quod Matthiæ põtifex conſultũ ire cupiebat, ne regno excideret,ſiue q eum à Turcico bello auerti moleſtè ferebat,ad quod ſuſcipiendũ Paulus ſecundus eũ incitarat, permotus amiſsione Eubœæ,Tranſyluaniæq;,& Vngariæ Tranſiſtranæ, Croaciæ ſiue Liburniæ,Carniolæ,Ciliç,Illyrici,& Iſtriæ,uſq; ad portas Labaci & Goritiæ dira & miſerabili populatione,incendijs,& innumerabilium hominum in barbaricam ſeruitutẽ abactione: cui nullum neq; modum,neq; finem faciebat Iſaacus Turca Boſnæ præfectus,quẽ ipſi Sendiacum Slauico,ni fallor,uerbo uocant.Non difficilem autem in eo ſe Cazimirus põtifici præbuit,& utriuſq; partis proceribus pacis arbitrium permittebat,non ignarus, non reſpondere ſpei ſuæ & pollicitationibus Vngarorum procerum,filij ſui res in Vngaria. Et cum hoc reſponſo dimiſit Tilemannum,in Vngariamq; proficiſcenti,Ioannem Vantropcam canonicum Cracouienſem cum iiſdem mandatis ad filium & Vngaros proceres, comitem adiunxit. Interim autem dum hæc fiunt,mercenarij milites,qui externi ferè erant,è caſtris Cazimiri apud Nitriam poſitis dilabi cœpere,ob non ſoluta ſtipendia.Quorum diſceſsione moti primores exercitus,perſuaſerunt Cazimiro,ut relicto ad præſidium Nitrię Iaſenio cum quatuor millibus,ipſe cum reliquis copijs in tutũ ſe reciperet, prius quam ab hoſte,qui auctis copijs adeſſe nunciabatur,obſideretur.Qui quidem receptus effuſę fugę fuit ſimillimus.Non enim conſtitere noſtri,donec Gilauiam peruenêre. In itinere ad ſexaginta quadrigas,quæ ſequebantur fugientes amiſêre,ab agreſtibus interceptas. Eius autem ignominiæ culpa penes Derſlaum Rithuianium potiſsimum fuiſſe dicitur. Sed meritò tunc ea Polonis diuinitùs accidiſſe credita eſt,propterea quòd ij proficiſcentes in Vngariam,ſoluta prorſus diſciplina militari,non modò à ui & rapinis ſacrorum iuxtà ac profanorum,ſed etiam à ſtupris puellarum & matronarum,& omnis generis iniurijs & contumelijs ſibi nõ temperauerant. Atq; hæc extremis anni diebus acta ſunt. Extincti autem ſunt eo anno duo epiſcopi, Sciborius Plocenſis,& Ioannes Cracouienſis: nam Matthias Mednicenſis ſiue Samagitiæ uno anno hos præceſſerat. Ac Ioanni quidem Ioannes Reſſouius Ruſſus,à collegio baſilicæ Cracouienſis per compromiſſum electus,ſucceſsit: Sciborius uerò,propter collegij Plocenſis diſſenſionẽ,tardius ſucceſſorem accepit. Quatuor & uiginti erant,qui ferebant ſuffragia.Ex his duodecim Sciborium Belſcium archidiaconum,ſex Cazimirum Boleſlai Varſauienſium ducis filium canonicũ, totidem Andream Opporouium iureconſultum,ipſum quoque canonicum,& Gneſnenſem Archidiaconũ, quem Rex per Nicolaum Chranſtouium uexilliferum Cracouienſem commendabat,epiſcopum edebant. Sed Sciborius precibus & minis uictus, in gratiam Cazimiri competitoris iure ſuo,quod erat potiſsimum,ceſsit. Opporouius ut idem faceret, impetrari à Rege non potuit.Quare cõtrouerſia inter duos diſceptanda Romã delata eſt. Ibi uerò Rege pro Opporouio,Friderico autem imperatore pro Cazimiro contendentibus, ſecundum Cazimirum decem & octo annos natum,pronunciatur: Opporouio uerò in gratiam Regis Varmienſis epiſcopa,ſummoto & in Camenenſem tranſlato Nicolao Tungeno, attribuitur. Sed poſt quatuor demum annos Cazimirus ſacris epiſcopalibus initiatus eſt, homo nihili,& miniſtri cuiuſdam obſcuræ conditionis arbitrio cuncta gerens. Inſequẽs annus milleſimus quadringenteſimus ſeptuageſimus ſecundus,à cometæ ſiue Pogonię apparitione ſumpſit exordium: qui paruus quidem in ſe, uerum longam & illuſtrem poſt ſe caudam trahens, uago & incerto curſu, nunc ad ſeptentrionem,nunc ad meridiem,nunc ad occidentem ſolem,caudam quoq; nunc huc, nunc illuc obuertens, totos duos menſes perdurauit,magnorũ malorũ, quæ cunctã ferè Europã proximis tribus annis peruaſerũt, & maximè peſtilentiæ per populos & gentes graſſaturæ prodigiũ.Cazimirus iunior dies aliquot Gilauiæ cõmoratus,Roſembergæ item aliquot apud Petrũ Comorouiũ, nõ eam tantũ arcẽ,ſed & Licauã,& Orauã & Gradecũ,quas obtinebat in extremis Vngariæ finibus,ipſi concedentẽ,nuſquã ſecurè pedẽ figens in Poloniã ſe recepit,iuſſusq; à patre Dobeſsiciæ tertio à Cracouia milliario ſubſiſtere,aliquãtiſper ibi quaſi in ſeceſſu mãſit,pudore acceptæ ignominiæ lucẽ & conſpectũ hominũ fugitãs,& ne patris dolorẽ,quẽ ille peracerbũ hauſerat,aſpectu ſuo exacerbaret. Iaſenius uerò nec ipſe multũ Nitriæ cõmoratus,

Legatio pontificis ad Cazimirum regem Polon.

Sendiacum.

Cazimiri receptus ex Vngaria.

Plocenſis collegij diſſenſio in eligendo epiſcopo.

1472. ann.
Cometes.

Iaſenij receptus ex Vngaria.

pe-

per tempus induciarum quas quindecim dierum cum Matthia pepigerat, trecentis modò militibus, in arcis præſidio relictis, inde exceſsit. Quē Matthias uiolata fide inſecutus, adoriri tamen auſus non eſt cautè incedentē, & ad prælij dimicationē paratū obfirmato ad honeſtè moriendū animo prius, quàm turpiter fugeret, aut ſeſe dederet. Atq; is cum Vngaria exceſsiſſet, Matthias quatuor loca, quæ Polonorū præſidijs tenebant, per deditionē facilè recuperauit. Stropcouia ſola propter uicinitatem à Polonis retēta. Hæc omnia peracerba Cazimiro regi accidebant. Huc & illa cura accedebat, q̃ nō habebat unde militib. ex Vngaria reuerſis, & merita ſtipendia flagitātibus, diſſolueret: nō modò ærario in Pruſsicū bellum, & ſumptuoſas illas duorū filiorū in Bohemiā & Vngariā expeditiones exhauſto, uerumetiā pleriſq; prædiorū, præfecturarū, metallorū, & uectigaliū fructib. ac reditib. oppigneratis & alienatis, ita ut ne in quotidianū quidē uictū ſumptus ei ſuppeterent. Eo factū eſt, ut milites, quib. non numerabantur ſtipendia, uias publicas latrocinijs infeſtarēt, & in bona ſacerdotū inuaderent, non ſolum obuia quæq; agentes & ferentes, uerūetiam abſtruſa perſcrutantes. His incōmodis Rex ut obuiam iret, ad mediū menſis Martij comitia Petricouiæ habuit. Sed de ſubſidio in ſtipendia nihil impetrauit. Reiecta res ad Colenſem & Corſinenſem conuentus. Ibi demū duodenūm groſſorū in iugera tributū ei conſtitutū. Sacerdotalis uerò ordo Gneſnenſis, Cracouienſis, Vvladislauienſis, & Poſnanienſis, diœceſion, haud cōtēnendo ſubſidio ipſum iuuit, omnib. dimidios reditus ſecundū ueterē æſtimationem conferentibus, præter Cracouienſem diœceſim, in qua propter exquiſitiorem æſtimationem octonideni groſsi in marcas collati ſunt. Miſſus deinde à conſiliarijs regis Caſtellanus Sandecenſis ad Vngaros proceres, de pace ſiue inducijs inter reges conficiendis. Quāquā aūt inſoleſcebat proſperis rerū ſucceſsibus Matthias, eosq; ipſe apud exteros quoquouerſus miſsis literis in immenſum glorioſus attollebat, & archiepiſcopo Strigonienſi & Quinqueccleſienſi epiſcopo, contra datam fidem mortem accelerauerat, annuas tamē inducias, per quas de pace ageret, conceſsit, Turcici belli metu. Quod tñ impendēs Huſancaſſanus Perſarū rex, & ipſe Turcica gente ortus, illato Turcis graui bello, auertit. Nā Trapezontē & Sinapolim urbē cœpit, & Aſiā minorē penè omnē, ferro & igni uaſtauit. Oblatas aūt ab Vngaro inducias rex Polonus, refutatis iniquiorib. quibuſdā cōditionibus, breuiori ſpacio tēporis terminauit, nō niſi ad diē D. Ioānis Baptiſtæ natalē duraturas, ut interim de pace inter reges, nō excluſo etiā Bohemo, Olomuciꝫ per legatos ageretꝫ. Quod tñ, ob tēporis breuitatē fortaſsis, factū non eſt. Interim aduenit in Poloniā legatus pontificius Marcus Venetus presbyter Cardinalis, adhortans regē ad pacē cum Vngaro faciendam, & ad ſuſcipiendū bellum contra Turcas: ad quod & ipſe Huſancaſſanus eum p oratores ſuos incitabat. Nec abnuebat lōgiores inducias & pacē Cazimirus: uerū Matthias cognita eius inopia, nactusq; ipſe per uim atq; tyrānidē (captis nōnullis proceribus, nōnullis uerò ſublatis) permagnas diuitias, & ſolutus in eū annū Turcici belli metu, difficiliorem ſeſe præbebat. Quin & pax cū Friderico Imperatore ipſi cōſtituta ferociorē eum fecerat. Itaq; legatus pōtificius cū aliquādiu Cracouię, deinde Corcini, quo rex Cracouia peſtē fugiēs ſeceſſerat, ac Sādeciæ hæſiſſet, in Vngariāq; inter nūcios ſuos miſsitaſſet, re infecta, ſiue adeò dilata, Vvratislauiā diſceſsit. Rex uerò cōuentu minorū Polonorū Corcini acto, Petricouiam profectus, comitia regni totius ad Calend. Nouemb. habuit: magiſtratus & honores nonnullos diſtribuit: ſubſidium ſenum groſſorum in iugera impetrauit, nouem de primoribus conſiliarijs legatos ad conuentum Nyſſæ cum Vngaris & Bohemis de pace ad initium Februarij inſtituendum (ſic enim inter reges denuò conuenerant) deſignauit: oratoribus Vvladislai Bohemorum regis auditis, quingentorum militum auxilia ad Cuthnorum metallorum præſidium ei miſit. Infaſturus enim ea Matthias Vngarus ferebatur, Colino oppido per deditionem Victorini Georgij filij potitus, ubi mille equites & octingentos pedites habebat, Victorinumq; cæteras munitiones quaſcunque is obtineret, ex pacto propter donatam libertatem repoſcebat. His peractis, Poſnaniam rex cum regina uoti ſoluendi gratia profectus eſt. Inde in Pruſsiam, ad res nouas ſpectantem, contendit. Etenim Nicolaus Tungenus, quem amotum Varmienſi epiſcopa, ad Camenenſem tranſlatum eſſe à Pontifice Maximo, ſuperiùs diximus, partim ſua ipſius cupiditate, atque dolore præreptæ epiſcopæ incitante, partim alijs Pruſsis, qui Polonis honores in Pruſsia mandari permoleſtè ferebant, ſubornantibus, animum uerò ei addentibus aduerſis Cazimiri rebus in Vngaria, facta quingentorum peditum mercede conductorum manu, & magno agreſtium numero ad eos cōfluente, epiſcopam Varmienſem inuaſerat, partim expugnatis non ſine cęde hominū, partim per deditionem

Cazimiri regis Polon. egeſtas.

Polonorum legatio ad Vngaros.

Legatus pontificius Cardinalis ad regem Polon.

Nicolaus Tungenus epiſcopam Varmienſem inuadit.

acceptis munitionibus. In Elsbergæ quidem oppugnatione hæſit, & propè quingentos homines de ſuis, quos ebrietas audaciores fecerat, amiſit. Hinc factũ eſt, ut faciliùs bellũ illud à legatis regijs Iacobo Vvladislauienſi epiſcopo, & Nicolao palatino Lencicienſi interciperetur, ea lege, ut de cõtrouerſa epiſcopa ſtaretur ſententiæ Põtificis Maximi. Nec tamen prætereà quicquã operæprecij tunc fecit rex in Pruſsia. Contendebant enim Pruſsi, ut non niſi ſibi arcium præfecturæ mandarentur: nec id abnuebat rex, ſed pecuniã eos poſcebat, qua his qui eas obtinebant, debita ſtipendia diſſolueret. Quod cum Pruſsi recuſarent, ad Pentecoſten futuram res dilata eſt. Venerũt autem Toruniam ad regem oratores Chriſtierni Danorum regis, poſtulantes ut Cazimirus filiam marchionis Mantuani è ſorore uxoris ipſius Chriſtierni, & Alberti marchionis Brandeburgẽſis ſuſceptam, filio ſuo Vvladislao regi Bohemorũ deſpõderet. Res ad ipſum Vvladislaũ reiecta. Vexata eſt hoc autũno trib. Turcarũ excurſionib. omnis ea ora Illyrici, quæ eſt circa Sauũ flumẽ, itẽq; marchia Slauonica, Hiſtria, & Forũ Iulij, uſque ad caſtellũ ſancti Danielis nemine reſiſtente.

Danica legatio ad regẽ Polonorum.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER XXVIII.

1471. ann.

POſt initium uerò noui anni Cazimirus rex cum Elizabetha regina Torunia diſcedens, per Gõſtininũ & Varſauiam in Lithuaniam iter fecit: ad mediũ Quadrageſimę Vilnæ Lithuanorũ cõuentum egit: ubi ſenum groſſorum Pragenſium tributum in aratra ipſi decretum eſt. Per id tempus Poloni, Bohemi & Vngari proceres cum Marco Cardinali apud Nyſſam conuentum egerunt: tametſi Matthias rex uir inquieto ingenio, & indignè ferens, quòd Stropcouia regis Poloni præſidio teneretur, indeq; uicinus circũquaq; ager Vngariæ uexaretur, magis ad bellum quàm ad pacem ſpectare uidebatur. Apud Bernam enim Morauię cum quatuor millibus militum ſtatiua agens, Bohemorũ animos è propinquo ſollicitabat, Sileſiosq; duces inter ſe committebat: & perfecerat, ut Ribnicenſi à cæteris bellum inferretur, Ribnichi oppidum expugnatum adimeretur, Zarchi uerò oppugnarentur: captiq; fuiſſent, niſi Iacobus Dembenius cãcellarius regni, & præfectus Cracouienſis, regis iuſſu cum tumultuaria manu in ditiones obſidentium impetum feciſſet: quo factũ eſt, ut pacto res inter duces cõponeretur, ea lege, ut obſeſſum quidem oppidum in Dembenij, captũ uerò in Cropacij iunioris, qui homo equeſtris in ditione ducis Ribnicenſis erat, poteſtate eſſet, quoad inter reges diſsidium cõponeretur. Sed tamen magna legati pontificij cura ac diligẽtia uix eò res perducta eſt poſt ſex ſeptimanarũ diſceptationem, ut ad mediũ Auguſti menſis alius conuentus Oppauiæ inter proceres, Vngaros quidem & Polonos octonos, Bohemos uerò ſenos ex utraq; parte inſtitueretur, Polonus rex Stropcouia pręſidium deduceret, Vngarus & Bohemus ſuarum uterq; partium Bohemis iuſiurandũ relaxaret: ipſi reges in propinquo eſſent, Polonus quidem apud Oſuencimum, Bohemus apud Cloſcum, Vngarus uerò Olomuciæ, quo facilius de omnibus è conuentu ad eos referri poſſet: quòd ſi qua de re inter delegatos & inter ipſos reges non conueniſſet, Carolus Burgundionum dux, aut ſi is nollet, uel non poſſet, Francorum rex arbitrio ſuo cõtrouerſiam dirimeret. Ita tunc diſceſſum. Quo liberius autẽ uacaretur ei conuentui, Marcus cardinalis inducias inter reges authoritate pontificia, pœnis in uiolatorem adiectis, prorogauit. Quæ ubi Cazimirus è Lithuania reuertens cognouit, comitia Petricouiam ad primã diem Maij edixit. Verùm de minoribus Polonis nemo ferè procerum affuit: offenſi enim erant diſtributione honorum ſuperioribus comitijs iniquius, quemadmodum ipſis uidebatur, facta: in qua Ioannes Tarnouius caſtellanus Voinicienſis, Dobeslaus Cmitha Lublinenſis, & Stanislaus Vantropca Sandecẽſis, immeritò præteriti eſſe exiſtimabant. Itaq; Radomię ad Pẽtecoſtẽ alia comitia inſtituta ſunt: ubi delinitis offenſorẽ procerũ animis, de actis cõuẽtus Olomucẽſis diſputatũ eſt. Nec magnoperè ea cuiquã probabant. Sed cum inopia Cazimiri, & aliquanto maior etiam Vvladislai, ita ut pater ei tamen decem millibus aureorum miſsis ſubuenire neceſſe habuerit, perpenderetur, & uerò Bohemi ea, referente Alberto Socolouio Vvladislai legato, approbaſſe dicerentur, ne ſibi quidem repudiandas eſſe eas conditiones duxerunt. Itaque deſignati ad Opauienſem conuentum legati, Ioannes Cracouienſis, & Iacobus Vvladislauienſis epiſcopi, Lucas Gorcanus Poſnanien-

Conuentus Polonorum Vngarorum & & Bohemorũ procerum Nyſſę.

Pacta inter reges Nyſſę conuenta.

[illegible]ati Poloni [illegible] ſem [illegible]

Poſnanienſis, Stanislaus Oſtrorogius Caliſsienſis palatini, Dobeslaus Cmitha caſtellanus Lublinenſis, Ioannes Rithuianius regni marſalcus, Sbigneus Oleſſnicius procancellarius, & Ioannes Dlugoſſus canonicus Cracouienſis. Stropcouia deducto præſidio, Nicolao Perenæo reddita. Ad Pruſſos miſſus quiſpiam, qui regem excuſaret, quòd ad conſtitutum tempus in Pruſsiam non ueniret. Ad Fridericum uerò Imperatorem allegatus Adam decanus Poſnanienſis, ut ab eo regni Bohemorum, quod iure feudi, ut uocant, imperatori Romano eſt obnoxium, confirmationem Vuladiſlao filio regis peteret, eaq; lege ſocietatem cum Friderico contra Matthiam utriuſque nomine ſanciret: adderetq;, Valachum quoque ei bello pro ſua parte non eſſe defuturum, dummodo ipſe quoque Imperator Matthiam ſumma ui adoriretur. Quanquam enim icerat non ita multò antè Imperator fœdus cum Matthia, ſed id neceſsitate quadam adductus, nec ſatis æquis conditionibus feciſſe uidebatur: propterea quòd ad Matthiæ nutum acephalus exercitus, qui ſe fratres uocabant (erant autem ij cruce ſignatorum militum reliquiæ) Auſtriam grauiter infeſtabat: & rebelles Auſtrij, quorum princeps erat Baumkircheri, à Friderico necati, filius, ab eodem adiuuabantur. Itaque occaſionem ulciſcendi Matthiæ captare Fridericus exiſtimabatur. Et grata quidem ei fuit legatio. Sed dilata res eſt ad Imperialia comitia Auguſtam Vindelicorum ad Calend. Septembris edicta. Ad quæ miſsi oratores, à Polono quidem Paulus Iaſenius, Stanislaus Curozuancius canonicus Cracouienſis: à Bohemo uerò Burianus ſupremus cubicularius, & alij duo: cum neque Imperatorem, neque principes electores Auguſtæ reperiſſent, ſex propè menſes Tadelsbergæ apud Albertum Marchionem Brandeburgenſem, benignè ab eo habiti, expectarunt, donec Imperator ex inferiore Germania rediret. Ibi enim is cum Carolo Burgundionum duce fœdus & affinitatem ſanciebat, unica filia eius Maria filio ſuo Maximiliano cum ſucceſsionis pacto deſponſa. Tametſi in irritum tunc omnia illa pacta reciderunt, propterea quòd Carolus Matthiam Vngarum fœdere illo comprehendere contenderat. Aliquanto tamen poſt, Carolo ab Heluetijs in pugna interfecto, Maximilianus Flandrenſium, ad quos Maria ſe contulerat, fauore & ſtudio, nequicquam inficiente rem Gallorum rege Ludouico, optatis potitus eſt nuptijs: & Burgundiam acciſam tamen à Gallo, Flandriam, Brabantiam, Limburgum, Geldriam, Lucemburgum, Hannoniam, Hollandiam, Selandiam, & Arteſium in dotem accepit. Hac igitur de cauſa Friderico diutius commorante in inferiore Germania, & comitia differente, oratores Poloni uix ad Paſcha inſequentis anni optatum reſponſum referentes, reuerterunt. Cæterùm Cazimirus appropinquante die conuentui Opauienſi præſtituta, Oſuencimum cum ſex millium ferè hominum comitatu ſeſe contulit. Conuenerant enim ad eum complures uoluntarij de Polonis & Lithuanis proceribus, & mille Tartari Lithuanici. Vuladislaus quoque Bohemorum rex apud Cloſcum non contemnendum comitatum habebat. Plurimorum enim ſtudia & uolũtates integritate & benignitate ſua iam ad ſe allexerat, præſertim cum non grauatè eos iureiurando ſoluiſſet, oſtendens pluris ſe publicam pacem atq; tranquillitatem, quàm priuata ſua commoda facere. Quod quidem eo plauſibilius erat, quòd Matthias cum idem, quemadmodum cõuenerat, ſuis feciſſet, mox pœnitentia ductus, grauius iuſiurandum ab eis exigebat: & recuſantibus extrema quæq; minabatur, palamq; teſtabatur, ſe eorum fidei negocium ſuum non eſſe crediturũ. Quare cum Poloni & Bohemi partium Vuladislai maturè Opauiam cõueniſſent, à Matthia præter Albertum epiſcopũ Veſprimienſem Vngarũ, & Albertũ Coſtcam Bohemũ, nemo affuit. Vngaros aũt alia quoq; res remorata eſt. Ad paucos redacti fratres acephali in Auſtria, & partim Ecingeri armis fracti, partim calce ſali & farinæ immixta extincti, in Vngariã ſeſe receperãt, & ſiue q; emeritis apud Matthiã ſtipendijs fraudabant̃, ſiue ut egeſtatẽ ſuã releuarent, eam oram Vngariæ, quæ ad Poloniam uergit (Poloni enim ferè erant) armis longè, lateq; infeſtabant, munitis & præſidio firmatis Modragora & Bucouecia arcib. ſiue caſtellis. Iam uerò & Nicolaus Perenæus Stropcouiã eis conceſſerat. Poſt uiceſimã demũ diem Vngari proceres expectati aduenêrẽ. Aduenit & Rudolfus Vratislauienſis epiſcopus, cum tribus conſulibus eiuſdem ciuitatis. Nec tamen quicquam operæprecij in eo quoq; conuentu factũ eſt, cum duriores conditiones ab Vngaris proponerentur. Optatum tamen Polonis & Bohemis accidit, quòd res ad Caroli Burgundionis arbitrium, cui ſe ſtaturos eſſe inconſultò promiſerant, peruentura non eſſet, & quòd reliquorum Bohemorum animi à Matthia deinceps alieniores fore uiderentur. Ita tunc Opauia pace infecta diſceſſum eſt. Nec ceſſabant fratres, de quibus ſuperiùs diximus, Vngariam uexare: ad quos reprimendos Matthias

Stropcouia Vngaris reddita.

Fratres ſiue acephalus exercitus.

Friderici Imp. conuentus cum Carolo duce Burgundiæ.

Vuladislai regis Bohemiæ indoles.

Fratres acephali Vngariam infeſtant.

Matthias rex fratres acephalos bello perſequitur.

Matthias cum parua manu profectus, Modragoram non difficulter ſiue per uim, ſiue per proditionem in poteſtatē ſuā redegit, milites præſidiarios in uincula coniecit: Ioānes quidem Suchodolius, qui fuerat præſidij præfectus, euaſit in Poloniā, fuga ne elapſus, an dimiſſus, nō conſtat. Non multo quidē poſt is Croſnæ interfectus eſt, & interfector eius Cazimiri regis decreto ſine iuſſu à ſupplicio & reatu abſolutus eſt. Bucoueciā deinde adortus Matthias, ea quoque per deditionem Barzorū trium fratrū, qui præerant præſidio, potitus eſt: milites præſidiarios arma ad ſe in caſtra deportare, & fuſtibus ignominiæ cauſa armari iuſſos (ita proditores armari debere memorans) cum ſingulis modò ueſtibus emiſit, ſponſione ab nobilioribus accepta, ne unquam contra ſe, ne pro rege quidem ſuo & patria militarent. Quocirca compræhenſi hi ſunt poſtea Cazimiri iuſſu, & in carcerem compacti ob tam indignam ſponſionem. Neque hoc ſolum incōmodum eo anno Polonia pertulit: ſed æſtu quoque & ardore uexata eſt uſqueadeò, ut aluei fluminum plerorumque areſcerent: Viſtula etiam apud Toruniam eſſet uadabilis: ſyluæ ſaltusque radicitùs arderent: ſegetes, uernæ præſertim, ſqualerent: pecudes & iumenta oblitis limo cum herba uorato inteſtinis interirent: incendia quoque urbium, oppidorum & uillarum crebra extitêre. Stradomia quidem ad uiceſimam ſextam diem Iulij penitùs conflagrauit: poſtridiè uerò coorto in cœnobio uirginum apud ſancti Andreæ incendio, tota ea platea, quæ Arcenſis dicitur, & proxima canonicorum arſit: arx ægrè defenſa. Conflagrarunt etiam Velicia, Coninum, Belſum, Chelma, Lubomlia, præterea baſilica Lencicienſis, cum uicinis domibus archiepiſcopi & ſacerdotum, itemque Mogilenſe monaſterium: obijt uerò Ioannes Gruſcinius archiepiſcopus Gneſnenſis, cum Cracouiam à rege euocatus ueniſſet, repentina correptus amentia, ita ut ne procuraretur quidem ſacris myſterijs, conſentaneum exactæ uitæ exitum conſecutus. Fuit enim in omne libidinum & audaciæ genus proiectus: cuius ambitione Cracouienſis diœceſis grauiter, ut ſuprà memoratum eſt, diuexata erat. Auaritiæ uerò & immoderati in euehendis & locupletandis fratribus ſtudij, ſeu uerius cupiditatis fructum, qualem oportuit, uiuens non decerpſit. Nam eo demum defuncto, de Coſmino, quod grandi pecunia mercatus erat, inter Bartholomæum caſtellanum Sendomirienſem, & Nicolaum cognomento Coſmidrum, fratres eius germanos, certatum eſt. Exequias quidem non admodum honorificas habuit, dedignantibus eum hoc honore ſacerdotibus tam Cracouienſis, quàm Gneſnēſis baſilicæ, in qua ſepultus eſt. Succeſſor autem ei rege poſtulante à pontifice deſignatus eſt, priuſquā dies electioni præſtitutus adueniſſet, nō ſine infamia cupiditatis, Iacobus Sennenius. Huic uerò in Vladiſlauienſi epiſcopa ſuffectus Sbigneus Oleſſnicius procancellarius regni. Clemens quoque Kiouienſis epiſcopus, homo plebeius, ſed probus, eo anno defunctus, Albertum Narbuthum equeſtri apud Lithuanos familia ortum, ſucceſſorem accepit. Tartari uerò Meſcenenſe territorium Kiouiæ uicinum depopulati, ad ſeptingentos homines captiuos abegerunt. Per idem tempus Turcæ è Boſna excurrentes, omnem ferè Styriam & Carinthiā depopulati ſunt. Cæterùm in Aſia minore ſiue Armenia bis collatis cum Huſancaſſano ſignis, inſigni ſtrage uicti, ad quinquagintaſex millia militum, & centum quinquaginta tribunos militares, qui Subbaſſe uocantur, amiſêre. Nox prælium diremit: cuius caligine tectus Mahometes imperator, fuga euaſit. Mox ſaniori uſus conſilio, munitis inter montium anguſtias caſtris, obiectu bombardarum, hoſtium ferociam non ſine magna eorum ſtrage repreſsit, ubi & Huſancaſſani filius deſideratus eſt. Nec inſequens annus quietior Polonis fuit. Matthias enim rex, cum contra acephalos ſiue fratres proſperè rem geſsiſſet, quēadmodū paulò antè memorauimus, quod eos à Cazimiro ſubornatos cōtra ſe fuiſſe ſuſpicabatur, ſiue adeò compertū habebat, nihil moratus hybernū anni tempus, exercitū ſex millium hominum duce Thoma Tarcio in ſubmontanam Poloniæ oram immiſit, collocato in ſyluis Poloniam ab Vngaria diſiungentibus præſidio, ut ſeſe tutò inde recipere poſſent. Præmoniti quidem noſtri fuerant tempeſtiuè de hoſtium conſilio, ſed nihilo magis ſibi proſpexerunt. Itaque Vngari turmatim excurrentes, omnia ferro & igni uaſtabant, Smigrodum oppidum noctu ſcalis admotis cœperunt: arcem uerò ictibus bombardarum quaſſatam, per deditionem acceperunt, & nouis propugnaculis, foſsiſque munierunt. Direpti ſunt ea excurſione & incenſi uici ſiue oppida, Iaſlum, Broſtecum, Colazice, Friſtatum, Dembouecia, Ducla, & Pilſna (quæ tunc opulenta erant) & propè ducenti pagi: indeque captiuorum ingens numerus in Vngariam abactus. In ſenes uerò & pueros ferro ſæuitum eſt. Croſna oppidum, quamuis parum abfuerit, quin proderetur, nauiter tamen defenſum, itemque arx Goleſsia Tinecenſis abbatis. Muſsina uerò epiſcopi Cracouienſis, propter

Aeſtus & ſiccitas.

Ioannis Gruſcinij archiepiſcopi mors & uita.

Iacobus Sennenius archiepiſcopus Gneſnēſis.

Mahometis fuga.

1474. ann.

Oppida ſubmontana incenſa.

propter paucitatem defenſorum, ex pacto dedita. Inſpectabat ferè hanc regni ſui uaſtationem Cazimirus rex, Viſliciæ cõuentum agens, ac de bello Vngarico, quod ſibi, ſuisq́; ingruere didicerat, depellendo conſultans. Vbi ſenum groſſorum tributum in iugerum impetrauit: militiam ſiue expeditionem bellicam, quæ libera & arbitraria nobilitati tunc erat, pro modo facultatum ſiue redituum cuiuſque fieri debere decreuit: homicidij pœnã, increbeſcentibus iam tunc cædibus mutuis inter equites, auxit, ut qui eques uolens ac data opera equitem interfeciſſet, tetrum carcerem in una turre toto añno perferret, ac centum & uiginti marcas proximis agnatis interfecti lueret. Dum autẽ ſubmontana quidem Polonia ab Vngaris ita uexatur, Viſliciæ uerò à rege & ſenatu de repub. conſultatur, aduenerunt à Stephano palatino Moldauiæ nuncij de re bene geſta contra Radulonem Tranſalpinæ palatinum: quem Stephanus illis diebus profligarat, & cùm alias quaſdam munitiones, tum Dambrouiciam arcem primariam de eo cœperat, theſaurumq́; & uxorem cum duabus filiabus ipſius inde aſportarat. Attulerunt autem ij nuncij regi uigintiocto militaria ſigna de hoſte capta. Hos uerò triduo conſecutus eſt alius: qui celerem regis opem implorabat, quod diceret Radulonem à Turcis adiutũ, munitiones amiſſas recuperaſſe, Valachiamq́; ingreſſum, obuia quæq́; ferro & igni uaſtare. Itaq́; celeriter miſsi oratores, Dobeslaus Biſſouius caſtellanus Belſenſis, & Aegidius Suchodolius, qui inter eos bellũ pace uel inducijs dirimerent. Michaelis uerò Buzacio præfecto Sniatinenſi mandatum, ut ſine mora cum Podolica nobilitate Stephano iret ſuppetias: Polonica uerò omnis nobilitas ad arcendum bellum Vngaricũ apud Opatoueccium prę́ſtò eſſe iuſſa. Verùm ſegnius ea conueniebat, mandata leuis, ne dicam lenti regis paruipendens: ſolutaq́; diſciplina militari, partim tardius domo ſeſe expediebat, partim in uicinis ſacerdotum poſſeſsionibus immorabatur, non modò conſumens repoſita, uerùm etiam domo aſportans, ita ut non minùs incommodi à ſuis, quàm ab hoſtibus acciperetur. Expectabat rex Opatouecij, cũctantesq́; crebris nuncijs dimiſsis fruſtrà conuocabat. Interim Poloni & Vngari proceres internuncijs ultro, citroq́; miſsis, conuentum inter ſe de componenda pace inſtituerunt. Diſceptatum aliquandiu de loco, eo quòd neutri ſeſe alteris credebant: & Matthiæ fides non modo noſtris, ſed ipſis etiam Vngaris ſuſpecta erat: quippe qui aliquot ductores ordinum in ſuo exercitu, & Oſualdum Zagrabienſem epiſcopum, unum de pacificatoribus, per eos dies Liuociæ ſiue Liblij, quaſi impenſius fauentes Polonis, cœpiſſet. Ad extremum, cum Vngari ex antiqua uilla, Poloni è Sramouice conueniſſent, uiceſima prima die Februarij pacem fecêre his conditionibus, ut munitiones interceptæ & captiui utrinque redderentur, damnorum datorum neutrobi mentio fieret: Vngaro cum Polono & Bohemo, ut triennes induciæ eſſent: quas ſi quis regum uiolare uellet, ſubditi eius ne ei dicto audientes eſſent: aliorum uerò quiſquis eiuſmodi quicquam tentaret, ab omnibus pro hoſte & perduelli haberetur, nihilo tamen minus firmæ eſſent induciæ. Hoc uero facilior fuit Matthias ad æquas conditiones, quòd Tranſyluanienſes à ſe alienatos, Cazimiro ſeſe dedere uelle acceperat. Et miſerê ij quidem ad eum legationem, ſe ſuaq́; dedentes, & pecuniam, equos, ac milites contra tyrannum pollicentes: ſed tũc demum ea aduenit, cum regi de pace confecta renunciatum eſt. Quocirca infectis rebus mœrens ea diſceſsit. Ad hæc Mahometes Turcarum imperator cum ualido exercitu Boſnam inuaſerat, & Iaize arcem acerrimè oppugnabat. Sed repulſus cum ignominia, demerſis in profluente bombardis, abſceſsit, de aduentu Matthiæ factus certior. His tunc de cauſis Matthias cum Polonis & Bohemis pacem ſiue inducias accelerauit. Quæ tamen firmæ ac diuturnæ non fuerunt. Nihilominus enim hoſtilem aduerſus utrunque regem animum retinuit. Et in Cazimirum quidem Tungenum epiſcopum atque Pruſſos ac Sileſios incitauit: in Vvladiſlaum uerò quoſdam ſubornaſſe creditus eſt, qui eum ueneno extinguerent, deprehenſum uenenum, confeſsi ſontes cum quæſtionibus ſubiecti eſſent, & capitali pœna affecti. Et Morauos autem, quorum pars magna cum Vvladiſlao ſentiebat, infeſtare & ſubigere non intermiſit. Sed hæc pauló pòſt animaduerſa: tunc autem pace facta, Polona quidem nobilitas dilapſa eſt, de ſacerdotum & monachorum, atq́; adeò regiorum quoq́; & ſuorum colonorum gallinis, anſeribus & gregibus triumphans: & expugnatis, euerſisq́; magna uirtute eorum cellis & horreis, præclaras manubias & opima ſpolia ferens. Vngarus uerò rex nihilo magis quieſcebat cum ijs copijs, quas habebat: ſed Petrum Comorouiũ, locupletem in primis hominem, qui Cazimirum regis Poloni filium receptauerat, ulciſci inſtituit: nulloq́; negocio ſeptem arces eius, in Vngaria quidem ſitas, uerùm Poloniæ & Sileſiæ finitimas, ex inopinato adortus, in poteſtatem ſuam redegit, ultrò dedẽte eas ipſo

Comitia Viſliciæ.

Stephani Moldaui uictoria de Tranſalpinis parta.

Polonæ nobilitatis licentia.

Induciæ inter Vngaros & Polonos ac Bohemos.

Turcæ ab obſidione Iaizæ repulſi.

Petrus Comorouius ſeptem arcibus à Matthia rege ſpoliatus.

Como-

Comorouio, & in Poloniam excedente cum omni familia, acceptis à Matthia octo millibus florenorum: erant enim eæ uacuæ defenſoribus. Ita Comorouius quàm facilè bona illa in Vngaria quæſiuerat, tam facilè rurſus amiſit. In Sileſiam uerò duo millia cum Ioanne Bielico Sileſio miſit. In auxilium Venceslao duci Ribnicenſium, qui ab Henrico Georgij Podiebradij filio duce Cozlenſium bello uexabatur. Ac receſsit quidem Henricus ab obſidione Pleſinæ, ſiuæ Pelcinnæ, Vngarico exercitu aduentante: cæterùm Venceslaus quoque, cum non fideret Vngaro, portas oppidi copijs eius clauſit, & Oſuencimum ad Iacobum Dembenium palatinum Sendomirienſem, & præfectum Cracouienſem, qui ibi erat cum præſidio, perfugit. Bielicus irritatus facto Venceslai, Pelcinam oppugnare adortus, per deditionem eam accepit, ea lege, ut liceret Venceslao ad Matthiam adire, & admiſsi ueniam petere. Excurrerant autem ex eo exercitu trecenti milites in territorium Oſuencimenſe populabundi, qui à Polonis profligati ſunt. Per id tempus uenêre ad Cazimirum duo legati Veneti, alter ad Perſas, alter ad Moſchos tranſitum petentes. Non grauatè conceſſus eſt. Ab Huſancaſſano uerò Perſarum rege Catharinus Zenus, & ipſe Venetus, triennio apud eum legatione functus, affuit, incitans regem ad bellum contra Mahometem Turcam ſuſcipiendum. Atque id quidem publicè, ſecretò uerò filiam Huſancaſſani natu maiorem, è Catharina filia Imperatoris Trapezuntij ſuſceptam, uni alicui de Cazimiri filijs uxorem deferebat, dotalemq; Græciam cum Conſtantinopoli promittebat, ipſius Huſancaſſani armis uindicandam, & cum filia uxore ſimul tradendam. Contra Vngarum quoque copias & impendia belli pollicebatur. Sed uana & leuis ea legatio uiſa eſt: neque aliud quicquam ei reſpōſum eſt, quàm regem per ſuos legatos Huſancaſſano reſponſurum eſſe. Exarſit mox aliud bellum in maiore Polonia ſubornante, ut creditum eſt, Matthia excitatum. Ioannes enim Zeganenſium dux & natura amens, & poſt interfectum fratrem Henricum furijs exagitatus, Zeganenſem quidem dominatum Miſnenſibus marchionibus uendidit, alieni uerò appetens, collectis quatuor millibus militum è promiſcua opificum et agreſtium colluuie, tranſmiſſo Odra fluuio, ad Vuſchouam, quam Freiſtadiam Germani uocant, duxit, bonæ ſpei plenus, propterea quòd & bombardas à Vvratiſlauienſibus iuſſu Matthiæ regis commodatas habebat: & proditionem in oppido inſtruxerat. Ac incenſum quidem eſt ſub eius aduentum duodecim locis oppidum: ſed oppidanorum uirtute ac diligentia ſtrenuè defenſum, reſtinctaq; incendia. Quo facto, Zeganenſis dux omiſſo oppido, in quo capiendo euentus ſpei eius non reſponderat, totum territorium frequentibus & bene ædificatis uillis atq; pagis cultum percurſans, ferro & igni uaſtauit. Deinde caſtris à Glogouia non longè poſitis, prædas agebat è uicinis oris Poloniæ. Neque quiſquam Polonorum inhibere hoſtiles illas excurſiones ſatagebat, ne priuata quidem ſua calamitate irritatus, aut periculo excitus. Ita torpor & ueternus quidam omnes occuparat. Vnus omniū Petrus Gunicius gente Pruſſus, maiore animo quàm conſilio, cum triginta modo familiaribus in trecentos pabulatores impetum fecit: fuſoſq; & fugatos cum improuidè ad caſtra uſq; perſecutus eſſet, coortis undiq; hoſtibus concluſus in medio, & oppreſſus, uti forti & generoſo uiro dignum erat, nō inultus tamen, cum omnibus ſuis ſocijs cecidit. Coadunauerāt quidem Lucas Gorcanus Poſnanienſis, & Stanislaus Oſtrorogius Caliſsienſis palatini, et Matthias Moſsinius præfectus maioris Poloniæ, duodecim millia hominum de maioribus Polonis: ſed inertes apud Coſtenum & Vuſchouam deſidebant, fumantes quoquouerſus pagos inſpectantes, & ploratus, ululatusq; captiuorum tantum non exaudientes. Nec modò nō ibat obuiam hoſtibus tanta illa multitudo, uerùm etiam hoſtilia & atrociora propemodum quàm hoſtes ipſi in ſuos patrabat. Nam & direptionibus ſacrorum iuxtà & prophanorum, pulſationibus agreſtium, incendijs, uirginum & nuptarum ſtupris, denique nullo ſcelere ſe abſtinebat. Quo factum eſt, ut ſexcenti pagi in Polonia tunc exurerentur. Supramemoratorum tamen procerum poſſeſsionibus hoſtes pepercerunt: indeq; orta ſuſpicio, aliquid eos commune cum illis clàm habuiſſe. Nullus autem fuiſſet hoſtilium illarum excurſionum modus neq; finis, niſi dux Zeganenſis in oppugnatione Copanicię, dū temerè ſeſe incendio munitionis miſcet, ambuſtus & ſemianimis ſublatus eſſet: unde poſtea neq; ualetudinem, neq; uigorem animi recuperare potuit. Eo demùm caſu ducis ſui exercitus ille conſternatus, dilapſus eſt. erat eo tempore Cazimirus rex Toruniæ, componendis rebus Pruſsicis intentus. Nicolaus enim Tungenus, fauentib. & incitantibus, & clàm adiuuantibus Pruſsis cùm alijs, tum cōſulibus Gdanenſibus, quibus permoleſtum erat, Polonum ſibi præfici epiſcopum, cum pleraſque alias epiſcopales munitiones obtineret, reliquas quoq;

Sileſij duces commiſsi.

Huſancaſſani promiſſa.

Vuſchoua incenſa ac defenſa.

Coſtenum oppidum.

Tungeni epiſcopi conatus.

quoque, nempe Elsbergam & Seburgum per dolum in poteſtatem ſuam redegerat: nihil moratus promiſſa ſua de expectando iudicio pontificis Max. cuius etiam diras appellationibus & alijs artibus homo uafer eludebat: nec ſe ſiſtebat, à rege euocatus, neq; dimittebat exercitum. Sed priuſquam operæprecij quicquam faceret rex in Pruſsia, in Poloniam ſeſe recipere coactus eſt, cùm propter peſtem Toruniæ & in omni ea ora inualeſcentem, tum ut Sileſiorum uim reprimeret. Quamobrem ad medium menſis Iunij Petricouiæ comitia habuit. Affuerunt ibi oratores Vuladislai Bohemorum regis, Polonorum opem contra Vngarum, Morauiam & Sileſiam infeſtare non ceſſantem, implorãtes. Itaq; miſſa ſunt filio à rege uigintiquatuor millia aureorum in ſubſidium belli. Contra Sileſios uerò, qui & Poloniam ſubinde uexabant, & plerig; à Vuladislao alieni, Matthiæ partes ſequebantur, eiq; poſt creatum à Bohemis regem Vuladislaum, Vuratislauienſib. authoribus nouo ſacramento ſeſe obſtrinxerant: placuit rem geri totius regni expeditione, iuſſiq; omnes copiæ ad medium Augusti menſis apud Meſtouiam conuenire. Inſtituta etiam tunc eſt noua ſatrapia ſiue palatinatus in tractu Lublinenſi, qui ad eam diem nullus fuerat, detracta parte de Sendomirienſi, cuius iuriſdictio amplior eſſe uiſa eſt, quàm ut eius moles commodè ab uno palatino ſuſtineri poſſet. Rex conuentu ſoluto Corcinum diuertit, ad bellum ſeſe apparaturus. Interim ei nunciatur, Podoliam atq; Ruſsiã à Tartaris duce Aidoro Ecigeris filio populabundis peti. Nihil tamen rerum utilium prouidit, ac ne præmonuit quidem Podolios, ut ſibi proſpicerent. Itaq; factum eſt, ut à ſeptem ferè millibus Tartarorum, & eorum quidem malè armatorum, omnis circum Camenecciam, Halicżiam, Glinianos, Dunaiouiam, Gologoros, & Sbaraaſſum tractus, centum ferè milliarium longitudine, latitudine uero triginta, cædibus & incendijs miſerabiliter, nemine reſiſtente, uaſtaretur: plurimi mortales ſegetibus demetendis uacantes opprimerentur, & in barbaram ſeruitutem pecudum in morem abigerentur: Lituinouia munitio exureretur: Sbaraſſum arx expugnaretur: in qua dux Iuanus, ſiue Ioannes incendio perijt: uxor uerò eius capta, & in ſeruitutem abducta eſt, & unus de tribus filijs, natu minimus. Dunaiouiam oppidum ſuum, Gregorius archiepiſcopus Leopolienſis ſtrenuè tutatus eſt, Pomorzanos uerò Suinca uir generoſi animi cum ſex modò socijs defendit. Diſcedentes barbaros cum ingenti præda ferè centum millium hominum, inſecuti quidem ſunt noſtri facta tumultuaria manu: ſed nihil aliud perfecerunt, quàm ut Tartari trucidatis plurimis captiuis, qui per ætatem aut ualetudinem ſequi feſtinantes non poterãt, miſerabilius ſpectaculum inſequentibus exhiberent. Habebant quidem dux Zartoriſcius, & Martinus Gaſtuodus præfectus ſiue palatinus Kiouienſis, non contemnendas Lithuanorum copias: uerùm eæ Polonis non expectatis, dilapſæ ſunt, iactatumq; uulgò eſt, Tartaros à Lithuanis proceribus, miſſo ad eos cum muneribus Glincio duce, excitos fuiſſe, idq; etiam ipſum Tartarorum principem aſſeueraſſe, affirmantem iniuſſu ſuo id factum eſſe. Et comiter autem ipſos acceptos eſſe à Lithuanis, cum ſe per eorum fines præda onuſti domum reciperent. Rex ad Sileſicũ bellum intentus, ad cõſtitutum tempus apud Meſtouiam affuit: ſed copias tardiùs conuenientes, totas ſex ſeptimanas expectauit, ita ut commodum belli gerendi tempus præterlaberetur, & fruges oræ illius direptæ abſumerentur, ac ne incendijs quidem domeſticis parceretur. Ita tunc ſoluta atque adeò profligata erat omnis diſciplina militaris. Fuit autem & illa moræ cauſa, quod nobilitas Cracouienſis oræ Stanislao, Nicolaò, & Ioanne Tencinijs fratribus, Ioanne Rabſtinio, & Spitcone Melſtinio ducibus, negabat ſe ad externam militiam eſſe profecturam, niſi ſibi præſcriptum legibus ſtipendium numeraretur: quorum pertinacia ægrè uicta, ſexta demùm & uiceſima die Septembr. rex caſtra mouit, aucto etiam exercitu Tartaris & Lithuanis, ita ut ad ſexaginta millia armatorum in eo eſſe crederentur. Ingreſſus Oppolienſem tractum, Cruciborgum & Bycinam oppida cœpit, præſidijsq; firmauit, agros populationibus quoquouerſus permiſsis diuexauit: trãſmiſſoq; apud Chrapouice Odra, uadabili tũc propter ſiccitatem, omiſſa Oppoliæ oppugnatione, Vuratislauiam contendit, ubi à Matthia expectari ſe acceperat: Bregum & Olauiam obiter in poteſtatem ſuam redegit. Occurrerunt autem ei oratores Vngari atque Bohemi, inducias poſtulantes: uerùm in congreſſum Vuladislai filij res dilata eſt. Herneſti quoque Marchionis Miznenſium legati de pace inter reges tractantes, pertentato prius Vngari animo, affuêre. Nec abhorrebat à pace Cazimirus: ſed Matthias ad omnem rei bene gerendæ occaſionem attentus, pacis conſilia turbauit. Apud Olauiam Polonus caſtra habebat, quarto à Vuratislauia milliario: nec ignorabat Matthias eum cùm alias minus cautum eſſe, tum ſpe

Comitia Petricouiæ.

Tartari Podoliam & Ruſsiam depopulantur.

Tartari à Lithuanis contrà Polonos exciti.

Matthiæ regis legatio ad Cazimirum.

paci componendæ ſecurius ac remiſsius agere. Sub noctem igitur equitatum & peditatum omnem emittit Vuratislauia, ut Polonum pabulationi intentum adoriretur. Et arridere quidem ei prima facie fortuna uiſa eſt. Cum enim tota nocte exercitus ille ambulaſſet, oriente ſole apud Suanouice pagum pabulatores Polonos nullo ordine diſcurſantes partitus copijs excepit, & facilè in fugam uertit, accurrunt Tartari è propinquo: quibus uiſis, redit & fugientibus uirtus in præcordia: inſtauratur prælium. Rex Polonus re cognita (haud longè enim à caſtris hæc gerebantur) ſummittit ſuis auxilio comitatum ſuum aulicum cum Paulo Iaſenio theſaurario: ipſe cum reliquo exercitu ſubſequi feſtinat. hoſtes ubi aſpexêre uires Polonorum augeri, retrocedere ad ſuos in inſidijs latitantes incipiunt: ſed illi quoque fuga ſuorum conſternati, fugæ & ipſi mandarunt præſidium: nec prius conſtitêre, quàm Vuratislauiam peruenêre. Debellatum tunc fuiſſet proculdubio, niſi Ioãnes Rithuianius caſtellanus Sendomirienſis & Marſalcus regni ductorque uniuerſi exercitus Polonici noſtros in hoſtium tergis hærentes, præproperè ſiue inſidiarum metu, ſiue inſcitia & imperitia rei militaris, reuocaſſet. Quin ab hoſte corruptum eum fuiſſe iactatum eſt, uerè ne an falſo, non liquet: niſi quòd in re utrinque tam inopinata non uidetur locus fuiſſe corruptioni. Ceciderunt autem in eo conflictu de hoſtium exercitu mille: capti præter gregarios milites ſexaginta nobiliores, in quibus fuêre Vilelmus Perſtenius Bohemus, Petrus Huguicius Sileſius, & Paulus Caruatus Vngarus. Poſt hoc prælium ad duodecimum diem Octobr. commiſſum, oratores Miznenſes non diu commorati in caſtris Polonicis, quòd intempeſtiuum eſſe putarent de pace tunc agere, rebus infectis diſceſſerunt: illud ſolum à Cazimiro impetrarunt, ne is Zeganenſe territorium infeſtari à ſuis pateretur. Quarta demùm & uiceſima die Octobris Vuladislaus rex Bohemorum aduenit: uiginti millia pugnatorum habebat is in exercitu, maxima ex parte peditum. Salutatione & gratulatione mutua inter reges & conſanguineos exercitus peracta, ad Vuratislauiam itum eſt: & in conſpectu urbis ambo exercitus fixis tentorijs, coniunctisq; caſtris aſſedere. Communierat autem & Matthias caſtra ſua ad urbem apud monaſterium ſancti Vincentij, ut è re nata poſſet conſilium capere. Inde tacitus ſpeculabatur, quid reges incœptarent, cum ſuſpirijs & uulſione capillorum dictitans, facilè ſe totum orbem terrarum imperio ſuo ſubiugaturum eſſe, ſi tantas talesq; haberet copias, quantas & quales contra ſe hoſtes ſui adduxiſſent. Cæterùm ij deſides & inertes tempus terere, & nihil in medium conſulere. Suadebant quidem nonnulli, ut reges alueum fluminis, aqua paucorum dierum labore aliò deriuata, ſiccarent, traductaque parte copiarum undique urbem obſidione cingerent. Sed & hoc, & omnia ſalubria conſilia in irritum cadebant unius cuiuſpiam conſiliarij, à Matthia, ut creditum eſt, corrupti ſtudio & opera, in cuius conſilijs maximè reges acquieſcebant, cum ipſi conſilio, iudicioque non multum ualerent: atque is qui nam fuerit, Dlugoſſus non memorat. Agri modò & pagi uaſtabantur, diſcurſantibus quoquo uerſus Polonis, Bohemisque ſine certo duce ac ordine. Cumque in eodem loco diutius caſtra eſſent, & uillæ ac moletrinæ circumquaq; improbè exurerentur, duplex malum exercitum inuaſit: peſtis, & frumenti penuria. Subuehebantur quidem è Bohemia panis & cereuiſia, ſed permagno ueniebãt. Nec tamen ueniebat in mentem Polonis, Velunia frumentum petere, cuius ibi permagnam uim paratam habebant: aut ſi ueniebat, nemo erat, qui eam curam ſuſciperet, cum omnes uiç callesq; à Polonis, qui in Vngari exercitu ſtipendia contra regem & populares ſuos faciebant, inſiderentur: à quibus permulti de Polonico & Bohemico exercitu pabulatum aut frumentatum temerè procurrentes excipiebantur, ita ut plenæ eſſent captiuorum turres & ergaſtula Vuratislauienſia. Creuerat autem illa Polonorum licentia, & contemptus imperij regij atque magiſtratuum, ex quo ſe cum Bohemis coniunxerunt. Aliquid tñ aliquid ẽ diſciplinæ ſupererat, cum tres homines equeſtris ordinis, ob raptam è templo cum uaſe argenteo ſacroſanctam euchariſtiam, iuſſu regio, inſpectante uniuerſo exercitu, cremati ſunt. Sed id quoque iam deprauantibus noſtros Bohemis, pro piaculo haberi deſierat. Quanquam autem ceſſabant humana iudicia, diuinitùs tamen haud impunita manſere tam barbara & abominanda ſacrilegia. Exortum enim fortuitu incendium non exiguam caſtrorum partem abſumpſit, nequicquam ſatagente & opem ferente tanto exercitu. Quo quidem incendio plurimi mortales, & equi, & quingẽti currus hauſti ſunt: repertaque ſunt in ſemiuſtulatis curribus fercula ſiue uaſcula ſanctiſsimorum religionis Chriſtianæ myſteriorum. Matthias ubi animaduertit tantum illum Polonorum & Bohemorum cum ſuis regibus torporem & inſcitiam, deſpicere eos, quos

Matthiæ regis exercitus fuſus fugatusq́;.

Bohemorum exercitus.

Regum inertia.

Sacrilegi puniti.

quos initiò plurimũ reformidarat, cœpit: miſsisq́ in Poloniam expeditioribus copijs, cũ quibus Oppolienſis quoq; & Cozuchouienſis duces ſuas coniunxerunt, Siradienſem oram omnem, & maiorem Poloniam infeſtauit, & uehemẽter afflixit, nemine repugnante. Agreſtes quidem apud Boleslaueciam opponere ſeſe uenienti hoſti auſi, paruo negocio fuſi ac diſsipati ſunt. Apud Clobuſcum tamen, qui eò excurrerant ex Oppolienſi ditione, ab agreſtibus & oppidanis profligati ſunt. Arx Medirecia excurſione illa in hoſtium poteſtatem uenit, dedente eam Sendiuoio Zidouio Burgrabio, nulla neceſsitate ad id adacto. Ob quod facinus is poſt finitum bellum patrimonio multatus eſt à rege. Hæc cum ita fierent, & peſtis, famesq́ in caſtris Polonorũ & Bohemorum ingraueſceret, & ineptũ bello gerendo tempus hybernũ urgeret, de pace inter reges agi cœptum eſt. Cõgreſsi bis in patenti cãpo tres reges, uiceſimaprima demùm die Nouembris, nihil aliud inter ſe cõſtituẽre, quàm ut delecti ab unoquoq; cõſiliarij quaterni Vratislauiæ cõuenirẽt. Quod cũ factum eſſet, re inter delectos agitata, pax quidem perpetua non conuenit. Quæ ſatis æquis conditionibus conuenire potuiſſet, niſi Elizabethæ reginæ Poloniæ faſtus, & pertinax odium obſtitiſſet. Nam ea Matthiam affinitate bellum finire cupientem, quòd neque regio, neq; ducali genere ortus eſſet, generum aſpernabatur: & quòd patrui ſui fratrisq́ inimicus fuiſſet, auerſabatur, ita ut nullis perſuaſionibus de ſententia dimoueri poſſet: & indulgebat ei pluſculum Cazimirus. Cæterùm induciæ triginta menſium conſtitutæ inter reges: captiui & munitiones interceptæ, utrinq; redditæ. Nicolaum quoq; Tungenum Matthias in eo fœdere cum ſua cauſa cõiunxit. Finito bello Cazimirus Vuladislaum filium dimiſit: ipſe per Poznaniam iter faciens Lenciciam profectus, Ludouici Bauarorum ducis oratores, quorum princeps erat Henricus Ratiſponenſis epiſcopus, Velunia acciuit. Ibi enim aliquandiu, quoad ipſe ex Sileſia rediret, expectare eos iuſſerat. Petebant ij Georgio ducis ſui filio Heduigim filiam Cazimiri in matrimonium. Nec abnuit generum Cazimirus: ſed Radomiæ demum, quò rex ad natalem Chriſti diem feſtinabat, res confecta eſt. Matthias uerò dimiſsis ad Chriſtianos principes & Pontific. Max. literis, ſolita uanitate de Polonis & Bohemis triumphauit: ac delere funditùs maximos exercitus potuiſſe iactauit, niſi Chriſtianus Chriſtianorũ miſertus eſſet. In Vratislauienſes uerò & nonnullos Sileſiorum duces maiore licentia mox debacchatus eſt. Indulſit eñ militibus, ut non modò ex agris ſociorum liberè prædas agerent, uerùm etiam in Vratislauientium facultates graſſarentur, uxoresq́ & liberos eorum ſecum abducerent. Gliuicenſium uerò ducem captum in cuſtodia habuit, ac ditionis parte multauit: itemq́ue Venceslaum Ribnicenſem. Inuaſit & Oleſnicenſem dominatum: idemq́ Ceſsinenſi feciſſet, niſi Præmislus dux conſilio eius maturè explorato, Polonorum præſidio ſeſe præmuniſſet. Neque uerò induciarum tenax fuit. Statim enim Firſteſteinum munitionem in Sileſia oppugnare adortus: uerùm inde ab aulico Vuladislai comitatu fœdè repulſus eſt. In Morauia uerò tres munitiones, redemptis auro defenſoribus earum, in poteſtatem ſuam redegit. Sub finem eius anni Nicolaus Blazeouius Sileſius epiſcopus Præmislienſis, cum illi eccleſiæ tribus & uiginti annis præfuiſſet, ſacris eò die operatus, quòd ſe languere ſentiret, in lectum ſe compoſuit, & obdormiuit in CHRISTO. Cui cum collegium ſacerdotum eius eccleſiæ legitimè inſtitutis comitijs ſucceſſorem dare uellet, à rege p Spitconem Iaroslauium palatinum Leopolienſem uetitum eſt: fuitq́ ſine epiſcopo ciuitas illa fermè tres annos, donec Andreæ Opporouio Varmienſi epiſcopo, rege petente, commendata eſt à Pontifice, ut inde ſe tamen ille ſuſtentaret, qui Varmienſi epiſcopa potiri per Nicolaum Tungenum non potuit. Per idem tempus Mahomes Turcarum imperator, cum Radulonem palatinum Tranſalpinæ Moldauiæ, quem contra Stephanũ Moldauum adiuuerat, pulſumq́ reſtituerat, in fidem ſuam accepiſſet, tributariumq́ue feciſſet, miſsis in Moldauiam ingentibus copijs, Stephanum quoque ſubigere adortus eſt, nihil moratus hyemis aſperitatẽ. Verùm is exercitus anni ſequentis initio ad ſedecimum Calendas Februarij à Stephano palatino, qui uix quadraginta, uel ut alij uolunt, triginta millia habebat ex omni ſuorum hominum, agreſtium fere, Tranſſyluanienſium item, atque Cæculorum, quos paulo antè ui & armis ab Vngarorum regno auertat: multitudine coacta, inſigni & omni æuo memorabili clade apud Barladum amnem & Racoueciam paludem profligatus eſt. Centum uiginta millia in eo exercitu fuiſſe dicuntur. Nec prius fugam ſiſtere Turcæ, quàm Danubium tranſmiſerunt, perſequentibus fugientes Valachis, & uſq; ad laſsitudinem trucidantibus, uel in paludem ac Danubium impellentib. Itaq; ex

Polonia diuexata Matthiæ copijs.

Matthiæ acerbitas.

Præmislienſis epiſcope uacatio.

Cæculi à Stephano ſubacti.

tanto numero pauci euaſere. Quin & ij, qui uiui in poteſtatem hoſtium uenerant, Stephano iubente omnes, præter paucos inſigniores, interfecti ſunt. Baſſæ quatuor in eo prælio deſiderati, ſigna militaria capta centum & amplius. Nec tamen Valacho incruenta ceſsit uictoria: quippe cuius acies multitudine hoſtium prægrauata inclinare iam cœperat, niſi ipſe inter primos animoſe pugnans pugnam reſtituiſſet. Permagnum autem cùm ad uictoriam, tum ad maiorem hoſtium ſtragem momentum ipſi attulit, quod omnem circũcirca regionem longè, lateq; in primo Turcarum ingreſſu ipſe exuſſerat. Hinc enim factũ eſt, ut in magna commeatus & pabuli penuria, Turcæ iuxtà ac equi ipſorum debilitarentur. Moderatè autem Stephanus illa ſua fortuna uſus eſt, ſoli Deo uictoriam acceptam referens, ac toto quatriduo deinceps, omni præter panem & aquam cibo abſtinens.

Stephani moderatio animi.

Ad Cazimirum deinde in Lithuaniam, quò is poſt initium anni ſeſe receperat, nuncios cũ quatuor primoribus captiuis, ſex & triginta militaribus ſignis, & parte manubiarum miſit: & quoniã facilè intelligebat, nõ eſſe quieturum Mahometem, petiuit ut rex cum exercitu in Ruſsiam propius accederet, uel ſolo nominis ſui terrore Turcam repreſſurus, & iuſiurandum fidelitatis euſq; dilatum à ſe accepturus. Plurimos autem agreſtium Stephanus fortitudinis ergò in equeſtrem ordinem trãſtulit. Ad Mahometem quoq; ipſum legationem cum donis miſit queſtum, ditiones ſuas à latrunculis ex Turcia profectis infeſtatas eſſe, eamq; manum à ſe profligatam, meritas pœnas ſibi dediſſe: petitumq;, ut reliquos ex eo numero, qui euaſiſſent, ad ſupplicium ſibi Mahometes dederet: quandoquidẽ credibile eſſet, iniuſſu eius factum eſſe, quicquid factum eſſet. Quin & Pontifici maximo, & Vngarorum regi dona miſit de manubijs, opem eorum contra tam potentem & communẽ Chriſtiani nominis hoſtem implorans. Adnixus eſt tamen Matthias gloriam illius uictoriæ in ſe transferre, dimiſsis quoquouerſus literis, quibus iactabat à præfecto ſuo Stephano palatino Turcas profligatos eſſe: nec multo antè tamen ipſe non contemnendam cladem ab illo ipſo præfecto, quemadmodum uideri uolebat, ſuo acceperat, cum ſex millia Vngarorum Maierbalaſſo duce ad uaſtandam Valachiam miſiſſet: ita nihil pudebat hominem uanitatis ſuæ.

Vngari à Stephano profligati.

Nec ita multo poſt, aduenit ad Cazimirum Iſaacus Trapezuntius, Huſancaſſani legatus, ad ſuſcipiendum contra Mahometem bellum, regem cohortans: inde cum benigno reſponſo dimiſſus, ad cæteros principes Chriſtianos eadem de re acturus profectus eſt. Nec intermiſit Stephanus, nuncijs alijs poſt alios ad regem miſsis, auxilia petere contra Mahometem, quem Adrianopoli ingentem belli apparatum facere, ab exploratoribus didicerat. Et ſuadebant quidem Lithuani, ut rex tam inſigne Poloniæ & Lithuaniæ contra Turcas propugnaculum, Valachiam, ſumma ope defenderet potius, quàm ea amiſſa, ſeu uerius prodita, de reliquo ſuo dominatu dimicaret: nihil tamen id regem mouebat: nihil ne Polonici quidem ſenatus preces atq; monita idem ſuadentis, cum ad quintam diem lunij Lublinum ad eum non infrequens cõueniſſet, & quindecim diebus ea de re conſultaſſet: ubi Derſlaus Rithuianius palatinus Cracouiẽſis, & Ioannes Rithuianius caſtellanus Sendomirienſis, & Marſalcus regni, approbantibus cæteris grauiter in regem inuecti ſunt, quòd per ipſius, patriſq;, & fratris eius deſidiam, negligentiam & conniuentiam, Polonorum regnum, quod ipſi florentiſsimum accepiſſent, non modò ab hoſtibus, uerùm etiam ab ingratis ſocijs, & malè fœderatis Lithuanis, quos ipſi in poteſtate haberent, miſerabiliter afflictum & acciſum eſſet.

Rithuianij in regem inuecti.

Nihil tamen aliud ijs clamoribus & hortationibus tunc effectum eſt, quàm ut mitteretur ad Mahometem orator Martinus Vurocimouitius, dapifer Cracouiẽſis, poſtulatum & monitum pro uetere amicitia, quæ inter Polonorum ac Turcarum reges conſtaret, ne ille Valachiæ, quæ in ditione regis Poloni eſſet, bellum facere pergeret. Aliter, coactum iri Cazimirum bellum ſuis illatum ſumma ui propulſare, qui nunquam quorumuis principum precibus & cohortationibus adduci ſe paſſus eſſet, ut Turcas bello laceſſeret. Si quid Stephanus in Mahometem peccaſſe uideretur, communium conſiliariorum arbitrio cauſam cognoſci oportere: nec defuturum eſſe Cazimirum, quin ſubditum dominus ad ſatisfaciendum læſo adigeret. Cum his mandatis & munere, ueſte uidelicet ſabellina, cuius oram margaritæ exornabant, miſſus Vurocimouicius, & uarijs impedimentis uſus in itinere, uix intra uertentem annum ad Mahometem peruenit. Interea uerò Mahometes ſeptuaginta nauium claſſe in Tauricam Cherſoneſum miſſa, Tartaris uerò cum equeſtribus copijs præſtò eſſe iuſſis, Capham ſiue Caphatam urbem maritimam munitiſsimam, Genuenſium ditionis, celeberrimo emporio nobilem, terra, mariq; obſedit: & quamuis reiecti eſſent ab oppidanis

Capha à Turcis capta.

Tar-

diem in poteſtatem ſuam redegit,proditione primorum ciuium Italorum totis quinq; annis inſtructa.Capta urbe,nobilitas cum uxoribus & liberis,ipſisq; proditoribus, & Mengligere Tauricanorum Tartarorum principe,ac duobus fratribus eius , qui ſiue fortuito eo tunc uenerant,ſiue ſeruandi ſui cauſa ex agro in urbem ſe receperant, Conſtantinopolim translata,plebs dimidia parte facultatum multata , in ſuis ſedibus aliquandiu relicta eſt:poſtea tamen & ipſa in ſeruitutem abacta. Valachi mercatores, legati,& exploratores centum ſexaginta, omnes trucidati.Vna tamen nauis, quæ centum quinquaginta ephebos Caphenſium formoſiſsimos,contumeliæ & libidini barbari tyrãni deſtinatos,& luculentam ſupellectilem ex præda coactam ferebat , præfecti,qui Græcus erat,opera à cæteris ſegregata,ac Turcis uigintiquatuor,qui præſidij cauſa in ea fuère,partim per ſpeciem aquandi emiſsis,partim interfectis,Kiliam appulſa,in Stephani poteſtatem dedentibus remigibus,uenit.Capha & arcibus,caſtellisq; circumiacẽtibus potitus Turcicus exercitus,ad Moncaſtrum ſiue Bialogrodum nauigauit, eamq; urbem ad oſtia Tyre ſiue Neſtri fluuij in pontum Euxinum ſeſe exonerantis ſitam, adiuuantibus à terra Tartaris, expugnauit,ut uult Bernhardus Vapouius:quam non multo pòſt Turcis ac Tartaris diſcedentibus,Stephanus recuperauit.Tametſi Dlugoſſus,cuius ætate hæc acta ſunt,imminere tantum ei urbi tunc Turcas cœpiſſe,memoriæ prodidit. Stephanus quidem palatinus per omne id tempus,quamuis haberet exercitum, tamen imparem ſe eſſe hoſtium uiribus ſentiens,in montium & ſyluarum latebris ſeſe continuit:munitiones uerò, quo diſtineret hoſtem,præſidijs firmauit. Hæc cum celeri nuncio ſcribæ cuiuſdam regij,qui ad Mengligerem Tartarum alligatus erat,in Poloniam perlata eſſent, pauor ingens & trepidatio mentes hominum inuaſit,non ſecus ac ſi ipſa iam Podolia & Ruſsia uaſtaret.Conſultatumq; eſt aliquandiu de bello Turcico in comitijs Corcini, ad initium Iulij menſis inſtitutis.Verùm omnia prius experiri,quàm arma ſumere,ac tam potentem hoſtem laceſſere,& reditum Vurocimouicij expectare placuit.Spes tamen auxiliorum Stephano per Stanislaum Vantropcam palatinum Belſenſem , & Andream Boriſſouium præpoſitum Lencicienſem & canonicum Cracouienſem legatos regios facta eſt, exactumq; ab eo nouum fidelitatis atq; ſubiectionis iuramentum:id uerò ea de cauſa potiſsimum, quòd Vngarus ultrò auxilia pollicens,pellicere eum ad ſe ſatagebat. Per eos dies cum ingens uis imbrium decidiſſet,tantum inundauit Viſtula,ut Cazimiriam & Stradomiam aqua operiret,& ad altaria templorum pertingeret,pontes abrumperet: hortis, agris, & pomarijs magnam calamitatem inueheret.Quod quidem eo portentoſius fuit,quod toto ſuperiori triennio tanta fuerat ſiccitas,ut non modò apud Ploſcum,ſed etiam apud Toruniã uadabilis eſſet pediti Viſtula.Pridie uerò Calendas Aprilis eiuſdem anni centũ domus Cracouiæ inter nouam & S.Nicolai portas nocturno incendio conflagrarãt. Porrò Siradienſem & Lencicienſem oram atq; Mazouiam per idem tempus locuſtarum uis ingens ex Vngaria,Morauia & Sileſia profecta,peruagata,non modò ſegetes atq; prata,uerùm etiam arborum frondes depaſta eſt,continuatis ad ſeſquimilliarium in latitudinem , & alterum tantum in longitudinem examinibus,concurrentibus inter ſe nonnunquam,& ſolis aſpectum denſitate ſua terræ adimentibus. Vilis tamen eo anno fuit annona in Polonia. Cazimirus ſex ſeptimanis apud Corcinum de repub. conſultando exactis,quinq; conſiliarios de primoribus utriuſq; ordinis,& quatuor ſecretarios canonicos Cracouienſes miſit in Scepuſium,ad regundos fines cum Vngaris , & controuerſias diſceptandas ac dirimendas,quo fœdus antiquum inter Vngaros & Polonos per tempus induciarum redintegraretur, atq; adeò induciæ quoq; ipſæ ſtabilirentur. Neq; enim ſatisfaciebat conditionibus earum,& pactis conuentis ſuperioris anni Matthias. Verùm Vngari Turcici belli excuſatione uſi,ad eum conuentum non uenêre.Et fecit quidem Matthias rex tunc expeditionem cum decem millibus mercenariorum militum contra eum hoſtem, extremã oram Vngariæ ingreſſum:ſed tamen perſequi eum longiùs auſus non eſt, ne à fronte pariter & à tergo impeteretur.Firmauerant enim Turcæ munitionem, in citeriore ripa Saui excitatam,quinq; millium militum præſidio,unde liberiùs in Sirmienſem agrum poſſent excurrere.Eam igitur modò munitionem Vngarus non ſine magna ſtrage ſuorum expugnauit,& mox in interiorem partem regni ſui cum exercitu ſe recepit.Nec multo pòſt reuerſi Turcæ,uſq; ad Varadinum populabundi excurrerunt,oppidum id incenderunt: & omni illa latè patenti ora trans Tybiſcum ferro, igniq; peruaſtata, ingentem cùm aliarum rerum,tum hominum prædam aſportarunt & abegerunt.Sed ad noſtra reuertamur. Dimiſſo

Tartarorum Tauricanorũ princeps captus cum fratribus.

Polonorũ pauor ob ſubactam à Turcis Beſſarabiam.

Cracouiæ incendium.

Turcæ Vngariam populantur.

miſſo igitur conuentu Corcinenſi,legatisq́ ad Scepuſienſem conuentum iterum deſignatis,Cazimirus ad decimumoctauum Calend.Octob.Cracouiam egreſſus unà cum regina,Heduigim filiam natu maximam,quam Georgio Bauarorum duci Ludouici filio deſponderat,Poznaniam deduxit:& adiunctis eis comitibus Caliſsienſi atq; Lenciciēſi palatinis,& compluribus alijs claris & ſplendidis uiris atq; matronis,ad ſpōſum miſit. Dos ei triginta duûm millium aureorum fuit,ſed tunc promiſſa duntaxat, non etiam exoluta. Aduenienti non modò ſponſus cum amicis, uerùm etiam Fridericus imperator cū nonnullis principibus electoribus,& mille equitum comitatu obuiam profectus eſt.

Cōuentus conſiliariorum Siradiæ. Siradiæ deinde Cazimirus rex conſiliariorum conuentum egit ad diem diuo Martino ſacrum,ea potiſsimum de cauſa,ut ſibi publicè ſubſidium in dotem filiarum (nam & Sophiam Alberto Friderici Marchionis Brandeburgenſis filio deſpōderat) & apparatum nuptialem conferretur.Ac non eſt quidem negatum: ſed reiectum ad arbitrium minorum Polonorum,qui non conuenerant:ne denuò quidem ad diem diuo Nicolao ſacrum euocati,uenēre,non ignari quamobrem accerſerentur.Ita nihil tunc perfectum eſt de ſubſidio. Rex quod reliquum erat anni,partim Pyſdris,partim Coli commoratus,cum de Sochazouienſi arce & territorio cum Anna,quæ Vuladiſlai Mazouiorum ducis defuncti uxor fuerat, tranſegiſſet,ſub initium Februarij inſequentis anni,cum non contemnendo procerum &

1476.ann. mercenariorum militum comitatu eò contendit, arcemq́ tradente Anna in poteſtatem ſuā redegit.Anteuerterāt quidem cū Ioānes & Boleslaus duces Varſauienſes,fauente plerаq; omni nobilitate eius oræ,arcem occupaturi:ſed eos archiepiſcopi familia, quæ prior in arcem peruenerat,aditu prohibuit.Cum igitur cogitatum facinus eis non ſucceſsiſſet, orare regem inſtituerūt, ne ſe hæreditate ſua defraudaret: ſed nihil impetrarunt. Atq; ex eo tempore Sochazouia in ditione regis ꝑmanet. Vngari uerò & Poloni ꝓceres cū apud antiquam uillam congreſsi eſſent,inducias inter reges ſuos redintegrarunt,cùm inter eos conueniſſent,ut Matthias Cazimiro Smigrodum,epiſcopo autem Cracouienſi Muſſinam redderet:epiſcopus uerò ne prædones ibi receptaret: Cum Valachorum palatino uterque rex duorum annorum inducias ut ſeruaret. Ad utrum autem regem Valachia pertineat,ut alio conuentu inter proceres diſceptaretur. Ad res deinde Pruſsicas rex animum intendit,permoleſtè ferens,Nicolaum Tungenum inuito ſe in Varmienſem epiſcopam inuaſiſſe,& cum Vngaro ex profeſſo ſentire.Videbaturq́ res ad rebellionem totius Pruſsiæ ſpectare,quòd & proceres nonnulli Pruſsi,& Gdanenſes ciues,in primis Tungeno non obſcurè fauebant:& uerò magiſter Cruciferorum cum eo fœdus icerat, & cum legatis Vngari ſecreta colloquia habuiſſe ferebatur. Itaq; Cazimirus maturè Sochazouia profectus cum duobus millibus mercenariorum militum, Breſte, Neſſouiæ, Toruniæq́ nullo operæprecio tempus triuit,minoris Poloniæ proceres diutiùs expectans. Interea

Henrici magiſtri Cruciſerorum ſuſpecta fides. uenit ad eum Toruniam Vlricus magiſtri marſalcus & legatus,ſuſpicione magiſtrū purgans.Ipſe deinde magiſter Henricus Richtembergius ad mediū menſis Maij Mariebur gum,quò rex iam ad finem Aprilis uenerat,acceſsit:acceptus perhonorificè, prodeuntibus obuiam ac deducentibus duobus epiſcopis,aliquot palatinis,& omni aulico comitatu regio:factaq; audientia,denuò ſe regi purgare inſtituit, & nouum iuſiurandū, ſi poſceretur,obtulit:contra Tungenum conſilio & auxilio ſe regi non defuturum eſſe promiſit. Sed tū benignè dimiſſus à rege,quod promiſit non præſtitit,uarias moras & excuſatiões nectens.Gliſcebat tunc Gdani ſeditio inter ſenatum atq; populū: eam rex, miſsis illuc Iacobo archiepiſcopo,& Ioanne Rithuianio marſalco , ſedauit. Elbingæ deinde conuentū Pruſſorum contra Nicolaum Tungenum inſtituit.Sed infecēre conſilia eius Gdanenſes: & res Valachicæ & Podolicæ eum in Poloniam reuocabant.Redierat enim à Mahomete Turcarum imperatore Martinus Vurocimouicius , renunciabatq́, in Bulgaria apud Varnam ſe eum cum ingentibus copijs in Valachiam contendentem reperiſſe: expoſitiſque mandatis regijs,reſponſum ab eo accepiſſe,illum poſtulata regis facturum fuiſſe,ſi ea apud Adrianopolim in procinctu,ac non iam in expeditione & itinere accepiſſet: Tranſalpinenſium,Tartarorumq́ ſibi uectigalium querelis & precibus excitum, bellum illud ſuſcepiſſe,eis deeſſe non poſſe:daturum tamen etiam tum pacem Valacho, ſi is tributum ipſi penderet,captiuos remitteret, Kiliam urbem ad oſtia Danubij ſitam (quæ neſcio an Achillea ſit integro uocabulo) Beſſerabibus reſtitueret. Quas conditiones cum Stepha-

Turcæ ac Tartari Valachiā infeſtarunt. nus palatinus Valachiæ non acciperet,Mahometem nauibus tranſmiſſo, & ob dubiā fortunam belli quinq; pontibus iuncto Danubio,Valachię infeſta ſigna intuliſſe. Ab alia uerò parte Tartaros quoq; eam infeſtare:quibus dum obuiam it cū ſuis copijs Stephanus,

ſpacium

ſpacium tranſmittendi per ocium Danubij Turcis dederit. Hæc ferè Vurocimouicius referebat. Conſequebantur autem eum ipſius Stephani nuncij alij poſt alios, nunciantes regi, Tartaros quidem ingenti clade ab eo profligatos, fugatosq; uſq; ad Boriſthenem, prȩda omni, impedimentis, & ueſtibus atq; armis etiam abiectis, perpaucos tranato flumine euaſiſſe. Contra Turcas uerò non ſatis uirium eum habere, nec audere eis aperto Marte reſiſtere. Ipſum ditionem ſuam longè, lateq; urere, ne progredi longiùs hoſtis poſsit, propter pabuli & commeatuum inopiam: pabulatores & frumentatores neceſſariò longius à caſtris progredientes, ex inſidijs carpere & excipere: uerùm à fronte pariter & à tergo hoſtibus circundatum, diffugientibus ſuis, ipſum quoque melioribus rebus ſeruare ſe coactum eſſe. Et quamuis propè triginta millia hoſtium trucidata ſint, tamen leuiculum uideri id detrimentum in tanto exercitu. Valachos uerò non pluribus quàm ducentis eo conflictu amiſsis: tamen ſiue diffiſos uiribus ſuis, ſiue aduerſa fortuna alienatos à Stephano, ſibi quemque priuatim proſpicere, nihil in commune conſulere. Sed facilè eorum animos & ſanari, & recreari poſſe uel mediocribus Polonorum auxilijs. Quòd ſi fortè Valachia regi minus eſſet curæ, at de Podolia & Ruſsia eſſet ſollicitus. Periculum enim eſſe, ne Turcæ peruaſtata Valachia, in eas oras continuata populatione excurrerent. Quod quidem ita accidit. Percurſata enim omni Valachia, Sozauia & Chozimo, alijsq; munitionibus fruſtrà tentatis, Podoliæ quoq; fines ij attigerũt, & aliquot uicos ignobiles atq; pagos exuſſerunt. His igitur cognitis Cazimirus, Ruſsiam omnem, Podoliam, & Belſenſem tractum arma ſumere, & cum Paulo Iaſenio theſaurario, & Belſenſi, Chelmẽſiq; prȩfecto, ad Valachiæ fines ſine mora adeſſe iubet: ipſe omiſſa in præſens rerum Pruſsicarum cura, ſororeq; Elizabetha uidua, quæ cum Henrico Stolpenſium Pomeranorũ duce nupta fuerat, & illis ipſis dieb. cũ filio Boguſalo ſiue Boguslao uiſendi ipſius gratia Marieburgũ aduenerat, honorificè dimiſſa, reditum in Poloniam maturauit: & ad medium Auguſti menſis Petricouiã, quò edixerat comitia, acceſsit. Ibi conſumptis nequicq; in conſultatione de republica ac defendenda ſeu uindicanda Valachia tribus hebdomadibus, nihil utile conſtitutũ eſt. Neq; eñ accõmodatũ eſſe uidebať expeditioni bellicæ anni tempus autumnale: & Ruſsi cum Iaſenio, cùm diutiùs apud Cameneciam & alijs in locis Podoliæ ſtatiua habuiſſent, neq; tranſgredi ſine rege fines regni ad opem ferendam Valachis implorantibus uellent, neq; domos iniuſſu regio diſcedere honeſtũ putarent, nõ minoribus damnis omnem eam oram affecerant, quàm ſi hoſtilis exercitus eam peruaſiſſet. Noui deinde conuentus minorum quidem Polonorum Corcini, maiorum uerò Coli ad medium Septembris inſtituti. Et Corcini quidem, rege ipſo per ſe poſtulante, quaternorum groſſorum tributum iugerale ſcitum eſt: maiores uerò Poloni labefactationem iuris publici cauſſificati ſunt, quòd Matthias Moſinius præfecturam maioris Poloniæ, & palatinatum Caliſsienſem pariter obtineret. Cazimirus Corcino Lublinum profectus, ſalutata regina, quæ Radomia illuc uenerat, in Ruſsiam ad Belſum uſq; progreſſus eſt, ut fama aduentus ſui ſuos recrearet, Turcasq; reprimeret. Nec mora exceſſerunt ij Valachia, ſiue metu regis Poloni aduentantis, ſiue peſte pariter & fame afflicti, ſiue quòd hyems appinquabat. Non parũ uerò momenti illud quoq; Mahometi ad maturandũ reditum attulit, quòd claſſem quæ ſupplementum militum & machinas ad expugnandas munitiones ipſi ſubuehebat, tempeſtate diſiectam amiſit. Aliquanto autem plus per omne illud bellum Tranſalpini, quàm Turcæ ipſi Valachis incommodarunt: quippe qui & locorum periti eſſent, & lingua eadem uterentur. Iidemq; Turcarum inopiam cõmeatu de ſuis agris ſupportando ſubleuarunt. At Matthias rex Vngarorum, ubi cognouit Mahometem ſe cũ exercitu è Valachia recepiſſe, hinc quoq; uanam gloriam, compendiumq; apud Italos aucupatus eſt, abuſus hominum credulitate. A ſe enim pulſum Turcam, turpiter fugam cœpiſſe, literis diuulgauit, excidiumque eius pollicebatur. Quam uanitatem eius alebant apud exteras gentes uiri literati, munificentia eius deliniti, res geſtas eius ſcriptis ſuis in immenſum attollentes. Qua quidem illud ſanè perfecit, ut pontifex Max. cum omnibus principibus & communitatibus Italiæ, præter ducem Mediolanenſium, qui imponi ſibi paſſus non eſt, bis centum millia aureorum ipſi in ſubſidium conferret. In quo Ferdinandi Neapolitani regis opera & ſtudium Vngaro maximè adiumento fuit. Filiam enim eius regis notham Beatricem illis ipſis diebus Matthias alteram uxorem duxerat. Sed non multo poſt Vngari uanitas redarguta eſt. Ad medium enim Octobris Turcæ facta è Bozna excurſione Carniolam, Carinthiam & Styriæ partem uehemen-

Tartari profligati à Stephano palatino.

Cazimiri ſoror.

Claſsis Turcica naufragium.

Beatrix altera Matthiæ regis uxor.

ter uaſtarunt, prædamq; ingentem & plurimos mortales captiuos abegerunt: & mox mu
nitiones ligneas ab ipſo Matthia ſupra Danubium paulò infra Smiderouiam extructas,
& quinque millium militum præſidio firmas, quattuor quidem expugnarunt, quintam
uerò per deditionem acceperunt, ipſo Mahomete cum maioribus copijs haud longè ſuc
Fridericus Imp. bello perduelles ſuos perſequitur.
ceſſum rei expectante. Porrò Fridericus Romanorum imperator, ſuſpicatus Turcas à
Matthia in ditiones ſuas immiſſos eſſe, ſimulq; ratus oblatam ſibi occaſionem perduelles
ſuos, illius fœderatos, quorum princeps erat Groſnicher, ſiue ut alij habent, Groſnikel,
hoc eſt comes Nicolaus, ulciſcendi, delectu ſuorum habito, quatuor millium Bohemo-
rum auxilijs à Vuladislao rege acceptis, nihil retardatus hyemis aſperitate, munitiones i-
pſorum perduellium partim per uim, partim per deditionem recepit. In æſtatem uerò
maius bellum contra Vngarum apparabat: miſſoq; ad Cazimirum Raphaele Leſcinio
Polono oratore, ad ſocietatem belli eum contra communem hoſtem inuitabat. Huic Bo
hemorum rex ſuam & ipſe legationem eadem de re adiunxit: quæ Vilnam proſecutæ Ca
zimirum, quò ſe, non plus quindecim diebus apud Belſum commoratus, receperat, man
data expoſuêre. Habebat autem is exploratum de hoſtili Matthiæ contra ſe animo, & ſub
dolis machinationibus: nimirum quòd ille Valacho, abalienandi eius à Polonis cauſa,
auxilia contra Tranſalpinenſes miſiſſet: Nicolaum Comorouium fratrem Petri patrue-
lem, cum Alexandro filio ad ſe accitos, de Berualdi, Ziueciæ, & Seſlari munitionum Po-
lonicarum deditione, promittens eas, quas ipſis in Vngaria ademerat, ſe redditurum eſſe
ſollicitaſſet: cum Cruciferis Pruſſienſibus fœdus clandeſtinum pridem inchoatum, in nu
ptijs ſuis confeciſſet, promiſsisq; auxilijs, ad uiolandam pacem & bellum faciendum eos
concitaret, atq; in eam rem mercenarium militem in Sileſia conſcriberet. Hæc igitur cum
1477. ann. Comitia Petricouiæ.
explorata haberet Cazimirus, ad medium Aprilis anni inſequentis comitia Petricouiam
Polonis edixit, ipſeq; ſubſequentibus Imperatoris & Bohemorum regis oratoribus in
tempore affuit. Re ad ſenatum relata, placebat quidem auxilia mitti Imperatori: ſed quò-
nam id modo fieret, non expediebatur, propterea quòd inane erat ærarium: nobilitas ue-
rò neque militare gratis ultra fines regni uolebat, neque tributum ſciſcebat. Itaq; reſpon-
ſum eſt oratoribus, regem domeſtici aduerſus Turcas ac Tartaros, Cruciferos, atq; ipſos
etiam Vngaros belli expectatione diſtentum, nulla in præſens auxilia Imperatori poſſe
mittere. Et quo æquioribus animis id principes illi acciperent, ad Imperatorem quidem
Andreas Opporouius Varmienſis epiſcopus, ad Bohemum uerò Ioannes Dreuicius ſcri
ba regius, oratores miſsi. Ac Bohemo quidem pater tria millia aureorum dono tranſmi-
ſit, in ſubſidium comparandorum ac Cæſari mittendorum auxiliorum gratia. In Pruſsiā
uerò ac Marieburgū præſidij cauſa miſit idem Petrum Duninū caſtellanum Siradienſem
& præfectum Lencicienſem, & Ioannem Bialum, quo uerbo album Poloni uocant, cum
ſexcentis equitibus, & quadringentis peditibus mercenarijs, ut Pruſſos in officio conti-
nerent, ſuſtinerentq; Cruciferorum impetum, ſi quem facerent in regiam ditionem, tanti-
ſper donec rex ipſe cum maioribus copijs ſubſequeretur. Non modò enim incertis rumo
Pruſsi ad res nouas ſpectant.
ribus iactabatur, Cruciferos ad rebellionem ſpectare: cum Vngaro per crebros internun-
cios fœdus & ſocietatem inire: Marieburgenſem & Culmenſem palatinos, Philippū Biſ-
ſouium conſulem Gdanenſem, & nonnullos alios regiæ ditionis in eorum partes inclina-
re: ſed certis etiam indicijs & literis interceptis conſilia eorum deprehenſa erant. Sollicita-
bantur etiam ab eis ad defectionem duces Mazouij: nec admodum ij abhorrere à tam ne-
fario facinore uidebantur, niſi conſiliarij quidam grauiores à concepto ſcelere eos reuo-
caſſent. Nec ſanè nihil actum eſt illa præſidij miſsione in Pruſsiam. Multorum enim ani-
mi ſanati ſunt, multi immatura adhuc conſpiratione à nouis rebus deterriti. Nobilitas
quidem Pruſsica cum ciuitatibus conuentu Marieburgi ad exitum menſis Iunij acto, ſa-
cramento ſe obligarunt, à Polonis nunquam defecturos. Si quod autem bellum exorire-
tur, ſe pro illis arma ſumpturos: agreſtes quintum quemq; expedituros: ciuitates uerò ſin
gulæ militum certum numerum promiſerunt. Iam uerò & ij qui in ditione Cruciferorum
erant, conuentu inſtituto ſtatuerunt inter ſe, non ſequi eorum temeritatem, ſi quod bellū
Polonis ij facere uellent. Itaq; non cōmouerunt ſeſe tunc Cruciferi, præſertim quòd neq; Vn-
garus quicquam eorum quæ conuenerant, præſtabat. Coëgerat is quidem in Sileſia quinq;
millia mercenariorum militum: atq; is exercitus, priuſq; educeretur quopiam, permagna
Matthiæ regis exercitus fugatur è Sileſia.
licentia in ſocios circumquaque non modò prædis agendis, uerùm etiam incendijs, ſtu-
pris, cædibus, & omni genere crudelitatis debacchabatur. Sed ei Bohemus, ſiue ut ſua tue-
retur, ſiue ut quoſuis Matthiæ conatus impediret, non multò minores copias è Bohemia
tranſ-

tranſmiſſas opponebat. Quarum aduētum cum non ſuſtineret ille Sileſiorum exercitus, in Vngariam ſeſe raptim euoluit, ſiue ut ſibi conſuleret, ſiue (qđ credibilius eſt) ꝙ à Matthia accerſeretur. Perduelles ne aūt Imperatoris fœderatos ſuos dudum ab Imperatore eiectos, uindicare is cupiuerit, an ſibi & Vngariæ finitimæ ab illo metuerit, incertum eſt. Duxit quidem & Vuladiſlaus ipſe exercitum illum ſuum è Sileſia reuocatum, in Auſtriam, ab Imperatore accitus: uerùm non diu ibi moratus eſt, ſiue quod ſatis habebat Cæſar Auſtriam pacaſſe, ſiue quòd deerat pecunia in ſtipendium tanto exercitui: octo enim millia Bohemorum habebat. Accepto igitur Viennę ab Imperatore ſolenni ceremonia uexillo, quo ſe cliētem & pincernam Imperatoris Romani profitebatur, in Bohemiam ſe cum omnibus copijs ſuis recepit. His igitur cognitis Cruciferi quieſcebant. Nec parum & illud inquieta eorum conſilia turbauit, quòd Magiſtrum per id tempus amiſère. Ac ſuffecerunt ij quidem defuncto Martinum Truchſeſſum, quem interdum Treſlerum Dlugoſſus uocat, commendatorem Oſterrodenſem, pridie Nonas Auguſti habitis Regio monte comitijs: nec abhorrebat is à bello, ſed eum Fridericus imperator minacib. literis deterruit. Sic igitur quietæ fuerunt hoc anno res in Pruſsia: non item in Polonia. Nouo enim conuentu poſt comitia Petricouienſia Corcini inſtituto, fremere nobilitas & proceres in regem, nec uelle tributum ab eo petitum ſciſcere, aut omninò ad conſilium de repub. accedere, propterea quòd rex Derslao Rithuianio palatino Cracouienſi poſt obitum Ioannis Pilecij ad caſtellaniā eiuſdē urbis ꝓuecto, Ioannē Rithuianiū caſtellanū Sendomirienſem, & marſalcū regni, ſucceſſorē in palatinatu Cracouienſi dederat cōtra leges: quib. cauet̄, ne uni plures magiſtratus honorésue mandent̄. Iam uerò de Nicolai Comorouij defectione ad Vngaros conſtans fama increbeſcebat. Et res minimè contēnenda eſſe uidebatur, propterea ꝙ arces & poſſeſsiones eius in faucibus Carpathi mōtis, qui Poloniam ab Vngaria dirimit, ſitæ, ſi ab Vngaro occuparentur, faciliorem ipſi aditum in Poloniam patefacturæ, & ꝓpter ſalſarū aquarū abundantiā, reditus regios è ſalinis imminuturæ eſſent. Inde enim ſalem Vngaris ſuppeditari poſſe, quem ad eum diem è Polonia petere neceſſe haberent. Subornati igit̄, à rege qui ægrū Comorouij animū ſanarent: ad extremū Spitco Iaroslauius Leopolienſis ſiue Ruſsiæ, & Staniſlaus Vantropca, Belſenſes palatini, ad eū profecti, perſuadere ei conati ſunt, ut arces illas cum poſſeſsionibus regi Polono traderet, pecunia, qua eas addictas ipſe tenebat, accepta: damnorū, quæ ſe Polonæ reipublicæ cauſa accepiſſe prætexeret, æſtimationem, bonorum uirorum arbitrio permitteret. Quib. rebus cum nihil apud eum proficeretur, miſſus Iacobus Dembenius palatinus Sendomirienſis, & præfectus Cracouienſis, cum tumultuaria manu, arces eas intra quinquageſimū diem expugnauit. Ac Berualdum quidem diruit, Ziueciam incendit, Seſſaros uero Marco Ratoldo addictos reſtituit. Tunc demum Comorouius Cracouiā ad regem accurrit, facinusq; ſuum purgare, & priorum meritorum commemoratione diluere conatus eſt. Et eò quidem uſq; inflexerat regis clementiam, ut ipſi alia bona in territorio Chelmenſi ꝓ ademptis illis dare uellet: uerum ille ſuperbè eam conditionem aſpernatus, & in Vngariā profectus, Matthiæ regis opem implorauit: ea uerò deſtitutus, in Poloni.. ..dijt, & Craſnoſtauienſe territorium à Cazimiro ægrè impetrauit. Matthias enim tunc irritatus à Friderico, cum eum exercitum dimiſiſſe cognouiſſet, nequicquam diſſuadentibus ac deprecantibus Vngaris, & contra Turcas potius, qui Vngariam tunc populabantur, ire cohortantib. in Auſtriā fecit expeditionē, eāq; totā quāta eſt, ad fines uſq; Bauariæ ꝓuaſtauit: oppida pleraq; oīa & munitiones, ipſis Auſtrijs ferè dedentib. in poteſtatē ſuā redegit: Viennam obſedit & oppugnauit: ſed ab ea crebris Haugi comitis, q intus erat cū nō contēnendo militū præſidio, eruptionib. non ſine magna ſtrage repulſus eſt, Friderico Imꝑatore apud Styriā urbem ſe continente, & Bohemorū, Polonorūq; opem fruſtra implorante. Iam enī hyems appetebat. Miſit quidem ei Cazimirus in ſubſidium decem millia aureorum ꝑ Andream Bouſſouium cognomento Roſam, prępoſitum Lencicienſem: ſed ea Cæſar nō accepit, ob ſpem pacis: cui componendæ non modò pontificij & Venetorum oratores, uerum etiam Vngarorum proceres nauabant operā: idq; hoc enixius, quòd triginta millia Turcarum per id tempus excurſione facta in forum Iulij, omnem eam orā uſq; ad Cunighanum Venetiæ oppidū, miſerandum in modum uaſtarunt, deleto Venetorum præſidio, quod ipſis ad Sontium ſiue Liſontium amnem duce Hieron. Nouello oppoſuerant. Tardius tamē ea pax, nec niſi Vngaro tēpeſtatibus hybernis & niuib. reiecto ex Auſtria, conuenit: & quidem non ſatis honeſtis Friderico conditionibus: nempe, ut ſe omni iure

Vuladiſlaus rex Bohemiæ à Friderico Imp. inueſtitus.

Salina in faucibus Carpathi.

Vienna obſeſſa.

Turcæ forū Iulij infeſtarunt, & Venetorum copias profligarunt.

Pax inter Fridericum & Matthiam.

ac titulo regni Vngarici abdicaret: Bohemici uerò faſces, & quod uocant Feiidum, Matthiæ conferret: eidemq́ pro munitionib. interceptis in Auſtria centum octoginta millia florenorum numeraret. Quarum conditionum poſtremę non fecit ſatis. Quo factum eſt, ut Matthias diutius munitiones Auſtriacas, non inuitis Auſtrijs, qui Fridericum oderāt, retineret. Sic igitur cum alio bello occupatus fuiſſet Matthias, quietiorem, quàm expectarant, eum annum Poloni habuerūt. Stephanus autem Valachiæ palatinus, ultrò ſumptis armis, Tranſalpinam infeſtauit, Radulonem ſiue Draculam palatinum eius oræ à Braſſouienſibus ciuibus proditum cœpit: eiectisq́ Turcarum præſidijs, Cipuliſſam unum de ſuis purpuratis genti præfecit. Quin & Totruſienſe territorium, quod in ditione Turcarum erat, ferro & igni uexauit, ſalinasq́ fructuoſiſsimas incendit. Sub huius anni principium Gregorius archiepiſcopus Leopolienſis, uir in ſtudijs humanitatis & bonarum literarum non mediocriter uerſatus, uerùm libidinoſus, cum ſanus apud Rohatinum degeret, in cubiculo pronus diſtenſis manibus mortuus repertus eſt: cuius uitam Philippus Callimachus Florentinus deſcripſiſſe dicitur. Poſt quem plus quàm duobus annis urbs illa caruit archiepiſcopo. Boleslaus Mazouiorum dux Annam uxorem, Pauli Hunouij palatini quondam Belſenſis filiam, exagitatus à fratribus & proceribus, quòd imparem duxiſſet, eadem leuitate qua duxerat, repudiauit. Quod quidem coniugium longè tamen minus indignitatis habuerat, quàm fratris eius Conradi, qui prius Cracouia abductam à uiro plebeio uxorem, nefario matrimonio ſibi coniunxerat: eaq́ue defuncta, ac ducali pompa ſepulta, alteram non minus obſcuram puellam, Alexij cuiuſdam filiam, uxorem ſibi adſciuit.

Mazouiorum ducum diſparia coniugia.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VICESIMVSNONVS.

1478.ann.

CAZIMIRVS rex plus quatuor menſib. Cracouiæ preter morem commoratus, ad exitū Nouēbris inde diſcedens, & lignū crucis Chriſti apud monaſteriū Calui montis de more ueneratus, Radomię reliquū anni tempus, & ſequentis principiū exegit. Ibi uerò regina cum duob. filijs natu maximis, ac totidē filiabus relicta, Petricouiam, quò ad duodecimā diem Ianuarij comitia edixerat, ſe contulit. Nec tamen operæprecij quicquā ibi fecit, cùm propter tardiorem aduētum & infrequentiā conſiliariorum, tum quòd ne nouus quidem magiſter Cruciferorum, quamuis accitus promiſiſſet, ueniebat, ut ſecundum pacta in uerba regis iuraret. Quin ad rebellionem planè ſpectare is referebatur. Cumq́ ad depellendum bellum, quod ab Vngaro iuxtà atque Cruciferis impendebat, & ad continendos in officio Pruſſos, ſumptu opus eſſet, & in eum uſum tributum agrarium ſciſcendum eſſe pleriſque omnibus uideretur, aliquot temerarij iuuenes de nobilitate maioris Poloniæ rem infecerunt. Priuilegium aūt ibi tunc rex edidit, ne cui Sendomirienſem prçfecturam oppigneratam, aut quouis modo obligatam habere liceret, niſi pro hoſte publico, & læſæ maieſtatis reo haberi mallet. Id autem Ioannes Rithuianius palatinus Cracouienſis perfecit, cum ex teſtamento Derslai fratris caſtellani Cracouiēſis paulò antè mortui, præfecturam illam à Vuladislao tertio rege illi oppigneratam, liberam regi reddidiſſet. Conuentu dimiſſo, rex in Pruſsiam contendit: Lenciciæ Vngarorum procerum legationem ſecretam, defectionem à Matthia pollicentem, ſola regina arbitra & interprete audiuit. Nec tñ ei quicq̃ certi reſpondit, iam antea fidem gentis dubiam & fluxā expertus. Breſte deinde in Cuiauia Pruſſorum cōuentū egit, eoq́ magiſtrum rurſus fruſtra euocauit: Pruſſorum ſuorum animos confirmauit, Sbigneum Vuladislauienſem epiſcopū gubernatorem eis dedit: Marieburgenſem præfecturam à Ioanne Coſcelecio in Petrum Duninum Siradienſem caſtellanum tranſtulit. Inde uerò profectus, Lithuanicum Breſte adiit: ibiq́ conuentu Lithuanorum ad medium Martij menſis inſtituto, principatus illius rebus proſpexit: uicarium uerò pro ſe de duobus filijs præſentib. utriuis, petentib. illis relinquere noluit, quāuis Albertus tacitis lachrymis cupere id ſe non diſsimularet. Venit ad eum illuc Mahometis Turcarum imperatoris orator cum ingentibus donis, Tartarorum quoq́

Sendomirienſis præfecturæ priuilegium.

Turcica & Tartarica legatio ad Cazimirum de pace.

quoque principis Nurduuuladi legationem ſecum ducens, amicitiam & ſocietatem petitum amborum nomine, adijciens Tartarum Mahometis authoritate eò adductum eſſe. Quibus reſponſum eſt, regem libenter accipere, quæ ſibi deferrentur, ſuosq́ oratores ad utrunque confirmandi fœderis cauſa miſſurum. Quid autem Mahometem ad ineundũ cũ rege Polono fœdus tunc adduxerit, non reperio: niſi fortè res aduerſæ, cladesq́ue ſuperiori bello Valachio terra, mariq́ acceptæ, & quòd non ſolum eius, quem Stephani clientis ſui iniuriam ultum ire credebat, ſed plerorumq́ omnium Chriſtianorum principum ſocia arma, coniunctasq́ue uires metuebat. Audiebat enim eos dudum diſsidentes, in gratiam redijſſe, ſtudio belli communi conſilio & iunctis uiribus ſibi faciendi. Turcarum ac Tartarorum legatis dimiſsis, Petricouiam rex redijt ad comitia denuò ad Pentecoſten edicta. Interim epiſcopus Vuladiſlauienſis, conuentu Pruſſorum Grudenti poſt paſcha inſtituto, nouo eos iureiurando, ultro ab eis oblato, regi & regno obligauit.

Pruſſi denuò iurant in uerba Poloni.

Id bis' ne, hoc uidelicet atque ſuperiore anno (quaſi ſemel ſatis non eſſet) factum ſit, an Dlugoſſus lapſu memoriæ repetierit, neſcio. Ad Magiſtrum uerò quinque legati miſſi, qui eum fœderis admonerent. Verùm ille nihil moratus ſalubria monita, non modò non uenit Petricouiam ad comitia, ſed etiam bellum contra regem adornabat, non tam ſuis uiribus fretus, quàm Vngari & nonnullorum Germanorum principum uanis pollicitationibus, ac ſpe defectionis quarundam regiarum ciuitatum erectus. Et quò maiorem haberet belli faciendi opportunitatem, Brodniciam, & Culmam oppida, & Starigrodum arcem terræ Culmenſis, Althauſum ni fallor, Germani uocant, de Ioanne Schumbergio Bernhardi defuncti fratre redemit, perſolutis ſtipendijs, quæ Bernhardus bello ſuperiore meruerat, quæ rex iam prior ſoluere cœperat. Eas igitur munitiones militum præſidijs firmauit, ipſe cum exercitu ex agreſti ferè multitudine coacto, apud Oſterrodam aliquandiu caſtra habuit, ab Vngaro promiſſa expectans auxilia. Hæc Petricouiam renunciata, fecerunt ut ſine difficultate & controuerſia duodenûm groſſorum tributum decerneretur in ſtipendia mercenariorum militum, per quos tunc in Pruſſia rem geri placuit. Nec aliud ferè quicquam memorabile actum in illis comitijs, niſi quòd importatio ſalis exotici in Poloniam uetita eſt, propterea quòd apud Pincum in maiore Polonia nouæ ſalinæ extitiſſent.

Salinæ Pincenſes in Polonia.

Ad Matthiam uerò miſſus eſt Stanislaus Vantropca palatinus Belſenſis poſtulatum, ne ille rebellium contra regem ſuum Tungeni & Cruciferorum defenſionem ſuſciperet, fœderi, quod antiquitùs inter Vngaros & Polonos conſtitutum, nec ita pridem renouatum intercedat, repugnantem. Porrò ad Pontificem Max. Ioannes Goſlubius iureconſultus, & Canonicus Poznanienſis allegatus eſt, queſtum de Balthaſare de Piſcia nuncio ipſius, qui apud Vuratiſlauiam degens, Vuladiſlao quidem Bohemo ut hæretico, Cazimiro autem ut fautori hæreticorum, in gratiam Matthiæ ſacris interdixerat. Etſi enim ineunte uere pax inter Matthiam & Vuladiſlaum per utriuſque conſiliarios apud Bernam Morauiæ conuentu acto facta erat, Matthias tamen re apud Pelſinam, quam cum Budeouice retinebat, per præfectos præſidij ſui contra Burianum Vuladiſlai copiarum ducem proſperè geſta elatus, ſimulq́ue tumultu Pragenſis ciuitatis contra legatos ſuos Varadinenſem epiſcopum, & palatinum Tranſſyluanienſem temerè concitato irritatus, bellum inſtaurabat, pacem illam irritam eſſe dictitàs, quippe quæ nec ſuo iuſſu, nec authore pontifice, aut legato eius confecta eſſet: cui & legatus ipſe Gabriel monachus, epiſcopus Agrienſis, & recens cardinalis creatus, frigidam ſuffundebat, & inſanientem ſua ſponte, magis etiam concitabat: fruſtra retinentibus Vngaris & Sileſijs proceribus, quibus pax exoptata affulſerat.

Res Bohemicæ.

Reuertens autem ex Vngaria palatinus Belſenſis, Budenſi præpoſito comitatus, illud reſponſum à Matthia retulit, eum fœderatis ſuis deeſſe rectè non poſſe. Sed ſi Cazimirus bello contra Cruciferos abſtineret, habere Matthiam uias, quibus Cruciferi ad officium reuocentur, & ipſe fœderis iureiurando cum eis ſanciti religione ſoluatur. Hac igitur de cauſa miſsi ad eum denuò legati Ioannes Dlugoſſus, & Stanislaus Marſalcouicius, qui exquirerent, quæ nam illa eſſent, quæ Matthias rectius ſignificaſſet. Ac nihil ij quidem eiuſmodi compererunt: pernegabat enim Matthias, ſe tale quicquam Cazimiro renunciari mandaſſe.

Legatio Cazimiri ad Matthiam.

Cum autem animaduerterent magnas copias ab eo comparari, quibus partim Poloniam infeſtaret, partim Cruciferos adiuuaret, conſtituerunt cum eo, ut ad initium Februarij menſis regum uterque conſiliarios ſuos Olomuciam, omnium controuerſiarum componendarum, paciſq́ue inſtaurandæ cauſa mitteret, interea uerò utrinque ab armis diſcederetur: retineret tamen Polonus munitiones, quas de Tungeno in Varmieſi

ditione

Bellum Pruſſicum. ditione cœpiſſet. Verùm diſplicuêre uehementer hæc pacta Polonis, iniuſſu ſuo conuenta. Iam enim Cazimirus exercitum in Pruſsiam miſerat: atque is Cruciferos quieſcentes adhûc laceſſere uetitus, Varmienſem oram infeſtabat. Præſtò tamen fuit Tungeno Magiſter cum aliquantis agreſtium magis quàm militum copijs. Sed noſtris nullam dimicandi moram facientibus, mox in tutum ſe recepit. Quo facto liberius uaſtata eſt Varma: ac ne Sambienſi quidem agro pepercit miles: munitionesqúe aliquot de Tungeno receptæ, ad hæc auxiliares Vngari copiæ ſeptem millium militum, quæ ductu Zeloni Bohemi ſub ſpecie ferendæ opis Ioanni duci Zeganenſium contra Albertum Marchionem Brandeburgenſem per Pomeraniam ad Cruciferos penetrare nitebantur, bis à Marchione magna ſtrage ꝓfligo erant. Atq; ijs rebus perculſi Tungenus ac Magiſter, de pace cũ Sbigneo Vuladislauienſi epiſcopo, Paulo Iaſenio theſaurario regni, & Petro Dunino præfecto Marieburgenſi, regijs magiſtratibus, tractare cœperant. Sed ſtatim cœpto deſtiterunt, ubi de ictis inter reges inducijs, quibus ipſi quoque nominatim comprehendebantur, audierunt. Non tamen deſtitit regius exercitus à populatione Varmiæ, munitionumqúe oppugnatione. *Tartarorum excurſio in Podoliam.* Per id tempus Tartari domeſtica egeſtate, penuriaqúe adacti, in Podoliam incurſionem facere tentarunt. Sed cum exceptorum per inſidias hominum indicio comperiſſent, adeſſe Spitconem Iaroslauium Leopolienſem, & Ioannem Odrouanzum Podoliæ palatinos, cum non contemnendo equitatu, diſceſsione ſimulata in ſyluis aliquandiu delituêre, & mox ſecuris noſtris ad Braslauiam excurrerunt, oppidum incenderunt, parumqúe abfuit, quin & arce potirentur: ſed reiecti tamen, cum magna præda ſeſe receperunt. Eodemqúe tempore Turcæ in Carinthiam inuecti, eam oram, quæ eſt inter Malburgettum, Villacum, & Salisburgum, acerbè depopulati ſunt: longiusqúe progreſsi fuiſſent, niſi eius oræ homines ad pontem Drauii fluminis concurſu facto eis obſtitiſſent, pontemqúe interrupiſſent, ubi mille trecenti ferè Chriſtiani cæſi ſunt. Per omne aũt id tempus poſt ſolutum conuentum Petricouienſem Cazimirus cum uxore partim Radomiæ, partim Sendomiriæ, partim Corcicini & Cracouiæ commoratus eſt. *1479. ann. Comitia Petricouiæ.* Inſequentis demum anni die duodecima Petricouiam rurſus ad comitia profectus eſt. Illuc uenit ad eum legatus Matthiæ regis Iaroslaus Zarnohorius, poſtulans, ut conuentum de pace redintegranda ad initium Februarij Olomuciam condictum, ad Maium differret, ad eumqúe ipſe ueniret. Fore id ex re ipſius pariter & Vuladislai filij, minoreqúe negocio res Pruſsicas componi poſſe. Quod ſi tempus illud, locusqúe ipſi non placeret, mutaret arbitratu ſuo. Sed bellum tamen Pruſsicum interim intermitteret. Quod quidem identidem repetitis legationibus Matthias urgebat. Iam enim receptis cæteris munitionibus, Elsbergam primariam epiſcopi arcem permunitam Poloni obſidebant: Tungenus uerò rebus ſuis diffiſus, ad Magiſtrum in Sambiam profugerat. Grata hæc fuit legatio Cazimiro. Itaque licet Tungenum propediem debellatum iri ſperaret, nec ſibi expedire uideret aliquid ei laxamenti concedere, iuſsit tamen exercitum ſuum ab Elsbergæ obſidione diſcedere, & *Cazimiri legatio ad Matthiam.* omni bello abſtinere. Ad Matthiam uerò tres legatos, Raphaelem Iaroslauium marſalcum, Paulum Iaſenium theſaurarium regni, & Andream Roſam præpoſitum Lenciciensem, cum ſumma poteſtate miſit, ut de conuentu cum illo conſtituerent, & ſpem ipſi facerent: facilè & Magiſtrum ueniam, & Tungenum aliam epiſcopam, duásue pro una impetraturum eſſe, ſi pax coiret. Deceſſerat enim pauló antè de ſtatione uitæ Vincentius Kelbaſſa Culmenſis epiſcopus, & perpetuus adminiſtrator Pomeſanienſis, nobilis Polonus gente Nalencia: quem Andreas Bninius Poznanienſis, & Paulus Grabouius Chelmenſis propè continuatis funeribus ſecuti ſunt: hic quidem plus quàm quatuordecim, ille uero duobus & quadraginta annis & ſex menſibus in epiſcopa exactus. Ac de Poznanienſi quidem fuêre competitores Vriel Gorcanus, Lucæ palatini Poznanienſis filius, Gneznenſis & Poznanienſis præpoſitus, & cancellarius regni, cui *Vriel Poznanienſis epiſcopus.* collegiũ Poznanienſe adminiſtrationẽ epiſcopæ uacantis cõmiſerat, & Stanislaus Curozuancius procancellarius. Sed Iacobo archiepiſcopo interueniẽte, collegiũ Poznanienſe regiam authoritatem in eligendo Vriele ſecutum eſt: qui etiam promiſſum regis aliquanto antè habuiſſe dicitur. Reliquæ aliquandiu ſine antiſtitibus fuêre. Obtulerat igitur ſe occaſio tranſigendi de Varmienſi epiſcopa. Cum his mãdatis profecti oratores regij, multis cum Matthia & conſiliarijs eius colloquijs habitis, tandem conſtituerunt, ut ad Pentecoſten Matthias duos epiſcopos, ac totidem alios proceres Siradiam ad conuentum cum Polonis inſtituendum mitteret: Magiſter uerò Cruciferorum, & Nicolaus

Tun-

Tungenus ipſi adeſſent, & communi Vngarorum, & Polonorum placito Cazimiro, reconciliarentur. Exoptabant enim, & Vngari pacem, quo facilius aſsiduas Turcarum incurſiones reprimere poſſent: nec deerat ſuadendo, & orando, Gabriel cardinalis legatus pontificius, Italicarum rerum, & pontificiarum partium iuuandarum ſtudio. Ardebat enim tunc inteſtino bello Italia, ſciſſa in duas factiones: quarum in altera erant, Sixtus pontifex maximus, Ferdinandus rex Siciliæ, & Neapolis, & reſpublica Senenſium: in altera uerò Veneti, Florentini, & Mediolanenſium dux: quæ Gallorum quoque regem in ſuas partes pellexerat, & quinquaginta ferè caſtella pontifici ademerat: tantoque odio inflammata, in id bellum incumbebat, ut Veneti, ne Turcico bello impedirentur, pacem à Turcis redimerent, Scutara ſiue Scodra urbe Epiri, ſiue Albaniæ, in qua defendenda permultum pecuniæ, ſanguinisque profuderant, eis tradita. Quo uerò debilior erat altera factio, hoc ardentius Matthiæ opem expetebat. E Florentinæ autem urbis ſcintilla tantum illud incendium coortum eſt. Duæ fuerunt ibi familiæ facilè principes, Medicium, & Paciorum. Sed penes Medices principatus reipublicæ, per complures annos continuabatur. Id ægrè ferentes Franciſcus, & Iacobus Pacij, re cum Gabriele cardinali tituli ſancti Georgij ad uelum aureum, Hieronymo comite Sixti pontificis fratris filio, Franciſco archiepiſcopo Piſano comitis filio, & paucis alijs communicata, Iulianum, & Laurentium Medices in templo ſacris uacantes inuadunt, & Iulianum quidem obtruncant: Laurentius uerò famuli unius manu protectus, ſaucius euaſit. Piſanus archiepiſcopus interim, ut conuenerat, in curiam, ubi octo delecti, de republica conſultabant, impetum fecit: ſed concurſu multitudinis oppreſſus capitur, confeſſusque conceptum facinus laqueo ſuſpenditur, & ſtrangulatur: & mox cadauer eius proiectum, immaniter conciditur. Pacij fratres, & cum eis propè treceni contrucidantur: Cardinalis captus aliquandiu, fuit in cuſtodia. Has igitur ob cauſas, nimirum ob captum Cardinalem, trucidatumque archiepiſcopum, Pontifex conſcius alioqui (quemadmodum creditum eſt) eorum quæ à ſuis acta erant, Florentinos diris deuouit, Laurentium Medicem cum poſteris ipſius, ad quartam uſque progeniem omni honore, ac dignitate priuauit. Sequenti tamen anno culpam deprecantibus Florentinis, & non contemnenda parte agri, cum aliquot munitionibus multatis, pacem dedit. Hæc igitur belli illius ſemina fuère: cuius intuitu Matthias ad pacem cum Cazimiro faciendam propenſior, tunc eſſe uidebatur. Interea Cazimirus peractis comitijs, Sophiam filiam, quam Friderico Alberti marchionis Brandeburgenſis filio natu minori deſponderat, Francofordiam, quæ ad Odram eſt, ad ſponſum, cum ſplendido ſexcentorum equitum comitatu, & apparatu tranſmiſit: ipſe nouis conuentibus maiorum, & minorum Polonorum ſeparatim inſtitutis, duodenûm groſſorum tributum impetrauit: Radomiamque ad reginam profectus, uſque ad Pentecoſten ibi manſit. Inde Petricouiam redijt. Siradiamque nonnullos conſiliarios miſit: ubi Magiſter quoque Cruciferorum, & Nicolaus Tungenus, & regiæ Pruſsiæ conſiliarij affuère. Sed cùm ad uigeſimam diem, fruſtrà Vngaros expectaſſent, Petricouiam ad regem uenerunt. Ac Tungenus quidem, ad pedes regis proſtratus, ueniam impetrauit: permiſſusque habere Varmienſem epiſcopam, cum rege ipſe pariter, & quæ præſens aderat legatio collegij ſacri illius eccleſiæ, pacto ſempiterno conſtituit, ut omnes deinceps epiſcopi, primores ſiue prælati, ut uocant, & Canonici illius baſilicæ intra certum tempus poſteaquam electi, aut in collegium id cooptati fuerint, conceptis uerbis fidem ſuam regi Poloniæ obſtringant, & præſtò ſint regi quoties opus erit contra Cruciferos: aduocatus quoque epiſcopalis, ut & ipſe in uerba regis iuret: nec præficiatur quiſquam ei muneri, niſi regis Poloni, aut eccleſiæ eiuſdem ſubditus. Cæteri uerò homines, qui ſunt in ditione epiſcopi & collegij, decimo quoque anno idem faciant. Prouocationem ad regem ut habeant: collegium ſacrum, ut non niſi gratum regi epiſcopum ſibi deligat. Quod tamen ita poſtea mutatum eſt, ut rex quatuor de collegio illo indigenas, Pruſſos idoneos ederet, de quibus collegium, quem uellet, epiſcopum eligeret. Hæc ita tunc conuenère. Nec multo pòſt ipſe Tungenus cum toto collegio in arce Marieburgenſi, quemadmodum conuenerat, promiſſum impleuit. Magiſter uerò uanis Matthiæ promiſsis, clandeſtiniſque literis & nuncijs lactatus, difficiliorem ſe præbebat, affirmans: Cutem ſibi detrahi ſe paſſurum prius, quàm in uerba regis Poloni iuraturum. Confirmabat autem eum Matthiæ legatio, quæ ad Cazimirum uenerat, de differendo in aliud tempus conuentu Siradienſi, & inducijs cum Magiſtro ac Tungeno prærogan-

Italici motus.

Veneti à Turcis pacem redimunt.

Sixti pontificis diræ in Florentinos.

Nic. Tungenus in gratiam à rege recipitur.

De epiſcopo Varmienſi.

Matthiæ & Vuladislai regum conuentus Olomuciæ.

dis: propterea quòd detineretur tunc Matthias alio conuentu cum Vuladislao Bohemorum rege apud Olomuciam agendo. Quo quidem conuentu pax, quæ dudum inter absentes conuenerat, a præsentibus regibus approbata & ſtabilita eſt, maiore eorum qui in Vuladislai ditionem ueniebant, quam alterorum lætitia. Miti enim, & benigno erat ingenio Vuladislaus: Matthias contra ferox, faſtuoſus, grauisq́ ſuis. Eius autem pacis hę fuerunt conditiones potiſsimæ, ut uterque regis Bohemiæ titulum uſurparet. Bohemiæ totius ius & adminiſtratio cum iure eligendi Cæſaris penes Vuladislaum: Sileſiæ uero, Morauiæ & Luſaciæ dominatus penes Matthiam eſſet. Quod ſi hic prior decederet, in Vuladislai, Bohemorumq́ue ius & poteſtatem ea omnia recciderent, exolutis tamen regno Vngarorum quadringentis millibus aureorum: ſin prior Vuladislaus obiret, Mathias ei ſuccederet in Bohemia, regnumq́ue id redintegraret, haberent neceſſe Bohemi illa quadringenta millia ſoluere. Proceribus autem & ciuitatibus ne fraudi eſſet cum alterutro ſenſiſſe: uerùm amiſſa quoque bello bona ipſis redderentur. Hæc ita tunc conuenêre. Hac igitur excuſatione uſus Matthias, prorogationem conuentus & induciarum à Cazimiro poſtulauit. Nec ſanè difficilem hic ſeſe in eo, quod poſtulabat, ille præbuit: miſsiſque ad eum Paulo Iaſenio Sendomirienſi, & Ioanne Baſeno Mancburgenſi, quem nunc Elbingenſem uocant, caſtellanis oratoribus, ad diem diuo Bartholomæo ſacram conuentum & inducias prorogauit: ipſe interim Radomiam, ubi regina erat cum liberis, ſeceſsit, Magiſtro relicto Petricouiæ. Ibi enim conuentum Siradienſem expectare ipſi uiſum eſt, non auſo ad ſuos in Pruſsiam pace infecta reuerti. Sed cum ne ad illud quidem tempus Vngari uenirent, Magiſter cum ſuis Cazimirum Corcinum ſecutus eſt. Eò tandem ſub initium Octobris Stephanus comes Scepuſienſis, & Venceslaus Beciconius Bohemus, legati à Matthia uenerunt, regemque ſuum excuſarunt, quod bello Turcico implicatus, Siradiam conſiliarios ſuos ad conſtitutam diem non miſiſſet. Satagebant autem ij magnopere Magiſtrum cum rege Polono in gratiam reducere, renitentem admodum, quod ſe in uerba regis Poloni nũquam iuraturum eſſe, Deo & homini (Matthiam ſignificans) fidem dediſſe diceret: proferebat autem non pauca, quibus à Cazimiro læſus eſſe uideretur. Quæ cum omnia clariſsimè refutata eſſent, oratores Vngari eum à pertinacia reuocabant, denunciabantq́ue apertè, non oportere eum deinceps ullam rerum ſuarum ſpem in Matthia collocare: Barbarico bello illum diſtineri, neque commiſſurum eſſe, ut iniuſtam cauſam tueretur. Iam uerò ſui quoque eum obteſtabantur, ne ſeſe & ipſos iret perditum: ac ne minis quidem abſtinebant. His igitur non tam flexus, quàm fractus, deceſsit tandem de pertinacia: & nona die Octobr. pacem & fœdus cum Polonis redintegrauit, & in arce Corcinenſi fidelitatis & ſubiectionis iuſiurandum regi ſolenni ceremonia dedit, præeunte uerba Ioanne Cracouienſi epiſcopo. Idem fecêre, qui cum eo uenerant, primores Cruciferorum, & cum his ſex alij de nobilitate, ac tres conſules Regiomontani. De cæteris uerò omnium ordinum, qui tunc aberant, promiſſum, quòd & ipſi idem iuraturi eſſent legatis regijs præſentibus. Iurarunt & regij conſiliarij, qui recens in ſenatum allecti erant, ſe fœdus initum ſeruaturos eſſe. De Brodnicia uerò, & Culma, & Starigrodo à Magiſtro interuenſis conuenit, ut eas munitiones ad diem diuo Martino ſacrum regi redderet, octo millibus florenorum ab eo acceptis: de damnis eo bello, quod cum Nicolao Tungeno geſtum eſt, Magiſtro & ordini datis quaterni à rege, Magiſtroq́, & nonus ab ambobus communiter, delecti arbitrarentur: ſoluitq́ eo nomine poſtea rex Magiſtro mille quingẽtos aureos Vngaricos. Porrò de literis fœderis inter Vngarum & Magiſtrum icti placuit, ut utrinq; ad diem poſtridie Calendas Februarij ad Rodolfum Vuratislauienſem epiſcopum tranſmitterentur, & ab eo præſente Ioanne Laſocio Scholaſtico Gneznenſi, ſcriba & nuncio regio, nemini lectæ concerperent. Nã cum Matthia quoq; & Vngaris pax cõuenerat. His ita peractis magna omniũ lętitia, Vngari oratores & Magiſter cum ſuis honorificè à rege accepti ac donati, diuerſi diſceſſêre. Nec ita multo pôſt rex in Lithuaniam cum regina & liberis ſe ſtithauit, Ioanni epiſcopo, Iacobo Dĩbenio caſtellano & præfecto Cracoui. & Paulo Iaſenio caſtellano Sendomirienſi, cõmiſſa cura trãſigendi cũ mercenarijs militib. q ob nõ exoluta Pruſsica ſtipẽdia, paſsim, & maximè in eccleſiaſtica bona hoſtiliter graſſabant, à nullo ſcelere & flagitio ſibi tẽperantes. Is eñ tũc erat Lithuanicarũ rerum ſtatus, ut regis pręſentiam uehementer requireret. Nam Ioannes Moſchorũ dux, ſubacto Nouogrodo magno, & compluribus arcibus atq; caſtellis finitimæ Ruſsiæ, quæ Alba dicitur, & magno

Conuentus & induciæ prorogatæ.

Magiſter Cruciferorũ Matthias cum ſuis iurat in uerba regis Poloni.

Militum graſſatio ob non exoluta debita ſtipendia.

Lithuanorum duci parebat, in poteſtatem ſuam redactis, reliquæ Ruſsiæ, & Lithuaniæ uehementer imminebat. Amplum quidem is principatum, a maioribus ſuis acceperat: uerùm Tartaris, qui trans Rha ſiue Volgam fluuium incolunt, obnoxium ac tributarium uſqueadeò, ut legatis Tartaricis, atque etiam ueredarijs tributum petentibus, uel alia quauis de cauſa uenientibus, cum equis ueherentur, dux ipſe pedeſter obuiam prodiret, & lactis equini (qui potus eſt, Tartaris gratiſsimus) poculum uenerabundus porrigeret: ſi qua gutta inde in iubam, equi diſtillaſſet, eam lamberet: interpreti legenti literas Imperatoris ſelectam ueſtem Sabellinam ſubſterneret, ipſe cum proceribus eas legi auditurus, genua flecteret: nec ullum tyranni imperium detrectaret, etiamſi bellum contra Chriſtianos, fœderatos, aut neceſſarios ſuſcipere iuſſus eſſet. Hanc tam duram ſeruitutem, Ioannes uir magni animi, & acer cùm ferre non potuiſſet, uxore Græca magis etiam hominem incitante, ſumptis armis excuſſerat: finitimos etiam Ruſſorum principes, conſanguineos ſuos aſtu magis, quàm armis ſubiugarat: & longius ad occidentem ſolem prouectus, Nouogrodum magnum, ciuitatem ampliſsimam, & opulentiſsimam, ac totius Septentrionis emporio celeberrimam, quæ Alexandri Vitoudi armis adacta, centum millia aureorum numûm, quemadmodum uult Vapouius, ſiue cielorum, ut ſcribit Dlugoſſus, quos Rublos uulgò uocant, magno Lithuanorum duci quotannis ad illud tempus pendere erat ſolita, Lithuanorum ope deſtitutam oppugnarat, & in deditionem acceperat: trecentos ciuium primores interfecerat, eórumque copias omnes abſtulerat: reliquis uerò ciuibus tertia modò, parte facultatum relicta, quicquid erat reliquum ademerat: denique archiepiſcopi ærarium auro, argento, gem̄is, margaritis, & omni genere opum per multos annos, cōgeſtarum refertiſsimum, ac ditiſſimum ſpoliarat: ſolumq; aurum, argentum, & gemmas, atq; uniones trecentis curribus aſportarat: nam qui cæteram ſuppellectilem portabant currus, fuerunt innumerabiles. Inde igitur auctus opibus, & animis Moſchus, totas prouincias Lithuanis, dum Cazimirus Polonicis rebus, diuerſa parte orbis terrarum deſtinetur, ademerat, omnemq; adeò Ruſsiam, & Lithuaniam animo complexus erat. His ergo rebus prouiſurus Cazimirus, in Lithuania tunc ſolito diutius commoratus eſt. Et quamuis Lithuani proceres bello repetere, amiſſa optimum factu eſſe cenſerent, maluit ille tamen quietis conſilijs, cum feroci Moſcho rem componere, quòd cum tanta acceſsione diuitiarum, atq; prouinciarum, numeroſis, & bellandi aſsiduitate exercitatis, & memoria partarum uictoriarum præſidentibus copijs abundare, ſuos uerò longa deſuetudine armorum imbelles, & effœminatos eſſe diceret: mercenario milite contra tam potentem hoſtem, bellum geri oportere, cuius è Polonia, & uicinis gentibus, tam celeriter educendi ſibi copia non eſſet. Itaq; aliquot annorum inducias, cum eo pactus eſt. Hæc tunc in Lithuania. Per id tempus autumni Turcarū centum millia, cum quinq; ducibus, quos ipſi Baſſas uocant, deductis ſecum Trāſalpinorum auxilijs, Tranſyluaniā ingreſſa, ad Sobinouiam, ſiue Cibinium urbem caſtra poſuêre. Præſenſerant eorum aduentum Vngari, & ad defendenda ſua tripartito, cum totidem ducibus accurrerant: fortè in unum agmen, cui Stephanus Bathorus præerat, Turcæ incidêre. Stephanus ubi ſe in arcto poſitum pugnam detrectare, & cum reliquis duobus ſuorū agminibus coniungere, ſe non poſſe animaduertit, facit tamen eos certiores, de neceſsitate dimicandi ſibi obiecta: & militibus ſuis uoluntario iureiurando, ſeſe obſtringentibus, quod morituri prius, quàm fugituri eſſent, arma expedit. Committitur acre prælium tribus ferme horis. Iamq́ue Vngari prægrauante, Turcarum multitudine referre pedem cœperant, & ægrè eos ſiſtebat Bathorus, obteſtans pariter, & obiurgans, & recentis iuriſiurandi admonens: cum ecce duo reliqua agmina, in quibus erant aulici regij, & Raſcij, citato curſu inuecta, in latus hoſtium impetum fecerunt. At illi re improuiſa conſternati aliquandiu, tamen conuerſis equis reſtiterunt: ad extremum uerò conturbati, & impulſi, fugam fecerunt. Ibi tunc magna fugientium ſtrages edita. Neminem enim, præter quinquaginta inſigniores captiuos, Vngari uiuum ſeruabant. Nec tamen incruenta ceſsit eis uictoria: cecidêre multi fortes uiri, in quibus nobiles in primis Paulus Knes, quo nomine Slaui ducem, & ſacerdotem appellant, & Iaxitius Raſcius ductores agminum: quorum opera maximè, uictoriam illam, tam præclaram, & omni æuo memorabilem Bathorus, quanquam & ipſe ſaucius, Matthiæ retulit. Ille cūm graui pedum dolore impeditus, in Vngaria decumbebat, uſq; adeò afflictus, ut paſsim diuulgaretur, cum extremum clauſiſſe diem, ueneno ſublatū. Sed probauit is, anno ſequēti ſe uiuere, Auſtriā per Thomam Tarciū populatus, & Rachesburgo oppido, per uim potitus:

Equini lactis uſus apud Tartaros.

Nouogrodum captum à Moſchis.

Cazimirus à Moſchico bello abhorruit.

Prælium Vngarorum cum Turcis.

Auſtria uexata à Matthia & Vngaris.

titus: cum à Turcis ad alia bella, quęadmodum ſtatim exponemus, auerſis, ocium & quie tem nactus eſſet, cum Polonis aũt, & Bohemis pacem feciſſet. Cauſam aũt eius belli fuiſſe, uolunt quidam repetitionem coronæ Vngaricæ, quã Bernhardus archiepiſcopus Strigonienſis, cum theſauro regio fugiens, in Germaniam aſportauerat. Verum id bellum, mox inducijs interceptum eſt. Eum uero annum & conſequentes aliquot Cazimirus rex iam grandæuus, cum uxore, & liberis in Lithuania uenationibus, uacans cõſumpſit: neq; memoratu dignum, quicquam tunc in Polonia pace per circuitũ parta, accidit, præter q̃ Ioannes Dlugoſſus canonicus Cracouienſis, non multo antè deſignatus archiepiſcopus Leopolićſis, uiuere pariter & annales Polonicos ſcribere deſijt, uir nobilis, de gẽte Vienauia, uirtute, & conſtantia ſumma, eruditione, & facundia, ut illis temporibus, nõ uulgari, & induſtria ac dexteritate, in gerendis ſingulari præditus: quas ob res quamuis, Cazimirum regem Sbignei, ac deinde rurſus Iacobi Senneniorum, ornamentis impenſius ſtudendo, grauiter offendiſſet, ita ut ſacerdotiorũ fructibus ſpoliaret, Cracouia à præfecti apparitoribus, contumelioſè ejceretur, proſcriptusq; de uita periclitaretur: poſtea tñ idem rex plurimum eius opera in obeundis legationibus, maximi momenti atq; dignitatis, & in erudiendis liberis ſuis uſus eſt: unde ditatus, inſignia reliquit beneficentiæ ſuę, pietatisq; monumenta. Sed quoniã extat uita eius, ſiue à Philippo Callimacho, ſiue à quoquam alio diſertè, ac diligenter conſcripta, ſatis ſit obiter, hæc paucula de eo perſtrinxiſſe.

1480. ann.

Ioannes Dlugoſſus hiſtoricus, & archiepiſcopus Leopolienſis deſignatus, obijt.

1482. ann.

Anno dehinc tertio, ad medium menſis Iunij peſtis atrox ex Vngaria proſerpens, Cracouiam cunctãq; minorem Poloniam inuaſit: ſequenti uerò anno maiorem quoq; Poloniã, Mazouiam, & Pruſsiam, ac Bohemiam quoq; peruaſit, & plurimos mortales abſumpſit. Inter q̃s inſignis fuit, Simon Lipniciẽſis, eccleſiaſtes diſertus, Bernhardiniani ſodalitij, ad meridianam portam Cracouiæ degentis, homo plebeius quidem, & obſcuro loco natus, ſed probitate, & ſanctimonia uitæ clarus, ita ut ægroti complures ad ſepulchrum eius, priſtinæ ſanitati reſtituti eſſe memorentur. Quod quidem de Cazimiro quoq;, Cazimiri regis filio, non modò cõſtanti fama, ſed etiam certis, grauibusq; teſtimonijs affirmatur: qui Simonem hunc intra uertentem annum conſecutus eſt, apud Vilnam tabe cõſumptus, & in baſilica eius urbis, à patre ſolenni pompa ſepultus: clarus & ipſe ſanctitatis opinione. Fertur aũt is tam caſtè & continenter uixiſſe, ut medicis cõcubitum ſuadentibus, ſi ſanus eſſe uellet, mortem oppetere, quàm legem pietatis Chriſtianæ tranſgredi maluerit: longè aliter ſentiens, quàm pleriq; mortales corruptiſsimo, hoc noſtro ſeculo, qui neq; pœnitendum, neq; pudendum ſibi eſſe ducunt, in cœno libidinũ uolutari. Creuerat interim, in Polonia licentia hominum, & audacia, cœperantq; nonnulli nobiliores etiam rapto uiuere. In quibus Chriſtophorus Saffranecius, nobili genere ortus, & non contemnendis opibus præditus, facta manu perditorum hominum è Peſcouiaſcala arce, uias publicas infeſtabat; mercatoresq; Cracouienſes cõplures copioſos, & honeſtos Lublinum ad nundinas, ꝓficiſcentes diripuerat, & trucidarat. Hac igitur de cauſa proſcriptus, & cũ proſcriptionẽ contẽneret circũuẽtus, & captus, Cracouiæ iuſſu regio capitali pœna affectus eſt. Ita pacatiores tñ factæ ſunt uitæ. Nec Bohemia interim, & Praga præſertim, à domeſticis motibus quieta fuit, ſchiſmaticis, & profligatis ſacerdotibus, atq; concionatorib. in abſentes epiſcopos, Cardinales, & Pont. Max. mox in præſentes monachos, & magiſtratus urbanos, ac in regem deniq;, populũ concitantib. Nec profuit indulgentia & patiẽtia regis, ac ne coërcio quidem ſeditioſorum, quo minus probra, & contumeliæ in eum iactarent: ac de uita is quoq; Pragę, & apud Cuthnos mõtes, quò ſeceſſerat, periclitaretur. Senatus quidem ueteris & nouæ Pragæ à furente multitudine contrucidatus eſt, & monaſteria direpta. Sed eam culpam Henricus, & Hinco Podiebradij duces à Pragenſibus redempti, apud regem mitiſsimũ, & uires ſuas expendentẽ, facilè deprecati ſunt. Valde quidem Vuladiſlaum pœnituit ſuſcepti, tam turbulenti, & egeni regni: cuius reditus pleroſq; omnes Georgius Podiebradius diſtraxerat, & inſuper trecenta millia aureorum, filijs ſuis debere ſe profeſſus erat, quæ Vuladiſlaus rex factus, exoluturum ſe ipſis promiſerat. Et ſoluit ſanè, cum Bohemi publicè ingens tributum, in eam rem contuliſſent. Sed nos noſtra proſequamur. In Ruſsiam deinde Cazimirus rex iter fecit, ut à Stephano Valachorum palatino pridem promiſſum, ac diu dilatum fidelitatis iuſiurandum, ritu ſolenni acciperet, ipſomet palatino, qui ad diem uarijs cauſificationibus id extraxerat, inuitante, ex huiuſmodi cauſa. Imminebant tunc toti orbi Chriſtiano Turcarum arma. Afflixerat Rhodum graui bello Mahometes, & metropolim eius inſulæ uehementiſsimè oppugnarat: ſed non expugnarat tamen magna cum ignominia, & ſtrage reiectus. In Appu-

Cazimiri ſancti principis mors & caſtitas.

Vuladiſlai regis pericula.

Vuladiſlai pœnitentia.

lia

lia uerò Beſtiam, & alia quædam ignobilia oppida ui cœperat ac deleuerat: Hydruntum autem præſidio firmauerat, indeq; eam oram omnem longè, lateq; ferro & igni uaſtabat. Vtrumq; hoc bellum per legatos, quos illi Baſſas uocant, geſſerat, ipſe eodem tẽpore cum tertio exercitu in Syriam ꝓfectus erat. Sed in itinere prope Nicomediam extinctus, laxamentum ijs quibus terrori fuerat, attuliſſe morte ſua uidebatur, propterea ꝗ Turcæ ſciſsi in duas factiones, partim Baiazeti natu maiori, partim Zizimo minori filio eius fauebãt, belloq; ciuili impediti erant: ita ut ij qui Hydrunti erãt in præſidio, cum ab Italis, ad reſtinguendũ illud quaſi cõmune incendium duce Alfonſo Ferdinãdi regis Neapolitani filio, principe Calabriæ, accurrentibus premerentur, omni ope ſuorũ deſtituti, deditionem facerent. Vbi præclaram Chriſtianis operã Vngari, quos Matthias rex affini ſuo in auxiliũ miſerat, nauarunt, utpote exercitati bellis Turcicis. Videbat̃ itaq; reſpiratura eſſe aliquãtiſper reſpub. Chriſtiana, ipſis inter ſe Turcis belligerantibus, cum Zizimus, quem alij Selimum uocant, à Baiazete prælio ſuperatus, ad Sultanũ Aegypti ſe recepiſ: cumq; opibus & auxilijs eius fretus, bellum atq; prælium inſtauraſſet, iterum uictus, Rhodum profugit: à Rhodienſium uerò militum magiſtro ad Innocentium octauum pontificem Max. qui Sixto ſucceſſerat, Romam tranſmiſſus, & à Carolo octauo rege Gallorum Neapolim cũ exercitu contendente receptus, in itinere uitam finiuit, ueneno, ut creditum eſt, extinctus Alexandri ſexti pontificis opera, qui tunc Innocentio defuncto ſucceſſerat. Ita Baiazetes pacem domi nactus, ut ignominiam & clades paternas à Stephano acceptas ulciſceretur, anno poſt Chriſtum natum 1484, in Beſſarabiam & Valachiam terra, mariq; expeditionem fecit: Kyliam, quam Litoſtomon Græcis ueteribus dictam eſſe quidam autumat, & Moncaſtrum ſiue Bialogrodum, urbes munitiſsimas, illam ad Danubij, hanc uerò nõ ad Boriſthenis, ut uult Paulus Iouius, ſed ad Tyræ ſiue Neſtri oſtia ſitam, non ſine magna ſtrage ſuorum in poteſtatem ſuam redegit, Moldauiamquè omnem eo ipſo & ſequenti anno peruaſtauit: ſubegiſſe Iouius memorat, ſed falſo: quod ſtatim planum fiet. Ceſsit quidem tunc Stephanus potentiæ Turcicæ, cum ei longè imparem ſe eſſe animaduerteret: tutioribusquè & impeditioribus locis, ut eſt montoſa & ſyluoſa ea regio, ſeſe continuit. Cazimiri autem regis opem implorauit, promittens in uerba eius iuraturum ſe tandem eſſe. Non putauit Cazimirus negligendam ſibi eſſe illam occaſionem deuinciendi & ſubiungendi ſibi eius principis, qui Tartaros, Turcas, Vngaros uiciſſet, magnisquè incommodis affeciſſet, ſuum autem imperium ad illud tempus detrectaſſet. Quamuis autem facilè conijceret, ſtabile, firmumquè non fore id, quod non uerè & ex animo ageretur, ſed temporis modò cauſa ſimularetur, conſultius tamen & cum minori periculo ſuo, ſuorumquè coniunctum eſſe ducebat, cum illo & per illum deuotos uniuerſi Chriſtiani nominis hoſtes à finibus ſuis arcere, quàm proditis quodammodo Valachis, omnem grauiſsimi belli molem in ſemet deriuare. Quamuis enim nullam ipſe Turcis inferendi ſibi belli occaſionem daret, non temperaturos tamen eos ſibi eſſe ab inuadenda & infeſtanda Ruſsia, Podolia & Lithuania, ſi Valachiam ſubegiſſent, & illum quaſi intermedium parietem diruiſſent: ac uel ipſos Valachos infeſtiſsimos ſibi fore, quod ope ſua deſtituti, in barbari tyranni poteſtatem redigerentur: deniquè uel ſola fama aduentus ſui Valachis quidem redditum iri animos ad defendendum ſeſe ſuaq;: Turcis uerò terrorem incuſſum iri, ne longius progrederentur, aut diutius in munitionibus Valachiæ ſubigendis immorarentur. Formidabile enim tunc erat Turcis nomen Polonorum. Igitur ſub initium autumni anno Chriſti 1485. Leopolim rex contendit, eoq; Ruſsica & Podolica nobilitas omnis euocata ipſi præſtò fuit. Permulti etiam de Polonis & Lithuanis uoluntarij partim officij, partim ſpectaculi gratia illuc ad eum confluxère, equis armisq; bene inſtructi, ita ut uiginti millium equitum bello aptorum numerum comitatus ille expleret. Cum eo porrò Neſtro ſeu Tyra amne apud Haliciam tranſmiſſo, Colomeiam ad conſtitutam cum Stephano diem ſeſe contulit, & in latè patẽti campo caſtrametatus eſt. Nec multo pòſt Stephanus quoque cum inſigni procerum, equitumquè caterua affuit. Sublime ſolium in papilione regio præparatum erat: in eo rex ornatu regio ſedebat, adſtantibus conſiliarijs. Stephanus, ubi appropinquauit, equo præſtanti uectus, ſolus excluſis omnibus receptus eſt in medium ab equitatu regio cingente papilionem: deſilienſq;, à primoribus regij conſilij obuiam prodeuntibus ad regem introductus eſt, uexillum ſigno terræ Valachiæ exornatum manu tenens: & adorato, ut mos eſt gentis, rege, uexilloquè ad pedes ſedentis abiecto, in genua procidit. Interea ſolutis ex compoſito funiculis, qui papilionem ſuſtinebant, quæ fiebant intus cunctis longè, lateq; patuère. Ibi tunc Stephanus

Hydruntum captum.

Innocentius octauus papa.

1484. ann.

Cazimiri conſilium de rebus Valachicis.

1485. ann.

Stephanus pal. Moldauiæ cũ ſuis iurat in verba regis Cazimiri.

phanus nihil ea re motus, ſolenni ceremonia conceptis uerbis iuſiurandum dedit, ſe cum uniuerſa Valachia in fide & clientela Cazimiri ſucceſſorum eius regum Poloniæ ſemper fore, nec alium quenquam, præter ipſum, dominum agniturũ eſſe: contra quoſuis hoſtes ipſi ſummis uiribus præſto futurum: nullum cum quoquam fœdus contra ipſum initurũ, neq; hoſtile quicquam contra eum & Polonos moliturum: præmoniturum etiam, ſi quẽ moliri quicquam eiuſmodi præſenſerit: pacem deniq; bellumq́, cum nemine iniuſſu regis facturũ eſſe: quibus quidẽ uerbis extremis Matthias rex Vngarorũ, qui & ipſe Valachiæ dominatum ſiue patrocinium ſibi uendicabat, tacitè deſignabat. Extat ea de re in Archiuio regis diploma Stephani, ab ipſo & quatuordecim conſiliarijs eius conſignatum. Ita tunc ferox ille & acer bellator, & ſuperbus multorum populorum, regumq; uictor, nõ niſi extrema neceſsitate adactus, regi Polono collum ſubdidit. Subleuatus deinde à rege, & ad oſculum admotus, menſæq; adhibitus cũ tredecim ſuæ gentis primoribus, & phumanè acceptus, deniq; hoſpitalibus donis ornatus, in Valachiam ſe recepit, tribus millib. equitum auxiliariorum ex omni numero delectorum à rege acceptis, quibus Ioannes cognomento Polacus præfuit. Poſt quod tempus Stephanus Polonicorum auxiliorum ope fretus, ad diſcrimen quidem uniuerſæ dimicationis cum Turcis non uenit, ſed particularib. certaminibus eos uehemẽter exercuit, & ſæpè non ſine ſtrage fudit, fugauitq́, Valachis, q & ipſi æquè ac Turcæ leuiore armatura utebantᷓ, animoſe in eos procurrẽtibus: & cũ premerentᷓ, ad Polonorum ſigna, agmẽq; extremũ ſeſe recipientib. & cũ ijs pariter hoſtem ferocius in ſe inuehentẽ reprimentibus. Ita retinuit tamen principatum ſuũ Stephanus, quamuis mutilum. Exceſſere enim Turcæ Valachia, Kyliam tñ & Bialogrodum præſidijs firmarunt: tractumq́ illũ maritimum, quẽ Beſſarabiã uocant, in poteſtatẽ ſuam tunc redactum, in hanc uſq; diem obtinent. Per hoc tempus Fridericus imperator Maximilianum filium, aſſentientib. principib. electoribus, Cæſarem ſiue regem Romanorũ appellauit, & ritu ſolenni Aquiſgrani inaugurari curauit. Nec ita multo pòſt aliquot res aduerſæ Maximilianum exceperunt. Primum enim inſequenti anno captus is eſt à Flandrenſibus ſuis, re à Gallis inſtructa, & Brugis in cuſtodia habitus aliquandiu. Liberatus tandẽ à patre, aliquanto pòſt Brugenſes inſigniter ultus eſt. Deinde Carolus Gallorũ rex, q cũ Margarita filia Maximiliani paruula etiãtum nupta erat, Annam ſponſam, ducis Britannorũ filiam, quam defuncta Maria uxorem ducebat Maximilianus, ei præripuit, Margaritãq; repudiauit. Maximilianus autem poſtea Blancam Mariam Galeacij Mediolanenſium ducis filiam uxorem duxit. Sed hæc poſterius. Tunc aũt Cazimirus conſtitutis rebus Valachicis, in Poloniam redijt: & Cracouiæ aliquandiu quietus, & quaſi uacatione ætatis utens, manſit: Fridericum filium natu minimum ſtudio & opera ſua ad epiſcopatum Cracouienſem ſecundum Ioannem Reſſouium tunc mortuum euexit, quod quidẽ anno Chriſti 1488 factum eſt. Tartaricum aũt bellum per Ioañem Albertum filiũ geſsit. Infeſtabat ea gens crebris incurſionibus, magniſq; incommodis afficiebat Podoliam atq; Ruſsiam, ſiue ultro, egeſtatiſq; ſuæ ſubleuandæ gratia, ſiue à Turcis in Valachia irritatis, incitata. Fumabant longè, lateq; non modò uillarum & pagorum, ſed etiam uicorum & oppidorum incendia: abducebantur in fœdam ac barbaricam ſeruitutem agreſtes iuxtà ac nobiles uiri, matronæ & puellæ: ſenes uerò ac pueri, longioris atq; celerioris itineris labori ferendo impares, immaniter trucidabantur: & miſerabilis erat omninò rerum facies. Excitus tandem ſuorum querimonijs, clamoribus, conuicijs, & cõmiſeratione Cazimirus año Chriſti 1489, cum celeri nuncio Tartaros, tranſmiſſo apud Tauane Boriſthene, Podoliæ & Ruſsiæ imminere accepiſſet, Ioannem Albertum cum expeditis copijs aulici comitatus ſui contra eos miſit: ac Ruſsicæ & Podolicæ nobilitati, ut cum eo ſeſe coniungeret, imperauit. Et fuit ea dicto audiens. Cum autem cognouiſſet Ioannes Albertus, Tartaros ſolita celeritate uſos, rapta præda raptim recedere, curriculo ſecutus eorum ueſtigia, per nota uiarum ac tramitum compendia ducentibus Podolijs, ad Copeſtrinum uicum peruenit: ibi certior fit ab exploratoribus & captiuis, Tartaros bipartito agmine cum duobus ducibus, quos Cæſares ſiue Zaros illi uocant, reuertentes, partim ante ſe haud longè abeſſe, partim aliquanto interuallo ſubſequi. Relictis igitur cum exiguo præſidio farcinis, & ijs equitibus, qui debilitatis curſu equis ſequi non poterant, in id agmen hoſtium quod anteceſſerat, maiori animo quàm conſilio à tergo impetum fecit. Tartari à longè, ut in patenti planicie, noſtros aduentantes conſpicati, diduxère agmen conuerſis equis, ut eſt mos gentis: denſoq; ſagittarum imbre, ſurſum uerſus eiaculati, equos pariter & equites supernè conſauciabãt, donec præpeti curſu inuectis noſtris res cominus gladijs geri cœpit: ibi uerò

Turcæ à Stephano fatigati.

Fridericus epiſcopus Cracouienſis. 1488. ann.

1489. ann.

Zari.

uerò impares noſtris armatioribus, in fugam conuerſi ſunt: quam tamen obiecta cœnoſa palus impediebat. Itaque multi in prælio, longè plures in fuga cecidêre, capti multi: pauci ex eo agmine, quod quindecim millibus equitum conſtitiſſe memoriæ proditum eſt à Vapouio, cum duce abiectis equis in palude hæſitātib. pedeſtres euaſêre. Præda ois à noſtris recupata, & captiuis, exuuijsq; hoſtiū cumulata. Nec mora ad cęteros q ſequebant noſtri retro cōtēdere: ſorte fortuna ŋ im, pulſo aduenientes, impedimētis noſtrorū apud Copeſtinū relictis potiti erant, & cū ibi aquæ mulſæ, qua fere in potu utunt Ruſsi & Podolij, aliquantū reperiſſent, ex itinere ſitiētes largius ſeſe ingurgitabāt, diffugiſſe noſtros rati. Id cū noſtri cognouiſſent, in comeſſabundos & ebrios facto derepente impetu, quaſi in pecudū cæde ad laſsitudinē uſq; uerſati ſunt. Dux quoq; hoſtiū alter correptis armis, tentatoq; nequicq; cū paucis inordinatis Marte cecidit, decē millia equitū in hoc agmine fuiſſe Vapouius ꝓdidit, & ex eo numero paucos euaſiſſe. Sūt qui ad Sauoranū, ſiue Safranū flumē, qđ in Bogū influit, hæc geſta eſſe memorēt. Non quieuêre tñ poſtea Tartari: ſed cum rurſus in Podoliā populabūdi hyberno tēpore excurriſſent, niuib. quæ plurimæ tūc deciderāt, impediti, ruiſus inſigni ſtrage à noſtris tumultuariè coadunatis ꝓfligati ſunt. Verū hæc uictoria de nouē millib. Tartarorum, poſterius, neq; Ioannis Alberti ductu parta eſt. Tunc autem Ioannes Albertus re bene geſta, & lectis hoſtium ſpolijs, uictor ad patrem reuertit: ex eo clarus, charusq; cunctus haberi cœptus, militibus pariter & captiuis reducibus uirtutem, dexteritatem & prudentiam eius prædicantib. Quæ res magno ipſi adiumento fuit ad regnum Vngarorum adipiſcendum, niſi fortuna nouerca in medio curſu eū deſtituiſſet: quod mox pſequemur, ſi paucis prius attigerimus, quæ hoc ipſo anno acta ſunt: nempe ꝙ Cazimirus rex fœdus icit cum Baiazete Turcarū imperatore, per oratorē ſuum Nicolaum Firleium gente Leopardium, qui poſtea caſtellanus Cracouiēſis, & dux exercitus Polonici fuit, hac lege, ne quid alter alterius ditioni incommodaret. Cum Vuladislao quoq; filio Bohemorum rege idem ſocietatem contra Matthiam Vngarorum regem inijt. Erat enim Matthias quietis impatiens: & cum plurima de Vuladislao partim bello, partim iniquo fœdere quæſiuiſſet, plura tamē indies appetebat: ducesq; Sileſios Ioannem Zeganenſem, & Henricum Munſterbergenſem duriſsimis pactis ad dedendas ſibi munitiones Zeganum, Sprotauiam, Cozuchouiam, Suebodinū, Grunbergā, Polcouiciā, Vartēbergā, & Francheſteinū, adegerat: contra Fridericum imperatorem, cui Vuladislaus cliens imperij, rectè deeſſe non poterat, bellum inſtaurabat: Auſtriam infeſtabat, & multas eius munitiones in poteſtatem ſuam redigebat: quin Bohemiæ quoq; imminere uidebat, & in Vuladislai caput Bohemos quoſdā ſiccarios cōparaſſe dicebat. Vuladiſlaus igitur omnia domi, forisq; ſuſpecta habēs, & in paupere regno, tamen alieno quoq; nomine ualde obæratus, cum ſe Matthiæ uiribus imparem eſſe, Fridericum uerò non modò nihil opis afferre ſibi poſſe, uerùm etiam ope ſua indigere cerneret, ad patris arma recurrendum ſibi eſſe putauit. Nec ille abnuit ſocietatem, cùm filij, tum ſua ipſius cauſa. Nouerat enim inquietum Matthiæ ingenium. Sed inſequenti anno is omnes eos periculo & metu liberauit. Et intulit is quidem bellum Auſtrijs, exercitum Friderici imperatoris fudit, munitiones Auſtriæ pleraſque, & in his caput gentis Viennam, in poteſtatem ſuam redegit, Nouam urbem obſedit: uerùm dum ea obſidetur, ipſe Viennæ apoplexi extinctus eſt. Funus eius raptim & minimè regali pompa Albam regiam, ubi regum Vngarorum ſepultura fuit, ab Vngaris elatum. Quo cognito Maximilianus Cæſar, Friderici imperatoris filius, cum exercitu aduolans, Viennam & omnem Auſtriam in poteſtatem ſuam redegit, & patri reddidit: nigram legionem, reliquias Matthiani exercitus, fudit ac diſsipauit: mox Tirolenſem comitatum, qui à Venetis infeſtabatur, donatione Sigiſmundi patrui ſibi adiunxit. Mors Matthiæ regis, noui, quanquam non diuturni, nec atrocis belli inter Vngaros & Polonos cauſa fuit. Quod quidem ex inteſtino Vngarorum procerum inter ſe diſsidio coortum eſt. Nam ij diuerſis ſtudijs partim ad Vuladislaum regem Bohemorum, partim ad Ioannem Albertum alterum Cazimiri filium, de quo dudum mentionem fecimus, regnum detulerunt: nec deerant qui Maximilianū Cæſarem regnare uellent: erant etiam, qui externos reges faſtidientes, Ioannē defunctū Matthiæ nothum filium, quem blandè Hanſelicum uocabant, regem appellabant. Non repudiauit Ioannes Albertus oblatum regnum, inuitantibus & orantibus qui ipſi ſtudebant Vngaris, patre uerò ſuadente, & ſumptus præbente. Sed Vuladislaus accitus à ſuis fautoribus, celeriter cū tumultuarijs Bohemorū copijs adfuit: & Budā caput regni, fauore Beatricis reginæ, ſpe noui matrimonij illectæ, q̄ aſpectu eius Olomucij capta erat, pulſo Hāſelico

Aqua mulſa.

Ioannes Albertus Cazimiri filius clareſcit.

Auſtria infeſtata ab Vngaro.

Tirolenſis comitatus.

Bellum inter fratres.

Ioannis Alberti expeditio in Vngariam. lico occupauit. Id cùm didiciſſet Ioannes Albertus, accepto à patre exercitu, in quo duodecim millia hominum mercede conductorum cenſebantur, ſub ſignis in Vngariam ingreſſus eſt: & Sobinouiam, Aperiaſſum, & alia quædam oppida, quæ ipſi Budam contédenti in itinere occurrebant, in deditionē accepit. Caſſouia uero urbs & arte munita, & ualido aduerſariorū præſidio munitior, & cōmeatu bene inſtructa, uenienti portas clauſit. Non uiſum eſt eā Ioāni Alberto præterire, ne hoſtis à tergo relinqueretur, néue ceteræ munitiones, eius exēplo, noui regis imperium detrectarent. Itaq; obſideri ea, & bombardis è Polonia aduectis oppugnari cœpta eſt, ſed nullo operæpretio: ab extrema æſtate in mediā hyemē extracta obſidio. Interim tentata eſt pax inter fratres ab Ioanne Varadinēſi, eodemq; Olomucēſi epiſcopo, uiro prudente & docto, qui ea de re in Poloniam ad Cazimirū, ex quo Ioannes Albertus dependebat, excurrit: ſed nihil impetrauit. Vuladiſlaus uerò, cū primores Vngaros pleroſq; omnes opera & largitione Beatricis, quæ theſaurū regium in poteſtate ſua habebat, ad ſe pellexiſſet, exercitum ad reprimēdos fratris conatus miſit. Cum autem in propinquo eſſent duo exercitus, cœptum eſt ab Vngaris de pace agi, nolentibus regnum dubiæ Martis aleæ committere. Conſtitutæ ad certum tempus induciæ, per quas illi Vuladiſlaum, Ioannes Albertus uerò patrem conſuleret, ac de conditionibus pacis inter diſsidentes conueniret. Interea Ioannes Albertus ſoluta obſidione, Aperiaſſum ſe recepit, & Vngari diuerſi abiêre. Erat Cazimirus tunc in Lithuania, ad repetenda bello ſua, quæ Moſchi interuerterant, ſeſe comparans. Etenim poſt Nouogrodū magnum ſubactum, Ruſſorum Seuerienſium principes ultro ad Moſchos defecerant, nō maxima re offenſi: nempe quód cùm Vilnam ueniſſent, ad regem quodam tēpore intromiſsi non ſunt: cumq; unus quiſpiam ex ijs importunius urgeret, ianitor digitum eius foribus preſsit & contregit. Et luit quidem capite pœnam ianitor, non fuit tamen eo ſatiata ira principum: quin ij profecti recta ad Moſchorum ducem, eius imperio ſe ſuaq; omnia ſubiecerunt. Siue autem hæc fuit cauſa defectionis, ſiue illa potius, quód deſpicatui ſe eſſe Lithuanis animaduerterent, ac de religione, rituq́ue ſacrorum ab illis quidem diſſentirent, cum Moſchis uerò conſentirent, illa tamen occaſione permoti, meditatum fortaſſis iam antè facinus maturarunt. Hæc igitur Cazimiro Moſchici belli cauſa fuit: & tamen maiore euehendi filij, quàm recuperandi amiſſa ſtudio incenſus: ira etiam in alterum filium, uelut nimio plus cupidum, & in ſe ingratum, ſtimulante, pacem Ioanni Alberto diſſuaſit, ac proſequi eum cœptum bellum iuſsit: adfuturum ſe ipſi cum ualidis ſuorum copijs, ac Tartarorum auxilijs, cum primùm res Lithuanicas compoſuiſſet, pollicens. Valde erant diminutæ Ioannis Alberti copiæ, plurimis militibus ad mentionem pacis, & quód per inducias anguſtiore annona & pabulo utebantur, dilapſis: & tamen ei patris authoritatem ſecuto, inchoatum bellum proſequi in hoſtico placuit. Finitis igitur inducijs, cum primum per tempus anni ſequentis potuit, proxima quæq; is populabundus uexabat, uaſtabatq;: donec Vuladiſlaus querelis ſuorum, quorum agri uaſtabantur, motus, octodecim millia peditum pariter & equitum ex Vngaris atq; Bohemis coadunauit. Maturandum autem is ſibi eſſe duxit, quò patris aduentum præuerteret, quem ſibi infeſtum, graue bellum comparare audiebat. Vix quatuor millia bellatorum Ioannes Albertus habebat, dilapſis, ut ſuprà memorauimus, cæteris: nihil tamen territus hoſtilis exercitus aduentantis magnitudine, turpe eſſe ducebat & inutile, intra muniriones ſeſe continentem, obſidionis incommoda tolerare, & patris centum quadraginta ferè milliaribus Germanicis abſentis & ægrè molientis opem expectare. Itaq; cohortatus ſuos, ut pugnantes, & non inulti, ſicuti uiros fortes decet, mortem oppeterent potius, quàm ignauè fugientes, aut latitantes pecudum in morem trucidari ſe paterentur, in aciem eos eduxit. Dato utrinque ſigno pugnæ, ad manus uentum eſt: ſtrenuè ſe gerebant Albertiani, primoſq; hoſtium loco mouerant: ſed prægrauante multitudine repreſsi, multis fortib. uiris amiſsis, ceſſère tandem. Dux ipſe cum fruſtra aliquandiu inſtaurare prælium conatus eſſet, duobus equis in ardore pugnæ amiſsis, tertio quoq; grauiter ſub uentrem ſauciato, uix tandē Apiaſſum euaſit. Parum autē abfuit, quin à duobus Bohemis inſequentibus caperetur, cū fracto gladio, quo ſe tueretur nō haberet: ni Crupſcius eques Polonus accurrens, ſuum ipſi gladium porrexiſſet, quo quidem ille utrunq; hoſtem transfixit. Vuladiſlaus de euentu pugnæ certior factus à ſuis, nō obſcurè præ ſe tulit, magis lætari ſe de ſalute fratris, quàm de uictoria ſua: miſsiſq́ue ad eum legatis, pacem cum eo fecit his conditionibus: ut Vngariam is deinceps miſſam faceret: Vngaris, qui in uerba ipſius iuraſſent, iuſiurandum remitteret: acciperet autem in Sileſia Glogouiam maiorem, Cozuchowiam, Sprotauiam,

Marginal notes: *Seuerienſium Ruſſorum defectio ad Moſchum.* — *1491. an.* (beside "authoritatem ſecuto…") — *Prælium inter fraternos exercitus.* — *Pacta inter fratres.*

Ze-

Zelonagoram, Suebodinum, Giuram, Croſnam, Scenauiam, Opauiam, Carnouiam, Toſcum, Bythomiam, Suirchleneciam, & Cozle, eaq; omnia ditione teneret, unà cum liberis ſuis maribus, ſi quos habiturus eſſet, tantiſper quoad rex non eſſet: uerùm ut ferrent, tamē homines eorum locorum onera publica ex æquo cum Vngaris, dux autem ipſe Ioannes Albertus liber & immunis prorſus ab ijs eſſet. Interea uero dum hæc præſtantur, Aperiaſſum is, & Sobinouiam retineret. Quòd ſi Vuladislaus nullis relictis liberis decederet Ioannes Albertus poſt eum regnaret apud Vngaros. Nemini autem fraudi eſſet, cum eo contra Vuladislaum ſenſiſſe ad hæc, ut ijs qui Matthiæ regis tempore exulaſſent, liber ad ſuos pateret reditus. Denique captiui utrinq; ut redderētur, itemq; munitiones captę. Hæc ita tunc inter fratres conuenta, conſcripta, ac Vuladislai regis, & quindecim procerū Vngarorum ſignis conſignata, extant in Archiuio Cracouienſi. Extant & aliæ literæ, quibus idē rex tributa, ſiue exactiones, quæ ſibi publicorū onerū nomine ex ijs ditionib. pēdi debebant, eidem fratri condonauit. Quibus peractis Ioannes Albertus, in Poloniam ſe recepit. Vuladislaus anteq; dimitteret exercitum, Hanſelicum quoq; cum non cōtemnendis Valachorum copijs Budam contendentem, & mox Maximilianum etiam Cæſarem, qui & ipſe ex pacto Friderici patris, quod ille tamen Matthię armis, adactus repudiauerat, regnum Vngariæ ſibi uendicabat, & Albam rēgiam cœperat, profligauit. Sic ille tunc Vngariam pacauit. Nec tamen Beatricem uxorem duxit. Porro Cazimirus Polonorum rex in Lithuania certior factus, de aduerſa Ioannis Alberti pugna, & quòd is ſaluus, tamen euaſiſſet, bello Moſchico inducijs, in aliud tempus dilato, maturabat reditum in Poloniam, ut acceptam in Vngaria ignominiam inſtaurato bello deleret: id adeò ſiue quod nihil dum de tranſactione filiorum inter ipſos cognouiſſet, ſiue quòd eam tranſactionem, non probaret: tametſi abſq; eo non deerant, ei cauſæ redeundi in Poloniam, ut Annæ filiæ Boguslao Stecinenſium Pomeranorum, duci deſponſæ nuptias faceret, eamq; honoris gratia deduceret, & Ruſsis opem ferret. Nam ruſticanus quidam homo, cognomento Mucha, collecto è Valachis, & Ruſsis, Pocutienſibus decem millium hominum exercitu, Ruſsiam infeſtabat, ſi non concitante, conniuente quidem certè, Stephano palatino Moldauiæ. Tametſi Mucham tunc Nicolaus Chodecius, cognomento Zemelca, uir fortis, & rei militaris peritus, cum mercenario milite, Polonorum ęre conducto, cui præerat, fudit & repreſsit, multitudinemq; illam promiſcuam diſsipauit. Cœperat tamen Mucha poſterius Ioanne Alberto iam regnante exercitum reparare. Sed cùm ad mulierem quandam Ruſſam, in quam deperibat, clançulum ſubinde commearet, obſeruatus & captus, à Ruſsis nobilibus, Cracouiam ad regem miſſus eſt, ibiq; in carcere uitam finiuit. Vilna igitur profectus rex Cazimirus, cum Troccos unius diei itinere perueniſſet, languere cœpit: & inualeſcente morbo, ubi animaduertit ſupremum uitæ diem ſibi inſtare, teſtamentum condidit, quo Vuladislaum filium exhæredauit. Deinde ſacroſanctis, Chriſtianæ religionis myſterijs ritè perceptus, menſe Iunio animam exhalauit, anno Chriſti 1492. Inde funus eius in Poloniam ſolenni pompa elatum, in baſilica Cracouienſi ſepultum eſt. Nec multo pòſt pars urbis ad occidentem ſolem uergens, cum ea domo Academię, quam collegium maius uocant, fortuito incendio conflagrauit, diraq; lues, & peſtis pecudum, atq; pecorum Poloniam peruaſit. Aliquāto autem, ante mortem regis, poſt medium Decembrē, tres ſoles in meridie uiſi ſunt: deinde cometes duûm ferè menſium, ſpacio poſt occidētem ſolem apparuit, prodigia, ut creditum eſt, mortis regiæ. Regnauit autem, is annos quadragintaquinq;, uixit ſexagintaquatuor. Per hoc tempus Turcæ cum Vngariæ fines infeſtarent, & Sabaciam arcem, quam rex Matthias, de ipſis receperat, obſiderent, Vuladislai noui regis auſpicijs, ab Vngaris, & Bohemis reiecti, & fugati ſunt.

Hanſelicus, & Maximilianus Cæſar uicti à Vuladislao.

Nicolaus Chodecius.

1492. ann.

Cracouiæ incendium.

Turcæ reiecti à Sabaciæ obſidione.

DE

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER TRICESIMVS.

IOANNES ALBERTVS REX.

Polonorũ procerum diſsidiũ in creando rege.

CAZIMIRO ſepulto, ad medium Auguſtum Petricouiã, noui regis creandi cauſa itum eſt. Ibi uaria fuêre ſtudia, procerũ & equitũ in regis defuncti, filios abſentes partita. Ioañi Alberto fauebant, pleriq; propter ætatis prærogatiuam, & ſpecimen uirtutis bello Tartarico editũ. Noñulli, elatiore animo, & ſupercilio eius offenſi, partæ de Tartaris uictoriæ, Vngaricum bellum aduerſo, euentu geſtum opponebant: illam uirtuti militũ, & fortunæ, hoc imperitiæ ducis acceptũ ferentes. Hi uerò partim Alexandro natu proximo, ſuauioribus moribus, & liberalitate prædito, partim Sigiſmundo iuniori regnum deſtinabant. Pro Alexandro erat fœdus, quo Poloni, & Lithuani Iagellonis regis opera coniuncti, ſub unius imperio ſemper ſe fore promiſerant, & expedire id maximè regno uidebatur. Iam autem Lithuani, patris morientis iuſſu, quemadmodum dictitabant, Alexandrum ducem ſibi creauerant. Refellebant hoc alij: Lithuanos contra pacta conuenta ueniſſe, qui inconſulto ſenatu Polonico ducem ſibi creaſſent: indignum eſſe Polonos in rege creando, eoram ſequi ſententiam, quibus ipſi præire deberent. Haberet ſibi Alexander Lithuaniam, Ioannes Albertus, Sileſiam à Vuladislao fratre, aſſentientibus Vngaris, & Bohemis proceribus, pacto promiſſam, cum ſpe regni Vngarici: Sigiſmundum

Sigiſmũdi indoles.

fato quodam, aut prouidentia diuina Polonis regem relictum, ac deſtinatum eſſe: & uegetioris autem animi eum eſſe, & generoſioris indolis. Huius autem ſententiæ authores erant, Raphael Iaroslauius Marſalcus regni, ac Tencinij, quos ſequebatur cuncta Toporum familia. Idem ſentire uidebatur, Sbigneus Oleſſnicius archiepiſcopus Gneznenſis. Tametſi creditum eſt, eum hoc quidem præ ſe tuliſſe, re uera autem Ioanni Mazouiorũ duci ſtuduiſſe: cum quo fixis in patenti campo tentorijs ſtatiua habebat. Non obſcurè enim Ioannes, uelut uetuſto regũ Polonorum ſanguine oriundus regnũ ambire uidebatur: & mille equitibus comitatus, unà cum fratre Conrado, ad comitia uenerat. Res ad uim ſpectare uidebatur, inſolentius & ferocius ſeſe gerentibus Mazouijs. Quo comperto regina

Elizabethæ reginæ ſtudium erga Ioannem Albertum.

Elizabetha mille ſexcentos, equites ære ſuo Cracouiæ raptim conductos, ad Fridericum filium epiſcopum Cracouienſem, & cæteros, qui Ioannis Alberti partes tuebantur, præſidij cauſa miſit. Ex his complures erant, qui ſub Ioanne Alberto in Vngaria ſtipendia meruerant. Ibi tunc ſuperiores eſſe cœperunt, Ioannis Alberti partes. Cumq; frequens ſenatus, in aulam regiam, ubi Fridericus diuertebat, conueniſſet, & Fridericus archiepiſcopo nõ ueniente, comitijs præſideret, uiceſima ſeptima die mẽſis Auguſti, Ioãnes Albertus rex renunciatus eſt, non magis procerum ſuffragijs, ꝙ populi foris circũ comitium ſtantis clamore adiutus. Cracouiam deinde reditum eſt: ibiq; de more nouus rex à Sbigneo archiepiſcopo ritu ſolenni unctus, diadema ſuſcepit. Et quoniam non ſatis ſecurus erat ab ijs, q ſibi in adipiſcendo regno aduerſati erant, ſiue adeò, quòd ulciſci ipſe eos cogitabat, & potentiam tamen eorum reformidabat, cum Vuladislao fratre Vngarorum, & Bohemorũ rege ſecretò fœdus icit per oratores: quo diſertè cautum eſt, ut mutuam ſibi opem ferrẽt reges contra rebelles ſubditos.

Fœdus Ioannis Alberti & Vuladislai fratrũ regum.

1493. ann.

Verùm non ita multo pòſt, nempe poſt inſequentis anni principium, Raphael Iaroslauius marſalcus, & Sbigneus Oleſſnicius archiepiſcopus, principes eorum, qui Ioanni Alberto aduerſati erant, obiêre, angore animi, quemadmodum creditum eſt, cõfecti. Tametſi Sbigneus grandæuus aqua intercute, qua iam inde ante comitia laborare cœperat, extinctus eſt. Ei ſucceſſor Fridericus epiſcopus Cracouienſis, rege fratre poſtulante, ab Alexandro ſexto pontifice Max. datus eſt, ita ut idem epiſcopam Cracouienſem retineret, Cardinalitio quoq; honore cumulatus. Adeò uerò mites fuêre ſoles anni illius initio uſq; ad medium Februarium, ut arbores turgerent gemmis, aues nidificarent, nouosq; fœtus excluderent. Subſecutum eſt autem frigus intenſum diebus 15, quod omnia illa corrupit. Solenni inauguratione peracta, rex paucos

menſes

menſes Cracouiæ commoratus, maiorem Poloniam mille ſexcentorum equitum aulico tum comitatu toto ferè anno obiuit. Quo uenerunt ad eum legati Venetorũ, & Baiazetis Turcarum principis, utriq; regnũ ei gratulantes. Ac Veneti quidem præterea, quib. Baiazetes Albania per illud ipſum tẽpus peruaſtata, captoq; Dyrrhachio urbe maritima, è propinquo imminebat, ad bellũ in Turcas ſuſcipiendũ regẽ cohortabantur. Turca uero p amplis donis oblatis, pacẽ & amicitiã ei deferebat, ſiue q uires Polonorũ eo bello, quod cũ Valachis geſsit, exploratas reformidabat: ſiue q prouidebat, ne pluribus ſimul bellis diſtineretur. Facile enim conijciebat, Ioannẽ Albertũ, niſi fœdere & iuſiurandi religione adſtringeretur, non defuturum eſſe Vuladislao fratri & Vngaris: quorum ditiones uti proximas, ipſe tunc infeſtandas ac ſubigendas ſibi propoſuerat. Nec multo poſt ſanè eo ipſo anno excurrerunt Turcæ populabundi duce Cadumo Baſſa in Croatiam, & uſque ad Zagrabiam peruenerunt: & Vngaros cum Slauis & Croatis obuiam ſibi progreſſos, inſigni ſtrage profligarunt. Hæc igitur tunc Baiazeti pacis a rege Polono petendæ cauſa fuiſſe uidetur. Diu fuit anceps Ioannes Albertus quid faceret, Venetis ne an Turcis gratificaretur. Huc eum pacis commoda inuitabant, illuc inſitum gloriæ, regniquè propagandi ſtudium, & ulciſcendi patrui apud Varnam à Turcis interfecti libido impellebat. Ad bellum autem procliuior, cum Turcicas uires ſecum perpenderet, animaduertebat apparatu maiori, & ſocijs, auxilijsquè ſibi opus eſſe. Occurrebant animo eius in primis Vngari, qui tunc a Turcis uexabantur, & Vuladislaus frater. Cum his igitur primum redire prorſus in gratiam, ac de bello Turcico communicare ſtatuit. Nam Fridericus imperator ſenior, morboq;, quem Cancrum uocant medici, confectus, reſecto crure, per idipſum tempus Viennæ obierat. His ita maturo conſilio apud ſe conſtitutis, uix tandem intra uertentem annum legationem Turcicam rex dimiſit, trium annorum inducias cũ Baiazete pactus, iureiurando utrinq; interpoſito. Deinde cũ Vuladislao fratre apud Liblium ſiue Leuociam, Vngarorum id in Scepuſio oppidum eſt, conuentum egit, Sigiſmundo & Friderico fratribus natu minoribus, & Friderico marchione Brandeburgenſium, ſororis filio comitatus. Ibi publicè quidem redintegrata eſt inter reges germanos beneuolentia, fœdusq; inter Vngaros & Polonos. Secreto uerò actum eſſe dicitur inter ſolos fratres remotis arbitris de ratione belli gerendi contra Turcas, ac de eijciendo Stephano palatino è Valachia, ac Sigiſmundo in locum eius ſurrogando. Sed rumor deinde ſiue uerus, ſiue celandi conſilij gratia confictus, uulgo ſparſus eſt, infectis rebus diſceſſum eſſe. Soluto fratrum conuentu, Cracouiam ſe Ioannes Albertus recepit: ibique legationem Turcicam alteram, quæ tunc fortè oblatas inducias approbatura aduenerat, audiuit. Per quos quidem dies, ultima die Iunij atrox incendium ad eam portam quæ Noua appellatur, poſt occaſum ſolis graſſatum, maximam urbis Cracouiæ partem, quæ ad Septentrionem & occidentem ſolem uergit, cum tectis turrium & mœnium atque templis abſumpſit. Poſt quod tempus Iudæorum domicilium, qui eouſque ſparſim in urbe habitarant, graſſanteque incendio illo à militibus excuſsi erant, Cazimiriam translatum eſt in ripam Viſtulæ: quem locum Cazimirus magnus gymnaſio deſtinarat, & exædificare cœperat: ubi etiamnum frequentes admodum degunt. Sub finem Septembris Tartari Tauricani, ſiue Præcopenſes, in Podoliam & Volyniã populabundi excurrerunt. Qua de re maturè certior factus rex, aulicum ſuũ comitatũ ad reprimendos eos miſit: qui quũ ſe cũ mercenario milite, qui tunc paucus publico ſtipendio ad præſidium regni conductus erat, cõiunxiſſet, impigrè Tartaros cũ grandi hominũ, iumẽtorũ, pecudũ, & omnis generis præda reuertẽtes, pſecutus eſt, & ad Viſnouecciã caſtellum Volyniæ aſſecutus, hoſtem nõ feſellit. Excepêre enim Tartari incurrentium in ſe noſtrorum impetum, celeriterq; paucos pugnæ intentos circumuecti, ad manus quidem nõ temerè ueniebant, uerùm ſagittis eminus equos pariter & homines configebant, & plena ad extremum uictoria potiti ſunt, multis claris & fortibus uiris cæſis: in quibus præſtantes fuêre, Henricus Camenecius, ac Derslaus Glouinius. Per eos autem ipſos dies duo portenta Cracouiæ extiterunt. Mulier enim quædam in platea, quæ à ſancto ſpiritu nomen habet, infantem exanimem peperit, cuius dorſo ſerpens uiuus inhærebat, arrodens ac depaſcẽs cadauer. Altera uero in ſuburbana uilla, cui Nigræ nomen eſt, ad decimum Cal. Nouemb. monſtrum edidit: cætera quidem humana figura, ſed collo & aurib. leporinis, & uno grandiore inteſtino totum uentrem occupante, diducto rictu ſpirans. Sequenti anno memorabile accidit in Polonia, præter quòd Ioannes ſiue Ianuſsius,

Venetorum legatio ad regem Polon.

Ioannis Alberti ingenium.

Fœdus & pacta regum.

Iudæorum domicilium Cazimiriam translatum.

Monſtra, ſeu portenta.

1459.

Plocenſis ditio Poloniæ adiun cta.

us, Mazouiorum Plocenſium dux cœlebs, in humanis eſſe deſijt. Secundum quem Ioannes Albertus rex tractum Plocenſem iure feudi, ut uocant, ad ſe deuolutum, regno adiunxit. De reliqua uero Mazouia, Cirnenſi, Varſauienſi, Viſſegradenſi, Zacrocinenſi, Cechanouienſi, Lomzenſi, & Nouidvuorenſi territorijs, cum Conrado fratre eius ſuperſtite ſequenti anno ita tranſegit, ut is Cirnenſem quidem dominatum, ſocius & fœderatus regum Polonorum, unà cum poſteris ſuis maſculis tantum iure ſempiterno obtineret: regi contra quoſuis hoſtes præſto eſſet: ipſo inſcio cum nemine fœdus iceret, aut pecuniam ullam ſubditis ſuis imperaret: reliquas uerò ſatrapias ſiue præfecturas ipſe modò, quoad uiueret, haberet, pòſt obitum eius ad regem, regnumq; redituras. Idqúe ita ratum fore, ipſe pariter cum proceribus & nobilitate, oppidorumqúe primoribus Lublinum ueniens, ſolenne iuſiurandum regi daret. Verùm id uix tandẽ poſt alterũ annũ elapſum præſtitit. Inundauit eodem anno ſupra modum Viſtula fluuius æſtate media, ualidis imbribus auctus. Nec ſequens quidem annus habet quicquam magnopere memorabile, præter nuptias Barbaræ Cazimiri regis filiæ, quam Ioannes Albertus frater uirginem Georgio Alberti Saxoniæ ducis filio, in matrimoniũ collocauit: & tranſactionem regis, cum Conrado Mazouiorum duce in comitijs Petricouienſibus factam, quemadmodum dudum memorauimus.

1496. ann.

Philippus Callimachus.

Obijt etiam eo anno Philippus Callimachus: cuius mors non ingrata Polonis accidit. Fuit is natione Tuſcus, orator & poeta non inelegans, & acri ingenio præditus, uerſatus aliquandiu in miniſterio Pij ſecundi pontificis max. Deinde uerò cum ſucceſſor Pij Paulus ſecundus Pomponium Lætum, Platinam, & quoſdam alios uiros eruditos, amicos Callimachi, ſiue quòd de religione malè ſentirent, ſiue quòd in ſe conſpiraſſe dicerentur, præhendi iuſsiſſet, Callimachus, Cazimiro adhuc regnante, in Poloniã profugit, & pro præceptore regijs filijs fuit. Cum autem in familiaritatem Ioannis Alberti ſeſe inſinuaſſet, plurimum apud eum gratia, & conſilio ualuit, uſq; adeo, ut cum is rex factus eſſet, Callimachi arbitrio magiſtratus, & honores mandarentur, & res pleræque omnes publicæ & priuatæ regis gererentur. Qua re ingentem ſibi inuidiam apud Polonos Callimachus conflauit: quæ tñ metu potentiæ eius occulta aliquandiu, quodam tempore, cum is legationem regis nomine apud Venetos & pontificem Max. obiens, rediturus eſſe in Poloniam non putaretur, in apertum erupit: ſed ruſus eo reuerſo tam reſedit, quàm diſsimulata eſt, quoad ille uixit. Ad tyrannidem inuitare regem, & beneficia, decretaqúe eius uendere, ſiue creditus, ſiue inſimulatus eſt. Et ita ſanè hoc fit, ut ij qui principem, aut aliquem tamen gratiæ locum apud reges, & monarchas obtinent, difficulter inuidiam & obtrectationes hominum uitare poſsint: quibus nonnunquam perculſi, è ſummo gradu in imum decidunt. Neq; enim facere poſſunt, quin multos offendant, dum quibuſdam prodeſſe ſtudent. Et illos autem quos euexerunt, æmulos plerunq; experiuntur, præſertim ſi uel externi ſint, uel genere, opibúſue inferiores, uel auari deniq;. Perijt autem Callimachus, fluxu uentris exinanitus, initio menſis Nouembris, quo tempore peſtis ex Vngaria & Sileſia proſerpens, Cracouiã & minorem Poloniã inuaſit: quæ cũ hyeme, quæ fuit aſperrima, conquieuiſſet, æſtate ſequenti maiorẽ in modũ recruduit, & ad hyemem uſq; longè, lateq; graſſata, plurimos mortales abſumpſit. Commodũ tamẽ rex nobilitatẽ, ac de plebe quicunq; militiæ nomina dederunt, ei ſubduxit: niſi quòd ijs qui peſtẽ effugerãt, gladius tamẽ hoſtilis nõ uſquequaq; pepercit. Erat Ioannes Albertus, quemadmodum etiam ſuperius indicauimus, gloriæ & imperij propagandi percupidus. In primis autem Turcas, Chriſtianis omnibus formidabiles, hoſtes ſibi deſtinabat, idqúe ſiue pio reipublic. Chriſtianæ iuuandæ ſtudio, ſiue ut Vladislai patrui necem uindicaret. Tametſi iactatum eſt uulgò, & creditum, eum Valachiã ſubigere meditantem, fallendi Stephani palatini gratia, Turcicum bellum præ ſe tuliſſe: & ne ultrò tam potentem hoſtem laceſſere uideretur, curaſſe per ſubornatos homines, ut ſibi renunciaretur è Podolia, Turcas infeſto exercitu Valachiam & Podoliam petere: qđ quidem credibile faciebat inquietum gentis ingenium, & quod induciarum finis iam inſtabat. Cum igitur apparatum belli permagnum feciſſet, & à Conrado Mazouiorum duce Lublini, quemadmodum conuenerat, ſolenne fidelitatis iuſiurãdum accepiſſet, ipſum quidem expeditione bellica tunc inſtante liberauit: Alexandrum autem magnũ ducẽ Lithuanorum, & Ioannẽ Tifenium Magiſtrũ Cruciferorum Pruſsienſiũ, qui Martino defuncto ſucceſſerat, è formula fœderis euocauit: nobilitatem omnem regni Maio menſe ad Leopolim ſibi præſtò eſſe iuſsit: ad Stephanum quoque palatinum Valachorum lega-

Callimachus legatione functus regio nomine.

Peſtis.

Hyems acerrima.

Ioannes Tifenius Magiſter Cruciferorũ.

legatos miſit, qui ipſum ad ſocietatem pij belli contra barbaros cùm ex formula fœderis euocarent, tum Kyliæ & Balogrodi recuperandi ſpe inuitarent. Ipſe cum Sigiſmundo fratre & peditatu mercede conducto maturè profectus, Premisliæ ſubſtitit aliquandiu, dum copiæ conueniunt. Ibi eum Creſlaus Curozuancius cãcellarius, & illo ipſo tempore poſt

Creſlaus Curozuancius epiſcopus Vuladiſlauienſis.

obitum Petri Moſinij, ſiue Bninij, epiſcopus Vuladiſlauienſis deſignatus, ſuo & Friderici cardinalis nomine conuenit, ab inſtituto eum reuocans. Quem rex durius increpitum abire, & ſacerdotem ſacrorum, non belli curam gerere iuſsit. Se uel ſubuculam ſuam concrematurum eſſe, ſi eam conſilij ſui conſciam eſſe ſciret. Hic ſanè nati ſunt, uel confirmati duntaxat ſermones hominum, quibus iactatum eſt poſtea ſeu uero, ſeu falſo rumore, uſque ad noſtra tempora, expeditionem illam ſuaſu Callimachi à rege ſuſceptam fuiſſe, quo feroces minus morigeræ ſibi, diuinaq; & humana iura contemnentis nobilitatis Polonæ ſpiritus, incommodis belli, aut etiam clade aliqua retunderet. Porrò ij qui in Valachiam miſsi erãt, renunciarunt regi, exoptatiſsimum id bellum Stephano contra barbarum, cùm totius Chriſtiani nominis communem, tum ſuum peculiarem hoſtem accidere: itaque non defuturum eum eſſe commeatu exercitui regio ſuppeditando: quin & uires cum ſuas cum rege coniuncturum eſſe, ubi is ad hoſtium fines & Danubium peruenerit. Nam ut prius id faciat, minimè expedire, ne Turcas & ſocios eorum Tranſalpinenſes intempeſtiuè in ſe prouocaret. Verène autem hoc ita exiſtimarit, an cauere ſibi hoc prætextu uoluerit, ne à rege circumueniretur, incertum eſt. Iam quidem et ipſe ſenſerat partim fama renunciante, partim Vngaris proceribus per literas & nuncios ſubmonentibus, contra ſe exercitum illum à Polono rege duci, ut ſe amoto Sigiſmundum fratrem Moldauiæ præficeret: ſic enim Liblij clàm inter fratres conueniſſe. Quod quidem eo ſtudioſius uulgabant Vngari,

Vngari Stephanum contra Polon. regem incitabant.

quo magis Stephanum aduerſus regem Polonum irritarẽt: idq; partim quod moleſtè ferrent, ſecretiori conſilio ſe à regib. excluſos fuiſſe, partim quòd Moldauiam bello illo à ſua clientela prorſus abſtractã iri uidebant. Venerat enim uſu ſuperiori tẽpore aliquoties, ut Valachi Moldaui, poſteaquam ſemel ab Vngaris ad Polonos defecerant, in diſſenſione domeſtica de principatu, uel Turcici beli neceſsitate adducti, uel deniq; ut eſt dubia gentis fides, Vngarici regis clientelę denuò ſeſe addiceret. His igitur monitoribus Stephanus cautiùs obſeruabat, quid conſilij Ioannes Albertus caperet: quem ubi comperit recenſitis copijs, motisq; à Leopoli ſub finem Iunij caſtris, non uerſus Cameneciam, quà compendioſior uia eſt ad Kyliam & Bialogrodum, Turcarumq; ditionem, iter inſtituere, ſed ad Plocutiam oram deflectere, ibi magis etiam cœpit ſibi proſpicere: miſitq; tres legatos, ui-

Stephani legati ad regem.

ros gentis ſuæ primarios, ad regem ſciſcitatum, amicusne an hoſtis Valachiam peteret. Si Turcis bellum facere decreuiſſet, poſſe eum longe maiori compendio & expeditiore uia ad fines Turcarum peruenire: ſeq; exercitum eius & commeatu adiuturum, & ubi hoſtiũ fines attigiſſet, copijs ſuis aucturum eſſe: ſin ſibi bellum inferret, daturũ ſe eſſe operam, ut eum illati pœniteat. Hac tam ſuperba & minaci legatione commotus rex, legatos contra ius gentium comprehenſos, Leopolim aſſeruandos miſit: ipſe non expectatus Lithuanorum, Pruſſorum & Maſouiorum auxilijs, cum infeſtis ſignis Moldauiam ingreſſus eſt: & omnibus rebus poſtpoſitis, interiora & caput gentis Sozauiam potiſsimum petiuit, ſperans, Valachos non modò terrore tanti exercitus, uerùm etiam acerbum Stephani domi-

Ioannis Alberti conſilium.

natum pertęſos, & alioqui dominos crebrò mutare ſolitos, ultrò ad ſe defecturos eſſe: eoq; captiuos omnes quicunque à pabulatoribus excipiebantur, liberaliter dimittebat. Cęterùm cum Sozauia Stephani pręſidio firmata, uenienti portas clauſiſſet, quaternis caſtris in conſpectu arcis poſitis, & curruum obtentu munitis, oppugnare eam adortus eſt. Nec tamen proficiebat quicquam, quamuis abundante multitudine. Nam ad octoginta millia pugnatorum in exercitu habere ferebatur: acceptis lixis & aurigis, qui dimidium eius numeri expleuiſſe exiſtimati ſunt, cum curruum eſſent ferè triginta millia. Ne bombardæ quidem noſtris defuêre: ſed quantumcunque eæ muri interdiu deiecerant, noctu Valachi impigrè roboribus limo, fimoq; oblitis reficiebant. Itaq; cum in longum duceretur obſidio, Stephanus collecto è ſuis non contemnendo exercitu, obuiam ire conatibus regijs

Stephani Palatini conatus.

inſtituit. Nec tamen in apertum prodibat uſquam è nemoribus, ſed ex inſidijs modò carpebat regium exercitum, & in pàbulatores, nec impunè tamen ferè, impetum faciebat: maiores copias, atque Tranſyluanorum, Cæculorum, Tranſſalpinenſium, Beſſarabum, Turcarum ac Tartarorum, quos partim prædæ, partim ſubiectionis ſuæ ſpe inuitabat, partim etiam mercede conducebat, auxilia expectans. Cauerat etiam, infeſsis itineribus, ne

commeatus noſtris è Ruſsia & Podolia ſubueheretur. Spe defectionis Moldauorum fruſtrati noſtri, cum difficultatem belli circumſpicerent, penuriamq; annonæ & pabuli, ut in tanta multitudine hominum & iumentorum, ſentire inciperent, nec Valachi ad prælij dimicationem uenirent, minus alacres eſſe, & fremere in regem: reputare ſecum ſigna & oſtenta, quæ aduerſum belli exitum portenderent: nempe quòd boues ducenti, qui à Leopoli motis caſtris poſt exercitum agebātur, ſubita tempeſtate diſiecti, recolligi omnes nō potuere: equus candidus regi charus, qui ad manum ducebatur, in tranſitu modici fluminis collapſus, merſusq; perijt. His igitur de cauſis noſtri miſsionem flagitabant. Permouebat eos & illud, quod neq; Lithuani, neq; Maſouij ueniebant: Pruſſorum uerò Magiſter Tiſenius Leopoli ægrotus decumbebat, ubi etiam extremum uitæ diem clauſit. Accedebat eo, quòd ipſe quoq; Stephanus pacem petebat, Vuladiſlao rege Vngarorum deprecatore et pacificatore utens. Nec tamen conſtat, uerène id fecerit, an ſimularit, quo noſtros tantiſper, dum copiæ ſuæ conueniunt, duceret, & ab oppugnatione Sozauiæ auerteret, quam in extremo diſcrimine uerſari didicerat. Miſit quidem Vngarus legationem ad Polonum regem, ſuadens & poſtulans, ut is pacem daret Moldauo, ne deſperatione ſalutis et rerum ſuarum, ad opem Turcarum cōfugere cogeretur, eorumq; uires acceſsione copiarum ſuarum augeret. Tametſi ſuam in eo rem Vngari proceres agere uidebātur, quo Stephanum omnia pollicentem, cum tota gente ſibi potius adiungerent. Facilè tamen Ioannes Albertus, in illo præſertim ſtatu rerum, cum febri etiam tentari cœpiſſet, perſuaderi ſibi ab Vngaris legatis paſſus eſt. Et cum de conditionibus pacis non conueniret, induciæ conſtitutę ſunt, per quas liberius de pace ageretur. Publicatis inducijs confeſtim ſoluta eſt obſidio, quemadmodum conuenerat, pronunciatumq; iter in certum diem. Cum autem cognouiſſet Stephanus, alio itinere Polonos recedere uelle quàm ueniſſet, ſiue quòd breuior ea uia eſſet in Poloniam, ſiue quod agri à populationib. intacti, faciliorem commeatum exercitui præbituri eſſe uiderentur, admonuit regem per internuncios, conſultius facturum, ſi eadem uia qua uenerat, exercitum reduceret: nō tam planam eſſe illam alteram, quæ ad læuam uergeret, ſed ſyluarum denſitate, & montium aſperitate, & anguſtioribus callibus impeditam. Vereri ſe, ne homines ſui agreſtes, feri & indomiti, quiq; difficulter in officio continerentur, in anguſtijs negotium faceſſerent diſcedentibus. His monitis fides habita non eſt, quòd homo uafer & infidus, ſibi ſuisq; hoc conſilio proſpicere putabatur, ut integra ea ſibi loca ab incommodis belli manerent. Itaq; itum eſt quà placuerat, nullo ordine: nec abſtinebant noſtri manus rapinis & iniurijs obuiorum. Quartis caſtris ad Bucouinam peruentum eſt. Sylua eſt fagina denſa, duûm miliarium ſpacio lata: Bucouinam ab arborum genere uocant: anguſtam habens & prærupram inter aſpera ſaxa, monteſq; uiam. Quam cum una die cunctæ copiæ tranſire non poſſe uiderentur, ad introitum eius rex caſtra metatus ſubſtitit. Ac maiores quidē Poloni cum impedimentis ſuis præire iuſsi, ſyluam ſine ullo impedimento emenſi ſunt. Altera die rex præmiſsis bombardis & curribus ſuis, ipſe cum aulica ſua cohorte ſubſecutus eſt, carpēto uectus propter aduerſam ualetudinem. Ponè ſequebantur minores Poloni cum Ruſsis incompoſiti, inermes, & quaſi in pacato ſecuri. Extremum agmen tenebant milites mercenarij. Ad medium ſyluæ impedimenta regia peruenerant, cum ecce agreſtes Valachi pedites undiq; ex inſidijs coorti, impetum in ea faciunt, percellunt currus, ac diripiunt: & facilè impulſis, quas in hoc iam ante ſucciderant, arboribus, uiam impediunt, ne progredi extrema agmina, néue regredi prima ad ferendam ſuis opem poſſent. Nec mora, ipſe Stephanus cum ualidis equitum, peditumq; copijs improuiſus adeſt, & ingēti cum clamore extremum noſtrorum agmen à tergo & à lateribus adoritur. Tumultuantur noſtri, re inopinata perturbati: & expediunt quidem arma, & uim hoſtium certatim pro ſe quiſq; animoſè ſuſtinent: ſed ſine ſignis, ſine ducibus, & ſine ordine res gerebatur: nec exaudire quiſquam alterum poterat præ clamore, ſtrepitu, & fragore armorum, quem ſyluæ latè reſonantes magis etiam ſonorum atq; terribilem reddebant. Ad extremum urgente hoſte noſtri in caſtra ſua, à quibus non procul abſceſſerant, ſeſe recepēre. Ibi quoq; pręmente hoſte, conſtipati & conglobati nihilo magis ſeſe expediebant, deſperataq; ſalute, cœlitus opem incondita & indice trepidationis uociferatione implorabant. Hoc acrius inſtabant hoſtes: donec rex cognito ſuorum periculo, aulicum equitatum ſuum armis, uirisq; florētem ſuppetias ire laborantibus iuſsit. Qui cum nihil ſibi reliquum ad celeritatem, diligentiamq; recurrēdi feciſſet: ſyluam egreſſus, tympanorum, tubarumq; clangore, & fulgore armorum hoſtem in ſe conuertit. Inſtaura-

Polonicus exercitus detrectat bellum.

Legatio Vngarica ad regem Polon.

Induciæ cum Stephano.

Moldaui feri ac indomiti.

Polonorum clades apud Bucouinam ſyluam.

Inſtauratur prælium. Interim ij qui in caſtra compulſi in extremo periculo fuerant, ſpacium nacti, qua quiſque poterat elapſi, relictis impedimentis trepidè per ſyluam ad primum agmen euaſere: quò rex quoque iam peruenerat. Nec diu ſuſtinuêre Valachi impetum equitatus regij. Verùm repulſi, diiectique terga dedêre. Noſtri ſummotis fortiter, nec ſine ſtrage hoſtibus, abſque ullo impedimento cœptum iter per ſyluam peregerunt, uictoresque ad regia caſtra peruenerunt. Poſtero die rex cum toto exercitu in ijſdem ſtatiuis manſit, expectans ſi quis fortè de ſuis in ſylua delituiſſet, uel aberraſſet. Recognitis copijs complures de nobilitate Polonica & Ruſsica deſiderati ſunt, partim cœſi, partim capti. Et Stephanus quidem pluſquam barbarica crudelitate uſus, quotquot in poteſtatem ſuam redegerat, omnes in conſpectu ſuo trucidari iuſsit: quos autem Turcæ aut Tartari cœperant, in ſeruitutem abegerunt: E quibus Ioannes Tencinius, Petrus Prochnicius, & nonnulli alij poſtliminio aliquanto poſt reuerſi ſunt. De Odrouanzo palatini Ruſsiæ filio dubitatum eſt à pleriſque, etiam dum uixit. Poſt decimumoctauum annum is demùm redijt, & à matre, ad nomen filij reducis temerè, ut creditum eſt, lætitia geſtiente receptus, & ad poſſeſsionem paternorum bonorum admiſſus, ignauam ac degenerem uitam deinceps in crapula & compotationibus aſsiduis egit, ne figura quidem & habitu corporis uero illi Odrouanzo, quemadmodum multi memoria recolebant, ſimilis. Compoſito deinde agmine noſtri motis à Bucouina caſtris progreſsi ſunt, pridiano periculo admoniti: nec ſanè quieuerunt hoſtes, quin opportunis locis carptim eos laceſſerent, uexarentque, non modò pabulantes & ad aquantes, uerùm etiam in caſtris quieſcentes. Nocte quadam obſeruato uenti uehementioris flatu, herbas arentes cum frutetis haud procul à caſtris ſuccenderunt, coorta flamma uento impellente magis ac magis caſtris propinquabat: affeciſſetque noſtros grandi aliquo incommodo, ni correptis celeriter falcibus proximas caſtris herbas deſecuiſſent & ſummouiſſent. Semper autem plus incommodi ipſi accipiebāt Valachi, quàm inferebant: præterquam quòd ſexcentos equites Maſouios ad internecionem penè delerunt. Tunc primùm ij ueniebant à Conrado duce, ex fœdere in auxilium regi miſsi. Quod ubi cognouit Stephanus, tria millia delectorum equitum ad opprimēdos eos miſit, priuſquam cum rege ſeſe coniungerent. Apud Sepnicium uicum in eos impetum fecerunt hoſtes: nec Maſouij, quamuis impares numero, detrectarunt pugnam. Pugnatum eſt acerrimè: ſed præualente hoſtium multitudine circumuenti Maſouij, & concìſi ſunt. Secundo hoc prælio Stephanus ferocior factus, ripam Pruti fluminis ad Zarnouecium, cum omnibus copijs ſuis inſedit, ut noſtros tranſitu prohiberet. Quò cùm perueniſſent noſtri, commiſſa pugna dimicatum eſt utrinque totis uiribus. Sed uirtute Polonorum repulſi, & non contemnenda ſtrage affecti hoſtes, in auia nemora ſeſe abdidêre. Nec deinceps tentarunt quicquam. Rex autem cum minus commodè ualeret, iactationemque itineris grauiter ferret, apud Zarnouecium triduo ſtatiua habuit: per quos dies noſtri longè lateque quoquouerſus prædas egerunt. Interea rumor caſtra peruaſit, ingentes hoſtium copias aduentare, regemque clàm deſerto exercitu ſubducere ſeſe uelle. Quæ res temerè credita, ingenti formidine omnes impleuit. Maiores Poloni in primis tumultuabantur: & raptim ſarcinas componebant, equorumque dorſis alligabant: turpem fugam, relictis curribus & impedimentis cæteris, parantes. Nox inſtabat, omnia formidabiliora perturbatis reddìtura, tecturaque ignauiam ad fugam ſpectantium. Itaque neceſſe habuit rex, quamuis æger & languens, & ipſe hominum conſpectui ſeſe repræſentare, & Sigiſmundum fratrem circum primores mittere, falſum illum rumorem diluturus, & fluctuantium, & iam penè fugitantium animos confirmaturus. Quod quidem Sigiſmundus impigrè fecit, totam illam noctem accenſis funalibus caſtra obequitans: & cùm obuios quoſque benignè compellans, tum ad procerum tentoria adiens. Ita ſedatus tamen eſt tumultus, repreſſaque fuga. Sequenti die cum caſtra iam rex mouere uellet, ſuperuenerunt aliquot millia equitatus Lithuanici, ab Alexandro magno duce eius gentis miſſa, regemque & exercitum omnem ſpe meliore & lætitia impleuerunt. Quid autem cauſæ fuerit, cur ipſe Alexander cum fratre, ſicuti conuenerat, ſocia arma non coniunxerit, aut equitatum illum auxiliarem duntaxat tempori non miſerit, diuinare non poſſumus. Ipſe quidem cum exercitu ualido apud Braslauiam arcem ad Bogum flumen per omne illud tempus belli Valachici hæſit, arcem inſtaurans & muniens. Petiuerunt autem à rege Lithuani, ut ſe in Moldauiam populabundos excurrere pateretur: ſed ille non permiſit, aduerſam ualetudinem ſuam cauſatus, propter quam maturare reditum cogeretur: cumque Snatinum copias reduxiſſet, tranſmiſſo

Stephani crudelitas.

Maſouij cæſi à Valachis.

Rumor tumultu complet caſtra regia.

Lithuanorum aduentus.

Braslauia inſtaurata.

Ioannes Albertus amoribus deditus.

Neſtro amne dimiſit exercitum: ipſe Leopolim lēto itinere uectus, tantiſper ibi acquieuit: donec morbo liberatus eſt. inde poſtea Cracouiam reuerſus, quaſi rem benè geſsiſſet, conuiuijs & compotationibus, amoribusq; mulierum & choreis impenſius indulſit. Ferturq; quodam tempore, cum noctu in urbe uno aut altero fortaſsis miniſtro comitatus, abſq; lucerna obambularet, & in ebrios iuuenes incognitus fortè incidiſſet, exorto temerè iurgio uulnus accepiſſe: ex quo laborauerit aliquandiu, ita ut immemor conditionis ac dignitatis ſuæ, plaga illa non ſine dolore & rubore, officij ſui diuinitus admoneretur. Nihilo tamen magis utilium rerum ſuis quicquam prouidit, negligens acceptæ in Moldauia ignominię, cladiſq;: nec memor, quod Stephanū animoſum & ferocē hominem irritaſſet. Quę res grauium incommodorum & magni luctus Polonis atque Ruſsis deinceps cauſa fuit.

Valachi Ruſſiam populati. 1498. ann.

Etenim Stephanus acceptam ab ipſo iniuriam, bellumq; ſibi immeritò illatum ulciſci ſatagens, primo uere inſequentis anni cum expeditis ſuorum Valachorum, Turcarumq; ac Tartarorum copijs, in Podoliam & Ruſsiam inuaſit: & prætergreſſus Leopolim arcem, urbemq; munitam ad Canizugam oppidum, & Viſlocum amnem longè, lateq; populabundus excurrit, & ingentem cunctę Poloniæ terrorem incuſsit, nemine ad arcēdum hoſtem neq; parato, neq; animato: ſed cunctis ad fugam ſpectantibus, & non modo in munitiones, uerum etiam in auios montes atq; ſyluas ſeſe abdentibus. Vnde tamen plurimi mortales utriuſq; ſexus, & omnis ætatis atq; ordinis, à perſcrutantibus cuncta hoſtibus & fugientium ueſtigia perſequentibus extracti, in miſerabilem ſeruitutem abducti ac diſtracti ſunt, ita ut Thracia, Macedonia, Scythia & Aſia Ruſsis mancipijs implerentur. Supra centum millia hominum abacta eſſe tunc feruntur, cum innumerabili gregum, armentorum, & omnis generis præda. Præmiſlia, Radimnum, Iaroslauia, Præuorſcum, & complura alia ignobiliora oppida cum innumerabilibus pagis direpta & incenſa. Vnum operæprecium tunc a noſtris factum eſt, quod Cracouia metu propinqui periculi à latere Septentrionali turribus, propugnaculis, pinnis, uallo, foſſaq;, Rudaua flumine in eam inducto munitior & magnificentior effecta eſt, ſubmotis etiam longius pleriſq; ſuburbanis ædificijs, quæ mœnibus urbis è propinquo imminebant.

Ruſsia à Tartaris uaſtata.

Neque uerò hic tunc Ruſsiæ & Podoliæ malorum finis fuit. Nam Tartari præda apud Tauricam depoſita, menſe Iulio iterum immani excurſione eaſdem regiones diuexarunt. Quibus incommodis & conuicijs hominum rex motus, nobilitati uniuerſæ Polonæ arma ſumere, & apud Sendomiriam celeriter ſibi præſtò eſſe iuſſa, ipſe Cracouia relicta eòdem ſeſe contulit. Sigiſmundus enim frater in Vngariam ad Vvladislaum regem paulo antè profectus erat. Dum ægrè moliuntur & conueniunt noſtri, hoſtes prȩda onuſti ad ſua ſe recepêre. Quo cognito, noſtri quoq; dilapſi ſunt, cum non multo minore quàm hoſtes damno & incommodo Sendomirienſem tractum affeciſſent: prȩter quòd abigendis hominib. abſtinuêre. Rex quoq; Cracouiam redijt: per quod tempus Cazimiriæ apud Iudæos uitulus biceps natus eſſe memoratur, altero capite in loco caudæ, cauda uerò in medio dorſi exiſtente, ac duobus tantum pedibus à dextro latere prominentibus. Mali portentum id eſſe creditum eſt.

Turcæ Ruſsiā uaſtantes hyberna tempeſtate deleti.

Nec ita multo poſt ſub finem Nouemb. ſeptuaginta millia Turcarum per Valachiam in Ruſſiam ſeſe effuderunt, omnem eam oram, quæ ad Neſtrum & circum Haliciam Zidazouiam, Drohobiciam & Samboriam eſt, ferro & igni uaſtantes, & prædas agentes. Neq; progrediendi ac debacchandi modum ullùm barbari ſibi ſtatuiſſent, nemine ſeſe ipſis obijciente: niſi cœlitùs Deo, ſicut creditum eſt, miſerante populum ſuum, repreſsi, atq; adeò oppreſsi eſſent. Derepentè enim intenſum frigus & gelu extitit, & nix tanta decidit, ut circunſepti undiq; Turcæ neq; progredi, neq; regredi poſſent. Et inſolens id nouumq; hominibus illis pariter & iumentis, mitiore cœlo natis & educatis, accidebat. Ita iumentis pleriſq; omnibus frigore & fame confectis, hominum quoq; ſupra quadraginta millia alliſiſſe & obriguiſſe memorantur. Multi reperti poſtea, qui interfectis equis, in uteros eorum exenteratos, calentes etiamnum, ſeſe illatebrauerant, ſed nullo operæprecio. Statim enim calor artus, uita & ſanguine deſtitutos, deſerebat. Reliqui cum ſeſe utcunq; tamen explicaſſent, & in Moldauiam euaſiſſent, à Stephano palatino & Valachis, Polonorum inſequentium habitum mentitis, & locorū opportunitate utentibus, diuexati & cōtrucidati ſunt,

1499. ann.

ita ut uix decem millia Iſtro tranſmiſſo ſalua euaſerint. In religionem hæc res ceſsit Turcis, ita ut ſibi perſuaderent, gētem Polonam atq; Ruſſam diuinitùs defendi & uindicari. Itaq; non temerè deinceps eam gentem bello ſibi laceſſendam & infeſtandam eſſe exiſtimauerunt. His tot, tantiſq; malis expiato hominum noſtrorum faſtu, nequitia, cultuſq; diuini neglectu, magis propitium deinceps numen affulſit Poloniæ. Nonnihil ſimultatis ſiue

adeò

adeò diſsidij Ioanni Alberto cum Vuladiſlao rege Vngarorum, & Alexandro magno duce Lithuanorum, neſcio an etiam Sigiſmundo fratribus interceſsiſſe uidebatur. Nec tamen memoriæ proditum eſt, quæ fuerit cauſa diſsidij. Ac ne diſsidium quidem Bernardus Vapouius memorat. Siue autem hæreditas paterna in cauſa fuit, ſiue bellum Valachicum, in quo Alexander quidem preter fœderis perpetui legem, promiſſumq́ ſuum Ioanni Alberto defuit, Vuladiſlaus uerò fauiſſe etiam Valachis uidebatur: fœdus quidem certè inter Vuladiſlaum, Ioannem Albertum, & Alexandrum, per legatos ultro, citroq́ miſſos ictum eſt, quo cauebatur de auxilijs mutuis, & ſocietate contra Turcas, & alios quoſuis hoſtes, qui alicui de ipſis fœderati non eſſent: de periculis imminentibus, ut inter ſe præmonerent, neque unus quiſpiam cæteris inconſultis cum Turcis pacem faceret, bellum'ue gereret: qui contra feciſſet, ei ne deberentur auxilia: Moldauus ut in clientela Vngarorum eſſet: Tranſalpinenſi palatino contra Turcas fœderati ne deeſſent: de alijs conditionibus fœderis ipſi inter ſe principes congreſsi conſtituerent. De controuerſijs autem dirimendis conſiliarios ſuos delegarent. Extat etiam mandatum Vuladiſlai, legatis de redintegranda cum Ioanne Alberto concordia datum. Vnde rectè colligitur, diruptam inter ipſos fuiſſe concordiam, quæ redintegrabatur. Extat & renouatio pactorum inter Polonos & Lithuanos, tam per ipſos Ioannem Albertum & Alexandrum dudum, quàm per Iagellonem & Vitoudum olim conuentorum, adiecta declaratione de electione regis ac magni ducis: nempe ut neutri alteris non uocatis principem ſibi eligerent & crearent. Quod quorſum attinebat fieri tunc, niſi controuerſia & offenſio quædam inter principes ac populos interueniſſet? Sigiſmundo uerò Vuladiſlaus Glogouienſem & Opauienſem ditiones in Sileſia conceſsit ijſdem ferè conditionibus, quibus Ioanni Alberto prius conceſſerat, & inferiori, ſuperioriq́ Sileſiæ eum præfecit: ubi præclaram is operam uicinis populis in extirpandis eius gentis latrocinijs nauauit. Aliquanto autem poſt etiam inferioris Luſaciæ Marchionatum idem Vuladiſlaus ipſi adiecit, & portionem ſuam paternæ hæreditatis ipſi donauit. Ita tunc res inter fratres compoſitæ. Cum Stephano quoq́ palatino Valachorum, & filio eius Bogdano pax tunc facta eſt: fœdusq́ ictum, Ioannis Alberti regis, Alexandri & Sigiſmundi, ducum nomine: quo profeſſus eſt Stephanus, omnem culpam & iniurias à rege ſibi clementer condonatas, ac dominatum Valachiæ relictum eſſe: & contra quoſuis hoſtes totis uiribus ſemper præſtò ſe ipſi futurum eſſe promiſit. Cautum eſt etiam eo fœdere, ne profugi & exules alterorum ab alteris receptarentur: Palatino autem ipſi ſi exulare contingeret, ut tutus patêret receptus in Polonia, & Lithuania: & liber inde diſceſſus, auxiliaq́ darentur, recuperare ſua cupienti: ipſe autem Vngaro iuxtà ac Polono contra Turcas bellum gerenti præſtò ut eſſet, aut ſi non poſſet per ſe ipſe, filium cum copijs mitteret: Turcis uerò contra ipſos ne opitularentur, niſi extrema ui adactus, ipſe autem cõtra eos à fœderatis defenderetur: de hoſtibus & periculis præmonerent ſe inuicem principes. De iniurijs mutuis ſubditorum, & controuerſijs, Camenecenſis, Cernechouienſis, & Chocimenſis præfecti ſimul cognoſcerent: de grauioribus uerò cõtrouerſijs inter ipſos præfectos, iudices à principibus delegarentur: commercia utrobiq́ ut eſſent libera. Hæc ita, ut tunc conuenêre, literis mandata, extant in Archiuio arcis Cracouienſis. Quin & Ioannes Moſchorum dux de pace, amicitia & ſocietate tunc ad regem Polonũ miſiſſe & impetraſſe, à Vapouio memoratur. Quid autem in eo ſpectarit, tanto ſpacio terrarũ diſiunctis Polonia & Moſchouia, non intelligo: niſi fortè cum Lithuanis bellum inferre cogitaret, Polonorum auxilia ipſis eo fœdere detrahenda eſſe homo uafer exiſtimauit. Nec multo poſt ipſe etiam Turcarum imperator Baiazetes, cum de confœderatione tot ac tantorum principum cognouiſſet, inſignem legationem ad Ioannẽ Albertũ regem de pace uel inducijs prorogandis miſit. Prouidebat enim prudens & cautus bellator, ne pluribus ac diuerſis bellis eodem tempore implicaretur. Nam Venetos bello terra, mariq́ adortus erat: & claſſe quidem Aegæum & Ionium mare & Pelopõneſum, quæ in ditione eorum erat, infeſtauit: Venetisq́ nuſquã pugnæ copiam facientibus, Metonam, Iuncum & Coronam, urbes obſeſſas, & oppugnatas aliquandiu per uim ademit. Terreſtri autem itinere ad octo millia equitũ in ditionem eorũ immiſit: qui cum ſecundũ mare per Iſtriam & Forum Iulij populabũdi in Venetiam procurriſſent, omnem eam oram quæ eſt circum Goriciam, S. Danielem, ac Teruiſium ſiue Taruiſium crudeliter uaſtarunt: & præter agreſtes eius oræ, plurimos Venetos nobiles meſsis & uindemiæ gratia ruſticantes, multos item Germanos, Vngaros, Polonos, Bohemos,

Fœdus inter Cazimiri regis filios.

Sigiſmundus latrocinia ſuſtulit è Sileſia.

Moſchorũ dux Ioannes amicitiam & ſocietatem iungit cum rege Polono.

Turcarum bellum cum Venetis.

mos, Pruſſosq́ utriuſque ſexus, religionis ergô Romam ad Iubilæum à Pontifice Max. in ſequentem annum edictum, illâc proficiſcentes excepérũt, & in miſerabilem ſeruitutem, nullo accepto incommodo, abduxerunt. Quibus malis adacti Veneti, pacem a Baiazete petiuerunt, & ad ſpacium centum annorum & unius diei certis conditionibus, tributoq́ promiſſo impetrarunt. Sed id poſterius actum eſt. Tunc autem dubio adhuc euentu belli, cum non ignoraret Baiazetes Venetos rerum ſuarum ſatagere, & cùm ab ijs, tum à cæteris Chriſtianis principibus, atq; etiam à Pontifice Max. regem Polonum & Maximilianum Cæſarem contra ſe concitari, conſilio & comitate, miſſa ad Ioannem Albertum legatione, Polonicum bellum auertendum ſibi eſſe duxit. Totum autem annum Turcica illa legatio reſponſum regis Poloni expectauit. Neque enim explicabat is, quid faceret: propterea quòd ad bellum Turcis inferendum cùm ipſe ultrò prono animo ferebatur, tum ab alijs etiam incitabatur: cæterùm magnitudinem eius belli ac domeſticas quaſdam difficultates, & præſertim inopiam ærarij, & res Pruſsicas, de quibus mox dicemus, ſecum expendebat. Nec ignorabat, conſultaſſe quidem Germanos cum Cæſare in comitijs Vormacienſibus de bello contra eundem hoſtem ſuſcipiendo: ſed eorum conatus domi conflato cum Heluetijs bello, & Italicis motibus præpediri. Ardebat enim tunc bellis inteſtinis iuxta atque externis uniuerſa Italia: Pontifex, Neapolitani, Veneti, Florentini, Mediolanenſes, Genuenſes uariè inter ſe belligerabantur, & externa auxilia circumſpiciebant: Galli Hiſpanos regno Neapolitano, Ludouicum uerò Sphortiam, quem Cæſar ducem appellârat, Mediolani dominatu eiecerant. Ab hoc autem & ſocijs eius Maximilianus Cæſar in auxilium euocabatur. Hæc tunc ſecum reputabat Ioannes Albertus: & uero gemina Tauricanorum Tartarorum incurſione diſtractus, conſultandi cum proceribus ſpacium non habuit. Tartari enim ſub tempus meſsis hybernarum frugum magno impetu per Volyniam effuſi in Ruſsiam & Poloniam, circum Belſum, Craſniſtauiam, Turobinum, Craſnicum & Lublinum, uſque ad Viſtulam immaniter omnia uaſtabant, prædas agentes, & in imbecillam ſenum, puerorumq́ ætatem ferro, in tecta autem igni ſæuientes. Quo commotus rex, aliquanta manu ex aulico comitatu ſuo & uoluntarijs tumultuariè coadunata, ad hoſtem contendit. Sed cum eum præda onuſtum raptim abeuntem aſſequi non poſſe uideretur, Cracouiam Auguſto menſe redijt. Quo tempore ſuperuenit Caſpar Callienſis epiſcopus, legatus Alexandri ſexti eius nominis Pontific. Max. ad Turcicum bellum regem cohortans, & piæ militiæ, quam Crucis ſeu Cruciatam uocant, facultatem ad id bellum ipſi pariter & Vngaro regi afferens: ſimulq; Iubilæum, & poteſtatem decimæ, de cunctis eccleſiaſticis reditibus in ſuo utriuſque regno in ſubſidium eiuſdem belli exigendæ. Tardius autem is uenit, quod prius in Vngariam cum ijſdem mandatis diuertiſſet. Ac decima quidem à noſtratibus epiſcopis & collegijs ſacris negata, ſed uſitata contributio pro ea decreta eſt, quæ tunc ad tria millia florenorum uix peruenit. Iubilæus uerò promulgatus, triginta ferè millia florenorum regi reddidit. Nec ita multo poſt Tartari præda depoſita, illecti eius dulcedine, menſe Septembri reuerſi ſunt: effuſiq́ etiam non modò eaſdem oras, ſed Ruſsiæ quoque Auſtralis & Lithuaniæ partem depopulati ſunt, circum Landiſhutam, Lezeiſcum, Zauichoſtum, Opatouiam, & Breſte Lithuanicum prædis actis: nulloq́ accepto incommodo, ingẽtem hominum, pecudum, & iumentorum uim cum omnis generis præda abegerunt: quæ eo maior & opulentior fuit, quòd intacta aliquandiu ea loca ipſorum incurſionibus fuiſſent. Erant in Ruſsia nõnullæ mercenariorum militum copiæ cum Petro Myſcouio præfecto Leopolienſi, publico ſtipendio, quod è tributo agrario, cereuiſiarioq́, & cenſu oppidorum collatum erat, merentes: quæ locis opportunis uel à tergo abeuntem hoſtem carpere ac differre, quoad rex cum maioribus copijs conſequeretur, potuiſſe uidebantur. Sed nuſquam eæ hoſti ſeſe oſtentarunt. Rex quidem cum paucis equitibus, quos raptim ad manum habere potuit, egreſſus Cracouia, milites Cruce ſignatos à Callienſi epiſcopo, qui nondum diſceſſerat, ſubſequi ſe iuſsit. Verùm ij poſt diſceſſum regium correptis armis, bacchantium in morem, ducibus religioſis & monachis, quorum non exiguus erat in ea turba numerus, in Iudæorum domicilia Cazimiriæ impetum fecêre, & fortunas eorum diripuêre & uiginti plus minus Iudæos trucidauêre. Inde cum ſub ſignis per pontem Cracouiam tenderent, clauſis portis urbis excluſi, regem ſecuti ſunt. Ne tunc quidem operæprecij quicquam factum. Rex enim ubi exceſsiſſe cum præda hoſtes cognouit, ipſe quoque è Ruſsia inglorius Cracouiam ſe recepit. Inſigni calamitate & uaſtitate tunc illæ barbarorum excurſio-

Iubileus annus.

1500. ann.

Maximiliani bellum cum Heluetijs.

Legatio Pontificia ad regem Polon.

Iudæorum bona direpta à cruce ſignatis militibus.

curſiones Ruſsiam & Poloniam affecère. Portenderat autem hæc mala cometa, decem & octo diebus ante primam Tartarorum incurſionem conſpectus. Quin & arcis Cracouienſis ea pars quæ à pede galli Curzanoga nomen habet, paulo antè fortuito incẽdio conflagrarat. *Cracouienſis arcis incendium.* Et fuit ſanè æſtas illa tam calida & arida, ut ad medium lunij fruges in Polonia paſsim demeterentur. Ne Lithuania quidem eo anno meliora fortuna uſa eſt. Etenim Ioannes magnus dux Moſchorum, quamuis Helenam filiam Alexandro magno duci Lithuanorum in matrimonium collocaſſet, augendi tamen imperij cupidior, quàm fœderũ obſeruantior, Ruſsiæ totius dominatũ Berezina flumine tenus auito & proauito quodã, ut uidebatur uolebat, iure à genero repetebat, elatus acceſsione earũ ditionum, quas Cazimiro regnante à Lithuanis partim bello, partim defectione Ruſſorum abalienarat. Coadunato igitur ingenti exercitu, cùm alia quædam territoria, per deditionem acceptis magis, quàm expugnatis eorum munitionibus, in poteſtatem ſuam redegit, tum Smolenſcẽſem oram uaſtauit. Alexander cum neq; uirium, neq; animorum ſatis contra tam potẽtem hoſtem in ſuis eſſe animaduerteret, miſſo Poſnaniam theſaurario cum pecunia, non contemnendas equitum & peditum copias è Polonis, Sileſijs, Bohemis & Morauis mercede conductis conſcripſit, eisq; Ioannem cognomẽto Polacum præfecit. Quæ cum ſub finem autumni demùm, & pluuijs increbeſcentibus, & frigore, geluq; iam inualeſcente, ad Smolenſciorum fines perueniſſent, nec hoſtem ibi repeiſſent, nulla re memorabili geſta dimiſſæ, Lithuania hoſtilem ferè in modum diuexata exceſſerunt. Sigiſmundus Herberſteinus, *Sigiſmundus Herberſteinus.* Slauus genere, uir plurimarum rerum & regionum in obeundis legationibus peritiſsimus, ac diligentiſsimus indagator, cum paucis annis pòſt, legatus à Maximiliano Cæſare ad Baſilium principem, Ioannis huius, de quo nunc ſcribimus, filium in Moſchouiam penetraſſet, pauló aliter hæc in commentarijs rerum Moſchouiticarum memoriæ prodidit, Moſchorum, ut uidetur, ſermone comperta. Memorat is, Moſchum iniuria generi commotum, quòd is filiæ ſuæ Helenæ Ruſsici ritus delubrum in arce Vilnenſi, quemadmodum conuenerat in pactis ſponſalibus, non extruxiſſet, tres exercitus tribus diuerſis locis in ditionem eius immiſiſſe: Lithuanos uerò, cùm uni ex his duce Conſtantino Oſtrorogio Ruſſo occurriſſent, cõmiſſo ad Vedroſſum amnem prælio, in inſidias præcipitatos, diſsipatosq; eſſe, ac ducem exercitus, & complures de primoribus Lithuanis captos, in tetro carcere aliquãdiu aſſeruatos: Drohobuſſum, Toropezum & Bielam arces à Ruſsis hoſti deditas: Branſcum quoq;, palatino eius loci forte fortuna à Tartaris Caſanenſibus, qui Moſcho militabant, excepto, in poteſtatem, redactum: ad extremum duos duces Seuerienſium Baſilios patrueles, qui magno Lithuanorum duci ad illud uſq; tempus paruiſſent, Moſcho ſe & ſua dediſſe. *Munitiones à Moſchis in poteſtatem redactæ.* Alexandrum deinde captiuis tantum ex pacto receptis, cum ſocero pacem feciſſe. Hęc ille, nõ uno, ut uidetur, anno acta, aliud agens, non habuit neceſſe temporibus diſtinguere, ac diligentius omnia perſequi. Non abhorret autem à uero, Alexandrum ſuas, hoſtilesq; uires metientem, uel aduerſo prǫlio duntaxat admonitum, mercenarium militem conduxiſſe: & hoſtibus ad ſua reuerſis, inſtante hyeme ad gerendum bellum inepta, dimiſiſſe. Vapouius quidem noſter, & Matthias Miechouienſis, illius temporis ſcriptores, ita de hoc mercenario milite ſcriptum reliquerunt. Sic tunc Lithuania diuexata eſt. Iam uerò Ioannes Albertus rex in Pruſsiã iter & expeditionẽ parabat, quo ordinem Teuthonicorum Cruciferorum cum ſuo Magiſtro ad officium reuocaret. Quamuis enim eius opera, regina matre poſtulante, Fridericus Saxonum ducis filius Ioanni Tifenio Leopoli mortuo in magiſtratu ſuffectus eſſet, detrectabat is tamen iurare in uerba regis, quemadmodum debebat ex pacti & fœderis formula. *Fridericus Magiſter Cruciferorum detrectat iuſiurandum.* His igitur omnibus rebus ac difficultatibus diligenter expenſis, rex, cum comitia Petricouiam ad initium ſequentis anni edixiſſet, de ſententia ampliſsimi conſilij inducias quinq; annorũ Baiazeti conceſsit, legationemq; eius magnificè donatam tandem dimiſit. *1501. ANN.* Venerunt ad eadem comitia oratores Stephani palatini Moldauorum, & Sachmati principis Tartarorum Zauolgenſium. Ac illi quidem Heliam, Petri, qui ante Stephanum palatinus fuit, filium profugum, ex fœdere depoſcebant: quòd is affectare dominatum diceretur. Tartari uerò nunciabant, principem ſuum, legatione regis & Alexandri magni ducis Lithuanorum euocatum contra Mahometkereium Præcopenſium ſiue Tauricanorum principem, adeſſe cum centum millibus equitum: traiectiſq; Rha atq; Tanai maximis fluuijs non ſine magno labore, apud Meotim paludem primùm conſediſſe: deinde longius progreſſum ad Boriſthenem fixis tentorijs expectare Polonos & Lithuanos, ut inter ſe icto fœdere, & *Tartarica legatio.*

iunctis

Fœdus regis Polon. cum Tartaris.

iunctis uiribus communem hoſtem adorirentur. His actæ gratiæ, fœdusq́; ictum multa ceremonia, & iureiurando interpoſito: quod quidem Tartari more ſuo dederunt, aqua ſtrictis frameis infuſa & lorpta, mala imprecantes ei qui fœdus uiolaſſet. Miſſa principi à rege munera, & inita belli ſocietas. Sed dum noſtri atque Lithuani moras nectunt, Mahometkereius coactis magnis copijs, cùm non multum Sachmati uiribus cederet, exercitationem autem aliquanto militem haberet, ultro hoſti obuiam iuit. Commiſſo acri & cruento prælio, uictus Mahometkereius, & in Tauricam reiectus eſt. Nec noſtri poſtea uictorem ſocium iuuandum ſibi eſſe duxerunt, ſiue quod ipſe per ſe id bellum confecturus eſſe uidebatur, ſiue ut barbari ipſi ſeſe mutuò ancipiti bello conficerent, uel debilitarent, propterea quod ne ſocijs quidem ipſis barbaris fides habenda eſſe uideretur. De Stephani autem poſtulatis cum aliquandiu conſultatum eſſet, dedere quidem inſontem & ſupplicem, durum & immane uidebatur: ſeruare autem æmulum infidi ſocij, quem is metuere & cauere neceſſe haberet, non inutile Polonis erat, ſed fœderi dudum icto repugnabat: ac bello eum Stephanus repetiturus eſſe putabatur, atq; adeò legati id minabantur, nolebat autem rex, ad Pruſsiam ſpectans, illum à tergo hoſtem relinquere. His ita diſputatis, deditus quidem non eſt Petrus, uerùm capite plexus inſpectantibus legatis. Et ne iniuſtè id factum eſſe exiſtimaretur, uulgatum eſt, crimen falſi in literis regijs eum commiſiſſe. Dimiſsis legatis, & conuentu ſoluto, rex cum nonnihil temporis apparatui Cracouiæ dediſſet, poſt medium Aprilem in Pruſsiam contendit. Toruniam cum perueniſſet, ad Fridericum Magiſtrum legatos miſit, hortatum, ut is ſua ſponte officium faceret potius, quàm Polonorum uim & arma experiretur. Non apertè is quidem negabat, ſed uarijs excuſationibus rem extrahebat, quo ſe interim Maximiliani Cæſaris, & aliorum Germanorum principum, omnia prolixè pollicentium, & ad rebellionem cohortantium, auxilijs confirmaret. Dum eunt, redeuntq́; legati, Ioannes Albertus rex apoplexi uitam finiuit. Corpus eius reuectum Cracouiam, in baſilica arcis honorificè ſepultum eſt, matre funus proſequente, quæ quidem marmorum monumentum filio ponendum curauit. Fuit Ioannes Albertus ſtatura proceriore, colore ſubfuſco, capillo nigro & raro, ingenio magno, literarum & præſertim hiſtoriæ ſtudioſus, liberalitate erga militares homines, & magnitudine animi non uulgari: aulicum comitatum non infra mille ſexcentos equites alere ſolitus: in uenerem procliuior, cœlebs tamen extunctus eſt, cũ ferè nouẽ annos regnaſſet.

Petrus proſugus capite plexus.

Ioannis Alberti mors, mores, & ingenium.

ALEXANDER REX.

Comitia Petricouiæ.

IVſtis funeribus Ioanni Alberto peractis, itum eſt Petricouiam ad comitia, creandi noui regis gratia de more à Friderico archiepiſcopo Gneſnenſi, qui idem epiſcopus Cracouienſis, & presbyter Cardinalis erat, indicta. Conſultatumq; aliquandiu uariantibus procerum ſententijs, & ſtudijs in reliquos Cazimiri filios diuiſis. Complures enim de minoribus Polonis ad Vuladiſlaum Vngarorum & Bohemorum regem regnum deferebant, quòd eum opibus externorum regnorum paternum & auitum regnũ aucturum & ornaturum, & maiore ui coniunctis trium populorum uiribus contra barbaros, Turcas ac Tartaros, & quoſuis alios hoſtes defenſurum eſſe dicerent. Et præmiſerant iam ij priuato conſilio, Petro Cmitha marſalco regni authore, Petrum Myſcouium palatinum Lencicienſem, & Nicolaum Vvroblouium canonicum Cracouienſem, ad ipſum Vuladiſlaum, qui ſtudia ſua ipſi deferrent, & ad ſuſcipiendum regnum eum inuitarent. Alij uerò Sigiſmundo Glogouienſium & Opauienſium duci fauebant. Sed uicit eorum ſententia, qui Alexandrum magnum ducem Lithuanorum regem edebant. Nam & rationibus certis & exemplis ij refellebant eos qui Vuladiſlao ſtudebant: oſtendebantq́; , neque Vuladiſlai prioris, neque Ludouici tempore expediuiſſe Polonis, eundem cum Vngaris regem habere. Negocioſum eſſe in primis regnum Vngarorum, partim propter inquieta gentis ingenia, partim propter uicinos Turcas, ita ut rex diutius ab eo regno abeſſe rectè non poſsit: ſibi item præſenti rege opus eſſe: magniſq; incommodis atque cladibus maiores ſuos affectos eſſe ob regis abſentiam. Contrà, Lithuaniam perpetuo fœderis nexu olim à Iagellone & Vitoudo cum Polonia conſociatam, & quaſi in unum reipub. corpus redactam, ab ea diſiungi, & quaſi amputari, prorſus inutile eſſe. Omnibus bellis priſcis iuxtà ac recentioribus Lithuanos multum momenti Polonorum uiribus attuliſſe. Et quemadmodum ij ſine Polonis nihil præclari unquam geſſerint,

Lithuanorum coniunctio cũ Polonis, utriſque utilis.

ſent, gerantúe: ſic à Polonis quoq;, ſicubi Lithuani abſuiſſent, non multum operæprecij factum eſſe, ex quo ij ſe cum ipſis coniunxiſſent, uel nuper Valachico bello id ſatis animaduerſum eſſe. Commodùm autem Lithuani proceres, Albertus Tabor epiſcopus Vilnenſis, Ioannes Zabrezinius princeps marſalcus, & Nicolaus Radziuilus pincerna ducalis, & alij quidam duo aduenerant cum mandatis Alexandri ducis, ac totius ſenatus Lithuanici, ad eligendum cum Polonis ſecundum præſcriptum fœderis regem, & iurādum in uerba eius, confirmandumq; & renouandum antiqua fœdera. Qui & priuatim primores Polonici ſenatus prenſarunt, rumoremq; ſparſerunt, Alexādrum cum exercitu aduentare: & publicè renouationem fœderum, cùm à ſe, tum ab ipſo Alexandro, cōſentientibus proceribus Lithuanis conſcriptam & conſignatam exhibuerunt. Extat utrunque diploma, ſimul & mandata ipſius Alexandri, & uigintiquinque procerum Lithuanorum, in Archiuio regio Cracouienſi. Adhibita eſt autem in fœdere moderatio quædam nonnullorum capitum: nempe quòd è Polonis & Lithuanis unus deinceps debet eſſe populus ſub uno rege: rex autem in Polonia creetur, Lithuanis etiam proceribus ſuis locis in eo conuentu ſuffragia ferentibus: conſilium unum ſit ambobus populis, et ſocietas in ſecundis iuxtà ac aduerſis rebus: moneta par atque ſimilis: fœdera antiquitùs ab utriſque icta ſeruentur ab ambobus, quoad alteris non incommodabunt: Magiſtratus, ſenatores, præfecti, nobilitas, & alij quiuis Lithuani iurent in uerba regis non ſemel tantum, ſed quoties à conſiliarijs Polonis admoniti fuerint: iura & prærogatiuæ utriuſque populi ſimul, & eodem contextu literarum à nouis regibus confirmentur: cæterùm iudicia more antiquo utrobique exerceantur: nulla uerò utrinque occaſio dirimendæ coniunctionis captetur. His igitur actis & conſtitutis, Alexander rex renunciatus eſt, miſsiq; ad eum Breſte oratores principes ſenatus, Andreas Roſa archiepiſcopus Leopolienſis, Ioannes Lubrancius epiſcopus Poſnanienſis, Andreas Samotulius Poſnanienſis, & Ioannes Tarnouius, cognomento Sramus Lublinenſis, palatini, iuſiurandum ab eo & proceribus Lithuanis de ſeruādis pactis conuentis exegerunt, & regnum ei detulerunt. Nec longa mora interpoſita, maturauit is iter Cracouiam cum mille quadringentis equitibus, ſuſcipiendi diadematis gratia. Verebatur enim, ne quid Vvladislaus frater fautorū ſuorū cōſilio moliretur. Ac dimiſerat quidem Vvladislaus nuncios cum literis ad pleroſq; principes Chriſtianos, de oblato ſibi à Polonis regno, fretus pollicitatione illorum, quorum ſuperius mentionem fecimus: ſed eos nuncios celeriter reuocauit, cum accepiſſet, Alexandrum regem à Polonis creatum eſſe, factumq; moderatè tulit: collaudauitq; etiam Polonos, quòd Lithuanos, gentem magnam & bellicoſam denuò ſibi adiunxiſſent. Dum autem præſtitutum coronationi diem Cracouiæ nouus rex expectat, aduenit ad eum legatio Sachmatis Zauolgenſium Tartarorum principis. Quæ introducta in ſenatum, adorato de more gentis rege, incuſauit Polonos iuxtà ac Lithuanos, quòd cum ij Sachmatem cum ingentibus copijs tam longo ac difficili itinere in auxilium contra Tauricanos Tartaros euocaſſent, ipſi tam diu cunctarentur cum eo ſeſe coniungere, & communem hoſtem non tam uiribus ſuis, quàm natura loci, & peninſulę latibulis fidentē adoriri: paterenturq; ſocios & amicos uaſtis & incultis locis hęrentes, hyberni cœli inclemētia, pabuli & commeatus inopia, & fame unà cum equis cōfici. Verendum eſſe, ne Tartari, gens alioqui ferox, nec ſatis morigera ſuis principibus, mala cōſultrice fame ſtimulante, in officio contineri non poſsint. Hæc ita breuiter prolocuti, reſponſum accepêre: regem celebritate coronationis peracta, maturaturum eſſe expeditionem, & cum Polonis & Lithuanis ad Boriſthenem preſtò futurum, operamq; daturum, ne Sachmatem cum ſuis tam longinquæ ac diuturnæ expeditionis pœniteat. Hac ſpe onerati legati, additis hoſpitalibus donis, quæ domino ſuo ferrent, dimiſsi ſunt ſine mora. Interea uerò Sachmatis uxor, inediæ & frigoris impatiens, cum maiore parte copiarum eius in Tauricam transfugit. Qua uirium acceſsione fretus Tauricanus princeps Mengligeres, ſiue Mendlikereius, qui Mahometkereio fortè defuncto, uel ſuperiore pugna cæſo ſucceſſerat, duxit in hoſtem: commiſſoq; in patētibus campis ſub Kiouia prælio, uictum ingenti ſtrage Sachmatem in fugam uertit. Sachmates diſsipatis ſuis, cum trecentis modò equitibus Bialogrodum ſiue Moncaſtrum profugit. Vbi cum ſubſtitiſſet aliquandiu inops conſilij, & à Turcis in gratiam Mengligeris inſidias parari ſibi perſenſiſſet, per uaſtas Podoliæ ſolitudines Kiouiam ſeſe recepit. Sed ne ibi quidem tutus fuit. Circumuentus enim à palatino ſiue præfecto loci, Vilnam tranſmiſſus eſt. Ibiq; regis aduentum operiri iuſſus, cum aliquoties fugere conatus eſſet, retractus è fuga, diligentius

Lithuanica legatio ad comitia Polonorū.

Alexander rex creatus.

Tartarorum Zauolgenſium legatio ad Polon. regem.

Sachmatis Tartari fuga & captiuitas.

Venetorum legatio.
1502. ann.

aſſeruatus eſt. Hunc exitum Tartaricum illud bellum habuit. Alexander duodecima die Decembris à Friderico fratre in baſilica Cracouienſi ritu ſolenni inunctus & coronatus eſt. Nec multo póſt Sigiſmundus frater ipſi gratulaturus aduenit, itemq́ue Ioannes Baduarius Venetorum legatus. Menſe autem Februario ſequentis anni Helena regis uxor è Lithuania uenit. Nec tamen diadema de more reginarum ipſi impoſitum eſt, propterea quòd Græcorum ſchiſmati dedita, ab inſtituto eccleſiæ Romanæ & catholicæ abhorreret. In Lithuaniam deinde rex initio menſis Maij cum ea ſe recepit, Friderico cardinali fratre uicario gubernatoreq́ue regni pro ſe conſtituto. Acceperat enim, Moſchos bellum contra Lithuanos reparare. Nec ita multò póſt, Demetrius Ioannis magni ducis filius, affinis Alexandri, cum ualido exercitu adfuit, & ad Smolenſcum caſtra metatus eſt: fruſtraq́ue tentata arcis expugnatione, reduxit exercitum, cum Alexandrum regem cum magnis copijs aduentare accepiſſet. Pax deinde, ſiue adeò ſex annorum induciæ inter ſocerum & generum conſtitutæ ea lege, ut captiui modò redderentur. Conſtantinum tamen ducem Sigiſmundus Herberſteinus memorat ante pacem factam elapſum eſſe, dimiſſum è uinculis, cum ſimulatè fidem ſuam Moſcho obſtrinxiſſet, agroſq́ue & poſſeſsiones in Moſchouia ab eo accepiſſet. Per idem ferè tempus Tartari Tauricani cum Podoliam, Ruſsiam & Sendomirienſem tractum populabundi peruagati, Reſſouiam, Iaroslauiam, Radimnum, Belſum, Dauniciam, tranſmiſſoq́ue Viſtula flumine, Opatouiam, Lagouiam & Cunouiam oppida diripuiſſent & exuſsiſſent, ad Pazanouiam uſque peruenêre. Inde cum Ioannes Vapouius, qui erat in miniſterio Friderici cardinalis, aliquanta manu ſagittariorum in aditu eius uici ſiue oppidi ipſis ſeſe oppoſuiſſet, & non contemnendi exercitus ſpeciem oſtendiſſet, reuocarunt gradum onuſti præda omnis generis: & ferro, igniq́ue in obuia quæque, quæ abigere uel aſportare commodè non poterant, crudeliter debacchati. Proceſsit quidem ipſis obuiam Fridericus gubernator cum quingentis equitibus, & peditum aliquanta manu tumultuaria, cætera nobilitate Corcinum ſe ſequi iuſſa: uerùm dum ea tardius molitur, Tartari in tutum ſe cum præda recepêre. Triginta millia equitum fuiſſe perhibentur. Eo ipſo anno induciæ, uiuente adhuc Ioanne Alberto cum Baiazete Turcarum imperatore dudum conſtitutæ, per Nicolaum Firleium Dambrouicium, qui tunc præfectus Lublini erat, confirmatæ ſunt. Infeſtauit autem tunc ea gens Boſnam, & regiam gentis Iaice obſedit, & acriter oppugnauit. Contra quem exercitum quum Vvladislaus rex Vngarorum expeditas copias miſiſſet, commiſſo prælio, cum æquo Marte aliquandiu dimicatum eſſet, ad extremum Turcæ fuſi & fugati ſunt. Nec tamen Vngaris incruenta ceſſit uictoria. Nec ita multo póſt idem Vvladislaus nexu matrimonij, quo ſe cum Beatrice regina conſtrinxiſſe dicebatur, Pontificis Maximi authoritate ſolutus, cum Anna puella de Candale Vaſconum, quæ illuſtris eſt in Gallis familia, ſolenni pompa nuptias celebrauit. Mox Turcas ulturus, Petro Ioza palatino Tranſyluaniæ, & Ioanne ſiue Hanſedco Matthiæ regis notho filio, ducibus, exercitum in Raſciam ſiue Boſnam Turcicæ ditionis uiciſsim immiſit, multiſq́ue uicis & oppidis ad Bodon uſque, nobile emporium in ripa Danubij ſitum, uaſtatis, & luculenta præda abacta, incolumem eum recepit. Enimuerò Perſico tunc bello diſtinebatur Baiazetes: quod tamen per legatos ſiue Baſſas non ſatis proſpero ſucceſſu gerebat, ipſe propter pedum dolorē Adrianopoli & Conſtantinopoli manſitans. Quas ob cauſas inuiſus factus militibus, facilè poſterius à Selimo filio natu minimo regno eiectus eſt: ueneno q́ue, ut creditum eſt, extinctus. Sed nos noſtra perſequamur. Inſequens annus Friderici cardinalis & regij fratris, Creslai Curoſuancij Vvladislauienſis epiſcopi, & Conradi ducis Maſouiæ cōtinuatis propè funeribus memorabilis eſt. Fuit Fridericus procera ſtatura, aſpectu decoro, ac dignitatis pleno: cæterùm ingenio nullo, iners, ignauo ocio, crapulę, & aſsiduis compotationibus in fumo & ſordibus cum gregalibus ſuis quibuſdam marceſcens: & ad extremū morbo Gallico confectus eſt, teſte Matthia Miechouienſi medico. Vnum illud nominis ſui monimentum in baſilica Cracouienſi reliquit, quòd thecam caluæ diui Stanislai martyris auream, & multis precioſis gemmis, quas Academiæ præſidibus ademerat, diſtinctam contulit. Ei ſuffecti ſunt uoluntate Alexandri regis, in metropolitana quidem Gneſnenſi ſede, Andreas Boriſſouius cognomento Roſa, archiepiſcopus Leopolienſis, Bernardino Vilzico ſucceſſore accepto: in Cracouienſi uerò, Ioannes Conarius, qui procurator Friderici fuerat, in gratiam reginæ matris, quam homo nulla doctrina, neque ingenio præditus, probus tamen, uulgaribus officijs & caponibus ſubinde præbitis demeruiſſe dicitur. Porrò Creslaus in epiſcopa

Conſtantini ducis reditus.

Ioannes Vapouius.

Turcæ uicti ab Vngaris apud Iaice.

1503. ann.
Friderici cardinalis mors & mores.

Ioannes Conarius epiſcopus Cracouienſis.

ſcopa quidem Vincentium Prærembium epiſcopum Præmiſlienſem: in munere autem Vincētius Præ-
cancellariæ Ioannem Laſcium præpoſitum Scarbimirienſem, & canonicum Cracouien- rembius epiſco
ſem: quem rex in Lithuaniam proficiſcens, cum neq; cancellarius, neque procancellarius pus Vladiſla-
ſequeretur, ſecum duxerat, & dato ipſi annulo ſuo à ſecretis habebat, propterea quòd ſcri- uien.
ba primùm, deinde cancellarius Creſlai epiſcopi cum fuiſſet, in cancellariæ negocijs bene
exercitatus haberetur. Prærembio uerò in epiſcopa Præmiſlienſi Matthias Dreuicius ſuc
ceſsit, qui & in procancellarij munere antè ſucceſſerat. Conradus uero Maſouiorum dux
Ioannem & Stanislaum filios impuberes hæredes reliquit. Sed hi in Cirnenſi tantum di-
tione ius ſuccedendi patri habebant. Cæteræ, quas Conradus à Ioanne Alberto rege pre-
cariò obtinuerat, ad regem ex pacto deuoluebantur: nec tamen reddebantur, Anna uxo-
re defuncti cum proceribus eas retinente. Quod quidem rex facilè paſſus eſt, pactus cum
Anna & proceribus, ne id ſibi regnoq; fraudi eſſet, donec controuerſia decreto comitio-
rum decideretur. Verùm ſequenti anno tranſacta res eſt amicè in comitijs Petricouienſi- Tranſactio re-
bus: indultumq; pueris, ut quibus finibus pater eorum Maſouiam tenuiſſet, ipſi quoque gis cum Maſo-
retinerent, & poſteris ſuis maſculis tantum relinquerent, orbi autem, ipſi inter ſe ſuccede- uijs ducibus.
rent: ubi maſculi hæredes defeciſſent, tum demum rex Polonorum totam Maſouiam reci-
peret, gentemq; ſuis legibus uiuere permitteret: puellis, ſi quæ ſupereſſent è ducum gene-
re, pro dignitate dotem daret. Vbi ad pubertatem pueri perueniſſent, tum demum ut pa-
cta hæc diplomatis ſuis approbarent, & in uerba regis iurarent: interim autem mater do-
minatum omnem adminiſtraret. Sed hæc ſequenti demum anno, quemadmodum per-
ſtrinximus, conuenêre. Illa autem æſtate Tartari Tauricani Podoliam & Ruſsiam rurſus
hoſtili incurſione uexârunt, à Stephano palatino Valachorum, ut creditum eſt, concitati:
Ipſe quidem immiſſo in Ruſsiam finitimam exercitu, tractum omnem inter Neſtrum am- Pocuce à Va-
nem, & Sarmaticos montes, quem Pôcuce uocamus, nemine repugnante, ac ne expectan lachis interce-
te quidem quicquam eiuſmodi, ſubegit: ſiue, ut ipſe dictitabat, de ſua ditione iniuſtè prius ptum.
detractum, recepit. His rebus, atq; adeò crebris Polonorum procerum literis & nuncijs
excitus rex è Lithuania, Lublinum extremis diebus menſis Octobris uenit, ibiq; comitia
procerum habuit. Placuit, ut in æſtatem proximam, milite mercenario res contra Vala-
chos gereretur, & Pocuce repeteretur. Eiuſdem autem exercitus metu Tartarorum excur
ſiones repreſſum iri uidebantur. In ſtipendium uero decreto comitiorum imperata eſt pe-
cunia oppidanis & agreſtibus, uſitato more. Rex deinde peracto conuentu Cracouiam ſe
contulit, & ibi hybernauit. Vere proximo exercitum è mercenario milite conſcriptum in
Ruſsiam miſit: ipſe uerò, poſteaquam pluuiæ, & inſolitæ fluminum inundationes remi- 1504. ann.
ſerunt, in Pruſsiam profectus, iuſiurandum fidelitatis à ciuitatibus exegit. Fridericus
uerò Magiſter Pruſsiæ orientalis, cognito aduentu regio, ad conſanguineos ſuos in Sa-
xoniam & Germaniam ſe recepit, ne uel iurare in uerba regis, uel improuiſi belli molem
imparatus ſuſtinere neceſſe haberet. Sed ne Germania quidem tunc domeſtico & inte-
ſtino bello uacabat. Etenim inter Maximilianum Cæſarem, & Rupertum Philippi pala-
tini Rheni filium, bellum conflatum eſt propter ereptam Alberto duci Cæſaris affini Ba- Maximiliani
uariam: celeriter tamen confectum, cum infeſtæ acies apud Ratiſponam ad prælij dimi- Cæſaris victo-
cationem ueniſſent: Rupertusq; duobus millibus Bohemorum deſideratis, & ſeptingen ria de palatino
tis captis, uictus & caſtris exutus, paternus uerò dominatus eius à cæteris principibus Rheni.
Germaniæ cum Cæſare ſentientibus diuexatus & acciſus eſſet. Ibi enim Philippus cum
filio pacem & ueniam à miti Cæſare ſupplex petijt, æquisq; conditionibus impetrauit.
Quin aliud quoque bellum Maximiliano cum Ludouico rege Gallorum, & Venetis de
principatu Mediolani, tunc exortum eſt, cum Gallus capto Ludouico Sphortia duce,
dominatum illum, Venetis non tam ſocium regem adiuuantibus, quàm ſuam rem agen-
tibus, iterum in poteſtatem ſuam redegiſſet, ſiue adeo cum Venetis partitus eſſet. Recu-
perarat enim eum prius amiſſum Sphortia, Gallis eiectis. His igitur de cauſis Magiſter
Cruciferorum apud Germanos ſuos nihil tunc opis inuenit. Per id tempus Moldauia in-
feſtata & uexata eſt à noſtris, ita ut Stephanus è munitionibus Pocutienſibus præſidia
deducere coactus ſit, præſertim cum ipſe grauiſsimo pedum dolore affligeretur: quo ad
extremum confectus, haud ita multò poſt extinctus eſt, uir magnitudine animi, aſtu, peri-
tia rei militaris, & rebus contra Turcarum, Vngarorum, & Polonorum reges, ac Tartaros
feliciter geſtis, omni æuo memorabilis. Cui Bogdanus filius Luſcus in dominatu ſuc- Bogdanus pa-
ceſsit. Noſtri enim ſatis habuerunt Pocuce recuperaſſe. Tartari uero cum non ignora- latinus Vala-
chiæ.

rent in propinquo eſſe regium exercitum, quieuerunt eo anno. Maturè igitur exercitus ille exautoratus eſt, ſiue quòd eo nihil opus erat, Valachis atque Tartaris quieſcentibus, & ut uidebatur, deinceps etiam quieturis: ſiue quòd deerat pecunia, ita ut ne emerita quidem ſtipendia militibus exoluerentur. Quo factum eſt, ut ij agminatim in Cracouienſem oram reuecti, cum ne Cracouię quidem ſpes ulla pecuniæ è theſauro regio numerandæ oſtenderetur, in bona & poſſeſsiones epiſcopi & abbatum hoſtilem penè in morem inuaderent, & inde rapto ſeſe ſuſtentarent, donec rex è Pruſsia rediJt: quod quidem ſub finem æſtatis factum eſt. Quo tempore Cazimiria, quæ Cracouiæ ponte iungitur, à meridie ad noctem uſque regē ex arce inſpectante arſit, & cum turribus & pinnis mœnium penitus conflagrauit. Eodem autem anno, menſe Nouembri, Turcæ Croatiam regis Vngarorum prouinciam, acerbè depopulati ſunt. Peractis Petricouiæ Polonorum comitijs, conſtitutisq; rebus Polonicis, & Maſouiticis, Alexander rex inſequentis anni initio Breſte, quo Lithuanis conuentum edixerat, contendit, ut eius quoque gentis res turbatiores componeret. Principem gratiæ locum ex ea gente apud eum obtinebat Michaël Glinſcius dux Ruſſus, uir elati animi, magnasq; in Lithuania opes & potentiam atque clientelas, Ruſſorum præſertim eiuſdem linguæ & religionis hominum, ſibi compararat. Aegrè id ferebant Lithuani proceres, alioqui etiam Ruſsis non ſatis æqui: formidabantq;, ne per occaſionem is Alexandri orbitate contempta Lithuaniæ dominatum inuaderet, & ad ſuos Ruſſos transferret. Quin etiam iactabatur uulgò, uerène an falſo, incertum eſt, Michaëlē principatū affectātē Alexādro inſidias ſtruere. Non latebant hæc Michaëlē: & homo gratia principis impotentior ſui, non modò non diſsimulabat quicquam, ſed apertas cum æmulis ſuis inimicitias gerebat, & in odium principis eos adducebat, nec defuit ipſi occaſio. Fortè Alexander præfecturam Lidenſem, Lithuano quodam amoto, Andreæ Droſdæ Michaëlis conſanguineo contulerat, & ad primores Lithuanorum abſens mandata dederat, ut eum in poſſeſsionem eius præfecturæ mitterent: id illi odio Michaëlis ad regium aduentum reiecerunt. Hinc igitur arrepta occaſione Michaël, cùm alios Lithuanos proceres, tum in primis Albertum Taborum epiſcopum Vilnenſem, Ioannem Zabrezinium palatinum Trocenſem, Stanislaum Zarnouecium præfectum Samagitiæ, & Stanislaum Kiſcam ducem exercitus, quaſi contumaces, rebelles q́;, ſubinde apud regem criminari, donec eò regem perpulit, ut is ſecretis conſilijs de nece ipſorum agitaret. Cum autem in media Lithuania nihil eiuſmodi propter magnas eorum clientelas, & communem gentis Lithuanæ dolorem tutò aggredi poſſe uideretur, Breſte, quod oppidum in confinio Poloniæ ſitum eſt, eos ad conuentum euocauit. Non ignorabant illi quidem, regem ſibi iratum eſſe: & erat res plena ſuſpicionis, quod Lithuanica comitia in eum locum præter morem edicta eſſent, aduęnêre tamen, ſed ingreſſu arcis abſtinuère. Tandem ſuaſu Ioannis Laſcij cancellarij Polonici rex aliquantiſper mitigatus, Zabrezinium quidem palatinatu Trocenſi amouit, dato ei ſucceſſore Nicolao Radiuilo: Albertum uerò epiſcopum Vilnenſem, cum cæteris qui idem ſentiebant, ſenatus ingreſſu excluſit, tantiſper donec ſe placarent. Adductus deinde Vilna Sachmates Zauolgenſium Tartarorum princeps: cui rex magna & ſplendida equitum caterua ſtipatus, ad quinque millia paſſuum obuiam progreſſus eſt: & comiter ac lautè eum accepit, compoſitisq; rebus Lithuanicis, ad conuentum Polonorum Radomiam ſecum duxit. Vbi introductus in ſenatum, grauiter & magna libertate regem & conſiliarios eius Polonos iuxtà ac Lithuanos incuſauit, quòd ab ijs contra Tauricanos Tartaros in auxilium penè ab Hircano uſque mari ingentibus pollicitationibus euocatus, deſtitutus deinde, ac planè proditus, amiſsis partim per defectionem, partim aduerſo prçlio maximis, quas adduxerat, copijs, nihilo tutiorem apud ſocios & fœderatos, quam apud Turcas fugæ locum inuenerit: ſed contra iuriſiurandi religionem pro captiuo habitus, & ad illud uſq; tempus in cuſtodia, & quaſi in carcere detentus ſit. Sed Deus (inquit, ſublatis in cœlum manibus) bonorum omnium & malorum remunerator, meam, regisq; cauſam aliquando iudicabit, & ærumnas meas, iusq; iurandum uiolatum ulciſcetur. Ad extremum orabat, ut ſibi liberè diſcedere, & ad ſuos reuerti liceret. Reſponſum eſt regio nomine, immeritò ipſum de rege & conſilio eius quæri: ipſum ſibi ſua culpa, quicquid illud mali eſſet, conciliaſſe: quippe qui cum ualidum & florentem exercitum haberet, hoſtemqúe uiribus longè inferiorem ſecundo prælio fudiſſet, fugaſſetqúe, in campis Kiouienſibus ignauus deſidere, & ſociorum agros, fœdere & iuriſiurandi religione

negle-

Cracouienſis ora infeſtatur à militibus.

1501. ann.

Michaëlis Glinſcij ducis potentia & inuidia.

Ioānes Zabrezinius palatinatu Trocenſi amotus.

Sachmatis libertas in dicendo.

neglecta, rapinis uexare: quàm urgere uictoriam, expulſoq; hoſte, Tauricæ imperium ſibi adiungere, aut certè traiecto rurſus Boriſthene, è Moſchi ditione prædas agere, & exercitum inopem ſuſtentare, tantiſper dum Poloni & Lithuani aduenīsſ, maluerit. Ne fœminam quidem uxorem ipſius, nedum exercitum, domini et uiri ignauiam illam ferre potuiſſe. Seipſum igitur potius, quàm quenquam alium incuſaret. Ad hæc plurimum eum Polonis & Lithuanis incommodaſſe, quod ſua culpa, neglectis eorum conſilijs, de infeſtanda Moſchouia, defectione ſuorum, uires hoſtium auxerit. Sic refutatę Sachmatis querelæ, retorta in eum culpa. Obnixius deinde is rogare, ut in Scythiam remitteretur: reparaturum ſe eſſe exercitum, & reliquias profligati recollecturum: transfugas quoq; ubi ſe incolumem eſſe cognouerint, ad ſe reuerſuros. Ita fore, ut plus regi commodare dimiſſus, quàm retentus poſſet. Non ſatis conſultum fore noſtris uidebatur, dimittere ferocem hominem, detentione tam diuturna & retractione ex fuga irritatum, qui tunc etiam, cum ſui iuris non eſſet, liberè tamen & acerbè de iniuria quereretur. Sed Tauricano tamen principi iratior eſſe, & infeſtior fore, non immeritò credebatur. Ita acquieturos tamen eſſe noſtros, barbaris inter ſe commiſsis. Placuit igitur, ipſo aſſentiente, fratrem quidem eius Cozacum Soltanum in Scythiam mitti, nouas copias Sachmati adducturum, et Nogaienſes Tartaros conſanguineos ſuos contra Tauricanos concitaturum: ipſum uerò Sachmatem Troccos remitti, expectaturum donec frater cum copijs reuerteretur, & rex in Tauricam expeditionem faceret. His ita conſtitutis, Kozacus accepto à rege uiatico in Scythiam cōtendit: Sachmates uerò à Lithuanis proceribus Troccos reductus, liberiore uiuendi ratione uti permiſſus eſt, cum dediſſet fidem, ſe inde fugiturum non eſſe. Aduenerant autem Lithuani proceres ad Radomienſia comitia, ut opera Polonorum regem ſibi reconciliarent. Sed non potuêre tamen ij quicquam aliud impetrare, quàm ut rex data ipſis repulſa publicè, ſecretò Polonis polliceretur, ſe illos in gratiam recepturum eſſe, cum ad Lithuaniam accederet. Dimiſsis Lithuanis atq; Tartaris, reliquum tempus comitiorum iudicijs & conſultationibus de defenſione regni contra ſubitarias hoſtium incurſiones datum eſt. De equeſtribus quibuſdam, qui latrocinia exercuerāt, ſumptum ſupplicium. Ac Oſuchouius quidem & Miſouius gladio percuſsi: Ruſinouia uerò fœmina cum ocreis, calcaribus & cultu corporis uirili, ut erat pręhenſa, ſuſpendio necata eſt. Ad defenſionem uerò regni minores quidem Poloni tributum agrarium duodenûm groſſorum in ſtipendium mercenariorum militum ſciuêre: maiores autem id abnuere. Per quod tempus, decimanona die Maij tempeſtas horrēda circum Cracouiam coorta, tonitruis perpetuò terribiliter crepitantibus, & coruſcantibus inter denſas nubes fulguribus, grandinem inſtar oui gallinacei demiſit, qua frondes arborum craſsiores etiam decuſſæ, tectaq; domorum perfracta ſunt: turris una arcis fulmine percuſſa, tecti & muri parte abrupta, prodigij loco fuit. Nec multo poſt rex Alexander uigore membrorum in una parte ſoluto, quem morbum paralyſin Græci uocant, Radomia Cracouiam poſt medium Iunium apportatus eſt. Quo ſubſecuta eſt cum legatio Bogdani Valachorum palatini, quæ tunc Radomiam aduenerat. Poſtulabat autem Bogdanus coniugium Elizabethæ ſororis regiæ: & quo facilius id impetraret, Thyſmenecciam & Ceſsibeſſos territoria regi reddebat. Ipſene autem ea poſt mortem patris Polonis ademerit, ut memorat Vapouius, an à patre adempta, quemadmodum uult Micchouienſis, retinuerit: an uerò quæ non habuerit quidem in poteſtate, ſed quaſi ſua repetere poſſe & uelle uidebatur, donanda ſibi eſſe duxerit, non ſatis conſtat. Ea quidem certè donabat, quæ retinere ipſe non poterat: ut benignitate illa, quæ nihilo ipſi conſtabat, regis & Polonorū ſtudia promereretur. Abnuebant puella & mater barbaricum fœdi ac luſci hominis connubium: nec tamen repulſa irritari placebat hominem, & ex amico hoſtem facere. Itaq; pro munere quidem gratiæ actæ Bogdano, de coniugio uerò ambiguum reſponſum datum. Per idem tempus legati Nogaienſium ducum, (neq; enim unum principem hi habent) octoginta equitum comitatu in Lithuaniam aduenêre, qui Sachmatem domum reducerent, magnas copias ad ulciſcendum hoſtem Tauricanū ipſi pollicētes. Nec multò pòſt Mēdligeri ſiue Menglikerej Tauricani principis legatio ſubſecuta eſt, ſuadens & poſtulans, ne Lithuani proceres Sachmatē hoſtē ſuū dimitterēt, ſed aſſeruarent in cuſtodia: quemadmodum patruum ſuum, quoad uixit, aſſeruaſſent. Percuſſurum ſe eſſe fœdus cum rege, nec unquam deinceps in ditiones eius inuaſurum. Vtiliorem autem fore Lithuanis & Polonis amicitiam ſuam quam Sachmatis, à quo & propter longinquitatem ſera, & propter debilitatas atq; adeò afflictas uires infirma auxilia eſſent

Nogaienſes Tartari.

Tributum à minoribus Polonis ſcitum.

Bogdani Valachi legatio.

Tauricenorū Tartarorum legatio.

AA 5 expe-

expectanda. His utrinq; auditis, Lithuani proceres neutram in partem quicquam ſtatuerunt, ſed rem integram ad regis aduentũ reiecerunt. Patebat interim liber aditus ad Sachmatem legatis Nogaienſibus. Qui cum duci ſe pollicitationibus Lithuanorum ſuſpicaretur, conſilium fugæ cum legatis et equitatu, quem circum ſe habebat, clàm inijt, effuſoq́ꝫ

Sachmates è fuga retractus.

curſu dies & noctes iter continuabat: ſed occurrentibus per compendia uiarum Lithuanis, retractus ex fuga, ac diligentius deinde aſſeruatus eſt. Nihilo tamen magis Tauricani per eos dies Lithuaniæ uexatione abſtinuerunt. Nam è Minſcenſi territorio prædas extremis diebus Auguſti menſis egerunt: quo factum eſt, ut Lithuani anno ſequenti Vilnam muro cingerent. Sub excurſionem autem illam Tartaricam tertio Cal. Auguſti, Elizabetha regina Cracouiæ extremum uitæ diem clauſit: fœmina lectiſsima, & inſigni pietate ac munificentia in cultum diuinum. Cuius præclara & regalia donaria extant etiamnum cùm alibi, tum in baſilica Cracouienſi, ubi ſepulta eſt, honorificentiſsimo funere ab Alexandro & Sigiſmundo filijs elata, in delubro ſanctæ Crucis, quod uiuens à fundamentis exædificarat, omniq; apparatu ad cultum diuinum accommodato magnificè ornauerat, & cenſibus domoq́ꝫ in octo presbyteros & nonum miniſtrum collatis dotauerat. In diui quoq; Michaelis templo in eadem arce ſito totidem presbyteris, qui cantanda & ſacris operando aſsiduo cultui diuino inſiſterent, cenſus attribuit. Quamuis enim dotem nullam apportauiſſet, indulſit ei tamen rex filius, ut non modò tantum in cultum diuinum elargiretur, ſed etiam filiæ Elizabethæ natu minimæ Leneicienſem, Radomiēſem & Prædecenſem præfecturas, partem bonorum, quæ nihilominus donatione propter nuptias è marito rege utenda fruenda acceperat, quadraginta millibus Vngaricorum aureorum obligaret et concederet, quo illa bonis ijs matre uiuente uteretur, frueretur quoad nuberet, uel cælebs decederet: poſt mortem uero matris, ad ius regni libera ea reuerterentur. Iuſtis funeribus matri peractis Alexander, cum ope medicorũ à morbo releuatus eſſet, Calendis

1506. ann.
Comitia Lublini.

Octobribus Lublinum profectus eſt, & anni ſequentis, qui fuit à Chriſto nato 1506. initio comitia Polonorum habuit. Certatum ibi, ac diſceptatum eſt inter proceres profani ordinis, & epiſcopos, de ordine & ratione ſedendi in ſenatu regio, ac de expeditionibus bellicis. Contendebant proceres, ut epiſcopi alterum latus regis ſibi concederent, alterum uel dextrum ſane ipſi tenerent: deinde ut bona eccleſijs addicta, perinde ac ea quæ nobilitatis eſſent, publica belli onera ſuſtinerent. Tuebantur epiſcopi prærogatiuas ſuas, quòd utriq; regio lateri aſsidendi ius ipſi, & militiæ uacationē eccleſiaſtica bona antiquitus haberent. Poſt longam altercationem rex tandem controuerſiam ita diremit, ut epiſcopis & eccleſijs prærogatiuæ ſuæ ſaluæ manerent. Conſtitutum deinde, ut à rege noua moneta argētea cuderetur, & uſitatũ tributum ab agreſtibus et oppidanis in ſtipendia militum, qui ad fines Ruſsiæ & Podoliæ defendendos, ac depellendum Pocucienſi territorio Bogdanum mittebantur, conferretur. Etenim Bogdanus nuptiarum Elizabethæ regiæ ſororis compos non factus, quòd regina puellæ mater ipſi aduerſata eſſe diceretur, ubi cognouit reginam eſſe mortuam, iterum ea de re ad regem oratores miſerat: ſed cum puella ne-

Pocuce Bogdanus palatinus Val. in ſuam redigit poteſtatem.

garet ſe ipſi nupturam, ira percitus, quòd contemni ſe putaret, Pocuce cum infeſto exercitu inuaſerat: & cum nullum ibi eſſet regium præſidium, nec ualidæ munitiones, paruo negocio in poteſtatem ſuam redegerat. Igitur quatuor millia mercenariorum militum decreto comitiorum in Ruſsiam miſſa, Pocuce ſub ſignis ingreſſa ſunt: profligatisq; ac depulſis ſexcentis Valachis præſidiarijs, territorium omne non multo maiore negocio, quàm erat amiſſum, recuperarunt. Deinde Valachiæ fines infeſtis incurſionibus uexarunt. Vbi duo Struſsi fratres, adoleſcentes nobiles & bellicoſi, decus Ruſsicæ nobilitatis, cum ala quinquaginta equitum longius prouecti, cum in longè plures Valachos fortè incidiſſent, audacius quàm par erat cum eis congreſsi, à multitudine hoſtium oppreſsi ſunt. Ac Felix quidem in prælio fortiter dimicans cecidit: Georgius uerò dum frati laboranti per medios hoſtes animoſe inuectus fert opem, ſuffoſſo equo ad terram delluxit, ibiq; captus, & ad palatinum deductus, cum octo alijs tyranno inſpectante capite plexus eſt. Sed non inulta mors eorum Valachis manſit. Poſtridie enim eius diei noſtri hoſtem uictoria recenti exultantem conſecuti & adorti, magna ſtrage ulti ſunt. Cæſus præfectus Chocimenſis: Copacius uerò dux exercitus Valachici fuga elapſus eſt. Nec tamen memorant Miechouienſis

Pacta Alexandri regis cum Bogdano.

& Vapouius, quinam belli huius Valachici exitus fuerit. Sed nos icto fœdere finitum eſſe comperimus, argumento literarum Alexandri regis, quæ extant in Archiuio. Inde enim apparet, Bogdanum tres oratores ad regem denuò miſiſſe, ipſisq; cum eo conueniſſe, ut Eli-

zabetha

zabetha Bogdano nuberet his legibus, ut uis ad Romanę & catholicæ eccleſiæ ritus cum aulico ſuo comitatu accederet: in Valachia item ut templa, ſacerdotes, & unus epiſcopus Romani ritus inſtituerentur: Romanus pontifex Bogdano poſtulante matrimonium approbaret: Bogdanus regijs ditionibus fœderatus ut eſſet, & cum cæteris Chriſtianis principibus contra barbaros bellum ſuſciperet. Nec tamē hæc pacta rata fuêre. Adactusq; poſtea bello Bogdanus, Sigiſmundo regi Alexandri literas illas reddidit. Sed hæc poſtea. Tunc autem Alexander comitijs Lublinenſibus, quemadmodum ſuprà dictum eſt, peractis, in Lithuaniam contendit. Expectabant enim eum ibi Nogaienſium atq; Tauricanorum Tartarorum legati: & acceperat, Ioannem magnum ducem Moſchorum è uiuis exceſsiſſe: gentemq; in motu eſſe, ita ut ipſi commoda occaſio recuperandi ea, quæ Ioannes Lithuanis ademerat, oblata eſſe uideretur: Feliciſsimus fuerat Ioannes: Tartarorum iugum excuſſerat: complures & magnos principatus paruo uel nullo negocio imperio ſuo adiunxerat, cum Stephano illo magno Valachorum palatino affinitatem & amicitiam contraxerat. Caſanenſes, Permios, Sibiros, Lapos, Iugros Vngarorum progenitores, Bulgaros Aſiaticos partim ſubiugârat, partim tributarios ſibi fecerat: cum uicinis Suecombus ſiue Suetijs, Liuonibus atque Finnis proſpero ſucceſſu bella geſſerat: Lithuanis ſupra ſeptuaginta arces & caſtella ademerat. Quanquam autem pleraq; hæc omnia per legatos geſſerat, formidabilis tamen Lithuanis fuerat. Inſtituto gētis maximus natu filius in principatu patri ſuccedit: ſed cum is uiuente adhuc patre obijſſet, ſuſceptum ex eo nepotem Demetrium, quemadmodum Herberſteinus prodidit, Ioannes grauis annis ſucceſſorem ſibi deſignârat. Deinde uerò ſuaſu ſecundæ uxoris Grecæ mutato conſilio, Gabriëlem filium ex ea ſuſceptum, qui poſtea Baſilius appellatus eſt, ei prætulerat, ipſum uerò Demetrium in uincula coniecerat. Moriens autem rurſus Demetrio è carcere producto prærogatiuam ſuam reſtituerat, culpam admiſſam deprecatus. Maiores motus hinc inter Moſchos expectabantur: ſed eos rex in Lithuaniam ueniens, celeriter compreſſos eſſe cognouit. Gabriel enim, ſiue Baſilius Ioannis defuncti ducis filius, compacto in carcerem Demetrio, dominatum occupauit. Omiſſa igitur, ſiue in aliud tempus dilata rerum Moſchicarum cura, Alexander cum Mengligeri gratificari ſtatuiſſet, quo cum ſibi amicum faceret, Sachmatem cum omni comitatu & legatis, & Nogaienſibus Vilnam adduci ad ſe iuſſit: inſtauratoq; iudicio, uiolati fœderis reum damnauit, & Cauunam diligentius aſſeruandum miſit, necquicquam deprecantem: et conteſtantem minimè placatum iri Lithuanis & Polonis ſua captiuitate & miſeria Mengligerem: cæteri Tartari per munitiones & caſtella Lithuaniæ diſtributi. Nec malè diuinauit Sachmates. Paulo poſt enim, legatis Mengligeris domum reuerſis, menſe Maio quinque millia expeditorum Tartarorum è Taurica eruperunt, & Podoliam, Ruſsiam atq; Lithuaniam longè, lateq; crudeliter uaſtarunt: & præter aliam prædam ingentem, ad centum millia hominum in barbaricam ſeruitutem abegerunt: plurimos uicos atque pagos exuſſerunt, & in imbecilliorem ſenum ac puerorum multitudinem immaniter ferro ſæuierunt. Languebat rex, ab empirico quodam medico, ſeu uerius impoſtore, qui ſe, Polonus cùm eſſet, Græcum mentiebatur, balneis & ſudoribus magis etiam debilitatus. Proceres uerò mutuis odijs certantes, regiaq; indignatione prouocati, ſuum quiſque negocium agebant, nec ullam habebant curam reipublicæ. Tartari tam felici ſucceſſu illecti, diſtracta præda quam retulerant, paruo interuallo quieti dato, mox auctis uiribus mēſe Auguſto denuò in Lithuaniā irruperunt: & cū Gleſcū ad oppidū haud longè à fontibus Nemeni fluuij ſitū, conſtipati perueniſſent, relictis ibi duobus Soltanis (ſic illi Cæſaris ſiue principis filios uocant) cum decem millibus equitum, ad quos ipſi receptum habituri eſſent, cæteri ad uiginti millia turmatim quoquo uerſus populabundi excurrerunt. Vilnæ rex languēs iacuerat. Inde uerò diſcedens cum uxore & ſuppellectili ſua uniuerſa, Lidam, quæ arx duodecim milliarijs à Vilna abeſt, peruenerat. Ac Michouienſis quidem eum aduentu Tartarorum excitum, cum negarentur Lithuani, niſi rex ipſe loco ſe mouiſſet, ad arma concurſuri eſſe, nequicquam diſſuadentibus medicis, eò ſe uehi iuſsiſſe memorat, ne uel in extremo halitu ſuis deeſſet: Vapouius uerò cum in Poloniam iter habuiſſe ſcribit, quò iam Sigiſmundum fratrem è Sileſia euocauiſſet, ut conceſsis ei habenis regni, ipſe rebus gerendis propter ingraueſcentem & inſanabilem morbū minimè idoneus, in ocio reliquum tempus uitę tranſmitteret. Sed quocunq; tandem conſilio Vilnam reliquit, Lidæ cum eſſet, ecce adeſt unus quiſpiam nuncians, Tartaros populabundos uix unius diei itinere abeſſe: ſe ſagitta ictum in faciem,

Ioannis Moſchorum ducis mors & res geſtæ.

Baſilius Moſchorum dominatum inuaſit.

Alexandri aduerſa ualetudo.

Lida.

Sigiſmundus à fratre ad regnum accitus.

equi pernicitate manus eorum ægrè effugiſſe. Parum fidei habitum eſt nuncio. Proinde Michaël Glinſcius, qui regem comitabatur, Raſcios equites aliquot, quos ad manum habebat ſtrenuos, dimiſit, certius omnia exploraturos. Nec longè hi abierãt, cum in turmam Tartarorum inciderunt, conſertaq; intrepidè pugna, nouem ex iis interfecerunt, cæteros in fugam uerterunt, & præfixa pilis occiſorum capita ad dominum ſuum attulerunt. Trepidatum eſt circa regem uehementer. Placuit deinde, ut rex moleſtia itineris & quaſſatione maiorem in modum afflictus, lectica Vilnam reportaretur: Glinſcius uerò cum Stanislao Kiſca duce exercitus, & Lithuana nobilitate, quæ aduentu Tartarorum audito ad regem confluebat, hoſti obuiam iret. Miſſus etiam, qui Sigiſmundum regis fratrem celeriter acciret. Siue enim uiueret rex, ſiue moreretur, & ſiue uincerent Lithuani, ſiue uincerentur, præſente eo uidebatur opus eſſe. Ac rex quidem continuato die nocteq; itinere, Alberto epiſcopo Vilnenſi, Ioanne Zabrezinio, & Ioanne Laſcio cancellario Polono, cum regina deducentibus, uix trahens ſpiritum, Vilnam reportatus eſt. Michaël uerò Glinſcius, cum Kiſca ſubito morbo correptus eſſet, nõ ignarus moris Scythici, quamuis non plus ſeptem millibus equitum aggregaſſet, accelerandum ſibi ratus eſt in hoſtem ad Cleſcum deſidentem, priuſquam cuncta agmina, quæ diuerſa & palantia prædas agebant, eò ſeſe recollegiſſent. Erat propè ſtatiua hoſtilia, quà Lithuani ueniebant, amnis non magnus, neque profundus, ſed limoſus, & ob id ægrè uadabilis. Eius ripam ulteriorem Tartari, cum Lithuanos contra ſe aduentare cognouiſſent, inſederant, ac denſo ſagittarum imbre Lithuanos tranſitu prohibebant. Habebant Lithuani ſecum bombardas aliquot: eas cum exoneraſſent, hoſtem à ripa ſummouerunt: & comportatis è uicino frondibus ac uirgultis, amneq; conſtrato in ulteriorem ripam cum euaſiſſent, magno impetu in hoſtes irruerunt.

Poloni aulici. Sendiuoius Zarnicouius.

Peropportunè autem in primo agminum congreſſu, equites Poloni trecenti ex aulico regis comitatu, duce Sendiuoio Zarnicouio palatini Poſnanienſis filio, Vilna accurrentes è propinquo colle Tartaris ſeſe oſtendêre: cumq; armis fugientes frontem latiùs diduxiſſent, ac tympanis atq; tubis uehementius inſonuiſſent, & longè maioris quàm pro numero exercitus ſpeciem præ ſe tuliſſent, Lithuanis quidem animum addidere, hoſtibus uerò terrorem incuſſere. Itaq; ſtatim in terga dedêre. Nec ſegnius inſtabant Lithuani fugientibus, nec ullum recolligẽdi ſeſe ſpacium ipſis dabant. Fortè palus erat cœnoſa, qua barbari conſtipati adhuc fugiebant: in eam cum urgentibus à tergo Lithuanis cõpulſi eſſent, plurimi cœni uoragine hauſti ſunt: nec pauciores reſtitantes ab inſequentibus contrucidati:

Glinſcij uirtus.

Soltani, duces exercitus, equis in palude relictis, ægrè euaſêre. Glinſcius magnam non ſolum egregij ducis, uerùm etiam ſtrenui militis laudem ex ea uictoria reportauit, tribus equis ſub eo confoſsis. Neq; tamẽ hac ille uictoria contentus fuit: ſed reductis ad hoſtium ſtatiua copijs, tacitus ibi conſedit, operiens donec cæteri hoſtes, qui prædatum longè lateq; excurrerant, caſus ſuorum ignari, ad ſtatiua, quemadmodum inter eos conuenerat, reuerterẽtur. Nec eum fefellit coniectura & ſucceſſus. Poſt quartũ enim diem, eos turmatim reuerti incipientes, ut quiq; primi uenerãt, excepit, & magna ſtrage concidit:

Cæſorum numerus.

ita ut uiginti millia barbarorum tunc cæſa, totidem equi capti, memorentur, præda omnis excuſſa, & ingens captiuorum numerus liberatus. Iam Alexander rex deſperata ſalute, & teſtamento condito, ſumptisq; ritu Chriſtiano ſacris myſterijs, animam agebat, cum ei de uictoria ſuorum nunciatum eſt. Sublatis igitur in cœlum manibus, & oculis lachrymas ſtillantibus, tacitus amiſſo iam uſu linguæ gratias agere Deo uiſus eſt: nec mora animam exhalauit, die decimanona mẽſis Auguſti, quadrageſimumſextum annum agens, cum non totos quinq; annos regnaſſet in Polonia.

Cometes.

Cuius obitum cometes paucis antè diebus ad Septentriones conſpectus portendit. Quin & globus igneus clariſsimus quadam nocte ſuper turrim curiæ ſenatoriæ Cracouiæ decidiſſe uiſus eſt. Fuit Alexander ſtatura mediocri, facie oblonga, capillo ſubnigro, uiribus corporis atque lacertis ualidis: uerùm ingenio hebetiore, atque ob id taciturnus. Liberalitate fratres omnes ſuperauit, non ſine uoluptate ſua fortibus uiris & militaribus, atque aulicis benignè facere ſolitus: cantoribus etiam, citharœdis, atq; tibicinibus impendio delectatus eſt. Prodigum potius quàm liberalem fuiſſe multi exiſtimauêre, ita ut in tempore cum deceſsiſſe dicerent, priuſquam Poloniam & Lithuaniam omnem prodigeret. Bonorum quidem regiorum magnam

Eraſmus Ciolcus epiſcopus Plocenſis.

partem oppignerauit. Eraſmum Ciolcum, hominem plebeium, quemadmodum creditum eſt, iam inde ex quo Lithuaniæ dux factus erat, ualde familiarem habuit: eumq; ad epiſcopam Plocenſem euexit, & opera eius fideli & induſtria in obeundis apud Pontifi-

cem

cem Max. & Cæſarem legationibus ſemel atque iterum uſus eſt. Certatum eſt de funere Alexandri. Ioannes enim Laſcius cancellarius, Cracouiam id efferre ſatagebat, aſſeuerans ita ipſi quoq; regi placuiſſe. Contrà Lithuani proceres Vilnæ, iuxta Cazimirum fratrem ſepelire regem uolebant. Nec iniuſtam eius conſilij ſui cauſam habere uidebantur. Cum enim abeſſet Sigiſmundus regis defuncti frater, uerebantur, ne dum ipſi funus honoris gratia Cracouiam deducentes eunt & redeunt, interea Michael Glinſcius, homo factioſus, & recenti uictoria magis etiam elatus, Lithuaniæ dominatum, adiuuantibus Ruſsis ſuis, inuaderet. Dum hæc fiunt, & pompa funeris apparatur, Sigiſmundus dux, cum de morte fratris in itinere nũcium accepiſſet, accelerauit iter. Venienti primus omnium procerum, Glinſcius cum ſeptingentis equitibus gratulabundus occurrit. Plenus iam antè erat Sigiſmundi animus ſuſpicionum, non modò ex rumore uulgari, ſed etiam delationibus procerum Lithuanorũ de Glinſcio, quaſi principatum affectaret. Auxerat ipſe etiam tunc ſuſpicionem occurſu ſuo, & comitatu illo tam numeroſo. Nec plures ducentis equitibus Sigiſmundus ſecum habebat: ſed non poterat commodè & cum dignitate congreſſum eius declinare. Itaq; aduenienti longius è cubiculo obuiam progreſſus, comiter et benignè eum accepit, & in cubiculum ſuum deduxit. Ibi Glinſcius non ignarus, ſuſpectum ſe eſſe principi, luculenta oratione ſeſe purgauit, & ſtudium, obſequiumq; ſuum ipſi detulit, ac deleuiſſe omnem ſuſpicionem ex animo eius ſibi uiſus eſt: cum ille ei uiciſsim, ſeu uerè, ſeu temporis cauſa, omnia de ſe polliceretur. Frequentes deinde affuêre cæteri proceres, magnis & ſplendidis equitum cateruis ſtipati, Vilnamq; principem deduxêre. Nec multo pòſt funus regium ſuperba pompa elatum eſt, & in baſilicæ delubro iuxta Cazimiri corpus ſepultum: per quod tempus Vuladiſlao Bohemorum & Vngarorum regi Ludouicus filius ex Anna uxore, quæ ſtatim poſt id puerperium obijt: natus eſt, anno uno poſt Elizabetham ſororem: quam pater poſtea, propter deſiderium uxoris amiſſæ, Annam uocari uoluit. Sed nos emenſi, id quod nobis propoſueramus, curriculum, hic curſum inhibeamus: poſtea fortaſsis per ocium, id quicquid ſupereſt ſpacij, ſi Deo placuerit, ad metam decurſuri, aut, quod malimus, alij lampada tradituri.

FINIS TOMI II. POLONICAE HISTORIAE.

BASILEÆ,
PER SEBASTIANVM HENRICPETRI
ANNO, CIↃ. IↃ. XXCII.

POLONICAE HISTO-RIÆ CORPORIS,

TOMVS III.

QVI RES PARTICVLARITER GESTAS A' PO-
lonis complectitur: & unà omnium principum Poloniæ, Maſsouiæ,
Sileſiæ & Lithuaniæ Genealogias, diligenter, magnoq́ꝫ
ſtudio collectas, & ad illuſtrandam hiſto-
riam Polonicam appoſitas.

AVTHORES QVI IN HOC TOMO CON-
tinentur, oſtendet ſequens Elenchus.

BASILEÆ,
ANNO CIↃ. IↃ XXCII.

ELENCHVS AVTHORVM, QVI COMPREHENSI SVNT IN HOC TOmo III. Polonicæ Hiſtoriæ.

fol.

I. Pisonis Epistola ad Ioannem Coritium de cõflictu Polonorũ, & Lithuanorũ cũ Moſchouitis. 1

II. Epistola Serenisss. Sigiſmundi Regis Poloniæ, &c. de Victoria contra Schiſmaticos Moſchouios apud Aras Alexandri Magni, parta anno cIↃ.IↃ. xiv. iix. Septemb. 5

III. Oratio Erasmi Vitellij, Epiſcopi Plocenſis in celeberrimo Auguſt. conuentu ad Cæſarem Maximilianum I. nomine Victorioſiſsimi regis Poloniæ Sigiſmundi, habita coram omnibus S.R. Imperij proceribus, die Veneris xx. Auguſti, anno Dom. cIↃ. IↃ. xiix. 7

IV. Victoria Sereniss. Principis & D.D. Sigiſmundi eius nominis I. regis Poloniæ, &c. Contra Vayuodam Muldauiæ, Turcæ tributarium & ſubditum: cui ſubeſt Valachia, Myſiæ inferioris pars ad flumen Tyram influens Pontum Euxinum, quæ à Deo Opt. Max. data fuit terna in menſe Auguſto prӕterito, & conſummata xxii. die eiuſdem menſis, Anno Domin. cIↃ. IↃ. xxxi. 11

V. Fragmentvm ex Sigismvndo Liberobarone de Herberſtain &c. de bello Poloni & Moſchi. 13

VI. Martini Cromeri Oratio in funere Sigiſmundi, eius nominis primi, regis Poloniæ, Lithuaniæ, &c. Anno cIↃ. IↃ. xliix. Cal. Aprilis defuncti. 15

VII. Stanislai Orickovii Rutheni oratio in funere Sigiſmundi Iagellonis, Poloniӕ regis &c. 33

IIX. Tertii Belli descriptio luculenta, quod magnus Ruthenorum Imperator cõtra Liuones geſſit, anno cIↃ. IↃ. liix. quo ciuitas & Prouincia Torpatenſis à principe Moſchouitarum expugnata, uicta & ſubiugata eſt. 55

IX. Fragmentvm ex Simonis Schardij I.V.D. hiſtoria de uita & obitu Sigiſmundi Auguſti regis Poloniӕ, qui obijt Anno cIↃ. IↃ. lxxii. Calend. Iulij. 64

X. Ioannis Lasicii Historiã de ingreſſu Polonorum in Valachiam cũ Bogdano Vaiuoda (cui ſucceſsit Iuonia) & cæde Turcarum: ducibus Mielezkio & Sieniauuskio, Anno cIↃ. IↃ. lxxii. 67

XI. Leonhardi Gorecii, equitis Poloni, deſcriptio belli Iuoniӕ, Palatini Valachiæ, quod is cum Selymo Turcarum Imperatore magno cũ ſucceſſu geſsit ab initio, demùm à Ieremia Czarnauieczio Valacho proditus, & à Turcis cõtra fidem datam ac ſacramento confirmatam occiſus. 75

XII. Exemplar qvarvndam literarum ſuper diſceſsu Chriſtianiſsimi ac Sereniſsimi Henrici III. Galliarũ, ac Poloniæ regis: Itemq; illuſtriſſimi Senatus Poloniæ ad eundem regem: Incerto authore. 95

1 *Oratio Danizæ ad Senatum regni Poloniæ Cracouiæ congregatum, habita, de diſceſſu regis Henrici.* 95

2 *Literæ Senatus regni Poloniæ ad Imperatorem Romanum ob diſceſſum Henrici.* 96

3 *Henricus Dei Gratia, Poloniæ rex, Magnus dux Lithuaniæ, &c. Reuerendiſsimis, illuſtribus & Magnif. Dominis, Senatoribus, nobilibus & generoſis equitib. Regni noſtri Poloniæ, & magni ducatus Lithuaniæ.* 97

4 *Henricus Galliarũ & Poloniæ Rex, &c. Reuerendiſ:imo in Chriſto Patri, Domino Epiſcopo Ciuamenſi, ſyncerè nobis dilecto.* 98

5 *Henricus Dei Gratia Galliarum & Poloniæ Rex, magnus dux Lithuaniæ &c. Illuſtribus ac Magnificis Domin. Domino Palatino Cracouiẽſi, & Domino Zberouulo Mareſcallo Curiæ, ſyncerè nobis dilectis, et Reuerendo D. Vuolli Vicecancellario noſtro S.D.* 98

6 *Henricus Dei Gratia Galliarum & Poloniæ Rex, &c. Illuſtri & Magnifico Domino, à Tienſzin Caſtellano Vucinicenſi, Subcamerario noſtro.* 99

7 *Henricus Dei Gratia Galliarum & Poloniæ rex, illuſtri & Magnifico Dom. &c. Radluuiel Duci in Olira, Mareſch. Curiæ Lithuaniæ, ſyncerè nobis dilecto.* 99

8 *Senatorum regni Poloniæ literæ ad ſacram maieſtatem regiam, cum quibus cubicularius Maieſtatis ſuæ Viennam XX. Iunij, anno 1574. miſſus.* 99

9 *Literarum exemplum à ſacra Cæſarea Maieſtate Maximil. II. ad Senatores regni Poloniæ datarum.* 100

10 *Literarum exemplar ad Henricum Andegauenſem à Senatu & Ordinibus regni Poloniæ.* 101

XIII. Dantiscanorvm Clades, Anno domini cIↃ. IↃ. lxxvii. April. xvii. à Ioanne Laſicio Polono deſcripta, in qua cauſa belli à Sereniſs. rege Poloniӕ contra Gedanenſes ſuſcepti, referuntur. 104

Item excuſatio erga Germanos ne offendantur, quòd toties in clade Dantiſcanorum illorum mentio fiat. fol. 112

Item Ioachimi Bielſcij in quẽdam Dantiſcanum, qui leuibus ac ineptis ſuis Germanicis rithmis, multa nefaria de rege & regno Poloniæ ſcribere, & per Germaniam ubiq; ſpargere impudenter auſus eſt, Anno Domini 1577. 112

XIV. SVPPLEMENTVM DE Rebus geſtis inter regem Poloniꝫ Stephanum, & magnum Ducẽ Moſchouiæ, anno Domini CIↃ. IↃ. LXXIX. ex hiſtoria Alexandri Guagnini. 114

Edictum regium de ſupplicationibus Publicis ob rem bene aduerſus Moſchum geſtam Anno 1579. Auguſti XXX. 115

Edictum Regiũ Suirenſe ad milites, ex quo cauſæ ſuſcepti in belli magnum Moſcouiæ ducem cognoſcentur.

Et Edictum regium de ſupplicationibus ob captam Polotiam. 118

Rerum poſt captam Polotiam contra Moſchum geſtarum narratio. 123

Edictum de Supplicationibus à Sereniſsimo Poloniæ rege Stephano, Vuielicoluco ex Moſchouia miſſum: die V. menſis Septembris, Anno Domini 1580. fol. 126

XV. IOANNIS LEVVENCLAII DE Moſchorũ bellis aduerſus finitimos geſtis, ab annis iam LXX. quibus anteà per Europam obſcuri paulatim innotuerunt, commentarius. 128

Epiſtola Moſci ad Guilhelmum magiſtrum Ordinis Teuthonici, ubi cauſas belli ſuſcepti contra Liuones exponit. 136

XVI. Polonici Regni tredecim mutationes & familiarum Genealogicæ explicationes, deſcriptæ ex optimis autoribus, & continua, perpetuaq; ſucceſsione propoſitæ in Tabula.

ITEM,

PRINCIPVM SILESIÆ penè omnium & Ducum Maſſouię, ac Lithuanię Genealogiæ diligenter, magnoq; ſtudio collectæ, & ad illuſtrandam Polonicam Hiſtoriam appoſitæ, à IOANNE PISTORIO NIDANO MEDIC. DOCT. 145

FINIS ELENCHI AVTHORVM ET MATERIARVM TOMI III. POLONICÆ HISTORIÆ.

TOMVS III POLONICARVM RERVM, IN QVO RES PARTICVLARIter geſtæ à Polonis compræhenduntur.

EPISTOLA PISONIS AD IOANNEM CORItivm de conflictv Polonorvm, et Lithuanorum cum Moſchouitis.

PISO CORITIO S.

SCio ego ambiguum tibi eſſe, Coriti mi chariſsime, in humanis ne ſim, an uerò minus, qui totum iam fermè annum, quo Roma abſum, tam pertinaciter tecum ſileam. Par item de te quoque cogitatio me ſuſpēdit, qui nihil omninò ſcripſeris: niſi fortè tuæ mihi reddi non potuerint, in certiſsimis hucuſque uagato ſedibus. Quæ etiam cauſa fecit, ut ceſſator & ipſe fierem, cùm alioqui ad ſcribendum nemo me ſit minùs piger. Noſti quam non ſpontè obierim hanc prouinciam, ut ad Sereniſsimum Polonię Regem, ac deinceps ad Moſchouiæ Ducem, quò pacem inter ipſos pontificis, & legati nomine firmarem proficiſcerer. Sed nō erat integrum reluctari diutiùs mihi, ueni tandem Iulio menſe Vilnam, quæ caput eſt Lithuaniæ, ubi à Principe, præterquam, quod pro ſedis Apoſtolicæ reuerentia ampliſsimè acceptus ſui, habitus ſum pro ſingulari ſua in me ueterē alioqui clientem beneuolentia, admodū gratioſe: nam humaniter dicere Regię celſitudinis dignitas uetat. Data deinde diebus duob. ſequentibus bis audiētia, poſt tertiū aduentus mei diem, Rex hinc in caſtra mouit, quò ante dies aliquot, niſi me operiri dignum duxiſſet, omninò ire ſtatuerat. Iam enim utrinq; ad bellum, & quidem atrociſsimum, inclinata erant omnia. Pacis nomine ob interpoſitas Pontificis partes auditū non ingratè. Cæterùm inter tubas, inter tympanas, inter alios armorum ſtrepitus facilè oppreſſum. Iam enim & hoſtis arce Smolensko ſupra Boriſthenem ſita per proditionē potitus, factus erat inſolentior. Et Rex exercitum ualidiſsimum ex equitatu, peditatuq; ſtipendio conduxerat, pugnæ auidum inprimis. Erant in ijs Cataphracti duo millia, quibus nihil eſſe poſsit, neq; ornatum, neq; armatum, magis: peditum plus paulò, duo item millia, in quibus belli poſtea moles ſtetit. Fuere deinde alia ſexdecim equitum millia fortiſsimorum uirorum. Id enim credas uolo, neq; uidiſſe me unquam maiorem equitatum, quàm conſtituere hic princeps poſsit, neq; crediturum fuiſſe, ſi non uidiſſem, ut certè, ſi uelit, ualeat centum millium equitatū armare. Iam uerò maior fide quadrigarum numerus eſt commeatum ferentium. Neq; enim ipſe crederem cuicunq; ita narranti, niſi meos ipſe oculos teſtes habuiſſem. Quis enim crederet uiginti quadrigarum millia conduci poſſe? tantùm iam abeſt, ut ſcribere hæc auderem. Scribit hæc tibi Piſo, Piſo iam non Poëtarum, ſed annalium ſcriptoris æmulus: niſi fortè, ne oculato quidem teſti adhûc credis. Fit id non uoluptatis, ſed neceſsitatis cauſa, homini, iumento uictus ferendus eſt, propter loca ſola ſolitudine nobilia, qui tamdiu duret, quàm ſit manere neceſſe diu. Centum milliaribus Lithuanicis, quæ Germanica centum uiginti faciunt (tantum enim uiæ eſt à Vilna ad Smolensko) præter luſtra, eademq; paluſtria nihil fermè uidetur: ſterilia & inhoſpita omnia. Aeſtima nunc tecum, quanto ſit commeatu opus. Adde quod ubi etiam in locum uenerimus deſtinatum, non minore ſis frumenti, aliarumq; rerum neceſſariarum laboraturus inopia, cùm ob ſoli ſterilitatē, tum quod hoſtiliter uaſtata ſint omnia. Eum itaq; exercitum ubi Rex ipſe recenſuiſſet proficiſci in hoſtes iubet: interea præfectus arcis, & domini Poloczka, alia quadam uia, terras Moſci inuadit, ibiq; populatus omnia, ingenti onuſtus præda reuertitur. Dum itaq; exercitus diſceſſui ſe parat, uidentur in loco quodam exploratores hoſtium. Nobis cognito illorum numero (erant enim uiri bellatores mille trecenti) lectis ad hoc ſexcentis equitibus illos obruêre, armaq; capientes maiore ex parte trucidauére, Duce eorum, cum nonnullis nobilibus capto. Idem fecêre poſtridie in alijs mille ducentis pari euentu. Moſcus

re cognita exercitum omnem, qui octoginta millibus conſtabat, loco quodam ad hęc electo, ultra Boriſthenem collocat, ratus noſtros pugnę auiditate, amnem non formidaturos. Verũ id non ſine periculo, cùm uadũ ipſi tam bombardis, quàm milite muniuiſſent, eumq; unicũ: nam alibi Boriſthęnes, utpote & altus, & uorticoſus, neutriq; & uadabilis. Noſtri, relictis aliquot millibus, qui ſe citra amnem hoſti circum equitantes oſtenderent, reliqui interim percontato alibi flumine, ponticulum ex ratibus, lintribusq; nectũt, quò peditatum cum machinis tranſmittant. Equites acie, ut erant, inſtructa omnes ſe uno impetu, ſed ex ordine conijciunt in amnem, fœliciterq; tranant, credo dijs freti, haud plus uno deſiderato. Non erat hoc incognitum hoſtibus, & poterant, uel amnem ingredi uolentes cohibere, uel iam partim egreſſos opprimere. Verùm cùm & ipſi multitudini nimium fiderent, & noſtros præ paucitate contemnerent, loco ſe tantiſper, utpote opportuno, mouere diſtulerunt, dum noſtri iam non modò amnem tranſirent, uerùm etiam & pugnæ locum caperent, & ordines uel reficerent, uel mutarent: tantumq; fuit temporis medij, & tribus fermè horis manuum conſertione utrinq; abſtinerent. Vbi ad manus deinde uentum fuit, hoſtes arte uſi, circumuenire noſtros à tergo per uallem, ubi non apparebant, (nam & collis dumetis conſitus impediebat aſpectum) magno impetu nitebantur. Noſtri re explorata derepentè, ut in ſubitis fit caſibus, mutant conſilium. Et ea ex parte in iuſſu pugnam committunt. Nam aliò belli dux acies inclinarat, ubi & ipſe tunc ferebatur. Quod cùm ex noſtris nonnulli bello aliàs probè exerciti conſpicerent, neque aut conſultandi, aut Ducem conueniendi tempus, locusúe daretur, in hoſtem conclamant, fortiterq; pugnando reprimunt. Hæc à leuo cornu acta, mox à dextro, & omni ex parte conſertæ manus: tubarum clangor, ut ex ijs, qui interfuére, accepi ſupra uſitatum modũ. Fuére enim tubicines in hoſtili exercitu plus multò quingentis: atque ita fortiſsimè dimicatum utrinque inclinante iam ad ueſperam ſole, timor hoſtes, mox deſperatio occupat. Iam neque noſtrorum impetum ferre diutiùs, qui proximi erant, neque fugæ uiam à tergo reperire ualebant, prementibus ultimis, qui & ipſi ordines facilè explicare nequibant. In ea trepidatione clades facta ingens: fugientes deinde tumultuatim omnes noſtri in longam noctem ſecuti quoſcunque cedere, niſi qui uel nemorum denſitate latere, uel noctis beneficio elabi poterant. Ibi direpta caſtra, in prædam uerſa omnia: cecidêre ex hoſtibus millia circiter quadraginta: capta quatuor millia, & in ijs præfecti exercitus omnes, qui octo fuerant, inter quos primi à Duce Moſchorum, Dux Michaël Golycza cum trecentis nobilibus, inter quos ſunt Barones multi. Hos ſecum Rex nudiuſtertius quaſi in triumpho Vilnam uexit, conſpicuos omninò uiros. Mihi certè in omni uita nihil uidere circa pompas bellicas, obtigit glorioſius. Reliqui captiui partim per municipia diſtributi ſunt, partim apud uictores: ubi adhuc & ſigna tenentur, quæ & ipſa ablata fuére ad unum omnia. Rex enim cum domeſticis tantùm, paucis admodùm redijt, miſſo, quem ſecum in præſidijs habebat, ad belli Duces exercitu recenti millium quatuor, uti uictoriam ſequerentur, maximè uerò, uti arcem Smolensko recuperarent. Moſcus enim mox ſuorum accepta clade, paucis admodum ſtipatus tam præcipiti ad propria curſu feſtinârat, ut die atque nocte 300 paſſuum millia ſuperaret: ſiue, ut nouum repentè exercitum ſcriberet: ſiue quod uero eſſe ſimilius creditum eſt, ut famam rei malè geſtæ præuerteret, quò minùs fratres rebus nouis moliendis, anſam antè caperent, malę tractationis memores, utpotê, qui ſeruitutem apud tyrannum fratrem ſeruire coguntur. Parùm enim ad recuperandum exercitum ſupereſſe ſpei fatẽtur & captiui, populo Moſcum aſſerentes adhuc plurimo abundare, uerùm ruſtico, & bellis inepto, cùm in hanc expeditionẽ omnem fermè nobilitatem duxerit. Sic ille, qui paulò antè capta dolo ſuperbus arce, Polonis omnibus necem: Lithuanis uerò compedes minitatus fuerat, turpiſsimam coactus inire fugam eſt, ut ſeipſum tam neci, quàm uinculis eriperet. Nam ita certam demens ipſe ſibi uictoriam ſpoponderat, ut poſtea apud Duces belli captos repertæ cum mandatis atque ſtratagematis epiſtolæ fuerint, quibus quid facto cuilibet poſt uictoriam opus eſſet, commiſerat, ut ſcilicet regem in præſidijs poſitum uno agmine adorirentur: eo utcunque potiti, in tres ſeſe uias diuiſo exercitu diffunderent, Vilnamq; direptum feſtinarent. Sed neſciebat homo, & priuatim, & publicè periurus Deum uiolatæ ſine cauſa fidei uindicem, aliter longè conſtitutum ire. Dij enim immortales ob periurium (ut ait pro Roſcio Cicero) hominibus iraſci, & ſuccenſere conſueuerũt. Dedit condignas perfidiæ ſuæ pœnas: cùm ex noſtris ne unus quidem captus ſit, uulnerati multi, & ij aduerſo corpore omnes. Mortui uix ſupra quadringentos, & in ijs Barones quatuor elegantiſsimi, idemq́ue fortiſsimi iuuenes, quorum corpora huc relata ſunt, & tumulata honeſtiſsimè, duobus ſub infuſa Epiſcopis cum uniuerſo clero ad ciuitatis portas progreſsis: quorum tamen mors immenſa hoſtium clade piata eſt, ut certè fateri neceſſe ſit, hæc ſine diuûm nu-

mine

mine non euenisſe: cùm alioqui Rex ipſe re quidem uera Chriſtianiſsimus ſit, ſemperque fuerit. Aſsiduis enim pro uictoria ſupplicationibus: ea deinde parta, gratiarum actionibus templa omnia ſonabant, quin & publicè ad Deum omnia princeps refert, maximè cum Tartari. Qui ſub idem tempus iuxta pactum conuentum adeſſe Maieſtati ſuæ debuiſſent, fraude ſe ſubduxerint. Iam uerò & illud nō omiſerim, eſſe apud Moſcum Ducem Michaëlem Glyusky, uirum animi & corporis dotibus egregiè inſignem. Is olim non leuibus ex cauſis Regem Poloniæ fugiens ad Moſcum cum ſuis migrauit, qui & priorum, & horum cauſa motuum fuit. Hunc Rex ad Sereniſsimi Vngariæ Regis inſtantiam, in gratiam ſecretò admiſerat, & iam tacitò redire parantem, ſui, quibus nimium fiebat, Moſco detulêre, qui hominem eueſtigiò uinctum, domum ſub cuſtodia remiſit, incertum, quid de eo uelit ſtatuere. Is ſi fortè transfugiſſet (ut conuenerat) ad noſtros, magnam ſibi huius uictoriæ partem uendicare contendiſſet. Nam id circiter Calendas Septembris contigerat: prælium uerò octaua Septembris ipſo die natali Virginis factum eſt. In ſumma Dei omninò munera ſunt hæc præcipuè: deinde Principis Deo gratiſsimi, cuius fortunam utique prælustrem non ex ariolorum nugis, ſed ex ſumma uitæ ſanctimonia, prudentia, fortitudine, temperantia atque iuſtitia, metior. In quo illud pulchrum eſt, ut ſi clementiam ipſam uelis effingere, nullo certè alio neque ore, neque colore, quàm huius principis id præſtare poſsis efficatiùs. Mihi profectò poſt exantlatos tot uiarum labores, ex hac uictoria tantum acceſsit lætitiæ, ut nihil aſperum, ſiue terra, ſiue mari tuliſſe uidear, ſiue quia principis huius ſim, fuerimque ſemper ſtudioſiſsimus, ſiue quod hac factum præſente uictoria, ut ire ad Moſcum non ſit neceſſe mihi: quæ mea profectò ſumma eſt expectatio. Nam præter uiarum cùm longitudinem, tum difficultatem ualdè me terret hominis etiam iurati perfidia. Satis mihi eſt confeſſori eſſe, ſuperbam martyrij palmam non ambio. Miſi ad illum Calend. adhuc Auguſtis famulum cum literis pro ſaluo conductu, ſcio perueniſſe, ſed neque reſponſum, neque famulum uidi. Audio in amnem conijci fuiſſe iuſſum. Non libenter bibo tam largo cantharo, ſed iocor uerbis: re tamen uera ſerium eſt, quod ſcribo. Scilicet mihi ſeruabit, ſi etiam dederit fidem, quam neque Regibus, ac ne Deo quidem ipſi ſeruare ſolet?

I nunc Schiſmatico uitam committe tyranno,
Vt te per Scythicas ſub ſtyga mittat aquas.

Nollem in ijs ſiniſtrum mihi omen præcinere, qui initio certè inuitus feci, ut hanc experirer moleſtiam. Tolerabilia fuêre hactenus omnia, quamuis aſpera, in reliquis quoque ſuperanda omnis fortuna, ferendo eſt. Nondum ſatis intelligo, quid firmum de me ſit, cùm omnis adhuc exercitus, arcis recuperationi ſtudeat, eam breui futuram ſperamus: quod niſi & uiarum ſub hæc tempora difficultas, & anni ratio noſtris obſtaret, uictorem omninò exercitum in ipſa Moſcici dominij uiſcera transferrent, ibidem hybernaturi: qua illorum ſententia facilè reſiduo itinere abſoluerer. Sed durare tamdiu uix poterunt, commeatus penuria, præſertim pro iumentis. Habent enim præter ſuum equitatum prædatitios equos circiter uiginti millia, quos ſaluare ſi poſſent, plurimùm uellent. Habere enim dicitur Moſcouia equos laboribus ferendis admodum idoneos: res diu extrahi non poterit, quicquid erit, non patiar te neſcire: tuum erit interea literas has nullo conſtantes ordine boni conſulere. Vt enim ſparſim relata mihi ſunt omnia, ita uariè congeſta, ut licet uix unius eſſe corporis uideantur. Mitto nummos argenteos ſex Moſcicos, ex præda ad me miſſos. Hos tibi cum amicis communes eſſe uolo. Inuenies in illis inſcriptiones Græcas partim, partim Ruthenas. Symbolum habent Ruthenæ cum Græcis literis: deinde par etiam eſt Religio: ſunt utique Chriſtiani, ſed Schiſmatici. Templa habent, hîc præſertim Vilnæ, auro, argento, & gemmis opulenta: paucis etiam hinc annis ex lapide ædificari cœpta, & quidem ſumptuoſè, cùm lignea tantùm priùs habuerint, non culta admodum. Sunt autem Rutheni (ut illud quoque auctarium addam) ingenio Lithuanis promptiore, quò fit, ut operibus non mediocriter excellant. Multi ex ijs peculiare proditionis uitium habent, quod ad Principum, ſiue Ducum aliquorum domos irrepſit. Quin & hoc nuper bello Dux quidam Ruthenius ab omnibus ſuis Moſco ſe dedidit, quamuis egregium adoleſcentem filium in Regis aula reliquiſſet. Sentiunt multi ex ijs ſecretò (ut creditur) pro Moſco, nulla alia magis, quàm Religionis cauſa. Eam enim per omnia communem habent, transfugerentque paſsim multi, niſi exploratam Moſci tyrannidem formidarent. Is enim ſæuiſsimis ſubditos legibus coërcet. Omnia alli naſcuntur, omnia creſcunt, omnia adducuntur. Si qui ſunt, qui uel genere, uel dignitate magni ſunt, in illius nihilominùs manu ſunt, neque diutiùs diuites, quam ipſe uelit. Commercia eorum terra, marique plurima. Aurum, argentum, pro pellibus inferu

liti mercatores, nihil aliud referunt: ea omnia Principi accedunt. Hinc opes iſtæ tantæ, quantas neminem unum in Europa Principem habere, fama eſt. Populo miris artificijs inſigni potens. Italos habet domeſticos multos, & honeſtè, & utiliter. Cæterùm ſuas circa fidem partes coactos ſequi. Hæc ab ijs, qui iſtic uerſati ſunt, didici. Si quando (quod maximè deprecor) eò iero, redieroque quod precor, uel per literas, uel coràm de omnibus affatim: interea autem adhuc & hinc erit, quod ſcribam. Reſtat enim nonnihil militibus noſtris circa arcis recuperationem, quod negocium extrahi diu non poterit. Si enim deditionem facere obſeſsi noluerint, aliud noſtri pro rei, & temporis qualitate, conſilium ſunt appræhenſuri. Sunt enim adhuc in exercitu præfecti, & tribuni militum omnes ueterani, qui uel ſub manu captare conſilium non ignorant: ante omnes autem, Illuſtriſsime Dux Conſtantinus, inter noſtri temporis Imperatores in re bellica facilè Princeps, qui ſignis collatis ter, & trigeſies dimicando uictor fuit. Idem iunior tamen apud Moſcum ſeptennio manicis, pedicisſqúe conſtrictus fuerat, bello captus. Vir eſt domi Numa religioſior, foris Romulo non inferior, quo Duce, & hoc bellum geſtum eſt. In quo nihil eſſe uno omnes ore aiunt, quod probari nequeat, niſi quia Rutenus, idemqúe Schiſmaticus ſit, ita à parentibus errore, quaſi per manus accepto. Neque enim parùm refert, quam quiſque à maioribus religionem acceperit. Cæterùm ita maiorum ſuorum traditiones omnes ſanctè obſeruat, ut ne latum quidem ab ijs unguem recedat: qui ſi ad S. matris Eccleſiæ obedientiam reduci poſſet, innumeris dubiò procul ad idem agendum præluceret. Tanti eſt apud ſuos momenti, Principi autem ob eximias uirtutes facilè chariſsimus. Sed de ijs tandem plus ſatis: ueniam tamen mihi dederis (ut ſpero) non grauatim, culpam ingenuè faſſo, qui non Epiſtolam, ſed libellum ex bello feciſſe me haudquaquam negauerim. Leges aliquando non pauciora ijs, de itineris mei ratione, quod utinam non tentaſſem, parùm à Septentrionali diſto Oceano, & longiùs adhuc progredi cogor. Iam hic September initium eſt brumæ: quæ tam ſæua ſolet ingruere, ut multis ſine naſo contingat eſſe. Noctes Aeſtate breuiſsimæ, hyeme diei parùm. Sub diuo Iulio Pontifice laudatiſsimæ memoriæ, minus Menſe, annum Roma ad duos miſſus Reges, abſui, non paruo certè labore. Sed nihil ad hæc, quæ hactenus mihi æquali temporis, ſed diuerſo laborum calculo incidere, & tamen difficiliora adhuc reſtant. Leuius fit patientia, quicquid corrigere eſt nefas. Mihi certè ſatis erit Pontificis, Legatiqúe expectationi reſpondere. Quod ut facere gratè ualeam, pro ſanctitatis ſuæ ac ſedis Apoſtolicæ nomine gloria, amplitudine, ne glacialem quidem (uel ſub bruma) ſum reformidaturus Oceanum. Sed iam uale, & Volumen hoc boni conſule. Ad neminem enim diffuſius ſcripſi: cûm ſciam mea tibi omnia, utpote mei ſemper amantiſsimo, non diſplicere. Ego ualeo, & Principis munificentia benè habeo. Vilnę, XXVI Septembris, Anno M. D. XIIII.

EPISTO-

EPISTOLA SERENISS. AC INVICTISS. D. SIGISMVNDI REGIS POLONIAE, MAGNI DVcis Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæq́ Domini, & hæredis ad Sanctiſs. D. Leonem X. Pont. Max. de Victoria contra

SCHISMATICOS, MOSCOVIOS, APVD ARAS Alexandri Magni parta, &c.

BEATISSIME Pater & Domine, Domine clementiſsime, poſt pedum oſcula beatorum: cùm non ignorem V. Sanctitatem, tum ex paſtorali ſuo debito, tum etiam ex genuina pietate in Religionis ſacroſanctę incremētum, magna cum uoluptate audire ſolere, quādo aliquis Catholicorum Regum, aduerſùs infideles, aut ſchiſmaticos inconſutilem Saluatoris noſtri tunicam ſcindentes, ac dilacerantes, Dei uirtute adiutus aliquid fœliciter gerat. Hinc conuenit, ut ego qui Turcam infeſtum, communemq́ue Chriſtiani nominis hoſtem uicinum habeam, Tartaros etiam, aliasq́ue Tranſtanaitanas Scythicas gentes, numeroſas, feroces, ac infideles, humeris meis à nullo Chriſtianorum Principum adiutus, ſolus ſuſtineam. Et præter hos omnes magnum Moſchouiæ Ducem, cum quo nunc atrocia bella gero, Sarmatiæ, Aſiaticæ tyrannum, opibus, armis, equis, uiriſq́ue potentem, ac multis contra alios uicinos ſuos uictorijs tumentem: blaſphemum tamen ac ſchiſmaticum, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ infeſtiſſimum, hoſtem inſolentiſsimum habeam. Huius belli motus, & præſtitam mihi à Deo uictoriam contra ipſum perfidum Moſchouitam, Sanctitati ueſtræ perſcribam. Anno etenim exacto, fractis inter nos anteà pactis, iuramentoq́ firmatis fœderibus, immemor præſtitæ fidei, & ſpreta iuramenti religione, quæ modica, aut nulla in blaſphemo, & ſchiſmatico eſſe poteſt, dominia mea in magno Lithuaniæ Ducatu conſiſtentia, exercitu multorum millium equitum bellatorum comparato, magna ui machinarum bellicarum, tormentorumq́ue æneorum ſubſequente, hoſtiliter inuaſit, dumq́ arces aliquas graui obſidione premeret, nec propter ualida præſidia mea, quæ illic erant, proficeret multis, ſicut anno præterito Sanctitati ueſtræ ſignificaueram, ex ſuis, in oppugnationibus munitorum locorum, & tumultuarijs prælijs amiſsis, domum re malè geſta non abſque grauiſsimo dolore regreſſus erat, qui tamen iam aliàs ſibi perſuaſiſſet, armis, opibus, & potentiæ ſuę cuncta eſſe peruia, nec aliquid conatibus ſuis (in quo tamen deceptus erat) obſtare potuiſſe. Aeſtate demùm proximè exacta, tanquam ignominiam ſuſceptam, damnaq́ prioris expeditionis, & bellum non ſatis proſperè anno præterito cœptum & geſtum uindicaturus, iterum ualidiſsimum exercitum comparauit, in quo plures grauis armaturæ equites inerant, nixusq́ue eſt, me certis caſtris exuere, & præcipuè caſtro Smolensko nuncupato: ut ſubindè tantò facilius totum magnum Ducatum Lithuaniæ, aliaq́ue mea dominia bello atrociori urgere, & totam Rubeorum Ruſsiam ſui ſchiſmatici ritus, quæ ditionis meæ eſt mihi eripere poſſet. Potitus tandē ex adminiculo fraudis arce ipſa Smolensko eſt, de ſuis plurimis amiſsis. Subindè uerò inſolentior factus, exercitum auxit, ita ut excederet octuaginta millia hominum equeſtrium, auſusq́ue eſt ſibi polliceri, quod iam facilè reliqua dominia mea opprimere poſſet. Progredi itaq́ aduerſùs me ſuū exercitum uſq́ ad fluuium Bereſinā mandauit. At ego qui in Domino Deo rectè ſperaueram, eundem fluuium exercitum meum equitatu, & peditatu, tormentiſq́ bellicis benè inſtructum, magna celeritate traijcere imperaui, hoſtiſq́ue exercitum pedem referre, ita ut retrocedere coactus eſt, compuli. Et dum exercitus hoſtilis per meum arceretur, uigeſſima ſeptima Auguſti particulari prælio à meis militibus pulcherrima clades eidem hoſti inflicta eſt. Alia iterum Calendis Septembris, & ex utroque prælio plures ac inſignes captiui mihi adducti ſunt, & multi ex hoſtibus cæſi. Miles autem meus eiuſmodi uictorijs, quaſi auſpicatis præludijs accenſus, ultrò in pugnam ruebat. Equidem uerò in præſentiſsima clementia Dei, & in iuſticia, cauſæ meæ confidens, maximam iam de orta uictoria ſecuritatem mihi pollicebar, & feci magno animo meum exercitum procedere, & ſtationibus hoſtis appropinquare, dumq́ue hoſtis ſentiret, meum exercitum ſibi imminere, Boriſthenem tunc ſolito magis exuberantem nando traiecit. Meus uerò exercitus ſtrenuè & non ſegniter animis ad pugnam præparatis, hoſtem retrocedentem ſequutus eſt, & ſimili-

ter Boriſthenem, dum in re tam ſubita, & potis faciendi poteſtas, & nauigia ad tranſportandum militem deeſſent, ad eam ripæ partem, in qua iam hoſtis ordinatis aciebus, tormentisq́ diſpoſitis, conflictum præſtolabatur, natando intrepidè tranſmiſit. Et tandem Deo auſpice, qui in ſe ſperantes non deſerit, & confundit manus filiorum alienorum, die Natali beatiſsimæ Virginis, quæ erat octaua Septembris, cum hoſtibus eiſdem fœliciter pugnauit, totumq́ue eundem ualidiſsimum hoſtis exercitum, qui (ut præmiſſum eſt) ex octuaginta millibus hominum fuit, comparatus, una acie fudit, fugauitq́ue, & tanquam uiliſsima pecora totis campis cum fœda ſtrage, & multa cæde ultra quadraginta millia paſſuum ante ſe egit, itaque ſupra triginta millia hoſtium, & cæſa, & ſubmerſa ſunt. Caſtra hoſtilia plena, opulenta præda, direpta, & decem præcipui Duces, & Satrapæ, & triginta ſeptem Barones, Conſiliarij, primores: officiales autem & armigeri nobiles ſupra duo millia capti, cum ſignis ſui exercitus mihi adducti ſunt. De meis uerò, Deo auſpice, pauci deſiderantur. Quamobrem hanc tam inſignem, & longo tempore memorandam, ſed nec minùs mirandam (quoniam dextera excelſi facta eſt) uictoriam ueſtræ Sanctitati, pro mea in ipſam ſumma, & eximia deuotione cognitam eſſe uolui, ut Sanctitas ueſtra ex eadem iocundum, atque alacrem animum concipiat, mihiq́ue ſuo deuotiſsimo filio gratuletur. Quandoquidem pro ſacroſancta Religione, proq́ue ſede Apoſtolica, & Sanctitas ueſtra decorè ad ea, quæ factu ſunt poſsibilia, ſemper ſum paratus. Collocaui namque magnam ſpem, & confidentiam in ueſtra Sanctitate erga me, regnumq́ue meum clementia. Quoniam uerò hoſtis ipſe adeò ſuperbus, & obſtinatus exiſtit, neceſſe eſt, ut tantò ſtudioſius ipſum ſine intermiſsione perſequar, & bello urgeam, ne tam citò uires recuperet, ac reparet, quandoquidem non priuatam meam, & regni mei rem nunc ago, ſed totius Chriſtianæ Reipublicæ, ne tam ualidus hoſtis ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ inimicus, quandoque aduerſus ſanctam Eccleſiam pro ritu ſuo, falſo, blaſphemo, & ſchiſmatico inualeſcat. Et ut hæc mea geſta, quæ mihi ex miſericordia Dei fœliciter euenerunt, audacter ueſtræ Sanctitati ſcribo, ſic etiam ſemper audire cupio, ut ſacroſancta Rom. Eccl. uniuerſalis ſtatus omni fœlicitate præfulgeat, atque ut ueſtra Sanctitas incolumen, & longæuam, fœlicemq́ue uitam cum Reuerendiſsimis Patribus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus ducat. Oratorem autem meum, & res meas unà mecum ueſtræ Sanctitati commendo, qui quidem Orator meus V. Sanct. tam ea, quæ geſta ſunt, quoniam & gens, & loca, in quibus geſta ſunt hæc, ſibi cognita exiſtunt, quàm alia è mente mea, planius exponet. Datum in caſtris circa Boriſouo, decima octaua Septembris, Anno Domini, milleſimo, quingenteſimo, quartodecimo.

Viceſimo quinto Ianuarij die, M. D. XV. à Leone Papa X. ob eam ipſam uictoriam Deo Opt. Maxi. εὐχαριστία habita eſt, in Sixti Sacello.

ORATIO

ORATIO PER REV. PATREM DOMINVM ERASMVM VITELLIVM, EPISCOPVM PLOCEN. IN celeberrimo Auguſt. conuentu ad Cæſarem Maximilianum, nomine Victoriosiſsimi Regis Poloniæ Sigiſmundi, habita coram omnibus Sacri Imperij Electoribus, pluribusqꝫ Germaniæ Principibus, die Veneris X X Auguſti, anno Domini 1518.

ILLVSTRI DOMINO ERASMO ROTERODAMO VTRIVSQVE *Literaturæ principi, & Theologorum duci, Iacobus Spiegel Selestadien. Imperialis Secretarius, S. P. D.*

PRO inuictiſsimo Poloni. rege Sigiſmundo, qui non multos ante annos, & menſes, maxima uictoria in Hamaxobitas (quos ipſi Moſchos appellant) & Scythas (quos Tartaros dicunt) potitus eſt. Reuerendiſsimus Dominus Eraſmus Vitellius Epiſcopus Plocenſis, ſingulari integritate uitæ, raraqꝫ doctrina, Romanaqꝫ facundia inſignis, uel eo mihi nomine præcipuè colendus, quia cognominis, de te perquam egregiam frequenter facit mentionem. Primam (ut aulicus, aulico utar uerbo) audientiam coram Cæſare, ſacri Imperij Electoribus omnibus, & cęteris Germaniarum principibus, proceribusqꝫ obtinuit. Sic ornatè, ſic grauiter orauit, ut ad intima uſqꝫ præcordia auditorum, uehementia ſententiarum penetrauerit, pluresqꝫ ad fletum concitauit, ei uero docto ſimul & facundo, omnes docti, & eloquentes palmam tribuunt. Aderant enim uiri non pauci, tum exquiſitè docti, tum in iudicando nares emunctiſsimè. Antiſtes Tergeſtinus, Peutingerus, Huttenus, Bartholinus, Spalatinus, & Stabius ille in nullo doctrinæ genere non uerſatus. Henricus Stromer medicus, & Laurētius Zochus iuriſconſultus, Cardinalis Maguntini florentiſsimi principis Cancellarius. Igitur facta mihi primū præ cæteris elegantiſsimè huius orationis copia. Quia digna multorum lectione uiſa fuit eruditorum calculo, & ab omnibus deſiderata, imprimendamqꝫ curaui, ſub auguſto tuo nomine, quòd omnia pietate ſacra iure ſibi uendicat, quā haud ſubducto ſupercilio accipere digneris. Non dubito quin ut audientibus lachrymas cōmouit, ita hæc eadem legentibus magis copioſas excutiet, & in rem Chriſtianam propenſiores eorum animos reddet. Valere tecū benè Rhenanum uerè beatum cupio, quem animo mecum circūfero, utriqꝫ fila uitæ, quem maximè longeua exopto, ut indies magis ac magis fœlicibus auſpicijs bonæ literę, & maximè ſacrę efflor eant. Huttenus, quia nihil eſt uiſus cæcutientibus popularis literationis admiratoribus, Nemini s nihil pepererit. Quē te Frobenio noſtro publicandum iterū, ſi tibi uiſum fuerit, tradere uel im. Mittam eius de uita aulica Dialogum quamprimū prodierit in lucem. Vale iterum ex Augu ſta Vindeliciæ, pridie Calend. Septembris, Anno poſt partum Virginis matris, 1518.

ORATIO.

VENIMVS à Rege noſtro, Sacratiſs. Imperator, ad hunc celeberrimū conuentum, quē ſolita uigilātia tua pro ſalute Chriſtiani ſtatus æquè commendatè, ut opportunè, hoc loco, & tempore inſtituere curaſti, acturi, Maieſtatis Regiæ, & ampliſsimorum eius dominiorum nomine, quæ ad ſanctam expeditionem generalem, contra immaniſsimos Turcas, totiens propoſitā commodè attinebunt. Quantum uerò neceſſariæ ſint, ſimulqꝫ cum uita omniū noſtrûm deſideratiſsimæ præparationes iſtę: Chriſtianorum coadunatis uiribus, hoſtis aucta potentia teſtatur, iam annos circiter ſeptuaginta poſt infœlicem, & calamitoſam Biſantij captionem, quæ patulam ad nos hoſtibus ianuam præbuit, nihil aliud audimus, quàm clades atqꝫ excidia continua Chriſtianorum à Turcis. Et dum omnes ad reſiſtendum (ut par eſſet) conſurgere negligimus, tot principes cum ſubditis ſuis, tot Reges cum eorū populis: tot deniqꝫ ditiſsima, cū magna iniuria religionis noſtræ, & maxima indignitate Chriſtiani Imperij, miſerabiliter deleta ſunt, quæ ſingillatim enumerare, dolor profectò mœrore plenus prohibet. Quandoquidem neqꝫ ea me referre, neqꝫ uos audire, ſiccis oculis liceret, capita utcunqꝫ decerptam. Nónne uidemus Aſiam uniuerſam, quę è tribus orbis triangulis maior eſt: his & alijs infidelibus occupatā? Aphricam uerò totam, impijs ac ſceleratis eorum manibus deſolatā? Europę magnam partem, tot incendijs, & aſsiduis uaſtationibus debilitatā? & hucuſqꝫ dormitauimus. Sed neqꝫ his cōtentus hoſtis, ut fortior fieret Aegypti, & Syriæ regem, quē Solthanum dicunt, aggreſſus ſuperauit, totiuſqꝫ Syriæ, & Aegypti, ea uictoria (ſed & Hieruſolymæ matris noſtræ, ubi ſalus orta eſt) unicū ſe Dominū conſtituit. Et altero uerè Imperio longè ante formidabilē potentiam ſuā auxit. Nos uerò torpemus, & bellis inteſtinis, plus inſolenter, quàm neceſſariò exagitati,

gladijs noſtris, domeſticos fidei, aut potiùs nos ipſos, deteſtanda malignitatē confodi-mus: nec Prophetæ ſapientis uerba, quæ aduerſùs nos, tanquā Ethnicos clamitant, attenduntur, dignaq́ facinori ſupplicia annunciant. Ipſi (inquit) contra ſanguinem ſuum inſidiantur, & infra. Ego uerò dum eis repentina ingruerit calamitas, non exaudiam. Parat nunc in Chriſtianos, terra, mariq́ arma ſua, inſtat Turcarū framea, capiti & collis noſtris, & adhuc oſcitamus, uixq́ ad pacem mutuò amplectendā, tanta periculi magnitudine urgente, mentes componere uolumus Leone ſanctiſsimo, id dies, noctesq́ curante, hortatur nos hoſtis, excitat à ſomno: commonefacit deſides: torpentes terret, dum iampridem ad oſtia Tiberina: nūc uerò ante paucos menſes, circū Rachanati mœnia, & hiſce iam diebus, dum hic agimus, iterum ad Oſtię portus, ferro, & ſanguine debachatus ſit. Nos tamē ſatis ſic uolentibus omnia hæc, quæ ultimum omnibus exitium minantur, ridiculum putamus, ut iam illud diui Petri naufragantis, dum ſibi in fluctibus dexteram dari popoſcit, & meruit, dicere libeat: Salua nos Domine, perimus.

Collegerat ſimilem conuentū feli. re. chariſsimus genitor tuus, poſt inſperatam Carniolæ ſuæ depopulationē. Multa illic in eam ſententiā à uiris doctiſsimis declamata ſunt: multa etiā Prophetico quodam ſpiritu prædicta, niſi tunc inſtantibus, & euidentiſsimis periculis aliter prouiſum fuiſſet. Quæ omnia flebilis tandem effectus compleuit, cū nulla conſulta inuicē, & conſtituta nulla, ſuo ordine, ut neceſsitas poſtulabat, debitæ executioni mandarentur, & omnis rei benegerendæ cōmoditas, ſimul cum tempore amiſſa fuit turpiter, aut neglecta. Nunc iterū Cæſar inuictiſsime, pro dignitate & debito tuo, cōuentum hunc bono cœptū omine, diligēter proſequeris, ut labenti Reipub. Chriſtianę efficaci opera ſubuenire poſsis, & iuſtè quidē: ſic enim Chriſtianorū Imperator, re pariter conſtabis & nomine, dum hi, qui tuo ſubſunt Imperio, à Cæſare ſuo adiuti fuerint, & defenſi. Quam equidē deliberationem multo iam tempore pro connata animi tui magnitudine conceperas, qui annis his proximis tres Chriſtianos reges potentiſsimos, in Auſtrię tuę urbe primaria, tum ſplendidè, tum honorificè tecū habueris, fœdereq́ ſimul immaculata fide percuſſo, plura cū eis in rem Chriſtianā mutuis tractaſti conſilijs. Quod reuera pro ſingulari gloria tua, omniū ora paſsim prædicare nō deſiſtent, pluresq́ adamantinis ſcriptis perpetuare curabūt. Neq́ enim parens tuus, neq́ Cęſares alij tantū actum, triumphis Octauij meritò ęquandū, pro ſuo unquā deſiderio efficere poterant. Omitto nunc cæteruam immenſam uictoriarum tuarū, quæ tibi ſemper optatis ubiq́ ſucceſsibus reſpondebant, ut quilibet bonę mentis metiri ex his poſsit, quę & quanta in arbitrio & moderatione tua conſiſtant, quin & luce ſit clarius, plus ornamēti Imperio tua prudētia, & fœlicitate allatū eſſe, quā tibi Imperij maieſtate: atq́ ideò pater patriæ à tota Germanica natione, quæ ſub cœlo maior eſt, meritò appellaris, quibus immorari, ut uolui, temporis uetat anguſtia, dum iſta uulgata iam ſint, & toti mundo notiſsima. Tu deinde tua ſponte & uirtute, Regumq́ illorū hortamentis incitatus, nō modò in optimū propoſitum, & tua amplitudine dignū deueniſſe perhiberis: ſed ultrò etiam totius belli gerendi progreſſum, rationes, ordinē, & modum cōcinnè deſcribere curaſti. Tanta peritia rei militaris, tantoq́ ſtudio, & omniū digna cōſideratione, ut facilè appareat, inuētione hac tua, necdū Imperatoris ſummi, ſed excellētiſsimi quoq́ armorū ducis, & animū fortē, & conſilium circumſpectiſsimū non deeſſe. Habet rem hanc cordi, ęqua lance, ſedes ſancta, religionis noſtræ caput & magiſtra, quę tot annorū concilium fœliciter cōtinuans, ſingulares, & urgentiſsimas admonitiones qualibet ſeſsione, ad hunc effectū inſtituere ſolebat: ubi etiā Turcarū tela pectoribus ſuis infixa. Epiſcopi declamātes, oſtendere uiſi ſunt, ut nō uerbis tantùm, ſed rebus, & ſanguine ipſo pungerēt ſegnitiem noſtrā, & deiectos Chriſtianorū animos, quantū poſſent, erigerēt: cuius nauiculæ gubernator, uerū ſe Leonem in his præſtat, quippe qui ſalutiferos rugitus, & uigilantiſsimas cogitationes ſuas, ſummoq́ & uero paſtore dignas, ad hoc unū conuertit, ut cōmuni potentia tantis periculis ultimū iam interitū ſecum ferentibus, quantotius ſuccurratur. Quæ omnia digniſsimi hi legati ſanctitatis ſuæ magis abundè explicarunt. Rectè gubernabāt populum Dei Moyſes, & Aaron, Dauid & Nathan, pluresq́ Romani Pontifices, cū Imperatoribus Chriſtianis, iuncta ſimul gratia, utraq́ poteſtas. Binum nobis reliquit gladium, tranſiturus ad Patrem, Saluator noſter: bina coluerunt elementa Perſæ, Ignem, & Aquam: duobus & nos ſaluamur, Fide, & Opere. Curabis & tu Cæſar inclyte, cum Leone ſanctiſsimo, utroq́ iuncto gladio, eripere de faucibus inimicorum, & tot calamitatibus, oues Chriſti. Inconſutilem enim tunicā ſuam repræſentatis, quæ ſub hoc tempore ueſtro, non abs re profectò inuenta eſt: adhibebit ignem orationis, & ſpiritum fortitudinis benedictū ſacerdotium, neq́ impēſa deerit. Tu aquā non gelidā, ſed feruētiſsimę defenſionis, cū regibus Chriſtianis, indefeſsè ſuggeres, fidemq́ noſtram, & ſpem omniū opere adimplebis, ut à ferocitate Turcę ſalui ſimus,

unica

unica namq; eſt gloria, penates noſtros, & Religionem, in qua nati ſumus, tueri & defendere, pro qua iam omnes maiores tui, tot Reges, & Cæſares ſanctorum nonnulli Cathalogo aſcripti, fœlices & candidiſsimæ animæ plura bella in Europa, & Aſia glorioſè ſuſceperunt, qui ſemper magnanimitate ingenita, aliena quærere, non ſua amittere didicerant. Gignit nos natura miſerè, uiuimus uerũ tot onuſti curis, & tanquam flos citò areſcimus: decidimus tandem, & morimur, ſolus is diu uiuere perhibetur, qui dum uita exceſſerit, perpetuam ſui nominis, benè geſtis, aut factis, memoriam propagauerit, quò fit, ut adſimus abſentes, mortuiq; uiuamus. Tritum fuit Adagium apud ueteres: Pulchrũ mori, decorat uitam. Quod pluſimi, ut patriam conſeruaſſent, corpus ſimul & animam deuouentes, uiuis effectibus cõprobarunt. Tu itidẽ Sacratiſsime Imperator, ut tui ſecretiores referunt priora de Chriſtiano ſtatu ſecum repetẽs, & futura ante oculos ponẽs, mente ut fit liberiore, dicere ſoles, nullũ mortis genus te gratius excipere uelle, quã quod in caſtris militaribus contra infideles, ad uirentes campos fœliciter eueniret. O' uirtus animi commendatiſsima: ſic corporis robori tanti principis inſita & coniuncta. Non hominis profectò deliberatio iſta eſt, ſed numinis uox quędam, & ſolo digna Cęſare, dum nõ lectum eburneum: non ſericeum puluinar: non auratum cubiculum, ſed prata uirentia, & fœnum ruſticum pro delicijs regalibus expoſcas, ut debito Imperiali, quo toti Chriſtianitati teneris, ingenuè ſatisfacias, pro quo tibi omnes, mentem ſanam in corpore ſano, uitęq; diuturnitatem precabuntur. Et ut in hoc tam glorioſiſsimo propoſito, animo inconcuſſo perſiſtas, erectis in cœlum palmis, attentiùs orabunt.

Sed iam factis res aggredienda foret, conſtantiq; pectore, ſine omni ulteriore cunctatione proſequenda, poſt tot conſilia, & decreta multa: poſt tot conuentus, & exhortationes uarias, poſt tot inſtructiones, & tractatus plurimos: armis tandem nõ argumentis opus eſt. Iam enim de his tam crebris, ſed uanis, aut nullis conſultationibus, & pręparamentis noſtris (ut quidã Mediolanenſis ex Turcia profugus nuper in conſpectu Regis noſtri retulit) ſępiùs dicit Turca, admodũ ſubſanantis, cõſulant Chriſtiani, cõſulant, & ego faciã, quod re ipſa, & ſtupendis indies uictorijs demonſtrat. Nos ſi ueri Chriſtiani ſumus, quẽadmodũ Turca in dedecus potiùs noſtrum affirmat, Chriſti fidem, ad ſanguinẽ uſq;, mente intrepida, non oſtentatione ſolùm, ſed affectibus ſynceris obſeruare, tueri, & quantũ in nobis eſt, manu tenere debemus. Quoaduſq; uita noſtra, Chriſtiano aduerſabitur nomini? ut qui Chriſtum imitari, pro Chriſto nos opponere, Religionis uinculo arctamur, contra eius legem: contra oues ſuas: contra ipſum Chriſtum, ignauia, arrogantia, & exceſsibus noſtris, in cœlum uſq; cum Gigantibus, lætiferas ſagittas, impudenter dirigimus, de locis certamus, publica negligentes: hoſtis uerò nos, & noſtra omnia, ac loca ſimul, deglutire contendit. Vnum hoc conclamatum eſt, Turcas conſilijs quibuſcunq; non conuertemus, ſi armis non uincemus, quæ diuini uerbi Concionatoribus elucidanda relinquo, quandoquidem multa nunc eſt meſsis, & operarij pauci.

Neq; id deterreat, quod tam longo tempore, Orientali Imperio, hoſtis crudelitas potita ſit, & deſidia noſtra, eius potentia ſic increuerit, ut firmata eſſe uideatur. Ad Occaſum intueri uolẽti, poſsibilia omnia, & facilima comperiet, cùm Sarracenorũ immanitas Granatam & magnam Hiſpaniæ partem, ſupra ſeptingentos annos hæreditario admodũ iure poſſederit. At Ferdinandi Regis uictorioſiſsimi conſtantia, reginæq; Elizabeth deuotione, & ſuorũ fortitudine, paucis annis, nedum recuperata ſunt omnia, ſed tota infideliũ potẽtia, non â regni ſolùm finibus abacta eſt. Verùm aduſq; inferiora Mauritanię littora, cũ perenni illius Regis gloria eiecta. Ille uerò proprijs tantũ uiribus, & unica ſuorum manu, ſtrenuè hæc geſsit. Tu commune bellũ paras, & generalem (ut aiunt) expeditionẽ, tua opera, conſilio, & auſpicijs, Regumq; omnium aſſenſu, & horũ prudentiſsimorum principũ conſilio (qui tuo lateri tanquã ualidiſsimæ columnæ adhęrẽt) inſtituere debes. Quis oro, tot Regibus, & Principibus, tanquã numeroſę multitudini reſiſtere poterit? Dũ & pacem exulantem, multiſq; ante ſæculis, inter Chriſtianos deſideratam, nunc iam commodiſsimè pro tui, & Leonis animi ſatisfactione, reſtitutã uides, & nouo quodã quinquennali fœdere, cum omnium, qui bonę uoluntatis ſunt gratitudine, firmatam intueris, ut nihil eſt ampliùs, quod ad rem propoſitã fœliciter gerendã deſit, aut quod impedire poſsit.

Non deerit uotis tuis, & Leonis ſanctiſsimi, Sereniſsimus Rex noſter cum omnibus dominijs ſuis, & tota illa Septentrionis ora, modò bellis, alijs, quibus cõtinuò impetitur, finẽ optatum imponere poſsit. Quos uerò hoſtes regnũ noſtrũ habeat, & quib. difficultatibus, Rex ille belliccoſiſsimus detinetur, pauciſsimis explicabo, ne pijs aurib. faſtidij prębeã offendiculum. Notũ eſt hac ętate noſtra, Sigiſmũdi nomen celebre, lõgè, lateq; plurimis uictorijs, fama refertiſsima peruolante. Nolo nunc Genealogiã & ortũ clariſsimi Regis texere, quæ tuæ celſitudini, & his omnibus ſatis cognita eſſe debet, Caſimirea domus

eſt, quæ

eſt, quæ regnare ſemper didicit, & uincere, præſentiam matura pulchritudine, & aſpectu iucundiſsimo decoram, tu noſti, ita ex omni parte compoſitam, proceræq; grauitati coniunctam, ut ad Maieſtatem ipſam, natam eſſe uideatur. Hic auito, paternoq; & fratrum regno, ſenatu uocante ſuccedens, bello fortiſsimum, pace uerò ſplendidiſsimum ſe præſtitit, & reddit. Quippe qui incomparabili iuſtitia, clementia, & liberalitate, ſic apud ſuos omnes charus eſt: ſic eorum affectus, æquitate, & manſuetudine, ac modeſtiſsimis legibus in ſe deuinxit, ut inter tot bellorum tumultus, non quod ex ueteri inſtituto ſolitum eſt, ſed quod rex ipſe præcipit, aut nutu ſolo deſignat, illico à ſuis omnibus cum ſumma animi alacritate perficitur. Quæ profectò ſuprema laus Regum eſt, dum quiſq; ſubiectionis ſuæ debitum, amore illectus, non timore perculſus, ſerena fronte, & libera exequitur, idq; efficit, ut dum Scythæ fugaces (quos noſtri Tartaros uocant) ſubitò interdum & inſperatè, fines noſtros irruant, mox nobilitas è centro regni primaria, benignitati principis ſatisfaciens, uitam propriam, & ſalutem, mera ipſorum uirtute defouere, & in media uſq; hoſtium agmina obijcere non metuat, ſpem reponens firmiſsimam in optima Regis munificentia, qui benemerita cuiuſq; dignis proœmijs excitare conſueuit.

Vrgetur namq; multis hoſtibus: regnum illud ampliſsimum, tribus à parte una: Scytharum ducibus potentiſsimis, multa centena millia bellatorum in ſtatione campeſtri ſecum ducentibus, qui ſe etiam Cæſares dicunt, uno Theodoſiæ propinquo, poſt Boriſthenem ad latus maris Pontici, in Taurica reſidente, alter circa Tanaym, & paludem Mæotidem loca tenet, & is in manibus Regis eſt: tertij ſunt remotiores. Aſiatici uaſtiſsimam incolentes ſolitudinem, & latiſsimos tenentes campos: hi omnes repetinis incurſionibus Regnum deprædari, & continuè defatigare non ceſſant, famem, ſitim, æſtum & algorem, & omnem inediam contemnentes. Sæpiùs etiam Turcis iuncti, qui Monocauſtum, & Licoſtomum occuparunt, maiora & horrenda damna noſtris inferunt. Turcarum enim Scythæ omnes dependent, dum eadem ſecta ſit, Mahometicis ſimul erroribus implicata: è quibus planè deprçhendi poteſt, faciliùs catulos à maternis uberibus, quàm Tartaros à Turcarum aſsiſtentia diuelli poſſe, qui nunc etiam contra Regem Perſarum optatas uiginti millium Equitum ſuppetias tulerunt. De his Rex noſter multas & inſignes reportauit uictorias, ut arces, & loca regni muniti ſsima oſtendunt, quæ pacis tempore pro ſui nominis immortalitate ornatiſsimè reſtaurat: ubi Scytharum cathenatæ acies, Lateritio in muris erigendis certamine quotidie congredi uidentur. Eſt & alter hoſtis non minor ad rigentem Arcton, citra mare glaciale conſiſtens, Roxolanorum dux, quem nos Moſcum dicimus, ſola perfidia, & deteſtando ſchiſmate famoſus. Is partem regni Lithuanorum uidelicet prouinciam magno etiam bellorum motu turbat indies. Sed & hunc Rex noſter, patrocinante iuſtitia, fudit ſæpiùs, eiuſq; potentiam triginta millibus in loco cæſis, profligauit, quàm plurimis primoribus ad uincula coniectis, qui in omnibus Lithuaniæ caſtris arctiſsima detinentur cuſtodia. Multis etiam alijs captiuorum millibus per uniuerſum ferè orbem, uarijs Christianorum principibus, mancipiorum loco dono datis.

Iamq; cruentū hoc bellum decenniū ſuperauit, dum ſint, qui eas diſcordias ſeminent, cōcitent, & turpiter alere non uerentur. Sed, proh dolor, non pudet etiā Religionis profeſſores tantorum malorum auctores, & faces eſſe, qui literis, & nuncijs ad eam rem fouendam, magiſq; irritandam, terra & mari ſurſùm ac deorſùm curſitant, ut Reges & Principes alioquin fortè quieturos, ad pugnam inflamment. Salutis inſigne, & candidam innocentiæ ueſtem deferunt, tanquā pacis amatores, & fratrum perniciem ſitiunt, bellorumq; fomitem, & totam cauſam præſtant, hi ſunt, qui loquuntur pacem cum proximo ſuo, mala autem in cordibus eorum, ſed reuera, Deus fucis non illuditur. Breui namq; eis ſecundùm nequitiam adinuentionum ipſorum retribuet. Tuæ uerò ſacratiſsimæ integritatis ſtudium erga ſe, & ſtatum ſuum pacandum cognitum habet Rex noſter, pro qua beneuolentia, te ut parentem alterum obſeruat, ueneratur, & colit, uelletq; uiciſsim eius Maieſtatem omni opera, & facultate eniti, ut quacunq; occaſione, & modis, tuæ celſitudini mutuò gratificari, & æquè fraternum officium præſtare poſsit.

Et ut finem dictis imponam, his hoſtibus & quidem aſsiduis Regnum noſtrum à trecentis penè annis premitur. Verùm ſuo ære tantū, ſuo milite, & maximis laboribus, totā hanc belli molem ſuſtinuit, nemine Chriſtianorum principum ſuffragante: ſpe alebamur continua, & nudis ſemper pollicitationibus detinebamur, ſumptibus & humeris noſtris uicina hucuſq; ocia fouebamus, ut iam tanquā defeſsi & imbecilles, à maioribus impenſis continere nō poſſemus, & deberemus meritò. Nunc tamē ut priuatos effectus publica uincat utilitas. Expeditionē hanc generalem cōmendat ſummoperè, & approbat, ſereniſſimus rex noſter: laudat modū de colligēdo neruo bellico, & exercitu cōgregando. Quē ſanctiſs. dominus noſter, & tuç celſitudinis prouidentia conſtituit. Alijq; reges & principes Chri-

pes Chriſtiani proponunt. Sed neq; de eo pro nunc Maieſtatem regiam cum Senatu,& ſubditis ſuis, quicquam decernere potuiſſe, inter domeſticas difficultates,& bellicam occupationem cum ea, quem nemini hoſtilitate, quibus aliqua ex parte, utcunq; compoſitis,& deliberatione huius dignißimi conuentus procedente, mox maieſtatem ſuam, & de colligendo nummo,& deſcribendo milite, in regno & dominijs ſuis itidem conſtituere uelle. Nec prætermiſſurum quicquam, quæ uires eius, ac Regni,& dominiorum ſuorum ferre potuerint. Et quæ ad tam ſanctum, diuq; deſideratum opus pertinebunt, dummodò aliquando cum effectu aliquo Chriſtianæ ſaluti conſulatur, pro qua (ut uerbis utar regijs) & theſauros omnes,& ſanguinem ipſum cum uita effundere parata eſt.

Perge igitur, quo cœpiſti, ſacratißime Imperator,& tot ac tantis glorioſißimis triumphis tuis, unicum hunc, qui cunctos alios ſuperabit, apponere contende, ut utriuſq; Imperij habenas, Chriſtiani omnes, te moderantem aſpiciant,& lætentur. Vinces proculdubiò in ſigno crucis hoſtes deterrimos, profligabis cum tanto apparatu, & omnium potentia. Turcas impios exterminabis cum Leone ſanctißimo, & tot Regibus ſpurcißimos, infideles, & ad ultimos uſque fines terræ, tanquam Chriſto alienos propulſabis, ut qui te Auguſtum in Auguſta tua,& menſe hoc Auguſti, auguſtè comperimus, poſt multas de infidelibus partas uictorias, Mahometique deleto nomine, Auguſtißimum tandem uideamus. Iter autem parabit, & diriget Dominus, cuius res agitur, carmine Prophetico atteſtante, reuela Domino uiam tuam, & ſpera in eo,& ipſe faciet.

VICTORIA SERENISS. PRINCIPIS, ET D.D. SIGISMVNDI EIVS NOMINIS PRIMI REGIS POLONIAE, MAGNI DVCIS LITHVANIAE, RVSSIAE, PRVSSIAE, AC MAſouiæ, &c. Domini, hæredis contra Vayuodam Muldauiæ, olim Daciæ, Turcæ tributarium,& ſubditum: cui ſubeſt Valachia, Myſiæ inferioris pars ad flumen Tyram influens Pontum Euxinum, quę à Deo data fuit terna in Menſe Auguſto præterito, & conſummata XXII die eiuſdem Menſis, anno Domini M. D. XXXI.

VAYEVODA Muldauiæ, & prędeceſſores eius, ut perfidorum mos eſt, nihil unquam longo iam tempore Regibus,& regno Poloniæ, quod tenebantur, præſtiterunt, cui ipſe Vayeuoda innixus, hyeme præterita, præter omnem expectationem fœderibus,& iuramentis, quæ fecerat, neglectis, nullaq; hoſtilitatis denunciatione præmiſſa, prouinciã regni Poloniæ Pokucziæ nuncupatã fide,& honore poſthabito, occupauit. Quam iniuriam, quum ſereniſsimus Poloniæ Rex diutiùs ferre non poſſet, exercitum ſelectorum mercenariorũ militum ex regno ſuo comparauit, & cõſcribi iuſſit, opera magnifici Domini Ioannis Comitis de Tharnouu, Palatini Ruſsiæ, & exercituum regni Poloniæ capitanei generalis, uiri in militaribus, clarisq; alijs in rebus præſtantißimi, quem ille uarijs in locis, ne hoſtis certum numerum ſcire poſſet, collegerat, & diſpoſuerat,& non multò ante feſtum ſancti Iacobi ad loca, quæ præſidijs hoſtis firmata erãt, admoueri iuſſerat. Conſtabatq; totus ille exercitus equitibus, præter trecentos pedites, qui machinis, & bombardis erant addicti. Ex his equitibus ipſe Capitaneus generalis præmiſit duo millia, & aliquot centum equites, qui præter Valachorum ſpem, & ſcientiam uarijs in locis prouinciam illam Pokucziæ adorirentur. Valachorum ibidem in præſidijs erant fortaßis 1400. bello apti, præter aliam colluiem. Poloni milites mandata capitanei ſtrenuè exequentes, non una ex parte eam prouinciam inuaſerunt, confligentes cum hoſtibus multos trucidarunt, & non paucos uiuos cœperunt, inter quos erant pleriq; ipſius Valachi familiares,& aulici, atq; in duobus diebus totam illam prouinciam recupęrarunt, præter caſtrum quoddam Guuoſdziecz, quod cuidam nobili Polono Thuuorouuski nuncupato fuerat ademptum. Hoc tamen etiam paulò pòſt obſidentes, in poteſtatem ſuam redegerunt, & illi quendam præfectum militum Vlodek nomine præfecerunt: pauci ex illa Polonorum irruptione, Valachorum, qui ſuperfuerant, euaſere in Valachiam. Huic uictoriæ capitaneus generalis Comes de Tharnouu nõ interfuit, ſed cum

potiore

potiore exercitus parte rerum euentum non procul præſtolabatur. Victoriæ uerò nuncium cum quibuſdã captiuis, nobilis quidam iuuenis Spitek de Tharnouu Sereniſsimo Poloniæ Regi Cracouiam apportauit. Paulò pòſt appulit etiam ad Sereniſs.Maieſt.Regiam generoſus dominus Hieronymus Schaſtranyecz, qui plurimos ex ea uictoria captiuos attulit, hicq; hinc inde per caſtra regia habentur diſtributi. Poſt hanc acceptam cladem Vayeuoda Valachus percitus, omnes quas potuit ſuorũ copias congeſsit, & in tres exercitus diuiſit, eratq; numerus omnium ſupra uiginti millia. Cum his in prouinciam Pokucziæ perueniens, ſex millia equitum ad recuperandum caſtrũ Guuoſdziecz tranſmiſit. De quo certior factus comes de Tharnouu, capitaneus generalis, maturè cum toto ſuo exercitu, & his qui ultrò ſe adiunxerant, ad ſuccurrendum obſeſsis, & caſtro affuit. Hoc uidentes Valachi, XIX Auguſti præteriti cum exercitu Polono manus conſeruerunt. In eo conflictu, cum Dei adiutorio, Poloni ſuperiores facti, Valachorum illa ſex millia profligarunt, & in fugam uerterunt: multi illorum cæſi, capti quàm plurimi, & præſertim de illis, qui ipſius Vayeuodæ curiæ inſeruiunt. Hanc ſuorum ſtragem, quum à duobus ſuis capitaneis, qui ex prælio profugerant, Vayeuoda audiuiſſet, commotus, iuſsit illis amputari capita, ſed aliorum precibus uictus, cathenis ferreis uinctos cuſtodiæ mandauit. Hæc eſt Valachorum conſuetudo, ut eos omnes, qui ex pugna euadentes domum reuertuntur, ſupplicijs grauioribus, quàm ſi in bello cecidiſſent, afficiant. Hinc fit, ut in confligendo multis alijs nationibus ſint ferociores. Accenſus itaq; Valachus ira pariter, & pudore, ipſe in perſona cum ſuis omnibus, Polonos ſeptos caſtris, ut eorũ mos eſt, curribus, & uallis factis, cum multis magnis bellicis tormentis, quæ ſecum duxerat, aggreſſus eſt. Quumq; Poloni ſic cincti, non excedentes ſextam partem numeri militum, quem ſecum habuit Valachus, uim globorum ulteriùs ferre non poſſent, prioribus uictorijs animati, & ope diuina adiuti, extra uallum in ordinibus ſuis proſilientes prælium commiſerunt, & cum hoſtibus de perfidia expoſtulantes, & certantes ad quinq; horas, ſine intermiſsione conſeruerunt manus, illosq; ad internecionem uſq; proſtrarunt. Namq; præter multa alia millia cæſorũ Vayeuoda ipſe fugiens duobus uulneribus eſt affectus. Tormenta bellica magna quinquaginta cum pulueribus, globis, curribus onerarijs, & toto commeatu capta, inter quæ fuerant quædam ante XXXIIII annos Polonis, & ſuperioribus annis ipſis Tranſſyluanis Vngaris adempta. Item duo uexilla maiora & principaliora, tympana, & multa alia bellica apparamenta. Quæ omnia facta ſunt XXII Auguſti præteriti. Poloni proſequentes uictoriam, inſequuti ſunt fugientes Valachos per milliare Germanicum unum & dimidiatum, trucidantes, & pleroſq; de nobilioribus uiuos capientes. Fuit cæſorum ingens numerus, & inter eos multi de primoribus Valachi reperti. Hunc lætum uictoriæ nuncium attulit Sereniſs.Poloniæ Regi quidam præfectus militũ, nomine Szuuienzicki XXIX Auguſti Cracouiam. Poſtero die miſſus à comite de Tharnouu capitaneo generali quidam iuuenis nobilis nomine Sbigneus Szienyenski quoſdam Sereniſs.Maieſt.Regiæ etiam captiuos attulit. Et indè alius præfectus militum Iaslouuiecki duxit ſecum magnum captiuorum numerum, inter quos eſt, qui dicitur ſermone Valacho Glogofer, quod eſt apud illos ſupremi cancellarij nomen. Item & pocillator, ſeu pincerna, & ſtructor menſæ, cum pleriſq; alijs ipſius Valachi officialibus. In ſumma nihil aliud ex eo conflictu ſecum, quàm duobus uulneribus ſaucium corpus aſportauit Valachus, qui non immeritò perfidiæ ſuæ ſic dedit pœnas. Hinc tantus timor ſuos in Valachia inuaſit, ut multi in Vngariam, & Moldauiam quotidie cum bonis ſuis profugerent. Chriſto Domino ſit honor, & gloria, atq; omnis gratiarum actio, qui Sereniſs. Poloniæ Regem quàm diutiſsimè contra crucis ſuæ hoſtes uiuere, & triumphare concedat, Amen.

EXCERPTA eſt hęc Victorię hiſtoria ex ipſis Sereniſs.Polonię Regis literis, & quorundam, qui omnia magis peculiariter ſcripſerunt.

Datum Bruxellis, in curia Cæſareæ Maieſtatis, XXIIII Septembris, anno Domini M. D. XXXI.

Per R. D. Ioannem Dantiſcum, C. Epiſcopum Culmenſem, Oratorem ipſius Sereniſsimi Regis.

FRAGMENTVM EX LIBEROBARONE DE HERBERSTAIN NEYPERG, ET GVETTENHAG, &c. DE BELLO POLONI, ET MOSCI.

ERAT Ioanni magno Duci ex Sophia, filia Helena, quam collocauit Alexādro Magno duci Lithuanię, qui poſtea rex Poloniæ declaratus eſt. Sperabant Lithuani iam grauiſsimas utriuſq; principis diſcordias eo matrimonio ſopitas fore: at longè grauiores inde exortæ ſunt. In ſponſalibus namq; concluſum erat, ut templum Ruthenico ritu in caſtro Vilnenſi, deſtinato loco exædificaretur, eiq; certę matronæ ac uirgines eiuſdem ritus iungerentur, quæ cùm aliquanto tempore fieri negligerentur, ſumit ſocer cauſam belli contra Alexandrum: & triplici exercitu inſtructo, contra eum progreditur. Primum uerſùs prouinciam Seuueram in Meridiem: ſecundū uerò in Occidentem contra Toropecz, & Biela inſtituit, tertium in medio uerſùs Drogobuſch, & Smolenczko collocat: ab ijs exercitum in ſubſidijs retinet, quò ei maximè, contra quē Lithuanos pugnatores animaduerteret, ſuccurrere poſſet. Poſtquam autem ad fluuium quendam Vuedraſch uterq; exercitus ueniſſet, Lithuani duce Conſtantino Oſtroski maxima procerum, & nobilium frequentia ſepto, ex quibuſdam captiuis numerum hoſtium ac Ducum quoq; cùm cognouiſſent, magnam ſpem profligandi hoſtium concipiunt. Porrò cùm fluuiolus conflictum impediret, ab utriſq; tranſitus, ſeu uadum quæritur. Primi autem Moſci aliquot, ſuperata ripa, Lithuanos ad pugnam laceſſunt: atq; illi haud timidi reſiſtunt, eosq; inſequuntur, fugant, ultraq; fluuiolum pellunt: mox utrinq; acies committuntur, prælium q; atrox oritur. Interea dum utrinq; eodem ardore animorum acriter certarēt, exercitus in inſidijs collocatus, quem paucißimi Rhutèni adfuturum ſciebant, ex latere in medios hoſtes inducitur. Lithuani metu perculſi, dilabuntur: Imperator exercitus unà cum pleriſque nobilibus capitur: reliqui perterriti, caſtra hoſti concedunt: ſe & arces, Drogobuſch, Toropecz, & Biela pariter dedunt: Exercitus uerò, qui meridiem uerſùs proceſſerat, cui præerat dux Machmethemin Tartarus Rex Caſani, fortè Brensko ciuitatis præfectum, quem uernacula lingua Vuaiuuodam uocant, comprehendit, Brenskoq; ciuitate potitur. Duo pòſt germani fratres, Baſilij patrueles, alter de Staradub: alter uerò Semeczitz dicti, bonam partem prouinciæ Seuueræ poſsidentes, alioqui Lithuaniæ ducibus obedientes, Imperij Moſci ſe tradunt. Sic unico conflictu, & eodem anno adeptus erat Moſcus, quæ Vuitoldus magnus Dux Lithuaniæ multis annis, maximisq; laboribus obtinuerat. Porrò cum hiſce captiuis Lithuanis, Moſcus crudelius egit, grauiſsimis cathenis uinctos detinuit: egitq; cum Conſtantino Duce, ut relicto domino naturali, ſibi ſeruiret: qui cùm aliam ſpem elabendi nō haberet, condſtionem accepit, obſtrictusq; grauiſsimo iuramento, liberatus eſt. Huic porrò quamuis prædia, poſſeſsionesq; pro ſtatus ſui conditione attributę eſſent: ijs tamen placari ac detineri adeò non poterat, ut ad primam occaſionem, per inuias ſyluas redierit. Alexander Rex Poloniæ, magnus Dux Lithuaniæ, qui perpetuò magis pace, quàm bello gaudebat, relictis omnibus prouincijs, & caſtris à Moſco occupatis, liberatione ſuorum contentus, pacem cum ſocero fecit.

Moritur autem Ioannes ille magnus, anno mundi 7014. cui filius Gabriel, poſtea Baſilius dictus, magnus Dux ſucceſsit, habens in captiuitate Demetrium nepotē ex fratre, qui auo adhuc uiuente iuxta gentis conſuetudinem legitimis monarcha creatus erat: & ob id uiuo adhuc, atq; etiam mortuo pòſt nepote, ſolenniter Baſilius creari monarcha noluit. Patrem multis rebus imitatus eſt: ea quæ ſibi reliquerat pater, integra cuſtodiuit: ad hęc multas prouincias non tam bello, in quo erat infœlicior, quàm induſtria, imperio ſuo adiecit, quemadmodum pater Nouuogardiam magnam in ſeruitutem ſuam redegerat, ita & ipſe Pleſcouuiam, ſociam urbem: item inſignem principatum Smolenzko, qui plus quàm centum annis ſub ditione Lithuanorum fuerat, adeptus eſt. Mortuo etenim Alexandro Rege Poloniæ, etſi belli cauſam contra Sigiſmundum Regem Poloniæ, & magnum Ducem Lithuaniæ nullam haberet, tamen quia Regem ad pacem magis, quàm bellum inclinatum: Lithuanos uerò bellum pariter abhorrentes uideret, occaſionem belli inuenit. Sororem uidelicet ſuam, Alexandri relictam, dicebat ab eis minimè pro dignitate tractari: Regem præterea Sigiſmundum inſimulabat, Tartaros contra ſe concitauiſſe. Quare bellum indicit, Smolenczko obſidet, admotis tormentis: nequicquam tamen

oppugnat. Interea Michaël Lynczky, ex principum Rhutenorum nobili ſtemmate, & familia ortus, qui quondam ſummam rerum apud Alexandrum tenebat, ad magnum ducem Moſcouiæ profugit, quemadmodum infrà patebit: mox Baſilium ad arma hortatur, eiq́ promittit, ſe Smolenczko, ſi iam denuò obſideretur, expugnaturum: ea tamen lege, ut ſibi hunc principatum Moſcus concedat. Pòſt cùm ad conditiones à Michaële propoſitas aſſenſus eſſet Baſilius, atque Smolenczko graui iam denuò prẹmeret obſidione, Lynczky pactionibus, ſeu largitione uerius urbe potitus, militiæq́ præfectos omnes ſecum in Moſcouiam duxit: uno duntaxat excepto, qui ad dominum ſuum, nullo proditionis crimine ſibi conſcius, redierat: reliqui uerò centuriones corrupti pecunia, & muneribus, redire in Lithuaniam non audebant: & ut culpæ ſuæ patrocinium prætenderent, iecerunt metum militibus, dicentes: Si Lithuaniam uerſùs iter arripiemus, paſsim aut ſpoliabimur, aut occidemur: quo malo perculſi milites, omnes in Moſcouiam profecti ſunt, ſtipendioq́ principis aluntur.

Hac uictoria elatus Baſilius, exercitum ſuum continuò in Lithuaniam progredi iubet: ipſe uerò in Smolenczko manet. Dein cùm aliquot propinquiora caſtra, & oppida deditione capta eſſent, tum primùm Sigiſmundus Rex Poloniæ obſeſsis in Smolenzko, coacto exercitu auxilium, ſed tardiùs, miſit: mox occupato Smolenzko, ubi Lithuaniam uerſùs Moſci exercitum ire animaduertit, ipſe Boriſouu iuxta fluuium Bereſina ſitum, aduolat, atq; inde exercitum ſuum Conſtãtino Oſtroskij duce dimittit: qui cùm attigiſſet Boryſthenem, circa Orſam oppidum, quod à Smolenczko 24 milliaribus Germanicis diſtat, aderat tum iam exercitus Moſci circiter octoginta millia: Lithuanicis autem non excedebat triginta quinque millia hominum, adiunctis tamen aliquot bellicis tormentis. Conſtantinus menſe Septemb. die 8. anni 1514. ſtrato ponte, peditem ultra Boryſthenem, iuxta Orſam oppidum transfert: equitatus autem anguſtum uadum ſub ipſo caſtro Orſæ ſuperat. Mox ubi dimidia pars exercitus Boryſthenem tranſiſſet, nunciatur Ioanni Andreæ Czeladin, cui ſumma rerum à Moſco erat commiſſa, ut hanc exercitus partem inuaderet, contereretq́. At ille reſpondit: Si partem hanc exercitus oppreſſerimus, ſupererit altera pars, cui fortè aliæ iungi copiæ poſſent, atq; ita nobis maius periculum immineret: expectemus tantiſper, dum totus exercitus transferatur: tantæ enim ſunt noſtræ uires, ut ſine dubio, nec magno labore, hunc exercitum aut opprimere, aut circumuentum Moſcouiam uſque, ueluti iumenta agere poſsimus. Tandem, quod unicum reſtat, totum occupemus Lithuaniam. Interim appropinquabat exercitus Lithuanicus, Polonis & externo milite mixtus: & cum quatuor millibus paſſuum ab Orſa proceſſiſſet, uterq; ſubſiſtit. Moſcorum duæ alæ longiùs ab exercitu receſſerant, ut hoſtem à tergo circumuenirent: acies autem inſtructa in medio ſtabat, ſubductis quibuſdam in fronte, qui hoſtem ad pugnam laceſſerent. Ex aduerſo Lithuanus diuerſas copias, ordine longo collocabat: ſinguli etenim principatus, ſuæ gentis copias, & ducem miſerant, atq; ita ſingulis ſuus in acie dabatur locus. Tandem cohortibus in fronte conſtitutis, Moſci claſſicum canentes, primi in Lithuanos impetum faciunt: illi haud timidi reſiſtunt, eosq́ repellunt: quibus mox alij in auxilium miſsi, uiciſsim Lithuanos in fugam conuertunt: ſic aliquoties utraq; pars nouis ſubſidijs aucta, alteram repellebat. Poſtremò maxima ui certatur. Lithuani ſtudio cedentes ad locum, ubi tormenta bellica collocauerant, ea in Moſcos inſequentes conuertunt: extremamq́ aciem eorum in ſubſidijs arctiùs collocatam feriunt, turbant, dirimuntq́. Hoc nouo belli genere Moſci, qui primos duntaxat in acie cũ hoſte confligentes, in periculo eſſe putabant, terrentur, turbatiq́ primam aciem iamiam fuſam putantes, fugam capeſſunt, quos Lithuani conuerſi, omnibus copijs effuſis inſequuntur, fugant, cæduntq́. Hanc cædem ſola nox ac ſyluæ diremerunt. Eſt inter Orſam, & Dobrouunam (quæ quatuor mill. German. diſtant) fluuius Cropiuuna dictus: in cuius dubijs, & altis ripis fugientes, tot Moſci ſubmerſi ſunt, ut curſus fluminis impediretur. Capti ſunt in eo conflictu omnes militiæ præfecti ac conſiliarij: quorum præſtantiores, Conſtantinus ſequenti die lautiſsimè accepit: dein ad Regem miſit, qui per caſtra Lithuanica ſunt diſtributi. Ioannes Czeladin cum alijs duobus præcipuis ingraueſcentis iam ætatis ducibus, habebatur, in ferreis compedibus Vilnæ: hos ego, cùm à Cæſare Maximiliano legatus in Moſcouiam miſſus eſſem, permittente rege Sigiſmundo, acceſsi, eosq́ conſolabar: aureos præterea aliquot, obſecrantibus mutuò dederam. Princeps porrò accepta ſuorum clade, Smolenczko continuò relinquens, in Moſcouiam fugit: & ne caſtrum Drogobuſch Lithuani occuparent, incendi iubet. Lithuanicus exercitus rectà Smolenczko ciuitatem contendit, ſed capere eam non potuit: quòd præſidijs impoſitis, Moſcus eam benè firmatam reliquerat: & quòd hyems impendens obſidionem impediebat: tum quod plurimi poſt conflictum prædæ onuſti, ſatis ſe effeciſſe rati, domum repetebant:

tebant: denique quòd neque Lithuani, neque Moſci expugnare arces, aut uí capere norunt. Ex ea autem uictoria, præter recuperata citra Smolensko tria caſtra, Rex nihil reportauerat. Anno poſt hunc conflictum quarto, miſit in Lithuaniam exercitus Moſcus, atq; intra meatus Duuinæ fluuij, & Poloczko caſtrum conſedit: ac inde bonam exercitus partem, quæ Lithuaniam abacta præda cæde, & incendijs depopularetur, dimiſit. Albertus Gaſtold Poloczkij Vuayuoda una noctium egreſſus, flumine ſuperato, aceruum fœni, quod ad longam obſidionem congeſſerant Moſci, incendit, hoſtem inuadit: quorum alij cæſi ferro, alij fugiendo ſubmerſi, alij capti, pauci euaſerunt: cæteri, qui palantes Lithuaniam uaſtabant, pars in locis diuerſis deuicti, alij in ſyluis errantes à colonis trucidati ſunt.

MARTINI CROMERI ORATIO IN FVNERE OPTIMI ET MAXIMI PRINCIPIS, SIGISMVNDI,

eius nominis primi, Polonorum, Lithuanorum, Rußorum, Prußorum, & Maſouiorum Regis, &c.
An. M. D. XLVIII. Calend. April. defuncti.

SERENISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO DEI GRATIA REgi Poloniæ, magno Duci Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ, Maſouiæ, Samagitiæ, &c. Domino & hæredi, Domino ſuo Clementiſsimo, MARTINVS CROMERVS.

IN publico & acerbiſsimo omnium noſtrûm luctu, quem tecum pariter, Sigiſmūde Auguſte Rex inclyte, morte ſanctiſsimi Regis noſtri SIGISMVNDI, patris tui, nuper hauſimus, nulla eſt (mea quidē ſententia) maior, & efficacior doloris leuatio, quàm honeſtiſsimè, & laudabiliter in primis ab eo actæ, & religiosè exactę atq; poſitæ uitæ: beneq; & feliciter, ſapienter & cum approbatione omnium bonorum adminiſtrati Regni huius recordatio. Qua in parte cùm ego pro meo de multis benè merendi ſtudio, opis aliquid non tibi, neq; maioribus natu (qui multos annos in Repub. hac noſtra, & in aula eius Regis uerſati, exactiùs omnia norunt, & memoria tenent) ſed minoribus & imperitis afferre cuperem, priùs quàm abs te orator ad Pont. max. Paulum eius nominis tertium proficiſcerer, ſcripſi ei funebrem orationem, ſiue laudationem: qua uitam eius penè omnem, resq; geſtas illuſtriores, nudè & ſuccinctè, quoad fieri potuit, exponendo, non uerbis amplificando (quod perlongum, & non mearum ſanè uirium opus futurum erat) complexus ſum, ut eſſet commentarij uice interim, dum ſiue à nobis ipſis in inſtituta hiſtoria gentis noſtræ, ſiue quod malim à doctiori atq; diſertiori quopiā diligentiùs omnia pertractentur. Nec ſanè deſunt in hoc tuo regno, quod multò florentius, & belli, & pacis artibus pater tuus reddidit, quàm acceperat: qui, ſi tua benignitas acceſſerit, & libenter id opus ſuſcepturi ſint, & cum dignitate perſecuturi. Equidem, ſi nihil aliud hoc labore meo aſſequar, certè doctiorum ceſſantium adhuc ſtudia excitabo, & perſequi hæc accuratè, & ornatè uolentibus materiam ſubminiſtrabo. Tibi uerò in primis, inclyte Rex, orationem hanc dicare uolui, cui meipſum non ita pridem addixi, & ad quem hæreditas paternæ gloriæ maximè pertinet: ut ſiquidem placebit, nonnulla, ſi non cum uoluptate, certè cum leuatione deſiderij paterni, domeſtica decora recognoſcas: & noſtri ſiue ocij, ſiue negocij fructum, & quaſi primitias quaſdam delibes: ſin diſplicebit (quod magis credo) melioribus des id negocium, ut ne cum eorum, qui nunc uiuunt, mortalium memoria, ſapientiſsimi, & optimi patris tui laudes intermoriantur. *Hiſtoria Polonica ab authore conſcripta.*

Quanquam uiuent eæ (niſi me uanum fallit augurium) æuo ſempiterno, easq; poſteri noſtri longè etiam, quàm nos gratiore, & iucundiore memoria proſequentur. Quod reliquum eſt, Deum precor, ut fauſta tibi, nobisq; omnibus Regni tui initia eſſe uelit, & lætioribus indies ſucceſsibus id cumulet, ac diutiſsimè incolume, fortunatumq; præſtet. Cracouiæ ꝗ Calend. Aug.
M. D. XLVIII.

SANCTI POLONIAE, &c. REGIS SIGISMVNDI PRIMI Epitaphium.

Sigiſmundus in hoc iacet ſepulchro,
Quod uiuens ſibi prouidè parauit.
Primus Sarmatiæ potens feracis
Hoc Rex nomine, quem Iagielliana
Ex magnis Ducibus uetus propago,
Geſtis, iuſtitia, fideq; clarum,
Produxit: quibus & diu Polonos
Rexit magnanimos, eosq; multis
Auxit diuitijs, honoribusq;,
Et tot magnificis ubique paſsim
Structuris, ut in hac pateſcit arce,
In templis, & item Deo dicatis.
Armis atque toga probè per omnes
Inſignis procul inde nationes,
Veri cultor erat, tenax honeſti,
Et prudens, ſapiens, pius, modeſtus.
In cunctis ratione ſemper uſus,
Non præceps, neque concitus notatus.
Tandem tranſijt hinc, bis octo luſtris
Ex hoc pondere corporis, peractis:
Sanctè ſicut in hoc agebat, hoc ſic
Eſt iam tempore, mortuusq; ſanctè,
Chriſtus, quo tumulum die reliquit,
Coniunctus ſuperûm beatitati.

Natus anno Domini 1467. prima Ianuarij. Electus 1506. octaua Decembris. Coronatus 1507. uigeſima quarta Ianuarij. Mortuus 1548. prima Aprilis.

Ioannes Dantiſcus Epiſcopus Varmienſis, Domino ſuo benè merenti non ſine lachrymis poſuit.

SIGISMVNDVS REX IPSE DE SE.

Ciuibus, externisq; mea eſt clementia nota,
Conſilium, grauitas, relligio, atq; fides.
Pax mihi chara fuit: tamen haud me impunè laceſsit
Teutho, Liuo, Moſchus, Turca, Scytha atque Getes.

ORATIO

ORATIO.

INTEMPERANTIVS fortaſſe, Sigiſmunde Auguſte Rex inclyte, & uos Patres ampliſsimi, ac cæteri uiri undequaque ornatiſsimi, abuti facilitate, & patientia ueſtra uideor, qui locũ hunc auguſtum, apud uos hoc tempore dicturus, conſcenderim: nihil neque conſpectum, conſeſſumque iſtum ueſtrum ampliſsimum, grauiſsimumquꝫ reueritus: neque rei, de qua dicendum eſt, magnitudine deterritus. Neque ego ita ſum hebes, ut non intelligam, quid & quantum ſit, quod nunc à uobis expectetur: neque ita mihi ipſe placeo, ut non perſpiciam, quid à me præſtari poſsit. Quod ſi Alexander ille Magnus, Rex Macedonum, qui res maximas mira celeritate, & rara fœlicitate geſsit, neque pingi ſe, niſi ab Apelle, neque fingi, niſi à Lyſippo, præſtantiſsimis ſuæ ætatis artificibus, paſſus eſt: quanto acumine, quàm uaria doctrina, quàm ſolido iudicio, qua memoria, quàm ubere denique, & illuſtri eloquentia eſſe oportet eum, qui de optimi, fortiſsimi, ſapientiſsimi, clementiſsimi, & pientiſsimi Regis SIGISMVNDI, cuius nunc exequias Polonia, Lithuania, Ruſsia, Pruſsia, Samagitia, & Maſouia omnis, mœſta & pullata celebrat, laudibus, & uita omni, uerè, & pro meritis eius dicere uelit? Et effigiem quidem cuiuſquam aptè, ſeu pingere, ſeu fingere, non maximi eſt ingenij, neque laboris, ac ne operæpretij quidem. Patent omnium obtutibus corporis lineamenta: neque magnopere cuiuſquam refert, quo colore, qua figura oris, quo corporis totius habitu, quaúe ſtatura quiſque fuerit, qui inter homines eſſe deſijt: animorum habitudines, uitamque omnem, non cuiuſuis eſt neque exactè perſpicere, neque dicendo aptè, & ad uiuum exprimere. Magnorum autem uirorum, & excellenti uirtute præditorum laudes celebrare, apprimè utile eſt uitæ hominum, & neceſſarium: ut & illis, quoad fieri poteſt, pro meritis ſuis gratia referatur: & cæteri habeant, unde uirtutis, & laudis exempla petant, & quò ad benè merendum de ſuis incitentur. Tantæ ſunt autem huius optimi Regis uirtutes, ut ſummis pariter ac imis abundè exemplorum, ad uitam rectè, & honeſtè inſtituendam ſuppeditent: tanta in nos & in patriam hanc noſtram communem merita, & beneficia, ut ea ſempiterna immortalitatis laude conſecrari à nobis oporteat.

Alexandri Magni delectus pictorũ, & ſculptorum.

Propoſitio.

Animorum habitudines exprimere difficile.

Vtilitas ex laude bonorum.

Sigiſmundi Regis uirtutes.

Neque tamen is ego ſum, qui id me rectiſsimè, & cum excellentibus ſanctiſsimi illius Regis uirtutibus, tum perpurgatis ueſtris auribus, dignè facere poſſe confidam. Abſit hæc à me arrogantia: non adeò effrons, demensquꝫ ſum: intelligo nullam in me eſſe doctrinam, nullum dicendi uſum, & exercitationem, nullum excellens ingenium, nullam denique memoriam. Quæ nam uerò tanta eſt cuiuſquam eloquentia? in quo tantum flumen lectiſsimorum uerborum? in quo tanta uis, & (ut ita dicam, flumen ſententiarum? in quo denique tanta memoria, & pronunciandi dignitas, ut clariſsimis optimi Regis uirtutibus atque meritis par eſſe poſsit? Sed ſi lautis & delicatis epulis deficimur, an ne cibarium quidem panem hoſpitibus apponemus? Et, ſi auro, gemmis, precioſaque ueſte caremus, ne malo quidem cotoneo, uel ſcypho aquæ ex præterlabenti amne hauſtæ, gratitudinem animorum noſtrorum ſanctiſsimæ huius Regis animæ oſtendemus? Vetus eſt prouerbium, Eos, qui thura non habent, mola ſalſa litare. Certè uel cum periculo priuatæ temeritatis, & impudentiæ, non eſt prodenda cauſa publica: neque committendum eſt, ut dum ſinguli pudori noſtro conſulimus, cuncti hoc extremo laudationis officio in funere talis ac tam benè meriti Regis prætermiſſo, ingratitudinis (ne dicam impietatis) repræhenſionem apud hos ornatiſsimos magnorum principum oratores, & apud omnes gentes, quæ humanitatem colunt, meritò incurramus. Audendum eſt igitur, & eo quidem maiore fiducia, quod ijs de rebus dicendum eſt, quæ uobis pleriſque omnibus æquè ac mihi notæ, nonnullis etiam notiores ſunt: nempè quas uidiſtis ipſi ferè, & meminiſtis, & quarum (ut ait Poëta quidam) pars magna fuiſtis. Ita enim futurum eſt, ut me rudi, & inculto, ſed plano tamen ſermone, capita modò rerum attingente, cætera uos ipſi diligentiùs mecum recognoſcatis, & grata, iucundaque (ut par eſt) memoria recolatis. Ac de tribus bonorum generibus, quæ ſola ſunt laudabilia: primùm externa: deinde de corporis: poſtremò animi eius bona ſuccinctè perſequar. Quod dum facio, uos mihi quæſo, uiri præſtantiſsimi, benignos uos, & attentos præbeatis.

Authoris modeſtia.

Excuſatio inſufficientiæ.

Iuſta laudandi cauſa.

Virgil.

Partitio.

GEnus paternum Sigiſmundi à Cazimiro eſt, Vuladiſlai Iagellonis filio. Nemo eſt autem ſic hoſpes in Polonia, ac in toto fermè Septentrione, cui non ſit auditum de Iagellonum familia, quæ iam ſupra centum, & quinquaginta annos a-

Iagellonum uetus ſtirps.

nos apud nos regnat, à uetuſtis Lithuanorum ducens originem. Cuius princeps Iagello, cui Vuladislao nomen, bono, ueroq; omine, quaſi qui gloria potens eſſet, maiores noſtri indiderunt. Huius auus, tuus autem Sigiſmunde Auguſte proauus, cum Lithuaniæ, & magnæ partis Ruſsiæ dominatu potiretur, expetitus à Polonis, & ad regnum unà cum coniugio religioſiſsimæ uirginis Heduigis, demortui Ludouici Regis Vngarorum & Polonorum filiæ, repudiatis quibuſdam alijs procis, accitus: religioni Chriſtianæ ſeſe, & cunctam ſimul Lithuaniam addixit, ditionesq; ſuas omnes Poloniæ fœdere ſempiterno adiunxit: in curanda, & prodigioſis dæmonum ſuperſtitionibus ad ueri Dei cultum conuertendo gente ſua agreſti, & barbara, per multum laboris, operæ, ſumptuumquè impendit. Nec indecorum ſibi duxit præpotens Rex, Doctoris, & Apoſtoli munere fungi apud rudem, & uilem plebecuiam, cùm noſtri ſacerdotes eius linguæ penitùs eſſent imperiti. In Bohemis quoq; ad ſanitatem, priſcamquè religionem à multiplici errore, quo ſe authore Ioanne Huſſo implicarant, reuocandis, non parum operæ ſumpſit: cumquè pertinaciores eos eſſe animaduertiſſet, Regnum ab eis delatum repudiauit. Sileſios quoſdam, & Ruſſos Duces domuit. Cruciferos Germanos non modò Lithuaniæ inhiantes, uerùm etiam Poloniam ipſam, parentem & nutricem ſuam crudeliter, & impiè laniantes, clariſsimis aliquot uictorijs repreſsit: uictis, fractisquè pacem æquis conditionibus dedit. Erat enim ſingulari lenitate, & manſuetudine, ad remittendas offenſas perfacilis, & ſupra modum credulus: quippe qui fallere neminem ipſe conſueuiſſet. Quò magis obnoxius, & opportunus fuit dolis, & iniurijs cum Sigiſmundi Cæſaris, tum Vitoudi, & Suitrigellonis proximorum ſuorum, de quibus erat benè meritus: per quos factum eſt, ut in adminiſtrando regno pluſculum haberet negocij. Hic decrepita ualdè ætate, cùm duodequinquaginta annos regnaſſet, uita defuncto, de duobus filijs impuberibus, quos è quarta uxore Sophia Ruſſa Kiouienſium Ducis filia ſuſceperat, maior natu Vuladislaus in regno ſucceſsit: is qui Vngarorum quoq; regno ſuſcepto, & profligatis ſumma cum gloria aliquot Turcarum exercitibus, cùm priùs ad Macedoniæ, deinde ad Thraciæ fines, hoſti pacem petenti formidabilis, cum animoſiore, quàm ualidiore exercitu penetraſſet, apud Varnam inter conſertiſsimos hoſtes incautiùs dimicans, certam propemodum uictoriam cum uita pariter amiſit: cum undecim fermè apud nos: apud Vngaros uerò non totos quinq; annos regnaſſet.

Poſt hunc Cazimirus natu minor frater, tuus Sigiſmunde Auguſte auus, regnū hoc ſuſcepit: cui peruaſtata à Tartaris (tametſi profligatis ſemel atque iterum) Podolia & Ruſſia, & amiſſus per defectionem ad Moſchos dominatus Seuerienſis, ac domeſtici motus, ſeu ueriùs offenſæ uoluntates multorum, propterea quòd Lithuanis pluſculum indulgeret, maliſquè conſultoribus uteretur, non parùm de æterna fœlicitate detraxêre. Pruſſiam tamen, & Pomeraniam per deditionem recepit. Cruciferis fœderum non tenacibus poſt tredecim annorum bellum ſupplicibus, & iureiurando in uerba ſua, & poſterorum ſuorum Regum Poloniæ adactis, relicta parte Pruſsiæ pacem dedit. Valachorum palatinum bellicoſiſsimum Stephanum, in clientelam accepit, & in conſilio ſuo locum ei dedit, ac magno ei ad profligendos Turcas adiumento fuit: cum Vngaris, & Bohemis uario Marte bella geſsit. Filios ſex, & ſeptem filias ex Elizabetha Alberti Cæſaris filia, Ladislai Vngarorum, & Bohemorum Regis ſorore, fœmina honeſtiſsima, & religioſiſſima, ſuſcepit. Ex his uiuens Vuladislaum natu maximum Bohemis, Cazimirum, ac deinde Ioannem Albertum Vngaris Reges dedit. Sed utroq; hoc diſſenſione partium deſerto, Vngariam quoque Vuladislaus obtinuit. De quo nati, Ludouicus quidem filius, bimulus uiuente patre coronatus, cùm ei exacta ætate mortuo, in utroque regno ſucceſſiſſet, iuuenis admodum, Turcico bello ante unum & uiginti annos apud Mohatium miſerabiliter perijt. Anna uerò filia cum Ferdinando Cæſare, qui poſt Ludouicum apud Vngaros, & Bohemos regnat, nupta, tribus filijs præclaræ indolis, & nouem filiabus ſuperſtitibus relictis, anno abhinc altero parturiens, diem clauſit extremum. De ſuprà memoratis uerò duobus filijs Cazimiri Regis, Cazimirus quidem, iuuenis caſtiſsimus atq; religioſiſsimus, in Lithuania immaturam mortem obijt, non ſine celebri ſanctimoniæ fama, quam complura miracula ad ſepulchrum eius edita confirmarunt. Ioannes Albertus poſt patrem octo, & ampliùs: deinde hunc ſecutus Alexander quinque annos regnarunt: ille quidem maximi animi, ſed ante ſuſceptum regnum, quàm regnans, fœlicior: hic à Moſcis apud Vedruſios uictus, eoſdem apud Opoſcam: Tartaros uerò Tauricos apud Clecicum paucis ante mortem diebus inſignibus prælijs profligauit: uterq; extincti properè, credo ut digniori cederent: poſt hos Sigiſmundus hic noſter natus eſt. Hunc ſecutus Fridericus, ſacris initiatus, Archiepiſcopus Gneſnen. ſimulq; Epiſcopus Cracouienſis, & S. Rom. Eccleſiæ presbyter Cardinalis fuit.

Porrò

Marginal notes:

- *Vuladislaus Iagello.*
- *Vuladislai etymon.*
- *Heduigis regina Ludouici filia.*
- *Lithuanorum ad Chriſtū conuerſio.*
- *Iagellonis ſtudium in propaganda religione.*
- *Bohemi.*
- *Vuladislai regis geſta.*
- *Iagello credulus, et cādidus.*
- *Suitrigellonis.*
- *Iagellonis filij.*
- *Vuladislaus rex Vngar. & Pol. apud Varnam à Turcis occiſus.*
- *Cazimirus rex.*
- *Pruſsia per deditionem Polonis adiuncta.*
- *Cruciferi iurarunt in uerba regis Polon.*
- *Valachus cliens Polon.*
- *Vxor & filij eius ſex, & filiæ ſeptem.*
- *Vuladislaus Vnga. & Bohem. rex.*
- *Ludouic. rex.*
- *Anna ſoror eius, et uxor.*
- *Ferdinandi regis Rom. &c.*
- *Ferd. Cæſ. liberi.*
- *Cazimirus filius Cazimiri ſanctus.*
- *Ioan. Albertus rex Polon.*
- *Alexander rex Polon.*
- *Fridericus Cardinalis.*

Porrò filiarum Cazimiri duæ immaturè mortuę: Heduigis Georgio duci Bauarorũ, Sophia Friderico Marchioni Brandenburgenſi, Anna Boguslao Pomeranorum, Barbara Georgio Saxonum: Elizabetha uerò (patre mortuo) Friderico Legnicenſium, & Bregenſium Ducibus matrimonio iunctæ fuere: & omnem penè Germaniam affinitatibus, & propinquitatibus illuſtrium uirorum, & mulierum, quas enumerare perlongum eſſet, nobis deuinxêre. Sed ad inſtitutum noſtrum reuertamur. Hoc igitur Sigiſmundi genus compluribus, quemadmodum uidetis, præclaris Principibus ac Regibus fœcundũ fuit. Atq; is ab ineunte primùm pueritia, unà cum alijs fratribus, ab honeſtiſsima, & religioſiſſima matre, ſanctè ac temperanter educatus, & à præceptoribus, uiris eruditis, bonis, grauibus, & pijs ad uirtutem in primis, & pietatem, cultumq; diuinum inſtitutus, in literis quoq; non contemnendos progreſſus fecit: ita, ut Latinè ſcribentes, & loquentes ſine interprete intelligeret, nec incommodè ipſe ea lingua uteretur. Germanicâ uerò, cuius propter finitimos atq; etiã incolas Germanos, non exiguus eſt uſus apud nos, exactiùs didicit. Porrò in diuinis Scripturis ita fuit exercitatus, ut multa inde ſenior meminiſſet: ac ſæpè eas in ore haberet, non ad ſcurrilẽ iocum, aut ad curioſam diſceptationem, ut nunc improbus, ne dicam impius, mos inoleuit, ſed ſeriò, & ad moderandas actiones, uitamq; omnem: eoq; timorem Dei, iuſtitiam, & uirtutem maximè ſemper præ oculis habuit. Permultùm enim refert, quibus rebus quis ab ineunte ætate aſſuefactus fuerit. Nec ſcio, an ad uitam ſic uel ſic degendam longè plus faciat, quo modo quis à puero eductus, & inſtitutus, quàm quo modo natus ſit. Solent enim plerunq; etiam bonæ, & generoſæ indoles, praua, atq; adeò negligentiore quoq; educatione deprauari: uitioſam uerò naturam ſæpè bona educatio corrigit. Sic igitur educatus Sigiſmundus, adoleſcens ſingulari indole, modeſtia, comitate, grauitate, & induſtria, quæ res maximè ętatem illam commendant, magnam ſibi non modò noſtrorum hominum, ſed etiam externorum, Vngarorum inquam, Bohemorum, Sileſiorum, & Germanorũ, cum quibus uixit, beneuolentiam adiunxit. Nam cum regnante Ioanne Alberto fratre poſt patrem, iuuenis in Vngariam ad Vuladiſlaum alterũ fratrem ſe cõtuliſſet, ibi ea dignatione fuit, ut Vngari, & Bohemi magis eum propemodum, quàm Regẽ ſuum reuererentur: per eum, quæ cuperent, publicè & priuatim à Rege peterent: eius authoritati, & iudicio libenter ſtarent. Vſq; adeò maiorem uim habet ad tenendos in officio etiam feroces homines, æquitatis, grauitatis, conſtantiæ, & ſapientiæ opinio, quàm regium ſceptrũ, quàm etiam carcer, bonorum conſiſcatio, proſcriptio, uirgę deniq; & ſecures. Itaq; magno omniũ fauore, Glogouienſem, & Opauienſem dominatum, & ſummã utriuſq; Sileſiæ præfecturam à Vuladiſlao fratre obtinuit: adeoq; charus ac uenerandus fuit Sileſijs, ut hodie etiam eius imperium grata, & iucunda memoria proſequantur. Quid illud, nónne ingens eſt bonæ exiſtimationis, & beneuolentiæ hominum erga eum documentum? quòd cùm regnaret iam in Polonia, à Suetijs poſt eiectum Chriſtiernum Regem, & item ab Vngaris atq; Bohemis, poſt miſerabilem Ludouici fratris filij interitum, ut illa quoq; regna ſuſciperet, expetitus eſt? Neq; deterrebat Suetios tanta terræ, mariſq; intercapedo, quanta à nobis diſiunguntur: ac ne Vngaros quidẽ, & Bohemos pacta conuenta cũ Maximiliani Cæſaris liberis, aut Caroli, & Ferdinandi maximorum principũ potentia, ſi Sigiſmundus delatum ſibi regnum ſuſcipere uoluiſſet. Apud ſuos uerò quàm gratioſus fuerit, uel illud permagno argumento eſt, quòd Ioanne Alberto Rege mortuo, prælatus fuiſſet proculdubiò in regno, maiori natu fratri Alexandro cunctorum ſuffragijs, niſi plus publica quies atq; tranquillitas, & uetuſta cum Lithuanis, quos iam Alexander ditione tenebat, fœdera ualuiſſent. Iam uerò quantum ei honorem ſummi quiq; Principes habuerint, redite quæſo mecum paulisper in memoriam. Primũ enim Maximilianus Cæſar, non minoris animi, quã prudentiæ princeps, dudum hoſtis acerrimus, poſt celebrem illum congreſſum Viennenſem, eo ipſum honore proſequutus, ea charitate cõplexus eſt, ut in loco fratris deinceps eũ haberet: eius gratia fœdus cum Baſilio magno Moſchorũ duce ictum reſpueret, ac non modò defenderet contra Sigiſmundum Cruciferos in Pruſsia, quos defendendos ſuſceperat, uerùm etiam auxilia ei contra illos, ſi quid noui molirentur, ſuo, nepotumq; ſuorum nomine promitteret. Qua de re extat apud nos diploma eius.

Filiarum Cazimiri deſponſatio. *Educatio Sigiſmundi.* *Linguarum peritia.* *Pius uſus ſacrarũ literarum.* *Educationis bonæ utilitas.* *Adoleſcentia Sigiſmundi.* *Fauor Sigiſmũdi apud Vngaros, & Bohemos.* *Glogouienſis & Opauienſis dominatus, & ſuprema præfectura Sileſiæ.* *Regna ei oblata, ſed non acceptata.* *Gratioſus apud Polonos.* *Amicitia, & fœdus cũ Maximilian. imp.* *Viennenſis cũ Cæſare congreſſus.*

Huius uerò nepos Carolus, qui nunc latè & fœliciter imperat, nónne hũc Sigiſmundo honorem habuit, ut inclytæ huic reginæ Bonæ, uxori eius coniunctiſsimæ, Barenſem principatum, quem poſt obitum matris eius in poteſtatem ſuam redegerat, redderet? ipſum ſocietate ſua, & aureo uellere ultrò dignaretur? ſæpè honorificentiſsimã eius mentionem faceret? neq; unquã Cruciferis, & alijs Germanis bellũ contra eum flagitantibus indulgeret? Adeſt hic uir clariſsimus Stanislaus Laſcius palatinus Siradiẽſis, haud ita pridem apud illũ potentiſsimum Imperatorem legatione functus. Adſunt item uiri pręſtantes, Pe-

Amicitia cum Carolo V. imper. *Stan. Laſcius.*

Petrus Opalenius. Stan. Borgius. Nicol. Myſcouius. Ioann. Dantiſcus epiſcopus.

tes, Petrus Opalenius caſtellanus Gneſen. Stanislaus Borgius Decanus Cracouienſis, Nicolaus Myſcouius regiæ menſæ ſtructor. Vellem adeſſet etiam uir eruditiſsimus Ioannes Dantiſcus, Epiſcopus Varmienſis: qui omnes idem munus apud eundem Imperatorem cum laude ſuperioribus temporibus obierunt. Ex his cuiq; licet diſcere, quantopere ille Princeps maximus, & grauiſsimus Sigiſmundum regem obſeruârit. Quid frater eius Ferdinandus Cæſar & Rex potẽtiſsimus? nónne plurimũ eum & amauit, & coluit? Nónne eius arbitrio controuerſiã ſuam cũ Ioanne Rege regno Vngarorũ permiſit? Non

Amicitia cum Ferdinando rege, & Cæſare. Nicol. Radiuilus, & Mart. Crom. oratores ad Ferdinand.

dico, quibus uerbis, & rebus præterea ſæpenumerò idem Rex quanti Sigiſmundũ faceret, declarauit. Poſſem autem non uano rumore accepta referre, ſed quę cum de grauibus uiris accepi, tum ipſe explorata habeo, cùm nuper ad illum à te, rex Sigiſmunde Auguſte, cũ Nicolao Radiuilo, uiro illuſtri, & acuto, Lithuaniæ ſummo Marſchalco miſſus eſſem. Ne illud quidem commemoro, quanto animi dolore idem nuper Sigiſmundi noſtri mortem proſequutus, quantoq; ſtudio pariter, & apparatu exequias ei in maxima principũ Germaniæ celebritate feciſſe dicitur. Vt autem & Gallorũ Regem Franciſcum, qui anno ſuperiore deceſsit, Iulium ſecundum, Leonem decimum, Clementem ſeptimum: & hunc

Amicitia cum maximis regibus, & pontificibus Rom.

qui nunc præſidet, ſapientiſsimum Paulũ tertium, Pontifices maximos prætercam, quorum illuſtria habiti huic Regi honoris documẽta commemorare poſſem: ut magnorum item & grauium quorundam Germaniæ principum perhonorifica de ipſo elogia, quæ ipſe his auribus audiui nuper, omittam. Barbari nónne eum præ cæteris Regibus, & mo-

Barbari Sigiſmundũ reueriti.

narchis reueriti ſunt? Quo enim Rege cultior, & populoſior fuit Ruſsia, & Podolia? hoc eſt, quo Rege quietiores fuẽre Tartari, prædis & rapto alioqui uiuere ſoliti? Quid ego dicam de Turcis, qui fœlicitate ſua elati, omnes homines atq; Gentes præ ſe contemnunt?

Cũ Solimãno.

Annón Solimannus bellicoſiſsimus, & fœliciſsimus eorum Imperator, cum eo perpetuũ fœdus percuſsit, & religioſè coluit? negare id alijs poſtulantibus, aut ad tempus modò concedere, nec admodum ſuperſtitioſè ſeruare ſolitus. Annón Valachis ac Tartaris uectigalibus ſuis, ne Sigiſmundi Regis ditiones infeſtarẽt, edixit? An non idem, huic etiam

Ioan. Oceſsius orator ad Solimãnum Turc. Imper. Iſabella regina Vngar.

eius filio Sigiſmundo Auguſto, per Petrum Opalenium, & Ioannem Oceſsium caſtellanum Biecenſem, uiros ornatos, pacem, & amicitiam in gratiam patris promiſit? Annón eiuſdem intuitu, filiam eius Iſabellam reginam uiduam, nepotemq;, hactenus incolumes eſſe barbarus tyrannus paſſus eſt? qui ne ad Valachiam quidem adſpiraſſet, niſi eum intempeſtiuè, ne quid aliud dicam, diſſenſiones noſtræ animaſſent. Quid Selimus Solimanni huius pater, ferox, & in patrem etiam ſuum impius, annón Sigiſmundi amicitiã ſplendida legatione olim expetiuit? Nimirum admirabantur in eo cuncti uirtutem, grauita-

Regnũ florens & pacatum.

tem, & conſtantiam ſingularem: reuerebantur etiam nonnihil eius fœlicitatem. Quis enim tot annorum ſpacio in tanta orbis terrarũ perturbatione fœlicius eo regnauit? quis regnum, ſuperiorum Regum infœlicitate diuexatũ ac deformatum, aut pacatius admini-

Reges, & duces inclyti.

ſtrauit, & retinuit, aut florẽtius, & opulentius reliquit? Quis tot ac tamdifficilia bella, tam ſecunda fortuna, tantaq; celeritate confecit? Commemorantur à ueteribus ſcriptoribus, Cyrus Perſarum, Alexander Macedonum, Mithridates Ponti, Carolus Magnus Germanorum, maximi & fortunatiſsimi Reges. Celebrantur Alcibiades, Conon, Themiſtocles atq; Timotheus Athenienſium: Ageſilaus, Pauſanias, Lyſander Lacedæmoniorũ: Pelopidas, & Epaminundas Thebanorum: Hannibal, & Aſdrubal Carthagenſium: Romanorum uerò (ut multos omittam) Fabij, Scipiones, L. Lucullus, Gn. Pompeius, & C. Cæſar, clariſsimi Duces, & Imperatores. Ne noſtrorum quidem Boleslaorum, & Vuladislaorum obſcura eſt gloria. Verùm illi omnes partim cum imbellibus populis rem habuerunt: partim bello fœlices, cæteris rebus infortunati fuerunt: partim cladibus uictorias propemodum adæquarunt: partim etiam aliquouſq; à fortuna euecti, in medio curſu deſtituti, & ad extremum ſęuis eiuſdem procellis obruti ſunt. At Sigiſmundum noſtrum ab

Cõparatio Sigiſmundi cũ clariſs. principib. Bella Sigiſmundi.

initio ad finem uſq; ſecũdo flatu fortuna proſecuta eſt. Cum quibus uerò bella is geſsit? Nempe cum potentiſsimis Moſcis, ferociſsimis Tartaris, acerrimis Valachis, fortiſsimis Germanis, cum Turcis denique, uel ipſa uictoriarum perpetuitate formidabilibus. Quarum gentium ualidos exercitus, uel inſignibus prælijs uicit, & profligauit, atq; adeò deleuit etiam, uel caſtris exuit, uel denique regiones earum impunè uaſtauit: quaſdam e-

Victi ab eo Tartari diuerſis prælijs. Conſtantinus Oſtrogius dux. Nicolaus Camenecius.

tiam domuit. Atque, ut à Tartaris, perpetuis noſtris hoſtibus incipiam: horum quidem non contemnendos tres exercitus apud Sluſcum tribus prælijs duce Conſtãtino Oſtrogio, principe omnium ſæculorum memoria digniſsimo, ad interneccionem penè cæcidit. Deinde apud Viſnoueciam uigintiquatuor millia, cùm ſe per Ruſsiam populabunda diffudiſſent, ſexies fuſa leuibus, & particularibus prælijs, ad extremum tota acie in abeuntes facto impetu, Nicolao Camenecio palatino Cracouienſi, & eodem Conſtantino, ducibus profligauit, cùm noſtri ſex millium equitũ numerum non excederent, de quibus

uix

uix centum eo prælio deſiderati ſunt. Hoſtium uerò multò minor pars pernici fuga euaſit. In Valachia quoqꝫ ante multos annos à Bogdano Palatino, huius Regis auſpicijs, & armis ijdem hoſtes graui prælio uicti ſunt. Ne illæ quidem uictoriæ ſunt, quæ apud Voronouiam Ioanne Camenecio, apud Buſcum Stanislao Lanſcoronio, apud Zincouiam arcem Iacobo Sencignouio, atqꝫ iterum palatino Kiouienſi, in Volinia Conſtantino, & Oſtaphæo ter, apud Oſtacouiam hoſtilem arcem eodem Oſtaphæo, & Prædislao Lanſcoronio Ducibus, & quæ in Podolia Trebinij, quæqúe apud Camenecia, & Vereſtatincium pagum, & compluribus alijs in locis Nicolai Senauij uiri fortis, & magnanimi, qui nunc palatinus Belſenſis eſt, ductu, & fratrum eius Alexandri, & Procopij, ac Bernardi Prætificij Sileſij opera partæ ſunt. Nam leuiora cum his apud Trebouuliam, Podhaiciam, Medibozum, & multis alijs in locis proſperè item geſta certamina, ſciens, uolensqúe prætereo, ne ſim longior. Tot enim ferè ſunt, quot excurſiones ea gens rapaciſsima, & famelica, & uel è flamma, quod dicitur cibū petere ſolita, in ditiones eius ipſo regnante fecit: perrarò enim impunè id abſtulit. Quid illa apud Caniouiam in Lithuania ante unum & uiginti annos, nónne omnibus ſeculis eſt memorabilis uictoria, qua uiginti ſex millia Tartarorum eodem illo Conſtantino duce parua manu profligata ſunt?

Valachi uicti. Ioannes Cameneccius. Stan. Lanſcoronius. Iacobus Sencignouius. Oſtaphæus. Prædislaus Lāſcoronius. Nicolaus Senauius. Bernard. Praetificius.

Cum Turcis nullum hic Rex apertè bellum geſsit: ſed tamen aduerſùs eos, cùm uel Tartaris intermixti è Podolia prædas agerent, uel Valachis opem ferrent, uel deniqꝫ noſtros circum Bialogrodum, quod & Moncaſtrum uocant, populabundos inſequerentur, cùm ab alijs, tum à Prædislao Lanſcoroniæ Regis huius auſpicijs proſperè dimicatum eſt. Bis contra eoſdem in Vngariam Ludouico Regi miſſa auxilia: quo quidem utroqꝫ tempore, utinam priùs quidem uiro illuſtri, & incomparabili Ioanni Tarnouio, earum copiarum ductori: poſteriùs uerò Gnoinio obtemperatum eſſet. Vterqꝫ Turcica arma, uireſqꝫ periclitatus erat in Podolia: cùm illi inde, irritati à noſtris, aliquoties prædas egiſſent. Sed magis comes Tarnouius, cuius præclara uirtus enituit, quo tempore Turcę ad tredecim millia, Podoliam, & Ruſsiam ad Leopolim uſqꝫ & fines Vngariæ ferro, igniqúe uaſtantes, tria millia, plus minùs de ſuis, particularibus aliquot prælijs fuſi, amiſêre. Quod ſi idem robur animi fuiſſet in eo, penes, quem tunc erat militare imperium, potuerat exercitus ille cunctus deleri. Taceo duodecim millia Turcarum in Auſtria, ante quindecim (niſi fallor) annos, noſtratium trium millium opera, & uirtute in primis penè ad internecionē deleta. Nam ij tunc, quamuis Sigiſmundo regnante, tamen non publicè, neqꝫ Sigiſmundi auſpicijs, ſed Caroli Cæſaris, & Germanorum ſtipendijs militarunt. Iam Valachos dolis atqꝫ artibus uſitatis fretos, & clade noſtrorum Ioanne Alberto regnante apud Bucophinam ſyluam accepta, Turcarumqꝫ ac Tartarorum auxilijs tumentes, quanta non modò fœlicitate, uerùm etiam celeritate uicit, ac domuit: cęſiſqꝫ eorum copijs, uaſtatis longè, lateqꝫ agris, ſenatu penè omni capto, Bogdanum regulum gentis, quem Voieuodam, & Palatinum uocant, reſtituentem pręＤam, quam paulò antè in Ruſsia cœperat, in uerba ſua iurare coëgit: & amiſſam maiorum ſuorum culpa Pocutiam ab eo recepit. Noſtra uerò memoria, cùm Petrus palatinus rebellaſſet, Pocutiamqꝫ rurſus inuaſiſſet, primùm ſex millia hoſtium apud Guoſdeciam arcem, ac mox uiginti duo millia apud Obertinum pagum uix à quatuor millibus noſtrorum, duce hoc Ioanne comite Tarnouio uiro clariſsimo, & primario bellatore, inſigni, & inopinata clade profligata ſunt, erepta cum bombardis cætera impedimenta, Palatinus ipſe ſaucius uix fuga euaſit. Nec tamen ad officiū redijt, donec poſtea in arce Chocimenſi obſeſſus, & ad extrema redactus, ſolenne unà cum proceribus, & cuncta nobilitate ſua regi iuſiurandum dedit. Porrò cum Germanis Pruſsiam ſibi uendicantibus, quo tempore tu Sigiſmunde Auguſte natus es, bellatum quidē uariè, ſed nunquam, niſi proſperè à noſtris dimicatum eſt. Nempè apud Pruſmarcum, Zeburgam, Guteſtadiam, Brunsbergam, Reslam, & Raſtemburgum, à Iacobo Sencignouio: apud Piſsiam à Stanislao Maſouiorum duce: in ſinu Varmienſi, ſiue Habo lacu nauali pręlio à Gdanenſibus, bis apud Bartenſteinā, ſæpiùs à Prædislao Lanſcoronio, & Ioanne Zaremba palatino Caliſsienſi multis in locis: apud Heilsbergam ab Alexandro Ilouio, Gdani, & Elbinge, cùm eas urbes adorti eſſent, à ciuibus fuſi, & profligati: ad extremum tot cladibus, & inedia, uigilijs, & iugi noſtrorum equitum uexatione fracti, & ad paucos redacti, Pruſsia exceſsêre.

Bella cum Turcis geſta. Præd. Lanſc. Ioan. Tarnouius Comes. Gnoinius. Tarnouij laus. Bogdanus Valachus uictus. Petrus Valachꝫ ductu Tarnouij uictus. Bella cum Cruciferis Teuthonicis geſta in Pruſsia. Iacobus Sencignouius. Lanſcoron. Ioan. Zarēba. Alexander Ilouius.

Quid ego de Moſchis loquar? qui uel præcipuam gloriæ, & uictoriarum materiam huic Regi prębuêre? Apud Poloſcum, olim quidē ſeptem millia hoſtium à Ioanne Boratinio, uiro acri, & animoſo, interfecta: deinde uerò tredecimo abhinc anno, cùm in Lithuaniā non ampliùs decē & octo milliarijs à Vilna metropoli, hyberna excurſione depopulati, reuerterētur, mille extremi agminis, quos ſolos Lithuana nobilitas cū aulico Regis comitatu, tumultuariè accurrēs, aſſequi potuit, trucidati. Superiori etiam quodam tempore

Victoriæ de Moſchis partæ. Ioannes Boratinius.

in inte-

in interiore Lithuania prædabundi, magnum ſuorum numerum, & prædam, quam abigebant, Lithuanis inſequētibus, amiſére. Iam apud Starodubum Radogoſtiam, & apud Smolenſcum aliquoties ante tredecim annos, ductu Georgij Radiuili caſtellani Vilnenſis, non ſine magnis cladibus profligati: apud Orſam uerò cùm primū Sigiſmundus regnare cœpiſſet, ne expectare quidem noſtros, dum Boriſthenem tranarēt, ſuſtinuére, experti uim eorum in una, & altera turma, quæ primo impetu incredibili audacia traiecerant: uerùm dilapſi, cùm uaſtari ſua ultra Veſmam etiam atq; Drohobuſum cernerent, denuò coadunati ad centum millia, ne adoriri quidem ter mille noſtros mercenarios milites cum paucis Lithuanis longiùs à caſtris regijs ad Smolenſcum poſitis progreſſos, auſi ſunt. Magnis uerò incommodis affecti, Moſiro, Turouio, & alijs quibuſdam munitionibus, quas dudùm Michael Glinſcius ad eos perfugiens intercœperat, redditis, commutatiſq; captiuis quinquaginta nobilioribus ac ſenatorij ordinis, quos de Lithuanis Alexandro Rege uicto apud Vedruſios cœperant, pacem accepēre. Nec maiore ij fuére fiducia longe pòſt, cùm Radogoſtiam, ac deinde Ioanne Tarnouio noſtros ducente, Homiam & Starodubum arces à noſtris partim ui captam, partim in deditionem acceptas amiſére. Et Starodubum quidem, cùm ampliùs quindecim millibus armatorum, qui fuerunt in eius arcis preſidio: qui ſoli noſtrorum numerum longè ſuperabāt, uirtute perpaucorum militum noſtrorum, & ſulphurati pulueris, ignisq; adiumento expugnatum & euerſum. Neq; uerò ij tanto temporis, hoc eſt, plus quàm uiginti annorū interuallo, quantum inter Orſenſem pugnam, de qua iam dicam, & hoc extremum Starodubenſe bellum interceſsit, abiectos ſemel ſpiritus recipere potuère. Orſenſem uerò illā celeberrimam, & cum omnibus ferè omnium gentium atq; ſeculorum uictorijs comparādam uictoriam, quid hîc pluribus commemorare attinet? Eadem opera ſoli lumen adderem. Quis enim eſt, qui neſciat, illo prælio, Conſtantino Oſtrogio principe, & Ioanne Suirzouio ducibus, octoginta millia Moſcorum bellatorum, qui omnem noſtrum exercitum nō modò proterere poſſe uidebantur, uerùm etiam Boriſthenem tranare paſsi, pecudum in modum flagris abigere in Moſcouiam deſtinarant, ingenti ſtrage interfecta eſſe: ita ut deſideratorū numerus ad quadraginta ferè millia perueniſſe, uel certè duo & triginta millia ſuperaſſe dicatur? Ductores eius exercitus, uiros illuſtres, omnemq; ſenatum gentis, & ſupra quater mille captiuos uiuos in poteſtatem ueniſſe, direpta caſtra opulētiſsima: ducem ipſum Baſilium bellatorem exercitatum, & contra Tartaros, & alias gentes finitimas uictorioſum uſque ad regiam ſuam Moſquam profugiſſe: atque ibi ampliùs centum, & uiginti milliaribus benè longis à loco conflictus, tamen uix tutò ſe ſubſiſtere poſſe credidiſſe. Tantus uerò tunc pauor Moſcorum animos occuparat, ut Smolenſcum, Seuerienſe Nouogrodum, & complures alias munitiones, quæ ferè fraude, & perfidia Ruſſorum, partim hoc ipſo Rege regnante, partim ſuperioribus temporibus in poteſtatem hoſtium uenerant, deſertas tunc ac uacuas defenſoribus, nullo negocio recuperare noſtri potuerint, ſi proſequi ſtatim uictoriam per tempus anni quieuiſſent. Atq; hæc quidem ſunt bellica huius Regis decora præcipua (nam leuiora multa prætereo, nè anxiè & minutatim cuncta exquirere, & perſequi uidear) quæ quidem hoc ſunt admirabiliora, quò magis inopinata: utpotè in ſumma ærarij inopia, & pleraque omnia longè imparibus uiribus geſta: ita, ut benè cum noſtris agi uideretur, quoties non plus duplo hoſtium multitudo excederet. Has tot ac tantas uictorias, tanta imparitate copiarum quæſitas, nihil mirum eſt (ut eſt rerum humanarum conditio uaria, & inſtabilis) ſi quæ clades interpolarunt. Sed quot'nam, & quantulæ ſunt eæ? Vna apud Socalum à Tartaris, temeritate Ruſsicæ nobilitatis accepta, ubi quatuor fortaſſe millia noſtrorum à quadraginta millibus Tartarorum loci opportunitate uſorum, defatigata ueriùs, quàm ſuperata, non incruentam hoſtibus uictoriam conceſsēre. Noſtri mille ducenti deſiderati, barbarorum uerò cæſa quatuor millia. Itaque raptim ij cum præda, quamuis uictores retroceſsēre. Altera apud Serethum amnem, cùm perpauci noſtri in hoſtico palantes, à Valachis circumfuſis oppreſsi ſunt: ubi tamen nō plures, ducentis noſtris periere. Nam cum peruaſtata longè, lateq; circum Peſcouiam, ſiue Pleſcouiā Moſcouia, ab oppugnatione Opoſcę à ualido hoſtium præſidio reiecti ſumus, ignominia illa ueriùs, quàm clades fuit, ductorum inſcitia, & incuria (nolo dicere ignauia) accepta. Amiſſa uerò magna pars Albæ, Ruſsiæ Michaelis Glinſcij, hominis ambitioſi, & Alexandri regis gratia inflati, proditioni, & Ruſſorū atq; præſidiariorum militum perfidiæ imputanda eſt. Porrò apud Ozacouiam, cùm uir in primis ſtrenuus, Nicolaus Senauius eò uſq; cum mille (opinor) equitibus priuato conſilio populabundus excurriſſet, priuata illa, nō publica clades fuit, crudelitate eius, & perfidia Tartarorum contracta. Hę ſunt uniuerſæ clades, quas Sigiſmundo regnante accepimus, quę omnes una aliqua ex his, quas ſuperiùs percurrimus, uictorijs abundè expiatę & cōpenſa-

Georgius Radiuilus.

Orſēſis de Moſcis memorabilis uictoria.

Ioannes Suirzouius.

Baſilius Moſcouitarum princeps.

Clades paucæ & paruæ in tot bellis.

Michael Glinſcius.

Nicolaus Senauius.

penſatæ ſunt: nec ſcio, an quaſi næuuli quidam formoſum corpus, uel nubeculæ meridianum ſolem, tot illas clariſsimas uictorias illuſtriores reddidêre. Bellóne autem tantùm clarus, an etiam pace Sigiſmundus fuit? imò uerò pace, quam ſemper expetiuit, clariſsimus. Teſtantur id tantæ opes & facultates hominum noſtrorum, tam opulenta cùm externis commercia, tantus ſplendor, ne dicam luxus, tanta elegantia cùm in ædificijs, & uictu, cultuque corporis, tum in ſermone, & moribus, quanta nunquam ante hunc Regem in Polonia fuit. Loquuntur leges diligentiùs aliquanto conſcriptæ, clamant tot arces inſtauratæ, tot exornata templa Dei Opt. Max. tam ſplendidè, & magnificè exædificata publicis iuxtà ac priuatis ædificijs Cracouia, Poſnania, Leopolis, Varſouia, Lublinum, Gdanum, & aliæ quædam urbes atque emporia: tam denique culta, & habitata Ruſsia, Pruſsia, Lithuania, & Podolia, quæ regiones antea ſyluestres, & incultæ, aut ſuperiorum temporum conditione deſertæ magna ex parte iacuerant. Quid ego priuatos Sigiſmundi theſauros, & ærarium ſine ulla cuiuſquam iniuria, in extremos Reipub. uſus aſſeruatum? quid tot ac tantas poſſeſsiones à maioribus eius oppigneratas, ab hoc uerò redemptas, commemorem? Hæc eo ſunt maiora, & magis honorifica, quò fœdius fuit ac deformius, quoſdam ante eum Reges quotidianis quoque ſumptibus interdum defectos eſſe. Iam uerò non minima eſt & illa fœlicitatis acceſsio, quòd eo regnante Zatorienſis ditio, & Maſouia poſt quadringenteſimum ferè annum ad corpus, & compagem Poloniæ rediuerunt: Pruſsia recuſatum diu, & aliquoties excuſſum iugum accepit: Pomerani Stolpenſes ad intermiſſam aliquandiu huius regni ſocietatem, & clientelã, iureiurando adacti, reuenêre: in qua tamen noſtra conniuentia non diu permanſêre. Porrò in commemorandis coniugijs, & liberis, quæ non exigua fœlicitatis humanæ pars eſt, diutiùs me immemorari neceſſe non eſt. Permulti ſunt in hoc cœtu, qui priorem eius uxorem, Barbaram, Stephani comitis Scepuſienſis, ac Tranſyluanienſiũ palatini, cuius ductu nonnunquam cum Turcis Vngari fortiter dimicarunt, filiam, Ioannis poſtea regis Vngarorũ ſororem, fœminã ſanctiſsimam, & pientiſsimam, nouerunt: quę quidem maximã illam Orſenſem de Moſchis uictoriam aſsiduis diurnis ac nocturnis precibus, cum lachrymis, & profuſa in egenos beneficentia, aſperioreque cultu corporis, & ieiunio coniunctis, à Deo impetraſſe exiſtimata eſt. Quæ quàm coniunctè cũ uiro uixerit, magno & longo mœrore, & uberi fletu, ac penè muliebri eiulatu poſt mortẽ eius indulgentiſsimus rex teſtatus eſt. Hac immaturè intra tertium annũ amiſſa, alterã ſuaſu Maximiliani Cæſaris duxit, Bonam Sphortiam, Ioannis Galeatij Sphortiæ Mediolanenſium ducis & Iſabellę Arragoniæ filiam: cuius auus maternus, Alphonſus eius nominis ſecundus, Neapolitanorũ rex, & ſtirpis Arragoniorum ac Siculorum regum, de qua Carolus quoque, & Ferdinandus ſummi monarchæ maternum genus ducunt, antiquitate, & ſua uirtute fuit clariſsimus. Paternus uerò proauus Franciſcus Sphortia, Sphortiæ, qui primus eam familiam rebus magnis geſtis fundauit, filius, cum plurima, & grauiſsima bella cum maximis principibus, potentiſsimis populis, & præſtantiſsimis bellatoribus per omnem Italiam proſperè geſsiſſet, nominisque ſui ac terrore eam impleſſet, à Philippo Maria Mediolanenſium duce, Blancæ Mariæ filiæ coniugio, dotaliquè Mediolanenſium principatu dignatus eſt. Hoc igitur tali genere prognatam Bonam, alteram uxorem Sigiſmundus rex accepit. De qua, quoniam præſens adeſt, graui dolore, & mœrore amiſsi dulciſsimi mariti, quemadmodum cernitis proſtrata, nihil dicam ampliùs, niſi quòd triginta fermè annos cum eo nupta, tanti ea fecit maritum Regem, ut his extremis aliquot annis ægrotantem, & uiribus planè deſtitutum, non coniugali charitate, ſed ancillari planè miniſterio ſine omni faſtidio curaret. Quo factum eſt, ut plurimùm ei uiciſsim Rex amantiſsimus indulgeret. Harum uerò duarũ uxorum è Barbara quidẽ Heduigim filiam ſuſceptam, fœminã lectiſsimam, Ioachimo Marchioni Brandenburgenſi, Electori Roman. Imperij, matrimonio iunxit, & nepotibus ex ea uiuens adhuc auctus eſt. E Bona uerò maximam natu filiam Iſabellam, fœminam excelſo & regio animo præditã, Ioanni regi Vngarorum, aſſini iam priùs ſuo nuptui tradidit: nepotemquè ex ea, quemadmodum fertur, indole puerum ſuſcepit: quæ mulier complures iam annos poſt mariti mortem in præcipua laceri, & afflicti Regni parte regnat. Reliquas uerò tres, Sophiam, Annam, & Catharinam, uirgines ſpectatiſsimas, magnorumquè Regum connubijs dignas, quas hic dolore immaturè amiſsi patris miſerabiliter lamentantes, & humi abiectas uideris, elocari ipſi, ita ut optabat, datum non eſt. Filius uerò unicus hic Sigiſmundus Auguſtus, puer etiamdum decimum agens annum paterno Regno, ipſius opera, ſtudioque ante decem & octo annos inauguratus, poſt iuuenis factus, uxorem accepit uoluntate patris, Elizabetham, Ferdinandi Cæſaris, & Vngarorum, ac Bohemorum Regis filiam natu maximam. In qua muliere genus cum forma, forma cum comitate, & manſuetudine, hęc cum

Pacis ſtudia. — Splendor, & elegantia Polonorum. — Leges. — Arces inſtauratæ, & tẽpla. — Vrbes opulentæ ſub Sigiſ. — Theſauri Regis. — Zatoria, & Maſouia recuperatæ. — Pruſsia, & Pomerani in clientelã accepti. — Coniugia. — Barbara uxor religioſiſs. — Altera uxor Bona Sphortia. — Alphonſus rex Arragonum. — Frãciſcus Sfortia dux Mediolani. — Bonæ reginæ fides, & obſequium. — Sigiſmundus plurimũ indulſit Bonæ. — Heduigis filia. — Quatuor filiæ Sigiſm. è Bona. — Iſabella regina Vngariæ. — Filius Sig. Auguſt. puer coronatus. — Elizabeth prima Sigiſ. Aug. uxor.

Eliſabethæ cum probitate: probitas denique cum pietate (quæ ipſi patria uirtus fuit) certabat, ita ut
laus. neſcires, quid in ea potiſsimùm admirareris. Quæ utinam uixiſſet diutiùs, & editis ſoce-
ro optatis ac ſui ſimilibus nepotibus, fœlicitatem eius perfeciſſet, tranquillitatemq́ hu-
ius regni ſtabiliuiſſet. Sed nō merebantur hæc, opinor noſtra ſcelera. Nunc ad Sigiſmun-
dum redeo. Nonne igitur hoc ſingularis cuiuſdam fœlicitatis fuit, Rege patre, patruo, a-
Nobilitas Sig- uoq́: matre uerò Cæſaris filia, & magni Regis ſorore ortum eſſe: tres fratres, & unius ex
regis & fœli- his filium, Reges uidiſſe: Regem & ipſum ſupra unum & quadraginta annos tranquil-
citas. lè, fœliciterq́ regnaſſe? Summis Principibus uenerabilem, hoſtibus formidabilem, cæte-
ris admirabilem fuiſſe? regnum legibus, opibus, ædificijs, humanitate, elegantia, & glo-
ria longè florentius, quàm acceperat, reliquiſſe? Filiam reginam, alteram uerò regina non
inferiorem, & ex his nepotes & neptes habuiſſe? Filium denique Regem ſecum, & poſt
ſe feciſſe? morientem, permagnum ſui deſiderium bonis omnibus reliquiſſe? Nonne hęc
(inquam) ei præclariſsima, & longæ poſteritati memorabilia in hac uita contigerunt? At-
que hæc tamen pleraque omnia externa ſunt bona, in quibus fortuna plurimum ſibi uen
Bona corporis dicat: ſed ab eo tamen ratione & conſilio moderata ſunt. Quid ego nunc formam, & ſta-
forma. turam eius, robur cuiuſuis honeſti laboris patiens, dignitatem oris, dignamq́, ut ait Poë-
ta ſummus, Imperio faciem, depingam? Quod ſi facere maximè uelim, nō poſsim. Priùs
enim ferè hæc in eo ætate ingraueſcente marceſcere cœperunt, quàm ego in hanc lucem
prodij: ſed tamen permanſerunt in eo etiam affecta iam ætate, non obſcura earum rerum
Robur, & ui- ueſtigia. Roboris uerò, & uirium eius argumenta, fractæ inter manus non ſemel floren-
res. tiore ætate ferreæ equorum ſoleæ, rupti funes canapei craſsiores, intenſæ manu baliſtæ,
diſcerpti luſoriarum chartarum faſciculi, à maioribus natu, qui hæc fieri ab eo uiderunt,
prædicantur. Atque hæc leuiora fortaſſe cuiquam uideantur. Illa quidem non in poſtre-
Sanitas. ma bonorum parte numeranda ſunt, ſanitas, quæ ipſi perpetua ferè ante extremam ſene-
ctutem fuit: integritas, & ſolida compago membrorum, quæ afflictas morbo uires faci-
lè recuperabat: uigor ſenſuum, qui ad extremum uſque eum non deſtituit: firma, melio-
Ingenium. ribus præſertim annis, memoria: deniq; acumen ingenij, quo fratres, maioresq; ſuos lon-
go interuallo anteiuit. Sed & hæc omnia, ut ſint magis propria hominis, quàm illa ſupe-
riora, tamen ad corpus ferè, quæ deterior pars hominis eſt, pertinent, nec magna laude, &
admiratione digna ſunt, quippe cum quibus naſcamur, quæq́ue in poteſtate noſtra non
ſint, & ingenuo cum ſeruis, urbano cum ruſticis, nobili cum plebeis, regi cum mediaſti-
nis, & baiulis: denique bono uiro cum improbis ſint communia. Tametſi ne mutæ qui-
Vigor ſenſuū dem pecudes, p[...]itùs horum bonorum expertes ſunt, quin pleraque in illis, quàm in no
in quibuſdam bis, maiora, & illuſtriora ſpectantur. Viribus quidem ab urſis & leonibus, agilitate à cer-
pecudibus. uis, & biſontibus, longæuitate ab ijſdem ceruis, ſpecie fortaſsis ab equis & pauonibus,
ſanitate à piſcibus, ſenſuum uigore à lyncibus, aquilis, canibus, ulturibus: induſtria, &
ingenio quodammodò ab elephantis, uulpibus, & apibus: ſic alijs rebus ab alijs fortaſ-
ſe ſuperamur. Cæterùm in animo uera hominis, & propria laus eſt. Corpus enim partim
Bona animi. inſtrumentum, partim domicilium, partim etiam carcerem, & ergaſtulum animi, ſapien-
Laus propria tiſsimi homines eſſe uoluerunt: animum ferè hominis appellatione dignati ſunt. Qui ue-
hominis eſt in rò molliſsimè ſenſerunt, partem quidem hominis, ſed longè deteriorem corpus dixerūt:
bonis animi. in animo omnem hominis excellentiam, & principatum collocarunt. Quocirca his, quæ
externa, quæq́ue corporis bona dicuntur, ita obiter tranſcurſis, ad eas, quæ ſunt propriæ
hominis, atq; adeò magni & excellentis Principis laudes, tranſeamus. Quas dum, quan-
ta maximè breuitate poterimus, perſequimur, quæſo, ut benignè, & attentè, quod reliquū
Virtus, et eius adhuc audiatis. Virtutem, ſummam animi, atq; adeò hominis perfectionē, quicunq; re-
partes. ctè philoſophati ſunt, dixerunt, eiusq́ uirtutis prudentiam, fortitudinem, temperantiam,
Laus Sig. uir- atq; iuſtitiam, quatuor partes, & quaſi fontes quoſdam, unde officium, & omnis honeſta
tutibus. & laude digna actio manaret, eſſe uoluerunt. Quæ nam ergo ex his in hoc præſtantiſsi-
mo Rege deſiderata eſt? Prudentiáne? quę ex præteritis & prǽſentibus, ea quæ deinceps
Prudentia. euentura ſint, colligit: cauſas rerum uidet, rectè de rebus iudicat, ſibi, ſuisq́ in longū pro-
ſpicit, impendētia mala ſapienter auertit: at ea ſumma & admirabilis in eo fuit. Argumen-
to eſt, benè & cum approbatione cunctorum, quoad ei per ætatem, atq; morbum licuit,
adminiſtrata, & inter tot undiq; imminentes hoſtes per tot annos incolumis conſeruata
Gentes & le- Reſpublica. Nam quis ſapientius eo, ſiue ex legibus, & moribus noſtris, ſiue ex æquo &
ges uariæ. bono ius dixit? Nihil eum uarietas legū atq; morū, quibus alijs equeſtris ordo, alijs oppi-
dani, alijs agreſtes, deinde diuerſis Poloni, Lithuani, Maſouij, Pruſsi, Sileſijq; utuntur: ni-
hil diuerſa, & pugnantia nonnunquā ſenatorum iudicia, quò minùs ius ſuū cuiq; tribue-
ret, perturbarunt. Accidit interdum, ut poſt dictas à ſenatu ſententias, ultima ipſius, ab o-
mnibus diuerſa, & tamen omnium eſſet æquiſsima. Porrò in conſilijs de Republ. nihil
temere

temerè,& inconſultè faciebat,cuncta ad publicam,non partis,aut ordinis huius,uel illius, ſed omnium utilitatem referens, fortunæ quàm minimum ſeſe, ſuaq; permittens:ac tuta conſilia lubentiùs, quàm callida,& periculoſa ſemper ſecutus. Bella, in quibus fortuna plurimùm dominatur,nunquam appetiuit:nec niſi neceſſariò, & graui iniuria prouocatus,ſuſcepit,& ita quidem,ut ab illa comici Poetæ ſententia non diſcederet:Omnia priùs experiri, quàm armis, ſapientem decet. Itaq; à quietis conſilijs nunquam,ne inter media quidem arma,& rebus ad nutum fluentibus, abhorruit.Regna à Suetijs,Vngaris,& Bohemis(quemadmodum ſuperiùs dixi)delata recuſauit,ne ſe, patriamq; ſuam nouis,& periculoſis bellis implicaret. Valachos ſubiugare, ſiue adeò exterminare, ob rupta crebrò fœdera cùm poſſet,noluit:ne uel illi deſperatione adducti, Turcis ſeſe dederent,uel redacta in prouinciæ formam Valachia, & amoto quaſi obice, ipſe difficilimum cum potentiſsimis Turcarum tyrannis bellum de finibus gerere cogeretur. Non quòd à pia contra barbaros ac deuotos Chriſtiani nominis hoſtes expeditione penitùs abhorreret : ſed quòd ſuas,illorumq; uires iuſta lance metiretur.Sic enim iudicabat,neq; ſuum eſſe, neq; unius planè cuiuſquam principis, tam ualidum hoſtem, qui Aſiæ, Aphricæ, Europæq; magnam partem ditione teneret,florentiſsimum Græciæ imperium euertiſſet,Caramanos,Cilicas,Syros,Aegyptios,& neſcio quas præterea gentes una ætate ſubiugaſſet,deniq; latiſsimè dominanti Perſarum Regi grauis eſſet,debellare. Coniungenda eſſe Chriſtianis principibus arma,ſi hoſtem illum à ceruicibus ſuis uellent depellere.

Cōſilia quieta

Regna oblata repudiata.

Valachi cur non ſubacti.

Bellum contra Turcas cur deuitauit.

Cùm ergo animaduerteret, cæteros principes feralibus odijs inter ſe digladiari,ac totum penè orbem Chriſtianum plus, quàm ciuilibus bellis ardere, omni honeſta ratione ſemper Turcicum bellum declinauit:& Ludouico,fratris filio, Vngarorum,& Bohemorum regi ſedulò idem ſuaſit:qui iuuenis ſi patrui, quàm ferociorum quorundam conſilia riorum ſuorum, conſilijs obtemperare maluiſſet, oblatamq; à Turcis pacē accepiſſet,ſeu uerius ipſis expetitam dediſſet,uiueret fortaſsis adhuc,neq; munitiſsimum Chriſtianorū regnorum propugnaculum Vngariam ſecum unà perdidiſſet. Hæc ſanè fuit cauſa,cur apud pientiſsimum,& Chriſtianiſsimum regem Sigiſmundum nihil ualuerunt Iulij ſecundi,Leonis decimi, Adriani ſexti, & Clementis ſeptimi Pontificum maximorum preces, & exhortationes,ad ſuſcipiendum contra Turcas bellum incitantium.

Diſſuaſor belli Turcici.

Conſilium Sigiſmundi à Ludouico rege Vng.neglectū.

Pontificū exhortationes ad bellum Turcicum.

Optabat quidem ſapientiſsimus Rex tempus illud, cùm Chriſtiani principes reſtinctis inteſtinis bellis,reconciliatiſq; inter ſe animis,ad inferendum Turcis bellum conſpirarent:plurimumq; in id operæ,laboris,& ſumptuum impendit,ſiue quando cum Maximiliano Cæſare congreſſus eſt: ſiue cum miſsis non ſemel ad diſsidentes principes, & ad Pontifices maximos,ueluti præſides,& moderatores Reſp. Chriſtianæ legationibus,accuratè ac diligenter ea de re egit.Et cū initiò nōnulla eius rei ſpes ei affulſiſſet,non niſi annuas inducias Baiazeti,Solimanni huius auo,petenti dare uoluit.Ea uerò ſpe fruſtratus, ſæpè diuinauit,nunquā id ſe uiuente euenturū eſſe,ut Chriſtiani principes aduerſus communem illum hoſtem uires coniungerent. Intelligebat enim, quouſq; nonnullarum nationū mutua inter ipſas odia proceſsiſſent: nec defore Turcis, quos à cæterorū conſenſu, ad impediendos pios conatus, auellerent. Quid illud? cū principes Chriſtiani cōplures, quos nominare neceſſe non eſt,ſub Clemente Pontifice,in ſuum fœdus,contra Carolum Cæſarem,partim inuidentia fœlicitatis eius, partim potentiæ metu initū,pertrahere eum non potuerunt? Aut cū nuper primarij Germaniæ principes,affines ferè ipſius,& prepotens illa tot opulentorum populorum contra eundē Imperatorem, & fratrem eius conſpiratio,pellicere eum in ſocietatem ſuam nequiuit? ne eatenus quidem,ut uel pecuniæ non nihil mutuò daret affinibus, & cognatis, uel conatus illos tacitè approbaret, uel deniq;, ne ſuos homines ſtipendijs eorum militare prohiberet? Cuius tamen rei non leuem ei excuſationem dabant apud Cæſares, libertas & inſtituta noſtra. Non modò autem nihil eorū fecit, ſed etiam diſſuadere conatus illos, & pacificatorem ſeſe interponere conatus eſt. Atq; utinam ei obſecundatū eſſet:non tam uaſta quibuſdam locis,neq; tam exhauſta paſsim eſſet pecunijs iuxtà ac uiris Germania:& liberi adhuc principes quidā retinerent dominatus ſuos ampliſsimos. Sed fortaſſe ſic Deo uiſum,ut faſtum, & cōtumaciam, prætextu libertatis Euangelicæ, contra ſanctiſsimas leges,& inſtituta maiorum,contra antiquiſsimum uniuerſi Chriſtiani orbis cōſenſum, & contra legitimos magiſtratus ſuos impiè ſeſe efferentem,retunderet. Cùm igitur hæc uel faceret,uel recuſaret optimus rex Sigiſmundus, nōnne magna fuit illa eius prudentia, cum fide amicitiæ,& conſtantia coniuncta? Quid? cū Ioanni regi,bis affini ſuo,ne regnū Vngarorum Ferdinando Maximiliani nepoti iam priùs deſtinatum,ſuſciperet,diſſuadere fruſtrà ſtuduit? aut cū ei profugo exilij quidem locū apud ſe indulſit,ut aliquid neceſsitudini,& calamitati eius tamē daret: auxilia uerò contra eundem Ferdinandum negauit? aut cùm pacem inter eos compone-

Baiazetes pacem petiuit à Sigiſmundo.

Bellum Turcis communi Regum conſilio, & ope inferendum.

Bellum contra Carolum Imp. ſemper diſſuaſum.

Smalcaldenſe fœdus.

Clades Ligæ Smalcaldicæ.

Germanorum contumacia prætextu libertatis Euangelicæ.

Erga Ioan. regē Vng. quomodo ſe geſſerit.

Intempeſtiua Ioannis ambitio ad regnū. *Gdanum pacatum.* *Cruciferi eie-ċti è Pruſsia.*

re magna cura inſtituit? Cernebat nimirum ſapientiſsimus princeps à longè, quantum mali intempeſtiua illa Ioannis ambitio Vngaris aduectura, quantiſq; malis, & calamitatibus non modò florentiſsimum illud regnum, uerùm etiam finitimas ei regiones inuoluturum eſſet bellum illud inter duos de regno conflatum. Iam in reuocãdis ad officium Gdanenſibus quodam furore multitudinis ad rebellionem concitatis, & in eijciendis è Pruſsia Cruciferis Marianis tam cupidis, tamq; contumacibus, ut nunquam ab eis Polonia, & Lithuania quietè eſſe poſſent, annòn magno & exquiſito conſilio uſus eſt? Ne illud quidem eius conſilium ſapientia uacauit, quo, cùm hinc à Moſcis graui bello diſtineretur, inde Cruciferi non leuius bellum ei oſtentarent: Maximilianus uerò Cæſar, infenſus ipſi adhuc, & hos, & omnes, quoſcunq; poſſet, in eum, & in perniciem Polonorū concitaret: Tartaris donatiuum, ſiue ſtipendium conſtituit, non modò ut ab aſsiduis eorum incurſionibus ditiones ſuas, alijs quemadmodū dixi, bellis impeditas, liberaret, uerùm etiam, ut eorum opera in uexandis ac diſtinẽdis Moſcis, & alijs hoſtibus ſuis, paruo redempta uteretur. Qua re tantū profecit, ut & Moſcos ad petendam pacem adigeret: & tam culta & habitata ſit, quàm nunquam ſub fratribus, patre & patruo eius fuit, Podolia.

Stipendiū Tartaris ſapienter datum.

Iudicium in diſtribuendis honoribus, et magiſtratibus.

Quàm ſolidum uerò fuit eius iudicium in mandandis honoribus, & magiſtratibus, & in allegendis in ſenatum uiris idoneis, quoties id ei arbitrio ſuo facere per quoſdã importuniores, quibus impenſiùs indulgebat, licuit? Atq; hoc id admirabilius eſt, quod difficile eſt non peccare in hac parte maximis quibuſq; Regibus, & Principibus, propterea quòd alienis ferè & oculis cernunt, & auribus audiunt. Iam peculiaris illa eius in omnibus dictis & factis cunctatio, ne ipſa quidem ſua commendatione caret. Nimirum ſapientis eſt, nihil temerè, nihil præcipitanter, ſed omnia conſultè ac deliberatè agere. Sic enim cauemus, ne cuius nos dicti aut facti unquam pœniteat. Itaq; celebratur etiamnum literarum monumentis, non ignobilis populi Rom. Imperator, Fabius Maximus, de quo uulgatus ille Poëtæ cuiuſdam uerſiculus:

Vnus homo nobis cunctando reſtituit rem.

Atq; hactenus quidem de prudentia Sigiſmundi regis nobis dictum ſit modò. Cuius quidem ipſi cauſa fuit timor Dei, cum lacte nutricis, ut ita dicam, imbibitus. Initium enim ſapientiæ, quemadmodū ſapientiſsimi reges, Dauid & Salomon inquiunt, eſt timor Domini. Fortitudine uerò, & magnitudine animi, quanta hic rex præditus fuerit, quàm impiger ad propulſanda, & ſuſcipienda pro ſalute, & incolumitate ſuorum bella, quàm contemnens earum rerū, quæ maximè in hac uita expetendæ eſſe uideantur (qualia ſunt, regna & imperia) ſatis iam, opinor, intellexiſtis ex his, quæ ſuperiùs diximus. Quin ex illo quoque magnitudinem animi eius intelligere licet, quòd Pruſsico bello, cum terrore non modico aduentantium è Germania auxiliorum, meliore rurſus loco res Cruciferorū eſſe cœpiſſent, nihil de conditionibus pacis, hoſti priùs à ſe oblatis, mutare uoluit: aut quòd cùm ipſi Lithuaniæ poſſeſsionem poſt mortem Alexandri fratris adeunti, ne nouis quorundã Lithuanorum motibus renunciaretur, non eſt deterritus, quò minùs inſtitutum cum pauco comitatu aulico iter proſequeretur. Et cùm deinde Michaëlem Glinſium, ducē Ruſſum, qui ad dominatum adſpirare, dicebatur, cum ualido equitatu aduentare, in balneo tunc fortè ſeſe abluens, cognouiſſet, neutiquam turbatus eſt animo. Venientē cum tranquillo uultu, & comiter accepiſſet, cuncta ei ſcelerata conſilia (quod Michaël ipſe poſtea faſſus eſſe fertur) è pectore excuſsit. Tantum eius animi magnitudo, in graui & conſtanti aſpectu relucens, apud hominem Alexandri regis nimia gratia inſoleſcentē, ac dominandi cupiditate incenſum ualuit. Sic feroces alioqui canes ad moloſſorum aſpectum proijcere ſeſe, & adulari cauda ſolent. Quid illud? quòd Vngaris, & Bohemis, cū ſuis regibus Viennam ad Maximilianum Cæſarem proficiſci, fideiq; eius, quem Poſonij in conſtituto congreſſus loco diū fruſtrà expectarant, credere ſeſe ob non leues ſuſpiciones dubitantibus: ipſe, non ſanè amicum ad eam diem expertus Cæſarē, permagna fiducia ire ad eum perrexit, ac cæteris idem faciendi, data fide pro Cæſare, author fuit?

Timor Dei principium ſapientiæ. *Fortitudo, & magnitudo animi.* *Conſtantia.* *Michael Glinſcius.* *Fiducia.*

Porrò æquabilitate animi in utraque fortuna, tanta fuit, ut neque ſecundis rebus diffflueret, neq; aduerſis frangeretur: à ſuperbia, & faſtu ſemper alienus, aditu & affatu facilis fuit. Aeſtus, frigoris, inediæ, & laboris patientiſsimus: quippe qui ab ineunte ætate molliciei, delicijſq; minimè aſſuefactus eſſet: craſsioribus cibis, & pannis, & caprinis pellibus, quod iactitare ipſe ſolitus erat, innutritus. Morbos, & aliæ uitæ incommoda admodùm æquo animo ferebat. Quodam tempore ad ſectionem digiti pedis, ſacro (ut medici dicunt) igne inflammati, nihil eſt planè commotus. Porrò cùm arx hæc conflagraſſet, illa de re tantū angebatur animi, quod dubitaret, tantiſper ſe deinceps uicturū eſſe, donec eam inſtauraret. Publica ſuorum incommoda depellere, damnaq; uindicare non libenter neglexit. Priuatas uerò ſuas iniurias, obtrectationes, conuitia, & maledicta inſolentiorum ho-

Animus in lætis & aduerſis conſtans. *Tolerantia.* *Educatio minimè delicata.* *Iniuriarū obliuio.*

rum hominum ita contempſit, ut nunquam uindicaret, nec eſſet ob id deinceps ad beneficentiam in huiuſmodi homines reſtrictior. Iam uero temperantia, & moderatione non modò cum laudatiſsimis omnium gentium Regibus, & Principibus, uerùm etiam cum priſcis philoſophis, quorum ſeuerior & accuratiùs inſtituta fuit uita, certare potuit. Nihil ab eo leuius, nihil cupidius, nihil inſolentius, nihil diſſolutius, & flagitioſius unquam dictum aut factum. Fuit in eo uultus æquabilis, & ad ſeueritatem compoſitus, inceſſus lenis, ſermo perpaucus & grauis, ſale tamen & lepôre non inurbano, neq; petulanti nonnunquã temperatus: à ſordibus ſemper abhorruit: ſed frugali tamen uictu, & cultu corporis elegantiore, quàm ſplendidiore uſus eſt, niſi quando externos homines & legatos ad ſe admiſſurus erat: nam tũc auguſtiore habitu commendare Maieſtatem ſuam ſtudebat: eademq; de cauſa ſplendidiùs, quàm quiſquam maiorum ſuorum habitare inſtituit. Cuius exemplo, & imitatione eliminata magna ex parte è uita noſtrorum hominum priſtina barbarie, ciuilitatem, munditiam, elegantiam, & ſplendorem cum dignitate conſectari paſsim cœpimus. Itaq; longè alia nunc eſt facies rerum in Polonia, quàm ante hunc Regem fuit. Sobrietatem uerò Rex idem magni fecit, & ab infantia quidem ad ſenectutem uſq; patris, auiq; inſtituto, planè abſtemius, & aquæ potor fuit: ingraueſcente uerò ætate, medicorum ſuaſu uinum bibere didicit, ſed ita tamen, ut nunquam eum quiſquã ebrium uiderit. Edacior quidem, & libidinoſior natura fuit, uerùm in utroq; tamen magnopere ſibi imperabat: cùm prægrauatũ ſe ſentiret, ipſe ſibi cibum ſubducere ſolitus. Quod uerò ad Venerem attinet, cœlebs quidem uiridiore ætate laxiùs aliquantò uixit, & liberiùs: nec tamen alienos thoros contaminauit, nec uim cuiquam honeſtæ, & pudicæ intulit: nec ſ fœdius quicquam, quod honeſtæ aures abhorreant, admiſit: & ueros illos lubricæ ætatis lapſus multis clariſsimis uirtutibus compenſauit atq; contexit. Mariti uerò coniugij fidem ſanctè ſeruauit. Verecundia ſumma, & penè uirginali, quoad uixit, fuit. Nudũ ſe, aut neceſsitati naturæ ſatisfacientẽ, nonniſi à perpaucis interioris cubiculi miniſtris, conſpici paſſus. Obiurgare & admonere officij eos, qui aliqua dignatione eſſent, non ſine rubore ſolitus. A probris, maledictis, & acerbioribus uerbis, quamuis iratus, omninò ſibi temperauit. Quanta uerò fuit huius optimi Regis modeſtia? qui cũ acri & ſolido eſſet cùm in iudicando, tum in conſultando iudicio: & neq; gratia, neq; odio facilè deduci ſe ab æquo, & bono pateretur, tamen nihil ferè maius unquam ſine conſilio ſenatus fecit, aut ſtatuit: ac nonnunquam de recta ſententia ſua conſenſu ſenatus adductus deceſsit, ne pertinax eſſe uideretur: quod ingens eſt, & pernicioſum plerunq; in principe uitium. Fiunt enim multa interdum iniuſtè, & inutiliter, atq; etiam temerè, & cum multorũ exitio, ab ijs, qui ſibi plus, quàm cæteri ſapere uidentur, dum iudicio ſuo freti, aliena conſilia aſpernantur. Iam illud, nónne magnæ fuit modeſtiæ ſimul & grauitatis, quod aduerſantem ſæpè deſiderijs ſuis, uel utilibus, uel certè non pernicioſis Reipub. nobilitatem, æquo, & moderato animo pertulit: neq; ui quicquã inuitis extorquere aggreſſus eſt, neq; intemperantiorem cuiuſquam in ſe petulãtiam acerbiùs ultus eſt: ne tum quidem, cùm apud Leopolim concitatæ multitudinis conatus prodigioſa tempeſtate diuinitùs diſturbati, ferociorem eum facere potuerunt? Ac ne eblandiri quidem præter dignitatem aliquid, quod extorquere nollet, uoluit. Non pauca tamen aliquando extra ordinem, & præter debitum huic eius modeſtiæ conſenſu, & obſequio multitudinis atq; conſiliariorum conceſſa ſunt. Ita nimirum ſæpè eius impetrat modeſtia, quàm exprimit imperium & uiolentia præſertim ab hominibus, ab humanitate & libertate nõ alieniſsimis. Ab eo uerò, quem ſibi in omni uita propoſuerat, modo, neq; cupiditate ulla, aut metu, neq; ira aut odio, neq; aduerſitate & ægritudine animi, neq; lætitia, deniq; & uoluptate (quæ res trãſuerſos ferè rapiunt homines) facilè unquã auocatus eſt, & abſtractus. Porrò ſi quando animum grauibus, & continentibus Reip. occupationibus laſſum, & quaſi fatiſcentẽ recreare, & relaxare uoluiſſet, equitationibus, ac ceruorum, onagrorum, aprorum, urſorũ, & biſontium uenationibus (quod ſtudium ipſi gentilicium atq; hereditarium fuit) non ſine utili & ſalubri corporis & uirium, atq; etiam induſtriæ exercitatione id facere ſolitus eſt: interdũ etiam equeſtrium certaminum atq; ludorum ſpectaculis. Scurrilibus quidem iocis, & leuioribus, ſordidiſúe luſibus, mimis item, & hiſtrionibus, & morionibus non libenter, præſertim integrioribus adhuc uiribus uacauit. Nec plura nunc de Regis huius temperantia, & modeſtia dicã. Reliqua eſt nobis una maxima, & præclariſsima uirtus eius, quæ eiuſmodi eſt, ut neq; ueſperugo, neq; aurora ſit magis admirabilis, quemadmodum inquit Sapiens quidã: Iuſtitia, inquam, qua firmantur ſolia, ut ait ſapientiſsimus Rex Salomon, ſtabiliunturq; regna: quæ quidem uel maximè in hoc Rege reſplenduit. Itaq; ergo iure optimo firmatum eſt ſolium eius, regnumq; ſtabilitum. Nam ſiue æquabilitatẽ, & æquitatem eius in dicendo iure, tam diuerſo & uario, quàm eſt in hoc regno, ſpectes, ſiue grauitatẽ, & conſtantiã

Temperantia. *Ciuilitas Polonorum.* *Sobrietas.* *Abſtemius ſi...* *Libidinis moderatæ.* *Pudicitia.* *Verecundia.* *Modeſtia.* *Confidentia caruit.* *Moderatio erga nobilitatem.* *Leopolienſis turbæ.* *Studiũ nobilitatis erga eũ.* *Conſtantia.* *Quales animi recreationes.* *Iuſtitia.* *Prou. 16.* *Aequitas in iu reddendo.*

CC 2 inter

inter diuerſas plerunque ſenatorum, & nonnunquã pugnantes inter ſe ſententias, ſtudiaq́; ad gratiam, uel odium (ut fit) inclinantium, ſiue laborem & patientiam in exercendis iudicijs, quoad ei per ualetudinem licuit, & audiendis etiam infimorum hominum querimonijs, eſt quòd admireris, nedum laudes. Admiranda eſt, & illa eius continentia, quòd nemini unquam, eo regnante, quamuis luculentas, quamuis amœnas poſſeſsiones regijs uicinas habere obfuit: quin illum uicinum, quàm proceres quoſdam, cuncti maluntis. Quid ego fidem eius cùm in promiſsis, tùm in fœderibus, & amicitijs, inimicis iuxtà ac amicis ſpectatã, prædicem? Cõmemoraui nonnulla ſuperius, quę ad hanc rem pertinent, nempè, quòd ad diſſoluendam cum Cæſaribus, Carolo & Ferdinando amicitiã adduci ſe nunquam paſſus eſt, ne à neceſſarijs quidem & affinibus. Promiſsi uerò, quàm tenax fuerit, poſſem hic, ſi neceſſe eſſet, locupletiſsimos eius rei teſtes citare, nonnullos uiros ampliſsimos, qui partim hic adſunt, & hæc taciti audiunt, partim iam è uiuis exceſſerũt: quibus quò minùs præſtaret ſemel promiſſa, neque gratia, neque odio, neque precibus, neque conuicijs, neque lachrymis cuiuſquam flecti potuit. Nihil in eo fallax, aut multiplex: aperti uerò & ſimplices fuère mores, pariter & oratio. Et quoniam ea, quæ Reſpub. continet, tuetur, & florentes facit, iuſtitia, pœna, & præmio, ſæueritate, & clementia maximè conſtat, de his quoque pauca dicamus. Vtrunque ille quidem coluit: nec dum alterum ſequitur, neglexit alterum: ſed cùm intelligeret, liberis, & minimè malitioſis populis ſe imperare, & ſatis magnam pœnam ſceleri & ignauiæ, inſtitutis maiorum noſtrorum eſſe propoſitam, infamiam inquam, & odium bonorum uirorum: ad ſeueritatem quidem, & expetendas de ſontibus pœnas fuit remiſsior: nec niſi neceſſariò, quemadmodũ ad ſecandum, urendumque medici, ad hoc deſcendebat. Vt, cùm Cazimirienſes aliquot decuriones ob cædem nobilium quorundam, tumultu concitatæ multitudinis patratam, ſupplicio capitali affecit, ne quod maius malum inde exiſteret, & ut illi exemplo eſſent in poſterùm magiſtratibus, multitudinem temerè concitantibus, concitatamúe non refrẽnãtibus: uel, cùm Gdani de capitibus ſeditionis urbanæ ſupplicium ſumpſit. Vel denique, cùm dux adhuc Sileſiæ, regionem illam omnem latrocinijs, quibus infamis erat, iam inde ex quo tempore bella ibi à Bohemis, & Vngaris, Matthia, & Georgio, ac mox Vuladiſlao regnãtibus, geſta ſunt, penitùs repurgauit. Quod factum eius cùm finitimi omnes laudãt, tùm Sileſij quoque etiamnum grata memoria proſequuntur. Ad clementiam uerò fuit propenſior, ita ut cum aliquando eam ob rem, neſcio à quo uiro ſenatorio reprẽhenderetur, urbaniori reſponſo repreſsiſſe illam eius acerbitatem feratur: Quid tu ſcis, inquiens, à quo nam ſæuitiam iſtam exordiret? Illud opinor innuens, neque illum culpæ exortẽ eſſe, & ad multa nonnunquam conniuendum eſſe Rempub. adminiſtranti. Proindè multos capitis reos uita donauit, nonnullis iniuſtam iure infamiã ſuſtulit: nullius propemodũ bona confiſcauit: confiſcata etiam ijs, quorum fuerant, reddidit. Exules & proſcriptos reuocauit, ſine accuſatore quidem & indicta cauſa neminẽ damnauit. Gdanenſibus uilis plebeculæ impetu ab officio diſcedẽtibus, nihil ferè de priſtina libertate & immunitate, nihil de commodis, quæ perampla ſunt ciuitati illi publicè, & priuatum, detraxit, authores modò ſeditionis paucos inuitus partim interfecit, partim exilio mulctauit. Hoſtibus ſupplicibus libentiſsimè ueniam dedit, ita, ut uel de medio uictoriarũ curſu non grauatè retrahi ſe ad ueniam, reconciliationemque pateretur. De Valachis quidẽ iam diximus. In Cruciferos uerò debellatos iam ferè, quàm clementer ſe geſsit? Quod niſi fidẽ eorum ſuſpectã habuiſſet, nõ modò ſiuiſſet eos retinere, quę habebant adhuc, ſed ablata quoque, ni fallor, eis reddidiſſet. Magiſtrum quidem eorum, Albertum Marchionem Brandenburgenſem, ſororis ſuę filium, expectatione, & aduentu auxiliorũ è Germania, uanè tunc, ut quàm leuiſsimo uerbo utar, ſecum agentẽ (dabit mihi ueniam Princeps ampliſsimus, uulnus ſuum neceſſariò refricanti, & beneficentiſsimi in ſe auunculi memorię hoc nõ inuitus, uti ſpero, donabit) retinere ea, quæ ante bellũ illud habuerat, & partim iure belli amiſerat, partim amiſſurus eſſe uidebatur, omnia iuſsit: & honore auxit, Magiſtri appellatione in Ducis nomen, quo omnem deinceps rebellandi occaſionẽ tolleret, commutata: denique hęreditarium ei, fratribuſque eius Cazimiro, & Georgio, in mares duntaxat liberos, principatũ illum conſtituit. Hęc annõn maxima ſunt documẽta clementiæ, hoſtẽ, quem minimè eſſe decuerat, & hoſtem pertinacẽ, penè deuictum, & fortunis ſpoliatum, meliore quàm fuiſſet dudũ, conditione, in ſocietatem, & amicitiam recipere? Quid illud eodẽ bello, quòd Germanos milites contra ſe militantes, uelitationibus, & leuibus noſtrorum prælijs exagitatos, & labore, inopia, inedia, uigilijs, uulneribuſque confectos, delere, cũ poſſet, noluit? Captiuos, quorũ plenæ erant turres, & ergaſtula in maiore Polonia, & Cuiauia, ſine ullo precio liberos, atque adeò ueſte, & uiatico donatos, dimiſit? Cuius clemẽtię, benignitatiſque ſuæ maximũ, niſi fallor, fructũ cœpit: nempe, quòd per tot annos deinceps eo regnante, in Pruſſiã Germani,

Labor. *Continentia Sigiſ.* *Fides eius in promiſsis, & fœderibus.* *Syncerit as.* *Sæueritas, & lenitas.* *Cazimirienſes puniti.* *Gdanenſes ſeditioſi puniti.* *Purgata à latrocinijs Sileſia.* *Clemẽtia Sigiſ.* *Clementia erga Gdanenſes.* *In Cruciferos clementia.* *Albertus Marchio Brandenburgen. dux in Pruſsia factus.* *Pruſsia in feudũ conceſsam Marchionib.* *Clẽmentia in uictos Germaniæ milites.*

mani,& contra Polonos, quamuis ſedulò ſollicitantibus Cruciferis, arma non ſumpſerunt:non tam uiribus,& fortuna regis,ut equidem credo,deterriti,quàm beneficentia uicti.Sępenumerò enim ij,qui aliquando uicti,fractiq; ſunt,contra uictores ſeſe recolligũt. At quos uictos ſeruaris ac iuueris, eos beneficij pariter & fortunæ ſuæ recordatio, priſtinos ſpiritus recipere non tam facilè ſinit.Neq; illud minus eſt,nec ſcio an longè maius clementiæ Sigiſmundi argumentũ, quòd cum permagna libertate, cui Reges atq; Monarchæ pleriq; omnes infenſi, & infeſti ſunt, Reſpub.noſtra conſtituta ſit, nunquam eam infringere conatus eſt:quamuis impellentibus ad id quibuſdam,& maiore nonnullorum licentia aliquando prouocante. Verùm cedere furori paucorum,quàm detrahere aliquid propter eos de cõmuni libertate,Rex optimus maluit. Quòd ſi qui reprę hendunt,ijdem ſanè reprę hendãt,quòd amari à ſuis,quàm timeri: & patrem ſe,quàm Dominũ haberi maluit. Hũc & illud pertinet, quòd procerum ſimultates atq; diſſenſiones ſemper ſedauit, quoad potuit:quas alere tyranni,& qui priuata cõmoda ſua, quàm Rempub pluris faciunt,ſolent. Nec eæ tantũ(proh dolor)his extremis eius temporibus inter quoſdam inualuiſſent,magno iuſtitię,& iuris dicundi impedimento,ſcelerũ impunitate,& periculo,maioq; Reipub. dum ea quaſi plauſum diſparibus ac diuerſis iumentis, auriga ceſſante, aut nec quicquam laborante,diſtrahitur ac diſcerpitur:nõ inualuiſſent, inquam,diſſenſiones tam peſtilentes,ſi ſeniũ,& perpetuus ferè morbus conſuetudinẽ,& authoritatem priſtinã retinere eum ſiuiſſet. Quò fit,ut ipſi iure quodam ſuo uenia danda ſit,ſi non per omnia eum,quẽ debuit,quemq; florẽtiore ipſius ætate tenuerat,curſum Reſpub priſtino illo tenſuũ,animi,& memorię uigore in eo deficiente,tenuit. Ætatis hæc,uiri Poloni,& Lithuani,non illius culpa eſt. Ille quidẽ pręclaris uirtutibus ſuis, atq; ſuperioris temporis adminiſtratione,& fœlicitate hęc,ſi qua fuerunt,extremi corporis incõmoda penitùs(ſi modò uos æquiores,& gratiores,quàm malignióres haberi mauultis) obſcurauit. Neminẽ unquam mortalẽ inuenietis, qui omnes numeros fœlicitatis abſoluat. In chariſſimis quoq; parentibus,ſuauiſsimis uxoribus,dulciſsimis liberis,atq; adeò in ſeruis quoq; ueſtris multa quotidie uos ferre neceſſe eſt,niſi humanitatem exuere prorſus uelitis. Quę enim iſta eſſet iniuſtitia,& immanitas, atq; adeò impietas, ſi liberi parentẽ ſuum,à quo progeniti liberaliter educati,& inſtituti,ſemper indulgenter habiti, & omni ratione adiuti,& ornati, ſumma deniq; omnia conſecuti eſſent,ad extremũ propter olentem animã,muci laſciq; ora res:addo etiam, ſi libet, propter neglectã rem familiarem, abominarentur,aut etiam grauiús incuſarent, ſuperiorum omnium beneficiorũ obliti? Non eſt hoc ueſtri moris,neq; ingenij,uiri Poloni: qui nõ penitùs malos Reges, nedum bonos, & benè meritos grata memoria proſequi ſoletis. Verũ ad inſtitutũ noſtrum reuertamur:fuit igitur in Sigiſmundo,quemadmodũ uidetis,ſingularis clemẽtia,& priuatim,& publicè. At fuit is reſtrictior in benè merentes de ſe ac Repub. Fuerit ſanè ita. Sed quis hoc ei uitio uertat:ſi benẽ ſecũ reputet,inane ante eum Regẽ ærarium:oppigneratas à maioribus eius poſſeſsiones pleraſq; & bona regia: egentes quoſdam Reges,ne in quotidianos quidẽ ſumptus pecunia ſuppetente:nõ ſolutas à patre: ab ipſo uerò exactas omnium, niſi fallor,ſororũ dotes:dotatas duas filias, tres etiam reliquas dotandas,& pro dignitate ſua,regniq; elocãdas:perſoluta militibus ſuis, & externis ſupra ducẽta millia florenorum, emeriti apud Ioannem Albertũ,& Alexandrum fratres ſtipendij nomine debita:deniq; complura bella non ſine magnis impendijs geſta,& alia præterea impendentia. Hæc quiſquis rectè ſecũ perpendit,ſimulq; cogitat,quò indignitatis illa ærarij inopia, patrem,fratres q;, atq; etiã maiores eius nonnunquam impulerit,æquior multo in hac parte Sigiſmundo erit. Et tamen nihil is prætermiſit,quod ad ſplendorem Regni, & patriæ,dignitatemq; ſuam, & magnificentiam pertinere exiſtimauit. Vt enim illa, quæ modò attigi,non repetam,ut redemptos à barbaris captiuos: reſtitutas res,ne belli cauſa eſſent,potenti hoſti à noſtris prædabundis ablatas:ſenas nuptias magnificẽtiſsimo apparatu factas:conſtructas aliquot locis,& pro ueteribus tugurijs regali magnificentia exornatas domos. Vt hæc,inquam,pręteream,arces quidẽ,Camenecenſis in Podolia, Leopolienſis,Sendomirienſis, Corcinẽſis,Vilnenſis,Cracouienſis,& hæc quidem bis,& aliæ quædam inſtauratæ, & munitæ:cõparatæ,& inſtructæ permultæ, & magnæ bombardæ:frequentes legationes ad externos principes miſſæ,& ab eis uiciſsim uenientes ſplẽdidè ac liberaliter acceptę atq; dimiſſæ,permagno ei conſtiterunt. Sumptuoſus uerò & ille fuit,ſplendidiſsimusq; cũ Cæſare Maximiliano, & Vuladiſlao ac Ludouico Regibus apud Viennam congreſſus,quo Polonorum & Lithuanorum nomen,obſcuriùs antehac,& inopiæ,inertiæ,barbarieiq; opinione contemptibile apud externas gentes, illuſtriùs & admirabilius eſſe cœpit. Poſt hos tot,tamen ſi tus ſumptus,non in luxũ,delicias,& uoluptates priuatas profuſos,ſed ad utilitatem,ſalutem, decus & ornamentũ Reip. factos, non eſt ſanè reprehendendũ, nec ſcio an uidè laudandum,

Libertas in Rẽpubl.

Simultatum ſedator.

Simultates procerum.

Senium Sigiſmundi.

Senio cõdonandum aliquid.

Cur minùs largus fuit.

Sumptus.

Magnificentiã Sigiſ.

Arces ab eo extructæ, aut inſtauratæ.

Bombardæ.

Legationes.

Regum cõgreſſus Viennæ.

Ærarium non inane.

dum, quòd ærarium non inane reliquit, filij hæredis neceſsitati, & futuris Reip. uſibus, ut
filiarum dotes taceam, utiliter ſeruiturum: bellíq; ſi quod alicundè nobis inferretur, ner-
Beneficentia. uum futurũ. Et tamen cũ hoc ſibi propoſuiſſet, ne in priuatos quidẽ benignitatem, & mu
nificentiam ſuam clauſit: & fortes, doctos, ac ſapientes uiros, aut quauis alia ratione utiles
Reip. cum donis, tum honoribus, & alijs beneficijs proſequutus eſt. Vt enim literatos ho
mines, noſtrates pariter & externos, quorum uel opera honorificè in rebus magnis uti ſe
poſſe exiſtimabat, uel ſcriptis & præconijs ſuum, populorumq; ſuorum nomen illuſtra-
tum iri ſperabat, ut eos igitur omittã, ac de fortibus uiris aliquot modò inſigniores com-
Conſtantinus dux. memorem, nónne Conſtantinũ Oſtrogienſem ducem peramplis beneficijs auxit? nón-
ne Oſtapheio plebeio, aut obſcuro duntaxat homini, ſed in Tartaricis bellis exercitatiſ-
Oſtapheius. ſimo, & uigilantiſsimo, cùm aliàs, tùm poſt obſeſſam aliquandiu, & oppugnatã à Turcis
atq; Tartaris: ab eo uerò ſtrenuè defenſam arcem Cercaſsiam, permagnum honorem ha-
Senauius. buit, & multa largitus eſt? multa ſæpè delinquenti indulſit? Quid Nicolaum Senauium,
ſcientia, & uſu rei militaris præſtantem, excellentis uirtutis ergò collocupletatum, & ad
eum, in quo nunc eſt, honoris gradum euectum? Quid úe uirum omni laude cumulatiſsi
Tarnouius. mum, Ioannem Comitem Tarnouium, cùm alijs non obſcuris beneficijs ornatũ, tum ad
ſummum dignitatis faſtigium euectum, euidentibusq; grati animi indicijs, & præclaris
Honorariũ publicè decretũ Tarnouio. elogijs, cũ ſiue à Moſchico bello, & Starodubo euerſo, ſiue à deuictis apud Obertinũ Va
lachis reuerteretur, ab ipſo ornatũ, & honorario munere, publico totius Poloniæ cõſenſu
binis groſsis collatis, cohoneſtatũ, commemorem? Viuunt hi duo, & adſunt, & hec mea
Bielſcius et Lacius Moſchi transfugæ. dicta nutibus renidentes approbant. Tametſi longè maximũ hi uirtutis præmiũ, ſempi-
ternam rerum à ſe geſtarũ gloriam, quæ eos nunquam deſtituet, arbitrantur. Taceo Biel-
ſcium & Lacium Moſchos transfugas per honorificè ab eo acceptos, & luculentis poſſeſ-
ſionibus donatos, ingenij, fidei, & ſcientię rei militaris ergò. Non fuit ergo Sigiſmundus,
ne in hac quidem parte reſtrictior. Aut ſi quando tandem fuit, non ſua uoluntate, ſed ne-
Pietas, & religio Sigiſ. ceſsitate, idq; ingraueſcente maximè ætate fuit. Quoniam autem illa quoq; uel potiſsi-
ma pars eſt iuſtitię, quę cum cœlitibus hominum, quaſi ſocietatem quandam tuetur, pie-
tas, inquam, & religio, de hac quoq; iam tandem poſtremo loco mihi dicendum eſt. Con
ſultò autem in hunc eam locum ſeruaui, ut quæ reliquas omnes uirtutes in ſe continet,
& quaſi germina quædam ex ſe emittit, hominisq; fœlicitatem perficit, eadem nobis hu-
ius optimi Regis perficiat laudationem. Abſq; hac enim cæteræ uirtutes, imagines uir-
tutum, & umbræ ſunt uerius, quàm uirtutes: neq; omninò laudabiliter, & beatè, quãuis
rebus ad uota fluentibus, uiuitur. Qua autem pietate fuerit, quamq; ſanctè, & religioſè
Deum Optimũ Maximum Sigiſmundus hic Rex coluerit, ſi alia nulla eſſent, ea quę ha-
ctenus perſecuti ſumus, ſatis magno eſſent argumento: neq; enim ita ſe ille tum in admi-
niſtrando Regno, tum in omni uita geſsiſſet, neq; tantus euaſiſſet, neq; tot bonis, & fœli-
citatibus, quot percurrere obiter uix potuimus, aut ipſe, aut ditiones eius cumulatæ fuiſ-
Regni fœlicitas ex cultu Dei. ſent, niſi Deum propitiũ habuiſſet. Veriſsimum enim illud eſt, quod eſt in Epiſtola diui
Iacobi Apoſtoli: Omne munus bonum, & omne donum perfectum ſupernè deſcende-
re, à patre luminũ. Eum uerò nemo propitium habere poteſt, niſi qui agnoſcit, reueretur
Pſal. 33. & colit, omnemq; fiduciam ſuam in eo collocat. Sic enim canit Dauid Rex & Propheta:
Pſal. 124. Inquirentes Dominum, non deficientur ullo bono. Et alibi: Qui confidunt in Domino,
erunt ſicut mons Sion, qui non commouetur in æternum. Cùm igitur Sigiſmundo tot il-
Pſal. 20. la, tantaq; bona in omni uita ſuppetierint, quis negabit eum Deo curę fuiſſe? Vt enim nõ
fallitur, ita neq; fallit Spiritus ſanctus, qui per Dauidem olim locutus eſt: Quoniam Rex
ſperat in Domino, & in miſericordia altiſsimi, non cõmouebitur, & quę præcedunt: De-
ſiderium cordis eius tribuiſti ei: præueniſti eum in benedictionibus dulcedinis. Et alibi:
Pſal. 144. Propè eſt Dominus omnib. inuocantibus ſe, omnibus inuocantibus ſe in ueritate: uolun
tatẽ timentium ſe faciet, & preces eorũ exaudiet, & ſaluos faciet eos. Cuſtodit Dominus
Impiorum proſperitas. omnes diligentes ſe. Sed quoniam impijs quoq; nonnunquã proſperè multa in hac uita
cadunt, eluceatq; in eis etiã aliquando nonnulla imago uirtutis atq; probitatis, age uidea-
mus, num qua alia ratione pietatem huius Regis oſtendere poſsimus. Et ecce occurrunt
nobis templa Dei Opt. Max. partim inſtaurata, partim à fundamentis excitata, & multis,
Tẽpla magnificè culta, extructa, & ornata. magnisq; donarijs, & precioſis utenſilibus, ad ſplendorem ſimul, & uſum cultus diuini,
regali munificentia exornata. Atq; ut Vilnenſem baſilicã, & Rupenſe, ſiue Scalcenſe fa-
num, & quædã alia, quæ nunc in mentẽ non ueniunt, prætercam: hoc quidẽ certè delu-
brum pulcherrimum, & ſumptuoſiſsimum baſilicæ huic adiunctũ, quod ſepulchrum, &
monumentum ſuum ille eſſe uoluit, cum inſtituto iugiter & concinnè Deum colentium
ſacerdotum collegio, ferit oculos noſtros, & quodam auguſto ſplendore perſtringit.
Huic uerò baſilicæ quàm multa, & quàm ampla donaria contulit? Iam quis neſcit, quam

ſedu-

ſedulò is, dum per ætatem, & morbum potuit, & quàm religioſè ſacris, cultuiſq; diuino *Sedulitas in*
operam dederit, nulla neq; temporis, neq; loci incommoditate, neq; occupationibus re- *templis.*
tractus? Quid ego precum eius aſsiduitatem, quid feſtorum dierum, ieiuniorumq; inte- *Obſeruantia*
meratam obſeruantiam commemorem: in quibus omittendis uix ualetudinis gratia, at *inſtitutorū ec-*
que id extremis demùm aliquot annis, Medicorum ſuaſu, & Epiſcoporum permiſſu, ne *cleſiaſticorū.*
dicam hortatu, ſibi indulſit. Quæ enim à teneris annis cum lacte quodammodo mater- *Externus cul-*
no imbiberat, ad extremū uſq; halitū conſtanter & mordicus ea retinebat. Externi hi ſunt *tus Dei.*
cultus, ritusq;, fateor, neq; in his cardo Religionis noſtræ uertitur: uera & interior pietas
in mentibus, & uoluntatibus noſtris penitus incluſa eſt. Ita ſanè. Sed cùm ea ſoli Deo per-
ſpecta & explorata ſit, tamen his externis ſeſe nobis prodit, & exerit: ut ſic luceat, ſecun-
dùm authorem ſalutis noſtræ Chriſtum, lux noſtra hominibus, ut ij uidentes opera noſtra
bona, celebrent, & glorificent patrem noſtrum cœleſtem. Bona eſt enim, ait angelus ad
Tobiam, oratio cum ieiunio, & eleemoſyna. Ipſe quoq; CHRISTVS IESVS apud Mat- *Tob. 12.*
thæum magnoperè hæc tria commendat, dum quomodo fieri debeant, præcipit. Quid *Matth. 6.*
uerò prolixā Sigiſmundi in egenos, quorum uictus, ueſtitusq; parandi rationes uel mor *Eleemoſyna*
bus, ætas, uel calamitas aliqua, uel denique arctioris, & addictioris Deo uitæ profeſsio impe *Sigiſ.*
diuiſſet, beneficentiā, & liberalitatem perſequar? Eadem opera lucem hanc diurnam ac-
cenſa lucerna illuſtrare coner. Cernitis en ipſorum turmas, non modò templum hoc, ue-
rùm etiam uias, & plateas complentiū, & orbitatem ſuam, tam benefico Rege amiſſo, mi-
ſerabiliter deplorantium. Illa uerò eius in receptis antiquitùs Dei placandi ritibus, & ce-
remonijs, ſacroſanctè retinendis ac defendendis, & in propugnandis Dei miniſtrorum *Conſtantia in*
cōmodis, præclara uoluntas, & conſtantia, in iſta præſertim noſtri temporis licētia, & iſto *fide, & religio*
nouarum rerum, quo nunc leuiſsimi quiq; homines flagrant, ſtudio, ſeu uerius pruritu, *ne Catholica.*
nónne maximum eſt ſingularis pietatis argumentū? Vidit enim ſapientiſsimus Rex, in
religione noſtra nihil melius, nihil exactius hoc tempore à quoquā inueniri poſſe, quàm
ab ipſis Chriſti ſeruatoris noſtri diſcipulis, eorūq; ſucceſſoribus proximis, ſanctiſsimis q;
patrum Concilijs conſtitutum, & publico Chriſtiani orbis conſenſu tot ſeculis retentum
eſſet: Didicerat non hîc, aut illic, & in angulis omninò Chriſtum quærendum eſſe: neq; u-
niuſcuiuſq; eſſe, arbitratu ſuo uerba, & inſtituta Dei interpretari: ſed Eccleſiā, Eccleſiam, *Eccleſia, &*
inquam, in qua certa eſſet ac perpetua, ut inquiunt uetuſtiſsimi, ſanctiſsimi, & grauiſsimi *doctores anti-*
doctores, Irenæus, Cyprianus, & Auguſtinus, tot ſeculis cōtinuata, uerorū Epiſcoporum *qui.*
ſucceſsio, columnam eſſe, quemadmodum ait diuus Paulus, & firmamentum ueritatis. *Matth. 24.*
In ea ſola dari ſpiritum ueritatis, qui ut author, ita interpres quoq; ſit ſacræ Scripturæ: non *1. Tim. 3.*
diſſenſionis, uerùm pacis Deus. Quo quidem illis carere neceſſe eſſet, quibus inter ipſos *1. Corint. 14.*
non conueniret: & qui ne ipſi quidem ſinguli ſibi conſtarent, ſed omni uento doctrinæ, *Epheſ. 4.*
quaſi nebulæ turbine exagitatæ, circumferrentur. Iam uerò illa, quòd moribundus ſacra *Ritus Chriſtia*
Chriſti myſteria ritu Chriſtiano expetiuit, & uenerabundus accepit, quòd ſe totum Deo *ni in morte.*
religioſis uerbis, & ſuſpirijs commendabat, quòd in eius clementia, & miſericordia fidu-
ciam ſuam omnem collocabat, quæ & iſti euidentiſsima, niſi fallor, ueræ pietatis indicia
iudicant, nónne certa ſunt piè, & religioſè exactæ uitæ teſtimonia? Cùm igitur tanta pie- *Virtutes Sig.*
tate, quāta genere illo inclyto, & educatione optima digna fuit, præditus fuerit Sigiſmun *in ſpeculum*
dus, nihil mirum, ſi iuſtus quoq;, clemens, magnificus & benignus: ſi temperans, mode- *Principibus*
ratus, pudicus, & modeſtus: ſi fortis, conſtans, patiens, & excelſo animo: ſi præteritorum *poſitæ.*
memor, præſentium ſagax indagator, futurorum acutus coniector, & utilium publicè,
priuatimq; diligens & ſapiens prouiſor fuit. Non mirum, ſi in hac breuitate uitæ huma-
næ, magniſq; laboribus uiuendo octogeſimum ſecundū annum attigit, ſi uiribus & ua *Aetas 82 an-*
letudine plerunq; firma fuit, ſi ſenſuum, ingenijq; uigorem ad extremum penè retinuit. *norum.*
Non mirum, ſi gratia, & authoritate apud ſuos pariter, & externos, ſummos iuxtà ac infi-
mos ualuit: ſi ampliſsimum regnum, elatis poſt patrē duobus fratribus, maturè adeptus,
bellis felix, & uictorioſus, pace multa beatus, uxoribus & liberis nō infortunatus, ditio-
nū aliquot acceſsionibus locupletior, tam benè, tam quietè, tam feliciter, tantoq; bonorū
omnium fauore uno & quadraginta annis id adminiſtrauit: & florentius multò, quàm
acceperat, non degeneri, uti confidimus, filio reliquit. Non mirum denique, ſi ſempiternū
optimi, & fortunati principis, & patris patriæ nomen atq; gloriam, niſi me uanum fallit *Pater patriæ*
augurium, apud longam poſteritatem celebris, inclytuſq; rex retinebit: quippe, qui ſu- *Sigiſm.*
periores omnes Principes, & Reges noſtros non modico interuallo poſt ſe reliquiſſet.
Nam quæ in ſingulis illis ſingula laudabilia fuerunt, ea hic unus omnia complexus eſt. *Poloniæ regis*
Boleslai Chrobri, ut ab hoc potiſsimùm ordiar, ſolertiam & magnificentiā: Cazimiri mo *uirtutes.*
nachi, pacis & inſtaurandæ patriæ ſuperiorū temporum iniuria afflictæ, ſtudiū: Vladiſ-
lai eius filij manſuetudinē, Boleslai Criuouſti uictorias, Criſpi prouidentiā, Miecislai ſe-

nis grauitatem, Cazimiri horum duorum fratris iuſtitiam, Leſci albi excelſum animũ: Boleslai pudici Religionem ac temperantiam, Leſci nigri moderationem animi: Vuladislai Loctici fortitudinem, & in tolerandis aduerſis patientiam: Cazimiri magni, in ornando, & muniendo Regno ſtudium atq; diligentiam: Iagellonis aui, ſi non propagando, certè in amplificando cultu diuino, pietatem, laborẽ, & munificentiam: Vuladislai patrui magnanimitatem, & clementiam: Cazimiri patris facilitatem, & offenſarum perbreuem memoriam: deniq; Ioannis Alberti fratris ad res magnas gerendas, quanquam meliore fortuna, alacritatem. Has, inquam, omnes omnium, illorum uirtutes ſolus Sigiſmundus nõ modò æquauit, ſed ſuperauit etiam: ita, ut nulla cuiuſquam eloquentia, nedum infantia noſtra, ſatis dignè, & pro meritis eum laudare poſsit. Sed iam ipſum ex auguſto illo mauſoleo, in quo heri reconditus eſt, nos, quibus præfuit, alloquentem audiamus. Quàm iuſtè, quamq; moderatè, uobis uiri Poloni (liceat enim mihi uos omnes, imperio coniunctos, uno nomine appellare) imperauerim, & quanta fœlicitate Regnum hoc auxerim, ornauerim, & cumulauerim, uos ipſi probè noſtis: aut ſi qui per ætatem intelligere, & iudicare adhuc non potuiſtis, è maioribus natu, bonis & grauibus uiris, diſcere poteſtis. Pro his meritis meis, iure meo illud à uobis poſtulo, ut ſi quid unquam imprudens offendi, id uel humanæ imbecillitati, uel ætati meæ condonetis: quam uerò mihi debetis gratiam, eam liberis meis dulciſsimis reſeratis, morte mea pupillis. Filium hunc meum unicum, quem ipſi uobis Regem, mihi ſucceſſorem, me uolente, & poſtulante, iam pridẽ deſignaſtis, eodem quo me, aut maiore etiam, ſi poteſtis, ſtudio proſequamini, conſilijs adiuuetis, conſentientibus animis atq; uiribus protegatis, ætati eius nonnihil etiam indulgeatis. Ne audiatis eos, qui dum ſuam rem agunt, ueſtram agere uideri uolunt: & tamen aliud alibi præ ſe ferunt, utrinq; ut gratiam ineant, & opes, potentiamq; ſuam augeant, & ſtabiliant. Cernitis qualia nunc ſint tempora, quouſq; domi progreſſa ſit multorum audacia, quanta huic Regno, & communi patriæ pericula à barbaris impendeant. Maturè uobis prouidendum eſt, ne nõ modò imperium ueſtrum, & Reſp. uerùm etiam libertas, & uita ueſtra, ueſtrorumq; in extremum diſcrimen ueniat. Id uero ita demũ rectè prouidebitis, ſi ſublatis omninò quorundã factionibus, diſsidijs, & ſimultatibus mutuis, amore, & officio erga uos inuicẽ: erga Regem uerò ueſtrum ſtudio, & beneuolentia certabitis. Sic enim fiet, mihi credite, ut qui nunc formidoloſi nonnullis uidemini, formidabiles uicinis ueſtris, hoſtibusq; ſitis. Ad te uerò, fili chariſsime, hæc mea eſt oratio. Illo autem habitu, illoq; uigore, hæc tu, Sigiſmunde Auguſte, patrẽ tecum loqui exiſtimato, quo fuit, cùm tibi huius Regni habenas, ſceptrumq; traderet. Nihil eſt, quòd te unà cum matre, & ſororibus tuis, puellis lectiſsimis, propter mortem meam tantoperè excrucies. Mihi quidẽ ego meo tempore, annorũ, uitæ, glorięq; ſatur, non dico mortuus ſum, ſed ad beatiorem uitã, regnumq; melius migraui. Vt autem ueſtro quoq; & horum omniũ tempore id factũ eſſe uideatur, ſecundũ Deum in te, fili, maximè ſitũ eſt. Tibi, mi fili, deinceps, & mater, & ſorores, & uerò Reſp. maximè curæ eſſe debebunt. In te ſpes omnes omnium, quas fruſtrari te ęquum nõ eſt, ſitæ ſunt. Nonnihil quidẽ nobis debet Polonia, quemadmodũ audiſti, ſed nos illi multò plus. Quippe quæ nos ſibi, maioresq; noſtros, poſthabitis quibuſdam illuſtrioribus, & elegantioribus, atq; etiã potentioribus fortaſſe, Reges aſſumpſit, & ſumma fide, ſtudio, obſequioq; coluit. Te, quemadmodum ipſe noſti, puerulũ etiamtum, regio diademate inſigniuit. Ad eius igitur ſalutem atq; dignitatem, uiciſsim te uoluntatẽ tuam, ſtudia & conatus omnes adiungere in primis æquum eſt. Id uerò ita demũ rectè facies, ſi omnibus te æquabilem, familiarem uerò non niſi grauiſsimis, & ſapientiſsimis quibusq; præbebis: ſi nullius ius, & innocentiam, neq; gratia, neq; odio cuiuſquam opprimi ſines: & in iudicijs exercendis, non cuius cognatus, neceſſarius aut cliens quiſque ſit, ſed quàm iuſtam cauſam habeat, attendes: ſi tenuiores à tui & iniurijs potentiorum uindicabis: ſi honeſtatem uoluptati, publica commoda tuis priuatis antepones: ſi nulla in re leuior, aut præceps eris, neq; de maioribus rebus abſq; conſilio ſenatus quicquam ſtatues: cum iuuenibus uerò, & iuuenili ardore præditis, conſilia non temerè cõmunicabis: ſi aſſentatoribus aures non accommodabis (blandum enim eſt malũ, ſed peſtilens in primis regnis atq; regibus, aſſentatio) ſi diſſenſiones ordinũ, & ſimultates procerũ, inter ipſos authoritate tua penitùs extirpabis: ſi deniq; pietatẽ atq; religionem ſanctiſsimã ſeduló & ex animo coles: neq; ab inſtitutis maiorũ, & iam inde ab exoriente religione Chriſtiana apud omnes gentes recepto, & ad noſtra uſque tempora tranſmiſſo, retentoq; cultu Dei Opt. Max. uenerandisq; cæremonijs atque dogmatibus, te cuiuſquam, uel inſidioſis blanditijs, aſſentationibus, & illecebris auocari, uel importunitate auelli ſuſtinebis. Harum rerum omnium exempla domeſtica habes, ſatis, niſi fallor, illuſtria. Non ignoras, fili, quo ſucceſſu, qua fœlicitate, quantaquè gloria nos tam diu regnauimus: id nos totum Deo

Sigiſ. omnibus excellentior.

Oratio Sig. ad Polonos.

Pathetica filij commẽdatio.

Conſiliũ regis

Verba Sigiſ. ad filium.

Aures pij patris monita.

Opt. Max.

Opt. Max. quem ſedulò, ritéq; coluimus, acceptū referimus. Exiſtimare autem debes, neque regnum, neq; quicquam omninò ſanctum & inuiolabile eſſe poſſe, ubi religio labefactatur. His tibi uijs, fili ſuauiſsime, ad laudem, ad beneuolētiam hominum, ad ſalutem, tranquillitatemq; ditionum tuarum, denique ad decus, & immortalitatem graſſandum eſt. Hac certus eſt, & exploratus pijs principibus ad cœlum aditus. Hęc tecum Sigiſmunde Auguſte, pater: ſibi Rex ueſter uobiſcum, uiri Poloni. Reliquum eſt, utriq; ut ſanctiſsimis, & ſaluberrimis monitis eius obtemperetis, eiusq; præclara erga uos merita, aſsidua pietate, & grata memoria ſemper proſequamini: omnesq; pariter eum, uti debemus, uiuorum, & mortuorum Deo, apud quem nemo ſatis iuſtus & inſons eſt, aſsiduis precibus commendemus. Viciſsim ille in cœlis, uti ſperamus, pro nobis orabit: & quorum ſaluti, & incolumitati omni ratione, quoad uixit, conſuluit, ijs ne nunc quidem, omni iam rerum terrenarum cura, & moleſtia ſolutus, ſtudium ſuum in placando Deo. Opt. Max. deeſſe patietur.

IN FVNERE SIGISMVNDI IAGELLONIS, POLONIAE REGIS, STANISLAI ORICKOVII RHVTENI ORATIO.

REx noſter mortuus eſt, ſi tamen ille mori potuit, quem ſua præſtans atque Regia uirtus immortalem ante obitum reddiderat: quam ille cùm conſtāter in omni uita coleret, quid tandem eſt, cur hunc mortuum dicamus eſſe potiùs, quàm hoc mortali corpore exutum, ad illam immortalem uitam abijſſe, ad quam ſibi iter ſobriè, iuſtè, ac piè uiuendo parauerat? Abijt ergo hinc, nos flenteis ac dolenteis reliquit in hoc ſqualore ac ſordibus, quibus obſiti, in funere ipſius comparemus nobis cum illo periere omnia Equites: illi uerò nihil præter hoc mortale corpus deceſſit: pro quo tamē ipſo, cumulatur nunc ipſius acta uitę æternitate, at q; immortalitate ſempiterna. Noſtra autem hæc mors uerius, quàm uita illius à nobis diſceſſu, quàm afflicta, exinanitaq; ſit, teſtes ſunt mœror hic ueſter, ac ueſtræ piæ lachrymæ, quibus deflemus non interitum Regis noſtri, qui nullus illi eſt, ſed orbitatem noſtram. Amiſimus enim, Equites non Dominum: nihil enim ille minùs nobis fuit, ſed iuſtiſsimum Regem, atque indulgentiſsimum Patrem, qui cùm unum, & † quadrageſimum annum regnaret apud nos, quod exemplum regnans non dedit iuſti ac moderati Imper. aut quod monimentum poſt ſe non reliquit in hoc regno, humanitatis, manſuetudinis atque beneficentiæ erga uos ſingularis? Quocunque te animo atque oculis conuerteris, plena omnia exemplorum illius ſapientiæ, iuſtitiæ, fortitudinis, temperantiæ ac uirtutum omnium reliquarum reperies: ſiue Eccleſ. Dei uideas, quam ille integram atque incorruptam in Polonia præſtitit: ſiue ipſam Rempublicam, quam ille tanquam bonus pater unicam filiam in ſinu ſuo complexus, tam domi, quàm foris, tam pace, quàm bello, fouit, auxit, ac omnibus ornamentis cumulauit, in qua quidem Republica talem ſe ille Regem geſsit, ut & omnes ante ſe Reges facilè uinceret, & cæteris poſt ſe ſpem imitandi adimeret. Cedant huic omnes Reges: ſoli etiam ſcientiam regnandi concedant. Non Cyrus ille, non Ageſilaus partem laudis æqualem ac gloriæ cum hoc petant, qui non tam rebus ipſis, quàm ſcribentium ingenijs magni fuerunt: de ijs enim non ad ueritatem hiſtoriæ, ut uidetur, ſed imitationis exemplum Græci homines multa fictè ſcripſerunt. At hic noſter Sigiſmundus Regum Rex, non ſolùm benè uiuendo ac ſapienter regnando Cyrum atque Ageſilaum ſuperauit, aut ſi quid in Regum genere maius hiſce fuit, ſed etiam illorum ipſorum ſcripta, qui de illis Regibus eloquentiſs copioſiſsimeque ſcripſerunt. Meliùs hic uixit, quàm illi dixerunt, meliùs regnauit, quàm præceperunt. Ita Sigiſmundus Rex noſter non fictum, neque ſtylo adumbratum, ſed uiuum exemplum, atque rebus ipſis expreſſum. Cæteris Regibus à Deo fuit propoſitum, ut in hoc Rege, ceu in quodam illuſtri monumento, eſſent repoſitæ omnes regiæ uirtutes, unde ſumi poſſet, quò humanum genus ſeruari, quò regna adminiſtrari, quò iura, mores, inſtituta, leges in hominū uita ſanctè ac quietè poſsint retineri. Quid? ſolúsne Regib. ille exemplū uiuendi fuit? minimè uerò Equites. Nemo enim etiā ſortis infimæ repenetur, qui ad benè, beateq; uiuendū ex hoc Rege exemplū non poſsit ſibi ſumere: ſiue enim religionē ipſam ſpectes, quę anachoritam ſanctimonia uitę nō uicit? ſiue etiā has uirtutes uitæ cōmunis conſideres, nempe patientiā, obſequiū, modeſtiā ac temperantiā: quis nō dico in ſummo Imp.

† quadreginta annos regnaret.

Rex,

Rex, ſed homo ipſe priuatus, quē anguſta res coërcet, hac iſta cōmendatione Sigiſ. par fuit. Pauci equites, & haud ſcio, an aliquis omninò fuerit. Ita ille ſummam uitæ abſoluit, ut ſapientia Reges: priuatos uerò moderatione uitæ antecelleret, talemq; ſe in omni uita priuatim ac publicè præberet, ut id nulla orationis copia, ut par eſt, explicari poſsit, ne illius quidem Xenophontis Græci, cuius ore Muſas tum loquutas ferunt, cùm Cyrum illum atque Agesilaum uerbis magnos faceret. At ne me quis ad Græcorum morem, temporis ac luctus ueſtri: cauſa magna hæc facere exiſtimet: oſtendam, Equites, talem Regem nos amiſiſſe, qualis in Polonia ante Sigiſmundū nemo, extra Poloniā uerò pauci omninò apud omnes gentes fuerunt. ſiue bona ipſius propria ſpectes, ſiue quæ illi natura, aut fortuna largita fuit, conſideres, ut meritò mors huius optimi Regis dolorem huic Senatui, mœrorem Equeſtri ordini, ſqualorem Poloniæ, luctum ac gemitum omnibus attulerit: &, ut hæc ex iuſto dolore profecta eſſe, ac amore intimo omnes intelligant, breuiter mihi dicendum eſt, quod genus uiri fuerit, qui in regnando mores, quæ fides erga illum, & uoluntas ueſtra. Vtilis erit & grata hæc oratio non ſolùm nobis in malis noſtris, ſed etiam his, qui cum laude uiuere, aut glorioſè regnare concupiuerint. Sic enim de Sigiſmundo Rege loquar, ut nihil niſi ſingulare, niſi regium, niſi diuinum, de hoc Rege à me ſitis auditurì: idq; quod dicam, non facultate orationis meæ, à qua longiſsimè abſum, illuſtrabo, ſed rebus ipſius geſtis atq; exemplis, cum ſua ſponte clariſsimis, tum uerò nobis notiſsimis. Non abutar enim conſcientia ueſtra, Equites: falſam enim gratiam ab illo mortuo quid inire ſtudeam, quæ tota morte ipſius ſublata eſt? Sola illius uirtus manſit immortalis, de qua ſine inuidia audiendum eſt: ut illius clariſsimi uiri recordatione ac deſiderio uota faciamus, quo Deus noſter ſimiles Sigiſmundo regnare in Polonia uelit, ſi non omnes, (nam id ſperare ferè iam fas non eſt) at ſaltem aliquos, hoc nos certè animo eſſe in hoc exequiarum munere conuenit, ut Deus non huic tantùm mortuo, ſed etiam ipſi Poloniæ regno, nobiſq; ſit propitius, noſtraſq; res afflictas, atq; in deſperationem propemodum adductas, benignus adſpiciat me etiam, ut attentè audiatis, etſi rogandi non eſtis, mœror enim hic ueſter uos ſatis attentos facit, tamen ut conſuetudinem ſeruem, rogo.

Vuladiſlaus quatuor, non quinque ſyllabarum eſt.

** aut nationū*

Sigiſmundus Rex, auum habuit Vuladiſlaum Iagellonem, qui ex Lithuania gente in Polonia regnauit primus: uirum omnibus tam bellicis, quàm Religionis laudibus cumulatum: qui cùm octo & quadraginta annos in Polonia regnaſſet, multa trophæa de hoſtibus omnis generis conſtituit, inter quos Germanos memorabili pugna ad Dumbrouuinum in Pruſsia deuicit: &, quod nulli unquam Regum *, neque nationum de Germanis licuit, hic ſolus eſt inuentus, qui, cæſis in acie uno die Germanorum quinquaginta millibus, Germanos à Polonis poſſe uinci docuerit. Præterea alias uictorias atque triumphos ipſius uarios atque infinitos, quod illi nunc nihil ad nos, & ſi ad nos, nihil ad hoc tempus, de quibus tamen eruditi homines multa ſcripſerunt. Hoc tamen dicam, id quod à patribus traditum meminiſſe debetis, magnum hunc, & excellentem Regem, ac admirabili regnandi ſapientia in Polonia fuiſſe, qui non ſatis ſe functum officio ac munere regio putabat, ſi tantùm res humanas adminiſtraret, niſi etiam res diuinas ſummo ſtudio curaret. Itaque Luthuaniam ſine Deo gentem ac impiam antehac, ad ouile Chriſti primus adduxit, in Eccleſiamquè dicauit: deinde, cùm literas ipſe nullas ſciret, tamen hic omne literarum genus ac Muſas ipſas, tam Latinas, quàm Græcas, in Poloniam introduxit, nullum regnum eſſe ratus abſque literis, nihilq; ſancti ac iuſti, neque honeſti ibi poſſe eſſe, ubi Philoſophiæ non uerſaretur nomen: quod illa ex agreſtibus ciuiles, ex immanibus mites, ex barbaris doctos, ex hominibus poſtremò Deos faceret. Huic ergo tam excellenti, ſiue arti, ſiue uirtuti, ſiue diuinitati potiùs cuidam Vuladiſlaus Iagello domicilium in ea urbe collocauit, quæ caput ipſius Regni fuit. Cracouiæ enim gymnaſium condidit, quod omni uirtutis, ingenij ac doctrinæ laude ad hanc diem floret, ut indè, tanquam ex equo Troiano innumerabiles uiri prodierint, ſapientia, & doctrina præſtantes. In hoc enim gymnaſio Iagellonis opera, non ſepoſita aliqua Philoſophiæ, ſeu ſapientiæ pars tractatur, ſed tota ipſa omnibus ſuis partibus perfecta atque abſoluta. Summa hæc laus eſt, Equites, ingens Iagellonis gloria immortale etiam in uos, liberoſq; ueſtros meritum huius optimi & diuini Regis, quo ille tanquam luce quadam, atque ſplendore mirifico, obruit omnes uictorias, laudeſq; non ſolùm ſuas, ſed etiam aliorum, qui Sarmatiam illam feram, & indomitam hac iſta humanitate literarum expoliuit: ut, cùm ferocius gente Polona anteà fuerit nihil nunc contrà beneficio doctrinæ hac eadem nihil uideatur eſſe manſuetius, neque humanius. Hanc ego humanitatem, quàm in templis, quàm in foro, quàm in regno ac in moribus noſtris uerſari uidetis, Iagelloni Regi omnem debemus: qui accerſitis in Poloniam literis, adhibitiſquè earum Doctoribus, nos ab agreſti uita ad ciuilem uocauit, nobiſque perſuaſit, humanitate, & doctrina ni-

ctrina nihil eſſe melius: contra uerò, feritate ac inhumanitate nihil eſſe homine indignius: qua una re atque ſola immortalem gloriam ille eſt adeptus. Nam uincere bello Germanos magnum quidem illi fuit: ſed quod uictoriæ non bonorum uirorum ſunt tantùm, ſed interdum etiam malorum, ideò uera carent laude: at curare, ut piè, caſtè ac religioſè uiuatur ab his, quibus præſis ſolius eſt (mihi credite) hominis pij, caſti atque religioſi. Iam uerò, niſi diuino aliquo animi motu Iagello Rex maiora concupiuiſſet, & niſi fuiſſet † natura philoſophia in huius uiri mente quædam, quomodo ille, aut de literis ipſis, aut de illorum Doctoribus, ac de gymnaſio condendo cogitare potuiſſet, præſertim cùm literam ipſe legeret nullam? Quàm autem chara fuerit Deo Opt. Max. hæc Iagellonis mens atque uoluntas, inde apparet, quod ipſius genus longè, lateque regnare, non in Sarmatia ſolùm, ſed in Hungaria, Bohemia, Sleſia atque Morauia longæuum ac glorioſum uoluit: ut Iagellana progenies ſingulari Dei beneficio edita in hanc lucem eſſe uideatur ad retinendos homines in hac ciuili ſocietate ad erudiendam uitam illorum communem, ad conſtituenda regna, ad uniendα imperia: denique ad proferendos fines humanitatis atque religionis. Iam uidetis, Equites, quæ ueſtra eſt ſapientia, è quo fonte profluxerit Sigiſmundus Rex ad hominum uitam gubernandam atque conſeruandam, quàm puro, quàm ſancto, quamque repleto omni militiæ atque ſapientiæ laude immortali. Sed antequam de Sigiſmundo dicam, audite per quos uiros hæc auita uirtus ad Sigiſmundum peruenerit: Iagellone è uiuis ſublato Vuladiſlaus eius filius maior natu huius autem Sigiſ. patruus, regnum paternum ſuſcepit digniſs. filius illo patre, ac ſucceſſor, in tuendo paterno regno omnium acerrimus: qui extrema pueritia à Polonis Rex eſt factus: ineunte uerò adoleſcentia, Rex eſt ab Hungaris abſens expetitus, bello Turcico maximo atque acerrimis hoſtibus. Tanta opinio de illo animos omnium peruaſerat, ut in illius indole ſalus omnium gentium repoſita putaretur, ita ut & Polonis dare ſalutem, & Hungaros liberare periclis poſſe uideretur. Tanta uirtus huius Regis fuit, tantus ad uirtutem impetus, ut præter ætatem periculoſiſsimis temporibus maximis undique ſeptus hoſtibus duo regna maxima Sarmatiæ atque Hungariæ, ſumma atque incredibili uirtute conſeruârit. Scythas in Ruſsiam irruentes ſæpè uicit, Valachos Polonis adiunxit, Ammurathem ipſum ſpe atque cupiditate Hungariæ imminentem cum uniuerſa Aſia ex Hungaria uictum, fugatumque expulit atque eiecit: cui quidem Regi, ueluti Aaronem quendam ſanctiſsimum atque fortiſsimum uirum Ioannem Capiſtranum de familia Franciſci, Eugenius Quartus in ſocietatem Turcici belli miſerat: quo ille adminiſtro atque comite non ſolùm Hungariam, ſed omnes Chriſtianorum prouincias ab æterno interitu conſeruauit. Nam quandiu uita incolumis Vuladiſlao fuit, tandiu Turcarum genus minus potens, ac minus formidabile prouincijs noſtris fuit. Illo uerò Varnenſi prælio uicto, quot ille uirtuti acrebus ſecundis cōfiſus, impari militum manu cum Amurathe conflixerat, tantùm Turcarum tyranni poſtea ſunt adepti, quantum nunquam eo uiuo optare ſunt auſi, in quo tamen prælio enituit illa Iagellonis excellens atque inuicta in hoc Rege uirtus: cùm enim inclinaret iam uictoriæ, ſpesquè in ſola reſtaret fuga, & cùm cæteri exceptis Polonis, fugerent omnes, ille ueluti Cæſar alter, ſui oblitus, in confertiſsimas hoſtium cohortes, opem laturus ſuis, cum magna hoſtium ſtrage ſe immiſit: & cùm quidam ut ex prælio reuocare iuuenem conarentur, ferox monitoribus reſpondit, Non eſſe ſui ſanguinis uincere uelle, & fugere: ò generoſam mentem, & magno Rege dignam. Non ego te eo prælio perijſſe dicam, Vuladiſlae, neque immaturam mortem hoc loco deflebo tuam. Viuis enim rerum geſtarum gloria, & quandiu hic Sol terras adſpiciet, uiues. Nam quod tibi aut puerilis ætas negauit, aut immatura mors ademit, id tu ſuppleuiſti uirtute tibi: quam ad hanc diem, non Hungari ſolùm, pro quibus ſanguinem fudiſti, neque Poloni, quorum cum patribus illo in prælio occubuiſti, ſed illi ipſi Turcæ, genteſquè omnes barbaræ à te deuictæ uenerantur, fatalemquè tuum ſanguinem ad delendum Othomannicum nomen ſibi eſſe arbitrantur. Sed me longiùs prouexit Equites, recordatio huius Regis cum grato quodam deſiderio coniuncta, & quod hoc intuens corpus, de illis quoque recordor, qui ex eodem ſanguine erant creati, unde & hoc erat ſumptum.

Nunc ergo relinquam patruum Sigiſmundi, tanti ac tam inuicti ſpiritus Regem, & ad parentes ipſius iam uobis breuiter oſtendendos deſcendam. Vos quæſo, quod adhuc feciſtis, me diligenter audiatis: Vuladiſlao Varnenſi prælio extincto, Caſimirus frater, huius autem Sigiſmundi pater, Regnum ſuſcepit fraternum, atque paternum, & quinque, & quadraginta annos in Polonia regnauit: quo in ſpacio res ille tantas geſſit, ut, ſi de ſingulis mihi dicendum ſit, abuterer tempore, & auribus ueſtris. Equites, ipſe etiam me ignorare uiderer, ſi ad res magnas huius excellentis Regis Orationem nequaquam parem adhiberem, præſertim cùm ad ipſum Sigiſmundum tota properet oratio.

† natiua

oratio. Hinc tamen Caſimirus quantus Rex fuerit, inde ſcire poteſt, quòd contra potentiſsimos Reges atque ſummos Imperatores, non ſolùm ſuæ ætatis, qua ille regnauit, ſed omnis ante illum memoriæ, Poloniæ Regnum incredibili uirtute defendit. Nam cum Matthia Rege Hungariæ fortiſsimo atque bellicoſiſsimo, bellum in Sleſia acerrimum geſsit, & Stephanum Valachiæ Palatinum, bellatorem inclytum parere Polonorum imperio coëgit, & Mahometem Turcarum tyrannum ex Valachia expulit, pacemque petere compulit, Pruſsiam maximo bello perdomuit: Moſcouiam deuicit: Scythiam ſæpè repreſsit: pacem, ocium ac tranquillitatem, armis atque legibus in ſuo regno diligenter cuſtodiuit: quibus ille rebus cùm eſſet apud omnes clariſsimus, facilè obtinuit, ut externis etiam auxilijs regnum Poloniæ muniret, quod ſciret regna, niſi finitimorum opibus ac beneuolentia iuuarentur, firma non eſſe. Itaque quod armis atque bello aſſequi non potuit, ut pax illi tum Germanis de Pruſsia eſſet, id uxore ex Germanis ducta eſt aſſequutus. Nam de domo Auſtriæ clariſsima, atque totius Germaniæ potentiſsima, eaque imperiali, uxorem duxit Eliſabetam, huius itius Sigiſmundi matrem: filiam autem Alberti Ducis, qui idem Romanis, Hungaris, atque Bohemis Rex fuit * cuius nuptiæ, cùm eſſent plenæ dignitatis, plenæ concordiæ, ac regiæ cuiuſdam maieſtatis, ita tamen fœcunditate atque prole beatæ fuerunt, ut uix è ueteri Regum memoria ullius nuptiæ cum his Caſimiri conferri queant: nati enim ſunt inde filij ſex, omnes patri ſuperſtites: quorum ſerie quadam mirabili atque diuina, Vuladiſlaus natu maior, in Hungaria regnauit uiuo patre: Ioannes Albertus autem in Polonia patri ſucceſsit: illi Alexander, huic uerò Sigiſmundus hic Rex: reſtabant duo, quòd illis credo meliora regna hiſce terrenis debebantur, Caſimirus, & Fridericus, quorum alter in Diuos relatus eſt: alter uerò urbis Romanæ Cardinalis fuit: filias quoque ſeptem numero, ex hoc eodem matrimonio ſuſceptas, omnes Germanis principibus in matrimonium dedit, atque ita genere ac ſanguine ſuo cunctam Germaniam Caſimirus compleuit, ut pauci ſint ex omnibus Germanis principibus, qui conſanguinei non ſint Polonis. Fœlix Caſimirus hac iſta Deo grata, ac tam illuſtri apud omneis gentes ſobole, ex quo tot ac tanti orbis terræ conſeruatores prodierunt: qui fœlicior, ne in ſuſcipiendis liberis, an diligentior in educandis fuerit, non facilè dixerim. Nam ut filias prætermittam, quæ ſumma pudicitia, & digna illo loco ac genere cura à matre ſanctiſsima atque diligentiſsima fœmina educabantur: filij certè ea diſciplina fuerunt inſtituti, ut non Regis filij, ſed priuati cuiuſdam uiderētur eſſe. Nullus in ijs educandis regius ſumptus, luxus nullus, ſed ſumma moderatio in uictu, amictu, atque cultu adhibita ſunt. Norat ſiquidem ille ſapientiſsimus Rex atque idem pater optimus, fundamentum eſſe omnis reliquæ uitæ cum priuatæ, tum publicæ inſtitutionem ipſam, educationemque puerilem. Hinc enim petuntur primùm rudimenta illa ad laudem, & ad gloriam diſpoſita, nempè quid honeſtum, quid turpe, quid iuſtum, quid iniuſtum, quid expetendum, quid fugiendum ſit, quid Deo, quid parentibus, quid amicis, quid ciuibus, quid legibus, quid ipſi denique Reipublicæ debeas, quæ niſi tu ineunte ætate, in anguſta ac ſæuera uita cognoueris, inutilis homo, pernicioſus Rex tuis futurus ſis, neceſſe eſt. Quid enim per Deos immortales ab eo expectes, qui ſine ullis honeſtis præceptis ex puellarum cœtu emerſus, à cantu, à tibia, à luxu, à tripudijs, à uino, à ſomno, à ſtupro, ad ſummum imperium acceſſerit? Iactabit ſe, mihi crede, illius intemperantia in illa copia inſolentiùs, neque quomodo proſit, ſed quomodo obſit rebus communibus cogitabit. Nam cùm uoluptas ipſa per ſe uirtuti ſit inimica, tum uerò ſi ad illam poteſtas aliqua maior, aut imperium accedat, in furorem agitur, de ſtatuque omni mentem exturbat humanam. Ex hac tali ratione illæ humani generis peſtes prodière partim crudeles, partim uerò effœminati tyranni. Hinc enim Buſiris atque Phalaris illi ueteres: hinc Nerones iſti recentiores ac crudeles tyranni: hinc etiam effœminati Sardanapali ſunt orti: quorum uitam ſi inſpicias, facilè reperies ineuntem ætatem illorum, non parſimoniæ, neque diſciplinæ radicibus, ſed ipſius uoluptatis atque licentiæ illecebris nixam fuiſſe. Horum exemplis admonitus Caſimirus Rex, nihil priùs habebat, quàm ut illam primam filiorum ſuorum ætatem certis legibus pudoris, uerecundiæ, modeſtiæ, atque ipſius Religionis adſtringeret, certò ſibi perſuadens, taleis filios ſuos in regnando futuros, qualis illorum educatio præcederet, & meritò quidem: inſtitutio enim puerilis Regum ipſorum, primùm proculdubiò medium atque poſtremum illis in regnando eſt. Hinc enim omnis ornatus uitæ, Regibus eſt petendus: hinc contra fortunæ tela præſidium ſumendum: hinc conſilium, hinc authoritas ac grauitas petenda: denique id, quod caput eſt, quid ſit Regem eſſe, quid deceat illum, quod officium Regis, qui uultus, inceſſus, uictus, habitus: hæc ſola recta inſtitutio Regi demonſtrat. Non capit hæc, mihi credite, anguſta ac nulla bona inſtitutione erecta mens, ſed ua-

* Quæ

ſed uacillat ac titubat in omni Regio officio ac munere. Qui enim Rex hæc puer non didicit, is uitam miſeram, deſertam, contemptam, infamem, ac obtrectationibus expoſitam agat neceſſe eſt. His ergo malis atque his incommodis omnibus ab initio Caſimirus ſtatuit occurrere, præpoſterè ſe facturum ratus, ſi Regnum ipſum filijs poſt ſe relinqueret: filios autem ipſos, quibus illud ſeruaret, negligeret: quare ne uideretur (ut dicitur) plus curare calceum, quàm pedem: ſumma ope requiſiuit, cui nam inſtituendos filios ſuos traderet. Erat illis temporibus uir doctus, & bonus Ioannes Longus, Olugos à Polonis uocitatus: cuius uita probata, ac inculpati mores, cùm illius commendarent doctrinam, facilè Caſimiro fuit perſuaſum, qui hunc filijs ſuis Doctorem acceſſierit: ut ex eius uiri præceptis atque inſtitutis, ueluti ex fonte quodam, atque totius honeſtatis radice flueret illa regia diſciplina, quam docti homines ſummam eſſe rerum omnium uoluerunt: quæ mentem, linguam ac rationem futurorum Regum, ad Reipublicæ gubernationem cum ſumma laude dirigeret: ſic Caſimirus non aliquem externum, aut alienigenam, ac ignotæ uirtutis hominem, filijs ſuis præceptorem delegerat, ſed Sarmatam ac Polonum, eundemquè ſpectatæ doctrinæ ac integerrimæ uitæ uirum. Ita ille non in externa inſtitutione, neque in peregrina adoleſcere mentem liberorum ſuorum uoluit, ſed in Polona atque domeſtica: nec iniuria. Vt enim ſemina, ſi in peregrinam mandentur terram, amittunt uim ſuam, ſæpequè in diuerſum genus abeunt: ſic puerorum ingenia inſtitutione degenerant à patria uirtute, ut ex duro Scytha mollis fiat Arabs, ex Latino Græcus, ex Polono Italus. Quare Caſimirus, cùm ſe ſciret genuiſſe Reges, non Italis, non Græcis, neque Indis, ſed ſolis Polonis: cauit diligenter, ne quis primam illam indolem, niſi Polonus fingeret. Adhibuit itaque Ioannem Longum, ut Polona inſtitutione, Polonus ipſe bonos Reges Polonis eò diligentiùs efficeret, quantò in illorum inſtitutione ſalutem non ſolùm Regni, ſed ſuam etiam incluſam eſſe uideret. Hoc ergo munere Longus non minùs difficili, quàm operoſo ſuſcepto, ſtatim ab initio amouit è conſpectu illius teneræ ætatis peſtem ac perniciem iuuentutis libidines omnes, & illarum authores. Non erant auditi in Longi ludo uerſus impudici, non cantus, neque ſymphonia turpis, quæ aculeis nequitię incendunt ad uitium iuuenum menteis, nunquam ibi ſunt uiſi turpiloqui, nunquam ebrioſi, nunquam mimi, nunquam amore ac uino, & mendacio corrupti hiſtriones: denique nunquam illa dijs irata, quam Itali appellant, maſcara in ludo illo fuit: nihilquè earum rerum omnium, quarum imitatione atque conſuetudine in uitium labitur iuuenilis ætas, talisquè fit, quales ſunt ij, quorum conuictu lætatur: cum claudo enim (ut dicitur) claudus eris. Quare aures illorum Regum ab auditu oculos à conſpectu talium flagitiorum diligenter fidelis magiſter continebat. Libri apud illum à Regibus illis pro maſcaris tractabantur: uiri boni ac moderati, pro hiſtrionibus cum Regibus illis uerſabantur: parſimonia uitæ, morum reprræhenſio, malorum irriſio, uirgæ medius fidius ipſe, atque plagæ, adminiſtræ illius inſtitutionis erant, atque comites: meminiquè me audire de noſtris ſenibus, Caſimirum dicere ſolitum, nullum ſe acroama audire ſuauius, quàm eiulantem, ac uirga cæſum ab illo Magiſtro filium: ô Regem Sparta dignum, qui in illis lachrymis, ac in illius uitæ anguſtijs fundamenta benè ac ſapienter regnandi filijs ſuis repoſita eſſe arbitrabatur. Itaque cùm magnarum rerum cupiditate, monitore Ioanne Longo, incenderetur aſsiduè præclara illa ad uirtutem indoles, uidetis quos fructus maturitate ſua poſtea tulerit. Quid enim aliud cauſæ putatis eſſe, quòd omnes uicinæ gentes, atque nationes, ad Caſimiri domum, quaſi ad Philoſophi ſcholam concurrerent, unde non ſolùm Reges regnandi, ſed etiam magiſtros benè uiuendi peterent? Nulla fuit alia, Equites, niſi ipſius inſtitutionis opinio. Hac enim impulſi ſunt Hungari, ut ab illo Vuladiſlaum Regem ſibi peterent: hac eadem Bohemi adducti Ioannem Albertum expetiuerunt, ita Alexandrum Lithuani, ita Sigiſmundum Sleſij: ô fœlicem tali prole Caſimirum: ô ter, quaterquè beatam Poloniam, quæ tantæ indolis primùm, deinde uirtutis parens atque altrix extitit: quæ quanta fuerit, teſtes ſunt omnes gentes atque terrarum oræ ultimæ, quæ ab hac iſta uirtute, aut ſeruatæ, aut deuictæ, aut cum Poloniæ Regno ſunt coniunctæ. Nec mirum nacta enim fuit hæc uirtus naturam Imperio aptam: ad quam cùm acceſsiſſet uſus, confirmatioquè doctrinæ, ad tantam laudem, dignitatemquè peruenit: & cùm omnes iſti optimi atque omni laude digniſsimi fratres florerent ingenij gloria: ſic tamen inter hos Sigiſmundus excelluit, ut tantum ipſe uinceret omnium teſtimonio fratres, quantum illi uincebant reliquos omnes. Nam quæ ueſtra opinio, quanta etiam ſpes omnium de hoc iſto iuuene fuerit, teſtes ſunt comitia illa Caſimiro mortuo Pitrokouiæ habita, ubi cùm de Rege deligendo deliberaretis, hunc natu minimum, fratribus maioribus Ioanne Alberto, ac ipſi Alexandro, anteferrè ad Imperium uoluiſtis: & niſi partim Eliſabet mater, partim ue-

rò Sigiſmundi ipſius continentia, fratri maiori concedentis, obſtitiſſet, antetuliſſetis. Vos hoc loco appello huius Regni robur atque firmamentum Thencifci, quæ iudicia de hoc iſto Rege tum feciſtis? quanta contentione animorum atque armorum ueſtrorum hunc Regem ſufficere patri uoluiſtis? Quid tanto motu rerum ſpectaſtis aliud, niſi ſpeciem quandam atque opinionem excellentis uirtutis, quæ cùm ipſa ſumma eſſet in Sigiſmundi fratribus, in hoc tamen ita excelleret, ut quantum ætate ſuperaretur à fratribus, tantum ille ſplendore uirtutis ac nominis ſui, fratres ipſos ſuperaret? quod autem ille tum ſe non extulerit, & quod à præſenti iam Regno ac oblato abſtinuerit, nónne hanc abſtinentiæ illius laudem cuiuis Regno anteponendam putabimus? niſi enim inſediſſet in huius uiri mente conſtans ac æquabilis ratio quædam uitæ, nunquam ille, mihi credite, abſtinuiſſet ab eo, quod illi tum ſumma uoluntate ac incredibili ueſtra conſpiratione datum, oblatumqúe fuit. Nam non uolitare cupiditate gloriæ, non inflammari ambitione ad rapienda Regna, præſertim cùm Rex eſſe poſsis, hoc omnium difficilimum opus eſt, Equites: hoc ſolius ſapientis, ac huius hominis eſt proprium: qui tamen hoc ipſum, quod fratribus ante ſe conceſſerat, quàm cumulatè poſtea à uobis ſit adeptus, res ipſa docuit. Mortuo enim Ioanne Alberto, deinde Alexandro fratribus, uniuerſi hunc ex Sleſia ad Regnum paternum uocauiſtis, in ſummo ipſius Regni diſcrimine, ſummoqúe periculo: ita in eo ſolo reſitare ſpem Regni, atque ſalutis ueſtræ tum putaſtis: quo quidem Regno ſuſcepto, ita illud unum & quadraginta annos adminiſtrauit, ut omnibus opibus florentiſsimum uobis poſt ſe reliquerit. In quo quidem Regno, qualem ſe Regem ille geſſerit, quibusúe artibus illud adminiſtrârit, res ipſa iam poſcere uidetur, ut dicam: fuit enim hoc ſecundum è tribus, quæ de hoc ipſo Rege dicenda ab initio propoſuimus. Vtinam, Equites, ea in nobis eſſet orationis facultas, qua, ut par eſt, dicendo explicare poſſemus, qui nam huius Regis in regnando mores, quæ artes, qui modus fuerit. Nunc uerò cùm uirtuti Sigiſmundi Regis non tantùm mea, quæ nulla eſt, ſed nullius omninò poſsit par oratio inueniri: date mihi hanc ueniam ut non tam orationem à meipſam, quàm rerum ipſarum, quas is geſsit, commemorationem expectetis: quarum recordatione ac memoria, & hoc mœſtum illius funus celebremus, & alijs præſcribamus, quales Reges in regnando eſſe conueniat. Ego enim ſic exiſtimo, in ſummo Rege quatuor has res ineſſe oportere, ſapientiam, iuſtitiam, fortitudinem, atque clementiam. Quis igitur hoc homine ſapientior Rex unquam fuit? qui mox ſuſcepto Regno, non unam aliquam partem Regni, ſed omnes illius partes animo complexus eſt: quæ cùm laborare uiderentur, præſentem medicinam omnibus ſummo cum præſidio attulit. Nam cùm Poloniæ Regnum maximis bellis, quæ pater ac fratres ante illum geſſerant, exinanitum, ac omni conſilio, & auxilio deſtitutum accepiſſet, ineundam ſibi ante omnia rationem putauit, quo & auxilijs iuuare, & conſilijs firmare, & opibus reficere Regnum poſſet. Multa illi ad ea expedienda, quæ animo concœperat, obſtabant inopia primùm ærarij aſsiduis bellis exhauſti: deinde deſertum ab amicis Regnum. Nullo enim tempore Poloniæ Regnum maiori motu rerum fuit, quàm eo, quo à Sigiſmundo eſt ſuſceptum: hinc enim influebat tota in Ruſsiam Scythia: hinc bello afflicta imminebat Valachia: hinc Aſia, Turca duce, minabatur nobis tota: cum Germanis etiam non ſatis certa nobis propter Pruſsiam pax fuit. Hic Sigiſmundus ſolus in medio relictus, ac magnis undique periculis circumuentus, oſtendit patriæ illud ſperatum lumen animi, ingenij, conſilijqúe ſui. Omneis enim finitimos partim ſocietate ſibi adiunxit, partim fœdere reconciliauit, partim uerò bello deuicit. Nam Valachiam, inſperata uictoria de Ioanne Alberto elatam, fregit ac domuit. Scythiam quoque multis prælijs ſecundis deuictam, ad extremum tandem munificentia, liberalitateqúe ſua in fide habuit: perfecitq; ut Scythæ genus hominum ferum ac indomitum, liberalitatem ipſius potiùs, quàm arma experirentur: quem illi honorem, ante Sigiſmundum, nulli Regum, ne illi quidem Alexandro domitori Aſiæ habuerunt: cum Turcarum etiam tyranno, cùm ab omnibus derelictus, ſolus periculoſiſsimum bellum gereret, fœdus ad extremum fecit, magis ex ſuorum tempore, quàm ut id utile rebus communibus arbitraretur: de quo quidem fœdere dicam alio loco, Equites: & ita dicam, ut hoc ipſum fœdus, quod nonnulli repræhendunt, magna neceſsitate factum fuiſſe oſtendam. Nunc dico, in his fœderibus atque bellis Sigiſmundum aliud ſpectaſſe nihil, quàm pacem, & ocium ſuorum: ut uidelicet Polonia tot iactata caſibus, tot afflicta cladibus, tot denique oppreſſa malis, requieſceret aliquandò, & ſe ex diuturno labore pace ac quiete reficeret: quæ eò miſeriarum iam uenerat, ut neque priuatis, neque publicis opibus, poſſet contra uim hoſtium ſubſiſtere. Ita enim Iagello Germanico bello, & Vuladislaus Turcico, & Caſimirus Prutenico atque Hungarico, & Ioannes Albertus Valachico Poloniam

attriue

attriuerant, ut in media uictoria uicta eſſe propemodum ipſa Polonia uideretur. Quare cùm ſpes reſtituendi Regni nuſquàm, niſi in pace, Sigiſmundo reſtaret: propterea hanc ipſam pacem omnibus bellis, fœderibus, ſocietatibus atque affinitatibus quæſiuit. Nam ſorores, quas habebat, in Germaniam nuptum dedit: qua affinitate ille Germaniam cum Polonia non ſolùm coniunxit, ſed etiam Germanorum opibus illam contra omnem uim muniuit: nobiliſsimis enim ac potentiſsimis ex ea gente illos collocauit: qua ſanè re perfecit, ut illi primò omnium Poloniæ Regum pax cum Germanis firma eſſet. Nam quod is cum Prutenis bellum geſsit, priuatum illud bellum Prutenorum fuit, nulla publica ipſius Germaniæ authoritatem ſuſceptum: & ne quid fortè, quod ad pacem ſpectaret, prætermittere uideretur, cũ iam Scythas liberalitate, Valachos deditione, Moſchos uictoria, Germanos affinitate ſibi ac ſuis obligatos haberet: reſtabant Hungari, quos etſi illis temporibus Vuladiſlaus frater cum Polonis coniungebat, tamen Sigiſmundus longiùs proſpiciens animo, Hungaros in perpetuum Polonis uolebat deuinctos eſſe. Itaque cùm Scepuſia domus princeps in Hungaria eſſet, Stephanusque Tranſyluaniæ Palatinus, rerum poſt Regem primus in Hungaria potiretur, eius filiam Barbaram in matrimonium duxit, conſentiente Senatu, ac approbantibus bonis omnibus. Læta hoc matrimonio Polonia fuit, non tam quod ſocietatem illi nouam attulerat, quum quòd talem Reginam ex Hungaria acceperat, quæ ob ſanctiſsimos mores, caſtiſsimam uitam, ac ob admirabilem pudoris atque uerecundię famam Heſter fuit uulgo appellata. Sed hæc uoluptas huius lætitiæ non diuturna Polonis fuit: nam Barbara anno quarto, poſtquam in Poloniam uenerat, uita eſt functa magno cum mœrore ipſius Regis, dolore autem omnium ueſtrûm incredibili: quæ tamen ipſa moriens, reliquit uobis pignus initæ ſocietatis cum Hungaris: filiam enim ex ea Heduigim Sigiſmundus ſuſceperat: qua Ioachimo Marchioni Brandenburgenſi in matrimonium data, pacem Polonis cum Marchia fecit. Ita ille hiſce artibus in omneis partes intentus, pace parta, Poloniam aſsiduis bellis afflictam exinanitam atque proiectam erexit, refecit, ac planè denuò conſtituit. Quanta hæc fuerit illius ſapientia, ex alijs quoque poteſtis ſuſpicari, Equites. Alij enim pace bella quærunt: hic uerò nihil bellis, niſi pacem quæſiuit. Alij Regna ſuſcipiunt: ut finitimos bello uexent: hic Regnum abſque finitimorum beneuolentia infirmum eſſe duxit. Alij fœdera ineunt, ut ad euertendam pacem ſpacium habeant: hic omnia fœdera, quæ cum Turcis, cum Scythis, cum Moſcis, cum Valachis habuit, pace terminauit. Quis hunc Regem non ad euertendos homines, ſed ad ſeruandos, non ad bello inter ſe committendos, ſed ad pace coniungendos, natum fuiſſe neget? cùm enim pacem omni Regno ſuo compararet, non tantùm ſuis, ſed etiam alijs gentibus atque nationibus pacis author fuit: & quod inter omnes conſtat, pacem mutuam Chriſtianis prouincijs ſtabiliorem nunquam fuiſſe, quàm Sigiſmundo Rege fuerit: ſic ille non tantùm quod ſibi ſoli utile eſſet, ſpectabat: ſed complectebatur ad ſuam, & ad communem omnium ſalutem, omnes finitimos Reges atque nationes. Pacis enim author omnibus fuit: ad pacem inuitabat, hortabatur, ac monebat omnes. Valuiſſetque utinam illius diuina uox atque ſententia apud Ferdinandum ac Ioannem Reges: ſtaret nunc, mihi credite, Hungaria neque Turcis per illam ad nos, ac ad omnes pateret uia. Verùm cùm illi Reges belli, quàm pacis, eſſent cupidiores, Sigiſmundumque non audirent, ab Hungaria ambo exciderunt: cuius motu atque caſu ea quoque dudum antè habebant, cum magno communium rerum detrimento, partim afflixerunt, partim amiſerũt: & meritò quidem: pace enim de medio ſublata, quid utriq; ſalue eſſe potuit? Pax enim eſt parens atq; fons omnium rerum bonarum Equites: *Pacis encomiũ*
ſine hac nihil hominibus iucundum in uita, nihil ſtabile poteſt eſſe: quàm qui oderũt, feri & indomiti ac crudeles tyranni ſunt habiti. Contrà uerò, qui huius patroni atq; authores fuerunt ſoli homines, ſoli ſapientes, ac generis humani conſeruatores ſunt dicti: & iure quidem: pace enim uiuunt leges, excoluntur mores, tractantur artes: uictus poſtremò ipſe, ad uitam degendam neceſſarius, ipſius pacis eſt fructus: quo etiam fit, ut difficilius ſit pacificum Regem eſſe, quàm bellicoſum. Quanto enim quiſque ratione magis * deficitur, tanta eſt ferocior, & ad bellandum procliuior: at pacis author, atque cu- ** deficit*
ſtos nemo poteſt eſſe, niſi idem uir ſapiens fuerit. Eædem enim partes ſunt pacis, quæ ſunt ipſius ſapientis. Nam pacis hic finis eſt, ut in ea conuenienter naturæ ac legibus uiuatur: qui finis idem profectò eſt, & ipſius ſapientis. Hoc enim ſolùm ille curat, ne quid à natura ac legibus aberret. Quare nihil tam cum ſapientia pugnat, ut uidetis, quàm odium, diſcordiæ, ac bellum. Hinc enim exiſtunt Regnorum mutationes, hominumque ipſorum ac legum interitus: quæ conſeruare ac conſtabilire eſt ipſius ſapientis. Quod in Hungaria ne eſſet tanquam ex aliqua ſpecula denunciabat Sigiſmundus

Ferdinando atque Ioanni tempeſtatem futuram: quam cùm illi non proſpicerent animo, demonſtrantemque Sigiſmundum non audirent, repentè illa tempeſtas inuoluit ac corripuit omnia. Hungariamque ſine legibus, iudicijs, ſine Rege, ſine fide expoſuit direptionibus, & incendijs. At Sigiſmundus interea cùm conſcientia conſiliorum ſuorum niteretur, nunquam facere, agere, ac moliri omnia deſtitit, quò ſi minùs pacem inter illos Reges conciliaret, Regnum tamen ſuum ab illorum contentione abduceret. Qua in re tanta ſapientia, tantaque moderatione fuit, ut in ſumma illorum contentione utrique charus eſſet, utrique ſocius, atque amicus: cum quibus ut pacem, & amicitiam firmaret, alteri, hoc eſt, Ioanni filiam ſuam Eliſabetham, è ſecunda uxore, hac illa grauiſsima atque clariſsima Bona Sfortia, de qua dicam alio loco, in matrimonium dedit: alterius uerò filiam huic Auguſto Regi noſtro, filio autem ſuo chariſsimo atque unico, quem nobis ex eadem Regina reliquit, collocauerat: quæ nuper magno omnium cum dolore, ac mœrore deceſsit. Ita ille, non arma tantùm, opesque omnes ſuas, ſed etiam ſanguinem ipſum, genusque ſuum uniuerſum in pacis rationes conferebat: ſanguineque ſuo quàm plurimas genteis atque nationes ſibi, regnoque ſuo obſtrictas eſſe uolebat, & cum bellicoſiſsimis nationibus, uictorioſiſsimisque populis præeſſet, tamen hanc tantam copiam, non bellorum opes ac neruos, ſed pacis inſtrumenta eſſe putabat. Quæ pax, inquam, in Regno conſtituta, quanta bona effecerit, quas artes excitauerit, quas opes huic Regno tam priuatim, quàm publicè pepererit, attendite Equites: mentesque ueſtras pauliſper ab hoc mœrore ueſtro ad res ueſtras abducite, quarum ſtatus, ante Sigiſmundum, qui fuerit: hæc ueſtra præſens teſtatur copia: quàm ſi conferre uolueritis cum opibus illis ueſtris prioribus, inopia ſumma atque egeſtas illæ uidebuntur eſſe præ hiſce, quæ nunc ſunt. An uos illas opes putabitis eſſe equite Polono dignas? quæ tam modicè fuerunt, ac penè nullæ, ut legibus etiam ueſtris cautum fuerit, ne triginta marcas dos Equitis filiæ ſuperaret. Non moderationis, mihi credite, ſed poſtremæ inopiæ hæc iſta lex fuit, cuius cùm nos (ita me Dij ament) ſubpuderet, legem hanc dotalem tulimus, ut id, quod inopia fiebat, lege fieri putaretur: cùm interim benè ſe illis res haberet, qui locupletes uideri uolebant, ſi illorum ſanctius ærarium ipſas triginta marcas haberet. Neque uerò hæc inopia tantùm in ordine Equeſtri fuit, ſed ipſi etiam medius fidius Senatores, ne plus centum marcis dotis nomine filiæ nubenti darent, lege, hoc eſt, egeſtate prohibebantur. Sed quid ego dotem huius inopiæ ſignum fuiſſe commemoro? cùm capita occiſorum Equitum tanquam pecudum, non ipſius interfectoris capite ac ſanguine, ſed precio ac centum marcis, contra omnia diuina ſic humana iura, ſoluerentur? ut non mulcta, non pœna, non ſupplicio, ſed tam uili ære capita ueſtra æſtimarentur, cædesque expiarentur. Ex hac tanta, ac tam infami, tamque impia æſtimatione apparet, egeſtas illi Regni quanta fuerit: quæ tanta fuiſſe uidetur, ut animam quis pro capite faciliùs daret, quàm hanc pecuniam ſolueret: quàm utique illis temporibus grandem fuiſſe conſtat, quæ nunc authore Sigiſmundo nulla eſt. Quid uerò illa macula atque labes nominis ac generis ueſtri, parumne indicat, quam inops à pecunia fuerit hoc Regnum? Nam ſi quis fur pecuniam furto à quopiam ueſtrum abſtulerit, capite plectitur atque ſuſpendio: ſi quiſpiam autem eum cuius hæc pecunia fuerit, occiderit, pecunia occiſi caput ſoluit: ô commemorandas leges, & dignas, quæ in hac Republica uerſentur, quibus nos, tanquam pecudes, precio ac mercede ſicarijs, & interfectoribus addicti ſumus: quam nos non legem, ſed perniciem atque peſtem ueſtram, primo quoque tempore de medio tollite, Equites, ſi ſalui eſſe, & boni uiri haberi uultis, de quo quidem ipſo erit fortaſſe nobis apud uos † alius dicendi locus. Nunc uos iam perſpicitis, quanta hæc inopia fuerit, cui omnes leges diuinæ ac humanæ in Polonia ceſſerant. Quid? in priuatis ne tantùm rebus hæc tanta inopia fuit? imò uerò multò etiam maior in publicis: Recordamini enim per Deos immortales, illas anguſtias ærarij amiſſa uectigalia, bona, uillas, urbes, atque prouincias regias pecunia obligatas priuatis hominibus: tum demùm ſtatuetis, quantum Sigiſmundo Regi debeatis, qui hæc omnia redemit, recuperauit, ac libera Reipublicæ reſtituit: quarum rerum inopia erat factum, ut homines hiſtorici literis mandarent, Polono Rege miſerius eſſe nihil, & ita profectò res eſt, ſi tempora illa reſpicias, quibus illi ſcripſerunt. An uobis tum Regnum hoc diues fuiſſe uidebatur, cùm ſubſidia belli ac ornamenta pacis mendicato penè Reges ueſtri quærerent? cum pignoribus, obligationibus, ac mutuationibus, non ſolùm bella adminiſtrarēt, ſed etiam domi uiuerent? cùm ita exinanitum erat ærarium, diminuta uectigalia, omnes uillæ, poſſeſsiones, ſalinæ, prouinciæ pignori oppoſitæ, ac à regio uſu auerſę, ut Rex ipſe neruis prorſus careret, quibus Rempub. gereret? Quis unquā non dico Rex, ſed priuatus homo aliquid ſepoſitum ad uſus neceſſarios non habuit?

† Aliàs

ſoli ex

ſoli ex omnibus Regis ueſtri ſunt inuenti ſine ullo ſanctiore ærario. Nihil fingo, Equites: memoria in medio eſt res ipſa. Legite priuilegia bonorum obligatorum, facile reperietis eò inopiæ redactos fuiſſe illos ſuperiores Reges, ut, ſi non dico bellum aliquod ab illis eſſet gerendum, aut filia elocanda, ſed equus ipſe emendus, non priùs haberent, quàm aliquid adderent ad priuilegij ſummam. Quare cùm maximus nodus in Republica ſit inopia rei pecuniariæ, ſæpè fiebat, ut perniciosa conſilia Regis noſtri inirent auferendorum è templis uaſorum, ac nouorum imperandorum uobis tributorum, res etiam ipſas ad ſummam Reipublicæ pertinentes, inchoatas atque affectas, cum magno ipſius Reipublicæ detrimento intermittebant. Difficile enim eſt efficere aliquid magni, cùm egeas: quod pecuniæ nerui ſint omnium benegerendarum rerum. Ex his tantis, tam diuturnis, tam poſtremis difficultatibus, anguſtijsqúe, quibus omnes res noſtræ priuatæ atque publicæ premebantur, Sigiſmundus Rex ſumma ſapientia atque incredibili celeritate hoc Regnum expediuit: comparatis enim pecunijs, undique collectis Ioannis Boneri opera, uiri præclari atque induſtrij, ſalinas primùm, deinde præfecturas, poſtremò uillas, urbes, poſſeſsiones omnes redemit: æreqúe grandi perſoluto, uectigalia conſtituit: fructus prouinciarum auxit: ærarium collapſum anteà atque effuſum, ingenti pecunia cumulatum atque refertum: uobis reiqúe ueſtræ publicè reliquit. Quid uerò hoc eodem Principe atque Duce, res ueſtræ priuatæ, ex illa Reipublicæ nocte à Sigiſmundo productæ, quanta luce, & quo ſplendore nunc fulgeant, quis poterit, ut par eſt, dicere? Agri mediusfidius ipſi, ſyluæ item ac nemora, ruraqúe ac coloniæ ueſtræ, quæ in pacis ſinu à Sigiſmundo collocatæ, medio (ut ſic dicam) ocij gremio nunc continentur: geſtire mihi uidentur, atque huic authori, parenti, ac conſeruatori ſuo gratias agere, quæ ſitu anteà ſquallebant omnia: nunc uerò hac noua luce opum & copiæ ab hoc illuſtrata, fulgent, mouentur, ſeſeq; ad ſummam utilitatem ueſtram, reiqúe publicæ dignitatem efferunt. Eos enim fructus iam uobis ſubminiſtrant, ut hos nullum bellum, quamuis atrox atque diuturnum, exhaurire poſsit. Mandate hoc memoriæ, Equites: ſpero multa uos, liberosqúe ueſtros, ac maiora indies bona uiſuros, in hisqúe ſemper ita exiſtimabitis, ſine Sigiſmundo Rege nihil horum uos fuiſſe uiſuros. Nam ante illum quid ſperare potuimus, in illis præſertim tantis anguſtijs? cùm mentes, animiqúe ueſtri debilitarentur inopia, ipſaqúe egeſtas nobis ad omnia, quæ concupieramus, magna atque præclara obſtaret, quæ nunc ſublata de medio atque remota, res noſtras ſecundas ornauit, aduerſùs præſidium attulit bello ſubſidia: paci uerò ornamenta ſuppeditauit, auctæ iam ſunt ueſtræ dotes, quarum modus non in lege, ut anteà, ſed in uoluntate ueſtra pendet: uiluit aurum, cuius uſus nimius iam faſtidium uobis parit argentum etiam ipſum, non priuatorum hominum uidetur eſſe, ſed illorum Regum ſuperiorum. Nihil de ære ipſo loquar, quod auro, argentoqúe ueſtro obrutum, uix iam comparet. Ita Sigiſmundus, quaſi alter ex Hieroſolymis Salomon, non copiam auri atque argenti, ſed utilitatem Polonis attulit, & quod in primis laudatur in Salomone Rege, quod ille diuturna pace aurum atque argentum lapide uilius Hieroſolymis reddiderat, hac certè laude Sigiſmundus non ſolùm illi par, ſed etiam ſuperior fuit. Salomonem enim illa copia dementauerat, ac à Deo ſuo patrio auerterat: hic uerò in ubertimis copijs, religioſiſsimus: in ſummis uerò opibus temperátiſsimus ad extremum fuit, nihilqúe ad ultimum ſpiritum curauit magis, quàm ut ipſius Regnum in pace uigeret ingenijs, ualeret doctrinis, ac omni humanitatis, & Religionis laude floreret. Quando, Equites, hoc Regnum, quando uberius ingenijs, aut cultius unquam doctrinis fuit? Nunquam, Equites: omnia ſe ſimul hoc Rege in Polonia profuderunt pax, opes, literæ. Rarum fuit antea ac penè inauditum in Polonia Græcarum literarum nomen, quæ ita erant hominibus noſtris incognitæ, ut id quod quis non intelligeret, Græcum eſſe diceret. Iam uerò Latina ipſa oratio, quàm abſona fuerit atque barbara, Biga, & Baralectus ſunt teſtes, boni quidem illi uiri, ſed tamen inepti magiſtri ac ruſtici. Conferte nunc cum his ea, quæ & ipſi didiciſtis, & in quibus liberi exercentur ueſtri: non barbariam, ſed Græciam, non Sarmatiam, ſed Italiam dicetis factam eſſe Poloniam. Vt iam non Muſæ Græcæ, neque Latinæ, ſed urbes mediusfidius ipſæ, Roma atque Athenæ, honore, præmio, ac fauore Sigiſmundi inuitatæ commigraſſe in Poloniam uideantur. Ita mens, ſonus ac ſubtilitas utriuſque orationis non externa, ſed uernacula: non peregrina, ſed domeſtica, in ore noſtrorum hominum uerſari mihi uidetur. Circumſpicite, Equites, quàm undique circumferantur uerſus optimi: audite quibus laudibus ſolutę ac iunctæ orationis ſuauiſsimi huius Regis à Polonis celebretur memoria. Nihil dicò de me, cuius oratio, quantulacunque eſt, aut ſi quæ omninò eſt, huius Regis beneficio creuit. Voluimus quidem & nos de hoc Rege aliquid dignum ex hoc loco ueſtris afferre auri-

Pecuniæ utilitas.

bus: ſed tamen id aſſequi, tarditate, ut par fuit, non potuimus: ſtudio tamen certè, & uoluntate proximi illis ſumus, qui literas ſuas, arteisque optimas huic Regi acceptas ferunt: & qui hunc quaſi quendam mortalem Deum, alto cœlo demiſſum, mirantur: ac harum ipſarum literarum opera: quas illius beneficio didicerunt, cupiunt eum eſſe immortalem. Viues ergò, ô diuine Rex, laudibus, carminibusq́ue noſtris: nosq́ue è cœlo benignius adſpicies, tuoq́ue numine ac munere hæc bona propria nobis uelis eſſe, quæ hinc abiens reliquiſti. Commouit lachrymas, fletusq́ue interpellauit orationem meam.

Sed tamen quod inſtitueram dicere, par hic pacis artibus Salomoni Regi fuit: conſtantia uerò recti propoſiti, longè illi ſuperior: quod ut æquabiliter in omni uita tueretur, diffiſus ingenio, quæſiuit in ſuo Regno ſocios tantarum rerum tuendarum optimos ac probatiſsimos. Habuit enim ex delectis uiris ſumma authoritate Senatum, ita ut hoc conſtet, in Polonia ſimili ſplendore * conſilium nullius Regis unquam fuiſſe: tria autem præcipuè in deligendis Senatoribus ſpectare ſolebat: genus primò ipſum, quod maior authoritas apud homines, neſcio quomodò ſpectatæ nobilitatis ſit, quàm incognitæ: deinde ſapientia præſtantes: poſtremò, ſententia & lingua liberos. Quòd ſi quando in his legendis remiſsior fuit, in his magiſtratibus mandandis certè fuit, quibus ſumma non continetur Regni, & in quibus homines non gerunt Rempublicam, ſed gerere diſcunt. In ſummis autem Regni magiſtratibus quàm diligens fuerit, ut non repetam uetera, teſtes ſunt hæc lumina Regni. Recenſere uiros hos, & illorum familias, non ut illos laudemus, ſed ut in illis deligendis iudicium ac ſapientiam Sigiſmundi incredibilem admiremur, adeſt Princeps Regni Tharnouia domus: quid ex hac eadem domo maius? quid rebus geſtis clarius? quid Dijs, hominibusq́ue charius hoc illo Ioanne Tharnouio Caſtellano Cracouienſi hoc in Regno unquam fuit? cuius tot extant uictoriæ, quot ſunt huius Regni inimici: tot trophæa, quot deuictæ prouinciæ: tot triumphi, quot ab illo ſub iugum miſsi hoſtes: quo homine Sigiſmundus Rex cuſtode peritiſsimo, Imperatore acerrimo ac fœliciſsimo, periculoſiſsimis temporibus, maximisq́ue hoſtibus, hoc Regnum defendit, Scythiamq́ue, Valachiam, ac Moſcouiam deuicit: omnesq́ue hoſtes ueſtros hoc Duce, aut parere uobis, aut certè cedere coëgit. Prætermitto Turciam ipſam, quam in Hungaria Ludouico Regi infeſtam, ac inimicam, ne capta Alba Græca, omnia ſimul euerteret, hoc eodem Ioanne Tharnouio Duce prohibuit atque repreſsit. Quid uerò hic, qui hunc ordine conſequitur, Petrus Cmita, lumen atque ornamentum huius Regni? non ſplendore Vuiſnicenſis familiæ, non ſapientia, non authoritate, non iuſtitia, non rebus geſtis à Sigiſmundo impetrauit, ut ad hunc unum ſummos magiſtratus huius Regni deferret, Palatinatumque Cracouienſem, Marſchalcatum, (utamur enim uerbis noſtris) præfecturas item magnas ac illuſtres illi mandaret? Quid hic Ioannes Lathalicius Poſnanienſis Palatinus? homo quidem Equeſtri loco ortus, tanta tamen uirtute, tantaq́ue ſententiæ libertate præditus, ut ipſe ſuis ſubnixus opibus in Sigiſmundi Senatum aſcenderit? Quid uos decus huius Regni atque præſidium Thenciſci? quæ ornamenta? Quę inſignia ſummæ atque excellentiſsimæ uirtutis ueſtræ à Sigiſmundo non eſtis adepti? Vidiſtis enim Andream ex ueſtro ortum loco, paruum quidem illum corpore, ſed ingenio ac eloquentia ſummum Caſtellanum Cracouienſem. Vidiſtis etiam Ioannem fratrem Palatinum Sendomirienſem nuper defunctum. Sed quid ego mortuos commemoro? cùm tuipſe, Ioannes Sendomirienſis Palatine, coràm hic præſens adſis, qui cùm ob ampliſsimam, & haud ſcio, an maximam in hoc Regno familiæ tuæ dignitatem, tum uerò ob prudentiam ſapientiſsimo ſene dignam, à Sigiſmundo dignus es habitus loco iſto, & ordine. Iam uerò quomodo, te, Stanislae Laski, prætercam? cuius genus, & induſtria, ſpiritusq́ue illi Senatorij, domi ac foris cogniti, apud Sigiſmundum tibi ſunt ſuffragati, ut Siradienſis Palatinus eſſes. Verecundius de te dicerem, Nicolae Brudzoui, ſi meo nunc iudicio uterer, non alieno. Quantò enim tua erga me beneuolentia maior eſt, tantò ego minùs poſſem de tuo genere, uirtute, ac doctrina dicere. Nunc uerò quoniam Senatum Sigiſmundi, non priuatos amicos commemoro, dico Sigiſmundum in te fuiſſe ſecutum, ut Lancicienſis illi Palatinus eſſes, cùm genus ipſum, uirtutemq́ue egregiam, tum uerò uel in primis literas, ſtudiaq́ue doctrinæ, quibus inſtructus atque paratus, uocatu Sigiſmundi in illius Senatum ueneras, ut eſſetis cum hoc Petro Firlegio Ruſsiæ Palatino, quaſi quædam in Sigiſmundi Senatu duo ſydera, ſplendentia omni Philoſophiæ laude atque doctrinæ. Veſtræ quidem, Senatores, ſuccreſcit laudi hic Ioannes Coſcielecius, in Nouuladislauienſi Palatinus clariſsima atque munificentiſsima ortus familia, cuius maiores tantùm inopia publica, de qua paulò antè dixi, commouebãtur, ut pergrandem pecuniam, qua obligata bona Regia habebant, Regibus remitterent, † Marigeburgoq́ue, ac alijs ampliſsimis poſ-

* Concilium

† Mariebur-goq́.

nis poſſeſsionibus ultrò Caſimiro Regi concederent: cùm numum nullum ex illa infinita obligatione acciperent: tanta fides Coſcieleciæ gentis erga ueſtros Reges fuit, ut in ſumma ſua copia inopes ſe arbitrarentur eſſe, ueſtro egeno Rege. Sed quid ago? aut quò progredior? Incidi in numerum ueſtri, Senatores clariſsimi, in quo difficile eſt ex uobis non aliquem, nefas quenquam præterire. Sed dabitis mihi profectò hanc ueniam: & quòd in ipſo curſu orationis tam multos prætereo: quoſdam autem attingo, partim id tempori, ac auribus ueſtris ſeruiens facio, partim uerò, quòd me uox, lingua, latera priùs in dicendo deficient, quàm ut par eſt, explicem, quid in unoquoque ueſtrûm deligendo Sigiſmundus fuerit ſecutus. Quanta tamen ſit authoritas omnium ueſtrûm, cum ſumma beneuolentia Equitum Polonorum coniuncta, cùm ex his, de quibus iam diximus, ſciri poteſt, tum uerò uel maximè ex hoc iſto Andrea Gorcano Comite Poſnanienſi Caſtellano, ac ſuperioris Poloniæ præfecto: qui adoleſcens ac penè puer ita commendatione excellentis uirtutis Sigiſmundo Regi charus fuit, ut dignus ab illo, & ſummis honoribus haberetur, & qui patri Lucæ clariſsimo uiro in ampliſsima præfectura, ordineque ſuccederet. Cuius ea eſt authoritas apud omnes, ea dignitas, is uitæ ſplendor, ut nullius opes in hoc Regno maiores unquam fuerint: in quo quidem homine illud, quod Platoni illi Philoſophorum Deo difficile uidebatur, ut ſummæ opes cum ſumma uirtute in eodem homine poſſent eſſe: ita utrumque cum ſumma laude excelluit, ut nihil in Polonia illo ſit ditius, nihil etiam melius. Nam bonarum rerum, & literarum, ac ipſius doctrinæ ita ſtudioſus eſt, ut aliud cupere uideatur nihil: opes etiam ipſius non libidinum, neque cupiditatum ſunt inſtrumenta, ſed humanitatis, uirtutis, atque dignitatis ſingularis. Hoc homine, Equites, quoniam uehementer nituntur res ueſtræ, ſalutem illi ac incolumitatem, quod facitis, uelle & optare debetis. Ex his tot & tantis, ac talibus uiris apparet, qualis Rex iſte fuerit, & haud ſcio, an aliud ſignum boni ſit Regis, quàm ipſe Senatus, apud eum Regem præſertim, qui non ſua, ſed conſeruandorum hominum cauſa ſe factum eſſe Regem nouit. Quemadmodum enim eſt in ipſis artibus, in quibus, quales ipſi artifices ſint, inſtrumenta illorum declarant: ſic etiam, cùm ars artium omnium ſcientia ſit adminiſtrandi Regni, nuſquam ratio ipſius Regis magis apparet, quàm in ipſo Senatu, qui inſtrumentum quoddam benè gerendæ ciuitatis ſuo Regi eſt: qui ſi nequam, ſi iniuſtus, ſi helluo, ſi rapax ac ſceleratus fuerit: certò ſcito conſimilem quoque illi eſſe Regem. Quid ita? quia mens ipſa infœlix, non iam Regis, ſed Tyranni, cum ſpe atque cupiditate omnia ſuorum ciuium deuorârit, nihil agit, nihil aliud dies atque noctes molitur, quàm ut ne quis illi omninò ad ea obſtet, quæ concupiuit. Quare Tyrannus omnis ueluti quædam immanis bellua, in formam humanam inſuta, antequam ſternat ciues, uaſtet leges, ac ſolus deuoret omnia, Senatum omnem tollit funditùs, ſi quem habet: aut curat, ne quis in Senatu illius ſit genere, ſententia atque lingua liber. Ita tyrannus aut Senatu caret, aut ſi quem habet, ex obſcuriſsimis quibuſque, atque nequiſsimis, linguaq́ue ac mente ſeruis, collectum Senatum habet: ſi tamen Senatus dicendus eſt cœtus ille infœlix, ex teterrimis quibuſque hominibus ideò conflatus, ut cum his tyrannus ſcortetur, potet, leges mutet, Rempublicam uexet, ac quorum aſſentatione, quaſi œſtro quodam, plenus perturbatione atque pœnitentia, agatur in furorem, atque in amentiam: ut ita uiuat ſine fide, ſine pace, ſine certo fœdere, ac in concurſu plorantium atque tempeſtate querelarum perpetuò uerſetur, plenus turbarum atque tumultus. Cogitate hoc loco per Deos immortales, Equites, & ueſtros illos ueteres tyrannos, & hos etiam aliorum nouos: ut hæc, quæ dico, magis ex aliorum contentione, quàm ex oratione mea intelligere poſsitis: quàm æquus Sigiſmundi Senatus fuerit, quàm iuſtus, ſobrius, continens atque ſanctus: ut facilè appareat, hunc Regem, non ſuæ cupiditatis gratia, ſed ueſtræ ſalutis cauſa, Senatum ex his uiris delectum habuiſſe. Quem ille ordinem tanta cura coluit, ut ab initio ſuſcepti Regni plenum Senatum ſemper habuerit optimorum Pontificum ac fortiſsimorum uirorum, quod ſine iſto adiumento atque præſidio, neque ipſum ſe, neque Regnum ſuum putaret eſſe diuturnum. Quam etiam ob rem tanta ueneratione Senatus apud illum fuit, ut Pontifices, Dominos ſuos: Senatores uerò ſincerè dilectos in literis appellaret, ô mentem non mortali aliquo Regno, ſed ipſa immortalitate dignam. Cùm enim penes † ſolum Regni ſumma eſſet, tamen & Regni ſocios Senatores, & Pontifices dominos habere uolebat, ut Regnum cum ſocijs certius adminiſtraret, & dominos ſua ſponte ſibi præponens in ſumma poteſtate non inſoleſceret: & cùm ſolus omnia in Regno poſſet, nihil tamen ſeorſim ab Senatu præter Regium nomen haberet: quod tamen ipſum ſumma moderatione ipſius Senatus temperabat, à cuius authoritate nunquã diſſenſit: nunquam ille, ſuadente Senatu pacem bellũ geſsit nunquam

† *Eum ſolum*

contra, Senatu ad bellum hortante, ille pacem fecit. Ita in conſilio ipſius partes nullæ, diſſenſio nulla fuerunt: ſed mirificus illo gubernante atque prouidente ad communem ſalutem conſenſus. Non ſenatus illi Reipublicæ clauum in ſummis tempeſtatibus gubernanti è manibus præripiebat: non ille uicißim Senatus quaſi nautarum remigationem impediebat. Sed cùm in Senatu alij uenientem tempeſtatem denunciarent, alij pericula Reipublicæ tanquam nauis oſtenderent, alij uelis atque remis incumberent: ille tanquam ſapiens nauclerus ad gubernacula Reipublicæ immotus ſedebat, ſingulaq́ue momenta temporum, locorum, hominum ac periculorum expendens, eò quo ſpes ſalutis oſtendebatur, conſilia ſuorum, curſumq́ue Regni dirigebat. Hæc ratio Senatus hæc illius optimi atque ſapientißimi Regis fuit in hac Republica prouidentia: ut mirum iam uideri non debeat, ſi una ex omnibus prouincijs atque terris, in tanto rerum omnium motu, Polonia ſalua atque integra ſteterit. Non caſu aliquo, mihi credite, id eſt, factum, neque fato. Rationi enim homines ſubiecti ſunt, non caſibus, conſilijs, non fatis, apud quos ſi quid non rectè neque ordine geritur, ſcito ibi non fatum neque caſum, ſed rationem rectam defuiſſe, quæ cùm à conſilijs noſtris abeſt, res noſtræ cadunt, ſtare non poſſunt. Quare, ſi uos, Regnumq́ue ueſtrum ſapientia Regis ueſtri, fide uerò, & authoritate Senatus ad hanc diem ſtetit: illos, qui iam conciderunt, resq́ue ſuas amiſerunt: ſtultitia, non caſu, amentia, non fato perijſſe dicemus. An tu ſi quam in nauim ita moratam conſcenderes, in qua aut nautæ nauclero remoto, aut nauclerus ipſe reiecto clauo, cœliq́ue ac ſyderum, uentorumq́ue ratione poſthabita, uellet ipſe remigare, ſalutem ne tu ullam ibi ſperares? aut ſi quid naufragij accideret, fato cuidam potiùs, quàm illis, qui permutatis officijs nauim euerterunt, naufragium illud tribueres? Ad eum modum, Equites, omnes prouinciæ, quas aut ipſi uidiſtis, aut de quibus ab alijs audiuiſtis, perierunt, dum Rex pro Senatu ipſe ſibi eſſet, aut dum Senatus officium Regis obire uellet: prouidere enim ac monere officium eſt boni Senatus: Regis uerò, gubernare ac ſeruare. Quæ ratio adminiſtrandi Regni atque moderatio, cùm ſemper conſtans, æquabilisq; in Senatu Sigiſmundi fuerit mirum non eſt, ſi ſoli propemodum ex omnibus gentibus ad hanc diem integri ſumus, & ſi hac iſta fœlicitatis parte Polonia, cęteras omnes prouincias antecellat, quarum nulla illi hac iſta parte eſt par: non Italia, quæ uarijs ſeditionibus Regum cum plebe libertatem amiſit: non Gallia, quæ ſæpiùs fuſa atque cæſa, Regem ſuum captiuum uidit: non Germania, quæ nunc ſtudio nouarum rerum, de libertate omni periclitatur, non Hungaria, miſera atque afflicta: quàm diſcors à Rege Senatus, puer uerò Rex funditùs euertit, non iam omnes oræ atque exteræ gentes ac nationes ſe hac parte uobiſcum conferant: quas omnes, aut bellum euertit, aut ſeditio afflixit. Sola Polonia Dei ſummo beneficio, atque huius optimi Regis ſapientia, ac conſilio conſentientis Senatus cunctis nunc floret opibus, uiuit ſuis legibus, moribus etiam ac inſtitutis antiquis ueterem ſuam retinet dignitatem, nec propter aliam cauſam (ut iam dixi) niſi quod in ea, & ſapiens ipſe regnabat Rex, & Reges ipſi (hoc eſt, Senatores) erant ſapientes: qui cùm omnia diligenter proſpicerent animo, Rege in ipſa puppi Reipublicæ ſedente, ac clauum dirigente, nihil fortuna, neque caſus in rebus noſtris ualuit: quæ ſi quid in rebus humanis ualent, ibi certè ualent, ubi non recto conſilio, ſed præcipiti temeritate aguntur ac feruntur omnia. Quare ſoli ex omnibus nunquam accuſarent hoc Rege fortunam, Poloni nunquam de caſu ſunt queſti. Omnia enim ſecundùm Deum, & illius prouidentiam in Sigiſmundi ac illius Senatus ſapientia, tam domi, quàm foris, tam pace, quàm bello erant nobis repoſita. Subegimus hoc Rege gentes anteà inimicißimas nobis atque inuictas: nonnullas nobis adiunximus: eaq́ue omnia incolumi Regno, ſaluis legibus, ac integra libertate, hoc Duce geſsimus: domi etiam illo authore atque principe conuenientißimè in ſumma beneuolentia publicè uiuimus: ſubſidia belli ac ornamenta pacis parta ab illo, relictaq́ue habemus, ut quocunque oculi noſtri inciderint, nihil deſiderent ex rebus omnibus, quæ ad uitam tutò ac tranquillè degendam pertineant. Eſt enim pax à Sigiſmundo conſtituta nobis: ſunt opes, uigent literæ, eſt fortis atque ſapiens Senatus. Reſtat etiam hic Auguſtus filius ſpes unica Regni, atque tantæ laudis atque gloriæ paternæ hęres: qui ut ea tueatur, quæ illi pater amplißima reliquit, hanc iſtam ſapientiam patris aſſiduè intuebitur: res ipſius geſtas, conſilia item, atque rationes omnes adminiſtrandi Regni ſibi proponet: quæ nullam rem eſſe declarant, in munere Regio poſitam, quæ ſapientia Sigiſmundi Regis non compræhendatur. Verùm hęc iſta ſapientia, quam ſummam fuiſſe in Sigiſmundo Rege multis argumẽtis perſpicitis, & ſi per ſe ipſa ſumma ſit, (eſt enim oculus quidam mentis, quò à magnis atq; excellentibus uiris cauſæ rerum expetendarum, fugiendarumq; cernuntur) tamen hęc iſta ſapientia, niſi habeat iuſtitiam in admini-

adminiſtrando Regno adiunctam, infirmata eſt, rebus etiam humanis non multùm ſanè proficua. Neque enim ſatis eſt, ut cauſam uideas, qua ſtent, cadantque Regni res, niſi etiam cauſis illis, aut retentis, aut remotis, æquabiliter, iuſtè ac legitimè in ipſa Republica uerſere, utque in primis cures, ut in tanta uarietate, rerumque humanarum conuerſione, quàm minimi motus in Republica exiſtant: quòd ſi qui acciderint, ut ſine detrimento communi accidant: quod cùm ſine maximarum rerum uſu uario atque diuturno teneri non poſsit, quis hac iſta laude Sigiſmundo excellentior Rex fuit? qui cùm beneficio longiſsimæ ætatis (unum enim & octuageſimum annum agens, deceſsit) tum etiam prudentia ſingulari atque diuina ad eam iuſtitiæ laudem peruenerat, ut in ſua Republica nihil earum rerum eſſet omnium, è quibus diſcordiæ, ſeditiones ac bella ciuilia exiſtunt, quæ tum fiunt, cùm uirtus exæquatur uitio: cùm boni præmio, mali uerò ſua carent pœna: denique cùm non pro dignitate ac merito cuiuſque, ſed pro regnantis libidine, alij plus, alij minùs utuntur rebus communibus. Ex hac enim inæqualitate ac intemperantia quadam oriuntur in Republica morbi illi inſanabiles, quaſi in corpore ſano atque integro. Hinc enim exiſtunt diſcordiæ, ſeditiones, ac bella ciuilia, cum ipſarum legum atque hominum interitu: & meritò quidem. Quid enim in ea Republica ſalui aut diurni futurum ſperes, ubi uitium præcurrit uirtuti, ubi algent boni, lætantur improbi: ubi dignitas cedit pecuniæ, uirtus generi, ingenium ſocordiæ atque negligentiæ? Poſtremò ubi indigniſsimus quiſque amatur, colitur, ornatur, ac ad ampliſſima quæque promouetur, ſumma cum deſperatione bonorum? Ruant neceſſe eſt in tali Republica, ac intereant omnia, quamuis illa magna ſint atque præclara. Non agam pluribus, Equites: neque exemplis utar Græcorum ac Latinorum, & ipſorum etiam Barbarorum, qui Reſpublicas ſuas potentes ac florentes amiſerunt, dum in illis nullus habetur uirtuti honos, nulla pœna uitio. Ex ipſo enim Sigiſmundo omnium iſtarum rerum exempla ſumi poſſunt: qui cùm ſapientia illa magnæ atque incredibilitatem ipſam uideret, peſtem ac perniciem eſſe ciuitatis, ad eum finem dirigebat omnia, ut neminem eius Reipublicæ, cuius hic Rex fuit, pœniteret: qua cum æquabiliter illo Rege uterentur omnes, non metuebat, ne qui uir bonus atque fortis, contemptus ab illo neglectus, aut res nouas in Regno moliretur, aut ſeditionem, bellumúe ciuile ſpectaret: quod ibi neceſſariò fit, (ut iam diximus) ubi non æqualiter, neque iuſtè utuntur: quare ut remoueret à ſuo Regno omnia hæc mala atque incommoda, Rempublicam ipſam omnibus ex æquo utendam, ac fruendam propoſuerat: ita tamen, ut ratione, & boni ad illam admiſsi, & mali inde pulſi eſſe uiderentur. Neq; enim in Polonia improbitas atq; indignitas deſperatione frangebatur unquam magis, quàm Sigiſmundo Rege: contrà uerò, uirtus, probitas atque dignitas hunc locum honoris, & gratiæ apud Sigiſmundum habuit, ut cùm genus ipſum illuſtre in claris uiris adamaſſet, tamen ipſa uirtute ſæpè poſterius clarum duxit genus: gradumqúe ad honores ampliſsimos in ſua Republica uirtutem uolebat eſſe, non genus. Dabis mihi hoc loco hanc ueniam, Nicolae Vuolſci, ut tuo potiſsimùm exemplo me uera dicere probem: cùm enim Equeſtri ortus eſſes patre, Sigiſmundoqúe non generis, neque opum, ſed uirtutis commendatione eſſes cognitus: hunc tibi honorem ille habuit, ut te, & gynecio clariſsimæ atque pudiciſsimæ huius Reginæ uxoris ſuæ præficeret: & ad te Sendomirienſem Caſtellanatum cum multis prouincijs deferret. Hoc ille diuino facto ſuo docuit, quàm iuſtus Rex eſſet, cùm tantùm tuæ excellenti uirtuti, fidei, ac integritati tribueret, ut, quo genere ortus eſſes, quærendum ſibi non putaret. Quid uero tu, Martine Sborouuski? parúmne es tum expertus, quàm iuſtus hic Rex erga te fuerit, cùm tuæ ſpectatiſsimæ uirtutis durior aliquando conditio eſſet? cùm enim uirtute, conſtantia, ac magnitudine animi inuidiam, calumniamqúe ſuperares, & ſalutem Reipublicæ, libertatemqúe communem, tuæ oblitus, maximo animo defenderes: tantùm apud Sigiſmundum ad extremum dignitate ualuiſti, ut tua nimia (ut quidam putabant) in cauſa communi libertas, tibi ad hunc honoris, & dignitatis gradum non obſtaret, quem nunc in Republica tenes: quin uerò etiam hæc iſta bona, & animi, & ingenij tui in Caliſienſi hoc iſto Caſtellanatu tibi ſunt apud Sigiſmundum ſuffragata. Sed quid ego hos commemoro? cùm externi homines ipſi, atq; aliunde orti, tantùm apud illum uirtute ualerent, ut illis non in Regno tantũ ipſo, ſed etiam in Sigiſmundi ſenatu locus eſſet. Adeſt enim Seuerinus Bonerus, uir Vuiſemburgo quidem profectus, ita tamen ob uirtutem, ingenium, induſtriamq; Sigiſmundo Regi probatus, ut nihil illi obſtaret ad honores huius Regni externũ genus. Cũ enim fides ac induſtria ipſius in omnibus officijs ac muneribus Regni ampliſſimis fuiſſet cognita, illum Sigiſmũdus, & ſalinatorem fecit, & præfecturas mandauit, ac in ſenatũ introduxit, in quo ille maieſtatem Reip. ueſtræ cũ his ſeruaret, qui in hoc regno è nobili

è uobis ſunt orti: & tamen apud Sigiſmundum caruit inuidia propterea Bonerus, quòd alienigena eſſet, ac Germanus, non ciues neque Polonus: cum illo enim Sigiſmundus ob uirtutem ipſius prꝗſtantem ac ſingularem communicauit hoc Regnum, in quo nunc ille omnibus opibus fortunæ, ingenij, ac dignitatis ſumma ueſtra uoluntate floret. Ad hunc modum Sigiſmundus præmijs in Republica propoſitis, optimi cuiuſquè uirtutem ad ipſam Rempublicam tuendam excitabat: qua ſane ratione tantum profecit, ut nullum tempus in hac Republica ferocius fuerit uirtutum omnium. Pro ſe enim quiſque tam pace, quàm bello nitebatur, ut ſub optimo Rege bonus ipſe ciuis eſſet: & ne quis, ampliſsimis præmijs uirtuti propoſitis, ipſe ſibi ad laudem deeſſet. Quare tanto ſtudio ad uirtutem, & ad gloriam exarſerant omnes, ut ſummi, medij ac infimi, ad ſumma contenderent. Teſtis enim hic eſt, Ioannes Tharnouius, qui etſi genere clariſsimo ſit ortus, tamen ad res maximas, pro ſalute huius Regni gerendas, honoribus ampliſsimis ab hoc Rege inuitatus, tantùm uirtute profecit, ut non ſolùm noſtros Imperatores omnes, ſed etiam illos ueteres externos Scipiones, Marios, ac Maximos, bellica laude adæquaret. Quid uerò hic Nicolaus Sieniauuski Belſenſis Palatinus? qui præmijs à Sigiſmundo excitatus cum Alexandro ac Procopio fratribus, ſic rem militarem in Ruſsia hoc Rege adminiſtrabat, ut eorum opera Ruſsia illa afflicta, ac anniuerſario hoſte penè deleta, requieſcat nunc, ac nouis colonijs ſolitudines ſuas compleat atque inſtauret: ita ut poſt hominum memoriam cultior Ruſsia nunquam fuerit, quàm eſt nunc Sieniauiorum, & aliorum fortium uirorum opera, quorum uirtute ad hanc rem Ruſsia ſtetit: quæ cùm aſſiduis hoſtibus eſſet expoſita, fortiſsimorum uirorum præſidio eam Sigiſmundus muniendam ſibi putabat: eiusquè prouinciæ magiſtratus his potiſsimùm mandabat, quorum animo ac uirtute confidebat: ueluti nuper paulò antè quàm eſſet mortuus Podoliæ Palatinatum ad Ioannem Mielecium detulit uirum fortem, ac genere, ingenio, opibusquè præſtantem. Præterea alios multos fortes ac claros uiros, quorum uirtutem Sigiſmundus ad res maximas iuſtitia ſua excitauit, beneficijs auxit, præmijs uerò confirmauit. Eſt hæc diuina ſummi illius uiri ac iuſtiſsimi laus, qui cum ampliſsimo ac copioſiſsimo Regno potiretur, illius omnes copias atque opes, non ſuæ priuatæ libidinis, neque compendij ſui putauit eſſe, ſed eius Reipublicæ, cuius Rex fuit. Quare quicquid poſitum erat, aut in honoribus Reipublicæ, aut in uectigalibus ipſius Regis, earum rerum omnium diſpenſatorem ille ſe eſſe putabat, nõ poſſeſſorem neque dominum. Quò etiam fiebat, ut hæc communicaret omnia cum uiris fortibus, ac de Republica benè meritis, ita ut cuiuſquè dignitas ac meritum poſtulabat: ſummas opes Regum eſſe ratus copiam bonorum uirorum atque fortium, quorum uirtus ibi iaceret ſemper, ubi nullus ei haberetur honos. Quare cùm Sigiſmundus gratus eſſet erga optimi cuiuſque uirtutem, commouit præmijs propoſitis ſtudia hominum, non ſolùm ſummorum, ſed etiam mediocrium atque infimorum. Pro ſe enim quiſque hoc Rege excellere in Polonia ſtudebat: nemo erat, qui aliquid non afferret in medium, quo Regi ſuo operam ac induſtriam probaret. Artifices ipſi mediusfidius, ac omne genus mechanicum, commotis ſtudijs, artes ſuas diligentius hoc Rege coluerunt, cùm uiderent operas quoque ſuas placere Regi. Itaque tanta copia optimorum opificum atque artificum hoc Rege fuit: ut Phidiæ illi ueteres atque Polycleti, & Apelles reuixiſſe in Polonia uiderentur: qui pingendi, fingendi, ac dolandi arte, illorum ueterum artificum gloriam adæquarent: quorum cùm multa extent in hoc Regno opera pulchra atque uiſenda, tamen huius unius arcis opus uincit, ac ſuperat omnia, quam ille præſtantiſsimorum artificum opera à fundamentis extruxit, ac Cracouiam hoc iſto præſidio muniuit tanto ſumptu ac opere: ut non hominum, ſed Deorum immortalium ſedes arx iſta eſſe uideatur. Quid uerò Baſilica huic templo adiuncta, paruúmne acceſsione ſui, huic ædi Venceslai decorem, dignitatemquè attulit? in qua & pictorum operæ, & ſculptorum ac fabrorum ſingularia, & magnifica uiſuntur: quam Baſilicam ille, & Religioni ſummi Dei conſecrauit, & omnibus ornamentis (ut uidetis) illuſtrauit, corporiquè ſuo tabernaculum hanc eſſe uoluit: in qua illud, quaſi quodam regio itinere defeſſum, non minùs longo, quàm moleſto, poſtremùm requieſceret, ac ſupremam Mundi diem exſpectaret. Quanta hæc Sigiſmundi iuſtitia fuit, quàm potens, quàm magnifica, quàm clara apud Deum, quàm nota, & probata apud homines? qui diſtribuendis æqualiter præmijs, ac muneribus Regni, mutua pace, ac beneuolentia ſuos tenuit: & ad uirtutem bonos uiros cupiditate rerum optimarum incendit, ac in contrario genere hominum hoc ipſo modo firmabat rationes bonorum. Nihil enim apud illum contemptius, nihil neglectius, nihil uilius improbis fuit, ut ex hac iſta ratione, boni præmia ſuæ uirtuti ſeruari à bono Rege ſcirent: mali uerò nihil præter contemptum ferrent, atque pœnam.

atque pœnam. Ita illi honores omnes ſolis bonis ac fortibus uiris debere ſe putabat: quibus cùm improbis etiam communicatis boni in officio dolore redderentur remiſsiores: improbi uerò nihilo illis ipſis honoribus fierent meliores. Quare cùm præmium, & pœnam æquabiliter diſpartiret, ſeſeq́ue ipſe ſanctiſsimè gereret: uirtutes præmijs, uitia contrà pœnis affecit: cuius rei etſi multa extent exempla, tamen haud ſcio, an aliud ſit clarius illo, & ad tantiendum cùm in re militari, tum in omni uita fidem accommodatius, cùm Raduankouium centurionem ob Ornetæ Pruſsico bello proditionem infamia publico iudicio notauit: militesq́ue noſtros huius calamitate ac ignominia docuit, ut pugnare potiùs, quàm fugere: mori, quàm fallere uellent. Hiſce artibus Sigiſmundus cùm ſuos ciues benè uiuere, ac iuſtè agere docuiſſet, facilè illam quoque iuſtitiæ partem, quæ legibus traditur, abſoluit: cuius hæc ſumma apud Sigiſmundum fuit, ut conuenienter in hac ſocietate noſtra uiueremus: ad hunc ille finem omnes leges ſuas retulit, quibus pax inter nos cum ſumma beneuolentia conſtaret: quas leges ſi inſpicias, tanquam in aliquo ſpeculo omnes ſenſus Sigiſmundi ac rationes expreſſas uidebis. Nullam in his tyrannicam mentem, nullam utilitatem ipſius propriam reperies. Veſtræ libertatis, Equites, ueſtræ dignitatis, ueſtræ Maieſtatis ſunt illæ leges, quæ in Polonia ſolæ regnant, ac ex æquo uobis, & Sigiſmundo Regi ueſtro imperant. Neque enim ſolutus eſt Rex legibus apud uos: non quod illi utile, id iuſtum uobis: non quod lubet, id illi licet, Romanæ ſeruitutis ſunt iſta carmina, quæ laudat nemo, niſi ſeruus ſit, aut Italus: qui quidem, ut certiùs ſeruiret, ſcholas etiam ſibi (ſi Dijs placet) condidit: Doctoresq́ue legum fecit, à quibus nil niſi ſeruire diſceret, qui Doctores, inquam, legum iſtarum ſeruilium tranſcenſis Alpibus, uenerunt etiam cum talibus præceptis ad uos: quos hic paſsim iam uagari uidetis, cum hoc iſto Dijs irato ſupercilio, ac peſsimo libertatis ueſtræ exemplo: quos uos, id quod facitis, contemnere debetis, Equites: & tanquam contagionem quandam hanc iſtam Neronianam ſcholam fugere, regnoq́ue ueſtro pellere: ne illæ immundæ pecudes inficiant puros iuſtitiæ ueſtræ fonteis, è quibus Sigiſmundus hauriebat leges ueſtras, quibus communiter uobiſcum uiueret, quarum legum ille lingua non Rex: interpres, non author: patronus, non Dominus fuit: quas etiam ferebat, authore Senatu, uolentibus ac iubentibus uobis. In qua ſanè ratione cum ſumma moderatione æquitate animi fuiſſet, omnes illos ueteres Solonas, Licurgos, atque Cretas Legumlatores uiciſſe mihi uidetur: nam illi ſeorſim à populo leges ferebant: hic uerò nullam abſque Senatus authoritate, ac ſcito ueſtro communi, legem tulit. Illorum leges libidini populari ſæpè ſeruiebant: Sigiſmundi uerò nulli rei ſeruiunt, niſi utilitati communi ac ueſtræ libertati. Illorum legum nimia licentia tyrannidem in ciuitatibus pariebat: noſtra uerò legum diſciplina, nulli rei magis, quàm tyrannidi, eſt aduerſa. Quid ita? quia apud leges noſtras rerum, & criminum, non perſonarum, neque dignitatum, ratio eſt. Non quærebatur in Sigiſmundi iudicio, Archiepiſcopus'ne, an Palatinus: Epiſcopus, an Caſtellanus: nobilis, an ignobilis: peregrinus, an ciuis reus eſſet? ſed remota dignitate omni reorum ipſorum, de re ipſa iudicium fiebat: in quo nocentes pœna legitima afficiebantur: innocentes uerò ex lege abſoluebantur. Iam, quanta ipſius Sigiſmundi Maieſtas in iudicijs publicis fuerit, quæ animi æquitas, qui modus, recordamini, Equites, & illam perſonam illius Regis in iudicio præſidentis uobiſcum cogitate: in qua expreſſa facies Reipublicæ ueſtræ cernebatur: ſtatus erectus, ac celſus, lati ac patentes humeri, facies rotunda, rubentes genæ, oculi grandes, ac ſtabiles: minax ſupercilium, naſus ipſe gryphus ac aquilinus, ſummo Rege dignus: ut non Caſimiri Regis, ſed Iouis filius uideretur iudicio præſidere: ſic omnia ad Imperium erant in illo Rege nata, uultus, intuitus, uox, latera, ſilentium poſtremò ipſum. In iudicio nunquam audiebatur, niſi cùm oportebat: minùs etiam nonnunquã, quàm oportebat. Nutu plura, uerbis pauca conficiebat: tantaq́ue moderatione linguæ ac continentiæ ſermonis fuit, ut illius, in ſummo Imperio, nemo unquam uerbum ullum aſperius audierit. Quare cùm tanta iuſtitia, ac tanta moderatione in controuerſijs dijdicandis fuiſſet, æquos, placatosq́ue reos à ſe dimittebat, non ſolùm eos, ſecundùm quos iudicabat, ſed etiam eos, quos contra ſtatuebat: & cùm gratiæ cauſa in iudicio nihil faceret, grata tamen erant omnia, quæ faciebat. Ita ſæueritati illius, res maximè diſtans, miſcebatur comitas, ſed ita tamen, ut neque comitas impediretur ſæueritate, neque ſæueritas comitate leuior fieret. Hac fama admirabili uirtutum incredibilium, cùm ſolus ille Rex, ſolus iuſtus, ſolus ſapiens, non domi tantùm, ſed etiam foris uideretur: tanta ueneratione propter ſummam iuſtitiam apud omnes gentes fuit, ut iuſtitiæ illius fama impulſi Bohemi primùm: deinde Hungari, Ludouico Rege apud Mohacium à Turcis interfecto, huic ultrò duo maxima Regna offerrent, quæ ille tamen non accepit, cum re-

prehenſio-

præhenſione multorum, eorum præſertim, qui non perſpiciunt, ac multò etiam minùs intelligunt, quantum ipſius Regni ſit opus. Quod cùm alta ſapientia Sigiſmundus cognitum, perſpectumque haberet, Regna illa remiſit Hungaris, ac Bohemis: ipſe Sarmatia contentus fuit, ſufficere ſibi hanc materiam ratus, in qua omnem uim ingenij, ac uirtutis ſuæ oſtenderet: tanta fuit opinio ipſius excellentis iuſticiæ apud omnes, tanta etiam illius moderatio. Quid uerò illud, cùm Ioannes, & Ferdinandus Reges, ſummis inimicitijs incenſi, arbitrū hunc de Hungariæ regno cœperunt? parúmne ex eo liquet, quanta exiſtimatione hic Rex apud omnes fuerit? quam ſanctiſsimam eſſe Reges illi putabant, ita ut arbitrio illius, non ſolùm Regna ipſa, de quibus ambigebant, ſed etiam dignitatem ſuam regiam committerent, id iuſtiſsimum fore rati, quod à Sigiſmundo probatum, decretúmque fuiſſet. Prætereo alia infinita domi, & foris ipſius excellentis uirtutis, atque iuſtitiæ documenta, quæ ille uiuus conſtituit, ad memoriam Regni ſui ſempiternam. Et quoniam præcipua pars iuſticiæ eſt pietas ipſa, parum ne hac quoque iuſticiæ parte excelluit? cùm Religionem illam patriam atque auitam, cæremonias item omnes ſanctiſsimas, tanta ueneratione coleret, ut nihil illis melius, nihil religioſius eſſet, ne in monaſterijs ipſis quidem, non in his, quæ nunc ſunt, ſed in illis, quæ olim fuerunt: ſide enim in Deum erat ſumma, hominem peccatorem ſe confitebatur eſſe palàm: nuſquàm ſpem ueniæ, niſi in ſolo Chriſto habebat: benignus in omnes, pius, clemens, ac munificus fuit: in Eccleſia uerò, ne quid nouaretur, neúe ipſius Religionis ulla in re fieret commutatio, tanto ſtudio curauit, ut in minimis etiam rebus, quæ uix cenſeas, diligentiſsimus fuerit. Vos hoc loco appello ſanctiſsimi Sacerdotes, qui mœſti nunc pro illo ſacrificium facitis: ecquis ueſtrûm diligentior omnibus Religionibus atque cæremonijs conſeruandis hoc Rege fuit? Quoties ille uos admonuit, ſi quid à uobis non ritè factum, aut ſi quid de ſtatuto ſacrificio fuerat à uobis prætermiſſum? Candelam ipſam ceream mediusfidius, ut maiora prætermittam, non ſuo loco ſtantem aduertebat: aut ſi ea ſacro deeſſet, uos admonebat. Neque uerò id ille faciebat curioſus in ueſtro munere: ſed quod minimis hiſce rebus, aut ſublatis, aut intermiſsis, Religionem ipſam intermitti, ac ſenſim tolli putabat: de qua ne ulla diminutio fieret, non ſolùm præmijs, ſed etiam pœnis in ſeditioſos editis prouidit. Gedanenſes enim ciues res nouas atque pernicioſas non in Rempublicam tantùm, ſed etiam in Religionem molientes, ſupplicio affecit: ſumma tamen moderatione ac æquitate: paucorum enim pœna contentus fuit, ad ſalutem reliquorum. Ita ille cùm fundamentum omnis Reipublicæ religionem ipſam ſciret eſſe, & cùm ſibi multorum exemplis ac literis ſuaderet, mutata Religione, mutari Regna: ſumma Religione ipſe fuit, & ut cæteri quoque eſſent, curauit: ad quam colendam ac retinendam, ut expeditior ipſe eſſet, multis exercitationibus ſe comparabat: ſumma enim abſtinentia ieiunabat: dies feſtos celebrabat: nunquam publicè quicquam agebat, priuſquam ſacrificaſſet, ſacroquè interfuiſſet. Verbum Dei diligenter in concionibus audiebat, ac iuxta illud uiuebat: ſobrius in omni uita Rex fuit: nunquam ebrius eſt uiſus: nunquam uino aut amore inſolens ac intemperans. Ad hunc modum ille cum ſumma moderatione uictus fuiſſet, paratus ſemper erat ad regium illud opus atque munus, in quo exercendo carebat furore illo, qui ex intemperantia cibi atque uini ducitur: quo remoto, ſumma fuit humanitate ac incredibili Religione ad ultimum uſque ſpiritum, ita ut etiam animam ipſam agens, hunc iſtum Vitum Monachum de Dominici familia, ſacrificantem diligenter audiret, ad ſingula uerba paſsionis Chriſti Dei noſtri ſuſpirando, ingemiſcendo, ac flebiliter precando, quò Deus ipſe peccatorum ipſius immemor: beneficio autem Chriſti in illum, & in omnes memor, clemens ac propicius, illum ad illas beatorum ſedes reciperet, ad quas Ieſus Chriſtus Dominus, & Deus noſter ante illum præceſſerat: ô fidem ueram, & dignam, cui iſti ignes luceant, qui quidem ſigna ſunt atque notæ illius ignis intimi, quo fides ipſius ardebat in Deum: charitas autem ipſa ſeſe effundebat in proximum. Hoc ergo iſto diuino igne atque recondito ſemel in baptiſmo ſuſcepto, cùm ille arderet in omni uita, nullaque perfidia illum uiolaret: rectè hæc iſta lumina atque ignes, incenſæque faces præferuntur nunc illi mortuo, quod fidem Deo ſeruaret integram, charitatem autem proximo ad ultimum ſpiritum, quem cùm iam reddiderit Deo ex hac turba, & colluuione, tanquam ex hoſpitio, non tanquam ex domo, in illud animorum concilium, cœtumqúe profectus eſt, ubi nunc cum fideli Abraham, Iſaac, atque Iacob accumbit: colloquitur cum Dauid: uiuit cum Ioſia iuſtiſsimo atque religioſiſsimo Rege: auos ſuos, fratres, ac parentes, Reges ueſtros recognoſcit: hunc totum iam complectitur cœlum: hunc obuijs ulnis excipiunt omnes beatorum animæ, ac illius conſpectu lætantur, ab Aquiloniſque partibus aduenisse gaudent Regem iuſtitia ac pietate inſignem, ſocium fœlicitatis ſuæ, atque immorta-

mortalitatis participem: quo nemo uir melior apud nos natus eſt, nemo pietate præſtantior: nunc ille uos ex alto intuens, Equites, à Deo Optimo Maximo precatur, ut uos fœlices ac ſaluos uelit eſſe, ueſtrumque hoc Regnum conſeruet, quod ille ſumma ſapientia, ac ſingulari iuſticia uiuus rexit, ac omnibus legibus, præſidijsque ornauit, atque inſtruxit: ſummaque in illo tuendo, conſeruandoq; animi magnitudine, fortidudineq; fuit: de qua ego breuiter dicam: fuit enim hoc tertium, quod in ſummo Rege ineſſe oportere diximus. Neque enim ſatis eſt, ſapientem ac iuſtum domi eſſe Regem, niſi etiam is regnum ſaluum præſtet, & ab omni externa ui defendat. Qualis utique Sigismundus fuerit, conſtat: qui quo die Rex à uobis eſt factus, motus domeſtici in illum, deinde externi cum maximo nouarum rerum metu exceperunt. Recordamini enim, Equites, qui motus ille in Lithuania, qui timor fuerit, cûm Michael Glinski homo eius gentis potentiſsimus atque ſeditioſiſsimus, mortuo Alexandro Rege, principatum Lithuaniæ peteret, ad quam illi rem cùm & animus non deeſſet & copia, tamē is Sigiſmundi primum nomine, deinde conſpectu fractus, debilitatusq; arma poſuit, pacemque ſupplex petijt, ad poſtremò in illius fide fuit. Manſiſſet autem utinàm in ſententia: nunquàm tantis cladibus, tantoque hominum interitu Lithuaniam cum Moſchouia commiſiſſet: cùm enim Michael Glinski moliri multa occultè in Lithuania nūquàm deſijſſet, à Ioanneq; Zabreſinskio Marſalco Lithuaniæ, appetiti principatus reus fierit: non cogitabat, quomodo ſe regi purgaret, de quo arguebatur: ſed quomodo accuſatorem ſuum primo quoq; tempore è uita tolleret. Itaque oblitus clementiæ regiæ, quamprimò ſtatim Sigiſmundi in Lithuaniam aduentu, incredibilem erat expertus: iuſtitiæ etiam huius ipſius Regis immemor, in qua etiam nocenti perfugium eſſe poterat: nullaq; ratione harum rerum omnium habita, multa nocte Ioannem Zabresſinskium aggreditur, & quieſcentem iam, ac nihil tale cogitantē inuaſit, ac domi ſuę hominē nobilſsimum occidit, magnū crimen, ſcelus ingens, uis non ferenda, cuius ille magnitudine perterritus, ut ſcelus ſcelere cumularet, ad Baſilium Moſchum profugit, illumq; ad inferendum bellum patriæ ſolicitare cœpit: facileq; ſua ſponte ad id iam parato Baſilio perſuaſit, ut cū Maximiliano Cæſare fœdus faceret, ab eoq; futuri belli ſubſidium contra Sigismundum peteret. Nihil propius eſt factum, quam ut Maximilianus immemor tùm nominis ac generis ſui, omnibus ſuis copijs ad inferendum bellum Sigismundo Baſilium iuuaret: quod tanto apparatu rerū omnium à Baſilio erat geſtum, ut neque maiori contentione, neque maioribus copijs inter Lithuanos, & Moſchos unquam certatum fuiſſet: Hic Sigismundus, & ſi eodem tempore alijs quoque bellis Scyticis, Valachicis, atque Turcicis deſtrictus eſſet, tanta tum animi magnitudine in bello Moſchico ſuſcipiendo fuit, ut nullum aliud bellum gerere uideretur: non terruit illum Maximiliani Cæſaris inſperatum cum Moſcho fœdus, non copiæ ab illo ſuppeditatæ gerendi belli, non ipſius Baſilij exercitus ante hanc diem inuictus. Incredibili enim celeritate exercitu ex Lithuania collecto, militibus etiam ex Polonia accerſitis, magno animo aduerſus hoſtem contendit, ac Boryſthene amne ſuperato, cum hoſte acerrimè conflixit, quem memorabili pugna deuicit, non in præſens tantùm ſed etiam in poſterum: nam eo prælio uidentur omnes uires concidiſſe Moſchorum, quæ antè hac graues Lithuaniæ ac inuictæ uidebantur eſſe: & quæ ante illam cladem tantæ fuerunt, ut Moſchi præ ſe cætores mortales omnes contemnerent, quib. deuictis, tanta gratulatio omnium eſt ſubſecuta, ut etiam Romæ à Leone Decimo ſupplicatio Sigismundi nomine decerneretur, ſingulari genere uerborum & numero dierum. Cū enim in Leonis ſenatu Nicolaus Vuolski legatus, hic Sendomirienſis Caſtellanus, expoſuiſſet & genus hoſtium & uictoriæ modum, res digna patribus illis eſt uiſa, publica ipſius urbis Romæ gratulatione, ac ſupplicatione ſingulari. Supplicatum itaque fuit, totaq; urbe dies feſti, atq; ludi eius uictoriæ nomine fuerant inſtituti, dolente ac mœrente Maximiliano Cæſare, qui captiuos etiam ipſos, per hunc iſtum Nicolaum Vuolski Leoni miſſos, intercepit, in Moſchouiamq; contra ius gentium remiſit. His uictorijs atque triumphis initia regni ſui Sigismundus conſecrauit, docuitq; ſe eum Regem eſſe, qui & domi regnum leuibus tenere & foris armis tueri poſſet. Neque uerò hoc bello tantum illius animi uis extitit incredibilis, ſed multis etiā alijs bellis grauibus ac difficilibus. Nam cùm uix à Moſchico bello reſpiraſſet, Scythiam magnis copijs, Rusſiam prouinciam ferro atque igne uaſtantem incredibili uirtute ad Vuiſniouuicium ſuperauit: illaque pugna, primus Regum omnium, Scythas docuit, pacem bello meliorem eſſe. Quid autē Valachia ipſa, Turcicis exercitibus contra Sigismundum munita atque inſtructa, cùm huic regno periculoſiſsmè immineret, nònne ad Obertinum poſtremò ab hoc Rege deuicta, pœnas temeritatis ſuæ dedit, ueſtroque imperio, hoc iſto Ioanne Tharnouio duce, parere eſt coacta? Iam uerò Moſchouia, cum iterùm fractas illas uires ſuas ac deſperatas repeteret,

EE bel-

bellumq; maximum pararet, non ab hoc Sigiſmundo iterum deuicta bello maximo ſub ditus corruit? Ad quod bellum gerendum Sigiſmundus, hunc iſtum Tarnouium Imperatorem, ad conſeruandum hoc Regnum natum, miſerat: qui capto atque cuciſo Starodubo, ingenti hominum ſtrage, Moſchos in perpetuum deuiciſſe iam uidetur. Prætereo alia bella uaria atque infinita, quæ Sigiſmundus geſsit, non libidine regnandi, neq; ſtudio gloriæ incenſus, ſed amore Religionis Chriſtianæ conſeruandæ. Cùm enim Poloniæ Regnum Aquilonem uerſus ultimum ſit Regnorum omnium, gens iſta regiones finitimas habet inimiciſsimas, partim Chriſtiano, partim uerò Romano nomini. Quare Sigiſmundus cum his aſsiduè bellum geſsit, non ut finitimarum rerum potiretur, ſed ut Religionem Chriſtianam contra Scythas atque Turcas: Romanæ uerò ſedis nomen contra Moſchos atque Vualachos tueretur: quod hæ gentes huic ſedi, hoc iſto diſsidio Græcorum cum Latinis, ſint omnium inimiciſsimæ. Solus ergo Chriſtianorum Regum omnium Sigiſmundus non pro augendo, ſed pro retinendo Regno: non pro ſua libidine, ſed pro Chriſtiana Religione bellum cum tota Aſia geſsit, cuius Aſiæ opes cùm magnis ac inſperatis uictorijs creſcere indies uideret, ſeq́ue præ cæteris periculis illis proximum eſſe ſciret, Chriſtianos autem Principes mutuis bellis diſsidere uideret, prouidendum ſibi, Regnoq́ue ſuo putauit. Quapropter ſumma ope eſt conatus Chriſtianos principes in mutuam gratiam reducere, illorum concordia ac conſpiratione ſuas opes atque rationes contra Turcarum tyrannum firmare, ut minùs potens, minùsq́ue formidabilis tyrannus ille uobis eſſet. Quapropter & Maximilianum Cæſarem reconciliata iam gratia Viennam adierat: cuius etiam hortatu Vuladislaus frater Hungariæ Rex, cum Ludouico filio, eò quoque uenerat, quo in conuentu ſummorum Regum ille oſtendit, docuit, monuit, Turcarum opes tantas eſſe, ut ab uno Chriſtiano Rege ſuperari non poſſint, in concordia ac mutua pace ſpem eſſe, ſine qua nihil eſſet Chriſtianis ſalut. Itaque Sigiſmundo authore atque Duce, iacta erant Viennæ fundamenta communis auxilij: quæ tamen ſorte quadam rebus noſtris aduerſa non diu manſerunt. Nam & Maxim. & Vuladislaus uita functi, ambo ſpem Sigiſmundi fefellerunt. Non ceſſauit tamen Sigiſmundus agere, & facere omnia, quò potentiæ Turcarum occurreret. Quare auxilia undique contrahebat: cum finitimis fœdus & amicitias iungebat, neque uerò his ſolis contentus fuit, ſed etiam cùm ſciret Neapolim atque omnem illam oram Apuliæ, ſocietate Turcici belli cum Polonia coniungi: amicitiam Italiæ expetiuit, hancq́ue Bonam Reginam ex Sfortia familia clariſsima atque totius Italiæ nobiliſsima, Ducem Bari in matrimonium accepit: ut hoc ceu quodam illuſtri ac ſancto pignore, ſocium ſe belli ac periculorum omnium Italis profiteretur eſſe. Verùm cum hac iſta ſpe finitimorum ac externorum auxiliorum fruſtrà penderet, ſolusq́ue ſæpiùs cum ſummo rerum ſuarum diſcrimine cum Turcarum Ducibus confligeret, de Regnoq́ue ſuo iam planè dimicaret, fœdus ad extremum cum Solimanno fecit. Quid uerò illi aliud faciendum fuit? ſolus erat: opem ferebat nemo, ſpes ipſa reſtabat nuſquam: Regnum porro ſuum uidebat omnibus Turcicis bellis ac periculis eſſe propoſitum. Quid tandem quæſo eſt, quod quis Sigiſmundum huius ipſius fœderis nomine repræhendat? cùm uideat unum è duobus illi fuiſſe neceſſe, ut aut Regnum ſuum in poſtremum diſcrimen adduceret, aut fœdus cum Turca faceret, quod tamen ille nòn fœdus potiùs, quàm inducias ſibi putabat datas eſſe parandi belli. Nouerat enim ille à Turcarum tyranno non fide, neque Religione: ſed occaſione atque tempore fœdera ponderari. Quare etſi ille fœdus illud ſanctiſſimum eſſe ducebat, tamen quod nihil huic hoſti crederet, inter fœdus illud, rationes ſuas ſummo ſtudio futuro bello parabat, ut ſi quando illi neceſſariò cum Turca belligerandum eſſet, eò paratior, inſtructiorq́ue in aciem contra illum prodiret. Meminerat, ſæpiùs ſe conflixiſſe cum hoſte ſummo cum periculo. Ludouicum etiam Regem, nepotem ex fratre ſuum, uiderat uitam, & Regnum profudiſſe, cùm incertorum auxiliorum ſpe bellum Turcicum mallet, quàm fœdus: cuius conſilia nunquam probabat Sigiſmundus, ſummoq́ue ſtudio à bello illum reuocabat, oſtentabat illi Rhodum atque Coum nobiliſsimas inſulas conſimili ſpe perijſſe: docebat Carolum Cæſarem impeditum eſſe bello Gallico atque Italico, Ferdinandum autem Ruſticano: Germaniam etiam totam. Religionis controuerſia diſsidentem, commemorabat: nuſquam ſpem ſupereſſe: præſtare fœdus facere, quàm bellum incertum gerere, cuius fideliſsimis conſilijs cùm Ludouicus non obediret, uitam ſimul cum Regno amiſit. Qua in re Sigiſmundus, quàm ſapiens Rex atque fortis fuerit, oſtendit, qui Rempublicam tanquam in alto nauim pro ratione tempeſtatum, & locorum, & temporum dirigendam eſſe ducebat, ut quid tempus Reipublicæ poſcat, aut quid uetet inprimis ſapienti Regi ſit prouidendum. Intereà tamen Sigiſmundus quoad uixit: cum bellis mutuis Chriſtianorum arderent res, die non

quieuit,

quieuit, ſed aſsiduis bellis pacem Regno ſuo quæſiuit. Nunquam quenquam bello laceſsiuit, nunquam niſi laceſsitus bellum geſsit, propterea etiam (credo) uictor ſemper extitit: ſingularisque illa huic uni conceſſa erat gloria, quòd hic ſolus Regum omnium in Polonia nunquam uictus fuit, niſi forte quis illam acceptam calamitatem apud Socalium bello Scythico huic adnumeret: quæ, temeritate Ducum, abſente Rege bello commiſſo, à Scythis accepta fuit, quam tamen calamitatem ille poſtea infinita hoſtium cæde compenſauit: ſic ille, cùm nihil temerè, nihil abiectè, neque demiſsè, ſed ſummo conſilio, magno, & inuicto animo cuncta gereret, facilè fuit mundus. Res etiam noſtras, cùm armis uix poſſet, fœdere à Solimanno uindicauit, quas ille aut perpetua pace cum hoc hoſte ſanciuit, aut ſi belligerandum nobis erit, paratiores, munitioresque aduerſus Turcarum opes reddidit.

Reliquum eſt, ut de clementia ipſius pauca dicamus, ſine qua & ſapientia nihil prodeſt Regibus, & iuſtitia etiam obeſt, & fortitudo ipſa nocentior fit ſuis, quàm alienis, niſi ipſius clementiæ moderatione temperetur. Hæc enim feroce animum Regis, ferũ, & indomitũ contra Regni hoſtes emollit, ſuis manſuetumq; ac benignum reddit: ut hac ipſa uirtute Rex hoſtẽ ab amico, peregrinum à ciue, innocentẽ à reo ſecernat: reis etiam ipſis, fragilitatis ac imprudentiæ in hac eadem uirtute apud Regẽ perfugium eſt, hæc iſta uirtus in conſilijs, in iudicijs, in bellis Regum uerſetur neceſſe eſt, ſi Reges non Tyranni illi uolunt perhiberi, hic enim Regiæ Celſitudinis ornatus eſt: hęc illorũ commẽdatio eſt ſumma: hęc ſola atq; unica ad immortalitatem illis reſtat uia, denicq; ex hac ipſa excellenti & planè Regia uirtute naſcitur ſuauiſsima Regum ipſorũ memoria: gratumq; ac iucundum illorum uerſatur apud ſuos deſiderium. Vnde enim ſunt ueſtræ iſtæ lachrymæ? unde hæc eſt miſericordia, quam nunc uos præſtatis mortuo? eblandita credo hæc ſunt à uobis ſpe ulla commodorum ueſtrorum, & non potiùs expreſſa ueſtigia mœroris ueſtri, recordatione illius optimi atque clementiſsimi uiri, qui benignus in bonos, mitis in reos, indulgens in omnes fuit? nunquam ille arriſit uitio, nunquam detraxit uirtuti, nunquam blandiens parti ſe dedit alicui: ſed cùm rem ipſam ſequeretur, hoc unum propoſitum illi fuit, ne qua in re aberraret à uero: tanta æquitate ac clementia, ut rerum ipſarum ac criminum magnitudinem, cum rerum infirmitate conferret: uirtutem etiam ipſam atque innocentiam, ne approbatione inſoleſceret, aut diſsimulatione, aut leui repræhenſione, temperabat. Iam uerò ipſas parteis magnis ſæpè odijs incenſas, ſumma grauitate ac æquabili erga utranque uoluntate audiebat. Poſſem hoc loco magnas inimicitias clariſsimorum uirorum commemorare ex Reipublicæ cauſa ſuſceptas, niſi & uos meminiſſe ſcirem, & ipſe præterire hanc ignominiam uellem, ne commemorando notare uidear authores ipſos. Dabo hoc ergò illorum authoritati: ab hisque uobiſcum unà petam, ut communis ſalutis cauſa remittant animos, æquosque ac placatos retineant huius iſtius exemplo Regis: qui, cùm Rex eſſet, poſſetque delinquentem coërcere, æquus tamen utrique fuit, monereque ac hortari, interdum etiam rogare ad pacem ſuos maluit, quàm lege, ui aut minis impellere: ferebat enim æquo animo omnes, in liberaq; Repub. non ſolùm animum, ſed etiam odium liberũ eſſe debere duxit. Hanc libertatem ille liberorum populorum cùm ſummam eſſe ſciret, ut uidelicet, & amoris, & odij par ſit apud ciues ratio, ipſe quoq; odia multorum in Repub. pertulit, ſi tamen odium eſt dicenda libera expoſtulatio ſubditi cum Rege. Cùm enim benignitas ipſiusatq; clementia nimia quibuſdam, aut etiam nonnullis in rebus remiſsior uideretur, repræhendi ſe palàm in Senatu patiebatur: ſentẽtias in ſe dictas patienter ferebat, & eas æquiſsimo animo refellebat, aut illis cedebat, & ſecundũ illas, quod admittebat, corrigebat. Iam uerò in comitijs ipſis, nullius Regis in Polonia aures uobis ac ueſtris legatis benigniùs unquam patebant. Attentè perorantes ueſtros legatos audiebat: poſtulata ueſtra clementer accipiebat: ſtultitiam multorum ſæpè ac intemperantiam perferebat. Nunquam ille aſpero uerbo, aut immodeſtius * miſſo excanduit: nunquam iracundia exiluit: quam ille cum omnibus uirtutibus continentiæ, grauitatis, iuſticiæ ac humanitatis, à ſe remouiſſet, facilis in rebus cognoſcendis, in hominibus audiendis, admittendisq; fuit. Quanto enim motu, quanta contentione illa ad Leopolim Valachico bello pro ueſtra libertate cum hoc Rege egiſtis? cùm quædam non legitimè fieri, quædam etiam negligi ab illo uobis uidentur: quæ tum grauitas, quæ animi æquitas, qui modus, quæ patientia huius Regis, quæ ueſtra libertas actionis tum fuit? & tamen cùm iuſtè fortaſſe nonnullis iraſci poſſet, neminem ueſtrũm ne aſperiori quidem uerbo propterea appellauit, ita, ut etiam illius ipſius actionis authores atq; Duces, maximis affecerit propterea præmijs, ueluti hos duos fortiſsimos ac coniunctiſsimos fratres, Petrum ac Martinum Sborouios, quorum in Republica ſingularem fidem, obſeruantiam uerò erga ſe ſummam cùm eſſet expertus, u-

* Emiſſo

tus, utrunque honore Senatorio affecit, quorum exemplo ille ad tuendam Rempublicam, cauſamq́ue communem agendam, multos fortes uiros ac induſtrios ex ordine ueſtro excitauit, ueluti hos duos ſumma ſpe ac uirtute in cauſa communi cognitos, Petrum Boratinki Ruthenum, & hunc Stanislaum Podlodouuski ex Sendomirienſi municipio Equitem, qui cùm in comitijs nuper Pitrakouiæ habitis, quæ poſtrema Sigiſmundo fuerunt, grauiorem cauſam Reipublicæ ſuſcepiſſent, quàm ut utriuſque ætas pati uideretur: ſic tamen à Sigiſmundo auditi ſunt, ut etiam Stanislaum Podlodouuski de libertate ueſtra liberiùs differentem, lachrymans audiret, & cùm hic Sigiſmundum in Polonia non Imperatorem, ſed Regem eſſe diceret, legibusq́ue illum certis regnare oportere, ſumma cum libertate orationis differeret: annuit ille: ipſoq́ue uultu ac intuitu ſignificauit, ſe quoque non Imperatorem uelle eſſe, ſed Regem. O' uirum omnium literis, ſermonibus ac monumentis celebrandum, & dignum, qui non dico homines, ſed Deos ipſos regeret, non illius tum maieſtatis auertit illi à dicente Podlodouio oculos: non aures illi clauſit Regiæ poteſtatis conſcientia. Imò uerò uidit, audiuit, ac ſummo ſtudio audienda ſibi ea putauit, quæ liberè de Republica à Podlodouio dicebantur. Dixiſſes hæc in Neronis Senatu Podlodoui? aut alicuius Regis Italiæ aures hac iſta libertatis uoce appetiiſſes? Poſtremùm illo in loco (mihi crede) conſtitiſſes, ac ultima uox tibi illa fuiſſet, quæ tamen ipſa grata Sigiſmundo fuit, iucunda nobis, glorioſa uerò nunc eſt ipſi tibi. Summa hæc eſt clementiæ laus, Equites, Sigiſmundi Regis, & haud ſcio, an omnium maxima, in libera Republica liberas uelle uerſari hominum uoces, liberas ſententias: denique liberas expoſtulationes, monitiones ac reprehenſiones ferre. Quæ qui Rex non fert, aut in Republica non probat, non Rex, ſed immanis eſt tyrannus, qui ut homines liberos in ciuitate non fert: ita neque linguas liberas ferre poteſt, nec initia: Tyrannus enim ipſe uiuit cum omnium inuidia, iniuſtè ac impiè, ſine fide, ſine amore, ſine ullo beneuolentiæ uinculo, ut meritò fidat nulli, credat nemini, nulli Religioni, nulli legi pareat. At Sigiſmundus contrà, omnium, qui unquam fuerunt, Rex mitiſsimus atque clementiſsimus cùm meminiſſet liberi populi Regem ſe eſſe, certa Religione ac certa fide regnantem uobiſcum non ut cum ſeruis, ſed cum liberis, non cum ſubditis, ſed cum ſocijs atque amicis, ſumma beneuolentia in hac Republica uiuendum ſibi eſſe duxit: ut ex æquo & audiret ſuos, & audiretur à ſuis. Quare ita ille uobiſcum uixit, ut non tantùm aures illius, ſed ipſius etiam uitæ priuatæ receſſus nobis paterent. Aperta ſtabant illius cubicula, patebant atria, peruia erant nobis illius penetralia, nunquam excludebamur, niſi cùm erat neceſſe. Admittebamur, adſtabamus, audiebamur: liberè querimoniæ de aliorum iniurijs apud eum nobis erant, ac qualibet de re facilis aditus, ac penè aſsiduus cum illo conuictus nobis fuit, ut non ſolùm mens, ſed oculi etiam noſtri liberè in uita ac in omnibus cubiculis ipſius uerſarentur: in quibus nullos mores tyrannicos, nullas contra libertatem noſtram machinationes, nullum Regni dedecus, nullam turpitudinem, nullam denique intemperantiam cernebamus. Omnia erant in illius integerrima uita, honeſta: in cubiculis uerò, decora, ac cum ſumma Regia dignitate, atque ueſtra libertate coniuncta. Iam uerò quoties progrediebatur è thalamo, in publicumq́ue ſe ac in turbam dabat, quanta tum, Dij immortales, oris illius dignitas? quæ maieſtas? qui hominis illius habitus? qui inceſſus? qui comitatus fuit? quàm aptus? quàm concinnus? quàm grauis? quàm cultus? quamq́ue ſummo Rege dignus? quibus rebus cùm in animos hominum flueret, ac mentes omnium hac tanta maieſtate occuparet: non timuit uenena, non inſidias, non conſpirationes ullas uerebatur, propterea etiam carebat prægustatoribus, quibus tamen ipſis interdum ad ſpeciem utebatur magis, quàm ad aliquam neceſsitatem. Senatorum turmis ac Equitum incedentis latus claudebatur, non doryphoris hiſce, neque ſeruis mercenarijs: indignum enim bono Rege putabat eſſe, metum, in ſuo Regno præ ſe ferri armis, ac in cœtu ſuorum hoſtem uereri, ac propterea ab armatis ſeruari. Tyrannorum ſunt iſta præſidia, Equites, & malè cogitantium hominum de rebus communibus. Fide Sigiſmundus ac beneuolentia ueſtra ſatis ſe munitum putabat eſſe: neminem etiam è ſuis metuebat, cùm æqualiter omnes diligeret, omnibusq́ue ex æquo ſe amabilem præberet. Tantumq́ue hæc iſta fiducia ueſtri profecit, ut quietè primùm ac tranquillè uitam uobiſcum degeret: deinde ſtudijs ueſtris incredibiles huic Regno felicitates atque opes afferret. Qua enim fide ac uoluntate erga hunc Regem uos fueritis, teſtantur multa atque præclara facinora, huic Regi uirtute ueſtra parta, qui cùm talem ſe Regem gereret in omni officio ſuo ac munere, ut ad ſummam nihil à uobis in eo deſideraretur, meritò tales uos quoque erga illum geſsiſtis, ut ob ſumma atque ampliſsima illius in uos ac Rempublicam ueſtram beneficia, patrem patriæ una uoce hunc appellaretis: qui honos poſt conditam Polo-

niam

niam huic ſoli à uobis eſt habitus: & cùm eum, quem natura mortalem genuerat, uos immortalem eſſe cuperetis, hunc Sigiſmundum Auguſtum filium, pignus eſſe uoluiſtis fidei ac uoluntatis ueſtræ erga Sigiſmundum ſempiternum. Nam cùm hic Auguſtus admodùm puer eſſet, ſoloque illo omnes patris ſpes niterentur, & cùm id uobis per leges liberum eſſet, hunc uos honorem patri habuiſtis, ut hunc alium ipſius, tum autem puerum, nec tum ad Imperium ætate maturum, magna tamen ſpe præditum: Regem uiuo patre omnibus ueſtris ſuffragijs ſalutaretis, hancqúe incredibilem uoluptatem patri de filio daretis, ut is ueſtro beneficio filium ſucceſſorem ſibi paratum uideret, cui nomen Iagellanæ gentis ac familiæ ampliſsimæ dignitatem, Regnumq; patrium atque auitum traderet. Magna hæc ueſtra erga Sigiſmundum uoluntas, ſummum etiam ſtudium ueſtrum fuit. Hanc mentem ut retineatis, mortuoq; illi conſeruetis, ueſtræ fidei, ueſtræ conſtantiæ eſt, Equites: tum uerò, ut parem animi uoluntatem retineatis in ipſius progeniem totam, quam reliquit, uos ille orat atque obteſtatur. Aſpicite, Equites, hanc lugubrem turbam, hæc fletu deformata corpora, hic filius ipſius chariſsimus, Rex ueſter eſt: hæc uerò illius eſt fidiſsima ac ſanctiſsima coniunx: illæ autem mœſtæ ac dolentes tres filiæ. Hunc cœtum atque ſobolem clariſsimam Regis ueſtri colite, Equites, ac ſumma ueneratione, ſummaqúe obſeruantia habeatis. Tu etiam, Sigiſmunde Auguſte, ſuſcipe hunc ordinem, cuius uirtute pater tuus fuit inuictus. Vides in quæ pericula Regnum tuum incidit: quos hoſtes habeas, quos etiam metuas conſidera. Circumſtant te undique pericula: aut auxilijs deſtitutos nos uides eſſe: nuſquam in finitimis, nuſquam in alienis præſidijs ſpes eſſe, undique circumfuſa premit te Aſia, hinc ex Hungaria imminet tibi Turcia, hinc Scythia, hinc bellum renouat Moſchouia. Germania poſtremò ipſa referta genere ac ſanguine tuo, non ſatis tuta tibi denunciat. Vides quàm in medio relictus ſis ſolus, ut ſecundùm Deum, ſpes tibi nuſquam reſtet, niſi in hoc ordine ac in paterno imitationis exemplo: quod ſi tibi propoſueris, & ſi dies atque noctes in eo recognoſcendo fueris, inuenies profectò, quomodo hæc, quæ tibi ampliſsima Pater reliquit, conſerues. Nihil enim tibi poterit accidere noui, quod in regnando pater tuus non uiderit, aut non fuerit expertus: tu modò ſapientiæ ipſius ingrediare ueſtigijs, ad exemplumqúe paternum mentem tuam in rebus optimis exerceas, Senatui pareas, iuſticiam colas, æquus omnibus, addictus nulli fias, Religionem Chriſti comiter conſerues, rem militarem augeas, benignius in omnes: pius ac clemens in tuos fias, & breuiter iiſdem itineribus ad uirtutem eas, quibus pater tuus peruenit. Suſtines eius rei non mediocrem ſpem. Eſt in te præſtans utroque genere natura, eſt etiam quod adoleſcentia tua fert, uſus rerum magnarum, omnium ora atque oculos uides eſſe in te unum conuerſos, cùm te intuemur, tum de Sigiſmundo patre tuo, tum de maioribus cogitamus. Veniunt enim nobis in mentem, ueniunt, te intuentibus, Iagellones illi ueteres: Vuladislai item, Caſimiri atque patrui tui, clari uiri: quorum uirtute, dignitate atque exiſtimatione, apud omnes gentes fuimus illuſtres: qui ſi quis mortuis ſenſus eſt, memoriam nominis ſui, dignitatem huius Regni, ac omnium noſtrûm ſalutem tibi commendant: à te petunt, ut ſuſcipias cauſam noſtram, utqúe hanc Rempublicam, & pro illorum dignitate, & pro tua gloria, ac pro noſtra ſalute adminiſtres. Idem moriens tibi mandat pater, atque hoc in loco iacens à te poſtulat. Adeſt enim profectò, adeſt illa uis hîc, coram qua hoc mortale uigebat corpus, & qua hoc iſto corpore ad noſtram ſalutem uſa eſt: hæc inquam uis diuina atq; immortalis patris tui, hîc coràm adſtans, te intuetur tuam, fidem implorat, hæc abs te petit, ut ea omnia, quæ in templis, quæ in foro, quæ in Regno hinc decedens reliquit tibi pater, uirtute, fide atque conſtantia tua conſerues ac defendas: utqúe memor ſis, te Poloniæ Regem eſſe, in tua perſona huius Reipublicæ faciem expreſſam eſſe: utqúe ob id non publica tantùm, ſed etiam tua priuata (ſi tamen quid tui priuati hoc in Regno eſt) ut ea, inquam, omnia ad ſummam ac ampliſsimam Regiam dignitatem tuam referas. Quòd ſi tu qua in re titubaueris, aut ab officio tuo deflexeris, cadet hoc Regnum, ſtare diu non poterit. Tua enim ſapientia illud nitatur, tua iuſtitia ſtet, tua uirtute defendatur, denique tua clementia floreat, neceſſe eſt: hoc magnopere abs te flagitat pater, hoc nos ſperamus, hocq; debitum munus abs te expectamus. Vos etiam Patres conſcripti, quos diuina ſors quædam huic Regi fecit ſuperſtites, manete in hac cuſtodia Reipublicæ, in qua uos ille uiuus collocauit, uigilate, multæ ſunt inſidiæ nobis, multæ inimicitiæ, hoſtes infiniti: pericula uerò tanta, quanta poſt conditum hoc Regnum non fuerunt. Nuſquam ſalutis ſpes oſtenditur, niſi in ueſtra concordia. Erigite uos, per Deos immortales, ac odia, ſi quæ nobis inſunt, Reipublicæ cauſa ponite, ut commune officium Senatorium, communi animo ac uoluntate defendatis. Quid enim ſalui in hoc Regno fore putabitis, diſtracto in partes Senatu, uariatis ueſtris ſententijs, E-

quitibus poſtremò ipſis, ueſtris inimicitijs diuiſis atque incenſis? Iam uerò metus externi hoſtis ac imminentis periculi, uos in mutua pace atque beneuolentia contineat: quæ res ſemper apud optimos ac præſtantiſsimos ciues plurimùm potuit, ut, quo die Magiſtratum inirent, eodem in gratiam redirent, turpe ſibi fore rati, cùm in Republ. eadem ſocietate coniungerentur, non eadem eos fide coniungi: quæ ibi eſſe nequit, ubi concordia eſt nulla. Fecerunt hoc illi ueteres ſine Deo homines Græci, Scipiones, Lepidi, Metelli. Vos qui certo ac uero Deo uiuitis, non facietis? præſertim cùm finem legis ueſtræ, charitatem ſciatis eſſe: quam ſi ex ordine ueſtro tollitis, & Rempublic. amittetis, & uoſipſi peribitis. Non eſt enim, quod quis ſperet rectis conſilijs ibi locum eſſe, ubi charitas eſt nulla, & ubi in locum huius ſucceſsit odium & iracundia. Ira enim uiri, Apoſtolo te-

Iacob. 1. ſte, iuſticiam Dei non operatur. Quid dicam odium ipſum? quod cùm inueterauerit, animi lumen extinguit, denſasq; menti tenebras offundit. Veniant uobis in mentem, Patres conſcripti, quanta odia illa Græcorum, quanta Romanorum, quanta etiam hæc iſta recentia Hungarorum fuerunt: quibus odijs potentiſsimæ nationes ac florentiſsima Imperia corruerunt: Senatorum (mihi credite) culpa illa fuit. Dum enim ſe quiſque in Republica oſtentat, dum potentiam ſuam iactat, dum operam uenditat, poſtremò dum ſe magnum uult uideri, calamitate communi, & Senatus, & plebs una perit. Ne hoc ſinat Deus Optimus Maximus in cuius cura ſumus, ut hoc inclytum Regnum, hic inuictus populus, ueſtras diſcordias publico luat interitu. Quare uincite per Deos

* veſtros immortales animos *, Patres conſcripti, ac illos retinete in officio, plus apud uos ualeat malum publicum odio priuato ueſtro. Date hoc Reipublicæ, Patres conſcripti, date nobis, date ſaluti communi, date uobiſipſis, coniugibus, liberisq; ueſtris, quorum ſupplicio ac interitu expiabuntur, mihi credite, diſcordiæ ueſtræ, niſi prouidetis. Reijcite controuerſias priuatarum rerum: ſit Reſpublica ſeges & materia ueſtræ gloriæ. Hanc exercete per Deos immortales, Patres conſcripti, quæ multis circumſepta hoſtibus, ac magnis undique cincta periculis, uobis ſupplices manus tendit, uos orat atque obteſtatur, ut reconciliatis ueſtris animis, ſaluam atque incolumem illam uelitis eſſe, & certè talem, qualis Sigiſmundo Regi fuit. Hoc Res ipſa publica hoc etiam Sigiſmundus à uobis ipſe poſtulat: qui hunc filium ſuum clariſsimum atque optimum reſpectans, uos ex alto intuetur, à uobisq; petit, per Deum ipſum, quem caſtè, religioſeq; in Polonia coluit, per Rempublicam, quam ampliſsimam uobis reliquit, per ſalutem ueſtram, quæ illi uita propria charior uiuendi fuit, ut cum hoc Auguſto Rege, filio autem ſuo coniuncti inter uos fideliſsima gratia, & Religionem Dei Opt. Max. & dignitatem Reipublicæ, & ſalutem omnium conſeruetis. Non eſt, non eſt tergiuerſandi locus: mouent omnia, urgent omnia atque inſtant. Quantum tandem huius morte hoſtium animos creuiſſe putatis? Num Moſchouiam? num Scythiam? num Turciam, atque Valachiam, parùm huius morte ſperare cœpiſſe exiſtimatis? Occaſionem, mihi credite, huius morte, ad occupandam Poloniam ſibi oblatam eſſe nationes illæ arbitrantur: quæ quidem omnes nullis uobiſcum neque legibus, neque certo pacis iure ſunt coniunctæ. In concordia ergo ueſtra, ac in mutua beneuolentia ſpes omnis ſita eſt ſalutis communis, atque huius Reipublicæ retinendæ. Quæ nunc morte Regis ſui exanimata, ac propè conuulſa ſedibus ſuis, ad complectendum conſeruatorem ſuum gemens ac mœſta uenit: illi gratias agit mortuo, tibiq; inprimis, ſumme Deus, qui hunc hominem ad genus humanum conſeruandum, & ad hoc Regnum conſtituendum in terras miſeris: cuius beneficio ad hanc diem ſtant res noſtræ, ac cuius opera hoc Regnum floret ingenijs, ualet opibus, pace ac ocio fruitur, ac legibus optimis uiuit: huius poſtremò monumenta multa ac pręclara ęternitate ipſa conſecrata aſsiduè intuetur. Tibi nos, Sigiſmunde, hæc omnia debemus, tibi hæc accepta ferimus, tua munera ſunt iſta, tua ſumma beneficia. Per te nos illuſtrati ſumus, per te exteris gentibus cogniti: te authore atque Duce, Polonum uenerabantur nomen omnes gentes, Græcæ, Latinæ, ac Barbaræ: tuis uictorijs hoſtes noſtri debilitabantur: tuo fœdere ac ſocietate amici noſtri lætabantur. Tu iudex Regum, tu pacificator gentium, tu moderator nationum ac conſeruator omnium fuiſti. Tu hanc Rempublicam affinitatibus primò, deinde coniugijs cum exteris nationibus coniunxiſti: tu author legum noſtrarum, tu magiſter morum ac diſciplinæ fuiſti: hem noſtra lux, noſtrum deſiderium, Sigiſmunde, iaces. Ad quem nunc confugiemus? à quo opem petemus? quem hoſtibus noſtris opponemus? qua pace, quo bello, quo fœdere nitemur? ô acerbam mihi, Equites memoriam harum rerum omnium: ô flebiles exequias: ô uitam infœlicem, quæ orbata es hoc iſto Rege atq; patre. Tibi enim morte huius ornamenta ſunt detracta, tibi pręſidia adempta, tibi ſolatia ſublata: ſolus hic reſtat tibi dolor, mœror ac gemitus: in quo tamen ipſo luctu ac mœrore noſtro, Sigiſmunde Auguſte Rex, ad te uenimus: tibi nos

penitùs

penitùs tradimus: tu ſpes noſtras, patris tui morte fractas, reſtituas: tu ſalutem conſerues: tu libertatem noſtram legibus, atque armis defendas. Vos etiam, Equites: atque uos Patres conſcripti, memoriam Regis ueſtri piè, inuiolateque ſeruabitis. Plura ne dicam tuæ me, Auguſte, lachrymæ, impediunt, ueſtræque Equites, non ſolùm meæ: quibus mouemur, ut à Deo precemur, quo Deus huic mortuo propitius, nobis uerò benignus uelit eſſe.

TERTII BELLI DESCRIPTIO, QVOD MAGNVS RVTHENORVM IMPERATOR CONTRA LIVONES GESSIT, ANNO 1558. QVO CIVITAS ET Prouincia Torpatenſis à Principe Moſchouitarum expugnata, uicta, & ſubiugata eſt.

ATrox & memorabile prælium geſſerunt Liuones contra Ruthenos anno Domini 1500. ſub Ordinis Teuthonici Magiſtro D. Vualtero à Plettemburg, excelſi animi, & magnæ induſtriæ uiro. Nondum uana doctrina aut ulla hæreſis eos à Catholiciſmo tranſuerſos egerat, ſed priſcam, auitamque Religionem ſumma pietate & fide colebant. Igitur cùm Teuthonicus Magiſter cum Ruthenis confligere ſtatuiſſet, publica ſeruitia, & ſolennes Lithanias triduò ſeruandas indicit paulò poſt Natalem uirginis matris, ut communibus uotis diuinã opem, & proſperum prælij euentum obtinerent. Conſcribit deinde Magiſter Præfectos, & Commendatores uniuerſos cum nobilibus totius Prouinciæ, quibus copias, & auxilia ſua coniungunt quatuor Liuoniæ Epiſcopi, Rigenſis, Torpatenſis, Riualienſis, & Habſelenſis. Rigenſis mille Germanos Equites adducit. Torpatenſis, quingentos. Riualienſis & Habſelenſis, itidem quingentos ſimul, ita ut Magiſter Teythonicus ſeptem haberet Germanorum equitum millia, & quinque millia Curonum, qui populi ſunt Liuoniæ. Hoc exercitu Magiſter Ruthenorum fines inuadit, arceſque & oppida quædam expugnat. Inde ipſo exaltationis Crucis die ad urbem Pleſcouiam tendunt. Iuxta hanc ſita eſt planicies duorum milliariorum amplitudine, in quam ubi deuenêre, obuiam illis procedit Ruthenorum Imperator, cum centenis millibus armatorum, qui in duodecim acies diſtributi erant. His adiuncta erat ingens Tartarorum manus triginta millia conficiens. Itaque Teuthonicus Magiſter, ubi aut turpiter fugiendum, aut ingenti cum animo aduerſùs tantum exercitum, barbarie & armis formidabilem, procedendum uidet, nequicquam de uictoriæ ſpe remittens, fortunam belli tentare ſtatuit, & paucis ſuorum animos confirmat. Præclaram ſanè uictoriam, inquit, ô milites hodie nobis obuenturam de numinis benignitate, & ueſtra omnium fortitudine facilè mihi promitto. In cauſa iuſtiſsima, Dij non poſſunt non eſſe propitij. Vos tantummodò priſtinæ ſtrenuitatis & conſtantiæ memores, exiſtimate uos, decus, gloriam, patriam, libertatem, & Religionem, in dextris ueſtris portare. Alios fortaſſe ingens barbaræ gentis multitudo animo deijceret. Vos uerò milites dum conſidero, & cùm ueſtra facta æſtimo, quibus parentes, patriam, aras, & focos, auitamque aduerſùs hæreditarios Catholicæ pietatis hoſtes, fidem ſæpenumerò tutati eſtis, eandemque ad extremum uitæ, armis, & ſanguine ueſtro uindicare cupitis, magna me ſpes uictoriæ tenet, animus, ætas, uirtus ueſtra hortantur. Hæc ubi dixit non multò poſt utrinque ſigna canuntur, Teuthonicus Magiſter glandes ferreas, & globos tormentarios, uelut crebra, continuaque tonitrua in Tartaros contorquet, inde maximo clamore infeſtis ſignis utrinque concurrunt, gladijs, lanceis, omnique telorum genere res geritur. Tartari, & Moſchouij arcubus, & ſagittis aſſueti, denſiſsimo, creberrimoque telorum iactu æthera obumbrant, quæ tamen uniuerſa penè irrita aërem uerberant, donec ultrò in terram decidunt. Ingens ibi ſonitus, ad cœlum attollitur, bombardarum fulmina, armorum fragor, uulneratorum gemitus, pereuntium clamor, tympanorum ſonitus, equorum hinnitus, omnia & Martem, & mortem referebant. Tartari ubi prælio fuſi, fugatique, ſuccedunt duodecim Moſchouiorum acies, animis, & uiribus recentes. Teuthonici cæſis, Tartaris ubi bellum recrudeſcere ſentiunt, quantò maiorem hoſtium uim prioribus ſucce-

dere conſpiciunt, tantò maioribus animis in hoſtes irruere, & uelut ab integro noua uirtute reſumpta, ingenti cum fremitu cæſim, punctimq; confligere, uergente iam ad ueſperam die, qui ex Moſchouijs ſupererant, furtim ſe Pleſcouiam ſubducunt. Prælio ita dirempto, compertum eſt ex Teuthonicorum agmine unum duntaxat interemptum: Moſchouiorum uerò & Tartarorum circiter centena millia trucidatos, ut duobus milliaribus cadauera paſsim diſperſa iacerent. Memorabilis hic erat triumphus & ſingulare uirtutis, & fortitudinis exemplum, ac dignum, quod ſempiterna memoria donatum, nunquam aboleatur. Moſchouiorum Imperator, (qui ipſe in aciem non prodierat) cum ſummo ſtupore admiratur tantum exercitum, tam exigua manu, tam turpiter cæſum & proſtratum, atq; illicò pacem quinquaginta annis cum Teuthonibus firmat. Qua inita, omniq; bellico tumultu compoſito, legatum Magnus Moſchouiæ Dux ad Ordinis Magiſtrum ablegat, rogans, uti unumquempiam ex ferreis illis militibus (Rutheni Teuthones ferreos uocabant) qui tantam Moſchouiorum multitudinem fuderant, ad ſe mittat, ſe unà cum legato obſidem mittere, ferreum illum uirum non inhonoratũ, indonatumq; ad ſuos reuerſurum. Magiſter Teuthonicus haud inuitè unum è militibus cataphractũ equitem Moſchouiam uerſùs deſtinat, quem ubi Moſchouiæ Princeps aduentare accipit, confeſtim uniuerſis Ducibus, nobilibus, & Præfectis ſuis denunciant, uti præſcripto die Moſchouiam conueniant, nouum, uniuſq; dignum ſpectaculum eos habituros. Deſtinato die cataphractus in apertam planiciem iuxta aulam Principis, numeroſa (ut fit) populi corona, circumſtante, procedit, & hùc, illucq; obequitans, petaſum è capite cuiuſpiã circumſtantis abripit, eumq; in hippodromi centrum proijcit. Illicò pleno curſu lanceam in petaſum dirigit, eumq; dicto citius cuſpide arreptum terra ſubleuat. Moſchouius Imperator eam equitis agilitatem cõſpiciens, urſi in morem (ſolent id facere Moſchouij admirantes) barrit. Rurſum cataphractus demiſſa paululũ lancea, in oppoſitũ parietem perniciſsimo curſu fertur. Ac tametſi parietem inuaſurus uideretur, ille tamen protinus intacto muro haſtam reducit, & equum retrahit. Illud ſpectaculum denuò Principis, omniumq; circumſtãtium admiratio ſubſequitur. Reſumpta iterato lancea pleniſsimo impetu in parietem fertur, haſtamq; circumuolitantibus undiq; fragmentis, confringit. Hæc ubi omni dexteritate expedite geſsit cataphractus, uocatur ad Principem, & accepto inſigni munere ad Teuthonicum Magiſtrum remittitur.

Vbi iam quinquageſimus à pace firmata ageretur annus, uidelicet anno 1550. ut pactæ induciæ propediẽ eſſent expiraturæ. Reuerendiſsimus Princeps D. Iodocus à Reck, Epiſcopus Torpatenſis magnæ uirtutis, & pietatis uir, magnis impendijs, & ſumptibus denuò quinquennales inducias à Ruthenorum Imperatore impetrat, talibus conditionibus, ſi templa Moſchouiorum Rigæ, Riualiæ, & Torpati diruta, reſtaurarentur. Præterea ſi è prouincia Torpatenſi, tributa, quæ exigebat, penderentur, & alijs, ſi quæ eſſent, querelis, ſatisfieret. Quæ omnia ſi præſtarent, pollicetur Moſchouius quindecim annorũ pacem deinde conceſſurum. Igitur anno 1555. hac quinquennali pace iterum expirante, Teuthonicus Magiſter, & Epiſcopus Torpatẽſis Hermãnus rurſum legatos ad Moſchouiæ Principẽ ablegant, pacis expetendę cauſa. Quibus Moſchouius Dux reſpondet, nullam ſe pacem Germanis induIturum, quandoquidem baſilicas ſuas non reædificaſſent, nec tributum perſoluiſſent. Cæterùm intercedentibus Moſchouij Ducis Conſiliarijs, triennales inducias promittit, modò ſpõdeant, proximo triennio euerſa phana reſtauraturos, & ex prouincia Torpatenſi, ſingulos homines quotannis ſingulas marcas tributi loco perſoluturos exceptis Catholicæ Religionis ſacerdotibus, quos ab hac præſtatione eximebat. Hæc ſi facturos ſe promitterent, & ſigillo reſtaurentur, triennalem pacem in gratiam Conſiliariorum ac Ducum ſuorum conceſſurũ pollicetur. Subſignant legati, maximè quoniam Epiſcopus Torpatenſis mandârat, ut ſaltem quouis modo pacem referrent. Erat autem conſuetudinis, ut & Moſchouiæ Princeps legatum ad Epiſcopum mitteret, qui firmandæ & ſtabiliendæ pacis cauſa crucem quandam oſculabatur. Legatus ubi Torpatum uenit, recuſat crucis oſculum, niſi Epiſcopus & ciuitas Torpatenſis idem, quod legati Torpatenſes ſubſignauerant, ſuo quoq; ſigillo communirent. Habebat id temporis Epiſcopus Torpatenſis Cancellarium Lutheranis dogmatibus impensè fauentem, qui & poſtea anno 1558 expugnata ciuitate Torpatenſi, Habſeliæ in carcerem coniectus, tandem ut facinoroſus ignominioſa morte uitam clauſit. Is Epiſcopo ſuadet, ut ſecurè quod petebatur, ſubſignaret, ac poſtea ſpem Moſchouiorum eluderet, Liuones eius eſſe roboris & potentiæ, ut Moſchouius Princeps haud facilè eos bello eſſet appetiturus. His ita peractis, Moſchouij legatus ad Principem ſuum reuertitur. Intereà nihil eorum, quæ poſtulata & pacta erant, præſtant Liuones. Elapſo igitur triennio, bellum hunc in modum exoritur anno 1558. circa Epiphaniam.

 Habe-

Habebat id temporis Teuthonicus Magiſter ſex militum Germanorũ uexilla, quos aduerſus Regem Poloniæ in aciem produxerat. Igitur anno 1557. circa ferias Michaëlis ueredarium ablegat Teuthonicus Magiſter ad Magnum Moſchouiæ Ducem, ſciſcitatur, an legatos ad ſe mittere debeat pacis diuturnioris firmandæ cauſa, an uerò pace recuſata bellum eligat. Reſpondet Moſchouius, Magiſtrum adhuc ſex militum habere uexilla, quos ſi ſeruare proponat, nihil opus eſſe legatis, nolle ſe ad inducias cõpelli: ſin eos dimittere paratus ſit, mittendos eſſe legatos, & de pace ſancienda tractandũ. Hoc reſponſo accepto, omnes Liuoniæ proceres congregantur, & quid faciundum conſultant. Quidam ætate grandiores ſuadent retinendum eſſe militem, facilè animaduerti, Moſchouitum Principem bellum meditari, quandoquidem conuentiones initas Liuones nõ præſtitiſſent: nequaquam igitur dimittendum exercitum, ſed totidem ſigna denuò conſcribenda, eaq; in finibus Ruthenorum collocanda. Teuthonicus uerò Magiſter cum alijs quibuſdam reſpondent, non eſſe dandam Moſchouio belli occaſionem, dimittendos eſſe milites. Si quid deinde moliatur Moſchouius, ſupereſſe adhuc uiros & uires, quibus illi aduerſum iri poſsit. Hæc ſententia præualuit, & illicò exercitu dimiſſo paulò poſt Martini ferias Teuthonicus Magiſter legatos cum centum Equitibus, magno cũ fastu, ſplendore & apparatu ad Moſchouitum mittit, quibus Satrapam ſuam coniungit Epiſcopus Torpatenſis. Vbi ad Magnum Moſchouiæ Principem uentum, Princeps atrium ſuum auro undiq; reſplendens ingreditur, aureum ſolium occupat, corona Regia & ſceptro inſignitus. Apponitur menſa deaurata, ſeniores Conſiliarij numero duodecim latere ſiniſtro aſsident, qui uniuerſi ex recepto more, quoties conſilium agitari contingit, ueſtes Leuiticas aureas induti: Magnus uerò Dux palla chorali ſeu ſacerdotali circũdatus. Aſſumit præterea Magnus Dux duos interpretes, qui Germanicam ſimul & Ruthenicam linguam callebant. Interrogat Moſchouius, an pacem expeterent? Aſſerunt illud Liuones, ſimulq; ſcyphos deauratos à Torpatenſi Epiſcopo & Ordinis Teuthonici Magiſtro Principi Moſchouio miſſos offerunt. Recipit eos Moſchouius & in proximum triclinium deferri iubet. Moſchouius principio recenſet eorum perfidiam, qui toties pactas conuentiones eluſiſſent, nec quicquam eorum, quæ ſpoponderant, & ſigillis confirmauerant, præſtitiſſent. Maiorum præterea pietatem, fidem & heroicas uirtutes refert, à qua ipſos planè degeneraſſe ait, cultum diuinum à maioribus acceptum abrogaſſe, baſilicas euertiſſe, ſacerdotes & monachos profligaſſe: deniq; nullum priſtinæ pietatis & uirtutis ueſtigium retinuiſſe, non illos eſſe Eccleſiaſticos Principes, ſed quouis barbaro magis profanos, qui tam in omne uitiorum, flagitiorumq; genus propendeant, eoq; pacem nullo pacto illis concedendam. Ad hæc Teuthonici reſpondent: ſe ex maiorum ſtationibus & computu benè ſubductis, depræhendere nullum tributum Moſchouio deberi: quod autem pacem deneget, id Romano Imperatori ſe quæſturos. Reſpondet Moſchouius, quas illi querelas Imperatori offerre inſtituant, qui mandatis eius Imperialibus, quibus præceperat, ne templa aut monaſteria demolirentur, tam procaciter & obſtreperè derogaſſent? His ita peractis, legati diſcedunt ad pandochium, equos inſtruunt, Moſchouitum Principem rogant, Ducem itineris concedat, qui in Liuoniam eos reducat. Cæterùm dati à Moſchouio Duces, per ambages ac deuia legatos fraudulenter circumducunt, ita ut in patriam terram non reuerterentur ante principium Quadrageſimæ. Interea Magnus Moſchouiæ Dux miſſa ad Liuones Epiſtola, bellum indicit, cuius tenor hic erat:

VVILHELME LIVONVM MAGISTER, Archiepiſcope Rigenſis, Epiſcope Torpatenſis, cæteriquè Epiſcopi, & uniuerſi Liuones. Miſiſtis ad nos legatos ueſtros, uiros bonos, Iuanum Bockhorſt, Othonem Grothuiſs, & Volmarum Vurangel, cum reliquis adiunctis, ut capite coram nobis inclinato, peterent Teuthonico Magiſtro, Archiepiſcopo Rigenſi, Epiſcopo Torpatenſi, cunctisq; Liuoniæ populis, hanc à nobis gratiam fieri, ut dato ad Præfectos noſtros Naugardiæ & Pleskouiæ mandato, pax cum Liuonibus iuxta ueterem morem ſanciretur. Nos uerò Præfectis noſtris mandauimus, nullam uobiſcum propter ueſtram iniuſtitiam uindicare. Cæterùm legati ueſtri Iuanus Bockhorſt cum ſuis collegis eam pacem à nobis exorarunt, ijs conditionibus: Vt Magiſter Teuthonicus, Archiepiſcopus Rigenſis, & Epiſcopus Torpatenſis, cunctiquè Liuones, quicquid iniuſtè contra nos moliti ſunt, id reſtituant, & reſarciant. Præterea illicò noſtris negociatoribus concedant, cum ſuis negociari mercatoribus, omniuſquè mercium generibus, utpotè ceræ, ſeui, loricarum, & armorum mutationes facere. Item ut Epiſcopus Torpatenſis conquirat tributum omnium præteritorum annorum, & uniuerſa debita ex tota diœceſi Torpatenſi, de uno quoque capite marcam Germanicam, tertio pacis firmatæ anno mittendam. Atq; hoc noſtrum tributũ deinceps ſingulis

annis da-

annis dare debeat Epiſcopus ſine dilatione omnibus quoq; ſeruitium, aut miniſterium præſtare uolentibus, ex quacunque natione ueniant, citra ullum impedimentum liberum in noſtras regiones acceſſum & commeatum concedant. Regi quoq; Poloniæ, & Magni Duci Lithuaniæ, aut ſi alius quis in Regem Poloniæ, aut Magnum Ducem Lithuaniæ ſurrogetur, nullas ſuppetias, & auxilia ulla in re ferant. Quicquid præterea literæ ſuper pace firmata confectæ, quæ multoties deſcriptæ ſunt, & quarũ nomine crucem coram omnibus uobis oſculati ſunt, continent, ea omnia ritè, legitimeq; præſtetis. Inſuper & præfecti noſtri Magnæ Naugardiæ, & Pleſkouiæ has de pace inita literas, ad uos per nuncium ſuum Melardum Torpiko miſerunt: Teuthonicus quoq; Magiſter, Archiepiſcopus Rigenſis, Epiſcopus Torpatenſis, cæteriq; Epiſcopi loco & uice omnium Liuonum ſuper his literis, crucem exoſculati ſunt, & dextras porrexerunt: octo etiam ſigillis eaſdem coram Melardo Torpiko communiuerunt, & per eundem Melardũ nuncium ad noſtros præfectos ita communitas tranſmiſerunt, cum in finem, quòd iuxta literarum tenorem omnia nos, & præfectos noſtros concernentia, iuſtè & legitimè exequi uelletis, prout in literis ſcriptũ continetur, in hunc uſq; diem. Horum omniũ nihil adhuc præſtitiſtis. Intereà nos ne Chriſtianus ſanguis temerè effunderetur, ſæpenumerò per literas uos monuimus, ut hæc pacta iuxta contextum literarum de pace conſcriptarum iuſtè & rectè exequeremini. Similiter per legatum ueſtrum Gerhardum Flemmingk, & nuncium Valentinum, item per Melchiorem cum ſuis adiunctis, itemq; per Henricum Vuinter uobis nunciauimus, ut à uerbis iniuſtis, & minimè ueracibus temperaretis, utque probos & integros uos præſtaretis in omnibus cauſis, iuxta literas pacis & crucis oſculum, ueſtramq; culpam agnoſceretis, ne ſanguis innoxius effunderetur. Vos uerò noſtram clementiam ſpreuiſtis, & literas liberi commeatus à nobis poſtulaſtis, ea ſolùm de cauſa, ut res longiùs protelaretur. Et quoniam legem diuinã, omnemq; ueritatem poſtpoſuiſtis, nec de crucis oſculo quicquam cogitatis, noſtramq; gratiam & clementiam aſpernamini, ea propter meditamur inuocato diuino auxilio, iuſtitiæ noſtræ ergò, & ueſtræ iniuſtitię, quam in crucem Altiſsimi deſignaſtis, uos ulciſci, & ueſtram præuaricationem uindicare. Deo igitur nobis auxilium præſtante, & alterutrorum ſanguinem profundente, certum erit eum, non noſtram ob culpam, ſed ueſtram iniuſtitiam profundi. Hoc ſcitote, nos non minùs ac uos eſſe Chriſtianum principem, nec unquam gratum nobis fore ſpectaculum, ſi ullius ſanguinem innocentem à nobis profundi uideamus, ſiue Chriſtianus ille ſit, ſiue gentilis. Vt autem iniuſtitiam ueſtram agnoſcatis, decreuimus nunc magnificam & præpotentem noſtram uirtutem hac Epiſtola, qua bellum uobis indicimus, ad effectum deducere, quam Epiſtolam per hunc noſtrum miniſtrum ad uos deſtinamus, iubentes, ne inuitum illum detineatis, ſed liberum ad nos regreſſum concedatis. Datum in noſtro Dominio, aula & urbe noſtra Mosko, anno 1557. Menſe Nouembri.

Nec multò poſt Epiphaniam, anno 1558. trecentena millia militum conſcribit, atque in Liuoniam mittit, ut ferro & incendio uniuerſam prouinciam Torpatenſem hoſtiliter uaſtent.

Moſchouius ingentem exercitum longo tempore ſuſtentare poteſt. Neq; enim militibus ſuis ſtipendia largitur, ſed agros exiguo illis precio elocat, quo beneficio operam ipſorum demeretur. Conſcripti autem milites coram magno Principe compârent, & nummum, quẽ uocant *eyn denninck*, æſtimationis unius ſtuferi Brabantici Principi numerant. Reuerſi ex bello eundem nummum repetunt. Occiſorum autem numiſmata retinet Princeps, atq; ita cognoſcit interfectorũ numerum. Hic igitur tam uaſtus & barbarus exercitus, octauo poſt Epiphaniam die Torpatenſem diœceſin inuadit, duorumq; milliarium latitudine incedentes omnia uaſtant, diripiunt, deſpoliant, deprædantur ædes, & pagos, & cuncta obuia incendio, homines & pecudes gladio ſuſtollere, iugulare, trucidare, euertere, ſurſùm, deorſumq; omnia iactare, non ætati, non ſexui parcere, non gemitu, non luctu, nõ clamore, & ululatu pereuntiũ emolliri, omnia ibi cædibus, ſanguine & incendio inundare, cõfligere, conflagrare. Pueros infra annum decimũ necant, qui intra decimum & uigeſimum annum cõſtituti, Tartaris uelut mancipia uenduntur: qui uigeſimum ſuperabant, uniuerſi nulla miſeratione trucidantur. Greges, armenta & iumenta, quæ nec aſſumi, nec abduci in Moſcouiam poterant, uniuerſa mactantur: pagos, uicos ac domos priuſquam incendio uaſtant, prædatoria manu deſpoliant, omniaque uſibus ſuis accommoda diripiunt, ita ut ingentem frumentorum, pecorum, aliarumque rerum prædam aueherent. Quadraginta dies hanc tam immanem truculentiam barbarus ille populus exercet, uniuerſam Torpatenſem prouinciam miſerè & crudeliter fœdans, diripiens ac deuaſtans, paucis arcibus, & una Torpatenſi ciuitate exceptis, in qua quotquot erant undique nihil præter flammam & fumum conſpiciunt, luctu, clamore,

& eiula-

& eiulatu campi, & ſyluę reboant. Ac tantum aberat, ut Moſchouij Liuones reſtituros metuerent, ut iuxta ipſam ciuitatem Torpatenſem ædificia penè contigua ſuccenderent.

Maximè autē Moſchouius exercitus in Germanos ſæuiebat, quos ubi depręhēdiſſent miſerè & immaniter afflictabant. Viros brachijs truncant: mulieribus ubera abſcindunt, alios in fruſta diſſecāt, & membra trementia huc, illucq́ diſſeminant. Crudele profectò, & pluſquam belluinum ſpectaculum. Heu cadit in quenquā tantum ſcelus? Igitur Moſchouijs tam inhumaniter & ſupra omnē modum deſęuientibus, & cūcta obuia depopulantibus, immenſa nobilium, & plebeiorum multitudo in ciuitatem Torpatenſem cum uxoribus, liberis, & quas habebant facultatulis, ueluti ad aſylum confugiunt: non è uicinis duntaxat pagis, ſed qui ultra decem, & uiginti milliaria degebant, quorum omnium numerus exiguo temporis momento in tantam excreuit multitudinem, ut plateæ, cœmiteria, & pomœria undique, & ubique ſcaterent. Et cùm ciuitas tam immenſam hominum copiam ambitu ſuo capere non poſſet, ultra decem millia cum mulieribus, & liberis in foſſas ciuitatis confugiunt. Magna ibi calamitas & miſeria conſpicitur, inopes, nudi, & inermes ſub dio paſsim ſternuntur, cum gelu, glacie, frigore & niuibus omnia horrerent, aſperrima erat hyems, & frigus intenſiſsimum, ut plurimi intoleranda frigoris aſperitate, & horrore ſtupentes enecarentur. Alij fame, ſiti & inedia conſumpti, uix oſsibus hærentes, afflictam animam exhalant: alij frigoris, & inediæ pauló patientiores, omni miſeriarum genere cooperti, omnibusq́ uitæ adminiculis deſtituti, quoad poſſunt, ægrè uitam protrahunt. ſed nec tantis ærumnis ac doloribus ſuperatis, ſperato potiuntur refugio. Superueniens enim Moſchouiorum exercitus, in ipſas foſſas, ubi infelix hæc plebecula duriter, & miſerè lautabat, præcipites ruunt, gladijs, lanceis, ſagittis, omniq́ armorum genere eos inuadunt, ſauciant, iugulant, confodiunt, plagis, & uulneribus opplent, ibi noua calamitas, luctus, clamor, ululatus, miſerię miſerijs accumulantur. Oppidani tantam hoſtium uim ac truculentiam conſpicientes, metu, & formidine præſentanei diſcriminis anxij, nullas ijs, qui foris erant ſuppetias ferre audent, ſed intra uallum, & mœnia ſe continent. Quandò igitur prodire, & cominùs cum hoſte confligere formidant, tormentis, & machinis bellicis inſtructis, glandes, & globos tormentarios in hoſtes iaculantur, ita ut Moſchouij tandem à ciuitate recederent. Igitur prouincia Torpatenſi funditùs deuaſtata, in ditionem Teuthonici Magiſtri per territorium Leidenſe proficiſcuntur, ibidemq́ uti anteà fecerant, uniuerſa depopulantur, ut ne tugurium quidem unū incolume permaneret. Inde in ditionem Neruienſem, Teuthonici quoq́ Magiſtri dominio ſubiectam, progrediuntur, itidem omnia deprædantes, & euertentes, ut res non belli, ſed rapinæ potiùs, & latrocinij ſpeciem haberet. Ingreſſus erat exercitus Liuoniam ea parte, qua Epiſcopus Torpatenſis arcem habet Nyenhuſen, rurſumq́ circa Quadrageſimæ principiū per territorium Neruienſe ingentibus ſpolijs in Ruthenia regrediuntur, quæ ab inuicem plus quam quadraginta milliaribus diſtant. Intereà per uniuerſam illam Liuoniæ prouinciam graſſantes, ſedecim milliariū latitudinem, peragrarūt, nihil ſaluum, & incolume relinquentes. Prima hæc fuit id temporis Moſchouiorum in Liuoniam irruptio, in qua nec Teuthonicus Magiſter, nec Epiſcoporum ullus, hoſtilibus illorum uaſtationibus, rapinis, & incendijs quicquam reſtiterunt.

Tanta clade accepta, uniuerſi Liuoniæ proceres circa Dominicam Oculi, in Quadrageſima, in ciuitatem Vuendenſem conueniunt, quid in rebus tam deploratis conſilij captandum ſit, conſultant. Eodem tempore Torpati ingens ac terribilis cometa conſpicitur, oblongo, & formidabili radio uniuerſis ſuſpicientibus horrorem incutiens. Proceres dum conſilia inter ſe conferunt, principiò diſcordare, alij conſcribendum militem ſuadent, & poſt ferias Paſchales finitima quæq́ Moſchouiorum, ferro, & incendio depopulanda, ſuorumq́ innoxium ſanguinem pari crudelitate uindicandum, toties barbarum illum tyrannnum, fuſum, fugatumq́ à maioribus, non tantùm uirium, aut roboris illi acceſsiſſe, quin & nunc uinci, ſuperariq́ poſsit. Alij bellicas impenſas, & hoſtis potentiam conſiderantes, conſulunt, ſexaginta aut ſeptuaginta dalerorum millia ad magnum Moſchouiæ Ducem mittenda, pacemq́ redimendam, iniuſtam, emptamq́ pacem legitimo bello, hac tempeſtate præferendam, pecuniam eam haud multis, magniſúe ſtipendijs erogandis ſufficere, qua nōn difficulter pacem ſint impetraturi. Qua ſententia tandem omnibus ſuffragijs recepta, Teuthonicus Magiſter illicò circa medium Quadrageſimæ ueredarium ad Moſchouium Principem ablegat, petens quadrimeſtres inducias, & liberum acceſſum in Moſchouiam pro firmanda pace. Moſchouius petitas inducias, cæteraq́ omnia concedit. Igitur circa octauam Paſchæ diem Teuthonicus Magiſter quoſdam deligit, qui legationem ad Moſchouiæ Principem obeant. Itidem Epiſcopus Torpatenſis ſuos legatos adornat. Et quoniam compertum habebat Moſchouium nonnul-

nonnullis, propter cognitam eorum in rebus nouis moliendis audaciam, plus ſatis inſeſtum, deſtinat legationi perferendæ D. Vuolffgangum Zager, Metropolitanæ Eccleſiæ Torpatenſis Decanum uirum antiqua pietate, doctrina, & uirtute præſtantem, qui & nouennio, publico Eccleſiaſtæ munere perſunctus erat, priusquam D. Philippus Olmen huius hiſtoriæ ſpectator ad idem munus aſciſceretur. Erat ſtrenuus Catholicæ religionis uindex, & collegium cui præerat pro ſua uirili penè 20. annis optimè gubernarat, ita ut nouæ factionis ſectatores eum Liuoniæ Papam appellitarent. Verùm quinquaginta Ruthenicæ ditionis miliaribus emẽſis, morbo correptus, uitam morte commutat. Erat prætereà duobus à Torpato milliaribus quidam equeſtris Ordinis uir, primæ apud Liuones nobilitatis, qui itidem cum familia & ſubditis in Catholica Religione perſtabat. Hic Decano in legatione perferenda adiungitur. Legati poſtquam ad Magnum Moſchouiæ Ducem perueniunt, pecuniam paci redimendæ deſtinatam afferentes, perturbatum infeſtumq́ Ducis animum comperiunt, nec ullam pacem, ullasúe inducias impetrant. Cauſa hæc fuit. Habebat Teutonicus Magiſter oppidum in Ruthenorũ confinio ſitum, cui nomen Neruio, atq́ ibi arcem. Habebat quoq́ Moſchouius Dux iuxta Neruiam illã oppidum, itidem Neruia appelatum, & caſtro inſigni munitum. Hæc duo oppida adeò erant confinia, ut uno tantum fluuiolo interlabente diſtinguerentur. Magiſtri ciuitas Germanica Neruia, Moſchouij Ruthenica Neruia uocabatur. Ordinis Teutonici Magiſter in ſua Neruia præter quendam Ordinis Commendatorem, qui ciuitatis præfectum agebat, treecentos milites, & centum quinquaginta equites præſidij loco aduerſum Ruthenos collocarat. Rebus Eccleſiaſticis tum in templo, tum in arce Lutheranum concionatorem præfecerat. Moſchouius Dux in ſua Neruia tria millia Rutenorum conſtituerat. Vbi quadrimeſtrium illarum induciarũ, de quibus paulò antè dictũ eſt, unus menſis præterijſſet, & legati iam cõpluribus diebus in itinere fuiſſent, (diſtat enim Moſchus ciuitas à Torpato centum quinquaginta miliaria Germanica) contigit, ut commendatoris miniſtri è turribus proſpicientes, uiderent ingentẽ Rutenorũ turbam in Ruthenica Neruia obambulantem. Illi confeſtim ſeu proteruia ſeu largiore potu ſtimulante, duos colubros puluere tormentario grauãt, in Ruthenos dirigunt, & ferreas glandes in mediam turbam iaculantur. Cæteri Commendatoris miniſtri, & milites qui in uicinis propugnaculis & turribus præſidium agebant, pactas cum Ruthenis inducias expiraſſe putabant, nec mora grauatis nitro, inſtructisq́ tormẽtis certatim eoſdẽ Ruthenos creberrimis globis ac telis inuadunt, ut plurimi eorum occumberent. Ruthenis religio erat uiolare inducias, eoq́ nullũ in hoſtes telum retorquent, ſed confeſtim emiſſarium ad Magnum Moſchouiæ Principem ablegant, nuntiantes quàm perfidè, & iniquè Liuones pactas inducias rupiſſent, plurimosq́ Ruthenorũ nullo bello legitimè denunciato præter omnium opinionem telis & globis tormentarijs hoſtiliter inuaſiſſent, & miſerè traieciſſent. Hoc nuncium eodem tempore quo Liuonum legati Moſchũm peruenerãt, ad Magnum Ducem perfertur. Legati huius tempeſtatis ignari ad principem accedunt de pace tractaturi. Princeps recenti ſuorum clade, & Liuonum ſcelere nunciato commotus, indignabundus exprobrat legatis, quàm perfidè Neruienſes inducias uiolauerint, Ruthenos contra ius & fas ex inopinato oppetiuerint, obruerint, interfecerint, impiam eſſe doctrinam, quam paucis ab annis ſuſceperint, priori religione profligata, omnem illos uirtutem, fidem, conſtantiam, pudorem ſimul exuiſſe. Minatur inſuper ſe tam inſignem perfidiam ferro & flamma ſeuerè uindicaturum, fruſtrà cum illis de pace tractari, quorum animus rapinis, libidinibus, omnibusq́ flagitiorum generibus turpiſsimè ſit delibutus. Ad ſuos redeant, pecuniam Magiſtro referant, ſe paulò pòſt ſecuturum.

Legatis in Liuoniam reuerſis, magnus Moſchouiæ Dux ingentem exercitum cum prægrandibus bombardis & machinis Neruiam Germanicam uerſus mittit, ciuitatem obſidet, armato milite & tormentis muros inuadit. Octauo obſidionis die, ignem in ciuitatem iaculantur. Ignis nutrimentum nactus, continuò inualeſcens, totam per urbem graſſatur, ipſasq́ portas comburens, hoſtibus ingreſſum patefacit. Rutheni patefacto aditu, in ciuitatem irruunt, omnia depopulantes, Oppidani cum auxiliarijs in arcem confugiunt, ſed paulò pòſt cõmeatu deſtituti Præfectus, ſeu Commendator deditionẽ facit, hac cõditione, ut ipſi cũ omnibus Germanis militibus liberũ abitum concedant. Hoc impetrato, caſtrũ Ruthenis deditur. Commendator cũ ſuis militibus omnibus, quas auferre ſperauerant, facultatibus exuti, dimittuntur. Ciues in ius & Imperiũ Magni Ducis concedunt, eiq́ ſacramẽto ſe obſtringunt. Expugnata Neruia, Moſchouiorũ exercitus arces, pagos, uicos, domos ac uillas undiq́ quindecim milliariũ latitudine circumiacentes diripit, & uaſtat. Noua ibi calamitas, noua ærumna, & lamentatio exoritur, factumq́úe ita, ut quotquot ibi agricolæ Teuthonico Magiſtro antea parebant, nunc ab eo deſciſcentes, in

ſes, in Moſcouij ducis iuriſdictionem, & imperium concederent. Direpto igitur, & uaſtato Neruienſi territorio, circa natalem Baptiſtę Ruthenicus exercitus in prouinciam Torpatenſem progreditur, ac tertio, poſt Baptiſtæ natalem, die primariam Epiſcopi Torpatenſis arcem, cui nomen Nienhuſijs, octodecim à Torpato milliaribus diſtantem, obſidet. Ruthenorum non pauciores erant octoginta millibus. His adiuncta erant ænea tormenta plurima & maxima. Priuſquam huius arcis expugnationem referamus, memorabile facinus, quod olim in ea cōtigiſſe ferunt, interponemus, ut animus ab his bellicis tumultibus, cædibus, & incendijs paulisper reſpiret. Oppugnauit olim hoc caſtrū magnus Moſcouiæ dux, Anno 1381. cui oppugnationi ipſe intererat unà cum trecētenis militū millibus. Ac tandē poſt diutinam, & pertinacem obſidionē, & crebras irruptiones, mœnia, & propugnacula labefacere incœptant, obſeſsi cùm hoſtium aſſultum diu ſuſtinuiſſent, tandem ſolis uiribus humanis diffiſi, diuini numinis clementiam, & auxilium quotidianis, ardentibusq; uotis expoſcunt. Præfectus ut in bellicis rebus reliquis præſtabat, ita hoc quoq; in negocio cæteris feruentior erat. Igitur quadam nocte Veneris diem proximè antecedente, in ſomnis peruigilat, ante aram quandam proſternitur, orat, ut in tam deplorato rerum ſtatu Deus apparere dignetur, fœlicemq; tam grauis obſidionis liberationem elargiri. Exorto Sole, cùm Rutheni certa iam arcis expugnationem ſibi promitterent, exurgit è precibus ſuis præfectus, acceptoq; arcu, telum ferrea, acuminataq; cuſpide in Dei nomine in medium Ruthenorū exercitum è feneſtra emittit. Fauent conatibus ſuperi, uolat miſsile ferrum, & ipſius Moſcouij principis cor transfigit. Concurrunt trepidi comites, dominumq; ruentem ſuſcipiunt. Ille manu moriens, telum trahit, oſſa ſed inter ferreus ad coſtas altò ſtat uulnere mucro. Rutheni magno cum ululatu Principis, & Imperatoris ſui tam funeſtum, & luctuoſum caſum deplorant, arreptumq; funus in Moſcouiam perferunt. Liuones hoc mirabili, memorabiliq; modo liberati, arcū perpetui trophæi loco in Baſilica, quæ ibidem in caſtro extructa erat, ad altare ſuſpendunt. Solebat in eo templo cultus diuinus quondam magna pietate, ac deuotione peragi: nunc uerò peruerſis dogmatibus receptis, nullum priſtinæ pietatis ueſtigium conſpiciebatur. Arcum ibidem ſuſpenſum, uidit uenerandus uir D.P. Olmen, quondam Metropolitanæ Eccleſiæ Torpatenſis ſtipendiarius Canonicus, nunc Eccleſiaſtes Relſenſis.

Teuthonicus Magiſter cognita arcis Nienhuſen obſidione, duo Germanorum equitum millia adducit, & unà cum Epiſcopo Torpatenſi, qui trecentos habebat equites (equeſter enim Ordo Ruthenica depopulatione opibus, fortuniſq; omnibus exutus erat) obſeſsis auxilia ferre meditatur. Vbi ſex adhuc milliaribus à Ruthenico exercitu abeſſent, prope caſtrum Epiſcopi Torpatenſis, cui nomen Kieriepe, ſua tentoria figunt, ibidemq; ad dies uiginti quatuor morantes, omne tempus quieti & luxuriæ cōcedunt. Obſeſsi, quum pręter paucos accolas, qui in arcem cōfluxerant, & ſexaginta pręſidiarios milites, nulla haberent auxilia, diutina obſidione fatigati, nullaq; ſuppetiarum ſpe affulgente, & rebus accisis deditionem faciunt, ea conditione, ut ipſi cū fœmineo comitatu ſecuri abſcedant. Cæterùm duo milliaria progreſsi, in aliud Ruthenorum agmen incidunt, qui raptis uirginibus, & fœminis, illos nudos, omniq; argēto ſpoliatos dimittunt. Teuthonicus Magiſter deditionem factam intelligēs, ira ſimul ac dolore exacerbatus, Caſtrum Epiſcopi Torpatenſis Kieriepe igne ſuccendit. Præclarum hoc fuiſſet, & gloria dignū, ſi facinus iſtud in hoſtem deſignaſſet. Expugnata igitur arce Nyenhuſen, & præſidio munita, Dux exercitus Ruthènici cum uniuerſo agmine ad Teuthonicum Magiſtrum pergit, prælium cum eo committere conſtituens. Magiſter re intellecta, ocyus fuga arrepta, deſertoq; Epiſcopo, è Torpatenſi prouincia penè ad uiginti quinq; milliaria ſecedit.

Rutheni equites numero triginta millia pergunt in Torpatenſem prouinciam, obuios quoſq; Germanos trucidant, alios plebei ordinis homines, quotquot parati erant, magno Moſcouię Duci ſubijci, illi parère, & iureiurādo obſtringi, hos in gratiam recipiunt. Imperator Ruthenorum, quoniam ipſe bello non intererat, præfecerat exercitui Ducem quendam Moſcouium, cui nomen Petro Siſegaleider, à ſeptem triremibus Galeaccis, quibus in mari pręfuerat, & piraticam exercuerat, ita appellatus. Hic cum uniuerſo exercitu, uidelicet, quatuor agminibus Ruthenorum, ſeu Moſcouiorum, uno Tartarorū quorum erant triginta millia, & altero tormentariorum, ſeu ſclopetariorum, qui duodecim millia conſtituebant, machinis quoq;, & tormentis ęreis pręgrandibus, tanto, in quā, cum exercitu, ad obſidendum Torpatum progreditur. Interea quoſdam Germanos deprehendens, uiros brachijs truncat, fœminis ubera, & nares abſcidit: hos tam miſerè & crudeliter deformatos, Torpatū præmittit, denunciat, ut ciuitatem dedant, in Moſcouij principis Imperium concedant, ni faciant, omnes eadē, & grauiori pœna plectendos. Ruthenicus exercitus ſex milliaribus à Torpata caſtrametatur. Vniuerſus militum numerus, ut

Siſe Ruthenica lingua ſeptē ſonat.

ferebatur, trecenta millia cõſtituebat. Ciues Torpatenſes & reliqui equeſtris Ordinis, co-gnita obſidione, Cathedralem Eccleſiam claudunt, præcipientes ne quiſquam Miſſæ ſacrum in ea peragat, præuaricantibus extremum ſupplicium interminãtur. Ingens ſanè & horrenda populi cæcitas, dicámne an impietas in tam præſentaneo diſcrimine, rebus ita nutantibus hoſtico exercitu muris imminente, nec ulla humana ope ullam ſalutis ſpem promittente, diuina præſidia tam prophanè aſpernari, ridere & execrari.

Intereà dum hoſtes ſex miliarium interuallo caſtrametantur, quotidie ſex aut ſeptem Ruthenorum uexilla ad urbem emicant. Cancellarius Torpatenſis, cum quibuſdã conſiliarijs & nobilibus, Epiſcopum accedunt, ſimulãt ſe urbe egreſſuros, & cominus cum hoſte cõflicturos. Illi portis emiſsi, deſerto Epiſcopo, derelicta ciuitate, perfidi & profugi Rigam omni celeritate ſe recipiunt. Ciuium quoq; bona pars, opes & merces ſuas Rigã & Riualiam miſerant, & paulatim ex urbe ſeceſſerãt. Morbo etiam à Paſcha ad Pentecoſten graſſante, plurimi ſublati erant, ut pauci admodum, qui urbem defenſitarent, ſupereſſent. Hi erãt Cathedralis Eccleſiæ Canonici & ſacerdotes, cum Epiſcopo & paucis nobilibus, & pleriſq; qui in Catholica religione perſeuerantes, intra immunitatem (ut uocant) Eccleſiæ Cathedralis habitabant: neq; enim ſenatus, aut ciues ullum in ciuitate tolerabant, qui religionem Catholicam non abiurabat. Septima menſis Iulij Centurio quidam Groningenſis cum ſexaginta militibus Torpatum uenit, ab Epiſcopo in præſidium ſuſcipitur, unde ex opificibus & plebeis adhuc centum allegũtur. Vndecimo Iulij Ruthenicus exercitus, Torpatum ad obſidendam urbem pergit. Tunc omnium Torpatenſium animos ingens metus & formido inuadit, ut quid incœptare, quid moliri deberent, dubij, anxij & trepidi rerum, haud ſatis definire poſſent. Canonici aſſumpto duce Groningenſi, & pleriſque nobilibus, in ciuitatem ad forum deſcendunt, hortantur & obſecrant ciues, ut reſumptis animis, uiriliter hoſtium impetum ſuſtineant, ſe, uxores, liberos, & patriam, aduerſus hæreditarium Chriſtiani nominis hoſtem fortiter & fideliter tutentur, facilè hoſtes poſſe propulſari, ſi unanimes, concordibus animis & armis, pro aris & focis dimicent. Ad hæc Conſul. Si Epiſcopus Hermannus & Canonici Romano Pontifici renuntient, Euangelium amplectantur, uelle ipſos ciuitatem ſeriò & uiriliter tueri. Reſpondent Canonici graue hoc & exitioſum tũ ſibi, tum ipſis futurum, quandoquidem animaduertant poſt aſſumptam illam nouam doctrinam omnia illis aduerſa fuiſſe, nunquam tantam à Moſchouio cladem accepiſſe, quantam poſt religionis mutationem pertulerint. Tandem Satrapa pronunciat, ut quilibet ſua in fide ac religione permaneat, nunc non de fide, ſed pro patria, parentibus, & liberis decertandum. Id conſilium cùm omnibus probaretur, ſacramentum præſtant, nunquam ſe Ruthenis urbem dedituros, ſed ad extremum uſq; halitum pro cõmuni omnium ſalute fortiter dimicaturos. Confeſtim tres ciuitatis portas muro obſtruũt, ænea tormẽta in turribus & propugnaculis collocant, ipſi undequaq; in mœnibus & ſpeculis præſidia & excubias agitare. Vndecima Iulij die quæ in feriam ſecundam incidit, mane ante ſolis exortum, ſpeculatores uniuerſum Moſchouiorum & Tartarorum agmen urbem obſidere cõperiunt. Caſtra ante portam S. Andreæ ad Orientem fecerant, eaq; uallo muniuerant. Denſiſsimæ erant ea nocte tenebræ, ac tametſi ſol tertia hora matutina exoriretur, tamen propter nebulam mirè ſpiſſam parum, aut nihil proſpici poterant. Torpatenſes obſidione cognita, æneas glandes et tormentarios globos ea parte qua ſtrepitum audiebant, eiaculantur, ſed neq; in quenquam collimare, aut quid proficerent, ſcire dabatur. Sclopetarij ſeu ſagittarij ſexaginta quotidie bis ex urbe emicãt, & leui pugna Ruthenos adoriuntur: ſed quoniam rari erant, parum efficiebant. Nebulæ denſitas per Lunæ, & Martis, & Mercurij diem continenter durabat, ut uix paucis paſsibus proſpicerent, certoq; pateret, obſidionem illam à Deo ex certo uindicãdi propoſito permiſſam. Mercurij die equites Torpatenſes omnes, hi erant circiter ſexaginta, denuò ad Ruthenos procedunt, & leui prælio confligunt, multos æneis & plumbeis glandibus traijciunt. Speculatores quoq; & qui in turribus præſidium agebant, tormentarios globos in Ruthenicum agmen iaculantur, tanta ui & copia, ut uelut flammis & incendio ciuitas ſepta uideretur. Equites cum ad horas duas acriter cum Ruthenis dimicaſſent, & hoſtibus undiq; accurrentibus nimis eſſent impares, in urbem ſe recipiunt, uno duntaxat ſuorum amiſſo, equis uerò ſagittis ac telis Ruthenicis grauiter uulneratis. Ferebatur tunc in urbe, aliquot Moſchouiorum millia grauioribus tormentis interfecta, conſpiciebantur quoq; paſsim equi deiectis ſeſſoribus circumquaque procurrentes. Feria quinta Moſchouij machinas ac tormenta ſua inſtruunt, non tamen in mœnia ipſa dirigunt, ſed in altum leuant, ut globi, (quos uix duo lecti uiri eleuaſſent) in ædium tecta prociderent, quorum pondere parietes, tecta ac ligna colliſa ac diruta, pueros, fœminas, paſsimq; omnes inquilinos repentè præter expectationem opprimebant.

Tantus erat ea die ac nocte intus & foris bellicarum machinarum fragor ac ſonitus, ut uix alterius ſermonem exaudiret.

Rutheni proxima nocte quę Veneris die antecedebat, ad portam D. Andreæ, foſſam ingentem ſub mœnibus fodiunt, & ſex uaſa pulueris tormentarij ſubſtituunt, ut ui pulueris eam mœniorum partem diſrumperent, & ſubuerterent. Sequenti die circa horam nonam matutinam, denuò Rutheni terribili tormentorū fragore oppidanos inuadunt. Fœminæ tum natura, tum præſentaneo diſcrimine pauidæ, luctu lachrymis & eiulatu omnia complent. Quam tam miſerabilem miſeriā, Conſules undiq; conſpicientes, ad Cathedralem Eccleſiam aſcendunt, deploratum ciuitatis ſtatum Epiſcopo exponunt, deditionē ſe facturos aiunt, quoniam tantam ſuorum calamitatem, luctum & ærumnā ulterius coràm uidere ac ſuſtinere nullo modo queant. Epiſcopus monet, ut meminerint deditionē ſempiternæ ipſis turpitudini & ignominiæ futuram, deinde perſpectam illos habere Moſchouiorum, & barbariem, & tyrannidem, fidemq; ac religionem in Deum ac Diuos blaſphemam, tum ab uniuerſa Eccleſia, totoq; terrarum orbe diſſentaneam. Expendant, ne pecudes quidem à Chriſtianis tam immaniter tractari, ut homines à Moſchouijs. Conſiderent quantum truculentiam & pluſquam ferinam barbariem in uirgines & fœminas Chriſtianas exercuerint. Eadē & grauiora, fortaſsis ipſis imminere, ſi ſponte tam crudelis domini iugum intollerabile ſubeant. In hanc ſententiam cùm ad perſeuerantiam hortaretur Epiſcopus, nihiloſeciùs pertinaciter deditionem urget Senatus, quo factum, ut ingens diſſenſio in urbe exoriretur. Nec multo pòſt eodem die circa horam duodecimam legatum ad Moſchouij exercitus ducem mittunt, ſupplices rogāt, ut ab obſidione deſiſtat, paratos ſe fore, ſi uitam & facultates ſaluas ipſis promittat, Pontifici & Imperio Romano renuntiare, & præſtito Sacramento in ius & Imperium magni Moſchouiæ Ducis cōcedere, ac deditionem facere. Exercitus Ruthenici Dux accepta legatione, certam pacē illis promittit, ſi propoſitas cōditiones inire uelint. Hoc reſponſo ſolidè gauiſus Senatus, duos ex Senatoribus ad Ducem ablegat, qui omnium nomine iuſiurandum præſtent. Ea fama ubi per urbem diuulgatur, ingens tumultus & ſeditio exoritur. Militum præfectus cū ſua cohorte, & Cathedralibus Canonicis, reliquisq; Catholicis, nullo pacto ad ſacramentū Moſchouio Principi prēſtandum induci ſuſtinent, ſed nec deditionem facere, uerū armis, uita & ſanguine auitam Religionē, libertatem, & patriam uindicare parati ſunt, impiam ꝓ & nefariam Senatus defectionē grauiter redarguūnt, ſalua eſſe adhuc mœnia, commeatum prælargum ac ſufficientem, præſidiarios tametsi non ita multos, tot tamen ac tales, qui & urbem protegere ac defenſitare poſsint, eaq; fortitudine, animiq; præſtantia præditos, ut uitam prius & ſpiritum, quā urbem & libertatē amittere uelint. Senatus nihil à propoſito declinans, & fidem, & religionem, cunctaq; uitę poſthabenda arbitratur. Atq; ut culpę ac defectionis ſocium haberet, Epiſcopum cuius inſtantiam exploratam habebat, accedit, ipſumq; ad arcis cuiuſdam & abbatiæ Valkena deditionem inducit. Milites, qui centum ſexaginta erāt, & quadraginta Cathedralis Eccleſiæ Cantores, & Canonici, hac defectione nequicquam à priſtina conſtantia dimouentur, ſed mutuam fidem ac tutelam inuicem ſtipulantur & promittūt, ſanguinem priùs profundere, quàm patriam prodere, auitamq; religionem abiurare, ſtatuunt. Hæc feria ſexta contingebant. Poſtero die Moſchouij exercitus Dux, cognita oppidanorum diſſentione, ut urbe potiretur & obſidionē conficeret, nuntiat obſeſsis, neminem ſe coacturū ut abnegato Imperio Romano, in magni Moſchouiæ Ducis ius & Imperium ſeſe dedat. Vrbe ſe uel uolētibus, uel inuitis oppidanis omninò potiri uelle. Qui Moſchouio Duci ſeſe dedere ac iuſiurandum prēſtare detrectent, illis liberum fore, ut per uniuerſum Ruthenorum exercitum ſecurè in Germaniam ſecedant. Qui uerò parati ſint in Moſchouij principis Imperium concedere, illis uitam & facultates ſaluas fore. Cæteris qui neutrum horum faciant, extrema minatur. Ad ſequentem Lunæ diem circa ſeptimā matutinam portas apertas fore, interea deliberent, & quid facturi ſint, conſtituant. Milites præſidiarij cum Cathedralibus nihilò ſeciùs armati duas ſubſequentes noctes peruigiles ducunt, quandoquidem & Senatum cum ciuibus & Moſchouios aduerſos habebant. Interea plæriq; nobiles, ciues, & fœminæ Catholiciſsimi, reliquis paulò obſeruantiores, ad Cathedrales concedunt, & uoluntarium exilium unà cū ipſis eligunt, atq; ita numerus ſecedentium excreuit in 200. armatos, & 200. fœminas ac uirgines. Die Lunę portis adapertis, egrediuntur Catholici, quos Ruthenici exercitus Dux, per uniuerſum agmen iuxta datam fidem, dimittit. Ingens ibi luctus & eiulatus exoritur, maritus ab uxore diuellitur, fratrem ſoror dęſerit, liberi à parentibus, cognati à propinquis ſecedunt. Alij ſenio, morbo, alioue incommodo grauati tam longinquum, ignotum, plenumq; diſcriminis iter ſuſcipere nequeunt, alij bonorum, facultatumq; appetentiores, Pontifici & Imperio Romano renunciant, & Moſchouij principis iugum ſubeūt, Catholici urbe, pa-

tria, ac domo profugi, omnibus derelictis, plurimæ etiam matres prolibus onuſtæ Riualiam contendunt. Dum per Ruthenicum exercitũ gradiuntur, Tartari quorum erant triginta millia, Liuones inuadere parant, eos in prædam ſibi datos aſſerentes, arcus inſtruũt, & nouo eos, inſperatoq; prælio appetere inſtituunt. Fœmineus cœtus pręſentaneum periculum conſpiciens, protinus in clamorem & eiulatum, ut fit, ſoluitur. Cæterũ Deus mirificè eos tutatur. Clarum erat & ſerenũ cœlum, nec à uiginti diebus pluerat, nec octiduò poſt pluebat. Nihilo ſeciùs in tanta ſerenitate, ingens ac formidabile, tonitru in medium Tartarorum agmen quinquies immittitur, tantò fragore ac ſonitu, ut terra cõmoueretur. Tartari quoq; inſtar pulueris huc, illucq; diſpergebantur. Nec multo pòſt Moſchouij exercitus Dux lituo quẽ gerebat, deſignat, ut liberè dimittant Liuones, indicat præterea per interpretem, deducendos eos ſecurè per media caſtra & uniuerſum exercitum, ingentemq; equitum cohortẽ ipſis adiungit, quò ſecurius euadant. In ipſo progreſſu plærique ob æſtus uehementiam, & pulueris, quem equitatus ille concitabat, denſitatẽ, languidi & emortui miſerabiliter concidebant. Moſchouij agminis Dux pręſens huic ductui cũ aliquot equitum millibus intererat, uinctumq; habebat Epiſcopum, quem ad abbatiam Valkenadenſem ducebat, ibidemq; carcerari mancipabat. Eò ubi uentum, dimittit Liuones. Illi paululum progreſsi noui diſcriminis, triſte nuntium accipiunt. Monentur enim ab agricolis, latêre à duobus milliaribus octo Tartarorum millia, quibus Liuones uniuerſi prædæ ac direptioni dediti ſint, uitæ quoq; ac necis poteſtatem in ipſos habeant. Idem ſecretò præmonuerant eos quidam Torpatenſium, qui præſtito iureiurãdo in Moſchouij Ducis imperium conceſſerant. Liuones principio conflictum meditantur, poſteà re penitùs conſiderata, duos agricolas conducunt, qui eos ambitu quodam per nemoroſa & paluſtria loca, quo Tartarorum equitatus penetrare nequibat, triduò circumducunt, inde poſt quintiduum Riualiam perueniunt, ubi ſinguli nauibus conſcenſis, ſalutem ac proſperitatem ſibi inuicem precantes, quo animus, uoluntas & conſilium ferebat, contendunt.

SIMON SCHARDIVS DE VITA ET OBITV SIGISMVNDI AVGVSTI REGIS POLONIAE, qui obijt anno 1572. Kalendis Iulij.

ANNO 1572. Kalendis Iulij Sigiſmundus Auguſtus Rex Poloniæ, qui ſuperiore menſe ægrotare incipiens, medicis de ipſius ſalute deſperantibus, in Lithuaniam conceſſerat, ibidem extremum uitæ diem claudit, ne quicquàm eum proceribus regni ſubſequentibus, ut in præſentia uiui de nouo rege deliberarent, ætatis ſuæ Rex potentiſsimus, ac in orbe Chriſtiano celebratiſsimus. Natus anno 1520. Auguſti die 2. minutis 31. ante tertiam horam matutinam, patre Sigiſmundo, & matre Bona Sphortia, Ioannis Galeatij Sphortiæ Mediolanenſium Ducis, & Iſabellæ Arragoniæ filia, puer uix decimum annum agens, paterno regno, patris opera, ſtudioq; inauguratus eſt, cumq; eo annos octodecim regnauit, pòſt iuuenis factus uxorem accepit uoluntate patris Elizabetham Ferdinandi Cæſaris, & Hungarorum ac Bohemorum Regis filiam natu maximã, in qua muliere genus cum forma, forma cum comitate & manſuetudine, hæc cum probitate, probitas deniq; cum pietate certabat, ita ut neſcires, quid in ea potiſsimum admirareris. Ea uerò biennio poſt nuptias celebratas, magno multornm luctu extincta, atq; Regni habenis poſt patris octogenarij obitum, anno quadrageſimo nono, ad ſolum Sigiſmundum deuolutis, Barbaram Radziuilliam Lithuanicam inuitis Regni proceribus uxorẽ duxit. Cæterùm & ea ſtatim poſt coronationem uita functa, ipſe triennio in uiduitate tranſacto, alterã Ferdinandi Cęſaris filiam Catharinam, quæ prius Franciſco prima Mantuæ duci elocata fuerat, Pontifice legibus cum ſaluente: matrimonio ſibi iunxit. Id quòd tale fuit, ut plus moleſtiarum, quàm iucunditatis, uel uoluptatis coniugalis habuerit. Cùm autẽ hucuſq; tranquillitatis ſtudioſiſsimus bella à ſuis auertiſſet, atq; pacem cum finitimis initã firmiter coluiſſet, tandem inteſtina Liuonienſium diſſenſione, ex otio in bellum pertractus, de regni incremento & amplificatione cogitationes ſuſcepit. Nam cum anno 1559. inter Archiepiſcopum Rigenſem Vuilhelmum ex Brandenburgica familia natum, & ordinis Teutonici Magiſtrum diſſenſione, cùm ob Euangelij prædicationem in Eccleſia Rigenſi, tũ ius comitiorum indicendorum exorta, res eò deueniſſet, ut Archiepiſcopus utrumq; impediturus, poſt uarias uelitationes in arce Kokenhuſen concluſus, fame atq; penuria, rerum omniũ coactus, ſe Magiſtro unà cum cõmilitonibus dedere cogeretur, & toto penè anno,

non ut prouinciæ,ac ciuitatis conſors,uel præſul,uel Brandenburgicæ familiæ princeps, uinctus detineretur,ſed ueluti barbarus hoſtis tractaretur. Sigiſmundus nepotis ſeruili captiuitate cognita,Legatum ad ordinis Magiſtrum Vuendam ablegauit cum mandatis,ut quandoquidē in bello,nepos Vuilhelmus captus eſſet,hic indigniſsimo carcere liberaretur,& omne diſsidiū inter Archiepiſc. & ordinem Teuthonicum amanter cōponeretur. Cæterùm Teuthonici ordinis Magiſtro legatū in Poloniam re infecta dimittente, Sigiſmundus,qui operam ſuam ſperni moleſtè ferret:ordinis Magiſtro,omnibusq; eius auxiliarijs bellū denunciat. Cuius exitus is fuit,ut etſi ordinis Magiſter aliquot uexilla peditū, & equitum Germanorū,cum copijs trium Epiſcoporū,Torpatenſis,Riualienſis,& Gabſelenſis,contra Polonos educeret,tamen cum ſe à Polonis exercitus multitudine ſuperari uideret,pacem à Sigiſmundo petendam cenſuerit,eamq; hiſce conditionibus impetrarit, ut ordinis Magiſter Archiepiſc. in priſtinum ſtatum reſtitueret,omneq; damnum ac detrimentū eidem illatū rependeret,præterea Polono ſtipendia in milites erogata refunderet. Videbatur harum conditionū acceptione Liuonia pacata,quantumuis Liuonibus clanculum muſsitantibus,ab ordinis Magiſtro omnem prouinciæ theſaurū, & nullo cum fructu,aut ciuium utilitate conſumptum:ſed ecce Moſchus ſuæ occaſioni intentus, quod & induciarū antea cum Liuonienſibus pactarū finis eſſet, & Liuonienſes inter ſe alienatos ſciret,Torpatenſem Epiſcopatum Liuoniæ ingenti exercitu,nimirum trecentorum millium hominum,Duce Petro Siſegaleider ſtrenuo olim pirata inuadit,eumq; ferro & igni uaſtat,& per multa miliaria,omnia cæde,rapinis,fœdiſsima barbarie & immanitate complet,pueros infra annum decimū necans,intra decimum & uigeſimum cōſtitutos,Tartaris hominibus feris uendens,ſuprà uiginti trucidans omnes,pecus omne quod in Moſcòuiam abduci nō poſſet mactans,Germanos mares deprehenſos brachijs truncans,fœminas ſectis uberibus diu crucians,pleraſq; in fruſta diſcindēs,& membra palpitantia hac illac diſpergēs,in ſumma nihil crudelitatis prætermittens non tantū in ditione Torpatenſi, ſed & Neruienſi,quę Magiſtro Teuthonico paret,minimè etiam ditioni Rigenſis Archiepiſcopi parcens. Ideò Liuonici,maximè Rigenſes ſe in tanta neceſsitate conſtitutos,cōſpicientes,& tardis auxilijs Imperij,cuius ſuperioritatē,ut uocant,hactenus coluerant, diffidentes,à Sigiſmundo defenſionem petiêre,quam ipſe potētia,fertilitate,ac commoditate uicinæ prouincię perpenſa Liuonienſibus nō grauatim præſtitit,Moſchis in Liuoniam à cæde ſex millium Tartarorū redeuntibus,fortiter ſeſe opponens,& quo Liuoniæ concordiæ proſpiceret,ordinis Teuthonici authoritate in Liuonia ſublata Gothardū Ketlerum ex nobili familia in Vueſtphalia natum,ex Magiſtro Teuthonico,Ducem Curlandiæ faciens. Verùm enimuerò dū Sigiſmundus Liuonienſibus cōtra Moſchos ſuccurrere cogitaret, factū eſt,ut horū arma in ſuos Lithuanos cōuerteret. Nam in menſe Februario anni 1563. Moſchus defenſione Liuonienſium,à Sigiſmundo ſuſcepta irritatus,Lithuaniā omnibus nobilibus & præfectis hoſtiliter inuadit,ut ſic immanitatē & plus quàm beluinā crudelitatem toti orbi notiorem redderet. Ingreſſus itaq; Lithuaniam maximis copijs,arcem munitiſsimā Polotzko ui cepit,multis millibus hominū occiſis,et alijs in ſeruitutem abductis. Fuit hæc clades Polonis perquā grauis,cum ob alia,tum uerò arcē Polentzko amiſſam. Quare Sigiſmundus,neutiquam ſibi conquieſcendum putauit,quo ad ſuos barbarica Moſchi tyrānide liberaret:ideò inducijs ſibi à Moſcho denegatis anno ſubſequenti,qui erat 64. Moſchos in Lithuaniam redeuntes,ad Vlium oppidū,uirtute Nicolai Ratzuilij profligatos,Lithuania eijcit. Interea uerò cum graue ac diuturnum bellū inter Regem Daniæ,ſocioſq; Lubecenſes,contra Ericum Schwediæ Regem exortum eſſet, atq; hunc id moliri cognouiſſet,ut toto mari Balthico occupato,& latronibus atq; piratos infeſtato,mare ipſum ſuæ poteſtatis faceret,Polonicaſq; ditiones oppugnaret,ipſe,quo conatus Erici infringeret,ueteremq; maris & cōmerciorū libertatem & ſecuritatē tueretur, ſocietatem cum Principibus Pruſsiæ,Pomeraniæ,& Megapoliæ, dictiſq; confœderatis iniit. Eaq; durante,Chriſtophorum Ducem Megalopolenſem electum Coadiutorem Rigenſis Archiepiſcopatus,quod in ſuſpicionem ueniſſet,quaſi cum hoſtibus Regni Polonici conſilia agitaſſet,cœpit, eumq; Vuildę clementer exceptum,per aliquot annos in cuſtodia habuit. His rebus ita geſtis publico conſenſu Lithuaniam,cæteraſq; regiones Poloniæ coniunxit, ac tandem inducijs cum Moſchouita factis,ut exitiale bellum Schwedicum inter ſororium Ioannem Schweciæ & Daniæ reges adhuc durans , æquis conditionibus componeretur,unà cum alijs regibus ac principibus interceſsit. De alijs eius priuàtis uirtutibus à nobis hic plura commemorari neceſſe non eſſe,id alijs facturis quibus eæ notiores ſunt quàm nobis. Beneuolentia uerò,qua illuſtriſsimam familiam Brandeburgicam ob agnitionem amplexus eſt,ad omnem poſteritatem prædicanda eſt. Siquidem ut liberationem Vuilhelmi Archiepiſcopi Rigenſis taceamus, & fratrem eius Albertum

primum Pruſsię Ducem ab Imperatore proſcriptũ clementiſsimè protexit, & protectum adamauit ac coluit: filij præterea adoleſcentis Alberti Friderici patre defuncto, tutelā clementer ſuſcepit, utq; propenſionem erga cognatam familiam Brandenburgicam ad omnem poſteritatem declararet, eam totam, caſu quo proximiores abſq; liberis atq; legitimis hæredibus decederent, ſucceſsionis Boruſsiaci ducatus capacem eſſe uoluit. Deceſsit nullo ex tribus uxoribus hærede relicto, ultimus Regum Polonicorum ex ſtirpe Iagellonea Lithuanica, quæ ab anno 1386. in hunc uſq; diem quo Sigiſmundum mortuum diximus, magna cum laude res Polonicas rexit: Iagello ſiquidem, ſiue Iagula magnus Lithuaniæ Dux, qui cum matrimonio Heduuigis demortui Ludouici Regis Vngarorum & Polonorum filiæ, regnoq; fide Chriſtiana recepta Vladiſlaus ſecũdus eſt dictus, quaſi qui gloria potens futurus eſſet, decrepita admodum ætate, ex quarta uxore Sophia Ruſſa Kiouienſium Ducis filia, duobus filijs, Vladiſlao tertio, & Caſimiro, ſuſceptis, poſt mortem regnum ad Vladiſlaum filium tranſmiſit, eum, qui Vngarorum quoq; regno ſuſcepto, & profligatis cum gloriæ aliquot Turcarum exercitibus, cùm prius ad Macedoniæ, deinde ad Thraciæ fines magis animoſiore quàm ualidiore exercitu penetraſſet, apud Varnam inter confortiſsimos hoſtes dimicans, certam propemodum uictoriam cum uita pariter amiſit. Poſt hunc autem ſine liberis decedentem, cum Polonis undecim, Vngaris quinque annis præfuiſſet, Caſimirus natu minor frater regnum ſuſcepit, qui Elizabetha filia Alberti Romanorum, Vngariæ & Bohemiæ Regis, & Archiducis Auſtriæ, & Ladiſlai Vngarorum & Bohemorum Regis, ſorore in Regni ſociam aſcita, ex illa filios ſex & filias ſeptem ſuſtulit. Ex his Vladiſlaum natu maximum uiuens Bohemis, Caſimirum ac deinde Ioannem Albertum Vngaris Reges dedit: Sed utroq; hoc diſſentione partium deſerto Vngariam quoq; cum Bohemia Vladiſlaus obtinuit. Ex quo & Anna Galla, filia domini de Candalla Vaſconis nati, Ludouicus filius, qui bimulus uiuente patre coronatus, cùm ei exacta ætate mortuo in utroq; Regno ſucceſsiſſet iuuenis admodum Turcico bello, anno 1526. apud Mohatium miſerabiliter perijt & Anna filia, quæ nupta Ferdinando Cæſari cum quindecim liberis beauit: filijs quatuor, Maximiliano, Ferdinando, Ioanne & Carolo: filiabus undecim, Elizabetha, Anna, Maria, Magdalena, Catharina, Leonora, Margareta, Barbara, Vrſula, Helena, Iohanna, de ſuprà memoratis uerò duobus filijs Caſimiri Regis. Caſimirus quidem iuuenis caſtiſsimus & religioſiſsimus, in Lithuania immaturam mortem obijt, non ſine celebri ſanctimoniæ fama. Ioannes Albertus poſt patrem octo & amplius, deinde hunc ſecutus Alexander quinq; annos regnarũt: ille quidem maximi animi, ſed ante ſuſceptum regnum, quàm regnans fœlicior. Hic à Moſcis apud Vedruſios uictus eoſdem apud Opaſcam, Tartaras uerò Tauricos apud Cleſcum paucis ante mortem diebus, inſignibus prælijs profligauit. Poſt hos natus eſt Sigiſmundus, Sigiſmundi de quo loquimur pater. Hunc ſecutus Fridericus ſacris initiatus, Archiepiſcopus Gneſnenſis, ſimulq; Epiſcopus Cracouienſis, & Romanæ Eccleſiæ Diaconus Cardinalis S. Luciæ in ſeptem Solijs. Porrò filiarũ Caſimiri duæ immaturè mortuæ, Hedwigis Georgio Duci Bauarorum, Sophia Friderico Marchioni Brandenburgenſi, Anna Bugiſlao Pomeranorum, Barbara Georgio Saxonum, Elizabetha uerò (patre mortuo) Friderico Legnicenſium & Bregenſium ducibus matrimonio iunctæ fuère. Cæterùm Ioanni Alberto, & Alexandro fratribus ſine ſobole decedentibus, in Regno Poloniæ ſucceſsit Sigiſmundus amborum frater, bellis cum potentiſsimis Moſchis, ferociſsimis Tartaris, acerrimis Valachis, & fortiſsimis Germanis, fœliciter geſtis clariſsimus, qui initiò in matrimonium ducta Barbara Stephani Comitis Scepuſienſis, ac Tranſyluanienſium Palatini filia, fœmina ſanctiſsima & pientiſsima, ex ea filiam Hedwigiam ſuſcepit, fœminam lectiſsimam iunctam matrimonio Ioachimo Marchioni Brandenburgenſi, Electori Romani Imperij. Deinde uerò ea defuncta ex altera Bona Sphortia, Ioannis Galeatij Sphortiæ Mediolanenſium Ducis, & Iſabellæ Arragoniæ filia maximam natu filiam Iſabellam Ioanni Regi Vngarorum affini iam prius ſuo nuptui tradidit: reliquarũ uerò trium, poſt mortem Sophia nupſit Henrico Iuniori Duci Brunſuicenſi, Catharina Ioanni Duci Finlandiæ, iam Schwedorum Regi potentiſsimo, Anna adhuc uirgo dignas ſuo genere nuptias expectat. Ad extremum filius Sigiſmundus Auguſtus, cùm eo quo diximus modo regnaſſet, ſine liberis decedens, obitu ſuo non tantum exteris compluribus, Regni uacantis ambiendi occaſionem præbuit, ſed & inter Regni proceres diuerſa ſtudia, grauesq; contentiones excitauit, quibuſdam hunc, alijs alterum Regem eligi poſtulantibus.

IOAN-

IOANNIS LASICII HISTORIA DE INGRESSV POLONORVM IN VALACHIAM, CVM BOGDANO VOIVODA, (CVI SVCCESSIT Iuonia) & cæde Turcarum: ducibus Mielezkio & Sieniavvskio: AN. M. D. LXXII

ILLVSTRIBVS ET MAGNIFICIS VIRIS, DN. NICOLAO MIELECZKI, VOIVODAE PODOLIAE, Grodenſi, & Nicol. Sieniauuski, Strienſi præfecto, atq; copiarum regni in Ruſsia primario ductori,

IOANNES LASICIVS S.

NISI nos certa merces laborum, Chriſtianorum cauſa ſuſceptorum, in cœlis maneret: nihil uobis, illuſtres uiri, cæterisq; iſthic pacis publicæ conſeruatoribus, foret infœlicius. Tanta ſunt ueſtra in Rempub. Chriſtianam merita, ne latet an iam remunerata. Hęc uerò eſt illa maxima charitas, de qua ſic inquit noſter Seruator: Maiorem hac charitatem nemo habet, quàm ſi animam ſuam ponat pro amicis ſuis: hoc illud quod Sirachus faciendum ſuadet, ne fratris & amici cauſa pecuniæ parcamus, hoc quod Paulus ſcribit: Charitas non quærit quæ ſua ſunt: & omnia ſuſtinet. Quæ, quanta ſint, quis non uidet? Teſtis rei huius eſt, inter alia, hæc quam ad uos mitto, Valachica hiſtoria: nam quid uos aliud in Valachia, tanto cum diſcrimine uitæ, nec abſque impenſis, & domeſticis rebus poſtpoſitis, anno 1572. egiſtis, quàm ut Bogdano, gentis noſtrę amantiſsimo, in illam reducto, tutum ab illa parte à Turcis regnum Polonicum, firmiſsimum Germaniæ murum, redderetis? quo beneficio quod aliud maius a uobis in Rempub. proficiſci potuit? Itaq; ne dubitate, ueniet aliquando illud tempus, cùm, ut omnium Chriſto fidentium uirtutes, ita ueſtra quoq; hæc de populo Dei merita, magnis præmijs afficientur. Nec ego ualde miror, optatis, conatibusque ueſtris fortunam non reſpondiſſe: cum nemo ſit hominum, cui ſemper ſecunda ſint omnia. In magnis (ait Poeta) & uoluiſſe ſat eſt. Satis uos patriæ, ſatis amico dediſtis afflicto. Si Deo, mundi, quem creauit, admirando rectori, ſecus uiſum: quid dolemus? uoluntati illius quis reſiſtet? is ut dat, ita aufert, reges, regna mutat, excitat & immittit hoſtes, non tamen abſq; cauſa: ſed propter impunita ſcelera, idololatriam, ſuperſtitionem, pauperum oppreſsionem, iniurias, fraudes, furta, cædes, luxus, libidines, ebrietates. Ductus eſt in captiuitatem populus meus, ait uates Eſaias, propterea quòd non fuerit præditus ſcientia: tympanum, tibia & uinum in conniuijs illorum: opus autem Dei non reſpiciunt. Neq; uerò uos tunc ſolùm præclaram patriæ operam nauaſtis: magna ſemper ab illo tempore, ex quo uos in Ruſsia diuina conſtituit prouidentia, utriuſq; ueſtrum, maiorumq; ueſtrorum, in repellenda ui barbarorum, uigilantia, induſtria, fortitudo enituit: ſi modò alij conatus adiuuiſſent ueſtros, uel ſi plura perficere per iram diuinam licuiſſet. Vtinam autem noſtri, tam crebris Scytharum incurſionibus exciti, qui mihi nihil niſi prodromi Turcarum eſſe uidentur, de locis, quà illis acceſſus ad nos patet, muniendis tandem aliquando cogitarent. Vidiſti tu, ſapientiſsime Mieleci, in tua illa cum Comite Tarnouio & Stanislao Lataſcio peregrinatione, uidiſti inquam iuuenis, ut Itali Turcis, Hiſpani Mauris, Galli Anglis, Dani Suecis, Zelandi & Holandi quibuſuis, cùm bellum eſt, nauibus ad ſe aditum prohibeant: ut ijs in locis, quibus commodus eſt ad eos acceſſus, arces, præſidiaq; habeant: collapſa inſtaurent, dies & noctes excubent. Cuius rei documenta ſi nunc hac tua & ætate, & authoritate ad tuum Neſtrum atq; Neprum, quà ferus Scytha incurrit, ederes: certè hoc inter tot tuos, quos in arcendis hoſtibus ſuſcipis labores, præcipuum, idemque immortale opus eſſet futurum. Ni uerò id, hoſte iam nobis propinquo, & incuria noſtra nimiùm audaci facto, maturè feceritis, quis mirabitur ſequutam poſſeſsionis direptionem: quæ, proh dolor, iam magna eſt, ubi nulla ſæpes fuit?

Cui ducendæ non dubito quin poſt tot calamitates, & Turcarum in Valachiam ingreſſum, manus ſitis celeriter admoturi.

Opto uobis Gedeonis fortitudinem, Samſonis uires, Dauidis fœlicitatem.

Barcini, Kal. Octobr.

1577.

IOANNIS LASICII HISTORIA DE INGRESSV POLONORVM IN VALACHIAM, CVM BOGDANO VOIVODA, (CVI SVCCESSIT Iuonia) & cæde Turcarum: ducibus Mielezkio & Sieniavvskio: AN. M. D. LXXII

VARIA eſſe gentis cuiuſuis, ut uirtutes, ita uitia, nemo eſt qui ignoret. Valachorum ſanè ea eſt leuitas animi, & perfidia, ut maior eſſe nequeat. Ii paucis antè annis, ne ſuperiora commemorem, Alexandro principe ſuo eiecto, quendam Iacobũ Deſpotē, qui Roſtochij mathemata docebat, noſtris quibuſdam ſuo cum diſpendio eum adiuuantibus, receperunt: quo occiſo, rurſus Alexandrum, poſtea Bogdanum admiſerunt. Hoc faſtidito, Iuoniæ ſe ſubiecerunt, iſto Turcis prodito, ad Petrum defecerunt, quem quis diutius his regnaturum credat? Ita illud à Salomone uerè dictum, ut omnia, propter improbitatem terræ, multos principes eius eſſe. Quamobrem haud mirum eſt, propoſuiſſe id in cōcilio Lucenſi, anno Chriſti 1429. Sigiſmundum Hungarorum, Romanorumꝗ regem, (ut teſtis eſt lib. 4. Chronicorum Polonicorum noſter Miechouienſis) ut gens Valachica, unà cum ſuis Voiuodis exterminaretur: quod nemini fida foret, furto ac præda uiueret, ſed Vuladislaum regem Poloniæ, Vitoudo duce Lithuaniæ, fratre ſuo, præſente, reſpondiſſe: non eſſe æquum ut Valachi, regni Poloniæ ſubiecti, exterminarentur: quorum ſi aliqui furto uiuerent: id tamen non poſſe de omnibus dici. Licet autem hoc tum diſcordia regũ nō fuerit factũ: at noſtra ætate, magnis eos cladibus affligi: tandē etiam diuino permiſſu, Turcarum iugo ſubijci uidimus. Sic enim propheta Amoſus, Dei nomine: Ecce, inquit, oculi Domini Iehouæ in regnum quod peccauit: diſperdamꝗ illud è terra. Sic & apud Ieremiam Deus ait: Ego feci terram, & dedi eam illi cui mihi uiſum eſt: dedi omnes has terras Nebuchadneſaro Babylonio ſeruo meo. Quis igitur miretur tot gentes, quarum fides lubrica, iam in prouerbium abierat, in Turcicam deueniſſe poteſtatem? nam quid Deo magis exoſum, bilingui, perfido, fraudulento? Sed nos iam hiſtoriam aggrediamur, Paprocium ſequuti.

Valachi, qui olim Getæ & Daci, pòſt ab colonia Italorum, quos Vulochos uocamus, Valachi cognominati, gens miſti ſeminis, ideoꝗ ingenij uarij & inquieti: concepto odio contra Bogdanum, ſuum Voiuodam, (uox ea lingua noſtra exercitus ducem ſignificat) quòd Polonorum magna conſuetudine ſua in aula uteretur, his plurimum fidei haberet, horum beneuolentiam liberalitate demereretur, uni illorum ſororem ſuam nuptum dediſſet, ipſe quoꝗ uxorem genere Polonam ducturus eiſet: clàm ineunt conſilium de alio in locum illius ſublegendo. Erat tum a ud Imperatorem Turcarum Iuonia, (ſic illi Ioannem appellant) filius Stephani, Voiuodæ illorum, è concubina prognatus: qui anno ſaluiferi partus 1561. rege Sigiſmundo Auguſto comitia Lublini agente, Ioannis Fierlei, Voiuodæ Lublinenſis, Marſalciꝗ regni Poloniæ, ſenatoris grauiſsimi, miniſter fuit. Is Valachis uiſus eſt ad ſuſcipiendum imperium ſatis idoneus. Ad hunc ergo de nouo principatu ſcribunt: quæ & quanta à Bogdano & Polonis perferant mala, ſignificant: ſi citò cum aliqua Turcarum manu ueniret, proditurós ſe ei obuiam pollicentur: Polonoſqúe unà cum Bogdàno, & Petro fratre ipſius, uinctos uiuos in poteſtatem eius tradituros. Iuonia iamdudum cupidine dominandi flagrans, accepto tali nuntio, protinus colligit Cæſaris ſui permiſſu, circiter uiginti millia Turcarum, Græcorum & Serborum. Porrò Bogdanus, factus de his conſilijs à quodam Valacho certior, ſimulꝗ monitus ut profectus in Poloniam ad amicos, maturè pararet auxilia, quibus ſe ab iniuria tueretur, uitaret inſidias: illo ipſo quo hæc accepit die, (qui fuit Dominicus præcedens bacchanalia anni 1572.) Valachia excedit: ubi primum Polonis, ſuis familiaribus, perfidiam, inſidiasꝗ ſubiectorum ſuorũ aperit. Egreſſo è Valachia Bogdano, ingreſſus in eam eſt Ioannes, ipſius æmulus, magnis Turcarũ copijs ſtipatus: cui obuiā primates profecti, Gabriel Logofet, Dinga dux exercitus, Craczonus eremita, Viſternicus raſus, Lupulus Stroiz, cęteriꝗ proditores: ſalutatumꝗ reuerenter, Iaſum, ubi ſedes Voiuodarũ eſt, deducunt. Tum uero cognouère periuri Valachi, ꝗ leuia fuerint priora incōmoda illis, quę à Turcis patiebantur: nam noſtri milites nihil aliud quàm pabulum in uſum equorũ, ex agris, horreisꝗ incolarum auferebant: at Turcæ, præter id, uxores quoꝗ illorũ, uirgines, pueros cōſtuprabant:

parentes,

parentes,propinquos flagitia prohibentes pulſabant:omniaq́ alia arbitratu ſuo agebāt: adeo licenter,ut illos tum pluribus incommodis unus Turca affecerit, quàm antea triginta Poloni:nec diſsimilis eorum conditio Iuonia imperante,illi Iſraelitarum, Abimelecho rerum potiente,fuerit:quæ ſors communis eſt ijs omnibus,qui excuſſo dominatu à Deo accepto,alium ſibi pro ſua libidine,nefariè acceſſunt. Nam & ipſe Iuonia,uel ob leuiſsimum delictum,pœnam capitis inſontes ſtatuebat,uiuos excoriabat,palis infigebat,oculis priuabat,(quæ pœna apud Valachos familiaris eſt)naſo & auribus præciſis deformes homines reddebat:breuiter,ſi quis illo inuito ſeu racemum ſuæ uineæ, ſeu quidpiā aliud, ex quo cenſus penditur,uendidiſſet:hunc ille aut occidebat,aut hamo per nares illius traducto,manibusq́ poſt tergum colligatis,tortoribus,uel,ſi iſti non eſſent, Nigritis (quos Ziganos uocant)per plateas immiſericorditer flagellandum obijciebat:& (quod immanius eſt)cæſorum cadauera,inſepulta eſſe in foro ſinebat, ut canes eſu illorum ſaturarentur,homines aſpectu obedientiores redderentur. Hac tali feritate,tantum ſui metū, amoremq́ (ſi modò in metu eſſe poteſt amor) plebi incuſsit,ut illum poſtea non modò honorarint,horruerintq́,uerùm etiam fortiter pro eo depugnauerint. Tale in illis locis,& ad Septentrionem,uulgi hominum ingenium eſt,ut caſtigatum, promptiùs quàm ſua ſponte officium faciat. Eſt in Ruſsia nobiliſsimæ proſapiæ Caſparus Paniewskius,præfecti Zidaczouienſis forma conſpicua filius:huic Bogdanus ſuam ſororem,matre id uolente, bona cum dote locauit. Ipſe etiam Bogdanus, Ioannis Tarlonis,ſigniferi Leopolienſis, pudoris, pulchritudiniſq́ eximiæ filiam, ducturus in matrimonium erat: cui filiæ,matriq́ eius,uiro mortuo,rex Auguſtus tutores dedit Senatores illuſtres, Georgium Iasłouiecium Ruſsiæ,Nicolaum Mielecium Podoliæ Voiuodas:qui puellam ſponſo, non ſecus quàm ſi regia filia foret,tradituri erant. Ad hos ergo Bogdanus ubi uenit,opem illorum contra infidos Valachos implorat: ſuum honorem tuendum ut ſuſcipiant,omnibus precibus rogat:idem petit & à militibus,finium regni cuſtodibus. Hi itaq́ omnes,rei indignitate commoti,& illud Sirachi conſilium ſequuti:Iniuriam (inquit) patientem eripe è manu iniuriam inferentis:neq́ uindicando animum paruum habeas:& eritis tanquàm filij altiſsimi:quod & Dauid,Salomon,Ieremias,homines diuini,faciendum cenſuerunt: operas illi ſuas,ad uindicandum ius amiſſum,obtulère: miſerat & ad Auguſtum regem certos homines,qui idem abs eo flagitarent:ſed fœdus cum Turcis antiquum,auxilia ferre non ſiuit: tamen quod præſtare potuit,fecit: miſſo ad Turcam nobili legationibus uiro,Andrea Taranowskio, Bogdano ut reconciliaretur, ſi modò offenſus ab illo eſſet, utq́ eiectum in patrium principatum reſtitueret,orauit.Egreſſo è Valachia abſque omni operæpretio legato,confeſtim Bogdanus cum bis mille ferè, uoluntarijs militibus è nobilitate conflatis, in patriam irrumpit: quos traducto Neſtro flumine, uoluntate omnium,Nicolao Mielecio,propter prudentiam & rei bellicæ ſcientiam,inter omnes ſummo, ducendos,regendoſq́ue committit. Is ſibi laboris ſocium & adiutorem adiungit Nicolaum Sieniawskium,Palatini Ruſsiæ filium,Strienſem præfectum, non minùs quàm ipſe,rei militaris ſcientia clarum: cui breui pòſt,omnis oræ illius militiæ cura à rege commiſſa eſt. Horum ductu ingreſsi in Valachiam, rei frumentariæ paulò licentiùs ſtudere cœperunt:qua re cognita,Mielecius furcam medijs in caſtris erigit, pœna capitis raptoribus ſtatuta:quod non ad hoſtes,ſed ad ſuos ueniſſent,quibus dominum reſtituere conarentur expulſum.Habitus eſt ibidem delectus militum,ſeptingenti, bello gerendo parum idonei,domum reuerti iuſsi,mille trecenti relicti : pauci numero,ſed animi,corporiſq́ue uiribus præſtantes . Poſtero die iter ingreſsi per ſyluam faginam(quæ quondam ab incolis callidè ſucciſa,noſtris pernicioſa fuit) ad Prutum amnem peruenère: unde miſſo Pilawskio centurione cum Bogdani famulis,ut Chocimo tormenta bellica aduehérent: ad Stepanowczum(qui locus ad eundem fluuium eſt)proceſſère: ubi facti de uicinis hoſtibus certiores:uiſum imperatoribus eſt,quò ad illos ſuis cum centurijs proficiſcerentur inſignis fortitudinis audaciæq́ uiri,Stanislaus Lanczcoronskius Scalenſis, Michaël Iasłouiecius Chmielnicenſis,præfecti:Nicolaus Herburtus,Stanislaus Volskius, Cruſsielniczkius,Temrucus Pietichorenſis cum ſuis, & triginta Croatis. Hos Valachi conſpicati, quorum ductor Dambroua,Pruto celeriter traiecto, terga dedère: ibant ergo noſtri ſecundum unam ripam,hoſtes ex aduerſo ſecundum alteram : eius animi, ut ſex millia uirorum quadringentos Polonos non fuerint adoriri auſi. Noſtri,nulla re memorabili patrata,in caſtra reuerſi,ire rurſus ad excubias agendas iuſsi ſunt:profecti, incidūt in Turcicos & Valachicos excubitores: qui multis in locis ignes excitarant, ut hac ratione, quamuis mille capita non ſuperarent,plures eſſe uiderentur. His noſtri cœlo iam albente uiſis,etſi impares,tamen ſe tenere non potuerūt, quin ſublato clamore in illos irruerēt : ac Turcę:armis protinus correptis,cōclamant & ipſi:Volſcianosq́ atq́ Croatas,qui eos inuaſerant Anno 1494.

uaſerant

uaſerant priores, abs ſe propellunt: ſed poſteaquam Herburtus, Lanczcoronskius, Iaslouiecius, Cruſielnizkius cum tympanis exceſſere, illico pedibus ſalutē quæſierunt: noſtris fugientes, ueluti pecora cædētibus, uigintiquatuor uiui capti: noſtri omnes ſalui. Croatæ ſolum unius, cui effrænatus equus erat, Turca fugiens, caput acinace abſtulit. Hîc cùm quidam Temrukianus Scytha, Volskij cohortem repulſam eſſe ab hoſte uidiſſet, inſcijs omnibus, ad imperatorem cum nuncio cæſorū Polonorum aduolat: cui præmij loco, catenæ iniectę, quòd uano rumore animos militū frangeret. Subiecti quęſtionibus captiui, in proximo eſſe magnas ſuorū copias confeſsi ſunt. Quapropter centuriones, ſuos quiſꝗ protinus inſtruunt ac ordinant: imperatorem de uictoria, & hoſte ultra montem abdito, edocent, maioraꝗ auxilia rogant. Voiuoda, interrogato iuuene an nobili genere ortus eſſet: eoꝙ id aiente, Leſciniumꝗ dici, & Herburti famulum eſſe, reſpondet: Ergo (inquit) ea quæ refers, uera ſunt: nam nihil magis nobili, quàm ut ſemper uera & cōperta dicat, curæ eſt: accipe, ingenue adoleſcens, hoc lęti nuntij præmium, quo ſeruus Scytha minimè dignus fuit. Leſcinio muneribus affecto, & ſuorū animis recreatis, præmiſsisꝗ ad illos qui opē implorabant, Ioanne Iordano & Coſielskio: ipſe item eos Voiuoda cū reliqua manu ſequitur: ubi conuenerunt, primùm Deo, authori ſalutis omnium, cædis uerò hoſtiū: poſt ipſis etiam, pro opera primo aggreſſu bene nauata, gratias egit. Interim Pilawskius cū tormentis uenit: quæ Iacobi Iordani fidei tradita ſunt. Progreſsi omnes ad Iaſum, animaduerterunt, magna Turcarum, Valachorumꝗ agmina tumulos Stepanowcios inſediſſe: adhæc, Valachos conſpectis noſtris, acies ſuas oſtentare. Hîc Mielecius, quid hoſtes auderent, periclitaturus: Herburtum, Iaslouiezkium, Temrucum, eos ad præludium pugnæ elicere iubet. Verùm ij, animaduerſis inſidijs, (poſuerat enim dux in occulto Czeremiſsios pręſtantes iaculatores) prodire in aciem noluêre. Mielecius quoꝗ, conſideratis hoſtium uiribus, nec ignarus aliud reſiſtendi, aliud cedendi tempus eſſe: regredi potiùs quàm temerè cum paucis in Valachiam progredi, conſilium capit: quare iubet per ſpeciem quæri uada Pruthi, quaſi Iaſium iter flexurus, cùm (opinor) reditus Chocimum uerſus eſſet in animo: cur enim infinitis hoſtibus exiguum ſuorum numerum, nulla habens certa auxilia, opponeret? Dies Iouis prima à Paſchate fuit, cùm conuerſi Chocimum, ſequētes ſe propè magnis agminibus habuerunt hoſtes. Quorum audaciam minimè ferendam eſſe Voiuoda exiſtimans, monet Herburtū, Lanczcoronskium, & aliquot alios, ut illos ſuis à ceruicibus reijcerent: quod hi propter loci iniquitatē, & quia ſol ad occaſum uergebat, facere tum detrectarunt, operam ſuam loco æquiore, temporeꝗ magis opportuno ipſi polliciti. Proin noſtri procedebant ulteriùs, hoſte incaſſum è decliui loco tela tormentis in eos iaciente, donec inter Pruth & alium fluuiolū peruenerunt. Nocte ſub armis uigilanter tranſacta, cernunt prima luce hoſtes id unum conari, quò ipſos circumuenirent, et in anguſtias redigerent. Sed Herburtus ſua cum centuria, quæ ſemper extremum agmen claudebat, multitudinem hoſtium falcatam aggreſſus, in aquas compellit. Quibus actis effudit ſe quidam è ſuorū grege Turca haſtatus, more militari aliquem è noſtris ad monomachiam prouocās. Vix hæc effatus, aduolat à latere cum uenabulo Stanislaus Viſtempus, exigui quidē corporis, ſed (ut tales ſunt) pectoris impauidi: quo uenabulo Turcam uno ictu trāſuerberat. Accurrūt Turcæ ſubſidio prouocatori animā agenti: noſtri item Viſtempo triumphanti. Fit mediocre certamen: in quo Zebro, Polonus centuriæ Lanczcoronskianæ, occubuit. Turcæ tali uiro amiſſo, ibant quieti die illo, qui Veneris fuit: illis ideo ſacer, uel quòd Mahometes creatus ab illis hoc ipſo die rex foret: uel quia, ut à Chriſtianis ſuperſtitione diuerſi ſunt, ita etiam aliud colendi Dei tempus, aliumꝗ modum habēt. Nos enim ad orientem ſolem, patriæ orientalis, è qua Adam eiectus eſt, memores: illi, ad meridiem conuerſi, Deum hac die adorant. Poſtera luce, noſtros Chocimum tendentes magna phalanx Turcarum inſequuta eſt: ubi rurſum alius Stanislaum Ciolcū, armis, habituꝗ, qui luteus erat, inter cęteros fulgentem, ad ſingularem pugnam euocat. His auditis, currit ad Voiuodam Ciolcus, ac ut ipſum in ſui honorem, tāto cum uiro haſta certare permittat, etiā atꝗ etiam orat, obſecrat. Cui is: Ego uerò (inquit) non ſinam ut quiſquam ueſtrum, qui diuitiores habemini, tali barbarico certamine, periculo ſe exponat. E re magis ueſtra futurum, ſi iunctis animis, dextriſꝗ hoſtem, ubi neceſſe erit, aggrediamini. Dolenter hæc Ciolcus tulit: Hoſte in prouocatione perſtante, & lingua Slauonica, ueſte, penniſꝗ nitentem prouocante, obſecrat prouocatus, ut, ſi hoc ſibi non liceret, ſaltem quiſpiam ſuorum famulorum cum barbaro in arenam deſcenderet: ne impunè Chriſtianis inſultare uideretur. Data facultate, ſtatim contra illum cum haſta proruit Paulus Chauzowskius: nec id ſegniùs Turca fecit: ſed uterque curſu irrito. Tum Paulus, manu promptus iuuenis, diſtrictum ſubitò enſem fronti hoſtis infigit: adhæc uulneratum, ferrum hærens extrahentem, brachijs corripit. Viſa longiuſcula luctatione, decurrunt ad commilitonem Stanislaus

Viſga,

Viſga,&Stanislaus Niegoczkius:hic,Baworowſkij,ille Herburti miniſter. Turca manibus Pauli elapſus,recipit ſe ad ſuos:qui ſubitò,lęthali cognito uulnere,complures adorti illos tres,egregiè ſe à ui magna defendentes,undiq; petunt. Laborantib. ſubueniunt ſuis cum turmis Herburtus & Volskius:fit cædes magno ſtrepitu, ſoſpitat Chriſtus prælium Chriſtianis,barbari in fugã uertuntur:quos ij cædentes acriter perſequuntur. Exclamant imperatores,ſine perſequendi facto,pedem referrent,& ad ſigna redirent: clamitãt & centuriones,inhibentq; fruſtra:adeò iam animi uictorum incaluerãt, ut reuocari ab incepto non potuerint. Quod cernentes alij centuriones,non multis in caſtris relictis, pugnantibus animos ſuo aduentu addidere. Tum uerò omnes ſimul multo feruentius hoſti numeroſo inſtare,cæſim punctim ferire,donec illos ad ipſa ſtatiua Valachica compulerũt. Prouecti calore pugnandi ultra tubicines & tympanotribas,animaduertunt ſe nimiũ procul à ſuis abſceſsiſſe:quapropter coacti in unũ,ad eos redeunt. Res mira, nec alij quàm Deo, ſuorũ pilos numeratos habenti,adſcribenda,quòd eouſq; pugnando progreſsi, nec circumdati ab hoſtibus eſſent,nec in cõflictu acerrimo plures unico,qui fuit Volskij, ceciderint. Reuerſos palàm obiurgabat imperator Mielecius,tacitè laudabat fortitudinem:quòd pręter ſuum iuſſum,rem ſummi periculi pauci tentaſſent. Nos uerò,reſpondent,collegę tui permiſſu id fecimus:quidni enim,Deo conatus ſecundante noſtros, hoſtẽ fugientem perſequeremur? Loco quodam cœnoſo ſuperato,qui haud procul Chocimo aberat,Turcę noſtros ea cum uociferatione aſſequuntur,ut uiuos deuoraturi uiderentur. Stanislai uerò Czureli centuria maximè petebatur:ad quos conuertente ſe Czurelo,procurrit cum malleo acuto Mielecij miniſter Radeczkius,bellandi cum Turcis gnarus:quem capiti unius ubi impegiſſet,eximere non quiuit:hũc imitatus Czurelo,cum centũ ſuis equitibus,tantum hoſtium numerũ aggreſſus eſt,ut noſtri inter illos diſperſi,non iam apparerent:at imperator extemplo mandauit Oſſowskio,ut cum ſuorum equitũ manu perturbatis ſuccurreret. Cæterùm Turcæ,uiſis pluribus noſtrûm ad ſe,tanquã irritatis feris,currentibus eue ſtigio retroceſſerunt:ut enim Scythas,ita etiam Turcas,fortitudo ſtatim deficit ubi quis illis uiriliter reſiſtit,imbellem ſi uideant,magno cum impetu inuadunt. Sex tantùm è Czurelianis deſiderati:at uerò Turcę atq; Valachi conciſi,contritiq; paſsim iacebãt. Tendentibus noſtris Neſtrum uerſus, Turcæ ſuo incurſu nouiſsimos pene attingebãt. Moleſtè id ferebat reſpectans animoſus Herburtus:nihil tamen iniuſſu ſui ducis tentare auſus. Triginta Czeremiſsij ab tergo conſtituti,glandibus tormentorum incurſantes repellebant. Fuit ibidem quidã paluſtris locus,noſtris tranſeundus:ad quem hoſtes celeriter cõcurrerunt,aditu eos prohibituri:uerũ iuſſu uicarij imperatoris,exonerata contra illos à Stephano Garniſsio,Herburti ſub centurione,12.minora tormenta,unũ maius ab ipſomet Ciolco,cõturbatos ultra montem reiecerunt. Exantlatis tot aduerſis,tandẽ ad Chocimenſem arcem,concubia nocte uenerunt:quam arcem Dobroſſolouius Polonus,paruo pręſidio tenebat,& fide bona(cuius gens noſtra natura ſeruãs eſt)Bogdano tamdiu ſeruabat: ubi Turcæ noſtros,iã ſecuriores,& ordinis negligentes,facilè oppreſsiſſent,ni Temrucus centurio,tamdiu illos ſuſtinuiſſet,dum ſinguli ſuis ſub ſignis conſiſterent. Godziſſewskius prior è centuria Goraiskij hoſtes ſenſit,deinde alij:q celeriter à Sienawskio ordinati,productis ante aciem tormentis,hoſtem opperiebantur: nec res,tametſi copijs noſtri multo forent inferiores,certamini moram fecit. Vetuerat aũt Mielecius, ne quid ipſe Bogdanus attentaret:ſed contentus ijs quæ alij pro eo ſubirent,in caſtris,ubi erant præſtantiores,maneret. Ibi prima contentio inter noſtrum exiguum peditatũ,& Valachos de ſepe quadam orta. Dehinc Turcę noſtros inuadere,premereq;. Rogante Ciemerinskio auxilia, Temrukus & Herburtus,à Sieniawskio ferre iuſsi,reſpondent,minimè cõmitti debere uelites loricatos,uenabulis utentes,cum Turcis haſtatis & ſcutatis(nam facilè ab illis diſpergerentur)ſed haſtatos cum haſtatis,ut ſit pugna ęquior:ſe uerò pręſto fore,ut hoſtẽ alia ex parte inuadant. Tali excuſatione uſis ſucceſsit Sieniawskij mandatu, Iacobus Iordanus: cuius centuria haſtata ex imberbibus conſtabat,ſed quib. erant animi Herculei, in hac quatuor fratres ipſius germani fuere. Hi omnes,diuina ope implorata,eo impetu in hoſtem incurrunt,ut nullius haſta ab aduerſario aberrauerit:pugnantibus ſubueniunt à latere Herburtus & Sigiſmundus Rozenus:ſed protinus reſilierunt ſaucij Turcę:quos hi uerberando, uſq; ad ipſorum caſtra uarijs tramitibus fugarunt. Callidè aũt, dum fugerẽt, arma,pileos, cæteraq; impedimenta abijciebant,dummodo ſe inſequentes ad ea colligenda pertraherent:ſed quia de uita & gloria certamen fuit,ſpreta hęc omnia à uictore. Porrò Garniſſus, ubi illos plus ſatis excurriſſe uidit,alta inclamauit uoce, ut ſeruato ordine retrocederent. Fecit hoc unum Lanczcoronskio Herburtus:redigunt paucos in ordinem à cæde retractos,& reducunt:Iordanianis nihilominus,uarijs in ſylua locis,hoſtem diſpalatum perſequentibus. Incſt enim noſtris quidam pugnandi ardor,ut ceſſare neſciant antè quàm uel

uincantur

uincantur uel uincant: ferrum nihil ducunt, modò ad illum qui ferit, perueniant, & cædendo cupiditatem expleant ſuam. Poſtquàm Turcæ noſtros longè digreſſos, & omnibus deſtitutos auxilijs uident: deintegro circiter ſexcenti integri, quadraginta defeſſos aggrediuntur, & magno concurſu multi paucos premunt: opportunè autem tūc ad illos ſorte fortuna delati fuère, Rozenus & Io. Radeczkius, generoſi pugnatores. Tum Herburtus paucis ſocios cohortatur, ne ipſorum animi multitudine hoſtium labeſcerent: quos, Deo freti, non ſecus quàm prius diſiecturi forent, modò honeſti & famæ memores, quæ bona fortes ſequitur, dimicarent uiriliter. Quibus dictis, ſeq; ſequi iuſsis, incitat equum in hoſtes appropinquantes. Inuadunt in eos, etiã reliqui. Inſtauratur acris pugna, ſi quæ unquam alia. Qua crudeſcēte, auulſum ab alijs Herburtum permulti impetunt. Et ipſe quidem ſingulari fato patriæ ſeruatus eſt: uerùm ſocij eius quatuor, Dobruczkius, Golinſkius, Vodziraczkius, Conarskius, interempti ſunt. Vagabatur aliquandiu inter hoſtes Herburtus, pro Valacho ab illis propter ueſtem habitus: ita oculi illorum diuinitus obcæcati erant, ut, cuius conſpectum toties fugiſſent, eum nequaquam agnoſcerent. Sic ne in bello quidem, diuina homines probos deſtituit prouidentia. Verùm enimuerò ne illinc quoq; ſine damno dato diſcederet nactus opportunum tempus & locum cōmodum, uni è Turcis graue infligit uulnus, ſeq; ſubitò fugæ mandat: foſſam quandam mirè latam & profundam equo adacto tranſilit. Tollitur clamor Turcicè: Gaur, gaur, uur, uur. Valachicè autem: Ocide, ocide, hoc eſt, Occide Ethnicum. Ad quæ uerba proſiliunt duo Turcæ: quorum unus à dextro latere ipſum ita ſariſſa petit, ut ex ephippio penè iam excuteret: alter, ab ſiniſtro, momento eodem, (admirandam Dei prouidentiam) conatus tranſuerberare, in equum ſubleuat. Accepto tali beneficio, equo addit calcar. Fugienti, capite humeriſq; gladio protectis, obuius fit Sleſinskius, armiger Lanczkoronskij: hunc agnitū, ſibi ut opituletur, ſi quid poſsit, orat. Facit hoc non impigrè armiger. Sed Turcæ, uiſo præſenti auxilio, deſtitere curſu. Auxiliator benignè remuneratus, & magnā apud omnes, quòd tantum uirum ſeruaſſet, inijt gratiam. Famuli mœſti, uiſo reduce hero, maiorē in modum refocillati ſunt, perijſſe illum iam opinati. In tam impari pugna, præter hos quos commemoraui, haud plures uel octo, uel decem interière, qui erant Lanczkoronskij & Ioannis Iordani: quos inter nobilior fuit Stanislaus Goſdzikouuskius, Iordani collega, quo cum ſui famuli occumbere, quam illo deſerto, uitæ ſuæ fuga conſulere maluerunt. Vulnerati non pauci. Cæteri ictus hoſtium incurrentium armis auertentes, incolumes ad caſtra reuenère. Venientes Coſielskius centurio, Turcas eſſe opinatus, haſtis excipere uoluit, ni ſermo Polonos eſſe prodidiſſet. Non deſière Turcæ in Coſielskianam centuriam, quę primam aciem tuebatur, impreſsionem facere, donec eos Iacobus Iordanus, tormentis & peditatui præfectus, abegit. Fuit autem unus ex illis, præ cæteris audacior, magni (ut uidebatur) inter ſuos nominis: nam, quocunq; iter intendebat, ſemper illum turmatim cæteri ſequebantur, is identidem noſtros ad pugnam laceſſebat, nimiùm geſtientem Mlodeczkius, Koſielskij ſocius, globo petit tormentario: labētemq; ex equo hiſce uerbis alloquitur: Itáne uerò hîc iam iaces bacchanal? Fuit enim pennis ſtruthiocameli, & exuuijs leopardinis, inſtar perſonæ, cùm Bacchi feſtum agitur, perbellè ornatus: hunc aſſeclæ correptum ad ſuos curſim deferunt. Poſt hæc Mielecius, rebus hoſtium bene conſideratis, monituſq; à Pencoslauuskio, Iac. Iordani uicario, caſtra illinc aliò mouit, ab hoſtibus ita inſeſtata, ut caſsidem Gabrielis Remboskij, aſsidui ſectatoris Mielecij, glans ferrea attigerit. Tum autem Coſielskius, & mandatu ducis, & ſucceſſu hortante priore, caſtra adortus hoſtilia, complures in eis interfecit: inſuper tormenta aliquot parua, & ſignum militare rubrum, illis eripuit: tam audaci incurſu hoſtes haud mediocriter perturbati: frequentiſsimi paucis cedebant, quibus eo modo repulſis, caſtra locata ſunt ad Chocimum. Primarij in arcem ingreſsi: cæteri, ſtationes ſuas foris ſeruabant. Hinc Bogdanus ad Iuoniam mittit Radeczkium, nobilē Mielecij famulum, orãs eum ne ſibi patrium dominatum, in quem ius haberet nullum, ui eriperet: alioquin non futurum diuturnum, iniquè acquiſitum imperium, cogitaret, nihil eſſe grauius quàm de ſtatu priſtinæ dignitatis, propter uim alicuius, demigrare. Ideo expectaret ab alio paria ijs quę faceret alteri. Deum enim hac ratione ſolere ulciſci omnem iniuriam. Auxit rem eam uerbis pluribus. Quibus minimè motus Iuonia, legatum cuſtodiæ Pyriczauſi tradit: dehinc, cùm nulla alia ratione quenquam ē Polonis nanciſci uiuum potuerit, iure gentium uiolato, Selymo imperatori, domino ſuo, mittit. Perductum ad Mehmet Baſſam, ait Pyrus captum in prælio eſſe: negat id Radeczkius, ſed tamen non fit ideo liber. Fuerunt tunc temporis Conſtantinopoli nobiles Poloni, Andreas Taranouuskius, & Chriſtophorus Dzierkius: hic interpres, ille nuncius regius. Ii nonnihil tentauère, ne quid grauius in inſontem Radeczkium ſtatueretur: uerùm Baſſa, poſtquàm de ſtrage ſuæ gentis hominum in Valachia, intellexit, nō ſolum tulit hoc acerbiſsimè,

acerbiſsimè,ſed etiam captiuum,more aliorum remigũ, toto corpore raſum, ad triremes damnauit: multa hi tũ aduerſa à Turcis experti. Non prætereundũ hîc eſſe uidetur huius Dzierſcij,dum Conſtantinopoli diſceret ſermonem Turcicum,ſingulare in gentẽ Polonam ſtudium: multos enim captiuos,uarijs artibus,dura ſeruitute liberauit: ſæpè hoſtium de nobis cõſilia,præſertim interregni tẽpore,Senatui aperuit: pericula hoc nomine adijt: impenſis non pepercit. Huius opera Mielecius(cuius is munificentiã erga ſe maximè ſenſit)uſus apud Baſſam primarium eſt,in liberando Radeczkio: qui Baſſa, cùm & ex alijs Czauſsis,(aulicos illi,qui huc atq; illuc cum mandatis mittuntur,ſic uocant) & ex Petro Bogdani fratre,qui poſt ibidem deceſsit è uiuis,cognouiſſet,Radeczkium non in prælio, ſed legatione ad Iuoniam fungentem,captũ fuiſſe: diu perquiſitum (iam enim triremes in pelago erant)reddi Dzierskio iuſsit: uerùm (ut iſti mali ſolent) clàm ei porrecto ueneno: quod ipſi mortẽ attuliſſet,ni ibidẽ liberator,dato maturè remedio,ſuccurriſſet. Liberatus, redijt,poſt in patriam cum Martino Broniewskio,ad petendas inducias,dum in locũ demortui Auguſti,alius rex ſubſtitutus eſſet,miſſo. Mielecius,uidens in dies copias augeri Iuonianas,ſuas uerò magis ac magis inedia confici,(nam dies aliquot equis noſtrum,nullum aliud pabulũ ꝙ frondes & frutices erant)adhæc memor illius oraculi, Dei uoluntate dari populis,abrogariq; reges: quamobrem,ne cum Deo pugnare uideretur,neúe quos induxit,perderet,de reditu in patriam cogitare cœpit. Interim Iaslouiecius,copiarũ regni Poloniæ ductor,cognito Valachiæ turbulento ſtatu,iamiam erat Neſtrũ traiecturus cum equitatu octingentorum ferè uirorum,ni id prudens Mielecius diſſuaſiſſet: opinor,ne magis irritatis barbaris,ſuos in diſcrimẽ adduceret. Ne uerò nihil ageret, mittit quoſdã è ſuis ad præfectum Bialogrodenſem,qui hæc illi dicerent. Hi(inquit)Poloni,quos Bogdanus, neq; rege,neq; me ſciente,dominatũ recuperaturus auitum, è Polonia eduxit, amici mei ſunt: quibus Cæſaris tui uolũtas à Bogdano alienata,& in Iuoniã propenſa,minimè nota fuit. At uerò,ubi ita ſe rem habere,ex Cæſarianis quotidie creſcentib. copijs perceperunt: reuerti illò unde exierant,uoluerunt,ſed à tuis impediti ſunt: quare,ſi lubet,ita tuos cõpeſce,ne quod noſtris abijciatur impedimentum. Quod ni feceris,neceſſe me erit cũ his paucis,quibuſcum ad terminos regni noſtri & tui Cæſaris ueni,breui plures habiturus,meos amicos ab omni iniuria tueri atq; uindicare. Quod ſi factũ erit,uereor ne te cõſilij tui pœniteat. Præfectus(Sendziacũ illi uocant)ſimulatq; hæc audiuit,continuò Turcas atq; Valachos à ripa Neſtri abſcedere iuſsit. Traijcientibus noſtris anguſtis nauigijs quinq; diebus flumen,multi equi ex eis præcipitati,ui fluminis abrepti ac ſuffocati ſunt. Non diſceſſerant uerò à ripa omnes Valachi: qui extremũ agmen carpere conati,& à peditatu in tergo collocato cum tormentis, & ex ipſa arce Chocimenſi,iaculis repreſsi fuere. Noſtri,traducto Neſtro,Deo in primis,deinde ductorib. ſuis gratias egêre: hi contrà illis, quòd obedientes,quòd fortes in prælijs ſe præbuiſſent. Vulgò creditũ, Mielecium ſuis uitam à Deo deprecatum eſſe: non rarò enim pernox ſupplicare Deo uiſus. Quamobrem magnã hinc ille laudem ſuo cũ collega tulit. Ibant autem omnes ſeruato ordine uſq; ad Cameneciam arcẽ,diuina manu munitã. Vbi Bogdanus,indignè patrimonio ſpoliatus, actis omnibus gratijs,qui ſe ipſius cauſa innumeris periculis expoſuerãt,cuius quidem eorũ beneuolentiæ,quoad uiueret,qualicunq; fortuna,memor eſſe uellet: diuerſum ab illis iter cũ aliquot Polonis ſuſcepit. Porrò relictis in arce Chocimenſi Dobroſſolouius,cum ſeptuaginta iaculãdi peritis peditibus,fortiſsimè illã à ui Turcica aliquot hebdomadas, factis interdum eruptionibus,defendit. Hanc Iuonia,cùm nec precibus,nec minis eò adducere poſſet ut arce excederet: ſcribit ad Iaslouiecium litteras,quibus illam tradi ſibi petit: ſe tale iuſiurandum daturũ ſuis cum proceribus promittens,quale rex Auguſtus dari mandaret: (nondũ enim mors ipſius diuulgata erat)annuit Iaslouiecius,quòd hæc mãdata abs rege accepiſſet. Igitur in hæc uerba iurat: Nos(inquit)Iohan Voiuoda,terrarum Moldauiæ & Valachiæ dominus,atq; hæres: iuro per Deum omnipotentẽ,ac ritu ſeudali promitto,nos ſucceſſoresq; noſtros,una cum ſenatu & ſubditis noſtris,fideles,conſtantes,obedientes fore ſereniſs. Poloniæ regi Sigiſmundo Auguſto,ſucceſſoribus,ſenatoribusq; eius,ac ipſi reipublicæ. Idem Senatus iurauit. Fuerunt aũt iſti præcipui: Iſaias epiſcopus Radziouienſis, Ioannes,Goloſelt Moldauiæ,Bogdanus. Poſt hæc Dobroſſolouius, ab imperatore Iaſlouiecio uerbis regijs iuſſus,cum milite ex arce deſcendit. His ita tranſactis,Turcæ,Valachi,Scythæ,numero circiter centũ millia uirûm, accepto de obitu regis Auguſti nuncio, (erat aũt ſeptimus Iulij dies,quo uita functus eſt Sigiſmundus Auguſtus) irrumpere in Ruſſiam,non priùs à Neſtro ſecedere uoluerunt,quàm ea de re Cæſarem conſuluiſſent,& precibus Iuoniæ à propoſito reuocati eſſent. Parci fœderatis Cæſar Selymus iuſsit: niſi fortè talem ſibi ipſi cõſtituerent regem,qui ipſius hoſtis eſſet. (quo in numero & Moſchum & familiam Auſtriacam habebat) Lectus rex Henricus, Dux Andium, Henrici 2. regis Gal-

lorum filius: ubi regnum largitione quæſitum, & 4. ſolùm menſes adminiſtratum, patrio poſtpoſuiſſet: hos eoſdē Scythas diſceſſu ſuo, anno Chriſti 1574. in Ruſsiã, menſe Octobre attraxit: quo anno Iuonia, iniquè parti dominatus: Valachi, perfidiæ pœnas dederũt.

LEONHARDI GORECII, EQVITIS POLONI, DESCRIPTIO BELLI IVONIAE, VOIVODAE VALACHIAE, QVOD ANNO M. D. LXXIIII. cum Selymo II. Turcarum Imperatore geſsit.

ILLVSTRI AC MAGNIFICO VIRO, DN. ANDREAE, COMITI GORCANO, CASTELLANO MIEDIRECENſI, Capitaneo Gneſnenſi, Valcenſiq́, Leonhardus Gorecius, Eques Polonus, & ſe, & officia ſua commendat, patrono ac mœcenati clementiſs.

ATTVLIT mihi, magnifice Comes, Craſſouius, puer fratris Rochi, à te ex caſtris literas: quibus mihi & gratias agis pro oratione ad te miſſa, qua Gedanenſes ad deponenda arma, contra principem ſuum inſolenter ſuſcepta, hortatus ſum: & ad maiora ſcribenda me excitas, eaq; in parte operam mihi tuam polliceris. Agnoſco, illuſtris Comes, præſtantem ac eximiam uoluntatem tuam, ad iuuandos uiros doctos promptam & alacrem: qui perſonã patris tui, olim in Repub. noſtra florentiſsimi, & opibus, authoritate, acumine, iudicio facilè principis, non ſolùm nomine, ſed re ipſa repræſentas. Quare, ut me gratũ eſſe tuæ huius beneuolentiæ declarem: hanc meam hiſtoriam Valachicam, in qua ſcribenda Barthol. Paprocium ſequutus ſum, ad te mitto: quam non dubito quin ſis eodem animo quo tibi offertur, accepturus: mihiq́; commentaria rerum geſtarũ, non ſolùm de hoc Gedanenſi bello, ſed & quæcunq; de rebus maiorum noſtrorum habes, ſuppeditaturus. Quibus ego habitis, & illud Gedanenſe bellum abſoluã, & hiſtoriam meam ad hæc tempora in quibus uerſamur, pertraham: ubi ſe mihi præclarus locus mentionem honorificam Stephani, regis noſtri potentiſs. faciendi offeret: qui mihi & omni conformatione membrorum, & magnitudine rerum geſtarũ, illos priſcos Reges Poloniæ, Boleslaos & Caſimiros, repræſentare uidetur, qui non ſolùm Pruſſos cum urbe Gedanenſi, ſed & uicinas gentes perdomuerunt. Singulare certe beneficium diuinũ in nos Polonos extitit, quòd poſt occaſum Sigiſmundi Auguſti, talem regem habeamus, qualem hoc regnum hac in perturbatione rerũ omnium, poſcebat flagitabatq;. Cuius quæ & quantæ uirtutes ſint, initium regni demonſtrauit, exitus pòſt declaraturus eſt: qui de ſe uiuentibus materiã præclaram ſcribendi relinquet, & apud Deum immortalem æternum præmium conſequetur. Quid enim hac in uita prodeſt alios laudare, eos ad ſumma ſidera euehere, ſi diuinum iudicium non acceſſerit? Sed ego regem Stephanum utrunq; habiturum & ſpero & confido: quẽ & conſenſus totius populi laudabit, (quod iam nunc faciunt principum Germaniæ ad eum miſsi legati) & præclaris eximiisq́; uirtutibus ſuis, habita in Chriſtum fide, æternam immortalitaté conſequetur. Cæterùm Chriſtiani monarchæ cogitent quàm longè lateq́; uirus acerbitatis ſuæ Mahometes propagarit ob hæc inteſtina eorum diſsidia: quæ utinam inter eos cõquieſcant, omnesq́; ſimul iunctis armis, eadem huic teterrimo hoſti nominis Chriſtiani inferant: quibus ut Deus ſucceſſus det, ex animo precor. Sed iam lege, ſi placet, hanc hiſtoriam, ex qua & cognoſces nõ tam ualidas eſſe Turcarum uires, ut conſenſu Chriſtianorum ac concordia debellari non poſsint: & præclaras uirtutes Polonicorum equitum recognoſces, quorum opera Iuonia uſus Turcas ad internecionẽ perſequutus eſt: à quibus minimè degeneraſſe tui quoq; tunc uiſi, cùm pauci cum multis ad Danciſcum 12. Auguſti dimicarent, Sdrouuſciusq́; tuus inſignem quendam Helſum cepiſſet, ex quo permulta rebelium contra regem ſuum cõſilia cognita ſunt: ad uerò id 17. Aprilis maximè apparuit, cùm duo millia noſtrûm, Hungarorumq́;, duodecim Gedanenſium millia ita profligarunt, ut quater mille & quingenti hoſtes in acie ceciderint, mille uiui capti fuerint, è noſtris ſolùm duodeſexaginta cæſis: quam hiſtoriam Laſicius noſter, ut uerè, ita breuiter, hiſtorico ſtylo deſcripſit. Vale, illuſtris Comes, Gorecij tui memor. E Saniki, 15. Octob anno 1577.

CASPAR LINDENERVS, MEDICVS ET *philoſophus Poſnanienſis.*

Hiſtoriam uitæ ueteres dixêre magiſtram:
  Hiſtoriæ quando multa docemur ope.
Tam bene quis Romam, doctas quis noſſet Athenas,
  Liuius æternum ni fabricaſſet opus?
Non multi legerent Valachûm, uel geſta Polonûm,
  Nobile Gorecij ſi latuiſſet opus.
Hinc potes effectus bellorum, & diſcere cauſas,
  Et quàm Turcarum ſit malè tuta fides.

LEON-

LEONHARDI GORECII, EQVITIS POLONI, DESCRIPTIO BELLI IVONIAE, PALATINI VALACHIAE, QVOD IS CVM SELYMO TVRcarum Imperatore, magno cum ſucceſſu geſsit ab initio, demum à Ieremia Czarnauuieczio Valacho proditus, & à Turcis contra fidem datam ac ſacramento confirmatam occiſus.

BELLVM ſcripturus, quod ab initio magno cum ſucceſſu Iuonia regulus Valachiæ cum Selymo Turcarum Cæſare geſsit, operæpretium me facturum puto, ut de ſitu Valachiæ, incrementis gentis, feracitate ſoli, moribus, & de alijs ad eam rem pertinentibus, ex ſecunda decade hiſtoriæ gentis noſtræ Polonicæ, quam uiginti libris, uſque ad exitum Sigiſmundi primi, regis Poloniæ, perſecuti ſumus, dicam. Valachia, quæ olim Myſia & Dacia dicta fuit, habet ab ortu Euxinum, à meridie Iſtrum, ſeu Danubium: ab occaſu Tranſyluaniæ, ad Boream Ruſsiæ, ſeu Roxolanis, contermina. Tota regio in partes duas diuiditur, in Valachiam Tranſalpinam, ac Moldauiam. Tranſalpina quidem, ab oriente habet piſcoſum lacum, quem Hiraſſus amnis, ab accolis Pruthes uocatus, efficit, ſuis deniq; aquis adauctum, ac latè ſtagnantē relinquens, in Iſtrum euoluitur: ad meridiem uergit terminata Danubio, atque item ab occaſu Tranſyluaniæ fines attingens, ad oppidum Seuerinum, ubi Traiani pontis admirabiles pilæ triginta quatuor, nequaquam totas obruente Danubio, uiſuntur. Ad Septentrionem autem finitur Hoina, ignobili flumine, & directis terreſtribus terminis ad Iſtrum, curuata admodum regionis fronte contra Paucem inſulā, ſpargente ſeſe primò in ingentes ramos profluente Iſtro, antiquis ſcriptoribus notam, quam hodie Barillanam dicunt. Oritur autem Danubius in iugis Arbonæ montis Germaniæ, ex aduerſo Rotwilæ oppidi Sueuiæ, in Nigra ſylua apud pagum Doneſſing. Vbi primùm Illyricum alluit, Iſter appellatus, ſexaginta amnibus receptis, medio ferme numero eorùm nauigabili, in Pontum uaſtis ſex fluminibus, euoluitur. Altera pars Valachiæ, agrorum & paſtionū multitudine maior, armentiſq; & militaribus equis opulentior, ab amne Moldauia, qui mediam interſecat, Moldauia dicitur. Is ortum habet paulò infra Hiraſsi fontes è Tranſyluaniæ montibus, quibus antiqua Dacia ad ingentis theatri ſimilitudinē, obuerſa in occaſum ſcena præcingitur, delapſuſq; Soczauiam, quod oppidum eſt ſedes Palatinorum, præterfluit. Atq; inde uiolentus Hoinam, Dobeniſam, Argiamq;, paruos, ſed perennes amnes ſecum trahens in Oltam effunditur. Olta uerò, qui antiquitus Allutus fuit, non Tranſyluanię modò, cuius partem ab aduerſis montibus deſcendens rigat, ſed Moldauiæ & Tranſalpinæ minora flumina, in orientē reflexus, ad Nicopolim in Danubium rapit. Omnium uerò ampliſsimus Tyaras, qui ab incolis uocatur Neſter, ad Aquilonem Moldauiam terminat. Ortus enim à Carpatho monte Sarmatiæ, & rectâ in Euxinum contendens, Ruſsiæ & Podoliæ fines tandem attingit. Qui primi loca Valachiæ tenebant, nihil poteſt certi ex tanta uetuſtate ſcriptorū erui, quam uarię gentes, ut Vngariam, obtinebant. Hodiernę gentis Valachicæ originem quidam referunt ad Flaccum præſidem Romanū, à quo nomine leniter deflexo, & ipſa Valachia nuncupata eſſe uidetur. Ab eo enim tempore quo Flaccus cum imperio Myſiæ ſiue Daciæ præfuit, quæ ultra Iſtrum ad Scythicam gentem extenditur, Flacciam appellari conſtat: quam demum corrupta uoce, ſenſim in Valachiam abijſſe perſpicimus. Apud Valachos enim nō modò Romanæ diſciplinæ mores certi, legeſq; uigent: ſed ipſa quoq; Latinæ linguæ uocabula permulta ſeruantur. Vnde Vulochorum & Valachorum nomen idem quidā eſſe uolūt, quos Vulochos, id eſt, Italos, etiam Germani lingua ſua Vuelſchen uocant, utraq; gens Itala: ideo cōmune nomen. Qua ratione autem eam regionem Flaccus occupauit, Aeneas Syluius, qui pòſt Rom. pontifex fuit, ſic tradit. Tempore Traiani Imperatoris, Daci, ſeu Gothi, detrectantes Romani iugum Imperij, miſſus eſt eò Flaccus cum triginta millibus hominum, quibus in coloniam deductis, ibidem ararent, commeatum Romano exercitui, qui ibidem ſemper in armis contra Scythas ac Sarmatas fuit, præberent. Vnde pòſt interiecto tēporis pulſis Gothis, illa tota regio, quæ Valachia à Flacco eſt appellata, Romanis ceſsit: cuius ſententiæ haud pœnitet me eſſe. Sed diuerſum alios ſcripſiſſe uidemus, qui Syluium, in laudem ſuorum propenſum, falſa tradidiſſe affirmāt. Poſt quem qui

Situs Valachiæ.

Danubij deſcriptio.

Hodierni Valachi ad quam ſtirpem ſuam referunt.

Flaccus qua ratione Valachiam occupat.

ſcripſêre hiſtoriam, eadem quidem de gentis origine, ſed diuerſa ratione ſcribunt, qui hodiernorum Valachorum ſtirpem ad Romanos quidem referunt, ſed ad exules, qui eò relegati erant.

Aliorũ de Valachiæ incolis ſententia.

Quorum cùm tantus numerus fuiſſet, ut non tantùm contra incolas potentes fuerint, ſed & Gothis inde eiectis, fidelem operam popularibus ſuis nauandam rati: ponte Danubio impoſito, eadem loca obtinuêre: qui in partes duas diuiſi, uti à nobis dictum eſt, Valachos Tranſalpinos, ac Moldauos: utraque pars regulos ſuos habuit. Nam Tranſalpina Valachia, quæ à Turcis Carabogdana minor, eò quòd nigrum frumentum ferat, uocatur, præcipuam ciuitatem Tarnouizam habet: quæ eſt regia regulorum Tranſalpinæ Valachiæ, qui continuò parendi obſequio, Turcarum amicitiam tuentur, aureum ꝗ nummûm myriadem, tributi nomine quotannis pendent: eaq; uel indecora pace perfruuntur, quòd impunè fidem mutare nequeant, cùm in oppoſita Danubij ripa, Seruiæ, Bulgariæq; præſidia in antiquis Triballorum ſedibus ſpectentur.

Moldauia quando à Turcis occupata.

Illa quoque pars Valachiæ, quam Neſter à Podolia disiungit, à Turcis duce Mahomete Cæſare, qui Conſtantinopolim: olim Byzantium dictam, ceperat, ſubacta, eiſdem tributum pendebat: ſed ſuperiori anno, Iuonia à Turcis per fraudem capto, ac crudeliter occiſo, utraque Valachia Turcarum ditionis facta eſt. Modicum tum ab initio tributum Turcicis imperatoribus Palatini Moldauiæ pendebant: eò quòd Caſimirus, pater Sigiſmundi primi regis Poloniæ, occupatus bello Cruciferio, Petrum iuuare contra Mahometem non potuit: cui Mahometes nomine tributi, ſolùm duo millia nummûm aureûm, anno à Christi regis ortu, ſupra milleſimum quadringenteſimum quinquageſimoquinto, impoſuit.

Valachia Vngaris, Polonisq; ſubiecta.

Demum interiecto tempore, Imperatoribus Turcicis Aſiatico, Perſico, Iſmaelitico, Aegyptiaco bello diſtentis, Valachi partim imperio Vngarico, partim Polonico ſubiecti fuêre. Qui poſt in tantas uires creuere, ut noſtris exercitibus aliquoties deletis, Vngarorum iugo excuſſo, demum ad imperium Turcarum pertracti ſint. Iurabant & in uerba regum Poloniæ, ſe cum eis pacem habituros: quibus ſemper uectigales fuêre. Ac ſi maior uigilantia demortui Augusti regis fuiſſet, etiamnum Valachia uectigalis Polonorum eſſet: cuius oppido Chocimo Albertus Laſcius, uir conſilio, manuq; promptus, aliquandiu obtento, regem Augustum obteſtabatur ut ſibi daret auxilia: nam ſe Valachiam totam facilè eius adiecturum imperio: per eumq; Iacobus Deſpotes, perq; Laſſocium, Philippourum, ac cæteros (qui genus ſuum ad antiquos regulos Valachiæ eodem nomine appellatos referebat) ſuperioribus annis in Valachiam reſtitutus fuit.

Laſcius Deſpotam in Valachiam reſtituit.

Eiectoq; Alexandro, tanti motus bellorum in Valachia excitati fuêre, ut à Valachis Deſpota crudeliter occiſo, ac Viſnieuecio inſigni bellatore capto, & in Turcicam miſſo, (de quo ibidem ſupplicium ſumptum eſt) Laſcius Chocimum nonnullo temporis ſpatio retentum, poſt Alexandro reſtituere coactus fuerit. Alexandro filius Bogdanus ſucceſsit, Bogdano Iuonia, (Ioannem ea uox ſignificat) de quo hîc hiſtoriam ſcribendam ſumpſimus. Is armis Turcicis adiutus, exercitu Bogdani profligato, aliquandiu Valachis præfuit.

Reguli Valachiæ inſignes.

Habuit Valachia inſignes ac bello egregios ante hæc tempora regulos: in primis uerò illum Stephanum, qui ſæpiſsimè tot exercitibus Moſchorum & Scytharum deletis, ex eis præclariſsimas uictorias reportauit, omnibusq; terrori ac formidini fuit, præcipuè autem Turcis, quorum numeroſos exercitus profligauit, ad internecionemq; dedit: deinde Draculam, quem ut Matthias rex Vngarorum in officio retineret, pro amiſſo Moncaſtro ad Turcas Czizouiam & Cechillum oppida, dono ei dedit.

Dracula.

Ea ſunt in extrema Tranſyluaniæ parte, qua per ſaltum Moldauiæ iungitur. Quibus uirtute bellica ille Petrus haud inferior fuit, uiolento indomitoq́ue ingenio præditus, ob idq; Selymo Turcarum imperatori minùs charus: ex quo Sigiſmundus memorabilem uictoriam, authore Ioanne Tarnouio, uiro omnibus Imperatorijs uirtutibus inſtructo, ad Obertinum reportauit.

Petrus.

Mores Valachorum.

Mores, religio, ſacra Valachorum, ad Græcas, Armeniacaſque eccleſias accedunt: apud quos ſacerdotes uxores ducunt. Gens equitatu pollet. Nam quiuis, uel egentiſsimus, domi equum alit, quo prædatur ac militat. Scuto, haſta, galea, quemadmodum Vngari uti ſolent: nonnunquam lancea miſſili atque arcubus rem gerunt. Equi eorum pectoroſi, robuſtiq;, non pernicitate quidem in curſu, ſed perſeuerantia & uiribus maximè probantur. Proinde mos eſt, tenellis, cùm caſtrantur, nares præſcindere, ne anguſtia reſpiratione fatigentur, quando nec mediocris equi laus ſit triduo, uel per æſtiuos ſoles, bellicæ agitationis laborem pertuliſſe.

Perfidia Valachorum.

Tanta perfidia gentis eſt, inconſtantiaq; in regulos ſuos, ut facta in eoſdem conſpiratione, leui de cauſa eos interimant, nullaq; claritudinis & ſtirpis ratione habita, pecuarios, uel ſordidiſsimos quoſque in locum regulorum aſciſcant. Regio adeò ferax, tantaq; multitudo boum in illa eſt, ut & in Ruſsiam, poſt in Germaniam quoque, ij adducantur, qui inter alios maximi ſunt. Habet copiam uini & hordei, nec tritici indiga. Malmaticum uinum ex Turcia, & id genus alia in Poloniam Armenij per Valachiam aducunt: piper item,

crocum, pretioſa aromata, periſtromata, quæ ſunt inſtrumenta luxuriæ. Atq; hæc obiter de Valachia: nos ad inſtitutam hiſtoriam reuertamur. Bogdanus igitur, Valachia poſt mortem Alexandri obtenta, adeò Turcarum imperium aſpernari uiſus eſt, ut cum Auguſto rege Poloniæ, anno milleſimo, quingenteſimo, ſeptuageſimo ſecundo, mortuo, fœdere perpetuo percuſſo, legatis miſsis impetrauerit, ut ſibi ex Valachia in Ruſsiam, quando uellet, commeare, domos magnatum uetuſtæ ſtirpis inuiſere liceret, ut cuius uirgo ſibi pudore, formaque præſtans placeret, eam uxorem duceret, ac ut ex fœdere belli tempore Auguſto regi uiginti quatuor millia equorum armis, uirisq; inſtructa mitteret. Omnium de eo uulgatior fama fuit, eum bona ſibi in Ruſsia emere uoluiſſe, ac Valachica gente perfidiſsima, ſi quis ita caſus tuliſſet, uel ſi à ſuis pelleretur, relicta, in Ruſsia manſurum fuiſſe. Auguſtus Turcicam fidem ſuſpectam habens, (quorum Turcarum ſi non inſtinctu, at ſaltem conniuente Selymano, patre Selymi, Scythæ, gens bello inuicta, illam partem Ruſsiæ quæ Neſtrum attingit, ſæpè ingenti clade belli affecerunt, oppida, uillas, uicos exuſſerunt, maximam multitudinem pecorum, pariter cũ hominibus, abduxerunt) ut Bogdano in fide retento, ſi quando bellum contra Turcas ſuſcipiendum foret, habita Valachia fœderata, (quæ inter ditionem regum Poloniæ, ac Turcicum imperium, tanquam firmiſsimus murus, propugnaculumq; quoddam, eſt interpoſita) omnem barbarorum impetum faciliùs ſuſtinere poſſet: ad hæc, non ignorans, maiores ſuos ſæpè cum Valachis religioſiſsimè fœdus conſeruaſſe, quibus ſæpe periculoſiſsimis ac difficillimis temporibus contra uim Turcarum auxilio fuêre: id facilè Bogdano cõcedit. Bogdanus igitur, hac tali amicitia tanti regis fretus, ſæpiùs in Ruſsiam uenit, ſummorum domos obit, eos muneribus explet. Quæ cùm ad aures Selymi Turcarũ imperatoris, qui iã Selymano patri in imperio ſucceſſerat, perlata fuiſſent: in primis uerò illa re offenſus, quòd tantum equitatum Auguſto ex fœdere in ſubſidium belli dare debuit: tacitis conſilijs agitat, ut abdicato imperio Valachiæ Bogdano, illud ad quempiam alium deferret, cogitans, ſi quãdo ſibi cum Polonis, gente ad arma nata, belli gerandum foret, eis Bogdani arma, ac totius Valachiæ, maximo adiumento fore. Iam q; Bogdanus ingenti inuidia apud ſuos populares flagrabat, eò quòd non ſolùm totum ſe ad amicitiam Polonorum contulerat, ſed eiſdem militari ſtipendio conſtituto, eos apud ſe liberaliter fouebat, Sborouioq; Chriſtophoro, fratri Petri, Palatini Cracouienſis, ſororem ſe ſuam in matrimonium daturum pollicetur, quoniam ante Caſparo Panieuio Ruſſo alteram dederat. Sborouius ea ex re lætus, quoniam ingens æs alienum contraxerat, ut ex eodem ſeſe euolueret, ad Bogdanum magno comitatu, pulcherrimo habitu exornato, in Valachiam uenit: à quo pòſt eluſus, uix dictam animo ſpirans, re infecta in Ruſsiam, ubi amplas poſſeſsiones habebat, redit: ac ſi quando occaſio daretur, ut Bogdanum ulciſci poſſet, animo intentus erat. Bogdanus igitur adornata profectione in Ruſsiam ad Ioannem Tarlonem, cuius filiam, uirginem ſpecie ac pudicitia inſignem, in matrimoniam ducere ſtatuit, tranſmiſſo Neſtro in ciſſijs, quoniam tum glacie obduratus erat, uno atque altero miniſtro comitatus, longeq; à ſuorum agmine ſeiunctus, in Sborouij puerum, quem ille cum literis peregrè miſerat, incidit: qui à Bogdano cuius eſſet percunctatus, dolenter lamentatur ſe literas cum ſarcinula amiſiſſe, quas herus ſuus ſibi perferendas commiſerit. Quare ſubditis equo calcaribus, ad herum redit: ubi Bogdanum nullo comitatu ſeptum uiderit, narrat. Ibi Sborouius cum aliquot miniſtris, conſcenſis pernicibus equis, ad Bogdanum aduolat: cui à Secignicuio, nõ impigro iuuene, ſecundum aurem uulnus infligitur: dehinc eum Sborouius ſecum abducit, & in cuſtodiam dat: nec aliter dimittere uult, quàm ſibi ſatisfaciat pro impenſis & damnis, quæ ſubierat cùm ab ipſo in Valachiam uenire iuſſus eſſet. Bogdanus tam inopinato periculo circumuentus, ſex millia nummûm aureûm Sborouio dat: reliquam pecuniam ſe ad certum tempus diſſoluturum pollicetur: pro quo Panieuius fidem interponit. Conſtat id factum Sborouij Auguſtum regem iniquo animo tuliſſe. Valachi igitur, ſiue fidem Bogdani ſuſpectam habentes, ſiue eum in Polonia interijſſe rati, Selymum ſollicitabant ut ipſis alium, in locum Bogdani, daret. Erat Iuonia (quem quidam Polonum fuiſſe, in Maſouia natum, dicunt) ſtirpis Valachicæ, qui ſe antiquis prognatum regulis Valachiæ aiebat, uir proceræ ſtaturæ, facie decora, oculis gracilibus, quodammodoq; minacibus, toto corpore lacertoſus, uiribus pollens. Is igitur poſt mortem Alexandri, uiuo adhuc Selymano, Palatinus Valachiæ fieri uoluit: cui ille Bogdanum, filium Alexandri, prætulit. Aliquandiu poſt hæc in Ruſsia ac Turcia unà cum Ieremia Czarnieuieczio Valacho, cuius in eum hoc in bello inſignis perfidia extitit, uerſatus: ut ſibi animos Turcarum magis atque magis conciliaret, ſuſcepta circumciſione ac religione Mahometana, animum ad amplam, copioſamq; mercaturam exercendam adiecit. Cuius magnitudine ac ſplendore, non ſolùm in purpuratorum, qui Baſſæ (id eſt capita) uocantur, notitiam

Inchoat hiſtoriam.

Conſilium Selymi de abdicando imperio Valachiæ Bogdano.

Aduentus Sborouij in Valachiam.

Aduentus Bogdani in Ruſsiam.

Bogdanus ſe Sborouio redemit.

Origo Iuoniæ ſtirpis.

Iuonia ſollicitat purpuratos.

peruenit,ſed & ipſius Selymi.Is igitur ex purpuratis cognito conſilio Selymi de imperio Valachiæ alteri demandando,eos largitionibus corrumpit, oratq; authoritatem ſuam apud Selymum ita interponant,ut ipſum Voiuodam Valachiæ renunciet.Oſtendit fidem Bogdani eſſe ſuſpectam,qui ſe totum ad amicitiam regis Poloniæ contulerit: fieri poſſe ut Polonorum auxilio adiutus,póſt Turcarum imperium excutiat,abijciatq;. Selymus, propenſa purpuratorum uolũtate cognita,nactus abſentiam Bogdani, qui in Ruſsia de-

Selymus Valachiam ad Iuoniam defert.

gens ex uulneribus nondum conualuerat,Palatinatum (id eſt,dominatum) Valachiæ ad Iuoniam defert,eumq; per ſpeciem mercaturæ exercendę,in Valachiam,addito ei numeroſo equitatu,ut omnes in uerba ipſius,iuſſu Selymi,iurent,mittit. Dicitur ea de re Auguſtus rex cum Selymo expoſtulaſſe.At ille reſpondit,Iuoniam in Valachiam cauſa mercaturæ exercendæ profectum eſſe.Iuonia in Valachiam ueniens, facilè ab omnibus iuramentum accipit. Eſt arx in Valachia Chocimum,natura loci munita,quam firmo præſidio Bogdanus firmauerat:hanc præſidiarij milites Turcis dedere nolunt, ſed eam contra uim ipſorum ſtrenuè defendunt. Bogdanus de rebus domeſticis turbulentis certior factus,ut ſe contra uim Turcarum tueretur,ac defenderet, auxilium ſibi ex fœdere ab Au-

Auguſtus iuuat Bogdanũ.

guſto dari poſtulat: cui quatuor millia equorum, plus minus,dantur,ductore Nicolao Mieliecio,Palatino Podoliæ uigilantiſsimo, ſapientiſsimoq;, ut ipſum in Valachiam reduceret:ſed incaſſum. Nam adeò uires Turcarum in Valachia inualuerant, ut ille totus exercitus cum Bogdano in Valachiam miſſus,collocato Chocimi Bogdano, in Ruſsiam incolumis regreſſus ſit,non tamen ſine cæde Turcarum:qua in expeditione,pręclara uirtus cùm aliorum,tum uerò Nicolai Herburti,nobilis ac egregij uiri,belloq; clari, enituit: qui undique ab equitatu Turcico ſeptus,eorum acie perfracta,multis occiſis,ad ſuos nullo lethifero uulnere accepto,ſaluus redijt. Bogdanus uerò,aliquandiu Chocimæ moratus,eam arcem,quàm firmiſsimo præſidio poteſt,munit: qua Dobroſolouio, ſtirpis Po-

Iuoniæ Chocimum traditur.

lonicæ uiro egregio,commiſſa,ipſemet in Moſcouiam fugit,illicq; degere dicitur.At Dobroſolouius,nonnullo temporis ſpatio Chocimenſi arce retenta,eam póſt Iuoniæ tradere, ita iubente Iaslouiecio, magiſtro equitum campeſtri, cùm id Auguſtum uelle(cuius tum mors nondum diuulgata erat) dictaret, coactus fuit. Iam Iuonia omni turbulento ſtatu Valachiæ compoſito,eum pacatè obtinebat,tributum ſolitum Selymo pendens:ex his quoque ſupplicium,quos ſibi aduerſari uidet, ſumit: præſertim ex propinquis Bogdani,ſummo loco ortos,opibuſq; florentes,crudeliter contrucidat, fortunæ ſuæ impen-

Conſilium Palatini Valachiæ Tranſalpinæ.

dentis immemor,paulò inſolentiùs uictoriam exercet. Erat Palatinus Tanſalpinæ Valachiæ,quem non mediocriter fortuna Petri fratris ſollicitabat. Quare de eo anxius, Selymi purpuratos in regia prenſabat,ut, quemadmodum Bogdanum Iuonia, fultus auxilio Selymi,ex Valachia eiecerat:ſic Petrus adiutus auxilio eiuſdem,poſſet Iuoniam eijcere. Quare eadem uia purpuratos, qua olim Iuonia, aggreditur: & ſi Palatinatum Valachiæ apud Selymum fratri Petro impetret,ſe duplo maius tributum, hoc eſt, centum uiginti millia nummûm aureûm,daturum pollicetur. Iuoniæ fidem eſſe ſuſpectam,qui religione Mahometana ſpreta,iterum Chriſtianam ſuſceperit, ideoq; Chriſtianis apprimè faueat: foreque breui ut Bogdanum ſecutus, póſt ad amicitiam Polonorum ſe conferat,

Purpurati aſſentiuntur Selymo.

quorum auxilio adiutus,Turcicum imperium abijciat. Purpurati, magnitudine tributi pellecti, ac hiſce uerbis moti, Selymo ſuadent, ut miſſa legatione ad Iuoniam, ipſummet ad ſe uenire iubeat,illicq; quem eò mitteret,Valachia cedere.Quòd ſi dicto ipſius minùs pareat,id ſe armis conſecuturum. Selymus, qui ingenti cupiditate pecuniæ flagra-

1571. bat,poſt profuſum ærarium in claſſem quæ in Ionio mari à Venetis, poſt captam ab ipſo Cyprum,in alto depreſſa fuit,ad id ſe facilè pertrahi patitur. Quare legatum ad Iuoniam mittit:quem ſic uerba feciſſe,quæ dies erat uigeſima prima Februarij, cùm Henrico Gal-

Oratio legati Selymi ad Iuoniam.

lo à noſtris Cracouiæ diadema imponeretur,accepimus:Selymus Turcarum Cæſar,Iuonia,Palatinæ Valachiæ,me ad te tributarium ſuum,cum hiſce mandatis, quibus te quàm primùm,nulla mora interpoſita, ſatisfacere uult, mittit, ut ſibi tributum, non quale olim, ſed duplo maius,nimirum centum uiginti millium nummûm aureûm, mittas. Ni feceris,eſt alius qui idem ſe tributum ipſi ſua cum poſteritate daturum pollicetur. Sed Selymus,memor conſtantiæ,uirtutis,fidei tuæ,non uult tibi in imperio Valachiæ moleſtus,ſi id tributum quamprimum mittes,eſſe. Quòd ſi id detrectas, cede alteri,ac è ueſtigio ſimul mecum ipſemet,ad dicendam cauſam,Conſtantinopolim proficiſcere.Si tibi id moleſtum eſt facere,Selymus me tibi denunttare iuſsit,ſe cum firmiſsimo equitatu, alium ad occupandam Valachiam miſſurum: cuius uoluntati ſi tu aduerſaberis, te ad extrema quæque adducet: tibiq; non ſolùm de regno,ſed de uita periclitandum erit. Hæc lega-

Perturbatio Ioannis.

ti uerba in animum Iuoniæ,altiùs quàm quiſquam exiſtimare potuit,aſcenderunt. Quare diſsimulata animi ægritudine,legatum ſuos in hoſpitium deducere iubet:rem eſſe ma-

ioris

ſoris deliberationis, quàm ut eadem die legato poſsit reſponderi: ac, cùm ad totum Senatum pertineat, eum ſe extemplò conuocaturum dicit, ac ea de re, tam ardua & difficili, conſulturum, quidquè omnes animi habeant, ſe ei ſtatim dicturum. Deducto legato in hoſpitium, omnia poſtulata Selymi animo penſat: gentem uniuerſam Turcicam eſſe perfidiſsimam, quæ Chriſtianis regibus fidem iuramento confirmatam (quamuis ipſemet Chriſtiana fide abiurata, neſcio quo pacto iterum Chriſtianus fuerit) non ſeruet, ſed captata occaſione eos in fraudem inductos fallat, decipiatq. Si id tributum, tam amplum, in tanta inopia regni, quod ciuilibus belli exhauſtum ſit, concedat, eo Selymum minimè contentum fore, ſed illud inſequenti anno aucturum eſſe, taleq; demum exacturum, quale cum uniuerſa gente non poſsit diſſoluere: nec ſe iam tutum fore, exorto alio qui hæc imperata ſit facturus. Quare uniuerſo Senatu ad ſe conuocato, in hunc modum ad eum uerba fecit: Si unquam de re ardua ac difficili uobis conſulendum, deliberandumq; fuit, hoc certè tempore eſt. Nam Selymus incredibili auaritia æſtuans, neſcio cuius inſtinctu, non contentus eo tributo quod ei pendere ſoliti ſumus, duplo maius à nobis extorquet. Si conceſſeritis, mea nihil refert: utpote cùm non mihi, domino, ſed uobis, liberisquè ueſtris pendendum ſit. Quòd ſi id negamus, extemplò uim, bellum, direptionem oppidorum, incendia, rapinas denuntiat. In hac igitur inopia regni noſtri, quod eſt uniuerſum ciuilibus bellis exhauſtum, quomodo ei illud diſſoluere poterimus? Proinde quid omnes animi habeatis, exponite. Ego quidem illud animo prouideo, ſi tam amplum ac immenſum tributum Selymo iam conceſſeritis, minimè eum fore contentum, ſed ſingulis annis maius exacturum, donec opes noſtræ planè exhauriantur. Præſtat igitur uitam pariter cum uxoribus, paruisq; natis amittere, quàm tantum dedecus pati. Nec fortuna mea adeò angor: cùm ſciam illud uobis eſſe pendendum, non mihi. Quare ſi hanc indecoram, flagitioſamquè ſeruitutem non uultis pati, omnes abſque ulla cunctatione dicite. Ego certè diligenter prouidebo atque curabo, ut huic Ethnico cani, non ſolùm hoc nouum, tamquè amplum tributum dem, ſed ne ullum planè deinceps pendam, dummodo uos mihi non defueritis. Scio, collegæ chariſsimi, quid ego uobis debeam, quid Reipub. ueſtræ: pro quorum ſalute ac incolumitate uitam meam profundere paratus ſum. Hæc ubi dixit, tacitus mœror, ac inſolitum ſilentium, uniuerſum Senatum cœpit: tandem tanquam graui ſomno expergefacti, fremunt. Seruitutem ſibi à Turcis imperatoribus multiplicari. Iuoniam non tàm luculenter quàm uerè de tributo loqui. Mori ſe malle, quàm tantum dedecus, ſumma cum turpitudine coniunctum, pati. Proinde, uxores, liberos, ac quicquid precioſioris ſupellectilis habeant, in arcem Chocimenſem, cuius munitioni fidant, ſe importaturos, ac ibi omnia ſe collocaturos, pollicentur, ſeq; Iuoniæ proprijs ſumptibus militaturos, hoſtiquè ad Danubium, qua parte ad ſe delendos ueniat, unà cum illo occurſuros, cum eoq; ad ultimam dimicationem congreſſuros: quæ omnia ſe iureiurando facturos confirmant. Iuonia, omnium conſtanti uoluntate cognita, paucisq; uerbis collaudata, fidem ac iuſiurandum omnes inter ſe dare iubet, ut ſimul ſecum iunctis armis, Turcas ad internecionem perſequantur: ſe uerò etiam atque etiam diligenter curaturum, ut non ſolùm influentes copias Turcarum, à ceruicibus Valachiæ reijciat: ſed longè, lateque eorum regno euaſtato, honeſtam pacem ac quietem unà cum eis ſibi comparet. Accepto ab omnibus iuramento, legatum ad ſe Selymi accire iubet: cui tale reſponſum audiente Senatu dat. Equidem pro ueteri fide mea, quam datam Selymo domino meo conſeruare ſolitus ſum, de dando tributo libenter parērem, ni uoluntatem meorum ab eo abhorrere ſcirem: qui quæque acerbiſsima ac duriſsima ferre malint, quàm eam indecoram ſeruitutem, nulla ratione ferendam. Quare, cùm id à meis nullo pacto extorquere queam, Selymum me, ne in malam partem accipiat, uehementer precari: cuius amicitiam mihi ornamento & præſidio, non detrimento eſſe uelim: ideo q; me ea ſpe Palatinatū Valachię ab illo & petijſſe, & ob meam ſingularem fidem in ipſum, obtinuiſſe. Quę ſpes ne me fallat, etiam atque etiam oro. Hiſce dictis legatum, nulla mora interpoſita, e finibus Valachiæ excedere, eumquè nullis muneribus, uti alios legatos ſolitus erat, ornatum, equites Valachicos ad ripam Danubij deducere iubet. Quæ res ipſi haud mediocrem ſuſpicionem attulit, Iuoniæ animum eſſe à Selymo alienum. Iuonia, reſponſo dato legato, ad comparandum exercitum continuò animum adiecit: ubi illicò omnes pedites ſtipendio militari inautorati: quiq; equo ſtipendia merere ſoliti erant, ad Iuoniam conueniunt: qui iuramento ſe iterum atque iterum obſtringunt, ſe contra Selymum, tam crudelem dominum, ad internecionem, ſupremamq; dimicationem, pugnaturos, omniaq; potiùs, patriam, uitam, uxores, chariſsima pignora liberos, amiſſuros, quàm Palatinum ſuum deſerturos. Tributum autem ſe ſtatim exacturos, in idq; collaturos, ut Iuonia equitibus Polonicis, quorum tum maxima opinio uirtutis eſſet, militari ſtipendio in-

Conſultatio Ioannis.

Oratio Iuoniæ ad Senatum.

Mœror Senatus Valachiæ.

Iuonia legatō reſpondet.

Iuonis legatū ex Valachia excedere iubet

Iuoniá exercitum cōparat.

autoratis, expedita opera eorum in bello contra Selymum utatur. Quo conſilio Iuonia auidè arrepto, credidit illos fideles erga ſe fore. Itaque legatum ſuum Cracouiam ad Henricum & uniuerſum Senatum, eum de ſtatu rerum Valachicarum certiorem faciens, mittit, in quo periculo conſtitutæ ſint demonſtrans, auxiliumquè ab ipſo petens: ſibi enim cum Selymo acerrimum bellum fore. Reges Poloniæ cum Palatinis Valachiæ ſemper fœdus religioſiſsimè conſeruaſſe, ac eos contra Turcicos imperatores defendiſſe, ſemperquè hos regum Poloniæ clientes fuiſſe: ob eamq́ cauſam tanto temporis ſpatio regnum Poloniæ ſaluum ac incolume ſtetiſſe: alioquin, Valachia armis Turcicis occupata, ſtatim regnum Poloniæ in ſummo diſcrimine futurum. Nunc ſe regem maximoperè orare, non ut aliquo conductitio milite ſe iuuet, ſed ut Camienieciæ, Leopoli, paſsimquè in reliquis oppidis, per præconem proclamare iubeat, quicunque in Valachiam ad accipiendum ſtipendium militare proficiſci uelit, Palatinum tantum ei ſtipendium numeraturum, quantum ipſe poſcat: plus enim apud ſe omnium incolumitatem, quàm impenſas ualere. Hiſce Henricus auditis, ſe Iuoniam nullo auxilio poſſe iuuare reſpondet, nec cuiquam, ut ad promerendum ſtipendium in Valachiam proficiſcatur, permiſſurum: idquè ideo quòd ſupra centum annos antiqua fœdera regibus Poloniæ cum Turcicis imperatoribus ſint. Iuonia triſti nuntio ab Henrico de denegatis auxilijs perturbatus, fit à ſuis certior, leuem armaturam equitum Polonicorum, qui ad Boryſthenem et Ponti oſtia, cauſa prædæ acquirendæ degunt, eſſe: gentem tot bellis induratam, ut eis ad uincendum nihil arduũ ſit: iam eos domum nulla præda conſecuta regredi uelle: ad eos igitur ſubitò internuntios mittendos cenſent, ut ad ipſum in Valachiam ueniant, qui eis paratum ſtipendium, quantum uelint, diſſoluturus ſit, modò opera eorum contra Turcas, quos ipſi etiam oderint, utatur: uim totam belli in eo equitatu ſitam eſſe. Iuonia conſilio ſuorum arrepto, ſubitò unum atque alterum internuntium ad illos ipſos equites (qui uelites optimo iure nominari poſſent, eò quòd nuſquam in loco certo conſiſtunt, ſolùm abacta hoſtili præda, huc illuc per loca hoſtium auia, abdita, occulta, uaſtamquè eorum regionem euagantur) mittit, ut ad ſe quamprimum ueniant: eſſe quod cum eis de rebus eorum loqui uelit. Quòd ſi quas occultas inſidias pertimeſcant, eis apertè denuntiare iubet, Palatino graue bellum cum Selymo Turcarum imperatore imminere: quod cùm gerendum ſuſceperit, ſi ſtipendio militari inautorari uelint, Palatinum uelle eis, non ſolùm in unam partem anni, aut ſemeſtre, ſed & ſingulis diebus tantum conſtituere quantum ipſi poſcant. Quę cum ad aures Koſacorum (ſic enim ij uelites à noſtris uocantur) ab internuntijs perlata fuiſſent, nihil de Henrico rege cogitantes, id iter ſuum in Valachiam uoluntati ipſius aduerſari, ex illis ipſis patentibus campis ad Palatinum in Valachiam proficiſcuntur: qui de more, gloriæ ac prædæ, tàm ſibi quàm heris ſuis acquirendæ cauſa, in illos uaſtiſsimos campos, permiſſu ſuorum herorum excurrunt, ut aliquo numero Scytharum uel Turcarum comprehenſo, quid in ſolo eorum agatur, uel quæ conſilia hoſtium ſint, ſcire poſſint. Nam quamuis Turcæ ac Scythæ pacem cum regibus Poloniæ ſeruare uidentur, eiuſdemq́ uolunt cupidi uideri: tamen ingenti manu ſuorum coadunata, ſolum Podolicum ac Ruſſicum ſæpiſſimè depopulari, magnaq́ damna inferre ſolent, ni ſubitò uelites eis occurrant, ac nonnulla manu ſuorum ſubnixi, numeroſas eorum copias fugent. Erant autem ij præcipui ductores uelitum. Suierceuius habuit ſub ſignis ducentos equites, uir omnibus artibus, pariter militaribus, inſtructus, uiribusq́ pollens. Barſanus ducentos duxit. Braslauienſium quoque erant ducenti. Hi ſeſe omnes Suierceuij imperio commiſêre, nec ſine ipſius uoluntate cum hoſte congredi auſi. Coslouius quoque ducentos duxit: Stuſenius itidem: Iancius centum: Socolouius totidem. Qui omnes in Valachiam ſimul ad Palatinum omni metu depoſito, profecti fuére. Poſtquàm igitur uelites fines Valachiæ attigere, de his Iuonia edoctus, extemplò, qui eos honorificè nomine ſuo, ac liberaliter exciperent, commeatumq́ ac rerum omnium copiam, quæq́ ad uictum neceſſaria eſſent, liberaliter ſuppeditarent, mittit. Cùm ad ſecundum lapidem à caſtris Iuoniæ uelites cum ductoribus Valachicis abeſſent, de eis Iuonia certior factus, ipſemet cũ pulcherrimo equitatu, adiunctus ſibi aliquot ex Senatu, obuiam eis proficiſcitur: ut ſe exhibito, animiq́ ſui in eos uoluntate declarata, illos pòſt obſequentiores haberet, ac ad quæuis pericula adeunda alacriores: ubi in conſpectum eorum uenit, præ nimio gaudio, paucis uerbis ſalutatos, ſingultus ui lachrymarum impediente, ne uerbum quidẽ proloqui potuit, ſed ſecum ductoribus illorum acceptis, eos ſeſe in caſtra comitari iubet: ut militari conuiuio exceptis, pòſt cum eis de periculis imminentibus ſuis, de belloq́ ſibi Selymi ingruente, liberiùs loqui poſsit, reliquis ſe ſequi iuſsis. Vbi in caſtra uentum eſt, bombardarum maiorum artifices ingentem boatum edere iubet, ſic ut cœlum ſonitu reſonare, terra ſtrepere uiſa fuerit. Poſtquàm ſatis concentui datum fuit, tot pedites è numero ſuorum, quot

Legatio Iuoniæ ad Henricum regem Poloniæ.

Henricus Palatino reſpõdet.

Velites in Valachiam proficiſcuntur.

Ductores exercitus Koſacorum.

Iuonia ad uelites proficiſcitur.

equites uelitum erant, egredi iubet, ut ſingulorum equis acceptis, quod ſatis pabuli eſſet, darent, eosq; curarent. Hiſce ita imperatis, Koſacos non certè militari prandio, ſed magnifico ac copioſo conuiuio excipit. Ductores illorum, ſuosq; proceres, ſecum in tabernaculum, quod in patenti campo erectum erat, ducit, eosq; ſecum epulari, ubi & Senatus erat, cogit. Reliquos Koſacos in aliqua tabernacula ductos ſimili ratione tractare iubet. Poſtquàm epulæ remotæ fuêre, iubet aliquot argenteas patinas nummis aureis onuſtas aſſerri, ac ex eis tantum ductoribus Koſacorum, eorumq; miniſtris apponi, quantum ſatis eſſe dictitans, id eis eo nomine ſe largiri, ut longinquitate itineris fatigati, in balneis lauent, corporaq; curent.

Iuoniæ uelites tractat.

Illi pariter pudore ac quadam admiratione defixi, ſe accepturos negant. Sed ui coacti, ac precibus non ſolùm Iuoniæ, ſed & procerum Valachicorum fracti, accepêre, gratiisq; actis pro tanta in ſe munificentia Iuoniæ, omnes aſſurgentes, in conſpectu eius ſtetêre. Ille dextra eis ad læuam partem caſtrorum ſuorum, quæ in proximo erant, ut ibi ſtationem haberent, innuit. Deinde mittit eis ſex grandia uaſa uini generoſiſsimi, ſexcentosq; taleros, ut illud in memoriam nominis ſui exhauriant. Nam alioquin illi militi aqua ſolùm in illis uaſtis ſolitudinibus perpetuus potus eſt. Ad hæc parochos iiſdem, ne quid omnino tàm ipſis quàm ipſorum iumentis deſit, addit. Appropinquante luce, ipſemet ad ductores uelitum uenit: quos, ut in tabernaculum ſuum ueniant unà cum comitatu ſuo, orat: eſſe quod ad eos de ſumma rei referat, & quid eos facere uelit, omnibus exponat.

Iuonia ad ſe Koſacos accit.

Qui ubi alacres uenêre, talem orationem ad eos lingua Polonica habuiſſe dicitur. Si de ueſtra fide, uirtute, conſtantia, fortiſsimi equites, certò mihi non perſuaſiſſem, nunquam hoc difficili ac periculoſo tempore, uos procul è patria ueſtra euocaſſem.

Oratio Iuoniæ ad Koſacos.

Sed cùm hæc omnium conſtanti ore celebrata fuiſſet, uos huc euocaui, ut mihi operam ueſtram & induſtriam, in hoc bello gerendo contra Selymum, infenſiſsimum hoſtem, præbeatis: pro qua nauata ſi uobis certum ſtipendium militare conſtituere uelim: non mediocriter pertimeſco ne meritis ueſtris minus dignum præmium detur: ſed, quicunque ſucceſſus noſtri contra hunc teterrimum hoſtem erunt, omnia uobis, milites, à me largè ſuppeditabuntur, commeatus, pecunia, equis pabulum, ac id genus alia ad eam rem pertinentia. Ego uos, priſtinæ uirtutis memores, ita uos geſturos eſſe hoc in bello arbitror, prout de uobis omnium opinio eſt, ac eam in animo meo excitaſtis. Vobis autem ſummas, perpetuasq; gratias, & ago, & habeo, quòd ad me, hominẽ Chriſtianum, ipſi etiam Chriſtiani ueneritis: quorum uoluntatis erga me, ſemper gratum ac memorem me fore polliceor. Qui etſi pro magnitudine periculi mei pauci eſtis: tamen non minus mihi gratus eſt conſpectus ueſter, quàm ſi duodecim millia mihi in auxilium aliunde miſſa fuiſſent. Quare, qualecunque ſtipendium uolueritis, id me uobis diſſoluturum recipio. Nec uos uires Turcarum ita animo penſare uelim, quaſi à nobis uinci non poſsint. Fateor eos hactenus miro ſucceſſu uſos fuiſſe, qui à ſordidiſsimo initio orti, in tantam amplitudinem peruenêre: ſed quæ ab eorum perfidia, non uirtute, profecta, ſummo cum ſcelere coniuncta ſit. Fateor item Deum immortalem conſueſſe, quò grauiùs homines ex commutatione rerum doleant, quos pro ſcelere eorum ulciſci uelit, his ſecundiores interdum res & diuturniorem impunitatem concedere. Sic Turcæ ſi hactenus fœlici ſucceſſu uſi ſunt, id ita uolente ac permittente Deo factum eſt, ut quantò altiùs aſcenderunt, tantò grauiùs corruant. Plura loqui me uis lachrymarum non patitur. Qui ſit animus erga uos meus, uos optimè & perſpicere, & intelligere poſſe uideo. Quemcunque caſum fortuna inuexerit, hunc uobiſcum communem ducam.

Suierceuius pro omnibus Iuoniæ reſpondit.

Hæc proloquuto Suierceuius pauca pro omnibus militari ac rudi ſermone ſic reſpondiſſe, dicitur: Non ſtipendium tuum, Iuonia, ut ad te ueniremus, nos pellexit: quod nos ſemper pro minimo duximus: ſed potiùs uirtus noſtra ſingularis, ut contra hunc fœdiſsimum ac acerrimum Chriſtianorum hoſtem pro incolumitate tua dimicemus. Stipendium non curamus: qualis tandem fortuna noſtra futura eſt, exitus belli declarabit: ſatis à te remunerati uidebimur, ſi hoſte tuo intra fines regni hiſce noſtris dextris repreſſo, honeſtam pacẽ cum eo habueris. Tu uerò quid poſtea nobis præſtare debebis, fortuna noſtra id te docebit. Nec uires Turcarum horremus: quorum ſucceſſus quales tandem adhuc erunt, eos diuinæ prouidentię iam committendos cenſemus: nos in hoſtem intenti erimus, ut eum à iugulis tuorum auertere poſsimus. Oratione Suierceuij Iuonia confirmatus, ductores Koſacorum ſecum prandere iubet, quibus epulum dat: alterã menſam Logafetus, Veremias magiſter equitum, cũ reliquis Senatoribus occupat. Hæc acta ſunt uigeſima die Martij.

Indignatio Selymi in Iuoniam.

Cæterùm Selymus audito reſponſo Iuonię, ſimul ira, indignationeq; accenſus, (quam legatus amarulentis uerbis, eò quòd nulla munera à Iuonia acceperat, auxit) ſine mora Palatino Tranſalpinę Valachię triginta millia Turcarum, duo Vngarorum mittit, ut coadunata ſuorum manu, Iuoniam capiat, eoq; ad ſe miſſo, ipſe totam Moldauiam occupet, in eaq; Petrum

fratrem

Exercitus Palatini Tranſalpinæ Valachiæ contra Iuoniam.

fratrem ſuum, Palatinum conſtituat. Is mandato Selymi alacriter ſuſcepto, ſuisq; ad arma conuocatis, ſimul cum Turcis ac Vngaris flumen Moldauam tranat. Erant ferè omnium centum duo millia fortiſsimorum uirorum. Qui nō ſolùm Iuoniam è Valachia eijcere po terant, ſed & quemq; fortiſsimum regem bello laceſſere ac uincere. Hinc nocturno, diurnoq; itinere fatigati, ut tàm ſua quàm equorū corpora reficerent, nil de Iuoniæ inopinato aduentu ſuſpicati, in loca herbida, quæ ſupra flumen latè patent, equos effuſè euagari patiuntur. Interea ſpeculatores ad Iuoniam prandentem ueniunt: flumen Moldauam maximam uim hoſtium trànaſſe, quibus Turcæ ſimul cum Vngaris intermixti ſint: nec eorum certum numerum ſciri poſſe, ſed ſupra centum millia eſſe ſuſpicari: nūc omnes equis in paſcua læta miſsis, ſe quieti dediſſe. Quos ſi Iuonia cum parata ſuorum manu aggrediatur, facilè ad unum deleri, uinciq; poſſe.

Iuonia fit de hoſtibus certior.

Hæc tanta alacritate animi à Iuonia audita fuere, ut Suierceuium cum ſuis cōfeſtim præcurrere, datis ei ſex millibus Valachorum, qui linguæ Turcicæ gnari, omnia certiùs cognoſcerent, iuſſerit: ipſemet uerò cum ſuis, quoniam paulò onuſtiores armis erant, ſubſequitur. Suierceuius omnes orat, ut, ſi lęta ex hoſte uictoria potiri uelint, quanto ſilentio poſsint, ad hoſtium caſtra nullo clamore diſſono, aut tumultu edito perueniant. Hiſce ita inter ſe compoſitis, in ſpeculatores Moldauorum, qui ſupra caſtra ſuorum ſtationes, ne quis impetus in quietos fieret, agebant, incidit. Erant uero hi quadringenti: qui omnes à Koſacis circumuenti capiuntur. Quos primò benignè, deinde minaciter alloquuntur, quid cōſilij hoſtes habeant, ubi ſint, quid agant: ſi indigna nolint pati, ut exponant, cogunt. Illi ſuppliciter & ingenuè, præſentis periculi metu perterriti, fatentur, Valachos Tranſalpinos pariter cū Turcis, quibus intermixti Vngari ſint, non tam longinquitate ac difficultate itineris fatigatos, quieti ſe dediſſe, ac corpora curare, quàm ut Iuoniam uegetiores inopinatum aggrediantur. Quos ſi iam ſecuros ac omni cura diſſolutos inuadat, eum facilè compotem uictoriæ futurum. Valachorum Tranſalpinorum non eſſe ampliùs ſeptuaginta millia, Turcarum triginta, Vngarorum tria. Hiſce Koſaci cognitis, ſubitò ad Ioannem nuntios mittunt, in quo ſtatu res hoſtium ſint, cum certiorē faciunt: ut cum ſuis maturè (in manu enim uictoriam eſſe) approperet. Ipſi uerò non procul ab hoſtium caſtris, duabus horis ſtationes, uigiliasq; taciti agunt, ne uſquam hoſtis commoueatur, aut quicquam incipiat.

Capiuntur ſpeculatores.

Iuonia de ſtatu hoſtium cognoſcit.

Quæ ubi celeriter ad Iuoniam perlata fuiſſent, ſtatim ipſemet adeſt, Suierceuiumq; ſuos diſponere, ac quamprimum cum hoſte confligere iubet. Ipſe uerò, quoniam multitudine abundabat, ſua acie in longitudinem extenſa, tribus ex partibus hoſtium caſtra, omni prę́ſidio nudata, aggreditur. Suierceuius parte ab altera cum ſuis citatiſsimè ad hoſtem, antequā Iuonia acceſsiſſet, peruenit: ibiq; ſublato clamore, caſtra hoſtium inuadit. Hoſtes, ignoto & horribili ſonitu repentè exciti, neque fugere, neq; arma capere, neq; omnino facere, aut prouidere quidquam poterant. Ita cunctos ſtrepitu, clamore, & nullo ſubueniente, Koſacis inſtātibus, tumultu, terrore, formidine, quaſi uecordia ceperat. Ecce tibi in tāta ſtrage hoſtium ſubitò Iuonia cum ſuis adeſt: qui & ipſe ſtratos ac perturbatos egregiè cædit. Fugę nul quā locus eſt. Nam Moldaui procul equos à ſe in paſcua abegerant, nec quomodo fugerent habebant: omnes nudi, inermesq; hoſti, ad primos ſucceſſus uictoriæ exultanti, iugulum prębent. Fit totis caſtris planctus, gemitusq;. Ex tanto numero hoſtium nemo, præter Palatinū Tranſalpinæ Valachiæ, unà cum Petro fratre, quem in Valachiam fretus tantis copijs deducebat, fugit. Hi igitur, cōſcenſis equis, qui in tanto periculo uix eis oblati erāt, pernicibus, per lacum qui ex Danubio oritur, tranant, perueneréq; ad arcem Brailouienſem ad pręfectum Selymi: reliqui omnes ad unum cæſi, alitibusq; obiecti.

Stratagema Iuoniæ.

Prima cædes hoſtium.

Fuga Palatini cum fratre Petro.

Tum ſpectaculum fuit horribile, in campis patentibus omnes uiri afflicti: ac multi uulneribus acceptis, neq; fugere poſſe, neq; quietem pati, niſi modò, & ſtatim concidere. Poſtremò, omnia quà uiſus erat, conſtrata telis, armis, cadaueribus: & humus infecta ſanguine. In caſtris multum opulentię repertum fuit: quæ Iuonię omnis ceſsit: quam ille militibus, in primis uerò Koſacis dat, qua plurimùm ditati fuēre. Iuonia in iiſdem caſtris quatriduum moratus, ut ſuorum corpora cæde hoſtium defatigata, uiribusq; exhauſta reficeret, cadauer Palatini ac fratris Petri ſumma cura requirit. Quo haud reperto, rectà exercitum in regionem Palatini Valachiæ Tranſalpinę inducit: caſtella, oppidaq;, & natura, & uiris parum munita, adgreditur: quosq; obuios nulla fœminei ſexus ratione habita, necare, puberes interficere, uillas & uicos pariter cum oppidis igne ſuccendere imperat. Triſte ac miſerum ibi ſpectaculum fuit, cùm illam partem Valachiæ Tranſalpinę omnes fumantem, ac flamma relucentem aſpiciebant. Trahebantur ſenes ad cædem, rapiebātur parui pueri ad necem, matronæ pariter cum uirginibus ſtuprabantur: quæq; crudeliſsima & acerbiſsima perpetrabantur. Iuonia uniuerſos laudat, atque agit gratias: hortatur ad cætera quę leuia ſunt, parem animum pro uictoria gerant: ſatis iam pugnatum: reliquos labores pro præda fore. Hac tali populatione uictor exercitus ad

Caſtra capiuntur.

Iuonia Palatini ditionem uaſtat.

tusad

tus ad Tranſyluaniam, ſiue Sedmigrodenſem regionem peruenit: uiſaq; Brailouienſi arce, iter ad inferiorem Danubij ripam deflexit. Ibi cognoſcit Palatinum Tranſalpinæ Valachiæ unà cum Petro fratre eſſe in arce: itaq; protinus aduerſum illud oppidum ſuos ducit. Eſt ciuitas Brailouienſis ſupra Danubium ſita: quę arcem percommodã habet, & natura loci & firmo præſidio bene munitam. Ibi Iuonia non procul ab oppido Brailouia, arceq;, nactus locum percommodum communiendis caſtris, ſic ut ex arce tormentis muralibus nulla ratione infeſtari poſſet, aberat.

Caſtra Iuoniæ ad Brailouiam

Hinc ſcribit literas ad præfectum arcis, easq; duobus captiuis Moldauis perferendas committit: quibus illum orat ut Palatinum Tranſalpinæ Valachiæ, perennem hoſtem ſuum, unà cum Petro fratre, qui ob nullũ ipſius maleficium bellum ipſi intulerint, ac poſt infœliciter tentatum prælium ad eum ex acie fugerint, extemplo ſibi tradat: alioquin ſe exercitum ab oppido non remoturum, donec ui adactus eos dedat. Ad has literas ſic præfectus arcis, per quatuor Turcici ſanguinis, (quorũ duo oppidani erãt, duo ex arce domeſtici) reſpondet, ac ſimul Iuoniæ decem globos grandes tormentarios, totidẽ minores cum duabus ſagittis mittit.

Reſponſum præfecti arcis.

Audio te (inquit) miniſtrum eſſe Selymi: ideo rationem tui habeo: eos minimè apud me eſſe, quos petis, nego: ſed cum ad aures meas perlatum fuiſſet, te ingentem multitudinẽ exercitus Cæſaris cecidiſſe, qui mandatis ipſius parentes, in Valachiam Petrum fratrem Palatini Tranſalpinæ Valachiæ deducebant: edico tibi, niſi hinc obſidionem quamprimum ſolueris, huiuſmodi ferculis cum tuis paſceris: quibus unà cum exercitu tuo ſatiatus, pòſt ructabis. Hoc tale reſponſum tantam Iuoniæ indignationem mouit, ut illis ipſis internuntijs quatuor compræhenſis, naribusq; eorum ſimul cum labijs ac auribus præciſis, pedes ſingulorum ſurſum uerſos longiſsimę trabi ferreis clauis affigere iuſſerit, eosq; terram capitibus attingentes ante oppidum ſclopetarios ferre, abijcereq; imperarit.

Iuoniæ indignatio in internuntios.

Horrendum id omnibus ſpectaculum fuit: quo Iuonia præfecto arcis demonſtrare uoluit, eum ſimilem exitum unà cum profugis manere. Hoc tali triſti exemplo edito, nulla mora interpoſita, pedites ſcalis in eũ uſum paratis, admotis, mœnia urbis clamore ſublato conſcendere iubet.

Nouum genus crudelitatis.

Nec cõſilium euentus moratus eſt. Nam pedites tanta celeritate ſeſe ſub mœnia oppidi inſinuauère, ut priuſquã oppidani ſeſe ad reſiſtendum opponerent, euaderent in murum: quo diruto, totus exercitus in oppidum irrupit.

Celeritas peditum.

Ibi ingens cædes Turcarum facta fuit, nemini parſum: ubi ex cęſorum cadaueribus ſanguis inſtar riui in Danubiũ profluxit: parui pueri ab uberibus matrum abrepti, uagientes occiſi. Quatriduum ibi in cædibus perſeueratum eſt: in locis abditis ac occultis latitantes homines quæſiti, ex latebriſq; ad cædem tracti: tota urbs direpta, ac per iram incenſa, nullo hominum, ac ne canum quidem inter incendia, ruinaſq; relicto.

Capitur oppidum, ac cædes ingens.

Plurimum ibi auri, argenti, pecunię ſignatæ, unionum, margaritarum, repertum eſt: quæ omnia prædæ militum ceſſere. Erat ea ciuitas in illis locis omnium opulentiſsima, eo quòd poſt occupatam à Turcis Gręciam, multum diuq; in pace uixit: qua parta, nullo motu belli cõquaſſata, ſupremam dum cladem adijt. Nam à uictore hoſte ne una quidem domus integra relicta fuit: omnia euerſa ac ſolo adæquata fuère, præter arcem, quæ omni præſidio urbis nudata, ſola relicta fuit.

Funditus deletur urbs.

Ad quam capiendã Iuonia ſuos admouere uoluit, ni à præſidio, quo arx ualidè firmata fuit, clades pœnitẽda ſubeunda foret. Interea Iuonia in direptione urbis occupato, ſpeculatores adſunt, qui ipſum certiorem faciunt, quindecim millia Turcarum magnis itineribus in ſubſidium arci Brailouienſi uenire. Quibus ille cognitis, ac nihil tanta multitudine hoſtium territus, confeſtim Suierceuium cum Koſacis, additis ei octo millibus equitum Valachicorũ, contra illos mittit. Ad quos ubi is præproperè aduolaſſet, nullo illis ſpatio ad recolligẽdas uires dato, cum eis alacriter prælium init. Omnes occiſi ac perempti, præter mille equites, quos fuga ſubtraxit.

Victoria Suierceuij.

Quibus Suierceuius inſecutus, multos pallat & cædit. Qui cædi ſupererant, fuga ad arcem Teinenſem, quæ ditionis Turcarum erat, delati ſunt. Erant in proximo, nõ procul ab illa ipſa arce, Turcarum copiæ, quibus agmina Scytharũ intermixta erant.

Aliæ copiæ Turcarum.

Subitò Suierceuius ad Iuoniam cum læto uictoriæ nuncio mittit, certiſsimam ex hoſte uictoriam pollicens, modò omiſſa oppugnatione arcis Brailouienſis, cũ omnibus copijs abſq; mora adſit. Ille, tam lęto nuntio accepto, arce Brailouienſi neglecta, cuius expugnationem & ſibi difficilem, & periculoſam eſſe ſciebat, ad Suierceuium celeriter uenit. Quo cum cõſilijs communicatis, ſimul illas ipſas copias aggreſsi delent, & ad internetionem dant.

Iuonia ad Suierceuium uenit.

Hinc ad oppidum Teinenſe exercitus admotus. Quò facilè, ſine ullo oppugnationis labore, & expugnato & capto, omnes oppidanos, pariter cum fœminis, crudeliter, ne uno quidem ex tanta multitudine relicto, necat. Hoſce Iuoniæ ſucceſſus Suierceuius cum ſuis Koſacis adiuuabat. Nam primus ſemper cum Turcis haſtatis prælium inibat: in prima fronte equites cum tormentis manuarijs locabat: quorum horrendo ſonitu, crebriſq; ictibus globorum, ſemper Turcarum aciẽ non mediocriter turbabat. A' dextro cornu eis ſagittarios opponebat: qui gran-

Oppidum à Iuonia capitur.

dinę

dine ſagittarum immiſſa Turcicas acies uulnerabant. A' lęua parte erant locati, qui erectis breuioribus lanceis, in omnem occaſionem intenti, Turcas eis cōfodiebant. Quos Suierceuius ab his cōturbatos, cædi Valachorum obijciebat. Interea ſexcenti Koſaci oppidum Bialogrodenſe uerſus, quod eſt ditionis Turcarum, citato agmine proficiſcuntur: quo direpto ac ſuccenſo, dimidiata pars ipſius fœdo incendio conflagrauit. Plurimum ibi prædæ non ignobilis repertum fuit: qua militi obiecta, multum ea ditatus fuit. Iuonia uerò ęgde Turcarum fatigatus, lęta quiete, non procul ab arce Teinicenſi, quam nudum in patentibus campis reliquerat, per octiduum ſuos reficiebat. Vbi iterum repentè fit certior, Turcarum ſimul cū Scythis aliquot agmina, ab oppido Bialogrodenſi proficiſci, qui in proximo Iuoniam cum exercitū adeſſe ignorantes, diſpalati huc illūc, reperto uado tranabant. Quos procul Koſaci cōſpicati, orant Iuoniam ut ipſis poteſtatem illos inuadendi, pallandiq; det. Ad quos ſic Iuoniam uerba feciſſe, ut author eſt Bartholomæus Paprocius, intelleximus. Veſtra incredibilis, Poloni fortiſsimi, uirtus facit, hicq; ardor pugnandi, ij uestri ſucceſſus, ut uobis nolim quicquam à me denegatum eſſe. Ite Deo comite, proficiſcimini fœlices: hoſtiumq; exercitus, ut uſu edocti eſtis, cædite. Tibi autem, Suierceui, hic totus exercitus curæ ſit: quos ita contra hoſtem inſtrues, prout occaſio rerum gerendarum poſtulabit. Hæc ubi dixit, Suierceuio tria millia Valachorum, ut eorum opera cōtra hoſtem utatur, addit. Quibus ille acceptis, ei gratias agit, quòd de ſe tantam opinionem habeat: quam ne fallat, ſe etiam atq; etiam diligenter curaturum. Acceptos igitur Valachos cum Koſacis non miſcet, ſed ab agmine ſuorum remotos, ex eis nouam aciem quandam poſt terga Koſacorum inſtruit. Suos uerò illos ducentos mille Koſacos, in tria agmina diſponit. Quadringentos in prima fronte ſcutis rotundis tectos locat, ac haſtatis Turcis obijcit. Ipſemet ſibi dextrum cornu cum ſagittarijs quadringentis ſumit. In lęuo totidem cum lanceis miſsilibus locat. Turci eorum paucitatem cōſpicati, eamq; præ ſe contemnentes, prælio ſeſe expediunt. Qua uiſa re Suierceuius equites, quos in prima acie collocauerat, tormenta in eos diſplodere iubet. Quibus turbatis nimbo ſagittarum, in eorū agema ſuis immiſsis ex læuo latere, eos haſtis urgere iubet. Sic illi ancipiti prælio diſtēti, (nam in unicum tantùm agmen coadunati erant) egregiè à Koſacis cęduntur: quibus, qua ui poſſunt, Turcæ ſimul conglobati reſiſtunt. Ab initio ferè horam anceps prælium ſtetit: donec Valachi, poſt uelites à Suierceuio diſpoſiti, intenti in pugnā, uegetes animo ac corporibus, haud ſecus quàm diu retentæ feræ concitati, cum ingenti clamore ad uelites aduolāt: qui maxima ui in agema Turcarum turbatum incurrunt, eosq; omnibus ex partibus, quibus pedites intermixti erant, aggrediuntur. Pedites nunc equis crura ſuccidunt, nunc ilia ſuffodiunt: qui in fugā diſsipati, omnes fermè terga uertunt, á uelitibusq; cæduntur. Ex quibus ſolùm tres deſiderati, ex Valachicis centum: ſic Polonis paruo tum inſignis uictoria ſtetit. Iuonia ex longinquo tam inclytæ uictoriæ ſpectator fuit. Hoſtium caſtra cum impedimentis & capta, & direpta fuēre: plurimum ibi prædæ inuentum: quæ uiritim militi diſtributa. Capti erant hoſtium ducenti: qui omnes ad Iuoniam tanquam pecudes adducti fuēre. Quos is inter pedites ſcloperarios pellere iubet: qui omnes ad unum, falcibus maioribus, quibus fœnum ſecari ſolet, in fruſta cōciduntur. Dux illius uicti exercitus, in poteſtatem Polonorum uenit: homo tantæ opulentiæ, ut ſexies ſe liberari atq; redimere, modò ne Palatino uiuus traderetur, uoluerit, bis auro in altera ſtatera poſito, ter argento, ſemel margaritis. Fuit egregiæ ac proceræ ſtaturæ, ad promerendamq; gratiam habilis. Sed apud Polonos plus fides quam Iuoniæ dederant, ualuit. Nam ante ex tot ſpolijs Turcarum, auro & argento ſatiati, omnes pollicitationes eius flocci pendētes, eum uiuum in poteſtatem Iuonię tradunt. Quo cum ille per aliquot dies colloquium de rebus Turcicis habuit: poſthac eum peditibus membratim diſſecandum obijcit. Hinc ad Vſlam oppidum ſuū copias mouit: ubi tot prælijs fracti exercitus uires refocillauit. Interea Selymus, Conſtantinopoli tot Iuoniæ uictorijs perturbatus, ac territus ne planè Valachia exueretur, ac è Gręcia (quod illi, opinor, contigiſſet, ni defectio Czarnieuiecij ad Turcas obſtitiſſet) pelleretur: cum ſuis Deo more ſuo ſupplicat. Nam Turcę peculiarem religionem, à Muamede, ſeu Mahomete, hinc ab anno Chriſti milleſimo ſupra uigeſimum, quam Mahometes Saracenis anno Chriſti ſexcenteſimo uigeſimo tertio obtruſerat, acceptam habent. Ne uerò quis Saracenos & Turcas eiuſdem ſtirpis aut originis eſſe exiſtimet, nonnulla mihi de origine utriuſq; gentis eſſe dicenda uidentur. Saraceni longè ſunt uetuſtiores Turcis. Ii ſedes ſuas, regnānte tum Lechone apud Polonos, in ea parte Arabiæ, quæ Petræa dicitur, habuēre, uocabanturq; ab incolatu loci Arabes: ſtipendiumq; ſub Heraclio, tum bellum cum Coſtrea rege Perſarum gerente, merebant. A' quo ſtipendio militari exautorati, ut ignominiam nomini ſuo inuſtam ulciſcerentur, Mahometo ſe adiungunt: qui Meccæ, in urbe opulenta, in tanto diſsidio Chriſtianorū de religione, adiutus à Sergio, monacho

Stratagema Suierceuij. *Iuonia exercitum quiete reficit.* *Iuoniæ oratio ad Koſacos.* *Suierceuius Iuoniæ reſpondet.* *Committitur pugna.* *Victoria uelitum.* *Opulentia ducis.* *Selymi terror.* *Proponit ſe de origine Saracenorū ac Turcarum dicturum.*

factionis

factionis Neſtorianæ, à Chriſtianis diuerſa docere cœpit. Arabes enim uana opinione ducti, ſe unicos mortalium eſſe à Sara, uxore Abrahæ, genitos, regniq; cœleſtis legitimos hæredes, opinati ſunt: quorum opinioni Muamedes aſſentiendo, eos ad ſe pellexit. Verum militarem diſciplinam inter eos conſtitueret, multitudini decem duces, ex nobilioribus, potentioribus, ac ſibi affinitate iunctis, præfecit, eamq; in cohortes ac centurias diſtribuit: cuius uiribus adiutus, Meccam, urbem in Arabia opulẽtam, demum aliquot oppida capit, ditionisq; ſuæ facit. Hinc facilè tota Arabia potitus, uenerabilem ſe tot populis præſtitit. Poſt cuius mortem, apud Saracenos, pontifices ad Caliphum, ſeu Muſtacenum, in Perſide potentes fuêre. Hinc Africa potiti, pariter cum magna parte Hiſpaniæ, ſæpe Siciliam, quondã populi Romani, uictoris tot gentium, Prouinciam, Italiam, Galliam, infeſtarunt. Quorum audaciam Carolus Magnus armis uix repreſsit. Pòſt, anno Chriſti nongenteſimo ſupra octogeſimum primum, uel paulò plus, minusùe, Scytharũ multitudo, qui præ cæteris ad orientem uergunt, circa ꝑ Tanaim ſedes ſuas habent, domo profecta, ſine duce, ſine legibus, uagi, diſpalatiq;, ex raptu, prędaq; aliquandiu uixerunt: donec Perſas, qui tum Saracenis ſubiecti erant, bello adorti, eorum urbem magnam & opulẽtam, Turcem nominatam, occuparunt: à qua ſe pòſt eodem nomine Turcas, ſeu Turcos, dici uoluerũt. De Turcarum origine alios diuerſa tradidiſſe uideo: quos aiunt ex Caucaſi portis egreſſos, primùm finitimas gentes, & in his Armenios, inuaſiſſe: inde minorem Aſiam, ab hinc anno Chriſti 844. ab eis occupatam fuiſſe. Quæq; ipſi de ſe memorant, nõ omnino diuerſa à ſuperioribus eſſe uidentur, quorum hęc ſententia eſt. Gentis authores ſuæ, ex Caſpijs montibus ac finitimis pulſos, in Perſidem et minorem Aſiam deſcendiſſe: nec prius apud eos regiam familiã cœpiſſe, quàm ſint è Scythia profecti, cùm antea ſine duce, ſine legibus uiuerent. Inde (ut ſunt humanarum rerũ uices) ex cuiuſdam Othomani ſucceſſu, celebrari unam familiam contigiſſe: ex qua reges, demum Cæſares creare conſueuerint, & hodie creent: idq; ita accidiſſe memorant, ut tres numero fratres, in ampla & regia fortuna à patre relicti, cùm uiciſsim imperitare cœpiſſent, ſiue pudore impediente, ſiue metu, quũ parum tutum eſſet non cedere ætati: duo minores natu, Aleus & Othomanus, regno maiori fratri relicto, domo uterq; cum manu ſua profecti, hic Cappadociã, Galatiam & Bithyniam occuparit: ille Carmaniã, Lycaoniãm, & eas terras quæ Tauro adiacent. Et hæc Turci de ſe memorant: quibus perbeliè ſe Scythas eſſe fatentur. Cælius Curio, qui Saracenicam hiſtoriam ſcripſit, de origine gentis, eorumq; regibus prorſus diuerſa tradit: qui uult Turcas originem ſtirpis ab Hunnis ſumere, nec apud eos tum primùm Othomanum regnaſſe, ſed longè antè, ante Trangolipicem Mucaletum. Etenim Saraceni, in aliquot factiones principum, qui tum totam Perſidem pariter cum Africa obtinebãt, diuiſi, inter ſe domeſtica bella gerebant, ſeſeq; ciuili ferro confodiebãt: orto igitur bello inter Muhumetum, qui tum in Perſide regnabat, & Babyloniũ Calyſam, Muhumetes ad ſe Trangolipicem, qui è Caucaſi montis anguſtijs cum Turcica multitudine egreſſus, circa fines Perſarum uagabundus degebat, accerſit. A quo adiutus, Calyſam facilè uincit, ſuperatq;. Turcæ igitur ex Perſide cum duce ſuo regredi uolentes, tranſitumq; ſibi tutum per pontem qui Araxi flumini impoſitus erat, concedi à Muhumeto poſtulaßẽt, (quos ille apud ſe retinere cupiuit, ut opera eorum contra Indos uteretur) id ſe facturum detrectat. Illi, ſimul ira, indignationeq; accenſi, (quorum ſolùm tria millia erant) ueritiq; grauius periculũ, in Curbanti idem ſolitudinem ſeſe ſubtrahunt, indeq; crebris excurſionibus agros Saracenorum depopulantur. Quorum ferociam Muhumetes reprimendam ratus, triginta millia Saracenorum cum certis ducibus ad eos delendos mittit. Sed Turcæ, audito aduentu eorum ad ſe, in denſiores ſolitudines ſeſe ſubducunt, ut captata occaſione Saracenos opprimere poſsint. Nec conſilium euentus moratus eſt. Nam exercitus Muhumetis, Turcas metu ceſsiſſe ratus, nullis ſtationibus habitis, ab eis per inſidias contrucidatur. Hac tam inſigni clade ſuorum Muhumetes irritatus, comparata ingenti manu ſuorum, ipſemet cõtra Turcas, quorum iam exercitus ex colluuie tot gentium creuerat, proficiſcitur. Quibuſcũ non meliori euentu collatis ſignis acriter dimicat. Nam Turcæ, aſſueti Saracenos uincere, Muhumeto occiſo, qui equo lapſo ceruices, cùm ſuos ad acriter prelium ineundum adhortaretur, fregerat, ex Saracenis facilè uictoria potiuntur. Cuius admiratione Saraceni defixi, illum ipſum ducem Turcarum, Trangolipicem, regem apud ſe creant: qui accepta pariter cum ſuis religione Mahometana, una cum Saracenis in unum corpus Reipub. coaluit. Trangolipix igitur à Saracenis in Perſide rex factus, omnes magiſtratus, dignitatesq; à Perſis in ſuos transfert, indigenisq; Perſis, quorum reliquiæ adhuc ſuocrerant, oppreſsis, inter ſuos ac Saracenos uniuerſam Perſidẽ diuidit. Quoq; finitimis terribilior eſſet, à ſuis nouo nomine Sultanus (quod nomẽ lingua Latina ſummũ Imperatorẽ ſignat) appellatur. Qui pòſt per manus poſteritati ſuæ regnum tradidit. Ac ne qua inter Saracenos ac ſuos

Opinio Arabũ de ſua ſtirpe.

Potentia Saracenorum.

Aſia à Turcis occupatur anno Chriſti 844.

Sententia Curionis de origine Turcarum.

Trangolipix primus rex Turcarum.

Origo nominis Sultani.

HH discordia

diſcordia eſſet, omnes Turcas, à ciuitate quæ in Perſide diues opum fuit, appellat. Turcę, tanta potentia aucti, illos ipſos Saracenos qui in Africa potentes erant, adorti, cum eis ſocietatē ineunt, ſimulq; armis iunctis, Conſtantinopolitanis imperatoribus, reliquoq; Romano imperio, terrori, formidiniq;, quod ad Germanos trāslatum fuit, fuêre. Durauit potentia Sultanorum Turcarum uſq; ad bellū Scythicum, ſeu Tartaricū, quod Scythæ Turcis illis qui Perſidē obtinebant, anno Chriſti 1240. intulerunt. Quibus deletis, (quo etiam tempore uniuerſa Polonia, uiuo rege Pudico, ab iiſdē Scythis magnam cladē acceperat) uix ex tam numeroſa multitudine pauci eorū relicti fuêre: qui infima plebe ſibi aſcita, nil ſecum præter arcum ac pharetram geſtantes, latrocinari cœperunt, nec ullo rege uſi ſunt. Nihilominus nomē Sultanorum manſit penes illos Saracenos qui in Africa erant: qui ſe antiquo nomine Saracenico quàm Turcico appellare maluerūt. Turcæ igitur latrocinijs aſſueti, anguſtias montiū inſident, ex eiſq; finitimos agros, & Romani imperij urbes crebris incurſionibus uexant. Non tamen uiribus Scytharū, quibus finitimi erant, pares eſſe poterant: quos illi ad finitima Gręciæ pellebant: & quàm infirmi cōtra Scythas erant, tam fortes contra Græcos exiſtebant: adeò ut tandem etiam cum Græcis Cęſaribus ad aperta bella deuenerint: quorum copijs ſæpè deletis, Romanas prouincias depopulabantur, ad Sangariumq; amnem uſq; populatione peruenerunt. Hinc à mari Pontico atq; à Galatia ad Lycium atq; Carium mare, & Eurymedontem fluuium, omnia ditionis ſuæ fecêre: ueterisq; nominis ſui memores, quod fortaſsis in gente non abolitum fuit, Turcas ſe appellant. Quoniam uerò ſe commodè ſine ducibus uiuere non poſſe uident, ſex potiſsimùm è numero ſuo legunt: inter quos omnes prouincias, quas breui temporis ſpatio conſecuti ſunt, partiūtur, eorumq; imperio ſe ſubijciūt. Caramanum Aliſurium: cui Phrygiam mediterraneam, Philadelphiam uſq;, & prope Antiochiam ad Mæandrum fluuium ſitam, (à cuius nomine pòſt illa tota regio Caramania appellata eſt) concedunt. Saraconem: cui quicquid eſt Smyrnam uſq; ad interiorem Ioniæ oram, dant. Saſanum: cui Magneſiam, Prienen, Epheſum largiuntur. Calanū, eiuſq; filium Ceraſum: cui Lydiam, Aetoliam, Myſiam quæ eſt ad Helleſpontū ſita, impertiuntur. Armarij filios: quibus eas terras quæ à flumine Sangario ad Paphlagoniam uſq; extenduntur, fruendas permittūt. Atmanum, ſeu Othomanum: quem omnibus regionibus quæ circa Olympum ſunt, præficiunt. A quo Othomano hodierni Turcici Cęſares hinc ab Chriſti regis ortu 1301. originem ſumunt: à quo tàm Italici quàm Germanici ſcriptores hiſtoriam ſuam inchoant. Atq; hęc quidem origo Turcarū, eorumq; regum ſucceſſus mihi uerior, ut Cælius tradit, eſſe uidetur, quàm quòd primò ad Othomanum referatur: ſiquidē illi longè antè Turcicis Sultanis, quemadmodum ex ſuperioribus liquere puto, hinc ferè à ſexcēteſimo anno uſi ſunt. Othomanus igitur præ illis reliquis, inter quos Turcicum imperium diuiſum fuit, longè gloria rerū geſtarum ſuperior fuit: quibus non multò pòſt bello illato, eiſdem iugum impoſuit. Nec hic ſucceſſus ipſius ſolùm contra Turcicos imperatores fuit, ſed & contra Chriſtianos: inter quos cùm diſcordia gliſceret, Bythiniam & omnes circa Pontum prouincias, decē annorum ſpatio (tandiu enim rex fuit) ditionis ſuæ fecit. Filius huius Orchanes, paternæ uirtutis æmulus, bellum per manus acceptum ſtrenuè eſt executus: miraq; fœlicitate Myſiam, Lycaoniam, Phrygiam, Cariam, ſubegit: armaq; ſua in Helleſpontum uſq; ad Euxini littora promouit. Poſt hunc alij qui regnarunt, celeri curſu uictoriæ, uſi mira fœlicitate, tot populos uſq; ad Baiazethem ſubegerunt: cuius Tamberlanes, Scytharum rex obſcuro loco ortus, imperium adeò labefactauerat, ut eodem capto, caueęq; incluſo, eum in ludibrium per totam Aſiam ſecum duceret: cui ſi quādo equus conſcendendus erat, tergo ipſius pro ſcabello uſus fuit. Pòſt Amurathes exercitum in Europam deportauit. Mahometes uerò ſecundus, Conſtantinopolim, toties armis Saracenorum oppugnatam, (quę olim Byzantium dicta fuit) occupato regno Trapezuntis, nomineq; Cæſaris occidentalis aſſumpto, Græciam omnem, Thraciam & Myſiam, ſeu Valachiam, cū Illyrici parte, & ad Iſtrum latè omnia per Pontum occupauit. Tam inſolenter Mahometes ac crudeliter, capta Conſtantinopoli, uictoriam exercuit, ut omnibus Chriſtianis gladio diſſectis, Conſtantinum eius urbis Cæſarem interfecerit, eiuſq; caput ludibrij cauſa pilo affixum in caſtris circumferri iuſſerit. Pòſt ſeuitia ſua in nobilitatem conuerſa, omnes inter cōuiuia per ludibrium contrucidauit. Magna iam tum potentia, poſt imperium occidentis à Turcis occupatum, Cæſarum Turcarum fuit: quam duo potentiſsimi reges non mediocriter infringebant: quorum alter Aſimbeus, quem Vſancaſſanum, quaſi heroa magnum, Perſæ appellabant, fuit: qui in Parthia & Perſide regnabat: cuius regnum ibidē initium à Mutare ſumpſit: quem Iozedus, filius Muabiæ, qui poſt Mahometem Saracenis præfuit, præfecit. Sed Mutaris regnum in Perſide apud Saracenos propemodum extinctum fuit: quod poſt longam ſeriem annorum à quodam Sopho, qui in Perſide Ardenolim oppidum tenuit, ab anno Chriſti

Turcæ à Scythis in Perſide deleti, anno Chriſti 1240.

Turcæ uires recuperant.

Turcæ inter ſuos duces imperium partiuntur.

Caramani regnum.

Saraconis.

Saſani.

Calani.

Armarij filij.

Othomani.

Othomanus regnare cœpit anno Chriſti 1301.

Othomani imperium ac fœlicitas.

Orchanes Othomano ſuccedit.

Baiazethes à Tamberlane captus, anno Chriſti 1392.

Amurathes.

Mahometes 2.

Mahometes Conſtantinopolim cœpit, an. Chriſti 1453.

Duo reges potentiam Turcarū infringunt.

Aſimbeus Turcarum hoſtis.

Initium regni Aſimbæi.

Sophi origo.

Sophianorum regnum in Perſide, an. Chriſti 1480.

Chriſti 1480. qui Mahometanæ religionis erat, renouatum fuit. De Sophi pietate ac ſanctitate, tanta opinio apud uulgum fuit, ut magno numero mortalium ad ſe pertracto, ab eo tempore in Perſide reges qui Sophini appellãtur, regnent. Ibiq; ſtirps Saracenica, quæ à Turcis extincta erat, renouata fuit: acerrimaq; bella uſq; hactenus cum Turcicis imperatoribus gerunt: quorum uires non mediocriter, ſiquando bella eis hîc in Europa cũ Chriſtianis gerenda ſint, diſtinẽtur. Alter, Sultanus in Aegypto: quorum Sultanorum nomen ab illis Turcarum regibus, qui idem nomen à primo rege Trangoliplice ſumpſerunt, deſumptum eſt. Obtinebant nonnullo tempore Aegyptum Hieroſolymitani reges: quę eis à Saladino hinc ab anno Chriſti 1105. qui ſtirpis Turcicæ fuit, erepta erat. Qui, incolarũ mollitiem pertæſus, Calyfaq; (fuit id nomen pontificis ſummi apud Saracenos) unà cum uniuerſa ſtirpe deleto, ſiue à nepote ipſius, nouũ genus militię ibidem inſtituit. Nam cùm populos, qui magis ad ſeptentrionem uergunt, auſtralibus ad belli uſum aptiores eſſe uideret, ſubitò cum populis quibuſdã circa Męotim & Pontum ſedes habentibus, qui à ueteribus Zigi, à noſtris Circaſsi appellatur, fœdus init: à quibus emptis pueris, adoleſcentulis, eos in Aegyptũ perducit: quos ab ineunte ætate in militari diſciplina erudit: armorumq; uſum edocti, adeò hic in Aegypto ordo creuit, ut penes eos ſolos armorũ uſus, ac belli poteſtas, omniumq; dignitatũ, fuerit: qui Mamaluchi, id eſt, ſerui, ſunt appellati. Pòſt, Saladini ſtirpe in Aegypto, anno à nato Ieſu Chriſto 1400. extincta, ad eos Mamaluchos regnum Aegypti tranſlatum eſt: qui è numero ſuo rege creato, terribiles ac formidoloſi Turcicis imperatoribus fuère. Atq; eo tempore in oriente tria regna ſolùm potentiſsima, certis limitibus terminata fuère: Sophianorum, qui in Perſide, Media, Meſopotamia atq; Aſſyria regnabant: Sultanorum Aegypti, qui à Cyrenæis Africæ, per oram maritimam Iſsicum ſinum, qui Ciliciam à Syria diſiungit, & introrſus hinc ad Euphratẽ & deſertæ Arabiæ terminos, illinc aduerſo uſq; ad arenarum ſolitudines, læua, dextraq; per Arabicum ſinum ad Erythręas anguſtias extendebatur. Turcarum Cęſarum, quicquid Euphrate, & Amano monte, Cilicioq; mari ac Euxino continetur, erat: hiſce adde Græciam omnem, Thraciam & Myſiam, quæ Valachia uocatur, cũ Illyrici parte, & ad Iſtrum latè omnia per Pontum, uſq; ad Theodoſiam, Thraciæ Cherſonneſi emporium. Siq; ea concordia Chriſtianorum regum fuiſſet, ut omnibus ex partibus Turcas aggreſsi eſſent, facilè eos non ſolùm è Gręcia, ſed & ex Aſia ultra Caucaſum montem, unde primò egreſsi fuerant, pellere potuiſſent: cùm & Scanderbechus, Epirotarum regulus, cõtra eos fœliciter belligerabat: quorum tum ſupra trecenta millia ad internecionem dedit, ipſeq; Amurathes ſub mœnibus Croiæ Turcarũ imperator expirare coactus fuit. Sed illi ſucceſſus Scanderbechi contra Mahometem non profuerunt. Poſt cuius mortem, ab eo capta Epiro, exercituq; Perſarum regum deleto, Turcicæ uires à Sultanis Aegyptiacis haud ſuſtineri poterant. Nam Selymus, Baiazethis filius, glorię & imperij auidus, bello Campſoni Sultano Aegypti illato, eum interemit. Poſt cuius interitum Tomumbeium à Mamaluchis cõſtitutum, non ſolùm regno, ſed & uita, omnibus Mamaluchis deletis, ſpoliauit. Hinc ferro in promiſcuã multitudinem conuerſo, uniuerſum nomen Sultanorũ funditus ſuſtulit, uniuerſa Aegypto potitus, illaq; parte Meſopotamiæ in qua Hieroſolyma fuit, quæ tũ deſerta, incultaq; erat, nec à Iudæis, ueteribus incolis, qui tum toto orbe extorres, in admiſsi ſceleris pœnã, nec ſedem, nec patriam habebant, habitabatur. Huius filius Solymanus, memor uirtutis paternæ, Rhodum imperio ſuo memoria patrum adiunxit: Vngariæq; bello illato, cùm antè Vuladiſlaus, patruus Sigiſmundi, qui tum & rex Vngariæ & Poloniæ fuit, ab Amurathe, omni exercitu ipſius profligato, interemptus fuerit, cũ Ludouico, nepote Sigiſmundi primi, regis Poloniæ, collatis ſignis, fortiter dimicauit: in qua pugna triſti, Ludouicus, omnium cum acerbo deſiderio, interijt, ſuiq; in animis omnium triſte deſideriũ reliquit. Hinc per ſpeciem ferendi opem Iſabellæ, ac Ioanni filiolo, in cunis uagienti, contra Ferdinandum tum regem Vngariæ, Budam cum adiacentibus locis occupauit, Selymoq; filio amplum ac florens imperium, Caroli Cæſaris in Africa ſępiùs claſſe in alto, Venetorumq; depreſſa, reliquit. Qui Venetis erepta Cypro, ſupremam cladem Iuonię, perfidia Czarniecij adiutus, attulit. Vnde quiuis facilè iudicare poteſt, impiam Turcicam gentem, à tenui principio ortam, ad tãtam amplitudinem imperij nulla alia re, ſolùm per ſcelus ac per fraudem, Chriſtianorum diſcordia ſubnixam, occupato regno Aegypti, omnibusq; prouincijs quæ Sultanorum erant, perueniſſe: quod Alexandri Magni, Romanorumq; potentiæ comparari poteſt, ne dicam anteferri. Quod nõ tam facilè unius gentis uiribus infringi poteſt, ſolùm conſenſu omnium Chriſtianorum: qui in tanta eorum diſcordia nunquam, opinor, futurus eſt: imò inter eos magis diſcordiam gliſcere uidemus, quæ eos ad ciuile ferrum, domeſticumq; ſanguinem effundendum adducit. Sed nos cœptam hiſtoriam continuemus, ad Iuoniamq;, unde digreſsi ſumus, reuertamur.

Secundus rex Sultanus Turcarum hoſtis.

Saladinus regnum Aegypti occupauit, anno Chriſti 1105.

Stirps Saladini in Aegypto extincta, anno Chriſti 1400

Regnũ Sophianorum.

Sultanorum.

Turcarum Cæſarum.

Selymi bellum contra Campſonem.

Succeſſus Solymani.

Selymi imperium.

Redit ad hiſtoriam.

Iuonia poſt tot ex Turcis partas uictorias, ad ſe Ieremiam Czarnieuiecium Barcabalum, præfectum arcis Chocimenſis (eo enim nomine præfecti arciũ lingua Valachica appellantur) accerſit, ſicq; uerba feciſſe in conſpectu omnium dicitur: Cum optatis noſtris fortuna, Czarnieuieci, ſucceſsibusq;, quibus contra Turcas, crudeliſsimos hoſtes, hactenus uſi ſumus, reſpondeat, eſt quòd gratis animis id proſequamur, ipſiq; Deo Opt. Max. perpetuas ac ſempiternas gratias & agamus, & habeamus, quòd res noſtras contra hoſce teterrimos hoſtes ſecundat, nobisq; ex eis tot, tantarumq; uictoriarum author eſt. Nunc quid aliud reſtat, niſi ut exercitum tot laboribus fatigatum domum remittam, proficiſcique patiar, ut, cùm ad noſtras aures de aduentu Turcarum peruenerit, illico ad primum ſignum, quod claſsico dabitur, recreati adſint. Tu uerò, cuius fides erga me conſtans fuit, hunc exercitum à me (erant autem Valachorum tredecim millia, armis, uirisq; inſtructa, qui cuiq; ualidiſsimo hoſti opponi poterãt) cape: quocum ad Danubij ripã proficiſcere, tranſitu q;, ſi eum Turcę tentare uelint, arce. Eſt ibi in proximo ex altera parte ſuper Danubium, oppidũ Oblacienſe, Turcarum ditionis: in quod tu intentus eris. (ne alibi uado Turcæ reperto, Danubium trajciant) meq; de eorum aduentu quamprimũ certiorem facies.

Oratio Iuoniæ ad Czarnieuiecium.

Omnium lachrymæ prænuntiæ fraudis Czarnieuiecij.

Poſtquàm hæc Iuonia dixit, multis cum hæc uerba lachrymas excuſſerunt. Demũ oſculo Czarnieuiecium excipit, ut cum maiore obſequio ſibi deuinciret, obſequentioremq; redderet. Ille poplite flexo, fidem, operamq; ei ſuã pollicetur. Iuonia cõmiſſo exercitu Czarnieuiecio, alijs nonnullo temporis ſpatio uacationem militiæ concedit, eosq; domos reuiſere iubet, ut refectis corporibus labore fatigatis, & obſonijs acceptis, quamprimũ ſignũ daretur, omnes equis, armisq; inſtructi, ad perſequendum hoſtem conuenirent. Czarnieuiecius, accepto exercitu, ita ut iuſſus erat, Danubium uerſus proficiſcitur, ſtationes intentiſsimè agit, ne quis Turcarũ Danubium trajciat. Adſunt eorum infinitus numerus, qui non auſi Danubium tranare erant. Quo uiſo, Baſſæ certos internuntios ad Czarnieuiecium mittunt: eisq; triginta millia nummûm aureûm Vngaricorum dant, ut quoquomodo animo Czarnieuiecij tentato, ad ipſos colloquẽdi gratia occultus ueniat. Ille, magnitudine pecuniæ illectus, fidem dat ſe uenturum, pecuniamq; miſſam accipit. Hinc occultè, ſuis inſcijs, in colloquium cum Petro Palatino de Valachiæ Tranſalpinæ, qui trans Danubium cum magnis Turcarum copijs erat, uenit. Coram quo Petrus, in quo & quanto periculo Iuoniæ res cõſtitutæ ſint, commemorat. Oſtendit quàm in eum Selymus animo offenſo, exacerbatoq; ſit, quòd ipſius tributarius tantos exercitus deleuerit: eum Selymo aliter non poſſe ſatisfacere, ſolùm pœna capitis: nec ampliùs dominatum Valachiæ obtinere poſſe: ſe certo certiùs genti illi imperaturum. Proinde (inquit) ſi ſapis, cùm adhuc integræ res ſunt, animum Selymi nouo ac recenti aliquo beneficio tibi concilia. Omne bellum ſumi facilè, cæterùm ægerrimè deſinere: non in eiuſdem poteſtate initium eius ac finem eſſe: incipere cuiuis, etiam ignauo, licere: nõ deponi niſi cùm uictores uelint. Habere illum magnam opportunitatem & copiam ſocietatis, atq; amicitiæ ſecum coniungendæ, quæ bello potior ſit. Et quamuis Iuoniæ opibus confideret, tamen nõ debere incerta pro certis ponere. Nunc accepiſti triginta millia nummûm aureum: poſt plura accipies. Proinde ſi tibi conſulere uis, ne florentes res tuas cum Iuoniæ perditis miſceas: uerùm liberè Turcas omnes per Danubium tranſire permittas. Se enim cum ingenti exercitu ad occupandam Valachiam à Selymo, capiendumq; Iuoniam mitti. Vbi, cõſecuto Palatinatu Valachiæ, tu quæq; ſumma adepturus unà cum tuis es. Opus igitur eſſe ut aduentum Turcarum coram Iuonia tantiſper occultet, & à Danubio abſcedat, dum per ipſum uniuerſo exercitu traiecto poſt Iuoniam facilè capere, ipſiusq; uniuerſum exercitũ opprimere, cladesq; acceptas ſuperiores una hora ulciſci poſsint. His tot, talibusq; precibus & blanditijs, lachrymas addit, oratq; Czarnieuiecium, ut quamprimùm agmine ſuorum à Danubio remoto, tutò cũ Turcis flumen uorticoſum tranſire poſsit. Czarnieuiecius, Petri promiſsis ineſcatus ac infatuatus, accipit conditionem, quamq; iureiurando fidem cõfirmatam Iuonię dederat, eã frangit. Hinc ab ea parte Danubij ubi ſtationes diligenter ſuorum agebat, agmine ſeducto, liberum per flumen tranſitum Turcis permittit. Erãt Turcarum tum ducenta millia, qui cum tormentis muralibus, omniq; apparatu oppugnandarum arcium, Danubium tranauêre. Tranſmiſſo Danubio, iubent ut Czarnieuiecius Iuoniam ea de re certiorem faciat. Hic celeriter ad Iuoniam ueniens, narrat qua ratione Turcæ, multitudine ſuorum ſubnixi, Danubium tranſierint, quibus ille nulla ratione obſiſtere potuerit: quare Iuonia bene rebus ſuis conſuleret, ſi quamprimùm cum exercitu adeſſet, eorũq; conatibus primis obuiam iret, ſuasq; infirmas copias iuuaret. Non ſine lætitia hęc Iuonia audiuit. Quare plenus bonę ſpei, Czarnieuiecium quis & quantus hoſtium numerus ſit, percunctatur. Sunt (inquit) decem: nec amplius duodecim millia. Sed antequam tu cum copijs aderis, in horas numerus eorum augebitur, & ad quindecim millia excreſcet. Erat

Baſſæ Czarnieuiecium ad defectionem ſollicitant.

Colloquium Petri cum Czarnieuiecio.

Lachrymæ Petri.

Dolus Czarnieuiecij.

Iuonia

Iuoniæ unà cum ſuis Koſacis ad arcem Teinicenſem,quam expugnare uoluit. Demũ con uocato Senatu,qui tum cogi potuit,omnes,quid ſibi faciendum eſſet,conſulit, an arcem priùs expugnare deberet,uel hoſti tot cruentis prælijs irritato occurrere, eiusꝗ copias in fugam conuertere. Ibi omnium una ac eadem ſententia erat,ut priùs hoſtilem exercitum diſpalaret,deleretꝗ: quo deleto,pòſt arces expugnaret. Quorum cõſilium ille ſecutus,ha bita peditum ratione,quarta demum die,ad caſtra hoſtium, quæ à ſuis duodecim millia ribus aberant,cum cantu cornicinum,tubicinumꝗ peruenit. Nona die Iunij,eiuſdẽ anni, caſtra ab hoſte ad tertium lapidem Iuonia ponit: ibi uelites ſimul conueniunt,de ſumma rei conſultaturi. Se quidem paratis animis cõtra acerrimum hoſtem, tot prælijs irritatum, proficiſci: uerùm ſe neminem habere qui linguæ hoſtium gnarus eſſet, Iuoniam neſcio quo conſilio fretum,totam rationẽ belli certis hominibus credidiſſe,imprimis uerò Czar nieuiecio,cui nos omnino fidere nolimus. Quare in tam rebus noſtris dubijs ac plenis pe riculi,ut ipſimet cum Iuonia colloquamur,neceſſe eſt. Igitur ad eum citato greſſu ueniũt, factaꝗ poteſtate dicendi,ſic Suierceuius pro omnibus uerba feciſſe dicitur: Illuſtris Pala tine,nos hactenus fidem tuam ſecuti,tecum contra hunc crudeliſsimum hoſtem,ſocia ar ma iunximus: in quibus ferendis quæ & quanta opera noſtra extitit,optimè noſti. Huc iterum à te contra eum educti,ad internectionẽ cum eo dimicare parati ſumus: nec illi iter in Valachiam patet,ſolùm per ſtragem cadauerum noſtrũm: ſolùm nobis neceſſariò pro uidendum ac cogitandũ eſt,ne temere in prælium ruentes,nullo conſilio hoſtiũ cognito, quantus eorum numerus ſit,quis caſtrorũ tractus,in inſidias præcipitati, ab eis inſtar bel luarũ mactemur. Quare quod tibi conſilium belligerãdi cum eis ſit, effare, proloquereꝗ. Iuonia oratione Suierceuij commotus,alta ſuſpiria ex intimis præcordijs ducens, paucis ac breuibus reſpõdet. Et uirtus mihi ueſtra,equites fortiſsimi,uita mea mihi chariores,no ta,perſpectaꝗ eſt,(cuius ſpectator fui) & totius belli omnia conſilia nota. Non igitur ob iectos uos temere cædi hoſtium uelim,ſed conſilijs eorũ priùs exploratis, nos cum eis di micare uelim. In proximo Czarnieuiecius cum exercitu meo eſt: qui in hoſtem intentus, omnia cõſilia eorum cognita habet. Nec ego tantam rem cuiuis commiſi, ſed huic, cuius mihi fides ſemper in dubijs ac difficillimis rebus perſpecta eſt: quem comitem tot peregri nationum mearum,propemodumꝗ exilij habui. Ipſemet modò ad me retulit, Turcarum non eſſe ampliùs quàm quindecim millia. Qui etiamſi triginta eſſent,eos nos diuino au xilio freti ad ſatietatem cædemus. Hæc ubi reſpondit,ut in eo loco ſeſe cum uniuerſo exer citu contineret,Iuoniam Suierceuius orat: ſe cum ſuis aduerſum hoſtem profecturum, ut aliquem ex caſtris ipſorum capere poſsit,certioraꝗ de cõſilio hoſtium explorare,cogno ſcereꝗ. Iuonia prompto,alacriꝗ animo concedit: cui Veremiam cum ſex millibus Vala chorum,magiſtrũ equitum adiungit. Qui ſimul profecti, in ſpeculatores Turcicos, quo rum agmen ſex millium fortiſsimorum equitũ erat,incidunt. Subitò cum eis prælio inito, eos pallant,in fugamꝗ conuertunt: è quorum numero unũ capiunt: qui tot,tantisꝗ uul neribus affectus,cùm ſeſe ſubitò moriturum præſentit, ſimulanter narrat paucos Turcas eſſe in armis. Sed uelites,ficta eum narrare animaduertentes,nec contemnendum nume rum eſſe hoſtium conijcientes,qui in tantam multitudinem ſpeculatorum inciderint: ſu bitò de hiſce Iuoniam certiorem faciunt,ut rebus ſuis cõſulat,quidꝗ fidendum Czarnie uiecio ſit,etiam atꝗ etiam cogitet,uideatꝗ. Qui nil aliud reſpondiſſe dicitur,ſolum illud: Iam non eſt ut perturbemur,aut horreſcamus. Ego ſcio cui fidam: breui numerũ hoſtium ipſi cognoſcemus. Ego enim eo animo huc proceſsi,ut patriam meam contra hanc crude litatem hoſtium,ad ultimum exitum uitæ tuear,defendamꝗ. Atꝗ ita communitis caſtris ſuorum ad lacum qui ex Danubio profluit, ut opportunam aquationem haberet,iubet equos trecentes adducere,ut uelites eis cum Valachis cõſcenſis,qui ſuperiore nocte Tur cas pallauerant,omnes ſimul contra hoſtem proficiſcantur. Erat prope hoſtium caſtra col lis arduus ac ſublimis: quo conſcenſo cum ſocijs,Iuonia hoſtium caſtra contemplari uo luit. Sed ea nulla ratione conſpicari potuit,eò quòd in decliui loco poſita erãt, nec à quo quam è longinquo loco cõſpici,niſi quis ad ea propè accederet,poterant: ſolùm in diuer ſis locis quatuor inter ſe disiunctis,ſpeculatores hoſtium animaduertit: qui,conſpectum Valachorum declinantes,ſeſe in quendam tumulum per diuerſos tramites,qui nõ procul à ſuorum caſtris erant,abdunt. Iuonia, propè hoſtem adeſſe ſuſpicatus, totum exercitum ſuum,(erat autem triginta millium)quoniam multitudine abundabat,in triginta turmas, per interualla diſponit. Ante ſingulas turmas tormenta muralia miræ magnitudinis col locat. Erant autem octoginta,quæ ex ſeſe globos igniferos euomebant. Pedites ſimili ra tione ab equitibus ſemotos,quorum magnus numerus erat,diſponit: qui Iuoniam apud ſe retentum,ad equites haud patiuntur progredi,non mediocriter de uita ipſius, ne à pri moribus deceptus,uiuus in poteſtatem Turcarum ueniret,pertimeſcentes: ſolùm ad Ko

Conſultatio Koſacorum.

Reſponſum Iuoniæ.

Iuonia Suierceuium contra hoſtes mittit.

Iuoniæ reſponſum.

Profectio Iuoniæ contra hoſtem.

Iuonia hoſtium caſtra contemplatur.

Stratagema Iuoniæ.

ſacos Polonos cum interdum eum commeare patiūtur. Nam pedites, gens ruſtica, ſingulari fide ac animo in Iuoniam fuêre: quorū arma, falces, arcus, gladij reflexi, Turcicorum ſimiles, ac fuſtes erant. Inſtructa acie, firmiſsimisq; ſubſidijs firmata, Iuonia, antequam ſigna canerentur, iterum collem arduum, ut ex proximo loco caſtra hoſtium contemplaretur, conſcendit: quorum multitudine præter ſpem ac opinionem uiſa, cognoſcit, ſe eſſe à Czarnieuiecio in fraudem inductum: quare eum ad ſe accire iubet, qui reſpondet: ſibi iam facultatem ad ipſum ueniendi non dari, ſe ſtatim cum Turcis certamen pro incolumitate ipſius initurum. Habuit autem Czarnieuiecius fortiſsimorum equitum, quibus præfuit, tredecim millia, optimè armis inſtructa. Cùm igitur ſigna canerentur, Turcæq; acie ſuorum optimè diſpoſita, prælio ſeſe expedirent, ibi proditor Czarnieuiecius, primus prælium init. Cumq; illi dimicandum, congrediendumq; cum hoſte eſſet, uti cum Turcis conſtituerat, iubet ſuos uexillum demittere, & pileos haſtis enſibusq; impoſitos, eleuare, ac capita flectere. Ibi Turcæ, animaduerſa uoluntaria deditione, in ſublime haſtis ſuis erectis, eos ad ſe tranſire iubent. Hac tali defectione Czarnieuiecij, exercitus Iuoniæ conſternatus, omnes retrocedentes, properè ad Iuoniam accurrunt: rem eſſe perditam narrant. Quorum ille uocibus minimè conſternatus, (ut erat in rebus dubijs, ſubitisq; intrepido animo) eos id pro nihilo ducere, ac contra Turcas ſeſe expedire iubet. Sed Turcæ, poſtquàm turmas Valachicas trepidare uident, agema ſuorum contra eos mouent: ante ſe illos ipſos Valachos propellunt, ac tergiuerſantes cædunt. Quibus Iuonia uiſis, ira percitus, in eos uim tormentorum exonerare iubet. Sic illi partim à ſuis, partim à Turcis in medio cæſi fuêre. Turcæ uerò proditorum terga ſecuti, eisq; tecti, per ſtragem cadauerum ad exercitum Iuoniæ, ſanguine eis iter, qui inſtar riui ex cæſis Valachis fluebat, intercludente, peruenêre. Quos Koſaci, more ſolito, à lateribus aggreſsi diſsipant, non mediocriterq; turbant. Adſunt alij Valachi, animo, armis, uigore, ac uiribus corporis, Turcis longè ſuperiores: qui ſibi aditu patefacto, Turcas egregiè cædunt. Hinc clamor permiſtus hortatione, lætitia, gemitu oritur: item ſtrepitus armorum ad cælū ferri, ſagittæ utrinque uolare cœperunt. Non ſuſtinuêre uim Valachicam Turcæ: ſubitò terga, ſeu timore perculſi, ſeu data opera, dant: ac quingentos paſſus, ut Valachos ad locum inſidiarum pertraherent, ubi uim tormentorum in abditis locis condiderant, retrocedūt. Senſit eum dolū Suierceuius hoſtium. Quare ſublato clamore, monet turmas tàm Polonicas quàm Valachicas, ut pedem referant. His illi adhortationibus concitati, imminenti ſe periculo manu armata ſubtrahunt. In hos Turcæ recentes impetum faciunt: ſed Valachi eos egregiè ſuſtinent, nullaquè memorabili clade accepta, ad caſtra ſuorum incolumes reuertuntur. Iuonia ex ſuorum ſucceſſu lætus, tàm Valachorum quàm Polonorum, iuxta tormenta aciem diſponit: ubi ſinguli impletis pharetris pluribus ſagittis, lanceis alijs acceptis, intenti in hoſtem erant. Turcæ recentibus uiribus feroces facti, ſubitò in Valachos irruunt. Quibuſcum fortiter congreſsi, nullius imminentis periculi ratione habita, diſploſis tormentjs in Valachos, eorum aciem non mediocriter turbant. Quorum conatibus Valachi obuiam euntes, fit atrox pugna, eademq; propemodum par. Cadebant præcipites tàm Turcæ quàm Valachi ex equis: iam uires uiris, iam ferro ſua uis deerat. Tantus puluis è tormentis, è quibus crebri, uiolentiq; globi emittebantur, excitatus fuit, ut ipſius denſitas ſolem obſcurauerit: nec ulla uox hominū in tanta multitudine exaudiri potuit, nec quiſquam à quoquam uideri: nec magiſtri tormentorum, in quam partem eis globi emittendi eſſent, ſcire. Nec in tam aſpero negotio Iuonia territus, ſuisq; ſuccurrendum ratus, ſublata uoce proclamat, ut retrò poſt tormenta cedant, uexillaq; ſequantur. Turcæ quoq; retro ceſsêre. Oppidani Oblacienſes, tantam atrocitatem pugnæ ex oppido ſpectantes, cernenteſq; copias Turcarum à Valachis prægrauari, fugam parant. Eſt id oppidum trans Danubium, ditionis Turcarū: ex quo effuſa multitudo, in remotiora Turciæ fugit. Poſtquam quaſi ex compoſito, ab utraque parte ab armis diſceſſum fuit, repentè ingentibus procellis fuſus imber: quo uniuerſa agmina tàm Valachorum quàm Turcarum perfuſa fuêre: illeq; totus puluis, ingenti boatu tormentorum, et pedibus dimicantium excitatus, in terrā delapſus, diſcuſſus fuit: ſed maximo detrimento Valachica tormenta affecit, quæ eis magno adiumento contra omnem uim Turcicam fuêre. Nam ea cœleſti aqua perfuſa, globos emittere nequibant. Hodiernorum tàm muralium, tam eorum quibus, tam equites quàm pedites utuntur, apud ueteres nullus uſus fuit. Non ita pridem hæc ſunt, circiter annum milleſimum, treceteſimum, ſupra ſeptuageſimum ſextum, inuenta. Quæ accepta primò Veneti à Germanis, hiſce in eo bello uſi ſunt quod contra Genuenſes ad Clodiam foſſam geſſêre. Primi tormenti inuentor fuit quidam Germanus, cuius nomen à ſcriptoribus non proditur: cui caſu in mentem uenit tale quid in perniciem hominum inuenire. Fertur enim ſeruaſſe domi in mortario puluerem ſulphureum, cuiuſdam medi-

Peditum ſingularis in Iuoniam fides. *Iuonia fraudē Czarnieuiecij cognoſcit.* *Iuoniæ pugna cum Turcis.* *Magnitudo animi Iuoniæ.* *Exitus proditorum.* *Pugna Valachorum cum Turcis.* *Stratagema Iuoniæ.* *Iuonia ſuos reuocat.* *Vis imbris.* *Tormentorum uſus cœpit an. Chriſti 1378.* *Germanus inuentor primi tormenti.*

cinæ cauſa faciendæ, illumq́ texiſſe lapide: ac inde contigiſſe, ut cùm ignem propè ex ſilice excuteret, ſcintilla nitro inciderit, ſubitóq́ flamma concepta, eadem eruperit, atque lapidem in altum tulerit. Quam ille rem penitus conſiderans, poſtea ferrea facta fiſtula, & puluere confecto, machinam reperit: in quam immiſſo priùs puluere, demum globo igne admoto, ex eo ſonitum terribilem, eundemq́ue uiolentum edidit. Huius uſus eſt apud omnes gentes: formæ ſunt uariæ, ad expugnandaſq́ue urbes aptiſsimæ, ut in eis omnis uis peditum, omnis equeſtris ſplendor, omnis denique bellica uirtus conſtet. Cùm uiolentia pulueris globus excutitur, quicquid obuium offendit, quaſſat, diſsipat, frangit, contundit: adeò ut nullus locus ſit, quamuis natura munitus, qui non facilè expugnetur. Is igitur machinæ huiuſmodi repertor, pro mercede (ut opinor) accepit ut nomen eius ſilentio perpetuo premeretur, ne omni tempore à cunctis mortalibus diris deuoueretur: dignus ſcilicet qui prior ipſe uice Salmonei, fulmine flagraſſet: (Salmoneus enim, Aeoli filius, cùm Iouem uellet in fulminibus iaciendis æmulari, ab eo de cœlo tactus, detruditur) quando hæc fulmini, odore, luce, ſonitu, impetu ſimillima eſt. Sed nos ad inſtitutam hiſtoriam reuertamur. Irritatis tàm Valachicis quàm Turcicis animis certamine, etiam acriùs concurſum eſt. Nam Turcæ, eductis ſuorum uiginti millibus in aciem, in læuam partem, ubi tormenta Valachica diſpoſita erant, proſiliunt. Ibi Valachi in eos tormenta diſplodere nequeunt. Nam iam à cœleſti aqua corrupta fuerant. Nihilominus mutuò ſeſe cohortantes, in Turcas magnum impetum faciunt, cum eiſq́ ad ultimam defatigationem dimicant. Subitò adſunt Scythæ, cum recentibus copijs Turcarum: qui, cùm ſeſe nullo à tormentis detrimento affici uident, ex inferiore loco per diuerſos tramites in quibus latitabant, egrediuntur. Ibi diſſono clamore perterrefaciunt Valachos, & à tormentis remouent, in fugamq́ conuertunt: qui per Valachicos patentes campos diſpalati, inſtar pecudum à Turcis cæduntur. Nec iam plures ad hoc uſque tempus, quàm ducenti quinquaginta uelites, ſeu Koſaci, ſupererant. Sic mutata fortuna belli, unius perfidia Czarnieuieccij: quæ non multo pòſt ſupremam cladem Iuoniæ attulit. Nam Iuonia accurrens, ad reliquum peditatum, & illos ducentos quinquaginta uelites (quos Turcæ fatigati cæde Valachorum, aggredi non auſi erant) conuerſa oratione ſic dixiſſe fertur: Video, fortiſsimi uiri, nos unius Czarnieuieccij perfidia in extremum periculum adductos eſſe: ſed ubicunque corpora ueſtra ferro hoſtili interfecta iacuerint, ibi & meum inter ueſtra erit: anima cœlum petat. Ad quem ita Suierceuius: Hæc præſens mors, Iuonia, uti fortes uiros decet, nos minimè mouet, modò ſumma ui innixi, hoſce canes, hoſtes nomini Chriſtiano infenſiſsimos, ad ſatietatem, antequam nobis intereundum erit, cædamus. Hæc effatus, ſubitò uelites ex equis deſcendunt, ſeſeq́ cum peditibus coniungunt: quibuſcum ſimul conglobati, ſexaginta tormenta muralia Turcis ſubtraxêre: ſolus Iuonia uno arrepto, quod uix duodecim equi trahere poterant (tantæ uires illi fuêre) illud trahit. Quo Poloni uiſo, illud ipſi ademere, leuiori dato. Hinc compoſitis pedeſtribus copijs, quorum adhuc erant uiginti millia, Iuonia retrocedit. Quoniam uerò tormenta eis maximo impedimento erant, ea abijciunt: ſed ita ut Turcis pòſt nulli uſui fuerint. Nam maxima ui pulueris in ea impoſita, cum ea Turcæ diſploderent, omnia diſrupta fuêre. Interea Iuonia, qui iam & animo & corpore deficiebat, cum omnibus pedeſtribus copijs, & nonnullis tormentis, ueſtigia cæſi exercitus ſequitur: nec plus una die, ob ingentem ſtragem cumulumq́ cadauerum, quæ paſsim cæſa in uijs inſepulta iacebant, mille paſſus progredi poterant. Qui cum uniuerſo peditatu in locum ubi antè uilla incenſa fuerat, quædam q́ recentia rudera extabant, cùm ueniſſet, caſtra ſua ibi communit, eaq́ foſſa, ne ſubitò à Turcis occupari poſsint, cingit. Ea in parte (ſed fatis obſiſtere difficile erat) conſilium Iuoniæ dignum repræhenſione fuit, quòd ibi ſuos uallo cinxiſſet, ubi nulla commoda aquatio fuit. Nam ſiti homines enecti moriebantur, ſeſeq́ Turcis non multo pòſt dedidere. Sole iamiam occidente, eadem die decima menſis Iunij, Turcæ à fuga Valachorum, quos perſequebantur, reuerſi, ſubitò caſtra Iuoniæ circumdant, atq́ coarctant: quorum tanta multitudo fuiſſe dicitur, ut oculis terminari nequierit. Quibus circumdatis, neminem ex exercitu Iuoniæ egredi patiuntur: utq́ ſpem omnem ei commeatus præciderent, uillas caſtris Iuoniæ proximas, in quibus ampla prædia erant, tota nocte incendio graui conſumunt: idq́ue ideò, nequis obſeſſorum effugeret: neúe extra uallum obſcura nocte egreſsi, ipſos inuaderent. Appropinquante luce, (quæ fuit undecima Iunij) Turcæ in caſtra Iuoniæ multitudinem globorum è machinis muralibus emittunt: ſed illa nullo detrimento affecta fuêre, eò quòd alto aggere obuallata erant, unde ſeſe Valachi, pariter cum Polonis, contra Turcas egregiè defendebant, in eiſq́ue ingentem ſtragem toto triduo faciebant. Turcæ, difficilem expugnationem caſtrorum Iuoniæ animo cernentes, per internuntios cum eo colloquia ferunt,

Bombardæ utilitas.

Nota de Salmoneo.

Redit ad hiſtoriam.

Pugna Valachorum cum Turcis.

Victoria Turcarum.

Verba Iuoniæ ad Polonos.

Koſaci ſeſe cum peditibus coniungunt.

Iuonia retrocedit.

Iuonia caſtra munit.

11. Iunij dies extrema Iuoniæ fuit.

Turcæ caſtra Iuoniæ infeſtant.

Colloquium Turcarum cum Iuonia. ut ille omni cunctatione omiſſa ſeſe dedat: ſpem ei maiorem debere eſſe in miſericordia Turcarum, quàm in ſuis ullis uiribus: præſertim cùm omni ope, auxilioq́ deſtitutus, pòſt ſe dedere cogatur. Quare ſpontanea hac deditione præoccuparet animos ipſorum, nec in tam anceps periculum & ſuas copias, & Turcicas inijceret. Ad ea ſic reſpondet Iuonia: *Iuoniæ reſponſum.* Video ac animo cerno, in quam aduerſam neceſsitatem adductus ſim: ſed, cùm penes me firmiſsimas copias pedeſtres habeam, poſsim certè non ſine ueſtra clade cadere. Quare, cum fortunæ hoc tempore cedendum, ac neceſsitati arbitrer, non renuo deditionem: ſolùm ductores ueſtri me à uobis conſeruatum iri, ac quaſcunq; uobis conditiones propoſuero, uos eas integras conſeruaturos iurent: nec id ſemel, ſed quiuis ſepties. Hiſce dictis, internuntios extra munimenta caſtrorum excedere iubet: quibus ſe quamprimùm reſponſum daturum pollicetur. Hiſce ita compoſitis, omnes ad ſe Polonos, pariterq́ Valachos conuocat, ad quos ſic uerba feciſſe memoratur: *Oratio Iuoniæ ad ſuos.* Hodierna dies hæc triſtis ac miſera à nobis, fortiſsimi uiri, aut deditionem extorquet, aut hîc inter hæc ſepta enectos mori iubet. Quare utrum conſultius rebus noſtris ſit, an ſeſe huic truci hoſti dedere, uel portis caſtrorum patefactis in indubitatam mortem ruere, ac non ſine cæde hoſtium glorioſè cadere: in medium conſulite. Mors certè ſola finem omnium malorum afferet, quæ corpus à cruciatu, oculos ab indignis rebus auertet, nosq́ diuino conſpectu frui efficiet. Plura loqui uolentem ac cupientem uis lachrymarum orta præpediuit. Ad quæ ſic Poloni: *Polonorum reſponſum.* Mors nobis, Iuonia, nunquam acerba ac atrox, & eſt, & erit. Quare, ſi ita animo deſtinaſti, hunc crudelem hoſtem inuadamus, potiusq́ glorioſè cadamus, quàm ab ea capti, per ludibrium, per dedecus, per uarios cruciatus, non ſine contumelia uitam finiamus: præſertim cùm nulli Chriſtianorum fidem datam conſeruet. At contrà Valachi, *Valacharum reſponſum.* quorum tantus animus in mortem non fuit. Deditionem quidem non ab ſe abnuere, ſi pro certo Iuonia ſciret, Turcisq́ fidere, quòd ipſum incolumem conſeruaturi eſſent, poſſet. Si de fide eorum dubitaret, ſe cum Polonis ad ultimam internetionem, fidei ſemel ipſi datæ memores, contra Turcas malle dimicare, quàm per fraudem illorum omnibus eſſet pereundum. Iuonia huc illuc animo fluctuans, quid ſibi faciendum eſſet, animi dubius, in diuerſum curis trahebatur. Mouebàtur indigna calamitate ſuorum, eò quòd multi ſiti enecti, indies magis atque magis moriebantur, ac breui pòſt omnibus pereundum erat: ſerò culpans conſilium ſuum, quòd in tam iniquo loco caſtra poſuiſſet. Quare ſummo cum gemitu, & lachrymis ſanguinolentis ita exclamat: Malo me hoſti dedere, quodq́ aduerſa ſors attulerit, pati, quàm ut mea cauſa tot millia hominum ſiti pereant. Percun- *Iuoniæ uerba luctuoſa.* ctabor nihilominus legatos ad me miſſos, an in haſce conditiones quas eis propoſuero, iurare uelint: Si iurauerint, tum me eis dedam. Quare legatos Turcarum, qui extra munimenta caſtrorum reſponſum expectabant, acciri iubet, eosq́ ita affatur: Ite, ueſtrisq́ *Iuonia legatis reſpondet.* imperatoribus hæc nunciate. Quamuis firmiſsimas copias, quas ipſi cernitis, habeam: quorum fideli ſubſidio ſubnixus, haſce ueſtras uires ſuſtinere poſsim: tamen neceſsitati hoc tempore cedendum arbitror: Quare ſi omnes imperatores & præfecti ueſtri, ſinguli ſepties, in has conditiones mihi iurabunt: tum primùm me dedam. *Prima conditio.* Primò, ut uniuerſum equitatum Polonicum, ſingulari fide ac uirtute præditum, unà cum ſuis equis ac impedimentis, à quauis gente magnifaciendum, qui ad poſtulata mea uenêre, ſine ullo impedimento ſaluum reuerti patiantur, liberumq́ eis tranſitum per Neſtrum flumen dent. *Secunda.* Secundò, ut me ad Selymum, Turcarum imperatorem, dominum meum, uiuum ac incolu- *Tertia.* men deducant. De Valachis nihil dico: quos æquum eſt, cùm Cæſaris deditítij ſint, conſeruare: quos ſi uos uiolaueritis, uel trucidaueritis, ingens detrimentum Cæſari, uel ei quem ille pòſt Valachiæ præficiet, eſtis allaturi. Hæc legati ubi purpuratis, & arcium præfectis expoſuiſſent, omnes pedibus in conditiones eas eunt: ſeptiesq́ ſinguli omnia poſtulata iuramento militari, etiam ſuorum militum nomine, confirmant. Tandem ipſemet ad purpuratos Turcarum, omni metu depoſito, impendentisq́ periculi neſcius, e ca- *Oratio Iuoniæ ad purpuratos.* ſtris egreditur, coramq́ ſic pro equitatu Polonico uerba facit: Cùm ita Deo Opt. Max. uiſum ſit, ut poteſtatis ueſtræ factus ſim: uos ego per fidem ueſtram, quam mihi ſacramento militari ſanxiſtis, oro ac obteſtor, ut equitatum Polonicum, liberè in equis ad ſuos cum omnibus impedimentis reuerti patiamini. Digni etenim ſunt ij uiri, ut eos omnes mortales colant, ſuſpiciant, magnifaciant. Si quod ueſtrum odium eſt in eos, illud in me conuertite: quod ego pro eis ferre, ſuſtinereq́ue paratus ſum. Demum ſuis paulìſper à ca- *Nouiſsima oratio ad Polonos.* ſtris remotis, ad Polonos, quos educebat, illa uerba nouiſsima dixiſſe fertur: Nunc grauis ac acerba fortuna, uiri fortiſsimi, me à uobis diſiungit: quare hanc dextram uobis ſingulis porrigo, teſtorq́ue, quoad uſque ſpiritus meus hoc in mortali corpore ſupererit, nomen ueſtrum grata animi memoria me proſequuturum. Non ſine lachrymis hæc Poloni audiuère: cuius dextram cum flebili ululatu amplexi exoſculabantur.

Valachi à Iuonia educuntur.

Qui cùm iam ad tertium teli ictum à caſtris abfuiſſent, Valachos quoq; pari ratione è caſtris educit: quibus non ſine lachrymis ualedicit. Recordatus auri ac unionũ, quos penes ſe habebat, iterũ ad Polonos reuerſus, gladio accinctus utrinq; acuto, omnia eis largitur, tandemq; flens ſic inquit:

Iuoniæ uerba ad Polonos.

O ſi mihi iam ad manus ueſtræ copiæ quàm priores ille duplo maiores eſſent, uel ſaltem eæ integræ: efficerem profectò, Deo adiuuante, ne quis iſtorum canum ad occaſum ſolis in hac regione, quam mihi Deus propter magnitudinē ſcelerum meorum adimit, ſuperſtes foret. Sed fruſtra uos, uiri fortiſsimi, uolubilitate uerborũ inani detineo: id ferre cogor, quicquid mihi Deus imponet. Vos ita à me diſcedere uelim, & opto, ut uos Deus Opt. Max. incolumes ad patrios lares deducat. Me quoq; ſi Deus è manibus cruentis horum teterrimorum hoſtium conſeruabit, meq; Turcici Baſſæ, uti polliciti ſunt, uiuum & incolumem Selymo ſiſtent, iureiurando mihi pro re certa polliceor, me poſt beneficio Selymi, cuius ſenſus omnes calleo, Valachiam iterum habiturum. Vos interim oro, ut dulciſsima recordatione ſemper memoriam mei colatis. Quicquid opum & diuitiarum mihi poſt erit, id in uos conferam, ueſtræq; ſtirpis Polonicæ homines ad ſummos gradus honoris, quoniam fides, fortitudo, conſtantia ueſtra, in rebus dubijs eſt mihi perſpecta ac cognita, eueham. Hæc effatus, quicquid reſidui unionum aureorum habuit, id Polonis largitur, inquiens: Nolo ut id in manus horum immaniſsimorum hoſtiũ perueniat. Proinde conſiderans fortitudinem ueſtram, & fidelem operam, quam mihi adhuc nauaſtis, et eum affectum ſanè mirum, quo me proſequuti eſtis: omnia uobis dono: animi grati beneuolentiam erga uos, ac omnem gentē ueſtram, penes me relinquo: quã ſemper ad extremum ſpiritum retinebo: cuius rei teſtē Deum, huius uniuerſitatis creatorē, inuoco: cui uos commendo. Huiuſmodi precatio ac obteſtatio Iuoniæ, omnibus Polonis lachrymas excuſsit: cui gratias egēre. Qui armis à ſe abiectis, more ſupplicũ, ad caſtra Turcarum ſumpto ſecum Polono Oſmolio, peruenit: quibuſcũ integras quatuor horas colloquium habet. Ibi Baſſa Capucius, fortaſsis oratione eius offenſus, immemor fidei ſacramento militari confirmatæ, quam Iuoniæ dederat, ſtricto gladio, uentrē, faciemq; eius diſcidit.

Miſerabilis exitus Iuoniæ.

Ita uulneratum Ianczari corripiunt, & ſemiuiuo caput amputant: deinde truncum, pedibus duorum camelorum alligatum, diſcerpendum obijciunt: quod belluæ in diuerſum concitatæ diſcerpunt. Caput haſtæ infixum: cadauer diſcerptum, in fruſtaq; minutiſſima conciſum: cuius oſsibus inter ſe partitis, cruore cadaueris recentis gladios perungebant, ſanguinemq; equis ſuis bibendũ porrigebant, Deo ſupplicantes quò in ipſis quoq; idem uirilis animus, & eadem belligerandi ratio eſſet. Eum exitum Iuonia, uir memorabilis, habuit: qui perfidia Turcarum tam crudeliter ac nefariè, omnium cũ triſti deſiderio, è medio ſublatus fuit. Quod et, reor, non accidiſſet, ſi in religione Chriſtiana conſtantior fuiſſet, & imperata feciſſet.

Exemplũ inconſtantiæ rerum humanarum.

Dolendus ipſius caſus, in exemplũ eſt, documentumq; inconſtantiæ rerum humanarum. Nam ſicut antè ſecunda fortuna rebus ſupra uota fluentibus, tot, tamq; inclytas uictorias ex Turcis attraxerat: ita nũc aduerſa, quę ei indulgebat, uelut in oſtentationem fragilitatis humanæ, deſtruens quæ cumulauerat, exitum miſerabilem, horrendam ruinam, fœdamq; mortem Iuoniæ adiecit. Turcæ miſerabiliter Iuonia occiſo, ſubitò in Valachos, quos Iuonia è caſtris eduxerat, impetũ faciunt, eosq; inſtar pecudum crudeliter interficiunt.

Extremus conatus uelitum.

Poloni uelites, uiſa perfidia Turcarum, nec ſibi tutum reditũ in Poloniam eſſe cernentes, in caſtra iterũ, ex quibus exceſſerant, regredi uolebãt. Sed ea à Turcis occupata iam erant. Demum, ſeſe mutuò cohortati, in agmina denſa Turcarum, pleni animi, ſpeiq; ſumma ui incurrunt: quibus diſruptis, diſiectisq;, omnes fortiter occubuere: pauci grauiter uulnerati: qui poſt Turcis admirationi fuere, quòd pauciſsimi in numeroſos irruiſſent, pugnarentq; uiriliter: quodq;, lethaliter ſaucij, per media caſtra ambulaſſent, nec ob id mortui eſſent.

Capti Polonorum præcipui.

Illi autē præcipui capti è Polonis fuerunt: Swierczeuius, cuius præcipua uirtus, induſtriaq; ſingularis in eo bello extitit: Coslouius, Sadorſcius, Iancius, Zaleſcius, Copitſcius, Reſcouius, Socolouius, Libiſouius, Ciſouius, Sucinius, Bogſicius: qui omnes poſt ab heris ſuis grandi ære redempti fuêre. Sollicitabãt autem eos Turcæ, ut religione Mahometi amplexa, in uerba eorum iurarent: pollicētes, fore ut ampliſsimis bonis à Selymo acceptis apud eos uitam tranquillam, beatamq; ducerent.

Conſtantia Polonorum.

Sed illi omnibus Turcarum pollicitationibus ſpretis, maluerunt apud ſuos uitam inopem agere, quàm in opulentia ac omnium rerum affluentia, cum animæ iactura, apud Turcas: magnæ admirationis uirtus eorum fuit:

Turcæ captiuos Polonos laudant.

qui Turcæ, quamuis in ſuorum laudem propenſi ſunt, tamen uulgo ſermonibus iactitarũt, in toto regno Poloniæ, uiribus, induſtria, belligerãdi promptitudine, eis minimè pares eſſe. Illi, hiſce auditis, Imò nos omnium (inquiunt) ſumus infimi:

Captiui uirtutem ſuam eleuant.

qui ob inopiam apud noſtros nullo loco habito, in haſce oras uenimus, uel ut honeſtè patriam defendentes, mortem oppeteremus, uel præda nacta, ea onuſti, ad noſtros reuerteremur. Quibus ut crederent, haud id in animum ſuum inducere poterant.

Poſt

Selymus totā Moldauiam occupat.

Poſt tam ignobilem cædem Iuoniæ, Selymus totam Moldauiam occupat: omnes ferè ſtirpis Valachicæ, tàm ſummos quàm infirmos, crudeliter è medio tollit. Totaq; Valachia occupata, arcibusq; ipſius firmo præſidio munitis, alia multitudine alibi in colonias deducta, in Ruſsiam intentus eſt. Quæ ſibi unà cum uniuerſa Polonia, à tam potenti, perfido & immaniſsimo hoſte caueat. Nam optimè, ſollerti animo Turcæ cernunt, occupata à ſe Valachia, ac deinde Pocucenſi oræ, (quæ eſt regio inter Hiraſſum & Tyram, ultra Camenecium uerſus Haliciam, Podoliæ emporium, in ulteriore Polonicæ ditionis ripa, contra Zuchannam Tyræ impoſitum) pro qua Poloni cum Valachis ad internecionem pugnabant, bello illato, omnia in Podolia ipſorum aperta fore libidini, quæ ſe in Poloniam quoq; extendere poſsit. Nam id eſt Turcicis imperatoribus in more poſitum, ut, ſi finitimi alicui genti ſint, aucupata occaſione, ac iniectis factionibus inter principes illius gentis, eam poſt facilè bello aggreſſum uincant, eiq; perpetuum iugum imponant: ut memoria patrum Græcis fecère, noſtra Vngaris, non ita pridem Valachis. Polonia eſt eis undiq; præſidio tot gentium nudata: quæ hactenus uiros eorum, Scythicasq;, in tanto diſsidio Chriſtianorum, qui ſeſe cū applauſu Mahometi, ciuili ferro confodiunt, ſuſtinuit. De qua occupanda, non mediocris ea cura ſtimulat, ut per illam uniuerſæ Germaniæ bellum inferre poſsint: cùm ipſis ad Germaniam uaſtandam difficilis aditus per Auſtriam, ob munitiones Viennenſes, pateat. Non diu poſt captam Valachiam Selymus ſuperſtes fuit: qui ferè 4. anno pòſt quàm à patre Solymano regnare cœpiſſet. fatalem horam anno Chriſti 1574. quindecima die Decembris, obiuit: in cuius locum filius, ſtirpis maximus, Sultanus Amuratha, tanto ſilentio à Baſsis occupādum imperium accitus ſucceſsit, ut priûs ad Conſtantinopolim ueniret antequam adeſſe ab omnibus ſuſpicaretur. Qui imperium ſuum à cæde quinq; fratrum, duarumq; matrum, (quarum una grauida erat) & multorum procerum, ſecutus morem ueterum Turcarum Cæſarum, inchoatus, omnibus terrori ac formidini ſtudet eſſe. Hic, ut Ianczaros frementes placaret, quòd ipſis inſcijs à Baſsis accitus imperium inuaſiſſet, hæc eis poſtulata conceſsit. Largitus eſt ſingulis à ſummo ad minimum ſeptuaginta quinq; taleros: ſtipendium illorum auxit: filios ipſorum, ubi adoleſcerent, Ianczaris aſcribendos ſtatuit. Numerum Ianczarorum duobus millibus maiorem fecit: ita ut iam ſint ſedecim millia. Poſtremò, in prælio mutilatos, immunes à bello fecit, & omnem uictum ad uitam tranſigendam eis dari iuſsit. His ita compoſitis, memor cladis quam Iuonia cum Polonis Koſacis, ditionibus Turcicis intulerat, ut aliquando Polonos ulciſceretur, immiſsis menſe Octobri, anni 1575. centum & undecim millibus Scytharum Præcopienſium, regiones Ruſsicas quaqua uerſus, ad quadraginta milliaria peruaſtauit. Ducentas domos equeſtris ordinis, ac pagos permultos, flamma iniecta ij immites hoſtes exuſſerunt: ſenes è plebe, puerulosq; plorantes cōtrucidarunt. Nobiles tamen haud plures triginta uel in prælijs occiderunt, uel pariter cum uxoribus, liberisq; in Valachiam, miſeris modis colligatos abduxerunt: multi greges boum, ouiumq;, multa equorum armenta, ab illis abacta ſunt. Laſsis crura ſuccidebant: uiuis coria ad uincendos homines detrahebant. In traiectu Neſtri fluminis, magnus captiuorum planctus auditus eſt, quòd ſe iam planè in acerbiſsimi hoſtis poteſtatem ueniſſe uiderent. Quos noſtri liberaturi fuiſſent, ni conſilij uanis promiſsis Petri Palatini Valachiæ, qui ſe Scythis reditum in patriam, per Valachiam permiſſurum negabat, noſtrisq; id ſanctè promittebat, ad Kiouiam, quâ hoſtis uenerat, eâdem ſperantes rediturum, conuerſi, paulò tardiùs ad Neſtrum concurriſſent. Multi quidem tum Scythæ occiſi: plures tamen Ruſsi abacti ab illis ſunt: qui paſsim graſſante tam numeroſo hoſte, conuenire ad Michecium Palatinum Podoliæ, haud potuerunt. Interemptus quidam Scytha à Iacobo Niezabitouio, cum ſeptingentis, quos ducebat: cuius frons uiginti quatuor digitos lata fuit: manus & pedes, adeoq; totum corpus ſtupendæ magnitudinis: humi iacens cadauer, umbilicum uiri ſtantis attingebat. Dum uerò iſti prædam in Valachia cum Palatino partiuntur, Koſaci, Boryſthenis accolæ, milites generoſiſsimi, ductore Bogdano Roſinskio, in Scythiam irruunt, flamma & cædibus omnia complent, fœminarum ubera abſcindunt, alias excæcant, liberos illarum collidunt, ueteres captiuos liberant. Sed iam placet hiſtoriæ finem imponere. Ex qua id inter alia diſcimus, Turcas uinci à Chriſtianis poſſe, ſi ſint fideles & impauidi milites, firma auxilia: ac (quod primum eſt) ſi ſit fortis & gnarus militiæ imperator.

Pocucenſis oræ ſitus.

Mors Selymi, anno Chriſti 1574.

Poſt Selymum regnat Sultanus Amuratha.

Scythæ Ruſsiā uaſtant.

EXEMPLAR

EXEMPLAR QVARVNDAM LITE-RARVM SVPER DISCESSV CHRISTIANISSIMI AC SERENISSIMI HENRICI III. GALLIArum ac Poloniæ Regis: itemq; Illuſtriſsimi Senatus Poloniæ ad eundem Regem.

INCERTO AVTHORE.

ORATIO DANZAE AD SENATVM REGNI Poloniæ Cracouiæ congregatum habita.

HENRICVS Chriſtianiſsimus & Sereniſsimus Franciæ & Poloniæ Rex, Dominus meus clementiſsimus, me die 18. huiuſce
menſis Iunij, hora nona pomeridiana, aut circiter ad ſe uocauit,
qui primum agnouit me fideliter, & diligenter Chriſtianiſsimis Regibus, aui, patri, & duobus ipſius fratribus inſeruijſſe,
eademq; ſe à me obſequia certè expectare ſignificauit. Et cum
ille de ſuo diſceſſu mentionem feciſſet, ingenuè fateor, me magnitudine periculi uehemẽter perculſum, perturbatumq; eſſe.
Poſteà honorificè multa de Regno Poloniæ loquutus, tandem teſtatus eſt, cũ ordines Regni Poloniæ eum Regem agnouiſſent, ſatis ſcire, illos ſe, uxores, liberos, fortunasq; omnes unà cum Regno fidei ipſius
commiſiſſe, eam ob cauſam, ſe probi, digniq; Regis officio nunquam defuturum, affirmabatq;, ſe nec eos nunc deſerere, nec unquam deſerturum. Ad hæc, referebat, ſe ampliſſimũ Regni Poloniæ Senatum, qui tunc hìc aderat, de obitu Chriſtianiſsimi Regis ipſius
fratris certiorem reddidiſſe, & quanto deſiderio Regni Franciæ ordines eius in patriam
reditum expeterent, declaraſſe. Præterea, reginam ipſius Serenitatis dominã matrem iam
ſæpius & ſcripſiſſe, quòd ſi maturè in Regnum non rediret, eam tot hoſtium uiribus, quibus urgebatur, diutius reſiſtere non poſſe, ab eoq; ſummis uiribus contendere, ut patriæ
in tanto periculo conſuleret ſua præſentia, cum ipſo abſente id effici poſſe non ſperaret;
dictum Regni Poloniæ Senatum, illam quidem profectionem probaſſe. Verum reliquos
Regni Senatores prius conueniendos eſſe reſpondiſſe. Cum uerò Regni Franciæ negogotia eam moram non paterentur, ſibi uel uitæ periculo patriæ neceſsitati eſſe ſubueniendum, ſtatum Regni Franciæ perturbatiſsimum, afflictiſsimumq; eſſe narrabat, cùm Prouinciæ omnes in armis eſſent, bellumq; nunc illic maioribus uiribus, maioriq; animorum
exacerbatione, quàm antea unquam, gereretur. Adhæc, aduerſarios ingenti claſſe littus
Gallicum infeſtare, & Principem Condæum cum ſex millibus Germanorum equitum in
Franciam proficiſci, maioresq; copias per Germaniam, uicinaq; loca cogi, quæ illum eſſent ſubſecuturæ, eam ob rem ſe non poſſe, nec etiam uelle patriam in tanto periculo deſerere, pro qua ſanguinem fundere illi eſſet iucundiſsimum: ſcire eum, ſibi moriendum eſſe;
honeſtam uerò mortem nũquam fugiendam, ſed potius optandam. Hæc, cum fortiſsimi
Principis, magniq; animi officia ſint, non dubium eſt, quin is uerus, ſincerusq; amor, quo
Reuerendiſsimæ, Illuſtriſsimæq; dominationes ueſtræ ſint amplexæ, & confirmabitur;
& augebitur, cum illæ eum in pace moderatiſsimum, æquiſsimumq;: in bello uerò conſtantiſsimum, acerrimumq; defenſorem eſſent habituræ: Interim uerò nobis Francis triſtiſsimum & quauis morte grauius. Et cum Reges Chriſtianiſsimi hactenus, quacunque
ire uoluerint armis, & uera uirtute ſibi iter aperuerunt. Nunc uidere hunc Regẽ noſtrum
ea qua eſt ætate, uagum & in peregrina terra errantem omnibus ſupplicem eſſe: nec iam
ſua culpa, ſed noſtra cauſa, & uero in patriam amore. Et quoniam ipſius Serenitas facilè
prouidebat, Dominationes ueſtras Reuerendiſsimas & Illuſtriſsimas inopinatum iſtum
ſuũ diſceſſum moleſtiſsimè laturas, ille mihi ſæpius iniunxit, ut graues, æquiſsimasq; cauſas, quæ illum tot, tantisq; periculis ſe exponere cogant, Dominationibus ueſtris Reuerendiſsimis & Illuſtriſsimis declararẽ. Quibus intellectis ſperabat, ea ſibi nihil de ipſarum
in illum beneuolentia remiſſuras eſſe: ſed conſtanter in data fide perſeueraturas. Hæc autem ut ille conſequeretur facilius, ſignificauit mihi, ſe ad quoſdam Regni iſtius Senatores literas dediſſe, & à me petebat, ut ipſis redderem, eosq; ſuis uerbis diligenter rogarem,
ne illi hoc ſuo diſceſſu offenderentur, ſed iuſtiſsima, neceſſariaq; cauſa perſpecta, illum ha

berent excuſatum etiam apud cæteros Regni Senatores & Proceres excuſarent, illum omnia ipſis Clementiſs. Principis officia polliceri, & cũ ipſius Serenitas literas illas in ſuo cubiculo eſſe putaret, uni ſoli cubiculario qui tunc adfuit, iniunxit, ut mihi illas daret: qui reſpondit, nullas ibi literas eſſe, tunc ille promiſit, ſe curaturum, ut mihi altera die traderentur, & quoniam heri ampliſsimus Senatus à me ſeriò petijt, ut ſi ipſius Serenitas mihi alia mandata, uel priuatim, uel publicè quibuſdam deferenda demandaſſet, illa ego apertè declararem. Ego ſanctè iuro & adfirmo, ipſius Serenitatem nihil mihi iniunxiſſe, cuiquam dicendum, proponendum, & promittendum, quàm ea, quæ expoſui, uidelicet, ut eius diſceſſum apud omnes declarata uera cauſa excuſarem: eos, quibus ſcribebat, hortari, ut in ueteri in eum fide & beneuolentia perſeuerarent, ab ijsq; obnixè peterem, ut eum quoq; apud cæteros Regni Senatores proceres excuſarent, & omnibus Clementiſs. & Optimi Regis officia promitterent: ut autem ipſius Serenitas propenſiſsimum ſuum in hoc Regnum ſtudium, ſolicitudinemq; teſtaretur, mihi quoq; demandabat, ut Dominationibus ueſtris Reuerendiſs. & Illuſtriſs. ſignificarem, ſibi conſultum uideri, ut in primis idonei legati ad ipſius Serenitatem eligerentur, qui magnis itineribus in Franciam contenderent: hac enim ratione fore, ut omnes facilius in officio ueſtris prudentiſsimis conſilijs & authoritate continerentur. Nam ubi illi intellexerint, ipſius Serenitatem mortuo Rege fratre pro motibus Regni Franciæ ſedandis, paceq; ſua præſentia conficienda à Regni illius ordinibus ſupplicibus precibus, magna contentione euocari, & eam ob cauſam militum Regni Poloniæ Senatum legatos miſiſſe, ut eorum conſilijs & interceſsione pax æquiſſimis conditionibus faciliùs conſtituatur, ſperandum eſt, quòd interim omnes Regni Poloniæ legatis decernetur, ſunt expectaturi, & certè legatorum præſentia ad Francorũ animos flectendos, & negotia publica ad optatum finem perducenda, profutura. Ego Carolus Danzæus, à Danzij, Chriſtianiſs. & Sereniſs. Franciæ & Poloniæ Regis Conſiliarius hæc, quæ hoc ſcripto nomine ipſius Serenitatis declaraui, & confeſſus ſum, uera eſſe teſtor & affirmo. Cracouiæ 22. Iunij, anno 1574. Carolus Danzæus manu propria ſubſcripſi.

LITERAE SENATVS REGNI POLOniæ ad Imperatorem Romanum.

SAcra Cæſarea Maieſtas Domine, D. Clementiſs. faciendum putauimus, ut Sacram Cæſ. Maieſt. ueſtram pro ratione uicinitatis & officij noſtri certiorem faceremus de ijs, quæ proximè præteritis diebus apud nos acciderunt. Quanquam ea minimè ignota ſunt S. C Maieſt. ueſtræ, quin imò certò ſcimus, Sereniſs. Regem noſtrum ditiones S. Maieſt. ueſtræ intraſſe non ſatis pro Regia dignitate, paucis duntaxat comitum. Quia ex re S. C. M. ueſtra facilè intelligere poteſt, Sereniſs. Regem noſtrum præter ſcitum & opinionem noſtram è Regno diſceſsiſſe: nam C M. V. non ignorat, qua fide & obſeruantia nos Principes noſtros proſequi ſoleamus, neq; hũc Sereniſs. Regem noſtrum debito honore priuaremus, ſi cum ſcitu & conſilio noſtro eam profectionem inſtituiſſet. Subſecuti ſunt & officiales Regni, & inſequendo Plezinam ultra oppidum Domini Premniz ditionis Maieſt. Veſtræ proceſſerũt: ſed ab inſtituto ſuo nulla ratione ſe reuocari paſſus eſt. Reliquit quidem ſua Maieſt. literas ad nos, quibus hoc Regnum nobis commendat, & cauſas explicat, quam ob rem nos celauerit de profectione ſua: nimirum, ut Sereniſs. matrem, patriam, & Regnum illud florentiſs. ab interitu uindicaret. Sanè ut primum de morte Chriſtianiſsimi Regis Galliarum, fama apud nos increbuit, & ſucceſſionem ad Sereniſs. Regem noſtrum deuolutam eſſe, ne in eo quidem, quod illi naturaliter & hæreditariè obtigit, Sereniſs. Regi noſtro obeſſe uoluimus: nam & de periculis omnibus, de ſalute & cõmodis Regni illius non minus quàm de nobis ipſis cogitationem ſuſceperamus, communicatisq; conſilijs de rebus omnibus ſtatueramus prouidendum, adeò ut nullum Sereniſs. Rex noſter fidelium ſubditorum officium in nobis deſideraret. Sed eius rei culpa hæret non tam penes excelſum, & uerè regalem ipſius animum, ſed penes eos, qui eum priuato conſilio ad hoc factum impulerunt. Ex quibus omnibus Sacræ C. M. V. pro ſua prudentia iudicare poterit, diſceſſum hunc Sereniſs. Regis noſtri his temporibus accidiſſe, quibus maximè ab hoſtibus Chriſtiani nominis ex minima occaſione metuenda ſit omnis periculi ſuſpitio in hoc Regno potiſsimum, quod eſt quaſi pro aliquo præſidio Chriſtianis Prouincijs collocatum, quæ quidem pluribus uerbis S. C. M. Veſtræ ſcribimus, primum ad remouendam prætermiſsi officij erga Sereniſs. Regem noſtrum culpam, ne quis in eo nos deliquiſſe arbitraretur, deinde uerò ut S. C. M. V. ad eam fœderum & pactorum communionem, quæ M. V. cum Regno Poloniæ intercedit, inuitaremus,

taremus, rogantes, ut quemadmodum ſanctè, & inuiolatè hactenùs ea coluit, ita & nunc ea obſeruare non deſinat. Porrò negocium hoc omne S. C. Maieſtati V. ita commendamus, ut nulli magis unquam commendare poſsimus. Nam ut nollemus inuitum quenquam nobis imperare, ita non libenter uideremus, nos tales exiſtimari, qui neſciamus officio noſtro uti, & uoluntates Principum moderari. Non deeſt nobis animus pro dignitate, & libertate noſtra quæuis conſilia habere: ſed Polonorum ſemper fuit Reges, & Principes ſuos colere, reuereri & honeſtis potiùs, quàm externis ſtudijs & officijs eos proſequi. Quod reliquum eſt, nos, ſtudiaq́ noſtra S. C. Maieſtati ueſtræ commendamus. Data Cracouiæ 21 Iunij, 1574. Eiuſdem S. C. Maieſtati ueſtræ addictiſs. Seruitores, Senatus Regni Poloniæ, Cracouiæ congregatus.

REVERENDISSIMIS, ILLVSTRIBVS ET MAGNIFICIS Dominis, Senatoribus, Nobilibus, & generoſis Equitibus Regni noſtri Poloniæ, & magni Ducatus Lithuaniæ, Henricus Dei gratia Poloniæ Rex, magnus Dux Lithuaniæ &c.

Reuerendiſsimi, Illuſtres, & magnifici Domini, Senatores ſyncerè nobis dilecti, uosq́ generoſi, & nobiliſsimi Equites, dici non poteſt, quanto cum doloris ſenſu in animum noſtrum induxerimus, ut nō expectatis inclyti huius Regni Comitijs, in Franciæ Regnum, quod nobis nuper legibus, iureq́ hæreditario obuenit, properandum ſtatuerimus. Siquidem in merita ueſtra erga nos, in charitatem, & beneuolentiam, qua nos complectamini, intuentes, non potuimus ſanè ſine lachrymis ac firmo dolore de hac noſtra in Franciam profectione cogitare. Multa ante oculos obuerſabantur, quæ commemorare longum eſſet, idqúe planè uinceret recordatio beneficiorum ueſtrorum, ita ut omninò nobis certum & conſtitutum eſſet, Franciæ Regnum adminiſtratione Sanctæ Reginæ matronæ conceſſa, & demandata, hîc non modò comitia expectare, uerùm etiam ſi ita nobis uideretur, integram ferè ætatem degere. Teſtis mihi Deus eſt, teſtes quoque non pauci ex Senatoribus, cum quibus ſimulatque de morte Chriſtianiſsimi Regis fratris mei indicatum uobis eſt, coprosè de hac re egimus, atque ex illorum ſententia ſub huius Regni noſtri ſigillo ad Sereniſsimam matrem meam mandatum ampliſsimum, quod Regentiam Galli uocant, miſimus, priuatis etiam noſtris literis Illuſtrem Principem Alanconium, Henricum Nauarræ Regem, & omnes Galliæ Principes ac proceres ſedulò monuimus, ut noſtri deſiderium æquo animo ferrent, nec aduentum noſtrum fruſtrà expectarent. Ita profectò res ſe habent, mutandi uerò huius conſilij, aut potiùs ſententiæ noſtræ, quæ penitùs inſederat animo, hæc fuit cauſa, quæ uobis, hoc eſt, prudentibus ac ſapientibus uiris ſpero probabitur. Heſterna die ſub noctem ferè allatæ ſunt nobis literæ à Sereniſsima Regina matre, & multis Galliæ proceribus, & primarijs uiris, in quibus ſcriptum erat, neceſſarium omninò eſſe, ut quàm primùm diſpoſitis equis ad celeritatem iſtuc aduolaremus, in ſummo eſſe diſcrimine res Gallicas, actum prorſus aliter uideri de uetuſtiſsimo, nobiliſsimoqúe totius Europæ Regno, nec ullam aliam rationem eſſe tuendi, & conſeruandi nobis illius Imperij, quàm ſi intra dies uiginti ad ſummum Lutetiæ Pariſiorum, uel ſaltem in finibus Regni nos ſiſteremus. Multa erant alia diligenter perſcripta in illis literis, ex quibus non modò periti rerum Gallicarum, ſed etiam exteri non ignari rerum humanarum facilè poſſent intelligere, ilicò & ſine cunctatione nobis diſcedendum eſſe. Quamobrem lectis illis literis, apud me neceſſariò conſtitui, quanta poſſem maxima celeritate in Galliam proficiſci. Cùm autem ſi de profectione mea cognitum eſſet, multa imminere uidebantur, quæ celeritatem, in qua omnia poſita eſſent, retardarent, faciendum nobis putauimus, ut tacitè proficiſceremur. Itineris Gallici ratio nobis non eſt ignota, nec ignorantur ſtudia, & mores illarum gentium, per quas nobis tranſeundum eſt. Itaque nihil opportunius, nihil ſecurius uiſum, quàm ut omnes de profectione noſtra cœlaremus, & ſubita ac feſtina abitione diſceſſus noſtri famam anteuerteremus. Habetis paucis rationem conſilij noſtri. Reliquum eſt, ſic uobis perſuadeatis, nihil quicquam hoc facto de priſtino noſtro erga uos, totumqúe hoc noſtrę Poloniæ Regnum amore deceſsiſſe. Vos quoque nobis illam ſummam, qua hactenus nos proſecuti eſtis, beneuolentiam, & obſeruantiam integram conſeruabitis. Nullam certè nos ueſtri tuendi, ornandi, & augendi huius Regni noſtri occaſionem labi, aut diffluere permittemus. Dignitatem noſtram,

& Poloniæ Regni tantiſper dum abſumus (aberimus autem, quàm minimum poterimus) fidei, integritati, prudentiæ, & ſapientiæ ueſtræ commendamus. Cupimus inſuper & hortamur uos, ut primo quoque tempore egregios uiros ex omnibus ordinibus lectos, ad nos in Galliam mittatis, cum quibus ſeriò, & diligenter de omnibus, quæ ad utilitatem, & ornamentum huius noſtri Regni pertinent, tractabimus. Iterum atque iterum ſalutem, concordiam, incolumitatem Regni noſtri, & exiſtimationem noſtram uobis quàm obnixè fieri poteſt commendamus. Benè ualete. Cracouiæ 18 Iunij, 1574. Henricus Rex manu propria ſubſcrip.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI DOmino Epiſcopo Ciuanienſi, ſyncerè nobis dilecto Henricus Galliarum, & Poloniæ Rex.

Reuerendiſsime Domine ſyncerè nobis dilecte, pro mutatione rerum, & temporum mutanda quoque eſſe conſilia, Paternitas ueſtra non ignorat. Quod ipſum uiri prudentes fecêre ſemper, & nobis nunc quoque neceſſariò faciendum eſt. Conſtitueram quidem ſuperioribus diebus quemadmodum ueſtra Paternitas de me bis intellexit, apud uos manere, ſaltem donec Comitia indicta, coacta, & peracta fuiſſent. Nunc uerò, cum ex literis Sereniſsimæ Reginæ matris meæ, quas hodie ſub tempus cœnæ accepi, intelligam Regnum Galliæ in eo eſſe ſtatu, ut de toto illo amplißimo & nobiliſsimo Regno noſtro planè actum ſit, niſi quàm primùm incredibili celeritate illùc peruenero, cælare diſceſſum meum æquum eſt propter multas cauſas, quas Paternitas ueſtra cognoſcet à nobili & generoſo uiro D. Danzgo Conſiliario noſtro, cui ut fidem adhibeat in omnibus rogo. Ego nihil magis cupio, quàm utrumque Regnum retinere: neque enim id nouum eſt, neque legibus ueſtris aduerſatur, & erit Polonicæ genti perhonorificum & tutiſsimum, eum habere Regem, qui Galliæ ſimul imperet. Verùm, de toto iſto negocio, quod grauiſsimum eſſe puto, mihi magnoperé curæ eſt, ut debet eſſe cum Paternitate ueſtra copioſè ex animi mei ſententia dictus D. Danzæus communicabit. Puto meá uobis amari plurimùm, quemadmodum quoque uiciſsim nihil eſt certè, quod non ueſtra cauſa uelim. Noui ingenium tuum, noui fidem, & integritatem. Hoc tandem peto, & à Prudentia tua, ingenio & dexteritate illud expecto, quò contendat, & efficiat Paternitas ueſtra, ut inclyti Senatus Poloniæ, & alterius quoque ordinis ſtudia erga nos eadem maneant, quæ hactenus fuêre. Incumbe quæſo totis uiribus in eam curam, & ſolicitudinem nihil nobis gratius quicquam poſſet accidere. Faciam autem, ut tu nec immemorem amaſſe, nec ingratum Principem dilexiſſe uidearc. Benè ualeat Paternitas tua, ſyncerè nobis dilecta. Regnum noſtrum uobis commendamus. Datæ Cracouię, 18 die Iunij, anno 1574. ſub nocte.

Henricus manu propria ſubſcrip.

ILLVSTRIBVS AC MAGNIFICIS DOMINIS, DOMIno Palatino Cracouienſi, & Domino Zberouuio Mareſc. Curiæ ſyncerè nobis dilectis, & Reuerendo D. Vuolki Vicecancellario noſtro, Henricus Dei gratia Galliarum, & Poloniæ Rex, Magnus Dux Lithuaniæ, &c.

Magnifici Domini ſyncerè nobis dilecti. Cogimur in Galliam nunc proficiſci continuato dierũ, noctiumq́ itinere. Nam ex literis Sereniſs. Reginę Matris noſtræ, quas hodie ſub tempus cœnæ accepimus, intelleximus, Regnum Galliarum in eo ſtatu eſſe, ut niſi incredibili celeritate illùc peruenerimus, Regnum noſtrum omninò pereat. Quo quidem nuncio ualdè commoti ſumus: nec enim quicquam minùs expectabamus, & motus Gallicos, aut leues eſſe arbitrabamur, aut eiuſmodi, qui me abſente, authoritate Sereniſsimæ Reginæ Matris meæ ſedari poſſent. Sed poſtquam aliter eſſe uideo, nolo nunc ipſe deeſſe. Itaque nunc maxima celeritate in Franciam proficiſcor: neceſſariò me id facturum homines prudentes, qui Gallica norunt, ſtatuent. Diſceſſum meum cælare operæprecium fuit propter eas cauſas, quas Magni-

Magnificentiæ ueſtræ à nobili, & generoſo uiro D. Danzæo Conſiliario noſtro intelligent. Ego uos, totamque familiam ueſtram amaui ſemper, & quantùm animo licuit, libenter ornaui, à uobis nunc omnia beneuolentiæ ac ſynceræ amicitiæ officia expectans. Illud oro in primis, ut authoritate Veſtra quantùm fieri poterit, omnia contendatis, ut inclyti Senatus ſtudia eadem erga me abſentem maneant, quæ hactenus fuêre. Verùm de hac tota re, alijsq; grauiſsimis multis rebus dictus Dominus Danzęus meo nomine uobiſcum aget copioſè, cui ut fidem habeatis, uehementer rogo. Datæ Cracouiæ, die 18 Iunij, 1574. Henricus Rex manu propria.

ILLVSTRI ET MAGNIFICO DOMINO A' TIENSZIN Caſtellano Vueinicenſi Subcamerario noſtro, Henricus Dei gratia Galliarum, & Poloniæ Rex. &c.

Illuſtris, & Magnifice Domine, ſyncerè nobis dilecte. Non ſponte quidem, ſed coactè, & cogente rerum omnium neceſsitate in Franciam nunc maxima celeritate proficiſcimur. Ex literis enim Sereniſsimæ Reginæ Matris noſtræ, quas hodie ſub tempus cœnæ accepimus, intelleximus, eo ſtatu eſſe res Gallicas, ut niſi expeditis equis illûc aduolauero, omninò de illo Regno non actum ſit. Id quoque ſcriptum eſt ad me ab omnibus Galliæ Proceribus ac Primarijs uiris. Quamobrem cunctandum mihi minimè putaui, ne mihi ipſi in tanto momento deeſſe uidear. Diſceſſum uerò noſtrum tacitum eſſe, operæprecium fuit propter incommoda itineris. Nouit enim Synceritas ueſtra, ingenia Germanorum, & quanto odio proſequantur Catholicos homines. Quid autem nunc à Synceritate ueſtra expetam, & expectem, nobilis & generoſus uir Danzæus Conſiliarius meus exponet uobis: cui ut fidē habeatis, uehementer rogo. Hoc unum tantùm addam, hac poſteriore Epiſtolæ parte, te eum eſſe, quē ego ſummoperè amaui, quem plurimi feci, & cuius uiciſsim amicitiam, & beneuolentiam erga me ſempiternam eſſe cupio. Benè ualeat illuſtris Synceritas ueſtra. Datæ Cracouiæ, die 18 Iunij, anno 1574. Rex manu propria.

ILLVSTRI ET MAGNIFICO DOMINO RADLVVIEL Duci in Olira, Mareſchalc. Curiæ Lithuaniæ, ſyncerè nobis dilecto, Henricus Dei gratia Galliarum, & Poloniæ Rex.

Illuſtris & Magnifice Domine, ſyncerè nobis dilecte. Hæc ad te ſcribens, neceſſario itinere in Galliam ingredi cogor. Intellexi enim ex literis Sereniſsimæ Matris meę, ſcriptis, in eo ſtatu eſſe res Gallicas, ut niſi intra 15 dies ad fines Franciæ appulero, actum eſſe uideatur de toto illo Regno. Id quoq; ſcripſerunt ad nos omnes proceres, & Primarij uiri, fidem meam implorantes. Quamobrem cunctandum, & procraſtinandum minimè putaui. Sed diſceſſum meum diſsimulandum exiſtimaui, ut ſecuriûs tranſeam per Germaniam. Noui enim ingenia Germanorum, & quanto odio Catholicos homines proſequantur. Quid uerò nunc à Synceritate ueſtra expectem, & expetam, nobilis & generoſus uir Dominus Danzæus Conſiliarius noſter exponet meo nomine copioſè, qui has literas Synceritati ueſtræ reddet: cui ut fidē adhibeat, omninò cupio. Benè ualeat Synceritas V. & me, ut hactenus fecit, diligat. Datæ Cracouię, die 18 Iunij, 1575. Henricus Rex manu propria.

LITERAE AD SACRAM MAIESTATEM REGIAM A' Senatoribus Regni Poloniæ ſcriptæ, cum quibus Cubicularius Maieſtatis ſuæ, Viennam XX Iunij, Cracouia in expeditis equis delectatus eſt.

Sereniſsime Rex, & Domine, Domine clementiſsime. Obſequia noſtra cum teſtificatione fideliſsima ſubiectionis noſtræ Sacræ Maieſtati ueſtræ commendamus. Itáne meriti ſumus de Sacra Maieſtate ueſtra, ut pręter ſpem omnem, & expectationem noſtrā, hinc diſcedere nobis inſcijs, Sacræ Maieſtati ueſtræ placuerit? Graues impulerunt cauſæ, S. M. V. & induxerunt ad hoc tam graue, & periculoſum

iter. Sed grauius illud exiſtimamus eſſe, quod Sacra Maieſtas ueſtra inconſultis nobis, hoc fecerit, quaſi fidem fidelium ſubditorum ſuorum dubium faciens, neq; res ſuas concedens illis, qui ſe, ſalutem, facultatesq; ſuas omnes, fidei ſacræ Maieſtati ueſtræ concrediderunt. Non deerat animus, non defuit facultas, nulla nobis ad aras uſq; (quod dicitur) S. M. V. ſequentibus. Sed neq; S. M. V. benè apud ſe examinauit, quã eſt aggreſſa, neq; committere debuit, ut ultrò ſe tot periculis obijceret. Precamur S. M. V. omnia fœliciter ex animi ſententia euenire: ſed ita tamen, ut priùs illi Deus mentem inſpiret, ad nos, Regnumq; ſuum reuertendi. Vbi ſalua & incolumis Viennam S. M. V. peruenerit: rogamus Sacram Maieſtatem ueſtram, ne ulteriùs procedat, ne ſe maioribus diſcriminibus exponat, ne cum periculo ſuo maiores, & excellentiores hominum gradus appetat. Hic enim honos, in quo Maieſtatem ueſtram Deus Max. collocauit, eò eſt excellentior, quò proceſsit non à fortuna, ſed à diuina uoluntate, & proborum, & de Maieſtate Veſtra benè meritorum iudicio. Conſideret Maieſtas ueſtra, Regnum ſe reliquiſſe planè periculis omnibus expoſitum, nullis fœderum, & pactionum renouationibus confirmatum. Niſi Dominus cuſtodierit, actum eſt de nobis, nulla nobis diligentia, nulla prudentia proderit. Nihil enim ſine Sacræ Maieſtatis ueſtræ præſentia ſtabile & firmum ſtatuere poſſumus. Petimus igitur à S. M. V. ut Maieſtas ueſtra memor ſit fidei ſuę ac iuramenti Regno huic præſtiti, memor expectationis ſuæ, quam ſemel de Maieſtate ueſtra conceptam eò uſq; retineremus: memor ad extremum ſalutis, & incolumitatis noſtræ, quam Deus Max. Maieſtatis ueſtræ fidei commiſit, & poteſtati. Nos ſi deſeret Maieſtas ueſtra, uindicabit Dominus iniuriam populi ſui, neq; formidabit Maieſtatis ueſtræ actiones, noſtris malis, & periculis fortè grauatas. Hoc ſi impetrabimus è Maieſtate ueſtra, dabimus operam, ut in reducenda Maieſtate ueſtra omne ſtudium, officium, & operam noſtram Sacræ Maieſtati ueſtræ comprobemus. Deum rogamus, ut Sacram Maieſtatem ueſtram Sacram & incolumen aſpiciamus. Datum Cracouiæ, die 20. Menſis Iunij, Anno 1574.

Sacræ Maieſtatis Veſtræ
ſubditi & Conſiliarij,

Senatores Regni Poloniæ
Cracouiæ congregati.

EXEMPLVM LITERARVM A SACRA CAESAREA Maieſtate ad Senatores Regni Poloniæ datarum.

Maximilianus Reuerendiſsimis, &c. Accepimus Dominum, & ueſtras literas die 21 Menſis Iunij iam elapſi datas, quæq; ijſdem, pro ſolita ueſtra erga nos beneuolentia de Sereniſsimi Principis Domini Henrici Regis Franciæ, & Poloniæ, Magni Ducis Lithuaniæ, conſanguinei, & fratris noſtri chariſſimi iſtinc diſceſſu nobis ſignificanda duxiſtis. Cognouimus Dominationes itaq; ueſtras, & uos cælare non poſſumus, eundem Sereniſsimum Regem ueſtrum hiſce diebus inſtituti itineris ſui ratione ita ducente, hûc ueniſſe, tanta quidem celeritate, ut non modò planè nobis inſcijs, ditiones noſtras intrârit, ſed parùm etiam abfuerit, quin aduentus ſui nuncium anteuerteret. Nos uerò Serenitatem ſuam eo pacto hûc delatam, ita excepimus, ut ex mutua uicinitate, quæ cum Poloniæ Regno nobis intercedit, dignum & fraternæ, arctiſsimæq; neceſsitudini, qua Sereniſsimis & Chriſtianiſsimis Francię Regibus iuncti fuimus, conuenire exiſtimauimus. Sicq; Serenitas ſua iter ſuum quàm citiſsimè peragendi deſiderio hinc feſtinans, nudiuſtertius in Galliam perrexit. Porrò uelim Dominationes ueſtras, & uos uobis in mentem reuocetis, antiqua fœdera, & pacta, quæ ab anteceſſoribus noſtris accepta cum inclyto Poloniæ Regno nobis intercedunt. Dominationibus V. & uobis ſic perſuaſum cupimus, nos, qui hactenus nihil magis curæ, uel etiam in nobis habuimus, quàm ut huiuſmodi fœdera, atq; pacta, firma, inuiolataq; conſeruarentur: adeoq; omnibus, quæ huc pertinere uiſa ſunt, nunquam defuimus, nec in poſterum hac in parte fore diſsimiles. Quod ut de uobis pollicemur, ita nihil diffidimus, quin, qua eſtis erga nos, Regna, Dominiaq; noſtra præclara, integerrimaq; uoluntate, ueſtrum uiciſsim in ijſdem fœderibus ſanctè obſeruandis, officium haud uſpiam deſiderari paſſuri ſitis. De cætero, D. V. & uos, quibus mutuæ beneuolentiæ, & bonæ uicinitatis ſtudia deferimus, rectè ualere cupimus. Datum Viennæ, 1 Menſis Iulij, An. 1574.

EXEM.

EXEMPLAR LITERARVM AD HENRICVM ANDEgauenſem à Senatu, & Ordinibus Regni Poloniæ.

SACRA CHRISTIANISSIMA, ET SERENISSIMA MAIESTAS *Regia, Domine nobis clementiſsime.*

STudia, obſeruantiam noſtram S. Regiæ Maieſtati ueſtræ commendamus, à Deoque Max. S. Maieſtati ueſtræ precamur optimam ſalutem, feliciſsimos rerum ſucceſſus, ut S. Maieſtas ueſtra diu ſana & incolumis ſit, & longiſsimè ac fœliciſsimè populis à Deo ſuæ fidei & gubernationi concreditis, imperet cum ſumma laude ſua, & eorum, quibus præeſt, fœlicitate. Quæ fuerit uniuerſi Regni Poloniæ erga Maieſtatem ueſtram propenſio, cùm Rex à nobis electus, & ex remotiſsimis orbis partibus in Poloniam excitus eſſes, non eſt opus longioribus uerbis Maieſtati ueſtræ commemorare. Siquidem in memoria tua eſſe exiſtimamus inter clariſsimos Principes, & orbis Monarchas, te omnibus à nobis competitoribus prælatum, in Poloniam ex Gallijs honorificè exceptum, ſacro deinceps diademate coronatum, & ita apud nos habitum, ut tibi libentiſsimè uitam, ſalutem, iura, libertates, & chariſsima quæque in patria noſtra pignora concredere, & in poteſtatem tuam tradere non dubitauerimus. Et ſperabamus quidem, nos Imperij tui moderatione poſt interregni tempus illud luctuoſum & difficile, quaſi ſole poſt obſcuriſsimas tenebras elucente, Regnum Poloniæ ſplendorem ſuum recuperare poſſe, feciſſetque utinam Deus Max. ut expectationi de te noſtræ exitus reſpondiſſet, nec ea fœlicitas, quā ex Imperio tuo conceperamus, interſecta fuiſſet triſti Reipub. noſtræ caſu & perturbatione. Diſceſsiſti à nobis, Sereniſs. Rex, patriæ noſtræ, imò quoque uerò tuæ, corpus integrum tuo hinc diſceſſu reliquiſti mancum, ita ut quaſi per te capite diminuto, patria noſtra ſine Rege ſuo uitam ducat ægram, & non mediocri dolore ſeſe conficiat. Auget etiam dolorem noſtrum, quòd conſilium diſceſſus tui, & teipſum, uitam, dignitatem, Maieſtatemque tuam his concredidiſti, qui priuata magis apud nos obſeruantia, quàm ulla fide publica ſe tibi eſſe obſtrictos, agnoſcere debuerunt. Nos tibi fidem noſtram, nos obſeruantiam, nos cultum, nos in proſperis & aduerſis conſtantiam, ſacramento oblato, obſtrinximus. Nobis propterea, te, tuaque conſilia, tuas res concredere debuiſti. Nos enim pro tua dignitate, pro gloria, pro ſalute, pro acquirendo non modò paterno Regno, quod à Deo, Naturaque datum, amittere nullo modo potuiſti: ſed etiam pro alio quouis Imperio conſequendo, fidem, ſtudium, operam, uitam denique deuouiſſemus, te, tuamque fortunam comitando. Legis annales noſtros, fidem Poloni erga Reges ſuos deſeruêre nunquā. Polonorum nomen contra Principes ſuos ſiniſtra machinatione contaminatum non eſſe. Reuocandum eſt illud in animum tibi, quàm primū de obitu Chriſtianiſsimi Regis Caroli IX. fratris tui deſideratiſsimi, fama in Polonia peruulgata fuit, tuaque fraterna uiſcera morte ipſius non mediocriter commota uidiſſemus, tute ſcis, non magis te, quàm Senatum, & uniuerſam Poloniam acerbiſsimo caſu mortis illius perturbatam extitiſſe, quaſi Rex noſter mortuus eſſet, ita mortem illius indoluit Polonia Quid actum eſt? quod erat officij tui, rem ad Senatum tibi tunc aſsiſtentem, retuliſti, deliberatum eſt, dictæ ſunt ſententiæ, dies luctus publici per uniuerſum Poloniæ Regnū conſtitutus & indictus eſt. Summa totius deliberationis erat, quid tibi faciendum, quomodo Galliæ tumultuanti ſuccurrendum: qua ratione Regnū ad te naturali ſucceſsione deuolutum, retinendum. Hæc omnia, quæ erant grauiſsima, nec ab una parte Reipub. ſed ab omnibus ordinibus conſtitui & finiri poterant, in maiora Regni comitia, te conſulente, te annuente, te applaudente, reiecta ſunt. In hac expectatione Comitiorum quid actum ſit, proh dolor, commemorare quid ampliùs opus eſt? Rege caremus in Polonia, at quomodo? neque hoc ſine dolore reticeri poteſt: ita à nobis diſceſsiſti, ut uix impreſſum abitum diſceſſus tui uidere potuerimus. Sed dolorem & orbitatem noſtram amplificare nolumus. Deus Maximus, qui corda Regum geſtat in manibus ſuis, ille iudicet hoc factum tuum, ac benè uertat hoc non modò Galliæ, quæ te à nobis euocauit: ſed patriæ quoque, quæ tuam fidem ſecuta, nunc de ſtatu & fœlicitate ſua laborare cogitur. Cuius quidem ſaluti proſpectū eſſe uolentes, quò nos patriæ amor, quò neceſsitas ipſa, quò periculorum metus, & conſueta conſiliorum ratio uocabat, Vuarſchaniam conuenimus omnes, ut orbitati patriæ, paci, & ſecuritati publicæ conſuleremus. Et caput quidem deliberationis noſtræ hoc fuit unū, ut Regem haberemus in Polonia, cuius authoritate pax interna, & externa tranquillitas retineretur. Omnes te hîc Regem optabamus, requirebamus: ſed quem intueri, quem alloqui, quo cum agere potuiſſemus, habuimus neminē. Eſt certè uerum, quod ſcribimus, Sereniſs. Rex, non defuiſſe nobis animos, non occaſio-

nes, non commoditates, non etiam cauſas, ut patriam ſeruaremus, liberas uoces ad eligendum nobis Regem alium conuertere, & ſpretæ patriæ ignominiam, periculaq; imminentia noua Regis electione detergere: ſed natura, conſtantiaq; noſtra uincit neceſsitatem eam, nec id quidem ſine periculo, ne ſequamur prius, donec à te ſciremus, an ad nos redire, nobis ſemper imperare, ſceptraq; Poloniæ geſtare uelis. Voluntatem tibi eſſe quidem? quis dubitet? Regia uirtus & natura tua non Septentrionis fortaſſe modo: ſed Regnorum aliorum quoq; Imperium animis cogitat: ſed uoluntatem iſtam multis fortaſse cogitationibus occupatam, aut temporum neceſsitate diſtractam, non uult Polonia magno cum ſuo malo experiri, te longum tempus expectando. Vis igitur Rex noſter eſſe? Venias quamprimũ in Regnum hoc, cape ſceptra ſemel tibi data, accipe gladiũ Regalem, quo nos defendas à uicinis hoſtibus, quorum arma iam perſonant in auribus, micant in oculis ex Vualachia, Scythia, & Moſchouia. Veniendum eſt autem maturè, ne conſilia & machinationes hoſtiũ, longa tua expectatione matureſcãt, & nos, Regnumq; iſtud peſſundent. Rege diu carere non poſſumus propter grauiſsima pericula, in quibus, tanquam in lubrico, uerſamur, quæ talia ſunt etiam, ut à nobis nequeant, niſi præſente Rege, tolli. Propter diſceſſum enim tuum multis domi incommodis affectum eſt: bona Regalia à militibus occupata, ſtipendia per ſe promiſſa, & non ſoluta, priuatorum in publica bona inuaſiones, direptiones, occupationes. Non commemoramus licentiam, iniuriam, cædes, audaciam, quorundam perditorum, quidlibet faciendi. Nec uindicari abſente Rege, ſilente lege, conuerſis omnium ad extrema pericula oculis, uix facilè poſſunt. Ne igitur longa, ultrà que tui aduentus expectatione nos ſuſpenſos reddas, & cunctatione tua Regnum maioribus periculis inuoluas, non ægrè feres, quod pro ſalute patriæ noſtræ facimus, & tibi tempus in Poloniam ueniendi aſsignamus. Hoc autem eſt, Sereniſs. Rex, quatenus adhuc humeris noſtris, pondus periculi huius ſuſtinere poſſe, nos arbitramur, & te ad nos commodè ex Gallia in Poloniam peruenire, nobiſcumq; eſſe poſſe iudicamus: diem duodecimam menſis Maij proximè uenturã, pro quo etiam tempore Comitia magna, decreta & inſtituta eſſe ſcito, ad quod quidem tempus aſsignatum, ad ea quoq; Comitia te uniuerſa quoq; Polonia expectat, ut uenias in Regnum hoc, in Comitia illa, quæ ſunt inſtituta, ut deliberationes cum Senatu, & Ordinibus Regni iuxta morem & conſuetudinem præſcriptarum legum abſoluas, & pericula imminentia unà nobiſcum amoueas: tum etiam conditiones ab Oratoribus tuis in conuentu electionis receptas, & iuramento firmatas, atq; conditiones & articulos per legatos tibi oblatos, ac hos per teipſum Pariſijs, illas uerò per Sereniſs. Carolum olim Galliæ Regem fratrem tuum deſideratiſsimum, ſacramento roboratas, confirmes, expleas, & te ipſa præſtes, ac in poſterũ Rempub. noſtram præſens ſemper gubernes. Hoc ad officium tuum Regalè, & ſponſionem factam, fidemq; datam, pertinere, maximè intelligimus, ut non dubitemus, te nõ magis curaturum eſſe, ut hûc uenias, quàm ut promiſſa expleas. Si uerò, quòd à nobis utiq; longè abeſſe cuperemus, ad nos uenire non potueris, tardaueriſq;, cum noſtro ſummo dolore tibi dictum, nunciatumq; uolumus eſſe, omnes non poſſe ampliùs, quod cum gratia tua dicere licebit, ſine Rege, ſine lege uiuere in Repub. noſtra, conuerſisq; noſtris animis ad Deum, id faciemus, quod ad incolumitatem & ſalutem patriæ noſtræ pertinere uidemus, eamq; ab illo tempore, ſi non ueneris, ſalua tua gratia, honoreq; noſtro, obedientiam, & fidem datam tibi renunciamus, & noui Regis, electioniſq; conuentum indiximus, ſtatuimus, promulgauimus, atq; id quidem ità certè, ita firmè, ſumma neceſsitate conſtricti, apud nos ſtatuimus, ut nullis excuſationibus, nullis modis, nullis ad extremum rationibus, ab inſtituto noſtro nos abduci patiamur. Non debes autem æſtimare, Sereniſsime Rex, id nos animo erga te ſiniſtro, aut conſilio præpropero facere. Abſit longè à nobis ea cogitatio: ſed iudicare debes in primis, Poloniam ita eſſe conſtitam, ut barbaris hoſtibus ad eam ſolam pateat aditus, ipſaq; ſola ad omnia Chriſtiani orbis Regna, ſit quaſi porta, quæ niſi firmiſsimis claudatur præſidijs, non ipſa modò, ſed multæ Chriſtiani orbis prouinciæ, certum eſt, de ſalute ſua periclitabuntur. Nos igitur hîc pro omnibus quaſi excubias agimus, & ut ſecurè dormiant alij, nos inſomnes oportet peragere noctes. Tale igitur Regnum, quomodo ſine Rege, ſine Duce, ſine capite eſſe poſſe exiſtimas? Noſti potentiam Moſchouiticam Non eſt incognita tibi Scythica ferocitas, quæ cum Turcica potentia mixta, his diebus uicinam nobis Vualachiam ſolo æquauit. Eſt Regnum hoc cinctum & circumuallatum hoſtibus Chriſtianorum Catholico nomini infenſis, noſtro uerò infenſiſsimis, quòd ueteres ex ſe ductos triumphos, tunc maximè uindicare cupiant, cùm Remp. hanc capite è Rege ſuo uideant orbatam, & tanti caſus nouitate tumultuantur. Occaſionem igitur oppugnandi nos & Rempublicam noſtram habent illi percommodam. At dices fortaſsè, uires nobis eſſe tantas, modò uelimus,

ſimus, poſſe nos etiam defendere patriam noſtram, eamq; tibi ſeruare ſaluam & incolumem, hoſtium inſultibus ab ea pellendis. Eſt ita Sereniſsime Rex, pro patria nos nullis etiam extraneorum adiutos auxilijs fortiter pugnauiſſe, præclariſq; triumphis latè & longè fines illius protendiſſe, paratos etiam eſſe, pro his tuendis & conſeruandis, ſanguinem noſtrum effundere: ſed iſtius optimæ uoluntatis impedimenta tuo diſceſſu tanta ſunt effecta, quanta uix ullo unquam tempore in Polonia fuerunt. Inimicitias cum barbaris gentibus, non unas, ſed multas, & graues, pro gloria, & libertate Chriſtiana habemus, amicitias quoq; cum Chriſtianis, uicinisq; Principibus, nullis per te fœderum & pactorum uinculis colligatas, ita retinemus, ut dubia potius, quàm certa ſit eorum poſſeſsio exiſtimanda. Quid horum quiſque moliatur, quò adſpiret, quid nectat, non uidemus: tu uerò conſiderare potes. Simus etiam ſuperiores hoſtibus noſtris, at eorum conatibus hinc inde irrumpentibus, quomodo ſine capite, ſine Rege reſiſtemus? Quomodò uires coniunctas contra diuerſos hoſtes habebimus? maximè, cùm Regni huius pax, cum uicinis nulla per te pactorum renouatione firmata conſiſtat. Bellum in Polonia, publicò etiam Edicto ſancitum, ſine Rege, tanquam ſummo belli Duce, ex præſcripta lege fieri non conſueuit, neque poteſt. Erit'ne ampliùs ſine Rege Polonia ſalua? Minimè gentium, Sereniſsime Rex, Regem oportet habeamus, aut te, aut alium, quem nobis Deus & fata proſpexerunt. Durum eſt telum neceſsitas, qua abducimur, ut ſi Rex præſens nobis noſter ſemper nolis eſſe, alium, qui nobis imperet, eligamus oportet, te id minimè ægrè ferente, imò collaudante ſtudia noſtra ſeruandæ patriæ cupiditate tantoperè incenſa. Non dubitamus autem, Sereniſsime Rex, ſi ita tibi, & Deo uidetur, ut Rex noſter ampliùs futurus eſſe non poſsis, quin nos & Regnum hoc in tua gratia, & fauore, & beneuolentia perpetuò retineas, & in primis gratum, & memorem te ſtudij, & obſeruantiæ noſtræ erga te, præſtes, quam tibi etiam omni ſtudio, opera & diligentia comprobare ſtudebimus, ut intelligas, erga te apud nos etiam non regnantem, non deſtitiſſe ſtudia, beneuolentiam, obſeruantiam noſtram, quinimò duratura hæc eſſe omnia, quandiu in animis reſidebit tuæ erga nos gratiæ, & beneuolentiæ memoria. Quod ſupereſt, commendamus nos in gratiam Maieſtatis ueſtrę, Deumq; Maximum precamur, ut S. M. V. clementiſsimè ſeruet ſanam & incolumem ad perpetuam Chriſtiani nominis gloriam, & & ſalutem obſeruandam. Datæ Vuarſchauiæ ex congregatione Ordinum Poloniæ Regni generali, die 18 Septembris, 1574.

Sacræ Chriſtianiſs. & Sereniſsimæ Maieſtatis V.

Seruatores addictiſsimi

Senatus, Equeſtris Ordo Regni Poloniæ, & Magni Ducatus Lithuaniæ.

CLADES DANTISCANORVM, ANNO DOMINI M. D LXXVII. 17. Aprilis.

A' IOANNE LASICIO POLÒNO DESCRIPTA: in qua cauſæ belli à Sereniſsimo Rege Poloniæ Stephano contra Gedanenſes ſuſcepti, referuntur.

MAGNIFICO VIRO, DN. IOANNI ZBOROVVSKI, *Caſtellano Gneſnenſi, Duci copiarum Aulico Sereniſſimi Regis Poloniæ Stephani, Odolanouienſi, Kieskenſi, Volpienſiq; Præfecto, Senatori integerrimo, ſalutem, & fœlicitatem.*

MITTO ad te, ſtrenue Imperator, hanc belli abs te, angelis Dei iuuantibus, confecti, deſcriptionem: ut geſta tua, tuorumq; fortium militum, quæ iam literis mandari incipiunt, nunquam eſſe moritura, niſi cum hac uniuerſitate rerum, cognoſcas: & eò maiorem inde uoluptatem percipias, ad maiora tantò magis inflammeris. Qua in deſcriptione, tute noſti, quale meum fuerit ſtudium, ne quid falſi eſſet. Si quæ præterij, ea ſupplere licet alijs. Dolenda eſt ſanè iſthæc Chriſtianorum calamitas: at quid aliud magiſtratus ageret, imperata facere nolentibus? etſi nondum hic magiſtratus noſter, ſuo uſus eſſe gladio, quem à Deo ad coërcendos malos accepit, uidetur: id tantùm apparuit, quemadmodum pro eo Regum illi Rex ac defenſor pugnauerit: quum hoſtes nó contenti eo, ſe ut intra mœnia continerent, defenderentq;: foras etiam, Regem ſuum oppugnaturi prodierint. Quorum conſilia quẽ finem ſortita ſint, tu ipſe uidiſti, ego deſcripſi. Faxit igitur Deus, quandoquidem perduelles ne nunc quidem reſipiſcunt, ut de te, milite eodem tuo, & Rege noſtro fortiſsimo, ſimilia ſcribere liceat. Attamen magis illud à Deo precor, ut, qua Gedanenſes ob peccata affecit cæcitate, eam poſt hanc cladem, animis illorum adimat: ne fortè accenſa magis Vncti Dei ira, funditùs euertantur: quod ut Ioannes Dantiſcus, ciuis illorum, ſupra annos XL. prædixit: ita & ego mihi uidere iam uideor. Vale, & pugna feliciter, decus ampliſsimæ Zborouiorum familiæ: hanc autem meam lucubratiunculam eodem animo, quo me miles, annis ab hinc 19. in Gallia complexus es, quæſo te accipe. Barcini, anno M. D. LXXVII. 20. Maij.

Tuæ dignitatis obſeruantiſsimus
Ioannes Laſiczki.

CLADES DANTISCANORVM, ANNO *Chriſti* M. D. LXXVII. 17. *die Aprilis.*

A' Ioanne Laſicio deſcripta.

ANtequam ad funeſti Gedanenſium ſuo cum Rege belli deſcriptionem accedam, illud mihi præfandum eſſe uidetur, ipſóſmet Gedanenſes tanti ſui mali cauſam fuiſſe: quod quidẽ præter hunc miſerabilis pugnæ euentum, ab irato proculdubiò Deo profectum: ex conditionibus quoq; à clementi Rege ipſis non ſemel oblatis apparet. Nam quum Rex Stephanus, quinto ut regnare cœpit, menſe, (qui erat anni ſuperioris September) firmandi Regni ſui cauſa, Cracouia Marieburgum ueniſſet, opinatus tantò faciliùs, quantò Gedanum propius, omne negocium tranſactum iri: factum neceſſariò eſt, Senatu, qui cum Rege fuit conſulto, ut Gedanenſes, rebelles pronunciarentur: quòd à Coſſobucio ſecretario, Andrea Sborouio curiæ Marſchalco, & ab alijs duobus Senatoribus ad ipſos miſsis officij admoniti, nihil de ſua obſtinatione remitterent: quodque ad cauſæ ſuæ dictionem, fide bona uocati: quamuis commodè potuerint, tamen non uenerint: quæ nota inſontibus grauis, nihil quidquam illorum animos permouit: nullum in illis ſeriò placandi Regis, contumacia offenſi, ſtudium apparuit: quinimò Re-

imò Regi legem imponentes,ut anteà, ita pòſt, liberari ab eo fide Cæſari Maximiliano,à paucis appellato Poloniæ Regi, præcipitanter data, uolebant:triginta alijs conditionibus(quarum primę,ut à quibuſdam oneribus ab Auguſto Rege ipſis impoſitis liberi eſſent,& portorio ipſimet fruerentur)cum illo paciſcebantur:militem in Germania,inconſulto Rege, & Regni Senatu,cōſcribebant: portas interdiu,nullum habentes hoſtē,claudebant:non contenti generali Regis iureiurando,legibus publicis,priuatisq́ꝫ ſuis ſingulari quoq́ꝫ(Regem hac ratione infidi animi arguentes) caueri poſtulabant:cotumelioſis, & ab omni ueritate alienis de Rege laudatiſsimo, & Regno, officinæ Iacobi Rothi ſcriptis Germaniam implebāt: Grebino,territorij ſui capiti,in ipſo Regis cōſpectu,præſidia imponebant:urbem ſuam tam milite mercenario,quàm ualidis propugnaculis,magis ac magis muniebant. Quibus eorum facinoribus benignus Rex irritatus, arcē Grebinenſem, 26 die Septembris occupat, præſidia cædit,& fugat,multos pagos,quos Zulawa illorū habuit,euaſtat. Perciti inopinatis cladibus,damnisq́ꝫ, impetrāt quatridui commeatum,ut urbe tutò exire liceret. Egreſsi ſuburbium,pagumq́ꝫ ditionis Epiſcopi Vuladislauienſis,Senatoris regni Poloniæ, igni comburunt:ac paulò pòſt cœnobium,iuris eiuſdem antiſtitis,intra ſua mœnia,ac item aliud extrà,quod Oliuenſe uocatur,antiquis principū Pomeraniæ ſepulchris clarū, euertunt: imbelles monachos,alios cōtrucidant,alios ludibrio habent:miſère tamen ad Regē cum certis poſtulatis octo uiros:ad quę eiuſmodi reſpōſum,primis Octobris diebus,accipiūt.Rege copias ſuas ex agris illorū abducturo, ipſi quoq́ꝫ ſuos milites dimitterent,iuſiurandū darent, exteros iurare nolētes urbe mouerēt,ſupplices ueniam peterent, confirmationē iurium habituri, ad comitia regni uenirent:tum decretū ob contumaciam contra ipſos latū, & quę uocarent grauamina iniuſtè ſibi impoſita, ſuo modo tollerentur. Acceptis his cōditionibus, nō omnes illis probatę: oblatas deinde alias,eodē modo aſpernati ſunt.Rurſus impetrata 17 Nouembris,ſuis internuncijs, Conſtantino Ferbero,& Georgio Roſenbergio, ultrò,citroq́ꝫ cōmeandi hiſce legibus ſecuritate,Calendis quoq́ꝫ Decembribus ulteriùs propagata,ut pacata ciuitate,dimiſſoq́ꝫ milite,ad Regē uenirent,delicti ueniā petituri:reſcribunt quædā à Regis uoluntate aliena:& quoniā conditionibus non ſatisfecerunt, retenti ſunt à Rege legati. Aliud ſemper,quàm par erat,& Rex iuſtus uolebat,reſpōdentibus,humilibusq́ꝫ uerbis ſuperba ſcribētibus:extracta res eſt ad comitia Toronēſia menſibus Octobri atq́ꝫ Nouembri,anni 1576. Gedanenſiū potiſsimè cauſa celebrata. In quibus Regia de ipſis ſentētia, ab omnibus prouincijs,ordinibusq́ꝫ cōprobata eſt:deliquiſſe Gedanēſes,& crimen cōtra Maieſtatem cōmiſiſſe,inuenti. Quò,hoc cū reſponſo,illi ijdē reuerterunt, quāuis Rex exercitum abducat è Sulawa ſuū, ipſos tamen non eſſe id facturos : nec ad cōmune concilium,quū ad illud non pertineant,uenturos. Mirabantur noſtri hęc ab illis ſcribi,quū anno 1569 Rex Auguſtus Lublini,aui ſui Caſimiri quarti,de concilijs,conuentibusq́ꝫ Prutenicis illā legem,*Omnes cauſas notabiles, ad terras Pruſſiæ pertinentes, cum communi Conſiliariorū earundem terrarum conſilio tractabimus*:ita commodè interpretatus ſit,ut oſtenderit, non eſſe certū locum hiſce cauſis tractandis definitum: nec hinc Senatū regni, ſine quo nihil magni Rex conſtituat, excludi : ſed ex indiuiduo Poloniæ cum Pruſsia uinculo, anno 1454 opera eiuſdem Regis facto, omnia communia ſequi : non tamen leges harum gentium confundi: ideoq́ꝫ tali iuriſiurandi formula, fidem ſuam Regibus, & Regno Poloniæ, conſules ciuitatum Pruſsiæ atq́ꝫ nobiles obſtringere: *Ego N.iuro,quod ſereniſſimo D.Sigiſmundo Regi Poloniæ, & ſuis ſucceſſoribus Regibus Poloniæ , eiusq; Regno,fidelis ero: eiusq; Maieſtatis honorem,ſtatum Regium,& commodum Reipubl. Regni , & terrarum Pruſſiæ, pro uirili procurabo: ſuamq; Maieſtatem de omnibus damnis,quæ ſciuero,certiorem faciam:& ea manifeſtabo fideliter:ſic me Deus adiuuet.* Non deſtitēre porrò tempus terere uarijs effugijs,clàm in Germania auxilia,conquerentes,Rege prudenti futura prouidente,ac quę iam acciderunt,prædicente. Ad quem ubi Roſenbergius cum Henrico Lempka Iuriſconſulto, ultimum ipſorum , ad ea quæ 25 Ianuarij acceperunt reſponſum, multò aliud, quàm ſperabatur, Bidgoſtiam attuliſſent : ſtatutum eſt , poſt diu tentatam,tandem etiam contemptam mitis Regis patientiam, debellare ſuperbos,& ui cogere ad officium ciuitatem,quæ poteſtati à Deo inſtitutæ nollet ſubijci. Nam quid aliud,bonum Regem facere oportuit? Adducam huc,quæ tum etiam illis gratificabatur. *Reſponſum Sacræ Maieſtatis Regiæ, internuncijs ciuitatis Regiæ Gedanenſis à Maieſtate Regia ad eorum ſupplicationem datum.* Sacra Regia Maieſtas ſatis abundè omnia intellexit, quæ ciuitatis Gedanenſis nomine ab ipſius Maieſtate petebantur. Exiſtimat autem, ad frequentes ciuitatis ſuæ Gedanenſis ſupplicationes,ſatis , ſuperq́ꝫ ſenſum eſſe clementia, conniuentia ſua regali : ita ut amplius utendū ſibi eſſe non putet tam diuturna procraſtinatione, rerumq́ꝫ & negotiorum propoſitorū dilatione. Verſtes in re iudicat dignitatē ſuam,expedireq́ꝫ rebus & conſilijs ſuis cenſet,ut iſta tractatio iam pridem inſtituta, nunc tandē finem ſuū ſortiatur,modo &

ratione

ratione infrà ſcriptis. In primis concedit Maieſtas Regia, ut pro concludendis, ultimoq́ꝫ fine terminandis cōditionibus, à Regia Maieſtate ciuitati oblatis, iſto modo, quo Regia Maieſtas concluſit ac determinauit, in ſpacio ſex dierū Maieſtati Regiæ ſatisfiat, plene'q́ꝫ de his omnibus ciuitas Regię Maieſtati reſpondeat. Hi uerò dies per reliquos menſis Ianuarij dies anni præſentis, ciuitati conceſsi eſſe cenſeantur. Primò quidē ducenta millia florenorū, numeri, & monetæ Polonicalis, Regiæ Maieſtati ciuitas perſoluere debet. Prima quidem, in ſpacio unius menſis: alia uerò centum millia, prima die Martij, anni futuri 1578. Regiæ Maieſtati reponet. Et nunc etiā oblationi Statuum Pruſsiæ innitendo, duplicē acciſam ciuitas iuſtè & integrè cōtribuet, eamq́ꝫ in theſaurū Regiæ Maieſtatis inferet, prout id melius & utilius ipſius Maieſtati fore uidebitur: de quib. omnibus obligationem forma cōcepta, quæ mittitur, faciat. Illa quæ merè regalia ſunt, quę ex priuilegijs ciuitas Gedanēſis Regię Maieſtati pendere debet: ea quotannis exoluantur: iſta enim obligationibus aut exemptionibus ullis ſubijci non uult. De 4 tormentis bellicis, unà cum puluere, globisq́ꝫ benè præparatis, ad uſum belli præſtandis, ciuitas Regiæ Maieſtatis uoluntati ſatisfaciat: in eoq́ꝫ Regiæ Maieſtati morem gerat. De prorogatione temporis ad Palatium, aliaq́ꝫ ædificia regalia in ciuitate Gedanenſi extruenda, permittit Regia Maieſtas ex gratia, clementiaq́ꝫ ſua, tempus competens ciuitati ſe conceſſuram eſſe. De portorio maris, negocium ad futurum Regni conuentum reijcit: ita tamen, ut Regiæ Maieſtatis ſcriba peculiaris ibi adſit, iuxta priorem declarationem. Grauamina, quæ authoritate ſua citra conſenſum Ordinum regni tollere poteſt, ea tollit: reliqua ad conuentum regni generalem differt, ut de illis ex ſententia Ordinum decernatur. Quæ tamen Regię Maieſtatis de grauaminibus illis ſententia ſit, eam peculiari priuilegio ſuper his conſcripto declarauit. Si uerò uult, aut magis cupit ciuitas, nō abnuit Regia Maieſtas, ut omnes articuli, & omnia grauamina, ac omnes actus commiſſariales, inter quos & portorij negotiū eſt, ita ut etiā ſcriba ad id non adhibeatur, ad futurum Regni conuentū reijciantur. Reliqua tamen placationis capita, ac declaratio Religionis cōſeruandæ, ſtare debent loco, & tempore ſuo. Confirmationem iurium, & libertatū, iuxta formam præſcriptam, quę mittitur, Regia Maieſtas ciuitati dabit: omniaq́ꝫ priuilegia, iuxta illius cōtenta, conſeruabit, eamq́ue authenticè nunc extradet. Si fortè ciuitati placeat grauamina omnia, articulosq́ꝫ (placationis conditionibus & capitibus, tum etiam Religionis conſeruatione, de quo ſpecialibus literis cauebitur, exceptis) ad futurū regni conuentū reijcere: literas reuerſales, prioribus non abſimiles, ciuitati dabit: quibus promittet, authoritatē ſuam apud Ordines regni interpoſituram eſſe, ut ciuitatis ratio habeatur, grauaminaq́ꝫ ipſius illegitimè irrogata diſcernantur, & abrogentur. Ante omnia ciuitas militē dimittat, Regiam Maieſtatem forma concepta deprecetur, conuentis ſe ſtare obliget: fidelitatis iuramentum præſtet: omniaq́ꝫ faciat, quæ ad ſubiectionis, fidelitatisq́ꝫ officium ſpectāt, & pertinent. in quorum omnium fidē ſigillum noſtrū apprimi iuſsimus. Datū Bidgoſtię 25 Ianuarij, anno Chriſti 1577. Regni uerò noſtri primo. His ſubſcriptio manus Regiæ acceſsit. Dedit ijſdē die eodem priuilegiū de grauaminibus, eodē quo dictum eſt modo, abrogandis, uſu Auguſtanę Religionis cōſeruando, omnibus priuilegijs legitimè impetratis cōfirmandis, deq́ꝫ cæteris rebus, quadraginta capitibus comprehenſis. Quę omnia quo animo acceperint, mœnibus conſiſi ſuis, id ex ijs liquet uerbis, quæ de Gedanenſibus Regia Maieſtas Senatorib. abſentibus undecima Februarij Bidgoſtiæ perſcripſit. In primis, inquit, declarationem conditionū à nobis oblaturū illis dedimus: grauamina, quæ ipſi ſoli poteramus abrogare, dato priuilegio abrogauimus. Commiſsionis negotium, ad futurum Regni conuentū reiecimus: ut de eo ex omnium Regni ordinū conſenſu decernatur. Exemplū confirmationis iurium, ampliſsima forma, citra omnium exceptionē, illis dedimus: ut nihil ſupereſſet, quod eorū animos obſtinatos à præſtanda fidelitate, ac relinquenda temeritate, retrahere poſſe uideretur. His ita conſtitutis, ſex dierū ſpatium datū eſt, ut Senatui & communitati ea omnia uidenda mitterentur. Expectati ſunt ad 12 dies: quibus cunctationem hanc, certam pacē parituram eſſe credebamus. Ecce autē Roſembergius cū ſyndico aduenit: reſponſum nobis attulit, in quo non modò ea, quæ pacta & reſponſo noſtro cōcluſa fuerant, inuerſa ſunt: uerùm etiam multa alia adiecta, quæ nō modò dignitatē noſtram, uerùm etiam iura publica perſtringere uidebantur. Etenim ducenta millia florenorum, quæ nos nō placationis, ſed debitorū regno retentorū nomine, ab illis pacti eramus, quæ ipſi etiam tempore conſtituto ſoluere promiſerant, in tempus poſtea longiſsimū & incertū transtulerunt. Contributionē acciſę abiecerunt: regalia noſtra, quę nobis à ciuitate ſingulis annis pendi ſolēt, in dubiū uocarunt. Commiſsionē abrogare autoritate ſolummodò noſtra, extra conuentū, uoluerunt: cū regno nihil ſe habere cōmune. Item alia, quę nō cōmemoramus, ſcripſerunt. Quid ſaluo cōductu durante fecerint, omnibus notum eſt:

inter-

Internunciiſq; pacis prætextu ablegatis, nihil minùs, quàm pacem in ciuitate tractarunt: hanc propugnaculis, & antemuralibus extructis munierunt: militem, qui dimitti debuit, auxerunt: eruptiones multas fecerunt: ex uillis, & domibus nobiliũ prædas egerunt: uillas incenderunt: euentus ut demonſtrauerit, illos nõ pacificationis, ſed ludificationis cauſam nobiſcũ egiſſe. Tacemus eorũ innumera in nos & Rempub. cõmiſſa delicta. Iam uidemus eorũ animos obcæcatos, in perniciem ſuã ruere. Sed nobis Deus teſtis eſt, quòd lenis & clemẽtis Principis officio hactenus uſi ſumus, atq; curauimus, ut illos ad ſanam, rationiq; obſequentẽ mentem reduceremus. Nihil profecerunt hortationes, legationes, perſuaſiones, cunctationes noſtræ. Expectatum diu eſt, cũ ſumma noſtra, & Reipub. indignitate: nihil eſt intermiſſum, quod ad quietem publicã retinendam pertineret. Quid igitur aliud reſtat faciendũ, quàm ne nobis & Reipub. deſimus: atq; ut ſequamur, & ſuſcipiamus ea conſilia, quę ratio ſuadet, & iuſtus dolor exprimit? Hæc Rex Stephanus animi erga ſuos paterni. Porrò quod reſponſum ad illorũ poſtrema uerba, eodẽ tempore à tribunali Regiæ Maieſtatis profectũ ſit, operæprecium eſt his addere: ut cuiuis notũ ſit, nihil Regem temerè, nihil iniquè, nihil præcipitanter egiſſe, quocũ miſſis in cuſtodiam Lencicientem Ferbero, & Roſembergio conſulibus, poſt decretum contra omnes latũ, remiſſus Lempka eſt. Proſpiciebat animo ſacra Regia Maieſtas, Dominus noſter clementiſſimus, hæc omnia quæ agerentur à Gedanenſibus impetrãdis toties ſalui conductus prorogationibus, non aliò ſpectaſſe, quàm ut rem extraherẽt ad hoc ipſum tempus, quod ad detegẽda apertè nefaria ſua cõſilia magis idoneũ arbitrabãtur. Cuius illorũ inſtituti cùm ante non parua indicia hęc eſſent, quod in tractationibus, à leuioribus poſtulatis orſi, grauiora, quoties legatos ad ſacram Regiam Maieſtatẽ remitterent, indies adderent: quibus tantũ abeſt, ut pro patrato crimine omnium grauiſsimo, Regię Maieſtati ſatisfacerent: ut etiam iam propè gloriando de crimine hoc admiſſo, magis, magiſq; offenderent, quod tamen ſacra Regia Maieſtas patienti ac paterno animo ferebat, ac ea, quæ ad iura illorũ, & libertates augendas ſpectarent, illis concedebat, quæ nõ rebellibus, uerùm benè meritis de Principe ſuo ſubditis deberentur: ut hac ſua clementia eos ad officium reuocare poſſet: nihil tamen, ut uidet, eos hæc benignitas mouit: cùm ad ſuperiora poſtulata iniqua, hæc poſteriora impia ac nefaria prorſus adiecerint, ita concepta, ut iam meditatum ſcelus prorſus detegant, & tam Regiæ Maieſtati, quàm Reipub. communi regni Polonię, contra iuſiurandũ maiorum ſuorum, Diuo Caſimiro Regi, eiuſq; ſucceſſoribus ac regno datum, ualedicant: nec publicis Regni conſiliis ac ipſo Regno, in cuius titulũ ac ius, ut maiores ipſorũ iurarunt, conceſsiſſent, quidquam commune habere, impudenter, & nefariè ſcribant. Iam uerò ſacra Maieſtas Regia nõ ſolùm iniquitate, & inſolentia poſtulatorum in dies lædebatur: uerùm etiam alio genere iniuriarum, non modò ciuitate non exonerata (iuxta formulam ſalui conductus, mittendorum ad Regiam Maieſtatem Oratorum dati) externo milite, uerùm etiam maioribus conductis copiis, & nobilium ac aliorũ ſubditorum ſacræ Regię Maieſtatis urbi uicinorum pagis ac ædibus ſpoliatis, direptis, ac etiam exuſtis. Quamobrem, cùm iam apertè cõſtet, obfirmatas in ſcelere perduellium Gedanenſium mentes, humanitate ſacræ Regię Maieſtatis ac aliis lenioribus rationibus ad officium reduci nõ poſſe: aliis grauioribus ſacra Regia Maieſtas uti, pœnaſq; meritas de illis ſumere neceſſe habet. Itaq; decretum ſuum, quo illos perduellionis damnauit, iam, iamq; publicat, & promulgat: omnem ſecuritatem terra, mariq; illis adimit: & tanquam impiis in Principem & patriam hominibus, aqua, & igni interdicit.

Bello ſic indicto, & cura illius Ioanni Zborouio, uni ex ordine Senatorio, demandata: poſteaquam Gedanenſes cognouiſſent, quàm paucos milites Rex Stephanus, Grebino capto, & Sulaua depopulata, in agro ipſorum reliquiſſet: quaſi nondum ſatis tot malis, damniſq;, quæ illis rebellio attulit, afflicti: accerſenda plura eſſe potiùs, quàm aliquid Regi concedendum, qui illis nihil, niſi Batori eſſet: & ſi fortuna faueret, opprimendos eſſe paucos antè quàm plures confluerent, animis obfirmatis ſtatuerunt. Iam uerò ab illis, qui ad Regẽ uentitabant, uoces illæ audiebantur, poſſe ipſos, ſi modo uellẽt, nullo negotio noſtros obruere milites: rati idẽ eſſe, uelle quid & facere poſſe. Rei igitur huius auſpicato aggrediundæ diu expectabant occaſionẽ. Viſum eſt Paſcha percommodũ, (ſeptima Aprilis fuit) quũ omnes ubiuis Chriſtiani cultui diuino maximè incumbere ſolent. Conſili ergo uiribus ſuis, & Ioannis Colonienſis, ducis ſui magno præmio ex Germania euocati, experientię: ad hæc omnibus neceſſariis ad euertenda, diruendaq; oppida benè inſtructi: hoc cõſilio urbem egrediuntur crepuſculo ueſpertino, ut oppreſſo milite noſtro, & Derſſauia, (Czceuum nos upcamus) in quam ſe tempore hyberno ex agro receperat, expugnata: ad Gnieuum, Nouum, Staragardum, cæteraq; Regia oppida procederent uaſtanda. Verùm nondum urbe omnibus egreſsis, ea tempeſtas exorta eſt, (Deo profa-

natæ au-

natæ auguſtæ diei,& Regis contemptus uindice)ijq; cœli tonantis ſonitus,& fulminis ictus auditi,ut unius propugnaculi pars auulſa,in foſſam corruerit:equus ductoris,fulgore atq; fragore attonitus,ſuccubuerit: ipſe ſeſſor à ſatellitibus,quibus ſtipatus erat,ſuffultus:duo equites è ponte foſſæ impoſito,in aquam profundam delapſi ſint, nec ſine labore alter extractus,alter aquis obrutus. Reducto itaq; in urbem exercitu,idem poſtera die, alijsq; deinceps ab illis tentatum. Sed hæc ipſorum aduerſus ſummũ Pruſsiæ magiſtratum ſuſcepta conſilia,ſemper pluuia impediebantur. Ea tamen cæcitas hominum fuit,ut adeò aperta futuræ ſtragis omina,non Deo,à cœptis eos,quæ oderit dehortanti,ſed ſagarum ueneficijs tribuerint: duasq; eam ob cauſam in carcerem compegerint: ſuſpicati, à noſtris conductas procellam incantamentis excitaſſe. Armant interim duas naues uectorias,totidemq; minores,duplici uia regios milites inuaſuri. Tandem 16 die menſis eiuſdem,ſole ad Occaſum uergere, aduerſo flumine Viſtula ſed uentis iuuantibus,Czeuum primùm oppugnatum contendunt: parte ab altera,tam equeſtres,quàm pedeſtres cohortes emittunt: de quorum lento progreſſu Zborouius, inſignis uirtutis Imperator,à uelitibus Struſsij,qui tum in excubijs erant,certior factus, & quos ſæpè ad pugnã prouocaſſet, mœniaq; illorum penè attigiſſet, nunc primùm prodire miratus:procedit illis cũ ſuis obuiam: locum pugnæ commodum ad pagum Rokitki prope aquas deligit, &, donec propiùs accederẽt,locaq; aquoſa prætereirẽt,ordinatis aciebus expectat. Subſiſtere Daniſcani ad uillam Langnaw,quæ paulò plus uno miliari diſtat Derſzauia,præmiſſa ad excubias ea exercitus ſui manu,quæ maior fuit omnibus Zborouij copijs. Hic Zborouius memor circumſpecta celeritate nihil in bello melius eſſe: inuadendi ſecuros, lætosq; conſilium capit. Sed timens oppido, ne interea ab hoſte nauibus egreſſo occuparetur, neue bono mutato loco,incommodiore agenda res foret:prudenter illud mutat:nec tamen in oppidum redit, ueritus ciuium proditionẽ: nam cum Gedanenſibus facere uidebantur. Diſpoſitis igitur quaquauerſum uigilibus, & miſſo cum 60 Tartaris, qui nauibus imminerent, forti uiro Andrea Carchowſcio: noctem in equis cum ſuis tranſigit. Oriente ſole, ſeptima decima Aprilis die, hoſtis appropinquare uiſus, noſtris nonnihil multitudine illius perculſis. Conſpexit & Colonienſis noſtros,non abſq; ſtupore:quòd pauci,quos ad ſui conſpectum fugituros putabat, tantis cum copijs uenientem expectarent. Illis ergo ultra fluuiolum, & lacum editiore loco conſtitutis, noſtris ex aduerſo ſtantibus, neue ab illa ui hominum magna circumdarentur, cauentibus: incipit uelitatio,duabus fermè horis ab ortu Solis,grauis noſtris Coſakis(quos ferentarios licet,ſeu uelites uocemus)Germanus eques fuit,undiq; armis tectus. Quibus cõfeſtim miſit Imperator in auxilium 20 Vngaros generoſiſsimos, & Stanislaum Iordanum manu promptum iuuenem,cum 50 equitibus. Deſcendebat in arenam ipſe quoq; Colonienſis,ueluti quidam ſuorum moderator. Ciebatur ergo prælium magna animorum alacritate, ſed Germani ita curſitare,ut impetus haſtatorum uitarent, idq; unum facerent, quò noſtros illò pertraherent,ubi tormenta ænea collocata erant. Quod ubi animaduertit Zborouius,datis de uitando periculo preceptis,miſcuit haſtatis equites è peditatu ſumptos,cũ tormentis lõgioribus. Defatigatis pugna,& curſu utriſq;,ſucceſsère integri. E noſtris Zolkieuius cum turma Ioannis Zamoiski, Regni Poloniæ Vicecancellarij, non minùs, quàm priores alacer prodit. Vulnerati aliquot Germani: unus equo detruſus, equus alterius trãsfixus corruit:iam etiam duo à ferentarijs anteuenientes currentibus occiſi fuerant, noſtris ſaluis. Felix prælij principium incendit ſpectatores ad audenda facinora maiora: equis noſtrum,ad clangorem tubarum,tympanorumq; ſonũ, adeò geſtientibus, ut ab ſeſſoribus ægrè tenerentur. Quum tali pugnæ præludio detinentur noſtri, Colonienſis miſſo illo pergendi ulteriùs ad oppidum obſidendum conſilio, poſtquam uidit Zborouium pugnandi copiam haud impigrè facturũ:ſuis ut conſuleret,ſæpimentum è fiſsis trabibus,quas ſecum,ut alia omnia,uehebat,facit:nihilominùs tamen fermè ducentos,ad noſtros in acie deſtinendos mittit, aſtutè omnia: ut cuius rei bellicæ ſcientia, celebris in Germania ſit ob defenſam Magdeburgum. Igitur collocata intra illud munimentum ſuorũ bona parte,ipſe interim cum tormentis,& lectiſsimis quibuſq; uiris, ab altero montium latere, noſtros à tergo aggreſſurus, ad lacum Lubiſzeuienſem ſuis fatalem, iter intendit:ratus,undiq; comprehenſos,niſi fugerent,ſua in poteſtate facilè futuros:ubi iuſſus properare centurio Rauſauius, reſpondiſſe fertur, lentè feſtinandum eſſe: uideri enim ſibi Polonos ad certamen magis, quàm ad fugam eſſe paratiores. Erat autem ibi in excubijs Temrukus, expertæ uirtutis miles,cum 50 uelitibus. Qui hoſtilem uim imparem eſſe ſuis uiribus ſentiens,maturè ſibi ſubueniri petijt:laborantibus miſſum eueſtigiò ſubſidium. Zborouius,aſtu hoſtis deprehenſo,quid facto opus foret(fugere enim ignominioſum eſſe ducebat)protinùs init cum ſuis conſilium. Vrgente undique periculo,non longa conſultationi mora data,placet illuc omnem

comnem equitũ,peditumq́ globum cõuertere,ubi ipſum caput hoſtium foret. Quum
erò noſtri uidiſſent,mutatum eſſe ab hoſtibus aptum ad pugnã locum,(nam & alij, qui
munitione continebantur,iiſdem tramitibus ducem ſequebantur) adducti ſunt in ſpem
ictoriæ. Proinde extempló diſijciunt ponticulum fluuiolo impoſitum,ne ab uelitationi
deditis,& intra ſæpimenta latentibus,à tergo inuaderẽtur. Itaq; quum in illa potiſsimùm
arte,quò properè tendebat Colomenſis,omnis belli uis ſita eſſe uideretur: nec periculũ
à nauibus,ui brachiorum uento aduerſo tardè tractis,oppido incumberet: Zborouius
ts præcipit,ut uelitationi finem imponerent: præterea ciuium magiſtrum dubiæ fidei
onfirmat,ut,ſi quæ uis hoſtilis ingrueret,ſaltem aliquot horas bona fide obſidionem ſu-
ineret: cuius rei cauſa quinquaginta pedites Polonos cum tormentis manuarijs ei reli-
uiſſet, ipſe breui,hoſte,Deo adiuuante,ſuperato,cum pluribus affuturus. Tum admoni-
ts ab Haidonum ductoribus,quorum tres in acie ceciderẽ,ut prælium antè iniret,quàm
oſtis ſuos ordines planè explicaret,tormenta iam diſpoſita,terra congeſta muniret: ficta Oratio Zborouij ad milites.
ratione addit ſuis animos,ſpe iamiam Viſtulã trãijcientis mille equitum,peditumq́ au-
ilij: orat præterea omnes,ut alij alijs offenſas condonent, pœnitentia placato Deo,ſup-
pliciter opem illius implorent,morti gloriam anteferant, hoſtes non numerent ſed inua-
dant: neúe eorum conſpectu terreantur,qui breui tempore futuri ſint in ipſorũ poteſtate:
quòd ſuperbi,maledici,rebelles,contumacesq́ ſint: paucis antè menſibus ad Grebinum,
Glowam,& alibi ab illis profligati: olim uero ab ipſorum auis atq; proauis ad quinqua-
inta millia cæſi,capti,fugati: omninò abſq; bombardis & munitionibus imbelles ac ti- 1410.
midi: quod illico ipſimet experti: ſint,modò priſtinæ uirtutis,nominisq́ ſui,à campeſtri
re io accepti,memores pugnent uiriliter pro Chriſtiano magiſtratu: Deo freti,ultore re-
bellionis,quem ducem habeant propitiũ,qui cum paruis copijs,tàm iuſto quàm hoc ſit bel-
lo,ingentes ſuperare ſoleat. His alijsq́ iſtiuſmodi dictis,mirum in modum recreati ſunt
omnes,& ad impar prælium accenſi. Dehinc Haidones,uelut in rabiem uerſi,(erat à me-
ridie hora fermè prima) ab dextro latere,equites à ſiniſtro in hoſtem,ubi tormenta fuêre,
irruunt: ſuos contra ipſum ſclopos quinquageni exonerant: haſtati ſariſſas, ferentarij ue-
nabula in oppoſitos uibrant: alij arcus manu certa tendunt. Centuria uerò Struſsij ſubla-
to clamore terrorem Germanis à tergo incutit. Naſcitur pro formidine gaudium, multis
ex aduerſa parte cadentibus. At ab hoſte emiſſa è tormentis iacula,perpaucis nocuerunt,
haſtas non paucas confregerunt: quippe quòd equites incommodo loco cederent,pedi-
tes autem,conſpecto ardente puluere tormentario,ſupini caderent,pro mortuis ab hoſti-
bus habiti: rurſusq́ ſclopis inſtructis,reſurgerent. Damnoſa hęc Germanis fuit carnis re-
ſurrectio. Quibus aliquãtiſper reſiſtentibus,monet Haidones moribundus ductor ipſo-
rum,ut ſi uincere uellent,abiectis ſclopis uictoriam retardantibus,acinacibus, tecti capi-
ta ſecuribus,rem cominùs agerent. Obſequuti monitori,manus cum hoſte acriter con-
ſerunt,& adiuuantibus equitibus,ordines conturbant,ferreorum hominum poplites ſuc
cidunt. Cæteri haſtis & gladijs nunc pectora tranſuerberant,nunc capita petunt. Par gen
tis utriuſq; uirtus & gloria: par hoſtium diuerſarum gentium debilitas & formido. Adiu
uant & turmæ aliquot equitum,quæ ad ſuccurrẽdum laſsis,à prouido imperatore in pro-
ximo collocatæ erant,nequaquam alijs ſegniores. Paulò plus una hora incerto euentu di
micatum. Vrgentibus noſtris ferro,equis, clamore, cadunt primores Germani,deniq; &
alij,uiri proceri ac lacertoſi,tormentis, in quibus illis omnis ſpes uictoriæ fuit,& priuati,
& fruſtrati. Dein magis ac magis inſtantibus noſtris,terga uertunt reliqui,tanta feſtina-
tione,ac ita confertim,ut alius alium ponte detruderet. Magna pars feſtinè arma exuen-
tes (miſeram ſpem ſalutis) ad proximum lacum tranandum conuerſi. Nimirum ea uis me-
tus eſt, ut homo à quouis potiùs alio, quàm ab homine irato abſumi malit. Quare ma-
gnus numerus in lacu demerſorum uiſus. Pars ſuo cum glorioſo duce,in lacum etiam im
pulſo,uertit ſe in fugã: noſtris eos ad tertium à prælio miliare (Pruſiecz ruri nomen) ſum-
ma contentione perſequentibus,& magnas illorum ſtrages edentibus. Non pauci mon-
tes,alij ſyluas Caſſubicas & Pomeranicas,effuſo curſu petierunt. Tunc illud eueniſſe ui-
ſum,quod Moſes malis prædixit: Efficiet (inquit) Iehoua ut corruas ante hoſtes tuos, & in
quos una uia exieris,eoſdem ſeptem uijs fugias: quibus in rerum omnium penuria ſer-
uietis: illi uerò imponent ceruicibus ueſtris iugum ferreum,uſq; ad ueſtrum exitium. Inta
cti illi,equis currus trahentibus conſcenſis,profugerunt, qui extremum agmen claude-
bant. Permulti è montibus & ſyluis à regio milite extracti,ad imperatorem trepidi addu-
cebantur. Poſt uictoriam aiunt Haidones Zborouio,ab inclementia illos auocanti,hiſce
uerbis reſpondiſſe: Si nos hoſti parceremus,ille uictor eodem modo quo nos nunc (quæ
dicentes, hos è captiuis detruncabant,illos mutilabant) in te ſæuijſſet. Fugientes perſe-
quentium tantus erat ardor,ut ad ſignum inclinata die receptui datum, non niſi ducenti

KK equites,

equites,benè cruentati,ad ducē oppido opem laturi redierint:alij pòſt,cū præda ſequuti. Vbi Haidonum ductores orauit Zborouius,ut ſuos ad alterum hoſtem adoriendū conuocarent.Qui,licet non minùs quàm equites cædendo defeſsi,noctisq; præteritæ uigilia atq; diei inedia fracti forent,tamen ſimul omnes præeunte Zborouio,illos qui è nauibus iam ad alteram ripam ſtantes,& nuncios de uictoria ſuorum opperientes,globos machinarum muralium aduerſus oppidum incaſſum eiaculabantur,inuadere,aggrediq; cupiebant.At hi caſu ſuorum,ex aduentu noſtrorum,& globis tormentarijs cōtra ſe eiaculatis,cognito:domo,ubi traiectus eſt,incēſa,& omni quę in ea fuit cereuiſia epota,ſupellectile direpta,fugere incipiūt:paululumq; prouecti,(nam uentus aduerſabatur)ſe poſt inſulam abdunt.Interim Marięburgo,ad preces Zborouij,noſtris ſubſidio uenit Stanislaus,filius Ioannis Koſtkę,prętecti Marięburgenſis,cum ſuorum globo,& quatuor tormentis telorum:cui perſequendi hoſtem ab illa eadem ripa,datū negotium: quod bene cœptum,nō minori fortuna peregiſſet,ni & nox obſcura,& uentus ſecundus,fugientibus opem tuliſſet.Quàm autem ſalui hi quoq; domum reuerterint,parum liquet:illud certū,multoties à noſtris fuiſſe globis tormentarijs petitos.Qui cladi ſuperfuerunt,capti mille, præter illos quos uicina nobilitas fugientes comprehēdit:aliquot ita opulenti,ut uitam multis nummûm aureûm millibus redimere cupiant: Vidiſſes decem,plus minus,Germanos ab unó uinctos,uel Polono,uel Hungaro:uinxit & quædam mulier duos : (tantus pauor pectora illorū occuparat)ac quodā è noſtris uincula quærente,protulit ſua ſponte è ſinu captiuus: En(inquit)habes:colliga manus,uitæ parce. Occubuere in acie 4427.uiri:id ex illis qui iuſſu imperatoris occiſos humabant,cognitū.In fuga cæſorū,& aquis obrutorum, quum hæc ſcriberem,nondū erat collectus omnis numerus:non paruus,opinor,ſi modò uictus uerum fateri uellet.Tædebat iam tot cadauera,quorū lacus atq; uiæ plenę erant,terra obruere:à feris & alitibus multa depaſta.Inuenti à ueſpillonibus,ſeu duo ſeu tres,qui ad tertiam uſq; à pugna diem,denudati uti omnes alij,morte ſimulata, inter occiſos latuerunt: rogati uerò cur non interea temporis fuga uitæ conſuluiſſent,reſponderunt,metu Haiducorū inclementium,qui ſibi inſtare uiſi ſemper eſſent,aſſurgere auſos non fuiſſe.Signa pedeſtria quinq; adempta,unum equeſtre:idq; erat maximum,& AVREA LIBERTAS, aureis literis ſcriptum habebat.Scilicet Rex eam illis eripere uoluit:qui ſe omnium iura,publica & priuata,& quā quis profiteretur religionē,incorruptè ſeruaturum, ſemel ad aram ſanctè promiſit,idq; adhuc pręſtitit.Tormenta ænea magna ſeptem:parua triginta,tribus uecta curribus,ablata:currus 150.relicti:armaturæ ter mille quingentæ,è ſpoliatis ad ducem comportatæ,& tormenta manuaria permulta:quibus iacturæ militum compenſatæ ſunt.Largitus eſt alia quoq; dona Zborouius cuiq; fortiſsimo:adeò munificè, ut ipſe nihil planè è præda ſibi reliquerit,contentus ſua gloriā,quæ illi ex re bene geſta nata eſt: tametſi hāc etiam abs ſeſe amouens,ſoli Deo,à quo profectā manifeſtè uidebat uictoriam, & fœlicitati Regis ſui,triplici iam triumpho inſigni,libenter tribuat. Quis enim,niſi impius,hoc ſolius Dei beneficio factū eſſe non fateref,ut bis mille uiri, 12000. ſiue 14000. hoſtiū,profligarint,maiorìq; ex parte cęciderint: Faſſus eſt hoc & agnouit pius Rex cùm illò loci ueniens ubi pugna peracta eſt,hæc proferret: *Non nobis,Domine,non nobis,ſed nomini tuo da gloriam.* Regij uerò milites(quod mirêre) ſolùm duodeſexaginta occiſi,centum,triginta uulnerati:hos inter nōnulli,dum tormentis potirentur,fœdè ambuſti,quòd magiſter tormentorum,uiſo extremo diſcrimine,dolio pulueris nitrati ignē iniecerit:quo ipſe unà interijt.Horum nomina,ni pigeret,poſſem referre:ſed breuitatis habenda eſt ratio.Equi 38. cæſi,55.ſaucij ac læſi.Reperta apud pleroſq; omnes Germanos,uarij generis uincula,noſtris ligandis parata,quæ ipſorummet brachia ſenſerunt.Ita illud uerè dictū à Solomone: Parari equum ad pugnæ diem,ſed Dei eſſe uictoriam. Illud immanius,confectas ab illis fuiſſe glandes uenenatas,quæ ſurſum è tormētis breuioribus(quæ duo fuère)eiectæ,mortem illis adferrent,quoſcunq; earum ſcintillæ attingerent. Faſtum porrò illorum,& ante uictoriam triumphum,illud arguebat,quū ſui generis uicinos præmonerent, maturè migrarent aliò cum precioſa quaq; ſuppellectile,ne quid hoſtile à milite experirentur: quorum dictis quidam oppidani territi,ſua Grudzadzum,alij aliò auehebant. Quinetiam in ipſo procinctu,alter præbibens alteri,hic tres, quinq; ille, alius decem Polonos uinctos, uir uxori,miles amicæ,adducturum ſe promittebat, & pro uno capone pingui tres ſe captiuos daturum ſpondebat.Præter hæc,urbe exituri, ſpectatores alloquebantur, eos ipſi quoq; comitarentur ad pugnam breuem quidem,ſed longæ,opimæq; prædæ:(perrecturos ſe ultra Derſzauiam opinati)uel ſaltem extra urbem opperirentur reduces cum ſpolijs Polonicis atq; Vngaricis.(ita paucitas noſtrorū deſpecta ab illis fuit) Stabat ergo populus in montibus belli euentum expectans. Primum,eumq; certum,irati numinis ciuitati nuntium carnifex attuliſſe dicitur. Non credita res diu,mutilis curſim carnificem ſequentibus,

uentibus, fidē meruit: & poſſe abs Rege uinci ſuperbos ſubiectos, ut antè Lanſcorona, ... rebus ... ita Deiſzauia declarauit. Conſtans fama eſt, paulo minùs ſexcentis mulieribus Dantiſcanis hoc prælium uiduitatem, non paucioribus reor orbitatē attuliſſe. Cumq́ Coloniensis in urbem anhelus refugiſſet, hiſce illas cum eo uerbis expoſtulaſſe: Redde nobis, ſceleſte, uiros: redde filios, redde cognatos, quos tu non eduxiſti, ſed ſeduxiſti: uicturos, ſi intra portas ſe continuiſſent. Is Zborouio denuntiaſſe fertur, ſe de integro fortunam belli experturum, ſumptus ſecū urbis clauibus, ſi ſuperetur, uictori tradendis. Quod ... credam ... quum tanta ſit ciuium conſternatio, tantus mulierū et natis orborum parentum dolor atq; plāgor. Addere animos poſſunt Danica, ciuitatumq́; maritimarum auxilia. Et Gedanenſes quidem ita attriti ſunt, die, menſe 3 eodem, ſed anni alterius, quo Stephanus Batorius, primùm ex Hungaria Cracouiam (quæ Regum ſedes eſt) ingreſſus, regnum iniji. Aſſlicti autem, non ob ſolam diu meditatam rebellionem, (non enim temerè urbem ſuam magno ſumptu & ſtudio, muris, propugnaculisq́ue aliquot annos firmabant) ſed etiam propter tetra de bono Rege, regnoq; ipſius, à quo Gedanum alitur, ſcriptis prodita mendacia, & in ipſa urbe iactata in Regem conuitia: quum Regi, qualis qualis eſt, nefas ſit maledicere: crimen, de altero falſum dicere. Adeò infœlix prælium, tantum terrorem permultis incuſsit, ut clàm cum ijs quæ facilè auferri poſſunt, emigrent ex urbe, (metu in illis aduentu in Pruſsiam fortunati, animoſiq; Regis, quotidie augente) nec ulturi ignominiam, ad tympani, aucto ſtipendio, trium dierum pulſum, dare nomen militiæ alia lege quicquam uoluerit, quàm ne pugnatum foràs educatur. Ii miſſum ad ſe à Zborouio cum literis tubicinem, quibus eos ad deponendam rebellionem, cuius pœnas luiſſent, inuitabat, interemerunt. Quibus Zborouius iratus, per obſcurum quendam libertate donatum captiuum, denuntiari iuſsit, ſe 50. ex illuſtrioribus captiuis, in ipſorum conſpectu palis infixurum, ni ſibi parricidas traderent. Ad hæc illi, ab irato ſuis peccatis Deo ſe punitos eſſe confeſsi, tradituros ſe homicidas reſcripſerunt, & ad colloquium cum Imperatore & Ioanne Koſtka, Voiuoda Sendomirienſi, ſe admitti petierunt.

Habuit Zborouius, Vineſnenſis Caſtellanus, non plures milites 2027. Prima equeſtris centuria ipſiuſmet erat: altera, Andreæ Fierlei, Caſtellani Lublinenſis: tertia, Oſſolinii Krzeſſouienſis Præfecti: quarta, Kaſanouij: quinta, Nicolai Goſtonski: ſexta, Adami Balinij: ſeptima, Zebrzydouij: octaua, Leſniouolſcij: nona, Gnieuoſij. Stanislai Iordani 50 ſolùm equites fuère. Ex uoluntarijs, Ioannes Zamoyſcius, Procancellarius, 37. Hieronymus Goſtonskius, 10. Stanislaus Przyienskius, 16. ex aulicis autem regijs, Ioannes Tencinius Comes, Caſtellanus Voynicenſis, 50. equites habuit. (ſunt Caſtellani, ſecundi à Rege ordinis Senatores: Voiuodæ, quos Palatinos uocamus, primi) Zloſtouius 7. Iacobus Pichouius totidem, Malicius, 5. Bielawskius, 4. Procopius Pieniazek, eques Malſenſis, 6. Hungari 40. quorum cognomina ignota mihi ſunt: nota uirtus & fortitudo. Hi omnes, num. 1132. haſtas prælongas, ſcuta, breues ſclopos, & gladios duplices gerebant. Huſſarorum nomen habent. Velites 215. fuerunt: quibus, præter acinaces, uenabula, arcus, loricæ, arma ſunt: 100. Struſsij, Præfecti Bratislauienſis: 50. Tenruki: 30. Scythæ Regij: totidem Andreæ Comitis Gorkani, Caſtellani Miedzyrzecenſis: 5. Andreæ Karchowskij. Hos appellant Koſakos: equites celerrimi. Regios Stanislaus Gizitzki etiam tum (opinor) ducebat, miles celeberrimus. Pedites uerò Regij, generis Hungarici & Slauonici, ſtupendæ audaciæ atq; agilitatis, 600: Haiduci patrio ſermone uocati: imperatoris, 20: Fierlei, 100: è quibus 50. oppidi defenſio iniuncta erat. Tormenta campeſtria duo tantùm: his multò minora, Haken Germanis dicta, 27. Contrà, Gedanenſium cohortes pedeſtres ſex fuerunt. Quæ erat imperatoris, uiri cætera egregij, ni operam ſuam rebellibus nauaſſet, 500. uiros complectebatur: centurionis Kleuneri, 500: Lemkæ, 600: Eſterreicheri, 600: Rauſawi, 500: Veſtteinij, 300: Equites mercenarij, 400: ciuiles totidem. At ciuium numerus, omnibus quaſi ad certam uictoriā cupidè ruentibus, confeſsione captiuorum, uel 8. uel 10000. ſuperabat. Vt enim diues opum, ita populoſa eſt ciuitas Gedanenſis: cuius portu nullus alius in Oceano Germanico nobilior: aqua profunda, muris et aggere præalto, ita munita, ut inexpugnabilis eſſe uideatur. Si igitur 8. tātùm millia oppidanorum, ad excutiendum iugum Regium egreſſorum poſuerimus, numerus omniū militū 12000. minus 100. efficit: ſi duobus plus, (nam captiui uariant) 14. ſunt millia. 12. igitur uiri unum militem Regium fugiebant. Hæ fuerūt Gedanenſium copiæ, ſanè magnæ: quibus freti, Magiſtratui, toti Pruſsiæ diuinitus dato, reſiſtere uoluerunt: nolle ſe unctum Dei oſculari, quem ille præ cæteris ſeptē competitoribus delegit, oſtenderunt. Regē prudentē, pium, clementem, quē alij omnes reuerentur & amant, ſoli infœliciter oppugnauerunt: & (quod illi moleſtiſsimū eſt) à ferendo Ruſsis cōtra Tartaros auxilio, qui eodē tempore in Ruſsiā irruerāt, auocauerūt: cuius cauſa, ut æquior eſt, ita fortuna ſuperior futura.

AD LECTOREM GERmanum.

NE, quæſo, crebra Germanorum hac in clade mentione offendare, Lector: aliter enim hiſtoria ſcribi non potuit. Gedanenſes Germani ſunt: miles quoque illorum, Germanus fuit, Scotis, Vaſconibus, Danis (uti accepi) admiſtis. Quos cùm Deus uictores eſſe noluerit, cur me id deſcripſiſſe ægre fers? Non alius euentus expectandus illis fuit, qui Apoſtolici præcepti de Rege honorando, & obedientia magiſtratui præſtanda obliti, Regem Poloniæ (ad quem, ſucceſſoresque eius, annis abhinc 123. una cum cæteris Pruſsis, metu Cruciferorum Teuthonici ordinis, tranſierunt) non modò non honorauerunt, ſed aperte oppugnauerunt: quàm proſperè, docuit te hiſtoria: nullo (ita me Deus amet) Germanorum odio ſcripta: ſed ut res geſta etiam ad poſteros tranſmitteretur. Quòd uerò Gedanenſes nunc hoſtes, nunc rebelles appello: ſequor in eo prudentiſsimi Regis mei, Senatuſque, nobilitate approbante, ſententiam. Et ſanè manifeſta eſt rebellio, eductis copijs, cum Domino totius Pruſsiæ bello cōtendere: qui, cum coronaretur, leges & priuilegia æqua omnium, ſe ſeruaturum, religioſa promiſsione teſtatus eſt, idemq́; poſt Torunij in comitijs confirmauit. Negant illi quidem uerbis rebellionem eſſe: ſed res ipſa non aliud declarat. Defenſio hæc dici non poteſt, cum Rex iuratus uim non faceret, ſed damnatos ob contumaciam, uiris, opibus, multis confiſos, aduerſum ſe ruentes reprimeret atque caſtigaret: à quo neceſſaria, non armis extorquenda, ſed ſupplici ſubmiſsione, conditionumq́ue ſatis tolerabilium, miſſa omni diffidentia, acceptione, impetranda erant. Ita tot milia, quæ poſtea ſenſère, euitaſſent, ſua omnia, quibus exuti ſunt, quæq́; nunc confracta iacent atque uaſtata, ſalua habuiſſent. Quos, cùm hæc ſecundo, æquitatem Regiam omnibus oſtenſurus, in lucem ederem, Illuſtriſsimi Principes Germaniæ, per legatos, Regi offenſo, certis conditionibus, tanto ſtudio reconciliabant, ut magna iam pacis, deditioniſque ſpes eſſe uideretur: quorum conatus adiuuet Emanuel noſter, Princeps & auctor pacis inter Deum & homines. Sed nec illud ignores, Lector, Io. Colonienſem, belli huius impulſorem, pœnas iam 24. Auguſti in prælio ad Laternam maritimam, unà cum ſuis multis, dediſſe: ubi & noſtri, (quæ fortuna belli eſt) effuſa ex urbe turba, non pauci oppreſsi ſunt. Vale, 12. Nouembr. quo die horrendus Cometa, mæſtorum prænuncius malorum, emicuit. Anno 1577.

IOACHIMI BIELSCII SATYRA IN QVENDAM DANTISCANVM, QVI LEVIBVS AC INEPTIS SVIS quibuſdam Germanicis rhythmis multa nefaria de Rege & Regno Poloniæ ſcribere, & per Germaniam ubiq; ſpargere impudenter auſus eſt: Anno Domini 1577.

LVSTRIS tempus ad hoc actis iam pœnè duobus,
Omne mihi ſtudium placidis incumbere Muſis:
Nec quenquam ſatyra proſcindere mens erat acri,
Aut mea Paſquilli defigere carmina ſaxo.
Primus eras, qui me candore nitere perenni
Non ſinis, multum q; in prælia peſsimè trudis.
Quiſquis ſis, ego te Dantiſcum, latro, uocabo:
Qui ſacrum morſu nomen uiolare canino
Auſus es inuicti Regis, ſæuumq́; uocare,
Quo non Chriſtiadûm toto Rex alter in orbe,
Vel pietate fuit, bello uel maior & armis.
Dignus quis furca pedibus ſuſpenſus ab altas,
Aut nigros paſcas coruos, aut ſectus acuto
Carnificum ferro, canibus ſis eſca cruentis:
Auſus Teuthonicas paſsim tam fœda per urbes
Plurima de noſtra mendacia ſpargere gente:
Tanquam cum Turcis iam conſpirauerit, & iam
Chriſtiadûm multis fraudi ſit Lechia regnis.
O execrandum ſcelus, exitioq́; piandum,
Dantiſcæ plebis: quæ nedum oblita prioris
Eſt fidei, & Regi proprio parere recuſat:
Verùm non dubitat magnum quoq; ſtringere nomen,
Atq; apud externas falsò traducere gentes.
Tu tamen hos laudas, nec adhuc periuria demens
Illorum celare potes, laudemq́; merentur
Hæc aliquam gentis ſceleratæ triſtia facta.
Certè Dantiſci digni ſunt laude rebelles:
Certè Dantiſci iuſtè fecêre rebelles:
Qui ſacram rupere fidem, qui neſcio quali
Pro patria, falſa pro libertate ſuorum,
Pro laribus patrijs mortem perferre cruentam
Haud ueriti, Domino ſeſe oppoſuêre ſuperbi?
Vrbs quaſi ſola foret Pruſſis hæc libera: cùm ſint
Complures aliæ, queis nedum iura piorum
Integra ſeruauit regum pius ille: ſed auxit
Elbingis etiam noua, uicinisq́; Torunis.
O cæcos homines: o indulgentia Diuûm:
Hæccine Dij patiantur agi? nec fulmine miſſo

Hos ſæuos trudant in Tartara ſura Gigantes?
Qui ſtrauere trucem Enceladum, uaſtoq; Typheo
Pelion & Pindum, magnæ quoq; molis Olympum,
Atq; Oſſam excuſſere manu. Quæ barbara tellus,
Quæ ferat hos, & non ſubitò confundat hiatu?
Et Sol ſit placidus tam iuſto crimine læſus,
Et non ſacrilega currum diuertat ab urbe?
Quamq; Thyeſteæ crudelia fercula menſæ
Periuri eſſe putet delicta minora Gedani?
Ad cœnam & lautæ noſtros conuiuia menſæ
Inuitas? aderunt illi non multa rogati.
Vos modò Dantiſci ad ueſtras uenientibus ædes
Hoſpitibus uultum læti exhibeatis amicum.
Quasq; dapes ſecum tulerint, guſtate uiciſſim.
Verùm ſalſa uidebuntur: læſumq; palatum
Mordere multo fruſtrà dicetis aceto.
Et choreas ducent, dederint ubi cornua lætos
Rauca ſonos: quas es choreas Dantiſce uidebis,
Cùm magno pacem nequicquam optaueris emptam.
Nam prælia ita ſaltent ſic acriter illi,
Ediderint ut quot ſaltus, tot ueſtra ſub undas
Voluantur Stygias capita à ceruice reuulſa.
Vinum uelle tuis apponere dicis ad iuſtam
Hoſpitibus menſè: potus placet ille Polonis:
Sed quoties bibitur, miſerè tractabitur hoſpes,
Nec propria ſemper reſidebit tutus in æde,
Cuſtodes quos tu poſuiſti in limine primo.
Nec te Sauromatæ generoſi, Cerbere, curant,
Tergeminus nigram rapias ut dentibus offam,
Et totidem triſtem latratum faucibus edas.
Inuenietur enim Alcides qui, Cerbere, forti
Compreſſum dextra ſuperas te educat in auras.
Muſica quæ reſonet, quæris, ſub uallibus imis?
Muſica (crede mihi) noſtræ eſt gratiſſima genti,
Quæ Martem accendit, menteſq; in prælia tollit.
Aurea magnanimo donari munera Coſtkæ
Dicis ab iratio, ſcriptor ueſane, Gedano?
Ferrea iampridem (fauet illi pectore toto)
Magnanimus (munus pro munere) Coſtka parauit.
Inuictum iactas ductorem. Cauſa fuiſſet
Si melior, poteras melior dux eſſe: ſed illum
Numina iuſta uetant aliquem ſperare triumphum.
Eſto: dogma pium Chriſti profitetur. eundem
Et nos amplexi ſumus, atq; huic fidimus uni.
Veſtibus incingi ſuades fulgentibus auro.
Non opus eſt monitis. mos eſt geſtare Polonis
Intextas auro ueſtes, oſtroq; ſuperbas:
Sed tamen his uictor minimè potietur auarus.
Aſpera multa priùs turpis patiatur oportet,
Anteaquam iratis apibus mel deuoret urſus.
Balnea non curat, patiens eſt ſolis & æſtus
Sarmata: uos ipſi hæc ſtruxiſtis balnea nobis.
Nam neq; nunc primùm Dantiſci fercula nobis
Inſtruitis, quæ uos tandem conſumitis ipſi.
Ferrea iam noſtræ feciſtis uincula genti:
Vos tamen hæc collo tandem ſuſpenſa tuliſtis:
Multaq; ſpem præter damnoſa ſuperbia ueſtram
Corpora pallentem ferro demiſit ad orcum:
Sic ut lamentis, luctu, queruloq; ululatu
Cœlum & inhumani reſonaret regia Ditis,
Tiſiphoneq; fero quatiens uos torua flagello,
Eumenides reliquas in opem defeſſa uocaret
Sanguinea incinctas palla, & ſerpentibus atris.
Non ergo es ueritus tam triſti lædere morſu,
Iratumq; magis Regem, gentemq; Polonam
Reddere iam uictæ genti: quam ſummus ab alto
Puniet elatam faſtu Rex æthere, iuſtis
Puniet (haud dubium eſt) pœnis. hic mœnia Troiæ
Neptuni fabricata manu, hic ingentia quondam
Pergama, Thebanamq; urbem & Carthaginis arces
Eruit: hic cineri dabit, euertetq; ſuperbam
Vrbem Dantiſci ueſtram, ni pectore ab imo
Ipſa ſuum doleat facinus, Regiq; Poloni
Proiecta ante pedes, fateatur humillima culpam.
Rex pius & clemens turbæ miſerebitur ultrò
Inſontis: tamen auctores pro talibus auſis
Supremos ſcelerum mulctabit funere digno.
Et tu, quiſquis eris, iuſtas dabis improbe pœnas,
Accipieſq; tuis æquiſſima præmia ſcriptis
Inſulſis: & erunt hæc multis cantibus olim,
Et tibi ſacrilegæ exitio conuitia linguæ.

F I N I S.

SVPPLEMENTVM DE REBVS GESTIS INTER REGEM POLONIAE, STEPHANVM, ET MAGNVM DVCEM MOſchouiæ: Anno Domini 1579. in Auguſto.

CONSTAT ex lectione hiſtoriarum, inter Polonos & Moſcos, diuturna bella extitiſſe. Dum uel maximè Moſcus Lithuaniæ aliquot principatus & prouincias ſibi uſurpare uoluit. Poloni uerò Iagellonem Magnum Ducem Lithuaniæ, qui Vuenceſlaus dictus, in Regem aſſumpſerunt, Regnum cum Lithuanico principatu coniunctum, & armis Polonorum defenſum. Hoc uidere eſt locupletiſsimè apud Cromerum Hiſtoriographum Polonum. Et licet multis præclaris uictorijs Sigiſmundus primus, Poloniæ Rex de hoſte Moſco potitus eſt: tamen ſub Auguſto Sigiſmundi filio cœpit Dux Moſcorum, ualdè eſſe infeſtus Polonis, & toti Lithuanicæ. Atq; prætendere cœpit ſibi neſcio quod ius in Liuoniam, quæ ante aliquot annos dedit ſe in fidem & clientelam Regis, Regniq; Poloniæ. Quare occupato Rege Polono: & etiam oſcitante, impetum fecit in Liuoniam, eam eſt depopulatus: arces & oppida multa occupauit. Et deinde in Februario ante annos uiginti, arcem Polosko in Lithuania, minus diligenter munitam obſedit, & per deditionem cepit. Paulò pôſt alias arces & ditionem Polocenſem, quæ ſatis ampla eſt in Lithuania accepit. Sic res illi ſucceſſêre Moſco fœliciter: quamuis Poloni collectis copijs ſepius unà cum Lithuanijs, uoluerint recuperare amiſſa: ſed hæc non potuêre ſuum ſortiri effectum, ob uarios Reipub. Poloniæ caſus aduerſos. Nimirum propter interregna, cum Sigiſmundus Auguſtus obijt, & Henricus Valeſius electus: Deinde cum Henricus Valeſius inde diſcederet, & Poloni de noua electione ſolliciti, Stephanum Battori, Principem Tranſyluaniæ elegerunt. Quocirca poſtquàm in locum Henrici Valeſij, Stephanus Battori eſt ſuffectus, dedit operam, ut ea quæ ad dignitatem Regni pertinerent, perſequeretur. Et cum iam induciæ cum Moſco propter Lithuaniæ principatum æſtate ſuperiori finiendæ eſſent: haberetq; Rex Polonus apud ſe Legatos Principis Moſcorum: qui ſatis ſuperbè pro more gentis Legationem ſuam obire uoluerant: exiſtimauit è re totius Regni eſſe, ſi armis aperiret nomen, famamq; Polonicam, & repeteret poſſeſsiones à Moſco iniuſtè acceptas. Indicitur itaq; bellum aduerſus Moſcum: conſcribitur undiq; à Rege Polono miles, ſiue Polonus, ſiue Germanus, ſiue Hungarus fuerit. Vnde factum eſt, ut à uere uſque ad ipſam æſtatem Rex tantum laboris impenderit: quod expeditione publica facta, exercitum mouerit in ipſo Auguſti menſis principio aduerſus Moſcum: Quod quam illi fortunatum fuerit, ex Edicto Regis quod iuſſit fieri pro re fœliciter geſta aduerſus Moſcum uidere eſt: illud Edictum, ut eſt Cracouiæ typis expreſſum, hîc ſubijciemus.

EDICTVM

EDICTVM REGIVM DE SVPPLI-CATIONIBVS OB REM BENE AD-uerſus Moſchum geſtam, Anno 1 5 7 9. 30. Auguſti.

TEPHANVS Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ, Maſouiæ, Samogitiæ, Liuoniæ, Kijouiæ, Volhyniæ, Podlachiæq́;, &c. Princeps Tranſyluaniæ.

Vniuerſis & ſingulis, Reuerendiſsimis, Reuerendis, Magnificis, Generoſis Regni noſtri Conſiliarijs, Dignitarijs, Officialibus, Nobilibus, atq; alijs Ordinibus omnibus ſyncere & fidelibus nobis dilectis gratiam noſtram Regiam. Reuerendiſsimi, Reuerendi Magnifici, Generoſi ſyncere & fideles nobis dilecti. Quod ſuperioribus proximis omnium Reip. ordinum comitijs decretum fuit, ut bellum hoc anno contra Ma-num Moſcorum Ducem adminiſtraremus, curæ nobis pro Regio noſtro munere, no-roq́; in Rempub. ſtudio eſſe iuimus: & contractis exercitibus noſtris, comparatoq́; ali-io partim contributionum pecunijs, partim (quod contributionum pecuniæ minimè -tisfacerent) alijs rationibus belli apparatu, extrema Iunij die Vilna ad copias noſtras re-enſendas luſtrandasq́; Surum diſceſsimus. Quo quidem in loco, multa nos, diligensq́; -eliberatio tenuit, quorſum nos potiſsimum cum exercitibus noſtris in hoſtem conf-imus, quidq́; rectiſsimè, & quam maxima cum utilitate Reipub. nobis ante omnia, bello -ggrediendum eſſet. Rebus uerò omnibus in accuratam conſiderationem uocatis, ex iu-icio & Senatorum noſtrorum, & aliorum militarium uirorum, qui nobis aderant, eam -andem in ſententiam deſcendimus, ut primam noſtrorũ armorum uim ad Polociam op-pugnandam conferri oportere concluderemus: quod quidem ea arx ceruicibus Magni -Ducatus noſtri Lithuaniæ, atq; adeò ipſi ciuitati noſtræ Vilnenſi, nulla alia firmiore mu-itione interiecta immineret, ex qua nobis in alijs remotioribus Regni locis occupatis, -blata occaſione ſummam non modo Lithuaniæ diripiendæ, ſed Vilnæ etiam adoriendę -acultatem hoſtis habiturus uideretur. Faciendum præterea neceſſariò nobis uiſum eſt, -t cum bellum hoc non modò rerum communis Reipub. recuperandarum cauſa, ſed ho-tem quàm longiſsimè remouendi, grauiusq́; coërcendi gratia ſuſceptum habeamus, ex-peditionibus noſtris in his potiſsimũ regionibus maxima anni parte, aut frigoribus gra-uiſsimis, aut imbribus aſsiduis militiæ infeſtis, tum quoq; ob uaſtitatem difficillimis: pro-pinquiorem aliquam ſedem & quaſi officinam, quam ipſa Vilna eſſet compararemus, ex -qua quidem officina, quàm maximè integrum, recentemq́; penitius in ſolum hoſtile du-cere militem, & belli inſtrumenta, impedimentaq́; minore cum negotio ad res cum cele-ritate, fœlicitateq́; gerendas transferre poſſemus. Quanta enim cum difficultate ac detri-mento Vilna illud facturi eſſemus, breui hoc itinere, quò cum exercitu noſtro progreſſi -ſumus, magna noſtra cum moleſtia cognouimus. Acceſsit & illud, quod hac arce qua fir-miorem, maioremq́; hoſtis nullam habet expugnata, de alijs retinendis hoſtem eò magis -diffidere, & occupandis militem noſtrum ſperare doceremus. Tantum uerò abfuit, ut -nos eò deterreri oportere iudicaremus, quòd locus ille ab omni opere, belliquè apparatu -firmiſsimus eſſe, perhiberetur: ut hoc potius de principio nobis recentibus militum no-ſtrorum uiribus, animisq́;, quam ijs militiæ diuturnitate afflictis tentandum exiſtimaue-rimus. Cùm igitur nihil factu potius, utiliusq́; iudicatum eſſet, nos factis ab inuocatione -opis diuinæ auſpicijs, Suiro primum Illuſtrem Nicolaum Radziuil Palatinum Vilnen-ſem, cum aliquibus equitum, peditumq́; Lithuanorum copijs, & certo Vngarorum nu-mero, cum Generoſo Gaſparo Bekkieſz Polociam pręmiſimus itinerum claudendorum -cauſa, ne quid à Magno Moſchorum Duce præſidij accederet, quò & ſi maioribus in ma-gna etiam uiæ difficultate itineribus peruenisſet, tamen cum iam ante noſtras ad hoſtem -literas miſiſſemus, quibus bellum ei diligenti cum explicatione cauſarum denunciaui-mus, biduo antequam noſtræ illæ copiæ ad Polociam acceſsiſſent, equitum & peditum aliquid ab hoſte in arcem immiſſum eſt: adhibita uerò à Palatino Vilnenſi, poſteaquàm propinquo ad arcem loco cõſediſſet, ea diligentia eſt, ut poſt minus ſubſidij hoſtibus ac-ceſsio facta ſit. Nos cum exercitu noſtro & tormentis impedimentisq́; bellicis, in ſumma -uiarum iniquitate, quam pluuiarum aſsidua magnitudo, & horum agrorum natura effe-cit, minoribus itineribus ſubſequuti ſuimus, interea à copijs noſtris quæ præceſſerant, ar-

ces tres. Koſiana, Kraſne, & Sithno, per excurſionem celeriter occupatæ, & incendio deletæ ſunt. Vndecima Auguſti die proximè Polociam cum copijs omnibus noſtris mouimus, & propinquo ad mœnia loco caſtrametati ſumus, arcem, ciuitatemquè tribus locis obſidione cinximus, eademque die locis omnibus munitiones, foſſasq́ propius hoſtem agere iuſsimus. Poſtridie ciuitatem non mediocriter foſsis & aggere, & propugnaculis, & parietibus denſiſsimis, tum quoque præſidio firmam ea maximè de cauſa, quod illo loco nos à propinquiore ad arcem acceſſu prohiberet, incendimus, ac totam paucis horis deleuimus. Tum longius munitionibus noſtris ad ipſas arcis portas promotis, omni conatu in arcem expugnandam incubuimus. Oſtenderat ut ſua præpotens Deus, in manu ſua rerum gerendarum poteſtatem eſſe, & aſsiduas pluuias pluribus diebus ita immiſerat, ut & operæ militum maiorem in modum impedirentur, & oppugnandi ratio etiam atque etiam retardaretur, conſtitit tamen militi noſtro maximis etiam in incommodis ſingularis animorum ad omnia obeunda, tollerandaq́ ardor, ſic ut in ſumma pluuiarum iniquitate, altiſsimoquè luto nihil prætermitterent, quæ ad oppugnandum pertinere poſſent, hoſtibus contra omnès noſtros conatus acerrimis animis, & incredibili tormentorum ui, ita dies, noctesquè propugnantibus tanta peruicatia, & flammas à noſtris illatas extinguentibus, & uim omnem depellentibus, ut ſe tormentorum, telorumquè noſtrorum iniurijs certatim offerent, & ſuccumbentibus alijs alij confertim ſuccederent, oſtenderentq́ Moſchos arcium defendendarum ui atque ardore cæteris omnibus gentibus antecellere. Reſpexit uerò tandem nos ſua benignitate clementiſsimus Deus, conceſsitquè, ut quæ prima nobis pauló ſerenior dies uiceſima nona Auguſti illuxit, ea incendium à milite noſtro arci illatum ſit, ſumma cum contentione atque diſcrimine, cum ſe miles noſter in foſſas dimittere, & Polottam flumen ſuperare, denique arduum cliuum, cui impoſitum propugnaculum erat ſubire, & manibus materiã ignemquè inter infeſtiſsima, creberrimaquè hoſtium tela inferre neceſſe haberent, quod incendium cum uehementius exarſiſſet, & munitionis anterioris, in quo Sclopetariorum domicilium fuit, aditum aliquem patefeciſſet, teneri militum noſtrorum ardor non potuit, quin per ipſam flammam irrumperet, atque hoſtem feriret, à quo tamen cœpto cum propugnatione hoſtili, tum maximè flammæ ui reiectus eſt, paruo cum noſtrorum neque amplius uiginti ſeptem pluribus tamen uulneratis, hoſtium tamen ad ducentorum interitu. Dederat aliquam hoſtis eadem die deditionis ſignificationem, quam non ſeriam fuiſſe animaduerſum fuit, cum nouis ſe munitionibus flammæ altitudine nc ſtus conſpectum eripiente circumdare deinceps cognitum eſſet. Nulla igitur cum intermiſsione oppugnationis uim omnem adhibendam, nullumquè hoſti quieſcendi, aut ſe firmius muniendi ſpacium concedendum iudicauimus, poſteroq́ die ignem in alias munitionis partes miles in quo equites etiã erant, qui miſſo equo in pedes deſcenderant, intulit, quo cum iterum aliqua muri pars deleta eſſet, & cliuum in quo propugnaculum antea igne abſumptum erat tenuiſſet, ac inde ad latus hoſtilium foſſarum ac munitionum illa parte deleta tumultuario opere factarum foſſas ac munitiones ducendo præſidiarios circuire ferè cœpiſſet, atque ſic in poteſtate hoſtis eſſet, nos & ſanguini Chriſtiano parcendum, & operam dandam rati, ut arce quam maximè integra cum tormentorum, aliorumq́ belli inſtrumentorum apparatu potiremur, quæ hoſtis ipſe ad extremum iniecto igne delere poſſet, facta omnibus uitæ gratia permiſimus, ut qui nobis militare uellent (quorum qui uelint magnus ſanè eſt numerus) fortunas omnes ſuas incolumes conſeruarent, atque ſtipendia noſtra mererent, quibus redeundi in Moſcouiam animus eſſet id nobis permittentibus, atque omnem ſecuritatem præſtantibus facerent. Palatini, Baſilius Iuanouicz Mikolinski Telakowski, Demetrius Michalouicz Sczerbati Obolinski, Matthæus Iwanouicz Rzowski, Iwan Hrehorouicz Suſin, Petrus Iuanouicz Volinski, Lukian Tretiakow Rakou filius ſcriba, qui partim præfuêre, partim in arce fuêre cum ſe ſponte dedere, ac gratiæ noſtræ permittere nolent, captos in cuſtodijs habemus, & arcem ipſam præſidio noſtro immiſſo iam obtinemus. In qua quidem arce, qui eam defendiſſent, & arma tuliſſent, ultra ſex millia fuiſſe compertum eſt. Noſtri cum ingreſsi eſſent, paſsim magnam cadauerum inſepultorum numerum repererunt, tum tormentorum ac pulueris tormentarij, globorumq́ tantam uim deprahenderunt, quanta in arce aliqua Chriſtiani orbis his rebus inſtructiſsima poſſet reperiri. Quos quidem rei geſtæ ſucceſſus, ut imprimis ad Deum præpotentem referimus, ita illi ſumma animi pietate agimus gratias, ac ſync. & fid. ueſtras hortamur, ut eaſdem pro bene geſta re publica agant ſimul etiam comprecentur, ut quæ gerenda ſuperſunt, quæq́ in hoſtem hunc deinceps etiam ſuſcipiemus itidem clementiſsimè fortunare dignetur. Quod illum pro ſua benignitate, & cauſæ quæ hæc nobis arma induit bonitate facturum confidimus. Nos

quidem

quidem ad res pro communi Repub. gerendas, omne animi ſtudium, curam, laborem, operam, ſanguinem, adeoq́ue uitam noſtram cupide ſemper, prompteq́ue afferemus. Datum ex arce noſtra Polocenſi die ultima menſis Auguſti. Anno Domini 1579. Regni uerò noſtri anno 4.

STEPHANVS REX ſſzt.

Ex hoc Edicto uidere eſt, quam fauſta & fortunate fuerit hæc prima Regis Poloni expeditio, quæ hanc inclementiſsimè anni tempore ſuſcepta fuerat: Nam intemperies tanta aeris & pluuiæ continuæ uidebantur præenuntiare infœlicem, & irritam fore illam expeditionem: At Regis ſtrenua uirtus, hæc coràm impedimenta ſuperauit, præterq́ue ſpem & opinionem hoſtis caſtra metatus eſt ante arcem Polosko: qua, ut ſupra dictum, capta non ſubſtitit, donec totam illam prouinciam recuperaret. Magna uis iumentorum & equorum ob pabuli defectum, & corruptam annonam propter pluuias perijt: nihilominus Rex non conquieuit, donec quod uolebat, perficeret. Nam hac arce Polosko ſic fœliciter capta, progreditur ulterius, & diuiſo exercitu, Polonorum, Hungarorum, Lithuanorum, alias arces obſidet, capitq́; partim ui, partim deditione. Lithuani miro ſtratagemate arcem Turowla cœperunt, dum ſcilicet unam partem arcis uerſus planitiem ſitam defendit hoſtis: milites aliquot Lithuani collem noctu conſcendunt, & ingreſsi aliquot per foramen, qua tormenta eiaculantur, clamant, impetum faciunt in Moſcos, per ſcalas alij aſcendunt: & ſic illa arce potiti. Sokol arx tertia, quæ accipiter Latinè dici poteſt, fortiſsima & bene munita, obſeſſa fuit à Polonis, quibus præeſt imperator Milecius, uir ſummus, animoſus, & gloria maiorum clarus, Podoliæ Palatinus: hæc defendebatur à bellicoſis uiris Moſchouitis, qui tam uiriliter repugnarant, ut non ſine utriuſque gentis & Polonorum & Moſcorum clade capta ſit: ferunt enim ad tria millia Moſcorum ibi interfecta. Atq; iſtud eſt feritatis & immanitatis barbaræ indicium, quod Moſcouitæ quotieſcunque Germanum militem capere poterant, tum illum dilaniatum & diſſectum, ac puluere bombardico infarctum, ita extra arcis mœnia eiaculabantur: ut odium ſuum in gentem Germanicam re ipſa teſtarentur. Inter dedititios captus eſt præfectus militum Fedor Vuaſſelouicius Seremiczius, qui erat ipſi Magno Duci Moſcorum ob ſuam fortitudinem pergratus & amabilis: cuius uiri iacturam grauiter tulit Magnus Dux. Milecius cum Polonorum exercitu, ne quid deeſſet, ad perfectum uictoriç triumphum, caſtra mouet, & grauiter iudicat arcem unam reſiduam eſſe, quæ niſi capiatur: futurum ſit, ut perpetuis incurſionibus Plocenſis agere recuperatus infeſtetur. Eſt autem arx illa Suſa, in ſumma planitie & paluſtri loco poſita: cuius acceſſus eſt perdifficilis ob profundas paludes. Tamen cum obſeſsi uiderunt Polonum Imperatorem nihil remittere de ſua diligentia, lapſi animis: tandem ſe dedunt, & ueniunt in poteſtatem Polonorum, certis legibus & conditionibus prçſcriptis. Vbi arx illa Suſa tradita fuit, ibiq́; magna uis tormentorum & commeatus bellici inuentus fuiſſet: de conſilio Regis arx illa deturbata & euerſa, ne & hoſti amplius eſſet utilis: neúe in ea ſeruanda à Polono multum conſumeretur. Sunt poſtea ab exercitu Regio aliquot arces captæ & euerſæ: ueluti Kraſno, Sithno, & Koſiani: id quod prudenter à Polono factum, ne tot arcibus muniendis, uires exercitus diminuere cogeretur. Itaq; rebus ſic perbenè & laudabiliter, Dei auſpicio, peractis, Rex diſpoſuit in hybernis militem cùm equites, tum pedites. Et deinde indicit Comitia Regni, ut inceptum bellum cum hoſte potenti: ad ſalutem totius Regni perficiat. Celebrata ſunt Comitia Kalendis Decembris, ubi ab omnibus Ordinibus aſſenſum eſt, ut Rex fortunā belli ſequatur, & occaſionem datam recipiendi omnia amiſſa à maioribus arripiat, ratioq́; nerui bellici, tam tributisq́; alio pacto Regi eſt conceſſa. Sic ſperatur quod in Februario anni iſtius, & toto hoc anno perget Rex Polonus aduerſus Moſcum: Quod utinam fœlix, fauſtumq́; ſit, ad ſalutem & incolumitatem illius potentiſſimi Regni, quod eſt Germaniæ maceria & propugnaculum aduerſus feros hoſtes & barbaros. Amen.

EDICTVM

EDICTVM REGIVM SVIRENSE AD MILITES.

EX QVO CAVSAE SVSCEPTI IN MAGNVM Moſcouiæ Ducem belli cognoſcentur.

EDICTVM REGIVM DE SVPPLICATIONIBVS *ob captam Polotiam.*

RERVM POST CAPTAM POLOTIAM CONtra Moſcum geſtarum narratio.

STEPHANVS Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ, Maſouiæ, Samogitiæ, Liuoniæ, & Princeps Tranſyluaniæ, exercitus ſui cuiuſcũq; nationis, atq; ordinis militibus. Etſi tanta & tam nota omnibus iniuriarum magnitudo eſt, quas Magnus Moſcouię Dux Regno noſtro Poloniæ, Magnoq; Lithuaniæ Ducatui adhuc attulit, ut arma hæc, in quibus hoc tempore uerſamur, ſera potius cũctis, quam uel præpropera, uel non ſatis iuſta cuiquam uiſum iri arbitremur: tamen cum ſtudiũ noſtrum ſatis expleri non poſsit, quo deſideramus, ut quæ ſuſcipimus gerimuſq́ue, cum æquitate iuſtitiaq; nos ſuſcepiſſe, ij penitius intelligant, ad quos cauſa quæq; attinere uideatur: faciendum nobis hoc in bello exiſtimauimus, ut exercitus noſtri, cum eos non tantùm ex Regni noſtri Poloniæ, Magniq; Ducatus Lithuaniæ, uerumetiam Hungarię & Germaniæ, alijsq; nationibus exteris compoſitos habeamus: certius uel recentiora cognoſcant, quę inter nos, poſteaquàm Regni huius noſtri Principatum gerendum ſuſcepiſſemus, & Magnum Moſcorum Ducem interceſsiſſent: quæ quidem huiuſmodi ſunt, ut facilè pateat, nihil à nobis prætermiſſum eſſe, quod ad Principis Chriſtiani officium, ad uitandum Chriſtiani ſanguinis diſcrimen, ad conſtituendum ex æquitate cum eo hoſte cõcordiam, pertinere poſſet: ab illo autem, quæ ſuſcepta, actaq; ſunt, omnia cũ hoſtilibus iniurijs coniuncta, & ad arcium, ciuitatum, ditionumq; noſtrarum circumuentionẽ & detrimentum, noſtriq; nominis dedecus comparata fuiſſe. Nos quidem ſimul ac in Regnum hoc noſtrum perueniſſemus, ut cæteros Principes Chriſtianos, partim ordinum Regni nomine, ita etiam Magnum Moſcouiæ Ducem de acceſsione dignitatis, potentiæq; noſtræ, deq; optima noſtra cum eo etiam pacis conſtituendæ, colendæq; uoluntate, fecimus per internuntios noſtros certiorem. Et dederat uerbis, nonnullam tum ſignificationem, mutuæ uoluntatis atque ſtudij ſui erga nomen, ſanguinemq; Chriſtianum, & literas addidit, quibus amplioři alicui legationi noſtræ ſecuritatẽ accommodabat, & peculiari epiſtola, quæ etiamnum noſtra in poteſtate eſt, confirmabat, ſe imperaſſe ſuis, ut dum mutuo inter nos per legatos res agerẽtur, ab omni iniuria, maleficioq; in noſtros ſe abſtinerent, expoſcens ut eadem ad noſtros mandata daremus. Etſi uerò tam callidè hęc ſimulare non enim poſſet, quin ſe etiam tum proderet, uerbis in nomen noſtrum ualdè iniurioſis, infeſtus illius erga nos animus, tamen cum eo ſe uſq; tantum iactaturam eius eſſe ſuperbiam, in poſterum uerò illum ad mentem meliorem, & publicæ pacis, & ſuorum ſalutis curam aliquam reuocatum iri exiſtimaremus: habita à nobis eius literarum confirmationi fides eſt: pro qua quidem fiducia, & mandata noſtris dedimus, ut cum Moſcis inducias diligenter conſeruarent, & ad ipſum Moſcouiæ Ducem, Legatos quam ampliſsimos, Magnificum Stanislaum Kryski Maſouiæ, Palatinum, Nicolaum Sapiha, Palatinũ Minſcenſem, ac Theodorum Skumin, Curiæ noſtræ Lithuaniæ Theſaurarium, miſimus. Quæ dum à nobis fiunt, ille uiolata promiſsi fide (qua nos inducti, tantùm abeſt, ut ab eo, dum noſtri ad illum Legati proficiſcerentur, hoſtile aliquid pertimeſcendum putaremus, ut tuta nobis atque amica omnia polliceremur) ſubitò nulla, aut renuntiatione induciarũ, aut belli denunciatione adhibita, cum exercitu ipſe, adeoq; unà filius natu maior Liuoniam inuaſit, ac fraude potiſsimum, & conſpiratione adductis in poteſtatem ſubditis noſtris, in libertatem, liberos, coniuges, uitam, ac ſanguinem Chriſtianorum hominum crudeliſsimè flamma, ferroq; graſſatus eſt: arcibus nõnullis ditionis noſtræ, dum extremis in finibus Regni noſtri neceſſariò uerſamur, inſidioſè occupatis: quo tempore, quæ illius in trucidandis per acerbiſsimos cruciatus captiuis truculentia, quæ flagitioſa in uexandis honeſtiſsimis, nobiliſsimisq; fœminis turpitudo, quàm inexplebilis in hauriendo ſanguine Chriſtiano ſitis, & in omni genere iniuriarum immanitas fuerit, commemorari ſatis non poteſt: & qui ſuperſunt

perſunt crudelitati, & modis aliquibus ſe ex illa acerbitate liberarunt, ſatis iſta teſtantur. Acceſſerant iam tum Oratores noſtri ad ipſos Moſcouiæ fines, cum inexpectatum de his Moſci cœptis accipiunt nuntium, quo quidem permoti, ad fines Moſcouiæ ſubſiſtunt: nosq; faciunt de uiolata pace, de qua literis ſuis Magnus Moſcouiæ Dux nobis confirmauerat, diligenter certiores. Etſi uerò ab illo hæc fieri indigniſsimè perſpiceremus, tamē adducti, ſtudio conſulendi Chriſtiano ſanguini, atq; hæc ſine maiori Chriſtianarū utrinq; prouinciarum uaſtitate atq; incendio ad tranquillitatem & pacem reuocandi: mandata noſtris Oratoribus dedimus, ut ſe nihilominus ad ipſum Magnum Moſcouiæ Ducē conferre pergerent, & penitius, quis illi pacis nobiſcum colendæ ſenſus eſſet, explorarent: ablatas uerò à Moſco eo tempore res, contra literarum fidem, ut repeterent, & quæ ſubditis noſtris ab illo calamitas proximè allata eſſet: eā modis omnibus ſarciri poſtularent. Quid tum uerò? cùm perueniſſent Oratores noſtri, ac Moſcus agere cum illis per homines certos ſuos cœpiſſet, ſubitò ad omnem ſuperbiam, atq; animi impotentiam deſcendit. Liuoniam non modò ab omni pacificatione, uerumetiam mentione facienda excluſit: nos, dignitatemq; noſtrā Regiam, ijs uerbis atq; ſcriptis, à quibus non modò Principem uirum, eumqúe Chriſtianum, uerum quemuis etiam cuiuſuis ordinis abhorrere quàm maximè decet, acerbè uiolauit, in Regnum noſtrum Poloniæ, Magnumq; Lithuaniæ Ducatum ius ſibi arrogauit, idq; uaniſsimis modis aſſeruit, dum à Pruſſo nunquam inter mortales cognito aut nato (quem Octauij Cæſaris fratrem, generis uerò ſui authorem fuiſſe cōtendit) orſus, ab eo ſe eſſe propaginem quartamdecimam ſignificauit: quibus quidem generis ſui uaniſsimis deliramentis, ſibi ius perquā abſurdè in uniuerſum Poloniæ Regnum, Magnumq; Lithuaniæ Ducatum, aliasq; Prouincias uendicare inſtituit. Ac hæc omnia, cum poſt multas, uariasq; actiones, noſtrorum Oratorum, cum Conſiliarijs Magni Moſcouiæ Ducis: quos eam ad rem deſignarat, de certa induciarum ratione conueniſſet, noſtriq; pro eo ac utrinq; cōuenerat, ſuas de eo literas perſcripſiſſent: & Magno Moſchouiæ Duci tradidiſſent: ille ſuas, quas è conuerſo daret, non (ut facere par erat) ad ſimilitudinem literarum earum, quas Oratores noſtri obtuliſſent, ueritatemq; mutuæ inter Legatos noſtros, eiusq; Conſiliarios conuentionis: ſed ad arbitrium, libidinemq; ſuam ita perſcripſit, ut inducias ad Liuoniam pertinere nollet, quinimò non modò eam ſibi cum Curlandiæ Ducatu, uerumetiam quicquid nobis uſq; ad Pruſsiæ fines ditionum eſt: (intereſt autem ipſius Lithuaniæ pars) credi à nobis oportere ſignificaret: quas ſuas literas ita perſcriptas, cùm in eas iuſiurandum dediſſet, noſtris Oratoribus per uim ſuperbè obtruſit. Qua de re cùm nos Oratores noſtri ante ſuum è Moſcouia diſceſſum, facerēt certiores, ad Magnum Moſcouiæ Ducem, ex aulicis noſtris, internuntium miſimus, Nobilem Petrum Haraburdam, iterata cum teſtificatione propenſionis noſtræ, colendæ cum eo pacis atque concordiæ, idq; rei Chriſtianæ conſulendi cauſa, qua quidem in teſtificatione luculenter oſtendimus, ſi commune, idemq; utriuſq; noſtrum iuramentum eſſe deberet, communem eo iuramento inter nos atq; omnes prouincias noſtras pacem comprę hendi oportere. Neq; enim honeſtati atq; rationi congruere, ſi iuſiurandum, de pace inter duos ſuſceptum, bellum quacunq; de prouincia inter eos ipſos conſequatur, quodq; ſanctiſsimum concordiæ uinculum ſit, in eo locus hoſtilitati relinquatur. Conuenire prætęrea nobis, tanquam Principibus Chriſtianis, nos ut dictis, factisq; omnibus, ita maximè religioſæ illi iuriſiurandi affirmationi, conſtantiam adhibere. Curandum igitur eſſe, ut ne qua inter nos fidei, rectæq; factorum noſtrorum conſcientiæ, uis afferatur. Quæ noſtra æquitatis, optimiq; ſtudij plena cohortatio, tantum abeſt ut ponderis aliquid apud Moſcum habuerit, ut internuntium noſtrum, poſteaquàm admiſiſſet, audiſſetq;, à ſe longè remouerit, & in modum captiui diu inuitum retinuerit: cumqúe ſuos ad nos Legatos miſiſſet, in Liuonia miſsis iam ad nos Legatis ſuis, arces noſtras, ac ſigillatim Vendam bis oppugnauerit: quod cùm per inſignem faceret iniuriam, effectum Dei præpotentis beneficio eſt, ut & exercitus ille, à noſtris copijs, cum ad eas Suetica auxilia acceſsiſſent, deletus ſit, & in poteſtatem noſtram tormenta, aliaq; quibus noſtra oppugnabat, cuncta peruenerint. Sub id ipſum tempus Legatos Moſchicos ad nos Cracouiam, in ipſum Regni noſtri quaſi domicilium atque ſedem admiſimus, cum eo tùm loco, permagna propè undique gentium Chriſtianarum, frequētia hominum uerſaretur, Legati externorum Regum, Principum, atque Nationum adeſſent: eorum in oculis, cùm eos audiendi cauſa, ad nos in Senatum noſtrum perhonorificè, ut fieri inter Principes par eſt, introduci curaſſemus, à faſtu ſuo, noſtræq; indignitatis contemptione orſi, ad explicanda, quæ haberent mandata, nulla cohortatione ſe paſsi ſunt adduci: quòd à Magno ſuo Duce præſcriptum ſibi eſſe ſignificarent, ne quæ apud nos uerba facerent, niſi nos ante, quę à nobis ſuperbè atq; ad derogandum dignitati noſtræ, in quodam genere habendi ſibi honoris flagitarent, pręſtitiſſemus.

Quod

Quod cùm nobis minimè committendum iudicaſſemus, neq; illi à faſtuoſa pertinacia ſe deduci ſinerent, etſi iterum atq; iterum ab illis, ut dicerent, cõtenderetur, indictis rebus è Senatu noſtro, atq; adeò Cracouia diſceſſerunt, atq; ita re ulla non modo nõ confecta, ſed ne affecta quidem dictiúe ab ijs cœpta, permiſimus ut ſe in Moſcouiam referrent. Quæ omnia, ut perſpicuè teſtantur, quale noſtrum extiterit ſuſcipiendæ cum hoſte illo concordiæ, pacisq; ſtudium, quod conſulendi ſanguini ac tranquillitati Chriſtianæ deſiderium, ita oſtendunt planiſsimè, Magnum Moſcouiæ Ducem eò potiſsimum incumbere, hoc agere, huc omnes ſenſus, conatusq; ſuos conferre, ut nobiſcum hoſtilibus iniurijs perpetuò diſsideat: & cùm ditionibus noſtris, tum nomini, amplitudiniq; noſtræ modis omnibus derogatum uelit. Miſit ad nos poſtea per nuntium ſuum literas, quibus à nobis poſtulat, ut in ea induciarum uerba, quæ citra Oratorum noſtrorum aſſenſionem perſcripta oſtendimus, iuſiurandum daremus, Legatis ſuis redeundi ad ſe poteſtas fieret, & ſi uiſum nobis eſſet, Oratores ad ſe iterum mitteremus, qui de Liuonia ſecum agerent. Quam autem & ab æquitate, & ab officio, dignitateq; noſtra alienum ſit, ad ea nos iureiurando deſcendere, quibus nõ modo aſſenſum nullum unquam accommodauimus, ſed de quibus nos cogitationem aliquam ſuſcipere non oportere intelligimus, quis nõ perſpiciat? Qui enim nos eius crudelitati Liuoniam, Curlandiæ Ducatum, ditionesq; alias noſtras, quæ Lithuanici iuris intermediæ inter Liuoniam & Pruſsiæ fines ſunt, permittere poſsimus, quæ nobis pro Regio noſtro Sacramento, quod in noſtra Regni inauguratione uerbis ſolennibus dedimus, omni fide, cura, conatu tuenda, & ab aliena poteſtate, uitæ etiam noſtræ diſcrimine defendenda intelligimus? quod quidem officium noſtrum, ut nobis antiquiſsimum, commendatiſsimumq; ſemper fuit, ita alienæ ab eo uoluntatis ſignificationem nullam unquam dedimus, neq; de ea Oratores noſtri quicquam polliceri potuerũt, atq; adeò conſtat, minimè pollicitos eſſe. Nam quæ illi in uerba cautionis ſuæ de inducijs perſcriptæ iurarũt, ea ab omni iſtiuſmodi conceſsione longè remota ſunt. Quæ uerò non modò pacis inter Principes feriendæ, ſed inter priuatos etiam conuentionis alicuius ineundæ ratio, quę uis, quæ neceſsitudo eſſe poſsit, ubi res alterius non modò nulla conſenſio, uoluntasq́;, ſed ne quidem ſuſcepta aliqua cogitatio accedat? non utrinq; uoluntatibus ad conſenſionem adductis, & literis non tantum ſententiarum, ſed propè uerborum omnium ſimilitudine perſcriptis, negotium adminiſtretur? Quod quidẽ ita adminiſtrari, & ſolere, & oportere, hunc ipſum hoſtem noſtrum fugere haudquaquam poteſt, ut non iuris, æquitatisq́; memorem, at ea tantum recordantem, quę in ſanciendis inducijs, & pace ferienda, inter Sereniſsimos Prædeceſſores noſtros, atq; eius maiores, adeoq; cum illo ipſo, ante hac ſuſcepta atq; uſurpata fuerunt. Neq; uerò minus, quàm ſuperiora illa & hoc iniquum eſt, quod Magnus Moſcouiæ Dux, nos in literarum ſuarũ uerba iurare uoluit. Quæ quidem literæ, etſi ex uoluntate atq; conſenſione utriuſq; noſtrum, ac literis Oratorum noſtrorum congruenter ſcriptæ fuiſſent, tamen ut ille in cautionis ſuæ formulam iuraſſet, ita nos in noſtram iurare conueniret: tantùm abeſt, ut à nobis in eas literas iuſiurandum rectè poſsit exigere, quæ ab ipſo pro arbitratu ſuo perſcriptæ, ab animi noſtri ſententia, mandatisq́;, noſtris, & Legatorum noſtrorum aſſenſu, plurimũ diſsident. Quæ omnia quàm plena iniuriæ, doliq; fuerint, quis non facillimè perſpiciat? cuius quidem doli ſtudia, ex eo ſe etiam oſtendere, quod quæ cõmunicata, geſta, actaq; inter Oratores noſtros, & eos, quibus agendi cũ noſtris Moſcouiæ Dux negotium dederat, quæq́; ab ipſo Duce conſtituta fuerant: Legati eius, cùm ad nos Cracouiam ueniſſent, profiteri atq; explicare minimè uoluerunt. Ad has uerò omnes fraudum technas, mox armata uis, apertæq; iniuriæ acceſſerunt, cùm non modo Liuoniam aſsiduis direptionibus ac bello infeſtam habere Moſcouiæ Dux non deſineret, uerumetiam in finibus Vitepſcenſibus, in ipſa Magni Ducatus Lithuaniæ ditione, propugnaculum nuper collocaret, ac per ſuos rei militaris Præfectos: illis etiam locis, ſubditos noſtros trucidaret, alios crudeliſsimè diriperet, ſe denique maximis delectibus habitis, magis, magisq; contra nos armaret: qua quidem de re, cùm non modò ad nos Illuſtris Curlandiæ Ducis, & Rigenſium, ſimul etiam noſtrorum in Liuonia præſidiariorum, quotidiani nuntij ac literæ peruenirent: ſed ſumma etiam imploratio opis, defenſionisq; noſtræ accederet, nullo modo debuit, potuitq; belli adminiſtratio diutius à nobis differri. Proinde iuſtiſsimis iſtis, grauiſsimisq; cauſis adducti, repudiandas, minimeq; iuramento noſtro confirmandas Moſci literas, de inducijs ab ipſo arbitratu ſuo perſcriptas nobis eſſe iudicauimus: quinimò ipſas in Moſcouiã ad Magnum Ducem, expoſitis quibus id faceremus de cauſis, per internuntium noſtrum remiſimus, ac hoſti illi bellum iuſtum, legitimumq; indiximus, cùm iam tum ille maximas cõtra nos copias ad Pleſcouiam coactas haberet. Quod ad Oratores attinet, quos remitti poſtulauit: etſi qui neque literas, quibus fidem legationis ſuæ facerent, nobis reddiderint, neque

ullam

ullam legationis partem explicârint, exploratorum potiùs, quàm Oratorum loco haberi à nobis meritò potuiſſent, tamen quod Oratoribus noſtris in Moſchouia ſignificatum intellexiſſemus, Legatos eos ad nos miſſum iri, nihil illis in omni genere, & honoris habendi, & lautia conferendi ullo loco ditionum noſtrarum deeſſe ſiuimus, permiſimusq́ue, ut quod facere obſtinauerant, nullis rebus apud nos expoſitis, ſe in Moſchouiam referrent. Quod uerò poſtulabat, ut noſtros Oratores, qui de Liuonia agerent, iureiurando priùs in eius literas de inducijs dato, iterum ad ſe mitteremus: non perſpicimus, quid agi de Liuonia per Oratores poſſit, ſi antè iurati in eius conditiones (quod expoſcit) non tantùm de Liuonia atque Curlandia, uerùm etiam parte noſtrarum Lithuaniæ ditionum, quæ mediæ Curlandiam ac Pruſsiam dirimunt, decederemus. Minimè igitur nobis committendum eſſe intelligimus, ut noua legatione, nihil aliud, quàm Prouinciarum noſtrarum iacturam, ac nominis noſtri indignitatem aliquam incurramus. Intelligi atque adeò cerni arbitramur, quale noſtrum fuerit ſtudium, uitandi omnem Chriſtiani ſanguinis profuſionem, quod noſtrum pacis, tranquillitatisq́ue deſiderium, pro quo quidem nos, ijs rationibus, quæ ſuprà expoſitæ ſunt: experiri pacis conciliationem cum hoſte illo contendimus, atque omnia indignitatum genera, quæ Maieſtati noſtræ Regiæ ab Magno Moſchorum Duce allatæ eſſent, libenter tranquillitati publicæ atque ſaluti, ſanguini, fortunisq́ue hominum Chriſtianorum condonauimus: uerùm his noſtris omnibus ſtudijs ad concordiam, pacemq́ue propenſis, tantum abeſt, ut quidquam ab eo æqui, boniq́ue conſecuti ſimus, ut ille hoc magis effrenatæ ſuperbiæ atque impotentiæ animi ſui indulſerit, & quæ ad contumeliam noſtram, noſtriq́ue Regni, & Magni Ducatus Lithuaniæ detrimentum pertinere poſſent, ſuſceperit. Cui quidem rei, ut modũ aliquando finemq́ue ſponte ſua facturum illum deſperemus, facit inueterata iam, perpetuaq́ue eius cum Sereniſsimis prædeceſſoribus noſtris ſimili genere agendi ratio, quam quidem ex ea iniuria æſtimare licebit, qua Diuum Sigiſmundum Auguſtum Sereniſsimum prædeceſſorem noſtrum affecit, cùm miſſos ad ſe ex ordine Senatorio ſplendidos Oratores Palatinum Inouladiſlauienſem, & Caſtellanum Samogitienſem contumelioſè tractauit, & modis indigniſsimis contra gentium iura uiolauit, hominem Nobilem ex Sereniſsimi prædeceſſoris noſtri aulicis ſpoliauit, & cùm res quaſdam precioſiores inſpiciendi cauſa accepiſſet, ſuperbè retinuit, mercatoribus qui unà ueniſſent, magnam mercium uim eripuit, equos in Oratorum illorum conſpectu productos ferro diſſecari curauit: à qua indignitate uindicanda, cùm Diuum illum anteceſſorem noſtrum mors (quæ breui ſubſecuta eſt) excluſiſſet, nos per Oratores noſtros poſtulauimus, ut iniurias eas id temporis illatas, ſarcire ſtuderet, cui quidem poſtulationi noſtræ, nullum animus eius, iniuriæ pertinaciſsimus, reliquit omninò locum. Quid illa, quæ Sereniſsimo anteceſſori noſtro Henrico Regi per literas de pace utrinque retinenda promiſerat? & contempta promiſsi fide, non ita multò poſt capta Pernauia, alijsq́ue Liuoniæ arcibus in poteſtatem ſuam redactis uiolauit? Qua quidem fidei uanitate, maiores etiam eius erga Sereniſsimos prædeceſſores noſtros propeomnes uſos eſſe perſpicimus. Neque enim obſcura eſt plurium, qui iſta uerè memoriæ prodidére conſenſio, & maiorum iſtius Ducis Moſchouiæ literis, quæ in tabulario Magni Ducatus noſtri Lithuaniæ ſeruantur, comprobari poteſt, quàm ſæpè Magni Moſchorum Duces Sereniſsimis Poloniæ Regibus, pace ſuſcepta, ac iuriſiurandi Religione ſancita, ad tranquillitatis fiduciam adductis, & contra barbaros, nominiq́ue Chriſtiano infeſtos populos bella regentibus fidem impiè fregerint, pacta omnia uiolauerint, & redintegrato bello, uel à neceſſaria prædeceſſores noſtros contra Ethnicos defenſione, uel pulcherrimis pro Republ. Chriſtiana cœptis reuocârint, & obſiſtere ſuis iniurijs coëgerint. Quorum maiorum in dictis, factisq́ue inconſtantiam, fraudem & inſidias, hic Ioannes Baſilij filius, hoſtis noſter, non modò omnem in ſe admiſit, uerùm etiam auxit, idq́ue tum maximè egit, cum literis miſsis ad Diuum Sigiſmundum Auguſtum Sereniſsimum anteceſſorem noſtrum, de ſecuritate Oratoribus prę̄ſtanda, qui ad ſe de pace concilianda mitterentur ſcriptis, ſubitò Polotiam inuaſit, occupauitq́ue, conſimili fraude ergo nos uſus, cùm poſteaquàm nobis fiduciam pacis attuliſſet, repentè Liuoniam armis oppugnauit, & tamen nos, Regnum noſtrum Poloniæ, Magnum Lithuaniæ Ducatum à defenſione eius prouinciæ excludere inſtituit. Quandoquidem igitur ſpes nulla nos tenere ampliùs poteſt, ad mentem, fidemq́ue meliorem Magnum Moſchorum Ducem ſe unquam recepturum eſſe, quinimò iniurias ueteres, recentioresq́ue nouis quotidie magis, magisq́ue accumulet, certæ pacis fiduciam nullam afferat, omnia ad nos circumueniendum, derogandumq́ue cùm nomini, tum ditionibus noſtris ſuſcipiat, nos adhibitis, atq́ue adeò conſumptis omnibus ſtudijs noſtris, quibus fida atq́ue æqua inter nos pax conciliari, & rei, ſanguiniq́ue Chriſtiano conſuli poſſet, expleto iam omni officio Regis Chri-

LL ſtiani;

ſtiani, hanc rem & Deo præpotenti, oculis hæc ſuis iuſtiſsimis aſpicienti, & legitimæ uindicationi permittendam iudicamus. Quo nomine remiſsis illis inſidioſis induciarum literis, bellum iuſtum, legitimumq;, Ioanni Baſilij filio, Magno Moſchorum Duci denunciauimus: quo bello multiplicem nobis, cùm ab ipſo Magno Moſchorum Duce uerbis, literisq;, tum ab eius Legatis factam contumeliam, allatasq; ſubditis noſtris acerbiſsimas multis iam annis iniurias, & detrimenta omnia, quæ Regnum noſtrum, Magnusq; Lithuaniæ Ducatus accepit, armis propulſare & uindicare in animo habemus. Vt uerò perſpicuum ſit omnibus, nos ad eorum, qui Magno Moſchorum Duci parent, hominum Chriſtianorum calamitatem, aut ſanguinis profuſionem minimè ferri, declaramus nos ita armis noſtris moderaturos eſſe, ut ne ijs (quanta maxima cura ac ſtudio caueri poterit) quiſquam uioletur, qui non aut in præſidijs, aut acie ſuo periculo propugnandas hoſtis noſtri partes ſuſceperit. Nam ut ab uno Magno Duce cauſas omnes, quibus in arma hæc impellimur, profectas eſſe intelligimus, ab uno nos honorem, dignitatemq; noſtram oppugnari, ac prouincias noſtras illius unius libidine appeti ac ſitiri perſpicimus: ita in uno illo uindicare omnia, unius refrænata audacia, graſſandiq; atrocitate, in poſterum tranquillitati publicæ, paciq; Chriſtianæ (ſi fieri ulla ratione poſſet) conſulere deſideramus. Quæ cùm ita ſint, ſpe uel potiùs fiducia magna ſumus, & DEVM OPTIMVM MAXIMVM, quod bellum grauiſsimis, iuſtiſsimisq;, atque adeò pernecceſſarijs de cauſis inimus, nobis, exercitibus noſtris, ac Reipublicæ uniuerſæ, quam obtinemus, benè & fœliciter fortunaturum eſſe, & Principes Chriſtianos, adeoq; omnes homines, qui iſta accipient, facilè arbitraturos nos ad bellum hoc permagnum non temerè, neque ulla profundendi ſanguinem Chriſtianum (cui prodeſſe, conſulere, cauere ſemper ſtuduimus) cupiditate ferri, ſed ad ea hoſtilibus tot temporum per ſummam atrocitatem, crudelitatemq; exercitis iniurijs impelli, noſtra dignitate, & Regni noſtri, Magniq; Lithuaniæ Ducatus, cæterarumq; prouinciarum noſtrarum ſtatu, & ſubditorum noſtrorum ſalute, fortunis, uita, ſanguine, quem hoſtis ille truculentiſsimus iam nimium diu immaniter hauſit, neceſſariò commoueri, conſilio, iudicioq; omnium Regni noſtri, Magniq; Lithuaniæ Ducatus ordinum Duci, digniq; nos fidam, ſtabilemq; tranquillitatem, & publicam inter populos Chriſtiani nominis pacem, concordiamq; ſpectare. Quæ quidem belli noſtri cauſæ, quæq; animi, conſilijq; noſtri ratio, etſi de militum noſtrorum ſtudijs alacritate, fortitudine, fide, nobis dubitationem nullam relinquit: hortamur tamen, ut animum ad res noſtro ductu in hoſtem hunc noſtrum gerendas magnum, fortemq; adferant, exiſtimentq;, & gloriæ, & fœlicitatis ſummam in eo potiſsimum uerſari, ii pro tam iuſta, honeſtaq; cauſa dimicetur: ſubditi noſtri diuturnas, grauesq; iniurias hoſtiles, uel à ſe, uel ciuibus ſuis adhûc perpeſſas, hoc tempore pro more, uirtute, rebusq; geſtis maiorum ſuorum, & uindicandas, & in omne tempus ſibi depellendas ſtatuant: extranei pro uicinorum ſalute, ſuam in diſcrimen uocare, fortiſsimeq; armis contendere pulcherrimum, neceſsitudini, quæ uicino ad uicinum eſt conuenientiſsimum, & delere proximi parietis incendium, ſuæ, ſuorumq; ſecuritati utile exiſtiment: omnes ſibi tam iuſto in bello ſumma fortium factorum ſtudia eſſe adhibenda iudicent: quorum hoc maior laus atque gloria quemque conſequetur, quò in grauiore hoc, maioreq; bello contra crudelem uniuerſi prope generis humani hoſtem nobiſcum uerſabitur. Nos profectò cuiuſque militum noſtrorum uirtutem, fidem, operam, conatum in omni genere præclarè factorum, ea beneuolentia, gratia, munificentia proſequemur, ut neminem geſtæ abs ſe fortiter rei pœniteat, omnes intelligant, nos cuiuſque induſtriæ, fidei, fortitudini ſua præmia, ornamentaq; libenter tribuiſſe. Suiri die duodecima Iulij. ANNO DOMINI,

M. D. LXXIX. REGNI uerò noſtri Anno QVARTO.

RERVM

RERVM POST CAPTAM POLOCIAM CONTRA Moſchum geſtarum narratio.

CApta Polotia, & iam ante in uicino arcibus tribus, Coſiana, Craſna, & Sitna deletis, tres omninò arces, Turoulia, Socolum, & Suſſa in Polocenſi ditione hoſtiles ſupererant, quas hoſti relinquere, neq; ex belli ſuſcepti conſilio, neque dignitate ſua, neque rei abs ſe geſtæ fortuna Rex eſſe iudicauit. Turoulia quatuor ſupra Polotiam arcem milliaribus, ad Dhunam flumen, quo loco illud Turoulia amnis illabitur, ſita eſt, ſic ut duorum amnium confluxu maxima parte comprahendatur, quaq; in continentem patet, inter utriuſque præterlabentis fluuij ripas, lacum tranſuerſum, tanquam obicem, obiectum habeat. Quod inter Polocenſem arcem, atque inter Vlam, Vitepſcium, aliasq; arces & ciuitates, altius in Dhunæ ripis ſitas, quæ ſemper in poteſtate Regum Poloniæ retentæ ſunt, media Turoulia intereſſet, facilè à Regijs caſtris ad Polotiam poſitis, commeatum excluſit, qui commodè ex locis ſuperioribus poterat importari: quæ res non mediocriter in exercitu annonæ charitatem, atq; adeò inopiam auxerat. Qua de cauſa, circumſeſſa primùm Polotia, Franciſcus, Zucus à Nicolao Radiuilo Palatino Vilnenſi, tentandæ certis cum copijs per celeritatem rei cauſa ad arcem Turouliam miſſus eſt. Verùm quod & præſidio firmo, & defenſioni diligenter intentè locus teneretur, & pauca, minoraqúe belli tormenta Zucus ſecum traxerat, effici, ex ſententia nihil potuit. Socolam ab arce Polocenſi quinque milliaribus ea uia diſtantem, quæ Septentrionem uerſus rectiſsima Pleſcouiam ducit, duorum itidem concurrentium fluminum, Dryſſæ & Niſciæ, complexus continet: ea in arce præter uetus præſidium, quod tuendi Polotiam aditus cauſa firmum ſemper inerat, Theodorus Baſilij F. Seremetus, & Boriſſus Baſilij F. Seinus, Andreas Pelecius, Michaël Georgij F. Lycus Baſilius Criuoborſius Palatini, clari cum propinquitate Moſchouiç Ducis, alij tum rebus anteà geſtis omnes copiarum Præfecti, cum Magno Moſchouiticæ nobilitatis ac ſclopetariorum numero conſederant, poſteaquam ſe ab aditu Polocenſis arcis, primùm à Palatino Vilnenſi obſeſsis itineribus, mox ipſa obſidione Regia excluſos eſſe intelligerent. Acceſſerat hûc etiam Georgius Bullahacus cum duobus millibus ſclopetariorum, partim Dunenſium, partim Volienſium, qui ad Dhunæ & Volhiæ fontium paludes ob perpetuas cum Tartaris dimicationes, cęteris belli uſu ac iaculandi peritia facilè præſtant. Quod hi omnes magno diſcrimine noſtrorum ex propinquo caſtris imminerent, dum oppugnatur Polotia, Lithuanicæ quædam copiæ primùm, Ioanne Voliminſcio, deinde Chriſtophoro Radiuilo, qui in Lithuania Regi à poculis eſt, dimicãdi ſtudio Socolã uſq; excurrunt: ſed quod hoſtis arce & munitionibus prope arcem extructis, aut propinquo tormentis ſuis ſpacio in tuto ſe teneret, uelitationibus tantùm, nonnullis utrinque deſideratis, res geſta eſt. Vtramque arcem Rex occupata Polotia iuſtis copijs oppugnandam ratus, Nicolaum Mielecium Podoliæ Palatinum, ſummum copiarum Polonicarum Præfectum, cum equitatu Polonico ſtipendia merente, cumqúe peditatu Polonorum, ac Germanorum cohortibus Socolam mouere, Vngarorum copias Turouliam accedere iubet: ipſe ut medio loco omnem in partem, caſumq; intentus eſſe poſſet, motis trans Polotiam caſtris, ijsq; ſecundùm flumen Dhunam metatis (quòd priſtinum caſtrorum locum, obſidioni quidem opportunum, cùm ad cingendum maxima ex parte arcem, tum ad prompta munitionibus omnibus, ex quibus miles oppugnabat, auxilia afferendum, aſsidui imbres iam antè iniquiſsimum, & ualdè quàm cœnoſum effecerant) ad Polotiam permanet, curatq; quod ad arcem Polocenſem, qua munitiones aut flamma conflagrant, aut tormentis uerberatæ uitium fecerant, inſtaurandum pertineret, ſimul etiam arci Palatinum præfecit Nicolaum Derohoſtaiſcium, in quem iam antè, Regno primùm inito, non inani omine ius, nomenqúe eius Magiſtratus contulerat: hunc ipſe in poſſeſsionem mittit, prę́ſidium iuſtum imponit, & quibus circùm locis miles finibus tuendis rectè collocetur, conſtituit: templi etiam, quod monumentum diuinæ ad uictoriam opis eſſet, ædificationem decernit. Interea dum quę opus erant ad Socolæ, & Turouliæ oppugnationem expediuntur, & miles uaſa colligit, uiſum eſt Palatino Vilnenſi, de Turoulia leuioribus copijs experiri, & quid hoſtibus in recenti conſternatione fiduciæ eſſet tentare. Mittitur cum aliquo numero equitum expeditiorum armaturæ leuioris, quos Coſacos nominant, Conſtantinus Lucomſcius Vlenſis Præfectus, quem Turoulienſes præſidiarij conſpicati, cùm pauor maiorem, quàm pro numero militum ſpeciem copiarum obieciſſet, exercitum uniuerſum adeſſe rati, per auerſam portam ſe properè omnes eijciunt, ac fuga euadunt, Palatinis ſuis deſertis: qui cùm arcem ſibi non deſerendam putarent, ac ſoli in ea permanerẽt, ad quar-

eam Septembris diem cum arce & belli apparatu ac commeatu omni Regiam in poteſta-
tem peruenerunt. Arci ita occupatæ miles ille, qui cœperat, præſidio relinquitur. Is dum
inter ligneas munitiones ac domos tæda ædificatas indiligenter ignem habet, tormen-
tisq; maioribus gratulationis & lætitiæ cauſa iaculatur, temerè incendio cauſam præbu-
it: quod ſublatum paucis pòſt diebus, quàm capta eſſet, arcem deleuit, ut non minore ce-
leritate, quam occupauerat, Turouliam miles amiſerit. Quod quidem hoc iniquiore ani-
mo à Rege acceptum eſt, quò præſidio hoſtili Suſſam etiam tum obtinenti, Turoulia
noſtræ poteſtatis facta, omnem ſubſidij aditum & commeatus accipiendi ſpem, certius
eripere potuiſſet. Interea rerum Palatinus Podoliæ Socolam (à qua Dunenſes cohortes
fama aduentantis exercitus permoti contra imperium Præfectorum, ut eſt genus illud
militum leue, & inſolens diſciplinæ, iam antè in Moſchouiam redierant) cum copijs pro-
greditur, & Driſſam flumen imbribus proximis admodùm redundans ponte ſubitario
opere effecto, tranſmittit, hoſte quod facere in procliui erat, nihil repugnante, qui in ad-
uerſa ripa ocioſè tantùm inequitans, inani metus faciendi ſtudio, clare ut exaudiri à no-
ſtris facilè poſſent, ſubindè inter ſe ſciſcitabantur, adeiſſent apud ſe Aſtraconorum, adeſ-
ſent Caſanorum copiæ, quas alter adeſſe magna itidem uoce reſpondebat. Flumine ſupe-
rato Palatinus nulla cum mora propiùs hoſtem mouet. Quà acceſſerat inter utrumq; flu-
men non ita magno ab arce interuallo ſylua eſt, in qua maximam equitatus partem ten-
dere iubet, peditatui imperat, ut munitiones, in quibus uerſarentur, & tormenta dirige-
rent, foſſa atq; aggere ſubitò efficiant: quas Poloni ſecundũ Niſſam, Germani iuxta Driſ-
ſam ita ad arcem perducunt, ut cùm iuſto iam ab ea ſpacio abeſſent, tranſuerſæ ab Niſsia
Dryſſam, itidemq; ab Dryſsia Niſſam uerſùs promouerentur, atq; opera utriuſq; natio-
nis committerentur: ultra Niſsiam amnem minorem, quà promptum hoſti effugium pa-
tebat, Ioannes Zabaraſius Palatinus Braſlauienſis conſiſtere & curare iubetur. Munitio-
nibus perfectis, ac tormentis, ut uiſum erat, collocatis, cùm iam tũ in ueſperum dies ur-
geret, qui tormenta adminiſtrant, periclitari rem globis candentibus inſtituunt, tribus
tantũ in hoſtiles ditiones perlatis, cùm alij alijs locis periculum incendij afferrent, & in
reſtinguendis hoſtis detineretur, tertius eo loco, quo naſcens primùm fumus, mox flam-
ma ab hoſte non facilè potuit depræhendi, uires cœpit. Ab hoc incendium ortum, cùm
magnam hoſtilium munitionum partem ſubitò complexum eſſet, hoſti ſummam defen-
ſionis deſperationem attulit. Quocirca ut perditis, trepidisq; rebus, & flamma ſe iam lon-
giùs, latiusq; fundente, pars magna hoſtiũ globo temerè facto, porta, quæ Meridiem uer-
ſùs ad Niſſam unà patebat, confertim erumpunt: quibus ex proximis munitionibus Po-
loni impigrè occurrunt, & obſiſtunt. Perducitur eodem properè ſigno ſublato Germa-
norum ſclopetariorum cohors: ſic hoſtis in arcem, flammamq; rejcitur, quem dum no-
ſtri magna ui premunt, ſe atq; ſigna portæ, arciq; inferunt. Dabat mox hoſtis intra arcem
deſperatis rebus magnas cùm armis, tum uerbis dicendi ſignificationes, quas cùm miles
Germanicus Ruſsicę linguæ neſciens, prætereà Polocenſis præſidij crudelitate, qua im-
maniſsima in captiuos omnes, ac potiſsimùm Germanos fuerant, irritati, minimè acciper-
ret, cædemq; acerrimè miſceret, ille deſperata ſalute totis uiribus contrà dimicat, quæq;
ſupra portam cuſtodiæ erant, cataractam è turri portæ imminentem in irrumpentes de-
jiciunt, ſic noſtros receptu alios, alios aditu, ſubſidioq; excludunt. Atrox inde utrinq; pu-
gna fuit, æquata utrorumq; deſperatione ob incendij uim, quòd undiq; ſe circumfude-
rat, ac pluribus locis dimicantes inter ſe pari interitu uicti ac uincentis extinguebat. Ad
dexteram arcis partem per munitiones oſtium fuit, ad quod qui noſtrorum errando per-
lati ſunt, integri euaſêre. Intereà foris milites, quanta ui maxima poſſunt cataractam mo-
liuntur, atq; opere magno perſtringunt, patefacta uia, qui noſtrorum ſupererant, ſaucij
prope omnes atq; ambuſti, pariter cum hoſte erumpunt, inferunt ſe integri alij prædæ ex
ipſa flamma rapiendæ cauſa. Pars magna hoſtium aut in munitiones, aut ſtationes Ger-
manorum incidit, qui omnes per iram militarem, & linguæ ignorantiam interfecti ſunt,
in his Boriſſus Seinus, Andreas Palecius, Michaël Lycus, Baſilius Criuoboiſcius Pala-
tini cecidêre. Quibus in Polonorum poteſtatem peruenire contigit, plerìq; omnes, cùm
qui aliquo aut munere, aut numero fuiſſent, pro ſe quiſq; nomẽ ederet ſuum, facilè apud
linguæ intelligentes ſeruati ſunt, ac captiui habentur: quorum in numero Seremetus eſt,
ut rerum geſtarum fama, ita & corporis ſpecie, uultuq;, & animi, ſermoniſq; cultu cæte-
ris præſtantior, & Meſoiadus Dunenſium aliquot cohortium Præfectus, qui poſt mili-
tum etiam ſuorum diſceſſum, cum cæteris præſidiarijs in arce permanſerat. Arx ipſa cùm
iam incendio occurri non poſſet, conflagrauit. Hoſtium ad quatuor millia cæſa, quos ex
lectiſsimo, & quidem prætoriano milite Magni Ducis fuiſſe, etſi ex captiuis cognitum
eſt, tamen etiam ex ipſa corporum ſtratorum forma, & proceritate, animiſq; perditis in

rebus

rebus adhibitis, tum prædæ ratione potuit intelligi. In qua quidem præda maior,& pecuniæ,& ueſtis preciosæ, & aliorum ornamentorum numerus fuit, quàm ut gregarij militis fuiſſe uideri poſſet. Captiuorum ea multitudo eſt, ut & penes præfectos copiarum permulti ſint, & Polonorum militum propè ſint nulli, qui in poteſtate non ſingulos,alij plures habeant. Suſſæ oppugnatione, quàm ſuſcipere difficilem & ſpacioſi lacus,& paluſtria circum loca, & Autumni ipſius tempeſtas reddituræ erant, temereq; militem iam antè maximis incommodis affectum nouis periculis obijcere, Regi uiſum non eſt: cùm potentiſsimùm arcem eam, penitiùs Lithuaniam uerſùs ſitam, & ab omni ſuorum ſubſidio, & commeatus conſequendi poteſtate excluſam, (ut uis nulla adhiberetur) ſponte dedituram ſeſe non dubitanter exiſtimaret. Itaque præſidia tantùm militum ſtipendariorum circumquaque in ſtatuis diſponit,quæ Moſchos ab aditu ad Suſſanos arcerent. Neque feſellit ea Regem exiſtimatio: nam & ipſe Moſchouiæ Dux, diffidens Suſſam amiſſa Poloria retineri poſſe,ſexta primùm,tùm iterùm decima ſeptima Septembris die,mandata ad Petrum Theodori F. Coliceum, Palatinum Suſſenſem ac præſidiarios omnes dederat,ut templi imaginibus & libris, omniq; apparatu ſacro in terra defoſsis,aut quacunque alia cura adhibita,ne in hoſtium poteſtatem peruenirent,arcem incenderent: bellica tormenta ac puluerem tormentorum omnem igne delerent: tum operam, qua euadere poſſent, diligenter darent,ac ſaluti ſuæ conſulerent. Hæc mandata cùm(quo certius perferrentur) perplures nuncios Suſſam miſiſſet, nonnulli eorum in arcem perueniunt: unus à Regio milite interceptus, ad Palatinum Podoliæ cum literis perducitur. Sub idipſum tempus, Palatinus Polocenſis dat Suſſa literas,quibus ſignificat,ſe Polotię cum parte exercitus, à Rege ijs cum mandatis relictum, ut quicquid ea in prouincia hoſtile ſupereſſet, modis omnibus tollere contenderet: Regem ſumma placabilitate, & clementia Principem, quam ſuæ uoluntatis ſignificationem dediſſet: cùm primum Magno Moſchouiæ Duci bellum indiceret, ea in uoluntate etiamnum permanere: eorum, qui Magno Duci parerent, hominum Chriſtianorum cædem, & ſanguinis profuſionem haudquaquam expetere, quinimò illi parcitum ac conſultum uelle: acceptas iniurias in authore ipſo Magno ipſorum Duce uindicandas ſtatuere, niſi uerò eſſent,qui iſtas iniurias ſuo diſcrimine propugnare uellent: quod ut illi ne ſuſcipiant, illorum maximè referre: hortari ſe,arce ſponte ſua potiùs abſcederent,impetrabili uenia & ſalute,quàm uim atque oppugnationem experirentur. Palatinus Podolię Moſchi literas ad Palatinum Suſſenſem,ac præſidiarios, qui dedi arcem poſtularent: illi ſalutem,& rerum,quæ cuiuſq; eſſent auferendarum poteſtatem, atque in Moſchouiam tutò ſe referendi conceſsionem pacti,arcem cum omni bellico apparatu, commeatuq; Palatino Plocenſi, militibuſq; à Palatino Podoliæ miſsis,ſexta die Octobris dedunt. Iam antè Philo Kmita Capitaneus Orſanenſis, cui aliquot turmæ equitum, & peditum ſtipendiariorum cohortes, erant in eam rem aſsignatæ, coacta non mediocri finitimis in locis ex nobilitate, alijſq; incolis militum manu, in Moſchi ditiones excurrit,magnamq; omnia populando uaſtitatem affert: ad duo millia pagorum incendit,& Smolenſciæ ſuburbijs ambuſtis,magnum ex eo agro hominum,magnum pecudum numerum agit: ſuoſq; nullo detrimento accepto intra fines reducit. Idem non multò pòſt Conſtantinus Oſtrogiæ Dux,cum Michaele Viſniouecio Caſtellano Braslauienſe, & filio Ianuſio Boriſthenem tranſgreſſus facit,expeditiſsimas quaſque Tartarorum, aliorumq; turmas præmittit,has longè,lateq; populari, & terrorem, uaſtitatemq; in hoſtico circumferre iubet, ipſe cum reliquis copijs Czernihouiam progreditur, caſtriſq; ad arcem metatis, oppugnationem ſuſcipit, ipſaq; ciuitate incendio deleta, uim omnem arci expugnandæ adhibet, ſed quod ea præſidio firmo, cui nihil ad omnem propugnandi apparatum deeſſet, teneretur: acerrimeq; locum Moſchi defenderent, in caſtris paucæ peditum cohortes eſſent, afflictæ maximis tempeſtatum iniurijs, miſſa obſidione, uicina circum loca omnia diripit, totaq; Siuerienſi ditione uaſtata,ac populationibus ad Starodubam, Radohoſtiam, ac Podczpouiam uſque, per leuiores equitum turmas factis, præda ingenti acta diſceſsit. Simili ſucceſſu Mecislauienſis præfectus Iaroslauam oppidum, pagoſq; quàm plurimos euertit. Rex poſteaquam dierum quinquaginta ſpacio, ſex arcibus captis, ad quas Suſſa non ita multò pòſt ſeptima acceſsit, prouinciam omnem Polocenſem mira agrorum fertilitate, magna fluminum opportunitate præditam, octauo decimo pòſt anno, quàm eſſet ab hoſte occupata, bello Reipubl. recuperaſſet, Polotiam præſidijs, fines copijs firmaſſet, decima ſeptima Septembris die, illo de loco diſceſsit. Vehementi quidem ſtudio ferebatur, ut cœptum fœlicitatis curſum urgeret, & cùm magna hoſtes locis omnibus conſternatio, ingenſq; pauor teneret, longiùs arma ſua in hoſtiles ditiones proferret. Sed cùm & præteriti temporis iniuriæ, (quibus miles admodùm afflictus, equorum ingens numerus enectus fuerat)

& grauiores Autumni tempeſtates, indies ingraueſcentes, iſti uoluntati, & ſtudio planè repugnarent, omni cura in comitia omnium Reipub. ordinum habenda incumbit, cumque iam antè ex caſtris de ea deliberatione literas ad Regni Senatores dediſſet, rediens in Lithuaniam, ea ad diem uigeſimam ſecundam Nouembris Varſauiæ habitum ire edicit, in quibus conſilia de bello diutiùs adminiſtrando ſuſcipiantur. Dum Vilna Rex ad comitia proficiſcitur, è Moſchouia per nuncium Moſchicum literæ afferuntur, à duobus Legatis Nouogrodiæ Duce Ioanne Theodori F. Miciſlauienſi, & Mikita Georgij F. Romanouicio Sacharino, ad Nicolaum Radiuilum Palatinum Vilnenſem, & Euſtachium Volouicium Caſtellanum Troçenſem, Pleſcouiæ die trigeſima octaua Septembris ſcriptæ, hoc omninò argumento. Cùm offenſæ duorum ſummorum Principum eò progreſſæ ſint, ut arma uterque ſumpſerit, quibus Poloniæ Rex Polotiam expugnârit, Magnus Moſchouiæ Dux uindicare uiciſsim id factum in animo habuerit: ſe cum reliqua nobilitate Moſchouitica ad Principis ſui pedes ſe abiecitſe, obſecraſſeq; ut ſanguini Chriſtiano conſultum atque parcitum uellet. Iſtis precibus Principem ſuum reliquiſſe locum, & belli expeditionem repreſsiſſe, nunc mutuo ſtudio ipſis atque alijs Regis Poloniæ Conſiliarijs, apud Regem ſuum elaborandum eſſe, ut ad ſimilem uoluntatem, & ſiſtendi curſus ſui bellici, & pacis cum Magno Moſchouiæ Duce locis omnibus, tam Regni Poloniæ, quàm Magni Ducatus Lithuaniæ, atque etiam Liuoniæ cauſa ſuſcipiendæ adducant: inprimis uerò ab eo impetrent, ut in Regiam ſuam ſe referat, ac copijs ſuis omnibus tam in Lithuaniæ, quàm Liuoniæ finibus imperet, ſe ab omni in Moſchos maleficio, atque iniurijs abſtineant. Hæc eadem Magnum ſuum Ducem diligenter facturum, rediturum ad ſedes ſuas, ſuosq; à ui atque iniuria, cohibiturum. Interea temporis dandam utrinque operam, ut Principes miſsis inter ſe Oratoribus rem utilem & perneceſſariam pacem ac concordiam ſuſcipiant. In extremo literarum excuſant, cur Baſilius Lopatinſcius, quem Rex ad Magnum Moſchouiæ Ducem ante expeditionem ſuam cum literis miſerat, quibus ſe bellum illi facturū iuſtum, legitimumq; denunciabat, adhùc in Moſchouia detineatur: promittuntq; ſimul, ut Principū ſe uterq; ad ſedes ſuas retulerit, ſe operam daturos, ut cum mandatis ſui Principis de pace concilianda, ad Regem ocyùs remittatur. Sub idem tempus Philo Kmitha, Orſacenſis præfectus ad Regem literas mittit, quas à Palatino Smolenſciano acceperat. Iis Philonem Palatinus certiorem facit, ſe à Magno ſuo Duce mandata accepiſſe, ne quam Regijs finibus atque ditionibus uim aut iniuriam adferat. Monere igitur, ut mutuò etiam Philo præſtet: neque permittat, ut ſui fines tranſgreſsi, hoſtile aliquid in Magni Ducis Moſchouiæ ditionibus committant. Allatis, lectisque utriſque literis Rex omnem eius deliberationem ad Comitia referendam eſſe iudicauit.

EDICTVM DE SVPPLICATIONIBVS, A' SERENISſimo Poloniæ Rege Stephano, Vuielicoluco ex Moſchouia miſſum. Die 5. Menſis Septembris. Anno Domini 1580.

STEPHANVS Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ, Maſouiæ, Samogitiæ, Liuoniæq;, &c. Princeps Tranſyluaniæ, &c. Reuerendiſsimis, Reuerendis, Magnificis, Generoſis, Nobilibus, Famatis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, Palatinis, Caſtellanis, Regni noſtri Senatoribus, preterea cuiuſuis ordinis ſubditis noſtris, ſyncerè fidelibus nobis dilectis, gratiam noſtram Regiam, Reuerendiſsimi, Reuerendi, Magnifici, Generoſi, Nobiles, Famati, ſyncerè fideles nobis dilecti. Vtrumq; facimus quàm libenter, ut & ea, quæ decernuntur, communibus Reipub. comitijs geramus, & de rebus à nobis geſtis, ſyncer. & fidelit. ueſtras faciamus certiores. Cum ſuperioribus proximis Reipub. comitijs placuiſſet, bellum contra Magnum Moſchouiæ Ducem ſuſceptum continuari, nihil prætermiſimus, quod poſſet ad illud rectè atque ordine adminiſtrandum: & in primis ad exercitus cùm ueteres retinendum, tum nouos conſcribendum pertinere: quibus omnibus, poſtquam ut ad Czaſniciam (quo loco nos, & Ruſſiæ contra iniurias Moſchi præſidio eſſe poſſe: & ad primarias alias atque alias arces hoſtiles peropportunos aditus habituros intelligebamus) certo die conuenirent, edixiſſemus, nos Vilna profecti, eodem ad octauam Iulij menſis diem peruenimus: ac inprimis frequentiore, & Senatorum noſtrorum, & hominum militarium conuentu, de belli admi-

li adminiſtratione, & quò potiſsimùm arma in hoſtem inferremus, ad conſilium noſtrum retulimus: in quo & ſi uariæ initiò dictæ ſententiæ fuiſſent, eò tamen deſcenſum poſtea eſt, ut Vielicolucum nobis cum exercitu ante omnia mouendum, eamq; arcem omni conatu oppugnandum concluſerimus: ſecuti quàm maximè, cùm ipſam ſeriem, & quaſi tenorem gerendarum rerum, qui nos ex locis, anno ſuperiore proximo expugnatis, & receptis Vielicolucum uocare & ducere uiſus eſt: tum Ruſsiæ defenſione, quam uniuerſam eo loci cum exercitu progreſsi, nos ab hoſtili ui tueri poſſe intelligebamus, præterea Lucenſis arcis ſitu, fama, ditionis amplitudine, ubertate, qua exercitus noſtri ſine ditionum noſtrarum detrimento ali ac ſuſtineri poſſent, opportunitate denique ad ſigna noſtra penitiùs in hoſtilia loca inferendum, eoq; hoſtem ad aliquam prælij dimicationem eliciendum: cæteraq; deinceps ex Vielicoluco faciliùs, promptiusq; adminiſtrandum adducti. Habito igitur exercitus noſtri delectu, ex agro Czaſnicienſi Vitepſcum profecti ſumus: quo in itinere, cùm arces duas hoſtiles, Vieliſium unam, in Dhunæ ripa, Vitepſcio ex ſuperiore fluminis loco oppoſitam, atque alteram Vſuuiatum, quæ ad amnem cognominem in Dhunam fluuium illabentem, & propiùs Lucum uerſùs ferentem, ſita eſt: excluſuras nos tormentorum, & commeatus ad exercitus noſtros ſupportandi commoditate accepiſſemus, & cætero quum ſtudium nobis eſſet Dhunam flumen magis, magisqúe ab hoſte in poteſtatem noſtram uindicandi, quò res maiore celeritate conficeretur, Magnificum Ioannem de Zamoſcie Regni noſtri Cancellarium, & cum ijs copijs, quas hoc in bellum nobis adduxit, & alijs additis Vieliſium oppugnandi cauſa præmiſimus, qua ex arce, cum unius diei oppugnatione præſidium hoſtile fœliciter deieciſſet, nos ea potiti, præmiſsis primo agmine copijs Lithuanicis Vſuuiatum cum exercitu acceſsimus: locumqúe, munitionibus oppugnandi cauſa iam actis, metu potiùs admodò tantùm, quàm ipſa adhibita deditione cœpimus. Inde contractis in itinere copijs omnibus, quas duarum iſtarum arcium oppugnatio diuiſerat, mouimus, ac ſuperata locorum inde ab Czaſnicia incredibili uaſtitudine, itinere ſummo cum labore militum ac ingenti difficultate, quà Vſuuiatum, quà Vieliſium exercitus iuere, per aſsiduas, denſiſsimasqúe ſyluas facto, Vielicolucum progreſsi, ad arcem uigeſimo ſexto Menſis Auguſti die caſtra metati ſumus, quæ in caſtra cùm id temporis Oratores ab Magno Moſchouiæ Duce ad nos ueniſſent, eos nulla interpoſita mora audiuimus. Verùm cùm à nobis contra omnes noſtras rerum gerendarum rationes, contraqúe dignitatem noſtram poſtularent, ut nos in Lithuaniam cum exercitu referremus, negarentq; niſi id ante omnia feciſſemus, ſe per Principis ſui mandata quicquam de ipſa legationis cauſa dicere poſſe: nos repudiata & poſtulationis indignitate, & inſidioſa tergiuerſatione non ceſſandum rati, eundem Ioannem de Zamoſcie Cancellarium, cum copijs ſuis attractis, cæterisqúe, quas ad Vieliſium habuerat, & maxima parte omnis peditatus trans flumen propiùs arcem caſtra alia facere, ibiqúe curare iuſsimus, illaqúe ex parte nulla mora munitionibus, quibus uiſum eſt locis actis, & quo oportebat perductis, ipſis Kalend. Septemb. oppugnationem maiore apparatu ac conatu ſuſcepimus: nihilqúe aut lenitatis, aut terroris prætermiſimus, aut oppugnationis non adhibuimus, quò integra arce potiremur. Verùm cûm & præſidiariorum ſumma loci retinendi pertinacia eſſet, & ultima ſibi expectanda coniuraſſent: & arx non modò loci natura, in edito planiſsimis circum locis, partim intra fluminis Louati, partim intra lacuum complexus ſita: nec tantummodò conſuetis antehàc Moſchis parietum denſiſsimorum contignationibus firma, ſed aggere etiam denſiſsimo ac latiſsimo ex ceſpite extrinſecùs obducto, tum qua flumen, aut lacus non ambiunt: foſſa maiore munitiſsima eſſet, ac omninò Polotiam omni genere firmitatis ſuperaret, ad hæc præſidium ualidum, & Polotiæ, aliarumq; arcium propugnatione, è quibus à nobis anno ſuperiore impetrata ſalute diſceſſerant, exercitatius ineſſet, ut omninò ſine maiore militum noſtrorum interitu, ac diuturniore obſidione, ſi in inſtituto permaneremus, neceſſariò res nobis incendio experienda fuit, quod cum magna militum noſtrorum uirtute, & diſcrimine, primùm ex Vngarorum peditum munitionibus allatum, & hoſte incredibilem in modum reſtinguente ſæpiùs triduum repetitum, atque diutius altum eſſet, ac deinde ex altera etiam parte per militem Polonicum, & attractàs illas cohortes aggere ad propugnaculum magis, ad ligneas uſque ſubſtructiones ſuffoſſo, nocte in ante quintam Septembris diem maius conflaretur: præſidium uerò, quò ad ignē iam temperari nullo modo poſſet, ab obſtinatione hoſtili non diſcederet, factum eſt, ut & arcem, flamma, & ferrum quicquid propè hominum in arce fuit, per militarem iracundiam hoſtili illa pertinacia, & acceptis in oppugnatione incommodis, & eorum, qui Polotia ac cæteris ex arcibus iam antè occupatis impunè dimiſsi fuerant: hunc in locum ad hoſtilia reditu irritatam, quinta illius menſis die prima luce deleuerit. Dum hac in oppu-

gnatione uerſati ſumus, Oratores Magni Moſchouiæ Ducis iterum apud nos dicendi poteſtatem ſibi fieri petiuerunt: qua impetrata cum ea exponerent, quæ honeſtę nobis & Reipub. paci & ſarciendis incommodis, quæ ab eo hoſte accepta ſunt, minimè ſatisfacerent, leuioraq; omnia, quàm noſtra dignitas, & iura Reip. paterentur, proponerent: oſtendimus nos ad iſtiuſmodi deſcendere non poſſe: cumq; illi alia mandata ſe hoc tempore non habere dixiſſent, & à nobis peterent, dare ad Magnum ſuum Moſchouiæ Ducem literas liceret, quibus eum de noſtra uoluntate atq; conditionibus redderent certiorem, ne quid prætermiſiſſe uideremur, quod facere ad ſpem iuſtæ, honeſtæq; pacificationis poſſet, & noſtras dedimus ad Moſchum literas, & Oratores dare ſuas permiſimus: ad quas cùm reſponderit, qua uoluntate ſit, certius fortaſſè cognoſcemus.

Nos hæc Sinc. & fide. ueſtras ſcire uolumus: cumq; ea, quæ adhûc benè, fœliciterq; geſta ſunt, uni Deo grata, cum animi pietate acceptum referamus, parq; ſit, ut illi uolenti, & propitio, & nos, & omnes in Republ. noſtra, ad cuius hæc utilitatem, amplitudinem, laudem imprimis redundant, gratias agamus: hortamur, ſyncer. & fid. ueſtras ad ea omnia gratarum mentium ſtudia, quæ ſupplicationibus, alijsq; rebus, quoties benè geſta eſt res publica, ſuſcipi conſueuerunt. Quemadmodum hîc res porrò adminiſtranda, & hic locus nobis tuendus ſit, de eo hoc tempore cōſilia cœpimus: quæ deinceps è Repub. geri à nobis hoc bello poſſe, uidebuntur: in ijs ſtudium, conſilium, curã, operam omnem noſtram libenter conſumemus. Benè ualeant ſyncerit ates & fidelitates ueſtræ.

Datum ex Caſtris noſtris ad arcem noſtram Vielicolucum, die 6 Septembris. Anno Domini, 1580. Regni uerò noſtri anno quinto.

STEPHANVS REX ſſ.

IOANNIS LEVVENCLAII DE MOSCHORVM BELLIS ADVERSVS FINITIMOS GEſtis, ab annis iam LXX. quibus anteà per Europam obſcuri paulatim innotuerunt, Commentarius.

QVando de Ruſſorum (qua appellatione populi omnes magni Moſchorum principis Imperio ſubiecti ueniunt) ſitu, diuerſis Regionibus, ciuitatibus, amplitudine gentis, Religione, moribus & inſtitutis, plerique uiri clariſsimi ſatis multa literis hactenus prodidére, præſertim illuſtris ille Baro Herbeſtenus, cuius unius commentarij, uel admodum curioſis ſatisfacere poſſunt: operæ nos pretium facturos putauimus, ſi quibus potiſsimùm bellis famam nominis aliquam conſequuti eſſent, una, eademq; perpetua narratione breuiter (quantùm eius fieri poſſet) explicaremus. In hanc cogitationem magno animi ſtudio incumbentibus, uiſum eſt, nequaquam ordiri commemorationem hanc à priſcis illis ſæculis, quibus natio barbara, necdum exteris, ac nobis præſertim ad ſolem Occidentem uergentibus, nota ſatis fuit: ſed à patrum memoria tantùm, qua per Europam clarere cœpit, uix antè uel ipſo nomine cognita. Veteres quidē hiſtorias quod attinet, ſcio per antiquis in Annalibus Germanorum reperiri, ueniſſe ad Imp. Cæſ. Henricum III Aug. qui tum in urbe Vangionū Berbetomago (Bormatiam hodie uocant) agebat, Ruſſorum principē, declarandæ ſuæ in Auguſtū obſeruantię cauſa. Verùm ex uarijs indicationibus quantum colligere licet, uidetur hoc intelligendū potiùs de Ruſsis illis, qui hodie Polonorū Regi parent, ac noſtro Imperio ſunt uiciniores. Habebant illi tum principē peculiarem, qui maieſtatē Imperatoris Romani, regnantis ad ſolē Occidentem, agnoſceret. Parebant eidē Imperatori & Sarmatæ, quos hodie Polonos uocamus: ſed hi paulatim ob noſtrorū principum ſecordiā, publicaq; diſcidia, quorū pręcipui auctores erāt pontifices nō ſacri, ſed exſecrādi, non à noſtris modò defecerūt: uerumetiā Imperio ſuo finitimas gētes, Ruſſos, plerosq; Scythas, quos hodie Tartaros dicimus. Lithuanos, Samogithios. Maſouios, noſtraq; demū memoria Boruſſos magna cū parte Liuoniorū adiunxerūt. Vtut ſanè res habeat, equidē inficiari nolim, eiuſdē originis utroſq; Ruſſos eſſe: uerū illos remotiores parū cū noſtris habuiſſe cōmercij crediderim. Gręcis recentiorib. notior hęc fuit natio, quippe quę magnis in Pannoniã, uicinamq; Thraciã irruptionibus plurimū Conſtantinopolitanis Imperatoribus negocij fecit. Narrãtur hęc prolixè à Zonara, Cedreno, Gre

gora,

gora, cæterisq́ Græcorum annalium ſcriptoribus, quorum nos pleroſq́ typis necdum editos, & uidimus, & legimus. Frequens apud illos Roſſorum (ſic enim nuncupant) appellatio reperitur, de uoce Roxolanorũ ueterum (ut quidam perhibent) orta. Et quidem opera Græcorum tandem Chriſtianam ad Religionẽ perducti ſunt, in hoc genere poſtremi omnium (ſi Lithuanos, Boruſſos, & Liuonios excipias) Europæ nationũ. Qua de cauſa factum eſt, ut eccleſiæ Græcæ tam in doctrina, quàm religioſis ritibus auctoritatem ſequantur. Ac ueri profectò ſimile fuerit, nationem barbarã, quæ priùs in Thraciam excurrere conſueuiſſet, ob eius regionis opulentiam, ex Chriſtianę religionis diſciplina mitiorem factam, priſtinum illud ſtudium uexandi finitimos abieciſſe, præſertim poſtquam à uicinis Scythis ſiue Tartaris grauiter premi cœpiſſet. Propterea nihil admodum memorabile de ipſis proditum monumentis literarum accepimus, ante Caſimiri Sarmatarũ regis imperium, cuius filij natu maiores duo, Ioannes Albertus & Alexander, perpetuas cum Moſchis inimicitias exercuerunt: tertius uerò Sigiſmundus res aduerſus eoſdẽ memoria dignas geſsit, ad quas priuſquàm ueniamus, lubet id Liuoniorum aduerſus Moſchos prælium recenſere, quod paucis annis antè pugnatum incredibili uirtute fuit, nec ſatis hactenus noſtris hominibus explicatum: quando qui Paulo Iouio, & Sigiſmundo Baroni Herbeſteno rem narrarunt, ſuis uſi rationibus, aliter cõmemorarunt, quàm nos apud ipſos Liuonios accepcrimus. Velim uerò, lector, non prolixam à me hiſtoriam exſpectes, ſed rerum præcipuarum indicationem breuem: ne commentarij modum excedat narratio, quæ cæteroqui tanta in uarietate plus æquo fortaſsis excreſceret.

Erant ei ipſi anni à nato ex uirgine Ieſu Chriſto Dei F. 1500. quum obortis ſimultatibus inter Moſcharũ principem, & collegij ſiue ordinis Teuthonici apud Liuonios Ducem, quẽ Magiſtrum militię uocant, tandẽ bellum inchoatum eſt, in quo aliquãdiu nihil admodũ memoria poſteritatis dignũ gerebatur. Erat id temporis dux gentis Baſilius Ioannis F. (dictus anteà Gabrielus) matre Gręca Sophia Thomæ Palęologi, clariſsimi principis in Peloponeſo, filia natus. Is quũ Ioanni patri ſucceſsiſſet, ſingulari gloriæ cupiditate flagrabat: & multis ſanè rebus egregia cũ laude geſtis hoc cõſequutus eſt, ut maiorib. ſuis anteferretur. Habebat hoſtẽ in hoc bello, nec uiribus admodũ imparem, & rei militaris ſcientia clarũ. Nam ordini Teuthonico cum imperio, poteſtateq́ præerat Gualterus Pletemburgius, equeſtri familia natus apud Occidentales Saxones, quos hodie Weſtualos appellãt, magni uir animi & cõſilij, qui maturè adiũxerat ſibi 72 ciuitates Germaniæ, quæ Saxonico in ſolo ſitæ fœdus inter ſe multò antè pepigerãt, eiq́ nomen ab Anſa dederãt, quaſi quę perpetuis uelut anſis inter ſe cohęrerent. Ab his pecuniã in belli ſumptũ, aliaq́ neceſſaria largiter accipiebat. Tandem non exſpectandum ratus, ut intra fines ſuos exercitu adducto bellũ Moſchus ingenti cũ agrorum depopulatione, pro gentis immanitate barbara, gereret: ultrò belli ſedem in hoſticũ ſolum transferendã ſtatuit, & ſi hoſtis occurrat, prælio decernendũ. Et faciebat hoc eò fidentius, quòd Alexander Polonus per internuncios promiſerat, ſe quamprimũ Pletemburgius fines hoſtiũ attigiſſet, ab altera parte ſuis cũ copijs Moſchos inuaſurũ: in quo tamen eius deinde ſpem planè fefellit. Itaq́ Pletemburgius lectiſsima ſeptem Germanicorũ equitum millia, cũ quinq́ millibus Curonum (Liuoniorũ hi ſunt natio, Gualteriq́ tum imperio parebãt) intra fines hoſtium ducit, & munitiones quaſdã occupat: inde caſtris motis a.d. 16 Kal. Octob. rectã Pleſchouiam pergit, urbem amplã ac Liuoniæ uicinã. Occurrit hîc ei Moſchus, incredibili cum hominum multitudine. Nam ingens erat ad urbẽ planicies, ad conflictum longè aptiſsima. Perhibent habuiſſe Moſchum ſupra centena ſuorũ hominum millia, quibus triginta millia Scytharum ſiue Tartarorũ adiunxerat: etenim ut latiſsimæ ſunt eæ regiones, ita hominũ copia nimium quantũ abundant. Multitudini Moſchus fidere, Pletemburgius ob paucitatẽ ſuorum minimè terreri: qui turbam imbellem, inconditã, perexiliter munitã Orientalium more, ſuorũ uirtuti ceſſurã ſciret, ubi primũ ſagittis amiſsis uentum ad manus foret. Itaq́ breui cohortatione ſuos excitatos rectã Scytharum in agmen oppoſitum ducit. Solent enim Moſchi Tartaros primos in hoſtem immittere, ut qui ſagittarũ iaculatione plurimùm ualeant, & equorum pernicitate recipere ſe quò uelint, poſsint. In eos Pletemburgius ahena tormenta bellica feliciter diſplodit: inde ſuos propiùs cum hoſte manum conſerere iubet, quorũ impetu mox illi fundi, fugariq́: nam inermes aduerſus armatos haudquaquã ſubſiſtere poterant. Succedũt his Moſchi duodecim in agmina diſtributi, quorum ſingula hominum ad nouem millia continerẽt. Eos quoq́ Pletemburgij miles non modò fortiter excipit, ac dimicantes ſuſtinet: ſed etiam pari felicitate diſturbat, cędit, uincit. Hoſtium reliquiæ re deſperata noctis interuentu Pleſcouiã fuga ſe recipiunt. Incredibilẽ ſanè cladem acceperant, cuius erant argumẽta campi latiſsimi paſsim cadaueribus cooperti: neq́ deſunt, qui tradant ex Tartaris atq́ Moſchis hominum ad octoginta mil-

ta mil-

ta millia periſſe, de Pletemburgij militibus uulneratos quidē fuiſſe iactu ſagittarū plurimos, ſed unum tantùm interemptū: quod tamen nobis in medio relinquere placet. Herbeſtenus ſigniferi cuiuſdam proditione cæſos à Moſchis ad 400 pedites fuiſſe refert, cæteros incolumes euaſiſſe. Hoc quidem certè conſtat, felicē hunc Ducem exiguo cū ſuorum damno multis millibus cæſis, maximum hoſti detrimentum attuliſſe. Satis hoc uel inde colligi poterat, quòd ea planicies, in qua pugnatum fuerat, & quæ ſupra ſexaginta ſtadia longè, lateq; patebat, undiq; cadaueribus conſtrata cernebatur. Accedit & illud, quòd mox ſuis hominibus ad Pletemburgium miſsis de pace Moſchus agebat: id quod minimè facturus fuerat, niſi cladem ingentem accepiſſet. Nec militiæ Magiſter actionē de pace reijcit, qui uideret eam nunc conditionibus ſanè cōmodis, & prorſus è re ſua conſtitui poſſe. Quapropter confecta pax in annos totos quinquaginta, & commerciorum gētis utriuſq; iura uetera renouata. Pręcipuam in hoc pręlio cataphractorū equitum uirtutem enituiſſe, plurimumq; momenti ad obtinendam uictoriam attuliſſe, traditum eſt: quos Moſchi cum admiratione maxima ferreos homines nuncupant. Hi paſsim ordines hoſtium perrumpebant, ex equis eos deijciebant, cū equis ipſis ſternebant, deiectos, ſtratosq; proculcabant: nam priſco more gentis Moſchi nullis erant idoneis armis aduerſus talem hoſtem inſtructi, non loricis, non ferreis thoracibus muniti: & arma ſunt illis alia nulla, quàm ſagittæ, haſtæ, leues, & copides, hoc eſt, leuiter incuruati ac breues gladij. Pace cum Pletemburgio facta, Moſchus miſsis Liuonijs, Polonos aggreditur, quorum cum Regibus, Caſimiro, Ioanne Alberto, Alexandro uarias eum ſimultates exercuiſſe, iam anteà monuimus. Inter alia, quæ cōtra Polonos geſsit, hoc memorandum. quòd quum anteà Moſchi à Polonis uinci plerumq; conſueuiſſent: ipſe primus uinci uictores poſſe demonſtrauit, Polonis acie iuſta profligatis. Ipſum etiam Polonici exercitus Ducem, rerum bellicarum inſigniter peritum, Conſtantinum Oſtroſchium cœpit, uinctum catenis Moſchouiam abduxit, totos annos ſeptem in carceribus detinuit. Eſt in Lithuanorum, Moſchorumq; finibus ad ripam Boryſthenis (quem Briſnam hodie dicunt) oppidum, quod Smolenzicoum uocant. Id Baſilius eſſe ſui iuris & Imperij contendebat, Poloni Regno ſuo uindicabant. Itaq; Baſilius anno 1513. coactis amplis ſuorum copijs Smolenzicoum obſidet, omnibusq; uiribus oppugnat, ſed fruſtrà: nam quum nihil efficere ſe uideret, propter uirtutem præſidiariorum, atq; etiam uenire Lithuanorum audiret ſatis ualidam manum, quæ obſeſsis opem ferret: in aliud tempus rem differendam ratus, obſidionem ſoluit, copiasq; ſumma celeritate domum reducit. Anno ſequenti reuertitur, & corruptis per largitionem illorum animis, quibus tuendi Smolenzicoi cura mandata fuerat, oppido proditione potitur. Eo non contentus, tripartito agmine finitimos agros latè populatur, & Lithuaniam inuadit. Habebant id temporis Poloni Regem Sigiſmundum, Caſimiri F. & quidem natu minimum, qui fratribus ſuis ordine Regnum adeptis, & excepto ſolo Vladislao Bohemorum, Hungarorumq; Rege, uita functis ſucceſſerat. Is quò maturè hoſti occurreretur, Conſtātino (qui nō multò antè dimiſſus à Baſilio fuerat) mandat uti copias ſatis amplas conſcribat, & obuiam hoſtibus eat, ne ulteriùs progrediantur. Exiſtimabat neminē rectiùs opponi Baſilio poſſe, quàm eum, qui & magni nominis Dux eſſet, & acceptas à Baſilio ſuperioribus annis contumelias, iniuriasq; præclaro facinore ulciſci cogitaret. Aduolat ille cum non magna, ſed ſelectiſsima militū manu, quumq; perueniſſet ad Boryſthenem, cuius ripam alteram Moſchus inſigni cum exercitu, magnoq; tormentorum aheneorum numero cuſtodiebat: uado reperto, ponteq; conſtructo, ſumma prudentia tam pedeſtres, quâm equeſtres copias traijcit. Neque parùm ei barbarorum ſuperbia profuit, qui tranſitum nullo conatu impediebant: uti qui ſe rebus omnibus longè hoſtem ſuperare putarent. Habebat omnino in exercitu Conſtantinus hominum ad ſeptem, decemq; millia, in quibus erant equitum decem & quatuor, peditum tria millia. Baſilius equitum ſupra quadraginta millia ducebat. Ex ijs ſeptem millia ſeligit, ac propinquam in uallem abdit, ut medio in ardore pugnæ hoſtem à tergo aggrederentur, eaq; ratione nec opinantem perturbarent. Cæteros in agmina tria diuiſos aciei Conſtantini opponit. Is ex aduerſo cataphractos equites Polonos in acie prima collocat, qui ſagittas hoſtium exciperent: ab latere dextro ſex Lithuanorum equitum millia, totidem à ſiniſtro: peditem à tergo, cuius uirtuti plurimùm tribuebat. Primum Moſchorum agmen cum ſuis feliciter perrumpit, inde alterum adoritur. Tum Baſilius cum tertio nonnihil pedem referre, & exitum pugnæ ſpectare: nam futurum putabat, ut qui ex inſidijs hoſtem à tergo inuaſuri erant, aciem omnem uel ſolo terrore perturbarent, diſijcerent, cæderent. Verùm ijs animaduerſis peditum agmen quadratum occurrerat, & omnes in fugam coniecerat. Itaq; quum hi tertium Moſchi agmen rectà peterent, Baſilius abiecta ſpe uictoriæ cum nobilioribus ſemet ex acie ſubducit. Ducem fugientem

n cæteri ſequuntur. Pugnatum fortiter ab ijs, qui Polonis oppoſiti media in acie
nt. Sed quum pariter Lithuani atq; pedites ſuperatis ijs, quos aduerſos habuerãt,
am ab omnibus partibus inuaderent: tandem ipſi quoq; fuga ſibi conſuluerunt.
nſſum hoc prælium eſt a. d. VI Id. Septembr. Anno 1514. Capta hoſtium caſtra,
aril.) ſupellex, ahenea tormenta, cum IↃↃ equorum. Cæſa Moſchorum IↃↃ CIↃ
enerunt & præcipui quidam Duces in hoſtium poteſtatem. Hinc ad Smolenzi-
oppugnandum rectà ductæ copiæ, ſed irrito conatu. Nam Baſilius ex acie fugi-
s, quod futurum putârat metu, fortiſsimos quoſq; in oppidum miſerat, qui ei præ-
ſſent. Itaque Conſtantinus ob propugnatorum uirtutem, & alienum anni tempus
ratione deſperata, trans Boryſthenem copias in hyberna deducit. Hoc modo lo-
em geſtam narrat. Qui Herbeſteni fidem ſequi maluerit, in eius Commentarijs a-
dicata quædam reperiet. Secundùm hæc anno 1516 Moſchi Lithuaniam iterum
abundi percurrerunt. Eos deinceps Ioannes Tarnouius Polonus, fœlix & piu-
mperator, iuſto prælio uiciſſe ad Starodubam perhibetur: quæ res quo pacto geſta
um nobis needum ſatis liqueat, in hoc quidem tempore ampliùs aliquid proferre
ede mus, præſtaturi fortaſsis aliquando, ne quid hac etiam in parte lector deſide-
Con uertit certè Baſilius, pace cum Polonis facta, uim omnem armorum aduerſus
os, quos anno 1527 inſigni uictoria ſic ſuperauit, & cecidit, ut eorum ſupra
CIↃ uno prælio periſſe tradantur. Et quantum mali prius Moſchus ab hac
ue rit illatum, prolixè Baro Sigiſmundus exponit. Quum autem memoratu di-
ntùm colligere uoluerimus, multorum heic annorum mentione prætermiſſa, qui-
licet nihil admodùm inſigne geſtum fuit, ad propria ueniamus. Anni 1555. me-
em e (nam id tempus ijs in regionibus aptiſsimum eſſe rei gerendæ propterea ſo-
od cum ſtagna, paludes, flumina congelata facilem tranſitum præbeant) bellum in-
ulta bum Suedorum Regem, ac Ioannem Baſilium Moſchorum principem exor-
propè biennium totum durauit. Ei cauſam dedêre præfecti utriuſq; principis in li-
us collocati, qui ſemel ſuſceptis inimicitijs alternatim prædas abigebant, & omnia
è, lateq; flammis ac ferro populabantur. Quo factum, ut ipſi etiam principes irritati,
quiſq; præfectos defendendos ſuſciperent. Moſchus ducenta hominum millia co-
in Finlandiam exponit. Hi tormentis aheneis muniti ad oppidum Viburgum uſq;
endunt, miſerabilem in modum omnia diripiunt, & igne uaſtant. Qua crudelitate
os exercita motus Guſtabus, ſimul & Germanicum militem arceſsit, & quantas o-
uò poſſet hominum ſuorum copias magna celeritate cogit. Valido iam inſtructus
itu, rectà pergit in hoſtem. Is uerò Regis aduentu per exploratores cognito, ad diſ-
m mox ſeſe comparat, more Turcarum, aliorumq; barbarorum incolas etiam ipſos
icit, cætera fœdis incendijs uaſtat. Cedentes Suedus ad arces uſq; duas Moſchi ſub-
s Imperio perſequitur. Nihil tamen aliud efficit, niſi quòd ingreſſus agrum hoſtilem
ruculentia ſæuit in omnem ætatem ac ſexum, ædificijs flammas ſubijcit, hominum
ora cum facultatibus ac iumentis in ſeruitutem abducit. Accidit inter alia, ut qua-
genti Moſchi, magna ex parte nobilibus familijs nati, (Boiaros ſua lingua uocant)
acie conſiſtentes de tota belli ratione conſultarent. Ea pondere nimio, uel alio quo-
n caſu rupta, mox in aquas merſi pereunt. Territi hac ſuorum calamitate cæteri,
tas à Guſtabo conditiones pacis opera concionatoris cuiuſdam Aboenſis citra de-
ationem ullam accipiunt: inde miſsis etiam utrinque legatis maioris fidei cauſa pax
enſu principum ſancitur, & ab utroque præclarum ad poſteros exemplum ſtatui-
adfectis merita pœna belli primis auctoribus. Exponenda deinceps nobis ea bella
unt, quæ aduerſùs Liuonios Moſchi crudeliſsimè geſſerunt. Priùs uerò, quàm ad i-
m commemorationem accedamus, ciuiles eorundem Liuoniorum furores indicari
eſt, quibus eorum uires uſque adeò ſunt acciſæ: ut hoſti nouo, potenti, ſupraq; mo-
n humanum ſæuo reſiſtere non poſſent. Referri certè debet huius regionis calami-
nter exempla uiciſsitudinis rerum humanarum, & corruentium Imperiorum illu-
, quorum caſus ac mutationes ex ciuilibus diſcidijs plerumque ſolent oriri. Conſti-
um hoc Imperium fuerat fœlicibus auſpicijs ante 300 annos, ex occaſione propagan
Chriſtianæ Religionis. Porrigere ſe regionem ipſam conſtat in longitudinem ſupra
tuor ſtadiorum millia, quum in latitudinem minimum ad 1400 ſtadia pateat. Habe-
principem ſanè potentem, quem Magiſtrum militiæ uocabant, Equeſtris collegij
lgus Ordinem appellat) præſidem: quæ quidem dignitas ad neminis hæredes tran-
at, ſed uno rebus humanis exempto, de ipſo collegij corpore in eius locum alius ſuf-
ebatur. Habebat præter hunc ſummum antiſtitem, Archiepiſcopum Greco uocabu-
licimus) Rigenſem, ac ſecundũ illum antiſtites alios tres, Dorpatenſem, Habſelenſem,

cui &

cui& Oſela Curonum parebat, ac Reualienſem. Horum ſingulis oppida, territoria, munitæ arces erant, annuiq; fructus uberes. Habebat ciuitates & amplas, neq; pro conſuetudine barbarorum extructas, quales pleræque ſunt in Regnis Septentrionalibus: ſed inſignem ad elegantiam ornatas. Inter eas principe loco ſunt Riga, Bremenſium Germanorum colonia, ſita commodo loco ad amnem Dunam, cuius in Oceanum, quem hoc loco Balticum à Baltei ſimilitudine nuncupant, ſemet exonerantis oſtium ab urbe ad 60 ſtadia diſtat, & habet fluuius eam magnitudinem, ut ex mari naues ad urbem ſubuehi poſsint: altera reualia, Danorum à Rege Voldemaro condita, portu in mari Baltico inſigni clara: tertia Dorpatum, Ruſsis finitima, propter cuius mœnia Beca fluuiolus labitur, ad commercia cum Ruſsis peropportunus. Nam in eorum fines delatus, emenſis omninò 200 ſtadijs, in ampliſsimum ſe ſtagnum exonerat, quod Pebuſſam uocant: itaque fit, ut Dorpato Pleſcouiam uſq; perueniri nauigio poſsit. Inſigniter hoc ſtagnum uario piſcium genere abundat. Porrigit in longitudinem ad 360 ſe ſtadia, & ſex, ſeptemue receptis amnibus, in Oceanum uno fertur alueo: qui quum de præruptis ſcopulis præcipiti lapſu ruat, idem uicinioribus accidit, quod uſuuenire habitātibus ad Nili cataractas accepimus, uti nimirū paulatim ſurdeſcant. Secundū has ciuitates, oppida ſunt alia minora, magnificis arcibus munita: primùm Venda, propter aulam Magiſtri militiæ nobilitata, & in medio totius regionis ſita: deinde Velinum, Pernouia maritima, Volmaria, Veſeburgum, Viteſtenum, Narua, & alia. Præter Germanos, qui tum rerū potiebantur, habet & Liuonia Curones, Eſtenos, Lettos, nationes tam moribus, quàm lingua diuerſas. In eadem regione, ſi uinum, oleum, & alia quædam mitiori cœlo ſubiectis terris conceſſa diuinitùs excipias, (nam his aduecticijs tantùm utuntur) cætera ad uſum humanum neceſſaria reperiuntur ea copia: ut cum exteris omninò largè cōmunicentur. Eius ergo ſtatus & incolumitas quum inteſtino diſcidio ſic labefactata fuerit, ut ingens rerū omnium ſubſequuta mutatio ſit: operæprecium erit, hoc ipſum diſcidium, eiusq; cauſas, cum toto ciuili bello, breuiter (quantum eius fieri poterit) narrari. Fuerat annis multis Archiepiſcopus Rigæ Guilelmus, patre Marchione Brandenburgio, matre Polonica, Regis Caſimiri filia, Sigiſmundi ſorore natus. Inter alios huius fratres, quos numero non paucos, & illuſtres omninò Principes habebat, erat Albertus, qui Friderico Saxoniæ Ducum gente nato, magno Teuthonicorum equitū in Boruſsia Magiſtro ſucceſſerat: nam & Boruſſia Liuoniæ uicina collegium equeſtre tum habebat, cum quo ſe ante aliquot ſecula Liuonienſes equites mutuæ defenſionis cauſa coniunxerant. Albertus hic multis annis cū auunculo Sigiſmundo Rege bella geſsit fortiter, ut aduerſus Polonum collegij ſui iura defenderet: qui fratrum, patris, aliorumq; maiorum ſuorum exemplo Boruſsiam ſub Imperij ſui iuriſdictionem reuocare uolebat, quæ ſe unius Imperatoris Romani auctoritatem ſequi profiteretur. Quum autem multos (ut diximus) annos hæc bella durarent, ac uiribus inferior Albertus ſæpiùs implorata Imp. Cæſ. Caroli V. Aug. (qui tum Hiſpanicis, Italicisq; motibus mirificè diſtinebatur) ope, nihil impetraſſet: tandem ui maiore coactus, Sigiſmundo ſe regi anno 1525 ſummittit. Itaq; Sigiſmundus ei detractis aliquot ciuitatibus, Gedano, (quod hodie Dantiſcum uocant) Torona, Mariæburgo, Elbinga: reliquam ditionem, abolito equitū in ijs locis collegio, beneficiario clientelæ iure ſic concedit, ut ea tum ipſe, tum nati ex eo hæredes maſculi, & hæredibus maſculis deficientibus, proximi è Brandendurgiorum principum gente agnati cum hac conditione fruerentur, ſi Poloniæ Regum ſe clientes, non Imperatoris Romani, Boruſsiæ nomine profiterentur. Quod quidem id temporis primùm inchoatum, anno ſuperiore, nimirū 1570 renouatum eſt. Nam quum Albertus ante triennium unico filio Alberto Friderico ex altera coniuge Brunſuigij Ducis Erici filia hærede relicto deceſſerit, Sigiſmundus Auguſtus Sigiſmundi Regis F. arceſsitis ad ſe Alberto Friderico, Georgio Friderico, & Ioachimo Septemuiro, Marchionibus Brandenburgijs agnatis: illi præſenti, & horum legatis publica cæremonia beneficium ſucceſsionis Boruſsiacæ concedere uoluit, ne qua in poſterum contentio poſſet oriri: quo ipſo tempore Moldauorum etiam (Dacos olim dixêre) principem in clientelam ſuam recepit. Hæc propterea recenſere hoc loco uoluimus, quòd Alberti mentio deinceps occurret. Nunc ad Guilelmum reuertamur. Erat is prouecta iam admodum ætate, ac propterea gubernationis onus eſſe ſoli ſibi graue, moleſtumq; dicens, de conſtituendo ſucceſſore cum Canonicorum ſuorū collegio deliberabat, qui etiam uiuum parte aliqua negociorum ſubleuaret. Solent in collegijs hoc hominum genus Coadiutores appellare. Simul ſuam ut mentem ac conſilium aperiret, neminem ſe huic muneri ſcire profitebatur aptiorem Chriſtophoro Alberti Megalburgij Ducis F. huius indoles magnū aliquid de ipſo polliceretur. Hoc inſtitutum, & hæc oratio Guilelmi Archiepiſcopi permoleſta erat Magiſtro militiæ Guilelmo Furſtembergio,

nato

nato equeſtri apud Beſtuales genere, qui non ita pridem Henrico Galenſi uita defuncto in hoc magiſtratu ſucceſſerat. Totus etiam ordo equeſtris collegij ſuſpectum Archiepiſcopi conſilium habebat. Verebantur enim, ut aiebant ipſi, ne itidē ut in Boruſsia factum fuiſſe diximus, abolito equitum collegio, ad unius alicuius illuſtri familia nati dominatum heic quoq; rerum ſumma perueniret. Accedebat & alia cauſa. Nam quia ſuperioribus annis ciues Rigenſes unà cū doctrina ritus etiam Romanę religionis aboleuerant, & omnibus in templis concionatores ſuos præfecerāt: archiepiſcopus illud ad uiolationem ſuæ dignitatis, ſuiq; iuris, quod in eccleſias haberet, præiudicium factum adſerens: à ciuibus aliquid multæ nomine petebat. Contrà Magiſter militiæ dicere, ſi non maius, ſaltem par ſibi ius in Rempub. Rigenſem eſſe, qui & arcem in urbe haberet: quare multari ciues Archiepiſcopi unius arbitratu, nunquam ſe paſſurum profitebatur. Hæ quidem cauſæ publicè prætexebantur, uerùm erant & aliæ nonnullæ, quæ iamdudum animos utrunq; pungebāt. Nam Archiepiſcopus tum muneris eccleſiaſtici dignitate, tum nobiliſsimi ortus pręſtantia fretus, (erat enim Brandeburgia, ceu diximus, gente prognatus) primum in rebus omnibus ſibi locum deberi uolebat. Itaq; principem in comitijs ſedem ſibi uindicabat, atque ipſum quoq; comitiorum indicendorum ius ad ſe pertinere contendebat, ex quo deinceps alia quoq; nata eſt offenſa, belliq; occaſio: quemadmodum infra loco ſuo ſumus indicaturi. Omnium deniq; grauiſsima capiendorum armorum erat cauſa, quam haud ſcio an non rectè ἀφορμὴν uerbo Thucydideo ſimus appellaturi, quòd militiæ Magiſter intercepiſſe ſe Gulielmi Archiepiſcopi ſcriptas ad Albertum fratrem Boruſsiæ Ducē literas diceret, quibus eum hortaretur, peditum illa cIↄↄ. quamprimùm mitteret: commodius rei gerendæ tempus offerri nullum poſſe, quàm hoc ipſum, quo collegium equeſtre diſcidijs maximis laboraret. Negauit ſemper deinceps Gulielmus Archiepiſcopus, tale quiddam ab ſe fuiſſe ſcriptum: negauit Albertus Boruſsiæ Dux, Gulielmi frater: negauit Poloniæ rex, quicquam inter Archiepiſcopum ac ſe actum clàm de oppreſsione illius collegij fuiſſe: uerùm Magiſter militiæ conſtanter adfirmabat, ſe productis literis (ſi quidem res ita poſceret) hoc comprobaturum. Quumq; collegij Mareſchallus (ſecūdum is à Magiſtro dignitatis ac potentiæ gradum obtinebat) ſuos moneret, ne temerè bello Archiepiſcopum obruerent: conclamare uniuerſi, occultam inter Archiepiſcopum & Mareſchallum conſpirationem factam, & communicata conſilia: nihil eſſe reliquum, niſi ut armis oppreſſores libertatis publicæ coërceantur. Acceſsit & hoc, quòd Archiepiſcopo Mareſchallus promiſiſſe ferebatur, ſe quaſdam arces occupatas ei traditurum. Et perhibetur ſanè ad unam atque alteram arcem acceſsiſſe, utq; admitteretur, poſtulaſſe: quod num hoc, an alio conſilio, ſui fortaſſè defendendi aduerſus uim ſubitā cauſa fecerit, nobis haud liquet: ſcriptum quidem non multo pòſt publicauit, quo ſe uarijs argumentis purgat. Simul ad Poloniæ ſe regem confert, à quo perhumaniter ac benignè accipitur, mandante ſuis, ut eum ab iniurijs quorumcunq; defenderent. In hunc modum inflammatis utrinq; animis, ſeq; comparātibus ad gerendum ciuile bellum: comitia publica militiæ Magiſter indicit, & ordines omnes Vendam conuenire iubet. Coiēre frequentes uniuerſa ex prouincia ſingulorum ordinum homines. Archiepiſcopo excepto, qui propterea non uenire ſe proteſtabatur, quòd comitia more maiorum indicta non fuiſſent, quorum indicendorum ius ad ſe pertineret. De hac contumacia quæſtus ad omnes militiæ Magiſter, atq; illis etiam expoſitis, quæ de literis interceptis, alijs cōſilijs antea commemorauimus: monet, Archiepiſcopum loco publici hoſtis habeant, omneſq; uideant, ne quid Reſpub. detrimenti capiat. Reſpondent omnes, bello compeſcendum hoſtem patriæ: ſimul auxilia ſinguli ſua pollicentur. Quod decretum ubi accepiſſet Archiepiſcopus, ad defenſionem ſe cōtra uim illatam parabat: & ſuos ut arma principis ſui tuendi cauſa corriperent, quem inaudita cauſa prorſus innocentem inuadi cernerent, hortabatur. Contra militiæ Magiſter miſsis ad ſubiectos imperio Archiepiſcopi ordines literis, eo quo principi ſuo deuincti ſacramento eſſent, omnes liberabat. Simul priſci fœderis eos, pactiq; commonefaciebat, quo conuenerat, ut ſi quando quiſquam eius regionis principum moliri uel aduerſus unum aliquem, uel plures, uel uniuerſam deniq; Rempub. res nouas depræhenderetur: eius ſubditi nullo ſe amplius fidei ſacramento teneri ſcirent, nec iniuſta conantem ulla re iuuarent. Hac re factum, ut deſtitutus à ſuis Archiepiſcopus, Coquenhuſium ſeſe reciperet, locum per ſe ualde munitum, ſed in quo ad perferendam obſidionem diuturnam parum commeatus ſuppeteret. Fugientem militiæ Magiſter cum exercitu ualido perſequitur, & arcem obſidione cingit. Factum hoc menſe Quinctili, anno 1556. Archiepiſcopus, qui liberandi ſui rationem nullam cerneret, die obſidionis octauo deditionem facit. Poſteaquàm in hoſtium poteſtatem ueniſſet, cuſtodiæ mandatur: ſimul omnis eius ditio cum oppidis & arcibus occupatur, ac fiſco addicitur. Huius cum Chriſtophoro Megal-

burgio duce actum, ſed tamen eidem etiam additi, qui diligenter obſeruarent, ne poſſet elabi. Putabatur hic finis eſſe belli à plerisq;, ſed longè aliter res cecidit. Nam ubi captum Guilelmum Archiepiſcopum, fratrem germanum ſuũ, Boruſsiæ Dux Albertus accepit: mox ad arma tum ſuos euocat, tum equitum, peditumq; Germanorum copias quãtas poteſt maximas fratris in libertatem uindicandi cauſa conſcribit. Quam quidem ad collectionem exercitus operam et ſtrenuè nauabat Ioannes Albertus Megalburgius, & literis & armis clariſsimus princeps, quarum rerum laudem pauci ſimul ſunt conſequuti, Chriſtophori deſignati Rigenſis antiſtitis frater, quo cùm nupta erat Anna Sophia filia Boruſsiæ Ducis Alberti è priore coniuge, Sophia Friderici Danorum regis filia. Præterea calamitatem fratris per internuntios Polonorum regi Sigiſmundo Auguſto exponit, & opem ab eo poſtulat. Quapropter hic quoq; ſupra hominum 700. liberandi Archiepiſcopi cauſa cogit, primùm quia negligere ſe poſſe factam ſuo conſobrino iniuriam negaret: deinde quod epiſcopatus Rigenſis Lithuaniæ finitimi ſe patronum profiteretur. Interim Furſtenbergius quoq; militiæ Magiſter aduerſus utrumq; ſe munit, equitum Germanorum ex ditione ſua, & Dorpatenſis, Habſelenſis, Reualienſis, epiſcoporum auxilijs ad octo millia, magnum item peditatum cogit. Simul ſuos quoſdam homines cum pecunia Lubecam mittit, urbem Saxoniæ maritimam, qui pedites præſertim collectos in Liuoniam mari tranſportarent. Polonus primùm antiſtitem quẽdam cum huiuſmodi mandatis ad militiæ Magiſtrum mittit: Guilelmum Archiepiſcopum libertati quamprimùm reſtitueret, ablata redderet, ſibi compoſitionem ortorum inter utroſque diſcidiorum permitteret. Quum infecta re legatus reuertiſſet, rex Magiſtro militiæ cum ſuis bellum denuntiat, & cum ampliſsimis copijs per Lithuaniam ſuam ad Liuoniorum fines contendit. In hoc rerum ſtatu Chriſtianus Friderici F. Danorum, Noruagiorumq; rex, religioſus & optimus Princeps, inſigni ad utroſq; legatione miſſa, de reuocandis ad pacem animis agebat. Hi quum aliquandiu apud utroſq; non ſine fructu egiſſent, acceſsit Ferdinandi Cæſaris deſignati legatus, miſſus è comitijs, quæ Auguſtæ Tiberię (Ratiſponam hodie uocant) habebantur, menſe Ianuario, anni 1557. Venit & Pomeraniæ Ducum nomine legatus, tranſigendi negotij cauſa. Diu rebus ultrò, citroq; agitatis, tandem militiæ Magiſter in caſtra Poloni cum Archiepiſcopo cuſtodia liberato uenit, ubi deinde pax his ferè conditionibus initur. Primùm militiæ Magiſter Guilelmum Archiepiſcopum omninò in integrum reſtituito, damnumq; datum compenſato. Deinde Polono regi ſumptus in expeditionem factos refundito. Graues erant hæ quidem Furſtenbergio, ſed quando aliter id temporis agi non poterat, acceptæ. Hoc modo theſaurus, quem publicum habebãt, à multis annis intactum, magno cum reipub. damno fuit exhauſtus, & Liuoniorum attritæ uires. Itaque ſequutæ ſunt deinceps magnæ totius rerum ſtatus mutationes, quas nunc (uti promiſſo noſtro ſatisfaciamus) ordine narraturi ſumus. Nam redeundum tandem etiam ad res à Moſcis geſtas. Dictum à nobis eſt initio commentarij huius, poſt pugnatum fœliciter aduerſus Moſcos duce Pletemburgio prælium, pacem in annos 50. fuiſſe factam. Hi quum anno 1550. exijſſent, Iuſtus Reccius, equeſtri loco natus apud Beſtualos, qui Dorpatenſis antiſtes erat, magnæ tàm apud ſuos, quàm uicinos Ruſſos auctoritatis, miſsis ad Moſcum legatis inducias in annos 5. nouas impetrat, his conditionibus: Primùm daret operam, uti fana Moſcorum diruta, quæ Rigæ, Reualiæ, Dorpati ſingula prius, quàm ſtatus Pontificiæ religionis apud Liuonios mutaretur, habuerãt, quamprimùm inſtaurarentur: deinde tributum è Dorpatenſi ditione per capita collectum mitteret, quod quidem à priſcis annis deberi ſibi Moſcus aiebat. Hæc ſi proximo quinquennio bona fide præſtarentur, ulterius ſe 15. annorum inducias conceſſurum pollicebatur. Hac re confecta, Iuſtus in patriam ſeſe contulit: erat enim in collegio canonicorum Monaſterienſium, tametſi Dorpatenſem epiſcopatum accepiſſet. Eam ipſius abitionem alij aliter interpretabantur. Nonnulli dicere, magnas eum opes à Dorpatenſi ditione conflatas ſecum auexiſſe: quumq; ſuis ſpem reditus certam facere uellet, quo abſq; ordinum impedimẽto poſſet diſcedere, maioris fidei cauſa ſacroſanctis ſymbolis acceptis reuerſurum ſe promiſiſſe: cuius ſanè narrationis fides penes auctores eſto. Alij mitius ſentire, qui animum eius quietis ſtudio tantum dignitatis gradum negligere aiebant, præſertim qui matura prudentia tempeſtates imminentes ſecum ipſe præcepiſſet. Dorpatenſis quidem ditionis ordines omnes reditum illius magno deſiderio diu expetebant, id quod etiã miſſis legatis declararunt: quos Monaſterij nos apud ipſum anno 1552. uidimus, & in Liuoniam redeuntes, Lubecam uſq; comitati ſumus, ubi Albertum patruum habebamus. Sed malebat (uti diximus) Monaſterij degere in nobili canonicorum, quod iſtic eſt, collegio: quanquam hoc quoque deinceps reliquit, & ætate iam prouecta uxorem duxit. Poſteaquàm ex legatis de uoluntate, conſilioq; Reccij Dorpatenſes accepiſſent, Herman-

num archimandritam Falconauienſem, hominem obſcuris natum parentibus, in eius locum ſufficiunt. Patriam habebat Veſaliam, ſitam ad Rheni ripam in Cliuiorum Ducis iuriſdictione, quā inferam propterea uocāt, quòd eiuſdem nominis aliud ſit ad eiuſdē Rheni ripam oppidum, quondam municipium imperatorium, nunc Septemuiro Treuirenſi ſubiectum. Heic pater eius pileos factitarat, quos homines ab eo plebei ad arcendas à capite pluuias emebant. Hermannus ipſe ante annum ab hoc 25. ex oppido Dorpatenſi cum quibuſdam alijs ſui ordinis monachis ſeceſſerat, quo tempore Pontificia iſtic religio profligabatur, ſeq; non procul inde receperat in monaſterium Falconauienſe, cuius deinceps Archimandrita factus, nunc ad dignitatem antiſtitis uocabatur. Eram ego, quo hæc tempore gerebantur, in oppido Dorpatenſi, una cum magiſtro in literis meo, cui me patruus Albertus formandum tradiderat, Henrico Heningo, magnæ uirtutis & doctrinæ uiro, qui deinceps in ditione Spanheimenſi ad Moſellam fluuium ab Illuſtriſs. Palatinis principibus & Marchionibus Thermarum, qui agrum illum pari iure ſimul poſsidēt, eccleſijs eſt præfectus. Cauſæ, quamobrem ad munus illud Hermannus uocaretur, hę putabantur eſſe præcipue: quòd in monaſterio ſuo ſic ſe geſsiſſet, ut opulentus eſſe crederetur: & quòd idem præſtaturus exiſtimabatur in epiſcopatu, cuius opes ab anteceſſoribus imminutæ nonnihil erant. Biennio poſt, quàm ad gubernationem acceſsiſſet, quia ſciret inducias à Moſco conceſſas exſpiraſſe: (nam agebatur iam annus 1555.) legatos ad Moſcum mittit, adiungente ſuos homines militiæ Magiſtro, qui cum eo de prorogandis inducijs agerent. Moſcus ſe quicquam amplius conceſſurum negat, quia nihil eorum præſtitiſſent, de quibus antea conueniſſet. Sed tamen intercedentibus ipſius conſiliarijs, fit in annos tres induciarum prorogatio, quibus & templa Ruſſorum apud Liuonios in tribus illis (quæ diximus) oppidis inſtaurarentur, & tributum è ditione Dorpatenſi colligeretur. Poſtulabat autem tributi nomine, ut ſingula capita more Turcico marcam unam penderent. Et marcæ quinæ nummûm aureûm ſcutatum unum conficiunt. Has conditiones legati accipiunt, quia diſcedentibus mandarat Hermannus epiſcopus, ut quouis modo bellum auerterent. Diſceſſuris Moſcus hominem quendam ſuum adiungit, qui niſi conuenta Dorpatenſis antiſtes atque ciuitas ſignis ſuis communirent, pro gentis more crucem oſculari recuſaret. Hac enim cæremonia ſolent uti, quum ſanctiſsimè ſe uolunt obligare. Fit obſignatio, ſiue quòd colligi uires interea poſſe putaretur, quæ hoſtis impetum retunderent, ſiue alia de cauſa. Geritur interea bellum inteſtinum, quod expoſuimus. Eo cōditionibus illis, quas indicauimus, compoſito ac ſublato, militiæ Magiſter anno 1557. in autumno quendam percunctatum mittit, uelit'ne Moſcus mittendis de pace legatis itinera tuta polliceri: an omninò pacem deneget. Videbat enim, factas nuper indutias anno proximè ſequenti finem habituras. Reſpondet Moſcus, quamdiu ſex Germanorum peditum ſigna relinquantur intra fines Liuoniorum, (retinuerat enim illa militię Magiſter apud ſe, bello Polonico ſopito) non ſe poſſe credere, Liuonios ſeriò pacem expetere. Sin eum militem dimittant, ſe uiciſsim legatis accedēdi, & agendi de pace poteſtatem facere. Furſtenbergius hoc reſponſo accepto, Vendam ordines conuocat. Deliberatum in comitijs, quid fieri potiſsimum debeat. Quidam obtemperandum aiunt, nec irritandum hoſtem barbarum. Aduerſantur his alij, quòd ſcire ſe dicerent, quò Moſcus ſpectet. Arrepturum quemuis prętextum belli, quamprimùm dimiſſus miles fuerit. Idcirco ſe modis omnibus cōſulere, ne copiæ minuantur, ſed potiùs duplicentur, & in finibus hoſti opponantur, ſi quid ille fortè ſit moliturus. Conſultatione facta uincit prior ſententia: miles exauctoratur: menſe Nouembri ſplendida legatio Moſcouiam mittitur: ſuos quoſdam homines Dorpatenſis epiſcopus adiungit. Eſt in more Moſcorum, ut legatos non tam ſcitò mandata ſuorum principum exponere iubeant, atq; fieri apud nos conſueuit: ſed aliquandiu detineant, uarijsq; cæremoniarum, colloquiorum, conuiuiorum generibus excipiant. Id nunc quoq; Liuoniorum legatis uſu ueniſſe accepimus, quibus inter alia beneuolentiæ ſigna Moſcus hoc etiam honoris detulerit, ut eos ad infantis illo tempore ſibi nati baptiſmum tanquàm teſtes adhiberet. Poſt aliquot dies ſuum in conſpectum eos adduci iubet: munera quæ Magiſtri militiæ nomine, ac Dorpatenſis epiſcopi offerebantur, accipit: legationem audit. Hinc num pactis conuentis ſteriſſent, interrogat: ac nominatim quærit, ſecúmne tributum ex ditione Dorpatenſi adferrent? Illi primùm excuſant ſe quanto ſtudio poſſunt, & ad purgandos Liuonios bellorum tumultus in medium proferunt, quibus impediti præſtare pleraq; non potuerint hactenus, quæ tamen deinceps bona fide ſint exſequuturi. Orant, exiguam moram moleſtè non ferat. Quod autem Dorpatenſe tributum attineat, ſe maiorum annales euoluiſſe diligenter, è quibus intellexerint, nihil huius ditionis nomine Moſco deberi. Quum hæc Moſcus audiuiſſet, per interpretem eis in hanc ſententiam reſpondet: Quandò beneuolentia, gratiaq; mea toties erga

uos declarata, quum Reccio, quum militiæ Magiſtro, quum huic ipſi Dorpatenſi epiſcopo inducias prorogaui, quum alijs uos honoribus & beneficijs adfeci, planè uos abuti uideo, nec quicquam eorum præſtare, quæ cum crucis oſculo ſanctiſsimè polliciti hactenus eſtis: alia ratione uobiſcũ agam, quorum omninò mulctandã armis perfidiam, fraudes uideo. Illi contrà rogare, ne uim faciat ijs, qui Romano Imperatori pareant, quo cum ipſi fœdus ſit. Verùm quum flecti nullis ac uerbis, nec promiſsis, nec precibus animum eius poſſe cernerent: abeundi copiam, cum itineris duce poſtulant. Conceſsi qui deducerent, ſed inſigni cum fraude. Nam data opera (quemadmodum haud dubiè mandatum ipſis fuerat) tam obliquis in itineribus, tam deuijs hinc inde oberrarunt: ut poſt menſes amplius duos, nimirum ſequentis anni 1558. Februario menſe primùm ad ſuos reuerterentur. Interea non ſolùm per alios ex ſuis celeriter ablegatos Liuonijs bellum indicit: ſed etiam pari celeritate coactas ingentes copias in eorum fines prius immittit, quàm legati reuerſi monere ſuos de imminenti periculo potuiſſent, quò prorſus ad defenſionem imparatos opprimeret. Literæ, quibus bellum denunciabatur, in hæc uerba deſcriptæ fuerunt.

EPISTOLA MOSCI.

MIſiſtis ad nos, Guilelme militiæ Magiſter, Archiepiſcope Rigenſis, Dorpatenſis, & cæteri antiſtites, ordinesq́ prouinciæ Liuoniæ uniuerſi, legatos ueſtros, egregios uiros, Ioannem Bochorſtium, Othonem Grotiuſium, Volmarium Vrangelum, & alios his adiunctos, qui honore nobis exhibito ſummiſſè peterent, ut datis ad præfectos noſtros Nouogardiæ, Pleſcouiæq́ literis ſignificaremus, cogitare nos de pace cum militiæ Magiſtro, Archiepiſcopo Rigenſi, Dorpatenſi, & cæteris Epiſcopis, omnibusq́ Liuoniæ populis ineunda: quibus antea mandatum à nobis erat, nullam uobiſcum amicitiam, pacémue colerent, quos ut homines iniuſtos & pactorum uiolatores omninò multare decreuiſſemus. Impetrarũt hi legati ueſtri, quod cupere uos aiebant, eſtq́ pax inter nos conſtituta conditionibus huiuſmodi: Vt damna nobis data per ſummam iniuriam, deinceps compenſaretis: ut ſubditis noſtris mercaturam facientibus ius eſſet cum ueſtris negotiandi, & omnis generis merces, nimirum ceram, uariorum animalium pelles, coria, ſeuum, loricas, thoraces ferreos, & arma cætera inter ſe permutandi: ut Dorpatenſis epiſcopus annorum præteritorum tributa conquireret, exacta de quouis ſubditorum ſuorum capite marca, nobisq́ tertio fœderis initi anno ea mitteret, ac deinceps quotannis tributum nobis debitum perſolueret: ut omnibus ad noſtra ſe ſtipendia conferre uolentibus, cuiuſcunq́ tandem nationis homines eſſent, liber ad nos aditus pateret: ut nec regi Poloniæ, magnoq́ Lithuaniæ Duci, nec eius ſucceſſori ſuppetias ferretis: ut omnia deniq́ contenta literis de pace ſancita confectis, multotiesq́ deſcriptis, fide bona præſtaretis. Secundum hæc non legati ſolùm ueſtri, harum literarum nomine, ſpectantibus nobis crucem ſacroſanctam ſunt exoſculati: uerumetiam quum præfecti noſtri Nouogardiani & Pleſcouiani eaſdem iuſſu noſtro per internuntium ſuum, Melardum Torpicoum, ad uos miſiſſent, ipſi quoque crucem tum ueſtro nomine, tum ſubditorum ueſtrorum oſculati eſtis, dextras amicitiæ ſymbolum porrexiſtis, ſcriptas de pace literas octo ſigillis ſpectante Melardo muniuiſtis, munitas præfectis noſtris remiſiſtis: ut omnibus modis fidem nobis faceretis, egregiè uos pacta conuenta ſeruaturos. Verùm ne tantillum quidem eorum hactenus præſtitiſtis, quæ nobis uſq́ adeò ſanctè polliciti eſtis. Quod tametſi nos animaduerteremus, ne tamen ad arma res ueniret, temereq́ Chriſtianorum ſanguis effunderetur: ſæpenumero ueſtri uos officij per literas commonefecimus. Præterea per legatum ad nos ueſtrum Gerardum Flemingum, per internuntium Valentinũ, per Melchiorem, eiusq́ collegas, per Henricum denique Guinterium uobis ſignificauimus, petere nos ut abſtineatis iniquis à ſermonibus, & à ueritate alienis, quibus exiſtimationem, famamq́ noſtram lædere conſueuiſtis: itaq́ uos geratis, agnita ſuperiorum temporũ culpa, quemadmodum & literarum, & oſculi crucis religio poſtularet. Hanc benignitatem noſtram aſpernari non dubitaſtis, atq́ etiam aſtuto conſilio literas à nobis petere, quibus mittendis ad nos legatis de itinerum ſecuritate caueretur: hac una nimirum de cauſa, ut re diutius protracta, nobis deinceps illuderetis. Quamobrem quum nulla legis diuinę, nulla fidei pactorum ratione habita, & crucis oſculo neglecto, noſtram quoq́ clementiam floccipendere ſitis auſi: Deo fauente uindicare tandem iniurias, ſceleraq́ ueſtra, uel iuſtitiæ noſtræ, crucisq́ ſupremi Dei uiolatæ nomine cogitamus. In quo conatu ſi ſanguis alterutrorum profundetur, non nobis hoc imputari, ſed iniuſtitiæ ueſtræ debet. Nam ſcire uos omninò uolumus, nõ minùs eſſe nos Chriſtianum magiſtratum, ac uos ſitis: nec rem gratam nobis accidere, quum ſanguis innoxius hominum, uel Chriſtianorum, uel etiam ethnicorum

ethnicorum effunditur. Vt autem intelligatis, quàm iniquè nobiſcum egeritis: decreuiſſe nos inſignem potentiam noſtram aduerſum uos reapſe declarare, hac epiſtola ſignificamus, qua quidem ipſa bellum denuntiamus, ac ſeuerè uobis edicimus, ne homine hunc noſtrum, qui literas haſce uobis exhibet, inuitum detineatis: ſed liberum ei reditum ad nos concedatis. Datæ in dominio, aula & urbe noſtra Moſcouia, anno ıɔɔ cıɔ cıɔ lxvii. menſe Nouembri.

De hiſce literis animaduerti facilè poteſt, quæ Moſco belli gerendi cauſa fuerint. Edixerant ſub pœna grauiſsima Liuonienſes, ne quis loricas, thoraces ferreos, arma ferrea cæteris membris muniendis facta, puluerem tormentarium, bombardas (ut uocant) manuarias, quidquam rerum aliarum in uſum belli excogitatarum, uel pretio Moſcis uenderet, uel pro mercibus (qui hodieq; populorum aquilonalium mos eſt) commutaret. Nolebant enim his rebus, quarum opifices apud ipſos deſiderarentur, nationem per ſe dominandi cupiam magno cum finitimorum, ſuoq; in primis tum terrore, tum detrimento armari. Hoc edictum ſibi moleſtiſsimum eſſe, iamdudum Moſcus ſignificauerat. Accedebat tributi Dorpatenſis adſidua flagitatio, cuius ditionis nomine Liuonij nihil ei deberi uolebant. Dabant operam ijdem Liuonienſes, ne aliarum nationum homines, neúe opifices, neúe milites per ipſorum fines ad Moſcos ſeſe conferrent, eisq; ſtipendia facerent. In hoc genere ſuperioribus annis quiddā acciderat, quod ægerrimè Moſcus ferebat. Miſerat magnis inſtructum pecunijs Germanum quendam, qui eius in aula uixerat, ad Carolum Auguſtum & Ferdinandum Cæſarem, ſub ſpecie quidem priſci fœderis, ſed reuera quò impetraret, quod cum animo ſuo dudum expetiuerat. Erat hic legatus in celebrib. illis imperij comitijs Auguſtanis, quæ captis Saxone Septemuiro, Cattoq; principe, annò 1548. ſunt habita. Mandatis Moſci legato datis hoc quoq; continebatur. Si Carolus ac Ferdinandus legato poteſtatem facerent ſtipendio ſuo colligendi homines uariarum artium & opificiorum peritos, qui literis Cæſareis inſtructi per Liuoniam, ut Imperio Romano ſubiectam prouinciam, intra fines ſuos impediente nemine uenire permitterētur: Moſcum uiciſsim animi grati declarandi cauſa ſumptu ſuo totum triennium ſelecta ſuorum hominum triginta millia, qui more gentis equites omnes eſſent, aduerſus Turcas in annis habiturum. Conceſſum hoc legato fuit per Auguſti Cæſarisq; diplomata. Quapropter multis dato uiatico perſuadet, ut Lubecam ſeſe conferrent, urbem Saxoniæ maritimam, unde nauibus in Liuoniam tranſportati, ad ſui deinceps principis fines contenderent. Sunt omninò ſic à natura comparati Ruſsi, ut ex ingenijs ſuis difficulter aliquid ad uſum humanum præclari excogitent. Verùm ijdem ſi quid ab alijs inuentum, quo pacto fiat intueantur: non modò fœliciter imitari, ſed etiam induſtria ſua nonnihil inuentis addere poſſunt. Hac de cauſa Germanos homines uariarum rerum peritos magnopere Moſcus expetebat, ut nationem ſuam per ſe rudem ac barbaram, cultiorem redderet. Quid fit? Vbi Lubecam ueniſſent, auditusq; iam antea de ipſis rumor eſſet, quò tenderent: adire magiſtratum mercatores præſertim Liuonienſes, quorum illic magna frequentia, dicere ſingulari cum detrimento nō modò Liuoniorum, ſed ipſorum quoq; Germanorum hos homines ad Moſcos acceſſuros: orare denique, nautis omnibus interdicant, ne quis eos trans mare Balticum uehat. Hoc impetrato, paulatim diſsipati ſunt, præſertim numis deficientibus, unde uictitarent. Legatus ipſe, quum eandem ad urbem ueniſſet, petentibus ita Liuonijs, qui iure ſe aduerſus improbi facinoris auctorē experiri uelle dicerent, in carcerē coniectus eſt: è quo tamē ille poſt aliquod tempus ſolerter euaſit. Quumq; ſe, quem faciei rubedo nimia facilè proditura foret, per eas regiones ad herum penetrare non poſſe animaduerteret: Valentinum Engelhartum Gothanum, qui hæc mihi narrauit, hominem tum Aſtronomicarum, tum Geographicarum rerum peritia per Germaniam clariſſimum adit, eumq; de omnibus in Moſcorum regna ducentibus itineribus cōſulit. Quid autem ei deinceps acciderit, equidem dicere non habeo. Id quidem coniectari non abs re licet, huius hominis, tantæq; pecuniarum ſummæ iacturam Moſci animum haud mediocriter pupugiſſe. Quamobrem indicto ſub finem anni 57. bello, mox ſequentis anni Ianuario menſe tantùm nō infinitam Tartarorum, Moſcorumq; manum intrare fines agri Dorpatenſis iubet. Hi circa eidem Ianuario propter arcem Neinhuſianam ingreſsi, ferro & igni per ſummam immanitatem omnia uaſtant. In hoſtium caſtris qui plurimum, ccc1ɔɔɔ ccc1ɔɔɔ ccc1ɔɔɔ, qui minimum, ccc1ɔɔɔ fuiſſe perhibent. Maximas certè copias Moſcus haud difficulter cogere poteſt, & indicatis modò uel pares, uel etiā maiores: ſed cur tantas nunc mitteret, cauſa non erat, præſertim quum ſciret hoſtem imparatum, qui ſe per legatos aliquid effecturum putaret, nullis uiribus reſiſtere poſſe. Quo ſimilius uero eſt, poſteriorum ſententia definitum numerum fuiſſe miſſum. Ceterùm mox ab ingreſſu incredibili furore ſæuitū in omnem ætatem, ſexum, ordinē toto amplius menſe:

nec quiſquam manus hoſtiles euaſit, qui nõ in oppidum Dorpatenſe, uel arcem aliquam (habet enim nonnullas epiſcopus) confugiſſet. Hinc progreſsi Naruam ad eiuſdem nominis flumen ſitum oppidum petunt, perq; militiæ Magiſtri ditionis eadem immanitate graſſantur. Nemine reſiſtente per ſtadia cIↃ cc lxxx. in longũ, quibus à Narua Nienhuſium diſtat, itidemq; ad cccc. ſtadiorum latitudinẽ depopulati omnia, multis hominum millibus ſecum abductis, intra fines ſuos reuertuntur. Hoc ingenti damno accepto, Magiſter militiæ ſuos Vendam conuocat, de pręſenti rerum ſtatu deliberandi cauſa. Fuerunt heic aliorum aliæ ſententiæ. Nonnulli uolebant, hoſti par pro pari referendum, conſcriptoq; ſubito milite fines ipſius conſimili atrocitate percurrendos. Alij cenſebant mittenda munera, quibus barbari hoſtis animus deleniri facilè conſueuerit. Poſſe triginta ſcutatorum millibus impetrari pacem, quæ pecunia militi perexiguum ad tempus ſuffectura ſit. Conſiderandam potiſsimùm & temporis rationem, quo imparati à rebus omnibus ad bellum gerendum neceſſarijs eſſent, & hoſtis potentiam. Hęc à pluribus probata ſententia. Simul ablegantur, qui expeditis itineribus ad Moſcum contenderent, & ab eo menſium quatuor inducias peterent, & internuntijs ineundæ pacis cauſa Moſcouiam profecturis, literas ſalui commeatus adferrẽt. Quum Moſcus his nihil denegaret, decreta mox legatio, quæ tranſigendi negotij cauſa cum eo ageret. Vbi uentum ad aulam Moſci, contra ſpem aduerſa cuncta reperiunt, animo principis nouo quodam caſu inſigniter exacerbato. Diximus eſſe apud Liuonios amnem Naruam. Ad eius utranq; ripam duo ſita ſunt eiuſdem cum amne nominis oppida. Alteram Ruſsicam, alteram Germanicam Naruam uocant. Vtraq; ſuis arcibus eſt munita, quarum ea quæ Moſco paret, Iuanogroda dicitur, à Ioannis principis nomine, qui eam Itali cuiuſdam architecti opera extruxit: alterã Magiſtri militiæ præfectus perpetuo cum præſidio tenebat. Quũ factis inducijs Ruſsi, quorum erant ad tria millia in præſidio, feſto quodam die conuenirent inermes patenti quodam in loco: ferunt ex Liuoniorum præſidiarijs quoſdam plus æquo fortaſſe poculis accenſos, in eorum mediam turbam tormenta bellica diſploſiſſe. Quibus quum aliqui læſi fuiſſent, nihil illi propter induciarum religionem contrà moliri: ſed celeritate ſumma rem, uti fuerat acta, principi ſuo nuntiant. Quapropter ille indignabundus Liuoniorum legatos infecta re cum ipſis muneribus dimittit, & minas grauiſsimas addit. Simul ingentem mittit exercitum, qui Naruam Germanicam obſideret, eiuſq; muris tormentorum bellicorum ui deiectis, oppidum ad deditionẽ compelleret. Ruſsi obſidionis octauo die machinis quibuſdam ignes in oppidum eiaculantur, & incendijs excitatis ad muros accurrunt. Qui intus erant præſidiarij milites, quum diſtrahi ſe per ignẽ & hoſtes uiderent, unà cum ciuibus in arcem confugiunt. Erant omninò 300. pedites, & equites 150. Quum ob commeatus inopiam ſuſtinere ſe diutius obſidionem non poſſe uiderent, deditionẽ hac conditione faciunt: ut præfecto cum omnibus ſuis abire ſaluo liceret, ſuasq; res cuiq; ſecum aſportare. Data fides, ſed quod facultates attinet, non ſeruata. Ciues præfecto diſcedente, Moſco ſe ſacramento deuinciunt. Eorum exemplum uicini ſequuntur, quum opitulante nemine per Moſcos omnia diripi, uaſtariq; cernerent. Hoc modo pleriq; rem geſtam fuiſſe uolũt. Alij diuerſum tradidére. Nam Moſcos aiunt exorto apud Germanicam Naruam incendio, traiecto intermedio flumine, quum flammis reſtinguendis tam præſidiarij Liuoniorum milites, quàm ciues occupati eſſent, oppidum cœpiſſe. Secundũ hæc Moſcorum agmina Dorpatenſem ditionem inuadunt, homines numero ad IↃↃↃ CCIↃↃ CCIↃↃ CCIↃↃ Nienhuſianam arcem ſub menſis Iunij finem obſidione cingunt. Eo cognito, militiæ Magiſter cum 2000. equitum, quibus 300. Dorpatenſis antiſtes adiungebat, obſeſsis opem ferre nititur. Erant in arce præſidiarij milites uix 70. deq; uicinis agricolis non admodum multi. Quapropter hi quoq; ſpe defenſionis abiecta, ſemet hoſti dedunt. Quod ubi nuntiatum militiæ Magiſtro fuiſſet, qui non procul aberat, ſimulq; ſignificatum, uniuerſo cum exercitu ad ipſum opprimendum hoſtem aduentare: cedendum in hoc tempore cenſet, quo tantis uiribus eſſet impar. Itaq; nemine iam impediente Ruſsicarum copiarum dux Petrus Siſegaledrus (hoc Moſcorum lingua nomen ei datum erat à ſex triremibus, quibus piraticam exercuerat) rectà Dorpatenſem ciuitatem cum exercitu petit: obſidionem a.d. 3 eidus Sextil. inchoat, quum intus præſidia perexigua forent, ciuibus morbo magna ex parte abſumptis. Poſt paucos dies in urbem mittit, qui obſeſsis ſignificarent, neminem ſe coacturum, ut cõtra fidem Imperatori Romano datam in principis ſui uerba iuraret. Potius ſe abitionem tutam illis polliceri, qui ſub Moſcorum imperio uiuere detrectarent. Deditionem facturis, & ſacramentum principi ſuo pręſtaturis, omnes ſe fortunas ſaluas & integras conſeruaturum. Qui neutrũ horum amplecti uellent, eis non poſſe non extrema ſe minari. Has conditiones maior pars ciuium non illubenter accipit, & cõtinuò deditionẽ facit. Tantùm 200. armati, & pari propè numero inermium

fœminarum,

fœminarum, ſenum, puerorumq́ turba, recuſato Moſcorum iugo, non ſine magnis periculis Reualiam ſeſe conferunt. Parum enim abfuit, quin contra ipſius Siſegaledri uoluntatem à Tartaris ſpoliarentur. Inter alios Hermannus quoq; Dorpatenſis antiſtes in Moſcorum poteſtatem uenit, qui ab imo (ceu diximus) loco magnum ad honoris, potentięq́ faſtigium euectus, extrema in ſenecta fortunę fit ludibrium, & humanarum rerum inconſtantiam experitur. Conſpectus eſt hoc ipſo tempore, nimirum menſe Sextili, cometa: de quo, quum memorabiles quidam caſus deinceps acciderint, paulò pòſt aliquid dicturi ſumus. Erant & comitia, quum Carolus Auguſtus per legatos imperiũ reſignaſſet, ab eius ſucceſſore Ferdinando ad urbem Auguſtam Vindelicorum indicta, in quibus uarijs de rebus ad ſalutē Imperij pertinentibus ageretur. Ad ea ſub initium anni 1559. militiæ Magiſter ex equeſtri collegio ſapientem, diſertumq́ uirum Georgium Siburgum mittit, præfectum arcis Duneburgenſis: qui ordinibus imperij miſerabilem Liuoniæ ſtatum exponeret, auxiliaq́ contra Moſcos peteret: Hanc ille cauſam quamuis ſummo egerit ſtudio, parum tamen effecit. Itidem actum deinceps anno ſequenti Spiræ inter ordinum Imperij legatos, quo pacto Liuoniæ ſuccurreretur. Ac Ferdinandus quidem quum Imperij nomine nummûm aureorum ccc1ↄↄↄ pro eius temporis ratione, quo paſſim perturbata eſſent omnia, Liuonijs obtuliſſet: memoriæ proditum eſt, potius eos nihil, quàm tantillum accipere uoluiſſet. Eodem anno 59. Tartari more ſuo Moſcorum in fines excurrerunt, eosq́ populabundi grauiter uexarunt. Itaq; ſuos Moſcus ex Liuonia reuocat, tantùm oppidis & arcibus, quibus potitus fuerat, milite præſidiario munitis. Anno ſequente, domitis & eiectis extra fines ſuos Tartaris, in Liuoniam reuertitur, & oppidum Velinum magnis cum copijs obſidione cingit. Erat illud arce præclara munitum, in qua hoc tempore ſatis magno cum præſidio Guilelmus Furſtenbergius militiæ Magiſter, magni uir animi, erat. Parabat is ſeſe ad defenſionem, ac ſuos ad uirtutem cohortabatur. Verum ſiue ſocordia, ſiue ſingulari perfidia militum deditio facta eſt, & ipſe deſertus in hoſtium poteſtatem uenit. Magna deinde pars floris Liuoniorum cæſa, capta, Moſcouiam abducta, per ſummam immanitatem barbarè tractata. Solent omninò magnas rerum mutationes quum alia ſigna portendere, tum cometarum triſtes adſpectus. Diximus autem in ipſo harum calamitatum principio conſpectum fuiſſe cometam, qui cauda uerſus occaſum initio porrecta, deinde ſe totum ad ſeptentriones inflexit. Sequuta profectò euenta quædam inſignia, uerſus occaſum, mors Caroli quinti Auguſti, quo bello ac pace clariorem Principem multa ſæcula non uiderunt. Mortua mox & eiuſdem ſoror Maria, bellicoſa fœmina, & Angliæ regina Maria, Philippi Caroli F. coniux, cuius mortem magna per Angliam ſequuta eſt mutatio. Adde his Henricum Galliarum regem, planè Mauortium, in ludis equeſtribus læſum, ac non multò pòſt mortuum, ſequutosq́ regni terribiles admodum motus. Verſus ſeptentriones non magnis interuallis mortui ſunt Chriſtianus Danorum, Noruagiorumq́ rex, Chriſtiernus eorundem aliquando regnorum dominus, ſed ob crudelitatem expulſus, & in cuſtodia multis annis habitus, Guſtabus denique Suedorum rex, qui ex equeſtri ordine ad eam dignitatem peruenerat. His ſucceſſēre filij, Fridericus Chriſtiano, Guſtabo Ericus. In ipſis regni auſpicijs Fridericus cum duobus patruis, Ioanne ac Adolpho, Ducibus Holſatorum, Ditmarſos aggregitur. Ea natio 400. amplius annis Holſatorum Principibus, quorum aliquando paruerat imperio, fœliciter aduerſata fuerat, ſuamq́ libertatem tutata. Verùm hoc tempore citius eſt debellata, quàm quiſquam hominum, qui & ferocitatem gentis, & naturales locorum munitiones cognitas haberet, exiſtimaſſet. Itidem capto Guilelmo Furſtenbergio Liuoniæ ſtatus in uniuerſum mutatus eſt. Nam ſurrogatus in captiui principis locum Gothardus Ketelerus, equeſtri apud Beſtualos genere natus, quum ab Imperio Romano fruſtrà exſpectari auxilia cerneret: uicino Poloniæ regi fidelitatis ſacramentum ea lege præſtat, ut uiciſſim rex eum contra Moſcum & hoſtes alios defenderet. Itaque Curlandiæ, Semigalliæque Dux creatus, regiones eaſdem ceu cliens in perpetuum pro ſe, ſuiſque hæredibus maſculis accipit: in cæteris, quæ equeſtris antea collegij fuerant, nunc à Polono rege occupabantur, præſertim in urbe Rigenſi Regius uicarius conſtituitur. Neque multò pòſt Annam Principem Megalburgiam, ex antiqua regum Obotritorum familia natam, Ioannis Alberti Megalburgij, Boruſſij Ducis generi, & Chriſtophori Rigenſis Archiepiſcopi ſororem matrimonio ſibi iungit. Epiſcopatum Habſelenſem Magnus Holſatiæ Dux, Chriſtiani Regis Danorum filius, & Friderici frater, accipit. Dorpatum cum omni agro finitimo, itemque Narua, Velinum, Viteſtenum munita loca in Moſci poteſtate manent. Reualia ſe Suedorum regi Erico dedit, qui deinceps Pernouiam quoque occupauit, ſed non retinuit. Nam Polonus hanc ei per Gothardum rurſus eripuit. Reualiæ ad Suedorum Regem tranſitio nouo

bello cauſam præbuit. Ericus enim coronationis ſuæ tempore Lubecenſium legatis non ſolùm promiſerat, ſed datis etiam literis teſtatus fuerat, ſe maiorum ſuorum, ac præſertim Guſtabi patris exemplo priſcas ipſis immunitates, quæ priuilegia uocāt, in regno ſuo ſaluas relicturum. Eæ ſpectabant potiſsimum ad negotiationes cum eius ſubditis & alijs nationibus, prǽſertim Moſcis, citra impedimentum ullum exercendas. Verùm poſteaquàm auctus eſt imperio tam inſignis oppidi, cui nec elegantia, nec magnitudinę par ullum in toto Suedorum regno reperitur: uiciſsim Reualienſibus tanquàm ſibi iam ſubiectis gratificari uolebat. Conabantur autem illi mercatoribus Germanis iter mari præcludere, ne peruenire Naruam poſſent, quæ iam Moſco parebat, & commercia priſca cum Ruſsis habere. Hoc conſilium eò ſpectabat, ut cum mercibus ſuis Reualiam petere cogerentur, eaſq; Reualienſibus uendere: qui deinde cum Moſcis contrahendo, lucrum aliorum labori, ſumptuiq; debitum interciperent. Itaq; Suedus rem ſuis gratam facturus claſſem inſtruit, itinera mari obſidet, Lubecenſibus Naruam profecturis contra fidem datam naues cum mercibus eripit. Famam inde ſpargit, eſſe repertam in eis magnam armorum uim, aliarumquè rerum ad bellum gerendum idonearum, quas Moſcis uendere præſenti cum totius Chriſtianæ reipublicæ diſcrimine uoluerint. Idem Ericus iam Fridericum quoque Danorum regem iniurijs quibuſdam irritarat. Quamobrem inter hos inito fœdere bellum Suedo denuntiatur. Sub eius initium Ericus Ioannem germanum fratrem, Finlandiæ ducē, quo cum nupta Poloniæ regis ſoror erat, noctu nihil tale opinantē in Aboenſi arce capit, & annis aliquot deinceps in uinculis habet. Ea de cauſa Polonus etiam Erico bellum indicit, qui nihilo magis territus inſolenter admodum multa deſignat, uno, eodemq; tempore Britanniæ reginam, quæ iampridem ipſius coniugium aſpernata fuerat, de nuptijs iterum ſollicitat, & Philippi Cattorum principis minimā natu filiam uxorem poſcit. Qua re patefacta, utraq; præter ſpem excidit, & Philippus filiam ſuam Adolpho Friderici regis, Suedorum hoſtis, patruo in matrimonium collocat. Tandē Ericus lictoris (ut aiunt) Stocholmienſis filiam, ex qua iam ſobolem conceperat, uxorem ducit: & eodem tempore de fratrum ac præcipuorum è nobilitate uirorum cæde conſilium capit. Eo animaduerſo à fratribus opprimitur, & carceri mancipatur. Ioannes (quē antea captiuum fuiſſe diximus) primùm ſe regni gubernatorem, deinde regem nuncupat. Eiuſdem belli inter Danos & Suedos initio, Ericus dux Brunſuigius cum 20. peditum ſignis, quæ adiunctas equitum copias habebāt, occupata Varendorpia, Monaſterienſi epiſcopo, cuius id oppidum erat, ccIↃↃ ccIↃↃ ccIↃↃ cIↃ cIↃ nummûm aureorûm extorquet, inde per mediam Saxoniam, Megalburgenſium & Pomeranorum agros, in Boruſsiam contendit. Vbi quum Boruſsię Dux Albertus, ipſius ſororius, ab amnis Viſtulę traiectu eum arceret, cum ſuis pedem refert. Hac expeditione ſibi nuntiata, Polonos Chriſtophorum Megalburgium, Archiepiſcopum Rigenſem, qui Guilelmo Brandeburgio ſucceſſerat, in uincula conijcit. Num aliquid inter hunc & Ericum Brunſuigium tractari ſubolfecerit incertum. Hoc modo multiplices rerum mutationes in ijs locis, non admodum magnis (ceu diximus) temporum interuallis ſemet ex alijs aliæ uelut exceperunt. Ad Moſcos redeamus, quorum bella præcipuè nunc exponimus, quanquā hactenus indicata non prorſus ab inſtituto noſtro ſunt aliena: quippe de nonnullis horum exorta ſunt quędam quaſi diſsidiorum ſemina, quibus arreptis Moſci ulterius progreſsi ſunt. Eorum principi moleſtiſsimum erat, Liuoniorum maiorem partem Polono ſe adiunxiſſe, qua cum gente nec ipſi, nec maioribus eius unquam conuenerat. Itaque Polonum bello perſequuturus, qui ſuos hoſtes declaratos in fidem, patrociniumq; ſuſcepiſſet, coactis ſuorum ducentis millibus, præter ingentem Tartarorum manum, Lithuanię fines ingreditur, ad oppidum Polozicoum recta tendit, copias ſuas quinquies non ſolùm nullo cum fructu, ſed etiam magno detrimento irruere iubet, tandemq; ſexta uice capit. Ex captiuis præcipui uincti cathenis ferreis, & Moſcouiam abducti: cæterorum ad ccIↃↃ ccIↃↃ interfecti: urbs ipſa flammis iniectis cremata. Sub initium hęc anni 1563. acciderūt. Nec Polonus ſuis opem ferre poterat, propter deplorandas eius regni diſcordias. Et erant præterea tam ſuperbi Lithuanorū animi, ut à Polonis opem implorare nollent, qui uiciſsim rogari uelle uidebantur, ut ſuccurrerent. Magna per omnem uiciniam diſcurrentibus Tartaris atque Moſcis damna data. Quumq; tandem Nicolaus Radiuilus Olichæ Dux Lithuanorum ſatis magno exercitu inſtructus, hoſtem aggredi uellet: ceſsit ille, ſibiq; maturè conſuluit. Secundum hæc Polonus uiciſsim cogitare, quo pacto uires Moſci frangeret, & recens illatas ſuis iniurias uindicaret. Ad hanc rem percommoda ſe deniq; obtulit occaſio. Notum eſt, ac iam antè ſępius à nobis indicatum, perpetuis excurſionibus uel Tartaros à Moſcis, uel Moſcos à Tartaris uexari. Quum hi nonnihil fractis uiribus, paulatim futurum uiderent, ut Moſci iugum ſubire cogerentur, cui ſe iam unum & alterum nationis ſuæ regnū ſum-

miſerat: Turcas arceſſendos ſtatuunt, quemadmodum & anno 1523. fecerant, quorum natio maximè Moſcis eſt formidabilis. Turcarum Imperator haud inuitè pollicetur auxilia: ſolum hoc reſtabat, ut quo potiſsimùm itinere profecti Turcę Tartaris ſeſe coniungerent, dispiceretur. Placet à Polono rege Turcis confœderato petendum, ut iter eis per fines ſuos concederet. Hoc abs rege Moſcis infenſo non difficulter impetratum. Igitur ex inferiore Pannonia per Moldauorũ agros Turcis tributarios, latiſsimosq; Podolię campos, qui ad imperium Poloni ſpectant, profecta Turcarum Iↄↄↄ ccIↄↄ ccIↄↄ ccIↄↄ Tartaris opem aduerſus Moſcos ferũt, eisq; magna clade adfectis, munitiones quaſdam occupant: quibus quum præſidia ſatis ualida impoſuiſſent, eadem uia qua uenerant, Pannoniam repetunt. Verùm quia per Podoliam redeuntibus, magnę ſolitudines peragrandæ erant, ob commeatus inopiam maxima pars eorum cum equis periſſe dicitur. Facta ſunt hæc anno 1569. Quo ipſo tempore Moſcus, ut adfinitatibus Chriſtianorum principum res ſuas conſtabiliret, cum Holſatorum duce Magno, qui Habſelenſem & Oſelenſem ditionem tenebat, agere cœpit de contrahendo inter ipſum & ſororem ſuã matrimonio, cui daturus in dotem eſſet, quicquid oppidorum, arcium, agri Liuoniorũ in finibus occupaſſet. Conciliatæ ſunt deinceps eò facilius inter hos illæ nuptiæ, quòd Magni pater Chriſtianus Danorum rex cum Moſco fœdus habuerat, id quod à Friderico rege, Magnoq; Duce fratribus renouatum erat. Idem Magnus aliquanto pòſt Reualiam quoq; ſolerter occupauit, & eiectis Suedis eam ſui iuris fecit. Hoc anno 1570. accidit, quum proximè præcedenti Petrus Muccus & Matthæus Tidemanus cognatus meus, Danorum, Lubecenſiumq; claſsis imperatores, ſingulari fœlicitate portum Reualienſem prima aurora per nebulam inuaſiſſent, ex hoſtium claſſe maiorem nauium partem ingenti cum pecunia, ſuppellectile bellica, merciumque copia ſecum auexiſſent, reliquas numero ad 30. exuſsiſſent: quo facto, non parum hoſtis imminutæ ſunt uires, qui aſtuto conſilio pacem expetere ſe ſimulabat, ut ſub induciarum prætextu arceſsitis è Liuonia copijs, noſtros imparatos obrueret. Diximus inſigni damno Moſcum à Turcis adfectum fuiſſe. Quapropter ablegatis ad Polonum ſuis hominibus. cum eo grauiter expoſtulat, qui Turcis Chriſtiani nominis hoſtibus ad ſe inuadendum per Podoliam eundi poteſtatem feciſſet. Polònus contrà queri quum de alijs priſcis, tum recenti potiſsimũ damno, quod ex uaſtatione Polozicoi & totius agri finitimi accepiſſet. Multis actis ultrò, citroq́; tandem ad pacem ineundam anno 1570. conuenitur. Poſtulata Moſci hæc erant. Primùm ne Turcas Polonus deinceps iter facere per ipſius imperium contra ſe pateretur. Deinde damnum datum reſarciret. Tertiò, filium ſuum ad ſe reciperet, arbitratu ſuo, moreq́; gentis educaret, ac ſucceſſorem in Poloniæ regno, Lithuaniæq; magno ducatu deſignaret. His ſe conditionibus pacem facturum oſtendebat, quæ niſi reciperentur, dira quędam mirari uidebatur. Ad ea Polonus primùm reſpondebat, uelle ſe uiciſsim toties illata ſibi damna præſtari. Quod autem filium Moſci attineat, eum ſe propterea ſibi ſucceſſorem non deſignaturum, quòd in hac ætate, quæ ſatis adhuc uegeta ſit, uxorem aliam ducere ſobolis gignendę cauſa cogitet. Minus Moſci uſq; adeò ſe non terreri, ut ſi quidem bellum quàm pacem malle Moſcum animaduertat, maiores etiam Turcarum copias, quàm nuper, in eius fines ſit immiſſurus. Hoc modo quum pax certa conſtitui non poſſet, ſaltem ad indutias uentum accepimus. Hæc nos de bellis Moſcorum, & finitimarum quarundam gentium, exponenda breui commentario propterea duximus: quòd pleraq;, recentiora præſertim, longius diſsitis nationibus ignota, liberali præditis ingenio, rerumq́; geſtarum apud exteros ſtudioſis haud iniucunda lectu, & aliqua ex parte fructuoſa quoq; futura conſideremus. Sunt enim in his exempla nonnulla, quæ uiros prudentes de maximis rebus commonefacere poſſunt. Noſtram quidem operam atq; ſtudium lectores æqui, boniq; facere cupimus, & omnino facturos ſperamus.

FINIS TERTII TOMI
Polonicarum rerum.

BASILEAE,
PER SEBASTIANVM HENRICPETRI,
ANNO NOSTRAE SALVTIS RECV-
PERATAE CIↃ. IↃ. XXCII.
MENSE SEPTEMBRI.

TREDECIM REGNI POLONICI MVTATIONES, ET FAMILIARVM QVAE REGNVM TENVERVNT, GEnealogicæ explicationes: deſcriptæ ex optimis autoribus, & continua, perpetuaq́ꝫ ſucceſsione propoſitæ in Tabula.

ITEM,

PRINCIPVM SILESIÆ PENE' OMNIVM, ET DVCVM MASSOVIAE, AC LITHVANIAE GEnealogiæ, diligenter, magnoq; ſtudio collectæ, & ad illuſtrandam Hiſtoriam Polonicam appoſitæ.

A'

IOAN. PISTORIO NIDANO MEDICO D.

PRIMA FAMILIA

PRINCIPVM POLONIÆ, QVI PRIMVM OMNIVM PROVINCIAM ILlam cum imperio tenuiſſe creduntur.

LECHVS frater Czechi, regis Bohemiæ, ex Dalmatia profectus, ampliſsimas Germaniæ & Sarmatiæ ditiones occupat & regnum ſibi atq; poſteris conſtituit: quod alij circa 550. annum poſt natum Chriſtum accidiſſe: alij multò ſeriùs factum eſſe putant. Aquilam habuit pro inſigni, quòd in ædificanda Gneſna urbe magnam aquilarum copiam reperiſſet. Eius uxor ignoratur.

Filij patrem ſecuti, etſi qui fuerint, literis mandatum non eſt, tamen & ipſi obtinuerunt imperium & reliquerunt poſteris, donec uniuerſa ſtirps tandem poſt annos, ut putant, 150 intercidit.

SECVNDA RATIO ADMINISTRANDÆ POLONIÆ.

Cum de Lechi familia nullus legitimus ſupereſſet hæres, Poloni in Palatinos regni gubernationem tranſtulerunt, quales tum ex uniuerſo primariorum hominum cœtu delegerunt duodecim, præſtantes autoritate & potentia uiros. quorum etiam imperio diu paruerunt, quouſq; illi facti crudeliores, populum ad inſtituendam noui regni formam, & ad abrogandam Palatinorum poteſtatem poſt multos annos inuſitatis magnæ licentiæ exemplis impellerent.

TERTIA PRINCIPVM POLONIÆ FAMILIA.

Sic igitur remotis Palatinis, noua apud Polonos conſtituitur Monarchia: totiuſq; rei ſumma Craco de omnium conſenſu mandatur, circa Chriſti ſeptingenteſimum annum. Is Cracus pertractus ad regni Polonici gubernationem, Cracouiam extruit & illam à ſe denominari uoluit. Bella geſsit cum uicinis gentibus & ætate confectus è uita diſceſsit, ſepultus in monte Laſſotino. Nomen uxoris ignoratur.

- CRACVS maior natu filius ſuperioris Craci, à fratre Lecho per fraudem interficitur.
- LECHVS minor natu filius, occiſo fratre, regnum occupat: quod tamē ſtatim cæde patefacta, amittit, cōiectus in exiliū, in quo moritur.
- VANDA uel VENDA filia propter ſubditorum erga mortuū Cracum beneuolētiam ſuccedit fratri Lecho, pulcherrima uirgo. Verùm cum Rutigarus Teutonicus princeps (qui eam fruſtrà uxorem cupiebat) infatuatus ab amore, mortē ſibi conſciuiſſet, ipſa è bello domum profecta, poſt multas mactatas hoſtias ſe in Viſtulam proijcit: ubi extincta eſt.

QVARTA MVTATIO REGNI POLONICI.

Cum VENDA Craci filia in flumine periſſet, neq; quiſquam eſſet, ad quem iure Polonicum regnum pertineret: placuit Polonis ut reiecta nuper & penè iam antiquata regni per Palatinos adminiſtrandi ratio in uſum reuocaretur. Sic igitur ad duodecim Palatinos redijt imperium: quod tamen non multò poſt ad unum iterum Przemislaum peruenit.

QVINTA PRINCIPVM POLONIÆ FAMILIA.

Plebeius homo, Przemislaus cùm rem contra hoſtes præclarè geſsiſſet, renunciatus omnium acclamatione princeps fuit circa annum 760: & nouum cognomentū reperit, ut propter Lechi primi principis memoriā diminutiuè Leſchus diceretur. Mortuus tandē nullos reliquit liberos.

SEXTA DVCVM POLONIÆ FAMILIA.

Leſcus unus ex Poloniæ proceribus, cùm propoſita cōditio fuiſſet, ut qui equo uectus, ad conſtitutā metam primus perueniſſet, principatum obtineret, fraudulento uſus conſilio, cōpetitores omnes anteuertit. Itaq; Rex declaratus: ſed ſtatim, cum de dolo conſtaret, miſerè trucidatus, imperium in primo editu turpiter amiſit: ut propterea pro Regi poni non debeat. Sed cum alius in curſu proximè inſecutus, in tenui familia natus adoleſcens, regnum de omnium uoluntate conſequitur, & mutato nomine Leſcus dicitur.

Is igitur Leſcus, ſecundus huius nominis factus Poloniæ princeps, magna moderatione geſsit imperium. De Imperij uerò & de uitæ ipſius diuturnitate literis nihil traditum eſt. Eius uxor ignoratur.

FILIVS Leſci ſecundi, Leſcus tertius, ſuccedit patri in regno Polonico, moritur poſt rem aliquandiu laudabiliter adminiſtratam relictis, ut Poloni ſcribunt, plurimis liberis. Nam ex concubinis (quarum multas habuit) XX filios ſpurios genuit.

X.	Semianus	Sorabiæ reguli.	IIII.	Vratislaus dominus Rugiæ.		XIIII.	Spicigneus.
IX.	Iaxa		VII.	Pribislaus	Domini Luſatiæ.	XV.	Spicimirus.
III.	Vladislaus	Principes Caſſubiæ.	XIX.	Cieſimirus		XVI.	Sbigneus.
II.	Cazimirus		V.	Ota.		XVII.	Sobeslaus.
XIII.	Bogdalus	Ex hæreditate paterna domini Pomeraniæ.	VIII.	Premislus	Marchiæ Brādeburg. principes.	XVIII.	Viſumirus.
VI.	Barnimus		XI.	Ziemmouitus		XX.	Vislaus.
I.	Boleslaus		XII.	Ziemomislus			

Verùm ex uxore legitima (cuius nomen latet) habuit Popielum, cognomento Oſſerich, qui poſt patrem in Polonia princeps fuit. Alij Pompielum nominant & ſedem primò è Cracouia Gneznam tranſtuliſſe confirmant & florentem ætate mortuū eſſe teſtantur. Eius uxor ignoratur.

POPIELVS uel POMPILIVS *ſecundus,* PRIMI *filius, cum puer adhuc eſſet, mortuo patre, princeps inauguratur & poſtea grandior factus, crudeliter imperat, patruis omnibus ueneno ſublatis. Sed is, diuina ultione, ſtatim miſerè perijt à muribus, quos ex putreſcentibus patruorum cadaueribus enatos eſſe ſcribunt, cum uxore & liberis corroſus & interfectus. Eius uxor Teutonici principis filia fuit: ex qua habuit duos filios: qui fuerunt Lecho & Popielus III. Hi duo cū parentibus depaſti & abſumpti à muribus, finem & uitæ fecerunt & familiæ ſuæ.*

SEPTIMA FAMILIA PRINCIPVM ET REGVM POLONIÆ.

Poſt Popielum, cum inter proceres de Rege nouo ſubſtituendo diu conuenire non poſſet, tandem PIASTVS, *oppidanus Cruſuiciæ, ruſticus & ſimplex homo, ſed hoſpitalitatis & beneficentiæ laude celebris, omniū conſentiente ſentētia per diuinū miraculū princeps gentis ſuæ Polonicæ renunciatur. Cuius poſteri per 560. annos imperiū in Polonia tenuerunt, ut ex ſequenti tabula animaduerti poteſt. Piaſtus, Coſiſconis filius, ex ruſtico Rex factus, cum diutiſsimè Poloniam magna cum laude gubernaſſet, mortuus ſenex annorū 120, circa Chriſti annum 861. Eius uxor Repicha, ex qua Semouitus.*

SEMOVITVS uel ZIEMOVITVS *filius unicus Piaſti, cum ſub patre in militia rectè inſtitutus, pulcherrima exempla ſingularis uirtutis edidiſſet, in locum mortui patris ſubſtituitur. Bellum cū Morauis Pruſsis & Pomeranis gerit, & inter uiuos eſſe deſinit anno 892. Eius uxor ignoratur: ex qua Leſcus IIII.*

LESCVS IIII. *cum patri ſucceſsiſſet, nihil memorabile geſsit & obijſſe creditur circa annum 913: etſi id inter autores controuerſum eſt. Eius uxor ignoratur, ex qua Zemomislus: cuius Genealogia ſequitur.*

- *Zemomisli liberi*
  - *Micislaus: cuius uxor*
    - *Prima Dambrouula, filia Ducis Bohemiæ ex matre Brena: mortua anno 977. Eius filius Boleslaus cuius uxor*
      - *Prima, filia Ridaci Marchionis, ſoror Caroli, repudiata ante nuptias.*
      - *Secunda, ex qua Micislaus, cuius filius Caſimirus, cuius liberi*
        - *Boleslaus.* A.
        - *Vuladislaus.* B.
        - *Mieſko uel Mieslaus, octennio poſt patrem obijt.*
        - *Otho: in pueritia ante patrem mortuus.*
        - *Suentochna uel Suatochna, uxor Vuratislai ducis Bohemiæ, nominata à Polonis Suathauaix.*
      - *Tertia Conilda filia domini Dobremiri ex qua*
        - *N. filia Abbatiſſa.*
        - *N. filia uxor Hermanni Comitis Thuringiæ, Marchionis Miſniæ, qui filius Echardi primò & frater ſecundi fuit.*
        - *N. Filia, uxor filij Vlodomiri, regis Ruſſiæ.*
        - *Dobremirus.*
        - *Miſeco ſi Dithmaro credendum eſt.*
      - *Quarta, Oda filia Echardi Marchionis Thuringiæ & Miſniæ.*
    - *Secunda oda monialis rapta ex cœnobio, filia Theodorici Marchionis, ſic enim Dithmarus nominat. Ex ea*
      - *Mieſco.*
      - *Suentopolcus*
      - *Boleslaus.*
      - (all three:) *Cum matre eiecti ex regno à Boleslao fratre.*
  - *Adelheidâ, ſecunda uxor Geiſæ regis Vngariæ.*

ZEMOMISLVS *& ipſe patris exemplum ſecutus, pacem anteponit bello & inglorius moritur: ſepultus Gueznæ, anno (de multorum ſententia) 964. Eius uxor ignoratur, ex qua Micislaus & Adelheida.*

MICISLAVS *unicus filius, cæcus natus dictus poſtea blandius Mieſko uel Mieczek, noſtris ſcriptoribus Meſico, recipit uiſum ſeptimo ætatis anno præter omnem ſpem: poſtea rex factus & per omnes delicias uoluntatis (ſeptem enim concubinas habuit antequam uxorem duceret, omnes ſteriles) tandem ductis uxore Chriſtiana Dambrouula, filia Boleslai ducis Bohemiæ ex matre Brena, fidem Chriſtianam ſuſcepit in uirtutis uiam ingreſſus, baptizatur anno 965, quo anno etiam uxorem ducit & Eccleſias per prouinciam inſtituit. Vxor ſecunda Oda fuit. Fruſtrà à Pontifice petit coronam & moritur anno 999.*

BOLESLAVS, *cognomento* CHROBRI *uel* ACER, *Micislai filius, natus anno 967, princeps factus in locum patris anno 999 Primus Poloniæ Rex renunciatus ab Othone III Imp. & coronatus anno 1001. Egregius & ferox miles, cum ſolus regnaſſet, eiectis fratribus, annos XXVI, obijt anno 1025, tertio Aprilis: Sepultus Poſnaniæ. Eius quatuor fuerunt uxores, ut in typo habes. Ex ſecunda, quæ fuit*

Iuditha,

Iudita, filia Geiſæ, ducis Vngariæ, ſoror Stephani regis) habuit Micislaum filium.

MICISLAVS natus ex Iuditha Vngara anno 990. Rex ſecundus Poloniæ, coronatus Gneznæ cum uxore Rixa (filia Exonis, qui Hermanni Palatini filius erat, nepos Othonis III. ex ſorore Mathilda, anno 1025. Dominica Pentecoſtes, cum pauca glorioſè feciſſet. Moritur anno 1034. Poſnaniæ XV. Martij, natus annos 44. Rixa eius uxor mortua eſt poſt maritum in exilio Salfeldiæ in Germania. Eorum liberi fuerunt Kazimirus & N filia, uxor Belæ regis Vngariæ, qui Ladislai Calui filius fuit.

KAZIMIRVS poſt patris mortem à Polonis cum matre eiectus regno, cum in ſacram uitam ſe Cluniaci dicaſſet, reuocatus à Polonis, indulgentia Pontificis fit rex tertius, impoſita corona anno 1041. Vincit Maslaum, factum in interregno, Maſſouiæ principem: & è uita diſceſſit rex optimus anno 1058. 28 Nouemb. Poſnaniæ. Eius uxor Maria, ſoror Iaroslai ducis Ruſsiæ, filia Vulodomir, ex matre Anna ſorore Baſilij & Conſtantini Imperatorum. Poloni eam mutato nomine Dobrognoewam dixerunt. Eorum liberi quinque fuerunt, ut in typo eſt.

A. BOLESLAVS quartus Poloniæ rex, cognominatus audax & efferatus: coronatus Gneznæ anno 1058: uincit Ruſſos, Bohemos & Vngaros: tandem tyrannus Stanislaum epiſcopum trucidat. Inde excommunicatus anno 1079. fugit in Vngariam anno 1080: & moritur anno 1081. uel dilaceratus à canibus in ſyluis, uel cum ipſe ſibi manum intuliſſet, XII. Cal. Aprilis. Eius uxor Viſſeslaua Ruſſorum principis filia, quæ mortua eſt anno 1089. in Martio. Horum filius unicus Micislaus, XII. annorum puer, cum patre in exilium profectus, reuocatur in Poloniam à patruo duce & moritur ſine liberis anno 1089.

B. VVLADISLAVS, dictus etiam Hermannus, ſucceſſor eiecti fratris, ſed ſine corona, princeps tantum Poloniæ · laudabilis miles, uictor Pomeranorum, & Pruthenorum bellum cum Sbigneo Spurio filio gerit: Ruſſos uincit, & poſtremò profectus morbo emigrat è uita anno 1102. pridie Non. Iunij: cum regnaſſet annos XX. uixiſſet ferè 59. Eius genealogia eſt in ſequente typo.

Vladislai liberi fuerunt ex
- Concubina SBIGNEVS, ex monacho impius miles, poſt patrem dux Maſouiæ, Cuiauiæ & Lencencienſis. Rebellis primum parte ditionis exuitur: deinde multatur exilio: tandem occiditur.
- Vxore
  - Prima (quæ fuit Iuditha filia Vuladislai ducis Bohemiæ ex Adelheida filia Andreæ regis Vngariæ) BOLESLAVS: cuius liberi ex uxore
    - Prima Suislaua filia Suatopolci ducis Kiouienſis quem alij Stopolcum Michaelem nominant.
      - Suentoslaua.
      - Iuditha, uxor Stephani, filij Colomanni, regis Vngariæ. Alij putant Colomanno nupſiſſe Stephani fratri, ſuperioris Colomanni filio. Sed Vngariæ hiſtoriæ diſſentiunt.
      - Vuladislaus
        - Boleslaus altus.
        - Mieceslaus.
        - Conradus loripes.

        Hi tres fratres interceſſione Friderici primi Imp. Sileſiam obtinuerunt & omnium Sileſiæ principum (paucis exceptis) familiam propugnarunt. Vide igitur tabulam Sileſiæ principum, ubi horum poſteros inuenies.
    - Secūda Adelheida, filia Henrici IIII. ſoror V. Imp.
      - Cazimirus natus 1122. Moritur 1132.
      - Boleslaus Criſpus
        - Leslus.
        - Boleslaus.
      - Micislaus. A.
      - Henricus dux Sendomirienſis & Liblinēſis abit in Syriam reuerſus occiditur in Bello Prutenico Anno 1105. uel 1107. ſine uxore & liberis.
      - Kazimirus. B.
  - Secunda (quæ fuit Sophia filia Henrici III. ſoror IIII. Henrici Imp. uidua Salomonis Vngariæ Regis. Nuptiæ anno 1088.) Tres filiæ, quarum nomina ignorantur.

BOLESLAVS, cognomento Crziuouſti, hoc eſt, diſtortus, diuiſa cū fratre Sbigneo prouincia, dux Cracouienſis, Sendomiriēſis, Siradiēſis & Sileſiæ. Vaſtat Morauiam: domat fratrem: Pomeranos & Prutenos cū magna internecione ſubigit: bellū etiam cum Henrico Imp habet, ſed pacem petit & moritur anno 1139. cum regnaſſet annos 36. uixiſſet 53. Sepultus in eccleſia Plocenſi. Eius duæ uxores Sbislaua & Adelheida: ex illa Suentoslaua, Iuditha, Vuladislaus. Vuladislaus primarius princeps poſt patrem in partitione prouinciæ factus, retinet Cracouiæ, Sileſiæ, & Pomeraniæ principatum. Sed cum fratrum etiam ditiones appeteret, excluſus è regno, conijcitur in exilium. Eum Conradus Cæſar cum reſtituere uellet, non potuit: Fridericus Cæſar perfecit ut in Sileſiam reciperetur: ſed occupaturus promiſſam Sileſiam, obijt in itinere Anno 1150. Sepultus Aldenburgi in Holſatia. Eius uxor fuit Chriſtina filia Henrici V. Imp. Alij Gertrudam uocant Leopoldi Marchionis Auſtriæ filiam, cum quibus ego conſentio. Ex ea habuit tres filios, Boleslaum altum, Nieceslaum & Conradum Loripedem: de quibus in typo.

Ex altera uxore Adelheida, Boleslaus habuit Cazimirum, Boleslaum Criſpum, Micislaum, Henricum & Cazimirum.

Boleslaus Criſpus ex diuiſione dux Maſouiæ, Culmiæ, &c. naſcitur anno 1127: fratre Vladislao eiecto, primarius Poloniæ princeps anno 1146. Prutenos uincit: Moritur anno 1173. Pridie Cal Octobris. Sepultus Cracouiæ. Vxor prima Anaſtaſia filia Vuſeuolodomiri ducis Ruſsiæ Halicienſis, ſoror Eudoxiæ. Secunda, Helena filia Roſcislai ducis Przemislienſis: ex ea duo filij, Boleslaus qui anteuertit patrem morte: & Leslus à patre Mazouiæ & Cuiauiæ dux inſtitutus. Moritur ſine uxore & liberis relicto hærede Cazimiro patruo.

Micislaus natus anno 1130. cognominatus ſenex, dux primùm Gneznenſis, Poſnanieſis, &c. deinde fratre mortuo Poloniæ ſupremus princeps: cum crudeliter imperaret, deijcitur de princ.patu, anno 1177: quem quartò recuperat, ſemper iterum reiectus. Tandem magna ætate moritur anno 1202. Eius tres uxores fuerunt: Prima Eudoxia filia Vuſeuolodomiri ducis Ruſsiæ Halicienſis: quæ obijt anno 1177. ſine liberis. Secunda Gertruda filia Belæ Coeci regis Hungariæ, ſoror Geiſæ. Tertia Adeilheida neptis Friderici I. Imp. ex ſorore uel conſobrina, ſortaſsis Duciſſa Brabantiæ, Gothfridi tertij filia. Ex his liberi in ſequente Tabula uidentur. Vide literam A.

- *A. Micislao fuerunt ex*
  - *Adelheida tertia uxore*
    - *Filiæ quinq; quarū nomina ignota ſunt.*
      - *N. uxor Othonis ducis Halicienſis.*
      - *N. uxor Boguslai ducis oræ maritimæ.*
      - *N. uxor Boguslai qui prioris Boguslai filius fuit.*
      - *N. uxor Friderici ducis Lotharingiæ.*
      - *N. uxor ducis Saxoniæ.*
    - *Filij tres*
      - *Boleslaus occiſus in bello Anno 1195.*
      - *Mieslaus.*
      - *Vuladislaus Magnus, dictus Laskonogy, electus dux Cracouienſis contra Leſcum Album patruelem anno 1203: ſed ſponte cedit anno 1206. eidem patrueli, retento ducatu Gneznenſi: ſed à fratris filio eiectus ex Polonia, fugit in Sileſiam & tandem in exilio obijt ex mœrore Anno 1231. Vxor eius ignoratur, mortuus eſt ſine liberis.*
  - *Gertruda ſecunda uxore*
    - *Filij duo*
      - *Stephanus.*
      - *Otho: qui arma cum Cazimiro patruo cō tra patrē coniunxerat: ſed poſtea ſentiens cum patre uixit aliquandiu, patrem morientē paulò pòſt inſecutus. Eius filius Vladislaus dictus Plwacz.*
        - *Premislaus*
          - *Premislaus: eius filia Rixa: cuius maritus VVENCESLAVS BOHEMIAE REX: autor octauæ familiæ Polonorum.*
          - *Conſtantia: uxor Conradi March. Brandeburgici.*
          - *Euphemia, uxor Vladislai Opoliēſis ducis in Sileſia.*
          - *Euphroſyna aliàs Agathia* / *Veronica.* — *Moniales.*
        - *Salomea uxor Conradi ducis Sileſiæ, qui Henrici Pij filius erat. Hanc aliqui non ſororem, ſed filiam Premislai facere uidentur.*
        - *Boleslaus*
          - *Anna, religioſam uitam ſecuta.*
          - *Elizabetha uxor Henrici Ventricoſi ducis Lignicenſis in Sileſia.*
          - *Hedwiga, uxor Vuladislai Loſtici, poſtea regis Poloniæ.*
    - *Filiæ tres: quarum etiam nomina ignorantur*
      - *N. uxor Sobeslai ducis Bohemiæ.*
      - *N. uxor Boleslai ducis Pomeraniæ.*
      - *N. uxor Vuladislai ducis Rugiæ.*

VVLADISLAVS *dictus Plwacz. id eſt, Sputator, dux totius maioris Poloniæ primùm, & eiecto, mortuoq; patre, Gneznenſis princeps anno 1231. Exutus tota ditione ab Henrico Barbato Sileſiæ duce, cum ſolam Gneznam reliquam haberet. Moritur in Pomerania, in exilio apud ſocerum anno 1239. Corpus Poſnaniam delatum terræ mandatur. Eius uxor fuit Helinga ſoror Swatopolkonis ducis Pomeraniæ: ex qua habuit Premislaum, Salomeam & Boleslaum.*

PREMISLAVS *uel Premislus, recuperata paterna ditione anno 1242. partitus anno 1250. principatum cum fratre retinet Poſnanienſem & Gneznenſem prouinciam: moritur anno 1257. cum XXXVI. annorum eſſet: & nunquam ebrius aut iratus fuiſſet. Eius uxor fuit Eliſabetha filia Henrici Pij Vratislauienſis principis, ſoror Boleslai Calui. Ex hac habuit Premislaum & ſorores eius, de quibus in tabula.*

Premislaus uel Premislus, Poſthumus Premislai filius, primum ex patre Poſnanienſis & Gneznenſis, deinde mortuo patruo, dux totius maioris Poloniæ anno 1279 dux Cracouienſis & Sendomirienſis ex teſtamento Henrici Probi Vratislauienſis anno 1290. Sed Sendomirienſem retinet Loſticus armis: de Cracouienſi ſponte cedit Vuenceslao Bohemo, Dux Pomeraniæ ex Meſcuigi teſtamento anno 1294. Tandem Rex iterum Poloniæ, cum 215 annis Rex Poloniæ nullus fuiſſet. Coronatus anno 1295. XXVI. Iunij, cum titulo, Regni Poloniæ & ducatus Pomeraniæ. Sed altero ſtatim anno occiditur: anno 1296. VI. Idus Februar. cum regnaſſet menſes VII. dies XI. Vixiſſet annos XXXVIII. menſes III. Dies XXVIII. Succeſsit Loſticus in regno, ſed eijcitur annno 1300. Eius duæ uxores nominantur. Prima Luberda uel Ludgardis neptis Barnimi, ducis Stetinenſis, filia Henrici Megalopolitani principis cū marito nupſiſſet anno 1273. iugulatur à pediſſequis ſuis in Ianuario anno 1283. Secūda Richſa filia Regis Sueciæ, ducta anno 1285: ex qua filiā unicā habuit Rixam uel Eliſabethā, quæ patre moriente annorū octo, uel ut alij decē, regnū Poloniæ ad maritū Vuenceslaū regē Bohemiæ trāſfert: poſt quē nupſit Rudolpho Auſtrio, Alberti Cæſaris filio: de quo in octaua mox familia dicetur.

Boleslaus

Boleſlaus cognomine Pius, diuiſa cum fratre prouincia dux Kaliſsienſis anno 1250. Nam paternam ditionem ambo fratres receperant anno 1242. Egregius miles, deceſsit anno 1279. Eius uxor Iolanda uel Helena filia Belæ regis Vngariæ, ſoror Cunigundæ uxoris Boleſlai Pudici. Nuptiæ celebratæ anno 1256. Habuit tres filias, de quibus iam dictum in Tabula.

B. *Kazimirus natus anno 1139. cum à patre hæres ſcriptus non eſſet, in locum Henrici fratris ſuccedit anno 1165. dux Sandomiriæ & Liblinij. Deinde eiecto Miciſlao fratre ſupremus princeps Poloniæ & dux Cracouienſis anno 1177. Dux aliquot ditionum Ruſsiæ anno 1179. Dux etiam Maſſouiæ & Cuiauiæ poſt fratris filium Leckum. Moritur repentino anno 1194. Eius uxor Helena Vuſeuolodi Belſenſium ducis filia: ex qua liberi*

- *Boleſlaus, puer mortuus ex uiperæ morſu.*
- *Conradus dux Mazouiæ, autor omnium Maſſouiæ principum qui poſt eum uixerunt. Vide tabulam Maſſouiæ principum.*
- *Adelheida monialis obijt anno 1211.*
- *Leſko albus: quod nomen à capillis impoſitum habebat, puer penè in locum patris Cracouienſem (hoc eſt, ſupremum Poloniæ) principatum conſecutus anno 1194: cedit patruo de matris conſilio anno 1200 & ſtatim recuperat omnia, eiecto Miciſlao: cui ſecundo cedit, ut etiam filio eius Vladiſlao Laſcanogo: ſed tandem acceptum iterum anno 1206. principatũ retinet uſq; annum 1227. in quo à Swentopolco Pomeraniæ regulo proditoriè interfectus, uitã & principatũ finit. Eius uxor fuit Grzimiſlaua filia Iaroſlai ducis Ruſsiæ. Nuptiæ fuerũt anno 1220. Ipſa obijt anno 1258. Ex ea nati.*
  - *Boleſlaus Pudicus: captus cum matre à patruo Conrado Maſſouio, elabitur anno 1234. & recipit paternum Poloniæ principatum. Deinde à Tartaris eiectus anno 1240. fugit in Vngariam & inde in Morauiam: redit anno 1243. Moritur ſine liberis, ſeruata in coniugio uirginitate anno 1279. VII. Decembris. Sepultus Cracouiæ ad D. Franciſci. Vxor eius Kunigũda Belæ regis Vngariæ filia, ducta anno 1239 mortua anno 1292.*
  - *Salomea uxor Colomanni Hũgari ducis Halicienſis in Ruſsia, qui filius erat Andreæ Hungariæ regis.*

Poſt Boleſlai Pudici mortem de principatu Poloniæ uariè concertatum fuit: primum enim Leckus niger in Boleſlai Pudici locum ſuffectus, filius erat Cazimiri, nepos Conradi, Maſſouiæ principum: quem quære inter Maſſouios. Illi mortuo anno 1289 ſucceſsit in Cracouienſi principatu Boleſlaus Plocenſis Maſſouius Conradi frater, quem Henricus Vratiſlauienſis IIII. eycit & hunc iterum Vuladiſlaus Lokticus Leſki Nigri frater. Sed Vratiſlauienſis rerum iterum potitus moritur, & Premiſlum ducem maioris Poloniæ hæredem regni ſcribit. Is Vuenceſlao Bohemo cedit: inde inter Lokticum & Vuenceſlaum Bohemum perpetuæ dimicationes: donec tandem iterum ſumma rei cum titulo regio mandaretur Premiſlo duci maioris Poloniæ quod accidit anno 1295. poſt ſex annorum Interregnum.

OCTAVA REGVM POLONIÆ FAMILIA.

Vuenceſlaus R. Bohemiæ, Rixæ, Premiſlai filiæ, maritus in ſecundo matrimonio, contra Vladiſlaum Lokticum, qui tres iam annos regnauerat, factus rex Poloniæ anno 1300. moritur 1305. IX. Cal. Iulij. Eius uxor prima fuit Iudutha filia Rudolphi Cæſaris, ex qua habuit Vuenceſlaum iuniorem, qui cum patri in Bohemia ſucceſsiſſet, Poloniæ etiam regnum armis repetiturus, in itinere occiditur 1306. Eius uxor Viola ducis Teſchinenſis filia.

NONA MVTATIO IMPERII POLONICI, HOC
eſt, reſtitutio regni in Familiam ſeptimam.

VLADISLAVS *Lokticus, filius Cazimiri, nepos Conradi ducis Maſſouiæ, frater Leſkonis Nigri ducis, qui principatum Cracouienſem & dominatum totius Poloniæ obtinuit: ex ueteri Regum Poloniæ familia, cum à patre Breſtienſem prouinciam in Cuiauia haberet, & fratris Cazimiri obitu acceſsione Lencicienſis tractus locupletatus eſſet, primum fratre Leſko principe Poloniæ mortuo Siradienſem prouinciam occupat: inde contra Henricum Vratiſlauienſem cum ſuperior armis eſſet, princeps Cracouienſis renunciatus, ſtatim de poſſeſsione regni depellitur, retenta Sendomirienſi regione, & cum Vuenceſlao Bohemiæ R. diuturnum bellum pro Cracouienſi principatu, quẽ Bohemus ex ceſsione Premiſli poſtea regis Poloniæ habebat, fruſtra gerit. donec contra utrumq; rex electus Premiſlus, principatum Cracouienſem ſibi ſubiungeret. Sed poſt mortem Premiſlai uel Premiſli, anno 1296 Lokticus noſter declaratus Rex Poloniæ, uniuerſam Poloniam (paucis arcibus exceptis) triennio poſsidet ſine corona regis. Eiectus iterum anno 1300. & diſpoliatus omnibus fortunis, locum dedit Vuenceſlao Bohemo, facto in locum illius Regi Poloniæ & cum Romam & è Roma in Hungariam fugiſſet, adiutus ab Amedeo Palatino Hungariæ, armis Poloniam repetit, & cum interim mortem Vuenceſlaus Bohemus obijſſet, regnum totum recuperat anno 1306: ſubacta tandem etiam maiori Polonia, quam uſq; ad annum 1310. Henricus Glogouienſis Sileſius princeps contra Lokticum tenebat Pomeranos etiam ſub ſuam poteſtatem redigit: & tandem non diſſentiente Papa, coronatur cum uxore anno 1320: Marchiam Brandeburgicam uaſtat anno 1326. uincit Prutenos Crucigeros & Maſſouios, qui cum illis ſentiebant: anno 1328. Moritur ad VI. uel IIII. Idus Martij (diſſentiunt enim ſcriptura) anno 1333. Sepultus Cracouiæ.*

Huius poſteri, quanquam cum illo ad Maſſouicam lineam (quæ ex Polonica regia fluxit) pertinebant: tamen hũc aſſcribere uiſum eſt, ut regni ſucceſsio melius explicata eſſet: & conſpici poſſet, quomodo decima regum Poloniæ familia ad regni ſucceſsionem perueniſſet.

Is igitur Vuladiſlaus Locticus per tot uiciſsitudines fortunæ tādē rex Polonus coronatꝰ obijt, ut dictū eſt, VI. Idus Martij an. 1333. Eius uxor Heduuiga Boleslai Kaliſsiēſis in maiori Polonia ducis filia ex regia ſtirpe. Horum liberi ſunt

- *Caſimirus cognomento magnus, natus anno 1310. pridie Cal. Maij, coronatus cū uxore prima anno 1333. in feſto S. Marci XXV. Aprilis: initia Cracouienſis ſcholæ iecit: Germanos in Poloniam euocauit: bellū Ruſsis, Sileſijs, Vualachis, & Lithuanis diſsimili exitu fecit. Moritur tandem ſexagenarius anno 1370. V. Decembr. cūm regnaſſet annos 37. Eius uxores quatuor fuerunt:*
  - *Prima filia Gedimini ducis Lithuaniæ cui Annæ nomen in baptiſmo impoſitum fuit. Ducta anno 1325. cum ſpōſus eſſet XVI. annorum, moritur anno 1339. Eius filia fuit Elizabetha, uxor Boguslai ducis Pomeraniæ Stolpenſis, mater Eliſabethæ uxoris Caroli IIII. Cæſaris, mater etiam Cazimiri ducis Stetinenſium, uel potius Stolpenſium.*
  - *Secunda, Margareta filia Ioannis regis Bohemiæ, uidua ducis Bauariæ Henrici: moritur ante nuptias.*
  - *Tertia, Adelheida filia Henrici Landgrauij Haſsiæ, quæ ducta anno 1341. & indignè tractata à marito adultero, domum in Haſsiam reducitur à patre anno 1356. quo etiam anno obijt.*
  - *Quarta, Heduuiga Glogouienſis principis Sileſij Hērici filia. Nuptiæ celebrantur anno 1357. Ex ea*
    - *Hedwiga uxor ducis Romeri.*
    - *Anna uxor Vuilhelmi comitis Ciliæ, mater Barbaræ uxoris Sigiſmundi Cæſaris: & mater etiam Annæ, quæ ſecunda Vuladiſlai Iagellonis regis Poloniæ coniunx fuit.*
- *N. Filia uxor Bernhardi ducis Suueidnicenſis in Sileſia.*
- *Eliſabetha uxor tertia Caroli regis Vngariæ: unde decima familia regum Poloniæ.*

DECIMA FAMILIA REGVM POLONIÆ EX REGIbus Vngariæ per adoptionem Ludouici factam à Cazimiro Magno rege Poloniæ.

Carolus R. Hungariæ, filius Caroli Martelli, nepos Caroli Claudi regis Neapolitani, pronepos Caroli Andegauenſis Neapolitani regis, coronatus Vngariæ rex anno 1310. Moritur anno 1342. XVII. Cal. Auguſti: Eius uxor, ut dictum eſt, fuit Eliſabetha Vuladiſlai Loctici filia.

Caroli R. Vngariæ & Eliſabethæ liberi fuerunt

- *Stephanus dux Slauoniæ & Dalmatiæ.*
- *Andreas natus anno 1327. maritus Ioannæ Neapolitanæ reginæ: ſtrangulatur ab uxore anno 1345.*
- *Ladiſlaus natus anno 1324. Mortuus 1329.*
- *Carolus mortuus infans anno 1321.*
- *Ludouicus natus anno 1326. III. Non Martij: adoptatus ab auunculo Cazimiro in regnum Poloniæ anno 1339. Succedit patri in Hungaria anno 1342. coronatus in Vngaria, die Solis poſt feſtum diuiſionis Apoſtolorum: deinde Poloniæ etiam regnum conſequitur, impoſito diademate anno 1370. XVII. Nouembr. Moritur anno 1382. XI. die Septemb. cū uixiſſet annos 56. regnaſſet in Vngaria annos 40. menſem unum, dies 22: in Polonia annos 11. menſes 9. dies 25. Eius uxor*
  - *Prima Margareta, filia Caroli IIII. Imp. mortua anno 1349.*
  - *Secūda Eliſabetha filia Stephani regis Boſnæ, ex matre Eliſabetha Maſſouica Cazimiri Gniewkouienſis filia. Poſt mariti obitum demergitur & ſuffocatur à Ioanne Heruathio Bano Croaciæ. Ex ea*
    - *Catharina, moritur in pueritia, deſpōſa Ludowico Aureliano Caroli V. regis F. filio.*
    - *Maria uxor Sigiſmundi Imp.*
    - *Hedwiga primum promiſſa à patre Gulielmo Auſtriæ duci anno 1375. ſed poſtea tradita Iagelloni duci Lithuaniæ, qui ex illa factus rex Poloniæ, undecimam familiam propagauit.*

VNDECIMA FAMILIA POLONIÆ REGVM ex Lithuaniæ ducibus.

Poſt mortem Ludowici nouæ iterum contentiones de Poloniæ regno extiterunt. Primùm rex Poloniæ renunciatus fuit Sigiſmundus Marchio Brandenburgicus, Caroli IIII filius, poſtea Imp. Illo repudiato, Ziemouitus dux Maſſouiæ, Ziemouiti filius à quibuſdam ad ſpem regni acſciſcitur, & in comitijs rex declaratur. Sed & hoc à cæteris reiecto, cum Hedwiga Gulielmum Auſtriæ ducem Leopoldi filium, deſponſatum iamdiu à patre maritum cuperet, & is Cracouiam ueniſſet expectatus à regina: tamen cùm omnium animi in Iagellonem Lithuanum propenderent, ſpreto etiam Vuilhelmo Auſtrio, regnum Iagelloni cum ſponſa Hedwiga traditur.

IAGELLO *dux Lithuaniæ filius Olgerdi, nepos Gedemini, ex uxore prima rex Poloniæ baptizatus nominatur Vladiſlaus anno 1385. XIIII. Februar. Scholam Cracouienſem inchoatã à Cazimiro Magno, perficit anno 1402. Ex multis bellis uictor & pro iſta gente laudabilis rex, moritur admodũ ſenex, anno 1434. pridie Cal. Iunij cum regnaſſet in Polonia annos 48. Eius 4. fuerunt uxores*

I. *Hedwiga filia minima natu Ludouici regis, deſponſa à patre Vuilhelmo Auſtrio: ſed elocata à Polonis Iagelloni Lithuano, regnum in nouam familiam transfert. Coronata cum uirgo eſſet, anno 1382. nubit Iagelloni anno 1386. Moritur 1399. XII. die Iulij. Eius filia Eliſabet Boniſacia nata & ſtatim mortua, anno 1399.* [illegible]

II. *Anna Vuilhelmi Ciliæ Comitis filia, neptis Cazimiri regis Poloniæ, ducta Anno 1401. Coronata anno 1402. Moritur anno 1416. Eius filia Hedwiga ſponſa fuit Friderici, filij Friderici Marchionis Brandeburgici. Moritur ante nuptias & iuſtam ætatem anno 1431.*

III. *Eliſabetha ex Pileccenſium familia, Othonis Palatini Sendomirienſis filia, uetula quartò iam nupta. Moritur an. 1419. tertio coniugij anno. Sine liberis.*

IIII. *Sconza, filia Andreæ Ioannis, Kiouienſis ducis, ex matre ſorore Vuoldi: quæ de nouo baptiſata Mariæ nomẽ accepit. Ducta anno 1422. Coronata anno 1424. Moritur 1461. Ex ea nati ſunt*

- *Eliſabetha uxor Henrici Stolpenſium in Pomerania ducis.*
- *Vladiſlaus natus anno 1424. Pridie Cal. Nouembr. Succedit patri in regno Polonico, ſuſcepta corona anno 1434. uocatus ad regnum Vngariæ anno 1439. Coronatur anno 1440. XVI. Cal. Auguſti. Deinde cum inducias pactas cum Amurathe, conſilio Papæ temerè uiolaſſet; occiditur in pugna Varnenſi anno 1444. X. Nouemb. nec reperiri unquam potuit. Erat autem tum nuper admodum ingreſſus uiceſimum primũ ætatis annũ.*
- *Cazimirus natus anno 1426. die XXVI. Maij. Moritur an. 1427. II. Martij.*
- *Cazimirus alter uel Andreas Cazimirus, natus an. 1427. III. Cal. Decembr. electus Bohemiæ R. an. 1437. ſed reiectus iterum, præficitur Lithuaniæ an. 1440. cum poſt fratrem ad regnum Poloniæ aſciſceretur an. 1445. diu tergiuerſatus, tandem cum Boleſlaus Maſſouiæ contra illum rex an. 1446. declaratus eſſet, uenit in Poloniam an. 1447. & rex impoſita corona pronunciatur. XXVI. die Iunij præclarus bellator. Moritur an. 1492. VII. Iunij. ſepultus Cracouiæ, cũ uixiſſet annos 64: regnaſſet 45. Eius uxor Eliſabetha F. Alberti Auſtrij, Regis Romen. Hũgariæ & Bohemiæ. Nuptiæ peractæ ſunt an. 1454. VI. Decemb. Ipſa uiuere deſijt an. 1505. III. Cal. Auguſti. Liberi ſequuntur* *

* *Liberi Cazimiri ex Eliſabetha Auſtria.*

1 *Vladiſlaus natus anno 1456. Cal. Martij, poſt horam noctis tertiam. Electus rex Bohemiæ 25. Maij, & coronatus in Auguſto anno 1471. Rex Vngariæ an. 1490. XV. Cal. Octob. Moritur an. 1516. XIII. Martij: natus 61. annos, eius*

- *Sponſa, nunquam ducta, uidua Mathiæ R. Vngariæ, Beatrix filia regis Neapolitani Ferdinandi.*
- *Vxor Anna filia domini de Candalla Vaſconum in Gallia. Nuptiæ anno 1502. XXIX. Sept. Moritur 1506. XXVI. Iulij. Liberi.*
  - *Anna, quæ prius Eliſabetha diceretur, nata anno 1503. die XXIII. Iulij. uxor Ferdinandi Imp. anno 1521. Moritur anno 1547.*
  - *Ludouicus natus anno 1506. Cal. Maij. Paulò ante meridiem Coronatus in Vngaria, anno 1508. IIII. Iunij Sed in Bohemia anno 1509. XI. Martij. Moritur in pugna Mohaziana ſubmerſus in aquis anno 1526. IIII. Cal. Sept. Eius uxor Maria Philippi Auſtrij Hiſpaniæ filia, ſoror Caroli V. Imp.*

2 *Hedwiga nata an. 1457. XXVII. Sept. Vxor Georgij ducis Bauariæ.*

3 *Cazimirus natus an. 1458. III. Octob. Moritur ex phthiſi an. 1483. ſine uxore ſanctiſsimus adoleſcens.*

4 *Ioannes Albertus natus anno 1460. XXVII. Decemb. electus R. Hungariæ, anno 1490. contra fratrem, ſed euictus redit in Poloniam, factus dux Glogouiæ, & Z[illegible]gani in Sileſia: adeptus regnum Poloniæ anno 1492. XXVII. Auguſti, coronatus XXIII. Septemb. Moritur apoplexia ſine uxore, anno 1501. XVII. Iunij. cùm uixiſſet annos 41. Menſes V. dies XXI. regnaſſet annos 8. menſes VIII. dies XXIII.*

5 *Alexander natus an. 1461. V. Auguſti die, magnus Lithuaniæ dux, ſtatim à patris obitu à Lithuanis renunciatus, ſuccedit tandem fratri in regno Poloniæ, an. 1501. Moritur anno 1506. XIX. Auguſti Vilnæ: cùm uixiſſet annos 45. & dies XIIII. Eius uxor Helena filia Ioannis ducis Moſcouiæ. Moritur anno 1513.*

6 *Sophia nata an. 1464. VI. Maij, uxor Friderici Marchionis Brandenburgici.*

7 *Eliſabetha nata an. 1465. III. Maij Moritur an. 1467.*

8 SIGISMVNDVS. *Vide ſignum* ☞

9 *Fridericus natus an. 1468. XXVII. Aprilis, Cardinalis Tit. S. Luciæ. Archiepiſcopus Gneznenſis & Epiſcopus Cracouienſis. Obijt confectus morbo Gallico an. 1503.*

10 *Eliſabetha altera nata anno 1472. XIII. Maij. Moritur in pueritia.*

11 *Anna nata an. 1476. XII. Martij uxor Boguſlai ducis Stolpenſis & Stetinenſis in Pomerania.*

12 *Barbara nata anno 1478. XV. Iulij. Vxor Georgij ducis Saxoniæ, & Marchionis Miſniæ.*

☞ *Sigiſ-*

Sigiſmundus natus anno 1467. Cal. Ianuarij conſecutus ducatum Glogouienſem & Opauicſem beneficio fratris Ioan. Alberti anno 1500. Magnus dux Lithuaniæ poſt fratris mortẽ anno 1506. Electus rex Poloniæ contra fratrem Vladiſlaum maximũ natu anno 1506. VIII. Decembr. & coronatus anno 1507. XXIIII. Ianuar. obijt anno 1548. Cal. Aprilis cum uixiſſet annos 81. menſes tres. Eius uxor

- I. *Barbara Stephani Comitis Scepuſiani Palatini Tranſſyluaniæ filia ex matre Hedwiga duciſſa Teſchinenſi: ſoror Ioannis R. Vngariæ, ducta an. 1512. Moritur an. 1515. II. Octob. Eius duæ filiæ Hedwiga nata Poſnaniæ XXV. Martij, ante XIIII. horam, anno 1513. Vxor Ioachimi Marchionis Brandenburgici Electoris. Anna nata anno 1515. II. Iulij.*
- II. *Bona Sforzia, Ioannis Galeacij ducis Mediolanenſis, & Iſabellæ Aragoniæ, reginæ Neapolitanæ filia. Ex ea liberi*
  - *Iſabella uxor Ioannis Vuayuodæ Tranſyluaniæ, regis Vngariæ, mater Ioannis ſecundi.*
  - *Sophia uxor Henrici iunioris ducis Brunſuicenſis.*
  - *Catharina uxor Ioannis ducis Finlandiæ, iam Sueciæ regis.*
  - SIGISMVNDVS AVGVSTVS *natus an. 1520. IIII. Non. Auguſti hora 3 ½. ante meridiem, aſcitus à patre ad regni conſortium & coronatus, anno 1530. Bellum gerit cum Moſcho & moritur ſine liberis anno 1572. 23 Iulij cũ regnaſſet ſolus poſt patris obitum annos XXIIII. menſes VI. dies XXIII. Eius uxor*
    - I. *Eliſabetha, Ferdinandi Cæſaris filia, nuptijs anno 1543. celebratis, obijt an. 1545. XV. Iunij, ſine liberis.*
    - II. *Barbara Radzuilia. Sine liberis.*
    - III. *Catharina ſoror primæ uxoris, filia Ferdinandi Imp. uidua Franciſci primi Mantuæ ducis: ducta anno 1553. pridie Cal. Auguſti. Moritur ſine liberis.*
  - *Anna mortuo fratre & deſerto regno ab Henrico Gallo, uirgo adhuc ſed magnæ ætate nubit Stephano Bathorio, anno 1576. quem ex hoc coniugio regem facit.*

DVODECIMA REGNI IN NOVAM FAMILIAM TRANSLATIO.

Cum poſt mortem Sigiſmundi Auguſti de nouo rege diu multumq; conſultatũ fuiſſet: tandẽ poſt benè longam deliberationẽ deligitur in regem Henricus dux Andegauenſis, filius Henrici ſecundi, Franciæ regis: frater Caroli qui in Gallia tum regnabat. Is igitur rex in caſtris Gallicis ſalutatus à Polonis XVII. Iulij anno 1573. comparat ſe ad Polonicam profectionẽ & in iter eodem anno XXVIII. Septemb ingreditur. Cum in Poloniam perueniſſet, altero deinde anno 1574. XXI. Febr. coronatus, non multò pòſt fratre in Gallia mortuo, cùm pridie Cal. Iunij rex Galliæ renunciatus eſſet, conuiuium regium primarijs Polonis præbuit XVII. eiuſdem anni: & ſtatim conſequenti nocte cum paucis miniſtris clàm elabitur ut Gallicum regnum capeſſeret, quod Polonico anteponebat. Sic cum poſt acceptam coronam regnaſſet menſes tres, dies XXV. Polonicum regnum ſua diſceſſione uacuum reliquit & nouo tandem regi, qui XIII. familiam inchoaret, locum dedit.

DECIMATERTIA FAMILIA REGVM POLONIÆ.

Stephanus Bathorius poſt diſceſſum Henrici Francorum regis, per multas difficultates tandem Polonico regno potitur anno 1576. cum Annam duxiſſet, Sigiſmundi Regis innuptam adhuc ſororem. Erat autem Tranſſyluaniæ Palatinus, natus ex ueteri & ampliſſima Bathoriorum familia, & hodie regnum magna cum laude feliciter adminiſtrat.

FINIS GENEALOGIAE REGVM POLONORVM.

GENEALOGIA PRINCIPVM SILESIAE, QVI A' REGIBVS POLONIAE, PIASTI POSTERIS PROCREAti, & in plurimas diſſeminati prouincias, uarios illius Prouinciæ tractus cum imperio tenuerunt.

IN QVA VRATISLAVIÆ, BRIGÆ, LIGNICII, SVVEIDNICIAE, IAVORII, RATHIBORIAE, OPOliæ, Glogouiæ, Croſnæ, Segani, Freiſtadij, Olſnæ, Stinauij, Sprotouiæ, Teſchini, Mouſterbergij, Lubæ, Guræ, &c. Principum origines & propagationes (quouſq; perueſtigari potuerunt) ſingulari diligentia traduntur.

ITEM,

TABVLA DVCVM MASSOVIAE, ET PLOCENSIVM, ETC. A' CONRADO PRIMO VSQVE AD IOANnem poſtremum continuata.

ET

DVCVM LITHVANIAE FAMILIA: QVAE VNDECImam regum Poloniæ propagauit.

OO

DVCES VRATISLAVIENSES.

- Vladiſlaus (cuius progenitores habes in 7. familia regum Poloniæ) princeps Primarius Poloniæ, filius Boleſlai Crziuouſti uel diſtorti, nepos Vladiſlai Hermanni, pronepos Cazimiri, regis Poloniæ, cum in partitione paternæ prouinciæ facta inter fratres, nõ acquieſceret, eiectus à fratribus ex Polonia, exulat apud Conradum & Fridericum Imp. quorum opera reconciliatus cum fratribus, cùm adiudicatam illi Sileſiam occupare uellet, moritur in itinere anno 1159 ſepultus Aldenburgi in Holſatia. Eius uxor Chriſtina (ut Poloni ſcribunt) filia Henrici V. Imp. Ego cum alijs ſentio qui Gertrudam nominant Leopoldi Marchionis Auſtriæ filiam.
  - Boleſlaus procerus uel altus, interceſſione Friderici Cæſaris conſecutus cũ fratribus Sileſiæ principatum anno 1163. fit in partitione dux VRATISLAVIENSIS: & deinde mortuo tertio fratre anno 1178. dux Glogouienſis & Croſnenſis. Moritur anno 1201. VI. Decembr. Eius liberi ex uxore
    - I. Vuenceſlaua Ruthena.
      - Alga uel Otilia uirgo.
      - Boleſlaus moritur ante patrem.
      - Iaroslaus Epiſcopus Vratislauienſis an. 1198. moritur anno 1201.
    - II. Adelheida ſoror Conradi II. Imper. ut Poloni narrãt.
      - Henricus barbatus ſolus ſucceſſit patri anno 1201. affectãs monarchiã Polonicam anno 1225. cedit ſtatim: tandem tamen cõtra Conradum Maſſouium tutor Boleslai Pudici, princeps Cracouienſis & defectione ſubditorũ dux maioris Poloniæ cõtra Spuratorẽ. Moritur in Sileſia an. 1238. XIX. Martij. Eius uxor Hedwiga ſancta, filia Bertholdi ducis Meraniæ, Carinthiæ & Iſtriæ. Moritur anno 1243.
        - Boleslaus uiuo patre factus Libuſenſis dominus uendit magnam partem Marchioni Brandenburgico: obijt cœlebs.
        - Gertruda abbatiſſa in Trzebanicz.
        - Henricus Pius. Vide ⁂
        - Conradus dominus Croſnæ, Sagam, & Luſatiæ ſuperioris. Moritur ex caſu an. 1213. Eius uxor filia ducis Saxoniæ. Sine liberis.
      - Conradus obijt in iuuentute.
      - Ioannes moritur in prima ætate.
      - Adelheida uxor Dipoldi Marchionis Morauiæ, mater Boleslai & Brunonis.
  - Conradus Loripes, princeps Glogouienſis & Croſnenſis. Moritur ſine liberis.

RATHIBORIENSES, TESCHINENSES, BITHOMIENSES ET OPOLIENSES.

  - Miecslaus dux Rathiborienſis, Teſchinenſis & Opolienſis, autor ducum Opolienſium. Eius filius Cazimirus poſt patrem dux Rathiboriæ & Opoliæ. Moritur anno 1236. VI. May. Ex Vuenceſlaua.
    - Micislaus Rathiborienſis moritur an. 1251. ſine liberis. Eius uxor Iuditha filia Conradi ducis Maſſouij.
    - Vladiſlaus Opolienſis ex patre & Rathiborienſis ex fratre princeps. Vxor Euphemia filia Premisli ducis Poſnanienſis in maiori Polonia. Eius filius Cazimirus uixit anno 1280. Huius poſteros, quanquam magnam partem explicatos habemus tamen propter incertam ſucceſſionẽ & perſonarum confuſionem, aſſcribere noluimus.

ORIGO LIGNICENSIVM PRINCIpum & Brigenſium.

- Henricus Pius hæres omniũ ditionum patris in Sileſia, Luſatia & maiore Polonia anno 1238. Captus à Tartaris in bello trucidatur miſerè anno 1241. IX. Aprilis. Sepultus Vratislauiæ in cœnobio à ſe fundato ad D. Iacobũ. Eius uxor Anna filia Othocari regis Bohemiæ. Ex qua
  - Filia promiſſa Othoni Vuittelſpachio ſicario & percuſſori Philippi Cæſaris, ſed poſtea monaſticam ſecuta uitam.
  - Filiæ plures moniales in Trebnicenſi cœnobio.
  - Boleslaus Caluus primũ dux Vratislauiẽſis, ſed commutata ditione cũ fratre dux Lignicenſis, amittit maiorem Poloniam ab auo occupatã. Moritur ex ſenio & languore anno 1278. uocatus ad Poloniæ dominatum. Eius uxor
    - I. Hedwiga filia Henrici comitis Anhaldini. Moritur anno 1275.
      - Hedwiga uxor Conradi, filij Semouiti ducis Maſſouiæ.
      - Agnes uxor Vlrici comitis in Vuirtenberg.
      - Henricus Ventricoſus Legnicius & per uim poſt patruelis mortẽ Vratislauienſis princeps, ſed captus à Conrado patruo magnam occupatæ ditionis iacturam facit. Moritur ex morbo contracto in carcere patrui VIII. Cal. Martij anno 1296. Sepultus Vratiſlauiæ. Eius uxor Eliſabetha filia Boleslai ducis Kaliſſienſis in maiori Polonia: ex qua liberi
        - Hedwiga uxor Marchionis Brandeburgici.
        - Euphemia uxor Othonis Marchionis Carinthiæ.
        - Boleslaus dux Brigenſis. Vide literam A.
        - Helena, Eliſabetha } Moniales.
        - Vladislaus dux Lignicenſis, ſed cedit fratri cùm promiſſam pecuniam ſoluere non poſſet. Deinde armis iterum repetit. Tandem delirus uendit Ioanni regi Bohemiæ. Eius uxor fuit filia Boleslai ducis Maſſouiæ uetula. Sine liberis.
        - Anna moritur in prima ætate.
        - Henricus dux Vratislauienſis oppreſſus bello à fratre, ducatum donat regi Poloniæ: à quo receptum tradit regi Bohemiæ anno 1327. unico reſeruato oppido Clozua. Moritur anno 1337. Eius uxor Anna uidua Hermanni Marchionis Brandenburgici, filia Alberti Cæſaris Auſtriaci.
          - Euphemia.
          - Margareta.
          - Eliſabetha.
      - Bernhardus dictus agilis, moritur ſine liberis anno 1280.
      - Anna monialis & abbatiſſa Trebnicenſis.
      - Catharina in pueritia moritur.
      - Boleslaus dux Sweidnicenſis. Vide literam B.
    - II. Adelheida filia Samborij ducis Pomeraniæ deſerit maritum.
  - Conſtantia uxor Cazimiri, filij Conradi ducis Maſſouiæ anno 1236.
  - Vladislaus Archiepiſcopus Saliſburgenſis. Moritur an. 1270.
  - Henricus. Vide literam C.
  - Gertruda uxor Boleslai filij Conradi ducis Maſſouiæ.
  - Eliſabetha uxor Premisli ducis Poſnanienſis in maiore Polonia.
  - Conradus. Vide literam D.

BRIGENSES PRINCIPES.

A Boleslaus dux Brigenſis ex diuiſione anno 1325. deinde etiã Lignicenſis, fratre cedente: tandem etiã Olſnenſis per uim, oppreſſo Conrado filio Henrici Glogouienſis principis, fit regis Bohemiæ beneficiarius anno 1331. Moritur an. 1348. Vxor ſecunda Catharina Crotouienſis mulier nullos ex eo liberos reliqt: ſed ex prima Margareta filia Vuenceslai regis Bohemiæ (q̃ obijt an. 1335.) ſunt hi filij

- Vuenceslaus dux Lignicenſis moritur anno 1347. Eius uxor N. filia Teſchinenſis ducis: ex qua
  - Rupertus dux Brigenſis primum ſub tutore patruo, deinde ſolus anno 1353. Moritur anno 1390. Vxor Hedwiga Henrici Glogouienſis filia uidua Cazimiri magni regis Poloniæ. Ex ea nata Barbara uxor Rudolphi poſtremi electoris Saxoniæ ex familia Anhaldina.
  - Boleslaus occiſus in ludo equeſtri Lignicij: florente ætate.
  - Henricus decanus Vratislauienſis & Epiſcopus Vladislauienſis in Polonia.
  - Vuenceslaus epiſcopus Libuſenſis, & deinde Vratislauienſis: moritur anno 1417. Paternam prouinciam mortuis fratribus donat agnato Brigenſi duci.
- Ludouicus dux Brigenſis & Lubanenſis tutor liberorũ fratris, princeps optimus. Vxor N. filia Henrici ducis Glogouienſis, & Saganenſis.
  - Vuenceslaus mortuus eſt cælebs.
  - Henricus cognomento φιλομαχίας Hertzog Heinrich mit der ſchrammẽ. Vxor N. filia Zemouiti ducis Maſſouiæ, uidua Cazimiri, ducis Stetinenſis.
    - Hẽricus dux Lubenſis dominus exiguæ ditionis. Vxor ignoratur.
      - Rupertus eques Rhodius.
      - Ludouic. Lubenſis anno 1431. uxor Margareta Nicolai Opolienſis ſoror.
        - Henricus dux Goldbergẽſis, moritur in adoleſcentia.
        - Ioannes Lubenſis dux Lignicius poſt ſocerũ, ſed reiectus à ſubditis, moritur mœrore anno 1453. Sepultus Olauiæ.
    - Ludouicus dux Lignicius ex Ruperto agnato & Brigẽſis ex patre, dominus Trinitſchinenſis comitatus in Vngaria gratiſsimus Sigiſmũdo Cæſari. Moritur an. 1436. Vxor Eliſabetha filia Friderici Burggrauij Noribergici I. Electoris Brandenburg.
      - Hedwiga uxor agnati Ioannis Lubẽſis —
      - Magdalena uxor Nicolai Opolienſis ducis.

Ex his natus Fridericus: Vide ſig. ℞

℞ Fridericus materni aui hæreditatẽ totã recuperat an. 1469. poſt longam & incertam expectationem, cũ ditio à Bohemiæ regibus teneretur, generalis præfectus Sileſiæ, moritur an. 1488. IX. Maij annorũ 42. Natus enim eſſe dicitur an. 1446. Eius uxor Ludomilla filia Georgij Boiebracij regis Bohemiæ. Obijt anno 1503. Ex ea nati,

- Fridericus dux Lignicenſis, eques auratus creatus Hieroſolymis, præſes Sileſiæ inferioris natus anno 1480. Moritur anno 1547. Vxor prima Eliſabetha Cazimiri R. Poloniæ filia. Moritur an. 1517. XVII. Februar. in puerperio. Sine liberis. Ex ſecũda Sophia Friderici M. Brandeburg filia, mortua anno 1537. ſunt nati
  - Sophia uxor Ioannis Georgij March. Brandeburgici.
  - Georgius natus an. 1524. egregius princeps, literarũ Mecœnas et ornamẽtũ Sileſiæ. Viuit adhuc dux laudatiſsimus. Vxor Barbara Ioachimi II. March. Brandeburgici filia, celebrat nuptias an. 1545.
    - Barbara moritur uirgo.
    - Ioachimus præfectus Lebuſenſis diœcionis. Eius uxor filia principis Anhaldini.
    - Eliſabetha.
    - Ioannes.
  - Fridericus natus anno 1520. dux Lignici. Moritur 1570. XV. Decembr. Vxor Catharina Henrici ducis Mechelburg. filia.
    - Catharina uxor Friderici Cazimiri ducis Teſchinenſis Nuptiæ fuerunt 1563.
    - Helena uxor Sigiſmũdi Curtzbachij Baronis.
    - Henricus natus an. 1539. abdicare ſe magiſtratu iubetur à Cæſare an 1576 Vxor Sophia Georgij M. Brandeburgici filia.
      - Sabina. Barbara moritur infans.
      - Georgius Fridericus moritur in pueritia.
      - Aemylia nata anno 1563.
    - Fridericus fratri in adminiſtratione prouinciæ ſucceſsit: natus anno 1552.
- Ioannes Mortuus eſt iuuenis 18. annorum.
- Georgius dux Brigenſis gratiſsimus Maximiliano Cæſari. Mortuus eſt an. 1521, pridie Cal. Iunij. Vxor Anna Boguslai X. Pomeraniæ ducis filia: ſine liberis.

DVCES SVVEIDNICENSES, IAVRENSES, & Munſterbergenſes.

- **B.** Boleslaus dux Sweidnicēſis, & dominus Iauorij, &c. Fundator Cœnobij Griſſenſis. Moritur anno 1301. Vxor ignoratur.
  - Henricus Iauorij dux: moritur ſine liberis. Vxor Agnes, filia Vueneeſlai R. Bohemiæ.
  - Boleslaus Sambicenſis, uel Munſterbergenſis dux. Vxor ignoratur. Eius filius Nicolaus dux Munſterbergenſis. Moritur in Hungaria, in reditu ex Syria. Eius uxor ignoratur.
    - Henricus commendator ordinis Teutonici in Pruſſia.
    - Boleslaus dux Munſterbergicus occiſus à ſatuo ex cono ictu lateris. Vxor ignoratur. Sine liberis.
  - Bernhardus Sweidnicēſis dux in Sileſia. Vxor N. filia Vladiſlai Locluci R. Poloniæ.
    - Boleslaus uel Bollo dux Sweidnicenſis Moritur anno 1368. Sepultus Griſſæ. Vxor Agnes filia Leopoldi ducis Auſtriæ, neptis Alberti Cæſaris. Alij Catharina. Sine liberis.
    - Henricus uel Heynko dux Iaurenſis & Furſtenbergenſis. Obijt anno 1345. Author Laubanenſis Cœnobij ad S. Mariam Magdalenam. Eius filia Anna, uxor fuit Caroli IIII. Cæſaris, cum dote Sweidnicenſis & Iaurenſis ditionis.

- **C.** Henricus primùm Lignicius dux, poſtea commutatione, princeps Vratiſlauienſis. Moritur an. 1266. Eius uxor
  - I. Iuditha filia Cōradi ducis Maſſouiæ, uidua Miciſlai Opolienſis.
    - Henricus IIII. uel Probus dux Vratiſlauienſis ex patre & princeps ſupremus Poloniæ, anno 1289. contra Boleſlaum Maſſouium & Loſtiuum. Moritur an. 1290 ſine liberis. Vxor Mechtilda filia Othonis March. Brandeburgici.
    - Hedwiga.
  - II. Filia ducis Saxoniæ.

INITIVM DVCVM GLOGOVIÆ.

- **D.** Conradus primū eccleſiæ deſtinatus, armis hæreditatem paternam repetit, factus dux Glogouienſis & Croſnenſis, anno 1251. cum ex teſtamento Henrici Probi relictus eſſet Vratiſlauienſis principatus hæres: impeditur ab Henrico Ventruoſo Lignicio duce: ſed tamen magnam partem iſtius prouinciæ tandem accepit. Moritur ex ueneno ſeptuagenarius, an. 1298. Eius uxor
  - I. Salome filia Vladiſlai Sputatoris ducis maioris Poloniæ, ſanctiſſima matrona moritur, an. 1271.
    - Henricus primum Glogouiēſis & poſt fratres totius paternæ ditionis princeps & dux etiam maioris Poloniæ, & electus cōtra Loctucum ſupremus princeps Poloniæ. Moritur an. 1309. V. Idus Decembr. Sepultus in Lubenſi monaſterio. Vxor Mechtilda Alberti Brunſuicenſis ducis.
      - Henricus IIII. Zegani & Sprottæ princeps & mortuo Premislao fratre, dominus dimidiæ Glogouiæ. Moritur ex dolore quod frater alteram Glogouiæ partem uendidiſſet Bohemo an. 1334. Eius uxor Mechtilda Hermanni March. Brandenburgici filia ex matre Auſtriaca Anna. Ex ea natus Henricus V. ferreus. Vide ſignum):(
      - Beatrix uxor Ludouici Cæſaris.
      - Conradus dux Olſnicenſis, & poſt Ioannem fratrem Stinauienſis autor omnium Olſnicenſium principum, qui uſq; ad an. 1491 uixerūt.
      - Ioannes dux Stinauij & Curæ, & poſt Premislaū fratrem dimidiæ Glogouiæ, quam uendit Ioanni R. Bohemiæ. Moritur ſine liberis.
      - Premislaus dux Glogouienſis, occiſus à ſuis an. 1331.
    - Anna.
    - Conradus dux Stinauienſis & Gurenſis, gibboſus homo: fit præpoſitus Vratiſlauienſis & cum Archiepiſcopatum Salſburgenſem ineptè propter ceruiſiam, quæ iſto loco non eſſet, repudiaſſet, ideoq; ditionem à fratre repoſceret, capitur & liberatus tandem moritur an. 1304. cælebs. Sepultus Stinauiæ.
    - Euphemia.
    - Premislaus dux Sprottenſis & Saganenſis occiditur in bello Henrici Probi Vratiſlauienſis contra Loctiuum an. 1290.
    - Hedwiga.
  - II. Brigida, Theodorici Marchionis Miſniæ filia, uidua Conradini ducis Sueuiæ. Obijt anno 1272. cum nuptiæ fuiſſent anno 1271. Sine liberis.

-):(*Henricus V. Ferreus, dominus dimidiæ Glogouiæ, Guræ, Sagani, Croſnæ, Freiſtadij, Sprottæ, &c. Amiſit interceptum à Polonis Fraunſtadienſem tractum. Proficiſcitur in Syriam & moritur anno 1369. Vxor Catharina.*
  - *Henricus VI. cognominatus ſenior, dux Sagani, Croſnæ & Suibuſij. Moritur ſine liberis.*
  - *Henricus VII. Rapoldus, dux dimidiæ Glogouiæ, Stinauiæ, & Guræ, dominus arcis Henendorfij. Moritur ſine maſculis liberis.*
  - *Henricus VIII. cognomine Paſſer, dux primũ Freiſtadienſis & Sprotanus. Tandem poſt fratres totius paterni ducatus princeps. Moritur anno 1395. Vxor N. filia ducis Opoliæ & Rathiboriæ.*
    - *Ioannes Saganenſis crudelis princeps, primus Sagani dux. Moritur an. 1439. Vxor filia Landgrauij Thuringiæ: alijs duciſſa Saxon. Scholaſtica Lauẽburgica.*
      - *Ioannes Saganẽſis, uel Swibuſienſis dux, & deinde etiã D. dimidiæ Glogouiæ: aſperrimꝰ tyrãnus, poſtremò cõiectus in exiliũ, moritur in inopia, anno 1502. Vendit Saganẽſem ducatũ Erneſto, & Alberto fratribus Saxoniæ ducibus. Vxor Catharina, filia Vuenceslai Sundwienſis ex matre Salome.*
        - *Salome uxor Alberti*
        - *Hedwiga uxor Georgij*
        - *Anna uxor Caroli*
        - (of the three:) *Munſterbergici ducis Nam hæ tres ſorores trib. fratribus, filijs Henrici Munſterbergici, nepotibus Georgij Boiebracij, regis Bohemiæ nupſerũt: anno 1488.*
      - *Vuenceslaus conſeneſcit Vratiſlauiæ in otio, mortuus anno 1488.*
      - *Rodolphus cecidit in bello Prutenico an. 1454. XVII. Septembr.*
      - *Balthaſar egregius miles, moritur in carcere in quem frater Ioannes eum coniecerat.*
      - *Tres filiæ: quarum nomina latent.*
    - *Vuenceslaus Croſnenſis dux, diſcerptus à rupta belli machina.*
    - *Henricus IX. Rapoldus. Moritur in aula Regis Daniæ.*
    - *Hẽricus X. dominus dimidiæ Glogouiæ & Freiſtadij, unde dux Freiſtadienſis dici cõſueuit. Moritur anno 1467. Vxor Hedwiga.*
      - *Eliſabetha.*
      - *Anna uxor domini Roſenbergij Bohemici Baronis.*
      - *Sigiſmundus natus anno 1430. Moritur anno 1558.*
      - *Henricus XI. dimidiæ Glogouiæ, & Freiſtadij dux. Moritur an. 1476. XXI. Februarij. Eius uxor Barbara Alberti March. Brandeburgici electoris filia, nata X. annos concubuit cum marito: anno 1474.*
  - *Hedwiga uxor Cazimiri Regis Poloniæ. Quo mortuo nubit Ruperto Lignicenſi duci.*

DVCES MASSOVIÆ, CVIAVIÆ, LANCICIÆ, DOBRZINI, Siradiæ, Cirnæ, Plocij, Varſauiæ, Gnieuukouiæ, Michelouiæ, Belſij, Rauij, &c. Ex Regibus Poloniæ propagati.

Conradus Cazimiri Poloniæ domini filius Boleslai nepos, Vladiſlai Hermanni pronepos, Cazimiri R. abnepos, frater Leſkonis albi, domini Poloniæ, dux Mazouiæ et Cuiauiæ, affectat principatum Poloniæ: euocat Crucigeros equites Germanos contra Prutenos, anno 1213. aliàs 1217. Mirabilis princeps, moritur anno 1247. Sepultus in eccleſia Plocenſi. Vxor Agathia Ruſſa.

- *Semouitus dux Mazouiæ poſt patrem, captus à Ruthenis in bello decollatur anno 1260. uel 1262. Vxor Gertruda.*
  - *Conradus dux Maſſouiæ Cirnenſis affectat principatum Poloniæ contra patruelem Leſkonem Nigrum anno 1282. & 1285. ſed fruſtrà moritur an. 1294. ſine liberis. Vxor Hedwiga filia Boleslai Calui Lignicenſis ducis.*
  - *Boleslaus. Vide ſignum* *
- *Iuditha Micislai Opolienſis & ſecundò Henrici Vratislauienſis uxor.*
- *Premislaus occiſus in bello contra Henricum Barbatum Vratislauienſem an. 1228.*
- *Boleslaus moritur poſt patrem ſine liberis. Vxor Gertruda uel Conſtantia, filia Henrici Pij Vratislauienſis.*
- *Micslaus à muribus deuoratus.*
- *Cazimirus Dux Cuiauiæ, Lanciciæ, & Siradiæ, poſt patrem, moritur an. 1268. Eius liberi ex uxore*
  - *Priore*
    - *Zemomislus dux Vladislauienſis, moritur anno 1287. Vxor Salomea filia Suatopolci ducis Pomeraniæ*
      - *Leſko dux Ino Vladislauienſis, Michalouienſis, & Vuiſſegradenſis, captus à Vuenceslao Poloniæ & Bohemiæ R. oppignerat Michalouienſem ducatum crucigeris. Mortuus ſine hærede.*
      - *Conſtantia Abbatiſſa Trebnicenſis.*
      - *Fenuenna uxor Stephani regis Vngariæ.*
      - *Premislaus dux Bidgoſtiæ, gubernator cum patre Pomeraniæ an. 1310. Moritur ſine hærede.*
      - *Cazimirus D. Gnieukouienſis & mortuis fratribus totius paternæ ditionis domin⁹. Eius uxor ignoratur.*
        - *Vladislaus albus, uaria fortuna iactatus, tandem abbas & monachus, uendito Gniekouienſi ducatu Ludouico Hungariæ & Poloniæ regi, ex abbatia Hungarica fugit Diuionem: unde reuocatus contra Ludouicum R. affectat regnũ Polonicum. Sed redit Diuionem in monaſteriũ infelix homo, ubi moritur.*
        - *Eliſabetha uxor Stephani Tiſuebusbani, regis Boſnæ, mater Eliſabethæ, quæ nuptijs fuit cum Ludouico Vngariæ R. coniuncta.*
    - *Leſko Niger D. Siradienſis, poſt Boleslaum Pudicũ ex adoptione dominus Poloniæ an. 1279. Exagitatus à Conrado patruele Maſſouiæ an. 1285. uincit an. 1287. Et eodẽ graſſantib. Tartaris fugit in Vngariã. Redit an. 1288. & moritur an. 1289. prid. Cal. Octobr. ſine liberis. Vxor Griffina filia Roscislai ducis Ruſſiæ, ſoror Cunegundæ Bohemæ.*
  - *Secunda Conſtantina filia Henrici Pij Vratislauienſis: alij Gertruda*
    - *Vladislaus Locticus R. Poloniæ, cuius familiam uide in mutatione regni Polonici.*
    - *Semouitus Dobrinenſis dux. Vxor Anaſtaſia*
      - *Cazimirus.*
      - *Vladislaus Lencicienſis D. permutatione Dobrinenſis ducatus à rege.*
    - *Cazimirus Lencicienſis dux, interficitur in bello Lithuanico anno 1294. ſine liberis.*

* *Boleſo*

Digitized by Google

- Boleſlaus D. Plocēſis in Maſſouia, princeps Poloniæ poſt Leskonem Nigrum, ſed reiectus ab Henrico Probo Vratiſlauienſe, moritur an. 1313. Viſſegradi 8. Cal. Maij. Eius liberi ex uxore
  - I. Prezislaua Lithuana Troidemi ducis filia
    - Semouitus Cirſci dux Vxor ignoratur. Filius Semouitus extinctis patruelibus dominus Maſſouiæ, iurat in uerba regis Poloniæ anno 1355. Moritur anno 1381. in arce Plocēſi. Eius liberi ex uxore
      - I. Filia Nicolai ducis Opauiæ
        - Ianuſius uel Ioānes Varſouienſis dux in Maſſouia. Moritur an. 1428. Vxor Anna Keyſtuth Lithuaniæ ducis filia. Ex ea filius Boleſlaus Varſouiæ dux, electus R. Poloniæ contra Caximirum Iagellonis filium an. 1446. ſed ſtatim repudiatus. Moritur anno 1462. Vxor Barbara Ruſiiæ ducis filia.
          - Conradus Varſouiæ dux & poſt fratrem Ioanni Cirnēſis. Moritur an. 1503. XXVIII. Octob. Vxor Anna plebeia.
            - Ioannes Cirnenſis dux
            - Stanislaus Cirnenſis dux.
            - His duobus mortuis an. 1526. tota Maſſouia redijt ad regnum Polonicum.
            - Anna uxor Stanislai Odrouanzi Palatini Ruſsiæ.
          - Cazimirus Canonicus Epiſcopus Plocenſis.
          - Anna uxor Michaëlis filij Sigiſmundi ducis Lithuaniæ.
          - Boleſlaus moritur ſine liberis. Vxor anna filia Pauli Hunouij Palatini Belſenſis.
          - Sophia.
          - Ioannes Plocenſis dux aſpirat ad regnum contra Ioannem Albertum anno 1492. Moritur cœlebs an. 1495. XXIII. Febr.
        - Zemouitus Dux Plocenſis Maſſouiæ, Rex Poloniæ renūciatus cōtra Sigiſmūdum R. Hungariæ, ſed non conſecutus regnum, obijt anno 1426. Vxor Alexandra ſoror Iagellonis regis Poloniæ, filia Olgerdi.
          - Catharina moritur innupta.
          - Euphemia uxor Vuenceslai Teſchinenſium ducis filia.
          - Zimbarca uxor Erneſti ducis Auſtriæ.
          - Caſimirus Belſenſis dux: moritur an. 1446.
          - Alexander patriarcha Aquilegienſis, epiſcopus Tridentinus & Cardinalis, Legatus concilij Baſilienſis an. 1442.
          - Semouitus Rauenſis dux. Vxor ignoratur. Filia Margaretha uxor Conradi Nigri ducis Olſnicenſis.
          - Amelia uel Aemylia uxor Boguslai Stolpenſium ducis, ſponſa anno 1432.
          - Vladiſlaus Plocēſis dux & Belſenſis poſt fratrē. Moritur an. 1455. Vxor ignoratur.
            - Zemouitus Plocēſis dux.
            - Vladiſlaus Rauēſis & Belſenſis dux.
            - Sine liberis mortui ueneno anno 1462.
          - Agathia uxor Michaëlis ducis Lithuaniæ, qui filius erat Sigiſmundi fratris Vitoudi: aliâs Anna dicitur Boleſlai filia.
      - II. Filia Vladiſlai ducis Zambicenſis iugulata à marito
        - N. filia, uxor primum Cazimiri Stetini ducis: ſecundò Henrici Stigmatiæ Brigenſis.
        - Henricus Lencicienſis præpoſitus & epiſcopus, ſed ducit uxorē, ſublatus ſtatim poſt nuptias ueneno. Vxor Ringala filia Vitoldi ducis Lithuaniæ aliàs ſoror. Sine liberis.
        - Agathia uxor Vladiſlai Opolienſis, Vielunenſis & Dobrzinenſis.
    - Troidenus Dux Varſouiæ in Maſſouia. Vxor Maria filia Ruſſorū ducis.
      - Cazimirus moritur an. 1354. ſine liberis.
      - Boleſlaus dux ex matre Halicienſis, Leopolienſis, & Vladimirienſis in Ruſsia. Occiditur à ſuis ueneno propter imperatas exactiones an. 1340. Vxor ignoratur: ſine liberis.
  - II. Bohema
    - N. filia.
    - Vuenceslaus uel Vanko dux Plocenſis in Maſſouia. Vxor Eliſabetha, filia Gedemini ducis Lithuaniæ. Eius unicus filius Boleſlaus dux Plocenſis: moritur an. 1353. hærede relicto Cazimiro rege.

DVCVM LITHVANIÆ FAMILIA, QVÆ VNDECImam regum Poloniæ procreauit.

Gedeminus, occiſo legitimo principe Vithene & ducta illius uxore, dux Lithuaniæ, an. 1300. occiſus ſagitta in bello contra crucigeros anno 1308. Vxor ducissa Lithuaniæ, uidua prioris ducis Vithenis.

- *Filij VII.*
  - 1. Moniuidus dominus Kernouiæ & Slonimi in Ruſsia.
  - 2. Narimundus dominus Pinſci à patre. Vxor ignoratur. Filius Georgius.
  - 3. Olgerdus dominus Kreuæ à patre & Ruſsiæ ex uxore, deinde eiecto fratre Iaunutho dominus Vilnæ, & dux Lithuaniæ. Moritur an. 1381. Vxor ignoratur.
    - *Filij XII.*
      - Iagello ſuccedit patri in magno ducatu Lithuaniæ an. 1381. Factus rex Poloniæ 1386. Vide huius poſteros & uxores in undecima regum Poloniæ familia.
      - Skirgellus dux Plocenſis, poſtea Lithuanus, tertiò cedens patrueli Vitoldo, dux Kiouienſis in Starodub. Moritur ex ueneno anno 1395.
      - Switrigellus in baptiſmo Boleslaus dux Lithuaniæ poſt Vitoldum patruelem, an. 1430 Expulſus iterum an. 1431. ſuffocatus an. 1452 Vxor Ruſſa Twerenſium ducis filia.
      - Borzſchus.
      - Koributhus dux Huſsitarum in Bohemia occiſus an 1415.
      - Viguntus Alexander in baptiſmo, dux Bidgoſtiæ & Inowladiſlauiæ. Sine liberis. Vxor filia Vladislai Opolienſis ducis.
      - Korigalus, poſtea Cazimirus, capite plectitur ab hoſte an. 1390.
      - Normunthus ſtrangulatus à crucigeris an. 1390.
      - Langwinus.
      - Lubartus.
      - Andreas.
      - Buthauus.
    - *Filiæ duæ*
      - Maria uxor Voidilonis pincernæ.
      - Alexandra uxor Semouiti ducis Maſſouiæ.
  - 4. Iaunuthus dominus Vilnæ, unde eum fratres exturbant & faciunt ducem Zaslauienſem.
  - 6. Korinthus dominus Nouogrodi: uxor ignoratur.
    - Alexander dux Vladimiriæ.
    - Georgius.
    - Theodorus.
  - 7. Lubardus à patre nihil acceperat, ſed ex uxore dux erat Leopolienſis & Vuladimirienſis. Vxor filia & hæres ducis Leopolienſis, & Vladimirienſis.
  - 5. Keyſtuthus dominus Troci, tandem captus à nepote ex fratre Iagellone occiditur in carcere, an. 1382. Vxor ignoratur.
    - N. filia uxor Andreæ Ioannis ducis Kiouienſis, mater Mariæ reginæ Polonicæ, uxoris Iagellonis.
    - Vitoldus poſt baptiſmũ Alexãder, magnus D. Lithuaniæ beneficio patruelis Iagellonis regis Poloniæ moritur in regij tituli affectatione anno 1430. Vxor
      - I. Anna [illegible] filia Anaſtaſia poſtea Sophia, uxor Baſilij ducis Moſcouiæ.
      - II. Iuliana prioris uxoris matertera. Sine liberis.
    - Patricius.
    - Totiuilus.
    - Sigiſmundus dux Starodubenſium, poſtea Lithuaniæ dux. Vxor ignoratur. Filius Michaël eiectus ex ducatu Lithuaniæ: eius uxor Agathia filia Boleslai Maſſouij: alij Anna filia Zemouiti Maſſouij, niſi duæ fuerunt uxores.
    - Voydatus.
    - Anna uxor Ioannis ducis Maſſouiæ.
    - Ringala uxor Henrici ducis Maſſouiæ: alij filia Vitoldi.
- *Filiæ II.*
  - Anna uxor Cazimiri regis Poloniæ an. 1325.
  - Eliſabetha uxor Vuenceslai ducis Plocenſis in Maſſouia.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google